

UMYOS'09

SUNUMLU BİLDİRİLER

1. ULUSLARARASI 5. ULUSAL MESLEK YÜKSEKOKULLARI SEMPOZYUMU'2009

1st INTERNATIONAL 5th NATIONAL VOCATIONAL SCHOOLS SYMPOSIUM'09

"KÜRESEL GELİŞMELER IŞIĞINDA MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE FIRSATLAR VE GELECEK"

"OPPORTUNITIES AND FUTURE IN TECHNICAL AND VOCATIONAL EDUCATION IN THE LIGHT OF GLOBAL DEVELOPMENTS"

27-29 MAYIS 2009

MAY 27-29, 2009

KONYA

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ KADINHANI FAİK İÇİL MESLEK YÜKSEKOKULU

UMYOS'09

1.ULUSLARARASI 5.ULUSAL
MESLEK YÜKSEKOKULLARI SEMPOZYUMU

1st INTERNATIONAL 5th NATIONAL
VOCATIONAL SCHOOLS SYMPOSIUM'09

Editörler:

Doç.Dr. Osman AKANDERE

Öğr.Gör. Turgut AYTEN

Öğr. Gör. Yıldırım AKYOL

Öğr. Gör. Dr. Ali Osman ÇIBIKDİKEN

27 - 29 MAYIS 2009

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
ALAEDDİN KEYKUBAT YERLEŞKESİ
SÜLEYMAN DEMİREL KÜLTÜR MERKEZİ
HALİL CİN KONFERANS SALONU

ONURSAL BAŞKAN

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN-S.Ü. Rektörü

SEMPOZYUM BAŞKANI

Doç. Dr. Osman AKANDERE-S.Ü. Kadınhanı Faik İçil MYO Müdürü

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. A.Dinçer BEDÜK

S.Ü. Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Şefik BİLİR

S.Ü. Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Kürşat TURGUT

S.Ü. Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Nuri YAVRU

S.Ü. Meslek Yüksekokulları Koordinatörü

Prof. Dr. Sebahattin BALCI

İst.Aydın Üni.Rektör Yar.

YÖK-MYO Geliş. Alt Kom. Başkanı

Doç. Dr. Osman AKANDERE

S.Ü. Kadınhanı Faik İçil MYO Müdürü

Sempozyum Başkanı

Prof. Dr. Süleyman YALDIZ

S.Ü. Teknik Bilimler MYO Müdürü

Prof. Dr. Tahir AKGEMCİ

S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. H.Kürşat GÜLEÇ

S.Ü. Beyşehir MYO Müdürü

Prof. Dr. Novruz ALLAHVERDİ

Teknik Eğt. Fak. Elek. ve Bilgisayar Böl Başkanı

Otto BAUER

TEGEV Başkanı

Nüket ATLI İÇİL

Kadınhanı Faik İçil MYO Eğitim Danışmanı

İçil Ailesi Temsilcisi

Öğr. Gör. Turgut AYTEN

Kadınhanı Faik İçil MYO Müdür Yardımcısı

Öğr. Gör. Yıldırım AKYOL

Kadınhanı Faik İçil MYO Müdür Yardımcısı

Kerim SAĞIR

Kadınhanı Faik İçil MYO Sekreteri

Öğr. Gör. Dr. Ali Osman ÇİBİKDİKEN

Öğr. Gör. Gamze İLKER T

Öğr. Gör. Metehan TEMİZEL

SEMPOZYUM SEKRETARYASI

Öğr. Gör. Turgut AYTEN, Öğr. Gör. Yıldırım AKYOL, Kerim SAGIR MYO Sekreteri,

Öğr. Gör. Sebahattin AKKUŞ, Öğr. Gör. Dr. Ali Osman ÇİBİKDİKEN,

Öğr. Gör. Ali Barış ÖZTÜRK, Öğr. Gör. Gamze İLKER T

Öğr. Gör. Metehan TEMİZEL

Sempozyum Görsel Tasarım: Öğr. Gör. Dr. A.Gani ARIKAN

ONUR KURULU

Prof. Dr. Yusuf Ziya ÖZCAN-YÖK Başkanı

Osman AYDIN-Konya Valisi

Ahmet BÜYÜKAKKAŞLAR-AKP Konya Milletvekili

Orhan ERDEM- AKP Konya Milletvekili

Tahir AKYÜREK-Konya Büyükşehir Belediye Başkanı

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN-S.Ü. Rektörü

Tahir BÜYÜKHELVAÇIĞİL –TSE Yönetim Kurulu Başkanı-Konya Sanayi Odası Başkanı

Recep KONUK-Konya Şeker San. Tic. A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı

Bekir DUVARCI- Konya Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birlik Başkanı

Davut ULUS-Konya Çimento San. A.Ş. Genel Müdürü

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Durmuş GÜNAY-YÖK Yürütme Kurulu Üyesi

Prof. Dr. Sebahattin BALCI- İst.Aydın Üni.Rektör Yar.-YÖK-MYO Geliş. Alt Kom. Başkanı

Prof. Dr. A.Dinçer BEDÜK –S.Ü. Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Şefik BİLİR-S.Ü. Rektör Yardımcısı

Prof. Dr.Kürşat TURGUT-S.Ü. Rektör Yardımcısı

Prof. Dr.NuriYAVRU-S.Ü. Meslek Yüksekokulları Koordinatörü

Prof. Dr. Tahir AKGEMCİ-S.Ü. Sos.Bil.Ens.Müdürü

Tahir BÜYÜKHELVAÇIĞİL- TSE Yönetim Kurulu Başkanı-Konya Sanayi Odası Başkanı

Tahir AKYÜREK-Konya Büyükşehir Belediye Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇİPAN-Konya İl Kültür Müdürü

Dr. İsmet SÖZEN-YÖK ISOV İcra Kurulu Başkanı

Otto BAUER-TEGEV Başkanı

Seyit TÜRKMEN-Nurpa A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı

Memiş KÜTÜKCÜ-Hidrokon Ltd.Şti.Yönetim Kurulu Başkanı

Ahmet GÖZEN-Konya Çimento Genel Müdür Yrd.-Hazır Beton Genel Müdürü

BİLİM KURULU

Prof. Dr.Ahmet Cevat Acar

Prof. Dr.Mustafa Acaroğlu

Prof. Dr.Fusun Akaya

Prof. Dr.Tahir Akgemci

Prof. Dr.Numan Akman

Prof. Dr.Ahmet Aksoy

Prof. Dr.Hayati Aktaş

Prof. Dr.Erol Alaçam

Prof. Dr.Ahmet Alkan

Prof. Dr.Novruz Allahverdi

Prof. Dr.Ahmet Altınel

Prof. Dr.Kemal Altınışık

Prof. Dr.Serdar Altınok

Prof. Dr.Aristomenis Antoniadis

Prof. Dr.Ramazan Arı

Prof. Dr.Ahmet Arslan

Prof. Dr.Ersan Aslan

Prof. Dr.Tamer Ataoğlu

Prof. Dr.H.Hüseyin Atar

Prof. Dr.Mehmet Ayan

Prof. Dr.Mehmet Emin Aydın

Prof. Dr.Mehmet Babaoğlu

Prof. Dr.Mehmet Bayrak

Prof. Dr.Nikolaos Bilalis

Prof. Dr.Şefik Bilir

Prof. Dr.Fatih Mehmet Botsalı

Prof. Dr.Saim Boztepe

Prof. Dr.Birol Bumin

Prof. Dr.Şaban Çalış

Prof. Dr.Adnan Çelik

Prof. Dr.Remzi Çetin

Prof. Dr.Kerim Çınar

Prof. Dr.Fikret Demir

Prof. Dr.Adem Elgün

Prof. Dr.Hüdaverdi Erer

Prof. Dr.İsmet SÖZEN

YÖK ISOV İcra Kurulu Başkanı

Prof. Dr.Sait Gezgin

Prof. Dr.Orhan Gökçe

Prof. Dr.Adnan Görür

Prof. Dr.Yaşar Bedii Gövenç

Prof. Dr.Inan Güler

Prof. Dr.Handan Gülce

Prof. Dr.Hasan Kürşat Güleş

Prof. Dr.Musa Gürsel

Prof. Dr.Tefaruk Haktanır

Prof. Dr.Cevat Inal

Prof. Dr.Yaşar Kalkatçı

Prof. Dr.Recep Kanit

Prof. Dr.Saim Karakaplan

Prof. Dr.Mustafa Karakaya

Prof. Dr.S.Rıdvan Karluk

Prof. Dr.M.Kemal Kıymık

Prof. Dr.Saim Koçak

Prof. Dr.Hüseyin Kurt

Prof. Dr.Mevlüt Mülayım

Prof. Dr.Cennet Oğuz

Prof. Dr.Osman Okka

Prof. Dr.Mustafa Önder

Prof. Dr.M.Musa Özcan

Prof. Dr.Mustafa Özcan

Prof. Dr.Zekai Özdemir

Prof. Dr.Kaan Karabulut

Prof. Dr.Ahmet Özkağınacı

Prof. Dr.Kadircan Özkan

Prof. Dr.Anız Özmerzi

Prof. Dr.Ayhan Öztürk

Prof. Dr.Kadir Pekmez

Prof. Dr.Bayram Sade

Prof. Dr.Selahattin Sarı

Prof. Dr.Haluk Hadi Sümer

Prof. Dr.Cevdet Şeker

Prof. Dr.Ulvi Şeker

Prof. Dr.Şerif Şimşek

Prof. Dr.Tevfik Tekeil

Prof. Dr.Mahmut Tekin

Prof. Dr.Mustafa Temiz

Prof. Dr.Şakir Tuncer

Prof. Dr.Kürşat Turgut

Prof. Dr.Selman Türker

Prof. Dr.Faruk Ünsaçar

Prof. Dr.Çağatay Ünüsan

Prof. Dr.Adem Şen Ünver

Prof. Dr.Ömer Üre

Prof. Dr.Süleyman Yıldız

Prof. Dr.Nuri Yavru

Prof. Dr.Ramazan Yıldırım

Doç. Dr. Alp Önder Yıldız

Doç. Dr. Enver Aydoğan

Doç. Dr. Catalin Dumitras

Doç. Dr. Ahmet Kalender

Doç. Dr. Yüksel Kan

Doç. Dr. Aura Mihai

Doç. Dr. Başak Solmaz

Doç. Dr. Nayden Vasilev

Dr. Azer Allahverdiyev

Dr.Dababrata Chowdhury

Dr.Alina Dragomir

Dr.Anastasia Vouyouka

Küreselleşme ve bilişim teknolojilerindeki sürekli gelişim, 21. yüzyılda görev yapacak iş gücünden beklentileri değiştirmiştir. Bunun sonucunda teknolojiyi anlayan, yorumlayan, uygulayabilen, verimli ve kaliteli mal ve hizmet üretebilen iş gücüne ihtiyaç artmıştır. Diğer bir ifadeyle yeni bir “insan merkezli kalkınma modelinin” gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Teknoloji ve bilimin hızla geliştiği ve bilgi patlamasının yaşandığı günümüzde ülkemizin gerek batı ülkelerindeki gelişmişlik ve kalkınma düzeyine ulaşabilmesi ve gerekse girmeye çalıştığımız Avrupa Birliği'ne uyum sağlaması; nitelikli insan gücü ve kaynakların yerinde ve zamanında kullanılmasıyla mümkündür. Ulusal kalkınmamızın en büyük hedeflerinden biri gelişmiş ülkelerdeki mesleki ve teknik eğitim oranını sağlamaktır.

Genç ve dinamik bir nüfus çoğunluğuna sahip ülkemizin nitelikli mesleki ve teknik eğitim ağırlıklı bir eğitim sistemiyle, rekabet gücünü artırarak bu yarışa katılması ve başarılı olarak dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında yer alması gerekmektedir. Uluslararası rekabet koşullarına uyum sağlayabilecek, mal ve hizmetlerin üretiminde görev alacak iş gücünün yetiştirilmesinde bugüne kadar uygulanmakta olan yaklaşımlardan daha farklı yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur.

Teknolojide yaşanan hızlı değişim ve gelişim, pazarların küreselleşmesi, iletişimin artması, bilgi alış verişinin ve ulaşımın kolaylaşması, serbest ticaret engellerinin kaldırılması yolundaki gelişmeler, ülkelerin ulusal ekonomilerini etkilemiş ve rekabeti ön plana çıkarmıştır. İşletmelerin ürettikleri çok çeşitli mal ve hizmeti zamanında ve kaliteli olarak teslim etmek konusunda daha duyarlı olmaları, teknolojiyi anlayan, yorumlayan, uygulayabilen, verimli ve kaliteli mal üretebilen yüksek nitelikli iş gücünü, kaynakların etkili ve verimli kullanımını, en az kaynak kullanarak en çok yarar sağlama ilkesinin hayata geçirilmesini ön plana çıkarmıştır.

Üniversiteler bilgi üretmenin yanında toplumun ihtiyacı olan insan gücünü yetiştirmekle görevlidir. Bu nedenle her türden mesleğe insan gücü sağlamaya çalışırlar. Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin gerek nicelik ve gerekse nitelik olarak yeterli bir düzeyde olmadığı bilinen bir gerçektir. Büyüyen Türkiye ekonomisinin uluslararası pazarlarda rekabet gücünün yükseltilmesi ancak gelişmiş meslek yüksekokulları ve bunların yetiştirdiği nitelikli teknikerlerle mümkün olabilecektir.

İyi eğitilmiş, endüstrimizin ihtiyaçlarına uygun özelliklerde bilgi ve beceriye sahip mesleki ve teknik ara insan gücüne ihtiyacımız her geçen gün giderek artmaktadır. Ülkemizde sanayi ve hizmet sektörüne istenilen kalitede ara elemanlarını “Meslek Yüksekokulları” yetiştirmektedir

Üniversitemizin her yönüyle güzide bir meslek yüksekokulu olan Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu tarafından 27-29 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilecek olan *Küresel Gelişmeler Işığında Mesleki ve Teknik Eğitimde Fırsatlar ve Gelecek* ana temalı 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu ile meslek yüksekokullarının sorunlarının tartışılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi ile bu okullarda görev yapan akademik personelin bilimsel araştırma ve çalışmalarının, sanayi ve hizmet sektörüne duyurulması amaçlanmıştır.

Bu güne kadar ulusal boyutta gerçekleştirilen Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulumuz tarafından düzenlenen bu sempozyum ile uluslararası bir boyut kazanmıştır. Böylece; ülkemizdeki meslek yüksekokulları, uluslararası platformlarda benzer nitelikte eğitim ve öğretim yapan mesleki ve teknik okul ve kurumlara tanıtılacak ve iş birliği imkânlarını geliştirecektir. Bunun yanında Meslek Yüksekokullarında yeniden yapılanmanın söz konusu olduğu bir süreçte, bununla ilgili uluslararası uygulamalar ve yönetim modellerinin konuşulmasını ve tartışılmasını sağlayarak, ulusal düzeyde başlatılan yeniden yapılanma çalışmalarına yeni boyutlar ve hareketlilik getirilecektir.

Selçuk Üniversitesi olarak böyle büyük bir organizasyona ev sahipliği yapmaktan ve sempozyum vasıtasıyla yurt içinden ve yurt dışından Konya'mıza ve üniversitemize gelen bütün katılımcıları misafir etmekten onur duyduğumu ifade ediyor ve bu vesile ile bütün misafirlerimize hoş geldiniz diyorum.

1.Uluslararası 5.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu'nun başarılı geçmesi temennisiyle sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN
Selçuk Üniversitesi Rektörü

Globalization and continuous development in information technology in 21st century has changed expectations of the manpower. As a result, the need of manpower that can understand, interpret and apply the technology and can produce best quality goods and service efficiently has been increased. In other words, the necessity of a new "people-centred development model" has emerged

Today, in our world where technology and science has been growing rapidly and information explosion has been experienced, it is possible for our country to use qualified manpower and resources efficiently in proper way and time in order to reach the development level of both western countries and the European Union we try to participate in. One of the greatest goals of national development is to provide vocational and technical education rate of developed countries.

Our country with young and dynamic population should take part among the developed countries by increasing its competitive power to join the competition and to be successful with qualified vocational and technical based education system. Different approaches which has been applied so far are needed on training manpower that are to suit international competition conditions and to be worked in good and service production.

The rapid change in technology and development, globalization of markets, increase in communication, easy information exchange and transportation, developments on removing the barriers of free trade, has affected the national economy of countries and competition has taken over.

Since the businesses become more sensitive on delivering their wide variety of good and service they produced in good quality has taken over the high qualified manpower that can understand the technology, interpret, apply and produce high quality goods, using the resources efficiently and the principle of use least resource and produce more.

Universities are responsible for educating the manpower that public need besides producing information. Therefore, they try to provide any kind of manpower for any profession. It is a fact that vocational and technical education in Turkey is not in a sufficient quantity and the quality level. To increase the competitiveness of Turkey's growing economy in international markets will be possible with qualified Vocational Higher Schools and qualified technicians educated from these schools.

The need of well educated middle level staff equipped with vocational and technical information and skill to respond to the requirements of our industry has been increasing day by day. It is known that "Vocational Schools of Higher Education" have educated the middle level staff to industry and service sectors in demanded quality in our country.

Discussing the problems of Vocational Schools of Higher Education and developing the solution proposals and to announce the scientific investigations and studies done by the academic staff of these schools to industry and service sectors are aimed with 1st International 5th National Vocational Schools of Higher Education Symposium (UMYOS'09) "Opportunities and Future on Vocational and technical Education in the light of Global Developments" is going to be prepared by Kadınhanı Faik İçil Vocational High School of Higher Education which is an outstanding Vocational Higher School in every aspects of our University on 27th-29th May.

The Vocational Schools of Higher Education Symposium which held in national extent up to this day gained an international scope with this symposium prepared by Kadınhanı Faik İçil Vocational High School of Higher Education. Thus, Vocational Schools of Higher Education in our country will be introduced to vocational and technical colleges and institutions in international platform which are training on similar fields, and cooperation opportunities will be developed. Besides, the symposium will bring new dimensions and activity to re-establishment studies started in our country by obtaining the discussion of international applications and management models of Vocational Education in the process of re-establishment of vocational education in vocational Colleges.

It is an honour to host such a great organisation and all of the participants come to Konya and our university from other cities and abroad because of the symposium as Selcuk University Kadınhanı Faik İçil Vocational School of Higher Education, and I would like to say Wellcome to our guests.

I would like to give my best regards and to wish successful 1st International 5th National Vocational Schools of Higher Education Symposium.

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN
Selcuk University Rector

Gelişmiş ülkeler, sanayinin gereksinim duyduğu iş gücünü, uluslararası deneyimlerden faydalanarak kendi dinamiklerine göre oluşturdukları mesleki teknik öğretim ile karşılamaktadırlar. Küreselleşen dünyada ülkemiz ekonomisinin uluslararası pazarda rekabet gücünün artırılması, nitelikli teknik eleman yetiştirmek ile mümkün olacaktır. Eğitimde etkinlik ve verimlilik için, sanayi ile eğitim kurumları arasındaki uyum ve amaç birlikteliği çok önemlidir.

Ülkemizde mevcut Meslek Yüksekokullarının yükseköğrenim sistemi içerisindeki payı düşüktür. Gelişmiş ülkelerde meslek yüksekokullarının yükseköğrenim sistemi içindeki payı %40-%60 arasında değişirken bu oran Türkiye için ancak %29 civarındadır. Bu durum, "Türk Yükseköğretim sisteminin doğal büyüme alanı Meslek Yüksekokullarıdır" gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Bilginin ve bilgi teknolojisinin giderek önem kazandığı çağımızda, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinin kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmeye çok büyük katkılarda bulunduğu yadsınamaz bir gerçektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayi ve hizmet sektörlerindeki en önemli sorunlarından birisi " nitelikli eleman" eksikliğidir. Söz konusu eleman, işçi ile mühendis, yönetici ve idari personel arasında yer alan elemandır. Bu nitelikli eleman istihdamı ile sanayi ve hizmet sektörlerinde verim ve kalite artmaktadır.

Üniversitelerin temel amacı; evrensel boyutta bilim ve teknoloji çalışmalarına katkıda bulunmanın yanı sıra, eğitim-öğretimin sonunda fertleri meslek sahibi yapmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda genç bireylerin çevreleri ile uyumlu, verimli ve üretken olmaları eğiticilerin hedefini teşkil etmektedir. Eğitimde, gençlerin sorumluluk alabilen, yaratıcı düşünme yetisiyle donatılmış, değişime hızla uyabilen, problem çözebilecek, iletişim kurmakta hızlı ve yetenekli, takım halinde çalışabilme özelliğinde, işbirliğine yatkın teknolojiye kolay ayak uydurabilen bireyler olmaları hedeflenmektedir. Bu tanıma uyan elemanlardan bir kısmı ön lisans eğitimi alarak, meslek yüksekokullarında (MYO) yetiştirilerek sanayide yerlerini almaktadırlar.

Özde "nitelikli insan gücü" yetiştirmek amacıyla kurulan, diğer bir ifade ile öğrencilerini herhangi bir meslek alanına yönelik eğiten ve mesleki beceri kazandırma çabası içinde olan meslek yüksekokulları bu misyonunu tam anlamıyla gerçekleştirebilmekte midir? Meslek Yüksekokulları'nın hedeflerini gerçekleştirme konusundaki başarısı; büyüme ve gelişmeye dönük hazırlık çalışmalarında, sağlıklı yapılanma için gerekli tüm ön çalışmaların ve gelişme stratejilerinin en küçük ayrıntılarına kadar planlanması ve belirlenen ihtiyaçların gerçekleştirilmesinde en uygun yöntem ve araçların kullanılması ile sağlanabilecektir.

Ülkemizde son yıllarda yeni üniversitelerin kuruluşu ile birlikte çok sayıda yeni meslek yüksekokulunun da Türk Yüksek Öğretim Kurumları arasında yerini alacağı bir gerçektir. Durum böyle olunca birçok sorun da otomatik olarak karşımıza çıkmaktadır. Meslek yüksekokullarında karşılaşılan sorunlar, özellikle bazı ilçe ve beldelerdeki okulların alt yapılarının yeterli olmaması, okullara yeterli öğretim elemanı sağlanamaması, mevcut elemanların da yüksek öğretimin diğer birimlerine (fakülte, yüksekokul) geçmek istemesi, meslek yüksekokullarının öğrencilere yeterli sosyal ve kültürel aktiviteyi sağlayamayan yörelere açılması, ki bu faktör öğretim elemanının da daha merkezi bir yere gitmek istemesine yol açmaktadır, gerçek anlamda meslek yüksekokulları ile iş dünyası ilişkisinin kurulamaması, öğretim elemanlarının endüstriyel deneyimlerinin yeterince arttırılamaması vb şeklinde sıralanabilir.

Meslek Yüksekokullarındaki yeniden yapılandırma bu sorunları çözmeye yönelik olmalıdır. Meslek Yüksekokulları yapılandırılırken, temel olarak sanayi sektörünün gereksinim duyduğu nitelikli elemanı yetiştiren, doğrudan uygulama ağırlıklı, piyasa yönelik eğitim - öğretim yapan kurumlar olarak yapılandırılmalı ve bu okullarda istihdam edilecek öğretim elemanları seçilirken bu yapılandırmaya katkı sağlayacak elemanlar seçilmelidir.

Meslek yüksekokullarının ülke kalkınmasının hızlandırılması, istihdamın artırılması ve ülkelerin rekabet gücünün yükseltilmesindeki öneminin kamu ve özel kesim ile sivil toplum örgütlerine iyi anlatılması ve tanıtılması gerekir. Ancak bu şekilde gençlerin mesleki eğitime çok daha fazla ilgi duyması ve statüsünün yükseltilmesi mümkün olabilir. Bu gibi toplantılar meslek yüksekokullarının önemini kamuoyuna duyurulabilmesi için bir fırsattır. Bu anlamda Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulumuzun organize ettiği 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumunun başarılı geçmesini temenni eder, kongrenin gerçekleşmesinde emeği geçen herkese Okul Müdürümüz Doç Dr. Osman Akandere'nin şahsında şükranlarımı sunarım.

Meslek Yüksekokulları Koordinatörü
Prof. Dr. Nuri Yavru

Developed countries have responded the workforce needs of industry from vocational and technical education which they form according to the dynamics of their international experiences. To increase the competitiveness power of our country in international markets in globalizing world will be possible by training qualified technical staff. For effectiveness and efficiency in education, association of cohesion and purpose is very important between industry and educational institutions.

In our country, the portion of Vocational Schools in higher education system is low. The rate of vocational schools in higher system in developed countries, varies between 40% - 60% while this ratio is around 29% for Turkey. This puts forth the fact "Natural growth area in Turkish Higher Education system is a Vocational Schools" one more time.

The fact that training qualified manpower has great contributions in cultural, social and economical development at our age which information and information technologies have gained importance can't be denied. One of the most important problems of developing and developed countries in service and industrial sectors is the lack of "qualified staff". Mentioned staff takes part between worker and engineer, director and administrative staff. Productivity and quality have increased in service and industrial sectors with the employment of the qualified staff.

The main goal of University has occurred as to contribute to the scientific and technological studies as well as giving people the profession after the education and training. Towards these objectives, the aim of the educators is to make young people to be compatible with the environment and to be efficient and productive. In education, that young people have been aimed to be individuals who can take responsibility, have been equipped with the power of creative thinking, be able to adapt changes rapidly, can solve problems, to communicate fast and talented, apt to teamwork and co-operation, to be able adapt the technology easily. Some of the staffs defined above have taken part in industry after getting pre-license education at vocational schools of higher education.

Can vocational Schools of higher education which are established to train "qualified manpower" essentially, in other words to give vocational skills and train the student in certain vocational field perform truly its mission? Performing the targets of Vocational Schools of higher education successfully will be provided with the preparation studies towards growth and development, planning the necessary preliminary work and development of strategies to the smallest details for healthy establishment, and using the most appropriate methods and tools for realisation of specified demands.

It is a fact that many new vocational colleges will take place with the establishment of new universities in Turkish Higher Education in our country recently. In this case many problems have emerged automatically. The problems of the vocational schools are: insufficient infrastructure of the schools in districts and towns, being not able to find enough instructors, the demand of placement of the present instructors to other units of universities(faculty, higher schools), to open vocational colleges to places where there isn't and social and cultural activities, which is also the reason for lecturers want to go more central places, being not able to have exact relation between the colleges and business world, being not able to increase the industrial experience of teaching staff etc.

The re-establishment studies on Vocational Colleges should solve the problems. The Vocational Colleges should be re-established as the institutions train qualified students according to the demands of industry and market which give application based training, and the teaching staff should be chosen to contribute the new establishment.

The importance of Vocational Colleges on acceleration of country development, increasing the employment and raise the competitiveness of the country should be introduced and explained to the public and private sectors, and civil society organizations. Only in this way, more young people can be interested in vocational training and it can be possible to upgrade the status. Such meetings are opportunities to announce the importance of Vocational Colleges to people. In this sense I hope the 1st International 5th National Vocational Schools of Higher Education Symposium organised by Selcuk University Kadınhanı Faik İçil Vocational School of Higher Education be successful, and I would like to thank to School Director Assoc Prof. Dr. Osman Akandere on behalf of everyone contributed to organise the congress.

Selcuk University
Vocational Schools of Higher Education Coordinator
Prof. Dr. Nuri Yavru

Günümüzde bilim, teknoloji, endüstri ile mesleki ve teknik eğitim arasında çok yakın ilişkiler mevcuttur. Çağdaş endüstri teknolojiye dayanmaktadır; teknoloji ise bilimsel çalışmaların uyulamaya konulmasıdır. Bilimsel çalışmalar teknolojiyi, teknoloji ise endüstride kullanılan üretim metotlarını ve araçlarını etkilemektedir.

Mesleki ve Teknik eğitimin esas amacı, endüstride kullanılan insan gücünü hazırlamaktır. Endüstride kullanılan üretim metotları, araç ve gereçler değiştiğiçe, yetiştirilecek insan gücünün özellikleri de değişmektedir. Bu bakımdan mesleki ve teknik eğitim ile teknoloji ve bilimsel çalışmalar arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Bir ülkenin kalkınmışlık düzeyini belirlemede kullanılan en önemli ölçütlerden biri, o ülkenin sahip olduğu insan kaynağının niteliğidir. Genel olarak bakıldığında gelişmiş ülkeler, ulusal kalkınma çabalarının gerektirdiği insan kaynaklarını istenen nitelik ve nicelikte yetiştirmiş durumdadır. Toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilecek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, büyük ölçüde eğitim sisteminin görevidir. İşte bu anlamda mesleki ve teknik eğitimin amacı, istendik davranışları geliştirmek, bilgiyi öğrenme ortamı sağlamak, teorik ve pratik alanlarda gerekli becerileri geliştirmek olarak saptanmaktadır.

Eğitim sistemi içinde, mesleki ve teknik eğitim, iş dünyası ile en yakın ilişkisi olanıdır. Endüstri, işçiler ve işverenlerin hatta gönüllü kuruluşların da aktif rol oynadığı bir işbirliği ortamı oluşturulmalıdır. Açıkça görülmektedir ki, bunların katkısı olmadan geleceğin iş çevrelerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir mesleki ve teknik eğitim düşünülemez. Mesleki ve teknik eğitimin ülke ekonomisine beklenen katkıyı sağlayabilmesi, istihdamda önemli rol oynayabilmesi ve kaliteli mal ve hizmet üretimi sağlanarak rekabet koşullarına uygun davranabilmesi için mesleki ve teknik eğitim politikalarının belirlenmesinde, finansal kaynakların oluşturulmasında, standartların belirlenmesi, program geliştirme ve değerlendirme hususlarında mutlaka ilgili tarafların katkıları sağlanmalıdır.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin nitelik nicelik olarak yeterli bir düzeyde olmadığı ve bugünkü durumundan daha ileri bir düzeye götürülmesi ihtiyacı bilinen bir gerçektir. Bunun yanında ülkemizin nitelikli ara elemana olan ihtiyacı had safhadadır. Türkiye ekonomisinin üretim ve istihdamının çok büyük bir bölümü küçük ve orta boy işletmeler yani KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu işletmelerin çoğunda ara insan gücü istihdam edilmektedir. Ara insan gücü sayıca ne kadar fazla ve kalite olarak ne kadar yüksek olursa, Türk sanayisi de o ölçüde rekabet edebilir ve dünya pazarlarındaki payını artırabilir konumda olacaktır.

Geçmişte uygulamaya konulan bütün kalkınma planlarında, ara insan gücü ihtiyacı sürekli olarak ortaya konmuştur. Günümüzde de ara insan gücüne duyulan bu ihtiyacın daha fazla bir şekilde ortaya konmaya devam edildiğini görüyoruz. Türkiye'nin Dünya ile rekabet edebilmesi için, endüstrinin çok iyi yetişmiş, problem çözen, üreten ve kendini sürekli yenileyen, kısacası sürekli eğitim sürecini yaşayan nitelikli ara insan gücüne ihtiyacı vardır.

Gerçekte ülkemiz ekonomisinin gelişmesi, yüksek kalitede insan gücüne sahip olmasına bağlıdır. Ekonomik ve teknolojik gelişmenin en önemli unsurlarından birisi olan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, mesleki ve teknik eğitim kurumlarına büyük görev ve sorumluluk yüklemektedir. Sanayileşme sürecinde çok önemli mesafeler kat eden ülkemizde, bilişim teknolojilerinin çağ atlayıcı etkileri de göz önüne alındığında, üretim ve hizmet endüstrilerindeki teknolojik gelişmelere, talebe uygun mesleki ve teknik eğitim becerileri ile donatılmış, nitelikli insan gücüne olan ihtiyaç sürekli olarak artmaktadır. Ara insan gücü sayıca ne kadar fazla ve kalite olarak ne kadar yüksek olursa, Türk sanayisi de o ölçüde rekabet edebilir ve dünya pazarlarındaki payını artırabilir konumda olacaktır.

Günümüzde Dünya pazarının en önemli belirleyici unsurlarının başında rekabet gelmektedir. Rekabet unsurundan yoksun bir ekonominin başarılı olabilmesi mümkün gözükmemektedir. Bugün Türk ekonomisi gelişimini büyük bir hızla sürdürmektedir. Dünya ekonomisi ise her geçen gün büyümekte ve küreselleşmektedir. Türk ekonomisinin gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmesi için, mesleki ve teknik alanında iyi eğitim almış, teknolojiyi özümsemiş ve bunu bir yaşam tarzı olarak kabul etmiş bir insan gücünün varlığı ile mümkün olabilir. Özellikle teknolojinin çok çabuk eskidiği ve yeni teknolojilerin ortaya çıktığı bu dönemde bu husus daha da önem kazanmaktadır.

Bu nedenle değişen ve gelişen ekonomik yapıdan en iyi şekilde yararlanabilmek için mesleki ve teknik eğitime önem verilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde sanayi ve hizmet sektörüne istenilen kalitede ara elemanlarını "Meslek Yüksekokulları" yetiştirmektedir.

Bu amaç doğrultusunda Meslek Yüksekokulları'nın sorunlarının tartışılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi ile bu okullarda görev yapan akademik personelin bilimsel araştırma ve çalışmalarının, sanayi ve hizmet sektörüne duyurulmasında önemli bir adım olarak düşündüğümüz Meslek Yüksekokulları sempozyumu aracılığıyla bilim ve kültür dünyasının değerli bireylerinin bilimsel bir düzlemde bir araya getirilerek araştırmalarının paylaşımına sunulması düşünülmektedir.

"Mesleki ve Teknik Eğitimde Fırsatlar ve Gelecek" alt başlığı ile düzenlediğimiz bu sempozyum vasıtası ile;

a) Mesleki ve teknik eğitim ve öğretimin güçlendirilmesine dikkatleri çekmek.

b) Mesleki ve teknik eğitimin modernizasyonun gerekliliği konusunda kamuoyu oluşturmak

c) Mesleki Yeterlilik Sisteminin desteklenmesi gerektiğini dikkatlere sunmak

d) Hayat Boyu Öğrenmenin desteklenmesini sağlamak

e) Meslek Yüksekokullarının desteklenmesinin önemini vurgulamak

f) Akademik personelin bilimsel araştırma ve çalışmalarının, sanayi ve hizmet sektörüne duyurulmasını sağlamak.

g) Mesleki eğitim alanında yapılmış araştırmaların bir araya getirilmesi ve bu çalışmaların yeni araştırmalara ışık tutması" hedeflenmiştir.

Doç. Dr. Osman AKANDERE

Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Müdürü
Sempozyum Başkanı

Nowadays, there is a close relationship between science, technology, industry and the vocational and technical education. Contemporary technology is based on industry and technology is the application of scientific studies. Technological researches affect technology and technology affects the production methods and tools used in industry.

The basic aim of vocational and technical education is to prepare the manpower used in industry. As the production methods vehicles and equipment used in industry change, the features of manpower that is to be trained also change. In this sense, there is a close relationship between the vocational and technical education and technology and scientific studies.

One of the most important criteria used in determining the level of a country's development is the qualification of the human resources that the country has. Generally, the developed countries have already trained the desired human resources in quality and quantity that national development efforts required. To educate the qualified manpower is mainly the duty of the education system. In this sense, the objectives of vocational and technical training are to develop the conscious behaviours, to provide the learning environment, to develop the theoretical and practical skills.

Vocational and technical education has the closest relationship with business world in the education system. A collaborative environment should be created which industry, workers and employers and even volunteer organisations play an active role in. It is obvious that without their contribution vocational and technical education can't be considered to respond to the needs of tomorrow's business circle. In order to provide the expected contribution of the vocational and technical education to the country's economy, to play an important role on employment, to behave suitable to the competitive conditions by producing quality of goods and services, the contribution of the related parts should be provided on the issues of determining the vocational and technical education programs and standards, generating the financial resources, and development and evaluation of programs.

It is a fact that the vocational and technical education in Turkey is an inadequate level of quality and quantity, and its current situation needs to be taken further level is known. Besides, the need of the qualified middle level staff is in extreme level. The large part of the production and employment of Turkey's economy are carried out by Small and Medium Sized Enterprises. Most of these enterprises are employed middle level manpower. The more middle level manpower in quality and quantity we have, the more the Turkish industry can compete in international markets and increase its portion.

In the past, all development plans put into practice put forth the need of qualified middle level manpower constantly. Nowadays, the demand of qualified middle level staff is still going on. The industry of Turkey needs well educated middle level staff that can solve problem, renew themselves, lives continuous training process in order to compete with world.

The development of the economy of our country depends on having high-quality manpower. Vocational and technical education institutions have an important duty and responsibility on educating the qualified manpower which is one of the most important factors of economic and technological development. In our country which goes very important distance in industrialization process, when the modernizing effect of the information technologies are considered, the need of qualified manpower that equipped with demanded vocational and the technical skills appropriate to technological development in production and service industry has increased. The more middle level manpower in quality and quantity we have, the more the Turkish industry can compete in international markets and increase its portion.

Today the most important determining factor in the world market is competition. It is not seem to be impossible for an economy lack of competition become successful. Today, the Turkish economy has been continuing its development. The world economy has been growing and globalising. In order to compete with developed countries, Turkey needs well educated manpower in vocational and technical fields that digest technology and accept it as a life style. This issue become very important especially new technologies are emerged and old technologies become old fashioned.

Therefore, vocational and technical training should be given importance to benefit the changing economic structure in best way.

"Vocational Schools of Higher Education" has educated the desired middle level staff for industrial and service sectors in our country.

Towards this objective, the valuable people of science and culture world has been taught to be met on a scientific platform and share their investigations by means of the Vocational Schools of Higher Education Symposium by discussing the problems of Vocational Schools of Higher Education and developing the solution proposals and to announce the scientific investigations and studies done by the academic staff of these schools to industry and service.

By means of the symposium held under the sub-title of "*Opportunities and Future on Vocational and technical Education in the light of Global Developments*";

- a) To draw attention to strengthen the vocational and technical training and education
- b) To mould public opinion about the necessity of modernization of vocational and technical education.
- c) To present the necessity of supporting Vocational Qualification System
- d) To provide the support lifelong learning
- e) To emphasize supporting Vocational Higher Schools
- f) To announce the scientific research and studies of the academic staff to the industry and service sectors
- g) To gather the researches done on the field of education and to light the new researches"

are aimed.

Assoc. Prof. Dr. Osman AKANDERE
Director of Selcuk University Kadınhanı Faik İçil
Vocational School of Higher Education

3 FAZLI ASENKRON MOTORLARDA UZMAN SİSTEM TABANLI ARIZA BULMA

IDENTIFICATION ON EXPERT SYSTEM BASE OF THE DEFECT IN THREE-PHASED ASYNCHRONOUS MOTORS

Veli TÜRKMEÑOĞLU¹

Necati KOÇYİĞİT²

ABSTRACT

In this study, an expert system which is to provide in identifying the defect for three-phased asynchronous motors has been improved. The technicians being trained on electrical motors should be trained with technical knowledge and skills about three-phased asynchronous motors as well. The study aims at supporting the required lack of knowledge.

The three-phased asynchronous possible defects have been classified in logical skimming of expert system and formed a database. An algorithm to evaluate and result the database has been developed. For this purpose the USK, a CLIPS system shell, has been used. Algorithm performed using CLIPS USK has been functioned. And suggestions have been presented to the users. VC++ programming directory has been used to gain visual features. VC++ based software program together with expert system shell has been used embeddedly. Clipsdll dll has been regulated and used for embedded application of CLIPS USK.

Motor defecting types with three-phased asynchronous have been divided under 14 sub-titles. Motor defects, reasons, and possible solution methods are suggested. The user is directed to defecting type and proposed solutions by menus. The user finds out the defects through complaints. Possible solutions for each problem are available. If 'yes' is said for all indications belonging to possible defecting reasons, that rule is presented to the user as possible defect. On the contrary, if 'no' is said for any indication, the user is directed to the next rule.

Key words: Three-phased Asynchronous Motors, Identifying Defect, Expert System, CLIPS

ÖZET

Bu çalışmada, 3 fazlı asenkron motorlar için arıza bulmada yardımcı olacak uzman sistem geliştirilmiştir. Elektrik motorları konusunda yetişen teknik elemanların, 3 fazlı asenkron motor arızalarının bulunması ve giderilmesi konusunda teknik bilgi ve beceri kazanmaları gerekmektedir. Bu çalışmayla hissedilen açığın desteklenmesi hedeflenmektedir.

¹ Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, turkmen67@hotmail.com

² Öğrt. Gör. Dr., Rize Üniversitesi, necati_kocyyigit@hotmail.com

3 fazlı asenkron motor olası arızaları uzman sistem mantık süzgeci içerisinde sınıflara ayrılmış ve bilgi tabanı oluşturulmuştur. Bu bilgi tabanını değerlendirip sonuca giden bir algoritma geliştirmiştir. Bu amaçla CLIPS uzman sistem kabuğu (USK) kullanılmıştır. CLIPS USK ile algoritma çalıştırılarak kullanıcıya sorunla ilgi önerilerde bulunmaktadır. Programa görsel özellikler kazandırmak için VC++ programlama dili kullanılmıştır. VC++ temelli yazılım programı ile uzman sistem kabuğu gömülü olarak kullanılmaktadır. CLIPS USK gömülü uygulaması için clipsdll.dll düzenlenmiş ve kullanılmıştır.

Yapılan çalışmada 3 fazlı asenkron motor arıza türleri 14 başlık altında toplanmıştır. Motor sorunları, nedenleri ve olası çözüm yöntemleri önerilmektedir. Kullanıcı menüler yardımıyla arıza türüne ve öngörülen çözümlere yönlendirilmektedir. Kullanıcı arızaları şikâyetlerden yola çıkarak bulmaktadır. Her şikâyete ait arızanın olası nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlere bağlı arıza belirtileri bulunmaktadır. Eğer olası arıza nedenine ait belirtilerin hepsine “evet” denirse o kural olası arıza nedeni olarak kullanıcıya sunulmaktadır. Herhangi bir belirtiyeye “hayır” denirse bir sonraki kural gidilmektedir.

Anahtar kelimeler: 3 Fazlı Asenkron Motor, Arıza Bulma, Uzman Sistem, CLIPS, VC++

1. GİRİŞ

Değişik endüstriyel uygulamalarda yoğun olarak kullanılan asenkron motorların fiziksel yapıları sağlam olmalarına rağmen elektrik enerjisinin mekanik enerjiye dönüştürülmesi veya tersi durumlarda oluşan zorlanmalardan dolayı başlangıç hataları oluşabilmektedir. Değişen çalışma ortamları ve dinamik yükler motorlarda hatalara sebep olur. Asenkron motorların çalışması esnasında motorun elektriksel ve mekanik bölümlerinde farklı hatalar oluşmaktadır. Kırık rotor çubuğu, stator ve rotor sargılarının kısa devre olması sargı hatalarını, hava boşluğu asimetrisi ise manyetik devre hatalarını oluşturur. Böylece motorlarda kırık rotor çubuğu, eksantriklik, sarım ve sürtünme gibi hatalar oluşur. Motorlardaki bu başlangıç hataları daha büyük hatalar oluşmadan önce genel olarak motorun performansını etkilerler. Oluşan bu hatalar uygun erken hata teşhis şemaları ile tespit edilmezlerse ciddi performans düşmelerine ve sonunda sistem hatalarına sebep olurlar. (Aydın vd. 2005)

Motor hata tespiti ve teşhisi için değişik yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemlerden parametre tahmini ve diğer model tabanlı teknikler gibi uygun ve pahalı olmayan tekniklerin çoğu, ilgili sistemin matematiksel modeline dayanır. Parametre tahmin tekniği, doğru bir matematiksel model gerektirmesi ve sistem parametrelerinin bir kümesine dayalı sistem dinamiklerinin karmaşık anlaşılmasını gerektirmesine rağmen geniş bir şekilde kullanılmaktadır (Mo Yuen, C. 1997).

Deneyimli bir mühendis veya uzman, motorun matematiksel modelini tam olarak bilmeden çalışma ortamı ve ölçümlere dayanarak bir motorun durumunu teşhis edebilir. Yaklaşım basit ve güvenilirdir. Motorun hatalı durumları ve ölçümler arasındaki karmaşık ilişki tamamen mühendisin bilgisinde saklıdır(Gao, X. Z., Ovaska, S.J., 2001). Ancak deneyimli teknisyen eğitmek pahalı ve zor bir iştir. Sürekli olarak hata izlemek için birkaç deneyimli teknisyene güvenmek yerine sistem izleme ve hata teşhisin otomatikleştirmesi istenir.

Bu çalışmada, 3 fazlı asenkron motorlar için arıza bulmada yardımcı olacak uzman sistem geliştirilmiştir. Elektrik motorları konusunda yetişen teknik elemanların, 3 fazlı asenkron motor arızalarının bulunması ve giderilmesi konusunda teknik bilgi ve beceri kazanmaları gerekmektedir. Bu çalışmayla hissedilen açığın desteklenmesi hedeflenmektedir.

3 fazlı asenkron motor olası arızaları uzman sistem mantık süzgeci içerisinde sınıflara ayrılmış ve bilgi tabanı oluşturulmuştur. Bu bilgi tabanını değerlendirip sonuca giden bir algoritma geliştirmiştir. Bu amaçla CLIPS uzman sistem kabuğu (USK) kullanılmıştır (CLIPS, 1998). CLIPS USK ile algoritma çalıştırılarak kullanıcıya sorunla ilgili önerilerde bulunmaktadır. Programa görsel özellikler kazandırmak için VC++ programlama dili kullanılmıştır. VC++ temelli yazılım programı ile uzman sistem kabuğu gömülü olarak kullanılmaktadır. CLIPS USK gömülü uygulaması için clipsdll.dll düzenlenmiş ve kullanılmıştır.

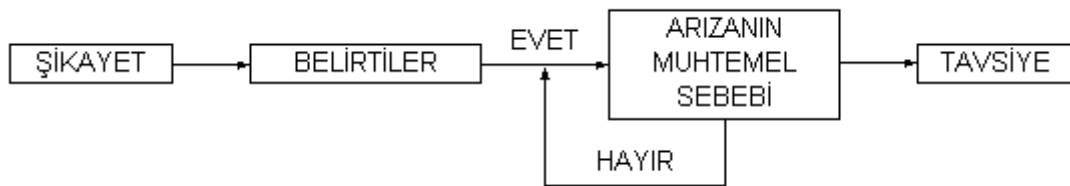
Uzman kişilerin bilgi ve tecrübelerini derleyip bilgisayara aktarma işlemine Bilgi Mühendisliği (Knowledge Engineering) denilmektedir. Uzmanların bilgi ve tecrübelerini bir kural halinde bilgisayar aktaran Yapay Zekâ (YZ) programlarına Uzman Sistem (US) denilmektedir.

Yapılan çalışmada 3 fazlı asenkron motor arıza türleri 14 başlık altında toplanmıştır. Motor sorunları, nedenleri ve olası çözüm yöntemleri önerilmektedir. Kullanıcı menüler yardımıyla arıza türüne ve öngörülen çözümlere yönlendirilmektedir. Kullanıcı arızaları şikâyetlerden yola çıkarak bulmaktadır. Her şikâyete ait arızanın olası nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlere bağlı arıza belirtileri bulunmaktadır. Eğer olası arıza nedenine ait belirtilerin hepsine “evet” denirse o kural olası arıza nedeni olarak kullanıcıya sunulmaktadır. Herhangi bir belirtiyeye “hayır” denirse bir sonraki kural gidilmektedir.

2. UZMAN SİSTEM ARIZA BULMA MANTIĞI

2.1. Uzman Sistem Arıza Bulma Süreci

Aşağıda uzman sistem arıza bulma mantığı bir blok şema halinde verilmektedir.

Şekil 1 Uzman Sistemin Arıza Bulma Mantığı (Bulgurcu, 1994)

Diyagramdan da anlaşılacağı gibi arıza analizi için ilk önce şikâyetlerin tanımlanması gerekiyor. Belirtilere **EVET** ve **HAYIR** cevap vererek bilgi tabanı sorgulanır. Kurala (Muhtemel sebep) ait bütün belirtilerin karşılığı **EVET** ise bu kural çalışır, değil ise bir sonraki kurala gider ve sorgulama devam eder. Eğer kural çalışırsa, buna karşılık gelen **Muhtemel Sebep** ve **Tavsiye** kullanıcıya

ŞİKÂYET:

(sikayet 1 " **Motor yol almıyor** ")
I II III

Şekil 2. Şikâyet Bilgi Tabanının Yapısı (Koçyiğit, 2008)

Her bir roma rakamının anlamı ise şu şekildedir:

- I – Fact'ın (sikayet) adını gösterir.
- II – Şikâyet no'yu gösterir.
- III – Şikâyeti Gösterir.

BELİRTİ:

(belirti 1 " **Motor iki faza kalmıştır** ")
I II III

Şekil 3. Belirti Bilgi Tabanının Yapısı (Koçyiğit, 2008)

Her bir roma rakamının anlamı ise şu şekildedir:

- I – Fact'ın (belirti) adını gösterir.
- II – Belirti no'yu gösterir.
- III – Belirti'yi gösterir.

RULE:

(rule 1 1 " **Sigortalardan biri atmuş veya aşırı akım rölesi arızalıdır** " 1 2 3 4)
I II III IV V

Şekil 4. Rule Bilgi Tabanının Yapısı (Koçyiğit, 2008)

Her bir roma rakamının anlamı ise şu şekildedir:

- I – Fact'ın adını gösterir. Aynı zamanda kural (rule) olarak işlev üstlenir.
- II – Rule no'yu gösterir.
- III – Şikâyet no'yu gösterir.
- IV – Rule'yi diğer bir deyişle muhtemel sebebi gösterir.
- V – Bu grup rakam belirti no'ları gösterir.

TAVSİYE:

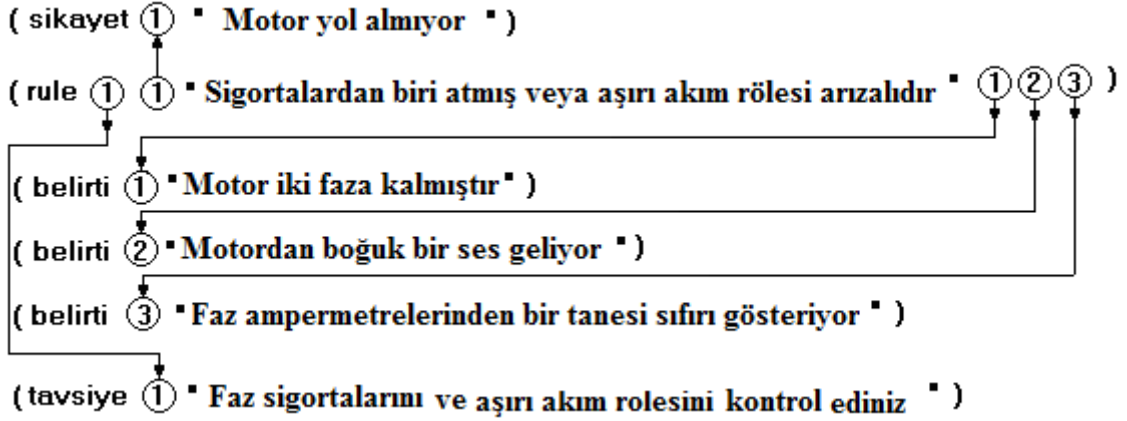
(tavsiye 1 " **Faz sigortalarını ve aşırı akım rolesini kontrol ediniz** ")
I II III

Şekil 5. Tavsiye Bilgi Tabanının Yapısı (Koçyiğit, 2008)

Her bir roma rakamının anlamı ise şu şekildedir:

- I – Fact'ın (tavsiye) adını gösterir.
- II – Tavsiye no'yu gösterir.
- III – Tavsiye'yi gösterir.

Bilgi Tabanı bağlantıları

Şekil 6. Bilgi Tabanındaki Fact'ların Birbirleri ile Olan İlişkileri (Koçyiğit, 2008)

Bilgi tabanında bulunan **fact**'lar yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı gibi rakamsal olarak ilişkilendirilmiştir. Her **sikayet**'in bir **rule**'si veya **rule** grubu bulunmaktadır. **rule**'nin üçüncü kısmı şikâyet numarasını göstermektedir. **rule**'nin sonunda bulunan rakam grupları ise **belirti**'leri göstermektedir. Her bir rakam bir **belirti numarasını** göstermektedir. Her **rule**'ye ait bir **tavsiye** numarası bulunmaktadır (Koçyiğit, 2008).

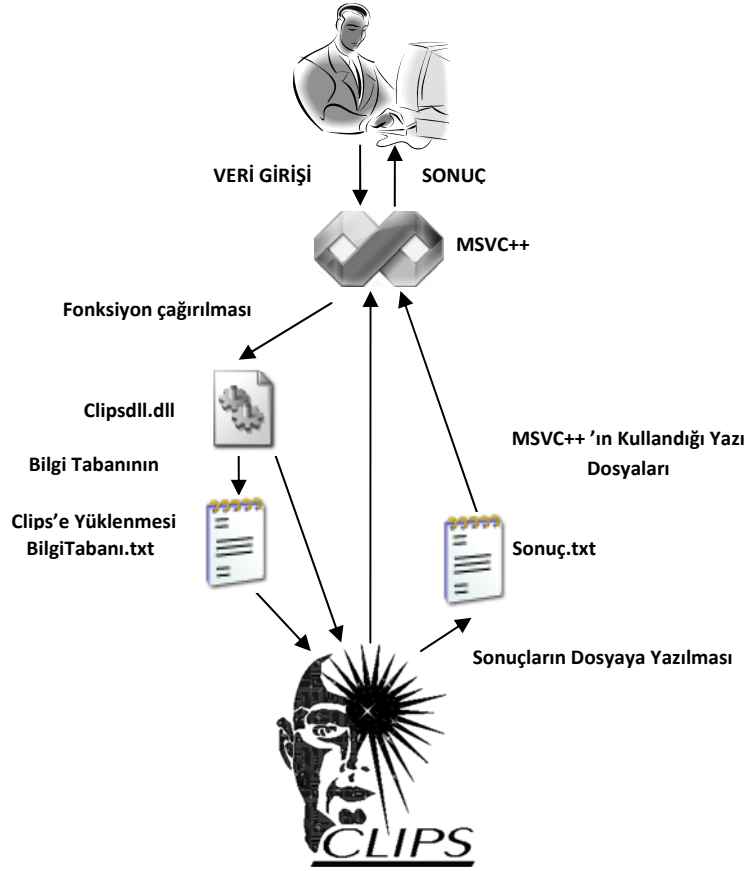
3. UZMAN SİSTEM PROGRAMININ İNŞASI

US, MSVC++ ve CLIPS US kabuğunun gömülü uygulamasıyla geliştirilmektedir. Şekil 7'de geliştirilen US'in çalışma şekli gösterilmektedir. Burada MSVC++ program derleyicisiyle CLIPS US kabuğunu clipsdll.dll dosyası ile ilişkilendirilmiştir. US programı, klima santrali ve soğutma grubu genel arızalarının yanı sıra eleman arızalarının bulunmasında da kullanılabilir. US programı, klima santrali ve soğutma grubu şeklinde iki sekmeden meydana gelmektedir. Arızanın bulunması için gerek klima santrali ve soğutma grubu şekillerinden veya menülerden şikâyetlere ulaşmak mümkün olmaktadır. Ayrıca US açıklama ünitesine sahiptir (Koçyiğit, 2008)..

4. UZMAN SİSTEM PROGRAMININ ÇALIŞMASI

US programının ana penceresi Şekil 8'de görülmektedir. Program menülerinden, araç çubuğundan veya düğmelerinden arıza analizine başlanmaktadır. Arıza analizine başlarken CLIPS veri tabanından bilgi tabanı çağırılmakta ve bilgi tabanı sırayla sorgulanarak sonuca gidilmektedir. Bir sisteme veya elemana ait menü veya düğme seçilirse, şikâyet diyalog (Şekil 9) kutusu ekrana gelmektedir. Kullanıcı arızaya ait şikâyetlerden birini seçtiği zaman bilgi tabanı yüklenmekte ve bilgi tabanı taranmaktadır. Her bir arızaya ait belirtiler bulunmaktadır. Kullanıcı bilgi tabanı sorgulama kutusunda (Şekil 10) sorulan soruya **evet** veya **hayır** şeklinde cevap vermektedir. Burada aynı zamanda belirtiyeye ait arıza nedeni de görülmektedir. Bir kurala ait belirtilerin tamamına kullanıcı **evet** cevabı verdiği zaman, o kural arıza olarak kullanıcıya arıza analizi sonucu diyalog kutusunda (Şekil 11) gösterilmekte ve bu arızayı gidermek için gerekli tavsiyede bulunmaktadır. Eğer bir kurala ait belirtilerden herhangi birine **hayır** cevabı verilirse, bir sonraki arıza sorgulanmaktadır. Kullanıcı istediği zaman sorgulama arıza analizi raporu diyalog

kutusunda (Şekil 12) raporunu görebilmekte ve yazdırabilmektedir. Ayrıca arıza raporu kaydedilebilmektedir. Programın arıza teşhisi ve rapor yazdırma akış program diyagramı Şekil 13’de verilmektedir (Koçyiğit, 2008)..

Şekil 7. Geliştirilen Uzman Sistemin Çalışma Şekli (Koçyiğit, 2008)

Şekil 8. Uzman Sistemin Program Ana Penceresi

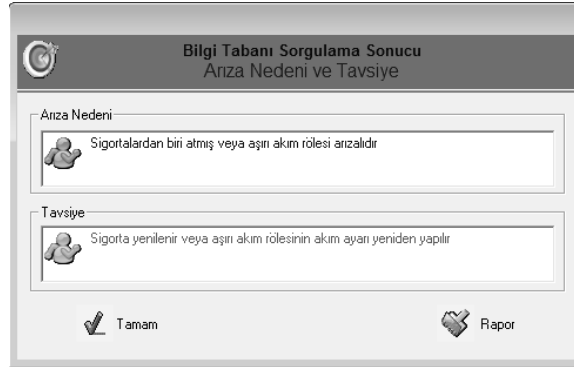

Şekil 9. Uzman Sistemin Şikâyet Diyalog Kutusu

Kullanıcı gerek menüden ve gerekse şekil üzerinden arıza bulma işlemine başladığı zaman bir şikâyet menüsü ile arıza analizi başlamaktadır. Daha sonra bilgi tabanındaki sıraya göre arıza belirtileri ve sebebi gösteren menü ile sorgulama yapılmakta ve sonuç menüsünde de sonuç ve tavsiye bulunmaktadır. Rapor ise rapor diyalog kutusunda sunulmaktadır. Kullanıcı burada bilgi tabanı sorgulamasının her aşamasını görebilmektedir (Koçyiğit, 2008)..

Şekil 10. Uzman Sistemin Bilgi Tabanı Sorgulama Diyalog Kutusu

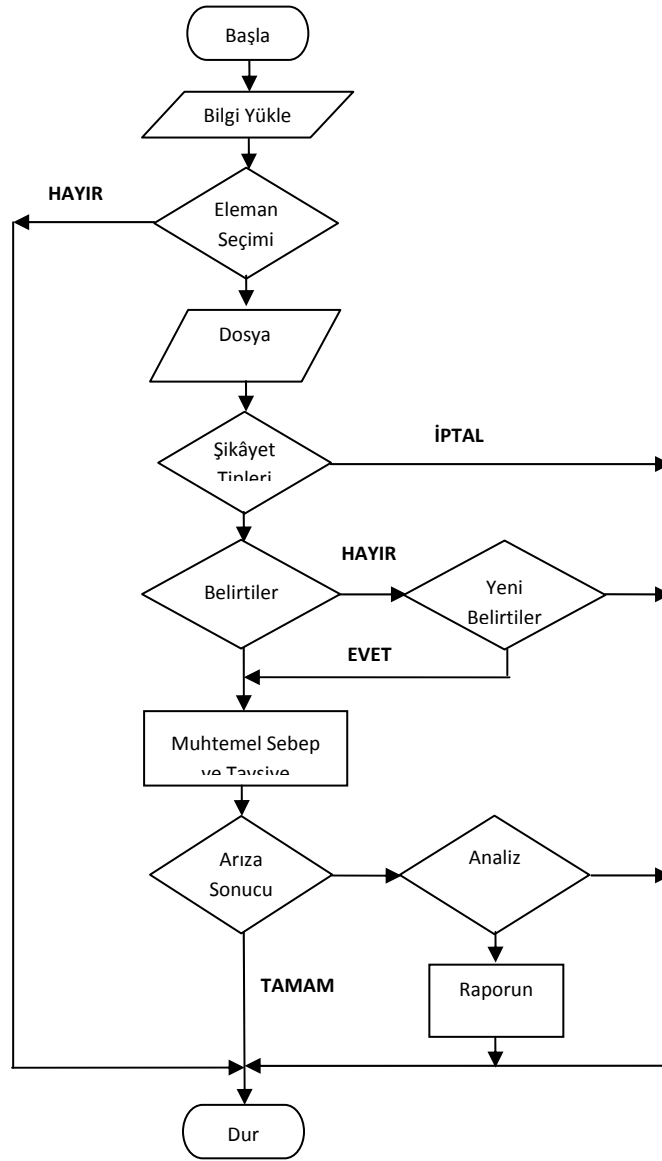
Şekil 11. Uzman Sistemin Bilgi Tabanı Sorgulama Sonucu Diyalog Kutusu

ARIZA ANALİZ RAPORU	
Rapor ARIZA ANALİZİ	
Cevap	Soru
☒ EVET	Motor iki faza kalmıştır
☒ EVET	Motordan boğuk bir ses geliyor
☒ EVET	Faz ampermetrelerinden bir tanesi sıfırı gösteriyor
☒ SONUÇ	Sigortalardan biri atmış veya aşırı akım rölesi anızaladır
☒ TAVSİYE	Sigorta yenilenir veya aşırı akım rölesinin akım ayarı yeniden yapılır

İtamam Etkli Kaydet Yazdır Baskı Önzleme Çizgisiz Klasik Başlıksız

Şekil 12. Uzman Sistemin Arıza Analiz Raporu Diyalog Kutusu

Şekil 13. Arıza Teşhisi ve Rapor Yazdırma Akış Program Diyagramı (Koçyiğit, 2008)

5.SONUÇLAR

Endüstriyel uygulamalarda yaygın olarak kullanılan Asenkron Motorlar önemli bir çalışma konusudur. Önemli tesislerin hareket enerjisini üretmektedirler. Örneğin şehir şebekesi su pompasını Asenkron Motorlar çalıştırır. Arızaya en kısa sürede ulaşma ve tamir hayati öneme sahiptir. Bu işi gerçekleştirecek servis elemanının yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir. Bilginin bir yapay zekâ programı olan uzman sistem kullanılması zaman ve para kaybını önlemektedir.

Uzman sistem oluşturulurken bilgi edinme esnasında, uzman kişi ve kuruluşlar mesleki sır olduğu için bilgiyi paylaşmak istememeleri karşılaşılan zorluklardandır. Bu konuda kişisel çabalar her zaman yeterli olmamaktadır. Bununla birlikte uzman sistemin bilgi tabanı genişleyebildiği için yeni bilgileri bilgi tabanına zamanla girmek mümkün olmaktadır. Böylece yeni bilgiler edinildikçe bilgi tabanı genişletilebilmekte ve bilgi tabanı güncellenebilmektedir.

Mesleki eğitim gören öğrencilerin ve teknik elemanların bir bilgisayar ortamında uzman sistem ile bilgi ve tecrübelerini artırmaları mümkün olmaktadır. Bir uzmanın arızanın teşhisini yaparken izleyeceği işlem sırası ve bulunan arızanın giderilmesinde verdiği çözüm önerileri oldukça öğretici olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aydın, İ., Karaköse, M., ve Akın, E., (2005), Asenkron Motorlarda Hata Teşhisi için Yeni bir Yumuşak Hesaplama Yaklaşımı, TOK 2005.
- Mo Yuen, C. (1997), Methodologies of Using Neural Network and Fuzzy Logic Technologies for Motor Incipient Fault Detetion, World Scientific.
- Gao, X. Z., Ovaska, S.J., (2001), Soft computing methods in motor fault diagnosis. Applied soft computing. 73-81.
- Görkem, A. (1994), ‘Elektrik Makinalarında Bobinaj’, Özkan Matbaacılık Sanayi, Çorum
- Keity Mobley, R. (2002), ‘‘An Induction to Predictive Maintenance’’ Butterworth-Heinmann, New York
- Higgins, L., Mobley R. K., Mobley K., (2002) ‘‘Maintenance Engineering Handbook’’, McGraw-Hill, New York
- Dhillon, B.S., (2000) ‘‘ Engineering Maintanance:A Modern Approach’’, CRC Press, New York
- Uysal, M., (2003), ‘‘ Visual C++.NET ile Yazılım Geliştirme’’, Beta Basım Yayın
- Kruglinski D.J., (1998), ‘‘ A Division of Microsoft Corporation One Microsoft Way’’ Microsoft Press, Redmond, Washington 98052-6399
- Alerich, W.N., (1988), ‘‘Electric Motor Control’’ Delmar Publishers Inc. Albany, New York 12212-5015
- Hughes, E., (1987), ‘‘ Hughes Elektrical Technology’’ Longman Scientific&Technical Copublished in the United States with John Wiley & Sons, Inc., New York
- Koçyiğit, N. : ‘‘Merkezi Klima Sistemlerinde Arıza Giderme Ve İşletim İçin Bilgi Tabanlı Uzman Sistem Geliştirilmesi’’, Doktora Tezi, Marmara Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, (2008).
- Bulgurcu, H. : ‘‘Kompresyonlu Soğutma Sistemlerinde Arıza Gidermek İçin Teşhis Yapan

Uzman Sistem Geliştirilmesi”, Doktora Tezi, Marmara Üniv. Fen Bilimleri
Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, (1994).
CLIPS 6.1 Reference Manuel, Volume I Basic Programming Guide, August 5th 1998.

35. YILINDA BOTAŞ'IN TÜRKİYE DOĞAL GAZ PAZARINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

**THE IMPORTANCE AND PLACE OF BOTAŞ IN THE NATURAL GAS MARKET IN
TURKEY ON ITS 35TH YEAR**

N. Sema ABDULMECİT

ABSTRACT

BOTAŞ was established on 15 August 1974 to realize transportation of the Iraqi crude oil to Gulf of İskenderun. A new era was begun in the Energy Sector of Turkey subsequent to signing of a 25 years of Sales and Purchase Contract with Soviet Union on 14 February 1986.

BOTAŞ has been importing and then providing marketing and sales services to the natural gas in order to spread the use of it country wide. BOTAŞ has been undertaking an important role in the rapid development of natural gas sector with pipeline investments exceeding 11.000 km. to infrastructure. Implementing the strategy of creating value by connecting the energy sources of Caspian Region and Middle East with the European demand, BOTAŞ has been executing various international projects also.

BOTAŞ has been focused on playing an active and independent role in natural gas and crude oil market activities by contributing to formation of free market conditions, provide energy to Turkey in world costs, increase the customer satisfaction and growth instead of shrinking.

Keywords: Natural gas.

ÖZET

BOTAŞ, 15 Ağustos 1974 tarihinde Irak ham petrolünün, İskenderun Körfezi'ne taşınmasını gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Daha sonra, Sovyetler Birliği ile 14 Şubat 1986 tarihinde 25 yıl süreli imzalanan Doğal Gaz Alım Satım Anlaşması ile birlikte Türkiye enerji sektöründe yeni bir dönem başlamıştır.

BOTAŞ, doğal gaz kullanımını Ülke çapında yaygınlaştırılması amacıyla yurt dışından ithal ettiği doğal gazın pazarlama ve satış hizmetini halen yürütmektedir. BOTAŞ, 11.000 km'yi geçen boru hattı yatırımlarıyla, Türkiye'de doğal gaz sektörünün hızla gelişmesinde önemli rol üstlenmeye devam etmektedir. Hazar Bölgesi ve Ortadoğudaki enerji kaynaklarını Avrupa talebi ile birleştirerek değer yaratmak stratejisini yürüten BOTAŞ birçok uluslararası projeninde yürütümünü yapmaktadır.

BOTAŞ ilerideki dönemde serbest pazar koşullarının oluşumuna katkıda bulunup, etkin ve bağımsız olarak, doğal gaz ve petrol piyasa faaliyetlerinde söz sahibi olmayı, Türkiye'ye Dünya maliyetinde enerji sunmayı, müşterilerimizin memnuniyetini arttırmayı ve küçülen değil daha da büyüme hedeflemektedir.

Anahtar kelime: Doğal gaz.

A.Ü. ERZURUM MYO SAĞLIK PROGRAMLARI BÖLÜMÜ ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ UYGULAMA DERSLERİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN İNCELENMESİ

A.Ü. VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION OF
ERZURUM HEALTH PROGRAMS DEPARTMENT CHILD
DEVELOPMENT PROGRAM A STUDY OF THE PROBLEMS
ENCOUNTERED BY THE STUDENTS AT THE PROFESSIONAL
PRACTICE LESSONS

Vildan DEMİR¹

Yaşar Nuri ŞAHİN²

Ufuk KANDAZ³

Songül GİREN⁴

ABSTRACT

The purpose of this study is to present the problems encountered by the students in the lessons of Professional Practice 1 and 2 which are in the scope of the Vocational School of Higher Education Health Programs Department Child Development Program. In line with this purpose, open ended questions have been addressed to 58 students of the second class who are attending the Child Development Program in the 2008-2009 academic year to have them reflect the problems they are encountering in the Professional Practice lessons. 29 Likert- type scale questions have been formulated by setting out from the written answers given to these questions by the students and from previous researches related to the School experience 1st and 2nd class lessons conducted in the scope of the cooperation between school and faculty at the Faculties of Education. The 29 survey questions thus formed have been separated into 5 factors. Cronbach Alpha Reliability coefficient of the scale has been calculated as 0,90. In the analysis and interpretation of the data, one-way analysis of variance, frequency, percentages, standard deviation and correlation values have been used. While a significant difference could not be found as a result of the variance analysis conducted, a strong correlation was determined. As a consequence, only frequencies, percentages, standard deviation and correlation values have been stated in the study.

Key words: Vocational School of Higher Education, Child Development, Professional Practice

¹ Öğrt. Gör., A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı vildandemir@atauni.edu.tr

² Prof.Dr., A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Müdürü ynsahin@yahoo.com

³ Öğrt. Gör., A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı ukandaz@atauni.edu.tr

⁴ Arş.Grv.,A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı sgiren@atauni.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Meslek Yüksekokulu Sağlık Programları Bölümü Çocuk Gelişimi Programında yer alan Mesleki Uygulama 1 ve 2 derslerinde öğrencilerinin karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktır. Bu amaca yönelik olarak 2008-2009 eğitim öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Erzurum Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programına devam etmekte olan 58 ikinci sınıf öğrencisine Mesleki Uygulama derslerinde karşılaştıkları sorunları yansıtmaları için açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu sorulara vermiş oldukları yazılı cevaplardan ve Eğitim Fakültelerinde fakülte-okul işbirliği kapsamında yürütülen Okul deneyimi 1 ve 2 derslerine ilişkin daha önce yapılmış araştırmalardan yola çıkılarak 29 maddeden oluşan likert tipi ölçek sorusu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu 29 anket sorusu 5 faktöre ayrılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,90 olarak hesaplanmıştır. Verilerin çözümlenmesi ve yorumunda, tek yönlü varyans analizi, frekans, yüzdeler, standart sapma ve korelasyon değerlerinden yararlanılmıştır. Yapılan varyans analizi sonucunda faktörler arasında anlamlı fark bulunamazken, faktörler arasında kuvvetli bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Bu nedenle çalışmada yalnızca frekanslar, yüzdeler, standart sapma ve korelasyon değerlerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi, Mesleki Uygulama.

1.GİRİŞ

Bireyin ve toplumun gelişmesinde, sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde en önemli etken ve itici güç olan eğitime, özellikle mesleki ve teknik eğitime; önem, öncelik ve ağırlık veren ülkelerin gelişmiş ülkeler arasında yer aldığı günümüzde artık aşikardır. Ülkemizde bu bilinçle hareketle 4702 Sayılı Kanunla mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş sağlanmıştır. Kanunun uygulanması ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına geçişte programın devamlılığı esası getirilmiş ve bu esasa bağlı olarak meslek yüksek okullarının eğitim programları yeniden gözden geçirilmiştir. MEB-YÖK bünyesinde Meslek Yüksek Okulları Program Geliştirme Projesi adı altında Aralık 2001 tarihi itibarıyla gerçekleştirilen proje çalışması ile meslek yüksekokullarındaki 15 programın müfredatları yeniden yazılmıştır. Çocuk Gelişimi Programı ise aynı proje kapsamında 15 programa ek olarak geliştirilmiş bir program olup, 2003-2004 eğitim öğretim yılından bu yana uygulanılmaktadır (Program Kitabı 2003).

MEB-YÖK bünyesinde Meslek Yüksek Okulları Program Geliştirme Projesi kapsamında oluşturulan Program kitabında Çocuk gelişimi eğitim programı okul öncesi eğitim ve özel eğitim kurumlarında, çocuk kliniklerindeki oyun odalarında tedavileri süren çocuklara müzik, resim, drama, jimnastik, bilgisayar eğitimi veren, hoş vakit geçirmelerini sağlayan, materyal hazırlayan, ilk yardım kurallarını uygulayan gerekli bilgi ve beceriye sahip kişileri yetiştirmeyi amaçlayan dört yarı yıllık bir yüksek öğretim programıdır şeklinde tanımlanmıştır.

Çalışmalar sonunda oluşturulan Çocuk gelişimi programında mesleki uygulama dersi Meslek Yüksekokulu Sağlık Programları Bölümü Çocuk Gelişimi Programının 2. sınıf öğrencilerinin güz yarıyılında Mesleki Uygulama 1 ve bahar yarıyılında Mesleki Uygulama 2 olarak aldıkları zorunlu derslerden biridir. Program içerisinde dersin nasıl

işlenmesi gerektiği ile ilgili bir bilgi bulunmamakla birlikte 4 kredilik uygulaması olan, teorik kredisi bulunmayan bir derstir. Böyle olmasına rağmen ders eğitim fakültelerinde Okul deneyimi 1 ve 2 derslerinin işlenişi örnek alınarak işlenmektedir. Ayrıca Mesleki uygulama 1 dersi kapsamında dersi alan öğrencilerle uygulama okullarına gidilmeden önce, uygulamada dikkat edilmesi gerekenler, okul öncesi eğitim programı ve plan hazırlama hususunda bir aylık teorik ders yapılmaktadır. Okullarda uygulama ise Meslek Yüksekokulu tarafından belirlenen ilköğretim okullarında güz yarıyılında 8 hafta bahar yarıyılında 14 hafta süresince haftada bir gün olarak gerçekleştirilmektedir. Mesleki uygulama 1 dersi kapsamında program öğrencilerinin, plan program hazırlama, okul örgütü ve yönetimi ile okuldaki günlük yaşamı tanıma, eğitim ortamını inceleme, deneyimli öğretmenleri görevleri başında gözlemlene, öğrencilerle çalışma, mesleki deneyim kazanma ve öğrencilerin mesleklerini doğru algılayıp benimsemeleri için çalışmalar yapılmaktadır. Bu ders daha çok gözleme dayanmaktadır. Ancak yapılacak gözlem dışarıdan bakılarak yapılan bir gözlem yerine, sınıf ve okul içerisindeki eğitim etkinliklerine katılarak yapılması gereken katılımlı bir gözlemi içermektedir.

Mesleki Uygulama 2 dersi ise çocuk gelişimi programı 2.sınıf öğrencilerinin uygulama yapacağı okulda, öğretme öğrenme sürecinde gözlemden çok uygulama ve değerlendirme yapmalarını sağlayan uygulamaya dayalı bir derstir. Bu uygulamada, çocuk gelişimi programı öğrencilerinin eğitim öğretim etkinliklerini planlayarak uygulayabilme, eğitim öğretim ortamını düzenleyebilme, materyal hazırlayabilme, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları tanıyabilme, sınıf öğretmeni ve grup arkadaşları ile verimli ve uyumlu çalışabilme gibi becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır. Mesleki Uygulama 2 dersi gözlemin ötesinde uygulama niteliği taşıması ve böylece de mesleki bilgi, beceri ve tecrübe kazandırması ve öğrencileri mesleğe hazırlaması açısından oldukça önemli bir derstir.

2.YÖNTEM

Araştırma 2008-2009 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında Atatürk Üniversitesi Erzurum Meslek Yüksekokulu Sağlık Programları Bölümü Çocuk Gelişimi Programı 2. Sınıfına devam etmekte olan ve Mesleki Uygulama 1 ve 2 derslerini almış ve almakta olan toplam 58 öğrenci üzerinde yürütülmüştür.

2.1. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, öğrencilerin kendileri ve Mesleki Uygulama Dersleri hakkındaki bazı bilgileri almak amacıyla genel bilgi formu ve araştırmacı tarafından tasarlanan anket kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama aracının tasarlanmasında daha önce yapılmış çalışmalardan (Bilgin ve Demirtaş, 2006, Erarslan, 2008, Köroğlu vd., 2000, Kudu vd. 2006, Özkan v.d, 2005, Özmen, 2008) ve öğrencilerin derste karşılaştıkları sorunları anlattıkları metinlerden yararlanılarak bir anket oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak tamamen katılıyorum(5) ile hiç katılmıyorum(1) arasındaki seçeneklerin yer aldığı beşli likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. Ölçek aracı beş faktör oluşturan 29 maddeden oluşmaktadır. Mesleki Uygulama 1 ve 2 derslerinin genel değerlendirilmesine ilişkin mesleki uygulama dersi genel durum faktöründe 7 madde, uygulama yapılan sınıftaki sınıf öğretmenin öğrencilere karşı tutumlarını belirlemeyi amaçlayan öğretmenin tutumu faktöründe 6 madde, uygulama yapılan milli eğitim bakanlığına bağlı anaokulu ve

yöneticilerinin değerlendirildiği uygulama okulu faktöründe 4 madde, Meslek Yüksekokulunda bu dersi yürüten ve uygulamadan sorumlu öğretim elemanın değerlendirildiği öğretim elemanı faktöründe 5 madde ve uygulama esnasında öğrencilerin kendilerini değerlendirdiği uygulamada öğrenci kişisel çaba faktöründe ise 7 madde bulunmaktadır.

2.2.Verilerin Analizi

Anketten elde edilen verilerin analizinde SPSS 17.00 İstatistik Programı kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi ve yorumunda, tek yönlü varyans analizi, frekans, yüzdeler, standart sapma ve korelasyon değerlerinden yararlanılmıştır. Yapılan varyans analizi sonucunda faktörler arasında anlamlı bir fark bulunamazken, kuvvetli bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin Mesleki Uygulama derslerinde karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik oluşturulan ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ise 0,90 olarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin genel bilgi formunda kendileri ve Mesleki Uygulama dersleri hakkındaki ilgili sorulara göre vermiş oldukları cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya katılan öğrencilerin kendileri ve Mesleki Uygulama Dersi hakkındaki sorulara vermiş oldukları cevaplar

Soru	Seçenek	F	%
Yaş	18-20 Yaş	49	84,5
	21 Yaş ve Üzeri	9	15,5
Yaşadığı Bölge	Doğu Anadolu	51	87,9
	Diğer	7	12,1
Mezun Olduğu Lise	Kız Meslek\ Anadolu Kız Meslek Lisesi	56	96,6
	Diğer	2	3,4
Programa Nasıl Yerleştiniz	OSYS İle	31	53,4
	Sınavsız	27	46,6
Dikey Geçiş Sınavına Girmeyi Düşünüyor musunuz	Evet	46	79,3
	Belki	12	20,7
Birinci Sınıf Sonunda Agnunuz	2.00-2.50	33	56,9
	2.51-3.00	12	20,7
	3.01-3.50	9	15,5
	3.51-4.00	4	6,9
Uygulama Sırasında Yaptıklarınız	Sınıf öğretmenin kontrolünde günlük planı uygulamak	44	75,9
	Öğretmenin planı uygulamasına yardım etmek	9	15,5
	Öğretmen sınıfta olmadığı zaman günlük planı uygulamak	2	3,4
	Çocukların temel ihtiyaçlarını gidermeye yardımcı olmak	3	5,2
Mesleki Uygulama Grubu Kaç Kişiden Oluşmalı	1-2 kişi	31	53,4
	3-4 kişi	19	32,8
	5-6 kişi	8	13,8
Uygulama Öğretmenin Eğitim Durumu	Kız Meslek Lisesi	4	6,9
	Ön lisans	9	15,5
	Lisans	45	77,6
Uygulama Öğretmenin Cinsiyeti	Erkek	5	8,6
	Kadın	53	91,4
Çocuk Gelişim Programından Hangi unvanla Mezun Olacaksınız	Çocuk Gelişimi Teknikeri	15	25,9
	Öğretmen	6	10,3
	Usta Öğretici	37	63,8

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 58 öğrencinin %84,5'inin 18-20 yaş aralığında, %87,9'unun Doğu Anadolu bölgesinde yaşadığı, %96,6'sının ise Kız Meslek veya Anadolu Kız Meslek Lisesi mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca %53,4'ünün OSYS sınavı ile %46,6'sının sınavsız geçişle programa yerleştirildiği, %79,3'ünün dikey geçiş sınavına girmeyi düşündüğü görülmektedir. Verilerde görüldüğü gibi öğrencilerin

%96,6'sı, 4702 sayılı kanunla mesleki ve teknik orta öğretimden, Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programına geçiş yapmışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %84,5'i gibi büyük bir çoğunluğunun 18-20 yaş aralığında olması da öğrencilerin liseyi bitirdikleri yıl OSYS sınavı(%53,4) ve sınavsız geçiş(%46,6) imkanıyla yüksekokula yerleştirildiklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra araştırmaya katılan öğrencilerin %79,3'ü dikey geçiş sınavına girerek ön lisans öğrenimini lisans öğrenimine tamamlamayı düşünmektedirler.

Öğrencilerin okuldaki not durumlarına ve mesleki uygulama dersine ilişkin görüşleri ile ilgili frekans ve yüzde dağılımları incelendiğinde birinci sınıf sonunda öğrencilerin %56,9'unun 2.00-2.50 arasında agnoya, %6,9'unun ise 3.51-4.00 arasında agnoya sahip olduğu görülmektedir. Meslek yüksekokulunda öğrencilerin bir üst sınıfa geçebilmeleri için birinci sınıf genel ortalamasının 2.00 veya üstü olması gerekmektedir. Bu nedenle öğrencilerin büyük çoğunluğunun agnosu 2.00-2.50 arasındadır.

Öğrencilerin mesleki uygulama dersi kapsamında uygulamaya gittiklerinde yaptıkları işleri belirlemek amacıyla sorulan soruya %75,9'unun sınıf öğretmenin kontrolünde günlük planı uygulamak şeklinde cevaplar verdikleri, uygulama grubunun kaç kişiden oluşması gerektiği ile ilgili soruya ise %53,4'ünün 1-2 kişiden oluşmalı cevabını verdikleri görülmektedir. Uygulama öğretmenin cinsiyeti ve eğitim durumunu tespit etmek amacıyla sorulan sorulara, öğrencilerin %6,9'u uygulama yaptığı sınıfın öğretmenin eğitim durumunun kız meslek lisesi, %15,5'inin ön lisans, %77,6'sının ise lisans mezunu olduğunu ve %91,4'ü kadın, %8,6'sının ise erkek olduğu cevabını verdikleri görülmektedir. Verilen cevaplardan mesleki uygulama derslerinin uygulamasının, çoğunluğu deneyimli ve lisans mezunu öğretmenler tarafından amacına uygun yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin Çocuk Gelişimi Programından hangi unvanla mezun olacakları hususunda bilgilerini belirlemek amacıyla sorulan soruya öğrencilerin %63,8'inin usta öğretici, %25,9'unun çocuk gelişimi teknikeri, %10,3'ünün ise öğretmen cevabını verdikleri belirlenmiştir. Çocuk Gelişimi Program Kitabında öğrencilerin Çocuk Gelişimi Teknikeri unvanıyla mezun olacakları belirtilmiş olup mezuniyet sonrasında aldıkları diplomada bölüm ve program belirtilerek ön lisans diploması almaya hak kazandıkları yazılmaktadır. Öğrencilerin çoğunluğunun kendilerini usta öğretici olarak tanımlamalarının, Milli Eğitim Bakanlığının okul öncesi eğitim kurumlarında program öğrencilerini kadrosuz usta öğretici olarak istihdam etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 2: Araştırmaya katılan öğrencilerin Mesleki Uygulama Dersi Genel Durum Faktörüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

		$\bar{X}$	SS	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
				F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1	Mesleki uygulama esnasında teorik bilgilerimi uygulayabildim	4,07	,97	23	39,7	20	34,5	13	22,4	-	-	2	3,4
2	Mesleki uygulama dersinin teorik ders süresini yeterli buluyorum	4,28	,99	26	44,8	19	32,8	5	8,6	7	12,1	1	1,7
3	Mesleki uygulama dersi günlük planı uygulamam konusunda yararlı oldu	4,07	1,09	31	53,4	18	31,0	4	6,9	4	6,9	1	1,7
4	Mesleki uygulama çocukları tanım konusunda yararlı oldu	3,97	1,06	25	43,1	12	20,7	15	25,9	6	10,3	-	-
5	Mesleki uygulama okulun işleyişini anlamam konusunda yararlı oldu	4,12	,90	24	41,4	19	32,8	14	24,1	-	-	1	1,7
6	Mesleki uygulama öğretmenin öğretim işlerindeki görevinin neler olduğunu anlamamı sağladı	4,10	,97	25	43,1	18	31,0	12	20,7	2	3,4	1	1,7
7	Uygulama ile yüksekokuldaki derslerin aynı gün olması beni olumsuz etkiledi	3,79	1,33	26	44,8	10	17,2	10	17,2	8	13,8	4	6,9

Tablo 2’de mesleki uygulama dersi genel durum faktöründe bulunan 7 ifadenin ortalamaları, standart sapması, frekans ve yüzdelik değerleri verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi “Uygulama ile yüksekokuldaki derslerin aynı gün olması beni olumsuz etkiledi” ifadesi ilişkin ortalama değeri ($3,79 \pm 1,33$) diğer ifadelerle oranla daha düşüktür. Bu ifade %44,8 tamamen katılıyorum şeklinde değerlendirirken, %6,9 oranında hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirilmiştir. Ayrıca “Mesleki uygulama çocukları tanım konusunda yararlı oldu” ifadesinin de tabloda ikinci düşük ortalama ($3,97 \pm 1,06$) sahip olan ifade olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %43,1’i bu ifadeyi tamamen katılıyorum şeklinde değerlendirirken, %25,9’unun kısmen katılıyorum şeklinde değerlendirdiğini, hiç katılıyorum şeklinde değerlendirmesi olan öğrenci ise olmadığı görülmektedir. Buna karşın “Mesleki uygulama dersinin teorik ders süresini yeterli buluyorum” ifadesi diğer ifadelerle oranla daha yüksek bir ortalama ($4,28 \pm ,99$) sahiptir. Bu ifade öğrencilerin %44,8 tamamen katılıyorum, %1,7’sinde hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirilmiştir. Tablo 2’deki veriler kendi aralarında değerlendirildiğinde öğrencilerin mesleki uygulama dersinin teorik ders süresi, teorik bilgilerin uygulanabilirliği, okulun işleyişini, öğretmenin görev ve sorumluluklarını anlayabilme ve günlük planı uygulama konusundaki kanılarının daha yüksek ortalamalara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin Öğretmenin Tutumu Faktörüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

		$\bar{X}$	SS	Tamamen Katılıyorum (5)		Katılıyorum (4)		Kısmen Katılıyorum (3)		Katılmıyorum (2)		Hiç Katılmıyorum (1)	
				F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
8	Mesleki uygulama esnasında sınıf öğretmeni bana gözlem ve uygulamalarımda yardım etti	3,67	1,29	20	34,5	16	27,6	9	15,5	9	15,5	4	6,9
9	Mesleki uygulama esnasında sınıf öğretmenin etkinliklerle ilgili yapıcı öneri ve eleştirilerinden yararlandım	3,86	1,19	21	36,2	21	36,2	6	10,3	7	12,1	3	5,2
10	Uygulama sınıf öğretmeni beni öğrencilere tanıştırdı	4,14	1,26	33	56,9	12	20,7	6	10,3	2	3,4	5	8,6
11	Uygulama sınıf öğretmeni beni bir stajyer öğrenci olarak kabul etti ve kişiliğime saygı duydu	4,22	1,12	34	58,6	11	19,0	7	12,1	4	6,9	2	3,4
12	Uygulama sınıf öğretmeni bireysel olarak yaptığım hatalara karşı beni demokratik bir şekilde uyardı	3,79	1,35	26	44,8	11	19,0	8	13,8	9	15,5	4	6,9
13	Uygulama sınıf öğretmeni bana hak ettiğim notu verdi	3,52	1,29	18	31,0	10	17,2	20	34,5	4	6,9	6	10,3

Tablo 3’de mesleki uygulama dersinin uygulamasının yapıldığı sınıfın öğretmenin öğrenciler karşı tutumuna ilişkin 6 ifadenin bulunduğu öğretmen tutum faktörüne ait ortalama, standart sapma, frekans ve yüzdeler verilmiştir. Öğretmen tutum faktörünü oluşturan ifadeler incelendiğinde “Uygulama sınıf öğretmeni bana hak ettiğim notu verdi” ifadesine ilişkin ortalama değer (3,52 ± 1,29) diğer ifadelerle oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Bu ifadenin %31,0 tamamen katılıyorum, %17,2 katılıyorum, %34,5 kısmen katılıyorum, %6,9 katılmıyorum ve %10,3 oranında ise hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirildiği görülmüştür. Buda öğrencilerin sınıf öğretmenin kendilerine hak ettikleri notu vermedikleri yönünde düşündüklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca “Mesleki uygulama esnasında sınıf öğretmeni bana gözlem ve uygulamalarımda yardım etti” ifadesinin de tabloda ikinci düşük ortalamaya (3,67 ± 1,29) sahip ifade olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %34,5’i bu ifadeyi tamamen katılıyorum şeklinde değerlendirirken %27,6’sının katılıyorum, %15,5’inin kısmen katılıyorum, %15,5’inin katılmıyorum ve %6,9’unun ise hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirmiştir. Buna karşın “Uygulama sınıf öğretmeni beni bir stajyer öğrenci olarak kabul etti ve kişiliğime saygı duydu” ve “Uygulama sınıf öğretmeni beni öğrencilere tanıştırdı” ifadelerine ilişkin ortalamalar (4,22 ± 1,12 ve 4,14 ± 1,26) diğerlerine oranla daha yüksek ortalamalara sahiptir. Bu ifadelerde öğrencilerin %55’inden fazlası tamamen katılıyorum şeklinde değerlendirirken, %20’sine yakını ise katılıyorum şeklinde değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin Uygulama Okulu Faktörüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

		$\bar{X}$	SS	Tamamen Katılıyorum (5)		Katılıyorum (4)		Kısmen Katılıyorum (3)		Katılmıyorum (2)		Hiç Katılmıyorum (1)	
				F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
14	Uygulama okulu ile yüksekokul arasında yeterli koordinasyon olduğunu düşünüyorum	3,64	1,25	20	34,5	11	19,0	17	29,3	6	10,3	4	6,9
15	Uygulama okulundaki yöneticiler bizimle yeterince ilgilendi	3,38	1,42	19	32,8	9	15,5	12	20,7	11	19,0	7	12,1
16	Uygulama okulundaki hizmetlerden yararlandım	2,95	1,32	9	15,5	9	15,5	22	37,9	6	10,3	12	20,7
17	Uygulama başlangıcında okul yöneticileri okul içerisindeki görev ve sorumluluklarımız hakkında bizleri bilgilendirdi	3,79	1,42	26	44,8	14	24,1	5	8,6	6	10,3	7	12,1

Tablo 4’de mesleki uygulama dersinin uygulamasının yapıldığı okulun değerlendirildiği ve 4 ifadenin yer aldığı uygulama okulu faktörüne ilişkin ortalamalar, standart sapma, frekans ve yüzdelik değerleri verilmiştir. Uygulama okulu faktörüne ilişkin ifadeler incelendiğinde ortalama değerlerin 4.00’ın altında olduğu görülmektedir. Faktöre ilişkin ifadeler arasında “Uygulama okulundaki hizmetlerden yararlandım” ifadesinin ortalama değerinin (2,95 ± 1,33) diğer ifadelerle oranla düşük olduğu, bu ifadenin %15,5 tamamen katılıyorum, %15,5 katılıyorum, %37,9 kısmen katılıyorum, %10,3 katılmıyorum ve %20,7 oranında ise hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Bunun yanında “Uygulama başlangıcında okul yöneticileri okul içerisindeki görev ve sorumluluklarımız hakkında bizleri bilgilendirdi” ifadesinin tablodaki diğer ortalamalara oranla en yüksek ortalamaya (3,79 ± 1,42) sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %44,8’i bu ifadeyi tamamen katılıyorum şeklinde değerlendirirken, %24,1’inin kısmen katılıyorum %8,6’sının kısmen katılıyorum, %10,3’ünün katılmıyorum, %12,1’inin ise hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirdiği görülmektedir. Veriler incelendiğinde öğrencilerin uygulama okulundaki hizmetlerden yeterince yararlanamadıkları kanısında oldukları ve uygulama okulu yöneticilerinin okul içerisindeki görev ve sorumlulukları hakkında bilgilendirmede bulduklarını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin Uygulama Öğretim Elemanı Faktörüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

		SS	Tamamen Katılıyorum (5)		Katılıyorum (4)		Kısmen Katılıyorum (3)		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum		
			F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
18	Uygulama öğretim elemanı uygulamanın amacını, işlenişini açıkladı ve bizden beklentileri hakkında bizlere bilgi verdi	4,17	1,11	33	56,9	10	17,2	7	12,1	8	13,8	-	-
19	Uygulama öğretim elemanın etkinliklerle ilgili yapıcı öneri ve eleştirilerinden faydalandım	3,98	1,13	25	43,1	16	27,6	10	17,2	5	8,6	2	3,4
20	Uygulama öğretim elemanı uygulama yapmadan önce uygulayacağım günlük planımı kontrol edip gerekli düzeltmeleri yaptı	3,76	1,34	23	39,7	15	25,9	9	15,5	5	8,6	6	10,3
21	Uygulama öğretim elemanı uygulama yaptığım esnada beni izledi ve değerlendirdi	3,81	1,34	27	46,6	9	15,5	10	17,2	8	13,8	4	6,9
22	Uygulama öğretim elemanı bana hak ettiğim notu verdi	3,67	1,37	22	37,9	13	22,4	12	20,7	4	6,9	7	12,1

Mesleki uygulama derisini yürüten öğretim elemanının değerlendirildiği uygulama öğretim elemanı faktörüne ilişkin ifadelerin ortalama, standart sapma, frekans ve yüzdelik değerleri incelendiğinde “Uygulama öğretim elemanı uygulamanın amacını, işlenişini açıkladı ve bizden beklentileri hakkında bizlere bilgi verdi” ifadesinin diğer faktörlere oranla en yüksek ortalamaya ($4,17 \pm 1,11$) sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin %56,9'unun tamamen katılıyorum, %17,2'sinin katılıyorum, %12,1'inin kısmen katılıyorum ve %13,8'inin ise katılmıyorum şeklinde değerlendirdiği görülmektedir. Faktör ifadeleri içinde en düşük ortalamanın ise “Uygulama öğretim elemanı bana hak ettiğim notu verdi” ifadesine ait olduğu görülmektedir. Bu ifade %37,9 tamamen katılıyorum, %22,4 katılıyorum, %20,7 kısmen katılıyorum, %6,9 katılmıyorum ve %12,1 oranında ise hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirilmiştir. Veriler değerlendirildiğinde uygulama öğretim elemanının öğrencilere uygulamanın amacı, işleniş ve öğrencilerden beklentileri hakkında bilgi verdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin Uygulamada Öğrenci Kişisel Çaba Faktörüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

		SS	Tamamen Katılıyorum (5)		Katılıyorum (4)		Kısmen Katılıyorum (3)		Katılmıyorum (2)		Hiç Katılmıyorum (1)		
			F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
23	Uygulama esnasında çocuklar kolay iletişim kurdum	4,48	,73	35	60,3	17	29,3	5	8,6	1	1,7	-	-
24	Uygulama esnasında günlük planın nasıl yapıldığını ve nasıl uygulandığını tam öğrendim	4,41	,96	37	63,8	13	22,4	4	6,9	3	5,2	1	1,7
25	Uygulama esnasında sınıf kontrolünü sağlayabildim	4,55	,71	38	65,5	15	25,9	4	6,9	1	1,7	-	-
26	Uygulamada günlük plan yaparken doğru amaç ve kazanımlar seçebildiğimi gördüm	4,59	,70	39	67,2	16	27,6	1	1,7	2	3,4	-	-
27	Uygulamada günlük plan yaparken seçtiğim amaç ve kazanımlara uygun etkinlikler planlayabildiğimi gördüm	4,55	,73	38	65,5	16	27,6	2	3,4	2	3,4	-	-
28	Uygulama için hazırlanmış olduğum günlük planımdaki etkinlikleri tam olarak uygulayabildim	4,24	,99	31	53,4	15	25,9	8	13,8	3	5,2	1	1,7
29	Öğrenciler beni bir eğitici olarak kabul ettiler ve etkinliklere katıldılar	4,22	1,06	32	55,2	14	24,1	6	10,3	5	8,6	1	1,7

Tablo 6’da mesleki uygulama dersinin uygulama aşamasında öğrencilerin kendilerini değerlendirdikleri öğrenci kişisel çaba faktörüne ilişkin ifadelerin ortalama, standart sapma, frekans ve yüzdelik değerleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde öğrencilerin kişisel çaba faktöründeki “Uygulamada günlük plan yaparken doğru amaç ve kazanımlar seçebildiğimi gördüm” ifadesine ilişkin ortalama değer (4,59 ± ,70) diğer ifadelerle oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu ifade %67,2 tamamen katılıyorum, %27,6 katılıyorum, %1,7 kısmen katılıyorum, %3,4 katılmıyorum şeklinde değerlendirilirken, hiç katılmıyorum şeklinde değerlendirme bulunmamaktadır. Ayrıca “Uygulama esnasında sınıf kontrolünü sağlayabildim” ve “Uygulamada günlük plan yaparken seçtiğim amaç ve kazanımlara uygun etkinlikler planlayabildiğimi gördüm” ifadelerinin ortalama değerlerinin de 4, 50 üzerinde olduğu görülmektedir. Faktör içerisindeki ifadelerden en düşük ortalamaya sahip olanın ise “Öğrenciler beni bir eğitici olarak kabul ettiler ve etkinliklere katıldılar” ifadesi (4,59 ± ,70) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin uygulamadaki kişisel çaba faktörü incelendiğinde ifadelerin ortalamalarının 5’e yaklaştığı belirlenmiştir. Diğer faktörler içerisinde en yüksek ortalama puanlara sahip faktör olarak görülmektedir. Verilerden öğrencilerin uygulama esnasında çocuklarla kolay iletişim kurabildikleri, sınıf kontrolünü sağlayabildikleri, günlük planı uygun şekilde hazırlayabildikleri ve uygulayabildikleri kanısında oldukları belirlenmiştir.

Tablo 7. Araştırmada oluşturulan faktörler arası Korelasyon ilişkisine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

FAKTÖRLER	1 Mesleki Uygulama Dersi Genel Durum (1)	Öğretmen Tutum (2)	Okul (3)	Öğretim Elemanı (4)
Mesleki Uygulama Dersi Genel Durum (1)				
Öğretmen Tutum (2)	,437**			
Okul (3)	,384**	,706**		
Öğretim Elemanı (4)	,378**	,681**	,558**	
Öğrenci Kişisel Çaba (5)	,504**	,384**	,306*	,472**

** P < 0.01

Tablo 7’de araştırmada oluşturulan beş faktör arasındaki korelasyon ilişkisi tanımlanmaya çalışılmıştır. Verilerin analizi sonucunda araştırmada oluşturulan faktörler arasındaki ilişkinin korelasyon katsayısının 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Faktörler arasındaki korelasyon ilişkisi incelendiğinde en kuvvetli ilişkinin okul faktörü ile öğretmenin tutumu faktörü arasında olduğu görülmektedir. Bunu ikinci sırada öğretim elemanı faktörü ile öğretmen tutum faktörü arasındaki ilişki, üçüncü sırada ise öğretim elemanı faktörü ile okul faktörü arasındaki ilişkinin izlediği belirlenmiştir. En zayıf ilişkinin öğrenci kişisel çaba faktörü ile okul faktörü arasındaki ilişkide görüldüğü belirlenmiştir. Faktörler arasında doğru yönlü bir ilişki bulunması bir faktöre verilen önemdeki artış/azalışın diğer faktöre verilen önemdeki artış/azalışla sonuçlandığını ortaya koymaktadır.

4. ÖNERİLER

Bu çalışmada Meslek Yüksekokulu Sağlık Programları Bölümü Çocuk Gelişimi Programı öğrencilerinin Mesleki Uygulama 1 ve 2 derslerinde karşılaştıkları sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucunda öğrencileri derslere ilişkin değerlendirme ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak meslek yüksekokulunda bu dersin yürütülmesinde öğretim elemanlarınca bazı sorunlar ortaya konulmuştur. Bu sorunlardan da yola çıkarak şunlar önerilebilir:

1. Mesleki uygulama derslerinin daha verimli bir şekilde yürütülebilmesi için ortak bir ders içeriği oluşturma çalışmaları yapılabilir. Böylece dersin amacı, işlenişi ve uygulamada izlenecek yöntemler belirlenmiş olur.
2. Ders uygulamaya yönelik 4 kredilik olmasının yanı sıra 1 ya da 2 kredilik teorik biçimde eklenti yapılarak 5 veya 6 krediye çıkartılabilir. Böylece öğrencilere uygulama okullarına gitmeden önce kendilerinden beklenenler ve uygulama esnasında uymaları gerekenler anlatılabilir ve her hafta uygulamaya giden öğrencilerle uygulama sonrası ve öncesinde çalışmaları ile ilgili inceleme ve düzeltmeler yapıp, öneriler verilebilir.
3. Öğrencilerin değerlendirilmesinde ortak bir değerlendirme ölçütü hazırlanarak buna göre değerlendirme yapılması sağlanabilir. Böylece değerlendirme bir standarda bağlanmış olur.

4. Mesleki uygulama dersi kapsamında uygulamaların daha etkili olabilmesi için uygulama okulu, uygulama öğretim elemanı, uygulama sınıf öğretmenleri arasında işbirlikçi çalışmalar yapılabilir.
5. Uygulama okullarında öğrencilerden sorumlu bir koordinatör öğretmen belirlenerek öğrencilerin okul içerisinde bir sorunla karşılaştıklarında yardım alabilecekleri bir yetkili olması sağlanabilir.
6. Meslek yüksekokulu bünyesinde bir uygulama okulu açılarak öğrencilerin daha verimli uygulama yapması, öğretim elemanları tarafından daha iyi izlenebilmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Bilgin, Aksu M.,Demirtaş, H.,(2006),“Öğretmen Adaylarının Okul Deneyimi 2 Dersine İlişkin Görüşleri(İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği) Malatya, Türkiye”, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 11, 3-21.
- Erarslan A.,(2008), “Fakülte okul işbirliği programı: Matematik Öğretmeni Adaylarının Okul Uygulama Dersi Üzerine Görüşleri Ankara, Türkiye”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 34, 95-105.
- Koroğlu H.,Başar N. ve Yavuz G.,(2000),“Okullarda Uygulama Çalışmalarının Değerlendirilmesi Ankara, Türkiye”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 19, 85-95.
- Kudu, M.,Özbek R.ve Bindak, R.,(2006),“Okul Deneyimi 1 Uygulamasına İlişkin Öğrenci Algıları(Dicle Üniversitesi Örneği) Türkiye”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 C.5 S.15 (99-109).
- Özkan, H.H.,Albayrak, M.,Berber K.,(2005),“Öğretmen Adaylarının İlköğretim Okullarında Yaptıkları Öğretmenlik Uygulamasının yetişmelerindeki rolü Ankara, Türkiye”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 168, 228-234.
- Özmen, H.,(2008),“Okul Deneyimi 1 ve Okul Deneyimi 2 Derslerine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri Samsun, Türkiye”, Ondokuz Mayıs Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 25, 25-37.
- Aday Öğretmen Kılavuzu, <http://www.yok.gov.tr/content/> Erişim tarihi: 01.05.2009
- Kadrosuz Usta Öğretici Görevlendirilmesine İlişkin Esaslar, <http://kigi.meb.gov.tr/> Erişim tarihi: 01.05.2009
- MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi Çocuk Gelişimi Programı <http://www.yok.gov.tr/> Erişim tarihi: 02.05.2009
- 4702 Sayılı Yasanın Uygulanması, <http://mevzuat.meb.gov.tr/> Erişim tarihi: 02.05.2009

A/B TİPİ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ve STRES ARASINDAKİ İLİŞKİ: MANAVGAT MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**THE CORRELATION BETWEEN A/B TYPE PERSONALITIES AND
STRESS: A RESEARCH OF THE STUDENTS OF MANAVGAT
VOCATIONAL SCHOOL**

Seyran EFİLTİ¹

Hüseyin BOZ²

ABSTRACT

The stress factor that everybody faces nowadays, became a part of the daily lives of modern societies, Stress is a physical and physiologic factor that effects peoples health and also the life quality and the efficiency of it. The stress that people suffer might be caused either by the their personalities, from their past life experiences and the way they perceive life or it might be even caused by the uncontrolled factors like time and the physical environment.

Especially University Students face and feel stress more than other people because of their concern for the future, their seek for their identity, their disorientation to their new environment and their unmet expectations from an university education.

All the researches the have been made about this subject reveals us that stress is in a correlation with the type of the personality of the people. The way that people perceive life and react to the issues around their environment is totally as a result of their personality.

The aim of this project is to measure the individual stress levels of the students of the Manavgat Vocational School and thus to determine the correlation between the stress level and the A/B type of personalities. Therefore by the means of a survey this project will also reveal what type of personality corresponds to a certain level of stress. The SPSS software will be used to analyze the results of the survey.

Key words: Stress, personality, A type-B type personality.

ÖZET

Günümüz dünyasında tüm bireylerin karşılaştığı stres olgusu, modern toplum yapısında insanın günlük yaşamının bir parçasını oluşturmaktadır. Stres kişinin sağlığını iş ve yaşam kalitesini ve verimliliğini etkileyen zihinsel ve fiziksel bir durumdur. Yaşanan stres olgusu kişinin kendi kişiliğinden, geçmiş yaşantısından, olaylara bakış açısından kaynaklanabileceği gibi kendisi dışında gelişen; bulunduğu yer, fiziki çevre ve zamansal faktörlerden de kaynaklanabilmektedir.

¹ Öğr. Gör. Akdeniz Üniversitesi Manavgat Meslek Yüksekokulu. efilti@akdeniz.edu.tr

² Öğr. Gör. Akdeniz Üniversitesi Manavgat Meslek Yüksekokulu. hboz@akdeniz.edu.tr

Özellikle üniversite öğrencilerinin; kimlik bunalımları, yaşadıkları çevresel uyumsuzluklar, gelecek kaygısı, üniversitenin beklentilerini karşılamadaki zorluklar gibi nedenler stresi yoğun yaşamalarına neden olmaktadır.

Yapılan araştırmalar, kişilerin sahip oldukları kişilik yapılarının da stresle ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bireyin çevresel olayları nasıl algıladığı, çevresel değişimlere nasıl tepki gösterdiği bireyin kişilik yapısı ile ilgilidir. A tipi kişilik tipine sahip olan bireyler rekabeti seven, hırslı, yüksek başarı hissiyle donanmışlardır. B tipi kişilikte kişiler ise daha sakin, hayata ve zamana karşı daha uyumludur.

Bu çalışmada, Manavgat Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bireysel stres düzeyleri ile A ve B tipi kişilik yapısı arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçtan hareketle, stres düzeyi yüksek ya da düşük olan öğrencilerin ağırlıklı olarak hangi tip kişilik yapısı içinde buldukları anket yoluyla belirlenmeye çalışılmıştır. Anket sonuçlarının analizinde SPSS programından yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Stres, Kişilik, A tipi- B tipi Kişilik.

1. GİRİŞ

Günümüzde bireyler çalışma yaşamı ve sosyal yaşantı içerisinde birçok stres faktörünün etkisi altında bulunmaktadır. Yaşanan stres bireyler üzerinde geçici ve kalıcı rahatsızlıklara neden olmaktadır. Bireyin stres karşısındaki duyarlılığı sadece bireysel özelliklerine bağlı olarak şekillenmemektedir. Birey üyesi olduğu örgüt yapısı, üzerinde hakim olan yönetim biçimi, işyerindeki olumsuz iletişim ortamı gibi faktörlere bağlı olarak strese daha az veya daha çok maruz kalmaktadır. Eğer işyerinde yaşanan stres olgusu çalışanlar üzerinde doyumsuzluk yaratan bir etkiye sahipse, örgütsel anlamda işe devamsızlık, işten ayrılma ve verimsiz çalışma gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

İngiltere’de iş tutumlarıyla ilgili olarak yapılan bir araştırmada çalışanlara iş yerinde yaşanan en önemli problem sorulmuş, %17’lik bir oranla stresin en çok belirtilen kriterlerden biri olduğu saptanmıştır (Tınaz, 2005).

Bireyin, çalışma yaşamının getirdiği olumsuzlukları aşabilmelerinde kişilik faktörü önemli rol oynamaktadır. Kişilik faktörleri bireyin strese olan dayanıklılığını önemli ölçüde etkilemektedir. Kişilik stres ilişkisi içinde insanlar, A tipi ve B tipi olarak belirlenen iki kişilik grubunda yer almaktadırlar.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Stres Kavramı ve Etkileri

Rekabetin yoğun yaşandığı günümüzde stres, işletmenin en önemli problemlerinden birisidir. Stres, bireyin hem kişisel yaşantısına hem de iş yaşantısına etki yapan, verimini ve bireysel ilişkilerini etkileyen karmaşık bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre stres, insanın çevresiyle olan ilişkilerinden kaynaklanan, kişinin fiziksel ve psikolojik yapısı üzerinde olumsuz etkileri olan sürekli yaşadığı gerilim ve kaygı durumudur (Aktan, 59). Özellikle yaşam standartların yükselmesi, bireyin yaşamında işin öneminin giderek merkez halini alması, ekonomik zorluklar, aileden ve işyerinden gelen taleplerin çatışması gibi sebepler birer stres kaynağı oluşturmaktadır.

Bireyin aşırı ve istenmeyen uyarılara karşı verdiği tepki olan stresin yaşanmasına neden olan faktörler ve stresin bireysel-örgütsel sonuçları literatürde yer alan araştırmalar

sonucundaki bilgilere göre derlenmiş ve Tablo 1’de gösterilmiştir (Arnold ve Feldman, 1986; Welborne vd., 2007; Corner ve Douglas, 2005).

Tablo1. Strese Neden Olan Faktörler ve Stresin Örgütsel, Bireysel Sonuçları

Örgütsel Stres kaynağı	Örgütsel Sonuçlar	Bireysel sonuçlar
Rol çatışması, rol belirsizliği, kişiler arası iletişim sorunu, aşırı iş yükü, çalışma koşulları, kariyer engelleri, ücret yetersizliği vb.	Verimlilik-performans düşüşü Mal ve hizmetteki kalite düşüşü İş tatmininin azalması	Stresin Fizyolojik Sonuçları Kalp damar hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, aşırı terleme, baş ağrıları.
Kişisel Stres Kaynağı	Personel devri	Stresin Psikolojik Sonuçları
İşgörenin kişilik yapısı; A/B tipi kişilik yapısı, içe dönüklük-dışa dönüklük, başarı gereksinimleri...	Üretim kaybı, Hırsızlık ve sabotaj İşe devamsızlık	Tükenme duygusu, ansiyete, depresyon, gerginlik, hafıza zayıflığı, dikkat toplayamamam, mizah anlayışının yitirilmesi
Örgüt Dışı (Çevresel) Stres kaynağı	Hataların artması	Stresin Davranışsal Sonuçları
Siyasi ve politik belirsizlikler, teknolojik değişim, sosyo-kültürel değişimler, ailevi sorunlar, ekonomik sorunlar...	Sağlık sigortaları ödemelerinin artması, Erken emeklilik talepleri	Alkol, sigara ve uyuşturucu madde kullanımı, iştah değişimleri, uykusuzluk, saldırganlık, kaza eğilimindeki artış vb.

Stres bireyin olayları ve dış dünyayı algılama biçimiyle ilişkili olduğu için, stresin en önemli kaynağı bireyin kendisidir. Bireyin gerçekçi olmayan beklentileri, başarı hırsı, kişiler arası ilişkilerde yaşadığı çatışmalar, sahip olduğu kişilik yapısı gibi nedenler strese kaynaklık etmektedir. Stresin kişisel açıdan olumsuz etkileri sağlık ve davranış problemlerine ilişkindir. Aşırı yüksek derecede stres, sigara ve alkol kullanımının artışına, iştah değişimine, aşırı yemek yeme eğilimine, unutkanlığa, saldırgan davranışlara, kalp-damar hastalıklarına, mide şikayetlerine, özsaygı-özgüven duygularında azalmasına, kısaca bedenin fizyolojik ve psikolojik dengesinin bozulmasına neden olmaktadır (Kırel,1994; Baltaş ve Baltaş 1999).

Örgütsel anlamda stres işgörenin iş tatminine, işteki performansına, verimliliğine ve işten ayrılma gibi süreçlerde en etkin faktörlerden birisidir. İş yaşamında strese yol açabilecek faktörler, işin yapılış şekli ile ilgili olabileceği gibi, işletmenin yapısından, fiziksel çevre şartlarından ya da bireylerin kendi özelliklerinden kaynaklanabilir. Özellikle işletmenin doğasında olan bazı özelliklerden oluşan stres kaynakları, çalışanlar için sürekli sorun yaratırlar (Aytaç, 2002). İşyerinde yaşanan rol uyumsuzlukları, rol çatışmaları, aşırı iş yükü, ücret eşitsizliği gibi nedenler örgütsel stres kaynakları arasında yer almaktadır. Stresin çalışanlar üzerinde yarattığı sorunlardan bir tanesi de yabancılaşma duygusudur (Okudan ve Tengilimoğlu, 2002).

Çalışma hayatında ortaya çıkan stres faktörlerini daha da genelleştirmek mümkündür. Özellikle teknolojinin katkısı nedeniyle çalışma hayatındaki tekno-stres oluşumunu, gelir yetersizliği, sınırlı gelişme imkanları, ayrımcılık, zorlu yarışma vb. durumları da göz ardı etmemek gereklidir (Aytaç, 2002). Bu sebeple işletmedeki stres nedenlerinin saptanması ve bu stresin işgörenin verimliliğine ve performansına olan etkilerinin bilinmesi çalışma hayatının kalitesi açısından önemli bir süreçtir. Yine belirli düzeyde tutulan stresin bireyi harekete geçireceği ve motive edeceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

2.2. A/B Tipi Kişilik ve Stresle İlişkisi

Yaşanan bir olaydan insanların yaratacağı stresin derecesini ve yaşanan stres ile nasıl baş edeceğini belirleyen en önemli etmenlerden biride kişilik yapısıdır. Kişilik yapısı, insanın çevresindeki olayları nasıl algılayıp değerlendireceğini, yaşadığı olaylara nasıl tepki göstereceğini belirleyen bir etmendir.

Bireyin, çalışma yaşamının getirdiği olumsuzlukları aşabilmelerinde kişilik faktörü önemli rol oynamaktadır. Çünkü kişilik, bireyin dış dünya ile olan ilişkilerini nasıl ve ne biçimde kuracağını belirleyen önemli bir olgudur (Soysal, 2008). Genellikle bireyler strese eğilim seviyeleri açısından bir farklılık göstermektedir. Bazı bireylerin daha güçlü bir kişilik yapısına sahip olmaları, stresle başa çıkma stratejilerine adapte olmaları daha kolay olmaktadır (Keskin vd., 2008). Örneğin aynı mesleğe sahip bireylerin stresli bir durum karşısında aynı tepkiyi vermesi beklenmez. Yüksek başarı güdüsü olan biri için işle ilgili gerilimler onun başarı güdüsünü kamçılarken, bir başkası için yaşanan bu gerilimler stres kaynağı oluşturabilir (Aytaç, 2002). Kısaca, bireyin stresli olayları anlamlandırmasında, değerlendirmesinde ve yönlendirmesinde kişisel farklılıklar önemli bir rol oynamaktadır (Cüceloğlu, 1999).

Kişilik konusuyla ilgilenen teorisyenler ve araştırmacılar, bireyin belirli özelliklerini tespit etmek, davranışlarını anlamaya ve açıklamaya çalışmak amacıyla kişilik kalıpları oluşturmaya çalışmışlardır. Bu kalıplardan bir tanesi olan 1960'lı yıllarda Friedman ve Rosenman tarafından stres kavramı ile ilişkilendirilen "A tipi" ve "B tipi" kişilik biçimleri günümüzde geniş bir kabul alanı bulmuştur (Zel, 2001). Birer kardiyoloji uzmanı olan araştırmacılar 3500 koroner kalp hastalığı olan bireylerde ortak olan bazı davranış özellikleri belirlemişler ve A tipi kişiliklerin B tipi kişiliklere oranla iki kat daha fazla kalp hastalığı tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu saptamışlardır (Durna, 2004).

Tablo 2. A/B Tipi Kişilik Özellikleri

A Tipi Birey Özellikleri	B Tipi Birey Özellikleri
Zorlukların üstesinden gelmek ve başarmak için güdülenmişlerdir	Aşırı rekabetçi ve yarışma eğilimli değildir
Rekabetten, iktidar ve tanınırlık kazanmaktan hoşlanırlar	Çalışma hayatında A tipi insanlar kadar kendilerini baskı altına hissetmezler
Çabuk öfkelenip harekete geçerler	Daha rahat aceleci olmayan kişilerdir
Zamanlarını boşa harcamaktan hoşlanmazlar	Yaptıkları hakkında başkalarının ne düşüneceği üzerinde odaklanmazlar
İşlerinin bir an önce bitmesini isterler	Kararda bir hızda çalışırlar, kendilerini daha fazla güvende hissederler
Kendi kendileriyle, iş arkadaşlarıyla ve yaşamla mücadele halindedirler.	B tipinde insanlarla ve zamanla daha az çatışma halindedir.
Hızlı yemek yerler, hızlı konuşurlar	Sabırlıdırlar
Kalp rahatsızlıklarına yakalanma oranı daha fazladır	Hastalıklara yakalanma riski A tipine göre daha azdır
Aynı anda iki işi birden yapmayı ister	Yaşama karşı daha dengelidir
Başarıyı ve kazandıklarını rakamsal olarak ölçmeye çalışır	

Tabloda yer alan kişilik özellikleri incelendiğinde; A tipi kişilik yapısına sahip olan bireylerin stres ve strese bağlı rahatsızlıkları daha fazla yaşadıkları anlaşılmaktadır. A tipi kişiliğe sahip bireyler, hızlı tempolarından kaynaklanan aşırı öfkeli ve sabırsız olmaları nedeniyle daha fazla çatışmacı bir durum sergilemektedirler (Sosyal, 2008). Ancak, son

zamanda yapılan araştırmalar göre, A tipi kişilerin B tipi kişilere oranla stresle daha kolay baş edebildikleri veya stresin zararlı etkilerini azaltabildikleri gözlemlenmiştir. Yine başka bir araştırma sonucuna göre; örgütlerin orta ve alt kademedeki A tipi kişilerin B tipi kişilere oranla daha başarılı oldukları ancak üst kademedeki B tipi kişiliğe sahip bireylerin sabırlı ve adil düşünmelerinden dolayı, daha başarılı oldukları tespit edilmiştir (Zel, 2001).

A tipi ve B tipi olarak sınıflandırılan insanların hepsi bu tanımlara tıpatıp uymayabilir; insanlar olaylar karşısında bazen A tipi, bazen de B tipi davranış sergileyebilir (Burger, 2006). Genel olarak insanları çoğu bu iki tip arasında yer alabilmekte ancak bu iki tipten birine karşı daha fazla eğilimli olabilmektedir (Durna, 2004).

2.3. Araştırmanın Metodolojisi

2.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Manavgat Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin stres düzeyi ve sahip oldukları A tipi ve B tipi kişilik yapısı arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu araştırmanın diğer bir amacı da, stres düzeyi düşük ve yüksek olan öğrencilerin ağırlıklı olarak hangi tip kişilik yapısı içinde olduğunu tespit etmektir. Araştırma evreni Manavgat Meslek Yüksekokulu'nun 350 öğrencisinden oluşmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda, ilgili yüksekokulda dağıtılan anketlerden 172 adedinin geri dönüşü sağlanmıştır.

2.3.2. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmış ve anketler ilgili yüksekokul öğrencilerine yüz yüze görüşmeler yoluyla uygulanmıştır. Anketin ilk bölümünde, Moorhead ve Griffin'in (1992) öğrencilerin çeşitli sorunlara tepkilerini, olayları algılama biçimlerini ortaya koyan "stres düzeylerini" belirlemeye yönelik ifadeler; ikinci bölümde ise Moorhead ve Griffin'in (1992) ve Batlaş ve Batlaş'ın (1999) öğrencilerin kişilik tiplerini belirlemeye yönelik kişilik ifadeleri yer almaktadır. Anket verilerinin analizinde SPSS 13.0 paket programdan yararlanılmış ve verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik yöntemlerinden frekans dağılımları, yüzdeler ile Crosstabs kullanılmıştır.

3. Araştırma Bulguları ve Yorumu

Araştırma kapsamında oluşturulan ölçeklerin güvenilirlik analizleri, Cronbach Alpha katsayılarının hesaplanmasıyla gerçekleştirilmiştir. A/B kişilik ölçeğinin alpha değeri %68 bulunurken; stres düzeyi ölçeğinin alpha değeri %65 olarak tespit edilmiştir

Ankete katılan öğrencilere ilişkin bazı sosyo-demografik özellikler Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Özellikleri

	Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
Cinsiyet			Kalınan Yer		
Kadın	71	41,3	Arkadaş ile evde	109	63,4
Erkek	101	58,7	Öğrenci yurdu	14	8,1
Yaş			Aile ile birlikte	49	28,5
17-20 yaş	157	91,3	Program		
21-25 yaş	15	8,7	Muhasebe	36	20,9
Lise			İşletme	51	29,7
Düz Lise	95	55,2	Pazarlama	21	12,2
Meslek Lisesi	77	44,8	Otelcilik	29	16,9
Kişisel geliri			Seyahat	23	13,4
0-500 TL	153	89	Bilgisayar	12	7
501-1000 TL	10	5,8			
Diğer	9	5,2			
Aile geliri					
0-500 TL	14	8,1			
501-1000 TL	100	58,1			
1001-1500 TL	49	28,5			
1500 TL ve üzeri	9	5,2			

Tablo 3 incelendiğinde ankete katılım gösteren 172 meslek yüksekokulu öğrencisinin çoğunluğunun erkek öğrencilerden oluştuğu (58,7'si), büyük çoğunluğunun (%91,3'ü) 17 yaş ve 20 yaş arasındaki öğrencilerden oluştuğu, katılımcıların %55,2'sinin düz liseden mezun olduğu, %86,6'sının aile gelirinin 501 TL ile 1500 TL arasında olduğu görülmektedir. Öte yandan, öğrencilerinin %89'unun kişisel gelirlerinin 500 TL'den az olduğu ve bu öğrencilerin %63,4'ünün evde arkadaşları ile ikamet ettikleri tespit edilmiştir.

“A ve B tipi kişilik” yapısı ile “stres düzeyi” arasındaki korelasyon Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Stres Düzeyi ile A ve B Tipi Kişilik Yapısı Arasındaki İlişki

	Kişilik Yapısı	Stres Düzeyi	Ortalama
Kişilik yapısı A ve B tipi	1	0,598**	3,29
Sig.		0	
N	172	172	172
Stres Düzeyi	0,598**	1	2,75
Sig.	0	0	
N	172	172	172

** p<0.01

Tablo 4'de yer alan “A ve B tipi kişilik yapısı” ile “Stres düzeyi” arasında anlamlı ve orta düzeyde korelasyon vardır ($r=0,59$, $p<0,01$). Durna'nın (2004:14) yaptığı çalışmaya ve literatürdeki diğer araştırma sonuçlarına paralel olacak şekilde araştırmamızda da öğrencilerin içinde buldukları stres düzeyleri ile sahip oldukları A ve B tipi kişilik yapısı arasında ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Stres Düzeyi ile A ve B tipi Kişilik Yapıları

	A tipi kişilik yapısı	B tipi kişilik yapısı	Kişi sayısı
Stres Düzeyi Yüksek	3	-	3
	%100	-	%100
Stres Düzeyi Orta	138	28	156
	%88	%18	%100
Stres Düzeyi Düşük	4	9	13
	%30	%70	%100

Tabloda görüldüğü gibi stres düzeyi yüksek olanların tamamı (%100) ve stres düzeyi orta olanların %88'i A tipi kişilik yapısı gösterirken, %18'inin ise B tipi kişilik yapısı ile orta düzeyde stres durumu göstermektedir. Oysa, stres düzeyi düşük olanların %30'u A tipi kişilik yapısına sahipken, %70'i B tipi kişilik yapısına sahiptir. Buna göre; stres düzeyi yüksek ve orta olan öğrencilerinin A tipi kişilik yapısına sahip olma oranı, B tipi kişilik yapısına göre daha yüksektir.

Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre, "Stres Düzeyleri" ile "Kişilik Yapıları" Tablo 6'da yer almıştır.

Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kişilik Yapıları ve Stres Düzeyleri

	Stres Düzeyleri			Toplam Kişi	
	20-29 (Düşük)	30-49 (Orta)	50-60 (Yüksek)		
Kız Öğrenciler Kişilik Tipleri	A Tipi	5	60	1	66
	B Tipi	-	5	-	5
Erkek Öğrenciler Kişilik Tipleri	A Tipi	4	78	2	84
	B Tipi	4	13	-	17

Araştırma kapsamında yer alan kız öğrencilerden 66'sı A tipi kişilik ve 5'i B tipi yapısına sahipken; erkek öğrencilerden 84'ü A tipi ve 17'si ise B tipi kişilik yapısına sahiptir. Öğrenciler stres düzeyleri incelendiğinde; hem erkek hem de kız öğrencilerinin orta düzeyde strese eğilimli oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin halen eğitime devam ettikleri programları itibarıyla kişilik yapıları ve stres düzeyleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Bölümler İtibariyle Öğrencilerin Kişilik Tipleri ve Stres Düzeyleri

Program	Kişilik Tipi	Stres Düzeyleri			Toplam Kişi	
		20-29 (Düşük)	30-49 (Orta)	50-60 (Yüksek)		
Muhasebe	Toplam	A Tipi	2	34	36	
		-	2	34	36	
İşletme	Toplam	A Tipi		38	3	41
		B Tipi	2	8		10
			2	46	3	51
Pazarlama	Toplam	A Tipi	4	13		17
		B Tipi	2	2		4
			6	15		21
Otel	Toplam	A Tipi		22		22
		B Tipi		7		7
				29		29
Seyahat	Toplam	A Tipi		22		22
		B Tipi		1		1
	Toplam			23		23
Bilgisayar	Toplam	A Tipi	3	9		12
		-	3	9		12

Araştırma kapsamında yer alan yüksekokul öğrencilerin programlar itibariyle kişilik yapıları incelendiğinde; “Muhasebe” programı ile “Bilgisayar” programında eğitime devam eden öğrencilerin tamamının “A tipi” kişilik yapısına sahip olmaları dikkat çekici bir durumdur. Yine başka bir sonuç ise; araştırmada ortaya çıkan yüksek stres durumuna eğilim gösteren 3 kişinin İşletme programı öğrencilerinden oluşmasıdır.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada stres kavramı ve stres ile kişilik yapısı arasındaki ilişkinin teorik çerçevesi oluşturulmuş ve araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin içinde buldukları stres düzeyi ile ağırlıklı olarak sahip oldukları A ve B tipi kişilik arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin “Stres düzeyleri” ile “Kişilik yapısı” arasında ($r=0,59$) orta düzeyde anlamlı bir korelasyon tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin sahip oldukları A ve B tipi kişilik yapıları ile Stres düzeyleri (yüksek-orta-düşük) arasında ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmaktadır.
- Öğrencilerin stres düzeyleri ile A ve B kişilik yapısına sahip olma durumları incelendiğinde; stres düzeyi yüksek ve orta düzeyde olan öğrencilerin A tipi kişilik yapısına ve stres düzeyi orta olanların bir kısmının da B tipi kişilik yapısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Stres düzeyi yüksek ve orta olan öğrencilerinin A tipi kişilik yapısına sahip olma oranı B tipi kişilik yapısına göre daha yüksektir. Bu durum A tipi kişisel özelliklerine sahip bireylerin kişisel özelliklerinden dolayı strese B tipine göre daha yatkın olduğunu sonucunu desteklemektedir.
- Araştırma kapsamında yer alan kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin çoğunluğunun A tipi kişilik yapısına sahip oldukları; stres düzeyleri bakımından hem erkek hem de kız öğrencilerin orta düzeyde strese eğilimli oldukları görülmektedir.

- Araştırma kapsamında yer alan yüksekokul öğrencilerinin halen eğitime devam ettikleri programlar itibariyle kişilik yapıları incelendiğinde; Muhasebe programı ve Bilgisayar programı öğrencilerinin sadece A tipi kişilik özelliği gösterdiği görülmüştür. Bu durum büyük bir olasılıkla her iki meslek grubunun gerekliliği olan; işi bitirme baskısı altında uzun müddet çalışmanın gerekli olması, kısa sürede problem çözmeye odaklı meslekler olması nedeniyle kişilerin A tipi kişilik yapısı sergiledikleri söylenebilir. Yüksekokuldaki programlar itibariyle öğrencilerin orta düzeyde strese sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Bireyin sahip olduğu kişilik yapısı bireyin tutum ve davranışlarına, ilişkilerine ve çevreye uyumuna büyük ölçüde etki etmektedir. Stresi oluşturan kişilik yapısının ne olduğunun bilinmesi, bunlara karşı alınacak önlemlerin belirlenmesi açısından önemli olmaktadır. Bu şekilde kişilerin stres eğilim düzeylerinin yüksek ve düşük olarak belirlenmesi stresin yönetilmesi ve denetlenebilmesi çabalarına katkı sağlayacaktır. Özellikle; üniversite öğrencilerinin yaşadıkları kimlik sorunları, toplum değerlerini benimsemeye karşılaştıkları güçlükler, üniversiteye uyum konusunda yaşanan zorluklar gibi olumsuzluklar onları stresle karşı karşıya getirmektedir. Bu sebeple üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi, üniversite ortamına uyum süreçlerinin değerlendirilmesi ve kişilik durumlarının belirlenmesi açısından kurumların daha iyi yapılandırılması gerekmektedir. Çünkü eğitim kurumlarının etkinliğinin ve verimliliğinin artırması, hedeflerin gerçekleştirilmesi için öğrencilerin üniversite ile ilgili algı ve kanaatleri son derece önemlidir. Öğrencilerin stresle başa çıkma düzeylerinin belirlenmesi, günlük hayatlarına ve kuruma uyum sağlama çabaları ve sağlıklı ilişkiler geliştirme bakımından gereklidir.

KAYNAKLAR

- Aktan C. (1999), "İnsan Mühendisliği, 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri", TÜGİAD Yayınları, İstanbul.
- Arnold, J.H ve Feldman, C.D. (1986). "Organizational Behavior". McGraw-Hill International Editions. Singapore.
- Aytaç, S. (2002). "İşyerindeki Kronik Stres Kaynakları". "İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları E-Dergisi. Cilt: 4, Sayı: 1. No: 276.
- Baltaş A. Ve Baltaş Z. (1999), "Stres ve Başa Çıkma Yolları". Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Burger, M.J. (2006). "Kişilik". Çev. İnan D. E. Sarıoğlu. Kaknüs Yayınları. İstanbul.
- Corner, D.S. ve Douglas, S.C. (2005). "Organizational-Induced Work Stres: The Role of Employee Bureaucratic Orientation". Personel Review. Volume 34. No:2. 210-224
- Cüceloğlu, D.(1999). İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Durna U. (2004), "Stresi A ve B tipi kişilik Yapısı ve Bunlar Arasındaki İlişki Üzerinde Bir Araştırma", Yönetim ve Ekonomi. Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Sayı:1, Cilt: 11.195-200.
- Friedman M. ve Rosenbenham R. H.(1986) "Tpe A Behavior and Your Heart". Knopf Press. New York
- Keskin H., Akgün E. A., Günsel A. (2008), "Stres kavramı, Kaynakları ve Mücadele Teknikleri". Örgütsel Davranışta Seçme Konular. Editörler: Özdevecioğlu M. ve Karadal H., İlke Yayınevi. Ankara.
- Kirel, Ç. (1994). "Stresin Bireysel Sonuçları, Stres Yönetimi". Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. No: 423. Eskişehir.
- Moorhead, G. Ve Griffin, R.W.(1992). "Organizational Behavior". Houghton Mifflin Company. Boston.

- Okutan, M. Ve Tengilimoğlu, D. (2002), “İş Ortamında Stres ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri: Bir Alan Uygulaması” G.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt.4, Sayı 3, s.15-42.
- Soysal, A.(2008). “Çalışma yaşamında kişilik tipleri: Bir literatür taraması”.
<http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale129.pdf>
- Tınaz, B. (2005), “Çalışma yaşamından örnek olaylar”. Beta Basım. İstanbul.
- Yılmaz, A. ve Eroğlu, C.(2008). “Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış”.Detay Yayıncılık. Ankara.
- Welbourne J.L., Eggert D., Hartley T.A., Andrew M.e. ve Sanchez F., (2007). “Coping Strategies in the Workplace: Relationships Whit Attiributional Style and Job Satisfaction”. Journal of Vocational Behavior. Vol:70. Iss: 2. 312-325.
- Zel, U. (2001). “Kişilik ve Liderlik, Evrensel Boyutlarıyla Yönetmel Açından Araştırmalar, Teoriler ve Yorumlar”. Seçkin Yayınları. Ankara.

AİLELERİN SOSYO-EKONOMİK VE ÖĞRENCİLERİN KÜLTÜREL DURUMLARININ EĞİTİM-ÖĞRETİM YAŞANTILARI ÜZERİNE ETKİLERİ

EFFECTS OF FAMILIES' SOCI-ECONOMIC AND STUDENTS' CULTURAL SITUATIONS ON LIVES OF EDUCATION-TEACHING

Selda GÜZEL¹

Hatice HARMANKAYA²

The most important aim in education-teaching activities is to raise students as good and qualified humans. In education of students the family, environment, school, teacher and educational system are important factors. This research is a descriptive study towards determining the effect of socio-economic situations of families of students studying at the university and students' own cultural specialities on their academic success. In the context of the research, the survey was applied to 252 students who were studying in Selçuk University, Vocational Education Faculty, Clothing Industry and Clothing Arts Education Department. The data got in consequence of the survey application were given in the cross tables by taking the success variable into account and χ^2 analysis was made for the analysis of statistical relation between variables. According to findings, it was revealed that economic situations of families didn't directly affect academic success of students but indirectly affect students' education-teaching life and cultural situations.

Key words: Student, family, socio-economy, culture, education life

ÖZET

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde en önemli amaç, öğrencileri iyi ve nitelikli bir insan olarak yetiştirmektir. Öğrencilerin eğitiminde aile, çevre, okul, öğretmen ve eğitim sistemi önemli etkenlerdir. Bu araştırma, üniversitede öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumları ve kendi kültürel etkinliklerinin akademik başarıları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırma kapsamında Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan 251 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket uygulaması sonucu elde edilen veriler, başarı değişkeni dikkate alınarak çapraz tablolarda verilmiş ve değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkinin analizi için χ^2 analizi yapılmıştır. Bulgulara göre, ailelerin ekonomik durumlarının öğrencilerin akademik başarıları üzerinde doğrudan etkisinin olmadığı fakat öğrencilerin eğitim-öğretim yaşantılarına ve kültürel durumlarına dolaylı olarak etki ettiği ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Öğrenci, aile, sosyo-ekonomi, kültür, eğitim yaşantısı

¹Arş. Gör. G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Eğitimi Bölümü, selda.guzel@hotmail.com

²Arş. Gör. G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Eğitimi Bölümü, hharmanakaya@gazi.edu.tr

1.GİRİŞ

Ülkemizde üniversiteye giriş merkezi sınav sistemiyle gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle üniversitelerde okuyan öğrenciler, çeşitli bölgelerden farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya sahiptirler. Geleceğimizin güvencesi olan üniversite gençliği; 18–24 yaş grubunda yer alan ve üniversitelerde öğrenim gören gençleri ifade etmektedir. Bir toplumda üniversite gençliği, toplumun sosyo-kültürel yapısının en dinamik unsurudur. Üniversite gençliğini, diğer gençlik gruplarından ayıran en önemli özellik, onların geleceğin bilgili yönetici ve karar verici adayları olmalarıdır (Pektaş ve Bilge, 2007: 84).

Ergenlik ile toplum yaşamında tam sorumluluk ve bağımsızlığa ulaşma dönemi arasındaki zaman kesitini kapsayan üniversite eğitimi döneminde birçok değişim yaşanmaktadır (İzgiç ve Diğerleri, 2007: 208). Üniversite yaşamı gençler için yeni bir başlangıç dönemidir. Üniversite yaşantısının akademik, kişisel ve sosyal açılardan getireceği değişiklikler ve bu değişikliklerle baş edebilme yeteneğini kazanmak bu sürecin rahat geçirilmesinde kolaylık sağlayacaktır (Erdoğan ve Diğerleri, 2005: 480). Üniversitede okuma şansı elde edenler, üniversiteyi kazanma sevincinin yanı sıra; aileden ayrılma, yeni çevre ve arkadaş edinme, yalnız kalma korkusu, ekonomik güçlükler, yurt hayatına alışma, gelecekteki mesleği ve çalışma hayatı ile ilgili kaygı gibi birçok sorunla da yüz yüze kalır (Özdel ve Diğerleri, 2002: 155).

Bireyin yetiştirilmesinde son derece etkili bir faktör olarak kabul edilen ailenin, çocuklarını mensubu olduğu “etniklik”, “din”, “sosyal sınıf”, “eğitim”, “meslek” ve “gelir” gibi ebeveyn-çocuk arasındaki ortak sosyal özellikler ve paylaştıkları deneyimler kapsamında sosyalleştirdikleri söylenebilir (Yeşilorman, 2006: 9). Aile kavramı, genel geçerliliği olan ve sosyal grup ile aile fertleri arasındaki ilişkileri içeren ve aynı zamanda adetleri, örfleri, görenekleri ile gelenekleri bulunan ve de bir sosyal kurum olan, kültür unsurlarını içinde taşıyan bir birimdir ve hatta bir sosyal sistemin adıdır (Nirun, 1994: 17).

Aile yapısının ve ailede çocuğa karşı geliştirilen tutum ve davranışların, çocuğun olumlu ya da olumsuz karakter, kişilik ve kimlik sahibi olmasında en önemli etkiye sahip olduğu araştırmacıların birleştikleri önemli bir konudur (Erdoğan ve Diğerleri, 2005: 5). Kişilik oluşumunda aile etkisi oranının, diğer tüm etkenler içerisinde yaklaşık yüzde 50 değere sahip olması, ileriki yaşamda belirgin olacak davranışların ve alışkanlıkların oluşumunda ailelerin rolünü daha iyi göstermektedir (Aslanargun, 2007: 121). Anne-babanın tutum ve davranışları sosyo-ekonomik durumları ile de ilişkilidir (Bahar, 2002: 127).

Sosyo-ekonomik yapı, bireyin toplumsallaşma sürecini etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Toplum, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki insanların bileşiminden oluşur. Sosyo-ekonomik seviyenin farklılaşması bireyin yaşam biçiminin, önceliklerinin ve tercihlerinin farklılaşması anlamına gelir (Bahar, 2002: 126). Öğrencinin gelişim alanları içerisinde yer alan sosyo-ekonomik değişkenler ise, çocuğun yaşamını geçirdiği yerdeki eğitim düzeyi, sağlık hizmetleri, demografik, politik, yasal, teknolojik ve eğitim seviyesidir (Devecioğlu ve Sarıkaya, 2006: 302).

Sosyo-kültürel yapı; kültür öğelerinin ve kurumlarının, zaman içinde tekrarlanarak meydana getirdikleri ve onların karşılıklı etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan ‘sosyal denge’ye verilen addır (Alparıslan ve Kılıçgil, 2005: 4). Sosyal yapı, belirli bir kültüre sahip ve bir mekânda yerleşmiş insan topluluğunun dokusunu ortaya koyar. Kültürel yapı, toplum hayatındaki örf ve adetlerden, gelenek ve göreneklerden, yaygın değer hükümlerinden ve inançlardan örülmüş bir ağıdır (Alparıslan ve Kılıçgil, 2005: 18).

Sosyalleşme sürecinde kendini gerçekleştirme önemli bir yere sahiptir. Sosyalleşme gencin kişiliğini kazanma sürecidir. Gençlerin sosyalleşmeleri, arkadaşlık, aile, çevre

ilişkileri, medya araçları, kültür, sanat, spor, müzik uğraşları gibi pek çok sosyalleşme etmenleri ile ilişki içinde gerçekleşmektedir (Büküşoğlu ve Bayturan, 2005: 174).

İnsan, içinde yaşadığı zaman dilimine uyum sağlama sürecinde toplumsal yaşamla ilgili yeterli niteliklere sahip olmak zorundadır. İnsanın bu süreçte sağlıklı olarak ilerlemesinin yolu, onun ancak başarılı bir birey olmasından geçmektedir. Başarılı olan engelleri aşarken, başarısız olanlar günlük doyumlarla yetinip kalmak zorundadırlar. Başarı, genel olarak birey için anlamlı olan amaçların, yapılmış günlük programlarla adım adım gerçekleşmesidir (Keskin ve Yapıcı, 2008: 21).

Öğrenci yetenekleri, motivasyon, sınıf içi ve sınıf dışı ortam, kullanılan öğretim yöntemlerinin etkililiği, öğretmen davranışları, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumu ve derse karşı tutumu bir derse olan başarıya etki eden faktörlerin başında gelmektedir (Cin, 2008: 185). Başarı, okul ortamında belirli bir ders ya da akademik programlardan bireyin ne derece yararlandığının bir ölçüsü ya da göstergesidir (Çitil ve Diğerleri, 2006: 70). Okul başarısı; okulda alınan notların değerlendirilmesi ve bu notların belirli bir ortalamanın üstünde yer alması anlamına gelmektedir. Okul başarısızlığı ise öğrencinin sahip olduğu zihinsel kapasiteden daha düşük notlar ile öğrencinin asıl kapasitesi arasında bir farklılığın bulunmasıdır (Özabacı, 2001: 137). Akademik başarı genellikle, öğrencinin psikomotor ve duyuşsal gelişiminin dışında kalan, bütün program alanlarındaki davranış değişimlerini ifade eder. Bununla birlikte okulda okutulan derslerle öğrencilerde sağlanması öngörülen davranış değişiklikleri bilişsel davranışlarla sınırlı değildir (Erdoğdu, 2006: 97).

Öğrencinin ders başarısı üzerinde etkili olan pek çok değişken bulunmaktadır. “Öğrenme Değişkeni” olarak da adlandırılan bu değişkenler fizyolojik, psikolojik ve toplumsal durum ve koşullarla ilgilidirler. Öğrenme değişkenleri, öğrencinin “Öğrenme Durumu”nu, dolayısıyla da başarı düzeyini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedirler (Çitil ve Diğerleri, 2006: 70). Öğrencilerin okul başarısını etkileyen okul içi ve okul dışı birçok etkenden söz etmek mümkündür. Okul dışı etkenler söz konusu olduğunda aile, öğrencinin okul başarısı üzerindeki en önemli belirleyenlerden birisidir. Aileler çok yönlü olarak çocuklarının başarı durumlarına etki edebilir (Aslanargun, 2007: 120). Ailelerin sosyo-ekonomik durumu öğrencilerin akademik performansını etkileyen yollardan bir tanesidir (Okoye, 2009: 562).

Bu araştırma, üniversitede öğrenim gören öğrencilerin, ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarının ve öğrencilerin sosyo-kültürel yaşantılarının eğitim-öğretim yaşantısı (akademik başarı) üzerindeki etkilerini tespit etmek amacıyla planlanarak yürütülmüştür.

Araştırma, öğrencilerin akademik başarısında, ailelerin sosyo-ekonomik durumları ile öğrencinin kendi sosyo-ekonomik ve kültürel etkinliklerinin etkisinin belirlenmesine yönelik olmasından dolayı önem taşımaktadır.

2.YÖNTEM

Bu çalışma, üniversitede öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumları ve kendi kültürel etkinliklerinin akademik başarıları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır.

Araştırma materyalini, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerden anket aracılığıyla elde edilen veriler ve ilgili kaynaklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise bu bölümlerde öğrenim gören, ankete gönüllü olarak cevap vermeyi kabul eden, rastlantısal olarak seçilmiş 251 öğrenci oluşturmaktadır.

Öğrenci ailelerinin sahip olduğu sosyo-ekonomik durumlar ve kendilerinin kültürel aktivitelerini belirlemek amacıyla oluşturulan anket formunun hazırlanmasında daha önce

yapılan benzer çalışmalar ve ilgili literatürden faydalanılmıştır. Anket, öğrencilerin devam ettikleri bölüm, öğrenim türü, sınıf, barınma, mezun olunan ortaöğretim kurumu ve mezuniyet derecelerinin yer aldığı demografik özellikleri, ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarını, öğrencilerin eğitim durumları ile boş zaman etkinliklerini ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Öğrencilerden elde edilen sonuçlar bilgisayar ortamına aktarılmadan önce kontrol edilerek uygunsuz bulunan veriler değerlendirilmeye alınmamıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS (15.0) paket programına aktararak istatistiksel olarak incelenmiştir. Öğrencilerin akademik ortalamalarına göre verilen cevapların ilişkisi ki-kare (Chi-Square) testi ile $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Bulgular çapraz tablolarda verilerek bulgular arasındaki ilişki incelenmiştir.

3.BULGULAR VE YORUM

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgileri aşağıda verilmiştir.

Öğrencilerin,

- %50.6'sının Giyim Sanatları, %49.4'ünün Giyim Endüstrisi ve %44.2'sinin örgün eğitim, %55.8'inin ikinci öğretimde eğitim gördüğü,
- %23.9'unun birinci sınıf, %27.1'inin ikinci, %21.9'unun üçüncü ve %27.1'inin dördüncü sınıfta eğitim gördüğü,
- %2.4'ünün genel lise, %97.6'sının meslek lisesinden mezun olduğu ve %5.6'sının orta, %28.7'sinin iyi ve %65.7'sinin pekiyi düzeyinde orta öğretim kurumundan mezun olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin üniversite öğrenimi esnasında %36.3'ü devlet yurdunda, %21.9'u özel yurttan, %7.2'si ailesi ile birlikte, %1.2'si akrabalarının evinde, %32, 7'si arkadaşları ile birlikte kiraladıkları evde, %0.8'i ise tek başlarına kiraladıkları bir evde yaşadıklarını belirtmiştir. Kalınan yerin uygunluk durumu ile ilgili olarak öğrencilerin %55'i uygun olduğunu, %37.8'i kısmen uygun olduğunu, %7.2'si ise uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Öğrenci başarısını etkileyen önemli sorunlardan biri barınma sorunudur. Barınma, yaşadığı yerden yüksek öğrenim görmek üzere başka bir yere giden öğrencinin karşılaştığı ilk sorundur. Son yıllarda üniversite sayısının artması, öğrenci kapasitelerinin yükseltilmesi ve buna karşılık öğrenci yurt kapasitelerinin yetersiz kalması üniversite öğrencilerinin barınma sorununu daha ciddi boyutlara ulaştırmaktadır (Kaya ve Diğerleri, 2005: 42).

Öğrencilerin aileleri ile ilgili bilgiler incelendiğinde ailelerin;

- %23.1'inin Marmara, %8.7'sinin Ege, %9.6'sının Akdeniz, %15.5'inin Karadeniz, %22.7'sinin İç Anadolu, %4.4'ünün Doğu Anadolu ve %6'sının Güney Doğu Anadolu bölgesinde ikamet ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ailenin ikamet ettiği yerleşim birimi olarak %12.7'si köy, %5.2'si kasaba, %33.1'i ilçe ve %49'u il şeklinde belirtilmiştir.
- Ailenin aylık net gelirleri için öğrencilerin %19.5'inin 250–500 arası, %28.3'ünün 501–750 arası, %20.3'ünün 751–1000 arası, %12.4'ünün 1001–1250, %11.6'sının 1251–1500 ve %8'inin 1501 ve üzeri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.
- Anne ve babanın öğrenim durumları incelendiğinde, öğrencilerin annelerinin %12'sinin okuma-yazma bilmediği, %72.9'unun ilköğretim mezunu olduğu, %6.4'ünün ortaokul mezunu, %6.8'inin lise ve %2'sinin ise fakülte/ yüksekokul mezunu olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin babalarının öğrenim durumları incelendiğinde %2'sinin okuma-yazma bilmediği, %49.8'inin ilköğretim

mezunu olduğu, %18.3'ünün ortaokul, %19.1'inin lise ve %10.8'inin fakülte/yüksekokul mezunu olduğu görülmüştür.

- Öğrencilerin annelerinin meslek gruplarına bakıldığında, %2'sinin esnaflık yaptığı, %1.2'sinin hizmetli, %1.2'sinin memur, %2.4'ünün emekli ve %93.2'sinin ev hanımı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Babanın mesleği için öğrencilerin %27.1'i esnaf, %14.7'si çiftçi, %6'sı hizmetli, %0.8'i üst düzey yönetici olarak görev yaptığını ve %32.7'si ise emekli olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan χ^2 analizi sonucunda öğrencilerin akademik not ortalamaları ile ailenin ikamet ettiği bölge, aylık net geliri, anne-baba eğitim düzeyi ve meslek grupları arasında anlamlı bir ilişki çıkmazken, öğrencilerin akademik not ortalamaları ile ailenin ikamet ettiği yerleşim birimi arasında ($\chi^2 = 17.578$, $p = 0.014$) anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Herhangi bir sosyal konuma mensup ailenin kültürel yapısı, o ailenin bireylerini etkiler ve yönlendirir. Genellikle çocukların yetiştirilmesi, biçimlendirilmesi mensubu oldukları ailenin, dolayısıyla da mensubu oldukları sosyal tabakaya ait kültürün gerektirdiği şekilde olmaktadır (Çitil ve Diğerleri, 2006: 71).

Tablo 1. Öğrencilerin Gelir Bilgilerinin Dağılımı

Seçenekler		Not ortalaması						χ^2	P
		1.00–2.00		2.01–3.00		3.01–4.00			
		n	%	n	%	n	%		
Aylık eline geçen para miktarının yeterli olma durumu	Evet	10	18.2	31	25.0	20	27.8	9.991	0.041
	Kısmen	22	40.0	59	47.6	40	55.6		
	Hayır	23	41.8	34	27.4	12	16.7		
Aylık giderler içerisinde en fazla harcama yapılan alan	Barınma	9	16.4	27	21.8	13	18.1	5.209	0.735
	Besleme	10	18.2	19	15.3	13	18.1		
	Ulaşım	1	1.8	5	4.0	3	4.2		
	Eğitim-öğretim harcamaları	34	61.8	73	58.9	43	59.7		
	Boş zaman etkinlikleri	1	1.8	-	-	-	-		
Uygulamalı dersler için aylık harcanan miktar	0–25	1	1.8	7	5.6	1	1.4	14.960	0.134
	26–50	12	21.8	16	12.9	14	19.4		
	51–75	12	21.8	34	27.4	28	38.9		
	76–100	19	34.5	34	27.4	15	20.8		
	101–125	11	20.0	33	26.6	13	18.1		
	126 ve üzeri	-	-	-	-	1	1.4		

Öğrencilerin aylık eline geçen para miktarını yeterli bulma durumları incelendiğinde akademik not ortalaması 1.00–2.00 arasında olan öğrencilerin çoğu (%41.8) yeterli bulmazken akademik not ortalaması 2.01–3.00 (%47.6) ve 3.01–4.00 (%55.6) arasında olanlar kısmen yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Bütün gruplarda en fazla oranla öğrencilerin bir ay içerisinde en fazla harcama yaptıkları alanın eğitim-öğretim harcamaları olduğu görülmüştür. Uygulamalı alan derslerine yapılan aylık harcama miktarı, not ortalaması 1.00–2.00 (%34.5) ve 2.01–3.00 (%27.4) arasında olan öğrencilerde en fazla oranla 76–100 TL arasında, ortalaması 3.01–4.00 arasında olan öğrencilerde ise (%38.9) 51–75 TL olduğu belirlenmiştir.

Yapılan χ^2 analizi sonucunda öğrencilerin akademik not ortalamaları ile aylık eline geçen para miktarının yeterli olma durumu arasında ($\chi^2 = 9.991$, $p = 0.041$) anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkarken, aylık en fazla harcama yapılan alanlar ve uygulamalı alan dersleri için aylık harcanan miktar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Aile desteğinin öğrenci başarısına etkisinin olumlu yönde olduğu yapılan çalışmalarla vurgulanmaktadır. Ancak, Baker ve Soden (1998) bu etkinin iyi ölçülemediğine ve değişkenlerin iyi belirlenmediğine dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, Considine ve Zappala (2002) da ailenin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin değişkenlerin öğrenci başarılarını farklı farklı etkilediğini; dolayısıyla, öğrenci başarısına yönelik ailelerin sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin değişkenlerin ayrı ayrı ele alınması ve çalışılması gerektiğini vurgulamaktadır (Altun ve Çakan, 2008: 161).

Coleman (1966), Jencks (1972) ve benzer sonuçlara ulaşan diğer araştırmacıların çalışmaları, ailenin sosyo-ekonomik statüsü ile başarı arasında doğrudan ilişki kurarak; sosyo-ekonomik statü ne kadar yüksek olursa öğrencinin okulda o kadar başarılı, ne kadar düşük olursa o kadar başarısız olacağını ima etmiştir (Tatar, 2006: 158).

Tablo 2. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Alan İle İlgili Bilgilerin Dağılımı

Seçenekler	Not ortalaması						χ^2	P	
	1.00–2.00		2.01–3.00		3.01–4.00				
	n	%	n	%	n	%			
Öğrenim görülen alanı tercih etmede belirli olan etken	İlgi gören bir meslek olması	1	1.8	10	8.1	5	6.9	18.978	0.015
	Yeteneklerime uygun olması	7	12.7	23	18.5	25	34.7		
	Ailemin isteğinin bu yönde olması	12	21.8	22	17.7	12	16.7		
	Üniversiteye girememe kaygısı	15	27.3	16	12.9	10	13.9		
	Meslek lisesi çıkışlı olmam	20	36.4	53	42.7	20	27.8		
Öğrenim görülen alandan memnuniyet durumu	Memnunum	1	1.8	14	11.3	10	13.9	9.331	0.053
	Kısmen memnunum	29	52.7	69	55.6	44	61.1		
	Memnun değilim	25	45.5	41	33.1	18	25.0		
Öğrenim görülen alandan memnun olmama nedeni	Derslerle ilgili kaynak ve yayınların yeterli olmaması	7	12.7	11	8.9	17	23.6	28.848	0.004
	Programda yer alan derslerin alanla ilgisiz olması	8	14.5	8	6.5	3	4.2		
	Tartışma ve katılmaya yönelik ders ortamının olmaması	6	10.9	16	12.9	10	13.9		
	Derslerdeki uygulamanın yetersiz olması	5	9.1	24	19.4	7	9.7		
	Araştırmaya yönlendirici bir eğitimin verilmemesi	4	7.3	8	6.5	4	5.6		
	Alanın ilgi ve yeteneklerime uygun olmaması	18	32.7	24	19.4	8	11.1		
Genel başarı düzeyinin zayıf olmasını etkileyen etmenler	Öğretim hizmetinin yetersizliği	8	14.5	26	21.0	6	8.3	59.494	0.000
	Kişisel problemler	29	52.7	36	29.0	3	4.2		
	Ekonomik problemler	7	12.7	11	8.9	5	6.9		

Tablo 2 incelendiğinde, öğrenim görülen alanı tercih etmede belirli olan etken olarak akademik not ortalaması 1.00–2.00 (%36.4) ve 2.01–3.00 (%42.7) arasında olan öğrencilerin en fazla oranla meslek lisesi çıkışlı olmaları, not ortalaması 3.01–4.00 arasında olanların ise en fazla oranla (%34.7) yeteneklerine uygun olması şeklinde belirttikleri görülmüştür. Öğrenim görülen alandan memnun olma düzeyi ile ilgili olarak bütün öğrenci gruplarında çoğunluğun kısmen memnun olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğrenim görülen alandan memnun olmama nedeni olarak en fazla yığılmayla not ortalaması 1.00–2.00 (%32.7) ve 2.01–3.00 (%19.4) arasında olanlar alanın ilgi ve

yeteneklerine uygun olmadığını, not ortalaması 3.01–4.00 (%23.6) arasında olan öğrenciler ise derslerle ilgili kaynak ve yayınların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin genel başarı düzeyinin zayıf olmasını etkileyen etmenler içerisinde en fazla yığılmanın kişisel problemlerde olduğu ortaya konmuştur.

Yapılan χ^2 analizi sonucunda öğrencilerin akademik not ortalamaları ile öğrenim görülen alanı tercih etmede belirli olan etkenler ($\chi^2=18.978$, $p=0.015$), öğrenim görülen alandan memnun olmama nedenleri ($\chi^2=28.848$, $p=0.004$) ve genel başarı düzeyinin zayıf olmasını etkileyen etmenler ($\chi^2=59.494$, $p=0.000$) arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkarken, öğrenim görülen alandan memnuniyet durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Eğitim sosyolojisi odaklı çalışmalar ailenin çocuğu birçok açıdan etkilediğini bulmuştur. Yapılan araştırmalar, kişinin mesleği üzerinde de ailenin rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin; kişinin mesleğini belirleyen etkenler arasında babanın mesleği ve eğitimi önemli değişkenlerdir. Aile çerçevesinde öğretmenlik mesleğine yönelen gençlerin anne-babalarının düşük eğitim düzeyinde ve gelir düzeylerinin “orta” olduğu ailelerden gelmektedir (Akbayır, 2009).

Tablo 3. Öğrencilerin Boş Zamanları İle İlgili Bilgilerin Dağılımı

Seçenekler		Not ortalaması						χ^2	P
		1.00-2.00		2.01-3.00		3.01-4.00			
		n	%	n	%	n	%		
Bir haftada sahip olunan yaklaşık boş zaman süresi	2-3 saat	21	38.2	33	26.6	24	33.3	9.860	0.275
	4-5 saat	10	18.2	30	24.2	9	12.5		
	6-7 saat	11	20.0	26	21.0	12	16.7		
	8-9 saat	10	18.2	18	14.5	15	20.8		
	10 saat ve üzeri	3	5.5	17	13.7	12	16.7		
Boş zamanların geçirildiği yer	Açık havada gezerek ya da oturarak	12	21.8	33	26.6	23	31.9	12.722	0.048
	Kafe, bar, disko, oyun salonu vb. yerlerde	10	18.2	6	4.8	3	4.2		
	Arkadaşlarının evinde	6	10.9	11	8.9	6	8.3		
	Kendi evimde/yurtta	27	49.1	74	59.7	40	55.6		
Aktif olarak yapılan etkinlik türü	Spor yapıyorum	4	7.3	5	4.0	4	5.6	2.097	0.911
	Müzikle uğraşıyorum	4	7.3	8	6.5	4	5.6		
	Güzel sanatlar	6	10.9	13	10.5	11	15.3		
	Hiçbiri	41	74.5	98	79.0	53	73.6		

Öğrencilerde not ortalaması 1.00–2.00 (%38.2), 2.01–3.00 (%26.6) ve 3.01–4.00 (%33.3) arasında olanların bir haftada sahip oldukları yaklaşık boş zaman süresi olarak en fazla yığılmayla 2–3 saat olduğu ortaya konmuştur. Bütün gruplardaki öğrenciler en fazla oranla boş zamanlarını kendi evlerinde ya da yurtlarında geçirdiklerini belirtmişlerdir. Aktif olarak yapılan etkinlik türünde ise bütün gruplarda birbirine yakın dağılımlarla (%74.5, %79, %73.6) hiçbir etkinliğe katılmadıkları belirlenmiştir.

Yapılan χ^2 analizi sonucunda öğrencilerin akademik not ortalamaları ile boş zamanlarını geçirdikleri yer ($\chi^2=12.722$, $p=0.048$) arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkarken, bir haftada sahip oldukları boş zaman süreleri ve aktif olarak yaptıkları etkinlik türleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

İnsanlar çeşitli zamanlarda ve farklı büyüklükte ortaya çıkan boş zamanlarında, bulunduğu ortamdan uzaklaşarak, dinlenmek, hava değişimi, gezme-görme, sağlık, beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi pek çok amaçla, ev dışında veya ev

içinde, açık veya kapalı alanlarda ya da aktif-pasif şekillerde, kent içinde veya kırsal alanlarda etkinliklere katılmaktadırlar (Zengin ve Diğerleri, 2006: 15).

Serbest zaman etkinlikleri gençlerin yeteneklerini ve güçlü yanlarını ortaya çıkararak kendilerine olan güven duygusu, kabul görme ve başarı duygusunu geliştirmekle birlikte, kendilerini daha iyi tanıyabilmelerine yardımcı olmaktadır. Kendi sınırlı yaşantısının dışına çıkarak başka ortamlar, başka insanlarla etkileşimi, grup normlarına uygun davranma zorunluluğu, sorumluluk duygusunun geliştirilmesi ve toplumsal bilincin oluşmasını sağlayabilmektedir. Kendilerini gerçekleştirmeleri, artan güven duygusu, zorluklarla baş etme ve başarı gücünü artırmaktadır (Büküşoğlu ve Bayturan, 2005: 176).

Zaman, insanların çok çalışarak artırabilecekleri bir kaynak değildir. Zaman yönetiminin amacı sınırlı olan zamanı artırmak değil, sınırlı zaman içinde yapılan faaliyetlerin niteliğini artırmaktır. Öğrenciler ders programlarını takip etme, sınavlara sistemli bir şekilde hazırlanma, ders dışı çeşitli kurslara katılma ve diğer faaliyetler için zamanı iyi değerlendirmek durumundadırlar. Yapılan araştırmalarda olumlu zaman yönetimi davranışlarının öğrencilerin akademik başarısını etkilediği ortaya konmuştur (Erdem ve Diğerleri, 2005: 167). Çalışmaların geneli sosyal faktörlerin boş zamanı etkileyebilmesinin yanı sıra boş zamanında sosyal ilişkileri etkilediğini göstermiştir (Decloe ve Diğerleri, 2009: 75).

Tablo 4. Öğrencilerin Boş Zamanda Yaptıkları Etkinliklerin Öncelik Sırasına Göre Dağılımları

Seçenekler		Not ortalaması						χ^2	P
		1.00–2.00		2.01–3.00		3.01–4.00			
		n	%	n	%	n	%		
TV İzlemek	1. sırada	9	16.4	20	16.1	13	18.1	1.222	0.976
	2. sırada	8	14.5	15	12.1	11	15.3		
	3. sırada	8	14.5	24	19.4	13	18.1		
Müzik dinlemek	1. sırada	21	38.2	40	32.3	22	30.6	8.170	0.226
	2. sırada	10	18.2	42	33.9	23	31.9		
	3. sırada	10	18.2	9	7.3	9	12.5		
Kitap, dergi, gazete vb. okumak	1. sırada	10	18.2	42	33.9	27	37.5	15.407	0.017
	2. sırada	22	40.0	30	24.2	10	13.9		
	3. sırada	8	14.5	25	20.2	12	16.7		
Sinema ya da tiyatroya gitmek	1. sırada	6	10.9	9	7.3	5	6.9	2.261	0.894
	2. sırada	10	18.2	18	14.5	15	20.8		
	3. sırada	14	25.5	34	27.4	18	25.0		
Spor yapmak	1. sırada	-	-	-	-	-	-	1.651	0.800
	2. sırada	1	1.8	5	4.0	4	5.6		
	3. sırada	2	3.6	6	4.8	2	2.8		
Oyun, gezi vb faaliyetlere katılmak	1. sırada	4	7.3	7	5.6	5	6.9	2.424	0.877
	2. sırada	4	7.3	10	8.1	6	8.3		
	3. sırada	9	16.4	13	10.5	12	16.7		
Sanatsal etkinliklere katılmak	1. sırada	3	5.5	3	2.4	1	1.4	5.542	0.476
	2. sırada	2	3.6	3	2.4	5	6.9		
	3. sırada	4	7.3	9	7.3	8	11.1		

Öğrencilerin boş zamanlarda yaptıkları etkinliklerin yapılış sıraları incelendiğinde; bütün gruplarda en fazla yığılmayla televizyon izlemek not ortalaması 1.00–2.00 (%16.4) ve 3.01–4.00 (%18.1) arasında olan öğrencilerde 1. sırada yer alırken ortalaması 2.01–3.00 arasında olanlarda 3. sırada yer almaktadır. Müzik dinleme etkinliği not ortalaması 1.00–2.00 (%38.2) arasında olan öğrencilerde 1. sırada, ortalaması 2.01–3.00 (%33.9) ve 3.01–4.00 (%31.9) arasında olan öğrencilerde ise 2. sırada yer almaktadır. Kitap, dergi, gazete vb. okuma etkinliğini en fazla yığılmayla öğrencilerden not ortalaması 1.00–2.00 (%40) arasında olanlar 2. sırada, ortalaması 2.01–3.00 (%33.9) ve 3.01–4.00 (%37.5) arasında olanlar ise 1. sırada belirtmişlerdir. Öğrencilerin en fazla yığılmayla sinema ya da tiyatro (%25.5, %27.4, %25), oyun gezi vb. faaliyetlere (%16.4, %10.5, %16.7) ve sanatsal etkinliklere (%7.3, %7.3, %11.1) 3. sırada katıldıkları görülmüştür.

Yapılan χ^2 analizi sonucunda öğrencilerin akademik not ortalamaları ile boş zamanlarında kitap, dergi, gazete vb. okuma öncelik sırası ($\chi^2=15.407$, $p=0.017$) arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkarken, televizyon izleme, müzik dinleme, sinema ya da tiyatroya gitme, spor yapma, oyun, gezi vb. faaliyetler ve sanatsal etkinliklere katılma öncelik sıraları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Pektaş ve arkadaşları (2007) tarafından aktarıldığı üzere; Rolon ve Richards (1965), 24 üniversitede yaptıkları araştırmada, öğrencilerin birinci sınıftaki başarısı ile ders dışı faaliyetlere katılma durumu arasındaki ilişkiyi incelemişler ve bu iki değişken arasında bir ilişki bulmuşlardır.

Tablo 5. Öğrencilerin Boş Zamanda Yaptıkları Etkinliklerin Yapılış Zamanlarına Göre Dağılımları

Seçenekler		Not ortalaması						χ^2	P
		1.00-2.00		2.01-3.00		3.01-4.00			
		N	%	n	%	n	%		
TV İzlemek	Her gün	19	34.5	25	20.2	11	15.3	8.517	0.203
	Ara sıra	17	30.9	37	29.8	25	34.7		
	Çok seyrek	12	21.8	44	35.5	25	34.7		
	Hiç bir zaman	7	12.7	18	14.5	11	15.3		
Müzik dinlemek	Her gün	33	60.0	64	51.6	37	51.4	3.390	0.759
	Ara sıra	18	32.7	48	38.7	27	37.5		
	Çok seyrek	3	5.5	10	8.1	8	11.1		
	Hiç bir zaman	1	1,8	2	1,6	0	,0		
Kitap, dergi, gazete vb. okumak	Her gün	21	38.2	56	45.2	30	41.7	4.266	0.641
	Ara sıra	27	49.1	56	45.2	34	47.2		
	Çok seyrek	6	10.9	12	9.7	8	11.1		
	Hiç bir zaman	1	1.8	-	-	-	-		
Sinema ya da tiyatroya gitmek	Her gün	-	-	1	0.8	-	-	7.985	0.239
	Ara sıra	20	36.4	45	36.3	35	48.6		
	Çok seyrek	29	52.7	69	55.6	36	50.0		
	Hiç bir zaman	6	10.9	9	7.3	1	1.4		
Spor yapmak	Her gün	-	-	5	4.0	-	-	11.279	0.080
	Ara sıra	6	10.9	24	19.4	16	22.2		
	Çok seyrek	17	30.9	47	37.9	25	34.7		
	Hiç bir zaman	32	58.2	48	38.7	31	43.1		
Oyun, gezi vb faaliyetlere katılmak	Her gün	-	-	1	0.8	-	-	10.963	0.090
	Ara sıra	9	16.4	39	31.5	20	27.8		
	Çok seyrek	27	49.1	65	52.4	35	48.6		
	Hiç bir zaman	19	34.5	19	15.3	17	23.6		
Sanatsal etkinliklere katılmak	Her gün	1	1.8	3	2.4	-	-	13.293	0.039
	Ara sıra	8	14.5	39	31.5	16	22.2		
	Çok seyrek	18	32.7	48	38.7	31	43.1		
	Hiç bir zaman	28	50.9	34	27.4	25	34.7		

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin boş zamanlarında yaptıkları etkinliklerin yapılış zamanları için en fazla yığılmayla bütün öğrenci gruplarında, müziğin her gün dinlendiği, kitap, dergi, gazete vb.nin ara sıra okunduğu, sinema ya da tiyatroya çok seyrek gidildiği, sporun hiçbir zaman yapılmadığı ve oyun, gezi vb. faaliyetlere çok seyrek katıldığı görülmüştür. Not ortalaması 1.00–2.00 arasında olan öğrencilerin en fazla oranla her gün, 2.01–3.00 ve 3.01–4.00 olan öğrencilerin ise çok seyrek televizyon izledikleri görülmüştür. Sanatsal etkinliklere katılımda ise not ortalaması 1.00–2.00 olan öğrenciler hiçbir zaman katılmadıklarını, 2.01–3.00 ve 3.01–4.00 olan öğrenciler çok seyrek katıldıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan χ^2 analizi sonucunda öğrencilerin akademik not ortalamaları ile boş zamanlarında kitap, dergi, gazete vb. okuma, televizyon izleme, müzik dinleme, sinema ya da tiyatroya gitme, spor yapma, oyun, gezi vb. faaliyetlere katılma zamanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamazken, öğrencilerin not ortalamaları ile

sanatsal etkinliklere katılma zamanları ($\chi^2=13.293$, $p=0.039$) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

4. SONUÇLAR

Araştırma sonunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmada, ailelerin ekonomik durumlarının öğrencilerin akademik başarıları üzerinde doğrudan etkisinin olmadığı fakat öğrencinin aylık eline geçen para miktarı ile okul başarısı arasında bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin aylık ellerine geçen para miktarını yeterli bulmadıkları ve bu durumun akademik başarılarını etkilediği görülmektedir. Öğrencilerin aylık harcamaları içerisinde en fazla alanın eğitim-öğretim giderleri olduğu belirlenmiştir. Bu durumun bölümde okutulan uygulamalı alan derslerinin yoğunlukla araç-gereç ve malzeme gerektirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Gavcar ve arkadaşlarının (2001) üniversite öğrencilerinin başarıları üzerine etki eden faktörleri araştırdıkları çalışmaları sonucunda, ailelerin gelir durumlarının öğrencilerin lisedeki başarılarına etkisinin olmadığı fakat üniversitedeki başarı durumlarına etkisinin olduğu belirtilmiştir. Çalışmalarında ayrıca öğrencilerin lise mezuniyet dereceleri ile üniversite başarı düzeyleri arasında anlamlı ilişki ortaya konmuştur.

Turan ve arkadaşları (1998), “Üniversite Öğrencilerinde Akademik Performansı Etkileyen Faktörler” konulu çalışmalarında öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin annenin ve babanın eğitim düzeyine bağlı olmadığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda ailenin gelir düzeyi ile öğrenci başarısının doğrudan bir bağlantısı olmadığı sonucunu ortaya koymuşlardır.

Sünbül ve diğerleri (1998) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin çalışma alışkanlıklarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Yapılan çalışmada, öğrencilerin çalışma alışkanlıkları ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, babanın eğitim düzeyi ile öğrencilerin çalışma alışkanlıkları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmada not ortalaması 1.00–2.00 olan öğrencilerin %36.4’ü ve ortalaması 2.01–3.00 olan öğrencilerin %42.7’si meslek lisesi çıkışlı olmaları nedeniyle, not ortalaması 3.01–4.00 arasında olan öğrencilerin ise %34.7’sinin yeteneklerine uygun olması nedeniyle okumakta oldukları bölümü tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin bir haftada sahip oldukları boş zamanın en fazla oranla 2–3 saat olduğu belirlenmiş ve boş zamanlarını kendi evlerinde ya da yurtlarında geçirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin boş zamanlarında yaptıkları aktivitelerin öncelik sıraları incelendiğinde, televizyonu 1. sırada izlerken sinema ve tiyatroya 3. sırada gittiği görülmüştür. Benzer şekilde oyun, gezi vb. faaliyetler ile sanatsal etkinliklere de 3. sırada katılmaktadırlar. Not ortalaması düşük olan öğrenci grupları kitap, dergi, gazete vb. yayınları 2. sırada okurken orta ve yüksek düzeyde not ortalamasına sahip olan öğrenciler 1. sırada okumaktadır.

Serbest zaman etkinliklerinin gençlerin psiko-sosyal gelişimlerinde olumlu etkileri düşünüldüğünde bu ve benzeri kurumların sayı ve niteliğinin artırılmasının ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Sadece toplumun bir kesiminden değil toplumun çeşitli sosyo-ekonomik düzeylerinden gençlere ulaşacak şekilde yeniden yapılandırılmalı, yerel yönetimlerle de yaygınlaştırılarak mahallelere kadar inmelidir (Büküşoğlu ve Diğerleri, 2005: 177).

Eğitim sadece okulların değil eğitimle ilgili tüm paydaşların sorumluluğu altında olmalıdır. Öğrencilerin sosyo ekonomik durumları, ailesel özellikleri ve kişisel sorunları ile danışmanlar yakından ilgilenmeli, gerçekleştirilebilecek işbirlikli çalışmalara zemin

hazırlamalıdır.

Üniversiteler, bünyelerinde yetiştirdikleri öğrencileri meslek sahibi olmak üzere yetiştirmenin yanı sıra onların, yaşamın farklı alanlarında da kendilerini gerçekleştirmelerine zemin hazırlamalıdır (Büküşoğlu ve Diğerleri, 2005: 177).

KAYNAKLAR

Akbaba, S. Altun, Çakan, Mehtap, (2008), “Öğrencilerin Sınav Başarılarına Etki Eden Faktörler: LGS/ÖSS Sınavlarındaki Başarılı İller Örneği”, İlköğretim Online Dergisi, 7(1).

Akbayır, K., (Erişim 2009), Öğretmenlik Mesleğine Yönelmede Ailenin ve Branş Seçiminde Cinsiyetin Rolü,
http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/OgretmenYetistirme/Bildiri/t271d.pdf

Alparslan, T., Kılıcıgil, E., (2005), “Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyo Kültürel Yapı - Meslek Seçimi İlişkisi”, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, III (1) 17-26.

Aslanargun, E., (2007), “Okul - Aile İşbirliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışma”, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 18.

Bahar, H.H., (2002), “Eğitim Fakültesi, Tıp Fakültesi ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Bazı Sosyo-Ekonomik Özellikleri İle Fakülte Tercihleri Arasındaki İlişki”, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı: 4-1.

Büküşoğlu, N., Bayturan, A.F., (2005), “Serbest Zaman Etkinliklerinin Gençlerin Psiko-Sosyal Durumlarına İlişkin Algısı Üzerindeki Rolü”, Ege Tıp Dergisi, 44 (3) : 173 – 177.

Cin, M., (2008), “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaşadıkları Yere Göre Coğrafya Dersine Karşı Tutumlarındaki Farklılıklar”, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt: 16, No:1, 185-190.

Çelenk, S., (2003), “Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması”, İlköğretim Online E-Dergi, 2 (2).

Çitil, M., Söğüt, Ö., Büyükkasap, E., (2006), “Fen Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profilleri ve Başarılarını Etkilediğine İnanırları Faktörler; K.S.Ü. Örneği”, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı: 8-2.

Decloe, M., Kaczynski, A., Havitz, M., (2009), “Social Participation, Flow and Situational Involvement in Recreational Physical Activity”, Journal of Leisure Research, Vol. 41, No:1.pp., 73-90.

Devecioğlu, S., Sarıkaya, M., (2006), Sporcu Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Değişkenler Işığında Profillerinin Belirlenmesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, 301-314.

Erdem, R., Pirinççi, E., Dikmetaş, E., (2005), “Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Davranışları ve Bu Davranışların Akademik Başarı İle İlişkisi”, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14, 167-177.

Erdoğan, S., Şanlı, H.S., Şimşek, B.H., (2005), “Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyum Durumları”, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:13, No:2, 479–496.

Erdoğan, S., Şimşek, B.H., Şanlı, H.S., (2005), “Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Ekonomik, Sosyal, Kültürel Uyum Sorunlarını Etkileyen Bazı Etmenler”, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:16, 1-13.

Erdoğdu, Y., (2006), “Yaratıcılık İle Öğretmen Davranışları ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, www.e-sosder.com ISSN:1304-0278,C.5 S.17, 95-106.

Gavcar, E., Ülkü, M., Ekmekçi, S., (2001), “Üniversite Öğrencilerinin Başarıları Üzerine Etki Eden Bazı Faktörlerin Araştırılması: Muğla Üniversitesi İİBF Örneği”, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Bahar, Sayı: 5.

İzgiç, F., Akyüz, G., Doğan, O., Kuğu, N., (2000), “Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Fobi Yaygınlığı”, Anadolu Psikiyatri Dergisi, Sayı: 1 (4), 207-214.

Kaya, E., Bal, D.A., Sezek, F., Akın, M., (2005), “Sınıf Ortamı ve Barınma Sorunlarından Kaynaklanan Olumsuzlukların Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi”, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 41-51.

Keskin, H. K., Yapıcı, Ş., (2008), “Başarılı ve Başarısız Öğrencilerin Kişilik Özellikleri İle İlgili Öğretmen ve Veli Görüşleri”, Kuramsal Eğitim Bilim, 1, (1), 20–32.

Koç, M., Avşaroğlu, S., Sezer, A., (2004), “Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarıları İle Problem Alanları Arasındaki İlişki”, Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:11, 499-513.

Nirun N. (1994), “Aile ve Kültür”, Ankara, 17.

Okoye, N.S., (2009), “The Effect of Gender, Socio-Economic Status and School Location on Students Performance in Nigerian Integrated Science”, Education, Vol.129, No: 3, 561-568.

Özabacı, N., (2001), “Demografik Özellikler İle Okul Başarısızlığına Neden Olan Faktörler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı 13, 135-150.

Özdel, L., Bostancı, M., Özdel, O., Oğuzhanoglu, N. K. (2002), “Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Sosyo-Demografik Özelliklerle İlişkisi”, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 3: 155-161.

Pektaş, İ., Bilge, A., (2007), “Ege Üniversitesi İzmir Atatürk Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Problem Alanlarının Belirlenmesi”, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Güz, 8(14).

Sünbül, A.M., Tüfekçi, S., Kocaman, Y., Arı, M.A., Karagözlü, M., (1998), “Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Alışkanlıklarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması”, Selçuk Üniversitesi 9-11 Eylül, VII Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Cilt: I, 416-423.

Tatar, M., (2006), “Okul ve Öğretmenin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi”, Milli Eğitim Dergisi, Yaz, Sayı: 171.

Turan M., Herken, H., Mutlu, N., Küçükkolbaşı, H., (1998), “Üniversite Öğrencilerinde Akademik Performansı Etkileyen Faktörler”, Selçuk Üniversitesi 9-11 Eylül, VII Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Cilt: I, 131-134.

Yeşilorman, M. (2006), Siyasal Sosyalleşme Sürecinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Rolü, Bilig, Sayı 36, 1-46.

Zengin, E., Sertbaş, K., Kolayış, H., (2006), “Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Boş Zaman Profilleri ve Raket Sporlarına Gösterdikleri İlgi Düzeylerinin Araştırılması”, Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1 Ocak-Şubat-Mart-Nisan, 14-25.

AKADEMİK PERSONELİN İŞ DOYUMU: KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

THE JOB SATISFACTION OF ACADEMIC STAFF: A COMPERATIVE STUDY

Ayşe Tuba CEYHUN¹

Latife ÖZAYDIN²

ABSTRACT

Job satisfaction is described as the employee's general attitude to his/ her job (Greenberg ve Baron, 2000). In the work life that became more complicated by the development of technology, one of the most important problems of the organizations is the low job satisfaction. The low job satisfaction may decrease employee's commitment to the organization and may cause the transactions in the organization or between organizations. Employees who have low job satisfaction tend to quit their jobs and search for more satisfactory jobs or do their jobs reluctantly (Yiğit,2007).

The changing condition in the world affects the academic staff's professional roles and raise their expectations. In this study, the job satisfaction levels of the academic staff at the faculties and vocational colleges of the Gazi University, Turkey is determined by using Minnesota Job Satisfaction Scale and its relations with the variables are analyzed and compared.

Key words: Job satisfaction, academic staff, vocational college.

ÖZET

İş doyumunu çalışanın yaptığı işe karşı genel tutumu olarak belirtilmektedir (Greenberg ve Baron, 2000). Teknolojinin ilerlemesiyle karmaşıklaşan iş yaşamında örgütlerin karşılaştıkları önemli sorunlardan biri de çalışanların işten sağladıkları doyumun düşüklüğüdür. İş doyumunun düşük olması, iş görenlerin örgüte bağlılığını azaltabilmekte, örgüt içi ve örgütler arası personel hareketliliğine yol açabilmektedir. İş doyumunu düşük olan iş görenler ya işlerini bırakıp daha fazla doyum sağlayabilecekleri bir işe geçmektedirler ya da isteksiz olarak işlerini yapmaktadırlar (Yiğit,2007).

Değişen dünya şartları tüm çalışanlarda olduğu gibi akademik personelinde mesleki rollerine yansımakta ve beklentileri yükseltmektedir. Bu araştırmada Gazi Üniversitesi bünyesinde yer alan meslek yüksekokullarında ve fakültelerde görev yapmakta olan akademik personelin iş doyum düzeyleri Minnesota İş Doyum Ölçeği (MSQ) kullanılarak belirlenmiş ve değişkenlerle ilişkisi incelenerek karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: İş doyumunu, akademik personel, meslek yüksekokulu.

¹ Öğr.Gör. , Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu, ayseceyhun@gazi.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr. , Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu.

1.GİRİŞ

İş doyumunu; en genel anlamda çalışanın iş ortamına ilişkin olumlu ya da olumsuz duygularının tümü şeklinde ifade edilmektedir. İş doyumunu kavramı ilk kez 1920'lerde ortaya atılmış olup, önemi 1930-40'lı yıllarda anlaşılmıştır (Sevimli ve İşcan, 2005). Sosyal bilim araştırmacıları tarafından iş doyumunu başlığı altında 1970'li yılların başlarına kadar 4000'den fazla makale yayınlanmıştır (Canbay, 2007).

İş doyumunu, çalışanın işinin tümüne veya bazı yönlerine göre etkili bir cevabı (Luckner ve Hanks, 2003), işteki rolüne karşı duygusal tepkileri (Vroom, 1964; Porter, Lawler III ve Hackman, 1975), iş davranışları ve örgütsel özendiricilere karşı olumlu duyguları (Galbraith,1977) olarak tanımlanmaktadır (Akt., Özdayı, 1990). İş doyumunu Cüceloğlu (1996) işe karşı memnuniyet durumu, Telman ve Ünsal (2004) ise, işte kazanılan başarı, sorumluluk, özerklik, saygı görme gibi koşulların var olması sonucu ortaya çıkan ve kişiye haz veren bir durumu olarak ifade etmişlerdir.

İş doyumunun üç önemli boyutu şöyledir;

1. İş doyumunu, bir iş durumuna duygusal yanittir. Dolayısıyla görülemez ve sadece hissedilebilir.
2. İş doyumunu, genellikle kazançların ne ölçüde karşılandığı veya beklentilerin ne derece aşıldığının belirlenmesidir.
3. İş doyumunu, birbiriyle ilişkili çeşitli tutumları temsil eder. Bunlar genellikle iş, ücret, terfi olanakları yönetim tarzı, çalışma arkadaşları v.b tutumlardır (Locke, 1976 ; Akt., Luthans, 1995).

Çalışanların işiyle ilgili olumsuz duygulara sahip olması iş doyumsuzluğuna neden olmaktadır. İş ortamında kendini olumsuz koşullar içinde bulan çalışan, mevcut duruma farklı tepkiler geliştirebilmektedir. Durumu değiştirmek için elindeki tüm kaynakları kullanarak mücadele edebilir, durumu olduğu gibi kabul edebilir, yani olumsuzlukla yaşamayı öğrenir ya da duruma yönelik direnç geliştirir, bu direniş işe geç gitme, hastalık izinlerine ayrılma, emirlere uymama, işi yavaşlatma şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Sarpkaya (2000), ise çalışanların iş doyumsuzluğunu ifade ediş biçimlerini, kaçış (örgütü terk etme, ayrılma), sesini yükseltme (işteki mevcut durumu iyileştirmeye yönelik tavsiyeler, amirlerle sorunları tartışmak), bağlılık (edilgen, ancak iyimser bir biçimde koşulların düzelmesini beklemek), kayıtsızlık (edilgen olarak koşulların daha da kötüleşmesine seyirci kalmak) şeklinde açıklamıştır.

Çalışanın işinden doyum sağlaması kişinin hem organik hem de psikolojik varlığı için önemlidir (Telman ve Ünsal, 2004). Yapılan araştırmalarda, doyumsuzlukla ruh sağlığının bozulması arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. İş doyumsuzluğu, en düşük dereceden en yüksek dereceye kadar her boyutta farklı kaygılar yaratabilmektedir. Bilindiği gibi sürekli kaygı, çalışanın zihinsel sağlığında olumsuz etkiler yaratabilir (Bektaş, 2003). Ruhsal anlamda tatminsizlik yaşayan birey bununla ilgili belli bir davranışsal bozukluk içine girmekte ve bu hareketini herkese karşı göstermektedir. Bununla birlikte son yıllarda iş doyumunu, sosyal bir sorumluluk, ahlaki bir gereklilik olarak algılanmaktadır (Uyan, 2002).

Bazı araştırmacılar tarafından iş doyumunu; işe devam, iş yöntemlerinin geliştirilmesi ve iş ortamındaki işbirliğinin artırılması gibi alanlarda davranışların bir nedeni olarak görülürken; bazı araştırmacılar ise iş doyumunu bir sonuç olarak ele almaktadırlar. Bir başka grup araştırmacı ise iş doyumunu bir belirti olarak değerlendirmekte, yetersiz iş tasarımının hem iş doyumsuzluğuna hem de olumsuz iş davranışlarını ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtmektedirler (Ergin, 1997 ; Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001).

Telman ve Ünsal (2004), iş doyumunu etkileyen faktörleri içsel, dışsal ve bireysel faktörler olarak 3 başlıkta sınıflamışlardır.

1. İçsel faktörler, işin temel yapısıyla ilgili özellikleri içermektedir. Hackman ve Oldham (1975)'a göre bunlar; işin gerektirdiği beceri çeşitliliği, işle özdeşleşme, işin anlamı, işin yapılırken çalışana tanıdığı özerklik ve performans hakkında alınan geri bildirimdir (Akt., Telman ve Ünsal, 2004). İşin bu özellikleri taşıması, çalışanın işten daha fazla doyum ve sorumluluk almasını sağlamaktadır. İş doyumuyla birlikte motivasyon ve performans artmakta, devamsızlık ve işgücü devri ise azaltmaktadır.

2. Dışsal faktörler; ücret, fiziksel çalışma koşulları, terfi koşulları, amirler ve çalışma arkadaşlarıyla ilişkiler, yaratıcılık, iş güvenliği, örgüt yapısı ve örgüt kültürü gibi şartlardır. İçsel faktörlerin beş özelliği dışında, bu özelliklerin de bulunması çalışanların daha fazla doyum almalarını sağlamaktadır. Bu özellikler büyük ölçüde örgüt politikasına, şirket kültürüne ve toplumsal şartlara bağlı olarak belirlendiğinden durumsal faktörler olarak da nitelendirilmektedir.

3. Bireysel faktörler ise demografik özellikler (cinsiyet, yaş, hizmet süresi, eğitim düzeyi gibi), kişilik özellikleri ve güdü, bilgi, beceri gibi niteliklerdir (Telman ve Ünsal, 2004).

Görüldüğü gibi iş doyumunu bireysel, örgütsel ve çevresel birçok etmenle dolaylı veya doğrudan ilişkilidir. Her hizmet sektöründe olduğu gibi üniversite çalışanlarının da iş doyumlarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyen etmenlerin belirlenmesi verilen hizmetin niteliğini etkilemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Üniversitelerin amacı, öğretim yoluyla insan kaynaklarının gelişimine; araştırma ve danışmanlık yoluyla da insanların yaşam kalitesini yükseltmeye katkıda bulunmaktır (Kabeta, 1999).

Ülkemizde Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı olarak üniversitelerin akademik birimleri olan Meslek Yüksekokulları, ön lisans seviyesinde eğitim vererek belirli mesleklere yönelik olarak ara insan gücü yetiştirmeyi hedeflemektedir. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin büyük çoğunluğunu 4702 sayılı kanun ile yapılan yasal düzenlemeyle Meslek Liselerinden mezun olup sınavsız geçişle gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Fakültelerde ise lisans düzeyinde eğitim verilmekte olup, ülke genelinde yapılan öğrenci seçme sınavı sonuçlarına bağlı olarak öğrenci yerleştirilmektedir. Dolayısıyla meslek yüksekokulu ve fakülteler arasında kurumsal işleyiş ve öğrenci profili arasında farklılıklar gözlenmektedir. Bu doğrultuda fakülte ve meslek yüksekokulunda çalışan akademik personelin iş doyumunu düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek bu araştırmanın genel amacını oluşturmaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Akademik personelin iş doyumunu düzeyi çalıştıkları kurum türüne (fakülte ya da meslek yüksekokulu) göre farklılaşmakta mıdır?

2. Akademik personelin iş doyumunu düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

3. Akademik personelin iş doyumunu düzeyi yaş değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

4. Akademik personelin iş doyumunu düzeyi hizmet süresine göre farklılaşmakta mıdır?

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Çalışma Gurubu: Araştırma, 2008 –2009 öğretim yılında Gazi Üniversitesine bağlı iki meslek yüksek okulu ile iki fakültede görev yapan ve çalışmaya katılmaya gönüllü akademik personelle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gereksinim duyulan veri toplama araçları araştırmacılar tarafından kapalı zarflar halinde kurumlara götürülmüş, kurumdaki ilgili kişiler yardımıyla akademik personele ulaştırılarak geri toplanmıştır. Tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak yapılan alan araştırması kapsamında 98 akademik personelinden geçerli cevap alınabilmektedir. Araştırma tarama modelini temel alarak planlanmış betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen varolan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2002).

Çalışma grubunun % 28,6'u (n=28) meslek yüksekokulunda , % 71,4'i (n=70) fakültede görev yapmaktadır. Çalışma gurubunun demografik özelliklerine Tablo 1'.de yer verilmektedir.

Tablo 1. Çalışma Gurubunun Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Kişisel özellikler	Değişkenler	M.Y.O.		FAKÜLTE		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Erkek	8	28,6	26	37,1	34	34,7
	Bayan	20	71,4	44	62,9	64	65,3
	Toplam	28	100,0	70	100,0	98	100,0
Yaş	25 yaş ve altı	7	25,0	7	10,0	14	14,3
	26-40 yaş arası	10	35,7	43	61,4	53	54,1
	41 yaş ve üzeri	11	39,3	20	28,6	31	31,6
	Toplam	28	100,0	70	100,0	98	100,0
Çalışma Süresi	5 yıl ve altı	18	64,3	30	42,9	48	49,0
	6-15 yıl arası	8	28,6	29	41,4	37	37,8
	16 yıldan fazla	2	7,1	11	15,7	13	13,3
	Toplam	28	100,0	70	100,0	98	100,0

Araştırmaya katılan akademik personelden meslek yüksekokulunda görev yapan %28,6'u (n=8) erkek, %71,4'ü (n=20) bayandır. Fakültede görev yapan akademik personelin %37,1'i (n=26) erkek, %62,9'si (n=44) bayandır. Akademik personelin %54,1'i (n=53) 26-40 yaş grubunda yer alarak çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu gurubun %35,7'si (n=10) meslek yüksekokulunda, %61,4 'ü (n=43) fakültede görev yapmaktadır. Bu grubu %31,6 (n=31) ile 41 yaş ve üzeri olan akademik personel takip etmektedir. 25 yaş ve altı yaş grubunda yer alan akademik personel ise çalışma gurubunun %14,3'ünü (n=14) oluşturmaktadır. Tablo 1'de yaş guruplarının kurum kimliğine göre dağılımı yer almaktadır. Çalışma gurubunun %49,0 'unun (n=48) hizmet süresi 5 yıl ve daha azdır. Çoğunluğu oluşturan bu gurubun %64,3'ü (n=18) meslek yüksekokulunda görev yaparken, %42,9'u (n=29) fakültede çalışmaktadır. 6 yıl ve 15 yıl arası hizmet süresi bulunanlar çalışma gurubunun %37,8 'ini (n= 37) oluştururken 16 yıldan daha fazla çalışma süresi bulunanlar %13,3'ü (n=13) oluşturmaktadır (Tablo 1).

2.2.Verilerin Analizi: Araştırmada akademik personelin iş doyum düzeyleri Minnesota İş Doyum Ölçeği (MSQ) kullanılarak belirlenmiş, demografik özellikler ise Kişisel Bilgi Formu ile saptanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizinde SPSS 11,5 paket programı kullanılmıştır. Çalışma gurubunun demografik özelliklerinin dağılımlarını belirlemek üzere frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Çalışılan kurum kimliğine bağlı olarak çeşitli demografik değişkenler bakımından iş doyum düzeylerinin karşılaştırmalarında ve verilerin çözümlenmesinde İkili guruplarda t-testi tekniği, gurupların ikiden fazla olması durumunda tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Ayrıca ilişki durumu belirlemek amacıyla korelasyon katsayıları alınmıştır. Testlerde p<0,05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

2.3.Veri Toplama Araçları :

1. Demografik Bilgi Formu: Araştırmaya katılan akademik personele ilişkin cinsiyet, yaş, hizmet süresi, çalıştığı birimi değiştirmeyi isteyip istememe durumu gibi bilgiler yer almaktadır.

2. Minnesota İş Doyum Ölçeği (MSQ) : Weiss, Dawis, England ve Lofquist (1967) tarafından geliştirilen Minnesota İş Doyum Ölçeği (Minnesota Satisfaction

Questionnaire)'nin kısa formu kullanılmıştır. Minnesota İş Doyum Ölçeğinin kısa ve uzun formu çeşitli alanlarda çalışanların iş doyumunu ile ilgili yapılan bir çok araştırmada kullanılmıştır (Baycan,1985; Özadayı,1990; Ferik,1997; Aliyeva, 2001; Çivilidağ ,2003; Demirkıran, 2004, Genç, 2006; Ceyhun, 2009). Minnesota İş Doyum Ölçeği ilk kez Türkçe formuyla Baycan'ın (1985) çalışmasında 120 çalışan üzerinde kullanılmıştır (Özadayı, 1990; Çivilidağ, 2003; Demirkıran, 2004). Bu araştırmada uygulanışı ve değerlendirilmesi daha pratik olan 5'li likert tipi 20 maddelik kısa formu tercih edilmiştir. Yurt dışında yapılan bir çok araştırmada kullanılan bu ölçeğin test- tekrar test güvenilirliği 0,89 olarak bulunmuştur (Aliyeva, 2001; Demirkıran,2004.) Özadayı(1990) özel ve resmi liselerde çalışan 1134 öğretmen üzerinde yaptığı güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha, = 0,86 bulunmuştur. Bu araştırmada ise 320 öğretmen üzerinde Minnesota İş Doyum Ölçeğinin iç tutarlık katsayısı Cronbach Alpha, 0,94 olarak bulunmuştur.

Minnesota İş Doyum Ölçeği (MSQ) ile iş doyumunun iki farklı boyutu; içsel ve dışsal iş doyumunu bir arada ölçülebilmektedir. İçsel doyum (Soru 1,2,3,4,7,8,9,10,11,15,16,20) çalışanların işin kendisi ile ilgili neler hissettiklerini ve dışsal doyum (Soru 5,6,12,13,14,19) ise çalışanların çalıştıkları kurum ile ilgili neler hissettiklerini yansıtmaktadır. Ölçek puanları hesaplanırken genel iş doyumunu için puanlar 20-100; içsel iş doyum için 12-60 ve dışsal iş doyum için 6-30 arasında değişmektedir (Demirkıran, 2004 ; Ceyhun, 2009).

Minnesota İş Doyum Ölçeği(MSQ)'nin alt boyutları ve soruları:

- **İçsel Doyum**; içsel doyumunu ölçmek için, ölçeği geliştiren kişiler tarafından aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır.

- 1.Aktivite: Her zaman meşgul olabilmek
- 2.Bağımsızlık: İş ortamında tek başına çalışma şansı
- 3.Değişkenlik: Başka işler yapabilmek şansı
- 4.Sosyal Statü: Toplumda "birisi" olabilmek şansı
7. Ahlaki Değerler: Bir başkasının vicdanı ile çelişmeyecek işler yapabilmek
8. Güvenlik: İşin kişiye kalıcı bir çalışma sağlayabilmesi
9. Sosyal Hizmet: Başkaları için bir şeyler yapabilmek şansı
10. Otorite: Başkalarına yapılması gerekeni söyleme şansı
11. Yetenek Yararlılığı: Kişinin yeteneklerini kullanabileceği işler yapma şansı
15. Sorumluluk: Kişinin kendi yargılarını kullanabilme özgürlüğü
16. Yaratıcılık: Kişinin yaptığı işin yöntemlerini değiştirme şansı
20. Başarı: Kişinin yaptığı işin üstesinden gelebildiğini hissetmesi

- **Dışsal Doyum**; dışsal doyumunu ölçmek için, ölçeği geliştiren kişiler tarafından aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır.

5. Yönetim- İnsan ilişkileri: Çalışanların birbirleri ile geçinebilme şekli
6. Yönetim-Teknik: Üstün karar vermedeki yetkisi
12. Şirket politikaları ve Uygulamaları: Şirket politikalarının uygulanmaya konuluş şekli
13. Bedel: Kişinin yaptığı iş ve aldığı para
14. İlerleme: İşinde ilerleyebilme şansları
19. İtibar Edilme-Tanınma: İyi bir iş karşılığı kişinin aldığı ödül (Ferik, 1997 ; Aliyeva, 2001; Demirkıran, 2004; Ceyhun,2009).

Minnesota İş Doyum Ölçeğinde maddelere karşılık gelen puan dağılımında; 1 puan: Hiç memnun değilim; 2 puan : Memnun değilim; 3 puan: Kararsızım; 4 puan: Memnunum; 5 puan: Çok memnunum şeklinde değerlendirilmektedir.

3.BULGULAR

3.1. Fakülte ve meslek yüksekokulunda görev yapan akademik personelin iş doyumunu düzeylerinin farklılaşma durumuna ilişkin bulgular Tablo 2' de yer almaktadır.

Tablo 2. Akademik Personelin İş Doyumu Ölçeğinden Aldıkları Puanlar, Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

İŞ DOYUMU BOYUTLARI	M.Y.O.		FAKÜLTE		t	sd	p
	x	ss	x	ss			
İçsel Doyum	43,89	4,99	40,85	10,31	1,955	92,461	,054
Dışsal Doyum	18,60	4,77	18,07	5,863	,429	96	,669
Genel Doyum	62,50	8,91	58,92	15,23	1,439	82,737	,154

İş doyum ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde (Tablo 3) meslek yüksek okulunda ve fakültede görev yapan akademik personelin iş doyumunu ve alt boyutlarında aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir .

3.2. Fakülte ve meslek yüksekokulunda görev yapan akademik personelin iş doyumunu düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşma durumuna ilişkin t-testi analiz bulguları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Akademik Personelin İş Doyumu Düzeylerinin Akademik Personelin Cinsiyetlerine Göre İş Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik İstatistik Analiz Değerleri

İŞ DOYUMU BOYUTLARI		ERKEK		BAYAN		t	sd	p
		x	ss	x	ss			
İçsel Doyum	M.Y.O.	42,63	6,75	44,70	3,42	-,941	13,36	,364
	FAKÜLTE	37,15	12,15	43,04	8,46	-2,38	68	,020*
	TOPLAM	38,78	11,03	43,50	7,42	-2,30	55,95	,025*
Dışsal Doyum	M.Y.O.	18,36	5,80	18,76	4,17	-,213	26	,833
	FAKÜLTE	16,26	6,30	19,13	5,37	-2,02	68	,047*
	TOPLAM	16,89	6,15	19,03	5,03	-1,78	64,77	,079
Genel Doyum	M.Y.O.	61,00	11,89	63,47	6,57	-,630	14,00	,539
	FAKÜLTE	53,42	17,48	62,18	12,87	-2,22	41,12	,032*
	TOPLAM	55,67	16,24	62,54	11,42	-2,25	57,73	,028*

□□□□□□□□□□ Tablo 3 incelendiğinde fakülte ve meslek yüksekokulunda görev yapan bayan ve erkek akademik personelin iş doyumunu puanları incelendiğinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bayanların iş doyumunu alt boyutu olan içsel doyum puan ortalamalarının ($t=-2,30$, $sd=55,95$, $p<.05$) ve genel iş doyumunu puan ortalamalarının ($t=-225$, $sd=57,73$, $p<.05$), erkeklerin iş doyumunu puanlarına göre daha yüksek olduğu belirlenerek bayanların erkeklere göre daha fazla iş doyumunu yaşadıkları görülmektedir (Tablo 3). Dışsal doyum alt boyutunda ise bayan ve erkek akademik personel arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Meslek yüksekokulunda çalışan erkek ve bayan akademik personelin kendi aralarında iş doyumunu puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelendiğinde; fakültede çalışan bayanların iş doyumunun içsel doyum alt boyutu puanlarının ($t=-2,38$, $sd=68$, $p<0,5$), dışsal iş doyumunu puanlarının ($t=-2,02$, $sd=68$, $p<0,5$) ve genel doyum puanlarının ($t=-2,22$, $sd=41,12$, $p<0,5$) fakültede çalışan erkek öğretmenlerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. meslek yüksekokulunda görev yapan erkek ve bayan akademik personelin kendi aralarında iş doyumunu puanları incelendiğinde; iş doyumunu ve alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (Tablo 3).

3.3. Fakülte ve meslek yüksekokulunda görev yapan akademik iş doyumunu düzeylerinin akademik personelin yaş gruplarına göre iş doyumunu puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4’ de; iş doyumunu düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçlarına Tablo 5’de yer verilmiştir.

Tablo 4. Akademik Personelin Yaş Gruplarına Göre İş Doyumu Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

İş Doyumu Alt Boyutları		N	Ortalama	Standart Sapma
İçsel Doyum	25 yaş ve altı	14	45,35	3,95
	26-40 yaş	53	41,83	7,59
	41 ve üzeri	31	39,90	12,53
	TOPLAM	98	41,72	9,19
	Dışsal Doyum	25 yaş ve altı	14	20,28
26-40 yaş		53	17,81	5,06
41 ve üzeri		31	18,00	6,87
TOPLAM		98	18,22	5,55
Genel Doyum		25 yaş ve altı	14	65,64
	26-40 yaş	53	59,64	11,55
	41 ve üzeri	31	57,90	18,61
	TOPLAM	98	59,94	13,78

Ortalamalar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için, her bir alt ölçekten (içsel doyum-dışsal doyum) ve ölçeğin tümünden alınan puanlara tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5’de yer verilmiştir.

Tablo 5. Akademik Personelin Yaş Gruplarına Göre İş Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Sonuçları

İş Doyumu	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	kareler ortalaması	f	p
İçsel Doyum	Gruplararası	288,166	2	144,083	1,73	,183
	Gruplarıçi	7911,396	95	83,278		
	Toplam	8199,561	97			
Dışsal Doyum	Gruplararası	70,091	2	35,045	1,13	,325
	Gruplarıçi	2924,970	95	30,789		
	Toplam	2995,061	97			
Genel Doyum	Gruplararası	588,632	2	294,316	1,56	,214
	Gruplarıçi	17834,113	95	187,728		
	Toplam	18422,745	97			

Tablo 5’ de anlaşılacağı üzere, yaş grupları, doyum puanlarında, iş doyumunu içsel doyum alt boyutunda [$f(2-95) = 1.73, p > .05$], dışsal doyum alt boyutunda [$f(2-95) = 1.13, p > .05$] ve genel doyum düzeyinde [$f(2-95) = 1.58, p > .05$] herhangi bir farklılığa neden olmamaktadır. Bir başka deyişle, yaş değişkeni her iki alt boyutta ve toplam puanda farklılığa yol açmamaktadır.

4. Fakülte ve meslek yüksekokulunda görev yapan akademik personelin çalışma süreleri ve iş doyumunu seviyeleri arasındaki ilişki sonuçlarına Tablo 6’da yer verilmiştir. Akademik personelin çalışma süreleri ile iş doyumunu ve alt boyutları arasındaki muhtemel bir ilişkiyi anlayabilmek için korelasyon katsayısına bakılmıştır.

Tablo 6. Akademik Personelin Çalışma Süresi ve İş Doyumu Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyonu

	HİZMET SÜRESİ	GENEL DOYUM	İÇSEL DOYUM	DIŞSAL DOYUM
HİZMET SÜRESİ	1 .037 98	-,211(*) ,037 98	-,264(*) ,009 98	-,087 ,395 98
GENEL DOYUM	-,211(*) ,037 98	1 .037 98	,961(*) ,000 98	,890(*) ,000 98
İÇSEL DOYUM	-,264(*) ,009 98	,961(*) ,000 98	1 .000 98	,729(*) ,000 98
DIŞSAL DOYUM	-,087 ,395 98	,890(*) ,000 98	,729(*) ,000 98	1 .000 98

* korelasyonun anlamlılık derecesi 0.05

Tablo 6’da ifade edildiği üzere çalışma süresi ile genel iş doyumu düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmıştır ($p=0,37 < 0,05$). Korelasyon katsayısına bakıldığında iki değişken arasında negatif yönde zayıf bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür ($r= - 0,211$). Dolayısıyla öğretmenlerin çalışma süreleri arttıkça toplam iş doyumu düzeylerinin azaldığını söylemek mümkündür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Fakültede ve meslek yüksek okulunda görev yapmakta olan akademik personelin iş doyumu düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmanın sonucunda;

1. Meslek yüksekokulu ve fakültede çalışan akademik personelin iş doyum düzeyleri arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

2. İş doyumu düzeyinin cinsiyete göre farklılaşma durumu incelendiğinde, bayanların içsel doyum alt boyutunda ve genel doyumda erkeklerden daha fazla doyum algıladıkları tespit edilmiştir.

3. Meslek yüksekokulunda çalışan akademik personelin iş doyumu cinsiyete göre farklılık göstermezken, fakültede çalışan bayanların iş doyumunun her bir alt boyutunda erkeklere oranla daha fazla doyum algıladıkları tespit edilmiştir.

4. Akademik personelin yaş gruplarına göre iş doyum düzeylerinde farklılığa rastlanılmamıştır.

5. Akademik personelin çalışma süresi arttıkça iş doyum düzeyi azalmaktadır.

Akademik personel niteliklerinde meydana gelebilecek her türlü değişim doğrudan ürünlere yansımaktadır. Bu nedenle akademik personelin kariyer ve kişiliklerine ait tatminleri, kişilik özellikleri, tutumları gibi parametreler eğitim hizmetlerinin kalitesini belirleyen temel unsurlar olarak dikkate alınmalıdır. Akademik personelin iş doyum düzeylerini etkileyen faktörlerin fakülte ya da meslek yüksekokulunda çalışma durumlarına göre farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek, mesleki olanaklarının iyileştirilmesine ve geliştirilmesine yönelik çalışmalara ışık tutacaktır. Dolayısıyla akademik personelin işe karşı tutumuna yönelik yapılacak çalışmalardan elde edilecek verilerin, eğitim araştırmacılarına, eğitim uzmanlarına, akademik ve idari yöneticilere fikir vermesi açısından önemli bulunmaktadır.

Elde edilen bulgular ve literatür ışığında özellikle akademik ve idari yöneticilere ve akademik personele şu öneriler sunulabilir:

1. Akademik personelin çalışma koşullarının iyileştirilmesine öncelik tanınmalıdır.
2. Çalışma koşulları açısından fakülteler ve meslek yüksekokulları arasında gözlenen farklılıkların ortadan kaldırılmasına çalışılmalıdır.
3. Akademik personele düşen öğrenci sayısı ile iş ve ders yükü dağılımında adil davranılmalıdır.
4. Üniversitelerde etik anlayışına sahip, uyumlu, destekleyici kurumsal politikalar oluşturulmalıdır.
5. Akademik personelin özlük haklarını güçlendirecek çalışmalar yapılmalı, etkili motivasyon sistemleri geliştirilmelidir.
6. Akademik personelin yıpranma payları düşünülerek, ekonomik düzeyleri yükseltilmeli, ve akademik personele destek olacak kurum içi birimler oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akçamete, G., Kaner,S., Sucuoğlu,B. (2001), ‘‘Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu ve Kişilik’’. Nobel Yayın Dağıtım.
- Aliyeva, S. (2001),‘‘Tekstil Sektöründe Bir Araştırma: Hizmet İçi Eğitim Programlarının İş Tatmini ve İş Stresi Üzerindeki Etkisi’’. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Baycan, A. (1985), "An Analysis of Several Aspects of Job Satisfaction Between Different Occupational Groups".Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi.
- Bektaş, H.(2003), "İş Doyum Düzeyleri Farklı Olan Öğretmenlerin Psikolojik Belirtilerinin Karşılaştırılması".Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş. (2002),.Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum, Pegem A Yayıncılık.
- Canbay, S.(2007), "İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu ve Denetim Odağı İlişkisi". Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ceyhan,A.T.(2009), "Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde İş Stresi, Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ve İş Doyumu",Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çivildağ, A. (2003), "Anadolu Lisesi ve Özel Lise Öğretmenlerinin İş Tatmini, İş Stresi ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Analiz". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirkıran T. "Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin İş Tatminleri ile Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2003.
- Ergin, C.(1997), "Bir İş Doyumu Ölçümü Olarak 'İş Betimlemesi Ölçeği': Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", Türk Psikoloji Dergisi, 12(39), 25-36,
- Ferik I. F. (1997), "Örgüt Büyüklüklerine Bağlı Olarak Liderlik Tarzları ve İş Tatmini Arasındaki İlişkiler". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Genç, M. (2006), " Özel Okul ve Devlet Okulu Öğretmenlerinin İş Doyum Düzeylerinin Karşılaştırılması" Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Greenberg, J. and Baron, A.R. (2000) "Behavior in Organizations: Understanding and Managing the Human Side of Work". New Jersey: Prentice Hall,, Inc. Seventh Edition.
- Kabeta, M.H.(1999), "University Productive Sector Linkages for Quality of Life Improvement", Institute of Distance Education.
- Karaca, B.(2007), "İlköğretim ve Ortaöğretim Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Tatmini Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Ankara'daki Devlet Okulları İle Özel Okulların Karşılaştırılması". Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Karasar, N.(2002), Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 12. Baskı.
- Luthans, F.(1995), Organizational Behavior, New York: McGraw-Hill, Inc, 7.Edition.
- Özdamar, K.(2004), Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1. Kaan Kitabevi, 5. Baskı.
- Özdayı, N.(1990), "Resmi ve Özel Liselerde Çalışan Öğretmenlerin İş Tatmini ve İş Stresinin Karşılaştırmalı Analizi". Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarpkaya, R. (2000), "Liselerde Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu: Manisa İli Örneği". Amme İdaresi Dergisi, 33 (3) : 114.
- Sevimli, F., Faruk Ö. İ.(2005), "Bireysel ve İş Ortamına Ait Etkenler Açısından İş Doyumu". Ege Akademik Bakış Dergisi, 5(1-2).
- Telman, N. ve Ünsal,P. (2004), Çalışan Memnuniyeti. İstanbul : Epsilon Yayıncılık.
- Uyan, G.(2002), "Öğretmenlerin İş Değerleri, Kişilik Özellikleri ve İş Tatminleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi : Meb'na Bağlı Resmi ve Özel Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Bir Araştırma". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yiğit, A. (2007), "Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş doyumı Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AKKARAMAN KUZULARINDA BESİ BAŞINDAKİ CANLI AĞIRLIK VE ÇEŞİTLİ VÜCUT ÖLÇÜLERİ İLE KARKAS ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN KANONİK KORELASYON YÖNTEMİ İLE ARAŞTIRILMASI

INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN INITIAL FATTENING WEIGHT AND SOME BODY MEASUREMENTS AND, CARCASS TRAITS OF AKKARAMAN LAMBS BY USING CANONICAL CORRELATION ANALYSIS

Ali KARABACAK¹ İbrahim AYTEKİN¹ İsmail KESKİN
Uğur ZÜLKADİR² Saim BOZTEPE³

ABSTRACT

This study was carried out to investigate the relationship between initial fattening live weight and body measurements and carcass traits of Akkaraman lambs by using canonical correlation analysis. Data were collected from 14 Akkaraman lambs fattened at the state of the Prof. Dr. Orhan Düzgüneş Research and Application Farm of Department of Animal Science, Agricultural Faculty, Selcuk University. The two data sets were formed for the analysis. One of the set (X set) was consisted of initial fattening live weight and body measurements that were Height at Withers (HW), Chest Girth (CG), Chest Depth (CD), Leg Girth (LG), Body Length (BL) and the other set (Y set) was consisted of Cold Carcass Weight (CCW), Leg Weight (LW), Foreleg Weight (FW), Tail Weight (TW), Top of Shoulder Weight (TSW), neck Weight (NW). The first canonical correlation coefficient between the two sets was 0.9909 ($P<0.01$) and the second was 0.9576 ($P>0.05$).

As a result, it can be said that live weight and body measurements at the onset of the fattening period in the Akkaraman lambs can be used successfully to estimate carcass properties.

Key Words: Akkaraman, canonical correlation analysis, body measurements, carcass traits

ÖZET

Bu araştırma Akkaraman kuzularında besi başında tespit edilen canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçüleri ile besi sonunda tespit edilen karkas özellikleri arasındaki ilişkinin kanonik korelasyon yöntemi ile belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın hayvan

¹ Yrd. Doç. Dr. Karapınar Aydoğanlar Meslek Yüksek Okulu, Karapınar/KONYA akarabacak@selcuk.edu.tr.

¹ Araş. Gör. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, 42075, Kampüs/KONYA aytekin@selcuk.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, 42075, Kampüs/KONYA uzulkad@selcuk.edu.tr

³ Prof.Dr. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, 42075, Kampüs/KONYA sboztepe@selcuk.edu.tr.

materyalini Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü Prof. Dr. Orhan Düzgüneş Araştırma ve Uygulama Çiftliği'nde besiye alınan 14 baş Akkaraman kuzusu oluşturmuştur. Setlerden birini (X seti) besi başı Canlı Ağırlığı (CA), Cidago Yüksekliği (CY), Göğüs Çevresi (GÇ), Göğüs Derinliği (GD), But Çevresi (BÇ) ve Vücut Uzunluğu (VU) , diğerini ise (Y seti) Soğuk Karkas Ağırlığı (SKA), But Ağırlığı (BA), Kol Ağırlığı (KA), Kuyruk Ağırlığı (KYA), Omuz Başı Ağırlığı (OBA) ve Boyun Ağırlığı (BYA) oluşturmuştur. Bu iki set arasındaki birinci kanonik korelasyon katsayısı 0.9909 ($P < 0.01$) ve ikinci kanonik korelasyon katsayısı ise 0.9576 ($P > 0.05$) olarak hesaplanmıştır.

Sonuç olarak, Akkaraman kuzularında karkas özelliklerinin tahmininde, besi başında tespit edilen canlı ağırlık ve vücut ölçülerinden oluşturulacak setin başarı ile kullanılabilmesi söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Akkaraman, kanonik korelasyon, vücut ölçüleri, karkas özellikleri

1. GİRİŞ

Hayvan ıslahında asıl amaç ele alınan karakterlerin ve bunları belirleyen ölçütlerin kolayca ve daha az gider karşılığı belirlenmesidir. Üzerinde çalışılan özellikleri belirleyen ölçütler güç ve masraflı yöntemlerle elde ediliyorsa bunun yerine dolaylı ölçütler üzerinde durulması her zaman başvurulmuş bir yol olmuştur. Ortaya çıkmaları uzun zamana bağlı, belirlenmeleri zor, masraflı hem de düşük düzeyde kalıtsallık gösteren karakterler üzerinde seleksiyon söz konusu olduğunda bunlarla olumlu yönde ve yüksek düzeyde ilişkileri olan karakterlere başvurulmaktadır. Hayvan ıslahında bu tür girişimler dolaylı seleksiyon adıyla bilinmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır (Düzgüneş, 1976). Diğer taraftan seleksiyonun verimliliği generasyonlar arası süreye bağlı olduğundan bu süre ne kadar kısa olursa beklenen genetik ilerleme de o kadar yüksek olmaktadır. Uygulamada bu ilkenin geçerliliği damızlıkların erken yaşta kullanılması ile mümkündür (Dyrmodsson, 1976; Sönmez ve Demirören, 1977). Buna bağlı olarak ele alınan karakterlerin de olabildiğince erken yaşta belirlenmesi, seleksiyon sonuçlarının daha önce alınmasına ve ekonomik kaybında önlenmesine olanak sağlamaktadır. Dolaylı seleksiyon için erken tespit edilen özellikler ile geç tespit edilen ve ekonomik öneme sahip özellikler arasındaki ilişkilerin doğru olarak belirlenmesi gerekir. Özellikler arasındaki doğrusal ilişki, bu özellikleri ikişer ikişer ele alarak bunlar arasında korelasyon katsayısını hesaplamak suretiyle tespit edilmektedir (Keskin ve ark., 2005).

Bilindiği gibi aynı deney ünitelerinden ölçülmüş olan iki özelliğin birlikte değişme derecesi olarak korelasyon katsayısı kullanılır. Bu korelasyon katsayısı, sadece iki özellik arasında mevcut ilişkinin doğrusal olan kısmı hakkında bir fikir verir. Korelasyon katsayısında bir bağımlı bir de bağımsız değişken söz konusudur. Bağımsız değişken sayısının iki ya da daha fazla olması durumunda ise çoklu korelasyon katsayısı hesaplanır.

Ancak gerek korelasyon katsayısında ve gerekse çoklu korelasyon katsayısında değişkenlerden birisinin diğerinin sebebi ya da sonucu olması gerekmez. Yani bir diğer ifade ile bu korelasyon katsayılarının hesaplanması söz konusu değişkenler arasındaki sebep-sonuç ilişkisi hakkında fikir vermeyebilir. Çünkü birçok durumda iki değişken arasındaki ilişki bir üçüncü hatta dördüncü bir değişkenin etkisinde kalmış olabilir. Bu durumda da aralarındaki ilişkinin hesaplanacağı değişkenlerin üçüncü veya dördüncü değişkenlerin etkilerinden arındırılması gerekir. Bunun içinde kısmi korelasyon katsayılarının hesaplanması gerekir. Bazen özellikler arasında sebep-sonuç ilişkisi araştırılmak istenebilir. Bu durumda da path analizinin kullanılması uygundur. Böylece söz konusu değişkenin bağımlı değişken üzerine gerek tek başına ve gerekse de birlikte

etkilerinin incelenme imkânı olur. Ancak bazı durumlarda her biri en az iki değişkenden oluşmak üzere X ve Y gibi iki veri grubu vardır. Araştırmacı bu iki değişken grubu arasındaki ilişki ile ilgilenmek isteyebilir. Bu gibi durumlarda yukarıda bahsedilen korelasyon katsayıları araştırmacının isteğini yerine getirebilmesine izin vermez. O zaman bu veri gruplarının her birinde yer alan değişkenleri doğrusal bileşenler vasıtasıyla tek bir kanonik değişkene indirgemek ve elde edilen iki kanonik değişken arasındaki korelasyon katsayısının hesaplanması sonucu üzerinde durulan özellikler bakımından iki grup arasındaki korelasyonu analiz etme temeline dayanan kanonik korelasyon analizi kullanılır. Kanonik korelasyon analizi, her birinde en az iki değişken bulunan ve bu iki değişken seti arasındaki ilişkilerin incelenmesinde yaygın olarak kullanılan çok değişkenli bir istatistik yöntemidir.

Günümüze kadar çiftlik hayvanlarından koyunlarda (Kocabaş ve ark., 1998; Öztürk, 2000; Keskin ve ark., 2004; Yaprak ve ark., 2008; Keskin ve Dağ, 2009) , keçilerde (Keskin ve ark., 2005; Daşkiran ve ark., 2007) ve sığırlarda (Uğur, 2005; Çankaya ve ark., 2008) ekonomik öneme sahip özellikler arasında kanonik korelasyonların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışma, Akkaraman kuzularında besi başında tespit edilen canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçüleri ile besi sonunda tespit edilen karkas özellikleri arasındaki ilişkinin kanonik korelasyon yöntemi ile belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Materyal

Bu çalışmanın hayvan materyalini Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü Prof. Dr. Orhan Düzgüneş Araştırma ve Uygulama Çiftliği'nde besiyeye alınan 14 baş Akkaraman kuzusu oluşturmuştur. Besi başlangıcında kuzulardan canlı ağırlık, cidago yüksekliği, göğüs çevresi, göğüs derinliği, but çevresi ve vücut uzunluğu olmak üzere çeşitli ölçüler alınmıştır. Kuzular 56 gün besiyeye tabi tutulduktan sonra kesilmişler ve kesimde de soğuk karkas ağırlığı, but ağırlığı, kol ağırlığı, kuyruk ağırlığı, omuz başı ağırlığı ve boyun ağırlığı gibi karkas özellikleri tespit edilmiştir.

2.2. Metot

Kanonik korelasyon analizi $p > 1$ ve $q > 1$ sayıda değişken içeren iki veri seti (X ve Y) arasındaki ilişkileri ortaya koymak için yararlanılan bir yöntemdir. Bu çalışmada, setlerden birini (X seti) canlı ağırlık (CA: X_1), cidago yüksekliği (CY: X_2), göğüs çevresi (GÇ: X_3), göğüs derinliği (GD: X_4), but çevresi (BÇ: X_5) ve vücut uzunluğu (VU: X_6) olmak üzere canlı ağırlık ve vücut ölçülerinden, diğerini ise (Y seti) soğuk karkas ağırlığı (SKA: Y_1), but ağırlığı (BA: Y_2), kol ağırlığı (KA: Y_3), kuyruk ağırlığı (KYA: Y_4), omuz başı ağırlığı (OBA: Y_5) ve boyun ağırlığı (BYA: Y_6) oluşturmuştur. Kanonik korelasyon analizinde değişken setlerinin doğrusal bileşenleri bulunur ve bileşenler aracılığı ile hesaplanan kanonik değişkenler yardımı ile iki değişken grubu (setler) arasındaki korelasyon hesaplanır. Kanonik değişkenlerin birinci çifti, korelasyon katsayısını maksimum yapan, varyansı 1 olan V_1 ve W_1 doğrusal kombinasyon çiftidir. İkinci kanonik değişken, birinci kanonik değişkenden bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonu maksimum yapan birim varyanslı V_2 ve W_2 doğrusal kombinasyonlarıdır. Doğrusal kombinasyon çiftlerine “kanonik değişken” ve bunlar arasındaki korelasyon katsayısına ise “kanonik korelasyon” denir. Bu şekilde k sayıda kanonik değişken

bulunabilir (Gürbüz, 1989; Tatlıdil, 1996; Kocabaş ve ark., 1998). Kanonik yükler ise hangi değişkenin hangi kanonik değişken üzerinde etkili olduğunu belirlemede kullanılırlar. Böylece her bir değişkenin varyansının yüksek oranda hangi kanonik korelasyon ile temsil edildiğini belirleme imkanını verir.

Kanonik Korelasyon Analizi, kovaryans matrisini daha az sayıda elemanla açıklayarak değişken setleri arasındaki ilişkiyi ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaca hizmet eden, her bir set için doğrusal bileşenler aracılığı ile hesaplanan yeni iki değişken (kanonik değişken) bulmak ve bu değişkenler aracılığı ile iki setin değişkenleri arasındaki korelasyonu hesaplamak setler arası korelasyon analizinin asıl amacı olmaktadır. Verilerin varyansları farklı olması durumunda değişkenlerin standardize edilmesi ya da korelasyon matrisine göre kanonik korelasyon analizi çözümlerinin yapılması gerekir (Özdamar, 1999). Bu çalışmada verilerin varyanslarının farklı olması nedeniyle korelasyon matrisine göre çözümlene yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

Çalışmada ele alınan özelliklerden besi başında tespit edilen canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçüleri (X seti) ve besi sonunda tespit edilen karkas özelliklerine (Y seti) ait tanıtıcı istatistikler hesaplanarak Tablo 1’de, bu özellikler arasındaki korelasyonlar ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. X ve Y setlerine ait tanıtıcı istatistikler

X Seti		Y Seti	
Özellikler	$\bar{X} \pm S_{\bar{x}}$	Özellikler	$\bar{X} \pm S_{\bar{x}}$
CA (kg)	20.51±0.454	SKA (kg)	23.69±0.436
CY (cm)	57.93±0.486	BA (kg)	3.40±0.070
GÇ (cm)	66.64±0.617	KA (kg)	1.72±0.037
GD (cm)	21.50±0.272	KYA (kg)	3.87±0.178
BÇ (cm)	58.07±0.766	OBA (kg)	1.36±0.040
VU (cm)	47.00±0.277	BYA (kg)	0.86±0.024

Tablo 2’den de görüldüğü gibi besi başında tespit edilen canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçüleri (X seti) ile besi sonunda tespit edilen karkas özellikleri (Y seti) arasındaki korelasyonlardan CA ile SKA, BA, KA; CY ile SKA, BA, KA; GÇ ile KA; GD ile BA; BÇ ile BA arasında % 5, GD ile KA; BÇ ile BYA arasında ise % 1 önem seviyelerinde korelasyonlar tespit edilmiştir.

Tablo 2. Besi başında tespit edilen canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçüleri ile besi sonunda tespit edilen karkas özellikleri arasındaki korelasyonlar

	CA	CY	GÇ	GD	BÇ	VU	SKA	BA	KA
CY	0.826**								
GÇ	0.821**	0.562*							
GD	0.743**	0.644*	0.834**						
BÇ	0.257	0.031	0.225	0.224					
VU	0.711**	0.530	0.835**	0.655*	0.052				
SKA	0.565*	0.555*	0.478	0.598*	0.512	0.109			
BA	0.646*	0.639*	0.498	0.549*	0.540*	0.336	0.865**		
KA	0.650*	0.646*	0.618*	0.700**	0.260	0.308	0.880**	0.844**	
KYA	0.371	0.222	0.285	0.271	0.275	-	0.737**	0.444	0.547*
						0.096			
OBA	0.158	0.396	-0.043	0.332	0.333	-	0.379	0.468	0.253
						0.004			
BYA	0.180	-	0.479	0.385	0.713**	0.343	0.304	0.347	0.303
		0.142							

*: P<0.05, **: P<0.01

En yüksek (birinci) kanonik korelasyon katsayısını sağlayan değişkenlerin doğrusal kombinasyonu; $V_1 = 0.240CA - 0.770CY - 0.306GÇ - 0.467GD + 0.611BÇ + 0.978VU$ ve $W_1 = -1.119SKA + 1.247BA - 0.977KA + 0.558KYA - 0.149OBA + 0.796BYA$ olarak tespit edilmiştir. Birinci kanonik korelasyon katsayısı (0.9909) olarak verilen değer her hayvan için hesaplanan V_1 ve W_1 değerleri arasındaki korelasyon katsayısına eşittir.

İkinci kanonik korelasyon katsayısını sağlayan değişkenlerin doğrusal kombinasyonu ise;

$$V_2 = 0.829CA - 0.497CY - 0.584GÇ - 0.611GD - 0.725BÇ + 0.514VU \text{ ve}$$

$W_2 = -1.678SKA + 0.661BA + 0.293KA + 0.393KYA - 0.227OBA - 0.482BYA$ olarak tespit edilmiştir.

Kanonik değişkenlerden hesaplanan kanonik korelasyon katsayıları ve bunların önem seviyeleri hesaplanarak Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Kanonik korelasyonlar ve önem seviyeleri

Kanonik Değişkenler	Kanonik Korelasyon	Ki-Kare	p Değeri	Wilk's Lambda
V_1W_1	0.990883	59.44917	0.008309	0.000107
V_2W_2	0.957643	33.39056	0.121717	0.005875
V_3W_3	0.848413	17.20637	0.372421	0.070854
V_4W_4	0.724192	8.93663	0.443169	0.252873
V_5W_5	0.591953	4.105229	0.39197	0.531754
V_6W_6	0.425913	1.301051	0.25403	0.818598

Tablo 3'ten de görüldüğü gibi sadece 1. kanonik değişkenler (V_1W_1) arasındaki kanonik korelasyon katsayısı önemli ($P < 0.01$) bulunurken, diğer kanonik değişkenlere ait kanonik korelasyon katsayıları istatistik olarak önemsiz bulunmuştur ($P > 0.05$).

X setine ait kanonik yükler hesaplanarak Tablo 4'te, Y setine ait kanonik yükler ise Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 4'ten de görüldüğü gibi V_1 kanonik değişkeni üzerinde BÇ, VU ve GÇ'ne ait yükler pozitif yönde etkili olurken; CA, CY ve GD'e ait yükler ise negatif yönde etkili olmuştur.

Tablo 4. Canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçülerine ait kanonik yükler

Özellikler	V_1	V_2	V_3	V_4	V_5	V_6
CA	-0.14224	-0.32098	-0.01784	-0.73241	-0.4998	-0.30033
CY	-0.50779	-0.26625	0.331044	-0.60015	-0.44746	-0.03572
GÇ	0.022451	-0.41687	-0.36436	-0.44756	-0.70168	-0.0171
GD	-0.26322	-0.61731	-0.12787	-0.12777	-0.67673	-0.24289
BÇ	0.526243	-0.76802	0.156803	-0.22404	0.216541	-0.10744
VU	0.210095	-0.07634	-0.00789	-0.35438	-0.90791	-0.00875

Karkas özelliklerine ait kanonik yükler incelendiğinde W_1 kanonik değişkeni üzerinde BYA'na ait yüklerin oldukça etkili olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Karkas özelliklerine ait kanonik yükler

Özellikler	W_1	W_2	W_3	W_4	W_5	W_6
SKA	-0.30043	-0.79065	-0.05126	-0.51486	0.035813	-0.125
BA	-0.08707	-0.64505	0.255916	-0.66484	-0.25097	-0.07639
KA	-0.39567	-0.61124	-0.16872	-0.52832	-0.39609	-0.0732
KYA	-0.22451	-0.39709	-0.41415	-0.51381	0.399981	-0.44318
OBA	-0.21207	-0.50195	0.729478	0.168775	-0.09278	-0.36584
BYA	0.602236	-0.66655	-0.25384	0.060792	-0.34005	0.096234

Bu çalışmada standardize edilmiş X seti özelliklerinin (CA, CY, GÇ, GD, BÇ, VU) toplam varyansının % 11.15'inin X seti özelliklerinin birinci kanonik değişkeni ile standardize edilmiş Y seti özelliklerinin (SKA, BA, KA, KYA, OBA, BYA) toplam varyansının % 11.87'sinin ise Y seti özelliklerinin birinci kanonik değişkeni ile açıklanabileceğini göstermiştir. İlk iki kanonik değişkenle X setinin % 32.22'si, Y setinin ise % 37.81'inin açıklanabileceği tespit edilmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Birinci kanonik korelasyon katsayısının önemli, ikinci ve diğer kanonik korelasyon katsayılarının önemsiz olması nedeniyle besi başında tespit edilebilen canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçüleri ile kesim sonrası elde edilen karkas özellikleri arasındaki ilişkiyi birinci kanonik korelasyon katsayısı ($r=0.9909$) ve kanonik değişkenle ($V_1= 0.240CA-0.770CY-0.306GÇ-0.467GD+0.611BÇ+0.978VU$ ve $W_1= -1.119SKA+1.247BA-0.977KA+0.558KYA-0.149OBA+0.796BYA$) açıklamak mümkündür. Ayrıca bu kanonik değişkenlerin katsayıları incelenecek olursa, canlı ağırlık ve çeşitli vücut ölçülerine ait

özelliklerinden CA, BÇ ve VU'nun artması ile karkas ağırlığında bir artış olabileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Çankaya, S., Yazgan, E., Kayaalp, G.T., Göçmez, Z. ve Serbest, U. (2008), "Canonical Correlation Analysis for Estimation of Relationship between Some Body Measurements at the Birth and 6 Month Periods in Holstein Friesian Calves", *Journal of Animal and Veterinary Advances*, 7 (8): 953-958.
- Daşkiran, İ., Keskin, S. Kızılkaya, K. ve Bingöl, M. (2007), "Canonical Correlation for Some Body Traits of Angora Goats", *Indian Veterinary Journal*, 84 (3): 261-263.
- Dyrmodsson, O.R. (1976), "Reproductive Efficiency of Iceland Sheep I Puberty and Early Reproductive Performance", 27th EAPP Animal Meeting in Zurich.
- Düzgüneş, O. (1976), "Hayvan Islahı", Çukurova Üniv. Zir. Fak. Yayınları No: 98, Adana.
- Gürbüz, F. (1989), "Değişken Takımları Arasındaki İlişkilerin Kanonik Korelasyon Yöntemi ile Araştırılması", A. Ü. Ziraat Fakültesi, Yayın No: 1162.
- Keskin, İ., Zülkadir, U. ve Dağ, B. (2004), "Canonical Correlation Analysis for Studying the Relationship Between Reproductive Traits and Milk Yield Traits of Brown Swiss Herd Raised at The State Farm of Konuklar in Province", *Journal of Animal and Veterinary Advances*, 3 (12): 797-799.
- Keskin, İ. ve Dağ, B. (2009), "Investigation of Relationship Amongst Milk and Wool Yield Traits of Awassi Sheep by Using Canonical Correlation Analysis", *Journal of Animal and Veterinary Advances*, 8 (3): 464-468.
- Keskin, S., Kor, A. ve Başpınar, E. (2005), "Akkeçi Oğlaklarında Kesim Öncesi ve Kesim Sonrası Ölçülen Bazı Özellikler Arasındaki İlişki Yapısının Kanonik Korelasyon Analizi ile İrdelenmesi", *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11 (2) 154-159.
- Kocabaş, Z., Kesici, T. ve Eliçin, A. (1998), "Hayvanların Çeşitli Vücut Ölçümleri Arasındaki İlişkinin Kanonik Korelasyon Metodu ile Araştırılması", II. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 169-178. 22-25 Eylül 1998, Bursa.
- Özdamar, K. (1999), "Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi II (Çok Değişkenli Analizler)", Eskişehir.
- Öztürk, E. (2000), "İle de France x Akkaraman Melezi (G₁) Erkek Kuzularında Süt Emme Dönemindeki Canlı Ağırlık ve Vücut Ölçümleri ile Karkas Özellikleri Arasındaki İlişkinin Kanonik Korelasyon Metodu ile Araştırılması", Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Sönmez, R. ve Demirören, E. (1977), "Koyunlarda Erken Damızlıkta Kullanma Olanakları", Batı Anadolu 1. Süt Hayvancılığı Semineri Bildirisi, MPM Yayınları No: 208, Ankara.
- Tatlıdil, H. (1996), "Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz", Ankara.
- Uğur, F. (2005), "Relationships Between Body Measurement of Dairy Calves at Six Month of Ages and Age at First Calving and Milk Production", *Journal Central European Agriculture*, 6 (2): 191-194.
- Yaprak, M., Koycegiz, F., Kutluca, M., Emsen, E. ve Ockerman, H.W. (2008), "Canonical Correlation Analysis of Body Measurements, Growth Performance and Carcass Traits of Red Karaman Lambs", *Journal of Animal and Veterinary Advances*, 7 (2): 130-136.

ALTERNATİF TURİZMDEN RASYONEL FAYDA ELDE ETMEK İÇİN PROFESYONEL BİR YAKLAŞIM

IN ORDER TO ENSURE RATIONAL BENEFIT FROM ALTERNATIVE TOURISM A PROFESSIONAL APPORACH

Aslı ALBAYRAK

ABSTRACT

At the present day, causes such as modified world views, fast interpersonal changes, improvement in cultural and educational level state a necessity about new search oriantations in tourism mining field. At the end of the the these searches alternative tourism concept was born. Tourists deflection to tourism kinds which they integrate with nature, get information about culture where they are, less assemblage, is improve vision and alternative tourism corresponded these requests. General distinctive characteristics between alternative tourism and mass tourism are; tourists who partipicate to alternative tourism is a small group, employed assosiation is in a small scala, tourists have intermediate or hight income and finally most important point for the purpose of this study; almost all alternative tourism activity is doing by local community. In this article, granded from necessity, consequencey and effectiveness about alternative tourism activities must be committed by professional tourism workers instead of local community and this article planned and implement purpose of inform alternative tourism field workwers and tourism students. In this study, search from anterior studies that tourism workers' and local communities' pozitive and negative statüs in alternative tourism activities. At the end of the study, give some proposition about to get maximum benefit from alternative tourism with proffesional apporach to people who intrest with alternative tourism, who work and who continue scholl in this subject.

Key words: Alternative Tourism, Alternative Tourism Activities, Mass Tourism, Tourism Mining, Ecotourism

ÖZET

Günümüzde değişen dünya görüşü, hızlı toplumsal değişmeler, eğitim ve kültür düzeylerinin yükselmesi gibi nedenler; turizm işletmeciliği anlayışlarında yeni arayışlara yönelme gereksinimini ortaya çıkartmıştır. Bu arayışların sonucunda alternatif turizm kavramı doğmuştur. Turistler; doğa ile bütünleştikleri, buldukları yerin kültürü hakkında bilgi edinmeye çalıştıkları, kalabalığın daha az olduğu ve vizyonlarını geliştirebildikleri turizm türlerine yönelmiş; bu isteklerini ise 'alternatif turizm' çeşitleri karşılamıştır. Genel olarak alternatif turizmi kitle turizminden ayıran özellikler; alternatif turizm faaliyetlerine katılanların küçük gruplar olması, kullanılan tesislerin küçük ölçekli olması, turistlerin genellikle orta ve üst gelir düzeyine sahip, eğitim düzeyi yüksek kişiler olması ve son

olarak bu çalışma açısından en önemli olan ‘alternatif turizm ile ilgili gerçekleştirilen faaliyetlerin neredeyse tamamın yerel halk tarafından gerçekleştirilmesidir’. Bu çalışmada; alternatif turizm faaliyetlerinin yerel halk yerine profesyonel turizmciler tarafından yapılmasının gereğinden, öneminden ve sağlayacağı yaralardan bahsedilmiş ve çalışma alternatif turizm alanında çalışanları ve eğitim görenleri bilgilendirmek amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Çalışmada, alternatif turizmle ilgili araştırmalar incelenerek alternatif turizm faaliyetlerinde yerel halk ve turizmcilerin oynadıkları roller araştırılmış; devletin konuyla ilgili çalışmaları incelenmiştir. Çalışma sonunda; alternatif turizmle ilgilenen ve bu alanda çalışan kişilerle eğitimlerine devam eden öğrencilere profesyonel bir yaklaşımla alternatif turizmden en üst düzeyde fayda elde etme konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Alternatif Turizm, Alternatif Turizm Faaliyetleri, Kitle Turizmi, Ekoturizm

1.GİRİŞ

Kar amacı gütmeyen turizm organizasyonları, pazarlama, konaklama, ulaştırma hizmetleri, yiyecek içecek faaliyetleri, perakende satış mağazaları ve diğer çeşitli etkinlikler gibi birbirinden farklı hizmet ve faaliyetleri bir şemsiye altında toplayan ve gün geçtikçe büyük bir ivme kazanan turizm endüstrisi, günümüzde Dünya'nın en büyük endüstrilerinden biri haline gelmiştir. Her yıl milyonlarca insanı kapsayan; geçici olarak yerleşim yerleri dışında seyahat ve konaklama yapmalarına olanak sağlayan ve turizm olayını doğuran dinlenme, eğlenme, spor, araştırma, merak, kültür, eğitim doğa sevgisi, iklim gibi bir çok neden bulunmaktadır. Zira turizm; devamlı olarak yaşanan yer dışında tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama işidir (Bayer, 1992; Olalı ve Korzay, 1989).

Turizm olayı özellikle II. Dünya savaşından sonra önem kazanmaya başlamış ve hızla yaygınlaşmıştır. Uluslararası turizmin büyük bir bölümü genel olarak Avrupa ülkeleri arasında; arisokratlar ve zenginler gibi üst tabaka insanlar tarafından gerçekleştirilirken daha sonraları, hem bu ülkelerin de turizm sektörü içinde faaliyet gösterip bu durumdan sıcak para elde etmek istemeleri hem de sahip oldukları iklim, kültürel zenginlikler, tarihi ve doğal güzellikler gibi nedenlerle içerisinde ülkemizin de bulunduğu Akdeniz kuşağında yer alan ülkelere kaymıştır (Jenkis,1995).

Ülkemizin özellikle tarıma dayalı ekonomilere sahip benzer bölgelerde olan alternatif turizm potansiyeli bilinmekle birlikte henüz bu alanda yapılan çalışmalarda tam bir başarı sağlanamamıştır. Oysaki alternatif turizm, bir bölgenin kalkınmasına ve Dünya’da yaşanan değişimlere uyum sağlamada etkili bir çözümdür. Zaman içinde kaynakların azalması ve niteliklerinin bozulması, sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkması, turizmin bütün bir yıla yayılması anlayışının gelişmesi, tüketicilere değişik zevk, heyecan ve tatillerin yaratılması ve insanların tatilden ve turizmden daha farklı beklentilere girmesi gibi nedenlerden dolayı alternatif turizm gelişmeye başlamıştır (Yüksek ve Bahçe, 2003; Erdoğan, 2003).

Alternatif turizmin gelişmeye başlamasıyla birlikte turizm artık yalnızca tatil, seyahat, görüp-öğrenme ve kültür alışverişi olmaktan çıkmış, insanın doğayla bütünleştiği, uygarlık değerleri ile buluştuğu, kendini yeniden tanıdığı ve ürettiği, modern toplumun neden olduğu yabancılaşmanın boyunduruğundan kurtulabildiği bir eylem haline gelmiştir (Özatacan vd, 1999).

Bu çalışma; alternatif turizmin girdileri ve özelliklerini tanıtmak; günümüzde genellikle yerel halk tarafından gerçekleştirilen alternatif turizm faaliyetlerinin profesyonel turizm çalışanları tarafından yapılması gereğinden ve öneminden bahsetmek; bu konuda çalışan akademisyenlerin, bu konu ile ilgili ileride çalışmayı planlayan öğrencilerin ve gerek özel sektörün gerekse devletin ilgili kuruluşlarının dikkatlerini ‘Alternatif Turizmden Rasyonel Fayda Elde Etme Yolları’ üzerine çekmek ve alınması gereken önlemler hakkında harekete geçmelerini sağlamak amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

2. ALTERNATİF TURİZMİN GELİŞİMİ VE ÜLKEMİZ AÇISINDAN ÖNEMİ

Turizm Bakanlığına göre ‘sosyal ve ekolojik uyuma, yerel ve yabancı girişimcilerin iş birliğine ve gelişmede yerli malzeme kullanılmasına öncelik verme’ olarak tanımlanan alternatif turizm bir diğer tanımda da ‘geleneksel ve klasik kitle turizmi ve şehir turizminin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla oluşturulmuş, yeni turistik ürünlerin bir araya getirildiği turizm çeşidi’ olarak tanımlanmaktadır (www.turizm.gov.tr; Hunter ve Gren, 1996)

Ülkeler, mevcut potansiyelleri ve bütüncül çözüm arayışları çerçevesinde Dünya turizminden daha fazla pay alabilmek için, rekabet edilebilir, eldeki turizm kaynaklarının kullanıldığı satın alınabilir ürünler geliştirme ve stratejiler oluşturma yoluna gitmiştir. Bunun bir sonucu olarak da alternatif turizm kavramı ortaya çıkmıştır (Kiper, 2006).

Alternatif turizmin ortaya çıkış nedenleri ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlar; şu şekilde sıralanabilir (Bulut, 2006; Uygur ve Baykan, 2007):

- Kaynakların azalması ve niteliklerinin bozulması,
- Sürdürülebilir turizm anlayışının önem kazanması,
- Turizmin bütün bir yıla yayılması anlayışının gelişmesi,
- Turistlerin klasik kitle turizmi anlayışından sıkılması ve farklı beklentiler içinde girmesi,
- Turistlere yönelik değişik zevklere hitap eden tatil olanaklarının oluşturulması,
- İnsanların tatil ve turizm anlayışına yönelik beklentilerinin değişmesidir.

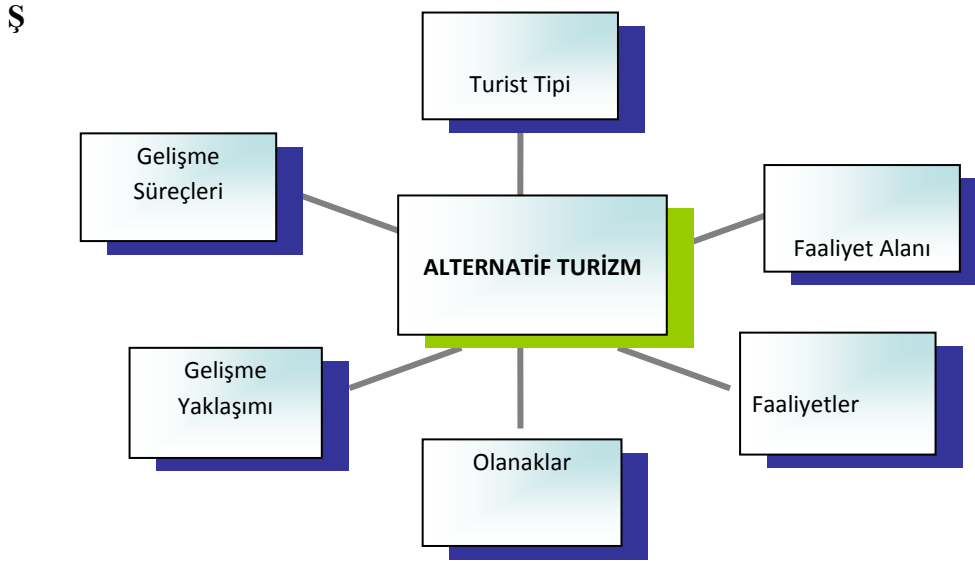
Alternatif turizm; geleneksel tatil anlayışına yeni bir yön vermek amacıyla yeni turistik ürünlerin bir araya getirilmesi sonucu oluşmuş bir turizm türüdür. Alternatif turizmin temel amacı; bir yandan gün geçtikçe farklılaşan turist istek ve ihtiyacına cevap vermek diğer yandan da ülkelerin turizm potansiyellerini daha iyi kullanmalarını sağlayarak ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımları arttırmaktır (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008).

Daha geniş bir ifadeyle alternatif turizmin amacı (www.world-tourism.org);

- Turizmin doğal ve geleneksel çevreye verdiği tahribatın en alt düzeye indirmek,

- Turistlere ve yerel halka doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim vermek,
- Turizmin yerel halkın ihtiyacını karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlamak,
- Koruma kapsamındaki alanların yönetimi için kaynak ayrılması,ı sağlamak,
- Turizmin olumsuz etkilerinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme programlarının desteklemek,
- Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde gelişmesinin temin ettirmek,
- Turizmin gelişiminin yörenin sosyal ve çevresel kapasitesinin arttıracak şekilde gelişmesinin temin etmek,
- Çevreye uyumlu doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve yaban hayatını koruyan, turizmin alt yapı yatırımlarının gerçekleşmektir.

Alternatif turizmin tanım ve amacından anlaşılacağı üzere alternatif turizm pek çok özelliği itibariyle kitle turizminden ayrılan bir turizm türüdür. Alternatif turizmi kitle turizminden farklı kılan hususlar bu turizm türünün girdileri itibariyle kitle turizminden farklı olmasıdır. Genel olarak alternatif turizm girdileri:

Şekil 1: Alternatif Turizm Girdileri (Özellikleri)

Alternatif Turizmin diğer turizm türlerinden farklılığını sağlayan; diğer bir deyişle alternatif turizmin girdilerini oluşturan etmenler şu şekilde verilebilir (Prativi, 2000):

Turist Tipi: Genel olarak 35-54 yaş grubunda, yüksek eğitilmiş, ortanın üzerinde geliri olan, doğa, kültür, gastronomi gibi konulara ilgi duyan kişilerdir.

Faaliyet Alanı: Genellikle deniz-kum-güneşten oluşan; kitle turizminin aksine daha çok doğal, kültürel ve sosyal zenginlikleri olan; yeni yerlerin keşfedileceği, tarihi güzelliklerin ziyaret edildiği ve farklı kültürlerin tanınmaya çalışılan yerlere yapılmaktadır.

Faaliyetler: Tercih edilen alternatif turizm çeşidine göre gerçekleştirilen faaliyetler de değişmektedir. Ancak kitle turizmi ile kıyaslandığında sadece dinlenme ve eğlence değil aynı zamanda pek çok spor faaliyetleri ve kültür turları gibi faaliyetleri de kapsamaktadır.

Gelişme Yaklaşımı: Alternatif turizmi diğer turizm türlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri de gelişimi desteklemesidir. Alternatif turizm, öncelikli olarak yarattığı farkla ekonomik gelişmeye katkı sağlar. Diğer taraftan; çevrenin korunmasına özen göstermesi ve bunu öncelikli amaçlarından biri olarak kabul etmesiyle de gelişime sürdürmektedir.

Gelişme Süreci: Alternatif Turizm; gerek toplum gerekse faaliyet gösterilen çevre üzerinde mümkün olan en az tahribatı yaratmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan tüm yerel halkı aktif olarak kapsamakta; onlara ekonomik fayda sağlamaktadır. Bu nedenle, alternatif turizmin sürekliliği hem çevre hem de yerel halk üzerinde uzun vadede olumlu gelişim süreci sağlamaktadır.

Bir süreç olarak da ele alınabilen alternatif turizmin ulusal ekonomiye diğer bir değişle ödemeler dengesine ve bölgesel kalkınmaya olan katkıları bilinen bir gerçektir. Turizm hareketleri ülkelere sadece güzel doğayı kullanma imkanı vermekle kalmaz aynı zamanda atıl ve kullanılmayan değerlerin kullanılması ile istihdam sağlamaya ve gelirin eşit dağılmasına da olanak sağlamaktadır. Kitle turizminin yapılamadığı alanlarda alternatif turizmin gelişmesi sonucu turizme açılan kırsal bölgeler kalkınmaktadır. Zira, turizmin gelişmesi için gerekli olan alt ve üst yapıdan, polis, itfaiye, sağlık hizmetleri gibi çeşitli hizmetlerden bu bölge halkı yararlanmaktadır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler sahip oldukları güzel çevre, iklim, deniz, dağlar, doğal yaşam, kültür ve benzeri değerlere bu değerlere sahip olmayan ülkelerin vatandaşlarını çekerek ekonomilerini iyileştirmek istemektedirler (Lea, 1988).

Diğer taraftan; kitle turizmin ortalama 4-5 ay yapıldığı ülkemizde geriye kalan dönemin alternatif turizme ayrılarak özellikle yabancı turistlerin buraya çekilmesi ülkemizin turizmden elde ettiği geliri önemli ölçüde arttırmaktadır. Turizm gelirinin artmasını sağlayan tek etken turizmin sadece 12 aya yayılması değil aynı zamanda alternatif turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirin kitle turizmi faaliyetlerine oranla çok daha fazla olmasıdır.

Ülkelerin sınırları içerisinde yer alan yoksulluğun azaltılması açısından da insanların turizm faaliyetleri üreterek bundan gelir elde etmeleri, yoksulluğun en azından bir kısmının turizm faaliyetleri ile ortadan kaldırılması planlanmaktadır.

Alternatif turizm yerel halkın ekonomisine şu şekillerde katkı sağlamaktadır:

- Alternatif turizm faaliyetleri yeme içme, konaklama, eğlence, geziler gibi pek çok faaliyeti içermektedir. Ancak alternatif turizm grupları genel olarak küçük gruplardır ve tüm bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için büyük çaplı hizmet sunumları gerekmemektedir. Bu nedenle büyük sermayeler gerektirmeyen, el emeğiyle üretilen hizmetlerin satışı yapılmaktadır.

- Kitle turizminde olduğu gibi ürün misafirlerin önüne gelmez; tam aksine misafir ürünün olduğu yere gelir. Bu nedenle; farklı mal ve hizmetlerin satışı da gerçekleştirilebilir.
- Alternatif turizm büyük oranla doğal kaynaklara ve kültüre dayanmaktadır ki bunlar finanssal kaynaklar değildir. Ancak ülkeler alternatif turizm sayesinde bu kaynakları kar sağlayan finanssal kaynaklar haline getirmektedir.

İlk bakışta alternatif turizm özellikle kırsal alanlarda ya da doğal ve kültürel güzellikleri olan alanlarda yerel halkın ekonomiye katılımını sağlayacak iyi bir fırsat gibi görünse de eğitim ve bilgi eksikliği olan kişiler tarafından yapılmasının pek çok sakıncası vardır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir (Caroline; 2000):

- 1. İş gücü sermayesinin yetersizliği:** Yerel halk tarafından gerçekleştirilen alternatif turizm faaliyetlerinde iş gücü olarak çalıştırılanlar ve/veya iş kuranların eğitim ve bilgileri yetersizdir. Zira bu insanlar genellikle alternatif turizm faaliyetlerine girişimden önce turizm alanında çalışmamış ve profesyonel olmayan ve hatta bazıları düşük eğitim düzeyine sahip insanlardır. Dolayısıyla alternatif turizm faaliyetleri içerisinde faaliyet gösterme çabaları yetersiz kalmakta; mevcut ihtiyacı karşılayamamaktadırlar. Bu nedenle bu kişilerin profesyonel turizmciler tarafından organize edilmesi, bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir.
- 2. Sermaye, kredi yetersizliği:** Alternatif turizm faaliyetleri içerisinde yer alan halk genellikle mikro düzeyde sermayeye sahiptir. Dolayısıyla farklı eğitim, kültür ve ekonomik düzeydeki turistin ihtiyacını karşılayacak olanaklar sağlama ve alt yapı oluşturması zordur. Bu insanların kredi sağlama ve maddi girişim atılımları yok denecek kadar azdır. Diğer taraftan kredi sağlama ve sermaye sağlama ve arttırma yönünde bilgi eksiklikleri olduğundan gerekli sermaye ve kredi temini profesyoneller tarafından yapılmalıdır.
- 3. Organizasyon yetersizliği:** Yerel halkın organizasyon yapımı ile ilgili bilgi eksikliği, aynı zamanda seslerini duyurmada yetersiz kalmaları yapılan faaliyetlerin etkinliğini sektöre uğratmaktadır. Bu nedenle profesyoneller tarafında en iyi ve geniş çaplı organizasyonların yapılabilmesi için bilgilendirilmeli ve eğitilmelidirler.
- 4. Pazar gücünün eksikliği, kaynaklar üzerinde sahiplik ve kontrol olmaması:** Yerel halk gerek eğitim eğitim eksikliği gerekse yasal prosedürler hakkındaki bilgi eksikliği nedeniyle arazi, vahşi yaşam, kültürel miras üzerinde mülkiyet güçlendirme ve doğal güzelliklere sahip destinasyonlara ulaşımı sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır. Diğer taraftan potansiyel yatırımcıların bu alanlara yapacakları yatırımların yerel halkı göz önünde tutarak sağlanması gerekmektedir. Gerek pazar gücünün iyileştirilmesi gerekse kaynaklarla ilgili sahiplik ve kontrolün sağlanması açısından turizmcilere ihtiyaç duyulmaktadır.
- 5. Yasalar ve resmi formaliteler:** Yerel halk çoğu kez konumları gereği yasal formalitelerden ve yasalardan uzak olarak faaliyet göstermektedir. Bu nedenle çoğu kez yasal haklarının farkında olmamakta ya da kurallara aykırı davrandıklarında bunun bilincine varamamaktadırlar. Bu noktada bilgili, bilinçli ve eğitilmiş turizmcilere olan ihtiyaç daha da önem kazanmaktadır.

- 6. Turizm pazarına yetersiz giriş:** Yerel halk küçük çaplı faaliyetleri nedeniyle turizm pazarının içerisinde yer alamamakta; turistler doğrudan ulaşma ve satış yapma yol ve yöntemleri hakkında yetersiz kalmaktadırlar ki bu durum potansiyel ekoturistlerin alternatif turizmin yapıldığı destinasyonlara ulaşımını ve tercihini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle pazar içinde hak idda etmek adına desteklenme ve örgütlenmeye ihtiyacı bulunmaktadır.
- 7. Turizm pazarının ihtiyaçlarını karşılamada sınırlı kapasite:** Turizm pazarını bilmeyen yerel halk ulaşım, konaklama, yeme-içme gibi pek çok konuda yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizliği ortadan kaldırma adına da mesleki desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.
- 8. Uluslar arası turizm ve her şey dahil turlarla karşılaştırıldığında iç turizmin az gelişmişliği:** Ülkemizde son yıllarda hem uluslar arası turizme hem de her şey dahil turlara büyük önem verilmekte neredeyse tüm turizm faaliyetleri bunun üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle alternatif turizm çeşitlerinin uluslar arası turizm ve her şey dahil turlarla kıyaslanmasını sağlamak adına iç turizm cazip hale getirilmesi ve en iyi şekilde pazarlanması, tanıtılması gerekmektedir. Bu konuda gerekli pazarlama ve satış yapılacak turizmcilere ihtiyaç duyulmaktadır.
- 9. Devlet desteğinin örgütlü ve büyük işletmeleri içeren sektörü baz alması:** Yerel halkın gerçekleştirdiği her türlü faaliyetle ilgili olarak kendine büyük ölçekli işletmeleri baz olması ve örnek model işletmelerden hareketle sürekli gelişim peşinde olması bunları yaparken de örgütlü ve planlı çalışması gerekmektedir.

Tüm bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda; tarihi dokusu, doğal güzellikleri ve öz kaynakları açısından alternatif turizmden maximum fayda elde edilebilecek olan ülkemizde, bu turizm faaliyetlerinin yerel halka bırakılması ülkemiz alternatif turizm kaynaklarını atıl hale getirmemize neden olacaktır. Bu noktada; tıpkı kitle turizminde olduğu gibi alternatif turizmden de rasyonel fayda elde etmek için profesyonel turizmcilerden yararlanma gereği ortaya çıkmaktadır.

Alternatif turizmi profesyonel turizmcilerin yapmasını gerektiren durumlar:

1. Alternatif turizm faaliyetlerine katılan turistler genel olarak yüksek düzeyde eğitim ve gelire sahiptir. Bu turistlerin tatilleri sırasında buldukları çevre koşulları her ne olursa olsun alışkın oldukları standartları aramaları doğaldır. Bu nedenle alternatif turizm faaliyetlerine katılan turistlere yöresel bir yaklaşımla ancak bekledikleri kalite ve standartta hizmet sunulması gerekmektedir. Diğer bir deyişle turistlerin buldukları çevrede yöresel ürünleri kaliteli ve gelişmiş hizmet anlayışıyla almaları sağlanmalıdır. İşte bu noktada turizmcilerin profesyonel hizmet anlayışı ile yerel halkın üretim fonksiyonu birleştirilerek eşgüdüm içinde çalışılması turistlerin memnuniyetini en üst düzeye çıkartacaktır.
2. Yerel halk deneyim ve bilgi eksikliği nedeniyle organizasyon yapmada yetersiz kalmakta ve turistlerin alternatif turizm alanından tam kapasite yararlanmasında yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle profesyoneller tarafında en iyi ve geniş çaplı organizasyonların yapılabilmesi için bilgilendirilmeli ve eğitilmelidirler.
3. Alternatif turizm, girdileri, faaliyet alanları gibi konularda bilgisiz, bilinçsiz, eğitimsiz ve deneyimsiz olan yerel halk turistlerin ihtiyacını karşılayacak sermaye ve krediye sahip olmadığı gibi gerekli alt yapıya da sahip değildir. Bu nedenle bu kişilerin profesyonel turizmciler tarafından organize edilmesi, bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir.

4. Şekli ve türü her ne olursa olsun turizm faaliyetlerinin yarattığı çevresel etkilerin araştırılması, değerlendirilmesi ve özellikle her şey dahil sistemle yarışabilmesi için iyi bir tanıtım ve pazarlama yapılması sektörün sağlıklı gelişimi açısından son derece önemlidir. Turizm faaliyetleri sırasında gerek kaynak kullanımı gerekse çevre bilinci oluşturulması açısından temel değişikliklerin yapılması gerekmektedir (Trainer, 1997). Tüm bu işler turizm bilgisi ve uygulama yollarını gerektirdiğinden yerel halktan bu konuda başarı beklemek imkansızdır.

5. Henüz alternatif turizm bilincinin tam olarak oturmamış olması ya da alternatif turizmin tam olarak anlaşılmamış olması nedeniyle, denetimsiz yapılar oluşturulmakta, yaban hayat ve doğal çevre tanınmadan ve bölgenin taşıma kapasitesi bilinmeden bilinçsiz turlar yapılmaktadır (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008).

6. Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ülkemize pek çok yararı olan turizm sektörünün iyi kontrol edilmemesi halinde, aşırı kaynak kullanımı ve yanlış yer seçimleri nedeniyle alternatif turizm alanlarının tahrip edilmesine, kaynakların israfına ve dolayısıyla pazar gücünün azalmasına neden olmaktadır. Nitekim, Oral ve Başarır (1995) tarafından yapılan bir çalışmada da alternatif turizmin amacı; doğal kaynakları koruyarak kaliteli bir çevre oluşturmayı ve yöre halkının turizmle ilgili faaliyetlerini kontrol ederek turistik fayda elde olarak belirtilmektedir. Ekonomik anlamda üst düzey fayda sağlayan ve sadece ekonomik çıkarları üzerine yoğunlaşan pek çok bölgede faaliyet gösteren yerel halk bu tür turizmin sosyal, kültürel ve fiziksel çevrede yaratacağı tahribatı göz ardı ederek faaliyetlerine devam etmektedir. Bunun sonucu olarak pek çok destinasyon zarar görmüş, doğal, sosyal ve kültürel kaynaklar hasara uğramıştır. Bu noktada profesyonel turizmciler tarafından rasyonel planlama ve organizasyonlar yapılması; pazar gücünün iyileştirilmesi ve kaynaklarla ilgili sahiplik ve kontrolün sağlanması açısından önemlidir.

7. Türü ve çeşidine bakılmaksızın her türlü turizm faaliyeti biyolojik çeşitliliği tehdit etmektedir (Panizzon ve Boulton, 2000). Bilgisiz ve bilinçsiz kişiler tarafından gerçekleştirilen doğa turları, kamplar hava, su, manzara, toprak vb.'nin tahrip olmasına neden olmakta ve biyolojik çeşitliliği tehdit etmektedir. Dolayısıyla yerel halkın bu konuda bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi; söz konusu faaliyet planları ve organizasyonları ile ilgili değerlendirilmesi işinin profesyonel olarak yapılması gerekmektedir.

8. Alternatif turizm çerçevesinde yerli ve yabancı turistlere çok çeşitli tarihsel ve kültürel turizm faaliyet alanları sağlanmaktadır. Bu alanlara her yıl binlerce turist geldiği göz önünde bulundurulduğunda doğal ve tarihi alanların korunması, ilk günkü yapısını korumasının sağlanması gereği bir kez daha göze çarpmaktadır. Zira binlerce turist ziyaret ettiği bu alanlarda kültürel mirasın zarar görmesi, doğal yapının bozulması kaçınılmazdır. Bu nedenle alternatif turizmin eğitimi ve bilinçli turizmciler tarafından gerçekleştirilme tarihi ve kültürel dokunun korunması açısından önemlidir.

9. Alternatif turizm faaliyetlerine katılan turistleri bilgilendirecek, buldukları çevrenin fiziksel ve tarihi özelliklerini anlatan harita ve pusulaların evrensel kabul edilen dillerde hazırlanması hem yapılan faaliyetin amacına uygunluğu hem de ülkemizin tanınmasını sağlayacaktır. Bu tarzdaki harita çıkarma, pusula hazırlama gibi işlerin her eğitim düzeyinden ve farklı kültürlerden insanlara hitap etmesi için bilgili ve eğitilmiş profesyonellerce yapılması gerekmektedir.

10. Ülkemizde göller, nehirler, mağaralar gibi doğal çekicilikleri olan yerlerin çoğunluğu ve arkeolojik alanlar devletin mülkiyeti altında bulunmakla birlikte bu alanların kullanımı ile ilgili devletten izin almak gerekmektedir. Yasal prosedürler, uygulamaların gerçekleştirilmesi ve hatta bu uygulamaların yapılması gerekliliğinin farkına varma bile başlı başına bir uzmanlık işidir.

11. Dinamizmini hiç kaybetmeyen turizm sektörü her geçen gün önemini arttırmaktadır. Ancak gelişen ve değişen şartlar Dünya üzerindeki pazar paylarının farklılaşmasını da beraberinde getirmektedir (Bramwell ve Rawding,1996). Bu nedenle gerek yatırımları gerekse çalışmalarını kendini geliştirmiş olan ülkeler alternatif turizm faaliyetlerinde öne çıkmakta ve pazar payını arttırmaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002). Rekabetin bu denli arttığı bir ortamda alternatif turizm faaliyetlerini yerel halka bırakmak bilinçli olarak bu rekabette alt sıralara düşmek olacaktır.

12. Alternatif turizmde önemli olan bu turizm türünün yapıldığı yerde turistik faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bu nedenle, turistik ürün, bölge gelişimi gibi konularda konunun uzmanlarınca yapılacak olan çalışmalar alternatif turizmin sürdürülebilirliğine önemli katkı sağlayacaktır.

13. Bir bölgedeki doğal, kültürel ve tarihi kaynakların varlığı sağlıklı bir turizm için ön koşuldur. Fakat bu kaynakların varlığı tek başına yeterli değildir. Bu kaynakların profesyonellerce işlenerek turistik çekim ögesi haline getirilmesi ve turistlere sunulması gerekmektedir (Murphy ve ark, 1999; Yarcın, 1996).

3. SONUÇ

Aynı anda birden fazla mevsimin yaşanabildiği, tarihi geçmişi ve kültürel dokusuyla alternatif turizmin en iyi yapılabileceği coğrafyalardan olan ülkemizde turizmden elde edilen gelirin artırılması, ülkemiz tanıtımının en iyi şekilde yapılması ve turizm potansiyelimizin en üst düzeyde kullanılabilmesi için alternatif turizm uygulamaları çok iyi bir fırsattır. Zira dünya genelindeki turistlerin toplumsal değişimleri, eğitim ve kültür düzeylerinin yükselmesi gibi nedenler turistlerin alternatif turizme yönelmesine neden olmuştur. Alternatif turizm açısından ülkemiz adına en önemli hendikap alternatif turizme turizmciiler tarafından yeterli önemin verilmemiş olması ve ‘alternatif turizm ile ilgili gerçekleştirilen faaliyetlerin büyük bir kısmının yerel halka bırakılmış olmasıdır’.

Alternatif turizm, faaliyetleri ve uygulamaları turizmin gelişimi, turizm gelirleri ve aynı zamanda ülkemiz doğal kaynaklarının ve dokusunun korunması açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla alternatif turizm faaliyetlerinin planlaması, organizasyonu, uygulaması gibi yönetim süreçleri profesyoneller tarafından planlanmalı; uygulamalar profesyonellerin denetiminde yerel halka bırakılmalıdır. Bu durum kaynaklarımızın korunmasına, turistlerin memnuniyetlerinin artmasına ve dolayısıyla ülkemizde alternatif turizmin gelişimine neden olacağı gibi aynı zamanda yerel halkında iş gücü olarak değerlendirilmesi ve gelir elde etmesine olanak sağlayacak; diğer bir deyişle profesyonel bir yaklaşımla alternatif turizmden maksimum fayda elde etmeyi sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bramwell, B.ve Rawding L. (1996). Tourism Marketing Images of Industrial Cities. Analyses of Tourism Research. Vol:23 N:1 United Kingdom: Elsvier Science. Pp:216-217.
- Caroline, A; Charleyye B and Harold G (2000). Pro-poor tourism: Putting Poverty at the Hard of Tourism, Overseas Development Institue. Number: 51.
- Erdoğan, N. (2003). Çevre ve (Eko)Turizm. Ankara: Erk Yayınları.
- Er U., T. (2002). Turizm Sektöründe Türk Kültüründen Etkin ve Etkin Bir Biçimde Yaralanılması Gerekliliği. Tekirdağ: Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi Sempozyumu Bildirileri.

- Hacıoğlu, N ve Avcıkurt, C. (2008). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi. Ankara: Nobel Basım Dağıtım.
- Hunter C. ve Green H.(1996). Tourism and Enviroment. Routledge. Great Britain. Pp:78-86.
- Jenkins, C. L. (1995). Tourism Policies in Developing Countries. Managing Tourism. Oxford: Butterworth-heinmann Ltd. Pp:269-279.
- Kiper T. (2006). Safranbolu Yörük Köyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi. Fen Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Doktora Tezi.
- Lea, J (1988). Tourism and Enviroment in the Mount Everest Region. Geographical Review: 78. pp:93-95.
- Meydan, U., S. ve Baykan E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerine Etkileri. Ankara: Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı:2 s:30-49.
- Murpy, D., Pritchard, M.P., Smith, B. (1999).The Destination Product and It's Impact an Traveler Perceptions. Tourism Management. Vol: 2. N:1. Great Britain . Elseiver Science. Pp:3-5.
- Olalı H. ve Korzay M. (1993). Otel İşletmeciliği. İşletme Fakültesi. İstanbul: Beta Basım Yayım ve Dağıtım.
- Oral S. ve Başarır A. (1995). Alternatif Turizmin Önemi, Türkiye'de Alternatif Turizm Çeşitleri ve Kapodokya'da Uygulanabilirliği. Nevşehir: Haftasonu Semineri II. Kapodokya'nın Turistik, Kültürel Potansiyeli ve Pazarlama Sorunları.
- Özatacan, A., İ. (1999). Doğa Turizmi ve Çevre. İstanbul: Türsab Yayınları.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. Ankara: Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 2.
- Panizzon D. ve Boulton A. (2000). Biodiversity in Australia: What, Where and for How Long? Australian Science teachers Journal. Vol:46 Issue:4 pp:17-26
- Pratiwi, S. (2000). Understanding Local Community Participation in Ecotourism Development: a Critical Analysis of Select Published Literature. Michagen: A Master of Science Thesis. P:7.
- Tosun, C. (2001). Challenges of Sustainable Tourism Development in the Developing World: The Case of Turkey. Tourism Management. Vol:22 Issue: 3. pp:289-303.
- Trainer, F. E. (1997). The Global Sustainability Crisis. The Implications for Community. International Journal of Science Economics. Vol:24 Issue: 11 pp:1219-1240.
- Yarcan, Ş. (1996). Türkiye'de Turizm ve Uluslararasılaşma. İstanbul: Buğaziçi Matbaası. Pp:53-56.
- Yüksek G. ve Bahçe S. (2003). Mihalıççık İlçesinin Alternatif Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi. Çankırı: Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunlar Sempozyumu. Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Bölgesel Örnekler. 003,
- Zekai B., M. (1992). Turizme Giriş. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. İşletme İktisadı Yayınları. No: 253.
- <http://tursab.org7content/turkish/istatistikler/akrobat>.
- www.world-tourism.org.
- <http://www.turcev.org.com.tr.content.php?conID=52>.
- www.turizm.gov.tr.

AMERİKA MERKEZLİ GLOBAL KRİZ VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

USA CENTERED GLOBAL CRISIS AND THE EFFECTS ON TURKEY

Hakan YAZARKAN¹

ABSTRACT

When analyzed the reasons of the global or local crises from past to now, it is seen a direct relation with persons' earnings and their tendency to spend more than it. This tendency is one of the important reason of mortgage crisis which broke out from USA. In addition to the consumption craziness which reached to the top point in recent years in USA, managers' over profit passions caused a crisis which impact whole the world countries' financial markets. Known as "mortgage", the basal of real estate credits based hypothec is the belief to make people own a house with low amounts of money and long term payments. On the other hand, the financial corporations' carelessly and far from control usage of these mortgage credits caused this clear system to fall down. The fluctuation, started mortgage markets of USA in 2006, turned firstly credit and then liquidity crisis by the year 2007 and impacted the global financial system. It is of course not a desirable situation for our country in where mortgage markets became widespread in recent years to cause a crisis as occurred in USA. In this work, it is dealt with the USA centered global crisis' possible effects on Turkey. In research, starting with the results obtained from the work regarding the crisis, it is proposed various suggestions about prevent the crisis or reduce the effects of it.

Key words: Crisis, mortgage, asset-backed security

ÖZET

Geçmişten bu zamana küresel veya bölgesel krizlerin sebeplerine bakıldığında insanların kazandıklarından daha fazlasını harcama eğilimleriyle doğrudan ilişkili oldukları görülmektedir. İnsanların kazandıklarından daha fazlasını harcama eğilimi, ABD odaklı olarak patlak veren mortgage krizinin temelinde yatan önemli sebeplerden biridir. Geçtiğimiz yıllarda ABD'de doruk noktasına ulaşan tüketim çılgınlığına bir de yöneticilerin aşırı kazanç hırsları eklenince tüm ülkelerin finansal piyasalarını etkileyen bir bunalım ortaya çıkmıştır. "Mortgage" olarak bilinen ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerinin temelinde insanları düşük miktarlarda ve uzun süreli bir ödemeye ev sahibi yapma düşüncesi yatmaktadır. Ancak ABD'deki finansal kuruluşların dikkatsizce ve denetimden uzak bir şekilde kullandıkları mortgage kredileri bu masum sistemin çökmesine neden olmuştur. ABD mortgage piyasalarında 2006 yılından başlayan dalgalanma, 2007 yılından itibaren öncelikle kredi krizine ve akabinde likidite krizine dönüşerek global finansal sistemi etkisi altına almıştır. Ülkemizde son yıllarda yaygınlaşan mortgage uygulamasının ABD'de olduğu gibi bir krize dönüşmesi elbette arzulanan bir

¹ Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Oltu MYO, hyazarkan@atauni.edu.tr

durum değildir. Bu çalışmada, ABD merkezli global krizin Türkiye üzerindeki olası etkileri ele alınmıştır. Araştırmada, kriz üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak krizi önlemek ya da etkilerini azaltmak hakkında çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kriz, mortgage, varlığa dayalı menkul kıymet

1. GİRİŞ

Son yıllarda finansal piyasalar çok büyük bir değişim sürecine girmiştir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bilgiye daha kolay ve ucuz ulaşılabilmesi bilginin daha etkin kullanılabilmesini sağlamış, sayısal tekniklerle birlikte risk ve getiri beklentilerine göre birçok finansal ürün geliştirilmiştir. Finansal ürünlerdeki çeşitlilik risk tercihlerinin genişlemesine, katılımcı sayısının artmasına ve piyasaların büyümesine imkan sağlamıştır. Sonuç olarak her bilginin ele alındığı, 24 saat sürekli işleyen ve coğrafi sınırları olmayan, kilit noktasında ise ABD piyasalarının olduğu bir sistem ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ABD’de yaşanan bir sıkıntı küresel sistem içerisinde tüm piyasalara yansımakta, belli bir ülkeye has olayın etkisi düşünüldüğünden çok daha büyük olabilmektedir.

ABD’de 2007 yılı içerisinde yaşanan finansal dalgalanma büyük ve gelişmiş bir ekonominin bankacılık sistemini geçmişte benzeri olmayan bir şekilde sıkıntıya sürüklemiş, başta denetleyici ve düzenleyici kurumlar olmak üzere herkesi nerede hata yapıldığı konusunda düşünmeye sevk etmiştir. Subprime mortgage kredilerinde geri ödemelerde yaşanan sorunlarla ortaya çıkan finansal dalgalanma, çok hassas dengeler üzerine kurulu ve birbiriyle ilişkili ABD piyasalarında büyük etki yaratmıştır. Mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler ile kredi türev ürünlerinin risklerinin yanlış ölçülmesi, kimi zaman da finansal mühendislik teknikleri kullanılarak ölçülemez hale getirilmesi akabinde denetleyici yapının eksiklikleri finansal kurumları etkilemiş ve mortgage kredi krizi olarak adlandırılan durum küresel bir likidite krizine dönüşmüştür (Demir vd. 2008).

Bu çalışmada öncelikle mortgage sisteminin temel karakteristikleri belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci olarak, ABD’de mortgage krizinin ortaya çıkışı incelenmiş ve diğer ülkelere sıçrayarak nasıl küresel bir boyut kazandığı açıklanmaya çalışılmıştır. Kriz sürecindeki olumsuz etkilerin azaltılması için alınan tedbirlere yer verilen çalışmanın sonuç bölümünde ise; krizin ülkemiz üzerindeki olası etkileri ele alınmış ve çeşitli çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Bu araştırma, bütün dünyayı ilgilendiren bu krizin ülkemiz üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik çeşitli çözüm önerilerinde bulunması bakımından oldukça önemli katkılar sağlayabilecektir.

2. MORTGAGE SİSTEMİ VE İŞLEYİŞİ

Halk arasında “kira öder gibi ev almak” olarak bilinen mortgage (ipotekli gayrimenkul kredisi); ticari bankalar, tasarruf sandıkları ve sigorta şirketleri gibi mali kuruluşların, gayrimenkul ipoteğini teminat kabul ederek açtıkları uzun vadeli kredilerdir (Seyidoğlu, 2002). Bir başka ifadeyle mortgage, gayrimenkul kredisi alan kişinin bu kredi karşılığında satın aldığı gayrimenkulü borcun vadesi bitinceye kadar kredi veren kuruluşa rehin ettiği sistemdir.

Mortgage piyasası, mortgage kredisinin düzenlendiği birincil piyasalar ile bu kredilere dayalı menkul kıymetlerin alınıp satıldığı ikincil piyasalardan oluşmaktadır. Bu piyasanın bireysel yatırımcıdan kurumsal yatırımcıya, yatırım bankasından serbest fonlara kadar çok çeşitli katılımcısı vardır. Ayrıca mortgage kredileri kredi alanların borç ödeme gücüne göre alt gelir grubu (subprime), orta gelir grubu (alt A) ve üst gelir grubu (prime) olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Demir vd. 2008).

-*Subprime krediler:* Kötü kredi geçmişi olanlara birincil piyasalardan yüksek ücret ve faiz oranları ile verilen kredilerdir. Subprime kredi kullanabilmek için konutun değerinin çok yüksek olmaması gerekir. Bu krediler daha fazla risk içerdiği için diğer kredilere göre daha fazla peşin ödeme gerektirir ve mevcut piyasa faiz oranlarından %1-5 oranında daha fazla olmaktadır.

-*Alt A krediler:* Çok kötü bir kredi geçmişi olmayan fakat varlıkları yada gelirlerine ilişkin sınırlı belgelendirmeye sahip olması nedeniyle yüksek riskli özelliği olan borçlulara verilen kredilerdir. Bu kredilerin faiz oranları subprime kredilere göre biraz daha düşüktür.

-*Prime krediler:* Güçlü kredi geçmişi olan borçlulara rekabetçi faiz oranı ve ipotek süresi karşılığında verilen kredilerdir. Bu krediyi alabilmek için borçlu krediye ilişkin dokümantasyon sürecini eksiksiz tamamlamalıdır. Yani tüm gelirlerin belgelenmesi ve ipotek gösterecek varlıkların olması gerekir.

Mortgage piyasasında süreç, yatırımcının gayrimenkul almak amacıyla mortgage kredisi veren finansal kuruma başvuru yapması ve bunun üzerine kredi veren tarafından ekspertiz bedelinin tespiti ile kredi başvuru sahibinin ödeme kabiliyetinin ölçülmesiyle başlar. Mortgage sisteminin temelini bu işlem sonunda düzenlenen ipoteğe dayalı kredi sözleşmeleri oluşturmaktadır. Bu sözleşmenin hazırlanması aşamasında oluşacak sorunlar sistemin işleyişinde aksaklıklara neden olabilmektedir.

Piyasa kredi kullanıcıları için değişken faiz oranlı, sadece faiz ödemeli (sabit faiz oranlı), her şey dahil, geleneksel mortgage kredileri gibi birçok kredi kullanım alternatifi sunmaktadır. (Demir vd. 2008)

Mortgage işlemlerinin iki aşaması vardır. Birinci aşamada gayrimenkul almak için fon ihtiyacı olanlar mortgage kredisi veren kuruluşa başvururlar. Gerekli incelemeler yapıldıktan sonra ilgili gayrimenkul rehin alınarak mortgage kredisi verilir. Bu işlemin gerçekleştiği piyasaya birincil piyasa denilir. Daha sonra kredi veren kurumlar bu ipotekleri teminat göstererek piyasaya menkul kıymet arz ederler. Bu menkul kıymetlerin yatırımcılar arasında alınıp satıldığı piyasalar ise ikincil piyasalardır. Bu piyasalarda gerçekleştirilen her bir işlem hayati öneme sahiptir. Dolayısıyla bu işlemler sürekli sıkı bir denetime tabi tutulmalıdır. Aksi takdirde ilk kıvılcımları ABD’de ortaya çıkan ve sonrasında tüm dünyayı etkisi altına alan küresel krizde olduğu gibi ülkelerin finansal piyasalarında derin yaralar açacak sonuçlar meydana gelebilir.

3. MORTGAGE KRİZİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİM SÜRECİ

Ekonomik krizleri ekonomideki karar birimleri olan hane halkı yani bireyler, firmalar ve devletin davranış ve faaliyetlerinde iç ve dış konjonktür nedeniyle meydana gelen ani ve beklenmeyen değişimler olarak ifade edebilmek mümkündür. Ekonomik krizler, “bir ülkede beklenmedik şekilde veya yetersiz ya da yanlış yönetsel tercihlerle belirli bir dönemde ortaya çıkan makroekonomik buhranlar” olarak tanımlanabilir. Kronik ve yüksek enflasyon, devalüasyon, hükümetlerin radikal para politikaları, dış ticaret dengesizlikleri,

giderek artan iç ve dış borç, vb. ekonomik krizi doğuran etkenlerden başlıcalarıdır. Kuşkusuz ekonomik krizlerin doğmasında siyasal tercihlerin karar ve kararsızlıkların katkısı da yadsınamaz (Apak, 2009)

Tarih boyunca mikro düzeyde bireyler makro düzeyde ise devletler ürettiklerinden daha fazlasını tüketme eğilimine girdiklerinde sistem bir noktada tökezlemiş ve bir takım sorunlar yaşanmıştır. Bu sorun ABD’de 2006 yılında düşük geliri olan ya da çok riskli kişilerin gayrimenkul kredisi kullanmasına izin verilmesi ile başlamıştır. Subprime krediler ABD’de son yıllarda önemli ölçüde artarak yaklaşık 1,4 trilyon dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır. Bu artışın nedeni 2000’den 2004’ün ortalarına kadar ABD’deki düşük faiz oranları, global tasarruf fazlalıkları ve gevşek para politikalarıdır (Neal, 2008). Bu tutar 10 trilyon dolar büyüklüğündeki mortgage piyasasının toplam büyüklüğünün yaklaşık yüzde 14’ünü oluşturmaktadır. Ayrıca toplam mortgage kredisi miktarının yüzde 35’i değişken faizli kredilerden oluşmaktadır. Bu, ülkede genel faiz oranları arttığında, kredi borcu olan kişinin de faizinin, dolayısıyla her ay ödediği taksitlerin artması anlamına gelir. Değişken faizli mortgagelerin bir bölümü ABD’de faizlerin çok düşük (%1.5-2), ev fiyatlarının da hızla arttığı 2000’li yılların başlarında verilmiştir. Fakat çok büyük bir kısmı 2005-2006 yıllarında verilmiştir. Bunda ABD Merkez Bankasının (FED) o dönemde orta ve düşük gelirli ailelerin de kredi alabilmesi için faiz oranlarını indirmesi büyük rol oynamıştır.

Gayrimenkule olan talebin artması gayrimenkul fiyatlarının artmasına neden olmuş ve borç veren kurumlar daha karmaşık ürünlerle daha fazla risk alabilir duruma gelmişlerdir. Kredi ürünlerindeki esneklik olgusu ve rekor niteliğindeki düşük faiz oranları gün geçtikçe daha çok kişiyi gayrimenkul çılgınlığının içerisine çekmiş ve buna bağlı olarak bozuk ve niteliksiz bir borçlanma döngüsüne ve sorumsuz diye nitelendirilebilecek borç verme alışkanlığına neden olmuştur (Peşken, 2008). Bu ana kadar yapılan işlemler krizin birinci ayağını oluşturmuştur.

Krizin ikinci ayağında ise kredibilitesi düşük kişi ve kurumlara verilen bu krediler sistemdeki bankalar tarafından, verilen kredi karşılığında yapılan ipotekler teminat gösterilmek kaydıyla tahvile çevrilerek sermaye piyasalarına arz edilmiştir. Bu tahvillerin getirileri, Amerikan hazine bonosunun çok üzerinde olduğu için özellikle riskli ve yüksek getiri hedefleyen Hedge fonların tabiri caizse bu tahvillere balıklama atlamalarında etkili olmuştur. 1980 yılında ABD’deki mortgage kredilerinin sadece yüzde 10’u tahvile dönüşürken, 2006 yılında bu oran yüzde 56’ya çıkmıştır.

Emlak fiyatlarındaki yükseliş, 2006 yılının ikinci yarısından sonra kısa vadeli dolar faizlerinin yükselmeye başlaması ve ABD ekonomisinin durgunlaşması sonucunda düşüşe geçmiştir (Öztürk, 2008). Bu durgunluğun sonucunda FED’in faiz artırımına gitmek zorunda kalması değişken faizle kredi alanları sarsmıştır. Bu kredilerin aylık ödemeleri artmış ve geri ödemelerde sorunlar çıkmıştır. Bu durum da, konut ipoteğini ikincil pazarda değerlendiren bankaların, satmış oldukları varlığa dayalı menkul kıymet’in karşılığında, bu yatırımcılara yapacak oldukları ödemelerde sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur (Peşken, 2008). Bu sıkıntılar dolayısıyla riski paylaşarak yaygınlaştıran ve risklerini yok edemeyen finansal kuruluşlar zarar etmeye başlamışlardır. Sonuçta panik piyasalara hakim olurken, bankalardan para çekilmeye, sermaye hareketleri yavaşlamaya, likidite bolluğu daralmaya başlamıştır. Pazar subprime mortgagelere dayalı şüpheli enstrümanların alınıp satılmasına imkan vermemeye başlamıştır. Piyasa oyuncuları diğer alternatif fon kaynaklarına yönelmişlerdir. Bu yüzden kısa vadeli faiz oranları keskin bir şekilde yükselme eğilimine girmiştir. Merkez bankaları kredi krizini önlemek için piyasalara yüksek miktarlarda likit

sürerken finans kuruluşları subprime piyasalarına ve birbirilerine borç vermemeye başlamışlardır (Neal, 2008). Yüksek likidite seviyesi, düşük faiz oranları, düşük sermaye maliyeti ve güvenli yatırımların verim oranının çok düşük olması piyasalarda bu şekilde belirsiz ve karmaşık bir atmosfer oluşturmuştur (Gurria, 2008). Bu sırada kredi derecelendirme kuruluşları peş peşe bu tahvillerin notunu indirirken paralarını fonlardan çekmek isteyen yatırımcı sayısındaki artışla birlikte bu ürünleri nakde çevirmek de zorlaşmıştır. Aynı kredi derecelendirme kurumlarının, bu tahvillere yakın tarihlerde olumlu notlar verirken, rüzgarın terse dönmesiyle not indirimlerine gitmeleri sistemin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu yatırım araçlarının fiyatları oldukça düşmüş ve milyarlarca dolarlık fonlar neredeyse değersiz hale gelmiştir. Şirketler paralarını almak isteyen yatırımcılara ödeme yapmak için, hatta fonlarını çevirmek için bile para bulamaz hale gelmişlerdir (Öztürk, 2008).

Bu gelişmeler sonucunda yatırımcıların fonlardan paralarını çekmesiyle sorun finansal piyasalara sızramış ve bununla birlikte konut fiyatları daha da düşmüştür. Fonlardan çekilen paralarla birlikte likidite sıkıntısı artmış ve ABD'de konut kredilerinin gayri safi milli hâsıla içindeki payının yaklaşık yüzde 54'lerde bulunmasından dolayı kredilerde yaşanan bu kriz ekonomiyi doğrudan etkilemiştir. Ev fiyatları son yılların en düşük seviyesine gerilerken birçok sektör olumsuz yönde etkilenmiş ve yüz binlerce insan işsizlikle yüz yüze kalmıştır. Mortgage kredisini ödeyemeyen kredi kullanıcısı aldığı evi bankaya bırakmak zorunda kalmıştır. Normal şartlar altında bankalar bu evi satarak zararın bu şekilde karşılanması yönünde hareket ederler. Fakat ev fiyatlarındaki aşırı düşüşten dolayı evlerin satılması bile borcun kapanmasına olanak vermemiştir. Bu da finansal krizin tetikleyicisi olmuştur.

Son bir söz olarak mortgage krizinin oluşumu ve etkisini artırarak devam ettirmesi sürecinde izlenen yanlış veya eksik politikaları birkaç başlık halinde bir araya getirmek mümkündür. Bunlar; şeffaflık, menkul varlık değerlemesi, risk yönetimi, piyasa disiplini, derecelendirme kuruluşları ve likidite yönetimi gibi konularında izlenen yanlış politikalar (Ackermann, 2008). Amerikan piyasalarında yaşanan bu kriz daha sonra Avrupa, Asya ve tüm dünyaya yayılmıştır.

4. KRİZİN TÜM DÜNYAYA YAYILIŞI

Finansal piyasalardaki entegrasyonun bir sonucu olarak bir piyasada meydana gelen olumsuz bir dalgalanma kısa sürede diğer piyasaları da etkileyebilmektedir. Buna finansal krizlerin “bulaşma” özelliği denir. Finansal krizlerde bulaşma kavramı birbirinden farklı ülke ekonomilerinde ortaya çıkan olumsuz dalgalanmaların, döviz kurlarında, hisse senedi fiyatlarında ve sermaye giriş-çıkışlarındaki ilişki nedeniyle bir ülkeden diğerine atlayarak yayılması anlamında kullanılmaktadır (Karabıyık, 2004). ABD merkezli bu krizde, hemen her ülkenin ABD finans piyasasıyla ilişki içersinde olması nedeniyle başta AB ülkeleri olmak üzere birçok ülkeye bulaşmıştır.

Krizin kaynağı olan konut piyasasında, fiyatların düşüş eğiliminin devam etmesi ve başta mortgage senetleri olmak üzere, bu senetler üzerine yazılan, swap, opsiyon ve diğer türev sözleşmelerinin sürekli değer kaybetmesi, bu enstrümanları aktiflerinde bulunduran finansal kurumların varlıklarında önemli azalışlara neden oldu. Finansal kesimdeki sorunlar, 2008 Mart ayında nakit sıkıntısı nedeniyle batmanın eşğine gelen ABD'nin en büyük bankalarından biri olan Bear Stearns'ın, JP Morgan'a yok pahasına satılmasıyla

iyiden iyiye gün yüzüne çıktı. Bu boyuttaki bir bankanın batışı, sırada yeni batıkların olabileceğini işaret ediyordu. Nitekim öyle de oldu. Ağustos ayında ABD'nin en büyük yedinci mortgage sağlayıcı bankası IndyMac Bancorp'a Federal Tasarruf Sigorta Fonu (FDIC) tarafından el konuldu. Ardından Fannie Mea ve Freddie Mac adlı yarı kamu kuruluşu niteliğindeki mortgage devlerinin yönetimi tamamen kamulaştırıldı. Lehman Brothers'ın iflasına izin verildi ve Merrill Lynch, Bank of America tarafından satın alınarak tüzel kişiliği sonlandırıldı. Bu iki kurumun ABD'nin 3. ve 4. büyük yatırım bankaları olduğu göz önüne alınırsa sorunun boyutu daha net anlaşılabilir. Kara listenin son üyelerinden ABD'nin ve dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden biri olan AIG (American International Group) FED'in sağladığı 85 milyar dolarlık krediyle son anda ipten alındı. ABD'nin en büyük iki yatırım bankası Morgan Stanley ve Goldman Sachs, yatırım bankacılığı faaliyetlerine son verdi ve böylece ABD'de yatırım bankacılığı defteri tamamen kapanmış oldu. Batık haberlerine her geçen gün bir yenisinin daha eklendiği ABD'de Eylül ayı içerisinde ülkenin en büyük mevduat bankası Washington Mutual'ın da kamulaştırılması krizin büyüklüğünü bir kez daha gözler önüne serdi (Doğan, 2008).

Daha sonra gelen olumsuz haberler, Avustralya ve AB kaynaklıydı. Basis Capital 275 milyon dolarlık, Absolute Capital de 177 milyon dolarlık fonunun çöktüğünü açıkladı. Bu haberin ardından diğer fonlardan da üst üste benzer açıklamalar geldi (Öztürk, 2008). İngiltere, HBOS'u Lloyds'la zorunlu olarak evliliğe götürürken ardından mortgage devi Bradford&Bingley'e el koydu. Avrupa'nın en büyük bankalarından biri olan Fortis'in %49'u Benelüks ülkeleri tarafından kamulaştırıldı. Böylece Fortis, Lüksemburg-Hollanda-Belçika ortak girişiminin sağladığı 11.2 milyar euro ile ayakta tutulmaya çalışıldı (Doğan, 2008).

ABD'de yaşanan mortgage krizi bu ülkede bulunan bankalarla tahvil ve bonolara ortak olan bankaları derinden sarsmıştır. Bu bankalar genellikle AB bankalarıdır. Diğer yandan, ABD'nin faiz indirimine gitmesi bu ülkenin diğer ülkelere olan ihracatını artırmış ve bu ülkelerden ithalatını azaltmıştır. Dolayısıyla, dünyanın en büyük ithalatçısı (dış ticaret hacmi dünya dış ticaret hacminin yaklaşık yarısı) olan bu ülkedeki politika ülkeye ihracat yapan ülkelerdeki firmaları çok zor duruma sokmuştur. Bu noktada AB'nin değerli kur politikası dünya ihracatının bir kısmını AB bölgesine çekmiş ve ihracat odaklı krizin daha da derinleşmesini bir nebze engellemiştir.

Kriz zamanlarındaki borsa çıkışları gelişmekte olan ülkelerin borsalarını olumsuz etkilemektedir. Finansal yapının sığ olması da bu ülkelerde reel sektörün büyüme hızını düşürmektedir. Finansal sektörde büyük oranda yabancı sermayeli kuruluşları barındıran gelişmekte olan ülkeler (Ukrayna, Gürcistan, Macaristan gibi) krizden daha çok etkilenmiştir. Bankacılık sektöründe yabancı payı en düşük olan İtalya, batı ülkeleri arasında krizi en az hasarla atlattığıdır (Apak, 2009)

Subprime kredi krizi emeklilik fonlarını da derinden yaralamıştır. Bilindiği gibi emeklilik yatırımlarının sermaye pazarlarındaki rolü giderek artmaktadır. Ne yazık ki birçok emeklilik fonu mortgage krizinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Örneğin birkaç ulusal emeklilik fonu subprime mortgage kredilerine önemli miktarlarda yatırım yapmıştır. Ohio'nun Kamu Çalışanı Emeklilik Sistemi subprime mortgage kredilerine yaklaşık 530 milyon dolar yatırım yapmıştır. Benzer şekilde California Kamu Çalışanı Emeklilik Sistemi'nin 2.5 milyar dolarlık bir mortgage yatırımı söz konusudur. Dahası birçok özel ve kamu emeklilik fonu önemli miktarlardaki kaynaklarını Hedge fonlara ve subprime mortgage sisteminin tersine dönmesiyle olumsuz etkileri olabilecek diğer ortak fonlara

yatırımlardır. Hal böyle olunca mortgage sistemindeki tökezleme birçok ülkedeki emeklilik fonlarında derin yaralar açmıştır. Örneğin Massachusetts Kamu Çalışanı Emeklilik Sistemi Sowood Capital Management L.P. fonu subprime kredilerinden dolayı çöktüğünü açıkladıktan sonra 2 Ağustos 2007’de 30 milyon dolar kaybetmiştir.(Martin ve Scogland, 2008)

Peş peşe gelen çöküşler endişeleri artırırken, tüm dünya borsalarında satış dalgası yaratmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda krizin boyutu ABD'nin sınırlarını aşarak başta Avrupa olmak üzere tüm dünyaya yayılmıştır. Çünkü; sermaye piyasaları da artık globalleşmenin bir sonucu olarak aşırı entegrasyon ve etkileşim içerisinde bulunmaktadır.

5. KRİZİ YOK ETMEK İÇİN YAPILAN GİRİŞİMLER

Her geçen gün yeni bir devin batış haberinin gelmesi ABD’de finans kurumlarının sorunlarına kökten bir çözüm ihtiyacını doğurdu ve ABD hükümeti tarafından sorunu temelinden çözmeye yönelik en büyük adım atılarak TARP fikri kamuoyuyla paylaşıldı. Sıkıntılı bir sürecin ardından 2008 Ekim ayının hemen başlarında Temsilciler Meclisi 850 milyar dolarlık büyüklüğe ulaşan kurtarma paketine onay verdi. TARP (Troubled Assets Relief Program) olarak adlandırılan “Kötü Aktifleri Kurtarma Planı” kısaca; finansal kurumların elinde bulunan değeri düşen, değersiz veya likiditesi düşük varlık veya borçların tamamının oluşturulacak yapı çerçevesinde satın alınmasını ve yerine nakit ve nakde yakın varlıkların verilmesini ifade ediyordu. Plan başta ABD başkanı Bush ve FED başkanı Bernanke tarafından kurtuluş için tek çare olarak gösterilse de planın onaylanması sonrasında da piyasalardaki bunalımın devam ettiği görüldü.

Avrupa Birliği ülkeleri, krizin Avrupa’da da güven bunalımına dönüşmemesi için mevduata sağlanan devlet garantilerini arttırdılar ya da sınırsız hale getirdiler. Bununla birlikte başta krizin Avrupa’da en çok hasar verdiği ülke olan İngiltere’de de ABD’dekine benzer bir şekilde bankaların likidite sıkıntısını gidermek için bir plan yürürlüğe sokuldu. Plan, hükümet tarafından İngiliz bankalarına 50 milyar Sterlin tercihli hisse senedi karşılığı sermaye aktarımı yapılmasını ve Bank of England’ın da “özel likidite programı” adlı bir imkanla bankalara 200 milyar Sterling’e kadar kısa vadeli kredi açabilmesini sağlıyor. Ayrıca devlet, bankalara vadesi gelen borçlarını çevirmeleri için 250 milyar Sterling’e kadar da garanti verebilecek. Son olarak piyasalara işlerlik kazandırmayı amaçlayan FED, ECB (Avrupa MB), BOE (İngiltere MB), Bank of Canada, İsveç ve İsviçre Merkez Bankaları ile Japonya Merkez Bankası (BoJ) toplu olarak faiz indirimine gittiler. Kredi koşullarındaki daralmanın ekonomide zaten süregelen yavaşlamayı resesyona çevireceği endişesi faiz indirimlerinin temel gerekçesi olarak gösterildi (Doğan, 2008).

Global bazda krizi bertaraf etmek için yapılan tüm bu çabalar piyasalarda sadece kalbi durmak üzere olan bir hastaya yapılan elektrik şokunun sağladığı etkiyi göstermiştir. Bu tedbir paketleri hastayı hayata döndürmeye yeterli oldu ise de ayağa kaldırmayı başaramamıştır. Piyasalardaki güven krizi atlatılamamıştır. Güven ortamının sağlanamamasının ise krizin gün geçtikçe güç kazanmasına yardımcı olacağı muhtemeldir.

6. MORTGAGE KRİZİNİN TÜRKİYE’YE ETKİLERİ

Kriz Temmuz 2007 yılında patlak vermiştir. Ülkemizde mortgage sistemi, 5582 sayı ile “konut finansmanına ilişkin çeşitli kanunlarda değişiklik yapılması hakkındaki kanun” olarak Mart 2007’de kullanılmaya başlanmıştır (Teker ve Özkan, 2008). Türkiye’de mortgage kredisi kullanıcı sayısı 70 milyonluk nüfus içinde 500 bin civarında ve pazarının büyüklüğü 30 milyar dolar seviyelerindedir. Kredi dönüşünde bir takım sorunlar olabilir ama bunlar hiçbir bankayı zora sokacak ölçekte değildir. Bankaların gayrimenkul sektörüne ayırdıkları kaynaklar sınırlı düzeydedir (Ekinci, İ., 2008). Türkiye’de şu anda uygulanmakta olan mortgage sisteminin Amerika’da bir süredir devam eden mortgage kaynaklı krizin temelinde yatan hatalardan etkilenme olasılığı son derece düşüktür. Bunun birinci sebebi, daha henüz olgunlaşmamış olan Türkiye Mortgage piyasasında üst ve alt gelir seviyesinden aileler için farklı faiz oranları uygulamasının söz konusu olmamasıdır. Mortgage sisteminin uygulanmasında başlangıç noktasında olan Türkiye’de, bankalar belirli bir gelir ve kredi değerlendirme sürecinden geçen tüketiciler için sabit ödeme imkanı sunan ve diğer ürünlere nazaran daha az risk taşıyan sabit faizli ürünlerle hizmet vermektedir. İkinci sebep olarak da, Mortgage piyasası ürünlerinin menkul kıymet niteliği taşınamaması, dolayısıyla borç vermeden kaynaklanan riski dış kaynaklı yatırımcılara aktaramaması ve bütün borç kaynaklı riski üstlenmesinden kaynaklanmaktadır. Son olarak ise Türkiye’deki bankaların 1-2 yıl sonra tüketicileri büyük yükümlülükler altına sokabilecek ürünleri piyasaya sürmemesi bu piyasanın güvenli bir piyasa olduğunu gösteren bir sebeptir.

Amerika’daki Mortgage krizinin öncesinde Türkiye’nin orta sınıfına hitap etmeyi taahhüt eden mortgage sistemi gibi Amerika’daki Subprime Mortgage ürünleri ile milyonlarca düşük gelirli Amerikan vatandaşına uzun yıllar boyunca ev sahibi olma imkanı verilmiştir. Bugünkü Türkiye mortgage piyasasıyla Amerikan mortgage piyasasının başarısız olan “Subprime” kredileri ilişkilendirmeye çalışmak hatalı sonuçlara neden olacaktır. Ayrıca ülkemizde zaten düşük olmayan faiz oranları sistemin etkisiyle tam düşme eğilimi içerisindeyken bu krizin çıkması faiz oranlarını aksi yönde hareket ettirmiştir. Bu da zaten çok düşük seviyede olan konut kredisi kullanma oranının daha da düşmesine neden olmuştur. Bununla birlikte verilen kredilerin büyük çoğunluğu sabit faiz oranlı olduğu için faiz oranları yükselse dahi, geri ödemelerde herhangi bir artışa neden olmamaktadır. Yani ülkemizde Amerika veya İngiltere deki gibi kredi geri ödeyememe gibi bir nedenden dolayı kriz çıkma ihtimalinin düşük olduğu düşünülmektedir. (Peşken, 2008).

Türkiye’de mortgage piyasasının henüz emekleme aşamasında olması tabii ki ülkemizin krizden hiç etkilenmediği anlamına gelmemektedir. Bu kredi krizi, “Likidite” olarak bilinen, bankaların borç vermek üzere ihtiyaç duydukları hazır nakit paraya olan erişimini sınırlandırarak dünya üzerindeki tüm bankaları etkilemiştir. Yabancı kaynaklardaki bu gelişmeler üzerine yüksek likidite maliyeti ile karşılaşan Türk Bankaları, bu maliyetlerdeki artışı tüketicilere kredi ürünlerinde daha yüksek faiz oranı uygulayarak aktarmak durumunda kalmıştır. Amerikan subprime mortgage pazarındaki sorumsuzluğun Türkiye gibi tam olgunlaşmamış mortgage piyasasına direkt bir etkisi olmasa da Türk Bankaları, üreticiler ve tüketiciler yayılan bu krizin etkilerini hissetmektedirler.

Ülkemiz ekonomisi genel anlamda dışarıdan gelen sıcak para ile döndüğü için, yüksek miktarlarda sıcak para çıkışı ülkemizi sıkıntıya sokmuştur. Krize giren Amerika veya İngiltere gibi ülkeler likidite eksikliğini gidermek amacıyla faiz oranlarında artışa gitmiş, bu da ülkemizdeki yabancı yatırımcıyı kendi ülkelerine çekmiştir. Bu durumda ülkemizden yüksek miktarlarda sıcak para çıkışı olmuş bu da ekonomik bir bunalıma yol açmıştır. Ayrıca sıcak para akışı da bir anda kesilmiştir. Kriz öncesinde Türkiye’de faiz oranları

ABD'dekinden yüksek olduğu için yatırımcılar ABD'den düşük faizle dolar bulur, Türk parasına çevirir ve Türkiye'de hazine bonosuna yatırır. Faizlerin dünya çapında yükselmesiyle bu hareket tersine döndü ve ülkemizde de bir likidite krizi baş gösterdi. Yabancı yatırımcıların Türk bankalarındaki paralarını çekerek ülkelerine götürmeleri ülkemizde döviz kurlarında aşırı bir yükselmeye neden olarak Türk parasının değer kaybetmesine yol açtı. Ayrıca bu panik ortamında yabancı yatırımcılar İMKB'deki hisselerini hızla satma eğilimine girdiler. Bu sebeple borsa 20.000 sınırına kadar geriledi ve birçok şirketin mali durumu tepe taklak oldu. Daha sonraları ABD ve AB gibi ülkelerin krizi geçiştirmek amaçlı yaptıkları faiz indirimleri dolayısıyla ülkemizde kurlar biraz yükselse de eski seviyelerine ulaşamadı.

7. SONUÇ

ABD'de meydana gelen tüketim artışları ve buna ek olarak verilen subprime mortgage kredilerinin genişlemesi bireylerin gelirlerinden daha fazla tüketim yapmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla mortgage kredilerinin dönüşümünde bir aksaklık yaşanmış ve bu aksaklık kriz halini almıştır. Geri dönüşümü olmayan krediler ve düşen satın alma gücü reel sektöre yayılmıştır. Nitekim ABD ekonomisinde durgunluk yaşanmış ve yatırımlar azalmıştır. Bunlara ilaveten işsizlik artmış ve reel sektör bir darbe daha yemiştir. Dolayısıyla, ABD'de kriz dip noktasını görmüştür. ABD'de yaşanan mortgage krizi bu ülkede bulunan bankalarla alışveriş içerisinde olan çoğunluğu AB bankaları olmak üzere birçok bankayı etkilemiştir. Sonuç olarak ABD merkezli meydana gelen mortgage krizi global bir bunalıma dönüşmüştür. Bununla birlikte ABD hükümetinin aldığı ekonomik tedbirler krizin daha da ağırlaşmasını kısmen de olsa engellemiştir. Böylece, reel sektör daha fazla darbe almamıştır.

Kriz süresince yaşananlar kadar sonrasında olacaklar da oldukça önemlidir. Artık ülkelerin iç ve dış piyasalarında hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı açıktır. Krizin etkilerini önümüzdeki yıllarda da hissettirmeye devam edeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, finansal piyasalar ve iş dünyasının daha sıkı tedbirler alması gerekmektedir. Ortaya çıkan durgunluk, dünya çapında hem finansal piyasalarda hem de reel sektörde negatif ve şiddetli etkilerini gösterecektir. Kapanan veya küçülen firmalar nedeniyle işsizliğin artması beklenmektedir. Kriz öncesi kârlılığı oldukça yüksek, varlıkları değerli olan şirketler daha düşük kârlılıkla çalışmak durumunda kalabileceklerdir. Önümüzdeki yıllarda kurumlar ve bireyler ödeme güçlükleri olmasa bile güvensizlik ortamı nedeniyle borçlanmada sıkıntılar yaşayabilir. Bu nedenle, güvenin yeniden sağlanması oldukça önemli bir konudur. Güvenin sağlanmasına yönelik çeşitli stratejiler izlenmeli ve kriz yönetiminde ilk adım olan "güveni sağla" kuralı yerine getirilmelidir.

Diğer taraftan kurumların ya da bireylerin borçlanma istekleri azalabilir ve ellerinden geldikçe borçtan kaçınmak isteyebilirler. Çünkü yardım paketleri ne kadar zorlarsa zorlarsın, borç alanlar borçlanmanın paranın kolay elde edildiği döneme göre daha zor ve maliyetli olduğunu düşüneceklerdir. Uzun süreli varlıkları kısa süreli kâğıtlarla fonlamanın sakıncaları anlaşılmış olduğundan, finansman bonosu piyasası daralabilecektir. Eğer kredi piyasaları kötüleşmeye devam ederse, gelişmekte olan ülkeler bunun etkilerini derinden hissedeceklerdir. Bu durum, gelişmekte olan ülkeler arasında yer alması bakımından ülkemizin üzerinde titizlikle durması gereken önemli konulardan biridir.

Krizin bize etki etmeyeceğini söyleseler de, gerçekte etkisi olacaktır. Reel sektöre de etki yapacaktır, işsizlik üzerine de etki yapacaktır, dış ticaret üzerine de etkisi olacaktır. Bunun aksini düşünmemek gerekir. Onun dışında Türkiye’de bankacılık sektörü üzerinde çok büyük bir etkisi olur mu, 2001 gibi bir olay yaşanır mı diye bakılacak olursa; 2001’de çok sayıda banka vardı. Ufak bankalar çok fazlaydı. Buların bir kısmı elendi. Bugün bankaların %50’sine yakını yabancıların kontrolündedir. Üç tane çok önemli kamu bankası var. Diğerleri ise birkaç tane büyük holding kontrolündedir. Böyle bir bankacılık sisteminde çok fazla hasar olacağı beklenmez (Sarıkamış vd, 2009).

Türkiye ekonomisinde krizin etkilerinin fazla görülmeceği düşünülmeyle beraber kurumsal riskler krizin etkisini artırabilecektir. Bunun için Basel II uygulaması, yabancı bankalara tahkim avantajının sağlanması, banka analizlerinin statik olarak yapılması ve ön uyarı sisteminin geliştirilmesi, TMSF’nin tasarruf sigortası işini hükümete iki yıllığına devretmesi ve merkez bankasının likidite sağlayarak hangi sektörlerle ne kadar fon sağlayacağını bilmesinin bilinmesi konularının ekonomiyi oluşturan kesimlerle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Apak, 2009).

Piyasalar üzerinde bütün sistemi izleyen etkin ve bağımsız bir denetim ve gözetim mekanizmasının oluşturulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bir daha böyle bir krizin yaşanmaması için piyasaların daha fazla şeffaf olmasına ve etkin finansal düzenlemelere gerek duyulmaktadır. Finansal sistemdeki bütün riskler yakından izlenmeli, finansal kuruluşlar tarafından ne kadar makro risk alındığı ve çeşitli fonlardan oluşan borç havuzlarının ne kadar risk taşıdığı açıklanmalı, ilgili kişi ya da kurumların bu risklerden haberdar olması sağlanmalıdır. Finansal kuruluşların bilançolarındaki riskli enstrümanları değerlendirme kriterleri yeniden ele alınmalıdır. Dolayısıyla, piyasalarda gözetim ve denetimin önemi artırılmalıdır.

Öte yandan 1978’den itibaren ülkemizi sarsan krizler ve son olarak bu kriz finansal ve reel sektörleri derinden yaralamıştır. Türkiye’nin bu durumdan çıkış yollarından birinin ülkeye giren hammaddelerin bir kısmının devlet tarafından sübvansede edilmesi ve transfer harcamalarının artırılması olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu yolla, hem iç hem de dış sektördeki durgunluk azalabilecektir. Ayrıca ülkeden sıcak para çıkışı en aza indirilmeli hatta mümkünse daha çok para çekebilme için girişimlerde bulunulmalıdır. Aksi takdirde çok ciddi bir likidite krizine girilebilecek ve ülke kaosa sürüklenebilecektir. Bu tedbirlerin krizin olumsuz etkilerini yok etmek için yeterli olacağını söylemek mümkün değildir. Ancak, bu tedbirlerin bütün dünyayı sarsan bu krizin ülkemizde neden olacağı olumsuzlukların önemli ölçüde azaltılmasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ackermann, J., (2008), “The Subprime Crisis and Its Consequences”, Journal of Financial Stability, Vol 4, 329-337
- Apak, S., (2009), “1929 ve 2008 Krizlerinin Karşılaştırılması: Dünya ve Türkiye Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 41, 6-15
- Demir, F., Ermişoğlu, E., Karabıyık, A., ve Küçük, A., (2008), “ABD Mortgage Krizi”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Çalışma Tebliği, 3, Ankara
- Doğan, Ü., (2008), “Adım Adım ABD ile Avrupa’daki Bankacılık Krizi ve Türkiye”, <http://www.finans.ekibi.net/forum/adim-adim-abd-ile-avrupadaki-bankacilik-krizi-ve-t-2381.html>, (Ers: 15.10.2008)

- Ekinci, İ., (2008), “Global Kriz Türkiye’yi Nasıl Etkiler?”, <http://www.sosyalist-kurd.net/turkiye/1084-global-kriz-tuerkiyeyi-nasl-etkiler-1-brahim-ekinci-.html>, (Eriş: 01.10.2008)
- Gurria, A., (2008), “The Global Financial Crisis”, *New Zealand International Review*, Vol 33 (6), 17-19
- Karabıyık, L.E., (2004), “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Etkileri”, Marmara Kitabevi
- Martin, C.C. ve Scogland, W.L., (2008), “The Subprime Crisis”, *Employee Relations Law Journal*, Vol 33 (4), 106-110
- Neal, P., (2008), “The Subprime Mortgage Crisis: Lessons for Regulators”, *Policy*, Vol 24 (2), 19-25
- Öztürk, F., (2008), “Mortgage Krizi: Nedenleri, Etkileri ve Sonuçları”, http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=35395, (Eriş: 03.08.2008)
- Peşken, G., (2008), “Mortgage Krizi Nedir ve Türkiye’ye Olası Etkileri”, http://www.gunebakis.com.tr/makale.php?id=950&archive_list=1&t=Mortgage_Krizi_Nedir_ve_T%C3%BCrkiye%E2%80%99deki_Olas%C4%B1, (Eriş:15.10.2008)
- Sarıkamış, C., Önder, İ. Ve Akgüç, Ö., (2009), “Dünya Ekonomik Krizi ve Bu Kriz Karşısında Türkiye’nin Durumu”, *Yuvarlak Masa Toplantısı, Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 41, 16-25
- Seyidoğlu, H., (2002), “Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük”, *Güzem Can Yayınları*
- Teker, S. ve Özkan, Ç., (2008), “Konut Kredileri ve Menkulleştirme İçin Bir Model Önerisi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 37, 25-38

ANKARA ÜNİVERSİTESİ KALECİK MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ EĞİTİMLERİNE BAKIŞI VE ÖĞRENİM SONRASI BEKLENTİLERİ

**HOW THE STUDENTS OF ANKARA UNIVERSITY KALECİK
VOCATIONAL SCHOOL SEE THEIR VOCATIONAL EDUCATION AND
WHAT ARE THEIR EXPECTATIONS AFTER GRADUATION**

Dilara ERDEN¹

Pınar ŞANLIBABA²

ABSTRACT

In this study, a 23-question questionnaire has been administered to find out the socio-cultural backgrounds of the students of Ankara University Kalecik Vocational School, their ideas on the school and education, and their future expectations. A total of 233 students participated in the questionnaire from the following departments: Horticulture, Landscape, Food Technology, and Wine Production Technology and Viticulture. According to the results, 43% of the students are vocational high school graduates and the remaining 57% are general high school graduates. 53% stated that they preferred Kalecik Vocational School due to the name of the university. 84% of vocational high school graduates stated that they chose this school as its curriculum is parallel to that of their high schools whereas 95% of general high school graduates chose it as they had some information about the program. Only 20% of vocational high school graduates think that their high school education is adequate for what they study at university now. 69% of our students stated that they are hopeful about the future and can work at a job relevant to his program.

Key words: Vocational School, Student, Education

ÖZET

Bu çalışmada; Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin sosyo-kültürel durumlarını, yüksekokul ve yüksekokulda verilen eğitim hakkındaki düşüncelerini ve gelecek beklentilerini ortaya koyabilmek amacıyla 23 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ankete Kalecik Meslek Yüksekokulu'nda Bahçe Ziraatı, Peyzaj, Gıda Teknolojisi, Şarap Üretim Teknolojisi ve Bağcılık Programlarında okuyan toplam 233 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin % 43'ü meslek lisesi, % 57'si genel lise çıkışlıdır. Öğrencilerin Kalecik Meslek Yüksekokulu'nu tercih etme sebebi olarak % 53'lük kısmı üniversitenin adından dolayı olduğunu belirtirken, okuduğu programı seçme nedeni olarak meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin % 84'ü lisede okuduğu programa uygun olduğu için, lise çıkışlı öğrencilerin ise % 95'i program hakkında bilgi sahibi oldukları için seçtiklerini belirtmişlerdir.

¹ Dr., Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu, erden@ankara.edu.tr.

² Yrd.Doç.Dr., Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu, pinarsanlibaba@hotmail.com

Meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin ancak %20'si lise eğitiminin şu anki okumakta olduğu program için yeterli alt yapı oluşturduğunu düşünmektedir. Öğrencilerimizin % 69'u gelecekte umutlu olduğunu ve alanıyla ilgili bir işte çalışabileceğini belirtmişlerdir.

Anahtar kelime: Meslek Yüksekokulu, Öğrenci, Eğitim

1. GİRİŞ

Meslek Yüksekokulları, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmeyi hedefleyen eğitim kurumlarıdır. Türkiye’de bir taraftan başta sanayi olmak üzere diğer tüm sektörlerin ihtiyacı olan “nitelikli işgücü” talebi karşılanamazken, diğer taraftan iş bulamama sıkıntısı içinde binlerce mezun oldukça çelişki yaratmaktadır.

Meslek Yüksekokulları genç nüfusun talebini karşılamak ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmak için kurulmuşlarsa da, 4702 sayılı yasa kapsamında 2002 yılında başlayan meslek lisesi mezunlarına üniversiteye girişte sağlanan “sınavsız geçiş” uygulaması ile birlikte ortaöğretimde özellikle de meslek liselerinde eğitim-öğretimde görülen aksaklıkların yükseköğretime taşındığı ve eğitim kalitesini düşürdüğü tartışmasız bir gerçektir.

Bu çalışma Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu’nda öğrenim gören öğrencilerin sosyo-kültürel durumlarını, yüksekokul ve eğitim durumu hakkındaki düşüncelerini ve gelecek beklentilerini ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu Bahçe Ziraatı, Peyzaj, Gıda Teknolojisi, Şarap Üretim Teknolojisi ve Bağcılık Programları’nda okuyan toplam 233 öğrenciye, 23 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anket soruları üç ana başlıkta toplanmıştır:

- a. Öğrencinin sosyal durumu ile ilgili sorular,
- b. Okuduğu meslek yüksekokulu ile ilgili sorular,
- c. Gelecek beklentisi ile ilgili sorular.

Anket sonuçlarının değerlendirilmesi % olarak yapılmış, herhangi bir istatistik program kullanılmamıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Ankete katılan 233 öğrencinin % 71’i (165 öğrenci) bayan, % 29’u (68 öğrenci) ise erkektir. Öğrencilerin % 59’u (137 öğrenci) 1. sınıf, % 41’i (96 öğrenci) ise 2. sınıftır. Öğrencilerin okudukları programlara göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Meslek Lisesi ve Genel Lise Çıkışlı Öğrencilerin Programlara Göre Dağılımları

Program	Genel Lise Çıkışlı Öğrenci Sayısı	Meslek Lisesi Çıkışlı Öğrenci Sayısı	Toplam
Bahçe Ziraatı	53	4	57
Peyzaj	56	12	68
Gıda Teknolojisi	-	80	80
Şarap Üretim Teknolojisi ve Bağcılık	23	5	28

Ankete katılan öğrencilerin % 43'ü (101 öğrenci) meslek lisesi, geri kalan % 57'si (132 öğrenci) genel lise (düz lise, süper lise, anadolu lisesi, fen lisesi, vb.) çıkışlıdır. Tablodan da görüleceği üzere Gıda Teknolojisi Programı öğrencilerinin tamamı sınavsız geçiş yapan meslek lisesi mezunlarıdır.

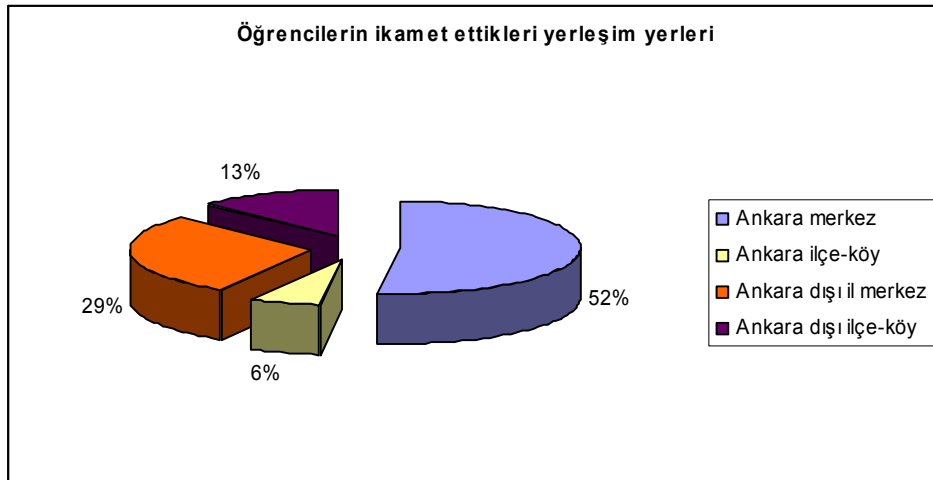
Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumu Tablo 2'de verilmiştir. Tablodan da görüldüğü üzere öğrenci ebeveyninin büyük kısmı ilköğretim mezunudur.

Tablo 2. Anne-Baba Eğitim Durumu

	Anne Eğitim Durumu		Baba Eğitim Durumu	
	Sayı	%	Sayı	%
İlköğretim	154	66	116	50
Lise	63	27	72	31
Üniversite	6	7	41	18
Lisans Üstü	-	-	4	1

Öğrencilerin ikamet ettiği yerleşim yerleri şekil 1'deki gibi bir dağılım göstermiştir.

Şekil 1. Öğrencilerin İkamet Ettikleri Yerleşim Yerleri

Ankette yer alan “ Tercih yaparken yüksekokulun Ankara’nın dışında bir ilçede olduğunu biliyor muydunuz?” sorusuna, öğrencilerin % 63’ü (147 öğrenci) evet cevabını verirken, % 37’si (86 öğrenci) hayır cevabını vermiştir.

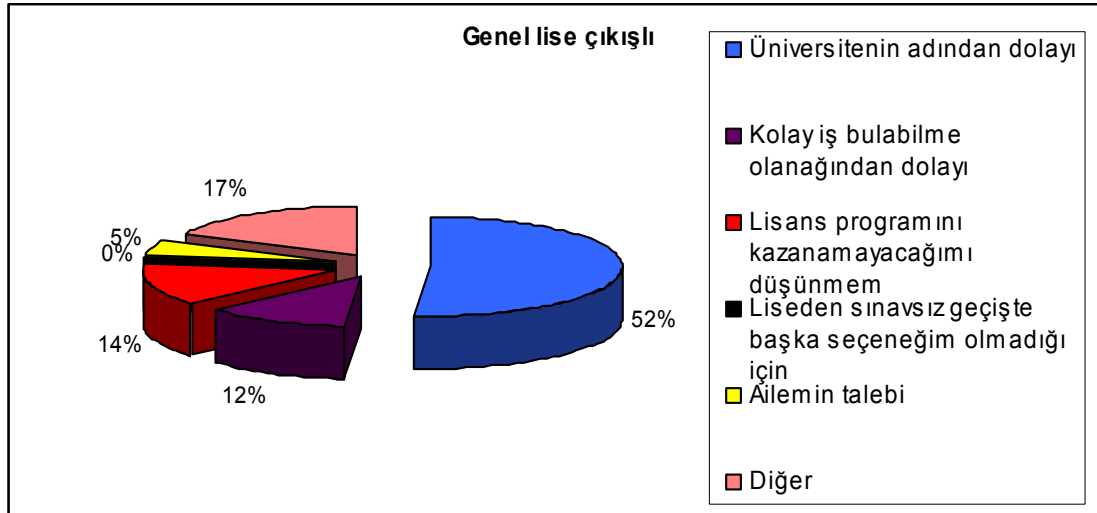
Tablo 3’de öğrencilerin öğrenim süresince nerede kaldıkları düzenlenmiştir. Öğrencilerimizin % 59’luk kısmı ilçede bulunan Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurdunda kalmayı tercih etmişlerdir.

Tablo 3. Öğrencilerin Öğrenim Süresince Kaldıkları Yerler

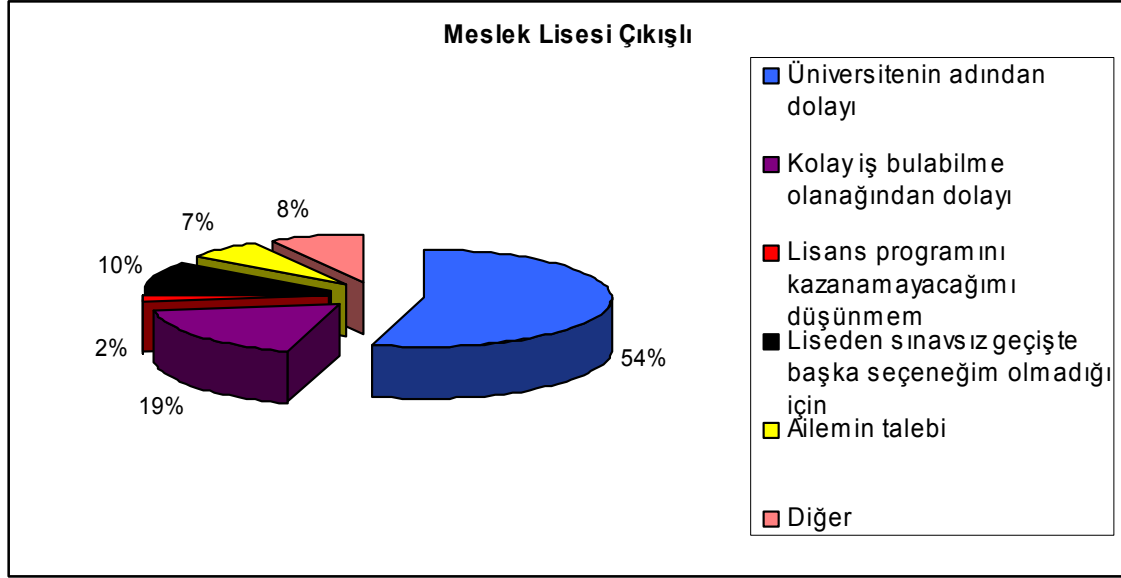
	Sayı	%
Ailesiyle birlikte	51	22
Akrabasının yanında	4	0,5
Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurdunda	136	59
Özel veya Vakıf Yurtlarında	5	3
Arkadaşlarıyla veya tek başına ev tutarak	34	15
Diğer	3	0,5

Öğrenciler farklı amaçlarla Meslek Yüksekokullarını tercih etmektedirler. Şekil 2 ve 3’de öğrencilerin Kalecik Meslek Yüksekokulu’nu tercih etme nedenleri yer almaktadır.

Şekil 2. Genel Lise Çıkışlı Öğrencilerin Kalecik Meslek Yüksekokulu’nu Tercih Etme Sebepleri

Şekil 3. Meslek Lisesi Çıkışlı Öğrencilerin Kalecik Meslek Yüksekokulu'nu Tercih Etme Sebepleri

Anket sonuçlarına göre okuduğu programı seçme nedeni olarak meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin % 84'ü lisede okuduğu programa uygun olduğu için, genel lise çıkışlı öğrencilerin ise % 95'i program hakkında bilgi sahibi oldukları için seçtiklerini belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilerin Okuduğu Programı Seçme Nedenleri

	Genel Lise Çıkışlı		Meslek Lisesi Çıkışlı	
	Sayı	%	Sayı	%
Program hakkında bilgi sahibi	125	95	16	16
Lisede okuduğu programa uygun olduğu için	7	5	85	84

Meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin % 76'sı ve genel lise çıkışlı öğrencilerin ise % 63'ü okuduğu programı isteyerek yazdığını ve memnun olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 5).

Tablo 5. Öğrencilerin Okudukları Program İle İlgili Düşünceleri

	Genel Lise Çıkışlı		Meslek Lisesi Çıkışlı	
	Sayı	%	Sayı	%
İsteyerek yazdım ve memnunum	83	63	77	76
İsteyerek yazdım ama memnun değilim	13	10	11	11
İstemeyerek yazdım ama memnunum	27	20	9	9
İstemeyerek yazdım ve memnun değilim	9	7	4	4

Tablo 6'da görüleceği üzere öğrencilerin % 42'si ÖSS sınavına tekrar gireceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6. Öğrencilerin ÖSS Sınavına Tekrar Girme İstekleri

	Sayı	%
Evet	98	42
Hayır	76	33
Henüz karar vermedim	59	25

Anketteki “Program derslerinin mesleki alanda yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin % 54’ü evet yanıtını verirken, genel lise çıkışlı öğrencilerin % 53’ü ise kısmen yeterli olduğu yanıtını vermişlerdir (Tablo 7).

Tablo 7. Program Derslerinin Mesleki Alanda Yeterlilik Durumu

Program derslerinin mesleki alanda yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Genel Lise Çıkışlı		Meslek Lisesi Çıkışlı	
	Sayı	%	Sayı	%
Evet	40	31	55	54
Kısmen	69	53	34	34
Hayır	23	16	12	12

2. sınıf öğrencilerinin % 43’ü yaptıkları stajın mesleki eğitimlerine katkıları olduğunu düşünürken % 18’i ise hiçbir katkı da bulunmadığını belirtmişlerdir (Tablo 8).

Tablo 8. Stajın Mesleki Eğitime Katkısı

Yaptığınız stajın mesleki eğitiminize katkısını yeterli buluyor musunuz?	Sayı	%
Evet	41	43
Kısmen	37	39
Hayır	18	18

Öğrencilerin % 44’ü (102 öğrenci) öğretim elemanlarının ders içi ve dışı etkinliklerini yeterli bulurken, % 40’ı (93 öğrenci) kısmen yeterli, % 16’sı (38 öğrenci) ise yetersiz bulunduğunu belirtmiştir.

Anketteki “Lise eğitiminizin şu an okumakta olduğunuz program için yeterli alt yapı oluşturduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 9’da görülmektedir. Genel lise çıkışlı öğrencilerin % 36’sı ilişkisiz olduğunu düşünürken, meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin % 39’u yetersiz bulmaktadır.

Tablo 9. Lise Eğitiminizin Şu An Okumakta Olduğunuz Program İçin Yeterli Alt Yapı Oluşturduğunu Düşünüyor Musunuz?

	Genel Lise Çıkışlı		Meslek Lisesi Çıkışlı	
	Sayı	%	Sayı	%
Yeterli olduğunu düşünenler	29	22	21	20
Kısmen yeterli olduğunu düşünenler	32	24	35	35
Yetersiz olduğunu düşünenler	24	18	39	39
İlişkisz olduğunu düşünenler	47	36	6	6

Öğrencilerin mezun olduktan sonraki hedefleri Tablo 10’de gösterilmektedir. Ankete katılan öğrencilerin % 71’i dikey geçiş sınavına girmeyi, % 17’si ise mesleğinde ara eleman olarak çalışmayı hedeflemektedir.

Tablo 10. Mezuniyet Sonrası Hedefler

	Sayı	%
Mesleğinde ara eleman olarak çalışmak	39	17
Dikey geçiş sınavına girmek	166	71
Üniversite mezunu olarak herhangi bir işte çalışmak	9	4
Henüz bir hedef belirlemeyenler	8	3
Diğer	21	5

Ankette elde edilen bir diğer sonuca göre ise; anketteki “mezun olduktan sonra alanınızla ilgili bir işte çalışabileceğinizi düşünüyor musunuz?” sorusuna öğrencilerin % 69’u (160 öğrenci) evet, % 6’sı (14 öğrenci) hayır ve % 26’sı (59 öğrenci) kısmen yanıtını vermiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Mezuniyet Sonrası Alanlarıyla İlgili Bir İşte Çalışma Beklentileri

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu'nda okuyan öğrencilerin genel profilini ortaya koymak ve geleceğe yönelik beklentilerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmaya ait sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Öğrencilerin % 57'si ÖSS puanı ile kayıt yaptırırken, % 43'ü ise sınavsız geçiş yapmışlardır. Yüksekokulumuzda öğrenci profilinin yaklaşık yarısını düz lise, süper lise, anadolu lisesi, fen lisesi hatta lisans ve yüksek lisans mezunu olup tekrar okumak isteyen öğrenciler oluşturmaktadır. Bahçe Ziraatı, Peyzaj, Şarap Üretim Teknolojisi ve Bağcılık Programlarında okuyan öğrencilerin büyük çoğunluğu ÖSS sınavı ile kayıt yaptırırken sınavsız geçiş uygulamasının başladığı 2002-2003 eğitim-öğretim yılından itibaren yüksekokulumuzun Gıda Teknolojisi Programı'na öğrencilerin tamamı sınavsız geçişle kayıt yaptırmaktadırlar (Erden vd. 2007) .

Anket sonuçlarından görüleceği üzere yüksekokulumuzdaki öğrencilerin çoğunluğu (%58) Ankara ve ilçelerinden gelmektedirler. Bunun önemli nedenlerinden birisi 2002 yılında kabul edilen 4702 sayılı yasa ile Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarını bitiren öğrencilerin, öncelikle kendi mesleki ve teknik eğitim bölgesindeki meslek yüksekokullarına sınavsız olarak yerleştirilebilme hükmüdür (Anon. 2002, YÖK 2007). Öğrenci profilinin çoğunluğunun aynı yöreden olmasının yarattığı kimi olumsuz etkiler yüksekokulumuzda da görülmektedir. Özsoy (2007)'un da belirttiği gibi aynı meslek liselerinden gruplar halinde gelen öğrenciler, yüksekokulda homojen bir yapı sergilemekte; aynı kültürü, aynı konuşma tarzını ve aynı davranış biçimlerini yüksekokula yansıtmaktadırlar.

Yüksekokulun ilçede bulunması, ilçenin il merkezine yaklaşık 68 km uzaklıkta yer alması nedeniyle öğrencilerin büyük çoğunluğu ilçede bulunan Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurdunda kalmayı tercih etmektedirler.

Meslek Lisesi çıkışlı öğrencilerin % 54'ü ve genel lise çıkışlı öğrencilerin % 52'si Kalecik Meslek Yüksekokulu'nu Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir yüksekokul olduğu için tercih etmeleri dikkat çekici bir diğer sonuçtur.

Meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin % 84'ü lisede okuduğu programın devamı niteliğinde olduğundan dolayı yüksekokula kayıt yaptırırken, genel lise çıkışlı öğrencilerin ise % 95'inin tercih yapmadan önce bir ön araştırma yaptıkları ve program hakkında bilgi sahibi olarak kayıt yaptırdukları belirlenmiştir. Genel lise çıkışlı öğrencilerin % 63'ünün ve meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin ise % 76'sının eğitimlerini sürdürdükleri programları isteyerek yazdıkları ve memnun olduklarını belirtmeleri; genel olarak öğrencilerimizin okudukları programları benimsediklerinin bir göstergesi olarak algılanmıştır.

Ailesinden veya çevresinden yeterli bir mesleki yönlendirme olmadığı için birçok meslek yüksekokulu öğrencisi istemediği bir meslek dalında eğitim görmek durumunda kalmaktadır (YÖK 2008). Öğrencilerimizin % 42'sinin tekrar ÖSS sınavına girme isteği bu tespiti doğrulamaktadır.

Genel lise çıkışlı öğrencilerin % 31'i ile meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin % 54'ü program derslerinin mesleki alanda yeterli olduğu kanısındadır. Meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin %

39'u lise eğitiminin şu an okumakta olduğu program için yetersiz, % 6'sı ise ilişkisiz olduğunu düşünmektedir. Meslek lisesi çıkışlı öğrencilerimizin yalnızca % 20'si lise eğitiminin şu an okumakta olduğu program için yeterli olduğunu düşünmektedir. Bugüne kadar yapılan çeşitli toplantı ve sempozyumlarda da (Erden vd. 2007, YÖK 2007, YÖK 2008) belirtildiği üzere, meslek lisesi ve meslek yüksekokullarındaki eğitim programlarının birbirini tamamlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekliliği, bu çalışma ile bir kez daha ortaya konmuştur.

Öğrencilerin % 39'u yaptıkları stajın mesleki alanda kendilerine kısmen yeterli olduğunu düşünmektedir. Meslek Yüksekokulları öğrencileri aldıkları teorik eğitimleri uygulayabilecek staj yeri bulmakta zorluk çekmektedirler (YÖK 2007). Staj dönemleri sadece yaz aylarına rastladığından staj yerlerinde yığılmalar meydana gelmekte ve staj sırasında sektörde meslek alanları ile ilgili birimlerde yeterli derecede çalıştırılmamaktadırlar. Öğrencilerin staj sürelerinin uzatılması veya öğrencilerin eğitimlerinin bir bölümünü sektörde uygulamalı olarak yapmalarının sağlanması gereklidir (YÖK 2008).

Öğrencilerin % 71'i mezun olduktan sonra dikey geçiş sınavına girmeyi hedeflemektedir. Bu oranın yüksekliği de meslek yüksekokullarından beklenen amaca ulaşılamadığı ve öğrencilerin meslek yüksekokullarını fakültelere geçiş için bir basamak gibi algıladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Ülkemizde yükseköğretim mezunları arasında işsizlik oranı yüksek olmasına rağmen Kalecik Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin %69'unun kendi alanıyla ilgili bir işte çalışacağı umudunu taşıması bu çalışmanın ilginç bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Anon. (2002), "MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi"
- Erden, D., Şanlıbaba, P. ve Sungur, B. (2007), "Meslek Liselerinden Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu'ndaki Sonuçları", 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı II, Poster Bildiriler, 14-16 Mayıs 2007, Bergama-İZMİR, 106-109.
- Özsoy, C. (2007), "Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Meslek Yüksekokullarının Durumu ve Sorunları", 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı I, Sözlü Bildiriler, 14-16 Mayıs 2007, Bergama-İZMİR, 20-23.
- YÖK (2007), "III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı Sonuç Raporu ", 8-9 Kasım 2007, Adana.
- YÖK (2008), "IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı Taslak Raporu", 5-8 Kasım 2008, Trabzon.

ARAÇ LASTİĞİNDE KALİTE VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

FACTORS EFFECTING TIRE QUALITY

Kayhan KOCA¹

İbrahim SERTÇELİK²

ABSTRACT

Quality of tires has become a more important issue being parallel to the developments in automotive sector. Tire is a very critical parameter for safety and economy there are alot of parameters affecting the quality of tires. Uniformity is an important quality parameter in tires. Uniformity concept is that, the cross section of tire being within tolerances. This leads to the fact that all tires having equal quality. In this study, quality of tire was defined and the things to do in quality control stages was explained in detail.

Tire production is a complex process and requires expertism. It is important to train the personnel working in tire production machines on uniformity issues. Quality control should be performed at all stages of tire production from beginning to the final stage .Tire should be within tolerances at all stages, if not it is scrapped.the criteria defined for this process is given in this study.

In the final patr of this study the effect of uniformity on the product and producer was discussed.

Key words: tire, uniformity, tire quality

ÖZET

Otomobil lastiğinde kalite bu sektördeki gelişmelere paralel olarak büyük önem kazanmıştır. Kalite; güvenlik ve ekonomi için vazgeçilmez bir parametredir. Lastikte kaliteyi etkileyen birçok faktörler vardır. Teknikte kalite kavramı yerine üniformite kavramında kullanılır. Üniformite herhangi bir lastik kesitinin toleranslar dahilinde olması ve göstermiş olduğu performansın tüm lastiklerde de görülmesi olarak açıklanabilir. Bu çalışmada lastikte kalitenin tanımlanması ve kalite kontrol aşamalarında yapılması gerekenler ayrıntıları ile açıklanmıştır.

Lastik imalat prosesi karmaşık ve uzmanlık gerektiren bir olaydır. İmalat makinelerinde çalışan personelin üniformite konusunda eğitilmiş olması önemlidir. Lastik üretiminin her aşamasında kalite kontrolü mevcut olduğu gibi prosesin sonunda kalite kontrol mekanizmaları devreye girmektedir. Buralarda lastiğin istenen değerlerde olması

¹ Öğr. Gör.,Koü. Köseköy Mes.Yük.Okulu kkoca@kocaeli.edu.tr

² Yard. Doç.Dr.,Koü. Köseköy Mes.Yük.Okulu isert@kocaeli.edu.tr

gerekir.Tolerans dışı olan lastikler ise ıskartaya ayrılır.Bunun için belirlenmiş kriterlerde bu çalışmanın konusu içerisinde yer almaktadır. Son bölümde ise lastikte üniformitenin üretici ve ürüne olumlu-olumsuz yönleri ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: araç lastiği, üniformite(düzgünlük), lastikte kalite

1-GİRİŞ

Lastikte üniformiteyi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler tanımlanarak neden oldukları durumlar aşağıda açıklanmıştır.

2 – ÜNİFORMİTEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- Radyal kuvvet değişimi (Radial Force Variation)
- Lateral kuvvet değişimi (Lateral Force Variation)
- Koniklik (CON.)
- Eksantriklik (Radial Run Out)
- Yanakta ondülasyon
- Lateral dalgalanma (Lateral Run Out)
- Dengesizlik

Şekil 1. Kuvvet Yönleri

2.1. Radyal Kuvvet Değişimi (R.F.V)

Dönen bir lastikteki radyal kuvvet değişimi lastiğin yere bastığı yüzeye dik olan kuvvetlerdeki değişimdir. Bu kuvvet değişimi düşey yönlü titreşimler olarak hissedilir. Radyal kuvvet değişimini şöyle açıklayabiliriz.

Lastik çevresine eşit aralıklarla yaylar çizilmiş dairesel bir cisim olarak düşünülürse ve bu yayların sertlikleri birbirinden farklı ise ve bir ağırlık uygulanarak döndürülürse cisimde titreşimler olduğu rahatça görülür. Bu titreşimler cismin üzerindeki ağırlığında titreşmesine neden olur. Buna göre aracı ağırlık, cisimde lastik olarak düşündüğümüzde aracın

ilerlemesi ile lastik döner ve lastikte RFV var ise araçta düşey yönlü titreşimler olur. Bu titreşimler araç kullanıcısı tarafından hissedilir ve endişe ile karşılaşılır aynı zamanda lastikte düzensiz aşınmada görülür.

Radyal kuvvet değişimi üretim esnasında şu hatalardan meydana gelebilir. Bunlar;

2.1.1.Yarı mamul'den kaynaklanan RFV

Herhangi bir yarı mamulün kalınlık veya genişliğinin uygun olmaması. Mesela bobinde gerdirmeye olması veya kısa gelen malzemenin çekilerek uzatılması.

2.1.2.Konfeksiyon hatalarından kaynaklanan RFV

Konfeksiyon makinesinde yarı mamullerin veya karkasın doğru yerleştirilmesi örneğin ek yeri şemasına uyulmaması, kumaşın sıklığının bozuk olması, çemberin yanlış yerleştirilmesi, ezme işleminin doğru yapılmaması.

2.1.3.Pişirme hatalarından kaynaklı RFV

Karkasın kalıba anormal yüklenmesi ve bu durumdaki karkasın pişirilmesi, pişirme torbasında deformasyon anormallik olması.

2.1.4.Depolama - taşıma kaynaklı RFV

Pişirme presinden çok sıcak olarak çıkan lastiklerin dik olarak muhafaza edilmesi ve bu şekilde soğutulması.

2.2 . Lateral Kuvvet Değişimi (LFV)

Lastiğin yolda düz gitmek yerine zikzaklar çizerek yoldan çıkma eğilimi göstermesi veya sürekli düz gidememe olarak açıklanabilir. Dönme yönüne doğru + veya – olarak yön değiştirir. Aracın lastikleri aynı LFV değerlerine sahip ise aracın yapacağı etki azalır. LFV gösteren bir lastiğin takılı olduğu aracı kullanan bu lastikten dolayı direksiyon titreşimleri ve direksiyonun sağa-sola oynamasını hisseder ve rahatsızlık duyar.

Lateral kuvvet değişimine neden olan üretim hataları yarı mamulden kaynaklanan özellikle de kuşak genişliklerinin yanlış olması ve kıvrılan yarı mamulün kullanılması, uzun süre bekletilen yarı mamulün kullanılmasından kaynaklanır. Diğer bir neden olarak konfeksiyon makinelerinde yanak ve sırtın dalgalı tatbik edilmesi de aynı sonucu doğurur.

2.3. Koniklik (CON)

Koniklik lastikte sağa ve sola doğru çekmelerin olması demektir. Konik bir lastiğin takılı olduğu araçta kullanıcı direksiyonu serbest bıraktığında araç lastikten dolayı bir tarafa doğru kayar ve koniklik lastiğin tek taraflı ve düzensiz olarak aşınmasına neden olur.

Sebepleri simetrikliğini kaybetmiş veya simetrik üretilmemiş olan yarı mamullerden veya makine de merkezlenmelerin tam olarak doğru olmamasından kaynaklanır.

2.4. Eksantriklik (RRO)

Lastiğin tam anlamı ile yuvarlak olmaması demektir. Lastikte çevresel olarak çıkıntıların ve girintilerin olması durumudur. Düşey yönlü titreşimlere sebebiyet verir. Sebepleri yarı mamul olarak kullanılan sırt, kuşaklar ve tela Kalınlıklarının farklı olması, konfeksiyon esnasında aşırı bindirmeler veya açık bırakmaları yarı mamul üzerine yapışmış yabancı malzeme, kalınlık veya genişliklerin uygun olmaması, pişirme esnasında kaçık yükleme olarak gösterebiliriz.

2.5 .Yanakta Ondülasyon

Üretilen lastik şişirildiğinde yanaklarda görülen ve çöküntülerin olması yanakta ondülasyon olarak adlandırılır. Sebebi yarı mamulde anormal gerdirmelerdir.ve yanak malzemesinin düzgün olmamasıdır.

2.6. Lateral Dalgalanma

Üretilen lastik şişirildiğinde ve bu halde döndürüldüğünde lastikte görülen sağa ve sola doğru dalgalanmalardır. Araçta ani dönüşlere yol açar. Sebebi sırtın merkezden kaçık olarak tatbik edilmesidir.

2.7. Dengesizlik

Lastik çevresinde anormal malzeme dağılmasına neden olması dengesizlik durumunun oluşmasına yol açar. Bunu gidermek için jant damağına kurşun çakılır. Yüksek hızda titreşime sebep olur. Sebebi malzemedede deformasyon ve dağılımın anormal olması, bindirmelerin sıklığı buna neden olur.

3 .ÜNİFORMİTE KONTROLÜ

Bu yukarda sayılan durumların yol açtığı durumlar üniformite makinelerinde makine üzerindeki janta takılarak uygun bir şişirme basıncında kontrol edilir. 80 cm çapında bir tambur üzerinde döndürülerek üzerine belirli bir yük uygulanarak kontrol edilir. Makine üzerinde bulunan kuvvet sensörlerinden gelen veriler analiz edilerek makine üzerinde set edilmiş limit değerleri ile karşılaştırarak lastikler sınıflandırılır ve üzerine sınıf işaretleri vurularak makineden çıkarılır.

4. STATİK – DİNAMİK BALANS VE UNİFORMİTE DEĞERLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Yukarıda da belirtildiği gibi lastiklerin statik – dinamik ve üniformite değerleri üretim aşamalarındaki değişkenleri kontrol edebilmek için hem bir kontrol niteliği taşımakta, hem de lastiklerin en iyi sürüş konforunu elde edebilmek için seçim ve sınıflandırılmasını sağlamaktadır. Bu seçim ve sınıflandırma sırasında belirli limit değerleri konulmakta ve seçilen lastiklerin bu limitlerin altında olmasına dikkat edilmektedir. Aşağıda 165SR13 ebadındaki lastiklerin ayrı ayrı belirlenmiş statik – dinamik balans ve üniformite sonuçları verilmiştir. Dikkat edileceği gibi balans ve üniformite değerlerini birbirleriyle kıyaslarsak bir diğeri hakkında sonuca gitmek mümkün değildir.

LASTİK NO:	STATİK BALANS	DİNAMİK BALANS	DİNAMİK BALANS TOPLAM	RC	LC	RH	LHCCW	LHCW	PLY STEER +/-	KONİKLİK
1.	660	0 / 10	10	10,7	3,7	7,4	1,6	2,8	-	0,9
2.	246	0 / 0	00	9,1	2,0	6,3	3,8	1,1	-	1,1
3.	114	35 / 30	65	5,3	4,3	3,0	2,0	3,1	-	1,9
4.	969	50 / 35	85	6,0	1,7	2,8	1,3	0,7	-	0,9
5.	728	15 / 25	40	6,1	2,9	3,1	1,9	1,8	-	0,0

NOT: Statik ve dinamik balans değerleri gram-cm, Uniformite değerleri kilogram (kg.) cinsindedir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE SONUÇ

Eğer bir lastik üreticisi üniformiteye dikkat etmezse,

- Lastiğin imajı zedelenir.
- Lastiğin satışlarında azalmalar görülebilir.
- Lastik hakkında şikâyet ve memnuniyetsizliklerinde artış gözlenir.
- Lastiğin performansı düşer.
- Iskarta lastik oranında artış olur.
- Satılmayan lastiklerin belli bir süre sonunda imha edilmesi gerekir buda firma için zararına maliyettir.

Üniform lastik üretildiğinde ise aşağıdaki olumlu sonuçlar alınır.

- Lastiğin var olan imajı korunur.
- Lastik kalitesinde artış gözlenir.
- Lastik müşterilerinin gözünde değeri yükselir.
- Şikâyetler ortadan kalkar.
- Satış oranları artar.
- Iskarta lastik oranı düşer ve maliyete olumlu katkıda bulunur.

KAYNAKLAR

- Bahan E. (1988), "Lassa Lastik Fabrikası Eğitim Notları"
- Koca, K. (2001), "Lastik Makineleri Ders Notları", Kocaeli Üniv. Yayınları
- Pirelli Lastik Fabrikası. (1999), "Pirelli Oriantasyon Raporları"
- Tire Science & Technology, Uniformity Of Tires At Vehicle Operating Speeds Vol 2, No 3, Aug 74.
- Tire Science & Technology, Tire Vibration, Vol.5 No, Nov 77.

ARAÇLARDAKİ GÜVENLİK SEVİYESİNİN ARTTIRILMASI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: EMNİYET KEMERİ SİMÜLASYONU

A STUDY OF INCREASING THE SAFETY LEVEL OF IN CARS: SAFETY BELT SIMULATION

Mehmet ÇELİK¹ Evren SEZGİN² Abdurrahman PALALI³

ABSTRACT

Every 9 seconds, a traffic accident happens in the world and every 13 seconds a person dies as a result of traffic accidents. Speed of defects with different control and abatement methods are required to be under control for continuity of traffic or driving safety. Development of vehicle technology that will prevent traffic accidents and minimize the level of injury in accidents is one of the most important issues today.

Vehicles on the security elements, the possibility of an accident before any win or to prevent the formation after the accident and injury and death in order to at least make the task of the security elements are evaluated in the two groups. One of these security elements is the driver and passenger of one vehicle accident to ensure minimum harm to get rid of an enhanced personal protective equipment is the safety belt. Reliability and efficiency of the safety belts have been proven in the actual accident, but, to be developed has not been completed yet. Seat belts reduce 45% of deaths occur in vehicles, 50% in severe injuries too. Safety belt non-use habits of people; forgetfulness, to create a short distance, such as unnecessary and irritating to the fore quite simple reasons.

In this study, safety and working conditions to increase the speed of vehicles using seat belts compulsory has been developed to make the simulation.

Key words: Safety, Seat Belt, Speed Control

ÖZET

Dünyada her 9 saniyede bir trafik kazası olmakta ve her 13 saniyede bir kişi de trafik kazası sonucu hayatını kaybetmektedir. Trafik veya sürüş güvenliğinin sürekliliği için hız kusurlarının farklı denetim ve azaltılma yöntemleri ile kontrol altına alınması gereklidir. Trafik kazalarını önleyecek ve kazalardaki yaralanma düzeyini en aza indirecek araç teknolojilerinin geliştirilmesinin günümüz de en önemli konularından biridir.

Taşıtlarda bulunan güvenlik elemanları, herhangi bir kaza ihtimali öncesinde kazanın oluşumunu önlemek için veya kazadan sonra yaralanma ve ölümleri en az düzeye indirmek üzere görev yapan güvenlik elemanları olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Bu güvenlik elemanlarından biride araç içindeki sürücü ve yolcuların kazalardan en düşük zararla kurtulmalarını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir kişisel koruyucu ekipman olan emniyet kemeri. Emniyet kemerlerinin güvenilirlik ve

¹ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi, mehmetcelik@selcuk.edu.tr

² Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, esezgin@hotmail.com

³ Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, esezgin@hotmail.com

verimlilikleri gerçek kazalarda kanıtlanmış olmakla birlikte, geliştirilmeleri henüz tamamlanmamıştır. Emniyet kemeri araç içinde meydana gelen ölümleri %45, ağır yaralanmaları %50 oranında azaltmaktadır. Emniyet kemeri kullanma alışkanlığı olmayan kişilerin; unutkanlık, mesafenin kısa oluşu, gereksizlik ve rahatsız edici gibi basit sebepleri ön plana çıkmaktadır.

Yapılan bu çalışmada; güvenliği artırmak amacıyla araç hızı ve çalışma şartlarında emniyet kemerleri kullanımını mecburi hale getiren simülasyon geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Güvenlik, Emniyet Kemeri, Hız denetimi

1. GİRİŞ

Trafik, yayaların, hayvanların ve araçların karayolu üzerindeki hareket ve durumları, trafik kazaları ise karayolu üzerinde bulunan hareket halinde olan veya duran bir veya birden fazla aracın veya insanın karıştığı ölüm, yaralanma ve zararlı sonuçlanmış olaylar olarak tanımlanır (Hancı, 2008). Trafik; yol, araç ve insan üçlüsünden oluşmakta, bunlardan herhangi birinde oluşan bozukluk trafik kazalarına neden olmaktadır. Trafik kazaları tüm ülkelerde önemli bir sorundur (Hancı ve Eşiyok, 2008).

Dünyada her 9 saniyede bir trafik kazasının olduğu ve her 13 saniyede bir kişinin de trafik kazası sonucu hayatını kaybetmektedir (Akay ve Kurt, 2006). Amerika Birleşik Devletlerinde kazaların, 4. ölüm nedeni olduğu ve motorlu araç kazalarının %51 ile en çok ölüme neden olan kaza türü olduğu bildirilmiştir (Hancı ve Eşiyok, 2008). Motorlu araç kazaları ölümlerim önemli bir kaynağıdır. 2008 yılında Türkiye’ de 929304 trafik kazasında 4228 ölü ve 183841 yaralan olmuştur (www.trafik.gov.tr). Ülkemizde araçların sebep olduğu kaza sayısı Amerika’ ya göre 11 misli ve İngiltere’ ye göre ise 7 mislidir. 10 000 Motorlu araca düşen ölüm ülkemizde 15.3 olup, Almanya'dakinin 2.5 ve İngiltere’ dekinin 6.12 katıdır. Çocukların ölüm sayısı toplam ölüm sayısı içinde %14 mertebesindedir (Demirsoy, 1999).

Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) bildirdiğine göre trafik kazaları;

Yaralanmalara bağlı ölümler sıralamasında 1.,

Genel olarak ölüm nedenleri sıralamasında 10.,

Ağır hastalık nedenleri arasında 9. sıradadır (Hancı, 2008).

Ülkemizde trafik kazaları sonucunda meydana gelen ölüm ve yaralanmaların sayısındaki artış yetkililerin ve taşıt firmalarının trafik kazalarını azaltmaya yönelik çalışmalarının yoğunlaşmasına neden olmuştur. Her geçen gün trafik güvenliği açısından, daha iyi yollar, daha gelişmiş sistemler ve daha eğitici sürücü eğitimleri ile iyiye doğru gelişmeler görülmektedir. Ülkemizde taşıma ve ulaşım hizmetlerinin yaklaşık % 95’inin de karayolu taşımacılığı ile gerçekleştirilmesi önemli bir trafik problemine neden olmaktadır. Trafik güvenliği; çevre, taşıt ve insanın etkileşimi sırasında ortaya çıkabilecek muhtemel sorunları, çözüm önerilerini ve geliştirilen yöntemleri içeren çok yönlü bir konudur (Çavdar ve ark. 2008). Trafik kazalarının azaltılması için değişik kurum ve kuruluşlar büyük çabalar sarf etmekte, ancak trafik kazaları arzu edilen seviyeye indirilememektedir (Ayaz, 2008).

Çeşitli faktörler motorlu araç kazalarında ölüm risklerini etkileyebilir. Avrupa komisyonu raporlarına göre (2001-2003) yol güvenliği analizinin önemli unsurları;

Tasarım ulaşım ağları ve özellikleri,

- 1- Motorlu ve motorlu olmayan araç ile ilgili unsurlar; motorlu araçlar mühendisliğini ve güvenlikle ilgili donanımları içerir (Emniyet kemeri kullanımı, hava yastığı vb.).
- 2- Seyahat edilen çevresel unsurlar; Motorlu araç kazalarında ölüm oranları kırsal bölgelerde ve nüfus yoğunluğunun az olduğu bölgelerde daha düşüktür.
- 3- Sürücü ile ilgili unsurlar; yaş, cinsiyet, bilgisizlik ve psikolojik unsurlardır (Yamane ve Bradshaw, 2008; Lapparent, 2008; Karacasu ve Bilgiç, 2000).

Araç ve araç içi güvenliği ile ilgili teknolojiadaki gelişmenin sebebi daha fazla hız yapılmasına imkân sağlamak değil, kaza sonucunda meydana gelen yaralanma ve ölümleri en aza indirmektir. Bununla birlikte araç ne kadar güvenli olursa olsun, fizik kuralları değişmemektedir (Çubuk ve Hatipoğlu, 2006). Bu teknolojilerden biri de araç içindeki yolcuların kazalardan en düşük zararla kurtulmalarını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir kişisel koruyucu ekipman olan emniyet kemeridir (Akay ve Kurt, 2006). Kazalarda ki yaralanmalardaki azalmaların önemli derecede emniyet kemeri kullanımıyla bağlantılıdır (Lapparent, 2008).

Emniyet kemeri kullanımı ölüm ve ağır yaralanmaları % 45 gibi büyük bir oranda azaltmaktadır (Akay ve Kurt, 2006). Kazalardaki güvenliği arttırmak ve yaralanmaları azaltmak için ülkelerin emniyet kemerinin kullanımını arttırması çabaları ulusal öncelikli bir konudur (Lapparent, 2008). Emniyet kemeri kullanımı, temel karayolu güvenlik önlemi ve karayolu güvenlik politikasının bir parçası gibi düşünülmektedir. Özenle yapılan analizlere göre, ön koltukta oturanlar için emniyet kemerinin etkisi % 40 dır. Buradan, emniyet kemeri kullanımı % 0'dan % 100'e çıkarılırsa, ölü ve yaralı sayılarında % 47- % 60 arasında bir azalma olacağı sonucuna varılmıştır.

Hava yastıkları (emniyet kemeri kullanılmadan), sürücü ölümlerini % 20 oranında azaltmaktadır. Hava yastığının emniyet kemeri ile birlikte kullanılması % 5 lik ilave etki yaratmaktadır. Böylece sürücü ölümlerindeki azalma % 45'e yükselmektedir. İleri düzey araştırmalarda arka koltukta emniyet kemeri kullanımının, arka koltukta meydana gelen ölüm ve yaralanmaların 2/3'nün ve ön koltukta ölümlerin ise % 6'sını önlediği saptanmıştır. Bütün ağır yaralanmalarda ise, arka koltuk emniyet kemerleri yaralanmanın şiddetini % 50 oranında azaltmaktadır (Kiper, 1996; Ayaz, 2008).

Emniyet kemeri kullanım oranını artırmanın en etkili yolu, yasa ile kullanımı zorunlu hale getirmektir. Birkaç ülkede emniyet kemeri kullanım oranı %90 nın üzerinde tespit edilmiştir. Hava yastıkları her zaman arabada bulunmaktadır. Ancak emniyet kemeri kullanımı, kişinin kararına bağlıdır (Kiper, 1996).

WHO'ya göre trafik kazaları için risk faktörleri;

- Alkollü araç kullanma,
- Hızlı araç kullanma,
- Emniyet kemeri ve çocuk koltuğu gibi güvenlik araçlarını kullanmama,
- Kötü yol yapımı,
- Güvensiz araç dizaynı,
- Yol güvenlik kurallarına uymama,
- Yetersiz acil servisler olarak sıralanmaktadır.

Trafik kazalarını azaltmak için de WHO şu önerilerde bulunmaktadır:

- Emniyet kemeri ve çocuklara yönelik güvenlik araçlarının kullanımı,
- Hız kontrolü
- Alkolle ilgili kanun ve yaptırımların düzenlenmesi
- Gelişmiş yol ve araç dizaynı (Hancı, 2008).

1.1. Emniyet Kemeri Kronolojisi

1903 Fransız Gustave Liebau ilk emniyet kemerini tasarladı ve patentini aldı.

1955 Kaliforniya Araç Kanunu araç kullanmak için emniyet kemeri takmayı mecbur tuttu.

1959 İsveç'te Volvo firması ön koltuk için üç noktalı emniyet kemerini standart olarak sundu.

1962 Altı Amerikan Eyaleti ön koltukta emniyet kemeri bulunmasını şart koydu. Otomobil üreticileri standart olarak ön koltukta emniyet kemeri yerleştirdiler.

1967 Amerikalı araç üreticileri arka koltuklara da emniyet kemeri yerleştirdi. İngiltere ön koltuklarda 3 noktalı emniyet kemeri kullanılmasını zorunlu tuttu. Avustralya emniyet kemeri standardı yayınladı.

1972 NHTSA, (A.B.D. Ulusal Karayolu Trafik Güvenliği İdaresi) Federal Motorlu Araç Güvenlik Standartlarını belirledi. Avustralya ve Batı Almanya'da ön ve arka koltukta emniyet kemeri olması ve kullanımı mecbur tutuldu.

1979 Fransa arka koltuklarda emniyet kemerini zorunlu hale getirdi.

TÜRKİYE: 18.06.1986 tarihinden itibaren "şehirlerarası karayollarında otomobil ve tescil bakımından otomobil gibi işlem gören arazi taşıtları ve minibüslerde sürücüsü ve yanında oturan yolcular için" emniyet kemeri uygulaması başlatıldı.

TÜRKİYE: 01.01.1992 tarihinden itibaren "şehir içi yollarda da ticari otomobil ve minibüsle yolcu taşımacılığı yapan araç sürücüleri hariç, otomobil ve otomobil gibi tescil işlemi gören arazi taşıtları ve minibüs gibi taşıtların sürücüleri ile ön koltuğunda oturan yolcularına" emniyet kemeri takma zorunluluğu getirildi.

TÜRKİYE: Yukarıda söz edilen araçlar ve ülkemizde üretilen araçlar ile yurt dışından ithaline izin verilenlerine 3 aylık süre tanındı. Bu süre 11.01.1995 tarihinde sona erdi. Bu süre sonunda arka koltukta emniyet kemeri kullanımı uygulamasına geçildi.

1996 Avrupa Ekonomik Komisyonu, minibüslerde ve 3.5 tonun altındaki araçlarda 3 noktalı veya en azından 2 noktalı emniyet kemerlerinin kullanılmasına dair 3 direktif yayınladı.

TÜRKİYE: 01.01.1998 tarihinden sonra üretilen minibüslerin arka koltuklarında, kamyon, kamyonet, çekici ve şehirlerarası otobüslerde emniyet kemeri kullanımı yönetmelik kararı ile zorunlu kılındı (www.tr.wikipedia.com).

Otomatik yolcu koruma sistemleri (hava yastığı ve emniyet kemeri gergi sistemleri) kaza anında yolcuların maksimum derecede korunumu için mümkün olduğu kadar hızlı devreye girebilmelidir. Emniyet kemeri gergi sistemleri söz konusu olduğunda emniyet kemeri yolcuların öne doğru önemli miktarda çıkmayacakları kadar uzun olmak zorundadır.

Otomatik koruma sistemlerini tahrik etmek için gerekli olan algılayıcılar, darbe hızı kabaca 18 km/h veya daha yukarısında güvenli olarak devreye girmek zorundadır. Ancak, normal kullanım sırasında bozuk yollarda devreye girmemelidir. Bunlar ayrıca ufak kazalarda (tampon tampona çarpışma gibi) veya atölye tamirleri boyunca devreye girmemelidir (Kes, 2008).

80 km/h hızla giden bir araç kaza esnasında;

- Çarpışmadan 26 milisaniye sonra ön tamponlar araca gömülür. Araç kendi ağırlığının 30 katı kadar bir kuvvetle frenlenir. Sürücü ve yolcular kemer ile bağlı değilse 80 km sürat ile araç içinde harekete devam ederler.
- 39 milisaniye sonra sürücü koltuğuyla beraber 15 cm öne doğru fırlamıştır.
- 44 milisaniye sonra sürücü göğüs kafesiyle direksiyona çarpar.
- 50 milisaniye sonra araç ve içindekiler üzerinde etkiyen yavaşlatıcı kuvvet 80 G ye ulaşır (yani kendi ağırlıklarının 80 katı büyüklükte bir kuvvet üzerlerinde etkir).
- 68 milisaniye sonra sürücü 9 TONLUK bir kuvvetle gösterge paneline çarpar.
- 92 milisaniye sonra sürücü yanındaki yolcuyla beraber aynı anda kafasını ön cama çarpar, yolcu bu çarpma ile kafasına ölümcül bir darbe alarak camdan dışarıya fırlar.
- 100 milisaniye sonra direksiyon tarafından tutulan sürücü tekrar aracın içine düşer.
- 110 milisaniye sonra araç yavaşça geriye çekilmeye baslar.
- 113 milisaniye sonra sürücünün arkasında oturan yolcu sürücü seviyesine yükselir ve kafasıyla sert bir darbe yapar aynı anda kendisi de ölümcül bir darbe almıştır.
- 150 milisaniye sonra tekrar sessizlik egemen olur cam,çelik,plastik parçaları yere düşer.
- 200 milisaniyeden daha kısa bir süre içerisinde her şey biter (www.tr.wikipedia.com).

Ortaya çıkan enerji inanılmazdır. 80 km/s hız 1 ton ağırlığındaki bir otomobili 30 metre yukarıya fırlatabilir.

Araç sürücü ve yolcularının emniyet kemeri kullanmama bahaneleri olarak bir çok sebep ileri sürmektedirler. Bunlar;

- Gidilecek mesafenin kısa olması; Ölümlü trafik kazalarının % 80'i evinize 30-35 km uzaklıkta ve 55-60 km/h hızın altında gerçekleşmektedir. Ayrıca trafik kazası ölümlerinin % 35'i şehir içinde ve büyük olasılıkla günlük güzergahlar üzerinde meydana gelmektedir.
- Düşük hızda yolculuk yapmak; Emniyet kemeri kullanılmadığında, 30 km/s hızda çarptığınızda bile, ağır yaralanma riskiniz çok fazladır. Emniyet kemeri takmamış yaralıların % 70'i, 50 km/s'dan daha düşük bir hızda yol alırken yaralanmıştır.
- Sürücü kaza anında çarpışmanın etkisini azaltacağını düşünmekte; çarpma etkisi kendinizi frenlemek için kullandığınız kol ve bacaklarınızı kırıp, parçalayabilir. Çünkü kol kasları 25 kg'ın üzerindeki bir güce pek dayanamaz. Oysa, bir duvara 50 km/h hızla çarpma esnasında iki tonu geçen bir etki oluşur ki buna engel olmak için 75 kg güç gerekir. Emniyet kemeri 2.5, 3 tonluk bir etkiye direnebilecek şekilde tasarlanmıştır.
- Emniyet kemerinden dolayı kaza anında araç içerisinde kilitlenmekten korkmaları; İstatistiksel olarak, kaza anında en iyi yerin aracınızın içi olduğu ispatlanmıştır. Aracın dışına fırlatılma durumunda, ölüm riskiniz 25 kat daha fazladır. Emniyet kemeri takanların, yangın durumunda yaşama şansı 5 kat, suya batma durumlarında ise 3 kat daha fazladır. Ayrıca kemerin sıkışma durumu çok ender bir durumdur. Bu güne kadar bilimsel incelemelerde ve kaza soruşturmalarının hiç birinde ortaya çıkmamıştır.
- Emniyet Kemerinin rahat olmaması; Aslında modern emniyet kemerleri oldukça rahattır. Bir çoğu da istediğiniz gibi hareket etmenize izin vermekte ve kaza anında otomatik olarak kilitlenmektedir. Bazılarının ise omuz yönünden gelen kayışını istediğimiz ölçüde gevşetebilirsiniz. Emniyet kemeri kullanımı bir tutum haline geldikten sonra insanlar emniyet kemerini rahatsız edici bulmamaktadır.
- Araçta hava yastığı bulunmasından dolayı takmama; hava yastığı yalnızca önden şiddetli çarpmalara karşı ek bir koruyucudur. Hava yastığı emniyet kemerinin etkinliğini % 40 oranında artırmaktadır ve emniyet kemerine yardımcı olmak için araca

yerleştirilmiştir. Hava yastıkları yandan çarpma ve savrulmayı önlemede hiçbir zaman emniyet kemerinin yerini tutamaz.

- Unutkanlık.

1.2. Emniyet Kemerinin Kullanılmamasının Ekonomik Maliyetleri

- Trafik kazası sonucu yaralanmalar 6-27 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin başlıca ölüm nedenidir.
- Motorlu araç kazalarının topluma maliyeti 17 milyon dolarlık sağlık harcamalarıyla birlikte her yıl toplam 150.5 milyon dolardır.
- Kaza mağdurlarına yapılan tıbbi harcamaların % 85'i kazaya karışanlara değil topluma yüklenmektedir.
- Tedavi, tıbbi yardım ve diğer vergi fonlarının kaynakları, trafik kazası mağdurlarının maliyetlerinin ancak % 24'ünü ödemektedir.
- Emniyet kemeri takmamış kaza mağdurlarının tedavi harcamaları diğerlerine göre % 50 daha fazladır.

Kazalarda ölen sürücüler ve yolcuların önemli bir kısmının, kaza anında emniyet kemeri kullanmadıkları tespit edilmiştir. Uluslar arası araştırma ve tecrübeler göstermiştir ki, emniyet kemeri kullanılması yaralanma riskini ve derecesini ve ölüm sayısını büyük ölçüde azaltmaktadır.

Üç noktalı emniyet kemerleri otomobilde seyahat edenlerin ağır yaralanma risklerini % 45 kamyonetlerde de % 60 oranında azaltmaktadır. Ölümlü kazalarda emniyet kemeri kullananların % 24,8'i hiç zarar görmeden kazayı atlarken, emniyet kemeri kullanmayanlarda bu oran % 6,3'tür (Ayaz, 2008).

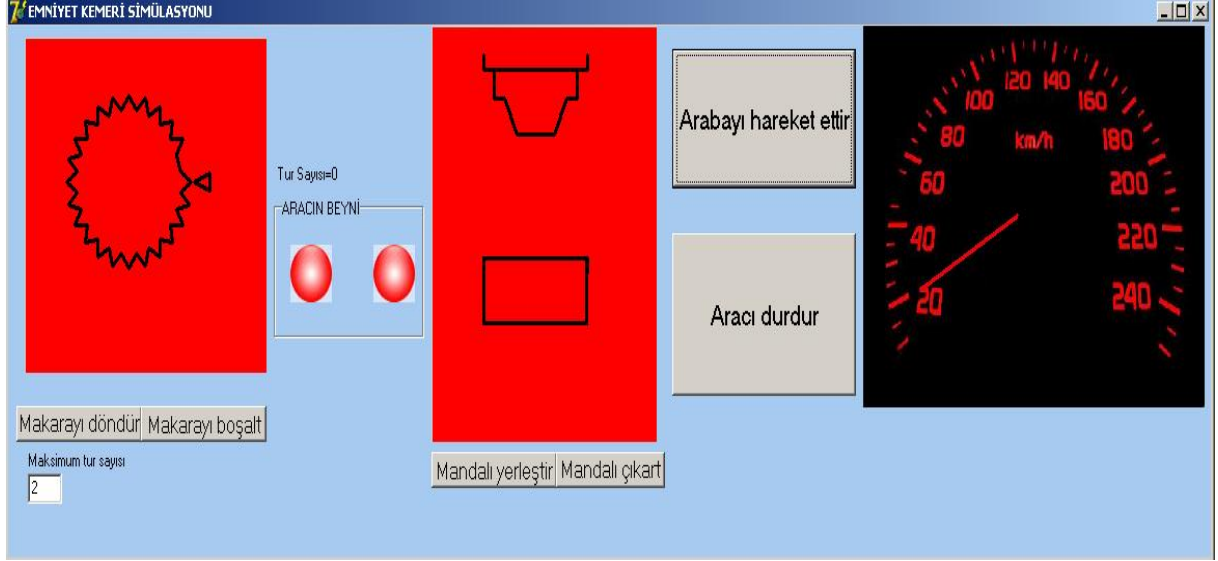
Emniyet kemerlerinin güvenilirlik ve verimlilikleri gerçek kazalarda kanıtlanmış olmakla birlikte, geliştirilmeleri henüz tamamlanmamıştır. Günümüzde en yaygın olarak kullanılan emniyet kemeri teknolojisi üç noktalı, ön gergili emniyet kemerleridir. Ön gergili emniyet kemerlerindeki gerdirmeye sistemi, yeterli düzeyde bir ön darbe sırasında, genellikle orta konsol içine yerleştirilmiş olan elektronik beyin, ön koltukların emniyet kemerini sıkıştıran ön gerdirmeye mekanizmasını harekete geçirir ve üç noktadan sınırlayan sistem otomatik olarak geri çekilerek optimum koruma sağlar. Elektronik beyinin sarsıntılardan etkilenmeyecek biçimde düzenlenmesi halinde, araba ivmelenirken meydana gelebilecek gerilme önlenmektedir. Bu ise, özellikle yüksek hızdaki çarpma durumlarında çok büyük önem kazanmaktadır. Günümüzde kullanılmakta olan gerilmesi sınırlandırılmış emniyet kemerleri, çarpışma sırasında araç hızının aniden sıfıra düşmesi sonucunda, ön koltuklarda oturanların göğüs ve kalçalarının emniyet kemerlerinin sıkmasından çok fazla etkilenmemeleri için, oluşan kuvveti sınırlayan ve kısa bir zaman aralığına yaygın sarma/kilitleme sistemiyle donatılmaktadır (Çetinkaya, 1997).

2. MATERYA VE METOD

Emniyet kemerinin kullanımını yaygınlaştırmak için ülkelerin çıkarttıkları kanunsal önlemlerin yanında firmalarında geliştirdikleri önlemlerde mevcuttur. Bazı firmalar emniyet kemeri kullanımı için sürücü araç içerisine girdiği ve aracı yürüttüğü anda araç içinde farklı uyarı sinyalleri ve sesleri ile sürücü ve yolcuları uyarmaktadır. Ancak bu kemer takma alışkanlığı olmayan bazı sürücüler, araç çalıştığı anda başlayan uyarı sesini kesmek için piyasada bulunabilen çeşitli aparatları kullanarak, sesi önlemeye çalışıyor. Kullanılan bu aparatlar bazı araçlarda bulunan hava yastığını yanlış yönlendirmektedir. Çünkü yeni model araçlarda bulunan hava yastıklarının, emniyet kemerlerinin takılı olup

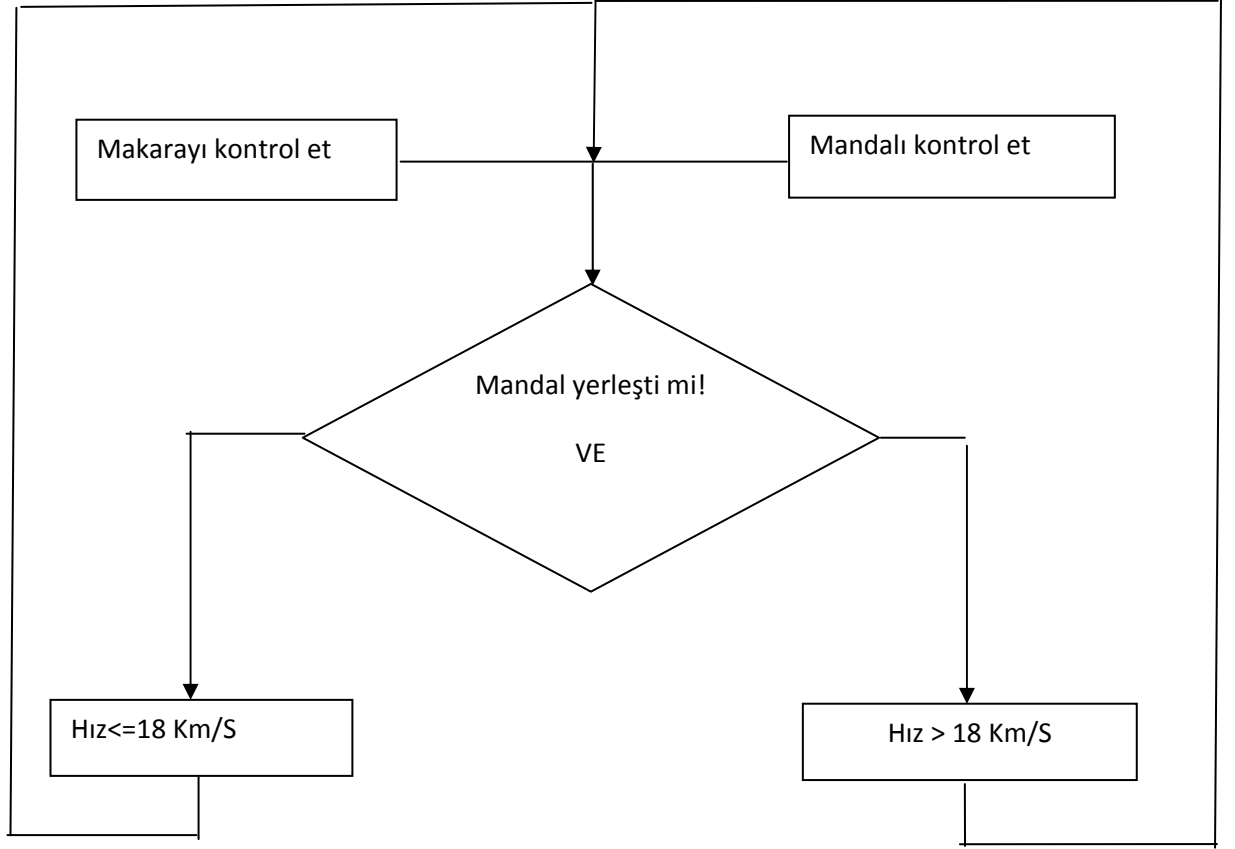
olmamasına göre açılmaktadır. Bir kaza anında kemer takılı olmadığı için ileri doğru fırlayan sürücü karşıdan hızla gelen hava yastığına çarpıyor (Yaklaşık 1400 kg'lık bir kuvvet etkisi). Yara almadan atlatılabilecek çoğu kaza bu yüzden bir faciaya dönüşebiliyor. Kemer başlıklarına takılan aparatların yanı sıra bazı sürücülerin, kemeri takarak koltuk arkasına geçirme yöntemine de başvurmaktadır (Hancı ve Eşiyok, 2008). Yapılan bu çalışmada emniyet kemeri kullanımı sürücü ve yolcunun isteklerine göre değil mecburi hale getirmek için bir simülasyon geliştirilmiştir.

Yapılan çalışma, Delphi 7.0 programında emniyet kemeri simülasyonuna uygun olarak geliştirilmiştir. Yapılan simülasyonda; emniyeti sağlamak amacıyla, emniyet kemer tokasının ve makara dönüş sayısının aracın hızına etkisinin nasıl olacağı tasarlanmıştır.

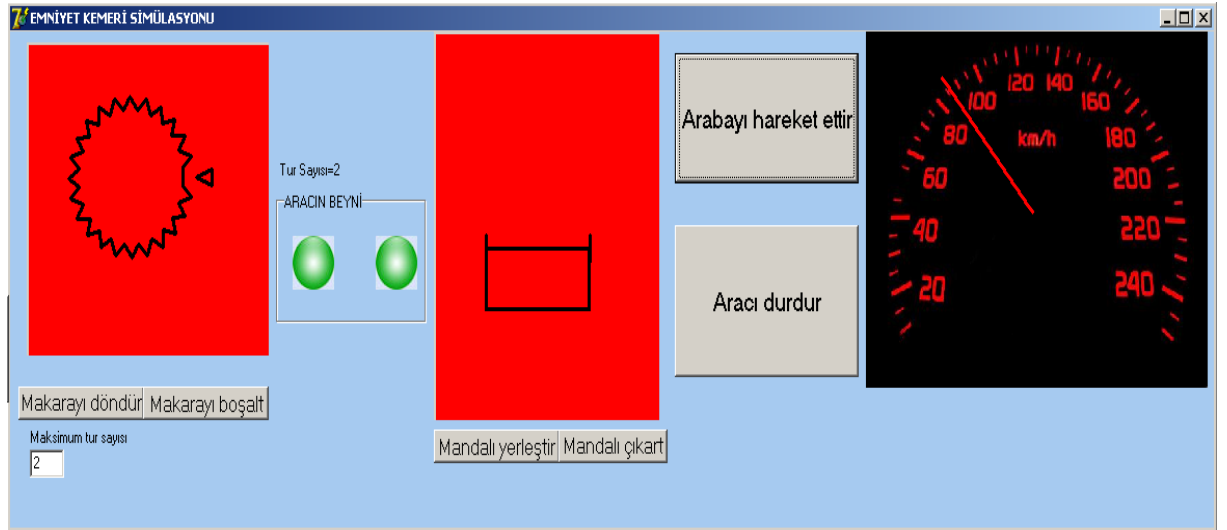
Şekil 1. Programın Genel Görüntüsü

Programın tasarım aşamasında makara dönme sayısı ve mandalın yerine takılması olayları aracın beyni tarafından sürekli olarak kontrol edilir. Bu iki koşuldan birinin gerçekleşmemesi durumunda araç hareket edebilir, ancak güvenli hız sınırı olan maksimum 18 km/s hızını aşamaz. İki şartın da kabul görmesi durumunda aracın hızı artırılabilir. Bu arada aracın beyni sürekli olarak bu iki şartı kontrol etmektedir. Seyir esnasında bu iki şarttan herhangi birisi negatif duruma geçerse, araç uyarı verip 5 saniye sonra kademeli olarak tekrar güvenli hız sınırı olan 18 km/s hızına geriler. Bu kontrol mekanizması araç duruncaya kadar devam etmektedir. Aşağıda simülasyonun algoritma şeması yer almaktadır.

Şekil 2. Programın Algoritması

Makaranın dönme sayısı iki ve mandalın yerine yerleştiği andaki programın görüntüsü aşağıda yer almaktadır. Aracın hızı maksimum 90 km/s olarak ayarlanmıştır.

Şekil 3. Şartların Gerçekleşmesi Durumundaki Görüntü

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Gelişmiş ülkeler emniyet kemeri kullanımı yaygınlaştırmak için çeşitli yasalar ve yaptırımlar getirseler bile yinede sürücüler emniyet kemeri kullanmamayı tercih edebiliyor. Emniyet kemeri kullanıldığı taktirde hiç hasar dahi alınmayacak birçok kaza emniyet kemeri kullanılmadığı için ölümlerle veya yaralanmalarla sonuçlanmaktadır. Otomotiv teknolojilerindeki gelişmelerin yaşandığı emniyet sistemlerinden biri olan emniyet kemeri de yeteri kadar geliştirme çalışmaları yapılmıştır. Sürücülerin emniyet kemeri kullanımı birçok firma tarafından farklı uyarılarla yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Fakat sürücüler çeşitli yöntemlerle bu uyarıları devre dışı bırakmaya çalışmaktadır. Yapılan bu çalışmanın amacı sürücülerin bu uyarıları devre dışı bırakmasına imkan sağlamamaktadır ve emniyet kemerinin kullanımını yaygınlaştırmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ayaz, Ş., (2008) “Emniyet Kemeri”, www.trafik.gov.tr
- Akay, D., Kurt, M., (2006) “Usability Testing Of Automobile Safety Belt”, J. Fac. Eng. Arch. Gazi Univ. Vol 21, No 1, 183-191
- Çubuk, K., Hatipoğlu, S., (2006) “Traffic Safety And Overspeed”, J. Fac. Eng. Arch. Gazi Univ. Vol 21, No 4, 699-702
- Çavdar, A., Uçar, M., Kılıçarslan, İ., (2008), “Checking Of The High Speed Faults Caused To Traffic Accident And Controlling By Active Safety Systems”, J. Fac. Eng. Arch. Gazi Univ. Vol 23, No 1, 187-198
- Çetinkaya, S., (1997) “Trafik Güvenliği Açısından Taşıt Güvenlik Sistemleri”, <http://www.med.ege.edu.tr/~hancitrafikguvenliksistem.html>, Online Erişim: 27.03.2008
- Çev: Kiper, T., (1996) “Karayolu Trafik Kazaları”, PIARC Karayolu Güvenliği Komitesi
- Kes, A. (2008) “Yolcu Koruma Sistemleri”, <http://www.geocities.com/uludagmak>
- Demirsoy, M., (1997) “Trafik Güvenliği”, II. Ulaşım Ve Trafik Kongresi – Sergisi, İzmir
- Hancı, İ. H., (2008) “Alkol ve Trafik”, <http://www.med.ege.edu.tr/~hancitrafikguvenliksistem.html>,
- Hancı, İ. H., Eşiyok, B., “Uyku ve Trafik”, <http://www.med.ege.edu.tr/~hancitrafikuyku.htm> Online Erişim: 27.03.2008
- <http://www.tr.wikipedia.org>. Online Erişim: 18.11.2008
- <http://www.trafik.gov.tr>, 2009
- Karacasu, M., Bilgiç, Ş., (2000) “Türkiye’de Trafik Kazalarının Meydana Geliş Sebeplerinin Genel Değerlendirilmesi, Uygulamaya Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Trafik Sempozyumu, Samsun
- Lapparent, M., (2008) “Willingness to use safety belt and levels of injury in car accidents”, Accident Analysis and Prevention 40: 1023–1032
- Yamane, G.K., . Bradshaw, B.S., (2008) “Motor vehicle driver death and high state maximum speed limits: 1991–1993”, Accident Analysis and Prevention 40: 1690–1694

ARAÇSALLAŞTIRILMIŞ BİR KAVRAM OLARAK “SOSYAL DIŞLANMA”

AS AN INSTRUMENTALIZED CONCEPT “SOCIAL EXCLUSION”

Hakan TOPATEŞ¹

ABSTRACT

Every historical period is a reflection of its own economy-politics. In this meaning the concept of social exclusion is a construction of hegemonic language. The language which is used for the expression's of social exclusion is descriptive, a metaphor and an allegory. In all meanings the concept of social exclusion has only palliative solutions for social-economic matters.

Key words: “Social exclusion, social inclusion, globalization, welfare state, alienation.”

ÖZET

“ Her tarihsel dönem kendi ekonomi politiğinin yansımasıdır. Bu anlamda sosyal dışlanma kavramı hegemonik bir dil inşasıdır. Dışlanma kavramının inşasında kullanılan dil betimseldir, bir metafor, bir alegoridir. Sosyal dışlanma kavramı tüm bu anlamlarıyla sosyo-ekonomik sorunlara ancak geçici çözümler bulabilmektedir.

Anahtar kelimeler: “Sosyal dışlanma, sosyal içerme, küreselleşme, refah devleti, yabancılaşma.”

1. GİRİŞ

Kavram sözcüğünün sözlük anlamı “Bir terimin anlamı; bir terimi yerinde kullanmamızı belirleyen tanımlayıcı özellikler” (Yıldırım, 2000: 120) olarak belirtilmiştir. Kavram, M. Rosenthal ve P. Yudin’in Felsefe Sözlüğü’nde (1967: 88) “zihnimizde dünyanın yansımasının bir biçimi” olarak tanımlanmıştır. Bu yansımanın yardımıyla fenomenlerin ve süreçlerin özünü kavramak olanaklı olur. Aynı zamanda kavram bir sonuç değildir, statik değildir, mutlak değildir ancak ilerlemeci gelişme sürecinde, değişimdeki gerçekliğin yeterli bir yansımasıdır. Her kavram tarihseldir ve yapısaldır. Her ekonomik altyapı kendi üst dilini yaratır. Demek ki bir kavramın kavranması için mevcut sosyo-ekonomik yapıları içeren düşünsel çerçeve içerisinde kalınmaktadır. Wittgenstein’in kullandığı anlamda “Felsefede sürgit tartışılan pek çok sorunun dil oyununa ilişkin kuralların göz ardı edilmesinden, dilin kullanım bağlamındaki işlevinin yeterince dikkate

¹ Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, hakantopates@gmail.com, httopates@politics.ankara.edu.tr

alınmamasından kaynaklandığı söylenebilir.” (Yıldırım, 2000: 55–56). Bu noktada şunu söyleyebiliriz: Bir kavram sahip olduğu anlam içleminin yanı sıra aynı zamanda tam tersi durumda yer alan başka bir anlam içlemi ile birlikte anılıyorsa tutarlı ve açıklayıcı olmak zorundadır. Sosyal dışlanma- sosyal içerme ilişkileri bu düşünsel kapsamda değerlendirildiğinde kavramların kullanımı dikotomiler, birbirine karşıt çelişkiler, palyatif düşünsel ve pratik çözümler içerici olmamalıdır. Bu bağlamda R. Levitas’ın sosyal dışlanma kavramıyla ilgili olarak bu kavramın ücretli olmayan emeğin değerini düşüren ve ücretli emek arasında da eşitsizlikleri örten içeriğine vurgu yapması anlamlıdır. Levitas’a göre (? : 5) sosyal dışlanma aynı zamanda mülkiyet sahibi olan sınıfla toplumun kalan bölümü arasındaki eşitsizliklerin de üstünün örtülmesi için kullanılan bir kavram durumundadır. Böylece tüm bu anlamları içerisinde sosyal dışlanmanın hegemonik bir söylem inşası olduğu düşünülebilir.

Sosyal dışlanma kavramının “çok boyutlu”, “çok yönlü”, “dinamik süreçler içerisinde işleyen” bir kavramdır biçiminde açıklanması; çok boyutlu, çok yönlü, devingen süreçlere sahip olan bir kavramın hem tarihsel olmasını hem de yapısal olmasını gerektirir. Bu anlamda kullanılacak kavram, tarihsel olarak Sümer kent devletlerindeki dışlanma ilişkilerini açıklayabileceği gibi aynı zamanda Roma İmparatorluğu içindeki aslında tümüyle sınıfsal bir savaşım olan Patricilerle Pleblerin savaşımını da açıklayabilmelidir. Evrensel tarihin kronik gelişmelerinin açıklayıcısı, sosyal anahtarı olabilecek içeriğe sahip olduğu savunulan bir kavramın tam da bu anlamının gerekliliklerini yerine getirebilmek için, kuramsal bir yapıya uygun olacak biçimde diğer kavramlarla ilişkisinin sağlam, kalıcı, değişmelere uyarlanabilir- devingen olması gerekmektedir. Örneğin malikânesinde (manoir) kendisine ait geçimlik üretim yapan henüz pazar ve ekonomik piyasa ilişkilerinin ne olduğunun ontolojisinin ve nasıl işlediğinin epistemolojisinin idrakinde olmayan, üstelik okuma- yazmasının olmadığı, ancak iyi kılıç kullandığı aşikâr bir derebeyi; emrine amade durumdaki özgürlüğü olmayan, ırsi ve her çeşit sefil yükümlülüklerin yerine getirildiği “colonus” türü bağlanmayla, ırsi olmayan, karşılıklı sözleşme içeren “vassal” bağlanmasında (Bloch, 1998: 263) çalışanlarıyla ne tür bir içerme- dışarıda bırakma ilişkisine yer vermektedir? Herhalde kesin bir biçimde Ortaçağın tarihsel koridorlarında gezinen bir kişinin tüm gönlüyle istediği başat yaşam tercihi, herhangi bir derebeyinin kötürüm şatosundaki çalışma ilişkileri kapsamında içerilmemek olmalıdır. Zaten şu Alman atasözü de bu düşüncemizi doğrulamaz mı: “Kent yaşamı özgür kılar.” O. Spengler tam da bu noktada uygarlığın kentlerde doğduğunu belirtmekteydi. Kentler feodal çağların çözülme dönemlerine yakın tarihsel zamanlarda özgürlüğe yönelik kaçış coğrafyaları olmuştu (Pirenne, 1982). Bu bağlamda sosyal dışlanma kavramının ortaçağcıl üretim koşullarında açıklayıcı, tanımlayıcı, analitik bir düşünsellik getirebileceğinin varsayılması yanlış olacaktır; belki kısmen bir betimsel düşünüş ortaya çıkartabilir ki bu da betimsel olması nedeniyle bilimsel olmaktan çok, nitelikli bir edebiyat yapıtı olabilir. Ticaret kapitalizmi koşullarında, pazar işleyişinin keşfedildiği, Amerika kıtasının değerli madenlerinin, Afrika’nın da insanların Avrupa özeğine aktığı, ülkelerin merkantilist siyasetler uygulayarak ne kadar çok değerli meta biriktirirlerse o oranda diğer rakip ülkeleri geçebileceklerini düşündükleri hızlı ekonomik, ticari ilerlemeler çağında Manchester’da bir liman işçisiyle, Hindistan’la iş yapan bir İngiliz kapitalistin, Afrikalı bir mağdur insanın köle olarak kıtalarına zorla getirilmesi ilişkiler ağı içerisinde kim toplumsal olarak dışlanmış, kimler içerilmiştir?

Tüm bu anlamlarda sosyal dışlanma kavramının felsefede “eğreti özellik” denilen duruma denk düştüğü söylenebilir. Sosyal dışlanma dendiği zaman hem dışlanmanın sosyal olması gerektiğini hem de sosyal olanın sosyal olmasının yanı sıra aynı zamanda bir dışlanma biçimini de doğurucu olabileceği düşünülebilir. Doğaldır ki; sosyal sözcüğü kapsamı itibariyle dışlanma sözcüğünden daha geniş bir anlam alanına sahiptir. Burada

sosyal dışlanma kavramı ile ilgili temel bir çelişki belirir: Sosyal dışlanma kavramının kullanımında kavramın ikinci kısmı olan dışlanma sözcüğü, kendisine göre daha geniş bir anlam alanına sahip olan sosyal sözcüğü üzerinde belirleyici bir duruma gelmiştir. Dışlanma sözcüğü sosyal sözcüğünü kendi anlam denizinin içerisine daldırarak, sosyal sözcüğünde sözcüğü kullanacak kişinin belleğinde olaylara, olgulara yaklaşım biçimine göre değişebilecek anlam sapsmalarının oluşmasına neden olur. Bu anlamda dışlanma kavramının bütünsel olana, total olana vurgu yaptığını, tam da bu anlamı itibariyle birlikte kullanıldığı sözcükleri asıl kullanım alanından saptırarak belirli bir dönemin sosyo-ekonomik gerçekliği olan bir olguyu tüm zamanları kapsayacak biçimde totaliterleştirdiğini söylemek mümkündür. Küreselleşme bağlamında sosyal dışlanma kavramının değişim değeri, kullanım değerini aşmıştır. Bu noktada sosyal dışlanma denilirken sosyal yabancılaşma denilmemesi de özgürlükçü bir seçimin ürünü değildir.

2. SOSYAL DIŞLANMA

Dışlanma kavramını ilk kullanan kişi Fransa’da Chirac hükümeti zamanında Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı olan Rene Lenoir’dır. Lenoir, ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişileri dışlanmış olarak tanımlamıştır. Buna göre toplumdan dışlanmış olanlar salt yoksul kişilerden oluşmamaktadır: zihinsel engelliler, fiziksel engelliler, çok yaşlı olan kişiler, istismar edilen çocuklar, madde bağımlıları, intihara eğilimi olan kişiler, suçlular, tek ebeveynli aileler, marjinal kişiler, sorunlu aileler, a-sosyaller ve diğer sosyal uyumsuz kişiler olmak üzere yaklaşık olarak Fransa nüfusunun % 10’luk bir bölümü toplumdan dışlanmıştır (Sapançalı, 2000: 5–6). Avrupa Birliği’nde dışlanma kapitalizmin genel bir ekonomik doğası olarak tanımlanmıyor. Avrupa merkezli bakış açısı bağlamında sosyal dışlanmanın ne anlama geldiği konusunda bir oydaşma da bulunmamaktadır. “Sosyal dışlanma, hala, muğlak, yoksulluk ve marjinalleşme ile ayrışma ve örtüşme noktaları tam belirlenmemiş bir kavram olarak tartışılmaktadır. Sosyal dışlanma uzun süreli işsizlikle bağlantılı biçimde istihdamdan yoksunluk olarak tanımlanabildiği gibi, yalnızca istihdamdan değil sosyal ve siyasal çeşitli haklardan yoksunluk olarak da tanımlanmaktadır.” (Erdoğan, 2004: 75).

G. Rodgers (1995: 45–49), sosyal dışlanmayı mallar ve hizmetlerden, emek piyasasından, güvenlikten, topraktan, insan haklarından dışlanma olmak üzere beş boyutta ele alır. Burchardth, dışlanmayı ilişkilerdeki katılım yokluğu olarak tanımlayarak; tüketim, üretim, birikim, politik süreçler, toplumsal aktiviteler olarak beş boyutlu bir dışlanma sınıflandırması yapar (Saith, 2001: 5). M. Wolfe da geçinmekten dışlanma, toplumsal hizmetlerden, refaktan ve güvenlik açısından dışlanma, tüketici kültüründen dışlanma, politik seçimlerden dışlanma, popüler örgütlerden ve dayanışmadan dışlanma, ne olduğunu anlamaktan dışlanma olmak üzere altı bir sosyal dışlanma sınıflandırması yapmıştır. (Rodgers, Gore ve Figueredo, 1995: 84–95). A. Sen (2000, 19–22), sosyal dışlanma düşüncesine ulaşmaya yardımcı olması için bir etkiler listesi sunar. Bunlar cari çıktının yitirilmesi, yeteneklerin yitirilmesi ve uzun dönemli zararlar, özgürlüğün yitirilmesi, psikolojik zarar ve sefalet, hastalık ve ölüm oranı, isteklendirme kaybı ve gelecek çatışması, toplumsal cinsiyet ve ırksal eşitsizlikler, toplumsal değerlerin zayıflamasıdır. H. Silver sosyal dışlanma üzerine literatürün spesifik toplumsal kategorilerde çalışmalar içerdiğini belirtir (Rodgers, Gore ve Figueredo, 1995: 74–75). Buna göre topraksızlardan kadınlara, uzun dönemli işsizlikten göçmenlere, aile veya arkadaşlarından toplumsal olarak yalıtılmışlardan herhangi bir tecrübesi ya da diploması olmayan gençlere kadar çok geniş bir alanda sosyal dışlanma kavramı kullanılmaktadır.

Amartya Sen (2000: 5), dışlanma kavramını ele alırken kavramın Aristocu, A. Smithci kullanım biçimlerine değinir. A. Sen'e göre sosyal dışlanma kavramı "yapabilirlikten yoksunluk" kavramının yapısal bir parçası olarak ele alınabilir. A. Sen, yapabilirlik yoksunluğunun sosyal dışlanma kavramıyla birlikte kullanımını sosyal dışlanmanın hem bir parçası, hem bir nedeni hem de bir başlangıç olarak değerlendiriyor. R. Saith de (2001: 10–13) sosyal dışlanmayı refah devleti ve işsizlikle birlikte ele alarak, kavramın endüstriyel toplumlarda bir norm olarak tanımlanmasından dolayı gelişmekte olan ülkeler için uygulamasını tartışır. Saith, sosyal dışlanma kavramının kendisine alması kavramlarla birlikte temel özelliklerini anlatır. Bunlar çok boyutluluk, ilişkisellik, görelilik ve devingenliktir. Saith, gelişmiş ülkeler bakımından sosyal dışlanma kavramının refah devleti ve formel istihdamla tanımlanarak, gelişmekte olan ülkelerdeyse temel yapabilirlikler, risk, sürdürülebilir yaşam gibi kavramlarla bağlantılı olarak geliştirildiğini belirtir. Refah devleti ve formel istihdam bağlamında sosyal dışlanma kavramını gelişmekte olan ülkelere uyarlamak zor olduğundan kavramın başka biçimlerde tanımlanması gerekmektedir.

Levitas (? : 7) sosyal dışlanma üzerine "yeniden dağıtımcı tartışma", "etik sınıf altı tartışma" ve "toplumsal bütünleşme tartışma" olmak üzere üç farklı tartışma alanı olduğunu söyler. Yeniden dağıtımcı tartışmaya göre sosyal dışlanmanın başat nedeni yoksulluktur; burada eşitsizliklerin radikalce azaltılmasına, güç ve kaynakların yeniden dağıtımına vurgu yapılır. Etik sınıf altı tartışmada sınıf altı konumunda tanımlanan kişiler kültürel olarak toplumun ana akım bölümünün dışında yer alanlar olarak görülür. Bu anlamda toplumların içindeki mevcut eşitsizlikler görmezden gelinir, toplumun bütüncül yapısını görmek yerine yoksulların davranışlarına odaklanılır. Üçüncü tartışma alanı olan toplumsal bütünleşme düşüncesinde yoksulluğun azaltılmasının kazançların artırılması suretiyle sağlanacağı düşünülür. Ücretli çalışanlar arasındaki eşitsizlikler belirsiz bulunarak ücretli çalışmaya katılım konusunda sosyal dışlanma ve içermenin tanımı daraltılır. Levitas, sosyal dışlanma kavramının içerilenlerle dışarıda bırakılanları birbirinden ayırdığını, bu anlamda dışarıda bırakılanlar arasındaki eşitsizliklere ve farklılıklara dikkat etmek gerektiğini söyler. R. Munck'a göre de dışlanma küreselleşme tarafından üretilmektedir. Sosyal dışlanmanın küreselleştirilmesi, küreselleşmenin toplumsal etkilerini açıklamada yardımcı bir kavram olacaktır. (Munck, 2005: 21). Sosyal dışlanma küresel eşitsizliğin, çatışmanın analizini yapan güçlü bir kavramdır. Yoksulluğun ekonomik ve bireysel parametrelerini sağlar, disiplinler arası, çok boyutlu ve dinamikdir. Küreselleşmenin negatif toplumsal etkilerini anlamamızı sağlar (2005: 26). Munck (2005: 38) küreselleşme tarafından oluşturulmuş sosyal dışlanmanın üstesinden gelebilmenin tek yolu olan tüm haklara sahip yurttaş argümanını tartışmıştır.

Sosyal dışlanma üzerindeki sınıflandırmaların çeşitliliği, geniş perspektifi kavramın çok farklı anlamlarda kullanılabilmesi gösterir. Sosyo-ekonomik biçimlenme paradigması bağlamında; Z. Baumann'ın insanların yaşam hakkını metalaştırdığını söylediği ekonomi politikte "Küreselleşme kavramı, kapitalizmin tarihsel gelişiminde kendisi bir özel (türsel) kavram olmakla birlikte, hacminin içindeki diğer süreçlerin kavramsallaştırılması açısından bir genel kavram teşkil etmektedir. Örneğin esnekleşme, yalın üretim, kumarhane kapitalizmi, özelleştirme, yönetim ve sosyal dışlanma vb. kavramlar da küreselleşme kavramına göre özel kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır." (Erdoğan, 2004). Ekonomik süreç üretim, yönetim, pazarlama pratikleri bağlamında emek piyasasının kuralsızlaştırılması, üretim ilişkilerinde esnekliğin artırılması, üretimin merkezsizleştirilmesi, taşeron üretim uygulamaları ve küresel meta zincirleri, şirketin önceden kendisinin ürettiği bir ürünü ya da hizmeti dışarıdan almaya başlaması (outsourcing) ve firma yapılarının sıradüzenlerinin azaltılması (downsizing) gibi yeni üretim ve üretimin yönetilmesi tekniklerinin yaygınlaşmasını göstermiştir. Süreç içinde

firmalar ücret sıradüzenleri, istihdam modelleri, dağıtım kanalları bağlamında değişikliklere gitmektedirler. Emek unsurunda düşük kalifiye ve verimlilik, düşük gelir düzeyleri, iş sözleşmelerinin olmaması ya da güvencesiz olması, istikrarsız çalışma koşulları, sosyal hizmetlere erişimde güçsüzlük ya da sosyal hizmetlerin/sigortaların tümüyle yokluğu, emek organizasyonlarının gücünün zayıflaması söz konusudur. Çalışmanın erozyonu ve çalışanların güç yitirmeleriyle birlikte marjinalite ve güvencesiz işlerin yaygınlaşması yeni ekonomik, toplumsal sorunlar olarak belirmiş durumdadır. Esas olarak sosyal dışlanma kavramının kendisi dışlanmış olabilir mi?

3. YENİ YOKSULLUK

Yeni yoksulluk olgusuyla ancak küreselleşmenin neo-liberal ekonomi etiketlerinin reddedilerek sosyal politika uygulamaları yoluyla savaşımla verilebilir. Refah devletinin güçlü olduğu genel hatlarıyla 2. Dünya Savaşı sonrasıyla küreselleşme olarak tanımlanan dönem arasındaki zamanda, yoksulluk merkez ülkelerde sosyal politika önlemleriyle azaltılabiliyor ya da bir ölçüye kadar engellenebiliyor, ertelenebiliyordu. Bugünkü sosyo-ekonomik koşullarda yoksulluğun görünümünün değişerek “yeni yoksulluk” olarak adlandırılan olgunun ortaya çıkmasının can alıcı noktası tam da buradadır. Yeni yoksulluk geçici nitelik göstermeyen yoksulluk tipidir ve geniş aile içi dayanışmalara bağlı olarak aşılması güç olan kalıcı, yapısal bir yoksulluktur (Buğra ve Keyder, 2003). Peki, bugün refah devletinin emek-sermaye ve devlet arasındaki uzlaşısının törpülediği günümüz sosyo-ekonomik koşullarında yoksulluk nasıl önlenebilir? Bu anlamda küreselleşmenin ekonomi politikası dahilinde yoksulluğun çözümü sivil toplum alanına bırakılarak sorunların şirket yetkileri karşısında minimalleşen devletin dışında çözülmesi beklenmektedir. Yeni liberalizm çağında merkezlesizleşme, kuralsızlaşma, bölgecilik, yerelleşme, özelleştirme pratikleri içerisinde yoksulluğun bir kavram olarak kendisinin de dışlandığı bir süreç mi yaşamaktayız? Chossudovsky (1999: 73–80), tam da bu noktada yapısal uyum politikalarıyla; ticarete liberalizasyon, devlet girişimlerinin özelleştirilmesi, vergi reformu, toprak kullanımı ve tarımsal alanların özelleştirilmesi, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, bankacılık sisteminin kuralsızlaştırılması, kirli paranın borç adına yeniden çevrimiçi sokulması, yoksulluğun hafifletilmesi/yönetilmesi, sahte parlamenter kurumların desteklenmesiyle kendisini gösteren küresel işleyişe vurgu yapar. Z. Bauman’a göre de çağımızdaki yoksullar defolu tüketicidir. Yeni yoksul olarak da tanımlayabileceğimiz bu insanların özgürlük idealleri, alternatif bir gelecek tasarımları bulunmamaktadır. Tek mutluluk kaynakları biraz daha fazla tüketebilmektir.

Ekonominin siyaseti ve toplumu belirlediği bu çatışkılı bağlam, kendisini neo-liberal ekonomi fikriyatının düşünce koridorlarının karmaşıklığıyla tanımlar. Devlet tekildir; adalet, savunma ve sınırlandırılmış bir yönetim işlevi vardır, kalan toplumsal, ekonomik ve kültürel alanları sivil toplum belirler. Bu alanlarda ortaya çıkmış olan sorunlardan devlet azadedir ki toplumun kendi kendine çözebileceği sorunlara herhangi bir sosyal politika enstrümanı ile karışamaz. Bunun nedeni basittir: ekonomik piyasaların kendisiyle birlikte her şeyi belirleyici olan başatlığı, oluşabilecek tüm sosyo-ekonomik sorunların aynı zamanda çözücüsüdür de. Piyasalar kendi kendisini temizler ve ekonominin ceteris paribus’u adeta dinsel bir itaatle bireylerin kendilerini adanmaları gereken birey üstü, toplum üstü ve devlet üstü bir kudret olarak biçimlenir. Konunun ülkemiz açısından özellikle belirleyici olan yanıysa gelişkin olmayan bir sivil toplum içinde ekonomi politik sorunların kendi kendisine nasıl çözümlenebileceği bağlamındadır.

A. Ferguson, sivil toplumu uygarlık olarak tanımlamıştı. Esasen sivil toplum, Avrupa’da anayasacılık hareketleri, Aydınlanma çağı, Sanayi Devrimi gibi yüzyılların

birikimi uzun bir evrimin sonucu oluşan –eğer gerçekten de öyleyse- bir yapıyken gelişmekte olan ülkelerde sivil toplumun yerini neyin aldığı konusu önem kazanmaktadır. Tam da bu noktada sosyal politikayla içerilemeyen kitlelerin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde cemaat yapılarıyla, ataerkil mekanizmalarla içerildikleri görülmektedir. Uygarıklıkla/toplumla cemaatin/topluluğun çakışması ortaya anomali çıkartır. Sosyal politikanın önemi tam da bu noktada ortaya çıkar. Uygulanmayan sosyal politikaların karşılığı yeni yoksulluk, cemaat yapılarının yaygınlaşması, toplumda bireyselleşmeden yalnızlaşma, rasyonel olmayan seçmen davranışları biçiminde işlemeyen demokrasi sorunları olarak kendisini gösterir. C. Talas'ın (1976: 577) dediği gibi "...sosyal güvenlik yeni bir terimdir ve bir bütün olarak alındığında, insanlığın eski ve derin bir ihtiyacının somut bir belirtisidir. Bu ihtiyaç yarın'dan emin olma isteğidir. Bu istek ve ihtiyaç toplumun her kategorisi ve sınıfı için söz konusudur. Ancak, maddi ve öteki çeşit ihtiyaçlara malik olan sınıflarla bunlara malik olmayanlar bakımından, bu ihtiyaçlar değişik derece ve düzeydedir. Bunun içindir ki, işçi sınıfı bakımından sosyal güvenlik ihtiyacı daha acil, daha yaygın ve daha yoğun bir anlam taşır."

Bilindiği gibi küreselleşme, devlet ve kapital arasındaki korporatif ittifakı sona erdirmiştir. "Devlet, ulusal devlet –ulusal sermaye- ulusal emek ittifakının sözcülüğü yerine, küresel ekonominin gereklerini toplum ve ekonomi üzerine empoze eden bir güç haline dönüşmüştür. Bu temel değişiklik ileri kapitalist ülkelerdeki solun ve sendikaların geleneksel gündemini ortadan kaldırmıştır." (Erdoğan, 2006: 515). Bu anlamda refah devleti ve refah devletinin altın çağını yaşadığı dönemin içerme siyasetleri zayıflamaktadır. "Refah devleti kapsamlı bir düşünce olarak Aydınlanma felsefesine, eşitlik ve ilerleme düşüncesine, bunlara bağlı olarak ortaya atılan insan hakları (ikinci ve üçüncü kuşak insan hakları) anlayışına dayanmaktadır." (Şaylan, 2003: 132). Bu anlamıyla refah devleti, işçi sınıfının Avrupa sosyal demokrasisinin sınırlılığı dahilinde ve biraz da emperyalizm çağının maddi kalıtı üzerinde kurulmuş hassas bir sınıflar arası ve devletle sınıflar arasındaki bir uzlaşma rejimiyken; aynı zamanda Aydınlanma çağıyla başlayan uzun zamanlı bir düşünsel birikimi, sosyalizmle liberalizmin geçici uzlaşmasının maddi yansımalarını temsil etmekteydi. Refah devletinin güç yitiminin sorumlusunun kapitalist üretim biçiminin devri dönemlik krizleri olduğu ve bu üretim biçiminin, ekonomik dizgenin krizden kurtulabilmek amacıyla kendisini yeniden yapılandırmak, yeniden üretmek için refah devleti uzlaşmasının budanmasını içeren bir ekonomi politikası toplumlara hibe ettiğine göre; yeniden yapılanmanın sonucunda filizlenen neoliberal siyasetlerin sosyal politikaya karşı olmasının yanı sıra Aydınlanma düşüncesine de karşı bir konuma oturuyor olması doğal bir sonuçtur. Bu anlamdadır ki yeni liberalizm ve yeni muhafazakârlık arası bir ittifak kurulmuş olması söz konusudur. K. Boratav'a göre (1997: 165) Türkiye'de 1980 yılı sonrasında bölüşüm politikalarının aldığı biçim: "Sınıf tabanlı ekonomik taleplere, yani sendikal örgütlenmeye, ücret mücadelesine, köylünün destekleme taleplerine karşı katı ve ödünsüz bir çizgi izlenirken, aynı kitleleri 'kentli, gecekondu, yoksul ve tüketici' özellikleriyle tatmin etmeye çalışan bir strateji"dir.

4. MARJİNALLİK, SINIF ALTI VE SOSYAL İÇERME

Mevcut yeni yoksulluğu adlandırmak için kullanılan "marjinalite" kavramı daha çok Latin Amerika'da ekonomik dizgeye katılmamış olanları, "alt sınıf kavramı" ABD'de dizgenin gereksinmesi olmayan insanların tanımlanması için ve "sosyal dışlanma" kavramı da Avrupa'da daha geniş kapsamlı olacak bir biçimde sosyal içermeyle bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Sosyal içerme kavramının benimsenmesi tam da bu benimseme nedeniyle sosyal dışlanmanın meşrulaştırılması, kurumsallaşması anlamına gelir. Sosyal

içerme, devletlerin yurttaşlarına karşı sosyal sorumluluk sahibi olması bağlamında toplumsal olarak dışarıda kalan yurttaşların içerilmesini, sosyal bütünleşmesinin sağlanabilmesini hedefler. Sosyal dışlanmanın tanımlanmasında gelirin tüketimden az olması, toplumsal ve politik katılımı yetersizlik veya başarısızlık, yaşamın uç noktalarında bulunmak özellikleri belirtilmiştir (Grant, Blue ve Harpham, 2000: 203). Sosyal dışlanmanın önlenmesi –aynı zamanda sosyal içermenin sağlanması- için genel bir kapsam olarak önerilen uygulamalar şunlardır:

- Asgari gelir güvencesi,
- Güçlendirme yaklaşımı,
- Sosyal sermayenin geliştirilmesi (Sapançalı, 2003: 210–229).

Çalışma karşılığı asgari gelir (workfare) neoliberal bir çalışma enstrümanıdır. Karşılıksız güvenceli gelir ise daha sosyal demokrat bir uygulamadır denilebilir. Güçlendirme yaklaşımındaysa toplulukçu bir vurgu bulunur. Sosyal sermaye uygulamasında sermayenin sosyalleşmesi sorunlu gözükürken, sosyal politikanın uygulama alanı burada devlet yerine sivil topluma aktarılmış olmaktadır (Sapançalı, 2003: 228). Lizbon Avrupa Konseyi de AB amaçları arasında yoksulluk olgusuyla dışlanma kavramını aynı anlamda ele alarak yoksulluğu mücadele edilmesi gereken bir alan olarak değerlendirmiştir. Bu anlamda “içeren bir Avrupa’nın inşası” hedeflenmektedir. AB, sosyal koruma ve sosyal içerme bağlamında şu alanlara önem vermektedir: İşgücü piyasasına katılımı arttırmak, sosyal koruma sistemlerini modernleştirmek, formel ve mesleki eğitimdeki dezavantajları ortadan kaldırmak, çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmak, insana yakışır barınma koşulları sağlamak, uzun dönemli sağlık bakım hizmetleri, sosyal hizmetler ve ulaşım hizmetlerine erişimi sağlamak, özürli, etnik azınlık ve göçmenlerin topluma olan entegrasyonunu arttırmak ve ayrımcılık ile savaşmak (Gökbayrak, 2005). Sosyal dışlanmaya karşı savaşım vererek ve insana yatırım yaparak mevcut sosyal politika modeli modernize edilmek istenmektedir. Sosyal uyumun en büyük tehdidi bu anlamda sosyal dışlanma olmaktadır (Hunt, 2005: 113). Ülkelerin ulusal eylem planıyla ilgili konsül kararlarında da (2005: 116) tam istihdam, kalite artırılması, işte verimlilik, sosyal uyum ve içermenin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Sosyal içerme bağlamında sosyal dışlanmayla savaşım verilmesi anlamında mikro kredi uygulamaları, sosyal sermaye uygulamaları yapısal ve süreklilik içeren çözümler sağlayabilecek midir? Sosyal sermaye kapsamında gelişmekte olan ülkeler cemaat ilişkilerinin modernizm dışı insan ilişkilerine mi emanet edilecektir? Üstelik sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu, ilişkisel ve devingen olarak tanımlandığına göre salt istihdam siyaseti izleyerek dışlanmışların içerilmesi de olanaksız olmaktadır. İşgücü piyasasında iş bulmak yoksulluktan kurtulmak anlamına gelmeyecektir. Çalışan yoksullar da işgücü piyasaları içindeki emek süreçlerinde sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler (Rodgers, 1995: 256). Siyasal katılım oranlarının düşük olduğu ülkelerde siyasal katılım oranlarının artırılması bir içerilme politikası olurken aynı zamanda evsizlere ev sağlanması ya da uyuşturucu bağımlılarının topluma kazandırılması da içerme politikası olabilecektir. Aslında dışlanma kavramının dolayimli bir biçimde evrensel bir bakış açısı geliştirebilmek konusunda yarar sağlayabileceği düşünülebilir. Meksika’da Zapatistaların toprak haklarının temini ile Hindistan’da işsizlerin iş sahibi olması ya da Fransa’da gettolarda yaşayanlar için insani yaşam alanları geliştirilebilmesi gibi farklı içerme pratikleri kapsamında içerme kavramı ortak evrensel bir bakış açısı getirebilir. Tam da bu noktada içermenin sağlanabilmesinin ancak küreselleşmenin getirdiği yeni yoksullukla evrensel bir mücadele yapılması suretiyle olanaklı olabileceği belirtilmelidir. Bu noktada Baudrillard’ın evrensel küresel arasında yaptığı ayırım anlamlıdır. “Evrensel” kavramı tüm zamanlara seslenebilirken küresel kavramı “global” olana yani “total” olana seslenmektedir. Sosyo ekonomik biçimlenme anlamında

kapitalizmin kendisini yeniden ürettiği bu iç gelişme çizgisinde küreselleşen sermaye birikiminin getirdiği yoksullaşma ve mülksüzleşme insanlığa tek bir eşitliğin olanaklı olduğunu, bunun da yoksullukta eşitlik olarak belireceğini fısıldar. Gandhi'nin söylediği gibi “Yoksulluk şiddetin en kötü şeklidir”.

5. SONUÇ

Dışta kalmak nedir ve bunun içerilmesi dışta kalmayı bütünsel olarak çözebilecek siyasal enstrümanlar içerir mi; yoksa kısmi, palyatif çözümler mi üretir? D. S Byrne (1999: 57) dışlanma sömürünün en önemli çağdaş biçimidir ve gerçekten de bu konuda yeni olan bir şey bulunmamaktadır diyor. Bu bağlamda karşımıza çıkan temel argüman dışlanmanın aslında daha farklı bir anlam içeriğinde kullanılmalıdır ki bunun adını “yeni yoksulluk” olarak koymak son derece rasyonel olacaktır. Böylece sosyal dışlanma kavramı, hem Avrupa merkezli ve refah devletinin çökeltisi üzerinden yükseltmek istenen bir kavram olmaktan uzaklaştırılacak hem de yoksulluğun günümüzde ortaya çıkan yeni biçimlerine değgin çözüm yolları evrensel, hümanist bir perspektifte değerlendirilebilecektir. Sadece tanımlanan bir kategori olmak bile yoksullar için yeni bir yoksulluk kaynağıdır; kendilerini tanımlamaları için kullanabilecekleri sözcüklerin mülkiyeti onları toplumsal olarak “dışlayanların” ellerindedir. “...yoksulların fark edildiği her tarihsel uğrak, aslında insanlığın maddi var oluş koşullarına ilişkin temel bir yarılmayı yeniden örgütler. Yeniden örgütlenen şey, özel mülkiyet rejiminin kültürleri ile ortak ve evrensel değerlerimiz arasındaki sınıfsal bölünmeden başkası değildir. Bu yüzdendir ki yoksullar, hiç bir zaman sadece yoksul olmadılar; onlar kapitalizm boyunca aynı zamanda bütün bir ‘insanlık halimizin’ hatırlatıcısı olarak kaldılar.” (Özügurlu, ? : 54). Bu anlamda “...yoksulun kim olduğunun ‘yoksul olmayanlar’ tarafından tanımlandığına dikkati çekmek gerekmektedir.” (Erder, 2004: 38). Bu bağlamda ortaya çıkan ekonomik, toplumsal sorunlara tümel, holistik çözümler yaratmak yerine, geçici, ikame, işlevci çözümler bulmanın kavramsal adının sosyal dışlanma olarak ortaya çıktığının belirtilmesi gerekir: Büyük iddiaların arkasından ortaya çıkan küçük bir sosyal kaçamak. Bu anlamda Horkheimer’in (1998: 79) şu betimlemesi anlamlıdır: “Biçimselleşmiş akıl açısından, bir hareket ancak sağlık ya da dinlenme gibi çalışma gücünü tazeleyebilecek bir başka amaca hizmet ettiği sürece akla uygundur. Başka bir deyişle uğraşın kendisi sadece bir alettir, çünkü anlamını ancak başka amaçlarla olan bağlantısından alır.”

Sosyal dışlanma bir metafordur; dışlanma kavramını oluşturan parçalar kavramın kendisinden daha büyük bir anlam ortaya çıkartmaktadır. Bu durum birbiriyle ilişkisi olmayan iki sözcüğün birleştirilmesi yoluyla iki sözcüğün tek başlarına sahip oldukları anlamdan daha etkili büyük bir anlamın oluşturulması çabasıdır. R. Sennett, “Baba patrondur”, “Katolik kilisesi anadır” gibi önermelerle kendisini gösteren metaforların içerdiği düşüncenin yapısal olarak baskıcılığını düşünmenin yanlış olduğunu, ancak metaforlardan baskı kurmak amacıyla yararlanıldığını söyler: “Bu amaçla yararlanıldığında metaforun yapısı bazı şeylerin yapılmasına olanak verir; örneğin, bir otorite kişinin gücünün büyütülmesine ya da uyumsuz deneyimlerin bir araya getirilmesine. Ancak yalnızca belli metafor türleri bu biçimde kullanılabilir. Bir sanayici ‘beni küçük kızınız olarak düşünün.’ diyecek olsa herhalde onu bir kliniğe kapatırdık; bu metafor inandırıcı değildir.” (Sennett, 1981: 85–86). Dışlanma denildiğinde semantik olarak içermenin de dışlanmaya bağlı olarak var olacağı anlaşılabilir; peki bu durumda yabancılaşma dediğimiz zaman anlaşılması gereken yabancılaşmanın tersi “içerici” kavram ne olacaktır? Bu durum tıpkı bir alegoridir. Eski Yunancada “başka” ve “diyorum” sözcüklerinin birleşmesinden oluşan bir sözcük olan alegori, sözcüklerin ya da görüntülerin altında bir anlam, bir ahlak

kuralı gizleme sanatıdır. Aristoteles'e göre alegori "sürekli mecaz" anlamına gelirken, Dante için alegori, sözcüklerin tülleri altında gizlenen gerçek ya da öğretilerdir (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1971: 186). Alegori sanatında yazılı olanın içinde aranıp bulunması gereken gizli bir anlam yer almaktadır. Alegori bu anlamda postmodern düşüncedeki metinlerarasılık, söylemsellik gibi kavramlarla anlatılan yazılmış olanların içinden okuyucunun başka anlamlar çıkartmasına yönelik olarak kurgulanan çok sözlülük kakofonisini andırır. Sosyal dışlanma alegorisi de alt sınıf söyleminde olduğu gibi küresel totalitarizmi gizlemekte midir sorusu burada değerli bir anlam kazanmaktadır. Şu an herhangi bir ülkedeki mevcut yönetim dizgesinin faşizmin ilkelerine göre belirlendiğini bir an için düşünmenin korkunçluğunun vereceği usun sıfır noktasına dair bir toplumsallık herhalde çok çarpıcı olurdu. Almanya'da Nasyonal-Sosyalizm'in mantıklı bir yönetim ve yaşam dizgesi olduğunun düşünüldüğü 1930 ve 40'lı yıllarda partinin 21 ilkesinin içerdiği davranışların dışında kalan kişilerin toplumsal olarak dışlanmış olduklarını mı düşünmemiz gerekecektir? "Nasyonal-Sosyalizm, Alman halkının büyük bir bölümünün ulusal ve toplumsal özlemlerinde, iktidara yükselmesini olanaklı kılan temeli bulabildi; ama aynı zamanda, özel mülkiyetin savunucusu da kesildiği içindir ki, yalnız Alman ekonomik aygıtının muhalefetiyle, Konzernlerin, bankaların, büyük hisse senetli şirketlerin yöneticilerinin muhalefetiyle karşılaşmamakla kalmadı, ama onların desteğini de kazandı." (Bettelheim, 1982: 22-23). O yıllarda Nasyonal-Sosyalizm'in içermiş politikaları kapsamında yetkeci ilişkilerle kurulmuş disiplinli Alman toplumunun ülkesine hizmet etmeyi başka herhangi pek çok şeyden çok daha ciddi bir biçimde kafasına hedef olarak koymuş olan bir Alman, herhalde kendi coğrafyasının ve tarihsel döneminin sosyo-ekonomik koşulları içerisinde içerilmiş bir yurttaş olacaktı.

Sosyal dışlanma kavramı salt refah devleti dönemi ve bugünün tarihini ilgilendirir biçimde kurulmuş bir kavramdır. Böylelikle geçmiş zamanların devlet- toplum ilişkilerini, devlet- devlet ilişkilerini, devlet- birey ilişkilerini, toplum- birey ilişkilerini ve birey- birey ilişkilerini açıklayıcı değildir. Bu bağlam içerisinde sosyal dışlanma kavramı fiiktiftir, türevdir. Sadece endüstrileşmiş batılı devletlerin bugün içinde buldukları üretim ilişkileri kapsamında kullanılabilir olduğundan, asli bir içeriği olmayan, yabancılaşma ve anomi gibi herhangi bir başka kavramsal yeğleme yapmak yerine yeni bir kavram olarak ortaya çıkıp çoklukla herhangi bir tarihsel gelişim sürecini tanımlayamayacak bir biçimde, belirli bir dönemin sınıf ilişkilerini açıklayıcı olmaması anlamında fiksiyon bir kavramdır. Rousseau İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı adlı kitabında şöyle der: "İnsanların sahip oldukları bilgiler içinde en fazla yararlı ve en az ilerlemiş olanı, insan hakkındaki bilgi gibi görünüyor. Delphes tapınağındaki yazıtın ("kendini tanı"), tek başına ahlakçıların bütün iri kitaplarından çok daha önemli ve güç bir temel kural içerdiğini söylemeye cesaret ediyorum." (Rousseau, 1982: 88). Fransa'da da bir evsiz (Sans Domicile Fixe) dilencilik yaptığı metroda bir kartonun üzerine şunu yazmıştır: "Utaniyorum ama açım." (Touraine, 2002: 96).

KAYNAKLAR

- Bettelheim, Charles. (1982); Nazizm Döneminde Alman Ekonomisi: Kapitalizmin Çöküşünün Bir Görünümü, Savaş Yayınları, Ankara
Bloch, Marc. (1998); Feodal Toplum, Opus Yayınları, Ankara
Boratav, Korkut. (1997); İktisat Tarihi (1981- 1994), Türkiye Tarihi 5, Bugünkü Türkiye, Cem Yayınevi, İstanbul
Bowring, Finn. (2000); 'Social Exclusion: Limitations of the Debate', Critical Social Policy, Vol. 20, N. 3

- Buğra, Ayşe, Keyder, Çağlar. (2003); Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi, BM Kalkınma Programı için Hazırlanan Proje Raporu, BM Kalkınma Programı
- Byrne, D. S. (1999); Social Exclusion, Open University Press, Buckingham
- Chossudovsky, M. (1999); Yoksulluğun Küreselleşmesi, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1. Cilt. (1971); Arkın Kitapevi, İstanbul
- Erder, Sema. (Mart 2004); 'Yeni Yoksulluk ve Yeni Modeller', Kızılıçık
- Erdoğan, Seyhan. (2004); "Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma", Çalışma Ortamı, Sayı: 75
- Erdoğan, Seyhan. (2006); Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Sendikacılık, İmge Kitapevi, Ankara
- Fromm, Erich. (1972); 'K. Marx's Theory of Alienation', Reading in Introductory Sociology, edited: Dennis, H. G., Gracwey H. L. New York
- Gökbayrak, Şenay. (Mayıs- Haziran 2005); Avrupa Birliği'nin Sosyal Koruma Sorunsalı Olarak Sosyal İçerme Politikaları, Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 80
- Grant, Emma, Blue, Ilona, Harpham Tordy. (2000); "Social Exclusion: A Review and Assessment of Its Relevance to Developing Countries", Journal of Developing Studies, 16(2)
- Higgins, J. W. (1999); 'Vatandaşlık ve Güçlendirme: Vatandaşların Sağlık Reformuna Katılımı için Çözümler', çeviren: İbrahim Elibal, Oxford University Press and Community Development Journal
- Horkheimer, M. (1998); Akıl Tutulması, Metis Yayınları, İstanbul
- Hunt, Jo. (March 2005); Combating Social Exclusion: The EU's Contribution, Journal of Social Welfare and Family Law, Vol. 27, No. 1
- Levitas, R. (?); 'The Concept of Social Exclusion and the New Durkheimian Hegemony', Critical Social Policy, Vol: 16, N: 46
- Levitas, R. (?); The Inclusive Society?: Social Exclusion and the New Labour, Macmillan, Basingstoke
- Marx, Karl. (1966); Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi, Sol Yayınları, Ankara
- Munck, Ronaldo. (2005); Globalization and Social Exclusion, Kumarian Press, Bloomfield
- Özügür, Aynur. (?); Yoksulluk Araştırmalarına Eleştirel Bir Bakış, Mülkiye, Cilt: 30, Sayı: 250, Ankara
- Pirenne, Henri. (1982); Ortaçağ Kentleri: Kökenleri ve Ticaretin Canlanması, Dost Kitapevi Yayınları, Ekonomi/Tarih Araştırmaları Dizisi: 2, Ankara
- Rodgers, Gary. (1995); "The Design of Policy Against Eclusion", Social Exclusion; Rhetoric, Reality, Responses içinde, İLO /(İnternational İnstitutite for Labour Studies), Geneva
- Rousseau, J. J. (1982); İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, Say Kitap Pazarlama, İstanbul
- Rosenthal, M, Yudin, P. (1967); A Dictionary of Philosophy, Progress Publishers, Moscow
- Saith, R. (May 2001); 'Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries', Working Paper Number: 72, Oueen Elizabeth House, University of Oxford
- Sapançalı, Faruk. (2000); Sosyal Dışlanma, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 09, İzmir
- Sen, Amartya. (June 2000); 'Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny', Office of Enviroment and Social Development Asian Development Bank, Social Development Papers No: 1
- Sennett, Richard. (1981); Otorite, Ayrıntı Yayınları, İnceleme Dizisi: 31, İstanbul
- Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses. (1995); edited by: Rodgers G., Gore C. and Figueiredo J. B., İnternational İnstitute for Labour Studies, U.N Development Programme, Genova

- Şaylan, Gencay. (2003); Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara
- Talas, Cahit. (1976); Sosyal Güvenlik, Sevinç Matbaası, Ankara
- Touraine, Alain. (2002); Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?, YKY, İstanbul
- Yıldırım, Cemal. (2000); Çağdaş Felsefe Sözlüğü Terimler- Öğretiler- Filozoflar, Bilgi Yayınevi, Ankara

ARAZİ TOPLULAŞTIRMA PROJELERİNDE MÜLAKAT'A DAYALI DAĞITIM MODELİNDE METODOLOJİ

THE METHODOLOGY ON THE INTERVIEW BASED DISTRIBUTION MODEL IN LAND CONSOLIDATION PROJECTS

Turgut AYTEN¹ Sabahattin AKKUŞ² Hasan ÇAĞLA³ Fuat BAŞÇİFTÇİ⁴

ABSTRACT

Today, one of the most important problems our country has ever faced is the rapid increase in population but being not able to increase the lands which is to respond agricultural needs of the increasing population. It is necessary to investigate to get more production from the limited lands and take measurements to improve agricultural content. One of the most important measurements is land consolidation.

The land consolidation applications are done according to the 24.09.1979 and no.7/ 18231 Land Consolidation Regulations by the General Management of the Village Service. Land Consolidation process is carried out by the City Private Administration after the abolition of the General Management of the Village Service by the Law No.5286 Amending some of the laws, and abolishing the General Management of the Village Service.

The land consolidation works are also conducted according to the Agricultural Reform Law on Land Consolidation of Irrigation Lands no.3083 dated 30.11.1984 .

In this study, assessment will be made on the interview based distribution model in land consolidation projects of divided, scattered and shared land pieces.

Key words: Land Consolidation, interview, distribution

¹ Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil MYO, tayten@selcuk.edu.tr

² Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil MYO, sakkus@selcuk.edu.tr

³ Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil MYO, hcagla@selcuk.edu.tr

⁴ Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil MYO, fbasCIFCI@selcuk.edu.tr

ÖZET

Bugün ülkemizin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi hızlı nüfus artışı ve artan nüfusun ihtiyacını karşılayacak verimli toprakların artırılmamasıdır. Bu sınırlı arazilerden daha fazla verim alabilme yollarının aranması ve tarımsal yapının ıslahı için tedbirler alınması gerekir. Tedbirlerin en önemlilerinden birisi Arazi Toplulaştırmasıdır.

Türkiye’de arazi toplulaştırma işlemleri isteğe bağlı olarak 1979 yılında yürürlüğe giren, Arazi Toplulaştırma Tüzüğüne göre, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) tarafından yürütülmektedir. 5286 sayılı yasa ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla il özel idarelere bağlanması ile, Arazi Toplulaştırma işlemleri, İl Özel İdareler tarafında devam edilmektedir.

Ayrıca 30.11.1984 tarihinde yürürlüğe giren’ 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu’na göre de toplulaştırma çalışmaları yürütülmektedir.

Bu çalışmada; parçalanmış, dağınık ve hisseli arazi paçalarının toplulaştırma projelerinde mülakat’a dayalı dağıtım modeli üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arazi Toplulaştırma, mülakat, dağıtım

1.GİRİŞ

Arazi toplulaştırması bir çiftçi ailesinin ya da çiftlik işletmelerinin parçalanmış veya dağınık arsalarını toprak dereceleri esaslarına dayanılarak birleştirilme süreci olarak tanımlanabilir.Türkiye’de; tarımsal yapının iyileştirilmesi ve toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesini sağlamak amacı ile kırsal alandaki arazilerde mülkiyetin yeniden düzenlenmesi suretiyle arazi toplulaştırma çalışmaları yapılmaktadır. Üretimi arttırmak ve tarımla uğraşan insanların yaşam düzeyini yükseltmek için arazi toplulaştırma çalışmalarında toplulaştırmanın dar anlamı dışına çıkılarak, dağınık, parçalı ve hisseli parsellerin toplulaştırılması ve yeni bir düzene konulmasına çalışılmaktadır. Bununla birlikte tarla içi ulaşım, sulama, drenaj tesisleri ve arazi tesviyesi toprak ıslahı toprak muhafaza gibi tarla içi geliştirme hizmetleri ve toplulaştırma ile birlikte uygulanmaktadır. Böylece Tarım işletmeciliği geliştirilmekte, arazi tasarrufu ve mülkiyet hakları daha iyi bir düzene sokulmaktadır.

2.İL ÖZEL İDARELERİ TARAFINDAN YAPILAN UYGULAMA ESASLARI

Toprak koruma ve tarımsal sulama tekniğinin zorunlu kıldığı arazi toplulaştırması arazi toplulaştırma tüzük hükümlerine göre yürütülmektedir.

2.1.Arazi Toplulaştırmanın Amacı

Toprak Koruma ve tarımsal sulama tekniğinin arazi toplulaştırmasının zorunlu kıldığı haller şunlardır;

Parsellerin, tarımsal sulama yöntemlerinin uygulanmasını, toprak koruma önlemlerinin alınmasını güçleştirecek kadar küçülmüş ya da biçimlerinin bozulmuş veya dağılmış olması,

Proje alanında topoğrafik durumu, parsel sınırlarına bağlı kalmadan arazi düzenlemesini gerektirmesi.

Proje alanındaki parsellerden bazılarının yollardan ve kanallardan yararlanmaması,

Bir sulama veya toprak koruma projesinin gerektirdiği yeni kanal ve yollarla parsellerin parçalanmak durumunda olması,

2.2.Toplulaştırma Sınırının Tespit Edilmesi:

Toplulaştırma, köy, belde veya havzanın proje alanındaki tarıma elverişli tüm topraklarında uygulanır. Bu havzada bir veya birden çok köy veya belde bulunabilir.

2.3.Arazi Malikleri İle Ön Görüşme yapılması:

Proje idaresince, proje alanı içinde bulunan arazi malikleri ile köy veya belediye temsilcilerinin katıldıkları bir toplantı düzenlenerek proje ile ilgili olarak bireysel ve kamu yararına yönelik istekler saptanır. Proje idaresi, bu istekleri, olanakları ölçüsünde yerine getirir.

2.4.Toplulaştırma Kararının Alınması:

Toplulaştırma alanı mülkiyet, toprak koruma ve tarımsal sulama yönünden incelenerek proje kapsamına girecek işler saptanır.

Proje idaresince, arazi malikleri ile köy veya belediye temsilcilerinin katıldıkları bir toplantı düzenlenerek projeye giren işler ayrıntılı olarak açıklanır ve arazi toplulaştırmasına karar verilmesi istenir.

Medeni Kanununun 678 inci maddesi gereğince arazinin yarısından çoğuna malik bulunan ve sayıca maliklerin üçte ikisini oluşturan kişilerce karar verilirse bu kara proje alanındaki bütün malikleri bağlar.

Kararın bir örneği yerel tapu idaresine gönderilir. Proje alanındaki parsellerin arazi toplulaştırma uygulama alanına girdiği, tapu kütüğüne işlenir.Açıklama tarihinden sonra yapılacak satış ve benzeri temlik işlemleri de toplulaştırma uygulama alanına girdiği belirtilir, ve bu işlemler tapu sicili muhafızlığınca proje idaresine bildirilir.

Açıklama tarihinden sonra araziye devralan veya üzerinde bir hak edinen kişi, eski malikin yükümlüklerini kabul etmiş sayılır.

2.5.Hâlihazır Haritaların hazırlanması, Blok planlamasının Yapılması ve Maliklerin Tesbiti

Arazi tapulaştırılması yapılmasına karar verildikten sonra proje sahası , 1/25000 ölçekli harita üzerinde etüt edilerek proje sınırının tespiti yapılır.

Proje sahasındaki köylere ait 1/5000 ölçekli STK paftalarının numaraları tespit edilir. 1/5000 ölçekli paftalar Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünden temin edilir.

Eğer DSİ sulama şebekesinin planladığı sahada arazi tapulaştırma projesi uygulanacaksa DSİ'den 1/5000 ölçekli bütünlenmiş haritalar istenir. Haritalar temin edilirse, paftalar birleştirilerek 1/5000 ölçekli harita hazırlanır.

DSİ sulama tesisi planlanan sahanın DSİ'de bütünlenmiş harita yoksa veya DSİ sulama tesisi planlanmayan bir yörede arazi tapulaştırma projesi uygulanmasına karar verilmiş ise, toplulaştırma sahasının hali hazır haritası yaptırılarak proje sınırları harita üzerine işlenir.

AT-1 eski parsel sıra numarasına göre düzenlenen formun doldurabilmesi için mahalli kadastro ve tapu sicil müdürlüklerine yazılır gönderilerek tapu sicil müdürlüğünden kütük kayıtları alınarak AT-1 formlarına işlenen kayıtlar 1/5000 ölçekli paftalarla kontrol edilerek terettüplü veya hatalı parseller varsa mahalli tapu sicil veya kadastro müdürlüklerinde bu hatalar gözden geçirilir. Hatalar idarelerden kaynaklanmışsa, tapu ve kadastro genel müdürlüğünün 1958 nolu genelgesi gereğince tapu sicil veya kadastro müdürlüklerine müracaat edilerek düzeltilir ve düzeltilmiş yeni kayıtlar tekrar

alınır.

AT-1 formlarından faydalanılarak maliklerin soyadlarının alfabetik sıralamasını içeren AT-2 listeleri bilgisayarlarda düzenlenir

2.6.Arazi Toplulaştırma işlemlerinde Derecelendirme Çalışmaları: Proje alanındaki parseller, toprak endeksi, üretkenlik, ürün verim oranları ve parsellerin konumu gibi öğeler esas alınarak derecelendirilir ve her derecenin diğer derecelere denkliği saptanır.

Derecelendirme işlemleri derecelendirme kurulunca yapılır. Bu kurul, projeyi yürütmekle görevli bir ziraat yüksek mühendis başkanlığında, toprak etüd işlerinde uzmanlaşmış bir ziraat yüksek mühendisi, araştırma işlerinde uzmanlaşmış bir ziraat yüksek mühendisi, köy muhtarı veya seçeceği bir temsilci veya belediye başkanı veya seçeceği bir temsilci, proje alanında arazisi bulunanların kendi aralarında seçecekleri iki üyeden oluşur.

Arazi sahipleri ile köyler ve belediyeler ikiye yedek seçerler.

Kurul çoğunlukla toplanır, oy çokluğuyla karar verir, oyların eşitliği halinde başkanın oyu yönünde karar verilmiş sayılır.

Kurul üyeleri, kendilerine, eşlerine, usul ve kaynata, kaynana, damat ve gelinleri ile evlatlıklarına ait arazinin derecelendirilmesine katılmazlar. Bunların derecelendirilmesinde, kurula asıl üyeler yerine yedek üyeler alınır.

Arazi malikleri içinden derecelendirme kurullarına katılacak asıl ve yedek üyelerin seçim ve kurullarının çalışma yöntemleri yönetmelikte belirtilir.

2.6.1.Toprak Derecelendirmelerinin Kesinleşmesi:

Parsellerin derecelendirilmesine ilişkin harita, mülkiyet listesi ve derecelerin birbiri ile denkliğini belirten tablo, köyde görülebilecek bir yerde veya belediye ilan tahtasında onbeş gün süre ile asılarak ilan olunur. Asılma ve indirilme bir tutanakla saptanır. Harita, liste ve tablonun ilan edildiği ayrıca köyün ve belediyenin bağlı olduğu ilçe veya il merkezinde alışılmış araçlarla duyurulur.

Arazi malikleri, derecelendirme harita liste ve tablosuna, ilan gününden başlayarak yirmi gün içinde yazılı olarak derecelendirme kurulu başkanlığına itiraz edebilirler. Kurul itirazları on beş gün içinde karara bağlar. Karar ilgililere yazılı olarak duyurulur. Bu karara, bildirim tarihinden itibaren başlayarak on gün içinde proje idaresi eliyle Bakanlığa itiraz edilebilir. Bakanlığın otuz gün içinde vereceği karar üzerine derecelendirme kesinleşmiş olur. Bu karar ilgililere aynı biçimde duyurulur.

3.TOPLULAŞTIRMADA GÖZETİLECEK İLKELER:

Arazi Toplulaştırması aşağıdaki ilkelere göre yapılır, Hak sahibine, parsellerin değerleri toplamına eşit değerde ve olanak varsa bir parsel olarak arazi verilir. Bu sırada arazi sahibinin isteği, olanaklar ölçüsünde, yerine getirilir.

Ev, ahır, samanlık, ambar, çalışır kuyu, bağ, zeytinlik, fıstıklı, çay ekim yeri, meyve bahçesi, kavaklık, okaliptüslük vb. sabit tesislerin bulunduğu arazi, olanaklar ölçüsünde, eski maliklerine verilir.

Ağaçların sabit tesis olarak kabul edilebilmesi, tekniğine göre o yerin, her dönümünde bulunması gereken ağaç sayısının üçte bir oranında ağaçlandırılmış olmasına bağlıdır. Yalnız sınırları söğüt ve kavak ağaçlarla çevrili arazide bu hüküm uygulanmaz. Ancak toplulaştırmada ağaçların değeri göz önünde bulundurulur. Sabit tesisler, derecelendirme sırasında saptanır.

Yukarıdaki bentlere göre yapılacak yeni parsellemede yolların, sulama ve tahliye kanallarının ve ortak tesislerin kapladığı alanlar nedeni ile meydana gelecek arazi kayıpları, proje alanında tapuya tescil edilmemiş veya saptanmamış olan ve toplulaştırma

ile tarıma elverişli hale gelen araziden karşlanır. Karşlanamayanlar, arazi büyüklükleri ile orantılı olarak maliklere verilecek araziden düşülür.

4. ÇİFTÇİ TERCİHLERİNİN ALINMASI (MÜLAKAT)

Projenin yapılışı sırasında çiftçi isteklerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Geçmişte yapılmış ve günümüzde de yapılmakta olan arazi toplulaştırması projelerinde, çiftçi isteklerinin değerlendirilmesi ve çiftçilerin ikna edilmesi en çok zaman alan ve birçok sıkıntının yaşandığı aşamalarıdır(Banger,Doğan,2005). Bunun yanı sıra, büyük proje alanlarında hesaplamalar, yapılan işlerin kontrolü, sunuş gibi işlemler de zaman alıcıdır. Projeden optimum verimin elde edilmesi için uygulanan işlemlerle ilgili analizlerinin yapılarak daha optimum çözümlerin olup olamayacağı da araştırılmalıdır. Sayılan bütün bu işlemlerin zorluklarının azaltılması ve güvenliklerinin de artırılması için toplulaştırma verilerinin çok iyi bir şekilde kullanılması gereklidir.

Yeni parselasyonun çiftçileri istekleri doğrultusunda ve mevcut kuyu, bina, bağ, bahçe vb. önemli basit tesisler dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Yeni parselasyona çiftçi itirazlarının azaltılması, en uygun ve kabul edilebilir bir parselasyonun oluşturulabilmesi için çiftçilerin yeni parselasyonda hangi blokları tercih edecekleri çiftçilere sorulmalı ve projenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için her parsel için en az üç alternatifli tercihleri alınmalıdır.

Tercih alımları, İl Özel İdare Yetkileri ilgili köyün muhtarına yazılı olarak mülakat tarihi,saati ve yerini belirten bir yazı gönderir. Projeden sorumlu mühendis başkanlığında kurumun elamanı harita mühendisi ve müteahhit firmanın yetkilileri ile birlikte tebligatta bildirilen günde ve saatte toplulaştırma yapılan köye mülakat almak üzere gidilir.

4.1. Mülakat İçin Gerekli Belge Ve Gereçler

1-At-1 Listesi (Kadastro Parseli Sıralı)

2-At-2 Listesi (İşletme Soyadı Sıralı)

3-At-4 Mülakat Listeleri(Daha Önceden İşletmenin Toplulaştırmaya Giren Tüm Parsellerinin No ları, Alanları, Hisseleri, Varsa Sabit Tesisleri İşlenmiş Olmalıdır)

4-Uygun Ölçekte Harita(Kadastro Parselleri, Bloklar, Derece Sınırları, Hâlihazır Harita)

5-Strafor

6-Renkli Başlıklı Raptiye(Yeterince)

7-Otomasyon Sistemi

Toplulaştırma sınırı içinde kalan toprak sahiplerinin olabildiğince katıldığı daha önce belirtilen yerlerde(köy odası,kahvehane gibi) gerçekleştirilir.

4.2. Mülakat da dikkat edilmesi gereken hususlar;

İşletmede arazisi olan aile efradı ve akrabalık derecesi belirtilir. ile fertlerine ait

arazilerin tapularının hisseli veya tam mülkiyet olarak hangisini istediği sorulur. İşletmenin arazilerinin kaç parça halinde nerelerde toplanmasını istediği sorulur.Aile reisine parsellerinin tercih sırasına göre hangi bloklar da, nerelerde, veya hangi parsellerin yanında toplanmasını istedikleri sorulur. Tercih sıraları belirtilir. Proje mühendisi mümkün olduğu kadar aile reislerini yönlendirmek ve ikna etmek suretiyle işletmelere ait dağınık parsellerin tek parselde toplanmasını sağlayabilir. Muhakkak büyük parsellerin yanında toplanacak veya istedikleri yerde verilecek, yerinde bırakılacak gibi bağlayıcı durum yaratılmamalıdır. Çünkü verilen söz veya mülakattaki istek yerine getirilmediği takdirde çiftçilerin itirazı ile karşılaşıldığı gibi güvende sarsılır.Unutulmamalıdır ki, Toplulaştırmadaki başarının 3/4'ü psikoloji ve diplomasi' ye,

1/4'ü tekniğe dayanır.(Taka,1993)

Bu bilgiler, maliklerle de görüşülerek tapu kayıtlarının bir ölçüde kontrolü gerçekleştirilmiş farklı ad ya da soy adlarla kaydedilmiş olanları belirlenmesi imkânı sağlamıştır.

Matbu halde hazırlanan tercih formlarına, mülakat yapılacak gün öncesinde her malikin, tapu kayıtları uyarınca maliki bulunduğu bütün parseller, alanları ve hisseleri ile işlenmiştir.

Mülakat'a başlamadan önce proje mühendisi çiftçilere tercihlerinin nasıl alınacağı, kimlerin tercih yapacağı, mülakat işleminin kimlerden başlaması (hazırda bulunan yaşlılardan veya işletme numarasına göre gibi), tercih işlemlerinin kaç gün süreceği gibi konularda kısa bilgiler verdikten sonra, konu ile ilgili çiftçilerden gelen soruları cevapladıktan sonra mülakat işlemine başlanır.

Bu bilgiler, maliklerle de görüşülerek tapu kayıtlarının bir ölçüde kontrolü gerçekleştirilmiş farklı ad ya da soy adlarla kaydedilmiş olanları belirlenmesi imkânı sağlamıştır.

Mülakat'a alınan çiftçinin parselleri Kadastro parsellerini, hali hazır haritayı, blok planlamasını, dereceleri gösteren uygun ölçekli ve duvara asılmış harita üzerinde renkli başlıklı raptiyelerle işaretlenir ve çiftçiye gösterilir. Parsellerinin yerini gören çiftçi parsellerinin yoğunluğuna göre her parsel için ayrı olarak tercihlerini üç alternatifli olarak yazdırır. Tercihlerini bitirdikten sonra yazılanlar kendisine tekrar okunur, yanlışlıklar düzeltilir. Bu işlemlerden sonra belgedeki kendi adının olduğu yere imza atılır (Ek-5). Bu işlemler bütün işletmelere yapılmaya çalışılır.

Tercih alımlarında, özenle, tapuda kayıtlı malikin tercihini yada tercihlerinin belirlenmesine gayret gösterilmelidir. Ancak, çocuklar adına kayıtlı parsellerde baba yada büyük kardeşlerin tercihleri tespit edilmeli ve imzaları alınmalıdır. Tercih alımları esnasında, özellikle birlikte ve bir işletme olmak isteyen maliklerin tespiti de yapılmalıdır.

Çiftçi tercihleri istedikleri bloklar ve birlikte olmak istedikleri kişi yada işletmeleri açık ve kargaşaya sebep olmayacak şekilde okunaklı bir şekilde mülakat formlarına eksiksiz olarak yazılmalıdır.

Mülakat yapılırken derecelendirme komisyonuna ilgili köyden seçilen üyelerin de mülakat sırasında hazır bulunmaları sağlanmalıdır.

Mülakat sonuna kadar yeni blok haritasında tercih edilen bloklar renkli kalemle boyanarak doluluk oranları izlenmeli işletmelerin tercihleri yönlendirilmelidir.

Çiftçi isteklerinin yapıldığı sık sık hoparlör ilanı ile duyurularak çiftçilerin mülakat'a katılmaları sağlanmalıdır. Mülakat oranının yüksek olması üretilen projenin savunulabilirliğini artıracaktır. Bu nedenle yüksek oranlarda alınan mülakatlar yapımçı firmayı, kurumu en önemlisi de çiftçileri psikolojik olarak rahatlatacaktır. Mülakatların bitiş tarihinden en az bir hafta sonraya gün verilerek köy dışındaki çiftçilerin de mülakat vermeleri sağlanmalıdır. (Çay, 2001)

5.YENİ PARSELASYON PLANININ YAPILMASI

Türkiye'de bir arazi toplulaştırması projesinin ilk dağıtım planını elde etmek için mülakat esaslı metot kullanılmaktadır. Bu yöntemde, Planlamacı öncelikle arazi sahiplerinin tercihlerini tespit ediyor ve sonrasında onlara uygun gelebilecek bir plan hazırlamaya çalışmaktadır.

Yeni parselasyon planlaması yapılırken, yapılan arazi derecelendirmesine göre her kişiye veya çiftçi ailesine ait parsellerin alanlarının toplamına veya parsel değer, sayılarının toplamına eş değerde arazi verilir.

İşletmelerin bütün parselleri çiftçinin isteği de göz önün de bulundurularak imkânlar ölçüsünde tek parselde, mümkün olmazsa birkaç parsel halinde birleştirilir ve bloklara düzgün şekillerde yerleştirilir. Her parselin yol ve kanaldan faydalanması imkân dahilinde sağlanmalıdır. Planlama yapılırken toplulaştırmanın genel kuralları, kriterleri dikkate alınarak bloklara yerleştirme yapılır.

5.1.Yeni Parselasyon Haritasının Oluşturulmasında Mülakat Esaslı Modelin Uygulanışı

Arazi toplulaştırma projesinde öncelikle proje alanı yollar ve kanalların arasından bloklarla bölünür.Kadastro parselleri alanları ve blok alanları dereceleri ile çarpılıp yüze bölünerek bütün parsel ve blokların parsel değer sayısı hesap edilir.

$$PDS = \frac{F * PE}{100}$$

F=Parsel alanı
PE=Parsel Derecesi
PDS=Parsel Değer Sayısı

Bu değerlerden faydalanarak proje sahasında parsellere uygulanacak kesinti miktarı (Dopo) hesaplanır.

$$DOPO = \frac{(KPDS)-(BDS)-(THDS)}{(KPDS)}$$

(KPDS)=Kadastro parselleri değer sayısı toplamı

(BDS) = Blok değer sayıları toplamı

(THDS)=Tescil harici yerlerin değer sayısı toplamı

Parsellere verilecek net miktarlar bulunur.Daha sonra işletmelere verilecek net miktarlar tesbit edilir.Bu işlemlerden sonra bir no lu işletmenin mülakatına göre Bilgisayar ortamında blok dağıtım mөнüsünde işletme sıra esaslı pencere görüntölü ortamda öncelikle birinci tercihi olan bloğa tahsis edilir. Bütün işletmelerin ilk istekleri esas alınarak ilk tahsis işlemi bitirilir. Bu işlemde sora işletme sahiplerinin tahsisat sütunları sıfır olmalıdır. Doğal olarak bloklarda fazlalıklar ve boşluklar meydana gelecektir. Bloklardaki bu fazlalıklarla boşlukların miktarları eşit olmak zorundadır. Blokları sıfırlayabilmek için işletme sıralı mülakatların ikinci tercihleri tekrar incelenir. Blok alanı fazla olan bloklardan tercih eden çiftçilerin birinci tercihleri iptal edilerek ikinci tercihlerinde boş olan bloktan istemiş ise o bloğa tahsis edilir. Bloklarda halen fazlalık ve boşluklar var ise işletmelerin üçüncü tercihleri incelenir, burada da aynı işlemler tekrar edilir. Bloklarda kalan küçük farklılıklarda blok köşe koordinatlarını değiştirerek(küçültülen miktar kadar diğer bloğu büyötmek sureti ile) bloklardaki fazlalık ve eksiklik sıfırlanır. Bu işlemin adına blok dengelemesi denilmektedir. Blok dengelemesi bittikten sonra, yapılan bu çalışmaların bir çıktısı alınır bu çıktılar yardımı ile bilgisayar ortamında sayısal mөнü de kadastro parselleri, bloklar ve derecelerin çakışık halde gösteren pencerede PDS değerleri verilecek yerin PE sine göre alanlara dönüştürölerek paralel veya dik ifraz komutlarından yararlanılarak parselasyon işlemi blok blok tamamlanır.

5.2. Yeni Parselasyon Planlamasında (Toplulaştırmada) Göz önünde Bulundurulacak Hususlar:

1)Parseller zorunlu durumlar dışında "dikdörtgen" biçiminde planlanmalıdır.Tarım arazilerinde parsellerin en/boy oranı 1/4 ilâ 1/5 arasında olması arzu edilir

2) Hisseli parsellerde, hisseler 5 dekardan küçük parçalara bölünmeyecek ve yola cephesi 25 metreden aşağı olmayacak şekilde yerleştirilmelidir.

3) Toplulaştırma alanında ev, ahır, ambar, kuyu, meyve bahçesi, kavaklık, okaliptüslük gibi sabit tesis bulunan parseller ile itirazlı olup, durum tespiti yapılamayan parseller yerinde ve eski maliklerine bırakılır. Malikin diğer parselleri sabit tesis bulunan parselin yanına mümkünse getirilir. Malikin birden fazla sabit tesisi varsa, birinin etrafında diğer parsellerin toplanması sağlanır. Diğer sabit tesisleri yerinde bırakılır.

4) Toplulaştırmada aile reisi, eş ve varsa reşit olmayan çocuklarına ait parseller bir arada toplulaştırılır. Aile fertlerine ait parseller, arazi büyüklüğü ile orantılı olarak isteklerine göre, ya hisseli veya tam mülkiyet olarak harita üzerinde gösterilir ve tapuda adlarına tescil edilir.

5) Birbiri ile akraba olan şahıs veya işletmeler imkân oranında mülakattaki isteklerine göre bir araya getirilir.

6) Tarihi ve ekonomik değeri olan parseller eski sahiplerine bırakılmalıdır.

7)İşletmenin Küçük parseli büyük parselinin yanında veya çok parselin bulunduğu yerde toplanmalıdır.Çünkü büyüklüğün sınırı veya limiti yoktur.İşletme büyüklükleri farklıdır.(Taka,1993)

Yeni mülkiyet parselasyon haritası tamamlandıktan sonra, Bilgisayarlar yardımı ile ploter vasıtası ile yeni mülkiyet haritaları çizilir. Bu haritada eski kadastro parselleri, yeni parseller, sabit tesisler ayrı renklerde ve uygun ölçekte mümkün ise tek parça halinde olmalıdır. Daha sonra AT6 (İşletme sıralı) , AT7 (Kadastro parseli sıralı) ve AT8 (Blok sıralı)) listeleri hazırlanır. Bütün belgeler tek dosyada toplanır ve ön kontrol için projeden sorumlu ziraat mühendisin ve harita mühendisine teslim edilir. Gerekli kontroller yapıldıktan sonra varsa düzeltmeler firma tarafından düzeltilir. Yetkililer ilgili yerleri imzaladıktan sonra projenin geçici tasdiki yapılmış sayılır. Onaylanan harita ve listeler ilgili köyde uygun olan yere askıya çıkartılır.Askıya çıkış bir tutanakla belgelenir.Toplulaştırma projesi asıldığına dair bilinen metotlarla ilan edilir.

Proje askıda on beş gün boyunca mahallinde askıda kalır. Çiftçiler bu süre zarfında projeyi inceler, verdikleri mülakatlara göre yapılanları karşılaştırırlar. Uygun olmayan dağıtımları düzeltilmek üzere ilgili kuruma durumunu ve isteklerini anlaşılır bir dille dilekçe yazarak itiraz eder. Proje on beş gün sora bir tutanakla askıdan indirilir. Dilekçeler kurumda toplanır ve birden başlayarak numaralandırılır. Toplanan itiraz dilekçelerini projeden sorumlu ziraat mühendisi, harita mühendisi ve projeyi bizzat yapan yetkili hep beraber incelerler. İnceleme sonucunda dilekçelerin üzerine ret veya uygundur ibareleri yazılır. Projeyi yapan yetkili uygun görülen dilekçeleri değerlendirerek gerekli düzeltmeleri yapar. Bu düzeltmelere göre yeniden harita ve AT listeleri alır. Kuruma tekrar götürür, kurum yetkilileri düzeltmelerin yapılıp yapılmadığını kontrol eder, yapılmış ise projeyi kesinleştiren imzaları atarlar. Dilekçe sahiplerinin hepsine uygun cevaplar yazılarak yapılan işlemlerden çiftçiler haberdar edilir.

6.ARAZİ ÇALIŞMALARI, KADASTRO KONTROLLERİ VE TESCİL İŞLEMLERİ

Müteahhide toplulaştırma sahasını kaplayacak şekilde nirengi kavası hazırlatılarak tasdikini müteakip inşa etmesi sağlanır. Nirengi hesabı yapıldıktan sonra yeteri sıklıkta poligon tesisi ve hesabı yapılır.

Kesin tasdiki yapılan yeni parsel planlamasının araziye apliance edilmesi ve mülk sahiplerine geçici yer tesliminin yapılması sağlanır. Geçici yer teslimi ile beraber işin kontrol mühendisi ile arazi maliki veya vekilinin imzaladığı iki suret çaplı tutanak tutulur.

Yeni parsel planlamasına göre ölçü krokileri, alan, koordine özet ve tersim işleri tamamlanır. Son duruma göre 1/1000 veya 1/5000 ölçekli haritalar hazırlanır.

Blok ve parsel köşeleri betonları gömülerek arazi çalışmaları tamamlanan projeye ait 3 takım dosya ve paftalar mahalli kadastro müdürlüğüne bir yazı ile gönderilir. Gerek kadastro müdürlüğünün gerekse, tapu sicil müdürlüğünün tespit ettiği hatalar ve eksiklikler müteahhide tamamlattırılır.

Kadastro müdürlüğünce kontrolü tamamlanan yeni parsellerin tapu sicil müdürlüğünde tescili ile ilgili çalışmalar takip edilerek yeni tapuların alınması sağlanır.

Yeni tapular ya bir tören ile mülk sahiplerine dağıtılır veya bir yazı ile kasaba belediye başkanlığına ya da köy muhtarlığına gönderilir.

KAYNAKLAR

Çay,T.,2001.Arazi Düzenleme Mevzuatı,Petek ofset Yayınları,Konya.

Erkan,H.,2005.Arazi Yönetimi-Toplulaştırma İlkeleri,Türkiye de Arazi Toplulaştırma Sempozyumu,Eylül 2005,Konya.

Takka,S.,1993.Arazi Toplulaştırması,Kültür Teknik Derneği Yayınları No:1,Ankara.

Banger,G.,Doğan,S., Arazi Toplulaştırma Projelerinde Arazi Bilgi Sisteminin Kurulması,10 Harita Kurultayı,Mart 2005 ,Ankara.

İşcan,F.,2005,Arazi Toplulaştırmasında Optimizasyon,S.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü,Doktora Semineri,Konya

Çay,T.,Ayten,T.,İşcan,F.,İnam,Ş.,Çağla,H.,Konya da Yapılan Arazi Toplulaştırma Projelerinde Uygulama Problemleri, Türkiye de Arazi Toplulaştırma Sempozyumu,Eylül 2005,Konya.

İnceyol,Y.,2000,Güneydoğu Anadolu Projeleri'nde (GAP) Yapılan Arazi Toplulaştırma Çalışmalarında Koordinasyon ve Planlama Sorunları, S.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi ,Konya

Avcı,M.,A New Approach Oriented To New Reallotment Model Based On Block Priority Method İn Land Consolidation,Journal Of Agriculture And Forestry 23 (1999)451-457 Tubitak,Ankara

Sert,A.,2000,Bilgisayar Ortamında AT ve TİGH Projelerinin Hazırlanması Ve Haritacılık Bilgileri,Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sulama Daire Başkanlığı Yayınları,Ankara.

24.09.1979 tarih ve 7/ 18231 sayılı Arazi Toplulaştırma Tüzüğü (ATT)

30.11.1984 tarihinde yürürlüğe giren' 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu

3 / 7 / 2005 tarih ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu

ARI POLENİNİN ÜRETİMİ VE ARICILIK AÇISINDAN ÖNEMİ

PRODUCTING OF HONEYBEE POLLEN AND IT'S IMPORTANCE ON BEEKEEPING

Yaşar ERDOĞAN¹

Ahmet DODOĞLU²

ABSTRACT

Pollen resourcing for protein feeding honeybee is valuable food for human due to. It includes vitamin and minerals. Also, pollen granules includes mouth secretion. Aminoacid being 15 gram pollen is enaught for mature human. Pollen being highlevel nutrition have been harvested and stored different methods.

Key Words: Bee pollen, pollen trap, Beekeeping.

ÖZET

Arıların beslenmesinde protein ihtiyaçlarını karşılayan polen, bileşimindeki vitamin ve mineral maddeler nedeniyle de insanlar için son derece değerli bir besin maddesidir. Polen granülleri arının ağız salgılarını da içerdiği için ayrı bir öneme sahiptir. 15 gr polende bulunan amino asitler, yetişkin bir insanın günlük amino asit ihtiyacını karşılar. Besin değeri çok yüksek olan polen arıcular tarafından değişik teknikler kullanarak bal arılarından alınır ve yine değişik teknikler kullanılarak depolanır.

Anahtar Kelimeler: Arı poleni, Polen tuzağı, arıcılık

---

¹ Yrd. Doç .Dr., Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat MYO, yasarerdogan@hotmail.com

² Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Ziraat Fak. Zootekni Böl., dodol@atauni.edu.tr

ATMEGA TABANLI PLC TASARIMI

PLC DESIGN BASED ON ATMEGA

Vahit TONGUR¹

**Oğuzkağan AKÇAKAYA²
M.Yasin ÖZSAĞLAM⁴**

Serhat TORUN³

ABSTRACT

PLC are generally used at industrial control applications. PLC have a command stack which provides the necessary process. PLC command stack is programmable with ladder diagrams or logic gate reasoning.

At this project , we realize a Atmega microcontoler based PLC design. An interface software (EVRENPLC) is developed which can produce hex codes and can make simulation of control circuit for designed PLC design. An interpreter is developed for execute the hex codes and this interpreter is placed to fixed memory of microcontroller. Simulation of sample control circuit is realized with accomplished experimental practice and examined working on the test card.

Key words: Atmega microcontroller, PLC, interpreter.

ÖZET

PLC'ler endüstriyel kontrol uygulamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Gerekli işlemlerin yapılmasını sağlayan bir komut kümesine sahiptir. PLC'ler deyim listesi, merdiven diyagramları veya lojik kapı mantığı ile programlanabilirler.

Bu çalışmada Atmega mikrodnetleyici tabanlı bir PLC tasarımı gerçekleştirilmiştir. Tasarlanan PLC modeli için kontrol devrelerinin simülasyonunu yapabilen, hex kodlar üretebilen bir arayüz yazılımı (EVRENPLC) geliştirilmiştir. Hex kodlarının çalışmasını sağlayan bir yorumlayıcı geliştirilerek mikrodnetleyicinin sabit belleğine yerleştirilmiştir. Yapılan deneysel çalışmalar ile örnek kontrol devrelerinin simülasyonu gerçekleştirilmiş ve çalışması incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Atmega mikrodnetleyici, PLC, yorumlayıcı.

1. GİRİŞ

Programlanabilir lojik kontroler (PLC), endüstriyel otomasyon sistemlerinin kumanda ve kontrol devrelerini gerçekleştirmeye uygun yapıda giriş çıkış birimleri, iletişim

¹ Öğr.Gör., S.Ü. Bozkır M.Y.O., vtongur@selcuk.edu.tr

² Öğr.Gör., S.Ü. Bozkır M.Y.O., akcakaya@selcuk.edu.tr

³ Öğr.Gör., S.Ü. Bozkır M.Y.O., storun@selcuk.edu.tr

⁴ Öğr.Gör., S.Ü. Bozkır M.Y.O., myasinozsaglam@selcuk.edu.tr

arabirimlerine ve uygun bir sistem programına sahip endüstriyel bir bilgisayardır (Kurtulan, 1999).

PLC'ler, deyim listesi kullanımı, merdiven diyagramı gösterimi ve lojik kapı mantığı gibi 3 farklı yöntemle programlanabilir. Son yıllarda kontrol sistemini simüle etmeye yarayan PLC arayüz yazılımları geliştirilmektedir. Bu yazılımlar komut kümesi kullanmadan kullanıcıya kolay bir şekilde kontrol sisteminin tasarımı yapmasına olanak sağlamaktadır. Yine bu yazılım yardımıyla kontrol sistemine ilişkin program kodları üretilmektedir. Üretilen kodlar iletişim arabirimi yardımıyla PLC içerisinde ilgili işlem birimine aktarılmaktadır (Kandare ve ark., 2003), (Baresi ve ark., 2002).

Bu çalışma kapsamında donanımsal olarak prototip bir PLC üretimi, buna uygun programlama arayüzü geliştirilmeye çalışılmıştır. Donanım seçiminde, gürültüden daha az etkilenmesi, diğer mikrodenetleyicilere oranla gelişmiş donanım özellikleri, büyük bellek kapasitesi vb. nedenlerle Atmega serisi mikrodenetleyici kullanılarak tasarlanmıştır.

Geliştirilen programlama arayüzü yazılımı ile tasarlanan kontrol devrelerinin simülasyonu yapılabilmekte, program hex kodları otomatik olarak üretilebilmektedir. Atmega mikrodenetleyici FLASH belleğine geliştirilen yorumlayıcı yerleştirilmiştir. Yorumlayıcı sayesinde kontrol sistemine ait üretilen hex kodlar mikrodenetleyici tarafından yürütülebilmektedir.

Sonraki çalışmalarda komut kümesinin zenginleştirilmesi, tasarlanan PLC'nin donanım özelliklerinin artırılması ile mini bir bilgisayar tasarımı gerçekleştirilebilir.

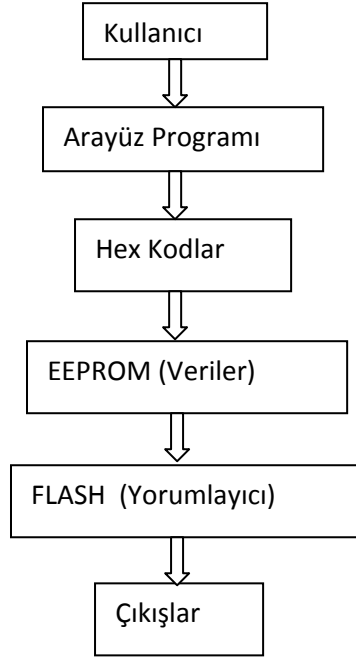
2. YORUMLAYICI TASARIMI VE ARAYÜZ PROGRAMI

PLC'leri programlayabilmek için çeşitli diller geliştirilmiştir. Bu amaçla kullanılan programlama dillerini şu üç sınıfta toplayabiliriz.

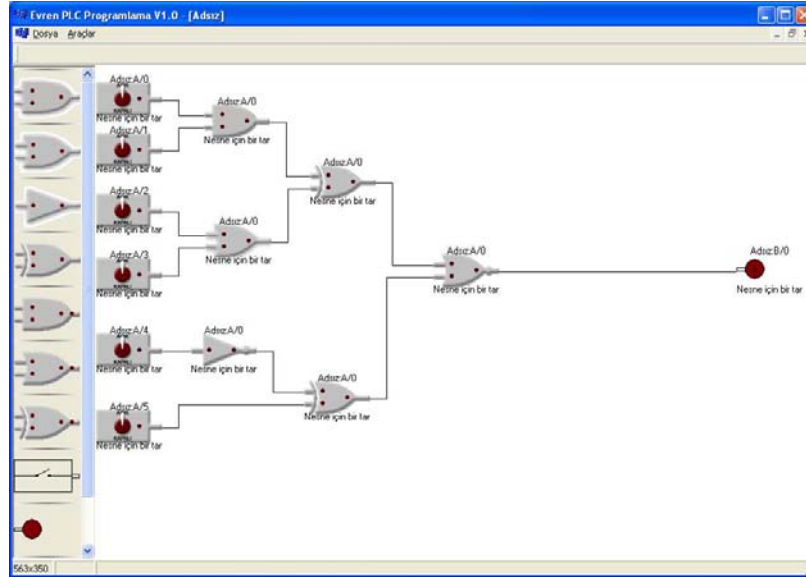
- a) Merdiven Diyagramı
- b) Deyim Listesi
- c) Lojik Kapı Mantığı

Kullanıcılar donanımı programlarken yeni komut yazımları ve dizilimleri bilmesine gerek kalmadan, bilgisayar ve elektronik sektörüyle biraz ilgisi olan kişilerin bile kolayca programlayabileceği bir yöntem seçilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı mantıksal kapılarla oluşturulmuş bir program parçasının hem kolay anlaşılır hem de büyük bir kitleye hitap edilebileceği düşünülmüştür.

Geliştirilen arayüz programı tamamen grafik ortamda çalışmakta olup mantık kapıları yardımıyla devreler tasarlanarak komut kümeleri oluşturulması sağlanmıştır. Tasarlanmış devre derlendiğinde komutlara karşılık gelen sayısal değerler üretilmiş ve bu değerler seri port kanalıyla donanıma aktarılmıştır. Bu işlem sırasını aşağıdaki akış şeması özetlemektedir.

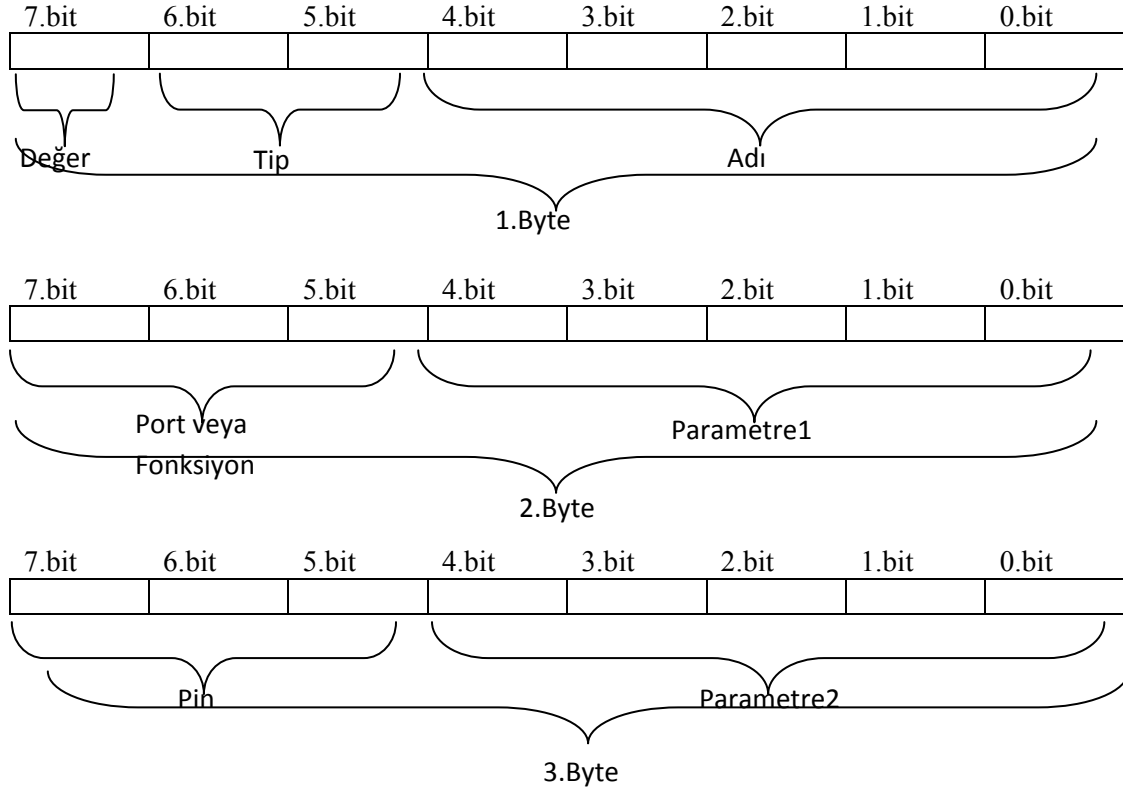
Şekil 1. Yorumlayıcı ile veriler arasındaki ilişkiyi gösteren akış şeması
Arayüz programında hazırlanmış örnek bir devre aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 2. Örnek program devresi

Şekil 2’de de görüldüğü üzere devre, girişleri sağlayan anahtarlar, bu girişleri işleyen mantıksal elemanlar ve çıkışları sembolize eden ledlerden oluşmaktadır. Devre üzerindeki her bir eleman (anahtar, mantıksal kapı, led) bir komut olarak algılanmaktadır. Devre üzerindeki her farklı eleman için sayısal bir kod atanmıştır. Örneğin anahtar için ‘0’ ve mantıksal elemanı için ‘1’ gibi. Elemanları belirten kodlamalar ardından bu elemanların kullanacağı parametre ve diğer sayısallaştırma işleminden sonra sabit uzunlukta optimum bir komut uzunluğuna ulaşılmıştır. Her bir devre elemanı için bu komutun uzunluğu 3 byte olarak belirlenmiştir. Bu 3 byte büyüklüğündeki alan olabilecek tüm komutlara karşılık verebilecek bir yapıyla tasarlanmıştır.

1 satırlık komutun 3 byte büyüklüğündeki alana yerleşimi aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3. 1 Satırlık komutun 3 byte üzerindeki yerleşimi

Derleme işlemi öncelikle tip alanına bakılarak ne tür bir devre elemanı kullanıldığına karar vermektedir. Bu devre elemanı giriş (anahtar), çıkış veya mantıksal eleman (ve, veya vb.) dan oluşmaktadır. Bunun kararını verdikten sonra parametre veya pin gibi belirlenen türe göre doldurulması gereken alanlar sayısal değerlerle doldurulmaktadır. Ancak ne tür bir eleman olursa olsun mutlaka içinde değişen değerler tutacağından her bir komut için değişken adını tutan “Adı” alanı ve o değişken içindeki değeri tutacak olan “Değer” biti her komutta işlenmesi gerekli olan hafıza alanlarıdır.

Komut seti oluşumunda RISC mimari modeli örnek alınmıştır. Bu modelin seçilmesindeki önemli etken ise işlemcinin komut işleme hızını artırmaktır. RISC mimarisinin olumsuz etkileyen yönü ise 2 byte’a sığabilecek bir komutun da 3 byte uzunluğunda olması ve gereksiz hafıza kayıplarına sebebiyet vermesidir. Eğer CISC mimari modeli benimsenmiş olunsaydı verilerin tutulduğu EEPROM hafıza alanından kazanç sağlanılabildi. Buna karşılık yorumlayıcının FLASH bellekteki boyutunun artması ve işlem türünün belirlenmesi için geçen sürenin artması olumsuz yöndeki etkenler olacaktır. PLC gibi cihazlar için işlem hızı daha öncelikli olduğundan dolayı RISC mimari modeli seçilmiştir.

Devre üzerindeki her elman komut seti üzerine yerleştikten sonra hex türden komutlara dönüştürülmüştür. Bu hex kodlar arayüz programı üzerinde bulunan terminal aracılığı ile seri porttan donanımın EEPROM hafıza bölgesine yazılabilmektedir. Buraya kadar olan tüm işlemler PC tarafında gerçekleşmektedir. Hafızaya yerleşen program(data) mikrodenetleyicinin FLASH hafıza bölgesine daha önce yerleştirilmiş olan yorumlayıcı tarafından işlenmektedir. Yorumlayıcı sayısal verileri çözümleyerek anlamlı komutların üretilmesi görevini üstlenir. EEPROM hafıza bölgesinin başlangıç adresinden başlayarak komut bitimini gösteren özel ifadeye kadar olan alandaki komutları çözümlemeye başlar.

Çözümleme işlemi derleyicinin kodlama işleminin tersi olarak çalışır. Çözümlenen komutlar teker teker mikrodenetleyici komutlarının da yardımıyla işletilir.

3.SONUÇLAR

Bu çalışma kapsamında endüstriyel kontrol işlemlerinde kullanılabilir Atmega mikrodenetleyici tabanlı bir PLC tasarımı gerçekleştirilmiştir. Kontrol devrelerinin tasarımına ve simülasyonuna imkan tanıyan bir arayüz yazılımı geliştirilmiştir. Çizilen kontrol devrelerine ait hex kodlar geliştirilen yazılım yardımıyla üretilebilmektedir. Hex kodlar, mikrodenetleyici içerisine yerleştirilen yorumlayıcı yardımıyla işlenebilmektedir. PLC'lerin kolay programlanabilmesi, kontrol devrelerinin simülasyonunun gerçekleştirilebilmesi, PLC'nin donanımsal özelliklerinin grafik ortamda kullanılabilmesini sağlayan bir arayüz yazılımı geliştirilerek ülkemizde bu konuda yapılan çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Yapılan çalışma, gelişmiş Atmega serisi mikrodenetleyiciler kullanılması ve simülasyon programında kullanılan nesnelerin dolayısıyla komutların artırılması ile mini bir bilgisayar ve buna ait işletim sistemi tasarımının yolunu açabilir.

KAYNAKLAR

- Baresi L., Mauri M., Pezz M. (2002), "PLCTools: Graph Transformation Meets PLC Design"
- Da'na S., Sagahyroon A., Elrayes A., Al-Ali A.R., Al-Aydi R. (2007), "Development of a monitoring and control platform for PLC-based applications"
- Kandare G., Godena G., Strmcnik S. (2002), "A new approach to PLC software design"
- Kurtulan S., (1999) "PLC ile Endüstriyel Otomasyon", Birsen Yayınevi
- Yooa J., Chaa S., Kimb C.H., Song D.Y. (2004), "Synthesis of FBD-based PLC design from NuSCR formal specification"
- <http://www.atmel.com>

AVRUPA BİRLİĞİ MÜZAKERE SÜRECİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE PROCESS OF EUROPEAN UNION NEGOTIATION

Mustafa ZİNCİRKİRAN¹

ABSTRACT

One of the most important constituents composing the main subtitles of the European Union full membership process is vocational and technical education. Considering the fact that intermediate members are the staff modern corporations need the most, the importance of vocational and technical education clearly develops in this process.

EU negotiation process, the Turkish education sector, the relevant legislation to require more than just top; Turkey's economic transformation and sustainable opportunities to make significant risks and a process hosting. Turkey has the demographic dynamics and potential of the EU negotiation process with the efficiency and effectiveness of the Turkish education sector by increasing economic growth to be reflected as positive had been expected.

The most important superiorities are also vocational education and the applicable workings of developing countries. Advanced countries are looking at vocational and technical education is seen as important. Vocational and Technical Education, technological developments, as appropriate to the people who work in a profession with specific knowledge, skills and work habits of winning people's ability to develop various aspects of education process.

Development of societies, social and economic development support and the most important factors are the driving force in education, particularly vocational and technical education, the importance, priority and weight age of the country among the developed countries they are known by everybody and are accepted.

Key words: European Union, Vocational Education, Technical Education

ÖZET

Avrupa Birliği giriş sürecinin temel alt başlıklarını oluşturan en önemli unsurlardan biri de mesleki ve teknik eğitimidir. Günümüz işletmelerinin en çok ihtiyaç duyduğu personelin ara eleman olduğu göz önüne alınırsa bu süreçte mesleki ve teknik eğitimin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

¹ Öğretim Görevlisi., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mudurnu Süreyya Astarıcı Meslek Yüksekokulu,
mustafa22zincirkiran@hotmail.com

AB müzakere süreci, Türk eğitim sektörü için sadece üstlenilmesi gereken ilgili müktesebat olmaktan öte; Türkiye'nin iktisadi dönüşümünü sürdürülebilir kılmak için önemli riskler ve fırsatlar barındıran bir süreçtir. Türkiye'nin sahip olduğu demografik dinamikler ve potansiyel, AB müzakere süreciyle beraber Türk eğitim sektörünün verimliliğinin ve etkinliğinin artırılmasıyla ekonomik büyümeye olumlu olarak yansımaları beklenilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli üstünlüklerinden biri de mesleki eğitim ve bu alanda yapılan uygulanabilir çalışmalardır. Gelişmiş ülkelere bakıldığında mesleki ve teknik eğitime büyük önem verdikleri görülmektedir. Mesleki ve Teknik Eğitim; teknolojik gelişmelere uygun olarak kişilere iş yaşamında belirli bir meslekle ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran kişilerin yeteneklerini çeşitli yönleri ile geliştiren eğitim sürecidir.

Toplumların gelişmesinde, sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde en önemli etken ve itici güç durumunda olan eğitime, özellikle meslekî ve teknik eğitime; önem, öncelik ve ağırlık veren ülkelerin çağın gelişmiş ülkeleri arasında yer aldıkları herkes tarafından bilinmekte ve kabul edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Mesleki Eğitim, Teknik Eğitim

1.GİRİŞ

Uluslararası birliktelik ve güç birliğinin önem kazandığı yirmibirinci yüzyılda ülkeler açısından; sürdürülebilir kalkınma, rekabetçi ekonomi, yeni istihdam fırsatlarının oluşturulması, yeni pazarlar bulma ya da teknolojik değişim ve gelişimi daha yakından takip edebilme çabası kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çerçevede atılmış adımlardan biri de Avrupa Birliği ve ülkemiz açısından "Müzakere Sürecidir".

Bu kapsamda; Avrupa Birliği ile Türkiye arasında 1963 yılında imzalanan Ankara antlaşması ile kurulan ve nihai hedefi tam üyelik olan ortaklık ilişkisi Ortaklık Konseyi kararı ile farklı bir boyuta taşınmış ve 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirilen AB zirve toplantısının ardından taraflar arasındaki ilişkinin tam üyelik hedefine odaklanmasına imkan tanıyan aday ülke statüsü resmi olarak ülkemize taşınmıştır.

Avrupa Birliği giriş sürecinin temel alt başlıklarını oluşturan en önemli unsurlardan biri de mesleki ve teknik eğitimidir. Günümüz işletmelerinin en çok ihtiyaç duyduğu personelin ara eleman olduğu göz önüne alınırsa bu süreçte mesleki ve teknik eğitimin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

AB müzakere süreci, Türk eğitim sektörü için sadece üstlenilmesi gereken ilgili müktesebat olmaktan öte; Türkiye'nin iktisadi dönüşümünü sürdürülebilir kılmak için önemli riskler ve fırsatlar barındıran bir süreçtir. Türkiye'nin sahip olduğu demografik dinamikler ve potansiyel, AB müzakere süreciyle beraber Türk eğitim sektörünün verimliliğinin ve etkinliğinin artırılmasıyla ekonomik büyümeye olumlu olarak yansımaları beklenilmektedir.

Avrupa Birliği Eğitim ve Kültür başlığı bağlayıcı hukuki düzenlemelere tabi olmayan ve Topluluk işbirliği programları ile yürütülen bir alandır. Mesleki eğitim konusunda Roma Antlaşması'nda hukuki temeller bulunmasına rağmen eğitim konusunda herhangi bir düzenleme söz konusu olmamıştır. Buna karşılık doğrudan bağlayıcı olmayan metinler doğrultusunda ve siyasi işbirliği çabalarıyla Topluluk üye ülkelere açık programlar oluşturulmuştur. Eğitim alanının AB'de hukuki olarak tanınması Maastricht Antlaşması ile mümkün olmuştur. Maastricht Antlaşması'nın ardından 1999 yılında

başlatılan Bolonya Süreci ve 2000 yılında yayınlanan Lizbon Stratejisi eğitim alanının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Lizbon stratejisine göre; Avrupa Konseyi, sürdürülebilir büyümeyi sağlayan ve daha nitelikli ve daha geniş istihdam olanakları ile daha büyük bir sosyal uyum sağlayan, dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi ekonomisine dönüşmeyi Birliğin yeni stratejisi olarak belirlemiştir.

Bu çalışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği Müzakere sürecindeki en önemli konu başlıklarından biri olan mesleki eğitimin öneminin yanısıra, bu kapsamda daha önce yapılmış çalışmalar ve öneriler ışığında bu süreçte neler yapılması gerektiğine dair yeni çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

2.Avrupa Birliği ve Türkiye

Avrupa Birliği'nin kuruluş antlaşmalarında belirtilen ilk amaçları esas itibariyle ekonomik nitelik taşımaktadır. Bu amaç; "üye ülkelerin, malları ve üretim faktörlerini serbestçe mübadele edebilecekleri tek bir ekonomik bölge oluşturmaları" şeklinde ifade edilebilir. Başka bir deyişle tek bir ekonomik sistem, bir ekonomik birlik oluşturulacaktır. İkinci olarak Birliğin kuruluşu aynı zamanda siyasal bir nitelik taşımaktadır. Hedef; Avrupa'nın siyasal bütünleşmesini sağlamak, bir "Avrupa Birleşik Devletleri" kurmaktır.(Dura ve Atik, 2003)

Başka bir yaklaşıma göre, Avrupa'da 1945 sonrası barış ve istikrar ortamını sağlamak için ortaya atılan fikirlerden biri Avrupa'nın bütünleşmesi fikridir.Bu amaca yönelik olarak daha önce bazı ortaklıklara imza atmış olan Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda 1965 yılında Avrupa Topluluğunu (AT) kurmuşlardır. Bir süre nispeten sorunsuz gelişen Avrupa bütünleşme sürecinde 1965'ten sonra Fransa gibi bazı ülkelerin güç ve çıkarları ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu yüzden de, 1965-1985 yılları arasında Avrupa bütünleşme süreci durağan bir dönem yaşamıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişme İngiltere, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in de Avrupa Topluluğu'na üye olmalarıdır.Avrupa Birliği 1992 yılında Maastricht Antlaşması ile kurulmuştur. Birliğin amacı ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamın her kesiminde üye ülkeler arasında ortaklıklar kurarak halklarının yaşam standartlarını yükseltmektir.(Gedikoğlu,2005)

1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile kurulan birliğe üye olmak için çaba gösteren Türkiye, kuruluşundan beri Batı Avrupa devletleri ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve bu devletlerin oluşturduğu farklı alanlardaki örgütlenmelere entegre olmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin 1948 yılında OECD'ye, 1949 yılında Avrupa konseyine ve 1952 yılında da NATO'ya üye olması, Batı doğrultulu bir entegrasyon politikası izlendiğinin somut örneklerini oluşturmaktadır.(Özdemir ve Genç, 2005)

Bu süreçte Türkiye, adeta rotasını modernizmin ve çağdaş medeniyetin beşiği olarak gördüğü Avrupa'ya döndürmüş, özellikle son yıllarda yoğunlaşan bir şekilde, toplumsal yaşamın bütün alanlarında (siyasette, kültürde, hukukta, ekonomide, sosyal politikalarda, endüstri ilişkilerinde vb.) büyük bir değişim sürecine girmiştir. (Özdemir, S.2007)

Lizbon stratejisine göre; Avrupa Konseyi, sürdürülebilir büyümeyi sağlayan ve daha nitelikli ve daha geniş istihdam olanakları ile daha büyük bir sosyal uyum sağlayan, dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi ekonomisine dönüşmeyi Birliğin yeni stratejisi olarak belirlemiştir.(DTM ve TOBB:2002)

Yukarıda ortaya konulan yaklaşımların yanı sıra ekonomik ve siyasi hedeflerle yola çıkılan bu süreçte eğitim-öğretim, kültür, sanayi, hukuk ve konumu gereği mesleki eğitim

gibi yeni konu başlıkları ya da başka bir ifadeyle hedefler ortaya çıkmıştır. Bu çevrede gerek üye ülkeler gerekse müzakere sürecindeki ülkelere bu hedeflere yönelik çalışmalar yürütülmeye başlamış olup şimdilerde daha fazla öneme sahip olarak devam etmektedir.

3.Mesleki ve Teknik Eğitimin Tanımı ve Önemi

Gelişmekte olan ülkelerin öne çıkan üstünlüklerinden biri de mesleki eğitim ve bu alanda yapılan uygulanabilir çalışmalardır. Gelişmiş ülkelere bakıldığında mesleki ve teknik eğitime büyük önem verdikleri görülmektedir. Mesleki ve Teknik Eğitim; teknolojik gelişmelere uygun olarak kişilere iş yaşamında belirli bir meslekle ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran kişilerin yeteneklerini çeşitli yönleri ile geliştiren eğitim sürecidir. (Zincirkıran, 2007)

Eğitim, yirmi birinci yüzyılda kalkınma çabalarında veya daha zengin ve müreffeh ülke olma hedefine varmak için sürdürülen uğraşlarda, çok önemli ve işlevsel bir araç haline gelmiştir. Eğitim, belki uzun vadede ürün vermektedir ama bir ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasını sağlayan insan gücünü hazırlayan araç olarak, gün geçtikçe ekonominin temel yatırımı haline gelmektedir. Öyleyse, ülkemizde eğitime, bilime ve teknoloji üretimine her zaman olduğundan daha çok önem vermek zorundayız. Kısaca, eğitim bireyi geliştirdiği, diğer taraftan ülkenin bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını sağladığı için önemlidir ve değeri çok iyi algılanmalıdır. (Gedikoğlu, 2005)

Eğitim fertlerin ve toplumun sosyal gelişmesini hızlandıran ekonomik kalkınmasını destekleyen, milli kültür değerlerini koruyan, geliştiren, nesilden nesile aktaran ve milli birlik ve bütünlüğünü sağlayan en etkin faaliyetlerden biridir ve en önemlisidir(TÜRK İŞ, 1980).

Eğitim sistemi içerisinde önemli bir yeri olan mesleki ve teknik eğitim hizmetlerinin, istihdam ihtiyaçlarına uygun olarak, verimli bir şekilde düzenlenebilmesi için, önce mesleki eğitimin kavram ve hizmet alanlarına açıklık getirmek gerekir. Mesleki eğitim yalnızca belirli bazı becerileri kazandırmak değildir (TÜRK İŞ, 1980).

Toplumların gelişmesinde, sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde en önemli etken ve itici güç durumunda olan eğitime, özellikle meslekî ve teknik eğitime; önem, öncelik ve ağırlık veren ülkelerin çağın gelişmiş ülkeleri arasında yer aldıkları herkes tarafından bilinmekte ve kabul edilmektedir.

Medeniyetlerin başlangıcından itibaren her dönemde, insanların ve toplumun gelişmesini ve değişmesini eğitim yoluyla sağlamak amacıyla çeşitli yol, yöntem ve tekniklerin kullanıldığı ve günümüze kadar da giderek geliştirildiği bilinmektedir. Meslekî ve teknik eğitimin de bu gelişmelerden etkilendiği bir gerçektir.

Toplumsal refaha katkıda bulunabilmesi için; kişinin ilgisi, isteği ve yetenekleri doğrultusunda iyi bir işinin olması ve buna uygun iyi bir meslekî eğitim almış olması gerekmektedir.

21.yüzyılda; diploma veya bir iş sahibi olmanın yeterli olmadığı, bunun yanı sıra işi iyi yapabiliyor olmak önem kazanmaktadır. Bunun için; meslekî eğitim yoluyla işle insan arasındaki uyumu sağlamak, böylece işe uygun alışkanlıkları, davranışları ve yeterlikleri kazandırmak gerekmektedir.

İş yaşamında teknoloji çok hızlı değişmektedir. Bu teknolojiyi yorumlayıp verimli bir şekilde kullanabilecek ve geliştirebilecek yüksek nitelikli iş gücüne ihtiyaç vardır. Ülkemizde her düzeydeki insan gücü niteliğinin artırılması son derece önem taşımaktadır. Bunu gerçekleştirmek ise meslekî ve teknik eğitimin geliştirilerek niteliğinin artırılması ile mümkün olacaktır (Resmi Gazete, Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği 2002).

Türkiye giderek fason üretimi bırakma aşamasına gelmektedir. Üretim ve ihracatta, tüketici tercihleri ve çevre standartlarına uygun, katma değeri yüksek markalı mallara daha fazla öncelik vermek gereği kendini göstermektedir. Diğer taraftan mesleki eğitime verilecek önem ile birlikte, bilgi ve beceri düzeyi yüksek nitelikli eleman istihdamı mümkün olacak, dolayısıyla kalite ve verimlilik artacaktır. Modern teknolojilerin kullanımı nitelikli işgücü gerektirdiğinden bu yöndeki eğitime yönelik faaliyetlerin artırılması gerekmektedir (<http://www.iskur.gov.tr/mydocu/standart/192.html>).

Günümüzde bilgi yoğun sanayiler ve ileri üretim metodları hızlı kalkınmanın belirleyici unsurları durumundadır. Bu yeni döneme ayak uydurabilmek bilim ve teknolojiden tam olarak faydalanıp, insanımızı doğru içerik, yöntem ve tekniklerde çok yoğun bir şekilde eğitime tabi tutmakla mümkün olabilir. Bu kapsamda bir eğitimi de sadece devlet imkanları ile sağlamanın güçlü ortadadır. İş hayatının eğitim sürecine katılımı ve katkısının sağlanması günümüz rekabet ortamında sürdürülebilir kalkınmanın temel şartı olarak görülmektedir(Delors, 1997).

Üretimde kaliteyi yakalamak, ancak mesleki eğitim alan ve aldığı bu eğitimi uygulayabilen yetişmiş teknik elemanlarla mümkündür. Teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek ve kaliteli üretim yapmak, kısa vadede teknoloji transferi ile mümkün olabilir. Ancak, transfer edilen teknolojiyi korumak ve geliştirmek, çok iyi mesleki ve teknik eğitim almış elemanlarla mümkün olabilecektir(M.E.B, METE, 1998).

Sanayi ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara kademe insan gücünün yetiştirilmesi, rekabet gücümüzün artması ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasına katkı sağlanması amacıyla; dar meslek alanları yerine geniş tabanlı sektörel eğitimin verildiği, modüler yapıyla esneklik özelliğine sahip ve çalışma yaşamının ihtiyaçlarına cevap verebilen bir mesleki ve teknik eğitim sistemi hedeflenmelidir. Mesleki ve teknik eğitimde müfredatın teorik bölümü olabildiğince sınırlı tutulmalı ve temel becerilerin işbaşında eğitimle desteklendiği bir eğitim metodolojisi geliştirilmelidir. Bu amaçla, mesleki ve teknik eğitimde “dual” (ikili) öğretim temeline dayalı bir yapılanma yaygınlaştırılmalıdır. Bu konuda AB destekli Mesleki ve Teknik Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) ve Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi (METEM) etkin şekilde sürdürülmelidir. (TÜSİAD, 2006)

4.Avrupa Birliği'nin Eğitime Bakışı

Avrupa Birliği Eğitim ve Kültür başlığı bağlayıcı hukuki düzenlemelere tabi olmayan ve Topluluk işbirliği programları ile yürütülen bir alandır. Mesleki eğitim konusunda Roma Antlaşması'nda hukuki temeller bulunmasına rağmen eğitim konusunda herhangi bir düzenleme söz konusu olmamıştır. Buna karşılık doğrudan bağlayıcı olmayan metinler doğrultusunda ve siyasi işbirliği çabalarıyla Topluluk üye ülkelerine açık programlar oluşturulmuştur. Eğitim alanının AB'de hukuki olarak tanınması Maastricht Antlaşması ile mümkün olmuştur. Maastricht Antlaşması'nın ardından 1999 yılında başlatılan Bolonya Süreci ve 2000 yılında yayımlanan Lizbon Stratejisi eğitim alanının gelişmesine katkıda bulunmuştur.(TEPAV/EPRI, 2006)

AB müzakere süreci, Türk eğitim sektörü için sadece üstlenilmesi gereken ilgili müktesebat olmaktan öte; Türkiye'nin iktisadi dönüşümünü sürdürülebilir kılmak için önemli riskler ve fırsatlar barındıran bir süreçtir. Türkiye'nin sahip olduğu demografik dinamikler ve potansiyel, AB müzakere süreciyle beraber Türk eğitim sektörünün

verimliliğinin ve etkinliğinin artırılmasıyla ekonomik büyümeye olumlu olarak yansımaları beklenilmektedir. (TEPAV/EPRI, 2006)

AB'nin eğitim politikasının temel amacı, üye ülke vatandaşları arasındaki karşılıklı anlayışı teşvik etmek, eğitime Avrupa damgasını vurmak, öğrenci ve öğretmenleri eğitmek, AB'yi tüm araştırma, teknoloji ve yüksek eğitim konularının içine sokmaktır.(Karluk, 2005). Bu çerçevede Maastrich antlaşmasına göre Birliğin mesleki eğitimle ilgili olarak nitelikli bir öğretimin gelişmesine katkı amaçları aşağıdaki hususlarla ortaya konulmuştur;

- Birliğe üye devletlerin dillerinin öğretilmesi ve yaygınlaştırılması yoluyla öğretimde Avrupa boyutunu geliştirmek,
- Öğretim birimleri arasında işbirliğini iyileştirmek,
- Özellikle mesleki eğitim ve mesleki yeniden yönlendirme yoluyla sanayi değişimlerine uyumu kolaylaştırmak,
- Eğitim ya da mesleki eğitim birimleri ile işletmeler arasında eğitim konusunda işbirliğini canlandırmak,
- Gençlerin değişim faaliyetleri yoluyla(Erasmus, Socrates, Leonanordo Da Vinci, Gruntvig v.b) karşılıklı yeni fırsatlar yakalamalarını sağlamak,
- Diplomalara ve öğretim sürelerinin akademik olarak tanınmasını teşvik etmek de dahil olmak üzere, öğrencilerin ve öğretim üyelerinin hareketliliğine imkan tanımak

Yine bu çerçevede 1975'de amacı eğitimi teşvik etmek olana”Mesleki Eğitim Araştırma Merkezi”” kurulmuştur.1976'da lisans üstü eğitim veren bir Üniversite Enstitüsü açılmış olup, aynı tarihte kabul edilen eylem programı aşağıdaki alanları kapsamaktadır;(Dura ve Atik, 2003)

- Eğitim sistemleri arasında işbirliğinin sağlanması,
- Yükseköğretim işbirliğinin sağlanması,
- Yabancı dile eğitiminin yapılması,
- Eğitime serbest giriş ve eğitimde eşitliğin sağlanması

Yukarıda sıralanan yaklaşımlarla bağlantılı olarak, Avrupa Birliğinde eğitim politikasının temel amacı, üye ülke vatandaşları arasında karşılıklı anlayışı teşvik etmek, araştırma, teknoloji ve yüksek öğretim konularını ön plana çıkarmaktır.

Avrupa Birliği, üye ve müzakere sürecindeki ülkelerle eğitim öğretim anlamında etkileşim ve işbirliğini sağlama adına “Hayat Boyu Öğrenme” ana başlığı altında özellikle mesleki ve teknik eğitiminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması adına farklı türde hareketlilik projeleri çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu hareketlilik ve değişim faaliyetleri olarak yürütülen Hayatboyu Öğrenme Programının genel hedefi, çevrenin gelecek nesiller için iyi bir şekilde korunmasını temin ederken Topluluğun sürdürülebilir ekonomik kalkınma, daha fazla ve daha iyi işler ile daha büyük sosyal uyum ile gelişmiş bir bilgi toplumu olarak gelişmesine hayatboyu öğrenme yolu ile katkıda bulunmaktır. Özellikle, dünya kalitesinde bir referans teşkil etmesi için Topluluk içindeki eğitim ve öğretim sistemleri arasında değişim, işbirliği ve hareketliliği beslemeyi amaçlar. Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in 15 Kasım 2006 tarihli hayatboyu öğrenme alanında bir faaliyet programı tesis eden 1720/2006/EC sayılı kararının ilgili maddelerinde belirtilen Hayatboyu Öğrenme Programının özel hedefleri aşağıdaki gibidir:

- Kaliteli hayatboyu öğrenmenin gelişimine katkıda bulunmak ve alandaki sistemler ve uygulamalar yüksek performans, yenilik ve Avrupa boyutunu desteklemek,
- Hayatboyu öğrenme için bir Avrupa alanının gerçekleşmesini desteklemek;
- Üye Devletlerdeki hayatboyu öğrenme fırsatlarının kalitesinin, çekiciliğinin ve erişilebilirliğinin iyileştirilmesine yardımcı olmak;
- Hayatboyu öğrenmenin sosyal uyum, aktif vatandaşlık, kültürlerarası diyalog, cinsiyet eşitliği ve kişisel tatmine katkısını teşvik etmek;
- Yaratıcılığın, rekabetçiliğin, istihdam edilebilirliğin ve girişimci ruhun büyümesinin desteklenmesine yardımcı olmak; sosyo-ekonomik durumları ne olursa olsun, özel ihtiyaçları olanlar ve dezavantajlı gruplar dahil, her yaşta insanın hayatboyu öğrenme programına katılımının artmasına katkıda bulunmak,
- Dil öğrenimini ve dilsel çeşitliliği desteklemek,
- Hayatboyu öğrenme için yenilikçi, BİT tabanlı içerik, hizmetler, pedagojiler ve uygulamanın gelişimini desteklemek,
- İnsan haklarının ve demokrasinin anlaşılması ve saygı gösterilmesi ve diğer halklara ve kültürlere karşı hoşgörü ve saygının teşvik edilmesine dayalı olarak, hayatboyu öğrenmenin bir Avrupa vatandaşlığı hissi yaratma rolünü teşvik etmek;
- Avrupa'da tüm eğitim ve öğretim sektörlerinde kalite güvence işbirliğini desteklemek;
- Sonuçların, yenilikçi ürünlerin ve süreçlerin en iyi şekilde kullanımını teşvik etmek ve eğitim ve öğretimin kalitesini iyileştirmek için Hayatboyu Öğrenme Programı kapsamındaki alanlardaki iyi uygulamaları mübadele etmek.

Mesleki eğitim çalışma hayatı boyunca bir kişi tarafından gerçekleştirilen sürekli mesleki eğitim ve öğretimin yanı sıra, alındığı Üye Devletteki yetkili makamların tanıdığı bir mesleki niteliğin edinilmesine katkıda bulunan, teknik ve mesleki öğretim ve çıraklık dahil, her biçimdeki temel mesleki eğitim veya öğretim anlamına gelecektir. (www.ua.gov.tr)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, Avrupa Birliği müzakere süreci, Türk eğitim sektörü için sadece üstlenilmesi gereken ilgili müktesebat olmaktan öte; Türkiye'nin iktisadi dönüşümünü sürdürülebilir kılmak için önemli riskler ve fırsatlar barındıran bir süreçtir. Türkiye'nin sahip olduğu demografik dinamikler ve potansiyel, AB müzakere süreciyle beraber Türk eğitim sektörünün verimliliğinin ve etkinliğinin artırılmasıyla ekonomik büyümeye olumlu olarak yansımaları beklenilmektedir. Bütün bunların yanı sıra bu süreçte en önemli konu başlıklarından biri olan mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik olarak aşağıdaki önerilerin de dikkate alınması önem arz edecektir.

1) Mesleki Eğitim çalışmaları kapsamında ülkenin kalkınmasında rol oynayan tüm karar birimleri (Üniversiteler, Meslek Yüksekokulları, Sanayiciler, Sivil Toplum örgütleri, İlgili Bakanlıklar v.d) de sürece etkin bir şekilde dahil olmalıdırlar.

2) Müzakere sürecinde mesleklerin sertifikalandırılması çalışmalarına hız kazandırılıp, meslek elemanlarının AB düzeyinde istihdam düzeylerinin artırılması gerekmektedir.

3) Mesleki eğitimde ülkemizin ihtiyaç duyduğu ara eleman ihtiyacının karşılanması konusunda önemli bir yere sahip olan Meslek Yüksek Okulları müfredatının AB standartlarına getirilerek öğrencilerin AB ülkelerinde eğitim ve staj imkanlarının artırılması gerekmektedir.

4) Hayat Boyu Öğrenme Programı çerçevesinde yürütülmekte olan hareketlilik faaliyetlerinin mesleki eğitim kurum ve kuruluşlarında(özellikle Meslek Yüksekokulları) düzeyinde yaygınlaştırılarak öğrencilerin AB düzeyinde hareketliliğinin sağlanmalıdır. Bu sayede uluslararası tecrübe kazanmaları sağlanarak istihdam imkanları artırılabilir.

5) Avrupa Birliği Müzakere süreci sonunda mesleki eğitimin her alanında, yetişmiş ara eleman ihtiyacını karşılayabilmek için tüm ülkede il ve ilçe düzeyinde Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi (METEM) kapsamında mesleki eğitim kursları ve sertifika programları açılmalıdır. Bu sayede istihdam sağlayarak işsizlik de belli ölçüde azaltılabilir.

6) Ülkemiz nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan genç bireylerin mesleki eğitime yönlendirilip sektörün en fazla ihtiyaç duyduğu ara elemanların yetişmesine imkan sağlayarak üretim potansiyeli artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Dura C., Atik H.,(2003) Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel yayınları Ankara, s.2, s.315
- DELORS , J.(1997). Öğrenme İçindeki Hazine ,21.yüzyıl İçin Uluslararası Eğitim Komisyonu Raporu, Ankara: MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- DTMve TOBB, (2002) (TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) “Avrupa Birliği ve Türkiye”, Doğuşum Matbaacılık s.247
- Gedikoğlu, T.,(2005) “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi:Sorunlar ve Çözüm Önerileri” Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s. 66-80.
- Karlık, S.R., (2005), Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınları, İstanbul, , Beta Yayınları s.495
- MEB.(1998), Milli Eğitim Bakanlığı 16.Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dökümanı “Mesleki ve Teknik Eğitim” Ankara
- Özdal B., Genç M.,(2005),Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri, Aktüel Yayınları s.173
- Özdemir, S. (2007), “AB Müzakere Sürecinin Türk Çalışma Yaşamına Etkileri”, Yerel İş Barışı Kongresi Tebliğleri
- Resmî Gazete (03 Temmuz 2002) tarih ve 24804 sayılı Meslekî ve Teknik Eğitim Yönetmeliği yasası
- TEPAV|EPRI – AB Çalışma Grubu, (2006)” Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Eğitim ve Kültür” Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı s.1
- TÜSİAD,(2004) Türk Sanayici ve İşadamları Derneği “Avrupa Birliği’ne Geçiş Süreci ve Eğitim” Konferansı s.4
- TÜRK-İŞ Yayınları, (1980) “Genç İşçiler Sorunları Semineri” Nisan, Ankara,
- Zincirkıran, M., (2007), ”Konfeksiyon Sektöründe İşgücü Eğitimi Sorunu:Balgat Örneği” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü s.13
- www.ua.gov.tr AVRUPA PARLAMENTOSU VE KONSEY’in 15 Kasım 2006 tarihli,

hayatboyu öğrenme alanında bir faaliyet programı tesis eden 1720/2006/EC sayılı kararı(24.11.2006 tarih ve L 327/45 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayınlanan metnin gayri resmi tercümesidir.

<http://www.iskur.gov.tr/mydocu/standart/192.html> (2006, Aralık)
(2000,Meslek Standartları Komisyonu)

AYDIN'DA ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA ÇALIŞAN ÖĞRETMENLERİN TÜKENMİŞLİK VE İŞ DOYUM DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINING THE LEVEL OF BURNOUT AND THE JOB SATISFACTION OF TEACHERS WORKING IN SPECIAL EDUCATION INSTITUTES IN AYDIN

Sadi YILMAZ¹

Nevin YILMAZ²

ABSTRACT

Teachers who work in special education institutes fulfill their responsibilities and do their works along with an intuitive and face to face communication because of the nature of their job. To manage their works and responsibilities, it is expected from them to set an intuitive, positive and developmental atmosphere. If the work environment and relationships in there is positive and motivative, this will result in an healthy organizational atmosphere. Otherwise it will be impossible for Teachers to get away from stress. Teachers may have three stages of stress when struggling to fulfill their works and responsibilities at work. These are alarm level, reaction level and burnout level. Thus, establishing good relationships among staff at work and an effort to continue these good relationships is important to create an healthy organizational atmosphere and also effective on staff's job satisfaction and burout level.

This study aims at; identifying the level of burnout and job satisfaction of Teachers who work in special education institutes in the city of Aydın, illustrating the relationships between the facts of job satisfaction and burnout, finding out the reasons underlying these problems, and suggessting solutions to these problems. Thus, from individual or institutional perspective it is aimed at contributing to reduce the level of burnout and increase the level of job satisfaction

Maslach burnout survey, Minnesota job satisfaction survey and individual information form were used as data collection instruments in this research. These instruments have been subjected to 94 teachers who work in special educarion institutes in central Aydın.

Key words: Special education, burnout, job satisfaction, teachers.

ÖZET

Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler işyerlerindeki görev ve sorumluluklarını; işlerinin gereği olarak samimi, yüz yüze insan ilişkileri ile gerçekleştirmektedir. Görev ve sorumluluklarını etkili ve verimli biçimde yürütebilmeleri

¹ Öğretim Görevlisi., Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, sadiyilmaz@adu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi., Adnan Menderes Üniversitesi Aydın Meslek Yüksekokulu, nyilmaz@adu.edu.tr

için toplumsal ilişkilerin samimi, yapıcı ve geliştirici bir ortamda olması beklenir. Çalışma ortamı ve iş ilişkilerinin olumlu ve güdüleyici olması sağlıklı bir örgüt ikliminin oluşturulmasını sağlamaktadır. Aksi durumda öğretmenlerin stresten uzak kalmaları olanaksızdır. Öğrenme ortamlarında görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye çabalayan öğretmenler stresi üç düzeyde yaşarlar. Bunlar alarm, direnme ve tükenme düzeyidir. Dolayısıyla işyerlerinde öğretmen ilişkilerinin düzenlenmesi, sürdürülmesi ve sağlıklı örgüt ikliminin oluşturulmasında çalışanların iş doyumu ve tükenmişlik düzeyleri etkilidir.

Bu araştırmanın amacı Aydın'da Özel Eğitim Kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu düzeylerini belirlemek, tükenmişlik ve iş doyumu olgularının birbirleriyle ilişkilerini ortaya koyabilmek, nedenlerini saptamak ve saptanabilen sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmaktır. Böylece, hem kurumsal hem de bireysel açıdan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin azaltılmasına ve iş doyumu düzeylerinin yükseltilmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Minnesota İş Doyumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi formu kullanılmıştır. Aydın il merkezinde bulunan Özel eğitim kurumlarında çalışan 94 öğretmene uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Özel eğitim, tükenmişlik, iş doyumu, öğretmen.

I. GİRİŞ

Sanayi devrimi ile başlayan ve günümüz bilgi toplumunda baş döndürücü bir hal alan toplumsal-kültürel ve teknolojik değişim, toplumların yapılarını ve insan yaşamını her yönüyle etkilemektedir. Değişimden etkilenen toplumsal gereksinimleri giderici örgütler de, her geçen gün değişime paralel olarak yeniden yapılanmakta ve örgütsel yapısı ile bu yapının belirlenmesini sağlayan toplumsal değerler de farklılaşmaktadır. Farklılaşan örgüt yapısı ve farklılaşan değerler sistemi içerisinde yaşam mücadelesini sürdüren insan, hem iş yaşamında hem de evinde bu değişimden etkilenmekte, yeni koşullara uyum sağlamaya çabalamaktadır.

Değişen iş yaşamında insanın karşı karşıya kaldığı, hem bireyi hem de örgütleri etkisi altında bırakan birçok sorundan biri de çalışanların işindeki tükenme ve işdoyumu olmaktadır. İş yaşamında oldukça eski olmakla birlikte, 1974 yılında bilimsel anlamda ilk ele alan, bir psikiyatrist olan Freudenberger olmaktadır. Freudenberger(Maslach & Jackson, 1981; Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001; Budak ve Sürgevil, 2005; Arı ve Bal, 2008; Bilge, 2009); tükenmişliği iş yaşamında yer alan bireyler ve örgütler için “mesleki bir tehlike” olarak nitelendirmiştir. Ona göre tükenmişlik, örgütün amacını gerçekleştirme çabasındaki çalışanın, “başarısız olma, yıpranma, aşırı yüklenme sonucu güç ve enerji kaybı ya da karşılanamayan istekler sonucu çalışanın iç kaynaklarında tükenme durumu”dur. Freudenberger’in tükenmişliği açıklamasında en dikkat çeken ögenin örgütün amaçlarını gerçekleştirecek olan çalışanın kendisi ile ilgili örgütten beklentilerinin karşılanamamış olması olgusunun bireyde örgütle ilgili duygusal yıkıma neden olmasıdır. Beraberinde bireyin örgütüne karşı değişen duygusal konumu örgütteki işinin yürütülmesini olumsuz yönde etkilemekte ve sonuç olarak örgüt de bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

Freudenberger'den sonra tükenmişlik konusunda çalışan bir sosyal psikolog olan Maslach olmaktadır. Maslach, konu ile ilgili çalışmalarını derinleştirerek tükenmişliği ölçme başarısını sağlayan, kendi adıyla anılan ve bu çalışmada da kullanılan "Maslach Tükenmişlik Ölçeği"ni geliştirmiştir. Maslach (Maslach & Jackson, 1981; Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001; Budak ve Sürgevil, 2005; Arı ve Bal, 2008; Bilge, 2009) tükenmişliği üç alt boyutta ele alarak tanımlamaya çalışmıştır. Ona göre tükenmişlik(Maslack & Jackson,1981; Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001); tükenme hissi içerisinde çalışan insanların kendilerine ve çalıştıkları diğer insanlara karşı bir tepki olarak ortaya koyduğu bir psikolojik sendromdur. Bu sendromu yaşayan çalışan, işyerinde mesleğinin ve işinin gereklerini yerine getiremez duruma gelir.

Maslach & Jackson'a(1981) göre; tükenmişliğin üç alt boyutu duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusunda azalmadır. Yazarlar, duygusal tükenmeyi, bireyin iş ve yaşamında yorgunluk, iş ve eylemde bulunma enerjisinde azalma ve yıpranmışlık duygularının yoğunlaşması olarak tanımlamaktadırlar. Duyarsızlaşmayı, bireyin işi ve yaşamı gereği ilişki içerisinde bulunduğu diğer insanlara karşı katı, insafsız, alaycı, küçümseyici ve umursamaz tutum geliştirmesi olarak tanımlamaktadırlar. Kişisel başarı duygusunda azalma olarak ele aldıkları üçüncü boyutuysa, bireyin kendisini işinde ve yaşamında yetersiz, başarısız algılaması ve iş ve yaşam eylemliliklerinde eylemi gerçekleştirme yerine eylemden uzaklaşma eğilimi göstermesi durumu olarak tanımlamaktadırlar.

Tükenmişlik konusunda ilk çalışmalar sağlık ve eğitim çalışanları hakkında olmakla birlikte günümüzde hemen hemen her alanda çalışanlar, özellikle işi yüz yüze ve yoğun insan ilişkileri gerektiren mesleki çalışma alanlarındaki çalışanlar hakkında çalışmalar yapılmaya başlandığı gözlenmektedir.

İş yaşamında tükenmişlik olgusuyla beraber değinilen diğer bir olgu da iş doyumudur. İş doyumunu; insanların yaptıkları işe karşı tutumları olup bilgi, inanç, duygu, davranış ve değerlendirmelerini içerir (Organ & Hammer, 1982'den Aktaran Şanlı). Çalışanların istekleri ile iş uyumu ne kadar örtüşürse doyum o kadar artar. İş doyumunu, çalışanın işindeki isteklendirilme düzeyi ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle iş doyumunu genellikle güdülenme kuramlarıyla birlikte ele alınmaktadır.

Eğitim örgütleri olarak okullar, kurumsal amaçlarını öğretmenlerin etkinlikleri ile gerçekleştirirler. Dolayısıyla, okulların amaçlarını istenilen düzeyde yerine getirebilmesi çalışanların etkinliğine bağlıdır. Çalışanların etkin olabilmesi ise kendi beklentilerinin ve gereksinimlerinin çalıştığı kurumda karşılanma düzeyi ile ilgilidir.

Okullarda çalışan öğretmenlerin görev ve sorumluluklarını; işlerinin gereği olarak, samimi, yüz yüze insan ilişkileri ile gerçekleştirdikleri gerçeği göz önüne alındığında, toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği okul ortamının samimi, yapıcı ve geliştirici özellikte olması gerekir. Ayrıca, okuldaki çalışma ortamı ve iş ilişkileri olumlu ve güdüleyici bir örgüt iklimi oluşturmalıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Aydın İli Merkez ve İlçelerde özel eğitim alanında eğitim-öğretim hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumunu düzeylerini ve bu iki kavram arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Elde edilen verilerle hem kurumsal hem de bireysel açıdan tükenmişlik düzeylerinin azaltılmasına ve iş doyumunu düzeylerinin yükseltilmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Önemi

Çalışmanın Özel Eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu düzeylerini belirleyerek, hem bireysel anlamda daha mutlu, yaşamdan tat alabilen, çalışma yeri ile özdeşleşebilmiş ve her şeyden önemlisi kendisi ile barışık kişiler olmasını sağlama, hem de kurumsal anlamda etkililik ve yeterlilik düzeyinin artırılmasına, olumlu çalışma iklimi oluşturulmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

Problem Cümlesi

Aydın İli Merkezinde ve İlçelerde bulunan özel eğitim alanında eğitim-öğretim hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu düzeyleri nedir? Tükenmişlik düzeyleri ile iş doyumu düzeyleri arasındaki ilişki nedir?

Alt Problemler

1. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu düzeyleri nedir?
2. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
3. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu düzeyleri kişisel değişkenler açısından anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

Sayıtlar

Öğretmenler soruları içtenlikle ve objektif olarak cevaplandırmışlardır.

Sınırlılıklar

1. Bu çalışma 2007–2008 Eğitim ve Öğretim Yılı Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerle sınırlıdır.
2. Araştırma verileri, Maslach ve Johnson tarafından geliştirilen “*Maslach Tükenmişlik Ölçeği*”, “*Minnesota İş doyumu ölçeği*” ve araştırmacı tarafından hazırlanan “*Kişisel Bilgi Formu*” ile toplanan verilerle sınırlıdır.

II. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel tarama modelindedir. Tarama yapılırken anlık durum saptaması tekniği kullanılmıştır

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, 2007–2008 Eğitim ve Öğretim Yılı Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırma evreninde yer alan tüm öğretmenlere ulaşmak hedeflendiğinden örneklem oluşturulmamıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, Maslach ve Johnson tarafından geliştirilen “*Maslach Tükenmişlik Ölçeği*”, “*Minnesota İş doyumu ölçeği*” ve araştırmacı tarafından hazırlanan “*Kişisel Bilgi Formu*” ile toplanmıştır.

Maslach Tükenmişlik Ölçeği; toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Tükenmişlik; Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma, Kişisel Başarı Duygusunda Azalma olmak üzere üç alt boyutta değerlendirilmektedir.

Duygusal Tükenme alt ölçeği, kişinin mesleği tarafından tüketilmiş ve aşırı yüklenilmiş olmayı ifade etmektedir. Bu alt ölçekte yorgunluk, bıkkınlık ve duygusal enerjinin azalması ile ilgili 9 madde yer almaktadır. Bunlar 1, 2, 3, 6, 8,13,14,16, ve 20. maddelerdir. Duyarsızlaşma alt ölçeği; bireyin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun bir biçimde, bireylerin kendine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın davranmasını tanımlar. 2 maddeden oluşan duyarsızlaşma alt ölçeğinde 10, 11. maddeler yer almaktadır. Kişisel Başarı Duygusunda Azalma alt ölçeği; kişinin kendisini olumsuz değerlendirme eğiliminde olmasını tanımlar. Bu ölçek 7 maddeden oluşmakta ve ölçekteki 4,7,9,17,18, 19 ve 21. maddelerini içermektedir. Ölçeğin orijinal hali 22 maddeden oluşmaktadır. Bu araştırmada yapılan istatistik işlemler sonucu güvenilirliğin sağlanması amacıyla ölçekteki 5, 12, 15 ve 22. maddeleri çıkarılmıştır.

Duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma boyutları olumsuz, kişisel başarı duygusunda azalma boyutu olumlu anlam içeren ifadelerden oluşmaktadır. Bu nedenle kişisel başarı duygusunda azalma alt ölçeğinin puanları ters çevrilerek değerlendirme yapılmıştır. Böylece bu üç alt boyut puanlarının toplamı üzerinden yorum yapılabilmektedir.

Bu araştırmada test bütününde yaptığımız güvenilirlik katsayısı; Cronbach Alfa katsayılar değeri= 0.82 bulunmuştur.

Alt boyutlarda Cronbach Alfa değeri; Duygusal tükenmişlik boyutu= 0.84, Duyarsızlaşma boyutu =0.75, Kişisel başarı duygusunda azalma boyutu=0.63 olarak bulunmuştur. Kişisel başarı duygusunda azalma boyutunda bulunan güvenilirlik katsayısı istenilen değer olan 0,70’ in altında olmasına karşın sosyal bilimlerdeki uygulamalar açısından kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığından bu boyutla ilgili değerlendirme de yapılmıştır.

Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Puanlanması

Ölçek puanları, her madde için 1: hiçbir zaman, 5: her zaman olarak 5’li likert tipi derecelemeye göre değerlendirilerek elde edilmektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerinden alınan yüksek puan, buna karşın kişisel başarı alt ölçeğinden alınan düşük puan tükenmişliği göstermektedir (Sucuolu ve Kulolu,1996).

Minnesota İş Doyumu Ölçeği

Minnesota İş Doyumu Ölçeği; Weiss, David, England ve Lofquist (1967) tarafından iş doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilen ve ilk kez Oran (1989) tarafından Türkçe'ye çevrilen 20 sorudan oluşan 5'li likert tipi ölçektir. Her bir soru, kişinin işinden duyduğu hoşnutsuzluk derecesini tanımlamaktadır. Her sorudaki derecelenme; 1= hiç hoşnut değilim, 2= hoşnut değilim, 3= kararsızım, 4=hoşnudum ve 5=çok hoşnudum şeklindedir. Değerlendirme, sırasıyla 1.2.3.4 ve 5 puan verilerek yapılmış olup tek boyutlu ölçek olarak düzenlenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda ele alınan kişisel değişkenler olarak; yaş, cinsiyet, medeni durum, aldığı eğitim, çalıştığı kurum, kurumdaki statüsü, çocuk sayısı, kıdem durumu ele alınmaktadır.

Verilerin Analizi

İş doyumunu ve tükenmişlik düzeyi anketi ile toplanan veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak "SPSS 16" programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde ortalama, "t" testi ve tek yönlü varyans analizi(ANOVA) kullanılmış ve manidarlık düzeyi olarak ,05 kabul edilmiştir.

Toplanan anketlerden değişik nedenlerle değerlendirmeye alınmayan anketler çıkarıldıktan sonra toplam 94 anket değerlendirmeye alınarak çözümlendi ve aşağıdaki bulgulara ulaşıldı. Tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleriyle ilgili bulguların aritmetik ortalamaya göre yapılan değerlendirmesinde ölçüt alınan aralıklar ve anlamları aşağıda verilmiştir.

Çizelge 2. Tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleriyle ilgili bulguların aritmetik ortalamaya göre yapılan değerlendirmesinde ölçüt alınan aralıklar ve anlamları

X	Ölçekteki durumların ne sıklıkla gerçekleştiği
1,00-1,79	Hiçbir zaman
1,80-2,59	Çok Nadir
2,60-3,39	Bazen
3,40-4,19	Çoğu Zaman
4,20-5,00	Her zaman

Çalışma Evreniyle İlgili Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmanın evreninde yer alan 2007–2008 Eğitim ve Öğretim Yılı Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan tüm öğretmenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Toplam 165 anket dağıtılıp bunların ancak 105 tanesi toplanabildi. Toplanan anketlerden değişik nedenlerle değerlendirmeye alınmayan anketler çıkarıldıktan sonra toplam 94 anket değerlendirmeye alınarak çözümlendi. Aşağıdaki ankete katılarak değerlendirmeye alınan öğretmenlerin kişisel değişkenlere ilişkin bilgileri yer almaktadır.

III. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde ankete katılan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu ile ilgili duygularını ifade eden veriler alt problemler çerçevesinde değerlendirilecektir.

1.Alt Problem

Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının tükenmişlik ve iş doyumu düzeyleri nedir?

Tablo 1. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Özel ve Kamu Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Toplam ve Alt Boyutlarda Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeyleri

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Toplam Tükenmişlik	94	2,05	3,74	2,6967	,36114
Duygusal Tükenme	94	1,11	4,11	2,1362	,64501
Duyarsızlaşma	94	1,00	4,50	1,6649	,86878
Kişisel Başarı Duygusunda Azalma	94	1,00	3,43	1,9498	,46784
İş Doyumu	94	1,05	5,00	4,0797	,52836

Tablo 1’de, öğretmenlerin toplam tükenmişlik düzeylerinin 2,69 ortalama değer aldığı, en yüksek değer 3,74 ve en düşük değer 2,05 olduğu, duygusal tükenme alt boyutunun 2,13 ortalama değer aldığı ve en yüksek değer 4,11 ve en düşük değer 1,11 olduğu, duyarsızlaşma alt boyutunun 1,66 ortalama değer aldığı ve en yüksek değer 4,50 ve en düşük değer 1,00 olduğu, kişisel başarı duygusunda azalma alt boyutunun 1,94 ortalama değer aldığı ve en yüksek değer 3,43 ve en düşük değer 1,00 olduğu görülmektedir. Toplam iş doyumu düzeyinin ise 4,07 ortalama değer aldığı ve en yüksek değer 5,00 ve en düşük değer 1,05 olduğu görülmektedir. Hem genel toplam hem de alt boyutlar açısından bir tükenmişlik yaşandığı bulgusuna varılmaktadır. Alt boyutlar açısından tükenmişlik duygusu karşılaştırıldığında, duygusal tükenmişlik en yüksek düzeyde yaşanırken, sırasıyla kişisel başarı duygusunda azalma ve duyarsızlaşmanın onu izlediği görülmektedir.

Tablo 2. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Özel ve Kamu Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin En Yüksek ve En düşük Tükenmişlik Düzeylerileri

	Mean	Std. Deviation
İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum	2,8617	1,17867
İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum	2,5319	,92402
İşimin beni kısıtladığımı hissediyorum	2,4362	1,17828
Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum	1,6915	,91612
Bu işte çalışmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim	1,6064	,89464
İşimde yolun sonuna geldiğimi hissediyorum	1,4043	,73790

Tablo 2’de görüleceği gibi, öğretmenlerin tükenmişlik duygularını en yoğun olarak fazla çalışma, ruhen tükenme ve kısıtlanma duygularında yaşadığı, işin sonuna gelme, insanlara karşı sertleşme ve yeni bir güne başlarken işin üstesinden gelemeyeceği konularında ise en düşük yoğunlukta yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 3. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Özel ve Kamu Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin En Yüksek ve En düşük İş Doyumu Algıları

	Mean	Std. Deviation
Başkaları için bir şeyler yapabilme olanağına sahip olabilmem bakımından	4,6277	,62190
Kendi yeteneklerimle bir şeyler yapabilme şansımın olması bakımından	4,3617	,78769
Yaptığım iş karşılığında duyduğum başarı hissi bakımından	4,3191	,80606
Yöneticimin karar vermedeki yeteneği bakımından	3,8085	,98676
İş içinde terfi olanağımın olması bakımından	3,5802	,88383
Yaptığım iş karşılığında aldığım ücret bakımından	3,4787	1,14280

Tablo 3’de, öğretmenlerin iş doyum algılarının başkaları için birşeyler yapma, kendi yetenekleri ile bir şeyler yapabilme şansı bulmaları ve yaptığı iş sonucu başarı duygusunu tatmaları açısından en yüksek olduğu, aldığı ücret, terfi edebilme ve yöneticilerinin karar vermedeki yetenekleri açısından en düşük iş doyum algılarına sahip oldukları görülmektedir.

1. Alt Problem

Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyum düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 4. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Özel ve Kamu Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik ve İş Doyumunu Düzeyleri İlişkisi

		Toplam Tükenmişlik	Toplam İş Doyumu
Toplam Tükenmişlik	Pearson Correlation	1	-,370**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	94	94
Toplam İş Doyumu	Pearson Correlation	-,370**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	94	94

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 4'te, öğretmenlerin tükenmişlik duygularıyla iş doyumunu algıları arasında ters yönlü $r = -37$, orta düzey bir ilişki bulunmaktadır.

2. Alt Problem

Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri kişisel değişkenler açısından anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

Tablo 5. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Özel ve Kamu Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Düzeylerinin Çalıştığı Kuruma Göre t testi Sonuçları

Kurum	N	X	S	Sd	t	p
Kamu	21	3,85	,80	34.49	,74	,02
Özel	73	4,15	,40			

Öğretmenlerin iş doyumunu algıları çalıştığı kuruma göre anlamlı bir fark göstermektedir, $t(34,49) = ,74$, $p \leq ,02$. Özel kurumlarda çalışan öğretmenlerin iş doyumunu ($X = 4,15$), kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin iş doyumundan ($X = 3,85$) daha yüksek olmaktadır.

Tablo 6. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Özel ve Kamu Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Alt Boyutu Olan Duyarsızlaşma Düzeylerinin Medeni Duruma Göre t testi Sonuçları

Medeni Durum	N	X	S	Sd	t	p
Evli	51	1,49	,69	,10		
Bekar	43	1,87	1,01	,15	2,16	,03

Öğretmenlerin tükenmişlik alt boyutu olan duyarsızlaşma düzeyleri medeni duruma göre anlamlı bir fark göstermektedir, $t(10) = 2,16$, $p \leq ,03$. Evli olan öğretmenlerin tükenmişlik

alt boyutu olan duyarsızlaşma düzeyleri ($X= 1,49$), bekâr olan öğretmenlerin tükenmişlik alt boyutu olan duyarsızlaşma düzeylerinden ($X=1,87$) daha yüksek olmaktadır. Bu durum evli öğretmenlerin bekâr öğretmenlere göre daha duyarsız olduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Özel ve Kamu Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Alt Boyutu Olan Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı Duygusunda Azalma Düzeylerinin Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Duyarsızlaşma	Gruplar Arası	9,991	3	3,33	4,98	,003	25 ve altı-46 ve üstü
	Grup İçi	60,203	90	,67			
	Toplam	70,194	93				
Kişisel Başarı Duygusunda Azalma	Gruplar Arası	2,360	3	,79	3,93	,011	25 ve altı-46 ve üstü
	Grup İçi	17,996	90	,20			
	Toplam	20,355	93				

Öğretmenlerin tükenmişlik alt boyutu olan duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusunda azalma düzeyleri yaşa göre anlamlı bir fark göstermektedir, duyarsızlaşma $F(3, 90)=4,98$, $p\leq,003$, kişisel başarı duygusunda azalma $F(3, 90)=3,93$, $p\leq,011$ değerlerini almıştır. Bu boyutlardaki ilişkinin kaynağının ne olduğunu bulmak için Scheffe testi uygulanmış ve farkın 25 ve altı yaş grubu ile 46 ve üstü yaş grubuna bağlı olduğu belirlenmiştir. Diğer kişisel değişkenler açısından anlamlı fark bulunmamaktadır.

IV. SONUÇLAR

İstatistiki analizlerin sonucu olarak;

- 1) Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin belli bir düzede tükenmişlik duygusu yaşadıkları, alt boyutlar açısından duygusal tükenme alt boyutunda en yüksek, duyarsızlaşma alt boyutunda ise en düşük düzeyde tükenmişlik duygusunun yaşandığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin tükenmişlik duygusu yaşamasına karşın iş doyumunu algılarının yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni olarak eğitim-öğretim işinin uzmanlık gerektirmesi ve öğretmenin sınıf içerisinde kendini daha özgür ve özerk hissetmesi, kendilerini gerçekleştirme olanağı bulabilmeleri ve özdeğerlendirmelerinde kendilerini yaptığı iş açısından başarılı bulmalarının etkisi olduğu düşünülmektedir.
- 2) Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin belli bir düzede tükenmişlik duygusu ile iş doyumunu algısı arasında zıt yönlü ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur.
- 3) Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri arasında kişisel değişkenler açısından çalışılan kurum, medeni durum, yaş faktörleri açısından anlamlı fark bulunmuş, diğer değişkenlerde anlamlı fark bulunmamaktadır.
- 4) Aydın İli Merkez ve İlçelerde Özel Eğitim Alanında Eğitim-Öğretim Hizmeti sunan özel ve kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerin en yüksek iş doyumlarının “başkalarına yardım edebilme olanağına sahip olabilme”, “kendi yeteneklerini

kullanabilme” ve bundan duyduğu “başarı hissini tatma” olurken, en düşük iş doyumlarının “yaptığı işe karşılık düşük ücret alma”, “işinde terfi edememe” ve “karar verme statüsünde bulunan yöneticilerinin karar verme yeteneği” olduğu görülmektedir. Özellikle iş doyumunda en düşük değer alan “yöneticilerin karar verme yetenekleri” konusu dikkat çekicidir.

KAYNAKLAR

- Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001); “Engelli ve Engelli Olmayan Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Ve İş Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arı, G.S. ve Bal, E. Ç.(2008); “Tükenmişlik Kavramı:Birey ve Örgütler Açısından Önemi” http://www.bayar.edu.tr/~iibf/dergi/pdf/C15S12008/131_148.pdf Erişim tarihi: (24.04.2009)
- Avşaroğlu, S. Deniz, M. E. Kahraman, A.(1997),Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, Kriz Dergisi, Cilt 5 Sayı 2 Güz. Ankara.
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5Cali%20KAHRAMAN%20M.%20Engin%20DEN%20C4%B0Z%20Selahattin%20AV%20C5%9EARO%20C4%9ELU%20C115-130.pdf Erişim tarihi: (18.07.2007)
- Bilge,F.; “Examining The Burnout Of Academics In Relation To Job Satisfaction And Other Factors”;
http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3852/is_200601/ai_n17187262/?tag=content:coll Erişim tarihi: (03.01.2009)
- Budak, G. ve Sürgevil, O. (2005); “Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama”;
<http://www.iibf.deu.edu.tr/dergi.php/dergi/var/dergi.php?idm=214> Erişim tarihi: (18.07.2007)
- Dolunay, A, B, Piyal, Birgül(2003), “Öğretmenlerde Bazı Mesleki Özellikler ve Tükenmişlik”,<http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/kriz/2003/1/35.pdf> Erişim tarihi: (18.07.2007)
- Eren, E(2003), “ Yönetim ve Organizasyon”, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Ergin, C. (1992), “Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması”,VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayın,s.143-154. (1997), “Bir İş Doyumu Ölçümü Olarak “İş Betimlemesi Ölçeği”: Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi. (2001), “Nottingham İnsan İlişkileri Becerileri Eğitimi Modelinin Öğretim Elemanlarının İş Doyumu ve İş Stresi Düzeylerine Etkisi” Ankara: Türk Psikoloji Dergisi.
- Gençer, A. (2002), “Öğretmenlerin İş Doyumu İle Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Girgin, G. (1995), “İlkokul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Girgin, Günseli ve Baysal, A.(2005); “Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi ve Bazı Değişkenler (İzmir Örneği)”;<http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/say%20C4%B118/1-Z%20C4%B0H%20C4%B0NSEL%20ENGELL%20C4%B0%20C3%96%20C4%9ERENC%20C4%B0LERE%20E%20C4%9E%20C4%B0T%20C4%B0M%20VEREN%20C3%96%20C4%9ERETMENLER%20C4%B0N%20E2%80%A6.pdf> Erişim tarihi:(24.04.2007)

- Izgar, H. (2001), “Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik Nedenleri” Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Maslach, C & Jackson, S.(1981); “The measurement of experienced burnout”;
<http://www.rci.rutgers.edu/~sjacksox/PDF/TheMeasurementofExperiencedBurnout.pdf>
Erişim tarihi:(24.04.2009)
- Maslach, C., Schaufeli, W.B. & Leiter,M.P.(2001); “Job burnout”;
<http://arjournals.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.psych.52.1.397> Erişim tarihi:(25.02.2008)
- Sucuoğlu, B. ve Kuloğlu, N. (1996), “Özürü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi”, Ankara: Türk Psikoloji Dergisi, Sayı 10-36, 44,60.
- Şanlı, S.(2006); “Adana ilinde Çalışan Polislerin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”; Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana; Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AZERBAYCAN'DA ORTA İHTİSAS OKULLARINDA SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİNİN BAZI PROBLEMLERİ

SOME PROBLEMS OF SOSIAL SCIENCES EDUCATION IN VOCATIONAL SCHOOLS IN AZERBAIJAN

Azer ALLAHVERDİYEV¹

ABSTRACT

After Azerbaijan gained independence, the change processes in the system of vocational high schools have examined, existing problems are analyzed in this study and it has suggested some solutions to solve these problems.

Key words: Vocational high schools in Azerbaijan, Education of social courses, Quality of education.

ÖZET

Makalede Azerbaycan müstakilliğini kazandıktan sonraki mesleki orta eğitimin değişme sürecine bakılmış, var olan problemler analiz edilmiş ve bu problemleri çözmek için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan'da meslek yüksek okulları; Sosyal içerikli derslerin eğitimi; Eğitimin kalitesi.

1. GİRİŞ

Azerbaycan'ın müstakil bir devlet gibi demokratikleşme yolu ile ilerlemesi, özgür pazar münasebetlerine geçilmesi, halkın beşeri sivilizasyonun umumi akınına entegrasyonu prosesleri bütün alanlarda olduğu gibi, eğitime de ciddi etkisini göstermektedir. Bu hem eğitimin içeriğinde, hem teşkili ve idare edilmesinde, hem de eğitim yöntemlerinin uygulanmasında kendisini açığa çıkarmaktadır.

Azerbaycan'da eğitim sisteminin transformasyonu süreci bir dizi yeni olaylarla beraber oluşmaktadır: (a) Eğitim alanında devletin tekelliğinin kalkması; (b) Özel eğitim birimlerinin oluşması; (c) Devlet eğitim birimlerinde paralı esaslarla öğrenci kabulü; (d) Eğitimin maliyeleştirilmesinde kaynakların desentralizasyonu vs.

Azerbaycan eğitim sisteminin tüm aşamalarında gerçekleştirilen ve gittikçe daha gerçek sonuçlar veren eğitim ıslahatları ara eleman yetiştiren orta ihtisas eğitim birimlerini (meslek yüksek okullarını) de içermektedir. Pazar ekonomisi koşullarında emek pazarının talebinin sıklıkla değiştiği şimdiki zamanda ara elemanlara olan ihtiyaç durmadan artmaktadır. Bundan dolayı orta ihtisas eğitim birimlerinin yapısının çağdaş bir yapıya kavuşturulması ve geliştirilmesi önemli problemlerden biridir.

¹ Azerbaycan Devlet Üniversitesi, Bakü.

Orta ihtisas eğitimi ağı ayrı ayrı alanlar üzere yüksek seviyeli uzmanlar hazırlamakla birlikte ülke için hem layıkly vatandaşlar yetiştirmelidir. Bu görevin yerine getirilmesinde verilen sosyal içerikli derslerin rolü çok önemli olmaktadır. Buna bağılı olarak çağdaş devrimizde meslek okullarının sosyal içerikli derslerin tedrisi durumunun öğrenilmesi, bu alanda mevcut problemlerin ortaya çıkarılması, onların çözüm yollarının belirlenmesi gibi meselelerin araştırılması hususi önem taşımaktadır.

2. ORTA İHTİSAS TAHSİLİ MÜSTEGİLLİK DEVRİNDE

Azerbaycan milli tahsil sisteminde orta ihtisas eğitimi çok önemli yer tutmaktadır. Bu tür eğitim teknikumlarda (iki yıllık ve üstü ön lisans eğitimi veren meslek yüksek okulları) ve çeşitli kolejlerde gerçekleştirilmektedir. Bu okullarda öğrenci kabulü müsabaka yolu ile tam orta eğitimin XI. sınıfını bitirenlerin başvuruları arasında yapılmaktadır. Azerbaycan'da IX. sınıfı bitirenler tam olmayan orta, XI. sınıfı bitirenler ise orta tahsilli sayılmakta olduğunu burada not edelim. Buna uygun olarak ta meslek yüksek okullarında (teknikumlarda) eğitim iki türde: (1) tam olmayan orta tahsile göre ve (2) tam orta tahsile göre yapılmaktadır.

Meslek yüksek okullarının temel amacı yüksek öğrenim okullarında (üniversiteler vs.) kontenjan sayısı kısıtlı olduğu bir şeraitte uygun sahalar için orta ihtisaslı ara elemanlar hazırlamak, ayrıca da öğrencilere özgür hayata atılmaları için askeri bilim ve beşeriler aşılmasıdır.

Piyasa ekonomisinde cumhuriyetimizin orta ihtisas tahsili ağıında bir dizi ciddi değişiklikler oluşmaktadır. Teknikum ve kolejlere öğrenci kabulü hakkında istatistik bilgilerin tahlili son yıllarda bu tür okulları bitirenlerin sayısının durmadan arttığını göstermektedir. Böyle ki 1995 yılında bu tür okul mezunlarının sayısı toplam 6,2 bin kişi olduğu halde, 2007 yılında bu sayı 16 bine varmıştır (Azerbaycan'ın İstatistik Göstericileri, 2008). Diğer ilginç bir gösterge devlet orta ihtisas okullarının sayısının azalmasının gözlemlenmesidir. 1996/96 eğitim-öğretim yılının başlangıcında 78 bu tür okul mevcuttu, 2007/2008 eğitim-öğretim yılının aynı döneminde ise bu sayı 56'ya düşmüştür. Bunu iş pazarının talebine uygun olmayan okulların rekabet esnasında sıradan çıkması ile ilişkilendirmek mümkündür.

Mezunların yaklaşık % 50'sinin eğitim ve sağlık alanlarının payına düştüğünü not etmemiz gerekir. Bu, bir taraftan emek pazarında adı geçen alanlar üzere uzmanlara büyük ihtiyaç olduğunu, diğer taraftan da pazar piyasası şeraitinde bu mesleklerin önemli meslekler kategorisini ait olmasını göstermektedir.

İstatistikî bilgilerin tahlili aynı zamanda gayri-devlet orta ihtisas okulları ağı oluşmakta ve gelişmekte olduğunu göstermekle birlikte onların sayısının azalmakta olduğunu göstermektedir. 1995/1996 eğitim-öğretim yılında bu tür okulların sayısı 11, 2007/2008 eğitim-öğretim yılında ise bu sayı 4 olmuştur (Azerbaycan'ın İstatistik Göstericileri, 2008). Fikrimizce, bu tür okulların sayısının özgürlüğün ilk yıllarında çok olmasının nedeni o devirde uygun kanun temelini olmaması, ülkede karışıklığın sürmesi ile açıklanabilir. Bununla birlikte bazı özel okulların rekabet sonucunda iş hayatlarını dayandırmaları da göz önüne alınmalıdır.

Yine istatistikî bilgilerin tahlili esnasında 2007/2008 eğitim-öğretim yılında gayri devlet okullarının yalnız tek bir alanda, eğitim-öğretim alanında faaliyet gösterdiği dikkatleri çekmektedir. Bütün bunlarla birlikte orta ihtisas okullarındaki mesleklerin bazıları emek pazarının talebine uygun gelmediği de görülmektedir. Piyasa ekonomisine geçitle ilgili olarak çeşitli faaliyet alanları için yeni teknolojilere sahiplenmiş yüksek seviyeli "küçük" uzmanların hazırlanması ülkenin dinamik inkişafının başlıca amillerinden birisi olmaktadır. Yapılan gözlemler sonucunda bir taraftan ülkedeki işsizlik problemi,

diğer taraftan da işsiz vatandaşların mesleki eğitiminin ve emek becerilerinin çağdaş emek piyasasının taleplerine cevap vermesiyle bağlı olduğu görülmektedir.

Azerbaycan toplumunun inkişafında meslek yüksek okulları sistemi çok mühim bir rol oynamaktadır. Ülkede mesleki orta ihtisas tahsilinin nüfuzunu artırmak, onu daha da cazip duruma getirmek için diğer ülkelerin, mesela Türkiye'nin tecrübesinden istifade etmek amaca uygun sayılabilir. Böyle ki Türkiye'de teknik meslek yüksek okullarının mezunları üniversitelerin teknik fakültelerine kabulü zamanı hesaplanılan puan katsayısı sosyal temayüllü meslek yüksek okullarının mezunları için hesaplanılan puan katsayısından yüksek olmaktadır (Koyuncuoğlu & Memmedov, 2009). Bu hem üniversitelere tesadüfen kayıt yaptıran öğrenci sayısını azalmasına yardımcı olur, hem de üniversitede okuyan öğrencilerin okuma koşullarını kolaylaştırır. Böyle ki teknikum ve kolejlerde okumuş ve belirli bir alanda uzmanlaşmış olan öğrenciler artık bu alanda muayyen bilgi ve becerilere sahip olur ve bu da onlara bir üst seviyede eğitim-öğretimlerini devam ettirmeye yardımcı olur.

Tahsilin geliştirilmesi ve onun çağdaş talepler seviyesine getirilmesi için ekonomik pazarın ve mali imkânların olması da çok önemlidir. Her hangi bir ülkede sürdürülebilir sosyal-ekonomik inkişafın sağlanmasının temelinde gelişmiş insan dayanmaktadır ki bu da doğrudan yüksek seviyeli tahsil sistemi ile ilgilidir. Bu bakımdan ülkede son yıllarda orta ihtisas tahsil sahasına ayrılan devlet maliye hacmi artmaktadır.

3. SOSYAL BİLİMLERİN TEDRİSİNİN BAZI PROBLEMLERİ

Çağdaş dünyamızda eğitim-öğretimin önemli bir özelliği onun global bir karakter taşımaya başlamasıdır. Bu, dünyada oluşan entegrasyon proseslerinin, o cümleden toplumsal hayatın çeşitli alanlarında devletlerarası entegrasyon proseslerini aks ettirmektedir. Tahsil fikirleri artık inkişaf etmiş ülkelerin milli menfaatlerinden çıkarak beşeri menfaatlere geçmektedir.

Malumdur ki tahsil; tecrübeleri benimsemek, ahlaki keyfiyetleri aşlamak, fiziki ve akli keyfiyetleri inkişaf ettirmek gibi üç önemli özelliği kendisinde birleştirmektedir. Milli tahsilin aşamalarından biri olan orta ihtisas tahsilinin amacı vatandaşları geleceğe hazırlamak, kendilerinin ve toplumun gelişmesine sebep ola bilecek bir mesleğe sahiplenmelerine yardım etmektir.

Karşıdaki amaçlardan ileri gelen görevleri yerine getirmek için orta ihtisas okullarında sosyal bilimlerin tedrisi yapılmaktadır. Bu okullarda tam olmayan orta tahsilli öğrenciler için “Tarih”, “İnsan ve Toplum”, “Politolojiya” (Siyaset Bilimi), “Ekonominin Temelleri”, “Felsefe”, “Sosyolojinin Temelleri”, “Hukukun Temelleri” gibi, tam orta tahsilli öğrenciler için ise “Politolojiya”, “Felsefe”, “Sosyolojinin Temelleri” gibi dersler verilmektedir. Sosyal bilimlerin tedrisinde temel amaç öğrencilere dünya tarihi ve medeniyeti, ekonomik sistem ve süreçler, kişiler ve gruplar arası, milletler, devletler ve kurumlar arası ilişkiler hakkında bilgiler aşlamaktır. Bu bilgilere sahiplenmek, öğrencilere insanlar arasında ilişkileri kavramak için beceri ve alışkanlıklarını inkişaf ettirmekte, milli ve umum beşeri değerleri, toplumdaki fikir ayrılıklarını değerlendirmekte, kamuoyu karşısına ortaya çıkan yeni problemleri çözmek için, münakaşaların ortadan kaldırılmasında demokratik prensiplere uygun bir şekilde hareket etmekte yardımcı olmalıdır.

Orta ihtisas okullarında verilen sosyal içerikli dersler öğrencilerin dünya görüşünün biçimlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Mesela, tarih dersleri Azerbaycan'ın eski devirlerden şimdiye kadar geçtiği tarihi yoldan, yâdlara karşı özerklik mücadelesinden haber vermektedir. Bu dersler genç nesilde milli şuurun, milli hafızanın

biçimlendirilmesine yardım etmekte ve Azerbaycan halkına milli manevi ve kültür değerlerini korumak ve geliştirmek ananesini aşlamaktadır.

“İnsan ve Toplum” ve “Felsefe” derslerinin tedrisi öğrencilerde ilmi dünya görüşünün biçimlendirilmesine yardım etmektedir.

Dünya görüşünün özel biçimlerinden biri de din olmaktadır. Son yıllar dünyanın her yerinde, özellikle de postsovet mekânında dine münasebet köklü biçimde değişmektedir. Azerbaycan dünyevi bir cumhuriyet olduğundan dolayı okullarda eğitim de dünyevidir. Bununla birlikte tahsil sistemi halkın milli özelliklerini ve değerlerini aks ettirmektedir. Bu değerler içerisinde İslam değerleri de kendine ait bir yer tutmaktadır. Son yıllarda hazırlanan birçok ders kitabında, özellikle ilk ve orta eğitim ders kitaplarında İslami değerler geniş ışıklandırılmaktadır. Bu sahada belirli başarılar elde edilse de okullarda tahsilin ayrı ayrı aşamalarında ve orta ihtisas okullarında İslami değerlerinin öğretilmesinin içeriği ve sistemi henüz tam belirlenmemiştir (Abbasova vd., 2008).

Pazar ekonomisi koşullarında “Ekonominin Temelleri” dersinin tedrisi problemleri hayli aktüel hale gelmektedir. Bu dersin tedrisi öyle yapılmalıdır ki öğrencilerin dünya görüşünde pazar ekonomisinin prensip ve ölçütleri “dünya manzarasının” çekirdeğini teşkil etsinler. Bu işin ana çizgisi öğrencilerde toplumun inkişaf meyilleri, iktisadi kanuna uygunlukların özellikleri, iktisadi siyasetin mahiyeti, enflasyon vs. hakkında vatandaş anlamının biçimlenmesi ile bağlıdır. Onlara sahiplenme, iş görme ve tasarruf hislerinin aşılması çok önemlidir. Pazar ekonomisi koşullarında birlikte yaşama kurallarının öğretilmesi de mühim problemlerdendir. Toplumsal hayatın bu tür sahalarında insan (mesela, “alıcı-satıcı”) ilişkilerinin hümanistleştirilmesi, “alıcı” ve “satıcı” rolleri için önemli olan ünsiyet kültürünün aşılması “Ekonominin Temelleri” kursunun kendine özgü görevi gibi ortaya çıkmaktadır.

Toplumun demokratikleşmesi şeraitinde öğrencilerde “devlete, ayrı ayrı halklara, doğru, objektif münasebet biçimlendirmek” “Politologiya” dersinin ana çizgisini teşkil etmektedir. Öğrencilerin ülke Anayasasını öğrenmeleri, kendi hukuk ve görevlerini bilmeleri, onlarda siyasi tefekkürün ve siyasi kültürün biçimlendirilmesi için özel öneme sahiptir.

Şimdi toplum karşısında duran başlıca görevlerden biri öğrencilerde siyasi kültürün elemanlarının biçimlendirilmesidir. Siyasi kültürün temel göstergeleri – siyasi okuryazarlık ve faallikten, tartışma yapabilmek becerisinden, topluluk olaylarını umum beşeri ve milli değerler mevkisinden değerlendirebilmek becerisinden vs. ibarettir.

Sosyal derslerin tedrisinde umum beşeri problemlerin öğrenilmesi problemlerine özel dikkat verilmelidir. Bu amaçla öğrencilerin Azerbaycan’ın dünya ülkeleri ile iktisadi ve kültürel ilişkileri hakkında bilgiler vermek çok önemlidir. Öğrencilerde dünya kültürünün korunması, ekonomik, ilmi, kültürel emektaşlığın ve global ziddiyetlerin çözümlenmesinde toplumsal faaliyetin bütün halklar için aynı derecede önem taşıdığına derk edilmesini biçimlendirmek oldukça önemlidir.

Azerbaycan topraklarını % 20 kadarı ermeni işgali altında olduğu bir durumda gençlerin terbiyesinin başlıca yönü bununla ilgili olmalıdır. Gençler doğma Azerbaycan ordusunda hizmet etmeği, ana vatanın göz bebeği gibi korumasını kendilerinin hayat meramı saymalı ve buna her taraflı hazır olmalıdırlar.

Orta ihtisas okullarında sosyal derslerin tedrisi sürecinde öğrencilerden yalnız sosyal bilimlere üzere bilgilere sahiplenmek değil, onlarda iradelilik, davranışlarında ve çevreyi korumakta sorumluluk, adaletsizliğe, noksanlara karşı mücadele etmek gibi keyfiyetleri de geliştirmek talep edilmektedir.

Yapılan gözlemler önceki yıllara göre özerklik döneminde sosyal bilimlerin tedrisinde hayli müspet değişiklikler baş verdiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu derslerin tedrisi henüz arzu edilen seviyeden uzaktır. Bu sahada bir dizi objektif ve

sübjektif seviyeli problemler mevcuttur. Özel kaynaklarda tahsilde başlıca noksanlardan biri gibi öğretmenlerin talim motivasyonunun aşağı olması gösterilmektedir. Bu ise istenilen neticenin elde edilmesini hayli zorlaştırmaktadır.

Tahsilin devlet siyasetinin ayrılmaz bir kısmı olduğu malumdur. Eğer o dün salt milli meraklara bağlı bir siyasettiyse bugün artık hem de ekonomimizin geleceği ile bağlı bir problemdir. Bilgiyi temel alan ekonominin oluşturulması tahsilimiz karşısında hem yeni problemler ortaya çıkarır, hem de bunların halli için diğer kurumların çabalarının seferber olunmasını talep eder. Tahsilin genel istikametlerini ve perspektiflerini tahmin edebilmek bakımından Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde tartışmaya açılmış olan “Tahsil Kanunu”nun ivedilikle kabulü son derece zaruridir.

Sosyal-pedagoji açıdan bakıldığında ilginç problemlerden biri de öğrencilerin kendilerinin eğitim-öğretime olan ilgileridir. Henüz orta okulda öğrenciler bir kural olarak tedris edilen dersleri profil dersleri ve gayri profil dersleri olarak görerek ayırmaktadırlar. Onlar profil saydıkları dersleri görece olarak iyi öğrendikleri halde, diğer yani kendileri için önemsiz saydıkları derslere karşı sadece formel bir ilgiye sahipler. Mevcut kurallara göre âli ve orta ihtisas okullarına girmek isteyenlerin karşısına “Tarih” dersi istisna olmakla diğer sosyal derslerden (Örnek: “İnsan ve Toplum”) sınav soruları çıkmamaktadır. Bu da işbu derslerin gayri profil dersler sırasında yer almasına sebep olmaktadır. Orta ihtisas okullarına kabul edilenlerin büyük çoğunluğu bu ananeyi devam ettirmekte ve tedris edilen sosyal derslere çok yüzeysel bakmaktadırlar.

Sosyal derslerin tedrisi ile ilgili diğer bir problem de benimseme problemidir. Orta ihtisas okuluna öğrenci kabulü test yöntemi ile yapılır ve analiz, çoğu öğrencinin üniversite giriş sınavlarında çok az puan toplayarak kazanamayan kişiler olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin bilgi seviyesinin çok aşağı olması ise benimseme ile ilgili problemlerin oluşmasına götürmektedir. Benimseme probleminin diğer bir yönü de öğreticilerin mesleki hazırlığı ile bağlıdır. Yine gözlemler birkaç sosyal dersin bir öğretici tarafından verilmesi olayının mevcutluğunu göstermektedir. Bu ise tedrisin keyfiyetine ve öğrencilerin derse olan ilgilerine menfi tesir etmektedir. Fikrimizce bugün ülkemizde muhtelif üniversitelerde orta ihtisas okulları için uygun pedagoji kadroların hazırlanması ile ilgili olarak gereken fakültelerin oluşturulması ve bu yönde problemlerin ortadan kaldırılmasına yardım gösterirdi.

Sosyal derslerin tedrisinde ortaya çıkan problemlerden biri de ders kitapları ile ilgilidir. Orta ihtisas okulları öğrencileri için sosyal dersler üzere ders kitapları ve araçları demek olur ki yok derecesindedir. Dolayısıyla bu alanda da görülesi işler çoktur.

Elbette, bir araştırma makalesi çerçevesinde orta ihtisas okullarında sosyal derslerin tedrisinin bütün cihetlerini ıskılandırmak, bu sahada mevcut olan bütün problemlere bakmak mümkün değildir. Ancak çağdaş dönemde sosyal derslerin tedrisi esnasında aşağıdaki prensiplerin rehber tutulması gerektiği hiç şüphe doğurmamaktadır:

- a) sosyal dersler için Azerbaycan’ın meraklarına cevap verebilecek genel standartlar işlenilip hazırlanmalıdır;
- b) çok sayıda konulara baş vurulmamalı, yüksek öncelikli birkaç ilişkili konuların işlenilmesi daha amaca uygun sayılmalıdır;
- c) öğreticiler gerçek sosyal aleme yüz tutmalı, kendi kişisel fikirlerini öğrencilere mecburen kabul ettirmekten çekinmeli, onları zıddiyetli konular hakkında serbestçe ve eleştirel olarak düşünmeğe yönelmelidirler vs.

4. SONUÇLAR

En sonda bir ülkenin gelişmesinde onun eğitim sisteminin çok büyük rolü olduğunu not etmek yerinde olur. Orta ihtisas eğitimi de bu sistemin bir bileşenidir ve onun gelişmesi genelde eğitim sisteminin gelişmesi ile paralel gitmelidir. Orta ihtisas eğitimi aynı zamanda ülkenin sosyal-ekonomik tehlikesizliğinin sağlanmasında önemli bir araçtır ve bu aracı verimli kullanan ülkeler hızlı bir gelişme kaydederler.

Azerbaycan eğitim sisteminde bir dizi ıslahatların gerçekleştirilmesine bakmayarak halen bir hayli ciddi problemler mevcut olmaktadır. Bunlar hem eğitimin idare edilmesinde, hem de onun içeriğinde kendisini göstermektedir. Orta ihtisas okullarında sosyal derslerin eğitiminin istenilen seviyede olmaması dünyadaki bu alanda önder ülkelerin deneyiminden yeterince yararlanılmaması, öğretmenlerin hiç de hepsinin mesleki hazırlığının günün taleplerine uymaması, mevcut ders kaynaklarının çok eskimesi, bunların sayıca ve çeşitçe oldukça az olması vs. gibi ciddi rahatsızlık doğuran problemlerdir.

KAYNAKLAR

- Azerbaycan'ın İstatistik Göstergeleri (2008) Bakü.
Koyuncuoğlu Ş., Memmedov N. (2009) Türkiye'deki Mesleki Eğitim, "Azerbaycan müellimi" gazetesi, Bakü, 13 Mart 2009.
Abbasova G., Mahmudova R., Alizade Ş. (2008) Tahsilin Sosyal-Pedagoji Problemleri, Turan Yayın Evi,Bakü, 2008.

BALCALI-ADANA'DA FARKLI HABİTATLARDA ÇUKUR TUZAK ÖRNEKLEME YÖNTEMİ KULLANILARAK HESAPLANAN BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK PARAMETRELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI*

MEASUREMENT OF BIO-DIVERSITY PARAMETERS USING PITFALL
TRAP TO COMPARISON FOR DIFFERENT HABITATS IN BALCALI-
ADANA

Gökhan AYDIN¹

İsmail KARACA²

ABSTRACT

In this study was conducted to calculate insect bio-diversity; diversity, similarity, dominance, and evenness in agro-ecosystems (Wheat and Trefoil) and natural habitats (Valley and Forest - *Pinus* sp.).

Although species richness was found higher in Agro-ecosystems than natural habitats, Shannon-Wiener and Simpson diversity index were calculated upward in natural habitats.

Simpson dominance index was found higher in Agro-ecosystems; trefoil and wheat (first year: 0.2128; 0.1247; second year: 0.1481; 0.2503) than natural habitats; valley and forest (*Pinus* sp.) (first year: 0.0766; 0.0678 second year: 0.761; 0.0726).

Shannon-Evenness was found more stabilize and calculated higher in both natural habitats valley and forest than agro-ecosystems; trefoil and wheat habitats.

Sörenson similarity index showed that both agro-ecosystems, trefoil and wheat habitats are more similar to each other alike natural habitats. Agro-ecosystems and natural habitats are purely similar; first year 0.207; second year 0.229. The analyses of insect bio-diversity index in natural habitats and agro-ecosystems showed that agro-ecosystems needy to redound of insect diversity with expanding some protected strategies as natural habitats.

Key words: Adana, biodiversity, pitfall trap, dominance, abundance, similarity, organic agriculture.

ÖZET

Bu çalışmada, ikisi doğal (vadi ve orman) ve ikisi agro-ekosistem (buğday ve yonca tarlası) olarak seçilen habitatlarda yaşayan böceklerin çeşitlilik, dominantlık, populasyon yoğunluk ilişkisi ve benzerlik gibi biyolojik çeşitlilik parametrelerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

*Bu çalışma Türkiye II. Bitki Koruma Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Yrd.Doç.Dr. Gökhan AYDIN, Süleyman Demirel Üniversitesi, Atabey Meslek Yüksek Okulu, Isparta, gokhanaydin72@hotmail.com

² Prof.Dr. İsmail KARACA, Süleyman Demirel Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü, Isparta

Doğal habitatlardaki böcek tür zenginliği seçilen diğer iki tarım alanları ile karşılaştırıldığında daha düşük hesaplanmasına karşın, bu alanlardaki Shannon-Wiener ve Simpson biyolojik çeşitlilik değerleri daha yüksek olarak bulunmuştur.

Habitatlardaki Simpson dominantlık parametreleri birbirleri ile karşılaştırıldığında, yonca ve buğday agro-ekosistemlerindeki dominantlığın (birinci yıl: 0.2128 ve 0.1247 ikinci yıl; 0.1481, 0.2503) doğal ekosistem olarak seçilen vadi ve orman habitatlarındaki dominantlık (ilk yıl: 0.0766, 0.0678 ikinci yıl: 0.761, 0.0726) değerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Habitatlardaki Shannon-Evenness böcek populasyon yoğunlukları arasındaki ilişki, doğal alanlar olarak seçilen vadi ve orman habitatlarında yüksek çıkarken, seçilen diğer iki agro-ekosistemlerde doğal alanlara göre daha düşük hesaplanmıştır.

Ekosistemler birbirleri ile Sørensen benzerlik indeksi kullanılarak karşılaştırıldığında, tarım alanlarının (buğday+yonca) doğal alanlara (vadi+orman) ilk yıl 0.207, ikinci yıl ise 0.229 oranındaki düşük bir değerlerde benzer oldukları belirlenmiştir. Elde edilen çalışma sonuçlarına göre, agro-ekosistemlerdeki biyolojik çeşitliliği arttırmaya yönelik öneriler ile koruma-kontrol çalışmalarında dikkate alınması gerekli savlar tartışılmıştır. Özet kısmı 200 kelimeyi geçmemeli 3-5 adet anahtar kelime verilmelidir.

Anahtar sözcükler: Adana, biyolojik çeşitlilik, çukur tuzak, dominantlık, yoğunluk, benzerlik, organik tarım.

1. GİRİŞ

Biyolojik çeşitlilik, tüm canlı grupları (hayvanlar, bitkiler, mantarlar, protoktista (alg, protozoa) ve prokaryota) ve organizasyon seviyeleri (genler, türler ve ekosistemler) ile yaşamın çeşitliliğini ifade etmektedir. (Wilson, 1997; Allaby, 1998; Kocataş,1999; Wilson, 1999, Çepel, 2003). Dünyadaki toplam türlerin %70'lik bölümünü oluşturan böcekler, besin zinciri içerisinde büyük öneme sahiptirler ve mutlak biyolojik çeşitliliklerinin korunması gerekmektedir. Toplam 8-10 milyon böcek türünün yaşadığı tahmin edilen gezegenimizde (Lovejoy, 1997) günümüze kadar 1.4-1.8 milyon böcek türü tanımlanabilmiştir (Anonymous, 2007). Linnaeus (1758)'dan beri her yıl 4400±363 adet böcek türü tanımlanmakta (Erwin ve Johnson, 2000) ve yapılan biyolojik çeşitlilik çalışmaları sayesinde her geçen gün yeni türler isimlendirilmektedir (Erwin, 2000).

İşlevlerini sorunsuz yerine getiren ekosistemler dengededir (Allaby, 1998; Çepel, 2003). Herhangi bir ekosistemdeki topluluklarda besin ağı ne kadar karmaşık olursa, o sistemin dışarıdan gelecek çevresel etkilere karşı o denli dayanıklı olacağı, yani o ekolojide bulunan türlerin anormal populasyon artışının baskı altına alınacağı bir gerçektir (Karaca ve ark., 1993). Ekosistemlerin çok yönlü karmaşık etki ve ilişkiler ağına sahip olmaları, ekolojik dengelerin ne kadar duyarlı bir temele oturduğunu göstermektedir. Bu nedenle ekosistemlerdeki hassas olan ekolojik dengeler insanlar tarafından bilerek ya da bilmeden bozulmakta veya tamamen ortadan kaldırılmaktadır (Çepel, 2003). Doğal ekosistemler insan elinin değdiği yerlerde zarar görmekte ve doğallıklarını yitirmektedirler (Allaby, 1998). İnsan aktivitelerinin böcek biyolojik çeşitliliği ve doğa üzerine olumsuz etkileri yapılan çalışmalarla açıkça ortaya konmuştur (Petit ve ark., 2001; Watkinson ve Ormerod, 2001; Benton ve ark., 2002; Frutiger ve Buergisser, 2002; Kruess ve Tschamtker, 2002; Hartley ve ark., 2003; Sanchez ve Avila, 2004).. Ülkemizde de çevre kirliliği, doğal bitki örtüsünün tahribi, su kaynaklarının azalması, yok olan türler, orman ve anız yangınları, şehirleşme, üretmeden sökümler, habitat bozulması ve parçalanması, hızlı nüfus artışı, tarımsal ilaçların ve kimyasalların hatalı ve gereksiz kullanımı ve tarım alanlarının artışı, gibi ekolojik sorunlar her geçen gün daha da

artmaktadır (Anonymous, 1995; Çepel, 2003). Nüfusa bağlı olarak yaygınlaşan tarım alanları, doğal alanların bozulması ile elde edilmektedir. Ülkemiz arazi kullanımında en büyük payı %36'lık pay ile tarım alanları oluşturmakta, milli parklar gibi koruma öncelikli tarım dışı araziler ise toplam alanın %1.2'sini oluşturmaktadır (Anonymous, 1995). Agro-ekosistemlerde çeşitliliğin tarımsal etkiler sonucu azaldığı ve zayıflayan trofik ilişkiler nedeni ile çevresel etkilere karşı daha duyarlı bir duruma düştüğü görülmektedir (Karaca ve ark., 1993). Doğal alanların tarım alanlarına dönüştürülmesi, biyolojik çeşitliliği değiştirmekte ve doğallığının yitirilmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, besin zincirinde büyük öneme sahip, yaşamlarının çoğunu toprak üzerinde geçiren böceklerin doğal ve agro-ekosistemlerdeki biyolojik çeşitliliklerini karşılaştırmak ve tarım alanlarının böcek biyolojik çeşitliliğine olumsuz etkilerini ortaya çıkartmaktır

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma, Çukurova Üniversitesi yerleşkesi içerisinde yer alan agro-ekosistemi temsil eden buğday ve yonca habitatları ile doğal ekosistemi temsil eden biri otsu bitkilerin hakim olduğu vadi ve diğeri çam (*Pinus* sp.) ormanlık habitatları olacak şekilde toplam dört alan seçilmiştir. Çalışmalar 2001-2002 yılları arasında, böcek aktivitesinin yoğun olduğu mayıs ve eylül ayları arasında yürütülmüştür.

Böceklerin örneklenmesinde, yaşamlarının çoğunu toprak yüzeyinde geçiren böcek türlerinin belirlenmesi için uygulanan çukur tuzak yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi biyolojik gösterge değeri yüksek olan böcek türlerinin yakalanmasını amaçlamıştır. Belirtilen her habitata 10 adet, 15 cm çapında ve 20 cm derinliğindeki plastik kaplar, açık olan kısımları toprak seviyesi ile aynı seviyede olacak şekilde 25 metre aralıklarla yerleştirilmiştir (New, 1998). Kurulan tuzaklar haftalık aralıklarla kontrol edilmiş, tuzak içerisine düşen böcekler öldürme şişesi yardımı ile öldürülmüşlerdir. Her habitat için ayrı ayrı hazırlanan cam kavanozlara konan ölü böcekler, iğneleme, etiketleme, sayım işlemleri ve teşhisleri yapılmak üzere Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü, Akaroloji Laboratuvarı'na getirilerek ayrımları yapılmış ve tüm böcekler EMIT (Entomology Museum of Isparta, Turkey) müzesindeki koleksiyona dahil edilmişlerdir.

Canoco 4.5 istatistik programı, çukur tuzak örnekleme yönteminden elde edilen verilerden yararlanılarak, habitatların Shannon-Wiener ve tür sayıları arasındaki ilişki ile benzerlik parametrelerinin belirlenmesinde kullanılmıştır (Ter Braak ve Smilauer, 2002). Hesaplamalar için "Redundancy Analysis" (RDA) metodu uygulanmış, yakalanan böcek türlerinin değerlendirilmesinde logaritmik transformasyon uygulanmıştır. Farklı böcek tür kombinasyonlarından kaynaklanan habitatlar arasındaki mesafeler Euclidean testi ile ölçülmüş ve Canoco istatistik programında hazırlanan grafikler üzerine yansıtılmıştır. Habitatların biyolojik çeşitlilik temel parametreleri EvenDiv 1.1 programı kullanılarak elde edilmiş (Heimann, 2004), kullanılan parametreler ve hesaplanma şekilleri aşağıda verilmiştir.

Tür çeşitliliğinin belirlenmesinde Shannon-Wiener ve Simpson çeşitlilik indeksleri kullanılmıştır.

- Shannon-Wiener çeşitlilik indeksi (H')

$$H' = -\sum p_i \ln(p_i)$$

Burada,

p_i : i'inci türün diğerlerine göre oranı

ln: doğal logaritma tabanını göstermektedir.

- Simpson çeşitlilik indeksi (S)

$$S = 1 - \sum n_i(n_i - 1) / N(N - 1)$$

Burada,

i: Tür sayısı

n_i : Bir türe ait birey sayısı

N: Bir bölgedeki türlerin birey sayılarının toplamını göstermektedir.

Dominantlığın belirlenmesinde Simpson dominantlık indeksi kullanılmıştır.

- Simpson dominantlık (Sd)

$$Sd = \sum n_i(n_i - 1) / N(N - 1)$$

Burada,

i: Tür sayısı

n_i : Bir türe ait birey sayısı

N: Bir bölgedeki türlerin birey sayılarının toplamını göstermektedir.

Türlerin popülasyon yoğunluk ilişkilerinin belirlenmesinde Shannon Evenness indeksi kullanılmıştır.

- Shannon Evenness (EH)

$$EH = H' / \ln(N)$$

Burada,

H' : Shannon-Wiener çeşitlilik indisi

ln: Doğal logaritmik

N: Bir bölgedeki türlerin birey sayılarının toplamını göstermektedir.

Habitatlardaki türlerin populasyon yoğunluklarını gösteren grafikler Berger-Parker (Magurran, 1988; Magurran, 2003) yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Benzerlik ilişkilerinin belirlenmesinde Sörensen indeksi kullanılmıştır.

-Sörensen (Bs)

$$Bs = 2C / A + B$$

Burada,

A: A habitatındaki tür sayısı

B: B habitatındaki tür sayısı

C: A ve B habitatlarından elde edilen ortak tür sayısını ifade etmektedir (Southwood, 1971; Magurran, 1988; Krebs, 1999; Magurran, 2003).

Seçilen habitatların sınıflandırılmasında Multi Variate Statistical Package (MVSP) 3.11c programı kullanılmıştır (Kovach, 1999). Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde logaritmik transformasyon uygulanmış, sınıflandırma metodu olarak aritmetik grup ortalamaları (Unweighted Pair Group Method with Arithmetic Mean - UPGMA) seçilmiştir. Benzerlik yada farklılıklar arası mesafe Sörensen katsayısı ile gösterilmiştir. Sörensen benzerlik değerinin yorumlanmasında kolaylık sağlayacağı düşünülerek, habitatların *yüzde benzerlik* değerleri de aritmetik grup ortalamaları seçilerek hesaplanmış ve sonuçlar Sörensen değerlerinden hemen sonra parantez içerisinde ek bilgi olarak verilmişlerdir.

Örneklenen böceklerin aile düzeyinde teşhisleri Borror & De Long (1981)'a göre yapılmıştır. Aile düzeyinde teşhisleri yapılan böcekler kanat damarları, pronotum yapısı, anten yapısı ve diğer ayırt edici anatomik benzerliklerine bakılarak "morpho-species" düzeyinde teşhis edilmişler ve bunlar çizelgelerde morpho-species olarak yer almışlardır (Lodge & Cantrell, 1995; Clauson, 2002, Ryder ve ark., 2005; Borgelt & New, 2006; Dudgeon, 2006; Yanoviak ve ark., 2006; Grimbacher & Stork, 2007).

3.ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Çukur tuzak örnekleme yönteminin uygulandığı, vadi, orman, buğday ve yonca habitatlarında 2001 ve 2002 yılları arasında 6 takıma ait 23 aile ve toplam 66 farklı böcek türü örneklenmiştir (Çizelge 1). Bu verilerden elde edilen sonuçlara göre, habitatlardaki tür zenginliği en yüksekten en düşüğe doğru yonca, buğday, vadi ve orman habitatlarında sırası ile ilk yıl; 36, 33, 20 ve 17 ikinci yıl ise 32, 30, 18 ve 16 tür olarak belirlenmiştir. Belirtilen habitatlarda örneklenen böcek türlerinin birey sayıları sıralaması, tür zenginliğine benzerlik göstermiş ve sırası ile çalışmanın ilk yılında 1207, 730, 92 ve 63, ikinci çalışma yılında ise 693, 487, 60 ve 42 birey olarak kaydedilmiştir. Habitatlarda elde edilen tür zenginliği sonuçlarına karşın, hesaplanan

biyolojik çeşitlilik parametrelerinde çeşitliliğin en yüksek olduğu habitatlar; 2001 ve 2002 yıllarında hem *Shannon-Wiener* hem de *Simpson* çeşitlilik indeks sonuçlarına göre doğal alanlar olarak seçilen vadi ve orman habitatlarında belirlenmiştir. Buna göre *Shannon-Wiener* biyolojik çeşitlilik değerleri sırası ile ilk yıl 2.7646 ve 2.7616, ikinci yıl ise 2.7326 ve 2.696 olarak hesaplanmıştır. *Simpson* biyolojik çeşitlilik değerleri ise adı geçen habitatlarda sırası ile 0.9234 ve 0.9322, ikinci yıl ise 0.9239 ve 0.9274 olarak belirlenmiştir (Çizelge 2, Şekil 1). Agro-ekosistemler olarak seçilen yonca ve buğday habitatlarında ise *Shannon-Wiener* biyolojik çeşitlilik değerleri sırası ile ilk yıl 2.3158 ve 2.6429 ikinci yıl ise 2.1526 ve 2.535, *Simpson* biyolojik çeşitlilik değerleri ise ilk yıl 0.2128 ve 0.1247 ikinci yıl ise 0.2503 ve 0.1481 olarak bulunmuştur (Çizelge 2; Şekil 1).

Çeşitlilik ile zıt ilişki içerisinde artan yada azalan dominantlık değerleri de yukarıda belirtilen biyolojik çeşitlilik parametre sonuçlarına bağlı olarak en fazla yonca ve buğday habitatlarında sırası ile ilk yıl 0.2128 ve 0.1247 ikinci yıl ise 0.2503 ve 0.1481 olarak hesaplanmıştır. Bu nedenle biyolojik çeşitliliğin yüksek olduğu vadi ve orman habitatlarında dominantlık parametre değerleri seçilen 2 farklı agro-ekosisteme göre daha düşük bulunmuştur (Çizelge 2). Karaca ve ark. (1993), farklı ekosistemlerin çeşitlilik ve benzerliklerini karşılaştırdıkları çalışmada bir agro-ekosistem (buğday ekosistemi) ile biri otsu, diğeri ise çalı formundaki bitkilerin egemen olduğu iki doğal ekosistem incelemişlerdir. Araştırmacılar biyolojik çeşitlilik (*Shannon-Wiener*) açısından agro-ekosistemin (1.286) diğer iki doğal ekosisteme göre (2.729 ve 2.407) daha fakir olduğunu belirtmiş, bu bulguda çalışmamızda elde edilen sonuçlara benzer olmuştur. Báldi ve Kisbenedek (1997), çalışma alanı olarak belirledikleri önceden tarım yapılan, doğal ve yarı doğal çayırılık habitatlarındaki böcek biyolojik çeşitliliğini araştırmıştır. Buna göre; *Simpson* çeşitlilik değerleri yukarıda anılan habitat sırasına göre ilk yıl, 0.2346, 0.7204 ve 0.2773, ikinci yıl ise 0.2918, 0.6001 ve 0.1721 olarak hesaplanmıştır. Davis (2000), Borneo yağmur ormanlarındaki çalışmasında farklı kesim tekniklerinin uygulandığı doğal ve doğal olmayan ormanlardaki biyolojik çeşitliliği araştırmıştır. Buna göre, yanlış yöntemler uygulanarak kesim yapılan bölgedeki dışkı böcek türlerinin biyolojik çeşitliliğinin düşük ($H=1.89$), dışarıdan gelebilecek etkilerin en aza indirildiği kesim yapılan bölgedeki biyolojik çeşitlilik ise yüksek ($H=3.24$) bulunduğunu belirtmiştir. Báldi ve Kisbenedek (1997) ve Davis (2000)'in yaptığı çalışmalarda insan aktivitelerinin habitatlardaki biyolojik çeşitliliği olumsuz etkilediği sonucu, çalışmamızda elde edilen sonuçla paralellik göstermektedir. Rice ve Riley (2000), Iowa'da seçtikleri ormanlık habitat ile aynı habitatın geçmişte alınan verilerini karşılaştırmışlar, buna göre günümüzde yıpranmış olan habitatın *Simpson* çeşitlilik indeksinin 2.87, kayıtlarda geçen çeşitliliğin ise 4.17 ile daha zengin olduğunu vurgulamışlardır. Biyolojik çeşitliliğin azalmasının habitat bozulmasından kaynaklanabileceği belirtilen çalışma sonuçları ile bizim çalışmamızda elde edilen verilerin benzer olduğu görülmekte, genellikle doğal habitatların bozulması ile elde edilen tarım alanlarındaki biyolojik çeşitliliğin doğal habitatlardan daha düşük olduğu gerçeğini açığa çıkarmaktadır. Çalışmamızdaki biyolojik çeşitlilik parametrelere değerleri ile daha önce yapılan çalışmalarda elde edilen parametre değerlerinin farklı bulunmasının nedeni ise, seçilen habitatlarda yaşayan böcek tür farklılığından kaynaklanmaktadır.

Bir habitattaki yaşayan canlıların populasyon yoğunlukları arasındaki ilişki *Shannon-Evenness* ile ölçülürken, hesaplanan değer 1'e yakınlığı habitatın dengede olduğunun göstergesidir (Magurran, 1988, Magurran, 2003). Bu bağlamda, doğal alanlar olarak seçilen orman ve vadi habitatları ile tarım alanı olarak seçilen buğday ve yonca habitatlarındaki böcek populasyon yoğunlukları arasındaki ilişki Çizelge 2'de de görüldüğü gibi sırası ile ilk çalışma yılında 0.9747, 0.9228, 0.7559 ve 0.6462, ikinci çalışma yılında ise 0.9724, 0.9454, 0.7453 ve 0.6211 olarak

hesaplanmıştır. Doğal alanlar olarak seçilen orman ve vadi habitatlarında yaşayan böcek türlerinin populasyon yoğunluklarının, seçilen diğer iki agro-ekosistemlerde yaşayan böcek türlerinin populasyon yoğunluklarına göre daha dengeli dağılım gösterdiği Çizelge 2 ve Şekil 2’de de açıkça görülmektedir.

Çizelge 1. Çukur tuzak örnekleme yönteminin uygulandığı vadi, orman, buğday ve yonca habitatlarında 2001-2002 yılları arasında yakalanan böceklerin birey ve her familyaya ait toplam tür sayıları*

Takım-Familya	2001				2002				Toplam Tür
	V*	O	B	Y	V	O	B	Y	
Coleoptera									
Anthicidae	-	-	9	3	-	-	4	-	2
Carabidae	43	10	423	957	28	9	299	563	24
Chrysomelidae	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Coccinellidae	4	3	2	20	2	2	2	14	1
Curculionidae	8	2	-	16	3	2	-	8	3
Elateridae	-	-	-	6	-	-	-	-	2
Histeridae	1	3	-	-	2	2	-	-	1
Meloidae	-	-	-	3	-	-	-	4	1
Pyrochroidae	-	7	-	-	-	5	-	-	1
Scarabaeidae	-	3	73	74	-	-	50	44	7
Staphylidae	12	17	51	21	10	10	42	8	4
Lamphyridae	7	5	-	2	5	3	-	4	1
Tenebrionidae	3	2	138	73	2	2	70	28	4
Scolytidae	-	3	-	-	-	2	-	-	1
Silphidae	-	-	-	6	-	-	-	4	1
Hemiptera									
Pyrrhocoridae	3	-	-	-	2	-	-	-	1
Reduviidae	-	-	2	-	-	-	-	-	1
Scutelleridae	4	-	-	4	2	-	-	2	2
Homoptera									
Apididae	-	-	-	6	-	-	-	4	1

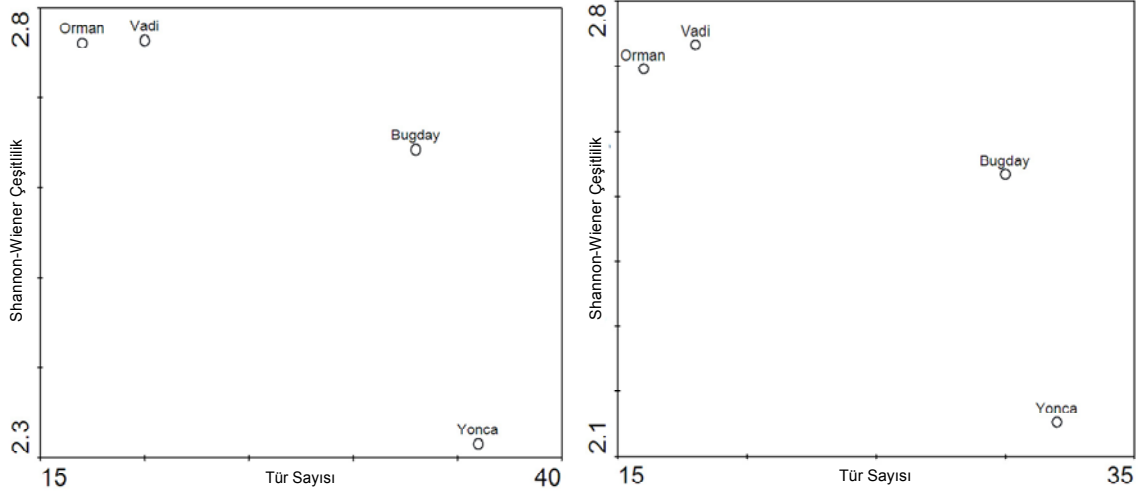
Orthoptera									
Blattidae	3	-	-	-	-	-	-	-	1
Gryllidae	-	-	18	-	-	-	12	-	2
Hymenoptera									
Formicidae	4	8	1	6	4	5	2	6	3
Dermaptera									
Forficulidae	-	-	13	9	-	-	6	4	1
TOPLAM	92	63	730	1207	60	42	487	693	66

* Söz konusu türler morpho-species olarak ele alınmış olup, tür isimleri yerine morpho-species sayıları verilmiştir.

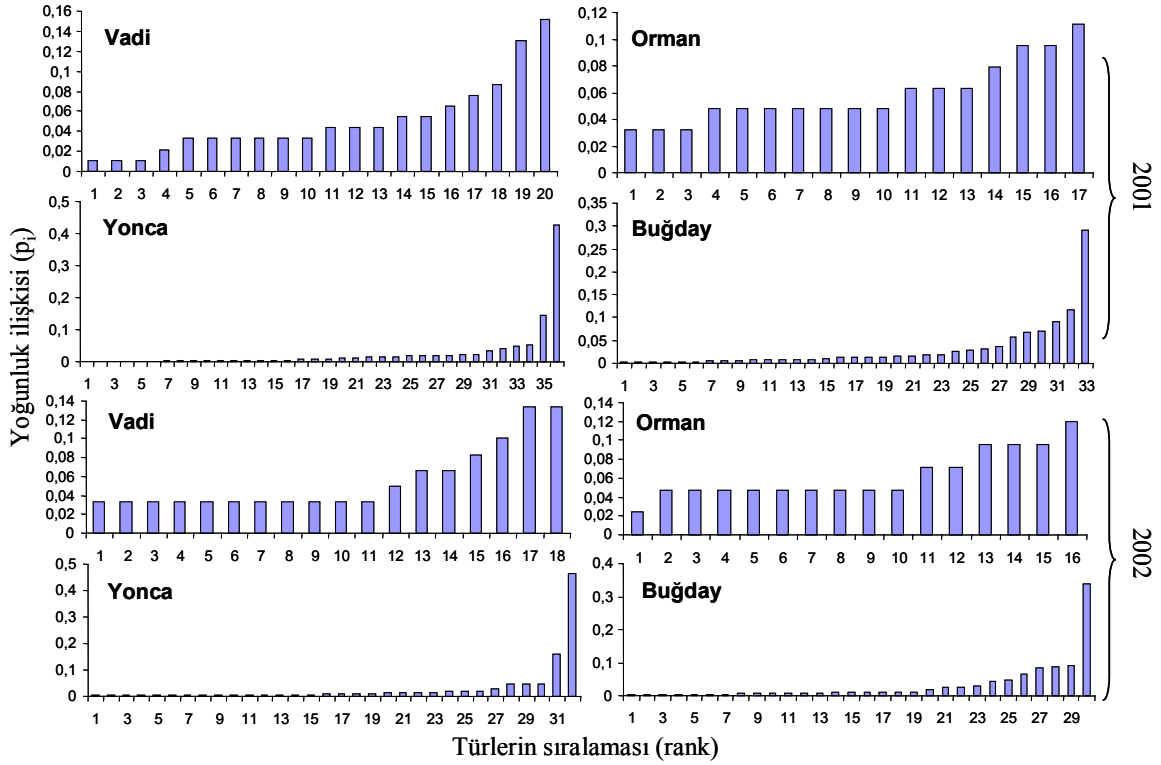
** V: Vadi; O: Orman, B: Buğday; Y: Yonca

Çizelge 2. Çukur tuzak örnekleme yönteminin uygulandığı vadi, orman, buğday ve yonca habitatlarında yaşayan böceklerin biyolojik çeşitlilik parametre değerleri (2001 ve 2002).

	2001				2002			
	Vadi	Orman	Buğday	Yonca	Vadi	Orman	Buğday	Yonca
Tür Sayısı	20	17	33	36	18	16	30	32
Tür birey sayısı	92	63	730	1207	60	42	487	693
Biyolojik çeşitlilik indeksleri								
Shannon-Wiener[H']	2.7646	2.7616	2.6429	2.3158	2.7326	2.696	2.535	2.1526
Simpson dominantlık[Sd]	0.0766	0.0678	0.1247	0.2128	0.0761	0.0726	0.1481	0.2503
Simpson çeşitlilik [S]	0.9234	0.9322	0.8753	0.7872	0.9239	0.9274	0.8519	0.7497
Yoğunluk indeksi								
Shannon-Evenness[EH]	0.9228	0.9747	0.7559	0.6462	0.9454	0.9724	0.7453	0.6211

Şekil 1. Çukur tuzak örnekleme yönteminin uygulandığı vadi, orman, yonca ve buğday habitatlarında Shannon-Wiener (H') çeşitlilik ve tür sayıları arasındaki ilişki (sol: 2001; sağ: 2002).

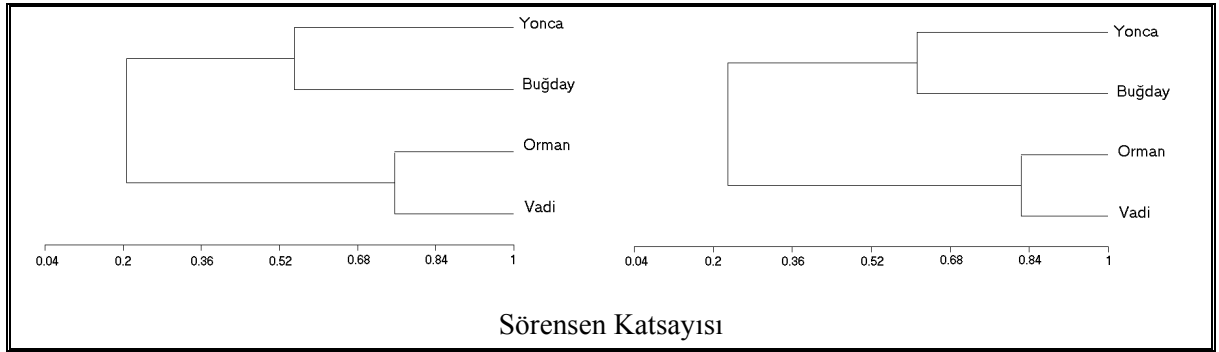

Şekil 2. Çukur tuzak örnekleme yönteminin uygulandığı vadi, orman, yonca ve buğday habitatlarında yaşayan böcek türlerinin populasyon yoğunluk ilişkileri (2001 ve 2002).

Habitatların benzerlikleri karşılaştırıldığında her iki çalışma yılında elde edilen verilerden hesaplanan Sörensén değerine göre doğal habitatların ve tarım alanlarının kendi aralarında daha çok benzedikleri görülmektedir (Şekil 3; Şekil 4). Sınıflandırma analizinde kullanılan Sörensén katsayı 0 ile 1 arasında olup, hesaplanan değer 1'e yakınlığı habitatların benzerliğini ortaya koymaktadır (Magurran, 1988, Magurran, 2003). Bu sonuca göre; ilk yıl vadi ve orman habitatları

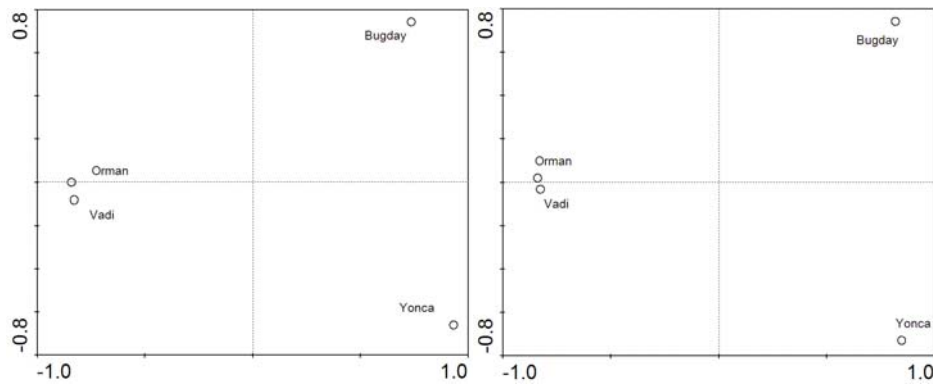
birbirlerine 0.757 (%60.77), buğday ve yonca habitatları ise birbirlerine 0.551 (%55.73) oranında benzediği hesaplanmıştır. Doğal alanlar olarak belirlenen orman ve vadi habitatlarının oluşturduğu grup ile tarım alanları olarak belirlenen yonca ve buğday habitatlarının oluşturduğu grup birbirine benzerlik değerleri 0.207 (%13.15) olarak hesaplanmıştır (Şekil 3a; Şekil 4). İkinci yıl ise birinci yıl elde edilen sonuca benzer şekilde vadi ve orman habitatları birbirlerine 0.824 (%71.71), buğday ve yonca habitatları ise birbirlerine 0.613 (%54.32) değerinde benzerlikleri ortaya çıkarılmıştır. Doğal alanların ve tarım alanlarının oluşturduğu gruplar ise birbirlerine 0.229 (%15.81) oranında benzerlik gösterdiği bulunmuştur (Şekil 3b; Şekil 4).

Karaca ve ark. (1993), yaptıkları çalışmada benzerlik (Sörensen) açısından buğday ekosistemi ile iki doğal ekosistemi karşılaştırmışlar ve buğday ekosisteminin iki doğal ekosisteme göre daha düşük düzeyde benzerlik gösterdiğini (%70.37, %61.02), iki doğal ekosistem ise birbirleriyle daha yüksek düzeyde benzer olduklarını (%78.87) ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada da iki doğal ve iki tarım ekosistemlerin kendi aralarında gruplaştıkları, yani birbirleri ile daha benzer oldukları görülmektedir.

Şekil 3. Yonca ve buğday tarım alanları ile orman ve vadi doğal alanlarında yaşayan böcek türleri göz önüne alınarak yapılan sınıflandırma (Cluster) analizi (a: 2001; b:2002) ($\log_{10}$ transformasyon).

*UPGMA: Aritmetik grup ortalamaları.

Şekil 4. Çukur tuzak örnekleme yönteminin uygulandığı vadi, orman, yonca ve buğday habitatlarında yaşayan böcek türlerinin farklılıklarından dolayı oluşan habitatlar arası standart sapmalar (sol: 2001; sağ: 2002).

Benton ve ark. (2002), yaptıkları çeşitlik çalışmasında; tarım alanları, arthropodlar ve kuşlar arasındaki ilişkiyi 27 yıl boyunca gözlemlemişler, tarım uygulamalarının fazla olduğu bölgelerdeki arthropod çeşitliliğinin azaldığını ve buna bağlı olarak arthropodlar ile beslenen kuşların popülasyon ve çeşitliliğinin düştüğünü belirtmişlerdir. Bu nedenle tarım uygulamalarının değiştirilerek organik tarıma doğru yönelimin, arthropodların biyolojik çeşitliliğini olumlu yönde etkileyebileceğini bildirmişlerdir. Çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda, Balcalı (Adana)'da seçilen agro-ekosistemlerin doğal ekosistemlerden farklı bir yapıda olduğu ve biyolojik çeşitliliğin bu gibi alanlarda daha düşük hesaplandığı sonucuna varılmıştır. Tarım alanlarındaki biyolojik çeşitliliği zenginleştirmenin yollarından en önemlileri tarımsal ilaçların ve kimyasalların hatalı ve gereksiz kullanımının önüne geçmek, gösterge (indikatör) türlerin yaşam alanlarının belirlenmesini sağlamak (Arndt ve ark. 2005; Aydın ve ark. 2005), monokültür ve konvansiyonel tarımdan organik tarıma geçişi hızlandırmaktır. Ayrıca ülkemizde uygulanan tarım politikalarının tekrar gözden geçirilerek, doğaya en az zarar veren ve biyolojik çeşitliliği arttıracak önlemlerin çok gecikmeden alınması gerekmektedir.

4.SONUÇLAR

1. Agro-ekosistemlerdeki biyolojik çeşitliliği artırma yolları: Ülkemizde ve yurt dışında yanlış tarım uygulamalarının doğaya verdiği zararı anlatan araştırmalar bulunmaktadır (Karaca ve ark., 1993; Benton ve ark., 2002; Çepel 2003). Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar, tarım alanlarının doğal ekosistemlerden tamamen farklı bir yapıda olduğunu ve bu bölgelerde biyolojik çeşitliliğin daha düşük olarak ortaya çıktığını açıkça göstermektedir. Herhangi bir ekosistemde yaşayan canlılar arasındaki besin zincirinin karmaşıklığı o ekosistemin dışarıdan gelebilecek çevresel baskılara dayanıklılığını artırır. Bir başka deyişle ekosistemde yaşayan canlıların birbirleri ile güçlü ilişkileri tür veya türlerin popülasyon yoğunluklarının aşırı artışını engelleyecektir. Çalışmamızda elde edilen sonuçlar doğrultusunda hesaplanan biyolojik çeşitlilik parametre sonuçlarına göre bu yapının agro-ekosistemlerde böyle olmadığı, bu alanlarda yaşayan bazı böcek türlerinin aşırı popülasyon artışı göstererek dominant hale geldiği görülmektedir. Dolayısı ile dominant hale gelen tür/türler o bölgedeki biyolojik çeşitliliği azaltmakta, diğer türleri ise baskı altında tutmaktadırlar.

Agro-ekosistemlerdeki biyolojik çeşitliliğin doğal ekosistemlere göre daha düşük olmasının nedenleri iki ana başlık altında toplanabilir. **Bunlardan birincisi**, tarım alanları doğal alanlar üzerine kurulduktan sonra o bölgedeki yapı ve işlevlerin değişmesine neden olmaktadır. Doğal bitki örtüsünün tahribi sonucunda elde edilen tarım alanları, kendilerine özgü biyolojik çeşitliliği yaratarak, bozulan bu doğal alanları geriye dönüşü mümkün olmayan fakir alanlara dönüştürmektedirler. Bu problem tarım alanlarının koruma öncelikli alanlar dışındaki tarıma elverişli alanlarda yapılması ile kısmen çözümlenebilir. **İkinci önemli faktör ise**, tarım alanlarında uygulanan yanlış ve/veya yetersiz yöntemlerdir.

Hızla artan dünya nüfusu göz önüne alındığında biyolojik çeşitliliğin korunması için tarım alanlarının ve dolayısı ile bu alanlarda yetiştiriciliği yapılan ürünlerin gerekliliği kaçınılmazdır. Ancak bu alanlardaki yanlış ve eksik uygulamaların düzeltilmesi ve tamamlanması sonucunda agro-ekosistemlerdeki biyolojik çeşitlilik artacak ve dominant olan türlerin baskı altına alınması sağlanacaktır. Konvansiyonel tarım sayesinde dünya gıda üretimi bir miktar artmakta ancak toprak-

su ve atmosfer oldukça hızlı kirlenmekte ve sonuçta insan yaşamı olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenle, tarımsal üretimin insana ve çevreye zarar vermeden gerçekleştirildiği, ekolojik sistemlerde sentetik kimyasallar ve bu kimyasalların hatalı uygulanmaları gibi faktörler sonucu kaybolan “doğal denge”yi yeniden kurmaya yönelik bir tarım yöntemi olan **organik tarım**’a geçişin gerekliliği tartışılmaz bir gerçektir. Organik tarımın yapılamadığı agro-ekosistemlerde ise; sürdürülebilir, IPM (Integrated Pest Management), alternatif ve iyileştirilmiş tarım gibi doğaya az zarar veren yöntemlerinin uygulanması sonucunda da, organik tarım uygulanan agro-ekosistemler kadar olmasa da bu alanlardaki biyolojik çeşitlilik arttırılacak ve korunacaktır.

2. Ülkemizde biyolojik çeşitlilik çalışmalarının yaygınlaştırılması: Ülkemizde olumsuz insan aktivitelerinin doğaya verdiği zararı ortaya koyan birçok çalışma olmasına karşın, doğal alanlar ile bozulmuş alanların karşılaştırmaların biyolojik çeşitlilik parametrelerinin kullanılarak yapılmasının daha gerçekçi ve akılcı olacağı düşüncesindeyiz. Bu çalışmada yararlanılan *biyolojik çeşitlilik* parametreleri ileride yapılacak çalışmalara model olarak kullanılmalı, böcek biyolojik çeşitliliğinin yanı sıra diğer alanlarda da kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu sayede ülkemizin sahip olduğu zengin tür ve ekosistem varlıklarının korunması ve bu alanlarda koruma stratejilerinin geliştirilmesi sağlanabilecektir (Life TCY 99-TR-087).

Ülkemizde koruma altına alınması gereken, bir başka deyişle biyolojik çeşitliliği yüksek olarak hesaplanan habitatların seçilmesi ve yönetim aşamasında, “Avrupa Birliği (EU) uyum süreci içerisinde” EU üye ülkelerince uygulanan **FFH (Flora-Fauna-Habitat)** ve **Natura 2000** direktiflerine uyulması ve ülkemizde modellenmesi gereksinimi, ülkemiz doğal varlıklarının ortaya çıkartılması ve korunması açısından son derece önemlidir.

Ülkemiz coğrafi konumu nedeni ile çok zengin bir topoğrafya ve iklime sahiptir. Son zamanlarda “İran-Anadolu” sıcak noktası (*korumada öncelikli bölge*)’nın bulunması ile ülkemizdeki sıcak noktaların sayısı “Akdeniz” ve “Kafkasya” sıcak noktaları ile birlikte 3’e yükselmiş ve dünyada 3 sıcak noktayı birden bünyesinde barındıran ender ülkelerden biri haline gelmiştir (Anonymous, 2004). Tüm bu zenginlikler Anadolu yarımadasındaki ekolojik çeşitliliği arttırmaktadır (Yılmaz, 1998). Buna karşın, ülkemizde varlığı düşünülen ancak biyolojik çeşitlilik çalışmalarının yeterince yapılmaması nedeni ile varlıkları ispatlanamayan ve korunması gereken türlerin, bulunup gün ışığına çıkartılması ve şimdiye kadar ülkemizde yaşayan tek bir türün bile kaydedilemediği **IUCN (The World Conservation Union- dünya koruma örgütü)**’nin kırmızı listesine eklenmelidir.

Biyolojik çeşitlilik parametrelerinin ülkemizde kullanımının yaygınlaştırılması, sahip olduğumuz doğal güzelliklerimizi belirlememizin yanı sıra doğal ve doğal olmayan alanların açığa çıkmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca biyolojik çeşitliliğin periyodik olarak ölçülmesi sayesinde koruma-kontrol çalışmalarının yapıldığı koruma alanlarındaki (milli park, tabiat parkları ve tabiat koruma alanları gibi) biyolojik dengenin desteklenmesi sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

Allaby, M., (1998), A Dictionary of Ecology. Oxford University Press, London, 440 p.

Anonymous, (1995), Türkiye’nin Çevre Sorunları. Türkiye Çevre Vakfı yayını. 548 s.

- Anonymous, (2004)**, <http://www.biodiversityhotspots.org>
- Anonymous, (2007)**, http://www.nhm.ac.uk/hosted_sites/woodlice/page007b.html
- Arndt, E., N. Aydin & G. Aydin, (2005)**, “Tourism Impairs Tiger Beetle (Cicindelidae) Populations - A Case Study in a Mediterranean Beach Habitat”, *Journal of Insect Conservation*. 9: 201-206.
- Aydın, G., E. Sekeroglu & E. Arndt, (2005)**, “Tiger Beetles as Bioindicators of Habitat Degradation in the Çukurova Delta, Southern Turkey (Coleoptera: Cicindelidae)”, *Zoology in the Middle East* 36: 51-58.
- Báldi, András & T. Kisbenedek, (1997)**, “Orthopteran Assemblages as Indicator of Grassland Naturalness in Hungary”, *Agric. Ecosyst. Environ.* 66: 121-129.
- Benton, T.G., D. M. Bryant, L. Cole & H. Q. P. Crick, (2002)**, “Linking Agricultural Practice to Insect and Bird Populations: A Historical Study Over Three Decades”, *Journal of Applied Ecology*. 39, 673–687.
- Borgelt, A. & T.R. New, (2006)**, “Pitfall trapping for ants (Hymenoptera, Formicidae) in mesic Australia: what is the best trapping period?”, *Journal of Insect Conservation* 10: 75–77.
- Borror, D. J., & D. M. De Long, (1981)**, An introduction to the study of insects. Philadelphia, PA:Saunders College, 928 p.
- Clauson, D., (2002)**, III. Environmental Restoration. Restoration's Influence on Aerial Arthropod Diversity - Damien Clauson (John Latto, Matt Orr, Justin Remais and Manish Desai, editors) Senior Research Seminar Environmental Sciences Group Major University of California at Berkeley Berkeley, California. 9 p.
- Çepel, N, (2003)**, Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri. Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Aydoğdu Matbaası, Ankara, 183 s.
- Davis, A. J., (2000)**, “Does Reduces-Impact Logging Help Preserve Biodiversity in Tropical Rainforest? A Case Study from Borneo using Dung Beetles (Coleoptera: Scarabaeidae) as Indicators”, *Environ. Entomol.* 29(3), 467-475.
- Dudgeon, D., (2006)**, “The impacts of human disturbance on stream benthic invertebrates and their drift in North Sulawesi, Indonesia”, *Freshwater Biology* 51, 1710–1729.
- Erwin, T.L., (2000)**, “Arboreal Beetles of Neotropical Forest: Agra Fabricius, a Taxonomic Supplement for the Platyscelis Group with New Species and Distribution Records (Coleoptera: Carabidae, Lebiini, Agrina)”, *The Coleopterist Bulletin*, 54(1), 90-119.
- Erwin, T.L. & P.L. Johnson, (2000)**, “Naming Species a New Paradigm for Crisis Management in Taxonomy: Rapid Journal Validation of Science Names Enhanced with More Complete Descriptions on the Internet”, *The Coleopterists Bulletin*. 54(3), 269-278.
- Frutiger, A & G. M. Buergisser, (2002)**, “Life History Variability of a Grazing Stream Insect (*Liponeura cinerascens minor*; Diptera: Blephariceridae)”, *Freshwater Biology*. 47, 1618–1632.

- Grimbacher, P.S. & N. E. Stork, (2007)**, “Vertical stratification of feeding guilds and body size in beetle assemblages from an Australian tropical rainforest”, *Austral Ecology* 32, 77–85.
- Hartley, S.E., S. M. Gardner & R. J. Mitchell, (2003)**, “Indirect Effects of Grazing and Nutrient Addition on the Hemipteran Community of Heather Moorlands”, *Journal of Applied Ecology*. 40, 793-803.
- Heimann, D., (2004)**, EvenDiv 1.1. Based on a DBase Program Code Supplied by Jörg Perner and Martin Schnitter. Institute of Ecology, University of Jena.
- Karaca, İ., N. Uygun ve E. Şekeroğlu, (1993)**, “Farklı Ekosistemlerin Çeşitlilik ve Benzerliklerinin Karşılaştırılması”, *Ç.Ü. Zir. Fak. Derg.*, 8(3), 141-150.
- Kocataş, A, (1999)**, *Ekoloji ve Çevre Biyolojisi*. Ege Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi Yayınları, No: 51, 564 s.
- Kovach, W. L., (1999)**, A Multi variate Statistical Package. United Kingdom: Kovach Computing Services.
- Krebs, C. J., (1999)**, Ecological Methodology. An Imprint of Addison Wesley Longman, Inc., 620 p.
- Kruess, A. & T. Tschardtke, (2002)**, “Grazing Intensity and the Diversity of Grasshoppers, Butterflies, and Trap-Nesting Bees and Wasps”, *Conservation Biology* 16(6), 1570-1580.
- Life TCY 99 TR 087, (2002)**, First Interim Report, 30.07.2002.
- Lodge, D.J. & S. Cantrell, (1995)**, “Diversity of litter agarics at cuyabeno, Ecuador: calibrating sampling efforts in tropical rainforest”, *Mycologist* 9(4), 149-151.
- Lovejoy, T.E., (1997)**, Biodiversity: What is it? (M. L. Reaka-Kudla, D. E. Wilson & E. O. Wilson, editors). *Biodiversity II: Understanding and Protecting Our Biological Resources*. Joseph Henry Press, Washington D.C. US. p. 7-14.
- Magurran, A. E., (1988)**, Ecological Diversity and Its Measurement. Princeton University Press., 179 p.
- Magurran, A. E., (2004)**, Measuring Biological Diversity. Blackwell Science Ltd., 256 p.
- New, T.R., (1998)**, Invertebrate Surveys for Conservation. Oxford University Press. 240 p.
- Petit, S., L. Firbank, B. Wyatt & D. Howard, (2001)**, “Mirabel: Models for Integrated Review and Assessment of Biodiversity in European Landscapes”, *Ambio*. 30 (2), 81-88.
- Rice, M.E. & E. G. Riley, (2000)**, “Biodiversity and Rarity of Phyllophaga (Coleoptera: Scarabaeidae) in a Temperate Hardwood Forest”, *Ann. Entomol. Soc. Am.* 93(2), 277-281.
- Ryder, C., J. Moran, R. MC Donnell & M. Gormally, (2005)**, “Conservation implications of grazing practices on the plant and dipteran communities of a turlough in Co. Mayo, Ireland”, *Biodiversity and Conservation* 14: 187–204.
- Sanchez, F. & J. M. Avila, (2004)**, “Dung-Insect Community Composition in Arid Zones of South-Eastern Spain”, *Journal of Arid Environments*. 56(2), 303-327.

- Southwood, T. R. E., (1971), Ecological Methods with Particular Reference to the Study of Insect Populations**. Chapman and Hall., 391 p.
- Ter Braak C.J.F. & Smilauer, P., (2002), CANOCO Reference Manual and CanoDraw for Windows User's Guide: Software for Canonical Community Ordination** (version 4.5). Microcomputer Power (Ithaca, NY, USA), 500 p.
- Yanoviak, S.P., N. M. Nadkarni & R. Solano J., (2006), “Arthropod Assemblages in Epiphyte Mats of Costa Rican Cloud Forests”**, *Biotropica* 36(2): 202–210.
- Yılmaz, K.T., (1998), “Ecological Diversity of the Eastern Mediterranean Region of Turkey and Its Conservation”**, *Biodiversity and Conservation*. 7, 87-96.
- Watkinson, A.R. & S.J. Ormerod, (2001), “Special Profile: Grasslands, Grazing and Biodiversity. editors' introduction”**, *Journal of Applied Ecology*. 38, 233–237.
- Wilson, E.O., (1997), Biodiversity II** (M. L. Reaka-Kudla, D. E. Wilson & E. O. Wilson, editors). *Biodiversity II: Understanding and Protecting Our Biological Resources*. Joseph Henry Press, Washington D.C. US. p. 1-3.
- Wilson, E.O., (1999), Biological Diversity: The oldest Human Heritage**. New York State Biodiversity Research Institute, 72 p.

BANKACILIK SEKTÖRÜNE İNSAN KAYNAĞI YETİŞTİREN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ “BANKACILIK” VE “BANKACILIK VE SİGORTACILIK” PROGRAMLARININ KONTENJAN ARTIŞLARI VE MEVCUT DURUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**A STUDY ON THE PRESENT SITUATION OF THE BANKING AND
INSURANCE IN BANKING OF THE HIGHER EDUCATION THAT
TRAIN AND PROVIDE HUMAN SOURCES WITH THE SECTOR OF
BANKING**

Ferudun KAYA¹

Orhan Kandemir²

Aysun KAYA³

ABSTRACT

The positive change in the competitive atmosphere is of importance for the banking sector. For this reason, the educational foundations which train those who work in human sources should be relatively improved for the future focus. Suggestions for the educational institutions training the staff for the banks and bank insurance on how they can improve and structure are made on the basis of the findings obtained via the survey. The findings have been obtained from the OSYM booklets and Turkish Banking Association. In the year 2008, the number of the banks decreased by 15 compared with 2001 from 61 down to 46 while the total number of branches has increased by 1266 up to 8.174. The number of the people working in the banks of deposit, development and investment has increased by 18.987 people and reached up to 166.822 for the last seven years. According to the donnee of OSYM in 2008, in 63 Vocational Schools of Higher Schools connected to 53 different universities, there are programmes giving the education of banking. In the year 2007, the quota of the above mentioned schools has reached up to 4695 students with an increase of 54,4% (244% compared with the year 2005). In conclusion, what is observed as a finding is that the banking programmes in the higher education have not been relatively improved in terms of equipment and their facilities paralel with the changes and improvements in the sector of banking.

Key words: Higher Vocational Colleges, Technical and vocational, Banking Programmes.

ÖZET

Yoğun rekabet ortamında gelişim yönündeki değişim bankacılık sektörü için önem taşımaktadır. Bu nedenle bankalarda görev üstlenmek isteyen insan kaynaklarını yetiştiren

¹ Dr., Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Alaplı MYO, kayaferudun@gmail.com.

² Öğr.Gör., Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu MYO, kandemir007@mynet.com

³ Öğretmen., İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Tepekent YİBO Alaplı-Zonguldak, palasaysun@gmail.com.

eğitim kurumlarında gelecek odaklı olarak sürekli iyileştirilmek zorundadır. Bildiride, Türk eğitim sistemi içindeki bankalara insan kaynağı yetiştiren yükseköğretim kurumlarının bankacılık ve bankacılık ve sigortacılık programlarının olumlu yönde değişerek gelişmelerine katkıda bulunmak için bulgular doğrultusunda yeniden yapılandırılması için önerilerde bulunulması amaçlanmıştır. Veriler, ÖSYM'nin yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzu ile Türkiye Bankalar Birliği'nden elde edilmiştir. 2008 yılında bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2001 yılına göre 15 adet azalarak 61'den 46'ya düşmüş, sektördeki toplam şube sayısı ise 1.266 artarak 8.174'e çıkmıştır. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında çalışan sayısı son 7 yılda 18.987 kişi artarak 166.822'ye ulaşmıştır. 2008 yılı ÖSYM verilerine göre, 53 farklı üniversiteye bağlı 63 meslek yüksekokulunda bankacılığa dayalı öğretim veren bankacılık programı mevcuttur. Bankalara insan kaynağı yetiştiren meslek yüksekokullarının bankacılık programlarının kontenjanları son üç yılda yaklaşık yüzde 254 oranında artmıştır. 2008 yılında bankacılık kontenjanlarının bu hızlı artışı devam etmiş ve 2007 yılına göre yaklaşık %50.4 artarak 4.695'e ulaşmıştır. Sonuç olarak, yükseköğretim kurumlarının bankacılık programları, bankacılık sektöründeki değişimlere paralel olarak kontenjan, eğitim kadrosu ve donanım olarak güncelleştirilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Mesleki ve Teknik Eğitim, Bankacılık Programı.

1. GİRİŞ

21. yüzyılda görev yapacak işgücünde aranan nitelikler, bugüne kadar işgücünde aranılan niteliklerden oldukça farklıdır. Bu yüzyılda rekabet edebilmenin şartı verimli ve esnek bir iş gücünün yetiştirilebilmesidir. Bu durum, teknolojiyi anlayan, uygulayabilen verimli ve kaliteli hizmet üretebilen iş gücüne ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin bu koşullar altında rekabet edebilmesi için bilgi çağının gerektirdiği insan gücünü yetiştirmek zorundadır (MEB-YÖK, 2002). Son çeyrek asırda telekomünikasyon, ulaşım ve bilişim alanında çok hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Teknolojik düzeyin yükselmesi, insan kaynaklarının daha üst düzeyde niteliklerle donanımlı olmasını gerektirmektedir. Bilgi çağında insan kaynakları, ancak bilgi çağı gerekleri ile donatılmış eğitim-öğretim kurumlarında yetiştirilebilir (Öğüt, 2001, 74-76). Değişime ve hıza uyum sağlamak için eğitime, insana ve teknolojiye yatırım yapmak gerekmektedir. Teknoloji transferi yapan Türkiye'de transferi yapılan bu teknolojiyi kullanabilecek nitelikte iş gücü talebi oluşmuştur. Bu talebi karşılayabilmek için mesleki ve teknik eğitimin, günümüzdeki gereksinimleri karşılayabilecek şekilde yaygınlaştırılması zorunluluk arz etmektedir. Mesleki ve teknik eğitimden beklenen yeni gelişmelere açık, işe göre esnek bir işgücü yetiştirmektir. Bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye'nin ihtiyacı olan her türlü insan kaynağını; yeterli sayıda ve nitelikte yetiştirmek, mesleki ve teknik eğitimde temel amaç haline getirilmelidir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna geçiş süreci başlamış ve bilgi ekonomisi adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmuştur. Bu yeni yapıda bireylerin ekonomik gücü, bilgi ve öğrenim düzeyleri ile ülkelerin rekabet gücü ise beşeri ve sosyal sermayeleri ile ölçülür hale gelmiştir. Bu süreç, bilginin üretilmesi ve paylaşılmasından birinci derecede sorumlu olan üniversitelerden beklentileri arttırmış ve hemen tüm ülkelerde yükseköğretim toplumların ilgi odağı haline gelmiş ve bu artan beklentileri karşılayacak şekilde, yükseköğretimin yeniden yapılandırılması gündeme getirilmiştir (YÖK, 2007, 13).

1. 1. Araştırmanın Amacı

- a. Türk eğitim sistemi içindeki meslek yüksekokullarının bankacılık programlarının kontenjanlarındaki artışları yansıtmak,
- b. Bankaların insan kaynakları yapısındaki değişimi yansıtmak,
- c. Türk eğitim sistemi içindeki bankalara insan kaynağı yetiştiren meslek yüksekokullarının bankacılık programlarının mevcut durumlarını yansıtmak ve
- d. Bankacılık programının önemine dikkat çekerek bu yoldaki çalışmalara ışık tutabilmek amaçlanmıştır.

1. 2. Materyal ve Yöntem

Bu araştırmada veriler, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sisteminin yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzu ile Türkiye Bankalar Birliği'nden elde edilerek mevcut durum betimlenmiştir.

1. 3. Tanımlar

Banka: 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu göre mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını ifade eder.

Mevduat bankası: 5411 sayılı Kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

Katılım bankası: 5411 sayılı Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

Kalkınma ve yatırım bankası: 5411 sayılı Kanuna göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

Fon bankası: Mülga 3182 sayılı Bankalar Kanunu, 5411 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve bu Kanun uyarınca temettü hariç ortaklık hakları ile yönetimi ve denetimi Fona intikal eden bankalar ile Fonun çoğunluk hissesine sahip olduğu bankaları, ifade eder.

Yükseköğretim: Ortaöğretime dayalı ve en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür. Yükseköğretimde önlisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim yapılmaktadır.

Önlisans: Ortaöğretime dayalı en az dört yarıyılı kapsayan ve ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan yani lisans öğretiminin ilk kademesini oluşturan bir yükseköğretimdir.

Lisans: Ortaöğretime dayalı en az sekiz yarıyılık (4 yıl) programı kapsayan bir yükseköğretimdir.

Örgün eğitim: Öğrencilerin eğitim-öğretim süresince ders ve uygulamalara devam etme zorunluluğunda oldukları bir eğitim-öğretim türüdür.

Üniversite: Yükseköğretim kurumlarının temel birimi olan üniversite, kendisine bağlı fakülte, yüksekokul, konservatuar, meslek yüksekokulları ve enstitülerle bunların alt bölümlerinden oluşmaktadır.

Yüksekokul: Belli bir mesleğe yönelik eğitim-öğretime ağırlık veren, bir fakülteye veya doğrudan rektörlüğe bağlı olan bir yükseköğretim kurumudur.

Meslek yüksekokulu: Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan 2 yıllık 4 yarıyılık eğitim-öğretim veren bir yükseköğretim kurumudur.

2. BULGULAR

2. 1. Programlarının Kontenjanlarına İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümde bankacılık sektörüne insan kaynağı yetiştiren meslek yüksekokullarının “bankacılık” ve “bankacılık ve sigortacılık” programlarının kontenjan artışları ile ilgili bulgular verilmiştir. Yıllara göre mesleki yerleştirme ile öğrenci alan ve örgün eğitim hizmeti sunan meslek yüksekokullarının “bankacılık” ve “bankacılık ve sigortacılık” programlarının sayı ve kontenjanları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Meslek Yüksekokullarının “Bankacılık” ve “Bankacılık ve Sigortacılık Programlarının” Sayı ve Kontenjanları

Program Adı	Üniversite Sayısı						Meslek Yüksekokulu Sayısı						Kontenjan					
	2001	2004	2005	2006	2007	2008	2001	2004	2005	2006	2007	2008	2001	2004	2005	2006	2007	2008
Bankacılık	14	18	17	17	19	22	15	23	21	22	25	26	104	152	137	168	167	201
Bankacılık ve Sigortacılık	4	8	9	14	22	31	4	10	9	17	26	37	250	650	470	960	145	268
Toplam													129	217	184	264	312	469
													5	5	5	0	0	5

Kaynak: Y-ÖSS 2001, 2004, 2005, 2006, 2007 ve 2008 tercih kılavuzları.

2001 yılı ÖSYM verilerine göre, 18 farklı üniversiteye bağlı 19 meslek yüksekokulunda bankacılığa dayalı öğretim veren “bankacılık” ve “bankacılık ve sigortacılık” programı mevcuttur. Bu programlara yerleşen öğrenci sayısı toplamı ise 1.295’dir.

2007 yılında, 41 farklı üniversiteye bağlı 51 meslek yüksekokulunda bankacılığa dayalı öğretim veren “bankacılık” ve “bankacılık ve sigortacılık” programı mevcuttur. Bu programlara yerleşen öğrenci sayısı toplamı ise 3.120’dir. 2008 yılı ÖSYM verilerine göre, 22 farklı üniversiteye bağlı 26 meslek yüksekokulunda 38 tane bankacılığa dayalı öğretim veren “bankacılık” programı mevcuttur. Bu programlara yerleşen öğrenci sayısı toplamı ise 2.010’dur. 2008 yılı ÖSYM verilerine göre bankacılık sektörüne insan kaynağı yetiştiren yükseköğretim kurumlarının bankacılık ve bankacılık ve sigortacılık programlarının kontenjan artışları ile ilgili bulgular Tablo 2 ve 3’de verilmiştir.

Tablo 2. Mesleki Yerleştirme ile Öğrenci Alan MYO’ların 2008-2009 yılı Bankacılık Programlarının Kontenjanları

Program Adı	Öğretim Türü	Bağlı Bulunduğu Üniversite	Bağlı Bulunduğu Meslek Yüksekokulu	Kontenjan
Bankacılık	1	Adnan Menderes Üni.	Nazilli (MYO) Aydın	50
Bankacılık	2	Adnan Menderes Üni.	Nazilli (MYO) Aydın	50
Bankacılık	1	Adnan Menderes Üni.	Yenipazar (MYO) Aydın	50

Bankacılık	2	Adnan Menderes Üni.	Yenipazar (MYO) Aydın	50
Bankacılık	1	Ankara Üniversitesi	Beypazarı (MYO)	40
Bankacılık	1	Cumhuriyet Üni.	Gemerek (MYO) Sivas	40
Bankacılık	1	Cumhuriyet Üni.	Zara Ahmet Çuhadaroğlu	40
Bankacılık	1	Çukurova Üni.	Kozan (MYO) Adana	40
Bankacılık	2	Çukurova Üni.	Kozan (MYO) Adana	40
Bankacılık	1	Gaziosmanpaşa Üni.	Erbaa (MYO) Tokat	40
Bankacılık	2	Gaziosmanpaşa Üni.	Erbaa (MYO) Tokat	40
Bankacılık	1	Gaziosmanpaşa Üni.	Zile (MYO) Tokat	50
Bankacılık	1	Hakkâri Üni.	Hakkâri (MYO)	40
Bankacılık	1	İstanbul Üniversitesi	Sos. Bil.(MYO)	40
Bankacılık	2	İstanbul Üniversitesi	Sos. Bil.(MYO)	40
Bankacılık	1	Kafkas Üniversitesi	Sos. Bil.(MYO) Kars	40
Bankacılık	1	Kocaeli Üniversitesi	Kandıra (MYO)	100
Bankacılık	2	Kocaeli Üniversitesi	Kandıra (MYO)	100
Bankacılık	1	Marmara Üniversitesi	Sos. Bil.(MYO) İstanbul	30
Bankacılık	2	Marmara Üniversitesi	Sos. Bil.(MYO) İstanbul	30
Bankacılık	1	Mersin Üniversitesi	Erdemli (MYO)	40
Bankacılık	1	Muş Alparslan Üni.	(MYO)	50
Bankacılık	1	Namık Kemal Üni.	Hayrabolu(MYO) Tekirdağ	40
Bankacılık	1	Pamukkale Üni.	Honaz (MYO) Denizli	50
Bankacılık	2	Pamukkale Üni.	Honaz (MYO) Denizli	50
Bankacılık	1	Sakarya Üniversitesi	Geyve (MYO)	50
Bankacılık	2	Sakarya Üniversitesi	Geyve (MYO)	50
Bankacılık	1	Sakarya Üniversitesi	Sapanca (MYO)	80
Bankacılık	1	Trakya Üniversitesi	Havsa (MYO) Edirne	60
Bankacılık	2	Trakya Üniversitesi	Havsa (MYO) Edirne	60
Bankacılık	1	Yüzüncüyıl Üni.	Erciş (MYO) Van	80
Bankacılık	2	Yüzüncüyıl Üni.	Erciş (MYO) Van	80
Bankacılık	1	Zonguldak Karaelmas Üni.	Alaplı (MYO)	60
Bankacılık	2	Zonguldak Karaelmas Üni.	Alaplı (MYO)	60
Bankacılık	1	Çağ Üniversitesi	(MYO) Mersin	50
Bankacılık	1	Fatih Üniversitesi	(MYO) İstanbul	60
Bankacılık	1	Girne Amerikan Üni.	(MYO) Kıbrıs	75
Bankacılık	1(%50 Burslu)	Girne Amerikan Üni.	(MYO) Kıbrıs	15
Bankacılık	1(%50 Burslu)	Yakın Doğu Üni.	(MYO) Lefkoşa-Kıbrıs	50
Toplam				2010

Kaynak: Y-ÖSS 2008 tercih kılavuzu

Tablo 3. MYO'ların 2008-2009 Yılı Bankacılık ve Sigortacılık Programlarının Kontenjanları

Program Adı	Öğretim Türü	Bağlı Bulunduğu Üniversite	Bağlı Bulunduğu Meslek Yüksekokulu	Kontenjan
Bank. ve Sigort.	1	Afyon Kocatepe Üni.	Bolvadin (MYO)	70
Bank. ve Sigort.	1	Afyon Kocatepe Üni.	Sultandağı (MYO)	60
Bank. ve Sigort.	2	Afyon Kocatepe Üni.	Sultandağı (MYO)	60
Bank. ve Sigort.	1	Aksaray Üni.	Ortaköy MYO	35
Bank. ve Sigort.	1	Atatürk Üniversitesi	Oltu (MYO) - Erzurum	60
Bank. ve Sigort.	2	Batman Üni.	Batman MYO	30
Bank. ve Sigort.	1	Bilecik Üniversitesi	Bozüyük (MYO)	30
Bank. ve Sigort.	1	Cumhuriyet Üni.	Gürün (MYO) - Sivas	50
Bank. ve Sigort.	1	Cumhuriyet Üni.	Yıldızeli (MYO) - Sivas	50
Bank. ve Sigort.	1	Çanakkale 18 Mart Üni.	Yenice (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	2	Çanakkale 18 Mart Üni.	Yenice (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	1	Dicle Üniversitesi	Cermik (MYO) - Diyarbakır	30
Bank. ve Sigort.	1	Dumlupınar Üni.	Simav (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	1	Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep (MYO)	40
Bank. ve Sigort.	1	Giresun Üniversitesi	Giresun (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	2	Giresun Üniversitesi	Giresun (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	2	Giresun Üniversitesi	Alucra (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	1	Giresun Üniversitesi	Tirebolu (MYO)	60
Bank. ve Sigort.	2	Giresun Üniversitesi	Tirebolu (MYO)	60
Bank. ve Sigort.	1	Giresun Üniversitesi	Şebinkarahisar (MYO)	60
Bank. ve Sigort.	1	Kafkas Üniversitesi	Kağızman (MYO) - Kars	60
Bank. ve Sigort.	1	Kahramanmaraş Sütçü İmam	Göksun MYO	50
Bank. ve Sigort.	1	Kırklareli Üniversitesi	Babaeski (MYO)	100
Bank. ve Sigort.	1	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Vakfikebir (MYO) Trabzon	80
Bank. ve Sigort.	1	Mehmet Akif Ersoy Üni.	Ağlasun (MYO) - Burdur	40
Bank. ve Sigort.	1	Niğde Üni.	Niğde (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	2	Niğde Üni.	Niğde (MYO)	50
Bank. ve Sigort.	1	Selçuk Üniversitesi	Sos. Bil. (MYO) -Konya	75
Bank. ve Sigort.	2	Selçuk Üniversitesi	Sos. Bil. (MYO) - Konya	75
Bank. ve Sigort.	1	Selçuk Üniversitesi	Doğanhisar (MYO) - Konya	50
Bank. ve Sigort.	1	Uşak Üni.	Eşme MYO	50
Bank. ve Sigort.	1	Yıldız Teknik Üni.	Yıldız (MYO) - İstanbul	50

Bank. ve Sigort.	1	Yüzüncüyıl Üni.	Gevaş (MYO) - Van	50
Bank. ve Sigort.	1	Aydın Üniversitesi	(MYO)-İstanbul	75
Bank. ve Sigort.	1 (Burslu)	Aydın Üniversitesi	(MYO) - İstanbul	5
Bank. ve Sigort.	2	Aydın Üniversitesi	(MYO) - İstanbul	75
Bank. ve Sigort.	2 (Burs)	Aydın Üniversitesi	(MYO) - İstanbul	5
Bank. ve Sigort.	1	Bahçeşehir Üni.	(MYO) İST.	60
Bank. ve Sigort.	2	Bahçeşehir Üni.	(MYO) İST.	55
Bank. ve Sigort.	2 (Burs)	Bahçeşehir Üni.	(MYO) İST.	5
Bank. ve Sigort.	1	Beykent Üniversitesi	(MYO) İST.	60
Bank. ve Sigort.	2	Beykent Üniversitesi	(MYO) İST.	60
Bank. ve Sigort.	1	Doğuş Üniversitesi	(MYO) İST.	40
Bank. ve Sigort.	2	Doğuş Üniversitesi	(MYO) İST.	40
Bank. ve Sigort.	1	İlke Eğt. ve Öğr. Vakfı	Kapadokya (MYO)	40
Bank. ve Sigort.	1 (Burs)	İlke Eğt. ve Öğr. Vakfı	Kapadokya (MYO)	2
Bank. ve Sigort.	1(%50 Burs)	İlke Eğt. ve Öğr. Vakfı	Kapadokya (MYO)	8
Bank. ve Sigort.	1	İstanbul Arel Üni.	(MYO) İST.	50
Bank. ve Sigort.	1 (Burslu)	İstanbul Arel Üni.	(MYO) İST.	5
Bank. ve Sigort.	2	İstanbul Arel Üni.	(MYO) İST.	50
Bank. ve Sigort.	2 (Burslu)	İstanbul Arel Üni.	(MYO) İST.	5
Bank. ve Sigort.	1	İstanbul Kültür Üni.	İşletmecilik (MYO)	30
Bank. ve Sigort.	1	Kadir Has Üni.	(MYO) - İstanbul	30
Bank. ve Sigort.	1	Kavram Eğitim Vakfı	Kavram Eğitim -İstanbul	54
Bank. ve Sigort.	1 (Burslu)	Kavram Eğitim Vakfı	Kavram Eğitim -İstanbul	6
Bank. ve Sigort.	1	Okan Üni.	(MYO) - İstanbul	45
Bank. ve Sigort.	2	Okan Üni.	(MYO) - İstanbul	45
Toplam				2685
<i>“Bankacılık” ve “Bankacılık Sigortacılık” Kontenjan Toplamı</i>				<i>4695</i>

Kaynak: Y-ÖSS 2008 tercih kılavuzu

2008 yılı ÖSYM verilerine göre, 31 farklı üniversiteye bağlı 37 meslek yüksekokulunda 49 tane bankacılığa dayalı öğretim veren bankacılık ve sigortacılık programı mevcuttur. Bu programlara yerleşen öğrenci sayısı toplamı ise 2.685’dir. 2008 yılında, 53 farklı üniversiteye bağlı 63 meslek yüksekokulunda bankacılığa dayalı öğretim veren “bankacılık” ve “bankacılık sigortacılık” programı mevcuttur. Bu programlara yerleşen öğrenci sayısı toplamı ise 4.695’dir.

2. 2. Bankacılık Sektörüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde yıllara göre banka ve bu bankaların şube sayıları verilmiştir. Ayrıca bankaların yıllara göre insan kaynakları yapısındaki değişime yer verilmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sayılarındaki değişim Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Yıllara Göre Banka ve Şube Sayıları (K.K.T.C ve Yabancı Ülkelerdeki Şubeler Dâhil).

Bankalar	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat bankaları	46	6.889	40	6.087	36	5.949	35	6.088	34	6.228	34	6.451	33	7.570	32	8.742
Kamu bankaları	3	2.725	3	2.019	3	1.971	3	2.149	3	2.035	3	2.047	3	2.203	3	2.417
Özel bankalar	22	3.523	20	3.659	18	3.594	18	3.729	17	3.799	17	3.954	11	3.625	11	4.290
Fondaki bankalar	6	408	2	203	2	175	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Yabancı bankalar	15	233	15	206	13	209	13	209	13	393	13	449	18	1.741	17	2.034
Kalkınma ve yatırım	15	19	14	19	14	17	13	18	13	19	13	22	13	48	13	49
Toplam	61	6.908	54	6.106	50	5.966	48	6.106	47	6.247	47	6.473	46	7.618	45	8.791

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2002 yılında bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 61'den 54'e düşmüş, sektördeki toplam şube sayısı da 2001 yılına göre 802 azalarak, 1980 yılından sonraki en düşük düzeyi olan 6.106'ya gerilemiştir. Ocak 2009 itibarıyla sistemde faaliyet gösteren banka sayısı 49 olmuştur. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarındaki toplam şube sayısı son bir yılda 1.173 adet artarak 8.791'e yükselmiştir.

2008 yılı sonu verilerine göre mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında çalışan sayısı son bir yılda 13.062 kişi (yüzde 8) artarak 171.596'ya ulaşmıştır. Bankaların yıllara göre istihdam ettiği insan kaynağı sayıları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Bankacılık sisteminde çalışan sayıları (K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dâhil).

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Mevduat bankaları	132.274	118.329	118.607	122.630	127.857	134.173	153.212	166.325
Kamu bankaları	56.108	40.158	37.994	39.467	38.046	39.808	41.056	43.333
Özel bankalar	64.380	66.869	70.614	76.880	78.806	82.135	75.124	82.158
Fondaki bankalar	6.391	5.886	4.518	403	395	349	325	267
Yabancı bankalar	5.395	5.416	5.481	5.880	10.610	11.881	36.707	40.567
Kalkınma ve Yatırım	5221	4.942	4.642	4.533	4.401	4.493	5.322	5.271
Toplam	137.495	123.271	123.249	127.163	132.258	138.666	158.534	171.596

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

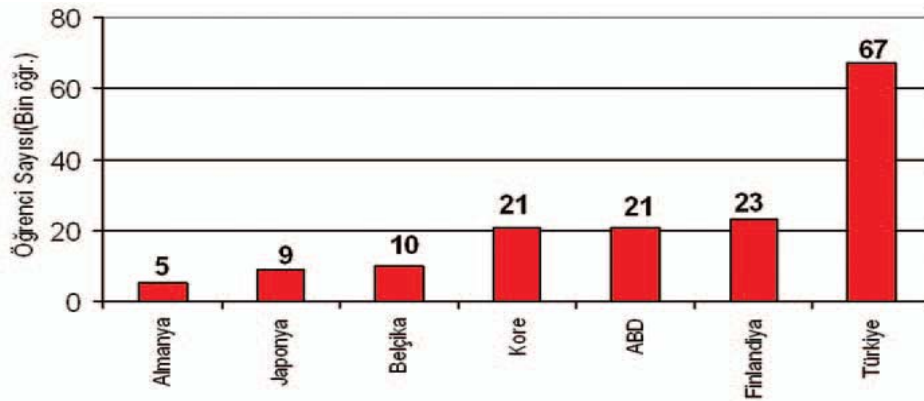
Çalışan sayısı Fon bankasında 58 kişi, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 51 kişi azalırken, kamusal sermayeli mevduat bankalarında 2.277 kişi, özel sermayeli mevduat bankalarında 7.034 kişi, yabancı sermayeli mevduat bankalarında ise 3.860 kişi artmıştır. Ocak 2009 itibarıyla, banka çalışanlarının yüzde 25'i kamusal sermayeli mevduat

bankaları, yüzde 48'i özel sermayeli mevduat bankaları, yüzde 24'ü yabancı sermayeli mevduat bankaları ve yüzde 3'ü ise kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir.

2. 3. Meslek Yüksekokullarına Bağlı “Bankacılık” ve “Bankacılık ve Sigortacılık” Programlarının Bugünkü Durumuna İlişkin Bulgular

Mesleki ve Teknik Eğitimin yükseköğretim kademesindeki en büyük kurumu Meslek Yüksekokulları (MYO)'dır. Meslek Yüksekokulları, 2547 Sayılı Yasa ile 1982'de üniversite sistemi içine alınmıştır. Meslek Yüksekokulları, 26 Haziran 2001'de çıkartılan 4702 sayılı yasa hükümlerine bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu yasaya göre üniversite kurma koşuluna bağlı olmadan meslek yüksekokullarının kurulması olanaklı hale gelmiştir. Bugün için toplam 486 MYO bulunmaktadır. 6.718 öğretim elemanının görev yaptığı bu okullara, 2005-2006 eğitim öğretim yılında kaydolan öğrenci sayısı 175.931, okuyan öğrenci sayısı 441.074'dır. Bu rakamlara göre örgün yükseköğretimde okuyan 1.356.117 öğrencinin %32.5'i mesleki eğitimdedir. Türkiye'de genel olarak bu oranın diğer ülkelere göre küçük olduğu ve önemli ölçüde artırılması gerektiği konusunda yaygın bir kanı bulunmaktadır. Oysa istatistikler bu durumu tümüyle desteklememektedir. Bu oran Finlandiya'da %23, Almanya'da % 13, Yunanistan'da % 31, İtalya'da % 5.4, Kore'de % 27, İngiltere'de % 33, Japonya'da % 34, ABD'de % 45'dir (YÖK, 2007, 49). Dünyada belli başlı ülkeler ortalamasının % 28 olduğu dikkate alınırsa Türkiye yükseköğretimde mesleki eğitim öğrenci oranı bakımından iyi bir konumdadır. MYO'larda 260 ayrı programda eğitim verilmektedir. MYO'ların sayıca %10'u illerde, %83'ü ilçelerde, %7'si beldelerdedir. Öğrenci sayısı bakımından illerdeki oran %58, ilçelerdeki %39, beldelerdeki ise %3'dür. MYO'larda bugün için öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 67'dir (Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, 2007, 17). Bu sayı yükseköğretimin geneli için 28, ortaöğretim için 14'dür. Şekil 1'de bazı ülkeler için öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları verilmiştir.

Şekil 1. Ülkelere Göre, Kısa Dönem Mesleki Eğitim Programlarında Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Kaynak: YÖK (2007), Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı s. 17.

Günümüzde bankacılık programını bünyesinde bulunduran her meslek yüksekokulu, kadrosunda bulunan öğretim elemanlarının isteği doğrultusunda ders müfredatı hazırlayabilmektedir. Bununla birlikte bazı bankacılık programlarının ders içerikleri çok

dar olup bazı dersler birkaç saatlik kurslarla verilebilecekken iki dönemi kapsamaktadır. Kısacası bankacılık programlarının ders adı ve ders içeriklerinde büyük farklılıklar olup meslek yüksekokulları arasında eşgüdüm bulunmamaktadır.

Bankacılık programlarının hedefi, programın güncelliğinin korunması, bankalarda yer alan yeni teknolojiler ile hizmet ve yönetim tekniklerinin ve bankaların gereksinimlerinin belirlenerek eğitim programlarına yansıtılması olmalıdır. Bankalara iş gücü yetiştiren MYO'ların birikimlerinin gelişim yönünde değişimi kaçınılmazdır. Fakat günümüzde, bünyesinde bankacılık programı bulunduran çok sayıda meslek yüksekokulunun operasyon uygulanması yapılabilecek laboratuvarları ya da laboratuvarlardaki bilgisayarlar ile operasyon uygulaması yapabilecekleri paket programları bulunmamaktadır. Ayrıca uygulanmakta olan ders müfredatları dünyada ve dolayısıyla Türkiye'de yaşanan gelişmeler doğrultusunda güncellenmemektedir. Başka bir ifade ile bankaların ihtiyaç duyduğu iş gücü niteliklerini kazandıracak dersler bulunmamaktadır. Bankacılık sektörünün istediği yetişmişlik düzeyinde insan kaynağı yetiştirebilmek için yükseköğretim kurumlarının bankacılık programlarının sahip olduğu başta öğretim elemanı olmak üzere laboratuvar ve tesis en son teknoloji ve bilgi birikimi ile donatılmış olması gerekir.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin genel sorunu, nitelikli ve sürekli kendini geliştirebilen insan kaynağı yetiştirememesidir. Nitelikli bir insan kaynağının yetiştirilebilmesi her açıdan iyi donatılmış eğitim kurumlarında mümkündür. Günümüzde çok sayıda üniversite bünyesinde bulunan meslek yüksekokullarında uygulanan eğitim yöntemi, eğitici merkezli klasik eğitim yöntemidir. Dersler en kısa sürede hafızadan çıkan tek yönlü sözlü anlatım yöntemi ile verilmektedir. Öğrencilere sunulan bilgilerin öğrenme dereceleri genellikle dönem arası ve dönem sonu yazılı sınav yöntemiyle ölçülmektedir. Sınavlarda başarılı olan öğrenciler, başarılı olduğu derslerin içeriklerini uygulayabilme ya da tekrarlama imkânı bulamamaktadır.

Meslek yüksekokullarının bankacılık programları dokümantasyon yönünden yeterli değildir ve acil bir şekilde geliştirilmelidir. Bunun için ise gerekli ders kitapları yazımı ve mevcut olanların güncellenmesi, yeni bilgisayar programlarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca MYO'larda görev yapan öğretim elemanları eğitim metodolojisi ve eğitim teknikleri (görsel eğitim araçlarının kullanımı, derslerin planlarının yapılması, laboratuvar kullanımı ve değerlendirme) konularında hizmet içi eğitime tabi tutulmalıdır. Bankacılık sektöründe insan kaynaklarına, gerek işe girişte gerekse ilerleyen dönemlerde hizmet içi eğitim verilmektedir. İşgücü piyasalarıyla yüksekokullarda verilen eğitimin belirlenen niteliklere uyumunun sağlanması, bankalar için ihtiyaç duyulan insan kaynağının teorik ve pratik becerileri arasında ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırmış olacaktır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bildirinin bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgular tartışılmış ve bunlara yönelik olarak öneriler geliştirilmiştir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu yönetiminde bulunan bankaların; birleştirme, tasfiye ve satış süreci sonrasında Fon'daki banka sayısının azalması ve özel sermayeli mevduat kabul etmeyen bankalar grubundaki bir bankanın aynı gruptaki başka bir bankaya devredilmesi banka sayısındaki azalmaya neden olmuştur. Bankacılık sektöründe çalışanların sayısındaki değişim Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Bankacılık Sistemindeki İnsan Kaynağı Sayıları (K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dâhil)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bankaların Personel Sayısı	137.495	123.271	123.249	127.163	132.258	138.666	158.534	171.596
Önceki Yıla Göre Değişimi (%)		-% 10.3	% 0.002	% 3.17	% 4	% 4.85	% 14.3	% 8

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2008 yılında bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2001 yılına göre 15 adet azalarak 61'den 45'e düşmüş, sektördeki toplam şube sayısı ise 1.883 artarak 8.791'e çıkmıştır. Halen 4 tanede katılım bankası faaliyetini sürdürmektedir.

2008 yılı sonu itibarı ile mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında çalışan sayısı 2001 yılına göre 34.101 kişi, 2007 yılı sonuna göre ise 13.062 kişi olarak 137.495'den 171.596'ya çıkmıştır. Bankalarda çalışanların sayısı son 7 yılda yüzde 25 artmıştır.

Bankalara insan kaynağı yetiştiren meslek yüksekokullarının bankacılık programlarının kontenjanları son üç yılda yaklaşık yüzde 254 oranında artmıştır. Bankacılık kontenjanları 2006 yılında, 2005 yılına göre yüzde 43 artış göstererek 1.845 den 2.640'a, 2007 yılında ise 2006 yılına göre yüzde 18 artış göstererek 2.640'dan 3.120'ye ulaşmıştır. 2008 yılında bankacılık kontenjanlarının bu hızlı artışı devam etmiş ve 2007 yılına göre yaklaşık yüzde 50.4 artarak 4.695'e ulaşmıştır.

Bankalar yükseköğretim (lisans ve önlisans) mezunlarından ortalama her yıl on bin kişiyi işe aldığı bulgulardan anlaşılmaktadır. Bu almış olduğu insan kaynağının önemli bir kısmı ise lisans mezunu olduğu bilinmektedir. Ayrıca bankacılık mezunlarının yanı sıra çok çeşitli meslek dallarından boş pozisyonlara alımlar yapılmaktadır. Bu meslek dalları arasında fen bilimleri (istatistik, matematik vb.), mühendislik (bilgisayar vb.), sosyal bilimler (işletme, iktisat, uluslararası ilişkiler vb.), iletişim ve hukuk önemli yer tutmaktadır. Ayrıca meslek yüksekokulu mezunları arasında bankacılığın yanı sıra işletmecilik, muhasebe, bilgisayar gibi birçok meslek dalında insan kaynağı bulundurmaya tercih etmektedir. Başka bir ifade ile on bin boş pozisyonun önemli bir kısmını yukarıda sayılan meslek dallarından seçmektedir. Çeşitli alanlardan seçmiş olduğu ve bankacılık ile ilgili teorik ve pratik bilgisi olmayan insan kaynağını kendi eğitim merkezlerinde eğitime yoluna gitmektedir. Başka bir ifade ile bankalar seçmiş oldukları insan kaynaklarına yükseköğretimden ayrı olarak tekrar yatırım yapmaktadır. Dolayısıyla 2008 yılı itibarı ile sadece "bankacılık" ve bankacılık sigortacılık" kontenjanını beş bin öğrenciye çıkartmak demek bu programlardan mezun olanların önemli bir kısmının eğitimini almaya çalıştıkları bankalarda işe giremeyecekleri anlamına gelmektedir.

Bugünkü sistemde meslek yüksekokullarının bankacılık programlarında kazandırılan yeterliliklerle, iş hayatının ihtiyaçları arasında ciddi farklar vardır. Bu programlar dar uzmanlık alanlarına yönelmiştir. Dar beceri alanlarında eğitilen mezunlar kazanılan becerileri yan alanlara aktaramamakta ve bu da mezunların istihdam hayatına girmelerini zorlaştırmaktadır. Tüm bu sayılan olumsuzluklara rağmen bankalara insan kaynağı yetiştiren yükseköğretim kurumlarının bankacılık programlarının kontenjanları katlanarak artmaktadır.

Bankacılık sektörüne insan kaynağı yetiştiren yükseköğretim kurumlarına bağlı meslek yüksekokullarının bankacılık ve sigortacılık programlarına kontenjan artışı yapılmamalı mevcut programlarda ise aşağıda listelenen iyileştirmeler ivedilikle yapılmalıdır.

- Öğrencilerin ön lisans eğitimi sürecinde tüm mesleki yetenekleri edinebilmesi zordur. Önemli olan öğretim sürecinde, yüksekokul öğrencilerine mesleği ile ilgili konularda gereken bilgiye erişebilme yeteneği kazandırılmasıdır. Programların müfredatları hazırlanırken uygulamaya yönelik, ayrıntıya girmeden temel bilgilerin kazandırılmasına dikkat edilmelidir. Bunun için ise bilgiye ulaşabilme yöntemleri, araştırma teknikleri gibi derslere müfredatlarda yer verilmelidir. Bu derslerdeki mesleğe yönelik kazanımlar; bilgisayar laboratuvarlarında operasyona yönelik uygulamalar, bu uygulamalar ise bankalarda yapılan stajlar ile pekiştirilmelidir. Bankacılık programlarının bankacılık sektörünün içine gömülü hale gelmesi gerçekleştirilmelidir. İlgili yükseköğretim kurumları, bankaların taleplerine duyarlılığını sağlamak için bankacılık sektörü ile işbirliği yoluna gitmelidirler.
- Bankacılık programı öğrencileri aldıkları teorik eğitimi uygulayabilecek staj yeri bulmakta sıkıntı yaşamaktadır. Bankacılık ve sigortacılık programı öğrencileri ise stajını genelde sigorta acentelerinde yapmış gibi göstermektedirler. Bu sebeple staj yapılmamakta ya da amacını yitirmektedir. Staj sorunu yasal bir zeminde bankalar ile işbirliği içerisinde çözümlenmelidir.
- Bünyelerinde bankacılıkla ilgili program bulunduran yüksekokullardaki programlar ile yeni açılacak bankacılık programları ve programların içerikleri dünyadaki gelişmeler doğrultusunda ülkenin gereksinimlerine göre bankacılık programları mezunlarına istihdam olanağı sağlayan finans sektöründe faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların görüşleri doğrultusunda yapılandırılmalıdır.
- Bilişim sektöründe yaşanan gelişmeler bilgisayar donanımlarının kurulmasındaki maliyetleri minimize etmiş, fakat yazılım sektöründe bu ucuzlama gerçekleşmemiştir. Operasyon uygulayabilecekleri programların yüklenebileceği bilgisayarların temini günümüz koşullarında mümkün olmasına rağmen, hızla değişen operasyon yazılım programlarının (paket programlar) kurulması ve güncel tutulması pek mümkün olamamaktadır. Büyük önem arz eden bu soruna, bankalar ile iş birliği içerisinde internet üzerinden kurulabilecek sanal ortamlarda uygulamalar yaparak çözüm getirilebilir. Çok düşük maliyetler ile her bankacılık programının bulunduğu MYO'da uygulama imkânı bulabilen öğrenciler iş yaşantısına daha hazır bir şekilde başlayabileceklerdir. Dolayısıyla bankaların işe başlatma sürecinde hizmet içi eğitim süresi çok daha kısa ve düşük maliyetli olacaktır.
- Bankacılık programları, geçerliliği olan ve mesleğin gereksinimini karşılayacak konuları içeren güncel ders müfredatlarını içermelidir. Aynı zamanda dikey ve yatay geçişlerin sorunsuz gerçekleşebilmesi için programlar arasında uyum sağlanmalıdır.
- Meslek yüksekokulu mezunu olarak iş hayatına atılan bankacılık mezunlarının hangi alanda çalıştığı, iş bulmada yaşanan güçlükler, okul bilgilerinin yeterliği gibi konularda bankacılık programı mezunlarını bilgilendirecek ve bu konuda onlara yön verecek bir geri besleme sistemi kurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- MEB-YÖK (2002), "Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi Sonuç Raporu".
- Öğüt, A. (2001), Bilgi Çağında Yönetim, Ankara: Nobel Yayınları.
- ÖSYM (2001), "Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu", ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM (2003), "Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu", ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM (2004), "Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu", ÖSYM Yayınları.

- ÖSYM (2005), “Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu”, ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM (2006), “Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu”, ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM (2007), “Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu”, ÖSYM Yayınları.
- ÖSYM (2008), “Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu”, ÖSYM Yayınları.
- Resmi Gazete (2005), 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu,1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshası.
- Türkiye Bankalar Birliği (2009), www.tbb.org.tr/net/donemsel/, [Erişim Tarihi: 01.02.2009].
- Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, (2007). Yükseköğretim Kurulu Yayını: 2007-3.
- Yükseköğretim Kurulu (2004), “Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçisin Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yükseköğretim Kurulu (2006), “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak Rapor)”, Ankara.
- Yükseköğretim Kurulu (2007), “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi”, Ankara: Yayın No: 2007-1
- Yükseköğretim Kurumu (2004), “Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu”.

BANKALARDA, KRİZ DÖNEMLERİNDE AKTİF/PASİF YÖNETİMİ

ASSET/LIABILITY MANAGEMENT AT BANKS DURING CRISIS

Minire KIRBAŞLI¹

Nuri Güzveli²

ABSTRACT

The world and our country are facing financial and economic crisis, frequently. The banks are playing an important role at crisis. Even more, the banks sometimes are originators of crisis. Thus, crisis management at banks becomes an important issue. We wanted to give, in our humble opinion, what should the bank managements do, when financial and economic crisis is expected and during crisis, in order to minimise the negative effects of the crisis on the banking sector and surely on the country-wide economy. Some important asset/ liability items and non-cash risk items are selected at which the banks management can be able to be affective at controlling and directing them. Brief information has been given and some proposals are made to control and manage the selected items just before and during crisis. The figures from consolidated banking sector have been given as of the end of September-2008, which was possible while preparing this study. The figures are just for general information and does not include the impacts of crisis. The negative effects of crisis at domestic banking sector will be able to be obtained and observed as of 31 December 2008 and as the end of the following financial periods.

Key words: Crisis, banking sector, crisis management

ÖZET

Dünya ve ülkemiz sık sık finansal ve ekonomik krizlerle karşılaşmaktadır. Bu krizlerde Bankalar ve Bankacılık Sektörü önemli bir rol oynamakta ve krizi başlamasına sebep bile olabilmektedir. Bu durumda da Bankalarda kriz önemi büyük önem arz etmektedir. Çalışmamızda Banka yöneticileriniz kriz beklentisine girildiğinde ve kriz esnasında; krizin etkilerini bankalarda ve ekonomide minimize etmek için ne yapmaları gerektiği anlatılmaktadır. Aktif-Pasif ve bilanço dışı kalemlerden, banka yöneticilerinin yönetiminde etkili olabilecekleri seçilmiş kalemler alınmıştır. Yöneticilerin bu seçilmiş kalemlerde nelere dikkat etmeleri konusunda özet bilgiler verilerek öneriler yapılmıştır.

Çalışmamızda Bankacılık Sektörü Konsolide Eylül 2008 sonu itibariyle verilen istatistiki rakamlar genel bir bakış açısı kazandırmak için verilmiş olup, Krizin etkilerini içermemektedir. Çünkü kriz sonuçlarını 31 Aralık 2008 ve daha sonra ki dönemlerde izlemek mümkün olabilecektir.

¹ Yrd.Doç.Dr., İ.Ü.Sosyal Bilimler MYO, mkirbasli@istanbul.edu.tr

² Öğr.Gör., İ.Ü.Sosyal Bilimler MYO, nuriguzveli@hotmail.com

Anahtar kelimeler: Kriz, Bankacılık Sektörü ve Kriz Yönetimi

GİRİŞ

Ülkemiz son 40 yılda, 1970'lerdeki mali kriz, 1994,1999,2001 yılları mali krizleri gibi birçok mali kriz yaşamıştır.

2007'de A.B.D'de başlayan bankacılık krizi; oradan Avrupa ülkelerine ve Eylül-2008 ayından itibaren de Türkiye'de hissedilmeye başlanmıştır. Kriz A.B.D. ve İzlanda gibi bazı Avrupa ülkelerinde önce bankaları etkilemiş ve pek çok bankanın iflasına yol açmıştır. Kriz bankalarla birlikte reel sektörü de olumsuz etkilemiş ve düşen tüketici taleplerinin yol açtığı iç ve uluslar arası pazarlarda üretimler azaltılmış, çalışanlar ise kısmen işten çıkarılmaya başlanmış ve hatta bazı fabrikalar tamamen kapatılmıştır.

Ülkemizde; 2001 bankacılık ve finans krizini doğuran nedenlere tepki olarak çıkarılan son Bankalar Yasası ve bunu takip eden tebliğler; aşırı kontrol ,takip,denetim ve tedbirlilik esasları içerdiğinden ve bu düzenlemelerin hiç taviz verilmeden devam ettirilmesinden dolayı, bütün dünyada bankalar ve diğer mali kuruluşlar ya tasviye edilirken ya da mali sıkıntı içinde olup devlet müdahalesiyle ayakta kalmaya çalışırken, Türkiye'de bankacılık sektörü direkt mali krizi tetikleyen, başlatan baş aktör olmamıştır.

Aslında ülkemizde etkisini Eylül-2008 de hissettiren kriz; bankacılık dan kaynaklı mali kriz değil, genel itibari ile önce reel sektörü etkileyen ekonomik krizdir. Akabinde ise bütün sektörler gibi bankacılık ta bundan olumsuz olarak etkilenmiştir ve etkilenmeye devam edecektir. Sanayi ve ticari sektörler ise bu durumdan daha fazla etkilenmişlerdir. Daralan talepler nedeniyle, yurt içinde satışlar düşmüş, ihracatlar gerilemiş ve sonucunda üretimler gerilemiş ve bazı üretim tesisleri kapanmıştır.

Çalışmamızda bankaların kriz dönemlerinde aktif-pasif yönetiminde takip edilmesi uygun olan çözüm yollarını sunmaya çalışacağız. Bu nedenle genel ekonomiye ve diğer sektörlerde, krizin oluşturduğu etkilerine ve çıkış yollarına değinmeyeceğiz.

Bankalar;

Bankalar ticari müesseselerdir. Ticaret yapmak ve kazanç sağlamak, kar etmek için kurulmuşlardır. Bankaların, inşaat malzemeleri satan büyük bir mağaza, gıda perakendeciliği yapan küçük bir bakkaldan bu amaç bakımından,farkı yoktur.

Her tüccar gibi, bankaları işleten Yönetim Kurulu üyeleri, Genel Müdür ve yardımcıları ve diğer bankalardaki bütün yöneticiler de bir tüccar gibi bilgili, tecrübeli, ön sezili olmak ve basiretli bir tüccar gibi hareket ederek çalıştıkları bankayı iyi yönetmek ve kazanç sağlamak, kâr ettirmek zorundadırlar. Bu durum kriz olsun olmasın her zaman olmak zorundadır ama mâli ve ekonomik kriz dönemlerinde banka yöneticileri daha hassas, dikkatli, çalışkan ve özverili olmak zorundadırlar.

Aksi takdirde, bankacıların basiretli bir tüccar gibi davranmayıp, tedbirsizlik sonucu hatalar yaparak bankaya mali zararlar vermeleri halinde, kanunen de suç işlemiş olurlar.

BANKALARDA AKTİF/PASİF YÖNETİMİ

PASİF YÖNETİMİ

Banka pasiflerinde banka kullandırmalarına kaynak teşkil edecek özkaynaklar ve yabancı kaynaklar bulunur. Yabancı kaynakların içinde de en önemli kalem müşterilerden toplanan mevduatlardır. Mudilerin kriz dönemlerinde bankalardan tasaruflarını çekmemesi için; bankalar, bankalar birliği, BDDK gibi sektörel kuruluşlar yanında ülkemizin siyasi ve sivil toplum örgütleride bankalara olan güvenin sarsılmaması için çalışmalar yapmaya ve halkımızı bilinçlendirmeye çalışmalıdırlar. Aksi takdirde herhangi bir küçük ölçekli bankadan bile mevduat çekilmesine hücum etme durumu söz konusu olduğunda bütün sektöre yayılır ki, ani mevduat çekilişi karşısında, genel itibari ile karşılanması mümkün değildir. Bu ise sektörü ve genel ekonomi dengelerini alt üst ederek finansal sistemi ve ülkeyi içinden çıkılması imkansız bir kausa sürükler.

Özellikle kriz dönemlerinde; yönetiminde titizlik arz eden ve yöneticilerin hassasiyetle üzerinde durmaları gereken önemli pasif kalemleri şunlardır;

- ✚ Özkaynaklar
- ✚ Yabancı Kaynaklar

Yabancı Kaynaklar ise;

- 1- Müşteri mevduatları
- 2- Yurtiçi ve yurtdışından (genelde bankalardan) alınan mevduat ve krediler
- 3- Ödenecek vergi,fon,havaleler gibi maliyetsiz kaynaklardır.

Tablo 1 ve Grafik 1 deki bilgiler Eylül 2008 sonu rakamları kullanılarak düzenmiş olup, okuyuculara genel bir bakış açısı verebilmek için sunulmuştur. Krizin etkilerini belirtilen tarihler itibari yansıması mümkün değildir.

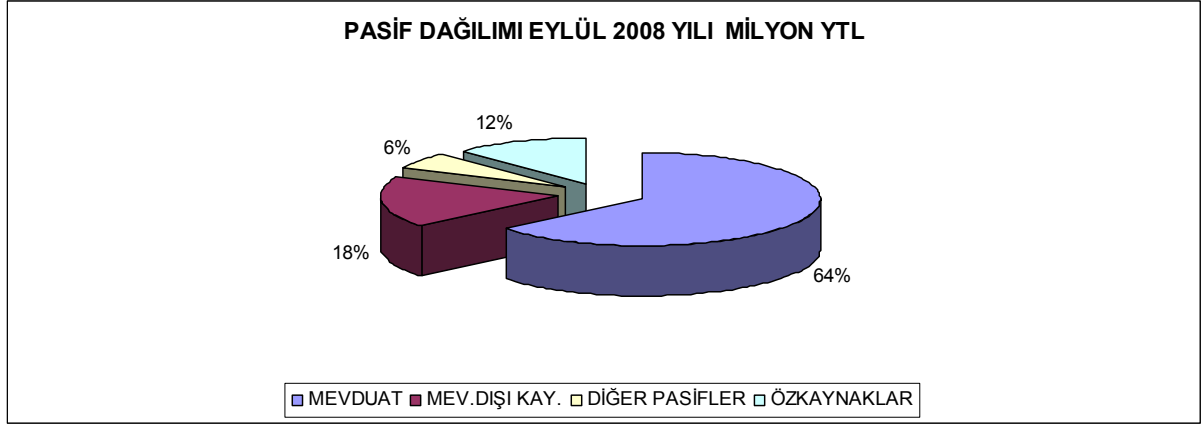
Türkiye’de kriz, 2008’in son çeyreğinde daha çok hissedildiğinden, krizin etkilerini tamamen görmek mümkün değildir. Zira krizin etkileri 31 Aralık 2008 ve takip eden dönem sonları itibari ile daha iyi gözlenebilir.

Tablo 1: Seçilmiş Pasif Kalemler (2006-2008 Eylül Sonu) Milyon YTL

SEÇİLMİŞ PASİF KALEMLER	MİLYON YTL				
	2006 YILI	2007 YILI	% ARTIŞ	2008 YILI	% ARTIŞ
MEVDUAT	294.562	334.082	13	418.839	25
MEV.DIŞI KAY.	83.545	87.922	5	116.204	32
DİĞER PASİFLER	26.653	33.989	28	40.613	19
ÖZKAYNAKLAR	56.220	69.363	23	79.778	15
TOPLAM	460.980	525.356	70	655.434	92

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>

Grafik 1: Seçilmiş Pasif Kalemlerin Eylül 2008 İtibari ile Dağılımı (Milyon YTL)

A.ÖZKAYNAKLAR ve DÖNEM KÂRI

Bankaların en önemli kalemlerinden biri Özkaynaklardır. Özkaynaklar kriz olsun olmasın, var olması ve güçlü olması gereken bir kalemdir. Bankalar güçlü sermaye yeterliliğine sahip olmalıdır. Özkaynakların bankacılık sistemi açısından yeterli büyüklüğe sahip olması konusunu Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu yakından takip etmektedir. Ayrıca bankaların mali yönden kuvvetli olabilmesi, daha fazla özkaynak ve sermaye sahibi olabilmeleri için uyulması zorunlu tutulan düzenlemeler yaparak, önerilerde bulunmaktadır. Örneğin kriz dönemlerinde kâr payı (temettü) dağılımını teşvik etmeyebilir hatta dağıtılmasını önleyici talimatlar verir veya önerilerde bulunur.

Sistemde ortaklar her zaman daha fazla kâr peşindedirler. Fakat kriz dönemlerinde, daha fazla kâr baskısı kalkmalı ve agresif (atak) pazarlama yöntemleri yerine daha farklı bir sistemle çalışılmalıdır. Yönetim Kurulu ve yöneticiler bu durumu hissederek, astlarına da hissettirmelidir. Elbette kriz dönemlerinde de kârlılık fırsatları değerlendirilmelidir. Hatta zaman zaman krizi bazı bankalar fırsata da dönüştürebilir. Risk alırken kriz dönemlerinde daha dikkatli davranılması gerektiğinden, çalışanlar üzerinde kârlılık baskısı yapılmamalıdır. Aksi takdirde sağlıklı düşünceleri, riskleri analiz etmeleri ve güvenli işlem yapmaları zorlaşmaktadır. Bunun sonucunda ise risk artmaktadır. Bu durum ise banka açısından büyük zararlara yol açabilmekte, hatta bankanın yükümlülüklerini karşılamasında darboğazlar yaratmaktadır.

Özkaynak yönetimine ilişkin yöneticilerin bu konuda yapacakları fazla bir şey yoktur.

B.YABANCI KAYNAKLAR

Ülkemizin özellikle 1994 ve 2001 yıllarında yaşadığı mali krizler ise, bankalardan ve yurtiçi likidite yetersizliğinden kaynaklanmıştır. 2008 Dünya Ekonomik krizi de global likidite yetersizliğine ve sıkışıklığına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak da gelişmekte olan ülkeler ile ekonomileri likidite yetersizliğine ve ekonomik bunalıma sürüklenmişlerdir. Örneğin İzlanda ve Macaristan.

Kıt olan her şey gibi para da kriz dönemlerinde daha da önem kazanır ve fiyatı yükselir ve temin etmek zorlaşır.

1.MEVDUAT

Bankalar güven müesseseleridir. Banka sahipleri, yöneticileri her zamandan daha da dikkatli davranmak ve mudilerin güvenlerini sarsacak işlemlerden ve davranışlardan kaçınmak zorundadırlar. Sektörde olumsuz dedikodulardan uzak durulmalıdır. Aksi halde, mudiler ürker ve mevduat çekmeye başlarsa, dünyada hiçbir banka ayakta kalmaz ve batmaya mahkumdur ve bunun sonucu da bankacılık sektörü ve ülke ekonomisi krize girer ve herkes zarar görür.

Bankanın yöneticileri, piyasayı takip ederek mevduat faizlerini devamlı güncellemek ve mevduat çıkışlarını önleme gayretinde olmalıdırlar. Elbette mevduatları artırmak esas hedeftir. Örneğin, reklam kampanyaları başlatılabilir. Burada önemli olan sektörü krize doğru götürecektir masa altı yüksek faizlerden kaçınmalıdır ki maalesef ülkemizdeki 1994 ve 2001 krizlerinin başlıca nedenlerinden birisi budur.

YURTDIŞINDAN SAĞLANAN KAYNAKLAR

Global ve yurtiçi mali, ve ekonomik krizlerde en çok etkilenen bu kalemdir. Türkiye her zaman yurtdışı kaynaklara ihtiyaç duymuştur. Bu durum 1800'lerde Osmanlı döneminden beri süregelen bir durumdur. Çünkü ulusal tasarruflarımız ve sermayemiz yeterli değildir, kıttır.

Ekonomik krizlerden en çok gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler olumsuz etkilendiğinden, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi iyi dönemlerde yabancılar için çok kazançlı olan, yurtiçine kolaylıkla giren yabancı yatırımcılar ve yabancı para, kriz dönemlerinde ülke dışına çıkar. Ne yazık ki bazı ulusal zenginlerimiz de varlıklarını böyle dönemlerde yurtdışına transfer etmektedirler.

Yatırımcılar ve para ürkektir. Uluslararası derecelendirme kuruluşları da ülke notlarını indirmeye başlayınca ülke dışına çıkış daha da artmaktadır. Diğer yandan da beklenen yabancı sermaye girişi azalır veya tamamen durur.

Bütün bunlar yurtdışından temin edilen kaynakların maliyetini artırdığı gibi, bulunmasını da zorlaştırır. Mesela kriz öncesi % 5 'ten sağlanan yabancı krediler hemen % 7'leri aşabilir. Siyasiler başta olmak üzere önemli bürokratlar ve işadamları örgütleri ve bizzat uluslararası üne sahip iş adamları, siyasi ve ekonomik ortamı yabancı para girişine müsait duruma getirmek ve olumlu ortamın devamlılığını sağlamak zorundadırlar. Banka yöneticileri de yurtdışı muhabir bankalarıyla ilişkilerini daha sıcak tutmak, mali bünyelerini ve iyi performanslarını anlatarak kaynak temin etmek için üstün gayret göstermek zorundadırlar. Kendilerini tanıtma ve kredibilite konusunda iyi pazarlamak zorundadırlar. Yeni krediler almak yanında, mevcut aldıkları kredileri vadeleri geldiğinde temdit ettirmek hünerini gösterebilmelidirler.

DİĞER KAYNAK BULMA YÖNTEMLERİ

Bu kaynakların yanında, bankalar tahvil ihracı gibi halka açılma gibi (taze para koyacak ortaklıklara açık olmak gerekir), iştirak satma gibi yeni kaynak temin edecek yollara da başvurabilirler. Sermaye artışına gidebilirler. Likit olan bankalar mali krizleri lehlerine çevirme ve krizde daha kazançlı olma fırsatlarını elde ederler.

AKTİF YÖNETİMİ

Bankalar kaynaklarını, aşağıdaki önemli alanlara aktararak, kazanç sağlamak amacıyla kullanırlar, yatırım yaparlar. Çalışmamızda bankaların kriz dönemlerinde yaptıkları yatırımın zarar etmeden geri dönüşünü sağlayacak yönetim becerisi isteyen önemli kalemleri anlatma gayreti içinde olacağız. Başlıca gelir getirici aktifler, kullandırmalar şöyledir:

- ✚ Kasa ve Bankalar
- ✚ Nakit Krediler
- ✚ Menkul Kıymetler
- ✚ İştirakler

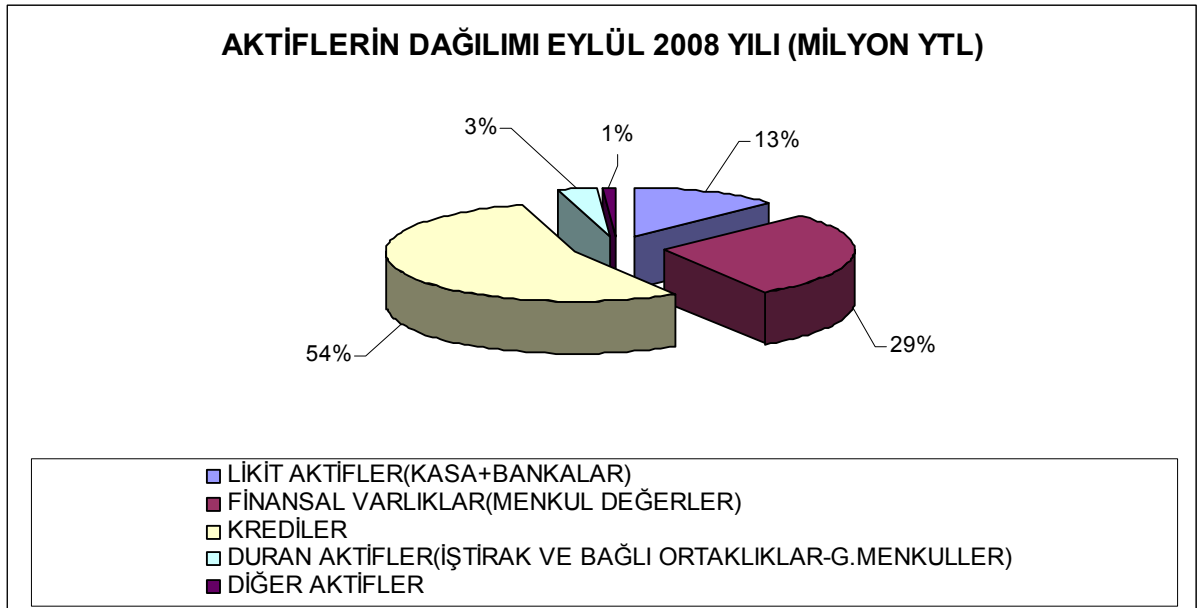
Tablo 2 ve Grafik 2 deki bilgiler eylül 2008 sonu rakamları kullanılarak düzenmiş olup, okuyuculara genel bir bakış açısı verebilmek için sunulmuştur. Krizin etkilerini belirtilen tarihler itibari yansıması mümkün değildir.

Tablo 2 : Seçilmiş Aktif Kalemler 2006-2008 Eylül Sonu(Milyon YTL)

SEÇİLMİŞ AKTİF KALEMLER	2006 YILI	2007 YILI	% ARTIŞ	2008 YILI	% ARTIŞ
LİKİT AKTİFLER (KASA+BANKALAR)	62.415	68.106	9	82.108	21
FİNANSAL VARLIKLAR (MENKUL DEĞERLER)	157.594	173.590	10	188.198	8
KREDİLER	203.753	256.899	26	356.096	39
DURAN AKTİFLER (İŞTİRAK VE BAĞLI ORTAKLIKLAR-G.MENKULLER)	21.423	20.329	- 5	21.783	7
DİĞER AKTİFLER	15.803	6.433	- 59	7.249	13
TOPLAM	460.988	525.357	-19	655.434	87

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>

Grafik 2:Seçilmiş Aktif Kalemlerin Dağılımı 2008 Eylül Sonu (Milyon YTL)

A.LİKİT AKTİFLER (KASA ve BANKALAR)

Bankalar krizin olmadığı normal zamanlarda, kasalarındaki paraları ortalama mevduat çekilişlerini iyi tahmin ederek, en düşük seviyede tutmak zorundadırlar. Çünkü maliyeti olan ve faiz ödenen bir tutarı(mevduat) getirisiz bir şekilde kasada atıl para tutmak bankanın kârlılığını direkt zarar etmesine yol açar. Bu her zaman için doğrudur. Dolayısıyla, kasadaki para üzerinde durmayacağız.

Bankalar mevduat girişleri, kredi kullandırmaları işlemlerinden; bazı günler likit fazlası verirler, bazı günler de likit paraya ihtiyaç duyarlar. Yasal düzenlemeler ve zorunluluklar nedeniyle Merkez Bankasında tutulan mevduatlar dışında, Bankalar kısa dönemler itibariyle ellerindeki mevcut ihtiyaç fazlası YTL ve dövizleri bankalara yine kısa vadeli olarak, gecelik, 3-5 günlük, haftalık aylık gibi mevduat veya kredi olarak verirler. Elbette bu işlemler, piyasa şartlarında oluşan faiz oranlarıyla olur. Özellikle kriz dönemlerinde bu gerçeğe daha dikkat edilirse, bu aktif kaleminden, yükselen faiz oranları nedeniyle daha çok para kazanılabilir.

B.KREDİLER

Bankaların en temel iki işlevi mevduat toplamak ve karşılığında kredi vermektir. Bu nedenle bankaların esas amacı kredi vermek olmalıdır ve böylece yatırımları ve harcamaları finanse ederek ekonomiyi canlı ve ayakta tutmaktır.

Kredi vermek ve para dağıtmak elbette çok kolaydır. Herkes para ister ama geri ödemeye gelince, alırkenki sevimli ortam ve durum olmaz.

Önemli olan krediyi sıradan vermek değil, krediyi verirken, onun dönüşünü de kolaylaştıracak ve garanti altına alacak şartları ve durumları baştan koymaktır, sağlamaktır. İşte o zaman banka sahipleri ve yöneticileri basiretli bir tüccar gibi hareket ederek hem tasarruf sahiplerinin haklarını yani mevduatlarını korumuş olurlar hem de çalıştıkları ticari işletmeyi olması gerektiği gibi sevk ve idare etmiş olurlar.

Kredi denince amaç bankacılar için kredi vermek değil; geri dönecek krediyi vermektir.

Kredi verilirken bankalar her zaman, kredinin geri dönüşünü garanti almak için güvenli ve marjlı(verilen kredi tutarından daha fazla bir bedel) teminat ararlarken; ekonominin iyi gittiği dönemlerde, bazen itibarlı ve sürekli müşterilerine daha az maddi teminat(gayrimenkul ipoteği-çek/senet-menkul kıymet gibi) karşılığı veya hiç maddi teminat almadan firma sahibi imzası(kefaleti) karşılığı kredi verebilirler. Bu durum bankalar arası rekabetten kaynaklanır.

Ekonomik kriz dönemlerinde, bankalar verdikleri kredilerin teminatını gözden geçirmelidirler. Amaç krediyi geri alabilmek ise bunun sağlanması için kredi verilen firmalar yakın takibe alınmalı, faaliyetleri yakinen izlenmeli, maddi teminat alınmadıysa alınmalı, mevcut maddi teminatlar yeniden değerlendirilmeli ve mevcut teminatın değer düşüşü olduysa veya düşüş olasılığı varsa ek teminatlar istenmelidir. Örneğin 100.000 liralık verdiğiniz nakit kredi için aldığınız gayrimenkul ipoteği değerinin de krizden önceki değeri 100.000 lira olsun. Halbuki ekonomik krizlerde emlak fiyatları düşer ve krediyi alan firma veya kişi kriz nedeniyle zarar eder kredisini geri ödeyemezse veya kötü niyetle kendisini zor durumda gösterip ödememezse ki bankaları dolandırmayı da marifet sayanlar

çoktur. Elinizde 100.000 lira karşılığı kalan bir daire kriz esnasında 70.000 liraya alıcı bulmakta zorlanır. Diyelim ki kriz öncesi krediyi %15 yıllık faizle vermişsiniz, bir yıl sonra 15.000 lira kazanabilmek için uğraşırken siz anaparayı bile almakta zorlanıyorsunuz. Ya hiç maddi teminat almadıysanız ?

Kredi alan firmalar çok iyi niyetli olsalar bile teminatlar neden gözden geçirilmelidir ?.

Ekonomik ve mali kriz dönemlerinde:

- Döviz fiyatları yükselir. Dövizle borçlanan bir firma borçlarını ödemekte zorlanır ve mali durumu bozulur.
- Talep daralması nedeniyle ürünlerini satamaz ve nakit sıkıntısına girer
- Borç/alacak ilişkisine girdiği üçüncü parti şirket ve kişilerden yapacağı tahsilatlar aksar
- Nakit sıkıntısı olmayan üçüncü parti şirketler bile krizi bahane edip ödemelerini geciktirirler ve piyasada para dolaşımını aksatırlar.

Başka pek çok nedenler sıralanabilir ve dolayısıyla kredi kullanan firmalar bankalara olan borçlarını ödemekte aksamalara yol açarlar. Bu da bankaları sıkıntıya sokar.

Unutmayınız ki Türkiye’de zaman aşımı vergi kanunları açısından 5 yıl, Türk Ticaret Kanunu açısından 10 yılken, Bankalar Kanununda banka yetkilileri bankayı zarara uğratacak bir işlemde 20 yıl sorumludurlar. Kendileri ölse bile eş ve evlatların mal varlıklarıyla sorumlulukları işlem tarihinden itibaren 20 yıl devam etmektedir.

Yukarıdaki kredi ve teminatı örneğinde işin doğrusu krediyi baştan verirken teminata alınan apartman dairesinin piyasa değerinin iyice araştırılıp öğrenilmesinden sonra eğer piyasa değeri 100.000 lira ise; 70.000 lira nakit kredi vermektir.

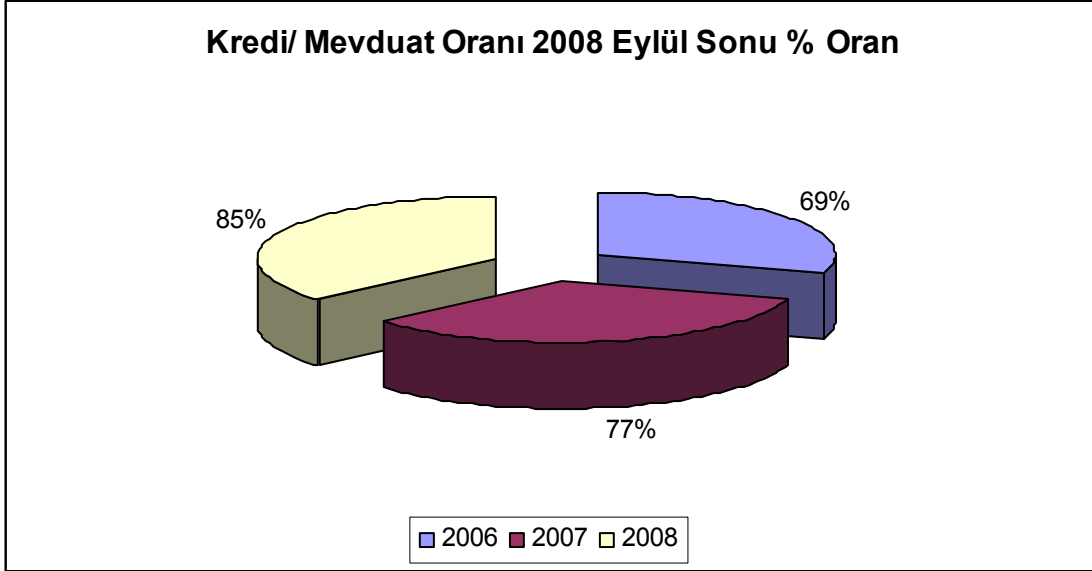
Bankacılar teminatı sağlamlaştırma çalışmaları yaparken alıngan veya krediye ihtiyacı olmayan bazı firmalar krediyi vadesinden önce kapatabilirler veya vadesinde kapatıp vade uzamasına gitmezler. Bazı kredi müşterileri ise piyasa şartları gereği istenen bu şartları makul karşılarlar ve yerine getirirler.

Bu esnada Türkiye’de kaynak maliyetleri artmıştır. Mesela kriz öncesi % 15 olan YTL 6 ay vadeli mevduat faizi kriz başlayınca % 20 olmuştur. Yurtdışından kriz öncesi % 4 ile alınan 1 yıl vadeli döviz kredisi artık gelmemektedir. Faizler de devamlı artış eğilimindedir.

Bankaların kredi faizlerini incelerken sadece mevduat faizlerine, maliyetlerine bakmamak gerekir. Toplanan her 100 liranın ancak 89 lirasını kredi olarak verilebildiği 11 lira farkın yasal zorunluluk olarak resmi makamlarca tutulduğunu ve bankanın yüksek işletme masrafları için de ortalama birkaç puan ekleme zorunluluğunu unutmamak gerekir.

Aşağıdaki grafikte son 3 yılda eylül sonları itibari ile toplanan mevduatın ne kadarının kredi olarak sisteme aktarıldığını görmekteyiz.

Grafik 3 : Toplam Sektördeki Kredi/Mevduat Oranı %

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>

Grafikte görüldüğü gibi mevduatların krediye dönüşüm oranı yıllara göre artma eğilimindedir. Bu ise bankaların gerçek bankacılık misyonuna dönmeye başladığının bir göstergesidir. Ancak, yükselen eğilimin esas nedeni son yıllarda devletin ihraç ettiği menkul kıymet faizlerini düşme eğiliminde olmasıdır.

Bu durumda kriz öncesi aylarda yıllık % 16,50 ile verilen YTL kredi vadesi gelince aynı şartlarda verilememektedir. Müşteriye “Ya kapat, ya da 6 ay yerine ancak 3 ay vadeli verebiliriz ve faiz oranı % 25” denmektedir.

Bankacının bu şartlarda başka alternatifi yoktur, ne yazık ki bankacılar ile sanayiciler ile tüccarlar karşı karşıya gelmekte ve birbirlerine düşman kesilmektedirler. Hem hükümet hem de ekonominin diğer bütün tarafları bankaları krizin nedeni olarak ilan etmektedirler.

krize hazırlıksız ve tedbirsiz yakalanan, hesabını iyi yapamayan, kriz ortamına uyum gösteremeyen bankalar büyük zararlar ederler ve hatta batarlar. Hem sahiplerine hem çalışanlarına hemde bankacılık sektörüne ve ülke ekonomilerine büyük maddi zararlar verirler ve itibar kaybına sebep olurlar.

C.MENKUL KIYMETLER

Bankaların asli görevi tasarrufları teşvik edip mevduat olarak bankaya çekmek ve bunları kredi olarak piyasaya sürüp ekonomik hayatı geliştirmek olmakla birlikte, ülkemizde uzun yıllardır devletin borçlanma ihtiyacının devamlı artmasından ve devlet bonosu/hazine tahvili gibi enstrümanları sık sık ihraç etmesinden ve devletin borçlarını hiç aksatmadan vadesinde ödeme geleneğinden dolayı bu menkul kıymetlerin teminat unsuru olarak para piyasalarında da kullanılması gibi avantajlardan dolayı, bankalar aktiflerinde büyük

meblağlarda menkul kıymet bulundurmaktadırlar. Menkul kıymetler içinde özel sektör ve kamuya ait şirketlerin hisse senetleri ile özel sektör tahvilleri gibi başka kıymetler de olabilir. Bu ürünlerin, kredilerde olduğu gibi geri ödenmeme riski de olmadığından, zaman zaman bazı bankaların aktiflerindeki payı nakit kredileri bile geçmiştir.

Grafik 3 de açıkça gözlendiği gibi son yıllardaki ekonomik istikrar ve Türkiyede enflasyon ve faizlerin düşmesi sonucu; devletin ihraç ettiği menkul kıymetlere de yansımıştır. Bu ürünlerdeki faiz düşüşleri bankaları aktiflerinde menkul kıymet tutma yerine adaha çok kredi vermeye sevk etmiştir. Böylece menkul kıymetlerin aktif içindeki payı azalırken kredilerin aktif içindeki payı artmıştır. Ancak 2008 ve 2009 yılında ne gibi bir durum ile karşılaşılacağını şimdiden tahmin etmek için güçtür.

Menkul kıymetler para piyasalarındaki kısa vadeli olumlu gelişmeler veya olumsuzluklarla değerlendirilir veya fiyatı düşer ama vadesinde, bilinen faiziyle anaparayı almanız garantidir. Kısa vadedeki dalgalanmalar yanında mali ve ekonomik kriz dönemlerinde de, borsada değer kaybeden(fiyatı düşen) hisse senetleri gibi tüm menkul değerlerin fiyatı büyük düşüşler yaşar.

Hiçbir kriz aniden ortaya çıkmaz. Eylül-2008'den itibaren yurdumuzda daha fazla hissettiğimiz kriz, 2007 yılı Aralık ayından itibaren A.B.D.'den dünyaya ihraç edilmeye başlanmıştı ve herkesce biliniyordu ve eninde sonunda Türkiye de bundan olumsuz etkilenecekti. Görsel ve yazılı basını takip eden herkes bunu bilmeliyken bankacılar bunu daha biliyor olmalıydılar.

Likiditesi kuvvetli olmayan bankalar ve kriz dönemlerinde nakit paraya ihtiyacı olabilecek bankalar, fazla menkul kıymeti alıp aktiflerinde tutmamalıydılar. Çünkü likit ihtiyaçlarını karşılamak için, krizde bunu satmak zorunda kalırlarsa büyük zararlar realize edip batarlar. Örneğin Demirbank 2001 krizinde bundan batmıştır. Takip eden dönemlerde çok düşük bir değerle yabancılara satılarak HSBC Bank olmuştur.

Likiditesi bol olan bankalar eğer menkul kıymet alımı isteğinde iseler bile, kriz derinleşmeden menkul kıymet almamalıdır çünkü kriz derinleştikçe, kriz öncesi yüksek fiyatlı menkul kıymeti daha düşük fiyattan satın almak mümkün olacaktır.

Aktifinizde var olan menkul kıymetleri de kriz esnasında aktifte tutmak en akıllıca yoldur. Ya vadesine kadar beklenip ana para ve faizi alacaksınız veya vade uzunsa ve vadeye kadar beklemek istemiyorsanız, bekleyemiyorsanız bile kriz sonrasını ve bu kıymetlerin tekrar değerlendirilmesini beklemenizde fayda vardır. Nakit kaynak ihtiyacınız olursa, başka kaynak temin yollarını denemek daha akıllıca olur.

D.İŞTİRAKLER

İştirakler ayrı şirketlerdir. Banka yöneticilerinin bu konuda mudahale edebileceği bir durum söz konusu değildir. İştiraklerin yönetiminden kendi yöneticileri sorumludurlar.

BİLANÇO DIŞI RİSKLER

Bankaların bilanço dışında da, krizden etkilenecek ve bankayı zarara uğratacak, riskleri mevcuttur.

🚩 Garanti ve kefaletler(Örnek:Teminat Mektupları)

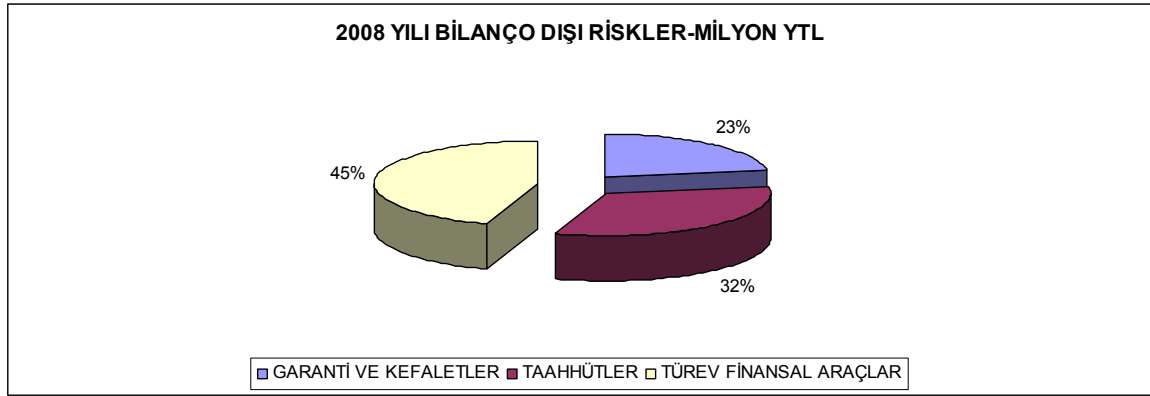
- ✚ Taahhütler (Örnek: Akreditifler)
- ✚ Türev Finansal Araçlar (Örnek: Swap, Forward işlemleri gibi)

Tablo 3 : Bilanço Dışı Riskler Eylül 2006-2008 Sonu (Milyon YTL)

BİLANÇO DIŞI RİSKLER	2006 YILI	2007 YILI	% ARTIŞ	2008 YILI	% ARTIŞ
GARANTİ VE KEFALETLER	76.961	81.064	5	101.863	26
TAAHHÜTLER	77.415	109.159	41	146.313	34
TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR	91.396	159.907	75	203.793	27
TOPLAM	245.772	350.130	42	451.969	29

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>

Grafik 4: Bilanço Dışı Riskler Eylül 2008 Sonu (Milyon YTL)

Bilanço dışı risklerin toplamı 2008 eylül sonu itibariyle 451.969 milyon YTL dir. En büyük riskli aktif kabul edilebilecek kredilerin Eylül 2008 sonu itibari ile 356 milyon YTL olduğu gerçeğinden hareketle, bilanço dışı risklerin kredilerden birbuçuk kat daha risk taşıdığı unutulmamalıdır.

Teminat mektupları ile akreditifler, bozulan global ve yurtiçi ekonomilerde, yolunda gitmeyen piyasa şartlarında, müşteri firmaların taahhütlerini yerine getirememeleri durumunda, bankaların nakden doğan zararların tazmin etmelerine neden olacaktır. Geri ödenemeyen nakit krediden bir farkı yoktur. Dolayısıyla kriz beklentisine girildiğinde, bankacılar nakit kredi teminatı için ne yapmaları gerekirse, teminat mektupları ve akreditifler gibi gayrinakdi krediler içinde aynı tedbirleri almak zorundadırlar.

Bankalarda son yıllarda çok çeşitli türev ürünleri yer almaya başlamıştır. Çeşitli risklerin alım/satımı ülke içindeki bankalar arasında veya uluslararası bankalar piyasasında, rahatça yapılmaktadır. Mesela faiz swapı, yabancı para kur swapı, forward işlemleri gibi... Yani faiz riskleri, yabancı para kur riskleri alınıp satılmakta ve istikrarlı ekonomik şartlarda bu işlemlerden kazananlar olduğu kadar kaybedenler olsa da, kayıplar öldürücü olmaz bir bankayı batacak kadar yaralamaz. Ancak mali ve ekonomik krizlerde, örneğin menkul kıymet faizleri çok keskin iniş ve çıkışlar yaşar. Döviz kurları kriz dönemlerinde çok yükselir. Son 5 yıldır 1.20-1.30 YTL bandında seyreden dolar kurundan, bu yıllarda borçlananlar çok kazançlı çıkmışlardır. Banka fon yöneticileri bankalara çok paralar kazandırmışlardır.

Bankalar kriz beklentisine girilirken, faizlerin yükselmeyeceğine ve döviz kurlarının artmayacağına dair riskler satın alınmamalıdır.

Hele Türkiye gibi gelişmekte olan ve yabancı sermayeye ve döviz girişlerine ihtiyacı olan ve ekonomilerini dış borçla çeviren dış ticaret açığı veren ülkelerde, döviz fiyatlarının az artacağını veya artmayacağını varsaymak ve bunun üstüne işlem yapmak aşırı kumar tutkusundan ve hayalcilikten başka bir şey değildir. Çalıştıkları işletmeler ile kendilerine ve ülkelerine bu tür kişiler çok zarar verirler.

Bir bankanın, kriz öncesi Haziran-2008 ayında kur 1.17 YTL iken yılsonuna kadar kurun 1.30'u aşmayacağını varsayarak, kurun 1.70' e sıçradığı herhangi bir Kasım-2008 gününe forward yapmış olsun; tutar da 1 Milyar dolarlık bir işlem olsun. Bankanın Kasım'ın o kötü gününde realize edeceği kur zararı YTL 400 Milyondur. Bu kadar zarar neden olmasın ki. Paranız % 45 değer kaybetmiş, büyük bir devaluasyon olmuştur. Büyük bir bankanın 1 Milyar değil 3-5 Milyar dolarlık böyle işlemler yaptığını varsayarsak, zararın ne kadar büyük ve yıkıcı olabileceği tahmin edilebilir.

Banka fon yöneticileri ve işlemciler(dealer ve broker'lar) bu tür işlemleri yapacaklardır ve riskler alıp satacaklardır ama Yönetim Kurulunun koyacağı limitler dahilinde. Bu işlemler ve limitler ölçülebilir, kontrol edilebilir olmalıdır ve daima denetim altında tutulmalıdır.

Bilanço dışı risklere dikkat edilmez ve bilançolar incelendiğinde ise gözden kaçır. Amerikan bankalarında başlayan ve dünya ekonomik krizine sebep olan son krizin, dünyanın büyük yatırım ve mevduat bankalarının, ölçülemeyecek-kontrol edilemeyecek büyük tutarlardaki bilanço dışı risklerinden kaynaklandığını unutmayalım.

SONUÇ

Fazla teknik terim ve konulara girmeden kısa ve öz olarak bankaların veya bankacıların kriz dönemlerinde nasıl hareket etmeleri gerektiğini, aktif/pasif yönetiminde kısa ve öz olarak nelere dikkat etmeleri gerektiğini anlatmaya çalıştık.

Özet olarak kriz dönemlerinde aşağıdaki vurgulanan hususlar dikkate alınmalıdır;

- 1) Bankalara olan güven sarsılmamalı ve tam tersine güçlendirilmelidir. Böylece mevduat çıkışı ve paraların yastık altına gitmesine veya yurt dışına çıkışına engel olunmalıdır.
- 2) Ortaklar Bankadan temeddü olarak gelir beklememeli, hatta gerekirse bankaya sermaye olarak nakit para koymalıdır.
- 3) Banka kredileri gözden geçirilmeli, geriye dönüşünü sağlayacak tedbirler artırılmalı ve teminatlar güçlendirilmelidirler.
- 4) Kriz beklentisine girilirken ve sonrasında menkul kıymet alımlarını özen gösterilmelidir. Yukarıda açıklandığı gibi doğru zamanda ve doğru fiyata alım/satımı gerçekleştirilmelidir.
- 5) Bilanço dışı risklere kriz beklenti dönemlerinde ve kriz esnasında daha hassas yaklaşılmalıdır. Tedbirlilik prensibinden vazgeçilmeden gerekli olan riskler alınabilir ama yüksek kâr amacıyla ve kumarcı ruhu ile yüksek bilanço dışı riskler alınmamalıdır.

Genel anlamda bankacıların da kanunen bir zorunluluk olan, basiretli bir tüccar gibi nasıl davranmalarını gerektiğini anlatmaya çalıştık.

Her sektör temsilcileri ve her birey de krize karşı basitten karmaşığa kadar gerekli bilgi, tecrübe ve beceriye sahip olmalı ve ona göre tedbirler almalıdır ve ekonomik yaşamını devam ettirmelidir.Bunu başaranlar krizlerde ayakta kalır, krizden kazançlı çıkar ama başaramayanlar kaybederler ve kaybetmeye mahkumdurlar. Krizlerden önce ekonomik hayatta var olan varlıklar, krizde yok olmazlar. Varlıklar sadece el değİştirirler.

Bilgisizler, dikkatsizler, akılsızlar ve ölçülü hareket etmeyenler kaybetmeye; aksi şekilde davrananlar ise kazanmaya mahkumdurlar.

KAYNAKLAR

<http://www.tbb.org.tr>

BAUHAUS EKOLÜ; TASARIMDA İŞLEVSELLİK VE ESTETİK BİRLEŞİM

BAUHAUS SCHOOL; FUNCTIONALITY IN DESIGN AND AESTHETIC COMPOSITION

Türkan ERDEM ¹

ABSTRACT

Besides being an architectural trend in Germany in the 20th century, bringing together all branches of art, including subjects such as industrial design and city planning, The Bauhaus School was founded by German architect Walter Groupus in Weimer in 1919.Maintaining that art and technique should be two elements that complement one another rather than separate structures, The Bauhaus School suggests that only when an object is designed in the most appropriate manner for the purpose it was made, will aesthetics automatically come to this.Since the concept of designing products for industry was solely dependent on manual labour before the industrial revolution, it made manual production necessary whereas it required mechanical production and a concept of design in terms of goals, tools and methods. While inventions and discoveries make daily life easier by virtue of the manifold effect of the Industrial Revolution, the phenomenon of design also plays a significant role in beautifying life.In this paper, possible contributions of the Bauhaus School to the restructuring of the Faculty of Vocational Education under the title of “Faculty of Art and Design” will be investigated.

Key words: The Bauhaus School, Art, Design

ÖZET

20 yy da Almanya da mimari bir akım olduğu kadar, endüstriyel tasarım ve şehir planlaması gibi konuları da içine alarak, sanatın tüm dallarını bir şemsiye altına toplayan Bauhaus Ekolü, Alman mimar Walter Groupus tarafından 1919’da Weimar ‘da kurulmuştur.Sanat ve tekniğin birbirinden ayrı yapılandırılmasından, çok birbirini tamamlayan iki öge olması gerektiğini öne süren Bauhaus Ekolü, bir nesnenin yalnızca yapıldığı amaca en uygun olarak tasarlandığında, estetiğin de bu objeye kendiliğinden geleceğini savunmaktadır.Endüstri için ürün tasarlama kavramı, endüstri devriminden önce sadece el emeğine dayandığından bir el üretimi, devrimden sonra ise bir makine üretimi, amaç, araç ve yöntemler açısından bir tasarım olgusunu zorunlu kılmıştır. Endüstri Devriminin çok yönlü etkisiyle buluş ve keşifler, günlük yaşamı kolaylaştırırken tasarım olgusu da yaşamın güzelleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.Bu

¹ Doç., Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, turkanerdem@gmail.com

bildiride, Mesleki Eğitim Fakültesinin “Sanat ve Tasarım Fakültesi” şemsiyesi altında yeniden yapılandırma tasarısına, Bauhaus Ekolünün olası katkıları irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Bauhaus Ekolü, sanat, tasarım.

KAYNAKLAR

Küçükerman, Ö. (1996) “Endüstri Tasarımı”, İstanbul: Yem Yayıncılık.

BETONDA ÇİMENTODAN KAYNAKLANABİLECEK KUSURLAR VE DENETİMİN ÖNEMİ

CONCRETE FAULTS ORIGINATED FROM CEMENT AND IMPORTANCE OF CONTROL

İlker USTABAŞ¹

Şakir ERDOĞDU²

ABSTRACT

Cement, the most important material in concrete, is of great importance to the chemical structure of concrete. Its physical, mechanical and chemical properties have an effect on concrete. In order to concrete with required properties, some limits have been put on the standards.

In this study the concrete deterioration caused by cement in Rize was investigated. The cracks caused by the cement, which occurred within one month after concreting, were examined. The compressive strength of samples taken from concrete was also tested.

It is thought that these cracks, found in the concrete, were due to the cement. In spite of the cracks, the compressive strength of some samples was found to be high. In order to prevent these cracks caused by the cement, cement manufacturers must have the produced cement tested despite the cement factory's analyses. Sometimes cement factory's analyses don't confirm the cement, which causes concrete faults.

Key words: Cement, Cracks, Compressive Strength, Setting Time

ÖZET

Çimento, betonda kullanılan en önemli maddedir. Betonun kimyasal yapısı üzerinde de son derece önemlidir. İstenilen şartlarda beton üretmek için çimento ile ilgili standartlarda çimentonun fiziksel, mekanik ve kimyasal özelliklerine sınırlamalar getirilmiştir.

Bu çalışmada Rize ilindeki betonlarda çimentodan kaynaklanabilecek beton bozulmaları araştırılmıştır. Betonlarda, dökümünden sonraki 1 aylık süre içerisinde meydana gelen çatlaklar incelenmiştir. Aynı betonlardan karot numuneler alınarak basınç dayanımları da ölçülmüştür.

İnceleme yapılan betonlarda meydana gelen çatlakların çimentodan kaynaklandığı düşünülmektedir. Betonlarda meydana gelen çatlaklara rağmen bazı betonların basınç dayanımlarının yüksek değerlerde olduğu görülmektedir. Çimento, betonda kullanılmadan önce TS EN 197-1 standardında belirtilen şartları sağlayıp sağlamadığı beton santrali

¹ Yrd.Doç.Dr., Rize Üniversitesi, ilkerustabas@gmail.com

² Prof.Dr., Karadeniz teknik Üniversitesi, shake@ktu.edu.tr.

tarafından da test edilmelidir. Çimento fabrikası tarafından yapılan analizlerin çimentoyu temsil etmemesi durumlarıyla karşılaşılmaktadır. Gerekli analizler yapılmadan kullanılan çimento betonda kusurlara neden olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çimento, Çatlak, Basınç Dayanımı, Priz Süresi

1.GİRİŞ

Betonun basınç dayanımı, betonun istenilen özelliklerde olup olmadığının kontrolünde çok önemli bir parametredir. Ancak günümüzde TS EN 206-1 standardına göre performansa dayalı betonlar için basınç dayanımı tek başına yeterli olmamaktadır. Betonun kıvamı, çimento miktarı, su/çimento oranı, hava miktarı, geçirimsizlik gibi taze ve sertleşmiş beton özellikleri de betonun performansı üzerinde etkili olmaktadır.

Çimento, beton üretiminde en önemli maddedir. Betonun dayanım ve dayanıklılığı üzerinde de oldukça önemlidir. TS EN 197-1 Çimento- Bölüm 1: Genel Çimentolar- Birleşim, Özellikler ve Uygunluk Kriterleri şu an yürürlükte olan ve çimentoların bulundurma gereken özellikleri belirten standarttır. TS EN 197-1 standardı çimentoları;

CEM I: Portland Çimentosu,

CEM II: Portland Kompoze Çimento,

CEM III: Portland Yüksek Fırın Cürüflü Çimento,

CEM IV:Puzolanik Çimento,

CEM V: Kompoze Çimento,

olarak beş ana gruba ayırmıştır. TS EN 197-1 standardı beş ana grup içerisinde 27 çimento tipini kapsamaktadır. Bu standartta üç standart dayanım sınıfı belirlenmiştir. TS EN 196-1 standardına göre belirlenen dayanım sınıfları 32.5, 42.5 ve 52.5'tür. Ayrıca her standart dayanım sınıfı içinde normal erken dayanım (N) ve yüksek erken dayanım (R) olarak iki sınıf belirlenmiştir. Çimentonun ana bileşeni klinker (K) yanında, yüksek fırın cürufu (S), silis dumanı (D), puzolanlar (P,Q), uçucu kül (V,W), pişmiş şist (T) ve kalkerde (L,LL) 27 tip çimento bileşiminde ana bileşen olarak verilmiştir. Çimento birleşimine katılan mineral katkı türüne göre de çimentolar isimlendirilmiştir. Çimento isimlendirilmesinde CEM I 42,5 R en sade şeklidir.

TS EN 196-1 standardına göre basınç dayanımının belirlenmesinde 1350 g standart kum, 450 g çimento ve 225 g su ile karıştırılır. Elde edilen karışım sarsma tablası yardımıyla 4×4×16 cm'lik prizmatik harç numune kabına yerleştirilir. Kalıba yerleştirilmesinden 24 saat sonra kalıptan çıkartılan prizmatik harç numuneler kür havuzlarına konur. 20±1°C'de kirece doygun suda bekletilen üçer adet prizmatik harç numunenin önce 2 ve 28 günlük (32,5N sınıfı için 7 günlük) eğilme dayanımları ölçülür. Eğilme dayanımı ölçümü sırasında kırılarak altı adet olan parçaların uç kısımlarına da basınç deneyi uygulanır. Hesaplanan basınç dayanımlarının ortalaması hesaplanır. Altı adet prizmatik harç numunenin basınç dayanımı ortalamasından hiç bir numunenin basınç dayanımı %10'dan fazla sapma göstermiyorsa elde edilen basınç dayanım ortalaması çimentonun basınç dayanımıdır. Basınç dayanımı ortalamasından bir numunenin basınç dayanımı %10'dan fazla sapma yapıyorsa geriye kalan beş basınç dayanımının ortalaması çimentonun basınç dayanımını gösterir. Şayet iki veya daha fazla numune ortalamadan %10'dan fazla sapma yapıyorsa deney başka bir numunede yeniden yapılması gerekmektedir. Basınç dayanım sınıfı kontrol edilen çimentonun belirtilen basınç dayanım sınıfında olup olmadığı Tablo 1'deki değerlerle TS EN 196-1'e göre uygulanan deney sonucu bulunan değerlerin kıyaslanması ile yapılır.

Priz süresi başlangıcı ve çimento genleşme miktarı çimentoda aranan fiziksel özelliklerdendir. TS EN 197-1’de performansa dayalı beton üretiminde çimento priz başlangıç süresine sınırlama getirilmesine rağmen priz bitiş süresine sınırlama getirilmemiştir. Standart kıvamdaki çimento pastasına belli ağırlık altında standart bir iğnenin batmasına göre belirlenen çimento priz başlangıç ve bitiş süreleri betonun işlenebilirliği açısından önemlidir. Çimento genleşme miktarı sertleşen betonda genleşen ürün oluşumu ile betonda çatlak türü kusurların oluşmaması açısından önemlidir. TS EN 196-3’e göre belirlenen priz başlama süresi ve genleşme miktarlarına ait sınır değerler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çimentonun Mekanik ve Fiziksel Özellikleri İçin Karakteristik Değerler (TS EN 197-1,2002)

Dayanım Sınıfı	Basınç Dayanımı (MPa)		Priz Başlama Süresi	Genleşme (mm)		
	Erken Dayanım	Standart Dayanım				
	2 günlük	7 Günlük			28 Günlük	
32.5 N	-	≥16	≥32.5	≤52.5	≥75	
32.5R	≥10					
42.5N	≥10		≥42.5	≤62.5	≥60	≤10
42.5R	≥20					
52.5N	≥20		≥52.5	-	≥45	
52.5R	≥30					

TS EN 197-1’de çimentonun kimyasal özelliklerine de sınırlamalar getirilmiştir. Bu değerler Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Kimyasal Özellikler İçin Karakteristik Değerler (TS EN 197-1,2002)

Özellik	Standard	Çimento Tipi	Dayanım Sınıfı	Özellikler
Kızdırma Kaybı	TS EN 196-2	CEM I CEM III	Hepsi için	≤ %5.0
Çözülme Kalıntısı	TS EN 196-2	CEM I CEM III	Hepsi için	≤ %5.0
Sülfat Miktarı (SO ₃ olarak)	TS EN 196-2	CEM I/CEM II CEM IV/CEM V CEM III	32.5 N 32.5 R 42.5 N 42.5 R 52.5N/52.5 R	≤ %3.5 ≤ %4.0
Klorür İçeriği	TS EN 196-21	Hepsi için	Hepsi için	≤ %0.10
Puzolanik Özellik	TS EN 196-5	CEM IV	Hepsi için	Deneyi Sağlar
Hidratasyon Isısı	TS EN 196-8 TS EN 196-9	Hepsinde LH tipi için	Hepsi için	270J/g en çok

CEM II/B-T ve CEM III/C tipi çimentoda SO_3 miktarı maksimum %4.5'a kadardır. Bir çimentonun kimyasal analizinde CaO , SiO_2 , Al_2O_3 , Fe_2O_3 , SO_3 , MgO , Na_2O , K_2O , çözünmeyen kalıntı, kızdırma kaybı, serbest CaO ve klorür içeriği analiz edilir. Çimentonun yapısındaki kimyasal bileşikler betonun özelliklerini etkilemektedir. CaO , SiO_2 , Al_2O_3 ve Fe_2O_3 bileşikleri çimentonun su ile reaksiyonu sonucu açığa çıkan ana ürünleri oluşturmaktadır. Hidratasyon sonucu oluşan silikatlar (C_3S , C_2S) ve alüminatlar (C_3A , C_4AF) çimentonun bağlayıcılık kazanma hızı, hidratasyon ısı gibi özelliklerini etkilemektedir. Serbest CaO , MgO ve alkalilerin (Na_2O , K_2O) çimento birleşimindeki oranları belli seviyeden fazla olması durumunda çimento hamuru ve beton özellikleri üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Çimento içerisindeki MgO 'ün su ile reaksiyona girmesiyle açığa ısı çıkmakta aynı zamanda hacim genleşmesi meydana gelmektedir. MgO 'ün su ile reaksiyona girmesi betonun sertleşmesinden sonra olmasından dolayı aşırı miktardaki MgO betonda çatlamalara neden olabilmektedir. Çimento birleşimindeki MgO 'ün %5'ten az olması istenmektedir (Erdoğan,2003).

Beton üretiminde kullanılan agregada reaktif silis bulunması durumunda çimento birleşiminde bulunan Na_2O ve K_2O ile reaksiyona girerek sertleşmiş beton içerisinde alkali silika jelleri oluşmaktadır. Alkali silika reaksiyonu (ASR) adı verilen oluşumlar sonucu betonda çatlaklar oluşmakta ve beton servis göremez hale gelmektedir. Bu yüzden bazı standartlarda çimento içerisindeki alkali oranına sınırlama getirilmiştir. ASTM standartlarına göre $Na_2O+0,66K_2O$ oranının %0,6'dan küçük olması istenmektedir (Erdoğan,2003).

Çimento içerisindeki çözünmeyen kalıntı tespitinde çimento hidroklorik asit içerisinde çözünmektedir. Asit içerisinde çözünmeyen miktar çimento kütlesine oranı şeklinde çözünmeyen kalıntı olarak ifade edilmektedir. Tablo.2'de görüldüğü üzere TS EN 197-1 bu miktarın maksimum %5 sınırı getirmiştir. Çözünmeyen kalıntının çoğunu silis meydana getirmektedir. Çözünmeyen kalıntı oranının yüksek olması döner fırınlarda çimento üretimi sırasında reaksiyonların yeterince oluşmadığını göstermektedir.

Kızdırma kaybı, belli miktardaki çimento belli sıcaklıkta ısıtılmakta ve ısıtma sonucu meydana gelen ağırlık kaybı oranına göre hesaplanmaktadır. Kızdırma kaybı sonucunda meydana gelen kütle kaybının nedeni çimentodaki nemin ve karbondioksitin bünyeden uzaklaşmasıdır. Çimentonun havadan almış olduğu nem zamanla çimentoda ön hidratasyona neden olmaktadır. Ön hidratasyon çimentonun dayanımını azaltmaktadır. Tablo 2'de kızdırma kaybının maksimum %5 olması istenmektedir. Kullanımdan önce uzun süre bekleyen çimentonun kızdırma kaybı değerinde artış olmaktadır.

Çimento içerisindeki klorür miktarı beton içerisindeki toplam klorür miktarı açısından önemlidir. Betona üretimi sırasında çimentodan, agregadan, sudan ve katkı maddelerinden girmesi gereken toplam klorür miktarına TS EN 206-1 sınırlama getirmiştir. Beton basınç dayanımı yüksek çekme dayanımı düşük bir yapı malzemesidir. Betonun çekme dayanımını artırmak için kullanılan donatının korozyonunda klor iyonlarının etkisi önemli olmaktadır. Çimento içerisindeki klorür miktarının betonun klorür miktarını artıracığından çimentodaki klorür miktarına da TS EN 197-1 sınırlama getirmiştir. Çimentodaki klorür içeriğinin $\leq 0,1$ olmalıdır.

Çimentonun priz yapmasını geciktirmek için çimento kütlesinin %3 ile %6'sı oranında çimentoya alçıtaşı ($CaSO_4 \cdot 2H_2O$) katılmaktadır. Çimentoya katılan alçıtaşı priz süresini uzatarak bize betonun işlenebilme olanağını sağlamaktadır. Betona katılan alçıtaşı oranı az olması durumunda beton erken priz almaktadır. Alçıtaşı miktarı yüksek olan betonlar prizini geç almakta ve betonda genleşmelere neden olmaktadır. Çimentonun kimyasal analizinde elde edilen SO_3 miktarının 1,7 ile çarpılması sonucu çimentoya katılan alçıtaşı miktarı hesaplanabilmektedir (Erdoğan,2003). Beton içerisine alçıtaşı ile birlikte fazla miktarda giren sülfat betonun sertleşmesinden sonrada hidratasyon ürünleriyle reaksiyona

girerek ikincil etrenjit oluşumuna neden olabilmektedir. İkincil etrenjit oluşumu beton içerisinde hacim artırıcı ürünlerin oluşmasına neden olarak betonun bozulmasına yol açmaktadır (Ustabaş,Erdoğan,2007).

2.GÖZLEM VE DENEY

Aşağıda inceleme yapılan betonların iki farklı yapıya ve yola aittir. Beton dökümünü yaptıran şahısların şikâyeti üzerine betonlar incelenmiştir.

Şekil 1. Döşeme betonunda çatlak görüntüsü

Şekil 1'deki görüntü döşeme betonundan alınmıştır. Döşeme yüzeyinde farklı mikserden döküldüğü anlaşılan bölgelerde soğuk derz türünden çatlaklara rastlanmıştır. Bu plakaların bazılarında aşırı derecede çatlığa rastlanmıştır. Beton üzerinde ilk inceleme 14. gününde yapılmıştır. Daha sonraki inceleme 28. günde yapılmıştır. 14 gün sonraki incelemede çatlak oluşumunun artmış olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 2. Harç macunu uygulandıktan sonra yine çatlakların gelişmesi

Döşeme betonunun çatlaklarını onarmak amacıyla çatlaklara çimento harcı tatbik edilmiştir. Fakat çimento harcının tatbikinden 10 gün sonra Şekil 2'deki gibi çatlaklar genişlemeye devam etmiştir.

Şekil 3. Şekil 1 ve Şekil 2'deki döşeme betonundan alınan karot görüntüsü

Şekil 3'teki karot görüntüsündeki çatlağın döşeme kalınlığı boyunca devam ettiği görülmektedir. Yukarıdaki döşeme betonundan alınan üç karot numunenin basınç dayanımı 13 MPa bulunmuştur (M.Y.O.K.,2008). Bahsedilen yapıda C 20/25 sınıfı beton olması gerektiği düşünüldüğünde hesaplanan basınç dayanımının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu betondaki çatlak gelişmeleri incelendiğinde betonda ani prize uğradığı tarafımızdan düşünülmektedir.

Şekil 4. Rize ili köy yol kaplama betonu

Şekil 5. Rize ili köy yol kaplama betonu

Şekil 4 ve Şekil 5'teki görüntüler KÖYDES projesi ile kaplama betonu yapılan köy yollarından elde edilmiştir. Bu görüntülerde birbirine paralel çatlaklara beton dökümü yapılan yol boyunca rastlanmıştır. Şekildeki gibi çatlak gelişimi betonun erken priz almasından kaynaklanır. Betonun priz almasını geciktirmek amacıyla çimentoya alçıtaşı katılmaktadır. Betonun işlenebilirliğini sağlamak amacıyla Tablo 2'den de görüldüğü gibi çimentonun priz başlangıç süresinde sınırlama vardır. Şekil 4 ve Şekil 5'te ki betonda kullanılan çimentonun priz başlangıç sürelerinin tespitinden sonra betonda kullanılması düşünülseydi görüntülerdeki sorunlarla karşılaşmayacağı tarafımızdan düşünülmektedir. Şekil 4 ve Şekil 5'teki betonlardan çatlak üzerine gelmeyecek şekilde alınan üç karot numunenin ortalaması 28 MPa bulunmuştur (M.Y.O.K.,2008).

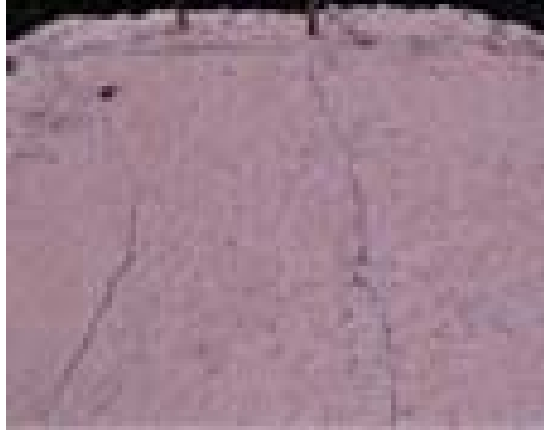
Şekil 6. Rize ili Çayeli ilçesi özel bina döşeme betonu görüntüsü

Şekil 6'daki görüntü özel şahıs bina inşaatı döşeme betonundan alınmıştır. Görüntüde balkon kısmında birbirine paralel çatlak oluşumlarına rastlanmaktadır. Bu binanın betonu 7 günde prizini almıştır. Beton yüzeyinde beyazlama ve açık pembeye dönük renk

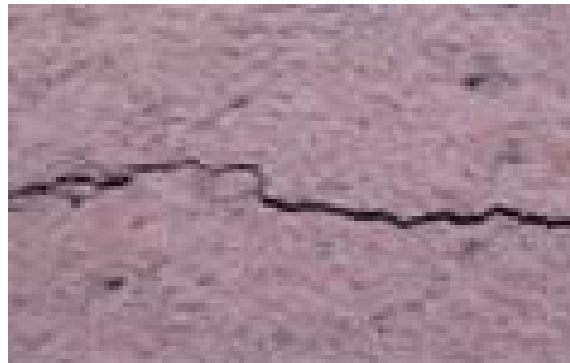
değişimleri tespit edilmiştir. Bu şekildeki renk değişimlerine magnezyum sülfat etkisindeki betonlarda rastlanmaktadır (Ustabaş, Erdoğan, 2007, Ustabaş, Erdoğan, 2008). Betondaki renk değişiminden ve betonun geç priz almasından dolayı kullanılan çimentonun alçıtaşı miktarı ve magnezyum oksit miktarının fazla olabileceğini düşünülmektedir.

Şekil 7. Rize ili Çayeli ilçesi özel bina döşeme betonu görüntüsü

Şekil 8. Rize ili Çayeli ilçesi özel bina döşeme betonu görüntüsü

Şekil 9. Rize ili Çayeli ilçesi özel bina döşeme betonu görüntüsü

Şekil 7 ve Şekil 8 ve Şekil 9'daki görüntüler aynı binadan alınmıştır. Yüzeğe yakın donatının bulunduğu bölgelerde çatlaklara sıkça rastlanmaktadır. Yukarıdaki yapı betondaki otojen oturma çatlaklığının fazlalığı dikkat çekicidir. Çimentodaki fazla alçıtaşı

betonun priz almasını geciktirmekle birlikte genişlen ürün oluşumuyla çatlak türü beton kusurlarının olmasına neden olmaktadır. Şekil 7, Şekil 8 ve Şekil 9'daki aynı döşeme betonundan alınan dört karotun ortalama basınç dayanımı 17 MPa bulunmuştur (M.Y.O.K.,2008).

Şekil 10. Rize ili Çayeli ilçesi özel bina döşeme betonu karotu görüntüsü

Şekil 10'daki karot numunedeki çatlakların sadece betonun iç kısmında olduğu görülmektedir. Genişlen ürün oluşumunun bu tür çatlakların oluşmasına neden olabilmektedir. Şekil 10'daki karotun basınç dayanımı 16 MPa bulunmuştur (M.Y.O.K.,2008). Karottaki çatlaklara rağmen elde edilen değer hedeflenen 20 MPa yaklaşık bir değerdir.

Şekil 11. Rize ili Çayeli ilçesi özel bina döşeme betonu karotu görüntüsü

Şekil 11'deki görüntünün üst kısmından betonda yüzeye su çıktığı anlaşılmaktadır. Bu görüntü dökümü yapılan betonun kıvamı hakkında az da olsa bilgi vermektedir.

Rize ilindeki bazı betonlarda 24 saati geçen sürelerde prizini alması durumlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu durumlardan en fazlası hatalı katkı kullanımından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Hatalı katkı kullanımı sonucu betonun prizini geç alması durumunda kürü uygun yapılan betonlarda yukarıdaki gibi aşırı miktarda çatlak oluşumuna rastlanmamaktadır. Çimento kaynaklı priz sorunlarında ise betonda aşırı miktarda çatlak oluşumuna rastlanmaktadır. Betonun prizinin gecikmesi durumunda taze betona uygulanan kürün aynısının beton prizini alana kadar uygulanması gerekmektedir.

Aşağıdaki Tablo 3'te çimentonun basınç dayanım sınıfının belirlenmesi maksadıyla beton firmasından getirilen çimento numunesinin eğilme dayanımı ve basınç dayanımı görülmektedir. Tablo 3'te analizi yapılan çimentonun CEM II tipi 42,5R erken yüksek dayanım sınıfına ait çimento olduğu tarafımıza beyan edilmiştir. Laboratuvarımızda yapılan deney sonucunda 2 günlük ve 28 günlük dayanımların olması gereken değerlerden düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu dayanıma sahip çimentoyla üretilen betonlarda hedeflenen dayanım sınıfını elde edilemeyecektir. Bu çimentoyla üretilen betonun basınç dayanımında aynı sınıfla aynı beton reçetesiyle üretilen betona göre basınç dayanımında yarı yarıya azalma tespit edildiği tarafımıza bildirilmiştir. Rize ilinde beton dökümü yaptıran firmaların talebi doğrultusunda tarafımızdan alınan beton numunelerin %70'inin olması gereken C20/25 dayanım sınıfını sağlamadığı tespit edilmiştir (Ustabaş,2006).

Çimentonun basınç dayanımının betonun basınç dayanımını etkileyeceğinden betonun dizaynı sırasında çimento dayanım değerinin bilinmesi istenilen sınıf betonu üretmek açısından önemlidir. 42,5 basınç dayanım sınıfına sahip bir çimentonun TS EN 196-1'e göre yapılan basınç dayanımı tespitine göre 42,5 ile 62,5 MPa dayanımı arasında bir değere sahip olması gerekmektedir. Bu değerler arasındaki fark 20 MPa'dır. Beton sınıfı 42,5 olan bir çimentoda basınç dayanımı 45 MPa olan bir çimentoyla yada 55 MPa olan çimentoyla üretilen betonların dayanımlarında da çimentodan kaynaklanan farklılıklar olabilecektir. Bu aşamada beton santrallerinin çimento fabrikasından almış olduğu analiz raporları yanında bu değerlerin doğruluğunu üçüncü bir tarafa kontrol ettirmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Çimento eğilme ve basınç dayanımı (M.Y.O.K.,2008).

Gün	Eğilme Dayanımı (MPa)	Basınç Dayanımı (MPa)
2	2,8	14,0
28	4,5	26,1

3.SONUÇ

Beton dökümünden sonra kontrolü yapılan yukarıdaki inşaatlardaki kusurların çimentodan kaynaklandığı tarafımızdan düşünülmektedir. Çimento beton kimyasını etkileyen en önemli maddedir. Betonda kullanılacak çimentoya gerekli analizlerin yapılması son derece önemlidir. Çimento fabrikalarından alınan çimentoya ait analiz raporları olması durumunda da çimentoya mekanik, fiziksel ve kimyasal deneylerin yapılmasının gerekli olduğu yukarıdaki betonlar incelendiğinde açıkça görülmektedir. Yukarıdaki betonlardan alınan karot numunelerden C20/25 olması hedeflenen betonların basınç dayanımları 13 MPa, 17 MPa ve 28 MPa olarak tespit edilmiştir. Ancak yukarıdaki görüntülerdeki çatlaklar

incelendiğinde çatlakların betonun basınç dayanımından veya yükleme durumlarından kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır. Betonun kusurlu imalatına rağmen betonu talep eden kişiye bu imalatlar kolayca kabul ettirildikleri tarafımızdan tespit edilmiştir. Beton hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan müşteriler piyasadaki ustalar ve mühendisler tarafından kolayca ikna edilebilmektedir. Bir inşaat maliyetinde beton tek etki eden malzeme değildir. Kalıp, demir işçiliği, demir maliyeti, nakliyeler gibi unsurlarında maliyete etkisi vardır. Yanlış bir betonun sökülüp tekrar yapılması durumunda sadece kusurlu dökülen beton maliyeti değil bütün maliyetler tekrar işin içine girmektedir. Bu yüzden hatalı beton imalatında geri dönüş oldukça zordur. Denetimin yeterince sıkı yapılmayan inşaatlarda hatalı beton imalatların fiyatında indirim yapılarak veya beton ücreti alınmayarak kusurlu imalat müşteriye kabul ettirilmektedir. Hatalı imalatı gerçekleştiren beton santrali de çatlak türü kusurların tek kaynağının beton kürü olduğunu belirtmektedir. Yapıdaki beton imalatının döküm, yerleştirme ve kür safhalarındaki aşamalarının da tek tarafın sorumluluğunda olması betondaki yanlışlıkların en aza indirilmesinde faydalı olacaktır. Yanlış yapılan betonarme imalatın görmemezlikten gelinerek kaplama malzemesi ve sıva ile hataların üstünün kapatılması şeklinde düzeltilmeye gidilmesi piyasada rastlanan en yaygın durumdur. Bu durumda en fazla zararı beton hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan müşteriler görmektedirler. 6.12.2006 tarihinde beton gibi malzemeler için çıkarılan G uygunluk sisteminin bir an önce yürürlüğe girmesi beton piyasasında yaşanan eksikliklerin ve haksız rekabetin önüne geçilmesinde faydalı olacağı muhakkaktır.

KAYNAKLAR

- TS EN 197-1, (2002), “Çimento -Genel Çimentolar- Birleşim Özellik ve Uygunluk kriterleri”, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara
- Erdoğan,T.Y,(2003), “Beton”, Metu Pres, Ankara
- Ustabaş, İ., Erdoğan, Ş., (2007), “ Flexural Strength of Mineral Added-Mortar Prisms Kept in Magnesium Sulfate Solution at Different Temperatures”, TÇMB 3rd International Symposium Sustainability in Cement and Concrete, İstanbul, pp.583-593
- Ustabaş, İ., Erdoğan, Ş.,(2008), “ Sodyum ve Magnezyum Sülfata Maruz Mineral Katkılı Betonların Performansı”, Uluslar Arası Hazır Beton Kongresi, İstanbul, pp.23-35
- Ustabaş, İ.,(2006), “Rize’de Beton Gerçeği, I.Rize Sempozyumu”, Rize, pp.295-301, Rize M.Y.O.K.,2008, “ Rize Üniversitesi Meslek Yüksekokulu İnşaat Laboratuvarı Kayıtları”, Rize

BEYPAZARI İPEK BÜRGÜSÜNDEN ÇAĞDAŞ TASARIMLAR

CONTEMPORARY DESIGN FROM BEYPAZARI SILK “BÜRGÜ”

Semiha AYDIN¹

Hatice GÜRSOY²

Didem KALELİ³

ABSTRACT

This work is about fashion design from a traditional textile which is produced in Beypazarı. Beypazarı is located 100 km far from Ankara, capital of Turkey, and has famous historical houses, traditional handicrafts and delicious food. There is a vocational college in there which has two educational programs; Jewellery Design and Fashion Design. Colleges in Turkey, are very important vocational schools in educating technicians. These Schools have an important mission to improve the culture and tradition. This design collection focuses on a specific garment which is produced in Beypazarı, on handlooms. *Silk Bürgü*, is generally weaved in colors like pastel shades of pink, blue and salmon by cellulose silk and fine cotton, on a handloom. There are only 3 people who still weave this garment. The “*Silk Bürgü*” is a scarf like garment (185cm x 115 cm), worn outdoors. In Beypazarı, traditional costumes prevail as popular dresses for special occasions such as engagement and wedding ceremonies and there are only three master artisans remaining today who still produce this inspirational fabric.

This exhibition, presents a collection of design creations inspired by the materials and weaving of the Beypazarı “*Bürgü*”. Bürgü was worn in Wedding parties and religious feast days especially used by young ladies who were new married brides. This garment collection is made of “*Beypazarı silk bürgü*”.

Key words: Fashion, Design, Bürgü, Beypazarı

ÖZET

Meslek Yüksekokulları ülkemizin ihtiyaç duyduğu alanlarda ara eleman yetiştiren yükseköğretim kurumlarıdır. Bu okullar meslek elemanı yetiştirirken, bilim ve sanat alanındaki ilkeler, yenilikler ve gelişmelerden yararlanmanın yanında, bir yandan da buldukları çevrenin kültürel değerlerini öne çıkarmak, geliştirmek gibi bir görev üstlenmektedirler. Bu düşünceden hareketle, bu çalışmada Gazi Üniversitesine bağlı Beypazarı Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu bünyesindeki programlardan biri olan Moda Tasarımı Programı kapsamında yürütülen bir çalışmanın ürünleri ve üretim ilkeleri tanıtılacaktır. Ankara'nın 100 km uzaklıktaki bir ilçesi olan Beypazarı, tarihi evleri, geleneksel el sanatları, yemek kültürü ile son zamanlarda iç turizmin ilgi odaklarından biri olmuştur. Beypazarı geleneksel giyim kuşam kültürünü, nişan, düğün, bayram gibi özel

¹ Prof. Dr, Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, semihay@gazi.edu.tr

² Öğr. Gör, Gazi Üniversitesi, Beypazarı Teknik Bilimler MYO, gursoyh@gazi.edu.tr

³ Öğr. Gör, Gazi Üniversitesi, Beypazarı Teknik Bilimler MYO, didemk@gazi.edu.tr

günlerde daha yoğun olarak yaşamaya devam etmektedir. Çalışmaya konu olan Beypazarı ipek bürgüsü, düğün ve bayram gibi özel günlerde, evlerde kullanılan, kenarları oyalı baş örtüsü yazmanın üzerine sokağa çıkarken örtülen 185 - 115 cm boyutlarında bir örtüdür. İpek bürgü genellikle mavi, pembe, somon renklerde ve pastel tonlarda selüloz ipeği ve pamuk iplikten el tezgahlarında dokunmaktadır. Halen sadece üç usta tarafından dokunmakta olan bu kumaş giysi tasarımları için hem esin kaynağı hem de malzeme olmuştur. Giysilerin modelleri tasarlanırken, tasarım ilke ve yöntemlerinden hareket edilmiş, uygulamanın eğitim programlarına yansıtılmasında yakından – uzağa öğretim ilkesi benimsenmiştir. Böylece Moda Tasarımı programındaki öğrencilerin, evrensel kültür öğeleri yanında yerel kültür öğelerinden de yararlanmaları için örnekler oluşturulmuştur. Bu çalışma, esin ve malzeme kaynağı olarak Beypazarı bürgüsünün, dokuma sürecinden giysi oluşturmaya kadar tasarım evrelerini kapsamakta ve örnek ürünler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Moda, Tasarım, Bürgü, Beypazarı

1- GİRİŞ

Bu çalışmaya konu olan Beypazarı ipek bürgüsü, düğün ve bayram gibi özel günlerde, evlerde kullanılan, kenarları oyalı baş örtüsü yazmanın üzerine sokağa çıkarken örtülen 185 - 115 cm boyutlarında bir örtüdür. İpek bürgü genellikle mavi, pembe, somon renklerde ve pastel tonlarda selüloz ipeği ve pamuk iplikten el tezgahlarında dokunmaktadır. Halen sadece üç usta tarafından dokunmakta olan bu kumaş giysi tasarımları için hem esin kaynağı hem de malzeme olmuştur. Giysilerin modelleri tasarlanırken, tasarım ilke ve yöntemlerinden hareket edilmiş, uygulamanın eğitim programlarına yansıtılmasında yakından – uzağa öğretim ilkesi benimsenmiştir. Böylece Moda Tasarımı programındaki öğrencilerin, evrensel kültür öğeleri yanında yerel kültür öğelerinden de yararlanmaları için örnekler oluşturulmuştur. Bu çalışma, esin ve malzeme kaynağı olarak Beypazarı bürgüsünün, dokuma sürecinden giysi oluşturmaya kadar tasarım evrelerini kapsamakta ve örnek ürünler sunmaktadır.

2.İPEK BÜRGÜ DOKUMANIN TARİHÇESİ

Beypazarı ipek bürgüsü, Beypazarı'nda el tezgahlarında, çözümlü iplikleri pamuk, atkı iplikleri selüloz ipeğinden dokunan ve kendine özgü desen özellikleri olan bir dokumadır. Bu dokumanın önceleri Beypazarı'nın ilk yerleşim yeri olan Derbentcik mahallesinde başladığı ve önceleri iki ayaklı tezgahlarda çözümlü ve atkı iplikleri pamuk iplikten bez ayağı dokumalar olarak dokunmakta iken, 1936- 1937 yılında dört ayaklı tezgahların gelmesiyle desenli dokumalar gündeme geldi. 1948 yıllarında ipekli bürgüler dokunmaya başlandı. Halen bilinen üç usta tarafından el tezgahlarında dokunmakta olan ipek bürgüler, bu gün dekoratif amaçlarla da kullanılmaktadır.

Ali Ramis KAPULLUOĞLU: 80 yaşında, şu anda Beypazarı'nda aktar (yiyecek,içecek,giyecek dışında iğneden ipliğe her şeyin satıldığı dükkan)dükkanı olan ve bu dükkanda halen çalışmakta olup, Beypazarı'nda ilk dokuma tezgahlarının kurulduğu mahallede , DERBENTCİK mahallesinde yaşamış bir dokuma ustasının oğludur.

Derbentcik, merkeze 2 km uzaklıkta, şu anda yerleşim yeri olarak kullanılmayan, Selçuklu döneminden kalma cami ve minare kalıntısıyla dikkati çeken Beypazarı'nın ilk mahallesi ve yerleşim yeridir.

Ramis Bey, kendi cümleleriyle şöyle anlatıyor geçmiş; “Çocukluğumda burada 20-22 hane vardı, her hanede dokuma tezgahı vardı. Pantolonluk kumaşlar ,göyneklik kumaşlar, mintanlık kumaşlar burada dokunurdu, daha sonra Denizli’ den Salih isminde bir bey gelmiş ve ipek bürgü dokumasını öğretmiş . O dönemde Beypazarı, Bursa’ya bağlı. Bursa da Osmanlının başkenti imiş. O dönemde şu anda Beytepe mahallesinin olduğu yerler ormanlıkmiş , zengin bir Bey gelip buraya yerleşmiş ve burada pazar kurmuş. Derbentcikli pazar günleri buraya gelir, ürünlerini satar ve ihtiyaçlarını karşılarlarmış. “Nereye gidiyorsun?, Bey’ in pazarına gidiyorum, Nereden geliyorsun? Bey’ in pazarından geliyorum.” derken ilçenin adı Beypazarı olmuş.Dokumacılıkta gözler çok yıprandığından gözlere iyi geldiği için ciğer yemeleri gerekirmiş ancak dokumacılar pazara gelinceye kadar ciğerler satılıp tükenirmiş. Derbentcikli ciğer alamazmış, durum zamanın padişahına bildirilmiş, padişah ferman çıkarmış ;“Derbentcikli pazara gelinceye kadar ciğer satışı yapılmaya” , böylece Derbentcikli dokumacılar gözleri için gerekli ciğeri alabilir hale gelmişler.Derbentcik, İpek Yolu üzerinde imiş, şehre gelen tacirler buradan geçermiş. Derbentcik mahallesinden çıktıktan sonra şimdiki Kumsüren mahallesindeki Selçuklu kümbeti gümrük memurlarının yeriymiş, memurlar burada tüccarlardan gümrük parası alırlarmış. Daha sonra dokumacılar yavaş yavaş şimdiki Hamam sokağına yerleşmişler, burada terzi İbrahim Afacan hariç hep dokumacılar varmış bir tane de kumaş boyayan boyacı bulunuyormuş.”

Dokumacı, Ekrem Aydoğan 72 yaşında; “ Dedem, Derbentcik mahallesinde oturmuş, orada dokumacılık yapmış, daha sonra Beypazarı’nda babam ve ben devam ettirdik. Şu anda çalışmıyorum. Derbentcik’ te önceleri mintanlık, alacalı denilen dokuma yapılmış (Derbentcik alacası). Bütün giysilerin kumaşları burada dokunmuş. Önce atmalı tezgahta, sonra kamçılı tezgahlarda dokunmuş. Önce pamuk ipliğinden peştamal dokuma olarak dokunurdu bu dokumalar ve başa örtülürdü. Daha sonra ben 7-8 yaşlarında iken floş ipek çıktı. Denizli, Buldan’ dan gelen Salih adındaki bir bey bürgü dokumasını öğretti.

Dokumacı :Emin YILDIRIM ,71 yaşında ; “Çocukluğumda renkli dokuma yapılırdı, tezgahı Bursa’dan babam getirmişti. Desen çözümlü ipliklerinin gücülerden geçmesiyle programlanır, gücü ayaklara bağlanır, gücüye göre sonsuz desen oluşturulabilir .İki ayaklı tezgahlarda desen oluşturulamaz düz dokuma yapılır. 1936-1937 yıllarında desenli ve renkli dokumalar için, dört ayaklı tezgahlar geldikten sonra bürgüler pamuk ipliğinden dokunuyordu, sonra 1948 yıllarında ipek iplikten dokunmaya başlandı.”

Dokumacı, Hayati ERDEMLİ, 71 yaşında; İlkokulu Beypazarı’nda bitirdim, ortaokul ikinci sınıftan ayrıldım, 13 yaşında babamın yanında sanata başladım. Askere gidinceye kadar dokumacılık yaptım. Babam dokumacıydı, dükkanımızda 8 tane tezgah vardı çalışan. Biz kendimiz dokumacıydık, 1952’ lerde onların yanında başladım. Zamanında Beypazarı’nda, aşağı yukarı 40-50 tezgah vardı. Eskiden eskiye hammadde olan ipek, Gemlik Sümerbank fabrikalarından çıkardı. Şimdi orası kapandı, ithal geliyor. Pamuk ipliğini Denizli’den alıyoruz. Bu dokuma modeli, Beypazarı’na has bir model fakat Halep işi derdi babam rahmetlik, Halep’ten gelmiş bu örnek. Biz eskiden sadece gelin bürgüsü olarak dokurduk. Şimdi

bizim hanım yeni şeyler icad etti,” hep bürgülü olmaz, bürgü satılmaz, masa örtüsü yapalım” dedi masa örtüsüne çevirdi.

Mesleğe başladığım yıllar kazanç iyiydi. 8 tezgahta yapılan malın hepsi satılırdı. Hem Beypazar’ında satılırdı hemde Afyon’un Sandıklı kazasına gönderirdik. Sandıklı’da bürgüye verilen isim “fita” idi. Ayaş’a da giderdi ama nadir. Ayaş’da bir kadın vardı, o alır götürürdü köylere. Hediyelik olarakta gelip alanlar olurdu o zamanlar. Çarşı içerisinde bizim dükkanlarımız da vardı, tezgahlarımız da oradaydı, Develik’te Erdemli Hanı.

Dokumacılık, yaparken çok mutlu olduğum zevkli bir sanat, severek yapıyoruz . Umarız yeni nesillere de aktarabiliriz. Yitip gitmez bu sanat.”

3 - TASARIM SÜRECİ

Koleksiyonda el tezgahlarında dokunan ve Beypazarı geleneksel giyim kuşamının önemli parçalarından biri olan ipek bürgü ile birlikte el yapımı malzemelerin kullanılmasına karar verilmiştir. Tasarım sürecinde “ kaybolmaya yüz tutan değerlerimizi modern ve yalın çizgilerle nasıl sentezleyebiliriz; bugünün hareketli ve karmaşık dünyasına, geçmiş en sade ve yalın şekliyle nasıl yansıyabilir düşüncesi; koleksiyon sürecini başlattı.

Tasarlama süreci aşağıda özetle açıklanmıştır:

Konu: Reenkarnasyon

Tema: Zaman geçmişisi silse bile, kalan parmak izleri mutlaka vardır.

Bugünün çağdaş, dinamik ve karmaşık dünyasına, geçmiş, en yalın şekliyle nasıl yansır düşüncesiyle yola çıkılarak tasarlanan “beş parçalık” koleksiyonda; kaybolmaya yüz tutan izler modern ve yalın çizgilerle sentezlendi. Romantik renkler, kumaşlar ve desen öğeleri; pamuklu ipekli dokumalar, el örgüsü dantel ve el yapımı keçe ile harmanlandı.

Sezon: 2007 - 2008 Sonbahar-Kış

Özel günler için tasarlanan koleksiyonda; kombine kullanılan seyyar keçe parçaların çıkarılabilme özelliği sayesinde; giysilerin yaz sezonunda da kullanılabilirliği amaçlandı.

Kumaşlar ve Aksesuarlar: İpek Bürgü dokumasının renkleri, desen çeşitleri araştırıldı, ipek bürgü ile kullanılabilecek diğer doğal kumaş ve materyaller araştırıldı, keçenin uygun olduğuna karar verildi.

Çizgili desende dokunacak bürgüler için; kağıt üzerinde tasarlanan ve renklendirilen parçaların her biri için; dokuma ustasının teknik ve malzemeleri doğrultusunda uygun renkler ve dokuma desenleri seçildi.

Pamuklu düz dokumaları renklendirmek için floş iplikler seçildi.

Bürgü kumaşla kombine kullanılması kararlaştırılan “keçeler” bürgü desenlerindeki renkler göz önüne alınarak boyandı . Boyama işlemi Yüksek sıcaklıkta,çamaşır makinesinde gerçekleştirildi. Bu işlem keçeye farklı bir doku kazandırıldı. Sıcak su ve sabun tekniğiyle keçe düğmeler oluşturuldu.

Dantel kemer için iplik ve renk araştırması yapıldı, örgü modeli belirlendi. Kemer motifleri tığ işi ile elde örüldü.

Renkler: Krem, Mor, Eflatun, Turuncu, Yeşil, Mavi

Model Özellikleri: Ampir Kesimler, Büzgü, Pili, Bol Hacimli Kollar. Seyyar olarak dikilen keçe yelekler giysiyi dört mevsim kullanılabilir yapmaktadır.

4 - ÜRETİM SÜRECİ

Tasarım sürecinde giysinin özellikleri ve malzemeleri belirlenip kumaşları dokunurken modele nihai şekli verilmiştir. Bu çalışma manken üzerinde drapaj çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Giysinin modelinde son değişiklik ve düzeltmeler bu aşamada yapılmıştır. Özellikle kupların yeri, kol genişliği ve uzunluğu, yaka açıklığı, etek genişliği ve uzunluğu, parçalar arasındaki oranlar, yelek kesimlerinin modele uygunluğu, kemer genişliği, düğme sayısı ve büyüklüğü bu aşamada nihai olarak kararlaştırıldı. Modele son şekli verildikten sonra giysilerin kalıbı hazırlandı.

Kalıp Hazırlama Süreci:

38 Beden için temel kalıp hazırlandı.

Drapajla nihai şekli verilen giysilerin kalıpları hazırlandı. Giysilerin prototipi üretildi. Modelin son düzeltmelerini yapmak için prototip giysiler kişi üzerinde denendi.

Kesim Süreci:

Model uygulanmış kalıpların kesim şablonları hazırlandı. Şablonlu kalıplar kumaşlara yerleştirilerek kesimi yapıldı.

Dikim süreci:

Kesimi yapılan parçaların overlok ile kenar temizliği yapıldı. Pili, büzgü, biye, kemer, keçe düğme gibi dikiş ve süsleme özellikleri verildi. Son ütü ile tasarım süreci tamamlandı.

5 – TASARIM ÖRNEKLERİ

KAYNAKLAR

- Aydın, Semiha, Çakar Gülşen, (1993) “Çağdaş Giysi Tasarımında Öge ve Prensipler” 1. Türkiye Hazır Giyim ve Konfeksiyon Kongresi, İstanbul, s.267.
- Aydın, Semiha, Gürsoy, Hatice. (2008) “Beypazarı Mekik Oyaları” Gazi Üniversitesi I. El Sanatları Sempozyumu.24-26 Nisan Ankara.s.15-18

BEZ ÜZERİNE BASMACILIK VE BOYAMACILIK SANATI'NIN MARDİN'DEKİ SON TEMSİLCİSİ: NASRA ŞİMMESHİNDİ

THE LAST PRACTITIONER OF THE ART OF BLOCK-PRINTING-AND HAND PAINTING IN MARDIN: NASRA ŞİMMESHİNDİ

Nihan Semen ERSÖZ UZAR ¹

ABSTRACT

One of the most important pieces of cultural heritage that has accumulated in Anatolia for thousands of years are the hand crafts. The earliest of such crafts belongs to Hittite culture and dates back to 7000 B.C., printing stamps made out of baked clay; for which many samples were found in archeological dig sites in Anatolia (Kaya,1988: 10). It was authenticated that these stamps were used for printing on clothes with herbal paints (İncesoyluer,1987: 27). In western Anatolia, the earliest information dates back to Homer period, 850 B.C.. A printing studio and printers at the site of today's Marmara Island was mentioned in historical texts (Sürün,1980: 1). Examples of painting clothes with brush and block-printing was also observed in Egyptian cultures Abbasids and Fatimis. Most of the print designs printed on hempen cloths in this period are either block-prints and hand-paintings with brush (Kaya,1988: 16). Furthermore, it is also known that block-printing and hand-painting techniques on cotton cloths were used in central Asia and India. Şimmeshindi family of Mardin is well known for their block-printing and painting products for over 200 years (Akyüz,2005: 370). Their works on printed curtains which made of madder and depicting various topics are on display in various churches throughout Mesopotamia. After the passing away of their father İshak, the three children İbrahim, Cemil and Nasra inherited the family art of block-printing and hand-painting. These three siblings continued to practice their art that they inherited from their father for many years, however, after passing away of one of the siblings Cemil in 2000 in Istanbul, and a second one, İbrahim, to relocate to Canada; left Nasra as the only practitioner (Akyüz,2005: 383). Today, despite her age over 85, Nasra is still continues to perform her beloved art in Mardin with a never ending effort. Nasra is currently teaching her art to particularly her grandchildren and other youths from the region in her studio supported by the Southeastern Anatolia Project (GAP). Today, Nasra's works have proliferated out of Anatolia, to Canada, USA, Sweden and Israel and are on display at homes as well as churches. For preservation of the works of Nasra of Mardin who has been practicing since an early age, we believe it is crucial to do archival documentation of her works with printing blocks.

Key words: Cloth hand printing, Cloth hand painting, Nasra Şimmeshindi, Anatolia, Mardin

---

¹ Dr.,Selçuk Üniversitesi , nihansen@selcuk.edu.tr

ÖZET

Anadolu'nun binlerce yıl boyunca ev sahipliği yaptığı benzersiz kültür birikiminin önemli bir bölümünü el sanatları oluşturmaktadır. M.Ö. 7000 yılına tarihlenen ve Hitit Sanatı'na ait bulunan arkeolojik eserler arasında pişmiş kilden yapılmış çok sayıda mühür damgalarına rastlanılmıştır (Kaya,1988: 10). Günümüzde bu kalıplar ile bitkisel boyalar kullanılarak baskı yapıldığı ispatlanmıştır (İncesoyluer,1987: 27). Batı Anadolu'da baskıcılık konusundaki en eski bilgiler ise M.Ö. 850 yıllarında yaşadığı varsayılan Homeros dönemine dayanmaktadır. Bugünkü Marmara Adası'nda "bez basma atölyesi"nden ve "basmacı"lardan söz edildiği bilinmektedir (Sürün,1980: 1). Kumaşı fırça yardımı ile boyama ve kalıp basarak değerlendirme Mısır'da Abbasi ve Fatımiler'de de görülmüştür. Bu dönemlerde desenlendirmesi yapılan keten kumaşlarda bulunan süslemelerin çoğu fırça ile boyama ve kalıp ile baskıdır (Kaya,1988: 16). Ayrıca Orta Asya ve Hindistan'da pamuklu kumaşların üzerine basma ve boyama teknikleri uygulanıldığı da bilinmektedir. Şimmeshindi ailesi Mardin'de 200 yıldan beri basmacılık ve boyamacılık alanlarında verdikleri ürünleri ile tanınmışlardır (Akyüz,2005: 370). Kök boyalar kullanarak yaptıkları değişik konular içeren resimli perdeler ve bez üzerine yaptıkları tabloları Mezopotamya'daki pek çok kiliseyi süslemektedir. Babaları İshak'ın ölümünden sonra Mardin'deki basmacılık ve boyamacılık sanatı çocukları İbrahim, Cemil ve Nasra'ya miras kalmıştır. Bu üç kardeş uzun yıllar babalarından öğrendikleri sanatlarını icra etmeyi sürdürmüşlerdir. 2000 yılında kardeşlerden Cemil'in İstanbul'da vefat etmesi ve İbrahim'in Kanada'ya yerleşmesi nedenleri ile tek icracı olarak Nasra kalmıştır (Akyüz,2005: 383). Nasra günümüzde 85'i aşkın yaşına rağmen bitip tükenmek bilmeyen üstün bir çaba içinde halen gönül verdiği sanatında üretmeyi sürdürmektedir. Nasra GAP Projesi kapsamında desteklenen atölyesinde bazı gençlere ve özellikle torunlarına sanatını öğretmektedir. Nasra'nın eserleri sadece Anadolu'nun değil , Kanada, A.B.D, İsveç ve İsrail gibi pek çok ülkenin de ev ve kiliselerini süslemiştir. Çok küçük yaşlarından beri uygulamakta olduğu kalıplar kullanarak oluşturduğu eserleri ile yöreye gelen turistlerin de oldukça dikkatini çeken Mardin'li Nasra Teyze'nin sanatının yok olmaması için, onun eserlerinin arşivlenerek belgelenmesi kanaatimizce önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Basmacılık, Boyamacılık, Nasra Şimmeshindi , Anadolu, Mardin.

1. GİRİŞ

Yazmacılık sanatına özellikle Anadolu'da halk arasında "basmacılık" denildiği bilinmektedir. Kumaş üzerine ahşap kalıplar kullanılarak ve fırça ile boyanarak hazırlanan yazmacılık sanatı ürünlerimiz tüm dünyada ünlenmiştir. Nasra ve atalarının ahşap kalıpla baskı ve boyama tekniklerini kullanarak bez üzerine hazırladıkları eserlerini Anadolu'da doğup, gelişen yazmacılık sanatının Mardin'deki bir uzantısı olarak nitelendirmemiz mümkündür. Nasra Şimmeshindi, bugün Mardin'de "bez üzeri basmacılık ve boyamacılık sanatını" yaşatan tek temsilcisidir. Ailesinden öğrendiği sanatını büyük bir istek ve üstün bir gayretle seksen yılı aşkın bir süredir uygulayan Nasra Şimmeshindi, ilerleyen yaşına rağmen halen ürün vermeyi sürdürmektedir. Onun ve ailesinin eserleri gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında pek çok ev ve manastırı süslemektedir. Nasra'nın sanatının yaşatılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından, konunun yazılı olarak belgelendirilmesi önem taşımaktadır.

Nasra'nın sanatı, kalem işi yazmacılık olarak adlandırılabilirse de onun ürünlerini gerek teknik gerekse desenlendirmeler bakımından incelediğimizde tam olarak yazmacılık sanatı olarak değerlendiremeyiz. Kalem işi yazmacılıkta kullanılan ve gergef adı verilen ayaklı çerçeveyi Nasra ürünlerini hazırlarken kullanmamaktadır. Gergef yerine çoğu zaman bakır bir tepsi üzerine, kumaş olarak kullandığı ince ve seyrek dokulu olan mermerşahi sererek önceden parşömenlere hazırlamış olduğu desenlerini kurşun kalem ile bez üzerine aktarmaktadır. Yazmacılıkta kullanılan desenler daha çok geometrik motifler, çeşitli bitki ve hayvan figürleri olmasına karşılık Nasra'nın eserlerinde insan figürleri ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Kısaca söylemek gerekirse yazmacılık sanatı ile Nasra'nın sanatı arasında gerek teknik gerekse de desenlendirme olarak belirgin benzerlikler bulunmasına karşılık belirgin farklılıklar da bulunmaktadır. Bu sebeple onun sanatını bizde kendisinin deyimini kullanarak "bez üzeri basmacılık ve boyamacılık" olarak değerlendirerek konu ile ilgilenenlere faydalı olmak amacıyla bu çalışmamızı hazırladık.

2. TARİHÇE

Günümüzde yapılan akademik araştırmaların sonucunda baskı sanatının Anadolu'daki tarihlendirmesini yontma taş ve bronz çağlarına kadar uzandığını savunanlar bulunmaktadır. Bu dönemlere ait arkeolojik buluntular arasındaki bazı seramik kapların üzerinde basit damgalar ve tahta parçaları ile yapılmış desen uygulamaları görmekteyiz (Kaya,1988: 10). M.Ö. 7000 yılına tarihlenen ve Hitit Sanatı'na ait pişmiş kilden hazırlanmış çok sayıda mühür damganın bulunmuştur (Mellaart,2003: 62). Çatal Höyük mühürlerinin çoğuna yassı silindirik veya konik biçim verilmiştir ve üzerlerine sadece Çatal Höyük'e özgü şekiller işlenmiştir. Bazı görüşlere göre Çatal Höyük'te bulunan bu pişmiş kil mühürler kumaş desenlerini basmak için de kullanılmışlardır. Böylece bizde, basmacılık ve boyamacılık sanatının ortaya çıkmasının başlangıcı olarak bu mühürlerin kullanımı kabul edebiliriz. Ayrıca eski Mısır'da bulunan üzerlerinde figür ve sembollerini olan ve damga olarak kullanılan taşlar ile Asur, Yunan ve Roma dönemlerine ait çeşitli bronz ve çömlekçi damgaları da baskı tekniğinin kökenleri hakkında bizleri bilgilendirmektedir. Bunlardan başka Rusya'nın Kuban bölgesinde yapılan araştırmalar sonucu M.Ö. IV. Yüzyıl' a tarihlendirilen bir savaşçı mezarında bulunan resimli tabut örtüsünü doğrudan doğruya bez üzerine basmacılık ve boyamacılık sanatının ilk ürünlerinden biri olarak kabul etmemiz mümkündür (Kaya,1988: 11). Bu tabut örtüsünü bez üzerine basmacılık ve boyamacılık sanatının bilinen ilk başlangıcı kabul ettiğimizde Nasra'nın sanatına yaklaşık olarak 2500 yıllık bir geçmiş kazandırmış olmaktadır.

Ayrıca oyularak hazırlanan tahta kalıplarla ilk resim basma tekniği M.S.III. Yüzyıl'da Çin'de ipekli kumaşlar üzerine basılmak suretiyle ortaya çıkmıştır. XII. Yüzyıl'da tahta kalıplarla resim yapma ve baskı ile çoğaltma tekniğinin Çin'de daha geniş bir alana yayılabildiğini buradan sonra Japonya'da da benimsenerek devam ettiğini görmekteyiz. Tahta kalıpla kumaş baskı, XII. ve XIII. Yüzyıl'lar arasında Avrupa'da özellikle Almanya'da geliştiğini ve tahta kalıpla kumaş baskı tekniğinin Almanya'da "Zeugdruck" ismini aldığı bilinmektedir. Avrupa'da tahta kalıpla kumaş baskı tekniğinin ilk gelişimi XI. ile XII. Yüzyıl'lar arasında ticaret yolu olan Ren nehrinin kuzey ve güney bölgelerinde başlamıştır. Bu tarihler arasında manastırların çoğalması ve Hıristiyanlaşmanın artışı, tahta kalıpla kumaş baskı tekniğinin de yükselmesini sağlamıştır. Çünkü manastırların iç süslemelerinde tahta kalıpla basılmış kumaşlar kullanılmıştır (Kaya,1988: 22). Yine Avrupa'da ortaçağın sonlarında tahta resim kalıpları ile kutsal kitap resimlemelerinin de yapıldığını bildiğimiz bu tahta baskı resimler Nasra'nın manastırlar için hazırladığı

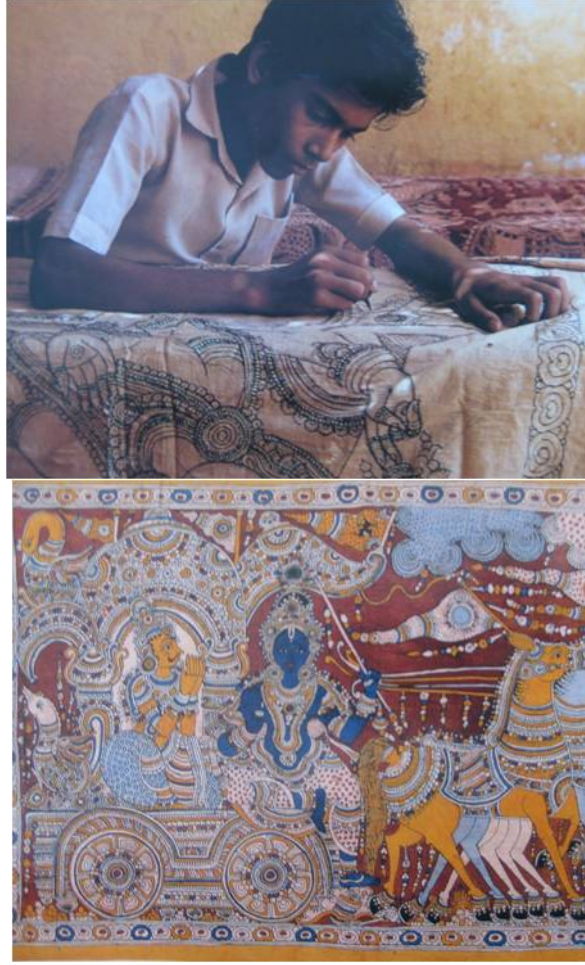
perdelere benzemektedirler. Matbaanın bulunmasından önce Rönesans döneminde Avrupa’da kitap sayfalarının olduğu gibi tahta bloklara oyularak hazırlanmış kalıplar ile oluşturulduğu görülmektedir. Matbaanın 1440 yılında bulunmasıyla birlikte tahta kalıplar sadece resim baskılar için kullanılmaya devam etmiştir. Kutsal resimleri çizen ve boyayan resim ustaları boyamak yerine resmi veren çizimi kalıptan basarak daha kolay üretme ve çoğaltma yoluna gitmişlerdir. Böylece özgün baskı resimlerin gelişme yolu da açılmış olmuştur. Resmin yaygınlaşmaya başlaması için geniş halk tabakalarına hitap etmeye çalışan sanatçı ve ustalar baskı resim tekniklerini kullanmaya devam etmişlerdir. Avrupa’da tahta ve bakır baskı resimleri sanatsal zirveye ulaştıranlar E.S. Martin Schongauer ve Albrecht Dürer olmuştur (www.sanalmuze.org). XVI. Yüzyıl başlarında Lucas Granach ve Albrecht Dürer’in tahtadan oyarak hazırladıkları kalıpları kullandıkları ve bu baskı tekniği ile çoğalttıkları dinsel konulu resimlerin geniş bir alanda alıcı bulması sonucu yaygınlaşmayı başarmıştır. XVII. Yüzyılda tahta kalıpla hazırlanan kumaşların kullanımının tekrar çoğaldığı görülmektedir. Bu dönemde Avrupa’da daha düşük gelir seviyesinde olan din adamları ve derebeylerinin kıyafetleri ile fakir kiliselerin duvar süslemelerinde pahalı dokumalar yerine, maliyeti daha ucuz olan baskı kumaşlar kullanılmıştır. Orta sınıfın zenginleşmesi ile dokuma atölyeleri kadife ve ipekli kumaş üretmeye ağırlık verince tahta kalıp baskı ile hazırlanan kumaşların kullanımı yine azalmıştır. Avrupa’daki bu gelişmelere paralel olarak Anadolu, Mezopotamya, İran, Hindistan gibi Asya’nın çeşitli bölgelerinde tahta kalıplarla kumaş baskısı ürünler hazırlanıldığı bilinmektedir. Hazar Denizi kenarında yaşayan halkların bez üzerine bitkisel boyalar kullanarak ve tahta kalıplarla baskı yaparak elde ettikleri kumaşları giysilerinde, evlerinde ve günlük hayatlarında kullandıklarını ünlü Yunan tarihçisi Herodot’un (M.Ö. 484 – 425) kitabında bahsetmesinden anlamaktayız. Günümüzde hala Hazar denizi dolaylarında yaşayan ulusların tahta kalıplarla baskı yaparak oluşturdukları kumaşları kullandıklarını görmekteyiz, üstelik bu sanatlarına halen “basma” ismini vermektedirler (Resim 1), (Harvey, 2002: 119).

Resim 1: Özbekistan “basma” hazırlanışı (Harvey,2002)

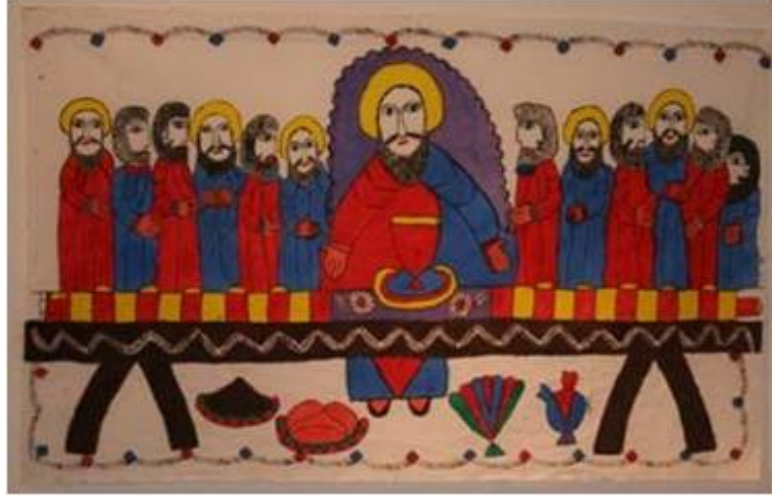
Yine Asya’da Hindistan’da halen devam eden ismine “Kalam-kari” dedikleri teknik; uygulama açısından bizim “Kalem işi” yazmalarımızla benzer özellikler göstermektedir

(Gillow-Barnard, 1996:138),(Resim 2). Kalam-kari denilen Hint yazmaları genellikle içerdiği dini konuları bakımından da Nasra'nın çalışmalarını andırmaktadır (Resim 3).

Resim 2.3 : “Kalam-kari” denilen Hint Yazmalarının hazırlanışı ve bir örnek
(Gillow-Barnard,1996)

Baskı resimlerin sanat ve özgünlükleri üzerinde her zaman tartışılabilmekte olmasına rağmen ünlü özgün baskı resim üstadımız ve hocamız Prof. Mustafa Aslıer “özgün baskı eser yaratmak yalnız tekniğe bağlı bir olay değildir” demektedir. Onun bu söyleminden de anlaşıldığı üzere sadece tekniği öğrenip uygulayan herkes sanatçı veya usta olamaz. Günümüzde artık bir baskı resim ürününün, sanat eseri sayılamayacağını savunan kalmadığı gibi sanat ve zanaat ayrımı da tamamen ortadan kalkmış durumdadır (Kaya-Aslıer, 1989:124). Zaten adına ne denilirse denilsin tahta kalıplarla kumaş üzerine baskı tekniğini uygulayan usta veya sanatçı eserlerini oluşturabilmek için birer birer çizip boyamak ve teker teker basmak suretiyle çok zor ve zahmetli bir çalışma sonucu eserlerini üretmektedirler.

Resim 4: Nasra'nın en çok sipariş aldığı , Son Akşam Yemeği Sahnesi'ni resmettiği bir çalışması (www.karsi.com)

Kalemişi yazmacılık sanatının ustası, bir ressam gibi çalışarak eline fırçayı alıp boyayarak eserlerini üretmiştir; ayrıca ahşap kalıplar kullanılarak hazırlanan yazmaları üreten ustalarında adeta bir özgün baskı resim sanatçısı gibi çalıştıklarını söylemek çok da yanlış sayılmaz. Ancak bir özgün baskı resim sanatçısı hem kalıbını, hem de baskısını kendi ürettiğinden el sanatlarındaki yazmacı ustaları ve kalıpcı ustalarının çoğu zaman ayrı ayrı meslek gruplarına mensup olduklarını gördüğümüzden; bu ustalarımızı baskı resim sanatçılarından ayırmak en doğrusu olacaktır. Nasra'da bir ressam gibi, bir özgün baskı resim sanatçısı gibi ince ince, uzun uğraşlar sonucunda ürünlerini ortaya çıkaran Anadolu'nun sahip olduğu, sayıları gittikçe azalan el sanatları ustalarından biridir (Resim 4). Tüm el sanatı dallarında olduğu gibi Nasra'da mesleğini ustasından öğrenmiştir. Mesleğini öğrendiği ailesindeki bez üzerine basmacılık ve boyamacılık yapan her üyesi gibi Nasra'da tamamen usta-çırak ilişkisi sayesinde sanatını öğrenmiş ve uygulamalarını sürdürerek günümüze kadar getirmeyi başarmıştır.

2.1 Nasra Şimmeshindi ve Ailesinin Özgeçmişi

Şimmeshindi ailesi Mardin'de 200 yıldır bez üzerine basmacılık ve boyamacılık sanatı alanındaki başarılı çalışmaları ile bilinmektedirler (Akyüz,2005: 370). XIX. Yüzyıl ortaların'da Mardin'de Mihayel Ahicen, Şimmeshindi ailesinden Nisro isminde bir kızla evlenmiştir. Bu çiftin İskender, Abdullahad, İshak, Yakup ve İbrahim isimlerini verdikleri beş erkek çocukları ile Sode ve Mecide isimlerini verdikleri iki kız çocukları olmuştur. Bu ailenin beş erkek çocuğu da dayıları ve ustaları olan Şimmas Hindi'nin yanında oldukça uzun bir süre çırak olarak çalışarak onun sanatını öğrenmişlerdir. Geleneksel el sanatlarının hepsinde olduğu gibi Şimmeshindi ailesi de usta-çırak ilişkisi sayesinde sanatları için uygulama alanı bulmuş ve işlerini başarı ile devam ettirebilmişlerdir. Bu beş kardeş belirli bir süre sonra dayılarının ismi olan "Şimmeshindi" lakabı ile çağrılmaya başlanmışlardır. Aslında bu beş kardeş Ahicen ailesinin üyeleri olmasına karşılık meslekleri sebebiyle Şimmeshindi olarak anılmışlardır. Kardeşlerden İskender, İshak ve İbrahim basmacılık ve boyamacılık dışında ahşap üzerine kendi ürettikleri kök boyalar ile resim uygulamaları da yapmaya başlamıştır. Ailenin ürettiği çeşitli konuları içeren değişik perdeleri ve tabloları sadece Mardin'deki ev ve manastırları süslemekle kalmamış, Mezopotamya'daki pek çok

manastırı ve evi de süslemiştir. Antakya Süryani Kilisesi'nin patriklerinin portrelerini de hazırlayan İskender'in bu tabloları günümüzde halen Mardin'de bulunan Deyrulzafaran Manastırı'nın misafir salonlarında sergilenmektedir. Nasra'nın babası İshak'ın da eserlerinde çok başarılı olduğunu söylememiz gerekir. İshak usta sadece basmacılık ve boyamacılık yapmakla kalmamış aynı zamanda ahşaptan heykellerde yapmış ve pek çok tahta kalıplar da hazırlamıştır. Onun eserlerinde daha çok dini sahneleri, özellikle İsa ve Meryem Ana ile ilgili konuları resmettiğini görmekteyiz. İshak, büyük bir sevgi ve gayretle mesleğini yapmayı hayatının sonuna kadar sürdürmüştür; son yaptığı eseri Midyat'taki Mor Ahısnoyo Kilisesi'nin kapı perdesidir. Ayrıca 1938 yılın'da yünden yaptığı bir Atatürk portresi İzmir Fuarı'nda sergilenmiş ve göstermiş olduğu başarıdan dolayı Atatürk tarafından ödüllendirilmiştir (Gabriel, 2005: 373). İshak 78 yaşında vefat ettikten sonra sanatını çocukları İbrahim, Cemil ve Nasra'ya miras bırakmıştır. İshak'ın çocuklarından Cemil 2000 yılında İstanbul'da vefatına kadar bu alanda pek çok başarılı ürünler vermiştir. İbrahim ise bugün Kanada'da yaşamakta ve ilerleyen yaşından ötürü artık mesleğini sürdürmemektedir. Günümüzde Mardin'de bez üzerine basmacılık ve boyamacılık sanatını halen devam ettiren tek usta olarak sadece Nasra kalmıştır. Nasra'da 85 yaşın üstünde olmasına rağmen tıpkı babası gibi sonsuz bir sevgi ile mesleğini sürdürmeye devam etmektedir. Verdiği sayısız eserleri ile bir tek Türkiye'de değil yurt dışında da popüler olan Nasra eserleri ile çeşitli sergilere de katılmaktadır. Son olarak İstanbul Karşı Sanat Galerisinde açılan “İki Cihan Âresinde – Taşıyıcı” isimli karma sergiye Nasra'da eserleri ile katılmıştır. Bu sergi, Eylül 2007 tarihinde İstanbul Kültür Başkenti Projesi, 10. İstanbul Bienali içine dahil edilmiştir (www.karsi.com),(Resim5,6).

Resim 5.6: “İki Cihan Âresinde” – “Taşıyıcı” İsimli Karma Sergiden,
Nasra Şimmeshindi'nin çalışmaları (www.karsi.com)

Nasra'nın perdeleri, masa örtüleri, yatak odası takımları, yorgan örtüleri, kırlentleri, bohçaları vb. her bir ürünü ayrı bir sanat eseri görünümde olup bütün eserleri adeta birer resim izlenimi uyandırmaktadır (Resim 7,8,9,10,11).

Resim 7.8.9 : Nasra'nın perde çalışmaları (Emine Kalkan)

İsveç, Kanada, Amerika, İsrail ve Almanya gibi pek çok ülkenin manastırlarını süslemekte olan Mardin'li Nasra teyzenin eserleri; bu manastırlarda özellikle perde olarak kullanılmaktadır. Perdeleri için seçtiği konular genelde İncil'den sahneler olmaktadır. Nasra'dan en çok istenen, son yirmi yıldır en çok sipariş aldığı işlerin başında üzerinde "İsa'nın Son Akşam Yemeği" sahnesinin resimlendiği perdeler gelmektedir. Nasra, bütün bu eserlerinin altına "Miskiye Nasra Şimmeshindi" imzasını da atmayı hiçbir zaman ihmal etmemektedir (www.aksam.com.tr). Mardin'deki Deyrulzafaran Manastırının adeta her yeri Nasra Şimmeshindi ve babasının eserleriyle doldurulmuştur. Nasra'nın eserleri bu manastırları görmeye gelen her yeni ziyaretçiyi etkilemektedir.

Resim 10.11 : Nasra'nın hazırladığı örtülerden örnekler (Emine Kalkan)

Nasra, sanatının kaybolmaması için GAP Projesi kapsamında devletimiz tarafından da desteklenmiştir. Nasra'nın başkanlığında bir atölyede özellikle torunlarına ve bazı gençlere sanatını öğretmesi istense de Nasra, sanatının aile içinde kalmasını istediğinden bu atölye kısa bir süre sonra kapanmıştır. Nasra'nın kendi söylediklerinden anladığımıza göre

çocuklarından hiçbiri onun sanatını sürdürmek istememiş ve Nasra'nın sanatını meslek edinmemişlerdir (Resim 12,13). Şimdilerde Mardin'de bulunan kendi evindeki mütavazi atölyesinde sadece torunlarına sanatını öğretmeyi sürdürmektedir. Torunlarından Riva'nın bu sanata meraklı olduğunu fakat onun da bu sanatı meslek edinmediğine söyleyen Nasra kendisinden sonra sanatının da yok olacağını düşünerek üzülmemektedir.

Resim 12.13 : Nasra Şimmeshindi (Emine Kalkan)

Resim14.15 : Nasra baskı yaparken (Emine Kalkan)

3. TEKNİK ÖZELLİKLER

Kumaş olarak patiska ve mermerşahi kullanan Nasra kimi zaman büyük bakır bir tepsinin arkasını kullanarak, kimi zaman da düz bir zemine sererek daha önceden kağıda çizdiği desenlerini kumaşa geçirerek çalışmalarına başlamaktadır. Daha sonra fırçasını eline alıp desenin tüm konturlarını çizdikten sonra babasından kalan ahşap kalıplar ile baskı yaparak çalışmasını sürdüren Nasra, baskıda net olmayan yerleri fırçası ile birer birer rötuşlamaktadır. Yine fırçası yardımıyla kumaşa çizdiği desenlerini büyük bir itina ve sevgi ile teker teker boyayarak devam etmektedir (Resim 14,15,16,17,18). Eskiden babasından hazırlamayı öğrendiği kök boyalarla çalışan Nasra, son yıllarda boyalarını satın

almaktadır. Boyalarını satın alması eserlerinde doğal boyaların sağladığı solmaz renkleri kısmen yitirmelerine sebep olmuştur. Nasra ilerleyen yaşına rağmen bitmek bilmeyen bir azimle çalışmalarını sürdürerek büyük boydaki ürünlerini hazırlarken bazen aylarca uğraş vermeye devam etmektedir.

Resim16.17.18: Nasra'nın kullandığı ahşap kalıplardan örnekler (Emine Kalkan)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Anadolu'nun her yerinde karşımıza çıkan el sanatı ürünleri, ait olduğu alanlardaki ustaların sanatlarına olan gönül bağları neticesinde oluşmaktadır. El sanatlarımızın ve el sanatı ürünlerinin çoğu zaman pazar sorunu yaşamaması, ustalarına yeterli kazanç sağlayamamaları sonucu birer birer yok olma aşamasına geldikleri görülmektedir. Bu sebeple Anadolu'da üretilen el sanatı ürünlerinin ve ustalarının araştırılarak, çalışmaları ile literatüre kazandırılmaları önem taşımaktadır. Aldığı siparişleri doğrultusunda desen olarak çoğunlukla dini sahneleri resimleyen Nasra bundan başka eserlerinde güvercinler, atlar, çeşitli melek figürleri kullanmaktadır. Nasra'nın kullandığı babasının özenle hazırladığı tahta kalıplarda çeşitli geometrik ve bitkisel bezemeler ile bazı hayvan motifleri de yer almaktadır. Nasra Şimmeshindi de Anadolu'da ürün vermeye devam eden diğer bütün el sanatları ustalarımız gibi en büyük mutluluğunun eserlerinin kullanıldığını görmek olduğunu söylemektedir. Ölene kadar çalışmalarına devam etmeyi amaçlayan Nasra, "bez üzerine basmacılık ve boyamacılık sanatının" Mardin'deki son temsilci olarak ürünlerinin kullanıldığını gördükçe keyiflenmektedir (Resim 19). Bu bildiride Anadolu'nun benzersiz zengin kültürünün bir parçası olan Nasra ve eserleri tanıtılarak, belgelenmek istenmiştir. Nasra'nın eserlerinin kataloglanıp arşivlenmesi özellikle Mardin için faydalı olacaktır.

Resim 19: Nasra desenlendirme yaparken (Emine Kalkan)

KAYNAKLAR

- Akyüz, H.G. (2005), “Tüm Yönleriyle Süryaniler”, İstanbul: Anadolu Ofset.
- Gillow, J., Barnard, N., (1996), “Traditional Indian Textiles”, London: Thames and Hudson.
- Harvey, J. (2002), “Traditional Textiles of Central Asia”, London: Thames and Hudson.
- İncesoyluer, C. (2002), “Yazmacılık”, Mavi Sanat Dergisi, Haziran, 27.
- Kaya, R. (1988), “Türk Yazmacılık Sanatı”, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mellaart, J.(2003), “Catal Höyük / Anadolu’da Bir Neolitik Kent”, İstanbul: YKY.
- Özsezgin, K., Aslıer, M., (1989), “Başlangıcından Bugüne Kadar Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi” (4), İstanbul: Tıglat Sanat Galerisi Yayınları.
- Sürün, A. (1980), “İzmir’in Baskılı Çemberleri”, Türkiyemiz, Sayı: 32, 1-7.
<http://www.karsi.com>
<http://www.sanalmuze.org/paneller/tartisma/bro.htm>
<http://www.akşam.com>

BİLİŞİM SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN BİLGİSAYAR TEKNOLOJİSİ VE PROGRAMLAMA ÖĞRENCİLERİNE BAKIŞ AÇISI : HACETTEPE MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

**A VIEW POINT OF FIRMS TO COMPUTER TECHNOLOGY AND
PROGRAMMINGS STUDENTS IN COMPUTER RELATED BUSSINESS:
HACETTEPE HIGHER SCHOOL OF VOCATIONAL EDUCATION**

Murat KADEMLİ¹

ABSTRACT

This study is connected to 103 firms in computer related bussiness sector which have Hacettepe Higher School of Vocational Education Computer Technology and Programming students as interns between 2005 and 2008. 72 of 103 firms have joined this questionnaire. The state institution have been kept out of this investigation. The questionnaire has 20 questions and has been sent by e-mail to these firms .There are some questions about recognition of firms and role in bussiness sector. Such as, “ bussniess area “ , “ numbers of staff ”, “ numbers of technical staff ”. Some questions, Such as, “ method for acception as interns ” , “ difference between vocational secondary school students and higher vocational education students” , “ sufficiency of their proffesionals” and “ thinking about hiring interns as technician permanantly in the future ” are about interns who studing in computer technology and programming department.

As a results, 88 % of firms that have joined the questionnaire employ workers less than 20, 67 % of firms prefer vocational secondary school students as interns to higher vocational education students. Also, 68 % of firms make an interview before accepting the students as interns , 79 % of firms think that students’ sufficiency is not enough for bussiness sector and 42 % of them think that higher vocational education is utterly useless. Only 11 % of firms think about hiring interns a technician permanantly in the future. These results can be used for finding problems about higher vocational education and the necessities for better education.

Key words: Vocational School, Questionnaire, Computer

---

¹ Öğretim Görevlisi., Hacettepe Üniversitesi, kademli@hacettepe.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, Hacettepe Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama öğrencilerinin 2005-2008 yılları arasında staj yaptıkları Bilişim sektöründe faaliyet gösteren 103 firma ile görüşülmüştür. Firmalara e-posta ile gönderilen ve 20 adet sorudan oluşan anketi cevaplamaları istenmiş, bunun sonucunda 72 firmanın katılımı sağlanmıştır. Kamu kurum ve kuruluşları kapsam dışı tutulmuştur. Firmalara yöneltilen sorular arasında, faaliyet gösterdikleri çalışma alanları, personel sayısı, teknik personel sayısı gibi firmaların, sektördeki yerlerini tespit etme amaçlı soruların yanında, yüksekokul öğrencilerini stajyer olarak kabul ederken izledikleri yöntemler, meslek liselerinden gelen öğrenciler ile yüksekokul öğrencileri arasındaki farklar, stajyer öğrencilerin mesleki yeterlilikleri, imkan olması halinde daimi olarak işe almayı düşünüp, düşünmedikleri ile ilgili sorular yer almaktadır.

Çalışma sonucunda, ankete katılan firmaların % 88 'i 20 den az çalışana sahip orta ve küçük çaplı işletme olduğu, % 67'sinin yüksekokul öğrencisi yerine meslek lisesi öğrencisini stajyer olarak tercih ettiğini, % 68'nin staj alımlarını mülakat ile yaptığı, % 79 'nun öğrencileri uygulama konusunda yetersiz bulunduğu, % 42'sinin yüksekokul eğitiminin öğrenciye herhangi bir katkıda bulunmadığını ve sadece % 11'inin imkan olması durumunda stajyerleri daimi kadroya almayı düşünebileceği gibi mesleki teknik eğitimin sorunlarına ve geliştirilmesi için yapılması gerekenlere ışık tutacak bulgular elde edilmiştir.

Anahtar kelime : Mesleki Eğitim, Anket, Bilgisayar

1. GİRİŞ

Günümüzde bilişim, çağdaş yaşamın her alanında kendine yer edinmiş durumdadır. İnternetin yoğun kullanımı bu gelişmeyi güçlendirmiştir. Bilgisayarların dünya çapında ağlarla birbirine bağlanması firmaların iletişimde, lojistikte, medyada, ev yaşamında ve birçok başka alanda devrim niteliğinde değişimler yaratmıştır. Ülkemizde son yıllarda, bilişim sektöründe internet alt yapılarının güçlenmesi ve yaygınlaşması ile büyük bir atılım başlamış ve her geçen gün büyüyen ve önemini artıran bir sektör halini almıştır.

Bu gelişme doğal olarak bilişim sektöründe çalışacak kalifiye teknik personel ihtiyacını önemli ölçüde artması sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, üniversitelerde bilgisayar mühendisliği, bilişim mühendisliği, bilişim yönetimi v.b. çok sayıda yeni program açılmış, mevcut programlar ise kontenjan artırımına gitmiştir.

Bu çalışmada, bilişim sektöründe kalifiye teknere duyulan ihtiyacı karşılamak amacıyla teknere yetiştiren Hacettepe Üniversitesi Hacettepe Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama programında 2005 – 2008 yılları arasında eğitim alan öğrencilerin staj yaptıkları firmalardaki oluşturdukları izlenimlerin araştırılarak, mevcut eksikliklerin ve sorunların belirlenmesi ve ileriki dönemlerde aranacak çözüm yollarına ışık tutması amaçlanmaktadır.

2. YÖNTEM

Hacettepe Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama öğrencilerinin 2005-2008 yılları arasında staj yaptıkları Bilişim sektöründe faaliyet gösteren 103 firmanın yetkilileri ile görüşülmüştür. Bahsi geçen 103 firmada staj yapan Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama öğrencilerinin toplam sayısı 186'dır. Bu öğrencilerden 62 tanesi 60 iş günü diğer 124 tanesi 30 iş günü staj yapmak için başvurmuş bu öğrencilerden 174 tanesi stajını başarıyla tamamlamıştır. 9 tanesi staj yaptıkları firmayı değiştirmiş, 3 tanesi ise başarısız sayılmıştır. Firmalara e-posta ile gönderilen ve 20 adet sorudan oluşan anketi cevaplamaları istenmiş, bunun sonucunda 72 firmanın katılımı sağlanmıştır. Ankete katılan firmaların tamamı Ankara'da bulunmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları kapsam dışı tutulmuştur. Çalışmaya konu olan anket Ek 1' de verilmektedir.

Anket kapsamında, firmalara faaliyet gösterdikleri çalışma alanları, personel sayısı, teknik personel sayısı gibi firmaların, sektördeki yerlerini tespit etme amaçlı soruların yanında, yüksekokul öğrencilerini stajer olarak kabul ederken izledikleri yöntemler, meslek liselerinden gelen öğrenciler ile yüksekokul öğrencileri arasındaki farkları ortaya koymak amaçlı sorular, stajer öğrencilerin teorik bilgileri ve uygulama yetenekleri, iletişim yetenekleri, imkan olması halinde daimi olarak işe almayı düşünüp, düşünmedikleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

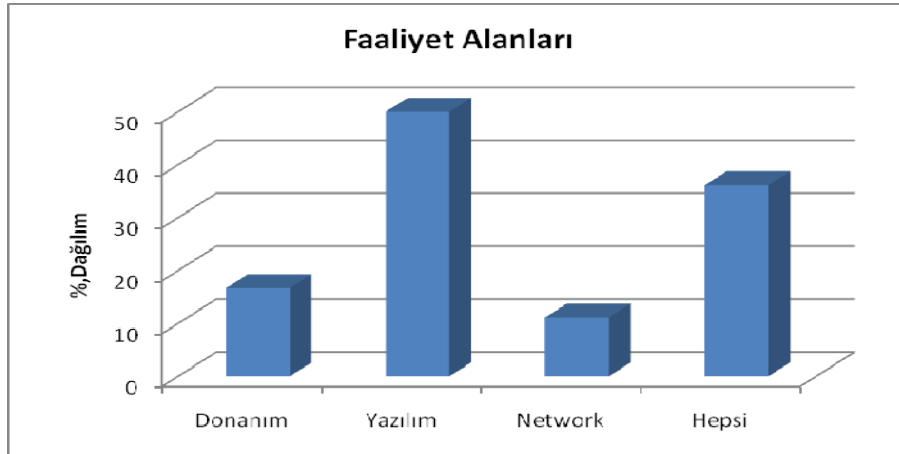
Firmalardan gelen anket sonuçlarının değerlendirme aşamasında, öğrencilerimizin staj yaptığı süre zarfında, yüksekokul tarafından düzenlenen staj karnelerinde yer alan teorik bilgi, uygulama yetenekleri, iletişim yeterliliklerinin sorgulandığı ve firmalar tarafından değerlendirilen staj karneleri ile anket sonuçları karşılaştırılmıştır. Staj karnesinde istenilen değerlendirmeler Ek 2' de verilmektedir.

Anket ve karnelerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler grafikler yardımıyla yorumlanmıştır.

3. BULGULAR ve DEĞERLENDİRMELER

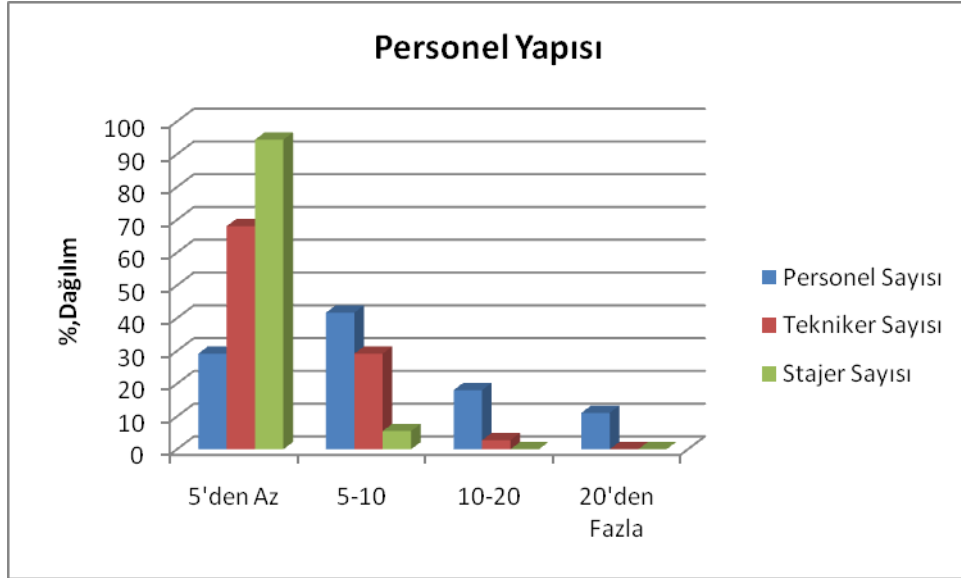
3.1. Firmaların Sektördeki Yeri

Ankete katılan firmaların gösterdikleri faaliyet alanlarına göre dağılımı şekil 1'de verilmektedir.

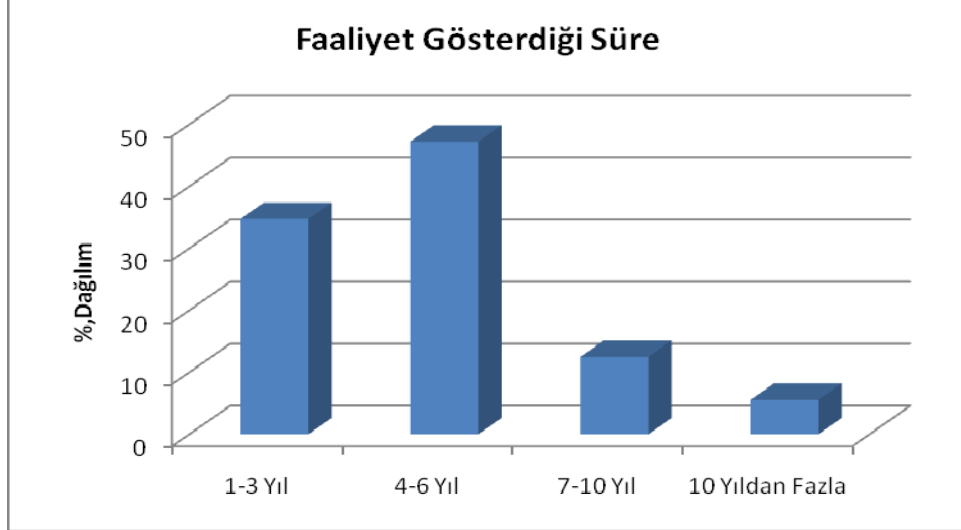
Şekil 1. Firmaların Faaliyet Gösterdikleri Alanlar

Firmalarda kadrolu olarak çalışan personel sayısı, tekniker sayısı ve stajyer oranları şekil 2’de verilmektedir.

Şekil 2. Personel Dağılımı

Firmaların bilişim sektörü içerisinde ne kadar zamandır çalıştığı şekil 3’de verilmektedir.

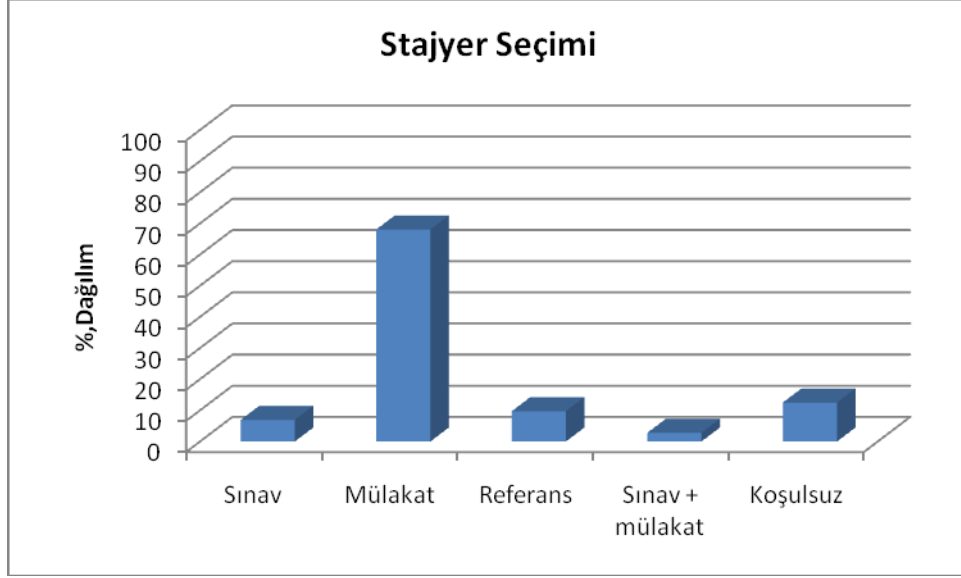

Şekil 3. Sektörde Faaliyet Gösterdiği Süre

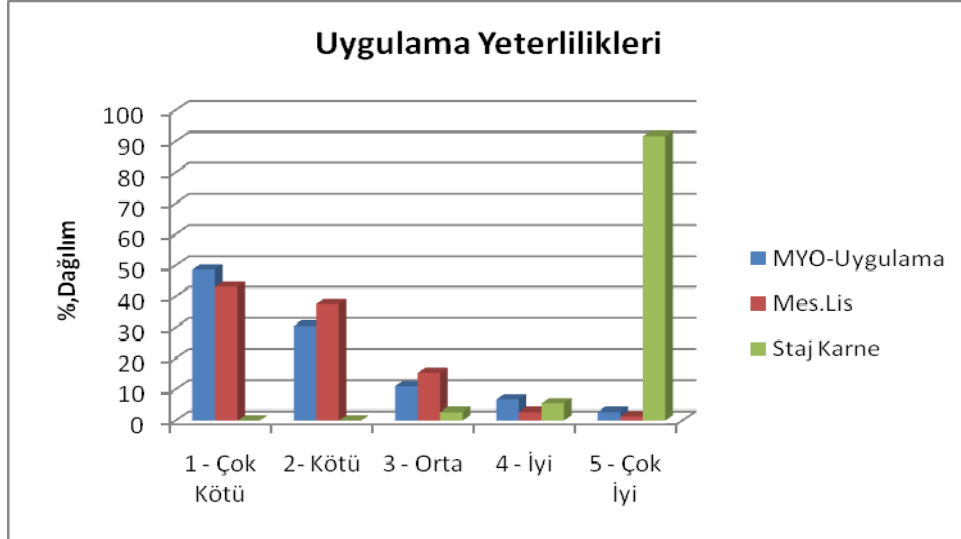
Şekil 1, 2 ve 3 incelendiğinde, sadece donanım ve sadece network üzerine çalışan firmaların oldukça azınlıkta kaldığı buna karşılık yazılım üzerine ve tüm bilişim sistemleri üzerine çalışan firmaların ise %70’leri aşar çoğunlukta bulunduğu belirlenmiştir. Firmaların %88,8 gibi büyük bir çoğunlunun 20’den az sayıda personele sahip, küçük ve orta boyutta firmalar olduğu ve mevcut yapıda %68 oranında 5’den az teknikere sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca, firmaların %82,2’sinin 6 yıl ve daha az bir süredir bilişim sektöründe faaliyet gösteren genç firmalar olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Mesleki Yeterlilikleri

Firmaların stajyer alırken uyguladığı yöntemler, Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama öğrencileri ile meslek lisesi bilgisayar bölümü öğrencilerinin teorik bilgi ve uygulama yeteneklerinin ve iletişim yeteneklerinin 1 en kötü, 5 en yüksek olacak şekilde sınıflandırılması ile elde edilen sonuçlar. Şekil 4, 5, 6 ve 7'de verilmektedir.

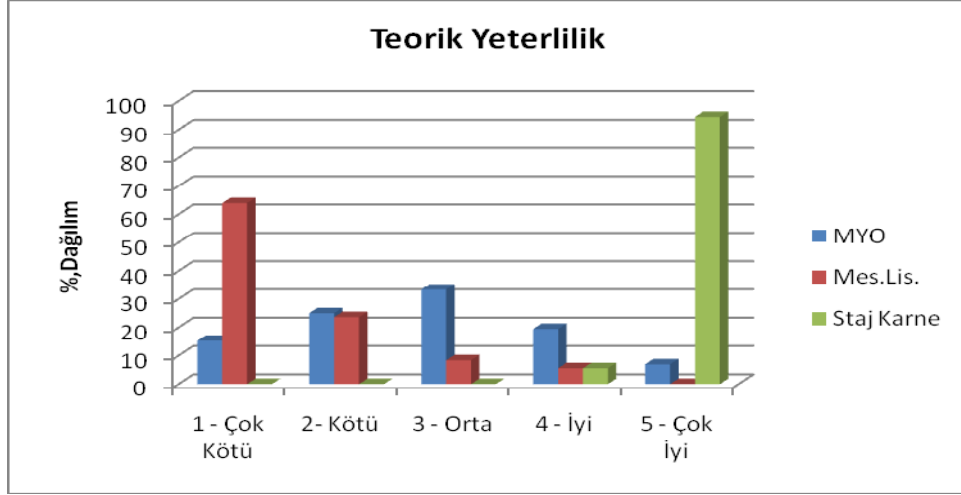

Şekil 4. Firmaların Stajyer Alım Yöntemleri

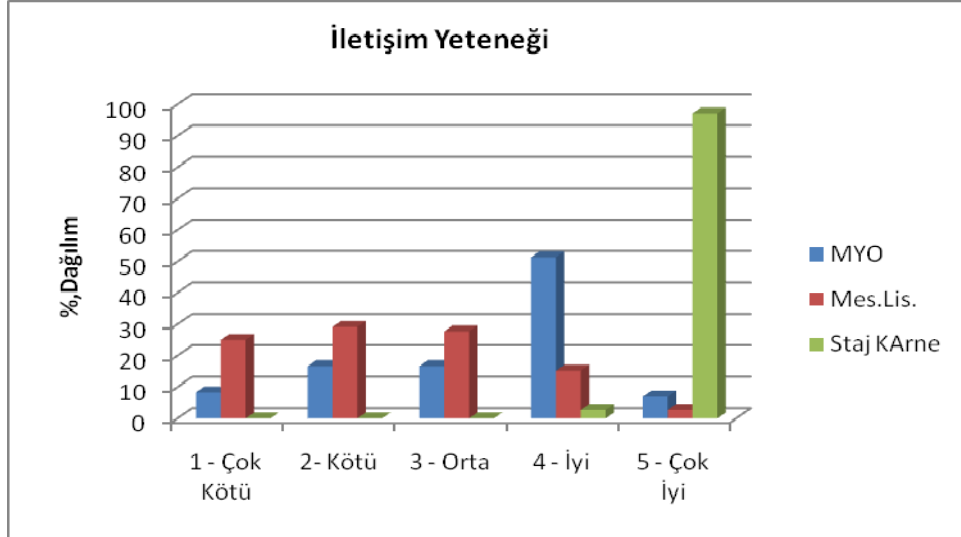

Şekil 5. MYO ve Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlilikleri

Şekil 6. MYO ve Meslek Lisesi Öğrencilerinin Teorik Yeterlilikleri

Şekil 7. MYO ve Meslek Lisesi Öğrencilerinin İletişim Yeteneği

Şekil 4,5,6 ve 7 incelendiğinde firmaların %68'inin stajyer alırken mulakat yaptıkları, MYO ve meslek lisesi öğrencileri arasında uygulama yetenekleri bakımından çok fazla bir fark bulunmamakla birlikte her iki grupta yer alan stajyerlerin çoğunluğunun uygulama yeteneklerini yeterli bulmadıkları, buna karşın belirgin bir şekilde MYO öğrencilerinin meslek lisesi öğrencilerine göre teknik bilgilerinin ve iletişim yeteneklerinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken, aynı firmalar tarafından öğrencilere verilen uygulama yeteneği, teknik bilgi, ve iletişim yetenekleri gibi kriterlerin değerlendirildiği staj karneleri incelendiğinde, aynı öğrencilerin aynı firmalar tarafından %90'ların üzerinde çok iyi olarak nitendirildiği gözlenmektedir.

Ayrıca ankette bulunan diğer sorulara gelen cevaplar incelendiğinde, firmaların herhangi bir teknik personel ihtiyacı ortaya çıktığında, sadece %11 gibi düşük bir bölümünün stajyerleri işe almayı düşündüğü, %70 gibi bir çoğunluğun kendi yetiştirdiği yada tanıdık bir referansa sahip kişileri işe aldığı, %19'nun ise ilan ve mülakat yoluyla alım gerçekleştirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Firmaların % 42'si Meslek Yüksekokulunda verilen eğitimin zaten meslek lisesi mezunu olan öğrenciye çok bir katkıda bulunmadığını savunurken, iki eşit parça ve 60 iş gününden oluşan iş yeri stajının öğrencinin mesleki

yeterliliğini geliştirdiğini düşünenlerin oranı %73,2 çıkmaktadır. Diğer bir bulgu ise firmaların %85'inde stajyer eğitiminden sorumlu herhangi bir birim yada personel bulunmadığı gerçeğidir. Tüm bu olumsuz görüşlere rağmen, ilerki dönemlerde MYO öğrencilerinden tekrar stajyer kabul edeceğini açıklayan firmaların oranı %82 olarak gözlemlenmiştir.

4.SONUÇLAR

Bilişim sektörünün Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama programı öğrencilerine bakış açısını değerlendirebilmek ve eksikliklerin tespit edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, yer alan firmaların çoğunluğunun oldukça genç yaşta ve az çalışanı olan nispeten küçük ve kurumsal gelişimini tamamlayamamış olan firmalar olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada firmaların çoğunluğunun, stajyer alımlarında, stajyerlerin yeteneklerinin değerlendirilmesinde ve stajyerlerin eğitiminde herhangi bir planı bulunmadığını ortaya koymaktadır. Firmaların %93'si Meslek Yüksekokulu öğrencilerine herhangi bir ücret ödememektedirler. Aynı öğrencilere aynı firmalar tarafından staj karnelerinde yapılan değerlendirmelerde %90'ların üzerin de çok iyi olarak nitelendirdikleri özelliklerinin, yapılan anket sonucunda yine aynı firmalar tarafından çok kötü ve kötü olarak değerlendirilmesi bu konuda firmaların tutarsızlığının en büyük göstergesidir.

Diğer taraftan, Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama öğrencilerinin meslek liselerine göre iletişim yeteneklerinin % 55 civarı iyi ve çok iyi olarak nitelendirilmesi önemsenmesi gereken bir gelişmedir. Firmaların genellikle öğrencilerin uygulama yeteneklerinin yetersiz olduğundan bahsetmeleri, mesleki eğitimde uygulamanın çok önemli olmasının yanında uygulamaların sanayide kullanılan teknoloji ile paralel şekilde yürütülmesinin önemi göstermektedir. Tespit edilen önemli bir sorunda firmaların eleman alımlarında ki alışkanlıklarıdır. Eleman alırken, kendi yetiştirdiği veya güvendiği kişi ve/veya kuruluşların referanslarına göre hareket etme eğilimleri Meslek Yüksekokulu mezunları için işe giriş sürecinde büyük sorun teşkil etmektedir.

Son dönemde YÖK tarafından uygulanmak istenen değişiklikle 2011 yılına kadar Meslek Yüksekokullarının 6 dönem olarak eğitim verecek duruma dönüştürülmesi ve öğrencilerin bu 6 dönemin yarısını stajyer olarak tamamlaması öngörülmektedir. Bu durumda, öğrencilerin yeterli seviyede yetiştirilmesinde sektörde faaliyet gösteren firmalar büyük sorumluluk yükleneceklerdir. Öğrencilerin yeterli seviyelerde eğitim almaları öncelikli olarak bağlı buldukları Meslek Yüksekokulu ve Üniversitenin sorumluluğundadır. Dolayısıyla, öğrencilerin stajlarını yapacakları kurumların seçiminde Meslek Yüksekokullarının oldukça dikkatli ve seçici davranması son derece önem taşımaktadır.

5.EKLER

EK 1. Ek 1. Anket

Sorular

1. Firmanız hangi alanda faaliyet göstermektedir?
A) Donanım B) Yazılım C) Network D) Hepsi
2. Firmanızda kaç adet personel çalışmaktadır?
A) 5'den az B) 5-10 C) 10-20 D) 20'den fazla
3. Firmanızda kaç adet Tekniker çalışmaktadır?

- A) 5'den az B) 5-10 C) 10-20 D) 20'den fazla
4. Firmanızda aynı anda en fazla kaç stajyer çalışmaktadır?
A) 5'den az B) 5-10 C) 10-20 D) 20'den fazla
5. Firmanız ne kadar süredir bilişim sektöründe faaliyet göstermektedir?
A) 1-3 Yıl B) 4-6 Yıl C) 7-10 Yıl D) 10 Yılden fazla
6. Firmanızda stajyer alımlarında izlediğiniz yöntem aşağıdakilerden hangisidir?
A) Sınav B) Mülakat C) Tanıdık Referans D) Sınav + Mülakat E) Koşulsuz
7. Firmanızda stajyer olarak Meslek Yüksekokulu öğrencilerini meslek lisesi öğrencisine tercih edermisiniz?
A) Evet B) Hayır C) Farketmez
8. Firmanıza kadrolu teknik eleman alırken izlediğiniz yöntem aşağıdakilerden hangisidir?
A) Stajyerler arasından seçim B) İlan ve Sınav C) Çıraklıktan yetiştirme D) Tanıdık referans
9. Firmanızda staj yapan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin teorik bilgilerini çok kötü -1 , çok iyi -5 olacak şekilde değerlendiriniz.
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5
10. Firmanızda staj yapan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin uygulama yeteneklerini çok kötü -1 , çok iyi -5 olacak şekilde değerlendiriniz.
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5
11. Firmanızda staj yapan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin iletişim yeteneklerini çok kötü -1 , çok iyi -5 olacak şekilde değerlendiriniz.
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5
12. Firmanızda staj yapan meslek lisesi öğrencilerinin teorik bilgilerini çok kötü -1 , çok iyi -5 olacak şekilde değerlendiriniz.
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5
13. Firmanızda staj yapan meslek lisesi öğrencilerinin uygulama yeteneklerinin çok kötü -1 , çok iyi -5 olacak şekilde değerlendiriniz.
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5
14. Firmanızda staj yapan meslek lisesi öğrencilerinin iletişim yeteneklerini çok kötü -1 , çok iyi -5 olacak şekilde değerlendiriniz.
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5
15. Firmanızda stajyerlerin eğitiminden sorumlu bir birim yada personeliniz varmı?
A) Evet B) Hayır
16. Firmanıza bundan sonraki dönemler için Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama öğrencilerini stajyer olarak çalıştırmak istermisiniz?
A) Evet B) Hayır C) Kararsız
17. Meslek lisesi bilgisayar bölümünden mezun olan öğrencilerin Meslek Yüksekokulu eğitimi alması mesleki açıdan katkı sağlarmı?
A) Evet B) Hayır
18. İki eşit parça ve toplamda 60 iş günü olan staj uygulamasının Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin mesleki yeterliliklerin artırılmasında katkısı varmı?
A) Evet B) Hayır
19. Firmanızda stajyer olarak çalışan Meslek Yüksekokulu öğrencilerine ücret ödüyor musunuz?
A) Evet B) Hayır

20. Diğer düşüncelerinizi belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK 2. Staj Karnesi

YETERLİLİKLER	DEĞERLENDİRME				
	ÇOK İYİ	İYİ	ORTA	GEÇER	BAŞARISIZ
	A	B	C	D	E
İşe İlgisi					
İşin Tanımlanması					
Alet Teçhizat Kullanma Yeteneği					
Algılama Gücü					
Sorumluluk Duygusu					
Çalışma Hızı					
Uygun ve Yeterli Malzeme Kullanımı					
Kullanma Becerisi					
Zamanı Verimli Kullanma					
Problem Çözme Yeteneği					
İletişim Kurma					
Kurallara Uyma					
Grup Çalışmasına Yatkınlığı					
Kendisini Geliştirme İsteği					
Genel Değerlendirme					

BİLECİK YÖRESİ İÇİN OPTİMUM YALITIM KALINLIĞI VE ENERJİ VERİMLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A STUDY ABOUT ENERGY PRODUCTIVITY OF INSULATION THICKNESS FOR BİLECİK

Ahmet Fevzi SAVAŞ¹

ABSTRACT

Today energy is a vital part of our life and industry. Technology and growing population increase the necessity of energy of countries.. Despite the increasing demand of energy, the possible consument of fossil fuel in near future puts economic and politic pressure on public.Using the energy sources in a productive way and making savings is getting more important in Turkey and some other countries which are dependent on external energy sources.

Energy which is produced in Turkey is used %29 in houses and a big amount of that energy is used for heating. So isolations in buildings, it is certain that a great deal of energy saving can be gained. In our country present regulations of energy isolation seems incomplete in comparison with the regulations of developed countries which have the same climate. %10-12 out of 20 million houses are isolated and it shows the importance of building isolations.

In this study , five different fuel variants like natural gas, imported coal, and fuel oil and Manisa-Soma lignite and electric are examined. Depending on the five fuel variants, optimum isolating thickness , annual savings and back payment duratins are counted. Optimal isolating thickness was counted by taking the interest and inflation rates.

Key words: Energy, insulation, productivity

ÖZET

Günümüzde, enerji günlük yaşantımızın ve sanayinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Hızla gelişen teknoloji ve nüfus artışı ülkelerin enerji gereksinimini de arttırmaktadır. Artan enerji ihtiyacına karşılık, fosil yakıtların yakın gelecekte tükenecek olması, toplumlar üzerinde siyasal ve ekonomik baskı oluşturmaktadır. Özellikle enerji yönünden dışa bağımlı olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de enerjinin verimli kullanılması ve böylece kullanılan enerjiden tasarruf sağlanması gitgide daha önemli hale gelmektedir. Türkiye’de kullanılan enerjinin % 29 gibi bir kısmının konutlarda tüketildiği, konutlarda

¹ Yrd. Doç.Dr.Ahmet Fevzi SAVAŞ, Bilecik Üniversitesi Osmaneli Meslek Yüksekokulu, savasafevzi@hotmail.com

tüketilen enerjinin de büyük kısmının ısıtma için kullanıldığı bilinmektedir. Bu yüzden binalarda uygulanacak uygun ısı yalıtımı ile büyük oranda enerji tasarrufu sağlanması söz konusudur. Ülkemizdeki mevcut ısı yalıtım yönetmeliğinin, benzer iklim koşullarına sahip gelişmiş ülkelerin yönetmelikleriyle karşılaştırıldığında oldukça eksik olduğu görülmektedir. Türkiye’de 20 milyon konuttan sadece % 10-12’sinin yalıtımlı olması, Türkiye’de bina yalıtımının önemi açıkça görülmektedir.

Bu çalışmada; Bilecik’deki binalarda ısıtma için kullanılan Doğalgaz, İthal kömür yakıtlarının yanında diğer yakıt türlerinden Fuel oil (No:4), Manisa-Soma Linyiti ve Elektrik enerjisi olmak üzere beş çeşit yakıt değişkeni ele alınmıştır. Beş çeşit yakıt değişkenine bağlı olarak, optimum yalıtım kalınlıkları ve elde edilecek yıllık tasarruflar ile geri ödeme süreleri hesaplanmıştır. Optimum yalıtım kalınlığı, faiz ve enflasyon oranları dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Anahtar kelimeler: Enerji, yalıtım, verimlilik

1.GİRİŞ

Enerji, teknolojinin hızla geliştiği günümüz dünyasında, hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Dünya enerji gereksinimi büyük oranda fosil kaynaklarından karşılanmaktadır. Artan enerji ihtiyacına karşılık, fosil yakıtların yakın gelecekte tükenmesi, toplumlar üzerinde siyasal ve ekonomik baskı oluşturmaktadır. Özellikle enerji yönünden dışa bağımlı olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de enerjinin verimli kullanılması ve böylece kullanılan enerjiden tasarruf sağlanması gitgide daha önemli hale gelmektedir Karakoç T.H., Binyıldız E., (1999) . Türkiye’de kullanılan enerjinin % 29 gibi bir kısmının konutlarda tüketildiği, konutlarda tüketilen enerjinin de büyük kısmının ısıtma için kullanıldığı bilinmektedir Aksoy T., İnallı M., (2003). Bu yüzden binalarda uygulanacak uygun ısı yalıtımı ile büyük oranda enerji tasarrufu sağlanması söz konusudur. Isı yalıtımını kullanımını yaygınlaştırmak için 1998 yılında TS 825 ısı yalıtım standardı çıkarmış, daha sonra tekrar güncellenerek 14 Haziran 2000’de zorunlu uygulamaya girmiştir TS 825, (1998). Ülkemizdeki mevcut ısı yalıtım yönetmeliğinin, benzer iklim koşullarına sahip gelişmiş ülkelerin yönetmelikleriyle karşılaştırıldığında oldukça eksik olduğu görülmektedir. Türkiye’de 20 milyon konuttan sadece % 10-12’sinin yalıtımlı olması ve Tablo 1’de verilen yakıt fiyatlarına bakıldığında, Türkiye’de bina yalıtımının önemi açıkça görülmektedir.

Tablo 1. Türkiye’deki yakıt fiyatları (Aralık 2008, KDV hariç)www.dogalgaz.com.tr

Yakıt türleri	Yakıtın alt ısıl değeri	Fiyatı
Doğal Gaz (ESGAZ)	8250 kcal/m ³	0,825667 YTL/m ³
İthal kömür	7000 kcal/kg	0,559322 YTL/kg
Manisa-Soma Linyiti	4640 kcal/kg	0,348000YTL/kg
Fuel oil No:4	9700 kcal/kg	0,840000YTL/kg
Elektrik	860 kcal/kWh	0,183456 YTL/kWh

Yalıtım, kullanıcının; sağlık, konfor ve ekonomik gereksinimlerini karşılamalıdır. Binalarda kış aylarında, iç ortam ile dış ortam arasındaki sıcaklık farkından dolayı devamlı olarak iç ortamdaki dış ortama ısı akışı olmaktadır. Binalarda engellenemeyen bu ısı kaybı

yapı elemanlarının uygun yalıtımı ile azaltılır. Bu yüzden yalıtım malzemesinin kalınlığı binalarda ısı konfor ve enerji tasarrufu yönünden çok önemlidir.

Belli bir değerden sonra yalıtım kalınlığının enerji korunumuna katkısı az olmaktadır. Yalıtım kalınlığının optimum değeri, gereksiz yalıtım kalınlığını ve ilk yatırım maliyetlerini azaltmaktadır. Bu konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalarda; Hasan A. (1999), optimum yalıtım kalınlığı için taşıyıcı ve polistiren kullanımının enerji tasarrufunu 21 dolar/m² ye kadar çıkardığını ve geri ödeme sürelerinin sırasıyla 1-1,7 ve 1,3-2,3 yıl olduğunu göstermiştir. Çomaklı K. ve Yüksel B. (2003), Erzurum, Kars ve Erzincan şehirleri için optimum yalıtım kalınlığını hesaplamış ve optimum yalıtım kalınlığının uygulanmasıyla birim alan için, % 12 oranında enerji tasarrufu olduğunu göstermiştir. Mohsen M.S., Akash B.A., (2001) farklı yalıtım malzemelerini kullanarak duvar ve çatılarda enerji tasarrufu hesaplamış ve geliştirilmiş polistiren kullanıldığında % 76.8'e varan enerji tasarrufu elde edilebildiği gösterilmiştir.

Bu çalışmada; Bilecik'deki binalarda ısıtma için kullanılan Doğalgaz, İthal kömür yakıtlarının yanında diğer yakıt türlerinden Fuel oil (No:4), Manisa-Soma Linyiti ve Elektrik enerjisi olmak üzere beş çeşit yakıt değişkeni ele alınmıştır. Beş çeşit yakıt değişkenine bağlı olarak, optimum yalıtım kalınlıkları ve elde edilecek yıllık tasarruflar ile geri ödeme süreleri hesaplanmıştır. Optimum yalıtım kalınlığı, faiz ve enflasyon oranları dikkate alınarak hesaplanmıştır. Hesaplar ömür maliyet analizine (LCCA) göre yapılmıştır Aytaç A., Aksoy T.U., (2006), Gölcü M., vd.,(2006), Hasan A. (1999).

Türkiye dört iklim bölgesinden oluşmaktadır. Bilecik üçüncü bölgede yer almaktadır. Bilecik bölgesinde yaklaşık olarak yılın altı ayında ısıtma ihtiyacı olmaktadır. Geleneksel olarak derece gün sayıları 18 °C sıcaklığında belirlenir. Üçüncü bölgede 18 °C denge sıcaklığında Bilecik ilinin derece gün sayısı DG=2397 °C- gün'dür Bulut vd., (2007).

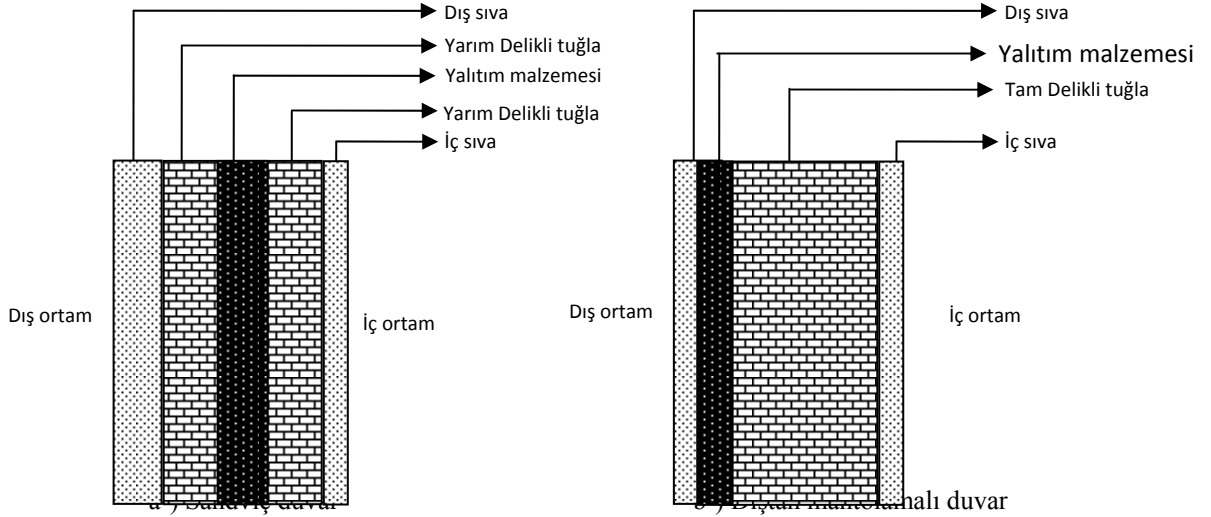
2. DIŞ DUVARLARDAN KAYBOLAN ISI ENERJİSİNİN HESAPLANMASI

Soğuk bölgelerde dış duvarlar genellikle birkaç bileşenden oluşmaktadır. Bilecik bölgesindeki yapılarda ısı yalıtımı eski binalarda 2 cm kalınlığında iç sıva, 3 cm kalınlığında dış sıva, 20 cm yatay delikli tuğla, izolasyon malzemesi (içten ve dıştan mantolama) olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Yeni binalarda, TS 825 "Binalarda Isı Yalıtım Kuralları" standardına göre uygulanan sandviç duvar tipinin bileşenleri genellikle, 2 cm kalınlığında iç sıva, 3 cm kalınlığında dış sıva, 13 cm kalınlığında iki adet yatay delikli tuğla kullanılmaktadır. Tablo 2' de yalıtımsız sandviç dış duvar ve yalıtımsız normal dış duvar tiplerinin fiziksel özellikleri ve ısı iletim dirençleri verilmektedir.

Tablo 2. Yalıtımsız sandviç dış duvar ve yalıtımsız normal dış duvarların özellikleri ve ısı iletim dirençleri

Malzeme	Yalıtımsız Sandviç Duvar			Yalıtımsız Normal Duvar		
	Kalınlık (m)	K(W/mK)	R(m ² K/W)	Kalınlık (m)	K(W/mK)	R(m ² K/W)
İç sıva (kireç esaslı)	0,02	0,87	0,02	0,02	0,87	0,02
Yatay delikli tuğla	0,13	0,45	0,28	0,29	0,45	0,64
Yatay delikli tuğla	0,13	0,45	0,28			
Dış sıva (çimento esaslı)	0,03	1,4	0,02	0,03	1,4	0,02
R _{iç}	0,14			0,14		
R _{dış}	0,05			0,05		
R _{duv} (Yalıtım malzemesi hariç duvar katmanları)	0,79			0,87		

Yalıtımlı sandviç dış duvar ve dıştan mantolama (yalıtımlı) dış duvar kesitleri Şekil 1’ de gösterilmektedir.

Şekil 1. Yalıtımlı sandviç dış duvar ve dıştan mantolama (yalıtımlı) dış duvar kesitleri

Dış duvarın birim yüzeyinde meydana gelen ısı kaybı,

$$q = U \cdot \Delta t \quad (1)$$

Eşitliğiyle hesaplanır. Burada, U dış duvarın ısı geçiş katsayısını ifade etmektedir. Birim yüzeyde meydana gelen yıllık ısı kaybı ise U ve DG sayısı kullanılarak aşağıdaki bağıntıyla hesaplanır Hasan (1999).

$$q_{yu} = 86400 \cdot DG \cdot U \quad (2)$$

Dış duvarın birim yüzeyinden oluşan ısı kaybı nedeniyle, ısıtma için gerekli yıllık enerji miktarı $E_{yıl}$, yıllık birim ısı kaybının sistem verimine bölünmesiyle elde edilir Hasan (1999).

$$E_{yu} = (86400.DG.U) / \eta \quad (3)$$

Tipik bir duvar için toplam ısı geçirgenliği U,

$$U = \frac{1}{R_i + R_{duv} + R_{ytl} + R_d} \quad (4)$$

olarak hesaplanır. Burada R_i ve R_d sırası ile iç ve dış yüzeyin ısı dirençleridir. R_{duv} yalıtımsız duvar katmanlarının ısı iletim direncini vermektedir. Yalıtım malzemesinin ısı direnci R_{ytl} ise,

$$R_{ytl} = \frac{X}{k} \quad (5)$$

şeklinde yazılır. Burada X yalıtım malzemesinin kalınlığı, k ise yalıtım malzemesinin ısı iletim katsayısını vermektedir. Yalıtımsız duvar bileşenlerinin toplam ısı direnci,

$$R_{duvt} = R_i + R_{duv} + R_d \quad (6)$$

şeklinde ifade edilir. Toplam ısı geçirgenliği ise,

$$U = \frac{1}{R_{duvt} + R_{ytl}} \quad (7)$$

şeklinde yazılır. Isıtma için harcanan yıllık enerji miktarı ise,

$$E_{yu} = \frac{86400.DG}{(R_{duvt} + R_{ytl}).\eta} \quad (8)$$

şeklinde yazılabilir.

3.YILLIK ENERJİ MALİYETİ VE OPTİMUM YALITIM KALINLIĞININ HESAPLANMASI

Birim alanı ısıtmak için yıllık enerji maliyeti (C_{yu}),

$$C_{yu} = \frac{86400.DG.C_F}{(R_{duvt} + \frac{x}{k})H_u.\eta} \quad (9)$$

Eşitliğiyle hesaplanır Dağsöz, A. K., (1995). Burada C_F yakıtın birim fiyatını, YTL/kg olarak, H_u ise yakıtın alt ısı değerini j/kg olarak vermektedir. Optimum yalıtım kalınlığı hesaplanırken ömür maliyet analizi (LCCA) kullanılması gerekir. Toplam ısıtma maliyetinin, ömür süresi (N) ve gelecek değer faktörü (GDF) ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Gelecek değer faktörü, enflasyon oranı (g) ve faiz oranı (i)' ye bağlıdır. Faiz ve enflasyon oranları göz önüne alındığında, gerçek faiz oranı (r) ve

GDF değeri aşağıdaki gibi hesaplanır Aytaç A., Aksoy T.U., (2006), Hasan (1999), Çomaklı (2003).

$$r = \frac{i - g}{1 + g} \quad (10)$$

$$GDF = \frac{(1+r)^N - 1}{r \cdot (1+r)^N} \quad (11)$$

Burada N ömür süresidir ve 10 yıl olarak kabul edilmiştir. Yalıtım maliyeti C_{ytl} (YTL/m²); yalıtım malzemesinin YTL/m³ olarak maliyeti C_i , ve X yalıtım kalınlığını göstermek üzere

$$C_{ytl} = C_i \cdot X \quad (12)$$

şeklinde yazılır.

Sonuç olarak, yalıtılmış bir binanın toplam ısıtma maliyeti; sistemle ilgili tüm harcamaların toplamından oluşan ömür maliyet analizi (LCCA) dikkate alınarak hesaplanmış Hasan (1999), Çomaklı (2003) ve yalıtım maliyeti;

$$C_{ytl} = C_{ytl} \cdot GDF + C_i \cdot X \quad (13)$$

veya

$$C_{ytl} = \frac{86400 \cdot DG \cdot C_F \cdot GDF}{(R_{duvt} + R_{ytl}) \cdot Hu \cdot \eta} + C_i \cdot X \quad (14)$$

olarak yazılabilir.

Toplam maliyeti minimuma indiren optimum yalıtım kalınlığı, ısıtma maliyetini minimuma indirgemekle veya yıllık kazancı maksimuma çıkarmakla hesaplanır. Toplam ısıtma maliyetinin (14) nolu denklemin yalıtım kalınlığına (X) göre türevi alındığında optimum yalıtım kalınlığı elde edilir.

$$X_{op} = 293,94 \cdot \left[\frac{DG \cdot C_F \cdot GDF \cdot k}{Hu \cdot C_i \cdot \eta} \right]^{1/2} - k \cdot R_{duvt} \quad (15)$$

15 nolu denklemden görüleceği gibi, optimum yalıtım kalınlığı; yakıt maliyeti, yalıtım malzemesi fiyatı, gelecek değer faktörü, yalıtım ve duvar malzemesinin özellikleri gibi parametrelere bağlı değişkenlik göstermektedir. Bilecik için optimum yalıtım kalınlığı, yıllık tasarruf ve geri ödeme sürelerinin hesaplanmalarında kullanılan parametreler ve değerleri Tablo 3'de verilmiştir.

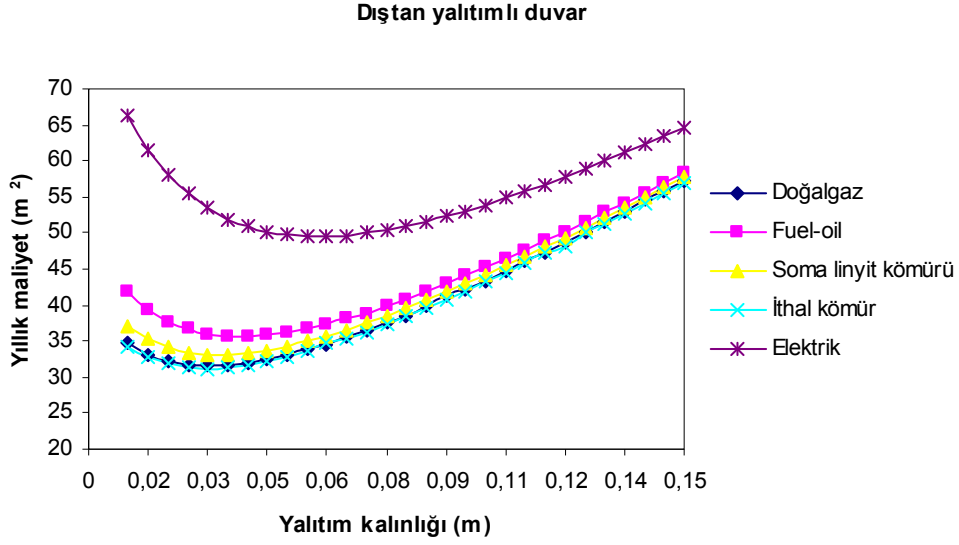
Tablo 3. Optimum yalıtım kalınlığının hesaplanmasında kullanılan parametreler

Parametre	Değer	Parametre	Değer
DG	2397 °Cgün	Yakıt (Elektrik)	
Yakıt (Soma Linyiti kömürü)		Hu	3,6.10 ⁶ (j/kg)
Hu	19,426.10 ⁶ (j/kg)	η	0,99
η	0,65	Yalıtım Taşyünü	
Yakıt (İthal kömür)		k	0,040 (W/mK)
Hu	29,426.10 ⁶ (j/kg)	C _{mlz}	330 (YTL/m ³)
η	0,65	İ=%19	
Yakıt (Fuel-Oil No:4)		g=%9,86	
Hu	41,611.10 ⁶ (j/kg)	N=10 yıl	
η	0,80	GDF=6,61	
Yakıt (Dogalgaz)			
Hu	34,542.10 ⁶ (j/kg)		
η	0,93		

4. HESAP SONUÇLARININ VE DEĞERLENDİRME

Binaların duvarlarına uygulanan yalıtım kalınlığı artınca, binanın ısı kaybı ve buna bağlı olarak da ısıtma yükü azalır. Yalıtım uygulaması yakıt maliyetinin azalacağı anlamına gelir. Ancak yalıtım kalınlığının artması yalıtım maliyetini artıracığından belirli bir değerde olması istenir. Bu değer, toplam maliyetin minimum olduğu optimum yalıtım kalınlığını verir. Yakıt ve yalıtım maliyetinin toplamından oluşan toplam maliyet, optimum yalıtım kalınlığına kadar orantılı bir şekilde azalır, optimum değerden sonra, gereksiz yere artan yalıtım kalınlığı, yalıtım maliyeti ve buna bağlı olarak toplam maliyeti arttırır.

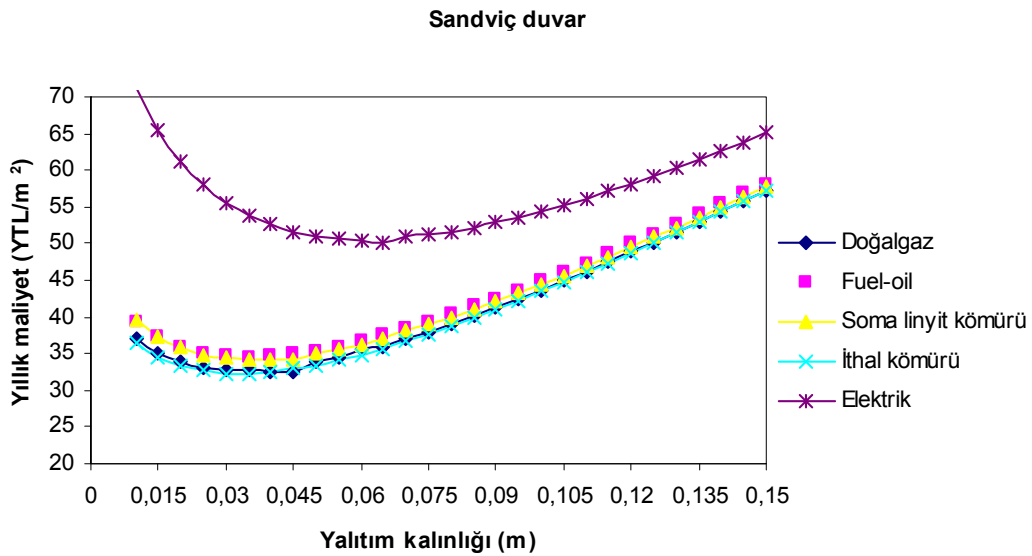
Bu çalışmada, farklı yakıt türleri için taş yünü yalıtım malzemesi kullanılarak optimum yalıtım kalınlığı, (15) nolu denklem ile hesaplanmıştır. Bilecik yöresi için, yalıtım kalınlığına göre yıllık toplam maliyet ve optimum yalıtım kalınlığı ilişkisi, beş farklı yakıt kullanılarak, dıştan yalıtımlı duvar için Şekil 2’de ve Tablo 4’de, sandviç duvar için Şekil 3’de ve Tablo 5’de gösterilmiştir. Yakıt çeşitlerine göre sandviç duvar uygulamasında, yalıtım kalınlığının artmasıyla toplam maliyetteki artışın daha fazla olduğu görülmüştür.

Şekil 2. Bilecik yöresi için, dıştan yalıtımlı duvarda farklı yakıtlar kullanılarak yalıtım kalınlığının yıllık toplam maliyet üzerine etkisi

Tablo 4. Dıştan yalıtımlı duvarda farklı yakıt türleri için yıllık toplam maliyet ve optimum yalıtım kalınlığı

Yakıt türü	Yıllık toplam maliyet (YTL/m ²)	Optimum yalıtım kalınlığı (m)
Doğalgaz	31,58	0,03
İthal kömür	32,21	0,035
Soma linyit kömürü	33,16	0,035
Fuel-oil	34	0,045
Elektrik	49,5	0,06

Şekil 3. Bilecik yöresi için, sandviç duvarda farklı yakıtlar kullanılarak yalıtım kalınlığının yıllık toplam maliyet üzerine etkisi

Tablo 5. Sandviç duvarda farklı yakıt türleri için yıllık toplam maliyet ve optimum yalıtım kalınlığı

Yakıt türü	Yıllık toplam maliyet (YTL/m ²)	Optimum yalıtım kalınlığı (m)
Doğalgaz	32,55	0,040
İthal kömür	33,42	0,040
Soma linyit kömürü	34,20	0,035
Fuel-oil	34,68	0,045
Elektrik	50,62	0,065

Birim metrekare duvar yüzeyinden yıllık tasarruf, yalıtımlı ve yalıtımsız binaların ısıtma maliyetleri arasındaki farktan hesaplanır. Dıştan yalıtımlı ve sandviç duvarlarda, farklı yakıt türlerinin optimum yalıtım kalınlıkları değerlerine göre on yıllık bir ömür süresi için geri ödeme süreleri ve yıllık tasarruf miktarları Tablo 6’de gösterilmiştir. Bu tür tasarruflar, yalıtım maliyeti, yakıt maliyeti ve GDF’ye bağlı değişir. Bu parametrelerden yakıt maliyeti ve GDF’deki herhangi bir artış yıllık tasarrufu doğru orantıda artırır. GDF ise zaman, faiz ve enflasyon oranlarından etkilenir. Faiz ve enflasyon oranlarının değişken olması nedeniyle GDF ve bunun sonucuda optimum yalıtım kalınlığı ve yıllık tasarruf miktarı değişmektedir.

Tablo 6. Yakıt türlerine göre, dıştan yalıtımlı ve sandviç duvarlarda Optimum yalıtım kalınlığı- Geri ödeme süresi- Yıllık tasarruf ilişkisi

Yakıt türü	Dıştan yalıtımlı duvar			Sandviç duvar		
	Optimum kalınlık (m)	Geri ödeme süresi (Yıl)	Yıllık tasarruf (YTL/m ²)	Optimum kalınlık (m)	Geri ödeme süresi (Yıl)	Yıllık tasarruf (YTL/m ²)
Doğalgaz	0,03	3,56	8,86	0,040	3,9	8,23
İthal kömür	0,035	3,83	7,54	0,040	3,16	10,49
Soma linyit kömürü	0,035	3,25	10,2	0,035	2,52	13,55
Fuel-oil	0,045	3,39	10,6	0,045	2,82	14,2
Elektrik	0,06	1,57	31,49	0,065	1,31	38,57

5. SONUÇLAR

Günümüz dünyasında, özellikle ülkemiz gibi yakıt maliyeti yüksek olan yerlerde enerji tasarrufu oldukça önem kazanmıştır. Bilecik için, binaların ısıtılmasında beş farklı yakıt ve yalıtım malzemesi taş yünü kullanılarak dış duvarlarda optimum yalıtım kalınlığı iki duvar tipi için hesaplanmıştır. Hesaplamalarda ömür maliyet analizi (LCCA) kullanıldı. Ancak elektriğin birincil enerji kaynağı olmayışı ve diğer yakıt artıklarının neden olduğu çevre kirliliği göz önüne alındığında, doğalgazın kullanımı daha uygun ve ekonomiktir. Bu çalışma ve bundan önceki çalışmalar göstermiştir ki, en iyi enerji tasarrufu, dış duvarlara optimum yalıtım kalınlığı uygulandığında yakıt olarak doğalgaz, ithal kömür ve Soma linyit kömürünün kullanılmasıyla sağlanabilir. Yalıtım kalınlıkları dıştan yalıtımlı duvar için; doğalgaz’da 0,03 m, ithal kömür ve Soma linyit kömür’de ise 0,035 m olmaktadır. Yıllık tasarrufları ise; doğalgaz 8,86 YTL/m², ithal kömür 7,54 YTL/m², Soma linyit kömürü 10,2 YTL/m² olarak bulunmuştur. Sandviç duvar için yalıtım kalınlıkları; doğalgazda 0,04 m, ithal kömürde 0,04 ve Soma linyit kömür’de ise 0,035 m olmaktadır. Yıllık tasarrufları ise; doğalgaz 8,23 YTL/m², ithal kömür 10,49 YTL/m², Soma linyit kömürü 13,55 YTL/m² olarak bulunmuştur.

SEMBOLLER

CF	:Kullanılan yakıtların türlerinin birim fiyatı (YTL/m ³), (YTL/kg), (YTL/kWh)
C _i	:Yalıtım malzemesinin birim fiyatı (YTL/m ³)
C _{yıl}	:Birim alanı ısıtmak için yıllık ısıtma maliyeti (YTL/m ² -yıl)
C _{ylt}	:Yalıtım maliyeti (YTL/m ²)
DG	:Derece gün sayısı(⁰ Cgün)
E _{yıl}	:İhtiyaç duyulan yıllık ısıtma enerjisi (J/m ² -yıl)
GDF	:Gerçek değer faktörü
G	:Enflasyon oranı
Hu	:Isıl değer (J/Kg)
i	:Faiz oranı
k	:Yalıtım malzemesinin ısı iletimkatsayısı (W/mK)
LCCA	:Ömür maliyet analizi
N	:Ömür süresi (yıl)
q	:Birim yüzeyde meydana gelen ısı kaybı (W/m ²)
q _{yıl}	:Birim yüzeyde meydana gelen yıllık ısı kaybı (W/m ² -yıl)
r	:Gerçek faiz oranı
R	:Isıl direnc katsayısı (m ² K/W)
R _{dış}	:Dış ortam havasının ısı direnç katsayısı (m ² K/W)
R _{duv}	:Yalıtımsız duvar katmanların ısı drenci (m ² K/W)
R _{duvt}	:Yalıtım malzemesi hariç duvar katmanların toplam ısı drenci (m ² K/W)
R _{iç}	:İç ortam havasının ısı direnç katsayısı (m ² K/W)
R _{ylt}	:Yalıtım malzemesinin ısı direnç katsayısı (m ² K/W)
U	:Toplam ısı geçiş katsayısı (W/m ² K)
X	:Yalıtım kalınlığı (m)
X _{op}	:Optimum yalıtım kalınlığı (m)
η	:Sistemlerin yakma verim

KAYNAKLAR

- Karakoç T.H., Binyıldız E., Turan O., (1999),” Binalarda Ve Tesisatlarda Isı Yalıtımı”, ODE,Teknik Yayınları No:20, İstanbul.
- TS 825, (1998), ‘Binalarda Isı Yalıtım Kuralları’ Türk Standardı, Resmi Gazete, Sayı 2375,
Ankara
- Aksoy T., İnallı M., (2003) “ Bina Kabuğundaki Yalıtım Uygulamalarının Isıtma Enerjisine Etkisinin Sayısal Analizi”,TMMOB Tesisat Mühendisliği Sayı 76, 34-39
- Dağalgaz Teknolojisi, Cihaz ve Sistemleri Dergisi, Aralık 2008, “Çeşitli Yakıtların Maliyet Karşılaştırılması”, Sayı 143, Sayfa 14
- Hasan, A., (1999), “Optimizing Insulation Thickness for Buildings Using Life Cycle Cost”, Applied Energy, Vol 63, 115-124
- Çomaklı K., ve Yüksel B., (2003), “Optimizing Insulation Thickness for External Walls for Energy Saving”, Applied Thermal Engineering, Vol 23, 473-479

- Mohsen M.S., Akash B.A., (2001), "Some Prospects of Energy Savings in Buildings"
Energy Conversion and Management, Vol 42, 1307-1315
- Aytaç A., Aksoy T.U., (2006), "Enerji tasarrufu için Dış Duvarlarda Optimum yalıtım
Kalınlığı ve Isıtma maliyeti ilişkisi", Gazi Ün.v.Müh.Fak.Der., Cilt 21,No 4, 753-
758
- Gölcü M., vd.,(2006), "Denizli İçin Optimum Yalıtım kalınlığının Enerji Tasarrufuna
Etkisi ve Sonuçları",Gazi Ün.v.Müh.Fak.Der., Cilt 21,No 4, 639-644
- Dağsöz A.K., (1995) , "Isı Geçişi Transferi", Beta Basım Yayın
- Bulut H., Büyükcalaca O., Yılmaz T., (2007), "Türkiye İçin Isıtma ve Soğutma Derece-Gün
Sayıları"Ulusal ısı Bilimi ve tekniği Kongresi,3 0 Mayıs-2 Haziran, Kayseri
- www.ei.e.gov.tr.Elektrik İşleri Etüt İdaresi Kaynakları

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI - İŞLETMELERDE ÖRGÜTSEL DEĞİŞİME ETKİLERİ VE ÖRNEK UYGULAMALARI

**THE USAGE OF INFORMATION TECHNOLOGIES – ITS EFFECTS
ON ORGANIZATIONAL CHANGE IN BUSINESS ENTERPRISES
AND A SAMPLE APPLICATION**

Hasan UZUN⁵⁵

Ahmet KARA²

ABSTRACT

In information age; for organizations to be successful in company with innovative strategies, it is essential that they must to be open to information and learning, have well-operating information sources and have information technologies which provide, process and transfer information in a fast way. And they must benefit institutional capacity and human resources in optimum way, they must have management technologies which provide a harmony to environmental and technological changes and they must follow scientific – technological developments closely and make a good analysis of the market and sector where they are active and they must perceive the changes promptly.

Rapid changes in computer and network technologies turn the organizations into network organizations. Ongoing developments create radical changes, like re-designation and reform of the organizations and the transformation of the constitutions.

Key Words: Organization, information age, information Technologies, network

---

⁵⁵ Öğr.Gör., Selçuk , huzun@selcuk.edu.tr
² Orm End.Müh., , ahетка@yahoo.com

ÖZET

Bilgi çağında organizasyonların, yenilikçi stratejiler eşliğinde başarı sağlayabilmeleri için, bilgiye ve öğrenmeye açık olmaları, iyi işleyen bilgi kaynaklarına ve bilgiyi hızlı sağlayan, süreçleyen ve ileten bilgi teknolojilerine, kurumsal kapasiteden ve insan kaynaklarından optimum biçimde yararlanmayı, çevresel ve teknolojik değişimlere uyumu sağlayan yönetim teknolojilerine sahip olmaları, dünyadaki bilimsel - teknolojik gelişmeleri çok yakından izlemeleri, faaliyette buldukları sektörü ve pazarı çok iyi analiz etmeleri ve değişimleri anında algılamaları gerekmektedir.

Bilgisayar ve network teknolojisindeki hızlı gelişmeler organizasyonları network organizasyonlarına dönüştürmektedir. Yaşanan gelişmeler organizasyonların yeniden dizaynı, yeniden yapılanması, yapının dönüşümü gibi radikal değişiklikler yaratmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Organizasyon, bilgi çağı, bilgi teknolojileri, network.

1.GİRİŞ

Dünya tarihinde ekonomik gücün zenginlik kaynaklarının değişimi ve kullanımıyla el değiştirdiği görülmektedir. Tarım toplumu, sanayi toplumu ve ardından bilişim toplumu, hepsi zenginlik kaynaklarında değişim yaşanmasına neden oldu. 16. ve 17. yüzyıllarda zenginlik nedeni sayılan toprak, sanayi toplumuna geçişle önemini makine ve fabrikaya bıraktı. Bilişim toplumuna dönüşüm ile her dönemde değerli olan, ancak belirli merkezlerde toplanan “bilgi”; paylaşımının da öneminin fark edilmesiyle giderek artan bir güç olarak öne çıktı. Günümüzde toplumlar, bu güce sahip olmanın; bilgiyi üretmek, yaymak ve etkin kullanmak ile mümkün olacağını bilinci ile hareket etmektedir.

Dünyanın ilk programlanabilir bilgisayarı kabul edilen ENIAC, 1946 yılında üç metre yüksekliğinde bir makine olarak tasarlandı. Saniyede 5000 işlem yapan bu makine yerini günümüzde saniyede 400 milyonun üzerinde işlem yapan kitap büyüklüğündeki bilgisayarlara bıraktı. Saniyede bir sayfadan az bilgi taşıyan bakır teller, bugün saniyede 100 binlerce sayfayı fiber kablolarla taşıyabilmektedir. Bilgisayar ve iletişim teknolojisindeki bu gelişim, çalışma şeklinden, sunulan hizmete kadar tüm süreçleri etkisi altına almaktadır.

Bilişim toplumunun iki önemli kavramı vardır: Veri ve bilgi. Günümüzde bu iki kavramın yönetilmesi de bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Verinin işlenmesi, saklanması ve paylaşılmasında bilişim teknolojilerinin önemli yeri olmasına karşın,

verinin kaynağından alınıp paylaşımında hala sorunlar devam etmektedir. Ofis otomasyon sistemlerinden yapay zeka sistemlerine kadar tüm sistemlerin başarısında bu iki kavramın doğru kullanımı yatmaktadır. Dolayısıyla bu durum kurumların başarısına da doğrudan etki etmektedir.

Teknolojinin yoğun kullanımı yönetim fonksiyonlarının yeniden yorumlanmasını sağlamış geleneksel motivasyon ve koordinasyon anlayışı tamamen değişmiş insan kazanmanın temel olduğu bir anlayışa geçilmiştir. Diğer taraftan planlama ve örgütleme fonksiyonu, birlikte yapılan, beraber paylaşılan bir fonksiyon haline gelmektedir. Denetimde ise tamamen değişik bir anlayış egemen olmuştur, insanın yerine denetim fonksiyonu makine tarafından yapılmaktadır.

Bilişim teknolojisinin etkinliği yönetim ve yöneticilik anlayışını da etkileyerek riske girmeyen, yönetim anlayışı yerine değişimi doğru algılayan değişime uyum özelliği olan, vizyon yaratan ve kurumsallaşmayı, rekabeti, kaliteyi ve müşteri tatminini ön planda tutan bir yönetim anlayışına geçilmesini sağlamıştır. Bilgi ile donanımlı olma ve sürekli eğitim, yönetici ve diğer çalışanları ekonomik, sosyal kültürel ve örgütsel yönden güçlü kılmış bu durumda çalışmanın niteliğini değiştirmiş insanların üretkenliğini ve verimliliğini ön plana taşıdığı için hiçbir örgüt hiçbir kuruluş insan faktörünü göz ardı edemez hale gelmiştir.

Bilişim teknolojisi yeni yönetim anlayışında hem, koordinasyonu hem de koordinasyon maliyetlerini azaltmıştır. Böylece alt kademedeki çalışanlar da kararlara ve ekip çalışmalarına katılır hale gelmişlerdir. Bilişim teknolojilerinin yönetimde etkin kullanımı sonucu orta ve üst kademe yöneticilerinin güçlü astları karşısında otoriteleri, yetkileri ve güçleri azalır hale gelmiş, yöneticiler yönetim fonksiyonları içinde daha çok koordinasyon ve motivasyon fonksiyonlarını kullanmak durumunda kalmışlardır.

Bilişim teknolojisi yönetiminin karar verme sürecini kısalttığı gibi gerek stratejik, gerek taktik ve gerekse operasyonel kararların isabet dereceleri artmış, hata ve riskler bilgi ve teknoloji sayesinde azalmıştır. Şüphesiz bilişim teknolojisinin en büyük etkisi yönetim anlayışı üzerine olmuştur. Yeni yönetim anlayışında eskinin izlerini görmek mümkün olmamaktadır. Şöyle ki eski anlayışta yarar, maliyet ve kalite dengesi kurulmadığı, ekip çalışması yapılmadığı, insani yönetim anlayışı bulunmadığı için yaratılan değer ve sinerji küçük kalıyordu. Bu gün ise insan kalite ve rekabet manüplasyonu yaratılan değeri ve sinerjiyi çok büyük oranlara ulaştırmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde bilişim teknolojileri ve örgütsel değişim üzerinde durduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise bilişim teknolojilerinin kullanımı ve örgütsel değişime etkileri üzerinde durduk.

2.BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE ÖRGÜTSEL DEĞİŞİM

Teknoloji ile sürekli olarak karşı karşıya kalmaktayız. Yaşadığımız evden bindiğimiz otobüse, oturduğumuz sandalyeden yattığımız yatağa kadar teknolojinin geliştirdiği ürünleri kullanmaktayız Teknolojinin gelişmesi ile birlikte yaşamımızda büyük kolaylıklar sağlanmıştır. En basit olarak telefonun icat edilmesi sayesinde dünyanın öbür ucundaki bir arkadaşınızla istediğiniz an rahatlıkla konuşabilmektesiniz yada uçağın icat edilmesi ile başka bir ülkeye günlerce sürebilecek kara yolcuğunu birkaç saat içinde tamamlayabilmektesiniz. Binlerce işçinin çalıştığı büyük işletmelerde ücret bordrolarının hazırlanması haftalar sürerken, şimdi bilgisayar ortamında çok kısa bir süre içinde yapılabilmektedir. Tüm bu ve bunun gibi örnekler teknolojinin yaşamımıza nasıl girdiğini ve hayatımızı kolaylaştırdığını gösteren basit örneklerdir. (Akın, 1999)

Bilişim teknolojisi günlük insan yaşamının bütünleşik bir parçasıdır. Bilgi önemli hır işletme ve insan kaynağı olarak kabul edilirken, bu bilgiyi saklayan, işleyen ve iletişimini sağlayan da teknolojidir. İnsanlar bilişim teknolojisindeki gelişmelerden etkilenirler. Büyük ve küçük ölçekli işletmelerde işlerin yönetilmesi ve stratejilerin geliştirilmesinde kullanılan veri işleme, ofis otomasyonu, iletişim ve diğer elektronik teknolojide çok büyük değişimler olmaktadır. Geliştirilen yeni bilişim teknolojileri ile yöneticiler daha doğru kararlar vermekte ve zamanlarının büyük kısmını sayılara harcamak yerine onların yorumuna ayırabilmektedir. (Akın, 1999)

Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı 18. yüzyılın “enerji çağı” olarak tarihe geçmesine benzer olarak 20. yüzyıl da “bilgi çağı” olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal olayların eşgüdümü, yönetilmesi ve denetimi, büyük ölçüde bilgiye bağlıdır. Nüfusun artışı ve sosyal ilişkiler ağının büyümesi ile birlikte kurumlar daha karmaşık bir yapı kazanmakta, fiziksel çevre değişmekte ve bilgi daha değerli hale gelmektedir. (Hoşcan, 2003)

Ticari ve ekonomik ilişkilerin ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de gelişmesi, içinde bulunduğumuz çağın en belirgin olaylarından bir diğeridir. Buna bağlı olarak firmalar gerek ulusal ve gerekse uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğünü elde etmek ve koruyabilmek amacıyla stratejiler ve politikalar oluşturmaktadırlar, işletme yöneticileri, bilişim teknolojisini etkili olarak kullanabilmek ve üretim süreçlerinin verimliliğini artırabilmek için uluslararası iş çevrelerine uygun örgütsel yapı ve kültür geliştirmek zorunluluğu altındadırlar.

Bilişim sistemlerinin, organizasyonlarda önemli bir rol oynaması ve bir çok insanı etkilemesi, etkinliği artırması ve bilgisayar teknolojisi harcamalarını düşürmesinden dolayıdır. 18 ayda bir ikiye katlanan bilgisayar gücü, kullanıldığı işlerdeki performansı son 25 senede 25.000 defa arttırmıştır. Networkler sayesinde de bilginin paylaşımı ve erişimi yer ve zaman problemi ortadan kalkarak farklı yerlerdeki kullanıcılara iletilebilmekte ve böylece, koordinasyon sağlanabilmektedir. (Barutcuğil, 2002)

Dünyanın en büyük ve en çok kullanılan network sistemi internettir. 200'ün üzerinde ülkenin bağlı olduğu bu sistemde bilim, eğitim, kamu ve özel sektörde çalışan 300 milyon kişi interneti diğer organizasyonlarla yaptıkları işlerdeki bilgi alış verişinde kullanmaktadır.

2.1 Örgütsel Değişim

Birbirinden farklı hızlarda da olsa örgütler sürekli bir ilişki ve etkileşim içinde olan yapılarını etkileyen nedenleri, örgütlerin denetiminde olanlar ve olamayanlar olarak iki ana grupta toplamak mümkündür. Ekonomik şartlardaki değişiklikler, yasaların değişmesi, teknolojik ve sosyal etkiler, bir dereceye kadar örgütlerin denetimi dışında oluşan etkenlerdir. Örgütün kendisinden gelen değişiklik nedenleriyse, daha çok kar etme isteği, yöneticilerin önderlik arzuları gibi nedenlerdir. (Aykaç, 1991)

Örgütler de bireyler gibi, günlük etkinlikleri esnasında büyüklü küçüklü birçok değişim örneğini yaşarlar. Hiçbir zaman durağan kalmazlar, işletme, büyüyüp geliştikçe ve çalışma koşulları değiştikçe, örgütsel yapıda belirli aralıklarla yapılacak araştırmalar sonucunda günün gereklerine uygun duruma getirilmelisi gerekliliktir, işletmenin yaşama ve gelişme gücüne sahip olabilmeleri, ancak içinde buldukları doğal, toplumsal ekonomik, tüzel ve teknolojik çevreye uymaları ile mümkündür. Bu nedenle birer teknik, ekonomik, toplumsal, tüzel ilişkiler sistemi olarak görülen işletmenin çevresine bağlı olmadan düşünülmesi doğal olarak olanaksızdır, örgüt, işçi ve dış çevrenin çeşitli öğelerinin etkisi altında bulunduğundan, bunlardaki değişimin işletmenin örgütsel yapısını etkileyeceği de bir gerçektir.

3.BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI VE İŞLETMELERDE ÖRGÜTSEL DEĞİŞİME ETKİLERİ

3.1. Bilişim Teknolojilerinin İşletmelerde Kullanımı

Sanayi Devrimi'nin başlangıcından günümüze kadar işletme örgütleri, iş bölümü ve uzmanlaşma kavramı çerçevesinde tasarlanmış ve kurulmuşlardır. Bu anlayışa göre işletme yöneticileri belli alanda bilgi ve beceri sahibi kişilerdir. Çalışanlar görevlerini yerine getirebilmek için yöneticilerin bilgisine ve yönlendirmesine gerek duymaktadırlar. Bu örgütsel yaklaşım uzun yıllar geçerliliğini korumuş ve gelişerek günümüzdeki çok katmanlı ve hiyerarsik işletme örgütü ortaya çıkmıştır. Ancak çağdaş bilgi ortamının koşulları bu türden örgütlenmelerin gereğini ortadan kaldırmaktadır. Bilişim teknolojisinin yaygınlaşması ile orta kademe yöneticilerinin yerine getirdiği birçok işlev elenmektedir. Bunun yerine işlevi yapan ve yürütenler karar verme gücünü ve yetkisini elde etmektedirler.

Bilişim teknolojisinin yaygınlaşmaya başladığı ilk dönemlerde sadece emek tasarrufları sağlanmıştır. Ancak teknolojiye elde edilen gelişmeler sonucunda maliyetlerde azalmalar gerçekleştirilmiş, gereksiz ve pahalı iş süreçleri elenmiş, beklenmedik sorunlar için acil çözümler ortaya konabilmiştir (Bilişim teknolojisinin meydana getirdiği en önemli değişim, işletmenin iş süreçlerine ilişkin daha çok bilgi sağlayabilmesi ve böylece yönetime daha sağlıklı karar verme olanağı yaratmasıdır. (Demir, 1977)

Bilişim teknolojisi ve otomasyonun yaygınlaşması sonucunda alt kademe çalışanları karar verme gücünü ve yetkisini elde etmektedir. Bu bağlamda örgütün kültürel yapısı da değişime uğramaktadır. Yöneticilerin uzun yıllar süren alışkanlıklarını değiştirmek durumunda kalmaları, yöneticiler açısından bazı güçlükler ortaya çıkarmakta ve çalışanlar ile yönetenler arasında uyumsuzluklara yol açmaktadır. Bilişim teknolojisinin uygulanması, çalışanlar açısından olduğu kadar yöneticiler için de yeni duruma alışma ve uyarlanma sorunlarını birlikte getirmektedir. Bu sorunların aşılması için bilişim projeleri oluşturulmuştur.

Bilişim Projeleri, bilişim teknolojisinin sağladığı olanaklar kullanılarak, kurum ve işletmelerin sürdüre geldikleri işlerinin daha hızlı, etkin ve verimli hale getirilmesini amaçlamaktadır. Örneğin, bir bankanın şube işlemlerini otomasyona geçirmesi bir bilişim projesidir. Burada bankanın amacı, elle (manuel) yürüttüğü işleri, bilişim teknolojisi kullanarak gerçekleştirmek ve bunun getireceği üstünlüklerden yararlanmaktır.

3.2. Kriz Dönemlerinde İşletmeler ve Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı

Günümüzde küreselleşme olgusuyla birlikte dünyada rekabet her geçen gün artmakta, tüketicilerin kendi ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir şekilde tasarlanarak üretilen ürünlerin talep edilmesi nedeniyle ürün yaşam süreleri giderek kısalarak ürün çeşidi hızla çoğalmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda üreticiler, rekabet üstünlüğü sağlayabilmek için çok çeşitli ürünleri, hızlı bir şekilde, uygun maliyetle ve istenilen kalite düzeyinde üreterek piyasaya sürmek durumundadır. Hem pazarın beklentilerine uygun üretim yapmak, hem de rasyonel bir çalışma düzeni kurarak maliyetleri kontrol altına almak, kıt kaynakları optimum düzeyde kullanmak işletmelerin verimlilik ve kalite kavramlarını bir arada düşüncelerini gerektirmektedir. (Taylor, 1997)

Hızlı iletişim, hızla değişen pazarlar ve kısa süreli iş tasarımlarının geçerli olduğu günümüz . dünyasında, piyasalarda yaşanan hızlı dönüşümler, şirketlerin yoğun bir rekabet ortamına girmesine ve çoğu kez de sürekli olarak krizle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Bunlara bir de doğal afetler, savaşlar ve kamu yönetimlerinden kaynaklanan sorunlar eklenince, işletmeler ve onların yöneticileri oldukça zorlanmaktadır. Böyle bir ortamda bulunan işletmelerin amaçlarını

gerçekleştirebilmesi, yaşamlarını sürdürebilmesi, artan rekabet karşısında pazar paylarını koruyabilmeleri, pazar paylarını artırabilmeleri ve hatta yeni pazarlara girebilmeleri büyük ölçüde çevreye uyum sağlayabilmelerine bağlıdır. İşletmenin çevresi sürekli değişmekte, işletmeleri çok çeşitli tehlikelerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu tehlikelere zamanında ve yerinde çözümler bulamayan, karşılaştığı problemleri çözme becerisine sahip olamayan, çözemediği sorunlarla gelecekte yeniden karşılaşmamak için geleceğe yönelik tedbirler alamayan işletmelerin hayatta kalma şansları azalmaktadır. (Yozgat,1998)

Sürekli değişen ve önceden tahmin edilemez hale gelen pazarlarda uzun süreli devamlılıklarını sürdürmek isteyen işletmeler tehlike altındadır. Bu nedenle rekabet üstünlüğü elde ederek geleceklerini garanti altına almak isteyen işletmelerin başarısı, sürekli dinamik bir yapıda olabilmelerine bağlıdır. Küresel rekabet ortamında, işletmelerin çevresinde meydana gelen olayların sayısında gerek işletmenin kontrolü dışında gerçekleşmesinden, gerekse işletme yönetiminin uyguladığı stratejilerin başarısızlığından dolayı önemli artışlar görülmekte ve kriz olarak nitelenebilecek bu olaylar, işletme yaşamının önemli bir parçası haline gelmektedir.

Bir kriz durumu, her şeyden önce işletmenin beklemediği ve öngöremediği değişikliklerle ilgilidir. Bu durum işletmenin örgüt sistemini, değişikliğe hızlı ve doğru cevap vermeye ve dolayısıyla mevcut tecrübe, bilgi ve işleyişinin dışına çıkmaya zorlamaktadır. Fakat her şeye rağmen, krizin örgütlerde başarısız bir yönetimin sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Gerçekten krizler, tabii felaketler ve tamamıyla örgütün kontrolünün dışında bulunan olaylar hariç, beklenmedik bir anda ve önlenemez bir şekilde ortaya çıkmamaktadır.

Bilgi çağının oluşumuna önemli katkı sağlayan bilişim teknolojileri bilginin toplanması, saklanması, işlenmesi, erişilmesi ve dağıtılmasına hizmet eden araçlar uygulama ve hizmetlerin bütünü ve sistem üzerindeki bilgilerin tümü olarak da açıklanabilir. Bilişim sistemi; yöneticinin karar vermesi için gerekli bilgiyi değişik kaynaklardan toplayan, işleyen, saklayan ve veriyi raporlayan formal bir bilgi sistemidir. (Yozgat, 1998)

Sanayi toplumunun ortaya çıkmasında en önemli etkenin buhar makinası, elektrik, içten yanmalı motor gibi enerji teknolojilerinin bulunmasıdır. Bilişim teknolojilerinin ortaya çıkıp hızla gelişmesi de benzer bir etkiyi yeni toplumda oluşturmuştur, iletişim ve bilgisayar teknolojileri yüksek eğitimli insan kaynaklarına gereksinim doğurduğundan ve ulusal verimliliği artırma ve rekabetçi üstünlük elde etme yolunda daha yüksek katma değer yaratan ürünlerin elde edilmesini sağladığından iktisadi gelişme açısından en fazla önem verilmesi gereken bilişim teknolojileri olarak görülmektedir. Günümüzde bir işletmenin yönetilmesinde en temel faktör olarak bilişim teknolojisini etmenidir. Bilgi toplumu kavramı da yeni teknolojilerin sebep olduğu iktisadi ve sosyal değişimler anlamına gelmektedir. Bilgi Çağında işletmeler

faaliyetlerini sürdürebilmek ve piyasada kalabilmek için büyük ölçüde bilişim teknolojileri kullanmak durumundadır.

İşletmeler, hemen hemen her sektörde, herhangi bir düzeyde teknolojiyi örgütlerinde kullanmakta, piyasa koşullarının zorlaması ve imkanları ölçüsünde de yenilikleri takip etmek zorunda kalmaktadırlar. Rekabet avantajını geliştirme isteği, işletmelerin yeni ve yüksek teknolojilere yönelmelerinin önemli bir nedeni olarak gözükmektedir. Özellikle 90'lı yıllarda çarpıcı boyutlara ulaşan teknolojik gelişmeler, işletmelerde teknoloji kullanımının zorunluluğu yerine işletmelerin piyasada tutunabilmeleri için kullandıkları rekabet araçlarından birisi ve hatta en önemlisi haline getirmiştir. Krizin ortaya çıkmasında teknolojik değişikliklerin hızı, değişikliğe uyum süreci ve teknolojiye bağımlılığın oram önemli ölçüde etkili olacaktır. Özellikle bilişim teknolojilerinin kullanımının işletmelerde etkin bir şekilde kullanılmasının, işletmelerin karşılaştıkları krizleri fırsata dönüştürebilmelerinde önemli rol oynayabilmektedirler. Aksi takdirde işletmelerin kullandığı teknoloji ve yöntemlerde hızlı bir gelişme söz konusu ise işletme bu gelişmeleri zamanında takip edemiyorsa, bu durum kriz ortamına girilmesini hızlandırabilmektedir. (Tıwana,2002)

3.3.Bilişim Teknolojileri Kullanımında Karşılaşılabilecek Zorluklar

Bilişim teknolojileri ile, karışık bir hal almış organizasyon süreçleri, yapıları ve kontrol edilebilir bir duruma gelebilmiştir. Otomasyon sayesinde insan gücüne dayalı kısıtlamalar aşılma çabaları ve bilişim teknolojileri kullanımıyla gelen modelleme sayesinde, problem çözme kapasitesi artmış ve organizasyonlar birer öğrenen örgüt haline dönüşmüştür. Bu değişimler geleneksel yapıdan çağdaş bir organizasyon yapısına geçiş durumundadır.

Elektronik konferans sistemi ve diğer bilişim teknolojileri sistemleri kullanımı ile geleneksel organizasyonlardaki merkezi ve özel bir ürün veya dizayna yönelmiş yaratıcılık çabaları, çağdaş organizasyondaki her çalışandan, müşteriden ve her seviyedeki yöneticiden gelen fikirlerin oluşturacağı bir beyin fırtınası ortamına erişecektir. (Göker,1995)

Bugün eskinin geleneksel organizasyonu, iş süreçlerinde önemli değişiklik yapabilmeye bilgi ve bilişim teknolojilerinin kullanıldığı, bilgiye dayanan bir organizasyona dönüşmüştür. Eskinin organizasyonları bir çok bölümden oluşan yapılanmış bir halde ve her bölümün kendine ait bir bilgi üretim ve kullanım şekline sahip durumdaydı. Bugünün organizasyonları daha esnek ve değişken yapıdadır. Farklı bölümlerden gelen uzmanlarca oluşturulan çalışma takımları yeni pazar fırsatları yaratmak için beraber çalışır, paylaşılan bilgi ve veri tabanları bireyleri birbirine bağlar. (Bozkurt,1996)

Geleneksel organizasyonlarda çevre düşmanca, rekabetçi ve korunmak için güçlü sınırların olması gerektiği bir ortam olarak algılanırken, çağdaş

organizasyonda rekabetçi ama başarının paylaşılacağı, koalisyonların kurulduğu, kaynak ve bilgilerin ortak kullanıldığı bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşümün altında yatan faktör ise çevredeki değişimlerin eş zamanlı takibini ve bu değişimden yararlanma ve onu etkileme fırsatı veren bilişim teknolojileri kullanımı ile mümkün olmuştur.

4. Örnek Bir Uygulama Olarak Arçelik A.Ş.'de Bilişim Teknolojileri Kullanımı

2005 yılında 50. kuruluş yıldönümünü kutlayan Arçelik A.Ş., geçen yıla oranla % 14 büyüyerek, konsolide satış cirosunu 2,7 milyar Euro'dan 3,1 milyar Euro'ya çıkartmış, uluslararası satışlarını 1,2 milyar Euro olarak gerçekleştirmiştir. (www.arcelikas.com.tr)

2005 yılında, uluslararası alandaki başarılı faaliyetleri ile dünya liginin izlenen oyuncularından biri olan Arçelik A.Ş., IFC (International Finance Corporation / Uluslararası Finans Kurumu) önderliğinde uluslararası finans kuruluşlarının oluşturduğu sendikasyondan uzun vadeli kredi sağlamıştır. Arçelik A.Ş., krediyi, Rusya'da kurmakta olduğu üretim tesisinin finansmanı, kapasite artırımları, yeni teknoloji ve ürün geliştirme yatırımları için kullanmıştır.

Ayrıca, Arçelik AŞ'nin teknoloji şirketi Artesis tarafından geliştirilen Motor Durum İzleme Cihazı (Motor Condition Monitör - MCM), Almanya'da düzenlenen Hannover Teknoloji Fuarı'nda sanayicilere sunuluyor. Şirketlerin üretim risklerini azaltarak üretimde yüzde 15'e varan iyileşme sağlayan MCM teknolojisi ilk kez Amerika'da NASA'da kullanıldı.

20 yıllık bir araştırmanın ürünü olan MCM, Amerika'da NASA, Uzay ve Uçak Sanayisi'nin yanı sıra, İngiltere, Almanya, Avustralya, Mısır, Güney Afrika gibi çeşitli ülkelerde bulunan üretim şirketlerinde de kullanılıyor. Türkiye'de ise Arçelik üretim tesisleri başta olmak üzere, İstanbul, Kütahya, Eskişehir gibi Büyükşehir Belediyelerinde, enerji santrallerinde, otomotiv ve otomotiv yan sanayisinde, demir çelik ve döküm endüstrisinde, çimento fabrikalarında, gıda sektöründe, gaz/petrol dağıtım işletmelerinde kullanılan MCM, üretim risklerini azaltırken, verimliliği de artırıyor. (www.tyd.org.tr)

Arçelik'in faaliyet alanına giren konularda yapılan Ar-Ge çalışmaları için, yurtdışında üniversiteler, tedarikçiler, araştırma kuruluşları ve enstitüler ile işbirlikleri yapılmaktadır. Ar-Ge'ye yönelik olarak oluşturulan tüm uzmanlık alanlarındaki bilgi birikiminin ve yapılan çalışmaların sonuçlarının farklı ortamlarda paylaşılması için sürekli olarak Beyaz Eşya ve Ar-Ge fuarlarına katılım sağlanmakta, ulusal ve uluslararası konferans, seminer ve kongrelerde bildiriler yayınlanmaktadır.

5.SONUÇ

Çağımız toplumlarının en temel hedefi, bilgi toplumu düzeyine erişebilmektir. Bilgi toplumu, bilgi teknolojilerinden yaygın biçimde yararlanmasını bilen aktif ve edilgenlikten kurtulmuş toplumdur. Bilgi toplumunda, bireyler yenilikçi ve gelişimci, organizasyonlar bilgi tabanlı, yönetimde kullanılan yöntem ve teknikler ise insan merkezli olmak zorundadır. Küresel bilgi toplumunda, insan kaynakları ve bilgi kaynakları önem kazanmakta, örgütlü toplum ve bireycilik koordinatif biçimde güçlenmekte, etkinlik ve kalite hedefleri sürekli biçimde geliştirilmekte, fiziksel

teknoloji donanımı ile birlikte bilgi ve yönetim teknolojilerine önem verilmekte ve bu koşulların sağlanması ile küresel bilgi ekonomisinin altyapısı oluşturulmaktadır.

Bilgi çağında organizasyonların, yenilikçi stratejiler eşliğinde başarı sağlayabilmeleri için, bilgiye ve öğrenmeye açık olmaları, iyi işleyen bilgi kaynaklarına ve bilgiyi hızlı sağlayan, süreçleyen ve ileten bilgi teknolojilerine, kurumsal kapasiteden ve insan kaynaklarından optimum biçimde yararlanmayı, çevresel ve teknolojik değişimlere uyumu sağlayan yönetim teknolojilerine sahip olmaları, dünyadaki bilimsel - teknolojik gelişmeleri çok yakından izlemeleri, faaliyette buldukları sektörü ve pazarı çok iyi analiz etmeleri ve değişimleri anında algılamaları gerekmektedir.

Gelecek üzerinde fikir yürütebilmek, öngörülerde bulunabilmek ve bu öngörülere dayanarak vizyon geliştirebilmek için, bilimsel yöntemlerin takip edilmesi zorunludur. Hızlanan değişim sürecine uyum sağlayabilmek; değişimin, dolayısı ile geleceğin getireceklerini öngörebilmek; bunlara dayanarak geleceğe yönelik hedef, politika ve stratejileri şimdiden belirleyebilmek ve uygulayabilmek; geleceğin, bilimsel metotlar kullanılarak araştırılması ile mümkün olabilir. Gelecek üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar, potansiyel krizlerin önlenmesi, bu krizler için yeterince önceden önlem alınabilmesi ve geleceğin yaratacağı fırsatlardan en iyi şekilde faydalanılabilmesi açılarından yararlı ve gereklidir.

Dünya hızlı bir değişim süreci içindedir. Teknolojik ilerleme, değişimin süratini daha artırmaktadır. Tarım toplumuna geçiş bin yıllara; sanayi toplumuna geçiş, yüzyıllara yayılmıştır. Bilgi toplumuna geçiş ise bundan çok daha kısa bir sürede; bir neslin ömür süresi içinde gerçekleşmektedir. Değişimin sürati, insanların, toplumların ve şirketlerin uyum sağlama kabiliyetini zorlamaktadır.

Bilgisayar ve network teknolojisindeki hızlı gelişmeler organizasyonları network organizasyonlarına dönüştürmektedir. Yaşanan gelişmeler organizasyonların yeniden dizaynı, yeniden yapılanması, yapının dönüşümü gibi radikal değişiklikler yaratmaktadır.

Bilgisayar döneminden önce gelişen organizasyonlar büyük, bürokratik yapıda, yavaş değişebilen ve radikal gücü düşük organizasyonlardı. Bu organizasyonların çoğu küçülmeye ve yeniden yapılanmaya giderek çalışan sayılarını azaltma yoluna gittiler.

Bugün organizasyonlar basık bir yapıya dönüşmektedir. Böyle bir yapıda bireydeki karar verme sorumluluğu ve yetkisi artmış, standart 8-5 mesaisi yerini daha esnek çalışma saatlerine bırakmış ve eskisi gibi aynı yerde çalışma yerine bazen dünyanın diğer ucunda bile olabilecek şekilde yeni bir çalışma ortamı oluşmuştur. Bu tip organizasyonların önemli bir özelliği de kullandıkları bilişim teknolojileri sayesinde bir takım gibi çalışabilmeleridir, internet sayesinde takım üyeleri dünyanın neresinde olursa olsun görüş ve bilgi alışverişinde bulunabilmektedirler.

Değişime uyum sağlayan şirketler, verimlilik düzeylerini artırmakta; uyum sağlayamayanlar ise değişim sürecinden dışlanarak çağ dışı kalma riski ile karşı karşıya gelmektedirler. Değişime uyum sağlamak, değişimi anlamak, geleceğe yönelik tedbirler olarak değişime uyum sağlamaktan geçmektedir.

Sanayi toplumunun mal üretimini esas alan gelişmişlik göstergesi; bilgi toplumunda, bilgi ve ileri teknoloji üretimini esas almaktadır.

KAYNAKLAR

AKIN, Bahadır, “2000 Yılına Doğru Bilgi Toplumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Bilgi Ekonomisinin Özellikleri”, **Verimlilik Dergisi**, MPM Yayınları, Ankara, 1999.

AYKAÇ, Burhan, “Yönetimin İyileştirilmesi ve Örgütsel Değişim, **TODAİE Dergisi**, Sayı: 2, Haziran, 1991.

BARUTÇUGİL, İsmet, **Bilgi Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2002.

BOZKURT, Veysel, **Enformasyon Toplumu ve Türkiye**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1996.

DEMİR, Ahmet, **Çağdaş Teknolojik Gelişmeler**, A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.

GÖKER, Aykut, **Bilim Teknolojisi Sanayi Üçlemesi**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.

TAYLOR, Frederick, **Bilimsel Yönetimin İlkeleri**, Çev: Bahadır Akın, Çizgi Yayıncılık, Konya, 1997.

TIWANA, Amrit, **Bilginin Yönetimi**, Çev: Elif Özsayar, Dışbank Kitapları, Rota Yayınları, İstanbul, 2002.

YOZGAT, Uğur, **Yönetim Bilişim Sistemleri**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1998.

<http://www.arcelikas.com.tr/cultures/tr-TR/kurumsal/27.09.2006>

http://www.tyd.org.tr/yalcintanes_arcelik.pdf.03.05.2002

BİR VAKIF ÜNİVERSİTESİ' NDE OKUYAN HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN SİGARA KULLANIMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

THE FACTORS THAT AFFECT STUDENTS' SMOKING CIGARETTES
WHO STUDY AT A FOUNDATION UNIVERSITY IN NURSING HIGH
SCHOOL

Araş.Gör. Nilgün AVCI¹ Öğr. Gör. Ayten DİNÇ² Öğr. Gör. Sevim DURSUN³

ABSTRACT

PURPOSE: Starting smoke/passive smoker is seen university students more than others. So, the others. So, the factors that affect students' smoking cigarettes who study at a foundation university in nursing high school was investigated.

MATERIAL-METHOD: This study was conducted at the foundation university in Istanbul by receiving with necessary permission on 2007. 207 volunteer students took part in this study. Data is evaluated by using 37question using percentage and chi-square test.

FINDINGS: 50.2% of students have never smoked before, nobody has smoked in their family which is calculated (35.7%), 73.9% of their close friend/friends is smoking. Nonsmokers; 98.2% of them were disturbed by smokers (shotness of breath 58.3%, passive smokers 55.4%).

Smokers; Reasons of starting smoking were influence of their friends (33.3%), curiosity (33.3%), their friends/families using of smoke (87.2%).

All students who don't smoke said that they were disturbed due to shotness of breath and passive smokers ($p_1<0.02, p_2<0.05, p_3<0.03$). Students who friends are smoking started smoke more than others because of influence of their friends and curiosity ($p<0.04$). Students who families using of smoke started smoke more increasing than others ($p<0.01$).

RESULTS: It's shown that nonsmokers don't smoke because of thinking their health and their families/friends using of smoke rise their smoking.

Key words: Affect, factor, smoke, student

ÖZET

AMAC: Üniversite çağındaki gençlerde sigaraya başlama veya pasif içicilik daha fazla görülmektedir. Bu nedenle, bir Vakıf Üniversitesi'nde okuyan hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin sigara kullanımını etkileyen faktörler incelenmiştir.

¹ Araş. Gör. Nilgün AVCI., Haliç Üniversitesi, serbestn@gmail.com

² Öğr. Gör. Ayten DİNÇ., Haliç Üniversitesi, aytendinc@hotmail.com

³ Öğr. Gör. Sevim DURSUN., Haliç Üniversitesi, serbestn@gmail.com

GEREC-YÖNTEM: Araştırma, İstanbul'daki bir Vakıf Üniversitesi'nde gerekli izinler alınarak 2007 yılında tanımlayıcı olarak gerçekleştirildi. Araştırmaya, 207 gönüllü öğrenci alındı. Verilerin toplanmasında 37 soruluk anket formu kullanıldı. Veriler bilgisayar ortamında yüzdelik ve ki-kare testi kullanılarak değerlendirildi.

BULGULAR: Öğrencilerin %50.2'si sigara içmeyi hiç deneyimlememiş, %35.7'sinin ailesinde sigara içen yok, %73.9'unun yakın arkadaş/arkadaşları sigara içiyor.

Sigara kullanmayanların %98.2'si sigara içenlerden rahatsız oluyor. En çok, nefesinin daralması (%58.3) ve sigaranın zararlarından içen kadar etkilenme (%55.4) nedenleriyle rahatsız oluyorlar.

Öğrencilerden sigara kullananların %33.3'ü arkadaş teşviki/etkisi ve %33.3'ü merak nedeniyle sigaraya başlamış. %87.2'si ailenizdekilerin veya arkadaşlarının sigara içmesinin sigaraya başlamasında etkisi olduğunu düşünmekte.

Sigara içmeyi sigara içenlerden nefesinin daralması, sigaranın zararlarından içen kadar etkilenmesi nedenleriyle rahatsız olanların ve ihtiyaç hissetmediği için sigara içmeyenlerin tamamının sigara içenlerden rahatsız olduğu ($p_1 < 0.02, p_2 < 0.05, p_3 < 0.03$), sigara içen arkadaşları olanların diğerlerine göre daha yüksek oranda arkadaş teşviki/etkisi veya merak nedeniyle sigaraya başladığı ($p < 0.04$), ailesinde sigara kullananların diğerlerine göre daha yüksek oranda aile veya arkadaşların sigara içmesinin sigaraya başlamasında etkisi olduğunu düşündüğü saptandı ($p < 0.01$).

SONUÇ: Sigara kullanmayanların sağlıklarını düşündükleri için sigara kullanmadığı ve aile/arkadaşların sigara içmesinin sigara kullanımını tetiklediği görülmüştür.

Anahtar kelime: Etki, faktör, sigara, öğrenci

1. GİRİŞ

Sigara, hem çok yaygın bir bağımlılık çeşidi olması hem de insan sağlığı üzerine olumsuz etkiler yapması nedeniyle tüm dünyada ve Türkiye' de önemli bir halk sağlığı sorunudur (2,7,10,11,15,18,21,25). DSÖ sigarayı "dünyanın en hızlı yayılan ve en uzun süren salgını" olarak tanımlamıştır (23,25). Dolayısıyla sigara içme hem toplumların tüm kesimini ilgilendiren önemli bir psiko-sosyal sorun hem de mortalite ve marbiditenin önlenemeyen en önemli sorunudur (13,23). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2020 yılında sigaraya bağlı hastalıklar yüzünden ölümlerin yılda 10 milyon dolayında olacağını hesaplamıştır (2,18,23). Tüm dünyada 1.1 milyar kişinin sigara içtiği ve bu oranın 2025 yılında 1.6 milyar olacağı tahmin edilmektedir (15).

Türkiye, sigara tüketimi yönünden Avrupa ülkeleri arasında Yunanistan' dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki eğilimin tersine Türkiye' de sigara içme sıklığının giderek arttığı görülmektedir (3,11,28,29).

Bağımlılık yapan her türlü alışkanlığın kazanılmasında ve kullanımında aile ilişkileri, arkadaş ortamı, çevresel faktörler, genetik faktörler, bireyin kişilik özellikleri ve psikolojik faktörler önemli rol alır (23,24,32).

1988 yılında yapılan ve PİAR çalışması olarak adlandırılan "Sigara alışkanlıkları ve sigarayla mücadele kampanyası kamuoyu araştırması" na göre; 15 yaş üstü erkeklerin %62.8' i, kadınların %23.4' ü, tüm nüfusun ise %43.6' sı sigara içmektedir. Sigara içenlerin %39.0' u sigaraya 15-18 yaşlarında, %20.0' si 11-14 yaşlarında başladıkları belirlenmiştir (6,7,18,28). Tüm dünyada ve ülkemizde 15 yaşın üzerindeki nüfusun yaklaşık %45.0' inin ileri derecede sigara bağımlısı olması, sorunun özellikle ergenlik döneminde önemli olduğunu gösterir (6,18,19).

Sigaraya başlama açısından risk grubu oluşturan ergenler, çağlarının kendine özgü toplumsal biyolojik, psikolojik özellikleri ve bu dönemde yeni davranış biçimleri ediniyor olmaları nedeniyle tüm dünyada risk grubu olarak ele alınmaktadır (2,16,17,22). Bu dönemdeki bireyler akran baskısı, özentisi, merak, büyüdüğünü kanıtlamak, kendini daha iyi ve önemli hissetmek, stresi azaltmak, sosyal ve duygusal gereksinimleri gidermek, eğlenmek, heyecan aramak, meydan okumak, cinsel kimlik arayışı içinde olmak, ailenin yanlış tutumuna maruz kalmak, kilo vermek gibi nedenlerle sigaraya başlamakta ve bu durum bağımlılığa dönüşmektedir (1,2,5,10,14,16,17,19,22,23,25).

Sigaraya yönelik mücadele çalışmalarındaki temel ilkelerden biri sigaraya başlama oranlarını düşürmektir (9,10,18,21). DSÖ sağlığın korunmasında ve yükseltilmesinde bireylerin olumlu yönde etkilenmesinde hemşirelerin anahtar rol oynayacaklarını belirtmiştir (6). Ayrıca, sigara salgınının kontrolüne yönelik hemşire ve sağlık memurlarının mesleki sorumlulukları ve sosyal rolleri gereği sigara içme durumlarının değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (6).

Bu çalışma da, Hemşirelik Yüksekokulu (HYO) öğrencilerinin sigara kullanımlarını, sigaraya başlama yaşlarını, sigaraya başlama / devam etme nedenlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirildi.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışma, İstanbul ili Avrupa yakasındaki bir Vakıf Üniversitesi' ne bağlı HYO' nda gerekli izinler alınarak 2007-2008 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Araştırmanın evrenini, 2007-2008 eğitim öğretim döneminde okuyan tüm (1.,2.,3. ve 4. sınıf) HYO öğrencileri, örneklemini ise; evren kapsamına alınan öğrencilerden araştırmaya katılmayı kabul eden 207 öğrenci oluşturdu. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından literatür bilgileri taranarak hazırlanan 37 soruluk anket formu kullanıldı. Anket formu, sosyo-demografik özellikleri, kendisinin/ailesinin/arkadaşlarının sigara içme alışkanlıklarını, sigara içmeyenlerin içmeme nedenlerini, sigara içenlerin ise sigaraya başlama yaşlarını, başlama nedenlerini, sigara içmeye devam etme nedenlerini, gelecekte sigara kullanmaya ilişkin düşüncelerini ve sigara ile ilgili uygulamalar hakkındaki yorumlarını içeren sorulardan oluşturuldu. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında yüzdeler ve ki-kare testi kullanılarak değerlendirildi.

3. BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin %100' ünün kadın, %31.9' unun 1. sınıfta ve yaş ortalamalarının 21.04±0.10 (min 18 max 28) olduğu belirlendi. %52.2' sinin ailesiyle birlikte yaşadığı, %35.7' sinin ailesinde hiç sigara içenin olmadığı, %9.2' sinin annesinin, %33.3' ünün babasının ve %12.1' inin kardeşinin sigara içmekte olduğu görüldü. %50.2' si sigara içmeyi hiç deneyimlemediğini belirtirken, %73.9' unun yakın arkadaş/arkadaşları arasında sigara içen vardı.

Sigara kullanmayan öğrencilerin; %72.6' sının "sağlığını korumak için" sigara içmiyorum dediği saptandı. Sigara kullanmayan vakaların %98.2' sinin sigara içenlerden rahatsız olduğu ve rahatsız olma nedenleri sorulduğunda; ilk üç sırada %85.1 ile kokusundan rahatsız olma, %58.3 ile nefesinin daralması ve %55.4 ile sigaranın zararlarından içen kadar etkilenme dediği görüldü.

Öğrencilerden sigara kullananların sigarayı deneyimleme yaş ortalaması 17.25 ± 0.46 (min 6 max 21) idi. Sigara içen öğrencilerin; sigaraya başlama nedenleri arasında %33.3 ile arkadaş teşviki / etkisi ve merak, %28.2 ile özentisi ve %25.6 ile kendini kanıtlamak gelmekteydi.

Öğrencilerin %87.2' sinin ailenizdeki bireylerin veya arkadaşlarınızın sigara içmesinin sigaraya başlamasında etkisi olduğunu düşündüğü, %84.6' sının sürekli, %5.1' inin bazen olmakla birlikte toplamda %89.7' sinin bazen veya sürekli olarak yanında sigara paketi taşıdığı, %64.1' inin günde 1-10 adet sigara içtiği ve sigara kullanım süreleri ortalamasının 3.28 ± 0.40 yıl olduğu belirlendi.

Öğrencilere sigara içme nedenleri sorulduğunda %51.3' ü alışkanlık, %41.0' i gerginlik/sıkıntı/kızgınlık gibi duygularını gidermek ve %33.3' ü keyif almak nedeni ile sigara içtiğini söyledi.

Öğrencilerin %69.2' si stresliyken, %69.2' si yemekten sonra ve %66.7' si arkadaşları ile birlikteyken sigara içmekten hoşlanmakta ve %64.1' i sigara ile birlikte çay/kahve tüketmekteydi.

%84.6'sı sigara içmesi nedeniyle çevredeki insanları rahatsız ettiğini düşünüyordu.

Olguların %53.8' inin sigara içmeye bağlı ağızda kötü tat ve %20.5' inin balgam çıkartma şikayeti oluyordu.

Sigara içen öğrencilerin %71.8' i gelecekte sigarayı bırakacağını ve %41.0' i sigarayı bırakmanın en iyi yolu olarak yavaş yavaş bırakılabileceğini düşündüğü belirlendi.

Sigara içenlerin %64.1' i sigarayı bırakmak istiyordu, %23.1'i ise kararsızdı. Sigarayı bırakmak isteyenlerin veya kararsız olanların bırakmayı isteme nedenleri sorulduğunda; %50.0'si sağlığının bozulmaya başlaması ve %50.0'si kendisine / çevresine yaptığı kötü etki şeklinde yanıt verdiği, sigarayı bırakmak istemeyenlerin veya kararsız olanların bırakmayı istememe nedenleri sorulduğunda da %70.0' inin konsantrasyon bozukluğu ve %40.0' inin sinirlilik dediği saptandı.

Öğrencilerin %61.5' i sigarayı bırakmayı denemiş olup, deneyimleyenlerin %66.7' sinin kısa süreli sigarayı bıraktığı ve %33.3' ünün başarısız olduğu ve sonuçta %100.0' ünün hala sigara kullandığı belirlendi.

Öğrencilere sigara ile ilgili uygulamalar sorulduğunda; %73.4' ünün "Kapalı yerlerde sigara içme yasağını" yetersiz, %83.1' inin "18 yaşından küçüklere sigara satışının yasak olmasını" yetersiz, %75.4' ünün "Sigara ile ilgili reklam yasağını" yetersiz, %67.1' inin "Sigara ile ilgili kampanyaları" yetersiz ve %70.0' inin "Sigaranın zararları konusundaki eğitimleri" yetersiz olarak değerlendirdiği görüldü.

Tablo 1. Arkadaşların Sigara Kullanımının Sigaraya Başlamaya Etkisi

SİGARAYA BAŞLAMA NEDENİ	ARKADAŞLARIN SİGARAYA KULLANMA DURUMU (n:39)					
	Evet		Hayır		X ²	p
	n	%	n	%		
Arkadaş teşviki / etkisi						
Hayır	26	%100.0	0	%0.0	4.216	.040
Evet	11	%84.6	2	%15.4		
Merak						
Hayır	26	%100.0	0	%0.0	4.216	.040
Evet	11	%84.6	2	%15.4		

Tablo 2. Arkadaş ve Ailenin Sigara Kullanımının Sigaraya Başlamaya Etkisi

ARKADAŞ VE AİLENİN SİGARA KULLANIMI	ARKADAŞLARIN VE AİLENİN SİGARA KULLANMAYA ETKİSİ (n:39)							X ²	p
	Evet		Hayır		Kararsız				
	n	%	n	%	n	%			
Arkadaş									
Kullanan	32	%86.5	0	%0.0	5	%13.5		0.310	0.578
Kullanmayan	2	%100.0	0	%0.0	0	%0.0			
Aile etkisi									
İçen yok	10	%100.0	0	%0.0		%0.0		13.277	.010
Sadece anne içiyor	6	%100.0	0	%0.0	0	%0.0			
Sadece baba içiyor	5	%62.5	0	%0.0	2	%32.5			
Sadece kardeş içiyor	11	%100.0	0	%0.0		%0.0			
Anne ve baba içiyor	2	%50.0	0	%0.0		%50.0			

Tablo 3. Arkadaş Sigara Kullanımının Sigaraya Kullanmaya Etkisi

ARKADAŞLARIN SİGARA KULLANIMI	SİGARA KULLANIMI								X ²	p
	Asla kullanmadım		Sadece denedim		Hala kullanıyorum		Bıraktım			
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Kullanan	73	70.2	42	68.9	37	94.9	1	33.3	13.004	.005
Kullanmayan	31	29.8	19	31.1	2	5.1	2	66.7		

4. TARTIŞMA

Tüm dünyada ve ülkemizde son yıllarda giderek artan sigara karşıtı kampanyalarda toplumla birebir ilişki içinde bulunan meslek grubu üyelerinin önemli rollere sahip oldukları ortaya konmuştur. Bu meslekler arasında özellikle önemi olanlar hekimler ve hemşirelerdir (10). Bu nedenle gelecekte sağlık hizmeti verecek olan hemşirelerin sigara kullanımlarını incelemek önemlidir.

Öğrencilerin %50.2' sinin sigara içmeyi hiç deneyimlemediği, sigara kullananların sigarayı deneyimleme yaşı ortalamasının 17.25±0.46yıl olduğu ve %64.1' inin günde 1-10 adet sigara içtiği saptandı. Aktaş' ın HYO öğrencileri ile yaptığı çalışmada da sigara kullanımı %43.0, sigaraya başlama yaşı 15.1±3.8 ve günde 1-15 adet sigara tüketim oranını da %54.5 bulmuştur (2). Toplumun genelini temsil eden PİAR çalışmasında da sigara içenlerin %39.0' unun 15-18 yaş aralığında sigaraya başladığı belirlenmiştir (6,9). Ceylan ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada öğrencilerin %37.9' unun sigara kullandığı, (7). Herken ve arkadaşlarının (14) çalışmalarında öğrencilerin 15.6±9.5 yaşında sigaraya başladığı görülmüştür. Bu sonuçlar bizim sonuçlarımız ile benzerlik göstermektedir.

Olguların %52.2' sinin ailesiyle birlikte yaşadığı, %9.2' sinin annesinin, %33.3' ünün babasının ve %12.1' inin kardeşinin sigara içmekte olduğu, %73.9' unun yakın arkadaşı/arkadaşları arasından sigara içen kişilerin olduğu ve %87.2' sinin ailenizdeki bireylerin veya arkadaşlarınızın sigara içmesinin sigaraya başlamasında etkisi olduğunu düşündüğü belirlendi. Çalışmamızda ailesi ile birlikte kalanların %16.7' sinin aile dışında (yurt, akraba, arkadaş ile) kalanların %21.2' sinin halen sigara içtiği ancak bu durumun anlamlılık teşkil etmediği görüldü. Bizim çalışmamızın aksine, İlhan ve ark.nın tıp fakültesi öğrencileri ile yaptığı çalışmada (15), Kişioğlu ve ark.nın (19), Kutlu' nun (21) ve Yıldırım' ın (32) üniversite öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmalarda kalınan yer ve sigara kullanımı arasında anlamlılık görülmüştür.

Literatürler, anne ya da babası sigara içen kişilerin, kalıtımsal olarak sigara içmeye daha fazla eğilimli olduklarını belirtmişlerdir. Çalışmamızda öğrencilerin anne ve babasının sigara içmesi ile kişinin sigara içmesi arasında ilişki bulunmazken ($p>0,05$) kardeşin sigara içmesi ile sigara kullanımı arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($p<0,01$). Kılıç'ın üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada da sonuç bizim verilerimize paralel olup, öğrencilerin sigara içme alışkanlığı ile ebeveynlerinin sigara içme alışkanlığı arasında herhangi bir ilişki saptanmadığı, kardeşleri sigara içen öğrencilerin içmeyenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla sigara içtiği belirlenmiştir (18). Azak' ın (6) yaptığı çalışmada baba ve erkek kardeşin sigara içmesinin istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı, İlhan'ın (15) çalışmasında ailesinde ve arkadaş çevresinde sigara kullanan kişi bulunan öğrencilerde bulunmayanlara göre sigara kullanımının daha fazla olduğu, Altındağ'ın (4) çalışmasında da sigara içme davranışı üzerinde, ailedeki sigara içme davranışlarının etkisi bulunmadı görülmüştür. Koç'un (20) çalışmasında arkadaş çevresinin sigara içme durumu açısından risk faktörü olduğu belirtilirken, Yıldırım' ın (32) çalışmasında ailesinden ayrı kalan öğrencilerin daha fazla sigara kullanmakta olduğu görülmüştür.

Sigara kullanmayan öğrencilerin; %72.6' sının "sağlığını korumak için" sigara içmediği, sigara içen öğrencilerin ise; %33.3' ünün arkadaş teşviki /etkisi ve merak, %28.2' sinin özentisi ve %25.6' sının kendini kanıtlama isteği nedeniyle sigaraya başladığı, %51.3' ünün alışkanlık, %41.0' inin gerginlik/sıkıntı/kızgınlık gibi duygularını gidermek ve %33.3' ünün keyif vermesi nedeni ile sigara içtiğini söylediği görüldü. Koç' un (20) ve İlhan' ın (15) çalışmalarında da öğrencilerin sağlıklarını koruma nedeniyle sigara kullanmadıkları bildirilmiştir. Sigarayla başlama nedeninin sorgulandığı çalışmalarda da bizim çalışma sonucumuzdaki gibi sigaraya başlamada arkadaş çevresi, stres, özentisi ve merakın etkili olduğu bulunmuştur (15,18,19,22,29,30,32). Ancak, Erbaydar' ın öğretmenlerin öğrencilerin sigara kullanımına ilişkin görüşlerini içeren çalışmasında büyük görünebilmek, arkadaşları tarafından kabul görmek ve güçlü görünebilmek için sigaraya başladıklarını düşündükleri görülmüştür (11). Yazıcı' nın çalışmasında öğrenciler sigara kullanımını sürdürme nedeni olarak "alışkanlık" demişlerdir (30). Yazıcı' nın (30) ve Koç' un (20) çalışmalarında ise, sigara içmeyi sürdürme nedeni olarak yaşadıkları stres gösterilmiştir.

Öğrencilerin %69.2' si stresliyken, %69.2' si yemekten sonra ve %66.7' si arkadaşları ile birlikteyken sigara içmekten hoşlanmakta ve %64.1' i sigara ile birlikte çay/kahve tüketmekteydi. Kişioğlu (19), Peşken (25) ve Sivez' in (26) çalışmalarında da sonuçlar aynı olup çay/kahve ile, stresliyken ve yemeklerden sonra sigara tüketiminin arttığı görülmüştür.

Sigara kullanmayan vakaların %98.2' sinin sigara içenlerden rahatsız olduğu ve rahatsız olma nedenleri sorulduğunda; ilk üç sırada %85.1' inin kokusundan rahatsız olma, %58.3' ünün nefesinin daralması ve %55.4' ünün sigaranın zararlarından içen kadar etkilenme dediği belirlendi. Sigara içenlerin %84.6'sı sigara içmesi nedeniyle çevredeki

insanları rahatsız ettiğini düşünmekteydi. Olguların %53.8' inin sigara içmeye bağlı ağızda kötü tat ve %20.5' inin balgam çıkartma şikayeti oluyordu. Kılıç' ın ve Danacı' nın (10) çalışmalarında da araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu sigara içen kişinin yanında olmayı rahatsızlık verici olarak tanımlamıştır (18). Telli' nin (27) ve Kışioğlu' nun (19) çalışmalarında da sigara içenlerde öksürük ve balgam çıkartma sorunlarının yaşanmakta olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilere sigara ile ilgili uygulamalar sorulduğunda; %73.4' ünün “Kapalı yerlerde sigara içme yasağını” yetersiz, %83.1' inin “18 yaşından küçüklere sigara satışının yasak olmasını” yetersiz, %75.4' ünün “Sigara ile ilgili reklam yasağını” yetersiz, %67.1' inin “Sigara ile ilgili kampanyaları” yetersiz ve %70.0' inin “Sigaranın zararları konusundaki eğitimleri” yetersiz olarak değerlendirdiği görüldü. Kışioğlu' nun çalışmasında da “Kapalı yerlerde sigara içme yasağını”, “18 yaşından küçüklere sigara satışının yasak olmasını”, “Sigara ile ilgili reklam yasağını”, “Sigara ile ilgili kampanyaları” ve “Sigaranın zararları konusundaki eğitimleri” yetersiz bulunmuştur (19).

5. SONUÇLAR

Sigara kullanımının çevresel faktörlerden, aile fertlerinin veya arkadaşların sigara kullanımından etkilendiği bilinmektedir. Özellikle öğrencilerin önemli bir kısmı sosyal etkileşimler ya da özdeşleşme çabaları sonucu sigara içmeye başlayabilmektedirler. Sosyal etkilenme ve özdeşleşme çabaları etken ya da edilgen nitelikte olmaktadır. Yani bireyler, sigara içen arkadaşlarından etkilendikleri gibi, akran grubunda bulunanları etkileyerek, onların da sigaraya başlamalarına neden olmaktadır. Sigaraya başlama nedenleri arasında da yer alan arkadaş etkisi, özentisi, merak ve büyüdüğünü kanıtlama isteği çevresel etkinin göstergesidir. Bu nedenle sigara kullanımını azaltmak için öncelikle eğitimler artırılmalı ve gençlere akran eğitimleri verilerek sigaraya başlamanın azaltılması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Akfert K.S. (2009), “Üniversite Öğrencilerinin Sigara-Alkol Kullanımı ve Aile Sorunları ile İlişkisi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı 10, 40-47.
2. Aktaş A. (2005), “Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigara Kullanımına İlişkin İnanç Tutum ve Davranışları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
3. Akvardar Y., Aslan B., Ekici B., Öğün E., Şimşek T. (2001), “Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem II Öğrencilerinde Sigara, Alkol, Madde Kullanımı”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 2, 49-52.
4. Altındağ A., Yanık M., Yengil E., Karazeybek A.H. (2005), “Şanlıurfa’ da Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımı”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 6, 61-66.
5. Altıntaş H., Temel F., Benli E., Çınar G., Gelirer Ö., Gün F.A., Kernak A., Kundakçı N. (2004), “Tıp Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı ile İlgili Bilgi, Görüş ve Tutumları”, *Bağımlılık Dergisi*, **Sayı 5 (3)**, 107-114.
6. Azak A. (2006), “Sağlık Memurluğu Öğrencilerinin Sigara Kullanımını Etkileyen Faktörler”, *Toraks Dergisi*, **Sayı 7 (2)**, 120-124.
7. Ceylan E., Yanık M., Gencer M. (2005), “Harran Üniversitesi’ ne Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Sigaraya Karşı Tutumlarını Etkileyen Faktörler”, *Toraks Dergisi*, **Sayı 6 (2)**, 144-150.

8. Çalıyurt O., Molla S., Vardar E., Abay E. (2005), “Üniversite Öğrencilerinde Ramazan Dönemi Oruç Tutma Davranışının Benlik Saygısı, Sigara ve Alkol Kullanımına Etkileri”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 6, 3-8.
9. Çelik P., Esen A., Yorgancıoğlu A., Şen F.S., Topçu F. (2000), “Manisa İlinde Lise Öğrencilerinin Sigaraya Karşı Tutumları”, *Türk Toraks Dergisi*, **Sayı 1 (1)**, 61-68.
10. Danacı A.E., Yorgancıoğlu A., Çelik P., Topçu F., Şen F.S. (2000), “Manisa İli Lise Öğretmenlerinin Sigara İçmeye Karşı Tutumları”, *Toraks Dergisi*, **Sayı 1 (3)**, 16-20.
11. Erbaydar T., Avcı S., Altay G. (2003), “Öğretmenlerin Okul Ortamında Sigara İçilmesi ve Öğrencilerin Sigara Kullanımı Konusuna Yaklaşımı”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, **Sayı 17**, 63-74.
12. Fidan F., Sezer M., Demirel R., Kara1 Z., Ünlü M. (2006), “Öğretmenlerin Sigara İçme Durumu ve Sigara Yasağı Karşısındaki Tutumları”. *Toraks Dergisi*, **Sayı 7 (3)**, 196-199.
13. Herken H., Özkan İ., Bodur S., Kara N., Turan M., Aşkın R. (1997), “Gençlerde Sigara Kullanımı ile Anne-Baba Tutumu ve Sosyodemografik Özelliklerin İlişkisi”. *Genel Tıp Dergisi*, **Sayı 7 (4)**, 189-193.
14. Herken H., Özkan İ. (1998), “Sigara Alışkanlığı ve Anne-Baba Tutumu”. *Genel Tıp Dergisi*, **Sayı 8 (2)**, 85-89.
15. İlhan F., Aksakal F.N., İlhan M.N., Aygün R. (2005), “Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigara İçme Durumu”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, **Sayı 4 (4)**, 188-196.
16. Kaya N., Çilli A.S. (2004), “Üniversite Öğrencilerinde Nikotin, Alkol ve Madde Bağımlılığının 12 Aylık Yaygınlığı”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 5, 128-133.
17. Kaya N., Çilli A.S. (2004), “Yurtta Yaşayan Kız Üniversite Öğrencilerinde Nikotin Bağımlılığı ve Yoksunluğunun 12 Aylık Yaygınlığı”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 5, 128-132.
18. Kılıç N., Ek H.N. (2006), “Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigaraya Yönelik, Bilgi, Tutum ve Davranışları”, *Sağlık Bilimleri Dergisi*, **Sayı 15 (2)**, 85-90.
19. Kişioğlu A.N., Öztürk M., Doğan M. (2005), “Süleyman Demirel Üniversitesi İlk ve Son Sınıf Öğrencilerinin Sigaraya Yönelik Bilgi Tutum Davranışları ve Sigaraya Başlama ve Alışma Durumları”, *Tütünsüz Yaşam Dergisi*, Sayı 1, 11-17.
20. Koç Z., Sağlam Z. (2008), “Hemşirelik Öğrencilerinin Sigara İçme Sıklığı ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, *Bağımlılık Dergisi*, **Sayı 9 (1)**, 18-24.
21. Kutlu R., Marakoğlu K. (2005), *Sigara Bırakan Üniversite Öğrencilerinde Sigara Bırakma Sıklığı ve Davranış Özelliklerinin Değerlendirilmesi*”, *Marmara Medical Journal*, **Sayı 18 (1)**, 17-23.
22. Kutlu R., Marakoğlu K., Çivi S. (2005), “Selçuk Üniversitesi’ nde Beyşehir Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Sigara Kullanımı ve Etkileyen Faktörler”, *Türk Aile Hekimleri Dergisi*, **Sayı 9 (3)**, 123-127.
23. Kutlu R., Çivi S. (2006), “Seydişehir Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Sigara Kullanma Durumu ve Etkileyen Faktörler”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 7, 71-79.
24. Marakoğlu K., Çivi S., Şahsıvar Ş., Özdemir S. (2006), “Tıp Fakültesi Birinci ve İkinci Sınıf Öğrencilerinde Sigara İçme Durumu ve Depresyon Yaygınlığı Arasındaki İlişki”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 7, 129-134.

25. Peşken Y., Canbaz S., Sünter A.T., Tunçel E.K. (2005), “Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve Etkileyen Faktörler”, *Bağımlılık Dergisi* Sayı 6, 111-114.
26. Siyez D.M. (2008), “Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısından Sigara ve Alkol Kullanımına Başlamada ve Bırakmada Etkili Olan Faktörler”, *Bağımlılık Dergisi*, **Sayı 9 (2)**, 72-77.
27. Telli C.G., Solak Z.A., Özol D., Saymer A. (2004), “Üniversiteye Başlayan Öğrencilerin Sigara İçme Alışkanlıkları”, *Solunum Dergisi*, **Sayı 6 (3)**, 101-106.
28. Turgut T., Deveci F., Altuntaşı E., Muz M.H. (2001), “Elazığ’ da Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerine Uygulanan Sigara Anketi Sonuçları”, *Solunum Dergisi*, Sayı 3, 295-299.
29. Yazıcı H., Özbay Y. (2006), “Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Davranışlarının Bilişsel-Davranışçı Bir Modele Dayalı Olarak İncelenmesi”, *Milli Eğitim*, Sayı 172, 116-125.
30. Yazıcı H., Şahin M. (2005), “Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Tutumları ile Sigara İçme Statüleri Arasındaki İlişki”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, **Sayı 13 (2)**, 455-466.
31. Yıldırım Ç., Çelik P., Çakar A., Dinç G. (2004), “Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigaraya Karşı Tutumları”, *Solunum Dergisi*, Sayı 6, 30-35.
32. Yıldırım İ. (1997), “Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 13, 147-155.

BİRLİKTE ÇALIŞABİLİRLİK VE TÜRKİYE BİRLİKTE ÇALIŞABİLİRLİK MİMARİSİNDE NETCAD GIS

INTEROPERABILITY AND TURKEY'S ARCHITECTURE INTEROPERABILITY IN NETCAD GIS

Tunç Emre TOPTAŞ¹

ABSTRACT

In transition process of information, where social life is determined by the global process, in every field liberal trends empowers the information technology every scale of life, an essential part of becoming that, in our information society, the transition process' of information production, management and knowledge-based decision-making process of the realization of countries to show success, close to economic and social development in the future will be determined. In this new era, the success of “Production of information, management” and “realization of knowledge-based decision-making process” will determine the economic and social development of countries in the near future.

In between European Union congruity process, Turkey's been taking its first steps, should develop its e-government infrastructure which will allow concerning institutions to produce and share standard, accurate and current data between them not forgetting to examine our country's interoperability needs in macro scale.

Interoperability is a multi-dimensional concept, based on the ability of data sharing between institutions and information systems. As “European Public Administration Network e-Government Working Group” described interoperability at “Key Principles of an Interoperability Architecture-2004” as “the ability of using a system or process within the framework of common standards of a system or process information and / or ability to use its functions”. Emphasizing on “common standards” as the most significant parameter of interoperability, this definition states that these common standards should be set before all else for country scale interoperability. E-government's primarily steps should be first of all to determine the standards for government technologic infrastructure; secondly, presenting, transporting, and securing the data to be produced, stored and managed, and thirdly, generating the common data model and the infrastructure of data change and defining the technical standards of these generated solutions. The only way to enable interoperability is to let data be accessible on the internet safely, and quickly at every point .Today's technology serves the “institutional portal” support which enables this kind of interoperability.

Correct architecture interoperability provides standards that not only supports interoperability in country scale, but also institutions / organizations will not put restrictions on individual work performance with these standards. Thereto, the structure is such flexible that the quantity and quality of performance and even to increase production. Considering that political administration is chaotic and complicated, the feasible

---

¹ Netcad, Eğitim Hizmetleri Müdürü, Yük.Şehir Plancısı & CBS Uzmanı-Eğitmeni, tunc.toptas@netcad.com.tr

management system can only be overcome with interoperability by using public resources for public usages.

For efficient execution of the e-government services in Turkey, a macro approach to e-government policy should be monitored including all public institutions, organizations, local governments and institutions and even universities which exchange data in electronic media with them on country scale.

An information system should be generated which is supervised, and secured by the laws, integrated with and focused on citizens, and at which, the data interaction between institutions is provided seamlessly. Otherwise, instead of “e-government”, there will exist such “e-institutions” that are neither integrated each other nor can interoperate.

E-government infrastructure is necessary to create international standards. The infrastructure should be done in international standards as for the technology and also should meet institutions’ needs, be congregated to these needs, can be scaled and be integrated with client architectures.

The world wide standards of interoperability can be analyzed in order to generate Turkey’s architecture of interoperability. The analyzes of the standards of “DISA”(Defense Information Standardization Agency) at USA, ‘DII-COE (Defense Information Infrastructures Common Operating Environment)’; E-GIF (the interoperation platform of e-government) at England; and the studies of ‘NATO-OSE (Open System Environment)’ and ‘NATO Interoperability’; the studies of ‘IDA (Interchange Data Between Administrations)of European Union can help Turkey to develop its appropriate structure.It should be considered that the Open Geospatial Consortium (OGC)’s Web Map Service (WMS), Web Feature Service (WFS) and International Standards Organization (ISO) standards; which are also the indispensable standards of world’s interoperability models, required supporting technologies for Turkey’s e-government technical infrastructure.One of the main parameters of interoperability is metadata. It can be basically described as “data of data”. It can be evaluated as the source of data and a parameter of employability, security, quality and giving information about accessibility to data; it can be considered as the “identification of data”. After Turkey’s e-government infrastructure has been developed with metadata standards, data catalog and the certificate of inventory will be generated on country scale.In our country, it must be aimed to catch harmony with European Commission’s studies when generating e-government infrastructure. In the 34 numbered “Determination of interoperability Basics” act of Turkey Short-Term Action Plan,the studies for e-government transforming process are still going on.”e-government door/portal”’s technical infrastructure is aimed to be realized when its technical infrastructure has been done. All these country scaled studies aim to realize interoperability.

Key words : Geographic information system, e-government.

ÖZET

Toplumsal hayatın global süreçler tarafından belirlendiği, her alanda liberal eğilimlerin güç kazandığı, bilişim teknolojilerinin her ölçekte yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline geldiği, içerisinde bulunduğumuz bilgi toplumuna geçiş sürecinde ‘bilgi’nin üretilmesi, yönetilmesi ve bilgiye dayalı karar verme süreçlerinin gerçekleştirilebilmesinde ülkelerin gösterecekleri başarı, yakın gelecekteki ekonomik ve sosyal kalkınmalarının da belirleyicisi olacaktır.Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde ‘e-dönüşüm’ünün henüz ilk adımlarını atmakta olan Türkiye’nin, ‘birlikte çalışabilirlik’ ihtiyaçları makro ölçekte belirlenerek, standart, güncel, doğru bilginin ilgili kurum ve kuruluşlar arasında güvenilir

ve etkin biçimde, her kurumun sorumlu olduğu verileri üretebilmesine ve verilerin kurumlar arasında paylaşılabilmesine imkan verecek yapıda e-devlet altyapısının oluşturulması gerekmektedir. Birlikte çalışabilirlik, verilerin kurumlar arasında ve bilgi sistemlerinde etkin olarak paylaşılabilme ve kullanılabilme yeteneğinin gerçekleşmesini sağlayan çok boyutlu bir kavramdır. Birlikte çalışabilirliği “European Public Administration Network eGovernment Working Group”, ”Key Principles of an Interoperability Architecture-2004”da **‘bir sistemin ya da sürecin ortak standartlar çerçevesinde bir diğer sistemin ya da sürecin bilgisini ve/veya işlevlerini kullanabilme yeteneği’** olarak tanımlamıştır. Birlikte çalışabilirlik için en önemli parametre olan ‘ortak standartlar’ konusuna vurgu yapan bu tanımdan da anlaşılacağı üzere ülke ölçeğinde birlikte çalışabilirlik için öncelikle kullanılacak ‘ortak standartlar’ın belirlenmesi gerekmektedir. E-devlet teknolojik altyapı standartlarının belirlenmesi; üretilecek, depolanacak, yönetilecek verilerin sunulması, taşınması, güvenliği, veri ortak modelinin ve veri değişim altyapısının oluşturulması ve geliştirilen çözümlerin teknik standartlarının belirlenmesi atılacak ilk adımlar olmalıdır. Birlikte çalışabilirliğin sağlanması bilginin internet üzerinden, etkin, her noktadan hızla erişilebilir ve güvenli olarak paylaşılması ile mümkün olabilir. Günümüz teknolojilerinin sağladığı ‘kurumsal portal’ desteği birlikte çalışabilirliği mümkün hale getirmektedir. Doğru bir birlikte çalışabilirlik mimarisi, belirlenecek standartların, ülke ölçeğinde birlikte çalışabilirliği sağlarken, kurum/kuruluşların bireysel çalışma performanslarına kısıtlama getirmeyecek -hatta performans ve üretiminin miktar ve kalitesini arttıracak- esnek ve hareket serbestliği olan yapıda gerçekleştirilebilir. Kamu yönetimi kaotik ve karmaşık bir iştir, dolayısıyla kamunun kaynaklarının kamu lehine kullanılarak fizible yönetimi ancak birlikte çalışılabilirlik ile sağlanabilir. Türkiye’de e-devlet hizmetlerinin etkin biçimde yürütülmesi için, ülke ölçeğinde tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve bu kurumlarla elektronik ortamda veri alışverişi yapan tüm kurumlar hatta üniversiteler de bu portale dahil edilerek makro yaklaşımli bir e-devlet politikası izlenmelidir. Vatandaş odaklı ve vatandaşla bütünleşik, kurumlar arası veri etkileşiminin sorunsuz olarak sağlandığı, bütünleşik, denetlenebilir, güvenli, yasa ve yönetmeliklere uygun çalışan, hizmet çeşitliliği sunan bilgi sistemlerinin kurulması gerekir; aksi takdirde ‘e-devlet’ yerine birlikte çalışılabilirlikten uzak, ortak veri kullanımını sağlayamayan, birbirinden bağımsız, yalnızca bireysel çözümler üretebilen, birbirleriyle entegre olamayan ‘e-kurum’lar ortaya çıkacaktır. E-devlet altyapısının uluslar arası standartlarda oluşturulması gerekir. Kurumların yaptıkları yatırımlar birlikte çalışılabilirlik ihtiyaçlarını karşılayabilecek güçte, her kurumun ihtiyacına göre konfrige edilebilir, ölçeklenebilir ve esnek yapıda marka bağımsız olarak client mimarileri ile entegre olabilen, güvenli çalışabilen uluslar arası standartlardaki teknolojilere yönelik olarak yapılmalıdır.

Türkiye’deki birlikte çalışılabilirlik mimarisinin oluşturulmasında dünyadaki birlikte çalışılabilirlik standartları incelenebilir. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ‘DISA (Defence Information Standardization Agency)’, ‘DII-COE (Defence Information Infrastructure Common Operating Environment)’; İngiltere’deki E-GIF (e-devlet birlikte çalışılabilirlik platformu); NATO’nun ‘NATO-OSE (Open System Environment)’ ve ‘NATO Interoperability’ Çalışmaları; Avrupa Birliği’nin ‘IDA (Interchange Data Between Administrations)’ standartlarının analiz edilmesi Türkiye için uygun yapının oluşturulmasında yardımcı olacaktır. Dünyadaki birlikte çalışılabilirlik modellerinin de vazgeçilmez standartları olan Open Geospatial Consortium (OGC)’un Web Map Service (WMS), Web Feature Service (WFS) ve International Standards Organization (ISO) standartlarının Türkiye e-devlet teknik altyapısını oluşturacak teknolojilerin sağlıyor olması gerekliliği globalleşen dünyamızda uluslar arası entegrasyon açısından mutlaka göz önünde tutulmalıdır.

Birlikte çalışabilirlik için en önemli parametrelerden birisi de metaveri konusudur. Metaveri genel olarak ‘verinin verisi’ olarak tanımlanabilir. Metaveri, verilerin kaynağı, güvenilirliği, kullanılabilirliği, kalitesi ve veriye erişim konularında bilgi veren parametre yani ‘verinin kimliği’ olarak değerlendirilebilir. Türkiye e-devlet altyapısının metaveri standartlarının oluşması ile ülke ölçeğinde veri kataloğu ve bilgi envanterinin de oluşmasını sağlanacaktır.

Ülkemizde Türkiye e-devlet altyapısının oluşturulmasında Avrupa Komisyonu çalışmaları ile uyum sağlanması amaçlanmalıdır. ‘E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı’nda yer alan 34 nolu ‘Birlikte Çalışabilirlik Esaslarının Belirlenmesi’ eyleminde e-dönüşüm sürecindeki standartların oluşturulması çalışmaları devam etmektedir. ‘E-Devlet Kapısı/portali’ teknik altyapısı tamamlanarak hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Ülke ölçeğinde yapılan bütün bu çalışmalar birlikte çalışabilirliğin realize edilebilmesini amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Coğrafi bilgi sistemi, e-devlet.

KAYNAKLAR

- Görkem, A. (1994), ‘Elektrik Makinalarında Bobinaj’, Özkan Matbaacılık Sanayi, Çorum
- Keity Mobley, R. (2002), ‘‘An Induction to Predictive Maintenance’’ Butterworth-Heinmann, New York
- Higgins, L., Mobley R. K., Mobley K., (2002) ‘‘Maintenance Engineering Handbook’’, McGraw-Hill, New York
- Dhillon, B.S., (2000) ‘‘ Engineering Maintenance:A Modern Approach’’, CRC Press, New York
- Uysal, M., (2003), ‘‘ Visual C++.NET ile Yazılım Geliştirme’’, Beta Basım Yayın
- Kruglinski D.J., (1998), ‘‘ A Division of Microsoft Corporation One Microsoft Way’’ Microsoft Press, Redmond, Washington 98052-6399
- Alerich, W.N., (1988), ‘‘Electric Motor Control’’ Delmar Publishers Inc. Albany, New York 12212-5015
- Hughes, E., (1987), ‘‘ Hughes Elektrical Technology’’ Longman Scientific&Technical Copublished in the United States with John Wiley & Sons, Inc., New York

BİYOMOTORİN ÜRETİM PROSESİNDE KULLANILAN KATALİZÖR VE YIKAMA SUYU ÇEŞİTİNİN YAKIT ÖZELLİKLERİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**A RESEARCH ON USED CATALYSTS AND WASHING WATER TYPES
OF BIODIESEL PRODUCTION PROCESS TO THE BIODIESEL FUEL
PROPERTIES**

Mehmet ÇELİK¹

ABSTRACT

Research to meet the increasing demand for energy has been directed to alternative renewable fuel due to Energy consciousness and environmental problems, conventional fossil energy resources and greenhouse gas emissions limits. One of promising approaches used in the existing engine is biodiesel which is environmentally friendly, derived from animal fats and vegetable oils. Biodiesel quality, production process use the end point as to the fuel tank is used until biodiesel resources are oil, catalyst materials, alcohol and the purity of feature, the application of the production method, washing of the properties of phase, the separation of glycerin, purification and storage of fuel is about. The quality of biodiesel, from the production process to the fuel tank that is the last usage point, is about to raw material supply oil, catalyst, alcohol, the production method is applied, the nature of the washing phase, the separation of glycerin, purification and storage of fuel. In the studies physical and chemical properties of fuel were found to affect significantly the engine performance and emissions.

In this study, soybean oil, sunflower oil and cotton oil as raw material biyomotorin preferred and the most widely used transesterifikasyon reaction of NaOH and KOH alkali catalyst is used. After the reaction, the resulting catalyst, soap, salt, methanol and two different biodiesel washing technique by applying 12 different biodiesels samples were produced. Some physical-chemical fuel properties of biodiesel samples are compared according to standards.

Keywords: *NaOH, KOH, Biodiesel, Fuel Properties, Washing Process*

---

¹ mehmetcelik@selcuk.edu.tr, Selçuk Üniversitesi, Konya

ÖZET

Enerji bilinci ve çevresel problemler, geleneksel fosil enerji kaynaklarının limitli olması ve sera gaz emisyonlarının daha fazla ilgi görmesinden dolayı araştırmalar, şu anda artan enerji talebini sağlayabilecek alternatif yenilenebilir yakıtlara yöneltilmiştir. Umut verici yaklaşımlardan bir tanesi var olan motorlarda kullanılabilmesinden, çevre dostu olmasından, hayvansal yağlardan ve bitkisel yağlardan elde edilmesinden dolayı biyomotorindir. Biyomotorinin kalitesi, üretim aşamasından son kullanım noktası olan yakıt deposuna gidinceye kadar kullanılan biyomotorin kaynağı olan yağ, katalizör maddeleri, alkollerin saflığı ve özelliği, uygulanan üretim yöntemi, yıkama fazının niteliği, gliserinin ayrıştırılması, saflaştırılması ve yakıtın depolanması ile ilgilidir. Yapılan çalışmalarda yakıtın fiziksel ve kimyasal özelliklerinin motor performansını ve emisyonlarını önemli oranda etkilediği tespit edilmiştir. Bu çalışmada soya yağı, ayçiçeği yağı ve pamuk yağı biyomotorin hammaddesi olarak tercih edilmiş ve transesterifikasyon reaksiyonunda en çok kullanılan NaOH ve KOH alkali katalizörleri kullanılmıştır. Reaksiyondan sonra; reaksiyonu esnasında ortaya çıkan katalizör, sabun, tuz, metanol ve serbest gliserolü biyomotorinden arındırmak için iki farklı suyla (safsu ve sertliği alınmış su) yıkama tekniği uygulanarak 12 farklı biyomotorin elde edilmiştir. Elde edilen biyomotorinlerin bazı fiziksel-kimyasal yakıt özellikleri standardına göre incelenerek karşılaştırmaları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: NaOH, KOH, Biyomotorin, Yakıt Özellikleri, Yıkama Prosesi

KAYNAKLAR

- Acaroğlu, M., Demirtaş, A., “Relationships Between Viscosity and Density Measurements of Biodiesel Fuels”, Energy Sources 29: 705-712, 2007
- Antolin, G., Tinaut, F. V., Briceno, Y., Castano, V., Perez, C., Ramirez, A. İ., (2002) Optimisation Of Biodiesel Production By Sunflower Oil Transesterification Bioresource Technology 83: 111–114
- Anonymous, (2007) Biodiesel Production and Quality, Online Erişim: http://www.biodiesel.org/pdf_files/fuelfactsheets/prod_quality.pdf.
- Carraretto, C., Macor, A., Mirandola, A., Stoppato, A., Tonon, S., (2004) Biodiesel as alternative fuel:Experimental analysis and energetic evaluations, Energy 29: 2195–2211
- Cvengros, J., Cvengrosova, Z., () Used Frying Oils And Fats And Their Utilization In The Production Of Methyl Esters Of Higher Fatty Acids
- Çelik, M., “Biyodiesel Üretiminde Yıkama Prosesinin Yakıt Özelliklerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2005
- Gerpen, J. H. V., Hammond, E. G., Johnson, L. A., Marley, S. J., Yu, L., Lee, I., Monley, A., (1996) Determining The Influence Of Contaminants On Biodiesel

- Properties, Final report prepared for: The Iowa Soybean Promotion Board, Iowa State University
- Gerpen, J. V., (2005) Biodiesel Processing And Production, Fuel Processing Technology 86: 097-1107
- Gerpen, J. V., Biodiesel Production And Fuel Quality, Biological and Agricultural Engineering University of Idaho
- Ghadfe, S. V., Raheman, H., (2006) Process Optimization For Biodiesel Production From Mahua(Madhuca Indica) Oil Using Response Surface Methodology, Bioresource Technology 97: 379-384
- Ghadfe, S. V., Raheman, H., (2005) Biodiesel Production From Mahua(Madhuca Indica) Oil Having High Free Fatty Acids, Biomass And Bioenergy 28:601-605
- Leung, D. Y. C., Guo, Y., (2006) Transesterification of Neat and Used Frying Oil: Optimization for Biodiesel Production, Fuel Processing Technology 87: 883-890
- Lopez, D. E., Goodwin J. G., Bruce, D. A., Lotero, E., (2005) Transesterification of Triacetin With Methanol on Solid Acid and Base Catalysts, Applied Catalysis A: General 295: 97-105
- Knothe, G., Steidley, K.R. "Kinematic Viscosity of Biodiesel Fuel Component and Related Compounds Influence of Compound Structure and Comparison to Petrodiesel Fuel Components", Fuel, 84:1059-1065, 2005.
- Knothe, G. "Dependence of Biodiesel Fuel Properties on the Structure of Fatty Acid Alkyl Esters", Fuel Processing Technology, 2004.
- Kusdiana, D., Saka, S., (2004) Effects Of Water On Biodiesel Fuel Production By Supercritical Methanol Treatment, Bioresource Technology 91: 289-295
- Rakopoulos, C. D., Antonopoulos, K. A., Rakopoulos, D. C., (2007) Experimental Heat Release Analysis And Emissions Of A Sdı Diesel Engine Fueled With Ethanol-Diesel Fuel Blends, Energy 32: 1791-1808
- Vejkovic, V.B., Lakicevic, S.H., Stamenkovic, O.S., Todorovic, Z.B., Lazic, M.L., (2006) Biodiesel Production From Tobacco(Nicotiana Tabacum L.) Seed Oil With A High Content Of Free Fatty Acids, Fuel 85: 2671-2675
- Vicente, G., Martinez, M., Jose Aracil, J., (2004) Integrated Biodiesel Production: A Comparison Of Different Homogeneous Catalysts Systems, Bioresource Technology 92: 297-305
- Zhang, Y., Dube, M.A., McLean D.D., Kates, M., "Biodiesel Production from Waste Cooking Oil: 1. Process Design and Technological Assessment", Bioresource Technology: 89 1-16, 2003

BOLU İLİ GEREDE İLÇESİNDEKİ HALK EĞİTİM MERKEZİNDE YÜRÜTÜLEN DERİ EV AKSESUARLARI KURSUNUN İNCELENMESİ

**A RESEARCH ABOUT THE COURSE OF LEATHER HOME
ACCESSORIES ORGANIZED BY PUBLIC EDUCATION CENTER,
BOLU-GEREDE**

Mediha GÜLER¹

Zeliha SARIKAYA²

ABSTRACT

Crucial goal of Turkish National Educational system is to secure an occupational identity to the individuals, whom will serve development and progress of Turkish community. While doing this, the individuals have to be well ensured by correct knowledge, skill and custom in compliance with their capabilities.

It is been observed in Turkish educational history that, Public Education Centers carry out variety of activities with a high potential and responsibility in order to provide occupational training to a wider portion of the community.

Turkish Handicrafts, which takes a considerable part in occupational training, have reached to present beginning from the appearance of humankind, with reforms but without losing its characteristic. As a part of Turkish handicrafts, Leather trade has a great influence on the development of community and industrialization. In recent years, there are many developments on raw leather processing, manufacturing and utilizing in various trading fields.

Gerede town of Bolu city is one of the remarkable centers of leather trade in Turkey. Gerede and its people is so to say integrated with leather. Economic conditions in town is totally dependent on the leather and the progress of leather industry. Therefore, Gerede Public Education Center places great importance to leather home accessories training according to demands of locals and cultural values. Today, women of Gerede endeavor to keep alive their existing creativity

---

¹ Prof. Dr, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, mguler@gazi.edu.tr

² Öğr.Gör. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Gerede Meslek Yüksekokulu, zelihasarikaya@hotmail.com

blended with their own values. They develop themselves through Public Education courses in the area and in parallel with the requirements of the time.

In this research, leather home accessories training program in the region to be introduced and a sort of product samples to be presented.

Key words: Public Education, Leather Trade, Accessory

ÖZET

Türkiye de Türk toplumunun gelişmesine ve kalkınmasına hizmet edecek düzeyde bireylere kendi yeteneklerine uygun bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırarak meslek edindirmek Türk Milli Eğitiminin en önemli hedefidir.

Türk eğitim tarihi incelendiğinde Mesleki Eğitimde yer alan Halk Eğitim merkezlerinin geniş kitlelere hitap edebilecek tarzda çeşitli alanlarda meslek kazandırma faaliyetlerini önemli sorumlulukları üstlenerek özveri ile yürüttükleri görülmektedir.

Mesleki eğitiminde önemli yeri olan el sanatlarımız, insanlığın var oluşundan itibaren zamanla değişip gelişerek özelliğini kaybetmeden günümüze kadar gelmiştir. Türk el sanatları içerisinde yer alan dericiliğin toplum kalkınmasında ve sanayileşme alanında önemli katkıları olmuştur. Türkiye de son yıllarda ham derinin işlenmesi, mamul hale getirilmesi ve çeşitli alanlardaki üretiminde de büyük gelişmeler olmaktadır.

Bolunun Gerede ilçesi önemli dericilik merkezlerimizdendir. Gerede ve Geredeliler adeta deriyle bütünleşmiştir. İlçedeki ekonomik hayat deriye ve deri sektörünün geleceğine bağlıdır. Bu sebeple Gerede Halk Eğitim Merkezi açtığı kurslarda yöre halkının isteklerine ve kültürel değerlerine uygun olacak düzeyde deri ev aksesuarları eğitimine büyük önem vermektedir. Günümüzde Gerede halkının bayanları, var olan yaratıcılıklarını kendi değerleri ile birleştirerek yaşatmaya çalışmaktadırlar. Bölgede yürütülen halk eğitim programları ile kendilerini çağın ihtiyaçları doğrultusunda yetiştirmektedirler.

Bu incelemede yöredeki deri ev aksesuarları programı tanıtılarak üretilen ürünlerden örnekler sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Halk Eğitim, Dericilik, Aksesuar

1. GİRİŞ

Eğitim; toplumla gerçekleşen, toplum tarafından etkilenen ve biçimlenen, toplumu etkileyen ve biçimlendiren, toplum değiştikçe değişen ve değiştiği oranda toplumu da değiştiren bir süreçtir(Er, 1997, s.69).

Türk Milletinin bütün fertlerini ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak “Milli Eğitimimizin genel amaçlarından biridir (Erdoğan, 1986, s.36).

Bir toplumun üyelerinin toplumsal beklentiler doğrultusunda ve toplumsal kalkınmayı sağlayacak bir biçimde yetiştirilmesi; bireyin yaşamını daha iyi koşullarda sürdürmesi ve toplumsal yapı içerisinde üzerine düşen görev ve sorumluluğu en etkin bir biçimde yerine getirmesi öncelikle bireye bu konuda verilecek eğitime bağlıdır (Celep, 2003, s.1).

Öğrenme, insanların yaşam boyu vazgeçemeyeceği bir etkinliktir.

Eğitimin amacı, iyi insan, üretici ve iyi vatandaş yetiştirmektir. Bunu yaparken, bireyi dolayısıyla da toplumu geliştirir.

Türkiye’de il ve ilçelerde bulunan “halk eğitim merkezi” okuma-yazma öğreten, genel ve vatandaşlık bilgileri veren kurslar yanında, örgün eğitim sistemi içinde mesleki eğitim görme imkanı bulamayan çok sayıdaki bireyin hayata hazırlanmalarını amaçlayan mesleki ve teknik yaygın eğitim programları uygulanmaktadır.

Halk Eğitimi Merkezleri, Yaygın Eğitime bağlı kurumlardır. Bu kurumlarda yürütülen sosyal-kültürel kurs ve uygulamalar ile mesleki eğitim, yörenin özelliklerine göre kurum yetkilileri tarafından belirlenir, planlanır ve uygulanır.

Yaygın eğitim hizmetleri herkesin yararlanacağı biçimde herkese açık olup, toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenir. Bu faaliyetlerden yararlanmak için genel olarak yaş sınırı yoktur. Belirli yaş ve eğitim seviyesi, programın özelliğine göre gerektiğinde aranır. Kurslar genelde en az 10 kursiyerin katılması ile açılır. Programın özelliğine göre imkânlar ölçüsünde kursiyer sayılarında değişiklik olabilir (Milli Eğitim _istatistikleri ve Yaygın Eğitim, 2003, s. 7).

Halk Eğitim Merkezleri, Türk milli eğitiminin genel amaçları ile yaygın eğitimin amaç ve fonksiyonlarını gerçekleştirmek için il ve ilçe merkezleri ile bucak ve köylerde açılmak üzere, sosyal ve kültürel kurslar ile mesleki ve genel bilgi kursları düzenleyen kurumlardır.

Halk eğitim merkezi müdürlükleri çeşitli faaliyetlerini eğitim odalarında, ceza ve ıslahevlerinde, gecekondu bölgelerinde, il ve ilçe merkezleri ile bucak ve köylerde, eğitim için hazırlanan yerlerde, rehabilitasyon gerektiren hastanelerde, kamu ve özel kuruluşlara ait işyerlerinde, örgün eğitim kurumlarına ait binalarda ve gereksinim duyulan diğer yerlerde sürdürürler (Milli Eğitim _istatistikleri ve Yaygın Eğitim, 2003, s. 8)

Hareket noktası toplumun istek ve ihtiyaçları olan yaygın eğitimin özellikleri şu şekilde özetlenebilir;

İhtiyaç duyulan nitelikli insan gücünü yetiştirmek.

Doğal kaynaklardan daha iyi yararlanabilmek ve kontrol altına alabilmek için ihtiyaç duyulan bilgi ve beceriyi kazandırmak.

Kişilerin kültürel ve sanatsal yeteneklerini geliştirmek, milli kültürü tanıtıcı, koruyucu, geliştirici ve benimsetici eğitim yapmak.

Verilen eğitimler sonunda bireyin yaşamında fayda sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırarak hem kendilerine hem de topluma faydalı bireyler yetiştirmek hedeflenir. Eğitim sonundaki başarının ve verimin yüksek olması için bireylerin istekleri ve arzuları doğrultusunda olumlu ve olumsuz yönler belirlenerek, olumsuz yönlerin giderilmesine ve bireylere en verimli eğitimin verilmesine çalışılmalıdır.

Gelişen teknoloji ile birlikte kaybolmaya yüz tutmuş olan ürünler zor şartlar altında da olsa yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu konuda en büyük sorumluluğu Halk Eğitim Merkezleri almış olup, bünyesinde barındırmış olduğu el sanatları programlarını belirli imkanlarla ve mekanlarda uygulamaya devam etmektedir.

El sanatı ürünleri çok çeşitlidir. Tarih boyunca çok çeşitli kültüre sahip olan Türkiye’de el sanatlarının ön plana çıkmış ün kazanmış birçok dalları vardır. Bu dalların en önemlilerinden biride deri sanatıdır.

Dericilik bir sanat haline dönüşmeden önce, ilk çağlarda insanların tabiat şartlarına karşı koymak amacıyla; örtünme ve barınma ihtiyaçlarıyla ortaya çıkmıştır. Derinin sanat eseri olma özelliği ise insanların deriyi işlemeyi keşfiyle başlamıştır. Böylece deri insanoğlunun evrimine paralel olarak giyimden çadıra dekorasyondan sanat eserlerine kadar sayısız dalda yerini almıştır(Kanbay 1993: 86).

Günümüzde de insanların yaşadığı mekandan günlük kullanım eşyası ve giyime kadar her alana girmiş olan deri, dekoratif ürün olarak, kadın-erkek çanta ve kemerlerinde ev aksesuarı olarak yastık pano çerçeve, ayna gibi daha birçok ürün çeşidi ile karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca deri, imalat, kundura, konfeksiyon, saraciye vs. dallarıyla pek çok kişiye iş imkanı sunarak istihdam olanağı sağlamakta ve dolayısıyla ekonomiye katkıda bulunmaktadır.

Türk deri işlerinde yüzyıllar boyunca değişik süsleme motifleri kullanılmıştır. Deri süslemeciliği, Türk el sanatları içinde en eski ve önemli sanat dallarından biridir. Deri malzeme, teknik duygu ve düşüncelerle yoğrularak kültürümüzün özelliklerini yansıtan ürünler ortaya koyması açısından önemlidir.

2. GEREDE VE DERİCİLİK

Dericiliğin önemli merkezlerinden biri olan Bolu İlinin Gerede ilçesi Batı Karadeniz bölgesinde Bolu'nun doğusunda 1255 km² yüzölçümü ile yer alır. Güney doğuda Kızılcahamam ve Çamlıdere ile, kuzey doğuda Çerkeş ve Eskipazar, Güney batıda Dörtdivan, Kuzeyde Mengen, batıda Yeniçağa ilçeleriyle çevrilmiştir.

Gerede de 900 yıllık geçmişe sahip olan dericilik, Tuzla Deri Fabrikaları’ndan sonra Türkiye’nin en büyük deri imalâthanelerine sahiptir.1395 yılında Ahiliğin piri Ahi Evran'ın debağ

yani derici olması, dericiliğin Gerede'de başlamasını sağlamıştır. İlçe ekonomisinin bel kemiği olan dericilikte ham madde ağırlıklı yerli ürünlerden kullanılıyor. Elde edilen deri ürünlerin çoğu bavul ticareti yoluyla yurt dışına ihraç ediliyor.

Gerede ve Geredeliler adeta deriyle bütünleşmiştir. İlçedeki ekonomik hayat neredeyse deriye ve buradaki sektörün geleceğine endekslidir. Bölgede 120'ye yakın firma faaliyet gösteriyor. Günlük deri üretim kapasitesi 300–350 ton işlenmiş deri. Büyükbaş deri üretiminde gerek kurulu kapasitesi ile gerekse de fiili olarak Gerede en büyük bölge olarak görülüyor. Türkiye'de üretilen derinin %40 ı Gerede'de üretiliyor.

Soğuk iklimin sıcak insanı olarak tanımlanan Gerede halkının kadınları, içlerinde barındırdıkları sanatçı kişiliklerini değerlerine sahip çıkarak yaşatmaya devam ediyor. Çağın gereksinimleri doğrultusunda birçok sahada kendilerine istihdam oluşturmuş durumdadır. Gerede'ye özgü yaptıkları iğne oyası, çorap, patikten peynircilik ve ekmekçiliğe uzanan, her aşaması ayrı emek isteyen işlerini sanat sevdasına bezeyerek satışa sunuyorlar.

2.1.GEREDE HALK EĞİTİM MERKEZİ VE DERİ EV AKSESUARLARI KURSU TANITIMI

Kültürü zenginleştirip biçimlendirerek toplumun yenileşmesine katkıda bulunmak. İyi üretici ve tüketiciler yetiştirerek ekonomik verimi artırmak ve toplumun refah düzeyini yükseltmek için Gerede halk eğitim merkezi Müdürü irfan Şimşek, çoğunluğunun dericilikle kalkındığı Gerede de hanımlarında bu alanda ham madde sıkıntısı çekmeden kendilerini geliştirmesi için deri ev aksesuarları kursunu açmıştır.

Deri ev aksesuarları kursuna İki usta öğretici görevlendirilmiş olup 52 kursiyerin katılımından oluşmaktadır. Kurslar kasım ayında başlayıp mayıs ayında sona ermektedir. 52 kursiyer 3 gruba ayrılmış olup haftanın 2 günü kurs almaktadırlar. Kursu oluşturan kursiyerlerin tamamını bayanlar oluşturmaktadır. Kursiyerlerin yaş aralığı 18 yaşından başlayıp 50 yaş aralığına kadar devam etmektedir.

Kursa katılan kursiyerlerin % 7,6'sı 18–25 yaş Aralığında, % 23,3'ü 26–35 yaş aralığında, % 35,2'i 36–45 yaş Aralığında, % 40,3'ü ise 46 ve üzeri yaştadır. Çoğunluğunu orta yaştaki bayanlar oluşturmaktadır.

Kursiyerlerin eğitim düzeyleri % 17,3'ü ilkokul, % 15,3'ü ilköğretim, % 34,6'sı ortaokul,%23,3'ü lise ,% 9,6'sı yüksekokul mezunu bayanlardır.

Çoğunluğunu ev hanımı bayanlardan oluştuğu deri ev aksesuarları kursu haftada 2 gün eğitim verilmekte olup bayanlardan bazıları diğer günlerde Gerede de bulunan tabakhanelerde deri büzme işi yaparak aile bütçelerine katkı sağlamaktadırlar.

Kursiyerler kurlarda belirli bir plan çerçevesinde, atık derilerden ve tabakhanelerden temin ettikleri derilerle birçok ev aksesuarı ürünleri oluşturmuşlardır. Ayrıca kemer ve çanta çalışmaları da yapmışlardır.

Deri Ev Aksesuarları kursunda derileri keserek, yapıştırarak, dikerek, oyarak, yakarak, boyayarak, aksesuarlarla süsleyerek çeşitli model ve desenlerle ürünler oluşturulur. Deri süslemeciliğinde ana malzeme olarak deri kullanıldığı gibi, ahşap, toprak, seramik, bakır vb. objelerin üzerine de deri işlemeciliği yöntemleri de uygulanmaktadır.

3.SONUÇ

Kursiyerler buldukları bölgenin dericilik merkezi olmasından dolayı malzeme sıkıntısı çekmemektedirler. İhtiyaçları olan derileri kolayca temin edebilmektedirler. Fabrikalardan kalan atık derileri yaratıcılıkları ile birleştirerek deri ev aksesuarları kursunda usta öğreticilerin önderliğinde çok güzel ürünler ortaya koymaktadırlar. Yaptıkları ürünleri de sene sonunda sergileyerek ilçe halkına tanıtmaktadırlar. Ayrıca dönem içinde çeşitli yarışmalara katılarak Gerede yi temsil etmektedirler.

Deri ev aksesuarları kurslarını tercih eden kişilerin genellikle boş zaman değerlendirmek aynı zamanda da yeni bir şeyler öğrenip bunları evlerinde de uygulamak isteyen ev hanımlarından oluştuğu görülmektedir.

Halk eğitim merkezleri tarafından açılan kursların yöreye uygun olması bir çok açıdan önem arz etmektedir. Özellikle hammadde sıkıntısının olmaması kursiyerlerin kursa devam istekliliğinin arttırmakta olup ekonomik açıdan da kursiyerlere fazla masraf olmamaktadır.

Halk eğitim merkezlerinin, insanların birey olarak istek ve ihtiyaçlarını saptayarak bunların doğrultusunda yeni programlar geliştirip uygulama imkanı sağlamaları halkın beklentilerine cevap vermeleri açılan kurslara gösterilen talebin her geçen gün artmasını sağlamaktadır.

Gerede halk eğitim merkezimde açılan deri ev aksesuarları kursunun verilen eğitimler sonunda bireyin yaşamında fayda sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırarak hem kendilerine hem de topluma faydalı bireyler olarak yetişmeleri hedeflenmiştir.

Eğitim sonundaki başarının ve verimin yüksek olması için bireylerin istekleri ve arzuları ile çevre koşullarının uygunluğu doğrultusunda Gerede halk eğitim merkezinde açılan deri aksesuar kursları birçok ev hanımı kursiyerin kendilerini geliştirmelerini sağlayarak bir şeyler üretmenin mutluluğunu yaşamışlardır.

Gerede Halk eğitim Merkezinde Deri Ev Aksesuarları Kursunda Yapılan Kursiyer Ürün Çalışmalarından Örnekler:

Fotoğraf 1. Işıklı Pano

Fotoğraf 2. Işıklı Panodan Detay

Fotoğraf 3: Büzme Tekniği ile Yapılmış
Testi

Fotoğraf 4: Çiçek Desenli Pano

Fotoğraf 5: Parça Birleştirme Tekniği ile
Yapılmış Bayan Çantası

Fotoğraf 6: Bayan Çantası

Fotoğraf 7: Çerçevesi Büzme Tekniği İle İçi Aplike Tekniği ile Yapılmış Çerçevesel Pano

Fotoğraf 8: Boyama ve Birleştirme Tekniği İle Yapılmış Pano

Fotoğraf 9: Semazen Gösterili Pano(Boya ve aplike tekniği)

Fotoğraf 10: Mevlana Figürlü Deri Pano

Fotoğraf 11: Davul derisi üzerine
Yapılmış Batikli Mumluk

Fotoğraf 12: Davul Derisinden yapılmış
Batikli Abajur

KAYNAKLAR

BARIŞTA, H. Ö. (1988). **Türk El Sanatları**. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.

CELEP, C. (1995). **Halk Eğitimi-Kavramlar, ilkeler, Yöntemler, Teknikler**.
Ankara. Şafak Matbaacılık.

ER, T.(1997). “Eğitim-Sosyoloji ilişkisi:Eğitim Sosyolojisi”. **Eğitim Bilime Giriş**.
Küçükahmet, L.(Ed). Ankara. Gazi Kitabevi.

ERDOĞAN, A.(1986). “Yaygın Eğitim ve Plastik Sanatlar”. **I. Plastik Sanatlar
Sempozyumu 1985**. 25–27 Nisan. 36–37. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

GERAY, C.(1970). **Halk Eğitime Giriş**. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları

GÖKÇESU, Z. (2002). **Deri Teknikleri**. Ankara. YA-PA Yayınları.

MEB, (1992). **Çıracılık Yaygın Eğitimde Gelişmeler**. Çıracılık ve Yaygın Eğitim Gn. Md. Ankara. M.E. Basımevi.

Milli Eğitim İstatistikleri ve Yaygın Eğitim. (2003). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

www.gerede.net

www.gerkav.org

Prof. Dr. Mediha GÜLER

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

mguler@gazi.edu.tr

Cep tel : 0535 4539030

ÖĞR.GÖR. Zeliha SARIKAYA

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Gerede Meslek Yüksekokulu

zelihasarikaya@hotmail.com

Cep tel: 0538 4388369

0544 2319683

BÖLGESEL POLİTİKA ARACI OLARAK BÖLGE KALKINMA AJANSLARI: İNGİLTERE- TÜRKİYE AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

REGIONAL DEVELOPMENT AGENCY AT IMPLIMENTS OF REGIONAL POLITICS: A ANALYSIS COMPARE ENGLAND AND TURKEY

Hatice ÖZKAN SANCAK¹

ABSTRACT

Geography is shaping factor for public administration organized and process of administration. Region is interface that between total of country and local authorities, both administration and politics. Politics and management unit to formulate for region help to central government to coordination of local government and overcoming inter regional differences in terms of development.

Developed country and the European Union's regional policies that depend on tax policies and promotion transform to governance which includes local community, capital and government. And these actors are improving common policies new process. Regional development agency that is semi autonomous establishment was established for improving new process. The aim of Regional development agency, improving competitive power of regional and arouse regional economy and participation of local community at regional development.

Regional development agency, especially country of European Union, has function changing of regional conception in European Union. In Turkey adjustment law of European country name of agency for development accept changing regional policies and have taken step institutional. But development agencies face to some problems as process of law and applicability.

In this study will examine changing of concept regional politics and what is role regional development agency as the means of regional politics. And also will analysed changing regional politics in Turkey and England.

Key words: Regional policy, regional development agency, adjustment law, the European Union.

ÖZET

Kamu yönetiminin örgütlenmesinde ve yönetim süreçlerinde coğrafya şekillendirici bir özelliğe sahiptir. Bölge, ülkenin tümü ve yerel otoriteler arasında hem yönetim hem politika açısından bir ara birimdir. Bölge için formüle edilen politikalar ve yönetim

¹ Araştırma Görevlisi, G.Ü. İ.İ.B.F. , haticesancak@hotmail.com

birimleri merkezi yönetime yerel birimlerin koordinasyonu ve bölgesel gelişmişlik farkların giderilmesi imkânını verir.

Gelişmiş ülkelerde ve Avrupa Birliği'nin vergi politikaları ve teşviklere bağlı bölgesel politikaları yerel halk, sermaye ve hükümeti içeren yönetim anlayışına dönüşmüştür. Yeni süreçte bu aktörler ortak politika geliştirirler. Yarı özerk olan bölge kalkınma ajansları yeni süreci geliştirmek için kurulmuşlardır. Bölge kalkınma ajanslarının amacı, bölgesel rekabeti geliştirmek, bölgesel ekonomiyi canlandırmak ve bölge kalkınmasında halkın katılımını sağlamayı amaçlar.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde Avrupa Birliği'nin değişen bölge anlayışına uygun bir işleyiş tarzına sahiptir. Türkiye'de Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde Kalkınma Ajansları adıyla bölgesel politikalarında değişimi benimsemiş ve kurumsal düzeyde ilk adımını atmıştır. Ancak Kalkınma Ajansları, yasalaşma sürecinden başlayarak bir dizi uygulanabilirlik sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu çalışmada bölgesel politika anlayışındaki değişim ve Bölge Kalkınma Ajanslarının bölgesel politika aracı olarak rolü incelenecektir. Aynı zamanda Türkiye'de ve İngiltere'de bölgesel politikadaki değişim kalkınma ajansları kriter alınarak analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Bölgesel Politikalar, Bölge Kalkınma Ajansları, uyum yasaları bölgesel kalkınma, Avrupa Birliği

GİRİŞ

Ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümü ile gerçekleştirilmesi hükümet programları ve kalkınma planlarının en öncelikli konuları arasında yer almaktadır. Günümüzde genel büyüme oranı ve ortalama gelir düzeyi kalkınmışlığın tek göstergesi olarak görülmemektedir. Gelişmişlik göstergeleri arasında gelirin yapısı, üretiminde etkili olan kesimler ve kesimler arasında ve mekanda dağılımı da yer almaktadır.

1929'daki "Büyük Bunalımdan" sonra ilk çıkış sinyallerini veren Bölgesel kalkınma kavramı, 2. Dünya Savaşı ile birlikte literatüre girmiştir. Bu kavramın ortaya çıkmasındaki en büyük etken, sanayileşme süreci ile birlikte bazı ülkelerin hızlı bir büyüme sürecine girmeleri ve bölgeler arası farklılıklar yaratmasıdır. Bu farklılıklar, ülkeleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak gruplara ayırmıştır. Sanayileşmenin getirdiği bu bölgesel farklılıklar ülkeden ülkeye değişmektedir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde, bölgeler arası gelişmişlik farkları gelişmiş ülkelere oranla daha fazladır.

1970'li yılların başında yaşanan petrol krizi sonrası, Keynesyen anlayışın hakim olduğu bölgesel politikaların öneminin azaldığı görülmektedir. Keynesyen politikalarının önemli özelliği devletin desteğinin yoğun olduğu politikalar olmasıdır. Keynesyen görüşün savunduğu bölgesel politikalar, az gelişmiş bölgelerde istihdamı ve geliri arttırmaya yardımcı olmasına karşın gelişmiş bölgelere kıyasla verimliliği arttırmadığı yönünde eleştiriler almıştır.

1980'lerde küreselleşme ile birlikte ülkeler yeni arayışlara doğru yönelmiştir. Bölgesel kalkınma politikaları doğrudan devlet yardımlarından işgücü, yaşam kalitesi, yatırım iklimi gibi metanın önemini ve niteliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye doğru yönelmiştir. Küreselleşme bağlamında değişen yerel üretim sistemleri ve politikalar bölgelerin, ekonominin ve ekonomik kalkınmanın odak noktası haline gelmesi yaklaşımlarına hız kazandırmıştır. Ekonomik kalkınma kapsamında hızlı değişimler yaşanan günümüzde bölgelerin ekonomik ve politik bağlamda yeniden önem kazandığı bir gerçektir. Bu sürecin arkasında ekonomik küreselleşme, üretim sistemlerindeki değişimler

gibi ekonomik faktörlerin yanında ulus devletin değişen rolü gibi politik faktörler de etkindir. 1980’li yılların sonlarına doğru geleneksel tavandan tabana politikaların yerini tabandan tavana gerçekleştirilen bölgesel politikalar almıştır. Dünyanın ekonomik düzenindeki yapısal dönüşümler, bölgesel ve yerel ekonomilerin de küresel ekonominin aktörleri arasında yer almasına fırsat yaratarak, bu birimler arasındaki rekabeti artırmıştır.

Söz konusu süreçle birlikte bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair tüm hususlarda, önemli temel değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, bölgesel politikaların geliştirilmesi, yönetimi, sunumu ve değerlendirilmesine ilişkin kurumsal yapıların değişimini beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede; bölgesel gelişme yaklaşımının, merkezi idarenin öncü rol üstlendiği “yukarıdan aşağıya” planlama/kalkınma anlayışından, yerel ekonomik aktörlerin daha etkin işlevler üstlendiği “aşağıdan yukarıya” kalkınma anlayışına doğru değişim geçirmektedir. Bölgesel gelişme politikalarındaki değişimle beraber gelen yeniden yapılanma süreçleri, başta Batılı ülkeler olmak üzere birçok ülkede, yerel düzeyde yeni düzenleme mekanizmalarının oluşmasına, yerel düzenlemelerin yapılmasına ve yerel ekonomik gelişme kurumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bölgesel politikalar, bütüncül bir bakış açısı ile uluslar arası düzlem-devlet ve yerel aktörleri kapsayan bölgesel kalkınma ajansları olarak somutlaşmıştır. Günümüzde Avrupa ülkelerindeki genel politikanın, bölgelerin ekonomik gelişme politikaları açısından gittikçe özerkleşmesi ve bu anlayış içinde bütün bölgelerin kendi Kalkınma Ajansları’nı kurmaları yönünde olduğu tespit edilmektedir.

Bu çalışma bütün olarak değerlendirildiğinde; bölgesel kalkınma, bölgesel kalkınma ajansları ve yapıları, İngiltere uygulaması ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler karşılaştırılmıştır.

A.BÖLGE KALKINMA AJANSLARI: ORTAYA ÇIKIŞI, FONKSİYONLARI VE ÖZELLİKLERİ

İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkileri ve hızlı teknolojik gelişmeler sonucu, gelişmiş Batı ülkelerinde bölgelerarası farklılıklar daha da belirginleşmiş ve bölgesel kalkınma önem kazanmıştır. Fransa’da Paris ve çevresinin, ülkenin geri kalan diğer bölgeleri toplamından daha büyük bir gelişme düzeyine ulaşması, İtalya’da kuzey/güney farklılaşması, İngiltere, İskoçya ve Galler’de eski sanayi bölgelerinin çökmesi, Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların ve mekanizmaların oluşturulmasına yol açmıştır (İldırar, 2004: 119).

Bölgesel Kalkınma Ajansları, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırmak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini tamamen veya kısmen kamunun finanse ettiği kurumlar şeklinde tanımlanmaktadır. Bölgesel ya da yerel kalkınma kavramının gelişerek merkezi hükümet dışında bağımsız veya yarı bağımlı Kalkınma Ajansları’nın kurulmasına ilk örnek, 1933 yılında ABD’de kurulan Tennessee Valley Authority olmaktadır.

AB ülkelerinde de Kalkınma Ajansı eksenli politikalar yanında, farklı politikalar da ürettikleri görülmektedir. Avrupa Birliği’nin oluşması bölge açısından genel politika, bölgelerin özerkleşmesi ve yabancı yatırımcıları bölgelerine çekmek amacıyla sağlıklı bir bölgelerarası kalkınma yarışına katılmaları doğrultusundadır (Özel, 2003:103). Avrupa Birliği için bölgesel kalkınmanın ayrı bir önemi ve önceliği bulunmaktadır. AB, bütçesinin üçte birini Bölgesel Politika’ya ayırarak bu konuya verdiği önem ve önceliği ortaya koymaktadır. Birlik, bölgesel kalkınmanın temel aracı olan Yapısal Fonları ve Uyum Fonlarını daha etkili kılabilmek amacıyla 1988, 1993 ve 1999 yıllarında reformlar gerçekleştirmiştir. 1999 Reformu, Yapısal Fonların AB bütçesi içindeki payını arttırmış, yönetimini basitleştirmiştir. Bunlara ek olarak, yardımların ve yönetimin tek merkezde

toplanmasını önleyici tedbirler olarak, yerel yönetim birimlerini daha etkin hale getirerek, yetkilerinin artmasını sağlamıştır.

Türkiye, yaklaşık 40 yıldır uygulamakta olduğu bölgesel gelişme model, politika ve araçlarını bir yana bırakarak yeniden yapılanma içine girmiştir. Bu yeni yapının ana kütesini Kalkınma Ajansları olarak adlandırılan birimler oluşturmaktadır. Türkiye, Bölgesel Kalkınma Ajansları'yla 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi'nden sonra tanışmıştır. AB Komisyonu'nun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında yer alan BKA'ları oluşturmak amacıyla yasal düzenlemeler süreci başlatılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle Topluluk kurallarına uygun olarak kısa vadede istatistiksel bölge olarak bilinen AB (NUTS) sistemi 22 Eylül 2002 tarih ve 4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiştir. Daha sonra da 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde, katılım öncesi mali yardım programından yararlanabilmek için BKA'ların kurulması öngörülmüştür. Takip eden süreçte de, 25.Ocak.2006 tarihinde 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" 'u çıkarılmıştır. Kanun'un kabulünden sonra, 06.Temmuz.2006 tarihinde, 10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla TR 31 ve TR 62 NUTS 2 Bölgeleri'nde yeni Kalkınma Ajansları oluşturulmuştur. Yeni oluşturulan bu Ajanslar, Türkiye'nin ilk Kalkınma Ajansları olmamakla birlikte, Avrupa Birliği perspektifinde kurumsallaşmış ilk Ajanslar olmaları itibarıyla önem arz etmektedir (Karasü ve Yaşar, 2006:11-12). Ayrıca, "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar" ile 8 yeni kalkınma ajansı kurulmuştur.

BKA'ların esas varlık nedenleri; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama şeklinde özetlenmektedir. Kalkınma Ajansları, kuruldukları ülkeler incelendiğinde, otonom bölgesel kalkınma kavramının daha çok gelişmiş ekonomilere özgü bir anlayış ve kalkınmış ülkelerin ulusal bir denge oluşturmak için yurt düzeyinde bölgesel gelişme farklarını ortadan kaldırmak amacıyla giriştikleri bir çaba olduğu sonucuna varılmaktadır (Karlık, 1998:82).

Faaliyetlerine göre BKA'lar üç ana grupta toplanabilir (Demirci, 2005:62):

Çeşitli ülkelerdeki ajansların amaç, fonksiyon ve faaliyetlerindeki çeşitliliğin doğal olarak örgütlenme yapılarındaki farklılıkları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Girişimci rolünü yüklenen ajanslar kurumsal finansmana (corporate financing) yönelik bölümler kurmaktadır. Bazı ajanslar hizmetleri kendileri vermekte veya tamamen sahip oldukları şirketlere yaptırmakta, inşaat firması, okul idarecisi, sanayi, iş merkezleri ve genel hizmetler yöneticiliği görevlerini yüklenmekte, bunun için de geniş kadrolar kullanmaktadır. Diğer bazı ajanslar ise kendi personelini sadece proje yönetiminde çalıştırmakta, uygulamalar için geniş ölçüde müteahhitler ve danışmanlardan yararlanmaktadırlar (Demirci, 2003: 18).

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının faaliyetleri altı ana gruba ayrılır (Kumral, 1994:41):

- 1) İçsel kalkınma,
- 2) Yabancı yatırım çekimi,
- 3) Girişimlere verilen hizmetler,
- 4) Yerel ve bölgesel yetkililere verilen hizmetler,
- 5) Eğitim hizmetleri,
- 6) Uluslararası faaliyetler

Yönetim Yapısı

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda ve bölgesel bazda faaliyet göstermelerine rağmen, büyük bir kısmı merkezi hükümetler tarafından kurulmaktadır. BKA'ların içsel örgütlenmesinin ikili bir yapısı vardır. Bu ikili yapıdan ilki Genel Kurul, Denetim Kurulu, Denetleme Komitesi ve Genel Müdür gibi temel öğelerden oluşan yasal bir yapıdır. İkincisi ise belli bir konuyu ele alan çalışma grupları veya teknik konuları inceleyen komitelerdir. Ayrıca ajansların politikalarını oluşturmak ve yürütmekle görevli bir Yönetim Kurulu bulunmaktadır. Bu kurul, genellikle hükümet tarafından atanan ve ajansın kurulmasına katkıda bulunan kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu kurulda, genellikle özel kesim temsilcileri yer almaktadır. Kurulun önemli görevlerinden biri Genel Müdürü seçmektir. Genel Müdürün önemli bir işlevi de teknik ekibi yetiştirmektir. Ajanslar, harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumlu, politikalarının oluşturulması ve uygulanması bakımından ise, kuruluş kanun ve mevzuatları çerçevesinde serbest bırakılmışlardır (Hasanoğlu, Aliyev, 2002:94). Personel yapısı ise farklılık arz etmektedir.

Finansal Kaynakları

Avrupa ülkelerindeki BKA'ların bütçelerinin kaynakları, hizmet ettikleri alanın büyüklüğüne, yasal yapılarına ve sundukları hizmetin kapsamına göre farklılıklar gösterir. Birçok Avrupa ülkesinde yerel ve bölgesel yetkililer tarafından oluşturulan BKA'lar ödeneklerini kendilerini destekleyen politik yapılardan almaktadır (Demirci, 2003:16).

BKA'lar genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilmekte olup, devlet tarafından başlangıçta nakdi ve emlak şeklinde aynı sermaye tahsisi söz konusudur. Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadırlar.

Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından BKA'lara fon sağlanmaktadır. Fakat bu genel ya da düzenli bir gelir değildir. Finansman konusunda özellikle "Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu" (ABKF) ve "Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu"(ÖKYAF) devreye girmektedir. AB'nin yapısal fonlarından biri olan ABKF, altyapıları geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olma amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilirken; ÖKYAF, AB'ye katılıma aday olan ülkelerin altyapı projeleri için verilmektedir. Bunların yanı sıra özel sektör ve mahalli işyerlerinden de fon sağlayan ajanslar bulunmaktadır. Diğer taraftan çoğu BKA'ların finansman kaynakları yardımlardan oluşmaktadır (Mengi, 2001:142).

Ajanslara sağlanan mali teşviklerin büyük bir bölümü merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir (Özel, 2003:86).

B. TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI

Türkiye'de bölgesel politikalar ilk olarak 1960'lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamış ve dokuz kalkınma planında da yer almıştır. Kalkınma planlarının temel amacı, bölgelerarası gelişmişlik farkının kapatılmasıdır. Avrupa Birliği ile ilişkilerde bölgesel politikalar, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin "bölgesel politika ve yapısal araçların eşgüdümü" bölümünde şöyle sıralanmıştır (www.belgenet.com):

- Topluluk kurallarına uygun bir NUTS (Hedef bölgeler) sınıflandırmasının hazırlanması,
- Etkili bir bölgesel politikanın geliştirilmesi için bir strateji benimsenmesi,

- Türkiye'nin planlama sürecinde projelerin seçiminde bölgesel politika ölçütlerini kullanmaya başlaması.

2001 İlerleme Raporunda; Türkiye'nin bölgesel farklılıklarla mücadele konusunda kapsamlı ve uzun vadeli bir stratejisinin bulunmadığı vurgulanmış, bu nedenle geri kalmış bölgelerin Topluluk standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi amacıyla etkili ve modern bir bölgesel politika oluşturulmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Ayrıca; altyapı farklılıklarını azaltmayı, özel sektör yatırımları için cazip ortam oluşturmayı, insan kaynaklarını geliştirmeyi amaçlayan kamu yatırımları yapılmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır (www.dpt.gov.tr). 2002 İlerleme Raporunda da; AB'ye uygun bir bölgesel sınıflandırma sisteminin kurulmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. AB, üye ve aday ülkelerin bölgeleri arasındaki yönetsel birim farklılıklarını gidermek ve daha homojen bir yapı oluşturabilmek amacıyla NUTS'u (İstatistiki Bölgesel Birimler Sınıflandırması-Nomenclatures des Unites Territoriales Statistiques) oluşturmuştur. NUTS'lar üç ayrı düzeyde oluşturulmaktadır; NUTS I, kendine yeterli ekonomik güce sahip bölgesel alanları; NUTS II, daha çok iller düzeyinde yönetsel birimleri; NUTS III ise, kırsal temelde yönetsel birimleri kapsamaktadır. Bölgesel planlamalar ve teşvikler bu sınıflandırmaya göre yapılmaktadır (Bayburtlu, 2002: 43). Türkiye, 3 Ekim 2005 tarihinde başlayan tam üyelik müzakereleri doğrultusunda "Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Yardım" başlığı altında bazı fonlardan yararlanmaktadır. Ancak, Türkiye bu fonlardan yararlanabilmek için AB'nin 2001 yılında hazırlanmasını istediği diğer aday ülkelere de hazırlanan ve birliğe ekonomik ve sosyal uyum sağlamaya yönelik 2004-2006 dönemini kapsayan "Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP)" Aralık 2003'te hazırlamıştır. Ön Ulusal Planı'nın hazırlık safhasında, 2002 yılında Türkiye'de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması / (NUTS) yapılmıştır (Mengi, 2001:157). NUTS sınıflandırmada Düzey 3 kapsamındaki istatistiki bölge birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Bölgesel kalkınma ajansları bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan Düzey 2 kademesinde 26 ayrı bölgede kurulacak birimler olarak hedeflenmiştir.

Şubat 2006 tarihinde "Kalkınma Ajanslarının Kurulması" hakkında kanun doğrultusunda 6 Temmuz 2006 günü Resmi Gazete'de yayınlanan ve 2006/10550 sayılı karara göre, TR62: Adana-Mersin ile TR31: İzmir Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Adana-Mersin'de kurulan ajansların kalkınma kurulu'nun 100 üyesinden 40'ı kamu, 60'ı özel-sivil kesimden oluşacaktır. İzmir Kalkınma Ajansı'nın ise, 30'u kamu 70'i özel-sivil kesimden oluşacaktır (www.dpt.gov.tr). 23 Kasım 2008 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan kararla TR10: İstanbul, TR52 Konya, TR83 Samsun, TRA1 Erzurum, TRB2 Van, TRC1 Gaziantep, TRC2 Diyarbakır, TRC3 Mardin'de kalkınma ajansları kurulmuştur. Ayrıca; 4 Temmuz 2006 tarihinde 5223 sayılı kanunla yürürlüğe giren "**Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı**" kurulmuştur. Ajansın görevi; ülkenin ekonomik kalkınmasına gereksinim duyulan yatırımların artırılması için yatırım destek ve tanıtım stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanmasıdır. Merkezi Ankara'dadır (Kayasü ve Yaşar, 2006:12).

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunda kalkınma ajanslarının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulduğu belirtilmiştir.

Ajanslar, bölgeler esas alınarak, DPT Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulacak olup, ajans merkezinin bulunacağı il, kuruluş kararnamesinde gösterilecektir.

Ajanslar yerel aktörler ve dinamikler arasında sinerji oluşturacak bütün kaynakları harekete geçirecek ve yerel/bölgesel kalkınma çabalarının etkisini arttıracaktır. Burada, Ajansın girişimci ve KOBİ desteği sağlama, devlet yardımlarını uygulama, kırsal kalkınma faaliyetlerini destekleme, altyapı ve çevre projelerini gerçekleştirme gibi alanlarda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların yerine geçmemesi ve doğrudan uygulama yapmaması esas olacaktır.

Kalkınma ajanslarından beklenen diğer işlev ise Bölge planlama çerçevesinde, makro ve mikro ölçekli planlama deneyimlerinin her iki ölçeğin arasında ihtiyaç duyulan optimum bir plan ölçeğinin ve plan bölgesi görevi görmesidir.

Kalkınma ajanslarından bölgesel hizmetlerin düzenlenmesi bakımından beklenen işlevler de, DPT'nin genel koordinasyonu içinde ulusal düzeydeki plan ve stratejiler kullanılarak bölgelerarası gelişmişlik farkları giderilirken, ajansların yürüteceği çalışmalar ve projelerle aynı zamanda bölge içi gelişmişlik farklarının giderilmesi; bölgesel gelişme alanında faaliyet gösteren merkezi düzeydeki kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonun sağlanmasıdır.

Kanunda ajansların hukuki statüleri, “tüzel kişiliği haiz ve kanunda düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi” şeklinde ifade edilmiştir. Ancak, kalkınma ajanslarının tüzel kişilik sahibi olduğu belirtilmekle birlikte özel hukuk tüzel kişisi mi yoksa kamu tüzel kişisi mi olduğu belirtilmemiştir (Turan, 2005:78).

Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan DPT sorumludur. DPT'nin görevleri koordinasyon ve rehberlik içeren görevlerdir. DPT ile ilişkilendirilen ajansların koordinasyonu bölge planları aracılığıyla yürütülmektedir (Turan, 2005:79).

Kalkınma Ajanslarının Görev ve Yetkileri

Yasada kalkınma ajanslarının görevlerine 5. maddede yer verilmiştir. Bu görevlerden öne çıkanları;

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak, bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak,
- Bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek, ve bunlar arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslar arası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak ve yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek,

Ajanslar görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan isteyebilecek ve kendilerinden bilgi istenilenler bu bilgileri zamanında vermekle yükümlü olacaklardır.

Kalkınma Ajanslarının Organları

Ajansın teşkilat yapısı kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofisleri olmak üzere dört birimden oluşmaktadır.

Kalkınma Kurulu

Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulan kalkınma kurulu illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda en fazla 100 üyeden oluşacaktır.

Kalkınma Kurulu'na temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcileri sayısı görev süresi ve diğer hususlar kuruluş kararnamesinde belirtilecektir.

Kalkınma kurulunun görev ve yetkileri tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek, ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak, bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak, toplantı sonuçlarını DPT Müsteşarlığı'na raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamaktır.

Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu ajansın karar organıdır. Yönetim Kurulu tek ilden oluşan bölgelerde vali, Büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, Büyükşehir belediye başkanları veya Büyükşehir olamayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak üzere ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur.

Bu durumda, tek ilden oluşan bölgelerde, yönetim kurulu üyelerinden üçü kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarından seçilirken, birden fazla ilden oluşan bölgelerin yönetim kurullarında özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarından temsilci bulunmayacaktır. Ancak, öngörülen 26 bölgeden sadece üçünün (İstanbul, Ankara, İzmir) tek ilde kurulacağı ve diğerlerinin birden fazla ili içine aldığı dikkate alındığında, üç bölgenin dışındaki kalkınma ajanslarında özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri yönetim kurullarında yer alamayacaktır.

Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil edecektir. Yönetim kurulunun başkanı da vali olduğundan için ajans, vali tarafından temsil edilmiş olacaktır. Eğer bölge birden fazla ilden oluşuyorsa yönetim kurulu başkanlığını ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre birer yıl süreyle dönüşümlü olarak bölgedeki valiler yürütecektir.

Yönetim kurulunun görev ve yetkileri, yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek, yıllık mali raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak, taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek ajans bütçesini onaylamak, genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak, personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek, genel sekreteri belirlemek ve DPT Müsteşarlığı'nın onayına sunmaktır.

Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik ajansın icra organı olup genel sekreterlik ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı

sorumludur. Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydıyla yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Genel sekreterin görev ve yetkileri, yönetim kurulu kararlarını uygulamak, ajans gelirlerini toplamak ve mevzuata uygun olarak harcamak, proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak, bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek, yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamaktır.

Ajansın icra organı olarak belirlenen genel sekreterlik ajansın icraatı ile ilgili olarak yönetim kuruluna karşı sorumlu tutulmuştur. Yönetim kurulu, genel sekreter adaylarının uygunluğuna karar verilmek üzere önerilerini DPT'ye sunmakta, ancak Genel Sekreterin kim tarafından atanacağı anlaşılmamaktadır (Turan, 2005:81).

Yatırım Destek Ofisleri

Bölge illerinde yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilecektir.

Yatırım ve Destek Ofisleri bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının sorumluluğuna giren izin, ruhsat ve diğer işlemleri tek elden takip edecektir. Yatırımcılar istedikleri takdirde gerekli bilgi ve belgelerle bu ofislere başvurabilecektir.

Personel Rejimi

Ajans hizmetleri, iş mevzuatına göre istihdam edilen uzman personel ve destek personeli eliyle yürütülecektir. Ajans personeli, emeklilik ve sosyal güvenlik yönünden Sosyal Sigortalar Kanununa tabi olacak ve personelle ilgili ortaya çıkan tüm ihtilaflar iş mahkemelerinde görülecektir.

Genel sekreter ile diğer personelin ücret ve gündelikleri ile diğer mali ve sosyal hakları Yüksek Planlama Kurulu kararıyla tespit edilen alt ve üst limitleri geçmemek üzere yönetim kurulunca belirlenecektir. Kanun, kalkınma ve yönetim kurulu üyelerine herhangi bir ödeme yapılmasını öngörmemiştir.

Finansman Kaynakları

19. maddeye göre kalkınma ajanslarının gelirlerinin temelini merkezi yönetimden alacağı payla, AB'den alacağı fon ve hibeler oluşturmaktadır. Bunun yanında faaliyet gelirleri Sanayi ve Ticaret odalarından aktarılacak paylar ve bağış ve yardımlar oluşturmaktadır.

Denetim

Ajanslar 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı İhale Kanunu hükümlerine tabi değildir.

Ajanslarda iç denetim, ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemler ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından yapılacaktır. Dış denetim ise İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile DPT Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri yönetim kurulu tarafından her yıl en geç Mart ayında, gerekli görülen hallerde her zaman SPK mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenecektir.

Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya DPT Müsteşarlığı yetkilidir.

Kalkınma ajansları merkezi düzeyde DPT ve İçişleri Bakanlığı ile yerel düzeyde de Büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve il özel idareleri ile farklı düzeylerde ilişkilendirilmişlerdir.

Kalkınma ajansları gündeme geldiğinden itibaren çeşitli yönlerden tartışmalara konu olmuş ve eleştirilmiştir. Türk kamu yönetimi sistemi ve idare hukuku açısından, kalkınma ajanslarının yasal statüsü belirsiz kalmaktadır. Kalkınma ajanları tüzelkişilik sahibidir; ama ne özel ne de kamu tüzelkişisi olarak nitelendirilmiştir. Ajansların, kamu-özel sektör ortaklığı anlayışına uygun bir yapıda kurulması ve kanunla düzenlenmeyen bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olması, böylelikle istihdam ve harcama usullerinde, kamu kurum ve kuruluşlarının tabi olduğu genel bütçe, harcama, ihale, ise alma, isten çıkarma, personel ücret ödemesi, muhasebe yöntemlerinden bağımsız olarak hareket edebilen, küçük fakat etkin ve dinamik bir birim olması öngörülmektedir. Bu bağlamda, ajansların hukuki statüsü net değildir (Oyan, 2006:21).

Kamu yönetimi sistemi açısından, kalkınma ajanslarının merkezi yönetim, yerel yönetim ya da hizmet yönünden yerel yönetim kuruluşu mu olduğu belirsizdir.

Ayrıca DPT'nin kalkınma ajansları üzerinde koordinasyon yetkisinin olması ve ajans yönetim kurullarının başında valilerin olması, bu kurumları merkezi yönetimin bir parçası haline getirme riski taşımaktadır. Öte yandan, kalkınma ajanslarını hizmet alanının yerel olarak tanımlanması, kamu gelirlerinden yararlanmış biçiminin yerel yönetimler sistemi ile ortak olması, yerel yönetimlerin yöneticilerinin yönetim kurulunda yer alması, nedeniyle bir yerel yönetim kurulu olarak tanımlamak da mümkündür. Bu açıdan bakıldığında kalkınma ajanslarının durumu çelişkilidir.

Ayrıca, ajansların, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tâbi olmaması, ajansların kamu yönetimi ve denetimi dışında kalma durumunu daha çok güçlendirmektedir. Yasanın gerekçesine göre, ajanslar mali özerkliğinin korunması, esnek ve dinamik yapısıyla değişen şartlara kolay uyum sağlayıp ihtiyaçlara acilen cevap verebilmesi amacıyla, bazı kanunların kapsamı dışında bırakılmıştır. Özetle, kamu kurumu niteliği vurgulanmamış bir kurum olarak diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilecek yetkilerle donatılmasının kamu yönetimi açısından çok önemli sorunlar yaratması bir yana, ajanslar kuruluş amaçları olarak ileri sürülen konularda 'işlevsiz' kalacak ve yeni sorunların yolunu açacaktır (Berber ve Çelepci, 2005:152,153).

C. İNGİLTERE'DE BKA'LAR

Birleşik Krallık dört ulustan oluşan (İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda) üniter bir devlettir. İngiltere'de bölgeselleşme uygulamaları 20 yy. süresince çeşitli dönemlerde çeşitli birimlerde görülmüş, genellikle de yetki genişliği ilkesine dayalı olarak gerçekleşmiştir (Karasu, 2004:151). 1990'dan itibaren bölgeselleşme politikaları ve bölge yönetimleri İngiliz kamu örgütlenmesinin temel unsurlarından biri haline gelmeye başlamıştır.

Bu dönemde bölgeler için Hükümet Ofisleri (*Government Offices for the regions*) vasıtasıyla birçok merkezi idare kuruluşunun politikalarındaki bölgesel boyut ortaya konulmuştur. Daha yeni bir gelişme olarak, bölgesel gelişme için stratejik bir odaklanma oluşturma amacıyla dokuz adet bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur (Karasu, 2005: 208). Hükümet Ofislerinin temel işlevleri; çeşitli bakanlıkların bölge düzeyindeki hizmetlerini örgütlemek, hükümetin etkili politika geliştirmesine yönelik olarak bölgesel ve kentsel politikaların planlanmasını ve eşgüdümlemesini sağlamaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), esas olarak yenilenme ve rekabet konularıyla ilgilenen ekonomi birimleri olmalarına rağmen, BKA'ların kurulması, İşçi Partisinin

İngiltere’de İskoç Parlamentosu, Galler ve Kuzey İrlanda Meclislerine yetki devrini gerçekleştireceğine dair verdiği söz ile yakından ilişkilidir. 1997 Seçim Programı, güçlü BKA’ların kurulmasını, yetki devrinin ilk adımı olarak tanımlamıştır. BKA’ların ihtiyaç duydukları siyasi meşruiyet ve demokratik şeffaflık, stratejilerinin bölgesel odalar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri tarafından gözetilmesiyle sağlanmıştır (Harding, 2006:135)

1997 yılında Çevre, Ulaştırma ve Bölge Bakanlığı (*DETR*) tarafından hazırlanan “Refah/Kalkınma İçin Ortaklık(lar) İnşası” (*Building Partnerships for Prosperity*) isimli beyaz sayfanın Birleşik Krallık’ta BKA oluşumuna dair getirdiği kapsamlı önerilerin birçoğu, Kasım 1998’de yürürlüğe giren BKA Kanunu’nda yer almıştır (Steinberg, 2004:5).

Bölgesel kalkınma ajansları kuruldukları dönemde Çevre, Ulaştırma ve Bölge Bakanlığı’na (*DETR*) bağlı idi. Ancak 2001 yılında yapılan değişiklikle BKA’ların ilgili olduğu bakanlık Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (*DTI*) olarak değiştirilmiştir.

Kasım 1998’de yürürlüğe giren BKA Kanununun 2. Maddesine göre; BKA’ların karar organı, 8-15 kişiden oluşan yönetim kuruludur. Yasada, Londra hariç, bütün BKA’ların yönetim kurulu üyelerinin Devlet Bakanı (*Secretary of State*) tarafından atanacağı hükme bağlanmıştır. Londra Kalkınma Ajansının yönetim kurulu üyeleri, Londra Anakent Belediye Başkanı tarafından atanmaktadır.

Yönetim kurullarına atama, çeşitli makamlarca gösterilen adaylar arasından, Hükümet Ofisleri aracılığıyla merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir. Atanacak kişilerin hükümet ile doğrudan bir ilişkisi olmamasına özen gösterilmektedir. Devlet Bakanı bir üyeyi atarken, tecrübesini, kapasitesini ve ajansın fonksiyonlarına olan yakınlığını göz önüne almalıdır (Allen, 2002:13).

- Devlet bakanı aday atamalarında;
- Yerel otoriteyi temsil niteliğine,
- İşverenleri temsil niteliğine,
- İşçileri temsil niteliğine,
- Ajans bölgesinin kırsal kesimindeki yaşam, çalışma ve işlerin yürütülmesine olan ilgisine,
- Diğer kişilerin uygun görüşüne önem verir.

Hazinenin onayı ve Devlet Bakanının uygun gördüğü miktar ve şartlara göre BKA’ya yardım verilebilir/bağış yapılabilir. BKA’lar, Devlet Bakanının ve Hazinenin onayıyla, yükümlülüklerini yerine getirebilecek ve fonksiyonlarını icra edecek ölçüde, Devlet Bakanılığında başka kişilere kredi veya diğer yollarla borçlanabilir. Ayrıca, Devlet Bakanı, Hazinenin onayıyla, kendi yetkisine dayanarak bir BKA’ya borç verebilir. Başka bir konu da Devlet Bakanı İngiltere’deki arazilerle ilgili olarak yasal dayanakla; yerel otoriteye, diğer kamu kurumlarının veya bir kurumun şubesine ait araziyi BKA’ya verme emrini verebilir.

İngiltere BKA’lara esneklik ve özerklik tanımakla birlikte, “denetlenebilirlik ilkesi” gereği bu kurumları denetlemektedir (Steinberg, 2004:5). BKA’ların denetimi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (*DTI*) tarafından yapılmaktadır. Fakat, denetim bununla sınırlı değildir. Bir kamu kurumu olan BKA, Hazine ile imzaladığı Kamu Hizmeti Sözleşmesi aracılığıyla Hazine’nin ve Sayıştay’ın da sıkı denetimine tabidir. Merkezi idare Hükümet Ofisleri kanalıyla BKA’ları denetlemektedir. Hükümet Ofisleri, işletme planlarında belirlenen hedefler açısından BKA’ları değerlendirerek Ticaret ve Sanayi Bakanlığı’na sürekli rapor vermekle yükümlüdür. BKA’lar, Devlet Bakanının ihtiyaç duyacağı bilgi, tavsiye ve yardımları sağlamakla yükümlüdür.

Hesap dönemini takiben makul bir süre içinde, BKA o süre içindeki faaliyetlerinin raporunu hazırlamak ve bir kopyasını Devlet Bakanılığına göndermek zorundadır.

BKA'nın yönetici pozisyonuna ilk atama, ajans başkanına danıştıktan sonra Devlet Bakanınca, sonraki atamalar, Devlet Bakanının izni/onayı ile ajans tarafından yapılır.

BKA'ların Faaliyetleri

İngiltere'de BKA'lar, kendi bütçelerine sahiptir ancak, merkezi yönetime rapor sunmakla yükümlüdürler ve faaliyet alanları sınırlandırılmıştır. BKA'ların yapmakla görevlendirildikleri ilk şey, bölgeleri için 10 yıllık kapsamlı bir ekonomik strateji hazırlamak olmuştur.

BKA'ların temel görevleri (Harding, 2006:136):

- Bölgesel ekonomik kalkınma stratejisinin hazırlanması,
- AB Yapısal Fonlarının kullanımında öncü rol oynamak,
- Bölgenin topyekün kalkınması için kamuoyu ilgisi oluşturmak, şirketlerin ihracat stratejilerini teşvik etmek, içe dönük yatırımları çekmek,
- Bölgenin ekonomik stratejisini uygulamak üzere, bölgesel ortaklarla (yerel idareler, KOBİ Hizmet Birimleri, STK'lar) birlikte çalışmak,
- Yerel ekonomiye dair, tarafların ekonomik stratejileri geliştirme, uygulama ve izlemelerine imkân verecek bilgileri toplamak ve analiz etmek,
- bölgeye ait altyapı projelerini desteklemek,
- Ulusal girişimler ve bölge arasında bir köprü olmak.

BKA'ların organizasyon yapısı

BKA'lar, yarı zamanlı Yönetim Kurulu, tam zamanlı Yürütme Kurulu ve Kurul Başkanı ile, Ajans tarafından doğrudan istihdam edilen personelden oluşmaktadır. Kurullara atanacak üyelere Bakanlar sorumludur. Kurul üyeleri yarışma usulü ile, Kurula katkıda bulunabilecekleri deneyimlerine göre seçilmektedir. Kurul üyelerinin çoğunluğunda iş tecrübesi aranırken, bir kısmı da bölgedeki sektörleri temsil edecek biçimde, yerel idareler, eğitim kurumları, STK'lar, sendikalar gibi oluşumlardan seçilmektedir (Karasu, 2004:152) .

Yönetim Kurulu ve Yürütme Kurulu, yıl boyunca düzenli aralıklarla toplanırlar. Aynı zamanda, sürekli bilgi alışverişinde bulunmak ve yeni politikalar geliştirmek amacı ile Bakanlar ile de düzenli toplantılar yapılır. Bakanlarla yapılan bu toplantılara dair düzenlemeler, tüm BKA'ların üye olduğu bir 'Bölgesel Kalkınma Ajansları Koordinasyon Birimi' tarafından yapılır (Harding, 2006:137).

BKA'ların Personel Yapısı

Tüm ajanslar bir Yürütme Kurulu Başkanına sahip olmasına rağmen, personel açısından ortak bir yapı sergilememektedir. Her bir BKA'nın personel yapısı, bölgesel gündemin ihtiyaçlarını yansıtacak biçimde geliştirilmiştir. Aynı nedenden dolayı, bütçe miktarları da değişiklik göstermektedir. Tüm personel, doğrudan BKA tarafından istihdam edilir. Dışarıdan adaylara açık olan pozisyonlar, bölgesel ve ulusal basında duyurulur ve işe alma, ilgili BKA tarafından gerçekleştirilir.

BKA'ların Finansman Yapısı

BKA'lar, merkezden finansal destek almaktadır. 2002/2003 yılı itibarıyla, Hükümetle birlikte kararlaştırdıkları hedeflere ulaşmaları ve taahhütlerini yerine getirmeleri kaydıyla, BKA'ların kaynaklarını harcama biçimlerine önemli esneklikler getirilmiştir (Steinberg, 2004:3).

İskoçya’da BKA’lar

İskoçya Girişim Şirketi (*Scottish Enterprise-SE*), İskoçya Hükümeti (*Scottish Executive*) tarafından finanse edilen İskoçya’nın temel ekonomik kalkınma ajansıdır. Görevi, İskoçya’da yaşayan vatandaşların ve İskoçya’da faaliyette bulunan ekonomik birimlerin girişimlerinde başarılı olmasına yardımcı olmak ve böylelikle İskoçya ekonomisini dünya çapında ön sıralara getirmektir.

SE görevini gerçekleştirebilmek için; üniversitelerle, yerel idarelerle ve diğer kamu kurumları ile yakın işbirliği içinde çalışmaktadır. İskoçya Şirketi (*Scottish Enterprise*) ağı; Glasgow’da bulunan “Ulusal İskoçya Şirketi” ve ülke geneline yayılan 12 adet “yerel girişimci şirketlerinden” (*Local Enterprise Companies*) oluşur. İskoçya Şirketi’nin pazarlama görevini gerçekleştiren ofisleri dünyanın çeşitli yerlerinde (Kuzey Amerika, Almanya, Fransa, İtalya, Japonya, Tayvan, Güney Kore ve Singapur) bulunmaktadır. İskoçya Şirketi Yönetim Kurulu üyeleri, başkan dahil, 3 yıllık dönem için İskoç Bakanlarınca atanırlar ve İskoçya Parlamentosuna karşı sorumludurlar. İskoçya Şirketi, 1990 yılında “*the Enterprise and New Towns (Scotland) Act*” ile kurulmuştur ve 1 Nisan 1991 tarihinde faaliyete başlamıştır. İskoçya Şirketi, İskoçya Hükümeti tarafından finanse edilmektedir (Hughes, 1998:617-618).

Yerel Girişimci Şirketleri; kendi yaşadıkları bölgelerin sorunlarını çözmek veya potansiyellerini ortaya çıkarmak amacıyla, o bölgede yaşayan kamu, özel ve gönüllü kuruluşlardaki kişilerden kendi yönetim kurullarını oluşturan organizasyonlardır. İskoçya Şirketinin yönetim kurulu, en az 8, en çok 11 kişiden oluşmaktadır. Uygulamada, bu kişiler özel kesim, yerel yöneticiler ve üniversite yöneticileri arasından seçilir. Genel Müdür ise yönetim kurulunca seçilir. Yönetim kurulundaki üyelerin en az üçte ikisi üst düzey özel sektör temsilcilerinden oluşacaktır (Hood, 2000:313).

Yönetim kurulları, öngörülen işlevler açısından bir yeterlilik değerlendirmesinden geçirilecektir. Yeterli bulunan yönetim kurulları, İskoçya Girişim Şirketi’nin yardımı ile ayrıntılı bir iş planı hazırlayacak ve bu plana göre İskoçya Girişim Şirketi ile üç yıllık bir sözleşme imzalayacaklardır. İskoçya Girişim Şirketi her yıl Yerel Girişimci Şirketlerinin performansını değerlendirecek ve başarısızlık durumunda, uyarılardan sonra, sözleşmeyi feshedebilecektir (Hughes, 1998:618).

Galler’de BKA’lar

WDA, 1976 yılında Birleşik Krallık hükümeti tarafından, ağır sanayideki üretimin düşüşü nedeniyle, Galler’de ekonomik refahın yeniden yaratılması amacıyla kurulmuştur. Ajansın Galler’e yatırım çekme konusundaki yeteneği ve endüstrinin ihtiyaçlarını iyi anlayabilmesi; bu Ajansı Avrupa’nın en başarılı ajanslarından biri hâline getirmiştir. Galler’deki yatırımcılar, ülkeye 12 milyar sterlin yatırım kazandırmış ve kuruluşundan bu yana yatırım yapmaya devam etmektedirler.

Galler Kalkınma Ajansı (*Welsh Development Agency-WDA*), Galler’den sorumlu Devlet Bakanına (*Secretary of State for Wales*) bağlıdır. Bakan Galler Kalkınma Ajansı’nın yönetim kurulu başkan ve üyelerini WDA’nın amaçlarına ulaşmasında etkili olacağını düşündüğü özel veya kamu kesiminden olan kişilerden seçer. Yönetim Kurulu, özel kanun ile belirlenmiş genel politikalar çerçevesinde bağımsız olarak hareket eder. Devlet Bakanı ve merkezi hükümetin Galler’deki uzantısı olan Galler Hükümet Ofisi, Ajansı özellikle bütçe uygulaması açısından denetler. Dolayısıyla, WDA yönetim kurulu hükümetçe onaylanan bütçesi ve özel kanunun çerçevesi içinde bağımsız bir kurumdur. Yönetim Kurulu politikalarını tespit eder, uygulamalar ise WDA başkanı ve yetkili yöneticiler tarafından yürütülmektedir (Morgan, 1997: 498-499).

Ajansın görevi; Galler'de yaşayan insanların refahı için sanayinin rekabet edebilirliğini ve nitelikli işgücünü artırarak, Avrupa'da en uygun yatırım ortamını oluşturmaktır. WDA, Galler'e hem yerel, hem ulusal hem de uluslar arası ölçekte hizmet vermektedir. WDA, yabancı sermayenin çekilmesine büyük önem vermektedir. Bu nedenle ABD (Baltimor, Los Angeles), Almanya (Stuttgart), Japonya (Tokyo), AB (Brüksel), Kore (Seul) ve Taiwan'da (Taipei) WDA'nın büroları faaliyet göstermektedir (Hines,1994: 68).

Bu ana faaliyetlerinin yanı sıra; mali, ayni ve danışmanlık (teknik ve yönetim danışmanlığı, teknoloji transferi ve Avrupa Birliği tarafından uygulamaya konulan bazı hukuki düzenlemelere uyum için danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır. WDA, aynı zamanda çevresel sorunlar konusunda da çalışmaktadır. Özellikle geçmiş sanayi ve madencilik faaliyetlerinin tahrip ettiği doğanın ve çarpıttığı kentsel oluşumların iyileştirilmesine öncelik verilmektedir (Ansell, 2000:321).

WDA, bütçesinin yaklaşık yüzde 63'ünü merkezi hükümet bütçesinden Galler Hükümet Ofisi aracılığıyla almakta, geri kalan yüzde 37'sini ise kendisi yaratmaktadır. Gelirlerinin büyük kısmı organize sanayi bölgesi ve ticaret merkezlerinden elde ettiği kiralardan oluşmaktadır. Ajans, bu tesislerin satışından da önemli gelir elde etmektedir. WDA, her yıl sahip olduğu mülkleri yeniden değerlendirmekte ve bütçesine göre belirli bir kısmını satmaktadır. Ayrıca, iştirak ettiği şirketlerden, verdiği kredilerden, danışmanlık hizmetlerinden de gelir elde etmektedir (Morgan, 1997: 498-499).

SONUÇ

Bölgesel farklılıklar 1929 buhranında devletler tarafından dikkate alınmaya başlamış, küreselleşme süreci ile birlikte ulusal politikaların ayrılmaz bir parçası olmuştur. AB ve Türkiye'de kendi bölgelerinin özellikleri ve sorunları çerçevesinde bölgesel politikalar geliştirip uygulamaktadırlar. Bölgesel politika uygulamaları, ilk olarak 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile ortaya çıkmıştır. Amaç; AB içindeki ülkelerin ve aday ülkelerin katılım öncesi ve sonrası entegrasyonunda ortaya çıkabilecek sorunları en aza indirmektir. Bu amaçla AB, düzenlediği yapısal fonlar yardımıyla üye ülkeler ve aday ülkeler için mali yardımlarda bulunmaktadır. Türkiye'de bölgesel gelişmişlik farkı, planlı dönemden beri kalkınma politikalarının temel noktalarından biridir. Gelişmekte olan bölgelere verilen teşvikler gibi politikalar bu farklılıkların giderilmesinde etkili olmasına rağmen AB'ye girme süreci, küreselleşme süreci, dünyada yaşanan kalkınma politikalarında değişim gibi nedenlerle bölgesel politikalarda Sivil Toplum Örgütleri, Merkezi yönetim ve halktan oluşacak bir kurumsallaşma sürecine girmiştir.

Türkiye AB'ye uyum yasaları çerçevesinde kurduğu Kalkınma Ajansları ile AB'den destek almaya ve bölgeye yatırımcı çekmek için çalışmaya başlamıştır. Süreç henüz yeni olduğu için politikaların sonuçları ya da başarısı konusunda bir yargıya varmak olanaksızdır.

BKA'ların karşılaştırılması yapıldığında İngiltere'de BKA'lar, ekonomik gerekçelerle kurulurken Türkiye'de AB'ye uyum yasaları çerçevesinde kurulmuştur.

İngiltere'de BKA'lar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı iken Türkiye'de DPT'nin koordinasyonunda ve DPT'nin bağlı bulunduğu bakana bağlıdır. İngiltere'de BKA'lar bakanlıkların bölge ile ilgili işlevlerin koordinasyonundan sorumlu iken Türkiye'de bu işlevi DPT üstlenmiştir.

İki ülkede de ortak olarak, kuruluş amaçları, bölgesel gelişmeyi sağlamak ve bölgeye yatırım çekmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda bölgenin potansiyelini ve geliştirilebilecek alanları belirlemek ve bunların geliştirilmesine ilişkin destek vermek

temel faaliyetleridir. Bu anlamda görev ve yetkileri de benzemektedir. İngiltere'nin Türkiye'den en önemli farkı, bölgesel gelişme stratejilerini Türkiye'de DPT belirlerken İngiltere'de BKA'lar belirlemektedir.

Organizasyon yapılarına bakıldığında, Türkiye'de KA'larının dört organı varken İngiltere'nin üç organı vardır. Karar organı olan yönetim kurulu Türkiye'de tek ilden oluşan bölgelerde atanmış- seçilmiş ve sivil toplum örgütü yöneticilerinden oluşurken birden fazla ilden oluşan bölgelerin yönetim kurullarında özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarından temsilci bulunmamaktadır.

Bu haliyle Türkiye'de Kalkınma Ajansları bölgesel aktörleri bir araya getirme fonksiyonundan uzaktır. İngiltere'de ise yönetim kurulu, bakan tarafından yerelle ilişkilendirilebilecek kişiler arasından atanmaktadır. Türkiye'de ajansların yönetim kurulu başkanı vali iken İngiltere'de ilk başkanları bakan atamakta, diğerlerini ajans kendisi atamaktadır. İngiltere'de yürütme kurulu üyeleri de yarışma usulüne göre ilgili bakan tarafından yerelle ilişkilendirilebilecek kişiler arasından atanmaktadır. Türkiye'de yürütme görevi Genel Sekreterlik'indir ve atanması yönetim kurulunun önerisi ve DPT'nin onayı ile olmaktadır. Buna ek olarak Türkiye'de Yatırım Destek Ofisleri ve kalkınma kurulu vardır. Kalkınma kurulu, ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak, bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak, toplantı sonuçlarını DPT Müsteşarlığı'na raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisini yayımlarken yatırım destek ofisleri bölgeye yatırım çekmekle görevlidir.

İki örnekte de personeli atama BKA'ların yetkisi dahilindedir. Finansman yapısı da iki örnekte öncelikli olarak merkezi yönetimden aktarılan paylar, yardımlar ve hibelerdir. Ancak İngiltere'den farklı olarak Türkiye, BKA'lara borçlanma yetkisi vermemiştir.

İngiltere BKA'lara esneklik ve özerklik tanımakla birlikte, güçlü bir denetim mekanizmasına tabidir. BKA'ların denetimi, bağlı oldukları bakanlık olan Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (DTI) tarafından yapılmaktadır. Fakat, denetim bununla sınırlı değildir. Bir kamu kurumu olan BKA, Hazine ile imzaladığı Kamu Hizmeti Sözleşmesi aracılığıyla Hazine'nin ve Sayıştay'ın da sıkı denetimine tabidir. Merkezi idare Hükümet Ofisleri kanalıyla BKA'ları denetlemektedir. Hükümet Ofisleri, işletme planlarında belirlenen hedefler açısından BKA'ları değerlendirerek Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'na sürekli rapor vermekle yükümlüdür. Ayrıca BKA'lar, faaliyetlerinin raporunu hazırlamak ve bir kopyasını Devlet Bakanlığına göndermek zorundadır. Türkiye'de ise KA'lar 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı İhale Kanunu hükümlerine tabi değildir. Ajanslarda iç denetim, ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemler ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından yapılacaktır. Dış denetim ise İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile DPT Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri yönetim kurulu tarafından her yıl en geç Mart ayında, gerekli görülen hallerde her zaman SPK mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenmektedir.

Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya DPT Müsteşarlığı yetkilidir. Kalkınma ajansları merkezi düzeyde DPT ve İçişleri Bakanlığı ile yerel düzeyde de Büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve il özel idareleri ile farklı düzeylerde ilişkilendirilmişlerdir.

Sonuç olarak iki ülkede de bölgesel gelişme farklılıklarının giderilmesi amacı bölgesel kalkınma ajanslarında somutlaşmıştır. Amaç ve faaliyetler açısından benzerlik

gösterseler de Türkiye’de kalkınma ajansları yönetim anlayışını tam olarak yansıtmamakta, kuruluş yöntemi noktasında da farklılaştığı için tartışılan bir konu olmaktadır. Kalkınma ajansları eleştirildiği gibi merkezi yönetim mekanizmasında ara bir birim değil, yerel ve merkez arasında bir nevi danışma, koordinasyon ve destekleyici rol üstlenen bir birimdir. İngiltere, Galler örneğinde olduğu gibi bölge kalkınma ajanslarını bölgesel kalkınmada etkin olarak kullanan ülkelerden biridir. Bunun da ötesinde BKA’lar sadece ekonomik bir misyon yüklenmemekte aynı zamanda demokrasiye de katkıda bulunmaktadır. Küresel-yerel aktörlerin yanı sıra halkı, özel girişimcileri bir araya getirme konusunda başarılı uygulamaları vardır. Üstelik bu başarısını genel kanının aksine denetim altında tanınan bir özerklikle gerçekleştirmiştir. Türkiye ise denetim konusuna fazla önem vermemesine rağmen kurumsal yapı açısından katılımı sağlayıcı bir yapıdan uzak kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALLEN Grahame, (2002) **Regional Development Agencies**, London, House of Commons, Research Papers, 02/50,22.08.
- Ansell, Chris, (2000), **“The Networked Polity: Regional Development in Western Europe”**, Governance:An International Journal Of Policy and Administration, Vol:13, No:3 July.
- BAYBURTLU Mustafa (2002), **“Türkiye Açısından Bir Değerlendirme: AB Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar”**, Ekonomik Forum, Şubat- Mart.
- BERBER Metin ve Ebru ÇELEPÇİ, (2005) **“Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”**, Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, 13-14 Ekim.
- DEMİRCİ, Aytül Güneşer, (2003) **“Bölgesel Kalkınma Ajansları”**, Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 15.
- DEMİRCİ, Aytül Güneşer, (2005) **“Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları”, Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınları
- HARDING, Richard, **“İngiltere Ve Romanya’da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri”**,
http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/Bolgesel_Kalkinma_ve_Yonetisim_Sempozyumu.pdf#page=148 20.04.2009
- HASANOĞLU, Mürteza ve Ziya ALİYEV, (2002), **“Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”**, Sayıştay Dergisi, Sayı: 60, Ankara.
- Hines, Peter, (1994) **“Internationalization and Localization of the Kyoryoku Kai: The Spread of Best Practice Supplier Development”** The International Journal of Logistics Management, Volume: 5 Issue: 1
- Hood, Neil, (2000), **“Public Venture Capital And Economic Development: The Scottish Experience”**, Venture capital (London), Vol:2, Issue:4
- Hughes, James T., (1998), **“The Role of Development Agencies in Regional**
- ILDIRAR, Mustafa (2004), **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KARASU, Koray, (2004) **“İngiltere”**, Kamu Yönetimi, Ülke İncelemeleri, Ankara, 2004
- KARASU, Koray, (2005) **“İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”**, Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?:Paragraf Yayınevi: Ankara

- KARLUK, Rıdvan, (1998), **Uluslararası Ekonomik, Mali ve Siyasi Kuruluşlar**, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- KAYASÜ, Serap - YASAR, Suna, (2006), “**Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları:Yasal ve Kurumsal Dönüşümler**”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Ankara,
- KUMRAL, Neşe, (1994), “**Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Ajansları**”, İşletme-Finans Dergisi, Sayı: 105, Aralık.
- MENĞİ, Ayşegül, (2001), “**Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölge Planlaması ve Türkiye**”, GAP Dergisi, Sayı: 15, 2001.
- Morgan, Kevin, (1997), “**The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal**” Regional Studies, Vol. 31
- OYAN, Oğuz, “**Kalkınma Ajansları Ne İşe Yarar?**”, Dünya Gazetesi, 27.01.2006
- ÖZEL, Mehmet, (2003), “**Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine**”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 58, Sayı: 1.
- Policy: An Academic and Practitioner Approach**”, Urban Studies, Vol. 35, No. 4.
- STEİNBERG, Gerry, (2004), **English Regions: Success in The Regions**, London.
- TURAN, Menaf, (2005) Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?, Paragraf Yayınevi, 1.Baskı, Ankara.
- www.belgenet.com 17.04.2009
- www.dpt.gov.tr 17.04.2009

BÖLÜMLER ARASI KARŞILAŞTIRMA ARACI OLARAK; TRANSFER FİYATLAMASI

COMPARISON BETWEEN DEPARTMENTS IN VEHICLE; TRANSFER PRICING

Rifat YILMAZ¹

Gökhan BARAL²

ABSTRACT

In some firms, departments are accepted as the profit centers and they take over the authority and the responsibilities. In such type of firms, it is necessary to determine the price of property and service transfers among departments according to specific criteria. This is both for evaluating the performance of department managers in respect to the profit scales, and also for departments determining the most economical choice among internal or external purchase or internal or external sale. In a firm, the organization units are accepted as responsible centers in the management control. There are three types responsibility centers about transfer price applications. These are the centers of profit, cost and nominal profit. In this study, we will lay emphasis on the methods of profit and nominal profit centers. If there is a trade of products and intermediate products among departments, the profit of transfers is principally talked about in order to determine the performance of management departments. However, if the departments have no function of profiting, their contribution to the management profits are based on and transfer price is applied as nominal profit centers. Since quality and customer pleasure has gained more importance and managements are now much more focused on profit, it is thought that performance evaluation would be more reliable and effective if it is applied by transfer price methods

ÖZET:

Yetki ve sorumlulukların bölümlere devredildiği, bölümlerin kar merkezleri olarak kabul edildikleri firmalarda, gerek bölüm yöneticilerinin performanslarının kar ölçütüne göre değerlendirilebilmesi ve gerekse, bölümlerin iç ve dış; alım, satım alternatiflerinden hangilerinin en ekonomik olduklarını belirleyebilmeleri (kar merkezleri olarak faaliyette bulunabilmeleri) için, bölümler arasındaki mal ve hizmet transferlerinin (yapılan ve yapılabilecek), belli kriterlere göre fiyatlandırılmasını (transfer fiyatlarının belirlenmesini) gerekli kılmıştır. Bir firmada, organizasyon birimleri, yönetim kontrol yapısı içinde, sorumluluk merkezleri olarak kabul edilirler. Transfer fiyatları uygulamasında, üç tip sorumluluk merkezinden söz edilir. Bunlar, kar, maliyet ve itibari kar merkezleridir. Biz bu çalışmamızda kar ve itibari kar merkezi yöntemlerinin üstünde çalışacağız. İşletmelerin bölümlerinin performansının tespitinde bölümlerin aralarında mamül veya ara mamül

¹ Yard.Doc.Dr Bilecik Üniv.Rifat_Yilmaz@hotmail.com

²Öğr.Görv.Bilecik Üniv.gokhanbaral@hotmail.com

satışları söz konusuysa transfer fiyatlamasında ki kar rakamları esas alınır. Ancak bölümlerin kar oluşturma fonksiyonları yoksa işletme karına nisbi katkıları esas alınarak itibari kar merkezleri olarak transfer fiyatlamaları uygulanır. Günümüzde, kalitenin, müşteri memnuniyetinin önem kazanması ayrıca işletmelerin kar odaklı çalışmalarını sebebiyle performans değerlemelerin transfer fiyatlama yöntemleriyle uygulanırsa daha doğru ve etkin olacağı düşünülmektedir.

GİRİŞ

Performans değerlendirme, işgörenin işe ait önceden saptanan standartlarla, gösterdiği performansın karşılaştırılması ve standartlara yaklaştırılması için gerekli faaliyetlerin sistematik bir yaklaşım içinde ele alınmasıdır. Daha kısa bir ifadeyle, işgörenin işinde sağladığı başarı ve gelişme yeteneğinin sistematik değerlemesidir. Bir yandan işgören ve yeteneklerini tanımak, öte yandan işgörenin kendisini tanımaya yardımcı olmak amaçlanır.(Sabuncuoğlu,1991)

Performans değerlendirme insan kaynakları yönetiminin en önemli işlevleri arasındadır. Performans değerlendirme kişinin herhangi bir konudaki etkinliğini ve başarı düzeyini belirlemeye yönelik çalışmaları oluşturmaktadır. Etkinlik düzeyi ve başarıyı ölçmek ise oldukça zor bir iştir. Bu zorluğun başlıca nedeni, sözkonusu olanın bir insana yönelik değerlendirme olmasıdır. Diğer bir zorluk ise performans veya başarının subjektif bir kavram olmasıdır.(Trahan,1997,86).

Çalışanın iş başarıları konusunda bilgilendirilmeye, geriye dönüşler (feed back) almaya ihtiyacı vardır. Performans değerlendirme kişi düzeyinde bireysel psikolojik bir ihtiyaç olduğu halde kurum içinde insan kaynakları yönetimi bakımından çok önemli bir ihtiyaçtır. Çünkü kurumun çalışanlarının başarılarını ve başarısızlıklarını görmesi daha sonraki çalışmalarını düzenlemesi kadar çalışanların motivasyonu bakımından da önemlidir.

Performans Değerlemenin Yararları:

- 1) Performans değerlendirme kişi düzeyinde bireysel psikolojik bir ihtiyaç, kurum düzeyinde motivasyona yönelik bir ihtiyaçtır.
- 2) Performans değerlemenin hedefi, kişiyi kendi çalışmaları hakkında bilgilendirmektir. Kişinin ve kurumun gelişmesinde bu bilgilendirmenin rolü büyüktür.
- 3) Bir bütün olarak kurumun etkinliğinin belirlenmesini sağlar. Çünkü tek tek kişilerin performans düzeyleri sonuçta kurumun performansı için belirleyici olacaktır.
- 4) Ücret yönetimi ve ücret ayarlamalarında yardımcı olacak veriler sağlar. Performans değerlemenin özellikle bu yararı sayesinde kişilere yönelik ücret ve diğer maddi motivasyonlar kadar manevi-sosyal motivasyonlar için de veriler elde edilmiş olur.(Trahan,1997,299)

Performans değerlemesi yapmanın diğer ana amacı, çalışanların iş tanımlarında ve iş analizlerinde saptanan standartlara ne ölçüde yaklaştığına ilişkin geri besleme sağlamaktır. Bu geri besleme çalışanlara olumlu bir yaklaşımla verildiği ve mesleki eğitimle desteklendiği takdirde çok yararlı olabilir. Çoğu insan bu türden yapıcı ve özgüvenini artırıcı geri besleme almaktan hoşlanır. Bu geri besleme aynı zamanda işgörenlerin organizasyon içindeki kariyerlerinin ne yönde ilerlediğini görebilmelerini

sağlar. Örneğin, bir çalışanın daha büyük bir sorumluluk almaya hazır olduğunu ya da mevcut durumunu sürdürebilmesi için eğitime ihtiyacı olduğunu gösterir.(Palmer,1993)

TRANSFER FİYATLAMASI:

Sorumluluk merkezleri arası mal ve hizmet transferlerinde transfer edilen mal ve hizmetin belirlenen fiyatı “Transfer Fiyatı” olarak tanımlanır. Başka bir tanıma göre “transfer fiyatı herhangi bir kar merkezinin ürettiği bir ara malını girdi olarak kullanacak diğer bir kar merkezine transferi halinde bu mala uygulanacak fiyattır” denmektedir.

Transfer fiyatı, genel anlamda, hangi yönetim anlayışı benimsenirse benimsensin, işletmenin bir bölümünden diğer bölümüne transfer edilen mal ve hizmetler için yüklenen bir iç fiyat olarak tanımlanmaktadır.

Transfer fiyatları vasıtasıyla ulaşılmak istenen bu yönetsel hedef “işletme seviyesinde etkenliğin sağlanması” veya kısaca “etkenlik sorununun çözümü” şeklinde ifade edilmektedir.

Transfer Fiyatlarını Saptama Yöntemleri:

1)Piyasa Fiyatları, 2)Maliyete Dayanan Transfer Fiyatları, 3)Pazarlık Fiyatları, 4)İkili Fiyat. (Horngren v.d,1991)

1)Piyasa Fiyatları:

Satıcı bölümün ürettiği mal ve hizmeti satabileceği en yüksek fiyattır.(Özdemir,1987) İşletmenin bir bölümünün ürettiği mal ve hizmet için pazarda oluşmuş kesin fiyatlar varsa, aynı fiyatların transfer fiyatlamasında uygulanması yararlı olur.Böylelikle satıcı bölüm faaliyetleri karlılık açısından değerlendirilebilir.(Alparslan,1983)

2)Maliyete Dayanan Transfer Fiyatları:

Tam maliyet(fiili veya standart maliyetler)veya değişken maliyet yöntemleriyle fiyatlar oluşturulur.

3)Pazarlığa Dayanan Transfer Fiyatları:

Bölümler arasında alınıp satılan mal ve hizmetin bağımsız bir piyasası yoksa transfer fiyatı karın bölümler arasında paylaşılmasını sağlayacak şekilde pazarlık edilerek saptanabilir.

4)İkili Transfer Fiyatları:

Maliyet + belli bir kar oranı ile fiyat oluşturularak suni bir fiyat kullanılır.

PERFORMANSIN TRANSFER FİYATLAMASIYLA GERÇEKÇİ(Daha Doğru)TESPİTİ:

Bir firmada, organizasyon birimleri, yönetim kontrol yapısı içinde, sorumluluk merkezleri olarak kabul edilirler. Transfer fiyatları uygulamasında, üç tip sorumluluk merkezinden söz edilir. Bunlar; kar, maliyet ve itibari kar merkezleridir.

Biz bu çalışmamızda kar ve itibari kar merkezi yöntemlerinin üstünde çalışacağız. İşletmelerin bölümlerinin performansının tespitinde bölümlerin aralarında mamul veya ara mamul satışları söz konusuysa transfer fiyatlamasında ki kar rakamları esas alınır. Ancak bölümlerin kar oluşturma fonksiyonları yoksa işletme karına nisbi katkıları esas alınarak itibari kar merkezleri olarak transfer fiyatlamaları uygulanır.

Günümüzde, kalitenin, müşteri memnuniyetinin önem kazanması ayrıca işletmelerin kar odaklı çalışmaları sebebiyle performans değerlemelerin transfer fiyatlama yöntemleriyle uygulanırsa daha doğru ve etkin olacağı düşünülmektedir.

Firmaların çok ürünlü ve büyük ölçekli firmalar olarak büyümeleri ve ara mamullerin; üretimde kullanmanın yanısıra, satış amacıyla da üretilmeleri, firmaların ve pazarın bünyesinde bazı değişimlere neden olmuştur:(Pazarçeviren,1987)

Firmaların bünyesinde, üretim, pazarlama, finans v.b. faaliyetlerin, farklı bölümler tarafından yürütülmeye başlanmış olması, firmaların kendi içinde bölünerek, birbirinden farklı bölümlere ayrılmasına neden olmuştur. Pazarda ise, hammadde ve nihai mamullerin yanısıra, ara mamuller de alınıp satılmış bir başka deyişle ara mamul pazarı oluşmuştur.

Bölümlere ayrılan bir firmada, maliyetlerin, bölümler düzeyinde izlenmesi ve kontrolü önem kazandığı için, bu amaçlarla, yönetim muhasebesi içinde, bir sorumluluk muhasebesi sistemi geliştirilmiştir. Sorumluluk muhasebesi içinde bölümler, sorumluluk merkezleri olarak kabul edilmek suretiyle, bölüm yöneticilerinin, sorumlu oldukları maliyetleri kontrol etmedeki başarıları (bölüm yöneticisinin sorumlu oldukları maliyetlerin, bütçelenen ve fiili rakamları karşılaştırılarak) ölçülmek istenmiştir.

Firmalarda, merkezci yönetim biçiminin benimsendiği bu evrede, bölümler, maliyet merkezleri olarak kabul edilmişlerdir.

Firmaların daha da büyümeleri ile , karar noktalarından uzaklaşan, çok sayıda ve farklı nitelikte karar almak zorunda kalan tepe yönetimleri bölümlerin faaliyetleri ile ilgili, en ekonomik (en az maliyetli, en çok karlı) karar alternatiflerini araştırmaları ve seçmeleri güçleştiği için, bölümlerin faaliyetleri ile ilgili, yetki ve sorumluluklarını, bölüm yöneticilerine devretmişlerdir.

Merkezkaç yönetim biçimini benimsendiği, bölümlerin kar merkezleri olarak kabul edildikleri firmalarda, gerek bölüm yöneticilerinin performanslarının kar ölçütüne göre değerlendirilebilmesi ve gerekse, bölümlerin iç ve dış; alım, satım alternatiflerinden hangilerinin en ekonomik olduklarını belirleyebilmeleri (kar merkezleri olarak faaliyette bulunabilmeleri) için, bölümler arasındaki mal ve hizmet transferlerinin (yapılan ve yapılabilecek), belli kriterlere göre fiyatlandırılmasını (transfer fiyatlarının belirlenmesini) gerekli kılmıştır.

Transfer fiyatlarının belirlenme şekli, firmada, benimsenen yönetim biçimine(merkezci veya merkezkaç) bağlı olarak, yönetim kontrol prosesi içinde belirlenen, performans merkezleri olarak kabul edilen bölümlerin sorumluluk merkezi tipine göre şekillenecektir.

Bir firmada, yönetim kontrol prosesi, bölüm yöneticilerinin yetki ve sorumluluklarını belirleyen merkezkaçlaştırma ile, bölümlerin birbirlerine olan bağımlılıklarının derecesini belirleyen farklılaştırmanın kapsamına bağlı olarak şekillenen, organizasyonun yapısı tarafından dikte edilir. Dolayısı ile, transfer fiyat uygulamasının, organizasyonun yapısını oluşturan, merkezkaçlaştırma, farklılaştırma ve bu ikisi ile ilgili bütünleştirme kavramları ile ilişkileri de irdelenmelidir.

Transfer fiyatları ile ilgili merkezkaçlaştırma; bölüm yöneticilerinin faaliyetleri ile ilgili kararları bağımsız olarak alabilmeleri için, tepe yönetiminin, bölümlerin faaliyetleri ile ilgili karar alma yetki ve sorumluluklarını, bölüm yöneticilerine devretmesidir. Bölüm yöneticilerine kararlarını bağımsız olarak alabilme yetkisinin tanınması, bölümlerin, kar merkezleri olarak faaliyette bulunmalarına olanak verir. Bölümlerin kar merkezleri olarak faaliyette bulunabilmeleri, bölüm faaliyetlerinin en ekonomik şekilde (minimum maliyetli, maksimum karlı) yürütülmesine olanak vermekte, dolayısı ile, firma karının optimize edilmesi mümkün olabilmektedir.

Merkezkaçlaştırmanın derecesi (bir başka ifade ile bölümlerin kar merkezleri olarak faaliyette bulunabilme olanakları)bölümlerin karşılıklı bağımlılıklarına bağlıdır.

Kısımların büyük ölçüde birbirine bağımlı olduğu ve büyük ölçüde farklılaştırılmış bir organizasyonda, bütünleştirme prosesinin boyutları da büyür. Transfer fiyatları, bütünleştirme prosesinin gerçekleştirilmesinde (özellikle, faaliyetlerin firmanın kar maksimizasyonu yönünde uyumlaştırılması ile ilgili olarak), yardımcı bir fonksiyona sahiptir.

Bir firmada, organizasyon birimleri, yönetim kontrol yapısı içinde, sorumluluk merkezleri olarak kabul edilirler.

Transfer Fiyatları Uygulamasında Sorumluluk Merkezleri:

1)Kar Merkezleri, 2)Maliyet Merkezleri, 3)İtibari Kar Merkezleridir.

Kar merkezleri, kar oluşturacak faaliyetlerde bulunan, oluşturdukları karlara göre, performansları değerlendirilen, faaliyetleri ile ilgili kararlarda bağımsız olan organizasyon kısımlarıdır.

Kar merkezi sistemine geçilen firmalarda, bölüm karlarının saptanabilmesi ve bölüm yöneticilerinin kar ölçütüne (oluşturdukları bölüm karlarına) göre değerlendirilebilmeleri; transfer fiyat uygulamasının gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilir. Transfer fiyat uygulaması, kar merkezi sisteminin, tamamlayıcı bir parçasıdır.

Maliyet merkezleri olarak kabul edilen işletme bölümleri arasındaki transfer fiyatları içinde, herhangi bir kar rakamı kapsamaz. Maliyet merkezleri arasında yapılacak bir transfer fiyat uygulamasının, bölüm yöneticilerinin performanslarının değerlendirilmesinde ve bölüm yöneticilerinin motive edilmesinde herhangi bir etkisi yoktur.

Kar merkezi olarak faaliyette bulunamayan ve merkezci yönetim biçimi benimsenmiş olduğu için maliyet merkezi olarak kabul edilen bölüm yöneticilerinin, firmanın amaçları doğrultusunda, daha etkin ve verimli olarak faaliyette bulunabilmelerini sağlamak amacıyla; maliyet merkezi niteliğindeki bölümler, yapılacak transfer fiyat uygulamasında, itibari kar merkezleri olarak kabul edilirler. Bunun için, bölümlerin, birbirlerine transfer ettikleri mal ve hizmetlerin transfer fiyatı içinde, bölümlere ait, suni bir kar katkısı eklenir. Firma karına katkıları olduğu kabul edilen bölüm yöneticileri, firmanın amaçları doğrultusunda motive edilmek istenir.

Kar merkezi sisteminin kurulduğu bir firmada, transfer fiyatlarının önemini arttıran başlıca neden, transfer fiyatlarının firmanın kar maksimizasyonuna ulaşmasını doğrudan etkilemeleridir. Bölümlerin; girdilerini minimum maliyetle sağlamak, satışlarını maksimum kar sağlayacak şekilde gerçekleştirmek suretiyle, firma karını maksimize edebilmeleri, transfer fiyatlarının (optimum seviyede) belirlenmelerini gerektirir. Bölümler arasındaki ilişkiler kompleksleştikçe, transfer fiyatlarının önemi de artar. Ayrıca, kar merkezi sisteminin kurulmuş olduğu bir firmada, bölüm yöneticilerinin kar ölçütüne göre değerlendirilebilmeleri için, transfer fiyatlarının belirlenmiş olmasının (optimum seviyede) gerekmesi; transfer fiyatlarının önemini arttıran bir diğer nedendir.

İki örnekle anlattıklarımızı açıklamaya çalışalım:(Moore,1980)

Örnek 1)

Biri üretim, diğeri pazarlama bölümlerinden oluşan iki dairesel bir firmanın ele alındığını varsayalım. Firma tarım alanında çalışıyor olsun. Üretim bölümü tahıl üretiyor olsun. Varsayımına göre söz konusu tahıl üretilir üretilmez satılabilecektir veya pazarlama bölümüne ileride satılma kararı ile devredilecektir. Eğer firma yöneticisi her bölümün yöneticisini ayrı ayrı değerlemek isterse, 5\$ **pazar fiyatı**, transfer fiyatı olarak kullanılmalıdır. Bu fiyat 4\$ olan değişken maliyetle karşılaştırıldığında 1\$ kar

biraktırmaktadır. Bu kar, üretim bölümünün çalışma derecesine bağılı olarak gerçekleşir. Yine bu kar uygun zamanda uygun tahılın (buğday veya mısır gibi) üretilmiş olmasına da bağılıdır. Bu konulardaki kararlar üretim bölümü yöneticisinin karar yetkileri içindedir. Pazarlama bölümü söz konusu tahıl, ancak depo edebileceği ve ileride ek karla satabileceği kanısında ise devir almalıdır. Bu ikinci grup kararlar da pazarlama bölümü yöneticisinin karar alanı içindedir. Eğer pazarlama bölümü tahıl satın alır ve altı ay sonra 5,5\$ dan satarsa ve bu süre içinde faiz ve depolama maliyeti 0,3\$ olmuşsa, bu faaliyetten sağlanan kar 0,2\$ olacaktır. Aşağıda özetlersek:

	Üretim Bölümü	Pazarlama Bölümü
Satışlar	5\$	5,5\$
Maliyet	- 4\$	(5\$+0,3\$) -5,3\$
Kar	1\$	0.2\$

Firma açısından toplam kar 1.2\$ dır. Fakat transfer fiyatı kullanılması nedeniyle bu kar üretim ve pazarlama karı olarak ikiye bölünmüştür. Bu ayrı iki kar; bölümlerin her birini ayrı ayrı değerlemek için iyi bir temel ölçü olur.

Örnek 2)

“X”Bölümü (alıcı bölüm) bir müşteriden her biri 20\$ dan 1.000 adet “A” mamulünü isteyen teklif almıştır. Bu istemi karşılayabilmek için “X” bölümü, “A” mamulünün belirli bir parçasından veya monte edilmemiş parçalarından 1.000 adedini satın almak zorundadır. Bu parçalar “Y”bölümünden (satıcı bölüm) veya dışarıdan satın alınabilir. Ayrıca “A” nın montajı içinde “X” bölümünde birim başına 10\$ değişken maliyete katlanılacaktır. Aynı mamulün parçaları için “Y” bölümünde katlanılan değişken maliyet birim başına 4\$ dır. “Y” nin kapasitesi bu parçalardan 1.000 birim üretecek güçtedir. Firma bölümler arası transfer fiyatı olarak 4\$ ı tek fiyat olarak kullanmamaya, ikili fiyatlamaya uygulamasına gitmeye karar vermiştir. Firma yönetimi, satıcı bölüm açısından fiyatın “**değişken maliyet + değişken maliyetin %50 si**” oranında kar payı biçiminde saptamıştır. Bu durumda satıcı bölüm açısından birim başına 2\$ katkı payı olacaktır. Eğer firma içi transfer fiyatlamaya tamamlanırsa bölümlerin her biri için gelir tabloları aşağıdaki gibi olur:

“X” Bölümü Kısmi Gelir Tablosu

Satışlar (1.000 birim * 20\$)	20.000\$
Değişken Maliyet	
“Y” bölümünden aktarılan maliyet (1.000 birim * 4\$)	(4.000\$)
“X” bölümünde gerçekleşen maliyet (1.000 birim * 10\$)	(10.000\$)
Değişken Maliyet Toplamı	(14.000\$)
Katkı Payı	(6.000\$)

“Y” Bölümü Kısmi Gelir Tablosu

Satışlar (1.000 birim * 6\$)	6.000\$
Değişken Maliyet (1.000 * 4\$)	(4.000\$)
Katkı Payı	2.000\$

Her ne kadar bu rakamlardan firmaca sağlanan toplam katkı payının 8.000\$ olduğu (6.000\$ + 2.000\$) izlenimi elde ediliyorsa da gerçek katkı payı 6.000\$ (yani, son mamulün satış fiyatı olan 20\$ la,"X" ve "Y" bölümlerinin her birinde birden oluşan değişken birim maliyeti olan 14\$ arındaki fark * 1.000 birim = 6.000\$) dir. "Y" nin gelir tablosunda 2.000\$ lık bir ek katkı payı gözükmiştir. Zira "Y" bölümüne değişken maliyetin üstünde, belirli bir kar oranı da ekleyerek satma yetkisi verilmiştir.Bununla beraber, bu kar, dışarıdan bu kadar bir ek kaynağın sağlandığını göstermez.

Bu basit örnekle, ikili transfer fiyatı sisteminin yararları gösterilmiş olmaktadır. Öte yandan bir teklife olumlu cevap verilip verilmemesine veya teklif kabul ederken, gerekli parçaların dışarıdan mı yoksa firma içinden mi sağlanması gerekeceği konusunda karar verirken "X" bölümünün, "Y" bölümünde oluşan değişken maliyetleri kullanması arzu edilir. "Y" bölümünde kullanılmamış kapasite bulunduğundan, dışardan sağlama durumundaki fiyat, değişken birim maliyet olan 4\$ dan büyük olduğu sürece söz konusu parça "Y" bölümünden sağlanmalıdır. Bununla beraber eğer "Y" bölümü satışı birim başına 4\$ dan yaparsa, kendi karında bir artış olmayacaktır. Dolayısıyla "Y" bölümü açısından bu satışı yapmaya özendirilecek bir durum gerçekleşmeyecektir. "Y" bölümü "**değişken maliyet + değişken maliyetin %50 si kar payı**" biçimindeki bir fiyatlama uygulamasıyla bu satışa özendirilir. Böylece, **ikili transfer fiyatlama** sistemi hem alıcı bölümün fiyatlar konusunda uyanık olmasını ve gerekli bilgileri elde etmesini sağlar; hem de aynı zamanda satıcı bölümüne kar etme olanağı verir. Bu nitelikleri nedeniyle ikili transfer fiyatlama sistemi karar işlemlerinde tek fiyat sisteminden daha büyük esneklik sağlar.

SONUÇLAR:

Merkezkaç yönetim biçiminin benimsenmiş olduğu, bölümlerin kar merkezleri olarak faaliyette buldukları bir firmada, kurulacak bir transfer fiyat sisteminin, üç temel yararı vardır. Bunlar, amaçların uyumluluğu (kar maksimasyonu), bölüm performanslarının değerlendirilmesi ve bölümlerin bağımsızlığının korunmasıdır.

Transfer fiyat sistemini, yönetim kontrol prosesinin bir parçası olarak görülür. Transfer fiyatları; yönetim kontrol prosesinin; amaçların uyumluluğu ve performans değerlendirme amaçlarının yerine getirilmesinde bir araç özelliğindedirler.

Transfer fiyat sisteminin; amaçların uyumluluğu amacı ile; kar merkezi sisteminin kurulmuş olduğu bir firmada, transfer fiyatlarının; yalnızca bölüm karlarının değil, aynı zamanda firma karını da maksimize edecek şekilde belirlenmeleri gerekliliği ifade edilir. Firmanın amaçları arasında, karın maksimize edilmesi amacının, ulaşılması gereken amaçlar arasındaki önemi nedeniyle, çok önemli kayıpları gerektirmedikçe, tercih yapılmak durumunda kalındığında, sistemin amaçların uyumluluğu (kar maksimasyonu) amacı diğer amaçlarından önde gelmelidir.

Kar merkezi sisteminin kurulmuş olduğu bir firmada kar maksimasyonu aracılığıyla amaç uyumluluğunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin anlaşılabilmesi, bölümlerin kar oluşturma faaliyetlerindeki başarılarının ölçülmesi (oluşturdukları bölüm karları ölçü alınmak suretiyle) ile mümkün dür. Sistemin, bölüm performanslarının değerlendirilmesi amacı; transfer fiyatlarının, bölümlerin gerçek performanslarını (firma karına olan gerçek katkıları) aksettirecek şekilde belirlenmelerinin gerekli olduğunu ifade eder.

İşletmenin etkenlik sorununu; transfer fiyatlaması ile optimum kaynak dağılımı ve kar maksimasyonu hedeflerini tutturmasını sağlayacaktır.

Transfer fiyatlarıyla; tam rekabet şartlarında piyasa fiyatı kullanılarak bölüm karlarına paralel olarak işletmenin toplam karının aynı anda maksimum kılınmasını sağlamaktadır.

İtibari kar sorumluluk merkezi ile kar oluşturacak faaliyette bulunmayan bölümlerin suni kar rakamları oluşturularak; firma karının maksimize edilmesi yönünde, etkin ve verimli olurlarken aynı zamanda bölümlerin ve çalışanların motivasyonu sağlanacaktır.

KAYNAKLAR:

Sabuncuoğlu Zeyyat, Personel Yönetimi, 6. baskı, Bursa, 1991.

B.Bruke Trahant, R.Koonce, “12 Principles of Organizational Transforming”, Management Review, vol.86, No:8, September, 1997.

Margaret J.Palmer, Performans Değerlendirmeleri, Rota Yayınları, 1 .Baskı, İstanbul, 1993.

Horngren Charles/Foster George, Cost Accounting:A Managerial Emphasis, New Jersey, 1991.

Özdemir Nazan, İşletmelerde Bir Koordinasyon Aracı Olarak Transfer Fiyatları, A.Ü Sos Bil Ent, Ankara, 1987.

Alparslan Peker ,Modern Yönetim Muhasebesi, İstanbul, 1983.

Pazarçeviren Selim, Transfer Fiyat Sistemi ve Transfer Fiyatlarının Doğrusal Programlama Metodu Kullanılarak Belirlenmesi, Doktora Tezi, İstanbul, 1987

Moore CARL / JAEDICKE R., Yönetim Muhasebesi, Çev:Alparslan Peker, İstanbul, 1980.

BUKLELİ İPLİKLERDEN ÖRÜLMÜŞ KUMAŞLARIN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

PHYSICAL PROPERTIES OF KNITTED FABRICS FROM BOUCLE YARNS

Arzu TURAY¹ Gamze SÜPÜREN² Gonca ÖZÇELİK³ Nilgün ÖZDİL⁴

ABSTRACT

Today, because of the increasing competitive conditions and changes in the market demand, textile and apparel sector has taken itself into a new configuration. In order to compete in the global market, different designs and comfort features for textiles has to be created. Fancy yarns, with their attractive colors and different structural features, are used to produce different yarns and higher added value fabrics. Different fancy yarn types, different raw materials and yarn/fabric parameters can be used to create different fabrics with unusual usage and aesthetic features. In this study, different feeding rates were used for boucle yarns produced in fashionator type fancy yarn machine, in two different yarn counts (Nm 8 and Nm 12) and in two different raw materials as wool and acrylic. After the production of the yarns, fabrics were knitted and tested for their structural, mechanical and permeability characteristics and the relationship between yarn properties and fabric properties were investigated in this article.

Key words: Fancy yarn, boucle yarn, knitted fabric, fabric properties.

ÖZET

Günümüzde, artan rekabet koşulları ve piyasadaki talebin değişmesi ile birlikte tekstil ve hazır giyim sektörü kendini yeni bir yapılanma içerisine almak durumunda kalmış ve küresel pazarda rekabet edebilmesi için, farklı tasarım, ve konfor özelliklerine sahip ürünlerin üretimine yönelmiştir. Fantazi iplikler, çekici renkleri ve değişik yapısal özellikleri ile farklı görünüme sahip ipliklerin ve dolayısıyla da daha yüksek katma değere sahip ürünlerin üretilmesine imkan sağlamaktadırlar. Bu iplikler ile değişik fantezi iplik tipleri, farklı hammadde, iplik ve kumaş parametreleri kullanılmak suretiyle değişik kullanım ve estetik özelliklere sahip kumaşlar üretilebilmektedir. Bu çalışmada, farklı besleme oranları kullanılarak fashionator tipi fantezi iplik makinesinde üretilen farklı iplik numaralarındaki (Nm 8 ve Nm 12) yün ve akrilik ipliklerinden örülen düz örgü kumaşların, yapısal, mekanik ve geçirgenlik özellikleri incelenmiş ve iplik özellikleri ile kumaş özellikleri arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır

Anahtar Kelimeler: Fantezi iplik, bukle iplik, örme kumaş, kumaş özellikleri.

¹ Teks. Yük. Müh., arzuturay@yahoo.com

² Arş. Gör., E.Ü. Emel Akın MYO., gamze.supuren@mail.ege.edu.tr

³ Arş. Gör., E.Ü. Emel Akın MYO., gonca.ozcelik@ege.edu.tr

⁴ Doç. Dr., E. Ü. Tekstil Müh. Böl., nilgun.ozdil@ege.edu.tr

1. GİRİŞ

Günümüzdeki piyasa koşulları dikkate alındığında, gelecekte tekstil firmalarının mevcut pazar koşullarında varlıklarını sürdürebilmeleri ve kârlılıklarını arttırabilmeleri ancak nitelikli ürünlerin üretimi ile sağlanabileceğinden, bu alanda sektöre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülen fantezi iplik çeşitlerinin üretim ve tüketimlerinin artacağı düşünülmektedir.

Fantezi iplikler, pazarda fırsatları ve kârlılığı arttırmakta, üreticilerin ürünlerine katma değer eklemektedir. Günümüzde fantezi iplikler için çok çeşitli uygulama alanları bulunmaktadır. Denim iplikler ve kumaşlar, gömlekler, moda tasarım giysileri, ev tekstilleri, örme giysiler ve benzeri ürünler bu grupta sayılabilmektedir [1,2].

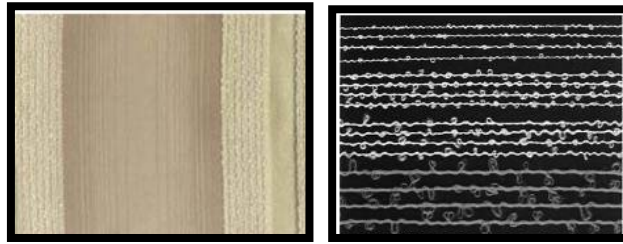
Fantezi iplikler, nihai ürünün estetik özelliklerinin geliştirilebilmesi amacıyla üretilen ve tek ya da çift katlı ipliklerde görülmeyen özel yapıya sahip iplikler olarak tanımlanmaktadır [3].

Farklı renk ve yapısal özellikleri ile giysilerin daha yüksek katma değere sahip olmasını sağlayan bu ipliklerin pek çok farklı tipi bulunmaktadır. Bukle iplikler, yaygın olarak kullanılan önemli bir fantezi iplik grubunu oluşturmaktadır [4].

“Boucle” sözcüğü, Fransızca kökenli bir sözcük olup, “dalgalanmak” anlamına gelmektedir. Bukle iplik, mukavemetli bir öz ipliği, ince bir bağlama ipliği ve bir efekt ipliğinden oluşmakta ve bu sayede kumaş yüzeyi üzerinde dalgalı bir görünüm oluşması sağlanmaktadır. Bukle iplik üretiminde genellikle iki ve daha fazla renkte iplik kullanılarak çok renkli iplikler oluşturulmaktadır. Böylece tek bir iplik kullanılarak çok renkli bir kumaş yüzeyi oluşturulabilmektedir. Eşarp, el çantası, kazak ve benzeri ürünlerin üretimi için oldukça farklı efektlerin oluşturulabilmesine imkan sağlayan bu iplik tipi, dokuma battaniye, palto, şal ve hatta döşemelik kumaşların yapımında da kullanılabilir. [4,5,6,7,8].

Şekil 1. Bukle ipliğin yapısı [5, 8]

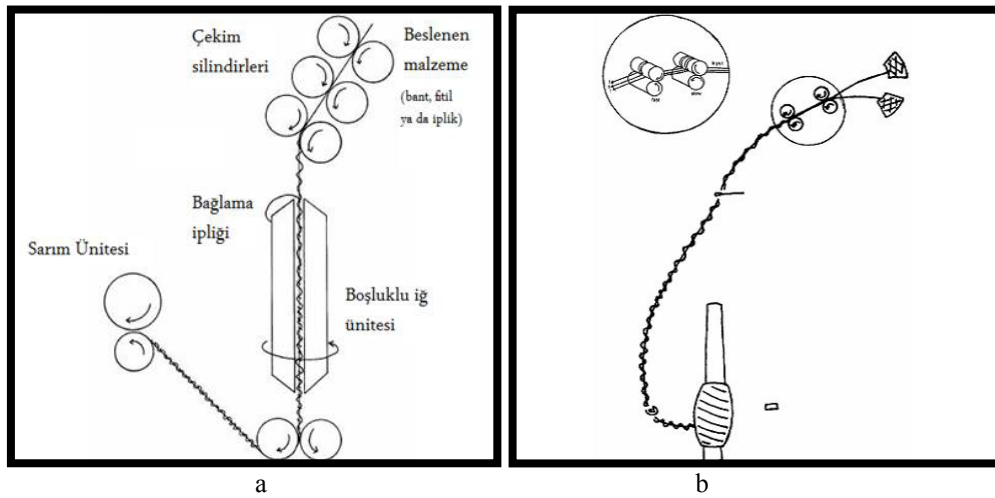
Şekil 2: Bukle iplikler kullanılarak üretilen bir çizgili kumaşın (solda) ve çeşitli bukle ipliklerin (sağda) görünümleri [3,5]

Bukle ipliklerin üretimlerinde 3 farklı teknik kullanılabilir. Bu teknikler, ring iplik sistemi, boşluklu iğ ile üretim sistemi ve kombine eğirme sistemi olarak sıralanabilmektedir. Bunlardan kombine sistemde iğ, boşluklu yapıdaki bir başka iğ ile kombine edilmekte, sarılan iplik, iğ tarafından gerçek büküm almaktadır. İplik üzerine iki farklı tipte büküm bulunmaktadır. Bunlardan “alt büküm”, öz ve efekt iplikleri birbirlerine

bükülerek sarıldıklarında oluşmaktadır. Diğer ise, öz ve efekt ipliklerinin etrafına sarılan bağlama ipliğinin oluşturduğu “dış büküm” olmaktadır [9].

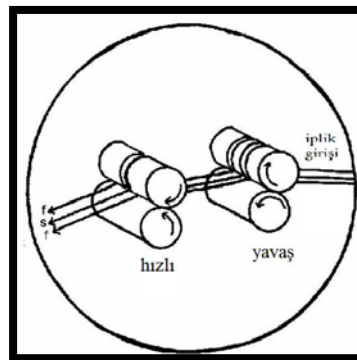
Fantezi büküm yöntemi ile bukle iplik üretim sisteminde, efekt ipliğinin çıkış hızının daha yüksek olması sebebiyle bu ipliğin diğerleriyle tersi yönde büküm alması söz konusu olmaktadır [5,6].

Şekil 3a’da, boşluklu iğ makinesi ile fantezi iplik üretim sistemi görülmektedir. Sistemde çekim sistemine iplik, fitil ya da bant beslenebilmektedir. Bu sistem klasik çekim sistemlerindeki benzer şekilde olup, silindir çiftlerinden oluşmaktadır. Çekim sisteminden çıkan malzeme boşluklu iğnin bulunduğu bölgeye gelmektedir. Boşluklu iğ, aynı zamanda bağlama ipliğini de tutmaktadır. Bağlama ipliği bobinden sarılmakta ve iğnin iç kısmına doğru yönlendirilmektedir. Boşluklu iğnin dönüşü ile bağlama ipliği, merkezde bulunan öz ipliğinin etrafına sarılmaktadır [5].

Şekil 3: Boşluklu iğ makinesi (solda) ve fantezi büküm makinesi (sağda) [5]

Şekil 3b’de görülen fantezi büküm makinesinde ise, iplikler öncelikle besleme silindirlerinin arasından beslenmektedirler. Birinci grup silindirler, ikincilere göre daha hızlı ya da daha yavaş olarak dönmekte ve her bir grup silindirin üst kısmında bulunan silindirlerin üzerinde oluklar bulunmaktadır. Şekil 4’te bu oluklar büyütilerek gösterilmektedir.

Şekil 4: Fantezi büküm makinesinde bulunan oluklar ve ipliklerin bu oluklardan geçişleri

İlk grup silindirlerden çıkan ortadaki iplik daha sonra ikinci grup silindire ulaştığında, diğer iki iplik de ortadaki ipliğin iki yanından yeni silindir çiftine gelmektedir.

İplikler silindirlerin arasına verilmektedir. İpliklerin ikisi bu olukları takip etmektedir. Üçüncüsü de hem alt hem de üst silindirlerle temas etmek suretiyle silindirler arasından geçmektedir. İkinci silindir çiftinin üst silindirinde tek oluk bulunmaktadır. İkinci silindir çiftinin daha hızlı dönüyor olması ve ortadaki ipliğin (2. iplik) oluğun içinden geçiyor olması nedeniyle, yanlarda bulunan (1. ve 3.) iplikler ikinciden (ortadaki iplikten) daha hızlı ilerlemektedirler. Bu nedenle iplikler birbirlerine göre farklı hızlarla besleniyor olduklarından, ipliklerden bir grubu için “aşırı besleme” olarak ifade edilebilecek bir durum söz konusu olmaktadır. Bu şekilde üretilmiş olan fantezi iplik üzerinde aşırı beslenmiş olan ipliklerin kıvrılarak bukleli bir hal almasıyla, bukle iplik üretimi gerçekleşmektedir [5].

Mole ve Knox, özel bukle ipliklerin tasarım ve gelişimini incelemiş ve bu ipliklerin dokuma ve örme kumaşlardaki görünüşleri üzerinde çalışmışlardır. Yapmış oldukları çalışmada iplik yapısında kullanılan lif tipinin, bu ipliklerin tutum ve görünüşlerini etkilediğini göstermişlerdir. Bu ipliklerden ürettikleri rib örgü kumaşlara yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalarında ise, bu kumaşların oldukça rijit olduğunu tespit etmişlerdir. Düz örme bir kumaş yapısında ise, iplik efekti arka yüzde olmakta ve ilmekli bir yapı göstermektedir [10,11].

Nergis ve arkadaşları, bukle ipliklerden örülen kumaşların bazı fiziksel ve boyutsal özellikleri üzerine yapmış oldukları çalışmada, tekstüre poliester, parlak poliester, boyalı ve tekstüre poliamid, boyalı ve düz poliamid, bobin formunda boyanmış tekstüre poliamid ve bobin formunda boyanmış düz poliamid ipliklerini efekt ipliği olarak kullanmışlar ve yapılan aşırı besleme hızının artması ile bukle iplik boyunca elde edilen ilmeklerin sayısının arttığını tespit etmişlerdir.

Çalışmada ipliklerin bobin formunda boyanmasının, bukle ipliklerin ilmek yüksekliğini etkilediği ve bu ipliklerden üretilen kumaşların, boyalı liflerden üretilen kumaşlarla karşılaştırıldığında, daha düşük ilmek yoğunluğuna sahip oldukları belirlenmiştir. Bu kumaşların kalınlıkları arasında da önemli bir fark olduğu tespit edilmiştir [10,12].

Özgül ve arkadaşları, FTF tipi fantezi iplik makinesi ile üretilmiş oldukları bukle ipliklerden örülmüş kumaşların tutum özellikleri üzerine yapmış oldukları çalışmada, iplik tipi, iplik numarası ve materyal çeşidinin kumaşların objektif tutum özellikleri üzerinde önemli etkiye sahip olduklarını göstermişlerdir [13].

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma kapsamında kullanılacak materyaller, tekstil sanayiinde ve piyasalarda en çok kullanılan hammaddeler ve karışım oranları göz önünde bulundurularak %100 yün ve %100 akrilik olarak seçilmiştir.

Tablo 1. Fashionator makinesi ile üretilen bukleli fantezi iplikler

Materyal	İplik Numarası (Nm)	Efekt ipliği besleme oranı
%100 PAC	8	1,5
%100 PAC	8	1,9
%100 PAC	12	1,5
%100 PAC	12	1,9
%100 Wo	8	1,5
%100 Wo	8	1,9
%100 Wo	12	1,5
%100 Wo	12	1,9

Boşluklu iğ prensibine göre çalışan, Fashionator fantezi iplik makinesi (Şekil 5) ile efekt ipliğinin farklı besleme oranları (1.5 ve 1.9) kullanılarak, iki farklı iplik numarasında (Nm 8 ve Nm 12) bukle ipliklerin üretimi gerçekleştirilmiştir. Üretilen iplik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Şekil 5. Fashionator fantezi iplik makinesinin görünüşü [14]

Üretilen iplikler kullanılarak Stoll marka düz örme makinesinde tek sistemde örme yüzeyler elde edilmiştir. Çalışmada, düz örgü kumaşların yapısal, mekanik ve geçirgenlik özellikleri incelenerek iplik özellikleri ile kumaş özellikleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Kumaşların yapısal özelliklerinden gramaj ve kalınlıkları ölçülmüştür. Ayrıca kumaşların patlama mukavemeti, hava geçirgenliği ve boncuklanma eğilimleri test edilmiştir. Kumaş üretiminde kullanılan bukle ipliklerin iplik kopma mukavemetleri de ölçülmüştür.

Örülen kumaşların patlama mukavemetlerinin tespitinde Lawson Hemphill marka TMI EC37 hidrolik patlama mukavemeti test cihazı kullanılmıştır. Ölçümler, 7.3 cm² lik test alanında gerçekleştirilmiştir. Örülen kumaşların hava geçirgenlikleri ise, Textest FX 3300 hava geçirgenliği test cihazında 20 cm² lik ölçüm alanında ve 100 Pa hava basıncında gerçekleştirilmiştir.

Kumaş boncuklanma eğilimleri TS EN ISO 12945-2 standardına göre Martindale boncuklanma ve aşındırma test cihazı kullanılarak 2000 turda test edilmiş ve standart fotoğraflarla (EMPA SN 198525-K3) kıyaslanarak boncuklanma derecesi tespit edilmiştir. Kumaş kalınlıkları SDL Atlas firmasına ait M034A model kumaş kalınlık ölçer test cihazında 200 g ağırlık altında ölçülmüştür. Üretilen kumaşların mikroskopik yüzey fotoğrafları Leica Stereo Microscope kullanılarak çekilmiştir.

Kumaş üretiminde kullanılan ipliklerin kopma mukavemetleri Zwick Z010 universal çekme test cihazı kullanılarak 250 mm çene aralığında, 100 mm/dk test hızında ölçülmüştür.

İncelenen iplik ve kumaş özelliklerinin üzerine materyal, iplik numarası ve efekt ipliğin besleme oranı değişkenlerinin etkisini istatistiksel olarak belirlemek amacıyla bağımsız iki örnek t testi gerçekleştirilmiştir.

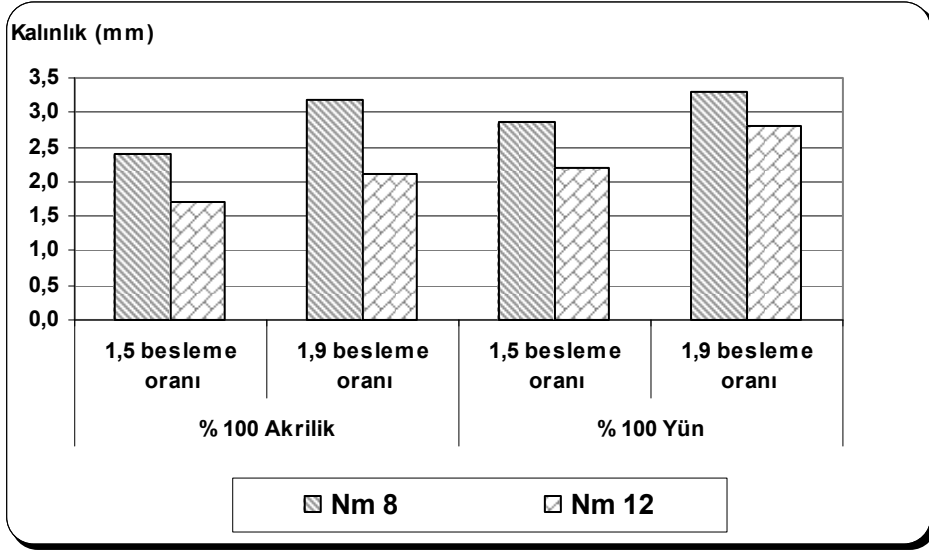
3.BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 2`de kumaşların üretiminde kullanılan ipliklerin kopma mukavemetine ait test sonuçları verilmektedir. Yün ipliklerinin akrilik ipliklere göre daha yüksek iplik mukavemeti ve iplik kopma uzaması değerlerine sahip olduğu görülmektedir. İplik mukavemeti üzerine materyalin etkisi istatistiksel olarak önemli değil iken, kopma uzamaları arasındaki fark önemli bulunmuştur ($p=0.000$). İplik numarasının kopma mukavemeti üzerine etkisi belirgin bir şekilde görülmektedir ve Nm 8 ile Nm 12 numaralı iplikler arasında istatistiksel olarak önemli bir fark vardır ($p=0.000$). İplik incelidikçe kopma mukavemeti azalmaktadır. Efekt ipliği besleme oranının iplik kopma mukavemetine istatistiksel olarak önemli bir etkisi yok iken kopma uzaması üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($p=0.000$). Bukle iplik yapısındaki efekt ipliğinin besleme oranı arttıkça, iplik kopma uzaması artmaktadır. Efekt ipliğinin besleme oranı arttıkça iplik daha hacimli bir yapı kazanmakta, oluşan buklelerin büyüklüğü artmaktadır, bu durumda özellikle iplik kopma uzamasında artış sağlamaktadır.

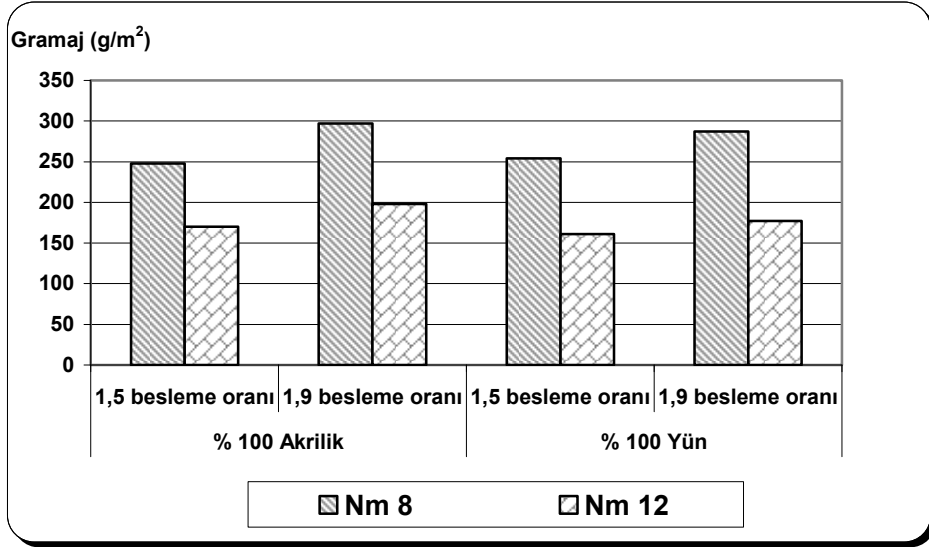
Tablo 2. Kumaş üretiminde kullanılan ipliklerin mukavemet testi sonuçları

Materyal	İplik Numarası (Nm)	Efekt ipliği besleme oranı	İplik kopma mukavemeti (N)	İplik kopma uzaması (%)
%100 PAC	8	1,5	11,25	24,87
%100 PAC	8	1,9	11,22	35,53
%100 PAC	12	1,5	10,49	27,69
%100 PAC	12	1,9	10,16	31,56
%100 Wo	8	1,5	11,44	36,06
%100 Wo	8	1,9	11,39	38,54
%100 Wo	12	1,5	11,02	38,41
%100 Wo	12	1,9	10,40	42,13

Şekil 6 ve Şekil 7`de kumaşların yapısal özelliklerinden kalınlık (mm) ve gramaj (g/m^2) değerleri verilmektedir. Besleme oranı arttıkça, kumaşların kalınlık ve gramaj değerlerinin arttığı görülmektedir. Bu durum, efekt ipliğinin fazla beslenmesi sonucunda, ipliklerin hacimliliklerinin artışı ile açıklanabilmektedir. Daha ince ipliklerin oluşturdukları yüzeylerin kalınları, iplik çapının düşmesine ve iplik hacimliliğinin azalmasına bağlı olarak düşmektedir.

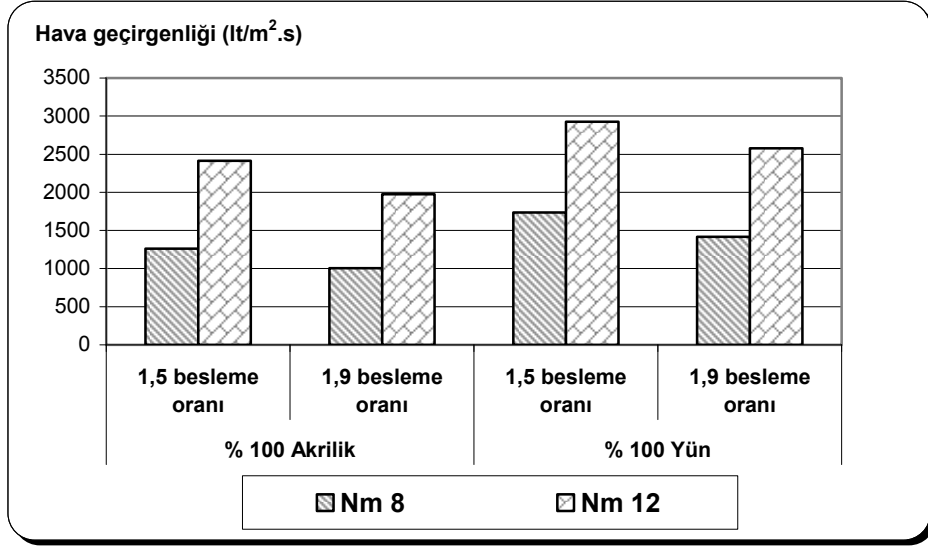
Şekil 6: Kumaş kalınlık değerleri

Şekil 7: Kumaş gramaj değerleri

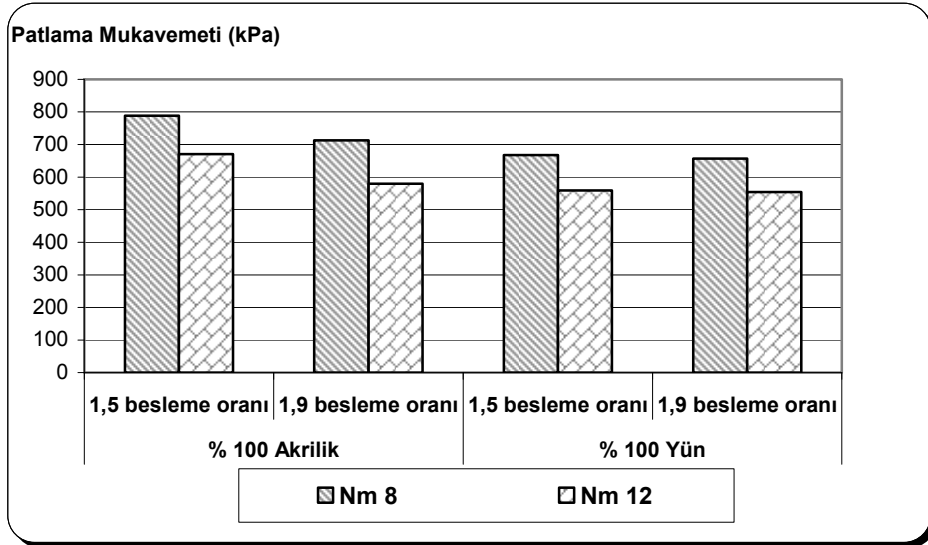
Kumaşların hava geçirgenliği test sonuçları Şekil 8`de verilmektedir. %100 yün ipliklerinden üretilen kumaşların hava geçirgenliklerinin %100 akrilik ipliklerinden üretilen kumaşlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir, farklılık istatistiksel olarak önemlidir ($p=0.002$). Bu durum, lif inceliklerindeki farklılık nedeniyle iplik içerisindeki lifler arası ve kumaş yapısındaki iplikler arasındaki boşlukların yün ve akrilikten üretilen kumaşlarda aynı olmamasından kaynaklanmaktadır. Besleme oranı arttıkça, iplik yapısı daha hacimli bir görünüm kazanmakta kumaş aynı sıklıkta örüldüğünde bu hacimli yapı sayesinde bu ipliklerden üretilen kumaşların örtücülüğü de artmaktadır. Dolayısıyla kumaşların hava geçirgenlikleri de düşmektedir. Efekt ipliği besleme oranı 1.5 ile 1.9 olan bukleli kumaşların hava geçirgenliği değerleri arasındaki farklılık istatistiksel olarak önemlidir ($p=0.033$). İnce ipliklerden üretilen kumaşların hava geçirgenliği değerleri daha yüksek olup, bu durum, aynı sıklıkta ince ipliklerden üretilen kumaşların gözenekliliğinin yüksek olmasıyla açıklanabilir. İnce ve kalın bukle ipliklerinden üretilen kumaşların hava geçirgenlikleri arasındaki fark istatistiksel olarak önemlidir ($p=0.000$).

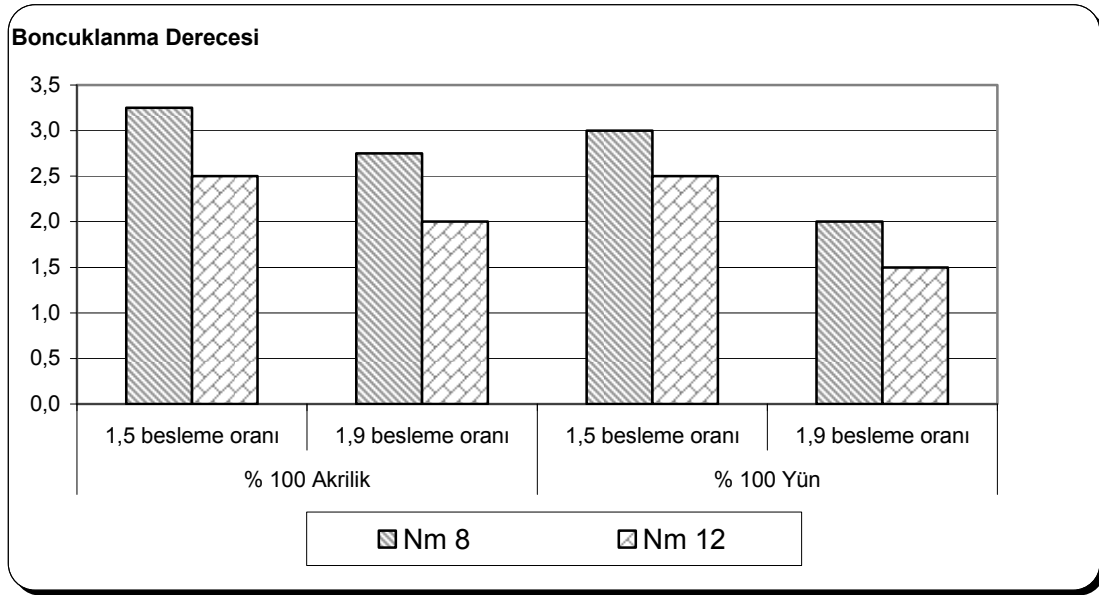
Şekil 8: Hava geçirgenliği test sonuçları

Şekil 9’da kumaşların patlama mukavemeti test sonuçları verilmektedir. Bukle ipliğin yapısındaki efekt ipliğinin besleme oranı arttıkça, kumaşların patlama mukavemeti değeri azalmaktadır. Ancak bu farklılık istatistiksel olarak önemli değildir ($p=0.182$). Kumaş yapısında daha ince iplikler kullanıldığında, birim alandaki lif sayısı azalmakta, kumaş yapısında yer alan ilmekler daha gevşek olduğundan ince ipliklerden üretilen kumaşların patlama mukavemetleri daha düşük olmaktadır. Nm 8 ve Nm 12 numaralı bukle ipliklerinden üretilen kumaşların patlama mukavemeti değerleri arasındaki farklılık istatistiksel olarak da önemli bulunmuştur ($p=0.000$). Çalışmada kullanılan akrilik ipliklerinden üretilen kumaşların patlama mukavemeti değerlerinin yün ipliklerinden üretilen kumaşlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Farklılığın istatistiksel olarak da önemli olduğu belirlenmiştir ($p=0.000$).

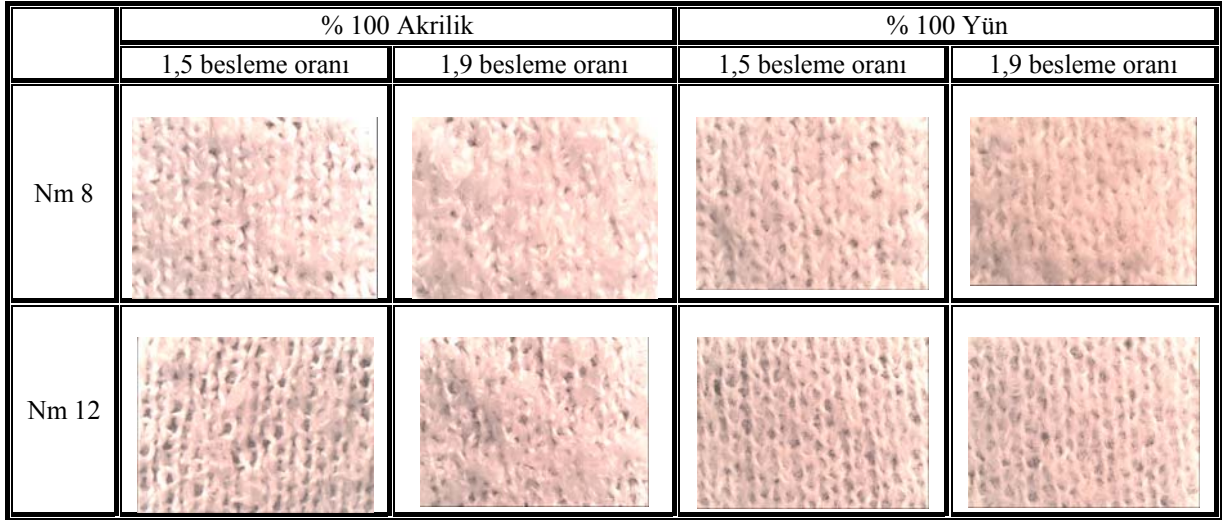
Şekil 9: Kumaşların patlama mukavemeti test sonuçları

Kumaşların boncuklanma eğilimleri Martindale cihazında 2000 tur sonunda kumaş görünümleri standart fotoğraflarla kıyaslanarak, belirlenmiştir. Test sonuçları Şekil 10'da verilmektedir. Kumaşların boncuklanma derecelerinin 1.50 ve 3.25 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. İnce ipliklerden üretilen kumaşların boncuklanma derecesi, kalın ipliklerden üretilen kumaşlara göre daha düşüktür. İnce ipliklerden üretilen kumaş yapısının daha gevşek olması nedeni ile lifler, sürtünme etkisi ile kolayca yüzeye çıkmakta ve bu ipliklerden örülen kumaşlar daha fazla boncuklanma eğilimi göstermektedir. Bukleli ipliklerden örülen kumaşlarda boncuklanma, buklelerin bozularak büyük hav yumakları oluşturması şeklinde meydana geldiğinden, ipliklerin besleme oranı arttığında, daha büyük bukleler oluşmaktadır. Dolayısıyla oluşan buklelerin bozulmasıyla kumaş yüzeyinde oluşan havlanma artmakta, boncuklanma derecesi düşmektedir (yüksek boncuklanma). Yün ipliklerinin boncuklanma derecesi akrilik ipliklerinden üretilen kumaşların boncuklanma derecesinden daha düşük çıkmıştır. Bu durum kumaş yapısını oluşturan liflerin eğilme direnci ve yüzey özellikleri ile ilişkilidir.

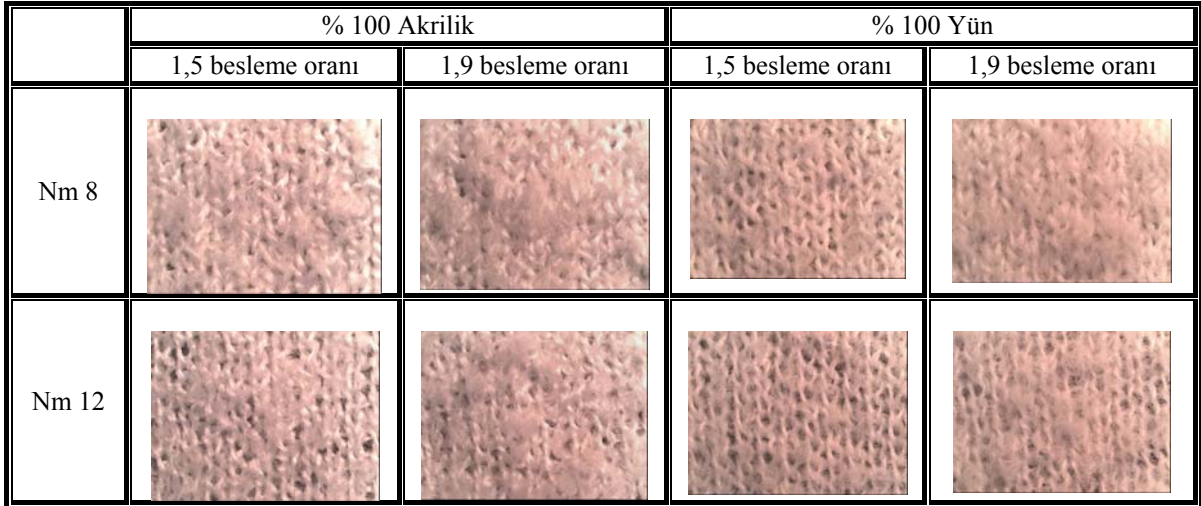

Şekil 12: Kumaşların boncuklanma derecesi test sonuçları

Üretilen kumaşların boncuklanma deneyi öncesi ve sonrasındaki kumaş görünümleri Şekil 13 ve Şekil 14'de verilmektedir. Boncuklanma sonrasında kumaş yüzeyleri incelendiğinde, boncuklanmanın, yüzey üzerindeki buklelerin bozulması ve havlı bir lif yumağı oluşturması şeklinde gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

Şekil 13. Üretilen kumaşların yüzey görünümleri

Şekil 14. Kumaşların boncuklanma sonrası yüzey görünümleri

4. SONUÇ

Yapılan çalışmada, yaygın olarak bilinen ve kullanılan bir fantezi iplik tipi olan, farklı özellikleri ile tercih edilen, yüksek katma değerli tekstil ürünlerinin üretmesine imkan sağlayan bukle ipliklerden üretilen kumaşların, yapısal, mekanik ve geçirgenlik özellikleri araştırılmıştır. Bu kapsamda, farklı besleme oranları kullanılarak fashionator tipi fantezi iplik makinesinde üretilen farklı iplik numaralarındaki (Nm 8 ve Nm 12) %100 yün ve %100 akrilik ipliklerinden örülen düz örgü kumaşların, özellikleri incelenmiştir. Belirgin olarak farklı görünümleri ve tutumları ile dikkat çeken bu ürünlerin, fiziksel özelliklerinin de araştırılarak, üreticilere fikir verilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, %100 yün ipliklerinden üretilen kumaşların hava geçirgenlikleri ve kalınlıklarının %100 akrilik ipliklerinden üretilen kumaşlara göre daha yüksek, patlama mukavemeti değerlerinin ise daha düşük, boncuklanma açısından da daha fazla boncuklanma eğiliminde olduğu belirlenmiştir.

Nm 8 ve Nm 12 olarak seçilen iplik numaraları piyasada yaygın olarak kullanılan iplik numaralarındandır. Kumaş üretiminde daha ince iplik kullanıldığında, kumaş kalınlığı, boncuklanma derecesi, patlama mukavemeti azalırken, hava geçirgenliği artmaktadır.

İplik üretiminde besleme oranı arttıkça, iplik hacimliliği, bu ipliklerin oluşturduğu kumaşların kalınlığı ve örtücülüğü artmakta, hava geçirgenliği, patlama mukavemeti azalmakta, boncuklanma açısından kumaşlar daha yüksek boncuklanma göstermektedir. Besleme oranı artışı ile kumaşların, yüksek kalınlık ve örtücülük, düşük hava geçirgenliği özelliği göstermesi nedeniyle, özellikle kışlık giysilerde tercih edilmesinin avantajlı olabileceği düşünülmektedir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma E.Ü. Bilimsel Araştırma Projesi (07-MÜH-020 nolu proje) olarak desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

1. İlhan, I., Babaarslan, O., Baykal, P.D. (2007), “Şantuklu İplik Üretim Teknolojisi ve İplik Özellikleri Üzerine Bir Çalışma”, II. Tekstil Teknolojileri Ve Tekstil Makinaları Kongresi, 19 – 20 Ekim, Gaziantep-TÜRKİYE
2. Amsler, B. (2004), “Fancy Yarns-Opportunities in the Spinning Process”, International Textile Bulletin, Şubat, Sayı 1-2, İsviçre
3. Lawrence,C.A. (2003), “Fundamentals Of Spun Yarn Technology, Chapter:9, Fancy Yarn Production”, CRC Pres
4. Süpüren, G., Özçelik, G., Turay, A., Özdil, N. (2008), “Yaygın Olarak Kullanılan Fantezi İplikler Ve Özellikleri”, Niğde Tekstil Sempozyumu Bildiriler Kitabı, S:98-108
5. Meadwell, E.S., An Exploration Of Fancy Yarn Creation, Master Thesis (2004)
6. http://www.ltscotland.org.uk/resources/images/FTResourceMgt_tcm4-252715.pdf
7. <http://www.wisegeek.com/what-is-boucle-yarn.htm>
8. Gong, R.H., Wright, R.M., (2002) , “Fancy Yarns”, Woodhead Publishing Limited Cambridge England
9. Nergis, B.U., Candan, C., (2007), “Performance of Rib Structures from Bouclé Yarns”, Fibres & Textiles in Eastern Europe, Vol. 15, 61
10. Nergis, B.U., Candan, C. (2006), “Performance of Bouclé Yarns in Various Knitted Fabric Structures”, Textile Research Journal, Vol 76(1): 49–56
11. Mole K., and Knox K. (1989), “The Properties and Uses of Specific Hollow Spindle Yarns”, J. Text. Inst., 80 (31)
12. Nergis B.U., Iridag Y., and Candan C. (2004), “A Study on Properties of Knitted Fabrics from Boucle Yarns”, in “Proc. Second International Textile, Clothing and Design Conference,” October 3–6th, Dubrovnik, Croatia.
13. Özdil, N., Ozcelik, G., Supuren, G. (2008), “The Effect of Boucle Yarn Characteristics on the Fabric Handle Properties”, International Conference of Applied Research in Textile-CIRAT-3, 13-16 November (oral presentation)
14. Turay, A., (2008), “Çeşitli Fantezi İpliklerden Örülen Kumaşların Isıl Özellilerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü-Bornova-İzmir

BULANIK KONTROL YÖNTEMİYLE SERA OTOMASYONU

GREENHOUSE AUTOMATION BY FUZZY CONTROL METHOD

Mehmet Nuri ÖDÜK¹

Novruz ALLAHVERDİ²

ABSTRACT

In this study, the application of greenhouse automation by Fuzzy Control Method is investigated. More economical system design and human based errors are expected to eliminate by the method. As it is seen in the literature study, there isn't any Greenhouse Control Automation where Fuzzy Control method with six external parameters is used.

However, it will be possible to save time and energy with the Fuzzy Control Method by controlling heat, damp, light intensity, soil dampness, carbon dioxide and wind speed. On the other hand the increase of crop output in greenhouses will be obtained.

Key Words: Greenhouse Automation, Fuzzy Control Method, Inference Rules.

ÖZET

Bu çalışmada bulanık kontrol yöntemi ile sera otomasyonunun gerçekleştirilmesi incelenmiştir. Yöntemin kullanılmasıyla daha ekonomik bir sistem tasarımı ve insan kaynaklı hataların ortada kaldırılması beklenmektedir. Literatür çalışmasında görüldüğü gibi altı dış etkenli bulanık kontrol yöntemiyle sera otomasyonu çalışması mevcut değildir.

Bununla birlikte bulanık kontrol yöntemi kullanılmasıyla seralarda ısı, nem, ışık şiddeti, Toprak ıslaklık, karbondioksit kontrolü ve rüzgar hızı kontrolü sağlanarak hem enerji tasarrufu hem de zaman tasarrufu gerçekleştirebilecektir. Bunun yanısıra seralarda yetiştirilen ürünlerde verimi artırılması sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sera Otomasyonu, Bulanık Kontrol Yöntemi, Çıkarım Kuralları.

1. GİRİŞ

Bulanık kontrol sistemi; günümüzde birçok alanda problem çözmeye kullanılmaktadır. Bulanık düşünme, özellikle insan düşünme hayatında ve sosyal, ekonomik, psikolojik, tıp ve birçok dallarda geçerlidir. Dünyadaki kullanım alanlarına bakıldığında bulanık kontrol sistemleri; uygulandığı alanlarda zaman, enerji, iş gücü ve büyük ekonomik kazançlar sağlamaktadır. Son yıllarda oldukça yaygın hale gelen bir yöntemdir. Bulanık koşullu çıkarım mekanizması (Fuzzy Conditional Rules Inference) olarak isimlendirilerek sistemin kontrolleri kullanılmaktadır.

Böyle bir sistemin daha hassas kontrol değerleri üreterek daha tasarruflu ve verimli bir sera otomasyonu yapmaya olanak tanınması düşünülmektedir.

¹ Öğr. Gör. , Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İÇİL Meslek Yüksekokulu , mnuriодук@selcuk.edu.tr

² Prof. Dr. , Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Elektronik ve Bilgisayar Eğitimi Bölümü, noval@selcuk.edu.tr

Literatür araştırması sonucunda sera otomasyonu için bir dizi çalışmalar olduğu gözlenmektedir. “Bulanık Mantık Yardımıyla Doğal Havalandırma Yapılan Bir Serada Sıcaklık ve Bağıl Nem Kontrolünün Modellenmesi” adlı çalışmada sadece sıcaklık ve nem parametrelerini kullanmıştır.

Bu çalışmada bulanık kontrol yöntemiyle altı parametre (sıcaklık, nem, ışık şiddeti, toprak ıslaklık, rüzgar hızı ve karbondioksit) kullanarak bilgisayar kontrolü otomasyon yapılması amaçlanmıştır. Bulanık kontrol yardımıyla ısıtma, soğutma, havalandırma, ışıklandırma, sulama ve gölgeleme sistemini harekete geçirerek enerji ve zaman tasarrufu yapılmıştır. Söz konusu projenin geliştirilmesiyle tamamıyla bilgisayar kontrolü otomasyon gerçekleştirilmesiyle seralarda enerji zaman tasarrufunun gerçekleştirecektir.

2. SERALARDA KULLANILAN GİRİŞ VE ÇIKIŞ DEĞİŞKENLERİ

Serada bitkisel üretimdeki başarının temeli, gelişim etmenlerinin (sıcaklık, nem, ışık, CO₂ vb.) kontrolüne dayanmaktadır. Seralarda gelişim etmenlerinin denetimi, sera içerisine yerleştirilen kontrol elemanlarıyla yapılabilmektedir.

Bilgisayarın serada kullanılmasıyla, verilen programlar çerçevesinde bitki gelişimine etki eden tüm etmenler arasındaki ilişki, bilgisayar tarafından düzenlenmekte, üreticiye sadece serada olması gereken değerlerin bilgisayara verilmesi görevi düşmektedir (Baytorun, 1988).

Sera otomasyonda altı adet giriş değişkeni kullanıldığı ve herbir giriş parametresini beş adet bulanıklık derecesi 130 adet kural uygulanmaktadır. Bu kurallarda Çok düşük, düşük, orta, yüksek ve çok yüksek bulanıklık dereceleri kullanıyor.

Çıkış değerleri olarak altı parametre ele alınmış ve bu parametrelerde beş bulanıklık derecesine bölünmüştür. Bulanık derecelerine bölünme ve bulanık kurallar bir uzmanın yardımıyla elde edilmiştir. Aşağıda bütün bu parametrelerin üyelik dereceleri formülleri, bulanık kural tabanları (Tablo 1-6) verilmektedir.

2.1 BULANIKLAŞTIRMA (GİRİŞ DEĞİŞKENLERİ İÇİN) :

Sıcaklık değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle göre yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok Düşük } \mu(x) &= \begin{cases} -10 \leq x \leq 0 & ; 1 \\ 0 \leq x \leq 10 & ; (10-x)/10 \\ x > 10 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(x) &= \begin{cases} x < 0 \text{ veya } x > 15 & ; 0 \\ 0 \leq x \leq 7.5 & ; (x-0)/7.5 \\ 7.5 \leq x \leq 15 & ; (15-x)/7.5 \end{cases} & \text{Orta } \mu(x) &= \begin{cases} x < 14 \text{ veya } x > 26 & ; 0 \\ 14 \leq x \leq 20 & ; (x-14)/6 \\ 20 \leq x \leq 26 & ; (26-x)/6 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(x) &= \begin{cases} x < 20 \text{ veya } x > 40 & ; 0 \\ 20 \leq x \leq 30 & ; (x-20)/10 \\ 30 \leq x \leq 40 & ; (40-x)/10 \end{cases} & \text{Çok Yüksek } \mu(x) &= \begin{cases} x < 30 \text{ veya } x > 50 & ; 0 \\ 30 \leq x \leq 40 & ; (x-30)/10 \\ 40 \leq x \leq 50 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Nem değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle göre yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok düşük } \mu(y) &= \begin{cases} 0 \leq y \leq 20 & ; 1 \\ 20 \leq y \leq 40 & ; (40-y)/20 \\ y > 40 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(y) &= \begin{cases} y < 20 \text{ veya } y > 59 & ; 0 \\ 20 \leq y \leq 39.5 & ; (y-20)/19.5 \\ 39.5 \leq y \leq 59 & ; (59-y)/19.5 \end{cases} & \text{Orta } \mu(y) &= \begin{cases} y < 50 \text{ veya } y > 70 & ; 0 \\ 50 \leq y \leq 60 & ; (y-50)/10 \\ 60 \leq y \leq 70 & ; (70-y)/10 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(y) &= \begin{cases} y < 60 \text{ veya } y > 90 & ; 0 \\ 60 \leq y \leq 75 & ; (y-60)/15 \\ 75 \leq y \leq 90 & ; (90-y)/15 \end{cases} & \text{Çok yüksek } \mu(y) &= \begin{cases} y < 80 \text{ veya } y > 100 & ; 0 \\ 80 \leq y \leq 90 & ; (y-80)/10 \\ 90 \leq y \leq 100 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Işık şiddeti değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle göre yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok düşük } \mu(z) &= \begin{cases} 0 \leq z \leq 2500 & ; 1 \\ 2500 \leq z \leq 5000 & ; (5000-z) / 2500 \\ z > 5000 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(z) &= \begin{cases} z < 4000 \text{ veya } z > 9000 & ; 0 \\ 4000 \leq z \leq 6500 & ; (z-4000) / 2500 \\ 6500 \leq z \leq 9000 & ; (9000-z) / 2500 \end{cases} \\ \text{Orta } \mu(z) &= \begin{cases} z < 8000 \text{ veya } z > 12000 & ; 0 \\ 8000 \leq z \leq 10000 & ; (z-8000) / 2000 \\ 10000 \leq z \leq 12000 & ; (12000-z) / 2000 \end{cases} & \text{Yüksek } \mu(z) &= \begin{cases} z < 11000 \text{ veya } z > 16000 & ; 0 \\ 11000 \leq z \leq 13500 & ; (z-11000) / 2500 \\ 13500 \leq z \leq 16000 & ; (16000-z) / 2500 \end{cases} \\ \text{Çok yüksek } \mu(z) &= \begin{cases} z < 15000 \text{ veya } z > 20000 & ; 0 \\ 15000 \leq z \leq 17500 & ; (z-15000) / 2500 \\ 17500 \leq z \leq 20000 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Toprak ıslaklık değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok düşük } \mu(t) &= \begin{cases} 0 \leq t \leq 20 & ; 1 \\ 20 \leq t \leq 40 & ; (40-t) / 20 \\ t > 40 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(t) &= \begin{cases} t < 30 \text{ veya } t > 69 & ; 0 \\ 30 \leq t \leq 49.5 & ; (t-30) / 19.5 \\ 49.5 \leq t \leq 69 & ; (69-t) / 19.5 \end{cases} & \text{Orta } \mu(t) &= \begin{cases} t < 60 \text{ veya } t > 79 & ; 0 \\ 60 \leq t \leq 69.5 & ; (t-60) / 9.5 \\ 69.5 \leq t \leq 79 & ; (79-t) / 9.5 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(t) &= \begin{cases} t < 70 \text{ veya } t > 90 & ; 0 \\ 70 \leq t \leq 80 & ; (t-70) / 10 \\ 80 \leq t \leq 90 & ; (90-t) / 10 \end{cases} & \text{Çok yüksek } \mu(t) &= \begin{cases} t < 80 \text{ veya } t > 100 & ; 0 \\ 80 \leq t \leq 90 & ; (t-80) / 10 \\ 90 \leq t \leq 100 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Karbondiyoksit değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok düşük } \mu(v) &= \begin{cases} 0 \leq v \leq 400 & ; 1 \\ 400 \leq v \leq 800 & ; (800-v) / 400 \\ v > 800 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(v) &= \begin{cases} v < 400 \text{ veya } v > 1200 & ; 0 \\ 400 \leq v \leq 800 & ; (v-400) / 400 \\ 800 \leq v \leq 1200 & ; (1200-v) / 400 \end{cases} & \text{Orta } \mu(v) &= \begin{cases} v < 1000 \text{ veya } v > 1500 & ; 0 \\ 1000 \leq v \leq 1250 & ; (v-1000) / 250 \\ 1250 \leq v \leq 1500 & ; (1500-v) / 250 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(v) &= \begin{cases} v < 1400 \text{ veya } v > 1800 & ; 0 \\ 1400 \leq v \leq 1600 & ; (v-1400) / 200 \\ 1600 \leq v \leq 1800 & ; (1800-v) / 200 \end{cases} & \text{Çok yüksek } \mu(v) &= \begin{cases} v < 1600 \text{ veya } v > 2000 & ; 0 \\ 1600 \leq v \leq 1800 & ; (v-1600) / 200 \\ 1800 \leq v \leq 2000 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Rüzgar hızı değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok düşük } \mu(r) &= \begin{cases} 0 \leq r \leq 0.5 & ; 1 \\ 0.5 \leq r \leq 1 & ; (1-r) / 0.5 \\ r > 1 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(r) &= \begin{cases} 0.5 \text{ veya } r > 2.5 & ; 0 \\ 0.5 \leq r \leq 1.5 & ; (r-0.5) / 1 \\ 1.5 \leq r \leq 2.5 & ; (2.5-r) / 1 \end{cases} & \text{Orta } \mu(r) &= \begin{cases} r < 2 \text{ veya } r > 4 & ; 0 \\ 2 \leq r \leq 3 & ; (r-2) / 1 \\ 3 \leq r \leq 4 & ; (4-r) / 1 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(r) &= \begin{cases} r < 3 \text{ veya } 0 & ; 0 \\ 3 \leq r \leq 5 & ; (r-3) / 2 \\ 5 \leq r \leq 7 & ; (7-r) / 2 \end{cases} & \text{Çok yüksek } \mu(r) &= \begin{cases} r < 5 \text{ veya } r > 10 & ; 0 \\ 5 \leq r \leq 7.5 & ; (r-5) / 2.5 \\ 7.5 \leq r \leq 10 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

2.2.BULANIKLAŞTIRMA (ÇIKIŞ DEĞİŞKENLERİ İÇİN)

Isıtma değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok düşük } \mu(i) &= \begin{cases} 0 \leq i \leq 0.5 & ; 1 \\ 0.5 \leq i \leq 1 & ; (1-i) / 0.5 \\ i > 1 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(i) &= \begin{cases} i < 0 \text{ veya } i > 3 & ; 0 \\ 0 \leq i \leq 1.5 & ; (i-0) / 1.5 \\ 1.5 \leq i \leq 3 & ; (3-i) / 1.5 \end{cases} & \text{Orta } \mu(i) &= \begin{cases} i < 2 \text{ veya } i > 4 & ; 0 \\ 2 \leq i \leq 3 & ; (i-2) / 1 \\ 3 \leq i \leq 4 & ; (4-i) / 1 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(i) &= \begin{cases} i < 3.5 \text{ veya } i > 5 & ; 0 \\ 3.5 \leq i \leq 4.25 & ; (i-3.5) / 0.75 \\ 4.25 \leq i \leq 5 & ; (5-i) / 0.75 \end{cases} & \text{Çok Yüksek } \mu(i) &= \begin{cases} i < 3.5 \text{ veya } i > 5 & ; 0 \\ 3.5 \leq i \leq 4.25 & ; (i-3.5) / 0.75 \\ 4.25 \leq i \leq 5 & ; (5-i) / 0.75 \end{cases} \end{aligned}$$

Soğutma değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok Düşük } \mu(s) &= \begin{cases} 0 \leq s \leq 2.5 & ; 1 \\ 2.5 \leq s \leq 5 & ; (s-5) / 2.5 \\ s > 5 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(s) &= \begin{cases} S < 0 \text{ veya } s > 15 & ; 0 \\ 0 \leq s \leq 7.5 & ; (s-0)/7.5 \\ 7.5 \leq s \leq 15 & ; (15-s)/7.5 \end{cases} & \text{Orta } \mu(s) &= \begin{cases} S < 10 \text{ veya } s > 20 & ; 0 \\ 10 \leq s \leq 15 & ; (s-10)/5 \\ 15 \leq s \leq 20 & ; (20-s)/5 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(s) &= \begin{cases} S < 16 \text{ veya } s > 25 & ; 0 \\ 16 \leq s \leq 20.5 & ; (s-16)/4.5 \\ 20.5 \leq s \leq 25 & ; (25-s)/4.5 \end{cases} & & & \text{Çok Yüksek } \mu(s) &= \begin{cases} S < 22 \text{ veya } s > 30 & ; 0 \\ 22 \leq s \leq 26 & ; (s-22)/4 \\ 26 \leq s \leq 30 & ; (25-s)/1 \end{cases} \end{aligned}$$

Gölgeleme değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok Düşük } \mu(g) &= \begin{cases} 0 \leq g \leq 25 & ; 1 \\ 25 \leq g \leq 50 & ; (50-g) / 25 \\ g > 50 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(g) &= \begin{cases} g < 0 \text{ veya } g > 150 & ; 0 \\ 0 \leq g \leq 75 & ; (g-0)/75 \\ 75 \leq g \leq 150 & ; (150-g) / 75 \end{cases} & \text{Orta } \mu(g) &= \begin{cases} g < 100 \text{ veya } g > 200 & ; 0 \\ 100 \leq g \leq 150 & ; (g-100)/50 \\ 150 \leq g \leq 200 & ; (200-g) / 50 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(g) &= \begin{cases} g < 160 \text{ veya } g > 250 & ; 0 \\ 160 \leq g \leq 205 & ; (g-160)/45 \\ 205 \leq g \leq 250 & ; (250-g) / 45 \end{cases} & & & \text{Çok Yüksek } \mu(g) &= \begin{cases} g < 210 \text{ veya } g > 300 & ; 0 \\ 210 \leq g \leq 255 & ; (g-210)/45 \\ 255 \leq g \leq 300 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Sulama değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok Düşük } \mu(l) &= \begin{cases} 0 \leq l \leq 2 & ; 1 \\ 2 \leq l \leq 4 & ; (4-l) / 2 \\ l > 4 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(l) &= \begin{cases} S < 0 \text{ veya } l > 19 & ; 0 \\ 0 \leq l \leq 9.5 & ; (l-0)/9.5 \\ 9.5 \leq l \leq 19 & ; (19-l) / 9.5 \end{cases} & \text{Orta } \mu(l) &= \begin{cases} l < 10 \text{ veya } l > 29 & ; 0 \\ 10 \leq l \leq 19.5 & ; (l-10)/9.5 \\ 19.5 \leq l \leq 29 & ; (29-l) / 9.5 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(l) &= \begin{cases} l < 20 \text{ veya } l > 40 & ; 0 \\ 20 \leq l \leq 30 & ; (l-20)/10 \\ 30 \leq l \leq 40 & ; (40-l) / 10 \end{cases} & & & \text{Çok Yüksek } \mu(l) &= \begin{cases} l < 30 \text{ veya } l > 50 & ; 0 \\ 30 \leq l \leq 40 & ; (l-30)/10 \\ 40 \leq l \leq 50 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Işıklandırma değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok Düşük } \mu(l) &= \begin{cases} 0 \leq l \leq 500 & ; 1 \\ 500 \leq l \leq 1000 & ; (1000-l) / 500 \\ l > 1000 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(l) &= \begin{cases} l < 0 \text{ veya } l > 10000 & ; 0 \\ 0 \leq l \leq 5000 & ; (l-0)/5000 \\ 5000 \leq l \leq 10000 & ; (10000-l) / 5000 \end{cases} & \text{Orta } \mu(l) &= \begin{cases} l < 8000 \text{ veya } l > 20000 & ; 0 \\ 8000 \leq l \leq 10000 & ; (l-8000)/2000 \\ 10000 \leq l \leq 12000 & ; (12000-l) \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(l) &= \begin{cases} l < 11000 \text{ veya } l > 16000 & ; 0 \\ 11000 \leq l \leq 13500 & ; (l-11000)/2500 \\ 13500 \leq l \leq 16000 & ; (16000-l) / 2500 \end{cases} & & & \text{Çok Yüksek } \mu(l) &= \begin{cases} l < 14000 \text{ veya } l > 20000 & ; 0 \\ 14000 \leq l \leq 17000 & ; (l-14000)/3000 \\ 17000 \leq l \leq 20000 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Havalandırma değerlerinin bulanıklaştırılması aşağıdaki ifadelerle yapılmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Çok Düşük } \mu(h) &= \begin{cases} 0 \leq h \leq 5 & ; 1 \\ 5 \leq h \leq 10 & ; (10-h) / 5 \\ h > 10 & ; 0 \end{cases} & \text{Düşük } \mu(h) &= \begin{cases} h < 0 \text{ veya } h > 30 & ; 0 \\ 0 \leq h \leq 15 & ; (h-0)/15 \\ 15 \leq h \leq 30 & ; (30-h) / 15 \end{cases} & \text{Orta } \mu(h) &= \begin{cases} h < 20 \text{ veya } h > 40 & ; 0 \\ 20 \leq h \leq 30 & ; (h-20)/10 \\ 30 \leq h \leq 40 & ; (40-h) / 10 \end{cases} \\ \text{Yüksek } \mu(h) &= \begin{cases} h < 35 \text{ veya } h > 50 & ; 0 \\ 35 \leq h \leq 42.5 & ; (h-35)/7.5 \\ 42.5 \leq h \leq 50 & ; (50-h) / 7.5 \end{cases} & & & \text{Çok Yüksek } \mu(h) &= \begin{cases} h < 45 \text{ veya } h > 60 & ; 0 \\ 45 \leq h \leq 52.5 & ; (h-45)/7.5 \\ 52.5 \leq h \leq 60 & ; 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Bazı çıkış parametrelerini bazı giriş parametreleri etkilemediğinden dolayı her bir çıkış parametresini bir veya iki giriş parametresinin etkisine göre belirlenmiştir. Örneğin tablo 1 de ısıtma derecesini sıcaklık ve nem giriş parametresi etkilemektedir.

Tablo 1. Isıtma Derecesi kural tabanı

Sıcaklık/Nem	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
--------------	-----------	-------	------	--------	------------

Çok Düşük	Çok Yüksek	Çok Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Düşük	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta
Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta
Yüksek	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük
Çok Yüksek	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük

Tablo 2. Soğutma Derecesi kural tabanı

Sıcaklık/Nem	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük
Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük
Orta	Düşük	Orta	Orta	Orta	Orta
Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Çok Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Çok Yüksek	Çok Yüksek

Tablo 3. Gölgeleme Derecesi kural tabanı

Sıcaklık/Işık Şiddeti	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Düşük	Orta	Orta
Düşük	Çok Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Yüksek
Orta	Çok Düşük	Düşük	Orta	Orta	Yüksek
Yüksek	Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Yüksek
Çok Yüksek	Düşük	Orta	Orta	Yüksek	Çok Yüksek

Tablo 4. Sulama Derecesi kural tabanı

Nem/Toprak Islaklık	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
Çok Düşük	Orta	Orta	Düşük	Düşük	Çok Düşük
Düşük	Yüksek	Orta	Orta	Düşük	Çok Düşük
Orta	Yüksek	Yüksek	Orta	Düşük	Çok Düşük
Yüksek	Çok Yüksek	Yüksek	Orta	Düşük	Düşük
Çok Yüksek	Çok Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Orta

Tablo 5. Işıklendirme Derecesi kural tabanı

Işık Şiddeti	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
	Çok Yüksek	Yüksek	Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük

Tablo 6. Işıklendirme Derecesi kural tabanı

CO2/Rüzgar	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük	Çok Düşük
Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük
Orta	Düşük	Orta	Orta	Orta	Orta
Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Çok Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Çok Yüksek	Çok Yüksek

3-AĞIRLIK MERKEZİ METODUNUN SERA OTOMASYONUNA UYGULANIŞI

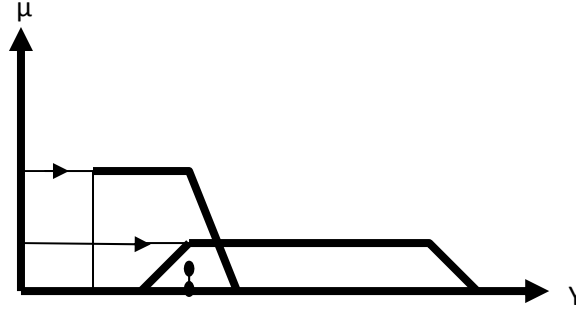
Sonuca ait çıkış keskin değeri, işlenen kuralların oluşturduğu, çıkışa ait elde edilen sonuç bulanık kümelerin karşılama değerlerinin altlarındaki alanların toplamının teşkil ettiği alanın merkezinin yatay eksen değeri olarak ele alınır. Bu yöntem en çok kullanılan durulaştırma yöntemlerinden birisidir.

$$y^1 = \frac{\int y * \mu(y) * dy}{\int \mu(y) * dy}$$

olarak ifade edilir.

Teknik olarak bu hesaplama temel ayrık destek noktalarında y_1 nümerik integrali ile gerçekleştirilir. Sonucu daha hassas olması hesap süresini arttırır.

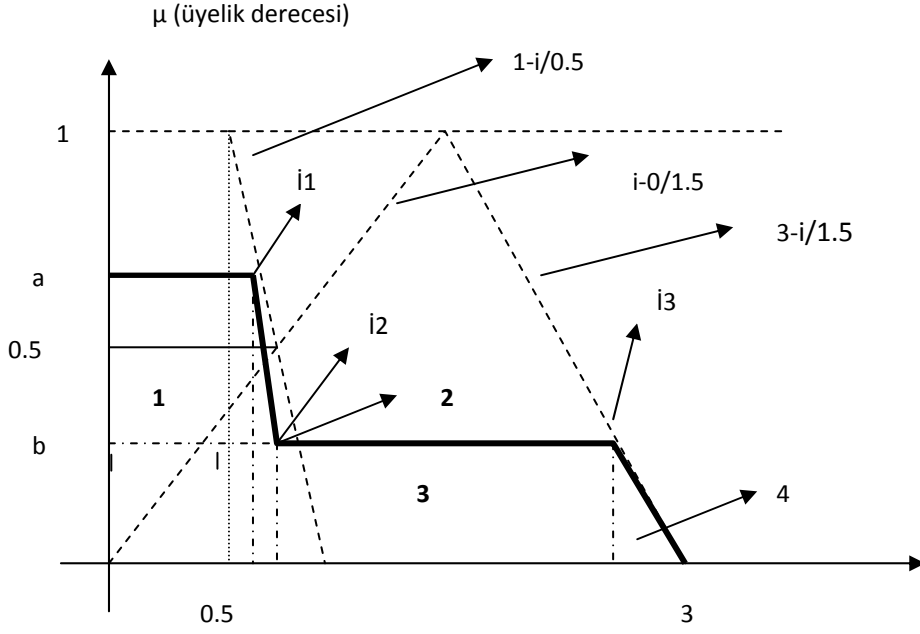
Ağırlık merkezi metodunun gösterimi Şekil 1. ile ifade edilir. Maksimum metoduna karşılık ağırlık merkezi metodunda işlenen kurallar ile elde edilen bütün çıkış bulanık kümeler

Şekil 1. Ağırlık merkezi metodunun gösterimi

hesaplamaya katılır. Dolayısıyla aktif olan pek çok kural karşılama dereceleriyle ortalamaya girer.

Örneğin ağırlık ortalaması hesaplanırken her durum farklı bir durumda ele alınmıştır. Aşağıda ısıtma derecesi hesaplanırken çok düşük ve düşük bulanık derecesinde ele alınmıştır. $a \geq b$ ve $b \leq 0.5$ durumunda aşağıda şekil 2. de gösterilmiştir. Burada a ve b bulanıklaştırma derecesidir.

Şekil-2 Çok düşük ve düşük bulanık derecesinin ağırlık ortalaması

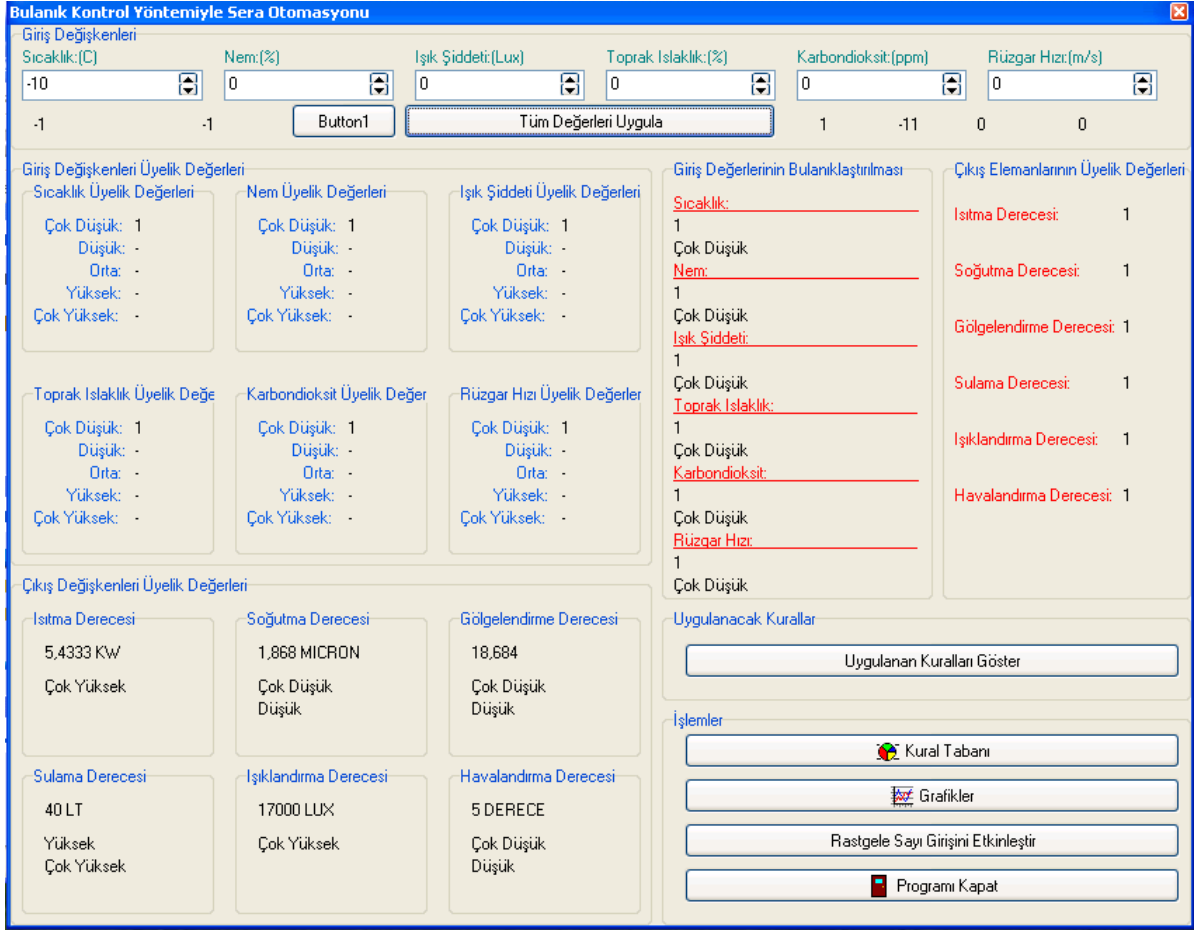
k	A _k	A _{ok}
1	$i_1 * a$	$i_1/2$
2	$(i_2 - i_1) * (a - b) / 2$	$i_1 + (i_2 - i_1) / 3$
3	$(i_3 - i_1) * b$	$i_1 + (i_3 - i_1) / 2$
4	$(3 - i_3) * b / 2$	$i_3 + (3 - i_3) / 3$

$$\text{Ağırlık ortalaması} = \frac{(A_{k1} * A_{ok1} + A_{k2} * A_{ok2} + A_{k3} * A_{ok3} + A_{k4} * A_{ok4})}{(A_{k1} + A_{k2} + A_{k3} + A_{k4})}$$

4.SONUÇLAR

Sera otomasyonu için tasarlanan bulanık uzman sistemin kullanılmasını kolaylaştıran bir ara yüz Delphi-7 görsel programlama dilinde yazılmıştır (Şekil 3) .

Bu ara yüz vasıtasıyla kullanıcı seranın o anki durumunu programa şekil edebilir ve elde edilecek sonuçları yine sisteme girebilir. Burada tam otomasyon için sensörler kullanılmalı ve sistemin tam otomatik çalışması sağlanmalıdır. Bunu çalışmamızın bir sonraki aşamasında düşünülmektedir.

Şekil 3. Sera Otomasyonunun arayüzü

KAYNAKLAR

- Allahverdi, N., 2006, Bulanık Mantık ve Sistemler, <http://farabi.selcuk.edu.tr/egitim/bulanik/index.html>, 30 Aralık 2006.
- Alkan, Z., 1986, Sera Planlama ve Yapı Tekniğinde Önemi, II.Ulusal Kültür Teknik Kongresi Bildirileri, Adana, 1:187-202.
- Aydoğan, T., 1997, Uzman Sistemler ile Sera Kontrolü, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s:19-25.
- Baytorun, A.N., 1988, Sera İçi Klimasının Bilgisayarla Kontrolü, III. Ulusal Kültür Teknik Kongresi Bildirileri, İzmir, 2:486-495.
- Boztok, K., 1986, Karlılık Açısından Sera Klima Düzenlemesi, Türkiye 2. Seracılık S.B.
- Dayıoğlu, M. A. ve Silleli, H.H, 2004, Biokliması otomasyonu için Bilgisayar Tabanlı Veri Algılama Sisteminin Geliştirilmesi, TÜBİTAK Proje No:TARP-2108, Ankara.
- Durmaz, N., 1994, Seralarda Havalandırma Kapaklarının Kademeli ve Otomatik Olarak Açılıp Kapatılması Üzerine Bir Çalışma. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elmas, Ç., 2003
- Erdal, H., 1998, Bir İklimlendirme Odasının Bulanık Mantık Yöntemi İle Kontrolü, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Ertekin, Ü., 2002. Seracılık ve Örtüaltı "Biber-Domates-Hıyar-Patlıcan" Yetiştiriciliği. Mars Matbaası, Ankara, s:124-127.
- Etik, N., 2007. Ameliyathane Klima Kontrol Sistemleri İçin Bulanık Uzman Sistem, Tasarımı. Yüksek Lisans Tezi, S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü,

- İstanbullu, A., 1996, Deneysel Amaçlı Esnek Sera Kontrol Sistemi, Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, s:5.
- Kürklü, A. ve Çağlayan, N., 2005, Sera Otomasyon Sistemlerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma, Akdeniz Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 18(1):25-34.
- Sarıtaş, İ., Taşkiran, U., Ünal, Y., 2005, Bulanık Yaklaşım Metodu ile Ameliyathanelerin Isı Kontrolü, Konya.
- Şen, Z., 2001, Bulanık Mantık Modelleme İlkeleri, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Quanxing, Z., Chwan-Hwa, W., Tilt, K., 1996, Application of Fuzzy Logic in an Irrigation Control System, Industrial Technology, 1996. (ICIT'96). Proceedings of The IEEE International Conference on.
- Sarı, E., 2001, Bir Isıtma ve Havalandırma Sisteminin Bulanık Mantık Kontrolü, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Tuncay, Ö., 1990. Sera Sebze Yetiştiriciliğinde Karşılaşılan Bazı Sorunların Çözümüne Yönelik Bir Bilgisayar Programı, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

BULANIK MANTIK YÖNTEMİNİN BİLGİSAYAR VE İNŞAAT ALANLARINDA UYGULAMALARI

THE APPLICATIONS OF FUZZY LOGIC METHOD ON COMPUTING AND CONSTRUCTION FIELDS

Yıldırım AKYOL¹ Niyazi ETİK²

ABSTRACT

In this paper, the Computing and Construction usage areas of Fuzzy Logic Method of which applications were seen in 1970s and has the ability to operate according to data which are not exactly known or deficient is investigated and the results are tried to evaluate.

Computing and Construction have vast application areas. It is not possible to use appropriate mathematic model on these fields because of the lack of data or the data interaction with many variables. Instead of this, methods are be able to used.

As a result, the Fuzzy Logic Method can be more commonly used and appropriate results can be obtained in mentioned fields.

Key Words: Fuzzy Logic Method, Computing, Construction

ÖZET

Bu çalışmada, ilk uygulamaları 1970' lere dayanan ve tam olarak bilinmeyen veya eksik girilen bilgilere göre işlem yapma yeteneğine sahip olan Bulanık Mantık Yönteminin Bilgisayar ve İnşaat alanlarında kullanım yerleri araştırılıp sonuçlar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bilgisayar ve İnşaat dalları oldukça geniş uygulama alanlarına sahiptirler. Bu alanlardaki çalışmalarda uygun matematiksel model kullanmak özellikle veri yetersizliği yada kullanılan verilerin bir çok değişkende etkileşmesi nedeniyle mümkün olamamaktadır. Bunun yerine genellikle yöntemler kullanılabilir.

Bu çalışma sonunda, belirtilen alanlarda bu yöntemin dahada kullanabileceği ve uygun sonuçlar elde edebileceğini sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulanık Mantık, Bilgisayar, İnşaat

¹ Öğr. Gör. , Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, yakyol@selcuk.edu.tr

² Öğr. Gör. , Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, netik@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Bulanık mantık, mantık kurallarının esnek ve bulanık bir şekilde uygulanması şeklinde kısaca tarif edilebilir.

Bulanık kontrol sistemi; günümüzde birçok alanda kullanılmaktadır. Bulanık düşünme, özellikle insan düşünme hayatında ve mühendislik, sosyal, ekonomik, psikolojik, tıp ve birçok dallarda geçerlidir. Bunun yanısıra bulanık kontrol sistemleri; uygulandığı alanlarda zaman, enerji, iş gücü ve büyük ekonomik kazançlar sağlamaktadır. Son yıllarda oldukça yaygın hale gelen bir yöntemdir. Bulanık koşullu çıkarım mekanizması (Fuzzy Conditional Rules Inference) olarak isimlendirilerek sistemin kontrolleri kullanılmaktadır.

Böyle bir sistemin daha hassas kontrol değerleri üreterek daha tasarruflu ve verimli bir sera otomasyonu yapmaya olanak tanınması düşünülmektedir.

Klasik mantıkta, "doğru" ve "yanlış" yada bunun karşılığı "1" ve "0"lar olmasına rağmen, bulanık mantıkta, ikisinin arasında bir yerde olan önermeler ve ifadeler bulunmaktadır. Bununla birlikte, gerçek hayata baktığımızda hemen hemen hiçbir şey kesinlikle doğru veya kesinlikle yanlış değildir. Gerçek hayatta önermeler genelde kısmen doğru veya belli bir olasılıkla doğru şeklinde değerlendirilir. Bulanık mantığa da zaten klasik mantığın gerçek dünya problemleri için yeterli olmadığı durumlar dolayısıyla ihtiyaç duyulmuştur. Bulanık mantığın sistemi tarif edilmek istenirse şu şekilde açıklanabilir:

Bir ifade tamamen yanlış ise klasik mantıkta olduğu gibi 0 değerindedir, yok eğer tamamen doğru ise 1 değerindedir. Ancak bulanık mantık uygulamalarının çoğu bir ifadenin 0 veya 1 değerini almasına izin verilmez ya da sadece çok özel durumlarda izin verilir. Bunların dışında tüm ifadeler 0 dan büyük 1 den küçük reel değerler alırlar. Yani değeri 0.25 olan bir ifadenin anlamı %25 doğru %75 yanlış demektir.

Bulanık mantığın da klasik mantıkta olduğu gibi işlemleri (operator) vardır. Örneğin and, or, not ... ancak bunlar kendine has işlemlerdir. Örneğin, -başka yaklaşımlarda olmasına rağmen and işlemi- genelde çarpma olarak ifade edilir veya not işlemi de birden çıkarma şeklindedir. Bunlar;

$$\text{AND: } A=0.3 \text{ B}=0.9 \Rightarrow A \text{ and } B = (A) * (B) = 0.3 * 0.9 = 0.27$$

$$\text{NOT: } A=0.5 \Rightarrow \text{not } A = 1-(A) = 1 - 0.5 = 0.5$$

şeklinde örneklenebilir. Ancak bunlar en basit yaklaşımlardır.

YSA ve Fuzzy Logic tekniklerinin beraber kullanımı ile daha etkili sistemler dizayn etmek mümkündür, ancak bu işlem ortaya çıkan sistemi çok yavaşlatmaktadır ve henüz bu tekniklerin birleştirilmesi yöntemi geliştirme ve test aşamalarında, aslında YSA algoritmaları da her gün hızla güncellenmektedir. Yani bu konuların -mesela özyineleme ya da search gibi- tam olarak oturdukları söylenemez, fakat başarılı uygulamaları da mevcuttur.

Bu çalışmada bulanık mantık yönteminin bilgisayar ve inşaat alanlarındaki kullanımları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

2. BULANIK MANTIK UYGULAMALARI

2.1. Bilgisayar ve Endüstriyel Otomasyon Alanlarındaki Uygulamalar

Bulanık mantık yöntemi son yıllarda endüstriyel otomasyon alanında geniş geniş şekilde uygulanmıştır. Olayların kontrolünde çoğunlukla elektrik tesisatı şemalarına benzeyen ve

programlanabilir mantık denetleyiciler (PLC) üzerinde çalışan “Ladder” mantığı kullanılmaktadır. Sürekli denetim “bang bang” tipi veya PID tipi denetleyiciler çoğunlukla kullanılmaktadır. PID tipi denetleyiciler denetlenen proses kararlı bir durumdayken işini iyi yaparken aşağıdaki durumlarda işin üstesinden gelemezler.

- Güçlü dış etkinin olduğu durumlarda (non-lineerlik durumu).
- Proste zamana göre değişen parametreler varsa (non-lineerlik).
- Ölü vakitlerin bulunması.

Bunun sebebi PID denetleyicilerinin prosesin her durumda kesin bir lineerlik özelliği göstereceğini var saymasıdır. Bu kabul kararlı durumlarda geçerli olurken, güçlü rahatsız edici faktörler prosesin işlem noktasını orijinininden saptırabilir. İşte bu anda lineer kabul daha fazla geçerliliğini koruyamamaktadır. Aynı olay prosesin parametrelerinin zamanla değişmesiyle de gerçekleşir. Bu durumlarda PID denetleyicilerinin bulanık denetleyicilerle yer değiştirmesinin daha makul olacağı yapılan deneyler tarafından gösterilmiştir. Ancak bu bulanık mantık tabanlı çözümler için potansiyelin olduğu tek alan değildir.

Bulanık mantık yönteminin endüstriyel alandaki gerçek potansiyeli çok değişkenli denetime imkan sağlamasından gelmektedir. Bir çok uygulamada, bir tek sabi değişkenin değerini PID veya bang-bang tipi denetleyiciler vasıtasıyla sabit tutmak sıradan bir iş olabilir. Ancak ayrı ayrı denetim döngülerinin küme değerleri genelde operatörler tarafından el ile yapılmaktadır. Operatörler prosesin durumunu denetleyip operasyonu optimize etmek için PID denetleyicinin ayar değerlerini ayarlar. Buna “uzman denetimi” denir ve genelde çoklu değişkenleri kapsar.

Hem PID hem de bang-bang tipi denetleyiciler sadece tek değişkenle başa çıkabilmektedirler. Bu genelde birden fazla bağımsız denetim döngüsü ile gerçekleşmektedir. Bu döngüler birbirleriyle haberleşemezler. Fiziksel değişkenlerin birbirine bağımlı olmaları durumunda faydalanmanın arzu edildiği veya gerekli olduğu durumlarda birisinden prosesin matematiksel modelini çıkarmak için çalışır. Buradan çıkarılan diferansiyel denklemler çözüme ulaşmak için gereklidir. Endüstriyel otomasyon dünyasında bu nadiren makul olarak değerlendirilir.

- Gerçek dünya problemleri için matematiksel model oluşturma yıllar alabilir.
- Matematik modellerin çoğu çözüme kolay ulaşmak için basitleştirme ve lineerleştirme yaklaşımında bulunurlar.
- Denetleyici matematiksel modelden alınan verilere göre ayarlamak karanlıkta balık avlamaya benzer çünkü global faktörleri kullanarak operasyon noktasını tek bir noktaya göre optimize etmek genelde diğer uygulama noktalarında gösterilecek performansı düşürür.
- Ayrıca geliştiricilerinin çoğu titiz matematik bilgisinden yoksundur. Bundan dolayı endüstriye deki genel eğilim tek değişkenli proseslerin PID veya bang-bang tipi denetleyicilerle uzman denetiminin ise insan operatörlerce denetlenmesi yönündedir.

İşte burada bulanık mantık mühendislerin uzman denetimli çok değişkenli denetleyici tasarlarlarken, matematiksel modeller yerine operatör tecrübesinde ve deneysel sonuçlarda faydalanmalarına izin verir.

1990 Yılında çok başarılı uygulamalar endüstriyel otomasyonda bulanık mantığa potansiyeline ispatladığında alman şirketi Moeller Gmbh ve amerikan-alman ortak şirketi Inform Sofware bulanık mantığın geleneksel endüstriyel otomasyon teknikleriyle entegrasyonunu gerekliliğine inanarak Fuzzy PLC’yi ürettiler.

Düşük maliyetli üretim için bulanık PLC çekirdeğinde bütünleşmiş iki-chi yazımını taşır. Analog bir ASIC, endüstriyedeki standart 12 bitlik analog vea digital çözünürlüğü kotarabilmektedir. Snap-on modülleri geniş çaplı uygulamalar için dışsallığı 100 sinyali kadar arttırılabilmektedir. RS485 tabanlı bütünleşmiş bir “bus” bağlantısı ağ üzerinden ekstra genişleme imkanı verir. Geleneksel ve bulanık işlemler 16/32 bitlik RISC mikro denetleyiciler tarafından yerine getirilmektedir. Moeller tarafından geliştirilen işletim sistemi ve haberleşme rutinleri, ticari gerçek zamanlı multiasking çekirdek tabanlıdır.

Inform yazılım tarafından geliştirilen bulanık çıkarın mekanizması işletim sistemine tarama zamanını bir mili saniyenin altına düşürecek şekilde etkin bir tarzda uygulanır. Ve işletim sistemi ile bütünleşir. 256 KB’lık içsel RAM’ler flash teknolojisi kullanılan bellek kartları vasıtasıyla

genişletilebilir. Bundan dolayı küçük ve düşük fiyatlı tasarımına rağmen bulanık HLC oldukça karışık ve hızlı endüstriyel problemleri çözme yeteneğine sahiptir.

2.2. Bulanık Mantık Yönteminin İnşaat Alanındaki Uygulamaları

Bulanık mantık sistemlerinin inşaat sektöründeki ilk uygulama alanları çimento sanayi ve su arıtma sistemleri olmuştur. Daha sonraki yıllarda buhar türbini, nükleer reaktör, asansör ve vinç denetimi gibi değişik alanlarda da bulanık mantıktan yararlanılmıştır. Bu alanda Özellikle japonya'da çok geniş uygulama alanları bulmuştur. 1988 yılında japonya'da hitachi firmasının sendai deki metro için gerçekleştirdiği bulanık mantık sistemi çok başarılı olmuş ve bu olaydan sonra japonya'da bulanık mantık sistemleri çok rabet görmüştür. 1990 da bulanık mantık fotoğraf makinelerin dan ev aletlerine ve hatta borsaya kadar çok değişik alanlarda kullanılmıştır. Günümüzde, bulanık mantık uygulamalarına yönelik yazılım ve donanımlar piyasada hazır şekilde kullanıcılara sunulmuştur. Hatta bulanık mikro işlemciler dahil satışa sunulmuştur. Panasonic firmasının tasarladığı video kayıt cihazının elle tutulması durumunda çekim arasındaki sarsıntıların ortadan kaldırılması, Subaru ve Nissan firmalarının birlikte gerçekleştirdikleri otomobil vites sisteminde araba kullanılış siline ve motor yüküne uygun dişli oranının seçimi, yüne büyük asansör denetim sistemleri, matsushita firmasının dizayn ettiği çamaşır makinasın da çamaşırın kirliliğine, ağırlına ve kumaşın cinsine göre yıkama programı seçme bulanık mantığın kullanıldığı ilginç örneklerdir. Ayrıca Tokyo institute of technology den m.sugeno tarafında bir model helikopteri ses komutlarıyla hareket ettiren ve hatta pilotlar için bile güç olan aracı havada sabit tutmayı başaran karmaşık bir bulanık kontrol sistemi tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra son zamanlarda lineer olmayan, cevap gecikmeli ve parametreleri zamanla değişen biyolojik proseslerin bulanık kontrollü ve modellenmesi yapılan başarılı çalışmalar arasındadır.

Bulanık mantık yöntemini kullanarak gökdelenlerin rüzgar etkisi karşısındaki davranışının kontrol edilmesi çalışması Aldawod tarafından gerçekleştirilmiştir. Avustralya'daki Melbourne şehrinde bulunan 76 katlı ve 306 metre uzunluğundaki betonarme ile inşa edilmiş gökdeleni dikkate almışlardır. Yapılan çalışma sonrasında, fuzzy kontrol aracının klasik kontrol araçlarına göre daha avantajlı ve güvenilir olduğu ifade etmiştir.

Söz konusu yöntem, deprem yüklerini algılamak için aktif ayarlı kütle amortisörü kullanarak beş katmanlı değerlendirme modeli oluşturmuş ve bu modeli fuzzy'le kontrol işlemlerinde de kullanılmıştır. Bu çalışmadaki fuzzy kontrol aracının avantajını, yapının herhangi bir non-lineer davranışının ve sağlamlığının belirlenebilmesi olarak ifade edilmiştir.

Yurtcu ve arkadaşları bu çalışmada, bağımsız değişkenler olarak, yağış, akış ve buharlaşmanın etkisiyle, bağımlı değişken olan yeraltı su seviyesindeki (YSS) değişimin, bulanık mantık ile modellenmesini araştırmışlardır. Çalışma sonunda bulanık mantık yaklaşımından elde edilen sonuçlar ile istasyonlardan alınan verilerin aylık ortalama değerlerinin birbirine çok yakın olduğu görülmüştür.

Kömür ve arkadaşları deprem sonrası hasar görmüş bir yapıda deprem hasarının tespitinde kullanılan katlar arası kalıcı yer değiştirme ve karakteristik beton basınç dayanımının hasar tespitine etkisini daha gerçekçi olan bulanık mantık yaklaşımı ile ele alınmıştır.

Bulanık mantık soruların geniş çeşitliliğinde uygulanarak kullanılmaya başlandı. En yaygın alan olarak etkisini ise makine ve süreç kontrolünde kullanılan hızlı işleme sahip bulanık mantık denetleyicilerinde kullanılmaya başlanmıştır. Aşağıda bulanık mantık uygulamalarının kullanılmaya başlandığı alanlar belirtilmiştir. Burada yan tarafından uyarlanan çeşitli alanlardaki örnekler kısa bir liste halinde verilmiştir.

- Biyoloji ve tıp biliminde : Bulanık mantık tabanlı teşhis sistemleri, kanser araştırmaları, bulanık mantık tabanlı protez cihazlarının işlenmesi, bulanık mantık tabanlı hareket düzensizliklerinin analizinde.
- Yönetim ve karar desteklerinde : Bulanık mantık tabanlı fabrika yeri seçimi, bulanık mantık yardımcı askeri karar yapımlarında (korkutucu sesler, fakat hatırlayınız bulanık mantık uygulamalarında verilerde bir kesinlik vardı ama mantıkta bir kesinlik yok), bulanık mantık tabanlı market satış stratejilerinin belirlenmesi.

- Ekonomi ve finans : Kompleks satış sistemlerinin bulanık modellenmesinde, bulanık mantık tabanlı ticaret sistemlerinde, bulanık mantık tabanlı maliyet – fayda analizlerinde, bulanık mantık tabanlı yatırım değerlendirmesinde.
- Çevre bilimi : Bulanık mantık tabanlı hava tahmininde, bulanık mantık tabanlı su kalite kontrolünde.
- Mühendislik ve bilgisayar bilimlerinde : Bulanık veri tabanı sistemlerinde, bulanık mantık tabanlı deprem tahminlerinde, bulanık mantık tabanlı nükleer işletmelerin otomasyonunun kontrolünde, bulanık mantık tabanlı bilgisayar ağları dizaynında, bulanık mantık tabanlı mimari dizaynların değerlendirilmesinde, bulanık mantık sistemlerinde.
- Araştırma çalışmalarında : Bulanık mantık tabanlı planlama ve modelleme, bulanık mantık tabanlı kaynak ayrışımında.
- Kalıp tanıma sınıflandırılması : Bulanık mantık tabanlı konuşmaların tanınmasında, bulanık mantık tabanlı el yazısı tanımlarında bulanık mantık tabanlı yüz karakterlerinin tanınmasında, bulanık mantık tabanlı askeri komut analizlerinde, bulanık resim araştırmasında.
- Psikoloji : Bulanık mantık tabanlı insan davranışları analizinde, bulanık mantık tabanlı suç işleme ve önleme sebeplerinin araştırılmasında.
- Güvenilirlik ve kalite kontrolü : Bulanık mantık tabanlı hata tahmininde, üretim hattının izlenmesi ve denetimi.

2.3. Uygulama Alanları Örnekleri

2.3.1. Atık Yakıt Tesislerinde Yangın Denetimi

Atık yakıt tesislerinde yanma sıcaklığının sabit tutulması zehirli gazların oluşmasını minimize etme açısından önemlidir. Sıcaklık denetim prosesinde iki tane birincil zorluk vardır :

- Atığın kalori değerinin güçlü bir şekilde inip çıkması.
- Yangının konumunun ve şeklinin direkt olarak ölçülmemesi.

Yanma projesinde çıkan büyük miktardaki enerji elektrik enerjisi tüketmek için kullandığı için yanma prosesinin durağan olması ticari bir beklentidir.

Atım yakıt tesisinde, bir vinç sürekli olarak atığı depodan getirmektedir. Hamburg ve Mannheim'deki yakın zamanlarda yapılan atık yakma tesislerindeki uygulamalarda bulanık mantık başarılı olarak kullanılmıştır. Yanma prosesinin iki adet bulanık HLC ile denetlendiği Mannheim'da bir fırının buhar üretebilme kapasitesi 28mg/s dir. Geleneksel endüstri standartlarını kullandığı fırınlarda 10mg/saatlik iniş çıkışlar baş göstermektedir. Bulanık mantık denetleyicisi bu iniş çıkış değerini ± 1 Mg/saat düzeyine indirmede başarılıydı. Bu olay sağlamlığı fevkalade arttırdığı gibi NOx ve SO2 emisyonunun yavaşça düşmesini temin ediyordu.

2.3.2. Atık Su Arıtma Tesislerinde Dozaj Denetimi

Atık su arıtması projesi biyolojik, kimyasal ve mekanik işlemlerinin bir kombinasyonudur. Bu, denetimi için bir matematiksel modelin çıkarılmasını çok zor kılmaktadır. Ancak otomatikleştirilmiş denetleyici tasarımında kullanılabilir büyük miktarda insan deneyimi mevcuttur. Bu deneyimler işe bulanık mantık sayesinde kolayca uygulanabilince tesislerin çoğu bu tekniği kullanmaktadır. Bonn da yakın zamanda yapılmış bu uygulamada fosfat çökmesini temin için $FyCl_3$ sıvısının dozajının ayarlanması, bulanık mantık kullanılarak başarılı bir şekilde otomatik hale getirilmiştir. Almanyadaki son yasa değişiklikleri, su arıtma tesislerinin sudaki litre başına fosfat miktarını 1Mg düzeyinde sınırlamasını zorunlu hale getirmiştir. Fosfatı sudan çekip

çıkarmak için suya fosfatı $FePO_4$ e çeviren $FeCl_3$ eklenir. $FePO_4$ ise tortuyla beraber çökler. Fosfat miktarıyla alakalı kanuni düzenlemeler cezai müeyyideleri beraber getirdiğinden dolayı operatörler $FeCl_3$ ü aşırı dozda kullanma eğilimindedirler.

$FeCl_3$ dozajının optimize edilmesi için giriş değişkenleri, fosfat konsantrasyonu, türevi, su akışı, madde miktarı olan bulanık mantık denetleyicisi tasarlanmıştır. Bulanık mantık denetleyicisinin çıkışı ise katılacak $FeCl_3$ için ayar değişkenlerinin değişimidir.

Temel tip geleneksel PI type denetleyicisi $FeCl_3$ akışını bu küme noktasında sabitler. PI tipi denetleyici bulanık PIC'de bir fonksiyon olarak kullanılır. Bu bulanık ve geleneksel kontrol mühendisliği tekniklerinin kombinasyonuna bir örnek olarak gösterilebilir.

Bulanık mantık denetleyicisi, bulanık denetim bloğuna ait beş giriş değişkenini baz alan denetim stratejisini ifade edebilmek için toplam 207 kural kullanır. Toplam uygulama zamanı çalışanların 3 ayına tekabül etmektedir. Ve sonuçta daha önceki tekniğe kıyasla $FeCl_3$ miktarında %50 kazanç düzeyine ulaşılmaktadır. Uygulama zamanı $FeCl_3$ kazancı, donanım-yazılım maliyetlerinin tümü göz önüne alındığında gelir olarak yarım yıllık zaman dilimi ortaya çıkmaktadır.

2.3.3. Tünel Kontrol Robotlarının Denetimi

Bir alman firması olan DASA, iki robot birimi ve bir destek kamyonu yardımıyla lağım boşaltma kanallarının denetimini yapan bir sistem geliştirmiştir. Robotların amacı, iki robot arasında paylaşılmış alana hava basıncı uygulayarak borulardaki sızıntıyı tespit etmektir. Dikey havalandırma girişleri birbirlerinden epeyce uzak olduklarından dolayı, robotlar kamyonun yaklaşık 350 m uzakta işlem yapmak durumunda kalmaktadır. Robotlar birbirlerine ve kamyonun ihtiyaç duydukları hava basıncı, elektrik enerjisi ve kontrol sinyallerini taşıyan kablolarla bağlıdır.

Bulanık çözümler için yüksek potansiyelli alanlardan biriside sürücülerin kontrolüdür. Bulanık projelerinin en karışıklarında birisi, ince tabakaların presleyen, devre boardlarını üreten ve zemin kaplama malzemesini imal eden hidrolik preslerde uygulanmıştır. Çalışılan konu 14 milli bir sistemi senkronizasyonu denetimidir. Milin konum denetimi, aşırı yüklenmiş basınç denetleyicisi, çelik kemerin paralel çalışması ve tüm millerin eş zamanları senkronizasyonu problemlerinin hepsi çözümlenmiştir.

Otomasyon sistemi oldukça dağınık bir yapıya sahiptir ve iki ana PLC birkaç daha küçük az yer kaplayan PLC,PC tabanlı uzman sistem ve yedi adet bulanık PLC'den oluşmaktadır. Tüm birimler birbirlerine genişletilmiş alan yolu ara yüzü vasıtasıyla bağlanmıştır. Tüm makinenin senkronizasyonu için çok önemli olan alan yolu Network'ünün gerçek zamanlı uygulamalardan tatmin edici sonuçlar vermesidir. Hidrolik mnil kontrolünde karşılaşılan tipik bir problemler yapılaşma etkisi problemleridir. Milin durağanlıktan harekete geçiş anı yüksek miktarda non-lineerlik kapsar çünkü yapılaşma sürtünmesinden kayganlık sürtünmesine geçilmektedir. Bu olay hidrolik sistemler için iyi bir denetleyici tasarlamayı zor kılar. Bahsedilen uygulamada bulanık mantık, sistemi non-lineer sistem teorisinin yüklediği ağır yükten kurtararak iyi bir çözüm tekniği sunmaktadır. Toplam tasarı zamanı göz önüne alındığında geleneksel yöntem uygulandığı zamana nazaran bulanık mantık kullanıldığında üçde bir oranında bir zaman harcandığı görülmektedir.

Plastik kalıplama makinelerinde yüksek ve tutarlı ürün kalitesine ulaşmak için sıcaklık denetimi çok önemlidir. Bu olay denetim algoritmalarının zahmetli bir şekilde ayarlanmasını gerektirir, çünkü makinedeki ölü zamanlar önemlidir. Ayrıca değişik sıcaklık bölgeleri arasında önemlilik geçerlidir.

Çok büyük ölü zamanlara sahip zor sıcaklık zamanları bile bu algoritma ile halledilebilmekte ve sonuç sapasız olmamaktadır. Bu önemlidir çünkü boş bir makinenin sıcaklık özellikleriyle plastik malzemeyle dolu olanın sıcaklık özellikleri tamamen farklıdır.

Geleneksel sistemlerle kıyaslandığında bulanık mantık sıcaklık denetleyicisi, yüksek yanıt hızıyla işlem yapmakta ve mükemmel sağlamlıkla hızı birleştirmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda teknolojik gelişmeler rüzgar enerjisini ticari kullanımını makul hale getirdi. Daha büyük tesislere geçiş maliyet-performans olayını istenilen değere yaklaştırdı. Ancak böyle büyük rüzgar enerjisi çeviricileri yüksek etkinlik ve uzun ömür temini için gelişmiş

denetleme sistemlerine ihtiyaç duymaktaydı. Denetleyici rüzgarın durumuna göre şekil alan rotor pervanelerini ayarlamaktadır. Ancak rüzgar tek yönlü ve tek boyutlu bir şekle sahip değildir. Şiddet, anilik ve rüzgarının iniş çıkışları optimal rotor pervane açısını hesaplamak için hesaplanmalıdır.

Rüzgar enerjisi türbininde etkinlik, güvenilirlik ve dayanıklılık arasında bir zıtlık söz konusudur. Eğer pervane açısı rüzgar yardımıyla en yüksek miktarda enerji elde etmek üzere konumlandırılırsa, olası ani boralar sonucunda yüksek mekanik baskıdan dolayı risklerin alınması gerekmektedir. Bu sebeplerden dolayı bu zıtlığı çözebilmek için insan tecrübesinden yararlanmak aerodinamik bir bulanık sistem geliştirmiştir. İlk uygulanan sistem bir deneme alanında denenmiş ve oldukça iyi sonuçlar vermiştir. Denetleyicinin kalitesi yalnızca elde edilen gücün sabitliğiyle değil ayrıca kuledeki ve pervanedeki mekanik baskının değeriyle ölçülür. Bulanık tabanlı ve programlanabilir mantık kontrolörleri ile trafik sinyalizasyon sistemi mikro bilgisayarların denetim sisteminde yaygın olarak kullanılmaya başlanması ile birlikte kesin matematiksel tanımlamalar yerine bilgiye dayalı denetim algoritmaları ortaya çıkmıştır. Bunların belli başlıları bulanık mantık, yapay sinir ağları ve genetik algoritmalar olup son yıllarda teorik ve pratik pek çok çalışmaya konu oluşturmaktadırlar. Bu algoritmalar özellikle matematiksel modellenmesi çok güç olan doğrusal olmayan sistemlere uygulanmaktadır.

2.3.4. Kavşak Trafik Denetimi

Kavşaklarda trafik denetimi yaygın olarak kırışlerdeki yoğunluğa göre belirlenmiş periyotlarla ışıkların kontrolantı sağlayan mantık devresiyle yapılır. Ancak günün farklı saatlerinde girişlerdeki yoğunluk değiştiğinden kavşağa yaklaşan araçlar sensörler yardımıyla sayılarak uygun geçişi sürelerinin sağlanmadı yoluna gidilir.

Trafik denetim uygulamasında klasik, matematiksel algoritmalar yerine bulanık mantık kullanılmasındaki amaç; bulanık mantığın trafik ortamındaki denetimi için alternatif bir metot olarak kullanılabilmesinin kanıtıdır. Bulanık denetim ile kavşağa giren araçların algılanıp buna göre sinyal değiştirmek suretiyle değişken trafik yoğunluklarının olduğu kavşaklarda daha iyi sonuçlar alınmasını sağlamaktadır.

3. SONUÇLAR:

Çok fazla miktardaki yayınlar sonucu oluşan haberdarlık durumundan dolayı son beş yılda avrupada birçok başarılı uygulamalar gerçekleştirilmiş durumdadır. Biz bunlardan seçtiğimiz yedi tanesini incelemeye çalıştık uygulamaların tümünde başarının sırrı, geleneksel yöntemlerle bulanık mantık tekniklerinin kombinasyonda yatmaktaydı. Bulanık mantık hiçbir şekilde geleneksel kontrol mühendisliğini kaldırma ideasında değildir. Aksine geleneksel tekniklerin çok değişkenli denetimi stratejilerini uygulama noktasında, yüksek etkinlikte metodolojilerle tamamlama çabasıdır. Bundan dolayı bulanık mantığın asıl potansiyeli uzman denetim sistemlerinin uygulamasında bulunmaktadır.

Bulanık mantığın insan düşünme tarzına yakın olması, matematiksel modele ihtiyaç duymaması, uzman kişi yerine geçebilmesi, hızlı olması ve ucuza mal olması en büyük avantajlarıdır. Bunun yanı sıra bulanık mantık sistemleri genel bir tasarım metodunun olmaması, kullandıkları kuralların mutlaka uzman deneyimlerin bağlı olarak oluşturulması, üyelik fonksiyonlarının deneme ile bulunmasında oluşabilecek zaman kaybı ve bulanık mantık sistemlerinin kararlılık analizinin yapılmaması başlıca dezavantajlarını oluşturmaktadır. Karşılaşılan bu problemler yapay sinir ağlarını ve/veya istatistik araçları kullanan, uyum sağlama yeteneğine sahip bulanık kontrol sistemleri ile aşılmaya çalışılmaktadır. Bulanık mantık uygulamaları her uygulama için sihirli bir değnek değildir.

KAYNAKLAR

- Allahverdi, N.,2006,Bulanık Mantık ve Sistemler,
<http://farabi.selcuk.edu.tr/egitim/bulanik/index.html>, 30 Aralık 2006.
- Alkan, Z., 1986, Sera Planlama ve Yapı Tekniğinde Önemi, II.Ulusal Kültür Teknik Kongresi Bildirileri, Adana, 1:187-202.
- Aydoğan, T., 1997, Uzman Sistemler ile Sera Kontrolü, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s:19-25.
- Baytorun, A.N., 1988, Sera İçi Klimasının Bilgisayarla Kontrolü, III. Ulusal Kültür Teknik Kongresi Bildirileri, İzmir, 2:486-495.
- Boztok, K., 1986, Karlılık Açısından Sera Klima Düzenlemesi, Türkiye 2. Seracılık S.B.
- Dayıoğlu, M. A. ve Silleli, H.H, 2004, Biokliması otomasyonu için Bilgisayar Tabanlı Veri Algılama Sisteminin Geliştirilmesi, TÜBİTAK Proje No:TARP-2108, Ankara.
- Durmaz, N., 1994, Seralarda Havalandırma Kapaklarının Kademeli ve Otomatik Olarak Açılıp Kapatılması Üzerine Bir Çalışma. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elmas, Ç., 2003
- Erdal, H., 1998, Bir İklimlendirme Odasının Bulanık Mantık Yöntemi İle Kontrolü, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Şen,Z.,2001,Bulanık Mantık Modelleme İlkeleri,Bilge Kültür Sanat,İstanbul.
- Quanxing, Z., Chwan-Hwa, W., Tilt, K., 1996, Application of Fuzzy Logic in an Irrigation Control System, Industrial Technology, 1996. (ICIT'96).Proceedings of The IEEE International Conference on.
- Tuncay, Ö., 1990. Sera Sebze Yetiştiriciliğinde Karşılaşılan Bazı Sorunların Çözümüne Yönelik Bir Bilgisayar Programı,Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Yurtcu, Ş.,1997. Bulanık Mantık, Afyon Kocatpe Üniversitesi Yapı A.B.D.

BULDAN BEZİNDEN TASARLANAN FARKLI BAYAN BLUZLARININ OPTİMUM KUMAŞ KULLANIM MİKTARININ HESAPLANMASI

**THE ESTIMATION OF OPTIMUM CLOTH USAGE AMOUNT OF
DIFFERENT WOMEN BLOUSES DESIGNED FROM BULDAN CLOTH**

Emine UTKUN¹

Oktay PAMUK²

Ziynet ÖNDOĞAN³

ABSTRACT

Weaving is a basic means of livelihood in Buldan which is a district of Denizli. The history of weaving in the district relies back to ancient times. The products woven in Buldan are divided into two groups as retail and meter production. Retail products are waist cloth, headscarf, towel, sheet, handkerchief, tablecloth. Meter products are Buldan cloth, awning, damp cloth, tailoring lining, embroidery canvas. One of the meter products which has a curled surface due to the usage of spun thread and known as ‘Buldan twine’ is also called ‘Buldan cloth’.

In this study, the optimum cloth usage amounts of different models of women blouses made from Buldan cloth are estimated in the computer system. Woman blouses’ measurements and ideal cloth width for cutting are determined. Computer aided design systems (CAD) are used in this study. Computer aided design systems’ function is to get data base for designing and producing a product. Thanks to CAD systems it is eliminated all difficulties for designers’ creativity, made less mistaken on the patterns and got correctly information about measurement in meters and weight in grams for estimating price.

Key words: Buldan cloth, garment design, rate of fabric utilization, CAD systems.

ÖZET

Denizli’nin Buldan ilçesinde dokumacılık ilçenin temel geçim kaynaklarından birisidir. İlçenin dokumacılık tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Buldan’da dokunan ürünler parça üretimi ve metre üretimi olmak üzere ikiye ayrılır. Parça dokumalar; peştamal, üstlük, yarım, havlu, çarşaf, mendil ve sofralıktır. Metre dokumalar ise, Buldan bükülüsü (Buldan bezi), tentelik, elbezi, astar ve kanaviçedir. Metre dokumalardan Buldan bükülüsü, atkıda bükülü iplik kullanıldığı için kıvrımlı bir yüzeye sahiptir ve diğer bir adı da Buldan bezidir.

Bu çalışmada Buldan bezinden üretilebilir olmak üzere tasarlanan farklı modelde bayan bluzlarının optimum kumaş kullanım miktarları bilgisayarlı sistemde hesaplanmıştır.

¹ Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi Buldan Meslek Yüksekokulu, eutkun@pau.edu.tr

² Yardımcı Doçent, Ege Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Tekstil Mühendisliği, oktay.pamuk@ege.edu.tr

³ Profesör, Ege Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Tekstil Mühendisliği, ziynet.ondogan@ege.edu.tr

Belirlenen model ve ölçülerdeki bayan bluzlarının mamul ölçüleri ve kesimi için ideal kumaş eni saptanmıştır. Bu çalışma yapılırken bilgisayar destekli tasarım (CAD) sisteminden yararlanılmıştır. Bilgisayar destekli tasarımın görevi, bir ürünün tasarımını yapmak ve üretim için gerekli olan veri tabanını oluşturmaktır. CAD sistemi sayesinde tasarımcının yaratıcılığının önündeki tüm engeller kaldırılmakta, hata payı düşük kalıplar çıkarılmakta, fiyatlandırma çalışması için gerekli olan metraj ve gramaj verileri sağlıklı bir şekilde elde edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Buldan bezi, giysi tasarımı, kumaştan faydalanma oranı, CAD sistemleri

1. BULDAN BEZİ

Buldun bezi olarak bilinen bükülü bez geleneksel bir ürün olmasına karşın, bugün motorlu tezgâhlarda dokunmaktadır. Tarak numarası 70/2'dir. Tarakta 14x14 diye tanımlanır. Bu, çözgü atkı sıklığının tezgâh üstünde 14x14 olduğunu belirler. Yıkanmış bezde en iyi kalite 36x36'dır. 20/1 kıvrak pamuk iplik kullanılmaktadır. Çözgü ve atkı ipliği çevredeki fabrikalardan sağlanmaktadır. İhtiyaca uygun işlemlerden geçirilen bu ipliğe halk arasında "kıvrak" denir. Bugün en iyi 29 büküm olan ipliktir. Eskiden bu sayının 40 olduğu belirtiliyor. Bugün, sadece atkı ipliği kıvrak iplikle dokunmaktadır, buna ise % 50 bükülü adı verilir.

Bükülü bezin özellikleri şöyle sıralanabilir. Kıvrak iplikle dokunduğu için elastiktir (esnektir), vücudu sarar, kıvrımlar arasındaki hava boşlukları vücudu serin tutmasını sağlar, pamuklu kalitesinden dolayı ter emiciliği sağlığa uygundur.

Bükülü bez piyasa koşullarına uyumu, geleneksel değeri, kullanım olanakları, teknik özellikleri ile çok özgün bir tür olma niteliğini göstermektedir. Bu nedenle korunup, geliştirilmesi gereken bir geleneksel dokuma olarak benimsenmelidir. Özellikle estetik açıdan katma değeri yüksek ürün kapsamına alınabilecek, hem dokuma, hem işleme, hem de konfeksiyon alanının da değerlendirilebilecek nitelikte bir üründür.

2. CAD SİSTEMİ

Nihai bir tekstil ürününün maliyetinin ortalama % 60'ını kumaş ve aksesuar, bununda yüzde çoğunu kumaş oluşturmaktadır. Kumaşın pahalı bir materyal olduğu düşünülürse, kumaştan yapılacak tasarrufun işletme için ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Kumaştan yapılacak tasarrufun yeri ise kalıp ve pastal hazırlama odasıdır.

Konfeksiyonda kalıp hazırlama işlemi birçok aşamadan oluşur, bu aşamalar sırasıyla temel kalıp hazırlama, model uygulama, dikiş payı verme, ana bedenden diğer bedenlerin eldesi (serilendirme), bedenlerine ayrılan kalıpların kartonlara kopyalanıp kesilmesi, karton kalıplar kullanılarak kesim planı oluşturmaktır.

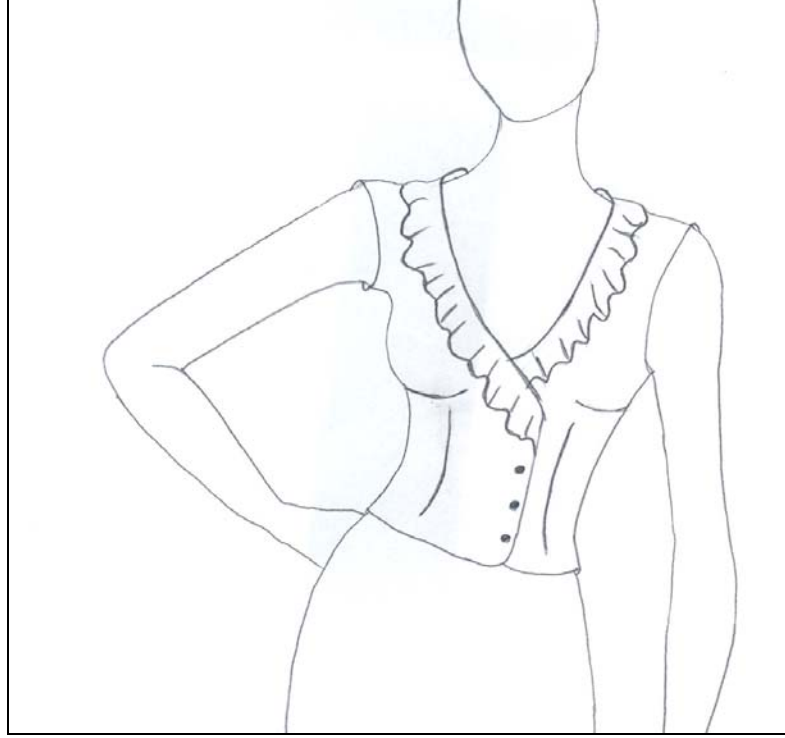
Bu aşamalarda karşılaşılan sorunlar nedeniyle hazır giyim sektöründe kalıp ve kesim planı hazırlığında ileri teknoloji kullanımına yönelilmektedir. İleri teknoloji kavramı ile Bilgisayar Destekli Tasarım (Computer Aided Design – CAD) ve Bilgisayar Destekli Üretim (Computer Aided Manufacturing – CAM) sistemleri kastedilmektedir.

Konfeksiyon işletmelerinde CAD sisteminin kullanıldığı alanlar şu şekildedir;

- Kumaş deseni ve giysi modeli tasarımı,
- Giysi teknik kalıp tasarımı, serilendirilmesi, kesim planı tasarımı ve çizdirilmesi,
- Üretim hattının tasarımı (Ürün veri yönetimi).

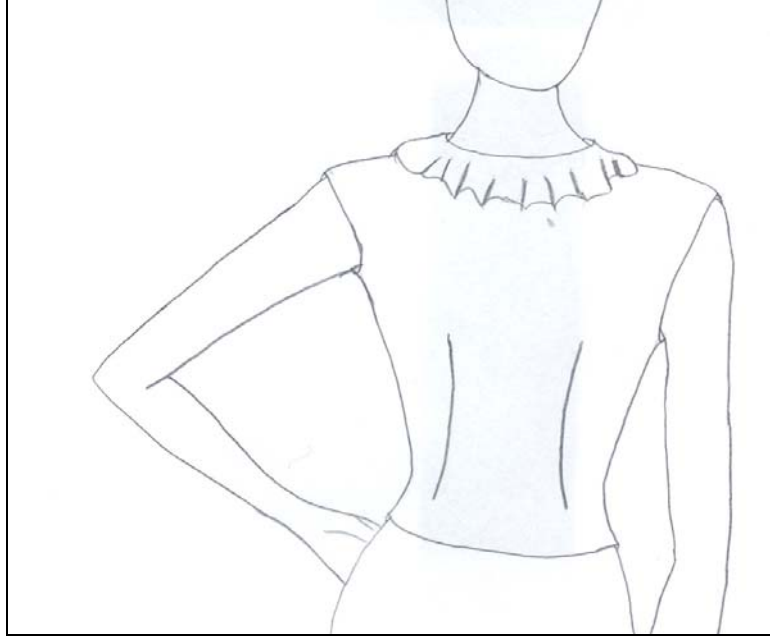
3. MATERYAL

Araştırmada Buldan bezinden tasarlanan farklı iki bayan bluzu kullanılmıştır. Model 1 ve 2 olarak adlandırılan bluzların önden ve arkadan görünümü Şekil 1, 2, 3 ve 4'te görülmektedir. Araştırmaya Gerber Accumark bilgisayar destekli tasarım sistemi (CAD) yardımıyla yapılmıştır.

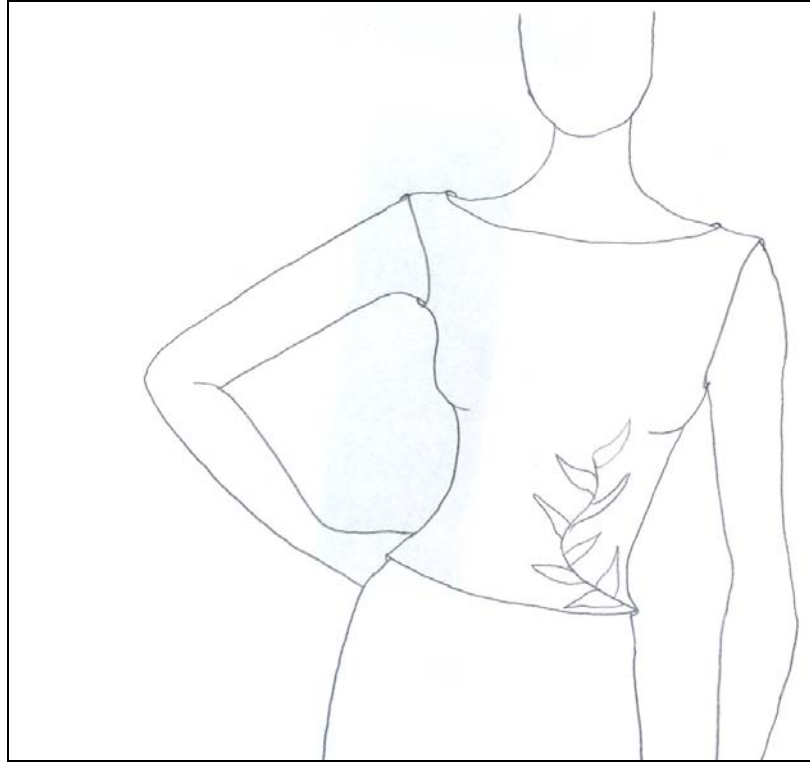

Şekil 1. Model 1 önden görünüm

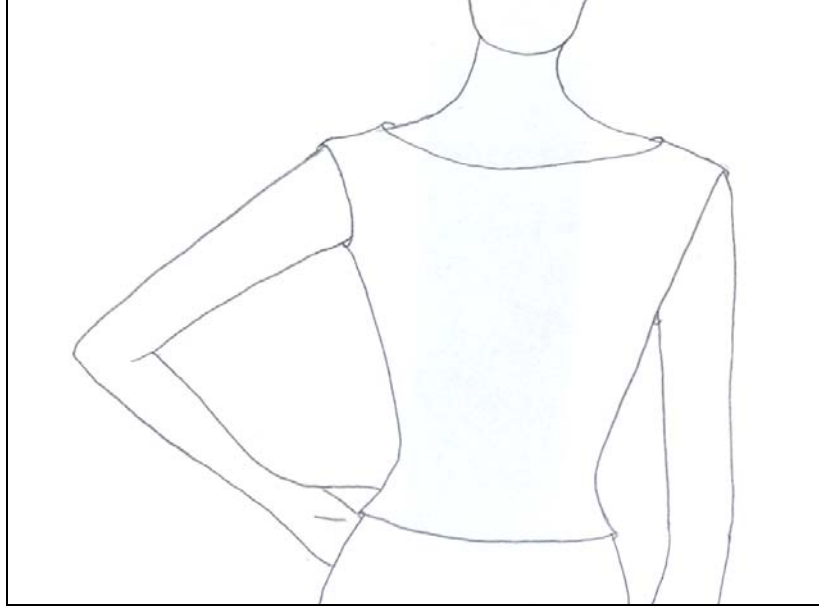

Şekil 2. Model 1 arkadan görünüm

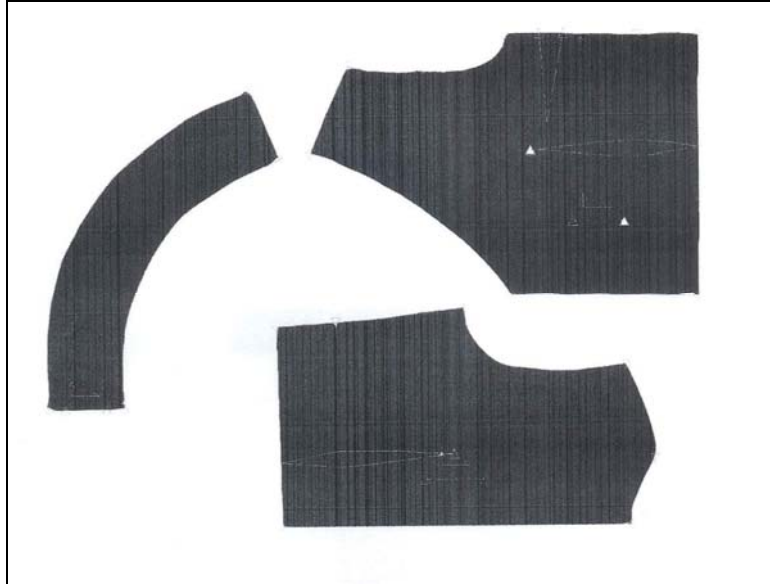
Şekil 3. Model 2 önden görünüm

Şekil 4. Model 2 arkadan görünüm

4. YÖNTEM

Araştırmada Buldan bezinin teknik özellikleri göz önüne alınarak iki farklı bluz modeli tasarlanmış ve bu modellere ait kalıplar hazırlanarak pastal resimleri çizdirilmiştir. Modellere ait kalıplar Şekil 5 ve Şekil 6'da görülmektedir. Tasarlanan ürünlerin kalıpları ve pastal resimleri Gerber Accumark V.8 CAD sistemi ile hazırlanmıştır. Pastal resimleri önce sisteme otomatik olarak çizdirilmiş daha sonra elle düzeltmeler yapılmıştır. Farklı modellerdeki bayan bluzlarının farklı kumaş enlerindeki optimum kumaş kullanım miktarları hesaplanmış, her model için ideal kumaş eni ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 5. Model 1'e ait kalıplar

Şekil 6. Model 2'ye ait kalıplar

Araştırmaya Ait Kabuller

Araştırma standart bir beden ve asorti planına göre yapılmıştır. Kabul edilen standart beden ölçüleri ve asorti planı Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmektedir.

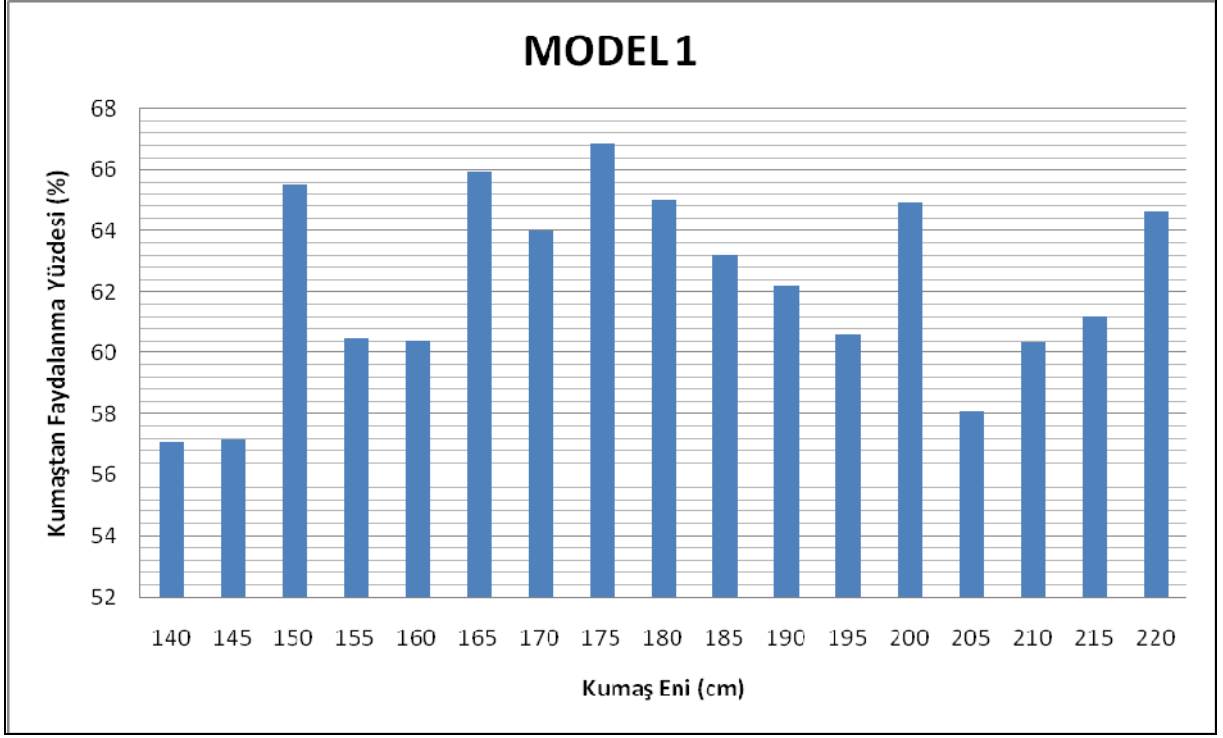
Tablo 1. Beden Ölçüleri

Ölçüler	
Göğüs Genişliği	88 cm
Bel	70 cm
Arka Uzunluk	42 cm
Omuz Genişliği	13 cm
Koltuk Derinliği	22 cm
Kol Boyu	60 cm

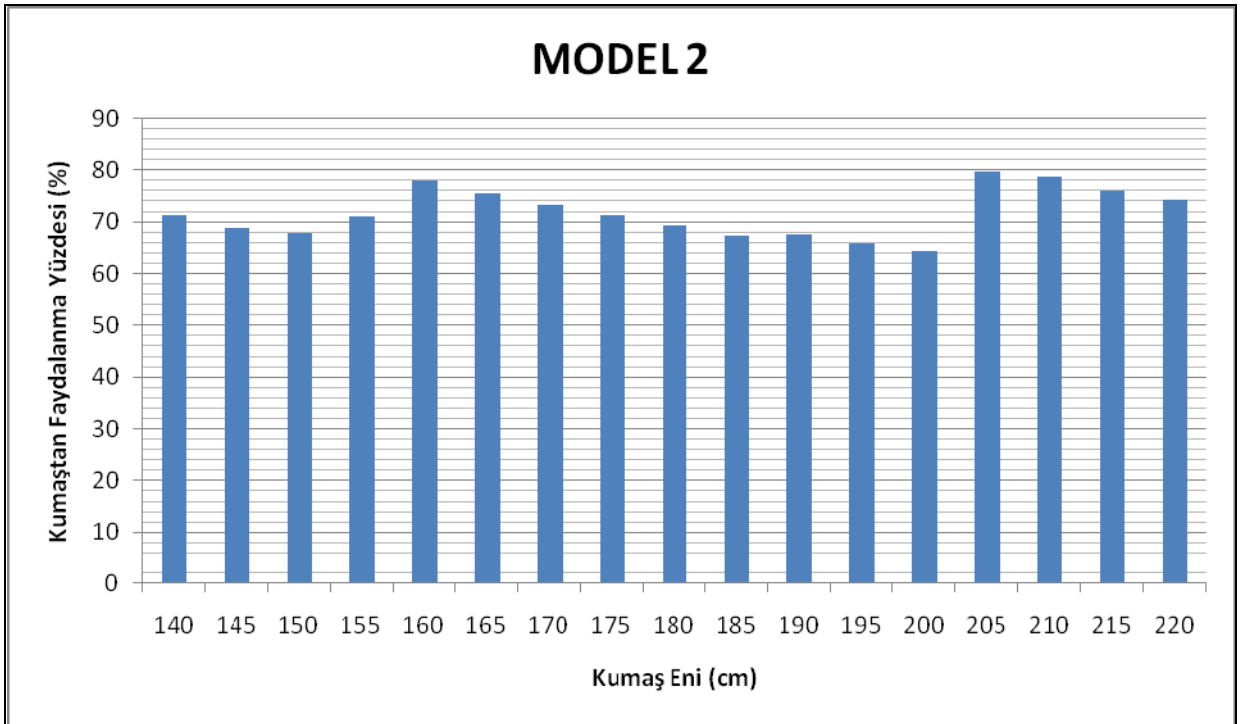
Tablo 2. Asorti Planı

Asorti Planı			
36 Beden	38 Beden	40 Beden	42 Beden
-	6 adet	-	-

5. BULGULAR

Şekil 7. Model 1'in verilen asortiyeye göre kumaş eni ve kumaştan faydalanma yüzdesi arasındaki ilişkileri

Şekil 8. Model 2'nin verilen asortiyeye göre kumaş eni ve kumaştan faydalanma yüzdesi arasındaki ilişkileri

Model 1 için 140 cm kumaş eninde kumaştan faydalanma yüzdesi % 57,09 ile en düşük olarak ortaya çıkarken, en yüksek oran 175 cm kumaş eninde % 66,87 olarak ortaya çıkmıştır. Model 2 için ise en düşük kumaştan faydalanma yüzdesi 195 cm kumaş eninde % 66,01 olarak ortaya çıkmış, en yüksek kumaştan faydalanma yüzdesi ise 205 cm kumaş eninde % 79,91 olarak bulunmuştur. Model 1 için kumaştan faydalanma yüzdeleri kumaş enine göre % 57,09 ile % 66,87 değerleri arasında değişirken, Model 2'nin kumaştan faydalanma yüzdeleri % 66,01 ile % 79,91 değerleri arasında değişmektedir. Model 1'in model özelliğinden ötürü yakasının volanlı olması ve bu volanlı yakanın kalıbının şeklinden ötürü pastal resminde diğer parçaların yerleşmesini etkilemesi açısından pastal planının kumaştan faydalanma yüzdesi düşük çıkmaktadır. Model özelliği birim kumaş giderini ve dolayısıyla ideal kumaş enini etkilemektedir. Piyasada çalışılan Buldan bezlerinin eni genellikle 80 cm, 125 cm ve 145 cm' dir. Modaya bağlı olarak da Buldan bezinden tasarlanan bluzların model özellikleri sürekli değişebilir. Her modele uygun optimum kumaş eninde kumaş dokunması mümkün değildir ancak modelin kalıpları çıkarıldıktan sonra CAD yardımı ile piyasada çalışılan enlerde pastal planı çalışılarak en verimli en ortaya çıkarılmalı ve o ende kumaş sipariş edilmelidir. Kumaştan faydalanma yüzdesinin yüksek olması, ideal enlerde çalışmak maliyet açısından fayda sağlarken döküntü miktarının azalması ile tasarruf yapılacak ve ülke ekonomisine katkıda bulunulacaktır.

6. SONUÇ

Bu çalışma ile konfeksiyon sektöründe kullanılan teknoloji, geleneksel Buldan bezi ile birleştirilmiştir. Buldan bezinden tasarlanan farklı bayan bluzlarının optimum kumaş kullanım miktarları hesaplanmıştır. Buldan dokumaları zengin bir kültür birikimini yansıtmaktadır. Bu ürünlerin kaderine terk edilmemesi ve en verimli şekilde farklı alanlarda günümüz şartlarına uygun olarak değerlendirilmesi ve tanıtılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Özbek S., Aral S. (2006), "Buldan Bezi Üretilebilir Tasarımları ve Uygulamalarından Örnekler", Buldan Sempozyumu, 635-648
- Erdoğan M.Ç. (1999), "İç Piyasa Klasik Erkek Gömleği Üretiminde İdeal Kumaş Eninin Saptanması", Tekstil ve Konfeksiyon Dergisi, **Vol. 9 (5)**, 397-402
- Dirgar E., Kansoy O., Kırtay E. (2008), "Düz İplik Ekseninden Sapmaların Kumaş Kullanım Miktarı Üzerine Etkisi", Tekstil ve Konfeksiyon Dergisi, **Vol. 18 (2)**, 130-134

Atalayer G., "Bükülü Bez", <http://site.mynet.com/ugurkzllz/BULDAN/id9.htm>

BULDAN EL DOKUMACILIĞININ ERGONOMİK OLARAK İNCELENMESİ

ERGONOMIC AUDIT OF HAND-WOVEN PRODUCTION IN BULDAN

Z.Eda Yakınol¹   Yük. Müh. A.Aslı İllez² Doç. Dr. Mücella Güner³

ABSTRACT

Nowadays, working in humanly conditions is not anymore a luxury, but a must. For this reason, the adaptation of the job to the workers is as much necessary as adapting the workers to the job. At this point ergonomics comes up in mind.

All aspects of physical, psychological social factors and the performance of the worker can be identified with ergonomics. These factors should be identified in the system of production with regarding the design of workplace.

Buldan cloth, which belongs to Buldan is the very famous woven type in the world. The business of handicraft of Buldan runs with the attendance of the whole family. Hand woven is one of the most troubled professions, requiring long hours of static work. The design of the study area has been represented health importance to resolve these difficulties. Due to poor design of hand tools, weaving workstation and looms, postures of the neck, back, shoulder, upper and lower arms, wrists and knees are tilted from normal posture should be. This can damage the health conditions of employees. There are also inadequate lighting, improper climate, contaminated ambient air and toxic hazards problems except the anthropometric problems (Choobineh vd., 2007).

In this study by analyzing the weaving looms, working people and environmental conditions of traditional handwoven of Buldan in an ergonomic viewpoint an evaluation was made about

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Ü. Mühendislik Fak., Tekstil Mühendisliği Bölümü, edayakinol@hotmail.com

² Araştırma Görevlisi, Ege Ü. Emel Akın M.Y.O., alime.asli.illez@ege.edu.tr

³ Doç.Dr., Ege Ü. Mühendislik Fak., Tekstil Mühendisliği Bölümü, mucella.guner@ege.edu.tr

handloom textile industry in this region. Furthermore designs in selected points were observed in order to improve.

Keywords: **Workstation, anthropometry, handwoven, design, posture**

ÖZET

İnsan ve insancıl çalışmanın bir lüks değil bir gereklilik olduğu günümüzde, çalışanların üretim koşullarına uydurulması kadar üretim koşullarının da çalışanlara uydurulması gerekmektedir. İşte bu aşamada ergonomi kavramı ortaya çıkmaktadır.

Ergonomi ile insanın, fiziki, psikolojik ve sosyal nitelikleri ve ayrıca insanın çalışma durumu hakkındaki bütün unsurlar, üretim tasarımı da dikkate alınarak, üretim sistemi içerisinde kurgulanmalıdır.

Buldan bezi, Buldan ilçesine has olan dünyaca ünlü bir dokuma türüdür. Buldan ve çevresinde hakim olan el sanatı bütün ailenin katılımı ile yürüyen bir işletmecilik şeklindeki yürümektedir. El dokumacılığı, uzun saatler statik çalışılmasından ötürü sıkıntılı bir meslektir. Bu zorlukların giderilmesi için çalışma alanının tasarımı, sağlık açısından önem teşkil etmektedir. El tezgahlarında, dokuma el alanının ve tezgahın sağlıksız ve kötü bir şekilde dizayn edilmesi sonucunda; boyun, sırt, omuz, üst ve alt kol, bilekler ve dizlerin postürü, normal olması gereken postüre göre yan yatabilmektedir. Bu durum, çalışanın sağlığına zarar veren bir durum oluşturmaktadır. Antropometrik problemler dışında ayrıca çalışma alanında, yetersiz aydınlatma, kirli hava koşulları gibi uygun olmayan fiziksel koşulların yanında, kimyasal tehlikeler de bulunmaktadır (Choobineh vd., 2007).

Bu çalışmada geleneksel Buldan el dokumacılığı; tezgahta çalışanların ölçüleri, yapıldığı tezgahlar, çalışanlar ve çevre koşulları açısından ergonomik bir bakış açısı ile incelenerek bu yöredeki dokumacılık değerlendirilmiştir. Ayrıca belirlenen noktalardaki tasarımın nasıl gerçekleşmesi gerektiği araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: İş istasyonu, antropometri, el dokuması, dizayn, postür

1. GİRİŞ

Başlangıçta, insanların örtünmek, beslenmek ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere basit araç yapımıyla başlayan el sanatları, daha sonraları süslenmek, yaşadıkları mekânları süslemek ve artan ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmeye ve türlerinde ise büyük artışlara neden olmuştur. Çok zengin bir el sanatları potansiyeline sahip olan Türk milletinin kültür tarihini incelediğimizde asırlar öncesinden bile yaratıcı gücünü kullanarak madenlerden, taşlardan, bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen hammaddeleri değerlendirerek çeşitli ihtiyaç maddelerini yaptığını görüyoruz (Altuntaş,1992).

Mekanik dokuma tezgâhları icat oluncaya kadar, ahşaptan yapılmış tezgâhlarda, mekikli veya elle atma usulü ile yapılan dokumalar kadın, erkek tüm aile fertleri tarafından yapılmakta iken, bugün mekanik tezgâhlar el tezgâhında dokumacılığın azalmasına sebep olmuştur.

Ergonomi işyerlerinde işçileri olumsuz etkileyen çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile ilgilendiği için geniş bir bilimsel yelpazeyi içine almaktadır. Ergonomi, antropometri bilimleri ve organizasyon her zaman belirli bir düzen çerçevesinde oluşmaktadır. Ergonomi biliminin altında yatan tüm faktörler, tüm detaylarıyla insan analizini temel almaktadır (Choobineh vd., 2007).

Çalışma ortamının, işi yapan birey ile uyumunu sağlamak için işin; kişinin anatomik, fizyolojik, psikolojik özelliklerine ve kapasitesine uygun olması gerekmektedir. Uygun çalışma ortamı, işin gerektirdiği koşulları ve iş görenin ihtiyaçlarını karşılayan bir ortamdır. Optimize edilmiş çevre koşulları, sağlıklı beslenme, uygun mesai saatleri, ergonomik ve antropometrik ölçülere uygun dizayn edilmiş bir çalışma ortamı ve makineler işçinin verimini, işine olan bağlılığını arttıracak ve bunun yanında iş esnasında yaşanabilecek pek çok minör veya majör kaza ve aksiliklerin engellenmesini sağlayacaktır. Bu ortam hazırlanırken işçinin özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Ergonomik faktörlerin bu kadar önem kazandığı günümüzde, bu çalışmada amaç geleneksel Buldan el dokumacılığının; yapıldığı tezgâhlar, çalışanlar ve çevre koşulları açısından ergonomik bir bakış ile incelenerek, bu yöredeki dokumacılığın değerlendirilmesidir. Ayrıca bu geleneğin sürdürülebilmesi için belirlenen noktalarda yapılabilecek iyileştirmelerin önerilmesidir.

2. EL DOKUMACILIĞI VE ERGONOMİK RİSK FAKTÖRLERİ

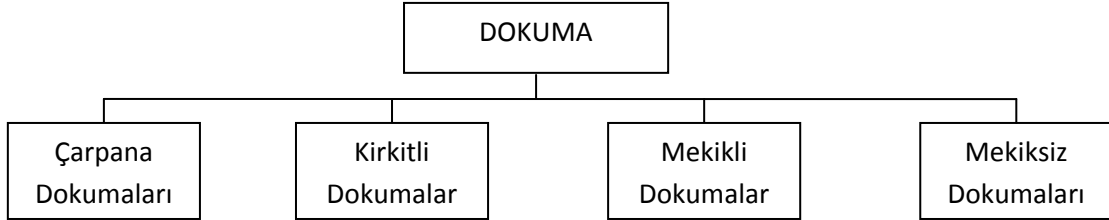
2.1. El Dokumacılığı

İnsanların dış etkilerden korunması ve yaşadıkları çevrenin güzel bir şekilde döşenmesini sağlamak gibi önemli gereksinimlerini sağlayan dokumacılık, insanlığın en eski sanatlarından biridir. Anadolu'daki geleneksel el sanatlarının içinde turistik bakımdan en çok dikkati çeken ve en yaygın olanı da dokumacılıktır.

İki veya daha çok iplik grubunun çeşitli düzenlerde birbiri arasından (üstünden, altından) geçerek birbiriyle kenetlenmesi işlemine ve kenetlenme sonucu oluşan mamuller “dokuma” olarak tanımlanmaktadır (Aytaç, 1997).

Dokuma, kullanılan tezgah çeşitleri bakımından aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

Şekil 1. Dokumaların kullanılan tezgah çeşitleri bakımından sınıflandırılması (Aytaç, 1997)

Dokuma tezgahı, el dokuma operasyonunun en önemli elementidir. Dokuma tezgahları yatay (Şekil 2) ve dikey (Şekil 3) olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.2. El Dokumacılığının Ergonomik Risk Faktörleri

Literatürde el dokumacılığı ile ilgili yer alan en geniş ve uygulamalı çalışmalardan birisi Choobineg ve arkadaşlarının (2004) gerçekleştirdiği ve “Dokumacıların Postürlerini Analiz Etme Sistemi (WEPAS)”nin anlatıldığı makale bir diğeri de yine Choobineg ve arkadaşlarının (2004), gerçekleştirdiği “İran El Dokuma Endüstrisindeki Temel Sağlık Riski Faktörleri” isimli çalışmadır.

Şekil 2. Yatay dokuma tezgahı

Şekil 3. Dikey dokuma tezgahı

Bir diğer çalışmada da İran halılarının dokunmasında kullanılan yatay ve dikey dokuma tezgahları ve kullanıcıların karşılaştığı iskelet problemleri ve çalışma istasyonu tasarımı konu edilmiştir. Yatay dokuma tezgahları, birçok soruna neden olmaktadır. Dokumacı bu tezgahların önünde çömelmek zorunda kalmaktadır. Boyun, sırt ve bacakların kötü duruşu sonucunda, omurgada, kalçada ve iskelet sisteminde çeşitli problemleri görülmektedir.

Dikey dokuma tezgahları, yatay dokuma tezgahlarına göre daha fazla kullanılmaktadır. Dikey dokuma tezgahlarının her ne kadar yatay dokuma tezgahlarına göre daha az problem yarattığı söylene de, o da çeşitli problemlere neden olmaktadır. Dokumacı yerde ya da sırada oturarak işini yapmaktadır (Choobineh vd., 2006)

Bu çalışmada ergonomik risk faktörleri aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

1. Ters Duruş
2. Tekrar Eden Hareketler
3. Kuvvet Sarf Etme
4. Uygun Olmayan Çevre Koşulları
5. Yetersiz Mola

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Bu çalışmanın materyalini Denizli'nin Buldan ilçesindeki el dokuma tezgahları oluşturmaktadır. Buldan'ın ekonomik yapısını incelediğinde, büyük ölçüde el yapımı özgün tekstil ürünlerine dayalı bir sanayi merkezi olduğunu görülmektedir. İlçe halkının %75'i dokumacılıkla uğraşmaktadır. Buldan'da her ev bir imalathane görüntüsündedir. Bu tezgah ve makinelerde imal edilen tekstil ürünleri tüccar ve esnaf tarafından pazarlanmaktadır. Buldan'daki çarşı içinde yer alan çok sayıda mağaza ve dükkânlarda satılan Buldan işi tekstil ürünleri yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

Buldan'da dokumacılık geçmişte olduğu gibi günümüzde de halen önemli bir geçim kaynağı durumundadır. Günümüzde Buldan dokumacılığı bir yandan ev kaynaklı aile işletmeciliği olarak geleneksel ev tezgâhlarında üretilirken, diğer yandan gelişen teknoloji ile birlikte yarı otomatik ve otomatik tezgâhlarda da üretimine devam edilmektedir (Kahvecioğlu, 2006)

Buldan El Sanatları Merkezi yetkililerinden alınan bilgiye göre Buldan’da halen 70-80 adet eski tip el tezgâhı (Şekil 4) bulunmaktadır (www.belsam.com.tr). Mekikli dokuma yapılan el tezgâhları kumaş oluşum yüzeyi açısından yatay tezgah fakat çalışanın iş yaptığı alan açısından dikeydir. Bu tezgâhlar genellikle kullanıcıların evinin bir odasında yer almaktadır. Teknolojik gelişme ile bu sanati icra edenlerin sayısı giderek azalmıştır. Bu nedenle el tipi tezgahlar yerlerini otomatik tezgahlara (Şekil 5) bırakmaktadır.

Şekil 4. Eski Tip El Dokuma Tezgâhı

Şekil 5. Otomatik Dokuma Tezgâhı

3.2. Metot

Bu çalışma sırasında toplam 20 adet tezgâh ile ilgili veri toplanmıştır. Tezgahların ölçüleri, onları kullanan kişiler (7 kadın, 13 erkek) ve buldukları çalışma ortamı ile ilgili ölçümler yapılmış ve sonuçları ergonomik yönden 3 açıdan incelenmiştir.

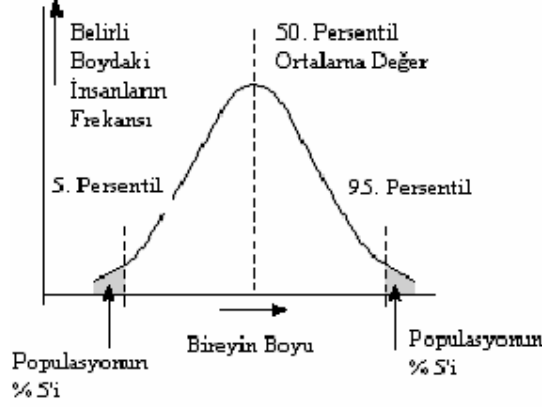
1. Kişilerin vücut ölçüleri
2. Kişilerin çalışma alanlarının ölçümleri
3. Kişilerin çalıştıkları ortamdaki çevresel faktörler

Yapılan ölçümler ile çalışma ortamının ergonomikliği tespit edilmiş ve olması gereken ideal değerlerden farkları ortaya konulmuştur. Ayrıca gözlenen durum oluşabilecek risk faktörleri açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda gözlemlediğimiz dokuma tezgâhlarında çalışanlar ayakta iş yapmaktadırlar. Bu nedenle çalışan kişilerin vücut ölçülerini karşılaştırmak için literatürde yer alan, ayakta çalışma ile ilgili olan antropometrik ölçüm noktaları ve değerleri (Tengilimioğlu, 2008) dikkate alınmıştır. İki cins için de alınan her bir ölçüm kalemindeki değerlerin ortalamaları alınmış ve %50 persentilde (Şekil 6) yer alan bireylerin değerleri (Özer vd.) ile karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada Buldan ilçesinde yer alan dokuma tezgahlarının hem erkekler hem de bayanlar tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışılan alan olarak değerlendirilen el dokuma tezgâhı ölçülerini karşılaştırmak için her iki cinsiyetin ilgili ölçü değerleri kullanılmıştır.

Aynı şekilde çalışılan ortamdaki çevresel koşulların değerlendirilmesi için; gürültü, aydınlatma, sıcaklık ve nem ölçümleri alınmış olması gereken ideal değerlerle (Güner&İlleez, 2007) karşılaştırılmıştır.

Şekil 6. Frekans Dağılımını Gösteren Şekil

Bu çalışmada ayrıca Buldan el dokuma tezgahında çalışılırken uygulanan metotlar ergonomik risk faktörleri açısından gözlemlenmiştir. Çalışanlar ile sağlık durumları ve çalışma koşulları hakkında kısa görüşmeler yapılarak, genel olarak tespit edilen ergonomik çalışma düzeninden kaynaklanan problemler ortaya konulmuştur.

4. BULGULAR

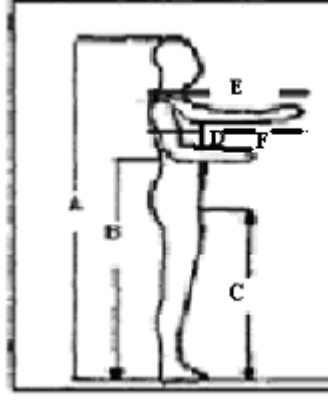
4.1. Sayısal Bulgular

Çalışmada elde edilen veriler üç kategoride incelenmiştir.

1. Çalışanın Vücut Ölçüleri
2. El Dokuma Tezgahının Ölçüleri
3. Çalışma Koşulu ile İlgili Ölçümleri

1. Çalışanın Vücut Ölçüleri

Bu çalışmada vücut ölçüleri alınan çalışanların cinsiyetlere göre ortalama ölçüleri ve karşılaştırma yapılması için değerlendirmeye alınan ideal değerleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Şekil 7. Çalışan Kişi Üzerinden Ölçüm Alınan Noktalar

Tablo 1. Dokuma Tezgâhlarında Çalışan Kişilerin Bazı Vücut Ölçüleri

	Ölçülen Değerler (cm)		İdeal Değerler (cm)	
	Bayan(7)	Erkek(13)	Bayan(%50)	Erkek(%50)
A.Boy	155	168	156,5	169
B. Dirsek Yüksekliği	86	102	84,3	105,4
C. Kalça Yüksekliği	69	75	-	79,4
D. Göğüs Derinliği	24	22,5	-	22,9
E. Kol Boyu	66	74	64,9	-
F. Dirsekten Parmak Ucu	44	48	48,7	-

2. El Dokuma Tezgahının Ölçüleri

Şekil 8. El Dokuma Tezgahında Ölçüm Alınan Noktalar

Çalışmada Buldan yöredeki el dokuma tezgahlarında ayakta çalışıldığı tespit edilmiştir. Yine yapılan gözlemlerde ayakta çalışma nedeniyle kişilerin yorulmalarını azaltmak için bütün tezgahların sırt kısmında çalışanın kalçasını yaslayabilecekleri bir dayanak olduğu görülmüştür (Şekil 8). Bu dayanak nedeniyle çalışma alanı sınırları belirlenmiş durumdadır. Bu özellikler dikkate alınarak el dokuma tezgahları üzerinden 4 ölçü alınmıştır (Tablo 2, Şekil 8).

Tablo 2. Tezgah Ölçüleri

Ölçüm Noktasının Adı	Ölçülen Değerler (cm)	İdeal Değer (cm)	
		Bayan	Erkek
1)Arka dayanağın üst noktası	72	69	75
2) Çalışma alanının girişi	35	24	22,5
3) Tefenin hareket aralığı	50-70	44-66	48-74
4) Tefenin üst noktasının yüksekliği	107	86	102

Tablodaki ortalama değerleri karşılaştırdığımızda,

- 1) Dokuma tezgahının sırt kısmında yer alan dayanağın hem bayan hem de erkek kullanıcının kalça yüksekliği ölçüsüne göre uygundur.
- 2) Çalışma alanına giriş hem bayan hem de erkek kullanıcının göğüs derinliği ölçüsüne göre uygundur.

- 3) Tefenin hareket aralığı, kullanıcının kol boyu ve dirsekten parmak ucu ölçülerine göre erkek kullanıcılara daha uygundur. Kadınların kol uzunlukları daha kısa kalmaktadır.
- 4) Tefenin çalışan tarafından tutulan üst noktası, kullanıcının dirsek yüksekliği ölçüsünün göre erkek kullanıcılara daha uygundur.

3. Çalışma Koşulu ile İlgili Ölçümleri

Çalışanlar, kendilerini rahat hissettikleri iş koşullarında verimli çalışabilmektedirler (Erkan,1997) Ergonomik anlamda çalışma ortamında dikkat edilmesi gereken en temel koşullar; gürültü, aydınlatma, sıcaklık ve nemdir. Bu çalışmada ölçümü yapılan bu dört koşulun ölçüm ortalamaları ile olması gereken ideal değerleri (Güner&İlleez, 2007) Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışma Koşulları Ölçümleri

Ölçülen Koşul	Ölçüm Sonucu	İdeal Değer
Gürültü (dB) (ort)	73,8	max 80
Aydınlatma (lux) (ort)	612	750
Sıcaklık (°C) (ort)	20,4	20
Nem (%) (ort)	42	40-70

4.2. Ergonomik Risk Faktörleri Açısından Elde Edilen Bulgular

1. Ters Duruş

Buldan yöresindeki el dokuma tezgahından sürekli ayakta çalışılması gerekmektedir. Ayrıca bazı durumlarda, dokuma yüksekliği fazla olmaktadır. Bu da omuz ve kolun üst kısımlarındaki bükülmeden dolayı doğal duruş pozisyonundan farklılaşmaya neden olmaktadır. Geleneksel olan dokuma tezgâhlarında, çalışmaya göre uygunluk, çalışma yüksekliğine göre uygunluk zor olmaktadır ve bu da uzuvların ters, uygun olmayan duruşlarına neden olmaktadır. Bazen, dokumacı dokuma yüksekliğini çok alçak olarak ayarlar. Bu da daha iyi omuz ve kol duruşuna neden olur fakat boyun ve sırtı eğmeye neden olmaktadır.

2. Tekrar Eden Hareketler

Mekikli tezgahta çalışanların yaptığı tekrarlı üç temel hareket vardır. Bunlar:

- a. Atkı atımını sağlamak için mekiğin bir taraftan diğer tarafa geçişini sağlayan mekiği harekete geçirmek için her seferinde sağ el ile kumanda ipini çekmesi gerekmektedir.
- b. Atkı atımından sonra sıkıştırma işlemi sağlamak için tefenin ileri geri hareket ettirilmesi gerekmektedir.

c. Desene göre çözgü ipliklerinin yerlerini değiştiren şablonların hareketi sağlayan pedallara her atkı atımından önce basılması.

3. Kuvvet Sarf Etme

Mekikli dokuma tezgahlarında her atkı atımının ardından onu sıkıştırmak için tefeye vurulması gerekmektedir. Tezgahın çeşidine ve ağacına göre değişmekle beraber tefeler ortalama 15 kg civarındadır. Yukarıdan destekli olmasına rağmen hareket süreklilik kazandığından dolayı dokumacının kolunda bir zorlanma oluşmaktadır.

4. Uygun Olmayan Çevre Koşulları

Buldan el dokumalarının yapıldığı alanlar genellikle ev ortamındaki küçük dokuma atölyeleridir. Bu ortamlarda yetersiz aydınlatma nedeniyle oluşan göz yorgunluğunun yanı sıra dokumacının işini daha iyi görebilmek için tezgaha yakın çalışması baş, boyun ve sırt eklemlerinin eğilmesine neden olmaktadır. Bu da yanlış duruş bozukluğuna sebep olmaktadır.

Ayrıca yetersiz ısıtma ve soğutma ve havalandırma sistemleri, uygun olmayan termal koşullara neden olmaktadır.

5. Yetersiz Mola

Çalışanlar genellikle birer saatlik kısa molalarla çalışmaktadırlar.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

El dokumacılığı Buldan yöresine özgü olmasına rağmen yeni nesilden öğrenme talebi olmamasından dolayı meslek olarak icra edenlerin büyük bir çoğunluğu 40 ile 50 yıldır bu işle uğraşmaktadır. Bazı dokuma tezgahları kişilerin kendi ölçülerine göre dizayn edilmiş olsa da yaşlanma nedeniyle yaşanan boyutsal değişimlere adapte edilememektedir. Diğer kullanıcılar da genellikle aile bireylerinden birisi için yapılan tezgahı kullanmak zorunda kalmaktadır.

Çalışanlarla yapılan görüşmeler ışığında şu sorunlar tespit edilmiştir:

- Tezgâhın vücut ölçülerine uygun olmaması ve özellikle ayakta çalışılması nedeniyle bazı çalışanlarda eğilerek iş yapılmasından kaynaklanan boyunda fitik veya kireçlenme gibi şikâyetlere rastlanmıştır.

- Ayakta çalışılmasından ve sürekli pedallara basılmasından dolayı ayak ve ayak bileği ağrısı ile karşılaşmıştır.
- Tefenin ağır olması nedeniyle kollarında bazı zorlanmalar görülmektedir.

El dokumasının, seri şeklinde üretilmemesi ve çalışılan yerin genelde çalışanların evlerinin içerisinde yer almasını nedeniyle, çalışanlar kendi mola zamanlarını kendileri belirleyerek işin getirdiği zorluk ve yorulmalardan en az seviyede etkilenmektedirler. Buna karşın ev ortamlarındaki aydınlatma şiddetinin çalışma için yeterli olmaması bir diğer olumsuz yön olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan bu çalışmada önemli kültürel değerlerimizden olan el dokumacılığının devam ettirilebilmesi için üretimlerinin yapıldığı bu tezgahlarda yeni kullanıcıların ölçülerine göre aşağıdaki bazı düzenlemelerin yapılmasını uygun bulmaktayız.

1. Kalça dayanağı ayarlanabilir olmalıdır.
2. Tefenin hareket aralığı ayarlanabilir olmalıdır (Teknik açıdan yapılabilirliği incelenmelidir).
3. Tefe yüksekliği ayarlanabilir olmalıdır (Teknik açıdan yapılabilirliği incelenmelidir).

KAYNAKLAR

- Altuntaş, Y. (1992), “Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri”, 18-20 Kasım, 1.
- Choobineh A, Hosseini M, Lahmi M, Khani Jazani R, Shahnava H. (2007), “Musculoskeletal Problems in Iranian Hand-woven Carpet Industry: Guidelines for Workstation Design.” Applied Ergonomics, Volume 38, Issue 5, 617-624
- Aytaç Ç. (1997), “El Dokumacılığı”, Orta Dereceli Kız Teknik Öğretim Okulları Temel Ders Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1-2, 146
- Choobineh, A., Honneini, M., Lahmi, M., Sharifan, S., Hosseini, A. H., (2004), “Weaving Posture Analyzing System (WEPAS): Introduction and Validation”, International Journal of Industrial Ergonomics, Vol. 34, 139-147
- Choobineg, A., Shahnava, H., Lahmi, M., (2004), “Major Health Risk Factors In Iranian Hand-Woven Carpet Industry”, International Journal of Occupational Safety and Ergonomics (JOSE), Vol. 10, No.1, 65-78
- Erkan N., (1997), “Ergonomi”, MPM Yayınları No:373, Ankara, s.115
- Güner M., İllez A., Konfeksiyon İşletmelerindeki Çalışma Koşullarının Tespiti ve Değerlendirilmesi, Proje No: 05 MÜH 010, Kasım 2007
- Kahvecioğlu, H.,(2006) “Buldan Dokumalarının Bazı Mekaniksel Özellikleri Üzerine Bir Araştırma” Buldan Sempozyumu, 623-634

Özer B.K., Gültekin T., Yılmaz E., Güleç E., Akın G., “Ankara Emniyet Müdürlüğü Personelinin Antropometrik Karakterleri; Ergonomik Yaklaşımlar”
<http://www.humanity.ankara.edu.tr/timurmakale/B13.pdf>

BURUŞMAZLIK İŞLEMLERİNDEKİ ÇALIŞMA ŞARTLARININ KUMAŞ ÜZERİNDEKİ FORMALDEHİT MİKTARINA ETKİSİ

EFFECT OF THE CREASE RESISTANCE PROCESS CONDITIONS ON THE FORMALDEHYDE CONTENT OF THE FABRICS

Eylen Sema NAMLIGÖZ¹

Süleyman ÇOBAN²

M. İbrahim BAHTİYARİ³

ABSTRACT

In this study, it has been aimed to optimize the effect of crease resistant process conditions such as chemical concentration, chemical type, curing temperature and time in terms of formaldehyde residue on fabrics. All the experiments were carried out with desized, scoured and bleached 100 % linen, 50/50 linen/cotton blend and 100 % cotton plain woven fabrics with the various formaldehyde-released characteristics of DMDHEU by the pad-dry-cure process. For crease resistant treatment, the various crease resistant agents (60, 80 and 100 g/l), MgCl₂ (15, 20 and 25 g/l, catalyst) and micro silicone emulsion (15, 20 and 25 g/l), at pH 4 were used with pick up value 80 % and the fabrics were dried at 100°C. Then all samples were cured at different temperatures (150-160-170-180°C) for different times in the stenter. After this process, the formaldehyde residues on fabrics were measured according to Japan Law 112 Standard. Finally, it was found that the chemical concentration had the most important effect in terms of formaldehyde content, however the processing conditions should also be arranged cautiously to minimize the formaldehyde residues on the fabrics.

Key words: Formaldehyde, linen, cotton, crease-resistant finish, DMDHEU

ÖZET

Bu çalışmada kimyasal madde konsantrasyonu ve tipi, kondenzasyon sıcaklığı ve süresi gibi buruşmazlık işlem şartlarının kumaşa açığa çıkan formaldehit miktarına etkisi incelenmiştir. Tüm denemeler, haşılı sökülmiş, hidrofilleştirilmiş ve ağartılmış % 100 keten, 50/50 keten/pamuk karışımı ve % 100 pamuklu bezayağı dokuma kumaşlara farklı oranlarda formaldehit açığa çıkaran DMDHEU maddeleriyle emdirme-kurutma-kondenzasyon işlemine göre yapılmıştır. Buruşmazlık işlemleri; farklı buruşmazlık maddeleri (60, 80 ve 100 g/l), MgCl₂ (15, 20 ve 25 g/l, katalizator) ve mikro silikon emülsiyonu (15, 20 ve 25 g/l) kullanılarak pH 4'te ve alınan flotte miktarı % 80 olacak şekilde yapılmıştır. Ardından 100°C'de kurutulmuştur. Sonra tüm numuneler farklı

¹ Arş. Gör., Ege Üniversitesi, sema.namligoz@ege.edu.tr Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, Bornova/İzmir/TÜRKİYE

² Doç. Dr., Ege Üniversitesi, suleyman.coban@ege.edu.tr Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, Bornova/İzmir/TÜRKİYE

³ Arş. Gör., Ege Üniversitesi, m.ibrahim.bahtiyari@ege.edu.tr Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, Bornova/İzmir/TÜRKİYE

sıcaklıklarda (150–160–170–180°C) ve sürelerde bir ramöz içerisinde kondense edilmişlerdir.

Bu işlem sonrasında, kumaş üzerinde açığa çıkan formaldehit miktarı Japon Law 112 standardına göre ölçülmüştür. Sonuç olarak, kimyasal konsantrasyonunun formaldehit miktarı açısından çok önemli olduğu görülmüştür. Fakat işlem koşullarının da kumaşta kalan formaldehit artıklarının minimize edilmesi açısından dikkatle seçilmesi gerektiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Formaldehit, keten, pamuk, buruşmazlık işlemi, DMDHEU

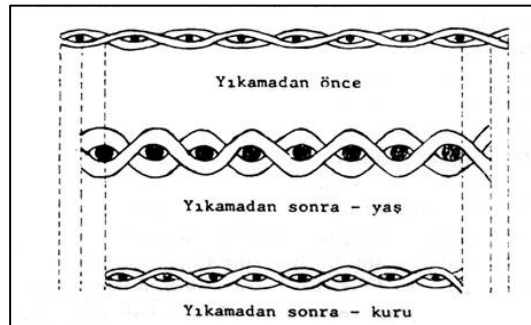
1. GİRİŞ

Bitkisel liflerden bir sap lifi olan keten lifi, keten bitkisinden elde edilmektedir. Keten lifi çok eski tarihlerden beri yetiştirilmektedir. Keten, hem tekstil hem de birçok endüstri dalında önemli bir hammadde kaynağı olmasından dolayı önemi büyüktür (Harmancıoğlu ve Yazıcıoğlu, 1979).

Pamuk, keten ve viskon gibi selülozik liflerin temel karakteristikleri şişme, çekme ve buruşmadır. Sentetik liflerden yapılan tekstil malzemeleri ise selülozik malzemelerden farklı olarak buruşmaya ve çekmeye karşı dirençlidir. Selüloz, rejenere selüloz ve sentetik/selüloz karışımından oluşan kumaşlar yıkama, kurutma ve kullanım sırasında çok fazla buruşma eğilimi göstermektedir. Buruşmazlık işlemi, bir kimyasal proses olup sözü edilen bu kumaşların buruşmaya karşı dayanımını geliştirmektedir (Andrews, 1992; Kittinaovarut, 1998).

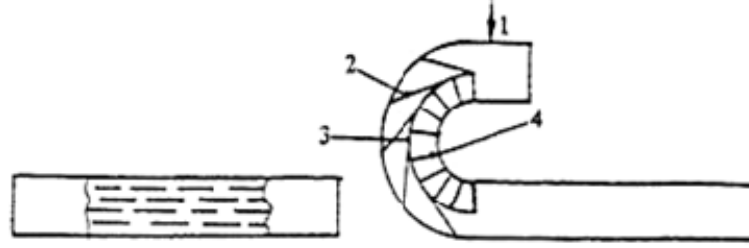
2. BURUŞMAZLIK BİTİM İŞLEMİ

Selüloz esaslı kumaşların çekmesinin ve buruşmasının esas nedenlerinden söz etmek gerekirse bu konu selülozun kimyasal yapısıyla ilgilidir. Selüloz makromolekülleri birbirine bağlı mikrofibrillerden oluşmaktadır. Su ve kimyasal maddeler amorf bölgeye nüfuz ederek oradaki makromoleküllerle reaksiyona girmektedir. Lif eksenine paralel bulunan fibrillerin arasındaki boşluklara giren su molekülleri liflerin ve ipliğin kesitinin şişmesine yol açmaktadır. Daha sonra yapılan kurutma işlemiyle birlikte kumaş çekme ve büzülme davranışı göstermektedir (Şekil 1).

Şekil 1. İpliklerin kesitinin suyun nüfuzu sonucu şişmesi ve çekmesi

Buruşmanın nedeni ise şöyle açıklanmaktadır: Lifi oluşturan lif elementleri yani kristalitler, mikrofibriller ve makrofibriller lif içerisinde bir denge halindedir. Herhangi bir kuvvet etki ettirildiğinde lif elementleri birbirine göre kayarak veya sıkışarak yeni bir denge meydana getirirler. Dengeyi bozan kuvvet ortadan kalktığına ise, yeni yan bağlar oluştuğu için denge eski haline dönemediğinden malzeme buruşmaktadır.

Şekil 2. Buruştırma kuvveti etkisinde lif elementlerinin konumları
(1- Buruştırma kuvveti, 2-Dış kısımda gerilmiş olan lif elementleri, 3-Nötr eksen, 4-İç kısımda sıkışmış olan lif elementleri)

Buruşmazlık işlemi pratikte üç farklı tipte yapılmaktadır ;

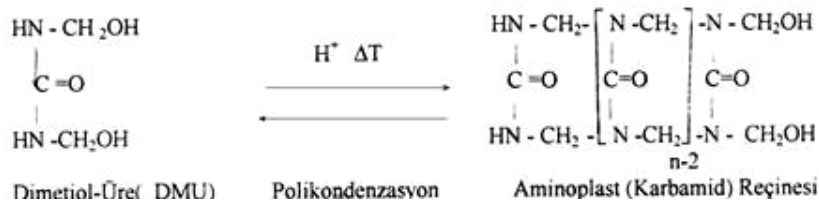
- ◆ Kuru buruşmazlık işlemi
- ◆ Nemli buruşmazlık işlemi
- ◆ Yaş buruşmazlık işlemi (Tarakçıoğlu, 1979; Çoban, 1999).

2.1 Buruşmazlık Maddelerinin Etki Prensipleri ve Özellikleri

Buruşmazlık maddeleri reçine oluşturan, reaktan tip ve reçine oluşturmayan olarak üçe ayrılır.

2.1.1 Reçine Oluşturan Buruşmazlık Maddeleri

Yapılan araştırmaların sonunda formaldehit, üre-formaldehit, melamin-formaldehit gibi sentetik reçinelerin selülozik malzemenin hem çekmesini hem de buruşmasını azaltan etkiye sahip oldukları çok eskiden beri bilinmektedir (Çiftçi vd., 1990). Bu maddeler kendi aralarında birbirleriyle reaksiyona girerek polimer (reçine) oluşturmaktadır (Şekil 3). Bu aminoplast reçinesi, üre-formaldehit ve melamin-formaldehit olmak üzere iki temel tip formaldehit kondenzatlarından oluşmaktadır (Kittinaovarut, 1998). Sözü edilen bu reçineler, selülozdaki amorf bölgeleri doldurarak su moleküllerinin buralara girmesini engeller. Böylece herhangi bir kuvvet uygulandığında lif elementlerinin kayması, birbirine yanaşıp yan bağlar oluşturması, dolayısıyla kumaşın buruşması engellenmiş olmaktadır. Bugün bu ürünlerin kullanımı yüksek miktarda formaldehit açığa çıkarmaları sebebiyle oldukça azalmıştır (Çoban, 1999).

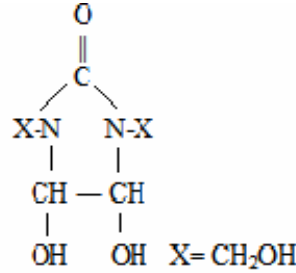
Şekil 3. DMU ile reçine oluşması

2.1.2 Reaktan Tip Buruşmazlık Maddeleri

Bu maddeler, selüloz makromolekülleriyle reaksiyona girerek lif elementleri arasında köprü bağları oluşturup lif elementlerinin hareketliliğini kısıtlamış olmaktadır. Selülozun yapısındaki serbest hidroksil (OH) grubu ile yapılan kovalent bağ sağlam olduğundan yıkamaya karşı da dayanıklıdır. Bu maddeler, dimetiloletilenüre(DMEU), dimetilolpropilenüre (DMPU) ve dimetiloldihidroksietilenüredir (DMDHEU) (Çoban, 1999).

Özellikle modifiye edilmiş dimetiloldihidroksietilenürenin (DMDHEU) yüksek buruşmazlık açısı, düşük çekmeçlik değeri, suyla hidrolize karşı yüksek dayanım göstermesi gibi yönleriyle aminoplast bileşiklerine göre daha avantajlı olup az formaldehit açığa çıkarmaktadır (Mock, 1997).

En çok tercih edilen ürünler, N, N1,3-dimetilol 4,5 dihidroksi etilenüre (DMDHEU)'dir. Pad-dry yöntemi tercih edilirse DMDHEU'nun yanında katalizatör olarak MgCl ve NH₄Cl kullanılmaktadır (Holme,1993; Haug, 1992).

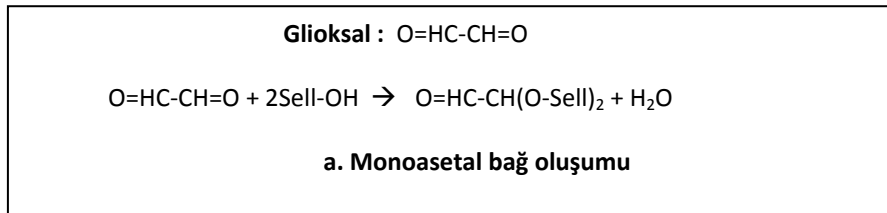

Şekil 4. DMDHEU

Modifiye edilmiş dimetiloldihidroksietilenüre (DMDHEU), selüloz makromolekülleriyle reaksiyona girerek lif elementleri arasında köprü bağları oluşturup lif elementlerinin hareketliliğini kısıtlamaktadırlar (Çoban, 1999).

2.1.3 Reçine Meydana Getirmeyen Ürünler

Bu ürünler, selüloz makromoleküllerinin hidroksil (OH) gruplarıyla tepkimeye girerek köprü bağları oluşturan polifonksiyonel bileşiklerdir. Bunlar, glioksal ve polikarboksilik asitlerdir. Bunların kullanımında son yıllarda çok büyük artışlar olmuştur. Bunun nedeni ise formaldehit içermemeleri ve kumaşın mukavemet kaybının daha az olmasıdır (Turner, 1994). Bunlar, yüksek reaksiyona girme yeteneğine sahiptirler ve suda kolay çözülürler.

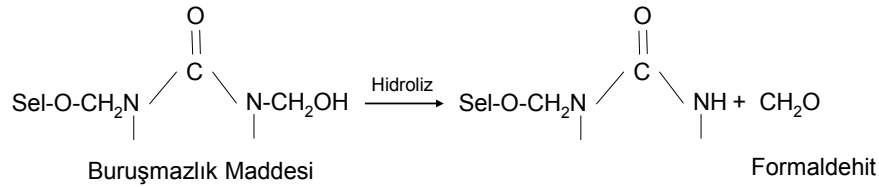
Şekil 5. Glioksalın selüloz ile monoasetal ve diasetal bağ oluşturması

Glioksal ile işlemi sonrasında kumaşın sararması ve mukavemet kaybının artması söz konusudur. Bu negatif olguları azaltmak için katkı maddeleri kullanılmaktadır. Katkı maddeleri olarak kullanılan glikoller ve hidrokarboksilik asitlerin yapılan çalışmalar sonucu çok etkili oldukları ortaya çıkmıştır (Schramm and Rinderer, 2002).

Formaldehit içermeyen bir diğer buruşmazlık ürünü olarak polikarboksilik asitler kullanılmaktadır. En çok tercih edilenler bütantetrakarboksilik asit ve sitrik asittir. Buruşmazlık ürünlerin selüloz makromoleküllerindeki –OH gruplarıyla çapraz bağ oluşturması, asit ile katalizlenmiş klasik esterleşme reaksiyonudur (Cireli,1992).

2.2 Buruşmazlık İşleminin Sakıncaları

Buruşmazlık işlemi kumaşa pek çok olumlu özellik (az buruşmazlık, boyut stabilitesi, kolay ütülenebilirlik, çabuk kuruma, boncuklanmanın azalması vb.) kazandırmaktadır. Fakat bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Bunlar; boyalı, baskılı kumaşların ışık haslıklarını olumsuz yönde etkilemeleri, balık kokusu çıkarmaları, klor retensiyonu ve formaldehit açığa çıkarması gibi sorunlardır. Bunların en önemlisi, formaldehit açığa çıkmasıdır (Şekil 6). Uzun süren araştırmalar sonucunda bu sorunu çözenin en etkili yolunun az miktarda formaldehit açığa çıkaran ürünlerle çalışmaktır (Çoban 1999).

Şekil 6. Formaldehitin açığa çıkması

Bunlara ek olarak buruşmazlık işlemi gören kumaşın kopma, yırtılma ve sürtünme mukavemetinde düşüslere görülmektedir. Ancak tüm bu sakıncalara rağmen buruşmazlık işlemi oldukça yaygın olarak uygulanmaktadır. Birçok ülkede Öko Tex standart 100'ün kabul ettiği formaldehit değerinden fazlasını içeren tekstillerin satılması imkansız hale gelmiştir (www.chemb.com/dyechem/dyechemjul2001_newdev01.asp, 2001). Tablo 1'de Öko-Tex Standart 100'e göre kabul edilen formaldehit sınır değerleri verilmiştir (Aniş ve Emel, 1998).

Tablo 1. Öko-Tex Standart 100'e göre formaldehit sınır değerleri (Aniş ve Emel, 1998)

Tekstil Ürünü	Maksimum Formaldehit Miktarı (ppm) (Law 112'ye göre)
Bebek giysileri dışında kalan giysiler için üretilmiş tekstil satırları	75/300
Bebek giysileri dışında kalan giysilerde kullanılan aksesuarlar	75/300
Bebek giysileri haricindeki giysiler	75/300
Evde kullanılan tekstil ürünleri (masa örtüsü, havlu)	75/300
Bebek giysileri için üretilmiş tekstil satırları	20
Bebek giysileri için aksesuarlar	20
Bebek giysileri	20
Tekstil yer kaplamaları	300
Tekstil duvar kaplamaları	300
Dekorasyon malzemeleri ve perdeler	300
Mobilyalık kumaşlar	300
Battaniye ve yastıklar	300
Yatak örtüleri ve çarşafklar	75/20
İplikler	75/20
Yataklar	113
Deri ve deri giysiler	75/300

Bu çalışmada kimyasal madde konsantrasyonu ve tipi, kondenzasyon sıcaklığı ve süresi gibi buruşmazlık işlem şartlarının kumaşta açığa çıkan formaldehit miktarına etkisi incelenmiştir.

3. MATERYAL METOT

Denemelerde haşlı sökölümüş ve kasar işlemleri yapılmış üç tip kumaş kullanılmıştır. Bu kumaşlar % 100 pamuklu, % 100 keten ve 50/50 pamuk/keten karışımıdır. Farklı konsantrasyonlardaki çeşitli buruşmazlık maddeleriyle çalışılmıştır. Tablo 2'de belirtilen bu buruşmazlık maddelerinin hazırlanan çözeltileriyle alınan flotte oranı % 80 olacak şekilde deney kumaşları Ernstbenz marka laboratuvar tipi fularda emdirilmiştir. Ardından 100°C'de Ataç GK 40 marka laboratuvar tipi ramözde kurutma yapılmıştır. Kurutmadan sonra farklı kondenzasyon sıcaklıkları ve sürelerinde Ataç GK 40 marka laboratuvar tipi ramözde kondenzasyon işlemi yapılmıştır.

Tablo 2. Denemelerde kullanılan buruşmazlık işlem maddeleri ve notasyonları

Tip	Notasyon
Yüksek miktarda formaldehit açığa çıkaran DMDHEU	a
Az miktarda formaldehit açığa çıkaran modifiye edilmiş DMDHEU	b
Çok az miktarda formaldehit açığa çıkaran modifiye edilmiş DMDHEU	c

Buruşmazlık maddesi, katalizatör (MgCl) ve yumuşatıcı (Siligen SIO) ile çeşitli konsantrasyonlarda hazırlanan çözeltilerle işlem yapılmıştır. Buruşmazlık apre maddesinin konsantrasyonuna göre katalizatör ve yumuşatıcının konsantrasyonu değişmektedir. Bundan başka çeşitli kondenzasyon sıcaklıklarındaki kondenzasyon süreleri de kendi arasında farklılık göstermektedir.

Tablo 3. Deney planı ve reçeteler

Reçete 1	Reçete 2			Reçete 3
60 g/l Buruşmazlık maddesi	80 g/l Buruşmazlık maddesi			100 g/l Buruşmazlık maddesi
15 g/l Katalizatör	20 g/l Katalizatör			25 g/l Katalizatör
15 g/l Silikon yumuşatıcı	20 g/l Silikon yumuşatıcı			25 g/l Silikon yumuşatıcı
Kondenzasyon Sıcaklıkları	150°C	160°C	170°C	180°C
Kondenzasyon Süreleri	4 da	3 da	1,5 da	1 da

İşlemler sonrasında, kumaşta kalan formaldehit miktarı Japon Law 112 standardına göre ölçülmüştür. Bu amaçla her kumaştan 2'şer adet 1 gram ağırlığında deney örnekleri alınarak formaldehit tespiti yapılmıştır. Öncelikle deney örnekleri 100 ml saf su dolu erlene küçük parçalar halinde kesilerek konur. Bu erlenler sıcaklığı 40°C olan su banyosunda 1 saat kadar bekletilir. Su banyosundan çıkarılan erlenler filtre kâğıdı ile süzülerek her numune için 5 ml kadarı deney tüpüne ilave edilir. Ayrıca deney tüplerine 5 ml reaksiyon çözeltisi de eklenir. Başka bir tane deney tüpüne de 5 ml saf su ve 5 ml reaksiyon çözeltisi eklenerek kör numune hazırlanır. Bu deney tüpleri daha sonra ağızları kapatılarak su banyosunda 40°C'de 30 dakika bekletilir. Banyodan alınan tüplerin absorpsiyon değerleri spektrofotometrede ölçülür. Son olarak absorpsiyon değerlerine göre her deney numunesinin formaldehit miktarı (ppm olarak) hesaplanır.

Ölçümlerden sonra elde edilen sonuçlar istatistik programı SPSS ile değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

3 farklı kimyasal madde, 3 farklı madde konsantrasyonu, 4 farklı kondenzasyon sıcaklığı ve 3 tip kumaş kullanılarak gerçekleştirilen buruşmazlık bitim işlemlerinden sonra kumaşta kalan formaldehit miktarı, ANOVA ve DUNCAN Post Hoc istatistiksel yöntemleri ile değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen ANOVA yöntemine göre kumaşta kalan formaldehit miktarına; kimyasal madde, madde konsantrasyonu, kondenzasyon sıcaklığı ve kumaş tipinin etkilediği görülmektedir. Ancak Tablo 4'den de görüldüğü üzere, madde konsantrasyonu ve kimyasal tipinin yarattığı farklılık kumaş tipine göre daha önemli çıkmıştır.

Tablo 4. ANOVA testi

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	75931,361(a)	9	8436,818	114,842	,000
Intercept	607950,083	1	607950,083	8275,387	,000
Madde konsantrasyonu	47397,389	2	23698,694	322,585	,000
Kondenzasyon sıcaklığı	3149,806	3	1049,935	14,292	,000
Kimyasal tipi	24714,667	2	12357,333	168,207	,000
Kumaş tipi	669,500	2	334,750	4,557	,013
Error	7199,556	98	73,465		
Total	691081,000	108			
Corrected Total	83130,917	107			

a $R^2 = 0,913$ (Adjusted $R^2 = 0,905$)

Kumaşlara uygulanan buruşmazlık işleminde işlem parametrelerinin kumaşta kalan formaldehit miktarına etkisinin istatistiksel olarak önemli olduğu gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda net bir şekilde ortaya konmuştur (Tablo 4). Duncan Post Hoc testi (%95 güven aralığında) ile her parametrenin seviyeleri arasındaki etki incelenmiştir.

➤ **Madde konsantrasyonunun formaldehit miktarına etkisi:**

Tablo 5 incelendiğinde; buruşmazlık işleminde kumaşlara uygulanan reçetedeki madde konsantrasyonu artışı ile kumaşta kalan formaldehit miktarının arttığı görülmektedir. Bu nedenle formaldehit miktarını azaltmak için istenen buruşmazlık etkisini sağlayan minimum madde konsantrasyonu ile çalışılmalıdır. Bu sayede fazla miktarda kimyasal madde kullanımından kaynaklanan maliyet kayıplarının önlenmesinin yanı sıra firmaların atık yüküne de olumlu katkılar sağlanmış olacaktır.

Tablo 5. DUNCAN Post Hoc, Formaldehit miktarına madde konsantrasyonunun etkisi

Madde konsantrasyonu	N	Subset		
		1	2	3
60 g/l	36	52,1667		
80 g/l	36		70,1389	
100 g/l	36			102,7778
Sig.		1,000	1,000	1,000

➤ **Kondenzasyon sıcaklığının formaldehit miktarına etkisi:**

Buruşmazlık işleminden sonra kurutulan kumaşlar daha sonra 150°C-4 da, 160°C-3 da, 170°C-1,5 da ve 180°C-1 da gibi farklı kondenzasyon şartlarında yüksek sıcaklıkta kondense edilmişlerdir. Uygulanan bu kondenzasyon şartlarının da kumaşta kalan formaldehit miktarına etkisi olduğu yapılan ANOVA testiyle görülmüştür. Tablo 6'da ise, hangi kondenzasyon koşulunun düşük miktarda formaldehit açığa çıkmasına sebep olduğu görülmektedir. Buna göre buruşmazlık işleminden sonra kurutulan kumaşların kısa sürede ve 170-180°C gibi yüksek sıcaklıklarda kondense edilmeleriyle daha kabul edilebilir miktarlarda formaldehitin kumaş üzerinde kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. DUNCAN Post Hoc, Formaldehit miktarına kondenzasyon sıcaklığının etkisi

Kondenzasyon sıcaklığı	N	Subset		
		1	2	3
180°C	27	68,3704		
170°C	27	72,1111		
160°C	27		76,8148	
150°C	27			82,8148
Sig.		0,112	1,000	1,000

➤ **Kimyasal tipinin sıcaklığının formaldehit miktarına etkisi:**

Buruşmazlık işleminde kullanılan kimyasal maddenin işlem sonrası kumaşta formaldehit oluşumuna önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Formaldehitin kanserojen etkisi olduğunun kanıtlanması nedeniyle birçok kimyasal üreticisi ve araştırma enstitüleri, alternatif olarak

formaldehit içermeyen veya minimum miktarda formaldehit içeren güvenli, tehlikesiz çapraz bağlayıcı maddeler üzerine araştırmalar yapmışlardır

Tablo 7. DUNCAN Post Hoc, Formaldehit miktarına kimyasal tipinin etkisi

Kimyasal tipi	N	Subset		
		1	2	3
c	36	60,5833		
b	36		68,5833	
a	36			95,9167
Sig.		1,000	1,000	1,000

Açığa çıkan formaldehiti kontrol etmede etkili faktörlerin en başında kullanılan N-metilol maddesinin tipi ve modifikasyonu gelmektedir. Yapılan bu çalışma sonrasında da kullanılan kimyasal tipinin açığa çıkan formaldehit miktarına etkisi olduğu ve en az formaldehitin modifiye tip DMDHEU olan kimyasal C ile elde edildiği görülmüştür (Tablo 7). Kimyasal C'nin aksine klasik tip DMDHEU bileşiği olan kimyasal A beklendiği üzere diğerlerine göre formaldehit açığa çıkarma oranı en yüksek çıkmıştır.

➤ **Kumaş tipinin sıcaklığının formaldehit miktarına etkisi:**

Tablo 8 incelendiğinde; genel olarak 3 tip kumaş arasında kumaşta kalan formaldehit miktarı açısından bir farklılık olduğu görülmektedir. Ancak buruşmazlık işleminin gerçekleştirildiği kumaş tipinin işlem sonrasında açığa çıkan formaldehit miktarına etkisinin diğer parametreler göz önüne alındığında en düşük çıktığı saptanmıştır.

Tablo 8. DUNCAN Post Hoc, Formaldehit miktarına kumaş tipinin etkisi

Kumaş	N	Subset	
		1	2
Keten	36	71,8611	
Pamuk	36	75,2778	75,2778
Keten/Pamuk	36		77,9444
Sig.		0,094	0,190

5. SONUÇLAR

Buruşmazlık bitim işlemleri sonrasında tüm numunelerin üzerinde kalan formaldehit miktarını değerlendirdiğimizde; açığa çıkan formaldehitin kullanılan buruşmazlık maddesi ve kondenzasyon sıcaklığı ile çok yakından ilişkili olduğunu söylenebilmektedir. Önemli olan diğer bir bulgu da; kondenzasyon sıcaklığı arttıkça tespit edilen formaldehit miktarında da bir azalma gözlenmesidir.

Dolayısıyla düşük formaldehit oluşturan bir buruşmazlık için;

- Az miktarda formaldehit açığa çıkaran modifiye tip DMDHEU olan kimyasal maddeler tercih edilmelidir.
- Buruşmazlık işleminden sonra kurutulan kumaşların yüksek sıcaklıklarda ancak kısa sürede kondense edilmelidir.

- İstenen buruşmazlık etkisini sağlayan minimum madde konsantrasyonu ile çalışmak tercih edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Harmancıoğlu M. ve Yazıcıoğlu G. (1979), “Bitkisel Lifler”, Ege Üniversitesi Tekstil Fakültesi Yayınları, No: 9, 185-207.
- Andrews B. (1992), “Safe, Comfortable, Durable Press Cottons : A Natural Progression for a Natural Fiber”, *Textile Chemist and Colorist*, **Vol. 24, (11)**, November, 17-23.
- Kittinaovarut S. (1998), “Polymerization- Crosslinking Fabric Finishing, with Pad-Dry-Cure, Using Nonformaldehyde BTCA/IA/AA Combinations to Impart Durable Press Properties In Cotton Fabric”, Doktora Tezi, Virginia Polytechnic Enstitüsü ve State Üniversitesi, 6-10.
- Tarakçıoğlu I. (1979), “Tekstil Terbiyesi ve Makinaları I. Teksiri”, E.Ü. Mühendislik Fakültesi Çoğaltma Yayınları, 315-335; 373-375.
- Çoban S. (1999), “Genel Tekstil Terbiyesi ve Bitim İşlemleri Ders Kitabı”, 167-179.
- Çiftçi A., Çiftçi F., Özçağatay U. ve Özçağatay H. (1990), “Buruşmaz Aprenin Boyalı ve Baskılı Selüloz ve Selüloz – Pes Karışımı Kumaşların Renk Tonu ve Haslıkları Üzerindeki Etkileri”, *Tekstil ve Makine*, Yıl:4, 127-143.
- Mock G N. (1997), “75 Years of Change in Dyeing and Finishing”, *Colourage Annual*, 54-56.
- Holme I. (1993), “New Developments in the Chemical Finishing of Textiles-Easy-Care and Durable Press Finishes”, *Journal Textile Institute*, No: 4, 502-504.
- Haug E. (1992), “Buruşmazlık Terbiyesinde ve Pigment Boyamada Son Gelişmeler”, 6. Uluslararası İzmir Tekstil Sempozyum Notları, 465-481.
- Turner J. (1994), “Durable Press Finishing of Cotton Fabrics”, *ITB Dyeing/Printing/Finishing*, 2, 50-58.
- Schramm C. ve Rinderer B. (2002), “Nonformaldehyde Durable Press Finishing Of Cotton Fabric:Quantitative Evaluation Of Cellulose-Bound Glyoxal”, *Textile Research Journal*, 72(4), 357-360.
- Cireli İ. (1992), “Buruşmazlık Bitim İşlemlerinde Formaldehit İçermeyen Ürünler”, *Tekstil ve Mühendis*, Mart-Haziran, 59-61.
- www.chemb.com/dyechem/dyechemjul2001_newdev01.asp, 2001
- Aniş P. ve Emel G. (1998), “Ekolojik ve Toksikolojik Etiketleme Sistemleri ve Bursa Bölgesi Tekstil Endüstrisinde Ekolojik Ürün ve Üretim Araştırması”, *Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayını*, 9-10.

BÜRO YÖNETİMİ VE SEKRETERLİK PROGRAMI ÖĞRENCİLERİ İÇİN ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM ÇALIŞMALARI -UYGULAMALI OFİS MODELİ –

THE PUPIL-CENTERED EDUCATION STUDIES –THE PACTICAL OFFICE MODEL- FOR STUDENTS IN THE OFFICE MANAGEMENT AND SECRETARY PROGRAM

Nuray KESKİN¹

ABSTRACT

The purpose of “The Office Management and Secretary” (OMS) program is to train haig-qualified office workers, managers and assistants who have modern protocol knowledge, can use all types of office technology, are able to write rapidly by using ten fingers without looking at, have good human relationships, can employ office management principles methods professionally, have become expert on computers, are equipped with enough information and capability to meet the necessities of rapid improvement and change of business world.

It will be very appropriate for OMS students to obtain an education that is more pracatice-oriented, pupil-centered and projecet-supported instead of having classical learning models in order to have a desired position in offices and to be employed in a world of technology which is growing rapidly and becoming different day by day. The recommended new education model for OMS students is “ The Pactical Office Model”.

“The Practical Office Model” it can be defined as a specially designed model for OMS students in an office order which provides student with opportunities of practical education as well as teorical knowledge by creating a laboratory that is equipped with telephone exchange, archive rooms, manafar assistants, manager and independent offices consisting of telephone and computers, and the essential office furniture like office table, chair and drawers.

In this study, it’s aimed to give some information about the working system of this model and the arrangements of laboratory by defining “The Practical Office Model” and make these kinds of practices more common.

Key words: The Practical Office Model, The Office Management and Secratary, Pupil-Centered Education, Student.

---

¹ Öğr.Gör.Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, nurayk@pau.edu.tr

ÖZET

Büro Yönetimi ve Sekreterlik (BYS) Programının amacı, hızlı değişen ve gelişen iş dünyasının gereksinimlerini karşılayabilecek bilgi ve becerilerle donatılmış, bilgisayar kullanımında uzman, büro yönetimi ilkelerini, yöntemlerini profesyonelce kullanabilen, iyi insan ilişkileri kurabilen, yazıları on parmakla bakmadan, süratle yazabilen, her türlü büro teknolojisini kullanabilen, modern protokol bilgilerine sahip, yüksek düzeyde büro elemanları, büro yöneticileri ve yönetici asistanları yetiştirmektir.

BYS öğrencilerinin; teknolojinin çok hızla değiştiği ve günden güne farklılaştığı bir dünyada iş bulabilmeleri ve işyerlerinde istenilen konuma gelebilmeleri için klasik öğrenme modelleri yerine daha uygulamaya yönelik, öğrenci merkezli ve proje destekli bir eğitimden geçmeleri uygun olacaktır. BYS öğrencileri için önerilen yeni eğitim modeli “Uygulamalı Ofis Modeli”dir.

Uygulamalı Ofis Modeli: Büro Yönetimi öğrencileri için özel olarak ofis düzeninde tasarlanmış, her ofisin içerisinde bulunması gereken ofis masası, büro sandalyesi, çekmeceler, telefon ve bilgisayardan oluşan bağımsız ofisler ile müdür, yönetici asistan ve arşiv odaları ile bir telefon santraline sahip olan bir laboratuvar yaratarak, öğrencilere teorinin yanında pratiğin ön plana çıktığı bir eğitim olanağı sağlayan bir model olarak tanımlanabilir.

Bu çalışmada, “Uygulamalı Ofis Modeli” tanıtılarak, laboratuvar düzenlemeleri ve modelin çalışma sistemi hakkında bilgiler verilerek bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Uygulamalı Ofis Modeli, Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Öğrenci Merkezli Eğitim, Öğrenci.

1. GİRİŞ

Eğitim; “insanların topluma uyumunu sağlamak için kapasitelerin (beceri ve yeteneklerinin) son noktaya kadar gelişmesine yardım etmek ve onların olumlu yönde davranış değişikliklerine uğramalarını gerçekleştirmektir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi, eğitim çok yönlü, geniş kapsamlı ve insanların tüm yaşamında yer alan dinamik bir süreçtir” diye tanımlanmaktadır (Tutar ve Altınöz: 2003:62).

Bugüne kadar geliştirilen alternatif eğitim sistemleri genelde var olan eğitimin aksayan yönlerini gidermeyi hedeflemiştir (Başpınar, Bayramlı ve Şen: 2007:12-13). Bu amaçla birçok eğitim modeli tasarlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu eğitim modellerinden bir kaç şöyledir: Öğrenci Merkezli Öğrenme Modeli, Proje Destekli Öğrenme Modeli, Beş Basamaklı Öğrenme Modeli, Tam Öğrenme Modeli, Uygulamalı Ofis Modeli gibi.

Her işin bir uzmanlık dalı olduğu kabul edilirse, büro yönetimi ve sekreterlik alanında çalışanlarında başarılı olmaları için mutlaka bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir. Eğitim almış kişiler, örgütlerin verimliliğinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Meslek yüksekokullarının BYS programlarında eğitim alan öğrenciler özellikle bilgisayar ve teknoloji kullanımı konusunda uygulamalı bir eğitimden geçmektedirler. Ancak derslerinin çoğunluğunu teorik ağırlıklı ders programları oluşturmaktadır. Uygulamaya yönelik öğrencilerden 60 iş günü staj yapmaları

istenmektedir. Staj sonrasında öğrencinin kişisel becerilerini geliştirmeye yönelik herhangi bir uygulama yapılamamaktadır.

Meslek yüksekokullarının BYS programına kayıt yaptıran ve programdan mezun olan öğrenciler için temel amaç, büro yönetimi alanında verilen teorik ve uygulamaya yönelik bilgi ve becerileri kazanarak iş dünyasında kendilerine iyi bir yer edinmek, alanlarında kariyer yapmaktır. Teknolojik gelişmelerin hızla yaşandığı günümüzde işyerleri, eleman alırken daha çok tecrübe ve deneyim üzerinde durmakta ve yetişmiş işgücünü tercih etmektedirler. İşyerlerinin tecrübeli işgücü ihtiyacı, BYS programına devam eden öğrencilerin eğitim ve öğretimleri sürecinde uygulama ağırlıklı olarak, iş disiplini içinde yetişmelerini ve iş yaşamına hazırlanmalarını gerektirmektedir. Bu nedenle meslek yüksekokullarının BYS programları için uygulama ağırlıklı bir eğitim verilmesi anlamlı olacaktır.

BYS programları için uygulama ağırlıklı bir eğitim modeline (Uygulamalı Ofis Modeli); KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi Büro Yönetimi Programında rastlanmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi web sayfasında bu uygulama; “Ülkemizde tek olan ve sadece Büro Yönetimi öğrencileri için özel olarak ofis düzeninde tasarlanmış, her ofisin içerisinde bulunması gereken ofis masası, büro sandalyesi, çekmeceler, telefon ve bilgisayar ile müdür, yönetici asistan ve arşiv odaları ile bir telefon santraline sahip olan laboratuvarımızda, öğrencilerimize teorinin yanında pratiğin ön plana çıktığı bir eğitim olanağı sunmaktayız” şeklinde tanımlanmaktadır (<http://www.emu.edu.tr>).

KKTC Doğru Akdeniz Üniversitesi tarafından kurulan uygulama laboratuvarları bir gezi sırasında görülmüş ve modelin işleyişi hakkında bilgi alınmıştır. Edinilen bilgiler sonucunda bu tür uygulamaların yaygınlaştırılmasının BYS programına devam eden öğrenciler için faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle çalışmada, “Uygulamalı Ofis Modeli”nin tanıtılması, laboratuvar düzenlemeleri ve modelin çalışma sistemi hakkında bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

2. UYGULAMALI OFİS MODELİNDE UYGULAMA LABORATUVARININ KURULMASI

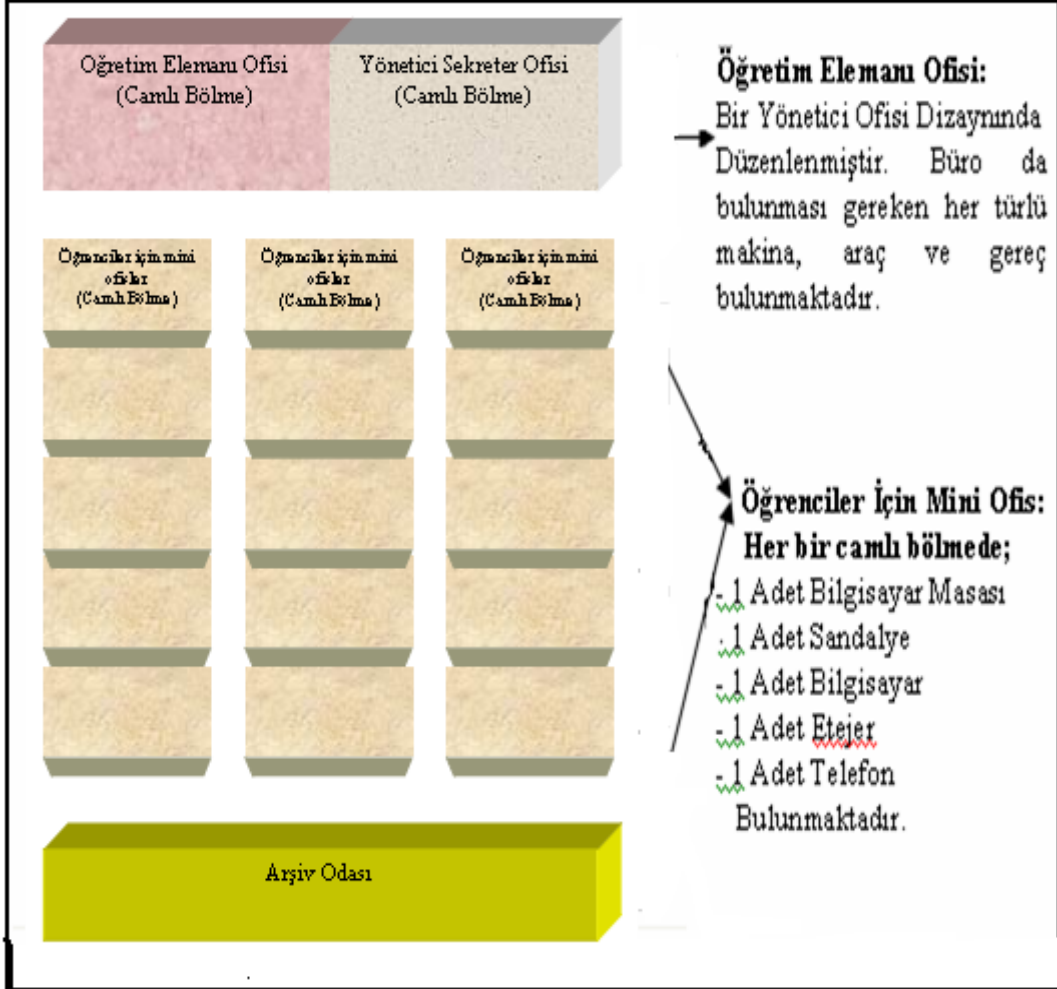
Uygulamalı Ofis Modelinin uygulanabilmesi için öncelikle bu amaca hizmet verebilecek bir laboratuvarın oluşturulması gerekmektedir. Aşağıda Şekil 1’de gösterildiği gibi laboratuvarında iki ana bölüm (öğretim elemanları ve öğrenciler için ofisler) bulunmaktadır. Bu bölümlerin fiziki yapıları şöyledir:

2.1. Öğretim Elemanı Ofisi

Öğretim elemanları için ayrılan ve bire bir gerçek bir ofiste bulunması gereken araç ve gereçlerle donatılmıştır. Ofis alanı camlı bir bölme ile belirlenmiştir. Camlı bölme sayesinde öğretim elemanı öğrenciler tarafından görülebildiği gibi, öğretim elemanı tarafından da öğrenciler görülebilmektedir. Öğretim elemanları için ayrılan ofiste; masa, sandalye, bilgisayar, telefon, faks, yazıcı, projektör, tepegöz, kırtasiye malzemeleri vb. araç ve gereçler bulunmaktadır. Öğretim Elemanı Ofisi kendi içerisinde iki bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde yönetici sekreter için bir ofis bulunmakta bu ofise bağlantılı olarak yöneticinin (öğretim elemanının) ofisi bulunmaktadır.

2.2. Öğrenciler İçin Oluşturulmuş Ofisler

BYS Programına kayıt yaptıran her bir öğrenci için bağımsız camlı bölmelerden oluşan mini bir ofis dizayn edilmiştir. Bu ofislerin her birinde bir adet bilgisayar masası, bir adet bilgisayar sandalyesi, bir adet bilgisayar, bir adet telefon ve bir adet etejer bulunmaktadır. Öğrenci ofislerinin arka kısmında ise öğrencilerin kullanabileceği arşiv düzenlenmiştir.

Şekil 1. Uygulamalı Ofis Modeli'nin yerleşimi

3. UYGULAMALI OFİS MODELİNİN İŞLEYİŞİ

Uygulamalı Ofis Modelinin genel amacı, meslek yüksekokullarının BYS programlarında kayıtlı öğrencilerinin, okullarından mezun olduklarında teorik bilgilerin yanında uygulama ağırlıklı bir eğitimden geçmelerini sağlamaktır. Gelişen ve değişen dünyamızda bürolardaki ihtiyaca yönelik hizmetler verebilecek, işverenin yokluğunda işleri yürütebilecek ve yöneticinin sağ kolu olabilecek kapasiteye sahip, yaratıcı, problemlere erken çözüm bulan, cesur, kararlı, düşünebilen, değişik konularda fikir yürütebilen, nitelikli ve piyasada ihtiyaç duyulan üst düzey büro yöneticisi yetiştirmek (<http://www.emu.edu.tr>) amacıyla, öğrencilerin iş deneyimleri laboratuvar ortamında geliştirilmekte ve artırılmaktadır.

Uygulamalı Ofis Modeli laboratuvarlarında, her öğrenci için bir mini ofis dizayn edilmiştir. Her ofis camlı bölmelerle düzenlenmiş ve bir ofiste bulunması gereken temel araç ve gereçler (bilgisayar masası, sandalyesi, bilgisayar, telefon, etejer) ofis içerisine yerleştirilmiştir. Ofisteki bütün öğrencilerin ortak kullanımına yönelik, öğrencilerin rahatlıkla kullanabileceği ortak bir/birden fazla yazıcı yerleştirilmiştir. Öğretim elemanları için, öğrenci ofislerinden birkaç basamak daha yüksekte yine camlı bölmelerden oluşan iki ofis düzenlenmiştir (masa, sandalye, bilgisayar, telefon, faks, yazıcı, tepegöz, projektör vb. araç ve gereçlerle donatılmıştır). Girişte yönetici sekreter ofisi ona bağlantılı olarak da yönetici (öğretim elemanı) ofisi yer almaktadır.

Öğrenciler için düzenlenen mini ofislerde amaç, öğrencinin derse değil işe geldiğini hissetmesi ve kendini iş koşullarına uygun olarak hazırlamasıdır. Bağımsız mini ofisler, her bir öğrenci için özel bir alan tanımlamaktadır. Bu özel alan o öğrencinin sorumluluğu altındadır. Bu alan içerisinde öğrenci kendini ofisiyle bütünleştirmektedir (öğrenci ister ise; etejerinin üzerine istediği bir resmi yerleştirir, masa düzenini kendine göre planlar, ofisine canlı çiçekler getirebilir).

BYS programlarına kayıt yaptıran öğrencilere, bu bölümün amaçları ve uygulama ağırlıklı eğitimden bahsedilmekte ve laboratuvar kullanma kuralları öğrencilere açıklayıcı olarak anlatılmaktadır. Öğrenciler bu aşamadan sonra teorik bilgileri pratiğe dönüştüren bir büro çalışanı olarak eğitimlerine devam etmektedirler. Öğrencilere, mesleklerine yönelik genel bilgileri önce teorik olarak öğretilmektedir. Daha sonra öğrencilerin teorik olarak öğrendikleri bilgileri pratiğe dönüştürmeleri istenmektedir.

Uygulamalı Ofis Modelinde Öğrenciden Beklenen Temel Davranışlar Şöyle Planlanmaktadır:

1. BYS Programı öğrencileri için zaman yönetimi önemlidir. Öğrenciler derse (işyerine) geliş ve gidiş saatlerine dikkat etmek zorundadırlar. Zaman, üzerinden geçip gidilen bir boşluk değil, elde edilip kullanılacak bir kaynak, hayatta insana verilmiş en büyük sermayedir. Eğer ilerlemek ve kazanmak istiyorsanız öncelikle zamana hakim olmanın yolları araştırılmalıdır (Temgilimoğlu vd., 2008).

Zaman yönetimi, amaçlara ve hedeflere ulaşmada önemli bir kaynak olan zamanı verimli kullanma çabasıdır. Zamanı verimli kullanma isteğinin çoğunlukla erişkin insanlarda görülen bir davranış biçimi olduğu gerçektir. Çünkü erişkinlerde sorumluluk bilinciyle birlikte, sorumluluk alanlarının artması, bu sorumlulukların gerçekleştirileceği zamanın da planlanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Uğur, 2000). Bu güne kadar zamanını yönetmeyi bilmenin zararını görmüş hiç kimse yoktur. Başarının sırrı, zaman yönetiminin yararlarını bilmekte gizlidir (Bayramlı, 2006). BYS Programına devam eden öğrenciler için zaman yönetimi önemli bir kavramdır. Bir sekreterin yöneticisinin sağ kolu olduğu tanımından yola çıkarsak, sekreter önce kendi zamanını en iyi şekilde yönetmeyi bilmelidir ki yöneticisine zaman yaratabilsin. Bu nedenle Uygulamalı Ofis Modelinde öğrenciye benimsetilecek davranışların başında zaman yönetimi gelmektedir. Bu amaçla öğrenciye;

- ⌚ Zaman yönetimi hakkında teorik bilgiler verilir,
- ⌚ Uygulamada, öğrencinin derse (ofise) geliş- gidiş saatlerine dikkat edilir (öğrencinin ders saatinden 5-10 dakika önce laboratuvarlarındaki bireysel ofislerine gelmeleri beklenir).

- ⌚ Her öğrenci kendi ofisinin, masasının ve kullandığı araç gereçlerin tertip, düzen ve temizliğinden sorumludur. Sabah ofise gelen öğrenci yöneticisi (ilgili öğretim elemanı) gelene kadar ofis düzenini kontrol etmelidir.
- ⌚ Sırasıyla öğrenciler laboratuvar sorumlusu (yönetici sekreteri) olarak görev alırlar. Görev sırası kendisine gelen öğrenci görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için, öncelikle ofisine erken gelir. Kendi ofisinin tertip ve düzenini kontrol eder. Daha sonra yöneticisinin (ilgili öğretim elemanın) ofisi ile ilgilenir. Ofisin havalandırılması, temizlik, tertip ve düzenini kontrol eder, aksaklık var ise giderilmesi için ilgili kişilerden yardım alır.
- ⌚ Öğrencilere zaman tuzakları hakkında bilgi verilir (Zaman tuzakları içerisinde yer alan plansızlık, erteleme, öncelikleri belirleyebilme, işe gereğinden fazla adanma, acele karar verme, kararsızlık, belirsizlik, eksik ve kötü iletişim, rutin ve gereksiz işler, hayır diyememe gibi) ve öğrencilere uygulamalı olarak etkin zaman kullanımı benimsetilir. Zamanında derse (işe) gelmeyen öğrenci derse kabul edilmez ve yok yazılır. Öğrenci derse geç kalmasının geçerli bir nedeni var ise ilgili öğretim elemanına (yöneticiye) bildirir. Bildirilen neden geçerli bulunursa ilgili öğretim elemanı tarafından derse kabul edilir.

2. Öğrenciler derse (işyerine) gelirken kılık ve kıyafetlerine dikkat etmek zorundadırlar. Çünkü sekreter çalıştığı kurumun vitrinidir. İnsanların birbirleriyle ilişkilerinde öncelikle dikkat ettikleri şey dış görünüşüdür. Bu sebepten dolayı sekreterin dış görünüşü büyük önem taşır (Tarhan, 2006). Gerek giyinme şekli, gerekse vücudun sağlıklı görünüşü insanlar üzerinde önemli bir etki bırakır. Bu nedenle, çevrede iyi bir etki bırakmak isteyen kişilerin dış görünüşlerine dikkat etmeleri gerekir. Karşıdaki insanın ne tür düşüncelere sahip olacağını ilk belirleyen şey, dış görünüş olmaktadır. Temiz bir giyim, iyi bir oturuş ve duruş, gösterişe kaçmayan ağırbaşlı ve nazik hareketler ve olgun davranış, insana çevresinde büyük değer kazandırır (Erdoğan, 1997).

Her meslekte olduğu gibi özellikle BYS alanında çalışacak olan öğrenciler için dış görünüşün daha önemli olduğu düşüncesinden yola çıkarak öğrencilerin hergün kılık ve kıyafetlerine dikkat etmeleri gerekmektedir. Uygulama ağırlıklı bir eğitimle BYS programı öğrencilerine bu yönde bir eğitim verilmekte, öncelikle öğrencilere teorik olarak işyerinde nasıl giyinmeleri gerektiği öğretilmektedir. Öğrencilere; uygun kıyafet seçimi, uygun renk, uygun makyaj, uygun saç modeli, uygun aksesuar, uygun koku (parfüm) vb. konular uygulamalı olarak anlatılmaktadır. Bu konularda alanlarında uzman kişiler de davet edilerek öğrencilerin doğru bilgilendirilmeleri sağlanmaktadır. Öğrenciler, giyim kuşam konusunda öğrendiklerini okul yaşamlarında uygulamaya başlarlar ve derse (işe) gelirken (kot, lastik ayakkabı vb. kıyafetlerle, saçları başları dağınık vs. okula gelemezler) giyinme kurallarına dikkat ederler. Öğrenciler, giyim kuşam konusunda ilgili öğretim elemanları tarafından izlenirler.

3. Öğrencilere büro yönetimi ve iletişimi hakkında bilgiler verilmektedir. Büro, mal veya hizmet üretmek amacıyla kurulmuş işyerleri ve fabrikalarda; plan, proje, bütçe, muhasebe, personel ve bunlara benzer pek çok işin yapıldığı alanlardır (Göral, 2001) diye tanımlanmaktadır. Bürolarda üretilen ana madde “bilgi” ve buna bağlı olarak “belgeler”dir. Öğrencilere, bilgi ve belge konusunda ve büronun işleyişi hakkında genel bilgiler verilir.

Bürolarda yapılan yönetsel işlerin hacmine ve yoğunluğuna göre farklı statü ve sayıda çalışanlar bulunmaktadır (Göral, 2002). Birden fazla kişinin bulunduğu ortamlarda ise iletişim kaçınılmazdır. İletişim; insanın, biyolojik bir varlık olmaktan çıkarak, yaşadığı toplumun bir üyesi olması, başka deyişle toplumsallaşması, duygu, düşünce ve inançlarını çeşitli semboller kullanarak, kendisiyle ve çevresiyle iletişimini gerektirmektedir. Bu nedenle iletişim, toplumsal yaşamın oluşmasında ve düzenlenmesinde çok önemli bir araç olmaktadır (Ünsal, 1982). Bu bağlamda BYS programına kayıtlı öğrencilere büro yönetimi ve iletişimi hakkında temel bilgiler verilmekte ve dersin uygulamasında, bir büronun işlerinin organize edilmesi istenmektedir. Yönetici konumunda bulunan öğretim elemanı, ilgili öğrenciye konuyu bildirmekte ve işin yapılmasını istemektedir. Öğrenci mini ofisinde bulunan kişisel donanımını kullanarak bu işi tanımlamakta, organize etmekte ve sonuçlarını öğretim elemanına bildirmektedir.

4. **Büro Yönetimi öğrencileri için önemli bir iletişim aracı olan telefonun etkin olarak kullanılması öğretilmektedir.** Uygulamaya geçmeden önce öğrencilere teorik olarak telefonda konuşma ve telefon protokolü öğretilmektedir. Her öğrencinin mini ofisinde kişisel bir telefonu bulunmaktadır. Laboratuvar içerisine bir telefon santrali kurulmakta ve her öğrencinin telefonu bu santral üzerinden numara verilerek dağıtılmaktadır.

Yönetici konumunda bulunan öğretim elemanı iletişim kurmak için veya öğrencinin yapmasını istediği bir işi bildirmek için öğrenciyi telefonla aramakta ve işin yapılmasını istemektedir.

Örneğin;

- “Ahmet Bey’i arar mısınız?”
- “Ayşe Hanım’la toplantım vardı. Şu nedenle katılamayacağımı bildirip iptal eder misiniz?”
- “Gül Hanım, odama gelebilir misiniz? Bir yazı dikte etmenizi istiyorum” gibi...

Öğretim Elemanı, örneklerini çoğaltabileceğimiz birçok işin yapılmasını telefon aracılığıyla ister. Bu yöntemdeki asıl amaç etkili telefon kullanımının öğretilmesi ve ast, üst ilişkileri arasında uygulanan telefon protokolünün benimsetilmesidir.

5. **Öğrencilere etkin bir bilgisayar kullanımı öğretilmektedir.** Büro çalışanları için ağırlıklı olarak ofis programları, sunum programları ve web tasarımına yönelik bilgisayar eğitimleri uygulamalı olarak verilmektedir. Öğrencinin bilgisayar kullanımı konusunda kendini yetiştirmesi gerekmektedir. Öğrencinin kendini yetiştirebilmesi için yazılar yazması, tablolar oluşturması veya bir konuda sunum hazırlaması istenir. Öğrencilerin bilgisayarda hazırladıkları çalışmalar ilgili öğretim elemanları tarafından değerlendirilir.

6. **BYS öğrencilerinin etkin klavye kullanımlarını sağlamak için öğrencilere öncelikle on parmak klavye eğitimi verilmekte ve yazışma kuralları anlatılmaktadır.** Daha sonra uygulamalarda, öğrencinin hızlı yazı yazması, hatasız yazı yazması ve şekilsel yazı kurallarına uygunluğunun denetlenmesi amacıyla uygulamalar yaptırılmaktadır. Öğrencilerin yazı yazmada insiyatif kullanabilmelerini ölçmek amacıyla, şu konuda bir yazı yazınız?, şu yazıya cevap veriniz? şeklinde

yönlendirmeler yapılmaktadır. Öğrencilerin herhangi bir metne bakarak veya yeniden metin oluşturabilme yetenekleri ölçülmektedir. Yine bu kapsamda farklı dillerde yazı yazmaları istenmektedir.

- 7. Öğrencilerin hazırladıkları yazılarda resmi yazışma kuralları geçerlidir.** Her öğrenci gelen ve giden evrak defteri (gelen/giden evrak föyü) tutmakta ve yazılarını bu deftere kaydetmektedir. Yazının kurum dışına gönderilmesi durumunda öğrenci, uygun zarf kullanımı, zarfların gönderim biçimleri vb. kuralları bilmek ve uygulamak durumundadır.

Büroların işleyişi açısından yazıların yazılması kadar, yazıların saklanması da önemli bir konudur. Bu konuyla ilgili olarak öğrencilere, yazıların saklanmasına yönelik dosya ve arşivleme konusunda eğitim verilmektedir (Laboratuvarda, öğrenci ofislerinin arkasındaki alanda bir arşiv odası bulunmaktadır). Uygulamada; öğrencilerin dosyalama ve arşivleme konusunda bildiklerini uygulamaları beklenir.

- 8. Büro öğrencilerinin müşteri memnuniyeti ve misafir kabulüne yönelik bilgiler verilmektedir.** Uygulamada, öğretim elemanları ya da diğer öğrenciler misafir konumunda ilgili öğrenciyi ziyaret etmekte ve öğrencinin davranışları izlenmektedir.
- 9. Öğrencilerin okul genelinde bir etkinliği organize etmeleri istenmektedir.** Bu aşamada öğrenciler gruplarını kendileri belirlerler, iş planlamasını kendileri yaparlar bunun sonucunda belirtilen gün ve saatle organizasyonu gerçekleştirmeye çalışırlar.

4. SONUÇLAR

Uygulamalı Ofis Modeli'nde öğretim elemanlarının üstlendiği rol yönetici konumu, öğrencilerin üstlendiği rol ise büro çalışanı konumudur.

- Öğretim elemanı için hazırlanan ofis, öğrencilerin ofislerinin tamamını görebilecek şekilde camlı bölmelerden oluşmuştur. Bu yapı sayesinde öğrencilerin davranışları gözlemlenebilmektedir.
- Teorik eğitim tamamlandıktan sonra uygulama eğitimine geçilmekte ve öğrencilerin kendilerine verilen işleri yapmaları istenmektedir. Bu amaçla iş akış çizelgeleri hazırlanır ve laboratuvarda bütün öğrencilerin görebileceği bir yere asılır (öğrenci ister ise iş akış çizelgesinin bir örneğini ofisinde bulundurabilir). İşlerin yapılması aşamasında öğretim elemanı gözlemci durumundadır ve öğrenci işini bitirip teslim edene kadar öğrenciyi denetler. İş teslimi sonrası, işin doğru yapıp yapılmadığını kontrol eder ve yapılan işte yanlışlıklar veya eksiklikler var ise geri bildirimde bulunarak işin düzeltilmesini ister. Öğrenci bu geri bildirim sayesinde işi doğru yapıp yapmadığını, hatalarını ve eksikliklerini görebilir ve bir sonra verilecek işte daha önce yapılan hataları yapmamaya çalışır.
- Laboratuvar, öğrencilerin bire bir izlenebilmesi için bütün bilgisayarların aktif olarak bağlandığı bir ana bilgisayara sahiptir. Öğretim elemanı, ana bilgisayardan istediği öğrenciyi birebir takip edebilmektedir. Ana bilgisayar sayesinde öğrenciler izlenebilmekte, her iki yönlü olarak bilgisayar üzerinde bilgi aktarımı gerçekleştirilmekte ve bilgisayar ağı (internet) sayesinde öğrencilerle elektronik iletişim kurulabilmektedir. Bu sayede öğrencinin elektronik iletişim, e-posta alanlarında uzmanlaşması sağlanmaktadır.

- Telefon ağı sayesinde öğrencilerin etkin telefon kullanımı öğretilmektedir. Öğrenciler bu sayede telefon konuşmaları ve telefon protokolü konusunda deneyim kazanmaktadırlar.
- Öğretim elemanı bir konuda öğrencileri bilgilendirecek ise bu konuyla ilgili slaytlar hazırlayıp, sunum programlarını kullanarak öğrenciye aktarır. Aynı yöntemi öğrencilerinde kullanması istenir. Bu çalışmada amaç öğrencinin öz güvenini kazanarak topluluk karşısında kendini ifade edebilmesi ve herhangi bir konuyu görsel olarak aktarabilme becerisini geliştirmesidir.
- Öğretim elemanı sürekli olarak bu camlı bölmede bulunmak zorunda değildir, laboratuvarda dolaşıp öğrenci davranış ve tutumlarını bire bir izlemek durumundadır.
- Uygulamaya geçmeden önce öğrencilere teorik ve teknik bilginin en iyi biçimde aktarılması gerekmektedir.

Uygulamalı Ofis Modeli'nde öğrencilerin beş aşamadan geçmesi ve bu aşamaların hepsinden başarılı olmaları durumunda mezun olmalarını gerektirmektedir. Bu aşamalar;

1. Bilgi ve Kavrama,
2. Kavrananları Uygulama,
3. Öğrenme Becerisi
4. Bağımsız Çalışabilme, Sorumluluk Alabilme ve Karar Verme
5. İletişim ve Sosyal Becerilerdir.

Laboratuvar dışında öğrencilere meslek yüksek okulu tarafından haftanın belirli günlerinde staj yapma imkânı verilmektedir. Yine yaz dönemlerinde de zorunlu stajları yaptırılmaktadır. Bu sayede öğrenciler, derste ve laboratuvarında öğrendiği teorik ve uygulamaları pratiğe dönüştürmektedirler.

KAYNAKLAR

- Başpınar Öztürk, N., Bayramlı Ünlü, Ü., ve Şen, O. (2007), “Dünyada Sekreterlik E-Sertifika Programları Ve Anadolu Üniversitesi Modeli”, VI. Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi 25-27 Ekim, s.12-13, Ankara.
- Erdoğan İ., (1997),“İşletmelerde Davranış”, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, s.278, İstanbul.
- Göral, G., (2001), “Büro Yöneticiliği veYönetici Asistanlığı – Çağdaş ve Bilimsel Sekreterlik-” İletişim Yayınları, İstanbul, s.33.
- Göral, R., (2002), “ Büro Yönetimi ve iletişim Teknikleri”, Mikro Yayınları, Ankara, s.7.
- Öztoprak Tarhan, M. (2006), “Sekreterlik Bilgisi”, Seçkin Yayınları, Ankara, s.41.
- Şakar, Ö. ve Küçükaslan, N. (2007), “Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri”, Ekin Kitabevi, Bursa, s.5.
- Temgilimoğlu, D., Atilla, E.A. ve Bektaş, M. (2008), “İşletme Yönetimi”, Seçkin Yayınları, Ankara, s.213.
- Uğur, A. (2000), “Çalışma Hayatında Zaman Yönetimi” Kalkınmada Anahtar Dergisi, MPM Yayınları, Yıl:12, Sayı: 143, Kasım.
- Ünsal, O. (1982), “XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri”, Ankara, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, s. 310.
- Tutar, H., ve Altınöz M. (2003), “ Büro Yönetimi ve Sekreterlik Sözlüğü”, Nobel Yayınları, Ankara, s.62.

<http://www.buldanmyo.pau.edu.tr>, 15.01.2009

<http://www.emu.edu.tr>, 12.01.2009

BÜROTİPİK TOPLUM MODELİNİN BÜROKRİTİĞİ

THE BUREAUCRITIC OF THE MODEL OF BUREAUTYPIC SOCIETY

Nimetullah Sucu¹

ABSTRACT

In this academic papers we will talk about two different dimensions of bureautypic authority on the individuals that live in psychic and also physical environment. We will determine the internal control mechanisms on the psychic processes of the individuals as ‘bureatisation of the time’, and also we will analysis the external control mechanisms on the processes of the historical production as ‘the bureatisation of the location’. So we will confront with the truth of bio-psychic lumps of the man through the internal and external mechanisms of the individuals at the end of this study.

Key words: Simulation, Simulator, Simulacr, Bureautypic human, Bio-psychic lumps, The Center of the Psychic Documentation, Hyper-Psyche, The Rationality of the Radical Market, The Ideology of Immobilism, etc...

ÖZET

Bu çalışmamızda, psişik ve fiziki çevre içerisinde birey üzerinde kurulan bürotipik tahakkümün iki ayrı boyutu üzerinde duracağız. Bireyin psişik süreçleri üzerindeki iç kontrol mekanizmalarını ‘zamanın bürotize edilmesi’, tarihsel üretim süreçleri üzerindeki dış kontrol mekanizmalarını ‘uzamın bürotize edilmesi’ şeklinde analiz edeceğiz. Böylece, bu çalışmanın sonunda bireyin içsel ve dışsal kontrol mekanizmaları eliyle biyo-psişik bir topak haline getirildiği gerçeğiyle yüzleşeceğiz.

Anahtar kelimeler: Simülasyon, Simülatör, Simulacr, Bürotipik İnsan, Biyo-psişik Topak, Psişik Dokümantasyon Merkezi, Hipertin, Köktenci Pazar Rasyonalitesi, Immobilizm İdeolojisi vs...

KAYNAKLAR

Akay, Ali, (1991), “Konu-m-lar”, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.46.

---

¹ Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD., dialectus2009.yahoo.com.

Ballibar&Wallerstein, (2000),”İrk, Ulus, Sınıf”, çev: Nazlı Ökten, Metis Yayınları, İstanbul, s.128.

Baudrillard, Jean, (2003), “Sessiz Yığınların Gölgesinde”, çev: Oğuz Adanır, Doğu-Batı Yayınları, Ankara.

Baudrillard, Jean, (2004), “Tüketim Toplumu”, çev: Hazal Deliçaylı-Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baudrillard, Jean, (2005), “Simülakrlar ve Simülasyon”, çev: Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, s.14.

Baumann, Zygmunt, (2000), “Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları”, çev: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.264.

Fişek, Prof. Dr. Kurthan, (2005), “Yönetim”, Paragraf Yayınevi, Ankara, s.102.

Foucault, Michel,(2005), “Özne ve İktidar”, çev: Işık Ergüden- Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Horney, Karen, (1999), “Nevrozlar ve İnsan Gelişimi”, çev: Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, s.331.

Hortaçsu, Nuran,(1997), “İnsan İlişkileri”, İmge Yayınları, Ankara, s.65.

Hugh, LaFollette, (1997), “Kişisel İlişkiler”, çev: Ferma Lekesizalın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.32.

Jacoby, Russell, (1996), “Belleğini Yitiren Toplum”, çev: Hakan Atalay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Kristeva, Julia, (1993), “Ruhun Yeni Hastalıkları”, çev: Nilgün Tural, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Lektorsky, (1992), “Victor Özne Nesne Biliş”, çev: Şükrü Alpagut, Kuram Yayınları, Ankara, s.154-155.

Marx/Engels, (1997), “Komünist Manifesto”, çev:Gaybiköylü, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, s.45.

Mendel, Gérard, (1992), “Son Sömürge Çocuk”, çev: H. Portakal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Robins, Kevin, (1999), “İmaj, Görmenin Kültür ve Politikası”, çev. Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.44.

Scott, J.C., (1995), “Tahakküm ve Direniş Sanatları Gizli Senaryolar”, çev: Alev Türker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, Richard, (1992), “Otorite”, çev: Kamil Durand, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, Richard, (2002), “Karakter Aşınması”, çev: Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, Richard, (2005), “Saygı”, çev: Ümmühan Bardak, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

CARL SCHMITT'İN EGEMENLİK ANLAYIŞI VE YENİ MUHAZAKAR SÖYLEM

CARL SCHMITT'S SOVEREIGNTY CONCEPT AND NEO-CONSERVATIVE DISCOURSE

E. Hamdi DİNÇER¹

ABSTRACT

Carl Schmitt's political theory, which focuses on the concept of "the political" and the origins of the state of exception, puts a certain criticism of liberalism forward. This study will argue that this exposure coincides with neo-conservative political discourse explicitly. Schmitt asserts that the only way to explain the concept of the political is to interpret the legal norms in a way to generate the conditions of sovereignty for the benefit of sovereign group and besides, to construct the conditions of legitimacy. It is quintessential to determine the enemy and the possibility to destroy it under certain conditions according to the idea of the state of exception that sustains the permanence of power. In other words, otherization is fundamental to this perspective. This study will inquire the problems that neo-conservative politics, which is paradigmatic in post-1980 period, owe to Carl Schmitt's political theory and the way the relationship constructed.

Key words: Carl Schmitt, Neo Conservatism, Sovereignty, The Political, Liberalism

ÖZET

Carl Schmitt'in siyaset teorisinde, olağanüstü halin ortaya çıktığı durumları ele alma biçimi ile siyasal olan'ın ne olduğuna ilişkin görüşlerini ifade ederken ortaya koyduğu liberalizm eleştirisi, yeni muhafazakârların siyasal söylemiyle açık şekilde örtüşmektedir. Schmitt, hukuki kuralları, egemenliği elinde bulunduranın egemenlik koşullarını yaratmada, kendi meşruiyetini sağlayabilecek şekilde kullanmasının gerektiğini anlatırken, siyaset kavramının ne olduğunu açıklamamanın yegâne yolunun da bu olduğunu iddia eder.

GİRİŞ

Carl Schmitt ve Walter Benjamin'i bir araya getirdiği makalesinde Aykut Çelebi, yazılan ve düşünülen her şeyin yakıcı olduğu iki dünya savaşı arası dönemde Schmitt'in, entelektüellerin genellikle yaptığı gibi keman çalmayı reddettiğini, bunun yerine, egemenlik, düzen, devlet, diktatörlük, hukuk gibi her dönem yakıcı olan kavramları yeni bir gözle ele almaya çalıştığını ifade eder. (Çelebi, 2001: 115) Schmitt'in yeni bir gözle ele aldığı bu kavramlar, o dönemden itibaren, siyasal yelpazenin hem sol kanadında hem de

¹ Düzce Üniversitesi Meslek Yüksekokulu esinhamdi@gmail.com

sağ kanadında birçok kişi tarafından tartışılmıştır.² Bu yelpaze içinde bulunan yeni-muhafazakâr söylem ise yönetimde bulunan siyasetçilerin, Schmitt'in düşüncelerine atfedilen söylem ve eylemleri aracılığıyla ön plana çıkmıştır.

Makalenin iddiası, 1980'li yılların başında ilk kez kullanılmaya başlayan ve dönemin siyasal pratiklerine damga vurmuş olan yeni muhafazakâr siyasi anlayışının Carl Schmitt'in siyaset teorisinden son derece etkin şekilde yararlanmış olduğudur. Schmitt'in siyaset teorisinde, olağanüstü halin ortaya çıktığı durumları ele alma biçimi ile siyasal olan'ın ne olduğuna ilişkin görüşlerini ifade ederken ortaya koyduğu liberalizm eleştirisi, yeni muhafazakârların siyasal söylemlerinde ifşa edilmesi hiç de zor olmayan açık göndermelerle dolu bir siyaset teorisidir. Schmitt, hukuki kuralları, egemenliği elinde bulunduranın egemenlik koşullarını yaratmada, kendi meşruiyetini sağlayabilecek şekilde kullanmasının gerektiğini anlatırken, siyaset kavramının ne olduğunu açıklamanın yegâne yolunun bu olduğunu iddia eder. Aynı zamanda egemenin içinde bulunduğu somut koşullarda, iktidarının devamlılığını sağlayan olağanüstü hal durumunda, düşmanını belirlemenin ve gerektiğinde düşmanını yok etme doğrultusunda onu ötekileştirmenin tarihin asli olayı olduğunu iddia eder.

Bush doktrini olarak tarihe düşülen notlar, “biz ve onlar” şeklinde realize edilen politikalarla, iyi ve kötünün yeniden belirlenme zorunluluğunu dost ve düşmanını seçebilecek kararlılıkla eşdeğer olduğu “Her bölgede her ulus artık bir karar vermek zorundadır. Ya bizimle olursunuz ya da teröristlerle!” gibi cümlelerle ortaya koyulur. Unutulmamalı ki düşmanı olağanüstü hallerde yaratarak, buna ilişkin kararları hukuku kendi meşruiyet kaynağı olarak kullanan siyasi anlayış hali hazırda sosyal liberalizmle çatışma içinde olan ve ekonomide devletin ağırlığını azaltmak isteyen her siyasetin kullandığı bir takım kurallardır ve bu durumda Carl Schmitt ile onun siyasi olan kavramsallaştırması son derece işlevseldir.

İSTİSNAİ DURUMUN YARATTIĞI EGEMEN(LİK)

Öncelikle, Schmitt'in düşünce biçimindeki yeniliğin, onun “siyasal olan” kavramı ile kurduğu ilişkide gizli olduğu söylenmelidir. O, siyasal olanla ilişki kurarken, onu, dışarıdan ödünç alınan bazı değişkenler aracılığıyla açıklama girişimini reddeder ve her türlü düşünceyi hayati süreçlerin ortaya çıkışı ve işlevi olarak algıladıkları için Marx, Engels, Weber gibi düşünürleri topluca eleştirir. Schmitt, siyasal olana ulaşmaya çalışan bu düşünürlerin yönetsel hatalarının, onların hakikati önce yeryüzüne indirmesi, ardından, bu hakikate yaslanarak yeryüzünü açıklama iddialarında saklı olduğunu belirterek olumsuzlar. Bu düşünme yönteminin modern hukuk devletinin “deizm ve mucizeyi dünyadan kovan siyasi ilahiyat”ın yöntemi olduğunu vurgular. (Schmitt, 2005: 47, 2006: 100) Ona göre, tümü için hakikat (tabii ki hakikat reel durum olarak nitelendirilmemekte; onun itirazı “siyasal olan”ı belirlediği iddia edilen tanrı, halk, sınıf kavramlarıdır) siyaseti, siyasal kurumları ya da otoriteyi şekillendiren bir başlık değildir. Tam tersine siyasal kurumların içinde var olduğu somut durum, dolayısıyla siyasal olan, siyasi kurumlar ya da otorite hakikatin gidişatını belirleyendir.

Schmitt'in, bu, tam anlamıyla realist tavrı, siyasetin dışından değil, “Siyasal Olan”ın, siyasetin kendi içinden kavramlar aracılığıyla açıklanması yönündedir. Ona göre, somut duruma ilişkin yapılabilecek tespitlerde kullanılan kavramlardan ilki *Nomos*'tur -

² Carl Schmitt, özellikle sol Schmittyenler tarafından oldukça kapsamlı şekilde tartışılmıştır. Chantal Mouffe dost-düşman dikotomisini ve liberalizm eleştirisini sol bir anlayışla yorumlamaya çalışır. Diğer yandan Antonio Negri ve Michael Hardt Schmitt'in devletin sonu düşüncesine vurgu yaparlar. Jacques Derrida, Schmitt'in düşman kavramına karşılık ‘dostluk siyaseti’ söylemini oluşturur. (İnce,2004: 90)

siyasal sistemin kendi içerisinde bulunan kurallara dayanak oluşturan, iradenin türdeşliğine ve gelenekselliğine atıfta bulunan *Nomos*. (Çelebi, 2001; 124)

Antik Yunan’da *Nomoi* (Hukuk) olarak, kendisi tarafından *Nomos* olarak ifade edilen bu kavram Schmitt için tarihin asli olayıdır. Antik Yunan’da, kanunlar, bir yandan değişken ve çoklu olarak ele alınırken diğer yandan hukuku meşru kılmak için başvurulmuş bir kaynak olarak ele alınır. Schmitt ise kavramı iktidarların inşasında egemenliğin meşruluğunu sağlaması açısından; yani ikinci anlamda ele alır. (Buck-Morris, 2008: 152) Ona göre iradenin türdeşliğine ve gelenekselliğine atıfta bulunan, aynı zamanda hakikatin gidişatını belirleyen otoritenin, yaşam alanını var ettiği kurum devlettir ve devlet *Nomos* kavramının ruhuna uygun şekilde egemenliğinin meşruiyetini hukuk aracılığıyla ele alır. Bu nedenle *Nomos* şiddet ve savaşı içinde bulunduran olarak kavramsallaşır. Ancak asıl önemlisi *Nomos*, devletin içinde bulunduğu durumu açıklayan bir kavram değil, tam tersine siyasal olanı tespit edip varlığını normalleştirilen bir yapı olarak kullanılır.

Schmitt’in, düşüncesinin iskeleti konumunda olan istisnai durum, dost-düşman ayrımı ile modern kitle demokrasisi gibi başlıklarla olan ilişkisi de *Nomos* kavramıyla olan ilişkisi gibi reel durumu tespit edip, ilişkiyi meşrulaştıran bir kavram olarak düşünülmelidir. Diğer yandan deizm ve mucizeyi dünyadan kovan, “değişkenler”e bağımlı düşünceleri eleştirirken Schmitt, temel olarak düşüncesinin merkezine yerleştirdiği, mucize kavramını haber verir. *Nomos*’un işlevsel ve anlamsal ruhuna uygun şekilde yerleştirilen “mucize” kavramı onun hem realist tavrının ifadesi olur, hem de liberal seküler devlette egemenlik problemini ele alacak şekilde “istisnai durum” ya da “olağanüstü hal”³ kavramlarıyla belirgin hale gelir. (Runion, 2007: 47) Siyasi ilahiyat adlı eserinde Schmitt şöyle der:

“Özellikle somut yaşamın felsefesi, istisnadan ve ekstrem durumdan elini eteğini çekmemeli, aksine, bunlarla üst düzeyde ilgilenmelidir. Bu felsefeye göre istisna, kurallardan önemli olabilir; paradoksal olana yaklaşımın romantik bir ironiden etkilenmiş olmasından değil, aksine, kendini vasatî bir şekilde “tekrar edenin” apaçık genellemelerinden daha derine inen anlayışın olanca ciddiyeti ile... İstisna, normal durumdan daha ciddidir. Normal olan hiçbir şeyi kanıtlamaz, istisna her şeyi kanıtlar” (Schmitt, 2006: 21- 22)

Schmitt’in düşüncelerinin özeti olarak nitelendirilebilecek iki cümle, önemli iki eserinin giriş cümleleridir. *Siyasal Kavramı’nın* 1932 tarihli baskısında Schmitt “Siyasal kavramının temas ettiği alan, varlıklarını sürdürmek için birbiriyle bütünleşen ya da birbirinden ayrılan güç ve iktidarlara bağlı olarak sürekli olarak değişmektedir.” der. (Schmitt, 2006: 29) *Siyasi İlahiyat* adlı eserinin o ünlü giriş cümlesinde ise, “Egemen olağanüstü hale karar verendir.” der. (Schmitt, 2005: 13) Schmitt’in egemenlik yaklaşımını belirgin kılmak ve olağanüstü hal ile bağını tespit etmek için ona iki soru yöneltebiliriz. “İstisnai olanın ne olduğuna karar veren kim?”, “İstisnai durum var olduğu takdirde yönetimin kime ait olacağına karar veren kim?” Schmitt her iki soruya da “egemen olan” şeklinde cevap verecektir. Bu şekilde onun hem “siyasal olan” kavramına yaklaşımının hem de siyasal kurumların işlevsel olup olmadığına ilişkin tespitinin, egemenin varlığı ve onun karar verebilme gücünden (iktidar olma) geçtiği rahatlıkla söylenebilir. İki cümlenin birlikte ele alınması durumunda ortaya çıkan düşünce ise: “Sürekli değişen güç ve iktidar ilişkilerinde egemen olağanüstü hale karar verendir.” Karar veren öncelikle karar

³ Carl Schmitt, olağanüstü hal durumlarının belirlenebilir olduğunu söyleyenleri de eleştirir. Ona göre, norma sokulmayacak bir şeyin yasa yoluyla düzenlenmesi yanlıştır. (Agamben, 2008: 18) Olağanüstü hal kavramının tarihsel gelişimi ve Schmitt’in bu konuya bakışının ayrıntılı dökümü için Giorgio Agamben’in eseri oldukça tatmin edicidir.

verebilmek için, bu yeteneğini sürekli kılabilmesi ve reel durumla olan ilişkisini kesmeksizin bu egemenliğini meşrulaştırabilmesidir.

Schmitt için, bir ilişkinin siyaset içerip içermediğinin, bir olayın siyasal olup olmadığının tespit edilmesine yönelik olarak kullanılabilir olan bir başka temel kıtas dost-düşman ilişkisidir. Bu ilişki o kadar önemlidir ki egemenin bu konuda karar alması onun siyasal olanı teşhis etmede gerçekleştirdiği en önemli adım olarak görülmektedir. Öyle ki; Schmitt, siyasal olan'ın dost-düşman karşıtlığı üzerinden *politik birliğe* ulaşmayı hedefler. (Bezci, 2006: 48) Ona göre bu konuda karar alma yeteneğinden sıyrılmış bir devlet, bir kerte olarak siyasal olma ve siyaset yapma olanağından da yoksunlaşmış olmaktadır. Schmitt *Nomos*'a ilişkin bakışında hukuku, egemenin egemenliğini meşrulaştırma yönünde kullandığı bir aygıt olarak görmekteydi. Bu noktada olağanüstü hal hukuki bir durum olarak egemenin kendini savunma, egemenliğini sürdürme aracı olarak ele alınmaktaydı. Bu çerçevede ona göre düşmanı belirlemek de, “her türlü ahlaki ve hukuki mülahazalar dışında siyasette aslolandır ve düşmana karşı taarruza geçebilmek veya onun taarruzuna karşı savunma imkânlarına sahip olabilmektir.” (Vergin, 2005: 104) Aynı zamanda düşmanın gerçek bir tehdit içermesi de gerekmez. Onun bir yabancı, bir öteki olması ve bir çatışma olasılığının var olması yeterlidir. Kısaca Schmitt'e göre düşman, usun değil, us dışılığın hüküm sürdüğü bir alandır ve bu nedenle modernitenin bir icadı olan siyasal ussallığın olanaksızlığını savunmaktadır.

Us dışılığın hüküm sürdüğü bu alanda, işlevini yerine getiren düşman da tıpkı istisnai durum-olağanüstü hal gibi, mucize kavramıyla birlikte beliren bir yapıyı ifade eder. Schmitt düşmanı tanımlarken “meşru düşman” şeklinde kullanır: “Bugün devlet ve savaş ile meşru düşman kavramlarını içinde taşıyan sistematiğini içinde yansıtan, tarihsel bir bakış mümkündür.” Siyasal Kavramı adlı yapıtına 1963 yılında yazdığı önsözde Schmitt, kavramı “somut yaşam”da örneklerken “soğuk savaş”ı ortaya koyar. Siyasal olan'ı doğrudan anlatan bir kavram olarak “soğuk savaş” oldukça açıklayıcı ve önemli bir deneyimdir. Düşmanın olmadığı bir siyaseti ortaya çıkarmanın beyhude bir çaba olduğunu ifade ederken Schmitt şöyle der:

“Soğuk savaş, barış ve tarafsızlık, siyaset ve ekonomi, askeri ve sivil, muharip ve muharip olmayan konusundaki tüm klasik ayrımlarla alay ederken, tutarlı biçimde sürdürülmesinden dolayı kendi kökenini ve doğasını borçlu olduğu dost-düşman ayrımına sadık kalıyor. (...) Nükleer imha araçlarının üretildiği, aynı zamanda savaş ve barış arasındaki ayrımın bulanıklaştığı bir çağda, dost ve düşman ayrımına dair bir düşüncenin önüne geçmek nasıl mümkün olabilirdi?” (Schmitt, 2006 II: 38)

Carl Schmitt'e göre tarih, akışı içinde bize, bu gibi örnekler aracılığıyla siyasal olan'ın ne olduğuna ilişkin tespit yapmamıza olanak sağlayan birçok örnek sunar. Örneklerin tamamı yabancıya ya da ötekinin tarihsellik içinde kendini her daim var etmesi zorunluluğunu ifade eder ona göre. “Yabancı kelimenin tam anlamıyla bir yabancıdır. Yabancıyla paylaşılan herhangi bir ortak değerler sistemi yoktur, çatışmayı önleyecek herhangi bir ideal yoktur, onunla üzerinde mutabakat sağlanacak hiçbir şey yoktur. O, bize ya ben ya o dedirten, düşman olarak bellediğimiz varlıktır.” (Vergin, 2003: 105) Schmitt için ortak değerlerin, idealin ve mutabakatın olmadığı bir reel siyasal ortamı var gibi kabullenen hiçbir siyaset doğru siyaset değildir.

MODERN KİTLE DEMOKRASİSİNİN KRİZİ

Olağanüstü hallerde karar verme yeteneği olan egemenin, siyasal ussallığın olanaksızlığını savunmak demek olan parlamenter demokrasi içinde kendini var etmesi olanaksızdır. Carl Schmitt'in liberal demokrasi olarak adlandırdığı parlamenter demokrasiye ilişkin görüşleri, genel olarak siyasal olan kavramına yüklediği anlama uygun şekilde, Weimar Cumhuriyeti'nin hareketsiz ve aciz parlamentosunun eleştirisi olarak düşünülmelidir. Bu dönemde siyasal partiler arasındaki uyuşmazlıklar, ülkenin genel çıkarları konusunda oydaşma oluşmasını, parlamentonun işlevini (karar alma) yerine getirmesini ve dolayısıyla devlet içinde egemenliğin oluşmasını engelliyordu -ki bu durum başta da belirtildiği üzere Schmitt'in siyasal olanla ilişkisini belirleme olanağı bırakmıyordu.

Schmitt bu noktada bu âcizane durumdan kurtulmanın önemli bir yolu olarak gördüğü mucize ya da bunun reel siyasetteki karşılığı olan, “olağanüstü hal-istisnai durum” yorumunu devreye sokuyordu. Kısaca o, parlamenter demokrasinin ne istisnai olanın ne olduğuna karar verebileceğine ne de istisnai durumun var olması durumunda yönetimin kime ait olacağına karar verebilir olduğuna inanıyordu. Böylece onun için liberal demokrasinin ürünü olan parlamentonun da suni bir mekanizma olması kaçınılmazdı. Parlamento, her ne kadar, krizin Bolşevizm ve faşizm arasında kalarak işlevini yerine getirememesinden kaynaklandığını iddia etse de, aslında, Schmitt için kriz onlardan önce de vardı, onlardan sonra da var olacaktı.

“Kriz, modern kitle demokrasisinin yarattığı sonuçlardan son tahlilde, ahlaki pathosla yüklü liberal bireycilik ile özünde siyasal ideallerin tahakkümü altında olan demokratik devlet anlayışı arasındaki zıtlıktan doğmuştur. (...) Kriz, bugün giderek yayılmakta ve hiçbir evrensel retorik tarafından engellenememektedir. Tezat, kökenine inildiğinde, liberal birey bilinci ile demokratik türdeşlik arasındaki kaçınılmaz tezattır.” (Schmitt, 2006 II: 35)

Onun sözünü ettiği demokratik türdeşlik ve liberal birey bilinci arasındaki gerilim, hakikatin gidişatını belirleyen otoritenin ve yaşam alanını var etmesi gereken devletin en büyük sorunu idi. Çünkü ona göre;

“Bütün insanların salt insan olmaktan kaynaklanan eşitliği demokrasiye değil, liberalizmin belirli türüne özgüdür; bir devlet şekli değil, aksine, bireyci-insancıl bir etik ve dünya görüşüdür. Modern kitle demokrasisi, her ikisinin (demokrasi ve liberalizmin) muğlâk kombinasyonuna dayanır.” (Schmitt, 2006 II: 30)

Durumu muğlâk hale getiren ise liberal bireyin, demokratik türdeşliği devlet içinde partiler, özel çıkarlar ve dinsel farklılıklardan sıyrıp ele alamamasıdır. O, Rousseau'nun toplum sözleşmesinde ifade edilen “genel irade” kavramına dayanır. Ve demokrasinin sözü edilen ahlaki temelde bir anlayışa değil, daha önce sözü edildiği şekliyle *politik birlik* olarak reel bir anlayışa sahip olması gerektiğine inanır. Bu bağlamda liberal bireyin insanları birbirinden ayıran maliyecilik anlayışı kölelik anlayışından başka bir şey değildir. Rousseau'nun toplum sözleşmesini dayandırdığı, “genel irade” kavramı ise, iradeler arasındaki birlik ve mutabakatın temsil edildiği ve sözü edilen ayrımların söz konusu olmadığı, türdeşliği ifade eder. Aynı zamanda liberal bireyin demokrasi ile liberalizm

arasında kurguladığı parlamenter demokrasi sözü edilen türdeşliğin yerine, yalnızca eşitler arasında eşitliği koyar. Diğer tüm kurumlar ne şekilde dile gelmiş olurlarsa olsunlar, genel iradeye karşı kendi değer ve prensiplerini ön plana çıkarır. Sonuçta ortaya çıkan ise kaçınılmaz olarak, kendi değer ve prensiplerini halk iradesine karşı ortaya koyamayan bir iktidar olmaktadır.

Bu iktidar olma biçimi, siyasal olan'ı hem hukuku ve ona yaslanan olağanüstü hal durumunu hem de dost-düşman ilişkisini meşruiyet sağlama temelinde kurgulayan Schmitt için katlanılmaz bir süreçtir. O, türdeşliği bozan her türlü etkinliği siyasal olan'ın dışına atar. Liberalizmi ise gerçekte siyasal olan'ın politiksizleştirilmesi olarak düşünür. Bu nedenle Schmitt vurgusunu doğal olarak siyasal olan demokrasi⁴ üzerine yoğunlaştırmaktadır. Ona göre bir demokrasinin politik gücü, yabancı olanı ve aynı olmayanı, homojeniteyi tehdit edeni yok etmek ya da en azından uzak tutmakla anlaşılır. Liberalizm ise uzak tutmak bir yana devletin bu ilişkiler içindeki yerini oyarak temel işlevini yerine getiremez hale sokar. Devlet bir yandan ekonomik çıkarlar uğruna araçsallaştırılmakta, bir yandan da evrensel insanlık değerlerinin sultanı altında bir karar gücü olmaktan çıkarılmaktadır. Eğer devlet dediğimiz mekanizma liberallerin algısı doğrultusunda ekonomik anlamda toplumu, etik olarak da insanlık kavramını yerleştiriyorsa, burada yaptığı tam olarak siyasal olan'ın temel dinamizmasını; yani dost-düşman ayrımını yok etmektedir –egemenin, egemenliğini sürdürmesi demek olan temel meşruiyet aracını yok etmektedir. (Bezci, 2006: 118-121)

YENİ MUHAFAZAKÂR SÖYLEM

Yeni-muhafazakârlık ilk kez 1982 yılında bir Alman düşünür olan Helmut Schmidt tarafından dillendirildiğinde, sosyal liberal koalisyondan bir kere iktidardan çekildikten sonra ortaya çıkan şeyin “yeni muhafazakâr bir politika” olacağını söylemesiyle kavramsallaşır ve dönem içinde sosyal liberalizmin işlevini yitirdiği bir geçiş dönemini ifade etmek amacıyla kullanılır. Yeni ön eki ifade edildiği anda, daha önce kullanılan ama işlevini yerine getirme özelliğini kaybetmiş ve toplumsal gelişimin alışılagelmiş tahlillerine sığmayan semptomlar ortaya çıkardığı iddia edilen başka bir kavramın eleştirisi amacıyla kullanılır. Yeni muhafazakâr siyasetin önündeki ek de muhafazakâr siyaset ve onun barış koşullarını yaşadığı liberalizmin eleştirisi olarak ortaya çıkar. Aslında yeni ön ekiyle siyasal gelişmeyi açıklama gayretinde olanlar, onun gerçekten yeni olma niteliğini daha baştan reddetmektedirler. (Dubiel, 1998: 7-8) Bu bağlamda Carl Schmitt'in yeni-muhafazakarlarla ilişkisi, Helmut Schmidt gibi düşünürlerin, muhafazakarlık ile bağını kesmeksizin Schmitt'i işlevsel hale getirilmesi olarak yorumlanabilir.

Geçiş dönemini teorize eden düşünürlerin, değişimi, birkaç başlıkta ele aldığını söyleyebiliriz. Öncelikle, bu dönemde iktisadi büyümenin beraberinde toplumsal refahı getireceği düşüncesinin eleştirisi yapılmıştır. ABD'de Daniel Bell, Patric Moynihan ve Irving Kristol gibi büyük topluma karşı düşünürler tarafından dillendirilen bu düşünce iktisadi büyümenin ‘yaşam biçimini gerçekçi olmayan ölçütlere göre değerlendirmek’ olduğunu belirtmişlerdir. İkinci olarak Hayek'in ifade ettiği ‘planlamaya safça güvenen’ dönem düşünürlerinin toplumu diktatörlüğe götürdüğü yönünde yaptığı eleştiridir. Üçüncü başlıkta, Hayek ve Milton Friedman gibi düşünürlerin, hükümetlerin enflasyonla mücadelesinde sürekli olarak verdikleri sözler dolayısıyla yapılan sosyal harcamaları eleştirdiklerini görebiliriz. Bu düşünürler demokrasilerde hükümetlerin para sunumları üzerindeki etkinliğinin, kendi içinde bulunan bir çelişki olduğunu belirtirler. Dördüncüsü yeni muhafazakârlara göre liberal demokrasilerde devletin beşikten mezara işbaşında

⁴ Bünyamin Bezci'nin ifadesiyle Carl Schmitt'in de sözünü ettiği demokrasi modeli Führer Demokrasisidir. Bezci, güçlü devlet modeli olarak ortaya konan bu demokratik sistemin dökümünü sözü edilen kitabında tüm ayrıntılarıyla ele almaktadır.

olduğu görüntüsünün sağlıklı bir paternalizm görüntüsünden başka bir şey olmadığına ilişkin ifadedir. Son olarak ise temsili demokrasilerdeki parlamentoya dayalı hükümetlerin, giderek bir seçime dayalı diktatörlük sistemine dönüşmekte olduğu yönünde yapılan eleştiridir. (O’Sullivan, 1995: 292-294)

Her ne kadar yeni muhafazakârların sözünü ettiğimiz düşünceler etrafında Schmittçi bakışın uzağına düştüğü izlenimi ortaya çıksa da, eleştirileri bir merkezde toplamak, bunların Carl Schmitt’in siyasal olan’ın ne olduğuna ilişkin söylemleriyle yeni muhafazakâr siyasetin örtüştüğünü göstermek açısından önemlidir.

Eleştirilerin ortak bir başlık altında değerlendirilmesi durumunda, temel eleştiri noktasının ‘devlet’ olduğunu söylemek mümkündür. Ancak eleştirilen devlet sistemi, ‘gerçekçi olmayan yöntemler’le ‘ideal olana yönelik politikalar’ geliştiren, ‘planlamaya safça güvenen’ ve seçime dayalı bir parlamentonun ‘karar alamayacak denli müzakereci’ bir anlayışıyla egemenliğini kurguladığı siyasal anlayıştır. Yeni muhafazakârlık bu anlayış içinde tam olarak liberal demokrasinin ve siyasal idarenin işlevlerinin kendi içinde çelişki içinde olduğu ve “meşruiyet krizi” ile “yönetilemezlik” gibi iki kavram bağlamında sistemi eleştirmek gerektiğini ifade eder ve “sisteme yabancı” öğelerden hareket ederek tartışma alanını oluşturur. (Dubiel, 1998: 18) Yeni muhafazakârların çabası bahsedilen öğelerin açıklanması ve alternatiflerin sunulması yönünde bir eğilimi değil, sadece tanımlamak ve tanımlanan öğelerin bertaraf edilmesine yönelik bir harekettir.

Buradan hareketle sisteme yabancı öğelere karşı ya da “kökünden kopmuş ve küresel anlamda eyleme girişen *düşmana* karşı, müdahalelerde bulunan batının,” müdahalelerinde, egemenliğini “sürdürülebilir” kılacak şekilde hukuku kullanması yani; “insan hakları temel argümanı yerine, terörizmle mücadele temel argümanı”ni kullanması söz konusu olmaktadır. “Stratejik rakip olarak” nitelendirilen ve bizlere şer eksenini olarak ulaşan siyasi anlayış aslında Schmitt’in klasik belirlemesinin; “olağanüstü durumlarda savaşın mümkün olabileceğini” söyleyen kuramsal bilginin bir yansımasıdır. (İnce; 2004: 94) Bu cümlenin daha açık ifadesi de 2002 tarihli ABD ulusal güvenlik stratejisinde ortaya konulur:

“Biz terörist örgütleri, ABD’yi, Amerikan halkını ve içeride ve dışarıda *kendi çıkarlarımızı korumak* amacıyla, *tehdit* sınırlarımıza yanaşmadan önleyeceğiz ve yok edeceğiz. (...) saldırıları önlemek için, *gerektiğinde* tek başımıza hareket etmekten kaçınmayacağız.” (İnce; 2004: 95-96)

Çıkarlarını korumak için gerektiğinde tehditleri yok etmeye tek başına yönelen bir ülke, var olan hukukla ilişkisini, Carl Schmitt’in *Nomos* kavramıyla kurduğu ilişkideki egemenliğinin meşruiyetini sağlamak için kullanan siyasal tavrın ilişkisi çerçevesinde algıladığı açıktır. Yeni muhafazakârlar “yönetilemezlik” ve “meşruiyet krizi” ortamında seçtikleri yabancı ilişkilerle kaybolan otoriteyi yeniden tesis etmeye yönelmişlerdir. Diğer yandan emperyal ve yurtiçi egemenlik için düzenlemeye çalıştıkları ahlaki otoriteyi ‘ideal demokrasi’ ve hukuk aracılığıyla ortaya çıkarmaya çalışırlar. Otorite ve ahlâkın düzeltilmesi için gösterdikleri çabalarda, ideal demokrasi ve hukuku düzenli olarak hukukun istisnaları olarak kullanırlar. (Runion, 2007: 45)

Bu ilişkiler için bir örnek olarak ifade ettiğimiz Bush yönetimi bugün son günlerini yaşamasına karşın dünyanın çok çeşitli noktalarına sıçrayan ve devam edeceği görülen birçok siyasetinin de meşruiyet kaynağı olmuştur. Bunlar içinde, hiçbir kuşku duymadan ifade edebileceğimiz Türkiye de vardır. İki parti arasında (AKP ve CHP) süregelen siyasi rekabet, özellikle anayasa tartışmaları bağlamında yürütülen egemenlik kavgası, Schmitt’in

sözünü ettiğimiz kavramlarla ilişkisi bağlamında ele alınabilir.⁵ Aynı şekilde yine makalenin yazıldığı tarihte İsrail'in Gazze'de yürüttüğü ve BM'nin savaş suçu işlendiğine dair beyanlarına karşılık savaşın, politik olarak bir meşruiyet aracı olduğuna dair beyanları da aynı siyaset algısını haber vermektedir. (Radikal Gazetesi, 11 Ocak 2009) Schmitt'in düşüncelerini de dikkate alarak gözlenen örneklerin sayısını artırmak mümkündür.

SONUÇ

Sonuç olarak, makale içinde, yeni muhafazakâr siyasetin tartışma alanını ile Schmitt'in *Nomos* kavramıyla başladığımız ve egemenin meşruiyet sağlama amacına yönelik kullandığı tüm kavramların birbirleriyle ilişki içinde olduğunu söylemek hiç de zor olmamaktadır. Irving Kristol'un savunduğu şekliyle yeni muhafazakâr bir toplum, kendini, tarafsızlık ve evrenselliğin durgunlaştırdığı, sağlıksızlaştırdığı ve egemenin kendini asil yapısından sıyırdığı liberal bir sistemden kurtarmıştır. Bu nedenle bu toplum, Fukuyama'nın ifade ettiği şekilde, kendi özgürlük ve bağımsızlığını savunmak için veya her nesilde kararlı şekilde savaşabilen bir toplum olarak daha sağlıklı ve memnun edicidir. Bu durum daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu günlerde sona ermekte olan Bush yönetiminin eylemlerinde açıkça görülmektedir.

Dost-düşman dili çerçevesinde iyi ve kötünün olağanüstü hallerde kendini var ettiği küresel savaş meydanında temel amaç, yeni muhafazakâr toplumun, barış içinde yaşarken hiçbir şey deneyimlememiş bir topluma, savaşan ama karar alabilmenin mutluluğunu yaşayabilen bir egemeni yeğ tutmasını sağlamaktır. Bu yeğ tutma eylemi tarihsel tüm bağlardan koparılmış bir toplum ortaya çıkarsa da, toplumsal düzende amacın, egemenin meşruiyet zemini kurgulaması olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden, böyle yeni muhafazakâr siyasetin egemen olduğu bir topluma 11 Eylül 2001 sizin için ne ifade eder diye sorulduğunda cevapları; Dünya Ticaret Merkezi'ne ya da Pentagon'a yapılan saldırıların gerçekleştiği tarihtir, olacaktır. Asla, düşmanlarını seçebilme olanağı yakaladıkları bu olay dışında başka bir olay akıllarına gelmeyecektir. Ancak aynı tarih, unutulmamalı ki; 1973 yılında seçimle başa gelmiş bir sosyalist hükümetin, Allende hükümetinin, yıkıldığı ve binlerce insanın öldürüldüğü tarihi. Bu noktada belki de doğrudan Schmitt'e Norris'in mükemmel biçimde sorduğu soru yöneltilebilir: "Acaba 11 Eylül 2001 bir sebep değil de bir sonuç muydu?" (Norris, 2004: 250)

KAYNAKÇA

- AGAMBEN, Giorgio, 2008, *Olağanüstü Hal*, İstanbul: Varlık Yay.
- BEZCİ, Bünyamin, 2006, *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi*, İstanbul: Paradigma Yay.
- BUCK-MORRS, Susan, 2008 Spring, *Sovereign Right and the Global Left*, *Cult Crit* 69, p. 145-171.
- ÇELEBİ, Aykut, 2001 Kış, *Kuraldışı Durumlarda Karar Vermek*, *Defter Dergisi*, s. 109-146.
- DUBIEL, Helmut, 1998, *Yeni Muhafazakarlık*, İstanbul: İletişim Yay.
- İNCE, Halil Onur, 2004, *Carl Schmitt'in Siyaset Anlayışının 11 Eylül Sonrası ABD Güvenlik Politikasına Yansımaları*, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 79, 80- 98
- LILLA, Mark, 2004, *İlkesiz Deha Felsefeyi Siyasete Alet Edenler*, İstanbul: Gelenek Yay.

⁵ Bu bağlamda Türkiye'deki siyasal ortamın analizini Schmitt'in egemenlik anlayışı çerçevesinde ele alan bir çalışma başka bir makalenin konusu olacaktır.

NORRIS, Andrew, 2004 April, “Us” and “Them”: The Politics of American Self-Assertion After 9/11, *Metaphlosopy*, 35-3, p. 249-273.

O’SULLIVAN, Noel, 1995, *Blackwell’in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi*, Cilt II, Ankara: Ümit Yay.

Dış Haberler, BM: İsrail Saldırısında Savaş Suçu Unsuru Var, *Radikal*, 11 Ocak 2009, s. 9

RUNIONS, Erin, 2007 Fall, Theologico-Political Resonance: Carl Schmitt Between the Neocons and the Theonomists, *Differences*, 18-3, p. 43-80.

SCHMITT, Carl, 2005, *Siyasi İlahiyat*, Ankara: Dost Yay.

SCHMITT, Carl, 2006, *Siyasal Kavramı*, İstanbul: Metis Yay.

SCHMITT, Carl, 2006, *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, Ankara: Dost Yay.

VERGİN, Nur, 2003, *Siyasetin Sosyolojisi*, İstanbul: Bağlam Yay.

ÇALIŞANLARIN İŞ PERFORMANSINA İLETİŞİMİN ETKİSİNE İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI

EFFECTS OF EMPLOYEES ON THE JOB PERFORMANCE AREAS OF THE COMMUNICATION RESEARCH

Prof. Dr. Mustafa KARA¹

Yrd. Doç. Dr. Recep YÜCEL²

ABSTRACT

In this study, first defined the concept of communication, the types, the importance of organizational communication assessment methods are discussed. Moreover, our communication tools from the past days by specifying the contribution of communication in our age are highlighted. On the other hand, work environment factors indicate that the managerial communication barriers, communication with them on measures to ensure efficiency and effectiveness criteria has been emphasized. Working as a management tool, to clarify the meaning of communication, managerial effectiveness is intended to put in place importance on providing. Working part of the research, was held in Ankara in a private institution. For this purpose, and the cost of data collection due to time, ready with questions, a survey was used. Simple random sampling method for the study of the universe is used. Data analysis; percent, t-test and varyans analysis were used. Research; if internal dimensions of communication, the manager of communications between the level, the use of communication tools the way, the message transmission in the preferred methods, a lack of communication, the manager of the attitudes and behavior, communication managers are taking the time to determine is intended. Study, the findings of academic research together with the evaluation, the results and recommendations have been completed.

Key Words: Communication, Empathy, Employee, Management.

ÖZET

Bu çalışmada; öncelikle iletişimin kavramının tanımı, türleri, örgütsel iletişim değerlendirme yöntemlerinin önemi ele alınmıştır. Ayrıca, geçmişten günümüze iletişim araçları belirtilerek çağımızda iletişime olan katkısı vurgulanmıştır. Öte yandan, çalışma ortamında yönetsel iletişimi engelleyen faktörlere işaret edilerek, bunlara ilişkin önlemler ile iletişimi verimli ve etkinliğini sağlayacak kriterler üzerinde durulmuştur. Çalışma ile bir yönetim aracı olarak, iletişimin anlamının açıklığa kavuşturulması, yönetsel etkililiği sağlamadaki öneminin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmanın araştırma kısmı,

¹ Bolu İzzet Baysal Üniversitesi

² Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, Meslek Yüksekokulu Müdürü İşletme Bölümü

Ankara’da özel bir eğitim kuruluşunda yapılmıştır. Bu amaçla, verilerin toplanmasında zaman alması ve maliyetli olması nedeniyle, hazır soruları içeren bir anket kullanılmıştır. Araştırmanın evreni için basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde; yüzde, t-testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma ile kurum içi iletişimin boyutlarını, yönetici arasındaki iletişimin seviyesini, iletişim araçlarının kullanım şeklini, mesaj iletiminde tercih edilen yöntemleri, iletişim eksikliklerini, yöneticilerin tutum ve davranışlarını, iletişimde yöneticilerin ayırdığını zaman ayırdığını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma, akademik kısmı ile araştırmanın bulguları birlikte değerlendirilerek, sonuç ve önerilerle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Empati, Çalışan, Yönetim.

1. GİRİŞ

İletişim, günlük yaşamın her alanında olduğu gibi, iş yaşamında da çok sık kullanılan ve vazgeçilemez bir kavramdır. Bu yaklaşımla çalışmada; öncelikle iletişimin örgütsel ve yönetsel anlamının açıklığa kavuşturulması, türleri, önemi yaygın olarak kullanılan iletişim araçları ele alınmıştır. Öte yandan, çalışma ortamında yönetsel iletişimi engelleyen faktörlere işaret edilerek, bunlara ilişkin önlemler ile iletişimi verimli ve etkinliğini sağlayacak kriterler üzerinde durulmuştur. Çalışma ile bir yönetim aracı olarak, iletişimin yönetsel ve örgütsel etkililiği sağlamadaki öneminin ortaya konması ile çalışanlara etkilerini araştırmak ve tam bu noktada yazına katkı sağlama amaçlanmaktadır. Bu nedenle, çalışmada yazındaki kuramsal tartışmalardan hareketle yapılan görgül bir araştırma yapılmış ve iletişimin iş performansı ilişkisinin hangi konu başlıklarında toplandığı sınınmaya çalışılmıştır.

2. YÖNETİMDE İLETİŞİMİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu yüzyılın sonlarında küresel boyutta; iktisadi, sosyal, siyasal, teknoloji ve bilgideki etkili gelişmeler, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişe hızlandırmış ve çağımızı iletişim çağına taşımıştır. Bilginin yaşamın her alanında olduğu gibi, yönetimde de en etkili güç kaynağı olması bu çağın en önemli özelliğinden biridir. Böylece; bilgiyi denetleyenler gücü denetleyerek bilgiye dayalı iletişim sayesinde; tüm yönetsel ve örgütsel faaliyetlerin de esasını oluşturmakta ve bu alandaki faaliyetlerde kapsamlı değişime neden olmaktadır. Günümüzün örgütlerinde, yöneticiler açısından karar verme ve sorun çözme yetenekleri çok önemlidir. Bu da, kararların dayanacağı bilgilere sahip olmayı ve onu etkin olarak kullanmayı gerektiren örgütsel güce işaret eder (Ertopuz ve Akın, 1996: 163). İletişim, canlıların birlikte yaşamasının bir ürünüdür ve gereksinimi doğustandır. Ayrıca, canlıların onsuz yaşamlarını ve faaliyetlerini sürdürmeleri de olanaksızdır.

Bu genel bakış açısına dayanarak, ilgili yazında yapılan araştırmada, iletişim hakkında birçok tanımın olduğu tespit edilmiştir. Ancak, en genel olarak iletişim denince, insanlar arasındaki sözel bir süreç şeklinde işleyen konuşma gelir (Oskay, 1999: 7- 8). Başka bir ifade iletişim; bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanım da ise iletişim; insanları birbirine bağlayan ve onların sosyal ve ahenkli bir şekilde çalışmalarını sağlayan bir bağıdır (Cüceloğlu, 2000: 12 ; Gürgen, 2000 : 9; Erdoğan, 1997: 277). Aslında, insanların dışında diğer canlılarında kendilerine ait usullerle iletişim sağladıkları söz konusudur. Hatta, geçmişten bu güne insanların özel ve iş yaşamında, diğer canlılarla da farklı biçimlerde iletişim kurduğu da bir gerçektir. Bu bağlamda, iki insanın karşılıklı konuşması iletişim sayabileceği gibi, arıların bal olan yeri birbirlerine bildirmeleri de iletişim olarak kabul edebilir (Dökmen, 2000: 19). Öte yandan, birbiri ile kendi iç ve dış dünyasının farkında olan kişilerin kurduğu iletişim ise etkili bir iletişime işaret eder (Cüceloğlu, 2000: 248).

İletişim, doğru karar ve önlemlerin alınması için bilgilerin toplanmasına, çalışanlar arasında bilgi akışına, şikâyet, istek ve önerilerden yönetimin bilgi sahibi olmasına hizmet etmektedir (Erdem ve Günlü, 2006: 178). Şu halde, yönetsel ve örgütsel iletişimin oluşması için çalışanlar arasında fikir, bilgi ve duygu akışını zorunlu kılan bir ilişkinin kurulması gerekmektedir. Bu da, örgütün iç ve dış çevresindeki gelişmeleri izlemeyi ile bunlara kısa sürede uyum sağlamayı ve örgütsel etkililiği kolaylaştırabilir (Tosun, 1997:78; Kazancı, 1997: 37). Bir işletme yönetiminin başarısının yanında başarısızlığı da, bir iletişim sistemi ile ilişkilendirilebilir. (Zıllıoğlu, 1998: 13; Ergun, 2004: 131-132). İşin üretildiği bir ortamda, çalışanların arasındaki iletişimin kaçınılmaz olduğu kadar, sürekli ve sağlıklı olarak iletişimin olması da beklenemez (Davis,1998: 508). Kaldı ki, çalışan iş ortamında hangi rolü üstlenirse üstlensin, iş ve kişinin doğasından kaynaklanan bir iletişim hatası yapması da söz konusudur. Bu yüzden iletişim, işletme yönetiminin hem temeli, hem de işletmede oluşan sorunların esası olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla işletmelerin etkililiği de iletişime bağlıdır (Can, 1997: 22-23; Roebuck, 2000: 9).

3. İŞ PERFORMANSI VE İLETİŞİM

Çalışma ortamındaki iletişim sistemi açısından iş akışı ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesinde; bir tarafta yöneticiler, diğer tarafta ise çalışanlar rol almakta ve birbirlerini birçok yönden tamamlamaktadırlar. Bu yüzden, bu süreçte birbirlerini farklı boyutlarda doğrudan etkilemeleri kaçınılmazdır ve bu yönetsel ve örgütsel açıdan çok önemlidir. (Peters, 1998: 151). Öte yandan, bir örgütün toplumdaki yerinin büyüklüğü ise iletişim yapabildiği alanla sınırlıdır (Başaran, 1997: 282).

İş ortamında genel olarak gönderici, mesaj, algı, iletişim kanalı, geriye bilgi akışı ve çevre koşulları iletişimin temel öğelerini; kişi içi (Işık, 2000: 32), kişiler arası (Usluata,1994: 8) örgüt içi, kitle, biçimsel ve biçimsel olmayan iletişim (Sabuncuoğlu, 1998:29) ise örgütsel iletişimin türlerini oluşturmaktadırlar. Biçimsel kadar söylenti ve dedikodu tarzında oluşan, biçimsel olmayan iletişimde, iş ortamında çok dikkat çekicidir (Robins,1994:152). Yönetsel iletişimin türleri; sözel, yazılı ve elektronik biçimlerde yatay(Koçel, 2001:302) ve dikey boyutlarda uygulanır. Bu bağlamda iletişimin esas öğeleri ve türleri, örgütsel faaliyetlerde iş akışı süresince kapsamlı olarak kullanılır. Ayrıca iletişim; bir örgütsel ve yönetsel süreçte bilgi, emir ve kararları taşır, ilişkilere ve etkileşime aracılık eder ve geri bildirim sağlar. Bu görüşler doğrultusunda yöneticiler ve çalışanlar bilgiyi kullanırken, iletişim ve onun bir yöntemi olan empatiden de gerektiğinde azami ölçüde yararlanmaktadırlar(Thomas, 1998: 151).

İletişim sistemi bir bütün olarak çalışan ve iş akışında etkin bir şekilde işlemezse, yönetsel ve örgütsel faaliyetlerde aksamalar olabilir (Drucker, 1997: 372; Ertürk, 2001: 167-168).Yönetimde; kişisel faktörler (Koçel,1999:391; Baltaş, 2000:164), fiziksel faktörler, sembollerle ilgili faktörler, dil güçlükleri (Eren, 1996:332), zaman baskısı, algılamada seçicilik, hatalı tamamlama (Ertürk, 2001:166), geri iletimden kaynaklanan iletişim engelleri ve stres (Özgen, 2003:102-103) işletme içi iletişimi engelleyen faktörler yer almaktadır. Diğer yandan, yönetimde iletişimi engelleyen bu faktörlere karşılık; tatmin, vücut dili (Baltaş, 1998: 143), planlı hareket, yetki devri ve önder yönetici olmak ise başarılı iletişimi besleyen faktörler arasında yer almaktadır.

İletişimi engelleyen faktörler, iş akışını ve örgütün verimini ile iç ve dış çevresini olumsuz yönde; başarılı iletişimi destekleyen faktörler ise bu hususları olumlu yönde etkilemektedirler. Bu nedenle, özellikle yöneticiler, iletişim kanallarının sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlamak ve değişen koşul ve durumlara göre, bu sistemi gözden geçirmek gibi bir sorunla sürekli karşı karşıyadırlar. Özellikle dünyada ve ülkemizde yaşanan bu ekonomik kriz döneminde; işletmelerin devamlılığı ve gelişebilmeleri için bilgi ve ona dayalı iletişime olan gereksinimi daha da artmaktadır. Örgütsel amaçların niteliğini ve niceliğini arttırmak, iletişim engellerini ortadan kaldırmak, çalışanları güdülemek, onların istenmeyen davranışlarını durdurmak ve istenilenleri sürdürmek gibi örgütsel amaçlara ilişkin pek çok durum için iletişime başvurulur.

4. YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara’da bulunan özel bir eğitim işletmesindeki 115 çalışan oluşturmaktadır. Araştırmada, herhangi bir örneklem yöntemi kullanılmamış ve araştırmanın yapılacağı evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak, araştırma bu kurumdan ankete katılan 96 çalışan ile yürütülmüştür.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada, anketin hazırlanmasının zaman alması ve maliyetli olması nedeniyle, araştırmanın sorularını yönelik hazır soruları içeren bir anket kullanılmıştır (Şahin, 2007:81- 82). Ankette standart bir ölçek kullanılmamıştır. Anket tek bölümden ve toplam 23 sorudan oluşmakta ve ilk üç soru demografik özellikleri, kalan 20 soru ise çalışmanın kuramsal kısmının dayandığı çalışma ortamında iletişim türleri ve kanalları ile engelleri ve yönetsel ve örgütsel iletişimin uygulamalarına ilişkin sorular yer almaktadır. Anketler, ilgili kurumdan alınan resmi izin sonucunda, araştırmaya katılan kişilerle yüz yüze görüşme yöntemi uygulanarak yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, SPSS 16,0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler, 96 kişi üzerinde yapılmıştır. Araştırmada hazır bir anket kullanılması nedeniyle, anketin sorularının geçerliliği ve güvenilirliği tekrar test edilmemiştir. Öncelikle, ankete katılanların verdiği cevaplarla ilgili olarak aritmetik ortalama, standart sapma ve yüzde dağılımı gibi istatistiksel analizler yapılmıştır. Ayrıca, genel olarak yönetsel ve örgütsel iletişimin boyutlarının kurumdaki uygulanışı bakımından, kurumun yöneticileri ile çalışanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını analiz etmek için bağımsız iki grup t-testi de uygulanmıştır. Verilere ait tablo sayısının çok ve tebliğ 10 sayfa ile kısıtlı olması nedeniyle, diğer tablolar bu kısımda verilmemiştir. Tablo-1’de ankete katılanların demografik bilgileri ve yüzdeleri görülmektedir.

Kurumdaki Görev		
	Frekans	Yüzde
Yönetici	10	10,4
Çalışan	86	89,6
Toplam	96	100,0

Kurumdaki Çalışma Yılı		
	Frekans	Yüzde
0-3 yıl	60	62,5
4-6 yıl	26	27,1
7-9 yıl	5	5,2
10 yıl ve üzeri	5	5,2
Toplam	96	100,0

Tablo-1 Demografik Bilgilere Yönelik Tanımlayıcı İstatistikler

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

5.1. Verilerin Yüzde Analizinin Değerlendirilmesi

Anket sorularının demografik verilerinin yüzdelere bakıldığında; katılanların yalnız %10'u yönetici ve % 89'u çalışan durumda, % 61'i erkek, % 35'i ise kadın, % 60'ı kurumda en fazla 3 yıldır çalışırken, yalnızca % 5'i ise 10 yıldan fazla bu kurumda çalıştığı görülmektedir. Ankette iş ortamındaki iletişimle ilgili soruların cevaplarının yüzde dağılımlarında en çok yoğunlaştığı tercihlere bakıldığında; katılanların %45 oranında (43 çalışan) beden diline "kısmen" önem verildiğini, %48 oranında (46 çalışan) önerilere "dinlemeden" cevap verildiğini, %38 oranında (36 çalışan) önerilerin yönetime "çoğu zaman" kolayca ulaştığını, %56 oranında (54 çalışan) mesaj iletişiminde gereken kademeler çok mu sorusuna "evet" cevabını verdiğini, % 62 oranında (59 çalışan) yöneticilerin önerileri dinlenmede "hayır" cevabını verdiğini, %91 oranında (95 çalışan) kurum hedefleri çalışanlarca biliniyor mu sorusuna "hayır" cevabını verdiğini, %47 oranında (45 çalışan) bölümler arası iletişimin "iyi" düzeyde cevabını verdiğini, %52 oranında (50 çalışan) kişiler arası iletişim nasıldır sorusuna "orta" düzeyde cevabını verdiğini, %71 oranında (68 çalışan) iş ile ilgili bilgiye ulaşım kolay mı sorusuna "çoğu zaman" cevabını verdiğini, %52 oranında (50 çalışan) kişiler arası iletişim nasıldır sorusuna "orta düzeyde" cevabını verdiğini, %48 oranında (46 çalışan) değişiklikler yeterince ulaşıyor mu sorusuna "çoğu zaman" cevabını verdiğini, %98 oranında (94 çalışan) yazılı mesaj dili açık ve net mi sorusuna "evet" cevabını verdiğini, % 43 oranında (41 çalışan) yönetime iletilen sorunlarla ilgili gelişmeler çalışanlara bildiriliyor mu sorusuna "çoğu zaman" cevabını verdiğini, % 74 oranında (71 çalışan) yazılı mesajlar zamanında ulaşıyor mu sorusuna "çoğu zaman" cevabını verdiğini, % 50 oranında (41 çalışan) mesajların içeriğinde anlam kaybı var mı sorusuna "bazen" cevabını verdiğini, % 56 oranında (54 çalışan) öneri ve şikayetlerin tamamı yöneticilere iletilebiliyor mu sorusuna "evet" cevabını verdiği anlaşılmıştır.

Bu sonuçlara bakılarak; genelde iletişim ile ilgili sorulara verilen cevapların, yaklaşık % 50 oranında katılım yönünde olumlu olduğu görülmüştür. Ancak, kurum hedefleri çalışanlarca biliniyor mu sorusuna %91 oranında (95 çalışan) "hayır"ı tercih ederek çok yüksek oranda olumsuz yönde, yazılı mesaj dili açık ve net mi sorusuna %98 oranında (94 çalışan) "evet" i tercih ederek çok yüksek oranda olumlu yönde, yazılı mesajlar zamanında ulaşıyor mu sorusuna % 74 oranında (71 çalışan) "çoğu zaman" cevabını vererek yüksek oranda olumlu yönde görüş belirterek en dikkat çekici sonuçları oluşturmuşlardır.

Öte yandan, cevapların yüzde dağılımlarda; yönetici ve çalışanlar arasında görüş ayrılığının olması yanında, ortak görüşlerde gözlemlenmiştir. Örneğin; "*yazılı mesajlar zamanında ulaşıyor mu?*", sorusuna ankete katılanların %74'ü "*çoğu zaman*" görüşünü bildirirken, "*mesajlardaki anlam kaybı oranı nedir?*", sorusuna %30,2, %33,3, %13,5, %10,4, %2,1, %5,2, %5,2 gibi farklı görüşler belirtilmiştir. Bunu açıklamak için verilerin standart sapması ve varyansına da bakılmıştır.

5.2.Verilerin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması, Varyansı ve Değerlendirilmesi

Bu değerlendirme kapsamında, "*kurum hedefleri çalışanlarca biliniyor mu?*" sorusunun standart sapması $\sigma=0,223$ olarak tespit edilmiştir. Bu soruya verilen cevapların çoğu aritmetik ortalamaya yakın olarak, çok farklı bir görüş ortaya çıkmamıştır. "*Öneriler yönetime kolayca ulaştırılabilir mi?*" sorunun standart sapması ise $\sigma=0,925$ olarak tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, öteki değerlerde göreceli bir fark ve büyüklük olduğu gözükmemektedir. Dolayısıyla, bu sorudaki görüş ayrılıklarında anlamlı bir fark olduğunu söylenebilir. Diğer verilerin *aritmetik ortalaması, standart sapması ve varyansı* tablo -2' de topluca ve detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tablo-2 Verilerin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Varyans Değerleri

Tanımlayıcı İstatistik Veriler	Sayı	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Varyans
Cinsiyet	96	,36	,484	,234
Kurumdaki Görev	96	,90	,307	,094
Kurumdaki toplam çalışma yılı	96	,53	,820	,673
Öneriler yönetime kolayca ulaşabiliyor mu?	96	1,58	,925	,856
Mesaj iletişimde geçilmesi gereken Kademeler çok mu?	96	,56	,499	,249
Kurum hedefleri çalışanlarca biliniyor mu?	96	,05	,223	,050
Bölümler arası iletişim nasıl dır ?	96	1,57	,750	,563
Kişiler arası iletişim nasıldır?	96	1,54	,631	,398
Değişiklikler yeterince ulaşıyor mu?	96	1,46	,767	,588
Yönetime iletilen sorunlarla ilgili gelişmeler çalışanlara bildiriliyor mu?	96	1,46	,794	,630
İş ile ilgili bilgiye ulaşım kolay mı?	96	1,08	,536	,288
Yazılı mesaj dili açık ve net mi?	96	,02	,144	,021
Yazılı mesajlar zamanında ulaşıyor mu?	96	,93	,508	,258
Mesajların içeriğinde anlam kaybı var mı?	96	2,17	,777	,604
Mesajlardaki anlam kaybı oranı nedir?	96	1,57	1,697	2,879
Öneri ve şikayetlerin tamamı yöneticilere iletebiliyor mu?	96	,44	,499	,249
Yönetici iletişimde beden diline ne kadar önem veriyor?	96	1,74	,824	,679
Yöneticilerin iletişime ayırdığı zaman mesainin ne kadardır?	96	1,51	1,979	3,916
Önerilere dinlemeden cevap veriliyor mu?	96	,61	,489	,239

5.3 Bağımsız İki Grup T-testi ve Değerlendirme

Tablo-3 Öneriler yönetime kolayca ulaşıyor mu ?

Kurumdaki görev	Öneriler yönetime kolayca ulaşıyor mu?			
	Her zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Çok az zaman
Yönetici	4 40.0%	4 40.0%	2 20.0%	0 .0%
Çalışan	7 8.1%	32 37.2%	29 33.7%	18 20.9%

Tablo-3'e göre, "**Öneriler yönetime kolayca ulaşıyor mu?**" sorusuna farklı cevapların verildiği görülmüştür. Ancak, bu soruya "her zaman" cevabını yöneticilerin %40 ı verirken, çalışanların %8,1 i bu yönde görüş bildirmiştir. "Çok az zaman" cevabını yöneticilerin % 0 ı verirken, çalışanların %20,9 u ise bu görüşe katılmışlardır. Bağımsız iki grup t-testinde elde edilen Sig=0,370 t=-3,267, df=11,904, Sig(2-tailed) = 0,007olmuştur. Bu değer; Sig(2-tailed) = 0,007 < 0,05 olduğu için, bu konuda yöneticilerle çalışanlar arasında anlamlı bir görüş ayrılığı olduğu söylenebilir. Demek ki her yönetici, kendisine ulaşan önerilerin hiçbir engele maruz kalmadan ulaştığını düşünürken, çalışanlar bu konuda önerilerini yönetime kolayca ulaştırılmadığını düşünmektedirler.

Tablo-4 İletimde geçilmesi gereken kademe çok mu?

Kurumdaki görev	İletimde geçilmesi gereken kademe çok mu?		Toplam
	Hayır	Evet	
Yönetici	2 20.0%	8 80.0%	10 100.0%
Çalışan	40 46.5%	46 53.5%	86 100.0%

Tablo- 4'e göre, "**İletimde geçilmesi gereken kademe çok mu?**" sorusuna yöneticilerin %80' i, çalışanların ise %53,5' i "evet" cevabını vermişlerdir. Bağımsız iki grup t-testi sonuçları ise Sig=0,000, t=1,842, df=12,172, Sig (2-tailed) = 0,090 > 0,05 olmuştur. Böylece, bu konuda yöneticileri ile çalışanlar arasında, anlamlı bir görüş ayrılığı olmadığı söylenebilir.

Tablo-5 Öneri ve şikayetlerin tamamı iletilebiliyor mu?

Kurumdaki görev	Öneri ve şikayetlerin tamamı iletilebiliyor mu?		Toplam
	Evet	Hayır	
Yönetici	10 100.0%	0 .0%	10 100.0%
Çalışan	44 51.2%	42 48.8%	86 100.0%

Tablo 5'e göre, "**Öneri ve şikayetlerin tamamı yöneticilere iletilebiliyor mu?**" sorusuna, yöneticilerin %100 ü "evet" cevabı verirken, çalışanların ancak %51'i "evet" cevabını vermiştir. Bağımsız iki grup t-testi sonuçları ise Sig=0,000, t=-9,008, df=85,000, Sig(2-tailed) = 0,000 < 0,05 olmuştur. Bu sonuçlara göre, "yönetici ve çalışanlar arasında anlamlı bir görüş ayrılığı vardır" yönündeki görüşümüz kabul görmektedir. Yani, yöneticiler kendilerine her türlü öneri ve şikayetin iletilebildiğini düşünürlerken, çalışanlar aynı görüşe katılmamaktadırlar. Buna göre, bu kurumda çalışanların daha çok söyleneni yaptıkları belirtilebilir. Bu sorunun "hayır" cevabının sebeplerini; çalışanların büyük bir çoğunluğunun, "kendilerinin bir sorun gibi görülme endişesi", "çekingenlik", "yanlış anlaşılma korkusu", "maddi ve manevi zarara uğrama endişesi ve işine son verilme korkusu" nun oluşturduğu söylenebilir.

Tablo- 6 Yöneticilerin iletişime ayırdığı zaman mesainin ne kadarı?

"Tablo-6'ya göre **Yöneticilerin iletişime ayırdığı zaman mesainin ne kadarı?**" sorusuna verilen cevapların yüzdelik dağılımları, yöneticiler ve çalışanlar açısından, yukarıda verilmiştir. Bağımsız iki grup t-testi sonuçları ise Sig=0,738, t=1,338, df=12,160, Sig(2

Kurumdaki görev	Yöneticilerin iletişime ayırdığı zaman mesainin ne kadarı?							Toplam
	%25	%30	%40	%50	%60	%75	Diğer	
Yönetici	2 20.0%	2 20.0%	2 20.0%	0 20.0%	4 40.0%	0 .0%	0 .0%	10 100.0%
Çalışan	44 51.2%	11 12.8%	16 18.6%	2 2.3%	0 .0%	4 4.7%	9 10.5%	86 100.0%

da yönetici ve çalışanların görüşleri arasında anlamlı bir fark yoktur denilebilir.

taile
d) =
205
>
0,05
olmu
ştur.
Buna
göre,
bu
konu

Tablo-7 Öneri dinlemeden cevap verilir mi?

Kurumdaki görev	Öneri dinlemeden cevap verilir mi?		Toplam
	Evet	Hayır	
Yönetici	2 20.0%	8 80.0%	10 100.0%
Çalışan	35 40.7%	51 59.3%	86 100.0%

Tablo-7'ye göre, "**Önerilere dinlemeden cevap verilir mi?**" sorusuna, yöneticilerin %80'i, çalışanların ise %59 'u "hayır" cevabını vermiştir. Bağımsız iki grup t-testi sonuçları ise Sig=0,000, t=1,441, df=12,072, Sig(2-tailed) = 0,175 > 0,05 olmuştur. Bu durumda, yapılan test anlamlı olmasına karşın, yönetici ve çalışan görüşleri arasında anlamlı bir fark yoktur denilebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İş ortamında çalışanın özellikle de yöneticinin iletişimdeki başarısı, işteki başarısına aynen yansımaktır. Çalışanların mesaisinin çok yoğun bir kısmını, iletişim ve ondan oluşan sorunların çözümü almaktadır. Bu görüşe dayanılarak, bu çalışmada bir örgütte iletişim sisteminin nasıl değerlendirileceği ve ölçülebileceği ortaya konmuştur.

Yapılan araştırma en çarpıcı bulgu, çalışanların öneri ve şikayetlerin tamamını, yönetime iletmede sıkıntı yaşadığını ve bundan çekindiklerini belirtmeleridir. Bunun nedeni ise, çalışanların işsiz kalma korkusu ve yanlış anlaşılma endişesidir. Daha da ilginç olanı ise, yöneticilerin durumu böyle algılamaması ve görmemesidir. Bu da, bu kurumdaki yönetimin iletişimde daha şeffaf ve demokratik olmasını gerektirmektedir.

Varılan bu sonuçlar, iletişim sistemi etkililik değerlendirmesinin, belirli aralıklarla yinelenmesini zorunlu kılmaktadır. Böylece, yönetici ile çalışanların karşılıklı olarak iletişim davranışlarının, değerlerin ve alışkanlıkların geliştirilmesi sağlanabilir. Bunun yapılabilmesi için öncelikle yöneticilerin yaklaşımı olumlu olmalıdır. Buna göre, iş ortamında iletişimin özenle yönetilmesi, değerlendirilmesi ve sürekli iyileştirilmesi gerekmektedir. Unutmamalıdır ki, bu kadar hassas olan bir davranış biçimi olan iletişim ne kadar önemsense de azdır.

KAYNAKÇA

1. BALTAŞ, Acar-Zuhal, **Bedenin Dili**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998
2. BALTAŞ, Acar ve Zuhal, **Bedenin Dili**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000
3. CAN, Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997
4. CÜCELOĞLU, Doğan. **İçimizdeki Çocuk**. Remzi Kitabevi. 25.bs. İstanbul, 2000
5. CÜCELOĞLU, Doğan. **Yeniden İnsan İnsana**. Remzi Kitabevi. 24.bs. İstanbul, 2000
6. DAVIS, Keith. **İşletmede İnsan Davranışı**, 10.bs. (Çev. Kemal Tosun), İşletme Fakültesi Yayınları, 1998
7. DÖKMEN, Üstün. **İletişim Çatışmaları ve Empati**, 14bs., Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000

8. DRUCKER,Peter F.,**Yönetim Uygulaması**, İnkılap Kitabevi,Yayımları,İstanbul,1997
9. ERDOĞAN, İlhan. **İşletmelerde Davranış**. İstanbul,1997
10. ERDEM .R.; EBRU Günlü,İletişim Eğilimlerinin Yüksek Bağlam-Düşük Bağlam Ayırımı İle İncelenmesi: Hastane Çalışanları Örneği, Hacettepe Sağlık Dergisi, Cilt, 9.Sayı 2, 2006
11. EREN Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayınları, 3. Baskı, 1996, İstanbul
12. ERTOPUZ, Ayşen ; AKIN, Bahadır, **İletişim Sistemi Etkinlik Değerlendirmesi**. V. Ulusal Kalite Kongresi 13-14 Kasım 1996 İstanbul, Bildiri Kitabı, İstanbul 1996
13. ERTÜRK Mümin, **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Yayınları,İstanbul, 2001
14. GÜRGEN, Haluk. **Örgütlerde İletişim Kalitesi**.Der Yayınları.İstanbul,1997
15. IŞIK, Metin.**İletişimden Kitle İletişimine**, 2 bs., Mikro Yayınları.,Konya,2000
16. KAZANCI,Metin.**Halkla İlişkiler**.14.bs.,Savaş Yayınları, Ankara,1997
17. KOÇEL,Tamer. **İşletme Yönetimi**.8. bs. Beta yayınları. İstanbul,2001
18. OSKAY, Ünsal.**İletişimin ABC'si**. 2.b.,Der Yayınları.İstanbul,1999
19. ÖZGEN, Ebru **İletişim ve Liderlik**, M.Ü. Halkla İlişkiler Bölümü İletişim Dergisi,Sayı 18, 2003,
20. PETERS,Thomas.**Yönetme ve Yönetme Sanatı**., 5 bs., Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul,1998
21. P.ROBBINS, Stephan.**Örgütsel Davranışın Temelleri**. (çev.Sevgi Ayşe ÖZTÜRK).Etam A.Ş. Eskişehir,1994
22. ROEBUCK,Cheris, **Etkili İletişim**, Doğan Ofset A.Ş.,İstanbul,2000
23. SABUNCUOĞLU, Zeyyat.**Örgütsel Yönetim**.Ezgi Kitabevi Yayınları. Bursa,1998
24. ŞAHİN, Ali “**Türk Kamu Yönetiminde Yönetimsel İletişim ve Bu Konuda Düzenlenen Bir Anket Çalışması Sonuçları**”, Maliye Dergisi, Sayı, 152, 2007
25. USLUATA, Ayseli, **İletişim**, 1. Baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul, Mart 1994
26. THOMAS J. Peters, Yönetme ve Yönetme Sanatı, 5.b.Altın Kitaplar Yayın evi,İstanbul,1998
27. TOSUN, Mustafa. **Örgütsel Etkililik**.TODAİE Yayını.Ankara,1997
28. ZILLIOĞLU,Merih. **İletişim nedir?** 4b. Cem Yayınevi. İstanbul,1998

ÇELTİK SAPI KÜLÜNÜN PUZOLANİK ÖZELLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI

INVESTIGATION OF PUZZOLANIC CHARACTERISTICS OF THE RICE DEVIATE ASH

Celalettin BAŞYİĞİT¹

Serhat Oğuzhan KIVRAK²

ABSTRACT

Types of concrete structures is increasing every day. Improve the properties of concrete to increase durability and economy to ensure the production of cement concrete with mineral materials are used in puzolanik features. Natural and artificial materials to Puzolanik classified two groups.

In recent years, studies, agricultural waste, the ash obtained as a result of certain actions as puzolanik material may be used are specified.

Agricultural potential is very high in our country. Agricultural products in rice, has played a significant role, especially in certain regions. Rice grown in the region, especially after the harvest season that occurs in the size of pollution will not be underestimated. And to contribute to the national economy, as well as reduction of environmental pollution to be occurring rice stalk ashes will benefit the industry to win.

In this study, from agricultural waste, rice determined by incineration at a specific temperature, the results obtained by grinding the ashes of the feature will be examined puzolanik.

Key words: Rice Deviate Ash, Puzzolan, Concrete

ÖZET

Beton yapıların çeşitleri her geçen gün artmaktadır. Betonun özelliklerini iyileştirmek dayanıklılığını arttırmak ve ekonomi sağlamak amacıyla beton üretiminde çimento ile birlikte puzolanik özellikte mineral malzemeler kullanılmaktadır. Puzolanik malzemeler doğal ve yapay olmak üzere iki grupta sınıflandırılırlar.

Son yıllarda yapılan çalışmalarda, tarımsal atıklardan, belirli işlemler sonucunda elde edilen külün puzolanik malzeme olarak kullanılabileceği belirtilmektedir.

Ülkemizde tarım potansiyeli oldukça yüksektir. Tarım ürünleri içinde çeltik, özellikle belirli bölgelerde önemli yer tutmaktadır. Çeltik yetiştirilen bölgelerde, özellikle hasat mevsimi sonrasında meydana gelen çevre kirliliği küçümsenmeyecek boyuttadır. Hem ülke ekonomisine katkıda bulunmak, hem de meydana gelen çevre kirliliğinin azaltılabilmesi için çeltik sapı külünün endüstriye kazandırılması fayda sağlayacaktır.

Bu araştırmada, tarımsal atıklardan, çeltik sapının belirli sıcaklıkta yakılarak, öğütülmesi sonucunda elde edilen külün puzolanik özelliği incelenecektir.

¹ Doç. Dr., S. Demirel Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, cbasyigit@tef.sdu.edu.tr

² Öğr. Gör., Hitit Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, oguzhankivrak@hitit.edu.tr

Anahtar kelimeler: Çeltik Sapı Külü, Puzolan, Beton.

1. GİRİŞ

Beton yapıların çeşitleri her geçen gün artmaktadır. Bu artış, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanımını gerektirmektedir. Buna bağlı olarak çimento çeşidi ve üretimi artmaktadır. Çimentonun niteliklerini iyileştirmek dayanıklılığını arttırmak ve ekonomi sağlamak amacıyla beton üretiminde çimento ile birlikte puzolanik özellikte mineral malzemeler kullanılmaktadır. Bu amaçla doğal puzolanlardan başka uçucu kül, curuf ve silis dumanı gibi endüstriyel yan ürünler de kullanılmaktadır. Ayrıca tarım artıklarından puzolan malzeme elde edilmesi amacıyla deneysel çalışmalar sürdürülmektedir. (Biricik vd, 1998)

Puzolanlar çimentoya üretim sırasında veya daha sonra katılırlar. Böylece katkılı portland çimentosu elde edilir. Puzolanların serbest kireci tespit etmesi çimento yönünden önemlidir. Çimentolara puzolanların katılması ile su etkisinden eriyen kireç erimez duruma geçer ve böylece çimento dış etkilere daha dayanıklı olur. Çimentonun bir kısmı yerine puzolan ilave edilmesi, betonun plastiğini arttırır, su kuma ve çözülme olaylarını önler, hidrasyon ısısını ve betonun geçirgenliğini azaltır. (Biricik vd, 1998)

Bir puzolanın reaksiyonunda bağladığı kireç miktarı ne kadar fazla ise aktivitesi o kadar büyüktür ve puzolanik özelliği o kadar yüksektir. Bu özellik en çok puzolanın özgül yüzeyine bağlıdır. Puzolanik özelliği etkileyen bir diğer faktör de puzolanın içerdiği Amorf SiO_2 ile SiO_2 gibi reaktif maddelerdir. Puzolanlar, silisin bulunması nedeniyle asit bileşimine sahiptir. Hidrojen Florür (HF) hariç su ve oksitlerde çözülmezler. (Massazza, 1989)

Yapılan çalışmada, hem ülke ekonomisine katkıda bulunmak, hem de meydana gelen çevre kirliliğinin azaltılabilmesi için çeltik sapı külünün endüstriye kazandırılması amaçlanmıştır. Yapılan deneylerde, çeltik sapı külünün puzolanik özelliği araştırılmıştır.

2. PUZOLANLAR

Puzolanlar, kendi başlarına bağlayıcılık değeri olmayan veya çok az bağlayıcılık gösterebilen, fakat ince taneli durumda olduklarında ve sulu ortamda kalsiyum hidroksit ile birleştirildiklerinde hidrolik bağlayıcılık özelliğine sahip olan silisli veya silisli alüminli malzemeler olarak tanımlanmaktadır. Puzolanların yapısında büyük miktarda yer alan silisin ve alüminin yanı sıra, bir miktar da demir oksit, kalsiyum oksit, alkaliler ve karbon bulunabilmektedir.(Erdoğan, 2003)

Puzolanlar, herhangi bir bağlayıcılık özelliğine sahip olmasalar da, normal sıcaklıklarda, sulu ortamlarda, kireçle birleşerek bağlama özelliğine sahip, suda çözünmeyen kararlı bileşikler oluşturan bileşenler içeren maddelerdir. Bu davranış, puzolanların karakteristik özelliğidir. (Massazza, 1989)

Almanlar puzolana “tras” demektedirler, ülkemizde de bu deyim yaygındır ve standartlarımıza geçmiştir. (Akman, 1990)

Puzolanik katkı malzemeleri, su tutucu özellik gösterirler ve doğadan serbest olarak elde edildiği gibi bir sanayi kuruluşunun yan ürünü olarak da elde edilebilir. (Şimşek, 2004)

İçinde fazla miktarda koloidal elemanlar, özellikle aktif silis içeren elemanlardır. Puzolanlar kimyasal açıdan çok SiO_2 ve daha az miktarlarda Al_2O_3 içerirler. Suyla karıştırıldıklarında çamur haline gelir, kuruyunca da eski hallerine dönerler. (Topçu, 2006)

3. TARIMSAL ATIKLARIN PUZOLANİK ÖZELLİKLERİ

Bitkiler büyürken bünyelerine kökleri ile topraktan çeşitli mineraller ve silikatlar alırlar. Anorganik maddelerin, özellikle silikatların yıllık bitkilerde ağaç türlerindeki daha yüksek oranda bulunduğu bilinmektedir. Yıllık bitkilerden pirinç, buğday, ayçiçeği, tütün ve benzeri tarım ürünlerinin sap ve yaprakların özellikle katikula tabakası nedeniyle silis ve silikat yönünden zengindir. Anorganik bileşenler bitki bünyesinde serbest tuz veya partiküller halinde veya kısmen liflerin anyonik gruplara bağlı katyonlar halinde bulunmaktadır.(Rydholm, 1965)

Tarımsal atıklardaki organik maddelerin yanması, yeni kristal fazların oluşumu veya amorf maddelerin kristallenmesi olayları egzotermik birer reaksiyondur. Bu reaksiyon sonunda ağırlıkta azalma olur ve kül elde edilir. Yakma işlemi sonucu organik maddelerin yapısının bozulmasına termaldekomp pozisyon denir.(Bircik vd, 1998)

Toz halde öğütülerek inceltelen bu kül kireçle karıştırıldığında bağlayıcılık özelliğine sahip bir malzeme elde edilir. Bu malzemenin niteliği büyük ölçüde yakma sıcaklığına, yakma süresine, ani soğutmaya ve öğütme koşullarına bağlı olarak değişiklik gösterir.(Bircik vd, 1998)

3.1. Çeltik Sapı, Çeltik Kabuğu ve Buğday Sapı Külü'nün Puzolanik Özellikleri

Çeltik kabuğu sapı ve külü beton için mineral bir karışımdır. Pirinç kabuklarının ana kullanımı çeltik değirmenciliği sürecinde yakıt olarak kullanılmasıdır. Bu yakıtın kullanımı yüksek seviyede bir kül üretir. Çeltik kabuğu külü, atık malzeme olduğundan çevre kirliliğine neden olur.(Sansale, 2005)

Tarımsal ürünlerden buğday sapı, önemli oranda silisyumdioksit içerir. Bunların yakılması sonucu geriye silikat bakımından zengin, puzolanik özellikte bir kül kalır.Ülkemizin tarım potansiyeli yüksektir ve tarım ürünleri içinde buğday önemli yer tutmaktadır.(Bircik vd., 1998)

Çeltik kabuğu külü buğday kabuğu külü, elektrikli fırın içerisinde kabukların yakılması ve hızla soğutulması sonucunda elde edilir. Bu külü şekilsiz SiO₂ içeriği yüksektir ve puzolanik bir malzeme olarak kabul edilirler.(Bircik vd, 2000)

Sansale (2005), farklı zamanlarda betonun dayanıklılığının geliştirilmesi için Uruguay' da yetiştirilen çeltiklerden arta kalan çeltik kabuğu külü ile, Amerika' da kontrollü bir şekilde küle dönüştürülen çeltik kabuğu külünü karşılaştırmıştır. 7 katkılı betonlara nazaran basınç dayanımının yüksek olduğunu belirlemiştir. Uzun zamanlarda (91 gün) çeltik kabuğu külü katkılı beton, katkısız beton ile kıyaslandığında, çeltik kabuğu külü katkılı betonların basınç dayanımının katkısız betona nazaran daha yüksek olduğunu, en iyi değer ise % 10 çeltik kabuğu külü katkılı (Amerika) beton numunelerinde elde edilmiştir.

Smith ve Kamwanja, (1986), yaptıkları çalışmada, pirinç kabuğu külünü çimentoya ilave ederek 7 ve 28 günlük harç basınç dayanımına göre pirinç kabuğu külünün aktif bir puzolan olabileceğini belirtmişlerdir.

Natalini, (1986), Pirinç kabuğu külü ile çimento hamuru ve beton üretmiş, çimento hamurunda terleme deneyi yapmıştır. Çimento hamurunun su tutma kabiliyetinin kül miktarının artması ile arttığını belirtmiştir.

Dass, (1984), pirinç kabuklarını 500-1000°C arasında değişik zamanlarda 1-5 saatlik sürelerde yakarak elde ettiği küllerin fiziksel ve kimyasal özelliklerini incelemiş, 700°C'a kadar olan sıcaklıklarda amorf yapının korunduğunu ortaya koymuştur.

Mazlum, (1989), pirinç kabuğu külünün silis dumanına yakın, uçucu kül,cüruf ve trastan daha yüksek oranda amorf silis içerdiğini, %20 ve %30 küllü harçların Na₂SO₄'lı ortamdan etkilenmediğini ve külün, harcın servis ömrünü uzattığını belirtmiştir.

Mehta ve Pitt, (1976), yaptıkları çalışmada, pirinç kabuklarını 500 °C sıcaklıkta 1 dakika tutarak amorf silis içeren kül elde etmişler ve yakma sıcaklığı 680 °C'ye yükseldiğinde bile amorf yapının korunduğunu belirtmişlerdir.

Mehta ve Pirtz, (1978), pirinç kabuğu külünü puzolan olarak harç ve betonda kullanmışlar, bu ürünleri çeşitli ortamlarda tutarak ağırlık kaybını belirlemişlerdir. Bu çalışmada küllü betonun asit çözeltilisi içindeki ağırlık kaybının şahite göre daha az olduğunu saptamışlardır. Biricik vd, (1998), yaptıkları çalışmada buğday sapından kül elde etmek için saplar 1-5 mm. boyutlarında öğütülmüş ve ön yakmaya tabi tutulmuştur. Elde edilen yarı yanmış malzeme iki farklı sıcaklıkta (570°C ve 670°C) kontrollü olarak 5 saat süreyle yakılmıştır. Ani soğutularak elde edilen küller öğütülerek 0-200 µ arasında inceltirilmiştir. Küllerin puzolanik özelliğini belirlemek için standartlara uygun numuneler üretilmiş, bu numunelerde mekanik, kimyasal ve fiziksel deneyler yapılmıştır. Deneyler sonucunda, küllerin puzolanik özellikte olduğu görülmüştür.

4. MALZEME VE YÖNTEM

4.1. Malzeme

Deneylerde kullanılacak olan külü elde etmek için, Çorum ili, Osmaniye ilçesinden sağlanan çeltik sapları kullanılacaktır.

4.2. Yöntem

Yapılan çalışmada, “Çimento Deney Metotları – Dayanım Tayini” TS EN 196-1 standardı esas alınmıştır. Saplar öncelikle, hacmi küçültmek için, özel hazırlanmış tel kafeslerde kontrolsüz olarak kendi halinde ön yakmaya tabi tutulmuştur. Ön yakma ile elde edilen malzeme, sıcaklık ve zaman bakımından kontrollü olarak (570°C) yakılmış ve oda sıcaklığına kadar ani bir şekilde soğutularak kül elde edilmiştir. Elde edilen kül, değirmende öğütülerek inceltirilmiştir.

Çeltik sapı külünün puzolanik özellikleri, mekanik deneyle araştırılmıştır.

Puzolanik Aktivitenin Araştırılması

Puzolanik aktivite deneyi TS EN 196-1'e uygun olarak yapıldı. Üç adet deney numunesi hazırlamak için gerekli malzeme miktarları, Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Puzolanik Aktivite Deneyi İçin Kullanılacak Malzeme Miktarları

Malzemeler	Standart Miktarlar
Standart Kum	1350 gr.
Sönmüş Küreç	150 gr
Puzolan	$T = 2 \times 150 \delta p / \delta k$
Su	$0,5 \times (150+T)$

Tablo 1.'de belirtilen harç karışım oranlarına göre üretilen puzolanlı harç, kalıplara yerleştirildikten sonra, kalıpların üzeri buharlaşmayı önleyecek şekilde camla kapatılarak, 24 saat süre ile 23 ± 2 °C'lık oda sıcaklığında bekletildi. 24 saat sonunda kalıplar sökülmeden 55 ± 2 °C sıcaklığındaki bir etüv içinde 6 gün daha bekletildi. Daha sonra numuneler etüvden çıkarılarak oda sıcaklığına gelinceye kadar soğumaya bırakıldı. Bu süre sonunda numuneler TS EN 196-1'e göre basınç dayanımı tayini deneyine tabi

tutuldu. Deney sonuçları ortalama değerleri Tablo 2.'de verilmiştir. Bu deney sonucuna göre, küllerin puzolanik özelliğe sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Çeltik Sapı Külünün Puzolanik Aktivite Deney Sonuçları ve Standart Değerleri

Puzolan	Basınç Dayanımı (N/mm ²)
Standart Değer (TS 25'e göre min.)	4
570°C'de Çeltik Kabuğu Külü	9,2

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda, tarımsal atık olan çeltik sapının, belirli ısıda yakılması sonucunda elde edilen malzemenin öğütülmesi ile çeltik sapı külü elde edilmektedir. Elde edilen bu malzeme, yüksek oranda SiO₂ içermektedir ve yapılan deney sonucunda elde edilen verilere göre, çeltik sapı külü puzolanik katkı maddesi olarak kullanılabilir.

Tarımsal atıkların endüstriye kazandırılması, ülke ekonomisine fayda sağlayacağından ve çevre kirliliğine karşı hassasiyetin arttığı günümüzde, çevre kirliliğini belirli miktarda da olsa azaltacağından, bu konuda yapılan çalışmaların artırılması faydalı olacaktır.

5. KAYNAKLAR

- Akman, M , S.. (1990), “Yapı Malzemeleri”, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Matbaası. İstanbul.
- Biricik, H., Aköz F., Berkay İ., Tulgar, A. N.. (1998), “Study of pozzolanic properties of wheat straw ash”, Yıldız Technical University, Faculty of Civil Engineering, Department of Construction Materials, İstanbul Turkey.
- Biricik, H., Aköz F., Türkler, F., Berkay, İ.. (2000), “Resistance to magnesium sulfate and sodium sulfate attack of mortars containing wheat straw ash”, Yıldız Technical University, Faculty of Civil Engineering, Department of Construction Materials, İstanbul, Turkey.
- Dass, A.. (1984), “Puzzolanic behaviour of rice husk ash”, Building Research and Practice, V:12, N:5, September – October, pp: 307-311.
- Erdoğan, T., Y.. (2003), “Beton”, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 169-207.
- Massazza, F.. (1989), “Puzolonlar”, Puzolanlı Çimentolar ve Kullanım Alanları Semineri, TÇMB, Ankara, 21.
- Mazlum, F.. (1989), “Pirinç Kbuğu Külünün Puzolanik Özellikleri ve Külün Çimento Harcının Dayanıklılığına etkisi”, Doktora Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Mehta, P., K., Pirtz, D.. (1978), “Use of rice hull ash to reduce temperature in high strength mass concrete”, ACI Journal, February, pp: 60-63.
- Mehta, P., K., Pitt, N.. (1976), “ Energy and industrial materials from crop residues”, Resource Recovery and Conserv. 2, pp: 23-28.
- Natalini, M., B., Perin, M., S., F., Gauto, D., Mayer, R., A., Gomez, G., M.. (1986), “Portland cement cellular composite material with organic and inorganic

- particles’’, Use of vegetable plants and fibres as building materials joing symposium, Rilem/CIB/NCCL, Baghdad, October, pp 79-84.
- Rydholm, S. A.. (1965), “Pulping Processes”, Interscience Puplichers, New York, 1049-1053.
- Sensale, G. R.. (2005), “Strength development of concrete with rice husk ash”, Facultad de Ingenieria, Julio Herrera y Reissig, Montevideo, Uruguay, 565.
- Smith, R., G., Kamwanja, G., A.. (1986), “The use of rice husk for making a cementitious material’’, Use of vegetable plants and fibres as building materials joing symposium, Rilem/CIB/NCCL, Baghdad, October, pp 85-94.
- Şimşek, O.. (2004), “Beton ve Beton Teknolojisi”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 104-110.
- Topçu, İ.,B.. (2006), “Beton Teknolojisi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü, Eskişehir.
- Topçu, İ.,B.. (2006), “Yapı Malzemeleri ve Beton”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü, Eskişehir.
- TS 25. (2008), “Doğal Puzolan (Tras) – Çimento ve Betonda Kullanılan – Tarifler, Gereklere ve Uygunluk Kriterleri”, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, 1-4.
- TS EN 196-1. (2009), “Çimento Deney Metotları – Dayanım Tayini”, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, 1-5.

ÇOMÜ MESLEK YÜKSEKOKULLARI'NA BAĞLI TEKNİK PROGRAM ÖĞRENCİLERİNİN FEN VE MATEMATİK DERSLERİNE OLAN İLGİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

**A STUDY ON DETERMINING INTERESTS OF STUDENTS IN THE
TECHNICAL DEPARTMENTS OF VOCATIONAL COLLAGES IN
COMU TO MATHEMATICS AND SCIENCE LECTURES**

Ayşin AŞKIN¹ Muammer CEYLAN² Selin NEHİR³

ABSTRACT

Getting more competitive environment, developments of today's conditions of science and technology, are being brought new knowledge and technology by themselves. Changing conditions requires increasing demand for well-qualified sub-staff that can use these new technologies. This situation makes Vocational collages that have very important place to satisfy the increasing needs where mathematical and scientific lectures are delivered much more important within the context of understanding of technology and implications and in addition abilities of perception, think, comment and problem solving

This study has been done so as to search the Çanakkale Onsekiz Mart University Vocational Collage students' interests for mathematics and science lessons that had been taken through high school and that are being taken still in the Vocational Collage. A face to face survey with 304 students was conducted. Statistical methods like percentage and qui-square were implemented. Interest and point of view of student for science and mathematics lessons were determined and required suggestions have been proposed.

Key words: Education, Science and Maths Lessons, Vocational Collage

ÖZET

Rekabet ortamının giderek arttığı, bilim ve teknolojinin hızla geliştiği günümüz koşulları yeni bilgi, beceri ve teknolojileri de beraberinde getirmektedir. Değişen koşullar bu teknolojileri kullanabilecek nitelikli ara elaman ihtiyacını her geçen gün daha da artırmaktadır. Bu durum artan ihtiyaçların giderilmesinde, önemli bir paya sahip olan Meslek Yüksekokullarında okutulan fen ve matematik derslerini; teknolojinin anlaşılması ve uygulanması ayrıca kişilerin, algılama, düşünme, yorumlama ve problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesini sağlamaya yardımcı olması açısından daha da önemli hale getirmektedir.

¹ Öğr.Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga Meslek Yüksekokulu, aysinaskin@comu.edu.tr

² Öğr.Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga Meslek Yüksekokulu, mceylan@comu.edu.tr

³ Öğr.Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga Meslek Yüksekokulu, selinnehir@comu.edu.tr

Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokulları'nın Teknik Programlarına bağlı farklı programlarda öğrenim gören öğrencilerin, orta öğretimde görmüş ve yükseköğretimde halen görmekte oldukları fen ve matematik derslerine olan ilgilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada Meslek Yüksekokullarındaki 304 öğrenciye yüz yüze görüşme yöntemi ile anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarında elde edilen verilerin analizinde yüzdelik ve ki kare testi kullanılmıştır. Öğrencilerin fen ve matematik derslerine olan ilgileri ve bakış açıları ile ilgili durumları belirlenerek, gerekli öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Fen ve Matematik Dersleri, Meslek Yüksekokulu

1. GİRİŞ

Eğitim, insan gücünden daha etkin ve verimli bir biçimde yararlanılmasını sağlayan ve toplumları ileri medeniyetler seviyesine taşıyan faktörlerden bir tanesidir. (Patır S, Yıldız, M.S.,2008). Gelişmiş ülkelerde eğitimin ve eğitilmiş insan gücünün kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Her ülkede eğitimin uygulama biçimi ve tekniği, uygulanan teknolojiye ve gereksinimlere göre farklılık göstermektedir (Sevinç, B., 2001)

Bu doğrultuda rekabet ortamının her geçen gün giderek arttığı günümüz koşulları; teknolojiye uyum sağlayabilen, algılama yeteneği güçlü, problem çözme yeteneğine sahip bireylerin yetiştirilmesi kavramının önemini giderek artırmaktadır. Bu bireylerin yetiştirilmesinde meslek yüksekokulları da önemli bir paya sahiptir. (Özçatalbaş, O., Kutluk, F., Terzioğlu, M., 2007). Bu amaçla meslek yüksekokullarında verilen eğitimin de beklentileri karşılayacak biçimde kaliteli ve yeterli düzeyde olması gerekmektedir. (Patır S, Yıldız, M.S.,2008). Yetersiz ve kalitesiz bir eğitimin toplumların gelişmesini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Meslek yüksekokullarında okutulan fen ve matematik derslerinin; kişilerin düşünme, araştırma, problem çözme yeteneklerini artırarak geliştirilmesini sağlaması açısından önemi büyüktür (Sevinç, B., 2001).

Temel mesleki bilgilerini ve uygulamalarını iyi edinmemiş nitelikli ara elemanların işi öğrenme süreci deneme yanılmalarla olmaktadır (Sönmez, M.). Bu durum, eğitimde başarısızlık ve kalitesizliğin maliyeti olarak kendini göstermekte ve tüm topluma olumsuz biçimde yansımaktadır (Patır S, Yıldız, M.S.,2008) .

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma kapsamında yer alan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokullarının Teknik Programlarına kayıtlı toplam 3018 öğrenci bulunmaktadır. Ana kütleinin tamamını incelemek zaman ve maliyet yönünden olumsuzluklar doğurduğu için verilerin toplanmasında örnekleme yoluna gidilmiş ve farklı programlarda okuyan toplam 304 öğrenciye, yüz yüze görüşme yöntemi ile 24 sorudan oluşan anket formunun uygulanmasına karar verilmiştir.

Anket sonucunda elde edilen verilerin analizinde SPSS 12 programı kullanılmış, veriler yüzdelik ve ki kare testleri uygulanarak değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçların

değerlendirilmesinde ise frekans yüzdeleri tablolar halinde sunulduktan sonra değişkenler arasında çapraz tablo yöntemi uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türlerine Ait Bilgileri

Okul Türü	Frekans	Yüzde
Anadolu Lisesi	25	8,2
Teknik Lise	50	16,4
Endüstri Meslek Lisesi	119	39,1
Lise	110	36,2
Toplam	304	100,0

Anket kapsamında ele alınan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokulları'na bağlı Teknik Programlarda öğrenim gören öğrencilerin mezun oldukları okul türlerine ait verilere bakıldığında öğrencilerin %55,5'i endüstri meslek lisesi ve teknik lise, % 36,2'si lise, %8,2'si anadolu lisesi mezunudur. Verilere göre Teknik Programlarda okuyan öğrencilerin çoğunluğunu endüstri meslek lisesi ve teknik lise mezunu öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 2. Lisede Fen ve Matematik İçerikli Dersler İle Sosyal İçerikli Derslerin Teferruatlı İşlenme Durumu

Derslerin Teferruatlı İşlenme Durumu	Frekans	Yüzde
Sayısal	90	29,6
Sosyal	151	49,7
Fikrim Yok	63	20,7
Toplam	304	100,0

Lise öğreniminde fen ve matematik içerikli dersler ile sosyal derslerin teferruatlı işlenme durumuna yönelik sorulara alınan yanıtlara göre Tablo 2'de görüldüğü gibi ankete katılan öğrencilerin % 49,7'si sosyal içerikli derslerin daha teferruatlı işlendiği görüşündedir.

Tablo 3. Lisede Fen ve Matematik İçerikli Derslerin Yeterliliği

Fen ve Matematik İçerikli Derslerin Yeterliliği	Frekans	Yüzde
Evet	56	18,4
Hayır	237	78,0
Fikrim Yok	11	3,6
Toplam	304	100,0

Tablo 3'te görüldüğü gibi lisede fen ve matematik içerikli dersler ile ilgili yeterli ölçüde eğitim alınıp alınmadığına dair yanıtlara göre ankete katılan öğrencilerin %18,4'ü yeterli ölçüde eğitim aldıklarını, %78'i yeterli ölçüde eğitim almadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4. Lisede Fen ve Matematik İçerikli Derslerde Sorun Yaşanma Durumu

Fen ve Matematik İçerikli Derslerde Sorun Yaşama	Frekans	Yüzde
Evet	205	67,4
Hayır	99	32,6
Toplam	304	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 67,4'ünün lisede fen ve matematik içerikli derslerde sorun yaşadıkları, %32,6'sı ise herhangi bir sorun yaşamadıkları tespit edilmiştir. En fazla sorun yaşanan derslerin sırasıyla matematik, fizik ve kimya olduğu belirtilmiştir.

Tablo 5. Fen ve Matematik İçerikli Derslerin Öğreniminde Deneylerin Rolü

Deneylerin Rolü	Frekans	Yüzde
Az	40	13,2
Orta	102	33,6
Çok	162	53,3
Toplam	304	100,0

Tablo 5'ten anlaşıldığı üzere fen ve matematik içerikli derslerin öğreniminde gösteri ve deneylerin %53,3 oranı ile çok önemli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Meslek Yüksekokulu'na Gelmeden Önce Fen ve Matematik İçerikli Derslerin Varlığının Bilinmesi

Derslerin Varlığının Bilinmesi	Frekans	Yüzde
Evet	146	48,0
Hayır	158	52,0
Toplam	304	100,0

Tablodan anlaşıldığı üzere öğrencilerin %52'si Meslek Yüksekokulu'na gelmeden önce okuduğu programda fen ve matematik içerikli derslerin varlığına ilişkin bilgileri olmadığını belirtmişlerdir. Meslek Yüksekokulu'nda bu derslerde sorun yaşanma durumuna bakıldığında ise araştırmaya katılan öğrencilerin % 73,4'ünün sorun yaşadığı, en fazla sorun yaşanan derslerin ise sırasıyla matematik, fizik ve kimya olduğu tespit edilmiştir. Fen ve matematik içerikli derslerin okutulmasının yararlı bulunmasına yönelik alınan cevaplarda ise öğrencilerin %56,3'ünün bu derslerin okutulmasını yararlı bulduğu anlaşılmıştır.

Tablo 7. Meslek Yüksekokulu'nda Fen ve Matematik İçerikli Derslerle İlgili Eğitimin Yeterli Bulunması

Eğitimi Yeterli Bulma	Frekans	Yüzde
Evet	127	41,8
Hayır	177	58,2
Toplam	304	100,0

Tablo 7'den de anlaşıldığı üzere öğrencilerin % 58,2'i fen ve matematik içerikli derslerle ilgili aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 8. Meslek Yüksekokulu'nda Fen ve Matematik İçerikli Derslerde Uygulama Yapma Olanığı

Uygulama Yapma Olanığı	Frekans	Yüzde
Evet	20	6,6
Hayır	199	65,5
Kısmen	85	28,0
Toplam	304	100,0

Ankete katılan yüksekokul öğrencilerinin % 65,5'i bu derslerde uygulama yapma olanaklarının olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Meslek Yüksekokulu'nda Fen ve Matematik İçerikli Ders Saatlerinin Yeterliliği

Ders Saatlerinin Yeterliliği	Frekans	Yüzde
Yeterli	178	58,6
Artmalı	55	18,1
Azalmalı	71	23,4
Toplam	304	100,0

Tablo 9'dan da görüleceği üzere öğrencilerin %58,6'sı fen ve matematik içerikli ders saatlerini yeterli buldukları anlaşılmıştır.

Tablo 10. Meslek Yüksekokulu'nda Fen ve Matematik İçerikli Seçmeli Derslerin Durumu

Seçmeli Derslerin Varlığı	Frekans	Yüzde
Evet	81	26,6
Hayır	162	53,3
Fikrim Yok	61	20,1
Toplam	304	100,0

Tablo 10'dan da anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan öğrencilerin % 53,3'ü okudukları programda fen ve matematik içerikli seçmeli derslerin olmasını ifade etmişlerdir. Okudukları programda fen ve matematik içerikli seçmeli dersler bulunan ve bu dersi alan öğrenci sayısı, ankete katılan toplam öğrenci sayısının %32,2'sini oluşturmaktadır. Öğrencilerin %67,8'i bu dersleri almamaktadır. Fen ve matematik içerikli seçmeli derslerin açılmasına yönelik sorulan soruya alınan yanıtlara göre ise öğrencilerin %52,6'sının bu derslere yönelik seçmeli derslerin açılmasını istemedikleri tespit edilmiştir.

Tablo 11. Fen ve Matematik Bilimleri İle İlgili Güncel Konuları Takip Etme Durumu

Güncel Konuları Takip Etme	Frekans	Yüzde
Hiç	68	22,4
Çok Az	88	28,9
Orta	124	40,8
İyi	19	6,3
Çok iyi	5	1,6
Toplam	304	100,0

Tablo 11’den görüleceği üzere ankete katılan öğrencilerin % 40,8’inin orta sıklıkta fen ve matematik bilimleri ile ilgili güncel konu ya da gelişmeleri takip ettiği, %22,4’ünün ise hiç takip etmediği görülmektedir.

Tablo 12. Eğitim Alınan Programdaki Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerin Matematik ve Fen Bilimleri İle İlişki Durumu

Eğitim Alınan Programdaki Bilimsel Gelişmelerin Fen Bilimleri ile İlişkisi	Frekans	Yüzde
Hiç	30	9,9
Çok Az	60	19,7
Orta	102	33,6
İyi	65	21,4
Çok iyi	47	15,5
Toplam	304	100,0

Tablo 12’de görüldüğü gibi okudukları programdaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerin fen bilimleri ve matematik alanları ile ilgisinin tespitine yönelik soruya, ankete katılan öğrencilerin %33,6 sı orta düzeyde, %21,4’ü iyi düzeyde, %19,7’si çok az düzeyde, %15,5’i çok iyi düzeyde ilgili olduğunu,%9,9’u ise ilgili olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 13. Mezuniyet Sonrası Fen ve Matematik Derslerinin Meslek Hayatlarına Yarar Sağlama Durumu

Fen ve Matematik Derslerinin Meslek Hayatlarına Yarar Sağlaması	Frekans	Yüzde
Hiç	36	11,8
Çok Az	37	12,2
Orta	78	25,7
İyi	74	24,3
Çok iyi	79	26,0
Toplam	304	100,0

Tablo 13’ten anlaşıldığı üzere öğrencilerin % 24,3’ünün iyi düzeyde, %25,7’sinin orta düzeyde, %26’sının çok iyi düzeyde yarar sağlayacağını düşündükleri tespit edilmiştir. Yarar sağlamayacağını düşünenlerin oranı ise ankete katılanların %11,8’ini oluşturmaktadır.

Tablo 14. Fen ve Matematik İçerikli Derslerin Günlük Yaşamda Fayda Sağlama Durumu

Günlük Hayatta Fayda Sağlama Durumu	Frekans	Yüzde
Hiç	52	17,1
Çok Az	68	22,4
Orta	75	24,7
İyi	40	13,2
Çok iyi	69	22,7
Toplam	304	100,0

Fen ve matematik içerikli derslerin günlük yaşamda yarar sağlanması sorusuna öğrencilerin %17,1'i yarar sağlamayacağını, %22,4'ü çok az düzeyde yarar sağlayacağını ifade etmişlerdir. Çok iyi yarar sağlayacağını düşünen öğrenciler, ankete katılan öğrencilerin %22,7'sini oluşturmaktadır.

3.1.Çapraz Tablolar

Farklı durumlar arasında istatistiksel ilişkinin olup olmadığını irdelemek için ki kare ilişki testi uygulanmıştır. Bu bağlamda çapraz tablolarda farklı gruplar arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı sınılanmış ve bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 15. Mezun Olunan Lise İle Lisede Ayrıntılı İşlenenildiği Düşünülen Ders Arasındaki İlişki

			Ayrıntılı işlenen ders			
			Sayısal	Sosyal	Fikrim Yok	Toplam
Mezun Olunan Lise	Anadolu Lisesi	Frekans	8	13	4	25
		Yüzde	32,0	52,0	16,0	100
	Teknik Lise	Frekans	21	23	6	50
		Yüzde	42,0	46,0	12,0	100
	Endüstri Meslek Lisesi	Frekans	33	49	37	119
		Yüzde	27,7	41,2	31,1	100
	Lise	Frekans	28	66	16	110
		Yüzde	25,5	60,0	14,5	100
	Toplam	Frekans	90	151	63	304
		Yüzde	29,6	49,7	20,7	100

$$\chi^2 = 17,984 \text{ Anlamlılık Düzeyi (P) = 0,006}$$

Tablo 15'te mezun olunan lise türü ile ayrıntılı işlenildiği düşünülen ders ağırlıkları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Tablodan da anlaşıldığı gibi Ki-kare değeri **17,984** olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda %5 anlamlılık seviyesinde mezun olunan lise türü ile ayrıntılı işlenen dersler konusunda anlamlı bir farklılık olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 16. Mezun Olunan Lise İle Lisede Fen ve Matematik İçerikli Derslerde Sorun Yaşanması Durumu Arasındaki İlişki.

			Fen ve matematik derslerinde sorun yaşadınız mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Mezun Olunan Lise	Anadolu Lisesi	Frekans	25	0	25
		Yüzdesi	100,0	,0	100,0
	Teknik Lise	Frekans	22	28	50
		Yüzdesi	44,0	56,0	100,0
	Endüstri Meslek Lisesi	Frekans	81	38	119
		Yüzdesi	68,1	31,9%	100,0
	Lise	Frekans	77	33	110
		Yüzdesi	70,0	30,0	100,0
	Toplam	Frekans	205	99	304
		Yüzdesi	67,4	32,6	100

$$\chi^2 = 24,928 \text{ Anlamlılık Düzeyi (P) = 0,000}$$

Mezun olunan lise ile fen ve matematik içerikli sayısal derslerde de sorun yaşanması arasındaki ki kare ilişkisi anlamlı bulunmuştur. Ankete katılan anadolu lise mezunlarının tamamı sayısal derslerde sorun yaşadıklarını ifade ederken, endüstri meslek lisesi ve genel liselerde bu oran sırasıyla %68,1 ve %70'tir. Teknik lise mezunlarında ise bu oran %44 olarak gerçeleşmiştir.

Tablo 17. Mezun Olunan Lise İle Fen ve Matematik İçerikli Derslerden Gerekli Bilgi Birikimine Sahip Olarak Liseden Mezun Oldum Görüşü Arasındaki İlişki

			Fen ve matematik içerikli derslerden gerekli bilgi birikimine sahip olarak mezun oldum			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Mezun Olunan Lise	Anadolu Lisesi	Frekans	4	14	7	25
		Yüzde	16,0	56,0	28,0	100,0
	Teknik Lise	Frekans	1	30	19	50
		Yüzde	2,0	60,0	38,0	100,0
	Endüstri Meslek Lisesi	Frekans	8	97	14	119
		Yüzde	6,7	81,5	11,8	100,0
	Lise	Frekans	5	71	34	110
		Yüzde	4,5	64,5	30,9	100,0
	Toplam	Frekans	Frekans	212	74	304
		Yüzde	5,9	69,7	24,3	100,0

$$\chi^2 = 23,867 \text{ Anlamlılık Düzeyi (P) = 0,001}$$

Mezun olunan lise ile sayısal derslerden gerekli bilgi birikimiyle mezun olma düşüncesi arasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının % 81,5 'i bu fikre katılmamaktadır. Anadolu Lisesi mezunları %16 ile bu alanda en olumlu düşünen grup olmuştur.

Tablo 18. Sayısal Derslerden Yeterli Eğitim Alınması İle Bu Dersleri Yararlı Bulma Görüşü Arasındaki İlişki

			Sayısal dersler yararlı mı?		Toplam
			Evet	Hayır	
Meslek Yüksekokulu'nda Sayısal Derslerde Yeterli Eğitim Aldınız mı?	Evet	Frekans	95	32	127
		Yüzde	74,8	25,2	100
	Hayır	Frekans	76	101	177
		Yüzde	42,9	57,1	100
	Toplam	Frekans	171	133	304
		Yüzde	56,3	43,8	100

$$\chi^2 = 30,510 \text{ Anlamlılık Düzeyi (P) = 0,000}$$

Ankete katılanlardan Meslek Yüksek Okulunda fen ve matematik içerikli derslerde yeterli eğitim aldığını düşünen öğrencilerin %74,8'i sayısal dersleri yararlı bulmaktadır. Ancak Meslek Yüksekokulu'nda bu derslerden yeterli eğitim almadığını düşünenlerin %57,1'i, fen ve matematik içerikli sayısal derslerin yararlı olmadığını düşünmektedir.

Tablo 19. Okuduğunuz Meslek Yüksekokulu'nda Bu Derslerden Yeterli Eğitim Aldım Görüşü İle Sayısal Derslerin Saati Arasındaki İlişki

			Sayısal derslerin saatleri yeterli mi?			Toplam
			Yeterli	Artmalı	Azalmalı	
Meslek Yüksekokulu'nda sayısal derslerde yeterli eğitim aldınız mı?	Evet	Frekans	95	17	15	127
		Yüzde	74,8	13,4	11,8	100,0
	Hayır	Frekans	83	38	56	177
		Yüzde	46,9	21,5	31,6	100,0
	Toplam	Frekans	178	55	71	304
		Yüzde	58,6	18,1	23,4	100,0

$$\chi^2 = 24,955 \text{ Anlamlılık Düzeyi (P) = 0,000}$$

Ankete katılan öğrencilerden Meslek Yüksekokulu'nda fen ve matematik içerikli sayısal dersleri yeterli bulanların %74,8'i ders saatlerini de yeterli bulurken %11,8'i ders saatlerinin azaltılması gerektiği yönünde fikir beyan etmişlerdir. Derslerdeki eğitimi yeterli bulmayanların %46,9'u ders saatlerini yeterli bulmuştur.

4. SONUÇLAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokullarının Teknik Programlarında öğrenim gören öğrencilerin %55,5'inin endüstri meslek lisesi ve teknik lise, %36,2'sinin ise genel liseden geldiği tespit edilmiştir. Bu durum, Meslek Yüksekokullarına sınavsız geçiş sisteminin uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%78), lisede fen ve matematik içerikli derslerde yeterli ölçüde eğitim almadığını düşünmektedir. Öğrencilerin %67,4'ünün lisede fen ve matematik içerikli derslerde sorun yaşadıkları, en fazla sorun yaşanan derslerin ise sırasıyla matematik, fizik ve kimya olduğu belirlenmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin %53,3'ü fen ve matematik içerikli derslerin öğreniminde gösteri ve deneylerin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Fen ve matematik içerikli derslerde öğrencilere bilgilerin ezber yöntemi uygulanarak değil, yeterli fiziki şartların sağlanarak deney ve uygulama ortamlarının oluşturulması da onların becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Böylece öğrenciler okudukları programda meslekleri ile ilgili bilgileri daha anlamlı hale getirerek bu bilgileri günlük yaşamla ilişkilendirebilecek ve teknolojinin her geçen gün değiştiği günümüz koşullarında da endüstrinin gereksinimine cevap verebilecek düzeyde bireylerin yetiştirilmesi sağlanacaktır.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokullarının Teknik Programlarına gelen öğrencilerin %52'sinin Meslek Yüksekokulu'na gelmeden önce okuduğu programda fen ve matematik içerikli derslerin varlığına ilişkin bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Bu durum eğitim sistemimizde önemli bir paya sahip olan Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin, Meslek Yüksekokulu'na geçişte tercih ettikleri programda alacakları eğitimin içerikleri ile ilgili bilinçli olarak gelmediklerini göstermektedir. Öğrencilerin büyük bir bölümünün matematik, fizik ve kimya derslerinde sorun yaşadıkları görülmüştür.

Ankete katılan öğrencilerin %56,3'ü, Meslek Yüksekokullarında fen ve matematik içerikli derslerin okutulmasını yararlı bulmaktadır. Ancak bu öğrencilerin % 52,8'i, Meslek Yüksekokullarında fen ve matematik içerikli derslerle ilgili aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu da belirtmişlerdir.

Mezun olunan lise türü ile işlenen ders ağırlıkları arasında çapraz tabloların sonuçlarına bakıldığında Ki-kare değeri 17,984 olarak hesaplanmış ve %5 anlamlılık seviyesine göre anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Meslek Yüksekokullarına bağlı teknik programlarda öğrenim gören öğrencilerin çoğunluğunu endüstri meslek lisesi ve genel liselerden mezun olan öğrenciler oluşturmaktadır. Her iki lise türünden gelen öğrencilerin verdiği yanıtlarda mezun oldukları lisede sosyal içerikli derslerin daha teferruatlı işlendiği anlaşılmıştır.

Alanlarında gerekli bilgi ve becerinin kazandırılarak çeşitli sektörlerde endüstrinin ihtiyaç duyduğu elemanların yetiştirilmesini sağlayan ve çoğunlukla Meslek Yüksekokullarının Teknik Programlarına yönelik mezun veren endüstri meslek liselerinde fen ve matematik içerikli dersler önemli bir yere sahiptir. Ancak alınan yanıtlara göre endüstri meslek liselerinde sayısal derslerin yeterince teferruatlı işlenmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca endüstri meslek lisesi ve genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin lise öğrenimlerinde fen ve matematik içerikli derslerde büyük oranda sorun yaşadıkları da anlaşılmıştır. Yapılan çalışmada, ankete katılan ve sayısal beceri açısından beklentinin yüksek olduğu anadolu lisesi mezunu öğrencilerinin tamamının lise öğrenimlerinde bu derslerde sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Genel kültür ve endüstriyel-teknik alanlarında mesleki bilgi ve beceri kazandırılmasını sağlayan teknik liselerden mezun olan öğrencilerin ise fen ve matematik içerikli ve sosyal içerikli derslerde teferruatlı işleme durumlarının, farklı lise türlerinden mezun olan öğrenciler ile karşılaştırıldığında, bu oranların birbirilerine daha yakın olduğu anlaşılmıştır. Okul türlerine göre fen ve matematik içerikli derslerden gerekli bilgi birikimine sahip olarak liseden mezun olma sorusuna verilen yanıtlara göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Endüstri meslek lisesi mezunlarının büyük çoğunluğunun (%81,5) gerekli bilgi birikimiyle mezun olmadığı belirlenmiştir. Lise öğreniminde, ankete katılan öğrencilerin tamamının sayısal derslerde problem yaşadığı anlaşılan anadolu lisesi mezunları yine de %16 oranı ile en olumlu düşünen grup olmuştur.

Sonuç olarak; teknolojinin her geçen gün geliştiği 21.yy koşullarında sanayinin beklentileri ve ihtiyaçları da bu doğrultuda artmakta ve değişmektedir. İhtiyaç duyulan ara elemanların yetiştirilmesinde Meslek Yüksekokulları tek kurumdur. Bu nedenle de bu okullarda yetiştirilecek nitelikli teknik ara elemanların da bilgi ve becerilerinin optimum düzeyde kullanabilmeleri sağlanmalıdır. Fen bilimlerinde ezberci bir öğrenimin değil, gördükleri eğitimin günlük yaşamla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Alanlardaki gelişmeleri izleyerek onları düşünmeye sevk eden, araştırma yeteneklerinin geliştirilmesini sağlayan, fen ve matematik içerikli derslerin öğreniminde uygulama yapma olanaklarının artırılması ve yeniden düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Çalışmada görülmüştür ki Meslek Yüksekokullarına sınavsız geçiş sisteminin uygulanması ile farklı lise türlerinden mezun olan öğrencilerin Meslek Yüksekokulunda da sayısal içerikli derslere yaklaşımları da farklıdır.

Ülkelerin gelişimi ancak eğitim ile olmaktadır. Bu bağlamda öğrencilere üniversiteye başlamadan önce sayısal derslerde yeterli bir alt yapı oluşturulmalıdır. Bunun sonucunda Meslek Yüksekokullarına gelen öğrencilere okudukları programda alanları doğrultusunda gerekli bilgi ve beceriler kazandırılacak ve tam donanımlı olarak mezun olmaları sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Özçatalbaş, O., Kutluk, F., Terzioğlu, M. (2007), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Matematik Altyapısının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma: Korkuteli Meslek Yüksekokulu Örneği”, 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Bergama-İzmir, 62-66
- Patır S, Yıldız., M.S., “İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğrencilerinin Sayısal Derslerdeki Başarısızlık Nedenleri ve Çözüm Önerileri” , Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Y.2008, C.13, S.1 s.293-315.
- Sönmez,M.,“Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarının ve Meslek Yüksekokullarının Mühendislik Öğretimine Olan Etkisi” ODTÜ, Ankara,
[http:// egitim.mmo.org.tr/mainbildiriMurat%20SONMEZ.pdf.pdf](http://egitim.mmo.org.tr/mainbildiriMurat%20SONMEZ.pdf.pdf)
- Sevinç,B., “Meslek Yüksek Okullarının Eğitim Sistemimizdeki Yeri ve Sayısal Gelişmeler” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Y.2001, Sayı:1-2, Sayfa: 139

DEMOKRATİK BİR SİSTEMDE PARLAMENTER SİSTEM VE BAŞKANLIK SİSTEMİ VE BU BAĞLAMDA TÜRKİYE'DEKİ SİSTEM TARTIŞMALARININ ANALİZİ

PARLIAMENTARY AND PRESIDENCY SYSTEM IN DEMOCRACIES AND AN ANALYSIS OF THE DISCUSSIONS ON TURKISH POLITICAL SYSTEM

Serdar AYDINYURT¹

ABSTRACT

Today, one of the most controversial matters in Turkish politics is the structure of the government. To prevent the political disturbance in Turkey, it is suggested that presidential or semi-presidential system should be applied. But firstly it should be detected if the problem lies behind the present system. There is a tendency towards presidential system in Turkey nowadays. So it must be analysed how it first appeared, progressed and how it is applied today. Characteristics of presidential system must be understood well and that system's well known example of USA presidential system must be understood well.

As it is known, there are two kinds of governmental system. They are based on devision of power or unity of power

Parliamentary government system is an example of unity devision of power and presidential system is an example of unity of power.

Presidential system is a system in which legislation, execution and adjudication proresses run independently and a president elected by people have the power of execution.

In the light of the discussions stated above, historical process of parliamentary system and democracy in Turkey must be analyzed well and essential conclusions must be drawn. Before applying a new system, social structure, psychological peculiaritres of peoples their expectations and their adaptation capacity shouldn't be ignored because every country has its own social and

---

¹ Öğretim Görevlisi, Dumlupınar Üniversitesi, saydinyurt@hotmail.com

political conditions. Every country should have its own system compatible with its historical and private conditions.

Key words: presidential system, parlamentarizm, governmental system, presidency.

ÖZET

Türkiye’de, bugün siyasal planda en çok tartışılan konulardan biri, siyasal iktidarın yapısıdır. Tartışmalar çerçevesinde ülkede yaşanan siyasal tıkanıklığın giderilmesinin başkanlık ya da yarı başkanlık modellerinin benimsenmesi ile de mümkün olabileceği ileri sürülmektedir. Fakat öncelikle siyasal tıkanıklığın gerçek sebebinin mevcut hükümet sisteminin olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Türkiye’de alternatif sistemlerden biri olan, Başkanlık sistemine doğru, artan bir eğilim gözlenmektedir. Bu nedenle bu sistemin hangi şartlarda kurulduğu hangi aşamalardan geçtiği ve günümüzde nasıl bir gelişme incelediği iyi bilinmelidir. Başkanlık sisteminin, karakteristik özelliklerinin bilinmesi, bu sistemin en iyi uygulandığı ABD’deki sistemin yapısal özelliğinin iyi kavranması gerekir.

Bilindiği gibi hükümet sistemleri, kuvvetler birliğine dayanan hükümet sistemleri ve kuvvetler ayrılığına dayanan hükümet sistemleri olmak üzere ikiye ayrılır. Kuvvetler birliğine dayanan sistemlere Meclis hükümeti sistemini, kuvvetler ayrılığına dayanan sistemlere de Parlamenter rejim ve Başkanlık sistemini örnek verebiliriz.

Başkanlık sistemini, Güçler ayrılığı ilkesinin en ileri uygulaması olarak, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden bağımsız olarak işlemesi temeline dayanan ve yürütme erkini, halk tarafından doğrudan seçilen bir başkanın tek başına kullandığı bir sistem olarak tanımlayabiliriz.

Yukarıda bahsedilen rejim tartışmalarının ışığında, ülkemizde en uygun rejimin tespit edilebilmesi için öncelikle Demokrasinin ve Parlamenter rejimin ülkemizdeki tarihi gelişimin iyi incelenmesi ve bundan bazı sonuçların çıkarılması gerekir. Sonra alternatif sistemi tespit ederken toplum yapımızı irdeleyen sosyolojik gözlemler, insanımızın psikolojik yapısı, beklentileri, gerçekleştirebilecekleri göz ardı edilmemelidir. Çünkü bütün ülkelerin sosyal ve siyasal şartları birbirinden farklıdır.

Her ülke kendi tarihsel ve özel koşullarının oluşturduğu bir rejim türünü belirler.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık sistemi, hükümet sistemleri, parlamentarizm

GİRİŞ

Son zamanlarda kamuoyunda giderek artan bir ivmeyle başkanlık sistemi ve bu paralelde parlamenter sistem tartışılıyor. Bu çalışma parlamenter sistem ve başkanlık sisteminin ana hatlarını ortaya koyarak, Türkiye’deki sistem tartışmalarının hangi konularda odaklandığını ortaya koymaktadır. Bu temelde çözüm önerilerinin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Ülkemizde ve

dünyanın birçok ülkesinde uygulanan parlamenter rejimin yer yer başarısız olması, bu sistemi uygulayan ülkeleri, yeni bir arayışa itmiştir. Bütün bunlar gerek Türkiye’de gerekse dünyanın değişik yerlerinde yürütmenin güçlendirilmesi zorunluluğunun da etkisiyle, parlamenter rejimden, Başkanlık sistemine doğru bir geçişin arzulanmasına neden olmuştur. Bu durum, parlamenter rejimin uygulanmasında başarısız olan Afrika ülkelerinde dağılan SSCB ülkelerinde özellikle gözlemlenen bir gerçektir.

Dünyadaki hızlı değişimin gerisinde kalan parlamenter rejim, ülkemizin gelişen şartlarına tam uyum sağlayamamıştır. Yani parlamentarizm hızla gelişen ve değişen bir dünya gerçeği karşısında yetersiz kalmış ve ülkemizde uygulanacak sistem konusunda arayışlar devri başlamıştır. İşte bu arayışlar sonucunda Türkiye, yeni tercihlerle karşılaşmış; Başkanlık sistemi, bu sayede ülkede tartışılan bir konu olmaya ve ülke gündemine girmeye başlamıştır. Bu tezin amacı, böyle bir tercihin nasıl ve ne yönde yapılması gerektiğini araştırmak ve bu bağlamda, Başkanlık sisteminin ve bu sistemin ülkemiz şartlarına uyup uymadığının tartışılmasıdır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Türkiye’de bugün siyasal alanda, en çok tartışılan konulardan biri siyasi iktidarların yapılarıdır. Çeşitli platformlarda yapılan bu tartışmalar çerçevesinde ülkede yaşanan siyasi tikanıklığın giderilmesinin, başkanlık veya yarı başkanlık modellerinin benimsenmesi ile de mümkün olabileceği ileri sürülmüştür. Fakat öncelikle mevcut hükümet bunalımlarının veya siyasi krizlerin gerçek sebebinin ne olduğunun belirlenmesi gerekir. Sorun mevcut hükümet sisteminde mi Alternatif hükümet sistemi arayışları sorunlara çare olabilecek mi. Sorunların nelerden kaynaklandığını iyi tespit etmek gerekir. Bunun için de konuya metodolojik bir açıdan yaklaşmak gerekir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, parlamenter sistem ve başkanlık sisteminin ana hatlarını ortaya koyarak, Türkiye’de sistem tartışmalarının hangi konularda odaklandığını ortaya koymaktır. Bu temelde çözüm önerilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dünya hızlı bir gelişim ve değişim içerisinde. Mevcut hükümet sistemimiz, bu gelişmelerin ve değişimlerin gerisinde kalmış. Demokratik gelenekten yoksun, demokrasi kültürü ile beslenememiş bir siyasi yapı ortaya çıkmıştır. Ve bu da sistem konusunda yeni arayışlar dönemini başlatmıştır. Böyle tercihlerin nasıl ve ne yönde yapılması önemlidir. Sorunları teşhis ve bunların giderilmesi çabaları, bilimsel bir metodolojiyle yapılırsa daha sağlıklı sonuçlar verebilir. Bu çalışma gündemdeki sistem tartışmalarının bir analizini yapması açısından önemli bir çalışmadır.

Başkanlık Sisteminin Tanımı Ve Temel Özellikleri

Temsili Demokratik sistemlerin hükümet şekillerinden birisi olan başkanlık hükümeti sistemi kuvvetler ayrılığı prensibini sert bir şekilde uygulayan, kuvvetleri birbirine kontrol ettirmekle beraber, icra organının üstünlüğünü sağlayan temsili bir hükümet biçimidir.

Temsili demokratik siyasal sistemlerden biri olan başkanlık sistemini çeşitli kriterlerden hareket ederek tanımlayan Sartori'ye göre, bu sistemin üç tanımlayıcı kriteri vardır: zorunlu, fakat yeterli olmayan birinci tanımlayıcı kriter, devlet başkanının, belli bir zaman dilimi için doğrudan doğruya veya ona benzer biçimde halk tarafından seçilmesidir. İkincisi, hükümetin ya da yürütme organının parlamentonun oyuyla ne atanması ne de düşürülmesinin mümkün olması, üçüncüsü, başkanın yürütme organını yönlendirmesidir. Buna göre "... bir siyasal sistem, ancak ve ancak devlet başkanı (başkan) (i) halk oyundan çıktığı (ii) önceden belirlenmiş görev süresi içinde parlamentonun oyuyla görevden uzaklaştırılmadığı ve (iii) atadığı hükümetlere başkanlık ettiği veya onları başka şekillerde yönlendirdiği takdirde başkanlık sistemidir. Bu üç şartın hepsi yerine geldiğinde, karşımızda saf bir başkanlık sistemi vardır.

Sartoriye göre başkanın halk tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak seçilmesi kriterinde bir belirsizlik vardır. Bunu gidermenin yolu, başkanı seçen seçim kurulu veya parlamento gibi ara kurumların kendi tercihlerini yapmalarına izin verilip verilmediğine bakmaktır. Bu kurumların işlevi salt bir mühür basma ile sınırlı kalıyorsa, o takdirde dolaysız ya da dolaylı halk seçimi arasında fark yoktur. Buna karşılık tercihlerde bulunması mümkünse, o zaman birinci kriter bir ölçüde ihmal edilmektedir.

Başkanlık sisteminin en belirgin niteliği, yasama ve yürütme organları arasındaki "işlevsel" ve "organik" açıdan sert kuvvetler ayrılığıdır. İşlevsel ayrılıktan kastedilen, organların yetki alanlarının kesin çizgilerle birbirinden ayrılması ve birer hukuki işlev olarak birbirlerinden bağımsız olarak tanımlanmalarıdır. Yasama kural koymak (yasama yapmak), yürütme ise konan kuralları uygulamak, yani hükümet etmek, yönetmek işlevine sahiptir. "Organik ayrılık" ise, yasama ile yürütme işlevlerinin ayrı organlar tarafından yerine getirilmesi ve bunların birbirinden bağımsız olmalarıdır. Başkanlık makamının bölünemez niteliği nedeniyle başkan yürütme yetkisinin tek sahibidir, dolayısıyla yürütme tek başlı (monist) dir. Organik ayrılık gereğince organlar birbirinden bağımsız olup, görev dönemleri farklılaşmaktadır. Kural olarak yasama ile yürütme birbirinden bağımsız, başkanda kongreye karşı sorumsuzdur. Yürütmenin başı olan Başkan anayasa ile belirlenmiş sabit bir görev süresine sahiptir.

Başkan görev süresi içinde anayasal mekanizmalarla "impeachment (suçlama)" dışında yasama organı tarafından görevinden uzaklaştırılmaz. Bu nedenle Başkan yalnızca seçmene karşı sorumludur. Her ne kadar kongrenin görev süresinin başkan tarafından kısaltılamayacağı, yani başkanın kongreyi feshedemeyeceği belirtilse de bazı Latin Amerika ülkelerinde başkanları çok fazla güçlendiren "fesih yetkisi" gibi unsurlar sisteme katılmıştır. Diğer yandan, kabine üyeleri tamamen başkana yakın ya da başkanın partisine mensup kişilerden oluşurken, aynı kişilerin parlamentoda görev alması söz konusu değildir. Başkana veto yetkisi tanınmıştır. Bu sistemde her görev diliminin farklı kişilerden oluşan organlara dağıtılmış olması nedeniyle, sert kuvvetler ayrılığı sonuçta bir denetim ve denge (checks and balances) sistemi yaratmaktadır. Bir görüşe göre kuvvetlerin bağımsızlığını ön plana çıkaran, organları yapı ve işlevlerinde bağımsızlaştıran bu sistemle kolları bağlı bir Leviathan oluşturulmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan yapı, Madison'un "İktidar kişiye cesaret verici bir olgudur; bu nedenle devletin farklı

organları anayasal sınırlar içinde ancak rakip organların eline denetim araçları verildiğinde kalabilir” savına uygundur.

Temel Nitelikler

Başkanlık sisteminin en belirgin niteliği, yasama ile yürütme organları arasındaki “işlevsel” ve organik açıdan sert kuvvetler ayrılığıdır. İşlevsel ayrılıktan kastedilen, organların yetki alanlarının kesin çizgilerle birbirinden ayrılması ve birer hukuki işlev olarak birbirlerinden bağımsız olarak tanımlanmalarıdır. Yasama kural koymak (yasa yapmak), yürütme ise konan kuralları uygulamak, yani hükümet etmek, yönetmek işlevine sahiptir. “organik ayrılık” ise yasama ile yürütme işlevlerinin ayrı organlar tarafından yerine getirilmesi ve bunların birbirlerinden bağımsız olmalarıdır. Başkanlık makamının bölünmez niteliği nedeniyle başkan yürütme yetkisinin tek sahibidir. Dolayısıyla yürütme tek başlı (monist)tir. Organik ayrılık gereğince organlar birbirinden bağımsız olup, görev dönemleri farklılaşmaktadır. Kural olarak yasama ile yürütme birbirinden bağımsız, başkanda kongreye karşı sorumsuzdur. Yürütmenin başı olan başkan anayasa ile belirlenmiş sabit bir görev süresine sahiptir ve görevi süresince anayasal mekanizmalarla “impeachment” (suçlama) dışında yasama organı tarafından görevinden uzaklaştırılmaz. Bu nedenle başkan yalnızca seçmene karşı sorumludur. Her ne kadar kongrenin görev süresinin başkan tarafından kısıtlanamayacağı yani başkanın kongreyi feshedemeyeceğini belirtirse de bazı Latin Amerika ülkelerinde başkanları çok daha fazla güçlendiren fesih yetkisi gibi unsurlar sisteme katılmıştır. Diğer yandan, kabine üyeleri tamamen başkana yakın ya da başkanın partisine mensup kişilerden oluşurken, aynı kişilerin parlamentoda görev alması yasaktır.

Başkanlık Sisteminin Genel Özellikleri

Asli Özellikler

Yürütme Organı Tek Kişiliktir

İlk önce belirtelim ki, parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme organı bölünmüş yapıdadır. Bir yanda sorumsuz olan devlet başkanı (Kral ya da Cumhurbaşkanı) diğer yandan ise sorumlu olan kabine (hükümet) vardır. Kabinede başbakan ve bakanlardan oluşmuş kolektif bir organdır. Oysa başkanlık sisteminde yürütme organı tek kişiden oluşur. O da başkandır. Yani Başkanlık sisteminde yürütmede tek başlılık (monocephalisme) vardır. Başkanlık sisteminde sembolik bir devlet başkanlığı makamı yoktur. Başkan aynı zamanda Devlet Başkanıdır. Diğer yandan Başkanlık sisteminde, parlamenter sistemlerde görülen tipte bir “kabine” yani “kolektif” bir yürütme organı yoktur. Bütün yürütme yetkisinin sahibi tek başına Başkan’dır.

Başkan Halk Tarafından Seçilir

Başkanlık sisteminde, yürütmenin başı, yani başkan, doğrudan doğruya veya ona benzer şekilde halk tarafından belli bir süre (örneğin 4 yıl)

Başkan Yasamanın Güvenine Dayanmaz

Başkanlık sisteminde yürütmenin başı, yani başkan, halk tarafından belli bir süre (örneğin 4 yıl) için seçildikten sonra, görev süresi boyunca görevde kalır. Başkanın bu süre içinde görevde kalması yasama organının güvenine dayanmaz. Başkan normal olarak süresi dolmadan yasama organı tarafından güvensizlik oyuyla görevden alınmaz. Başkan yasama organına karşı sorumlu değildir.

Tali Özellikler

Başkan Yasama Organını Feshedemez

Başkanlık sisteminde yasama organı nasıl başkanı güvensizlik oyuyla düşüremiyorsa, buna paralel olarak, başkanda yasama organını feshedemez.

Aynı Kişi Hem Yürütmede, Hem Yasamada Görev Alamaz

Başkanlık sisteminde aynı kişi, aynı anda hem yasama, hem de yürütme organında yer alamaz. Bu kuralı yasama ve yürütmenin bir birinden ayrılığının mantıksal sonucudur. Bundan şu sonuçlar çıkar. Bir kere başkan ve sekreterleri yasama organı üyesi olamazlar. Örneğin ABD’de Başkan seçilen kişi Kongre üyesiye, bu görevinden çekilmek zorundadır. Keza Başkan, sekreterlerini Kongre üyelerinin dışından seçmelidir. Buna paralel olarak, yasama organı üyelerinde, yürütme organında yer alamazlar; idari nitelikteki görevleri kabul edemezler; memur olamazlar.

Başkan, Yasama Organının çalışmasına Katılamaz

Başkanlık sisteminde, başkan ve sekreterler yasama organının çalışmasına katılamaz. Bu şu anlamlara gelir:

a) Başkan ve sekreterler, yasama organının toplantılara katılıp görüş bildiremezler. Başkanlık sistemlerinde meclislerde yürütmenin temsilcisi yoktur.

b) Başkanın kanun teklif etme yetkisi yoktur.

c) Başkanın yasama organını toplanmasını engelleme hakkı, toplanmış meclisin toplantılarını kapatma, meclisi tatile sokma yetkisi yoktur meclis kendiliğinden toplanma ve dilediği kadar çalışma yetkisine sahiptir. Ancak Başkanın yasama faaliyetine katılamaması özelliği mutlak nitelikte değildir.

Başkanlık Sisteminde Yasama Ve Yürütme Arasında Karşılıklı Etkileşim Araçları

Yukarıda gördüğümüz gibi Başkanlık sistemi, bir “sert” kuvvetler ayrılığı sistemidir. Bu sistemde yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden her bakımdan bağımsız iki ayrı organa verilmiştir. Bu organlar ayrı ayrı seçilmekte ve seçildikten sonra da birbirlerinin varlıklarına son verememektedirler. Bu organların birbirinin faaliyetlerine, yetkilerine de karışması mümkün değildir. Ne var ki, bu sistem tam olarak uygulanırsa ve yasama ve yürütme kuvvetleri arasında uyum ve karşılıklı iş birliği olmazsa, devlet hayatı felce uğrar. İşte bu nedenle, Başkanlık sistemlerinde de yasama ve yürütme kuvvetleri arasında bir takım karşılıklı etkileşim araçları öngörülmüştür.

Atamalar

Atamalar yürütmenin (Başkanın) elindedir. Ancak bazı önemli atamalar Senatonun onayına bağlıdır. O nedenle Başkan, atamalarda Senatonun eğilimlerini dikkate almak; Senatoyla uzlaşmak durumundadır.

Milletler Arası Antlaşmaların Onaylanması

Dış ilişkileri yürütmek, milletlerarası antlaşmalar yapmak yetkisi Başkan’a aittir. Ancak yapılan antlaşmaların geçerliliği Sengto tarafından 2/3 çoğunlukla onaylanmalarına bağlıdır. Bu nedenle Başkan, milletlerarası ilişkiler alanında senatonun düşüncelerini dikkate almak zorundadır.

Meclis Araştırması

Kongre yürütme alanına giren faaliyetlerde bir araştırma yapması mümkündür. Ancak araştırma olumsuz sonuçlansa bile Kongre Başkanı görevden alamaz. Kongre bu yetkisini “araştırma” komisyonları eliyle kullanır. Bu komisyonlar dönem dönem çok etkili bir rol oynayabilmektedir.

Impeachment (suçlama)

Impeachment (suçlama) başkanın cezai sorumluluğuna yol açabilecek bir yasama meclisi soruşturmasıdır. Suçlandırma yetkisi Temsilciler Meclisine aittir. Temsilciler Meclisi tarafından suçlandırılan Başkan, yargılama yetkisi senatoya aittir. Başkanın yargılanması söz konusu olduğunda senatoya Yüksek Mahkeme Başkanı başkanlık eder. Senato mahkûmiyet kararını ancak hazır bulunan üyelerinin üçte ikisinin oyuyla verebilir. Mahkûmiyet halinde, Başkan görevinden alınmış olur. Özenle belirtmek gerekir ki, bu usul siyasi nitelikte değil, cezai nitelikte bir usuldür. Diğer bir ifadeyle impeachment ile Başkanın siyasi sorunluluğu değil cezai sorumluluğu tahrir edilir. Dolayısıyla suç işlememiş bir başkanın siyasi nedenlerle impeachment usulüyle görevden alınması mümkün değildir. Bu bakımdan impeachment parlamenter sistemlerdeki gen soruya değil, olsa olsa meclis soruşturmasına benzer.

Bütçe

Yürütmenin bütçeye ihtiyacı vardır. Kongre Başkanın bütçesini onaylamayabilir veya kısıabilir. İyi bir bütçeye ihtiyaç duyan başkan kongre ile iyi geçinmek zorundadır.

Veto

Başkan, kongrenin kabul ettiği kanunları veto edebilir. Başkanın veto ettiği kanunu tekrar kabul edebilmesi için, Temsilciler Meclisinin ve senatonun her birinin üçte iki çoğunluk ile kabul etmeleri gerekir. Bu çoğunlukla tekrar kabul edilmişse Başkan kanunu yayımlamak zorundadır. Ne var ki, kongrede bu çoğunluğun sağlanması oldukça güçtür. O nedenle Başkan istemediği kanunları engelleme imkânına sahiptir. Dolayısıyla, Kongrede Başkanla uzlaşmak zorundadır. Zira başkanın istemediği bir kanunun yürürlüğe girme ihtimali çok düşüktür.

Buna karşılıklı yetkilerin amacı organların bağımsızlığı değil, birbirleriyle iş birliği yapmalarını, uyum içinde çalışmalarını sağlamaktır. Bu nedenle bu sisteme (checks and balances) frenler ve dengeler sistemi denmektedir.

ABD Başkanlık Sistemi

Başkanlık sistemi en ideal haliyle Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanmaktadır. Türkiye’de başkanlık hükümeti sistemini öngörenler referans olarak ABD başkanlık sistemini almışlardır. Bu nedenle ABD başkanlık sistemini bu bölümde ana hatlarıyla tanıtmaya çalışacağız.

Amerikan Başkanlık Sisteminin Karakteristik Özellikleri

Başkanlık sistemi Amerikan siyasal sisteminin temel kurumlarından birisidir. 1787 Anayasası ile yaratılmış olan bu sisteme özgünlük veren, başkanlık kurumunun konumudur. Amerikan Anayasası kısa bir girişle 7 maddeden oluşmaktadır.

1-Yasama ilişkileri

2-Yürütme ilişkileri

3-Yargı ilişkileri

4-Merkez-Eyalet ilişkileri

5-Anayasayı değiştirme yöntemleri

6-Borçların ödenmesi ve Anayasanın üstünlüğü

7-Metni hazırlayan kolonilerin kurucu meclislerinin onayından sonra yürürlüğe girmesi

1.Maddede anayasanın verdiği tüm yasama yetkileri bir senato ile temsilciler meclisinden oluşan Birleşik Devletler kongresine tanınmıştır. İkinci maddede ise yürütme yetkisi ABD başkanına verilmiştir. Üçüncü madde yargı yetkisini düzenlemektedir. Bu yetki bir yüksek mahkeme ile kongrenin ihtiyaçlar gerektirdikçe kurulmasını düzenleyeceği alt derecedeki mahkemelere verilmiştir. Anayasanın sözü geçen maddeleri keskin bir kuvvetler ayrılığına işaret etmekle birlikte yasama ile yürütme ilişkileri bağlamında asıl olan başkanla kongre arasındaki iktidar paylaşımı ve güçler ayrılığıdır.

ABD'nin federal yapılı bir devlet olması, hükümet sisteminin de yerinden yönetim ilkesine göre örgütlenmesine yol açmıştır. Anayasa federal hükümet ile federe devlet arasında yetki ve sorumluluklar bakımından ayırım yapmaktadır. Federal hükümet tüm ülkeye egemen olan merkeziyetçi devlet otoritesiyle her eyaletin egemenlik ve bağımsızlığını koruyabildiği ve sadece dış işleriyle askeri sahada yetki ve sorumlulukların devredildiği konfederasyon arasında orta yolu temsil etmektedir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesine göre, federal devlet ile federe devletler ve eyaletler arasında olduğu gibi ayrıca her devlette yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin iktidar bakımından ayırımı sağlanmaktadır. Denetim ve denge ilkesi her bir kuvvetin işbirliği yapmasına, uyumsuzluk durumunda uzlaşmalarına ve hükümet icraatlarının uyumlu bir biçimde etkinliğine imkan tanımaktadır.

Başkanlık Sisteminin Alternatif Bir Çözüm Olarak Görülmesi

Bu bölümde başkanlık sisteminin ülkedeki sistem tikanıklığına bir çözüm olarak görülme sürecinden bahsedeceğiz. Türk siyasi tarihinde başkanlık sistemini ülke gündemine ilk defa getiren rahmetli Turgut Özal olmuştur. Özal o yıllarda başkanlık sistemini gündeme taşıdığına birçok çevre tarafından diktatörlük istemekle suçlanmıştı.

Özal, çok farklı mozağe sahip olan Türkiye'nin halk tarafından seçilmiş bir başkanın etrafında bütünleşebileceğini söylüyordu. Burada Amerika ile Türkiye'nin bu konuda benzer yönlerinin olduğu, bu mozaği temsil edecek en iyi yapının başkanlık sistemiyle ortaya çıkacağını savunuyordu. Turgut Özal'ın o dönemdeki bürokratlarından ve dört yıl birlikte çalıştıkları Kaya Toperi, Özal'ın bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getiriyor:

“ABD'deki gibi etnik mozaikten oluşan ülkelerde başkanlık sistemi daha etkili oluyordu. Türkiye'yi bu yönden Amerika'ya benzetiyordu. Türk toplumuna başkanlık sisteminin daha yakın bir sistem olabileceği kanısındaydı. Çünkü ona göre başkanlık sisteminde bakanların herhangi bir seçim bölgesi olmayacağı için seçim, seçmen kaygısı olmayacağından vakitlerinin çoğunu seçmene değil, bakanlık işlerine ayıracaklarını ve daha tarafsız ve daha etki altında kalmadan çalışabileceklerini düşünüyordu. Bu konuda hazırlıklı olmak için rapor istemişti.”

Özal başkanlık sisteminin Türkiye çıkarlarına uygun olacağını düşünüyordu. O dönemde akıllara şöyle bir soru geliyor. Turgut Özal neden kendi iktidarı döneminde bu değişiklikleri yapmamış ve başkanlık sistemi için çalışmamıştı. Bu sorunun cevabını Turgut Özal'ın kardeşi Korkut Özal veriyor.

“Bir toplantı esnasında Turgut Özal yine başkanlık sistemine değinmiş ve bir an önce bu değişikliğin yapılmasını işaret etmişti. Toplantıdan sonra Özal'a yaklaşan kardeşi Korkut Özal madem bunlar çok iyiydi, niçin iktidarın döneminde gerçekleştirmedin diye sormuştu. Abi Özal'ın cevabı şuydu: Bu konuda henüz bir hazırlığımız yoktu.

Yine başka bir lider Süleyman Demirel'in başkanlık sistemine bakışı şöyleydi. Başbakan olduğu dönemlerde Süleyman Demirel

“Ben Cumhurbaşkanı onaylamıyor diye Gümüşhane Köy Hizmetleri İl Müdürü bile atayamıyorum” diyerek başkanın mevcut yetkilerinin bile fazla olduğunu söylüyordu.

Aralık 1990'da Demirel şunları söylüyor. Başkanlık sistemini savunamayız. Özal kişisel durumuna legalite kazandırmak istiyor. Ekim 1992'de,

“Türkiye için başkanlık sistemi uygulanamaz” demiştir.

Cumhurbaşkanı olduktan sonra Demirel yine şunları söylüyordu.

“Anayasanın Cumhurbaşkanı verdiği yetkiler yarı başkanlık sistemidir. Cumhurbaşkanı istemezse Türkiye'de yaprak oynamaz. Biz başkanlık sistemin taraftar değiliz.

Demirel'in bu konudaki seyri ilginçtir. 1994 yılında başkanlık sistemi ile ilgili düşünceleri değişmiş ve şunları söylemişti:

“Türkiye'de hükümetler makul uzunlukta bir süre iktidarda kalamıyorlar. Bu durum istikrarı menfi yönde etkiliyor. Oysa 65 milyonluk Türkiye daha iyi yönetilmelidir. Yönetilebilir de. Ben 4 sene 3 aydır Çankaya'da oturuyorum. Bu süre içinde 6 tane hükümet onayladım. Bu durum ister istemez Meclis hükümetini tartışılır hale getirmiştir. Seçim oluyor ama bu meclis hükümet çıkaramıyorsa zorluk ortaya çıkıyor. Bu Türkiye'yi bir arayışa götürüyor. Başkanlık sistemi, onu da şartlar ortaya çıkarır. Ne oluyor meclisin seçtiği hükümetten başkanın seçtiği hükümete geçiyorsun.

12 Eylül'ün mimarı Evren Paşanın da Başkanlık sistemiyle ilgili düşünceleri menfiden olumluya dönüşmüştür. Örneğin Evren Haziran 1990'da

“Başkanlık sistemi Türkiye'yi diktatörlüğe götürür. Tarih tek adamların ülkelerden neyi alıp, neyi getirdiğini göstermiştir. Padişahlık dönemindeki dejenerasyon biliniyor.”

Ocak 1994, Kenan Evren şunları söylemiş.

“Politikadan halkı, herkesi tiksindirdiler. Halk siyasetçiye lanet olsun diyor. Bakanlar dışarıdan tayin edilmeli, başkanlık sistemine geçilmeli.

Siyasi hayatımıza Başkanlık sistemi tartışmalarının girmesi ve çeşitli liderler ve siyasetçiler tarafından dile getirilmesi, kısaca bu şekilde olmuştur. Bu tartışmalar hemen hemen her iktidar döneminde olmuş ve Başkanlık sistemine atıflarda bulunulmuştur. Günümüzde de seçimlerden, tek parti çıkan büyük bir oy çoğunluğuyla meclise giren AKP'de zaman zaman başkanlık hükümeti sistemini dile getirmiştir. Tartışmaya açmıştır. Başbakan R.Tayyip Erdoğan, hükümet sözcüsü Cemil Çiçek, Anayasa komisyonu başkanı Burhan Kuzu gibi isimler Başkanlık sistemine yönelik düşüncelerini çeşitli platformlarda ifade etmişlerdir.

AKP'nin bu konudaki düşüncesi Başkanlık sisteminin istikrarlı bir yönetim açısından önemli olduğu, Başkanlık sisteminin gerekli zemin ve şartlar oluştuğunda ülke için yararlı olacağı yönündedir. AKP iktidarının bu konudaki tavrı nettir.

Türkiye Sistemine İlişkin Bir Analiz

Genel Bir Değerlendirme

Bugün toplumu incelediğimizde onun statik bir yapı olmadığını devamlı değiştiğini buna bağlı olarak siyasal ve kültürel yapının da değiştiğini görmekteyiz. Bu değişim rüzgârlarından Türkiye'nin de etkileneceği açıktır.

Başkanlık sisteminin Türkiye'de uygulanabilirliğini tartışırken göz ardı etmememiz gereken önemli bir husus var. Türkiye çeşitli tarihi, kültürel ve siyasi özellikleriyle orijinal bir yapı arz ediyor. Ülkenin siyasi gündemini tarihsel süreç içerisinde incelediğimizde tutarlı, etkin ve temiz bir siyasetin izlenmediğini görmekteyiz. Örneğin parti sistemini bir ele alalım. Başkanlık sisteminin Amerika'da ideal daha az sorunlu çalışmasında federal sistemin bölgesel, yerel veya farklılaşmış çıkarlarının dengelenmesinde bu yolla siyasal sistemin çoğulcu bir yapıya dönüşmesinin önemli bir rolü sezilmektedir. Buna seçim sistemini ve parti sistemini eklediğimizde farklı talepleri ve beklentileri bütünleştirecek sisteme girdi halinde getirecek mekanizmaların varlığını eklemek gerekmektedir. Türkiye açısından düşündüğümüzde de bölgesel, yerel veya münferit çıkarlar ile çoğunluk çıkarlarını dengeleyecek federalizm gibi mekanizmaların olmadığı ve bu açıdan çıkar dengelenmesi sağlayacak mekanizmaların bulunmadığını görmekteyiz. Türkiye'deki parti sistemi parti liderlerinin denetiminde demokratik işlemeyen otoriter bir görüntü arz etmektedir. Bu açıdan baktığımızda partilerin farklı talepleri bünyesinde ifadelendirilecek, bunları bütünleştirecek sisteme girdi haline dönüştürecek bir yapıya sahip olmadığını görmekteyiz.

Türkiye açısından Başkanlık sistemine baktığımızda siyasi istikrar, etkin yönetim ve yürütmenin siyasal pazarlık dışında kalarak temiz siyaset, denetim ve dengeleme mekanizmaları ile devlet organlarının ve bürokrasinin denetlenemeyen kısımlarının denetim altına alınması açısından fayda sağlayacağı söylenebilir. Fakat sistemin sağlıklı çalışabilmesi için parti ve seçim sistemlerinin değiştirilerek farklı taleplerin sisteme girdi haline getirecek kanalların sağlanması bu yolla çoğulcu bir siyasal sistemin oluşturulması gerekmektedir. Parti ve seçim sistemi değiştirilmeden başkanlık sisteminin sağlıklı çalışabilmesine imkân yoktur. Kanıya bu açıdan bakıldığında başkanlık rejimi, tek partili siyasal rejimlerde, iki partili siyasal rejimlerde ve nihayet çok partili siyasal rejimlerde farklı sonuçlar doğurmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz değişimin paralelinde siyasal rejimlerin sınıflamasından artık belirleyici faktör olarak siyasal partiler ve onların topluma nicelik ve nitelik olarak yansıma şekli ölçü alınmaktadır.

Neden Amerikan başkanlık sistemi referans alındı. Bunun basit kısa bir cevabı var. Başkanlık rejimine en büyük destek Amerikan halkının demokrasi bilincinden geldiği için iki yüz yılı aşkın siyasal sistem hiçbir kesintiye uğramamıştır. Ama burada önemli bir husus var. Türkiye siyasi hayatında başkanlık sisteminin siyasi tikanıklığa alternatif bir çözüm olarak görülmesinin bir tarihi süreci var. Türkiye deki sistem zaman zaman kesintilere uğramış asker yönetime el koymuş bu da ülkenin demokrasi kültürüne büyük darbe vurmuştur

Nasıl Bir Türkiye İstiyoruz

Tarihi bin yıllara dayanan köklü medeniyetlerin oluşmasında katkıları olmuş önemli bir ülkeyiz. Galiba büyüklüğümüzün bir tek biz farkında değiliz. Potansiyelleri olan bir ülkeyiz. Her şey yerli yerinde doğru dürüst yapılırsa ülkenin kaynakları etkin bir şekilde işletilirse dünyanın sayılı devletleri arsına gireriz. Yeteneklerimizi, potansiyellerimizi doğru ve etkin bir biçimde kullanabilmek kendimizi iyi tanımaktan geçiyor. Dünya siyasi tarihi pek çok serüvenlere sahne olmuştur. Savaşlar, yıkımlar, mücadeleler, değişimler, politikalar, iyileşmeler gelişmeler vs.

Bu gün dünyaya baktığımızda durumu pek iç açıcı görmüyoruz. Terör özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ortaya çıkan küresel terör. İşte ise onlarca genç insanın, yetişmiş insanın gücünün katline sebep olan bölücü terör.

Türkiye sadece bunlarla uğraşmıyor uluslar arası arenada kendine bir yer bulmaya çalışıyor. Ekonomisini, eğitimini, işsizliğini iyileştirmeye çalışıyor. Bir yandan yaptığı reformlarla meclisten geçirdiği kanunlarla pek çok alanda Avrupa Birliği standartlarına ulaşmaya çalışıyor. Bu birliğe dâhil olmak istiyor. Dış politikada aktif dengeli bir siyaset izlemeye çalışıyor. Kısacası Türkiye yeni oluşumlar, yeni çabalar, yeni atılımlar peşinde.

Bunun için herkese büyük görev düşüyor. Bilim adamlarından, sanatçısına, terzisinden işçisine kadar herkes üzerine düşeni fazlasıyla yapmak zorunda. Bizim Atatürk'ün hedef olarak koyduğu muasır medeniyetler seviyesine ulaşmamız bu çabalarımıza bağlıdır. Bireyler ve kurumlar üzerlerine düşeni büyük fedakârlıklar göstererek yapmalı yeni nesillere sağlam bir ülke bırakmak buna bağlı.

Kabuğunu çatlatma aşamasından Türkiye geçirdiği siyasi, ekonomik ve kültürel değişimlerle kendine uygun bir rota arıyor. Bu arayış bir takım reformları ve düzenlemeleri de beraberinde getiriyor. Değişmek, gelişmek, evrimini tamamlamak, bireyleri olduğu kadar toplumlarında geleceği açısından önemlidir.

Nasıl bir Türkiye tabii ki ayakları sağlam basan, geleceğinden umutlu, insanları mutlu, sağlıklı, eğitim ve daha birçok alanda ki problemlerini çözmüş, çağdaş bir Türkiye. Bu ideallere kavuşmak için bir takım bedelleri ödemek zorundayız. Hazır mıyız, bu bedelleri ödemeye. Hazır olmalıyız. Adımlarımızı yavaş ama sağlam atmalıyız.

Gelişen dünya ile birlikte sistemlerde değişiyor. Hatta değişimde değişiyor. Daha güçlü bir ülke için hangi sistemi uygularsak uygulayalım en önemli faktörün insan olduğunu akıllarımızdan çıkarmayalım. Çünkü hem sistemi uygulayan hem de sistemle yönetilen insan.

Her ülkenin kendine özgü sosyal, kültürel ve ekonomik gerçekleri var. Ve her ülke bu gerçekler doğrultusunda da sistemini yönlendiriyor. Biz de ülkemizde, insanoğlunun uzlaşabileceği evrensel yaklaşımlarla hareket edip kendi gerçeklerimizi gördüğümüz takdirde daha güçlü, istikrarlı, saygın bir Türkiye çok uzaklarda değil.

Başkanlık Rejimiyle İlgili Öneriler

Başkanlık rejimi ya da sisteminin Türkiye gibi kendi şahsına münhasır yapılarda uygulanabilirliği konusunda akademik ve siyasi çevrelerde değişik görüşler ileriye sürülmekte, farklı yorumlar yapılmaktadır.

Bu çalışmanın perspektifi doğrultusunda, başkanlık sistemini eleştirenler, bu sistemin ABD'de kendine özgü tarihsel koşullar içinde ortaya çıktığını ve uygulandığını ABD dışında bu sistemi tam ve iyi olarak uygulayan başka bir ülke bulunmadığını iddia etmektedirler. Bu savlarını da Latin Amerikan ülkelerini örnek vererek desteklemişlerdir.

Bu rejimi savunanlar ülkemizde tıkana siyasete temel çözüm olarak başkanlık sistemini görmüşlerdir. Bu konuda bizim görüşümüz şudur: Öncelikle bu tartışmalara bilimsel bilgi ve metodoloji ile yaklaşmak lazım. Okuyarak, inceleyerek, araştırarak konuyu değerlendirmeliyiz. Öncelikle ülkemizde mevcut parlamenter demokratik rejim olarak adlandırılan sistemdeki bozuklukları iyi teşhis etmemiz lazım.

Nedir bu hastalıklar? Bir kere mevcut sistemde parti genel başkanları “tek adam”, “tek seçici”, “tek karar verici” konularındadır. Milletvekilleri adeta robot gibi güdümlenen etki altında kalan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Parti içi demokrasi kavramı havada kalan bir kavram olmuştur. Bu yapı bunu eleştirenler tarafından “lider diktası” ya da “lider sultası” olarak ifade edilmektedir.

Mevcut sistemde halk kimi seçeceğine direkt kendisi karar vermektedir. Bazı milletvekili genel seçimlerinde olduğu gibi oy vermek zorunda bırakılmakta, ya da halk parti başkanlarının yaptığı listeye göre tercihini kullanmak zorunda bırakılmaktadır. Özetle diyebiliriz ki mevcut parlamenter demokrasi olarak ifade edilen yapıda halkın gerçek tercihlerinin parlamentoya yansması mümkün gözükmemektedir.

Diğer bir sorunda koalisyonlar konusunda yaşanmaktadır. Tek başına iktidara gelemeyen bir siyasal parti, kendi parti program ve felsefesine hiç de uymayan bir diğer partiyle adeta tabiri caizse bir “zorunlu evlilik” yapmak zorunda kalmaktadır. Peki çözüm nedir? Çözüm başkanlık sisteminde mi aranmalıdır.

Başkanlık rejimini bir ülkedeki tüm siyasal, sosyal ve ekonomik sorunları çözecek bir reçete olarak görmek mümkün değildir. Başkanlık sistemi ile birlikte daha geniş çerçevede sistem tikanıklığına ilişkin önerilerinde ihmal edilmemesi gerektiğini öne sunuyoruz.

Eğer başkanlık sistemi uygulanacaksa ve bu doğrultuda halkta, siyasilerde, sivil toplum örgütlerinde, üniversitelerde bir talep varsa bu konudaki önerilerimiz en temel olarak şu konular etrafında odaklanmaktadır.

-Başkanlık seçimleri dört yılda bir yapılmalıdır.

-Başkan en fazla iki dönem görev yapabilmelidir.

-Başkanlık seçimleri iki türlü seçim sistemi ile yapılmalı ve ilk ya da ikinci turda en az yüzde elli bir oy alan kişi başkan seçilebilmelidir. İlk turda hiçbir adayın yüzde elli birin üzerinde oy alamaması durumunda ikinci tura en fazla oy alan iki aday katılabilir.

Bu ikinci turda en fazla oy alan kişi Başkan olmalıdır. Bakanlar kurulu, başkanın meclis dışından atayacağı üyelerden oluşmalıdır.

Yasama organı yani TBMM yürütme organından farklı olarak düzenlenmelidir. TBMM üyeleri şu esaslar dahilinde seçilmelidir.

İlk olarak, TBMM üyelerinin seçiminde dar bölge ve listeli iki tur seçim sistemi uygulanmalıdır. Her siyasal parti seçim bölgesinden üç aday belirlemeli ve oy pusularlarında aday isimlerine yer verilmelidir. 1. turda yüzde ellinin üzerinde oy alan kimse milletvekili seçilebilmelidir. İlk turda bu oranda bir oy alınamaması durumunda ikinci tur seçim yapılmalıdır. İkinci tura en fazla oy alan iki aday katılmalı ve bu turda oy çoğunluğunu elde eden aday milletvekili seçilmelidir.

İkinci olarak, bir milletvekili en fazla iki dönem seçilebilmektedir. Üçüncü olarak, TBMM 4 yıl için seçilen 400 milletvekilinden oluşmalıdır. TBMM'nin görevi sadece yasama faaliyeti olmalıdır. Ayrıca TBMM üyelerinin dokunulmazlıkları kaldırılmalıdır. Herhangi bir suç işlendiği tespit edilen bir milletvekili hakkında soruşturma ve yargılama söz konusu olmalıdır.

Yerel yönetim temsilcilerinin de seçimlerinde iki türlü seçim sistemi uygulanmalıdır. İlk turda %50'nin üzerinde oy alan kişi belediye başkanı seçilmelidir. İkinci tur yapılma zorunluluğu olduğunda seçime en fazla oy alan iki aday katılmalı ve bu turda oy çoğunluğunu elde eden kimse belediye başkanı seçilmelidir.

SONUÇ

Yeryüzünün çeşitli coğrafyalarında demokrasilerin karşı karşıya kaldığı temsil, sorumluluk krizini aşmaya yönelik arayışlar son yıllarda yeniden canlanmıştır. Özellikle demokrasiye geçiş sürecini yaşayan ülkelerde bu arayışlar seçim sistemleri, hükümet sistemleri gibi kurumsal tedbirler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye'nin demokrasiye geçiş sürecinin yaklaşık 50 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen, bugün gelinen noktada benzer krizleri halen yaşamaya devam etmesi nedeniyle, bir yönetim biçimi olarak demokrasinin ülkemizde karşılaştığı zorluklar istikrarsız bir tablo çizmektedir. Siyasal sistemin işleyişi sırasında meydana gelen kilitlenmeler, krizler ve çevresindeki değişikliklere uyum sağlamamasına bağlı olarak ortaya çıkan sorun çoğu zaman yürütmenin güçsüzlüğünden kaynaklanan bir hükümet istikrarsızlığı olarak değerlendirilmekte ve çeşitli çevrelerin bu konuda geliştirdikleri alternatif yaklaşımların odak noktasını kurumsal düzenlemeler oluşturmaktadır.

1960'dan günümüze kadar süre gelen istikrarsızlığın salt hükümet istikrarsızlığına indirgenemeyeceğini göstermektedir. Çünkü hükümetlerin istikrarlı olduğu dönemlerde sosyo-ekonomik göstergelerin istikrarlı olması beklenirken, böyle olmadığı, belirli yıllara özgü iç ve dış faktörlerin etkisiyle konjonktürel bir seyir izlediği dikkat çekiyor. Hükümet istikrarsızlığının göstergesi olarak alınan hükümet ömrünün, daha çok parti sistemindeki parçalanma ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Temel aldığımız veriler ışığında vardığımız sonuç odur ki, Türkiye'de yaşanan istikrarsızlık örüntüsünün çeşitli boyutları vardır. İstikrarsızlığın birinci ve en önemli boyutu Türk demokrasisinin istikrarsızlığıdır. Bunun ardında devlet elitinden, siyasal elite ve halk katına kadar uzanan çizgide demokratik değer ve tutumların pekişmemiş olması yatıyor. Demokratik siyasal kültür olmayınca ne sivil toplum güçlenebilmekte ne de sivil otorite-askeri otorite arasındaki denge çağdaş seviyede gerçekleşebilmektedir. Osmanlı'dan devralınan siyasal Kültürün günümüz devlet-toplum ilişkisindeki, muhalefete bakıştaki, siyasal meşruiyetin algılanışındaki etkisini yadsımak mümkün değildir. Demokratik kültürün zayıflığı bireysel, toplumsal düzeyde ve devlet katında kendisini hoşgörü, uzlaşma ve güven eksikliğiyle göstermektedir. Bu sorunun aşılmasının yolu, siyasal değer, inanç ve tutumlar düzeyinde demokratik bir yeniden inşadan geçmektedir.

İstikrarsızlığın diğer bir boyutunu oluşturan hükümet istikrarsızlığı, özünde parçalanmış parti sistemi ile ilişkilidir. Türkiye'de askeri müdahalelerin partiye seçmeni arasındaki bağı (partili kimliğini) zayıflatması ve bu bağı yeniden kurulması için uzun bir siyasal toplumsallaşma sürecine gereksinim duyulması nedeni ile seçmen bazında belirginleşen oynaklık, sonuçta parlamento da yansımaktadır. Yasama temsilindeki parçalanma ve oynaklık hükümetlerin istikrarlı olmasını engellemektedir. Seçmenlerin siyasal tercihlerinin oynak olduğu bir konjonktürde hükümet istikrarsızlığının seçim sistemi gibi teknik bir düzenlemeyle aşılabileceğini düşünerek, seçim kanunlarında yeni düzenlemelerle sandığa gitmek, umulan sonuçları vermemeştir. Çünkü hükümet istikrarsızlığının da özünde yatan, demokrasiye özgü kural ve değerlerin, başta siyasal elitler olmak üzere toplumun tüm kesimleri tarafından yeterince içselleştirilememesidir.

Siyasal istikrarsızlığın sosyo-kültürel değerlerle yakından ilişkili olan bu arka planını bir yana bırakıp, salt seçim sistemi, başkanlık, yarı-başkanlık sistemi gibi kurumsal düzenlemelerle çıkış yolu aramak, amacı göz ardı edip, araçlara takılıp kalmaktan başka bir şey değildir. Sorunu yürütmenin güçsüzlüğü tezleriyle açıklamaya çalışıp, güçlü bir yürütme için hükümet sistemleri arayışlarına yönelmenin de anlamı yoktur. 1961 Anayasası, bu anayasada 1971'de yapılan değişiklikler ile 1982 Anayasası gerek yürütmenin cumhurbaşkanlığı kanadını, gerekse yürütmenin elindeki idare aygıtını güçlü devlet geleneğine bir nostaljiyle sarılanların arzu ettiği ölçüde güçlendirmiştir zaten. Dolayısıyla bugün gelinen noktada sorun, zayıf yürütme sorunu da değildir. Yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki dengeyi çağdaş normlar düzeyine çıkarma sorunudur. Mevcut sistem içinde yeterince güçlü olan yürütmenin karşısında en az kendisi kadar güçlü ve bağımsız bir yargıya ve parlamentoya tahammül göstermesi, "siyasallaşan kamu bürokrasisinin yerine yeni bir bürokratik elit eliyle uzmanlaşacak kamu bürokrasisinin yaratılması, atanmışlarla seçilmişlerin hakimiyet alanlarının net olarak belirlenmesi", askeri otoritenin vesayetçi anlayışını ve misyonunu terk ederek, asli görevine geri dönmesi istikrarsızlığı çözecek anahtarlardır. Bu unsurları dikkate alan bir çözüm, yeni sistem arayışlarına gerek duyulmaksızın mevcut yapı içinde de gerçekleştirilebilir. 70 yılı aşkın parlamenter sistem deneyimini ve sonuçlarını bir kenara bırakarak, girişinde ışık görülen, aslında yeni karanlık tünellere doğru yola çıkma anlamına gelecek sistem arayışlarına yönelmek pek mantıklı görünmemektedir.

Hangi kişi ya da kurum tarafından dile getirilirse getirilsin, sistem arayışlarının ardındaki siyasi beklenti bize göre şudur: "Mecliste güçlü bir çoğunluğa dayanmadan ve gereğinde meclis ya da parti içi çoğunluklara, bu çoğunluklardaki olası eğilim değişikliklerine rağmen, iktidardan düşme ya da sorumlu tutulma endişesi olmadan ülkeyi yönetme imkanı..."nı elde etmek. Ekonomik beklenti ise, özellikle ekonomide radikal politikaların uygulanması gerektiğinde, ortaya çıkabilecek toplumsal tepkilere karşı, gerekli kararların süratle, tartışmasız ve bütünlük içinde, tek elden alınıp, uygulanmasını sağlamak, yani "dikensiz gül bahçesi"nde "iş bitirici" olmaktadır.

Parlamenter sistemin temel şikayet konularından biri olmasının altında, tıpkı son yıllarda her kurumun diğerini kendi işlevlerini görürken, diğerlerinin köstek olduğu düşüncesiyle suçlamalarına benzer biçimde (yargı köstek olmasa özelleştirme hemen yapılacak, yasama sorumlu davransa yargının çağın ötesinde kalmış kanunlara göre davranma zorunluluğu ortadan kalkacak gibi), yasamanın da yürütmenin 'millet hayrına' olan icraatlarını engellediği varsayımı yatmaktadır.

Burada karşımıza yeni sistem arayışına yönelenlerin temel bir çelişkisi çıkmaktadır: Demokrasinin saymaca yanını öne çıkarıp, seçimle işbaşına gelmiş bir partinin tüm iktidarı kendi yandaşları için sınırsız biçimde kullanma anlayışı doğrultusunda hareket edenler, demokrasinin aynı zamanda yönetilenlerin siyasal sürece aktif katılımını sağlayan, böylece devlet ve iktidarın "taban"dan denetimi ve sınırlandırması anlamına gelen haklar ve mekanizmaların varlığını ve geliştirilmesini kapsayan özelliğini göz ardı etmektedirler. Demokrasi bir yana, cumhuriyet için bile bir gereklilik olan "kuvvetler ayrılığı" ilkesini yerleştirme konusunda sınıfta kalmaktadırlar. Bu bağlamda "yargı bağımsızlığından haz etmeyen, demokratik hakların genişletilmesini istikrar için zararlı hatta tehlikeli sayanların ortak (arayışı) galiba içlerindeki iktidar adayları odakların hangisinin işbaşına geleceğini tesbit için başka bir yol bulamamaları..." na dayanıyor.

Özetlemeye çalıştığımız bu çerçevede içinde, yapılması gereken; üzerinde tüm kesimlerin uzlaşabileceği, dolayısıyla toplumsal sözleşme niteliği taşıyacak bir anayasanın hazırlanmasıdır. Fakat 1980'lerin ikinci yarısından beri süregelen sivil anayasa tartışmalarında katedilen mesafe ve yaşanan deneyim bu konuda pek umut vermemekte. Türkiye'nin öncelikli sorunu nelerde uzlaşıp, nelerde uzlaşamayacağı konusunda ne yapılabileceğinin, neye

uyulabileceğinin ortaya konulmasıdır. Bu bağlamda "hangi kurumlar aracılığıyla, hangi problemleri, nasıl çözeceğiz?" sorusuna yanıt verip, bunda mutlaka uzlaşılması gerekir. Son tahlilde, Türkiye'deki siyasal istikrarsızlıktan çıkış, çağdaş, demokratik bir eğitimin öncülüğünde, aileden devlete uzanan uzun vadeli yeni bir siyasal toplumsallaşma projesiyle mümkündür.

1781'de kurulan başkanlık sistemi hakkında bugüne kadar çok şey söylenmiştir. Bu sistemin tamamen İngiliz hükümet modelinin kopyası olduğunu söyleyenler olduğu gibi, sadece aklın ürünü bir sistem olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat bu görüşlerin hiçbiri tek başına bu sistemi açıklamaya yetmez. Öncelikle belirtelim ki kurucu babalar, İngiliz sistemi, koloni dönemi mahalli idare yönetimi, hatta diğer hükümet sistemlerinden haberdar idiler. Öyle ki kendilerine çok uzak olan Osmanlı Devletinin hükümet sistemi hakkında bile bilgileri vardı.

Çoğu yazarlara göre Başkanlık Sistemi Amerikanın özel tarihi şartlarının oluşturduğu bir olgudur. Zaten kurucu babalar da tarihi şartlarla, toplumsal şartları dikkate alarak bu sistemi benimsemişlerdir.

Bu modelin temel özelliklerinden biri, demokrasi ile kişisel iktidarı birleştirmesidir. Avrupalılar "bireylere güvenmeyin" öğüdünü dinledikleri için bu modele sıcak bakmamışlardır. Ama bu model tek kişinin keyfine göre değil, yasalara göre yönetimi benimser.

Başkanlık sistemi ABD 'de küçük devletçiklerden federasyon sistemine geçilerek kurulmuştur. Bu devletlerin aralarında ortak bir gaye ve menfaat birliği vardı ve Üzerlerinde baskı kurmak isteyen İngiltere'ye karşı bir başkan altında birleşmek zorundaydılar.

Ülkemizde Başkanlık Sistemi yönünde bir değişikliğe gidilecekse, bu değişiklik birdenbire olmamalıdır. Gerek toplumumuz, gerekse siyasal kurumlarımız bu değişikliğe hazır hale getirilmelidir. Yoksa ani bir değişiklikle uyumsuzluklar baş gösterir; ayrıca unutmamak gerekir ki, Amerika'da bu sisteme belli bir birikim döneminden sonra, ortam hazır olunca geçilmiştir.

Başkanlık Sistemini yönelik istemlerde ve Parlamenter Rejime yöneltilen eleştirilerde kısmen de olsa haklılık payı vardır. Ancak buradan yola çıkarak mutlaka hükümet sistemi değişikliğine gidilmesi gerektiğini söylemek doğru değildir, Sorunlar mevcut sistem içerisinde de çözülebilir.

Bir ülkenin özel şartları o kadar önemlidir ki, başka ülkede uygulanan ve başarılı olan bir sistemin, diğer ülkede de başarılı olacağı konusunda genel bir kural konamaz. Bir toplumun geçirdiği tecrübe diğeri için o kadar önemli değildir.

Her ne sistem olursa olsun bilmek gerekir ki onu uygulayacak olan insanlardır. Sistem ne kadar mükemmel olursa olsun, eğer onu uygulayacak olanlar ehliyetli ve iyi niyetli değilse, bu sistemin başarılı olması düşünülemez.

Ülkemize en uygun rejimin tespit edilebilmesi için öncelikle Demokrasinin ve Parlamenter Rejimin ülkemizdeki tarihi gelişiminin iyi incelenmesi ve bundan bazı sonuçlar çıkarılması gerekir. Sonra alternatif sistemi tespit ederken toplum yapımızı irdeleyen sosyolojik gözlemler, insanımızın psikolojik yapısı, beklentileri, gerçekleştirebilecekleri göz ardı edilmemelidir.

Günümüzde artık, başkanlık sistemi hakkındaki fikirler netleşmeye başlamıştır. Eskiden Başkanlık Sistemine olumsuz bakanlar ve Türkiye'ye uymayacağını söyleyenlerin bir kısmı fikirlerini değiştirmişlerdir. Daha önce bu sisteme karşı çıkan Evren Türkiye'nin tek çıkar

yolunun başkanlık sistemi olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde önceleri bu sisteme olumsuz bakan Cumhurbaşkanı Demirel bu sistemin araştırılması için komisyon görevlendirmiştir.

Bilinmektedir ki her sistemin kendine ve uygulanacağı yerin şartlarına göre olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Bu durumu normal karşılamak lazımdır. Önemli olan neticede hangi yönün ağır bastığıdır. Yeni bir sistem denenecekse bu sistemin ülkemize ne getireceğinin ve ne götüreceğinin iyi bilinmesi gerekir.

Ne zaman bu sistemden bahsedilse, Latin Amerika örnekleri gösterilmektedir. Baskıcı, istikrarsız, sık darbeleri askeri klik yönetimleriyle dolu Latin Amerika ülkelerinin aslında ne Parlamenter demokrasi ile ne de Başkanlık Sistemi ile ilgisi vardır. Esasında Latin Amerika Devletlerinde Başkanlık Sisteminin işleyiş tarzı, kabaca kuvvetler ayrılığına dayanan, oligarşinin anlaşması veya askerlerin idaresi veya bir kişinin diktatörlüğü şeklinde görülmektedir. Latin Amerika devletlerini diktatörlüğe götüren başkanlık sistemi değil, halkın büyük bölümünü oluşturan okuma yazma bilmeyen siyasal öğrenimden yoksun kitlelerin tutumudur. Benzer şekilde Asya ve Afrika'daki bazı devletlerin hükümet başkanına da başkan denilmekte ise de, bu devletlerde görünen şekil, bir hâkim partinin veya askeri kadroların veya karizmatik liderlerin hâkimiyeti şekilleridir. Bu nedenle Başkanlık Sistemi dendiğinde ABD'ndeki başkanlık rejiminin anlaşılması daha doğru olur.

Başkanlık Sisteminin en önemli avantajlarından biri yürütme yetkisini belli bir süre için halk tarafından seçilen tek bir kişiye vererek, güçlü bir yürütme organı oluşturması ve hükümet istikrarsızlığı sorununa köklü çözüm bulmasıdır. Ayrıca önemli bir husus da bu sistemde yetkili ve sorumlunun net bir şekilde belli olmasıdır.

Bazı yazarlara göre Başkanlık Sistemi darbeye sebep olabilir. Ancak, ülkemizde 1960'dan bu yana Başkanlık Sistemi uygulanmamasına rağmen üç darbe olmuştur. Aslında darbelerin temelinde yatan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sebepler vardır. Hangi sistem uygulanırsa uygulansın darbe olacaksa bunu engellemek çok zordur. Önemli olan darbe yollarını kapamaya çalışarak, darbe ihtimalini en aza indirmektir

Her ülke kendi tarihsel ve özel koşullarının oluşturduğu bir rejim türünü benimser. Bu rejim türü de ister istemez diğer Ülkelerden farklı olacaktır. Bu da doğal bir sonuçtur; çünkü bütün ülkelerin sosyal ve siyasal şartları birbirinden farklıdır

KAYNAKLAR

YANIK, Murat, Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Alfa Yayınları, İstanbul 1997

YAZICI, Serap Başkanlık ve Yarı Başkanlık sistemleri, Bilgi Üni. Yayınları, İstanbul, 2002.

KARAKOÇ, Sezai, Diriliş Dergisi, C.2, S.49, 1989.

KARAMUSTAFAOĞLU, M. Tuncer: Yasama Meclisinde Komisyonlar, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965.

- KAPANİ, Münci, Politika Bilimine Giriş, Ankara 1988.
- KIRCA A. Coşkun: Devlet'te Yozlaşmayı Yenmek, 2. Cilt, Milliyet Yayınları Siyaset Dizisi, İstanbul 1994.
- KIRCA, Coşkun, "Anayasa ve Muhalefet", Hürriyet, 10.9.1987.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim, Gerekçeli ve Açıklamalı Anayasa, İstanbul 1993.
- KUBALI, Hüseyin Nail, Anayasa Hukuku Dersleri, İstanbul 1971.
- KUZU, Burhan, Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi, İstanbul, 1993.
- KUZU, Burhan, "Demokrasinin Gerekleri ve Demokrasimizin Bazı Çıkmazları", Forum Şubat/Mart 1993.
- KUZU, Aksiyon, 7-13 Ocak 1995.
- KUZU, Burhan, Türkiye İçin Başkanlık Sistemi, İstanbul, 1997.
- LAÇİNER, Ömer; "Bize Bir Başkan Lazım", Gazete Pazar, 12 Ekim 1997.
- LIJPHART, Arend, Çağdaş Demokrasiler, (çev. Ergun Özbudun – Ersin Onulduran), Ankara 1986.
- MAHÇUPYAN, Etyen; "Kuvvetler Ayrılığı", Radikal, 6 Kasım 1997
- Milliyet Gazetesi, Ergun Özbudun ile Görüşme; 1 Ekim 1997.
- OYTAN, Muammer, "Fransa'da Yürütme Organının Yetkileri ve Güçlü Olma Nedenleri", AİD., C.15, S.1, 1982.
- OYTAN, Muammer, "1982 Anayasası'nda Yasama ve Yargı Erkları Karşısında Güçlendirilmiş Yürütme Organı ve Güçlendirilme Nedenleri", TİD., S.364, 1984.
- ÖRGÜN, Faruk Dar Gelen Gömlek Başkanlık Sistemi, Bilge Yayınevi, İstanbul, 1999.
- ÖZBUDUN, Ergün, Siyasal Partiler, Ankara 1973.
- ÖZBUDUN Ergun: Parlamenter Rejimde Parlatonun Hükümeti Murakabe Vasıtaları, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1962.
- ÖZBUDUN, Ergun: Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Parti Disiplini, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968.
- .
- ÖZBUDUN, Ergun, Türk Siyasal Sisteminde Değişim ve Süreklilik Unsurları, Türkiye Günlüğü, Kış 1993.
- ÖZBUDUN, E., KALAYCIOĞLU, E., KÖKER, L., Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür, Ankara 1995.
- ÖZÇELİK, Selçuk, Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, C.1, Konya 1994.
- ÖZER, Atilla, Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Hükümet, Ankara 1981, AİTİA.,

ÖZKOL, Adil, “Çağdaş Parleментар Demokrasilerde Kuvvetli icra Eğilimi”, AÜHFD, 1969.

DEMOS'SUZ DEMOKRASİNİN MEŞRUIYET KRİZİ

LEGİTİMACY CRİSİS OF DEMOCRACY WITHOUT DEMO

Tuncay Bilecen¹

ABSTRACT

The origin of democracy concept that stretches to Ancient Grek has left its negative meaning for two hundred years now. While “Democracy which is trendy clothing of modernity” extended its impact area with globalisation. It has been seen that democracy concept is dominate approach tendency in the liberal theory frame. Thus the cold war period's democracy concept in line with liberal custom definition seaches gained importance.

However the problem of liberal democracy degraded the democracy to an election and the citizenship to a voter and this problem is mentioned more often in recent years. The thought of market economy and democracy are the parts of a whole; some marginalized social groups from political process, citizens lost their interest in politics, the decrease participation, politics that has been turn to a technical activity needs an expertise. These are the indicators of the revealed legitimacy crisis.

In these days democracy which is declared as “liberal democracy” means recognition of the constitutional management and civil rights and liberties (negative rights) in liberal custom. In this definition that appears in liberal value it is impossible to find an evidence regarding to democracy. Degredating the democracy to elections is the instrumental democracy's illusion. In fact it is not the elections and voters integrates democracy but the citizenship and the participation.

In this declaration, the topics of in 1970's second half after the application of welfare state failed, new right wing politics, which increased its effect and extensity pushing the citizens out of the politic participation and the democracy interpretation that they replace it with the market will be discussed and there against a democracy's basic argument will be revealed.

Key words: democracy, new right policy, neo-liberal democracy

ÖZET

Kökü Eski Yunan'a kadar uzanan demokrasi kavramı, o günlerde yüklendiği olumsuz anlamı terk edeli neredeyse iki yüz yıl oldu. “Modernitenin moda kıyafeti olan demokrasi,” küreselleşme süreci ile birlikte etki alanını genişletirken demokrasi kavramının liberal kuram çerçevesinde ele alınma eğiliminin de baskın olduğu görülmektedir. Böylece soğuk savaş döneminin demokrasi literatürü tekrar gözden

¹ Öğretim Görevlisi, Kocaeli Üniversitesi, Kandıra Meslek Yüksekokulu

geçirilmekte, demokrasi kavramına liberal gelenek doğrultusunda tanım arayışları ağırlık kazanmaktadır.

Bununla birlikte, demokrasiyi seçimlere, yurttaşı ise seçmene indirgeyen liberal demokrasinin bir meşruiyet krizi sorunuyla karşı karşıya olduğu vurgusu son yıllarda daha sık dile getirilmektedir. Piyasa ekonomisi ve demokrasinin bir bütünün parçaları olarak görülmesi, bazı toplumsal grupların siyasal süreçlerden dışlanması, yurttaşların siyasete olan ilgisinin azalması, katılımın düşmesi, siyasetin uzmanlık gerektiren teknik bir faaliyete dönüşmesi bu meşruiyet krizini açığa vuran göstergelerden bazılarıdır.

Günümüzde demokrasi, liberal gelenek içinde; anayasal yönetim, ve bireysel hak ve özgürlüklerin (negatif haklar) tanınması şeklinde “liberal demokrasi” kavramsallaştırmasıyla ele alınmaktadır. Liberalizmin değerlerinin yer aldığı bu tanımlamada demokrasiye dair bir iz bulmak mümkün değildir. Demokrasiyi seçimlere indirgemek araçsal demokrasi kavrayışının bir yanılmasıdır. Oysa demokrasiyi bütünleyen seçimler ve seçmenlik değil yurttaşlık ve katılımıdır.

Bu bildiride; refah devleti uygulamalarının 1970’lerin ikinci yarısında başarısızlığa uğramasının ardından etkisini ve yaygınlığını artıran yeni sağ politikaların, yurttaşı siyasal katılımın dışına iten ve bunun yerine piyasayı koyan demokrasi yorumu ele alınacak ve bunun karşısında katılımcı bir demokrasinin bazı temel argümanları ortaya konacaktır.

Anahtar kelimeler: demokrasi, yeni sağ, neo-liberal demokrasi

1. GİRİŞ:

Demokrasi kavramı, küreselleşme süreci ile birlikte siyaset bilimi içerisinde en çok tartışılan kavramlardan biridir. “Demokratik” unvanını hak etmenin prestij meselesi haline geldiği günümüzde, bu kavramın liberal kuram çerçevesinde ele alınma eğiliminin baskın bakışı yansıttığı görülmektedir. Böylece soğuk savaş döneminin demokrasi literatürü tekrar gözden geçirilmekte, demokrasi kavramına liberal gelenek doğrultusunda tanım arayışları ağırlık kazanmaktadır.

Bununla birlikte, demokrasiyi seçimlere, yurttaşı ise seçmene indirgeyen liberal demokrasinin bir meşruiyet krizi sorunuyla karşı karşıya olduğu vurgusu son yıllarda daha sık dile getirilmektedir. Piyasa ekonomisi ve demokrasinin bir bütünün parçaları olarak görülmesi, bazı toplumsal grupların siyasal süreçlerden dışlanması, yurttaşların siyasete olan ilgisinin azalması, katılımın düşmesi, siyasetin uzmanlık gerektiren teknik bir faaliyete dönüşmesi bu meşruiyet krizini açığa vuran göstergelerden bazılarıdır.

Bu makalede; refah devleti uygulamalarının 1970’lerin ikinci yarısından itibaren başarısızlığa uğramasının ardından, etkisini ve yaygınlığını artıran yeni sağ politikaların, yurttaşı siyasal katılımın dışına iten ve bunun yerine piyasa aktörlerini koyan demokrasi yorumu ele alınacak ve bunun karşısında katılımcı bir demokrasinin bazı temel argümanları konacaktır.

2. ESKİ YUNAN’DA DEMOKRASİ

Yunanca’daki demos (halk) ve kratos (yönetmek) sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşan demokrasi; bir yönetsel sistem olarak Yunanlılar arasında gelişmiş ve M.Ö. altıncı ve dördüncü yüzyıllar arasında, belirgin biçimiyle Atina’da uygulanmıştır. Demos sözcüğünün Atina’da bütün Atinalılar, bazen de halk, hatta kimi zaman sadece yoksullar anlamına gelmesi ilginçtir. Yunan polisinde yurttaşlığın sınırı bütünüyle site yönetiminin içerisinde yer almaktan geçiyordu. Bir başka deyişle yurttaşlık siyasal katılım hakkına

sahip olmak anlamını taşıyordu. Nitekim Aristoteles yurttaşı, “yargıya ve yetkeye katılan, yani yasal, siyasal ve yönetsel görevler alan” şeklinde tanımlamıştır (Aristoteles, 1983: 70). Yunan demokrasilerinde kadınlar ve özgür doğmamış olanlar, yani köleler demos’un dışında bırakılmıştı.

Atina demokrasinin en önemli özelliği kararların halkın doğrudan katılımıyla alınması ve yöneticilerin kura ile tayin edilmesidir. Bu durumu eleştiren Platon, *Devlet* adlı eserinde Atina demokrasisini bir düzen panayırına benzetmiştir. Platon’un, düzensizlik ve kuralsızlık sistemi olarak tanımladığı demokrasiye ilişkin verdiği örnekler oldukça çarpıcıdır. “Demokraside atlar, eşekler öyle serbest, öyle mağrur yürümeye alışırlar ki, yollarından kaçmayana çarpar geçerler. Her yerde dolup taşan bir hürriyet kısacası ” (Platon, 1985: 248). Platon’un burada sözünü ettiği hürriyet zincirinden boşanmış bir başıboşluğu; hukukun, liyakatin hiçe sayıldığı bir sistemi anlatır.

Platon’un “demokrasi” karşısındaki bu olumsuz tutumunun arkasında, hocası Sokrates’in M.Ö. 399’da dine karşı saygısızlık ve gençlerin ahlakını bozmak iddialarıyla halk arasında kurayla atanan yargıçların 220’ye karşı 281’nin lehte oyuyla demokrasi adına ölüme mahkum edilmesinin payı var mıdır, bilinmez (Arblaster, 1994: 33; Erkızan: 2000: 103).

Aristoteles de demokrasiyi; tiranlık ve oligarşiden sonra en kötü yönetim biçimi olarak kabul eder. Aristoteles’e göre demokrasi, polite’nin bozulmuş halidir. Üyeleri yurttaşlar arasından seçilen yargı düzeninin gelmesiyle mahkemeler güç kazanmış, tıpkı bir tirana yaltaklanıyormuşçasına, halkı hoşnut edecek her şeyi yapmaya başlamışlar ve böylece demokrasi ortaya çıkmıştır.

Aristoteles, “yasaların olmadığı yerde, anayasa yoktur. Yasa her şeye egemen olmalı ve devlet görevlileri yasayı uygulamalı. İşte o zaman bir anayasanın varlığından söz edebiliriz. Dolayısıyla, eğer demokrasi tanınan anayasalardan biriye her şeyin halkın kararıyla yönetildiği böyle bir düzenin gerçek demokrasi olmadığı apaçıktır” diyerek demokrasinin yorumlanma şekline karşı çıkmaktadır (Aristoteles, 1983: 118).

Atina’da iki buçuk yüzyıl boyunca uygulanan ilk demokrasi örneğinde, bütün özgür yurttaşlar sitenin meselelerine ilişkin oy kullanabilmekte, tartışmalara katılmakta ve memur olabilmekteydiler. Eski Yunan’da yurttaşların elde ettikleri katılma hakkı doğuştan kazanılan bir haktı; bununla birlikte köleler, kadınlar, çocuklar ve yabancılar bu haktan yoksun idiler. Atina demokrasi, yüzyıllar geçtikten sonra modern demokrasiye ilham veren önemli bir tarihsel dönemdir. Nitekim 19. yüzyıla kadar demokrasi dendiğinde sadece küçük topluluklara uyan bir hükümet şekli anlaşılırdır.

3. DEMOKRASİ VE LİBERALİZM

Kökü Eski Yunan’a kadar uzanan demokrasi kavramı, o günlerde yüklendiği olumsuz anlamı terk edeli neredeyse iki yüz yıl oldu. Modernizm ile birlikte demokrasi dendiğinde; hukukun egemen olduğu, çeşitli sivil ve siyasal hakların özgürlükleri güvence altına aldığı, rakip partiler arasında düzenli aralıklarla seçimlerin yapıldığı ve genel oy ilkesiyle bütün yurttaşların sayısal çoğunluğuyla seçilmiş temsili meclisleri kapsayan organlarla yönetilen anayasal bir devlet akla gelir.

Bireysel özgürlükleri negatif özgürlükler bağlamında ele alan, yetkilerin kuvvetler arasında dağıtıldığı ve sınırlandırıldığı anayasal devletçi “liberalizm” ile Lincoln’un deyişiyle halkın hak için halk tarafından yönetimi anlamına gelen “demokrasi” sözcüklerinin birleşmesinden ortaya çıkan “liberal demokrasi” kavramı, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte batı toplumlarında ortaya çıkan siyasal ve kurumsal yapılanmayı tanımlamak için kullanılmaktadır. Liberal demokrasi; insan haklarının ülke

içinde hukukun üstünlüğüne dayalı bir siyasal örgütlenme ile korunduğu, siyasal iktidarın hukuka uygunluğunun bağımsız yargı denetimine tabi olduğu ve nihayet siyasal iktidarın seçimle iş başına geldiği bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Köker, 2008: 105).

Liberal görüşe göre; liberal demokrasi halkı zorbalıktan korumak anlamına gelen “demo protection” ve halk yönetimini uygulamaya geçirmek anlamına gelen “demo power” unsurlarından meydana gelir (Erdoğan, 2005: 245). Buna göre modernizm, liberalizm ve demokrasi arasında güçlü bir bağ meydana getirmiştir. Öyle ki, liberalizm ve demokrasi kavramları birbirinden ayrıldıklarında, demokrasi eşitlik idealine dönüşecek pejoratif anlamına geri dönecektir. Sartori, liberalizmsiz demokrasi olamayacağını, liberalizmden arındırılmış demokrasinin olsa olsa bir diktatörlüğü ifade edeceğini söylemiştir. Atilla Yayla’ya göre, “artık demokrasi adıyla andığımız siyasi yönetim biçiminin adı liberal demokrasi”den başka bir şey değildir. Dolayısıyla, salt demokrasi sözcüğü ile anılsa bile bundan anlaşılması gereken “liberal demokrasi”dir (Yayla, 1999: 60).

Demokrasiye temkinli yaklaşan liberalizm demokrasiyi “liberal demokrasi” tamlaması içinde eritme eğilimindedir. Bu bakış açısıyla; hukuk devleti, özel mülkiyet hakları, kuvvetler ayrılığı, ifade ve toplanma özgürlüğü, sınırlı ve sorumlu siyasi yönetim gibi uygulamalar demokrasinin değil anayasal liberalizmin mirasıdır. Dolayısıyla demokrasi modern anlamdaki varlığını liberalizmin gelişimine borçludur. Demokrasinin özgürlüğü onun ‘liberal’ sıfatından gelmektedir; kendi başına demokrasinin özgürlükle doğrudan doğruya bir bağlantısı yoktur (Sartori, 1993: 420). Hayek, liberalizme en ufak bir hayat hakkı tanımayan demokratik bir yönetimdense, liberal bir diktatörlüğü tercih edeceğini söylemiştir (Bowles ve Gintis, 1996: 43). Zakaria’ya göre de, Batı yönetimlerini diğerlerinden ayırt eden şey demokrasi değil anayasal liberalizmdir (Zakaria, 2007: 21). Siyasetin bu araçsal kavranışında demokrasi kendi başına bir amaç olarak görülmez. Buna göre demokrasi sadece bir yöntemdir. Önemli olan demokrasinin liberalizmin “sınırları” içerisinde ehlileştirilmesidir.

4. DEMOKRASİ KORKUSU

Hayek’e göre, “liberalizm çoğunluğun egemenliğini bir karar verme yöntemi olarak kabul etmez” (Crespigny, 1981: 71). Hayek’in burada karşı çıktığı demokrasi değil sınırsız hükümet olmasına karşın liberal demokrasinin sınırlı iktidarında seçimler dışında yurttaşın katılımına ilişkin herhangi bir yöntemin bulunmadığı da açıktır. Liberalizm ve demokrasi, birbirleriyle bağdaşabilmelerine rağmen aynı şey değildirler. Liberalizm devlet kuvvetinin sınırlarıyla ilgilidir, demokrasi ise kimin iktidara sahip olduğuyla (Hayek, 1999a: 171). Demokrasiyi, “dahili sulhu ve ferdi hürriyeti korumak için bir vasıta, faydalı bir usul” olarak tanımlayan Hayek, demokrasi teorisinin halkın sınırsız iktidarı şeklinde yanlış anlaşılmasının müsebbibi olarak Rousseau’yu gösterir. Hayek’e göre, Rousseau’nun “genel irade” yaklaşımının halk egemenliğine ilişkin vurgusu uygulamada çoğunluğun özel sorunlarla ilgili olarak verdiği her kararın herkes için bağlayıcı bir yasa olması anlamına gelmektedir. Bu durum özgürlükle bağdaşmadığı gibi kişisel ve maddi kaynakların yönetimi devlete emanet edildiği takdirde özgür toplum hiçbir zaman kurulamayacaktır (Hayek, 1999b: 188). Hayek, demokrasi idealinin kuvvetler ayrılığının önüne geçtiği anda bireysel özgürlüklerin ortadan kalkacağını savunur. Halk egemenliği fikri hiçbir zaman kanun hakimiyetinin önüne geçmemelidir. Demokratik iktidarın keyfi olamayacağını gösteren hiçbir sebep yoktur; iktidarı keyfi olmaktan alıkoyan şey bu iktidarın kaynağı değil, sınırlardır (Hayek, 2004: 95).

Bilindiği gibi 19. yüzyılın ikinci yarısındaki dönüşümden önceki klasik liberal düşünce “cahil halkın” siyasal süreçlerde söz sahibi olmasından çekiniyor, genel ve eşit oy hakkının mülkiyetin ve bireysel özgürlüklerin aleyhine sonuçlar doğurabileceğini ileri sürüyordu. Yeni muhafazakar siyaset felsefesinin argümanına göre demokrasi bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına alan ve iktidarın barışçı bir şekilde el değiştirmesine imkan veren bir düzenlemedir. Bu anlayış, seçmen tercihi doğrultusunda oluşturulan yönetimin örgütlü sivil toplum örgütleri tarafından desteklenmesini ve denetlenmesini öngörür (Köker, 2008: 356).

Benzeri nitelikte bir demokrasi korkusunu yeni muhafazakarların tümünde görmek mümkündür. Huntington 1975’te ABD’de 1960’larda daha fazla eşitlik ve katılım için verilen mücadelelerin toplumu “yönetilemez” hale getiren bir “demokratik kabarma”yı tahrik etmiş olduğunu Üçlü Komisyona sunduğu raporda belirtmişti. Huntington, “demokratik idealin gücü, demokrasinin yönetilebilirliği sorununu ortaya çıkarmaktadır” ifadesiyle vardığı sonucu aktarmıştır. Yeni muhafazakarlara göre, gittikçe artan eşitlik talepleri toplumu “eşitlik uçurum”un kenarına getirmiştir (Laclau ve Mouffe, 2008: 254).

Özetle yeni sağ anlayışa göre, demokrasi yoluyla siyaset ile toplum arasındaki sınırların aşılması beraberinde çoğunluk despotizmi, sıradanlaşma, sapkın bir eşitlik ve özgürlük anlayışı, siyasi gücün merkezileşerek yozlaşması, ekonomik etkinliğin geriletilmesi, hukuk normlarının geçersizleşmesi, özel alana müdahale ve sınıf çatışmalarının artarak siyasi istikrarın bozulması gibi sorunları beraberinde getirmektedir (Özkazanç, 2007: 44).

5. PİYASA EKONOMİSİ VE SOSYAL ADALET

Liberal görüşe göre, piyasa ekonomisi, mülkiyet haklarını da kapsayacak şekilde bütün birey haklarını tanıyan, bireylerin sahip olduğu özgürlükleri en çok koruyan ve insan ihtiyaçlarını karşılamaya en uygun sistemdir (Barry, 1999: 30). Ayn Rand’a göre, kapitalist bir toplumda hiçbir kimse veya hiçbir grup diğerlerine karşı fiziksel zor kullanımına önyak olamaz. Hatta ekonomik krizlerin de hesabını kapitalizmden sormamak gerekir. Krizler serbest piyasa uygulamaları sonucu değil, yönetimin ekonomiye müdahale etmesiyle ortaya çıkarlar (Rand, 1999: 227).

Hayek’e göre piyasa, kendiliğinden doğan düzenin kurumlarından biridir. Para, fiyat sistemi, pazar gibi kurumlar birilerinin eseri olmaktan çok kendiliğinden doğan düzenin eseridirler. Hayek, medeniyetlerin ilerlemesinin altın anahtarının mülkiyette saklı olduğunu, mülkiyet olmadığı zaman kişisel hürriyetlerin gerçekleşmesinin olanaksız olduğunu belirtmekte, kolektif mülkiyet ve planlı ekonomiye şiddetle karşı çıkmaktadır. Ancak planlı ekonomiye karşı çıkmayı “bırakınız yapsınlar” (laissez faire) taraftarlığı ile aynı şey olarak görmez Hayek (Hayek, 2004: 49). Piyasa düzenini üstün ve mükemmel olarak tanımlayarak, bu düzende kendi menfaatlerini takip etmek suretiyle çatışan çıkarları karşılayabilecek olan insanların barış içinde yaşamalarının mümkün olacağını savunur (Butler, 2001: 58). Hayek’in izinden giden yeni sağ, “pazar” ile siyasal eşitliğin birbirine karşıt olmadığını, gerçekte pazarın da fırsat eşitliği ile işleyebileceğini savunuyordu. Hayek, pazarı bireyler arasındaki özgür ve eşit mübadele biçimi olarak tanımlar. Katılımcılar için geniş imkanlar sunan pazar, aynı zamanda negatif özgürlüklerin de koruyucusu, yurttaşlığın tanımlandığı yer ve ekonomik bağımsızlığın kaynağıdır (Gaffaney, 1999: 197). Pazarda yaratılan bu fırsat eşitliği karşısında devletin bölüşüme ilişkin adalet kaygısıyla düzenlemeye girişmesine de gerek yoktur. Bütün iştirakçilerin adil biçimde davrandığının varsayıldığı pazarda, pazar ne sağlarsa bireyin de onu alması

gerekir. Nitekim Hayek, sadece bireysel davranışın bir adaletin olabileceğini, bundan ayrı bir “sosyal adaletin” ise düşünülemediğini söylemektedir (Hayek, 1999a: 183).

Ultra Minimal devlet tasavvuru ile liberalizm daha radikal bir biçimde yorumlayan Nozick, Rawls’un liberalizm içinde eşitlikçi müdahaleyi öngören yorumuna karşı kaleme aldığı eseri *Anarşi, Devlet ve Ütopya*’da, devletin refahı artırma veya eşitsizlikleri giderme amacıyla faaliyette bulunmasının meşru olamayacağını ileri sürmektedir (Nozick, 2006: 21). Devletin sağlık, eğitim, sosyal sigorta, ulaşım gibi hizmetlerden elini çekmesi gerektiğini dile getiren Friedmancı monetarist politikaları dahi yetersiz bulan Nozick bazı durumlarda güvenlik hizmetlerinin bile ücrete tabi olması gerektiğini savunarak (Nozick, 2006: 159) refah devleti uygulamalarının son bulmaya başladığı bir dönemde minimal devletten daha güçlü ve kapsamlı hiçbir devletin meşru olamayacağını, bundan daha kapsamlı bir devletin insan haklarını ihlal edeceğini söylemekte ve klasik liberalizmin “negatif özgürlükler” anlayışını kuramının temel dayanaklarından biri haline getirmektedir.

Nozick’e göre; bir toplum, dağıtımcı adalete ancak toplumsal işbirliğine gittiği zaman ihtiyaç duyacaktır. Toplumsal işbirliğini yaratan temeller ortadan kaldırıldığında dağıtımcı adalete de gerek kalmayacaktır. Nozick, burada argümanını güçlendirmek için birbirleriyle hiçbir etkileşimde bulunmayan, ayrı adalarda yaşayan Robinsonlar’ı örnek gösterir. Kötü durumda olan Robinson’un diğerlerinden pay istemeye hakkı var mıdır diye sorduktan sonra toplumsal işbirliğinin olmadığı bir durumda her bireyin yardım görmeden kendi çabalarıyla elde ettiği şeylere ilişkin olarak başka bir kimsenin bu elde edişe karşı adalet talebi olamayacağını dile getirir (Nozick, 2006: 244). Nozick, minimal devletin ekonomik gücü siyasal güce dönüştürmek isteyenleri büyük ölçüde başarısız kılacağını, bunun yerine devleti güçlendirme yoluna gitmenin ise yolsuzlukları ve “adalet” sorununu ortaya çıkaracağını sık sık vurgular. Yeni sağ kaynakların merkezi bir otorite tarafından dağıtılması adaletsizliği yaratan asıl sebep olarak görürken, piyasa mekanizmasının bütün bu sorunların üstesinden gelebileceği iddiasını dile getirir. Friedman’a göre, ekonomik özgürlük hem kendi başına bir amaçtır hem de siyasal özgürlüğe ulaşmada zorunlu bir araç (Friedman, 1988: 24). Yeni sağ için serbest piyasa yurttaş özgürlüğünün temel koşuludur. Yurttaşın seçmene, oradan da müşteri ve tüketiciye indirildiği nokta tam da burasıdır. Liberal demokrasinin yeni sağ tarafından yapılan yorumunda, demokrasinin eşitlik idealinden uzaklaşırken, özgürlüğün ise negatif özgürlükler bağlamında ele alındığı görülmektedir.

6. DEMOKRASİ VE KAPİTALİZM İLİŞKİSİ

Liberal düşünceye göre tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bağlamında demokrasinin ön koşulu kapitalizmdir. Bu görüş, kapitalizmin zorunlu soncunun demokrasi, demokrasinin ön koşulunun ise kapitalizm olduğu varsayımına dayanır. Liberalizmin tarihsel süreç içerisinde demokrasinin gelişimine önemli katkılar sağladığı görüşü oldukça tartışmalıdır. Burada temel soru; demokrasinin günümüzde var olan biçiminin burjuvazinin zorlamasıyla mı yoksa burjuvaziye karşı verilen mücadele ile mi ortaya çıktığıdır. Bir başka deyişle, demokrasi liberalizm içerisinde, burjuvazinin desteğiyle mi gelişmiştir, yoksa burjuvaziye rağmen mi?

Kapitalist devlet içerisinde demokrasi, piyasa ilişkilerinin mülksüzleştirip baskı ve yoksulluk içinde tuttuğu kitlelerin zorlaması ile yaygınlaşmış ve kurumsallaşmıştır. Demokrasi, işçi sınıfının güçlü olduğu dönemlerde gelişmiş, zayıf olduğu dönemlerde gerilemiştir.

Siyasal katılım ve özgürlüğün ne denli zorlu sınıf mücadelelerinden sonra elde edildiği göz ardı edilerek yapılan “demokrasi gelişmesini kapitalizme borçludur”

genellemesi tarihi gerçeklere aykırıdır. Genel oy hakkı da dahil olmak üzere pek çok siyasal hak halk isyanları aracılığıyla elde edilmiştir. Başından beri burjuva egemenliğine karşılık gelen devlet biçimi olarak liberal devletin işlevi, kapitalist piyasa toplumunun yeniden üretilmesinde karşılaşılabilecek herhangi bir kısıtlamayı ortadan kaldırmaktan ibaretti. Üstelik bu anti demokratik liberalizm içinde hakim sınıf için demokrasi yoksulların sınıf hakimiyeti özelinde bir tehdit olarak algılandığından, liberal devletin işlevlerinden biri de kapitalist piyasa toplumuna tehdit oluşturan demokrasi tehlikesiyle savaşmaktı (Çakır, 1987: 120).

Liberal demokrasi, siyasal ve ekonomik alanlar arasındaki biçimsel ayrılmaya dayanır. Bu ayrım; piyasa ekonomisi uygulamaları ile siyasete katılımın araçsal yorumunun birbirinden farklı uygulamalar olarak görülmesine katkı sağlar. Böylece ekonomik düzlemdeki bağımlılık ve sömürü ilişkileri sürerken, siyasal alanda demokrasinin gelişeceği yanılması devam edecektir. Oysa, “ekonomik alanın yönetimi kapitalist sınıfın tekelinde kaldıkça, politik alandaki ‘oyun’ bir sirk oyunundan, anlamsız bir ‘gösteri’den öteye gidemez (Kaygalak, 2001: 53).

Kendinden önceki üretim biçimlerinden farklı olarak ekonomi ve siyasetin ayrımına dayanan kapitalist sistemde; politik alanda bireylerin hukuki eşitliği ve seçme ve seçilme hakları mevcut iken, ekonomik alanda ise, “sözleşme özgürlüğü” adı altında piyasa düzeninin herhangi bir müdahaleye gerek olmaksızın kendi kendine işlediği varsayılır. Böylece kapitalist üretim biçiminde sömürü ekonomik alanda doğrudan baskı ve zor uygulamasına gerek kalmaksızın gerçekleşebilmektedir. “(Ekonomi ve siyasetin ayrışması) burjuva demokrasinin temsili devletiyle birlikte mükemmelleşir; devletin sivil toplumdan tümüyle ayrılması, gerçek dünyevi yaşamlarında eşit olmayan, sömüren ve sömürülen insanları, siyasal topluluk yanılmasının göksel yaşamında tümüyle eşit kılar” (Savran, 1987: 55).

Eleştirisini liberal teoriye dayandıran Macpherson da, piyasa ekonomisi ile demokrasinin bir arada bulunmasının bireyin özgürlüğünün önünde engel olduğunu söylemektedir. Kapitalist piyasa toplumuyla özdeşleştirilen liberal demokratik toplumda, eşit bireysel özgürlükler en yüksek seviyeye çıkmak bir yana azalacaktır. Bu kapitalist toplumun doğasından kaynaklanmaktadır. Sermaye ve diğer kaynaklara sahip olan kapitalist sınıfın, sermayesi olmayanlar üzerinde baskıları ve kontrolleri söz konusu olacaktır (İspir, 2008: 138). Macpherson, 19. yüzyıl ortalarında İngiltere’de liberal devletin özgürlükleri tüm topluma yaygınlaştırmadığı için demokratik olmadığını, kapitalizmin siyasal özgürlüklerin zorunlu koşuludur savının ise tamamen yanlış olduğunu savunmuştur (Köker, 1992: 20).

7. SOYUT HAKLARLA DONATILAN PASİF “BİREY”

Yeni sağ ideoloji, 1970’lerin ortalarından itibaren krize giren kapitalizm için “klasik liberal değerler”i yeniden hatırlatarak, yeni dönemde yaygınlığını ve etkisini arttırdı.² Teacher’ın “toplum diye bir şey yoktur; sadece bireyler ve onların aileleri vardır”, Reagan’ın “devlet çözüm değil sorunların ta kendisidir” sözleri yeni dönemin birey/devlet kavrayışının ipuçlarını ortaya koyuyordu. Homo economicus’ların kendi çıkarlarından feragat ederek başkalarına yardım etmeleri son derece anlamsızdır. Tarafsız olması gereken devlet de bireyi hiçbir şekilde hiçbir şeyi yapmaya zorlayamaz. Böylece “ortak iyi”nin tanımlanmamış ve tanımlanamayacak bir kavram olduğu üzerinde durulur. Toplumu tek tek bireyler meydana getirir. Sonuç olarak toplum yoktur birey vardır.

² Hayek 1974’te (Myrdal ile birlikte) Nobel Ekonomi Ödülünü alırken, Friedman 1976’da bu ödüle layık görülecekti.

Isaiah Berlin'in kavramsallaştırmasıyla "negatif özgürlük" adıyla anılan soyut haklar, bireyin her türlü devlet tahakkümünün etkisinden uzaklaştırılarak kendi seçimlerini kendisinin yapabilmesini ifade eder. Özgürlük ve eşitlik idealinde, ibrenin eşitlikten uzaklaşarak özgürlüğe doğru kaydığı nokta da burasıdır. Bütün liberal düşünürler, eşitliği "fırsat eşitliği", "hukuk önünde eşitlik" şeklinde algılamakta, özgürlüğü ise devletin baskısından ve etkisinden uzak olma biçiminde tanımlama eğilimindedirler. Böylece özgürlük, adeta yurttaşların pasifliğine yapılan vurguyla anlam kazanmıştır.

Hayek'e göre, özgürlük negatif karakterli olduğu için diğer insanlardan gelebilecek baskının da ortadan kalkmasına yol açar. Aynı zamanda barış, güvenlik, sükunet gibi olgular da negatif karakterlidir (Yayla, 2000: 29). Negatif özgürlüklerin karşısında yer alan pozitif özgürlükler hakkında taleplerde bulunmak ne denli çekici olursa olsun tehlikelerle doludur. (Touraine, 2004: 27).

Liberal düşünce açısından, insan yaşamının yegane gerçeği Nozick'in deyişiyle "varoluşlarımızın ayrı ayrı olduğu gerçeğidir." Tek başına bırakılan insan, Locke'dan bu yana ayrılmaz bir birliktelik sergileyen "yaşama, özgürlük ve mülkiyet" gibi haklardan yararlanabilir, ancak siyasette aktif olarak rol oynaması sistemin çarklarının işleyişinin bozulması anlamına gelir. Liberalizmin sınırlandırmasına tabi olmayan demokrasi tehlikelerle doludur. Atomcu birey kavrayışı, toplumun bir bütün olduğunu ileri süren kolektif düşünceye karşı bir tavrıdır. Buna göre, yirminci yüz yılda ortaya çıkan bütün sapmalar (Stalinizm, Nazizm, toplumsal adaleti sağlamayı amaçlayan baskıcı tasarımlar) hep demokrasinin liberal gelenekten uzaklaşması sonucunda ortaya çıkmıştır. Özetle liberal gelenekte, liberalizm ve demokrasi kavramları birbirinden ayrıldığında demokrasi eşitlik idealine dönüşecek ve ortaya bireyi yok sayan totaliter yapılar çıkacaktır.

Yeni sağ, bireye belli bir özgürlük alanı sağlamasına karşılık, ortak siyasal iyinin belirlenmesinde insanların aktif siyasal katılımını da engelleyici özellikleri yüzünden demokrasi karşıtı yorumlara sahiptir. Kendiliğinden düzen düşüncesi (catalaxy), her türlü belirlenimden sakınmaya çalışırken tarihin öznesi olan insanı da yok sayma eğilimindedir. Böylece insanlık tarihi boyunca, belirli mücadeleler sonucunda elde edilen bütün hak ve özgürlüklerin nasıl ve kim tarafından elde edildiği sorusu da yanıtız kalmaktadır. Bireysel özgürlükler ancak kolektif mücadele ile elde edilebilir; öznesiz tarih anlayışında bu çok temel nokta göz ardı edilmiştir. Barber'a göre de, liberal demokrasinin "bireycilik" anlayışı problemlidir. Tek başına insan bir soyutlamaya dayanır ve belli liberal ülkeler için görkemli bir kaynak olmakla birlikte, siyasal insanın kavranması önünde bir engeldir. Bunun için liberalizmde, özgürlüğün savunusu zenginleşip güçlendikçe, demokrasi teorisi yoksullaşır ve cılızlaşır (Barber, 1995: 117).

8. LİBERAL DEMOKRASİNİN MEŞRUIYET KRİZİ

Yeni sağın etkisiyle eşitlik idealinden uzaklaşan ve yurttaşı katılımın dışında tutan liberalizm bugün basit bir "alternatifi yok" amentüsüne indirgenmiştir. Bu tür bir argüman, yıllardır süren neoliberal hegemonyanın sonucunda tesis edilen ideolojik zemini, sorgulamadan kabul eder ve koşullara bağlı bir durumu tarihsel bir zorunluluğa dönüştürür. Buna göre, neoliberalizm mükemmellikten uzak olabilir, ama mümkün olan tek sistemdir. "Alternatifi yok" dogması ile küreselleşme güçleri, yalnızca enformasyon devrimi tarafından güdülmüş gibi sunulmuş gibi sunularak, siyasal boyutlarından yalıtılmakta ve boyun eğmek zorunda olduğumuz bir yazgı gibi gösterilmektedir (Mouffe, 2000: 121; Laclau, Mouffe, 2008: 20).

Batılı demokrasilere bir yandan mutlak ve evrensel bir statü yakıştırılmaya çalışılırken öte yandan da demokrasilerin geleceği konusunda kuşklar doğmakta,

‘demokrasi krizi’ bir başka deyişle ‘liberal demokrasinin meşruiyet krizi’ gündeme gelmektedir (Timur, 2000: 21). Liberal demokrasi söyleminin işleyiş tarzını simgeleyen soyut vatandaş kavramının ve evrenselleştirilmiş “hak” nosyonunun artık çoğulcu toplum anlayışı ile çelişkili bir yapıya büründüğü, liberal paradigma içerisinde demokrasinin yeniden sorgulanması gerektiğine ilişkin görüşler son yıllarda sıkça dile getirilmektedir (Keyman, 2000: 83).

Köker’e göre, liberal demokrasinin krizi, basit anlamda bir yönetilemezlik krizi olmasının ötesinde daha derinlemesine bir kavrayışı gerektirmektedir. Bu bağlamda Köker, meşruluk krizinin boyutlarını beş başlık altında incelemektedir. 1) Devlete karşı bireyin korunması, bireyin sadece güvenliğini sağlar, katılımını sağlamaz. 2) Hiyerarşik, eşitsizlikçi yapılar, bireylerin siyasi sürece katılmalarının önünde engeldir. 3) Soyut birey yerine, kolektif kimlikleri tanımaya ihtiyaç vardır. 4) Yerleşik liberal demokrasilerde siyasi tartışma konusu yapılacak sorunların alanı sınırlandırılmıştır. 5) Modern anayasal devlette siyaset, devletin varlığı ve bekası ile ilgili kaygıların belirlediği bir teknik faaliyetler kümesi biçiminde anlaşılmaktadır (Köker, 2008: 360).

Habermas ve Benhabib’e göre ise, meşruiyet krizi birbirinden farklı, ama aynı zamanda birbiriyle ilişkili olan iki temel üzerine oturur. 1) Temsil sistemi modelinin krizi. 2) Bireylerin siyasal sürece katılımdan uzaklaşmaları (Coşkun, 2007: 30). Temsil krizinin temel nedeni katılımın salt seçimlere indirgenmiş olmasıdır. Burada siyasetin liberal demokrasi cephesindeki araçsal yorumunun etkileri görülmektedir. Parti sistemi giderek özelliklerini yitirmiş, Habermas’ın deyimiyle “parlamento talimata tabi olan parti görevlilerinin daha önce verilmiş kararları tescil etmek üzere buldukları bir mekana” dönüşmüştür (Habermas, 2007: 342).

Temsil krizinin bir başka boyutu ise küreselleşme süreci ile temsil sistemi içerisinde ulus devlete ait olan bir takım yetkilerin uluslararası örgütlere devredilmesiyle yaşanan sıkıntılardır. Sermaye birikim sürecinin küreselleşme ile birlikte geldiği aşamada; yürütme organının ekonomiye müdahale araçlarının etkisizleştirilerek ve ekonomi yönetiminin özellikle kilit sektörlerde (temsili demokrasinin temsil mekanizmalarını dışarıda bırakarak) “bağımsız kurullar”a devrediliyor olması da söz konusu meşruiyet krizini derinleştirmektedir (Güvenoğlu, 2004: 18).

Liberal demokrasinin meşruiyet krizini açığa çıkaran diğer bir gelişme de halk kitlelerin siyasete olan ilgilerinin giderek azalmasıdır. Araçsal demokrasi siyaseti teknik bir faaliyet alanına indirgeyerek halkın katılımından uzaklaştırmaktadır. “Piyasanın görünmez elinin herkes için müreffeh bir hayat üretmeyi başaramaması gibi, “demokrasinin görünmez eli”nin de adil bir toplum içinde güvenli bireyler yaratamamakta; devlet piyasa yasalarını polis’in yasalarından üstün tuttuğunda, yurttaş tüketiciye dönüşmektedir (Bauman, 2000: 116). İster gittikçe düşen seçime katılım rakamlarıyla, ister siyasetçilere yönelik genel güvensizlikle ya da ister kamusal ve siyasal olaylara karşı yaygın duyarsızlıkla ölçülsün, yabancılaşma modern siyasal krizin temel göstergesi olmuştur (Barber, 1995: 22). Liberal demokrasinin, yurttaşları siyasal katılımın dışında tutarak seçim dışında katılım mekanizması kurgula(ya)maması yurttaşların siyasal alandan çekilmelerine yol açmıştır. Katılmayı seçimlerle sınırlı tutmak, yurttaşlığın alanını fazlasıyla daraltmak, o görevi ayrıcalıklı gruplara tanımak anlamına gelmektedir (Sarıbay, 1998: 69).

9. SONUÇ

1960 sonlarından itibaren batı'nın gündemine yerleşen yeni toplumsal hareketler, modernliğin her bakımdan sorgulanmaya başlandığı bir döneme koşut olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde aynı zamanda refah devleti uygulamalarına karşı da ciddi soru işaretleri ortaya çıkmıştı. Ekonomik, bürokratik ve siyasal meşruiyet sistemlerinin yaşadığı başarısızlık yeni sağ'ın söylemlerinin ekonomi ve siyaset alanında yaygınlık kazanmasının zeminini hazırlamıştır.

Hayek, Nozick ve Friedman'ın refah devletine yönelttikleri eleştirilerde kullandıkları metodoloji, postmodernizmin ön plana çıkardığı, kesiklilik, geçicilik, süreksizlik gibi değerler ve üst anlatıların çöktüğü söylemiyle de örtüşmektedir. “Yeni Ortaçağ” olarak da adlandırılan bu dönem, değişkenlik, hareketlilik, zamandan ve mekandan bağımsızlık, cemaatleşme gibi eğilimlerle kültürel ve toplumsal mekandan “sınıf ilişkilerini” dışlarken, bunun yerine kültürel kimlik merkezli cemaatçi söylemleri ve toplumsal bağlarından tamamen soyutlanan atomlaşmış bireyleri koymaktadır. Yeni sağ siyasetin alanını daraltırken bunun yerine anayasal devlet anlayışını ikâme etmektedir. Hayek'e göre, kendiliğinden düzende parlamento değil, anayasa erki egemen olmalıdır. Demokrasiyi, halkı dışarıda bırakacak şekilde araçsal bir biçimde tanımlayan bu görüşün piyasanın belirlediği sınırlar içinde kaldığı sürece demokrasiye itirazı yoktur.

Yeni sağ, minimal devlet tasavvuru ile ekonomide devletin rolünün tamamen kaldırılması gerektiğini, bürokratik devletin tasfiyesini ve özelleştirmeleri savunur. Özelleştirme sadece devletin ekonomik faaliyetlerden çekilmesiyle, yani KİT'lerin, kamu varlıklarının, kamu hizmetlerinin özel sektöre devriyle sınırlı kalmıyor, aynı zamanda, siyasal alanın özelleşmesine yönelik de bir çabayı da ifade etmekte. Yasama, yürütme gibi siyasal karar alanları ve adalet, savunma, güvenlik gibi devlet iktidarının kullanıldığı en köklü alanlar da piyasanın hakimiyeti altına giriyor (Özdek, 2008: 86). Demos'u siyasetin dışarısına iten neoliberal düşünce, yasaların bizzat sermaye kesimince hazırlanmasına sesini çıkarmıyor. Devlet, piyasa ve sivil toplum (sermaye örgütleri) üçgeninde inşa edilen “yönetişim” kavramı da yürütme organının elindeki araçların bağımsız kurullara devriyle başka bir demokrasi açığının ortaya çıkmasına yol açıyor.

Kapitalizm, demokrasinin liberalizme indirgenmesini mümkün kıldı. Günümüzde demokrasi, liberal gelenek içinde; anayasal yönetim ve bireysel hak ve özgürlüklerin (negatif haklar) tanınması şeklinde “liberal demokrasi” kavramsallaştırmasıyla ele alınmaktadır. Liberalizmin değerlerinin yer aldığı bu tanımlamada demokrasiye dair bir iz bulmak mümkün değildir. Demokrasiyi seçimlere indirgemek araçsal demokrasi kavrayışının bir yanılmasıdır. Oysa demokrasiyi bütünleyen seçimler ve seçmenlik değil yurttaşlık ve katılımıdır...

KAYNAKLAR

Arblaster, Anthony, (1999), “Demokrasi”, Çev: Nilüfer Yılmaz, Doruk Yayınları.

Aristoteles, (1983), “Politika”, Çev. Mete Tunçay, Remzi Kitabevi.

Barber, Benjamin, (1995), “Güçlü Demokrasi, Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset”, Çev. Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları.

- Barry, Norman, (1999), "Birey, Cemaat, Piyasa", Çev. Aliye Mavili Aktaş, Liberte Yayınları.
- Bauman, Zygmunt, (2000), "Siyaset Arayışı", Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları.
- Benhabib, Seyla, (1999), "Modernizm, Evrensellik ve Birey", Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları.
- Bowles, S; Gintis, H., (1996), "Demokrasi ve Kapitalizm", Çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları.
- Butler, Eamonn, (2001), "Hayek", Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya, Liberte Yayınları.
- Coşkun, Mustafa Kemal, (2007), "Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler", Dipnot Yayınları.
- Crespigny, A. de. (1981) "F.A.Hayek- İlerleme İçin Özgürlük", Der. A. De. Crespigny, K.R.Minogue, Çağdaş Siyaset Felsefecileri, Remzi Kitabevi, 59-71.
- Çakır, Necip, (1987) "Piyasa ve Demokrasi", 11. Tez Kitap Dizisi, Devlet ve Sınıflar, Uluslararası Yayıncılık, 67-89.
- Eflatun, (1985), "Devlet", Çev. Sabahattin Eyüboğlu, M.Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi
- Erdoğan, Mustafa, (2005), "Anayasal Demokrasi", Siyasal Kitabevi.
- Erkızan, H.Nur, (2000), "Bilim, Felsefe ve Demokrasi; Aristotelesçi Bir Yaklaşım", Felsefe Logos (11), 95-106.
- Friedman, Milton, (1988), "Kapitalizm ve Özgürlük", Altın Kitaplar.
- Gaffaney, T. J,(1999), "Citizens of the Market: The Un-Political Theory of the New Right", Polity, Vol. 32, (2) (Winter, 1999), 179-202.
- Güvenoğlu, Nazım, (2004), "Demokrasinin Neoliberal Dönemde Geçirdiği Dönüşümün Siyasal Partiler Üzerindeki Etkileri", Praksis (12), 11-36.
- Habermas, Jurgen, (2007), "Kamusalın Yapısal Dönüşümü", Çev. Mithat Sancar, Tanıl Bora, İletişim Yayınları.
- Hayek, F. A. (1999a), "Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri", Der.Atilla Yayla, Sosyal ve Siyasal Teori, Siyasal Kitabevi, 171-186
- Hayek, F. A. (1999b), "Liberal Bir Devletin Anayasası", Der.Atilla Yayla, Sosyal ve Siyasal Teori, Siyasal Kitabevi, 187-192
- Hayek, F. A. (2004), "Kölelik Yolu", Çev. Turhan Feyzioğlu, Yıldırım Arsan,

Liberte Yayınları.

İspir, Naci, (2008), "C.B.Macpherson'un Liberal Demokrasi Eleştirisi", Arı Sanat Yayınları.

Kaygalak, Sevilay, (2001), "Post Marksist Siyasetin Sefaleti: Radikal Demokrasi", Praksis (1),33-59.

Keyman, E.Fuat, (2000), "Türkiye ve Radikal Demokrasi", Alfa Yayınları.

Köker, Levent, (2008), "Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye", Dipnot Yayınları.

Köker, Levent, (1992), "Demokrasi Üzerine Yazılar", İmge Kitabevi.

Laclau, E.; Mouffe, C. (2008), "Hegemenya ve Sosyalist Strateji, Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru", Çev. Ahmet Kardam, İletişim Yayınları.

Mouffe, Chantal, (2000), "Demokratik Paradoks", Çev. A. Cevdet Aşkın, Epos Yayınları.

Nozick, Robert, (2006), "Anarşi, Devlet ve Ütopya, Çev. Alişan Oktay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özdek, Yasemin, (2008), "Devlet ve Demokrasi: Marksizmin Güncelliği" Der. Yüksel Akaya,
İrfan Kaygısız, Manifestonun 160. Yılında Marksizmin Güncelliği, Epos Yayınları.

Özkazanç, Alev, (2007), "Siyaset Sosyolojisi Yazıları, Yeni Sağ ve Sonrası", Dipnot Yayınları.

Rand, Ayn, (1999), "Kapitalizm Nedir?", Der.Atilla Yayla, Sosyal ve Siyasal Teori, Siyasal Kitabevi, 215-234.

Sarıbay, Ali Yaşar, (1998), "Siyasal Sosyoloji", Der Yayınları.

Sartori, Giovanni, (1993), "Demokrasi Teorisine Geri Dönüş", Çev. Tunçer Karamustafaoğlu,
Mehmet Turhan, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Savran, Gülnur, (1987), "Marx'ın Düşüncesinde Demokrasi: Siyasetin Eleştirisi Demokrasi", 11. Tez Kitap Kitap Dizisi, Devlet ve Sınıflar, Uluslararası Yayıncılık, 10-52

Timur, Taner, (2000), "Küreselleşme ve Demokrasi Krizi", İmge Kitabevi.

Touraine, Alain, (2004), "Demokrasi Nedir?", Çev. Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları.

Yayla, Atilla, (1999), "Liberalizm ve Demokrasi: Mükemmel Olmayan Birliktelik, Tahammülü Güç Ayrılık", Der.Atilla Yayla, Sosyal ve Siyasal Teori, Siyasal Kitabevi, 59-66.

Yayla, Atilla, (2000), “Özgürlük Yolu”, Hayek’in Sosyal Teorisi, Liberte Yayınları.

Zakari, Fareed, (2007), “Özgürlüğün Geleceği, Yurtta ve Dünyada İliberal Demokrasi”,
Çev.

Meral Öztoprak Sağır, H.Serkan Akıllı, Kırmızı Yayınları.

DENİZLİ YÖRESİ *EUCALYPTUS CAMALDULENSIS* GENOTİPLERİNDE UÇUCU YAĞ ORANI VE TEKRARLANMA DERECESİ

ESSENTIAL OIL PRODUCTION AND ITS REPEATABILITY OF RIVER
RED GUM (*EUCALYPTUS CAMALDULENSIS*) IN DENİZLİ DISTRICT

Ayşe Betül AVCI¹

Nebi BİLİR²

ABSTRACT

Eucalyptus species, which is exotic species for Turkey, firstly introduced as monumental tree in 1885. The first plantation was established with *Eucalyptus camaldulensis* at 885 ha in Tarsus, 1939. The species is widely used in both forest and agricultural areas due to rapid growing, essential oil and fodder. According to inventory of 1993, there were 20000 ha plantations of the species.

This study was carried out on leaf of *Eucalyptus camaldulensis* genotypes sampled from 25 open-pollinated families in Denizli district. The sampled leaves were dried indoor. After drying, essential oil was extracted from the leaves as three replicates of each family by water distillation method.

Average of essential oil was 1.42%, ranged from 0.70% to 2.50% in families. Clonal repeatability was estimated 0.71 for essential oil. Variance among genotypes (34%) was higher than within family (22%) for the oil production. There was significant difference ($p < 0.05$) among the families for oil production according to one-way analysis of variance. The studied families had eight homogenous groups according to LSD test.

Results of the study showed that oil production capacity of the families could be used as a criterion in selection of mother trees for establishment of plantation, and increasing of oil production per area.

Key words: Eucalyptus, leaf, heritability, variance.

ÖZET

Ülkemiz için yabancı olan Okaliptüs türleri, Türkiye'ye ilk kez 1885 yılında süs bitkisi olarak getirilmiştir. *Eucalyptus camaldulensis* ile ilk plantasyon ise 1939 yılında 885 hektarda Tarsus'ta tesis edilmiştir. Türün hızlı büyümesi, uçucu yağ ve hayvan yemi üretimi nedeniyle tarım ve orman alanlarında hızla kullanılmış ve günümüzdeki plantasyonu 20000 hektarı geçmiştir.

¹ Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, avcibet@sdu.edu.tr

² Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, nebilir@orman.sdu.edu.tr

Çalışma Denizli yöresinden tesadüfi olarak alınan 25 *Eucalyptus camaldulensis* genotipine (=aile) ait yaprak örneklerinde gerçekleştirilmiştir. Hasat edilen yaprak örnekleri oda sıcaklığında ve gölgede kurutulmuştur. Uçucu yağ oranları kurutulmuş yaprak örneklerinde her genotipten üç tekrarlı olarak su distilasyonu metoduyla belirlenmiştir.

Belirlenen uçucu yağ oranları genotip seviyesinde ortalama %1.42 olup %0.70-2.50 arasında değişmektedir. Yapılan istatistiksel hesaplamalar sonucunda, uçucu yağ oranı için tahmin edilen tekrarlanma derecesi 0.71 olup, genotipler arası varyans (%34), genotip içi varyanstan yüksek bulunmuştur (%22). Basit varyans analizi sonucunda da genotipler arası istatistiksel bakımdan anlamlı ($p<0.05$) fark çıkması ve genotiplerin “en küçük önemli fark yöntemi (LSD)” testi sonucunda sekiz homojen grupta toplanması bu sonucu desteklemektedir.

Sonuç olarak, yağ üretimi için kurulacak plantasyonlarda, kullanılacak anaçların seçiminde uçucu yağ oranlarının da kriter olarak kullanılması durumunda birim alandan daha yüksek miktarda uçucu yağ üretimi yapılabileceği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Okaliptüs, yaprak, kalıtım derecesi, varyans.

1. GİRİŞ

Myrtaceae familyasının önemli bir cinsi olan *Eucalyptus*'un, anavatanı Avustralya kıtasında 700'den fazla türü ile her dem yeşil, görkemli ve boylu ağaçlardır. Dünyada yağ üretimi, kâğıt hamuru, tekne iskeleti, ilaç hammaddesi ve estetik amaçlı kültürü yapılmaktadır. Çeşitli odun ve odun dışı ürünlerinin yanında, yapraklarında uçucu yağ bulundurması sebebiyle gıda, parfümeri ve farmasötik endüstrisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, Okaliptüs uçucu yağının geniş biyolojik yelpazesi, mikrop öldürücü (antimikrobiyal), mantar öldürücü (fungicidal), yabancı ot öldürücü (herbicidal), nematod öldürücü (nematicidal), akar ve böcek öldürücü ve böcek kovucu etkileri de kapsamaktadır (Batish vd., 2008).

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Güney ve Batı Anadolu'da da bataklıkları kurutmak amacıyla kültürü yapılmaya başlanmıştır. Bitki topraktan bol miktarda su absorbe edebildiğinden bataklıkları kurutmakta ve sıtma hastalığını önlemektedir (Tanker vd., 2007). Ülkemiz için egzotik olan Okaliptüs türleri, Türkiye'ye ilk kez 1885 yılında yol kenarı ağaçlandırmaları için getirilmiştir. İlk ağaçlandırma çalışması, *Eucalyptus camaldulensis* türü ile Tarsus'ta Karabucak ve Aynaz bataklıklarını kurutmak ve odun hammaddesine duyulan ihtiyacı karşılamak amacıyla 885 hektar alanda tesis edilmiştir (Başer vd., 1998). Türün ülkemizdeki mevcut plantasyonu 1987 yılı envanterine göre 14 000 hektar olup; 1993 yılında bu değer büyük bir artışla 20000 hektara çıkmıştır (Gürses vd., 1995; Özkurt, 2002). Bu artış, 1992 yılında Çukurova çiftçisinin Okaliptüse olan talebinde de kendini göstermiş ve talep edilen 800000 Okaliptüs fidanın %25'i kamu, %75'i özel fidanlıklardan karşılanmıştır (Gülbaba, 1997). Türün bu ağaçlandırma sahaları genel olarak Akdeniz ve Ege sahil kuşağında yoğunlaşmaktadır (Şekil 1; Özkurt, 2002).

Şekil 1. Okaliptüsün Türkiye’deki mevcut ağaçlandırma sahaları.

Tarsus Okaliptüs Araştırma Enstitüsünün 1967 yılında kurulmasıyla Okaliptüste bilimsel çalışmalara başlanmıştır ve yapılan çalışmalar sonucunda *E. camaldulensis*’ in odun hammaddesi üretiminin yıldaki artımı 33 m^3 olduğu ve idare süresinin yetiştirme ortamına bağlı olarak 10-15 yıl olduğu belirlenmiştir (Avcioğlu ve Acar, 1984; Saatçioğlu, 1976; Özkurt, 1995). Bununla birlikte ülkemizde endüstriyel odun hammaddesi açığının 2009 yılında 7 milyon m^3 olacağı Gülbaba (1995) tarafından tahmin edilmiş ve Birler vd. (1995) ise bu açığın 2020 yılında 40 milyon m^3 ’e çıkacağını ifade etmiştir. Bu varsayımlar, ağaçlandırma çalışmaları ve Okaliptüs gibi hızlı gelişen türlerin önemi açıkça göstermektedir. Bu durum, odun üretimi yanında uçucu yağ vb. çeşitli tali ürünler de verebilen hızlı gelişen türlerin önemini de artırmaktadır.

Okaliptüs odunu dünyada, başta kâğıt endüstrisi ve lif-yonga sanayi olmak üzere tekne imali, mobilya, iç dekorasyon, lambri, ambalaj sanayinde kullanılmaktadır. Ülkemizde ise en yaygın kullanımı ambalaj sanayi ve yakacak odunu olup; son yıllarda kâğıt hamuru olarak da geniş kullanım alanı bulmaktadır (Özkurt, 2002). Türkiye’de yaklaşık 20 bin hektarı bulan Okaliptüs plantasyonu orman endüstrisine kayda değer odun hammaddesi sağlamaktadır. Okaliptüs türleri, tarım ve orman alanları yanında, tarımsal ormancılık (agroforestry) ile ara tarıma da uygundur (Özkurt vd., 2001). Bunlara ek olarak, yapraklarından hayvan yemi olarak faydalanılması, hayvancılık faaliyetleri ve yaban hayatı bakımından da önem arz etmektedir. Bu bağlamda, kamu veya özel kurumlar tarafından türün ağaçlandırma çalışmalarında yaygın olarak kullanılması, ormanlar üzerindeki baskıyı azaltacağı gibi, alternatif tarım ürünü de sağlayacaktır. Ancak, ülkemizde yapılan Okaliptüs ağaçlandırma çalışmalarında karşılaşılan en büyük sorun ağaçlandırma sahasının yükseltisi ve buna bağlı olarak aşırı soğuk ve kuraklıktır (Gülbaba, 1995). Bu sorunun giderilebilmesi, aile/klon seviyesinde yapılacak ıslah çalışmaları ile mümkün olabilmektedir (Gülbaba, 1995; Boland vd. 1989). Zira Boland vd. (1989) türün yılda 20 defa tekrarlanabilen $-10 \text{ }^{\circ}\text{C}$ sıcaklığa dayanabildiğini ve doğal yayılış alanı içinde 4-8 ay şiddetli kuraklıkların görüldüğünü ortaya koymuştur.

Dünya çapında kullanımı yaygın bitkisel yağlardan olan Okaliptüs uçucu yağları, kompozisyonu ve kullanımına göre; tıbbi uçucu yağlar (sineol içeriği yüksek olan), parfümeri uçucu yağları ve endüstriyel uçucu yağlar olmak üzere üç grup altında toplanmaktadır (Anonim, 2009, Başer vd., 1998,). Örneğin; Okaliptüs uçucu yağı boğaz pastili, öksürük ilaçları ve merhem yapımında; inhalasyon olarak solunumu rahatlatıcı, boğaz ağrılarını yatıştırıcı, ağız gargaralarında ferahlatıcı ve antiseptik, deodorantlarda koku giderici olarak kullanılmaktadır (Anonim, 2009). Bunların dışında, Okaliptüs uçucu yağının; fungusit, herbisit, nematosit, akarisit ve pestisit olarak kullanımı söz konusudur ve

bu amaçlarla yaygın kullanımı sağlandığında, sentetik yollarla elde edilen kimyasalların çevresel ve zehirli etkileri aza indirme özelliğine sahiptir.

Dünya çapında üretimi yapılan uçucu yağların %65'i odunsu bitkilerden yani ağaç ve çalılardan elde edilmekte olup; ticareti yapılan 300 çeşit uçucu yağdan yarısı tarımı yapılan, diğer yarısı ise yabani bitkilerden üretilmektedir. Ülkemizde de yabani olarak yetişen ve tarımı yapılabilen çok sayıda uçucu yağ bitkisi bulunmaktadır (Başer vd. 1998). Gerek odun üretimi, gerekse uçucu yağ üretimi açısından hızlı büyüme avantajı ile ülkemizde yetiştirilme potansiyeli olan Okaliptüs türleri, iş istihdamı ve bunun dışında ithalatın azaltılması, hatta ihracat artışı ile ülke ekonomisine sağlayacağı girdi aşikârdır. Zira, Okaliptüs yağlarının dünya genelindeki ihracatı 1990'lı yılların başında yaklaşık 1600-1750 ton/yıl olup, bunun 2/3'nü sineol bakımından zengin yağları içermekte ve büyük bir kısmı Çin Halk Cumhuriyeti tarafından üretilmektedir (Başer vd., 1998). 2006 yılı envanterine göre ise; bu değer yıllık yaklaşık 5000 ton civarındadır (Bektaşoğlu, 2007). Ülkemizin Okaliptüs yağı ithalatı 1989-1992 yılları arasında, sırasıyla 1.8 ton, 3.6 ton, 4.3 ton ve 5.3 ton ile hızlı bir artış göstermiş ve 1992 yılı itibariyle Okaliptüs yağı ihtiyacı A.B.D., Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya, İsviçre ve İtalya'dan yapılmıştır (Başer vd., 1998).

Yukarıda verilen genel bilgiler ışığında çalışmanın amaçları, *E. Camaldulensis*' in, odun üretimi yanında birim alandaki uçucu yağ veriminin artırılması, bunun anaç seleksiyonunda kullanılabilirliğinin belirlenmesi ve yağ miktarı yanında kalitesine ilişkin altyapı oluşturulması şeklinde özetlenebilir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışmada kullanılan yaprak materyali Şubat 2007 sonunda Denizli Yöresi'nden (37°55' Kuzey enlemi - 29°07' doğu boylamı ve 350 metre yükselti) örneklenmiştir. Hasat edilen yapraklar, kapalı ortamda ve polietilen materyal ile bir yıl süreyle muhafaza edilmiştir.

2.2. Yöntem

Uçucu Yağ Oranının Belirlenmesi (%): Uçucu yağ, su distilasyonu yöntemi ile 35 °C de kurutulmuş *E. camaldulensis* yapraklarında Neo-Clevenger apareyi ile volumetrik olarak belirlenmiştir. Yapraktaki uçucu yağ oranı kuru madde üzerinden mililitre/100 gr (%) olarak verilmiştir (Wichtl,1971).

2.3. Verilerin Değerlendirilmesi:

Elde edilen yağ miktarlarına ilişkin tekrarlanma derecesi ($\cong$ kalıtım derecesi) ile genotipik ve çevresel varyans aşağıdaki varyans analiz modeli ve eşitlikler yardımıyla tahmin edilmiştir.

Çalışmada, varyans bileşenlerinin (genetiksel, çevresel) tahmini için aşağıdaki doğrusal varyans analiz modeli kullanılmıştır:

$$Y_{ij} = \mu + C_i + e_{ij}$$

Burada, Y_{ij} , i. Klon/ailenin j. tekrarının değerini, μ , populasyondaki ortalama değeri, C_i , i. Klonun/ailenin etkisini, e_{ij} ise hatayı göstermektedir.

Tekrarlanma derecesinin (R^2 , $\cong$ kalıtım derecesi) tahmini aşağıdaki eşitlik yardımıyla yapılmıştır:

$$R^2 = \frac{\sigma_c^2}{\sigma_c^2 + \sigma_e^2}$$

Burada, σ_c^2 , genotipik varyansı, σ_e^2 , ise klonlar arası varyansı göstermektedir.

Bununla birlikte genotipik (CV_c) ve çevresel varyasyon (CV_e) katsayısıda aşağıdaki eşitliklerde ve ortalama değer ($\bar{x}$) yardımıyla hesaplanmıştır.

$$CV_c = 100\sigma_c / \bar{x}, \quad CV_e = 100\sigma_e / \bar{x}$$

Aileler arasında yağ verimi için istatistiksel bakımdan anlamlı fark bulunmasıyla “en küçük önemli fark yöntemi (LSD)” testi yapılarak homojen gruplar belirlenmiştir.

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

3.1. Uçucu Yağ Oranı

Genotip/aile seviyesindeki ortalama uçucu yağ oranı %1.42 olup, en düşük yağ verimi ile (%0.70) ile en yüksek (%2.50) yağ verimine sahip aile arasında yaklaşık 3.6 kat farklılık söz konusudur (Tablo 1). Bu geniş farklılığın belirlenmesiyle yapılan varyans analizi sonucunda genotipler arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ($p < 0.05$) fark belirlenmiş ve “en küçük önemli fark yöntemi (LSD)” testi ile genotipler sekiz homojen grupta toplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Ailelerdeki Ortalama Uçucu Yağ Verimi ve Homojen Gruplar

Ortalama uçucu yağ oranı (%)	Homojen grup*	Ortalama uçucu yağ oranı (%)	Homojen grup*
2.50	a	1.27	defgh
2.43	a	1.23	efgh
2.03	ab	1.20	efghi
2.03	ab	1.13	fghi
2.00	abc	1.07	ghi
1.77	bcd	1.03	ghi
1.70	bcde	1.00	ghii
1.60	bcdef	0.90	hi
1.60	bcdef	0.87	hi
1.60	bcdef	0.70	i
1.50	cdefg	0.70	i
1.47	defg	0.70	i
1.47	defg	Genel Ortalama (%):	1.42

* aynı harfler benzer grupları göstermektedir.

Çalışma sonucu elde edilen ortalama uçucu yağ oranı, diğer çalışma sonuçları ile karşılaştırıldığında, Doran vd. (1995) Tayland’ da yaptıkları çalışmada *Eucalyptus camaldulensis* yapraklarında uçucu yağ oranlarının % 2.1 ile % 2.6 arasında; aynı tür

üzerinde Benin Cumhuriyeti'nde yapılan bir çalışmada ise Moudachirou vd. (1999) bu değerlerin % 0.6-1.4 arasında değiştiğini belirlemişlerdir. Başer vd. (1998) Adana-Tarsus/Karabucak Okaliptüs ormanında ve bu alan içerisinde bulunan Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsüne ait deneme alanlarından topladıkları materyalde 1992-1994 yılları arasında *E. camaldulensis*' de su distilasyonu yöntemi ile uçucu yağ oranlarının %1.1 ile %2.6 arasında değiştiğini belirtmişlerdir. Yaşar (2005) ise aynı yöntem ile Çukurova Üniversitesi Kampüsünde bulunan *E. camaldulensis* türüne ait materyalde uçucu yağ oranını ortalama % 0.98 olarak belirlemiştir. Siramon ve Othani (2007), Tayland'da aynı türe ait yaprak örneklerinde uçucu yağ oranının % 0.8 ile % 1.63 olduğunu saptamışlardır. Lucia vd. (2008) *E. camaldulensis* ile Amerika'da yaptıkları çalışmada uçucu yağ oranlarının % 0.2 ile % 2.5 arasında değiştiğini bildirmiştir. Cheng vd. (2009) Tayvan' da aynı türde yapmış oldukları bir çalışmada uçucu yağ oranını ortalama % 0.57 olarak tespit etmişlerdir.

Denizli yöresinde yürütülen bu çalışmada ise uçucu yağ oranının ortalama % 0.70-2.5 arasında olduğu görülmektedir. Bulunan sonuçların genel olarak diğer araştırmacıların belirtmiş olduğu sınırlar içerisinde olduğu ve önceki çalışmaları desteklediği söylenebilir. Ancak bu farklılıklar, yaprak materyalinin alındığı populasyonun ve genotipin önemini de açıkça vurgulamaktadır. Dolayısıyla türün ülkemizdeki planasyonlarından yapılacak örneklerle dahi birim alandan daha yüksek miktarda yağ verimi alınabileceğini göstermektedir. Zira, Doran (1994) tarafından türün yapraklarında yapılan bir çalışmada örneğin 1,8-cineole içeriği için yapılacak seleksiyon çalışmaları ile bunun %25-32 oranında artırılacağı belirlenmiştir.

3.2. Tekrarlanma Derecesi

Yapılan hesaplamalar sonucunda uçucu yağ verimi için tekrarlanma derecesi (R^2) oldukça yüksek olup 0.709 tahmin edilmiştir. Bu sonuca bağlı olarak, genotipik yani aileler arası varyans (CV_c , %34), çevresel yani aile içi varyanstan (CV_e , %22) daha yüksek bulunmuştur. Varyans bileşenlerinin belirlenmesi, sadece tekrarlanma derecesinin tahmininde değil, genetiksel (klonun genetiksel özellikleri) ve çevresel (fidan materyal parselinin sulama, toprak vb. fidanlık şartları) faktörlerin çalışmaya konu özelliklerde ne kadar etkili olduğunun bilinmesi ve yorumlanması bakımından da önemlidir. Zimbabve' de yapılan bir çalışmada *E. camaldulensis* yapraklarından elde edilen uçucu yağdaki 1,8-cineole için tekrarlanma derecesi 0.50 bulunmuş (Doran ve Matheson, 1994) olup bu sonuçlar kalıtsallık bakımından dikkate alınabilecek düzeydedir.

4. SONUÇ

Orman ağacı türlerinde ana ürün odun hammaddesi olup, ormancılık amaçları genelde bu ürün doğrultusunda yönlendirilmektedir. Buna bağlı olarak, gerek doğal gençleştirme ve gerekse ağaçlandırma çalışmalarında, vejetatif-generatif materyalin temin edildiği anaçlar, boy, çap, gövde düzgünlüğü gibi kriterlere göre seçilmektedir. Oysa, uçucu yağ gibi bazı tali ürünler bazen odun üretiminin önüne geçebilmektedir. Bu nedenle de bu gibi tali ürünlerden de ekonomik olarak faydalanabilmek adına yaptığımız bu araştırma ışığında, diğer araştırmacıların ve çalışmamızın bulguları değerlendirildiğinde; en düşük uçucu yağ verimi ile en yüksek uçucu yağ verimi arasında yüksek farklılık olmadığı gözlenmektedir. Değerler arasındaki farklılığın ise ürün hasat zamanı, yetiştirme ortamı şartları, hasat yapılan

anacın genotipik özellikleri gibi faktörlerden kaynaklanabileceği ve bu konularda daha detaylı çalışmaların yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamız sonucunda, uçucu yağ verimi bakımından tekrarlanma/kalıtım derecesinin yüksek çıkması (0.709), uçucu yağ üretimi amacıyla kurulacak kamu veya özel ağaçlandırmalarda, anaçların uçucu yağ veriminin de kriter olarak göz önüne alınması durumunda birim alandan daha yüksek miktarda uçucu yağ elde edilebileceğini göstermektedir. Bu durum uçucu yağ bileşenleri içinde geçerli olup, uçucu yağ bileşenlerinin tekrarlanma/kalıtım derecesi araştırılmalıdır. Bunun sonucunda birim alandan daha yüksek yağ verimi yanında, daha kaliteli uçucu yağ da elde edilebilir. Zira tekrarlanma derecesi ormancılık çalışmalarında ürün kalite ve miktarının artırılmasında yaygın olarak kullanılmaktadır (Burdon, 1976; Burdon vd., 1992; Donaldson ve Burdon, 1995).

E. camaldulensis ve ülkemize adapte olmuş diğer Okaliptüs türleri üzerinde yapılacak çalışmaların önem ve ivediliği, ekonomik, değerli ve geniş kullanım alanına sahip odun ve uçucu yağ üretimi yanında, tarımsal ormancılık (agroforestry) çalışmalarına da uygunluğu nedeniyle arttırmaktadır. Gerek odun üretimi, gerekse uçucu yağ üretimi açısından hızlı büyüme avantajı ile ülkemizde yetiştirilebilecek olan Okaliptüs türleri, iş istihdamı sağlaması dışında yurt içinde üretebileceğimiz ürünlerin ithalatının azaltılması, hatta ihracatının artışı ile ülke ekonomisine girdi sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2009, "<http://www.fao.org/docrep/V5350E/V5350e07.htm>", 03.03.2009
- Avcioğlu, E. ve Acar, O., (1984), "*E. camaldulensis* Orijin Mukayese Araştırması" KHGYTOAE. Yıllık Bülten No: 20, 71-112.
- Başer, K., Gülbaba A.G., Azcan, N., Kara, M., Kırimer, N., Mürkçüoğlu, M., Özek, T., Özkurt, N. ve Kurt, A., (1998), "Türkiye'de Yetiştirilen Bazı Okaliptüs Türlerinin Uçucu Yağ Verimi ve Bileşimlerinin ve Üretim Teknolojilerinin Belirlenmesi" DOA Yayın No: 11, Teknik Bülten No: 7.
- Batish, D.R., Harminder, P.S., Ravinder, K.K. and Kaur, S., (2008), "Eucalyptus Essential Oil as A Natural Pesticide" Forest Ecology and Management, Vol. 256, 2166–2174.
- Bektaşoğlu, S., (2007), "Uçucu Yağlar", Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.
- Birler, A.,S., Koçar, S., Avcioğlu, E., Diner, A., Gürses, M.,K., Gülbaba, A.,G. (1995), "Okaliptüs Ağaçlandırmalarında Hacım ve Kuru Madde Hasılatı", Kavak ve Hızlı Gelişen Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Teknik Bülten No: 171, İzmit, 118.
- Boland, D.J., Broker, M.I.H., Chippendale, G.M., Hall, N., Hyland, B.P.M., Johnston, R.D., Kleining, D.A. and Turner, J.D. (1989), "Forest Trees of Australia", CSIRO, Melbourne.
- Burdon, R.D., (1976), "Foliar Macronutrient Concentrations and Foliage Retention in Radiata Pine Clones on Four Sites", New Zealand Journal of Forestry Science, Vol. 5 (3), 250-259.
- Burdon, R.D., Gaskin, R.E., Low, C.B. and Zabkiewicz, J.A., (1992), "Clonal Repeatability of Monoterpene Composition of Cortical Oleoresin of *Pinus radiata*", New Zealand Journal of Forestry Science, Vol. 22 (2/3), 299-305.

- Cheng, S.S., Huang, C.G, Chen, Y.J., Yu, J.J., Chen, W.J. and Chang, S.T., (2009) “Chemical Compositions and Larvicidal Activities of Leaf Essential Oils From Two *Eucalyptus* Species”. *Bioresource Technology*, 100: 452–456.
- Donaldson, L.A. and Burdon, R.D., (1995), “Clonal Variation and Repeatability of Microfibril Angle in *Pinus radiata*”, *New Zealand Journal of Forestry Science*, Vol. 25, (2), 164-174.
- Doran, J. C. , Caruhapattana, B. and Namsavat, S., (1995), “Effect Of Harvest Time on The Leaf and Essential Oil Yield of *Eucalyptus camaldulensis*” , *New Forests*, Vol. 7 (6), 627-632.
- Doran, J. C., Matheson, A.C., (1994), “Genetic Parameters and Expected Gains from Selection for Monoterpene Yields in Petford *Eucalyptus camaldulensis*” , *New Forests*, Vol. 8 (2), 155-167.
- Gülbaba, A.G., (1995), “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Okaliptüslerin Yetiştirilme Olanakları Üzerine Yapılan Araştırma Çalışmaları”, *DOA Dergisi* No: 1, 20-25.
- Gülbaba, A.G., (1997), *Tohumdan Okaliptüs Fidanı Yetiştirilmesi Teknikleri*. *DOA Dergisi* No: 3, 1-16.
- Gürses, M.K., Gülbaba, A.G. ve Özkurt, A., (1995). “Türkiye’de Okaliptüs Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi Hakkında Rapor”, *DOA Dergisi* No: 1, 1-11.
- Lucia, A., Licastro, S., Zerba, E. and Masuh, H., (2008), “Yield, Chemical Composition, and Bioactivity of Essential Oils from 12 Species of *Eucalyptus camaldulensis* on *Aedes aegypti* Larvae”, *Entomologica Experimentalist et Applicata*, Vol. 129 (1), 107-114.
- Moudachirou, M., Gbenou, J.D., Chalchat, J.C., Chabard, J.L. and Lartigue, C., (1999), “Chemical Composition of Essential Oils of *Eucalyptus* from Benin: *Eucalyptus citriodora* and *E. camaldulensis*. Influence of location, Harvest Time, Storage of Plants and Time of Steam Distillation” *Journal of Essential Oil Research*, Vol. 11 (1), 109-118.
- Özkurt, A., (1995), “Çukurova’da Okaliptüs Yetiştiriciliği ve İdare Sürelerinin Hesaplanması”. *DOA Dergisi* No:1, 32-45.
- Özkurt, A., Tüfekçi, S. ve Yılmaz, E., (2001), “Okaliptüs (*E.camaldulensis* Dehn.) Plantasyonlarında Ara Tarım Olanaklarının Araştırılması”, *DOA Yayın No: 19, Teknik Bülten No:13*
- Özkurt, A., (2002), “Türkiye’de Okaliptüs Plantasyonları: Problemler, Yönetim ve Fırsatlar”, *DOA Dergisi* No: 8, 1-18.
- Saatçioğlu, F., (1976), “Silvikültürün Biyolojik Esasları ve Prensipleri”, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, 2187/222, İstanbul.
- Siramon, P. and Othani, Y., (2007), “Antioxidative and Antiradical Activities of *Eucalyptus camaldulensis* Leaf Oils from Thailand”, *J Wood Sci* (2007) 53: 498–504.
- Tanker, N., Koyuncu M., Coşkun, M., (2007), “Farmasötik Botanik”, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları, No: 93, Ankara.
- Wichtl, M., (1971), “Die Pharmakognostisch-Chemische Analyse Akad. Verlagsgesellschaft”, Frankfurt, 479.
- Yaşar, S., (2005), “Çukurova Üniversitesi Kampusunda Doğal Olarak Yetişen Bazı Çok Yıllık Tıbbi Bitkilerin Toprak Özellikleri İle Sabit ve Uçucu Yağ İçeriklerinin Belirlenmesi”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.

DERİ GİYSİ ÜRETİMİNDE ÖRGÜ BİRLEŞTİRME TEKNİĞİ İLE YELEK TASARIMI ÇALIŞMASI

WAISTCOAT CONCEPTION WORK WITH KNIT UNITING TECHNIQUE IN THE PRODUCTION OF LEATHER APPAREL

Nemra KANLI¹

Bahriye KICIOĞLU²

Nuran OCAKOĞLU³

ABSTRACT

As a sector leather has an established past for human beings and it is also hoped to have a powerful future. Nowadays it has become prevalent in many fields beside apparel field. The aesthetic attraction, naturality, feature of isolation, strength, hygiene and especially its being a component of prestige make leather apparels preferable.

In last years the concept of fashion which changes rapidly offers the demands for conception and concept designers. Consumers head towards to products which have fashionable and have different qualifications. Preference of different models in conceptions makes privileged in the leather apparel production in conception as well. The protection of traditional features of Turkish leather art and the studies in this field fort he formation of products are needed.

With this paper we tried to mention about the history, structure and the kinds and characteristics of leather besides the field of leather used in and the techniques of leather ornamentation. In addition to those, we present the concept of original leather waistcoat with the technique of knit uniting and by this way we present a different point of view fort he leather apparel conception.

Key words: Conception, Leather, Leather Apparel Conception, Hand Craft

ÖZET

Deri, insanoğlu için köklü bir geçmişi olan, aynı derecede de güçlü bir geleceği olması beklenen bir sektördür. Günümüzde derinin her alanda olduğu gibi giyim alanında da kullanımı yaygınlaşmıştır. Derinin estetik çekiciliği, doğallığı, izolasyon özelliği, sağlamlığı, hijyeni ve belki de en etkili gücü olan prestij unsuru oluşu, deri giysileri tercih edilir hale getirmiştir.

Son yıllarda oldukça hızlı değişmekte olan moda kavramı, tasarım ve tasarımcıya olan ihtiyacı da artırmıştır. Tüketiciler, ürün tercihlerinde moda çizgilerini taşıyan ve farklı özelliklere sahip ürünlere yönelmişlerdir. Giysilerde farklı model tasarımlarının tercih edilmesi, deri giysi üretiminde de tasarım faktörünü ön plana çıkarmıştır. Türk dericilik

¹ Öğr. Grv, Dumlupınar Üniversitesi Gediz Meslek Yüksekokulu, n.kanli@hotmail.com

² Öğr. Grv, Dumlupınar Üniversitesi Gediz Meslek Yüksekokulu, bahriyekc@hotmail.com

³ Öğr. Grv, Dumlupınar Üniversitesi Gediz Meslek Yüksekokulu, nocakoglu@hotmail.com

sanatının geleneksel özelliklerinin korunması ve günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeni ve diğer tasarımlardan ayırt edilebilen ürün şekillendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada derinin tarihi, yapısı, giysilik deri çeşitleri ve özellikleri, derinin kullanım alanları ve deri süsleme tekniklerine değinilmiştir. Ayrıca örgü birleştirme tekniği kullanılarak özgün deri yelek tasarımı yapıp, deri giysi tasarımına farklı bir bakış açısı sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Tasarım, Deri, Deri Giysi Tasarımı, El Sanatları

1.GİRİŞ

Deri, hayvan vücudunu tüy, kıl, pulla kaplayan örtüdür. El sanatlarında deriyi kullanmak için çok iyi tanımak ve sevmek gerekir. Deri, kumaş gibi dikilebilen, tahta, cam gibi sertleşebilen, kağıt gibi yapıştırılabilen, hamur gibi form verilebilen, iplik gibi inceltip örülebilen, tezgahlarda dokunabilen, ince işçiliklerin uygulanabileceği en kalın ve geniş yüzeyleri kaplayabilen doğal bir maddedir.

Türk deri tarihi incelendiğinde deri, at eğerleri, koşumları, silahları, silah kınları, mataraları, yani ordu donanımında yaygın olarak kullanılmıştır. Bunun yanında Türk insanı, ayağına çarık ve yemeni olarak deriyi yüzyıllarca kullanmış ve ateşini deriden yaptığı körükle canlandırmıştır.

Türklerde bu kadar köklü bir deri kültürüyle beraber eksiklikler ve kayıplar da görülebilmektedir. Türkiye’de çok çeşitli deri türleri vardır ve ham derinin ana kaynağı olan hayvan potansiyeli mevcuttur. Türk dericiliği, zaman zaman verilmesi gereken önem açısından hak ettiği konumdan uzaklaşsa da bugün derinin elde edilmesine, işlenmesine ve endüstriyel kullanımına daha bilimsel ve teknik olarak yaklaşmaktadır.

Günümüzde deri giysiler, çoğunlukla fabrikasyon olarak seri bir şekilde üretilmektedir. Bu üretim sürecinde toplumun gereksinimlerini ve yeni isteklerini karşılayan, tasarım faktörüdür. Uluslararası önemli yarışlardan biri de tasarım objelerinin sürekli yenilenmesidir. Çünkü tasarımcılığı gelişmiş toplumlar, kendini yenileyerek dinamik bir yapıya sahip olurlar.

Bunun yanında, deri ürünlerde rahatlık ve fonksiyonellik, beğeni sınırlarını zorlarken, farklı tasarım arayışlarının da önemi artmaktadır. Deri, o kadar mükemmel bir malzemedir ki kişi, kendine has, özgün ürünler yaratabilir ve çok rahatça üzerine istediği tekniği uygulayabilir. Bu çalışmada, deri giysi tasarımı için temel işlemlere bağlı kalınıp, geleneksel el sanatlarının bir dalı olan örgü birleştirme tekniği ile derinin bir araya getirildiği, yoğun olarak el işçiliğinin kullanıldığı, özgün bir yelek tasarımı sunulmuştur.

2.DERİNİN TARİHÇESİ

İnsanlık tarihi kadar eski bir kullanım eşyası olan deri, insanların taş ve ağaçtan sonra ilk ve en çok kullandığı doğal kaynaklardandır. Dericilik zanaatı, ilk insanın beslenmek için avladığı hayvanın derisini yüzüp, başlangıçta tabaklama işlemini amprik olarak yapıp, örtünme gereksinimini karşılamak amacıyla deriyi giysiye dönüştürmesiyle başlamıştır. Bu dönem, Prehistorik (tarih öncesi) dönemdir. Bulgu ve bilgiler bize, derinin ilk önce post ve kürk olarak kullanıldığını aktarır. (Yıldız, 1993)

Deri ile ilgili ilk bulgular, Anadolu’da M.Ö. 6800-5700’e tarihlenen ve ilk yerleşim bölgesi olan Çatalhöyük’teki duvar resimleridir. İspanya - Fransa sınırındaki mağara duvar

resimlerinde, değişik hayvan postlarını vücutlarına sarmış insan figürleri bulunmaktadır. (Yelmen, 1994)

Bugün Anadolu'yu yurt bellemiş Türklerde, anayurtları olan Orta Asya'da deriden eşya, özellikle de giysi yapımının son derece önemli olduğunu, derinin günlük giyimde yaygın olarak kullanıldığını görmekteyiz. Anadolu'da, Selçuklular döneminde derinin kürk giysi biçiminde yaygın kullanımının söz konusu olduğu bilgilerimiz arasındadır. Selçuklular döneminde deriden yapılmış kürk giysiler, ipekli kumaşlar kadar önemliydi. Bu deri kürk giysiler, toplumsal katmanlara göre farklılıklar göstermekteydi. Örneğin, devletin ileri gelenleri samur kürk giymekteydiler. Yine tarihi bilgi ve belgeler, Osmanlıların giyimde kullandıkları deri giysileri son derece becerikli biçimde applike süslemelerle donattıklarını ortaya koymaktadır. (Yelmen, 2005)

Türkler, deriyi işleyip ürüne dönüştürerek, deriye, ihtiyaca cevap verebilecek fonksiyonlar kazandırmışlar; tarih içinde kültür ve sanat değeri taşıyan nitelikli eserler ortaya koymuşlardır. İşçilik ve güzel süslemeleri ile dikkat çeken bu eserlerden bazıları, bugün yurt içinde ve yurt dışındaki bazı müzelerde sergilenmektedir. Bu eserlerde Türk toplumunun engin zevk ve yaratıcılığını görmek mümkündür. (İşcan, 1970)

Türkiye'de deri konfeksiyon üretimi ve ticareti, II. Cihan Harbi'nden sonra 1950'lerde İstanbul Karaköy semtinde küçük atölyelerde ceket üretimi ve ticaretiyle başlamıştır. Deri konfeksiyon sektöründe yaşanan gelişme sürecinde ihracata başlanmış ve dikim atölyelerinin ihracata paralel büyümesiyle fabrikasyon üretimine geçilmiştir. (Yelmen, 2005)

Günümüzde aklın alamayacağı kadar zengin bir ürün çeşitliliğiyle hayatımıza yerleşen deri giysi ve giyim aksesuarları, ev aksesuarları üretiminde ve endüstri işletmelerinde kullanılmaktadır.

3.DERİNİN YAPISI

Hayvan derilerinin kesitleri incelendiğinde yapı, gelişim, fizyolojik görev ve kimyasal yapısı farklı olan 3 ayrı tabaka tespit edilmiştir. Üst deri veya epidermis olarak adlandırılan en dıştaki tabaka, kıl, yün, tırnak ve bezleri de ihtiva eder. Deri üretiminde esas olan, corium tabakasıdır. En alttaki tabaka, alt deri olarak adlandırılır. Canlı hayvan vücudunda epidermis tabakası, sürekli olarak yenilenir ve önemli yaşam fonksiyonlarını yerine getirir. En kalın tabaka olan corium tabakası, epidermis tabakasını besler ve vücudu mekanik dış etkilere karşı korur. Deri üretimi sırasında alt deri ve üst deri tabakası atılır, corium tabakası mamül deriye dönüştürülür. Kürk üretiminde üst deri tabakası da muhafaza edilir. Üst deri ve corium tabakası, kimyasal olarak proteinden meydana gelmiştir. Ancak üst deri, yapı olarak farklı keratinden; corium tabakası ise kollagen ve az miktarda elastin ve retiküler liflerden oluşur.

(Toptaş, 1993)

3.1. Giysilik Deri Çeşitleri ve Özellikleri

Giysilik amaçlı kullanılacak olan derilerin genellikle krom ile tabaklanmış olması, tercih sebebidir. Çünkü diğer tabaklama maddelerine göre giysilik amaçlı üretimlerde kumaşa yakın bir tutum, en çok bu tabaklama maddesi ile yakalanabilmektedir. İncelik, yumuşaklık, dökük bir tutum, cilt sıkılığı ve homojenliği giysilik derilerde aranan en temel özelliklerdir. Giysilik deri ifadesi, geniş bir kavramdır. Günümüzde giysilik deriler hayvanın türüne, tabaklama ve finisaj şekline göre gruplandırılmaktadır.

3.1.1. Hayvan Türüne Göre

Giysilik deri üretiminde, küçükbaş hayvan postları, (kuzu postu, keçi ve oğlak postu vb.) büyükbaş hayvan derileri, (dana, sığır, tay, at vb.) ayrıca geyik, karaca, antilop, ceylan gibi av hayvanları kullanılmaktadır.

3.1.2. Tabaklama Türüne Göre

Tabaklama türüne göre, tüm giysilik derilerin % 80'i ile ilk sırayı, kromla tabaklanmış deriler alır. % 20'lik kalan payı bitkisel-sentetik tabaklama maddeleriyle kombine tabaklanmış derilerle, özellikle av postlarına uygulanan ve sadece balık yağı ile tabaklanan güderi deriler, paylaşmaktadır.

3.1.3. Finisaj İşlemine Göre

Finisaj işlemi sonrası deriler, görünüşlerine göre, sırça yüzü düzgün giysi derileri, (napa) sırça yüzü çok az zımparalanmış deriler (nubuk) ve sırça yüzü nubuka göre daha derinden zımparalanmış deriler (süet) olmak üzere sınıflandırılır. (Kanlı, 2003)

4.DERİNİN TERCİH EDİLME SEBEPLERİ

İnsanın kullanım eşyalarından beklediği performans kriterleri günümüzde ulaşılan teknolojik birikime bağlı olarak değişmiştir. Kimya ve makine sanayilerindeki gelişmelere paralel olarak, deri üretim proseslerinde geleneksel üretim yöntemlerinin modern üretim yöntemleriyle ikame edilmesi sonucu, birçok kullanım eşyasının üretiminde deri ve deri mamullerinden faydalanma olanağı ortaya çıkmış ve derinin kullanım alanında belirli bir artış meydana gelmiştir.

Deri ürünler, fonksiyonelliğinin yanı sıra göz zevkine hitap etmesi, doğal malzemelerle yapılması, el emeği özelliği taşıması, modern eşyalarla uyum sağlamasının yanı sıra ülkemizde sosyokültürel yapının değişmesi, alım gücünün artması, deri üretim teknolojisinin gelişmesi, deride moda ve tasarım olgularının yaygınlaşması gibi nedenlerle pekçok kullanım alanı bulan ve tercih edilen ürünlerdir.

4.1.Derinin Kullanım Alanları

Eskiden beri kendine özgü nitelikler taşıyarak yapılagelen deri ürünlerinin yanı sıra günümüzde deri ürünleri, insanların yaşadığı mekândan günlük kullanım eşyasına ve giyimine kadar her alana girmiştir. (Özdemir ve Kayabaşı, 2007)

Deri sektöründe gelişen teknolojiye paralel yeni deri işleme tekniklerinin bulunması, makine sanayisinin gelişmesi, deriye özgün moda ve estetiğin yaratılması, insanların doğal materyallere olan ilgilerinin artması, derinin iç ve dış giyimde kullanılacak şekilde üretimlerinin yapılabilmesi, derinin kullanım alanını önemli ölçüde arttırmıştır.

Dericilik bir sanat haline dönüşmeden önce, ilk çağlarda insanların tabiat şartlarından korunmasında örtünme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılmıştır. Derinin sanat ürünü olma özelliği ise insanların deriyi işleme keşfiyle başlamıştır. Böylece deri, insanoğlunun evrimine paralel olarak giyimden çadıra, dekorasyondan sanat eserlerine kadar sayısız dalda yerini almıştır. (Kanbay, 1993)

Tarih boyunca derinin korunaklarda, zemin kaplamalarında, bağlama, avlanma ve savunma aracı olarak, kap kacak yapımında, değişik müzik aletlerinin yapımında, dış

giyimden ayak giyimine kadar pekçok alanda kullanılageldiğini görmekteyiz. (İTO Yayınları No:19)

4.1.1. Deri Giysilerin Kullanımında ve Korunmasında Dikkat Edilecek Noktalar

Yapısı gereği diğer tekstil ürünlerinden farklılık gösteren deri giysilerin kullanımı ve korunması ayrı bir öneme sahiptir. Dikkat edilmesi gereken hususlar şöyle özetlenebilir:

Deri giysiler, belirli aralıklarla havalandırılmalı, saklanırken naftalin vb. koruyucu maddeler, kesinlikle kullanılmamalıdır. Deri giysiler, biçimlerini muhafaza edebilmek için, daima geniş ya da enli askılara asılmalı, kırışıklıklar askıda giderilmelidir. Eğer ütöleme gerekliyse, ütü yapay ipek ayarına getirilip, ağır ve kahverengi ambalaj kâğıdı giysinın doğru tarafına ütü bezi olarak yerleştirilip, seri bir şekilde ütöleme işlemi yapılmalıdır.

Deri eşyalar hiçbir zaman plastik ya da hava geçirmeyen kılıflarda saklanmamalıdır. Bu durum derinin kurumasına yol açar. Deri çok nemli ve kuru ortamlardan ve direk güneş ışığından uzak tutulmalıdır. Islak veya nemli deriler ve herhangi bir ısı kaynağından uzakta ve doğal olarak kurutulmalıdır.

Deri giysileri kullanırken parfüm veya saç spreyleri, deri ile temas ettirilmemelidir. Ense hizasında şal ya da fular kullanılması, saç ve beden yağını yakadan uzak tutmaya yardımcı olur.

5. DERİ GİYSİLERDE KULLANILAN BİRLEŞTİRME VE SÜSLEME TEKNİKLERİ

Deride birleştirme, iki deri parçasının çeşitli yöntemler kullanılarak bir bütün oluşturmak için birbirine tutturulması işlemidir. Deri birleştirmede, yapıştırarak birleştirme, makinede dikerek birleştirme ve çeşitli kenar birleştirme teknikleri kullanılmaktadır. (Gökçesu, 2002)

Herhangi bir maddenin doğal karakterini ve işlevini değiştirmeden onu güzelleştirmek amacıyla yüzeyin üstüne renkli renksiz çizme, boyama, kesme, kakma, kabartma, dövme, yakma, işleme vb. tekniklerle form verme sanatına süsleme denir. Deri giysi süslemeleri incelendiğinde kullanılan tekniklerin başlıcalarının nakış iğneleri ile süsleme, büzgülerle süsleme, keserek ve yapıştırarak süsleme olduğu görülmektedir. (Gökçesu, 2002)

6. MATERYAL VE YÖNTEM

6.1. MATERYAL

Bu araştırmanın materyalini, deri, tasarım ve örgü ile ilgili kaynaklar, kromla tabaklanmış, giysilik amaçla üretilmiş koyun derisi, kullanılan derinin kalınlığına ve rengine uygun iplik oluşturmaktadır.

6.2.YÖNTEM

Araştırmada özgün giysi tasarım sürecine uygun örgü birleştirme tekniği kullanılarak deri yelek tasarımı yapılmış ve bir uygulama örneği sunulmuştur. Çalışma çizimleri, model analizi ve kalıpların çiziminde Freehand tasarım programı kullanılmıştır.

7. ARAŞTIRMA BULGULARI

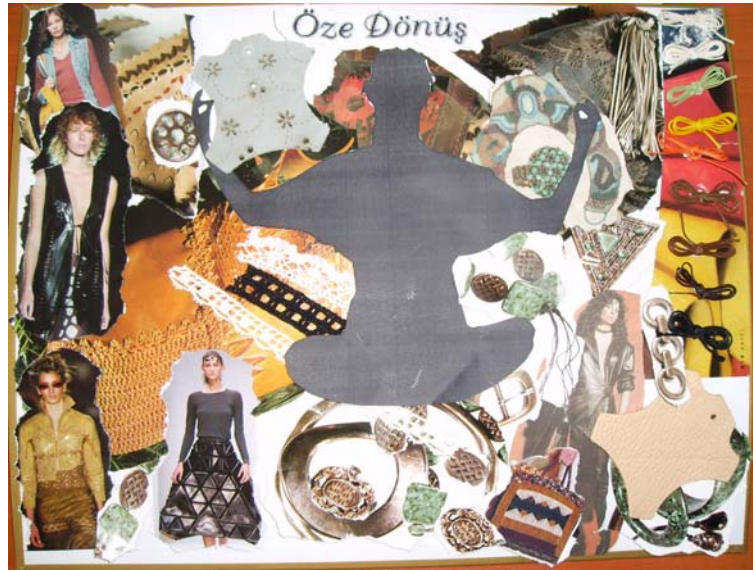
Bu bölümde, giysi tasarımı aşamalarına uygun olarak örnek deri yelek tasarımı çalışması, yer almaktadır.

7.1. Piyasa Araştırması

Giysi tasarım sürecinde ilk aşama olan piyasa araştırmasında, yılın moda çizgisi, renk, desen, kumaş ve süsleme özelliklerini incelemek amacıyla çeşitli moda yayınları, konu ile ilgili görsel ve yazılı dokümanlar araştırılmıştır. Buradan yola çıkılarak esin kaynağı “öze dönüş” olarak belirlenmiştir.

Hepimiz, günden güne çok daha sık yarış halinde olmaktan yorulup zaman zaman kargaşadan uzak yalın ve sakin bir hayat düşeriz. Bireyden topluma doğru genişleyen yelpazede bireyin temel düşüncelerinden yön alan moda, bu yalınlık özleminden yola çıkıp doğallık ve yavaş bir yaşam şeklini özümseyerek “doğal yaşamı” 2009 yılının ana teması haline getirmiştir. Temanın ana çerçevesi, doğal olmayandan uzaklaşmak ve doğaya, hislere, sakinliğe, özetle “öze dönüş” olacaktır.

Temayla ilgili çeşitli resim, bilgi ve materyaller estetik, maliyet ve üretilebilirlik gibi açılardan da incelenerek düzenli ve uyumlu bir hikâye panosu hazırlanmıştır.(Resim 1) Moda doğrultusunda üretilmesi düşünülen giysinin öz geçmişini sergileyecek aksesuar, renk varyantları, iplikler, desenler, uygun fonlar ve resimler, modeller, tema adı, sezonun ve yılın adı, hikâye panosunu oluşturan donelerdir.

Resim 1- Hikaye Panosu

7.2. Özgün Model Geliştirme

Hikâye panosundaki verilerden esinlenilerek özgün yelek modelleri tasarlanmıştır. (Şekil 1) Hikâye panosundan herkes için farklı mesaj algılanabilir. Çünkü çağrışım ve imler, tasarımcının kendi iç dünyası ve birikimleri ile ilişkilidir. Düşünülen hikâyenin tasarımcıya verdiği ilham, çizgilere dökülerek tasarım çizimleri oluşturulur.

Seçilen model

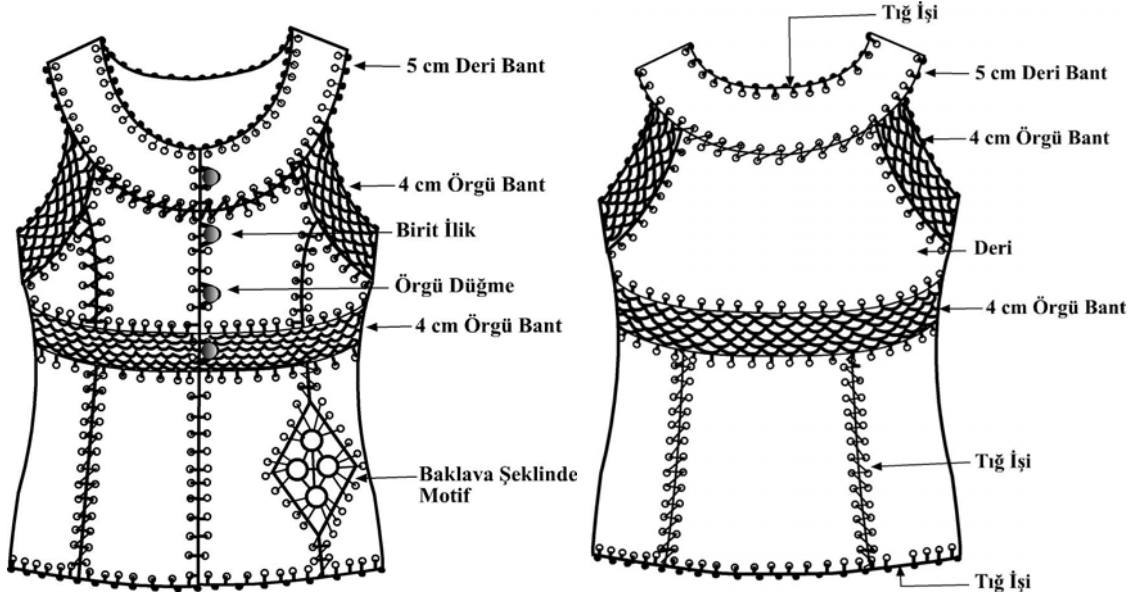
Şekil 1- Özgün Yelek Tasarımları

Tasarlanan modeller arasında üretilebilmek amacıyla bir tanesi seçilmiştir. Seçilen bu modelin ayrıntılı olarak alternatifleri çizilmiştir.(Şekil 2) Bu alternatif çizimlerden estetik, maliyet ve üretilebilirlik açısından uygun olan model üretilmek amacıyla seçilmiştir. Modelin bütün detayları, dikim ve süsleme özellikleri teknik çizim ile gösterilmiştir.(Şekil 3)

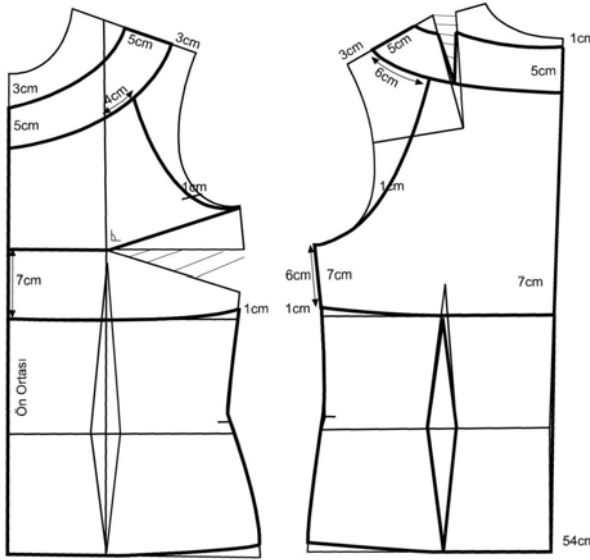
Şekil 2- Çalışma çizimleri

Teknik çizimi yapılan giysinin kalıbını elde etmek için modele uygun bir temel kalıp çalışılmıştır. Temel kalıp üzerine seçilen yelek modelinin özellikleri uygulanarak giysi kalıpları, elde edilmiştir. (Şekil 4) Ana malzeme olan derinin maliyetinin yüksek olması nedeniyle hazırlanan kalıplar, bir kumaş üzerine uygulanarak canlı manken üzerinde denenmiştir. Kontrolde çıkan hatalar, kalıp üzerinde düzeltilerek kalıba son şekli verilmiştir.

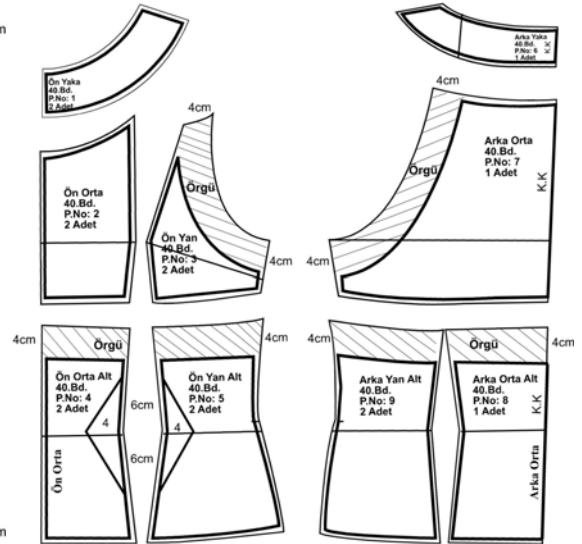

Şekil 3- Modelin Teknik Çizimi

Üzerine gerekli bilgi ve işaretler konulduktan sonra üretimde farklı bir birleştirme tekniği kullanılacağı için, kalıplara dikiş payı verilmemiştir. Bunun yerine kalıp kenarlarından birleştirmede kullanılacak örgünün kalınlığı kadar içeri girilerek şablon kalıplar elde edilmiştir. (Şekil 5) Farklı bedenlerde üretebilmek için serileme işlemi yapılmıştır. Üretimde kullanılacak materyalin deri olması nedeniyle kesim işlemi falçata ile yapılacağından kalıplar mukavva üzerine aktarılmıştır.

Şekil 4- Yelek Model Uygulama

Şekil 5- Yelek Açılımı ve Şablon Kalıp

Kalıplar, kesilmek için deri üzerine yerleştirilirken, derinin maliyetinin yüksek olması nedeniyle malzemeden maksimum derecede faydalanılacak şekilde yerleştirilmelidir. Deride en ve boy problemi olmadığından renk ve doku asortu yapıldıktan sonra kalıplar her yöne yerleştirilebilir.

Yeleğin üretim akışı şu şekilde çıkarılmıştır:

- Kesilen deri parçalarına çarklı zimba kullanılarak belirli aralıklarla delikler açılmıştır.
- Kullanılan derinin rengine ve kalınlığına uygun bir iplik ve tığ seçilerek parçalar örgü tekniği ile birleştirilmiştir.
- Model özelliğinin gerektirdiği yerlerde örgü bordür ve motifleri kullanılmıştır.
- İlik ve düğmeler örülerek hazırlanmıştır.
- Yeleğin bitmiş üstü yapılmıştır.(Resim 2)

Örnek yelek üretiminde kullanılan malzeme, aksesuarların kullanım miktarları, birim fiyatları, tutarları ve özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Maliyet Tablosu

Malzemeler	Açıklamalar	Renk	Birim Fiyatı	Miktar	Tutar
Zig Deri	Koyun	Siyah	2 \$	90 Desi	18\$ (27 TL)
İplik	Kordonet	Siyah	1 TL	1 Adet	1 TL
TOPLAM					28 TL

Not: 1 Ayak = 10 Desi, 1 Ayak = 2 \$

Resim 2- Bitmiş yeleğin ön ve arka görünüşü

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Deri, insanoğlu için köklü bir geçmişi olan, aynı derecede de güçlü bir geleceği olması beklenen bir sektördür. Derinin estetik çekiciliği, doğallığı, izolasyon özelliği, sağlamlığı, hijyeni ve belki de en etkili gücü olan prestij unsuru oluşu, deri giysileri tercih edilir hale getirmiştir. Bireyselliğin ön plana çıktığı günümüzde tüketiciler, deri ürün tercihinde moda çizgilerini taşıyan ve farklı özelliklere sahip ürünlere yönelmişlerdir. Bu nedenle Türk dericilik sanatının geleneksel özelliklerinin korunması ve günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeni ve diğer tasarımlardan ayırt edilebilen ürün şekillendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Yapılan çalışmada deri, geleneksel el sanatlarımızdan örgüyle birleştirilerek deri giyim tasarımına farklı bir yaklaşım getirilmiştir. Bu teknik hem birleştirme hem de süsleme amacıyla kullanılmıştır. Deri giysi tasarımında, örgünün motif ve desen zenginliğinden yararlanılarak çok çeşitli tasarım alternatifleri geliştirilebilir.

Bu çalışmada kullanılan teknik, oldukça pahalı bir materyal olan deri parçalarının ve kesim artıklarının değerlendirilmesine imkân tanıdığı için, ekonomiye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca yine parça deriler ve kesim artıkları kullanılabilirliğinden maliyeti düşük bir deri giysi elde edilebilecektir. Yapımı için gerekli malzeme ve aletler

kolaylıkla temin edilebileceğinden birçok kişiye, özellikle ev hanımlarına yeni bir iş olanağı oluşturacaktır.

Yelek tasarımında kullanılan bu teknik etek, bluz, büstiyer, jile, pelerin, atkı, şal, çanta, şapka vb. giysi ve giyim aksesuarlarının yapımında kullanılabilir. Ayrıca aynı teknikle yastık, örtü, abajur, koltuk şalı gibi çeşitli dekorasyon eşyaları da üretilebilir.

Sonuç olarak, deri giysi tasarım aşamaları dikkate alınarak özgün bir yelek çalışması sunulmuştur. Farklı bir bakış açısı getireceği düşünülerek yapılan bu çalışma sonucunda, elde edilen ürünün yapılabirliği ve kullanılabilirliği ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

- Gökçesu Z., “Deri Teknikleri”, 2002, YA-PA Yayınları, Ankara, s.59-69
ITO Yayınları, “İTO Deri Konfeksiyon İhracat Pazar Araştırması” İstanbul, İTO Yayın No:19
İşcan H. “Türk Süsleme Sanatı”, 1970, Ülkü Matbaası, Eskişehir, s. 2
Kanbay H. “Derinin Öyküsü” Art Decor, 1993, İstanbul, s. 86-91
Kanlı N. “Yayınlanmamış Ders Notları” 2003
Özdemir M., Kayabaşı N. “Geçmişten Günümüze Dericilik”, 2007, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 15
Toptaş A. “Deri Teknolojisi”, 1993, Sade Ofset, 1-2
Yelmen H. “Türk Dericiliği 2400 Yaşında”, 2005, Derimod, İstanbul, s. 290-291
Yelmen H. “Dericilik Tarihi”, Tombak Dergisi, 1994, Sayı 2, s. 22-25
Yıldız N. “Eski Çağlarda Deri Kullanımı ve Teknolojisi”, 1993, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 239

DEVELOPING THE KNOWLEDGE TRANSFER AND KNOWLEDGE SHARING WITHIN THE HEALTH SECTOR

SAĞLIK SEKTÖRÜNDE BİLGİ TRANSFERİ VE BİLGİ PAYLAŞIMI GELİŞİMİ

Dr Dababrata N.Chowdhury

ABSTRACT

Knowledge Transfer (KT) and Knowledge Sharing (KS) is key to economic and social development, competitive success and the wealth and health of the country and consist of transmission of ideas, practices and skills between entities to assist and reinforce links between them. Effective communication of health information is a key to the nation and to the policy community for promoting a healthier society; therefore Knowledge Transfer has been a great issue of concern for health sector. This presentation contributes greatly to knowledge transfer development in the health sector. The transfer of technology has been very difficult in health sector because of lack of tacit knowledge and style of management. Over the years countries of the world have invested millions of pounds to achieve knowledge transfer, especially from R&D projects from University to companies. However deploying intelligence to inform stakeholder organisations on policy and strategic directions and demonstrating key stakeholders as leading in the field of health sector Knowledge Transfer and Knowledge Sharing is still lacking which is the main focus of this presentation.

ÖZET

Düşünce, yetenek ve uygulamaların aktarımı ve paylaşımını içeren Bilgi Transferi (KT) ve Bilgi Paylaşımı(KS), bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimi, rekabetçi başarısı ve refah ve zenginliği açısından anahtar rol oynamaktadır. Bir ülkede daha sağlıklı bir toplumsal yapı oluşturabilmek açısından sağlık alanında oluşan bilgilerin etkili paylaşımı oldukça önemlidir. Bu sunumda genelde, sağlık sektöründe bilgi paylaşımı konusu üzerinde durulacaktır. Yazılı olmayan bilgi ve yönetim sistelinin eksikliği nedeniyle sağlık sektöründe teknoloji transferi sanıldığı kadar kolay değildir. Yıllar boyunca dünyanın birçok ülkesinde özellikle Ar-Ge projelerinin üniversitelerden firmalara aktarımı yönünde milyonlarca dolar harcanarak bilgi paylaşımının gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır. Buna rağmen, sağlık sektörü girişimcileri ve yöneticilerini politika ve strateji belirleme yönünde bilgilendirme konusunda ve yine sağlık sektöründe öncü konumunda bulunan firma ve bireyler arasında bilgi paylaşımı ve bilgi transferi açısından yetersizlikler devam etmektedir. Bu sununun konusu da bu eksikliklere işaret etmek ve eksikliklerin üstesinden nasıl gelinebileceğini ortaya çıkarabilmektir.

DIŞ TİCARET VE AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMI MEZUNLARININ İŞ DURUMLARI: SARAY MESLEK YÜKSEKOKULU ÜZERİNE BİR İNCELEME

WORKING SITUATIONS OF FOREIGN TRADE AND EUROPEAN UNION GRADUATES: AN ANALYSIS UPON SARAY VOCATIONAL HIGH SCHOOL

Ediz ENGİN¹

Kaan GAYTANCIOĞLU²

Hüseyin AYDIN³

ABSTRACT

After political and economic developments in Turkey's European Union membership process, Foreign Trade and European Union associate degree programs started to establish within universities. To go up to this program which was given preference with interest is being with high points to other economical and administrative programs. The students serve in various positions at the export and import companies after graduation. Also some graduates continue their university lives. Foreign Trade and European Union program established in 2005-2006 education and teaching term at Saray Vocational High School. This program has given to graduates in three terms since 2009. This paper aims to analyze the working situations of the leavers of Saray Vocational High School. It can be observed what percentage of graduates work in a suitable job related to their graduation program after the information that taken from the graduates.

Key words: Graduate, Foreign Trade and European Union, Associate Degree.

ÖZET

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde hızla artan siyasi ve ekonomik gelişmeler, Dış Ticaret ve Avrupa Birliği ön lisans programlarının açılmasında etkili olmuştur. Öğrenciler tarafından da ilgiyle tercih edilen bu bölüme yerleşmek, diğer iktisadi ve idari programlara göre yüksek puanlarla olmaktadır. Öğrenciler mezun olduktan sonra çeşitli ithalat-ihracat firmalarında görev yaptığı gibi lisans eğitimine devam edenler de bulunmaktadır.

Dış Ticaret ve Avrupa Birliği programı, Saray Meslek Yüksekokulu'nda 2005-2006 eğitim öğretim döneminde açılmış olup bugüne kadar üç dönem mezun vermiştir. Bu bildiri, Saray Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olan öğrencilerin iş durumlarının ortaya konmasını amaçlamaktadır. Mezunlara ulaşıldıktan sonra derlenecek bilgiler ışığında,

¹ Öğretim Görevlisi, Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu, eengin@nku.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu, kaangaytancioglu@hotmail.com

³ Öğretim Görevlisi, Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu, haydin@nku.edu.tr

mezunların ne kadarının kendi branşlarına uygun işe yerleşip yerleşmediği de gözlemlenebilecektir.

Anahtar kelimeler: Mezun, Dış Ticaret ve Avrupa Birliği, Ön Lisans.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin komşuları ve dünya ile giderek artan ticari ilişkileri, Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği konusunda karşılaşılan uyum sorunları, küreselleşmenin kendine özgü kural ve dinamikleri, bu sektörde iyi yetişmiş insan gücünü öncelikli bir gereksinim haline getirmektedir.

Dış Ticaret ve Avrupa Birliği Ön Lisans Programının amacı, öğrencilerinin hukuki, ekonomik, politik ve sosyal teorilerden oluşan akademik bilgilerle ve mesleki beceri, mesleki yabancı dil, mesleki otomasyon programı ile donanımda olmalarını sağlamaktır. İyi eğitilmiş, mesleki sorumluluk ve iş ahlakı bilincinde olan gençlerin iş alanlarında aranır eleman olması da, programın temel hedeflerini oluşturmaktadır.

Yoğun rekabet ortamında, gelişen pazarlara yönelen başta küçük ve orta boy işletmeler olmak üzere sanayinin ihracat hamlesine cevap verecek, dış ticaret konularında pratik bilgi ile donanmış, gümrük mevzuatına hâkim, çözüm odaklı dış ticaret uzmanları yetiştirmeyi hedeflemektedir. Programdan mezun olan öğrenciler AB mevzuatını ve ülkemizin üyelik sürecinde yapacaklarını iyi bilen bireyler olarak işletmelerin AB üyeleri ile yapmakta oldukları ve yapacakları ticarete destek sağlayacak düzeyde olacaklardır.

Bu programdan mezun olan öğrenciler dış ticaretle uğraşan işletmelerde, bankaların kambiyo bölümlerinde, gümrük komisyoncuları yanında, nakliye firmalarında ve sınavlarda başarılı oldukları takdirde B karnesi alarak "Gümrük Müşavir Yardımcısı" unvanı ile çalışabilmektedirler.

Bu bildiri, Saray Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olan öğrencilerin iş durumlarının ortaya konmasını amaçlamaktadır. Mezunlara ulaşıldıktan sonra derlenen bilgiler ışığında, mezunların ne kadarının kendi branşlarına uygun işe yerleşip yerleşmediği de gözlemlenmiştir.

2. NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ SARAY MESLEK YÜKSEKOKULU DIŞ TİCARET VE AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMI

Dış Ticaret ve Avrupa Birliği programı, Saray Meslek Yüksekokulu'nda 2005-2006 eğitim öğretim döneminde açılmış olup bugüne kadar iki dönem mezun vermiş, bu dönem üçüncü mezunlarını vermeye yaklaşmıştır. Dış Ticaret ve Avrupa Birliği 2008-2009 eğitim-öğretim yılı itibariyle ikinci öğretim programına da öğrenci kabul etmeye başlamıştır. 2008-2009 eğitim-öğretim yılında mevcut kontenjan da 30 öğrenciden 70 öğrenciye çıkmıştır. Saray Meslek Yüksekokulu'nda ayrıca Muhasebe ve İşletme ön lisans programlarında da eğitim-öğretim verilmektedir. Aşağıdaki tabloda Saray Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret ve Avrupa Birliği programı öğrenci kontenjanları ve öğrencilerin bu bölüme yerleşirken aldıkları ÖSS puanları verilmiştir.

Tablo 1. Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret ve Avrupa Birliği programı öğrenci kontenjanları ve öğrencilerin bu bölüme yerleşirken aldıkları ÖSS puanları.

Eğitim- Öğretim Yılı	Program	Kontenjan	Kayıt Olan Öğrenci	Bu programa gelen öğrencinin En Yüksek ÖSS Puanı	Bu programa gelen öğrencinin En Düşük ÖSS Puanı
2005-2006	Dış Ticaret ve AB (Örgün Öğretim)	30	29	98,017	59,959
2006-2007	Dış Ticaret ve AB (Örgün Öğretim)	30	29	95,167	64,141
2007-2008	Dış Ticaret ve AB (Örgün Öğretim)	30	30	91,413	51,189
2008-2009	Dış Ticaret ve AB (Örgün Öğretim)	70	68	266,391	51,564
2008-2009	Dış Ticaret ve AB (İkinci Öğretim)	70	66	271,858	51,860

2.1. Saray Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret ve Avrupa Birliği Programı Mezunlarının İş Durumları

Saray Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret ve Avrupa Birliği Programı bu güne kadar 56 mezun vermiştir. İki öğrenci, bir dönem sağlık nedenlerinden dolayı mezun olamamıştır. Bu mezunların listesi Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu öğrenci işlerinden alınmış ve mezunlar telefonla bizzat araştırmacılar tarafından aranmış ve konuyla ilgili detaylı olarak görüşülmüştür. Mezunlara çalışma durumları, çalışma süreleri, kazanç durumları, iş memnuniyetleri ve mezun oldukları bu programın iş hayatlarına olan katkılarını içeren 5 soru sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıda verilmiştir.

2.1.1. Çalışma Durumları

Bu kısımda Saray Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret ve Avrupa Birliği Programı mezunlarına çalışıp çalışmadıkları; çalışanlarına ise hangi işte ve görevde çalıştıkları sorulmuştur. Buna göre 56 mezundan 27 mezun çalışmakta, 29 mezun ise şu anda herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çalışmayanlar genelde bir yandan Açık öğretim Fakültesi'nde lisans eğitimlerini tamamlarken diğer yandan da geçimlerini sağlayacak bir iş de aramaktadırlar. Erkek mezunlardan bazıları ise şu anda askerlik görevlerini yaparlarken, bir bayan mezun ise çalışmak istemediğini belirtmiştir.

Çalışan 27 mezundan sadece 7'sinin, mezun oldukları branşa uygun işlerde (Gümrük Müşavirliği'nde, Firmaların İthalat ve İhracat Departmanlarında) çalıştığı görülmüştür. Saray Meslek Yüksekokulu'nda aldıkları eğitim çerçevesinde "branşlarına yakın" işte çalıştığı söylenebilecek mezunların sayısı ise 14'tür. Bu 14 mezun, firmaların muhasebe departmanlarında çalışmakta ve satış-pazarlama firmalarında satış temsilciliği yapmaktadırlar. Fakat mezunlar arasında aldığı eğitimle ilgili olmayan iş kollarında çalışanlara da rastlanmıştır. Bu mezunlar garsonluk, kuyumculuk gibi hizmet sektöründe kendi deyimleriyle "geçici" ve "zorunlu" olarak çalışmaktadırlar.

2.1.2. Çalışma Süreleri

İkinci olarak çalışan mezunlara mevcut iş yerlerindeki çalışma süreleri sorulmuştur. Buna göre 27 çalışan mezunun 14'ünün mevcut işlerinde 1 sene ve üzerinde çalıştığı

öğrenilmiştir. Diğer çalışan mezunlar ise 1 seneden daha az süredir mevcut işlerinde bulunmakta oldukları görülmüştür.

2.1.3. Kazanç Durumları

Çalışmanın bu aşamasında çalışan mezunlara aldıkları ücretin miktarı sorulmuştur. Buna göre çalışan mezunların 15'i asgari ücretin üstünde, 5'i asgari ücret, 7'si ise asgari ücretin altında ücret almaktadırlar.

2.1.4. İş Memnuniyetleri

Bu kısımda çalışan mezunlara işlerinden memnun olup olmadıkları sorulmuştur. Bu soruya evet veya hayır diye cevap verilmesi istenmiştir. Buna göre işinden memnun çalışan mezun sayısı 24'tür. Memnun olmayanların sayısı ise sadece 3'tür. Bu arada bu soru karşılığında alınan "memnunum" yanıtlarının çoğunun, "işsiz olmak yerine işte" olmanın verdiği memnuniyeti yansıttığı anlaşılmıştır.

2.1.5. Mezun Olunan Programın İş Hayatına Katkısı

Son soruda mezunlara, çalıştıkları işlerde, Dış Ticaret ve Avrupa Birliği programında aldıkları eğitim ve başarılı oldukları derslerden, iş hayatlarında yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur. Bu soruya karşılık "evet", "hayır" veya "kısmen" cevaplarını vermeleri istenmiştir. Bu soruya karşılık 12 mezun çalışan "evet", 9 mezun çalışan "hayır", 6 mezun çalışan "kısmen" cevabı vermiştir. Hayır ve kısmen cevaplarının çoğunun, mezunların kendi branşları dışındaki işlerde çalışmalarından kaynaklandığı görülmüştür.

SONUÇ

Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu'nun iki dönem boyunca verdiği mezunlar bu çalışmanın konusu olmuştur. Buna göre mezunların iş durumları araştırılmıştır. Elde edilen veriler ışığında mezunların büyük bir bölümünün henüz işsiz olduğu görülmüştür. Çalışan mezunlar arasında çok azının mezun olduğu programın gerektirdiği bir branşta çalıştıkları gözlemlenmiştir. Buna göre bu programın zamana ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.

Programdan mezun olanların kolaylıkla iş bulabilmeleri adına bu programlarda yabancı dil hazırlık sınıfının açılması, ithalat-ihracat ile ilgili bazı derslerin pratik yabancı dile dayandırılması önerilebilir. Yine bu program öğrencilerinin Erasmus, Sokrates gibi öğrenci değişim programları ile yurt dışında bir dönemde olsa ders almaları sağlanmalı, Üniversite-Sanayi İşbirliği Projeleri dâhilinde ithalat-ihracat firmalarında staj yapabilmeye olanakları geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

Namık Kemal Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Verileri (2007 ve 2008)

Trakya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Verileri (2006)

DİFERANSİYEL KÜRESEL KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİNİN TARIMSAL ÜRETİMDE KULLANIMI

USING OF DIFFERENTIAL GLOBAL POSITIONING SYSTEMS IN AGRICULTURAL PRODUCTION

Yusuf DİLAY¹

Hakkı SOY²

Cevat AYDIN³

ABSTRACT

Getting the highest efficiency from unit area in the agricultural land is possible with the using of available resources conveniently. With the best using of resources both input costs will increase in the agricultural land and quality in production will decrease. In order to increase the accuracy of global determining position system, differential determining position system has been improved by the researchers in the precision agriculture application using of received data from the nearest correction station to purchaser and from purchasers, determining the position errors are decreased. Thus, more accurate and more reliable location knowledge has been obtained. Using of these technical's in the agriculture both machine using will be lessen in production and in the solutions of difficulties being confronted in agricultural product are being benefited.

Key words: Precision Agriculture, Differential Global Positioning System.

ÖZET

Tarım arazilerinde birim alandan en yüksek verimi elde etmek, mevcut kaynakların optimum kullanımı ile mümkün olmaktadır. Kaynakların en iyi bir şekilde kullanımı ile hem tarımsal üretimde girdi maliyeti düşecek, hemde üretimde kalite artacaktır. Hassas tarım uygulamalarında küresel konum belirleme sisteminin doğruluğunu artırmak üzere araştırmacılar tarafından diferansiyel konum belirleme sistemi geliştirilmiştir. Bu sistemde alıcı ve alıcıya en yakın düzeltme istasyonundan alınan veriler kullanılarak konum belirleme hataları azaltılır. Böylelikle daha doğru ve güvenilir konum bilgisi elde edilebilir. Bu tekniklerin tarımda kullanılması, üretimde makine kullanımını azaltmakla birlikte, tarımsal üretimde ortaya çıkan problemlerin çözümünde de büyük yarar sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Hassas Tarım, Diferansiyel Küresel Konum Belirleme Sistemi.

¹ Öğr. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi ydilay@kmu.edu.tr

² Öğr. Gör. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi hakkisoy@kmu.edu.tr

³ Prof.Dr. Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fak. caydin@selcuk.edu.tr

1.GİRİŞ

Dünya nüfusunun hızla artışına karşın tarım alanları artmamaktadır. Buna bağlı olarak ülkelerin gıda politikaları da hızla değişmektedir. İşlenebilir tarım arazileri azalmakta ve halen tarımsal üretimde kullanılan verimli araziler üzerindeki baskılar giderek artış göstermektedir (Daily ve ark., 1998).

Özellikle dünya nüfusunun gıda ihtiyacını karşılayabilmek için daha geniş anlamada uluslararası işbirliği, sürdürülebilir tarımsal kalkınma, çevreci yaklaşımlar, tarımsal üretimde ileri teknoloji kullanımı gibi konular üzerinde yoğun bir şekilde durulması gerekmektedir (Cox, 2002). Optimum kazanç, sürdürülebilirlik ve çevre koruma açısından, arazide zamansal ve konumsal olarak değişkenlik gösteren faktörlerin belirlenmesi, analiz edilmesi ve yönetilmesi amacıyla yürütülen bilgi ve teknolojiye dayalı tarımsal üretim sistemi olan hassas uygulamalı tarım teknolojisi özellikle son 10 yılda tarım sektöründe uygulama alanı bulan bir konudur (Robert ve ark., 1995).

Hassas tarım, tarımda yeni bir teknolojik devrim olarak hızlı bir gelişim süreci göstermektedir. Bu alandaki uygulamalara, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere; tarımda gelişmekte olan pek çok ülkede rastlanabilmektedir.

GPS Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı tarafından dünyanın her yerinde askeri amaçlı olarak konum belirleme gayesiyle tesis edilmiş uydu bazlı bir konumlama sistemidir. Fakat son yıllarda GPS'nin kalkınma amaçlı kullanım alanları askeri amacının çok ötesine taşınmıştır. Bugün dünyada haritacılar başta olmak üzere konum bilgisine ihtiyacı olan tüm bilim dalları ve iş kolları hızlı ve doğru konum bilgisi elde etmek üzere GPS'yi kullanmaktadır. GPS askeri amaçlı konum belirlemenin yanında kalkınma amaçlı kullanım olarak yer bilimleri çalışmaları, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) için veri toplama, jeodezik ölçme, navigasyon ve ulaşım, uzaktan algılama, çevre çalışmaları, hidroloji ve tarım alanlarında kullanılmaktadır (Kılıçoğlu ve ark., 2003).

Günümüzde tarım sektörü, üretim değişkenlikleri üzerine etkili olan hem zamansal hem de konumsal özellikteki verileri çok daha geniş bir şekilde ele alıp yorumlama yeteneğine sahiptir. Bu tarz değişkenliklere uygun ölçekte cevap verme isteği, hassas uygulamalı tarımın asıl amacını oluşturmaktadır (Whelan ve ark., 1997).

Bu çalışmada diferansiyel küresel konum belirleme sistemlerinin tarımsal faaliyetlerde kullanım imkânları araştırılmıştır.

2. KÜRESEL KONUMLANDIRMA SİSTEMLERİ

Küresel Konumlandırma Sistemi (Global Positioning System - GPS) gerçek zamanlı, her zaman ve her şartta dünya çapında üç boyutlu mutlak uydu odaklı hizmet sağlayan radyo kılavuz dolaşım tekniği olup, 1995 yılından bu yana tam fonksiyonlu olarak kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından sahiplenilen, geliştirilen ve çalıştırılan GPS sistemi sürekli zaman sinyalleri gönderen toplam 24 adet uyduya (21 aktif uydu ve 3 yedek) sahiptir. Uydular "Yüksek Yörünge" adı verilen ve dünya yüzeyinin 20.000 km üzerindeki yörüngelerde bulunurlar. Bu kadar fazla yükseklikte bulunan uydular oldukça geniş bir görüş alanına sahiptirler ve dünya üzerindeki bir GPS alıcısının her zaman en az 4 adet uyduyu görebileceği şekilde yerleştirilmişlerdir. Dünya üzerinde bulunan normal özelliklerde bir alıcı günün belirli bir zamanında ortalama olarak 7 – 12 arasında sayıda uyduyu izleyebilir. Uydular saatte 7.000 mil hızla hareket ederler ve her 12 saatte dünya çevresinde bir tur atarlar. Güneş enerjisi ile çalışan uydular en az 10 yıl kullanılmak üzere tasarlanmışlardır. Ayrıca güneş enerjisinde yaşanabilecek kesintilerine karşı (güneş tutulması vs.) yedek bataryaları ve yörünge düzeltmeleri için de küçük ateşleyici roketleri vardır (Hofmann ve ark., 1992).

Uydular iki değişik frekansta (L1, L2) düşük güçlü radyo sinyalleri yayınlamaktadır. Her bir uydu L1 ve L2 bantlarında kodlanmış bilgiyi taşıyıcı sinyaller üzerinden sürekli olarak gönderirler. Sivil GPS alıcıları L1 frekansını (UHF bandında 1575,42 Mhz), ABD askeri amaçlı alıcıları L2 (1227,60 Mhz) frekansını dinlemektedirler. Gönderilen sinyaller doğrudan görüş hattında (Line of Sight) ilerler. Yani bulutlardan, camdan ve plastikten geçebilir ancak duvar ve dağ gibi katı cisimlerden geçemez. GPS' in uydu sinyalleri çok düşük güçtedirler. FM radyo sinyalleri ortalama 100.000 watt gücünde iken L1 frekansındaki GPS sinyallerinin gücü genellikle 20-50 Watt arasındadır. Bu sebepten GPS uydularından temiz sinyal alabilmek için açık bir görüş alanı gereklidir. Uygun alıcılara sahip kullanıcılar uydulardan gelen zaman sinyallerini alıp kendilerine ait konum, zaman ve hız bilgilerini hesaplayabilir (Jeff, 1993).

GPS alıcıları kullanılarak dünya üzerindeki konumun hassas şekilde belirlenmesinde üçgenlere bölme (triangulation) prensibinden faydalanılır. Yeterli konum bilgisinin elde edilmesinde çoğu sistem için en az beş adet uydudan bilgi alınması gereklidir. Yeryüzünde uyduların görüntüleme istasyonlarından meydana gelen dünya çapında bir ağ ile her bir uydunun durumu sürekli olarak izlenmektedir. Atmosferik şartlar, yörünge bilgileri gibi önemli veriler görüntüleme istasyonları üzerinden uydulara gönderilmekle birlikte gerekli olduğunda uydular gönderilen bilgileri kullanarak çalışmalarında ayarlama yaparlar. Küresel konumlandırma sistemi kendi içinde iki farklı servis barındırır. Standart GPS olarak isimlendirilen sivil GPS sinyalleri (Standard Positioning Service - SPS) dünya üzerinde herhangi bir servis ücreti ödemeksizin 100 metre doğruluk garantisi ile kullanılabilir. Tam doğrulukta konumlandırma servisi (Precise Positioning Service - PPS) ise askeri amaçlar ve yetkilendirilmiş kullanıcılar için geliştirilmiştir. Mutlak konumlama modunda çalışırken 5-10 metre doğruluk sağlanabilir (Ghavami,2004).

Bugün kullanılmakta olan taşıma sistemlerinin pek çoğu temel GPS/SPS sisteminin sağladığı doğruluktan daha fazlasına ihtiyaç duyar. Doğruluğu artırmak için genellikle Diferansiyel Küresel Konumlandırma Sistemi (Differential Global Positioning System - DGPS) adı verilen hassasiyet artışı sağlayan teknik kullanılır. DGPS tekniği GPS referans istasyonunun yüksek doğrulukta ölçülen konum bilgisi üzerinde çalışır. Referans istasyonu uydulardan gelen GPS sinyallerini gerçek zamanlı olarak gözlemler ve aldığı GPS sinyallerinin mesafe tayin bilgisini yeryüzündeki sabit bir noktadan ölçülmesi beklenen mesafe tayin bilgisi ile kıyaslar. Gözlemlenen mesafe ile beklenen mesafe arasındaki fark hesaplanarak diferansiyel düzeltme olarak kullanılmak üzere GPS kullanıcılarına sunulur.

Genel olarak DGPS tekniği ya gerçek zamanlı ya da sonradan işlem yapılacak şekilde iki farklı gruba ayrılabilir. Gerçek zamanlı hata düzeltmede uygun GPS alıcısı veri toplama zamanlarında fark sinyalini alarak otomatik olarak işlem yapar. Bu tip uygulamalarda belirli bir kapsama alanı ve mesafe kısıtlaması olmakla beraber gönderilen yayını almak için radyo alıcısına ihtiyaç duyulur. Diğer taraftan sonradan işlem yapılarak hata düzeltme yapıldığında işlem çok basamaktadır ve işlemin uzunluğu düzeltilecek GPS veri noktasının sayısına bağlı olarak değişir. Sonradan işlem yaparak hata düzeltimi gerçekleştirme anlık konumun gerekli olmadığı durumlarda alıcı ölçümleri ile alıcının ölçüm yaptığı süreyi kapsayan sabit alıcı ölçümleri kullanılarak daha sonradan düzeltmeler elde edilebilmesini sağlar. Bu tip çalışmanın en büyük avantajı santimetre ölçüsünde doğruluk elde edilebilmesidir. Buna karşılık iki adet alıcı ve bilgi depolama kapasitesi gibi donanımsal ihtiyaçlar ortaya çıkar.

DGPS, sistem olarak alıcını o anki konumuna bağlı yansıma ve sinyal gürültüsü gibi hataları elimine edememekte ancak birçok uygulama bu hataların ihmal edilebilir mertebe olacak şekilde hazırlanması nedeniyle etkin biçimde kullanılmaktadır. Bu tür hataları elimine etmek için taşıyıcı dalga faz ölçüleri ile kod ölçülerini filtreleme gibi diğer yöntemler kullanılmaktadır.

Yapılan ölçümlerin aynı anda eş zamanlı olarak kaydedilebilmesi için DGPS tekniğinde iki veya daha fazla alıcı cihazın kullanılmasına ihtiyaç vardır. İki istasyonun gözlem bilgilerinin aynı anda kaydedilmesi ile GPS veri işleme yazılımı ortak çalışma hatalarını azaltır. Hem kod hem de taşıyıcı faz DGPS teknikleri gerçek zamanlı olarak gerçekleştirilebilirken, hareket eden platformlar üzerinde uygulanabilir. Buna ilave olarak uydu yön belirleme (navigation) mesajında gök cisimlerinin uzaydaki konumları ve her bir uydunun çalışma durumu gönderilir.

Her uydu alıcı cihazların sinyalleri tanımlamasını sağlayan iki adet özel şifrelenmiş (pseudo-random) kod yayınlar. Bunlar korumalı (Protected - P code) kod ve ham veri yakalama (Coarse/Acquisition - C/A code) kodudur. P kodu karıştırılarak sivil izinsiz kullanımı engellenir, bu olaya “Anti-Spoofing” adı verilir. P koduna verilen başka bir isimde “P (Y)” yada sadece “Y” kodudur. C/A ve P kodlarının her ikisi de L1 frekansında bulunabilir. Fakat L2 frekansında sadece P kodu bulunur. L bandındaki taşıyıcı sinyalin daha yüksek frekanslarında uzaklık ölçüm sonrası veri işleme yazılımı kullanılarak yaklaşık 2 milimetre doğrulukla uzaklık elde edilebilir.

Alıcı üzerinde bu sinyallerin geliş süresi ölçülerek alıcının uyduya olan mesafesi hesaplanabilir. Uyduya olan mesafe sinyalin geliş süresi ile hızının çarpımına eşittir. Sinyallerin kabul edilen hızı ışık hızıdır. Alınan sinyaller üzerinde uydunun yörünge ve saat bilgileri, genel sistem durum bilgisi ve iyonosferik gecikme bilgisi bulunur. Uydu sinyalleri çok güvenilir atom saatleri kullanılarak zamanlanır.

2.1.GPS İzleme Modları

GPS uydusu ve dünya üzerindeki alıcı anten arasındaki uzaklığı belirlemek amacıyla iki farklı ölçüm modu kullanılır. Bu ölçümler taşıyıcı-faz izleme (carrier-phase tracking) ve kod-faz izleme (code-phase tracking) gibi sinyal-faz karşılaştırma teknikleri ile yapılır. Uydunun taşıyıcı frekansının fazı veya taşıyıcı fazının üzerindeki dijital kod modülasyonlu sinyalin fazı izlenerek uydu ile alıcı arasındaki belirlenebilir. GPS uyduları iki taşıyıcı frekansında yayın yapar. Bunlar 1575.42 MHz (L1) ve 1227.60 MHz (L2) frekanslarıdır. Bu frekanslar üzerinde modüle edilmiş sinyaller 300 metre dalga boyunda hassas olmayan yakalama (coarse acquisition - C/A) kodu ve 30 metre dalga boyunda tam doğruluk (precise - P) kodlardır.

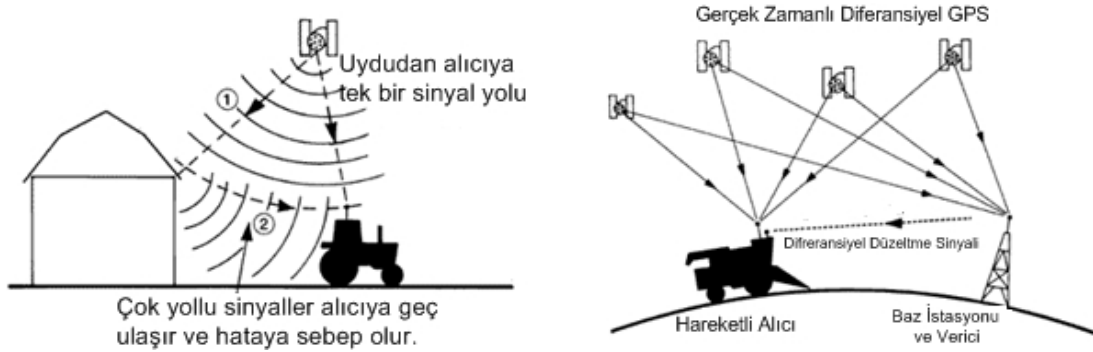
GPS sinyalindeki hatalar birçok nedene dayalı olarak meydana gelir. (uydu saatleri, yörünge hataları, atmosfer hataları gibi) Bu hataların çoğu değişken oldukları için, tahmin edip düzeltilmeleri oldukça zordur. Yapılması gereken hataları oluştukları süre içinde ölçmek olmalıdır. DGPS sisteminde koordinatları tam olarak bilinen bir noktaya GPS alıcısı yerleştirilir. Bu ikinci alıcı uydulardan gelen bilgilerle kendi pozisyonunu hesaplar ve bilinen pozisyonla bu bilgileri kıyaslar. Aradaki fark GPS sinyalindeki hatadır. Uydu hatalarını bir kere tespit edip, aynı verileri kullanarak sürekli olarak ölçüme devam edilemez. Çünkü uydu hataları sürekli olarak değişmektedir. Hatayı belirlemek için iki adet GPS alıcısına ihtiyaç vardır. Referans alıcısı sürekli olarak dünya üzerinde konumu tam olarak bilinen bir noktada durur ve uyduların hatalarını tespit ederek dünya üzerindeki diğer alıcılara gönderir. Gönderilen hata değerleri konum hesaplarına katılarak çok daha hassas sonuçlar elde edebilir.

Dünya üzerindeki bir GPS alıcısının hareketi, uyduların dünyaya olan mesafesinin yanında ihmal edilecek kadar küçüktür. Eğer referans alıcı ile kullanıcının elindeki alıcı birbirine birkaç yüz kilometre sınırından daha yakınsa, bu iki alıcıya gelen sinyaller atmosferin aynı diliminden geçer ve aynı hataların etkisinde kalır. Böylece ikisinde de aynı gecikmeler meydana gelir, aynı konumlandırma hataları oluşur.

Referans alıcısı sabit olup dünya üzerinde koordinatları kesin olarak bilinen bir noktaya yerleştirilir ve konum bilgisi tespiti için kullanılan hareketli GPS alıcısı ile uydulardan gönderilen aynı sinyalleri alır. Fakat normal bir alıcıdan farklı olarak hesaplamaları tersten yapar. Zamanlama sinyallerini kullanarak konum bilgisi hesaplamak yerine kendi konum bilgisini kullanarak sinyallerin alınması için geçen zamanı hesaplar. Yani mesafeyi ışık hızına bölerek süre hesap edilir. Bulunan süre teorik olarak hesaplanan süre ile karşılaştırılır. Sonuçta hata miktarı belirlenir. Elde edilen bu hatalar konum bilgisi belirlemeye çalışan GPS alıcılara gönderilir. Hataların gönderiminde standart bir format kullanılmaktadır. Alıcılar konum bilgilerini bu hata değerine göre düzelterek hassas konum bilgisi verecek yeteneğe kavuşur.

2.2.GPS Hata Kaynakları

GPS ile elde edilen konum bilgisinin doğruluğu GPS sinyali üzerindeki hata ve girişimin fonksiyonudur. Sinyal işleme teknikleri kullanılarak hata azaltılabilir veya ortadan kaldırılabilir. Uzun mesafeli mikrodalga sistemlerinin tümünde olduğu gibi GPS sinyalleri de nem ve çoklu yol (multi path) etkisinden çok fazla etkilenir (Şekil 1).

Şekil 1. Çok Yollu Sinyal Hataları(Morgan ve Ess, 1997).

3.DGPS SİSTEMLERİNİN TARIMDA UYGULAMALARI

3.1.Toprak Örneği Alınmasında Kullanımı

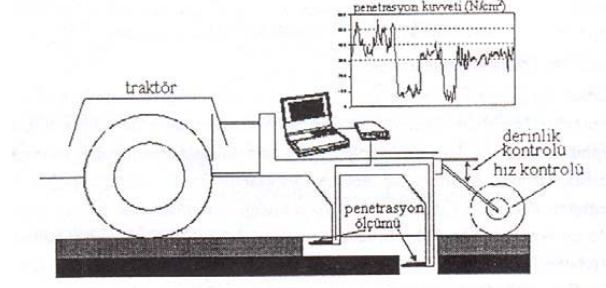
Toprak örneklerinin alınarak özelliklerin belirlenmesi, tarlaya ekilecek üründen tarlaya verilecek kimyasalların miktarına kadar önem taşımaktadır. Böylelikle toprak özelliklerine göre ekimi yapılacak ürün belirlenirken, eksikliği görülen elementlerinde uygulanması mümkün olmaktadır. Tarladan toprak örneği alınırken tarlanın belirli yerlerinden örnekler alınmaktadır. Örnek sayısının artırılması daha doğru sonuçların elde alınmasını sağlamaktadır. DGPS ile desteklenmiş makineler kullanılarak belirli bir sürede alınan numune sayısı artırılabilmektedir. Böylelikle daha doğru sonuçlara ulaşmak mümkün olurken, iş başarısı da artırılabilmektedir. Ayrıca alınan numunelerin koordinatları sisteme girilerek veri tabanı da oluşturulabilmektedir.

3.2.Toprak Sıkışmasının Ölçülmesi

Toprak sıkışmasının ölçülmesinde penetrometreler kullanılmaktadır. Son yıllarda toprak sıkışmasının sürekli olarak ölçülmesinde kullanılabilecek (yatay) penetrometreler geliştirilmiştir. Bu penetrometre kullanılarak farklı derinliklerden sürekli okuma

yapılabilmektedir. Bu tip bir penetrometrenin ana elemanlarını çatı, penetrasyon kuvveti algılayıcısı, hız kontrolü ve derinlik algılayıcısı oluşturmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Yatay penetrometre ve bileşenleri (Weisbach ve Wilde, 1997)

Bu sistemde penetrasyon kuvveti, hız ve derinlik bilgileri ölçülerek bilgisayara aktarılmaktadır. Daha sonra bu veriler kullanılarak toprak sıkışması üç farklı derinlikte haritalanmaktadır. Penetrasyon direnci haritaları yardımıyla tarlanın hangi bölgelerine ne kadar derinlikte toprak işleme yapılması gerektiği belirlenebilmektedir. Bu tip bir haritada koyu renkli olan bölgeler toprak sıkışmasının yüksek olduğunu gösteren kısımlardır. Sadece sıkışmanın fazla olduğu bölgeye derin toprak işleme yapılmasıyla, tüm tarlanın derinden işlenmesinin önüne geçilmiş olmaktadır. Böylelikle daha az enerji harcandığı gibi, sadece belirli bir bölgenin işlenmesiyle yeniden toprak sıkışmasına meydan verilmemiş olmaktadır. Hassas uygulamalı tarımda, toprak koşullarına göre işleme yapılmasının en önemli yolu, toprak işleme derinliğinin ve yapılan işlemin niteliğinin kontrol edilmesidir (Vatandaş ve Ark.,2008).

3.3.Sıravari Ekim Makinelerinde Kullanımı

Sıravari ekim makineleri özellikle tahıl ekiminde ülkemizde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu makineler istenilen miktarda tohumu tarlaya istenilen oranda vermeye yarayan makinelerdir. Bu makineler ile yapılan ekimde her sıraya verilen tohum miktarının kontrolü oldukça zordur. Herhangi bir tohum borusundaki tıkanıklığı tespit etmek çoğu zaman tesadüfî olmaktadır. Yada bu makineleri ile çalışmada belirli bir hız değeri aşılabilecek olursa ekici makaraların doluluk oranı değişmekte ve atılması istene miktardan farklı değerde tohum tarlaya bırakılmaktadır. Bu makinelerde DGPS ve sensörler (1) kullanılarak her tohum hücrelerinden toprağa bırakılan tohumun miktarı kontrol edilirken, tohum deposundaki tohum anlık olarak kontrol edilmekte (2,3), tohum borularındaki tıkanıklıkta anlık olarak görülebilmektedir (4,5). Ayrıca tohumların düşme yüksekliklerinin de kontrolü sensör (6) ile sağlanabilmektedir (Şekil 3-a).

3.4.Pnömatik Ekim Makinelerinde Kullanımı

Pnömatik ekim makinelerinin tarımda kullanılması ile tohumların depodan alınıp toprağa bırakılması hava yardımı ile olmaktadır. Bu makineler ile tohumlar istenilen mesafelerde toprağa bırakıldığı için ayrıca seyreltme yapmaya gerek duyulmamaktadır. Bu makinelerde DGPS ve sensör kullanımı ile sistem içerisinde üretilen havanın basıncı ve debisi kontrol edilmekte (1), depodaki tohum seviyesi gerçek zamanlı olarak izlenmekte (2), kuyruk mili ve ekim yapılan alan ölçülmekte (5) ve oluşan olumsuzluklara ise anında müdahale edilebilmektedir. Ekim esnasında tohumun akışı anlık olarak kontrol edilebilmektedir (3). Böylelikle ekim normu ekim süresince izlenebilmektedir (4). DGPS ile önceden sisteme

girilen veriler anlık olarak sürekli sorgulanmakta ve istenmeyen sapmalar ise kullanıcıya ikaz ile bildirilmektedir (Şekil 3-b).

Şekil 3. Sınavari (a) ve Hassas (b) Ekim Makinesinde DGPS kullanımı (Anonymous 2008).

3.5.Gübreleme Makinelerinde Kullanımı

Gübre dağıtma makineleri, sıvı ya da katı gübrenin toprağa istenilen normlarda verilmesini sağlayan makinelerdir. Bu makineleri ile çalışmada tarlada gübrenmemiş alanın kalması ya da bir bölgenin üst üste iki kez gübrenmesi üretimde kayıplara neden olmaktadır. DGPS ve sensör (1) kullanımı ile tarlaya bırakılan gübre miktarı ile bırakıldığı yerin koordinatları sisteme gönderilmekte ve servo vanalar (2,3) yardımı ile dağıtma işi hassas bir şekilde kontrol edilmektedir. Isı değiştirici kullanılarak (4) önceden sisteme girilmiş olan verilere uygun olarak optimum gübre dağıtma işi yapılmaktadır. Gübre normu, gübrenin toprağa verilme yüksekliği de anlık olarak izlenebilmektedir (5,6) (Şekil 4-a). Gübreleme ve diğer kimyasalların uygulamasında rehberlik edecek olan GPS ya da DGPS maliyetinin 99\$ ile 3000\$ arasında değişmektedir (Prather, 2008).

3.6.Zirai Mücadele Araçlarında Kullanımı

Pülverizatörler ya da atomizörler ile istenilen normlarda bitkiye ya da toprağa kimyasal uygulaması yapılabilmektedir. Uygulamada boşluk bırakılması ya da üst üste iki kez uygulamanın yapılması istenmeyen sonuçları doğurabilmektedir. DGPS ve sensör (1) kullanımı ile tüm bu olumsuzlukların önüne geçilebilmektedir. Bumda kullanılan sensörler ile tarlaya ya da bitkiye verilecek olan kimyasal anlık olarak takip edilmekte (2,3), kimyasalın miktarı (4,5) ile bırakıldığı noktanın koordinatları sensörlerle sürekli olarak sisteme gönderilmektedir. Yine herhangi bir memede varsa tıkanıklık anlık olarak görülebilmektedir (6). Uygulanan kimyasalın normu da anlık olarak izlenebilmektedir (Şekil 4-b).

Şekil 4. Gübreleme Makinesinde (a) ve Zirai Mücadele Araçlarında (b) DGPS Kullanımı (Anonymous 2008).

3.7.Biçerdöverlerde Kullanımı

Biçerdöverler olgunlaşan ürünü hasat ve harman etmekte kullanılan çoğunlukla kendi yürür makinelerdir. Bu makineler ile yapılan hasat ve harmanda dane kayıplarının kontrolü oldukça önemlidir. Çalışma anında belli zamanlarda tarlada kontroller yapılarak, dane

kayıpları belirlenir, gerekiyor ise makinenin ayarları yapılmaktadır. DGPS ve kütle akış sensörlerinin biçerdöverlerde kullanılması ile hasat edilen ürünün miktarı sürekli olarak kontrol edilebilmektedir. Hasat edilen ürünün nem içeriği ve depodaki ürünün miktarı da bu sensörlerle anlık olarak ölçülebilmektedir. Tarla verimi sisteme girildiğinde DGPS ile sürekli olarak hasat edilen miktar ile tarla verimi sorgulanmaktadır (Nowatzki 2004). Böylece dane kayıpları anlık olarak kontrol edilmektedir. Böylelikle yapılan işin kalitesi artarken, makinenin iş başarısı da artırılmaktadır (Şekil 5).

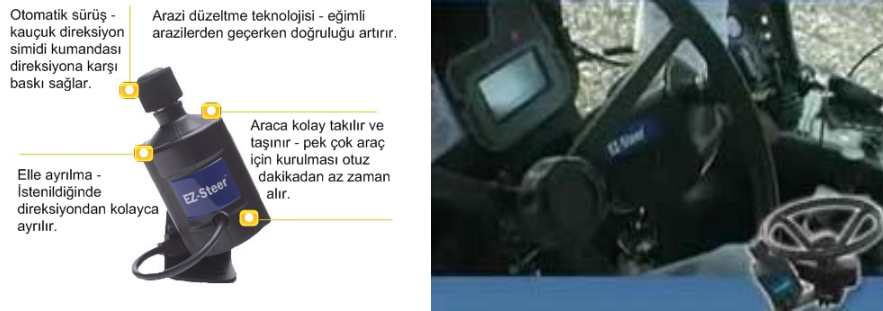

Şekil 5. Biçerdöver ile hasatta DGPS kullanımı (Nowatzki 2004).

3.9.Traktörlerde Kullanımı

Traktörler bitkisel üretimin temel güç kaynaklarıdır. Ancak bu araçları gürültülü ve titreşimli çalışmaları nedeni ile insanların sağlığını olumsuz etkilemektedir. Uzun süre kullanımı kullanıcılarda yorgunluğa sebep olurken uzun vade çeşitli rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Otomatik dümenleme sisteminin kullanımı ile operatörün sağlık ve güvenliği artırılabilir (Mann, 2007). Günümüzde DGPS kullanılarak traktörün kontrolü insansız olarak yapılabilmektedir. DGPS ile kontrol edilebilen çeşitli mekanizmalar ile traktör kontrol edilebilmektedir. Böylelikle birçok tarımsal faaliyete insansız traktörler kullanılabilir (Şekil 6).

Charles ve Stenz (2003), tarlaya gübre dağıtma işini otomatik kontrollü traktör ile yapmışlardır. Bu çalışmalarında toplam zamanın en az % 90'ının otomatik kontrolle sağlandığını belirlemişlerdir. Bu traktörün yönetici tarafından radyo dalgaları ile kumanda edildiğini belirtmişlerdir.

Şekil 6. Traktörlerde DGPS kullanımı (Anonymous 2008).

3.8.Toprak Tesviye Makinelerinde Kullanımı

Toprak tesviyesinde kullanılan makineler ile tarlanın konumuna göre yüzeyde tesviye yapılabilmektedir. Bu işlemler oldukça zahmetli işlemlerdir. Toprak yüzeyinin düz olmaması ve eğimin tarla içerisinde zaman zaman değişmesi yapılacak olan işi

güçleştirmektedir. Oysa tüm bu işlemler DGPS kullanılan makinelerle kolaylıkla yapılabilir. Bu makineler ile tarladaki hemen her noktanın konumu hassas olarak belirlenebilmektedir. Böylece tarlada istenen eğime uygun olarak tesviye işlemi yapılabilir (Şekil 7).

Şekil 7. Toprak Tesviye Makinesinde DGPS kullanımı (Anonymous 2008).

3.9.Sulama Sistemlerinde Kullanımı

Damas ve ark. (2001), İspanya'da 1500 ha. arazide otomatik sulama sistemi kurmuşlar ve bu sistemi uzaktan kontrol eden dağıtım birimi oluşturmuşlardır. 1500 ha. alanı 7 alt bölmeye ayırmışlar ve toplam 1850 sulama başlığı kullanmışlardır. her bir bölgeyi ise uzaktan kontrol etmişlerdir. 7 alt bölge arasındaki bilgi trafiği ise WLAN ile sağlanmıştır. Yaptıkları çalışmanın sonucunda % 30 ile % 60 arasında sudan tasarruf sağlamışlardır (Wang ve ark. 2006).

4.SONUÇ

Hassas tarımın uygulanmasındaki en temel koşul; karlılığı sağlayacak yeterli arazi büyüklüğünün mevcut olmasıdır. Bu durum ülkemiz tarım sektörünün en önemli sorunlarından birisidir. Ayrıca hassas tarımdan beklenen yararın sağlanabilmesi için, öncelikle arazide karşılaşılabilen sulama, drenaj, tesviye vb sorunların çözümlenmiş olması gerekmektedir. Böylece arazideki değişkenliğin daha sağlıklı olarak algılanması ve girdi uygulamasının da buna göre yapılması mümkün olabilmektedir.

Hassas tarım teknolojileri, modern dünyanın pek çok alanda yararlandığı teknolojilerdir. Tarımda bu tip teknolojilerin yaygınlaşması, bilgi yoğun üretime doğru bir gidiş sağlayacaktır. Bu yolla, tarımla uğraşanların eğitim, gelir düzeyleri ve yaşam standartları yükseltilebilecektir. DGPS ve GPS teknolojisi sadece tarımsal araştırmalara destek sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda tarımsal işletmelerde kullanılan ekipmanların verimliliğine de katkı sağlamaktadır (McDougall 2001).

Çevre kirliliği ve çevre koruma gibi kavramların çok önem taşıdığı günümüz dünyasında hassas tarım, özellikle azaltılmış girdi uygulamalarına olanak vermesinden dolayı; çevreye saygılı ve sürdürülebilir tarımsal üretimi destekleyen en önemli olgudur. Bu nedenle ülkemiz de dahil olmak üzere, duyarlı tüm ülkelerde hassas tarım konusundaki araştırma, yayın ve alt yapı çalışmalarının desteklenmesi önem taşımaktadır.

5. KAYNAKLAR

BOŞ SATIR

- Anonymous. (2008)“AgGPS Autopilot System”, Trimble Technical Notes.
- Charles, K., Stenz, A.,2003. Automatic Spraying for Nurseries. USDA Annual Report. Project Number: 3607-21620-006-03. September 22, 2000-Agust 31, 2003. USDA, USA.
- Cox, S., 2002. “Information Technology: The Global Key to Precision Agriculture and Sustainability”. Computers and Electronics in Agriculture 36 (2002) 93-111.
- Daily, G.C., Dasgupta, P., Bolin, B., Crosson, P., Guerny Du, J.,Ehrlic, P.R., Folke, C., Jansson, A.M., Jansson, B.O., Kautsky, N., Kinzig, A., Levin, S., Maller, K.G., Andersen,P., Siniscalgo, D., Wlker, B.,1998. ”Food Production”. Population Growth and The Environment Science, 281:1291-1292.
- Damas, M., Prados, A.M., Gomez, F., Olivares, G., 2001. Hidrbus® system: fieldbus for integrated management of extensive areas of irrigated land. Microprocessors. 25,177-184.
- Ghavami,M.,L.B.Michael,R.Kohno.,2004. “Ultra Wideband Signals and Systems in Communication Engineering”. ISBN 0-470-86751-5, Wiltshire,U.K.
- Hofmann, B., Wellenhof, H., Lichtenegger, Collins, J., 1992. Theory and Practice of GPS. Springer Wien New York, USA.
- Jeff,H.,1993. “Differential GPS Explained” Tribmle Navigation.
- Kılıçoğlu,A., Kurt, A.İ., Tepeköylü, S., Cingöz, A., Akça, E., 2003. “Türkiye Ulusal Sabit GPS İstasyonları Ağı (TUSAGA)”. TUJK 2003 Yılı Bilimsel Toplantısı. Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Jeodezik Ağlar Çalıştayı. Konya.
- Mann,L. (2007), “ Precision Agriculture Where are we? Where are we headed?”, TOPCON Precision Agriculture.
- McDougall, K., Gibbins,P., Wolski, I. (2001), “ Comparison of a DGPS System and Conventional Guidance for Spraying Applications”. 1st Conference on Geospatial Information in Agriculture, 17-19 Jul 2001, Sydney.
- Morgan, M., Ess, D., 1997. The Precision Farming Guide for Agriculturists. First Edition. John Deere Publishing, Illinois, USA.
- Nowatzki,J., Disrud,L. (2004), “GPS Applications in Crop Production” North Dakota State University Fargo, North Dakota.
- Prather,T.G. (2008), “ GPS Options for Precision Agriculture”, University of Tennessee Agricultural Extension Service.
- Robert, P.C., Rust, R.H. and Larson, W.E., 1995. “Preface In: Proceedings of Site-Specific Management For Agricultural Systems”. American Society of Agronomy, Madison, WI.
- Vatandaş,M., Güner, M., Türker,U. (2008), “ Hassas Tarım Teknolojileri”, mymakale.googlepages.com/Hassas_Tarım_Teknolojileri.doc. 2008’de erişildi.
- Wang, N., Zhang, N., Wang, M., 2006. “Wireless sensors in Agriculture and Food Industry-Recent Development and Future Perspective”. Computers and Electronics in Agriculture 50 (2006) 1-14.
- Weisbach, M., Wilde, T., 1997. “The Horizontal Penetrograph-Big Scale Mapping Device for Soil Compaction”. 3rd International Conference on Soil Dynamics, Israel.
- Whelan, B.M., McBratney, A.B., and Boydell, B.C., 1997. “The Impact of Precision Agriculture”. Proceedings of the ABARE Outlook Conference. The Future of Cropping in NW NSW’,Moree, UK, Page 5.

DİKİŞSİZ ÖRME MAKİNELERİNDE ÜRETİM PARAMETRELERİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLERİN PAMUKLU KUMAŞIN BOYUTSAL DEĞİŞİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

EFFECTS OF CHANGES IN PRODUCTION PARAMETERS ON COTTON FABRIC DIMENSIONAL CHANGE AT SEAMLESS MACHINES

Sinem BUDUN DEMİRCİ¹, Erkan İŞGÖREN², Nuriye ÇEVİK İŞGÖREN³

ABSTRACT

Traditionally used in underwear production, the cotton yarn has also been started to use in seamless technology recently.

However; working with the produced yarns twisted by staple fiber on these machines makes problems in both production process and finished product.

One of the most important problems is the dimensional changes after washing the produced fabrics.

In this study, the dimensional changes that appear after the washing of cotton knit seamless fabrics are investigated.

Using cotton thread at two different thickness values, some round fabrics at different setups are produced with Santoni SM8- TOP2 type machine. In this production process, knot setups, fabric shrinkage vacuum data and knot frequencies are altered.

Productions are made in natural working conditions, with the same machine and under fixed setup.

Consequently, eight different types of fabric are produced. These fabrics are washed five times according to standards, in house type washing machines. In this washing process, fabrics decreased systematically in different washing levels. Thus, samples which have different washing levels are produced. Changes in thickness, shrinking ratios of width and length, weight, frequency and density of knots and wale rolling are measured at laboratory conditions. Results are compared with the data before washing and then interpreted.

As a result of this investigation, in the light of these evaluations and data, several suggestions on the production process are made.

Key words: Seamless, Dimensional Change, Wale Rolling, Fabric Relaxation

---

¹Öğr. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Moda Tekstil Tasarım Bölümü, budunsinem@gmail.com

²Yard.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, eisgoren@marmara.edu.tr

³Yard.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, nisgoren@marmara.edu.tr

ÖZET

Son yıllarda iç giyim üretiminde dikişsiz örme (seamless) kumaş teknolojisi ön plana çıkmaya başlamıştır. Hatta cilde temas eden alanları % 100'e yakın olan bu ürünlerde pamuk ipliğinin kullanılması tercih edildiği için pamuk lifine olan talep de artmıştır. Ancak; kesikli lifle büküm verilerek üretilmiş ipliklerle çalışmak hem üretim aşamasında hem de bitmiş üründe sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda görülen en önemli sorunlardan biri; üretilen kumaşlarda yıkamalar sonrası görülen boyutsal değişikliklerdir.

Bu makalede pamuk ipliği ile üretilmiş, süprem örgülü dikişsiz (seamless) örme kumaşlarda yıkamalar sonrası ortaya çıkan boyutsal değişiklikler incelenmiştir. Bu çalışma için iki farklı kalınlığa sahip pamuk ipliği ile SANTONİ SM8-TOP2 model makinede, farklı ayarlarda tüp kumaşlar üretilmiştir. Üretim sırasında ilmek ayarları, kumaş çekim vakum değerleri ve ilmek sıklıkları değiştirilmiştir.

Üretimler, doğal işletme şartlarında ve makine ayarları değiştirilmeden gerçekleştirilmiştir. Bu yolla, birbirinden farklı 8 tip kumaş üretilmiş, kumaşlar ev tipi çamaşır makinesinde standartlara uygun olarak 5 kez yıkanmıştır. Yıkama esnasında kumaşlar, farklı yıkama seviyelerinde, sistematik bir şekilde azaltılmış, bu sayede farklı yıkama derecelerine sahip numuneler elde edilmiştir. Elde edilen bu numunelerin, kalınlık değişimleri, enden-boydan çekme oranları, gramaj değişimleri, ilmek sıklık ve yoğunluk değişimleri, may dönmesi değişimleri laboratuvar koşullarında ölçülmüştür. Sonuçlar yıkama öncesi değerlerle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Çalışma sonucunda, yapılan deneylerde elde edilen verilere dayanılarak üretime yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Dikişsiz Örme, Boyutsal Değişiklik, May Dönmesi, Kumaş Relaksasyonu

1. GİRİŞ

Dikişsiz örme (Seamless) teknolojisi; ürünlerin tek parça halinde dikişsiz olarak makinede üretilmesi esasına dayanır. Özellikle iç giyim üretiminde kullanılan bu teknoloji; esnek oluşları, kullanım kolaylığı sağlamaları, üretim hızlarının yüksek olması gibi özellikleri nedeni ile gittikçe artan bir talep grafiği çizmektedir.

Dikişsiz ürünlerin üretiminde genellikle sentetik mikro elyaf türleri kullanılmaktadır. Son yıllarda iç giyim üretiminde geleneksel olarak kullanılan pamuk ipliği de bu teknolojide kullanılmaya başlamıştır. Ancak; kesikli lifle büküm verilerek üretilmiş ipliklerle bu makinelerde çalışmak hem üretim aşamasında hem de bitmiş üründe sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

En önemli sorunlardan bir tanesi; üretilen kumaşlarda yıkamalar sonrası görülen boyutsal değişikliklerdir. Bu çalışmada farklı üretim parametreleri ile üretilmiş seamless kumaşların yıkamalar sonrası ortaya çıkan boyutsal değişiklikleri incelenmiştir.

YÖNTEM VE MALZEME

Çalışmada malzeme olarak Ne 30/1 ve Ne 40/1 numaralarına sahip iki tip pamuk ipliği kullanılmıştır. Bu iplikler kullanılarak SANTONİ SM8-TOP2 model dikişsiz örme

makinerinde farklı üretim parametreleri ile toplamda 4 değişik tipte kumaş üretilmiştir. Tablo 1’de çalışma için üretilen kumaşlara ait üretim parametreleri verilmiştir.

Numune kumaşlarda kullanılan ipliklere mukavemet ve büküm testi; kumaşlara ise satır ve sütun sayıları, ilmek yoğunluklarının tespiti, kumaş kalınlıklarının tespiti, yıkamaya bağlı gramaj değişikliklerinin tespiti ile yıkamaya bağlı may dönmesi açılarının tespiti testleri uygulanmıştır.

Bu çalışmada, işletmelerde üretim sırasında en çok kullanılan iplik numaraları olan Ne 30/1 (A) ve Ne 40/1 (B) numaralarına sahip iki tip pamuk ipliği kullanılmıştır. Yıkama sonrası boyutsal değişiklikte etkisi olduğu düşünüldüğünden ipliklere büküm (TS 247) ve mukavemet (TS 245 (EN ISO 2062)) testleri uygulanmıştır. Bu testler sonucunda iki iplik tipi arasında, mukavemetler ve büküm açısından önemli sayılabilecek bir farklılık olduğu tespit edilememiştir.

Tablo 1. Numune Kodları ve Üretim Parametreleri

İplik Grubu	İplik No (Ne)	Gerginlik Ayarı	Örgü Ayarı (Besleme) (m/min)	Zincir Programı Ayarı (İlmeç Boyu Ayarı)	Vakum Çekim Değeri
1A	30/1	3	300	35	0 (Sabit Değer)
2A	30/1	3	300	50	0 (Sabit Değer)
3A	30/1	3	330	35	0 (Sabit Değer)
4A	30/1	3	330	35	-35
1B	40/1	3	300	35	0 (Sabit Değer)
2B	40/1	3	300	50	0 (Sabit Değer)
3B	40/1	3	330	35	0 (Sabit Değer)
4B	40/1	3	330	35	-35

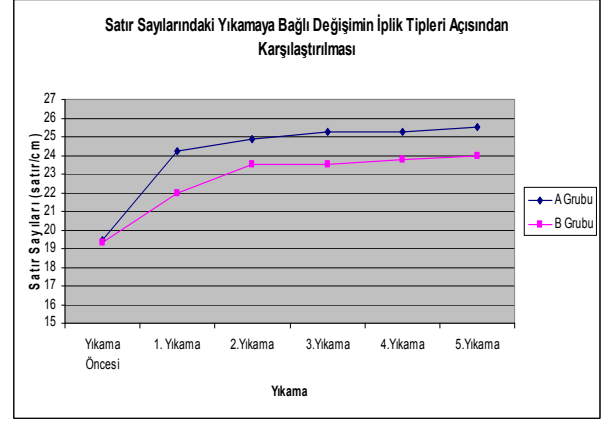
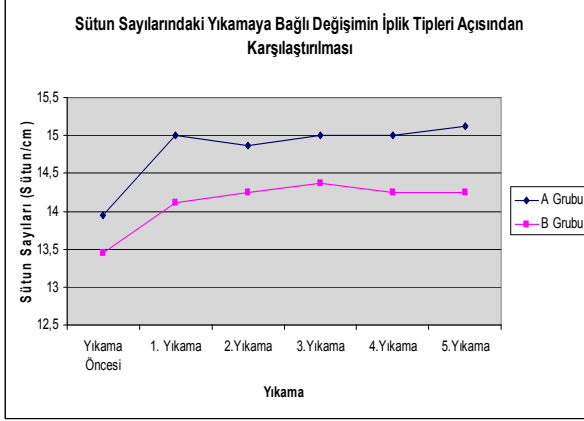
3. TEST SONUÇLARI

3.1. Satır ve Sütun Değişimleri

Numunelerin her biri düz bir zemine serilerek 1 cm’deki satır ve sütun sayıları lup yardımı ile sayılmıştır. Daha sonra yıkama testleri kumaşlara uygulanmış ve yıkamalar sonrasında değişimi tespit edebilmek için kumaşların satır ve sütun sayıları bir kere daha sayılmıştır.

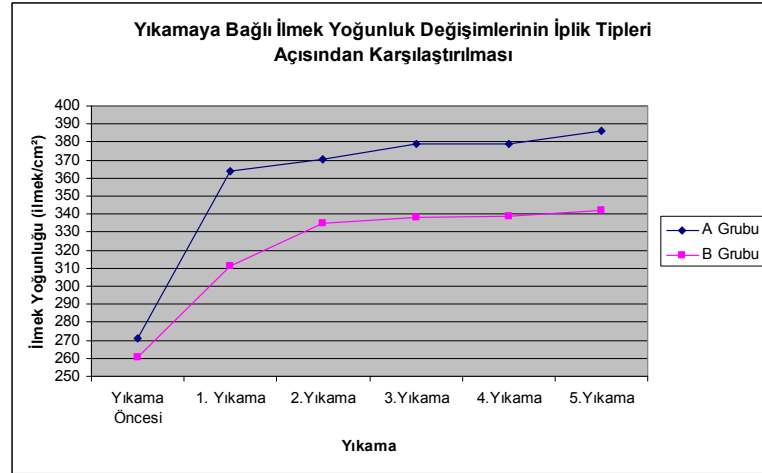
Aşağıdaki grafikler göz önüne alındığında yıkama derecesine bağlı olarak sütun sayılarında doğrusal bir artış olduğu ve bu artışın A tipi iplikle (Ne 40/1) üretilen kumaşlarda % 8,38’lik artış oranıyla, B tipi iplikle (Ne 30/1) üretilmiş kumaşlardaki % 5,9’luk artıştan daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Satır sayılarında ise; A tipi iplikle üretilmiş kumaşlarda yıkama öncesine oranla % 31,1’lik, B tipi iplikle üretilmiş kumaşlarda ise % 24,03’lük artış gözlenmiştir. Burada da, her iki iplikle üretilmiş kumaşta yıkama öncesine göre belli bir artış görülmektedir. Ancak yine A tipi iplikle üretilmiş kumaşlardaki satır sayısı artışı, B tipi iplikle üretilmiş olanlara oranla daha fazladır.

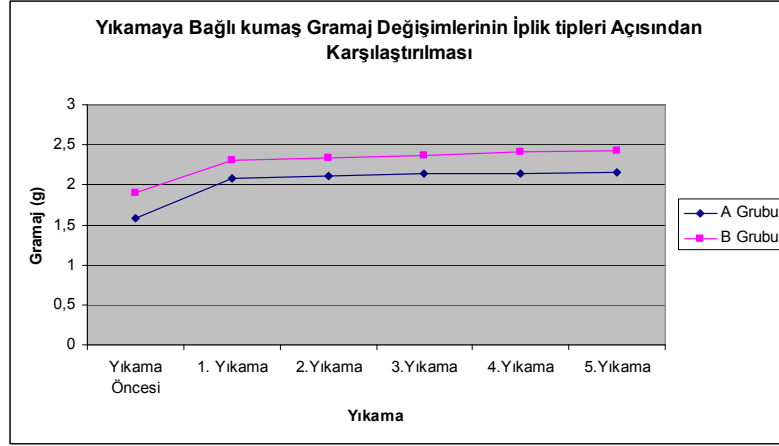
3.2. İlmek Yoğunluk Değişimleri

İlmek yoğunluğu, örme kumaşlarda cm^2 'de bulunan ilmek sayısını ifade eder. Her bir numunenin ilmek yoğunluğu hesaplanmış ve grafiğe aktarılmıştır. A ve B ipliklerinden üretilmiş numunelerin ilmek yoğunluk değişimleri incelendiğinde artış miktarları, A tipi iplikle üretilmiş kumaşlarda % 42,25 ve B tipi iplikle üretilmiş kumaşlarda ise % 31,23 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda A tipi iplikle üretilmiş kumaşlardaki gramaj artışının da, B tipi iplikle üretilmiş kumaşlardan daha fazla olması beklenilebilir.

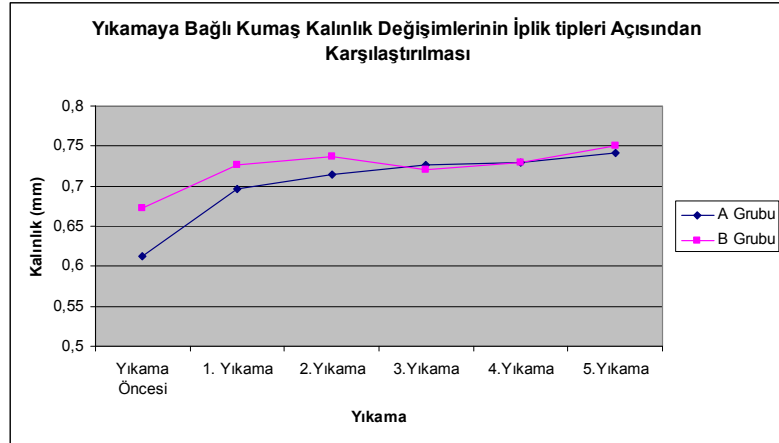
3.3. Gramaj Değişimleri

Laboratuar ortamında kondüsyonlanmış numunelerin yıkama öncesi ve yıkama sonrası gramajları alınmıştır. Elde edilen, yıkama öncesi ve yıkama sonrası değerler karşılaştırılmış ve yıkama sonrası m^2 gramaj değişimleri tespit edilmiştir. İki numunenin gramaj değişimleri incelendiğinde A tipi iplikle üretilmiş kumaşlardaki gramaj artışının % 36 B tipi iplikle üretilmiş kumaşlardaki gramaj artışının ise % 28 olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine burada da A tipi iplikteki değişim daha fazladır.

3.4. Kalınlık Değişimleri

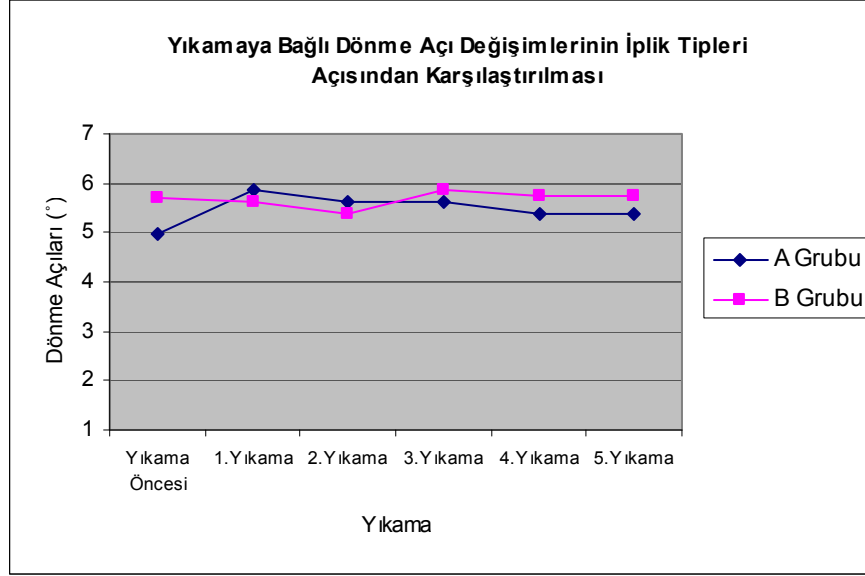
Laboratuvar koşullarında kondüsyonlanmış kumaşların yıkama öncesi ve yıkama sonrası kalınlık ölçümleri yapılmıştır. Kalınlık testi R&B Kumaş Kalınlık Test cihazında, 30g/cm² ayarında yapılmıştır. Burada A tipi iplikle üretilmiş kumaştaki kalınlık artışı % 21 B tipi iplikle üretilmiş kumaştaki kalınlık artışı ise % 10,27’dir.

3.5. Dönme Açıları

Yuvarlak örme makinelerinde kumaşın üretilip makineden çıkartılması ile birlikte, kumaş relakse olur ve bu relaksasyon sonucunda da may dönmesi adı verilen durum ortaya çıkar. May dönmesi; “ilmek çubuklarının, ilmek satırı yatay eksenine dik olmaması” olarak açıklanabilir. İlmek çubuklarının, ilmek satırı yatay eksenine göre 90°den sapma açısına ise dönme açısı denir.

Kumaşlardaki dönme miktarlarının tespiti için ilk önce ham kumaşlardaki dönme açıları ölçülmüştür. Bu ölçümler sonucunda makinede örüldükten sonra relakse olan kumaşlarda yıkama öncesinde de may dönmesi olduğu gözlenmiştir. Grafikten de anlaşılacağı üzere 5. yıkama sonunda yine en büyük değişiklik A tipi iplikle üretilen kumaşlarda görülmüştür.

4. SONUÇ

Kumaşlar üretildikleri iplik numaraları açısından karşılaştırıldığında;

- ✓ Ne 40/1 pamuk ipliği (A) ile üretilmiş kumaşlardaki satır yönündeki değişimlerin (% 31,1) sütun yönündeki değişimlerle % 8,38 orantılı olarak ilmek yoğunluk değişimlerini % 42,25 etkiledikleri,
- ✓ Ne 30/1 pamuk ipliği (B) ile üretilmiş kumaşlardaki satır yönündeki değişimlerin (% 24,03) sütun yönündeki değişimlerle % 5,9 orantılı olarak ilmek yoğunluk değişimlerini % 31,23 etkiledikleri,
- ✓ Ne 40/1 pamuk ipliği (A) ile üretilmiş kumaşlara ait gramaj değişimlerinin (% 36) de Ne 30/1 pamuk ipliği (B) ile üretilmiş kumaşlardaki gramaj değişimlerinden daha yüksek olduğu araştırma sonuçlarından elde edilmiştir. Bu durum ilmek yoğunluk değişimleri ile karşılaştırıldığında her iki değişim grubunda da değişim A tipi iplikle üretilmiş kumaşlarda daha fazla olduğunu,
- ✓ Kumaş kalınlık değişimlerinin Ne 30/1 pamuk ipliği (B) ile üretilmiş kumaşlara (% 10,27) nazaran Ne 40/1 pamuk ipliği (A) ile üretilmiş kumaşlarda (% 21) daha yüksek olduğu araştırma sonunda elde edilen bulgulardır.

Buradan hareketle; iki iplik tipi arasında büküm ve mukavemet değerleri açısından bir değişiklik olmadığı göz önünde bulundurularak, iplik kalınlığındaki değişimlerin boyutsal değişimde etkin olduğu ve iplik inceldikçe boyutsal değişimin de arttığı söylenilebilir.

Bu çalışma sonuçlarını dikkate alan işletmelerin, işletmelerindeki makinelerin üretim parametrelerini çalışmada elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak revize etmeleri halinde üretecekleri kumaşların boyutsal stabilizasyonunu sağlanmış olurlar.

KAYNAKLAR

- İŞGÖREN, E.: “Örme Bilgisi Ders Notları”, Marmara Üniversitesi, İstanbul, (2002)
- İŞGÖREN, E.: “Süprem Yuvarlak Örgü Kumaşlarda May Dönmesinin Azaltılması”, Tübitak Tekstil Araştırma Merkezi, İstanbul, (2004)
- HEAP, S.A.: STEVENS, J.C.: “İplik Özelliklerinin Pamuklu Örme Kumaşların Çekmesi Üzerine Tesiri”, Örme & Teknik, Haziran (1997), Sayı:6, Sayfa:30

- MARMARALI, A.B.: “Örmecilikte Pamuk İpliklerinden Beklentiler”, Örne Dünyası, Mayıs-Haziran-Temmuz (2003), Sayı: 3, Sayfa:58
- MARMARALI, A.B.: “Örne Sektöründe Kullanılan İplikler ve Bu İpliklerden Beklenen Özellikler-II”, Örne Dünyası, Temmuz-Ağustos-Eylül (2004), Sayı: 6, Sayfa:60
- MARMARALI, A.B.: “Örne Sektöründe Kullanılan İplikler ve Bu İpliklerden Beklenen Özellikler-III”, Örne Dünyası, Ekim-Kasım-Aralık (2004), Sayı: 7, Sayfa:74
- ATASAYAN, S.: “Dikişsiz Örne “Seamless” Teknolojisinde Üretimde Karşılaşılan Kumaş Çekme Sorunları ve Çekmenin Optimizasyonu”, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (2005)
- AY, Ö.: “Seamless Örgü Makinelerinde Malzeme (İplik)-İlmek Uzunluğunun Kumaş Gramajı Üzerine Etkileri”, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (2005)
- TS 245, TS 5720, TS 4073, TS 247, TS 7128
- BUDUN, S.: “Dikişsiz Örne Makinelerinde İplik Beslemesinin Kumaşın Boyutsal Değişimi Üzerine Etkileri”, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (2007)

DİYABET TEŞHİSİ İÇİN İNDİRGENMİŞ KURAL TABANLI UZMAN SİSTEM GELİŞTİRİLMESİ

SIMPLIFIED RULE BASED EXPERT SYSTEM DEVELOPMENT FOR DIABETES DIAGNOSTIC

Fatih BAŞÇİFTÇİ¹

Ömer Faruk HATAY²

ABSTRACT

Diabetes is a chronic and complex endocrine disaster that non-balanced between secretion of the insulin hormone and insulin privation deal with the result of carbonhydrates, lipidiprotein metabolism disturbances (Turkinaz, 1985). In 2000, according to the World Health Organization, at least 171 million people worldwide suffer from diabetes, or 2.8% of the population. Its incidence is increasing rapidly, and it is estimated that by the year 2030, 330 million people will be diabetes (Wild, 2004). All forms of diabetes have been treatable since insulin became medically available in 1921, but there is no definite cure (Mailloux, 2007). In this study; the probability of Diabetes (14 symptom, $2^{14}=16384$ different cases) had been evaluated according to symptom case. An expert system software had been developed for diagnosing the disease. The expert system which was performed, had been used simplified rule bases instead of checking all symptom for rule bases. For gaining simplified rule bases, two-level boole function simplification method had been used. Thanks to this method, with using 14 symptom of diabetes disease, simplified cases had been evaluated instead of evaluating $2^{14}=16384$ different cases. Consequently, diagnostic of Diabetes had been made easier.

Key words: Diabetes, expert systems, logic simplification method, of the diabetes.

ÖZET

Diyabet hastalığı, salgınlanan insülin ve insülin ihtiyacı arasındaki dengesizlik sonucu karbonhidrat, yağ ve protein metabolizmalarındaki bozukluk ile seyreden kronik ve kompleks endokrin hastalıktır (Türkinaz, 1985). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization - WHO) verilerine göre, 2000 yılında tüm dünyada en az 171 milyon diyabet hastası (toplam dünya nüfusunun %2.8'i) vardır. Tüm dünyada diyabetin görülme sıklığı hızla artmaktadır ve 2030 yılında yaklaşık 330 milyon kişinin diyabet hastası olacağı tahmin edilmektedir (Wild, 2004). 1921 yılında insülinin kullanıma girmesinden bu yana diyabetin tüm türleri tedavi edilebilmektedir ancak kesin bir tedavisi yoktur (Mailloux, 2007). Bu çalışmada ise; Diyabet hastalığının, tüm belirtileri dikkate alınarak (14 belirti, $2^{14}=16384$ farklı durum), hastalığın belirlenmesine çalışılmıştır. Hastalığın belirlenmesi için bir uzman sistem programı geliştirilmiştir. Gerçekleştirilen uzman sistemde kural tabanları için belirtilerin tamamını kontrol etmek yerine indirgenmiş kural tabanları

¹ Yrd.Doç.Dr. Fatih BAŞÇİFTÇİ, Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, bascifcti@selcuk.edu.tr

² Ömer Faruk HATAY, Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, farukhatay@gmail.com

kullanılmıştır. İndirgenmiş kural tabanlarını elde etmek için İki seviyeli Boole fonksiyonlarını sadeleştirme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde diyabet hastalığının 14 belirtisini kullanmak, $2^{14}=16384$ farklı durumu değerlendirmek yerine indirgenmiş durumlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu sayede diyabet hastalığının teşhisinde binlerce kuralı uygulamak yerine, indirgenmiş kuralları kullanarak değerlendirmede kolaylık sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Diyabet, uzman sistemler, Boole fonksiyonlarını sadeleştirme yöntemi, diyabet hastalığı teşhisi,

1. GİRİŞ

1.1. Diyabet nedir?

Diyabet, insülin salgılanmasının veya etkisinin ya da hücrelerde insülin reseptör duyarlılığının azalması sonucu oluşan bir hastalıktır (Düzgüner, 2005). Yediğimiz besinlerin özellikle karbonhidrat içeren besinlerin çoğu vücutta enerji için kullanılmak üzere glukozla dönüştürülür. Midenin arka yüzeyinde yerleşik bir organ olan pankreas, kaslarımızın ve diğer dokuların kandan glukozu alıp enerji olarak kullanmalarını sağlayan "insülin" adı verilen bir hormon üretir. Besinlerle kana geçen glukoz, insülin hormonu aracılığı ile hücrelere girer. Hücreler glukozu yakıt olarak kullanır (Türkiye Diyabet Vakfı, 2009). İnsülin Hormon Salgısının ve/ya da insülin etkisinin mutlak ya da göreceli azlığı sonucu karbonhidrat, protein ve yağ metabolizmasında bozukluklara yol açar (Şenol, 2003). WHO verilerine göre, 2000 yılında tüm dünyada en az 171 milyon diyabet hastası (toplam dünya nüfusunun %2.8'i) vardır. Tüm dünyada diyabetin görülme sıklığı hızla artmaktadır ve 2030 yılında yaklaşık 330 milyon kişinin diyabet hastası olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de ise yapılan araştırmalar ve anketler neticesinde, 5 milyondan fazla diyabet hastası mevcuttur ve maalesef bu hastaların büyük çoğunluğu diyabet tehlikesinde olduklarının farkında değildirler (Kara, 2008).

1.2. Diyabet Çeşitleri

Diyabet, Dünya Sağlık Örgütünün sınıflamasına göre temelde dört grupta incelenir (Kara, 2008), (Vikipedi-Diyabet, 2009), (Başçıftçi, 2008).

1.2.1. Tip 1 Diyabet

Tip 1; Pankreasta Langerhans adacıklarında bulunan β (Beta) hücrelerinin hasar görmesi sonucu, insülin üretimindeki mutlak eksiklik sonucu meydana gelen diyabet çeşididir. Bu durumdan dolayı bu tip diyabete "insüline bağımlı diyabet" denir. Çoğunlukla çocuklar ve genç erişkinlerde görülür. Bu yüzden adı "juvenile diyabet" olarak da anılır (Nallamshetty, 2003). Kısmen kalıtsaldır ve çevresel nedenlerden dolayı oluşabilir (Abacı, 2007), (Hovarka, 2004).

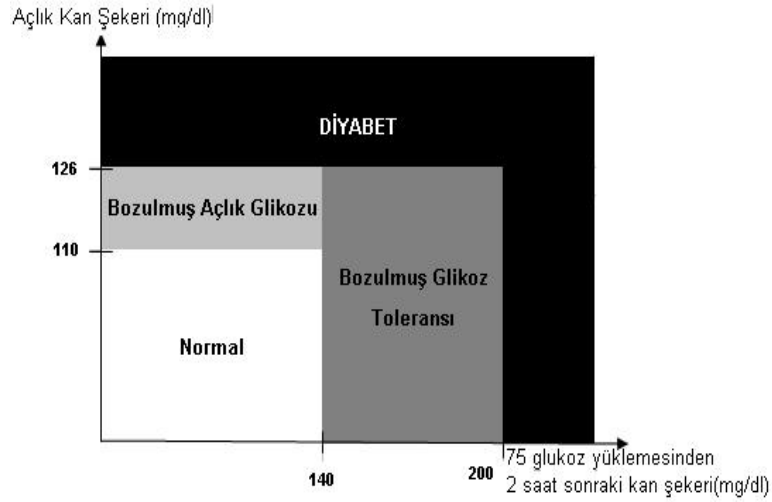
1.2.2. Tip 2 Diyabet

Tip 2; Vücudun insülin etkisine karşı, karşı direnç göstermesi, pankreastan kana yeterince insülin salınmaması ya da salınan insülinin vücutta gerekli etkileri gösterememesi ile ortaya çıkan diyabet çeşididir (Aktunç, 2002). Bu diyabet çeşidine "İnsülin gerektirmeyen

diyabet” adı da verilir. Çoğunlukla 40 ve üzeri yaşlarda görülmektedir. Tip 2 diyabette güçlü bir kalıtım kalıbı vardır (Yazgan, 2004). Birinci dereceden akrabalarında Tip 2 diyabet vakası bulunanlarda bu ihtimal çok yüksektir. Bu tip dünya genelinde en yaygın diyabet çeşididir. Tüm diyabetlilerin %90 ını oluştururlar (Hovarka, 2004). Tip 2’ nin teşhisi genellikle geç yapılmaktadır ve milyonlarca kişi halen bu durumdan habersiz bir şekilde yaşamını sürdürmektedir. Tip 2 diyabetin etkili yönetimi ve kontrolü, davranış uyumunu gerektirmektedir. Kişilerin hastalığa ilişkin inanç ve tutumları ile tedavinin gerekliliği için tanımlanan davranış uyumu arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır (Kartal, 2008).

1.2.3. Gizli Diyabet

Halk arasında “Gizli şeker” olarak da bilinir. Tıp dilinde ise “diabetes insipidus” denilmektedir. (Elikara, 2006), Bu kişilerin idrarında glikoz bulunmaz. Bu tip diyabet böbrek veya hipofiz bezi kaynaklı olarak gelişebilir. Kandaki şeker düzeyi, normalden yüksek olmasına karşın diyabet tanısı koymaya yeterli yükseklikte değilse bu durumda kişi pre-diyabetik (gizli şeker hastası) olarak tanımlanır. Glikoz toleransının hesaplanmasında, kanda ölçülen değer yani bozulmuş açlık glikozu ≥ 110 mg/dl ve < 126 mg/dl olması halinde teşhis edilmektedir. (Vikipedi-Diyabet, 2009), Tüm diyabet hastalarının çok azında gizli diyabet görülmektedir. Gizli diyabet görülen hastalar, Tip 2 diyabet için en riskli grupta yer almaktadırlar (Hernando, 2004). Şekil 1 de açlık kan şekeri ve 75 mg glikoz yüklemesinden 2 saat sonraki ölçümlere göre diyabet durum grafiği verilmiştir.

Şekil 1. Oral glukoz tolerans testi ve açlık kan şekeri ölçümleri

1.2.4. Gebelik Diyabeti (Gestasyonel Diyabet)

Gebeliğe bağlı diyabet; pek çok açıdan tip 2 diyabetle benzerlik gösterir. Bu tipte de insülin yanıt veriliğinin azalması durumu vardır. Geçici bir durum olmasına rağmen tedavi edilmeyen Gestasyonel Diyabet hem fetüsün hem de annenin hayatı için tehlikeli olabilir. Tüm hamilelikler içinde %2-5 oranında görülür ve doğumdan sonra ortadan kaybolabilir. Hamilelikleri sırasında bu hastalığa yakalanan kadınların yaklaşık %20-50 kadarı hayatlarının ileri dönemlerinde Tip 2 diyabet hastası olurlar (Vikipedi-Diyabet, 2009).

2. UZMAN SİSTEMLER

2.1. Uzman Sistemler nedir?

Uzman Sistemler (US), belirli bir uzmanlık alanında, gerçek kişilerden derlenen bilgileri temel alarak, zamanla kendisini geliştirebilme yeteneği de olan yazılımlardır (Vikipedi-Uzman, 2009). Bir diğer tanım ise belirli bir problem kümesi için bir uzman gibi davranan programlara uzman sistemler denir. US veri işlemeden, bilgi işlemeye bir geçiş olarak ifade edilebilir (Allahverdi, 2002).

2.2. Uzman Sistemlerin kullanım alanları ve yararları

US değişik alan ve problemlerde kullanılabilir; özellikle tıp ve danışmanlık gibi hizmet sektörlerinde, uzman eksikliğini giderme veya maliyetleri düşürmek amacıyla kullanılırlar. Uzman sistemlerin faydalarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz. (Allahverdi, 2002).

- Üretim artışı,
- Süreklilik,
- Maliyet tasarrufu,
- Kalite düzeyinin yükselmesi,
- Çalışılmayan sürenin (down-time) azaltılması,
- Uzmanlığın yaygınlaştırılması,
- Eğitim verme,
- Sağlıklı öneri üretimi,
- Güvenilirlik,
- Tam ve kesin olmayan bilgi ile çalışabilme özelliği,
- Ara sonuçlarını gösterebilme özelliği,
- Sonuçlardan yararlanma kabiliyeti,
- Geleceğin fabrikalarının gelişmesine katkı.

2.3. Uzman Sistemlerin tıbbi uygulamaları

US şeffaf bir yapıya sahiptir. Sistemin şeffaflığıyla kastedilen; sistemin kararlarını ve çözümlerini açıklayabilme kabiliyetidir. Uzman sistemlerin bu yapısına bağlı olarak “Eğer-O halde” kuralları, genellikle problem kümesi kavramları arasındaki mantıksal ilişkileri tanımlar. Tıbbi teşhis gibi alanlarda daha esnek ve olasılık içeren bilgi ön plana çıkmaktadır. “Eğer-O halde” kurallarının yapısı belirsizlik faktörü de dikkate alınarak değiştirilebilir. Örnek olarak; “Eğer” koşul A “O halde” netice B kesinlik değeri F ile gerçekleştirilir (Allahverdi 2002). Bu kural yapısına örnek diyabet teşhisi için şekil 2 de gösterilmiştir.

3. DIYABET İÇİN BELİRTİLER

Diyabet teşhisi için 5 tanesi belirleyici olmak üzere toplam 14 tane belirti mevcuttur.

3.1. Diyabet için belirleyici özellikler:

- **Gebelik Durumu:** Gestasyonel diyabet yani gebelik diyetinin teşhisi için belirleyici,
- **Yaş durumu:** Tip 1 ve Tip 2 diyabette genel belirleyici özellik,
- **Düşük kan basıncı:** Gizli diyabet için gerekli,
- **Şok geçirme:** Gizli diyabet için gerekli,
- **Kandaki glikoz değeri:** Gizli diyabet için gerekli (110 mg/dl –126 mg/dl).

3.2. Diyabet belirtileri

- Nefes kokusu veya Hızlı Nefes alma,
- Bulanık görme,
- Çabuk yorulma ve Halsizlik,
- Mide bulantısı,
- Karın ağrısı,
- Yaraların geç iyileşmesi,
- * Aşırı susuzluk,
- * Aşırı kilo kaybı,
- * Aşırı miktarda ve Sık idrar.

* Genel diyabet teşhisi için gerekli belirtiler.

(Vikipedi-Diyabet, 2009), (Abacı, 2007), (Aktunç, 2002), (Yazgan, 2004), (Kartal, 2008), (Hovarka, 2004), (Elikara, 2006), (Hernando, 2004), (Özçelik, 2001).

4. METOD

Bu çalışmada; diyabet hastalığının, belirti durumlarına göre hastalık olasılığının (14 belirti, $2^{14}=16384$ farklı durum) değerlendirmesi yapılmıştır. Hastalığın belirlenmesi için bir uzman sistem programı geliştirilmiştir. Gerçekleştirilen uzman sistemde kural tabanlar için belirtilerin tamamını kontrol etmek yerine indirgenmiş kural tabanları kullanılmıştır. İndirgenmiş kural tabanlarını elde etmek için İki seviyeli Boole fonksiyonlarını sadeleştirme yöntemi (Başçıftçi, 2007) kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde Diyabet hastalığının 14 belirtisini kullanmak, $2^{14}=16384$ farklı durumu değerlendirmek yerine indirgenmiş durumlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu sayede Diyabet hastalığının teşhisinde kolaylık sağlanmıştır. Tablo 1 de sadeleştirilecek olan giriş ve çıkış durumları, bunlara ait semboller ve değerler gösterilmiştir.

Tablo 1. Diyabet teşhisi için Giriş ve Çıkış değerleri

Giriş Sembolleri	Giriş Durumları	Çıkış Sembolleri	Çıkış Durumları
x1	Gebelik durumu	y1	TİP 1
x2	Yaş durumu (40~), (0-40)	y2	TİP 2
x3	Düşük kan basıncı	y3	GİZLİ DİYABET
x4	Şok geçirme	y4	GEBELİK DİYABETİ
x5	Kandaki glikoz değeri		
x6	Nefes kokusu ve hızlı nefes alma		
x7	Bulanık görme		
x8	Çabuk yorulma ve halsizlik		
x9	Mide bulantısı		

x10	Karın ağrısı		
x11	Yaraların geç iyileşmesi		
x12	Aşırı susuzluk		
x13	Aşırı kilo kaybı		
x14	Aşırı miktarda ve sık idrar		

Yukarıda sıralanan ve semboleri verilen belirtiler ile İki seviyeli Boole fonksiyonlarını sadeleştirilme yöntemi ile kural tabanlı uzman sistem geliştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar bölüm 5 te gösterilmiştir.

5. SONUÇLAR

İki seviyeli Boole fonksiyonlarını sadeleştirme yöntemi ile giriş değerleri olarak, 5 tanesi belirleyici olmak üzere toplam 14 belirti alınmış ve 4 adet çıkış değeri belirlenmiştir. Sonuç olarak $2^{14}=16384$ adet farklı durumu tek tek gözden geçirmek yerine, indirgenmiş fonksiyonlara göre işlem yapmamız, teşhisi kolaylaştıracaktır. Bu sayede kural tabanlı bir uzman sistem geliştirilmiştir. Bu değerlerin ve sonuçların gösterimi Tablo 2 deki gibidir.

Tablo 2. İndirgenmiş Çıkış değerleri

Çıkış Sembolü	Çıkış Durumları	İndirgenmiş Çıkış Fonksiyonları			
y1	TİP 1	01000xxxxxxx01 01000xx0xxx01x 010000xxxxxxx10	01000xxxxx0x1x 01000xxxx0xxx1 010001xxxxxxx1	01000xxxxxx1x0 01000x01xxxx1x	01000xxx0xxx1x 01000x1xx1xx1x
y2	TİP 2	00000xxxxxxx01 00000xxx0xxx1 00000xxxxx1xx1	00000xxxxxxx10 00000xxx0xxx1 00000101010xxx	00000xxxxxx0x1 00000xx0xxxxx1 000001xxxxxxx1	00000xxxxxx1x0 00000x0xxxxxx1
y3	GİZLİ DİYABET	0xxx1x0xxxxxxx 0xx1xxxx0xxxxx 0xx1x1xxxxxxx0 0xx1xx0xxxxxxx 0xxx1xxxxx1xxx 0x1xx1xxxxxxx1x	0xxx1xxxxxx0xx 0xx10xxxx0xxxx 0x01xxxxxxx1 0x1xxxxx1xxx1x 0xx01xx0xxxxxx	0xxx1xxxxxxx0x 0xx1xxx0x1xxxx 0x100xxxxxxx 0x1xxxxxx1xxx 01xxxxxxx1xxx	00xx1xxxxxxx 0xx1x0x1xxxxx 0xx1xxxxxxx0xx 010xxxxxxx 0x1xxxxx1xx1x
y4	GEBELİK DİYABETİ	10000xxxxxxx1	10000xxxxxxx1x	10000xxxxxx1xx	

Tablo 2 de kullanılan “0,1 ve x” sembollerinin anlamları:

- “0”; Hasta bireyde rastlanmayan belirtileri göstermektedir.
- “1”; Hasta bireyde görülen(rastlanan) belirtileri göstermektedir.
- “x”; Hasta birey için önemli olmayan belirtileri göstermektedir.

Örnek olarak y4 çıkışı (gebelik diyabeti) için indirgenmiş sonuçlar, Tablo 3 te gösterilmiştir.

Tablo 3. y4 çıkışı için indirgenmiş sonuçlar

Çıkış sembolü	Çıkış durumları	Belirtiler ve Çıkış Değerleri													
		x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10	x11	x12	x13	x14
y4	Gebelik diyabeti 10000xxxxxxx1	1	0	0	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	1
y4	Gebelik diyabeti 10000xxxxxxx1x	1	0	0	0	0	x	x	x	x	x	x	x	1	x
y4	Gebelik diyabeti 10000xxxxxxx1xx	1	0	0	0	0	x	x	x	x	x	x	1	x	x

Bölüm 2.3 te “Uzman sistemlerin tıbbi uygulamaları” kısmında belirtildiği gibi “Eğer-O halde” kural tabanı ile diyabet teşhisinde bir uzman sistem geliştirilmiştir. Örnek olarak; Şekil 2 de gebelik diyabeti teşhisi için 3 farklı durumda kurallar tabanı oluşturulmuştur.

10000xxxxxxx1	10000xxxxxxx1x	10000xxxxxxx1xx
<p>Eğer</p> <p>1.Gebelik Durumu: var, 2.Yaş durumu: yok, 3.Düşük kan basıncı: yok, 4.Şok geçirme: yok, 5.Kandaki glikoz değeri: yok, 6.Nefes koku & Hızlı Nefes: önemsiz, 7.Bulanık görme: fark etmez, 8.Çabuk yorulma ve Halsizlik: önemsiz, 9.Mide bulantısı: önemsiz, 10.Karın ağrısı: önemsiz, 11.Yaraların geç iyileşmesi: önemsiz, 12.* Aşırı susuzluk: önemsiz, 13.* Aşırı kilo kaybı: önemsiz, 14.* Aşırı mik. ve Sık idrar: var,</p> <p>O halde</p> <p>Hastamızda Gebelik diyabeti vardır.</p>	<p>Eğer</p> <p>1.Gebelik Durumu: var, 2.Yaş durumu: yok, 3.Düşük kan basıncı: yok, 4.Şok geçirme: yok, 5.Kandaki glikoz değeri: yok, 6.Nefes koku & Hızlı Nefes: önemsiz, 7.Bulanık görme: fark etmez, 8.Çabuk yorulma ve Halsizlik: önemsiz, 9.Mide bulantısı: önemsiz, 10.Karın ağrısı: önemsiz, 11.Yaraların geç iyileşmesi: önemsiz, 12.* Aşırı susuzluk: önemsiz, 13.* Aşırı kilo kaybı: var, 14.* Aşırı mik. ve Sık idrar: önemsiz,</p> <p>O halde</p> <p>Hastamızda Gebelik diyabeti vardır.</p>	<p>Eğer</p> <p>1.Gebelik Durumu: var, 2.Yaş durumu: yok, 3.Düşük kan basıncı: yok, 4.Şok geçirme: yok, 5.Kandaki glikoz değeri: yok, 6.Nefes koku & Hızlı Nefes: önemsiz, 7.Bulanık görme: fark etmez, 8.Çabuk yorulma ve Halsizlik: önemsiz, 9.Mide bulantısı: önemsiz, 10.Karın ağrısı: önemsiz, 11.Yaraların geç iyileşmesi: önemsiz, 12.* Aşırı susuzluk: var, 13.* Aşırı kilo kaybı: önemsiz, 14.* Aşırı mik. ve Sık idrar: önemsiz,</p> <p>O halde</p> <p>Hastamızda Gebelik diyabeti vardır.</p>

Şekil 2. “Gebelik diyabet” teşhisinin “Eğer-O halde” kural yapısında gösterimi

KAYNAKLAR

- Abacı A., Böber E., Büyükgebiz A. (2007), “Tip 1 Diyabet”, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Bilim Dalı, İzmir, Güncel Pediatri 2007; 5: 1-10.
- Aktunç E., Ünalacak M., Demircan N. (2002), “Tip II Diyabet’te Patofizyoloji ve Akılcı Tedavi Yaklaşımı”, Karaelmas Üniversitesi Tıp Fak. Aile Hekimliği A.B.D. Zonguldak, cilt 11 sayı 9 335.
- Allahverdi N. (2002), “Uzman Sistemler Bir Yapay Zekâ Uygulaması”, Atlas Kitabevi ISBN: 975–6574–11–9 Bölüm:2 S:16–50.
- Başçıftçi F. (2008), “Diyabet” <http://fuatbasचितci.awardspace.com/DIYABET.html> Erişim tarihi: 16.Mart.2009.
- Başçıftçi F. (2007), “Simplification of Single Output Boolean Functions by Exact Direct Cover Algorithm Based on Cube Algebra”, EUROCON 2007, 09-12 September 2007, Warsaw-Poland, ISBN:1-4244-0813-X, pages: 427-431.
- Düzgüner V. (2005), “DeneySEL olarak diyabet oluşturulan tavşanlarda çinkonun lipit peroksidasyonu ve antioksidan sistem üzerine etkisi”, M.K.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hatay, Yüksek Lisans Tezi, S:1-2.

- Elikara Y., (2006), “Birinci derece yakınlarında diabetes mellitus bulunan ve bulunmayan sağlıklı bireylerde insülin direncinin değerlendirilmesi”, F.S.M. Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, İstanbul, Uzmanlık tezi S: 1-45.
- Hernando E., Garcı G. Gomez E. and Del pozo.F., (2004), “Intelligent alarms integrated in a multi-agent architecture for diabetes management”, Transactions of the Institute of Measurement and Control Universidad Politecnica de Madrid Spain. 26, 3 (2004) pp. 185–200.
- Hovorka R., (2004), “Management of diabetes using adaptive control”, Diabetes Modelling Group, Department of Paediatrics, University of Cambridge, Int. J. Adapt. Control Signal Process. 2005; 19:309–325.
- Kara A. (2008), “Developing An Expert-System For Diabetics By Supporting with anfis”, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Kartal A., Çağırğan G., (2008), “Tip 2 Diyabetli Hastaların Bakım ve Tedaviye Yönelik Tutumları ve Tutumu Etkileyen Faktörler”, SYO Pamukkale Üniversitesi Denizli TAF Preventive Medicine Bulletin, 2008, 7(3): 223–230.
- Mailloux U.L. (2007), UpToDate for patients, “Dialysis in diabetic nephropathy” <http://patients.uptodate.com/topic.asp?file=dialysis/15147> Erişim tarihi: 16.03.2009.
- Nallamshetty L., Eschricht S, Cuthbertson D., Malloy J, Goldgof D., (2003), “An Expert System for Evaluating Risk in Type-1 Diabetes”, Children’s Hospital University of Pittsburgh and University of Helsinki, IEEE 0-7803-7952.
- Özçelik E. (2001), “Diyabeti öğreniyoruz”, S.B.E. Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Yüksek Lisans Tezi: 108319 S:1–17.
- Şenol M.G. (2003), “Diabetes mellitus’ta nöropati: Tipleri, sıklığı, çeşitli etmenlerle ilişkisi”, GATA, İstanbul, Uzmanlık Tezi:124467, Böl:1-2.
- Türkinaz A. (1985), “Diabetes mellituslu hastaların hastalıkları ve tedavileri konusunda bilgi düzeylerinin saptanması”, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Doktora Tezi:080504, 1-2.
- Türkiye Diyabet Vakfı “Diyabet hakkında herşey, Diyabet nedir?” <http://www.turkdiab.org/page.aspx?u=1&s=12> Erişim tarihi: 16.Mart.2009.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, “Diyabet” <http://tr.wikipedia.org/wiki/Diyabet> Erişim tarihi: 16.Mart.2009.
- Vikipedi Ö. Ansiklopedi “Uzman Sistemler” http://tr.wikipedia.org/wiki/Uzman_sistemler Erişim tarihi: 17.Mart.2009.
- Yazgan Aksoy D., Gürlek A. (2004), “Tip 2 diyabetin tedavisinde yeni umut: Thiazolidinedionlar” Hacettepe Tıp Dergisi, Ankara, Cilt:35 Sayı:3, 123-126.
- Wild S., Roglic G., Green A., Sicree R., King H. (2004), "Global prevalence of diabetes: estimates for the year 2000 and projections for 2030", Diabetes Care 27 (5): 1047–53. DOI:10.2337/diacare.27.5.1047. PMID 15111519.

DENİZLİ ORGANİZE SANAYİ İŞLETMELERİNDE ÇALIŞAN MESLEK YÜKSEKOKULU MEZUNLARININ İŞ TATMİNSİZLİĞİ SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**A RESEARCH OF JOB DISSATISFACTION PROBLEMS OF
VOCATIONAL SCHOOL GRADUATES WORKING IN ORGANIZED
INDUSTRIAL ZONE OF DENİZLİ**

Muhammet AKAYDIN¹   Yahya CAN²   Muhammet Emin SOYDAŞ³

ABSTRACT

Expectations of our graduate young people newly starting to work life after a long educational marathon are quite high. In contrast, expectations of employers from these young people are also high. It is necessary to balance expectations in optimum level. This balancing doesn't always become easy. The process of the formation of these balances often comes across us as job dissatisfaction. In general, employees want to work in the way to satisfy their different needs. When their needs are not realized, they feel dissatisfaction.

In this study, the problems sourced from job dissatisfaction seen in technicians who serve in the middle rank in industrial and service facilities taking place in Denizli vicinage and are graduates of Denizli Vocational School have been examined.

In the study, work making conditions and work tools, mental conditions concerning work, moral conditions the work provided, economic interests, promotion ways concerning work and problems sourced from dissatisfaction concerning work have been researched with the survey study and tried to be evaluated.

Key words: Working conditions, Denizli industrial business, Business of dissatisfaction, Technician

ÖZET

Uzun bir eğitim maratonunun ardından çalışma hayatına yeni başlayan birçok üniversite mezunu gençlerimizde beklentiler oldukça yüksektir. Buna karşılık bu gençlerden, işverenlerin de beklentileri yüksektir. Beklentilerin optimum seviyede dengelenmesi gerekmektedir. Bu dengeleme her zaman kolay olmamaktadır. Bu dengelerin oluşması süreci çoğunlukla iş tatminsizliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde çalışanlar farklı ihtiyaçlarını tatmin edecek şekilde çalışmak isterler. İhtiyaçları

¹ Yrd. Doç. Dr. , Pamukkale Üniversitesi, Denizli Meslek Yüksekokulu, akaydin09@hotmail.com

² Yrd. Doç. Dr. , Pamukkale Üniversitesi, Denizli Meslek Yüksekokulu, yahyacan@hotmail.com

³ Öğr. Gör. , Pamukkale Üniversitesi, Denizli Meslek Yüksekokulu, mesoydas@pau.edu.tr

gerçekleşmediğinde ise, tatminsizlik duyacaklardır.

Bu çalışmada; Denizli Yöresi'nde bulunan sanayi ve hizmet işletmelerindeki orta kademede görev yapan Denizli Meslek Yüksekokulu mezunu teknikerlerde görülen iş tatminsizliğinden kaynaklanan sorunlar incelenmiştir.

Çalışmada; işin yapılış koşulları ve iş aletleri, işle ilgili zihinsel koşullar, işin sağlamış olduğu moral koşulları, ekonomik çıkarlar, işle ilgili terfi şekilleri, işle ilgili tatminsizliklerin yarattığı sorunlar anket çalışmasıyla araştırılmış ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çalışma şartları, Denizli sanayi işletmeleri, İş tatminsizliği, Tekniker

1. GİRİŞ

Günlük yaşamının büyük bir kısmını iş yerinde geçiren insanlar için, onların iş yerinde bulunmaktan ve çalışmaktan duydukları haz onların ömürlerine adeta ömür katacaktır. Oysa iş yerinde yaşamaya başlanan bir takım olumsuzluklar ve sorunlar çalışanlar için yaşamı adeta çekilmez hale getirecektir. İş hayatında insan, istediği işi ve bu işi kendi bilgisi ve yeteneği bölümüne giren kısmını iş de elde ettiği sürece, işinde ve işyerinde daha verimli çalışacaktır. Kendisine uygun bir işyeri sunulmayan, aynı zamanda maddi ve manevi ihtiyaçlarını tatmin olanağı sağlanmayan çalışanlar, olumsuz bir takım tutumlara sahip olacaklardır. Bu konuyla ilgili olarak, ülkemizde çeşitli zamanlarda çeşitli sektörlerde değişik amaçlı araştırmalar yapılmıştır. Kamu kesiminde çalışan iş görenlerin iş tatmini sorunları üzerinde yapılan bir araştırmada; işe devamsızlıkların, işten ayrılmaların ve diğer iş tatminsizliğinin kökeninde çoğu kez işten duyulan tatminsizlik ve gönül gücü eksikliğine işaret edilmiştir (İncir, 1990: 1-73, Tanrıverdi, 2006:2-7).

2.Çalışanlarda İş Tatmini ve Tatminsizliği

Özel bir tutum davranış ilişkisi olarak iş tatmini, genellikle çalışanların işe ve iş ortamına karşı olan tutumlarıdır. İş tatmini, işgörenin iş ortamındaki deneyimlerinin onun üzerinde bıraktığı olumlu etki olarak düşünülür. Kişi işinden gerekli tatmini buluyorsa işine ve iş ortamına karşı olumlu bir tutuma sahip olacaktır.

İş tatminini sağlayan faktörler *kişiyeye* ve *işeye bağlı faktörler* olarak iki grup altında toplanabilir. Çalışanın sahip olduğu kişiliğine bağlı olarak, bir dizi değer yargıları, inançları vardır. Kişinin iş hayatı tecrübeleri de iş tatminini belirlemede bir faktördür. Çalışma hayatına yeni başlamış, iş tecrübesi az olan kişilerde genellikle gerçekçi olmayan beklentiler vardır. Bu da onlarda tatminsizliğe yol açmaktadır (Erdoğan, 1996- 234).

İş tatmini konusunda yapılan bir başka çalışmada iş tatmini; *içsel faktörlere* (iş ve işin özelliği, amaçların belirlenmesi, geri bildirim ve gereğini yapma), *dışsal faktörlere* (başarma, rol, iş güvenliği, sosyal faaliyetler, iş kuralları) ve *bireysel faktörlere* (beklentiler, işin niteliği, ödüllendirme, özveri, vb. faktörler) dayandırılmaktadır (Drafke and Kossen, 1998-329).

İş tatmini sağlamada yöneticiler; çalışanlara belli bir şahsiyet kazandıracak veya onlara mesleklerini sevdirecek davranışlar sergiledikleri ve çalışma ortamını ve yapılan işi çalışanlar için özendirici bir hale getirdikleri takdirde, onların kurumlarını ve dolayısıyla da mesleklerini sevmelerini sağlamış olurlar (Güney, 2000: 479-480, Tanrıverdi, 2006:2-7).

Organizasyonlarda iş tatminsizliği, dolayısıyla da iş stresi oluşturan faktörler olarak; görev talepleri, aşırı iş yükü, iş güvenliği, örgütsel yapı, karar alma sürecine katılım, çalışanların yeteneklerini kullanamamalarına işaret etmektedir (Turnage and Spielberger, 1991: 166).

Organizasyonlarda stres kaynakları olarak, örgütsel değişim, yönetim politikaları, liderlik davranışı, rol çatışması, rol muğlaklığı, zaman baskısı, kontrol eksikliği, teknolojik stres, sosyal destek eksikliği, müşteri zorlukları, fiziksel çalışma çevresi, fiziksel sağlık, ruhsal sağlık durumlarına dikkat çekmişlerdir. Bu faktörlerde oluşan herhangi bir olumsuz durum ve algılama, çalışanlar üzerinde iş tatminsizliğine dolayısıyla da psikolojik sorun ve şikâyetlere yol açmaktadır (Gignac and Applebaum, 1997: 3-16).

Kişi engellenme duygusu veya örgütte sonradan oluşan gelişmeler nedeni ile hoşnutsuz ise ve buna rağmen örgütte kalıyor ise, ya iş düzenine uyar ve gereken performansı gösterir ya da duymaz ve iş düzenini bozucu davranışlara girer (Baysal-Tekarslan, 1996: 352).

2.1.İşin Yapılış Koşulları ve İş Aletlerine İlişkin Tatminsizlikler ve Şikâyetler

İşyerinin maddi çevre faktörleri arasında yer alan, kötü ısınma şartları, yetersiz aydınlatma ve havalandırma yüzünden ortaya çıkan hem işin görülmesini önemli ölçüde aksatan ve hem de bireyin bedensel işlevlerinin bozulmasına yol açan durumlarla karşılaşılır. Şikâyetlerin ve tatminsizliklerin bir kısmı yorgunluktan ileri gelir. Bazı şikâyetler de mekanik güvenlik koşullarının yetersiz olmasına ilişkindir. Bu gibi haller; aşırı derecede yaralanma, bir bedensel organın bir kısmının veya tamamının kaybedilmesi gibi tehlikeler doğurabilir.

Çalışma yerlerinde iş yöntemlerinin uygulama olanaklarından yoksun bulunması, işin istikrarlı olmaması, iş saatlerinin anlaşmazlık yaratmayacak şekilde düzenlenememesi gibi iş ile ilgili örgütlenme bozuklukları da moral şikâyetlerin başında gelmektedir. Ayrıca işyerlerinde çalışanların çalıştığı işten alınarak başka işlere verilmesi ve arzu edilen iş değişikliklerinin sağlık nedeniyle yapılamaması da iş ile ilgili tatminsizlik ve şikâyetlere yol açmaktadır. Bunun sonucunda kişilerde ruhsal çöküntü ve moral bozukluğu yaşanmakta ve çalışma atmosferi bozulmaktadır (Bize and Milhaud, 1990: 28, Tanrıverdi, 2006:2-7).

2.2. Maddi Çıkarlara İlişkin Şikâyet ve Tatminsizlikler

Bu konu ile ilgili olarak ele alınması gereken başlıca sorun; ücretin adil bir şekilde saptanıp ödenmesidir. Bunun için ücretler, yapılan işin miktar ve niteliği ile uyumlu olmalıdır. Ücretlerin yanında yine işlerin miktar ve niteliği ile ilgili olarak prim ve ikramiye tutarlarının doğru saptanması da bir diğer önemli maddi çıkar konusudur (Eren, 2001: 246).

Bir taraftan çalışanların aşırı derecede iş güvencesine sahip olmaları, işi boş verme, iş ortamında kötü alışkanlıklar kazanma, işe karşı kayıtsız kalma, iş etkinliğinin kaybolması gibi sakıncalar taşırken; diğer taraftan iş güvence yoksunluğu hissi duyarak işini kaybetme korkusu duyan çalışanlarda ise çeşitli şikâyet ve tatminsizlikler olabilmektedir (Bize and Milhaud, 1990: 24, Tanrıverdi, 2006:2-7).

2.3. Çalışanın Takdir Edilme ve Sosyal Prestij gibi Kişiliği ile İlgili Şikâyetler

Önemli şikâyet ve tatminsizliklerden birisi de; çalışanın kendi kişiliğinin kendi ruh hali üzerinde yarattığı olumsuz etkilerdir. Örneğin bir kimsenin bazı konularda yetenekli olması ve takdir edilmeye layık bulunması ve bunu araması dolayısıyla bu türden şikâyetler ortaya çıkabilmektedir. Çünkü çalışan; ortaya çıkardığı bir eserin (üretim miktarı, kalitesi vb.) kendisine atfedilerek maddi ve manevi yönden takdir edilmesini bekler.

Çalışanlar maddi ihtiyaçları giderildiği oranda sosyal ihtiyaçlarını da tatmin etmek isterler ve böylece sivrilen, ekibin sevilen üyesi olmak, işyeri bağlılığı hissetmek ve işe

yarar şeyler yapma duygularını da tatmin etmek isterler. Böyle ortamlardan yoksun olduğunda tatminsizlik duyarlar. Bu durumlar sonucunda çalışanlar; verilen işle ilgili olarak terfi edememe, ilerleme ve gelişme olanaklarının kısıtlı olmasıyla ve ilişkilerin zayıflığı nedenleriyle şikâyetlerde bulunurlar.

Çalışan bakımından daha önce öğrenilecek alışkanlık haline gelmiş bir işin kendisine verilmemesi ve onun bilgileri dışında kalan bir işi yapmaya zorlanması, öğrenilen şey ile icra edilen şey arasında türlü farklılıkların bulunması, yapmak isteyip yapamamasının verdiği bir bunalımı ortaya çıkarmaktadır.

Terfi, insanı çalışmaya sevk etmede en önemli etmen olan, ihtirası tatmin eden bir araçtır. Eğer, işe alınan bir kimse işyerine girer girmez, önünde ilerleme olanağının bulunmadığına ve ücretinin artmayacağı duygusuna kapılırsa, her türlü çabanın gereksiz olduğuna inanarak işe karşı olumsuz bir tutum takınabilir. Böyle hallerde, tatminsizlik ve şikâyetler kaçınılmaz olacaktır. Yapılan araştırmalarda; terfi işlerinde iltimaslara daha çok rastlanılmakta ve daha çok etki altına girebilecek, idare edilebilecek kimseler terfi ettirildiği görülmüştür. Prim verilmesinde, iş ve performans değerlemesinde ve tayinlerde, seçim işlerinde birçok haksızlıkların yapılması; özenli çalışmak isteyenlerde haklarının verilmemesine dair duyguların oluşmasına yol açar.

Çalışanlarda üzüntüye yol açan faktörlerin; büyük üzüntü ve kızgınlıklardan çok, devamlı olan küçük kırgınlıklar ve iş saatlerinde duyulan küçük kinlerden kaynaklandığı görülmektedir. İlişki şekillerine ait şikâyetlerin bazıları, bir şeyin dış görünüşü üzerinde durarak gerçek kişiliği hakkında bilgi edinmeden o kişi hakkında peşin değer yargılarımızdan ileri gelir ((Bize and Milhaud, 1990: 31, Eren, 2001: 248-249, Tanrıverdi, 2006:2-7).

2.4. İş Tatminsizliği Sonucunda Ortaya Çıkan Davranış Bozuklukları

Erişilmek istenen bir amacın veya bir arzunun gerçekleşmesinden doğan ruhsal durumlar, beşeri anlaşmazlıklara ve bunun sonucunda işyerinde çalışma ahengini bozan çatışmalara neden olur. Ulaşılmak istenilen amaçlara varılmasına mani olan engel ve müdahaleler; psikolojik tatminsizliğin kaynağı ve anormal davranışlarda bulunmanın nedeni olurlar. Tatminsizliğin doğurduğu belli başlı davranış bozuklukları neticesinde; saldırgan davranışlar, geriye yönelik veya dönüş davranışları, tekrar denenmek istenen sabit davranışlar bazen de olaylara tevekkülle yaklaşım davranışları ortaya çıkabilir (Eren, 2001: 250, Tanrıverdi, 2006:2-7).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın örnek kitlesini, Denizli Yöresi'nde faaliyet gösteren Denizli Sanayi Odası'na bağlı üretim ve hizmet işletmelerinde görev yapan orta kademe çalışanlar (teknikerler) oluşturmaktadır.

Örnek kitleye ulaşabilmek için Denizli Sanayi Odası'na kayıtlı bulunan imalat ve hizmet sektörlerindeki işletmelerin 40 tanesinden araştırma izni istenmiştir. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen denekler üzerinde yüz yüze anket sistemiyle 105. anket yapılmıştır. Anket formlarından 102 tanesi anlamlı bulunarak araştırma kapsamına alınmıştır.

Ankette; çalışanların profilini ortaya koyacak kişisel bilgilerden sonra, imalat ve hizmet sektöründe çalışan teknikerlerin işleriyle ilgili düşünceleri, işlerine olan tutumları ve işlerinden duydukları tatmin düzeyini saptamak için iş tatminsizliğinden kaynaklanan sorun ve şikâyetlere konu olan yedi alanda soru yöneltilmiştir. Bunlar;

1.İşin yapılış koşullarına ve iş aletlerine ilişkin şikâyetler,

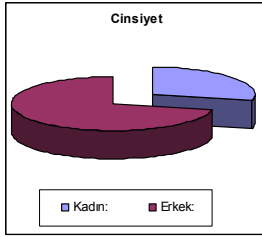

2. İşe ilişkin zihinsel koşullar ve bunlara ilişkin şikâyetler,
3. İşin gerektirdiği moral koşulları ve bunlara ilişkin şikâyetler,
- 4.Maddi çıkarlara ilişkin şikâyetler,
5. Verilen işe ilişkin şikâyetler,
- 6.Terfi ile ilgili şikâyetler,
7. İlişki şekillerine ait şikâyetler olarak belirlenmiştir (Tanrıverdi, 2006:2-7).

4. BULGULAR

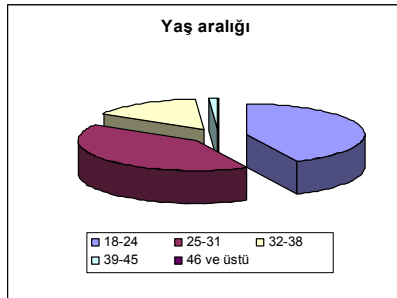
4.1. Demografik Bilgiler

4.1.1. Çalışanların Cinsiyetleri

Cinsiyet	Adet	% Oran
Kadın:	30	29
Erkek:	72	71

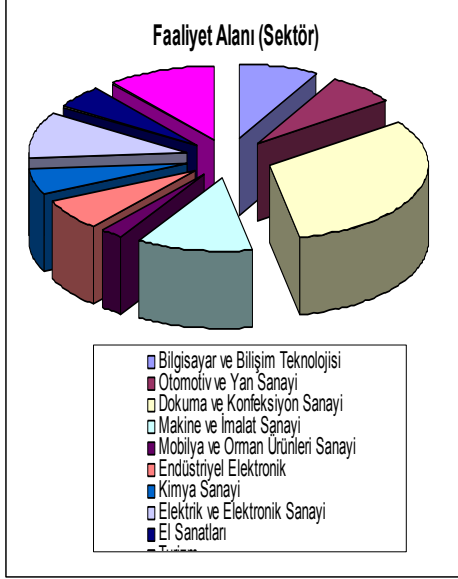
4.1.2. Çalışanların Yaşları

Yaş Aralığı	Adet	% Oran
18-24	44	43
25-31	42	41
32-38	15	15
39-45	1	1
46 ve üstü	0	0

Yapılan çalışma ve anket değerlendirmesi sonucunda; işyerlerinde çalışan teknikerlerin yaklaşık % 70'ni erkeklerin oluşturduğu, yine çalışanların yaklaşık % 85'lik kısmının genç olduğu, % 15'lik kısmının da 32-38 yaş gurubu arasında bulunduğu görülmektedir.

4.1.3 Araştırma Kapsamına Alınan İşletmelerin Faaliyet Alanları ve Çalışanlar

Faaliyet Alanı	Adet	% Oran
Bilgisayar ve Bilişim Teknolojisi	8	8
Otomotiv ve Yan Sanayi	7	7
Tekstil ve Konfeksiyon Sanayi	33	32
Makine ve İmalat Sanayi	12	12
Möbilya ve Orman Ürünleri San.	2	2
Endüstriyel Elektronik	7	7
Kimya Sanayi	6	6
Elektrik ve Elektronik Sanayi	10	10
El Sanatları	5	5
Turizm	12	11

Meslek Yüksekokulumuzda 9 teknik ve 1 sosyal program bulunmaktadır. Anket çalışmalarında bu programlardan mezun olan öğrencilerin tamamını kapsayacak bir çalışma yapmaya gayret edilmiştir. Kendilerine ulaşılabilen mezunlar % 32'lik bir oranla Tekstil ve konfeksiyon sanayinde ve diğerleri de makine, elektrik, turizm ve diğer sektörlerde çalışanlardır. İlk üç sıradaki program, okulumuzun açılışından bu güne kadar eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren ana programlardır. Diğer programlarda sektörlerin ihtiyaç duydukları temel alanlara göre açılmış ve sektöre tekniker yetiştirmeye devam etmektedirler.

4.1.3 Çalışanların Çalıştığı bölümler

Çalıştığı Bölümler	Adet	% Oran
Lojistik	6	6
Üretim	72	70
Pazarlama	8	8
Muhasebe	2	2
Turizm	14	14

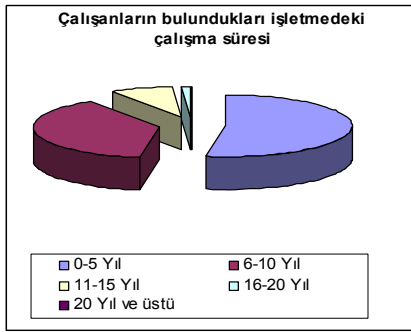
Teknikerlerin %70'lik oranla büyük bir kısmının üretim alanında ve % 14'lük kısmının turizm sektöründe çalıştıkları, diğerlerinin ise pazarlama ve lojistik alanında görev aldıkları görülmektedir.

4.1.5. Çalışanların İş Hayatında Toplam Çalışma Süreleri

4.1.6. Çalışanların Buldukları İşletmedeki Çalışma Süreleri

İşletmedeki çalışma yılı	Adet	% Oran
0-5 Yıl	54	52
6-10 Yıl	39	38
11-15 Yıl	8	8
16-20 Yıl	1	1
20 Yıl ve üstü	0	0

Yıl aralığı	Adet	% Oran
0-5 Yıl	47	46
6-10 Yıl	35	34
11-15 Yıl	18	18
16-20 Yıl	2	2
20 Yıl ve üstü	0	0

Çalışan teknikerlerin % 80'lik kısmının meslek yaşamlarında ilk 10 yılları içerisinde oldukları, geri kalanlarının da 10 ile 20 yıllık çalışma deneyimlerine sahip oldukları görülmektedir. Bu durum yeni mezunların mezun olduklarında belli bir süre çalıştıkları ve daha sonraki dönemlerde başka sektörlere de kayabildikleri şeklinde düşünülebilir. Ayrıca meslek yüksekokullarının ülkemizdeki geçmişi ve sanayide kabul görme durulumaları da çok eski değildir.

4.1.3. Çalışanların Mesleği ile İlgili Eğitim Alma Durumları

Meslek içi eğitim	Adet	% Oran
Eğitim almış	34	34
Eğitim almamış	68	66

Çalışanların mesleki olarak daha güçlü ve iş tatminlerinin de yüksek olmasında, kendi meslekleri ile ilgili alanlarda meslek içi eğitim almaları gerekmektedir. Bu oran % 35 ile sınırlı kalmıştır.

4.2. İş Tatminsizliğine İlişkin Bulgular

Yüz yüze görüşme yapılan teknikerlere, yazılı sorular ve cevaplarından oluşan anket sunulmuş ve önem sırasına göre seçeneklerini 6'dan 1'e doğru, 6 en önemliyi gösterecek şekilde sıralandırmaları istenmiştir. Verilen puanların toplam değer ve % ortalamalarına göre yapılan sıralamalara ait Tablolar 4.2.1-3'de verilmiştir.

4.2.1. İşin Yapılış Şartlarına ve İş Aletlerine İlişkin Şikâyetler

	Toplam Değer	% Ortalama
Tekrarlar, dinlenme zamanı kısa, bıkkınlıklar	321	15
İşin bedeni kapasiteyi ve çabayı aşması, yorgunluklar	364	17
İşin ergonomik olmaması, vücut ve organların rahatsız olması	214	10
Mekanik ve güvenlik şartlarının azlığı, iş yeri kazaları	257	12
Yoğun ve devamlı dikkat isteyen işlerde çalışılması	450	21
Çalışma temposunun hızlı olması, ruhsal ve sinirsel gerginlikler	536	25

İşyerlerindeki çalışma temposunun hızlı olduğu, bununda ruhsal ve sinirsel gerginlikler yarattığı konusundaki şikâyetlerin ve tatminsizliklerin en fazla olduğu, yoğun ve sürekli dikkat gerektiren

işlerde çalışılıyor olmasının da ikinci sıradaki şikâyet konusu olduğu görülmektedir.

4.2.2. İşe İlişkin Zihinsel Koşullar ve Bunlara İlişkin Şikâyetler

	Toplam Değer	% Ortalama
Kendi zekâlarını kullanılamamaları, işin monotonluğu	493	23
Başarısız olma korkusu	364	17
İşin kendilerine uygun yöntemle yapılmak istenmesi	235	11
Kendilerine aşırı iş yükü yüklenmiş olması	514	24
Metot ve iş etüdü konularında çalışmaların yapılmamış olması ve kişilerin aynı işte sürekli çalıştırılarak robotlaşmış hissi duymaları	450	21
Diğer Faktörler	86	4

İşe ilişkin zihinsel koşullara ilişkin şikâyetler değerlendirildiğinde; çalışanların kendilerine aşırı iş yükü yüklenmiş olması, işlerinde kendi yöntem ve zekâlarını kullanmaya olanak sağlanmaması ve iş ve zaman etüdü gibi daha bilimsel yöntemlerin uygulanmıyor olması konularında şikâyetlerle karşılaşmıştır. Bu şikâyetler de çalışanlarda iş yeri tatminsizliklerine neden olmaktadır.

4.2.3. İşin Gerektirdiği Moral Koşulları İlgili Şikâyetler

	Toplam Değer	% Ortalama
İşin görüldüğü yerin düzensizliği	300	14
Servis, yemek, dinlenme hizmetlerinin yetersiz olması	385	18
İşyerindeki makine, donanım, araç ve gereçlerin yetersiz olması	258	12
Görev taksiminin eşit olmayışı ve kendilerine yüklenen iş yükünün aşırı olması	192	9
Çalışma saatleri ve mesailerin fazla olması ve sürekli yorgun düşmeleri	557	26
Kişisel değere önem verilmemesi	450	21

Moral ve motivasyonlarının azalmasına neden olan şikâyetleri sorulduğunda; iş yerlerindeki çalışma saatlerinin ve mesailerin aşırı olmasından kaynaklanan moral bozukluklarının olduğunu, kendilerine önem verilmemesinin de morallerini azalttığını belirtmişlerdir.

4.2.4. Maddi Çıkarlara İlişkin Şikâyetler

	Toplam Değer	% Ortalama
İş miktarı ve niteliğiyle uyumsuz ücret	306	50
İkramiye, prim beklentilerinin değerlendirilmemesi	275	45
Diğer Faktörler	31	5

Teknikerlerin parayla ilgili memnuniyetsizlikleri araştırıldığında; çok çalışmalarına rağmen hak ettikleri ücreti alamadıklarını ve ikramiye, prim ve diğer sosyal haklarının kendilerine ödenmediği belirtilmiştir.

4.2.5. Verilen İş ile İlgili Şikâyetler

	Toplam Değer	% Ortalama
Yaptıkları çalışmaların karşılığında maddi ve manevi takdir azlığı	342	56
İş den dolayı yeteneğin kullanılamaması	203	33
Diğer Faktörler	67	11

Çalışanların en büyük beklentilerinden biride, alacakları yüksek ücretin yanında kendilerinin manevi olarak takdir edilmeleridir. Bu beklentilerinin gerçekleşmemiş olması da onları mutsuz etmektedir.

4.2.6. Terfi ile İlgili Şikâyetler

	Toplam Değer	% Ortalama
Çalıştıkları iş de ilerleme olanaklarının olmaması	286	28
Kıdem ve liyakate uygun ücret beklentisi	326	32
Terfide haksızlıklar, adam kayırma.	357	35
Diğer Faktörler	52	5

Teknikerlerde; terfilerindeki haksızlıklar, adam kayırmalar, kıdem ve liyakate uygun ücret ödenmemesi, çalıştıkları birimlerde ilerleme olanaklarının az olması terfi ile şikâyetleri arasında belirlenmiştir.

4.2.7. İşyerindeki İlişki Biçimlerine Ait Şikâyetler

	Toplam Değer	% Ortalama
İşyerinde güvensizlik havası olması	255	25
Haksızlıklara uğramaları	357	35
İnsana, insan olarak değer verilmemesi	388	38
Diğer Faktörler	21	2

Kendilerine gerekli önem ve değer verilmemiş olması, sık sık haksızlıklara uğramaları ve iş yerlerinde güvensizlik havasının hâkim olmaları teknikerlerin işyerleriyle ilgili şikâyetleri arasında görülmektedir.

5. SONUÇLAR

Teknikerlerimizin iş yeri memnuniyetlerini araştırmak için anket çalışmalarını yürüttüğümüz iş yerleriyle ilgili olarak elde edilen veriler değerlendirildiğinde, genel olarak ortaya çıkan memnuniyetsizlikler;

- İşyerlerindeki çalışma temposunun yüksek olması, bununda ruhsal ve sinirsel gerginlikler yaratması,
- Çalışanlara aşırı iş yükü yüklenmiş olması, işlerinde kendi yöntem ve zekâlarını kullanmaya olanak sağlanmaması, metot ve zaman etüdü gibi daha bilimsel yöntemlerin uygulanmıyor olması,
- İş yerlerindeki çalışma saatleri ve mesailerin aşırı olmasından ve kendilerine önem verilmemesinden kaynaklanan moral bozukluklarının olması,
- Çok çalışmalarına rağmen hak ettikleri ücreti alamamaları,
- İkramiye, prim ve diğer sosyal haklarının kendilerine ödenmemesi,
- Çalışanların en büyük beklentilerinden biride, alacakları yüksek ücretin yanında kendilerinin manevi olarak takdir edilmeleri olmasına rağmen bu beklentilerinin gerçekleşmemiş olması,
- Adam kayırmalar, terfi ile ilgili şikâyetler, kıdem ve liyakate uygun ücret ödenmemesi ve çalıştıkları birimlerde ilerleme olanaklarının az olması,
- Kendilerine gerekli önem ve değer verilmemiş olması, haksızlıklara uğramaları ve iş yerlerinde güvensizlik havasının hâkim olması olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- İncir, G., (1990), "Çalışanların İş Doyumu Üzerine Bir İnceleme", Milli Produktivite Merkezi Yayınları, Yeniçağ Basın Yayın.
- Erdoğan, İ., (1996), "İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış", Avcıol Basım Yayın.
- Drafke, M. W. and Kossen, S., (1998), "The human side of organizations", 7th Addison Wesley Longman.

- Güney, S., (2000), “Davranış Bilimleri”, Nobel Yayın Dağıtım.
- Turnage, J.J., and Spielberger, C.D., (1991), “Job Stress in Managers, Professionals, and Clerical Workers”, *Work & Stress*, Vol. 5, 165-76.
- Gignac, A., and Appelbaum S., H., (1997), “The Impact of Stress on Customer Service Representatives: A Comparative Study”, *Journal of Workplace Learning*, Vol. 9(1), 20.
- Baysal, C., ve Tekarlan, E., (1996), “İşletmeciler İçin Davranış Bilimleri”, Avcıol Basım-Yayın.
- Bize, and Milhaud, J., (1990), “Sanayi Psikolojisi”, TOBB Yayınları, Sevinç Matbaası.
- Erdoğan, İ., (1994), “İşletmelerde Davranış”, Beta Basım Yayın.
- Eren, E., (2001), “Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi”, Beta Basım Yayın.
- Tanrıverdi, H., (2006), “Sanayi işletmelerinde Çalışanların İş Tatminsizliği Sorunları Üzerine Bir Araştırma” *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3 (2) 1-29.

DOĞALGAZ ISITMA ve SIHHİ TESİSAT TEKNOLOJİSİ PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN BAŞARILARINA OKUL KÜLTÜRÜNÜN ETKİSİ

THE EFFECTS OF SCHOOL CULTURE OVER THE NATURALGAS, HEATING and SANITARY INSTALLATION PROGRAM STUDENTS' PERFORMANCE

İsmail ÇAĞIRAN¹

Memduh KARA²

Havva DEMİRPOLAT³

ABSTRACT

In this research it was aimed to find out if the school culture has any positive effects over the Natural gas, Heating and Sanitary Installation students' performance, or the existence of any culture that helps increasing the success of students was also questioned. As a result for this research, the existence of an ambiance at school that has positive effects over students' success was also confirmed by the students. On the other hand, results may also depend on students' socio cultural backgrounds or the schools they had graduated.

Keywords: School culture, students' performance, socio cultural backgrounds

ÖZET

Bu çalışmada, okul kültürünün Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programı öğrencilerinin başarıları üzerindeki etkileri ve programda öğrenci başarısını sağlamaya yönelik bir kültür olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma neticesinde, okulda ve ilgili programda öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyen bir ortamın olduğu öğrenciler tarafından benimsenmiştir. Ancak öğrencilerin geldiği sosyo-kültürel ortam ve mezun olduğu okula göre bu durum değişim göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul Kültürü, Öğrenci Başarısı, Sosyo-Kültürel Çevre

1.GİRİŞ

Her örgüt, hizmet verdiği alan ve taşıdığı amaçlara göre farklı özellikler gösterir. Örgütler, belirli bir mal ya da hizmet üretirken gelenek, görenek, tören, değer ve felsefeleriyle kendi kültürlerini de üretirler. Özellikle eğitim kurumlarının diğer örgütlerden daha farklı düzeyde kültür üretme ve yayma gibi temel amaçları vardır. Eğitim kurumları, toplumun kültürel mirasını kuşaktan kuşağa aktarmaya çalışırken aynı zamanda oluşturdukları örgütsel kültürle de okul personelinin ve

¹ Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , icagiran@selcuk.edu.tr

² Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , memduhkara@selcuk.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , hdemirpolat@selcuk.edu.tr

öğrencilerin sosyalleşmesini sağlar (Çelik, 2000).Okul kültürü okul yöneticisi, öğretim elemanları ve öğrencilerin eylemlerini yönlendiren inançlardır (Heckman ,1993).

Özdemir'e (2006) göre Okul kültürünü belirleyen faktörler şu şekilde sıralanabilir;

- Okulun yaşı,
- Okulun tarihî gelişim süreci,
- Okulun amacı ve hedefleri,
- Okulun bulunduğu sosyo-ekonomik ve coğrafi çevre,
- Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri,
- Kırsal ve kentsel alanlar,
- Okulun tesisleri,
- Okulda kullanılan teknoloji,
- Okul ve sınıf büyüklüğü,
- Yönetici, öğretmen ve öğrencilerin beklentileri,
- Velilerin beklentileri,
- Eğitim sisteminin merkezîyetçi olup olmaması ,
- Eğitim kurumlarının özel olup olmaması,
- Eğitim sisteminin yapısı.

Okul kültürünü oluşturan temeller, kurallar, değerler, inançlar ve geleneklerdir. Bu ana temeller, okuldaki bireylerin düşüncelerinde, tutum ve davranışlarında değişim oluşturduğu gibi, bireyler arasındaki ilişkileri kuvvetlendirir ve okulu diğerlerinden farklı kılar (Deal ve Peterson, 1998).

Özdemir'e (2006) göre bazı okullar bünyelerinde zayıf kültürü barındırırlar. Bu tür okullarda;

- Yönetici, öğretim elemanı, öğrenci arasındaki bağlar zayıflamıştır,
- Tüm üyeler birbirlerine karşı düşük başarı beklentisi içindedirler,
- Diyalog zayıflamıştır,
- Motivasyon düşüktür,
- Üyeler arasında kuşku ve düşmanlık hisleri yaygındır,
- Yıkıcı çatışmalar artmıştır,
- Koordinasyon bozulmuştur,
- Üyeler arasında sevgi-saygı zayıflamıştır.

Zayıf kültüre sahip okullarda, kurumlarda elemanlar ne yapmaları ve bunu nasıl yapmaları gerektiğini belirlemeye çalışırken çok zaman kaybederler. Böyle okullarda kimse yaşamak ve çalışmak istemez. Bunun sonucu olarak da örgüt kendisinden beklenen performansı gösteremez. Hâlbuki güçlü kültüre sahip okullarda;

- Kalite bir alışkanlıktır,
- İnsanlar kendilerini daha iyi ve motive edilmiş hissederler,
- Mutlu aile havası vardır,
- Meslek aşkı ve şevki örgüte yayılmıştır,
- Bireyler değişikliklere açıktırlar,
- Üyeler onurlu ve özgüvenlidir,
- Güven, paylaşım ve değer verme duygusu temel unsurdur,
- Üyeler birbirlerine karşı yüksek beklenti içindedirler,
- Karşılıklı destek ve güvene dayalı iş birliği ruhu vardır,
- Üyeler sorunlarını birbirleriyle paylaşırlar,
- Ortam, bireylerin kendilerini yenilemelerine uygundur;
- Ahlâki değerler ve sorumluluklar ön plandadır,
- Çalışanlar, paylaştıkları anlamlı amaçları içtenlikle öğretim sürecine taşırlar,
- Oluşturulan temel ilkeler, birlikteliği, çok çalışmayı ve gelişmeyi teşvik edicidir,
- Gelenek ve âdetler, öğrenci başarısını arttırıcı, öğretim elemanlarında sorumluluk bilincini kuvvetlendiricidir,
- Başarı, eğlence ve mizah bir aradadır; insanlar çalışırken aynı zamanda eğlenirler.

2.YÖNTEM

Araştırmanın evrenini 2008-2009 eğitim öğretim döneminde S.Ü Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Doğalgaz-Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programı 1. ve 2. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma evreninde bulunan 550 öğrenciden 275 öğrenci basit tesadüf örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Araştırma bu 275 öğrenci üzerinde yapıldı. Veri toplama aracı oluşturmak için kaynak taraması yapıldı. Akpınar ve Gezer'in (2005) yapmış oldukları çalışmadaki ölçek olarak kullanılan anket soruları, Doğalgaz-Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programı ve Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu için uyarlandı. Bazı öğrenciler üzerinde anketin ön denemesi yapıldı. Anlaşılabilirliğinde sorun olan bazı maddeler çıkarıldı bazıları yeniden düzenlendi. Anket 37 sorudan oluşmakta ve her bir soru " Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Kısmen katılıyorum", "Katılıyorum", "Hiç katılmıyorum" şeklinde beş düzeyde derecelenmiştir.

3.BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Yapılan anket, öğrenci-okul-bölüm(program)ve öğrenci-öğretim elemanı ilişkisi üzerinde olup eğitimin niteliğini ve öğrencilerin motivasyonunu araştırarak bunu artırmaya yöneliktir. Öğrencilerin okul yönetimi ve öğretim elemanları hakkındaki kanıları öğrenci dünyasını ve psikolojisini anlamamıza yardımcı olacaktır. Öğrencilerin maddi-manevi hisleri bilinince de daha verimli ve kaliteli bir eğitim-öğretim sistemi hayata geçirilebilir. Yöneticiler ve öğretim elemanlarının çabaları ve de öğrencilerin istemiyle vasat eğitim sisteminin üstüne çıkılarak, geleceğe güvenle bakabilen özgüveni yüksek bireyler oluşturulabilir. Anketin değerlendirmesi, anket sorularına verilen cevaplar üzerinden, cevapların toplam yüzdelik oranları dikkate alınarak yapılmıştır. Ankette bulunan 37 sorunun değerlendirilmesinde, bazı sorular tek olarak değerlendirilirken, bazı sorular diğer bazı sorularla ortak olarak değerlendirilmiştir. Anketlerde sorulan sorular ve değerlendirilmesi:

1. Soru: Okulumuz öğrencileri istekle çalışmaya yönlendirici niteliktedir:

Tablo 1. Ankette 1.Soruya Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 1	%12	%23	%29	%25	%12

Bu soruya verilen cevaplar gösteriyor ki, okulun öğrenciler için güdüleyici oluşumlar atılımlar yapması gerekmektedir. Çünkü istekle derse gelmeyen ve ataletle teslim olmuş öğrenci, hayat karşısında durmadan yenilgiler alacaktır. Bu da insanların manevi gıdası olan yaşama sevincini alır götürür ve öğrenci istenilen ve beklenen düzeye ulaşamaz. Okul yönetimi ve öğretim elemanları; öğrenciler ve uzmanlardan yardım alarak dersleri daha çekici ve dolayısıyla daha öğretici hale getirmelidirler.

2. Soru: Okulumuzda öğrencilerin görüşlerine önem verilir.

3. Soru: Bölümümüzde öğrenci başarısı her şeyden fazla önemsenir.

5. Soru: Bölümümüz, öğrencileri için yüksek hedefler koyar:

Tablo 2. Ankette 2., 3. ve 5. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 2	%18	%25	%33	%14	%11
Soru 3	%20	%25	%25	%19	%10
Soru 5	%16	%28	%27	%17	%11

Bu sorulara olumlu cevaplar alınması oldukça sevindiricidir. Kendini ifade edebilen, görüşlerini çekinmeden açıklayabilen bireyler üniversitelerin vazgeçilmez, ana unsurlarıdır. Bu hususta da

öğrenciye kazandırılan özgüven başarının önünü açar. Öğrencilere kendilerini önemli hissettirmek başarı ve motivasyonu artırıcı niteliktedir. Öğretmenlerin, öğrencileri yüksek hedeflere kanalizetmeleri başarı ve performans yüksekliği açısından oldukça önem arz etmektedir.

4. Soru: Bölümümüzde tüm öğrencilerin öğrenebileceği varsayımından hareket edilir:

Tablo 3. Ankette 4. Soruya Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 4	%18	%23	%25	%20	%15

Öğrenciler bu soru karşısında umutsuz tavırlarını sergilemişlerdir. Derslere giren hocaların bu konu hakkında düşünmeleri ve öğrenciye öğrenebileceklerine dair umudu vermeleri gerekmektedir. Aksi halde bezgin ve karamsar öğrenciler kapasitelerinin de altında performans göstermek durumunda kalırlar. Unutulmamalıdır ki istekli öğretmenler ve öğrenciler olduğu sürece öğrenilmeyecek, başarılmayacak konu yoktur.

6. Soru: Okulumuzda öğrenciler, öğretim elemanlarıyla dersle ilgili olarak rahatlıkla görüşebilirler:

Tablo 4. Ankette 6. Soruya Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 6	%25	%29	%26	%10	%9

Öğrenci ve öğretim elemanları arasındaki ilişki bu soruya verilen olumlu cevapların fazlalığı düşünüldüğünde sevindiricidir. Öğretim elemanlarının öğrencileri önemseydiği sonucu bu cevaplardan çıkarılabilir.

7. Soru: Okulumuzda öğrenciler öğretim elemanlarıyla ders dışında herhangi bir konuyla ilgili olarak rahatlıkla görüşebilir:

14. Soru: Okulumuzda her öğrenciye aynı derecede önem verilir:

19. Soru: Öğretim elemanları ve öğrenciler arasında dayanışma vardır:

27. Soru: Öğretim elemanlarına derste merak ettiklerimizi rahatlıkla sorabiliyoruz:

31. Soru: Ders hocalarımız, öğrencilere kendileriyle sınıf dışında tartışma ve konuşma imkânı verirler:

Tablo 5. Ankette 7., 14., 19., 27. ve 31. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 7	%20	%29	%29	%7	%15
Soru 14	%27	%20	%27	%11	%15
Soru 19	%18	%28	%27	%16	%10
Soru 27	%16	%30	%34	%11	%9
Soru 31	%19	%24	%24	%16	%17

Bu soruya büyük çoğunluğun olumlu yanıt vermesi öğrenci-öğretmen hiyerarşisinin öğrenci aleyhine olmadığını gösterir. Öğrencinin hocasını yeri geldiğinde dertleşebileceği bir büyüğü olarak görmesi derslere ve okula ısınma, uyum sağlama açısından oldukça önemlidir.

8. Soru: Bölümümüz daha kaliteli bir eğitim verme hususunda uygun bir ortama sahiptir:

9. Soru: Okulumuz daha kaliteli bir eğitim verme hususunda uygun bir ortama sahiptir:

10. Soru: Okulumuz orijinal fikirler üretmeye ve bunu ifade edebilmeye uygun yapıdadır:

11.Soru: Okulumuzdaki problemlerin çözümünde geçmiş deneyimlerden faydalanılmaktadır:

- 15. Soru: Okulumuzda öğrencileri hayata hazırlamaya yönelik bilgiler öğretilir:**
17. Soru: Okul kaynakları (kütüphane, bilgisayar laboratuvarı, spor salonu, okul kantini vb.) öğrenci başarısını geliştirmeye yönelik kullanılır:
18.Soru: Okulumuzun kendine özgü kuralları öğrenci başarısını olumlu etkilemektedir:
25. Soru: Ders hocalarımızın dersi sunma becerileri oldukça iyidir:
33. Soru: Bölümümüzün eğitim seviyesinin yeterli olduğunu düşünüyorum:
36. Soru: Okulumuzun öğrencisi olmaktan gurur duyarım:
37. Soru: Bölümümüzün öğrencisi olmaktan gurur duyarım:

Tablo 6. Ankette 8., 9., 10., 11., 15., 17., 18., 25., 33., 36.,ve 37. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 8	%21	%31	%29	%15	%5
Soru 9	%18	%30	%28	%14	%10
Soru 10	%15	%29	%27	%15	%13
Soru 11	%16	%27	%28	%15	%14
Soru 15	%18	%24	%31	%16	%11
Soru 17	%22	%24	%34	%9	%12
Soru 18	%14	%24	%25	%28	%9
Soru 25	%21	%25	%32	%11	%11
Soru 33	%15	%36	%27	%11	%11
Soru 36	%15	%25	%26	%16	%17
Soru 37	%24	%26	%28	%14	%8

Öğrenciler kaliteli bir eğitim-öğretim için bölümü ve de okulu yeterli donanımda görmektedir. Bu da öğrencilerin moral ve tatmin düzeyini artırma hususunda önemlidir. Bütün şartlar olumlu düzeyde seyrettiğinde artık en önemli görev öğrenciye düşmüştür. Bu da kendini yetiştirmek, geliştirmek ve verilen eğitimin hakkını vermektir.

- 12. Soru: Okulumuzda düzen ve disiplin her şeyden önce gelir:**
28. Soru: Öğretim elemanlarının kılık kıyafetine önem göstermesi bizi daha iyi motive eder:

Tablo 7. Ankette 12. ve 28. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 12	%27	%21	%29	%16	%6
Soru 28	%20	%24	%33	%14	%10

Okulda düzenli bir çalışma ortamı yaratılması eğitimin ciddiyeti ve önemi açısından gereklidir. Aksi takdirde disiplinden yoksun ve laubali ilişkilerin hüküm sürdüğü bir ortamda sağlıklı bir eğitim- öğretim ortamı ve sağlıklı bir iletişim oluşturulamaz. Fakat, öğrenci nezdinde, bu düzen, disiplin ve ciddiyetin olumsuz çağrışımları olmamalıdır. Aksi halde bunlar öğrenciyi okula çeken değil, okuldan iten faktörler haline dönüşebilir. Ciddiyet ve disiplin; samimiyet ve sevgi çerçevesine sokulduğunda olumsuz çağrışımlar bertaraf edilebilir.

13. Soru: Bölümümüzde başarı kriteri akademik ortalamadır:

Tablo 8. Ankette 13. Soruya Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 13	%13	%37	%34	%8	%8

Öğrenciler not ortalamasının öncelikli ve önemli olduğuna işaret etmektedirler. Bu durum bir açıdan olumlu bir açıdan olumsuzdur. Olumludur, çünkü başarılı insanlar belli bir çalışma disiplini kazanmış kimseler arasından çıkar. Bu yüzen notların yüksek tutulması başarıya giden yolun önemli bir basamağıdır. Fakat, uygulama ve kişisel beceriler de en az not düzeyi kadar önemlidir. Tüm bu bahsedilenler bir bütün oluşturduğunda tam anlamıyla başarılı bir öğrenci ortaya çıkabilir.

16.Soru: Okulumuzda tüm öğretim elemanlarının öğretebileceği varsayımından hareket edilir:

29.Soru: Ders hocalarımız sınıfta mesleki yönden yeterlidir:

30.Soru: Ders hocalarımız sınıfta kişisel açıdan genel olarak yeterlidir:

Tablo 9. Ankette 16., 29. ve 30. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 16	%15	%20	%35	%19	%11
Soru 29	%16	%35	%36	%5	%8
Soru 30	%18	%29	%31	%11	%11

Bu soruya verilen cevaplar gösteriyor ki öğrencilerin hocalarına güvenleri tamdır. Bu da demek oluyor ki öğrencinin kendini göstermesi ve çabalaması neticesinde başarılı bir eğitim-öğretim hayata geçirilebilir.

20. Soru: Okulumuzda ders dışı etkinliklere önem verilmektedir:

21. Soru: Bölümümüzde ders dışı etkinliklere önem verilmektedir:

34. Soru: Okulumuzda sosyal etkinliklerin yeterli olduğunu düşünüyorum:

35. Soru: Bölümümüzde sosyal etkinliklerin yeterli olduğunu düşünüyorum:

Tablo 10. Ankette 20., 21., 34. ve 35. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 20	%12	%23	%29	%25	%12
Soru 21	%18	%25	%33	%14	%11
Soru 34	%20	%25	%25	%19	%10
Soru 35	%18	%23	%25	%20	%15

Verilen cevaplar gösteriyor ki öğrenciler sosyal aktiviteleri çoğunluğu yeterli görmektedirler. Gençlerin kendilerini birer üniversiteli olarak hissetmeleri için sosyal yaşamın daha aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Okul yönetimi ve öğreti elemanları bu hususu dikkate alıp öğrencileri üniversite yaşamına motive eden konser, tiyatro, gezi gibi etkinlikleri arttırmalıdır ki öğrenciden verim alınabilsin.

- 22. Soru: Okulumuzda öğretim elemanlarının görüşlerine önem verilir.**
23. Soru: Ders hocalarımız öğrenciler için ideal, örnek davranış modeli oluşturmaya çalışır:
26. Soru: Ders hocalarımız bu okulun bir parçası olmaktan gurur duyarlar:

Tablo 11. Ankette 22., 23. ve 26. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 22	%18	%31	%30	%15	%5
Soru 23	%25	%20	%32	%14	%10
Soru 26	%23	%27	%30	%11	%9

Bu sorudan alınan yanıtlara göre öğrencilerin hocalara olan güvenleri yüksek düzeydedir. Bu da öğrencilerin kendilerini kaliteli bir eğitim sistemi içinde gördüklerinin bir göstergesidir.

- 24. Soru: Ders öğretim elemanları tüm öğrencilerin çok başarılı olmasını bekler:**
32. Soru: Ders öğretim elemanları başarısızlıklarımızı eleştirirler:

Tablo 12. Ankette 24. ve 32. Sorulara Verilen Cevapların Yüzde oranları

275 ÖĞRENCİ	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Soru 24	%25	%25	%30	%11	%9
Soru 32	%15	%28	%28	%15	%13

Öğretim elemanlarının öğrencilerden beklentilerini yüksek tutmaları öğrencileri ilerleten ve geliştiren bir durumdur. Eğer hocalar orta düzeyde ya da çok kötü olmayan bir beklenti içinde olsalardı başarılı ve sivrilebilen öğrenciler yetiştirilemezdi.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tür çalışmaların araştırma objesi bilindiği gibi insandır, yani bu tür araştırmalar; sosyal bir varlık olan insana verilen değer, önemin bir göstergesidir. Bütün şartlar ve kurallar, insan söz konusu olduğunda bir anlam kazanmaktadır. Öyleyse düzen ve disiplin sağlayıcı bu kurallar insanlara rağmen değil, insanlar için oluşturulmalıdır. Bireylerin istekleri, beklentileri, duyguları göz ardı edilmemelidir. Ancak birey böyle şartlar dâhilinde kendini özgürce ifade edebilir. Bir toplumun ilerlemesi, bilim-sanat ve kültürün gelişmesine bağlıdır. Kurallara, yönetmeliklere körü körüne bağlılık yüzünden insan bir şey üretmeyen, durmadan, amaçsızca tüketen bir varlık haline dönüştürülmemelidir. Kuralların içi, insanların maddi ve manevi özelliklerine göre doldurulmalıdır. Amaç salt kurallara riayet etmek değildir, insanı önemli ve değerli kılmaktır.

Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programı öğrencilerine uygulanan bu anket gösteriyor ki okul yönetimi ve öğretim elemanları öğrencileri önemsemektedir. Bu okulda maddi ve psikolojik şartların maksimize edilmesi yönünde bir uğraş vardır. Bu anket öğrencilerin bu okuldan memnun ve mutlu ayrılmaları için eksiklerinin giderilmesi yönünde bir adımdır.

Bu anketten çıkan sonuçlar, okul yönetimi ve öğretim elemanlarının iyi bir eğitim verebilmek için bir uğraşı içinde olduğunu göstermektedirler. Bu hususta pek çok maddi faktör iyi düzeydedir. Fakat bu maddi faktörlere bir ruh kazandırmak için manevi-psikolojik durumlar da göz ardı edilmemelidir. Örneğin; öğrencilerin derse istekli gelmeleri ve katılım sağlanması için ne yapılabilir? sorusu üzerinde durulmalıdır. Bunun için ilgili uzmanların ve öğrencilerin fikirleri doğrultusunda düzenlemelere gidilmelidir.

Öğrencilerin bölüm hocalarıyla ilgili memnuniyetleri göstermektedir ki; bölüm hocaları öğrencilerle, gerek ders içinde gerekse ders dışında yeterli düzeyde ilgilenmektedirler. Bu da ders hocalarının öğrenciye verdikleri değer ve güvenin bir göstergesidir.

Sosyal aktivitelere dair yetersizlikler bir kısım öğrenci tarafından dile getirilmiştir ki sosyal hayatın aktif olması bir üniversite öğrencisi için olmazsa olmaz koşullardandır. Yeniliğe, değişimlere kısaca modern oluşumlara ihtiyaç, bir üniversiteli de hat safhadadır. Kendini geliştirmek, yetkinleştirmek, kültür düzeyini arttırmak, toplumdan ve dünyadan haberdar olmak için sosyal etkinlikler büyük önem arz eder. Bir öğrenci sadece kendi bölümüne ilgi duymayabilir, diğer bölümler ve uğraşlar öğrencinin ilgisini çekebilir. İşte bu yüzden öğrencilere farklı yelpazeler sunulmalıdır. Tiyatro ve sinema gösterileri, konserler, oturumlar, forumlar öğrenciyi üniversite yaşamına ısındıran önemli faktörlerdendir.

Anket sonuçları program öğrencileri, öğretim elemanları ve okul yönetimi tarafından dikkate alınmalıdır. Herkes bu ankette kendine bir pay çıkarmalı ve mevcut şartlar daha da pozitif hale getirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Çelik, V., 2000. Okul Kültürü ve Yönetimi. Pegem Yayınları, Ankara.
- Heckman, P. E., 1993. Culturel Leadership. School Leadership. Handbook for Excellence. University of Oregon, USA.
- Özdemir A., 2006. Okul Kültürünün Oluşturulması ve Çevreye Tanıtılmasında Okul Müdürlerinden Beklenen ve Onlarda Gözlenen Davranışlar. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Güz 2006, 4(4), 411- 432
- Deal, T. E. and Peterson, D. K., 1998. How Leaders Influence the Culture of Schools. Educational Leadership, Volume 56, Number: 1 (27-29).
- Akpınar B. ve Gezer B., 2005. Okul Kültürünün Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkileri(Elazığ İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Fırat Ü., Elazığ.

DÖNEM PROJELERİNDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI VE DÖNEM PROJESİ YÖNETİMİ

USAGE OF INFORMATION TECHNOLOGIES FOR TERM PROJECTS AND TERM PROJECT MANAGEMENT

S. S. MARAŞ¹, İ. ŞANLIOĞLU², M.ERTAŞ³, E. E. MARAŞ⁴,

ABSTRACT

It is very important that the term projects should be brought to the up-to-date standards and by-laws in terms of increasing the quality of education and the enabling students to take place in rapid-growing information world. The term projects could be done by a group of students as well as individually. Nowadays, the advantages provided by information technologies and the diversity of computers and by-products, revised computers labs and existence of professional tools enable individual implementation of term projects and provide great advantages in learning process. On the other hand, the development of internet, intranet and network systems increase self-development of instructors and the diversity of projects as well as they speed up the project control and the communication between the educators and the students. Consequently, the information technologies give opportunity to produce original projects work.

Key words: Term projects, Information technologies, Intranet, Network

ÖZET

Dönem projelerinin güncel proje yapım standartlarına ve yönetmeliklerine uygun hale getirilmesi, öğrencilerin hızlı gelişen bilgi dünyasındaki yerini alabilmesi eğitim kalitesinin artmasında büyük önem taşır. Dönem projeleri bir öğrenci grubu tarafından yapılabileceği gibi bireysel olarak ta gerçekleştirilebilir. Günümüzde bilgi ve bilişim teknolojilerinin sağladığı kolaylıklar, bilgisayar ve yan ürünlerinin çeşitliliği, yeniden güncellenmiş bilgisayar laboratuvarları, teknolojik yeni mesleki araçların varlığı dönem projelerinin bireysel yapılabilir olmasına olanak tanımakta ve öğrenme açısından büyük yararlar sağlamaktadır. Bu ilerlemelerin yanında, internet, kurum içi özel ağ sistemi ve ağ sistemlerinin gelişmesi; öğretim elemanlarının kendilerini geliştirmesine, proje çeşitliliğinin artırılabilmesine, proje denetim ve öğrenci – öğretim elemanı iletişiminin hızlanmasına, öğrenci tarafından özgün proje hazırlanabilmesine olanak sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Dönem projeleri, Bilişim Teknolojisi, Kurum İçi Özel Ağ Sistemi, Ağ Sistemleri.

GİRİŞ

¹ Selçuk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, 42075, Konya, ssm@selcuk.edu.tr

² Selçuk Üniversitesi Jeodezi ve Fotogrametri Bölümü, 42075, Konya, sanlioglu@selcuk.edu.tr

³ Selçuk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, 42075, Konya, mertas@selcuk.edu.tr

⁴ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Bölümü, 55139, Samsun, emaras@omu.edu.tr

Meslek yüksekokullarında çeşitli bölümlerde müfredata göre yürütülen projeler öğrenci tarafından başarıyla tamamlandığında ilgili sektöre geri besleme sağlamaktadır. Öğretim elemanının proje yöneticiliği/danışmanlığı sırasında göstereceği performans benzer projelerin yapımında almış olduğu rol ve deneyimine bağlıdır. Genel olarak proje dersleri haftada 2-4 saatlik periyotlar halinde sürdürülmektedir. Proje dersleri teorik ve pratik bilginin aynı anda verildiği derslerdendir. Yönetici/proje danışmanı öncelikle projenin güncel kullanım alanlarını ve teorisini verdikten sonra uygulama yaptırmaktadır. Proje uygulaması sırasında laboratuvar ortamında mesleki paket programları kullanılması ve ilgili proje yapım modülünün de öğretilmesi gerekmektedir. Teknolojinin sınıflarımıza girmesiyle hem bizlere hem de öğrencilerimize yeni olanaklar tanınacaktır. Ancak, unutmamalıyız ki, bu süreç işimizi biraz daha artıracaktır. Çünkü yeni teknolojik yöntemleri kullanmamız, sınıf dışı kaynaklara ulaşmamız ve bunlara nasıl ulaşılacağını bilmemiz gerekir. (Akkoyunlu,1999)

DÖNEM PROJELERİNİN YÜRÜTÜLMESİ VE PROJE KONTROLÜ

Öncelikle proje dersine kayıtlı ortalama 40 öğrenci olduğu varsayımıyla yine aynı sayıda özgün proje yapımına nezaret ve kontrol söz konusudur. Kısıtlı süre içerisinde ders teorisinin anlatılması, paket program modülü kullanımı öğretimi, projenin öğrenci tarafından yapımı ve proje yöneticisi/danışmanı tarafından kontrolü imkânsızlaşacaktır. Bilgi teknolojilerinden bahsettiğimiz günümüzde bilgisayar ortamında yapılan ve saklanan proje verilerinin yine kontrolü sırasında da bilgisayar ortamının kullanılması uygun olacaktır. Her öğretmen kendi, özel koşullarına uygun kullanma stratejisi(leri)ni bulmalıdır! Ayrıca, teknolojinin bir çok durum, süreç ve müfredat kapsamında kullanılabilmesi bilinmelidir. Bu konuda oldukça az kısıtlama bulunmaktadır. (Akkoyunlu,1999)

Gerekli Donanım

Öncelikle Bilgisayar laboratuvarında Okul İçi ve/veya Laboratuvar İçi Bilgisayar Ağı (Intranet) bulunmalıdır. Bilgisayar laboratuvar varlığı varsayılarak ekstra donanımı sıralayacak olursak. Laboratuvar bilgisayarlarını ortak bir haberleşme ağında buluşturmak için, göbek (hub), anahtarlayıcı (switch), yönlendirici (router) veya köprü (bridge) donanımlarından bir veya bir kaçına, ve bu bilgisayarlarda ağ kartlarına, ayrıca bunları birbirine bağlamak için ağ kablolarına gereksinim vardır.

Ağ kartı

Bilgisayarların ağ ortamına bağlanıp iletişimi sağlayan elektronik devrelerdir. Ağ kartları bilgisayardan gönderilecek verileri paketlere ayırarak gönderir, karşı bilgisayardaki ağ kartı paketleri alır, tekrar birleştirerek dosya yapısına çevirir iletişim esnasında veri kaybının olup olmadığını denetler. Bilgisayarlardaki ağ kartları ile ağ geçitlerinin (eğer otomatik algılama özelliğine sahip değilse) hızları aynı olmalıdır. Genelde okullarımız laboratuvarlarında kullanılan bilgisayar ağ kartı, 10/100 Mbit otomatik algılamalı olmaktadır. Burada otomatik algılama özelliği karşı donanım hızını algılayıp hızını ona göre ayarlamasıdır. (10Mbit veya 100 Mbit vs.)

Göbek (Hub)

Bilgisayar ağı kurulumunda en basit bağlantı birimlerindedir. Portlardaki iletişimi diğer portlara da aynen yansıtır. Bu durumda performans düşük kalmaktadır. Maliyetinin düşük olmasından başka avantajı olmayan bu cihazlar konfigürasyon gerektirmezler.

Anahtarlayıcı (Switch)

Dört ila otuziki bilgisayarı birbirine bağlamada kullanılan akıllı cihazlardır. Akıllı cihazlar denmesinin sebebi de göbeklerdekinin aksine portlardaki iletişimi diğer portlara da göndermemesidir. Bağlandığı bilgisayarın IP adresini kaydeder. Bir veri aldığı anda bunu yalnızca gönderilmesi gereken bilgisayara yollar. Kullanımı göbek kadar kolay olmakla beraber, kendi içinde hangi girişe hangi bilgisayarın takılı olduğunu öğrenir ve yönlendirmeyi buna göre yapar. Performansı göbeklere kıyasla çok daha yüksektir. Sistem yöneticisinin herhangi bir konfigürasyon veya programlama yapmasını gerektirmez.

Yönlendirici (Router) ve Köprü (Bridge)

Genelde aynı veya farklı protkoller kullanan ağları birbirine bağlamakta kullanıldıkları için konumuz dışında tutulmuşlardır.

GEREKLİ YAZILIM

Günümüzde ağ üzerinden çalışan birçok sınıf kontrol ve ders anlatım yazılımları geliştirilmiştir. Bu yazılımlardan tamamına yakını ana bilgisayar ve abone bilgisayarlara gerekli programın yüklenmesi ve limitli abone sayısına göre çalışmaktadır. Meslek yüksekokullarının laboratuvarlarına bu tür programların uygulanması ve yazılımın yaşatılması oldukça zor ve maliyetli gözükmektedir. Meslek Yüksekokulları laboratuvarlarında genelde, devamlı bakım gerektirmemesi, onarım kolaylığı ve diğer sebeplerle sistem koruyucu programlar (Deepfreeze, Goback vb.) kullanılmaktadır. Mevcut sınıf yönetim programları satın alınması ve kurulumu yerine ağa bağlı ve veri kaydı için ayrılmış herhangi bir bilgisayar veya öğretim elemanının kullandığı bilgisayar Dosya Aktarım İletişim Protokolü sunucusu (FTP server) haline getirilerek ana makine ve öğrenci makinelerinde FTP kullanılarak öğretim elemanı ile öğrencilerin veri iletişimleri sağlanacaktır. Böylece bütün kontrol ve çalışma periyotları esnasında öğrencinin yapmış olduğu proje verisini bahsi geçen sistem aracılığı ile proje yöneticisiyle paylaşması ve aşamaların proje yöneticisinde kayıtlı olması ve proje takibinde kolaylık sağlanacaktır.

Bu durumda yalnızca bir bilgisayarın server konfigürasyonu yapılacak ve öğrenci bilgisayarlarında ekstra programa ihtiyaç kalmayacaktır. Aslında öğretim görevlisi bilgisayarında da sistem koruyucu programların yüklü olabileceği düşünülürse geçici kurulumu oldukça kolay ve konfigürasyonu sonradan veya kurulum sırasında eklenebilen ve öğrencilerden gelecek verileri harici depolama aygıtına yönlendirilebilecek bir yazılım oldukça kullanışlı olacaktır. Ayrıca yazılımın öğrencilere ait kullanıcı bilgilerini ve şifrelerini yine harici bir kayıt cihazında tutması da gereklidir.

WinFTP Sunucu

WinFTP Sunucu Windows tabanlı sistemler için FTP Sunucu kurma yazılımıdır. Arayüzü gayet basit olan program Windows 98/NT/XP/VISTA sistemlere kolaylıkla kurulabilir. Program, kurulum ve kullanımı oldukça basit olan güçlü bir FTP sunucusudur.

FTP standartlarını destekler. Sunucu ile istemci arasındaki iletişimin şifrelenmiş şekilde yapılabilmesine imkan veren standart teknoloji (SSL-128 bit) kullanır.

Sunucunun, gerçek zamanlı bilgi fonksiyonu gerçek zamanda FTP sunucusunu izleme imkanı sunar. Sunucuya bağlanan her kullanıcı ve faaliyeti için bir tablo satırı tahsis edilmiştir. Böylelikle kullanıcılar ve faaliyetleri hakkında bağlantı sırasında ayrıntılı bilgi gösterilebilir (www.wftpserver.com).

Programın Kurulumu

Burada daha önceden temin edilen WinFTP Server sürüm 2.1.4 (<http://www.wftpserver.com/download.htm>) kurulumu anlatılacaktır. Diğer sürümlerin kurulumu ve çalışma prensibi çok farklı değildir.

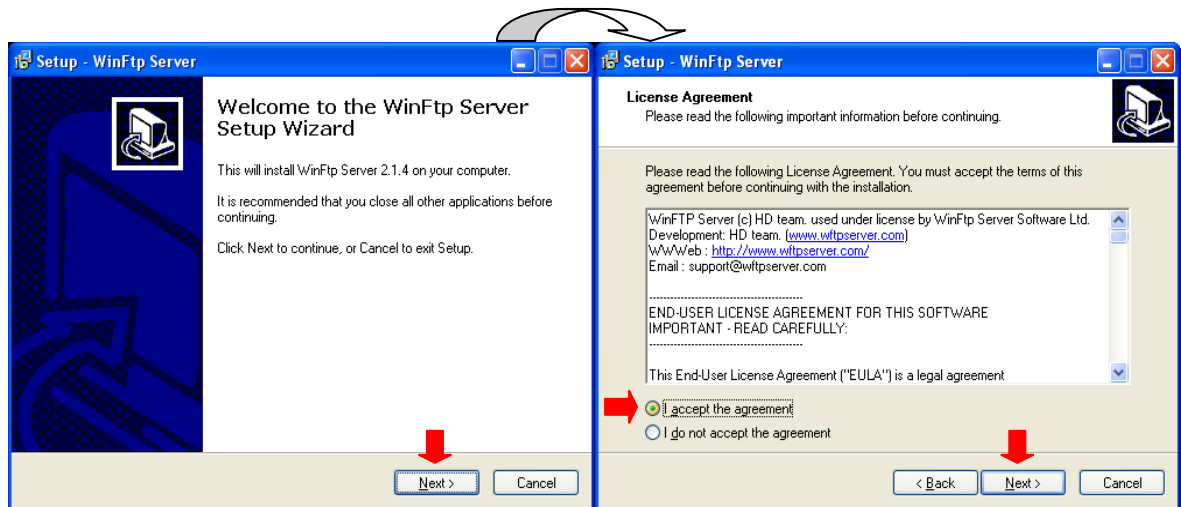
Donanım Gereksinimi :

- Pentium işlemci (300 MHz veya üstü).
- 64 MB RAM
- 256- renk veya daha fazla renk desteği olan ekran kartı
- 10 MB Boş harddisk alanı

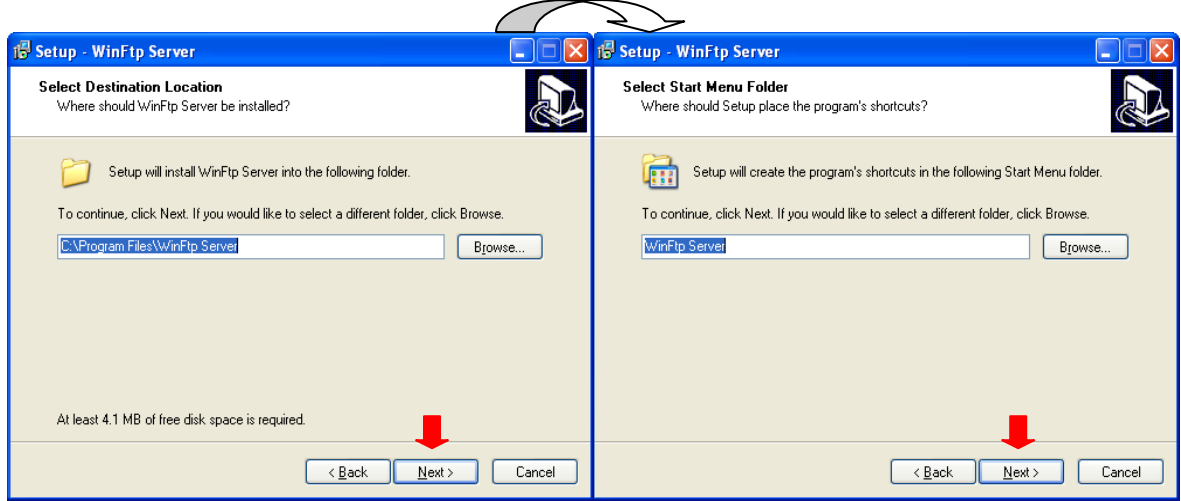
Yazılım Gereksinimi :

- Windows 98 , ME, NT 4.0, 2000, XP, 2003, Vista
- Minimum 800 x 600 ekran çözünürlüğü
- Winsock 2.0 veya üstü (Yukarıda işletim sistemlerinde standarttır).

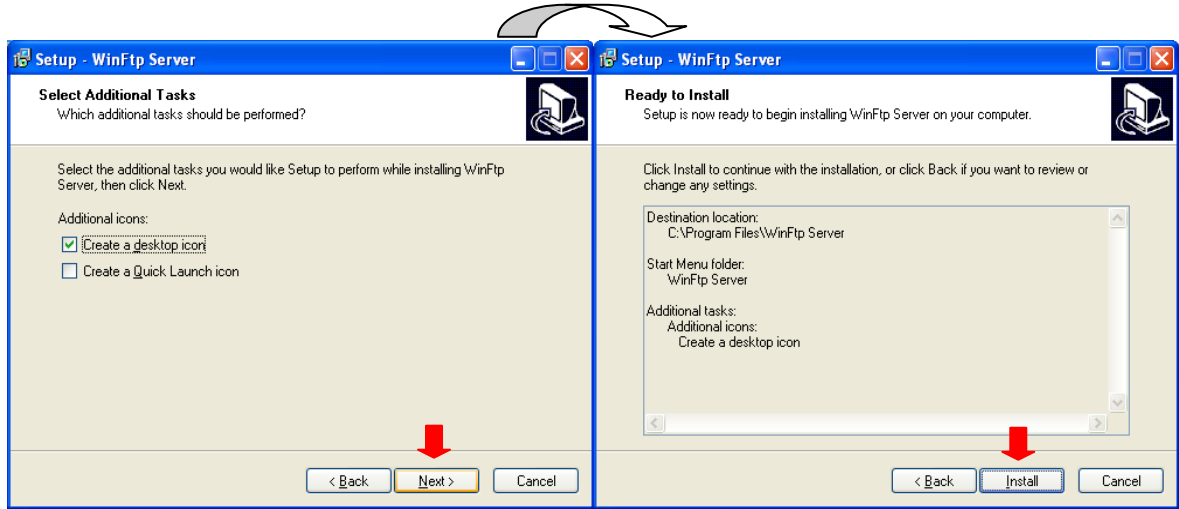
Aşağıdaki ekran çıktılarında görüleceği gibi program çok kısa bir süre içinde 7 adımda öğretim görevlisi bilgisayarına kurulabilir. Kurulacak bilgisayarda sistem koruyucu programların bulunması bu çalışmayı çok fazla etkilemeyecektir. Çok kısa sürede kurulan program için her ders başlangıcında sadece birkaç dakika ayırmak yeterlidir (Şekil.1), (Şekil.2), (Şekil.3), (Şekil.4).

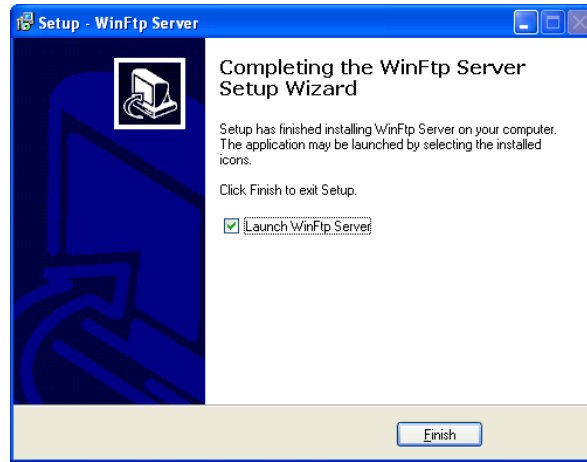
Şekil 1. Kurulum Sırasında 1. ve 2. Adıma Ait Ekran Görüntüleri

Şekil 2. Kurulum Sırasında 3. ve 4. Adıma Ait Ekran Görüntüleri

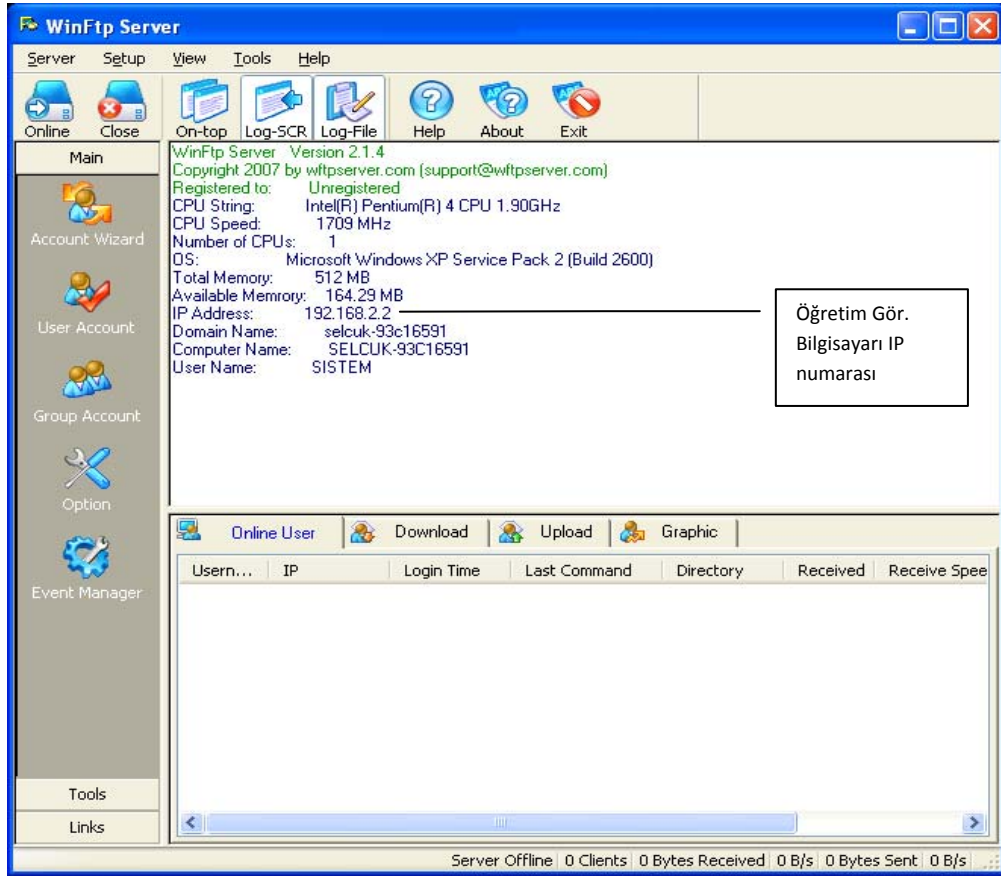

Şekil 3. Kurulum Sırasında 5. ve 6. Adıma Ait Ekran Görüntüleri

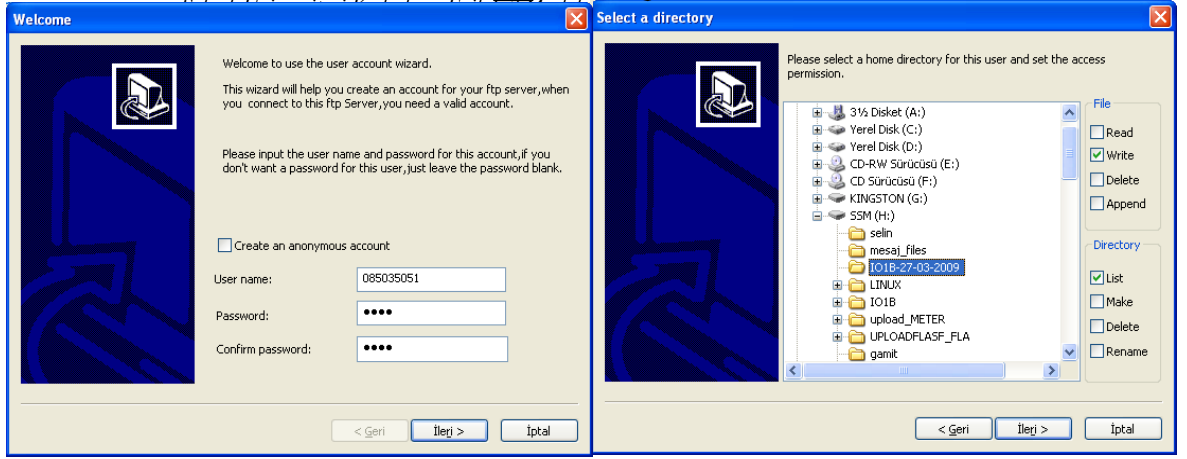

Şekil 4. Kurulum Sırasında 7. Adıma Ait Ekran Görüntüleri
Programın Kullanılması

Kurulumdan sonra program çalışır hale getirilmiştir. Masaüstünde, Hızlı başlat veya Başlat menüsü Programlar altında WinFtp klasörü altında kısayolu oluşmuştur. Program bu seçeneklerden herhangi biri ile başlatılarak ders özelliğine göre ders süresince veya daha uzun süre açık tutulacaktır. Programın açılıştan sonraki ilk ekran görüntüsünde (Şekil 5) kurulduğu bilgisayarın Merkezi İşlem Birimi (CPU) tipi, CPU hızı, CPU sayısı, işletim sistemi, bellek kapasitesi, kullanılabilir bellek miktarı, IP numarası verilmekte olup kayıtlı öğrencilerin sadece kendi web tarayıcılarının adres çubuğundan ana bilgisayarın IP numarasını (örnek : ftp://192.168.0.3) girmeleri halinde öğrenci ve öğretim elemanı arasında veri iletişimi müsait olacaktır. Çalışma sırasında sadece intranet bağlantısı yeterli olup Internet bağlantısına gerek duyulmamaktadır. Bu aşamada öğretim elemanı her sınıfa veya her öğrenciye ayrı bir izin tahsis edebilir ve bağlı öğrencileri ve IP numaralarını görebilir. Yeni bir kullanıcı eklemek için Hesap Sihirbazı (Account Wizard) açılır. Gelen pencerede Kullanıcı Adı (User Name) kısmına öğrenci numarası girilmesi daha uygun olacaktır. Şifre (Password) ve Şifre Doğrulaması (Confirm Password) öğrenci tarafından girilmelidir. Böylelikle bir öğrencinin hesabına diğer bir öğrenci ulaşamayacaktır (Şekil 6). Sonraki pencerede kullanıcıya (öğrenciye) verilecek dosya ve izin izinleri görülmektedir. Öğrenciler aynı dizinde çalışacaklarsa sadece dosya yazma ve izin listeleme izinleri verilmelidir. Sistem, veri dizini olarak harici bir veri kayıt cihazı seçilmesine imkan vermektedir. Kullanıcının (öğrencinin) dosya aktarım ve alım hızlarına bağlanma sayısına limit verilebilir. Bu değerın 0 olması limitsiz anlamına gelmektedir. (Şekil 6).

Şekil 5. Program Çalıştırıldıktan Sonraki İlk Ekran Görüntüsü

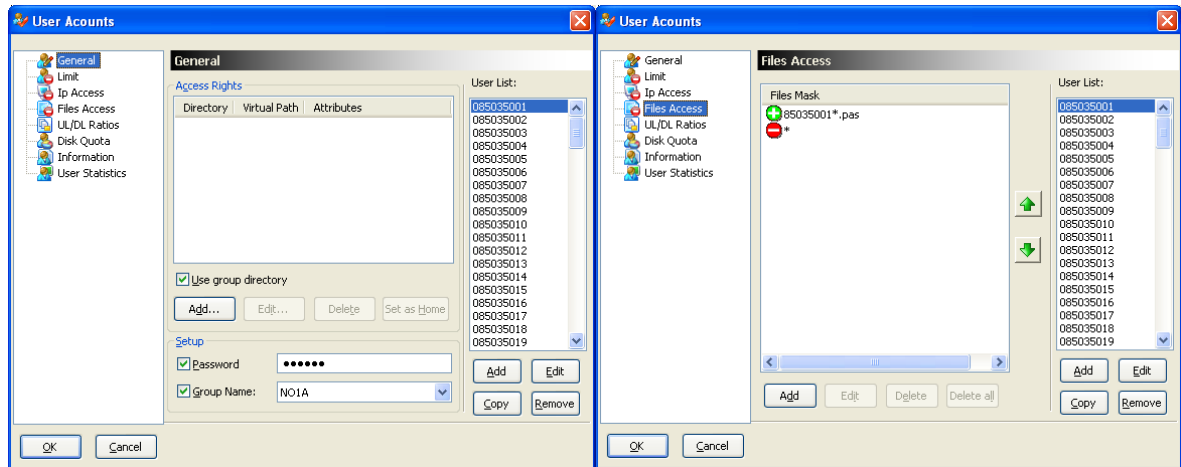
Şekil 6. Hesap Sihirbazı (Account Wizard) Penceresi Ekran Görüntüsü

Son butonu ile kullanıcı aktivasyonu yapılmış demektir. Böylelikle öğrenci verilen limit ve izinler ölçüsünde öğretim elemanı bilgisayarı ile iletişime geçebilecektir. Her öğrenci için kullanıcı ismi, şifre, limit vb. tanımlamalar bir defaya mahsus olmak üzere dönem başında gerçekleştirilir ve konfigürasyon saklanır.

Öğretim elemanının birden çok ders veya sınıfın sorumluluğunu alması durumunda her sınıf veya ders için farklı dizinler oluşturulabilir. Her sınıf için farklı grup oluşturulması da kullanım kolaylıklarından biridir.

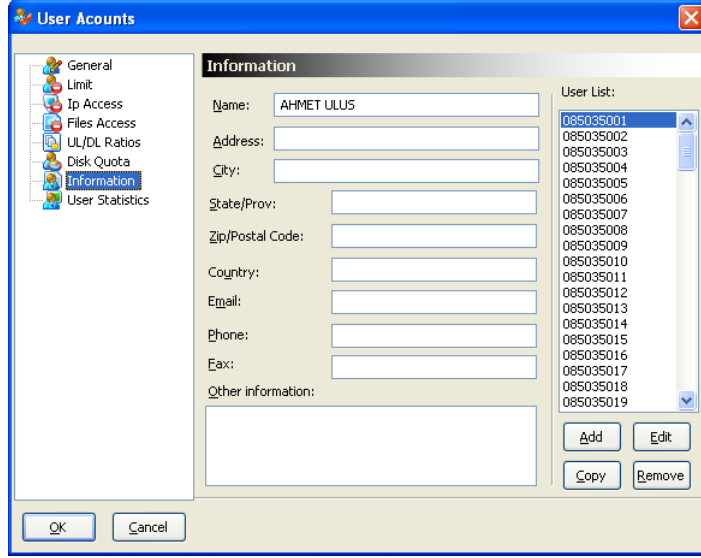
Kullanıcı Hesabı (User Account) bölümünden aynı işlemler daha hızlı bir şekilde oluşturulabilir.

Dosya Erişimi (File Access) bölümünde öğrencinin gönderebileceği dosya ismine kısıt getirebilir yukarıdaki örnekte 085035001 nolu öğrenci sadece ismi 8503501 ile başlayan ve uzantısı pas olan dosyaları gönderebilmekte ve farklı dosya isim ve uzantılarını gönderme izni bulunmamaktadır. Dersin özelliğine göre yönetici tarafından bu kısım düzenlenmelidir. (Şekil 7).

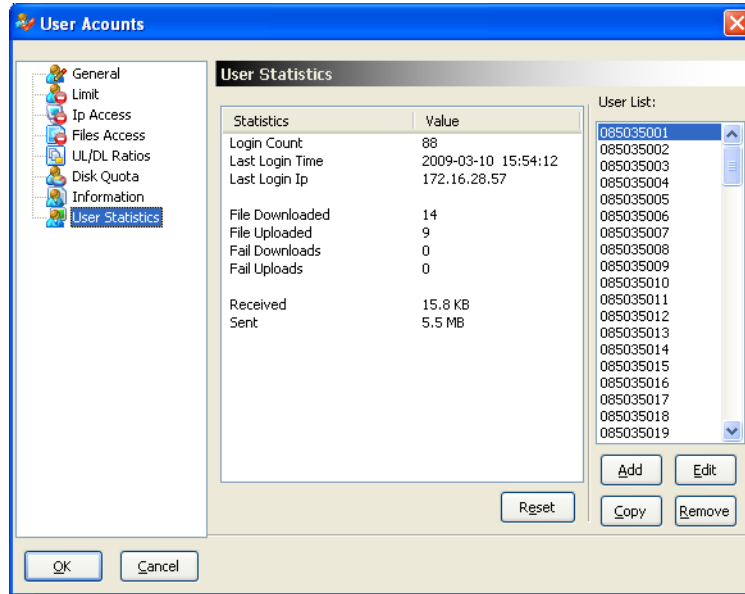
Şekil 7. Kullanıcı Hesabı (User Account) Penceresi Ekran Görüntüsü

Bilgi (Information) bölümünde ise öğrenci ile ilgili bütün bilgiler saklanabilmektedir (Şekil 8).

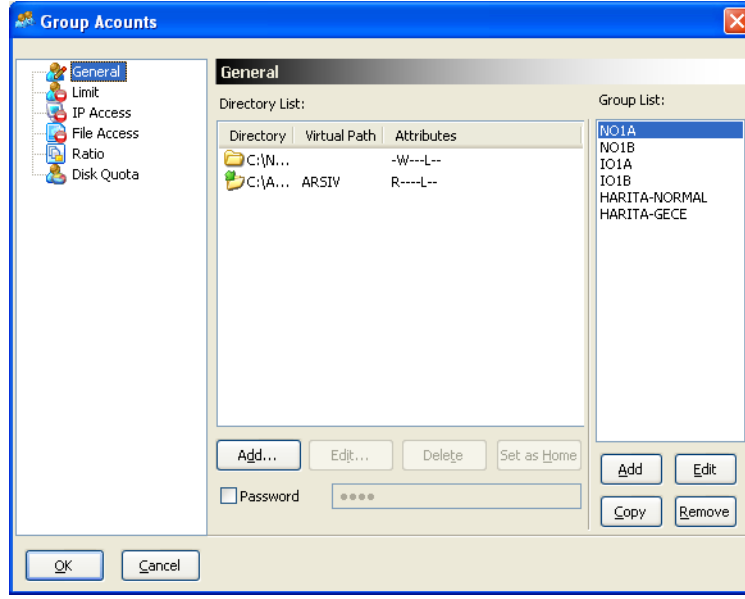
Şekil 8. Kullanıcı Hesabı (User Account) Bilgi (Information) Penceresi Ekran Görüntüsü

Kullanıcı İstatistikleri (User Statistics) bölümünde öğrencinin WinFTP sunucu kullanımı ile ilgili istatistiksel bilgiler bulunmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Kullanıcı Hesabı (User Account) Kullanıcı İstatistikleri (User Statistics) Penceresi Ekran Görüntüsü

Grup Hesabı (Group account) () kısmında ise sınıflar ile her sınıfın farklı dosya gönderme ve alma izinleri oluşturulabilir. Örnekte her sınıfın gönderme dizini sınıf ismiyle ve öğretim görevlisinin göndereceği dosya veya verileri alma dizini arşiv dizini olarak oluşturulmuştur (Şekil 10).

Şekil 10. Grup Hesabı (Group Account) Penceresi Ekran Görüntüsü

Sistem konfigürasyonunun her derste basitçe yüklenmesi için yığın dosyası hazırlanmalıdır. Bu dosya .bat uzantılı olarak aşağıdaki örnekteki gibi olabilir. Örnekte veri dosyaları taşınabilir harici kayıt cihazına yönlendirilmektedir. Böylelikle veriler sistem koruma programlarından etkilenmeyecektir. Her kurulumdan sonra aşağıdaki dosya otomatik olarak çalıştırılmalıdır.

```
copy data\*. * C:\Program Files\WinFtp Server\data\*. *  
copy "WinFtpServer.xml" C:\Program Files\WinFtp Server\*. *  
md h:"HARITA-GECE"  
md h:"HARITA-NORMAL"  
md h:"IO1A"  
md h:"IO1B"  
md h:"NO1A"  
md h:"NO1B"  
md h:"arsiv"
```

Programın Sonuçlarda veya Sınav Sistemine Uygulanması

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve diğer uzaktan eğitim veren kuruluşların uzaktan eğitim içerisinde yer alan test sistemleri ya da bu sistemlere ilişkin yayınlar incelenirse klasik eğitim/öğretim sisteminin bu yeni ortama aynen taşınmaya çalışıldığı görülür. Örneğin öğrenci değerlendirmeleri ile ilgili olarak denilmektedir ki "**ders geçme notunun ön lisans ve lisans programlarında %80'i, yüksek lisans programlarında ise %50'sinin gözetim altında yapılan sınavlardan oluşması gerekmektedir**". Bu yolla uzaktan eğitim ortamına özgü alternatif değerlendirme yollarının önü büyük ölçüde kapatılıp klasik, sınıf ortamlarındaki gibi sınav sistemleri ile değerlendirme yapılması istenmektedir (Deperlioğlu, 2007).

Program sınıf ortamında ve öğretim elemanı denetiminde çalışması özelliği ile sınav sırasında da öğretim elemanının tek tek kontrolü yerine sınıfın tamamına hakimiyeti sağlanacak ve öğrenci sınav sonuç verileri güvenli bir ortamda sonradan değerlendirilmek üzere saklanacaktır.

SONUÇ

Bilgi teknolojilerinin geliştiği günümüzde proje yapım standartları ve yönetmelikler projelerin bilgisayar ve teknolojik ortamda yapılmasını gerekli kılmaktadır. Okullarımızda da dönem projeleri olarak adlandırılan projelerin laboratuvar ortamında güncel program ve teknikler kullanılarak standartlara uygun şekilde yapılması ara eleman kalitesi açısından önemlidir. Bu bağlamda proje eğitimi ve kontrolünde oluşacak yoğunluğun azaltılması ve öğrencinin projeye bire bir iştirakinin sağlanması açısından Bilgi teknolojilerin proje ders ve laboratuvar ortamlarına aktarımı gereklidir. Gelişmiş farklı sınıf kontrol veya FTP programlarının yanı sıra önerdiğimiz WinFTP Server kurulumu, kullanılması ve sürekliliğinin sağlanması basit ve kolaydır.

KAYNAKLAR

1. Akkoyunlu, B. (1999). İnternet'in öğretim sürecinde kullanımı. Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansı. 13-15 Mayıs 1999.
2. Çakır, H., Yalçın, N. (2006), İnternet ve İntanete Dayalı Sanal Dershanes Sistemi. Cilt:14, No:1. G.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi, Kastamonu.
3. Tüfekçi, A., Çakır, H., İncetaş, M.O., Pehlivan, S., Tanyeri, U. (2007). İntanet Tabanlı Bir Sınav Sistemi: Gerekçe Ve Tasarım. 7th International Educational Technology Conference, 1-3 Mayıs 2007, Girne, KKTC.
4. Deperlioğlu, Ö., (2007). e-eğitim portalı için gerekli yazılımlar ve önemi, Konferans, 28.03.2007, , A.K.Ü. .AFYON
- 5 www.wftpserver.com (2009)

DÜNYA PAMUKLU PANTOLON PAZARI VE TÜRKİYENİN YERİ

THE MARKET OF COTTON TROUSERS IN THE WORLD AND TURKEY

Ahmet ÖZBEK¹

ABSTRACT

Turkey is significant country to produce cotton. Producing of cotton is provided that Turkey becomes important producer of trousers. Marketing of cotton trousers in the world occur two kinds of countries. First type of them there is low production cost such as, China, Bangladesh and Vietnam. Second type of them is such as Germany, Italy and France. They are produced products in abroad and then they sell this product with their brands all over the world. Distance is important for trade. Otherwise, there are many changes for marketing of cotton trousers after 2005 in the world. Chine and Bangladesh have increased and Turkey, Mexico, Belgium and Hong Kong have also decreased their portion in this market.

Key words: cotton trousers, export, import

ÖZET

Türkiye, önemli bir pamuk üreticisi ülkedir. Pamuk, Türkiye'yi dünyanın önemli bir pamuklu pantolon tedarikçisi olmasını sağlamıştır. Dünya pamuklu pantolon pazarı iki tip ülkeden oluşmaktadır. Birinci tip ülkeler; Çin, Bangladeş ve Vietnam gibi düşük maliyetle üretim yapan ülkelerdir. İkinci tip ülkeler ise; Almanya, İtalya ve Fransa gibi maliyetleri düşürmek için yurt dışında üretim yapıp kendi markalarıyla ihracat yapan ülkelerdir. Pazarı yakınlık ticareti önemli şekilde etkilemektedir. Ayrıca Dünya, pamuklu pantolon pazarı 2005'ten itibaren önemli değişime uğramıştır. Pazarda Çin ve Bangladeş gibi ülkelerin paylarını önemli oranda artış Türkiye, Meksika, Belçika ve Hong Kong gibi ülkelerin paylarında ise azalış eğilimi vardır.

Anahtar kelimeler: pamuklu pantolon, ihracat, ithalat,

---

¹ Marmara Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Tekstil Eğitim Bölümü, İstanbul, Türkiye [aозbek@marmara.edu.tr](mailto:aozbek@marmara.edu.tr)

1. DÜNYADA VE TÜRKİYEDE HAZIR GİYİM SANAYİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Giyinme, insanoğlunun var oluşuyla onun bir ihtiyacı olarak ortaya çıkan bir gereksinimdir. İlkel yaşamda giyinme ihtiyacı insanların kendilerinin ürettiği materyallerle karşılanırken günümüz de modern toplumlar da insanların kendi işlerinde uzmanlaşmasıyla birlikte; giysi üretimini de bir iş kolu haline getirmiş ve bu alanda uzmanlaşma başlamıştır. İnsanlar giyim ihtiyaçlarını karşılamak için giysini üretmek yerine, giysi üreten ve bu alanda uzmanlaşmış işletmelerden giysi tedarik ederek daha ekonomik bir şekilde bu gereksinimini giderme imkânına kavuşmuştur. Bu durumda daha fazla giysi talebine yol açarak hazır giyim sektörünün oluşumuna neden olmuştur(Çekiç, 2004).

Tekstil ve Hazır Giyimin bir sektör olarak ortaya çıktığı yer Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika'dır. II. Dünya Savaşının sonucuna kadarda bu ülkeler Tekstil ve Hazır giyim üretimlerini ellerinde tutmuşlardır fakat II. Dünya Savaşından sonra başta Japonya olmak üzere Uzakdoğu ve Doğu Avrupa ülkeleri ortaya çıkarak; tekstil ve hazır giyim üretimini Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika'dan bu ülkelere doğru kaymasını sağlamışlardır. Üretimin Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika'dan kaymasının temel nedenleri arasında 1950'li yıllarda Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika'dan önemli oranda teknoloji transferinin yapılması, bu ülkelerin ekonomik gelişimlerini gelişmiş ülkelere ihracat üzerine kurmaları ve ucuz işgücüne sahip olmalarıdır. Yeni ülkelerinde katılımı tekstil ve hazır giyim sektörlerinde rekabetin artmasına neden olmuş(Kılınç, 2003).

ABD, Japonya, Fransa, İtalya ve Almanya gibi geleneksel tekstil ve giysi imalatçıları, bu sektörlerdeki istihdam ve yatırımları azaltarak yatırımlarını tasarım, teknik gelişmeler, ürün geliştirme ve yüksek kaliteli ürünlere odaklamışlar ve basit tekstil ve giyim ihtiyaçlarını ithalat yoluyla sağlama yoluna gitmişlerdir. Bu durum tekstil ve hazır giyim üretimine yeni giriş yapan ülkelere de fırsat sağlamıştır. Bu ülkelerin ithalatları üretici ülkelerin ihracat artışlarını belirleyen unsurlarla ortaya çıkmıştır(Li ve Diğ., 2003).

1970'li yıllarda Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim için elindeki en önemli hammaddesi bol ve kaliteli Türk pamuğuydu. Türkiye, tekstil ve hazır giyim pazarında pamuk üreticisi ve ihracatçısı olarak yerini aldı. Türkiye'de pamuk tarımına dayalı olarak, büyük bir dokuma sanayi gelişti. Gelişen tekstil ve hazır giyim sanayisiyle önce pamuklu tekstil ürünleri ihracatına daha sonra ise pamuklu hazır giyim ürünleri ihracatıyla devam eden tekstil ve hazır giyim ihracatıyla günümüze kadar geldi(Keleş, 2000).

2. DÜNYA PAMUKLU DOKUMA PANTOLON PAZARI

Birleşmiş Milletler ticaret İstatistikler Birimi verilerine göre derlenen aşağıdaki tabloya göre; ABD, dünyanın en büyük pamuklu dokuma pantolon pazarı durumundadır. ABD'den sonra dünyanın en büyük pamuklu dokuma pantolon pazarları Almanya, İngiltere, Fransa, Hong Kong, Japonya, İtalya, İspanya, Belçika, Hollanda, Kanada, Danimarka, Avusturya, İsviçre, Güney Kore, İsveç, Rusya Federasyonu, Çin, Çek Cumhuriyeti ve Norveç'tir. Adı geçen ülkeler dünya pamuklu dokuma pantolon ithalatını belirleyen ülkelerdir çünkü bu ülkelerin yapmış olduğu ithalat ihracatçı ülkelerin ihracat miktarını belirlemektedir.

Ülkelere Göre Dünya Pamuklu Dokuma Pantolon İthalatı

		2007	2006	2005	2004	2003	2002
	Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
1	ABD	11.556.560.202	11.652.292.949	11.484.680.095	10.645.967.498	10.619.596.058	9.897.180.744
2	Almanya	4.128.092.000	3.779.503.000	3.602.951.000	3.406.600.000	3.069.817.000	2.600.565.000
3	İngiltere	2.221.248.475	2.121.298.096	2.021.676.719	1.891.739.984	1.714.547.164	1.386.506.329
4	Fransa	2.376.870.532	2.111.366.813	2.087.266.663	1.981.106.516	1.760.379.480	1.399.696.387
5	Hong Kong	2.212.544.487	2.071.915.247	1.866.944.414	1.441.545.919	1.381.873.716	1.529.504.204
6	Japonya	1.833.976.000	1.893.053.604	1.823.644.265	1.756.229.088	1.529.819.218	1.307.041.473
7	İtalya	1.976.115.061	1.792.496.331	1.702.830.646	1.340.525.325	1.076.606.700	913.505.312
8	İspanya	1.837.985.000	1.487.119.713	1.260.492.199	998.399.004	724.357.992	518.086.944
9	Belçika	1.222.581.219	1.100.374.073	1.084.559.437	940.594.933	909.804.611	810.003.294
10	Hollanda	1.134.260.075	1.078.821.439	909.249.543	892.837.347	832.444.143	651.412.854
11	Kanada	901.240.072	868.439.593	802.412.752	680.598.383	562.893.614	460.735.773
12	Danimarka	570.334.000	572.290.428	517.325.101	472.190.819	379.618.804	272.980.400
13	Avusturya	586.037.266	502.806.306	477.633.073	415.342.098	369.330.998	294.131.804
14	İsviçre	580.372.021	540.750.387	555.029.510	516.939.270	470.423.157	362.360.789
15	Güney Kore	515.337.313	455.891.884	353.687.399	281.501.915	246.583.047	216.831.010
16	İsveç	459.781.976	395.595.421	415.327.218	398.554.575	332.496.440	260.320.104
17	Rusya	313.073.683	156.304.152	83.311.349	69.589.376	48.440.152	58.805.215
18	Çin	307.962.565	236.504.642	208.968.935	150.687.430	125.937.052	132.647.776
19	Çek Cumh.	285.858.271	262.837.624	272.356.599	152.131.197	67.835.397	64.097.299
20	Norveç	266.015.447	242.484.081	228.087.219	213.971.167	180.396.421	150.959.156
	İlk 20 Ülke Toplamı	35.286.245.665	33.322.145.783	31.758.434.136	28.647.051.844	26.403.201.164	23.287.371.867

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.
2007 verileri <http://www.trademap.org> 'den alınmıştır.

Pamuklu dokuma pantolon ithalatının büyük kısmını oluşturan ilk onbeş pazar aşağıdadır.

ABD

Dünya tekstil ve hazır giyim ticaretinde meydana gelen değişim ABD'nin hazır giyim ana üreticisi olma özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. Hazır giyim ihtiyacını ithalatla karşılamaya başlayan ABD, dünyanın en büyük hazır giyim pazarı haline gelmiştir. ABD'nin yapmakta olduğu ithalat ise, ihracatçı ülkelerin ihracat oranının önemli ölçüde etkilemektedir.

ABD'li firmalar bu yeni duruma uyum sağlamak için marka yönetim şirketlerine dönüşerek üretimlerini ülke dışında yapmaya yönelmiş durumdadırlar. Üretim yerini seçerken, pazara yakın ve kapasitesi yüksek olan tedarikçileri tercih etmektedirler. ABD pazarında başarılı olabilmek için pazara yakınlık ve uygun kapasite tedarikçiler için daha da önemli olacak; çünkü perakendeciler daha az tedarikçi ile ilişki kurmak ve daha hızlı bir ulaşım zincirini istemektedir. ABD hazır giyim pazarında, 2005 yılıyla birlikte kotaların kaldırılmasıyla, Asya ülkeleri özellikle; Çin, Hindistan ve Pakistan, ABD pazarında önemli ölçüde kazançlı duruma gelmişlerdir. Bu ülkeler ABD pazarına uzak olmaları nedeniyle sahip oldukları dezavantajlarını ulaştırma maliyetlerini düşürerek ve bağlantılarını güçlendirerek bu pazarda avantaja dönüştürmeyi başarmışlardır. ABD pazarında perakende kanalları: büyük mağazalar, özel mağazalar, milli zincirler, toptancılar, mağazasız perakendeciler ve direk pazarlama şeklindedir. Direk pazarlama, kataloglama, internetten satış, tv den satış ve kapıda satış gibi seçenekleri içerir. Birçok müşteri internetten alışveriş yapsa da halen çoğunluk mağazalardan alışveriş yapmayı tercih etmektedir. Moda akımındaki değişimler, ekonomi, ortalama gelir ve diğer faktörler ABD'deki farklı perakende kanallarındaki başarıyı etkilemektedir(Huffman, 2005).

ABD'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Meksika	2.834.483.331	3.145.404.704	2.657.879.597	2.240.019.419	1.682.063.024	1.208.323.824
Hong Kong	684.492.777	713.423.794	751.159.581	751.862.806	712.948.457	669.863.099
Dominik C.	678.475.499	750.596.809	656.842.643	678.607.264	610.851.244	441.144.768
Çin	377.297.231	320.352.752	355.543.080	392.559.617	369.679.902	285.184.397
Bangladeş	340.606.735	355.164.605	337.323.309	287.970.417	256.087.794	163.986.026
Endonezya	263.619.949	216.419.408	256.180.454	232.235.052	218.441.607	194.851.347
Filipinler	246.654.311	271.792.591	266.032.104	216.172.157	205.581.667	158.214.157
Kamboçya	220.143.301	286.036.700	241.009.714	126.308.105	43.632.337	0
Sri Lanka	203.123.554	190.354.398	179.070.540	163.245.249	161.956.000	126.733.557
Türkiye	199.558.684	207.718.722	129.228.307	95.815.283	63.082.870	49.341.781
Mısır	186.783.185	186.025.469	125.287.213	93.180.062	67.310.790	54.035.572
Nikaragua	186.515.850	170.242.318	147.878.485	125.803.714	98.859.363	82.243.316
Makao	130.394.715	131.778.193	100.412.432	82.616.301	79.279.107	61.033.676
Hindistan	102.285.984	91.284.928	72.835.262	69.364.046	48.821.756	42.959.876
Pakistan	87.591.490	95.173.142	76.652.669	81.989.025	55.710.216	33.364.176
Vietnam	912.333	1.825.416	756.439	833.783	675.575	1.043.353
İlk 16 Ülk. Top	6.742.938.929	7.133.593.949	6.354.091.829	5.638.582.300	4.674.981.709	3.572.322.925
Genel Top	9.472.031.141	9.776.759.682	8.596.108.995	7.711.840.261	6.431.972.147	5.065.118.699

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

1996–2001 yılları arasında ABD'nin pamuklu pantolon ithalatına bakıldığında; Meksika'nın pazarda hâkim konuma sahiptir. Ayrıca; Meksika, Hong Kong ve Dominik Cumhuriyeti'nin ana tedarikçiler olduğu görülmektedir. Bu ana tedarikçileri Çin ve Bangladeş'in izlediği görülmektedir. Türkiye'nin ihracatının artmakla birlikte ana ithalatçılardan biri olmadığı görülmektedir.

ABD'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Meksika	1.780.605.283	2.061.327.849	2.460.646.424	2.664.614.232	2.616.569.451	2.830.224.191
Çin	1.805.437.332	1.297.556.453	1.095.781.567	306.235.898	310.822.571	370.931.556
Bangladeş	1.083.539.271	916.098.429	552.765.022	329.455.209	251.224.847	323.218.455
Hong Kong	676.848.780	851.724.207	892.549.242	827.804.596	713.447.740	793.804.017
Vietnam	659.843.260	551.820.824	436.071.893	385.828.154	569.923.600	159.187.605
Endonezya	535.579.849	564.962.474	432.313.344	303.516.936	281.240.668	223.365.944
Kamboçya	514.991.722	483.334.164	463.087.878	388.139.478	403.029.208	298.052.571
Hindistan	483.209.344	393.555.972	279.472.281	171.206.611	124.285.624	137.170.339
Sri Lanka	390.455.150	360.851.890	290.546.150	215.755.656	166.401.095	179.246.758
Mısır	327.499.983	294.995.252	231.777.312	220.901.672	204.493.723	165.819.791
Pakistan	323.878.981	252.147.488	188.241.600	130.085.072	94.108.068	87.392.961
Makao	313.219.604	284.021.607	244.779.243	150.804.995	160.195.323	137.398.842
Nikaragua	242.235.624	248.705.282	237.416.191	224.338.404	202.451.670	182.774.760
Filipinler	215.967.818	309.198.644	283.876.501	266.460.152	299.049.995	277.437.726
Dominik C.	213.668.609	358.950.843	436.758.510	562.574.801	654.868.880	711.406.197
Türkiye	74.213.163	97.775.861	167.329.570	194.865.441	197.842.641	183.326.878
İlk 16 Ülk. Top	9.641.193.773	9.327.027.239	8.693.412.728	7.342.587.307	7.249.955.104	7.060.758.591
Genel Top	11.556.560.202	11.652.292.949	11.484.680.095	10.645.967.498	10.619.596.058	9.897.180.744

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

ABD'nin pamuklu pantolon ithalatı 2001 ve 2007 yılı dışında 1996'dan itibaren artış göstermiştir. ABD pamuklu pantolon pazarında; Çin, 2005 yılına kadar önemli bir tedarikçi ülke değilken ihracat payını üç kat artırarak pazarın en büyük ikinci tedarikçisi

durumuna gelmiştir. Meksika 2000 yılına kadar hâkim tedarikçi iken bu yıldan itibaren her yıl ihracatında düzenli düşüş yaşamış ve 2006 yılına kadar pazarın en büyük payına sahipken yerini Çin'e bırakmıştır. Bangladeş 2003 yılından itibaren göstermiş olduğu performansla pazarın üçüncü büyük tedarikçisi durumundadır. Pazarda Hong Kong, Meksika ve Dominik Cumhuriyeti'nin payları azalırken Çin, Bangladeş ve Vietnam'ın ihracatı artmaya devam etmektedir. Türkiye'nin pazardaki payı 2003 yılından itibaren azalmaya başlamış olup çok düşük bir paya sahiptir.

ALMANYA

Alman giyim sektörü üretimi, yıllar itibariyle azalan bir seyir izlemektedir. Bu durum Almanya'nın giysi ihtiyacının yıllar itibariyle artan oranda ithalatla karşılamasına yol açmakta ve ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük giysi ithalatçısı durumuna gelmesine neden olmuştur(Berlin Müşavirliği, 2005). Almanya'da hazır giyim üretimi KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Alman hazır giyim işletmeleri pazar paylarını koruya bilmek için üretimin daha düşük işçilik maliyetlerinin bulunduğu ülkelere yönelmekte Almanya içinde hazır giyim üretimi azaltmaktadır. Almanya hazır giyim perakende sektörü Avrupa'nın en büyük pazarıdır ve 2006'da 50 milyar dolara yaklaştığı tahmin edilmektedir. Almanya'da hazır giyim perakende sektörünün yapısı değişmektedir. Bu değişim bağımsız mağazaların hazır giyim perakende satışları azalırken, ürün satış zincirleri, çok katlı mağazalar, hiper marketler ve katalogla satış yapan mağazaların payları artmaktadır(İtkib, 2008). Almanya ayrıca dünyanın ikinci en büyük pamuklu dokuma pantolon pazarıdır.

Almanya'nın Ükelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

Ülkeler	2001	2000	1999	1998	1997	1996
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Türkiye	337.817.000	262.891.000	216.943.616	212.651.000	184.645.440	202.571.592
İtalya	312.782.000	263.784.000	318.485.024	378.911.008	428.220.976	558.012.560
Tunus	176.437.000	152.575.000	169.512.768	180.843.000	174.612.816	183.116.688
Bangladeş	151.277.000	128.777.000	73.684.304	72.072.000	53.344.169	30.658.673
Polonya	142.468.000	135.321.000	156.624.736	162.909.000	150.460.436	143.695.164
Hong Kong	136.026.000	124.016.000	150.476.848	174.503.000	191.142.632	194.220.768
Romanya	121.855.000	95.694.000	79.652.012	66.275.000	59.178.254	40.678.198
Pakistan	88.564.000	79.553.000	66.337.211	76.506.000	66.338.560	61.547.280
Çin	73.234.000	54.691.000	71.328.356	80.319.000	82.520.948	127.061.968
Makao	62.900.000	54.601.000	60.435.368	59.366.000	73.236.852	69.914.718
Hollanda	56.306.000	44.292.000	67.483.611	41.644.000	31.233.048	26.806.233
Çek Cumh.	35.688.000	28.279.000	25.833.762	23.957.000	20.646.972	32.273.545
Bulgaristan	24.608.000	13.435.000	16.955.413	16.678.000	11.774.361	11.017.025
Endonezya	14.444.000	14.083.000	17.622.786	17.003.000	15.068.550	17.192.754
Ukrayna	9.130.000	6.241.000	4.035.810	2.990.000	2.844.036	2.220.484
İlk 15 Ülk. Top	1.743.536.000	1.458.233.000	1.495.411.625	1.566.627.008	1.545.268.050	1.700.987.650
Genel Top	2.320.675.000	1.953.867.000	2.100.615.616	2.265.067.008	2.261.212.288	2.495.640.064

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

Almanya'nın 1996–2001 dönemi pamuklu pantolon ithalatına bakıldığında; Türkiye'nin 1997 yılı dışında düzenli artan bir ihracat performansı ile 2001 yılında Almanya'nın birinci tedarikçi ülkesi durumundadır. İtalya ise Türkiye ile ters orantılı olarak devamlı azalan bir ihracat performansı ile 2001 yılına kadar birinci tedarikçi ülkeyken ikinci tedarikçi durumuna düştüğü, Tunus'un ihracatının dalgalı bir seyir izlemekle önemli bir tedarikçi olduğu Bangladeş'in düzenli bir şekilde ihracatını artırdığı görülmektedir. Çin'in ihracatının inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte ana tedarikçi ülke durumunda olmadığı görülmektedir.

Almanya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	910.484.000	502.200.000	530.717.000	170.838.000	114.244.000	74.199.000
Türkiye	568.135.000	520.635.000	583.704.000	583.260.000	524.829.000	434.372.000
Bangladeş	448.787.000	440.149.000	318.497.000	378.292.000	275.818.000	162.631.000
Tunus	277.586.000	243.031.000	226.944.000	226.722.000	221.107.000	196.434.000
İtalya	245.612.000	247.495.000	297.933.000	272.916.000	307.662.000	326.468.000
Romanya	220.180.000	268.022.000	263.140.000	269.272.000	215.896.000	159.239.000
Pakistan	173.675.000	138.006.000	114.743.000	106.988.000	113.401.000	102.599.000
Hong Kong	129.914.000	271.918.000	141.934.000	185.033.000	146.048.000	142.031.000
Hollanda	115.421.000	115.130.000	106.500.000	77.506.000	87.594.000	101.097.000
Çek Cumh.	111.513.000	124.980.000	41.880.000	94.955.000	109.200.000	57.801.000
Polonya	105.899.000	115.503.000	143.497.000	155.285.000	155.317.000	134.960.000
Bulgaristan	52.685.000	66.585.000	55.961.000	53.448.000	43.442.000	29.508.000
Endonezya	52.349.000	53.329.000	39.957.000	34.155.000	37.720.000	22.566.000
Makao	45.453.000	73.176.000	64.765.000	79.969.000	82.615.000	75.543.000
Ukrayna	45.068.000	40.188.000	31.984.000	27.394.000	19.005.000	11.836.000
İlk 15 Ülk. Top	3.502.761.000	3.220.347.000	2.962.156.000	2.716.033.000	2.453.898.000	2.031.284.000
Genel Top	4.128.092.000	3.779.503.000	3.602.951.000	3.406.600.000	3.069.817.000	2.600.565.000

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

Almanya'nın 1999 yılı dışında pamuklu pantolon ithalatı düzenli bir artış seyretmektedir. Almanya pazarında; Çin, 2005 yılına kadar önemli bir tedarikçi ülke değilken ihracatını üç kat artırarak pazarın birinci tedarikçisi durumuna yükselmiştir. Almanya pazarında İtalya ve Tunus paylarını Çin ve Bangladeş'e bırakmak zorunda kalmıştır. Almanya'nın önemli tedarikçilerinden Türkiye ise 2003 yılından 2007 yılına kadar pazardaki payı iniş çıkışlar gösterse de önemli oranda değişmemiş olup Almanya'nın en önemli tedarikçisi durumunu 2007 yılında Çin'e bırakmak zorunda kalmıştır.

İNGİLTERE

İngiltere, tekstil ve hazır giyim sektörünün doğduğu ülkedir. Küreselleşme, artan maliyetler gibi değişen dünya ekonomisinin bir sonucu olarak, tekstil ve hazır giyim İngiltere'de gelişmemiş ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere moda ve hazır giyim endüstrisinin üretim ayağı yurtdışına kaymaya başlamıştır. Bu gelişmenin başlıca nedenleri: yurtdışında daha düşük olan üretim maliyetleri, küreselleşmeyle karı artıracak dış pazar bilgilerine rahat ulaşılması, markalaşma ve tasarımın önemini artmasıdır. Bu eğilim çerçevesinde, büyük ölçekli üreticiler İngiltere pazarından büyük ölçüde çıkmıştır. Günümüzde, ithal ürünler neredeyse pazarın tamamını oluşturmaktadır. Ancak, geleneksel ithalat anlayışı dışında, bu ürünlerin önemli kısmı İngiliz işletmelerinin etiketini taşımakta, yurt dışında üretilmelerine rağmen, tasarımları, pazarlamaları ve asıl katma değerini oluşturan faaliyetlerin getirisi büyük ölçüde İngiliz işletmelerinde kalmaktadır (İtkib, 2007).

İngiltere'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Hong Kong	173.951.643	168.277.018	208.941.100	188.669.000	193.716.112	199.158.064
Türkiye	126.570.922	81.062.622	43.010.455	33.382.590	18.243.522	19.417.963
Belçika	97.871.139	88.030.326	77.198.793	0	0	0
Bangladeş	75.316.798	49.719.501	20.917.778	12.424.306	12.547.486	10.647.765
Fas	61.753.719	72.845.326	70.655.990	57.805.787	57.837.752	46.321.980
İtalya	52.941.873	47.530.465	54.474.507	70.084.544	54.574.576	47.238.088
Çin	50.877.834	33.889.621	19.291.715	15.230.480	15.692.206	20.694.576
Pakistan	50.016.684	37.264.427	30.610.956	21.735.854	23.506.381	23.850.613
Fransa	47.010.327	47.303.456	44.393.792	35.846.484	36.236.968	28.957.929
Sri Lanka	44.689.730	49.571.124	34.656.486	16.492.712	9.965.215	10.329.775
Hollanda	40.529.093	38.974.821	73.239.407	74.736.318	50.938.548	25.765.026
Almanya	40.427.503	48.921.099	40.697.243	35.976.990	27.439.673	19.593.821
Hindistan	29.048.671	20.442.780	17.278.778	15.534.982	14.115.629	16.586.560
Endonezya	16.703.180	11.759.053	10.328.648	7.489.806	6.468.109	2.201.512
Romanya	12.585.149	9.295.657	3.424.297	3.076.941	2.971.742	2.066.041
İlk 15 Ülk. Top	920.294.265	804.887.296	749.119.945	588.486.794	524.253.919	472.829.713
Genel Top	1.160.906.081	1.038.439.605	964.667.695	792.572.448	778.699.136	679.888.848

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

1996–2001 yılları arasında İngiltere'nin pamuklu pantolon pazarına bakıldığında; Ana tedarikçilerin Hong Kong, Türkiye, Belçika ve Bangladeş olduğu görülmektedir. Çin'in ana tedarikçi bir ülke durumunda olmadığı görülmektedir.

İngiltere'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	449.380.595	261.925.109	337.248.046	57.205.834	71.761.035	51.430.231
Türkiye	284.959.733	228.302.470	259.299.296	236.949.666	224.631.861	193.371.857
Bangladeş	256.973.114	280.492.412	195.564.991	226.559.960	147.201.066	82.015.213
İtalya	137.105.424	137.568.768	136.637.916	130.042.979	113.504.808	89.327.888
Sri Lanka	124.006.615	127.416.812	103.440.444	114.325.920	85.487.728	55.680.433
Hong Kong	117.071.422	233.442.097	176.174.843	255.772.465	275.324.798	222.106.606
Pakistan	108.450.616	97.695.257	82.737.746	84.607.679	82.813.014	66.430.518
Hindistan	90.965.277	81.082.915	56.502.772	33.766.806	35.346.095	33.625.598
Fransa	77.720.591	106.491.695	86.779.869	123.984.628	81.334.467	49.753.658
Hollanda	70.221.517	56.448.866	44.423.743	43.279.170	34.764.490	34.774.803
Endonezya	64.067.560	42.055.811	23.275.300	17.013.788	18.239.882	16.593.363
Almanya	63.923.010	64.278.175	68.225.168	59.196.359	57.110.237	51.612.277
Belçika	58.457.170	88.859.267	103.158.642	91.650.274	86.106.372	76.218.008
Fas	41.614.907	46.263.380	68.226.587	82.723.041	67.668.454	67.665.542
Romanya	22.645.282	9.875.296	14.394.904	21.537.270	16.982.819	15.324.966
İlk 15 Ülk. Top	1.967.562.833	1.862.198.330	1.756.090.267	1.578.615.839	1.398.277.126	1.105.930.961
Genel Top	2.221.248.475	2.121.298.096	2.021.676.719	1.891.739.984	1.714.547.164	1.386.506.329

İngiltere pamuklu pantolon ithalatı 1996 yılından 2007 yılına kadar düzenli şekilde artış göstermiş olup İngiltere pazarında; Hong Kong ve Belçika pazardaki paylarını önemli oranda kaybetmiş olup Çin, 2005 yılında 2004 yılına göre beş kat artırarak İngiltere'nin birinci tedarikçisi durumuna gelmiştir. Türkiye, İngiltere'nin ikinci tedarikçisi durumunda olmasına rağmen ihracatı 2003–2007 yılları arasında ihracatı aynı düzeyde devam etmiştir. Bangladeş İngiltere'nin üçüncü tedarikçisi durumuna düzenli şekilde artan ihracatıyla erişmiştir.

FRANSA

Fransa, tekstil ve hazır giyim sektöründe dünyanın önde gelen ülkesidir(Anonim, 2007). Küresel hazır giyim sektöründe oluşan uluslar arası rekabetten dolayı üretim yurt dışına kaymış olup işletmeler genellikle moda, marka ve tasarım alanında faaliyet göstermektedirler. Bu durumda sektör küçülmeye gitmiş olup işletmeler katma değeri yüksek ürünler olan teknik tekstil üretimine yönelmişlerdir(Anonim, 2008). Avrupa Birliği'nin Çin'e uyguladığı kota miktarlarını her yıl arttırması, hazır giyim sektöründe Çin'in payı artırmaktadır(Anonim, 2007).

Fransa hazır giyim perakende sektörünü son yıllarda büyük miktarlardaki dağıtım, fiyat indirimleri ve zincir mağazaların kendi markaları ile satışları şekillendirmektedir. Hazır giyim sektöründe küçük olan bağımsız mağazalar, büyük zincir mağazalar, hipermarketler ve indirim mağazaları karşısında zor zamanlar geçirmekte ve pazar payı kaybetmektedirler. Bunun sebeplerinden birisi, büyük mağazaların daha uygun fiyatlarla ürünler sunabilmesidir. Söz konusu mağazalar, tedarikçilerden büyük miktarlarda satın alım yaptıkları için pazarlık güçlerini kullanarak daha düşük fiyatlardan alım yapmaktadırlar(Anonim, 2008). Fransa'da hazır giyim ürünlerinin %26'sı uzmanlaşmış zincir mağazalarda, %19'u bağımsız butiklerde, %15'i de hiper-süpermarketlerde satılmaktadır(Anonim, 2009).

Fransa'nın Ükelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Tunus	321.369.661	281.403.203	280.014.208	316.185.872	295.799.984	300.046.984
Fas	230.130.657	194.326.936	200.756.608	229.092.352	215.725.720	220.296.288
Türkiye	70.533.157	61.120.902	63.139.408	67.837.855	34.340.134	18.532.427
İtalya	58.316.366	58.250.919	58.244.676	64.417.162	63.966.124	60.243.094
Çin	56.297.550	31.131.612	39.296.798	28.566.963	32.703.452	24.178.238
Bangladeş	54.513.398	39.754.898	26.919.165	20.049.362	16.911.639	14.695.058
Belçika	46.387.978	38.027.517	37.508.648	58.627.592	61.645.162	57.057.599
Hindistan	37.020.279	28.742.650	27.284.682	22.523.863	16.264.239	15.303.149
Pakistan	36.117.454	32.244.728	36.362.913	33.219.471	28.862.627	28.753.096
İngiltere	28.114.740	26.910.388	17.492.457	14.559.849	18.884.028	24.088.714
Madagaskar	26.145.186	36.992.183	29.102.374	31.469.898	20.189.978	19.024.021
Almanya	19.740.328	14.764.805	10.850.637	11.282.139	13.950.480	12.389.744
Romanya	13.957.056	7.435.195	5.541.044	4.012.827	3.139.218	3.026.188
Vietnam	5.883.584	4.340.393	7.312.964	6.180.817	2.959.957	2.633.694
Çek Cumh.	789.076	864.182	1.328.655	1.310.609	810.535	88.115
İlk 15 Ülk. Top	1.005.316.470	856.310.511	841.155.237	909.336.631	826.153.277	800.356.409
Genel Top	1.285.650.611	1.119.386.628	1.110.379.136	1.215.589.952	1.103.113.760	1.026.396.384

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

1996–2001 döneminde Fransa pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde; Tunus ve Fas'ın ana tedarikçi ülke durumunda olmakla dalgalanma gösterdiği bu dalgalanmanın Fransa'nın toplam ithalatından kaynaklandığı, Türkiye'nin ihracatının dalgalanma göstermekle birlikte artış eğiliminde olduğu, Çin ve Bangladeş'in pazar paylarını arttırdığı görülmektedir.

Fransa'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	552.718.647	282.496.995	248.992.708	68.262.416	48.833.080	44.896.738
Tunus	310.297.754	278.370.009	315.186.786	350.601.818	348.843.580	309.750.402
Fas	220.323.237	210.403.442	233.882.258	257.265.316	253.711.927	240.056.042
Belçika	200.778.478	207.764.280	221.500.497	184.156.513	94.321.877	55.144.936
İtalya	187.455.375	173.747.724	186.368.450	177.737.786	138.428.628	87.818.384
Bangladeş	163.488.340	162.983.912	123.820.092	126.835.788	93.594.662	68.361.904
Türkiye	107.912.050	99.136.797	109.114.030	143.938.710	87.802.959	99.412.249
Pakistan	87.090.842	73.118.081	66.981.702	60.848.538	55.515.989	40.084.047
Hindistan	81.818.973	78.130.227	68.096.571	44.666.130	41.454.622	44.177.664
Almanya	47.227.220	43.410.564	39.902.590	106.800.901	39.171.192	27.263.418
İngiltere	43.544.735	42.692.391	46.112.756	59.228.928	31.974.821	19.485.733
Romanya	36.300.547	38.362.007	45.554.077	50.828.606	33.614.729	22.738.546
Çek Cumh.	34.092.153	27.603.218	17.348.898	1.221.548	735.132	1.044.637
Vietnam	27.543.836	24.455.560	10.079.855	14.420.989	7.268.752	6.386.968
Madagaskar	23.636.257	22.786.936	21.435.090	24.622.536	17.532.317	16.063.061
İlk 15 Ülk. Top	2.124.228.444	1.765.462.143	1.754.376.360	1.671.436.523	1.292.804.267	1.082.684.729
Genel Top	2.376.870.532	2.111.366.813	2.087.266.663	1.981.106.516	1.760.379.480	1.399.696.387

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir. Fransa'nın 2002–2007 döneminde pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde; Çin'in 2005 yılıyla birlikte ihracatını önemli oranda artırarak 2006 yılında birinci tedarikçi ülke durumuna yükseldiği, Tunus'un 2005 yılından itibaren ihracatının azalma eğilimine girerek ikinci tedarikçi ülke durumuna düştüğü, Fas'ın ihracatının dalgalı bir seyir izlemekle birlikte azalma eğiliminde olduğu, Türkiye ihracatının dalgalı bir seyir izlemekle birlikte arttığı fakat üçüncü tedarikçi ülke durumundan yedinci tedarikçi ülke durumuna gerilediği görülmektedir.

HONG KONG

Hong Kong önemli bir hazır giyim ihracatçısı aynı zamanda önemli bir hazır giyim ithalatçısı ülkedir. Hong Kong hazır giyim ticareti ithalat, ihracat ve başka bir ülkede üretilen ürünün ithal edilip ihraç edilmesi şeklindeki re-export olarak üçe ayrılmaktadır (Yi, Li ve Diğ., 2001). Hong Kong ithal ürünlerden gümrük tarifesi ve benzeri vergiler almayan serbest bir liman özelliğine sahiptir. Hong Kong ticarete sahip olduğu üstünlüğü lojistik alt yapıya borçludur (İtkib, 2007b).

Dünya pazarındaki ve ürün eğilimlerindeki değişimler kaçınılmaz olarak Hong Kong'lu hazır giyim ihracatçıları da etkilemiştir. Son dönemde, özel marka sahibi olmak, giyim eşyası perakendecileri arasında artan şekilde etkili bir pazarlama aracı olmuştur. Hem farklılaştırmak hem de ürünlerin imajını yükseltmek amacıyla büyük perakendeciler kendi markalarına daha fazla önem verir duruma gelmişlerdir. Hong Kong hazır giyim sanayi üretim maliyetlerini azaltmak, DTÖ üyesi ülkelere ithalata uygulanan miktar kısıtlamalarından daha az ölçüde etkilenmek veya söz konusu sınırlamalara konu olmayan ülkelere veya sınırlamalara konu olan ülkelerin kotalarından yararlanmak amacıyla diğer ülkelere üretim birimlerini taşımıştır. Söz konusu üretim birimlerini yabancı ülkelere transfer etme eğilimi sonucu Hong Kong'daki yerel imalat faaliyetlerinde ve üretim hacminde azalma olmuştur. Hong Kong'un Çin'e olan komşuluğu ve Uzakdoğu'nun merkezinde yer alması önemini artırmaktadır. Hong Kong, Çin'in dünyaya açılan kapısı mahiyetindedir. Hong Kong ticareti incelendiğinde Hong Kong, Çin'den yapılan ithalatlardan ve Çin'in ihracatının bir bölümünün geçtiği bir re-export ülkesi durumundadır (İtkib, 2007b).

Hong Kong'un Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	1.467.927.407	1.382.598.373	1.307.007.420	1.260.953.608	1.368.230.659	1.207.709.039
İtalya	17.101.112	16.156.110	13.419.793	15.318.281	24.776.827	26.955.212
ABD	6.793.288	7.132.167	4.480.882	10.628.364	9.889.412	8.590.939
Fransa	6.438.843	5.857.756	3.366.171	2.266.151	5.418.716	4.154.603
Almanya	5.094.501	3.890.533	4.100.900	4.927.232	4.837.602	2.983.717
Japonya	4.737.992	4.834.664	3.556.702	2.626.407	3.077.125	2.520.327
İngiltere	3.573.425	2.075.095	2.509.810	2.830.667	4.554.774	6.054.450
Filipinler	3.449.363	7.771.994	6.785.209	2.500.353	1.021.459	1.270.441
Makao	2.926.584	1.901.933	990.798	2.075.981	2.761.035	2.042.327
İsviçre	1.335.925	765.387	563.044	620.230	570.839	563.850
Korea	946.638	1.057.810	1.292.197	1.355.894	1.395.733	949.017
İspanya	875.746	322.749	1.219.009	398.387	39.072	138.473
Bangladeş	109.042	642.618	42.161	124.044	33.060	5.688
Hindistan	90.886	108.048	20.087	388.353	267.665	415.679
Türkiye	82.556	51.300	51.472	10.522	78.662	82.359
İlk 15 Ülk. Top	1.521.483.308	1.435.166.537	1.349.405.655	1.307.024.474	1.426.952.640	1.264.436.121
Genel Top	1.532.274.250	1.444.924.100	1.357.290.929	1.314.875.335	1.436.087.126	1.272.901.099

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

1996–2001 dönemine bakıldığında Hong Kong pamuklu pantolon ithalatının bir artış gösterdiğini görürüz. Bu dönemde Çin tek hâkim tedarikçi durumundadır. Çin'i payları önemli olmasa da İtalya, ABD ve Almanya'nın izlediği görülmektedir. Türkiye'nin ihracatının ise çok az bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Hong Kong'un Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	2.043.518.873	1.916.050.853	1.739.227.199	1.339.485.900	1.292.478.114	1.456.244.682
Makao	43.549.518	46.022.591	31.911.558	19.457.131	12.600.186	11.144.918
İtalya	40.427.463	32.111.375	29.465.267	21.105.323	18.638.599	16.688.608
Almanya	11.601.345	9.971.417	7.344.948	7.211.764	5.939.776	5.681.450
ABD	10.627.045	12.299.745	10.438.756	11.290.154	8.055.770	8.341.247
İngiltere	8.020.317	7.044.215	6.524.549	5.121.586	3.906.217	5.445.438
Fransa	7.400.791	8.659.563	7.068.394	6.348.185	5.964.394	4.831.077
Japonya	6.481.719	4.895.872	4.720.495	3.264.431	3.063.874	3.121.808
İspanya	5.347.516	4.551.711	2.818.331	2.649.031	2.341.876	1.319.565
Korea	4.445.359	3.514.249	3.082.956	2.822.672	1.672.126	1.110.481
Filipinler	4.209.378	5.432.801	6.177.699	5.085.834	6.295.061	5.029.741
Hindistan	3.820.403	1.842.407	1.261.586	988.294	584.869	692.121
Türkiye	3.184.892	1.373.045	336.405	327.429	558.796	412.525
İsviçre	2.874.392	2.672.212	2.044.516	1.441.316	1.464.138	1.531.414
Bangladeş	2.319.847	1.322.809	1.329.488	518.770	362.162	73.568
İlk 15 Ülk. Top	2.197.828.858	2.057.764.865	1.853.752.147	1.427.117.820	1.363.925.958	1.521.668.643
Genel Top	2.212.544.487	2.071.915.247	1.866.944.414	1.441.545.919	1.381.873.716	1.529.504.204

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

2002–2007 döneminde Hong Kong'un ithalatına bakıldığında ise pazarın büyümesine bağlı olarak ihracat rakamlarının arttığı fakat pazardaki paylarda önemli bir değişiklik olmadığı görülmekte pazarın tek hâkimi Çin hâkimiyetine devam etmektedir.

JAPONYA

Japonya geçmişte güçlü bir hazır giyim sektörüne sahipti. Ancak, Çin başta olmak üzere, Uzak Doğu ülkelerinin hazır giyim sektöründe gösterdiği performans nedeniyle, rekabet şansı azalan Japonya rekabet edemediği alanlarda üretimden tamamen çekilmiş ve sektöre

yapmakta olduğu yatırımları bu bölge ülkelere yönlendirmiştir. Hazır giyim sektöründe çalışanlar başka sektörler'e yönlendirilmiş, teknoloji ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimine yönelmiştir(Tokyo Büyükelçiliği, 2006).

Japonya'da hazır giyim tüketiminin de hâkimiyet kadın tüketicilerdedir. Japonya'da son derece yaygın olan Büyük Mağazalar ve Süpermarketlerin piyasada önemli ağırlığı vardır. Büyük Mağazalar Süpermarketlere göre 2 kat fazla satış hacmine sahiptir. Japonya'nın hazır giyim ithalatı düzenli artış eğilimi içerisindeydir. Ancak miktar olarak artışlar, değer olarak artışlardan daha yüksektir. Japonya'nın hazır giyim ithalatının ülkelere göre seyrine bakıldığında ise, mutlak Çin hâkimiyeti açıkça gözlenmektedir. Geçtiğimiz on yıllık süre zarfında Japonya pazarındaki ithalat büyümesinin tamamı Çin tarafından absorbe edilirken, Çin bununla da yetinmemiş ve diğer ülke pazar paylarından da önemli ölçüde kazanımlar elde etmiştir(Tokyo Büyükelçiliği, 2006).

Japonya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	1.123.343.504	1.003.186.811	733.790.015	570.016.561	676.883.944	698.791.979
ABD	46.300.846	68.274.000	59.327.429	53.555.434	68.807.463	72.940.418
İtalya	35.496.940	34.577.236	34.951.555	28.179.452	31.581.911	33.172.268
Vietnam	35.098.833	51.641.155	19.673.835	24.503.010	31.547.758	28.583.388
Tayland	20.869.791	26.218.849	22.652.596	15.111.132	18.433.775	20.206.075
Endonezya	20.137.476	12.174.702	8.177.548	9.980.078	10.084.528	9.501.611
Filipinler	18.133.761	21.445.781	26.723.711	24.794.817	30.180.357	20.356.297
Fransa	12.492.699	14.269.559	16.000.618	14.517.097	10.762.838	13.720.611
G. Kore	9.200.241	9.668.784	11.076.886	4.721.583	4.126.840	3.637.577
Hong Kong	6.242.964	7.775.747	6.273.378	6.659.762	19.454.441	21.697.045
Hindistan	5.980.310	6.682.769	7.358.156	6.643.010	6.054.649	8.476.784
Meksika	2.427.233	2.706.402	1.850.368	653.673	3.090.718	822.493
Türkiye	1.671.547	1.543.879	1.495.158	437.369	255.520	510.037
Makao	1.200.321	3.885.415	3.592.069	5.212.540	4.836.035	5.111.313
Guatemala	83.619	65.935	115.891	84.970	71.629	20.614
İlk 15 Ülk. Top	1.338.680.085	1.264.117.024	953.059.213	765.070.488	916.172.406	937.548.510
Genel Top	1.396.130.368	1.322.080.901	1.013.634.991	805.317.655	943.993.021	964.711.345

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

1996–2001 yılları arasında Japonya'nın pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde; Çin'in pazardaki payını düzenli şekilde artırdığı ayrıca diğer ülkelerin paylarını da azaltmaya devam ettiği görülmektedir. ABD, İtalya ve Vietnam gibi ülkelerin tedarikçi durumunda olduğu görülmektedir. Türkiye'nin pazardaki payının düzenli bir şekilde artmakla birlikte önemli miktarlara erişmediği görülmektedir.

Japonya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	1.479.075.000	1.514.665.983	1.422.175.719	1.401.302.997	1.239.472.350	1.049.543.416
İtalya	72.496.000	79.649.940	88.693.515	77.950.211	67.772.484	53.087.119
ABD	43.907.000	77.094.543	99.505.148	67.946.522	49.281.381	45.145.357
Vietnam	88.299.000	69.608.181	59.518.790	48.007.906	32.463.671	26.829.836
Tayland	13.913.000	14.303.602	15.603.843	16.388.520	13.528.591	15.435.937
G. Kore	7.741.000	14.302.845	17.811.214	10.594.190	8.574.454	7.674.368
Hindistan	12.473.000	13.172.890	7.894.452	7.690.106	6.382.040	5.889.092
Meksika	9.153.000	10.401.222	5.869.109	2.970.174	2.269.324	4.057.581
Endonezya	4.709.000	9.556.595	3.906.785	3.576.391	5.848.422	6.076.223
Filipinler	19.593.000	8.755.131	20.393.200	22.484.510	18.929.685	20.604.578
Türkiye	7.658.000	8.584.054	6.396.712	4.551.581	2.307.590	2.591.091
Fransa	5.999.000	5.736.315	7.001.944	9.798.774	12.225.812	11.852.107
Hong Kong	2.430.000	5.437.790	4.924.352	9.464.378	6.905.469	6.114.127
Makao	2.703.000	3.033.236	5.013.677	5.395.764	2.795.536	908.830
Guatemala	61.000	175.643	229.245	655.546	160.927	50.959
İlk 15 Ülk. Top	1.770.210.000	1.834.477.970	1.764.937.705	1.688.777.570	1.468.917.736	1.255.860.621
Genel Top	1.833.976.000	1.893.053.604	1.823.644.265	1.756.229.088	1.529.819.218	1.307.041.473

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.
2007 verileri <http://www.trademap.org> 'den alınmıştır.

Japonya pamuklu pantolon ithalatı 1998 yılından itibaren düzenli şekilde artış göstermiş olup. Pazarın en önemli tedarikçisi durumundaki Çin'in payı yaklaşık %90'dır. Pazarın ikinci ve üçüncü tedarikçisi durumunda ise İtalya ve ABD'dir. Türkiye'nin pazardaki payı düzenli olarak artış göstermekle birlikte önemli bir pazar payına ulaşmamıştır.

İTALYA

İtalya, Avrupa'daki üçüncü en büyük hazır giyim piyasasına sahip ülkedir. Moda ve hazır giyim tasarımı açısından da Avrupa'nın en önemli ülkelerinden biridir. İtalya hazır giyim ithalatı incelendiğinde diğer Avrupa Birliği ülkelerinden farklılıklar görülür. İtalya hazır giyim ithalatında; Romanya ve Çin en önemli tedarikçilerken Tunus pazara yakınlık avantajından yararlanarak önemli bir tedarikçi durumundadır. İtalya yapmış olduğu hazır giyim ithalatına rağmen hala hazır giyim ihracatçı konumunu sürdürmektedir(Arı ve Diğ. 2004).

İtalya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

Ülkeler	2001	2000	1999	1998	1997	1996
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Romanya	168.187.168	95.595.876	63.168.903	48.302.498	28.935.474	24.678.864
Tunus	132.250.984	109.870.168	115.220.361	128.297.536	118.747.056	107.338.524
Belçika	97.583.884	69.218.252	73.181.846	0	0	0
Türkiye	55.411.854	37.475.040	26.882.402	27.322.478	28.544.086	8.143.081
Fas	43.319.620	38.035.238	36.039.806	36.861.781	33.648.471	33.694.362
Bangladeş	38.994.976	36.315.322	17.604.505	11.983.273	9.337.029	6.704.706
Çin	25.889.918	27.246.095	30.433.242	33.670.138	25.346.364	23.417.441
Hollanda	22.329.400	25.441.905	28.697.329	28.919.109	18.604.357	6.020.206
Albania	21.335.749	13.349.719	10.806.284	10.337.474	5.898.977	11.099.516
Bulgaristan	19.917.144	13.012.598	9.710.437	6.831.129	5.159.507	5.546.172
Fransa	18.285.460	18.912.533	19.057.244	21.999.524	20.693.194	21.863.996
Almanya	13.434.691	12.557.708	14.781.128	18.180.285	14.491.626	10.782.571
Hindistan	13.426.528	11.429.253	10.313.924	11.212.219	7.025.541	7.978.171
Pakistan	10.271.709	9.745.869	9.169.543	9.768.333	12.632.663	6.229.409
Mısır	10.176.823	7.824.156	12.247.242	14.163.252	18.554.330	19.941.800
İlk 15 Ülk. Top	690.815.908	526.029.732	477.314.196	407.849.029	347.618.675	293.438.819
Genel Top	819.626.864	642.307.312	621.533.554	644.639.080	588.229.872	546.436.672

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

1996–2001 yılları arasında İtalya'nın pamuklu pantolon ithalatına baktığımızda ana tedarikçi ülkelerin Romanya, Tunus ve Belçika olduğu Türkiye'nin ise önemli tedarikçilerden olduğu görülmekle birlikte Bangladeş'in ihracatını düzenli şekilde artıran bir tedarikçi, Çin'in ise pazarda çok önemli olmayan bir tedarikçi durumunda olduğu görülmektedir.

İtalya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

Ülkeler	2007	2006	2005	2004	2003	2002
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Tunus	414.823.646	341.484.038	332.598.891	253.506.173	170.402.145	151.446.720
Çin	362.200.760	231.069.859	195.780.038	54.050.043	45.293.719	29.177.701
Romanya	166.559.523	251.933.538	283.483.706	268.655.801	254.411.185	207.824.224
Türkiye	161.320.259	118.875.907	108.963.328	50.983.458	39.013.353	50.831.651
Fas	104.139.721	71.862.183	76.011.041	69.945.121	51.192.375	35.112.294
Fransa	88.933.991	71.689.138	54.125.238	40.691.070	28.891.865	19.985.807
Bangladeş	68.116.917	72.608.301	60.431.337	53.004.933	36.081.858	37.962.448
Albania	52.857.665	39.016.819	34.682.378	40.785.484	30.617.060	24.959.504
Almanya	51.599.077	50.538.683	46.840.429	32.478.432	25.061.751	17.454.837
Belçika	48.877.412	43.858.644	52.042.045	53.267.352	76.740.095	74.923.792
Hollanda	41.747.614	31.939.820	32.626.422	34.247.506	28.002.798	21.103.027
Bulgaristan	40.297.674	34.070.458	34.329.021	31.896.140	31.488.729	26.406.936
Hindistan	39.788.821	48.127.656	44.985.052	20.433.577	13.507.498	12.022.749
Mısır	39.066.199	36.244.702	35.745.310	44.241.922	24.777.530	14.775.459
Pakistan	25.915.871	23.524.014	25.258.830	21.947.274	16.999.051	12.455.515
İlk 15 Ülk. Top	1.706.245.150	1.466.843.760	1.417.903.066	1.070.134.286	872.481.012	736.442.664
Genel Top	1.976.115.061	1.792.496.331	1.702.830.646	1.340.525.325	1.076.606.700	913.505.312

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

İtalya pamuklu pantolon ithalatı 1999 yılından itibaren düzenli bir artış göstermektedir. Tayla pazarında 2000'li yıllarla birlikte pazarda değişime meydana gelmiş Belçika ve Romanya gibi ülkeler pazardaki paylarını kaybetmeye başlarken Çin ve Tunus gibi tedarikçileri düzenli bir şekilde ihracatını artırmaya başlamışlardır. Çin 2005 yılıyla birlikte pazar payını üç kattan daha fazla artırarak ikinci tedarikçi durumuna gelmiştir.

Romanya'nın ihracatı 2005 yılından itibaren azalmakla birlikte İtalya'nın üçüncü tedarikçisi durumundadır. Türkiye'nin 2003 yılından itibaren ihracatı düzenli bir şekilde artmıştır.

İSPANYA

İspanya, Avrupa'nın önemli tekstil ve hazır giyim üreticilerinden biri olmasına rağmen gerek iç tüketiminin hızla artması, gerekse Uzakdoğu ağırlıklı ithalatın getirdiği yoğun rekabet sonucu ithalatı artarken üretimi azalmakta sektör küçülmektedir. İspanya pazarında 2005 yılı itibariyle kotaların kaldırılması Çin ve Hindistan gibi ülkeleri olumlu etkilerken iç üretimi olumsuz etkilemektedir(Anonim_d, 2008).

İspanyol halkının fiziksel görünüşlerine ve giyimlerine gösterdikleri özenle paralel olarak giyime ayırdıkları pay Avrupa Birliği ortalamasının üzerindedir. Son dönemde, tüketiciler hazır giyim alışverişlerinde moda trendlerini ve yeni tasarımları daha yakından takip etmektedirler. Bu durum İspanya'yı tüketime hazır ve alım gücü yüksek bir pazar haline getirmektedir(Anonim_d, 2008).

İspanya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

Ülkeler	2001	2000	1999	1998	1997	1996
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Fas	68.660.736	42.411.913	29.415.680	23.310.982	28.026.521	31.902.168
İtalya	58.569.236	51.925.136	56.882.499	56.973.555	59.572.936	58.492.834
Portekiz	35.845.996	27.146.322	22.938.344	19.194.300	20.951.710	26.738.884
Türkiye	23.428.215	34.095.517	25.369.670	22.563.254	10.561.967	469.014
Fransa	20.694.384	16.872.741	20.196.041	22.261.850	23.621.545	38.003.341
Hong Kong	18.769.274	15.535.143	15.918.958	8.783.027	10.124.558	6.288.747
Çin	17.930.108	14.932.367	21.115.216	17.418.141	12.526.341	9.812.937
Bangladeş	12.117.175	13.140.535	6.001.143	3.880.906	2.289.332	1.763.777
Tunus	10.679.228	11.480.136	9.520.725	13.906.162	20.250.931	13.250.111
Almanya	9.865.660	7.926.788	7.715.215	6.740.409	6.085.295	4.727.434
Pakistan	9.208.853	5.128.840	5.757.413	2.968.014	1.903.604	1.366.107
Hindistan	4.280.575	3.247.590	3.974.811	3.225.089	2.729.173	2.332.401
Vietnam	2.392.358	2.194.983	2.005.836	1.578.559	1.169.125	210.067
Belçika	3.298.441	1.989.197	22.132.296	0	0	0
Danimarka	3.204.855	2.668.616	690.290	880.577	541.591	494.936
İlk 15 Ülk. Top	298.945.094	250.695.824	249.634.137	203.684.825	200.354.629	195.852.758
Genel Top	399.197.576	329.729.648	319.509.604	264.668.096	256.271.576	262.144.516

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

1996–2001 yılları arasında İspanya pamuklu pantolon ithalatı yükselen bir seyir izlemiş olup. Bu dönemde Fas, İtalya, Portekiz ve Türkiye ana tedarikçi durumunu korumuştur. Çin ihracatı dalgalı bir seyir izlemekle birlikte ana tedarikçi değildir. Bangladeş düzenli ihracat artışı gösteren bir ülke durumundadır.

İspanya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Fas	300.144.000	273.327.222	217.791.332	211.498.059	153.749.703	94.774.480
Türkiye	143.832.000	266.704.698	213.917.885	163.705.984	89.447.775	56.176.791
Çin	64.023.000	161.358.391	150.049.326	29.960.283	20.137.717	15.759.542
İtalya	358.734.000	128.672.296	120.494.330	96.190.791	84.668.308	72.953.242
Bangladeş	68.438.000	109.331.216	75.767.701	80.680.221	39.895.417	18.601.977
Portekiz	11.794.000	58.835.261	57.648.367	57.017.187	66.344.728	44.049.965
Pakistan	330.736.000	51.011.063	37.702.653	23.412.581	13.736.227	11.318.397
Fransa	93.674.000	52.538.584	56.406.092	43.448.105	21.896.931	16.163.114
Hong Kong	57.691.000	41.180.954	20.835.775	21.953.158	26.112.711	29.399.025
Belçika	30.446.000	43.431.255	58.511.221	32.299.573	11.330.695	8.600.498
Vietnam	55.767.000	26.585.083	12.899.541	7.354.331	4.280.736	4.074.775
Danimarka	28.798.000	32.430.110	22.061.434	14.053.834	7.425.998	6.121.235
Tunus	22.682.000	41.546.223	31.572.642	22.224.046	22.472.557	16.022.963
Almanya	43.991.000	25.054.506	20.241.627	19.782.870	13.357.391	10.993.531
Hindistan	38.965.000	17.932.901	11.865.059	7.494.276	8.356.060	7.591.798
İlk 15 Ülk. Top	1.649.715.000	1.329.939.763	1.107.764.985	831.075.299	583.212.954	412.601.333
Genel Top	1.837.985.000	1.487.119.713	1.260.492.199	998.399.004	724.357.992	518.086.944

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.
2007 verileri <http://www.trademap.org> 'den alınmıştır.

2002–2006 döneminde ise İtalya ana tedarikçi konumunu korumasına rağmen ihracatı düşük oranda artış göstermiş. Portekiz ana tedarikçi özelliğini kaybetmiş. Türkiye ve Çin pazarda paylarını artırarak ana tedarikçi konumuna yükselirken Fas pazarın bir numarası olmayı sürdürmüştür.

BELÇİKA

1999–2007 döneminde Belçika'nın pamuklu pantolon pazarındaki durumuna bakıldığında; ana tedarikçi durumundaki Çin'in 2004 yılında onikinci tedarikçi ülke durumundayken 2005 yılıyla birlikte ana tedarikçi durumuna geldiği, Almanya ihracatını sürekli yükselterek ikinci tedarikçi durumuna yükseldiği, pazarın 2003 yılına kadar ana tedarikçisi durumundaki Tunus'un ihracatının sürekli olarak düşerek altıncı tedarikçi durumuna gerilediği, Türkiye'nin ihracatının dalgalanma göstermekle birlikte artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Belçika'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	188.400.364	106.664.968	95.389.872	23.958.420	18.980.194	10.375.346	7.675.337	3.984.928	7.595.245
Almanya	139.636.667	117.026.865	97.759.387	89.493.712	65.851.875	47.471.286	37.625.634	35.447.584	28.780.969
Hollanda	135.074.356	117.162.353	113.281.713	109.845.864	116.693.595	93.122.396	79.090.785	73.275.339	85.491.218
Fransa	117.162.920	86.282.718	91.689.184	71.297.684	59.601.870	49.187.305	45.571.615	38.601.532	41.890.426
Türkiye	95.302.719	60.734.584	86.049.245	85.711.276	71.403.809	77.390.391	68.738.534	64.543.048	49.390.793
Tunus	61.929.058	59.285.434	81.308.064	100.105.152	128.071.371	121.945.368	140.124.424	130.013.689	151.703.101
Polonya	59.511.578	55.804.689	48.204.914	56.168.250	78.899.319	70.840.040	65.472.828	56.285.595	39.036.983
Bangladeş	54.819.221	63.101.530	34.500.162	34.939.763	25.337.792	16.391.171	14.527.256	7.840.742	4.532.030
Fas	52.327.758	67.149.370	72.360.701	50.633.250	54.934.100	56.616.979	57.564.056	45.922.452	47.686.747
Pakistan	38.138.706	35.618.585	36.970.560	36.021.786	28.611.441	29.236.882	20.410.415	11.496.904	7.535.105
İtalya	36.853.788	32.588.523	30.823.607	28.676.399	30.850.303	32.173.429	35.814.812	35.083.598	33.186.344
Macaristan	34.899.585	32.330.955	25.514.254	24.870.142	16.912.880	15.141.186	11.895.013	13.448.067	13.393.848
İspanya	28.984.764	27.110.537	26.936.819	25.538.605	32.137.277	26.499.186	29.158.728	21.662.930	23.790.139
Hindistan	24.536.239	14.744.647	12.692.949	8.827.916	8.376.480	8.911.817	9.655.719	7.435.619	4.324.130
Mauritius	12.216.113	10.168.938	5.354.832	5.900.667	2.722.825	3.723.178	2.093.543	1.323.546	1.617.138
İlk 15 Ül. Tp	1.079.793.836	885.774.696	858.836.263	751.988.886	739.385.131	659.025.960	625.418.699	546.365.573	539.954.216
Genel Top	1.222.581.219	1.100.374.073	1.084.559.437	940.594.933	909.804.611	810.003.294	794.256.094	681.547.575	678.115.688

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

KANADA

Kanada hazır giyim sektörün 1990'lı yılların başında geçirdiği yeniden yapılanma ve Uzakdoğu ülkelerinin artan rekabeti karşısında, işletmelerin yaklaşık üçte biri kapanmış, firmalarının büyük kısmı ihracata yönelmiştir. Diğer taraftan, Kanadalı üreticiler pazar paylarını sürekli olarak ithalat lehine kaybetmektedir. Maliyet avantajları nedeniyle Çin, Pakistan, Hindistan, Güney Kore, Endonezya ve Hong-Kong gibi Uzakdoğu ve Asya ülkeleri Kanada piyasasında ithalatta önemli bir paya sahiptir. Uzakdoğu ülkeleri ürün yelpazesi içinde genellikle düşük fiyat aralığında etkin olurken, İtalya ve Kanada firmalarının orta-yüksek fiyat aralığındaki ürünlerde önemli pay sahibi olduğu görülmektedir(Anonim, 2002).

Kanadalı tüketicilerin önemli bir bölümü fiyatlara karşı oldukça duyarlıdır. Fiyat ve kalite açısından yabancı ürünlerin bir üstünlüğü yoksa tüketiciler bilinçli bir şekilde yerli ürünleri tercih etmektedirler. Tüketicilerin kararının oluşmasında fiyat önemli bir rol oynadığından perakendeciler mal tedarikinde malın kalite ve temin kolaylığının yanısıra fiyatı da dikkate almaktadırlar. Perakendeciler satışlarını artırabilmek için sıklıkla promosyonlu satışlar yapmakta, fiyatlarda önemli indirimlere gitmektedirler(Anonim, 2002).

Kanada'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	84.964.922	80.698.082	79.312.267	76.825.060	82.189.276	61.255.355
Meksika	59.130.350	34.601.636	25.171.024	15.319.762	11.408.361	4.424.929
ABD	58.185.788	59.546.442	60.271.800	70.889.891	64.371.199	48.886.216
Hong Kong	54.852.980	55.462.720	54.666.164	59.042.026	50.413.979	40.802.248
Bangladeş	13.832.991	14.777.762	7.128.244	3.391.575	2.535.785	3.220.018
Endonezya	13.091.011	6.439.739	10.523.976	7.413.510	5.582.254	4.085.786
İtalya	11.299.262	8.863.766	6.543.467	6.498.089	6.902.662	6.700.770
Türkiye	10.092.096	10.022.894	8.753.086	3.586.059	406.242	323.435
Pakistan	9.848.873	8.321.834	8.533.484	5.828.156	5.595.943	4.848.281
Filipinler	7.646.233	5.809.423	4.059.076	2.039.131	1.798.957	1.904.365
Tayland	7.169.686	9.801.531	10.928.838	6.100.298	5.325.463	4.778.870
Hindistan	6.975.963	9.237.572	7.094.183	5.174.849	4.046.295	4.711.640
Vietnam	6.484.539	6.901.959	4.238.834	3.683.772	1.887.088	945.395
Sri Lanka	6.283.255	2.985.453	5.165.793	2.539.188	1.343.951	1.698.736
Kamboçya	386.095	504.197	921.069	456.590	2.555	0
İlk 15 Ülk. Top	350.244.044	313.975.010	293.311.305	268.787.956	243.810.010	188.586.044
Genel Top	426.464.031	391.092.027	358.514.429	321.345.979	286.108.543	226.767.545

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

Kanada'nın 1996–2001 döneminde pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde; Çin'in ana tedarikçi ülke durumunda olduğu, Meksika'nın ihracatının düzenli olarak artış gösterdiği, ABD ve Hong Kong'un ihracatlarının dalgalanan bir seyir izlediği, Türkiye ve Bangladeş'in ihracatlarının artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Kanada'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	440.257.470	385.390.358	303.157.566	110.417.366	90.452.234	107.406.533
Meksika	103.396.627	121.553.569	125.254.757	107.896.934	77.928.191	65.867.063
Bangladeş	89.406.650	90.311.687	91.510.067	111.859.413	60.756.989	10.454.019
ABD	52.703.824	49.454.327	45.050.058	62.940.797	50.401.089	52.285.359
Kamboçya	34.192.227	26.624.686	28.597.644	28.125.867	17.956.399	1.026.101
Hindistan	25.576.691	23.183.061	14.814.958	10.509.374	10.772.398	7.333.754
Türkiye	14.384.818	16.908.993	18.604.627	16.497.134	12.857.020	10.422.641
İtalya	13.483.096	13.078.592	14.615.502	14.954.454	13.821.501	11.106.738
Vietnam	12.701.479	12.676.748	8.122.352	5.173.025	3.915.792	5.791.419
Endonezya	12.386.254	13.345.393	13.229.755	9.513.105	11.033.286	10.848.662
Sri Lanka	11.295.426	13.233.543	8.228.449	6.819.640	5.813.450	5.451.799
Hong Kong	8.121.128	10.297.688	20.102.292	55.773.433	57.424.237	60.517.200
Filipinler	8.006.500	9.446.594	9.755.340	10.010.136	9.579.326	8.909.816
Tayland	6.782.080	6.549.527	7.542.468	5.946.918	11.327.528	6.977.309
Pakistan	6.571.493	6.962.428	6.780.315	7.912.234	9.003.992	8.121.947
İlk 15 Ülk. Top	839.265.763	799.017.194	715.366.150	564.349.830	443.043.432	372.520.360
Genel Top	901.240.072	868.439.593	802.412.752	680.598.383	562.893.614	460.735.773

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

Kanada pamuklu pantolon ithalatını 2002-2007 döneminde incelediğimizde; Birinci tedarikçi durumda olan Çin'in ihracatını 2005 yılından itibaren önemli oranda artırarak pazar payını artırdığı, İkinci tedarikçi durumundaki Meksika'nın ihracatını 2004 yılına kadar artırırken, 2005 yılıyla beraber ihracatının azalmaya başladığı, Bangladeş'in ihracatının 2003 ten itibaren önemli oranda artırmakla beraber, 2005 yılıyla beraber

ihracatında azalış seyrine girdiği, Türkiye'nin ihracatının 2005 yılıyla birlikte azalış seyrine girdiği görülmektedir.

HOLLANDA

AB ülkeleri içerisinde dış giyim üretiminde 10. sırada olan Hollanda, hazır giyim üretimini dış ülkelerde gerçekleştirme politikasını benimsemiştir. Hazır giyim ithalatının artması ve üretimin durgunlaşması sonucu hazır giyim üreticisi firma sayısı azalmıştır. Üretime devam etmekte olan firmalar ise bir iki kişiyle üretim yapan atölyelerdir(Ünlü, 2007). Hollanda pazarında genel eğilim işletmelerin markalaşması ve her markanın kendi zincirini oluşturmasıdır. Firmalar üretimlerini yurt dışında yaparak ithal etme eğilimindedir. Bu durumda Hollanda'da üretim yapan firma sayısının azalmasına neden olmuştur. Hollanda'ya ithalat yapan işletmeler genellikle yurt dışında üretim yaptıran yerli üreticilerdir. Yabancı üreticiler ise Hollanda pazarına acente ve satış ofisleri vasıtasıyla girebilmektedirler. Perakendeciler, ithalatçıdan ve/veya toptancıdan ürünü elde etmektedir. Büyük perakendeciler alım ofisleri vasıtasıyla kendileri de ithalat yapmaktadırlar. Hollanda dış giyim sektöründe 10700 civarında firma bulunmakta bu firmaların 6700'ü perakende satışların %60'ını gerçekleştirmektedir. Bu firmaların da %40-50'si alımlarını merkezi satın alma kuruluşları vasıtasıyla gerçekleştirmektedir(Ünlü, 2007).

Hollanda'nın Ünelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

Üneler	2001	2000	1999	1998	1997	1996
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Belçika	99.466.954	95.294.863	126.231.454	86.133.429	0	17.238.316
Almanya	90.886.580	76.938.691	64.835.883	54.542.470	54.855.440	66.373.216
Türkiye	64.007.976	48.655.284	46.491.091	50.404.260	35.582.849	36.019.416
Tunus	63.809.141	60.631.242	76.949.940	78.898.630	58.633.234	46.966.380
Bangladeş	43.461.653	45.093.633	32.922.150	30.251.442	27.636.458	17.424.046
İtalya	36.603.623	28.846.367	42.093.579	47.002.708	44.359.577	51.339.003
Hong Kong	34.409.269	43.882.454	57.309.232	59.230.522	65.469.778	67.542.084
Çin	20.946.680	17.869.275	21.570.084	18.731.002	14.982.954	20.720.227
Fransa	20.233.739	29.363.772	3.883.880	3.311.172	3.927.037	7.440.766
Hindistan	11.501.103	10.062.229	7.601.061	6.714.239	4.464.010	4.754.276
Polonya	10.338.544	10.459.268	11.233.683	11.324.030	9.909.142	12.930.428
Danimarka	5.752.790	3.115.294	4.012.892	4.819.832	3.222.355	3.096.974
Tayland	3.965.064	5.749.963	6.650.143	4.488.614	2.861.808	1.923.173
Çek Cumh.	552.618	437.996	397.664	399.380	189.248	93.327
İsveç	548.140	827.931	1.120.517	751.804	326.697	358.397
İlk 15 Ülk. Top	506.483.874	477.228.262	503.303.253	457.003.534	326.420.587	354.220.029
Genel Top	623.839.678	576.428.250	641.298.886	636.577.838	572.684.832	620.438.928

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

Hollanda'nın 1996–2001 dönemi pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde; Belçika'nın ihracatının düşmekle birlikte ana tedarikçi ülke konumunu devam ettirmektedir. Almanya'nın ihracatının dalgalanmakla birlikte artış eğiliminde olup ikinci tedarikçi durumundadır. Türkiye'nin ihracatının artış eğiliminde olup üçüncü tedarikçi ülke durumunda olduğu görülmektedir. Bangladeş'in ihracatının düzenli bir artış içerisinde olduğu, Çin'in ihracatının aynı seviyede dalgalanmakta olduğu görülmektedir.

Hollanda'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Almanya	223.500.117	191.944.185	166.373.437	174.705.872	154.834.460	111.748.543
Çin	175.038.678	102.957.421	91.767.077	29.672.645	23.339.990	24.748.834
Türkiye	121.113.799	141.670.427	155.397.489	144.114.860	146.520.890	88.547.928
İtalya	84.548.139	101.535.100	79.805.296	73.393.290	59.507.248	30.401.391
Hindistan	75.545.334	66.135.398	19.202.003	14.822.011	17.824.005	15.916.711
Bangladeş	70.228.739	78.016.551	59.759.181	80.630.702	64.168.006	44.186.115
Tunus	64.315.159	64.052.176	58.905.123	64.189.730	50.927.833	50.076.715
Danimarka	60.526.021	35.732.666	43.351.823	35.207.723	20.897.617	6.831.433
Belçika	32.794.363	34.060.308	57.481.693	59.209.653	91.674.399	84.935.732
Çek Cumh.	32.783.384	29.148.778	9.532.627	2.394.219	747.756	688.621
Hong Kong	27.222.506	58.013.596	33.754.551	50.863.482	39.113.037	34.160.003
Fransa	21.186.783	19.349.593	13.392.670	7.986.539	5.930.022	15.339.553
Tayland	20.430.603	12.025.646	7.925.209	5.271.265	5.306.727	3.097.381
İsveç	13.347.756	7.164.375	4.349.106	3.845.185	4.262.556	1.164.705
Polonya	13.268.158	7.738.580	6.909.538	10.630.882	13.543.348	11.247.494
İlk 15 Ülk. Top	1.035.849.539	949.544.800	807.906.823	756.938.058	698.597.869	523.091.159
Genel Top	1.134.260.075	1.078.821.439	909.249.543	892.837.347	832.444.143	651.412.854

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

2002–2007 döneminde Hollanda pamuklu pantolon pazarında; Almanya'nın ihracatının 2005 yılı dışında sürekli bir artış kaydederek birinci tedarikçi konumuna yükseldiği, Çin'in 2005 yılıyla birlikte ihracatını önemli düzeyde artırarak ikinci tedarikçi ülke durumuna yükseldiği, Türkiye'nin üçüncü tedarikçi durumunu korumakla birlikte ihracatının düşüş eğiliminde olduğu, Belçika'nın ihracatında önemli düşüşler kaydederek birinci tedarikçi ülke konumundan dokuzuncu tedarikçi konumuna düştüğü Bangladeş'in ihracatının dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

DANİMARKA

1980'li yıllardan itibaren Danimarkalı giysi üreticileri, ülke içindeki üretimlerini durdurmaya ve üretimlerini maliyetlerin düşük olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ötelemeye yönelmişlerdir. Danimarkalı giysi üreticileri ürünlerin tasarım ve satışlarında uzmanlaşmaya yönelirken dikiş, ambalaj vb emek gücü gerektiren işlemleri yurt dışında gerçekleştirmektedirler. Rekabet Danimarka'ya ihracat yapan işletmeler arasında gerçekleşmektedir. Bu rekabette fiyat ve kalite üzerinde gerçekleşmektedir. Danimarkalı ithalatçılar için zamanın da teslim fiyattan daha önde gelen bir kriter olup ayrıca kaliteli ürün için ihracatçı işletmelerle uzun dönemli ilişkiler sürdürmeyi tercih etmektedir(Emek, 2007).

Yüksek satın alma gücüne sahip olan Danimarkalıların toplam tüketiminin %5'ini hazır giyim tüketimi oluşturmaktadır ve tüketimin büyük kısmı kadınlar tarafından yapılmaktadır. Danimarka'da hazır giyim satışlarının %60'ı uzmanlaşmış perakende mağazaları, geriye kalan %40'ı ise çok katlı mağazalar ve süper marketlerde satılmaktadır. Danimarka'da mağaza açarak pazara giriş nispeten kolaydır(Emek, 2007).

Danimarka'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
İtalya	46.215.300	31.487.945	33.186.375	45.640.149	36.931.464	42.143.922
Türkiye	25.945.708	13.570.852	7.699.212	6.231.018	6.356.572	4.312.757
Hong Kong	17.809.847	16.061.967	19.689.757	22.492.845	23.337.474	22.049.150
İsveç	15.808.575	13.096.100	15.229.317	16.449.409	16.032.173	16.648.185
Almanya	15.628.155	11.178.667	9.363.925	8.027.382	7.816.724	4.415.705
Çin	13.162.402	12.554.037	14.650.340	12.884.373	12.677.981	10.688.652
Hollanda	12.410.030	9.180.363	9.119.707	11.045.209	15.514.185	7.349.956
Bangladeş	6.765.953	6.066.722	6.248.402	4.563.089	4.038.029	3.698.924
Makao	6.739.668	7.739.550	10.097.286	9.717.039	11.685.184	10.119.165
Polonya	4.987.395	4.733.639	4.518.003	4.724.858	4.058.268	4.691.045
Tayland	4.533.113	2.619.741	1.882.621	1.678.078	2.247.916	2.471.720
Hindistan	2.520.866	2.400.026	1.756.213	1.392.611	1.410.702	1.130.648
Çek Cumh.	4.168	5.209	67.222	28.687	501	5.479
İlk 15 Ülk. Top	172.531.180	130.694.818	133.508.380	144.874.747	142.107.173	129.725.308
Genel Top	211.598.495	160.265.104	166.519.918	186.639.400	183.142.040	179.734.008

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

Danimarka'nın 1996–2001 dönemindeki pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Danimarka pazarında; İtalya ana tedarikçi durumunda olup ihracatı Danimarka'nın ithalatıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Türkiye ikinci tedarikçi durumunda olup ihracatı düzenli şekilde artış göstermektedir. Üçüncü tedarikçi ülke durumundaki Hong Kong'un 2001 yılı hariç ihracatı düşüş eğilimindedir.

Danimarka'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Türkiye	147.964.000	137.316.067	114.551.474	113.030.530	80.773.065	50.435.629
İtalya	137.564.000	129.247.288	142.907.592	130.123.484	102.480.235	67.266.737
Çin	102.046.000	101.272.491	88.097.050	23.171.735	19.365.064	12.147.755
Hong Kong	23.783.000	37.950.236	16.877.892	16.803.821	13.564.079	16.808.521
Almanya	40.281.000	23.803.747	22.451.145	23.672.901	19.916.670	15.865.091
İsveç	24.159.000	27.134.721	29.160.150	26.991.210	22.529.996	18.976.022
Bangladeş	0	16.634.758	8.963.483	17.485.590	15.355.035	8.595.697
Makao	0	6.897.009	7.672.956	8.940.779	9.470.344	6.880.906
Tayland	7.245.000	9.900.249	11.078.043	13.212.070	7.867.122	6.684.227
Hindistan	1.599.000	4.138.229	5.719.955	5.399.146	6.575.465	3.089.832
Çek Cumh.	16.470.000	14.638.084	45.602	10.015	6.875	52.711
Hollanda	22.881.000	6.928.105	7.864.745	11.341.686	9.300.132	10.526.191
Polonya	3.129.000	5.309.181	8.838.454	6.142.122	4.475.986	3.903.853
İlk 15 Ülk. Top	527.121.000	521.170.165	464.228.541	396.325.089	311.680.068	221.233.172
Genel Top	570.334.000	572.290.428	517.325.101	472.190.819	379.618.804	272.980.400

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

2002–2007 döneminde Danimarka pamuklu pantolon pazarında; Türkiye, İtalya ve Çin'in ihracatı büyük artışlar kaydetmiştir. Hong Kong'un ihracatı 2006 yılı dışında değişmemiş olup pazarın üçüncü tedarikçisi durumunu Çin'e bırakmıştır.

İSVİÇRE

İsviçre'nin 1996–2001 döneminde pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. İsviçre pamuklu pantolon pazarında; Almanya'nın ana tedarikçi olup 2000 yılı dışında ihracatının düzenli şekilde arttığı görülmektedir. İkinci tedarikçi durumundaki İtalya'nın ihracatının ise 2001 yılı dışında ihracatının düzenli olarak düşüş yaşadığı, Üçüncü tedarikçi ülke durumundaki Çin'in ihracatının ise dalgalı seyir izlediği görülmektedir. Türkiye'nin ihracatının ise dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

İsviçre'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

Ülkeler	2001	2000	1999	1998	1997	1996
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Almanya	115.909.696	71.337.380	101.926.856	99.205.916	98.580.220	88.524.578
İtalya	58.501.506	38.374.761	43.933.661	50.808.104	56.610.284	64.696.065
Çin	41.224.680	29.360.120	36.149.737	43.289.092	48.879.633	53.151.478
Fransa	16.934.359	6.612.241	11.605.590	12.077.892	10.703.436	12.437.531
Türkiye	7.520.917	3.022.101	3.406.044	3.483.021	3.345.073	4.421.717
Hollanda	7.301.433	6.350.606	7.243.881	6.491.384	4.946.271	4.974.533
ABD	6.836.946	10.067.668	10.893.684	16.281.828	23.429.483	24.983.879
Bangladeş	6.306.851	12.154.871	5.777.727	5.006.477	2.087.935	784.517
Tayland	5.780.729	4.838.096	6.342.203	5.786.843	5.650.722	7.181.495
Hong Kong	4.604.446	5.048.944	4.207.415	3.910.941	4.902.453	6.673.928
Belçika	2.412.923	1.687.071	2.177.723	0	0	0
Avusturya	2.402.955	1.967.000	2.332.327	1.969.578	1.520.429	2.733.437
Pakistan	1.902.345	3.556.484	2.522.173	998.074	610.160	178.031
İspanya	1.600.184	844.031	708.022	574.179	454.569	357.156
Danimarka	1.281.365	720.524	821.570	1.161.614	938.484	1.263.817
İlk 15 Ülk. Top	280.521.335	195.941.898	240.048.613	251.044.943	262.659.152	272.362.162
Genel Top	302.714.384	160.402.720	255.784.952	273.998.000	283.864.608	300.852.800

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.
2007 verileri

<http://www.trademap.org> 'den alınmıştır.

2002–2007 döneminde İsviçre ithalatı incelendiğinde; Almanya ihracatının düzenli şekilde arttığı ve Almanya'nın ana tedarikçi ülke konumunu sürdürdüğü, İtalya'nın ihracatının dalgalı bir seyir izlemekle birlikte azalma eğiliminde olduğu, Çin'in ihracatının 2005 yılı dışın da düzenli şekilde arttığı, Fransa'nın ihracatının artış gösterdiği, Türkiye'nin ihracatının düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. İsviçre pazarında İhracatı düzenli şekilde artan en önemli ülkelerden birisinin de Bangladeş olduğu görülmektedir.

İsviçre'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Almanya	229.985.787	212.148.531	194.670.873	181.344.065	168.429.573	141.583.685
İtalya	114.484.906	120.106.281	137.234.330	134.563.329	132.483.795	76.000.343
Çin	52.843.029	46.152.911	58.772.140	44.472.805	42.886.949	39.043.562
Fransa	33.289.206	30.137.415	31.783.758	29.195.114	25.522.297	19.756.046
Bangladeş	24.209.222	21.382.668	16.531.334	15.060.694	10.741.904	9.601.254
Hollanda	17.248.634	15.020.543	15.631.166	16.906.360	16.864.635	13.092.958
Avusturya	12.532.647	11.496.476	12.647.449	11.486.242	6.235.757	3.142.108
Pakistan	10.836.201	10.284.149	6.243.131	3.592.318	3.917.638	2.620.075
Belçika	10.779.057	6.603.620	6.809.878	4.164.953	3.811.450	3.187.579
Türkiye	10.709.281	9.621.102	15.842.791	11.610.385	10.589.669	10.130.211
İspanya	8.478.031	7.408.895	6.100.561	5.078.020	3.450.559	2.077.431
Danimarka	7.553.692	6.435.965	5.253.367	4.669.442	3.530.964	2.186.720
Hong Kong	7.523.898	6.549.098	6.851.821	13.718.741	7.672.740	6.097.493
ABD	5.187.586	3.465.234	4.667.499	4.269.123	6.062.429	6.020.121
Tayland	5.040.647	4.407.864	3.484.913	4.544.370	3.039.589	3.960.372
İlk 15 Ülk. Top	550.701.824	511.220.752	522.525.011	484.675.961	445.239.948	338.499.958
Genel Top	580.372.021	540.750.387	555.029.510	516.939.270	470.423.157	362.360.789

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

AVUSTURYA

Avusturya'nın 1996–2001 döneminde ana tedarikçisi Almanya'dır. Avusturya'nın Çin'den sonraki en önemli tedarikçileri İtalya ve Türkiye'dir.

Avusturya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Almanya	80.174.672	78.670.398	76.045.407	73.365.016	67.518.758	71.327.220
İtalya	32.560.697	32.582.128	40.602.453	43.238.364	54.692.992	70.536.536
Türkiye	18.190.169	11.364.426	10.872.244	10.361.782	11.060.682	12.856.293
Polonya	17.931.631	10.346.021	9.507.639	11.742.457	9.359.487	10.068.030
Hong Kong	13.217.285	9.990.563	13.403.801	13.099.000	13.635.153	14.143.990
Bangladeş	10.170.062	8.902.177	5.480.406	4.823.292	2.691.338	2.151.258
Tunus	8.587.619	5.895.334	6.191.354	5.671.131	5.566.795	6.381.371
Macaristan	7.955.180	5.154.445	5.014.957	9.104.761	9.007.404	7.955.578
Çin	6.510.763	5.358.366	7.092.833	5.715.265	7.450.798	10.405.601
Romanya	4.995.252	2.840.521	1.503.341	1.494.286	1.343.700	1.249.465
Çek Cumh.	3.648.631	3.967.644	1.668.787	5.866.774	4.265.085	3.186.626
Pakistan	3.464.119	2.617.398	2.661.544	1.915.615	1.118.656	1.030.741
İspanya	3.254.806	1.440.432	1.253.352	576.886	1.154.906	833.071
Hollanda	2.717.123	3.143.929	3.806.276	3.251.509	1.091.592	1.680.773
Endonezya	1.703.902	1.495.359	956.445	627.579	344.946	447.734
İlk 15 Ülk. Top	215.081.911	183.769.141	186.060.839	190.853.717	190.302.292	214.254.467
Genel Top	250.488.147	213.978.872	221.017.762	235.888.656	242.232.792	274.821.552

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

2002–2007 döneminde Avusturya'nın ana tedarikçisi olup Çin ise 2005 yılıyla birlikte ihracatını iki katın üzerinde artırarak en önemli ikinci tedarikçisidir. Bangladeş'te ihracatını en fazla artıran ülke olup üçüncü tedarikçi durumuna yükselmiştir. Türkiye'nin ihracatı artmakla birlikte üçüncü tedarikçiyken beşinci tedarikçi ülke durumuna gerilemiştir.

Avusturya'nın Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Almanya	147.510.272	125.595.799	130.049.241	124.964.230	109.071.208	98.711.890
Çin	96.234.674	55.604.921	52.433.226	22.360.483	17.061.992	7.949.057
Bangladeş	58.497.120	50.551.643	30.146.888	34.861.176	26.825.017	13.208.405
İtalya	49.163.917	46.616.037	48.593.635	39.452.143	37.042.189	37.280.944
Türkiye	46.543.542	45.860.961	53.156.100	45.131.870	42.638.718	30.026.608
Pakistan	24.015.038	18.159.738	12.576.283	7.983.689	9.273.242	5.415.940
Polonya	20.764.306	18.519.529	18.453.740	15.038.755	15.483.074	12.348.770
Tunus	18.917.529	12.461.829	11.321.894	12.054.235	10.080.683	9.390.788
Romanya	11.752.432	12.252.584	14.201.620	11.487.267	10.512.114	5.375.631
Macaristan	6.727.638	7.242.164	4.714.648	7.158.703	6.733.854	6.772.180
Hong Kong	17.066.812	28.442.201	22.843.122	21.062.129	19.839.332	17.191.937
Hollanda	7.667.476	5.935.168	5.183.948	4.157.847	3.197.456	2.639.037
Çek Cumh.	4.759.234	5.673.986	7.500.697	5.263.442	4.131.240	3.427.648
İspanya	7.472.545	7.138.752	8.021.622	5.967.370	5.236.009	4.347.599
Endonezya	3.526.930	3.104.001	2.647.625	2.455.538	3.880.688	2.408.672
İlk 15 Ülk. Top	520.619.465	443.159.313	421.844.289	359.398.877	321.006.816	256.495.106
Genel Top	586.037.266	502.806.306	477.633.073	415.342.098	369.330.998	294.131.804

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

GÜNEY KORE

Güney Koreli hazır giyim üreticilerinin Çin ve Tayvan rekabeti nedeniyle kar payları düşmüştür. Bu durum Güney Kore’li üreticilerin uluslar arası piyasadan iç piyasaya çekilmelerine neden olmuştur. Çin ve Vietnam gibi ülkelerin rekabetini kendi iç pazarlarında da hissetmektedirler(Arı ve Diğer, 2004).

Güney Kore'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Ülkeler	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	140.860.265	118.054.326	58.541.309	28.293.775	102.489.806	90.854.444
İtalya	6.190.293	4.626.102	3.781.469	2.383.691	11.356.637	7.427.393
Vietnam	3.922.913	3.750.000	496.856	91.385	2.960.753	1.664.657
ABD	895.331	2.025.510	1.124.914	1.123.748	6.575.329	10.698.565
Myanmar	458.171	40.865	13.782	0	985	11.273
Japonya	412.574	365.870	520.392	211.913	1.134.763	770.673
Tayland	352.425	113.411	357.365	138.505	855.948	1.065.939
Türkiye	228.116	21.598	0	0	36.399	0
Meksika	206.502	363.792	83.399	120.399	157.390	646.111
Romanya	188.121	17.824	44.220	0	26.778	0
Mauritius	105.414	0	0	0	0	12.488
Hindistan	82.532	100.432	6.547	55.712	153.473	132.144
Tunus	32.141	784	0	0	119.844	0
Kolombiya	10.025	22	0	0	6.312	0
Filipinler	7.501	15.343	20.968	93.779	877.660	1.395.522
İlk 15 Ülk. Top	153.952.324	129.495.879	64.991.221	32.512.907	126.752.077	114.679.209
Genel Top	162.156.076	140.616.498	67.009.558	44.951.242	164.574.556	172.613.288

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir.

Güney Kore'nin 1996–2001 döneminde pamuklu pantolon ithalatı incelendiğinde; Çin'in ana tedarikçi durumundadır. İtalya ve Vietnam'ın payı ise Çin'e göre çok az bir paya sahiptir. Türkiye'nin pazardaki payı ise önemsenmeyecek kadar küçüktür.

Güney Kore'nin Ülkelere Göre Pamuklu Pantolon İthalatı

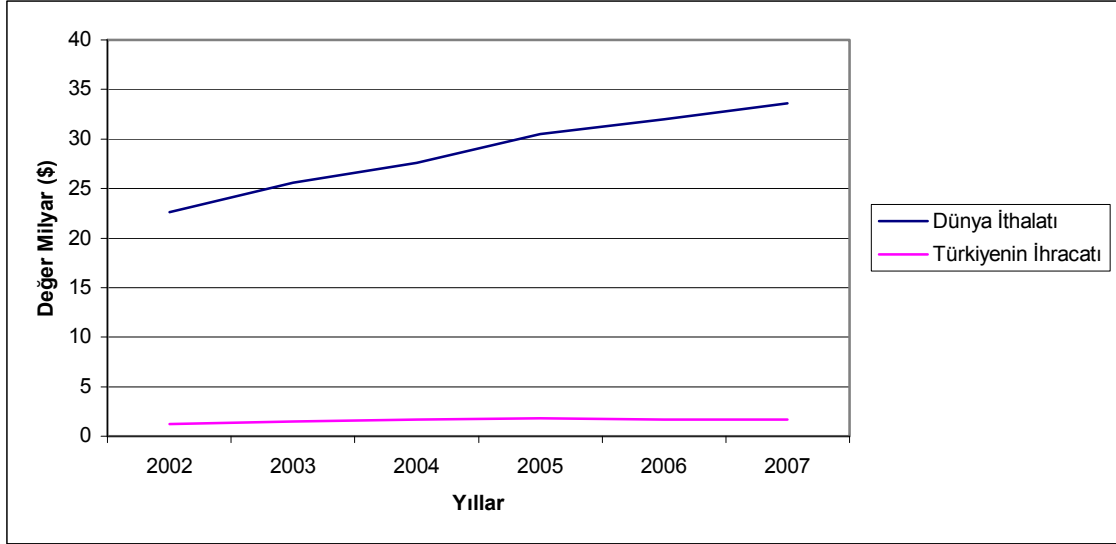
Ülkeler	2007	2006	2005	2004	2003	2002
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Çin	421.323.284	386.950.420	302.383.334	240.856.718	207.603.229	183.895.664
İtalya	15.555.770	13.469.308	12.817.493	10.729.019	10.796.156	8.454.618
Meksika	15.058.228	8.334.580	3.231.583	1.240.341	1.421.607	214.657
ABD	12.678.263	7.971.120	6.749.611	4.416.559	3.976.222	2.200.708
Myanmar	9.140.599	6.557.715	1.926.087	515.685	69.794	309.827
Türkiye	6.174.422	4.180.466	1.409.744	919.762	607.529	151.007
Filipinler	4.513.764	2.600.716	611.259	1.359.080	3.694.965	1.963.473
Vietnam	4.099.848	3.522.856	3.750.388	3.948.020	3.249.586	6.215.200
Tunus	3.449.615	3.102.144	1.870.053	1.066.173	399.116	317.687
Romanya	1.748.721	1.403.125	2.214.825	1.040.011	743.269	265.830
Hindistan	1.655.880	1.534.135	435.563	758.057	1.234.702	306.052
Mauritius	1.590.881	316.954	1.528	132.073	115.774	0
Japonya	1.246.253	1.839.236	2.202.244	1.440.166	1.653.361	1.478.718
Tayland	1.213.540	1.367.709	1.052.032	1.509.258	1.165.131	559.057
Kolombiya	1.082.373	267.859	149.355	244.749	262.561	309.377
İlk 15 Ülk. Top	500.531.441	443.418.343	340.805.099	270.175.671	236.993.002	206.641.875
Genel Top	515.337.313	455.891.884	353.687.399	281.501.915	246.583.047	216.831.010

Kaynak: United Nations Commodity Trade Statistics Database Verilerinden Derlenmiştir. Güney Kore'nin pamuklu pantolon ithalatı 1998 yılından itibaren düzenli şekilde artmıştır. Güney Kore pazarında en büyük tedarikçisi Çin'dir. Çin yaklaşık olarak pazarın %80'ine sahiptir. İkinci ve üçüncü tedarikçi ise İtalya ve Meksika'dır. Türkiye'nin Güney Kore'ye pamuklu pantolon ihracatı 2003 yılından itibaren düzenli şekilde artış göstermiş ise de önemli bir orana ulaşamamıştır.

3. SONUÇ

Türkiye, dünyanın önemli pamuk üreticisi ülkelerden birisi olması ayrıca sahip olduğu pamuklu dokuma alt yapısı ve çok eski yıllara dayanan pamuklu dokuma kültürüyle önemli bir dokuma pantolon üreticisidir. Ayrıca dokuma ürünler Türkiye'nin ilk ihraç ürünleri olma özelliğine sahiptir. Türkiye'nin sahip olduğu bu ve benzeri özellikler dokuma pantolon ihracatında önemli bir ihracatçı ülke olmasını sağlamıştır. Şekil 2'de son yedi yıllık periyoda bakıldığında dünya pamuklu pantolon pazarı büyümeye devam etmiş fakat bu artış Türkiye'nin ihracat artışı sınırlı kalmış 2004'ten sonra ise Türkiye'nin ihracat artışı durgun bir seyir izlemiştir.

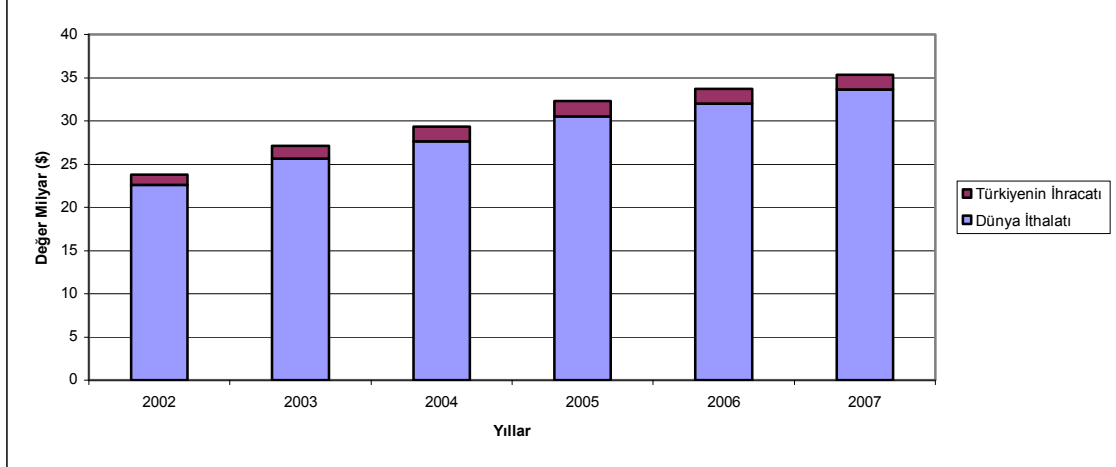

Şekil. 1

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Türkiye'nin İhracatı	1.287.599.457	1.531.824.675	1.795.598.086	1.894.072.696	1.757.680.432	1.793.407.678
Diğer Ülkelerin Payı	21.332.942.860	24.116.271.027	25.866.520.013	28.656.310.120	30.270.739.431	31.860.146.045
Dünya İthalatı	22.620.542.317	25.648.095.702	27.662.118.099	30.550.382.816	32.028.419.863	33.653.553.723

Şekil 2'de Türkiye'nin pamuklu pantolon pazarındaki payı incelendiğinde pazardaki büyümeyle birlikte ihracatta azda olsa artış görülmekle birlikte Türkiye'nin Pazar payının daralmaya başladığı görülmektedir.

Şekil. 2

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	%	%	%	%	%	%
Türkiye'nin Payı	5,69	5,97	6,49	6,20	5,49	5,08
Diğer ülkelerin Payı	94,31	94,03	93,51	93,80	94,51	94,92
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Yapılan çalışma göstermektedir ki Dünya pamuklu pantolon pazarı;

1. Pazarda iki tip ülke olduğu görülmektedir. Birinci tip ülkeler; Çin, Bangladeş ve Vietnam gibi düşük maliyetle üretim yapan ülkelerdir. Bu ülkeler pazarın büyük bölümünü elinde bulundurmaktadır. İkinci tip ülkeler ise; Almanya, İtalya ve Fransa gibi ülkeler önemli birer ithalatçı olmalarına rağmen aynı zamanda ihracatçıdırlar. Bu durumun sebebi

ise bu ülkelerin üretimlerini yurt dışında yaparak ithal ettiği ürünleri kendi markalarıyla ihraç etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu ülkeler pazarın ana tedarikçisi olmamakla birlikte miktar olarak az ürün ihraç edip yüksek gelir kazanan ülkeler olmaları nedeniyle önemli Pazar paylarına sahiptirler.

2. Pazara yakınlık ticareti önemli şekilde etkilemektedir. Bu durumun; Amerika pazarında Meksika'nın, Almanya pazarında Türkiye ve Tunus'un, İngiltere pazarında Türkiye ve İtalya'nın, Japonya pazarında Çin'in, İtalya pazarında Tunus, Romanya ve Türkiye'nin, İspanya pazarında Türkiye ve Fas'ın, Hong Kong pazarında, Çin ve Makao'nun, Fransa pazarında, Tunus ve Fas'ın, Hollanda pazarında Almanya ve Türkiye'nin, Kanada pazarında Meksika ve ABD'nin, Belçika pazarında Almanya, Hollanda ve Fransa'nın, Danimarka pazarında Türkiye ve İtalya'nın, İsviçre pazarında Almanya ve İtalya'nın, Avusturya pazarında Almanya'nın en önemli tedarikçilerinden olmalarıyla kanıtlanabilir. Fakat hemen hemen tüm pazarlarda Çin ve Bangladeş'in mesafe olarak uzak olduğu halde en önemli tedarikçilerden olmaları bu ülkelerin ulaşım maliyetlerini düşürerek ihracatı cazip hale getirme politikalarından kaynaklanmaktadır.

3. Pamuklu dokuma pantolon pazarında; 2005 yılıyla birlikte önemli değişimlerin meydana gelmiştir. Özellikle Çin ve Bangladeş gibi ülkeler ihracatlarını önemli oranda yükseltirken, Meksika, Belçika ve Hong Kong gibi ülkelerin ihracatlarında azalma görülmektedir. Pazardaki bu değişime 2005'te uygulamaya giren Serbest Ticaret Anlaşması'nın yol açtığı söylenebilir. Serbest Ticaret Anlaşması'nın Türkiye'ye etkisi ise Japonya, İtalya, İspanya, Hong Kong, Danimarka ve Güney Kore pazarlarının dışında 2005'ten itibaren ihracatının azalma eğilimine girmesidir.

KAYNAKÇA

- [1] Allen, R., Huffman, M.; “An Analysis of the US Bottom Weights Market: Production, Consumption, and Denim” TATM Journal of Textile and Apparel, Technology and Management, Volume 4, Issue 4, 2005
- [2] Anonim, “Almanya Tekstil-Giyim Sektör Raporu” T.C. Berlin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Berlin (2005)
- [3] Anonim, “Japonya'nın Hazır Giyim Sektörünün Yapısı 2006” T.C. Tokyo Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği <http://www.musavirlikler.gov.tr/>
- [4] Anonim, “İsveç Hazır Giyim Sektörü Raporu” T.C. Stockholm Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2008
- [5] Anonim “Fransa Ülke Raporu” Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi, Konya (2007)
- [6] Anonim; “Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü 2006 Yılı İhracat Performans Değerlendirmesi” İTKİB Genel Sekreterliği AR&GE ve Mevzuat Şubesi, İstanbul (2007a)
- [7] Anonim; İTKİB “Bir Transit Ülkesi Olarak Hong Kong Temel Ekonomik Göstergeler Transit Ticaret Hacmi Genel ve Sektörel Bilgiler” İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi İstanbul, Mart (2007b)
- [8] Anonim “Modanın Merkezi Fransa” İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, İstanbul 2008
- [9] Anonim; “Fransız Tekstil ve Hazır Giyim Pazarı Hakkında Not” <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=370&dil=TR&ulke=F>, Erişim Tarihi: 12.02.2009

- [10] Anonim “Tekstil&Konfeksiyon Sektörleri Açısından İspanya” İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, İstanbul 2008
- [11] Anonim; “Hedef Pazar Kanada'nın Hazır Giyim ve Tekstil Sektörü Pazar Analizi” İhracat Genel Müdürlüğü Tekstil ve Konfeksiyon Dairesi Başkanlığı, Ankara 2002
- [12] Arı, S., Bilgin, M.H., Karabulut, G., Danış, H.; “Türk Hazır Giyim Sektöründe rekabet Gücü Analizi ve Rekabet Gücünü Artırıcı Politika Önerileri” Om Yayınevi, ISBN 975-6530-62-6, İstanbul (2004)
- [13] Çekiç, H.; “Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayii'nin Durumu ve İhracatına Yönelik Ekonometrik Analiz” Yüksek Lisans Tezi, T.C. Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2004)
- [14] Emek, A.; “Danimarka Hazır Giyim Pazarı” T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara (2007)
- [15] Kabal, A.K.; “1980-2005 Yılları Arasında Uygulanan Ekonomik Politikalar ve Bunların Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri” T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum (2007)
- [16] Keleş, İ.; “Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Özellikleri ve Türkiye'nin İhracatındaki Yeri ile Önemi” Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (2000)
- [17] Kılınç, F. S.; “ Dış Pazar Analizi ve Ürün Geliştirme Stratejileri: Denim Pazarında Uygulama” Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, (2003)
- [18] Li, Y., Shen, Y., Yao, L., Newton, E., “The Dünya Trade Organization and International Denim Trading” The Textile Institute, Woodhead Publishing Limited Cambridge, England, (2003)
- [19] Ünlü, N.; “Hollanda Dış Giyim Pazarı” T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara (2007)
- [20] Yi Li, Lei Yao, Richard M. Jones; “Report on the Production, Sales and Trade od Denim in Hong Kong Journal of Fashion Marketing and Management” 1361-2026 (2001) Vol.5,3,241-259

DÜZCE ÜNİVERSİTESİNİN YENİ AÇILAN MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ ÖĞRENCİLERİN SOSYO- EKONOMİK DURUMLARI VE BAŞARI SEVİYELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

**THE COMPARISON BETWEEN SOCIO-ECONOMIC STATUS WITH
THE LEVEL OF SUCCESS OF THE STUDENTS IN THE NEW
VOCATIONAL HIGH SCHOOLS OF DUZCE UNIVERSITY**

A.HAKAN POLAT¹

Emel GÖKMENOĞLU²

Reyhan SÖNMEZ³

ABSTRACT

The number of Vocational high schools has increased dramatically as a result of the increase in the number of universities in our country in recent years. Duzce University, advancing in accordance with this development, has served to set up 5 new vocational high schools in various districts of Duzce in an almost unprecedented manner still in its second year. With the variety and number of programs they include, the recently founded Vocational High Schools are home to a great many students with diverse socio-economic status coming from different regions of our country. This study consists of 290 students having enrolled in and continuing their education process in the recently founded Kaynaşlı Vocational High school, Golyaka Vocational High school, Gumusova Vocational High school, Cilimli Vocational High school and Cumayeri Vocational High school. In this study, face-to-face survey has been used. The data obtained from the surveys have been analyzed through statistical method. The analysis of the data has been carried out through SPSS 15.0 program. In this study, conducted in order to identify the student profiles in accord with socio-economic variables and associate them with their level of success, the students' demographic qualities, family information, income levels, residential area and academic successes have been identified. The results obtained from this study will serve to get to know the students in Vocational High schools and provide Higher Education Council with basic data.

Key words: Vocational High Schools, Socio-economic Status, Success, Duzce University

---

¹ Yrd.Doç. Dr.,Düzce Üniversitesi,Gölyaka Meslek Yüksekokulu,hakanpolat@duzce.edu.tr

² Öğr.Gör.,Düzce Üniversitesi,Gölyaka Meslek Yüksekokulu,emelgokmenoglu@duzce.edu.tr

³ Öğr.Gör.,Düzce Üniversitesi,Gölyaka Meslek Yüksekokulu,reyhansonmez@duzce.edu.tr

ÖZET

Ülkemizde son yıllarda üniversite sayısındaki artışlara bağlı olarak Meslek Yüksekokulları sayısı da hızlı bir artış göstermiştir. Bu gelişim paralelinde ilerleyen Düzce Üniversitesi de kuruluşunun ikinci yılında örneğine az rastlanan şekilde Düzce ilinin çeşitli ilçelerinde 5 yeni Meslek Yüksekokulunun açılışına hizmet etmiştir. Yeni kurulan Meslek Yüksekokulları hem sayı hem de içerdiği programların çeşitliliği itibariyle ülkemizin farklı bölgelerinden gelen farklı sosyo-ekonomik durumlara ait çok sayıda öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. Araştırmamızın kapsamını yeni kurulmuş olan Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu, Gölyaka Meslek Yüksekokulu, Gümüşova Meslek Yüksekokulu, Çilimli Meslek Yüksekokulu ve Cumayeri Meslek Yüksekokulu'na kayıt yaptırmış ve eğitimine devam etmekte olan 290 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Anketlerden elde edilen veriler istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmiştir. Verilerin analizi SPSS 15.0 programı ile yapılmıştır. Sosyo-ekonomik değişkenler doğrultusunda öğrenci profillerinin belirlenmesi ve başarı seviyeleri ile ilişkilendirilmesi amacıyla yapılan bu araştırmada öğrencilere ait demografik özellikler, aile bilgileri, öğrencilerin ve ailelerin gelir düzeyleri, yaşadıkları yerleşim birimleri ve akademik başarıları saptanmıştır. Bu çalışma ile varılmış sonuçlar Meslek Yüksekokullarındaki öğrencileri tanımak ve Yükseköğretim Kuruluna temel bir veri oluşturmak açısından katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksekokulları, Sosyo-Ekonomik Durum, Başarı, Düzce Üniversitesi

1.GİRİŞ

Bilginin ve bilgi teknolojisinin giderek önem kazandığı günümüz küresel ekonomisinin en önemli gerekliliklerinden biri de vasıflı insan gücünün yetiştirilmesidir. 21.yüzyılda global arenada ülkelerin rekabet gücünü yükseltecek kritik faktör insan gücüne yapılan yatırımdır. Türkiye'nin de bu çerçevede rekabet edebilmesinde mesleki ve teknik eğitim ön plana çıkmaktadır. Mesleki ve teknik eğitimin temelini Mesleki ve Teknik liseler oluştururken, yükseköğretim kademesinin en üst kurumu Meslek Yüksekokullarıdır.

Meslek Yüksekokulu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3. maddesinde “Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyıllık eğitim-öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur.” biçiminde tanımlanmıştır.

Türkiye’de meslek yüksekokullarının örgün öğretimdeki payı her geçen gün artış göstermektedir. 2002–2003 eğitim-öğretim yılında geçilen sınavsız geçiş sistemi ile birlikte meslek yüksekokullarına olan talepte artış göstermiştir.

Mesleki ve teknik eğitim sürecinin sağlıklı işleyişinin sağlanabilmesi için öğrenim gören öğrencilerin daha yakından tanınmaları ihtiyacı doğmaktadır. Bu ihtiyaca binaen yürütülen araştırmamız, meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları ve başarı seviyeleri ile ilgili bilgilere ulaşmak amacıyla planlanmıştır.

Sosyo-ekonomik durum, kişinin toplumda var olan sosyal ve ekonomik kaynaklara ulaşabilme ve bu kaynaklar üzerinde söz sahibi olma derecesi hakkında bilgi verir. Sosyo-

ekonomik durum kavramı; gelir, ekonomik değeri olan mallara sahip olma, öğrenim durumu, meslek veya medeni durum gibi ölçütlerle gösterilebilir.

Öğrenci profiliyle ilgili olarak yapılan bu tür çalışmalar eğitim-öğretim sisteminin temel unsuru olan öğrencilerin daha yakından tanınmasını sağlamakla beraber öğrencilere doğru bir geri besleme aracı olarak da kullanılabilir. Yaylalı vd. (2006)

Araştırmamız, Düzce Üniversitesi ile sınırlı kalmaktadır. Ancak meslek yüksekokullarında eğitime devam eden öğrencilerin ortak bir profilde benzeştikleri düşünüldüğünde diğer üniversitelere de referans olabilecektir.

2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu araştırma, Düzce Üniversitesinin yeni açılan Meslek Yüksekokullarına devam eden öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını tespit etmek ve ders başarılarına etkisini ortaya koymak amacıyla dizayn edilmiştir.

Araştırmamızın kapsamını Düzce Üniversitesine bağlı Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu, Gölyaka Meslek Yüksekokulu, Çilimli Meslek Yüksekokulu, Gümüşova Meslek Yüksekokulu ve Cumayeri Meslek Yüksekokulunda bulunan 13 farklı bölümde öğrenimine devam eden I. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Düzce Üniversitesine Türkiye'nin tüm bölgelerinden farklı sosyo-ekonomik durumlara mensup ailelerin bireyleri öğrenci olarak gelmektedir. Öğrencilerin;

- demografik bilgileri
- eğitim bilgileri
- aile bilgileri
- sosyo-kültürel aktivitelere ait bilgileri
- barınma ve gelir bilgileri

tespit edilmiş ve başarılarıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar, Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin sosyo-ekonomik profilini ortaya çıkarmak açısından katkı sağlayacaktır. Düzce Üniversitesi başta olmak üzere Türkiye'de yer alan diğer üniversitelere bağlı Meslek Yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının öğrencileri daha iyi tanımalarına yardımcı olacaktır.

3.ARAŞTIRMA METODU VE KULLANILAN TEKNİKLER

Araştırmanın evrenini, Düzce Üniversitesinde 2008–2009 Eğitim-Öğretim yılında faaliyetlerine başlayan 5 yeni Meslek Yüksekokulu oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmada güvenilir ve sağlıklı bilgilerin ortaya konulabilmesi için Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Hazırlanan anketler, bizzat araştırmacılar tarafından öğrencilere uygulanmıştır. Ankete katılan öğrencilere araştırmanın önemi ve gerekliliği vurgulanmış ve öğrencilerin herhangi bir etki altında kalmadan anket sorularını cevaplandırdıkları kabul edilmiştir. Öğrencilere 290 anket dağıtılmış, hatalı olduğu düşünülen 13 adet anket değerlendirmeye alınmamıştır. Anket verileri SPSS for Windows 15.0 istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

4.BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, öğrencilere uygulanan anketlerden elde edilen veriler analiz edildikten sonra aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir.

4.1.Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Ankete katılan öğrencilere ait demografik özellikler olarak; yaş, cinsiyet ve medeni durum ile ilgili sınıflandırmalar yapılmış ve bulunan veriler Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
YAŞ		
17 yaş ve altı	-	-
18-21 yaş	226	81,9
22-25 yaş	46	16,7
26 yaş ve üzeri	4	1,4
Toplam	276	100
CİNSİYET		
Bay	144	52,2
Bayan	132	47,8
Toplam	276	100
MEDENİ DURUM		
Bekâr	272	98,6
Evli	4	1,4
Toplam	276	100

Tablo 1'den ankete katılanların %81,9'u 18 ila 21 yaş grubu, %16,7'si 22-25 yaş grubu ve son olarak %1,4'ü 26 yaş ve üzeri gruptandır. Öğrencilerin %52,2'si baylardan, %47,8'inin de bayanlardan oluştuğu görülmektedir. Ankete katılanların %98,6'sı gibi büyük bir çoğunluğu bekâr, %1,4'ü ise evli öğrencilerdir.

4.2. Öğrencilerin Eğitim Durumlarına Ait Bilgilerin Dağılımı

Tablo 2. Öğrencilerin Üniversite Öncesi Eğitim Bilgileri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Mezun Olunan Lise Türü		
Genel Lise	160	58
Mesleki ve Teknik Lise	79	28,6
Açık öğretim Lisesi	7	2,5
Anadolu Lisesi	7	2,5
Özel Lise	3	1,1
Diğer Liseler	20	7,2
Toplam	276	100
Destekleyici Eğitim		
Dershane	205	74,3
Özel Ders	6	2,2

Tablo 2. 'nin Devamı

Destekleyici Eğitim	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kurs/Seminer	4	1,4
Hiç Biri	61	22,1
Toplam	276	100
Sınavsız Geçişten Yararlanma		
Evet	59	21,4
Hayır	217	78,6
Toplam	276	100
ÖSS/ÖSYS Sınavına Giriş Sayısı		
Girmedim	14	5,1
1 Kez	59	21,4
2 Kez	110	39,9
3 Kez	74	26,8
4 Kez	15	5,4
5 ve Üstü	4	1,4
Toplam	276	100
Okuduğunuz Üniversite/Bölüm Tercih Sırası		
1-5 Tercih	198	71,7
6-10 Tercih	78	28,3
Toplam	276	100

Tablo 2.'de ankete katılan öğrencilerin % 58'i genel liseden, % 28,6'sı mesleki ve teknik liseden, % 2,5'i açık öğretim lisesinden, % 2,5'i anadolu lisesinden, % 1,1'i özel liseden ve % 7,2'si de diğer liselerden mezun olmuştur. Öğrencilerin üniversite sınavı hazırlık aşamasında hangi türde destekleyici eğitim aldıklarına dair veriler incelendiğinde % 74,3 gibi bir çoğunluk dersane desteği almış iken % 22,1'i herhangi bir destekleyici eğitim almamış, % 1,4'ü özel ders ve yine % 1,4'ü kurs/seminer gibi eğitimler almıştır. Araştırmamız sonucu elde edilen verilerde öğrencilerin % 78,6'sı sınavsız geçiş sisteminden yararlanmaksızın sınavda göstermiş oldukları performansla ilgili olarak yerleştirilmiş iken sadece % 21,4 lük kısım sınavsız geçiş hakkını kullanarak yerleşmiştir. Öğrencilerin ÖSS sınavına giriş sayılarına bakıldığında % 39,9'u 2 kez, % 26,8'i 3 kez, % 21,4'ü 1 kez, % 5,4'ü 4 kez, % 1,4'ü 5 kez ve üstü sınava girmiş ve % 5,1'i ÖSS sınavına hiç katılmamıştır. ÖSS tercihleri sıralamasında 24 bölüm tercihi yapabilmek imkânı bulunurken, ek kontenjanla yerleşmek isteyen öğrencilere 8 bölüm tercih hakkı tanınmıştır. Bu çerçevede öğrencilerin % 71,7'si şu an okudukları bölümü 1-5'inci tercihinde göstermiştir. % 28,3'ü de 6-10'uncu tercihlerinde okudukları bölümü tercih etmişlerdir.

4.3.Öğrencilerin Üniversite Eğitimi Almaya Yönelten Etkenler, Başarı Durumları ve Ders Çalışma Performanslarına Göre Dağılımları

Öğrencileri üniversite eğitimi almaya yönelten etkenler, seçtikleri bölümden memnuniyetleri, ders başarıları, devamsızlıkları ve çalışma süreleri, geleceğe yönelik lisans eğitimi hakkında düşünceleri Tablo 3.'de ele alınmıştır. Tablo 3 incelendiğinde öğrencileri üniversite/yüksekokul eğitimi almaya yönelten birincil etken % 69,2 ile iyi bir meslek sahibi olma hedefleridir. İkinci sırada % 9,1 ile kısa bir sürede yeterli mesleki eğitim alabilme isteği bulunmaktadır. Sırasıyla % 7,6 ile ailenin isteği, % 6,9 ile toplumda saygınlık kazanabilme, % 6,2 ile daha fazla para kazanabilme ve % 1,1 ile de arkadaş çevresinin etkisi olduğu saptanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin % 81,2'sinin okudukları bölümü isteyerek seçtikleri, % 18,8'inin ise istekleri dışında seçtikleri ortaya çıkmıştır. Öğrenim gördükleri bölümden memnuniyetlerine bakıldığında % 72,5'inin bölümlerinden

memnun olduğu, % 20,3'ünün kararsızlık yaşadığı ve % 7,2'sinin memnun olmadıkları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin başarı seviyelerini değerlendirmek amacıyla I dönemde almış oldukları toplam ders sayıları ve başarısız oldukları ders sayıları analiz edilmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin % 53,6'sının 9 dersi, % 18,5'erlik kısmın 10 ve 11 dersi olduğu, % 9,5'inin de 8 dersi bulunmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin başarı seviyelerinin ölçülmesinde bir kriter olarak düşünülen başarısız ders sayıları incelendiğinde % 46'sının 1-3 dersinin, % 12,3'ünün 4-6 dersinin ve % 1,8'inin 7-9 dersinin başarısız olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca % 39,9'unun herhangi bir dersten başarısız olmadığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin yüksekokul eğitimine yeni başladıkları ve geleceklere dair sorumlulukları üstlendikleri bu dönemde elde ettikleri bu başarı oranının tatmin edici olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin günlük ortalama ders çalışma sürelerine bakıldığında % 48,6'sı 1-2 saat, % 17,8'inin 2-3 saat, % 5,4'ünün 3-4 saat, % 2,5'inin 4 saat ve üstü ders çalıştığı, % 25,7'sinin de hiç ders çalışmadığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan öğrencilerin dönem süresince ortalama devamsızlık oranları ise % 46,4'ünün 1-5 saat, % 35,1'inin 6-11 saat, % 9,4'ünün 11 saat ve üstü devamsızlık yaptığı ve % 9,1'inin hiç devamsızlık yapmadığı öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Yüksekokul eğitimi sonrasında lisans eğitimine devam etmek isteyen öğrencilerin oranı % 63,8 iken % 7,2'si eğitime devam etmeyi düşünmemektedir. Ayrıca % 28,6'sı henüz bu konuda kararsız kalmaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin Üniversite Eğitimi Almaya Yönelten Etkenler, Başarı Durumları ve Ders Çalışma Performanslarına İlişkin Bilgiler

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yüksekokul Eğitimi Almaya Yönelten Etkenler		
İyi Bir Meslek Sahibi Olma	191	69,2
Daha Fazla Para Kazanabilme	17	6,2
Toplumda Saygınlık Kazanabilme	19	6,9
Arkadaş Çevresinin Etkisi	3	1,1
Kısa Sürede Meslek Eğitimi Alabilme	25	9,1
Aile Etkisi	21	7,6
Toplam	276	100
Öğrenim Görülen Bölümü İsteyerek Seçme		
Evet	224	81,2
Hayır	52	18,8
Toplam	276	100
Öğrenim Görülen Bölümden Memnuniyet		
Memnunum	200	72,5
Kararsızım	56	20,3
Memnun Değilim	20	7,2
Toplam	276	100
I Dönemde Alınan Toplam Ders Sayısı		
7 ders	-	-
8 ders	26	9,5
9 ders	148	53,6
10 ders	51	18,5
11 ders	51	18,5
Toplam	276	100
Başarısız Olunan Toplam Ders Sayısı		
Hiç Yok	110	39,9

Tablo 3.'ün Devamı

Başarısız Olunan Toplam Ders Sayısı	Frekans (f)	Yüzde (%)
1-3 Ders	127	46
4-6 Ders	34	12,3
7-9 Ders	5	1,8
10+ Ders	-	-
Toplam	276	100
Günlük Ortalama Ders Çalışma Süresi		
Hiç	71	25,7
1-2 Saat	134	48,6
2-3 Saat	49	17,8
3-4 Saat	15	5,4
4+ Saat	7	2,5
Toplam	276	100
Bir Dönemdeki Ortalama Devamsızlık Durumu		
Hiç Yok	25	9,1
1-5 Saat	128	46,4
6-11 Saat	97	35,1
11+ Saat	26	9,4
Toplam	276	100
Mezuniyet Sonrası Lisans Eğitimi Düşüncesi		
Düşünüyorum	176	63,8
Kararsızım	79	28,6
Düşünmüyorum	21	7,6
Toplam	276	100

4.4 Öğrencilerin Aile Bilgilerine Göre Dağılımları

Öğrencilerin ailelerinin % 43,5'i Marmara bölgesinde, % 23,2'si Karadeniz bölgesinde, % 11,6'sı İç Anadolu bölgesinde, % 10,1'i Ege bölgesinde, % 6,9'u Akdeniz bölgesinde, % 2,5'i Doğu Anadolu bölgesinde ve % 2,2'si de Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamaktadır. Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin ikamet ettiği yerleşim birimlerine göre dağılımları incelendiğinde % 47,8'i ilçede, % 34,8'i il merkezinde, % 11,2'si köyde, % 6,2'si, beldede oturmaktadır. Öğrenci ailelerinin genellikle 4-6 kişilik nüfustan oluştuğu % 74,6'lık bir oranla tespit edilmiştir. Öğrenci ebeveynlerinin hayatta olup olmadıklarına ilişkin soruya % 94,2'si evet yanıtını vermiş, % 5,8'i sadece annelerin sağ olduğunu ifade etmişlerdir. Ardından öğrenci anne ve babalarının % 91,3'ünün birlikte yaşadığı, % 8,7'sinin de ayrı yaşadığı gözlemlenmiştir. Öğrenci annelerinin eğitim durumuna bakıldığında çoğunluğu oluşturan % 73,6'lık kısmının ilköğretim mezunu olduğu, ancak % 3,6'lık kısmın üniversite mezunu olduğu ve % 10,1'lik oranda okur-yazar olmayan annelerin mevcudiyeti analiz edilmiştir. Ayrıca babaların eğitim durumlarına bakıldığında okur-yazar olmayan babaların sadece % 2,9'luk kısmı oluşturduğu, üniversite mezunu babaların oranı ise % 11,6'dır. Anne ve babaların eğitim durumlarının benzerliğine bakıldığında babalarında % 54,7'lik oranla ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Ankete katılan öğrencilerin annelerinin % 84,1'i herhangi bir işte çalışmamakta, sadece % 15,9'u çalışmaktadır. Babaların ise sadece % 23,9'u çalışmamakta, geri kalan % 76,1 i çalışmaktadır. Öğrenci ailelerinin toplam aylık gelirleri incelendiğinde % 45,7'sinin 501-1000 TL arasında bir gelire sahip olduğu ve % 27,2'lik oranla da 1001-1500 TL'lik aylık gelire mensup aileler takip etmektedir.

Ailelerin öğrencilere göndermiş oldukları harçlık miktarlarına bakıldığında % 44,6'sının 0-250 TL arası, % 40,6'sının 251-500 TL arası harçlık gönderdiği anlaşılmıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin Aile Bilgilerine Göre Dağılımları

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Ailenin İkamet Ettiği Coğrafi Bölge		
Marmara Bölgesi	120	43,5
Karadeniz Bölgesi	64	23,2
İç Anadolu Bölgesi	32	11,6
Ege Bölgesi	28	10,1
Akdeniz Bölgesi	19	6,9
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	6	2,2
Doğu Anadolu Bölgesi	7	2,5
Toplam	276	100
Ailenin İkamet Ettiği Yerleşim Birimi		
Köy	31	11,2
Belde	17	6,2
İlçe	132	47,8
İl merkezi	96	34,8
Toplam	276	100
Ailenin Toplam Nüfusu		
1-3 kişi	32	11,6
4-6 kişi	206	74,6
7-9 kişi	29	10,5
10 + kişi	9	3,3
Toplam	276	100
Ailenin Hayatta Olup Olmama Durumu		
İkisi de	260	94,2
Sadece anne sağ	16	5,8
Toplam	276	100
Anne ve Babanın Birlikte Olup Olmama Durumu		
Evet	252	91,3
Hayır	24	8,7
Toplam	276	100
Annenin Öğrenim Durumu		
Okur-yazar değil	28	10,1
İlköğretim	203	73,6
Lise	35	12,7
Üniversite	10	3,6
Toplam	276	100
Babanın Öğrenim Durumu		
Okur-yazar değil	8	2,9
İlköğretim	151	54,7
Lise	85	30,8
Üniversite	32	11,6
Toplam	276	100
Annenin Çalışma Durumu		
Evet	44	15,9
Hayır	232	84,1

Tablo 4.'ün Devamı

Toplam	276	100
Babanın Çalışma Durumu		
Evet	210	76,1
Hayır	66	23,9
Toplam	276	100
Ailenin Toplam Geliri		
500 TL'den az	16	5,8
501-1000 TL	126	45,7
1001-1500 TL	75	27,2
1501-2000 TL	39	14,1
2001 TL ve üstü	20	7,2
Toplam	276	100
Ailenin Göndermiş Olduğu Toplam Harçlık		
0-250 TL	123	44,6
251-500 TL	112	40,6
501-750 TL	30	10,9
751-1000 TL	10	3,6
1001 TL ve üstü	1	0,4
Toplam	276	100

4.5 Öğrencilere Ait Özel Bilgiler

Öğrencilerin % 53,6'sı kiralık bir dairede, % 35,5'i yurttta, % 8,3'ü aile yanında ve % 2,5'i akraba yanında barınarak üniversite eğitimine devam etmektedir. Öğrencilerin % 94,9'luk kısmı kendisine ek gelir sağlayacak herhangi bir işte çalışmamaktadır. Sadece % 5,1'lik kısmı üniversite eğitimiyle beraber iş hayatına da devam etmektedir. Öğrencilerin % 73,2'sinin kredi ya da burs olanaklarından faydalanmadığı, % 26,8'inin bu olanaklardan faydalandığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin ailelerinden aldığı harçlıklar ve diğer gelirleri de hesaplandığında aylık olarak % 51,8'inin 251-500 TL, % 30,1'inin 0-250 TL, % 14,1'inin 501-750 TL, % 2,5'inin 751-1000 TL ve % 1,4'ünün 1001 TL ve üstü toplam gelire sahip oldukları görülmüştür. Ankete katılan öğrencilerin aylık ortalama harcamalarının toplam gelirleriyle doğru orantılı olduğu % 49,3'ü 201-400 TL, % 30,1'i 0-200 TL, % 14,9'u 401-600 TL, % 4 'ü 601-800 TL ve % 1,8'i 801 TL ve üstü ile tespit edilmiştir. Öğrencilerin aylık harcama kalemleri içerisindeki en yüksek grubu % 34,4 ile barınma oluşturmakta, ardından % 33,7 ile gıda harcamaları takip etmektedir. Giyim, haberleşme ve ulaşım, kültür ve eğlence, eğitim-öğretim ve diğer harcama kalemlerinin oranı birbirine yakın olmakla beraber toplam % 31,9'dur.

4.6 Öğrencilere Ait Sosyo-Kültürel Bilgiler

Öğrencilerin % 23,6'sı boş zamanlarını arkadaşlarıyla gezip sohbet ederek geçirirken, % 21,4'ü internette sörf yapmakta ve % 21'i de müzik dinlemektedir. Geri kalan kısmı boş zamanlarını spor yaparak, kitap okuyarak, televizyon izleyerek ve sinemaya giderek geçirmektedir. Öğrenciler arasında en çok izlenen program türü % 43,8'lik bir oranla film ve dizilerdir. Bilgi almada genellikle öğrenciler interneti % 57,2 ile tercih etmektedirler. İnterneti % 65,9 oranında bilgi alma ve araştırma yapma amacıyla kullanmaktadırlar. Öğrencilerin % 59,4'ü her türde kitabı okuduğu, % 48,6'sının pop-rock müzik dinlediği ve % 37,7'sinin futbola ilgi duyduğu araştırma kapsamında ulaşılan bulgulardandır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde; öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun genel lise mezunu olduğu görülmüştür. Genel liseden mezun öğrencilerin % 47,5'inin, mesleki ve teknik liselerden mezunların % 22,78'inin hiç başarısız dersi bulunmamaktadır. Genel lise mezunu öğrencilerin meslek yüksekokulu eğitimlerinin I. dönemlerinde daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir.

Literatürde bu tür çalışmalara bakıldığında, öğrencilerin çoğunluğunun meslek yüksekokuluna girişte sınavsız geçiş sisteminden yararlandıkları vurgulanmakta iken araştırmamız kapsamında yer alan öğrencilerin sadece % 21,4'lük kısmı bu sistemden faydalanmıştır. Bu kapsamda sınavsız geçiş sistemi ile gelen öğrencilerin % 13,55'inin başarısız dersi bulunmazken, ÖSS sınavı ile gelen öğrencilerde bu oran % 47'ye ulaşmaktadır.

Öğrencilerin cinsiyetleri ile başarı durumları karşılaştırıldığında bayan öğrencilerin % 45'inin, erkek öğrencilerin % 34'ünün başarısız dersi bulunmamaktadır.

Devamsızlık durumlarına göre başarı seviyeleri incelendiğinde; öğrencilerin devamsızlık yaptığı saatlerin sayısı arttıkça öğrencilerin başarı oranları da düşmektedir. Herhangi bir dersten başarısız olmayan öğrencilerin % 64'ü devamsızlık yapmamakta iken, 11 ve üstü saat devamsızlık yapan öğrencilerin ise sadece % 11'inin herhangi bir dersten başarısızlıkları bulunmamaktadır.

Öğrenci başarısı ile ailelerin gelir düzeyleri incelendiğinde, gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin daha başarılı olduğu söylenebilir. Alt gelir düzeyi olarak ifade edebileceğimiz 0-500 TL gelire sahip ailelerin çocuklarının % 56'sının hiç başarısız dersi bulunmamaktadır. Buna karşın ailelerin gelir düzeyleri arttıkça çocukların başarı oranlarının % 35'lere kadar düştüğü görülmektedir. Mesleki ve teknik öğretime çocuklarını kayıt yaptıran ailelerin gelir düzeylerinin alt grupta olduğu düşünüldüğünde çocuklarının kısa yoldan hayata atılmalarını tercih etmelerinin doğal olduğu söylenebilir. (Henden, 1996)

Öğrencilerin barınma yeri olarak ilk tercihlerinin kiralık ev olduğu görülmektedir. Ancak yurttan kalan öğrencilerin hem aile yanı hem de kiralık evde yaşayan öğrencilere göre % 54 oranında daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Aylık toplam geliri 0-500 TL arasında olan öğrencilerin % 42'sinin başarısız dersi bulunmazken, toplam geliri daha yüksek olan öğrencilerin başarı oranının daha düşük olduğu % 30 ile tespit edilmiştir.

Boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendiren öğrencilerin diğer faaliyetlerle uğraşan öğrencilere göre % 45 oranıyla daha başarılı oldukları söylenebilir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler çerçevesinde aşağıdaki öneriler sunulmuştur;

- Günlük ders çalışma sürelerine bakıldığında her dört öğrenciden birinin düzenli olarak ders çalışmadığını gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. Bu da öğrencilerin düzenli ders çalışma alışkanlığının benimsenmesi gerektiğini göstermektedir.
- Öğrenciler arasında devamsızlık yapma alışkanlığının sıradanlaştığı ve devamsızlığı bir keyfiyet olarak yaptıkları sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda devamsızlık süresini bir hak değil, zaruriyet hallerinde kullanılabilecek bir mazeret hakkı olarak görülmesi gerektiği öğrencilere anımsatılmalıdır.
- Öğrencilerin yaklaşık olarak üçte birinin 0-250 TL'lik bir para ile bir ayı geçirdiği düşünülürse, bu tutarın standart bir yaşam düzeyi için yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu gelirle sosyo-kültürel faaliyetlere yaşamlarında yeteri kadar yer veremeyen öğrencilere kamu ve özel kurumlar burs verme yönünde teşvik edilmelidir.

- Günümüzde kitap okumanın bir gelişmişlik sembolü olduğu düşünülürse öğrencilerimizin boş zamanlarında kitap okumaları desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Henden, R.(1996), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Doğal, Toplumsal Nitelikleri ve Yaşam Standartları”, Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Yıl 2, Sayı 1.
- Kaya, F.(2005), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Demografik Yapısı ve Meslek Yüksekokullarının Etkinliği Üzerine Bir Araştırma”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 168.
- Türk Üniversite Gençliği Araştırması.(2003) “Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili”, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara
- Yaylalı, M., Oktay,E., Özen,Ü., Akan,Y., Özer,H., Kızıltan,A., Naralan,A., Doğan,E.M., Özçamak,M.S., Aktürk,E.(2006), “Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması” Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum
- Yükseköğretim Kurulu.(2004), “Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara

EEG DALGALARININ WAVELET(DALGACIK) DÖNÜŞÜMÜ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

ANALSING EEG WAVES USING WAVELET TRANSFORM

Öğr.Grv. Ömer DEMİR¹

Yrd.Doç.Dr. Eyyüp GÜLBANDILAR²

ABSTRACT

In this research, through EEG signals' Wavelet Transform method, obtained from patients who had traumatic brain injuries, a method has been developed, which will determine a patient's trauma level. In the research, from 10 patients totally 192 EEG data have been used. In the process of EEG data and application of Wavelet Transform method, MatLap package programme has been used. As a result of experimental evaluations, it has been established that our method shared %73,96 similarities with those of doctors. In view of these results, for doctors, in determining trauma level, the developed method will be able to be used as a supporting system.

Key words: Wavelet Transform, EEG, Signal Processing, Traumatic Brain Injuries

ÖZET

Bu çalışmada, kafa travması geçirmiş hastalardan elde edilen EEG sinyallerinin dalgacık dönüşümü metoduyla hastaların travma derecesini belirleyecek bir metod geliştirilmiştir. Çalışmamızda 10 hastadan elde edilen toplam 192 adet EEG verisi kullanılmıştır. EEG verilerinin işlenmesinde ve dalgacık dönüşümü metodunun uygulanmasında Matlab paket programı kullanılmıştır. Yapılan deneysel değerlendirmeler sonucunda geliştirilen metodun hekimlerin değerlendirmesi ile %73.96 oranında benzerlik gösterdiği bulunmuştur (p<0.001). Bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen metod hekimlerin travma derecesini belirlemede bir destek sistem olarak kullanılabilir.

Anahtar kelimeler : Dalgacık Dönüşümü, EEG, Sinyal Analizi, Kafa Travması

1. GİRİŞ

Beynin, insanın sinir sistemini kontrol eden, tüm bilgilerimizi saklayan, zeka, sevgi ve üzüntü gibi duygusal işlevleri olan, düşünen ve karar veren bir organ olduğu göz önüne alınırsa, onun insan hayatındaki önemi ancak kavranır. Beyin organı konusundaki çalışmalar yüzyıllardır devam etse de, beyin organının yapısı gereği bu konu, doktorları ve

¹ Öğr.Grv. Ömer DEMİR, DPÜ, KMYO, Bilgisayar Tek. ve Prog.-End. Elektronik, omerdemir2003@hotmail.com

² Yrd.Doç.Dr. Eyyüp GÜLBANDILAR, DPÜ, Müh.Fak., Bilgisayar Mühendisliği, egul50@hotmail.com

bilim adamlarını zorlayan bir çok belirsizlik ve bilinmeyi barındıran bir araştırma alanı olmuştur.

İnsan beyninin çalışırken bir sinyal ürettiği bilinmektedir. Yaklaşık olarak 150 yıldır araştırılan, ispatlanmış ve günümüzde kayıt ve analiz edilebilen sinyallerdir. Bu sinyallere kısaca EEG veya tıp alanındaki ismiyle Elektroensefalogram denilir. Bu sinyaller beyin organının aktivitesine göre şekil değiştirmektedir. Beyin organının üretmiş olduğu sinyallerin frekansları da belirlenmiştir, bu frekans değerleri ölçülebilmekte ve analiz edilebilmektedir(Pehlivan, 1997). Elektronik, bilgisayar ve sinyal işleme yöntemlerindeki gelişmeler tıp elektroniği konusunda son zamanlarda kullanımı oldukça yaygınlaşmaktadır. Bu gelişmeler, doktorlara teşhis ve tedavi de kolaylık sağlamaktadır.

Beynin yapısı gereği bu organa fazla müdahale edilememektedir, dolayısıyla bu organın hastalık teşhis ve tedavisini bir hayli zorlaştırmaktadır. Bundan dolayı bu organın hastalıklarının teşhisinde birçok teknolojik cihaz geliştirilmiştir. Bunların en önemlileri Manyetik Rezonans (MR), Beyin Tomografisi (BT) ve Elektroansefalografidir (EEG). Hastanelerde MR ve BT için ayrı bir laboratuvar kurulması gerekmektedir ve bunlar oldukça pahalı cihazlardır. Elektroansefalografi ise boyutu gereği nöroloji kliniklerinde sürekli olarak kullanılmakta ve beyin organının hastalıklarının teşhis ve tedavisinde en çok başvurulan bir cihaz olma özelliğini korumaktadır. Özellikle son yıllarda üretilen EEG cihazlarının kayıt sürelerinin artırılmış olması, hatta bir bilgisayar ile bağlantısının yapılarak sabit diskinde kayıt yapılması, hastaların bir gün, birkaç gün veya haftalarca EEG'sinin kayıt altına alınmasına imkan vermektedir.

Bu deneysel çalışmada çalışmada, beynin EEG sinyalleri dalgacık dönüşümü metodu ile işlenerek, kafa travması geçirmiş hastaların, travma derecelendirilmeleri yapılmıştır. Sonuç olarak, doktorların bu hastalıkların teşhis ve tedavisine kullanabilecekleri sinyal işleme metodu geliştirilmiştir.

2. EEG DALGALARI

EEG (Elektroensefalogram) beyin organının üretmiş olduğu dalgalardır. Bu dalgaların frekansı son derece önemlidir ve önemli bilgiler ihtiva eder. Beyin organının bu sinyallerinde beyin organının fonksiyonları hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgilerin kullanılabilmesi için sinyal işleyicileri çok çeşitli araştırmalar yapmaktadırlar. Bazı patolojik belirtiler zaman alanında fark edilmeyebilir. Nörologlar genellikle zaman alanına göre teşhis yapmaktadırlar. Son zamanlarda bilgisayarların bu sinyalleri kayıt etmeleri ve spektral analiz yöntemlerinin geliştirilmesi bu patolojik belirtilerin bulunmasında frekans bileşenlerinden faydalanılmayı mümkün kılmıştır(Polikar, 1999).

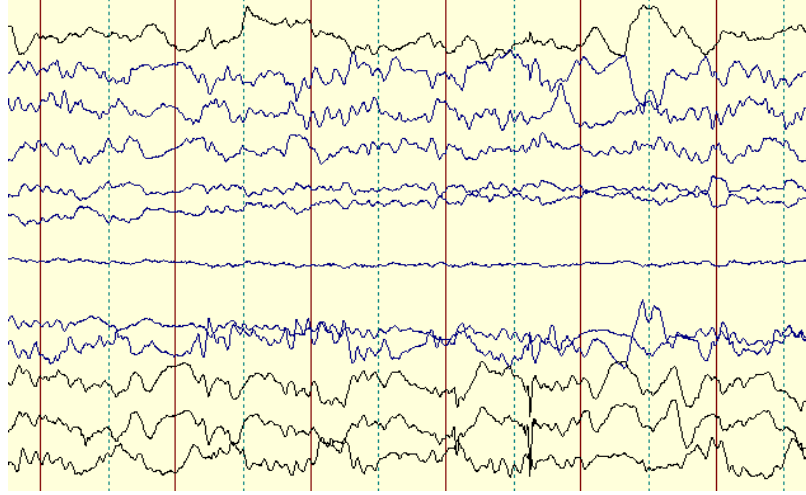
Beyin travması geçirmiş veya bir beyin rahatsızlığı olan bir insanda normal alfa frekans bileşenleri yerini daha düşük ve genliği daha bozuk, düzensiz sinyallere bırakır ki, bu sinyalleri doktorlar teşhis ve tedavide kullanırlar. Bu sinyallere Delta ve Teta sinyalleri denir.

Kafa üzerinden algılanan EEG'lerin genliği tepeden tepeye(peek to peek) 1-100 mikrovolt arasında değişir ve frekans bandı ise 0,5-100 Hz. arasındadır(Yazgan, 1996). Daha birçok frekans oluşumları söz konusudur ama bunlar hala yorumlanamamaktadır, yani anlaşılammamaktadır. EEG sinyallerinden anlamlı bilgiler elde edebilmek için oldukça uzun süreli ölçüm ve kayıt yapılması gerekir, çünkü EEG sinyalleri frekans, faz ve genlik bilgileri çok değişiklik gösterir. Aşağıdaki Tablo 1. de, EEG işaretlerinin kapsadıkları frekans bantları ve bu bantlara verilen adlar verilmiştir. Aşağıdaki Şekil 1'de ise hastalardan elde edilen EEG kayıtları görülmektedir.

Tablo 1. EEG İşaretlerinin kapsadıkları frekans bandları.

Delta(δ)	0,5-3,5 Hz.
Teta(θ)	4-7 Hz.
Alfa(α)	8-12 Hz.
Beta(β)	12-22 Hz.
Gamma(γ)	22-30 Hz.

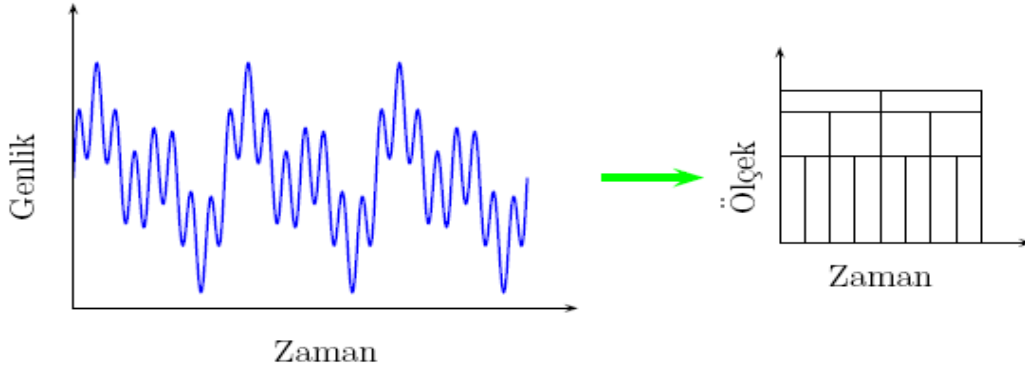

Şekil 1. Hastalardan elde edilen EEG kayıtları.

3.WAVELET(DALGACIK) DÖNÜŞÜMÜ

Dalgacık dönüşümü, veri sinyali ile ana dalgacık dediğimiz sinyallerin bileşimi olarak karşımıza çıkar, yani sinyalden sinyal üretmektir ve bu sinyali bir şekilde kodlayarak ifade etmek diyebiliriz. Dalgacık dönüşümünde veriler bir ana dalgacık ile birleştirilir ve elde edilen sinyal ölçek katsayısı dediğimiz bir katsayı ile ölçek zaman boyutunda ifade edilir. Burada bizim istediğimiz zaman ölçek boyutunda gösterilen eğride esasında frekans bilgisi de mevcuttur. Haliyle bu bize Fourier analize göre bir avantaj hatta üstünlük sağlamaktadır. Çünkü sinyal hem frekans bölgesinde hemde zaman bölgesinde incelenebilmektedir. Bu olay tıp elektroniğinde istenilen bir durumdur. Tıp sektöründe sinyalleri sadece frekans olarak değil aynı zamanda, zaman bölgesinde genliklerini görebilmek gerçekten de aranılan bir durumdur. Bu haliyle dalgacık dönüşümü son zamanlarda özellikle tıp sektöründe kullanılan popüler bir sinyal işleme metodu olarak karşımıza çıkar ve yavaş yavaş Fourier analizinin yerini almaktadır(Polikar, 1999).

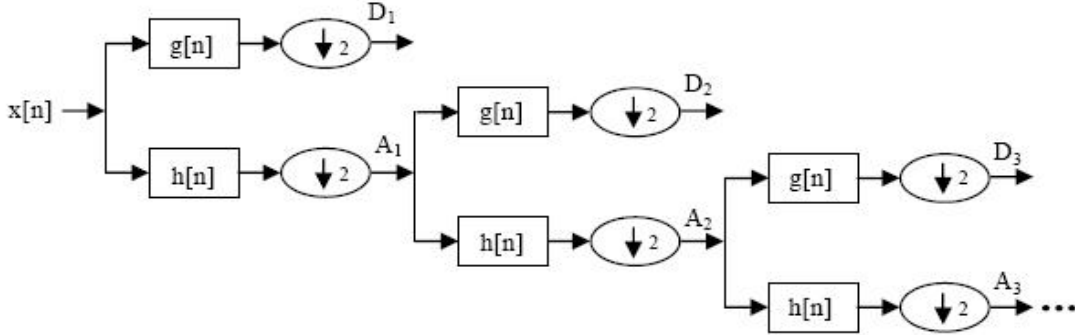
Dalgacık dönüşümü, değişken boyutlu pencereleme tekniğidir. Ayrıca hem uzun zaman aralığında alçak frekans bilgisini, hem de kısa zaman aralığında yüksek frekans bilgilerini belirlememize yardımcı olur. Fourier dönüşümünün aksine sadece zaman-frekans bölgesinde değil, aynı zamanda zaman-ölçek bölgesini kullanır(Şekil 2). Dalgacık dönüşümünde sinyaller yerel olarak daha iyi analiz edilirler. Dalgacık dönüşümü sonucunda elde edilen spektral bileşenlerin çizimi zaman içerisindeki süreksizliğin kesin yerini gösterir. Dalgacık dönüşümü yardımıyla bir sinyali sıkıştırma (compression) veya arındırma (de-noising) işlemi sinyalin orijinalini bozmadan kolayca yapılabilir.

Şekil 2. Dalgacık Analizi.

Dalgacık Dönüşümü metodunun, durağan olmayan yani sürekli tekrar etmeyen sinyallerin analizinde kullanımı oldukça yaygındır (Miner, 1998). Elektroansefalografi cihazından elde edilen EEG sinyalleri (beyin aktivitelerini gösteren sinyaller) de durağan olmayan sinyallerdir. Dolayısıyla bu deneysel çalışmada, EEG sinyallerin analizinde dalgacık dönüşümü metodu kullanılmıştır. EEG sinyallerinin hem zaman-frekans hem de zaman-ölçek bölgesinde analizleri yapılabilmektedir. Birçok veri sinyali, önemli sayılabilecek durağansızlıklar veya geçici özellikler (eğim, ansızın değişim, kırılma ve olayların başlangıç ve bitişleri) içerebilir. Bu beklenmedik özellikler ve durağansızlıklar, veri sinyalinin en önemli kısımları olabilmektedir (özellikle EEG ve EKG vb.), bu noktada dalgacık dönüşümü kullanımı bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dalgacık dönüşümü ile sinyal belli sayıda ölçeklere ayrılır. Çoklu çözünürlük ayrışımı olarak isimlendirilen bu işlem, $x(n)$ işareti için Şekil 3.'de gösterilmektedir. Bu işleme aynı zamanda alt bantlara ayrışım işlemi denilmektedir.

Şekil 3. Alt bantlara ayrışım; $g[n]$ yüksek geçiren filtre, $h[n]$ alçak geçiren filtre.

Dalgacık dönüşümü aşağıda verilen şartı sağlayan alçak geçiren filtre $h[n]$ ile belirtilebilir:

$$H(z)H(z^{-1}) + H(-z)H(-z^{-1}) = 1 \quad (1)$$

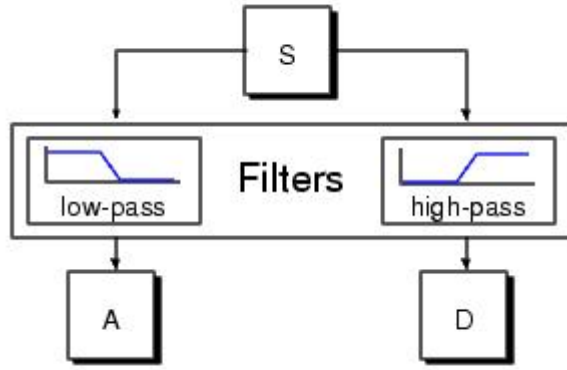
$H(z)$, h filtresinin z dönüşümüdür. Bu filtrenin tamamlayıcı yüksek geçiren filtresi $g[n]$ şu şekilde tanımlanabilir:

$$G(z) = zH(-z^{-1}) \quad (2)$$

3.1. Ayrık Dalgacık Dönüşümü

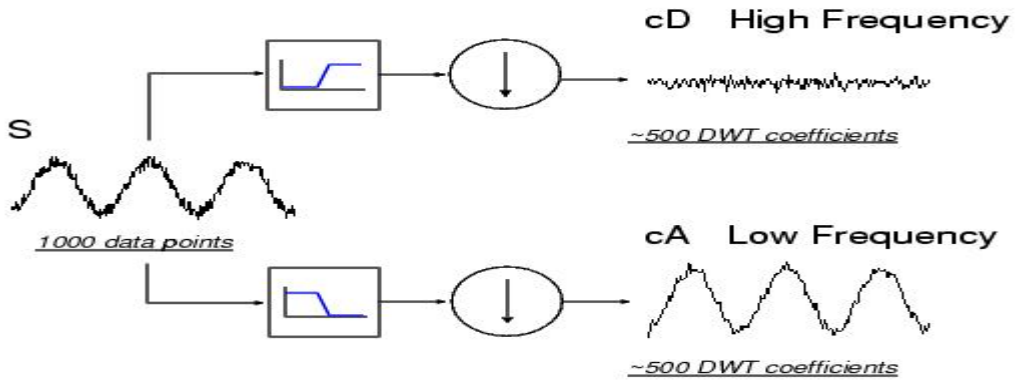
Dalgacık dönüşümünde tüm ölçek aralığında analiz yapılırsa çok büyük veri yığınları oluşur ve çok fazla işlem yapmak gerektirir. Bu istenmeyen bir durumdur bu yüzden belirli ölçek grupları tespit eder ve bu aralıkta analizleri yaparsak, bu analize Ayrık Dalgacık Dönüşümü (ADD), (Discrete Wavelet Transform) denir. Pratikte en çok kullanılan yöntem, ölçek ve konum değerleri için ikinin kuvveti olacak şekilde seçilmesidir. ADD, 1988 yılında Mallat tarafından filtreler kullanılarak geliştirilmiştir. Mallat algoritması olarak da bilinen bu yöntem, iki kanal alt bant kodlayıcısı ile yapılan, hızlı bir dalgacık dönüşümü yapan filtreleme algoritmasıdır(Misiti, 1996).

ADD, sinyalleri, iki ana bileşene ayırır. Bu işlemler filtreler kullanılarak yapılır. Bu ana bileşenlerden birincisi düşük frekanslı bileşenler yani alçak geçiren filtre çıkışları iken, bir diğeri ise yüksek frekanslı bileşenler yani yüksek geçiren filtre çıkışlarıdır.

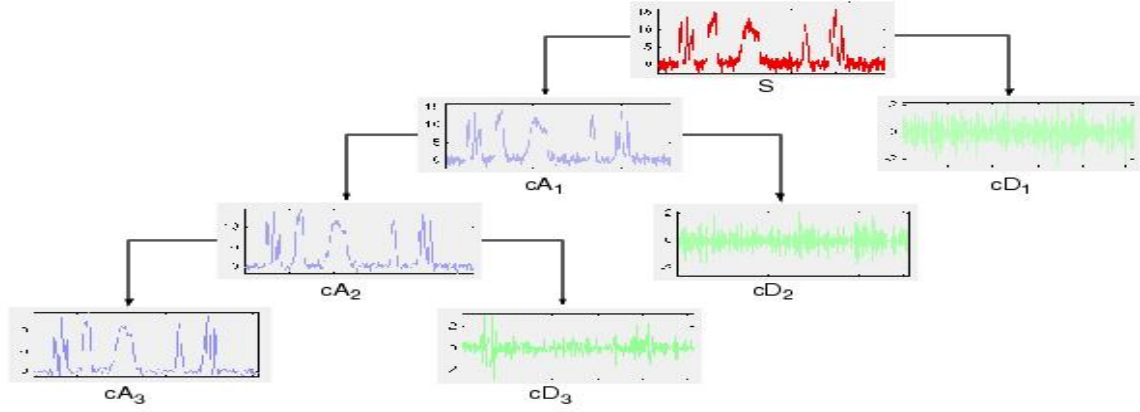

Şekil 4. Sinyalin (S) ana bileşenlerine ayrıştırılması.

ADD'nde oluşan, ana bileşenlerden düşük frekanslı bileşenlerine yaklaşımlar (approximations=A), yüksek frekanslı bileşenlerine ise detaylar (details=D) denir(Şekil 4). ADD işlemine tabi tutularak ayrıştırma işlemi uygulanan S sinyali eşit sayıda alt frekans bileşenine yani yaklaşımlara (A) ve yüksek frekans bileşenine yani detaylara (D) ayrıştırılır (Şekil 5).

Şekil 5. Sinyalin düşük ve yüksek frekanslı bileşenlere ayrıştırılması

Şekil 6. Yaklaşım ve detay bileşenlerinin dalga görüntüleri.

EEG sinyallerinde ve birçok sinyalde olduğu gibi, düşük frekanslı bileşenler önemli değerler içerirler. Sinyal içindeki önemli bileşenler bu alçak frekans bileşenleridir. Tabii bu iki bileşen sinyalin kendisini oluşturur, yani sinyalin içinde ikisi de vardır. Bu alçak frekans bileşeni, sinyalin tanıma özelliklerini içerir. İnsan beyninin ürettiği dalgalar olan Alfa, Beta, Teta ve Delta sinyalleri de alçak frekans sınırı içerisindedir.

Alt bileşenlere ayrıştırma işlemi, aynı sinyal üzerinde birkaç kez, hatta ihtiyaca göre daha fazla gerçekleştirilebilir, genelde alçak geçiren çıkışları yani yaklaşım çıkışları tekrar ADD'ne tabii tutulur. Burada anlamlı bir sinyal çözümü üretilene kadar ADD yani alt bileşenlerine ayrıştırma işlemine devam edilir. Bu işleme dalgacık ayrıştırma ağacı da denir. Şekil 6'da bir sinyalin birden fazla filtreleme işlemine tabii tutularak yaklaşım ve detay bileşenlerine ayrıştırılması verilmiştir. Ana sinyal, alt bileşenlerin toplamından oluşur: $S = A_3 + D_3 + D_2 + D_1$ sinyal (S) hiçbir kayba uğramaz, sadece ana dalgacıkla çarpılarak, bileşenlerine ayrıştırılmıştır. Buradaki A3 yaklaşım bileşeni, temel bileşendir. ADD için;

$$ADD(m, n) = a_0^{m/2} \int f(t) \psi(a_0^{-m} t - nb_0) dt \quad (3)$$

$a = 2^j$ ve $b = k2^j$ olarak alınırsa;

$$W_\psi f(k2^{-s}, 2^{-s}) = 2^{s/2} \int_{-\infty}^{\infty} f(t) \psi(2^s t - k) dt \quad (4)$$

$$\psi_{k,s}(t) = 2^{s/2} \psi(2^s t - k) dt \quad (5)$$

4.MATERYAL VE METOD

Bu çalışmada Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi Nöroloji Polikliniğine başvuran, farklı derecede beyin travması geçirmiş 10 hasta kişi kullanılmıştır. Hastaların yaş dağılımları 18–66 arasındadır. Çalışma, 4'ü bayan 6'sı erkek olmak üzere toplam 10 hasta üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sakinleştirici ilaç kullanan hastalar değerlendirme dışı bırakılmıştır. EEG kayıtları travmayı takip eden ilk 24 saat içinde kayıt edilmiştir. Hastaların öncelikle hekim tarafından muayeneleri yapılmış ve gerekli görülen hastaların bilgisayarlı tomografi filmleri istenerek teşhise destek sağlanmıştır. Deneysel çalışmaların işlenmesinde MatLab Paket programında kullanılmıştır.

Hastaların EEG kayıtları Medelec Profile kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Hastaların istirahat pozisyonundaki ve uyanık konumdaki kayıtları yapılmıştır. Elektrotlar, hastanın kafatası üzerine uluslararası 10–20 sistemine göre yerleştirilmiştir. EEG kayıtları ortalama 20 dakika sürmüştür. Kayıtlama esnasında 256 örnekleme hızı ve 0,5 Hz ile 70 Hz arasında band geçiren filtreleme yapılmıştır. Grafik formunda elde edilen EEG kayıtları Medelec Profile software kullanılarak ASCII formatına dönüştürülmüştür. EEG sinyallerinin kesikli olmasından dolayı, ADD yöntemi tercih edilmiştir. Bu kayıtlar, MatLab programı kullanılarak dalgacık dönüşümünün ADD metodu kullanılarak EEG kayıtlarına ait periyodiklik yakalanmış ve EEG sinyallerinin frekansı hesaplanmıştır. MatLab paket programında ilk önce Import Data komutu ile Command penceresine veriler alınmıştır, genelde her hastaya ait veri bilgileri 12800x19(satır ve sütun)'dan oluşmaktadır. Her hastanın verileri 19 sütundan oluşan ve her sütunda 12800 veri ölçmesi bulunan verilerden oluşmaktadır. MatLab paket programı ile her hastanın verilerini sütunlarını ayrı ayrı adlarla kayıt ettik (12800x1). Her bir 12800 veri içeren dosyaları file>aç menüsüyle açtık, MatLab paket programının komut satırına, eşitlik(6)'yı yazarak alçak ve yüksek frekans bileşenlerine ayrıştırdık. Bu komut ile $cA=[6401 \times 1]$ alçak geçiren filtre çıkışlarını, $cD=[6401 \times 1]$ yüksek geçiren filtre çıkışlarını elde ettik.

$$[cA, cD] = \text{dwt}(\text{hasta\_datası\_ismi}, 'db2'); \quad (6)$$

Elde ettiğimiz veriler yeteri derecede düşük frekansı bileşenler içermediğinden yukarıda bahsedilen işlemleri tekrarlayarak frekans bileşenlerini azalttık. Bu amaçla tekrar; komut satırına eşitlik(7)'yi yazarak ikinci kez alt bileşenlerine ayrıştırdığımızda $cA=[3202 \times 1]$; $cD=[3202 \times 1]$ bileşen değerleri elde edilir. Aynı eşitlik birkaç kez tekrarlanarak istenilen çözünürlükte sinyal elde edilinceye kadar alt bileşenleri ayırmaya devam edilir. Bizim bu çalışmadaki aldığımız alt bileşen sayısı $cA=[202 \times 1]$ ile ideal sonuçlar alınmıştır.

$$[cA, cD] = \text{dwt}(cA, 'db'); \quad (7)$$

Şekil 7. EEG sinyalinin alt bileşenlerin görüntülenmesi

Şekil 7'den gözükten periyot mesafesi ölçülür, burada ölçüm yapılırken benzer iki periyot (dalga şekli) arasındaki mesafedir. EEG sinyallerinin örnekleme frekansı 256 olduğuna göre; bu mesafe 256'ya bölünür ve EEG sinyalinin periyodu hesaplanır. Periyot değeri belli olduğuna göre bu periyot değerinden frekans değeri hesaplanır.

Bu hesaplamayı yukarıdaki örnek dalga üzerinden yapalım; oklarla görüldüğü üzere benzer dalgaların gözükme sıralaması 158. ve 104.'dür.

$$T = \frac{(158 - 104)}{256} = 0,210sn. \quad (8)$$

$$f = \frac{1}{T} = \frac{1}{0,210} = 4,76Hz. \text{ 'dir.} \quad (9)$$

Travma derecesinin sınıflandırılmasında, 8 Hz. ve altı frekansları yavaş dalgaları patolojik kabul edildi, 4-8 Hz. arası hafif dereceli travma, 2-4 Hz arası orta dereceli travma ve 0,5 - 2 Hz. arası ağır dereceli travma olarak sınıflandırılmıştır.

5.BULGULAR

Hekim değerlendirilmesi ve geliştirilen sistemin bulgularının karşılaştırılmasında SPSS 11.0 paket programı kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $\alpha = 0,05$ olarak seçilmiştir. χ^2 değeri ise gözlenen frekanslarla beklenen frekanslar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test eder. Değerlendirme sonucundaki $p < 0,001$ nicelikler arasında önemli derecede ilişki olduğunu göstermektedir.

10 hastadan elde edilen 192 adet EEG verileri kayıtları ile travma puanları dikkate alınmış ve beyin travma dereceleri, dalgacık dönüşümü yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu hastaların; klasik EEG bilgileri, travma puanları ve bilgisayarlı tomografi filmleri hekim tarafından incelenerek travma derecesi belirlenmiştir. Hekimin teşhis sonuçları ve Dalgacık Dönüşümü değerlendirme sonuçları, SPSS paket programı kullanılarak karşılaştırılmıştır. Elde edilen çapraz tablo sonuçları Tablo 2. de gösterilmiştir.

Tablo 2. Dalgacık dönüşümü ve hekim sonuçlarının karşılaştırılması

		hekim				Toplam
		sağlıklı	hafif	orta	ağır	
dalga	sağlıklı	7	7	0	0	14
	hafif	9	81	4	0	94
	orta	0	28	48	0	76
	ağır	0	0	2	6	8
Toplam		16	116	54	6	192

Hekim tarafından tanı konulan 6 adet ağır dereceli travmalı teşhisi dalgacık dönüşümü değerlendirilmesi ile uyum içindedir. Hekim tarafından 116 kanal kaydı hafif dereceli travmalı olarak değerlendirilirken, dalgacık dönüşümü ile bu oran 81 olarak tanımlanmıştır. Geriye kalan 7 kanal bilgisi sağlıklı, 28 kanal bilgisi ise orta dereceli travmalı olarak değerlendirilmiştir. Yine klasik yöntemle hekim tarafından ortaya konulan 16 adet sağlıklı kanal bilgisi, dalgacık dönüşümü değerlendirmesi ile 7 adet olarak bulunmuştur. Buna karşılık 9 kanal bilgisi hafif derecede travmalı olarak belirlenmiştir. Ayrıca hekim tarafından 54 kanal bilgisi orta dereceli travmalı olarak belirlenmesine rağmen, dalgacık dönüşümü ile bunların 48 tanesi orta dereceli, 2 tanesi ağır dereceli, 4 tanesi hafif dereceli travmalı olarak belirlenmiştir.

Genel olarak dalgacık dönüşümü değerlendirmesi ile hekim değerlendirilmesi, 192 EEG kanal bilgisinin 142 çıktısı için aynı sonucu vermiştir(%73,96). İstatistiksel değerlendirmeler sonucunda hekim teşhisleri ile dalgacık dönüşümü sonuçları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ($\chi^2=252,91$ $p<0,001$).

6. SONUÇLAR

Bu çalışmada, dalgacık dönüşümü algoritmasını kullanarak travma derecesini belirleyecek bir sistem geliştirilmiştir. Çalışmada farklı yaş gruplarında ve cinsiyetlerde, değişik derecede travma geçirmiş toplam 10 hasta kullanılmıştır. Hastalardan elde edilen EEG bilgileri, dalgacık dönüşümü'nün ADD metoduyla analiz için kullanılmıştır.

Dalgacık Dönüşümünün ortaya koyduğu sonuçlar ile hekim tarafından ortaya konulan sonuçlar karşılaştırıldığında, 192 EEG kanal kaydının 142'sinde %73,96 oranında uyum içinde olduğu görülmüştür. Yapılan istatistiksel değerlendirmeler sonucunda, hekim teşhisi ile dalgacık dönüşümü sonuçları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ($\chi^2=252,91$ $p<0,001$).

Geliştirilen sistem, klinik amaçlar doğrultusunda travma derecesinin belirlenmesinde başarılı bir şekilde kullanılabilmesini göstermiştir. Bununla birlikte sistem, diğer durumları da inceleme imkânı verecek şekilde düzenlenerek, sonuçların BT ve MR görüntülerinde olduğu gibi görsel hale getirilerek kullanılabilirlik konusunda önemli bir avantaj sağlayacaktır. Geliştirilen sistem, hekimlerin kafa travması geçirmiş hastaların travma derecesinin belirlenmesinde, yardımcı bir sistem olarak, kullanılabilmesini ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Yazgan, E, Koryürek, M. 1996, Tıp elektroniği, İ.T.Ü. ofset baskı atölyesi, 220 s.
- Misiti, M., Misiti, Y., Oppenheim, G., Poggi, J.M., Wavelet toolbox users guide, copyright 1996-1997 by the MathWorks, Inc.
- Polikar, R., 1999, The engineer's ultimate guide to wavelet analysis the wavelet tutorial, <http://engineering.rowan.edu/~polikar/wavelets/wtpart3.html>.
- Pehlivan, F., 1997, Biyofizik, Hacettepe-Taş, 412 s.
- Miner, N.E., 1998, An introduction to wavelet theory and analysis. Sandia Report, NM, October:1-25 p.

EĞİTİM SEKTÖRÜNDE STRATEJİK PLANLAMA ÇALIŞMALARINDA HOSHİN KANRİ YÖNETİM ARACININ UYGULANMASI: İZMİR MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

**USING HOSHIN KANRI MANAGEMENT TOOL IN STRATEGIC
PLANNING PRACTICES IN EDUCATION SECTOR: IZMIR
VOCATIONAL SCHOOL
A CASE STUDY**

Şevkinaz GÜMÜŞOĞLU¹ Ayşen OLGUN² Serpil ÇALIŞKAN³

ABSTRACT

Changing needs of the world and growing international competence have increased the importance of strategic management process in public sector as well as in private sector. The recent financial and managerial innovations public sector face, force/s/ them to make long term plans and more effective and productive usage of resources. Briefly, they are forced to think strategically and to take precautions by predetermining uncertainties. With this purpose “public financial management and control law”, numbered as law 5018, has been enacted to form a legal basis for strategic planning in public sector in 2003.

According to laws, being a public education institution Dokuz Eylul University, Izmir Vocational School (IMYO) is obliged to make a strategic plan. IMYO takes quality management and strategic management as a whole in preparing strategic plans. In making long term plans, in determining quality targets and effective usage of the resources it uses quality house as quality control tool and uses Hoshin Karni in application and dissemination of plans.

Hoshin Kanri was first used in Japan during the transition period from Statistical Quality Method (SQM) to Total Quality Control (TQC) between 1960 and 1965. It is a system used for quality control and betterment activities and has been used by firms to ease disseminating their strategic planning policies.

It is an annual plan developed to show the preferences of the administration and the tools firms have used to achieve these preferences.

---

¹ Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu, s.gumusoglu@deu.edu.tr

² Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu, aysen.olgun@deu.edu.tr

³ Yard. Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu, serpil.caliskan@deu.edu.tr

In this study information will be given about how Hoshin Kanri is used in preparing strategic plans and achieving the goals in İMYO. It will also show applicability of this management philosophy in education sector.

Key words: Strategic Planning, Total Quality Control, Hoshin Kanri

ÖZET

Değişen dünya koşulları ve uluslar arası rekabet, özel işletmelerin yanı sıra kamu kurumlarında da stratejik yönetim süreçlerini önemli hale getirmiştir. Ülkemizde de kamu kurumlarında yaşanan mali ve yönetsel yenilikler nedeniyle uzun dönemli planlar yapmak, kaynakları daha etkin ve verimli kullanmak kısacası stratejik olarak düşünmek ve gelecekteki belirsizlikleri görerek önlem almak zorunlu hale gelmiştir. Bu amaçla 2003 yılında 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” çıkarılmış ve kamuda stratejik planlama sürecinin yasal alt yapısı oluşturulmuştur.

Bir kamu kuruluşu ve bilim üreten bir kurum olarak Dokuz Eylül Üniversitesi ve İzmir Meslek Yüksek Okulu (İMYO) da bu kanun çerçevesinde stratejik planlarını yapmak durumundadır. İMYO, stratejik planlarını hazırlarken kalite yönetimi ile stratejik yönetimi bir bütün olarak ele almakta ve uzun vadeli planların yapılmasında, kalite hedeflerinin belirlenmesi ve kaynakların etkinliğinin sağlanmasında bir kalite yönetim aracı olarak kalite evi ve planlarının uygulanmasında ve yayılımında Hoshin Kanri planları kullanmaktadır.

Hoshin Kanri Japonya’da 1960-1965 yıllarında İstatistiksel Kalite Kontrolünden (İKK) Toplam Kalite yönetimine (TKY) geçiş döneminde ortaya çıkan, işletmelerin stratejik plana dayalı politikaların yayılımını kolaylaştırmak için benimsedikleri kalite kontrol ve sürekli iyileştirme faaliyetlerine yönelik bir sistemdir.

Hoshin Kanri yönetimin tercihleri ve kuruluşun bu tercihleri gerçekleştirmek için sahip olduğu araçlar ile bağlantılı olarak geliştirilen hedeflerin başarılması için hazırlanan bir yıllık plandır.

Bu çalışma, İMYO stratejik planlarının yapılması ve kalite hedeflerinin gerçekleştirilmesinde Hoshin Kanri Planlarının uygulanmasını ve eğitim sektöründe bu yönetim felsefesinin uygulanabilirliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler : Stratejik yönetim, Toplam Kalite yönetimi, Hoshin Kanri

1. INTRODUCTION

Today our world is facing a rapid change and transformation. This also affects public organizations that function for social welfare and affluence. This traditional management assumption of public organizations makes changes in their principles and rules. They adopt contemporary management techniques. A new governance model “New Public Management” (NPM) can be given as an example (Balcı et all, 2003, s.41).

NPM means adopting management concept and techniques of private sector in public sector and forming a client centered public opinion. Theoretically NPM depends on two opinions. The first one is named “new theoretical economic movement” and depends on

competition and accepts citizens as clients of the public system. The aim is to form a bureaucratic environment having freedoms, transparency, and initiative taking. Second one is a more professional one. In this model public organizations have professional managers as in private sector and they are responsible from performance (Balcı et al., 2003, s.41).

Recently the new management techniques used in public sector is also being used in public education institutions. For example they do their own long term strategic plans. Modern management techniques are used in preparing these plans and reaching the targets.

For example, Izmir Vocational school started betterment studies in 2005. As a start, the betterment topics and a quality house has been formed and various projects have been put in action. The project done for 2008-2009 academic year has been shown by pert net and Gant Schemes. Besides, Hoshin Kanri being an effective quality mean has been used in forming the strategic plan.

Hoshin Kanri is a system used for quality control and continuous betterment activities that the institutions have adopted in their transition period from Statistical Quality Control (SQC) to Total Quality Management (TQM) in Japan in 1960-1965 time period to compete with the harsh competitions of today's world.

Hoshin is made up of two words. "Ho" means direction and "shin" means magnet. The word "hoshin" means "direction magnet" or compass. Hoshin Kanri may also be defined as the management control system of firms focusing on strategy. In another study Hoshin is not considered as a system but as a goal. This goal forces everyone to act in the same direction. The logic is that if people know what is expected from them, they may understand their role in the system (Witcher, 2002).

Below, 10 steps in increasing the efficiency of Hoshin Kanri are listed according to level of importance (Kurt, 2008):

- To form a firm slogan, quality policy and plan.
- To plan long and mid term management strategies.
- To collect information and to analyze them
- To plan targets and means
- To determine control materials and to form a list
- To analyze policies
- To put policy plans into action
- To control the results of the actions
- To prepare a report for Hoshin Kanri implementation.

These activity steps are done in a role in Hoshin Kanri. Although it does not reflect the current practices in a firm, to help the implementation of Hoshin Kanri, 4 arbitrary forms are used.

Hoshin Plan Summary; Hoshin plan implementation provides details of the target to give an overall view and define independent action plans for each target.

Hoshin Action Plan: It is used to note detailed information that connects the main target to implementation strategies.

Hoshin Activation Plan: It is a document used to note the developments in implementation of the strategies.

Reviewing Hoshin Activation plans: It is used to record the developments in performance criteria on the related strategies of the main target values. It enables us to follow up current status of the activation problems and the possibility to solve these problems before the dead-line.

2. IMPLEMENTATION OF HOSHIN PLAN IN IMYO

As mentioned above, the primary target in Hoshin plan is to form firm slogans and quality policy. Mission, vision, slogan, and quality policy of IMYO are given below.

Mission
To educate and develop qualified individuals society needs.
Vision
To form an education institute which will be a good sample among vocational schools at national and international level.
Slogan
“To join career two years earlier”.
Quality policy
To be the leading one in education sector; to meet needs and expectations of our students and business world; to work in accordance with the quality management system rules; to improve QMS continuously; and never give up from quality.

IMYO’s targets determined in accordance with its mission and vision are as follows:

- To improve the education quality and to train students according to the needs of the business world.
- To improve, develop, and arrange its infrastructure.
- To develop internal stakeholders and to increase satisfaction in accordance with IMYO Quality Policies.
- To provide an effective communication with the external stakeholders and to develop resources.
- To develop usage of financial resource.
- Regional and national presentation.

IMYO has determined 6 key operations and sub-operations to reach these goals. They are given in Table 1.

Table 1: Operation and Sub-operations

Operation	Sub-operations
Education	To develop curriculum To develop examination programmes Summer schools Training at industries/ Practical training arrangements
Reviewing Management	Checking documents
Purchasing	Direct purchasing Purchasing by bidding
In-service training	Defining in-service training Determining in-service training needs Planning in-service training

	In-service trainings and its evaluation Reviewing in-service training Keeping the records of in-service training
Student affairs	
	Procedures in student affairs office
Maintenance and repairs	
	Procedures in maintenance and repairs

IMYO uses the operations and sub-operations in Table 1 to reach the below mentioned three main targets.

- Technical targets
- Targets for education
- Personal targets

Things that have priority in reaching the above mentioned goals are determined. Below the research stages are given in detail.

Research Methods Used at IMYO

In the research, quantitative and qualitative methods are used together. Student and academic staff questionnaires are used for evaluation. Besides, liability and legality, frequency, mean, and correlation analyses are done. In determining the success ratio frequency analysis is used; face to face interviews are carried out in taking opinions of business world representatives and our graduates.

Under the light of the data collected, expectations benefit of the service can be summarized as follows:

- Communication skills and self confidence deficiencies of students should be abolished
- Credits and duration of lectures should be revised at semester bases
- Physical betterment activities of the school (classrooms, laboratories, heating, etc.)
- Increasing foreign language classes
- Supervising practical training and giving importance to feed- back.
- Changing the names of the programmes to match the names in business world.
- Increasing coordination with business world.

Matrices related with the above expectations are given in IMYO Quality house in Figure 1. Expectations of the target groups are classified as technical, infra-structural, individual skills (individual targets) and supporting needs (educational targets) (Gümüşoğlu et al., 2007).

Client: Bussiness world and Bussines man, Industry man, Executive manager
Product: IMYO Gradutes
Sector: Two Year Vocational and Technical Education

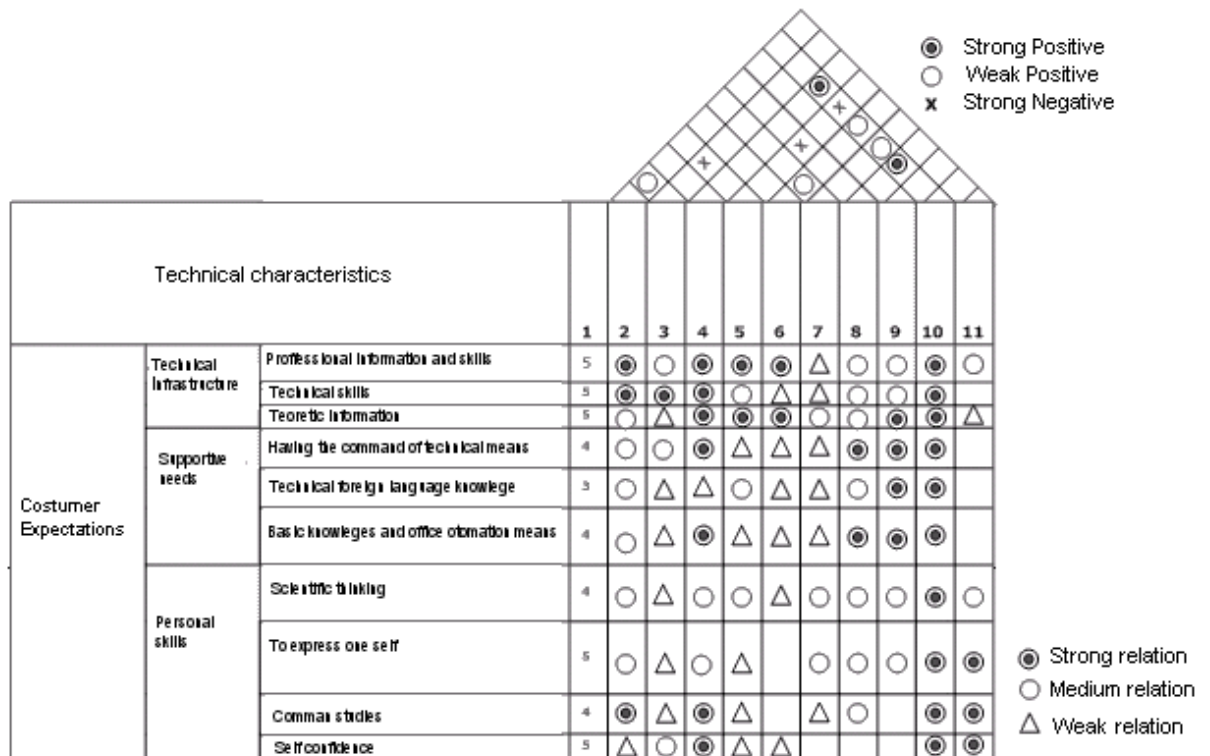

Figure 1: IMYO Quality House

While trying to reach the above targets, strategic plans and quality Works are considered together. Besides various meetings have been arranged to reach these targets and to disseminate it throughout the institute; and monitor them. For example, a committee formed by the executive managers (principle, vice principles, general secretary) of the vocational school, 2 academicians from the Technical Programs, and 2 from Economics and Management Department, a quality management representative, and by the participation of other staff members, if needed, should meet at least once a year.

This committee monitors the annual activities, checks if they are in harmony with the vision and targets, controls the processes step by step, defines new stages, and discusses individual participation.

3. IMPLEMENTATION OF HOSHIN METHODS

3.1. IMYO Hoshin Plan Summary

Hoshin Plan Review (Table 2) has been prepared to have a general look at the Hoshin Plan used in IMYO. The form enables us to see the details of the main targets and defines independent Hoshin plans.

As can be seen in the form the main targets are to increase technical infrastructure, to supply supportive education material, and to increase skills of personnel. People in charge of determining the main targets and implementing them have been defined, the long and short time goals and supporting practice strategies (including target values and turning points) have been determined.

3.2. IMYO Hoshin Activation Plan

Hoshin action plan form used to record detailed information connecting application strategies to predetermined main targets has been adapted to IMYO.

As an example, Hoshin action plan prepared to supply supporting needs for education are given in Table 3.

The form prepared to meet the supporting needs of education which is one of the main targets covers updating curriculum of vocational schools which is a short term target and increasing the education quality which is a long term target.

Strategies to be followed to meet the supplementing needs of education are forming programme committees, evaluating weak and strong parts of the current form, to determine the expectations of the business world, etc. are also given in table 3. Besides turning points determined in every strategy are given in Table 4.

Table 2: Summary of IMYO Hoshin Plan

Main targets	Management responsible	Goals		Activation strategies	Targets	Improvement focus	
		Short term	Long term		Short term	Conversion time	
Betterment of technical infrastructure	Principle, vice, principles, vocational school secretary, quality management representative, individuals responsible from technical units	Improving physical circumstances of the school	Improvement of education quality	Increasing and bettering laboratories	21	3 months	
				Enlarging and repairing classrooms	42	3 months	
				Upgrading computer technologies	440	1 year	
				Developing automation systems	%70	1 year	
				Bettering climitisation systems	10	1 year	
				Increasing the member of offices	85	3 months	
				Increasing the number of ateliers	10	3 months	
				Conferences	2	6 months	
Supportive need	Vice principles heads of departments	To educate students to meet the expectations of sectors	Revising course contents	Reviewing curriculum and coverage, hours, semesters and subjects of the courses.	Changes in 26 programmed	2 years	
			Bettering professional foreign language course contents				
			To administer efficiency of practical training		Increasing the foreign language hours	To change 2 credit courses to 4 credit	2 years
			To revise programmers to match the expectation of sectors		Funding places for practical training	To arrange practical training for students by Chamber of Industry (EBSO)	1 year
			To increase relations with the business world		Giving personnel in service training	9	1 year
					Conferences, symposiums and panels	5	6 months
Increasing personal skills	Teaching staff	To plan activities to increase skills and self-confidence of students	To educate students, to be successful individuals in professional and social life	Increasing group works	Changes in 26 programme	1 year	
				Giving project based education	%10	1 year	
				Preparing technical trips	11	1 year	
				Giving importance to atelier training	%10	1 year	

*Prepared according to IMYO Strategic Plan

Table 3: IMYO Hoshin Plan for IMYO

Subject of Hoshin Target: Supportive Needs Supervising Team: Senior management and quality team	Responsible body: Vice principles, vocational school secretary, and quality management representative.	
Summary of Environmental Conditions		
Main target: The supportive needs of education Goals Short term: Updating contents of courses Long term: Bettering education quality	Strategy *responsible bodies :Executive management and Heads of the Departments Forming the programme committees To evaluate weak and strong part in the current system Evaluation of the courses (taking students and teaching staff's opinions) Determining the expectations of business world contacts with ABCI career committees Meeting the business world's expectations with the current curriculum. Forming new curriculum Presenting new curriculums to heads of the departments and to executive management Evaluation of the curriculum in vocational school committees Presenting it to University Senate for approval	Turning point June 2007 (1 month) June – November 2007 (6 months) October 2007-March 2008 (4 Months) April 2008 (1 month) May 2008 (1 month) June 2008 (1 month) June 2008 (1 month) August 2008 (1 month)

* Prepared by using the IMYO strategic plan, IMYO Hoshin Plan Summary

3.3. IMYO's Hoshin Implementation Plan

Form related to Hoshin Activation Plan used to record the developments in applying strategies covers current state of turning points and target values. Betterment studies and details of Hoshin activation plan prepared for IMYO are given in Table 1.

For the current turning points in IMYO one month is given for forming programme committees from the activation strategies; 6 months to evaluate the current strategies; and 4 months to investigate the expectations of the business world. These are shown in different colors in Hoshin activation plan in table 4.

Table 4: IMYO Hoshin Activation Plan

HoshinTarget Subject: supporting needs (updating curriculum)																	
Strategy	Responsible bodies	Time plan and turning points														Perf.	
		June07	July.07	Ağu.07	Sep.07	Nov.07	Dec.07	Oct.07	Jan.08	Feb.08	Mar.08	Ap.08	May.08	June08	July 08		Ağu.08
Forming programme committees	Executive management																√
Evaluating weak and strong points of the current statue (by taking ideas of students and teaching staff)	Programme committees																√
Determining expectations of the business world (relations with carrier commities of ARCI)	Programme committees																√
Meeting the expectations of business world with the current ciriculum.	Programme committees																√
Forming new cirriculums	Programme committees																√
Presenting new ciriculums to Heads of the Departments and to executive management	Programme committees																√
Evaluating new curriculum in Vocational School Board	Executive management																√
Presenting it to University Senate for approval	Executive management																√

*** Prepared by using IMYO Strategic Plan, IMYO Hoshin Kanri Plan Summary, and IMYO Hoshin activation Plan.

4. RESEARCH FINDINGS OF IMYO

IMYO has worked with a very limited administrative staff and has faced difficulties. Currently, the rate is 150 students per each administrative staff and it is a very heavy work load. This number is 80 students per every academic staff and this is much higher than the world average. Besides, IMYO executive management group, knowing the importance of starting a career and being acquainted with high technology has put more money in the new budget to improve the technological infrastructure.

In reviewing the curriculum, commissions have been formed through participation of teaching staff working in every sub-programme. Each commission has evaluated courses, coverage's, practical trainings, theoretical class hours, credits, and their semesters. Names of some programmes have been changed in view of the suggestions from the business world and the students.

New curriculum development works have been presented to vocational school principal and then to the University Senate for approval. As a result it has been approved by the University Senate in August 2008 and put into action in September 2008. Also studies on preparation of teaching outcomes of the courses on education plans have been started under the framework of Higher Education National competence framework.

To meet the customer expectation of the business world every semester, at least three business men or executive manager come to IMYO to give conferences or seminars. Besides, a well known business man gives an opening lecture every year. Trips to cooperated firms have also been planned and realized for students.

REFERENCES

- Balcı, A., Nohutçu, a., Öztürk, A.K., Coşkun, B. (2003). Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gümüşoğlu, Ş., Çalışkan, S. ve Günel, S. (2007). Meslek Yüksekokullarında Öğretime İlişkin Sorunlara Çözüm Olabilecek Bir Model Önerisi. 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı I, 59.
- Kurt, M. (2008). Etkin Bir Kalite aracı Olarak Hoshin Kanri ve İşletme Performansına Etkisi. Yayınlanmamış YLT., 51.
- Tennant, C. and Roberts, P. (2001). Hoshin Kanri: A Tool for Strategic Policy Deployment. Konowledge and Process Management, Vol8, No 4, 262-269.
- Tennant, C. and Roberts, P. (2007). Application of The Hoshin Kanri Metodology at A Higher Education Establishment In The UK. The TQM Magazine, Vol 15, No 2, 82-87.
- Watson, G.H. (2000).Strategy Realization Through Collaborative Action. White Paper, Business system asia Pacific, July 16.
- Witcher, B. (2002).Hoshin Kanri: A study Of Practice In The UK. Managerial auditing Journal. 17/7. 390-396.
- DEÜ, IMYO Stratejik Planı
- DEÜ, IMYO Kalite El Kitabı.

EĞİTİMDE KÜRESEL EĞİLİMLER

GLOBAL TRENDS IN EDUCATION

Deniz ÇELİK¹ Saliha GÜLLÜ² Eylem KILIÇ³

ABSTRACT

The primary issue of current economies is to be competitive in a quickly changing environment and adapt themselves to these changes. In globalizing world where the technology and science is in an accelerating change, and in our country which keeps up with developments, technical education is an indispensable tool. In the scope of technical education, vocational schools are units which have essential function and position within higher education. Besides they have the liability and mission to educate qualified technical staffs that meet the needs of industry and sector.

The other trend of change that affects every field of life is globalization. Owing to technological developments which reduce the effects of limitations like time and place, almost everything is considered as a “global value” rather than local. Policy, law, terrorism and commerce have globalized and naturally under the influence of these changes, education also has shown a trend to globalize and have globalized substantially. Globalization requires not only taking place in international cooperation, studying in international researches and projects, and arranging international conferences but also thinking, behaving and acting in accordance with the international rules of the play. In globalizing age, as the most important weapon is information then the recent power is information. The main source of the information is education institutions.

The trend of globalism that we are observing can be expressed as human oriented trend. In this frame, all efforts have to be intended for enriching the social, political and economical environment of human. And this necessitates the adoption of a human centered approach in stead of doing science only for science.

Key words: technical education, information technologies, globalism, change

ÖZET

Günümüz ekonomilerinin temel sorunu, hızla değişen ortamda rekabet edebilmek ve bu değişime uyum sağlayabilmektir. Gelişen teknoloji ve bilimin hızlı bir değişim içerisinde olduğu küreselleşen dünyada, gelişime hızla ayak uyduran ülkemizde, teknik eğitim vazgeçilemez bir olanaktır. Bu teknik eğitimde, Meslek Yüksekokulları,

¹ Yrd.Doç.Dr., Uşak Üniversitesi Deri Uygulama ve Araştırma Merkezi, deniz.celik@usak.edu.tr

² Öğr.Grv., Uşak Üniversitesi Ulubey Meslek Yüksekokulu, saliha.gullu@usak.edu.tr

³ Uzaman, Uşak Üniversitesi Deri Uygulama ve Araştırma Merkezi, eylem.kilic@usak.edu.tr

yükseköğretim kapsamında önemli yer ve göreve sahip birimler olmasının yanında, niteliği yüksek ve sektörün gereksinimini karşılayacak ara eleman yetiştirmekle yükümlendirilmiş bir misyona sahiptirler.

Etkisini hissettiğimiz bir diğer değişim eğilimi, her alanda yaşanan küreselleşmedir. Zaman ve mekan engellerinin etkisini her gün biraz daha azaltan teknolojik gelişmelerin sayesinde artık hemen her şey yerel değil dünya ölçeğinde bir “küresel değer” açısından ele alınmaya başlanmıştır. Siyaset küreselleşmiş, hukuk küreselleşmiş, terörizm küreselleşmiş, ticaret küreselleşmiş ve doğal olarak bu gelişmelerin etkisinde eğitim de küreselleşme yönelimine girmiş ve büyük ölçüde küreselleşmiştir. Küresel olmak sadece uluslararası işbirlikleri içinde yer almak, uluslararası araştırma ve projelerde çalışmak, uluslararası konferanslar düzenlemek değil, küresel normlara, uluslararası oyunun kurallarına uygun düşünme ve davranma ve faaliyet içerisinde olmayı gerektirmektedir. Küreselleşen çağda en önemli silah, bilgi olduğuna göre yeni güç bilgisidir. Eğitim ortamları ise bilginin anavatanıdır.

Gözlemlediğimiz küresel değişim eğilimi, insan odaklılık olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede, tüm uğraşların insanın sosyal, siyasal ve ekonomik çevresini zenginleştirmeye yönelik olmasını gerektirir. Bu da bilim için bilim yapma eğilimi yerine insan merkezli bir yaklaşımı esas almayı gerektirmektedir.

Anahtar kelimeler: teknik eğitim, bilgi teknolojileri, küreselleşme, değişim

KAYNAKLAR

- III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı IV. Komisyon Raporu, 8-9 Kasım 2007 ADANA 3-4s.
- Anonim,(2002), “Küresel Rekabet Ortamı ve Bilgi Çağı”
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=168

EĞİTİMDE YARATICI DÜŞÜNCEYİ YÖNLENDİRMEDE YAŞANAN ENGELLER: KENDİ KENDİNE ÖĞRENME MERKEZİ'NİN ÖRGÜTLENMESİ

BARRIERS ABOUT ORIENTATING CREATIVE THOUGHT IN
EDUCATION: BECOME ORGANIZING OF SELF LEARNING CENTER

Dr. Serhat SOYŞEKERCİ¹

Dr. Ramazan ERTURGUT²

ABSTRACT

This study focusing on convergant and divergant idea system in the context of creative-analitic thought. Basic proposing of the study is negative effects of creative thought between teacher and student in educational system. The first motion point about this study as regards to be out of proportion with puting superficial goals and objective tests which applicated to students. This conflict has effected creative thought in education. The other focusing center of this study is related with instructors behavior that may be standart or routine. Showing constructive tendency about answering to questions and emphasizing positive consolidation, producting creative ideas with different ways are some of them. Instead of telling correct answers to students, dispatching them to think and improving this kind of process by instructor is considered significant from the point of educational quality. But there is an importand obstacle about developing this prosess. These are “grow differention” or “to become other”. Here it is emphasized in this study that hierarchic position of information which flowing vertical way in organization and its' negative effects on creative idea concepit. Also evaluated organizing of self learning centers and activities about them in Turkey.

Key words: Convergant, Divergant, Creative thought, Education, Self learning center

ÖZET

Çalışma yaratıcı-analitik düşüncede konverjant ve diverjant düşünce sistematğine odaklanmakta; ağırlık merkezini eğitim sisteminde öğretmen ve öğrenci arasındaki yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Öğrencilerin önlerine başarı notları kıstası gibi yüzeysel hedefler koymak ve uygulanan objektif testlerin öğrencilerin algılama kapasiteleri ile orantısız oluşu gibi belli başlı olumsuz faktörlerin eğitimde yaratıcı düşünceyi engellediği savından hareket edilmiştir. Buna karşılık eğitimcilerin standart ya da rutin soru ve/veya cevaplardan ara sıra kaçınarak davranışlarındaki zenginliği, farklı fikirleri akıcı yoldan üretebilmeyi, yaratıcı fikirlerin geliştirilebilmesi için gerekli olan esnekliği göstermesi gibi olumlu pekiştiricilik işlevleri üzerinde durmak son derece anlamlı görülmektedir. Dolayısıyla eğitimcinin öğrenciye doğru cevapları söylemesi yerine onları düşünmeye sevk eden bir yaratıcı yönetim sürecinin pekiştirilmesidir. Ne var ki bunu

¹ Yardımcı Doçent, ÇOMU Biga MYO, serhatsoysekerci@hotmail.com

² Yardımcı Doçent, Hv.Astsb. MYO, erturgut.r@hvkk.tsk.tr

engelleyen önemli bir argümanın öğretmen-öğrenci arasındaki ilişkide “ötekileştirme” sorunu olduğuna dikkat çekmek gerekir. Bu çalışmada bilginin yukarıdan aşağıya doğru akan tek taraflı hiyerarşik konumu ve bunun yarattığı yaratıcı düşüncüyü engelleyici unsurları vurgulanmakta ve eğitim kurumlarında Kendi Kendine Öğrenme Merkezi'nin örgütlenmesinin Türkiye’de üniversiteler bağlamında teşvikinin altı çizilmektedir.

Anahtar kelimeler: Konverjant Düşünce, Diverjant Düşünce, Kendi Kendine Öğrenme Merkezi, Yaratıcılık,

1.GİRİŞ

Eğitsel yoldan bilginin yukarıdan aşağıya doğru tek taraflı, somut ve emrivaki akışında göze çarpan otoriter rejim, eğitim alan bireye zorunlu bir koşullama şartı getirerek karşılıklı tüm ilişkileri tarumar etmektedir. Karşılıklı ilişki bir sohbet, bir örnekleme ve bir açıklayıcı yorum katarak işlenecek konuyu hikâyeleştirme kadar yalın ve esnek bir anlayışı içermelidir. Bu durum işlenen konuya perspektif katmakta ve merkezde olan bir eğiticinin yerine bilgiyi koymaktadır. Artık programlı eğitim uygulamaları ‘öğretme kutusu’ ve ‘karmaşık kitap’ modülünü geride bırakmış; ileri teknoloji ve PC etkinlikleri üzerine yeni sistemler üretmiştir. Artan bir devinimle ilerleyen bu sistem; standart bilgisayar kullanımı, lazer video diskleri ile ileri teknoloji ve yazılım sayesinde gelişmekte, ilerlemektedir. Mesleki eğitime kapsamlı bir içerik sunan bu yöntemi özellikle Meslek Yüksekokulu öğrencileri ve mesleki beceriyi geliştiren alan olarak düşünmek gerekir. Programlı öğretime dayalı yazılım tasarlanarak ekran başındaki öğrenciye istediği atölye ya da laboratuvar çalışmasına dayanak sağlamaktadır. Böylece sınıfın içine giren bir öğrenci yerine, sınıfın tamamını dijitalleştiren bir veri tabanı ile sistem kendi tasarımını kurmuş olacak, sınırsız bilgiye, sınırsız çoklukta ve sınırsız sürede kavrayacaktır. Dolayısıyla üniversitelerde bütün bürokratik, akademik ve idari sorunları, ders işleme sürelerini, ek ders ücretlerini ortaya koyan eskinin klişe yaklaşımları sorun olmaktan çıkıp, verimi artıran bir unsur halinde belirginleşecektir. Öğretim elemanları ise program danışmanları olarak öğrencilerin sosyal, mesleki, ailevi (pedagojik-formasyon) ve kültürel alanda odak ilgilerine mesai ayırıp onların beceri ve etkinlik alanlarına yardımcı olacaktır. Bu durum başlı başına bir kaynak tasarrufu ve üniversitelerin atacağı ileri bir adım olarak düşünülebilir. Bu unsuru kavramsal bir adlandırmada yerine oturtmak gerekirse *Kendi Kendine Öğrenme Merkezi*'nin örgütlenmesi artık iptidai ve klişe eğitim-öğretim sisteminden vazgeçişe yönelik bir çağrı niteliği taşımaktadır.

2. KENDİ KENDİNE ÖĞRENME MERKEZİ

Üniversitelerde öğrenci etkinliğini kültürel ve entelektüel anlamda azami seviyeye çıkarmaya dönük bir işleve sahip bu merkezin kütüphanecilik ve veri depolarının yerini aldığını söylemek temel bir hatadır. Özünde kütüphanecilik mesleği artık şekil değiştirmiştir, hepsi bu. Çünkü kütüphanecilik mesleği geçmişteki nostaljik tonlamalarını bir kenara koyarak, bilgi ağları ve ağ otobanları ile donanımını günümüzün dijital veri merkezi olmaya doğru yöneltmiştir. Bu karşı konulamaz bir olgu, engellenemez bir hakikati içinde barındırır. Sözelimi birçok üniversitede olduğu gibi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde de faaliyete geçen ve YADEM (Yabancı Dil Eğitim Merkezi)'in işlevinden biri olan yabancı dil etkinliği artık yabancı dil eğitimini daha kusursuz ve sınırsız ölçekten faydalanmayı gerektirecek boyuta taşımıştır(Bülten, 2008: 5). Bunu yabancı dil eğitmenlerinin (Okutman gibi) artık işsiz kalmaları için atılmış bir adım

saymak ve böyle düşünmekte bir hatadır. Çünkü akademik kadronun ders yükü ile ‘şişirilmesi’ ve kadronun gün geçtikçe artması ile yaratılan maliyet, sosyo-ekonomik terminolojide “dışsallık” durumu yaratan olumsuz bir işlev taşımaktadır. Eğitimde daha yüksek vasıflı insan kaynakları yetişmesinde atılacak pozitif adımlardan birisi olan kendi kendine öğrenme, meslek hayatına girişe daha donanımlı ihtiyaçları sunacaktır. Bilgisayar ağı ve bilgi platformu yoluyla akademik kadronun bir danışman hizmeti sunarak kaynak havuzu yaratması etkinliğin önemli bir parçası olarak düşünülebilir.

Açıkça söylemek gerekirse üniversitelerin akademik kadroları araştırma ve bilgi üretme kapasitesiyle donanmalıdır. Bu donanımın kilit unsuru akademik kadronun “araştırma ve bilgi üretme” yetisini kullanabilecek ehilliğe sahip olmasından geçer. Kendi Kendine Öğrenme Merkezi, akademik personelin öğrencilere vereceği son derece rutin ve mekanik işleri aşağıdaki kapsamda daha kusursuzca ve rasyonel ilkeler ile gerçekleştirmeye dönüktür:

- a. Kendi Kendine Öğrenme Merkezi, dil öğrenme becerisinin yollarını sunar (Akademik personel sadece öğrencilerin dil öğrenme becerisinde değil, mesleki becerilerinde de motivasyonu sağlamaya yönelir.)
- b. Kendi Kendine Öğrenme Merkezi, öğrencilerin okulu bitirdikten sonra mesleki yaşamda emin ve kararlı bir şekilde hareket etmeleri, resmi işlemleri tek başına yapmalarını sağlar. (Akademik personel sadece motivasyonu sağlamaya yönelir.)
- c. Kendi Kendine Öğrenme Merkezi, öğrencinin iş piyasasına girmesine sınırsız alternatif sunar. (Akademik personel ise öğrencinin tercih yapmasına yardımcı olarak rehber danışmanlık işlevini taşır. Bir nevi ailede ebeveynlerin yaptığını üniversitede akademik danışmanlar eğitsel pediatri yoluyla yaparlar.)

Kendi Kendine Öğrenme Merkezi dil öğrenimini ve diğer mesleki etkinlikleri sağlamak için radyo, TV, internet, DVD/VCD oynatıcıları, video-kasetler, ses diskleri, görsel diskler, interaktif diskler gibi etkinliklerle eğitsel-şenlikli ve daha eğlenceli hale gelmektedir. Bunu sadece dil öğrenmek amaçlı değil, tüm mesleki etkinliklerin içinde bütünleşik düşündüğümüzde yeniden yapılanmış bir eğitim süreci karşımıza çıkar. Herşeyden önce eğitim sistemini geçmişten kopuş değil, şekil değiştirmiş halde görmek ve değerlendirmek bu perspektifi doğrulamaktadır.

2.1. Eğitimin Dijitalleşmesi

Günümüzde eğitim sanki için için patlamalı bir enerjiyle dijitalleşmektedir. Antik Dönem’in efsanevi miti Daidalos yaşasaydı bugün finansal yapıyı, bilgisayar ürünlerini satan mağaza zincirlerini, dijital TV kanallarının ücretli program paketlerini tasarlayan büyük bir teknokrat olurdu (Attali, 2004: 90). Hatta belki de ticari mülkiyet anlaşmazlığı ya da sanayi casusluğu suçlaması yüzünden kaçmak zorunda bile kalabilirdi. Üniversitelerde eğitim artık kısmen uzaktan yapılmaya başladı. Türkiye’de Eskişehir Anadolu Üniversitesi’nin Açık Öğretim Fakültesi ile yıllar önce bu konuda öncülük yaptığını söylemek doğru bir çıkarımda bulunmamızı gerektirir. Gerçekten de öğrenme, bilgileri üst üste yığmayla değil, denemelerden geçmeyi, kaybolmayı ve hataya karşı sürekli merakta kalmayı oluşturacaktır. Dijital bir sanallıkta kayboluş Kendi Kendine Öğrenme Merkezi’nde eğitim etkinliğindeki şenlikli öğrenimi kendine yabancılaştıran ve başkası olarak ‘ötekileştiren’ durumu zaten zorunlu bir tema olarak kullanmaktadır. Aslında böylesi bir eğitim etkinliğinde öğrencinin internet ya da sanallık içinde kaybolmasını bir tehlike ve bir engel görmek, duyumsanan korkuyu baştan kabul etmek anlamı taşır. Unutulmamalıdır ki bilimde kaybolarak bir şeyler keşfedilir. Sanatta

kaybolmak ise yaratıcılığın koşuludur*. O halde kaybolmuşluk her zaman entelektüel bir uyarımı diri tutacaktır. Eğitici-öğretici bir bellek, ustalardan kitaplara, kitaplardan da disket ve cd'lere emanet edilmektedir. Büyük bir zenginlik sunan bu durum bütün mesleklerde kendi kendine öğrenme yetisini kazanabilecek uygulamalı yöntemlerin kullanılmasının kapısını aralamaktadır. Bu yolla çoktan oyun haline gelen eğitim, CD-Rom'ları kullanarak oyun ile eğitim tekniklerini açıklamakta, mesleki eğitimin bütün işlevlerini mekanik bir uyumda sergilemektedir. Zaten İngilizce' de eğitim (education) ile eğlenceyi (entertainment) eşesli bir anlamda değerlendirecek olursak *edutainment* (Attali, 2004: 154).demek yerinde bir çıkarımdır.

2.2. Meslek Yüksekokullarına İlişkin Bazı Parametreler

Bu bölümde Türkiye'de Meslek Yüksekokullarına ilişkin bazı temel göstergeler, bölümler bazında programlar ve bölümlerin yöresel özellikleri ile ilişkisi ele alınacaktır. Aşağıda Tablo I ve Tablo II'de son yıllara ait veriler ışığında Meslek Yüksekokullarının sayıları ve programlar bazında dökümü görülmektedir.

Tablo I.
Devlet Üniversitelerine Bağlı Meslek Yüksekokulları (2008–2009)

Üniversite sayısı	MYO sayısı	Programlar		
		Teknik	İktisadi ve İdari	Sağlık
83*	534	1511	1037	279

Tablo II.
Vakıf Üniversitelerine Bağlı Meslek Yüksekokulları (2008–2009)

Üniversite sayısı	MYO sayısı	Programlar		
		Teknik	İktisadi ve İdari	Sağlık
38	33	72	160	46

1. Meslek Yüksekokulu'nda açılan programların özellikle 'taşra' tabir edilen üniversitelerde yöresel özelliklere göre belirlendiği, ancak bunların dışında daha başka birçok bölümlerin de olduğu, yani yöre özelliklerini taşımayan birçok bölümlerin de varlığından bahsedebiliriz. Yöresel özelliklere göre açılan bölümlerden bazıları şunlardır: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mudurnu MYO'da *tavukçuluk* bölümü, Adıyaman Üniversitesi MYO' da *petrol sondaj ve üretimi* bölümü, Akdeniz Üniversitesi Finike MYO' da *deniz ve liman işletme* bölümü, Akdeniz Üniversitesi Korkuteli MYO' da *mantarcılık* bölümü, Atatürk Üniversitesi Oltu MYO' da *kıymetli taş ve metal işletmeciliği* bölümü, Celal Bayar Üniversitesi Soma MYO'da *maden ve sondaj programcılığı* bölümü gibi.
2. Öte yandan bazı bölümler hangi programın içinde yer aldığı ve bunun nasıl oluştuğu konusunda belirsizlikler taşımaktadır. Sözelimi *kuaförlük* gibi bir bölümün teknik programın mı, sağlık programının mı yoksa iktisadi ve idari programın mı içinde yer alacağını neye göre

* kaybolmak kavramı üzerine örnekler sınırsızdır. Odysseus kaybolduğunda eşine olan aşkının farkına varmıştı. Kolomb kaybolduğunda Amerika'yı keşfetmiş, Newton kaybolduğunda yerçekimini bulmuş, James Joyce'un Ulysses adlı romanının kahramanı Stephen Dedalus Dublin sokaklarında kaybolduğunda hikâye gerçekten başlamıştı. Sinemada da kaybolmanın motiflerinde evrensel başarının izlerine rastlamak mümkündür. Altına Hücum, Yurttaş Kaine ya da Şanghaylı Kadın bunlardan sadece bazılarıdır(Attali, 2004: 118–129).

* Veriler YÖK'ün resmi internet sitesindeki 94 üniversitenin web sayfasından toplanmıştır. Yeni kurulan üniversitelerden bir kısmının resmi internet sayfası henüz oluşmadığı için ilgili üniversiteler kapsama alanı dışında tutulmuştur. Bu üniversiteler sırasıyla Artvin Çoruh, Batman, Bilecik, Bingöl, Bitlis Eren, Iğdır, Muş Alpaslan, Namık Kemal ve Sinop üniversiteleridir. Öte yandan Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün Meslek Yüksekokulları yoktur. Teknoloji enstitülerinde eğitim-öğretim etkinliğine odaklanmak yerine araştırma ve bilgi üretmeye odaklanmanın temel alınması bu gerçeği doğrular gibi gözükmektedir. Öte yandan toplanan bütün veriler sadece MYO'lardan oluşmakta, Yüksek Okullar (YO) kapsama alanının dışında tutulmaktadır.

belirleneceği tartışma konusudur. Aynı durum *el sanatları* adlı bölüm için ya da Balıkesir Üniversitesi Edremit MYO *ev cihazı ve gereçleri* bölümü için de geçerlidir. Bozok Üniversitesi Akmağdeni MYO teknik programında *otobüs şoförlüğü*, idari programında ise *otobüs hostesliği* adlı bölümler mevcuttur. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi MYO iktisadi ve idari programında ve Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO'da *özel güvenlik ve koruma* adlı bölüm bulunmaktadır. İlgili bölümlerin hangi programda bulunması gerektiği merak konusudur.

3. Sağlık programı *hayvan yetiştiriciliği* bölümünden *protez-ortez* ya da *yaşlı bakım ünitesi* programlarına kadar ucu açık ve çok geniş bir alanı ihtiva etmektedir. Özellikle protez- ortez, radyoloji, üroloji, anestezi, ambulans acil bakım gibi tıbbi teçhizatlara dönük bazı bölümlerin ilgili üniversitede tıp fakültesinin olması ile ilişkisi çok yüksektir. Sağlık programının bu kadar geniş ölçekte olmasının ana nedeni ilgili üniversitelerde Ziraat Fakültesi ve Tıp Fakültesi kadrolarındaki 'şişkinliğin' MYO'lara yayılmasından kaynaklıdır. Devlet ve vakıf üniversitelerinde sağlık programlarının farklı bir seyir izlediği dikkati çeken bir unsurdur. Tablo I ve Tablo II' de görüldüğü gibi vakıf üniversitelerinde devlet üniversitelerine oranla sağlık programına ilişkin bölümler çok azdır. Bunun nedeni vakıf üniversitelerinde ilgili bölümlerin Tıp Fakültelerinin yarı-mesleklerini oluşturmasıdır. Öte yandan devlet üniversitelerinde sağlık programına ilişkin bölümlerin çok fazla olması Ziraat Fakültelerinin türev bölümlerini ve gene Tıp Fakültesi olan devlet üniversitelerinin yarı-meslekleri (meslek olmamış iş ve uğraş alanları) oluşturmasındandır.
4. Bazı MYO'larda *Turizm ve otel işletmeciliği* ile *turizm ve seyahat işletmeciliği* olarak iki ayrı program mevcuttur(Afyon Sandıklı MYO ve Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO'nda olduğu gibi). Ankara Üniversitesi Beypazarı MYO' nun bunlara *turizm rehberliği* bölümünü eklediği görülmektedir. Erzincan Üniversitesi Refahiye MYO' nun iktisadi ve idari programlarında *raylı sistemler işletmeciliği* bölümü ve teknik programlarında ise *raylı sistemler yol* bölümü vardır. Bölümler arası bu ikiye ayrılmışlığın gerçek nedeni ve. bu bölümleri diğer bölümlerden ayırıcı ya da birleştirici unsurun ne olduğu ayrı bir zeminde araştırma konusudur. Birbirinin türevi gibi gözükken bu ve benzeri başka bölümler kadro ve ödenek gibi sorunları da ayrıca beraberinde getirmektedir. Özellikle bütçe sıkıntısı çeken yeni kurulan üniversitelerin bu gibi türev programlar içinde ilave kadro yaratmasını negatif dışsallık ihtimali içinde ayrıca düşünmek gerekir. Burada sorulması gereken kilit soru şudur: Öğretim elemanına göre mi program açmak? yoksa öğrenci talebi ve yöre özelliklerine göre mi program açmak?
5. Yukarıdaki gerekçeye bağlı olarak Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mahmudiye MYO'da *atçılık işletmeciliği* bölümü mevcuttur. Benzer şekilde *at işletmeciliği* Fırat Üniversitesi Sivrice MYO'da kurulmuştur. Kocaeli Körfez MYO'da *at antrenörlüğü, nalbantlık ve atçılık işletmeciliği* bölümleri göze çarpmaktadır.
6. Tıp fakültelerinin bulunduğu üniversitelerde, sözgelimi Ankara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO' da *anestezi, radyoloji, tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik* gibi bölümler mevcuttur. Bu durum yöresel bir ihtiyaçtan değil, fakülte ihtiyacına dönük olarak tasarlandığı için ilave kadro yaratma eğilimi taşımaktadır. Daha da önemlisi yukarıda anılan bölümler meslek değil, yarı-meslek ya da iş ve uğraş alanlarını oluşturmaktadır. Örneğin tıp, bir meslektir; ancak, *fizyoterapi* ya da *cilt bakım uzmanlığı* bölümü bir uğraş ya da yarı-meslektir. Dolayısıyla tam bir meslek olmayan bölümlerin Meslek Yüksekokulları içinde yer alması kavramsal bir adlandırmaya da ters düşmektedir*.
7. Aynı şekilde tıp fakültesi olan üniversitelerde (Erciyes Üniversitesi gibi) *anestezi, ambulans acil bakım teknikerliği, odyometri, radyoloji, radyoterapi* gibi bölümler vardır. Yeni kurulan bir üniversite olan Erzincan Üniversitesi'nde böyle bir yapılanmanın olduğunu görmekteyiz. Bu da ilgili üniversitede tıp fakültesinin hızla organize olduğunu göstermektedir. Örneğin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde toplam 5 MYO'nun teknik programında 3, idari programında ise 1 bölüm varken, sağlık programında 10 bölüm bulunmaktadır. Bu da ilgili üniversitedeki tıp fakültesinin ağırlığını göstermektedir.

* Ancak İngilizce *vocation* kelimesi MYO'lara uygun düştüğü için bu kavram kullanılmaktadır. Bu doğru bir adlandırmadır. Şayet *profession* olarak kullanılıysa hatalı bir adlandırma karşımıza çıkacaktır.

8. Bazı üniversitelerin MYO'larında *iktisadi ve idari programların* isim değişikliğine uğrayarak *sosyal programlar* adını taşıdığı görülmektedir. Atatürk Üniversitesi Norma MYO Sosyal Programlar gibi.
9. Türkiye'de bazı MYO'ların 'hatırı sayılır' isimler ile anılması dikkati çeken bir husustur. Fırat Üniversitesi'nde *Süleyman Demirel Keban MYO* muhtemelen bu ismini Devlet Planlama Teşkilatının kuruluş yıllarında (1960'lar) kritik görev biriminde ürettiği projelerden dolayı "barajlar kralı"(Erder vd., 2003) lakabıyla anıldığı için ilgili MYO'ya bu isim verilmiş olabilir.
10. Sermaye sahibi girişimcilerin isimlerini vererek ya da yöre eşrafının desteğiyle MYO'ların örgütlenmesinde emeği olan kişiler söz konusudur. Muğla'da *Sıtkı Koçman*, Ç.kalede *İbrahim Bodur*, Ağrı'da (hatta üniversitenin bile ismini verdiği) *İbrahim Çeçen*, Sakarya Üniversitesi Kaynarca *Seyfettin Selim* MYO, Kocaeli Üniversitesi Hereke *İsmet Uzunyol* MYO, Süleyman Demirel Üniversitesi Sütçüler *Prof. Dr. Hasan Gürbüz* MYO, Süleyman Demirel Üniversitesi Uluborlu *Selahattin Karasay* MYO, Süleyman Demirel Üniversitesi Aksu *Mehmet Süreyya Demiraslan* MYO, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı *Faik İçil* MYO, Uludağ Üniversitesi Yenişehir *İbrahim Orhan* MYO, Uludağ Üniversitesi Gemlik *Asım Kocacıyık* MYO, Kırıkkale Üniversitesi Hacılar *Hüseyin Aytemiz* MYO seçili bazı örnekleri oluşturmaktadır.

2.3. Bürokratik ve Kurumsal Kuralların Yüklediği Olumsuzluklar

Klasik düzeni inşa eden üniversitelerde kütüphaneler ve akademik kadro bilgi depoları olarak görülürken, öğrenciler buradan koşulsuz bir talep eden görüntü çizmektedirler. Klasik amfi türü üniversite mekânlarında öğrenciler basamaklı oturma düzeninde bile eğiticinin tüm öğrencileri görebilen bir görüş menzilinde, konuşanı susturabilen tek merkezci yapıda olduğu otoriter imajı günümüzün sakıncalı durumunu yansıtmaktadır. Böylesi bir yapıda not vermek gözetimi, normalleştirmeyi ve sınavı kapsar. Rakamlara dayalı bu özgül ölçekte niceliksel ve sayısallaşan bir veri deposu öğrencinin aslında ta-kendisidir. O halde mekân, öğrenciyi koşulsuz bir meta-söylem içinde kuşatıcı etkiye sahiptir.

Üniversitelerin bu rutin ve klişe yapısı içinde oyun yasaktır. Akademik personel için tasarlanmış böylesi bir rol, kışkırtıcı ya da örnek olmak değil, bir fotokopicinin yardımı olmadan bilgiyi öğrencinin defterine aktarmaktan ibarettir. Burada 'akli bilgi' yerini donuk ve renksiz bir 'nakli bilgi'ye bırakmaktadır. Öğrenciler kurumsal kuralların hantal yüklerinden kurtuldukları zaman yaratıcı biçimde düşünmeye ve yazmaya inanırlar(Game, 1999: 49). Bu durum akademik personel için de benzer sonuçları doğurur. Yazıya dökme işi bir zorunluluk halini almışsa eğer yazmanın formalite olduğu duygusu hakim hale gelir. Gene benzer şekilde klasik ders kitapları disipliner rejim içinde güçlü araçlardır. Çünkü pratik yapma vasfından öğrenciyi alıkoyarak kitabın yazarına özgü güç kazandırıcı bir hava verir. Ezberleme, kitaba dayalı bilgiler, eğiticinin anlattıklarıyla yetinmek, pasif öğrenci, eleyici sistem, sınıf geçme sistemi(DPT, 2001: 11) gibi öğeler bu tür disiplinler rejimin belirleyicileridir. Özet yapma, not çıkarma, kavranan bilgiyi kompozisyona dönüştürme(Candan, 2005: 328) gibi etkinlikler başlı başına kendi kendine öğrenmeyi pekiştiren etkinliklerdir. Böylece öğrenci "ne biliyorum?", "ne bilmeye ihtiyacım var?" ve "ne bilmiyorum?" gibi sorular sorarak kendi kendine farkındalığı kavramasına dayanak oluşturur(Yaman ve Yalçın, 2004: 44). Akademik personelde bilginin hikâyeleştirici kısmı hep vurgulanmalıdır. Bu vurgu işlenen bir derste önce öğrenciyi bilgilendirme, ardından tartışma ve beyin fırtınası oluşturma ve son olarak öykülerle anlatım ile dersin pekiştirilmesi üzerine kurulu bir yöntemi içerir. İşte bu son adım çok önemlidir. Bu durumda öğrenci artık metaforlar ile düşünmeye ve bilginin hakikate bağlı önemine olan vurgusunu anlayarak kendi gelişim sürecini yaratır. Belki de aşağıdaki metafor (Game, 1999: 69) daha küçük yaşta bireyin geniş düşünmesine ve kelimeleri belli bir kalıba ve kategoriye yerleştirmemesine de bir zemin hazırlar:

Denizdeki gemiye çocuğun söylediği: “Anne, anne gemi düş alıyor!”
Çocuğun annesine söylediği: “Anne, arka ayağımı ört”
Çocuğun babasına söylediği: “Baba bak! pantolonun nasıl da somurtuyor”.
“Tüm dünya elma turtası / Tüm denizler su / Tüm ağaçlar da ekmek peynir olsaydı / Nasıl beslenirdik?”.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi eğitimci herşeyden önce öğrencileri entelektüel bir yolculuğa çıkmaya özendirmelidir. Ancak ne varki eğitimci-öğrenci arasındaki ilişki ben-öteki ilişkisi olan düaliter ve rutin bir yolu izleyen zafiyet içinde olmamalıdır. Çünkü böylesi bir durumda “öteki” olan öğrenci her zaman mesafede tutulur. Mesafe, aşılması katı ve imkânsız olan bir sınırdır. Mekân olarak amfilerin yapısı bile bu dışavurumsal yanı göstermektedir. Dolayısıyla Kendi Kendine Öğrenme Merkezi’nin sanal ortamda kendi ağ yapısı bu mekân anlayışını da artık değişime uğrattırıyor gibi gözükmektedir.

3. SONUÇ

Kendi Kendine Öğrenme Merkezi öğrenciye eğitim-öğretimde zaman ve mekânı sınırsız kılan bir inisiyatif tanımaktadır. Öğrenci bir bakıma hiçbir baskı ve zorlama olmadan kendi kendinin denetleyicisi ve öğretmenidir. Sorumluluğu ise kendi öğrenme becerilerini geliştirmek olduğu için bu kendisine atfedilir ve öğrenci “öteki” olmak konumundan sıyrılır. Benzer şekilde öğrenmek için ne kadar zaman ayıracağını ve öğrenim hızını kendisi belirler. Öğrendiğine inanıyorsa bir başka konuya geçebilir ve öğrendiği konular hakkında yorum yapabilme becerisine ulaşır.

Genç, enerjik ve çalışma güdüsüne sahip bir öğrenciye olağanüstü saltanatlık tanıyan bu sistemde geçmişin klişeleşmiş pederşahi akademik yapısı bu yönüyle tarumar olmaktadır. Kuşkusuz her değişimin içinde ona karşı mevcut direniş kaçınılmazdır. Ancak kişisel gelişim ve sorumluluk anlayışını doğrudan öğrenciye havale etmek hatasına da düşmemek gerekir. Çünkü akademik danışmanların yol gösterme ve motivasyonu bu anlayışın temel parçasını oluşturmaktadır. Öte yandan öğrenci derslerini seçerken kendi kişisel gelişimini oluşturan bir bilinç düzeyinden yaklaşacağı için derslere istediği zaman katılıp istediği zaman ara vereceğini belirleme imkânına sahiptir. Bir araç olan bilgi teknolojileri (amaç değil) yoluyla dersten sorumlu olan akademik personel ile iletişime geçmek, ortak proje yürütmek gibi amaçlarını da gerçekleştirme olanağına sahip olacaktır.

Geçmişte Köy Enstitüleri’nin kapatılmasında ‘gerici parmağı’ arayan bir zihniyetin gelecekte MYO’ların olumsuzluğu pekiştirici ivmeyle entropik sürece girmesini ‘dijitalleşme’de ararsa eğer benzer yanılıyla karşılaşmış oluruz. Unutulmamalıdır ki Frankenstein figürü hem bir canavar hem de bir doktordur. Yani sistemin yararına olduğu düşünülen şeyin hem üretip beslediği ve hem de canavara dönüştürdüğü bir tipoloji...

Kendi Kendine Öğrenme Merkezi bir değişimin habercisidir. Artık klişe ve banalleşen eğitim setine karşı ortaya çıkan bir meydan okumadır. Bu çalışmada mekanik ve elektronik ortama dayalı sürecin eninde sonunda şu ya da bu şekilde yaşanacağına ilişkin bir çağrı yapılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arık, Alev, (1984). **Yaratıcılık**. 1.Baskı, N:790, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Attali, Jacques, (2004). **Labirentin Tarihi**. Çev: Selçuk Kumbasar, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Bentley, Trevor, (1999). **Yaratıcılık**. Çev: Onur Yıldırım, !.Basım, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Candan, A.Sait, (2005). “Üstbilişsel Kuram ve Tarih Öğretimi”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 13(2): 327–332.
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, **Bülten**. Sayı:55, 2008. s.5.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2001). “Hayat Boyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, DPT:2568-ÖİK:584, Ankara: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.
- Erder, Necati, Karaosmanoğlu Atilla, Çilingiroğlu, Ayhan, Sönmez, Atilla, (2003). **Planlı Kalkınma Serüveni ve 1960’larda Türkiye’de Planlama Deneyimi**. 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Game, A., Metcalfe, A., (1999). **Tutkulu Sosyoloji**. Çev: Osman Akınbay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Illich, Ivan, (2005). **Okulsuz Toplum**. Çev: Mehmet Özay, Eylül, İstanbul: Şule Yayınları. .
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, (2009). “III. Web Tabanlı Eğitim Etkinliği Geliştirme Proje Yarışması Kılavuzu”, Ankara: Bil-Tek.
- Yaman, Süleyman, Yalçın, Necati, (2004). “Fen Bilgisi Öğretiminde Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisi”, **İlköğretim-Online**, 4(1): 42–52.
- <http://yok.gov.tr>.

EKOLOJİK TEKSTİL ETİKETLERİ: ÖKO-TEX STANDARD 100

ECOLOGICAL TEXTILE LABELS: OEKO-TEXTILE 100 STANDARD

Öğr. Gör. Arzu ARSLAN¹

ABSTRACT

Nowadays, environmental problems effect a lot of areas deeply because of the different influences of them. It is fact that environment is influenced adversely at all levels from production to consumption. As a result of this it can be remarked that environmentalist point of view begins to master a production process. Textile, being one of the most important branches of industry, is the one most effected from environmental problems. In this research, the effects of ecological cases on production and consumption of textile industry, emergence process of textile ecology and studies of institutes working in this area were investigated. Furthermore, circumstances should be carried out to denominate a product as a Oeko-Textile, emergence process of Oeko-Textile 100 standard, definition of it, quality meaning of label, in terms of consumer, given to any product in the frame of this standard, textile product categories examined within the context of standard and technical criteria should be regarded in product categories were studied.

Key words: Oeko-Textile, Textile Sector, Ecology, Textile Labels

ÖZET

Günümüzde çevre sorunları farklı etkilerinden dolayı pek çok alanı derinden etkilemiştir. Üretimden tüketime her aşamada çevrenin olumsuz yönde etkilendiği de bir gerçektir. Bu durumun bir sonucu olarak da üretim sürecine çevreci bir bakış açısının hâkim olmaya başladığı söylenebilir. Sanayi sektörünün en önemli dallarından biri olan tekstil, bu durumdan etkilenen en önemli sektördür. Bu araştırmada, ekolojik olayların tekstil sektöründe üretim ve tüketim üzerindeki etkileri, tekstil ekolojisi teriminin ortaya çıkış süreci ve bu alanda çalışan enstitülerin çalışmaları araştırılmıştır. Ayrıca, bir ürünün Öko Tekstil olarak adlandırılabilmesi için yerine getirilmesi gereken şartlar, Öko-Tekstil 100 Standardı'nın ortaya çıkış süreci, tanımı, bu standart çerçevesinde incelenen bir ürüne verilen etiketin tüketici açısından taşıdığı kalite anlamı, standart kapsamındaki tekstil ürün sınıfları ve ürün sınıflarında dikkat edilmesi gereken teknik kriterler araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Öko-Tekstil, Tekstil Sektörü, Ekoloji, Tekstil Etiketleri

---

¹ Öğr.Gör.,Giresun Üniversitesi, Şebinkarahisar Meslek Yüksekokulu, Şebinkarahisar/GİRESUN, arar-iscan@hotmail.com

1.GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve sanayileşme dünya pazarında oldukça değişik ürünler ve bu ürünlerin elde edilmesindeki süreçte farklı yöntemlerin kullanılmasını gerektirmiştir. Bu kapsamda sürdürülebilir çevre politikası için bir ürünün hammadde seçiminden, imalatına, dağıtımına, tüketimine ve kullanımı bittiğinde geri dönüşümüne kadar çevreye duyarlı bir süreci takip etmesi son yıllarda önem kazanmıştır.(Çelik,2008)

Doğal yaşamın korunmasına yönelik çalışmalar içerisinde, önemli endüstri dallarından biri olan tekstil endüstrisi bu süreçten en fazla etkilenen sektör olmuştur. Bu konuda tekstil ürününün ham elyaf halinden başlayıp son ürün haline getirilmesi sırasında hatta elyaf üretimini de kapsayan bir süreç içinde çevre ve insan sağlığı açısından zararlı olmayan bileşikler içermesi üzerinde durulmuş ve bunun için çeşitli standartlar oluşturulmuştur. (Serindağ ve Halefoğlu,2003). Bunun sonucu olarak, birçok ülkede, tüketiciler gerek üretim aşamasında ve gerekse kullanım sırasında çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyen malzeme ve yöntemlerle üretilen, atık durumuna geldiğinde yine çevreye zarar vermeden imha edilebilen malları tercih etmeye başlamışlardır.(Seventekin,2003)

2. EKOLOJİK TEKSTİL

Ekolojik tekstil veya öko tekstil, elyaf halinden bitmiş ürün oluncaya kadar tüm işlem basamaklarında çevre gözetilerek üretilmiş, kullanım aşamasında kullanıcıya zarar vermeyen ve kullanıldıktan sonra atılacak olan ürünün tekrar geriye kazanılır olması (recycling) veya çevreye zararsız ürünlere dönüşebilen ürün demektir.(Bayraktar,2005)

Tekstil Ekolojisi; üretim, insan, imha ve tüketim ekolojisi olmak üzere dört alandan oluşmaktadır;

2.1. Üretim Ekolojisi: Üretim proseslerinin insan ve çevre üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Çalışma güvenliği, malzeme, su ve enerji tüketimi, atık su ve atık işleme, toz ve aşırı gürültü oluşumu bu kapsamdadır.

2.2. İnsan Ekolojisi: Tekstillerin ve tekstillerde kullanılan kimyasal maddelerin insan sağlığı üzerindeki etkilerini ve insanların bu bağlamda kendilerini rahat hissetmelerini inceler.(Anonim,2008) İnsan ekolojisinde amaç, tekstil ürününün kullanım yeri (çocuk giysisi, yetişkin giysisi, iç çamaşırı, dış giysi, vb.) dikkate alınarak ürünün içerdiği insan sağlığını tehdit edebilecek maddelerin sınır değerlerinin saptanması ve daha sonra yapılan analizler ile üründe bu maddelerin bulunup bulunmadığı ve bulunuyorsa miktarının tespitidir. (Kurtoğlu ve Şenol,2004)

2.3. İmha Ekolojisi: Üretim sonucu ortaya çıkan atık suların, atık tekstillerin geri kazanılmasını ya da teknolojik olanaklar çerçevesinde çevreye zararsız ürünlere dönüştürülmesini kapsar. Amaç, eskiyip çöpe atılan tekstil ürünlerinin yakılarak, çürümeye bırakılarak, depolanarak veya başka yöntemlerle yok edilirken çevreye ve insanlara zarar vermemesidir. (Kurtoğlu ve Şenol,2004)

2.4. Tüketim Ekolojisi: Tekstil ürününün kullanım aşamasında başlayıp tekstillerin yıkanması, temizlenmesi ve bakımı aşamalarında çevre sağlığına etkisini ele almaktadır.

3.ÖKO-TEX STANDARD 100

Tüketici, giyim eşyaları veya moda olan bir ürünle doğrudan temasta olmasından dolayı, bir tekstil ürününün ekolojik ürün veya öko-etiketi ile nitelendirilmesi istendiğinde, üretim açısından, insan ekolojisi bu süreçten etkilenen en önemli alan olma özelliğini kazanmıştır. Çünkü insan ekolojisi kriterleri, incelenebilir ve ölçülebilir nitelikte olması sebebiyle tüketici gözünde de ayrı bir önem taşımaktadır.

Tüketicilerin, özellikle insan ekolojisi ile ilgili duyarlılığı ve üretim ekolojisinin karmaşık, çok yönlü ve zor denetlenebilir olması nedenleri ile kuruluş ve enstitüler, çalışmalarını insan ekolojisi üzerine yoğunlaştırmış ve tekstil ürünlerinin insan ekolojisi açısından inceleyebilecekleri standartları hazırlamışlardır.(Seventekin,2003)

1988 yılında Viyana’da Avusturya Tekstil Araştırma Enstitüsü zararlı maddeleri kontrol için uygulanacak deney föyleri için ÖTN 100’ü çıkartmış ve o zamandan beri tekstil malzemelerinin, giysilerin ve yer döşemelerinin incelenmesi bu deney talimatlarına göre yapılmıştır.(Kurtoğlu ve Şenol,2004)

Ekim 1991’de Ettlingen’de düzenlenen “Tekstil Zincirinde Ekoloji” konulu 1.Hohensteiner Sempozyumu’nda öko tekstiller için pazar ve teknik durum hakkında bilgiler tespit edilmiş, bu yıldan itibaren Almanya’da tekstil ve hazır giyim konularında çalışmalar yapan Hohenstein Araştırma Enstitüsü zararlı maddelerin analizlerini Hohenstein Öko-Check’e göre yapmıştır. Avusturya Tekstil Araştırma Enstitüsü ve Hohenstein Araştırma Enstitüsü (FIH) birbirinden bağımsız bir şekilde geliştirdikleri normlar çerçevesinde birlikte çalışmaya başlamışlar ve bu çalışmalarını kısaca Öko-Tex olarak tanımladıkları, “Tekstil Ekolojisi Alanında Uluslararası Araştırma, Test Birliği Derneği” (International Association for Research and Testing in Fields of Textil Ecology)’nde toplamışlar ve 1992 yılında Öko-Tex Standard 100 oluşmuştur.

Ülkemizde ise tekstil ekolojisi, öko-tex alanındaki çalışmalara katkı sağlamak amacıyla Uluslararası Araştırma ve Test Birliğine bağlı olarak Hohenstein İstanbul-Tekstil Analiz ve Kontrol Hizmetleri Ltd. Sti. yürütmektedir.

Öko-Tex Standard 100; tekstil ürünleri ile ilgili tüm işlem aşamalarındaki hammaddelere, ara ve son ürünlere yönelik dünya çapında standart bir test ve sertifikalandırma sistemidir.

Dünya çapında 40 ülkeden fazla olmak üzere Avrupa ve Japonya’da temsilcilikleri ve irtibat büroları bulunan 14 itibarlı ve tanınmış Tekstil Araştırma ve Test Enstitüsü’nden oluşan Uluslararası Öko-Tex Birliği, Öko-Tex 100 Standardı gereğince yapılan bağımsız zararlı madde testlerinden sorumludur. Öko-Tex Üye Enstitüleri kurumsal uzmanlık alanlarına dayalı olarak çok yönlü ve geniş kapsamlı faaliyetler ile tekstil ve konfeksiyon sektörü için teknolojik açıdan önemli yenilikler sağlarlar. Bunun yanı sıra enstitü bünyesindeki test birimleri üreticilerle birlikte, işleme proseslerinin her aşamasında yüksek kaliteli tekstil ürünlerinin geliştirilmesine katkıda bulunurlar.

Bu standart, tekstilde zararlı madde testlerinde kullanılacak kapsamlı kriterleri ve zorunlu sınır değerlerini belirlemektedir. Zararlı madde testleri, resmen yasaklanmış ve talimatlar

ile sınırlandırılmış maddeleri, yani bilindiği üzere sağlığa zararlı kimyasalları ve öncelikli sağlık tedbirleri ile ilgili parametreleri kapsamaktadır.

Bir tekstil ürününün, standartta belirtilen şartları yerine getirmesi durumunda başvuru sahibine “Confidence in textiles passed for harmful substances according to eoko-tex standard 100” (Tekstillerde güven öko-tex 100 standardına göre zararlı madde içermez) yazısı bulunan etiketi kullanma hakkı verilmektedir. Öko-tex etiketi uluslararası güvenilirliği ifade eden bir ekolojik kalite markasıdır. (Öktem,2009) İstenen kriterlerin çıtası kimi durumlarda yasal gerekliliklerin çok daha üzerinde olduğundan, kullanıcının en üst seviyede güvenliğini sağlarlar.

Öko-TEX Standard 100 gereğince yapılan zararlı madde testlerinde her zaman için tekstilin kullanım amacı esas alınmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki temel esas geçerlidir: **Tekstilin cilde teması ne kadar yoğunsa (cildin hassasiyetine göre), insan ekolojisine yönelik talepler de o oranda yerine getirilmektedir.** Test edilmiş bir ürün, dört öko-tex ürün sınıfından birisine tahsis edilirken tekstilin kullanım amacı dikkate alınmaktadır. Bu doğrultuda başarılı bir şekilde test edilmiş olunan tekstil ürünleri dört farklı ürün sınıfına ayrılmaktadır. Bunlar:

Ürün Sınıfı I: Bebekler ve 36 aya kadar olan çocuklar için üretilmiş tekstil ürünleri bu sınıfa girer. Daha hassas oldukları için bazı kimyasallar için limit değerleri daha düşüktür.(Formaldehit N.D,Toplam Fitalat % 0.1TBT 0.5 ppm, PCP ise 0.05 ppm) (Razaq,2007) Bu grupta iç çamaşırı, tulum, nevresim, yatak, yorgan, kumaş hayvanlar vb. ürünler yer alır. Bunlar standardın % 36’lık kısmını oluşturmaktadır.

Ürün Sınıfı II: Amacına uygun kullanımda büyük ölçüde yüzeyleri ile doğrudan cilde temas eden tekstillerdir. İç çamaşırı, yatak, yorgan, havlu, gömlek, bluz, vb. örnek verilebilir, standardın % 57’lik kısmını oluşturur.

Ürün Sınıfı III: Amacına uygun kullanımda yüzeyleri ile cilde temas etmeyen veya kısmen temas eden tekstiller. Örneğin ceketler, mantolar, vb. verilebilir, standardın %2’lik kısmını oluştururlar.

Ürün Sınıfı IV: Masa örtüsü gibi dekorasyon amaçlı donatım malzemeleri ve perdeler, tekstil duvar ve yer kaplamaları vb. örnek gösterilebilir. Burada limit değerleri biraz daha toleranslıdır. (Formaldehit 300 ppm) (Razaq,2007) Standardın % 5’lik kısmını oluşturur.

İnsan ekolojisi açısından, normal kullanımda kullanıcıya zararlı etki yarattığı kesin olmayıp tahmin edilen konsantrasyonlardaki maddelerin dahi, tekstil ürünlerinin meydana getirilmesi sırasında kullanılmasından, tekstil ürününün nerede kullanılacağına kadar sınır değerlerin belirlenmesinde önemli etken derecesine sahiptir. **Bu nedenlerden dolayı, Öko-TEX 100 Standardında tüm ürün gruplarında dikkat edilen teknik kriterler şunlardır:**

- **pH Değeri:** Tekstil ürünleri ham madde halinden ürün haline gelinceye kadar birçok asidik ve bazik maddelerle işleme girmektedir. Tekstil ürünü üzerinde kalabilecek asit ve baz artıkları özellikle nemli ortamda insan cildinde tahrişlere neden olabilmektedir. Bu nedenle tekstil ürününün pH değeri, insan derisinin normal pH değeri (yaklaşık pH=5,5) ile aynı olmalıdır.(Serindağ ve Halefoğlu,2003)

- **Formaldehit Tayini:** Tekstil ürünlerindeki formaldehit'in neden olduğu alerji ve ciddi hastalıklar 1960'lardan beri bilinmektedir. 1984 yılında tekstillerdeki fizyolojik problemler yaratabilen formaldehit konsantrasyonların neden olduğu sağlık problemleri arasında; üst solunum yolları iritasyonu, gözlerin yanması, alerjik reaksiyonlar ve hassas kişilerde cilt iritasyonu oluştuğu görülmüştür.

Giysiler, formaldehit içeriğine göre çeşitli fizyolojik etkiler göstermesinin yanında cilde yakınlığı ve uzaklığı da bir etken olduğundan dolayı giysi türleri için de çeşitli sınırlar getirilmiştir. Formaldehit için verilen üst sınırlar;

- Çocuk giysileri ve bebek nevresimlerinde hiç olmaması,
  - Cilde temas eden yüzeyler için (gömlek, bluz, pijama vs.) 75 ppm,
  - Cilde uzak tekstil yüzeylerinde (manto, etek, pantolon vs.) ise 300 ppm düzeyindedir.
- **Ağır Metal İyonları Tayini:** Tekstil ürünlerine ağır metal iyonları liften ya da kullanılan boyarmaddeden gelebilmektedir. Lif yoluyla (örneğin pamuk, yün vb.) ağır metal iyonlarının gelme ihtimali oldukça düşük olduğundan ağır metaller daha çok kullanılan boyarmaddelerden gelmektedir. Bu metaller (nikel, kobalt, bakır ve krom atomları) % 7 oranında boyarmadde içerisinde bağlanmış olarak bulunmaktadır.
  - **Pestisid Artıklarının Tayini:** Pestisidler (tarım ilaçları) bugün bitkisel lif üretiminde ve hayvansal liflerde oldukça fazla kullanılmaktadır. Pamuk liflerindeki pestisid artıkları daha çok diazinon bileşikleri olup, bunlar biyolojik olarak tamamen parçalanabilen organik fosforlu bileşiklerdir. Pamuk üretiminin ekonomik ve güvenilir olabilmesi için, pestisid kullanılması gerekli olup, zirai ilaç kullanmadan organik pamuk üretimi yapılabilirse de verim düşük ve pahalıya mal olabilmektedir.

Pamuk üretiminde kullanılan pestisidlerden çok az miktarda kullanıldığında yeterli etki sağlanabilmekte, birkaç gün içerisinde de biyolojik olarak tamamen parçalanmaktadır. Pestisidler pamuk koza halinde iken verildiği için, kozalar açıldıktan sonra pamuk elyafı üzerinde pestisid artıklarına rastlamak zordur. Bundan dolayı yapılan incelemelerde pamuk pestisid artıkları, öko-tex standart 100 tarafından belirtilen değerlerin oldukça altında çıkmaktadır.

Yün liflerinde ise, koyunların üzerindeki kan emen asalakları (böcekleri) ve parazitleri öldürmek için, koyunlar düzenli olarak anti-parazit maddelerle işleme sokulmaktadır.(Seventekin,1997) Pestisidler yündeki ter-yağ içerisinde toplanmakta olup, çok az miktarda toplanan bu artıklar, yün liflerinin yıkanması ve terbiye işlemleri sırasında tamamen uzaklaştırılabilmektedir.

- **Pentaklorfenol (PCP) Tayini:** Hammadde ve hazır ürünlerde koruyucu olarak kullanılmakta olup ürünün nakliyesi sırasında veya saklanması sırasında küflenmesini önlemek için kullanılmaktadır.
- **Arilamin Bileşiklerinin Tayini:** Bazı azo boyarmaddelerinin parçalanması sonucunda oluşan arilamin bileşiklerinin, insan sağlığı açısından kanserojen oldukları kesin olanlar MAK III-A1 grubu; kanserojen olduğu kesin olmayan fakat hayvanlar üzerinde yapılan deneyler sonucunda kanserojen etki gösteren arilamin bileşikleri MAK III-A2 grubu

oluşturmaktadır. Kumaş üzerindeki azo boyarmaddeleri insan sağlığına ter yoluyla cilt üzerinden veya tükürük yolu ile ağızdan etki edebilir.

- **Renk Haslıkları:** Renk haslığı doğrudan toksikolojik bir parametre olmamakla beraber su, tükürük ve sürtünme haslıkları insan ekolojisi açısından önemli olabileceğinden dolayı haslı değerleri düşük olmasına rağmen ağız ve cilt yoluyla insan vücuduna geçme riski söz konusu olabilir. Bebeklerin kıyafetlerini emmek için ağızlarına getirmeleri buna örnek olarak verilebilir.
- **Uçucu ve Koku Yapan Maddelerin Tayini:** Bunlar genellikle halı, duvar kaplama, mobilya ve perdelik kumaşlardaki uçucu maddeleri içermektedir. Bu maddeler çoğunlukla tekstil ürünlerinin üretimi sırasında kullanılan çözücülerden ve diğer bitim işlemlerinde kullanılan maddelerden gelmektedir.

4. AB ÖKO-ETİKET PLANI:

AB Öko-etiketi ait olduğu ürünün hammadde seçiminden, imalatına, dağıtımına, tüketimine ve kullanımı bittiğinde geri dönüşümüne kadar çevre dostu bir ürün olduğunu ifade eder ve genel bilgi olarak çevresel etkileri açısından ürünün en önemli 3 özelliğini belirtir. Bu üç özellik:(Çelik,2008)

- Düşük hava kirliliği
- Enerji verimliliği
- Daha az toksisite

AB Öko-etiket verilmesi planı hakkında 17 Temmuz 2000 tarihli Avrupa Meclisi ve Konseyinin 1980/2000 (EC) Sayılı Direktifi, eko-etiket verilmesi planının amaçlarını, tüm hayat döngüleri sırasında azaltılmış çevresel etkiye sahip ürünlerin promosyonunu yapmayı hedefleyen bir gönüllü topluluk, eko-etiket planı oluşturmak ve ürünlerin çevresel etkileri hakkında tüketicilere doğru, yanıltıcı olmayan ve bilimsel tabanlı bilgiler sunmak, olarak açıklamıştır.

AB Öko-etiket verilmesi planı, ülkemizin AB ile mevzuat uyumlaştırma çalışmaları arasında da yer almaktadır. Ancak AB öko-etiketi olan çiçek logosu ülkemizde henüz verilmemektedir.

Avrupa Birliği öko-etiketi her ne kadar üye ülke uygulamalarındaki farklılıkları ortadan kaldırarak, ortak bir sistem oluşturma çabası içinde olsa da üye ülkeler bu etiketi mevzuatlarında kabul etmekle birlikte kendi ulusal eko-etiketlerini veya Blue Angel ve Nordic Swan gibi daha yaygın uygulama alanına sahip öko-etiketleri de kullanmaya devam etmektedir. Bunun en temel sebebi, uygulama yaygınlığının yanı sıra önem arz eden ulusal ürün gruplarının AB öko-etiket sisteminin öngördüğü ürün grupları içerisinde yer almamasıdır. (Çelik,2008)

Tekstil sektörü de öko-etiket uygulamalarıyla, pazarda rekabet gücünü artırabileceği gibi çevre etiketleri konusunda toplum bilincinin artırılmasında hiç kuşku yok ki önemli bir rol üstlenecektir.

Avrupa Birliği'nde ekolojik tekstil alanında özel etiketlerin sayısı hızla artmaktadır. Özel ve ulusal çevre etiketlerinin sayıca artması, tüketicinin ürünler arasında ayırım

yapabilmesini zorlaştırmaktadır.(...)Avrupa Birliği ülkelerinden Almanya’da mevcut "Öko-tex" etiketi, tekstil ve konfeksiyon ürünleri ile ilgili en fazla kabul gören etiketlerden biridir. “Öko-tex Standart 100” tüm tekstil ürünleri için geçerli düzenlemeleri, kalite kontrolünün oluşturulmasını, test metodlarının tanımını ve uygulama kurallarını kapsamaktadır.(Öktem,2009)

SONUÇLAR

Farklı üretim teknikleriyle üretilen pek çok ürün, farklı sağlık problemlerini de beraberinde getirmektedir. Özellikle ürünlerin tarlalarda yetiştirilmesinden başlayıp son ürün oluncaya kadar birbirinden farklı kimyasal maddelerle muamele gördüğü bir gerçektir. Sürdürülebilir sağlıklı bir yaşam için insanların ikinci derisi olan giysilerin seçiminde ve yaşamımızın büyük bir kısmını geçirdiğimiz yaşam alanlarımızda kullandığımız ev tekstili ürünlerde de insan sağlığını tehdit etmeyecek kalite düzeyine ve etiketlere sahip kıyafetleri ve ürünleri seçmemiz önemlidir.

Ülkemizde önemli bir yere sahip tekstil sektöründe eko-etiket uygulamalarının başlaması pazarda rekabet gücünü artırabileceği gibi çevre etiketleri konusunda toplum bilincinin artırılmasında da önemli rol oynayacaktır. Ülkemizde ab öko-etiket planının uygulanması için ilgili kurum ve kuruluşlar ile birlikte üreticilerden tüketicilere kadar işbirliği ve eşgüdüm sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Bayraktar, T., İtkib, (2005),“Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Ekoloji ve Ekolojik Etiketler”,http://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/tekstilde_ekoloji_raporu.pdf, 22.11.2008
- Çelik, H.,(2008),“Çevre Etiketine Doğru:Avrupa Birliği Eko-Etiket Planı”,
http://www.lab-cevreorman.gov.tr/ekoetiket/eko_etiket_bilgi.doc , 22.12.2008
- Kurtoğlu, N. ve Şenol, D.,(2004), “Tekstil ve Ekolojiye Toplu Bakış, Karsinojen ve Alerjik Etki Yapabilen Tekstil Kimyasalları”, KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, **Vol.7 (1)**, 26-31
- “Oeko-Tex® Birliği”, http://www.oeko-tex.com/oekotex100_public/content4.asp?area=hauptmenue&site=proekotexgemeinschaft&cls=10, 10.01.2008
- Öktem,Z.,“Tekstil Sektöründe Standartlar Ve Ekolojik Gelişmeler”,
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/tekstil.doc>, 21.03.2009
- Razaq,S.Atmaca.,(2007), “ÖKO-TEX 100 Test Uygulamaları”, http://www.lab-cevreorman.gov.tr/ekoetiket/sunum/OKO-TEX_100_TEST_UYGULAMALARI.pdf, 12.02.2008
- “Revize Edilmiş Topluluk Eko-Etiket Verilmesi Planı Hakkında Yönetmelik”, (2000), Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi, http://www.lab-cevreorman.gov.tr/ekoetiket/eko_etiket_tuzuk.doc, 26.02.2009
- Serindağ, O. ve Halefoğlu, Y.Z.(2003), “Tekstil Kimyası”, Nobel Kitabevi
- Seventekin, N.,(1997), “Ekotekstil Etiketleri”, Tekstil Mamullerinin Kullanım Etiketleri, TÜBİTAK-MAM Tekstil Enstitüsü SAGEM Müdürlüğü, Bursa, Yayın No:166
- Seventekin, N.,(2003), “Kimyasal Tekstil Muayeneleri”, E.Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma-Uygulama Merkezi Yayını

“Tekstil Ekolojisi”, http://www.oeko-tex.com/oekotex100_public/content.asp?area=hauptmenue&site=grtextiloeekologie&cls=10 , 10.01.2008
“Ürün Sınıfları”, http://www.oeko-tex.com/oekotex100_public/content.asp?area=hauptmenue&site=einteilung&cls=10 , 10.01.2008

EKONOMİ POLİTİKALARININ SİYASAL ALANA ETKİSİ ÜZERİNE BİR TARTIŞMA: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

A DISCUSSION OF POLITICAL IMPACTS OF THE ECONOMICAL POLICIES: SAMPLE OF TURKIYE

Musa Şanal¹ İlkin Şanal²

ABSTRACT

“Economic stability” and “stability policies” are two of the most attractive subjects that have been in the world economic agenda for the last two decades. In Türkiye the depression that was in the form of high rates of inflation and foreign reserve shortage was tried to overcome by “24 Ocak” stability policies in 1980. 13 years later from then, Türkiye whose economy was again in a bottleneck, had to apply another package of stability policies called “5 Nisan Kararları”. After these Türkiye had 2000, 2001 and global economic crises. This report occurred Turkey’s economic policies after 1980 and the effects of these policies on political life.

Key words: Economy, Economic Policies, Stability Programs, The Relation of Economy and Politics.

ÖZET

“Ekonomik istikrar” ve “istikrar politikaları” son yirmi yıldır dünya ekonomi gündemini en fazla işgal eden konular arasında yer almaktadır. Türkiye’de yüksek oranlı enflasyon ve döviz darboğazı biçiminde somutlaşan ekonomik bunalım, 24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri ile aşılmaya çalışılmıştır. 13 yıl aradan sonra, ekonomisi yeni bir ekonomik bunalımın pençesine düşen Türkiye, yeni bir istikrar paketi olan “5 Nisan Kararları”nı uygulamaya koymak durumunda kalmıştır. Bunun ardından Türkiye 2000, 2001 ve son dönemde içinde bulunduğumuz küresel krizi yaşamıştır. Bu çalışmada; Türkiye’de 1980 sonrasında uygulanan ekonomi politikaları ve bu politikaların siyasal alana etkisi ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Ekonomi, Ekonomi Politikaları, İstikrar Programları, Ekonomi-Siyaset İlişkisi.

¹ Öğretim Görevlisi, Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye MYO, msanal@cu.edu.tr

² Bilim Uzmanı, ilkinsanal@hotmail.com

1. GİRİŞ

Bütün ülkeler, ekonomik gelişmişlik düzeylerinin yüksek olmasını hedeflemektedirler. Ancak günümüzde birçok ülke, hedeflenen bu seviyeyi yakalayamamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi ülkeyi yöneten siyasi erkin iktidarı kaybetmek endişesiyle yapay çözümlere gitmesidir. Hatta çoğu kez söz konusu ülkeler, ekonomik istikrarsızlık olarak adlandırılan kriz dönemleriyle karşılaşmaktadırlar. Bu süreçte, ilgili ülkelerin genelde normal olmayan ekonomik dengeleri daha da bozulmakta; dolayısıyla, bozulan ekonomik dengelerin düzeltilebilmesi için bir takım “ekonomik istikrar programları” uygulanmaktadır. Türkiye’de de siyasi iktidarlar, genellikle seçim kazanmak uğruna seçim öncesi dönemlerde enflasyon ve işsizlik oranlarını düşük, ücret ve gelir düzeyini yüksek tutarak ekonomide yapay iyileşmeler sağlamışlardır. Ülkemizde, seçim öncesi genişletici, seçim sonrası daraltıcı politikaların uygulanmış olması ekonominin seçim ekonomisi politikalarının etkisinde kaldığını göstermektedir.

Ekonomi-siyaset ilişkisi her dönemde kendini hissettiren bir kavramdır. Uygulanan ekonomi politikalarının iktidar değişimleri veya oy kayıpları gibi siyasi alana olan yansımaları sıkça görülebilen bir durumdur. Bu çalışmada ekonomi politikalarının siyasi alana etkisi araştırılmakta olup bu etki Türkiye örneği üzerinde ele alınmıştır.

2. EKONOMİ POLİTİKASININ TEMEL KAVRAMLARI

Bu bölümde; ekonomi ve politikanın tanımı yapılmış olup politik iktisadın tarihsel gelişimine değinilmiş ve ekonomi politikasının amaçları ve araçları incelenerek ikisinin arasındaki ilişki ele alınmıştır.

2.1. Ekonominin Tanımı

Ekonomi kelimesi, hane halkı yönetimi anlamına gelen Yunanca bir kelimedenden türemiştir (Hoover 2001: 60). Ekonomi bir toplum bilimidir. İnsanın hayatta kalabilmesi için mutlaka karşılanması gereken hayati (biyolojik) ihtiyaçları ile toplumsal ve tabii çevreye bağlı olarak değişen kültürel ihtiyaçları vardır. İnsanların bu ihtiyaçları mal ve hizmetlerle karşılanmaktadır. İnsanın ihtiyaçlarını gidermekte kullanılacak mal ve hizmetlerin yapılması, elde edilmesi, meydana getirilmesine üretim adı verilir (Türkay 1990: 3-4).

2.2. Politikanın Tanımı

“Politika” kavramı, geniş bir açıdan düşünüldüğünde; belli bir amaca ulaşmak için karar alınması ve bu kararın uygulanması olarak tarif edilebilir (Savaş 1998:13). Politikanın nasıl tanımlanması gerektiği sorusuna, tutarlılık içeren ve iktisatla ilişkili olma potansiyeline sahip, üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşımda siyaset, ülkenin bir bütün olarak kurumları, yasaları, kamu politikaları ve temel aktörlerini içeren formel politik araçlar bütününe ifade eden “devlet” olgusuna özdeş olarak ele alınmakta ve bir ülkedeki yasaları, kurumları, kamu politikalarını ve temel aktörleri ifade etmektedir. Burada politika kavramı, devlet aktivitelerine ve karar süreçlerine ithafen kullanılmakta ve

devlete ilişkin her şey “politik” iken, dışında kalan her şey politika-dışı kabul edilmektedir. Bu noktada devlet ile hükümet arasındaki ayırımın ortaya konulması büyük önem taşımaktadır (Telatar 2004:4-5).

2.3. Ekonomi Politikasının Tanımı

Politik- ekonomik sorun Türkiye için ele alındığında ekonomik istikrarın nasıl gerçekleştirilebileceği kuramsal olarak belli olmasına rağmen uygulamanın başarısı, çok boyutlu bir sorun olan ulusal gelirin yeniden paylaşılması ile ilgilidir. Vergilerin arttırılması, kamu harcamalarının kısılması, borçlanmaya ve karşılıksız para basmaya son verilmesi, devalüasyon, enflasyon oranının düşürülmesi gibi iktisat politikaları her şeyden önce bir bölüşüm sorunudur (Güvel 2003:107-108). Gelişmekte olan ekonomilerde, siyaset-iktisat ilişkisinin çok daha yaygın ve önemli olduğu görülmektedir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin neden sık sık siyasi bunalımlara sürüklendiğini ve neden istikrarlı bir demokrasiye kavuşamadığını da açıklamaktadır. Gelişmiş ülkelerde ekonomik sorunların çoğu, mevcut kuramsal ve yasal çerçeve içinde ve ekonomik kurallara uygun olarak çözümlenmektedir. Mesela faiz oranlarında küçük bir ayarlama veya vergi oranlarında küçük bir değişme bu ekonomilerde işsizlik, enflasyon, talep-arz dengesizliği ve ödemeler dengesi aksaklığı gibi birçok sorunun çözümlenmesi için yeterli olmaktadır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde yapısal, kurumsal ve yasal köklü değişiklikler gerekmektedir. Böylesine köklü kurumsal ve yasal değişimler ise, çoğu defa bir kanun ile gerçekleştirilmektedir. Bir başka deyişle siyasi karar alma mekanizmasının çalışmasını gerektirmektedir. Bu ise, çeşitli çıkar gruplarını harekete geçirmektedir. (Savaş 1998:2).

2.4. Ekonomi Politikasının Unsurları

Bu bölümde ekonomi politikasının amaçları ve araçları (kalitatif ve kantitatif) ele alınıp iki unsur arasındaki ilişkiye değinilmiştir.

2.4.1. Ekonomi Politikasının Amaçları

Ekonomi politikalarının genel olarak başlıca amaçları şunlardır (Savaş 1998: 38):

1. Tam istidama ulaşmak
2. Üretimi arttırmak
3. Fiyat istikrarını korumak
4. Ödemeler dengesini düzenlemek
5. Gelir ve servet dağılımını düzenlemek
6. Bazı bölgelere ve sektörlere öncelik tanımak ve onları korumak
7. Nüfus büyüklüğünü ve yapısını düzeltmek

2.4.2. Ekonomi Politikasının Araçları

Araçlar, belli bir amaca ulaşmak için kullanılan değiştirilmesi mümkün verilerdir. Araçlar belli değerler ve belli şekillerle iktisatçının karşısındadır. Araçlar değiştirilmelerindeki kolaylık ve çabukluk ile yaratacakları etkinin kapsamı yönünden; kalitatif (nitel) araçlar ve kantitatif (nicel) araçlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Nitel (kalitatif) araçlar, bir toplumun sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapısını oluşturan temel unsurlardır. Bu unsurlar, ekonominin temelleri ve ekonominin yapısı

olarak iki gruba ayrılmaktadır. Düşünce ve inanç hürriyeti, seçme ve seçilme hakkı, mülkiyet hakkı, eğitimde fırsat eşitliği, hükümet sistemi ve sosyal güvenlik gibi konular bir ekonominin temellerini oluşturmaktadır. Ekonominin yapısı ise, bu temeller üzerinde yükselen ve bu temellere göre şekillenen, bazen nicel bazen de nitel özellikler gösteren diğer unsurlardan oluşmaktadır. Mesela mevcut vergi düzeni, kamu iktisadi kuruluşlarının varlığı ve yaygınlığı, tüketim mallarının dağıtım şekli; piyasa yapısının rekabetçi veya monopolcü olması; dış ticaret rejiminin devlet kontrolünde olup olmaması, döviz kurunun tespit şekli v.s. gibi unsurlar ekonomik yapıyı meydana getirmektedir. Bu unsurlardan hangilerinin temel, hangilerinin yapı sayılacağı, politikacının dünya görüşü ve değer yargılarına bağlı olarak belirlenmektedir. Nicel (kantitatif) araçlar ise, mevcut temel ve yapıyı değiştirmeyen fakat bu yapının toplumu etkileme derecesini değiştiren araçlardır. Örneğin vergi yapısını değiştirmeden vergi oranlarını değiştirmek, dış ticaret rejimini değiştirmeden döviz kurlarını değiştirmek, banka ve kredi düzenini değiştirmeden reeskont ve faiz hadlerini değiştirmek, kantitatif araçların kullanılması demektir (Savaş 1998: 26-27).

2.5. Ekonomi Politikasının Amaç-Araç İlişkisi

Tıpkı bir seyahatin uçak, tren, otobüs ve otomobil ile yapılabilmesi gibi belli bir amaca, çeşitli araçlar kullanarak varmak mümkündür. Ancak seyahate çıkacak yolcu, nasıl ki geçeceği bölgenin iklim şartlarına, yol durumuna, sahip olduğu vakte ve nihayet gelirine bakarak bu vasıtalarından kendine en uygun geleni seçiyorsa, ekonomist de amaç-araç ilişkisini değerlendirmek ve içinde bulunulan koşullara en uygun amaç ve araçları saptamak zorundadır. Her politik kararın bir ferdi fayda ve maliyeti bir de toplumsal fayda ve maliyeti vardır. Maddi masraf ve maddi yarar; para birimi ile ifade edilen gelir ve giderdir. Manevi masraf; toplumda meydana gelecek huzursuzluk, güven ve emniyet eksilmesi gibi hususlardır. Manevi yararlar da sosyal adalet duygularının tatmini, milliyetçilik amacının kuvvetlenmesi, insani ve barışçı duyguların yayılması, toplumda huzur ve sükunun sağlanması gibi hususlardır. Buna göre; uygulanacak bir politika bu iki tarafı en azından dengede tutmalı ve mümkünse maddi ve manevi masrafları sabitken maddi ve manevi yararları artırmalıdır. Örneğin vergi kaçakçılığını önlemek için kurulacak örgütün masrafı, sağlanacak vergi gelirinden çok olmamalıdır (Savaş 1998: 31).

3. EKONOMİ POLİTİKALARININ SİYASAL ALANA ETKİSİ

Politikalar, toplum kesimlerinin özlemleri yanında, iktidardaki siyasi görüşlere paralel olarak şekillenmektedirler. Toplum kesimleri genellikle kısa vadeli çıkarları peşinde koşmaktadırlar. İşsizliğin hemen azaltılmasını, üretimin hemen artmasını, hayat pahalılığının bıçak gibi kesilmesini arzularlar. Ancak ekonomi politikalarının beklenen sonuçları vermesi için zamana ihtiyaç vardır. İktisadi sorunlara uzun vadeli bakabilen hükümetler başarılı sonuçlar almaktadırlar. Siyasi otoriterinin bakış açısı kısaldıkça, iktisadi alandaki başarısı da azalmaktadır (Eğilmez ve Kumcu 2004: 372).

Devlet, düzenleyici ve koruyucu olarak vazgeçilmez bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde devlet şu veya bu biçimde, dolaylı veya dolaysız ekonomi ile ilişki kurmak zorundadır. Devletin baş görevi kamu hizmetlerinin görülmesidir. Bu hizmetler ülkenin politik düzenine sosyo-kültürel felsefesine göre değişen boyutlara ve kapsama sahiptir. Devlet, kamu hizmetlerini görebilmek için finansman kaynaklarına muhtaçtır. Bu finansman için normal sayılan kaynak bütçe gelirleri ve bütçe gelirinin ana kaynağı olan vergi gelirleridir. Modern devlet kamu hizmetlerinin yanında ekonomik ve

sosyal altyapıyı yapmakla yükümlüdür. Bunun için de, çoğu kez, vergi dışında kaynaklar aramaktadır. Böylece borçlanma, bütçe açıkları ve yeni para basımı birbirini izler. Devlet-ekonomi ilişkisi bununla da bitmemektedir. Devlet, ülke için ekonomik hedefler belirler, bu hedeflere ulaşmak için gerekli iktisat politikalarının hazırlanmasında öncü ve yardımcı olur; bazen de bu yolda aktif bir tutum izler. Öte yandan devlet bazı hallerde ekonominin modelini, sistemini tayin etmede söz sahibi olabilir. Bunların hepsi devlet-ekonomi ilişkilerinin biçimleri ve parçalarıdır. Ayrıca devlet, ekonomik düzeni yasalarla korur, düzenin aksamadan işlenmesini sağlar. Her gün kullanıp doğal kabul ettiğimiz para geçerliliğini ve gücünü devletin varlığı sayesinde korur. Görüyoruz ki çağımızda devlet-ekonomi ilişkileri bütün bunların da dışına taşan boyutlar kazanmıştır (Kılıçbay 1993: 155).

3.1. Ekonomik İstikrarsızlığın Siyasal Alana Etkisi ve Ekonomi Siyaset Etkileşimi

Bu bölümde ekonomik istikrarsızlığın ana sebeplerinden siyasal yozlaşma ve ekonomik yolsuzluk kavramlarına değinilmiş ve bu unsurların genel etkileri ele alınmıştır.

3.1.1. Siyasal Yozlaşma

Siyasal yozlaşma etik ve hukuksal vurguları olan son derece geniş içerikli bir kavramdır. En geniş anlamıyla tanımlandığında bütün hukuk ve etik dışı davranışlar yozlaşma olarak nitelendirilebilir. Bu çerçevede yozlaşma, parasal ve diğer türden faydaları ele geçirmeye yönelik planlı-amaçlı yasadışı eylemler olarak tanımlanabilmektedir. Bu anlamda yozlaşma toplumsal çıkarın özel çıkar lehine kurban edilmesidir. Toplumsal davranış normlarından, modern bürokrasinin rasyonalite, başarı yönelimi, evrenselcilik normlarından bir sapmadır (Güvel 1998:102)

Potansiyel olarak bütün bürokrat-politikacı bireyler bu anlamda yozlaşma potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin aktif hale gelmesi bir takım şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartlar kısaca şöylece sıralanabilmektedir (Güvel 1998):

1. Bir yozlaşma kültürünün varlığı. Yani insanların, bürokrat-politikacı bireylerin yozlaşma arayışında oldukları ve bunun hem sosyal hem yasal yaptırımının düşük olacağı yönünde bir inanç sahibi olmaları
2. Ulusal bir burjuva sınıfının oluşmaması ve kaynakların devlet elitleri tarafından kontrol edilmesi
3. Toplumsal değişme ve modernleşme sürecinin hız kazanması ile birlikte yeni olanakların doğması
4. Bütün kamu yönetimine merkezin hakim olması
5. Bilimsel bir yönetim yapısının bulunmaması
6. Bürokrasinin dışa kapalı, gizli ve statükocu bir yapı içerisinde çalışması
7. Kamu yönetiminin politize olması
8. Devletin ekonomi içerisindeki payının artması
9. Etik temellerin eksikliği, eğitimin yetersizliği, kamusal sektörde ücretlerin düşüklüğü ve sosyal baskının olmaması
10. Vatandaşların kanunları bilmemesi

Bu faktörlerden sadece birisi, bir kaç ya da hepsi birlikte çeşitli derecelerde olmak üzere yozlaşma için uygun bir kapı açar ya da uygun bir ortam hazırlamaktadır.

3.1.2. Ekonomik Yolsuzluk

Yolsuzlukların önlenmesi bütün ülkelerde ve tarihin her döneminde önemli bir konu olarak gündemde yer almıştır. Ancak yolsuzlukla mücadelenin şekli, doğal olarak içinde yaşanılan dönemin şartlarına ve mali yönetim anlayışına göre değişiklik göstermektedir. İş hacminin nispeten fazla olmadığı dönemlerde hata ve suiistimallerin tespit edilerek ortaya çıkarılması ve bu suretle caydırıcı etki yaratılması yolsuzlukla mücadelenin temel unsuru olmuştur. Faaliyetlerin çeşitlendiği ve işlem hacminin had safhada büyüdüğü günümüzde ise yolsuzlukla mücadele “ iyi yönetim” kavramı içinde mütalaa edilmektedir. Gerçekten iyi yönetim ile yolsuzluk arasında tam anlamıyla ters orantılı bir ilişki mevcuttur. Amacını etkin bir biçimde yerine getiren ve bunu teminen yeterli iç kontrolünü kurmuş kurum ve kuruluşlarda yolsuzluk riski en düşük seviyededir. Amacına uygun faaliyette bulunmayan veya ekonomik davranmayı, verimli çalışmayı gerçekleştiremeyen kurum ve kuruluşlar ise yolsuzlukların yapılabilmesine imkan tanırlar (Aytar: 1998).

3.2. Ekonomi Siyaset Etkileşimi

Demokratik sistemlerde seçimlerin temel amacının “hükümet seçmek” olduğu söylenebilir. Hükümet, seçimler yoluyla iktidara gelen siyasi parti veya parti koalisyonlarının şekillendirdiği bir oluşumdur. Siyasi parti ise, en geniş anlamıyla, kamu araçların yasal yollardan kontrol etme amacına yönelik olarak kurulmuş bir bireyler koalisyonu olarak tanımlanabilir. Bu tanımlardan hareketle, yaygın olarak bilinen bir gerçek olan “siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır” düşüncesine ulaşılmaktadır (Telatar 2001). Biçimsel olarak demokrasi, yönetilenlerin nasıl seçildiğini, hangi yöntemlerle işbaşına getirileceğini ve hangi yöntemle görevden uzaklaştırılacağını belirleyen nesnel bir politik sistem olarak tanımlanmaktadır. En yalın biçimiyle, “çoğunluk” ilkesine dayanır. Çoğunluğun iradesi, politik alanda neyin doğru, neyin yanlış olduğuna karar veren en yüksek yargıdır. Çoğunluğun desteğinin elde edilmesi politik aktörlere, politikacılara ve siyasal partilere sınırsız bir tasarruf gücü sağlamaktadır. Ekonomik istikrar ile politik istikrar arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır. Politik açıdan istikrarlı sistemler daha üstün ekonomik sonuçlar ortaya koyacaktır. Dolayısıyla daha istikrarlı demokratik kurumlarla birlikte ekonomik durum da iyileşecektir (Güvel 2003: 100–101).

Ekonomik konuların seçmenlerin karar mekanizmalarında birinci önceliği alması şartırtıcı bir sonuç değildir. Varoluş amacı iktidara gelmek ve/ veya iktidarda kalmak olan siyasi partilerin, seçmen oylarını en fazla etkileyen konuda duyarsız kalmalarının beklenemeyeceği de açıktır. Buradan hareketle, hükümetlerin, iktidarda kalabilmeleri açısından can alıcı önem taşıyan ekonomik politikalar üzerindeki etkilerini ortadan kaldırma düşüncesinin, siyasi partilerin var olma amaçları ve dolayısıyla demokratik sistemin özü ile çeliştiği söylenebilir. Benzer şekilde, hükümeti oluşturan siyasi partilerin, genel seçimlerde sorumlu tutulacakları konularda yetkisiz hale getirilmelerinin mümkün olmadığı da açıktır (Telatar 2001).

4. TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAŞLICA EKONOMİ POLİTİKALARI VE BU POLİTİKALARIN SİYASAL ALANA ETKİSİ

Bu bölümde 1980’den günümüze ekonomi politikaları ele alınacak olup bu politikaların genel ve siyasi etkileri tartışılacaktır. Ayrıca 1980 sonrası ülkemizde yaşanan krizler ele alınacaktır.

4.3. 1980’den Sonraki Dönem

1980 sonrası dönem üç temel alt döneme ayrılıp ele alınmıştır. Bu dönemler 1980–1994 alt dönemi, 1994–1996 alt dönemi ve 1996 sonrası dönemlerdir.

1970’lerin ikinci yarısında başlayan ve daha sonra artarak devam eden ekonomik istikrarsızlıklar, yapısal dönüşümler içeren bir istikrar paketinin uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede uygulamaya konulan 24 Ocak 1980 Kararları, bir yandan yüksek düzeyde seyreden enflasyonun kontrolü, ülkede mevcut kıtlık ve karaborsanın önlenmesi gibi süreç politikaları, diğer yandan da piyasa mekanizmasının etkin işleyebilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması ve devletin küçültülmesi gibi ekonomik sistemle ilgili amaçları ön plana çıkarmıştır. Ayrıca, sektörel önceliklerde bir değişme gözlenmiş, ihracata yönelik faaliyetler önem kazanmıştır (Uysal, 1999: 213).

24 Ocak kararlarının temel öğeleri aşağıda gösterilmiştir (Başol, 1992: 50):

1. Aşırı korumacılık yerine, ithalatın serbestleştirilmesi,
2. Aşırı değerli döviz kuru yerine, kaygan kur ya da sürekli devalüasyon politikası,
3. Pahalı döviz, ucuz kredi ve vergi iadesi gibi teşvik ve sübvansiyonlarla desteklenen ihracatın ulusal bir öncelik haline getirilmesi,
4. Ağır sanayi ve temel mallara yönelik kamu yatırımlarının giderek tasfiyesi ve bazı KİT’lerin özelleştirilmesinin hedeflenmesi,
5. KİT fiyatlarının yükseltilmesine paralel olarak fiyat kontrollerinin ve temel malların çoğundaki sübvansiyonların kaldırılması,
6. Grev, toplu sözleşme ve sendikal faaliyetlerin yasaklandığı 4 yıl boyunca ücretlerin zorunlu tahkim sistemiyle, daha sonra ise sınırlı bir yasal ve kurumsal çerçeve içerisinde saptanması,
7. Benzer sınırlayıcı gelir politikalarının memur maaşları ve tarımda taban fiyatları için uygulanması ve iç talebin daraltılması, 24 Ocak Kararları’nın unsurlarıdır.

1994 seçimlerinden sonra hızla büyüyen krizin önüne geçmek, kısa dönemde mali piyasaları istikrara kavuşturmak ve ekonomideki dengesizlikleri gidermek amacıyla hükümet, 5 Nisan 1994’de “Ekonomik Önlemler Uygulama Planı”nı yürürlüğe koymuştur. 5 Nisan’da hükümetin geniş kapsamlı olarak açıkladığı “Ekonomik Önlemler Uygulama Planı”nın temel unsurları özetle şunlardır (Şahin, 1998: 214):

1. Vergi denetimlerinin yaygınlaştırılması, Ekonomik Denge Vergisi, Net Aktif Vergisi, Ek Gayri Menkul Vergisi, Ek Taşıtlar Vergisi gibi yeni vergilerin konması ve bazı vergi oranlarının artırılması yoluyla kamu gelirleri artırılması, kamu taşıt kullanımının sınırlandırılacak,
2. Kamu personel alımı ve taşıt, lojman, tesis ve hizmet binası yapımı durdurulması ve kamu kesimi yoluyla kamu harcamaları azaltılacak,
3. Döviz fiyatları yapay olarak düşük tutulmayacaktır,
4. KİT fiyatlarında yapılan ayarlamalardan sonra altı ay süreyle fiyatlar sabitlenecek ve dış konjoktüre bağlı zorunlu gelişmeler ayrıca dikkate alınacaktır. Ayrıca TC’nin devalüasyonu serbest piyasaya bırakılacaktır,

5. Mali Piyasalarda istikrarı kalıcı bir biçimde sağlamak için TCMB'nin para politikası üzerindeki etkinliği arttırılacak ve TCMB'nin para politikasını, ekonomik fiyat, ücret ve döviz kuru için öngörülen hedeflerle uyumlu olarak yönetilecektir. Bu amaçla TCMB'nin parasal büyüklükleri kontrol altında tutulacaktır,
6. Özelleştirmenin hızlandırılması ve bazı KİT'lerin kapatılması amaçlanmaktadır. Bu itibarla devletin elinde bulunan sosyal tesis, kamp ve lojmanların önce kira bedelleri ile faydalanma bedelleri artırılmış daha sonra da bu tesislerin çoğunun 1-2 yıl içinde satılmasına karar verilmiştir,
7. İhracatın özendirilmesi amacıyla Eximbank kredisi ve ihracat sigortası kapsamının 2 milyar dolara çıkarılmasına karar verilmiş ve yabancı sermaye girişi için uygun ortam yaratılacağı vaat edilmiştir,
8. Sosyal güvenlik kurumlarının bir çatı altında toplanması ve yeniden organizesi amaçlanmış, sosyal güvenlik kurumlarının açıklarını kapatmak için erken emeklilik uygulamasına son verileceği ve bu kuruluşların kaynak yaratma imkanlarının artırılacağı ifade edilmiştir,
9. Tarımsal destekleme alımlarının daha rasyonel hale getirilmesi ve bazı sübvansiyonların da kaldırılması planlanmıştır,
10. Yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması, belediyeler ve diğer mahalli idarelere daha fazla kaynak kullanım imkanı sağlanması kararlaştırılmıştır.

5 Nisan Kararları'nın özellikleri incelendiğinde, yukarıda sözü edilen temel politikaların program kapsamına alındığı, bazılarının uygulandığı, bazılarının kararlılıkla uygulanmadığı görülmektedir. Bütçe açıklarını azaltmaya yönelik Ortodoks maliye ve para politikaları krizden hemen sonra uygulanmış, ilk altı ay sonunda hedefler büyük ölçüde gerçekleştirilmiş ve mali disiplin sağlanmıştır. Fakat sonraki dönemlerde politikalardan tavizler verilmiş, özellikle parasal genişleme önlenememiş ve mali disiplin sürdürülememiştir (ekutup.dpt.gov.tr 2006: 129).

1996-1998 yılları arasında kısa süreli hükümetler döneminin yaşanması belirsizliği artırırken, orta ve uzun vadeli istikrar programlarının uygulanması da mümkün olmamış, uygulanan önlemler ise bir defalık kaynak bulmaya yönelik kısa vadeli arayışlar olmuştur. Türkiye ekonomisinde 1995 yılında başlayan hızlı büyüme eğilimi, 1998 yılının Nisan ayına kadar devam etmiş, ancak hem yurtiçindeki siyasi istikrarsızlık hem de Güneydoğu Asya'da ve daha sonra Rusya Federasyonu'ndaki mali kriz nedeniyle sona ermiştir. Bu gelişmelerin sonucunda 1999 yılının sonuna doğru ekonomik görünüm son derece karamsar bir yapıya bürünmüş, ekonomik büyüme -%6.1 olmuş, enflasyon (TEFE) %70'e, Hazine'nin yıllık bileşik faizi ortalama %106'ya ulaşmış, bütçe açıkları ise taşınamaz bir noktaya ulaşmıştır (TCMB 1999) . 1999 Aralık ayında da 2000-2002 yıllarını kapsayan üç yıllık orta vadeli stand-by anlaşmasını imzalamıştır. Bu çerçevede Ocak 2000'de sıkı para ve döviz kuru politikası ile bankacılık sektöründe yapısal dönüşümleri içeren "Enflasyonu Düşürme Programı" (para ve döviz kuru gelişmelerini önceden tahmin edilebilir kılmak için ilk 18 aylık dönemde TCMB, kur politikasını enflasyona yönelik günlük kur ayarlaması esasına dayandırmıştır) başlatılmıştır. Program 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan krizler nedeniyle kesilmiş ve "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" uygulamaya konulmuş ve 2002 yılı başında üç yıllık (2002-2004) yeni bir stand-by anlaşması imzalanmıştır (Eğilmez ve Kumcu 2004: 384-387).

Aralık 1999 niyet mektubu ile başlayan süreçte programın hedefi enflasyon ve reel faizlerin düşürülmesi ve büyümenin sağlanmasıdır. Bu amaçla istikrar önlemleri olarak enflasyonun üç yılın sonunda tek haneli olması, reel faizlerin düşürülmesi ve kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG)'nin azaltılması ve sıkı döviz kuru politikası (döviz kuru çıpasına dayalı anti-enflasyonist) araçları kullanılmaya başlanmıştır. Programda Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra yenilenen 2002-2004 stand-by anlaşması ile bu kez

dalgalı kur politikasına geçilmiştir (TCMB 1999). Nisan 2001’de, öncelik olarak mali istikrara önem veren “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulanmaya başlanmış (Okatar, 1999) ve 2003 yılına kadar uygulanmıştır. Bununla birlikte, Kasım 2002’de genel seçimlerle tek başına iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ise “Acil Eylem Planı” adı altında, kamu maliyesi, gelirler politikası, özelleştirme, bankacılık, para politikası, reel sektör, alt yapı yatırımları ve eğitim gibi alanlarda üçer, altışar ve bir yıllık bir dizi tedbiri uygulamaya koyacağını ve IMF ile yapılmış olan anlaşma ve taahhütlere bağlı kalacağını dile getirmiştir.

4.4. 1980 Sonrası Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizler

1980 sonrası Türkiye’de yaşanan ekonomik krizler; 1994, 2000, 2001 ve içinde bulunduğumuz küresel krizlerdir. 1990-1994 döneminde reel yatırımlardan uzaklaşması, dışa dönük büyüme yerine içe dönük büyümeyi ve ticarete konu olmayan sektörler yatırımları teşvik etmesi politikası uygulaması sonucu 1990’ların ilk durgunluk dönemini yaşamış ve 1994 krizine sürüklenmiştir. 1995-1999 döneminde krizin ardında yapılan devalüasyon ve 5 Nisan İstikrar Tedbirleri ekonomide kısa vadeli olumlu sonuçlar vermesine rağmen, ekonomiyi 1994 krizine sürükleyen ekonomik ve siyasi faktörlerde herhangi bir iyileşme sağlanamamıştır. Büyüme hızı ise 1994 ve 1999 yıllarında sırasıyla -%6.1 ve -%6.4 olarak gerçekleşirken, bunun sonucu olarak dönem ortalaması %2.4 olarak gerçekleşmiştir (Ay, 2008).

Türkiye, 2000 ve 2001 yılında yaşanana iki krizle, uygulamış olduğu kur çapasına dayalı “enflasyonu düşürme programının” çökmesinden sonra, IMF’in *öncülüğü ve denetiminde* 14 Nisan ve 15 Mayıs tarihlerinde iki aşamada açıklanan yeni bir istikrar programını uygulamaya koymuştur. Önceleri “*ulusal program*”(Uygur, 2001:36), daha sonra da “*güçlü ekonomiye geçiş programı*” (GEGP) olarak tanımlanan programın amacı “...güven bunalımını ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak ve...bir daha geri dönmeyecek şekilde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmaktır”. Program eski düzene dönmenin artık mümkün olmadığını belirtmektedir (Ercins, 2007). 2002 yılında GSMH’nın %7.8, imalât sanayi üretiminin %10 oranında artmasına karşın, işsizlik oranı artmaya devam ederek %11.5’e çıktı. İmalât sanayinde, özel sektör istihdamında küçük bir artış yaşanırken, kamu kesiminde istihdam düşmeye devam etti ve işçi sayısı 1992 yılındakinin yarısından az bir düzeye geriledi. Ücretler de ise bu yılın genel seçim yılı olması nedeniyle sınırlı iyileşmeler görüldü (Koyuncu ve Şenses, 2004).

Günümüzde yaşanan küresel krize kadar AKP hükümetinin tek başına iktidar olma avantajıyla getirmiş olduğu bir takım yenilikler ekonomide bazı canlanmalara sebep oldu fakat bu canlanma son dönemde bütün dünyayı saran küresel mali krizin etkileriyle yerini gittikçe artan ekonomik durgunluğa ve % 15’lik bir işsizlik oranına bıraktı.

5. SONUÇ

Türkiye’de siyaset-ekonomi etkileşiminin varlığı her zeminde kendini göstermiştir. Politik ve ekonomik alan arasındaki ilişkiler tek yönlü değildir. Politik istikrarsızlık bir süre sonra ekonomik istikrarsızlığa neden olurken, daha sonra ekonomik istikrarsızlık, politik istikrarsızlığı şiddetlendirmiştir. Türkiye’nin, gelişmekte olan bir ülke konumunda olması ve toplumsal alanda ekonomik olduğu kadar sosyal bağımlılığın da yüksek olması ve gelişmiş ülkelerin yaşantısına özentiden dolayı lüks tüketime önem verilmesi, icraatların, uygulanan ekonomik sistemle uyumsuz olmasına neden olmuştur. Bu durum bir

yandan toplumda birikmiş olan tasarrufların ekonomik sistem dışında tutulmasına neden olurken diğer yandan piyasa sisteminin merkezi konumunda olan rekabet sisteminin sosyal ilişki nedeniyle işlemekte güçlük çekmesine yol açabilmektedir.

1980 sonrası, 24 Ocak kararları ile başlayan, 5 Nisan 1994 ve 9 Aralık 1999 kararları ile devam eden, ekonomik kriz ortamında IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarının çerçevesinde yürürlüğe konan istikrar programları Türk ekonomisini düzlüğe çıkarmak yerine, acil çözüm bekleyen yapısal sorunlarının daha da ağırlaşmasına neden olduğu görülmüştür. 1994 yılına kadar olan istikrar programlarında kamu kesimiyle ilgili reformların yeterince yapılmamış olmasından dolayı yapısal sorunlar artmış ve ekonomik aktiviteler daha hassas ve kırılgan bir yapıya bürünerek ekonominin daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Ayrıca uluslararası derecelendirme kuruluşları olan Moodys ve Standart and Poors'un Türkiye'yi kabul edilebilir risk düzeyinin altında belirlemesi ile piyasalarda dalgalanmalar meydana gelmiştir. Böylece yabancı sermaye dışarı çıkmış TL'nin değeri düşmüş ve iç borçlanma şeklinde patlak veren 1994 krizi yaşanmıştır. Bu krizden sonra 5 Nisan istikrar önlemleri hayata geçirilmiştir.

Nihayet gelinen süreçte 19 Şubat 2001 tarihinde başlayan ve derinleşerek devam eden Cumhuriyet tarihinin en büyük krizlerinden biri, 9 Aralık kararları neticesinde ortaya çıkmış ve başta mali piyasalar olmak üzere reel kesimi olumsuz şekilde etkilemiş, bunların sonucunda sosyal patlamalara yol açacak nitelikte gelişmeler yaşanmıştır. 2001 Krizi'nde daha çok içsel bir faktör olarak cari işlemler açığının ön plana çıktığı görülmüştür. Türkiye'de siyasi iktidarlar, genellikle seçim kazanmak uğruna seçim öncesi dönemlerde enflasyon ve işsizlik oranlarını düşük, ücret ve gelir düzeyini yüksek tutarak ekonomide yapay iyileşmeler sağlamışlar ve seçim sonrasında istikrar tedbirleri altında karşıt politikalar izlemişlerdir. Ülkemizde, seçim öncesi genişletici, sonrası daraltıcı politikaların uygulanmış olması ekonominin seçim ekonomisi politikalarının baskısı altında kaldığının açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Uygulanan ekonomi politikalarının tatmin edici sonuçlara ulaşamamasının siyasi hayata yönelik etkisini gösteren yakın tarihimizdeki en belirgin örneği Ecevit Hükümeti'nin ortağı olan üç partinin (DSP, MHP, ANAP) 2001 Kasım seçimlerinde Türkiye barajının altında kalarak hezimete uğramış olmasıdır. Koalisyona duyulan tepkinin sonucunda günümüz iktidarı olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidara gelmiştir. AKP iktidarının da, önceleri döviz kurunun hızla düşmesi ve ihracatın artmasından dolayı konumunu koruduğu görülürken, döviz kurundaki hareket ve geçmişte de yaşandığı gibi yabancı yatırımcının yatırımlarını ülkeden çekmesiyle sancılı başlamıştır. Bu günleri ABD'de yaşanan mali kriz sonrası büyük şirket batıkları takip etmiş ve bunun etkileri başta Avrupa olmak üzere Türkiye'ye kadar uzanmıştır. Türkiye'de bu küresel krizden ekonomik durgunluk ve işsizlik gibi zararlar görmektedir. Bu krizin iktidara olan olumsuz etkisi ise 2009 yılında yapılan mahalli idareler seçiminde kendini göstermiştir.

Bütün bu bulgular ekonomi-siyaset etkileşiminin varlığına işaret etmektedir. Ayrıca ülke yönetimine talip olmuş parti ve parti yöneticileri; bu tablodan ders alarak etkin ekonomi politikalarını araştırıp programlarına dahil etmeli ve iktidara geldiklerinde bu politikaları siyasi kaygılardan uzak verimli bir şekilde uygulamalıdır. Çünkü ülkemizde ve dünyada yaşanan olaylar incelendiğinde; başarıya ulaşmış ekonomi politikalarının, uygulayıcısı olan siyasi erki kalkındırdığı görülmüştür.

KAYNAKLAR

Ay, A, Karaçor Z (2009), "2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyüme Geçiş Üzerine Bir Tartışma".

- Başol, K. (1992), Türkiye Ekonomisi, İzmir: Anadolu Matbaası.
- Eğilmez, M; Kumcu E. (2004), Ekonomi Politikası, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ercins, G, (2007), “Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Faktörlere Bağlı Olarak Değişen Seçmen Davranışı”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2.
- Güvel, E. (2003), Türkiye’de Politika-Ekonomi Etkileşimi, Adana: Nobel Kitabevi.
- Hoover, K. D. (2001), The Methodology of Empirical Macroeconomics, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kılıçbay, A. (1993), Değişen Dünyada Türk Ekonomisi, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Koyuncu, M., Şenses, F., (2004), Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri, Çalışma ve Toplum Dergisi.
- Savaş, V., (1998), Politik İktisat, İstanbul: Beta Yayınları.
- Şahin, H., (1998), Türkiye Ekonomisi, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Telatar, F., (2004), Politik İktisat Politikası, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Türkay, O., (1990), İktisat Teorisine Giriş-Mikro İktisat, Ankara: Adım Yayınları.
- Uysal, Y., (1999), “Bölüşüm ilişkileri ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek. İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi-Türkiye Örneği” . Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi, cilt:1, sayı:2, s.186–228.
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/politika/bahcecis/istikra5.pdf>, (11.03.2009).

EL DOKUMALARINDA KALİTEYİ VE FİYATI ETKİLEYEN ETMENLER

THE FACTORS THAT AFFECT THE QUALITY AND THE PRICES IN HAND WOVEN PRODUCTS

Emine UTKUN¹

Erhan KIRTAY²

ABSTRACT

Woven products are the flat-surfaced ones which are made by interlacing weft and warp yarns under and above themselves in a vertical position.

The weaving which is made by interlacing weft yarns from the canal which is opened thanks to lifting some parts of the warp yarns above and descending some parts down with the help of a shuttle is called “shuttle weaving”. If this process is applied on the hand looms which work without electricity, it is called hand weaving.

In this study, the steps of a hand weaving process and the factors that affect the quality and price of hand weaving are searched. Different hand woven products that are made from the yarns of cotton, floss silk and natural silk are compared by making an analysis of its costs.

Key words: Hand weaving, cotton yarn, floss silk, natural silk.

ÖZET

Dokuma ürünler, atkı ve çözüğü ipliklerinin dikey açı yapacak şekilde, birbirlerinin altından ve üstünden geçirilmesi ile ortaya çıkan düz yüzeyli ürünlerdir.

Dokuma tezgahında çözüğü ipliklerinin bir kısmının yukarı kaldırılması, bir kısmının aşağı indirilmesi sayesinde açılan ağızlıktan mekik yardımıyla atkı ipliklerinin geçirilmesi ile yapılan dokumaya mekikli dokuma adı verilir. Bu işlem elektriksiz çalışan el tezgahlarında yapılıyor ise el dokuması adını alır.

Bu çalışmada el dokuması işlem basamakları ile el dokumalarında kaliteyi ve fiyatı etkileyen etmenler incelenmiştir. Pamuk, floş (viskoz ipeği) ve böcek ipeği (doğal ipek) ipliklerinden elde edilmiş farklı el dokuması ürünler maliyet analizi yapılarak karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: El dokuması, pamuk ipliği, viskoz ipeği, doğal ipek.

¹ Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi, Buldan Meslek Yüksekokulu, eutkun@pau.edu.tr

² Profesör, Ege Üniversitesi, Tekstil Mühendisliği Bölümü, erhan.kirtay@ege.edu.tr

1.GİRİŞ

El dokumaları Denizli'nin Buldan ilçesinin yüzyıllardan beri temel geçim kaynaklarından birisidir. Çeşitli kaynaklarda Buldan'daki el tezgahları sayısı 1939 yılında 2400, 1969 yılında 1900, 1975 yılında 600, 1978 yılında 210 tezgah olarak belirtilmektedir. Geçen yıllarda el tezgahları sayısı azalırken motorlu tezgah sayısı artmaktadır. Motorlu tezgah sayıları 1969 yılında 400, 1975 yılında 1300, 1978 yılında ise 2650 olarak belirtilmiştir (1). Günümüzde ise çalışan 100'e yakın el tezgahı olduğu tahmin edilmektedir.

Buldan'da el tezgahı yaşam demektir. Buldan'dan çıkan birçok anonim sözler ve tekerlemeler sayıların yanında bunun bir kanıtıdır. "Sırlarına aşınadır şu mangalla şu sedir, nenelerin tezgah dokur tam bin elli senedir", "Haşıl, boya, masur sarma, iş çözmesi hep elde, dürüm dürme, patlıcan-soğan közlemesi yok elde", "Meşhurdur Buldan'ın kekiği, evde kızlar atar mekiği", "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al", "Harıl harıl harılda, gürül gürül gürülde, bir ucu senin elinde, bir ucu benim elimde (çözü çökmek)" bu sözlerden bazılarıdır.

Bu çalışmanın uygulama alanı Denizli'nin Buldan ilçesi olarak belirlenmiştir, burada şekil 1'de resmi görülen el tezgahları ile dokuma yapılmaktadır. El dokuma ürünleri genellikle ev tekstili veya şal ve atkı şeklinde değerlendirilmektedir.

Şekil 1. El Tezgahı

2.DOKUMA İŞLEM KADEMELERİ

2.1. Bobin Sarma

İplikler fabrikadan bobin veya çile şeklinde gelmektedir. İpliklerin çile halinde gelmesi durumunda bunların bobinlere sarılması gerekmektedir. Son yıllarda iplikler fabrikalardan genellikle bobin formunda satın alınmaktadır. Bobinler, silindir veya konik şeklindedir.

Kullanılacak bobin şekline göre farklı çağlık kullanılmaktadır. Ayrıca atkı ipliği için de şekil 2 ve 3'te görülen masuralara sarma işlemi yapılır (1).

Şekil 2. Masur Sarma

Şekil 3. Masur Sarma

2.2. Çözü Çözme

Çözgü hazırlama, çözgü çözücüler tarafından yapılmaktadır. Şekil 4'te görüldüğü gibi istenilen tel sayısında çözgü çekilerek yumaklara (levant-kirkeş) sarılır (1).

Şekil 4. Çözgü çekme

2.3. Tahar veya Ulama

Tezgahta farklı dokuma örgüsünde yeni bir dokumaya başlanacaksa şekil 5'te gösterildiği gibi tahar yapılmaktadır. Aynı dokuma çeşidine devam edilecekse şekil 6'da görülen "ulama" adı verilen işlem uygulanmaktadır. Ulama, biten çözgü ipliklerinin tezgahtan çıkarılmadan yeni çözgü ipliklerinin bağlanması işlemidir (1).

Çözgü ipliklerinin dokunacak kumaşın desenine göre gücülerden ve tarak dişleri arasından geçirilmesine tahar denir. Tahar işlemi örgü raporunda aynı hareketi yapan ipliklerin aynı gücü çerçevelerinden geçirilmesiyle olur. Bu işlem içinde tahar planının hazırlanması gerekir. Tahar planı hazırlanırken aynı hareketi yapan çözgü iplikleri aynı çerçeveye işaretlenir. Farklı hareket yapan çözgüleri ise bir sonraki çerçeveye işaretlenir. Tahar işlemi

dokuma örgüsünün oluşumunda ana faktörlerden birisidir. Tahar işleminde yapılacak bir hata dokuma örgüsünün bozulmasına sebep olacaktır. Tahar; dokuma sırasında aynı hareketi yapan çözgü ipliklerini aynı çerçevede toplayabilmek, ağızlık hareketini sağlayabilmek için, çözgü ipliklerini belirli bir düzene koymak ve tarak sıklığı yardımıyla çözgü sıklığını ayarlamak amacıyla yapılır (2).

Şekil 5. Tahar

Şekil 6. Ulama

2.4. Taraktan Geçirme (Dem Atma)

Şekil 7’de görüldüğü gibi istenen ende ve uzunlukta çözgü taraktan geçirilerek hazırlanmakta ve dokunacak tezgaha takılmaktadır.

Şekil 7. Dem atmak

2.5. Dokuma İşlemi

Dokumanın üç temel mekanizması, ağızlık açma, atkı atma ve tefe vurma mekanizmasıdır. Yardımcı mekanizmaları ise; çözgü salma, kumaş çekme ve sarma mekanizmaları şeklinde sıralanabilir.

Şekil 8. Dokuma İşlemi

Ağızlık açma; her çözgü ipliği bir gücü gözünden geçirilmiştir. Dokunacak kumaşın örgüsüne uygun olarak bir atkı atıldığı zaman bu atkının üzerinde bulunması gereken çözgüler bu gücüler vasıtasıyla yukarı kaldırılırlar. Böylece mekiğin arasından geçeceği ağızlık adı verilen bir açıklık meydana gelir ve her atkı için yeniden oluşturulur. Ağızlık açma mekanizmalarının görevi budur. Ağızlığın oluşturulabilmesi için en az iki çözgü grubuna (yani en az 2 çerçeveye) ihtiyaç vardır.

Atkı atma; çözgünün iki tabakaya ayrılması ile oluşan ağızlığın içerisinden atkı ipliği mekik vasıtasıyla geçirilir.

Tefe vurma mekanizması; yeni atılmış olduğu için kumaştan ayrı bulunan atkı ipliğini iterek, kumaşa dahil etmek için dişlerinden çözgü iplikleri geçirilen tarak ile tefeleme veya tefe vurma işlemi gerçekleştirilir. Yeni atkı ipliğinin kumaşa dahil edildiği yere ‘kumaş çizgisi’ veya ‘kumaş sınırı’ denilmektedir.

Şekil 9. Dokuma İşlemi

3.DOKUMA KUMAŞ YÜZEYİNDEKİ HATALAR

El dokumalarında kaliteyi ve fiyatı etkileyen temel etmenler hammadde ve işçiliktir. Dokumaya başlamadan önce dokumacı ipliğin şu özelliklerini kontrol etmektedir. İplik rutubetli bir ortamda bekletilerek rutubet almamış olmamalıdır. Uzun süre böyle bir ortamda bekleyen iplik çürük ve dayanıksız olur. İpliğin üzerindeki boya yüksek sıcaklıklara dayanıklı olmalıdır. Haslığı yüksek olmalıdır. Bunu anlamak için dokunacak iplik yüksek sıcaklıklarda suyun içinde bekletilir ve boyasının haslığı kontrol edilir. İplikte şekil 10’da görüldüğü gibi abraj (renk farkı) olmamalıdır.

Şekil 10. İplikte abraj (renk farkı)

Dokumaya başlanmadan önce atkı ipliği masuralara sarılırken ne çok gevşek ne de çok sıkı sarılmalıdır. Bu gerginlik şekil 2’de görüldüğü gibi sarılan ipliğin sol elle tutulması sayesinde ayarlanır. Atkı ipliği şekil 11’de görüldüğü gibi masuraya ortası bombe olacak şekilde sarılmalıdır, aksi takdirde dokuma esnasında masuradan iplik düzgün gelmez. Şekil 12’de hatalı sarılmış masur görülmektedir. Mekiğin içinde misinadan yapılmış sim teli adı verilen bir tel takılmaktadır. Bu tel ise ipliğin daha muntazam gelmesini sağlar. Sim teli ayrıca kenarın düzgün çıkmasını da sağlamaktadır.

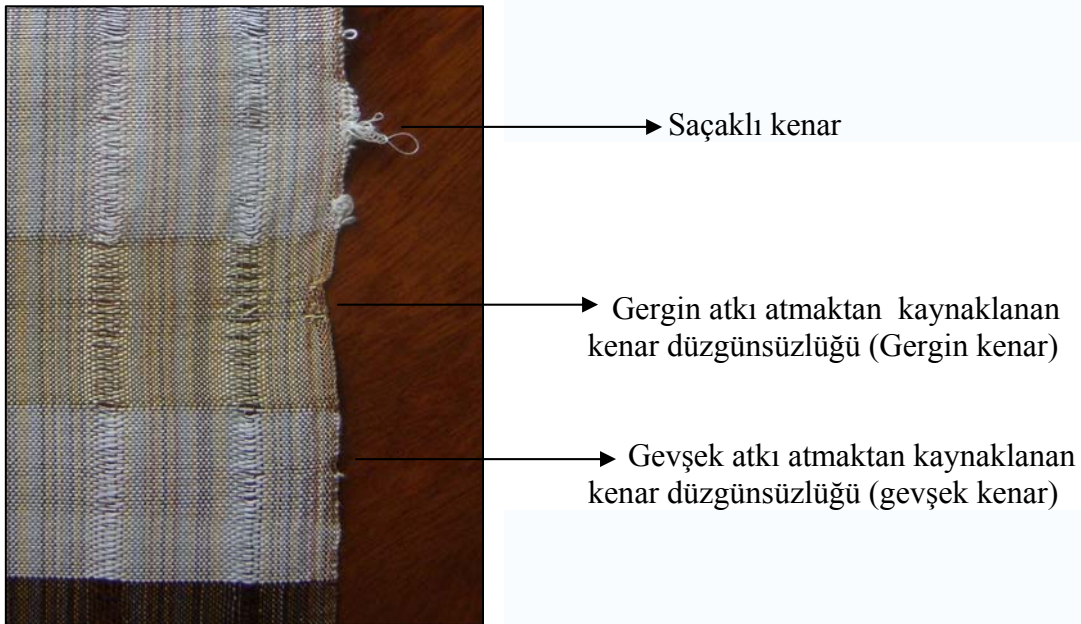

Şekil 11. Düzgün sarılmış masur

Şekil 12. Hatalı sarılmış masur

Dokuma esnasında ise dokumanın temel işlemleri olan ağızlık açma, atkı atma ve tefe vurma mekanizmalarının muntazam bir şekilde yapılması dokumanın kalitesini direkt olarak etkilemektedir. Düzgün açılmayan ağızlıktan mekik rahat geçemeyeceği için atkı atımı doğru gerçekleşmez ve kumaşta çeşitli yüzey hatalarına yol açar. Yine çözgü çekilirken yapılan hatalar da kumaş dokundukça ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan kumaş yüzey hatalarından bazıları örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 13. Kenar düzensizliği

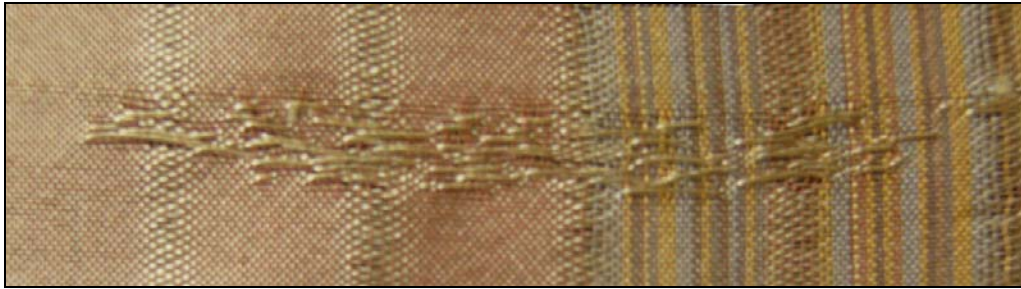
Şekil 14. Yabancı madde

Şekil 15. Kumaş yüzeyinde atkı çıkığı

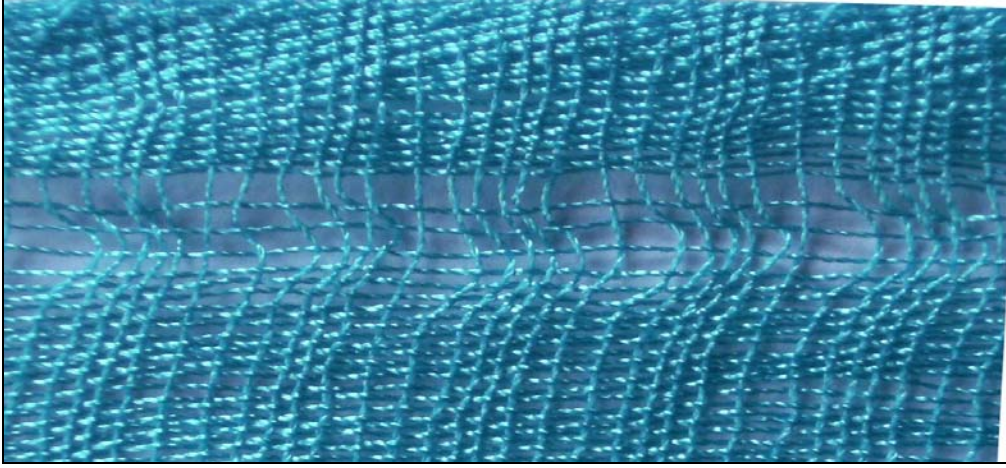
Şekil 16. Kalın atkı (Kumaşta normalden fazla atkı telinin bulunması)

Şekil 17. Kafes hatası (Bir veya birkaç atkı ipliğinin bir veya birkaç çözgü ipliği ile bağlantı yapmamasından kaynaklanan yüzey hatası)

Şekil 18. Yarım atkı kaçığı (Kumaş eninin bir kısmında eksik kalan atkı ipliği hatası)

Şekil 19. Atkı çarpıklığı (Düzeltilmemiş, eğik, çarpık görünümlü atkı hatası)

4.MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada % 100 pamuk, % 100 floş (viskoz ipeği) ve % 100 böcek ipeği (doğal ipek) ipliklerinden bez ayağı örgü tipinde, eşit çözgü tel sayısında ve boyda elde edilmiş el dokuması ürünler karşılaştırılmıştır. Ürünler Buldan El Sanatları Merkezi'nde aynı dokumacı kişi tarafından, aynı el dokuma tezgahında (iki ayaklı) dokunmuştur.

Ürünlerin, dokumaya hazırlık işlemleri eşit sürede olmasına rağmen, lif ve iplik özelliklerinin farklılığından dolayı dokuma süreleri farklıdır. İpek katma değeri yüksek bir ürün olduğundan dokunduğunda yüzeydeki en ufak görsel bozukluklar ürünün piyasa değerini düşürmektedir. Yapısal özellik açısından da narin bir yapıya sahip olduğundan yüzeydeki hatalar hemen göze çarpmaktadır. Bu nedenle daha itinalı bir çalışmayı gerektirmektedir. Doğal olan böcek ipeğinin dokuma süresi daha uzunken pamuk ve floş ipliklerinin süresi daha kısadır. Pamuk ve floş iplikleri bükümlü iplik olduğu için dokuma süreleri eşittir. Ayrıca doğal olan böcek ipeğini dokumak diğer iplikleri dokumaktan daha fazla ustalık gerektirmektedir çünkü ipek bütün doğal lifler içinde en ince olan ipliklerdir, hatalı dokunup söküldüğü zaman tekrar dokunduğunda kumaş yüzeyinde kabarma görülmektedir.

Üç dokumanın da çözgüdeki tel sayısı eşittir ancak tezgahtan çıkarıldıkları zaman yapısal özelliklerine göre çekme gösterirler. Dokuma yapılırken kumaşı denetleyebilmek amacıyla belirli bir gerginlik altında çalışılır. İplikler doğal olarak birbirlerinin üzerinden geçtikleri için kumaş tezgahtan çıktığı zaman gerginlik ortadan kalktığında çekme gözlenmektedir.

5.BULGULAR

	Böcek ipeği	Floş	Pamuk
Gramaj	50 gr	90 gr	60 gr
Çözü tel sayısı	1062 tel	1062 tel	1062 tel
En (cm)	59 cm	59 cm	56 cm
Boy (cm)	100 cm	100 cm	100 cm
İplik numarası	150/2 floş inceliğinde	150/2 denye	40/2 Ne
İplik gideri	50 gr	90 gr	60 gr
İplik fiyatı (kg)	100 YTL	22 YTL	8 YTL
İplik gideri ücreti	5 YTL	1,98 YTL	0,48 YTL
Dokuma hazırlık (saat)			
a) Çözgü	1,5 saat	1,5 saat	1,5 saat
b) Tahar	4 saat	4 saat	4 saat
c) Dem	2 saat	2 saat	2 saat
Dokuma hazırlık işçilik saat ücreti	2,5 YTL	2,5 YTL	2,5 YTL
a) Çözgü	3,75 YTL	3,75 YTL	3,75 YTL
b) Tahar	10 YTL	10 YTL	10 YTL
c) Dem	5 YTL	5 YTL	5 YTL
Dokuma hazırlık ücreti	18,75 YTL	18,75 YTL	18,75 YTL
Dokuma süre	3 saat	2 saat	2 saat
Dokuma işçilik saat	5 Ytl	4 Ytl	4 Ytl
Dokuma işlemi ücreti	15 YTL	8 YTL	8 YTL
Toplam	38,75 YTL	28,73 YTL	27,23 YTL

6.SONUÇ

El dokumalarında kaliteyi ve fiyatı etkileyen temel etmenler lif ve iplik özellikleri ile işçiliktir. Dokuma için harcanan zaman ve ustalık el dokumalarında çok büyük önem arz etmektedir. Düzgün bir dokuma ürün için yukarıda incelenen dokuma işlem basamaklarının hepsi düzgün ve hatasız bir şekilde tamamlanmalıdır. Basamakların herhangi birindeki işlemin dokumacı kişi tarafından tam veya doğru yapılmaması çıkacak ürün üzerinde hatalara yol açacaktır. Bu işlemlerin uygulanma şekli (ne kadar muntazam yapıp yapılmadığı) ürünün kalitesini direkt etkilemektedir.

El dokuması ürünleri son derece emek yoğunudur ve çok zor dokunur. Bu söylediğimizi biraz daha açacak olursak; iplik alınır sırasıyla eğer çile halinde geldi ise çözgü iplikleri için bobin sarılır, atkı iplikleri için masuralara sarma işlemi yapılır, çözgü çözülür, çözgü ipliklerine tek tek tahar veya ulama işlemi yapılır, yine iplikler tek tek taraktan geçirilir ve her atkı ipliği tek tek atılarak dokuma işlemi gerçekleştirilir. Dokumadaki her çözgü ve atkı ipliği tek tek elden geçer ve hiçbir elektrikli ekipman kullanılmaz. Özetle el dokuma ürünler el emeği göz nuru diyebileceğimiz türden ürünlerdir.

Günümüzde Buldan'da eskiye nazaran el tezgahlarında bir azalma görülmektedir. Bunun çeşitli sebepleri vardır, bu sebeplerden bazıları, dokuma yapan üreticilerin maliyet hesabı yaparken sadece iplik masrafını düşünmeleri diğer faaliyetleri hesaplamamaları bu nedenle kar marjlarını düşük tutmaları, bir üreticinin çalıştığı deseni kısa zaman sonra diğer üreticilerin de taklit etmesi ve daha ucuza piyasaya sürmesi, üreticilerin birbirleriyle

rekabet eder duruma gelmesi, alternatif ürünler üretme girişiminde bulunulmaması ve üreticilerin eğitim eksikliğidir (3).

El tezgahlarının azalmasını önlemek amacıyla başta eğitim eksikliği giderilerek çalışmalar yapılmalı, çözüm yolları aranmalıdır.

Bu araştırma azalmakta olan el dokuma ürünlerinin işlem basamaklarını, kalitesini ve fiyatını etkileyen etmenleri incelemiş ve el dokuma ürünlerinin değerine dikkat çekmiştir. El dokumaları üretimi hakkında maalesef literatürde az çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın yapılacak olan yeni çalışmalara kaynak olması amaçlanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Erdoğan Z., Tağı S.Ö. (10-12 Mayıs 2006), Buldan Dokumacılığının Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu, Denizli 1. El sanatları Kongresi (5-17).
2. <http://www.bakterim.com/tekstil/74677-genel-dokuma-bilgileri.html>
3. Gürsoy Mehmet (2008), Buldan El Sanatları Merkezi ve Halk Eğitim Müdürü.

ELEKTRİK MAKİNALARI EĞİTİMİNDE UZAKTAN EĞİTİM VE e-LABORATUAR OLANAKLARINA GENEL BİR BAKIŞ

OVERVIEW TO REMOTE EDUCATION AND e-LABORATORY ABILITIES ON ELECTRICAL MACHINERY EDUCATION

Ünal KURT¹

Ergün ŞİMŞEK²

ABSTRACT

This study describes some Web-based learning strategies. These are Remote Education, Computer Assisting Instruction, Virtual Laboratory and e-laboratory. All these are summarized for abilities, performing, reliabilities and requirements to use in Experiments of Electrical Machinery Education. The others can not be replaced the real offline experiments except the e-laboratory. E-laboratory offers the conducting experiments via internet with real apparatuses apart from the Virtual experiments. In this study, only theoretically abilities of these techniques are proposed. Especially e-laboratory method is detailed for some special experiments of Electrical Machineries. The e-laboratory's difference from the other is to be used real equipments in the experiments. In these teaching processes many subsystems are required such as academics approach, pedagogical approach, feedback, evaluation and online control of equipments via internet.

Key words. E-Laboratory, Remote Education, Virtual Laboratory, Electrical Machines

ÖZET

Bu çalışma bazı Web tabanlı öğrenme stratejilerini açıklamaktadır. Bunlar, uzaktan eğitim, bilgisayar destekli öğretim, sanal laboratuvar ve elektronik laboratuvardır. Bunların tamamı, Elektrik Makinaları Eğitimi deneyleri için yetenek, performans, güvenilirlik ve gereksinimleri açısından özetlenmiştir. E-Laboratuvar hariç diğerleri gerçek deneyler yerine geçemezler. Sanal Laboratuvarlardan farklı olarak e-laboratuvar, İnternet üzerinden gerçek deney aparatları ile deney yapmayı önerir. Bu çalışmada bahsedilen teknikler sadece teorik olarak irdelenmiştir. Özellikle e-laboratuvar yöntemi bazı Elektrik Makinaları deneyleri için detaylandırılmıştır. E-Laboratuvar yönteminin diğerlerinden farkı deneylerde gerçek donanımlar kullanmasıdır. Bu öğretim yöntemlerinde birçok alt sistem vardır. Bunlar, Akademik yaklaşım, Pedagojik yaklaşım, Geribesleme, Değerlendirme ve Ekipmanların online kontrolüdür.

Anahtar kelimeler. E-Laboratuvar, Uzaktan Eğitim, Sanal Laboratuvar, Elektrik Makinaları

¹ Yrd. Doç.Dr., Amasya Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, unal.kurt@amasya.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Amasya Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, ergun.simsek@amasya.edu.tr

1. GİRİŞ

Web teknolojileri 1990'lı yıllardan beri eğitimde kullanılmaktadır. Bunların önemi 1996 Ağustos ayında IEEE Transaction on Education özel sayısında incelenmiştir. Birçok araştırmacı öğrenme verimliliğini artırmak için web teknolojisi ve enteraktif mekanizmaları içeren çok büyük katkılar sağlamışlardır. Çoğu çalışma, Web tabanlı uzaktan kontrol teknolojilerinin sanal laboratuvar yada online deneyler olarak bilinen gerçek zamanlı deneylerin kullanılabilmesini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmaların tümü online deneylerin öğrencilerin motivasyonlarını ve öğrenme yeteneklerini artırdığını göstermektedir. Diğer bir dikkate çarpan nokta ise, farklı çalışma alanlarının online deney tasarımlarında farklı prosedürlere sahip olmalarıdır. Deneylerde kullanılacak tüm kontrol edilebilir parametreler anlamlı ve eğitimsel olmalıdır. Chang vd. (2005).

İyi tasarlanmış bir online Elektrik Makinaları deneyleri öğrenme platformu diğer başka okul ve kurumlarca paylaşılabilir böylece pahalı alet ve ekipmanların maliyeti azaltılabilir. Bu Elektrik Makinalarının uzaktan eğitimine de destekçi olabilir. Tüm bileşenler elektriksel olarak kontrol edilemeyeceğinden bunların kontrolü için farklı mekanizmalar gerekecektir.

Dünya'ya paralel olarak Ülkemizde de uzaktan eğitim ve uzaktan erişimli laboratuvar gibi uygulamalar hızla gelişmektedir. Konuyla ilgili oldukça geniş bir taramayı Erdal Irmak doktora tezinde sunmuştur. (Irmak, 2007).

Uzaktan eğitim ve e-Laboratuvar birbirlerinden temel olarak ayrı iki olgu olmakla birlikte performansları ve gereksinimleri de kullandıkları alanlara göre çok değişiklik göstermektedir. Teorik ağırlıklı konuların öğretilmesinde uzaktan eğitim çok uzun yıllardır kullanılmakta olup, deney düzenekleri gerektirmemeleri nedeniyle son derece verimli olabilmektedirler. Deneysel çalışmaların zorunlu olduğu mühendislik alanlarında ise bu uygulamalar hep şüpheyle karşılandı, uzun yıllar yüz yüze eğitimin yerine geçemeyeceği görüşü büyük çoğunlukla kabul gördü. Ancak, aşağıda sıralanan gelişmeler sonucunda büyük bir gelişim gösterdi ve yüz-yüze eğitime alternatif/destekleyici olarak yerini aldı.

- Nüfusun hızla artması sonucu eğitime olan talepteki artış fiziki laboratuvar koşullarının kurulması ve her öğrenci tarafından kullanılmasındaki etkinliğin sağlanamaması. Deneylerin genellikle 5-10 adet öğrenciden oluşan gruplarla yapılması ve çoğunluklarda aktif katılım yerine deney yapan hocayı izleme şeklinde gerçekleşmesi,

- Çok sayıda Teknik fakülte ve teknik yüksekokul açılması ve bunlara uygun tam donanımlı laboratuvar kurmadaki yetersizlikler.

- Son yıllarda yaygınlaşan yaşam boyu öğrenme kavramının sonucu olarak zaman sorunu olan çok farklı kitlelerden eğitim talebi gelmesi.

- En önemli olanı ise bilgisayar ve internet teknolojisindeki önemli gelişmelerdir.

Fiziksel olarak laboratuvarlarda yüz-yüze yapılan birçok deney bu gelişmeler sayesinde internet üzerinden yapılabilir olmuştur. Uzaktan eğitim ve e-laboratuvar teknik olarak bu şekilde değerlendirilirken diğer taraftan da uygulamaların Pedagojik yönü vardır. Yani bu konular eğitimin etkin olup olmaması noktasında pedagojik olarak irdelenirken, diğer taraftan da teknolojik olarak yapılabilirliği ve etkinliği sorgulanmalıdır.

2. PEDAGOJİK YAKLAŞIM

Uzaktan eğitim için Holmberg'e göre yedi adet esas mevcuttur. Holmberg, (1989)

1. Öğretme ve öğrenme grupları arasında kişisel bir ilişki ortamı olmalı.
2. İyi geliştirilmiş kendi kendine öğretebilme materyalleri temin edilmeli.
3. Deneylerde zihinsel zevklere yer verilmeli.
4. Atmosfer, dil ve anlaşmalar arkadaşça görüşmelerle yapılmalı.
5. Öğretici tarafından alınan/gönderilen mesajlar, etkileşimli, kolay anlaşılır ve hatırlanabilir olmalı.
6. Uzaktan eğitimde daima etkileşimli bir yaklaşım olmalı.
7. Organizeli bir çalışma için planlama ve rehberlik gereklidir.

Öğrenci ve öğretmen arasındaki interaktif ilişki 3 alt başlık altında irdelenebilir; Öğrenme, Değerlendirme, Geribesleme. Chang vd. (2005).

2.1. Öğrenme

Güvenlik nedenleriyle hiç kimse deneylerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadan sisteme girmeye izin alamamalıdır. Deneylere geçmeden önce bir öğrenme akış dizgesi hazırlanmalıdır.

Genel sistem içerisindeki öğrenme alt sistemi üç ana bileşeni içerir; Deney prensiplerinin anlaşılması, Benzetimin yapılması ve fiziksel deneyin gerçekleşmesi. Deney prensipleri ile benzetimlerin online olma zorunluluğu yoktur. Bunlar offline olarak ta yapılabilir. Burada sistemin gerektirdiği Matlab, Ansoft, Flux ve Asap gibi ticari yazılımlar kullanılabilir. Tüm bu teorik konular bitirilip benzetimler tamamlandıktan sonra öğrenci online olarak teste tabi tutulur ve bunun sonucunda başarılı olursa deney gerçeklemesine izin verilir. Bunlar sadece sistemin güvenliğini sağlamakla kalmaz aynı zamanda deneylerin daha etkin anlaşılmasına da katkıda bulunur.

2.2. Değerlendirme

Eğitmen öğrencinin çalışmalarını tamamladıktan sonraki ilk değerlendirme sonuçlarına bakarak sisteme girip giremeyeceğine karar verir. Burada çok değişik değerlendirme yöntemleri olup en basit olanı, içerisinde doğru/yanlış seçenekleri olan sorular, tekil sorular ve çoktan seçmeli soruları içeren testler kullanmaktır. Bununla birlikte eğitmen test sonuçlarını elektronik postayla isteyip manüel olarak ta değerlendirebilir.

Başka bir değerlendirme yöntemi de “ peer-review method” yani deneyimli birinin kontrolüdür. Burada deneyimli ve eğitim almış birisi eğitim yardımcısı olarak kullanılabilir “ teaching assitant”. Eğitim yardımcısı öğrenciyle doğrudan iletişim kurabilir ve gerekli gördüğünde deney için izin verebilir. Bu eğitmenin yükünü azaltacaktır.

Web tabanlı “peer-review system” (WPR) 1998 de geliştirilmiş ve bu tür uygulamaların yönetiminde kullanılmıştır. Öğrenciler HTML formatında bağımsız olarak çalışırlar ve ev ödevlerini alırlar. Daha sonra sistem öğrencilerin ödevlerini ortak bir sunum alanında toplayarak her bir öğrenci için değerlendiricilere yönlendirir. Değerlendirici öğrencilerin ödevlerini değerlendirip yorumlar. Öğrenciler bu yorumlar ışığında orijinal çalışmalarını

yeniden düzeltirler. Bu uygulama birkaç kez tekrarlandıktan sonra ders eğitmeni değerlendiricilerin not ve yorumları ışığında ödevleri puanlandırır. Böylece öğrenci hem etkili bir yazar, hem kritik düşünceye sahip bir değerlendirici ve hem de değerlendiricilerin yorumlarından faydalanarak yeni çalışmalara adaptasyon yeteneğine sahip olabilmektedir. Liu ve arkadaşları değerlendirme yöntemi olarak önerdikleri bu sistemi şu şekilde adlandırmışlardır; (Liu vd. (2001).

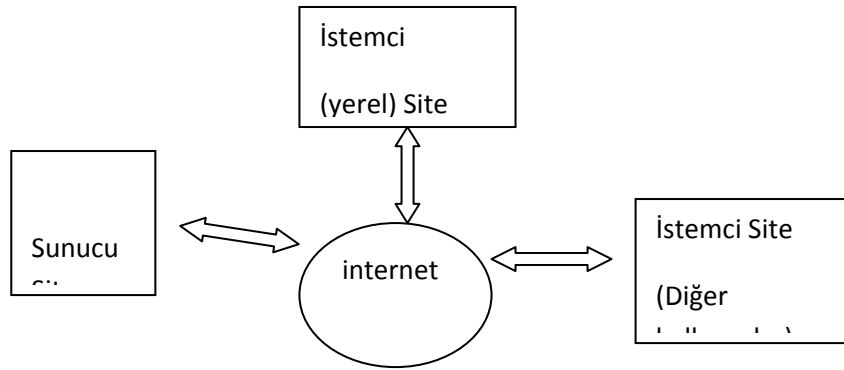
1. Öğretmen ödev çalışmalarını öğrenciye yollar.
2. Her öğrenci ödevini HTML formatında hazırlar ve sisteme atar.
3. Sistem her öğrenci için rastgele altı adet değerlendirici görevlendirir.
4. Değerlendiriciler atanmış olan projeleri değerlendirip yorumlarlar.
5. Sistem not ve yorumları her öğrenciye gönderir ve ders eğitmenine sınıfın genel durumunu bilgilendirir.
6. Eğitmen orijinal projeyi değerlendiricilerin yorumlarıyla birlikte yeniden değerlendirir.
7. 2-6. adımlar en az 3 kez yinelenir.
8. Ders eğitmeni altı değerlendiricinin notunu da dikkate alacak şekilde projeyi puanlandırır ve ayrıca kendi verdiği puanla birlikte değerlendiricilerin vermiş oldukları notların uygunluğunu da değerlendirir.

2.3. Geribesleme

Geribesleme uzaktan eğitim için çok önemli rol oynar. Geribesleme genellikle öğrencilere öğrenme süreci boyunca değerlendirme sonuçları ve öğrenme önerilerini içerir. Geribesleme de iletişim doğrudan doğruya ya da elektronik posta yoluyla yapılabilir. Anlık mesajlaşmada kullanılabilir.

3. TEKNOLOJİK YAKLAŞIM

3.1. Sistem Mimarisi

Şekil.1. Sistem Mimarisi

3.1.1. Deneysel düzenek

Deneysel düzenek sunucu sitede kurulmaktadır. Deneysel düzenekte kullanılan donanımlar yapılacak deneye göre değişiklik gösterir. Her donanımın kendine özgü özellikleri olup bunlar her deney için listelenmelidir. Normal bir fiziksel deney için gerekli donanımlar, uzaktan elektronik kontrollü olarak yapılacak deneylerde ek özellikli donanımlar ile değişik sürücü

düzeneklere gereksinim gösterebilirler. Deney tasarımında en önemli olgulardan biride internet üzerinden hangi parametrelerin kontrol edeceğini belirlemektir. Gerçek zamanlı olarak çıplak gözle izlenerek yapılan deneylerden farklı olarak internet kontrollü yapılan deneylerde ölçü aletlerinin alacağı değerler gerçek zamanlı görüntüleyiciler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Örneğin CCD(charge -coupled device) kameralar ve PC bağlantılı osiloskoplar kullanılabilir.

3.1.2. Sunucu Site Düzenegi

Sistemi bağımsız yapabilmek için ticari paketler kullanımı yerine özel yazılımlar gerçekleştirilebilir. Bu yazılımın sürümünü yükseltmek daha hızlı olduğu gibi geliştirilmiş paketleri dağıtmak daha da kolay olabilir. Örneğin sunucu için C++, İstemci içinse Java dili kullanılabilir. Bu büyük bir esneklik ve sistem sadeliği kazandırır. Java, istemci taraf için doğal bir programlama dili seçimidir çünkü “Graphical User Interfaces-GUI” grafik kullanıcı ara yüzü tasarımında esneklik, ağ bağlantılarına uygunluk ve platform bağımsızlığı sağlamaktadır. Platform bağımsızlığı aynı programcıların değişik platformlar olarak istemci makinede çalışmasına olanak sağlaması açısından önemlidir. Sunucu tarafta ise Java, diğer dillerde yazılmış fonksiyonların çağırılması için karmaşık şemaları olması ve enstrüman sürücü laboratuvarlarının C dilinde yazılmış olmalarından dolayı en iyi çözüm değildir. Visual C++, C ile doğal uyumludur ve ileri GUI yaratılmasında son derece güçlüdür. Shen vd. (1999)

Sunucu site; TCP/IP Sunucu soketi, sürücü arabirim katmanı ve eğitmen için grafik kullanıcı arabirim alt bölümlerinden oluşur.

Ticari yazılım paketi olarak ise Microsoft Windows 2000 server kullanılabilir. İşletim sistemi içindeki IIS (Internet Information Service), kurs materyalleri, benzetimler ve programcıların www'ye aktarımını sağlar. İçerik veritabanı için Microsoft SQL 2000 kullanılabilir. PC kontrollü parçalar ile CCD kameralar sisteme RS-232 veya USB üzerinden bağlanabilir.

Uzaktan kontrol için kontrol programları Microsoft Visual Basic'te hazırlanıp ActiveX bileşenlerine dönüştürülür. ActiveX Programları, uzak mesafe kullanıcılarından sinyalleri alıp onları uygun doğrultulara yönlendirebilir. Gerçek zamanlı kamera görüntüleri ActiveX programları ile alınıp uzak kullanıcıya iletilebilir. Bu uygulama için kabul edilebilir bir band genişliği gereklidir. NetMeeting kullanmak sistemi daha da etkinleştirebilir.

3.1.3. İstemci Site Gereksinimleri

Microsoft ActiveX teknolojisini destekleyen Standart Web tarayıcısı uzaktan erişim isteyen siteler için kullanılabilir. Küçük uygulama programları online deneylerin uzaktan çalıştırılmasında ve sonuçların gösteriminde kullanılabilir. İlgili teorik açıklamalar ve benzeşimler gibi diğer öğrenme kaynakları kendi formatları ile sunulabilirler.

3.2. Sistem Yönetimi

3.2.1. Deney Yönetimi

Uzak kontrollü yapılacak her bir deney, sınırlı bağlantı uçları ve kolay bakım-onarım için kendi sunucu bilgisayarına yüklenecektir. Çoklu istemciler önce ana sunucuya bağlanır

sonra ilgili deneye yönlendirilir. Sistemin performansı 24 saat online hizmete hazır olmasıdır. Danışmanlar sürekli olarak sistemi denetlemeli ve onların uzak kullanıcı için doğru ve kullanılabilir olmasını sağlamalıdır.

3.2.2. Sunucu Site Yönetimi

ActiveX programlarının sistemin kaynaklarına doğrudan erişimi sağlayabilmeleri nedeniyle dışardan gelebilecek saldırılara karşı güvenlik koruması gerektirir. İyi bir Firewall bu işi yapabilir. İnternet üzerinden uzak kontrollü olarak hazırlanan deney düzenekleri offline olarak yerel kullanıcılar tarafından da kullanılabilir. Ancak bu durum online ve offline arasındaki sistem çakışmaları riskleri nedeniyle önerilmez.

3.2.3. İstemci Site Yönetimi

İnternet güvenliği gerekleri nedeniyle uzak kullanıcı deneyleri yapmadan önce kontrol programlarını yüklemelidir. Kullanıcı ara yüzü olabildiğince anlaşılır olmalıdır ve komutlar fare ile klavyeden yapılabilirdir. Çok sayıda istemci aynı anda sisteme bağlanmak isteyebilir, bu durumda band genişliği önemlidir. Her bir deney için bağlanabilecek istemci sayısı 3 ten azdır. Ancak deney aynı anda sadece tek bir kullanıcı tarafından yapılabilir. Bu nedenle sistem uzak kullanıcı için izin mekanizması içermelidir. Bir kullanıcı bağlandığında sistem diğer istemcilere karşı kilitlenmelidir.

4. ALAN UYGULAMASI

Pedagojik ve Teknolojik açıdan özetlenen yöntemin özel olarak elektrik makinaları eğitiminde var olan fırsatlar ve güçlükler burada özetlenmiştir.

Elektrik/Elektronik Mühendisliği eğitimi gerek teorik kavramlar ve gerekse deneysel uygulamalar açısından oldukça zor ve pahalı bir eğitim alanıdır. Uzaktan eğitim ve e-Laboratuar uygulamalarının her gündeme gelişinde, bu deneysel gereksinimlerin uzaktan yapıp yapılamayacağı sorgulanmış birçok kıyaslamalar yapılmıştır. Elektrik/Elektronik mühendisliğinin diğer disiplinlerden farklı olarak, uzak laboratuar uygulamalarında kullanılan teknik yöntemlerinde başlı başını bu disiplinin bir öğretim alanı olmasıdır. Yani bir doğru akım motoruna ait deneyler uzaktan yapılırken kullanılacak yöntemlerde yine bu deneylerin bir parçasını oluşturmaktadır. Böylece herhangi bir üniversitede kurulacak olan uzak erişimli laboratuar aynı zamanda sürekli güncel tutulacağından, kontrol, yazılım ve donanım mühendisliği anabilim dalları içinde ayrı bir uygulama/geliştirme ortamı olacaktır.

4.1. Uygulama Alanları

Elektrik makinaları deney düzenekleri pahalı ve sürekli bakım gerektiren cihazlardan oluşur. Ancak uzak erişimli deneyler için ortak modeller geliştirilebilir. Örneğin çok küçük değişikliklerle gerek DA ve Gerekse AA Motor-Generatör deneyleri aynı modüllerle gerçekleştirilebilir. Bunun yanı sıra Transformatör gibi hareketli parçası olmayan makina ve alan deneyleri çok kolay biçimde uzaktan kontrol edilebilir ve sonuçlar anlık olarak kameralarla incelenebilir.

Deneylei uzaktan erişimli yapmada kullanılabilir çok uygun ve kontrol edilebilir senkro-servo sistemler bulunmaktadır. Ayrıca veri toplama kartları son derece gelişmiş olup bu verileri işleyip benzetim yapabilecek çok sayıda ticari yazılım vardır.

Bir elektrik makinaları deneyine uzaktan erişim sağlanmadan önce gerekli tüm ön şart teorik konuları yukarıda açıklanan pedagojik yöntemlerle öğretilmeli, uygun koşullar oluştuktan sonra deney yapmaya izin verilmelidir. Elektrik/Elektronik mühendisliğinin uzaktan eğitimine katkı sağlayacak teorik konuların yanında fiziksel deneylere hazırlık özelliği olan çok gelişmiş benzetim yazılımları mevcuttur.

Öğrenci tüm bu yöntemleri kullandıktan sonra yetkili eğitmenden onay aldıktan sonra deneye erişebilecek ve sonuçları ilgili veri depolama alanlarında saklayacaktır. İlgili eğitmen bu sonuçlara ulaşarak uygun değerlendirme ve yorumlama teknikleriyle öğrenciyeye geribildirim yapacaktır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan yayın taraması açıkça göstermiştir ki, uzaktan eğitim, Web Tabanlı Öğretim, Açık Öğretim ve e-Laboratuar gibi birçok yeni öğretim teknolojileri gerek sosyal alanlarda ve gerekse mühendislik alanlarında yaygın olarak kullanılmakta olup geleneksel yüz-yüze eğitime tam olarak alternatif olmasa bile en büyük tamamlayıcı/destekleyici bir yöntem olarak kullanılabilir. Bu çalışmada yukarıda bahsedilen konular geniş biçimde detaylandırılıp somut uygulamalarla özelleştirilmemiştir. Yapmaya çalıştığımız, sayıları hızla artan Meslek Yüksekokullarında kullanılabilir ortak bir eğitim teknolojisinin gerçekleştirilebileceği fikrinin gündemde tutulması, uygulamada hangi disiplinlerin ne tür bir çalışma yapmaları gerekliliğine vurgu yapmaktır.

Bu amaçla, üniversitelerde uzaktan eğitim merkezleri kurulmalıdır. Bu merkezlerde uzaktan eğitim için gerekli dokümanların hazırlanması ve sürekli güncel tutulmaları gerekeceğinden öğretim elemanları sürekli aktif olacak ve daha etkin davranacaklardır.

Bu merkezlerin kurulup işletilebilmesi için yapılacak çalışmalar Elektronik Mühendisliği ve yazılım mühendisliği öğrencileri içinde mükemmel bir uygulama alanı olacaktır. Önerdiğimiz yöntemle, öncelikle halen çalışmakta olan ve örgün eğitim şansı olmayan çok sayıda çalışan yararlanabilecektir. Bu sistemde Üniversiteler daha geniş kitlelere ulaşabilecekler ve eğitim kapasitelerini artıracaklardır. Sistem üzerine bir kez yatırım yaptıktan sonra onun işletilmesi ve geliştirilmesi son derece kolay ve ekonomik olmaktadır.

Temel elektrik Makinaları deneyleri veri aktarın kartlarının gelişmesiyle online olarak çok rahatlıkla kullanılabilir. Bu alanlarda yayınlanmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır(Aydoğmuş vd. 2009., Huang vd. 2001). Bizde kendi üniversitemizde böyle bir çalışma yapmış bulunmaktayız. Ancak çalışmanın sonuçları henüz tam olarak yayınlanabilme olgunluğuna erişemediğinden burada yer vermedik. Uzaktan deney yapanlar ile yüz yüze deney yapan öğrenciler arasındaki öğrenme etkilerini denetlemek zaman almaktadır.

KAYNAKLAR

- Chang, G.W., Yeh, Z.M., Chang, H.M., and Pan, S.Y. (2005), "Teaching Photonics Laboratory Using Remote-Control Web Technologies", IEEE Transactions on Education, Vol.48, No.4 642-651
- Liu, E.Z., Lin, S.S.J., Chiu, C.H., and Yuan, S.M. (2001), "Web-Based Peer Review; The Learner as Both Adapter and Reviewer", IEEE Transactions on Education, Vol.44, No.3, 246-251
- Huang, H.P.(2003), "Java-Based Distance Learning Environment for Electronic Instruments", IEEE Transactions on Education, Vol.46, No.188-94
- Penfield, P., and Larson, R.C. (1996), "Education Via Advanced Technologies", IEEE Transactions on Education, Vol.39, No.3, 436-443
- Aydogmus, Z., and Aydogmus, O., (2009), " A web-Based Remote Access Laboratory Using SCADA" IEEE Transaction on Education , V. 52, No.1, pp. 126-132
- Holmberg, B., (1989), "The Concept, Basic Character and Development Potentials of Distance Education", *Distance Education*, vol: 10, No: 1, 1989, pp. 127-135.
- Gaudioso, E., Hernandez-del-Olmo, F., Montero, M.(2009), " Enhancing E-Learning Through Teacher Support: Two Experiences", IEEE Transactions on Education, Vol.52, No.1, 2009, pp. 109-115
- Shen, H., Xu, Z., Dalager, B., vd., (1999), "Conducting Laboratory Experiments Over the Internet", IEEE Transactions on Education, Vol.42, No.3, pp. 180-185
- Irmak, E., (2007), " Uzaktan Eğitim Amaçlı İnternet Tabanlı Laboratuvar Uygulaması", Gazi Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

ELEKTRONİK LABORATUARI İÇİN DONANIM GELİŞTİRİLMESİ: MİKRODENETLEYİCİ KONTROLLÜ OSİLOSKOP TASARIMI VE UYGULAMASI

HARDWARE IMPLEMENTATION FOR ELECTRONICS LABORATORY: DESIGN AND APPLICATION OF A MICROPROCESSOR CONTROLLED OSCILLOSCOPE

İlhami ÇOLAK¹

Ersan KABALCI²

Yasin KABALCI³

ABSTRACT

Oscilloscopes are the important laboratory tools for determining the transient speed or switching time of electronic equipment and devices. To achieve distortion-free measurements, they must be faster than the signals they measure. The key to oscilloscope's value for viewing time varying periodic waveforms is synchronization of the horizontal sweep with the input signal, which is achieved by correct triggering of the sweep. For a stable continuous display, the horizontal sweep must begin at exactly the same instant within the input signal's period. This paper presents a research project for undergraduate students as a laboratory device and application that involves the interface between analog input and digital graphical liquid crystal display (LCD) output. The laboratory studies are intended not only to illustrate circuit principles, but also to teach the students practical applications. The students need to achieve experience on assembling circuits and devices. The aim is to obtain a graphical representation of waveforms over a microprocessor to process measured signals and monitoring on graphical LCD. The implemented system is based on PIC 18F4620 microprocessor. The current and the voltage probes have been developed at x1, x10, and x100 measurement levels. The project may be evaluated by adding PC communication over microprocessor's ports.

Keywords :Digital Oscilloscope, Signal Processing, Undergraduate Education, PIC microprocessor, 18F4620

ÖZET

Osiloskoplar, elektronik cihazların anahtarlama aralıklarını ya da hızlarını belirlemek için kullanılan önemli bir laboratuvar cihazıdır. Harmoniksiz bir ölçüm elde etmek için, osiloskopun ölçüm hızı, ölçülen işaretin frekansından daha yüksek olmalıdır. Zaman ekseninde periyodik olmayan bir sinyalin ölçümü için osiloskopun belirleyici özelliği, giriş işaretini ölçeklendirecek doğru tetikleme sinyali ile yatay tarama sinyallerini

¹ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Elektrik Eğitimi Bölümü, icolak@gazi.edu.tr

² Öğr. Gör., Nevşehir Üniversitesi Hacı Bektaş Veli MYO, kabalci@nevsehir.edu.tr

³ Erciyes Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği, 1030215626@erciyes.edu.tr

oluşturmasıdır. Sabit ve periyodik bir işaretin ölçümünde ise, yatay tarama giriş sinyalinin periyodu ile aynı zamanda başlamalıdır.

Bu çalışmada, Meslek Yüksekokulu öğrencileri için bir laboratuvar cihazı ve uygulama olarak analog giriş sinyallerinin grafik likit kristal ekranda (LCD) dijital olarak görüntülenmesini sağlayan bir araştırma projesi gerçekleştirilmiştir. Laboratuvar çalışmaları, sadece devre teorilerini öğretmek yerine, öğrencilere aynı zamanda tecrübe kazandırmalıdır. Öğrenciler, öğrenimleri süresince devre ve cihaz tasarımı konusunda da tecrübe edinmelidirler.

Çalışmanın amacı, ölçülen işaretlerin bir mikroişlemci ile işlenip grafik LCD aracılığıyla sinyal şekillerinin görüntülenmesini sağlamaktır. Tasarlanan sistem, akım ve gerilim problemleriyle x1, x10 ve x100 kademesinde ölçüm yapmak için PIC 18F4620 işlemcisini kullanmaktadır. Bu çalışma, işlemcinin giriş-çıkış portları üzerinden bilgisayar iletişimi eklenerek ileride geliştirilmeye müsaittir.

Anahtar kelimeler: Dijital Osiloskop, İşaret İşleme, PIC mikrodenetleyici, 18F4620

1. GİRİŞ

Osiloskoplar, bir devre ya da sistemde bulunan işaretleri analiz etmek için kullanılan temel ölçüm araçlarıdır. İşaretin dalga şeklinden elde edilen bilgi, zamana bağlı olarak değişen bir genlik ya da akım şeklindedir. Osiloskoplar; dalga şekillerini görsel olarak ifade ettiklerinden dolayı test işlemleri, hata tespiti ve sorun giderme gibi çalışma alanları için çok iyi bir ölçüm aracıdır.

Ayrıca osiloskoplar, elektronik devrelerin tasarımı ve kontrolleri sırasında tasarımcılara destek sağlarlar. Osiloskoplar, elektrik işaretlerine ek olarak, uygun bir dönüştürücü olarak geliştirilmiş farklı türdeki problemlerin kullanımı ile farklı fiziksel veya kimyasal büyüklükleri ölçebilirler. Osiloskopların temel çalışma prensibi aynı olsa da analog ve dijital olmak üzere iki ana başlıkta sınıflandırılırlar (Pereira, 2006; Deyst vd., 1998).

Osiloskoplar, temel olarak girişindeki elektriksel işaretlerin ölçülmesi, işaret işleme adımları, senkronizasyon işlemleri, işlenen işaretlerin görüntü birimine aktarılması, kaydedilmesi ve çıktı alınması gibi görevleri yerine getirirler. Bir osiloskop için donanım birimleri 5 temel bölüme ayrılır;

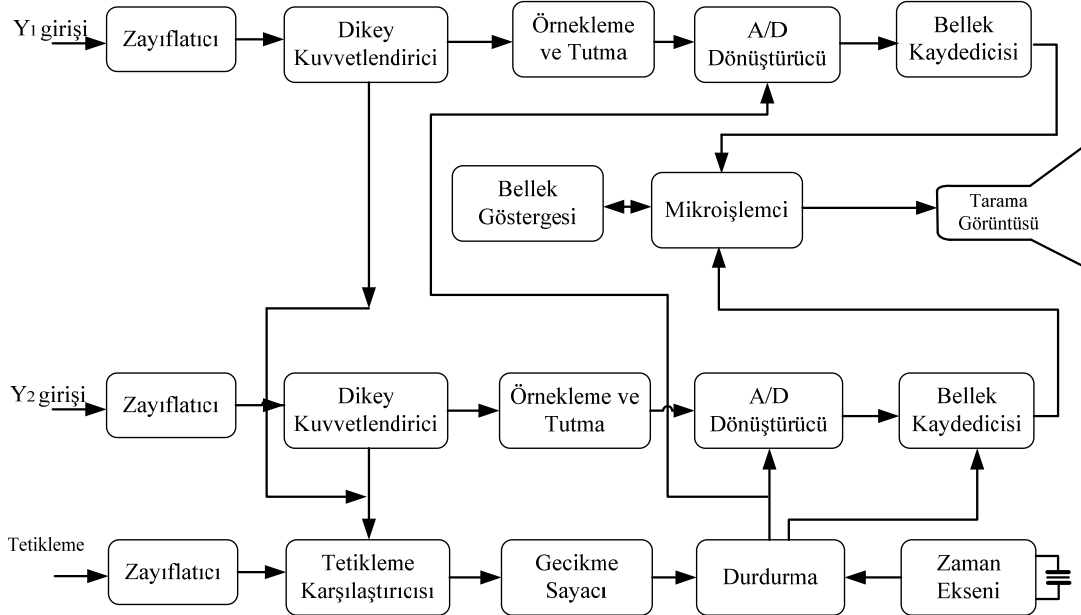
- Dikey ölçüm kanalı
- Yatay ölçüm kanalı
- Zaman eksenini
- Tetikleyici
- Görüntüleme birimi

Girişteki işaretlerin ölçülmesi, arabirim ve yükselteç devreleri içeren dikey ölçüm kanalı tarafından gerçekleştirilir. Dikey ölçüm birimi, katot ışın tüpü (CRT) yatay saptırma katmanlarına aktarılacak işaretlerin doğru genlik değerlerinde ölçeklendirilmesini sağlar. Yatay ölçüm kanalı da benzer şekilde CRT için dikey saptırma katmanlarına iletilecek işaretleri üretmektedir. Anlık ölçüm durumunda ölçülen giriş işareti (Y), testere dişi şeklinde bir işaret olarak işlenirken, X-Y çalışma modunda kullanılması durumunda harici giriş işareti (X) rastgele bir işaret olarak değerlendirilir. Osiloskobun zamanlama birimi, CRT ışın demeti için yatay taramayı sağlayacak testere dişi işaretleri üretecek bir devre yapısına sahiptir. Tetikleme birimi, giriş işaretine (dâhili tetikleme) ya da harici bir işarete

(harici tetikleme) bağlı olarak tarama için başlangıç değerini ve zaman aralıklarını belirleyen bir dizi devreden oluşur. Tetikleme fonksiyonu, ekranda sabit bir görüntünün oluşturulması için gereklidir. Tetikleme kullanılmadığı takdirde ise, ekranda ölçülen işaretin farklı zaman aralıklarında birçok gölge görüntüsünün meydana gelmesi olasıdır (Remley, 2003; Chickamenahall, 1997; IEEE St., 1970).

Kullanılan osiloskopların büyük çoğunluğu analog olmasına rağmen günümüzde sayısal osiloskopların kullanımı yaygınlaşmaktadır. Sayısal osiloskopların fiyatları, bilgisayarlara benzer şekilde, tasarımlarında kullanılan düşük maliyetli elektronik devre elemanlarına bağlı olarak düşmektedir. Örneklemeli osiloskoplarda, zaman örnekleme teknikleri yüksek frekanslı periyodik ve sabit işaretlerin ölçümünde osiloskobun bant genişliğini arttırmaktadır. Sayısal fosfor osiloskoplar, elektriksel işaretleri gerçek zamanlı yenileme oranına yakın bir değerde zaman, genlik ve zaman- genlik ölçümleri şeklinde 3 boyutlu olarak gerçekleştirirler. Veri toplama kartları ve ses kartları ile oluşturulan sanal osiloskoplar, bilgisayarda yer alan yazılım ve donanımları kullanmalarından dolayı birçok uygulama için esnek çözümler sunmaktadır (Khan vd., 2005; Rush vd., 1990) .

Modern sayısal osiloskopların birçoğu bekletme özelliğini de içeren farklı olanaklara sahip olup, windows işletim sistemi ile çalışmaktadırlar. Analog osiloskoplarda bekletme özelliği, ölçülen işaretin tetikleme gerektirmeyecek kadar sabit bir bölüme sahip olması durumunda geçerlidir. Buna rağmen, sabit genlikli frekans modüleli bir sinüs işareti gibi örnek işaretlerde bekletme özelliği kullanılamamaktadır. Şekil 1’de kaydedici özelliğine sahip iki kanallı bir osiloskobun blok diyagramı görülmektedir. Her iki kanalın girişinde gerilim ölçümünde kademe seçimini sağlayan zayıflatıcı birimi, dikey tarama için kuvvetlendirici, işaret işleme özellikleri için örnekle-tut devresi ve elde edilen işaretlerin mikroişlemciye aktarılmasını sağlayan analog-dijital dönüştürücü (ADC) devresi yer almaktadır (Dellsie, 1990- Baran, 2008).

Şekil 1. Kaydedicili bir dijital osiloskobun blok diyagramı

Bu çalışmada, laboratuvar ölçümlerinde ve deneylerde sıkça kullanılan bir test cihazı olarak osiloskop tasarımı üzerinde durulmuştur. Osiloskoplar, gerek mesleki eğitimde gerekse

profesyonel olarak elektrik ve elektronik alanlarında, tasarım ve analiz işlemleri için kullanıcılara çeşitli faydalar sağlamaktadır. Meslek yüksekokullarında aldıkları eğitim sonucunda, tekniker ünvanı ile meslek hayatına atılacak olan öğrenciler için laboratuvar çalışmaları önemli katkılar sağlamaktadır. İş hayatında tasarımcı ve uygulayıcı olarak görev yapacak olan öğrenciler için laboratuvar çalışmalarının yanı sıra uygulamalarını geliştirmek için atölye çalışmaları da önemlidir. Bu çalışma ile öğrencilerin gerek eğitim hayatlarında, gerekse iş hayatlarında sıkça kullanacakları bir ölçüm cihazı olan osiloskopların düşük maliyetli olarak tasarımı incelenmiştir. Çeşitli uygulamalar için genel amaçlı bir mikrodenetleyici olarak kullanılan PIC mikrodenetleyicisi ile ölçüm ve işaret işleme teknikleri gerçekleştirilerek, ölçüm sonuçları 128x64 grafik LCD ekran üzerinde görüntülenmiştir. Tasarlanan osiloskop devresi, girişinde kullanılan gerilim bölücü devreler ile tepeden tepeye 50 V ölçülecek durumdadır. Bunun yanı sıra ölçülecek işaretin frekansı saniyede 100 kilobit örnekleme oranı ile 25 kHz'e kadar çıkmaktadır. Tasarlanan mikrodenetleyicili sayısal osiloskop, girişindeki analog devrelerin geliştirilmesi ve kullanılan işlemcinin özelliklerin yükseltilmesi ile daha profesyonel uygulamalara cevap verebilecek bir tasarıma dönüştürülebilir. Buna ek olarak, işlemci tarafından kontrol edilebilecek bir EPROM ile işlemcinin ölçülen işaretleri kaydetme özelliği de yazılım ile gerçekleştirilecektir.

2. SAYISAL OSİLOSKOP BENZETİM ÇALIŞMALARI

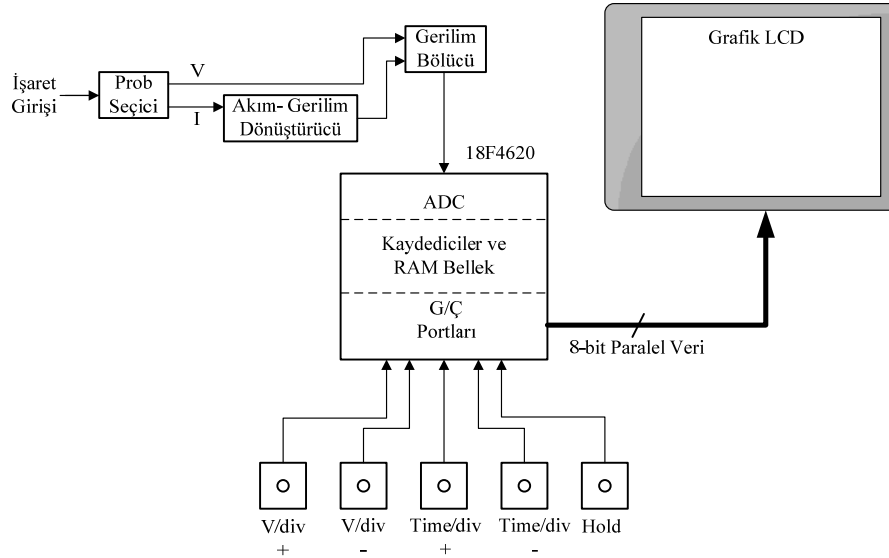
Meslek yüksekokulları elektronik laboratuvarı için tasarlanan osiloskop uygulamasında, yazılım ve donanımın benzetim işlemleri Proteus programı ile gerçekleştirilmiştir. Sistemin girişinde yer alan prob seçici devre ile akım ve gerilim ölçümleri birbirinden ayrılmış, akım ölçümü için akım-gerilim dönüştürücü işlemsel yükselteç devresi kullanılmıştır. Prob seçici devreden hemen sonra, ölçülen işaretin mikrodenetleyicinin ADC girişine ulaşmadan önce zayıflatılması için x1, x10 ve x100 kademelerinde düşürülmesini sağlayan gerilim bölücü devre tasarlanmıştır. Tasarımda kullanılan PIC18F4620 mikrodenetleyicisinin uygulama programı C programlama dili kullanılarak oluşturulmuştur. İşaret işleme ve analog-dijital dönüştürme işlemlerini gerçekleştiren işlemci, 13 kanal 10-bit ADC devresine, 3968 byte bellek boyutunda RAM belleğe ve 1 KB EPROM belleğe sahiptir. Mikrodenetleyicinin program belleği 64 KB olup 36 adet genel amaçlı giriş-çıkış portuna sahiptir. Mikrodenetleyicinin giriş-çıkış portları, grafik LCD'yi kontrol ederken, volt/div ve time/div kontrolleri de işlemcinin yazılımla giriş olarak tanımlanan portları ile yapılmaktadır. Gerçekleştirilen devrenin benzetim çalışmaları, donanım tasarımı ve yazılım tasarımı olarak iki ana başlık altında incelenmektedir.

2.1. Donanım Tasarımı

Mikrodenetleyici kontrollü osiloskobun giriş bölümü, akım ve gerilim ölçümlerini birbirinden ayıracak şekilde prob seçimi ile tasarlanmıştır. Akım ölçümlerini gerçekleştirmek için bir işlemsel yükselteç ile akım-gerilim dönüştürücüsü tasarlanarak akım probuna olan ihtiyaç ortadan kaldırılmıştır. Kullanıcı, ölçüm yapacağı akım ya da gerilim değerine göre zayıflatıcı devreyi kullanarak ölçüm aralığını belirleyebilmektedir. Tasarlanan sistemin blok diyagramı Şekil 2'de görülmektedir. Giriş bölümündeki prob seçici ve gerilim bölücü devreler ile uygunlaştırılan giriş işareti, mikrodenetleyicinin ADC girişlerine uygulanmaktadır. Mikrodenetleyici, ölçülecek giriş işaretinin alternatif akım (AC) ya da doğru akım (DC) olup olmadığını kontrol ederek ADC0 ve ADC1 kanallarından birisini seçmektedir. ADC kanalının belirlenmesinin ardından ölçülen

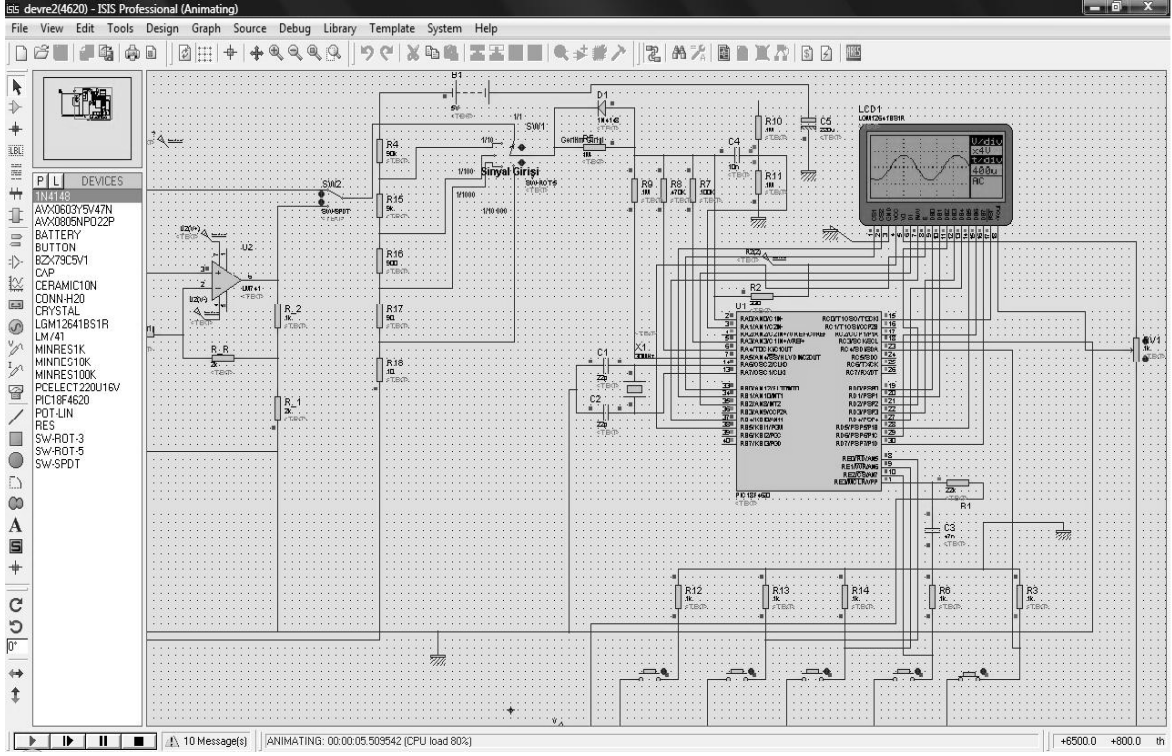
işaretin ekranda sabit bir şekil olarak görüntülenmesi için tetikleme (triggering) işlemini gerçekleştirmektedir. Ölçülen analog işaretin gerilim değeri, volt/div butonları ile dikey ekseninde, frekans değeri ise time/div butonu ile yatay ekseninde mikrodenetleyici tarafından ölçeklendirilmektedir. Nyquist teoremine göre örnekleme frekansı ölçülecek işaretin frekansının en az iki katı olmalıdır. Örnekleme işlemlerinde, mikrodenetleyicinin RAM ve EPROM bellekleri önemli bir yere sahiptir. Tasarımda kullanılan 18F4620 mikrodenetleyicisi ADC kanallarında 100 kbps örnekleme oranına sahip olmakla birlikte, giriş işaretinin frekansı 25 kHz ile sınırlandırılarak örnekleme oranı giriş işaretinin 4 katı olarak belirlenmiştir. Giriş örnekleme oranının 4 kat olarak seçilmesi, örnekleme sonucunda elde edilecek işaretlerin gerçeğe daha yakın olarak görüntülenmesini sağlamıştır.

Tasarlanan osiloskop devresinde, dikey tarama değerleri ekranda 4 satır üzerinde volt/div kademesi için 1V, 2V ve 4V olarak, yatay tarama değerleri ise 6 sütun üzerinde time/div kademesi için 400 μ s, 500 μ s, 1 ms, 2 ms, 5 ms ve 10 ms aralıklarında belirlenmiştir. Gerilim ekseninde değerler arasında geçişleri kontrol etmek için V/div + ve V/div – butonları, zaman değerlerini kontrol etmek için ise time/div + ve time/div – butonları tanımlanmıştır. Hold butonu ise, değişken genlik ve frekans değerlerine sahip giriş işaretlerinin ölçümünde anlık değerleri ekranda tutmak için kullanılmaktadır. Mikrodenetleyicinin giriş portlarında yer alan butonlar, donanım kesmelerini kullanarak ana programın çalışması esnasında gerilim ve zaman ekseninde değişiklik yapmaya olanak tanır.

Şekil 2. Tasarlanan osiloskobun blok diyagramı

Şekil 3'te, donanım ve yazılım tasarımları gerçekleştirilen ve çalışması benzetim programı ile doğrulanan osiloskop devresi görülmektedir. C kodları ile oluşturulan mikrodenetleyici programı derlendikten sonra elde edilen makina kodları, Proteus tasarımı altında mikrodenetleyiciye uygulanmıştır. Sistemin yazılım ve donanım tasarımındaki hatalar benzetim programında ortadan kaldırıldıktan sonra baskı devresi hazırlanarak uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3. Benzetim işlemleri sonucunda oluşturulan sistem

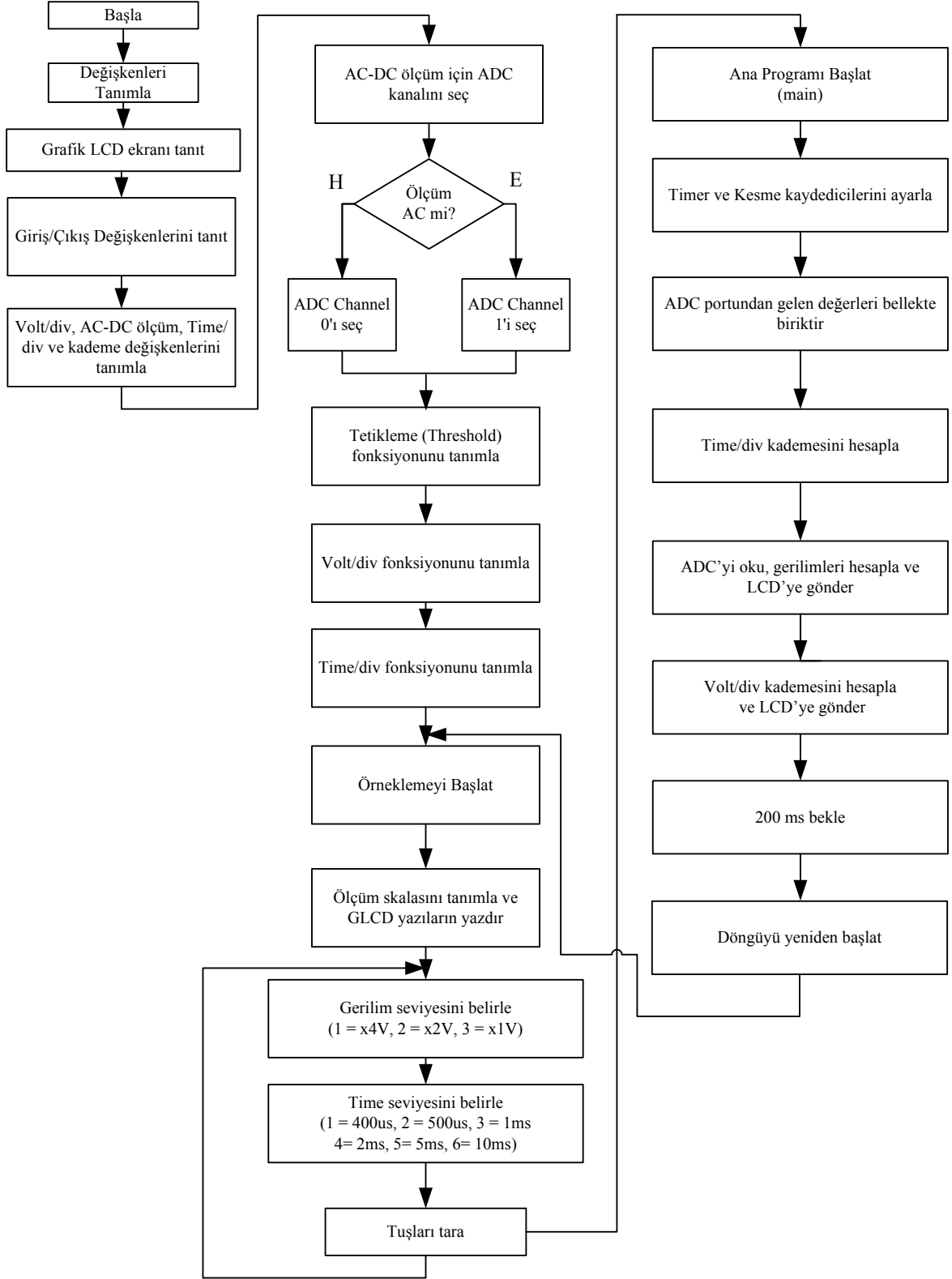
2.2. Yazılım Tasarımı

Tasarımı ve uygulaması gerçekleştirilen osiloskop, girişine uygulanan işaretleri mikrodenetleyici ile analogdan dijitale dönüştürmekte ve grafik ekran üzerinde görüntülenmeye uygun hale getirmektedir. Bu işlemleri gerçekleştirmek üzere oluşturulan programın akış diyagramı Şekil 4'te verilmiştir. Mikrodenetleyici için girişte belirlenmesi gereken 3 temel değişken, ölçülecek işaretin tipini (AC ya da DC), volt/div kademesini ve time/div kademesi belirleyen değişkenlerdir. Ölçüm kanalı, AC ya da DC giriş işaretine göre belirlenmekte ve mikrodenetleyici tarafından ilgili ADC kanalı kullanılmaktadır. Tetikleme fonksiyonu, giriş işaretinin sabit bir şekil olarak ekranda görüntülenmesi ve incelenmesi için önemli bir fonksiyondur. Ölçülen giriş işareti üzerinde herhangi bir nokta başlangıç referansı olarak belirlendikten sonra, volt/div ve time/div fonksiyonları ile işaretin genlik ve frekans ölçeklendirmesi gerçekleştirilir.

Giriş parametrelerinin tanımlanmasının ardından, mikrodenetleyici temel bilgi yazılarını grafik LCD ekrana göndererek ekran üzerindeki 4 satır ve 6 sütundan oluşan işaret görüntüleme alanını oluşturur. Mikrodenetleyici bu işlemlerin ardından ana programı başlatarak örnekleme döngüsüne girmektedir. Örnekleme döngüsünde, mikrodenetleyici EPROM ve RAM belleklerinin büyük önemi bulunmaktadır. Gerçekleştirilen hesaplama ve ADC'den veri okuma işlemleri, mikrodenetleyicinin özelliklerine bağlı olarak osiloskop uygulamasının performansını belirlemektedir. Örnekleme döngüsü, mikrodenetleyicinin ölçüm yaptığı süre boyunca giriş işaretinin ADC ile işlenip grafik LCD'ye 8-bit bant genişliğinde gönderilmesini sağlamaktadır. PIC18F4620 mikrodenetleyicisi, günümüzde kullanılan 8-bitlik mikrodenetleyiciler içerisinde en yüksek performansa sahip denetleyicilerden birisidir. Şekil 4'te görülen akış diyagramına ve gereksinimlerine göre oluşturulan mikrodenetleyici programı yaklaşık 40 KB boyutundadır. Programın

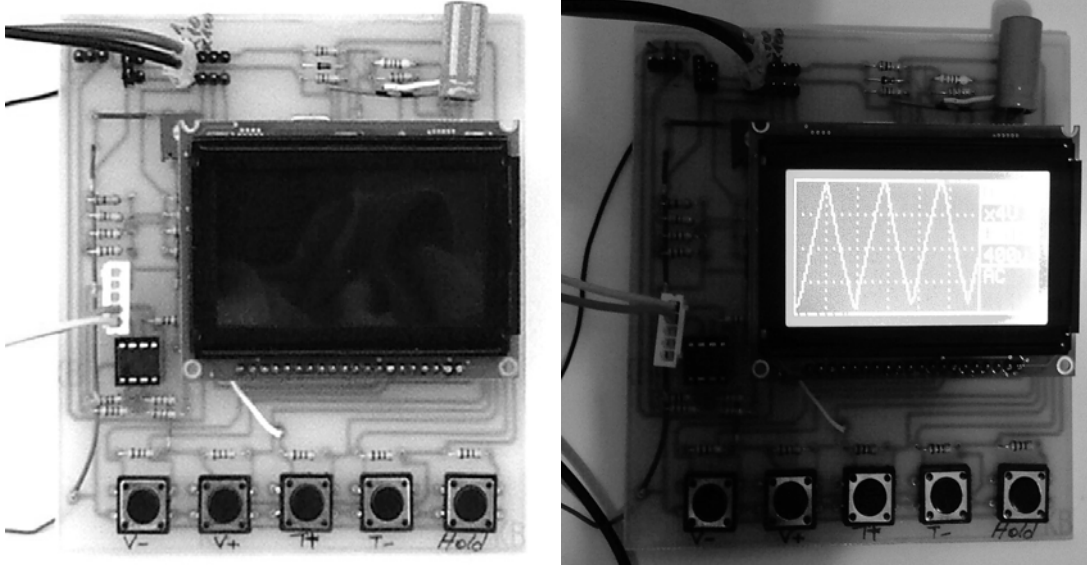
çalışmasını yöneten zamanlama ve kontrol bölümü, 30 MHz'lik kristal osilatöre bağlı olarak 0.03 μ s'lik görev periyotları oluşturur.

Şekil 4. Mikrodenetleyici programının akış diyagramı

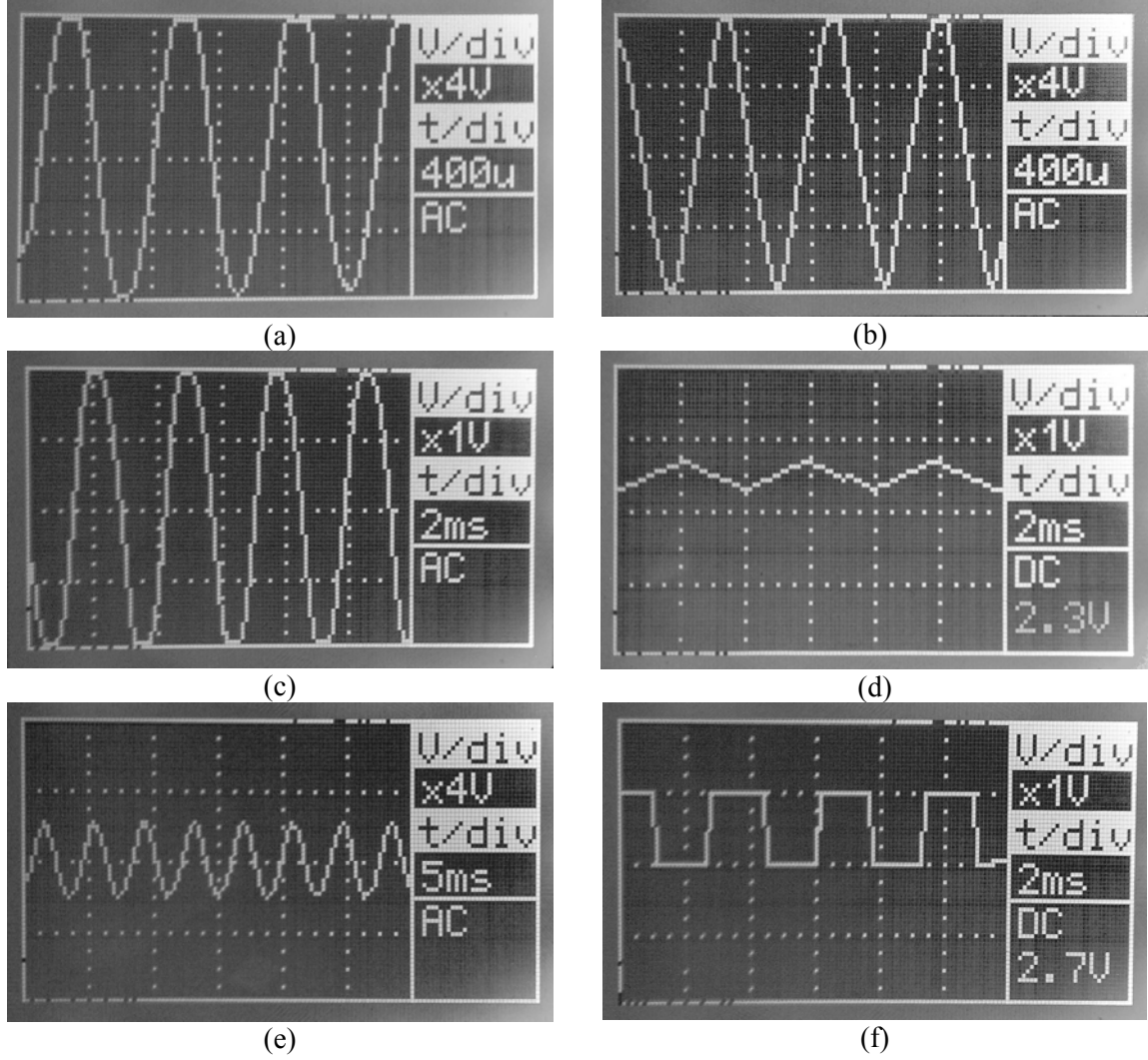
3. DENEYSEL ÇALIŞMA VE TEST SONUÇLARI

Benzetim programı ile donanım ve yazılım tasarımları gerçekleştirilen sistemin uygulama devresi Şekil 5'te görülmektedir. Akım ve gerilim ölçümleri için seçim bölümü, giriş işaretinin kademelerinin belirlenmesi için x1, x10 ve x100 seçimleri sol üst bölümde görülen iletkenlerle gerçekleştirilmiştir.

Şekil 5. Benzetimi gerçekleştirilen osiloskobun uygulama devresi

Uygulama devresi gerçekleştirilen sayısal osiloskopa yapılan ölçümlerden bazıları Şekil 6'da verilmiştir. Şekil 6 (a)'da, osiloskobun girişine 20 V genliğe ve 15 kHz'lik frekansa sahip bir sinüs gerilim uygulanmıştır. Ölçülen işaret, uygulanan işarete büyük oranda yakın bir değerde elde edilmiştir. Şekil 6 (b)'de osiloskop, aynı genlik ve frekans değerinde bir üçgen işaret ile test edilmiştir. Her iki ölçümde de volt/div kademesi 4 V, time/div kademesi ise 400 μ s değerindedir. Volt/div kademesi 1 V, time/div kademesi ise 2 ms'ye ayarlanarak 4 V-300 Hz değerinde bir AC işaret ile gerçekleştirilen ölçüm Şekil 6 (c)'de görülmektedir. Şekil 6 (d)'de bir AC işaret üzerindeki DC gerilim bileşenleri görmek için gerçekleştirilen deneyde, osiloskop DC gerilim ölçüm kademesinde volt/div=1V, time/div=2 ms iken ölçüm gerçekleştirilmiştir. Şekil 6 (e)'de, 4 V-200 Hz AC giriş akımının ölçüm sonucu volt/div=4 V, time/div= 5 ms kademesinde görüntülenmiştir. Şekil 6 (f) ise girişe uygulanan kare dalga işaretin DC ölçüm sonucunu göstermektedir. Tasarlanan sayısal osiloskobun testlerinde, Şekil 6'da verilen akım ve gerilim ölçümlerinin yanı sıra çeşitli frekans ve genlik değerlerinde giriş işaretleri kullanılmıştır. Ölçüm sonuçları, fonksiyon jeneratöründen uygulanan işaret değerlerini doğrulamakla birlikte ölçüm frekansının maksimum 25 kHz ile sınırlı kaldığı görülmüştür. Buna ek olarak, AC ve DC giriş gerilimleri ile gerçekleştirilen ölçümlerde giriş işaretinin genliği maksimum 50 V değerinde kalmaktadır. Eğitim amaçlı olarak tasarlanan sayısal osiloskop, bir meslek yüksekokulu öğrencisinin elektronik laboratuvarında gerek duyacağı temel ölçüm ve görüntüleme ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir.

Şekil 6. Tasarlanan sayısal osiloskopa yapılan ölçümler; (a) 20V-15 kHz bir sinüs işaretinin ölçüm sonucu (b) 20V-15 kHz üçgen işaret (c) 4V-300 Hz AC işaret (d) 2.3V DC+AC ölçüm (e) 4V-200 Hz AC akım ölçüm sonucu(f) 2.7V DC+AC ölçüm

4.SONUÇLAR

Bu çalışmada, Meslek Yüksekokulları Elektronik Laboratuvarları için mikrodenetleyici kontrollü sayısal bir osiloskobun tasarımı ve deneysel çalışması incelenmiştir. Tasarım aşamasında, analog ve sayısal devrelerin modelleme işlemleri Proteus programı ile yapılmıştır. Giriş işaretlerinin örnekleme, ölçeklendirilmesi ve grafik LCD ile kullanıcıya aktarılması işlemleri bir mikrodenetleyici ile gerçekleştirilmiştir. Mikrodenetleyici programı, C programlama dili ile oluşturulmuş ve benzetim programı ile muhtemel hatalara karşı test edilmiştir. Çalışma özellikleri benzetim programı ile geliştirilen osiloskop modelinin deneysel uygulaması gerçekleştirilerek çeşitli giriş işaretlerinin ölçümü yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı, Meslek Yüksekokulu öğrencileri için bir laboratuvar uygulaması geliştirmektir. Osiloskoplar, tasarım aşamalarında ve hata- arıza arama tekniklerinde önemli bir yeri olan temel ölçüm cihazıdır. Öğrenim hayatlarında tasarımı ve uygulamasını yapabilecekleri mikrodenetleyici kontrollü sayısal osiloskop devresi, iş hayatlarında da temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir cihaz olacaktır. Bu konuda şimdiye kadar bir çalışma yapılmamış olması nedeni ile gerçekleştirilen tasarım önemli bir ihtiyacı karşılayacaktır. Çeşitli çalışma şartları altında test edilen osiloskop, yazılım ve

donanım özelliklerinin geliştirilebilir olduğunu da göstermektedir. 18F serisi PIC mikrodenetleyicileri 8-bitlik mikrodenetleyici grubu içerisinde en gelişmiş model olsa da, yüksek frekans uygulamalarında ve örnekleme oranlarında kullanıcıyı kısıtlamaktadır. Bu nedenle, sayısal osiloskobun daha hızlı çalışan ve örnekleme oranı daha yüksek olan bir başka işlemci grubu ile tasarlanması profesyonel uygulamalara imkân tanıyacaktır. Bu çalışmada tek kanal olarak tasarlanan osiloskobun, kanal sayısının artırılması ve kaydetme özelliklerinin eklenmesi de mümkündür.

KAYNAKLAR

- Pereira, J.M.D. (2006); “The history and technology of oscilloscopes”, IEEE Instrumentation & Measurement Magazine, **Vol. 9 (6)**, 27 - 35
- Deyst, J.P., Paulter, N.G., Jr., Daboczi, T., Stenbakken, G.N. ve Souders, T.M. (1998), “A fast-pulse oscilloscope calibration system”, IEEE Transactions on Instrumentation and Measurement, **Vol. 47 (5)**, 1037 – 1041
- Remley, K.A. ve Williams, D.F. (8-13 June 2003), ” Sampling oscilloscope models and calibrations”, IEEE MTT-S International Microwave Symposium Digest, **Vol. 3**, 1507 - 1510
- Chickamenahalli, S.A. ve Hall, A. (1997),“Interfacing a digital oscilloscope to a personal computer using GPIB”, 27th Annual Conference 'Teaching and Learning in an Era of Change' Frontiers in Education Conference, **Vol. 2**, 904
- IEEE (1970), “IEEE standard specification of general-purpose laboratory cathode-ray oscilloscopes”, 180-194
- Khan, S.A., Agarwala, A.K. ve Shahani, D.T. (2005), ”Implementation of Advance Oscilloscope Triggering Scheme on FPGA”, Proceedings of the IEEE Instrumentation and Measurement Technology Conference, **Vol. 1**, 407 – 411
- Rush, K.; Draving, S. ve Kerley, J.(1990), “Characterizing high-speed oscilloscopes”, IEEE Spectrum, **Vol. 27 (9)**, 38 – 39
- Dellsie, N. ve Gartan, D. (1990), “A formal specification of an oscilloscope”, IEEE Software, **Vol. 7 (5)**, 29 – 36
- Yu Zheng and Shepard, K.L., (2003) “On-chip oscilloscopes for noninvasive time-domain measurement of waveforms in digital integrated circuits”, IEEE Transactions on Very Large Scale Integration (VLSI) Systems, **Vol. 11 (3)**, 336 – 344
- Adams, R.K. (1991), “The virtual oscilloscope: an impedance match to beginning ECE students”, IEEE Transactions on Education, **Vol. 34 (4)**, 350 - 356
- Baran, J. ve Sroka, J. (2008), “Uncertainty of ESD Pulse Metrics Due to Dynamic Properties of Oscilloscope”, IEEE Transactions on Electromagnetic Compatibility, **Vol. 50 (4)**, 802 – 809

ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLEMESİ: TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

TAXATION OF ELECTRONIC COMMERCE: AN EVALUATION THE POINT OF TAXES COLLECTED FROM INCOMES IN TURKISH TAX SYSTEM

Fazlı YILDIZ¹

ABSTRACT

Today, becoming widespread of internet, have brought electronic commerce (e-commerce) into quite active state in the realization of commercial transactions and economical activities. New improvements come out in the field of electronic commerce, have caused considerable difficulties in taxation of transactions concerning e-commerce in many aspects. In taxation of E-commerce, there are problems from the point of income tax and corporation tax such as identification of the type of obligation, determination of the place reacquired, determination of income type in taxation, assessment tax base and elimination of double taxation problems in the usage of states power of taxation.

Many international foundations and associations especially, Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), World Trade Organization (WTO) and European Union (EU) got to work on the resolution of taxational problems that electronic commerce revealed and the first general decisions were taken in 1998 in Ottawa Conference. The studies regarding the taxation of electronic commerce have been examined in this study from the aspect of income tax and corporation tax applications that are collected from incomes in Turkish tax system.

Key words: E-Commerce, Taxation of E-Commerce, Taxation Problems in E-Commerce, Income and Corporation Taxes in E-Commerce.

ÖZET

Günümüzde internetin hızla yaygınlaşması elektronik ticareti (e-ticaret) ticari işlemlerin ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde çok etkin bir duruma getirmiştir. Elektronik ticaret alanında ortaya çıkan yeni gelişmeler e-ticaretle ilgili işlemlerin vergilendirilmesinde birçok açıdan önemli sorunlar yaratmıştır. E-ticaretin vergilendirilmesinde gelir vergisi ve kurumlar vergisi yönünden, mükellefiyet türünün saptanması, gelirin elde edildiği yerin saptanması, vergilemede gelir türünün saptanması, vergi matrahının belirlenmesi ve devletlerin vergileme yetkilerinin kullanımında çifte vergileme sorunlarının ortadan kaldırılmasına ilişkin sorunlar vardır.

Elektronik ticaretin ortaya çıkardığı vergisel sorunların çözümü için başta Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Avrupa Birliği (EU) olmak üzere birçok uluslar arası kuruluş ve birlik çalışmalarına başlamış ve ilk genel kararlar 1998 Ottawa Konferansı'nda alınmıştır. Bu çalışmada, elektronik ticaretin

¹ Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi Kütahya MYO, fyildiz@dumlupinar.edu.tr

vergilemesine ilişkin çalışmalar Türk vergi sisteminde gelir üzerinden alınan vergiler olan gelir vergisi ve kurumlar vergisi uygulamaları yönüyle incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: E-Ticaret, E-Ticaretin Vergilendirilmesi, E-Ticarette Vergileme Sorunları, E-Ticarette Gelir ve Kurumlar Vergisi.

1.GİRİŞ

Bilgi teknolojilerinin ortaya koyduğu gelişmeler, elektronik ortamda gerçekleştirilen ticari işlemlerin sayısını ve hacmini arttırmanın yanında mevcut ticari ilişki şekillerini de değiştirmektedir. Teknolojideki gelişmenin hizmetlerin üretildiği yer ile bu hizmetlerden faydalanılan yer arasındaki bağımlılığı giderek kaldırmakta olduğunu bir gerçektir. Sanal ortamda yapılan alış-verişi ifade eden yeni ekonomi yada elektronik ticaret küresel bir ortamda gerçekleşmektedir. Elektronik ticaretin ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasıyla birlikte, sınır aşan ticari faaliyetler sadece çok uluslu şirketler tarafından değil, küçük ve orta boy işletmeler tarafından da gerçekleştirilebilir faaliyetler olmuştur. Vergi hukuku açısından, elektronik ticaret alanındaki gelişmeler dikkate alınmadan yapılacak olan yasal düzenlemeler eksik kalacak ve uygulamada birçok yasal boşluklar ortaya çıkaracaktır. Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde ülkeler açısından sorun, bu yeni ekonomik çevrenin ve bu çevrede ortaya çıkan ekonomik faaliyetlerin vergi düzenlemeleri içerisinde nasıl alınacağı ve ortaya çıkacak gelir kayıplarının nasıl telafi edileceğidir. Gelir ve kurumlar vergileri açısından ise, mükellefiyet türünün saptanması, gelirin elde edildiği yerin saptanması, gelir türünün saptanması ve vergi matrahının saptanmasıdır. Bu çalışmanın ana konusunu, elektronik ticaret (e-ticaret) ile bağlantılı olarak tartışılan konular içerisinde elektronik ticaretin vergilemesi ve ülkemizde gelir üzerinden alınan vergiler açısından etkileri oluşturacaktır.

2. ELEKTRONİK TİCARET ve VERGİLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN TEMEL İLKELER

Günümüzde internet herhangi bir kuruma, kuruluşa bağlı olmayan, herhangi bir yasayla denetlenmeyen ve düzenlenmeyen, her kişi yada kuruluşun dilediği zaman bağlanabileceği bir ağ sistemine dönüşmüştür. Özellikle ticari internetin (elektronik ticaret) kullanılmaya başlanmasıyla birlikte internet yeni bir iletişim kanalı, yeni bir dağıtım kanalı ve yeni bir medya ortamı olarak işlev görmeye başlamıştır. Bu yapı kendine özgü işleyişi ile yeni bir iş ortamı, yeni bir iş kültürü ve yeni bir kurallar dizisi ortaya çıkarmıştır.(Kırcova, 1999: 6) Geleneksel ticaret kavramına önemli bir alternatif oluşturan elektronik ticaret konusunda çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Elektronik ticaret, bilgisayar ağları aracılığı ile ürünlerin üretilmesi, tanıtımının, satışının ve dağıtımının yapılması gibi, tarafların elektronik ortamda iletişim kurdukları her türlü ticari iş etkinliğidir . Elektronik ticaret, iş süreçlerinin ve ilişkilerinin, alım satım işlemleri ile ürün, hizmet ve bilgi alışverişininin internet teknolojileri ve bilgi işlem ağları kullanılarak yürütülmesini içeren işlemlerdir .

Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO-World Trade Organization) yapmış olduğu tanıma göre, "Elektronik ticaret, mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılmasıdır." (Coppel, 2000: 25)

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) yapmış olduğu tanıma göre, "Elektronik ticaret, genel olarak birey ve organizasyonların metin, ses, görsel imajlarını kapsayan dijital verilerin aktarımına dayalı olarak ticari faaliyetleri yerine getirmeleridir." (Özbek,2000:44)

Avrupa Birliği Komisyonunun yapmış olduğu tanıma göre, “Elektronik ticaret (e-ticaret) yeni bir olgu değildir, firmalar farklı iletişim ağları kullanarak uzun yıllar ticari bilgi değişimi yapmışlardır. İnternet hızla büyüdükçe e-ticaret artık büyük firmalarla sınırlı olmaktan çıkmış, dünyadaki herkese açık hale gelmiştir. Bu internet devrimi ile sürüklenen e-ticaret hızla büyümekte ve radikal değişimler geçirmektedir. E-ticaret bir “kazan-kazan” oyunudur ve tüketicilerle iş çevreleri, özellikle de KOBİ’ler için önemli fırsatlar sunmaktadır... Evrensel olarak kabul gören bir e-ticaret tanımı yapılmamış olsa da, e-ticaretin elektronik araçlar kullanarak telekomünikasyon ağları üzerinden ticari işlemler yapmayı içerdiği açıktır. Bu dolaylı e-ticareti (maddi malların elektronik olarak sipariş edilmesini) ve doğrudan e-ticareti (maddi olmayan malların internet üzerinden teslimini) kapsar. Ancak e-ticaretin, ticari bir işlem tesis etmeden bilgi edinmek amacıyla internet’in ve elektronik veri tabanlarının kullanımından ayırt edilmesi gerekir”. (Gürpınar, 2007: 3) Bu tanımların; içerik bakımından bir takım farklılıkları bulunmakla birlikte, temelde ortak özellikleri taşıdıkları görülmektedir. Bu bağlamda; elektronik ticaret kavramının, tarafların doğrudan fiziksel bağlantı kurarak ya da fiziksel bir bağlantıya gerek kalmadan elektronik ortamda gerçekleştirdikleri sipariş alma, fiyatlandırma, ödeme, müşteri hizmetleri gibi alışveriş işlemleri içeren bir iş etkinliği olarak tanımlaması mümkündür. (Selek ve Gönen, 2005:36)

Elektronik ticaret aktivite yelpazesi, “fiziksel” malların ve “sayısal içerikli” malların alım-satımı, her türlü ürünün doğrudan tüketiciye pazarlanması, tanıtım, reklam ve bilgilendirme, ticari kurumlar arası işlem ve kontratlar, satış sonrası destek, elektronik ortamda gerçekleştirilen ihaleler, elektronik banka işlemleri, ortak tasarım ve üretim, ticari kayıtların tutulması, ve takibi, “sayısal içerikli” malların sevkiyatı, kamu ve özel sektör hizmetlerini kullanma olarak gösterilebilir.(Bedestenci ve Canitez, 2007: 430)

Elektronik ticaretin yaygınlaşması, vergi sistemlerini ve vergileme esaslarını genel kabul görmüş ticaret ilkelerine ve kalıplarına göre oluşturmuş vergi idarelerini vergi gelirlerini korumaya yönelik önlemler almaya zorlamaktadır. Ülkeler tarafından alınacak önlemlerin ekonomik birimlerin ekonomik ya da teknolojik tercihlerinde farklılaşma yaratacak şekilde olmaması, ticaretin sürekli gelişmesi, iş hacminin ve etkinlik düzeyinin artması bakımından önemli olabilecektir.Elektronik ticaretin vergilendirilmesi günümüzde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle elektronik ödeme sisteminin gelişimi elektronik ticaretin vergilendirilmesini daha da güçleştirmektedir. Elektronik ortamda yapılan ticaretin nasıl tespit edilip vergilendirileceği konusu hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler karşısında mevcut vergisel düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de elektronik ticaretin coğrafi sınırları ortadan kaldırmasından dolayı, devletlerin kendi yasal düzenlemelerinin yeni ekonominin oluşturduğu küresel ticaretin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmalarıdır.(Ferhatoğlu, 2006: 79-96)

E-ticaretin vergilendirilmesinde uyulması gereken temel ilkelerle ilgili 1998 yılında Ottawa’da OECD tarafından düzenlenen konferansta vergilendirmeye ilişkin temel çerçeve kurallar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu konferansta e-ticaret için belirlenen ilkeler: (Ceran ve Çiçek, 2007: 295)

i. Tarafsızlık,

ii. Sadelik ve basitlik,

iii. Etkinlik ve adalet,

iv. Esneklik,

v. İdare ve uyum maliyetlerinin düşük olması,

vi. Çifte vergilemeden kaçınma ilkelerinden oluşmaktadır.

Ottawa Konferansında elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusunda dikkate alınacak temel ilkeler ve bu ilkelerin bazı alanlardaki somut uygulamalarının nasıl yapılabileceği

belirtildikten sonra Ottawa sonrasında yapılacak çalışmalar ve izlenecek süreç konusunda bazı temel kararlar alınmıştır. OECD bünyesinde yürütülecek çalışmaların devam ettirilmesi, her aşamadaki çalışmaların yapılabilirliği ve uygulanabilirliği, iş alemine danışılarak somut adımların atılması ve uluslar arası vergi anlaşmalarına ilişkin, tüketim vergilerine ilişkin, vergi idaresi ve mükellef hizmetlerine ilişkin temel alanlarda bazı adımların atılması kararlaştırılmıştır.(Cangir, 2002: 26)

3.ELEKTRONİK TİCARETTE VERGİLEME SORUNLARI

3.1.İkametgah ve Kaynak İlkelerinin Elektronik Ticaret Yönünden Değerlendirilmesi

İkametgah ilkesi, aslında bu konuda dünyada bir uyum olduğu söylenebilir. Çünkü, halen Türkiye’de de yerleşmiş sayılmanın bir ölçütü olan bir takvim yılı içerisinde altı aydan fazla kalma ilkesi (ya da 183 gün) genellikle kabul edilmiş bir ilkedir. İkametgahın nerede olduğu ilgili kişinin ekonomik ilişkilerinin nerede yoğunlaştığı ile ilgilidir. İkametgahın varlığı ilgili ülkenin o kişiyi nasıl vergilendirileceğini belirler. Bir ülkede fiziksel olarak belirli bir süre bulunmanın, yerleşilen yerin belirlenmesinde alınmasının temelinde, kişinin zamanını geçirdiği yer ile o kişinin gelirini en iyi şekilde kavrayacak vergisel egemenlik alanı arasında bir bağlantı olduğu kabulü yatmaktadır. İkamet ilkesine göre, bir kişinin hem yurt içi hem de yurt dışı toplam gelirleri üzerinden vergilendirme yapılacağı için, bütün faaliyetlerinin izlenmesi, gelirlerin eksiksiz tesbit edilmesi gerekmektedir. Bunun için de güçlü bir vergi idaresinin varlığı şarttır.(Tuncer, 2003: 103)

Kaynak ilkesi (source principle), gelirin doğduğu yada kazanıldığı yere göre vergilendirilmesi esasına dayanmaktadır. Devlet, egemenliği altında bulunan vergi konularını ve vergi doğuran olayları vergilendirmektedir. Buradaki hukuksal ilişki “ekonomik bağ” temeline dayanmakta ve vergi yükümlüsünün ve uyrukluğunun bir önemi bulunmamaktadır. Bu ilke, bütün devletler tarafından vergilendirmede esas alınan bir ilkedir. Ancak, bazı ülkeler vergi sistemlerini sadece kaynak ilkesine dayandırmaktadırlar. Bu devletler, genel gelir ve servet vergilerine sahip değildirler ve sadece kendi ülkelerinde elde edilen gelirleri vergilendirmektedirler. Örneğin, vergi cenneti olarak tanımlanan ülkelerde genel olarak bu sistem esasına göre vergilendirme ilkesi benimsenmiştir.(Öz, 2004: 94-95)

3.2. İşyeri Kavramının Elektronik Ticaret Yönünden Değerlendirilmesi

Vergi anlaşmalarında yer alan en önemli kavramlardan biri “işyeri” kavramıdır. Türkiye’nin de taraf olduğu pek çok vergi anlaşmasında işyeri, “bir teşebbüsün işinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü işe ilişkin sabit bir yer” olarak tanımlanmıştır. Uluslararası vergilendirme alanında, bir akit devlet teşebbüsüne ait kazancın, söz konusu teşebbüs diğer akit devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunmadıkça, sadece ilk bahsedilen devlette vergilendirilmesi öngörülmüştür. Öte yandan, eğer yabancı bir teşebbüs tanıma uygun bir işyeri vasıtasıyla bir başka ülkede ticari faaliyette bulunursa, teşebbüsün kazançları yalnızca söz konusu işyerine atfedilebilen miktarla sınırlı olarak vergilendirilecektir. Diğer bir deyişle, uluslararası hukuk açısından, yabancı bir teşebbüs bir ülkede bir işyeri tesis etmediği sürece o ülkenin ekonomik yaşantısına tam olarak katılmıyor kabul edilecektir. Türkiye’nin imzaladığı çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına göre, internet ticari kazançları genel olarak ticari kazanç hükümlerine tabi olabilecek ve kaynak ülke tarafından bir işyerine atfedilebilmesi koşuluyla vergilendirilebilecektir. İşyeri kurallarını, internet işletmelerine kuramsal olarak uygulamak mümkün olmakla birlikte, uygulamada bunu gerçekleştirmek pek kolay olmayabilecektir. (Çak, 2002: 83-87)

3.3. Elektronik Ticaret Yönünden Vergi Uyumlaştırılması Zorunluluğu

Vergi uyumlaştırması, aralarında iktisadi işbirliği kurmak isteyen devletlerin bu münasebetlerini daha başarılı kılmak için, vergilendirme konusunda paralellik sağlamak üzere yaptıkları çalışmaları ifade etmektedir.(Arıkan, 1991: 16) Vergi uyumlaştırması deyince ilk akla gelen daha çok vergi oranlarında bir yakınlığın oluşturulması olmaktadır. Oysa bununla birlikte vergi uyumlaştırması gelirden, servetten ve harcamadan aynı tip vergilerin alınması ve aynı isim altında da olsa farklı etkiler oluşturan vergilerin uygulanmamasıdır. Yani vergi uyumu sadece oranlardaki uyum değil, matrahlarda da uyumun sağlanması demektir. (Turhan, 1993: 13) Vergi uyumlaştırması, e-ticaret açısından da iki anlam ifade eder. Bunlardan birincisi, yukarıda tanımlanan ve daha çok uluslararası vergilendirme hukuku ile bağlantılı olan ve vergilerin malların hizmetlerin ve sermayenin dolaşımını serbestleştirmeye yönelik anlamı, ikincisi ise, e-ticarete yönelik vergilendirmenin mevcut vergilere uyumlaştırılmasıdır.

4. GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER VE ELEKTRONİK TİCARET

E-ticaretin nasıl vergilendirileceği konusundaki görüşleri başlıca dört ana başlıkta toplamak olanaklıdır. *Birincisi*, elektronik ortamın bir serbest ticaret bölgesi gibi değerlendirilmesi ve vergilendirilmemesi; *ikincisi*, elektronik işlemlerin ticari mahiyet ve önemlerinin dikkate alınmadan bir “bit vergisi” ile vergilendirilmesi; *üçüncüsü*, e-ticaretin mevcut mevzuata göre vergilendirilmesi; *dördüncüsü* ise, vergi kanunları ve uluslararası vergi anlaşmalarına e-ticaret için yeni hükümler konularak vergilendirilmesi ve gerekirse yeni vergilerin konulmasıdır.(Çilkoparan, 2001: 222-223) Elektronik ortamın bir serbest bölge kabul edilerek vergi dışı bırakılması, aynı ticari işlemleri geleneksel yollarla yapan taraflar aleyhine rekabet eşitsizliği doğuracaktır. Bu durum verginin en temel ilkelerinden biri olan adalet-genellik ilkesine aykırı bir sonucun çıkmasına neden olacaktır. E-ticaretin vergilendirilmesi konusunda, bir dolaylı vergi olarak önerilen “bit vergisi” ile mal veya hizmetlerin vergilendirilmesinden çok, satış anında kullanılan bilgilerin vergilendirilmesi öngörülmektedir. Bit vergisinde matrahı, gönderilen veriler oluşturacaktır. Böyle bir uygulama sadece ticari işlemlerin değil, haberleşme amaçlı elektronik işlemlerin de vergilendirilmesine yol açacaktır. Ancak, bit vergisi sadece elektronik noterler kanalıyla yapılan işlemlerde ve damga vergisi yerine kullanılan özel bir e-ticaret vergisi olarak düşünülebilir. Genel olarak Bit Vergisi düşüncesi, internetten gönderilen her bir “bit”e vergi uygulanmasıdır. Bu vergiyle, e-ticaretin geleneksel ticaret yoluyla elde edilen vergi gelirlerinin azalmasıyla ortaya çıkan vergi kaybını önleyebileceği öngörülmektedir.(Ceran ve Çiçek, 2007: 296-297)

Gelir üzerinden alınan vergiler alındığı ülkeye göre farklılıklar göstermesine rağmen genelde gerçek kişilerin kazançlarını vergileyen gelir vergisi, tüzel kişilerin kazançlarını vergileyen kurumlar vergisidir. Elektronik ticaretin coğrafi sınırlar ile kayıtlı olmaması vergileme alanında ortaya çıkacak sorunların önemli bir kısmının vergileme hakkının ülkelerarası bölüşümden kaynaklandığı söylenebilir.(Günaydın, 2000: 64)

4.1.Yükümlülük Türünün Saptanması

İnternette yapılan ticaret söz konusu olduğunda tam yükümlüler açısından herhangi bir problem bulunmamaktadır. Bu kişiler Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri tüm gelirler için vergi ödeyeceklerdir. Ancak yurtdışında elde edilen gelirlerin orada da vergilendirilmesi ihtimali bulunmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu’nda çifte vergilendirmeyi önlemek için, yabancı ülkelerde elde edilen kazançlardan ödenilen vergilerin Türkiye’de

tarh edilen gelir vergisinin yabancı ülkelerde elde edilen gelire ilişkin kısmından indirileceği kabul edilmiştir.(Kırcova ve Öztürk, 2000: 82)

Gerçek kişilerde tam mükellefiyet uygulaması, kural olarak yerleşiklik kriterine dayandırılmaktadır. Tam mükellefiyetin belirlenmesinde esas alınan yerleşiklik ise, uygulamada genellikle söz konusu ülkede ikametgah sahibi olmak veya bir yılda “belirli bir süreyi (183 gün) anılan ülkede geçirmek gibi” kurallara bağlanmaktadır. Bir ülkede fiziksel olarak belirli bir süre bulunmanın, yerleşik olunan yerin belirlenmesinde ölçüt alınmasının temelinde ise, kişinin zamanını geçirdiği yer ile o kişinin gelirini en iyi şekilde kavrayacak vergisel egemenlik alanı arasında bir bağlantı olduğunun kabul edilmesi düşüncesi yatmaktadır.

Kurumlar vergisinde ise tam mükellefiyetin belirlenmesinde yerleşiklik kuralı esas alınmaktadır. Kurumların yerleşik oldukları yerin saptanmasında uluslararası alanda kullanılan ölçütler başlıca iki grup olarak ele alınmaktadır. İlk gruptaki ölçütler ülke ile hukuksal bir ilişkinin varlığına dayanmaktadır. Bunlar arasında kanuni merkez, kayıtlı merkez, kuruluş yeri gibi kriterler örnek oluşturmaktadır. İkinci gruptaki ölçütler ise; ülke ile ticari ya da ekonomik bir bağlantı kurulması esasına dayandırılmaktadır. Merkezi yönetim ve denetim yeri, işlemlerin bizzat toplanıp yönetildiği esas işyeri, ortakların yerleşik oldukları yer ve yönetim yeri gibi ölçütler bu gruba örnek teşkil etmektedir.(Özbek,2000:41)

Türkiye’de yerleşmiş olmayan gerçek kişiler sadece Türkiye’de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilirler (GVK.,m.6). Dar mükellefiyete tabi kimseler bakımından kazanç ve iradın Türkiye’de elde edildiği aşağıdaki şartlara göre tayin olunur; Ticari kazançlarda; kazanç sahibinin Türkiye’de işyerinin olması veya daimi temsilci bulundurması ve kazancın bu yerlerde veya bu temsilciler vasıtasıyla sağlanması gereklidir (Bu şartlara haiz olsalar dahi iş merkezi Türkiye’de bulunmayanlardan, ihraç edilmek üzere Türkiye’de satın aldıkları veya imal ettikleri malları Türkiye’de satmaksızın yabancı memleketlere gönderenlerin bu işlerden doğan kazançları Türkiye’de elde edilmiş sayılmaz). Türkiye’de satmaktan maksat, alıcı veya satıcının veya her ikisinin Türkiye’de olması veya satış akdinin Türkiye’de yapılmış olmasıdır. (GVK.,m.7/1). Serbest meslek kazançlarında; serbest meslek faaliyetlerinin Türkiye’de icra edilmesi veya Türkiye’de değerlendirilmesi gereklidir.(GVK.,m.7/4). Değerlendirmeden maksat, ödemenin Türkiye’de yapılması veya ödeme yabancı memlekette yapılmışsa, Türkiye’de ödeyenin veya nam ve hesabına ödeme yapılanın hesaplarına intikal ettirilmesi veya karından ayrılmasıdır. (GVK.,m.7).

KVK 1. maddesinde yazılı kurumlardan kanuni ve iş merkezlerinden her ikisi de Türkiye içinde bulunmayanlar, yalnız Türkiye’de elde ettikleri kurum kazançları üzerinden vergilendirilirler (KVK.,m.11).

Dar mükelleflerin kazanç ve iratlarının GVK’nın yukarıda değinilen maddeleri çerçevesinde Türkiye’de elde edilmiş sayılması, anılan kazanç ve iratların Türkiye tarafından vergilendirilebileceği anlamına gelmektedir. Ancak, kazanç ve iratların Türkiye ile Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşması akdetmiş bir ülkenin mukimi tarafından sağlanmış olması halinde, kazancın Türkiye’de elde edilip edilmediğinin belirlenmesinde GVK’nın değinilen hükümlerinden önce anlaşma hükümlerinin dikkate alınması gerekir. 31.10.2008 tarihi itibari ile imzalanmış ve yayımlanmış 69 civarında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına baktığımızda, serbest meslek faaliyetlerinin vergilendirilmesine ilişkin maddelerde, bu tür faaliyetlerin vergilendirilebilmesi için vergi alma durumunda olan ülke için mukimlik, sabit işyeri veya 12 ayda toplam 183 veya daha fazla gün süren bir faaliyet icrası gibi şartlar öngörülmektedir . Mevcut ikili vergi anlaşmalarının hiçbirinde "faaliyetin diğer ülkede değerlendirilmesi" şartı aranmamaktadır.(Kamhi, 2002: 6)

4.2. Gelirin Elde Edildiği Yerin Saptanması

Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) 156. maddesinde de işyeri kavramı “sabitlik” (permanent/kalıcılık) esasını üzerinde tanımlanmakta, ayrıca anlaşma hukukunda VUK’undan farklı olarak, işyeri tanımı, daimi temsilciliği de kapsayacak bir biçimde genişletilmektedir. Tüm tanımların birleştiği nokta, “coğrafi olarak sabit bir yer kavramıdır.” Ticari kazancın, kazancın elde edildiği ülke tarafından vergilendirilebilmesi için faaliyetin coğrafi anlamda sabit bir yer aracılığıyla yürütülmüş olması gerekmektedir. Bu şart sağlanmadığı takdirde vergileme hakkı ticari faaliyeti yürüten kişinin mukim olduğu ülkeye ait olmaktadır. Serbest meslek kazançlarının vergilendirilmesi için de, serbest meslek faaliyetinin düzenli olarak “sabit bir yer”de gerçekleşmesi ya da serbest meslek sahibinin kaynak ülkesinde 183 gün geçirmesi koşulu aranmaktadır. Her durumda, “coğrafi olarak sabit yer” kavramı, gelirin elde edildiği yerin belirlenmesinde temel ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır.(Cangir, 1999: 112)

Vergi düzenlemelerinde ‘iş yeri’ ve ‘sabit yer’ ilkeleri ticari ve mesleki faaliyetlerin vergilendirilmesinde belirleyici ilkeler olarak benimsenmiştir. Coğrafi anlamda sabitlik yada bağlılık unsurunu içeren bu ilkelerin esas amacı, ilgili ülkenin ekonomik hayatına katılımın vergileme hakkı doğurup doğurmadığının belirlenebilmesidir. Sanal ortamda uygulanan e-ticarette iş yerinin varlığının nasıl belirleneceği meselesi tartışılırken bu hususun göz önünde tutulması gerekmektedir. Bu noktada e-ticarette iş yerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. E-ticarette iş yeri konusunda başlıca iki yaklaşım üzerinde durulabilir. İlk yaklaşım, işyeri tanımının sanal ortama uyarlanması yerine internet üzerinden gerçekleştirilen ticari ve mesleki faaliyetlerin vergilendirilmesi için değişik ilkeler geliştirilmesi esasına dayanmaktadır. Diğer yaklaşım ise sorunun, mevcut vergileme ilke ve kuralları çerçevesinde çözümlenebilmesi esasına dayanmaktadır. Ülkelerin, ulusal ve uluslararası ekonomik kuruluşların bu konuda izlediği politikalara baktığımızda, e-ticarete ilişkin yeni ilke ve kurallar geliştirilmesinden çok mevcut ilke ve kuralların bu konuya uyumlaştırılması esasının hakim olduğunu görmekteyiz.(Günaydın, 2000: 66)

Kişilerin ve kurumların sabit konumlu işyeri sayılabilecek herhangi bir fiziksel mekana sahip olmaksızın ticari faaliyetlerine devam edebilmeleri, hem mevcut vergisel düzenlemeler çerçevesinde mükellefiyetin belirlenmesini hem de vergiyi doğuran olayın nerede gerçekleştiğinin tespitini zorlaştırmaktadır. Uygulamada çifte mukimlik sorunu anlaşma hukuku ile çözüme kavuşturulmaktadır. Burada uygulanan kriter genellikle *etkin yönetim merkezidir*.

4.3.Kazancın Niteliğinin Belirlenmesi

Elektronik ticaret yapanlar açısından bir başka ülkeye mal ve hizmet sunmanın vergilendirilmesinde güçlükler bulunmaktadır. Ülkeler arasında web tabanlı gelirlerin nasıl değerlendirileceği, hangi vergilendirme rejimine tabi tutulacağı konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Vergilendirmenin ön koşulu vergiye tabi olayın tam olarak ortaya konulmasıdır. Ülkeler arasında yapılan vergi anlaşmalarına göre, elektronik ticaret yapan satıcının diğer ülkelerde elde ettiği ticari kazancının vergilendirilebilmesinin koşulu bu ülkede kalıcı bir yerleşim yerine (permanent establishment) sahip olmasıdır. Kalıcı bir yerleşim yerinden maksat, firmaların ticari işlemlerini yürüttüğü sabit bir iş yerinin varlığıdır. Bir ülkenin mukimince mal ve hizmetlerin başka bir ülkenin mukimi olan müşteriye satılması halinde, elde edilen gelirin türü ve vergilendirilip vergilendirilmeyeceği satıcının müşterisinin ülkesinde vergi yükümlüsü olup olmadığına bağlıdır. Elektronik ticaret yapan satıcının royalti olarak kabul edilen gelirleri bir çok ülkede kaynaktan kesinti yoluyla vergilendirmeye tabi tutulmaktadır. Ancak bu tür

vergilendirme yöntemi bir çok aksamalara yol açmaktadır. Örneğin, bir ABD mukimi web sunucusu işleten ve web sitelerini konuk eden firmanın, royalti gelirlerini vergilendirmeye tabi tutan bir ülkedeki müşterilerinden küçük tutarlı ancak işlem sayısı yüksek olacak biçimde elde ettiğini varsayalım. Bu durumda stopaj usulü ile vergilendirme yoluna gidilmesi hem pratik olmayacaktır hem de elektronik ticareti zahmetli kılacaktır.

Ülkemizin de taraf olduğu OECD Model Anlaşmasının 12. maddesinde kazancın ticari kazanç ya da gayri maddi hak bedeli (royalty) olarak değerlendirilmesinin farklı sonuçları bulunmaktadır. Ticari kazançlar işyeri aracılığıyla elde edildiği takdirde kaynak ülkesi tarafından vergilenmektedir. Gayri maddi hak bedellerinde ise, model anlaşmada vergileme hakkı ikamet ülkesine bırakılmakla birlikte, Türkiye'nin de taraf olduğu anlaşmalarda vergileme hakkı kaynak ve ikamet ülkesi arasında paylaştırılmaktadır. Buna göre, Türkiye ile Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşması yürürlükte bulunan bir ülke yerleşiminin ülkemizde elde ettiği gayri maddi hak bedelleri Türkiye tarafından belli bir oranı (%10) aşmamak üzere vergilendirilebilmektedir.

Anlaşma hukukuna göre, gayri maddi hak bedeli olarak değerlendirilen kazançlar Gelir Vergisi Kanunu'nda durumuna göre, gayrimenkul sermaye iradı veya diğer kazanç ve iratlar, bazı sınırlı hallerde ise serbest meslek kazancı kapsamında değerlendirilmiştir.(Cangir, 1998: 48-49)

Ticari Kazanç Olarak Değerlendirilmesi Gereken İşlemler:

Hosting Uygulamaları : İnternet üzerinden üçüncü kişilere ya da kurumlara ait bilgilerin ücret karşılığında depolanmasını ve istenildiği anda bu bilgilere bilgisayarlar aracılığıyla ulaşılmasını sağlayan firmaların, bu türlü faaliyetlerden elde ettikleri gelirler ticari kazanç kapsamında değerlendirilmiştir.

Dijital ürünlerin download edilmesi (indirilmesi): Bir web sitesinden yazılım, müzik, video, kitap gibi dijital ürünlerin indirilmesi halinde elde edilen kazanç ticari kazanç olarak değerlendirilir.

Dijital ürünlerin güncellenmesi ve eklemeler yapılması: İnternet üzerinden gerçekleştirilen yazılım güncellemeleri ve eklentiler yapılması yazılım indirilmesi ile aynı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

Dijital ürünlerin kullanımı: Dijital ürünlerin geçici kullanımından kaynaklanan gelirin ticari kazanç sayılması, royalti olarak değerlendirilmemesi gerekir. Geçici kullanımdan maksat dijital ürünün yararlı ömründen daha kısa bir süre kullanımıdır.

Tek kullanımlık yazılımın indirilmesi: Tek bir kullanım için internet üzerinden indirilen yazılımlardan elde edilen kazanç ticari kazanç olarak değerlendirilir.

Web sitesi konuk eden firmalar: Bir firmaya ait bir bilgisayar üzerinde bulunan web sitesine ait program ve veri kaynaklarının depolanması, ayrıca bu programları dışarıdan erişim yoluyla kullanıcıların kontrol etmeleri karşılığında elde edilen kazanç ticari kazançtır.

Data depolama: OECD ülkelerinde kabul edilen görüşe göre data depolama işlemi sonucu elde edilen kazanç ticari kazanç olarak addedilir.

Data teknik destek: Online teknik destek hizmeti sonucu elde edilen kazanç ticari kazançtır.

Arama sonuçları: Herhangi bir online veritabanı üzerinde yapılan arama sonuçlarından elde edilen kazanç ticari kazançtır.

Reklam verme: İnternette yer alan siteler üzerinde reklam verilmesi işlemlerinden elde edilen kazanç ticari kazançtır.

Online danışmanlık hizmetleri: Hukuk, muhasebe, müşavirlik gibi hizmetlerin internet ortamında verilmesi sonucu elde edilen kazanç firmanın ticari kazancı olarak değerlendirilecektir.

Data teslim hizmetleri: Data teslim hizmetlerinden elde edilen kazanç ticari kazançtır.

Web sitesi üyeliği: Web sitesi abonelik sistemi müşteriye sunulan bir hizmet olarak değerlemeye tabi tutulmalı ve ticari kazanç olarak vergilendirilmelidir.
Online ihaleler: Online olarak gerçekleştirilen ihale işlemleri üzerinden elde edilen gelir ticari kazançtır.

Ses, müzik ve görüntü yayını: Ses, müzik ve görüntünün internet ortamında yayınlanması sonucu elde edilen gelir ticari kazançtır.

Gayri Maddi Hak Bedeli (Royalty) Olarak Değerlendirilmesi Gereken İşlemler:

İndirme ve işletim: Eğer herhangi bir yazılım internet üzerinden indirilirse, bu ürünün satılması veya yeniden üretilmesi gibi üzerinden ticari kazanç elde edilebilecek olması halinde, bu işlemde elde edilen kazançlar royalty olarak addedilir.
Gizli teknik bilgi kullanımı: Gizli teknik hizmetlerin sunulması ve kullanımı sonucu elde edilen gelir royalty kabul edilir. Bu tip bir bilginin aktarılması için ödenen ücretler, bilginin birden çok kullanımını içermedikçe royalty olarak addedilmez.
Patentli içeriklerin kullanımı: Web sitesi sahiplerince telif ücreti karşılığı yayımlanabilen içeriklerden elde edilen gelirler royalty'dir.

4.4. Vergi Matrahının Tesbiti

Vergi matrahının belirlenebilmesi için gayrisafi kazancın ve giderlerin belirlenmesi gerekmektedir. Dar mükellefiyet konumundaki iş yerleri genellikle başka ülkelerin mukimi olan kişilerin şubesi niteliğindedirler. Bu durumda işyerlerinin bağlı olduğu merkez ve başka şubeler ile ticari nitelikli faaliyetlerinden doğan kazançları olacaktır. Bu kazancın belirlenmesinde kullanılacak yöntem kaynak ve ikamet ülkelerine ödenecek vergi miktarı üzerinde etkili olacağından bu konuda hangi kriterlere göre hareket edileceği önem taşımaktadır.

Matrah, gelirin safi tutarı olduğu için matrahın bulunması için gayrisafi kazancın ve giderlerin belirlenmesi gerekir. Elektronik ortamda yapılan ticari ve mesleki faaliyetlerde matrahın tespiti için gerek gayrisafi kazancın belirlenmesi gerekse indirilecek giderlerin tespiti büyük önem taşımaktadır. Gerçek kişilere ait safi ticari kazancın nasıl belirleneceği GVK'nın 38 ve izleyen maddelerinde düzenlenmiştir. Kurum kazancının belirlenmesinde ise anılan düzenlemelerin yanı sıra KVK'nın 13 ve izleyen maddelerinde yer alan hükümlere de uyulması gerekmektedir. Anlaşma hukukunda ticari kazançların vergilendirilebilmesine ilişkin esaslar model anlaşmada ve ülkemizin taraf olduğu anlaşmalarda 7. maddede yer almaktadır. Anılan maddede, ticari kazançların kaynak ülkesi tarafından vergilendirilmesi için temel şart olan kazancın bir işyeri aracılığıyla elde edilmiş olması ilkesi belirtildikten sonra vergi matrahının belirlenmesine ilişkin esaslara geçilmektedir. Matrahın belirlenmesine ilişkin esaslar matrahın mümkün olduğu kadar fiili kazanç ve esaslar esas alınarak tespitini öngörmektedir. Mevcut hukuki düzenlemelerde, gelirin bağlantılı olduğu yer (gelirin kaynağı) geleneksel iş yapısı dikkate alınarak belirlenmiştir. Gelir getirici faaliyet ile ilgili olarak farklı yerlerde işlemlerin yapıldığı elektronik ticaret ortamında, gelirin ne miktarda, hangi yer ile bağlantılı olduğunun tespiti güçleşecektir. Öte yandan, faaliyetlerin teknolojinin sunduğu yeni imkanlarla kısmen veya tamamen işyeri ile ilişkilendirilmelerini güçleştirecek şekilde organize edilmesi de mümkündür. Bu durumda "işyerine atfedilebilme" şartı katı yorumlandığı takdirde kaynak ülkesinin aleyhine bir durum ortaya çıkmış olacaktır. Bu sebeplerle, gelirin atfedilebilmesi kuralının yeni gelişmeler paralelinde gözden geçirilmesi gerekmektedir.(Uzunoğlu, 2002: 143-145)

Matrahın belirlenmesinde ana merkez tarafından yapılan giderler dahil, işyeri için yapılan giderler indirilebilir. Ancak, elektronik ortamda yapılan işlerde ortak giderlerin dağıtımı

zor olacaktır. Elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerde geleneksel merkez ve şube örgütlenmesine bağlı kalmadan işlerin organize edilmesi mümkün olduğundan birden fazla şubeyi ilgilendiren giderlerin bu şubeler arasında paylaşılmasında güçlüklerle karşılaşılacaktır

Bilindiği gibi gelir vergisinde verginin matrahı safi kazançtır. Bu çerçevede matrah belirlenirken, hasılatın elde edilmesi için yapılan faaliyetle ilgili giderler indirilir. Elektronik ticaretin yukarıda değinildiği gibi farklı yerlerde gerçekleştiriliyor olması, kazancın elde edilmesi için yapılan harcamaların ne kadarının hangi yere ait olduğunun tespitini gerektirmektedir. Bu noktada sadece hukuki değil, teknik problemler de ortaya çıkmaktadır. Elektronik ticaret yapan firmaların elde ettiği gelirin türünün ülkeler arasında yapılan anlaşmalarda, ticari kazanç veya gayri menkul sermaye iradı olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Elektronik ticaret yapan satıcının gayri menkul sermaye iradı olarak kabul edilen gelirleri birçok ülkede kaynaktan kesinti yoluyla vergilendirilmektedir. Ancak elektronik ticaret sonucunda elde edilen gelirlerin büyük bir kısmının ticari kazanç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.(Özdemirci, 2001: 36-39)

5.SONUÇ

E-ticaretin vergilendirilmesi sorunu karşısında, önemli çalışmalar uluslar arası kuruluşlar tarafından yapılmış ve genel ilke kararları belirlenmiştir. Belirlenen bu kararlara bağımsız bir ülkenin uyma zorunluluğunun olmadığı bilinmekle birlikte, sağlayacağı kazançların dikkate alınarak, yapılacak düzenlemelerde değerlendirilmeye alınması gerekmektedir. ABD, Singapur, Kanada, Japonya, Avustralya gibi e-ticarette büyük paya sahip ülkelerin, vergilendirme konusunda yürüttükleri çalışmaların ve geliştirdikleri projelerin, özellikle OECD'nin aldığı ilke kararlarının paralelinde olduğunu belirtmekte fayda vardır. Dolaylı ticarete konu olan ürünlerin fiziksel tesliminde vergiyi doğuran olayın en azından gümrük ve satış vergileri yönünden tesbiti mümkündür. Gelir üzerinden alınan dolaysız vergiler (Gelir ve Kurumlar Vergisi) açısından sorunların çözümü uluslar arası işbirliği gerektirmektedir.

Türk vergi sistemi açısından elektronik ticaretin vergilendirilmesinde gelir vergisi ve kurumlar vergisi ile ilgili bir değerlendirme yapıldığında; elektronik ticaretin Türkiye'de vergi kapsamına alınması için mevcut mevzuatta temel değişikliklerin yapılmasına gerek duyulmadığı dikkat çekmektedir. OECD'nin Model Anlaşması hükümleri incelendiğinde; OECD gelir ve kurumlar vergisinde vergileme yetkisinin tesbiti için daimi işyeri konusunda bir hüküm getirmemiştir. Model Anlaşma'nın 5. maddesinde yer alan hüküm ile Türk vergi mevzuatındaki daimi işyeri ve etkin yönetim yeri tanımları çelişmemekte dolayısıyla aynen uygulanabilmektedir. Ayrıca OECD Model Anlaşmada ticari kazanç olarak nitelendirilen gelirler Gelir Vergisi Kanunu'na göre ticari kazanç olarak değerlendirilecek ve vergilendirilebilecektir. Ancak Türk gelir vergisi mevzuatına göre, OECD'nin ticari kazanç olarak nitelendirdiği gelir türlerinden bir kısmının serbest meslek kazancı olarak vergilendirilmesi gerekecektir. Her iki mevzuat karşısında oluşan uyumsuzluk özünde; OECD'nin iki farklı, Türk gelir vergisi mevzuatının ise yedi farklı gelir türünü tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Ancak açıklandığı gibi, OECD'nin ticari kazanç olarak kabul ettiği gelir türlerinden büyük bir kısmı serbest meslek faaliyeti olarak nitelendirilebilecektir. Buna ilave olarak, OECD'nin royalty olarak kabul ettiği gelir unsuru sınıflandırması Gelir Vergisi Kanunu'nda bulunmamaktadır. Bu tür işlemler gayrimenkul sermaye iradı veya diğer kazanç ve iratlar kapsamında vergilendirilebilecektir.

KAYNAKLAR

- Akkaya, Ş.,(2002), “Elektronik Ticaret ve Vergileme Sorunları”, Diyalog Dergisi, Ocak 2002.
- Arıkan, Z., (1991), "Avrupa Vergi Sisteminin Birbirine Yaklaştırılması Gayretleri ve Türk Vergi Sistemi", İzmir Ticaret Odası Dergisi, Yıl: 64, Sayı: 3, Mart 1991.
- Bedestenci, Ç., Canitez, M., (2007), “Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar”, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Cangir, N., (1998), “Elektronik Ticaretin Yada İnternetin Vergilendirilmesi-III”, Yaklaşım Dergisi, Kasım 1998, Sayı: 71.
- Cangir, N., (1999), “Elektronik Ticarete Vergilendirme, BİLTEN, İGEME ve TTGV’nin Türkiye İçin Elektronik Ticarete Geçiş Durum Değerlendirmesi ve Pilot Uygulama Projesi Raporu”, 2 No’lu Ek, Mart 1999.
- Cangir, N., (2002), “Ottawa’da Kabul Edilen Vergileme İlkeleri Yada Sanal Dünyanın Vergisel Vizyonu”, Vergi Dünyası Dergisi, Haziran 2002, Yıl: 21, Sayı: 250.
- Ceran, Y., Çiçek, R., (2007), “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi CBÜ İİBF, Yıl:2007, Cilt: 14, Sayı:1.
- Coppel, J. (2000), “E-Commerce: Impacts and Policy Challenges”, OECD Economics Department Working Papers, No:252, ECO/WKP.
- Çak, M., (2002), “Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2002-6.
- Çilkoparan, Y., (2001), “Elektronik Ticaret ve Vergi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:243, Kasım 2001.
- Dönmez, R., (2005), “Vergi Hukuku Açısından Küreselleşme ve Elektronik Ticaret”, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall99/kut655/donmez.htm>, (Erişim: 21 Ekim 2008).
- Ferhatoğlu, E., (2006), “**Uluslararası Vergi Rekabeti ve Sürükleyici Güçleri**”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, Haziran 2006.
- Günaydın, İ., (2000), “Elektronik Ticareti Vergileme İlkeleri”, Vergi Dünyası Dergisi, Nisan 2000, Sayı:224.
- Günaydın, İ., (2000), “Elektronik Ticaretin Vergileme Üzerine Etkisi”, Vergi Sorunları Dergisi, Ocak 2000, Sayı:136.
- Güneş, İ., (2008), “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin Uluslar arası Boyutu”, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pa.g.e.s/mkl_gos.php?nt=241, (Erişim:10 Ekim 2008).
- Güngör, K., (2001), “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Vergi Uyumlaştırılması”, Mevzuat Dergisi, Yıl:4 Sayı:40, Nisan 2001. <http://www.mevzuatdergisi.com/2001/04a/02.htm>, (Erişim :16/10/2008).
- GÜRPINAR, B., (2007), “ELEKTRONİK TİCARETİN HUKUKSAL BOYUTU ÜZERİNE”, AKADEMİK BİLİŞİM 2007 KONFERANSI, <HTTP://WWW.AB.ORG.TR/AB07/BILDIRI/217.DOC>, (ERİŞİM :19/08/2008).
- Kamhi, J., (2002), “Ülkelerarası Bağlamda Bazı Elektronik Hizmetlerin Vergi Durumu”, <http://www.degisim.org/dosyalar/Elektronik%20Hizmetlerin%20Vergi%20Durumu.doc>, (Erişim: 01/11/2008).
- Kırcova, İ., (1999), “İnternette Pazarlama”, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kırcova, İ., Öztürk, P., (2000), ”İnternette Ticaret ve Hukuksal Sorunlar”, İTO Yayınları, Yayın No: 2000-29.

- Öz, S., (2004), “Devletlerin Vergilendirme Yetkileri Sınırının E-Ticaret Açısından Değerlendirilmesi”, Maliye Dergisi, Sayı:147, Eylül-Aralık 2004.
- Özbek, A., (2000), “Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi III”, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi, Sayı:150, Ekim 2000.
- Özbek, A., (2000), “Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi ”, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi, Sayı:148, Ağustos 2000.
- Özdemirci, A., (2001), “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, Vergi Raporu, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Yıl:8, Sayı:52, Nisan-Mayıs 2001, İstanbul.
- Selek, S., Gönen, S, (2005), “Türk Vergi Sistemi Açısından Elektronik Ticaret İşlemlerinin Vergilendirilmesi”, E-Yaklaşım Dergisi, Haziran 2005, Sayı:23.
- Tuncer, S., (2003), “Vergi Hukuku ve Uygulaması”, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- Turhan, S., (1993), “Vergi Teorisi ve Politikası”, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Uzunoglu, H., (2002), “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara .
- Yıldız, H., (2002), “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:255, Kasım 2002.

ENDÜSTRİDE KULLANILAN BİLGİSAYAR DESTEKLİ TASARIM VE İMALAT(CAD-CAM) PROGRAMLARININ MESLEK YÜKSEKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İSTİHDAMI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

**COMPARING OF COMPUTER AIDED DESIGN AND
MANUFACTURING PROGRAM (CAD-CAM) USED INDUSTRY IN
TERMS OF EMPLOYMENT FOR HIGHER SCHOOL OF VOCATIONAL
EDUCATION STUDENTS**

İsmail OVALI

ABSTRACT

Nowadays, computer aided design program become more important most of technical stuff and used widely. Especially, knowledge of cad-cam program of graduated Higher School of Vocational students (Technician) is getting more important and become prerequisite for starting work. In industry, many cad-cam programs are used but some programs come into prominence in terms of using and preferring. Most of technical program have Computer Aided Design and Manufacturing (CAD-CAM) program lesson in their list of courses. Cad-Cam program teaching in these courses is very important for carrier of students after graduate and starting work steps. The aim of this study, determine of which Cad-Cam program widely used in industry for every technical program in higher school of vocational education, advantage of this program for student and get current data for updating of course contents. Result of study, Cad-Cam programs used widely in industry and changing must be done for industry demanding of computer aided design and manufacturing course content was determined

Key words: Cad, Cam, Computer aided design, employment, Higher school of vocational education

ÖZET

Günümüzde tüm teknik branşlarda Bilgisayar destekli tasarım programlarının önemi artmakta ve kullanımı hızlı bir şekilde artmaktadır. Özellikle endüstriyel kurumlarda Meslek yüksekokulu mezunu teknik elemanların (Tekniker) bilgisayar destekli tasarım programı bilmesinin önemi her geçen gün artmakta ve işe başlama aşamasında ön koşul haline almaktadır. Sektörde birçok Bilgisayar destekli tasarım programı bulunmakta fakat her teknik branşta bazı programlar kullanım ve tercih açısından öne çıkmaktadır. Meslek yüksekokullarında eğitimi verilmekte olan teknik programların büyük bir çoğunluğunda Bilgisayar Destekli Tasarım ve İmalat (BDT-BDİ) dersi bulunmaktadır. Bu derslerde eğitimi verilen BDT programları öğrencilerin mezun olduktan sonra iş bulma aşamasında öğrencilerin istihdamı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı Endüstride

özellikle meslek yüksekokullarında eğitimi verilen teknik program alanlarında hangi programların yaygın olarak kullanıldığı, bu programların öğrencilere iş bulma aşamasında sağlayacağı avantajları belirlemek ve ders içeriklerinin güncellemesi aşamasında gerekli olan güncel verilerin elde edilmesi sağlamaktır. Yapılan çalışmalar sonucunda Meslek yüksekokulunda bulunan teknik programlarda yaygın olarak kullanılan programlar belirlenmiş ve sektörün ihtiyaçları doğrultusunda bilgisayar destekli tasarım derslerinin ders içeriklerindeki yapılması gerekli değişiklikler tespit edilmiştir

Anahtar kelimeler: Cad, Cam, Bilgisayar destekli tasarım, Meslek yüksekokulu, istihdam.

1. GİRİŞ

Günümüzde endüstrinin hemen hemen tüm alanlarında bilgisayar destekli tasarım ve imalat programlarının (CAD-CAM) kullanımı artmakta ve tasarımdan imalat aşamasına kadar kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir. Bilgisayar destekli tasarım (CAD), mühendislik tasarımının ortaya çıkarılması, geliştirilmesi, analizi ve modifikasyonu desteklemek için bilgisayar sistemlerinin kullanılması olarak da tanımlanabilir(Borat 1990). CAD sistemi, kullanılan bir donanım (hardware) yazılım (software) ve kullanıcı üçlüsünden oluşur (Yakın 1998). Bilgisayar destekli imalat (CAM), bir imalat tesisinin üretim kaynakları arasında oluşturulan bir bilgisayar etkileşim alanı vasıtasıyla tesisin faaliyetlerini ister direkt ister endirekt olarak planlaması, yönetimi ve kontrolü için bilgisayar sistemlerinin kullanımı olarak tanımlanabilir (Çelikliay 2000).

Parametrik tasarım aracı olarak kullanılan 3D CAD programları genel olarak standart olarak katı modelleme, montaj ve teknik resim modüllerini kapsar ve bu modüller arasında kusursuz bir etkileşime sahiptir parçanın katı modeli değiştirildiği zaman bu parçanın etkilediği montajlarda ve teknik resimlerde gerekli değişiklikler yapılır. Programın kısıtlılık yönetim modülü de oldukça gelişmiştir. İki veya üç boyutlu taslaklara (sketch) derinlik kazandırarak üç boyutlu katı modelleri oluşturan programın kısıtlılık yönetim modülü iki boyutlu taslakların çiziminden, montaja kadar etkilidir (Çicek ve Gülesin 2007).

Birçok kısıtlılık iki boyutlu taslakların çizimi sırasında fare hareketleri ile doğrudan verilebilmektedir. Ayrıca nokta, çizgi, yay gibi elemanlara sonradan da ilişkiler verilerek ilave kısıtlılıklar eklenebilmektedir. Eksik kısıtlı, kısıtlılığın tamam veya fazla kısıtlı elemanlar program tarafından farklı renklerle işaretlendiği için tasarımcı kısıtlılık analizini her an yapma olanağına kavuşmaktadır. Montajda da kısıtlılık yönetim modülü benzer yeteneklere sahiptir (Çavuşoğlu 1993). En basit cad-cam programları bile bunlar gibi birçok avantaj içermektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı her sektörde kullanım alanı hızla artmaktadır.

CAD-CAM programlarının kullanımının bu denli artışı yeni istihdam alanları oluşturmaktadır. Bu programları etkili bir şekilde kullanılabilmesi için kullanacak elemanların bazı vasıflara sahip olması gerekmektedir. Bunların başında yeterli bilgisayar bilgisi ve temel seviyede İngilizce bilgisi gerekmektedir. Bu vasıflar Meslek yüksekokulu mezunu öğrencilerin genel olarak sahip olması gereken vasıflardır. Bu yüzden cad-cam operatörlüğü meslek yüksekokulu öğrencileri için önemli bir istihdam alanı sağlamaktadır. Bu yüzden dolayı meslek yüksekokullarında eğitimi verilen teknik branşlar da gösterilen cad cam programların doğru seçilmesi ve eğitiminin etkin olarak verilemesi büyük önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Meslek yüksek okullarında öğrenimi verilen genel programlardaki bilgisayar destekli programların sektörde istihdamı olanakları açısından programların belirlenmesidir.

2. BİLGİSYAR DESTEKLİ TASARIM VE İMALAT (CAD-CAM) PROGRAMLARI

Günümüzde birçok yazılım firması tarafından geliştirilen birçok cad-cam programları bulunmaktadır. Bu cad-cam programlarından başlıcaları ve kullanım alanları Tablo1 de görülmektedir.

Tablo 1. Yaygın olarak kullanılan Cad-Cam Yazılımları

CAD-CAM PROGRAMININ ADI	KULLANILDIĞI ALANLAR
CATIA	Havacılık Endüstrisi, Otomotiv Sanayi, İş makineleri Sanayi, Savunma sanayi, Endüstriyel Tasarım, Çelik Konstrüksiyon, Talaşlı imalat.
INVENTOR	Endüstriyel Tasarım, Çelik Konstrüksiyon, Prefabrik sistemler, Saç metal ürün tasarımı.
SOLIDWORKS	İklimlendirme ve Soğutma Sanayi, Endüstriyel Tasarım, Çelik Konstrüksiyon, Prefabrik sistemler, Saç metal ürün tasarımı.
PROENGINEER	Endüstriyel Tasarım, Çelik Konstrüksiyon, Prefabrik sistemler, Saç metal ürün tasarımı, İş makineleri sanayi, Kalıpcılık Sanayi.
THINK DESIGN	Çelik Konstrüksiyon, Prefabrik sistemler, Saç metal ürün tasarımı, Kalıpcılık Sanayi.
UNIGRAPHICS (NX)	Havacılık Endüstrisi, Otomotiv Sanayi, İş makineleri Sanayi, Savunma sanayi, Endüstriyel Tasarım, Çelik Konstrüksiyon, Talaşlı imalat.
MAX	Reklamcılık ve Görselleştirme Alanında, Mimari ve iç mekân tasarımlarında, Endüstriyel ürün tasarımında, Çizgi Film Sektöründe.
XSTEEL	Çelik Konstrüksiyon, Prefabrik sistemler, Saç metal ürün tasarımı alanında.
COREL DRAW	Reklamcılık ve Görselleştirme sektöründe.
PHOTOSHOP	Reklamcılık ve Görselleştirme sektöründe, Yayıncılık Sektöründe.
DREAMVIEWER	Web tasarım sektöründe.
FLASH	Web tasarım, Çizgi film sektöründe.
WORKBENCH	Elektrik-Elektronik sektöründe.
MASTECAMX	Makine Sanayi, Talaşlı İmalat

Tablo birde de açıkça görülmektedir ki bazı programlar bir birine aynı sektöre hizmet vermektedir. Bu programların arasındaki önemli farklardan biri sundukları çözüm miktarıdır. Bir programın sağladığı çözüm miktarı arttıkça fiyatı da beklendiği gibi artmaktadır. Örneğin *Solidworks* ve *Catia* Programları aynı firmaya aittir fakat ikisinin hitap ettiği sektörler birbirine yakın olmasına rağmen Solidworks orta ölçekli firmalara hitap ederken Catia daha çok kurumsallaşmış ve belli bir üretim standardına ulaşmış firmalar tarafından tercih edilmektedir.

Tablo 1’de verilen programların yanında birçok daha cad-cam programı bulunmaktadır. Fakat sektörde kullanım oranları bu programlarla karşılaştırıldığında oldukça düşüktür.

3. METARYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada öncelikle türkiyede kullanılan en çok cad-cam programları belirlenmiştir. Ardından türkiyede bu programların yetkili satıcılarından türkiyede kullanılan lisanslı program sayıları öğrenilmiştir. Lisanslı yazılım sayısı her ne kadar kullanım oranını gösterebilir lisanssız yazılım kullanım oranı lisanslı kullanıma göre çok daha farklıdır. Bu farkı göze almak için milli eğitim bakanlığına bağlı bazı özel eğitim kurumlarından sektörde en çok kullanılan cad cam programları öğrenilmiş ve karşılaştırılmıştır. Programların resmi distribütörleri kesin sayı vermenin ticari açıdan kendileri açısından uygun olmayacağını belirtirken yaklaşık bir değer vermeyi tercih etmişleridir.

4. ÇALIŞMA BULGULARI VE TARTIŞMA

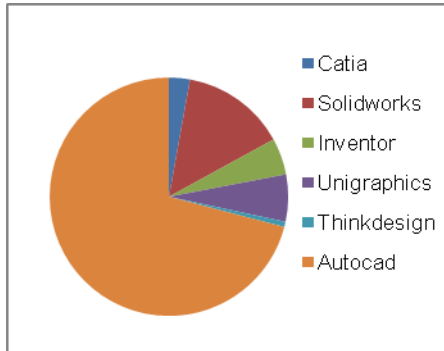
4.1. Bilgisayar Destekli Tasarım ve İmalat Programları.

Programların resmi distribütörlerinden alınan veriler sonucunda aşağıda verilen tabloyu oluşturulmuştur. Bu programlardan bazıları kendi alanlarında neredeyse tek bir çözüm sunucusu haline gelmişken, bazılarının arasında ciddi anlamda bir rekabet bulunmaktadır.

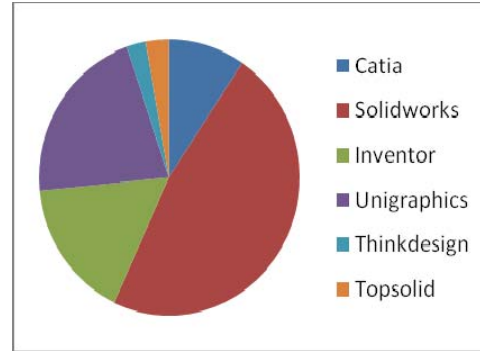
Tablo 2. Cad-cam Programlarının Türkiyede sahip oldukları lisans sayıları.

Programın Adı	Lisans Sayısı	Programın Adı	Lisans Sayısı
Catia	>200	AutoCAD	>5000
Solidworks	>1000	Max	>900
Unigraphics	>450	Photoshop	>4000
Think Design	>50	Coreldraw	>800
Workbench	>1000	Flash	>650
Inventor	>350	Intelli cad	>350

Daha öncede belirtildiği gibi bu programların karşılaştırılması yapılırken öncelikli olarak kendi aralarında grublandırılmalıdır. Bunun sebebi sektör olarak farklı alanlara hitap etmelerinin yanı sıra bazılarının kendi alanında tek program olmasıdır. Örneğin Flash programı web tasarım programları arasında en çok tercih edilen ve sektörün lider programları arasındadır. Şekil 1'den de görüldüğü gibi Catia, Solidworks,Unigraphics,Inventor hemen hemen aynı sektörlere hitap etmekte ve kendi aralarında ciddi bir rekabet içersindedirler.

a) Tüm cad-cam programları

b)Parametrik cad-cam programları

Şekil 1. Makine sektörü grubundaki programların lisans sayılarının karşılaştırılması.

Şekil 1 a'da görüldüğü gibi AutoCAD sektörde en çok tercih edilen program olmasının sebebi; autocad programının lisans ücretinin düşük olması ve ilk geliştirilen cad-cam programlarında birisi olmasıdır. Autocadten sonra en çok tercih edilen Katı modelleme programı solidworkstür solidworks programı Autocad den farklı olarak parametrik bir program olmasıdır. Şekil 1 b'de farklı bir karşılaştırma yapılmıştır bunun sebebi de parametrik programların Autocad programının sunduğu çözümlerden farklı olmasıdır. Parametrik programlar içerisinde ise catia ve unigraphics programlarının kullanım oranı hızla artmaktadır.

Xsteel programı çelik konstrüksiyon projelerinin hazırlanmasında türkiyede ve dünyada en çok kullanılan cad programlarından bir tanesidir.

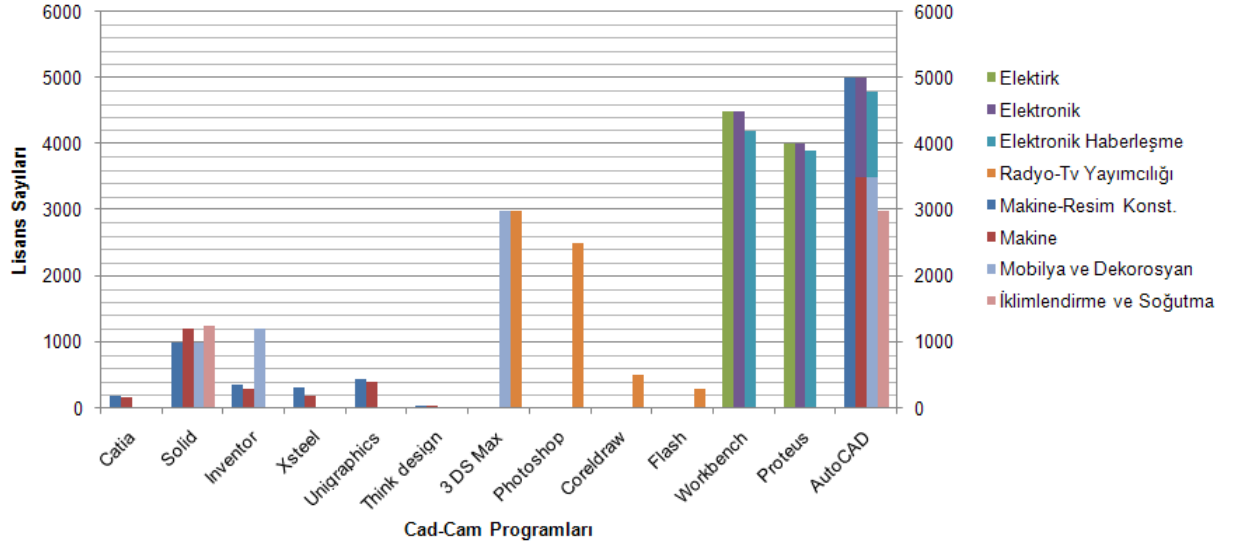
Programların kullanım oranları aynı zamanda sektörde bu alanda gerekli kalifiye eleman gereksiniminin bir göstergesidir. Autocad programı temel bir cad programı haline gelmekte ve günümüzde bir çok meslek lisesinde eğitimi verilmektedir. Bunun yanında günümüzün yeni trendi parametrik cad-cam programlarıdır. Bu programların imalat ve tasarım açısından sağladığı avantajların bu programların kullanımı kaçınılmaz hale getirmektedir.

Tablo 3. Cad-Cam Programlarının Meslek yüksekokullarında öğrenimi verilen teknik programlarla eşleştirilmesi

Teknik Programın Adı	Cad-Cam Programının Adı
Elektrik Programı	AutoCAD, Elektronik Workbench, Proteus
Elektronik Programı	AutoCAD, Elektronik Workbench, Proteus
Makine-Resim Konstrüksiyon Programı	AutoCAD, Solidworks, Catia, inventor, Thinkdesign, Xsteel
Makine Programı	AutoCAD, Solidworks, Catia, inventor, Thinkdesign
İklimlendirme ve Soğutma Programı	AutoCAD, Solidworks, Inventor
Radyo -Tv Yayıncılığı Programı	AutoCAD, Photoshop, 3DS Max, Coreldraw
Mobilya ve Dekorasyon Programı	AutoCAD, Photoshop, 3 DS Max
Elektronik Haberleşme Programı	AutoCAD, Elektronik Workbench, Proteus

Cad-Cam Programlarını meslek yüksekokullarında eğitimi verilen teknik programlarla eşleştirilmesi Tablo 3'te görülmektedir. Bu tabloda meslek yüksekokullarında bulunan genel teknik programlar ve sektörde bu alanda en çok kullanılan Cad-cam programları ile eşleştirilmiştir.

Eşleştirilmesi yapılan cad-cam programları her program açısından bir programa indirilmesi ve bu programlarının eğitimlerinin verilmesi meslek yüksekokulu öğrencilerinin istihdamı açısından oldukça önem kazanmaktadır. Bu sebepten dolayı şekil 2'de Cad-Cam programlarının teknik programlar üzerindeki dağılımı gösterilmiştir. Bu dağılımın elde edilmesi sonucunda hangi teknik programın hangi programı en çok kullandığı belirlenmiş ve bu programlarda eğitimi verilemesi gerekli programın belirlenmesinde büyük bir kolaylık sağlamıştır.

Şekil 2. Cad-Cam Programlarının meslek yüksekokullarında eğitimi verilen teknik programlar üzerindeki kullanım oranları

Öğrencilerin mezun olduklarında bu programlar sayesinde en çok istihdam sağlayabilmeleri için Şekil 2 deki verilerden yararlanarak, meslek yüksek okullarında eğitimi verilen programlarda hangi bilgisayar destekli tasarım programlarının eğitiminin verilmesi gerektiği aşağıdaki tablo 4’de belirlenmiştir. AutoCAD programının tüm teknik programlarda gösterilmesi gerektiği ve aynı zamanda diğer cad programları içinde bir temel oluşturduğu belirlenmiştir. Bu sebepten dolayı AutoCAD programı tabloda belirtilmemiştir.

Teknik programların çoğunda ikinci cad-cam dersi de bulunmaktadır. Bu derslerde aşağıda belirtilen programların eğitiminin verilmesi öğrencilerin istihdamı açısından büyük önem arz etmektedir.

Tablo 4. Meslek yüksekokullarında eğitimi verilen teknik programlarda eğitimi verilmesi gereken cad-cam programları.

Teknik Programın Adı	Cad-Cam Proqramının Adı
Elektrik Programı	Elektronik Workbench
Elektronik Programı	Elektronik Workbench
Makine-Resim Konstrüksiyon Programı	Solidworks,Catia
Makine Programı	Solidworks,Catia,Mastercam
İklimlendirme ve Soğutma Programı	Solidworks
Radyo -Tv Yayıncılığı Programı	Photoshop,3DS Max
Mobilya ve Dekorasyon Programı	3 DS Max
Elektronik Haberleşme Programı	Elektronik Workbench,

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Günümüzde cad-cam programları tüm teknik branşlarda her geçen gün daha önemli bir rol kazanmaya başlamıştır. Cad-Cam programlarının meslek yüksekokulu öğrencilerinin istihdamı açısından karşılaştırılması için yapılan bu çalışma sonucunda aşağıda belirtilen sonuçlara elde edilmiştir.

- Cad-Cam Programların, meslek yüksekokullarında eğitimi verilen tüm teknik programlarında sayılarının artırılması ve içeriklerinin güncellenmesi gerektiği belirlenmiştir.
- Teknik programlarda hangi cad-cam programlarının eğitimin verilmesi gerektiği belirlenmiştir.
- Cad-Cam programlarının meslek yüksekokulu öğrencilerinin istihdamında önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.
- Parametrik cad-cam programlarının parametrik olmayan programların yerini aldığı ve kullanım oranlarının hızla artışı belirlenmiştir.
- Meslek yüksekokullarında Bilgisayar destekli tasarım ve imalat derslerinin, ders sorumlularının da gerekli eğitimleri alması gerektiği ve bilgilerini güncellemeleri gerektiği belirlenmiştir.
- AutoCAD programının diğer cad-cam programları için bir temel oluşturduğu ve diğer cad programlarından önce eğitiminin verilmesinin gerekliliği belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Yakın, M., (1998), "Mekanik endüstride CAD/CAM sistemlerinin seçimi ve etkin kullanımı, İstanbul", İstanbul Teknik Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelikliay, G., (2000), "Cad Cam sistemlerinin seçimi, Bursa", Uludağ Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çicek, A., Gülesin, M., (2007), "Bdt/Bdi Uygulamaları İçin Bilgisayar Destekli Parça Tanıma Yaklaşımının Geliştirilmesi, Ankara", Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., cilt 22, 237-246.
- Çavuşoğlu, Y.,(1993) "Bilgisayar Destekli Eğitim , Tasarım ve Düşündürdükleri", Ulusal 6. Makina Teorisi Sempozyumu, Bildiri Kitabı, S.317.
- Borat, O., (1990) "Bilgisayar Destekli Eğitim ve Uygulamaları", TUAR, Marmara Üniversitesi Teknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezî, Tr-90.10.

ENDÜSTRİYEL OTOMASYON TEKNİKERİNİN ÖZELLİKLERİ: İŞLETMELERİN GÖRÜŞLERİ

PROPERTIES OF THE INDUSTRIAL AUTOMATION TECHNICIAN: VIEWS OF BUSINESS SECTOR

Duygu HÜYÜK¹   Aytekin ERDEM²   Gürcan UZAL³

ABSTRACT

Technical education has been affected by the rapid change in the science and technology and the expectations of organizations have been ever-changing from technical employees. Because of the organizations have been obliged to use automation effectively to be able to produce rapidly and productively, the role of an industrial automation technician at the organizations have also been coming into prominence.

In this study, it has been aimed to be determined the sight of organizations about the general and vocational properties of the industrial automation technician. Accordingly, it has been reached to some authorized persons in the some organizations that are active in the Trakya zone and in İstanbul and it has been received opinions of them belonging to the general and vocational properties of the industrial automation technician with the aim of a pool/scale which has been developed by the researchers and it has been used the description-scanning method in the research. SPSS program has been used for the analysis of the data. Here is the some conclusions that has been achieved: It has been determined that the authorized persons had agreed with those views: "He must coordinate with the team work.", "He must have a strong dialog with people." and those sights belonging to the vocational properties of industrial automation technician: "He must take the necessary safety precautions at the works as-build.", "He must well recognize the measurement equipments, be able to take efficient measurements and be able to calibrate the equipments", "He must be able to repair the fault/trouble that occurred in the system as fast as possible, in addition to fix them." . Separately, in this study, it has been presented some opinions and suggestions about the expectations of organizations from the industrial automation technician.

Key words: Industrial automation technician, technical education, vocational properties, general properties.

---

¹ Öğr. Gör., Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler M.Y.O., dhuyuk@nku.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler M.Y.O., aerdem@nku.edu.tr

³ Yrd.Doç.Dr., Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler M.Y.O., guzal@nku.edu.tr

ÖZET

Bilim ve teknolojiadaki hızlı değişimlerden teknik eğitim de etkilenmekte ve işletmelerin teknik elemanlardan beklentileri değişmektedir. İşletmeler hızlı ve verimli üretebilmek için otomasyonu etkin bir şekilde kullanmak zorunda kaldıklarından Endüstriyel Otomasyon teknikerinin işletmelerdeki rolü de gittikçe önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada, işletmelerin Endüstriyel Otomasyon teknikerinin genel ve mesleki özellikleri konusundaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Trakya yöresi ve İstanbul'da etkinlik göstermekte olan bazı işletme yetkililerine ulaşılarak, Endüstriyel Otomasyon teknikerinin genel ve mesleki özellikleri konusundaki görüşleri araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket/ölçek yardımı ile alınmış olup araştırmada betimleme tarama yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmış olup ulaşılan sonuçlardan bazıları şunlardır: İşletme yetkililerinin; “Takım çalışmasına uyum sağlamalıdır”, “ İnsanlarla iletişimi güçlü olmalıdır”, “Yapılan çalışmalarda gerekli emniyet tedbirlerini almalıdır”, “ Ölçü cihazlarını iyi tanımalı, etkin ölçümler yapabilmeli ve cihazları kalibre edebilmelidir”, “Sistemde oluşan hataları/arızaları bulup en kısa sürede giderebilmelidir” görüşlerine katıldıkları belirlenmiştir. Bildiride ayrıca işletmelerin Endüstriyel Otomasyon teknikerinden beklentileri konusunda bazı düşünce ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Endüstriyel Otomasyon teknikeri, teknik eğitim, mesleki özellikler, genel özellikler.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin dünya ile rekabet edebilmesi için işletmelerin çok iyi yetişmiş, problem çözen, üreten kaliteli teknikerlere ihtiyacı vardır. Teknikerler sanayide mühendis ile teknisyen arasındaki teknik eleman boşluğunu doldurmak üzere faaliyet göstermektedirler. Buna göre meslek yüksekokulu mezunlarının mühendisin dilinden anlayabilecek derecede teorik bilgiye sahip olması, bunların uygulanabilmesi için de altındaki çalışanlara işin tarif edilerek yaptırılmasını sağlayabilecek düzeyde de pratik bilgi ve beceriye sahip olmaları beklenmektedir (Geren, 1996).

Teknolojiadaki hızlı gelişime paralel olarak, endüstriyel otomasyon teknikerinden beklentiler de değişmektedir. **Endüstriyel Otomasyon** Programından mezun olan öğrenci; sistem geliştirme, otomasyon malzemelerini temin etme, arıza bulma ve giderme, PLC veya PIC programları yazma, kalibrasyon yapma gibi alanlarda hizmet veren kendi işyerini kurabilir. Ayrıca, fabrikalarda otomasyon teknikeri olarak; Sanayideki yeni teknolojik gelişmeleri takip eder, mühendislik çizimleri ve proses diyagramlarını yorumlar, yapılan çalışmalarda gerekli emniyet tedbirlerini alır ve alınmasını sağlar, gündelik işlerinde bilgisayarı aktif olarak kullanır, ortaya çıkan ihtiyaca göre sensör seçer, transmitterleri kalibre eder, kontrol cihazlarını ayarlar, pnomatik sistemlerin bakımını yapar, hidrolik sistemlerin bakımını yapar, PLC programı yazar, SCADA programlarını çalıştırır, sistemde oluşan hataları bulur ve giderir (MEB-YÖK, 2002).

2. AMAÇ, YÖNTEM VE ARAÇLAR

Bu çalışmada, işletmelerin Endüstriyel Otomasyon teknikerinin genel ve mesleki özellikleri konusundaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Trakya yöresi ve İstanbul'da etkinlik göstermekte olan bazı işletme yetkililerine ulaşılarak, Endüstriyel Otomasyon teknikerinin genel ve mesleki özellikleri konusundaki görüşleri araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket/ölçek yardımı ile alınmış olup araştırmada betimleme tarama yöntemi kullanılmıştır

2.1. Ölçeğin Geliştirilmesi İle İlgili Çalışmalar

Araştırma kapsamında işletme yetkililerinden veri toplamak için kullanılan ölçme aracı; araştırmacılar tarafından geliştirilen, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,75 olan, 5'i olumsuz, 11'i olumlu sorudan oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçek hazırlanırken; ölçek maddelerini oluşturma, uzman görüşüne başvurma, ön deneme ve güvenilirlik aşamaları izlenmiştir.

2.2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde Trakya yöresi ve İstanbul'da etkinlik göstermekte olan bazı işletme yetkililerine ulaşılarak, bilgi formuna verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir.

2.2.1. Betimsel İstatistik

a) Firma Yetkilisinin Kişisel Bilgileri

Araştırmaya katılan firma yetkililerinin 33 (%83)'ü bay, 7 (%17)'si bayandır. Bilgi formuna cevap verenlerin 15 (%37,9)'i 29 ve daha küçük, 17 (%42,5)'si 30-39, 7 (%17,5)'si 40-49, 1 (%2,5)'i 50 ve daha büyük yaş grubunda bulunmaktadır. 19 (%47,5)'ü fakülte (teknik), 12 (%30)'si meslek yüksekokulu teknik programı, 4 (%10)'ü fakülte (sosyal), 2 (%5)'si diğer okullardan mezun olmuştur. 4 (%10)'ü işyeri sahibi, 11 (%27,5)'i teknik müdür, 4 (%10)'ü insan kaynakları, 16 (%40)'sı şef, 5 (%12,5)'i işletme müdürüdür.

b) Firma Bilgileri (Kuruluş tarihi, çalışma alanı, eot teknikeri sayısı, myo mezunu sayısı, eot teknikerinin firma içindeki görev dağılımları)

Araştırılan firmaların 3 (%7,5)'ü 1980 öncesi, 16 (%40)'sı 1980-1989, 15 (%37,5)'i 1990-2001 ve 6 (%15)'si 2002-2007 yılları arasında kurulmuştur. Firmaların 9 (%22,5)'ü nihai mal üretimi, 5 (%12,5)'i yarı mamul üretimi, 8 (%20)'i yedek parça üretimi, 13 (%32,5) montaj, 3 (%7,5)'ü bakım-onarım, 2 (%5)'si pazarlama alanında çalışmaktadır. İşletmelerin 14 (%35)'ü 1-2, 13 (%32,5)'ü 3-4, 5 (%12,5)'i 5-6 ve 6 (%15)'sı 7 ve yukarı sayıda tekniker çalıştırmaktadır. İşletmelerde endüstriyel otomasyon teknikerlerinin 2 (2)'si pazarlama, 15 (%37,5)'i üretim, 17 (%42,5)'si montaj, 4 (%10)'ü bakım ve onarım, 2 (%5)'si diğer kısımlarda görev yapmaktadır.

c) Firmalarda Çalışan Endüstriyel Otomasyon Teknikerlerinin Genel Özellikleri Hakkında Firma Yetkilisinin Görüşleri

Ölçeğin aralık genişliği, “*aralık genişliği = dizi genişliği / yapılacak grup sayısı*” formülü ile oluşturulan ölçekte; seçenekler ve sınırlar Tablo 1’de verilmiştir (Nuhoglu ve Yalçın, 2004).

Tablo 1. Ağırlıklı Aritmetik Ortalamaların Değerlendirme Aralığı

Ağırlık	Seçenekler	Sınır
5	Kesinlikle Katılıyorum	4,21 – 5,00
4	Katılıyorum	3,41 – 4,20
3	Kısmen Katılıyorum	2,61 – 3,40
2	Katılmıyorum	1,81 – 2,60
1	Kesinlikle Katılmıyorum	1,00 – 1,80

Tablo 2. Firmalarda Çalışan Endüstriyel Otomasyon Teknikerlerinin Genel Özellikleri Hakkında Firma Yetkilisinin Görüşleri

	N=40	$\bar{x}$	S
Kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini açıkça belirtmelidir.		4,43	,68
Takım çalışmasına uyum sağlamalıdır.		4,43	,64
İnsanlarla iletişimi güçlü olmalıdır.		4,25	,90
İş bölümü ve uzmanlaşmaya önem vermesi gerekmez		4,00	1,09
Konusu ile ilgili etkinliklere (konferans, seminer, fuar vb.) katılıp, öğrendiklerini teknisyen ve işçilere aktarabilmelidir.		3,93	1,02
Sorunları çözerken etkin kararlar vermelidir.		3,90	,90
Verimli üretim için ergonomik ilkeleri dikkate almalıdır.		3,68	,76
Kendi bölümü ile ilgili işlev ve faaliyetleri her zaman planlaması Gerekmez.		3,60	1,11
Kaliteli üretim için yeni yöntemler geliştirmesi gerekmez.		3,43	1,20
Kaliteli üretim anlayışında öncü olması gerekmez.		3,30	1,22

Tablo 2 incelendiğinde tekniker adaylarının bilgi formuna verdikleri cevaplar incelenirse şu sonuçlar elde edilebilir:

- * Kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini açıkça belirtmelidir ($\bar{x}=4,43$), takım çalışmasına uyum sağlamalıdır ($\bar{x}=4,43$) ve insanlarla iletişimi güçlü olmalıdır ($\bar{x}=4,25$) görüşlerine **kesinlikle katıldıkları** belirlenmiştir.
- * İş bölümü ve uzmanlaşmaya önem vermesi gerekmez ($\bar{x}=4,00$), konusu ile ilgili etkinliklere (konferans, seminer, fuar vb.) katılıp, öğrendiklerini teknisyen ve işçilere aktarabilmelidir ($\bar{x}=3,93$), sorunları çözerken etkin kararlar vermelidir ($\bar{x}=3,90$), verimli üretim için ergonomik ilkeleri dikkate almalıdır ($\bar{x}=3,68$), kendi bölümü ile ilgili işlev ve faaliyetleri her zaman planlaması gerekmez ($\bar{x}=3,60$) ve kaliteli üretim için yeni yöntemler geliştirmesi gerekmez ($\bar{x}=3,43$) görüşlerine **katıldıkları** görülmüştür.
- * Kaliteli üretim anlayışında öncü olması gerekmez ($\bar{x}=3,30$) görüşüne ise **kısmen katıldıkları** anlaşılmaktadır.

d) Yeterli Düzeyde, Kaliteli Endüstriyel Otomasyon teknikerinin Mesleki Özellikleri Hakkında Firma Yetkilisinin Görüşleri

Tablo 3. Yeterli Düzeyde, Kaliteli Endüstriyel Otomasyon teknikerinin Mesleki Özellikleri Hakkında Firma Yetkilisinin Görüşleri

	N=40	$\bar{x}$	S
Yapılan çalışmalarda gerekli emniyet tedbirlerini almalıdır.		4,25	,87
Ölçü cihazlarını iyi tanımalı, etkin ölçümler yapabilmeli ve cihazları kalibre edebilmelidir.		4,23	,70
Sistemde oluşan hataları/arızaları bulup en kısa sürede giderebilmelidir.		4,18	,71
PLC programını yazabilmelidir		4,05	,96
Hidrolik sistemleri tanımalı ve kullanabilmelidir.		4,03	1,00
Sanayideki yeni teknolojik gelişmeleri takip etmelidir.		4,03	,77
Pnömatik sistemleri tanımalı ve kullanabilmelidir.		4,00	1,00
Alanındaki konularda teknisyen ve işçileri eğitebilmelidir.		3,95	,99
Teknisyen ve mühendis arasında köprü görevi yapmalıdır.		3,75	1,10
SCADA programını çalıştırabilmelidir.		3,55	1,06
İhtiyaca göre kontrol devreleri tasarlayabilmelidir.		3,48	1,04
Mühendislik çizimleri ve proses diyagramlarını yorumlaması gerekmez.		3,15	1,37

Tablo 3 incelendiğinde tekniker adaylarının bilgi formuna verdikleri cevaplar incelenirse şu sonuçlar elde edilebilir:

- * Yapılan çalışmalarda gerekli emniyet tedbirlerini almalıdır ($\bar{x}=4,25$) ile ölçü cihazlarını iyi tanımalı, etkin ölçümler yapabilmeli ve cihazları kalibre edebilmelidir ($\bar{x}=4,23$) görüşlerine **kesinlikle katıldıkları** belirlenmiştir.
- * Sistemde oluşan hataları/arızaları bulup en kısa sürede giderebilmelidir ($\bar{x}=4,18$), PLC programını yazabilmelidir ($\bar{x}=4,05$), Hidrolik sistemleri tanımalı ve kullanabilmelidir ($\bar{x}=4,03$), Sanayideki yeni teknolojik gelişmeleri takip etmelidir ($\bar{x}=4,03$), Pnömatik sistemleri tanımalı ve kullanabilmelidir ($\bar{x}=4,00$), Alanındaki konularda teknisyen ve işçileri eğitebilmelidir ($\bar{x}=3,95$), Teknisyen ve mühendis arasında köprü görevi yapmalıdır ($\bar{x}=3,75$), SCADA programını çalıştırabilmelidir ($\bar{x}=3,55$) ve İhtiyaca göre kontrol devreleri tasarlayabilmelidir ($\bar{x}=3,48$) görüşlerine **katıldıkları** görülmüştür.
- * Mühendislik çizimleri ve proses diyagramlarını yorumlaması gerekmez ($\bar{x}=3,15$) görüşüne ise **kısmen katıldıkları** anlaşılmaktadır.

3.TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmadan elde edilen ve elektrik/elektronik teknikerinden beklenen özellikler konusunda yapılan benzeri çalışmadaki (Erdem ve Uzal, 2001) sonuçlar dikkate alınarak bir endüstriyel otomasyon teknikerinden beklenen ve beklenmeyen özellikler aşağıdaki gibi maddeler halinde sıralanabilir:

- Hidrolik ve pnömatik sistemleri tanıyıp kullanabilme endüstriyel otomasyon teknikeri için aranan bir özellik iken elektrik/elektronik teknikeri açısından çok önemli olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.
- İşbölümü ve uzmanlaşma, alanı ile ilgili konularda işçileri eğitebilmesi, teknisyen ve mühendis arasında köprü görevi yapması endüstriyel otomasyon teknikeri için aranan bir özellik olmamasına rağmen elektrik/elektronik teknikerinden beklenen bir özelliktir.
- Kaliteli üretim anlayışında öncü olması, sistemde oluşan hataları bulup giderebilmesi ve iş güvenliği konusunda gerekli emniyet tedbirlerini alması hem endüstriyel otomasyon hem de elektrik/elektronik teknikeri için önemlidir.
- Ölçüm cihazlarını tanıma ve kullanabilme özelliği elektrik/elektronik teknikerinden beklenen özellik kadar çok güçlü olmasa da endüstriyel otomasyon teknikerinden de beklenmektedir.
- Bir endüstriyel otomasyon teknikeri için proses diyagramlarını ve çizimlerini yorumlayabilme özelliği önemliyken, elektrik/elektronik teknikeri için önemli olan elektrik/elektronik ile ilgili devre şemalarının izlenmesidir.
- Kendi bölümü ile ilgili işlev ve faaliyetleri planlayabilmesi, kaliteli üretime önem vermesi ve kaliteli üretim için yeni yöntemler geliştirebilmesi her iki teknikere ait aranan özelliklerdendir.
- SCADA programlarını çalıştırabilmesi ve kontrol devrelerini tasarlayabilmesi bir endüstriyel otomasyon teknikerinden beklenen önemli bir özellik değildir.
Özetlenecek olursak, özellikle endüstriyel otomasyon teknikeri hidrolik, pnömatik ve proses diyagramlarını yorumlayabilme ve ölçme konusunda iyi olmalıdır, fakat elektronik devreler ve tasarım konusunda uzmanlaşmasına gerek yoktur diyebiliriz.
Yukarıdaki sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler yapılabilir.
- Öğretim programlarındaki iletişim vb. sosyal dersler veya ders dışı etkinliklerle kendilerini iyi ifade edebilme, ekip çalışması yapabilme konularında tekniker adaylarının eğitimlerine önem verilmelidir.
- Kalite güvencesi ve standartları konusunu özümsemeleri sağlanmalıdır.
- Sorunları çözerken etkin kararlar verebilmeleri için öğrenimleri sırasında problem çözme yetenekleri geliştirilmelidir.
- Laboratuvar, atölye çalışmalarında iş güvenliğine önem vermeleri konusunda sıkça uyarılmalı ve bu doğrultuda beceri kazanmaları sağlanmalıdır.
- Ölçme ve kalibrasyon konularında yetkinleştirilmelidirler.
  - Sistemde oluşan hataları/arızaları en kısa sürede bulup giderme konusunda becerileri geliştirilmelidir.
- PLC, Hidrolik ve Pnömatik alanlarında geniş bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.
  - Mühendislik çizimleri ve proses diyagramlarını yorumlama konusunda beceriler kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Erdem, A., Uzal, G. (2001), "Sanayicinin Elektrik ve Elektronik Teknikerinden Beklentileri", Mevzuat Dergisi, yıl:4, sayı:47, Kasım 2001.
- Geren, M. (1996), "Meslek Yüksekokulu-Endüstri İlişkilerinin Geliştirilmesi için Teklifler", 21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılanması, Ankara Üniversitesi, Çankırı, 22-23 Mayıs 1996, 213-215.
- Nuhoğlu, H., Yalçın, N. (2004), "Fizik laboratuvarına Yönelik Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Öğretmen Adaylarının Fizik laboratuvarına Yönelik Tutumlarının

Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt 5, sayı 2, s.317-327.

MEB-YÖK, (2002), “Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi Endüstriyel Otomasyon Eğitim Programı, 8-9.

ERKEK GİYİM SİLÜETİNİN TARİHSEL DEĞİŞİMİ VE GÜNÜMÜZ MODASINA YANSIMALARI

HISTORICAL CHANGES OF MEN'S WEAR SILHOUETTE AND ITS INFLUENCES ON MODERN FASHION

Fatma METE¹   Gülseren ÖZEL²

ABSTRACT

Silhouette and form are the most important design elements in fashion design. In order to interpret the current global silhouette and styling features of men's clothing in detail, first of all, the periods in which the changes in style and the details of designs should be represented accordingly, their sources, their meanings and their modern forms must be examined carefully. In this study, the changes in basic garments form are considered rather than the details of clothing history as it is too comprehensive. Its influences on the present men's wear fashion are construed by samples of designer's collections.

Key words: Fashion design, mens wear, design elements, silhouette, history of costume.

ÖZET

Silüet ve form giysi tasarımının en önemli elementlerindedir. Günümüz global erkek giyim silüetini ve modellerini yorumlayabilmek için her şeyden önce model değişimlerini ve tasarım detaylarının tarihte temsil edildiği dönemleri, çıkış noktalarını, taşıdıkları anlamları ve günümüzde aldığı son şekilleri incelenmelidir. Bu çalışmada çok kapsamlı olmasından dolayı giyim tarihinin detayları üzerinde kısaca durularak daha çok temel giysi formlarının değişimleri ele alınmıştır. Günümüz erkek giyim modasına tipik yansımaları tasarımcı koleksiyonlarından alınan örneklerle yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Moda tasarımı, erkek giyimi, tasarım elementleri, silüet, giyim tarihi.

---

¹Professor, Department of Fiber Science and Apparel Design, College of Human Ecology, Cornell University, Fm95@cornell.edu

² Öğr. Gör., Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu Bergama/ İZMİR, gulseren.ozel@ege.edu.tr

1. GİRİŞ

Moda tasarımcılarının en önemli esin kaynaklarından birisi tarihsel ve geleneksel giysilerdir.(Mete, 2006) Bu etkilenmeler çok iyi bir araştırma ve inceleme gerektirir. Farklı dönemlerde popüler olmuş giyim şekillerinin genel silüeti tasarımcıya o dönem hakkında fikir vermektedir. Elde edilen araştırma sonuçları, tasarım elementleri ve prensipleri göz önünde bulundurularak hassas bir şekilde yorumlanmalıdır.

Erkek giyim tarihinde temel değişimler giysilerin bedene oturması veya rahat-bol oluşu üzerine olmuştur. Silüetin bu kadar önemli olduğu erkek giyiminde, zaman zaman bayan giyimiyle paralellikler ve ayrımlar gözlenir. Günümüzde kadın ve erkek giyimini birbirinden ayıran temel giysiler etek ve pantolon olarak tanımlanırken, tam tersi bir görünüm tarih sayfalarında karşımıza çıkar; Antik dönem Yunan ve Roma'da erkekler eteğe benzer tunik giyerken aynı tarihlerde Doğuda kadınlar pantolon giymişlerdir. Bazı kaynaklar uzun pantolonun kaynağını Persler olarak gösterir. Pers pantolonu bazen ince ve dökümlü kumaştan yapılmış, bazen de dar bir şalvar görüntüsü vermiştir.(Türkoğlu,2002)

Jirousek(2004), Ortaçağın başlarında Avrupa' da erkek ve kadın giysilerinin üst bedene sıkıca bağlanarak oturtulduğundan ve kadınlarda alt bedende bileğe kadar uzanan uzun eteklerin, erkeklerde dizleri ortaya çıkartan kısa eteklerin giyildiğinden bahseder. Batı giyim kültüründe, ilk olarak 14. yüzyıl Avrupa'sında giysi vücuda oturtulmaya çalışılırken yan dikiş eksenleri, pensler gibi ustalık isteyen tekniklerin ve dikiş özelliklerinin kullanılmaya başlandığını da vurgular.

Görülüyor ki tarihte kadın ve erkek giyimini birbirinden ayıran giysiler sadece etek ve pantolon olmamıştır. Giysilerde, bedene oturtulmuş formlar ve bol-drapeli formlar başlıkları altında gruplama yapıldığında; modern çağın giysileri bedene oturan, antik giysiler ise bol-darepeli giysiler kategorisine dahil edilir.(Laver,1996) Giyim tarihinde erkek giyiminin genel görünüşünü, İlkçağ'dan Rönesans'a kadar bol bir silüet, 16. yüzyıldan 1900'lü yıllara kadar, kısmen bedene oturtulmaya çalışılmış ve model özellikleriyle detaylandırılmış bir silüet, 21.yüzyılda ise sadeleşen, vücut formunu ortaya çıkartan bir silüet olarak gruplandırabiliriz.

2. YÜZYILLARA GÖRE ERKEK GİYİM SİLÜETİ

Giysi tasarımında çizgi, tasarım detaylarının ve genel silüetin gösterimi için önemlidir. Tasarım detayları denilince, genel dikiş eksenleri ve model özellikleri (cep, kol, kemer, ön kapama şekli v.b.) akla gelir. Giysinin genel formu o giysinin silüetidir ve tasarıma, kumaş özelliklerine göre değişim gösterir.(Wright,2001)

Modern erkek giyim silüeti temellerinin 17. yüzyıl sonlarında atılmış olmasından dolayı 16. yüzyıldan günümüze kadar değişen erkek giyimi ve uygarlıklar içinde aldıkları değişik formlar incelenmelidir.

Kullanıldıkları dönemlerin en belirgin özelliklerini taşıyan giysilerin, silüet çizimlerini ve kullanım alanlarını 16. yüzyıldan itibaren inceleyelim.

2.1. 16. Yüzyıl Erkek Giyimi

Günümüz erkek giyim şekillerinin temelleri 17. yüzyıl sonlarında atılmıştır. 14. yüzyılın sonuyla 15. ve 16. yüzyılları kapsayan, düşüncede, edebiyatta, resimde, heykelde, mimarlıkta büyük değişikliklerin olduğu Rönesans dönemi ve bu dönemin sanatı, düşünceyi özgürleştirici etkisi ile ortaya çıkan Reform dönemi, erkek giyiminde büyük değişikliklere neden olmuştur. Ceket, yelek palto, pantolon, gömlek gibi temel üst giyim, şapka, saç, ayakkabı gibi tamamlayıcı unsurlar, 16. yüzyıldan başlayarak detaylı bir şekilde ele alındığında modern erkek giyiminin temelleri daha iyi anlaşılacaktır.

Bu dönemde Avrupa’da erkek kıyafetleri kadınlarınkı kadar renkli, süslü ve gösterişlidir. Kısa pileli yada yırtmaçlı pantolonlar ve belden yaklaşık onbeş santimetre aşağıda biten bol etekli yelekler giymişlerdir. Kollar bol ve uzun olup pilelidir. Bu pile yada yırtmaçların içi ayrı renk kumaşlarla astarlanıp kabartılmış ve böylece içindeki parlak renk gösterilmiştir. Fırfırlı yakalar son derece geniş ve büyüktür.

2.2. 17. Yüzyıl Erkek Giyimi

1655’ten 1680 yılına kadar özellikle Fransa Sarayında soylu erkeklerin giyiminde gereğinden fazla bolluk, detay ve sert kıvrımların olması kullanımı zorlaştırmıştır. 17. yüzyılda gömlek üzerine giyilen dar, kısa kollu, bedene oturan *doublet* denilen, kısa yelek görülür. Önden açık veya dikişle kapalı olabilir. Bazı yeleklerin bel kısmı fırfırlıdır. Yakasızdır, boyun, fular veya gömleğin yakasıyla tamamen kapatılmıştır. İçe giyilen gömlek kaliteli bir kumaştan yapılmıştır. Bu gömlek uzun kollu, bol ve büzgülüdür. Kol ağzında kullanılan fırfırlar, kırmalar ön bedende de kullanılmıştır.(Anderson,1984) 1670’lerde başlayan modayla, erkekler bugünün dize kadar uzanan ceketlerinin ve paltoların örneklerini oluşturan ceket ve yelekleri giymeye başladılar. Genel yapı olarak birbirinin aynıdır fakat yelek içte kaldığı için ceketten daha kısadır. Omuz ve belde bedene tam oturur, dize kadar genişler. Yakasızdır, etek kısmı yanlardan yırtmaçlı ve önden sık düğmelidir. Düğmeler kapalı kullanılır.

Şekil 1. 16. 17. ve 18. Yüzyıl Erkek Giyim Silüetleri

2.3.18. Yüzyıl Erkek Giyimi

18. yüzyılın ilk dönemlerinde erkek giyiminde peruğun ve çok düğmeli ceketlerin olduğunu görüyoruz. Yelekler içten pamukla kabartılmıştır. Kollar dar, omuz geniş ve apoletlidir. Uzun, silindirik kollu petikotların (palto) altına, boğazda büzülerek toplanmış bol gömlekler giyilmiştir. Bol ve kısa pantolonlar, çorapların birleştiği noktada dönemin özelliği olan kurdelalar ile bağlanmıştır.

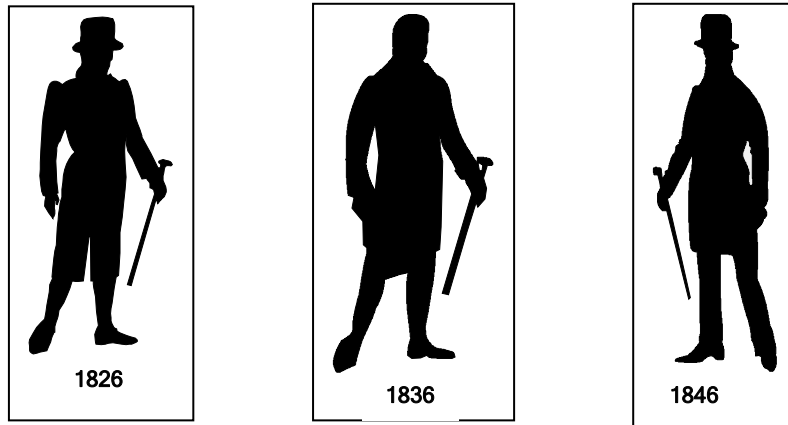
2.4.19. Yüzyıl Erkek Giyimi

Takım elbiseler siyah, yüksek şapkalarla birlikte şehirdeki ticaret erbabı tarafından, iş kıyafeti olarak giyilmiştir.(Özpulat,2002) Bir müddet için dış giyimde kuyruklu ceket ve önü yakaya kadar düğmeli, kimi zaman vücut hatlarını saran, kimi zaman da biraz bolca giyilebilen, dize kadar inen ceket görülürken, diğer yandan spor tarzda tek ceket de kabul görmeye başlar. Bollaşan pantolon modelleri, yüksek bellidir. 1860'lı yıllarda takım elbisesinin ortaya çıkmasıyla uyumlu renkler kullanılmaya başlanmıştır. Önceleri farklı renklerde görülen yelek bu dönemde ceket ve pantolon ile uyumlu renk ve desenedir. Gündelik yaşamda çizgili pantolonlarla siyah uzun ceket birlikte kullanılırken, resmi günlerde, siyah kuyruklu ceket içine beyaz yelek giyilmiştir. Düz kesimli paltolar dış giyimde göze çarpar. Gömlekler genellikle işlemelidir. Takım türüne göre dar, geniş kravat yada fular kullanılır.(Eberle,1998)

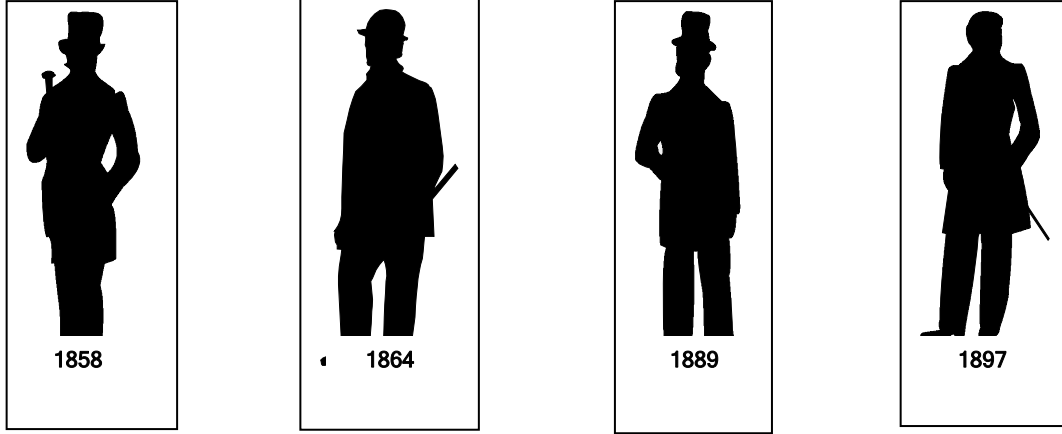
2.4.1. 1890-1914 Yılları

Erkek giyim modasında İngiliz stili göze çarpar. Takımlar uzun ve dar kesimlidir. Bilek boyundaki pantolonlar paçalara doğru sivrileşir. Tek ceketlerin yerini resmi durumlarda giyilen, yuvarlak kuyruklu paltolar almıştır. Bu paltolar çizgili pantolonlarla giyilir. Akşam yemeklerinde kullanılan smokin artık resmi gece elbisesi olarak kullanılmaktadır. Kıyafete ve ortama göre değişik şapkalar takılır. Resmi gecelerde cilalı ayakkabı, günlük hayatta, üzerine dokuma tozlukların da takıldığı bağcıklı ve düğmeli bilek boyunda botlar giyilir.

Paltolar, takım elbiselere göre seçilir. Şık, rahat, reglan kolu ve kısa paltolar öne çıkar. Modaya sporun etkisi ile; golf pantolonu ve paçaları bol, büzgülü kısa pantolonlar popüler hale gelir.(Eberle, 1998)

Şekil 2. 19. Yüzyıl Erkek Giyim Silüetleri

Şekil 3. Victoryyan Dönemi Erkek Giyim Silüetleri

2.5. 20. Yüzyıl Erkek Giyimi

1930' lu Yıllar; 1929'dan sonraki on yılda dünyadaki ekonomik kriz tüm toplumlara olumsuz yönde etkilemiştir. 30'lu yılların sonlarında, erkek giyiminde spor ve rahatlık kendini gösterir. Bedene oturan ceketler omuzdan etek ucuna doğru darlaşır ve kalçayı örtecek şekilde uzundur, böylece omuzlar vurgulanmıştır. Pantolonlar uzun, rahat ve duble paçalıdır. Günlük ceketler(Norfolk ceket) bele tam oturmaz, bol cepli ve rahattır. Genellikle golf pantolonu ile birlikte giyilir. Kasket ve iki renkli ayakkabı spor kıyafeti tamamlar. Kış mevsiminde, bedene oturan palto ve ya bol kesimli, üstten torba cepli, geniş yakalı, diz altına uzanan palto ve yağmurluk giyilir. Paltoluk yünlü kumaşların desenleri ekoseli, balıksırtı ve ya yatay çizgili desenlidir.(Eberle,1998)

1940' lı Yıllar; İkinci dünya savaşının(1939-1945) devam ettiği dönem olduğu için değişim genel yapıda değil, detaylarda görülür. Otuzlu yılların kalıp ve renk tonları devam eder. Takım ceketlerinin kruvaze oluşu, geniş kesimli, uzun ve omuzların vatkalı oluşu palto gereksinimini azaltmıştır. Pantolonlar geniş ve duble paçalıdır. Günlük giyimde *Duffle Coat* adı verilen rahat, geniş montlar görülür.(Eberle,1998)

1950'li Yıllar; Savaşın sona ermesi ve ekonominin düzelmesi ile birlikte giyim endüstrisinin muazzam gelişimi görülür. Yaşam standardı yükselmiştir. Bu dönemde kolay kullanımlı olan, sentetik liften üretilmiş giysiler kullanılmıştır. 1955 yıllarında takım ceketleri darlaşır, vatkalı küçülür, omuzu dar gösteren, tek düğmeli, kısa ceketler gündeme gelir. Kruvaze kapanan ceketler halen giyilmektedir. Ceketin göğüs cebinde mendil kullanılır.(Eberle,1998)

1960'lı Yıllar; 60' lı yıllar tabuların yıkıldığı bir dönemdir. Uzay yolculuğu, sanatta soyut anlayış modayı etkilemiştir. İlk dönemlerde etnik unsurlar kullanılır, on yıllık dönemin sonlarında belirgin gücüyle uzay çağı etkisini sürdürür. Günlük spor gömlekler üzerinde göz alıcı renklerle şekillendirilmiş soyut desenler kullanılır(Özpulat,2002).

65' lerde klasik erkek giyim silüeti oldukça değişmiştir. Takım ceketleri ve paltolar rahat kesimlidir, ceket omuza ve bele oturur. Yakalar minimalist bir tarzda, yüksek, küçük

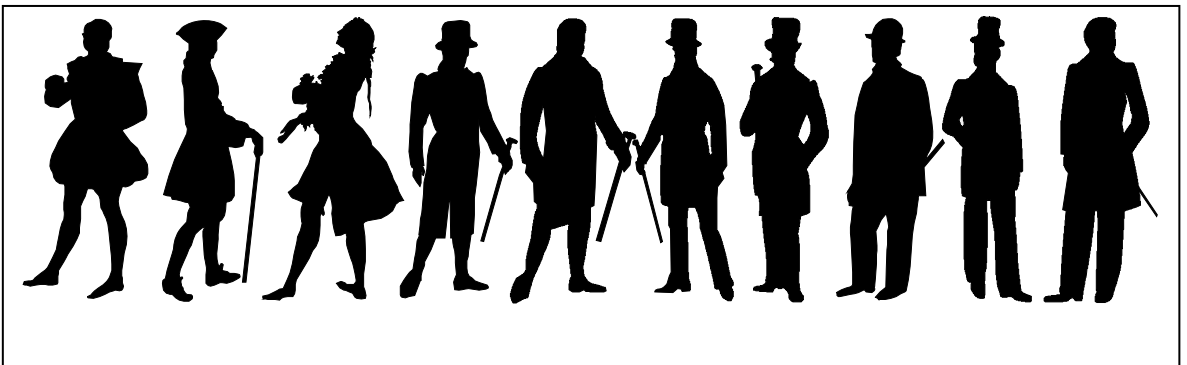
ve sadedir. Kol boyu rahatsız etmeyecek şekilde, bileğin hemen altında biter. Daha önceki dönemlerde takım içine giyilen, renkleri sade olan, yüksek yakalı gömleklerin yerini küçük ve düşük yakalı, daha renkli gömlekler almıştır. Kravatlar renkli desenli ve kalındır. Duple paça ortadan kalkmış, vücuda oturan pantolonlarda düz paça formu kullanılmıştır. Klasik ceketlerin alternatifi olarak kullanılan tek ceketlerde, yaka ve cep formları değiştirilmiştir. Bunlar üç ve ya dört düğmeli, renk alternatifleri geniş, rahat, günlük ceketlerdir. Spor bir görünüm veren tek ceket(Leisure) ve süeterler, paçaya doğru darlaşan, bilekte biten pantolonla birlikte kullanılmıştır. Pantolondaki ön ve arka ortada belirginleştirilen ütü izleri dikkat çeker.(Eberle,1998)

1970’li Yıllar; Moda, kişiliğe, sosyal statüye, siyasi görüşe ve yaşa göre geniş bir yelpazede değişim gösterir. Farklı malzeme ve kalıpların birlikte kullanımı görülür. Klasik erkek giyiminde geleneksel ve romantik bir moda anlayışı hakimdir. Parlak renkli kumaşlardan kıyafetler disko modasını temsil eder. Punk stili, rahatsız ediyormuş gibi görünen, dar deri kıyafetleri ve kabartılmış saçlar ile gündemdedir. Giysiler üst üste giyilmektedir. Küçük ekoseler, büyük geniş kareler ve çizgiler hepsi aynı giyside bir araya getirilerek eşleştirilmiştir.(Özpulat, 2002)

Omuzlardan aşağıya doğru ince bir form alan genel görünüm vardır. Kruvaze ve tek kapanan ceketlerin kumaşları, geniş ekose desenlidir. Takımlar kusursuz görünümlü, kırışksız temiz bir işçiliğe sahiptir. Gömlekler, çizgili ve kareli kumaşlardan yapılmış, vücudu saran, dar kesimlidir.(Eberle, 1998)

1980’li Yıllar; Yaşam tarzı erkek giyiminin temel değişim sebeplerindedir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru erkeklerin yaşamlarında birçok değişim olmuştur. Bu değişimler giyimi ve giyime ayrılan bütçeleri de değiştirmiştir. Artık daha az resmi ve daha fazla rahatlık vardır. Erkeklerin spor giyime yönelmeleri 1970 yıllarına rastlar. Yürüyüş ve spor için tasarlanan giysiler birçok kişiyi bu tarza yöneltmiştir. 1980’lerde spor giyim kullanımını arttır.(Tate, 1999)

Yükselen yaşam standartı ile hammadde üretiminde kalitenin attığı görülür. Giysi tasarımında baskı, örgü, dokuma ve dekoratif detayların kullanımı arttır. Klasik giyimde, rahat kesimli, zarif görünümlü genel silüet devam etmektedir. Değişim; fonksiyonel detaylarda(cepler, yardımcı malzeme ve aksesuarlar), kumaşların renk, desen ve kalitesinde olmuştur.(Eberle, 1998)

3. 2000 Lİ YILLAR

21. yüzyılın başlarında erkek giyimi rahat, hacimli bir silüete sahiptir. İlk on yıl içinde giysiler giderek bedene oturmakta ve görünüm sadeleşmektedir. Temel değişimler kumaşlara kazandırılan özelliklerde olmaktadır. Doğaya ve insana zarar vermeyen hammadde kullanımı artmıştır. Modacılar tarafından 2005 yılında 50' li ve 60'lı yılların omuza ve bele oturan modelleri örnek alınmış, 2006 ve 2007 yıllarında spor giyiminde bol aksesuar kullanılmış, 30'lu yılların Amerika yerlilerinden esinlenerek kasket, eşarp, kemer, pantolon askılarını moda yansıtmışlardır.

70'li yıllar 2007 ve 2008 yıllarını etkisi altına alan dönemdir. Çizgili, kareli, ekoseli desenler ve parlak kumaşlar yoğun kullanılır. Takım ceketlerinde yakalar küçük, beden dardır. İki ve tek düğmeli ceketlerde boy kısalmıştır. Pantolon, pilesiz, dar paçalı veya pileli, bileğe doğru daralan paça formlarıyla kullanılmaktadır. 2009 ve 2010 yıllarında spor giyimde 1950 ve 80'lerin spor giyimi, klasik ve günlük giyimde yine 70'li yılların bir sentezi yapılmıştır.

Şekil 5. 2000-2010 Yılları Arası Erkek Giyim Silüetleri

4.SONUÇ

Ülkelere, kültürlere, coğrafyaya göre giyim şekillerinin değişim gösterdiği dünyamızda, moda dediğimiz olgu Avrupa'dan yayılmaya başlamış, bütün kültürleri etkilemiştir. Moda tarihi içinde, erkek giyiminin form ve silüet bakımından incelenmesi, değişimin görsel anlamda daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır. Silüet şekillerinde de görüldüğü gibi; erkek giyiminde 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar temel giysi formları bağımsız bir şekilde oluşmuş, 20 ve 21. yüzyıllarda bir önceki yüzyılların tekrar yorumlanması söz konusu olmuştur. Erkek giyimine nazaran model değişimlerinin daha fazla uygulandığı bayan giyim modasında aynı sistemle yapılacak bir araştırma, silüet ve form anlamında modanın değişimini daha net ortaya çıkartacaktır.

KAYNAKLAR

1. Anderson, B., Anderson, C., (1984), “Costume Design”, Holt, Rinehart and Winston, New York, 296
2. Jirousek, C., (2004), “Otoman Influences in Western Dress” Otoman Costumes: From Textile to Identity, S. Faroqhi ve C. Neumann(Eds), Eren Yayıncılık, İstanbul, 234
3. Eberle, H., (1998), “Clothing Technology”, Verlag Europa- Lehrmittel, Nourvey, Vollmer Gmb Hand Co, 239- 249
4. Mete, F., (2006) “The Creative Role of Inspretion in Clothing Design”, International Journal of Clothing Science and Technology, Vol.18, No.4, 283
5. Haylamaz, G., (2002), “Erkek Giyiminde Model Varyasyonları ve Tasarım Detayları”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
6. Laver, J., (1996), “Costume Fashion”, James and Hudson Ltd. British Library Cataloguning in Publication Data, Londra.
7. Özpulat, F., (2002), Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu Seminer Notları, İzmir.
8. Türkoğlu, S., (2002) “Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim Kuşam”, Garanti Bankası A.Ş. Yayınları, İstanbul, 78
9. Tate, S. L., (1999), “Inside Fashion Design”, Longman, New York, 347
10. Wright, S., (2001) “Fashion Feasibility” Extension Clothing and Textiles Specialist College of Agriculture and Home Economics New Mexico State University, Guide C-312
11. www.firstview.com

ESNEK (ASFALT) VE RİJİT (BETON) KAPLAMALI YOLLARIN İLK YAPIM MALİYETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF FIRST CONSTRUCTION COST OF ASPHALT (FLEXIBLE) AND CONCRETE (RIGID) PAVEMENTS

Ercan KARATAŞ¹

Ahmet GÖZEN²

Asım YEĞİNOBALI³

ABSTRACT

An adequate level and standard of the country's transportation network to be in that country is an indicator of the development. In our country, transportation and carrying used on the wide range of preferences. However, Turkey needs road and rail network according to country size as length. It is under the average of the developed countries. For example, Belgium has 4700km road in 1000km² area but in our country is under 500km.

This case has big important to replacement of superstructure and choice of superstructure way. Selection of superstructure types are the top technical and economic aspects superstructure regional features and also taking into country conditions should be compared and reached a decision.

The Highways should be projected and constructed according to density of traffic, distribution of vehicle type, driving safety, service life, the economic aspect of the main road, climatic conditions and the region's needs in mind, etc. factors.

All the parameters being considered as alternatives to each other accordingly flexible and rigid design of the superstructures are made. Then, all the types of superstructure cost were calculated. The detailed comparison between these types have been made and the results were presented in a summary manner.

---

¹ İnş. Yük. Müh Konya Çimento H.B Teknik Md Konya - Türkiye

² Konya Çimento AŞ Genel Md. Yrd Konya - Türkiye

³ Ar- Ge Direktörü Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği Ankara - Türkiye

Key words: Flexible pavement, Rigid pavement, Safety driving, Economy

ÖZET

Bir ülkenin ulaşım ağının yeterli düzeyde ve standartta olması o ülkenin gelişmişliğinin bir göstergesidir. Ülkemiz, ulaşım ve taşımacılıkta tercihini büyük oranla karayolunda kullanmıştır. Ancak, Türkiye’de gerek karayolu gerekse demiryolu ağı, ülke büyüklüğüne göre uzunluk olarak gelişmiş ülkelerdeki ortalamanın çok altındadır. Örneğin Belçika’da 1000km²’ ye düşen karayolu 4700km iken ülkemizde 500km’nin altındadır.

Bu durum üstyapı yenileme çalışmalarında yol üstyapısı seçiminde büyük önem taşımaktadır. Üst yapı seçimi yapılırken üstyapı tipleri teknik ve ekonomik yönden bölgesel özellikler ve ülke koşulları da dikkate alınarak karşılaştırılmalı ve bir karara varılmalıdır.

Karayolları, üstleneceği trafiğin yoğunluğuna, araç tipi dağılımına, sürüş güvenliğine, servis ömrü esas yolun ekonomik örüne, vb. unsurlarla, iklim koşullarına ve bölgenin gereksinimleri göz önüne alınarak projelendirilir ve inşa edilir.

Üstyapı tipinin seçilmesinde etkili olabilecek tüm parametreler değerlendirilerek buna göre birbirine alternatif olarak düşünülen esnek ve rijit üstyapının tasarımı yapılmıştır. Daha sonra her bir üstyapı tipinin maliyeti hesaplanmış ve bu tipler arasında ayrıntılı bir karşılaştırma yapılmış olup, çıkan sonuçlar özet bir şekilde sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Esnek yol kaplaması, rijit yol kaplaması, güvenli sürüş, ekonomi,

1. GİRİŞ

Yeni yapılacak karayolu yapımında veya mevcut karayollarının yenilenmesinde en önemli karar aşaması, üstyapısı tipinin seçilmesidir. Bu seçim, teknik ve ekonomik özelliklerin karşılaştırılmasından, ilk yapım maliyeti, bakımı, onarımı, işletme giderleri, yoğunluğu, araç tipi dağılımı, sürüş güvenliği vb. unsurlarla, dayandırılması gereken kapsamlı bir konudur.

Bir yol üstyapısı seçiminde, yukarıdaki özelliklerin yanında elbette ki maliyet karşılaştırmaları da önemli rol oynamaktadır. Karşılaştırılması gereken maliyet, yolun hayat döngüsü maliyeti denilen, hem yapım maliyetini, hem de yolun ömrü boyunca göreceği etkileri (bakım, onarım, işletme, sosyo-ekonomik ve çevresel faktörleri) içeren maliyettir. Bu araştırmada, “**İstanbul Hasdal – Kemerburgaz**“ Yolu örnek yol seçilmiştir. Karayolları Genel Müdürlüğü Esnek Üst Yapı Tasarım Rehberi esas alınarak esnek kaplama ve Amerikan AASHTO Tasarım rehberi esas alınarak rijit

kaplama (beton) uygulanması durumundaki yol üst yapılarının Maliyetler, değişik koşullarda birbirine denk esnek ve rijit üstyapıların 2009 yılı birim fiyat analizleri ve rayiçlerine göre hesaplanmıştır.

2. EN UYGUN KAPLAMA TİPİNİN SEÇİLMESİ

Herhangi bir yol için en uygun kaplama tipi seçiminde şu noktalara dikkat edilir:

- Tahmin edilen kamyon trafik derecesi
- Yapılacak olan yolun başlangıçtaki ve gelecekteki bakım maliyeti
- Servis ömrü
- Yollardan beklenen performans güvenilirliği
- Zemin tipi ve zemindeki zamana bağlı değişme
- Müteahhit tecrübesi, işçilik ve donanım
- İklim
- İnşaat süresi ve alternatif yolların bulunması
- Yüksek dayanımlı malzeme kullanımı
- Komşu yolların ve kaldırımların bulunması
- Yapılacak olan yolun işletme maliyeti

3. BETON ÜSTYAPI TİPLERİ

Beton üst yapı tipleri genel olarak esnek üstyapı kaplama ve rijit üstyapı kaplama olarak ikiye ayrılırlar.

Esnek üstyapı karayolları genel müdürlüğü (KGM) tarafından şu anda Türkiye’de genelde uygulanan esnek üstyapı tipi dikkate alınarak

- Kaplama Tabakası
  - Aşınma kaplama tabakası
  - Binder kaplama tabakası
- Temel tabakası olarak
  - Sıcak bitümlü temel
  - Plentmiks temel.
- Alttemel tabakası olarak’ da
  - Kırmataş

Rijit üstyapı için Türkiye’de bir projelendirme rehberi bulunmamaktadır.

Dünyada bu konuda söz sahibi üç ülkeden Amerika, Almanya ve Belçika modeli üzerinde durulmuştur.

1. Amerikan (AASHTO) ”Beton kaplama tabakası ve kırma taş alt temelden oluşmuş” rijit kaplama
2. Almanya (RstO) ”Beton kaplama tabakası, Zayıf beton temel tabakası ve kırma taş alt temelden oluşmuş” Rijit kaplama

3. Belçika Beton Üstyapı Tasarım Katalogu "Beton kaplama tabakası bazen Bitümlü ara tabaka bezende kırmataş alttemelden oluşmuş" Rijit kaplama

Her üç tip rijit kaplama da derzli donatısız olarak tasarlanmıştır.

2.1. Yol Üstyapısında Kullanılan Malzeme Özellikleri

Rijit Kaplamalı yollarda:

Beton: Dayanım Sınıfı = C40 ($f_{ck}=40$ MPa)

Çimento Dozajı = 375 kg/m^3

Su/çimento Oranı = 0,40

En Büyük Agrega Boyutu = 32 mm

Kıvam = Kuru Kıvam (0-5 cm arası)

Zayıf Beton: Çimento Dozajı = 100 kg/m^3

Esnek Kaplamalı yollarda:

Aşınma Tabakası: Bitüm Oranı (ağırlıkça) = % 5,35

Bitüm Tipi = AC 60/70

Binder Tabakası: Bitüm Oranı (ağırlıkça) = % 4,4

Bitüm Tipi = AC 60/70

Sıcak Bitümlü Temel Tabakası: Bitüm Oranı (ağırlıkça) = % 3,45

Bitüm Tipi = AC 60/70

4. TASARIM YÖNTEMLERİ VE KRİTERLER

1. Üstyapı tasarımındaki en önemli kriter trafiktir. Bir yolun üstündeki seyreden taşıtların yükü dingilleri ve tekerlekleri vasıtasıyla yola iletilmektedir. Bu yükler yol üstyapısında çeşitli gerilmeler ve deformasyonlar oluşturmaktadır.
2. Taşıtların ağırlığı aynı olmadığından yol üstyapısı tasarımları standart bir dingil yükü esas alınarak yapılmaktadır.

3. Bu yük KGM kriterlerine göre 8,2 tondur ve T8,2 “Seçilen analiz süresi içinde yoldaki eşdeğer 8,2 tonluk standart tek dingil yükü tekerrür sayısı” ile sembolize edilmektedir.
4. Üstyapı tasarımında önemli kriterlerden biri de taban zeminin taşıma gücüdür.

Bu araştırmada taban zeminin taşıma gücü ‘orta iyilikte’ (CBR= %10) alınmıştır.

Trafik yoğunluğu olarak standard dingil yükü (T8.2) tekerrür sayısının 3 milyondan 250 milyona kadar arttığı 11 farklı trafik kategorisi ele alınmıştır

Tablo1. Esnek Üstyapı Kesit Kalınlıkları (Asfalt üst yapı kaplama)

Üstyapı Tabakaları (cm)	Trafik Kategorileri (T8,2: 8,2 tonluk eşdeğer standart dingil yükü tekrar sayısı - Yolun ömrü boyunca)										
	3-10 Milyon	10-20 Milyon	20-30 Milyon	30-40 Milyon	40-50 Milyon	50-65 Milyon	65-80 Milyon	80-100 Milyon	100-160 Milyon	160-250 Milyon	>250 Milyon
Aşınma	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Binder	8	6	6	6	7	7	7	8	8	8	8
Bitümlü Temel	0	8	9	10	10	11	12	12	14	16	18
Plent-Miks Temel	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Kırmetaş Alt Temel	25	20	20	20	20	20	20	25	25	25	25

Tablo 2. Rijit Üstyapı Beton Kaplama kesit Kalınlıkları Almanya “RstO”

Üstyapı Tabakaları (cm)	Trafik Kategorileri (T8,2: 8,2 tonluk eşdeğer standart dingil yükü tekrar sayısı - Yolun ömrü boyunca)										
	3-10 Milyon	10-20 Milyon	20-30 Milyon	30-40 Milyon	40-50 Milyon	50-65 Milyon	65-80 Milyon	80-100 Milyon	100-160 Milyon	160-250 Milyon	>250 Milyon
Beton Kaplama	23	24	24	25	25	25	25	27	27	27	27
Zayıf Bet. Temel	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
Kum-Çakıl Alt Temel	38	39	39	40	40	40	40	42	42	42	42

Tablo 3. Rijit Üstyapı Beton Kaplama kesit Kalınlıkları Amerika “AASHTO”

Üstyapı Tabakaları (cm)	Trafik Kategorileri (T8,2: 8,2 tonluk eşdeğer standart dingil yükü tekrar sayısı - Yolun ömrü boyunca)										
	3-10 Milyon	10-20 Milyon	20-30 Milyon	30-40 Milyon	40-50 Milyon	50-65 Milyon	65-80 Milyon	80-100 Milyon	100-160 Milyon	160-250 Milyon	>250 Milyon
Beton Kaplama	23	26	28	30	31	32	33	35	36	38	40
Kırmataş Alt Temel	15	15	15	15	20	20	20	20	20	20	20

Tablo 4. Rijit Üstyapı Beton kaplama kesit kalınlıkları “Belçika”

Üstyapı Tabakaları (cm)	Trafik Kategorileri (T8,2: 8,2 tonluk eşdeğer standart dingil yükü tekrar sayısı - Yolun ömrü boyunca)										
	3-10 Milyon	10-20 Milyon	20-30 Milyon	30-40 Milyon	40-50 Milyon	50-65 Milyon	65-80 Milyon	80-100 Milyon	100-160 Milyon	160-250 Milyon	>250 Milyon
Beton Kaplama	20	20	20	20	21	21	21	23	23	25	25
Bitümlü Arayüzey	0	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Plent-Miks Temel	30	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zayıf Bet. Temel	0	0	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Kırmataş Alt Temel	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	20

5. MALİYET HESAPLARI

Yol yapım maliyetlerini hesaplamak için örnek olarak alınan yolda her birisi 3,5m genişliğinde 2 trafik şeridi ve toplam 5m genişliğinde banket bulunmaktadır.

- Toplam platform genişliği 12m olmakta
- Trafik Şerit Genişliği: 7m (2 şerit)
- Yolun uzunluğu: 1000m

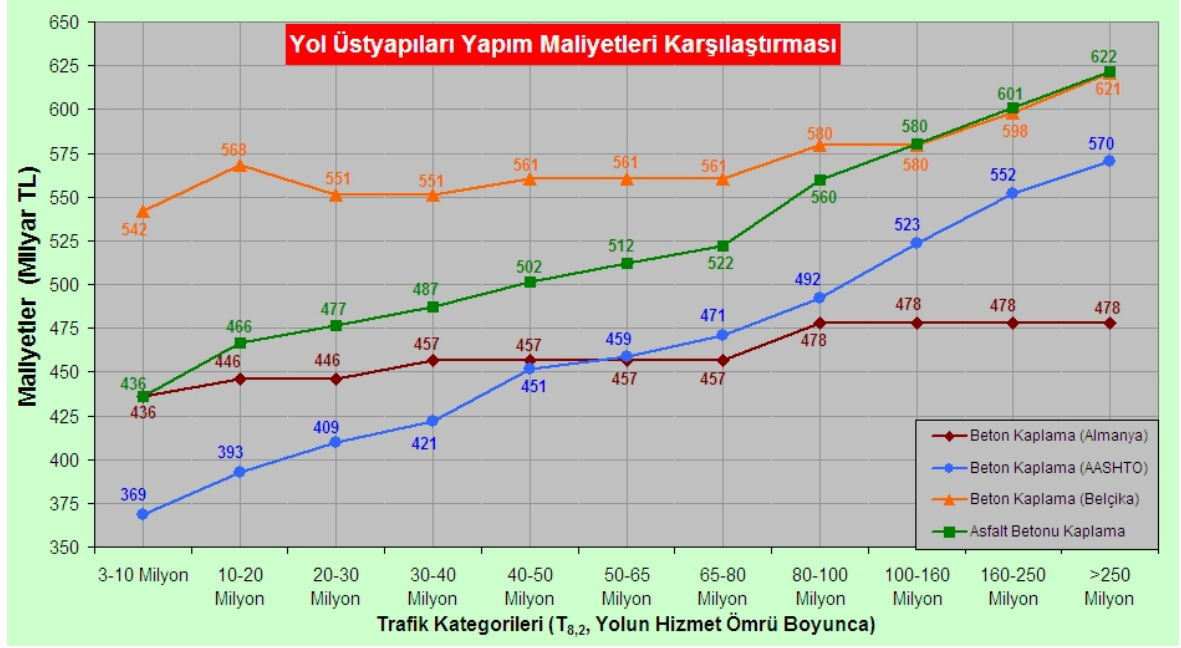
Her kesit tabakası için metrajlar:

(tabaka kalınlığı x tabaka genişliği x 1000) olarak m3 cinsinden belirlenmiş ve keşif özetindeki birim fiyatla çarpılarak o tabakanın maliyeti elde edilmiştir. Beton kaplama yüzeyindeki imalatlar için hesaplar m2 bazındadır.

Birim fiyatların ağırlık esasına göre verildiği hallerde (asfalt, kum-çakıl) hacim metrajı malzemenin birim ağırlığı ile çarpılarak ağırlığa çevrilmiştir.

Tablo 5. Maliyet Tablosu (Milyar TL)

	Trafik Kategorileri (T _{8,2} : 8,2 tonluk eşdeğer standart dingil yükü tekrar sayısı - Yolun hizmet ömrü boyunca)										
	3-10 Milyon	10-20 Milyon	20-30 Milyon	30-40 Milyon	40-50 Milyon	50-65 Milyon	65-80 Milyon	80-100 Milyon	100-160 Milyon	160-250 Milyon	>250 Milyon
Asfalt Betonu Kaplama	436	466	477	487	502	512	522	560	580	601	622
Beton Kaplama (Almanya)	436	446	446	457	457	457	457	478	478	478	478
Beton Kaplama (AASHTO)	369	393	409	421	451	459	471	492	523	552	570
Beton Kaplama (Belçika)	542	568	551	551	561	561	561	580	580	598	621

Şekil.1 Maliyet Grafiği

6. İSTANBUL HASDAL–KEMERBURGAZ YOLUNDA UYGULANAN ASFALT VE BETON KAPLAMALI YOLLAR

Asfalt yolun projesi KGM tarafından yapılmıştır. Beton yolun projesi TÇMB tarafından yapılmış, KGM tarafından onaylanmıştır.

Bölünmüş yolun uzunluğu 3412 m. Olup,

— Yolun bir yönü asfalt kaplama (A)

— Diğer yönü beton kaplama olarak yapılmıştır (B).

- Beton yolun bir bölümünde 27 cm kalınlığında beton plak ve altında 5cm kalınlığında asfalt ara yüzey kullanılmış (B1)
- Diğer bölümünde ise asfalt ara yüzey kullanılmamış ve plak kalınlığı 32cm (B2) yapılmıştır.

Böylece benzer trafik yükünü taşıyan asfalt yol ile iki ayrı tasarımda yapılan beton yolların birim yapım maliyetlerini karşılaştırma imkânı bulunmuştur

Bu çalışmada 2009 yılı birim fiyatları esas alınarak,

- Karayolları, (KGM)
- Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü (DLH)
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (BİB)
- TÜPRAŞ ve bazı kalemler piyasa rayiç fiyatları kullanılmıştır.

Yol kesitleri aşağıda verilmiştir.

- Yolun platform genişliği 10,5m
- Birim yapım maliyeti için 1000m uzunluk alınmıştır.

— **Asfalt Üstyapı:** Aşınma: 5cm

- (A) Binder : 7cm
Bitümlü temel : 11cm
Plentmiks temel: 20cm
Kırmataş temel: 15cm

— **Beton Üstyapı:** Beton plak : 27cm

- (B 1) Asfalt arayüzey: 5cm
Plentmiks temel: 15cm
Kırmataş temel: 15cm

— **Beton üstyapı :** Beton plak : 32cm

- (B 2) Plentmiks temel : 15cm
Kırmataş temel : 15cm

6.1. (A): Asfalt Üstyapı Birim Yapım Maliyeti (1000m yol için)

$$\begin{aligned} \text{Aşınma: } 10.5 \times 1000 \times 0.05 &= 525 \text{ m}^3 \times 2.40 \text{ t / m}^3 \\ &= 1\ 260,00 \text{ t} \times 95.68 \text{ TL / t} \\ &= \underline{120\ 556,80 \text{ TL/km}} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Binder: } 10.5 \times 1000 \times 0.07 &= 735 \text{ m}^3 \times 2.40 \text{ t / m}^3 \\ &= 1\ 764,00 \text{ t} \times 87.55 \text{ TL / t} \\ &= \underline{154\ 438,20 \text{ TL/km}} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Bit. Temel: } 10.5 \times 1000 \times 0.11 &= 1155,00 \text{ m}^3 \times 2.30 \text{ t / m}^3 \\ &= 2\ 656,50 \text{ t} \times 79.26 \text{ TL / t} \\ &= \underline{210\ 556,20 \text{ TL/km}} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{PM temel: } 10.5 \times 1000 \times 0.20 &= 2\ 100,00 \text{ m}^3 \times 2.25 \text{ t / m}^3 \\ &= 4\ 725,00 \text{ t} \times 35.30 \text{ TL / t} \\ &= \underline{166\ 792,50 \text{ TL/km}} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{KT temel: } 10.5 \times 1000 \times 0.15 &= 1575,00 \text{ m}^3 \times 2.00 \text{ t / m}^3 \\ &= 3\ 150,00 \text{ t} \times 13.53 \text{ TL / t} \\ &= \underline{42\ 619,50 \text{ TL/km}} \end{aligned}$$

$$\text{Toplam} = 694\ 963,20 \text{ TL/km}$$

Asfalt Üstyapı Birim Yapım Maliyeti: (A) = 694 964 TL / km

6.2. (B1) Beton Üstyapı Yapım Maliyeti (1000m yol için)

Beton plak:

$$10.5 \times 1000 \times 0.27 = 2\ 835,00 \text{ m}^3 \times 105.30 \text{ TL / m}^3 = 298\ 525,50 \text{ TL/km}$$

$$10.5 \times 1000 = 10\,500 \text{ m}^2 \times 11.55 \text{ TL / m}^2 = 121\,275,00 \text{ TL/km}$$
$$= \underline{419\,800.50 \text{ TL/km}}$$

$$\text{Arayüzey: } 10,5 \times 1000 \times 0.05 = 525,00 \text{ m}^3 \times 2.40 \text{ t / m}^3$$
$$= 1260 \text{ t} \times 91.93 \text{ TL / t}$$
$$= \underline{115\,831,80 \text{ TL/km}}$$

$$\text{PM temel: } 10,5 \times 1000 \times 0.15 = 1\,575,00 \text{ m}^3 \times 2.25 \text{ t / m}^3$$
$$= 3\,543,75 \text{ t} \times 35.59 \text{ TL / t}$$
$$= \underline{126\,122,06 \text{ TL/km}}$$

$$\text{KT temel: } 10,5 \times 1000 \times 0.15 = 1\,575,00 \text{ m}^3 \times 2.00 \text{ t / m}^3$$
$$= 3\,150,00 \text{ t} \times 13.53 \text{ TL / t}$$
$$= \underline{42\,619,50 \text{ TL/km}}$$

Toplam=704 373,90 TL/km

Beton Üstyapı Birim Yapım Maliyeti: (B1)= 704 374 TL/ km

6.3. (B2) Beton Üstyapı Yapım Maliyeti (1000m yol için)

Beton plak:

$$10.5 \times 1000 \times 0.32 = 3\,360,00 \text{ m}^3 \times 105.30 \text{ TL / m}^3 = 353\,808,00 \text{ TL/km}$$

$$10.5 \times 1000 = 10\,500 \text{ m}^2 \times 11.55 \text{ TL / m}^2 = 121\,275,00 \text{ TL/km}$$

$$= \underline{475\,083,00 \text{ TL/km}}$$

$$\text{PM temel: } 10,5 \times 1000 \times 0.15 = 1\,575,00 \text{ m}^3 \times 2.25 \text{ t / m}^3$$
$$= 3\,543,75 \text{ t} \times 35.59 \text{ TL / t}$$
$$= \underline{126\,122,06 \text{ TL/km}}$$

$$\text{KT temel: } 10,5 \times 1000 \times 0.15 = 1\,575,00 \text{ m}^3 \times 2.00 \text{ t / m}^3 = 3\,150,00 \text{ t} \times 13.53 \text{ TL / t}$$
$$= \underline{42\,619,50 \text{ TL/km}}$$

Toplam= 643 824,60 TL/km

Beton Üstyapı Birim Yapım Maliyeti:(B2) = 643 825 TL / km

6.4. Örnek Maliyeti özetlese

Asfalt Yol	(A)	=694 964 TL / km	
Beton Yol	(B1)	=704 373,90 TL / km	(27cm beton plak + 5 cm ara yüzey)
Beton Yol	(B2)	=643 824,60 TL / km	(32cm beton plak)

Görüldüğü gibi asfalt ve beton yol ilk yapım maliyetleri arasında önemli bir fark yoktur, hatta tasarıma bağlı olarak aynı trafik yükünü taşıyacak beton yolun maliyeti daha az olabilmektedir.

7. SONUÇLAR

1. Esnek kaplamalı yollar ile Rijit kaplamalı yolların ilk maliyetine bakıldığında; Asfalt ve beton yolların ilk yapım maliyetleri arasında önemli bir fark olmadığı hatta beton yolların daha avantajlı olabileceği yapılan uygulama ve hesaplarla kanıtlanmıştır.

2. Servis Ömrü Bazında Maliyet:
Diğer ülkelerdeki uygulamalar beton yolun faydalı ömrünün asfalt yola göre ortalama 1,5–2,0 kat daha uzun olduğunu göstermektedir.

Asfalt yol genellikle 20 yıl için projelendirilir ve çok sık bakım ve onarıma ihtiyaç gösterir. Hatta bir süre sonra bakım onarım masraflarının ilk yapım maliyetine yaklaştığı görülmektedir

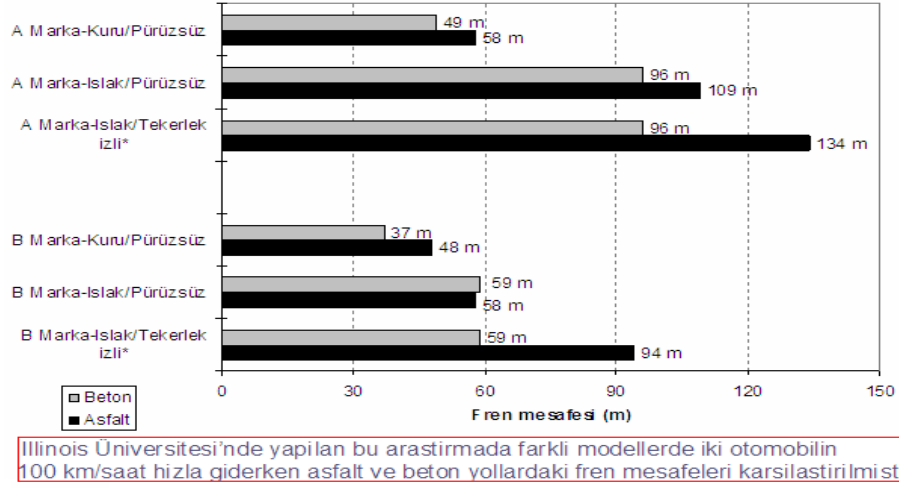
Bu durum asfaltın sıcak havalarda yumuşaması, ağır tekerlek yükleri altında deforme olması, soğuk havalarda gevrekleşip kırılğan hale gelmesi ve zamanla eskimesi gibi özelliklerinden kaynaklanır. Beton yol ise daha yüksek dayanımlı ve dayanıklı olup rijit yüzeyi sayesinde çok daha seyrek bakıma gerek gösterir. Diğer ülkelerde (A.B.D. Belçika,) 50 yıl süre ile hizmet görmüş beton yollar vardır. Dolayısı ile servis ömrü bazında beton yol çok daha ekonomik olmaktadır.

3. Yakıt Sarfıyatı:

Ağır taşıt tekerlekleri daha yumuşak olan asfalt yüzeye gömüldükleri için sürüş sırasında zorlanarak beton yüzeyindekinden daha fazla yakıt tüketirler.

3.1. Sürüş Güvenliği ve Konforu:

Asfalt yolun yüzeyi bir süre sonra düzgünlüğünü kaybeder, fren mesafeleri özellikle yağışlı havalarda beton yoldakine oranla daha uzundur.

Şekil.2 Farklı model araçların aynı hızdaki fren mesafeleri

3.2. Beton yolun yüzeyinin açık renkli olması geceleri görüş kolaylığı sağlar.

Beton

Asfalt

Şekil 3. Beton yol ile asfalt yolun gece görüş mesafesi

3.3. Asfalt kaplamaya oranla biraz daha fazla hissedilen gürültü, yapım teknikleri ile azaltılabilmektedir.

4. Yapımla İlgili Hususlar:

Asfalt yol her iklim koşulunda yapılamaz. Havanın kuru ve sıcaklığın en az 15°C olması gerekir. Beton yol için bu tür kısıtlamalar yoktur. Asfalt yol kısa sürede trafiğe açılabilirken beton yolu trafiğe açmadan bir süre beklenmesi gerekir. Bu süre erken yüksek dayanımlı betonlar sayesinde makul düzeylere indirilebilmektedir. Bir çok müteahhit firmamız beton hava meydanı Pisti yaparak beton yol konusunda deneyim kazanmıştır.

KAYNAKLAR

- 1-Uçar, Selçuk, Konrapa, U.” Yol Üst yapıları Tapım Maliyetleri Araştırması”, THBB, İstanbul, 2002.
- 2-Uçar, Selçuk, Akakın,T. Ve Dikicioğlu, E.,”Rijit ve Üstyapıların Yapım ve Ömür Maliyetinin Karşılaştırılması” Avrupa Hazır Beton Toplantısı,ERMCO,Sevilla,2007.
- 3-Briessinck, M., Heleven, L., Hendriks, L., “New Standard Design For Concrete Roads In 4-Flanders (Belgium)”, 8th International Symposium on Concrete Roads, 1998
- 5-“Richtlinien für die Standardisierung des Oberaus von Verkehrsflächen RstO 86”, 6-Ausgabe 1986, ergänzte Fassung 1989, Forschungsgesellschaft für Strassen- und Verkehrswesen, Köln
- 6-“AASHTO Guide for Design of Pavement Structures”, American Association of State Highways and Transportation Officials, 1993
- 7-Ağar, E., Öztaş, G., Süttaş, A., “Esnek Yol Üstyapıları ile Rijit Yol Üstyapılarının Teknik ve Ekonomik Yönden Karşılaştırılması”, TÇMB, 1998
- 8-İlcalı, M., “Uygun Karayolu Üstyapi Tipi Seçiminin Önemi”, Hazır Beton Dergisi 51. Sayı, THBB, 2002
- 9-İ.ÖZEY ,”Rijit Üstyapi ile Esnek Üstyapının Karşılaştırılması“ Y.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992 “Danışman Yrd. Doç. Dr. Mustafa ILICALI”
- 10-Farklı Trafik Koşulları Altında Uygun Karayolu Üstyapi Tipi Seçiminin Ülkemiz Ekonomisine Katkısı, 7. Mühendisler Haftası ISPARTA, 25–29 Mayıs 1992 (İ.ÖZEY ile)

ETİK VE BİLİŞİM ETİĞİ ARASINDAKİ FARKIN ALGILANMASINA YÖNELİK BİR ALAN ÇALIŞMASI

**A FIELD STUDY OF THE PERCEPTION OF DIFFERENCES BETWEEN
ETHICS AND INFORMATION TECHNOLOGIES ETHICS**

Yasin ÇAKIREL¹

Ali GÖRENER²

Hasan DİNÇER³

ABSTRACT

Ethics is defined as the branch of philosophy that researches human values, the qualities of what is known as morally good or bad, or right or wrong among people and the foundations thereof. The human capability of achieving goals has risen with the advancements in technology and it has been observed that, as a result of this capability, there will be an increase in the ethical problems and in the number of people who can be affected by these problems. Not only as a result of the developments in the information technologies (IT) but also the comfort and ease in using a computer, there are now more and more ethical problems in the cyber realms.

It is highly important that individuals are informed about these ethical values and principles with well-organized educational studies. In this respect, as high education students, the individuals' perception of ethics, information ethics and the differences between them is becoming more and more significant. Given that the university students are using the information tools the most often, the target population of this survey has been university students. The survey has been an application aimed at measuring university students' perception of ethics, information ethics and the differences between the two. It has been carried out based on the questionnaires applied on private vocational university students.

Key words: Ethics, IT ethics, high education students.

ÖZET

Etik, insanlar arasında yer alan değerleri, ahlâkî bakımdan iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olanın niteliğini ve temellerini araştıran felsefe dalı olarak tanımlanmaktadır (ULUÇ, 2003). İnsan faktörünün ön plana çıktığı bilişim toplumunda, “etik” sözcüğü sıkça duyulmaya başlanmıştır. Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, insanların yapabilme gücü artmış, hem bu gücün kullanımından doğan etik sorunların, hem de bu sorunların etkileyebileceği insan sayısında artışların olacağı gözlenmiştir. Sadece bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile değil, bilgisayar kullanımının kolaylaşması ile de bilişim

¹ Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi, yasincakirel@gmail.com

² Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi, aligorener@beykent.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi, hasandincer@beykent.edu.tr

ortamlarında sık sık etik sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu etik sorunların çözümünü amaçlayan, bilişim ortamlarındaki etik ilkeler (Kutluata, 2002) çeşitli kurumlar ve kuruluşlar tarafından tarif edilmiştir.

Bireylerin amaçlarına ulaşmak için etik dışı yollara başvurmaları açgözlülükten, ideolojik nedenlere kadar yayılan çok çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. İyi düzenlenmiş eğitim çalışmaları ile bireylerin etik değerler ve ilkeler konusunda bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır (PEHLİVAN, 2001). Bu açıdan bakıldığında birer yükseköğretim öğrencisi olan bireylerin etik ve bilişim etiğini ve bunlar arasındaki farklılıkları algılamaları önem kazanmaktadır. Bilişim araçları ile en fazla meşgul olan kitlenin üniversite öğrencileri olduğu göz önüne alındığında araştırmanın evrenini yükseköğretim öğrencileri oluşturmuştur. Çalışma yükseköğretim öğrencilerinin etik ve bilişim etiği ile bunlar arasındaki farklılığı algılamalarını ölçmeye yönelik bir uygulama olmuştur ve İstanbul'daki vakıf meslek yüksekokulu öğrencilerine uygulanan anket çalışmasına dayanılarak yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Etik, teknoloji, bilişim etiği, meslek yüksekokulları.

1.GİRİŞ

Etik kavramı üzerine pek çok tartışmalar ve tanımlamalar yapılmakla birlikte tanımlamaların kapsadığı değişmeyen gerçek bireyler için etik olgusunun gerekliliğidir. Hangi yaşta ve hangi meslek kolunda olursa olsun her birey için etik ilkeler yol gösterici olarak gerekliliğini sürdürecektir. Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin neticesinde hayatımıza giren internet, cd, dvd, blueray gibi araçlar ile bilginin paylaşımı son derece kolay ve rahat hale gelmiştir. Ancak bilginin bu kadar kolay paylaşıldığı sanal ortamlar aynı zamanda bilişim ile ilgili etik değer kavramını ve bunun ihlal edildiği durumları da beraberinde getirmiştir. Bireylerin vicdani denetimleri ile birlikte bir kısım kanunlar da bilişim çağında hırsızlık, fikri ve sınai hakları ihlal, dolandırıcılık, bilgisayarın insanların zararına kullanılması gibi eylemlerin gerçekleşmemesi için bireylere karşı caydırıcı bir rol üstlenmektedir.

Meslek hayatının yarısını oluşturacak meslek yüksekokulu öğrencilerinin hem etik hem de bilişim etiği konusunda bilgili olmaları ve etik olmayacak tüm davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir.

2. ETİK

2.1. Etik Kavramının Tanımı ve Önemi

Kavramsal olarak etik, bir değer bunalımı içinde olunan günümüzde tanımlanması en zor terimlerin başında gelmektedir (CEVİZCİ, 2002). Etik, ansiklopedik olarak, insanlar arasında yer alan değerleri, ahlâkî bakımdan iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olanın niteliğini ve temellerini araştıran felsefe dalı olarak tanımlanmaktadır (ULUÇ, 2003). Bir diğer tanımda ise etiğin, ahlak ilkelerinin ışığında, doğru davranışı incelediği ifade edilmiştir. Hangi değerlerin benimseneceği, bir diğer kimseye nasıl davranılacağı ya da kişinin diğerlerine olan sorumlulukları karakter ya da “etik” meselesidir (Tüsiad, 2005).

Kişilerin amaçlarına ulaşmak için etik dışı yollara başvurmaları açgözlülükten, ideolojik nedenlere kadar çok çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. İyi düzenlenmiş eğitim çalışmaları sayesinde bireylerin etik değerler ve ilkeler konusunda bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Aydın, 2001). Meslek yüksekokullarının temel hedefinin bir mesleği icra edebilecek bireyleri yetiştirmek olduğu göz önüne alınırsa, ileride meslek

erbabı olacak öğrencilerin etik ilkeleri algılamaları ve meslek hayatlarına geçirmelerinin ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır.

2.2. Bilişim Etiği Kavramı ve Önemi

Bilişim, bilginin elektronik ortamda işlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda bilişim etiğine, bilişim alanında uyulması gereken yazılı ve yazılı olmayan kurallar diyebiliriz. Bilişim etiği genel bir ifadeyle tüm internet ve network ağlarının kullanıcılarının uyması gereken kuralları kapsadığı gibi, bireylerin kişisel bilgisayarlarını kullanırken dahi uyması gereken kuralları düzenler (Karabal vd. 2005). Genel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin etiksel uygulamalarını inceleyen bilişim etiğinin amacı, bilgi teknolojisinin kullanımında bireysel ve kolektif hareketlere yol gösterecek politikaları formüle etmektir (Yılmaz, 2007).

Bilişim etiğiyle ilgili yazılı olan kuralların başlıcası hukuki metinlerdir. Bu metinlerle ilgili olarak yapılacak ihlaller bilişim suçu kapsamında değerlendirilip cezai işlem uygulanmaktadır. Her devletin kendi içinde bir uygulaması olmakla birlikte, İnterpol tarafından tanımlanan uluslar arası niteliğe sahip suçlar da mevcuttur.

Yazılı olmayan kurallar ise, net çizgiler ile çizilemeyen, toplumdan topluma, kişiden kişiye değişebilen normlardır. Bu nedenle tanımlanmasında güçlük yaşanan kurallardır. Bu kurallar yazıldığı zaman uygulanıp uygulanmadığını denetleyecek mekanizmalar güvenlik güçleri değil, bizzat bunları yaşayanlardır. Dolayısıyla etik kurallar bir bakıma kişinin kendi kendine duyduğu vicdani yükümlülükler ile sınırlıdır (Karabal vd. 2005).

Bilgisayar ve bilgi teknolojileri ile yakından ilgili olan, gerek ders aşamalarında gerekse özel hayatlarında bu teknolojilerden faydalanan öğrencilerin bilişim etiğini kavramaları ve suç sayılabilecek davranışlara karşı duyarlı olmaları son derece önemlidir.

Öğrenciler üzerinde şimdiye kadar yapılan pek çok çalışma onların etik algılamaları ve davranışları üzerine olmakla birlikte bunlardan pek azı öğrencilerin bilgi sistemleri ve teknolojileri konusundaki etik algılamalarına yoğunlaşmıştır (Molnar vd., 2008).

2.3. Bilişim Etiğinin İhlal Edildiği Durumlar

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, daha önce var olup da bilişim teknolojilerinin sağladığı olanaklarla daha kolay yapılabilen hırsızlığın yanı sıra, kişi ya da kurumlara zarar vermek amacıyla yanlış bilgi yayma ve hakaret ya da sistemleri çökertme, virüslü yazılımlarla zarar verme, kredi kartı dolandırıcılığı, fikir eserlerinin izinsiz kopyalanıp çoğaltılması şeklinde yeni suçların da ortaya çıkmasına neden olmuştur (Dedeoğlu, 2006).

TCK'da bilişim suçları 243-246. maddelerde "bilişim sistemine girme, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması, tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması" başlıkları altında incelenmiştir.

Bilişim suçları ile mücadele kavramı özellikle Türkiye için oldukça yeni bir kavramdır (Uzunay ve Koçak, 2005).

3. ETİK VE BİLİŞİM ETİĞİNİN VE ARALARINDAKİ FARKIN ALGILANMASINA YÖNELİK BİR ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Araştırmanın Amacı

Bireylerin amaçlarına ulaşmak için etik dışı yollara başvurmaları açgözlülükten, ideolojik nedenlere kadar yayılan çok çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. İyi düzenlenmiş eğitim çalışmaları ile bireylerin etik değerler ve ilkeler konusunda bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır (PEHLİVAN, 2001). Bu açıdan bakıldığında birer yükseköğretim öğrencisi olan bireylerin etik ve bilişim etiğini ve bunlar arasındaki farklılıkları algılamaları önem kazanmaktadır. Çalışma yükseköğretim öğrencilerinin etik ve bilişim etiği ile bunlar arasındaki farklılığı algılamalarını ölçmeye yönelik bir uygulama olmuştur ve İstanbul'daki vakıf meslek yüksekokulu öğrencilerine uygulanan anket çalışmasına dayanılarak yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler kullanılmıştır:

H₁: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kendileri için olan etik algılamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₂: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan etik algılamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₃: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kendileri için olan bilişim etiği algılamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₄: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan bilişim etiği algılamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₅: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kendileri için olan etik algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir.

H₆: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan etik algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir.

H₇: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kendileri için olan bilişim etiği algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir.

H₈: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan bilişim etiği algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir.

H₉: Teknik programlarda okuyan öğrenciler ile diğer programlarda okuyan öğrencilerin kendileri için bilişim etiğini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₀: Teknik programlarda okuyan öğrenciler ile diğer programlarda okuyan öğrencilerin başkaları için bilişim etiğini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₁: Öğrencilerin etiği algılama düzeyleri ile bilişim etiğini algılama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₁₂: Öğrencilerin kendileri için etik görmedikleri davranışları başkaları için de etik görmeme durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₁₃: Öğrencilerin bilişim etiğinde kendileri için etik görmedikleri davranışları başkaları için de etik görmeme durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırları

Bilişim araçları ile en fazla meşgul olan kitlenin üniversite öğrencileri olduğu göz önüne alındığında araştırmanın evrenini İstanbul'da vakıf üniversitelerinde okuyan yükseköğretim öğrencileri oluşturmuştur. Örneklemi ise bu evreni temsil ettiği düşünülen 225 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında yüz yüze anket yöntemi uygulanmış ve cevaplar 5'li Likert ölçeğine göre elde edilmiştir. Verilerin analizinde ise SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır. Bu programda soruların güvenilirliğine bakılmış; frekans dağılımları yapılmış ve hipotezleri test etmek için ise t-testi, Tek- yönlü varyans analizi (ANOVA), ikili karşılaştırma testlerinden Scheffe testi ile Tukey HSD testi ve Korelasyon analizi yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzde (%)
Bay	77	35.0
Bayan	143	65.0
Toplam	220	100.0

Anketi cevaplandıran öğrencilerin % 35'i erkek, % 65'i bayandır.

Tablo 2. Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Dağılımları

Aylık Ortalama Gelir	Frekans (n)	Yüzde (%)
0-250 TL	75	35.5
251-500 TL	66	31.3
501-750 TL	25	11.8
751-1000 TL	23	10.9
1001 TL ve üzeri	22	10.4
Toplam	211	100.0

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin gelir düzeyi dağılımları Tablo 2'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde öğrencilerin % 35.5'inin 0-250 ve % 31.3'ünün 251-500 aralıklarındaki gelir düzeylerine sahip oldukları görülmektedir. Buna göre öğrencilerin % 66.8'inin geliri 501 TL'nin altındadır.

Tablo 3. Öğrencilerin Bölümlerine Göre Dağılımları

Bölüm	Frekans (n)	Yüzde (%)
Teknik Programlar	104	46.2
Diğer Programlar	121	53.8
Toplam	225	100.0

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin % 46.2'sinin teknik programlarda, % 53.8'inin diğer programlarda okuduğu görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin, “Etik kelimesinin karşılığı genel olarak ahlaklıdır.” yargısına verdikleri cevapların Frekans Dağılımı

Aylık Ortalama Gelir	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen katılıyorum	61	29.0
Katılıyorum	83	39.5
Kararsızım	39	18.6
Katılmıyorum	24	11.4
Kesinlikle katılmıyorum	3	1.4
Toplam	210	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilere “Etik kelimesinin karşılığı genel olarak ahlaklıdır.” şeklinde bir ifade verilmiş ve 5’li Likert ölçeğine göre bu ifadeye katılma dereceleri elde edilmiştir. Öğrencilerin % 29’u bu ifade için “Tamamen katılıyorum”, % 39.5’i “Katılıyorum”, % 18.6’sı “Kararsızım”, % 11.4’ü “Katılmıyorum” ve % 1.4’ü “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Buna göre öğrencilerin % 68.5’lik bir oranla büyük bir çoğunluğu bu ifadeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç meslek yüksekokulu öğrencilerinin etik kavramıyla ilgili genel bir bilgi sahibi olduklarını göstermektedir.

Tablo 5. Güvenirlilik Analizi Sonuç Tablosu

Soru Grubu	Güvenirlilik
Etik-kendi	0.669
Etik-başkası	0.841
Bilişim etiği-kendi	0.708
Bilişim etiği-başkası	0.673

Yapılan güvenirlilik analizi sonucuna göre her bir grubun Cronbach’s Alpha katsayısı elde edilmiş ve her birinin güvenilir olduğu kararna varılmıştır.

Tablo 6. Etik ve Bilişim Etiğinin Cinsiyete Göre İstatistikleri

	Cinsiyet	n	Ortalama	Standart sapma	Standart hata
Etik-Kendi	Bay	73	3.403	1.048	0.122
	Bayan	130	3.812	0.927	0.081
	Toplam	203	3.665	0.989	0.069
Etik-Başkası	Bay	73	3.296	0.789	0.092
	Bayan	132	3.779	0.784	0.068
	Toplam	205	3.607	0.818	0.057
Bilişim Etiği-Kendi	Bay	75	3.876	0.663	0.076
	Bayan	135	4.156	0.674	0.058
	Toplam	210	4.056	0.682	0.047
Bilişim Etiği-Başkası	Bayan	75	3.790	0.627	0.072
	Bay	132	4.106	0.664	0.057
	Toplam	207	3.991	0.667	0.046

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kendileri için olan etik algılamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Yani 0.05 anlam düzeyinde H₁ hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6'ya bakıldığında bayan öğrencilerin kendileri için olan etiği algılama puan ortalamasının erkek öğrencilerinkinden fazla olduğu görülmektedir ($t = -2.872$, $p = 0.005$).

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan etik algılamaları da cinsiyete göre önemli bir farklılık göstermektedir. 0.001 anlam düzeyinde H_2 hipotezi kabul edilmektedir. Tablo 6'ya göre yine bayan öğrencilerin başkası için olan etik algılama puan ortalamasının erkek öğrencilerinkinden fazla olduğu görülmektedir ($t = -4.208$, $p < 0.001$).

Öğrencilerin kendileri için olan bilişim etiği algılamalarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde; bayan ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta ve Tablo 6'ya göre bayan öğrencilerin ortalama puanının daha yüksek olduğu, bilişim etiğini daha iyi uyguladıkları sonucuna varılmaktadır ($t = -2.898$, $p = 0.004$).

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan bilişim etiği algılamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir, şeklindeki H_4 hipotezi de ret edilememekte ve yine Tablo 6'ya göre bayan öğrencilerin başkaları için olan bilişim etiğini algılamada daha önde oldukları görülmektedir ($t = -3.355$, $p = 0.001$).

Tablo 7. Etik ve Bilişim Etiğinin Aylık Ortalama Gelire Göre İstatistikleri

	Aylık Ortalama Gelir (TL)	n	Ortalama	Standart sapma	Standart hata
Etik-Kendi	0-250	69	3.900	0.950	0.114
	251-500	63	3.481	0.771	0.097
	501-750	24	3.555	0.595	0.121
	751-1000	21	4.015	1.588	0.346
	1001 ve üzeri	20	3.055	0.927	0.207
	Toplam	197	3.650	0.983	0.070
Etik-Başkası	0-250	72	3.751	0.777	0.091
	251-500	61	3.446	0.808	0.103
	501-750	22	3.525	0.610	0.130
	751-1000	23	3.898	0.799	0.166
	1001 ve üzeri	21	3.158	0.929	0.202
	Toplam	199	3.587	0.812	0.057
Bilişim Etiği-Kendi	0-250	72	4.180	0.629	0.074
	251-500	63	4.037	0.691	0.087
	501-750	25	3.840	0.568	0.113
	751-1000	23	4.217	0.559	0.116
	1001 ve üzeri	20	3.656	0.820	0.183
	Toplam	203	4.046	0.672	0.047
Bilişim Etiği-Başkası	0-250	73	4.085	0.657	0.076
	251-500	62	3.971	0.651	0.082
	501-750	24	3.817	0.603	0.123
	751-1000	20	4.075	0.526	0.117
	1001 ve üzeri	21	3.744	0.799	0.174
	Toplam	200	3.981	0.658	0.046

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kendileri için olan etik algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir. Yani yapılan Tek-yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre H_5 hipotezi kabul edilmiştir ($F = 4.489$, $p = 0.002$).). Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu bulmak için ikili karşılaştırma testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Buna göre geliri 0-250 ve 751-1000 arasında olan öğrenciler ile geliri 1001 ve üzerinde olanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Geliri 0-250 ve 751-1000 arasında olan öğrencilerin kendileri için olan etik algılama düzeyleri geliri 1001 ve üzerinde olan öğrencilerden daha yüksektir.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan etik algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir şeklindeki H_6 hipotezi yapılan varyans analizi sonucuna göre kabul edilmiştir ($F=3.728$, $p=0.006$). Yapılan Tukey HSD testi sonucuna göre geliri 0-250 ve 751-1000 arasında olan öğrencilerin başkaları için olan etik algılama düzeyleri geliri 1001 ve üzerinde olanlarından daha yüksek bulunmuştur.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kendileri için olan bilişim etiği algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir şeklindeki H_7 hipotezi de kabul edilmiştir ($F=3.533$, $p=0.008$). Yapılan Scheffe testi sonucuna göre geliri 0-250 arasında olan öğrencilerin kendileri için olan bilişim etiğini algılama düzeyleri, geliri 1001 ve üzerinde olanlarından daha fazladır.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin başkaları için olan bilişim etiği algılamaları aylık ortalama gelirlerine göre farklılık göstermektedir şeklindeki H_8 hipotezi ise kabul edilememiştir ($F=1.636$, $p=0.167$).

Tablo 8. Öğrencilerin Bilişim Etiğini Algılamalarının Bölümlerine Göre İstatistikleri

	Bölüm	n	Ortalama	Standart sapma	Standart hata
Bilişim Etiği-Kendi	Teknik Programlar	96	3.997	0.688	0.070
	Diğer Programlar	116	4.107	0.670	0.062
	Toplam	212	4.057	0.679	0.046
Bilişim Etiği-Başkası	Teknik Programlar	98	3.912	0.669	0.067
	Diğer Programlar	112	4.044	0.665	0.062
	Toplam	210	3.982	0.668	0.046

Teknik programlarda okuyan öğrenciler ile diğer programlarda okuyan öğrencilerin kendileri için bilişim etiğini algılamaları arasında fark olup olmadığının incelenmesi için yapılan t- testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yani H_9 kabul edilememiştir ($t=-1.179$, $p=0.240$).

Teknik programlarda okuyan öğrenciler ile diğer programlarda okuyan öğrencilerin başkaları için bilişim etiğini algılamaları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamış; yani H_{10} hipotezi de kabul edilememiştir ($t= -1.437$, $p=0.152$).

Öğrencilerin etiği algılama düzeyleri ile bilişim etiğini algılama düzeyleri arasındaki ilişkiye bakmak için yapılan Korelasyon analizi sonucu H_{11} hipotezi kabul edilmiştir. Etiği algılama ile bilişim etiğini algılama düzeyi arasında pozitif yönde 0.68 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.681$, $p<0.001$).

Öğrencilerin kendileri için etik görmedikleri davranışları başkaları için de etik görmeme durumları arasındaki ilişki incelendiğinde H_{12} hipotezi kabul edilmektedir. Yani yapılan korelasyon analizi sonucunda bu iki durum arasında pozitif yönde 0.84 düzeyinde kuvvetli pozitif bir ilişki vardır. Öğrenciler, kendileri için etik görmedikleri davranışları başkaları için de etik bulmamaktadırlar ($r=0.840$, $p<0.001$).

Öğrencilerin bilişim etiğinde, kendileri için etik görmedikleri davranışları başkaları için de etik görmeme durumları arasındaki ilişki incelendiğinde ise H_{13} hipotezi de kabul edilmektedir. Yani yapılan korelasyon analizi sonucunda bu iki durum arasında pozitif yönde 0.85 düzeyinde kuvvetli pozitif bir ilişki vardır. Öğrenciler, bilişim etiğinde de kendileri için etik görmedikleri davranışları başkaları için de etik bulmamaktadırlar ($r=0.858$, $p<0.001$).

4. SONUÇ

Etik ilkelerle ilgili yapılan çalışmalar her geçen gün artmaktadır. Özellikle meslek etiği konusunda akademisyenler araştırmalarıyla hem iş hayatına hem de akademik çalışmalara katkı sağlamaktadırlar. Bununla birlikte bilişim sektörünün hızlı devinimi bilişim etiği üzerine de çalışmalar yapma gerekliliğini doğurmuştur. Bilgisayar ve teknolojik araçlarla iç içe yaşayan ve gerek kişisel hayatlarında gerekse okul hayatlarında bu araçlardan faydalanan meslek yüksekokulu öğrencilerinin etiği ve bilişim etiğini algılamaları son derece önemlidir. Bu çalışma ile öğrencilerin gelir düzeyleri, cinsiyetleri, okudukları bölümleri bağlamında etiği ve bilişim etiğini algılamaları üzerine çalışılıp, meslek hayatına girecek meslek yüksekokulu öğrencilerinin algı düzeyleri ölçülmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin başkaları için etik görmedikleri hareketleri kendi çıkarları söz konusu olduğunda bile etik görmemeleri, etik algılamalarının artmasının bilişim etiği konusunda da daha duyarlı olduklarını ortaya çıkarması önemli bulgular arasındadır. Ayrıca gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin etik ve bilişim etiği konusunda daha duyarlı ve ilkeli davranmaları bu konu üzerinde sosyolojik çalışmaların yapılabilmesi bağlamında önemli olabilecek sonuçlar doğurmuştur.

Etik ilkeler ve bilişim etiği konusunda meslek yüksekokulu öğrencilerine seminer ya da ders şeklinde verilebilecek eğitim bu algılama düzeylerini daha yüksek seviyelere taşıyıp, mesleki hayatlarında etik konusunda daha duyarlı bireylerin yetişmesine sebep olabilir.

Yapılan çalışmanın diğer araştırmalara örnek teşkil edeceği ve özellikle yeni bir konu olan bilişim etiği üzerine dikkatleri çekeceği kanısı oluşmuştur.

KAYNAKÇA

- Aydın, Pehlivan, İ. (2001), “Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik”, Pegem A Yayınları
- Cevizci, A., (2002), “Etiğe Giriş”, Paradigma Yayınları
- Dedeoğlu, G. (2006), “Bilişim Toplumunda Etik Sorunlar”, 2. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, ODTÜ.
- Karabal, A., Karabal, M., Peker, B. (2005). 2. Polis Bilişim Sempozyumu.
<http://www.caginpulisi.com.tr/43/11-12-13-14-15-16.htm>
- Kutluata, A.”Bilişim ve Etik” Türkiye Türkiye Bilişim Derneği İnternet Dergisi,
<http://kutluata.net/BilisimEtik.aspx>
- Molnar, K.K., Kletke, G.M., Chongwatpol, J. (2008), “Ethics vs. IT Ethics: Do Undergraduate Students Perceive a Difference”, Journal of Business Ethics 83:657-671.
- Semiz, M., Ocak, B., Aydın, Ö. (2008), “Bilgisayarda İstatistik Uygulamaları”, Dizgi Ofset Matbaacılık, Konya.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E. S., Çinko, M. (2008), “Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi”, Beta Yayınları
- Tüsiad, (2005), Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik. Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar Cilt 1
- Uluç, G. (2003), “Türk Medyasında Etik Sorunlar: Örnek Olaylar ve Öneriler”, 1. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, ODTÜ
- Uzunay, Y., Koçak, M. (2005), Bilişim Suçları Kapsamında Dijital Deliller”, Akademik Bilişim Konferansı, Gaziantep.
<http://www.ii.metu.edu.tr/~yuzunay/Download/ab05.pdf>
- Yılmaz, M. (2007), “Etik ve Kütüphanecilik”, Beşir Kitabevi

EV TEKSTİLLERİNDE NANOTEKNOLOJİ

NANOTECHNOLOGY IN HOME TEXTILE

Arzu YAVAŞCAOĞLU¹

ABSTRACT

Home textile sector have been fairly improved with the progress in textile sector. It is important that the performance at the product and comfort which is provided for the user. Because of the economic crisis and increasing rival busines. It is needed that the product more distingued and innovative items in the textile sector. Its possible to provide high technology product which is extra facilities.

Nano means dwarf in Greek and one billionth of a meter in the products made of the nano technology, the molekules and atoms can form a high eneryg and atoms can form a high energy and this can lead the manufacturer to the production of more functional special products. For instance, dirtrepellent fabrics, nano particles with photosynthesis, insulation materials againts heat/cold, anti-bacterial paints are some of them.

In this study it has been investigated that using the nano technology at the home textile. It has been informed that how nano technology affects the performance of the home textile .

Key words: Home textile, nano technology, textile

ÖZET

Tekstil sektöründeki gelişmeler ile birlikte ev tekstili sektörü de oldukça gelişmiştir. Ev tekstil ürünlerinde ürünün kullanım performansı ve kullanıcıya sağladığı konfor çok önemlidir. Ekonomik kriz ile artan rekabet ev tekstil ürünleri sektöründe de daha yenilikçi ve diğerlerinden ayırt edici özelliğe sahip üretim yapma zorunluluğu getirmiştir. Ev tekstili üretiminde nanoteknoloji kullanımı ile kullanıcılar için extra yarar sağlayan yüksek teknoloji ürünleri üretilebilmektedir.

Nanoteknoloji son derece küçük yapılar elde etmek için tek tek atom veya moleküllerin hassas bir şekilde kullanılması şeklinde tanımlanır. Nano bir materyalden ziyade bir boyut ölçüsüdür. Yunanca’ da ‘cüce’ anlamına gelen ‘nano’, metrenin milyarda biridir. Nanoteknoloji ile yapılan ürünlerde maddelerin molekül ve atomları çok büyük enerji oluşturabilir ve bu sayede çok özel işlevleri olan ürünler elde edilebilir. Örneğin; kolay kirlenmeyen kumaşlar, sıcağı soğuşu geçirmeyen nano yalıtım malzemeleri, bakteri üremesini engelleyen boyalar nanoteknoloji sayesinde hayatımıza giren gelişmelerden bazılarıdır.

---

¹ Öğretim Görevlisi.Dumlupınar Üniversitesi Kütahya M.Y.O.,arzuoglu@hotmail.com

Bu çalışmada ev tekstillerinde nanoteknoloji kullanımı incelenmiş, nanoteknolojinin ev tekstil ürünlerindeki performansı nasıl etkilendiği ile ilgili bilgi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ev tekstilleri, nanoteknoloji, tekstil

1-GİRİŞ

Ev tekstilleri günümüzün en yaygın tekstil ürünleri tüketim alanını oluşturmaktadır. Tekstil sektöründeki gelişmeler ile birlikte ev tekstili sektörü de oldukça gelişmiştir. Sektördeki gelişmeler ve ekonomik kriz ile artan rekabet ev tekstil ürünlerinde daha yenilikçi ve diğerlerinden ayırt edici özelliğe sahip üretim yapma zorunluluğu getirmiştir.

Bu zorunluluk tekstil alanında yeni bir döneme girmeyi sağlayan nanoteknoloji ile birleştirilerek çok çeşitli fonksiyonlara sahip kumaşlar elde etmeyi mümkün kılmıştır. Tekstilde nanoteknoloji uygulamaları tekstil ürünlerinin performanslarını geliştirmek için kullanılmaktadır. Tekstil ürünleri, onlara değişik özellikler kazandıran nanoteknoloji sayesinde çok fonksiyonlu hale gelmektedir. (İlgaz, 2006)

Tekstilde nanoteknoloji kullanılarak ütü istemeyen ve leke tutmayan, su tutmayan, UV ışınlarını engelleyen, bakteri ve mikrop üremesini engelleyen, mikrop barındırmayan, kendi kendini temizleyen, mekânı kötü kokulardan arındıran, güç tutuşurluk, vücut ısısını koruma gibi özelliklere sahip kumaşlar elde edilebilir. Ayrıca bu kumaşlar su ve enerji tasarrufuna destek verdiği için çevre dostudur. (Sezen, 2008)

Nanoteknolojinin tekstilde kullanılması ile suyu sevmeyen kumaşlardan üretilmiş tekstil ürünlerinde kirlenme engellenmiş dolayısıyla tekrar yıkama ve ütüleme ihtiyacı en aza indirgenmiştir.(Bayırdır ve Diğerleri, 2004)

Bu çalışmanın amacı ev tekstillerinde nanoteknolojinin nasıl kullanıldığını ve ev tekstil ürünlerindeki performansı nasıl etkilendiğini, kullanıcıya ve üretim sürecine ne gibi faydalar sağladığını açıklamaktır.

2-EV TEKSTİLLERİ

Tekstil ürünlerinin 3'te 1'ini oluşturan ev tekstilleri, kullanım alanlarının genişliği ve talebin fazlalığından dolayı tekstil piyasasında büyük önem kazanmıştır.

Ev tekstilleri çok genel bir deyim olup birçok tekstil ürününü kapsamaktadır. Bu ürünler evimizin her köşesinde kullanabildiğimiz döşemelik kumaşlar, perdelikler, yatak örtüleri, çarşaf ve nevresim takımları, pike takımları, battaniyeler, havlular, bornozlar, klozet takımları, masa örtüleri, peçeteler, halılar vb. ürünlerdir.

Ev tekstil ürünlerinde kullanım esnasında bir takım özellikler aranmaktadır. Bu özellikler başta kullanım yerine uygunluktur. Kullanılacak ürünün hammadde ve iplik özellikleri, örgü ve desen özellikleri, ölçüleri ve mukavimliği kullanım yerine uygun değildir. Yapılacak olan terbiye ve bitim işlemleri kullanıma uygun olarak yapılmalı, kolay kirlenmemeli, çabuk temizlenebilmeli, bakteri ve mikrop üremesine uygun olmamalı, yaş haslıkları ve ter haslıkları yüksek olmalı, hijyenik olmalı, buruşmamalı, kolay yanmamalı, vücutla devamlı temas halinde olacağından statik elektriklenme olmamalı, yumuşak tutuma sahip olmalı, kimyevi ve dezenfekte maddelerine dayanıklı olmalıdır. (Ev Tekstili Dergisi, 1998)

Nanoteknoloji ile ev tekstillerinde kullanım açısından aranan tüm özellikler ve hatta daha fazlası ürüne kazandırılabilir.

3. NANOTEKNOLOJİ

Nanoteknoloji maddeyi atomik ve moleküler seviyede kontrol etme bilimidir. Nano teknolojinin embriyosu atomik bir kurgudur. İlk olarak 1959'da Fizikçi olan 'Richard FEYNMAN' tarafından genel olarak açıklanmıştır. (Chow, 2007)

Yunanca'da 'cüce' anlamına gelen 'nano' metrenin milyarda birine denk gelen bir ölçü birimidir. Nanoteknoloji bu anlamda çok küçük maddelerin teknolojisi anlamına gelmektedir. Bir malzemenin sahip olduğu özellikler, bir ya da daha fazla doğrultudaki büyüklüğü nanometre düzeyinde küçültüldüğünde değişmektedir. Nano büyüklüğün tarifi açısından genel olarak kullanılan örnek futbol topudur. Dünyanın büyüklüğü düşünüldüğünde futbol topunun büyüklüğü ne kadarsa, futbol topu ile nanopartikül arasındaki büyüklük de bu oranla anlaşılabilir. (İlgaz, 2006)

Nanoteknoloji, çok genel tanımıyla, istisnai şekilde küçük (yaklaşık atom boyutlarında) yapıların ticari bir amaca hizmet edebilecek şekilde düzenlenmesidir. Başka şekilde tanımlamak gerekirse: Maddeler üzerinde 100 nanometre ölçeğinden küçük boyutlarda gerçekleştirilen işlem, ölçüm, modelleme ve düzenleme gibi çalışmalar nanoteknoloji çalışmaları olarak nitelenir. (Sezen, 2008)

Nanoteknolojiyi bu kadar ilginç kılan unsur, malzemelerin nanoboyutta makrodünyadan farklı davranmalarıdır. Külçe şeklindeki altın başka maddelerle reaksiyona girmek istemezken, nano boyuttaki altında bu durumun tam tersi gözlemlenmektedir. Kuantum etkileri yüzünden maddeler, nano boyutta farklı özellikler göstermektedir. (tr.wikipedia.org.)

Nano parçacıklar virüslerden yüz defa daha küçüktür, böylece insan gözü tarafından algılanamamaktadır. Aşırı derecede küçük boyutlara sahip bu yapılar için, çevremizdeki nesnelere için geçerli olan fiziksel ve kimyasal yasalar geçerli değildir. Sadece bir tek boyutu nanometre mertebesinde olsa da, ultra incelikteki kaplamalar da nanoteknoloji kapsamındadır. (Vural, 2004).

4. TEKSTİLDE NANOTEKNOLOJİ

Tekstilde nanoteknoloji uygulamaları, nanotekstiller olarak adlandırılabilir. Nano-tekstil tanımı, nanoteknoloji uygulamaları sonucu elde edilen tüm tekstil yüzeylerini ifade etmektedir. Doğal ve sentetik bütün tekstil ürünlerinin yapıtaşları moleküllerdir. Bu moleküller lif oluşturacak şekilde dizilirler, lifler de iplik eldesi için kullanılır. Bir kumaşın kullanım performansını geliştirmenin kalıcı yolu kumaşı meydana getiren liflerin, moleküler düzeyde takviyelendirilmesiyle mümkündür. Nanoteknoloji, tekstil ürünlerinin performanslarını geliştirmek için kullanılmaktadır. Tekstil ürünleri, onlara değişik özellikler kazandıran nanoteknoloji sayesinde çok fonksiyonlu hale gelmektedir. (Kut, Güneşoğlu, 2005)

Nanoteknoloji ile tekstil liflerinde birim kütleden elde edilebilecek yüzey alanında artış, su geçirmezlik, leke tutmazlık ve kırışmazlık gibi kumaş performans özelliklerinde yüksek derecede artış görülür. (Demir, Kozanoğlu, Daşdemir, 2004)

Clemson Üniversitesinden bilim adamları, gümüş nano parçacıklarından yapılmış kir tutmayan bir kaplama malzemesi geliştirmişlerdir. Bu malzemeden konvansiyonel kumaşlara göre daha az temizlik gerektiren giysiler üretilmektedir. Patenti üniversiteye ait olan kaplama-gümüş nanoparçacıklar ile karıştırılmış poligliseril metakrilat aralarında ipek, polyester ve pamuğunda bulunduğu sıradan bir dokumaya emdirilmektedir. Uzun

vadede temizleme giderlerini azalttığı için karlı olan bu kumaşlar aynı zamanda çevre dostudur. (doliche.blogcu.com)

Bakteriyel ve diğer bulaşıcı hastalıklar her yıl ortalama 5 milyon insanı öldürmektedir. Gümüş doğal anti bakteriyel ve antifungal özelliklere sahiptir. Yunanlılar su ve diğer sıvıları taze olarak saklamak için gümüş kapları kullanmışlardır. Çin imparatoru gümüş yemek çubuklarıyla yemek yemiştir. Lif ve kumaş üzerine nano-gümüş partiküller applike edilerek bakteriler eleme edilebilmektedir. (Chow, 2007)

Tekstilde nanoteknoloji kullanılarak ütü istemeyen ve leke tutmayan, su tutmayan, UV ışınlarını engelleyen, bakteri ve mikrop üremesini engelleyen ve mikrop barındırmayan, kendi kendini temizleyen, mekânı kötü kokulardan arındıran, güç tutuşurluk, vücut ısısını koruma gibi özelliklere sahip kumaşlar elde edilebilir. Ayrıca bu kumaşlar su ve enerji tasarrufuna destek verdiği için çevre dostudur. (Sezen, 2008)

Nanoteknolojinin tekstilde kullanılması ile suyu sevmeyen kumaşlardan üretilmiş tekstil ürünlerinde kirlenme engellenmiş dolayısıyla tekrar yıkama ve ütüleme ihtiyacı en aza indirgenmiştir. (Bayırdır ve Diğerleri, 2004)

Nanoteknoloji ayrıca tekstil üretiminde kullanılan boya ve yardımcı kimyasalların daha verimli ve çok daha az kullanılmasını sağlayarak, hem üretim maliyetlerinde, hem de çevre kirliliğinde azalmaya da neden olacaktır. (Üreyen, 2007)

Tekstilde nano teknoloji iki şekilde kullanılabilir;

- 1- Nanoteknoloji ile nanolif üretimi şeklinde,
- 2- Nanoseviyede kaplama malzemesi ile yüzeyi kaplama şeklinde. (Sezen, 2008)

4.1. Nanolif Üretimi

Nanolif, çapı bir mikron ve altındaki lifler olarak tanımlanır. Nano lif üretimi ile çapları birkaç nanometreye kadar inen ultra ince polimer nanolifleri üretilebilir. Lifler mikrometre boyutundan nanometre boyutlarına indirilince; hacme oranla yüksek yüzey alanını kazanır ve lif boyunca gerilme dayanımı artar. (www.kimyaturk.net)

Nano lif üretimi 4 farklı yöntemle yapılabilir:

1. Meltblowing Yöntemi ile Nanolif Üretimi
2. Bikomponent Lif Üretim Yöntemi ile Nanolif Üretimi
3. Fibrilasyon Yöntemi
4. Elektro-Üretim (Electrospinning) Yöntemi ile Nanolif Üretimi (Demir,Oruç, 2004)

4.2. Nanoseviyede kaplama malzemesi üretimi

Tekstilde nanoteknoloji uygulaması nanopartikülleri kullanarak kumaş ve giysilere sıvı itici, yağ ve leke dayanımı etkisi kazandırmak için yüzey işlemi şeklinde gerçekleştirilebilir. Bu lotus (Nilüfer çiçeği) yaprağı efekti olarak bilinir. Bu şekilde süper hidrofobik bir yüzey oluşturmakta, su damlacığı kolaylıkla üzerinden akabilmekte ve kirlenme uzaklaştırmaktadır, bu kendi kendini temizleme olarak ifade edilir. (Sezen, 2008)

Titanyum dioksit (TiO₂) pigmenti zararsız beyaz ince tozudur, TiO₂ nanometre boyutunda olduğunda fiziksel, kimyasal özellikleri değişmekte ve net ve transparan bir hale gelmektedir. Kumaş yüzeyine nanopartikül (TiO₂) applike ederek, UV bloke edilebilir ve derimiz UV koruma faktörü (UPF) 50+ düzeyinde korunur. TiO₂ organik materyalleri ayrıştırabilen, kumaşa anti-bakteriyel, koku giderici ve kendi kendini temizleme efekti veren bir fotokatalizördür. (Chow, 2007)

Nanoteknoloji kapsülleme prosesi ile, kumaşa bağlanan nanopartiküller insan derisinin sivrisinek tarafından ısırılmasını önleyen sivrisinek itici materyalin salınımını

kontrol edebilmektedir. Buruşmaz, güç tutuşur ve antistatik gibi diğer fonksiyonlar ticari olarak çoktan erişilebilir durumdadır. (Chow, 2007)

5. EV TEKSTİLLERİNDE NANOTEKNOLOJİ

İşçiliklerin çok yüksek olduğu gelişmiş ülkelerin tekstil sanayii, gelişmekte olan ülkelerin, özellikle Çin'in ucuz iş gücüne dayalı rekabeti karşısında yok olmaya yüz tutmaktadır. Şimdi İngiltere ve ABD'de yüksek teknoloji kullanılarak tekstil sanayilerinin yeniden canlandırılması için ciddi adımlar atılmaktadır. Ancak, Çin'de de tekstil sanayiinde uygulanacak nanoteknoloji ürünleri hızla geliştirilmektedir. (www.biltek.tubitak.gov.tr)

Nanoteknoloji uygulamaları için amaçlanan ürünler pamuk, keten, poliamid, rayon ve polyesterden yapılmış kumaşlardır. Perdeler, yastıklar, yatak çarşafı ve halılar gibi ev döşemelik kumaşları yapımında kullanılması ile üretim maliyeti düşürülmekte, yeni nanometer materyallerin üretimi için veya var olan materyallerin özelliklerini iyileştirmek için kullanılmaktadır. (Chow, 2007)

Kumaş ipliklerine elektronik ve optik özelliklerin kazandırılması, tekstil endüstrisinde yeni ufuklar açacak ve farklı uygulama alanlarının ortaya çıkmasına yol açacaktır. Örneğin, kendiliğinden aydınlatma özelliğine sahip bir masa örtüsü, farklı mekanların yaratılmasında bizlere yardımcı olacaktır. (www.fen.bilkent.edu.tr)

Nano ürünler (yastık, yorgan ve battaniye) özel, yumuşak ve hafif bir maddeden imal edilmiştir. Masaj yapma, anti bakteriyellik, metabolizmayı canlandırma ve kan dolaşımını düzenleme gibi işlevleri vardır. Doğal maden filizinden elde edilen özel bir hammaddenin, uzak kızılötesi ışını yama özelliğine sahiptir. Foto katalitik malzemelerle birleştirilen bu hammaddeler yastık, yorgan ve battaniye gibi ürünlere eklenebilir. Isı koruyucu özelliğe sahiptir. Kan dolaşımını düzenler, metabolizmayı harekete geçirir, vücut hücrelerini aktif hale getirir ve rahat bir uyku sağlar. Yastık ve yorgan içindeki foto katalitik malzemelerin ayrıca koku giderici ve antibakteriyel özellikleride vardır. Yapılan deneylerde, denek kişinin battaniyenin üzerine 10 dakika uzanmasından sonra, ten ısı derecesinde artış, kan dolaşımında hızlanma ve kan akışında artış gözlemlenmiştir. Nano ürünleri kullanıldığında, vücut uzak kızılötesi ışından ve rezonans etkilerinden çıkan muazzam bir enerjiye maruz kalmıştır. Pijama ile yataktan çıkıldığında dahi vücut soğuğa karşı hassasiyet göstermemektedir. İnsan hayatının üçte birinin uykuda geçtiği düşünüldüğünde, uyku esnasında, sağlıklı vücut şartlarını koruduğu saptanan nano ürünlerinin kullanımıyla insan sağlığı günlük yaşamda en iyi şekilde korunmaktadır. (www.yalindanismanlik.com.)

Nanoteknoloji kullanılarak yapılan çeşitli kumaşlar şunlardır;

1-İtici kumaşlar (su, yağ, boya vs. - kullanıldığı yerlerde, istenmeyen malzemeleri iten kumaşlar)

2-Koruyucu kumaşlar (elektrostatik boşalmaya, kötü havaya, mermiye, UV ışınlarına, mikroba karşı koruyucu)

3- Emici kumaşlar (nem, kötü koku; benzer şekilde güzel koku salgılayan kumaşlar)

4- Daha dayanıklı kumaşlar

5- Daha hafif kumaşlar

6- Kumaşın içindeki bir aygıt sayesinde üzerindeki elektronik eşyalar için elektrik üretme

7- Bedeni dinlendirme, besleme

8- Kamuflej (Renk değiştiren kumaşlar)

9- Sensörlü kumaşlar (Vücuttaki arızayı anında algılayıp, en yakın sağlık merkezine sinyal gönderen kumaşlar - şimdilik askeri alanda) (www.nanoturkiye.blogspot.com)

Ev tekstillerinde aranan ve hayatımızı kolaylaştırarak bize aradığımız konforu yaşatacak, sağlıklı, çok işlevli, akıllı ev tekstil ürünleri nanoteknoloji kullanımı ile sağlanabilecektir.

Tüm bu saydığımız ürün özelliklerine dayanarak nanoteknoloji ile ev tekstil ürüne kazandırılacak özellikler şunlardır:

1. Su ve yağ iticilik, leke tutmama ve bu sayede az yıkanma özelliği kumaş tutumunu etkilemeden sağlanacak, böylece koltuklarımız ve halılarımız daha temiz kalacak ve daha az yıkanacaktır.
2. Ev tekstilleri nanolifler ile daha dayanıklı yapılabilecektir.
3. Buruşmaya dayanıklı kumaşlar üretilebilecek, perde ve nevresim ütüleme derdi sona erecektir.
4. Nanoteknoloji kullanımı tekstil endüstrisini çok fonksiyonlu hale getirmiştir. Nano tanecikleri hoş koku salımı sağlar ayrıca, çeşitli mantar ve mikrobakterilerin çoğalmasını önleyerek ferahlık yaratır. Çarşaf ve nevresimlerde patlayan mikro kapsülleri kullanarak güzel koku salan ev tekstili ürünleri üretilebilecektir. Perdeler kötü kokuyu emecek ve güzel koku sağlayacak, böylece daha temiz ve yaşanması bir ortam sağlanacaktır.
5. Nanosensör iliştilenmiş nevresim kumaşları ile vücut sinyalleri tıp merkezine iletilebilecek, kumaştaki entegre iletişim ve dolaşım ekipmanları ile kişinin sağlık bilgileri ve konumunu merkeze bildirerek müdahale hızını arttırılabilecektir.
6. Nanolif üretimi ve bu teknolojinin gelişimi, daha hafif ama daha güçlü lif-polimer kompozitlerinin üretimini sağlamıştır. Nanoteknoloji ile üretilmiş kumaşla yapılan nevresim yastık ve yorganlar, günümüzde kullanılanlardan yüzde seksen daha hafif olabilecektir.
7. Nano teknoloji ile bedeni dinlendiren, masaj yapan, metabolizmayı canlandırıp kan dolaşımını düzenleyen kumaşlar yapılabilmektedir. Bu özellikle yapılan yatak kumaşları sayesinde vücut daha zinde olabilecek, sırt ağrıları azalacaktır.
8. Nano iplikler kullanılarak, elektromanyetik dalgaları engelleyen döşemelik kumaşlar üretilebilecektir.
9. Nanoteknoloji ile kumaşa bağlanan partiküller sayesinde insan derisinin sinek tarafından ısırılmasını önleyen nevresim takımları, perde ve döşemelik kumaşlar yazın sivrisineklerle bizim yerimize savaşabilecektir.
10. Nano teknoloji ile vücut ısısını bir müddet daha tutan kumaşlar elde edilebilmektedir. Bu şekilde üretilen bornozlar ile banyodan çıkınca üşüme hissedilmeyecektir.
11. Daha az hammadde ile üretim yapılmasına olanak veren bu teknoloji sayesinde üretim kaynaklı çevre kirliliğinin azaltılması sağlanabilecektir. Aynı zamanda nanoteknoloji ile tekstil üretiminde daha az boya ve kimyevi madde kullanılacak, çevreye zararlı kimyasalların kullanımı minimize edilebilecektir. Nanometre boyutundaki materyallerin çoğu toksik değildir ve biyolojik olarak parçalanabilir.
12. Üretim süreçleri kısaltılabilecek, enerji kaynaklarından tasarruf edilebilecektir. Daha az hammadde ve daha az boya ve kimyevi madde kullanılacaktır. Böylece maliyet düşürülerek daha ucuz ürün elde edip, daha çok üretim yapılabilecektir.

6. SONUÇLAR

Ev tekstillerinde aranan konfor ve fonksiyonel özellikler artık nanoteknoloji kullanılarak sağlanabilecektir. Tekstilde nanoteknoloji uygulaması ile ev tekstil ürünlerine dayanıklılık, kir, yağ ve su iticilik, hijyeniklik, buruşmazlık, hoş koku salımı, metabolizmayı canlandırma, hafiflik, bakteri ve mikrop oluşumunu önleme, ekonomiklik

gibi özellikler kazandırılarak üretim kalitesi arttırılacak ve müşteri memnuniyeti en üst seviyede sağlanacaktır.

Nanoteknoloji kullanımı ile hayatımızın vazgeçilmezi olan ev tekstil ürünlerine özellikle kirlenmeme, kendi kendine temizlenebilme ve hijyeniklik özelliği kazandırılması, kullanıcı için hem temizliği sorun olmaktan çıkaracak hem de daha az temizlik ürünü ve su kullanımı ile çevre korunacak, çevre kirliliği önlenecektir.

Türkiye’de tekstil sektöründeki atılım ve uluslararası çapta ivme kazanma her alanda olduğu gibi tekstilde de teknolojik gelişmeleri takip etmek ve teknoloji kullanmakla mümkün olacaktır.

Ürün kalitesinde gelişme kaydetmek, yenilikler sunmak, dayanım ve performans özelliklerini arttırmak, daha kaliteli ve daha ucuz ürün elde etmek için nanoteknoloji alanında daha çok çalışmak, bu alanda yapılan akademik çalışmaları desteklemek ve sektörde Ar-ge çalışmalarına daha fazla önem vermek gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- EV TEKSTİLİ DERGISI, (Şubat 1998), “Ev Tekstilleri Tanım Özellikleri ve Sınıflandırılması”.
- ATÇAKAN, A., (1999), Marmara Üniversitesi Lisans Tezi, “Ev Tekstilleri”
- SEZEN, M., (2008), “Nano-Teknoloji Ve Fonksiyonel İplikler – Nano Partiküllerin Sentetik İpliğe Kazandırdığı Özellikler Ve Uygulamaları” Uludağ Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü Seminer Notları.
- ÜREYEN, M. E. (Aralık 2006), “Bilim ve Teknik Dergisi”, “Nanoteknoloji ve Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektörleri”
- CHOW,C., (Ekim 2007), 11. Uluslararası Tekstil ve Hazırgiyim Sempozyumu “Tekstil Endüstrisinde Nanoteknoloji Ve Avantajları”
- ILGAZ, T.,(Ağustos 2006), “Çevre Dergisi”, “Nanoteknoloji ve Tekstil Sektöründeki Yeri”
- TEKSTİL & TEKNİK DERGİSİ, (Ekim 2004), “Sanayide 4.devrim : Nano Teknoloji”.
- DEMİR, A., ve ORUÇ, F.,(2004).“Polimer Esaslı Nanoliflerin Üretimi”, ”Tekstil Araştırma Dergisi”, 2, 28-30.
- VURAL,Ü., (2004). “Trend Belirleyici Yeni Bir Yaklaşım Nano Teknoloji”,“Tekstil Teknoloji Dergisi”, 9, 102, s186-187
- KUT, D., GÜNEŞOĞLU C., (Şubat, 2005). “Nanoteknoloji ve Tekstil Sektöründeki Uygulamaları.” Tekstil&Teknik Dergisi, İstanbul, s 224- 230
- BAYIRDIR,M. ve DİĞERLERİ, (2004) “Nature”, cilt 431, sayfa 826
- www.yalindanismanlik.com
- www.nanoturkiye.blogspot.com
- www.kimyaturk.net
- dolice.blogcu.com
- www.biltek.tubitak.gov.tr
- www.fen.bilkent.edu.tr
- tr.wikipedia.org.

FANUC KONTROLLÜ CNC İŞLEME MERKEZİ ARIZALARININ TEŞHİSİNDE KULLANILMAK ÜZERE BİLGİ TABANLI DANIŞMAN SİSTEM GELİŞTİRİLMESİ

DEVELOPMENT OF A KNOWLEDGE-BASED SUPERVISORY SYSTEM USED FOR ERROR DIAGNOSIS OF FANUC CONTROLLED CNC MILLING MACHINE

Figan DALMIŞ¹

İbrahim Savaş DALMIŞ²

Erdem UÇAR³

ABSTRACT

In this study, a knowledge-based supervisory system for fanuc 18IBM controlled cnc milling machine used in the mold workshops very commonly was developed. The developed system provides very fast and cost-efficient fault diagnosis help to users by supplying expertise knowledge. It is predicted that this system will be used as a supervisor module for the Error/Fault Diagnosis lessons at the faculties and vocational schools. The system called CNCEXP was programmed in Delphi language. And Excel work sheets were used as a knowledge base. Because of the inference engine and knowledge base are seperated from each other, the knowledge base can be update.

Key words: Supervisory system, Fault diagnose, CNC milling machine, Fanuc control unit

ÖZET

Bu çalışmada disiplin alanı, kalıpcılık sektöründe yaygın olarak kullanılan Fanuc 18imb kontrol üniteli CNC işleme merkezleri için bilgi tabanlı bir danışman sistem geliştirilmiştir. Geliştirilen danışman sistem firmalara hızlı ve ekonomik bir şekilde uzmanlık bilgisi vererek kendi bünyelerinde arıza teşhisi yapmalarını sağlamaktadır. Bu sistem fakülte ve meslek yüksek okulların çeşitli bölüm müfredatlarında yer alan Hata-Arıza Arama derslerinde de danışman program olarak kullanılabilceği öngörülmektedir. Geliştirilen CNCEXP adındaki Danışman program Delphi programlama dili ile programlanmıştır. Program bilgi tabanı olarak Excel çalışma sayfalarını kullanmaktadır. Bilgi tabanı güncellenebilir niteliktedir.

Anahtar kelimeler: Danışman sistem, Arıza teşhis, CNC işleme merkezi, Fanuc kontrol ünitesi

¹ Öğr. Gör., Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler M.Y.O., Tekirdağ, fdalmis@nku.edu.tr

² Öğr. Gör. Dr., Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler M.Y.O., Tekirdağ, idalmis@nku.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Edirne, erdemucar@trakya.edu.tr

1.GİRİŞ

Uzman sistemler yapay zekânın uygulama alanlarından birisi olup özel bir takım problemlerin çözümünde, uzmanların bilgisini ve çıkartım sürecini taklit etmeyi amaçlayan danışman programlardır (Turban 1990 ve Allahverdi 2002). Uzman sistemlerin arkasındaki temel fikir alana-özel geniş bilgi kitlesi olan uzmanlığın insandan bilgisayara aktarılmasıdır. Kullanıcılar, bilgisayara depolanan bilgi sayesinde gereksinim duyduklarında özel tavsiyeleri bilgisayardan almaktadır. Bilgisayarda çıkarım yapılarak belirli bir sonuca ulaşılmaktadır. Daha sonra bilgisayar bir insan danışman gibi talimatlar ve gerekli ise açıklamalar vermektedir. Talimatların arkasında ise mantık bulunmaktadır (Turban ve Aronson, 2001). Uzman sistemler kritik karar destek ve problem çözme süreçlerinde sosyal ve teknolojik hayatın birçok alanında kullanılır hale gelmişlerdir.

Aşağıda uzman sistemlerin genel özellikleri verilmiştir (Rychener, 1988):

- Cevapları açıklayabilmesi ve doğrulaması
- Çıkarım işlemlerinin insan uzmanlarınıninkine yakın olması
- Çözümüne ulaşılmasında önemli olan problem durumlarının özelliklerini özetleyebilmesi ve belirtebilmesi
- Yeni bilgi parçaları eklenerek kademeli olarak büyüebilmesi

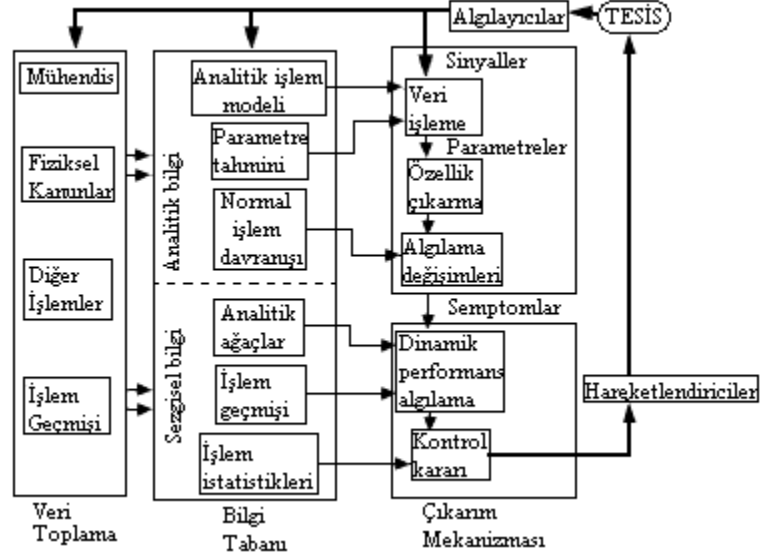
Uzman sistemler kural tabanlı sistemlerdir. Kural tabanlı sistemler bilgisayar sistemlerinde insan bilgisini anlama ve öğretme çabası içindedir (Wiig,1994). Bilgi tabanı, çıkarım mekanizması, bilgi mühendisliği aracı ve özel kullanıcı ara yüzü bu sistemlerin dört ana bileşenidir (Dhaliwal ve Benbasat, 1996). Kural-tabanlı sistem terimi, uzman sistemler, kural-tabanlı sistemler, aynı bilgiler üzerinde çalışanlar için geliştirilen programlar ve veritabanı yönetim sistemleri(DBMS) gibi organizasyonlara ait önemli bilgileri yönetmede yardımcı olacak bütün bilgi teknolojisi uygulamalarını içerir (Laudon ve Laudon, 2002).

Kural-tabanlı bir uzman sistem, uzman kişiden elde edilen bilgiyi IF-THEN gibi kurallar olarak sunan bir sistemdir. Kurallar çıkarım yapmak için kullanılmaktadır. Çıkarımlar ise kural veya bilgi tabanındaki bilgiler hakkında muhakeme yapılmasını sağlayan ve sonuçları biçimlendiren bilgisayar programlarıdır. Kural-tabanlı sistemlerin bazı uygulamaları şu şekilde sayılabilir: durum geçiş analizleri, üretim planlama, psikiyatrik tedavi, danışman sistem, öğretim, elektronik güç planlama, otomobil süreç planlama, sistem geliştirme, bilgi doğrulama/onaylama, DNA histogram yorumlama, bilgi tabanı bakımı, zamanlama stratejisi, bilgi edinme, bilgi gösterimi, haberleşme sistemlerinin hata teşhisleri, malzeme işleme tasarımları, olasılıklı hata teşhisleri, tarımsal planlama ve dizel motorların koruyucu bakım ve teşhisi(BED deneyi (Alvarez ve Huet, 2008)), eğitici sistemler, yer bilimleri ve algılayıcı kontrol sistemleri (Liao, 2005).

2. MODERN ÜRETİM SİSTEMLERİ VE UZMAN SİSTEMLER

Endüstriyel süreç kontrol sistemlerinde, tepki zamanının önemli olduğu çözümlerde, gerçek-zamanlı uzman sistemlerin avantajı çok büyüktür. Gerçek-zamanlı uzman sistemlerin kullanılmasında ana sebep operatörlere olan bilişsel yüklenmeyi azaltmaktır. Operatörlerin üzerindeki yük azalınca operatörler de zamanın kritik olduğu acil durumlarda özgürce karar verebilecektir. Kararlar daha güvenilir ve tutarlı olarak

alınacaktır. Özellikle geleneksel tekniklerin kullanıldığı yaklaşımlarda başarısız olduğunda veya bu yaklaşımların pratik olmaması durumunda gerçek-zamanlı uzman sistemlerin kullanılması daha uygundur. İnsanların bütün bilgiyi verimli bir şekilde izleyemediği, nadir olan görevlerin gerçekleştirilmesi ve yeni uzmanların eğitilmesinin pahalı olduğu veya insanların yeterince hızlı kontrol stratejisi geliştiremediği durumlarda gerçek-zamanlı uzman sistemlerin kullanılması çok büyük avantaj sağlar. Şekil 1’ de gerçek zamanlı uzman sistemin bileşenleri görülmektedir (Liu, 2002).

Şekil 1. Gerçek zamanlı uzman sistem bileşenleri

Guimaraes, Yoon, ve Clevenson (1996) kullanımda olan 130 uzman sistem üzerinde testler yaparak Uzman sistemin başarılı olabilmesinde çözülecek problemin önemi, geliştiricinin karakteristikleri, kullanılan kabuğun özellikleri ve daha az güvenilirlik ile: son-kullanıcının karakteristikleri, son-kullanıcının işindeki istenilen etkiler ve kullanıcının ilgisi gibi etkenlerin çok önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Nurminen, Karonen ve Hätönen, 2003).

Modern üretim sistemlerinde amaç etkin bir kontrol sağlayarak düşük maliyetlerle yüksek kalitede ürün ortaya çıkarmaktır. Bunu başarmak için metal kesme işlemlerinde kullanılan takımın işe uygun seçilmesi, yüksek hassasiyetli makinelerin kullanılması (Coromat, 1994), takım aşınmasının takibi, kesim hızı ve derinliği, eğim açısı, kesme ilerlemesi, oluşacak arızalara anında müdahale edilmesi gibi faktörlere önem verilmelidir (Cakir ve Cavdar, 2006). Mookherjee ve Bhattacharyya (2001) kullanıcının gereksinimlerine göre dönme takımını veya işleme insertlerini, malzemeyi ve geometriyi otomatik olarak seçen bir uzman sistem geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu sistemde gerektiğinde işlemeye göre farklı kesme parametreleri arasında geçiş de yapılabilmektedir.

Modern üretim sistemlerinin önemli bir bileşeni olan CNC makineleri son derece karmaşık girintili-çıkıntılı ve sert iş parçalarının mükemmel bir yüzey kalitesiyle, yüksek hızla ve hassas bir şekilde işlenmesine olanak tanır (Dinçel, 1999). Bu seri ve hassas imalatı yapan CNC’ li sistemlerde kısa süreli bir arıza meydana gelse bile ilgili uzman kişiye ulaşamamak işletmeleri zor duruma sokmaktadır (Dalmış ve Uçar, 2007). CNC’ lerin daha güvenilir olması ve farklı bölgelerden ilgili bakım personeli beklemeksizin operatörlerin problemleri kendilerinin çözmesi üretim kayıplarını azaltmaktadır. Operatörler bilgi-

tabanlı karar-destek sistemlerini kullanarak arıza bulma işlemlerini kendileri de kolayca yapabilmektedir (Marzi ve John, 2002).

Yüksek hızlı ve tutarlı bir arıza teşhisi CNC makineleri gibi karmaşık sistemler için çok gereklidir. CNC makinelerindeki arıza teşhisi, kendi teşhis fonksiyonlarını kullanan en basit seviyeden tasarım açıklamalarını kullanan en yüksek uçlu seviyeye doğru farklı seviyelere ayrılabilir. Teşhis seviyesi yükseldikçe daha fazla bilgi ve uzmanlık gerekmektedir. Ayrıca CNC makinesini oluşturan her bir alt sistem farklı teşhis stratejisi gerektirir. Üretim sistemlerinde kullanılan donanımın çeşitliliği de arıza teşhisini zorlaştırır. Bu faktörler insanın gücünü zorlar. Gereksiz parça değişimleri ve makinenin durması da ekstra maliyetlere sebep olur (Bohez ve Thieravarut, 1997).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyallerini Argo A850 Fanuc 18 imb kontrol üniteli CNC dikey işleme merkezi, tezgâhın kullanım ve bakım kitapları, Delphi 2007 derleyicisi, Microsoft Excel ve bir kişisel bilgisayar oluşturmaktadır.

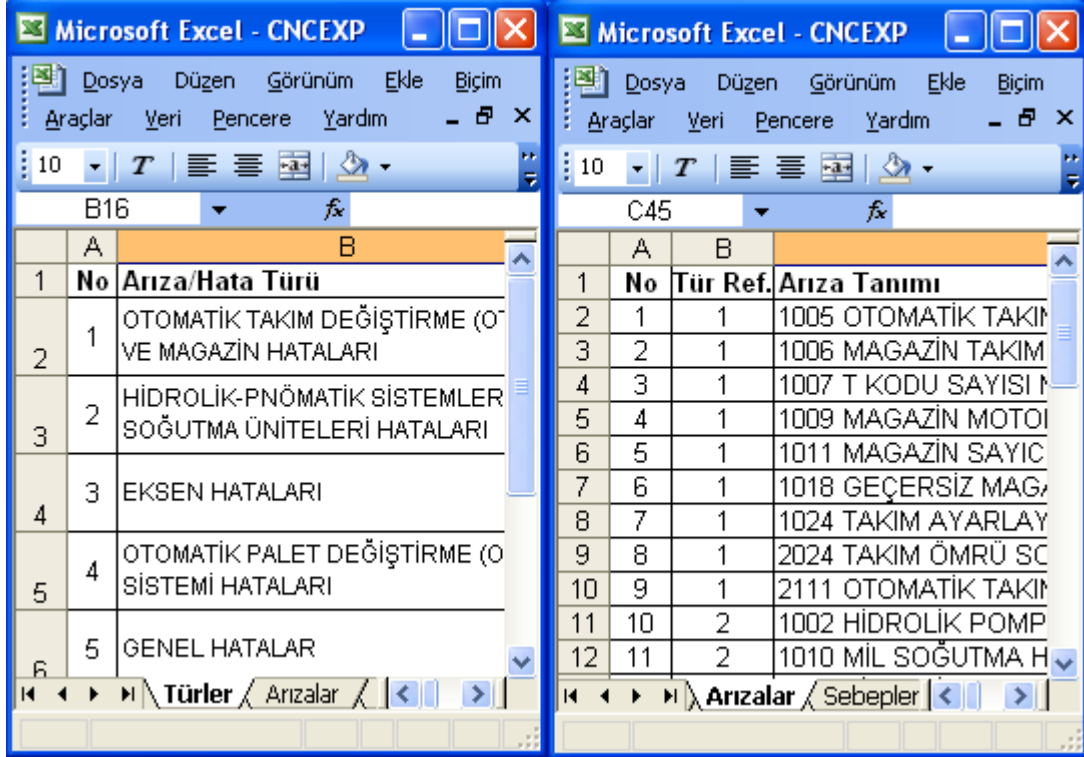
Bu çalışmada disiplin alanı olarak Argo A850 Fanuc 18 imb kontrol üniteli CNC dikey işleme merkezi tezgâh arızaları seçilmiştir. Daha sonra tezgâha ait kullanım, teknik ve arıza bilgileri, tezgâhın kullanım ve bakım kitaplarından, tezgâhı kullanan operatörlerden ve ilgili teknik servis uzmanlarından elde edilmiştir. Elde edilen bilgiler tezgâhın nasıl işleme yaptığı, tezgâhı oluşturan fiziki bileşenler, tezgâhta meydana gelen ve gelebilecek arıza çeşitleri, bu arızaların çözülmesi ve önlenmesi için yapılabilecekler, hangi arıza çeşitlerinin daha çok meydana geldiği şeklinde sıralanabilir. Arızalar tezgâhın teknik özelliklerine göre; otomatik takım değiştirme (OTD) ve magazin hataları, hidrolik-pnömatik sistemler ve soğutma üniteleri hataları, eksen hataları, otomatik palet değiştirme (OPD) sistemi hataları, genel hatalar olarak beş ana sınıf altında toplanmıştır. Fanuc 18 imb kontrol üniteli CNC dikey işleme merkezinin ana arıza sınıfları, arızalar, arıza sebepleri ve ilgili arıza oluştuğunda çözüm için yapılması gerekenler Excel çalışma sayfalarına girilmiştir. Programın işlem adımları tablo 1’de verilmiştir (Dalmış ve Uçar, 2007).

Tablo 1. Geliştirilen programın işlem adımları

Adım	İşlem	Program Dosyası	Nesne/Metot/Fonksiyon
1.	Başla	CNCEXP.exe	
2.	Uygulamanın Windows tarafından yüklenmesi	CNCEXP.dpr	Application.Initialize
3.	Uygulama pencerelerinin hafızada oluşturulması	CNCEXP.dpr	Application.CreateForm
4.	Ana formun hafızada oluşturulması	Main.pas	TMainForm.FormCreate
5.	Uygulamanın ana formunun görüntülenmesi	Main.pas	TMainForm.FormActivate
5.1.	MS Excel’in hâlihazırda çalışıp çalışmadığını kontrol et	Main.pas	TMainForm.FormActivate
5.2.	CNCEXP.xls dosyasını yükle	Main.pas	TMainForm.FormActivate
5.3.	CNCEXP.xls dosyasını oku	Main.pas	TMainForm.FormActivate
5.3.1.	CNCEXP.xls dosyasından okunan verileri görüntüle	Main.pas	TMainForm.UpdateFailures MainForm.UpdateCauses, TMainForm.UpdateRecs

Geliştirilen danışman programda bilgi tabanı olarak şekil 2’ de gösterilen Excel çalışma sayfaları kullanılmıştır.

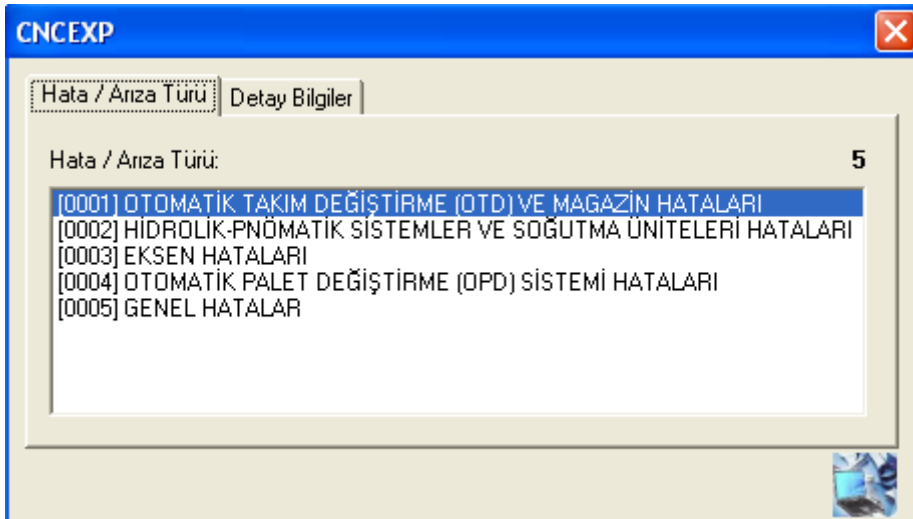
The image shows two Microsoft Excel spreadsheets side-by-side. The left spreadsheet is titled 'Microsoft Excel - CNCEXP' and shows a table with columns 'No' and 'Arıza/Hata Türü'. The right spreadsheet is also titled 'Microsoft Excel - CNCEXP' and shows a table with columns 'No', 'Tür Ref.', and 'Arıza Tanımı'. Both spreadsheets have a menu bar with 'Dosya', 'Düzen', 'Görünüm', 'Ekle', and 'Biçim' options.

No	Arıza/Hata Türü
1	OTOMATİK TAKIM DEĞİŞTİRME (OTD) VE MAGAZİN HATALARI
2	HİDROLİK-PNÖMATİK SİSTEMLER VE SOĞUTMA ÜNİTELERİ HATALARI
3	EKSEN HATALARI
4	OTOMATİK PALET DEĞİŞTİRME (OPD) SİSTEMİ HATALARI
5	GENEL HATALAR

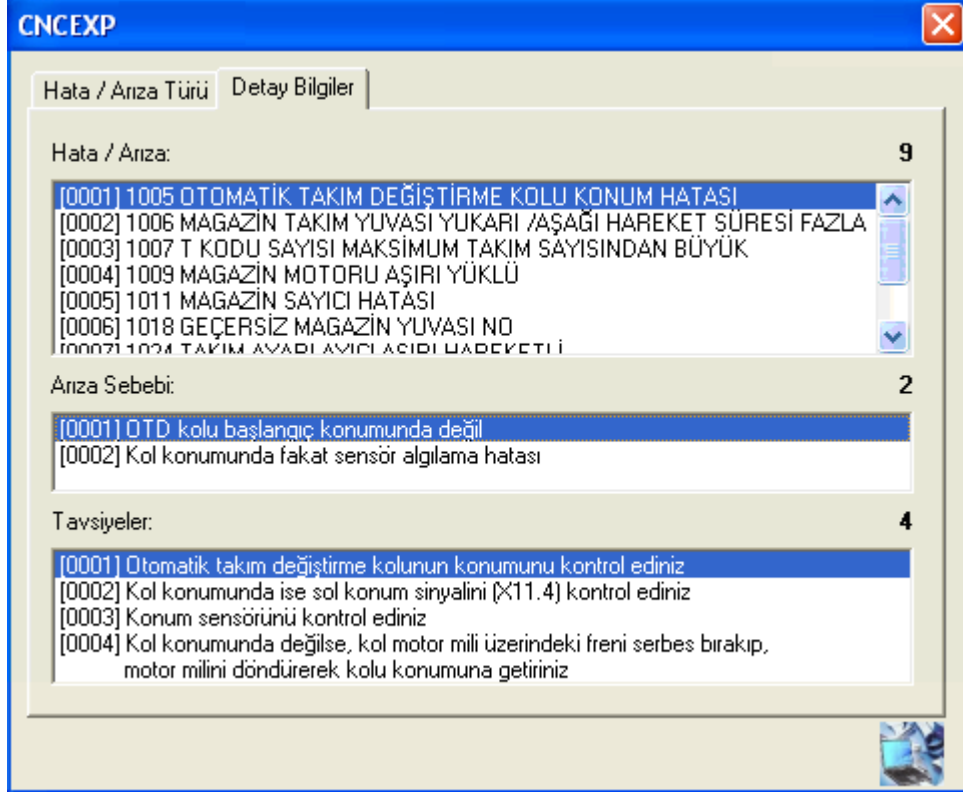
No	Tür Ref.	Arıza Tanımı
1	1	1005 OTOMATİK TAKIM DEĞİŞTİRME (OTD) VE MAGAZİN HATALARI
2	1	1006 MAGAZİN TAKIM DEĞİŞTİRME (MTD) VE MAGAZİN HATALARI
3	1	1007 T KODU SAYISI HATALARI
4	1	1009 MAGAZİN MOTOPLAŞTIRMA (MOT) VE MAGAZİN HATALARI
5	1	1011 MAGAZİN SAYICI HATALARI
6	1	1018 GEÇERSİZ MAGAZİN HATALARI
7	1	1024 TAKIM AYARLAMA HATALARI
8	1	2024 TAKIM ÖMRÜ SİSTEMİ HATALARI
9	1	2111 OTOMATİK TAKIM DEĞİŞTİRME (OTD) VE MAGAZİN HATALARI
10	2	1002 HİDROLİK POMPASI HATALARI
11	2	1010 MIL SOĞUTMA ÜNİTESİ HATALARI

Şekil 2. Türler ve Arızalar Excel çalışma sayfasından birer görüntü

Şekil 3 ve şekil 4’ de program çalışırken alınan görüntüler verilmiştir. Kullanıcı fare ile hata/arıza türünü seçerek ilgili arızanın sebep ve tavsiyelerine ulaşabilmektedir.

Şekil 3. Ana hata menüsü

Şekil 4. Detay bilgi ekranı

4. SONUÇ

Bu bildiri, imalat ve kalıpcılık sektöründe yaygın olarak kullanılmakta olan Fanuc 18 imb kontrol ünitesi CNC dikey işleme merkezinde oluşan arızaların çözümünde kullanılmak üzere tasarlanan bilgi-tabanlı bir danışman sistem sunulmuştur. Geliştirilen sistemin amacı tezgâh operatörlerine veya bakım personeline hızlı ve güvenilir bir şekilde uzmanlık bilgisi vererek en kısa zamanda tezgâhın tekrar çalışır duruma gelmesini sağlamaktır.

Sistemde kullanılan uzmanlık bilgisinin toplanması sırasında bazı problemlerle karşılaşmıştır. Çünkü CNC teknik servis uzmanları tezgâh arızaları ve çözümleri ile ilgili tecrübelerini paylaşmada gönüllü davranmamışlardır. Bu da bilgi-tabanlı sistemlerin önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Bilgi-tabanlı sistemler yaygınlaştıkça uzman kişilere olan gereksinim azalacak ve gerek duyan herkes uzmanlık bilgisine kolayca erişebilecektir.

Araştırmanın materyalini oluşturan makine NKU Teknik Bilimler MYO Makine Atölyesinde bulunmakta olup geliştirilen bu danışman programın yüksek okul bünyesinde hata-arıza arama derslerinde de danışman program olarak kullanılabilmesi öngörülmektedir.

1995 ve 2004 yılları arasında yapılan çalışmalar incelendiğinde uzman sistem yöntem bilimlerinin uzmanlığa doğru bir yönelme eğiliminde olduğu ve uzman sistem uygulamalarının probleme-yönelik alanda geliştiği görülmüştür. Nitel, nicel ve bilimsel metodların birleşmesi ve de uzman sistem yöntem bilim çalışmalarının birleşmesi bu konudaki ufku genişletmektedir. Sonuç olarak sürekli değişebilme ve yeni anlayışlar

kazanabilme yeteneği uzman sistem yöntem bilimlerinin gücü olmuştur ve gelecekteki uzman sistem çalışmalarının da gücü olacaktır (Liao, 2005).

KAYNAKLAR

- Turban, E. (1990), "Decision Support and Expert Systems", Macmillan Pub. Comp.
- Allahverdi, N. (2002), "Uzman Sistemler Bir Yapay Zekâ Uygulaması", Atlas Yayın.
- Turban, E., & Aronson, J. E. (2001), "Decision Support Systems and Intelligent Systems", Sixth Edition, Hong Kong: Prentice International Hall.
- Rychener, M. D., Ed. (1988), "Expert Systems for Engineering Design", Academic Press, San Diego.
- Wiig, K. M. (1994), "Knowledge Management, the Central Management Focus for Intelligent-Acting Organization", Arlington: Schema Press.
- Dhaliwal, J. S., & Benbasat, I. (1996), "The Use and Effects of Knowledgebased System Explanations: Theoretical Foundations and a Framework for Empirical Evaluation", *Information Systems Research*, 7, 342–362.
- Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (2002), "Essential of Management Information Systems", (5th ed), Englewood cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Alvarez, I., Huet, S. (2008), "Automatic Diagnosis of Engine of Agricultural Tractors: The BED Experiment", *Biosystems Engineering*, **Vol 100 (3)**, 362-369.
- Liao, S-H. (2005), "Expert System Methodologies and Applications- a Decade Review from 1995 to 2004", *Expert Systems with Applications*, **Vol 28 (1)**, 93 -103.
- Liu., W. (2002), "Real-time Fault-tolerant Control Systems", *Expert Systems*, 267-304.
- Guimaraes, T., Yoon, Y., & Clevenson, A. (1996), "Factors Important to Expert Systems Success—A Field Test", *Information and Management*, 30(3), 119–130.
- Nurminen, J.K., Karonen, O., Hätönen, K. (2003), "What Makes Expert Systems Survive Over 10 Years-empirical evaluation of several engineering applications", *Expert Systems with Applications*, **Vol 24 (2)**, 199-211.
- AB SANDVIK Coromant (1994), "Modern Metal Cutting-A practical handbook".
- Cakir, M.C., Cavdar, K. (2006), "Development of a Knowledge-based Expert System for Solving Metal Cutting Problems", *Materials & Design*, **Vol 27 (10)**, 1027-1034.
- Mookherjee, R., Bhattacharyya, B. (2001), "Development of an Expert System for Turning and Rotating Tool Selection in a Dynamic Environment", *Journal of Materials Processing Technology*, **Vol 113 (1-3)**, 306-311.
- Diñçel, M. (1999), "CNC Takım Tezgâhları", *Diploma Çalışması*, Trakya Üniversitesi, p3-15.
- Dalmış, F., Uçar, E. (2007), "Ch Robofil 290 Cnc Tel Erozyon Tezgâhlarındaki Arızaların Tesbiti Amacıyla Bir Uzman Sistem Geliştirilmesi", *Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu*, Bergama.
- Marzi, R., John, P. (2002), "Supporting Fault Diagnosis Through a Multi-agent-architecture", *Mathematics and Computers in Simulation*, **Vol 60 (3-5)**, 217-224.
- Bohez , E. L. J., Thieravarut, M. (1997), "Expert System for Diagnosing Computer Numerically Controlled Machines: a case-study", *Computers in Industry*, **Vol 32 (3)**, 233-248.

FARKINDALIK YARATMAK İÇİN YENİ BİR TEKNİK: “İHTİYARLARA YER YOK” FİLMİNDE MARKA KULLANIMI

**A NEW TECHNIQUE TO MAKE AWARENESS: BRAND USAGE IN
“NO COUNTRY FOR OLD MEN”**

Gülin TEREK ÜNAL¹ Başak DEĞERLİ²

ABSTRACT

The brand is formed with the name, logo, formal specifications, colors, contribution to the social activities, way of distribution channels and pricing policies. The brand recognition consists of all above these parts. In the first stage of the work plan, the design should be started from the recognition phase. Initial task is about to know the brand and to make distinguishable brand. A new case defined as a “brand usage” is discussed and attracted the field of public relations, advertisement and integrated marketing communications by convincing through using costumers’ purchase behaviors and perform a product’s target audience. The aim of this study is to analyze the “brand usage” in mass communication instruments within the program-branded products and brand identity with a certain product in audio and visual format in the chosen Hollywood made movie. The chosen film is awarded with the “Best Film” in 2008 in Oscar named as “No Country for Old Men” According to the purpose of the study the content of the film were checked for the brands. Then, the study carried out through the students from the Social Science Vocational School of Higher Education in Marmara University. They watched the film and filled the “brand usage” survey. In this context, this study examined if the brand usage in the cinema industry creates brand awareness in what extent of effects.

Key words: Brand, Brand Usage, Brand Awareness, Marketing Communication

ÖZET

Marka; adı, logosu, biçimsel özellikleri, rengi ve düzenlediği, desteklediği etkinlikler, dağıtım kanalları, fiyatı ile bir bütündür. Markanın tanınması ve hatırlanması bu bütünlük ile sağlanmaktadır. Hatırlamanın gerçekleşmesi için ilk aşamada tanınmayı sağlayacak çalışmaların planlanması gerekmektedir. Marka adının tüketicinin belleğindeki varlığı, marka tercihini yaratabilecek çağrışımların bununla bir bağ oluşturmasına olanak sağlamaktadır. Bu çağrışımı yapacak ilk çalışmalar markanın bilinmesini sağlamak ve farkındalık yaratmak adınadır. Yeni bir alan olarak tanımlanan ‘marka kullanımı’ olgusu, halkla ilişkiler, reklam ve bütünleşik pazarlama iletişimi alanında; ikna yolu ile satın alma

¹ Araş.Gör. Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, gterek@marmara.edu.tr

² Araş.Gör., Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, basakyalcin@marmara.edu.tr

davranışı gerçekleştirme ya da ürünün hedef kitleye tanıtılması amacıyla kullanılan bir yöntem olarak hem dikkat çekmekte hem de bazı tartışmalara neden olmaktadır. Kitle iletişim araçlarındaki programlar dahilinde markalı ürünlerin ve marka kimliklerinin belli bir bedel karşılığında sesli ve görsel olarak gösterilmesinin incelendiği bu çalışmada 2008 yılı Oscar ödül töreninde, “En İyi Film” ödülünü alan, No Country For Old Men (İhtiyarlara Yer Yok) adlı Hollywood filmi üzerinden, sinemada ‘marka kullanımı’ olgusu analiz edilecektir. Amaca yönelik olarak; öncelikle film içeriği incelenerek, markalar belirlenmiştir. Daha sonra Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerine bu film izletilerek “marka kullanımı” ile ilgili anket uygulanmıştır. Bu bağlamda, marka kullanımının, sinema sektöründeki kullanım alanları incelenip kullanılan marka ve farkındalık yaratma tekniklerin ne derece etkisi olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Marka, Marka Kullanımı, Marka Farkındalığı, Pazarlama İletişimi

1. GİRİŞ

Hollywood, hiç kuşkusuz Amerikan yaşam tarzının benimsenmesinin sağlanmasında çok önemli bir yapı taşıdır. Aile yaşantısından yemek alışkanlıklarına, müzik seçiminden araba tercihlerine, eğitim sisteminden giyim biçimlerine kadar birçok konuda Amerikanvari davranış biçimleri oluşturulmasında, tüm dünyaya yayılan sinema ürünlerinin etkisi göz ardı edilmemelidir.

Bu bağlamda çalışmamızda konu olan farkındalık yaratma çabasının önemi gitgide artmakta, filmlerde bu amaçla yapılan marka kullanımının ve ürün yerleştirmenin etkinliğinin doruk noktaya ulaşması için, bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmekte ve sosyal bilimlerle uğraşan alan uzmanlarının görüşlerine başvurularak yeni yöntemlerden yararlanılmaktadır.

2. FARKINDALIK YARATMA AMAÇLI PAZARLAMA İLETİŞİMİ ÇABALARI

Küreselleşmenin etkilerinin yoğun bir biçimde tartışıldığı günümüzde, işletmelerin, markaların tutundurma faaliyetlerini yapılandırmak adına harcadıkları para ve çabanın arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Pazarlama iletişimi ve halkla ilişkiler alanlarında farkındalık yaratmaya yönelik olarak yapılan çalışmalar, gün geçtikçe ağırlık kazanmaktadır. Kotler’in de belirttiği gibi (Kotler, 2007, 124) bütünleşik pazarlama iletişimi, bir organizasyon hakkında net ve ikna edici bir mesaj iletmek için, o organizasyonun birçok iletişim kanalının bütünleşik bir idaresini gerektirmektedir.

Marka yolu ile sağlanan pazarlama iletişiminin başlıca üç amacı; bilgilendirmek, ikna etmek ve anımsatmak olarak belirtilmiştir. Hoffman’a göre bu üç amaca ulaşmak için pazarlama yönetimi aşağıdaki basamakları izlemelidir (Hoffman, 2005, 47):

- Hedef kitlesinin belirlenmesi,
- İletişim amaçlarının belirlenmesi,
- Mesajın tasarlanması,
- İletişim araçlarının seçilmesi,
- İletişim bütçesinin hesaplanması,
- Medya karmasının kararlaştırılması,

- Sonuçların ölçülmesi,
- Bütünleşik iletişimin yönetilmesi.

Bu üç amaca ulaşılması için mesajın alıcı tarafından algılanabilir, sürekli ve ilgi çekici olması gerekmektedir. Mesajın bu şekilde iletilmesi için bir kurumun bütün iletişim kanalları harekete geçmelidir (Kotler, 2007, 124). Bu nedenle, pazarlama iletişimde mesaj açık ve net olmalıdır. İkna ve satın alma, mesajın algılanmasından sonra gerçekleşebilir. Tüketicilerin ikna edilme süreciyse BVA (belief, value, attitude – inanç, değer, tutum) kuramıyla açıklanmaktadır (Benkahla; 2005, 6). İnsanların inançları ve değer yargıları, onların tutumları üzerinde etkilidir. Bu yüzden, tutumların değişmesi için inanç ve değer yargılarının değişmesi, kişilerin ikna edilmesi gerekmektedir. İkna edilme, tutumu etkileyecek ve satın alma gerçekleşecektir.

Bir markanın pazarda tutunabilmesi ve rakiplerinden öne geçebilmesi için güçlenmesi gereklidir. Aaker, markaların güçlenmesi için genelgeçer bir teori olmadığını ve her bir markanın kendi özel öyküsü olduğunu söylemektedir (Aaker, 1997, 319). Bir markanın güçlenmesi ve alıcının belleğinde yer etmesi için markanın işlevinden fazlası gerekmektedir. Marka, o ürünün işlevinden fazla bir şeydir, bir mittir. Alıcının kullandığı bir üründe belli bir markayı tercih etmesinde o marka ürünün işlevinin daha iyi olmasından çok, ürünün yan anlamları etkili olmaktadır.

Pazarlama sektöründeki gelişmeler, küreselleşmenin etkileri ve tüketicilerin markalarla çevrili olması, yeni medyanın ve pazarlama stratejilerinin kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Reklamlarla kuşatılmış olan tüketici için reklamların mesajına ilgi göstermek gittikçe zorlaşacak ve tüketicide reklamlara karşı bir ilgisizlik ve duyarsızlık başlayacaktır. Bu yüzden reklamcıların tüketicilerin ilgisini çekecek yeni pazarlama yöntemleri bulması gerekmiştir (Gupta, Lord, 1997, 47-59). Bu yöntemlerden birisi de ürün yerleştirmedir.

3. SINEMA FILMİNDE MARKALARIN ETKİN KULLANIMI

Ürün yerleştirme, izleyicilerin inanç ve davranışlarını firma lehine etkilemek üzere, bir sinema filmi, Tv programı ya da başka bir sanat yapıtı içine planlı ürün girişleridir (Tıgılı, 2004, 23).

Balasubramanian, ürün yerleştirmeyi markalı bir ürünün bir filme ya da televizyon programına planlı ve gizli olarak dâhil edilmesiyle gerçekleşen, televizyon ve sinema izleyicilerine yönelik, ücretli bir ürün mesajı olarak tanımlamaktadır (Balasubramanian, 1994, 29-46). Nebenzahl ve Secunda da ürün yerleştirmeyi daha kısa bir ifadeyle tüketim ürünleri ve hizmetlerinin filmlere tanıtım amaçlı olarak dahil edilmesi diye tanımlamıştır (Nebenzahl, Secunda, 1993, 1-11). Bu tanım, Balasubramanian'ın tanımına oranla daha eksiktir; çünkü ürün yerleştirmenin gizlilik yönünü belirtmemektedir. Ürün yerleştirmenin etik açısından tartışmalı noktalarından birisi, bir başka isimle “gizli reklam” olmasıdır ve bu da ürün yerleştirmenin başlıca özelliklerinden biridir.

Ürün yerleştirme uygulamasında hedef kitle filmin potansiyel izleyici kitlesi olacağından, ilgili firmanın ulaşmayı düşündüğü kitlenin filmin izleyici kitlesinden fazla farklı olmaması gerekmektedir (Tıgılı, 2004, 29). Film ve firma uyumu ne denli yüksek olursa, ürün yerleştirme sürecinin verimi de o denli yüksek olacaktır.

4.“İHTİYARLARA YER YOK” FILMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, firmalar açısından önemli bir halkla ilişkiler yöntemi olarak görülen ürün yerleştirmenin, sinema sektöründeki kullanım alanlarını incelemek, bununla birlikte kullanılan marka ve farkındalık yaratma tekniklerinin ne derece etkili olduğunu belirleyebilmektir.

4.2 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplamak için anket uygulaması yapılmıştır. Anket sorularında çalışmanın bilimsel temelinden uzak kalmayacak ve incelenen hipotezlerin sağlanıp sağlanmadığını en doğru biçimde test edebilecek nitelikte sorular belirlenmiştir. Anketteki sorular, katılımcının harcama eğilimlerini, film izleme sıklığını, izlediği ya da izleyeceği bir filmi değerlendirirken göz önünde bulundurduğu değişkenleri belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Bu sorular ve katılımcının seçilen filmi izledikten sonra, önceden belirlenen markaları hatırlayabilme oranlarının ölçüldüğü soru anketin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Anketin son bölümünde ise katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mesleği ve gelir durumu ile ilgili demografik verilere ulaşılmasını sağlayacak sorulara yer verilerek anket formu tamamlanmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar, SPSS 15 kullanılarak test edilmiştir.

4.3 Araştırmada Kullanılan Örnek

2008 yılı Oscar ödül töreninde, “En İyi Film” ödülünü alan, No Country For Old Men (İhtiyarlara Yer Yok) adlı Hollywood filmi, anket örneği olarak alınmıştır. Öncelikle film içeriği incelenerek, markalar belirlenmiştir. Markaların belirlenmesi ve kontrolü filmin 4 defa seyredilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerine bu film izletilerek “marka kullanımı” ile ilgili anket uygulanmıştır.

4.4 Araştırmanın Analizleri

Marka kullanımının, sinema sektöründe; marka ve farkındalık yaratma tekniklerin ne derece etkisi olduğu belirlemek amacıyla Likert ölçeği kullanılarak, sorulara verilen cevapların rastlantısal dağılıp dağılmadığını test etmek amacıyla yapılan bu analizde cronbach’s alfa modeli kullanılmıştır. Alfa değeri 0 ile 1 arası değerler almakta ve kabul edilebilir bir değer en az 0.7 olması istenmektedir(Altunışık ve diğerleri, 2005). 0,05 anlamlılık düzeyinde yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, bulunan cronbach’s alfa değeri 0.937’dir. Bu değer sonucuna göre, verilerin güvenilir olduğuna karar verilmiştir.

Ki-Kare değerlendirme kriteri olarak; “Pearson Ki-Kare Asymp. Sig. değerlerinin 0,05’ten büyük olması durumunda değişkenler arasında fark yok, 0,05’ten küçük olması durumunda ise değişkenler arasında fark var” kriteri baz alınmıştır.

Araştırmaya katılan kişiler, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencileridir. % 63’i kız ve % 37’i de erkek olmak üzere yaş ortalamaları 19,25’tir. Katılımcıların film izleme alışkanlıklarını ölçmek amacı ile sorulan sorulara ilişkin sonuç ve değerlendirmeleri ise aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcıların “**Ne Sıklıkla Film İzlersiniz?**” sorusuna verdiği cevapların, % 26’si haftada birden az, % 39 haftada bir, % 35 haftada birden fazla şeklindedir.

Katılımcıların “**Filmi En Çok Nerede İzlersiniz?**” sorusuna verdiği cevapların, % 49’unun evde, % 29’unun ise sinemada film izlediği gözlenmiştir. Evde film izleme oranının artışı divx formatının popülerleşmesi ve p2p (peer to peer) ağları ile internet üzerinden film indirmenin oldukça kolaylaşmasına bağlanabilir. % 18’i ise hem evde hem sinemada ve % 4’ü diğer cevabını vermiştir.

Katılımcıların “**Film İzlerken Kendinizi Kahramanın Yerine Koyar Mısınız?**” sorusuna verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde katılımcıların %59’sinin empatik eğilimde oldukları, %41’inin ise empatik yaklaşımdan uzak oldukları gözlemlenmiştir. Empatik yaklaşım, yapılan araştırmalara göre film içindeki dikkati kahramana yönlendirerek filmin genel ortamından uzaklaşmasını sağlamaktadır.

Katılımcıların “**Filmin Sürükleyici Olması Sizin İçin Önemli Midir?**” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde %96’ünün tercihini filmin sürükleyici olmasının önemli olduğu yönünde kullandığı görülmektedir. Filmin sürükleyici olmasının önemsiz olduğunu düşünenlerin oranı ise %4 olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların izledikleri filmleri tercih etmede göz önünde bulundurdıkları ölçütleri gözlemleyebilmek amacıyla sorulan “**Hangi Nedenlerden Dolayı Film İzlersiniz?**” sorusuna verilen cevapların değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Filmleri Tercih Etmede Göz Önünde Bulundurulmuş Ölçütler

	Tercih Eden	Tercih Etmeyen
Yönetmen	% 13	% 87
Aktör/Aktrist	% 59	% 41
Türü(Polisiye, komedi)	% 58	% 42
Senaryo	% 52	% 48
Popülarite	% 28	% 72
Aldığı ödüller	% 24	% 76
Tümü	% 20	% 80

Katılımcıların filmde gördükleri ürünler ile ilgili yaklaşım ve tercihleri ölçülmeye çalışılmıştır. Cevaplarının yüzdelik dağılım tablosu aşağıda belirtilmiştir

Tablo 2. Marka Kullanımı ve Farkındalık Yaratma İle İlgili Değerlendirme Tablosu

	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	NE KATILYORUM NE KATILMIYORUM	KATILYORUM	KESİNLİKLE KATILYORUM
Filmde gerçek markaların kullanımı filmin inandırıcılığını etkiler.	12.2	10.6	22	33.3	22
Filmde gözüme çarpan markalarla gerçek dünyada karşılaştığımda satın almayı düşünürüm.	7.3	22	34.1	23.6	13
Bir marka bir filmde yer alıyorsa, itibarı yüksektir.	6.5	11.4	26.8	35	20.3
Bir markanın bir filmde yer alması imajını olumlu yönde etkiler.	5.7	8.9	23.6	42.3	19.5
Bir filmde herhangi bir markaya rastlarsam o markayı hatırlarım.	4.1	8.9	23.6	39	24.4

Farkındalık yaratma için kullanılan, çalışmaya konu olan gerçek ya da kurgusal, örtülü ya da açık, ürünün kullanılması, üründen bahsedilmesi, açık ya da kapalı alanlarda yerleştirilmiş olması, açık, gizli, sözlü ya da sözsüz olarak yerleştirilmiş olması yöntemlerinin filmde kullanım oranları, frekans tablosu olarak aşağıda gösterilmiştir

Tablo 3. Farkındalık Yaratma Yöntemlerinin Markalara Göre Kullanılma Sıklığı

		Frekans	Yüzde
Gerçek/Kurgusal Yerleştirilen Marka	Gerçek	43	% 93
	Kurgusal	3	% 7
Örtülü/Açık Yerleştirilen Marka	Örtülü	18	% 39
	Açık	28	% 61
Karakterin Kullanması Yoluyla Yerleştirilen Marka	Kullanılan	21	% 46
	Kullanılmayan	25	% 54
Karakterin Sözlü Olarak Bahsettiği Marka	Bahsedilen	2	% 4
	Bahsedilmeyen	44	% 96
Açık/Kapalı Alan	Açık	33	% 72
	Kapalı	13	%28
Açık/Gizli Yerleştirilen Marka	Açık	42	% 91
	Gizli	4	% 9
Sözlü ya da Sözsüz Yerleştirilen Marka	Sözlü	1	% 2
	Sözsüz	44	% 96
	Sözlü ve Sözsüz	1	% 2

Filmde yer alan markaların kaç kişi tarafından hatırlandığı ve buna ilişkin yüzdelerin yer aldığı tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4: Markaların Hatırlanma Oranları

Marka	Frekans	Yüzde
Ford	86	% 69.9
Chevrolet	24	% 19.5
Desert Aire Trailer Park	10	% 8.1
Texaco	80	% 65
Hitachi	13	% 10.6
Snickers	17	% 13.8
Lincoln	11	% 8.9
Dodge	25	% 20.3
Happy air	11	% 8.9
South Western Telephone Company	14	% 11.4
Pecos Lines	6	% 4.9
Del Rio's Regal Motor Hotel	54	% 43.9
Tina's Range Gear	12	% 9.8
HBO	10	% 8.1
Eagle Hotel	11	% 8.9
Ilfeds	1	% 0.8
Dominos	11	% 8.9
Mobil	18	% 14.6
Coca Cola	29	% 23.6
Shell	37	% 30.1
Templeton Eagles	7	% 5.7
Mike Zoss Pharmacy	16	% 13
Brand Source	10	% 8.1
Leanis	8	% 6.5
Texas Chief Deputies	46	% 37.4
Camino Hotel	15	% 12.2
Nocona Boots	12	% 9.8
Desert Sands Motor Hotel	23	% 18.7
GTE	6	% 4.9
El Paso Texas	33	% 26.8
Odessa Bus	29	% 23.6

Araştırmada, hatırlanma oranı en yüksek olan markalardan ilk beş marka alınarak diğer markalara göre karşılaştırma yapılmıştır. Farkındalık yaratma yöntemlerinden filmde diğer markalara göre daha eşit dağılıma sahip olan örtülü/açık, karakterin kullanması, açık/kapalı alan kriterleri ve markaların filmde gösterilme süreleri ile markaların hatırlanma oranları arasında fark olup olmadığı incelenmiştir.

Filmde bazı markalar için farkındalık yaratma yöntemlerinin bütün çeşitlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle, her bir kriter için farkındalık yaratma yöntemlerinden bir çeşidi kullanılan Texaco, Texas Chief Deputies ve Shell markaları alınarak araştırmaya sınırlama getirilmiştir. Bu markalarda kullanılan farkındalık yaratma yöntemlerinden farklı yöntem kullanılan markalar arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Bunun yanında, markaların filmde gösterilme sürelerine göre yapılan araştırmada en uzun süre gösterilen Ford markası bir sınırlama yapılmadan tüm markalar ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotezler

H1: Bir markanın film içinde görülüp hatırlanma oranı ile markanın örtülü/açık yerleştirilmesi arasında bir fark vardır.

H2: Bir markanın film içinde görülüp hatırlanma oranı ile markanın filmin oyuncularından kullanılması arasında bir fark vardır.

H3: Bir markanın film içinde görülüp hatırlanma oranı ile markanın kapalı/açık mekanda yerleştirilmesi arasında bir fark vardır.

H4: Bir markanın film içinde görülüp hatırlanma oranı ile markanın yerleştirilme süresi arasında bir fark vardır.

Tablo 5. Hipotez Testi Sonuçları

	Texaco			Texas Chief Deputies			Shell			Ford
	Örtülü/Açık (Açık)	Karakterin Kullanması	Açık Kapalı Alan (Açık)	Örtülü/Açık (Açık)	Karakterin Kullanması	Açık Kapalı Alan (Kapalı)	Örtülü/Açık (Örtülü)	Karakterin Kullanması	Açık Kapalı Alan (Açık)	Süre
Chevrolet	0,008	0,008		0,019	0,019	0,019		0,092		0,005
Desert AireTrailer Park						0,002	0,092			0,004
Hitachi	0,099	0,099	0,099	0,001	0,001		0,000	0,000	0,000	0,001
Snickers			0,128				0,004		0,004	0,034
Lincoln	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000		0,003		0,113
Dodge	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000		0,003		0,03
Happy Air			0,001				0,006		0,006	0,000
South Western Telephone Company		0,02	0,02		0,005		0,001	0,001	0,001	0,01
Pecos Lines						0,022	0,026			0,221
Tina's Range Gear						0,001	0,000			0,003
HBO						0,000	0,000			0,022
Eagle Hotel		0,025	0,025		0,000		0,01	0,01	0,01	0,000
Ifeds						0,000	0,000			0,152
Dominos	0,627			0,004		0,004				0,140
Mobil	0,165			0,005		0,005				0,003
Coca Cola	0,101			0,022		0,022				0,001
Templeton Eagles		0,01			0,006	0,006	0,000	0,000		0,047
Mike Zoss Pharmacy	0,044	0,044		0,015	0,015	0,015	0,000	0,000		0,000
Brand						0,005	0,000			0,022

Source										
Leanis						0,000	0,000			0,003
Camino Hotel		0,135	0,135		0,000		0,000	0,000	0,000	0,130
Nocona Boots			0,178				0,002		0,002	0,015
Desert Sands Motor Hotel						0,000	0,001			0,122
GTE		0,042	0,042		0,000		0,000	0,000	0,000	0,002
El Paso Texas		0,004	0,004		0,000		0,000	0,000	0,000	0,004
Odessa Bus						0,000	0,000			0,000
Texaco										0,384
Del Rio's Regal Motor Hotel										0,000
Shell										0,000
Texas Chief Deputies										0,010

Seçilen Texaco, Texas Chief Deputies ve Shell markalarının diğer markalarla yapılan Ki-Kare testi sonucunda bulunan 0,05'ten küçük değerler H1, H2 ve H3 hipotezlerinin kabul edilip kullanılan farkındalık yaratma yöntemleri (örtülü veya açık, markanın filmin oyuncularından kullanılması, kapalı veya açık mekan) ile hatırlanma oranı arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ayrıca, analizde farklılığın yanında ilişki de test edildiğinden ilişkinin mevcudiyeti de gösterilmiş olmaktadır.

0,05'ten büyük çıkan bazı değerlere de rastlanmaktadır. Bu durumda o karşılaştırmalar için anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir. Ancak, farkındalık yaratma yöntemleri bir diğer markanın hatırlanma oranını etkileyebileceğinden bu sonucun bazı markalar için değişmesi çok olağandır. Tablo 5 incelediğinde de 0,05'ten büyük değere sahip karşılaştırmalarda, markaların diğer karşılaştırma kriterlerinde ortak yöntemlere sahip olduğu için karşılaştırmasının yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle, karşılaştırılan iki markanın ortak yöntemlere sahip olması test sonucu etkileyebilmektedir. Ayrıca, bazı markalar aynı kriterde yer alan iki yöntemi de kullanmaktadır. Bu durumda da sonuç etkilenebilmektedir.

Süre kriterine bakıldığında, en çok hatırlanan beş marka içinde en uzun süre (251 sn) ve en kısa süre (4 sn) yer alan Ford ve Texaco markaları yer almaktadır. Bu iki marka arasında Ki-Kare testi sonucu aralarında anlamlı bir fark olmadığı sonucu çıkmıştır. Bir markanın filmde gösterilme şekli, yeri o markanın hatırlanmasını etkileyebilmektedir. Texaco markasında da aynı durum söz konusudur. Filmde gösterilme şekli hatırlanma oranını etkilemiştir.

4.SONUÇ

Bir markanın film içerisinde nereye ve ne şekilde yerleştirildiği, algı ve hatırlanma açısından büyük önem taşımaktadır. Yapılan çalışma, markaların yoğun olarak sözsüz yerleştirildiği bir film üzerinden yapılmıştır. Aktör ya da aktrisin film içinde bir ürünü kullanıyor olması hatırlanmaya olumlu etki yapmaktadır. Örneğin incelenen çalışmada Ford markasının hatırlanma oranı yüksektir. Oyuncuların Ford arabayı kullanmaları, Ford arabanın film içerisinde çok uzun süre görünmesi ve dramatik yapı içerisinde bu markanın izleyicinin karşısına düğüm noktalarında çıkması da çok önemli etkenlerdir.

Marka logolarının veya markanın kendisinin film içerisinde yerleştirilmesini belirgin kılacak unsurlardan biri de şekil zemin ilişkisi ve renk unsurudur. Texaco markası, çölü anımsatan sarı rengin hakim olduğu ve etraftaki binaların da soluk renklerde olduğu bir karenin içine yerleştirilmiş ve parlak kırmızı rengiyle en çok hatırlanan markalardan biri olmuştur.

İzleyicilerin, filmlerde gördükleri markaları hatırlamalarının temel nedenlerinden bir diğeri de, markayla ilgili geçmiş deneyimleridir. Film karesine çok belirgin bir biçimde yerleştirilen ve kurgusal bir marka olan "Mike Zoss Pharmacy" uzunca kabul edilebilecek bir süre görüntülenmiş olmasına karşın hatırlanamazken, marka ve onun kurumsal renklerini tanıyan izleyici, shell markasını, örtülü bir biçimde yerleştirilmesine ve çok kısa süre görünmesine rağmen hatırlamıştır

Filmde yerleştirilen markalara baktığımızda bir diğer dikkat çekici marka da "Texas Chief Deputies" dir. Texas Bölgesi Şerif Yardımcıları için yapılmış bir posterin ana

karakterlerinden biri olan bölge şerifinin ofisinde asılı olması, onun hatırlanırılığı üzerinde olumlu etkide bulunmuştur.

İmaj pekiştirme adına da yerleştirme yapılabilmektedir. Tüm filmin, Texas bölgesinde geçmesi, her ne kadar dramatik yapısında olumsuz öğeler barındırsa da, bölgeye dikkati çekmekte ve itibarına olumlu katkıda bulunmaktadır. Film boyunca sadece emekli olduğu dönemde sivil kıyafetiyle gördüğümüz bölge şerifi de üniformasının ona kazandırdığı ayrıcalıklardan faydalanmayan, etik davranışlar sergileyen, mesleğine bağlı ve fedakar yapısıyla örnek teşkil etmekte, kanun adamları hakkında olumlu imaj yapılandırma çalışmalarına hizmet etmektedir.

Çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz verileri incelediğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: Günümüzde, gerek ticari marka ya da kar amacı güden işletmelerin, gerek ise ülke, bölge, yerel yönetim, tüzel kişiliklerin tanıtımlarını yapma ve imaj yapılandırma ya da farkındalık yaratma çabalarında klasik halkla ilişkiler ve reklam faaliyetleri yetersiz kalmaktadır. Marka ya da ürünlerin sinema filmlerinde ya da televizyon programlarında yerleştirilmeleri, farkındalık yaratma açısından etkili bir yöntemdir. Dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise marka ve ürün yerleştirmelerin hangi koşullarda daha çok hatırlanır olacağıdır. Çok farklı değişkenler söz konusu olmasına rağmen belirli yerleştirmeler diğerlerine oranla daha başarılı olmaktadır.

Kültürler arası farklılıklar, farkındalık yaratma ve hatırlanma oranlarını belirgin bir biçimde etkilemektedir. Bir Hıristiyan ve bir Müslüman için kilise farklı çağrışımlar yapmaktadır. Filmi kendi dilinde izleyen bir Amerikan vatandaşı, sözlü marka ya da ürün yerleştirmeleri daha rahat algılar ve hatırlarken, ne kadar iyi İngilizce biliyor olursa olsun bir Türk ya da bir İtalyan dilsel kodları Amerikalı kadar iyi çözemeyebilir. Bunun yanında, gerek açık alanda, gerek ise kapalı alanda yapılan ürün yerleştirmelerde kullanılan marka ile, onu çevreleyen alan arasında şekil zemin ilişkisi yaratılmaya çalışılmalı, mümkünse kontrast renkler kullanılmalıdır. Bu şekilde fark edilmesi kolaylaştırılmaktadır. Bir marka ya da ürün film içinde ne kadar sıklıkla gösterilirse hatırlanma oranı artmaktadır. Ancak, çok uzun süre gösterilen bir markanın hatırlanma olasılığı az gösterilene oranla daha fazla olmasına rağmen markanın önceden tanınması bu durumda belirleyici etken olmaktadır. Açık ürün yerleştirmelerin fark edilme olasılığının da örtülü olanlara oranla çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, filmlerde kullanılan farkındalık yaratma tekniklerinin en etkin şekilde kullanılmasına dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

- AAKER, JL. ve MAHESWARAN D. (1997), “The Effect Of Cultural Orientation On Persuasion”, Journal Of Consumer Research, Vol 24, Mart 1997, ss: 315-328.
- ALTUNIŞIK R., COŞKUN R., BAYRAKTAROĞLU S. ve YILDRIM E., (2005), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS UYGULAMALI”, 4.Baskı, Sakarya, Sakarya Bitabevi.
- BALASUBRAMANIAN, SK. (1994), “Beyond Advertising And Publicity: Hybrid Messages And Public Policy Issues”. Journal Of Advertising, Vol 23, Nisan 1994, ss:29-46.
- BENKAHLA, S. M., (2006), “A Study of the History and the Use of Integrated Marketing Communications within Publications from 1991-2005”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, West Virginia University.

- GOULD S.J., GUPTA, P.B. ve GRABNER-KRAUTER, S. (2000), “Product Placements In Movies: A Cross-Cultural Analysis of Austrian, French and American Consumers' Attitudes Toward This Emerging, International Promotional Medium”, *Journal of Advertising*. Sayı: 29, ss: 41-58.
- HOFFMAN K. D., (2005), *Marketing Principles and Best Practices*,. NY, South-Western Educational Publishing.
- KOTLER, P., (2000), “Pazarlama Yönetimi”, 10.Baskı, Çeviren: Nejat Muallimoğlu, İstanbul, Beta Yayıncılık.
- NEBENZAHL, I.D. ve SECUNDA, E. (1993), “Consumers' Attitudes Toward Product Placement In Movies”. *International Journal Of Advertising*. Sayı: 12, ss: 1-11.
- TİĞLİ, M., (2004), *Bir Aktör Olarak Markalar: Ürün Yerleştirme*, İstanbul, Türkmen Kitabevi.

FARKLI SOSYO-KÜLTÜREL ÇEVREDE YETİŞMİŞ MESLEKİ EĞİTİM FAKÜLTESİNE DEVAM EDEN ÖĞRETMEN ADAYLARININ PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ VE BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

EXAMINING PROBLEM SOLVING AND SUBMISSIVE ACT OF
TEACHER CANDIDATES WHO COME FROM DIFFERENT SOCIAL-
CULTUREL ENVIROMENTES AND ATTEND AT THE VOCATIONAL
EDUCATION FACULTY

Dr. Esra DERELİ¹

Öğr. Görv. Münevver AK²

ABSTARCT

The rapid changes experienced in every social domain have also changed the features that are searched about people. Today not only the people having academic and cognitive development but also the people possessing social development are preferred. . In this research the purpose is to investigate whether the problem solving and submissive act of teacher candidates who attend at the vocational education faculty change in terms of the area where they have been raised, the allocation unit, the high school program which they completed, the place where they reside during university education, the amount of money that they spend in a month, and the class where they have been taught. The Problem Solving Inventory which was calculated in terms of validity and reliability and developed by Hepper and Petersen(1982) and The Submissive Act Scale formed by Gilbert and Allan(1994) were applied as data collecting tools. 450 undergraduates attending at the departments of child development education teaching, preschool education teaching, clothing and ready wear teaching which belong to the Selcuk University Faculty of Vocational Education were determined through the random sampling method and taken to the scope of the research. In the consequence of the research it has been discovered that the class cause meaningful diffrences but the environment where the teacher candidates are raised, the place where they reside in, the amount of money that they spend and the class that they attend cause not meaningful differences in terms of problem solving and submissive acts.

Key words: problem solving, submissive act, educating teachers, vocational education, university education.

---

¹ Dr., Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği Bölümü, edereli@selcuk.edu.tr

² Öğretim Görevlisi , Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Hazır Giyim Öğretmenliği Bölümü, munevverak@hotmail.com

ÖZET

Toplumsal açıdan her alanda yaşanan hızlı değişimler bireylerde aranan nitelikleri de değiştirmiştir. Günümüzde sadece akademik ve bilişsel yönden gelişmiş bireyler değil bu özelliklerle birlikte sosyal yönden gelişmiş bireyler tercih edilmektedir. Bu araştırmada mesleki eğitim fakültesine devam eden öğretmen adaylarının problem çözme ve boyun eğici davranışlarının yetiştikleri bölgeye, yerleşim birimine, mezun oldukları lise programına, üniversite eğitimi boyunca barındıkları yere, bir ay boyunca harcadıkları para miktarı ve devam ettikleri sınıfa göre değişip değişmediği incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak geçerlik ve güvenilirliği hesaplanmış Hepper ve Petersen (1982) tarafından geliştirilmiş Problem çözme envanteri ve Gilbert ve Allan (1994) tarafından geliştirilmiş Boyun eğici davranışlar ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya, tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile belirlenmiş, Selçuk üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesinin çocuk gelişimi eğitimi öğretmenliği, okul öncesi eğitim öğretmenliği ve giyim ve hazır giyim öğretmenliği bölümlerine devam eden 450 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının devam ettikleri sınıfın anlamlı farklılığa neden olduğu; yetiştikleri çevrenin, barındıkları yerin, harcadıkları para miktarının problem çözme ve boyun eğici davranışlarında anlamlı farklılığa neden olmadığı bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Problem çözme, boyun eğici davranış, öğretmen yetiştirme, mesleki eğitim, üniversite eğitimi.

1.GİRİŞ

İnsanın en temel eğilimlerinden biri, başkalarıyla birlikte olmayı yalnızlığa tercih etmesidir. Hangi nedenle olursa olsun, başkalarıyla bir araya gelince kişiler arasında bir etkileşim olur. Çünkü, başka kişilerin varlığı ve davranışları (yaptığı ya da yapmadığı, söylediği ya da söylemediği her şey) bizim için uyarandır ve biz bu uyarılara olumlu, olumsuz bir tepki gösterir ya da nötr kalırız. Aynı şekilde bizim varlığımız ve davranışlarımız da başka kişiler için uyarandır; başkaları da bizim varlığımıza ve davranışlarımıza olumlu, olumsuz tepki gösterir ya da nötr kalır. Aile, okul, işyeri, vb. gibi bazı ortamlar, kişiler arası etkileşimin en yoğun olduğu ortamlardır (Arı, 2006; Çağdaş & Seçer, 2005; Öğülmüş, 2006). Her insan yaşadığı etkileşimlerde hayatı boyunca sürekli olarak çeşitli problemlerle karşı karşıya gelmektedir. Başka bir değişle insan hayatı çözülmesi gereken değişik biçim ve yapıda problemlerle doludur. İnsan hayatını problemler ve bunların çözümü ile anlam kazanmaktadır (Büyükkaragöz & Çivi, 1999).

Günümüzde, giderek karmaşıklaşan toplum içinde bireyler sürekli problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Hızlı kültürel değişim, bir yandan çağdaşlaşma diğer yandan da geleneksel değer sistemi ve yaşam biçiminin korunmaya çalışılması, hızlı kentleşme, sanayileşme, teknolojinin inanılmaz hızı, genel eğitim yetersizlikleri, ülke içinde giderek artan ideolojik, dinsel, etik çatışmalar, aile bölünmeleri ve birçok neden problemlerimizi artırmaktadır (Gültekin, 2006; Öztürk, 2004; www.kirbas.com.index.php?id=430). Yaşanılan bu toplumsal değişimler bireylerin etkili problem çözme becerilerine sahip olmayı boyun eğici davranışlardan ise uzaklaşmayı gerekli kılmıştır. Etkisiz problem çözme becerileri, stres verici durumlarla, psikolojik uyumsuzluklarla ve boyun eğici davranışlarla sonuçlanabilir. Etkili problem çözme becerisi ise, kişisel ve kişisel arası oluşan problemlerin engelleyici etkisini yok etmenin yanı sıra, duygusal stresin olumsuz etkisini azaltmada da önemli bir mekanizması olarak görev yapmakta ve bireyleri boyun

eğici davranışlardan uzaklaştırabilmektedir. Problemlerini etkili yöntemlerle çözemeyen bireylerin, etkili problem çözme becerisine sahip bireylere göre daha fazla kaygılı ve güvensiz oldukları, başkalarının beklentilerini anlamada yetersiz kaldıkları ve daha fazla duygusal problemlerinin olduğu bulunmuştur. (Ömeroğlu& Kandır, 2007; Gültekin, 2006; Aslan, 2001; Savaşır & Şahin, 1997). Günümüzde eğitim veren kurumların temel işlevi bireylerin kültürel, ekonomik ve teknolojik açıdan büyük bir rekabet içinde olan çağın gerisinde kalmasını engellemek ya da en önemlisi, bireylere ve sosyal gruplara, kendilerini yaşamlarını içinde buldukları koşulları anlama ve dönüştürme aracı olarak sorun çözme, eleştirel düşünme, sorgulama becerilerini kazandırmaktır (Cenkseven&Akar-Vural,2006). Bu nedendir ki sağlıklı bireyler yetiştirmede öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Problem çözme becerilerini kazanmış öğretmenler yetiştirdikleri bireylere problemleri çözmeye etkili yöntemleri aktararak gelecek neslin hızlı kültürel değişime sağlıklı uyum sağlamasına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Günümüzde sadece akademik ve bilişsel yönden gelişmiş bireyler değil bu özelliklerle birlikte sosyal yönden gelişmiş bireyler tercih edilmektedir. Bu durum sosyal ilişki kurabilen, iyi iletişim becerilerine sahip, birlikte çalışmayı sürdürebilen, kurulan ilişkileri devam ettirebilen, gerektiği durumda saygı gösterebilen, gerektiği durumda hakkını savunabilen, kısaca problem çözme becerilerini kazanmış bireylerin yetiştirilmesini önemli kılmaktadır. Bu araştırmada mesleki eğitim fakültesine devam eden öğretmen adaylarının problem çözme ve boyun eğici davranışlarının yetiştikleri bölgeye, yerleşim birimine, mezun oldukları lise programına, üniversite eğitimi boyunca barındıkları yere, bir ay boyunca harcadıkları para miktarı ve devam ettikleri sınıfa göre değişip değişmediği incelenmiştir.

1.1.Problem

Bu araştırmada “Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının boyun eğici davranış ve problem çözme becerileri puan ortalamaları yetiştikleri sosyo-kültürel çevre ve devam ettikleri sınıfa göre önemli düzeyde farklılaşmakta mıdır? Sorusuna cevap aranmıştır.

1.2.Denenceler

1/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin boyun eğici davranış puan ortalamaları devam ettikleri bölüme farklılaşmaktadır.

2/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin problem çözme becerileri puan ortalamaları devam ettikleri bölüme farklılaşmaktadır.

3/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin boyun eğici davranış puan ortalamaları devam ettikleri sınıfa göre farklılaşmaktadır.

4/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin problem çözme becerileri puan ortalamaları devam ettikleri sınıfa göre farklılaşmaktadır.

5/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin boyun eğici davranış puan ortalamaları yetiştikleri çevreye göre farklılaşmaktadır.

6/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin problem çözme becerileri puan ortalamaları yetiştikleri çevreye göre farklılaşmaktadır.

2.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve verilerin değerlendirilmesi ve analizi ele alınmıştır.

2.1.Araştırma Modeli

Bu çalışmada Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının yetiştikleri sosyo-kültürel çevrenin, devam ettikleri sınıf ve bölümün boyun eğici davranış ve problem çözme becerilerine etkisi incelenmiştir. Tarama modelinde tasarlanan bu çalışmada öğrencilerin boyun eğici davranışları puanlarına ait veriler P. Gilbert & S.Allan (1994) tarafından geliştirilen ve N.H. Şahin& N. Şahin tarafından Türkçeye uyarlanan Boyun eğici davranışlar Ölçeği ile; Problem çözme becerilerine ait veriler ise P.P. Hepper & CH. Petersan (1982) tarafından geliştirilen ve N. Şahin, N.H. Şahin ve P. Heppner tarafından Türkçeye uyarlanan Problem Çözme Envanteri ile toplanmıştır.

2.2.Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Konya Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği ve Giyim Öğretmenliği Bölümüne devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Konya Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ve Giyim Öğretmenliği Bölümüne devam eden öğrencilerden tesadüfî eleman örnekleme ile seçilmiş 450 öğrenci oluşturmaktadır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin yetiştikleri kültürel çevre ve devam ettikleri sınıfa göre boyun eğici davranışları puanlarını karşılaştırmak için Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği, Problem çözme becerileri puan ortalamalarını karşılaştırmak Problem Çözme Envanteri uygulanmıştır.

1.Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği:

Ergen ve yetişkinlere uygulanan bu ölçek 16 madden oluşmakta ve araştırmaya katılan bireyler tarafından bireysel olarak uygulanmaktadır. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği P.Gilbert& A. Allan (1994) tarafından geliştirilmiş, Nesrin Şahin& Nail Şahin tarafından Türkçeye uyarlanmıştır (Savaşır ve Şahin, 1997).

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Geçerlik Ve Güvenirliği

Testin güvenirligi Cronbach Alfa ve Test Tekrar test güvenirligi ile hesaplanmıştır. Cronbach Alfa değeri .89 olarak bulunmuştur. Dört ay ara ile yapılan ikinci uygulama sonucu test- tekrar test güvenirlilik katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Bu testin geçerligi ölçüt bağıntılı geçerlikle hesaplanmıştır. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu .66, Sosyotopi Ölçeği ile korelasyonu .65, Otonomi

Ölçeği ile korelasyonu $-.06$, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ile korelasyonu $.50$ olarak bulunmuştur.

Puanlama: Maddeler 1-5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilir. Bu testten alınacak en düşük puan 16, en yüksek puan 80'dir. Yüksek puanlar, daha fazla boyun eğici davranışa işaret eder.

2.Problem Çözme Envanteri

Ergen ve yetişkinlere uygulanan bu envanter 35 maddeden oluşmakta ve araştırmaya katılan bireyler tarafından bireysel olarak uygulanmaktadır. Problem Çözme Envanteri P.P. Heppner & C.H. Petersen (1982) tarafından geliştirilmiş ve Nail Şahin, Nesrin H. Şahin ve Paul Heppner tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Problem Çözme Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliği

Bu envanterin güvenirligi Cronbach Alfa ve yarı yarıya bölme güvenirligi ile hesaplanmıştır. Cronbach Alfa güvenirlilik katsayısı $.88$ olarak bulunmuştur. Tek ve çift sayılar ayrılarak, yarıya bölme tekniği ile elde edilen güvenirlilik katsayısı $.81$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam puanı ile Beck Depresyon Envanteri arasındaki korelasyon katsayısı $.33$ ve STAI-T toplam puanı arasındaki korelasyon katsayısı ise $.45$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin Beck Dpresyon Envanteri ve STAI-T'den alınan puanlara göre oluşturulan uç grupları anlamlı olarak ayırt edebildiği belirtilmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin " Aceleci Yaklaşım" (13, 14,15,17,21,25,26,30 ve 32. maddeler, Alfa= $.78$), " Düşünen Yaklaşım" (18,20,31,33 ve 35 maddeler, Alfa= $.76$), " Kaçınan Yaklaşım" (1,2,3 ve 4. maddeler, Alfa= $.74$), "Değerlendirici Yaklaşım" (6,7 ve 8. maddeler, Alfa= $.69$), " Kendine Güvenli Yaklaşım" (5,23,24,27,28 ve 34. maddeler, Alfa= $.64$), "Planlı Yaklaşım" (10,12,16 ve 19. maddeler, Alfa= $.59$) olmak üzere 6 faktör bulunmuştur.

Puanlama: Verilen cevaplara 1 ile 6 arasında değişen puanlar verilir. Puanlama esnasında 9,22 ve 29. maddeler puanlama dışı bırakılır. 1,2,3,4,13,14,15,17,21,25,26,30 ve 34. maddeler ters olarak puanlanır. Puan ranjı 32-192'dir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin problem çözme becerileri konusunda kendini yetersiz olarak algıladığını gösterir.

2.4. Verilerin Analizi

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri ölçeğinden elde edilen veriler bilgisayar ortamına kodlanarak girilmiş ve istatistiksel işlemler yapılması için hazır hale getirilmiştir. Bilgilerin analizi SPSS 11.0 Paket programı kullanılarak yapılmıştır. İstatistiksel analiz tekniği olarak tek yönlü varyans analizi, tukey testi, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Verilerin analizinde önem düzeyi 0.01 ve 0.05 olarak benimsenmiştir.

3.BULGULAR ve YORUM

Araştırmanın, altı temel denencesini sınamak amacıyla yapılan istatistiksel işlemler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Denence 1/0. Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları devam ettikleri bölüme farklılaşmaktadır.

Tablo 1.0. Okul Öncesi ve Giyim Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranış Puan Ortalamalarına Ait n, $\bar{X}$, Ss ve t Değerleri

Bölüm	N	$\bar{X}$	Ss	t	Anlamlılık Düzeyi
Giyim Öğrt.	224	36.50	8.08	.278	.78 P>0.05
Okul Önc. Öğrt.	226	36.29	7.42		Önemsiz

Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliğine devam eden öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalaması 36.29, giyim Öğretmenliği bölümüne devam eden öğrencilerin puan ortalaması 36.50 bulunmuştur. Yapılan t testi sonucuna göre okul öncesi eğitim öğretmenliğine devam eden öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları ile giyim öğretmenliğine devam eden öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılık bulunmamıştır (P>0.05).

Bu sonuçlara göre “*Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları devam ettikleri bölüme farklılaşmaktadır*” denencesi reddedilmiştir.

Denence 2/0. Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları devam ettikleri bölüme farklılaşmaktadır.

Tablo 2.0. Okul Öncesi ve Giyim Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Puan Ortalamalarına Ait N, $\bar{X}$, Ss ve t Değerleri

Bölüm	N	$\bar{X}$	Ss	t	Anlamlılık Düzeyi
Giyim Öğrt.	224	82.30	18.07	.969	.33 P>0.05
Okul Önc. Öğrt.	226	80.65	18.00		Önemsiz

Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliğine devam eden öğretmen adaylarının problem çözme becerileri puan ortalaması 80.65, Giyim Öğretmenliği bölümüne devam eden öğretmen adaylarının puan ortalaması 82.30 bulunmuştur. Yapılan t testi sonucuna göre okul öncesi eğitim öğretmenliğine devam eden öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları ile giyim öğretmenliğine devam eden öğrencilerin puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılık bulunmamıştır (P>0.05).

Bu sonuca göre”*Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları devam ettikleri bölüme farklılaşmaktadır*” denencesi reddedilmektedir.

Denence 3/0Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları devam ettikleri sınıfa göre farklılaşmaktadır.

Tablo 3.0. Öğrencilerin Devam Ettikleri Sınıf Değişkenine Göre Üniversite Öğrencilerin Boyun Eğici Davranış Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Sınıf	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Boyun eğici davranış	1.sınıf	107	36.79	8.31	Gruplar Arasında	254.78	3	84.92	1.41	P>0.05
	2. sınıf	116	37.11	7.31	Gruplar İçinde	26749.01	446	59.97		
	3. sınıf	118	35.17	7.64	Toplam	27003.79	449			
	4. sınıf	109	36.56	7.71						
	Toplam	450	36.39	7.55						

Tablo 3.0 İncelendiğinde 1. sınıfa devam eden öğretmen adaylarının devam ettikleri sınıfa göre boyun eğici davranışlar puan ortalaması 36.79, 2. sınıf öğrencilerinin puan ortalaması 37.11, 3. sınıf öğrencilerin puan ortalaması 35.17 ve 4. sınıf öğrencilerin puan ortalaması 36.56'dır. Boyun eğici davranış puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 1.41 bulunmuştur. Bu sonuca göre 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılık olmadığı ($P > 0.05$) görülmektedir.

Bu sonuca göre "Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları devam ettikleri sınıfa göre farklılaşmaktadır" denencesi reddedilmektedir.

Araştırma bulgusu Bulut (2005)'ın öğretmen adaylarının boyun eğici davranışlarında devam ettikleri sınıfın etkili olduğu bulgusu ile çelişmektedir.

Denece 4/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları devam ettikleri sınıfa göre farklılaşmaktadır.

Tablo 4.0. Öğrencilerin Devam Ettikleri Sınıf Değişkenine Göre Üniversite Öğrencilerin Problem Çözme Becerileri Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Sınıf	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Problem çözme becerileri	1.sınıf	107	84.83	18.63	Gruplar Arasında	3665.45	3	1221.81	3.82	P<0.05
	2. sınıf	116	83.55	17.48	Gruplar İçinde	142406.9	446	319.29		
	3. sınıf	118	80.09	19.31	Toplam	146072.3	449			
	4. sınıf	109	77.48	15.75						
	Toplam	450	81.48	18.03						

Tablo 4.0 İncelendiğinde 1. sınıfa devam eden öğretmen adaylarının problem çözme becerileri puan ortalaması 84.83, 2. sınıf öğrencilerinin puan ortalaması 83.55, 3.

sınıf öğrencilerin puan ortalaması 80.09 ve 4. sınıf öğrencilerin puan ortalaması 77.48'dir. Öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 3.82 bulunmuştur. Bu sonuca göre 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılık olduğu ($P < 0.05$) görülmektedir. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla tukey testi yapılmış ve sonuçlar tablo 5.0'da verilmiştir.

Tablo 5.0 Öğrencilerinin Devam Ettikleri Sınıfa İlişkin Problem Çözme Becerileri Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları

Gruplar	O.Fark	S. Hata	Anlamlılık düzeyi
1-2	1.28	2.39	$P > 0.05$ Önemsiz
1-3	4.73	2.38	$P > 0.05$ Önemsiz
1-4	7.34	2.43*	$P < 0.01$ Önemli
2-3	3.45	2.33	$P > 0.05$ Önemsiz
2-4	6.06	2.38	$P < 0.05$ Önemli
3-4	2.60	2.37	$P > 0.05$ Önemsiz

Farklılaşmanın kaynağını tespit etmek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamalarında 1. sınıf- 4. sınıf grupları arasında 0.01 düzeyinde önemli düzeyde bir farklılık olduğu görülmektedir. Diğer gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir ($P > 0.05$).

Bu sonuca göre "Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları devam ettikleri sınıfa göre farklılaşmaktadır" denencesi kabul edilmektedir.

Araştırma bulguları Gültekin (2006)'in psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğrencilerinin problem çözme becerilerinin devam ettikleri sınıfa göre önemli düzeyde farklılaştığı; Hatay Polat (2008)'in sınıf öğretmenli öğrencilerinin problem çözme becerilerinin sınıf düzeyine göre farklılaştığı, Katkat (2001)'in öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin devam ettikleri sınıfa göre önemli düzeyde farklılaştığı bulguları ile desteklenmekte, Taylan (1990)'ın üniversite öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeyinin önemli farklılığı neden olmadığı bulgusu ile çelişmektedir.

Bu sonuç öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeyi arttıkça öğretmenlik meslek bilgisi, iletişim, psikoloji ve problem çözmeye yönelik bilgi seviyelerinin artmasından kaynaklanabilir.

Denence 5/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları yetiştikleri çevreye göre farklılaşmaktadır.

Tablo 6.0. Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türü Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranış Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Lise türü	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Boyun eğici Davranış	Meslek L.	314	36.56	7.76	Gruplar Arasında	389.89	5	77.98	1.30	P>0.05
	Düz L.	47	37.55	8.29	Gruplar İçinde	26613.89	444	59.94		
	Anadolu L.	35	36.42	7.56	Toplam	27003.79	449			
	Açık lise	12	32.33	4.90						
	A.Öğretmen L.	20	34.00	8.95						
	Süper L.	22	35.90	6.38						
	Toplam	450	36.39	7.75						

Öğrencilerin mezun oldukları lise türü değişkenine göre boyun eğici davranışları puan ortalamaları karşılaştırılmadan önce grupların homojenliklerinin denkliliğini ortaya koymak amacıyla Levene testi (homojenlik) testi uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı farklılık çıkmaması nedeniyle örneklemden elde edilen dağılımların benzer homojenliklerde olduğu ve normal dağılım varsayımlarını karşıladığı görülmüştür. Bu nedenle öğrencilerin mezun oldukları lise türü değişkenine göre boyun eğici puan ortalamalarının karşılaştırılmasında Parametrik istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

Tablo 6.0 İncelendiğinde meslek lisesi mezunu öğretmen adaylarının boyun eğici davranışlar puan ortalaması 36.56, düz lise mezunu öğrencilerinin puan ortalaması 37.55, Anadolu lisesi mezunu öğrencilerin puan ortalaması 36.34, Açık lise mezunu öğrencilerin puan ortalaması 32.33, Anadolu öğretmen lisesi mezunu öğrencilerin puan ortalaması 34.00 ve süper lise mezunu öğrencilerin puan ortalaması 35.90'dır. Puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 1.30 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin mezun oldukları lise türünün boyun eğici davranış puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı ($P > 0.05$) görülmektedir.

Araştırma bulgusu Bulut (2005)'in öğretmen adaylarının mezun oldukları liseye göre boyun eğici davranışlarının değişmediği bulgusu ile desteklenmektedir.

Denence 6/0 Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları yetiştikleri çevreye göre farklılaşmaktadır.

Tablo 7.0. Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türü Değişkenine Göre Problem Çözme Becerileri Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Lise türü	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Problem çözme becerileri	Meslek L.	314	82.35	18.06	Gruplar Arasında	1911.00	5	382.20		P>0.05
	Düz L.	47	81.65	19.98	Gruplar İçinde	144161.3	444	324.68		
	Anadolu L.	35	77.05	15.63	Toplam	146072.3	449		1.17	
	Açık lise	12	73.91	15.35						
	A.Öğretmen L.	20	77.95	19.25						
	Süper L.	22	82.95	16.50						
	Toplam	450	81.48	18.03						

Öğrencilerin mezun oldukları lise türü değişkenine göre problem çözme becerileri puan ortalamaları karşılaştırılmadan önce grupların homojenliklerinin denkliliğini ortaya koymak amacıyla Levene testi (homojenlik) testi uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı farklılık çıkmaması nedeniyle örneklemden elde edilen dağılımların benzer homojenliklerde olduğu ve normal dağılım varsayımlarını karşıladığı görülmüştür. Bu nedenle öğrencilerin mezun oldukları lise türü değişkenine göre problem çözme becerileri puan ortalamalarının karşılaştırılmasında Parametrik istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

Tablo 7.0 İncelendiğinde meslek lisesi mezunu öğretmen adaylarının problem çözme becerileri puan ortalaması 82.35, düz lise mezunu öğrencilerinin puan ortalaması 81.65, Anadolu lisesi mezunu öğrencilerin puan ortalaması 77.05, Açık lise mezunu öğrencilerin puan ortalaması 73.91, Anadolu öğretmen lisesi mezunu öğrencilerin puan ortalaması 77.95 ve süper lise mezunu öğrencilerin puan ortalaması 82.95'dir. Öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre problem çözme becerileri puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 1.17 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin mezun oldukları lise türünün problem çözme becerileri puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı (P > 0.05) görülmektedir.

Tablo 8.0. Öğrencilerinin Yetiştikleri Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranış Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Yerleşim birimi	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Boyun eğici Davranış	Köy	53	38.45	8.71	Gruplar Arasında	431.62	4	107.90		P>0.05
	Kasaba	37	38.16	7.66	Gruplar İçinde	26572.17	445	59.71		
	İlçe	129	35.87	7.76	Toplam	27003.79	449		1.80	
	İl	129	36.10	7.66						
	Büyük şehir	102	35.72	7.22						
	Toplam	450	36.39	7.75						

Tablo 8.0 İncelendiğinde köyde yetişen öğretmen adaylarının boyun eğici davranışlar puan ortalaması 38.45, belediyelikte yetişen öğrencilerinin puan ortalaması 38.16, ilçede yetişen öğrencilerin puan ortalaması 35.87, ilde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 36.10 ve büyük şehirde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 35.72'dir. Öğrencilerin yetiştikleri yerleşim birimine göre boyun eğici davranış puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 1.80 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin yetiştikleri yerleşim biriminin boyun eğici davranış puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı ($P > 0.05$) görülmektedir.

Tablo 9.0. Öğrencilerinin Yetiştikleri Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Problem Çözme Becerileri Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Yerleşim birimi	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Problem çözme becerileri	Köy	53	82.33	15.30	Gruplar Arasında	700.63	4	175.16	P>0.05	
	Kasaba	37	82.32	15.32	Gruplar İçinde	145371.7	445	326.67		
	İlçe	129	80.13	18.39	Toplam	146072.3	449			
	İl	129	80.79	17.48					0.53	
	Büyük şehir	102	83.30	20.46						
	Toplam	450	81.48	18.03						

Tablo 9.0 İncelendiğinde köyde yetişen öğretmen adaylarının problem çözme becerileri puan ortalaması 82.33, belediyelikte yetişen öğrencilerinin puan ortalaması 82.32, ilçede yetişen öğrencilerin puan ortalaması 80.13, ilde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 80.79 ve büyük şehirde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 83.30'dır. Öğrencilerin yetiştikleri yerleşim birimine göre problem çözme becerileri puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 0.53 bulunmuştur.

Tablo 10.0. Öğrencilerinin Yetiştikleri Bölge Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranış Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bölge	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Boyun eğici davranış	Marmara	99	35.83	7.56	Gruplar Arasında	279.60	6	320.27	P>0.05	
	Ege	64	35.25	7.25	Gruplar İçinde	26724.19	443	325.39		
	Karadeniz	66	36.40	6.85	Toplam	27003.79	449			
	Akdeniz	67	36.02	7.65					0.77	
	Doğu Anadolu	29	37.17	8.80						
	İç Anadolu	97	37.37	8.39						
	Güneydoğu Anadolu	28	37.67	8.47						
Toplam	450	36.39	7.75							

Tablo 10.0 İncelendiğinde Marmara bölgesinde yetişen öğretmen adaylarının boyun eğici davranışlar puan ortalaması 35.83, Ege bölgesinde yetişen öğrencilerinin puan ortalaması 35.25, Karadeniz bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 36.40, Akdeniz bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 36.02, Doğu Anadolu bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 37.17, İç Anadolu bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 37.37 ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 37.67'dir. Öğrencilerin yetiştikleri bölgeye göre boyun eğici davranış puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 0.77 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin yetiştikleri bölgenin boyun eğici davranış puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı ($P > 0.05$) görülmektedir.

Tablo 11.0.Öğrencilerinin Yetiştikleri Bölge Değişkenine Göre Problem Çözme Becerileri Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bölge	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Problem çözme becerileri	Marmara	99	83.34	17.53	Gruplar Arasında	1921.61	6	320.27	0.98	P>0.05
	Ege	64	79.79	16.55	Gruplar İçinde	144150.7	443	325.39		
	Karadeniz	66	80.71	16.39	Toplam	146072.3	449			
	Akdeniz	67	78.32	17.29						
	Doğu Anadolu	29	84.27	17.21						
	İç Anadolu	97	83.24	20.38						
	Güneydoğu Anadolu	28	79.07	20.50						
	Toplam	450	81.48	18.03						

Tablo 11.0 İncelendiğinde Marmara bölgesinde yetişen öğretmen adaylarının problem çözme becerileri puan ortalaması 83.34, Ege bölgesinde yetişen öğrencilerinin puan ortalaması 79.79, Karadeniz bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 80.71, Akdeniz bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 78.32, Doğu Anadolu bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 84.27, İç Anadolu bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 83.24 ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde yetişen öğrencilerin puan ortalaması 79.07'dir. Öğrencilerin yetiştikleri bölgeye göre problem çözme becerileri puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 0.98 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin yetiştikleri bölgenin problem çözme becerileri puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı ($P > 0.05$) görülmektedir.

Tablo 12.0. Öğrencilerinin Barınma Şekli Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranış Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Barınma şekli	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Boyun eğici davranış	Devlet yurdu	150	36.76	7.86	Gruplar Arasında	238.38	3	79.46	1.32	P>0.05
	Özel yurt	119	35.26	6.58	Gruplar İçinde	26765.41	446	60.01		
	Ailesi ile birlikte	36	36.00	6.34	Toplam	27003.79	449			
	Ev arkadaşı ile evde	145	37.04	8.74						
	Toplam	450	36.39	7.75						

Tablo 12.0 İncelendiğinde devlet yurdunda kalan öğretmen adaylarının boyun eğici davranışlar puan ortalaması 36.76, özel yurttan kalan öğrencilerinin puan ortalaması 35.26, ailesi ile birlikte kalan öğrencilerin puan ortalaması 36.00 ve ev arkadaşları ile kalan öğrencilerin puan ortalaması 37.04'tür. Öğrencilerin barınma şekline göre boyun eğici davranış puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 1.32 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin barınma şeklinin boyun eğici davranış puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı (P> 0.05) görülmektedir.

Tablo 13.0. Öğrencilerinin barınma şekline göre problem çözme becerileri Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Barınma şekli	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Problem çözme becerileri	Devlet yurdu	150	80.87	16.88	Gruplar Arasında	457.53	3	152.51	0.46	P>0.05
	Özel yurt	119	81.78	17.00	Gruplar İçinde	145614.8	446	326.49		
	Ailesi ile birlikte	36	84.66	22.55	Toplam	146072.3	449			
	Ev arkadaşı ile evde	145	81.06	18.86						
	Toplam	450	81.48	18.03						

Tablo 13.0 İncelendiğinde devlet yurdunda kalan öğretmen adaylarının problem çözme becerileri puan ortalaması 80.87, özel yurttan kalan öğrencilerinin puan ortalaması 81.78, ailesi ile birlikte kalan öğrencilerin puan ortalaması 84.66 ve ev arkadaşları ile kalan öğrencilerin puan ortalaması 81.06'dır. Öğrencilerin barınma şekline göre problem çözme becerileri puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 0.46 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin barınma şeklinin problem çözme becerileri puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı (P> 0.05) görülmektedir.

Tablo 14.0. Öğrencilerinin Harçlık Miktarı Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranış Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Harçlık miktarı	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Boyun eğici davranış	150-200 TL.	107	37.82	7.83	Gruplar Arasında	398.85	3	132.95	2.22	P>0.05
	250-400 TL.	256	35.62	7.62	Gruplar İçinde	26604.94	446	59.65		
	450-600 TL.	66	37.07	7.99	Toplam	27003.79	449			
	600'den fazla	21	36.38	7.42						
	Toplam	450	36.39	7.75						

Tablo 14.0 İncelendiğinde harçlık miktarı kalan 150-200 TL. olan öğrencilerin boyun eğici davranışlar puan ortalaması 37.82, harçlık miktarı 250-400 TL olan öğrencilerinin puan ortalaması 35.62, 450-600 TL. olan öğrencilerin puan ortalaması 37.07 ve 600 TL'den fazla olan öğrencilerin puan ortalaması 36.38'dir. Öğrencilerin harçlık miktarına göre boyun eğici davranış puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 2.22 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin harçlık miktarının boyun eğici davranış puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı (P> 0.05) görülmektedir.

Tablo 15.0. Öğrencilerinin Harçlık Miktarına Değişkenine Göre Problem Çözme Becerileri Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Harçlık miktarı	n	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Problem çözme becerileri	150-200 TL.	107	81.85	18.90	Gruplar Arasında	208.23	3	69.41	0.21	P>0.05
	250-400 TL.	256	81.66	18.26	Gruplar İçinde	145864.1	446	327.05		
	450-600 TL.	66	79.87	16.14	Toplam	146072.3	449			
	600'den fazla	21	82.33	17.31						
	Toplam	450	81.48	18.03						

Tablo 15.0 İncelendiğinde harçlık miktarı kalan 150-200 TL. olan öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalaması 81.85, harçlık miktarı 250-400 TL olan öğrencilerinin puan ortalaması 81.66, 450-600 TL. olan öğrencilerin puan ortalaması 79.87 ve 600 TL'den fazla olan öğrencilerin puan ortalaması 82.33'dir. Öğrencilerin harçlık miktarına göre problem çözme becerileri puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve F değeri 0.21 bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin barınma şeklinin problem çözme becerileri puan ortalamaları arasında önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı(P> 0.05) görülmektedir.

Bu sonuçlara göre “ Mesleki eğitim fakültesine devam eden Okul Öncesi Eğitimi ve Giyim Öğretmenliği bölümü öğrencilerin problem çözme becerileri puan ortalamaları yetiştikleri çevreye göre farklılaşmaktadır” denencesi reddedilmiştir.

Araştırma bulguları Gültekin (2006)'nın psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin problem çözme becerinin doğum yeri değişkenine göre önemli düzeyde

farlılığa neden olmadığı ve Basmacı (1998)'in üniversite öğrencilerinin doğum yerlerinin problem çözme becerilerinde önemli düzeyde farklılığa neden olmadığı bulgusu ile desteklenmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, farklı sosyo- kültürel çevrede yetişen yetişmiş mesleki eğitim fakültesine devam eden öğretmen adaylarının problem çözme becerileri ve boyun eğici davranışlarının incelenerek çevrenin bireylerin boyun eğici ve problem çözme becerilerindeki etkileri ortaya koymak amacı ile planlanmıştır. Öğrencilerin Boyun eğici davranışlarını belirlemek için Gilbert ve Allan (1994) tarafından geliştirilmiş Boyun eğici davranışlar ölçeği; Problem çözme becerilerini belirlemek için ise Hepper ve Petersen (1982) tarafından geliştirilmiş

Araştırma kapsamına farklı sosyo-kültürel çevrede yetişmiş mesleki eğitim fakültesi Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği ve Hazır giyin- giyim Öğretmenliğine devam eden 450 birey alınmıştır.

Üniversiteye devam eden bireylerin problem çözme becerilerinin devam ettikleri sınıfa göre farklılaştığı, yetiştikleri çevrenin (bölge ve yerleşim birimi), barınma şekillerinin ve harçlık miktarlarının boyun eğici davranışlar ve problem çözme becerilerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur.

Bu sonuçlar doğrultusunda,

Araştırma sonucuna göre öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinde aldıkları eğitiminin önemli bir farklılığa neden olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre öğretmen adaylarına problem çözme eğitiminin verilmesi ve problem çözme konusunun ders müfredatında yer alması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Arı, R. (2006). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aslan, C. (2001). “ Öğretmen Ve Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Basmacı, S.K.(1998). “ Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Algılamalarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut, H. (2005). “Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Boyun Eğici Davranış Özelliklerinin İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükkaragöz Ş. & Çivi, C. (1999). *Genel Öğretim Metodları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Cenkseven, F. & Akar- Vural, R. (2006). Comparing Adolescents Problem Solving Skills According to needfor cognition and gender. *Eurasian Journal of Educational Research*, 25.
- Gültekin, A. (2006). “ Psikolojik Danışmanlık Ve Rehberlik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hatay Polat, R.(2008). “ Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Bazı Sosyo-Demeografik Özellikleri ve Düşünme İhtiyacına Göre Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi

- Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. ” Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Katkat, D. (2001). “ Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öğülmüş, S. (2006). Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi. 3.Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ömeroğlu, E.& Kandır, A. (2007). Bilişsel Gelişim. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Öztürk, O. (2004). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Feryal Matbaası.
- Savaşır, I. & Şahin, N.H. (1997). Bilişsel- Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Taylan, S.(1990). “ Hepner’in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- www.kirbas.com.index.php?id=430

FARKLI TİPTEKİ LYOCELL LİFLERİNİN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

PHYSICAL PROPERTIES OF THE DIFFERENT TYPES OF LYOCELL FIBERS

Faruk BOZDOĞAN¹

İsmail TİYEK²

Gonca ÖZÇELİK³

ABSTRACT

Regenerated cellulose fibers are one of the most preferred fibers due to the comfort properties and friendliness to the environment. Especially lyocell fibers among the regenerated cellulose fibers become more important because of the good handle properties. However, the appearance of the lyocell products is deteriorated during the usage due to the high fibrillation feature. In order to prevent this, non-fibrillated lyocell fibers are developed by forming cross links in the structure. In this study, the mechanical and optical properties of the ordinary lyocell fiber and non-fibrillated lyocell fiber in 3.3 dtex fiber fineness, supplied by Lenzing AG, Australia were investigated. The results of fiber strength properties measured in AKSA Akrylic Kimya Company, the images taken from scanning electron microscope in Manchester University, England and optical microscope images were evaluated.

Key words: lyocell, fibrillation, strength, SEM, optical microscope

ÖZET

Rejenere selüloz lifleri özellikle doğal kaynaklı olduğundan çevre açısından zararlı olmamaları ve yüksek kullanım konforları nedeniyle günümüzde çok fazla tercih edilen liflerdir. Özellikle çok iyi tutum özelliğine sahip olan lyocell lifleri ise rejenere selüloz lifleri arasında daha da önem kazanmıştır. Ancak lyocell liflerinin kullanım sırasında meydana gelen fibrilasyon özelliği sonucunda görünümünde bir bozulma meydana gelmektedir. Bunu önlemek için son yıllarda lyocell liflerinin yapılarında çağraz bağlar oluşturarak fibrilasyonsuz lyocell lifleri üretilmeye başlanmıştır. Lenzing AG firması, Avusturya tarafından liftemini açısından desteklenen bu çalışmada 3.3 dtex inceliğindeki normal lyocell lifleri ile fibrilasyonsuz olarak üretilen lyocel-LF liflerinin mekanik (mukavemet) ve optik özellikleri (elektron mikroskobu, optik mikroskop) incelenmiştir. AKSA Akrylic Kimya firmasında ölçülen lif mukavemeti ile ilgili sonuçlar, Manchester Üniversitesi, İngiltere`de çekilen elektron mikroskobu görüntüleri ve optik mikroskop görüntüleri değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: lyocell, fibrilasyon, mukavemet, SEM, optik mikroskop

¹ Prof. Dr., Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, faruk.bozdogan@ege.edu.tr

² Yrd. Doç.Dr, Kahramanmaraş Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, ismailtiyek@ksu.edu.tr

³ Arş.Gör.,Emel Akın MeslekYüksek Okulu, gonca.ozcelik@ege.edu.tr

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun çok hızlı bir şekilde artmasıyla birlikte, tekstil ürünlerine ve dolayısıyla tekstil hammaddelerine olan ihtiyaç da hızlı bir şekilde artmıştır. Bunun sonucunda lif tüketiminin artmasıyla doğal lifler artık insanların lif ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir. Ayrıca insanların refah ve kültür seviyeleri yükseldikçe daha iyi ve daha konforlu yaşama isteklerinin artmasına bağlı olarak daha iyi, daha kaliteli ve daha çeşitli giyinme istekleri de hızla artmakta ve dünyada kişi başına tüketilen lif miktarı da hızla yükselmektedir.

İnsanların doğal lif ihtiyacının artması ve doğal olarak elde edilen liflerin bu ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalacağına görülmesiyle doğal liflere benzer lifler üretebilmek için çalışmalar başlatılmıştır. Bunun için öncelikle doğal lifler incelenmesiyle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Doğal liflerin fiziksel ve kimyasal yapısı ile ilgili çalışmalardan sonra liflere benzer insan yapımı liflerin üretilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bütün bu çalışmalar sonucunda insan yapımı liflerin üretimi bulunmuş ve geliştirilmiştir.

İnsan yapımı lifleri hem doğada bulunan ancak doğrudan lif olarak kullanılamayan bazı doğal polimerlerden (rejenere lifler) hem de tamamen sentetik olarak elde edilen polimerlerden üretilmektedir. Dünyada kişi başına düşen lif tüketim miktarının da 10 kg civarında olduğu ve bunun insanların refah seviyesi yükseldikçe daha da arttığı düşünüldüğünde, kimyasal liflere olan ihtiyacın ve buna paralel olarak kimyasal lif üretiminin de gittikçe artacağı açıkça görülmektedir.

Rejenere veya sentetik lifler günümüzde tekstil alanında büyük oranda kullanılmaktadır. Rejenere ve sentetik lifler doğal lifler ile karıştırılarak kullanılabilirler gibi kullanım yerine bağlı olarak tek başlarına da kullanılabilirler. Bu lifler bir taraftan doğal liflerin miktar olarak yetersizliğini ikame etmek amacıyla kullanılırken, diğer taraftan da tekstil ürünlerine doğal liflerle verilemeyen bazı özellikler kazandırmak amacıyla da kullanılmaktadır.

Günümüzde doğal ürünlerin önemi ve bunlara olan ilginin de artması ile rejenere lifler daha da büyük bir önem kazanmışlardır. Ayrıca pamuk, yün ve keten gibi tamamen doğal lifler insanların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden de doğal kaynaklı rejenere liflerin kullanımları gün geçtikçe daha da artmaktadır (Bozdoğan, Tiyek, 2002).

2. REJENERE SELÜLOZ LİFLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Rejenere lifler doğada bulunan bazı polimerlerden özel kimyasal işlemler yapılması sonucunda elde edilmektedir. Bu işlemler rejenere lifleri oluşturan doğal polimerlerin kimyasal özelliklerinde değişikliğe sebep olmamaktadır. Ancak fiziksel özelliklerinde birtakım değişiklikler meydana gelmektedir.

Selüloz esaslı rejenere liflerin dikkat çeken özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir:

- İyi boyanabilme özelliği ve oldukça yüksek haslıkta boyamaların elde edilebilmesi
- Bu liflerden elde edilen tekstil ürünlerinin yumuşak tutuma ve zarif görünümüne sahip olması
- Kolay işlenebilme özelliği
- Liflerin parlaklığının yüksek olması ve kirlilik taşınamaması dolayısıyla, bütün renk nüanslarının elde edilebilirliği
- Pratikte bütün lif cinsleriyle karışım halinde kullanılabilmesi

- Uygun lif inceliği sayesinde, çeşitli iplik tiplerinin ve kumaş konstrüksiyonlarının üretilebilmesi
- Yüksek giyim konforu
- Yüksek emicilik yeteneği

Yukarıda söz edilen bu avantajlarının yanı sıra, genel olarak rejenere selüloz liflerinin bazı dezavantajları da bulunmaktadır:

- Düşük yaş mukavemeti
- Kuru ve özellikle yaş durumunda yüksek buruşma eğilimi
- Sulu ortamda ve özellikle alkali banyosunda çekme ve deformasyon
- Suda ve özellikle alkali flotte içerisinde yüksek şişme yeteneği
- Bazı durumlarda yeterli olmayan form stabilitesi
- Uzun kurutma süresi
- Kolay tutuşabilme (Robinson, 1980)

Rejenere liflerin üretiminde hammadde olarak kullanılan selüloz doğada istenilen saflıkta bulunmamaktadır. Bu nedenle selülozik lif üretiminde kullanılan odun hamuru, doğada bulunan ve yeterince selüloz içeren ve besin üretimi için uygun olmayan ağaçların yetiştirilmesiyle elde edilmektedir. Bu yenilenebilir kaynaklar önce bir saflaştırma işleminden geçirilerek selüloz polimeri elde edilmektedir. Selüloz eldesinde hammadde olarak linter, kızılçam, kayın ve kavak ağaçlarının odunları, saman, ayçiçeği bitkisi sapları, keten eldesi sırasında sapın odun kısmından ayrılan parçalar gibi bitkisel artıklar kullanılmaktadır (Seventekin, 2001). Sülfite, sudkostik, sülfat ve nitrat yöntemleri gibi çeşitli kimyasal metotlarla selüloz hammaddesi elde edilmektedir.

Odunlardan ve bitkisel artıklardan elde edilen selüloz maddesi yalnız uzun selüloz makro moleküllerinden oluşmamakta, aynı zamanda kısa selüloz makro molekülleri ve başka maddeler de içermektedir. Tablo 1`de, odundan sülfite yöntemine göre elde edilen normal bir selüloz maddesinde bulunan maddelerin miktarları görülmektedir. Bu miktarlar odunun cinsine ve çalışma koşullarına göre daha farklı da olabilir.

Tablo 1. Odundan sülfite yöntemi ile elde edilen selülozda bulunan maddeler ve miktarları.

Selüloz içerisinde bulunan madde	% miktarı
α -selüloz	87.5-89.5
β -selüloz	3.5-6.0
γ -selüloz	4.5-7.0
Kül	0.1-0.2
Reçineler	0.4-0.7
Lignin	0.05-0.1
Pentosanlar	1.8-2.5

Odun içerisindeki selüloz makro moleküllerinin OP`leri, doğal selüloz liflerinde olduğu gibi yüksektir. Fakat selülozu, odundaki diğer maddelerden ayırmak için yapılan işlemler sırasında makro moleküller kısmen parçalandığından selüloz maddesinin OP`si 600-1200 civarına inmektedir. Yüksek nitelikteki selüloz maddelerinde ise bu değer 1750`e kadar çıkmaktadır.

Araştırmalar sonucunda rejenere liflerdeki selüloz moleküllerinin 5 farklı selüloz kristal yapısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu yapılar Selüloz I, Selüloz II, Selüloz III, Selüloz IV ve Selüloz X olarak adlandırılmıştır. Doğal pamuktaki selüloz, Selüloz I yapısındadır. Rejenere selüloz liflerinin yapısında ise çoğunlukla Selüloz I, Selüloz II ve Selüloz IV kristallerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Lif içerisindeki selüloz kristallerinin özelliklerinden başka selüloz makro moleküllerinin polimerizasyon derecesi, kristallik derecesi, kristalin ve amorf bölgelerin oryantasyon dereceleri, lifin gözenek yapısı, enine ve boyuna kesit şekilleri de lifin mekanik özelliklerini etkileyen faktörlerdir.

2.1 Rejenere Selüloz Liflerinin Özellikleri

Doğal liflerden farklı olarak, rejenere selüloz liflerini oluşturan selüloz makro moleküllerin OP dereceleri çok düşüktür. Rejenere selüloz liflerinin eldesinde hammadde olarak kullanılan selüloz maddesinin veya linterlerin OP dereceleri esasında çok düşük değildir. Fakat makro molekülün polimerizasyon dereceleri ne kadar yüksek olursa, bunların çözeltilerinin viskoziteleri de o kadar yüksek olmaktadır. Yüksek viskozite çözeltilerinin küçük düze deliklerinden düzgün bir şekilde geçirilmesi ise, çok yüksek basınç gerektirdiğinden, lif çözeltisi hazırlanırken selüloz makro moleküllerinin kısmen parçalanması sağlanmaktadır. Lif eldesinde kullanılarak selüloz makro moleküllerinin polimerizasyon derecelerinin en azıyla 200'ün üstünde olması gerekmektedir.

Normal rejenere selüloz liflerini oluşturan selüloz makro moleküllerinin ortalama polimerizasyon derecelerinin düşük olmasının önemli bir sonucu da, bu liflerin yaş dayanımlarının kuru dayanımlarına nazaran çok daha düşük (yaş kopma dayanımları kuru kopma dayanımlarının % 55-65 kadardır) çıkmasıdır.

Rejenere selüloz liflerinin zaten kısa olan selüloz makro molekülleri lif içerisinde de pek düzgün bir şekilde yerleşmemektedirler. Dolayısıyla bu liflerin büyük bir kısmını (%60-65'ini) amorf bölgeler oluşturmaktadır. Makro moleküllerin düzensiz yerleşimi bir taraftan bunlar arasındaki çekim kuvvetlerinin az olmasına, dolayısıyla dayanımlarının düşük olmasına yol açarken, diğer taraftan su ve sulu flottelerinin liflere etkisinin kolay ve fazla olması sonucunu doğurmaktadır. Pamuk lifleri ıslanınca %30 civarında bir kesit artışı gösterirken normal viskoz liflerinde kesit artışı %50'nin üzerinden olup, %95'e kadar çıkabilmektedir.

2.2 Lyocell Lifleri ve Özellikleri

Lyocell lifleri büyük viskon üreticisi firmaların yıllarca süren araştırma ve geliştirme çalışmalarının sonucunda geliştirilmiştir ve 3. nesil rejenere selüloz lifleridir. Normal viskon lifleri birinci, modal lifleri ikinci ve lyocell lifler ise rejenere selüloz liflerinin üçüncü nesil temsilcileridir.

Piyasada bulunan lyocell lifleri, üretici firmalara göre değişik isimler alabilmektedir. Lenzing firması tarafından üretilen lifler Lenzing-Lyocell lifleri, Courtaulds firması tarafından üretilen lifler Tencel ve Akzo Nobel firması tarafından üretilen lifler ise Newcell adını almaktadır. Courtaulds firması 1992 yılı ortalarında ilk ştapel Tencel (Courtaulds-Lyocell) lifi tesisini işletmeye başlamış ve 1996 yılına kadar da lyocell-ştapel lifleri yalnızca Courtaulds firması tarafından üretilmiştir (başlangıçta 18.000 ton/yıl olan üretim kapasitesi 1995 yılı ortalarında 43.000ton/yıl'a çıkarılmıştır).

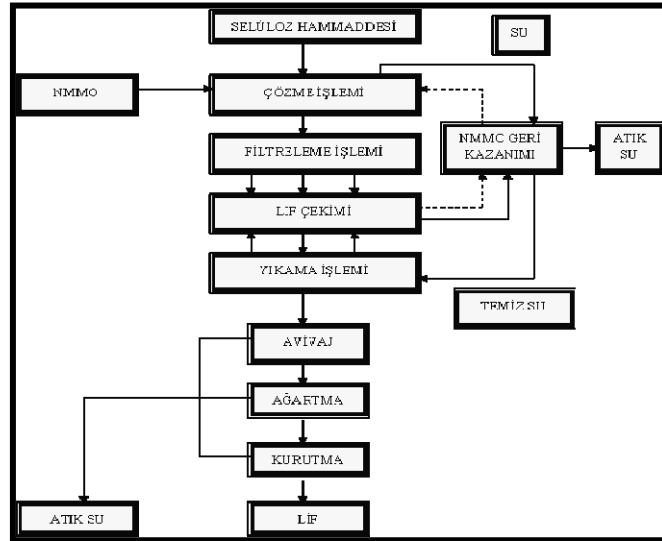
Fibrilasyon lifi olarak da bilinen bu lif, yumuşak bir tuşeye sahip kumaş oluşturmaktadır. Yüksek yaş dayanımları, ıslak halde dayanımın çok az düşmesi ve yaş hareketli ortamda fibrilasyon özelliklerine sahip olmaları lyocell liflerinin başlıca özelliklerindedir. Dolayısıyla bu liflerin kendine has özellikleri kullanılarak, başka liflerle

elde edilmesi mümkün olmayan özel efektler elde edilmektedir. Ayrıca selüloza özgü yumuşak tutum, boya parlaklığı ve baskıda iyi nem alma özellikleri de söz konusudur. Bunun yanında klasik rejenere selüloz lif üretimine göre çevre koruyucu bir üretim şekline sahip olması da ek bir avantaj sağlamaktadır.

Lyocell lifleri, selüloz hammaddesinin, işlem sonrasında tamamen geri kazanılabilen NMMO çözgeni içinde çözülmesiyle üretilmektedir. Dolayısıyla lyocell lifleri, diğer rejenere selüloz liflerine kıyasla daha ekolojik bir üretim yöntemine sahip, biyolojik olarak tamamen parçalanabilen liflerdir (Rudolf Chemie).

Lyocell liflerinin çevre dostu üretim yöntemleri yanında bir diğer olumlu yönü de avantajlı mekanik özelliklere sahip olmalarıdır. Lyocell liflerinin yapıları ve özellikleri, diğer doğal ve rejenere selüloz liflerine göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Lyocell lifleri yapılarında yüksek oryantasyonlu mikrofibriller içeren ve yüksek kristaliniteye sahip liflerdir.

Lyocell liflerinin üretim tekniklerindeki temel prensip, selüloz maddesinin bir organik çözgen içerisinde çözülerek, özel bir lif çekim yöntemi ile üretiliyor olmasıdır. Bu işlemden kullanılan selüloz, odundan elde edildiğinden lyocell lifleri üretimi için biyolojik olarak tamamen parçalanabilmektedir (Rudolf Chemie). Şekil 1'de lyocell liflerine ait genel bir üretim şeması verilmektedir.

Şekil 1. Lyocell lifleri üretim şeması (Seventekin, 2001)

Lyocell lifleri özel lif çekim prosesi nedeniyle konvansiyonel rejenere selüloz liflerine nazaran farklılık göstermektedir. Temel olarak, bu lif sınıfında en yüksek kristalinite ve en yüksek molekül oryantasyonu lyocell liflerinde görülmektedir. Bunun sonucu olarak lyocell lifleri, yüksek kuru ve yaş yırtılma dayanımına ve yüksek fibrilasyon eğilimine sahiptir.

Lyocell liflerinde, amorf bölgelerde bile bir miktar oryantasyon söz konusudur. Bilindiği gibi, viskon liflerinin düşük oryantasyon ve kristalin derecesi nedeniyle en önemli sakıncası yaş dayanımlarının çok düşük ve boyut stabilitesi sağlanmasının zor olmasıdır. Lyocell liflerinin iyi boyut stabilitesi göstermesi büyük bir avantaj teşkil etmektedir (Bozdoğan, Tiyek, 2002).

Liflerin enine kesiti yuvarlak veya ovale yakındır. Çok yüksek kopma dayanımına sahipken, uzama değerleri oldukça düşüktür. Lyocell liflerinin en önemli özelliklerinden bir tanesi de yaş işlemler sırasında fibrilasyon eğilimlerinin yüksek olmasıdır. Lyocell liflerindeki fibriller yapının daha az lifimsi, ağımsı bir yapıya sahip olması fibrilasyon

özelliğinin temel nedeni olarak gösterilmektedir. Suyun fibriler iç yapıya girmesi ile fibriller arası mesafe artmakta ve fibrilleri birbirine bağlayan kohezyon kuvvetlerinin azalmasına neden olmaktadır. Yaş durumdaki mekanik etkiler sonucu makro ve mikro fibriller lif yüzeyine çıkmaktadır. Fibrilasyon özelliği olarak adlandırılan bu durum özellikle halat halindeki yaş terbiye işlemleri ve evdeki yıkamalar sırasında ortaya çıkmaktadır (Rudolf Chemie).

Rejenere selüloz liflerini birbirleriyle karşılaştırıldığında, lyocell liflerinin iki temel noktada diğer liflerden ayrıldığı görülmektedir. Sahip oldukları farklı fibrilasyon eğilimleri ve yüksek kopma dayanımları sayesinde lyocell lifleri, uygulanan özel proses teknolojileri yardımıyla yeni modern ürünlerin tasarlanmasını mümkün kılmaktadır (Rudolf Chemie).

Lyocell lifleri, alkalilerle işlem sonucunda önce şişmekte ve daha sonra da parçalanmaktadır. Organik çözügenler ile boyut stabilitesinde veya görünümünde değişiklik olmaksızın kuru temizleme yapılabilen, peroksit veya hipoklorit ile ağartılabilmektedir.

Lyocell lifleri, 150°C'e kadar olan sıcaklıklara dayanıklıdır. 170 °C' un üzerindeki sıcaklıklarda liflerde mukavemet kaybı oluşmaya başlamakta ve 300 °C' a kadar hızlı bir şekilde parçalanmakta ve 420 °C' da tutuşmaya başlamaktadır.

Lyocell lifleri, mikroorganizmalar tarafından yenilebilmekte ve biyolojik olarak parçalanabilmektedirler (Carillo, 2003).

2.3 Lyocell Liflerinde Birincil, İkincil Fibrilasyon ve Defibrilasyon

Fibrilasyon, genel anlamda elyafdaki dış tabakanın liften sıyrılması, soyulması şeklinde ifade edilebilmektedir. Detaylı bir tanımlama yapmak istediğimizde fibrilasyon, tek bir ıslak lifin mekanik stres vasıtasıyla, tipik olarak çapı 1 ile 4 mikrondan daha az mikro liflere uzunlamasına bölünmesi şeklinde açıklanmaktadır. Mikro fibriller lif yüzeyinde oluşmakla beraber lifin gövdesinden tam olarak ayrılmamaktadır. Aslında tüm selülozik liflerin fibrilasyon özelliği bulunmaktadır, fakat fibrilasyon dereceleri farklı olmaktadır

Birincil fibrilasyon adımı amaç; iplik içerisinde tutunmayan lif uçlarının mümkün olduğunca kumaş yüzeyine çıkmasını sağlamaktır. Mekanik etki ile açığındaki lif uçlarında kuvvetli bir fibrilasyon meydana gelmektedir. Fibrilasyon ve defibrilasyon için kuvvetli bir mekanik etki gerekmesi nedeniyle bu işlemlerin aerodinamik jet sistemlerinde gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir. Bu özel makineler klasik makinelere göre sahip oldukları yüksek mekanik enerji sağlayan sistemler sayesinde çalışma sırasında kumaşa daha iyi form değiştirme durumu sağlamaktadır. Birincil fibrilasyonun yetersiz bir şekilde yapılması durumunda, lyocell mamullerde nihai kullanımda yapılacak yıkamalar sırasında fibrilasyon oluşmakta ve bu durum tüketici şikayetlerine neden olmaktadır.

Birincil fibrilasyon ile kumaş yüzeyine çıkan lifleri uzaklaştırmak amacıyla selüloz enzimi ile yapılan işleme enzimatik defibrilasyon işlemi adı verilmektedir. Selüloz enzimleri, selüloz zinciri içerisindeki 1,4-β-glikoz bağlarının hidrolizini katalize etme yeteneğine sahip özel enzimlerdir. Enzimatik defibrilasyon sonrasında etkili bir durulama ile kumaş gövdesinden koparılmış olan lifler uzaklaştırılmalıdır. Aksi halde, daha sonra yapılacak boyama işleminde kumaş üzerinde izler oluşmasına ve boyamanın düzensüz bir şekilde gerçekleşmesine neden olmaktadır

Kaba birincil fibrilasyonun enzimatik olarak uzaklaştırılmasından sonra kumaşa mekanik etki altında uygulanacak yaş işlemler sırasında daha kısa lifler tarafından meydana gelen ve şeftali tüyü efekti olarak adlandırılan ikincil fibrilasyon oluşmaktadır.

İkincil fibrilasyon, enzimatik defibrilasyon işlemi sonrasındaki yaş işlemlerin halat formunda çalışılması durumunda oluşacak mekanik etki sayesinde meydana gelmektedir. Sekonder fibrilasyon ile tekstil yüzeyinde mükemmel bir şekilde zımparalanmış dokuma

kumaş görünümünde ince fibrilli hav tabakası oluşturulmaktadır. Ayrıca kumaşın tuşesi ve hacimliliği de gelişmektedir

2.4 Lyocell LF Lifleri

Lyocell liflerine, fibrilasyon eğilimlerini azaltmak amacıyla lifler arasında çapraz bağ oluşturucu reçine apresinin uygulanmasından hareketle, Lenzing AG tarafından çapraz bağ oluşturan kimyasallar ile fibrilasyona uğramayan yeni bir lyocell lifi olan “Lyocell LF” geliştirilmiştir (Yükseloğlu, 2001).

3.MATERYAL VE METOT

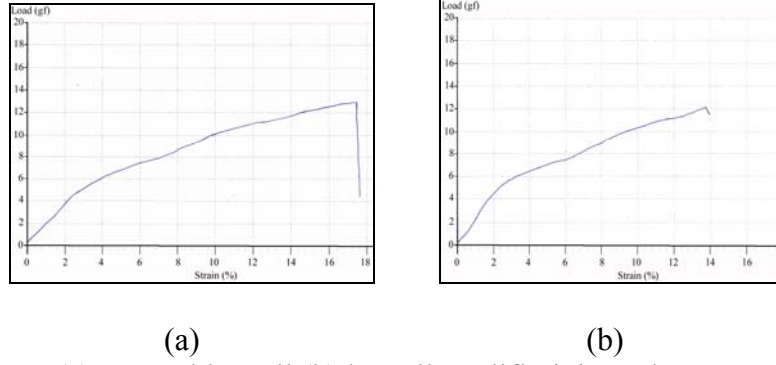
Bu çalışma kapsamında aynı lif inceliğindeki selülozik esaslı normal lyocell lifleri ile fibrilasyonsuz lif olarak bilinen lyocell LF lifleri kullanılmıştır. Lifler, Avusturya’da bulunan Lenzing AG firmasından temin edilmiştir. Çalışmada kullanılan normal lyocell lifleri ile lyocell LF lifleri 3,3 dtex inceliğindedir.

Çalışmada kullanılan liflerinin mukavemet testleri AKSA Akrilik Kimya Sanayi A.Ş.’nin fiziksel test laboratuvarında bulunan Instron 1122 model tek lif mukavemet ölçüm cihazında yapılan deneyler sonucunda elde edilmiştir. Mukavemet testleri için kullanılan cihaz sabit uzama prensibine göre çalışmaktadır. Mukavemet testlerinin yapılması için önce tek lif numunesi hareketli üst çene ile sabit alt çene arasına belirli bir ön gerilimde sıkıştırılmakta ve daha sonra cihaz çalıştırılmakta ve lif numunesi kopuncaya kadar çekilmektedir. Tek lifin mukavemet testinde ölçüm uzunluğu 20 mm ve ölçüm hızı 20 mm/dk olarak alınmıştır. Her lifin mukavemetinin belirlenmesi için 10 deney yapılmıştır. Lif numunelerinin mukavemeti, kopma uzaması ve başlangıç modülü yük - uzama grafiklerinden elde edilmiştir.

Normal lyocell ve lyocell LF liflerinin yüzey morfolojisi özelliklerinin incelenmesi için yapılan mikroskobik incelemelerde dijital kameralı optik mikroskop ve tarama elektron mikroskobu kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan liflerden alınan numunelerin dijital kameralı optik mikroskop kullanılarak incelenmesi için önce preparat hazırlanmıştır. Hazırlanan boyuna ve enine kesit preparatları, MOTIC marka dijital kameralı optik mikroskobun tablası üzerine yerleştirilerek kesit görüntüleri alınmıştır. Liflerin yüzey morfolojisini daha detaylı olarak incelemek için tarama elektron mikroskobu kullanılarak kesit görünümünün fotoğrafları çekilmiştir. Elektron mikroskobunda enine kesit görüntüsü almak için önce düzgün haldeki lif demeti bir kablo içerisine yerleştirilmektedir. Kablo içerisine yerleştirilen lifler numune hazırlama aparatının plakaları arasına sıkıştırılmakta ve jilette yaklaşık 0.5 mm inceliğinde kesilerek küçük metal tutucular üzerine konulmaktadır. Boyuna kesit için ise paralel hale getirilen lifler küçük metal numune tutucu üzerine iki ucundan düzgün bir şekilde bantlanmaktadır. Lifleri elektron mikroskobunda görüntülemek için hazırlanan boyuna ve enine kesit numunelerinin iletken madde ile kaplanması gerekmektedir. Bu sebeple metal numune tutucu üzerine yerleştirilen lifler kaplama cihazında altınla kaplanmıştır. Altın kaplama yapılan numuneler elektron mikroskobunun numune haznesine yerleştirilerek fotoğrafları çekilmiştir..

4.BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada kullanılan normal lyocell ve lyocell-LF liflerinin mukavemet deneylerinde her numune için 13 deney yapılmıştır. Yapılan mukavemet testlerinden elde edilen mukavemet testine ait örnek grafikler aşağıda verilmektedir.

Şekil 2. (a) Normal lyocell (b) lyocell-LF liflerinin mukavemet grafikleri
Mukavemet testleri sonucunda elde edilen test sonuçlarının ortalama değerleri Tablo 2`de verilmektedir.

Tablo 2. Lif numunelerinin mukavemet deneyi sonuçları

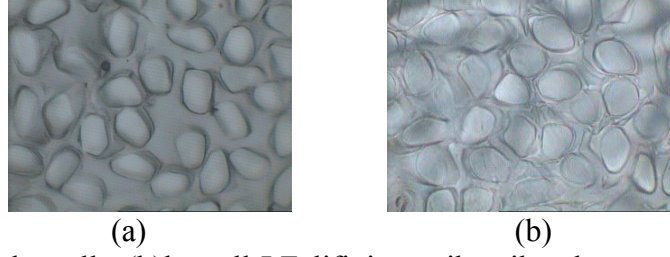
Ölçülen özellik	Normal lyocell lifi	Lyocell-LF lifi
Lif İnceliği (dtex)	3,33	3,36
Mukavemet (g/tex)	37,512±5,425	37,674±4,575
Uzama (%)	17,700±3,023	13,814±2,660
İlk Modül (g/tex)	450,7±110,25	524,09±119,73
Kopma Enerjisi (gf.m)	0,0300±0,0092	0,0230±0,0079

Liflerin mukavemet testleri incelendiğinde, normal lyocell lifleri ile lyocell-LF liflerinin kopma mukavemeti değerlerinin birbirine eşit olduğu, dolayısıyla kopma mukavemeti açısından aralarında herhangi bir fark olmadığı belirlenmiştir. Liflerin kopma uzaması değerlerine bakıldığında ise normal lyocell liflerinin kopma uzaması değerlerinin lyocell-LF liflerinin kopma uzaması değerlerine göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun lyocell-LF liflerinde fibrilasyonu önlemek için oluşturulan çapraz bağlardan kaynaklandığı söylenebilir. Yani lyocell-LF liflerine kuvvet uygulandığında makro moleküllerin aralarındaki çapraz bağlar sayesinde bir arada tutularak normal lyocell liflerinden daha az uzamalarının sağlandığı sonucu çıkarılabilir. Test sonuçlarında normal lyocell liflerinin kopma enerjilerinin de lyocell-LF liflerine nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun mukavemet değerlerinin aynı olmasına karşılık normal lyocell liflerinin daha fazla uzamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Dolayısı ile normal lyocell liflerin koparmak için daha fazla enerjiye ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca liflerin ilk modüllerine bakıldığında, normal lyocell liflerinin ilk modül değerinin lyocell-LF liflerinininkinden daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun liflerin kristal yapısından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Dolayısı ile lyocell-LF liflerinin kristallik derecesinin normal lyocell liflerinin kristallik derecesinden daha düşük olabileceği tahmini yapılabilir. Ayrıca bu durumun yine lyocell-LF liflerinin yapısında oluşturulan çapraz bağlardan kaynaklanabileceği de düşünülebilir. Lyocell-LF liflerinin ilk modül değerlerinin normal lyocell liflerinin ilk modül değerlerinden daha yüksek olması da lyocell-LF liflerinin daha kırılğan bir yapıya sahip olduğu ve normal lyocell liflerinin ise lyocell-LF liflerine nazaran daha esnek bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

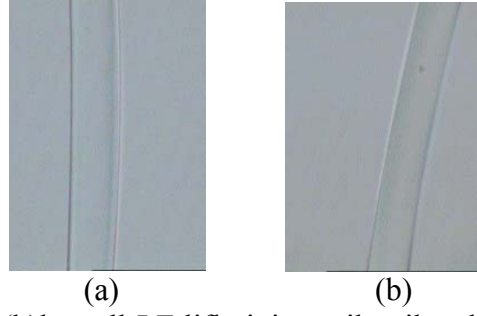
Çalışmada kullanılan normal lyocell ve lyocell-LF liflerin yüzey morfolojisini incelemek için dijital kameralı optik mikroskopta çekilen enine kesit fotoğrafları sırasıyla Şekil 3`de, boyuna kesit görüntüleri ise Şekil 4`de verilmektedir. Her iki lif için hem enine

hem de boyuna kesit görüntüleri dijital kameralı mikroskopta 1000 büyütme kullanılarak çekilmiştir.

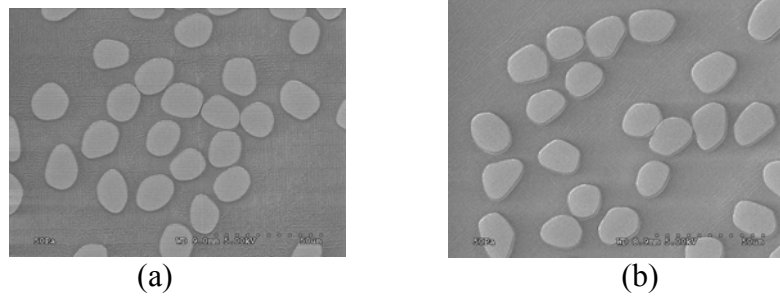

Şekil 3. (a) normal lyocell (b)lyocell-LF lifinin optik mikroskopta çekilen enine kesit görüntüleri (x1000 büyütme)

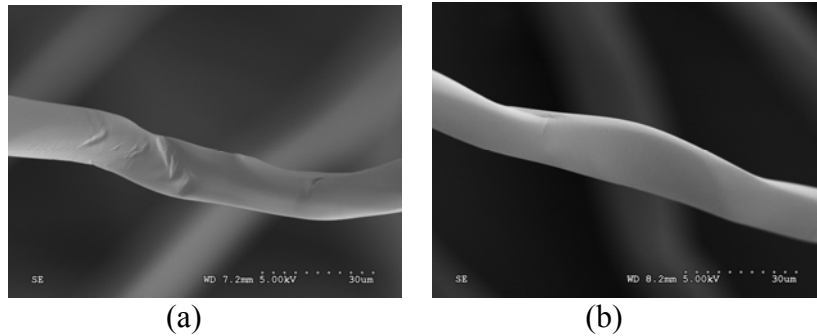

Şekil 4. (a) normal lyocell (b)lyocell-LF liflerinin optik mikroskopta çekilen boyuna kesit görüntüleri (x1000 büyütme)

Çalışmada kullanılan normal lyocell ve lyocell-LF liflerinin elektron mikroskobu ile yapılan morfolojik incelemeleri için tarama elektron mikroskobundan (SEM) elde edilen enine kesit görüntüleri Şekil 5 ve boyuna kesit görüntüleri ise Şekil 6'da verilmektedir.

Şekil 5. (a)normal lyocell (b)lyocell-LF liflerinin enine kesitlerinin tarama elektron mikroskop (SEM) görünümüleri

Şekil 6. (a)normal lyocell (b)lyocell-LF liflerinin boyuna kesitlerinin tarama elektron mikroskop (SEM) görünümüleri

Liflerin kesit şekilleri, bazı fiziksel özellikleri yanında ileriki işlemlerde çalışma performansına etki eden bir özelliktir. Doğal lifler genellikle dairesel, elips, fasulye şeklinde, pullu, lüleli veya bükümlüdür. Sentetik lifler dairesel enine kesit yanında, örneğin dişli, yıldız, üçgen, çokgen, elips, böbrek gibi daha birçok şekillerde olabildikleri gibi, içleri boş olarak da üretilebilir. Enine kesit şeklinin değiştirilebilmesi onların oluşturduğu iplik hacmi, tutum, izolasyon kabiliyeti, parlaklık ve prostele çalışma performansına etki etmektedir.

Liflerin mikroskobik görünüşleri incelendiğinde ise hem optik mikroskop ve hem de elektron mikroskopta ile çekilen enine kesit fotoğraflarında liflerin kesitlerinin dairesel olmayıp oval olduğu görülmektedir. Görüntüler incelendiğinde lyocell-LF liflerinin biraz daha köşeli bir yapıya sahip olduğu normal lyocell liflerinin ise köşeli olmayıp kenarları daha yuvarlak bir morfolojiye sahip olduğu gözlenmektedir.

5.SONUÇLAR

Küreselleşen dünyada artan rekabet koşulları ile birlikte gittikçe önemi daha iyi anlaşılan çevre sorunları, diğer bütün sektörlerde olduğu gibi tekstil sektörü için de yeni arayışları birlikte getirmiştir. Bu yüzden özellikle tekstilde kullanılan hammaddelerin ekonomik, hem üretiminde hem de kullanımında çevre açısından temiz ve çevre dostu olması günümüz koşullarında kaçınılmaz hale gelmiştir. Dolayısıyla doğal selülozdan üretilen lyocell lifleri de bu özellikleri sayesinde günümüzde daha da önem kazanmıştır.

Normal viskon lifleri birinci, modal lifleri ikinci ve lyocell lifler ise rejenere selüloz liflerinin üçüncü nesil temsilcileridir. Lyocell liflerinin fibrilasyon eğilimini azaltmayı amaçlayan yeni lifler de geliştirilmektedir. Fibrilasyonsuz lif üretimi amacı ile lyocell liflerine uygulanan çapraz bağlama işlemi ile liflerdeki fibrilasyon eğilimi azalmış lyocell-LF lifleri geliştirilmiştir. Normal lyocell ve lyocell-LF liflerinin mekanik özelliklerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmada sonucunda lyocell- LF liflerinde gerçekleştirilen çapraz bağlama işleminin, mekaniksel özellikler gibi bazı fiziksel özellikler üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Liflerinin mukavemet özelliklerinin ölçümünden elde edilen liflerin ilk modül ve % uzama değerleri lyocell-LF liflerinin daha kırılğan bir yapıya sahip olduğunu, normal lyocell liflerinin ise daha esnek bir yapıda olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Bozdoğan F., Tiyek İ., (2002), Aynı Numarada Farklı Fiziksel Özelliklere Sahip Lyocell Liflerinde İç Yapı Değişimleri İle Lif Fiziksel Özellikleri Arasındaki İlişkilerin Araştırılması, Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje
- Carillo F., Colom X.,Valdeperas J., Evans D., Huson M., Church J., Structural Characterization and Properties of Lyocell Fibers After Fibrillation and Enzymatic Defibrillation Finishing Treatments, Textile Research Journal, 73 (11), 1024-1030, 2003
- Fink H.P., Weigel P., Purz H.J., Structure Formation of Regenerated Cellulose Material from NNMO Solutions, Prog.Poly.Sci., 1497
- Robinson T., (1980),Modifizierung der Hydroplastizitaet von regenerierten Cellulosefasern durch Hochveredlung-Einfluss auf die Trageigenschaften, Textilpraxis International, 320-327 p.
- Seventekin, N., 2001, “Kimyasal lifler”, E.Ü. Tekstil ve Konf. Arş. Uyg. Merkezi Yayınları

Rudolf Chemie, Lyocell Finishing

Yükseloğlu M., (2001), Man-made Selülozik Elyafta Yeni Tercih: Lyocell LF olabilir mi?,
Electronic Journal of Textiles, Volume 1, No:1

GAP BÖLGESİNDE BÜYÜK İŞLETMELERDE ÇALIŞAN MESLEK YÜKSEK OKULU MEZUNLARI VE ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞBİRLİĞİ

**THE PERSONS WORKING IN GREAT ENTERPRISES -LOCATED IN
GAP REGION- AFTER GRADUATION FROM VOCATIONAL
SCHOOLS
AND THE COOPERATION OF UNIVERSITY-INDUSTRY**

Osman ATAY¹

ABSTRACT

The qualification of the persons graduated from Vocational Schools; revealed by the having a job and working of these persons in the any business enterprises after graduation. The purpose of this research, is to investigate that how the persons - graduated from Vocational Schools located in the GAP region, working in the big business enterprises after graduation- effects point of view of these sectors to Vocational Schools. Moreover, at the point of university-industry cooperation, we observed how to known business and accounting programmes. In big enterprises located in GAP region, a twenty-one questioned poll applied and the results were evaluated. Our poll consists of two sections: the first section is related with the personal informations; the second section contains questions which reflect the sectors opinions about Vocational Schools.

Keywords: industry, business, management, accounting.

ÖZET

Meslek Yüksek Okullarından mezun olan kişilerin niteliği, bu okullardan mezun olduktan sonra herhangi bir işletmeye girmeleri ve çalışmalarını ile ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı, GAP bölgesinde bulunan Meslek Yüksek Okullarının işletme ve muhasebe programlarından mezun olup yine GAP bölgesindeki büyük işletmelerde çalışanların; çalıştıkları sektörlerin Meslek Yüksek Okullarına bakış açılarını nasıl kilediğini görmektir. Dahası, bu çalışmada üniversite-sanayi işbirliği noktasında, işletme ve muhasebe programlarının nasıl tanındığını da gözlemledik. GAP bölgesinde bulunan büyük işletmelerde yirmi bir sorudan oluşan bir anket uyguladık ve sonuçlarını değerlendirdik. Anketimiz iki bölüme ayrılmıştır: birinci bölüm kişisel bilgilerle ilgili 197 sorudur; ikinci bölüm ise, sektörlerin Meslek Yüksek Okulları ile ilgili görüşlerini yansıtan sorulardan oluşmaktadır.

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Adıyaman Üniversitesi Gölbaşı MYO İktisadi ve İdari Programlar Bölüm Başkanı, osmanatay44@hotmail.com.

Anahtar kelimeler: sanayi, işletme, yönetim, muhasebe.

ÜLKEMİZDE MESLEK YÜKSEKOKULLARI VE MESLEKİ EĞİTİM

Kriz dönemlerini yaşadığımız şu dönemlerde yetenek beceri ve bilgiye ne kadar ihtiyacımızın olduğunu görmekteyiz.Mesleki eğitimin niteliği günümüzde çok önemli bir yere sahip olup,bunu her açıdan iyi değerlendirmeliyiz.Türkiye’de sanayi ve hizmet örgütlerine gerekli olan insan gücü meslek yüksekokullarında yetişmektedir.Ancak eğitimin ne nitelikli olduğu tartışmalıdır.Hem uygulama hem pratik alanda mezun olan öğrencilerin eksik yetiştirildiği kanaatindeyim.Yüksekokulların bünyesinde yer alan yetersizliklere baktığımızda;öğretim elemanında yetersizlikler,öğretim programında yetersizlikler,fiziki alt yapıdaki yetersizlikler gibi öğretime etki eden birçok yetersizlikler meslek yüksekokullarında eğitim ve öğretimin niteliğini düşürmektedir.Hatta nitelik kavramı yok olmaktadır.

Öğrencilerin meslek yüksekokullarına gelişi de öğretimde niteliğe olumsuz etki etmektedir.Meslek liselerinden sınavsız geçişle gelen öğrenciler meslek yüksekokulunda eğitim ve öğretim niteliğinin düşmesine etki etmektedir.Ders programlarındaki gereksiz dersler mutlaka kaldırılmalıdır.Bu derslere örnek yönlendirilmiş çalışma gibi derslerdir.Bu dersler sadece birileri tarafından ders ücreti alması için kullanılan dersler olarak yer almaktadır.Söz konusu derslerin programdan mutlaka kaldırılması,yerine yeni yararlı derslerin konulması faydalı olacaktır.

Meslek yüksekokullarında eğitim ve öğretimin,üretimde verimlilik için yapıldığı benimsenmekle beraber,eğitimin insan ve toplum için yapıldığı unutulmamalıdır.Yaptığımız ve yapacağımız meslek yüksekokulu eğitimini belirli bir kesime odaklı olarak yapmamalıyız.İstekli,ihtiyacı olan insanlarımıza mesleki eğitimin verilmesine özen göstermeliyiz.Her bireyin kendini genelleştirmesine,eşit,özgür ve dayanışmacı bireyler yetiştirmeye yönelik eğitim olmalıdır.Avrupa Birliği’ne serbest dolaşımı hazmeden küresel dünyaya açık bir eğitim olmalıdır.Toplumun gereksinimlerini dikkate alan sanayi sektörlerinin istediği nitelikte bir eğitim olmalıdır.Sanayi sektörlerinin istediği nitelikte eğitim olmadığını varsaydığımızda bu eğitimin ne bireye ne de sektörlere yararı olmayacaktır.

Teknoloji alanında bütün yüksekokullarımız değişen dünyaya ayak uydurma bakımından,uygulama bakımından teknoloji almalıdır.Öğrencilerini ve eğitimi modern teknolojiye göre yetiştiren yüksekokullar daha başarılı olacaklardır.Modern eğitimde yeni teknoloji mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Dünyada tüm meslek alanlarındaki hızlı teknolojik gelişmeler mühendis ile işçi arasındaki görevi üstlenecek teknik elemanların da kaliteli(nitelikli) bir eğitimden geçerek günün teknolojisini bilmesini ve işinde uygulamasını getirmektedir.(Aslan,Camurcu,1997,S.76-78)

Eğitim ve öğretimin niteliğini geliştirmek ve çağı yakalamak,toplumsal ve bireysel gereksinimlere verilen cevabın yeterli olması ile sağlanır.Uygulamaya konulan öğretim modelleri,ülkenin ekonomik büyümesine,bilimsel ve teknolojik gelişmesine yeterince cevap vermelidir.(Ayvaz,1998)

MESLEKİ EĞİTİMDE YENİDEN YAPILANMA

Ocak 2009 resmi gazetede yayımlanmış olan meslek yüksekokullarında gelişmeler ve değişimler söz konusudur.Bu değişimler;

- 1)Fakültelerdeki değişimler
- 2)Meslek yüksekokullarında yapılan değişimler olmak üzere iki noktada toplanmaktadır.

1)Fakültelerde Yapılan Değişimler: (TEF)Teknik Eğitim Fakültesi,(METF)Mesleki Teknik Eğitim,bu fakültelerin kapatılıp yerine Teknoloji Fakültesi,(MTEF)Mesleki Teknik Eğitim Fakültesi kapatılarak,Sanat ve Tasarım Fakültesi ve bünyesinde Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi (TTEF) kapatılarak yerine Turizm Fakültesi kurulmasına YÖK tarafından karar verildi.Bu karar Ocak 2009'da Resmi Gazetede yayımlandı.

Bizce fakültelerin isimlerinin değiştirilmesi o kadar önemli değil.Çünkü isim değişikliği eğitim ve öğretimde niteliği getirmez.Yeniden yapılanma deyince fakültelerde ve yüksekokullarda programda,öğretimde,öğretim elemanında.teknolojide.araç ve gereçte niteliği ortaya koymaktadır.Maalesef teknik eğitimde gelişme derken sadece olaya yüzeysel olarak bakıyoruz.Teknik eğitimde öğretim niteliğine etki edecek olgulara bakmıyoruz.

Meslek yüksekokullarına gelince YÖK bünyesinde mesleki ve teknik eğitim koordinasyon merkezi kurularak,bölüm ve programlar uluslararası eğitim alanı ve meslek sınıflandırmalarına göre yeniden adlandırılacak ve düzenlenecek.

Meslek yüksekokullarında mevcut olan,2 yıl ve 4 yarıyıl;2 yıl ve yılda 3 yarıyıl olarak değiştirilmiştir.2 yıl öğretim 6 yarıyıl olarak bölümlendirilmiştir.

Eğitim ve öğretimin yarısı okulda teorik eğitim olacak,diğer yarısı ise pratik eğitim olacaktır.2011'de işyeri eğitimi dediğimiz eğitime meslek yüksekokulları geçmiş olacaktır.

Öğrenciler pratik eğitim alırken hem iş yerinde çalışacak hem de sigortalanacaktır.İş yeri eğitimi esnasında asgari ücretin 1/3 ü oranında ücret ödenecektir.Öğrencinin sigortası kamu kaynaklarından ödenecektir.Öğrenciye ödenecek ücret ise işyeri eğitimin yapıldığı kuruluş tarafından ödenecektir.Bu açıklamalarda yer alan bilgiler yükseköğretim kurulu tarafından oluşturulan değişimlerdir.

Bizce burada birçok eksiklik vardır.Öğretim elemanları,program konusundaki özellikler,fiziki yapı,meslek yüksekokullarının bulunduğu küçük ilçelerde işletme veya işyeri var mı?.Bazı ilçelerde yüksekokul ve kredi yurtlar kurumu dahi yok.Binaları öğretime elverişli değil.Teknoloji,araç ve gereç bulunmamaktadır.Bunlar öğretimin niteliğine doğrudan etki eden faktörlerdir.Yüksek Öğretim Kurulu yüzeysel olarak baktığı meslek yüksekokullarına niteliği oluşturacak kararlardan uzak yüzeysel kararlar almıştır

EN ÖNEMLİ SORUN ÖĞRETİM ELEMANI TEMİNİ

Öğretim elemanı yetiştirilmesi ilgili üniversitenin işidir.Ancak öğretim elemanı yetiştirme yerine KPSS'yi kazanamayan,herhangi bir yerde çalışmayan niteliksiz elemanlara ders verdiriliyor.Bu da niteliği düşürüyor.Üniversitelerce alınan öğretim elemanı belirli bir kaliteyi korurken meslek yüksekokullarına alınan öğretim elemanlarının sadece fakülteyi bitirmiş olması yetiyor.Öğretim elemanında nitelik olmayınca nitelikli bir insan gücü mezun etmek mümkün olmamaktadır.

İzmir Makine Mühendisleri Odası'nın düzenlediği Ulusal Hidrolik Pnömatik Kongresi'nde meslek yüksekokullarının teorik ve pratik uygulamalarda yetersiz oldukları vurgulanmıştır.Çeşitli sektörlerin nitelikli insan gücü ihtiyacına yüksekokulların cevap veremedikleri belirtilmiş ve önemle vurgulanmıştır.Kongrede katılımcıların meslek yüksekokullarında verilen eğitimin nitelikli hale getirilmesini ve sanayi ile iş birliğine gidilmesini istemektedirler.(23-26 Ekim 2008 İzmir)

Burada en önemli sorunlardan birisi öğretim elemanı sorunudur.Bu sorunu gidermek için mutlaka öğretim elemanı yetiştirmeye önem vermek gerekecektir.Öğretim elemanı yetiştirmeden yüksekokul açılması öğretimin niteliğini düşürmektedir.Öğretim elemanlarının mutlaka pedagojik formasyon alması gereklidir.Pedagojik formasyonu almayan öğretim elemanı öğrenciye rehberlik konusunda yetersiz kalmaktadır.

Nitelikli personel eğitiminde amaç mesleğini bilerek ve uygulayarak öğrenmiş,çalışacağı sektörü tanıyacak,işinin ehli elemaların yetiştirilmesidir.Bu da ancak işini en iyi yapan nitelikli ve deneyimli eğitimcilerle olmaktadır.Meslek yüksekokullarında nitelikli ve deneyimli eğitici gereksinimi önemli sorun haline gelmiştir.Eğitici gereksinimini giderebilmek için dış ülkelere burslu öğrenci gönderilebileceği gibi,yurt dışından getirilecek uzmanlar yardımıyla "Eğiticilerin Eğitilmesi" için etkili programlar düzenlenmelidir.

Nitelikli bir eğitimde en önemli unsur olarak öğretim elemanları olduğu düşünülürse çok kalabalık sınıflarda yoğun haftalık ders programlarında bir öğretim elemanı ne kadar iyi öğrenim ve eğitim öğretimde ne kadar verimli olabilir,değişen teknolojiyi ne kadar takip edebilir ve öğrencilerine değişen bilgiyi ne kadar aktarabilir.

Türkiye'de eğitimde nitelik güvence sistemini uluslararası standartlarda henüz oluşturamamıştır.Eğitimde nitelik güvence merkezinin oluşturulabilmesi için öncelikle Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın,sanayi ve hizmet sektörlerinin,sendikaların,odaların temsilcileri ile işbirliği yaparak sistemin çatısını oluşturması gerekir.Bu konuda uluslararası akreditasyon yapan kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapılmalı ve onların birikimlerinden yararlanılmalıdır.Türkiye'nin uluslar arası standartlara uygun bilgi ve becerilere sahip insanlar yetiştirebilmesi için eğitimde bir kalite güvence merkezi oluşturulması kaçınılmazdır.(Gürbüz,CMYO edu tr)

Eğitimde nitelik güvencesi;akreditasyon ve değerlendirme işlemleri ile sağlanmaktadır.Bu işlemi yapan kurumlar genelde hükümetlerden bağımsız kurumlar olduğu gibi hükümete yarı bağımlı olarakta çalışabilmektedirler.Nitelik güvence sistemini yönetecek birimin temsilcileri içerisinde endüstriden,üniversitelerden,sendikalardan,ilgili meslek odalarından ve hükümetin ilgili birimlerinden temsilciler bulunmalıdır.(Gürbüz,cmyo.ankara.edu.tr)

Öğretim elemanları;kendilerini yeniliğe,öğrenmeye ve çalışma biçimlerine açık tutmalıdır.Eğitim ve öğretimde yeni metodları tatbik etme bakımından geliştirmelidirler.Yetiştirdiği işgücü piyasada diğerleri ile rekabet edebilmelidir.Bu iş gücü dinamik bir işgücü olmalıdır.Yetiştirilen işgücü istihdam edilir nitelikte olmalıdır.

ÜNİVERSİTE SANAYİ İŞBİRLİĞİ

Küreselleşmenin arttığı,rekabet koşulları ve hızlı gelişen bilim ve teknoloji,ürünlerin Pazar dolaşım ömrünü gün geçtikçe kısaltmaktadır.Bu durum gelişmeleri çok yakından izlemeyi,kurumsal yetenekleri en özgün alanda toplamayı ve kaynakları en verimli kullanmayı gerektirmektedir.Artık çağımızda üretim organizasyonu pazarın,tüketicilerin,üreticilerin ve dolaşmadaki ürünlerin değişim eğilimleri yakından takip edilmektedir.Böyle bir hedefe ulaşmak için,bilim ve teknolojideki gelişmeleri çok yakından izlemeli ve katma değerini özgün bulup ve tasarımlarla oluşturmalı,bunun yasal tescil ve korumasını sağlamalıdır.(Bilgici,blogspot.com)

Üniversite sanayi işbirliğinde her kuruma ait zorluklar vardır.Özellikle;üniversite için çeşitli zorluklar söz konusudur.Bizim üniversitemiz uygulama dışında yayın odaklıdır.Dışarıda ise;Üniversitede kariyer yapma uygulama odaklıdır.Bireyin Doçent ya da Profesör olması için yeni bir buluş yapması gerekecektir.Teorik olarak hazırlanan tezlerin nerede uygulandığını soruyorlar.Avrupa üniversitelerinde durum böyleyken,Türkiye’de bu nasıl geliyor bir de buna bakalım.Ülkemizde “El eli yıkar el de döner yüzü yıkar” atasözü gerçekten doğrudur.Bilimsel özelliği aranmayan kimselere hatır gönül ilişkisi içinde yapılan yüksek lisanslar ve akademik kariyerler verilmesidir. Böyle bir ilişki içerisinde yetiştirilen elemanlardan sanayi ne bekleyebilir veya sanayiye nasıl danışmanlık yapılabilir.Hakkıyla olan öğretim elemanlarına sözüm yoktur.Hakkıyla kariyer sahibi olanlara saygım sonsuzdur.(http//bilgic.blogspot.com Temmuz 25.2007)

67 yaşını bitirip emekli olan profesörleri istihdam eden üniversitelere baktığımızda bunlar sadece üniversitelerinde profesör olduğunu,bulduğunu göstermek için yapılan istihdamlardır.Ders verme ve danışmanlık yapma gibi işlemler üçüncü derecededir.Bunların sanayi ile işbirliği içerisine girdiği de söylenebilir.Bu gibi profesörlerin alınmasının sebebi vitrini değişik göstermektedir.

Ekonomik hayata baktığımızda üniversitemizin proje hazırlaması,proje kültürü yeterince desteklenmemektedir.Türkiye proje üretiminde yeterince proje üretmekte geride olduğu gibi kuruluşların projeyi desteklemeye de destek verilmemektedir.Örneğin Japonya,ABD ve İsveç’de GSMH’nın %20’sinden fazlası AR-GE projelerine ayrılmıştır.Türkiye de bu oran % 0.6 olup 9.Kalkınma Planı’nda 2014’de %2 olması beklenmektedir.(Bilgici,blogspot.com)

Sanayi açısından bakıldığında ise ortaboy işletmelerin de pek fazla AR-GE faaliyetlerine rastlanmaz.Ancak bilimsel olmayan birtakım ortaboy işletmeler tarafından araştırma yapılabilir.Büyük işletmelerde AR-GE faaliyetleri vardır ve kısmen yürütülür.Büyük işletmelerin AR-GE faaliyetlerine son günlerde daha fazla yer verdiklerini,bilimsel olarak yürüttüklerini söyleyebiliriz.Ancak çok zaman zorluk çekebilir.Çok uluslu işletmeler için durum daha değişik olup AR-GE faaliyetine merkezi konumda olan kurum tarafından yürütülür.

İşyerleri mesleki eğitimde önemli bir role sahiptir.Gelişmiş ülkelerde sanayinin ve ticaret odalarının bütçesinin belirli bir kısmı mesleki eğitim için ayrılır.Mesleki eğitim gelişmesi bakımından mutlaka sanayinin yardımına ihtiyacı vardır.Aynı zamanda sanayinin beklediği elemanı yetiştirmek için bu yardım kaçınılmazdır.Devletin mesleki eğitimi yalnız olarak üstlenmesi yetmez.Atölyeler,eğitim merkezleri,seminerler mesleki açısında yer almaktadır.

Mesleki eğitimde üniversite sanayi işbirliği geliştirilmediğinden üniversitelerde,meslek yüksekokullarında verilen eğitim basit bir teoride kalmaktadır.Mezun olan elemanların el becerileri,uygulamaları,yetenekleri sınırlı kalmaktadır.Mesleki eğitimde teori ve pratikte yetersiz olan mezunlar,işverenlerin beklentilerine cevap verememektedir.

Sanayinin istediği elemanı yetiştirmek için mutlak mesleki eğitime destek vermelidirler.Sivil toplum örgütleri buna pozitif bir yaklaşım sergilemelidirler.Esnaf ve Sanatkar Odaları yardım paketine destek vermelidirler.

YÖNTEM

Araştırmamız GAP bölgesindeki KOBİ'lerden,Ortaboy İşletmelerde anket uygulaması ve ankete verilen cevapların değerlendirilmesidir.Anket çalışmaları yöneticilerle birebir görüşme sonucu elde edilmiş cevaplardır.Bu cevaplar % oranları itibariyle değerlendirmeye alınmıştır.

AMAÇ

KOBİ'ler ana eleman yetiştirmede üniversitelerin ve meslek yüksekokularının önemini ortaya koymaktır. "Mesleki eğitim veren meslek yüksekokulları sanayinin istediği nitelikte eleman yetiştiriyor mu?,Hatalar nereden kaynaklanıyor?,İşverenler mesleki eğitime nasıl bakıyor?,Nasıl bir eleman istiyor?" bunları tespit etmek ve toplumla paylaşmaktır.

ARAŞTIRMA EVRENİ

GAP bölgesindeki özellikle KOBİ'leri içermekle beraber,ortaboy işletmeler üzerinde yoğunlaştırılmıştır.Bu işletmeler sermaye bakımından pek de iç açıcı değildirler.Araştırma anketi;Diyarbakır,Gaziantep,Şanlıurfa,Adıyaman gibi illerde 150 adet işletmede yapılmış ancak 120 anket değerlendirmeye alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1) Yönetici Unvanınız

Ustabaşı	21
Şef	58
Müdür	41

Yöneticilerin 21'i ustabaşı,58'i şef ve 41'i departman yöneticilerinden oluşmaktadır.

Tablo 2) Sektörlerin Üretim Faaliyeti

Tekstil	39
Gıda	28
Elektrik-Elektronik	4

İşletmelerin faaliyet alanlarına göre dağılımı;39'u tekstil,28'i gıda ve 4'ü elektrik elektroniktedir.

Tablo 3) Sektörün Bulunduğu İl

Gaziantep	35
Şanlıurfa	10
Diyarbakır	10
Adıyaman	24

Sektörün bulunduğu illere göre dağılımı;Gaziantep 35,Şanlıurfa 10,Diyarbakır 10 ve Adıyaman 24'tür.

Tablo 4) Sektörlerin Personel Sayısı

<u>Personel sayısı</u>	<u>İşletme sayısı</u>
1-50 arası	6
51-100 arası	40
101-150 arası	33

Personel sayısı bakımından 1-50 arası 6adet,51-100 arası 40,101-150 arası 33 adet işletme yer almaktadır.

Tablo 5) 2005-2008 yılları arasında M.Y.O mezunu istihdam ettiniz mi?

Evet	113
Hayır	2
Cevapsız	5

Tabloya göre 113 işletme meslek yüksekokulu mezunu istihdam ettiğini belirtmiştir. "Hayır istihdam etmedim" diyenlerin sayısı 2,cevapsızlar ise 5 kişidir.

Tablo 6) M.Y.O dan kaç kişi istihdam ettiniz?

<u>Personel sayısı</u>	<u>İşletme sayısı</u>
1- 5 arası	3
6-12 arası	6
13-25 arası	17
26-35 arası	34
37-50 arası	<u>19</u>
	79

Meslek yüksekokulu mezunu istihdam ettiğini bütün şirketler belirtmektedir.

Tablo 7) M.Y. O da eğitim niteliğini nasıl buluyorsunuz?

	<u>N</u>	<u>%</u>
İyi	5	4
Orta	39	32
Zayıf	<u>76</u>	<u>63</u>
	120	99

Meslek yüksekokullarında eğitimi iyi bulanların oranı %4'tür.%32'si ise orta düzeyde olduğunu belirtirken anketi cevaplayanların %63'ü ise zayıf olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 8) M.Y.O larından mezun olan ve sizin işyerinizde çalışanların pratik bilgilerini nasıl buluyorsunuz?

	<u>N</u>	<u>%</u>
İyi	15	12
Orta	48	41
Zayıf	<u>57</u>	<u>47</u>
	120	100

Anketi cevaplayanların %47'si M.Y.O mezunlarının pratik bilgisinin zayıf,%41'nin ise orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.%12'sini iyi olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 9) Sektörünüzde çalışan M.Y.O mezunlarının teorik bilgilerini beğeniyor musunuz?

	<u>N</u>	<u>%</u>
İyi	10	8
Orta	64	53
Zayıf	<u>46</u>	<u>38</u>
	120	99

Ankete cevap verenlerin %46'sı M.Y.O ların teorik bilgi veremediğini ifade ederken,%64'ü normal olarak belirtmişlerdir.%10 ise M.Y.O ların verdiği teorik bilgilerde iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 10) Sizce M.Y.O ve sanayi işbirliği yeterli mi?

	<u>N</u>	<u>%</u>
İyi	2	1
Orta	18	15
Zayıf	<u>100</u>	<u>83</u>
	120	99

Meslek yüksekokulları ve sanayi işbirliği iyi diyenlerin oranı %1,normal diyenlerin oranı %15 ve zayıf diyenlerin oranı ise %83 gibi büyük bir paya sahiptir.

Tablo 11) M.Y.Okullarından mezun olanların iş bulma olanakları sizce nasıldır?

	<u>N</u>	<u>%</u>
İyi	9	7
Orta	57	47
Zayıf	<u>54</u>	<u>45</u>
	120	99

Anketi cevaplayanların %47'si meslek yüksekokulu mezunlarının iş bulma olanaklarının orta düzeyde olduğunu,%45'i ise iş bulma olanaklarının zayıf olduğunu belirtmiştir.Anketi cevaplayanların %7'si ise meslek yüksekokulu mezunlarının iş bulma olanağının iyi olduğunu belirtmiştir.

Tablo 12) İşletmenizde ortaya çıkan sorunları M.Y.O öğretim elemanları ile çözmek ister misiniz?

	<u>N</u>	<u>%</u>
Evet	34	29
Hayır	64	53
Kısmen	<u>22</u>	<u>18</u>
	120	100

Meslek yüksekokulu öğretim elemanları ile sorunlarını çözmek isteyenlerin oranı %29'dur.M.Y.O öğretim elemanları ile işletmenin sorunlarını çözmek istemediğini belirtenlerin oranı %64 gibi büyük bir alanı kapsamaktadır.Kısmen diyenlerin oranı ise %18'dir.%82 gibi büyük bir oran M.Y.O öğretim elemanları ile işletmenin sorunlarını çözmeye yanaşmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Anketimizin yapıldığı GAP bölgesinde elde ettiğimiz bilgiler sonucu oluşan tablolarda;anketi cevaplayanların %41'i müdür,%58'i şef ve %21'i ustabaşdır.

Sektörlerin üretim faaliyeti bakımından;tekstil 39,gıda 28 ve elektrik-elektronik 4 adettir.Anketin yapıldığı iller bakımından sektörlerin 35'i Gaziantep,10'ar adet Şanlıurfa ve Diyarbakır'da ve 24 adet Adıyaman'da sektör bulunmaktadır.

Sektörlerin personel sayısı;1-50 arası personel çalıştıran işletme 6 adet,51-100 arası personel çalıştıran işletme sayısı 40 ve 101-150 arası personel çalıştıran işletme sayısı 33 adettir.

Tablo 5 de yer alan bilgilere baktığımızda;113 işletme M.Y.O mezunu istihdam ettiğini belirtmiştir.Mezun istihdam etmediğini ifade edenlerin sayısı 2 ve cevapsız bırakanların sayısı ise 5'tir.

Tablo 6 ya baktığımızda ise 1-5 arası personel çalıştıran 3 işletme,6-12 arası personel çalıştıran 6 işletme,13-25 arası personel çalıştıran 17 işletme,26-35 arası personel çalıştıran 34 işletme,37-50 arası personel çalıştıran 9 işletme bulunmaktadır.

Tablo 7 de M.Y.O da eğitimin niteliğini nasıl buluyorsunuz sorusuna deneklerin verdiği cevap %63'ü zayıf,%39'u orta ve %4'ü iyi bulduğunu ifade etmişlerdir.Burada %95'lik bir oran eğitimde niteliğin zayıf olduğunu belirtmiştir.

Tablo 8 de M.Y.O dan mezun olan ve sektörlerde çalışanların pratik bilgilerini değerlendirdiğimizde;sektörlerin %41'i orta,%47'si zayıf ve %12'si iyi olduğunu ifade etmişlerdir.Mezun olan ve çalışanların pratik bilgileri hakkındaki görüşler olumlu görülmemektedir.Anketi cevaplayanların %47'si bunun zayıf olduğunu göstermiştir.

Sektörünüzde çalışan M.Y.O mezunlarının teorik bilgilerini nasıl buluyorsunuz sorusuna ankete katılanların verdiği cevap;%38'i zayıf,%53'ü normal ve %8'i iyi şeklindedir.

“M.Y.O ve sanayi işbirliği sizce yeterli mi?” sorusuna anketi cevaplayanların görüşü;%83'ü yetersiz,%15'i ise normaldir.Bu da M.Y.O ların eğitimde yetersiz olduğunu göstermektedir.

M.Y.O u mezunlarının iş bulma olanakları bakımından;anketi cevaplayanlardan %45 zayıf,%57 orta düzeyde olduğu görüşü alınmıştır.

“M.Y.O ları mezunları beklentilerinize cevap veriyor mu?” sorusuna ilişkin verilen cevaplar;%59 kısmen,%17 hayır,ve %24 evet şeklindedir.Burada ortaya çıkan sonuç pek de olumlu değildir.

Tablo 13) M.Y.O mezunları beklentilerinize cevap verebiliyor mu?

	<u>N</u>	<u>%</u>
Evet	29	24
Hayır	20	17
Kısmen	<u>71</u>	<u>59</u>
	120	100

Meslek yüksekokulu mezunlarının sektörlerin beklentilerine cevap vermeleri bakımından %59'u kısmen cevabını verdiğini belirtirken,%24'ü evet cevabını verdiğini söylemiştir.%17'si ise mezunların beklentilere cevap veremediğini belirtmiştir.

Tablo 14) M.Y.O mezunlarının işletmedeki uyumu nasıldır?

	<u>N</u>	<u>%</u>
İyi	6	5
Orta	70	58
Zayıf	<u>44</u>	<u>37</u>
	120	100

İşletmede çalışanların uyumu bakımından anketi cevaplayanların %58'i orta,%37'si zayıf ve %5'i iyi cevabını vermişlerdir.

Tablo 15) M.Y.O ların iyi eleman yetiştirdiğini söyleyebilir misiniz?

	<u>N</u>	<u>%</u>
Evet	17	14
Hayır	63	53
Kısmen	<u>40</u>	<u>33</u>
	120	100

Anketi cevaplayan yöneticilerin,M.Y.O ların eleman yetiştirme bakımından %63'ü kısmen iyi eleman yetiştirildiğini belirtirken %33'ü M.Y.O da iyi eleman yetiştirilmediğini belirtmişlerdir.%17'si M.Y.O ların eleman yetiştirdiğini ifade etmişlerdir.

M.Y.O mezunlarının işletmedeki uyumunun orta düzeyde olduğu ilgili tabloda gözükmektedir.%58'lik bir oranda orta,%44'lük oranda ise zayıf olduğu zayıf olduğu görülmektedir.

“M.Y.O ların iyi eleman yetiştirdiğini söyleyebilir misiniz?”şeklindeki bir soruya verilen cevaplar;%53 kısmen,%33 hayır ve %14 evet cevabını kullanmışlardır.Bu tabloda görüldüğü gibi M.Y.O lar eleman yetiştirmede sınıfta kalmıştır.

“İşletmenizle ilgili sorunlarınızı M.Y.O öğretim elemanlarının danışmanlığında çözmek ister misiniz?”sorusuna;%53 hayır,%29 evet ve %18 kısmen demiştir.Burada önemli bir olgu;işletmelerimizin M.Y.O öğretim elemanlarına güvensizliği söz konusudur.

ÖNERİLER

-Meslek yüksekokullarında eğitimin niteliği mutlaka arttırılmalıdır.Bu nitelik hem öğrenci hem de öğretim elemanı alanında olmalıdır.

-Meslek yüksekokullarının bulunduğu bölgede öğretim elemanı istihdam edilmemelidir. Ahabap-çavuş ilişkisi çok fazla oluyor.Bölgedeki insanlarla ilişkiler ve samimiyet okulda da devam ediyor.Okulda verimliliği düşürüyor.Aynı zamanda okuldaki yapılacak işler,ders geçmeler bu ilişkiyle sürdürülüyor.Siyasi ve ideolojik iş ilişkileri ve okuldaki işlerin yapılması,okulun prestijini sarsmakla kalmıyor,tamamen güvensiz bir kurum haline getiriyor.

-Sınavsız geçişin 2010’da kaldırılması isabetli bir olaydır.Ancak M.Y.O da bulunan öğretim elemanlarının mutlaka eğitilmesi gerekiyor.Çünkü öğretim elemanları kanunları,yasaları kendilerine göre uyguluyor.Okul yönetimi buna yardımcı oluyor.Bir öğrenci hem devamsızlıktan kalıyor hem devamsızlıktan kaldığı dersten geçiyor.Böylesi ikilemler siyasi ve ideolojik nedenlerden kaynaklanmaktadır.

-Bazı dersler,yöneticiler için ücret almaktan başka bir özelliği olmayan derslerdir.Bu dersler mutlaka değiştirilmeli;yerine başka önemli dersler getirilmelidir.(Örneğin yönlendirilmiş çalışma dersi).Bu dersi alan yöneticilerin kendi alanları ile ilgisi olmadığı gibi hiç derse de girilmiyor.Bu nedenle programlar mutlaka değiştirilmelidir.

-Pratik eğitime daha çok önem verilmelidir.Program içerisinde pratik ders saati oranı yükseltilmelidir.

-Staj dönemi 45 değil 3ay ile 6ay arasında olmalı ve öğretim elemanları tarafından belirli periyodik aralıklarla denetilmelidir.

-Üniversite-sanayi işbirliği ile staj yapacak öğrencilere atölyeler kurmalı veya üretim yapan kuruluşlar oluşturulmalı,bu kuruluşlarda yapılan üretimle staj yapan öğrencilerin sigortaları yatırılmalı ve ücretleri ödenmelidir.

-Sanayide üretim yapan sektörler ve hizmet sektörleri kendi aralarında anlaşarak,staj yapacak öğrencilere yardımcı olmak amacıyla kuruluşlarında staj yeri açmalı ve staj yapan öğrencilerin başına usta öğretici veya öğretmen vermelidirler.

-M.Y.O da teorik bilgi veren öğretim elemanları,ders programı,fiziki yapı,teknoloji ve araç-gereç yeniden gözden geçirilmeli ve gereken nitelik kazandırılmalıdır.Bunun için gerek öğretim elemanında gerekse diğer alanlarda ne yapılması gerekiyorsa vakit geçirilmeden yapılmalıdır.

M.Y.O daki eğitimi AB’de bulunan teknik eğitim standartlarına uygun hale getirmek için eğitim programları,teknoloji araç-gereçleri ve öğretim elemanları yeniden değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

-Aslan S,Camurcu Y,Teknik Alanlarda Eğitim Programlarının Özellikleri,Milli Eğitim Dergisi.1997,s.134

-Ayvaz Z, Inceasing The Productivite Of Vocaitonal and Techincal Education by Means of Multimedia Tools Winsdool IVETA Conferance 1998 PP 358-363,Ankara University 1998

-www.urundergisi.com/makaleler.php?D=1635

-TMMOB,Makine Mühendisleri Odası Hidrolik Pnömatik Kongresi(27.10.2008,İzmir)

-23-26 Ekim 2008 tarihlerinde İstanbul Tepekule Kongre ve Sergi Merkezi 5.Ulusal Hidrolik Pnömatik Kongresi İst.

-<http://cmyo.ankara.edu.tr>

-bilgic.blogspot.com/2007_07_Üniversite_Sanayi_İşbirliği.zerine.html

GAZİANTEP YÖRESİNDE YAPILAN EL YAPIMI YÖRESEL AYAKKABILAR

HANDMADE REGIONAL SHOES IN GAZİANTEP REGION

Prof. Dr. Mediha GÜLER¹ Hacer ATEŞ²

ABSTRACT

Science and technology in our times has been rapidly developing and current issues of technologic innovations affecting the community life significantly. One of the affected areas by said rapid developments is handicrafts which constitutes the important dimension of our culture.

In the leather field, a branch of our traditional handicrafts; it is seen that Turks are very creative and craftsman in this field when their products are examined along the historical periods.

Human beings have benefited from various hunted animals to meet the requirements as nutrition, protection and defence and developed several products by valorizing their skin. Most significant is the shoes among the products.

Although there is no precise knowledge about where the shoe making started, written sources indicate that shoes first seen in Egypt later in Mesopotamia and Anatolia. It is possible to see the oldest shoe samples which has thousands of years past in leather arts on the pictures in cave walls, reliefs and sculptures.

It is known that shoe making in Anatolia has a history of four thousand years. Humans had wrapped their feet by animal skins to provide protection against exterior effects. As the civilization progressed they improved shoe making and transformed this to an art branch by time. Regional features, climate conditions and cultural attributes become effective on configuration of the shoes.

In this study regional shoes of Gaziantep are examined which has an important place in Turkish culture. Evaluations based on this research findings shall be submitted with its samples.

Key words: Handicraft, Leather, Regional shoe, Gaziantep

---

¹ Öğretim Üyesi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El sanatları Eğitimi Bölümü Dekoratif Sanatlar Anabilim Dalı ,mguler@gazi.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Bölümü Dekoratif Ürünler Eğitimi , h.ates1299@gmail.com

ÖZET

Çağımızda bilim ve teknoloji hızla gelişmekte ve her an gündeme gelen teknolojik yenilikler toplum yaşamını önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu hızlı gelişmelerden etkilenen alanlardan biri de kültürümüzün önemli boyutunu oluşturan el sanatlarıdır.

Geleneksel el sanatlarımızın bir kolu olan dericilik alanında; Türklerin çok eski tarihlerden beri yaptıkları ürünler incelendiğinde bu alanda çok yaratıcı ve sanatkâr oldukları görülmektedir.

İnsanlar beslenme, korunma ve savunma gibi gereksinimlerini karşılamak için avladıkları çeşitli hayvanlardan yararlanmışlar ve hayvanların derilerini değerlendirerek çeşitli ürünler oluşturmuşlardır. Bu ürünler arasında en önemlisi de ayakkabılardır.

Ayakkabı yapımının ilk nerede başladığı konusunda kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yazılı kaynaklar ayakkabının önce Mısır sonra Mezopotamya ve Anadolu'da rastlandığını belirtmektedir. Binlerce yıllık geçmişi olan deri sanatları içerisinde yer alan ayakkabıların çok eski örneklerini mağara duvarlarındaki resimlerde, kabartmalarda ve heykellerde görmek mümkündür.

Anadolu'da ayakkabı yapımının dört bin yıllık tarihi olduğu bilinmektedir. İnsanlar ayaklarını önceleri dış etkilere korumak için post ve derilerle sarmışlardır. Medeniyet ilerledikçe ayakkabı yapımını geliştirmişler ve zamanla bunu sanat dalı haline dönüştürmüşlerdir. Ayakkabıların şekillenmesinde bölgesel özellikler, iklim şartları ve kültürel nitelikler etkili olmaktadır.

Bu çalışmada Gaziantep de bulunan Türk kültüründe önemli yeri olan yöresel ayakkabılar incelenmiştir. Bu araştırma bulgularına dayalı değerlendirmeler örneklerle sunulacaktır.

Anahtar kelimeler : El Sanatları, Deri, Yöresel ayakkabı, Gaziantep

1. GİRİŞ

Sanat duyu, düşünce, tasarım ve güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tümüdür ve anlatılan bu yöntemler sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılıktır.

Çağımızda bazı el sanatları varlığını devam ettirmesine rağmen gelişen teknoloji ve değişen zaman, el sanatlarının zaman içinde yok olmasına veya üretim biçimlerinin değiştirilerek yozlaşmasına neden olmaktadır.

Kültür hazinelerinden olan el sanatlarına gereken önem verilmemesi nedeni ile el sanatlarımız gerilemiş hatta kaybolmaya yüz tutmuştur. Geçmişteki el sanatı ürünleri ile günümüzdekiler birbirine benzemekte, o eski şaşası ince işçilikli el sanatı ürünlerine artık pek rastlanmamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi el sanatlarına gereken önem verilmemesi ve yeterince sahip çıkılmamasıdır. Kültürümüzün önemli unsurlarından el sanatlarını, gelecek nesillere canlı örnekler aktarabilmek, yozlaşmasını önleyerek geleneksel haliyle sürdürmek ve gelişmesini sağlamak, el sanatı ürünlerinin fonksiyonel olarak kullanıma sunulmasını sağlamak, doğada bulunan hammaddeleri ürüne çevirerek değerlendirilmesini sağlamak önemlidir.

İnsanlığın var oluşundan itibaren oluşum göstermeye başlayan dericilik sanatı, geleneksel çizgilerini kaybetmeden günümüze kadar gelmeyi başarmıştır.

Türk sanatında güzel örnekler veren deri sanatımız yüzyıllar boyunca Altay'lardan, Anadolu'ya Anadolu'dan Avrupa'ya teknik ve süsleme özelliklerini taşımış, geliştirmiş ve tanıtmıştır.

Anadolu'nun fethinden önce göçebe bir yaşam süren Türk toplulukları ihtiyaçlarının karşılanmasında hayvansal ürünleri kullanmışlardır. Orta Asya kültür tarihine bakıldığında derinin günlük hayatta vazgeçilmez bir yeri olduğu görülmektedir (Tezcan 1997: 92).

Türk ayakkabıcılığı ile ilgili en eski tarihsel belge İbn-i Batuta Seyahatnamesinde anlatılmaktadır. 14. yüzyıla ait belgelerde babuççu, başmakçı, dikici, haffaf, kavaf gibi ayakkabıcılık terimleri geçmektedir(Akalın, 1993:3).

Araştırmalara göre, Türk dilinde ayakkabı anlamını karşılayan en eski sözcük ediktir. "Divanü Lügat-it Türk'te edik sözcüğü etik ya da etük diye geçmektedir (Akalin, 1993:14).

Osmanlı'da ayakkabı süslemelerinde çok çeşitli işleme teknikleri uygulanmıştır. Bunlar zerdüz işi (altın ve gümüşten çekilmiş çok ince telle desenin zemine işlenmesi), dival işi (deri üzerine karton desen kalıplarına sarı ya da beyaz tel sarma şeklinde yapılan işleme), inci, boncuk ve payetlerle işleme, baskı, aplike gibi yöntemlerdir (Atasoy, 1971:16).

Osmanlılarda halkın giydiği ayakkabılar 19.yy.'a kadar yöresel ustalar eliyle şekillenirken, batıda başlayan sanayi devrimi, fabrikasyon üretimi her dalda etkinliğini artırmıştır. Ucuzlayan sanayi ürünleri arasına katılan ayakkabı, Liman şehirlerinden başlayarak Anadolu pazarlarında yer almıştır. Bu durum el yapımı ayakkabıların ortadan kalkmasına ya da üretiminin azalmasına yol açmıştır. Bugün bir çoğu yalnızca isim olarak bilinen çarık, yemeni, çedik, mest, başmak vb. yerlerini iskarpin, kaloş, kundura, terlik, sandal, bot, mokason, espadril, sabo, kets vb. yeni biçim ve isimli ayakkabılara bırakmıştır (Kırtunç, 1989:69).

Türk halkının zevk üstünlüğünü, zekâsını, incelik ve yaratıcılığını gösteren yöresel ayakkabılar zengin çeşit ve köklü geçmişe sahiptir. Anadolu'da geleneksel el sanatı uğraşısı olan ve bugün birkaç atölye dışında yok olmaya yüz tutan yöresel ayakkabılar da büyük bir sabır evresinden geçmektedir.

Ayakkabı insanoğlunun ihtiyacını karşılayan zaman zaman da insanın statü sembolü haline getirilmiş olan bir ihtiyaçtır. Kullanım amacı, yaşanan coğrafya, alışkanlıklar ve gelenekler ayakkabının biçim ve işlevlerinde büyük rol oynamıştır.

El sanatlarının birçok alanı gibi yöresel ayakkabılar da günümüzde gelişen teknolojik ve ekonomik hayatın içinde layık olduğu yeri alamamıştır. Bugün birkaç ustanın kişisel çabalarıyla bu sanat yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu illerimizden biri de Güney Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Gaziantep ilidir. Tarih boyunca çok sayıda kavim ve milletin hüküm sürdüğü Gaziantep ilinde geçmişten günümüze bölgeye özgü birçok ayakkabı türü yapılmaktadır. Gaziantep ilinin konumu, güneyde, Suriye Devleti ile Kilis ili, doğusunda Şanlıurfa iline bağlı Birecik ve Halfeti ilçeleri, kuzeydoğusunda Adıyaman iline bağlı Besni ilçesi, kuzeyde Kahramanmaraş ile Pazarcık ilçesi, batıda Osmaniye ili, güneybatıda ise Hatay ilinin Hassa ilçesi ile çevrilidir.

Gaziantep ilinde geçmişte, bakırcılık, yemenicilik, kuyumculuk, kilimcilik, el işlemeciliği gelişmiş el sanatlarıdır. Bunlardan el işlemeciliği, kilimcilik ve bakırcılık önemini de günümüzde korumaktadır Bunların dışında geleneksel el sanatlarından kutnuculuk, zurnacılık, sedef kakmacılığı, gümüş işlemeciliği de yapılmaktadır.

2. GAZİANTEP’TE YAPILAN EL YAPIMI AYAKKABI ÇEŞİTLERİ

Gaziantep’te yemenicilere “köşker”, yemeni ustalarına da “köşker ustası” denilmektedir. Köşker kelimesi Farsça “keşfer” kelimesinden gelmiş olup, ayakkabı yapan anlamına gelmektedir (Doğan,1999:82).

Fotoğraf 1: Kırmızı yemeni

Fotoğraf 2: Siyah yemeni

Fotoğraf 3: Sarı sahtiyandan yapılmış yemeni

Yemeni, kısa kenarlı, kırmızı veya sair renkte (sarı yahut siyah) sahtiyandan yapılan kaba pabuç, erkek ayakkabısıdır. Yüzyıllar boyunca asker ve halk tarafından giyilmiştir. Ökçeli ve üstü açık bir ayakkabıdır(Özen,1982:19).

Fotoğraf 4: Kutniden yapılmış yemeni

Fotoğraf 5: İşlemeli yemeni

Yemeniyi ilk defa Yemen’de Yemen-i Ekber adında bir kişi tarafından yapılmıştır ve bu kişinin adını almıştır. Daha sonraları yemeni, Yemen’den Halep’e ve Halep’ten de Güneydoğu Anadolu’ya intikal etmiştir. Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Antakya ve Adana’ya kadar yayılmış olan yemeni yapımıcılığı zaman içerisinde “Gaziantep ve Kilis haricindeki diğer illerde tamamen bitmiştir (Doğan, 1999:82).

Çarık, kenarları kıvrılıp iki ucu dikilerek gönden yapılan bir pabuç çeşididir. Ucuzluğu dolayısıyla daha çok köylüler tarafından giyilmektedir (Özen, 1983:1).

Çarık kelimesinin asıl adı Farsçadan gelmektedir. “Çarık” daha sonra bizim dilimize “çarık” olarak yerleşmiştir (Alkaşı, 1999:25).

Fotoğraf 6 : Bağcıklı siyah çarık

Fotoğraf 7 : Bağcıklı yeşil çarık

Her çeşit deriden yapılabilirse de en sağlam ve kullanışlı “çarıkluk” büyük baş hayvanların paça derisidir. Deve derisinden de çarık yapıldığını belirten Kaşgarlı Mahmud, kesilen hayvanların derilerinin “buçgak” denen uç kısımlarının (aynı parçalarının) çarıklık olarak ayrıldığını yazmaktadır (Sakaoğlu, 2001:71).

Çarık bugün ise daha çok Orta ve Doğu Anadolu’da camız, öküz, inek gön yarı mamulünden yapılmaktadır (Tansuğ, 1988:40)

Fotoğraf 8 : Kırmızı çarık

Fotoğraf 9: Burnu açık çarık

Çizmeye benzer konçlu ayakkabı olarak tanımlanan edik sarı ve gül şeftali renginde yapılırdır. Sarı renkte olanları daha çok kadınlar giyerdi. Ediklerin önünde ve içinde gümüş ve sırma tellerde katılan bir püskül bulunur. Bunlar kısa konçlu ve püskülsüzdür. Ökçelerinde üçayaklı demir nalçaları bulunur. Ediği genel olarak çocuklar da giyerdi(Güzelbey, 1963:78).

Fotoğraf 10: Sarı işlemeli edik

Fotoğraf 11 : Edik

Çizme; Türk kültür tarihinde, Orta Asya'dan başlayarak yaygın bir kullanımı olan ayakkabı biçimidir. Koncu (bileği sarıp dize kadar uzanan kısım) dize kadar veya dizden yukarıya çıkan deri ayakkabı (Önder, 1998:58).

Deri çizme için söylenen en eski Türk sözü ise “ogug, ugug” sözcüğüdür. Tobol ve Kırgız Türkleri ise uyuk adını vermiştir. Bugün Anadolu'nun birçok yerinde hala çizme için edik, edük gibi deyişleri kullanılır. Fakat eski Anadolu metinlerinden anlaşıldığına göre edik sözü daha çok “koncu kısa çizmeler” için kullanılmıştır. Ayrıca Farsça da bilinen ve çizme anlamına gelen muze kullanılmıştır (Ögel, 1991:114).

Fotoğraf 12: Kahverengi deri çizme

Fotoğraf 13: Kırmızı deri çizme

Terlik; genellikle ev içine giyilen hafif ve türlü biçimlerde ayakkabılardır. Tabanı köseleden üstü deri ya da diğer malzemelerden yapılabilen genellikle ev içinde giyilen ayakkabı çeşididir. Yanları ve arkası açık ve kapalı biçimde kullanılmıştır. Kadın ve erkek terlikleri ayrılır. Buna karşın mercan terliği hem erkek hem kadınlar tarafından kullanılmıştır. Kadın terliklerinde küçük yüzlü ve arkalıklı olarak yapılanları vardır. Bunlar sim-sırma işlemeli ve değerli taşlarla süslenmiş biçimde hayranlık uyandıracak şekilde süslüdür. Yeniçerilerinde kendilerine özgü terlikleri olmuştur (Koçu, 1967:148).

Fotoğraf 14: Kırmızı terlik

Fotoğraf 15: İşlemeli terlik

Fotoğraf 16: İşlemeli terlik

Fotoğraf 17: Kahverengi terlik

Fotoğraf 18: Örgülü terlik

Sandalet; En çok tercih edilen deri kahverengi tonlarındadır. Sandaletlerde kalın ince bantlar hâkimdir. Günümüzde seri üretim ve teknoloji işin içine girince bilekten bağlamalıları, sentetik ve daha renklileri, deri, hasır örme gibi değişik maddelerin karışımı olan çeşitleri üretilmiştir.

Fotoğraf 19: Sandalet

Fotoğraf 20: Sandalet

Günümüzde Gaziantep'te yöresel ayakkabıları yapan çok az sayıda sanatkâr kalmıştır. Bugün Gaziantep ayakkabılarını, köşker adı ile adlandırdığımız ayakkabı yapım ustaları yapmaktadır. Yörede bu konuda en çok tanınan kişi Orhan Çakıroğlu ve ailesidir.

Bu konuda Gaziantep ilinde üretimi devam eden, yemeni, çarık, edik, çizme, terlik ve sandaletin tanıtımı yapılmıştır.

3.SONUÇLAR

Ayakkabı ilk çağlarda sadece ayakları doğa koşulları ve dış etkilerden korumak için kullanılırken zaman içerisinde gelişerek bulunduğu çağın gereği olarak ve modanın da etkisiyle bir sanat dalı haline gelmiştir.

Ayakkabı insanlığın ihtiyacını karşılayan zaman zaman da insanın statü sembolü haline getirilmiş olan bir aksesuardır. Kullanım amacı, yaşanılan coğrafya, alışkanlıklar ve gelenekler ayakkabının biçim ve işlevlerinde büyük rol oynamıştır.

El yapımı ayakkabılar Anadolu'nun pek çok yerinde görülen önemli el sanatlarımızdandır. Günümüzde el yapımı ayakkabılar ile uğraşan kişilerin sayısı giderek azalmaktadır. Bu ise üretimin azalması, ürünlerin daha az kitleye ulaşması demektir.

Bunun sonucunda yöresel ayakkabıların ulaştığı kitlenin az olması ve yeteri kadar tanıtılamaması bu ayakkabı türünün giderek azalmasına neden olmaktadır.

Ancak günümüzde ise Gaziantep ilimizde, bu atadan kalma el sanatı çok az sayıda sanatkâr tarafından sürdürülmektedir. Gaziantep yöresel ayakkabılarının, geleneksel özelliğinin yoğun olması yanında, yapısında kimyasal madde bulundurmaması, ayağın rahatlıkla hava almasını sağlamaktadır. Ayrıca bu ayakkabıların dayanıklılık, ucuzluk ve kullanım bakımından da fonksiyonel özellikleri olduğu için günümüzde de yaşatılması gerekmektedir. Böylesine değerli ve Türk kültüründe önemli bir yeri olan bu sanat dalını geliştirmek için ve gelecek nesillere bozulmadan aktarabilmek için bu konuda yapılan araştırmalar desteklenmelidir. Böylece geleneksel el sanatlarımızın nesiller boyu yaşatılması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

Akalın, S., Yılgör, A., Seyhan, N. (1993). “Ayakkabıcılık Terimleri Sözlüğü”. İstanbul. Boğaziçi Yayınları.

Alkaşı, A. (1999). “Bin Yıllık Yolculuğun Tanıdığı Çarık”. İlgı Dergisi. Sayı 99,25-27. İstanbul

Atasoy,N.(1971).“Topkapı Sarayındaki Papuç Ve Çizme Hazinesi”. Türkiye'miz Dergisi. Sayı 5, 12-19. İstanbul.

Doğan, M. Kaya, Ş. C. (1999). “Gaziantep Ev Ve El Sanatları Kitabı”. Gaziantep. Gaziantep İl Turizm Müdürlüğü Yayınevi.

Güzelbey,C.(1963).”Gaziantep'te Köşkerlik ve Yemeni”. Gaziantep Kültürü. Sayı 64, 78-83. Gaziantep.

Kırtunç, E. (1989). “Ayakkabı Deyip Geçmeyelim”. Kültür Sanat. Sayı 3, 67-70. İstanbul. Türkiye İş Bankası Yayınları.

Koçu, E. R. (1967). “Türk Giyim Kuşam Ve Süsleme Sözlüğü”. Ankara. Sümerbank Yayınları.

Ögel, B. (1991). “Türk Kültür Tarihine Giriş”. G. Ü. İletişim Fakültesi Basımevi. Ankara.

- Önder, M. (1998). "Antika ve Eserler Kılavuzu". Ankara. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özen,K.(1982). "Divriği İlçesinde Köşker Esnafı". Türk Folkloru. Sayı 4, 19-21, 37-38. İstanbul.
- Özen,K. (1983). "Sivas Yöresinde Çarıkçılık Ve Tokalı Zara Çarığı". III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri. İzmir.
- Tansuğ,S.(1988). "Anadoluda Ayakkabı Kültürü". Türkiye'miz Dergisi. Sayı 58, 36-41. İstanbul.
- Tezcan, H. (1997). "Osmanlı Saray Pabuçları". P Sanat Kültür Antika Dergisi. Sayı 5, 92-103. İstanbul.
- Sakaoğlu, N. Yelmen. H. Ve Akbayan, N. (2001). "Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü". İstanbul. Cretive Yayınları.

GELİR DÜZEYİ VE ÜNİVERSİTE TERCİHİ İLİŞKİSİ: MESLEK YÜKSEKOKULLARI DÜŞÜK GELİRLİ AİLELERİN ÇOCUKLARININ EĞİTİM GÖRDÜĞÜ YERLERMİDİR?

**LEVEL OF INCOME AND CHOICE OF UNIVERSITY RELATIONSHIP:
ARE THE VOCATIONAL SCHOOLS PLACES WHERE THE CHILDREN
OF LOW-INCOME FAMILIES ARE EDUCATED?**

Orhan KANDEMİR¹

Dr. Ferudun KAYA²

ABSTRACT

In this study, the relation between the university selections of students with the income level of their families was measured. Today, one of the most important handicaps of opportunity equality in education, are economical conditions. The students of Kastamonu University, Kastamonu Vocational High School were examined for the analysis related with the study. The research results shows that most of the vocational high school students are children of the families that are at the poverty treshold and their first university selections are generally undergraduate education programs in state universities. Naturally, students state that they are unhappy at vocational high school where they came unvoluntarily. This phenomenon, of course causes significant motivation loss in education. On the other hand, it was understood that the university exam grades of most of the vocational high school students are sufficient for access to the related department of a private university. This means that the most important reason of this students not having undergraduate education in private universities is the insufficiency of their financial possibilities. This is an indication of economical conditions' preventing the opportunity of equality in education.

Key words: Level of income, Choice of university, Vocational school, Poverty, Motivation

ÖZET

Bu çalışmada öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri ile öğrencilerin üniversite tercihleri arasındaki ilişki ölçülmüştür. Günümüzde eğitimde fırsat eşitliğinin önündeki en önemli engellerden birisi ekonomik koşullardır. Çalışmayla ilgili analizlerde Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu Meslek Yüksekokulu öğrencileri incelenmiştir. Araştırma sonuçları, meslek yüksek okulu öğrencilerinin büyük bölümünün yoksulluk sınırındaki ailelerin çocukları olduğunu ve üniversite seçimindeki ilk tercihlerinin genellikle devlet

¹ Öğretim Görevlisi, Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Meslek Yüksekokulu, kandemir@kastamonu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Karaelmas Üniversitesi, Alaplı Meslek Yüksekokulu, kayaferudun@gmail.com

üniversitelerindeki lisans eğitimi veren programlar olduğunu göstermiştir. Doğal olarak öğrenciler istemeyerek geldikleri meslek yüksek okulunda mutsuz olduklarını ifade etmişlerdir. Tabii ki bu durum eğitimde önemli ölçüde motivasyon eksikliğine yol açmaktadır. Diğer taraftan meslek yüksek okulu öğrencilerinin çoğunluğunun üniversite sınavından aldıkları puanların özel bir üniversitenin alanlarıyla ilgili lisans bölümüne girmelerine yeterli olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin özel bir üniversitede lisans eğitimi alamamasının en önemli sebebi maddi imkânlarının yeterli olmamasıdır. Bu durum ekonomik şartların eğitimde fırsat eşitliğini engellediğinin bir göstergesidir.

Anahtar kelimeler: Gelir düzeyi, Üniversite tercihi, Meslek yüksekokulu, Yoksulluk, Motivasyon

1. GİRİŞ

Meslek yüksek okulu 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 3. maddesinde “Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyılık eğitim öğretim sürdüren bir yüksek öğretim kurumudur” biçiminde tanımlanmıştır (Kaya, 2005). İki yıllık meslek yüksekokulları, aslında kendi alanında lise mezunu ile dört yıllık lisans mezunu arasında bir meslekte istihdama yönelik eleman yetiştiren ve aynı zamanda dört yıllık lisans mezunu olabilmek için dikey geçiş yoluyla ileri seviyede yükseköğrenime açık olan yükseköğrenim birimleridir (Çiftçi, 2007).

Teknolojide yaşanan hızlı değişme ve gelişmeler, pazarların küreselleşmesi, iletişimin artması, bilgi alışverişinin ve ulaşımın kolaylaşması, serbest ticaret engellerinin kaldırılması yönündeki gelişmeler ülkelerin ulusal ekonomilerini etkilemiş ve rekabeti ön plana çıkarmıştır (Eker, 2003). Bu rekabet ortamında ülkemizin ayakta kalabilmesinin temel koşulu, teknolojiyi kullanabilen ara eleman ihtiyacını karşılayan meslek yüksek okullarına yeterli önemin verilmesine, bu okulların önemsiz basit ve sıradan okullar olarak algılanmamasına bağlıdır.

Fakat Türkiye’de meslek yüksek okulları sadece maddi imkânları yetersiz ailelerin çocuklarının eğitim görmek için geldiği yerler haline gelmiştir. Bunun sonucu olarak meslek yüksek okulundaki öğrencileri mecburen ve istemeyerek geldikleri bu okullara yeterince motive olamamaktadırlar. Tabii ki bunda meslek yüksek okullarının halk arasında önemsiz basit okullar olarak görülmesinin de etkisi büyüktür. Türkiye’de meslek yüksek okulu öğrencileri örgün eğitim veren bir devlet üniversitesinin de mevcut fakülteyi kazanamamış, buna karşın maddi imkânları özel bir üniversitedeki fakültede eğitim görmesine yetersiz olan gençlerden oluşmaktadır. Her alanda fırsat eşitliğinin savunulduğu günümüzde maddi imkânlar, Türkiye’de üniversite eğitiminde fırsat eşitliğini engelleyen en temel faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada gelir düzeyi ile üniversite tercihi arasındaki ilişki dolayısıyla ekonomik koşulların eğitimde fırsat eşitliğini etkileyip etkilemediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Meslek Yüksek Okulu iktisadi ve idari programlarında eğitim gören öğrencilere anket yöntemiyle belli sorular yöneltilerek elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

2. TÜRKİYE’DE YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMI

TÜİK’e göre Yoksulluk; İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki türlü tanımlamak mümkündür. Dar

anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade eder.

Buradan hareketle genel anlamda yoksulluk, toplumun yaşam standardının mutlak veya görece olarak minimum bir düzeyinin altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanabilir. Daha spesifik bir tanımlamaya göre "toplam gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması durumudur (TÜSİAD, 2000).

Türkiye’de pek çok aile gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarına karşın çocuklarının iyi bir eğitim almalarını sağlayacak maddi imkâna sahip değillerdir. Türkiye’de 4 kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı 2008 rakamlarıyla Tablo 1’de görüldüğü gibi 706 TL’dir.

Tablo1: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları, Türkiye

Hanehalkı büyüklüğü	2006		2007		2008 ⁽³⁾	
	Açlık sınırı (1)	Yoksulluk sınırı (2)	Açlık sınırı (1)	Yoksulluk sınırı (2)	Açlık sınırı (1)	Yoksulluk sınırı (2)
	TL	TL	TL	TL	TL	TL
1	91	244	105	275	118	314
2	138	368	159	415	178	473
3	174	466	201	524	225	597
4	205	549	237	619	265	706
5	235	627	270	706	302	805

(1) Gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırıdır.

(2) Gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırıdır.

(3) Gıda yoksulluk sınırı, 2003 temel yıllık Tüketici Fiyat Endeksi'nin gıda ana grup indeksi ile; gıda ve gıda dışı bileşenlerden oluşan yoksulluk sınırı ise genel indeks ile genişletilerek 2008 yılına inflata edilmiştir.

Kaynak: TÜİK (http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, Erişim Tarihi: 24.12.2008).

Gelir dağılımı; Bir ülkede belirli dönemler içinde üretilen gelirin fertler, fertlerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasında bölünmesini ifade etmektedir. Gelirin fertler, aileler ve çeşitli tüketici birimler arasında bölünmesine kişisel gelir dağılımı denilirken üretim faktörleri arasındaki dağılımı ise fonksiyonel gelir dağılımı olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de 1963’de ilk olmak üzere, devam eden tarihlerde çeşitli kurumlar tarafından birçok gelir dağılımı araştırması yapılmıştır. Kişisel gelir dağılımı tahlilinde en çok kullanılan yöntem, nüfusun yüzde dilimlerine gelirin hangi nispette dağıldığını göstermek şeklindedir. Türkiye’de yapılan çeşitli gelir dağılımı araştırmalarının sonuçları bu yöntemlerle değerlendirilmektedir (Bilen ve Es, 1998, 376-377).

Tablo 2’de 2005 yılı itibariyle nüfusun yüzde 20’lik dilimlerinin gelirden aldığı paylar görülmektedir. Nüfusun ilk yüzde yirmilik bölümü toplam gelirin sadece %6,1’ini alırken, en yüksek gelirli yüzde yirmilik bölümü toplam gelirin %44,4’ünü almaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de Gelir Dağılımı 2005

Gelir Grubu	1. % 20	2. %20	3. % 20	4. % 20	5. % 20	Toplam
Tahmini fert sayısı	14.566.205	13.395.793	14.212.659	14.715.167	14.721.345	71.611.169
Toplam hane geliri (%)	6,1	11,1	15,8	22,6	44,4	100

Kaynak: TÜİK (http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, Erişim Tarihi: 24.12.2008).

Türkiye’de gelirin adaletsiz dağılımı nedeniyle yoksulluk sınırının altında gelir elde eden alt gelir gurupları eğitime ve diğer beşeri sermaye yatırımlarına yeterli kaynak ayıramamaktadırlar.

3. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ VE ÖZEL ÜNİVERSİTELER

3.1. Eğitimde Fırsat Eşitliği Kavramı

Bir kavram olarak "Eğitimde fırsat eşitliği" toplumun tüm bireylerinin ayırım yapılmaksızın, yeteneklerini en uygun biçimde geliştirmede eğitim hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanma şansına sahip olmaları olarak tanımlanabilir. Günümüzde, dünya ülkelerinin çoğunda insanların hukuk önünde eğitimsel haklarının eşitliği sağlanmıştır. Fakat bu durum, eğitimde eşitliğin tam olarak sağlanmış olduğu anlamına gelmemektedir. Hiçbir hukuksal engel bulunmamasına karşın, insanların olanakları eşit olmadığı için eğitimden eşit ölçüde yararlanamadıkları görülmektedir. Bu nedenle, "eğitimde fırsat eşitliği"nin olabilmesi için, insanların hukuk önünde eşit eğitim alma hakkına sahip olmaları yanında bu hakkı kullanabilme olanaklarına da sahip olmaları gerekir. Bu da kimi yazarların belirttiği gibi, ancak ekonomik işleyişin toplumun tüm kesimlerine eşit yarar sağlamasıyla gerçekleştirilebilir (Zoraloğlu, 1998, 64).

Eğitsel fırsat eşitliği konusundaki ilk ve en kapsamlı alan araştırmalarından birisi James S. Coleman tarafından yapılmıştır. O’na göre "Eğitimde fırsat eşitliği" kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle çocuğun toplumsal konumunun farklı tarihsel dönemlere göre nasıl değiştiğinin incelenmesi gereklidir. Sanayi Devrimi öncesi Avrupa’da çocuğun konumu tümüyle aileye ve özellikle babaya bağımlıdır. Baba serf ise oğul da serf, baba zanaatçıysa oğul da öyle olacaktır. Kaldı ki, feodal düzende aile temel üretim birimini oluşturduğu için, çocuk yaşamı boyunca bu birimin kopmaz bir parçası olup onun kesin yetkisi ve sorumluluğu altındadır (Tan, 1987, 245-246). Feodal düzende, temel üretim birimi olan ailenin denetimi altında bulunan çocuğun, Sanayi Devrimi’yle birlikte aile dışındaki mesleklere yönelmeye başladığı görülmüştür. Çocukların işe ve mesleğe hazırlanmalarının toplumsal bir sorumluluk olarak görülmeye başlanmasıyla birlikte, eğitim kurumları da oluşturulmaya başlanmıştır. Bu eğitim kurumlarının sunduğu hizmetten yararlanan toplumun alt kesimindeki bireyler, ailelerinden daha yüksek toplumsal konumlara gelebilme olanağını da yakalamışlardır. Fakat eğitimin böyle bir işlevi yerine getirebilmesi, öncelikle, toplumdaki bireylere sağlanan eğitim olanaklarına bağlı olacaktır. Başka bir deyişle, eğitim yoluyla sağlanacak toplumsal konumlar arası hareketlilik, ancak "eğitimde fırsat eşitliği" sağlandığı ölçüde gerçekleşebilir (Zoraloğlu, 1998, 64). Ancak toplumsal kaynaklarla tüm çocuklara düzenli eğitim fırsatı sağlama düşüncesine dayanan “eğitimde fırsat eşitliği” kavramının doğuşu yenidir ve ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar dayanmaktadır (Zoraloğlu, 1998, 64; Tan, 1987, 247).

Türkiye’de yeterli düzeyde üniversiteye hazırlanma imkânı olmayan düşük gelirli ailelerin çocukları ancak devlet üniversitelerinde lisans veya ön lisans eğitimi görme imkânına sahipken, zaten çok iyi ilköğretim ve orta öğretim okulların da eğitim görmüş, üniversite giriş sınavı için yeterli hazırlayıcı eğitim almış yüksek gelirli ailelerin çocukları daha düşük puanlarla ücreti oldukça yüksek özel üniversitelerde çok iyi bölümlerde eğitim görme imkânına sahip olabilmektedirler. Bu durum ekonomik şartların eğitimde fırsat eşitliğini engellediğinin bir göstergesidir.

Bu konuyla ilgili olarak YÖK’ün 1997 yılında yaptığı “Üniversite Öğrencileri Aile Gelirleri, Eğitim Harcamaları, Mali Yardım ve İş Beklentileri” adlı araştırmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Bu araştırmada çalışma kapsamında, 51 devlet ve 7 vakıf üniversitesinde bulunan 67 fakülte ile yüksekokullarda bulunan 435 yükseköğretim programına kayıtlı öğrenci kitlesinden tabakalı örnekleme yöntemi ile rastgele seçilmiş yaklaşık 80.000 öğrenci üzerinde, 62 sorudan oluşan bir anket uygulanmış ve toplanan veriler analiz edilerek yükseköğretim politikalarına yol gösterecek önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Anket verileri, aile gelirlerinde devlet ve vakıf üniversiteleri arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermiştir. Devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık geliri 74 milyon TL iken, vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık geliri bunun iki katından fazla olup, 179 milyon TL düzeyindedir. O dönemde Türkiye’de hane halkı aylık ortalama gelirinin 73 milyon TL olduğu göz önüne alınırsa, devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrenci ailelerinin ortalama gelirleri ile Türkiye ortalaması arasında önemli bir fark olmadığı ortaya çıkmaktadır. Buna karşın vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, aile geliri yüksek olan öğrenci grubunu oluşturmaktadır.

3.2. Türkiye’de Özel Üniversiteler

Türkiye’de devlet üniversiteleri yanında yer alan vakıf üniversiteleri yüksek ücretleri ve devlet üniversitelerindeki aynı programlara göre düşük puanlarıyla dikkat çekmektedir. Türkiye’de DPT verilerine göre kişi başına cari gelir 2007 yılı için 9.305 dolar iken, 27 AB ülkesinin ortalaması 32.314 dolar ile bizim yaklaşık üç katımızdır. Görece düşük kişi başına gelir düzeyine birde adaletsiz gelir dağılımı eklendiğinde vakıf üniversitelerinde eğitim görmeyen düşük gelirli ailelerin çocukları için ne kadar zor hatta imkânsız olduğu kolayca ortaya çıkacaktır.

Tablo 3: Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) (Cari Fiyatlarla, ABD Doları)

Ülkeler	2000	2005	2007
AB-15 - EU-15(1)(*)	29.295,8	47.549,0	58.064,5
AB-27 - EU-27(4)(*)	15.519,0	25.855	32.313,9
TÜRKİYE-TURKEY	4.147,7	7.027,9	9.305,0

(*):Aritmetik ortalamadır.

Kaynak: DPT. Uluslararası Ekonomik Göstergeler, 2008,
(<http://ekutup.dpt.gov.tr/ueg/2008/2008.asp>, Erişim Tarihi: 30.03.2009).

Vakıf üniversitelerinin 2008-2009 yılı eğitim ücretlerinin, bir önceki yıla göre yüzde 3-14 arasında arttığı tespit edilmiştir. Vakıf üniversitelerinin ücret artışları incelendiğinde ilgili üniversitelerinin lisans programlarının ücretlerinin 12-18 bin TL aralığında seyrettiği görülmektedir. En yüksek ücretli programlar ise diş hekimliği ve tıp fakülteleridir (<http://www.memurlar.net/haber/115221/>).

Tablo 4: Vakıf Üniversitelerinin İşletme Lisans Programlarının 2008-2009 Akademik Yılı Ücretleri

Üniversiteler	Ücretleri
Atılım Üniversitesi	12 000 ABD Dolan (KDV Dahil)
Beykent Üniversitesi	12.704,00 TL (KDV Hariç)
Kadir Has Üniversitesi	16.000 TL (KDV Hariç)
Maltepe Üniversitesi	16 950,00 TL (KDV Dahil)
Ufuk Üniversitesi	9 500 ABD Doları (KDV Dahil)
Yaşar Üniversitesi	12 000,00 TL(KDV Dahil)

Kaynak: 2008-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu.

Tablo 4’de 2008-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzuna göre bazı vakıf üniversitelerinde mevcut işletme lisans programlarının yıllık ücretleri yer almaktadır. Türkiye’de nüfusun, yaklaşık yüzde yirmisinin yoksulluk sınırının altında gelir elde ettiği, gelir dağılımının son derece adaletsiz olduğu ve kişi başına ortalama gelirin 2007 yılı itibarıyla 9.305 dolar olduğu düşünülürse, bu üniversitelerde ancak gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının eğitim görebileceği sonucu çıkarılabilir.

Tablo 5’de rastgele seçilen beş özel üniversitenin burslu olmayan işletme lisans programı ile devlet üniversitelerinden beş tanesinin işletme lisans programının üniversiteye giriş puanları görülmektedir. Bu puanları karşılaştırdığımızda devlet üniversitelerine göre çok daha düşük puanlarla özel üniversitelere girilebildiğini görmekteyiz. Çünkü beş özel üniversitenin işletme bölümlerine ortalama 246.500 gibi bir puanla girmek mümkün iken, devlet üniversitelerinde aynı bölüme ancak 296.179 gibi daha yüksek bir ortalama puanla girmek mümkündür.

Tablo 5: Beş Özel Üniversitenin Burslu Olmayan İşletme Lisans Programına ve Beş Devlet Üniversitesinin İşletme Lisans Programına (Birinci Öğretim) Ait 2008 Yılı ÖSYS Merkezi Yerleştirmedeki En Düşük ve En Yüksek Puanlar

ÖZEL ÜNİVERSİTELER		
Üniversiteler	En düşük Puan (EA-2)	En Yüksek Puan (EA-2)
Atılım Üniversitesi	242.622	275.652
Beykent Üniversitesi	242.075	276.565
Kadir Has Üniversitesi	248.774	280.025
Maltepe Üniversitesi	248.664	282.208
Ufuk Üniversitesi	249.952	279.267
Ortalama	246.417	278.743
DEVLET ÜNİVERSİTELERİ		
Üniversiteler	En düşük Puan (EA-2)	En Yüksek Puan (EA-2)
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	295.818	304.781
Akdeniz Üniversitesi	302.245	320.808
Dokuz Eylül Üniversitesi	308.409	319.209
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	287.832	306.214
Çankırı Karatekin Üniversitesi	286.591	303.147
Ortalama	296.179	310.832

Kaynak: 2008-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları Kitabı.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı; Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu Meslek Yüksekokulu İktisadi ve İdari Programlarda eğitim gören öğrencilerin;

- Demografik yapısının ve gelir düzeylerinin belirlenmesi (kardeş sayıları, cinsiyetleri, ailelerinin ortalama aylık gelirleri, aylık harcamaları vb.),
- Meslek yüksekokulunda okumaktan mutlu olup olmadıkları ve meslek yüksek okulunu seçmekteki amaçları,
- Eğitim gördükleri meslek yüksekokulunun onların kaçınıcı sıradaki tercihleri olduğu, ilk sıralardaki tercihlerinin hangi okullar olduğu,
- Bu MYO’da eğitim almak yerine özel bir üniversitede (paralı) lisans eğitimi almayı neden tercih etmedikleri,
- Üniversite sınavında aldıkları EA-2 (Eşit Ağırlıklı) puanlarının 246.500’den (Bknz. Tablo 5) yüksek olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

5. YÖNTEM

Araştırmada verilerin objektif olarak toplanıp analizlerinin yapılabilmesi için kullanılacak veriler anket yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda anketler, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu Meslek Yüksekokulu İktisadi ve İdari Programlarda eğitim gören 900 öğrenci kitlesinden rastgele seçilen 250 kişilik örneklem grubuna uygulanmıştır. Bu araştırmanın verileri 15 Şubat–15 Nisan 2009 tarihleri arasında toplanmıştır. Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Meslek Yüksek Okulunun İktisadi ve İdari programlarında eğitim gören 250 meslek yüksekokulu öğrencisine 20 soruluk anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler çözümlenerek frekans ve yüzde cinsinden bilgilere dönüştürülmüş ve bunlar yorumlanmıştır.

6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Meslek yüksek okulunda eğitim görmeyenizdeki amacınız nedir?	Frekans	%
Bir meslek sahibi olmak için	97	38,8
Ailem ve çevremdeki insanlar istediği için	14	5,6
Bir lisans eğitimine geçiş yapmak için	103	41,2
Mesleğimde kariyer yapabilmek için	8	3,2
Evime yakın olduğu için	7	2,8
Askere gidişimi biraz daha geciktirmek için	5	2
Arkadaş çevrem meslek yüksek okuluna gittiği için	1	0,4
Diğer	15	6
Toplam	250	100

Kardeş sayısı	Frekans	%
Bir	18	7,2
İki	109	43,6
Üç	79	31,6
Dört ve Yukarı	44	17,6
Toplam	250	100,0

Aylık harcamanız ne kadardır? (TL)	Frekans	%
250 ve altı	81	32,4
250-400	105	42
400-550	41	16,4
550 ve üstü	23	9,2
Toplam	250	100,0

Bu MYO'da eğitim almak yerine özel bir üniversitede (paralı) <u>lisans</u> eğitimi almayı neden tercih etmediniz?	Frekans	%
Maddi imkânlarım yetersiz	201	80,4
Özel üniversitelerle ilgili bilgim yoktu	5	2
Maddi imkânlarım yeterli fakat özel üniversiteye gitmeyi istemedim	30	12
Diğer	14	5,6
Toplam	250	100,0

Meslek yüksek okulunda eğitim gördüğünüz için mutlu musunuz?	Frekans	%
Evet	108	43,2
Hayır	142	56,8
Toplam	250	100

Eğitim gördüğünüz meslek yüksekokulu üniversite tercihinizde kaçınıcı sırada yer alıyordu?	Frekans	%
1-3 dahil	53	21,2
4-6 dahil	27	10,8
7-9 dahil	28	11,2
10-12 dahil	17	6,8
13 ve yukarı	125	50
Toplam	250	100

Üniversite sınavında aldığımız EA-2 (Eşit Ağırlıklı) puanımız 246.500'den yüksek miydi?		
	Frekans	%
Evet	165	66
Hayır	21	8,4
Hatırlamıyorum	35	14
EA-2 Puanım yoktu	29	11,6
Toplam	250	100,0

Bu üniversiteye yerleştiğiniz dönemde tercihinizdeki ilk üç sırayı hangi bölümler oluşturmaktaydı?		
	Frekans	%
Lisans eğitimi (örgün eğitim) veren bölümler	128	65
Ön lisans eğitimi veren bölümler	34	17,3
Her ikisi de	35	17,7
Toplam	197	100

Ailenin ortalama geliri (TL)	Frekans	%
1.000 ve altı	71	28,4
1.000-1.400	91	36,4
1.400-1.800	48	19,2
1.800-2.200	24	9,6
2.200 ve üzeri	16	6,4
Toplam	250	100,0

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

- ✓ Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %7,2'sinin tek çocuklu olup geri kalan %92,8'i iki ve daha fazla çocuklu aile ortamında yetişmiştir.
- ✓ Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin ortalama gelir dağılımları dikkate alındığında; % 28,4'ü 1.000 TL ve altında, % 36,4'ü 1000-1400 TL arasın da, %19,2'si 1.400-1.800 TL arasında, % 9,6'sı 1.800-2.200 TL arasın da, %6,4'ü ise 2.200 TL ve üzeri aylık kazanç elde etmektedir.
- ✓ Ankete katılan 250 öğrencinin %32,4'ü 250 TL ve altı, %42'si 250-400 TL arasında, %16,4'ü 400-550 TL arasında ve %9,2'si 550 TL ve üstü harcama yapmaktadır.
- ✓ Ankete katılan öğrencilerin ailelerindeki birey sayıları da göz önünde bulundurulduğunda meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin çoğunluğunun 4 ve daha fazla kişilik ailelerden geldiği anlaşılmaktadır.
- ✓ TÜİK verilerine göre (Bknz. Tablo 1) 4 kişilik bir aile için yoksulluk sınırı 708 TL'dir. Ortalama bir öğrencinin 400 TL aylık harcama yaptığı kabul edilirse, %65'i 1.400 TL den daha düşük gelirli ailelerden gelen bu öğrenciler yoksulluk sınırında hatta altında gelir elde eden kesimin çocuklarıdır.

- ✓ Araştırmaya katılan 250 öğrencinin %43,2'si meslek yüksek okulunda eğitim gördüğü için mutlu iken, %56,8'i meslek yüksek okulunda eğitim gördüğü için mutsuzdur. Tabii ki bu durum öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkilemektedir.
- ✓ İnceleme kapsamındaki 250 öğrencinin %38,8'i meslek yüksekokullarına bir meslek sahibi olmak için gelirken, %41,2'si bir lisans eğitime geçiş yapmak için gelmektedir. Ara eleman yetiştirmek gibi bir amacı olan meslek yüksek okulu öğrencilerinin en önemli amacının bir lisans eğitime geçiş yapmak olması öğrencilerin bu okullara istemeyerek, geldiklerinin dolayısıyla da eğitime motive olamadıklarının bir göstergesidir.
- ✓ Ankete katılan öğrencilere öncelikle eğitim gördükleri meslek yüksek okulunun üniversite tercihlerinde kaçınıcı sırada ki tercihleri olduğu sorulmuştur. Daha sonra ilk üç tercihleri içinde eğitim gördükleri meslek yüksek okulu olmayan öğrencilere ilk üç tercihleri içinde hangi okulların olduğu sorulmuştur.
Araştırmaya katılan 250 öğrenciden sadece 53'ünün yani %21,2'sinin eğitim gördükleri meslek yüksek okulu ilk üç tercihleri arasında yer alırken, %50'sinin 13 ve daha yukarıdaki tercihleri arasında yer almaktadır. Eğitim gördükleri okul ilk üç tercihleri içinde yer almayan 197 (250-53) öğrenciden %65'inin ilk üç tercihini lisans eğitimi veren bölümler oluşturmaktadır. Genel olarak tercih sırasında eğitim görülen meslek yüksek okulunun 13. tercihten sonra yer alması ve ilk üç tercihin ise daha çok lisans eğitimi verilen bölümlerden oluşması öğrencilerin meslek yüksek okuluna lisans eğitime yerleşemedikleri için mecburen geldiklerini göstermektedir.
- ✓ Ankete katılan öğrencilerin özel bir üniversitede lisans eğitimi alamamalarının en önemli sebebi %80,4 oranla maddi yetersizliklerdir. Bu durumda akla gelen ilk soru maddi yetersizlikleri nedeniyle özel bir üniversitede lisans eğitimi alamayan bu öğrencilerin gerçekten üniversite sınavından aldıkları puanların özel bir üniversite de lisans eğitimi almaya yeterli olup olmadığıdır. Bu nedenle öğrencilere beş özel üniversitenin burslu olmayan işletme bölümlerinin ortalaması olan (Bknz: Tablo 5) EA-2 puanlarının 246.500 den yüksek olup olmadığı sorulmuş ve ankete katılan öğrencilerin %66'sının EA-2 puanının 246.500'den yüksek olduğu cevabı alınmıştır.
- ✓ Yoksulluk sınırının altında gelir elde eden ailelerden gelen meslek yüksek okulu öğrencileri için eğitim gördükleri meslek yüksek okulu üniversite tercih sırasında çok gerilerdedir. Bunun sonucu olarak öğrencilerin çoğunluğu eğitim gördükleri okulda mutsuz ve gördükleri eğitime karşı isteksizdir. Oysaki yıllık ortama ücreti 12-18 bin TL arasın da değişen özel üniversitelerin lisans programlarında eğitim görmek için yeterli puanları olan bu öğrencilerin tek suçu ailelerinin fakir olmasıdır.
- ✓ Meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerin önemli bir kısmının ailelerinin gelirinin yoksulluk sınırında veya altında olması öğrencilerin ya eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmalarına ya da verimsiz bir eğitim dönemi geçirmelerine sebep olmaktadır. Bu nedenle talep eden öğrencilere ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda karşılıksız burs verilmelidir.
- ✓ Meslek yüksekokulları mezunlarının toplumdaki statüleri daha açık olarak belirlenmeli ve istihdam imkânları arttırılmalıdır.
- ✓ Sonuncusu ve hatta en önemlisi toplumsal gelir dağılımında mümkün olduğu kadar adaletin sağlanması, kesimler arası uçurumların ortadan kaldırılmasını sağlayacak politikaların uygulanması gereklidir. Çünkü hukuksal açıdan eğitimde fırsat eşitliği sağlansa dahi toplumdaki gelir düzeyi farklılıkları eğitimde fırsat eşitliğini her zaman engelleyecektir.

KAYNAKLAR

- BİLEN, M. ve ES, M., “ Gelir Dağılımı Sorunu Ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, Yönetim ve Siyasette Etik Sempozyumu, 1998, Adapazarı. ss. 376-399.
www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/bilen98.pdf (Erişim Tarihi: 20.12.2008).
- ÇİFTÇİ, A., “Ön lisans Eğitimi Veren Meslek Yüksekokulları Üzerine Bir Değerlendirme Raporu”, Meslek Yüksekokulları Toplantısı, 8 - 9 Kasım 2007, Adana.
[http://myotoplantisi.cu.edu.tr/komisyon1/RAPOR%20\(MESLEK%20Y%C3%9CCKSEKOKULLARI%20SENDROMU\)-komiyonI.doc](http://myotoplantisi.cu.edu.tr/komisyon1/RAPOR%20(MESLEK%20Y%C3%9CCKSEKOKULLARI%20SENDROMU)-komiyonI.doc) (Erişim Tarihi: 20.12.2008).
- EKER, S. “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Öğrenci Başarılarına Etkileri”, Mevzuat Dergisi, Yıl:6, Sayı: 72, Aralık 2003.
<http://www.mevzuatdergisi.com/2003/12a/03.htm> (Erişim Tarihi: 30.03.2009).
- KAYA, F., “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Demografik Yapısı ve Meslek Yüksekokullarının Etkinliği Üzerine Bir araştırma”, Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, Güz 2005, yıl:33, sayı: 168.
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/168/index3-kaya.htm> (Erişim Tarihi: 29.12.2008).
- TAN, M. “Eğitsel Fırsat Eşitliği”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Yıl: 1987 Cilt: 20 Sayı: 1-2.
<http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdf/1987-20-1-2/245-259.pdf> (Erişim Tarihi: 29.12.2008).
- TÜSİAD. “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk - Avrupa Birliği İle Karşılaştırma”, Yayın No. T.SÜAD-T/2000-12/295, Aralık 2000.
<http://www.tusiad.org/raporlar.nsf/0/47eb2657ee561420422569ae0040e05b?OpenDocument> (Erişim Tarihi: 01.12.2008).
- YÖK RAPORLARI, “Üniversite Öğrencileri Aile Gelirleri, Eğitim Harcamaları, Mali Yardım ve İş Beklentileri Araştırması”, 1997.
<http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/raporlar.htm> (Erişim Tarihi: 01.12.2008).
- ZORALOĞLU, Y., “Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Üniversite Giriş Sınavları”,
<http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/193.pdf> (Erişim Tarihi: 24.12.2008).

GIDA KURUTMA SİSTEMLERİ, KOMBİNASYONLARI VE GELİŞMELER

FOOD DRYING SYSTEMS, COMBINATIONS AND DEVELOPMENTS

A.Zeki HEPCİMEN¹

Necla ÇAĞLARIRMAK²

ABSTRACT

Drying processes are very common and the most important in our country and in the world. Quality characteristics and biochemical compositions of foodstuffs must be protected for the storage, preservation, resistant of food products for a long time. The drying of fruits and vegetables using solar energy has been used since antiquity in order to preserve foods. There are two main types of drying using solar energy; direct system and indirect system. In direct solar drying, the product is placed directly on trays in open air. In this type of systems, only the incident solar radiation (or incident and reflected radiation) is used as the energy source for drying. Such dryers have the following main disadvantages: large area requirement, inability to control degradation of product by biochemical or microbiological reactions, insect infestation, etc. In addition, although the drying is in the tray, the drying time is extremely long. The indirect solar dryers use solar energy to heat the drying air in special heat exchangers (solar collectors), and then this air flows through or over the product by natural or forced convection. The main advantages of these dryers are renewable energy, free, and nonpolluting. On the other hand, this type of drying is only useful in climates with a hot sun and dry atmosphere.

Key Words: drying, solar energy, developments.

ÖZET

Kurutma ülkemizde ve dünyada çok tercih edilen ve önemli gıda proseslerinden birisidir. Gıdaların saklanması, muhafazası, uzun süreler için dayanıklı hale getirilmesi için kalite kriterleri ve biyokimyasal kompozisyonlarının korunması gerekmektedir. Kurutma sistemleri içerisinde maliyeti en düşük olan sistem güneş enerjisi ile kurutmadır. Yüzyıllardır uygulana gelen bu yöntemde, temel olarak doğrudan ve doğrudan olmayan olmak üzere iki tip kurutma uygulanmaktadır. Doğrudan güneşte kurutmada ürün herhangi bir tepsi, örtü v.b. aparat üzerine serilerek doğrudan veya yansıtılmalı güneş ışınlarına maruz bırakılarak kurutma işlemi için gerekli enerji sağlanır. Doğrudan güneşte kurutma amacıyla kullanılan kurutucuların ve kurutmanın temel dezavantajları, geniş alan gereksinimi, biyokimyasal ve mikrobiyolojik reaksiyonlar sonucu ürün bozulmasının kontrol edilememesi, böcek, haşere ve kemirgen istilası ve bulaşması v.b.'dir. Doğrudan olmayan güneşte kurutma sistemlerinde ise özel bir ısı değiştirici, yani bir güneş kolektöründe güneş enerjisi toplanıp kurutucu havayı ısıtma amacıyla kullanılır ve bu ısıtılan hava ürünün üzerine doğal ve zorlamalı konveksiyon yolu ile gönderilir ve ürün

¹Yard.Doç.Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Saruhanlı MYO, Manisa. hepcimen@gmail.com

²Doç.Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Saruhanlı MYO, Manisa. caglarirmaknecla@hotmail.com

kurutulur. Bu tip kurutucuların temel avantajları ise enerji kaynağının yenilenebilir, bedava ve çevreyi kirletmemesidir. Ancak bu tip sistemlerin uygulanabilmesi için sıcak ve kuru atmosferik şartlara gereksinim duyulmaktadır. Bu derlemede özellikle meyve sebze kurutmaya yönelik kurutma sistem ve ekipmanları kombinasyonları ele alınarak son gelişmeler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler. Kurutma, güneş enerjisi, gelişmeler.

1.GİRİŞ

Dünya’da en eski ve en yaygın gıda koruma yöntemlerinden birisi kurutma yöntemleridir (Çakaloz, 1982., Farkoz, 1997., Cemeroğlu ve Özkan, 2003) Günümüzde gıda kurutma sistemleri mekanik, elektronik ve bilgisayar sistemlerinin tümünün kullanıldığı sürekli modern teknolojileri içermektedir. Gıda sanayi ürünlerinde amaç tüketici kalite kriterlerine yanıt vermenin yanı sıra hem üretici hem tüketici açısından en ekonomik optimum kalite sağlama özelliklerinde mamul madde üretimleridir. Bu derlemede gerek yazarların araştırma projeleri, makaleleri, gerekse gıda sanayi deneyimleri ve literatür bilgileri de dahil edilerek çeşitli kurutma sistemleri açıklanmıştır.

Günümüzde çevre kirliliği, enerji maliyetlerinin yüksekliği, otomasyon sistemlerinin gittikçe önem kazanması, gıda güvenliğini esas alan kalite kontrol uygulamalarının göz önüne alınarak tasarımları geliştirilmiştir (Çağlarırnak, 2005; Çağlarırnak, 2006). Araştırmalar bugün dünya nüfusunun yaklaşık 800 milyonunun yetersiz beslendiğini, beslenemediğini ortaya koymaktadır. Birçok gelişmekte olan ülkede gıda üretiminin ve gıda tedarikinin eksikliğinin temel sebepleri olarak bir yandan toprak verimliliğinin uygun olmayan işleme yöntemlerinin uygulanması ile aşırı ve bilinçsiz gübrelemenin, erozyonun ve tuzlanmanın artması ile birlikte uygun teknolojilerin ve yüksek kaliteli tohumların eksikliği sayılabilir. Diğer yandan, pazarlama kanallarının eksikliği, uygun olmayan taşıma, zararlılar ve bozulmaya bağlı yüksek hasat sonrası kayıplar, uygun olmayan kurutma ve depolama koşulları bu olguyu desteklemektedir. İlave olarak politikacılar bilinçli olarak kırsal alanları kentsel endüstri alanlarına dönüşümünü onaylamaktadırlar. Bir diğer önemli faktör de nüfusun önemli bir kısmının yaşadığı yoksulluktur. Bu insanlar yeterli gıda sağlansa bile bu gıdalar ile beslenememektedirler (Esper, 1998).

Açık güneş altında kurutma hububat ürünleri, meyve ve sebze ürünleri gibi birçok gıda ürününün kurutulmasında geleneksel olarak kullanılmaktadır. Bu tip kurutmada hava koşullarına karşı savunmasız kalan gıda ürünü kalite ve miktarsal olarak kayıplara uğrayabilir. Mekanik kurutmada ise bir enerji tüketimi ve buna bağlı olarak da yüksek maliyetler ve fosil yakıtların kullanımı söz konusudur (Pangavhane ve ark, 2002).

Kurutma sürecinin başlangıcında gıda ürünü nemi homojen bir şekilde yüzeyde ve içeride dağılmış durumdadır. Nem, yüzeyde serbest su yüzeyi olarak bulunmaktadır. Bu yüzey buharlaşması olgusudur. Ürünün yüzeyi kurur kurumaz nem iç kısımlardan buharlaşabileceği yüzeye doğru göç eder. Bu fazda enerji ihtiyacı çok daha önem kazanır. Doğal güneşte kurutma durumunda solar radyasyon ısısı üründeki nemi buharlaştırmak için kullanılır. Güneş ışığı kesikli ve değişken olduğu için, ürün fazla veya az kuruyabilir. Bundan dolayı, güneş enerjisi büyük hacimli bir havayı ısıtmak ve bu havanın ürün üzerinden akışı ile nemin buharlaştırılması ve uzaklaştırması amacıyla kullanılabilir. Bu tip, güneş enerjisi ile havayı ısıtıp sıcak hava ile ürünü kurutma amaçlı yapılmış donanımlara güneş enerjili kurutucular – solar dryer, denir. Bir güneşli kurutucu, doğal

güneşte kurutmada ürünün karşılaştığı olumsuzlukları minimize edecek, böylece kuru ürünün kalitesi de yüksek olacaktır (Murty,2008).

2.GÜNEŞ ENERJISI

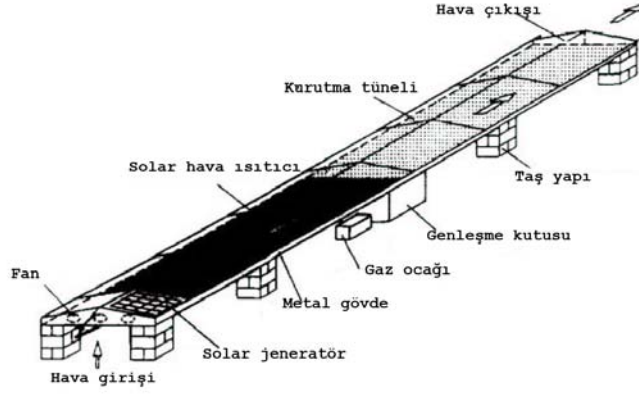
Güneş enerjisi, güneşin çekirdeğinde yer alan füzyon süreci ile açığa çıkan ışıma enerjisidir, güneşteki hidrojen gazının helyuma dönüşmesi şeklindeki füzyon sürecinden kaynaklanır. Güneş enerjisi teknolojileri yöntem, malzeme ve teknolojik düzey açısından çok çeşitlilik göstermekle birlikte iki ana gruba ayrılabilir. Birinci grup olan ısı güneş teknolojileri sistemlerinde öncelikle güneş enerjisinden ısı elde edilir. Bu ısı doğrudan kullanılabilceği gibi elektrik üretiminde de kullanılabilir. İkinci grupta bulunan güneş pillerinde ise, Fotovoltaik piller de denen bu yarı-iletken malzemeler güneş ışığını doğrudan elektriğe çevirirler. Düzlemsel güneş kolektörleri ise güneş enerjisini toplayan ve bir akışkana ısı olarak aktaran çeşitli tür ve biçimlerdeki aygıtlardır. En fazla güneş kolektörü bulunan ülkeler arasında ABD, Japonya, Avustralya İsrail ve Yunanistan yer almaktadır. Türkiye, 7,5 milyon m² kurulu kolektör alanı ile dünyanın önde gelen ülkelerinden biri konumundadır. Vakumlu güneş kolektörleri sistemlerinde, vakumlu cam borular ve gerekirse absorban yüzeyine gelen enerjiyi artırmak için metal ya da cam yansıtıcılar kullanılır. Bunların çıkışları daha yüksek sıcaklıkta olduğu için (100-120°C), düzlemsel kolektörlerin kullanıldığı yerlerde ve ayrıca yiyecek dondurma, bina soğutma gibi daha geniş bir yelpazede kullanılabilirler(Anon,2008).

3.SISTEMLER

Değişik tiplerde güneşte kurutma sistemlerinin düşük konstrüksiyon ve enerji maliyetleri en önemli avantajlarından. Bununla birlikte iklim koşullarına bağlı olarak nispeten yavaş bir kurutma sistemi olması sebebiyle işletme maliyetleri nispeten yüksek olabilir. Ayrıca ürünün tozlanması, hayvansal kontaminasyon, nemli ortamdan gelen mikrobiyel ve maya-küf bulaşması gibi riskler açık güneşte kurutmada her zaman yüksek oranlarda mevcuttur. Ayrıca birçok tarımsal ürün yaz aylarının sonlarına doğru kurutulduğu için değişken hava koşulları ürün kaybına neden olabilmektedir. Bu ve benzeri problemler bağlı olarak geleneksel güneşte kurutma prosesi yerine değişik metodlar geliştirilmektedir (Karathanos, 1997).

Basit doğal konveksiyonlu kurutucularda ürünlerde açık güneşte oluşan zararlanmalardan, örneğin kalite kaybı veya haşere zararlanmalarından tam olarak kaçınılamamaktadır. Genel olarak güneşte doğal olarak kurutulmuş ürünler uluslar arası standartları karşılayamadığı için, global pazarlarda yer bulmakta zorlanmaktadırlar (Esper,1998).

Doğal konveksiyonlu kurutucuların kurutma kapasiteleri kurutma odasına bir güneş enerjili hava ısıtıcı bağlanması ile arttırılabilmektedir. Ancak geceleri ve bulutlu havalarda kurutma işlemi tamamen durmakta ve bu da üründe enzimatik reaksiyonların artmasına ve mikroorganizma gelişmesine yol açmaktadır. Yüksek yatırım maliyetleri, düşük kapasite ve olumsuz hava koşullarından etkilenebilirliği ve ürünün zarar görebilme ihtimali gibi nedenlerden ötürü dolap tipi güneş kurutucular geniş çapta kabul görmemişlerdir. Doğal konveksiyonlu güneş enerjili kurutucuların hava şartlarına bağlı olarak riskler taşıyor olması, zorlamalı tip kurutucuların geliştirilmesine yol açmıştır. Bu tip kurutucularda bir fan yardımıyla buharlaşan nem kurutma ortamından hızla uzaklaştırılmaktadır. Meyve, sebze, hububat, baklagiller, yağlı tohumlar, baharatlar hatta et ve balık bile bu tip kurutucularda başarı ile kurutulmaktadır (Esper, 1998).

Şekil 1. Güneş enerjili Tünel Kurutucu (Esper, 1998)

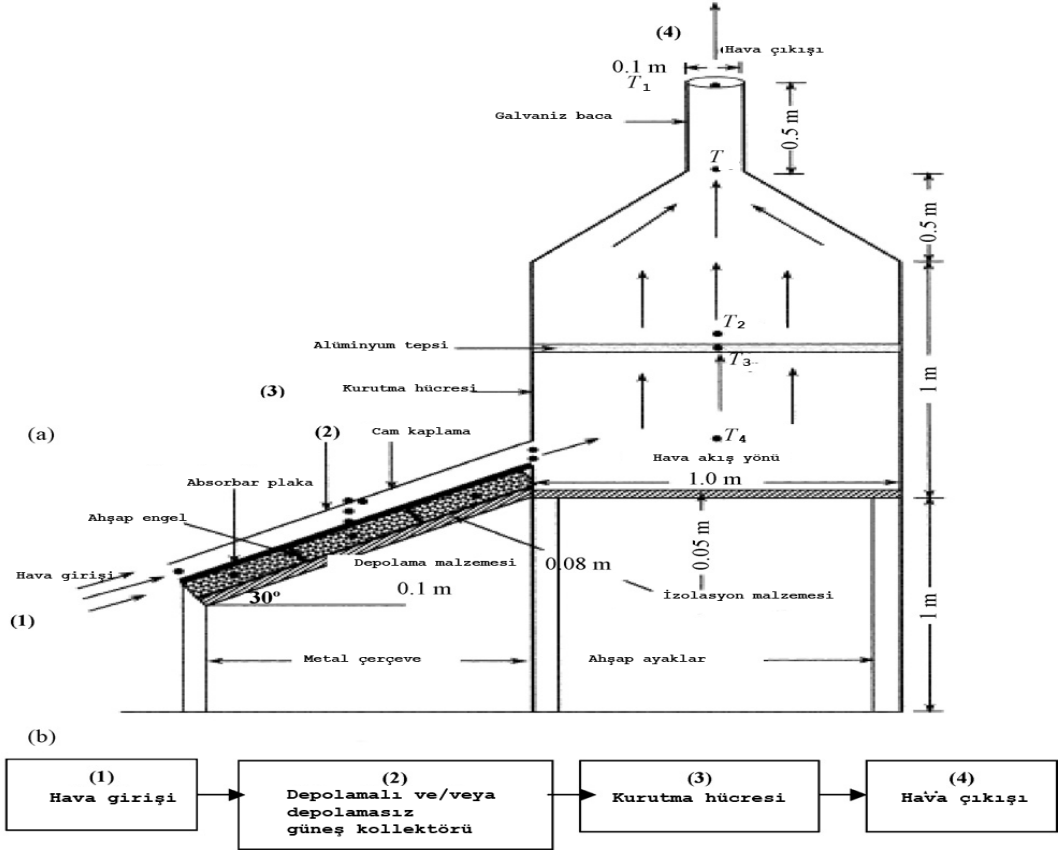
Doğal güneşte kurutmaya kıyasla uygun güneşte kurutma aparatı kullanımı ile kuruma süresi %50'lere varan oranlarda azalmakta, renk, doku ve lezzet açısından ürün kalitesi önemli derecede artmaktadır. Ayrıca böcek, kemirgen, mikroorganizma ve mikotoksin kontaminasyonu önlenmektedir. Ürünün raf ömrü arttığı için depolama kayıpları da azalmaktadır. Ancak bu tip birçok avantajlara rağmen uygulanabilirliği sadece üreticinin kaliteli ürüne yüksek kazanç elde edilebilmesi ile ekonomik olarak değerlendirilebilecektir (Leon,2002; Fadhel,2005; El-Beltagy, 2005; Esper, 1998).

Bütün yıl boyunca üretim yapabilmek için güneş enerjisi konvansiyonel bir ısıtma sistemi ile kombine edilip kullanılabilir. Bu tip kurutucularda da enerjinin büyük bir kısmı güneşten sağlanmaktadır. Güneş enerjisi ile kurutmanın bir diğer uygulama alanı da tıbbi aromatik bitkilerin kurutulması için geliştirilmiş olan, düşük maliyetli bir plastik örtü ile kaplanan yatay duvarlardan oluşan basit bir sera tipi kurutucudur. Güneş enerjili hava ısıtıcı çatı içine yerleştirilmiş ve yatay tarafından yere kadar uzatılmıştır (Esper, 1998).

Güneş enerjisi ile kurutma sistemlerini aktif güneş enerjisi kurutma sistemleri (hibrid veya zorlamalı sirkülasyonlu kurutma sistemleri) ve pasif güneş enerjisi kurutma sistemleri (geleneksel olarak doğal sirkülasyonlu kurutma sistemleri) olarak iki gruba ayırmak da mümkündür. Ayrıca güneş enerjisi ile kurutma sistemlerini direk absorpsiyonlu kurutucular (ürünün güneş ışınlarına doğrudan maruz kalarak ısınması) ve pasif absorpsiyonlu ısıtıcılar (ürünün güneş ışınlarına doğrudan maruz kalmadığı) olarak da sınıflandırılabilir. Burada hangi tip sistemin kullanılacağı ürünün güneş ışınları ile renk kaybına ve vitamin kaybına uğrayıp uğramayacağı veya ne derecede uğrayacağına bağlı olarak değişmektedir. Ayrıca doğrudan güneş ışığına maruz bırakarak kurutmada ürünün üst yüzeylerinde bölgesel kabul edilemez aşırı sıcaklık yükselmelerine de yol açabilmektedir (Sreekumar,2008).

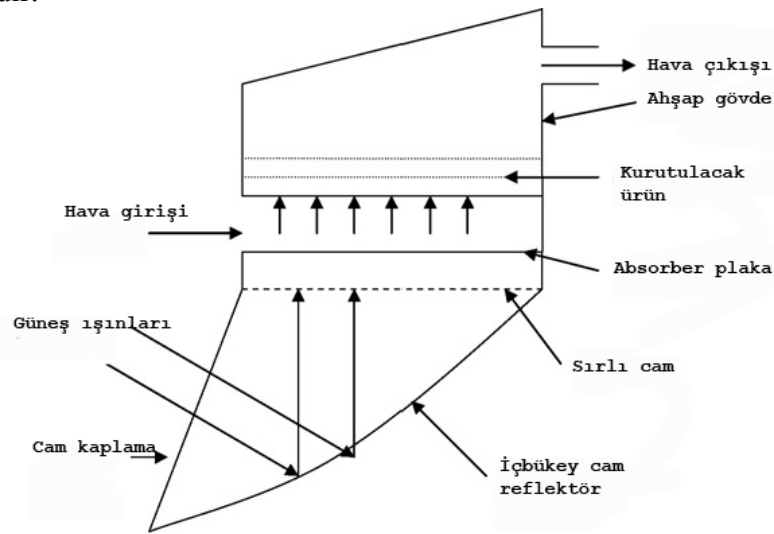
Güneş kurutma sistemleri temelde bir kurutma odasına bağlanmış düz plaka şeklinde güneş enerjili hava ısıtıcıdan oluşur. Basit camlı hava ısıtıcısı kurutma odasına gerekli olan sıcak havayı sağlamak için kullanılır. Sistemin kesit görünüşü Şekil 2.'de verilmiştir.

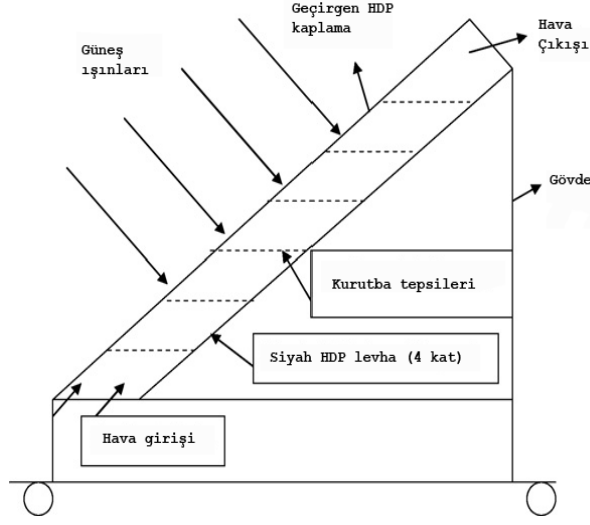
Şekil 2. İndirek tip doğal konveksiyonlu güneş enerjili kurutucu. El-Sebaai ve ark., 2002.

Geleneksel güneş enerjili kurutucu tiplerinin dışında gelişen teknoloji ile birlikte farklı kurutucular geliştirilmiştir. Şekil 3.'de ters plakalı emici kabin kurutucu verilmiştir. Absorber/emici plaka yatay olarak ve yüzü aşağı gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Silindirik reflektör bunun altına yerleştirilmiş olup gelen güneş ışınlarını buna yansıtmaktadır. Bu sistemin üzerine yerleştirilmiş bulunan kurutma odasında aşağıdan ısınarak gelen hava ile ürün kurutulmaktadır.

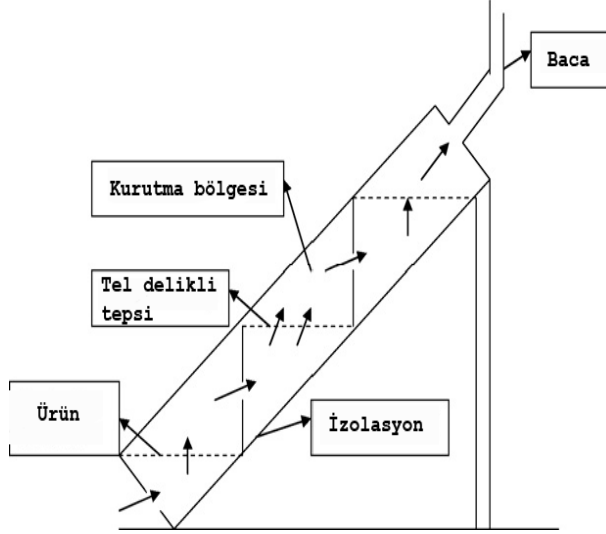
Şekil 3. Ters akışlı kabin kurutucu. (Murthy, 2008)

Çok raflı taşınabilir güneş kurutucular geliştirilmiştir. Bu sistemlerin temel parçaları raflar, geçirgen cam plaka ve tabandaki siyah emici tabakadır (Şekil 4).

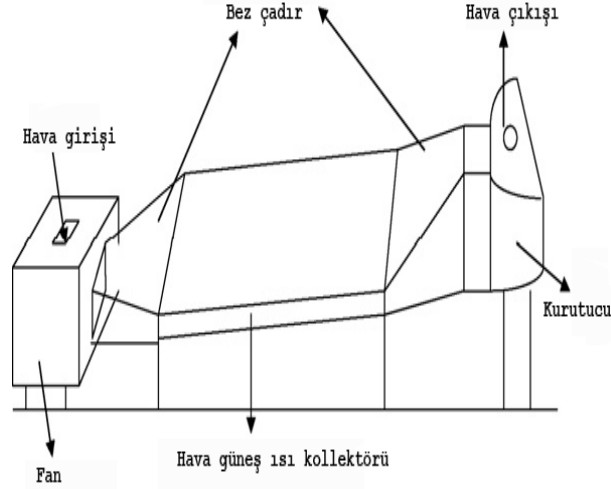
Şekil 4. Çoklu raflı taşınabilir güneş enerjili kurutucu. (Murthy, 2008)

Merdiven tipi güneş kurutucu metal bir merdiven şeklinde olup kenarları izole edilmiş galvanizden oluşmuştur. Üst tarafı geçirgen polikarbon malzeme ile kaplanmış olup bu bölge güneş ışınlarının içeriye geçmesine izin vermektedir (Şekil 5).

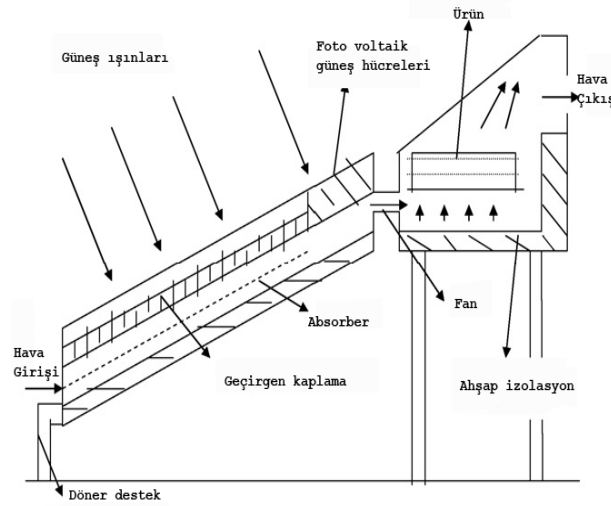
Şekil 5. Merdiven tip güneş enerjili kurutucu. (Murthy, 2008).

Döner kolonlu silindirik kurutucu diye adlandırılan bir diğer sistemde temel üç bölüm bulunmaktadır. Bunlar fan, güneş kolektörü ve kurutma bölgesidir. Hızı ayarlanabilen bir fan, güneş kolektörü ve kurutma bölgesinden oluşmaktadır. Kolektör kısmı diğer iki bölüme çadır bezi ile bağlanmıştır (Şekil 6).

Şekil 6. Döner sütunlu silindirik kurutucu (Murthy, 2008).

Bir diğer metot, Şekil 7’de görüldüğü gibi, güneş pilleri ile çalışan bir fan ile ürünün kontrollü ısıtılmasını sağlayan methodur. Burada, örneğin 60°C’ın üzerine ısıtıldığında aşırı ısınma ve mikrobiyel bozunma riski olan mısırın böyle bir sistemde kurutulması daha uygundur.

Şekil 7. İndirek hava ısıtmalı ve PV ile çalışan fanlı güneş enerjili hububat kurutucusu (Murthy, 2008).

4.SONUÇ

Sonuç olarak, kurutma işleminde gıdanın fiziksel ve kimyasal özelliklerine uygun kurutma sistemlerinin seçilmesi önemlidir. Ancak bu kurutma sistemlerinin hemen hepsi için enerji kaynağı olarak güneşin tek başına ya da diğer bir geleneksel enerji kaynağına

yardımcı olacak şekilde kullanılabilirliği olasıdır. Uygun gıdaya uygun sistem seçimi ile optimum verimli ve çevreye minimum zarar verecek kurutma sistemleri seçilmelidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının başında gelen güneş kurutma sistemlerinin gelecekte vazgeçilmez enerji kaynağı olacaktır. Bu bağlamda güneş enerjisinden en uygun şekilde faydalanabilmek için yapılan çalışmaların devam etmesi ve bu çalışmaların yakından izlenerek ve öncülük edilerek kullanımının ülkemizde yaygın hale getirilmesi çabalarının daha da artması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Anon, (2008). <http://www.eie.gov.tr/turkce/gunes/>
- Cemeroğlu, B. Ve Özkan, M.,(2007). Meyve Sebze İşleme Teknolojisi 2. - Kurutma Teknolojisi, Pp.379-613. Başkent Klişe Matbaacılık, Ankara Türkiye.
- Çağlarımak, N., (2005). Examining of Biochemical Comğounds and Quality Properties of Dried Fruits. İzmir 2005 Food Congress, E.Ü. İzmir Türkiye. April 19-21.
- Çağlarımak, N., (2006). Ochratoxin A1 Hydroxymethylfurufural and Vitamin C levels of sun-dried grapes and sultanas. J. Of Food Processing and Preservation 30,549-562.
- Çakaloz, T.,(1982). Unit Operations in Food Eng. Ders Teksiri. Pp 50-72. E.Ü. Matbaası Çoğaltma Yayınları, Bornova, İzmir Türkiye.
- El-Beltagy, A., Gamea, G.R., Amer Essa, A.H., (2007). Solar Drying Characteristics of Strawberry. Journal of Food Engineering 78 (2007) 456-464.
- El-Sebaai,A.A., Aboul-Enein,S., Ramadan, M.R.I., El-Gohary, H.G., (2002). Experimental Investigation of an Indirect Type Naturl Convection Solar Dryer. Energy Conversion and Management 43 (2002) 2251-2266.
- Esper, Mühlbauer,W. (1998). Solar Dyring An Effective Means of Food Preservation. Renewable Enegy 15 (1998) 95-100. Elsevier Sci.Ltd.
- Fadhel,A., Kooli, S., Farhat, A., Bellghith,A., (2005). Study of the Solar Drying of Grapes by Three Different Process. Desalination 185 (2005) 535-541.
- Farkoz,J., (1997). Methods of Food Preservation in Food Microbiolog Fundamentals and Fronteries. (M.P. Dosle, L.R. Beuchaut and T.J. Montville,etc) pp.123-2004, ASM Press, Washington DC.
- Karathanos, V.T., Belessiotis, V.G., (1997). Sun and Artificial Air Drying Kinetics of some Agricultural Products. Journal of Food Eng. 31 (1997) 35-46. Elsevier Sci. Ltd.
- Leon, M.A., Kumar,S., Bhattcharya,S.C., (2002). Renewable and Sustainable Energy Reviews. 6 (2002) 367-393.
- Murthy,R. M.V.,(2008). A rewiev of new Technologies, models and experimental investigations of solar driers. Renewable and Sustainable Enegy Reviews. Article in Press, Elsevier Sci.Ltd.
- Pangavhane, D.R., Sawhney, R.L., Sarsavadia, P.N., (2002). Design, Development and Performance Testing of a new Natural Convection Solar Dryer. Energy 27 (2002) 579-590. Elsevier Science Ltd.
- Singh, S., Singh, P.P., Dhaliwal, S.D.,(2004). Multi-shelf Portable Solar Dryer. Renewable Energy 29 (2004) 753-765.
- Sreekumar,A., Manikantan, P.E., Vijayakumar, K.P., (2008). Performance of Indirect Solar Cabinet Dryer. Energy Conservation and Management. 49 (2008) 1388-1395.

GIDALARDA AMBALAJIN ÖNEMİ VE TÜKETİCİLERİN SATIN ALMA DAVRANIŞLARINA ETKİSİ (KARAMAN İLİ ÖRNEĞİ)

THE IMPORTANCE OF PACKAGING OF FOODS AND IT'S EFFECT ON THE BEHAVIORS OF CONSUMERS TO PURCHASE (KARAMAN CITY MODEL)

Fadime DİLBER¹ Abdülkadir DİLBER² Mustafa KARAKAYA³

ABSTRACT

Recently, the importance of packed food products have increased more and more in the competitive market. While consumers make their preferences for the product variability increasing consistently in the present market conditions, they indicate fairly the selective behaviors, paying great attention to almost each characteristic of the products. Depending on their education level, their expectations are increased for the products they purchase to be healthier and to have been produced under better hygienic conditions. For this reason, the packaging is a very important parameter for the consumer preference for various food products.

Nowadays, food products are generally presented to customers as exhibition of their packaged form on the shelves in the gross supermarkets and marketed by the method of "purchasing after selection", attracting the interest of the costumers. Almost every food product is exhibited with its packing material and undertakes virtually its own salesman function.

In this research, it was aimed to determine by survey study how a packaging material affects the behavior of consumers to purchase and the importance of the packaging material to consumers. The research was conducted in Karaman city. It was concluded that the consumers preferred to purchase packaged food products on a large scale because they thought the packed food products to be healthier than those non-packed and even though they also thought the packaging material to increase the price of the product. It was also observed that the effect of packaging on the consumer behaviors changed depending on their education level.

Key words: Competition, purchasing, package, consumer.

ÖZET

Rekabetçi piyasada ambalajlı gıda ürünlerinin önemi gün geçtikçe daha da artmaktadır. Günümüz piyasa şartlarında sürekli artan oranda ürün çeşitliliği karşısında

¹ Uzman Karamanoğlu Mehmet Bey Ün., fdilber@hotmail.com

² Öğr.Gör. Karamanoğlu Mehmet Bey Ün.,beyoglu_4269@hotmail.com

³ Prof.Dr. Selçuk Ün. karakayam@hotmail.com

tüketiciler tercih yaparken ürünlerin hemen hemen her özelliğine dikkat edip, oldukça seçici davranışlar göstermektedirler. Eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak tüketiciler ürün seçerken, satın alacakları ürünlerin sağlıklı olmasını ve hijyenik şartlarda üretilmiş olmasını tercih etmektedirler. Bu nedenle ambalaj, çok çeşitli gıdaların tüketiciler tarafından tercih edilmesinde önemli bir parametredir.

Günümüzde genellikle gıda maddeleri tüketicilere büyük marketlerin raflarında ambalajlı olarak sunulmakta ve müşterilerin ilgisini çekerek seçip alma yöntemiyle pazarlanmaktadır. Raflardaki hemen her ürün kendi ambalaj özellikleri çerçevesinde sergilenmekte ve adeta kendi kendine satış elemanı fonksiyonunu yüklenmiş olmaktadır.

Bu çalışmada anket yoluyla ambalajın gıda ürünlerinin satın alma davranışını nasıl etkilediği ve ambalajın tüketici için önemi öğrenilmeye çalışılmıştır. Alan araştırması Karaman ilinde uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda tüketicilerin ambalajlı gıdaların daha sağlıklı olduklarını düşünmeleri nedeniyle, büyük ölçüde ambalajlı ürünleri tercih ettikleri ancak kullanılan ambalajın ürünün fiyatını arttırdığı düşüncesine de sahip oldukları belirlenmiştir. Tüketicilerin eğitim düzeyine bağlı olarak, ambalajın tüketici davranışları üzerinde etkisi olduğu gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Rekabet, satın alma, ambalaj, tüketici

1.GİRİŞ

Günümüzde endüstriyel ölçekte üretilen ürünler arasındaki farklar azalmaya ve ürün çeşitliği artmaya başladığından, ürünler arasında fark yaratmak ve tüketicilerin satın alma kararlarına etki etmek git gide daha zor olmaktadır. Toplumsal refah düzeyinin yükselmesi, sağlık şartlarına dikkat edilmesi, tüketici tatminin ön planda tutulması ve tüketici haklarının korunmasının zorunlu hale gelmesi ile endüstriyel ürünlerde ambalaj/ambalajlama daha da önemli hale gelmiştir.

Gıdalarda ürünlerinde ambalaj, sadece ürünü muhafaza eden ve bozulmasını önleyen bir faktör olmaktan çıkarak, tüketicilerin duygularına hitap ederek tüketicilerin satın alma kararlarında etkili olan bir kavram haline gelmiştir. Satış elemanı rolünü üstlenen ambalaj, tüketiciyle ilk temas kuran ve üreticinin tüketiciye ulaştırmak istediği mesajı ileten bir etkidir. Bunun için ambalaj, pazarlamanın beşinci P'si (Packaging) olarak kabul edilmektedir.

Ambalaj, ürünün tanıtımını sağlayan önemli bir pazarlama faaliyeti olarak görülmektedir. Ambalajın bu fonksiyonu tüketiciyi yönlendirerek, karar vermesini sağlamaya çalışması açısından önemlidir.

Tüketicilerin gıda maddelerini ambalajlı olarak satın alma davranışında; ambalajlı gıdaların sağlıklı olduğu, kaliteli olduğu ve güven verdiği düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Ambalajlı gıdalardaki ambalajın fonksiyonlarının, tüketici satın alma davranışlarındaki etkisinin ürün çeşidine göre farklılaşmadığı gözlenmektedir. Tüketicilerin satın alma kararı vermelerinde gıdaların ambalajından en önemli beklentilerinin; ürünün korunması, kolaylıklar sağlaması, bilgi vermesi gibi somut yararlar olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada da ürünün pazarlanmasında önemli bir unsur olan ambalajın, tüketicilerin gıdaların satın alma davranışı üzerindeki etkisi araştırılmaya ve tüketicilerin ambalajlı ürünleri neden tercih ettikleri, ambalajlı ürünler hakkındaki düşünceleri, belirlenmeye çalışılmıştır.

2. AMBALAJ TANIMI ve ÖNEMİ

Ambalaj; Bir malı dış etkenlerden koruyan, içine konan ürünleri bir arada tutarak, dağıtım ve pazarlama işlerini kolaylaştıran, tüketiciye içindeki ürün hakkında bilgi veren metal, kâğıt, karton, cam, plastik vb. malzemeden yapılan sargı ve kaplardır.

Bu yaklaşıma göre; ambalajlama; “gıdaların dış etkenlerden korunması”, üretimden tüketime kadar geçen sürede gıdaların niteliklerinin değişmesini kısmen veya tamamen önleyen renk ve şekil bakımından alıcının ilgisini çekebilme özelliği taşıyan maddeler ile sargı işlemi şeklinde tanımlanmaktadır (Emiroğlu 1985).

Ambalaj, günümüz üreticileri tarafından kullanılan etkili bir pazarlama aracı olup ürün pazarlama stratejisinin ayrılmaz bir unsurudur. Ambalaj tüketicinin dikkatini çekecek nitelikte olmalı, ilgi uyandırmalı, ürünün özellikleri ile ilgili olarak tüketicilere bilgi vermeli, tüketici güvenini sağlamalı ve tüketici zihninde ürünle ilgili olarak olumlu bir izlenim bırakmalıdır. Bunun yanı sıra, ambalajın bir firmanın veya markanın anında tanınmasında katkısı bulunmaktadır (Kotler, 2000:286).

Ambalaj, bir ürünün sunumu için çok önemli bir unsurdur. Ambalaj adeta ürünün elbisesi gibidir. Ürününüz ne kadar mükemmel olursa olsun, onu çok sağlıklı, doğru albenili bir elbiseyle sunmamız gerekmektedir. Gerek tüm dünyada gerekse hızlı marketleşme sonucu raflarda çok ciddi rekabet vardır (İTO, 2004:50). Bu durum tüketicilerin karar verme mekanizmalarını karmaşık hale sokmaktadır.

Zaman zaman tüketiciler ürünü sadece fonksiyonel kullanım için değil, aynı zamanda sembolik özellikleri için de satın almaktadır. Bu özelliklerinin yanında ambalaj, hem firmanın ismini hem de markasını tüketicilere taşımaktadır. Dolayısıyla artık üretimde görev alan yöneticiler ambalajın bu önemini kavrayıp, ürünün ambalajında bir farklılık yaratmaya ve ürüne bir kimlik kazandırmaya çalışmalıdır (Underwood, 2003: 62).

Süpermarketlerin ve diğer self servis mağazaların gelişmesi ve sayıca artması ambalaja geleneksel görevinden çok daha fazla, pazarlama görevini yüklenmiştir. Günümüzde, ambalaj bir iletişim aracı olarak ürünün önemli boyutunu oluşturmaktadır. Ambalaj, “satış aracı” olmanın yanında “yaşam biçimi” nin bir uzantısıdır. Ambalajın geleneksel koruma görevinin ötesinde yerine getirdiği diğer önemli görevleri şunlardır:

- 1-Paket içerisine yerleştirilen gıda maddesini paketlemeden tüketime kadar geçen süre zarfında çeşitli fiziksel zararlara, kimyasal değişmelere ve mikrobiyolojik kontaminasyonlara karşı korumaktadır.
- 2-Tüketici ile iletişim kurar, dikkat çeker ve farklılık yaratır.
- 3-Standartlara uygun ürünün üretilmesine yardımcı olması ve gıda maddelerinin paketlenmiş olması aynı zamanda halk sağlığı açısından büyük önem arz eder.
- 4-Kişisel satışın yerine işlev görür ve bu haliyle “sessiz bir satış elemanı”dır.
- 5-Ambalaj endüstrisindeki gelişmeler hafif ve düşük maliyetli materyallerin üretilmesine imkân sağlamıştır
- 6-Yeni kullanıcıları özgün şekil ve büyüklüğü ile cezbeder.
- 7-Satın alma sonrasında kullanma yararı sağlar.
- 8-Yaratıcılığı yansıtarak imaj geliştirmeye yardımcı olur.

Özellikle tüketici ürünleri için ambalaj, pazardaki başarı ve başarısızlık arasındaki farkı yaratabilir ve ambalajın içindeki üründen sorumlu pazarlamacının da başarısını etkiler. Pazarlamacılar marka imajlarını oluşturmak veya pekiştirmek için reklâm, promosyon ve teshir stantlarına büyük miktarlarda para harcarlar. Bunların sonucunda tüketici birkaç saniye içinde karar vermek zorundayken, ambalaj bu imajı desteklemeli ve satın alanın gönlüne, gözüne hitap etmeli ve ellerini raftaki ürüne doğru çekmelidir. Doğru yerde, doğru zamanda bulunan ambalaj satışları ve karlılığı patlatır ama kötü bir ambalaj da iyi bir ürünün başarısına sekte vurur. Üreticiden tüketiciye uzanan iletişim zincirinde

ambalajın son nokta olarak hayati bir önemi vardır (Meyers ve Lubnier, 2004:55). Ambalaj, her ne kadar ürünün satışını etkileyen önemli bir faktör olsa da aynı zamanda maliyeti arttırıcı bir unsurdur (Prendergast ve Pitt, 1996). Dolayısıyla doğru ve etkin ambalajlamanın sağlanması güç ama önemli bir süreçtir.

3. AMBALAJ TİPLERİ

3.1. Fonksiyonlarına Göre Ambalaj Tipleri

3.1.1. Birincil Ambalaj (İç Ambalaj)

Ambalaj; bir ürün için sargı, kap, kutu vb. şeyleri üretme ve dizayn etmeyi gerektiren bir faaliyettir ve ambalaj bir ürünün birinci kabı veya sargısı olabilir (Kotler ve Armstrong, 2004:286). Tüketici ambalajı veya iç ambalajda denir.

Tüketicilerin yaşam standartlarının artması ile ambalajın tutundurma etkisi gitgide artmaktadır. İç ambalajın tutundurma görevini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için şu özelliklere dikkat edilmesi gerekir (Toyne, 1993: 438):

*Ambalajın çekici bir görünümü olmalıdır. Ancak ambalajın çekiciliği pazardan pazara farklılık gösterebilir.

*Ambalajlar, tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarına ve gelir düzeylerine uygun olmalıdır.

*Ambalaj, ürünün kullanımını ve kalitesi hakkında bilgi vermeli, kolay taşınmasını, saklanmasını ve kullanılmasını sağlamalıdır

3.1.2. İkincil Ambalaj (Dış Ambalaj)

Dış ambalajın temel amacı paketlenmiş ürünün toplu sevkini sağlamak ve sevk sırasında meydana gelebilecek dış etkenlerden korumaktır. Ambalajların üretildiği malzemelere, üretim teknikleri gibi kriterlere göre başlıca ambalaj çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz: Kâğıt esaslı ambalajlar, cam ambalajlar, tahta ambalajlar, metal kökenli ambalajlar, plastik ambalajlar ve aseptik ambalajlar

Ambalaj teknolojisi müşteri ihtiyaçlarının tatmin edilmesi doğrultusunda gelişim göstermektedir (Adebanjo, 2000).

3.2. Ambalajın Fonksiyonları

Ambalaj, bir ürün için hayati öneme sahip olabilir, ürünü daha kullanışlı, daha emniyetli yapabilir, kullanımı kolaylaştırabilir. Tıpkı bir marka ismi gibi, tüketicilerin satın alma davranışını etkileyebilir (Pride ve Ferrel, 1987:222). Bununla birlikte ambalajın birçok temel fonksiyonu vardır. Bunlar;

***Koruma Fonksiyonu**

Ambalajın en önemli görevlerinden biri, ürün için üreticiden nihai müşteriye kadar uzanan yolda sağladığı çok yönlü korumadır. Ürünün ışık, nem, ısı, hava, darbe gibi dış etkenlerden olumsuz yönde etkilenmesini, bozulmasını ve kirlenmesini önler (Tek, 1983: 13).

***Satış Fonksiyonu**

Ambalaj; ürünü tüketicilerin dikkatini çekerek, ürünü koruyarak ve ürünü kullanışlı hale getirerek sattırır. Ambalajın üç önemli özelliği müşterinin satın alma kararını etkiler. Bu özellikler ambalajın rengi, şekli, boyutu gibi görsel özellikler, ambalajın üzerindeki bilgiler ve ambalajın üretiminde kullanılan teknolojidir (Silayoi&Speece, 2004). Sonuçta ambalaj tüketicileri satın almaya ve kullanmaya motive etmeye yardımcı olmalıdır(Nancarrow,Wright, 1998: 111).

*** Kolaylık Fonksiyonu**

Kolaylık fonksiyonu, ambalaja uygun ölçüde ürün doldurma, açma-kapama, kullanma, atma, depolama, rafa yerleştirme gibi kolaylıkları kapsamaktadır. Bu fonksiyonların dışında ambalajın aynı zamanda tüketicinin zihninde ürün imajını etkileme fonksiyonu ve ambalajın büyüklüğünde yapılan değişikliklerle birlikte ürünün fiyatını ayarlama fonksiyonu da vardır (Boone, Kurtz, 1998).

***Anlaşmazlıkları Önleme fonksiyonu**

Ambalajsız mallar gerek kalite ve gerekse miktar- fiyat ilişkisi bakımından tüketiciye güven vermezler. Ambalaj bu güvensizlikleri ortadan kaldırır. Bu nedenle de ambalaj üzerinde malın miktarına ilişkin bilgiler verilir. Ayrıca bazı malların nasıl kullanılacakları ambalaj üzerinde belirtilerek, kullanımına ilişkin bilgiler verilir (İslamoğlu, 1999:348).

***İletişim Fonksiyonu**

Tüketiciler ihtiyaçlarıyla ilgili bir satın alma kararı verdiklerinde binlerce ürünle karşı karşıya kaldıkları bu aşamada ambalaj sessiz satıcı işlevini yerine getirecek şekilde tüketiciyi özendirmelidir. Ambalajın büyüklüğü, şekli ve rengi gibi göze hitap eden özellikleri alış-veriş yapan kişinin ilgisini çekebilir ve tepkisel satın almayı cesaretlendirebilir (Berkman ve diğerleri, 1997:50). Ambalaj tüketicide ilk bakışta iyi bir izlenim yaratabilmeli ve tekrar tekrar satın alma işlemini gerçekleştirecek düzeyde olmalıdır.

Tüketicilerin ürünü nasıl algıladıkları büyük ölçüde ambalajın iletişim unsurlarına bağlıdır. Eğer ambalaj yüksek kaliteli ise tüketiciler ürünün yüksek kaliteli olduğunu düşünür ancak ambalaj düşük kaliteli ise tüketiciler bu düşük kaliteyi ürünün kendisine atfeder. Ambalaj olumlu veya olumsuz düşünceleri tüketicilere iletmektedir (Lysanski, 1996).

4.TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

4.1. Sosyo-Kültürel Faktörler

*Aile: Toplumun kültürel değerlerini ileten bir alt kültür olarak hizmet etmektedir. Çocuk, sosyal ve kültürel değerlerini, tüketim alışkanlıklarını aileden kazanır ve yaşamı boyunca onların izini taşır. Bu nedenle tüketim alışkanlıklarını ailenin yaşam eğrisiyle açıklamak mümkündür.

*Danışma grubu: Danışma grupları, arkadaşlar, komşular gibi yakın çevre ve dinsel kuruluşlar, dernekler; ticari örgütler gibi kuruluşlardır. Gruplarının üyeleri, sadece bilgi,

tutum ve değerler bakımından değil aynı zamanda belirli ürün markalarının satın alınmasında, hatta bunların satın alınacağı mağazanın seçimi esnasında etkileşimde bulunurlar(Kardeş,1991:21).

*Sosyal Sınıf: bir toplumun aynı değerleri, aynı ilgileri, hayat tarzını ve davranış biçimini benimsemiş nispi olarak homojen bir alt bölümü olarak ifade edilebilir. Çok sayıda ortak nitelik (gelir tipi ve kaynağı, meslek, değer hükümleri, ikametgâh tipi ve yeri, mesleki başarı vb.) sosyal sınıfı belirler. Ama sosyal sınıflar arasında kesin sınırlar yoktur. Zevkleri, davranış biçimleri ve satın alma karar süreçleri farklılık gösterir

*Kültür: Kültür; insanların yarattığı değerler sisteminin, örf, adet, ahlâk, tutum, inanç, davranış, sanat yaklaşımlarının ve bir toplumda paylaşılan diğer sembollerin karışımıdır. Kültürel faktörler günlük yaşamımızın önemli bir kısmını oluşturduğu için satın alma kararlarını etkiler. Ne yenilip, ne giyileceğini geniş ölçüde kültür belirler (Mucuk, 1994:82-83).

4.2. Psikolojik Faktörler

*Güdüleme: Güdü, bireyi bir harekette bulunmaya veya bir hareket yolunu diğerine tercih etmeye itecek (isteklendirecek) şekilde etkileyen sürücü kuvvet ve öğelerdir(Akat, Budak&Budak, 1994:209). Pazarlama anlayışı açısından önemli olan da, bu güdülerin doğru olarak belirlenebilmesi ve bireyin davranışını etkileyen gerçek güdülerin ortaya çıkarılmasıdır (Kardeş, 1991:20).

*Algılama: Kişinin çevresindeki çeşitli uyarıcıları duyu organları ile tanınması algılama olarak adlandırılır. Algılama iki yönlü bir süreçtir; güdüler ve tutumlar hem algılamayı etkiler, hem de algılama, güdüler ve tutumları etkiler. Ayrıca bu fizyolojik faktörlerin dışında algılama, duyum süreçleri, simgesel süreçler ve duygusal süreçleri de kapsar. Duyum süreçleri, uyarıcıların beş duyu organı ile algılanmasıyken, simgesel süreçler, uyarıcının tüketici belleğinde bir imaj yaratmasıdır. Duygusal süreçler ise, uyarıcıların, ilgili hoşlanma düzeyini belirlemesidir(Yükselen,1994:26).

*Öğrenme: İnsanın algılamasını etkileyen bir sebep olan öğrenme geçmiş tecrübelerden kaynaklanan bir davranış değişikliği şeklinde tanımlanabilir(Stanton, 1975:84). Ancak öğrenme ile açlık, yorgunluk, büyüme gibi fizyolojik koşulların neden olduğu davranış değişiklikleri, kastedilmez. Kişiler yaptıkları hareket ile kazanır ve doyurucu sonuçlara ulaşır ise bu hareketi sürdürme eğilimi gösterirler

*Tutum ve İnançlar: Tutum ve inançlar tüketicinin algılamalarını ve davranışlarını doğrudan etkiler. Tutumlar duyguları olduğu kadar düşünsel işlemleri de içerir ve yoğunlukları farklılaştırır. Tutumlar, verilen mesajın algılanmasında çarpıklık yaratabilir ve mesajı anımsama derecesini etkileyebilir. İnançlar ise, dış kaynakların araştırılmasıyla elde edilen bilgiler veya kişisel deneyimler sonucunda doğruluğu kanıtlanmış bilgi olarak verilebilir. İnançlar, kanıtlamaya yönelik olarak bilgi, görüş ve bağlılık olarak ifade edilebilir. İki faktör birbiriyle bir bütün gibidirler ve sonuçta inançlar tutumları, tutumlar da inançları etkilemektedir (Stanton, 1975:85-86).

*Kişilik: Kişilik, insanın kendisine özgü biyolojik ve psikolojik özelliklerinin bütünüdür. Çeşitli kişilik özellikleri satın alma davranışını etkilemektedir

*Demografik Faktörler: Demografik faktörler yaş, cinsiyet, medeni hâl, gelir, eğitim ve meslek gibi bireysel karakteristik niteliklerdir. Bunlar kişinin satın alma kararlarını geniş ölçüde etkiler. Kişinin evli veya bekâr olması; evli ise çocuklu olup olmaması ; cinsiyeti, gelir durumu, eğitim düzeyi, mesleki durumu ve hayat tarzı, satın alma kararlarını en geniş boyutlarda etkileyen kişisel faktörlerdir(Mucuk,1994:87-88).

5. TÜKETİCİNİN SATIN ALMA DAVRANIŞLARINDA AMBALAJIN ÖNEMİ

Günümüzün rekabetçi ortamında müşteriler süpermarketleri her ziyaretlerinde ürünlerin üzerindeki binlerce mesajla karşı karşıya kalırlar. Bradshaw ve Philips(1993), yaptıkları bir araştırmada, tüketicilerin satın alma davranışlarının yüzde 51'ini plansız gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu görüşler tüketicileri satın alma noktasında ikna etmenin önemini ortaya koymaktadır(Underwood, Klein, Burke, 2001: 403).

Ambalajın tüketicinin dikkatini çekme ve ilgi uyandırma konusunda etkisi büyüktür. Müşteriler ambalaj üzerindeki bilgiler sayesinde de bir değerlendirme yapabilirler. Bu durum satın alma davranışının ilk üç aşamasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla tüketicinin deneme aşamasına gelişinde, ambalajın etkisinin çok büyük olduğu söylenebilir(Küçük, 2002:27).

Başarılı bir ambalajdan söz edebilmek için ambalaj tasarımında, müşterinin merkez olarak alınması gerekmektedir. Müşterilerin demografik özellikleri, ihtiyaçları ve istekleri dikkate alınmalı, ambalaj ile müşteriye verilmek istenen mesaj ambalajın tasarlanması aşamasında belirlenmeli ve ambalajın etkin bir şekilde müşterinin ilgisini çekip çekmediği kontrol edilmelidir (Nancarrow, Wright, 1998: 7).

Ayrıca iyi tasarlanmış bir ambalaj, satışı artırıcı etki de yaratır. Her yönüyle iyi tasarlanmış bir ambalaj, tüketicinin mamulü özellikle bir rekabet ortamında diğerlerinden ayırt edebilmesi, tüketiciye “ parasının karşılığını aldığı” nı göstermesi, tüketicide tekrar satın alma isteği uyandırması bakımlarından medya reklâmcılığına oranla daha fazla satış artırıcı etki yaratır ve uzun vadeli satış stratejilerine daha fazla katkı sağlar (Baycılı,1987:13-14).

6. ALAN ARAŞTIRMASININ AMACI VE YÖNTEMİ

Bu bölümde yer verilecek olan alan araştırması ile, Karaman ilindeki tüketicilerin gıda maddelerini satın alırken ambalajdan ne derece etkilendiğini belirlemek amaçlanmıştır. Bu ana amaç doğrultusunda, tüketicilerin ambalajsız ürün satın alıp almama sıklıkları, ambalajlı ürün tercih etme nedenleri, ambalaja ait özelliklerin satın alma kararını etkileme derecesi belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu alan araştırmasında veri toplamada anket tekniği kullanılmıştır. Tüketicilere uygulanmak üzere hazırlanan anket formu toplam 19 sorudan oluşmaktadır. Bu çalışmada tesadüfi olarak alınan örnekleme 300 kişiye uygulanan ankette toplanan veriler SPSS 13.0 paket programında frekans ve yüzde değerlerine göre değerlendirilmiştir.

6.1. Alan Araştırmasının Bulguları

Tüketicilere uygulanan ankette ilk beş soruda cinsiyetleri, yaşları, eğitim durumları, gelir düzeyleri sorulmuş olup, elde edilen veriler Tablo 6. 1. 'de verilmiştir.

Tablo 6.1. Araştırmaya İştirak Eden Tüketicilerin Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Cinsiyet Dağılımı	Frekans	%
Erkek	133	44.3
Kadın	167	55.7
Toplam	300	100
Yaş Dağılımı	Frekans	%
18-24	79	26.3
25-31	58	19.3
32-38	64	21.3
39-45	47	15.7
46 ve üstü	52	17.3
Toplam	300	100
Eğitim Durumu	Frekans	%
İlköğretim	70	23.3
Lise	74	24.7
Üniversite	156	52
Toplam	300	100
Gelir Düzeyi	Frekans	%
0-550YTL	102	34
551-800YTL	53	17.7
801-1200YTL	56	18.7
1201-1600YTL	39	13
1601-2000 YTL	21	7
2001 ve üstü	6	2
Maaş belirtmemiş	23	7.7
Toplam	300	100

Tablo 6.1’de de görüldüğü gibi araştırmaya cevap verenlerin %55.7’si Bayan, % 44.3’ü Erkek tüketicidir. Araştırmaya katılan tüketicilerin yaşlarına bakıldığında, % 45.6’sını 18-24 ve 25-31 yaş arası genç tüketicilerden oluştuğu görülmektedir. Bunu % 21.3’ünü 32-38 arası yaş grubu, %17.3’nü ise 46 ve üstü yaş grubu izlerken, % 15.7’sinide 39-45 yaş grubu oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan tüketicilerin eğitim durumlarına bakıldığında ise, % 52’sinin üniversite mezunu, % 24.7’si Lise mezunu, %23.3’nünde İlköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan tüketicilerin % 34’nü 0-550TL; % 18.7’si 801-1200TL, % 17.7’si 551-800TL, % 7’si 1601-2000 TL gelir düzeyine sahip tüketiciler olup, 2001 TL ve üstü gelire sahip olduğunu bildiren tüketicilerin oranı ise %2’ dir. Araştırmaya katılan tüketicilerin çoğunluğunun genç olması, ve eğitim düzeylerinin yüksek olmasının sebebi ise; genç tüketicilerin büyük alışveriş merkezlerine yönelmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 6. 2. Araştırmaya İştirak Eden Tüketicilerin Mesleklerine İlişkin Bulgular

Meslek Tipi	Frekans	%
İşçi	34	11.3
İşsiz ama gelir sahibi	2	0.7
Memur	65	21.7
Serbest meslek	31	10.3

Ev Hanımı	74	24.7
Emekli	26	8.7
Öğrenci	68	22.7
Toplam	300	100

Tablo 6.2’de araştırmaya katılan tüketicilerin meslekleri ile ilgili bulgular yer almakta olup; tüketicilerin % 24.7’sini ev hanımları; % 22.7’sini Öğrenciler; % 21.7’sini Memurlar, %11.3’ü İşçiler, %10.3’ü Serbest Meslek Sahipleri, % 8.7’si Emekliler ve %0.7’sinin ise işsiz ama gelir sahibi olduklarını belirlenmiştir.

Tablo 6. 3. Tüketicilerin Gıda Maddelerini Ambalajlı Olarak Satın Almasında Etkili Faktörlerin Önem Düzeylerine İlişkin Sıklık ve Dağılımı (%)

Tüketici Faktörler	Davranışını	Etkileyen	KESİNLİKLE KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	Ort.
Gıdaların Önemlidir	Ambalajlı	Olması	213	75	5	5	2	1.3600
Dağılım			71	25	1.7	1.7	0.7	
Ürünün ambalajlı olması ürün olduğunun göstergesidir		sağlıklı	83	98	54	41	24	2.4167
Dağılım			27.7	32.7	18	13.7	8	
Ambalajlı olması onun kalitesini gösterir			92	113	34	45	16	2.2667
Dağılım			30.7	37.7	11.3	15	5.3	
Ambalajlı olması tüketiciye güven vermesi ve satın alma tercihimi etkilemektedir			145	104	35	13	3	1.7500
Dağılım			48.3	34.7	11.7	4.3	1	

Araştırmaya katılan tüketicilerin gıda ürünlerinde ambalajlı ürünleri tercih etme nedenleri ile ilgili genel değerlendirme Tablo 6.3’te verilmiştir. Katılımcıların % 96’sı gıdaların Ambalajlı Olması Önemlidir sorusuna Kesinlikle Katılıyorum ve Katılıyorum cevabını vererek, ambalajın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ambalajlı olması tüketiciye Güven Vermesi ve satın alma tercihimi etkilemektedir sorusuna % 83’ü Kesinlikle Katılıyorum ve Katılıyorum olumlu cevabını vererek ambalajın güven verdiği düşüncesini belirtmişlerdir. Ambalajlı olması ürünün kalitesini gösterir sorusuna üçüncü derecede önem sırasına koyarak % 68.5’i kaliteli olduğu düşüncesini belirtmişlerdir. Dördüncü önem sırasında ise Ürünün ambalajlı olması sağlıklı ürün olduğunun göstergesidir sorusuna, % 60.4’ü olumlu cevap vererek ambalajın sağlıklı korumda önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 6.4. Tüketicilerin Gıda Ambalajına Ait Özelliklerin Satın Alma Kararını Etkileme Derecesinin Önem Sırasına Göre Sıralanması ve Dağılımı(%)

Tüketici Faktörler	Davranışını Etkileyen	KESİNLİKLE KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	Ort.
Gıdaların ambalajının Kolaylığı sağlama	Kullanım tercihim etkiler	110	144	30	14	2	1.8467
Dağılım		36.7	48	10	4.7	0.7	
Gıdaların ambalaj renkleri seçme de etkilidir	ürünü	63	93	61	56	27	2.6367
Dağılım		21	31	20.3	18.7	9	
Her zaman ambalajlı olanları ederim	tercih ederim	115	114	38	28	5	1.9800
Dağılım		38.3	38	12.7	9.3	1.7	
Gıdalarda uygun ambalaj kullanımı tüketicide olumlu etki yaratır		107	154	29	4	6	1.8267
Dağılım		35.7	51.3	9.7	1.3	2	
Ambalajda Çevreye Duyarlı Olduğunu Belirten İşaretler çeker	Duyarlı dikkat	98	135	42	22	3	1.9900
Dağılım		32.7	45	14	7.3	1	

Araştırmaya katılan tüketicilerin gıdalardaki ambalajın üzerinde olması gerektiğini düşündükleri bilgilerin önem derecesi ile ilgili genel değerlendirme Tablo 6. 4'te verilmiştir. Genel değerlendirmeye göre, ambalaja ait özelliklerden Gıdalarda uygun ambalaj kullanımı tüketicide olumlu etki yaratır sorusuna % 87'si olumlu cevap vererek satın almada uygun ambalajın tercihlerini etkilediğini belirtirken, Gıdaların ambalajının Kullanım Kolaylığı sağlama tercihim etkiler sorusuna % 84.7'si olumlu cevap vererek tercihlerini etkilediğini belirtmişlerdir. Ambalajda Çevreye Duyarlı Olduğunu Belirten İşaretler dikkat çeker sorusuna ise % 77.7'si çevre duyarlılığı ibaresi olan ambalajların tercihlerini etkilediğini belirtirken, her zaman ambalajlı olanları tercih ederim sorusuna %76.3'lük bir kısım ambalajlı ürünleri tercih ettiğini belirtmiştir. Gıdaların ambalaj renkleri ürünü seçme de etkilidir sorusuna % 52'si de renklerin etkili olduğunu belirtmiştir.

Tablo 6.5. Tüketicilerin Gıda Ürünlerinde Ambalajın Üzerinde Olması Gerektiğini Düşündükleri Bilgiler ve Dağılımı (%)

Faktörler	KESİNLİKLE KATILIYORUM	KATILIYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYOR UM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	O rt.
Ambalajda Kalite Belgesi İşaret ve Yazıları güven verir	156	114	18	7	5	1. 6367
Dağılım	52	38	6	2.3	1.7	
Ambalajda Üretim ve Son kullanma Tarihinin olması önemlidir	240	54	3	2	1	1. 2333
Dağılım	80	18	1	0.7	0.3	
Gıdaları satın alırken istediğim gramajda ve ebatları ambalajlarda bulmayı isterim	176	97	13	12	2	1. 5567
Dağılım	58.7	32.3	4.3	4	0.7	
Ambalaj da Tüketici Danışma Merkezi Telefon veya Numarası olması gerekir	138	132	21	6	3	1. 6800
Dağılım	46	44	7	2	1	
Ambalajda tüketiciyi bilgilendiren açıklamaların olması tercihte etkilidir	147	127	17	5	4	1. 6400
Dağılım	49	42.3	5.7	1.7	1.3	

Araştırmaya katılan tüketicilerin gıdalarda ambalajın üzerinde olması gerektiğini düşündükleri bilgilerin önem derecesi ile ilgili genel değerlendirme Tablo 6.5’de verilmiştir. Ambalajda Üretim ve Son kullanma Tarihinin olması önemlidir sorusu, önem sırasında birinci sırayı almakta ve %98’ i ambalajda bu bilgilerin bulunmasını gerektiğini belirtmiştir. Ambalajda tüketiciyi bilgilendiren açıklamaların olması tercihte etkilidir sorusuna ve Gıdaları satın alırken istediğim gramajda ve ebatları ambalajlarda bulmayı isterim sorusuna ikinci önem sırasında %91’i düzeyinde düşüncelerini belirtirken, Ambalajda Kalite Belgesi İşaret ve Yazıları güven verir ve Ambalaj da Tüketici Danışma Merkezi Telefon veya Numarası olması gerekir sorusunu da üçüncü derecede önem sırasında belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan tüketicilerin Eğitim Durumları ile Ambalajda Tüketiciyi Bilgilendiren Açıklamaların olması Tercihte etkilidir ilişkisi karşılaştırıldığında eğitim durumu ilköğretim olanların %88.57 ‘si olumlu cevap verirken, eğitim durumu Lise olanların % 88.19’u soruya görüş belirtirken, eğitim durumları Üniversite olanların

%91.59'u ambalajlarda açıklayıcı bilginin olması gerektiğini belirtirken,Tablo 6.6'da görülmekte olan değerlendirmede eğitim seviyesinin artmasının tercihte etkili olduğu görülmektedir

Tablo 6.6. Tüketicilerin Eğitim Durumu İle Ambalaj üzerinde Tüketiciyi Bilgilendiren Açıklamaların Olması Tercihinde Etkilidir Faktörleri Arasındaki İlişki

Öğrenim Durumu	İlköğretim		Lise		Üniversite		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
<i>Açıklayıcı Bilgi</i>								
1	27	38,57	35	47,30	85	54,49	147	49
2	35	50	31	41,89	61	39,10	127	42,33
3	5	7,14	4	5,41	8	5,13	17	5,67
4	2	2,86	3	4,05	0	0	5	1,67
5	1	1,43	1	1,35	2	1,28	4	1,33
Toplam	70	100	74	100	156	100	300	100

** 1 Kesinlikle katılıyorum, 2 Katılıyorum, 3 Kararsızım, 4 Katılmıyorum, 5 Kesinlikle katılmıyorum

Araştırmaya katılan tüketicilerin Cinsiyet İle Ambalajlı Olması Onun Kalitesini Gösterir düşüncesi arasındaki ilişki sorusuna Kadın katılımcıların % 73.5'i olumlu cevap verirken, erkek katılımcıların %62.41'i ambalajlı olması kalitesini gösterir görüşünü bildirmişlerdir.

Tablo 6.7. Cinsiyet İle Gıdaların Ambalajlı Olması Ürünün Kalitesini Gösterir Faktörleri Arasındaki İlişki

Cinsiyet	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
<i>Açıklayıcı Bilgi</i>						
1	59	35,33	33	24,81	92	30,67
2	63	37,72	50	37,60	113	37,67
3	21	12,57	13	9,77	34	11,33
4	20	11,98	25	18,80	45	15
5	4	2,40	12	9,02	16	5,33
Toplam	167	100	133	100	300	100

** 1: Kesinlikle katılıyorum; 2: Katılıyorum; 3: Kararsızım; 4: Katılmıyorum; 5: Kesinlikle katılmıyorum

6. SONUÇ

Ambalaj tüketicilerin dikkatini çekerek, onlarla iletişim kurarak ve aynı zamanda ürünü koruyarak tüketicilerin satın alma kararını çok büyük ölçüde etkilemektedir. Günümüzde, ambalajın pazarlama aracı olarak kullanımında hipermarketlerin artması ve bilinçli tüketicilerin sayısında meydana gelen artışların büyük etkisi olmuştur

Ayrıca, ambalaj firmanın veya markasının tüketiciler tarafından tanınmasına yardımcı olmaktadır. Araştırmaya katılan tüketicilerin gıdaları satın alırken, yüksek oranda ambalajlı ürünleri tercih ettiği belirlenmiştir

Tüketiciler ambalajın ürünü koruması, ambalajın dayanıklılığı ve ambalajın kolay açılıp kapanabilmesi özelliklerinin onların satın alma kararlarını en fazla etkileyen özellikler olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla üretici firmaların ambalajı tasarlarken bu özelliklere daha fazla önem vermesi rekabet avantajı açısından faydalı olacaktır. Tüketiciler ambalajın üzerinde en fazla üretim ve son kullanım tarihi, içindekiler listesi, kullanım talimatı ve ürün ağırlığı gibi bilgilere dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Ambalajlamanın tüketici davranışları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmanın sonuçlarını kısaca şu şekilde özetleyebiliriz;

- Ambalajın üzerindeki etiketin, ürün hakkında bilgi vermesi tüketicinin satın alma davranışını etkilemekte ve tüketicinin öğrenim düzeyindeki artışla birlikte bu etkileme derecesi daha da fazla artmaktadır. Bunun nedeni tüketicinin bilinçlenmesiyle kalite düzeyindeki beklentisinin de artmasıdır. Tüketicilerin nitelikleri yükseldikçe, üreticilerin de kaliteye ve ambalaja daha fazla önem vermeleri kaçınılmaz bir sonuçtur.

- Ambalajın kolay taşınabilir olması tüketicilerin satın alma davranışında pek önemli olmasa da, tüketicilerin yaşlarına göre satın alma davranışında etkili rol oynamaktadır. Ambalajın sadece renk ve görünüm açısından etkili olmasını yeterli görmek doğru değildir. Bu veri bize ambalajın işlevselliği ve taşınabilirliğinin de tüketici davranışlarında etkili olduğunu göstermektedir. Ambalajın taşınabilirliği aynı zamanda ürün tasarımı ve maliyet açısından da işletmeye avantajlar sağlayabilecektir.

- Tüketiciler bir gıda maddesi satın alırken, satın alma kararını etkileyen pazarlama değişkenleri içinde “ambalajlama”, etkili olan faktörler içerisinde ilk beş içerisinde yer almaktadır. Ambalajlamanın öneminin işletmelerce yeterince kavranması halinde yapılacak iyileştirme çalışmalarıyla satışlarda, artışların elde edilmesi mümkün olabilecektir. Pazarlama da rekabet üstünlüğünü sadece fiyat ve markada arayan firmalar, ürüne yönelik ambalajlama ve kalite iyileştirme çalışmalarını yeterince başaramazlarsa rekabet avantajları ortadan kalkacaktır.

Gıda maddelerini üreten veya satan firmalar da hitap ettiği pazarda tüketicilerin bu konuda bilinçli ve dikkatli olmasını sağlamak için panel ,eğitici televizyon programları vs. gibi programlar düzenlemelidirler.

KAYNAKLAR

- Adebanjo, D., (2000). ‘Identifying problems in forecasting consumer demand in fast moving consumer goods sector’, Benchmarking: An Int. J. Vol.7, 3
- Akat. İltar ,Gönül Budak,Gülay Budak., (1994). İşletme Yönetimi, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş.,İstanbul, s.209
- Baycılı. Suat, (1987). Ambalajın satış artırıcı etkisi reklamcılıktan daha üstündür, Ambalaj Dergisi, Sayı 1,Nisan. İstanbul,s.13-14
- Berkman. Harold W., D. Jay, M. Joseph Singy (1997), *Consumer Behavior*, NTC Business book, Lincolnwood Chicago.
- Boone, L., Kurtz, D.(1998). Contemporary Marketing, The Dryden Press, Orlondo, 9th Edition
- Burke. Raymond, Klein, Noreen, Underwood. Robert, (2001): ‘Packaging Communication: Attentional Effects of Product Imagery’, The J. of Product and Brand Management, 10(7)

- Emiroğlu, M.,(1985). Türkiye’de Gıda Sanayinde Cam Ambalaj Semineri. İstanbul.
- İslamoğlu. Ahmet Hamdi., (1999), Pazarlama Yönetimi (Stratejik ve Global Yaklaşım), Beta Yayınları, İstanbul.
- İstanbul Ticaret Odası., (2004). Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Ambalaj Sektörü, Yayın No: 2004–37, İstanbul.
- Kardeş, Semra., (1991). Gençliğin spor ayakkabı satın almasında tercihlerinin belirlenmesi, Pazarlama Dünyası Dergisi, Cem Ofset Matbaacılık San. A.Ş.,Yıl 5,Sayı 26, Mart/Nisan, s.21
- Kotler, Philip., (2000), Pazarlama Yönetimi, Çev., Nejat Muallimoğlu, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kotler, Philip ve Gary Armstrong (2004). Principles of Marketing, Prentice Hall, 10. Baskı, New Jersey.
- Küçük, Orhan., (2002). ‘Tüketici satın alma davranışında ambalajın rolü’ Pazarlama Dünyası, 2, Mart-Nisan
- Lysonski, S., Durvasula, S. and Zotos Y.,(1996). “Consumer Decision- Making Styles: A Multi-Country Investigation”, European Journal of Marketing, 30 (12)
- Meyers, Herbert M. ve M. J. Lubnier., (2004). Başarılı Ambalaj Başarılı Pazarlama, Çev., Zehra Üsdiken, Rota Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Mucuk, İsmet., (1994). Pazarlama İlkeleri, Der Yayınları,6.Baskı, İstanbul, s.82-83
- Narcarrow, Clive, Wright, Len Tiu., (1998). ‘Gaining Competitive Advantage From Packaging and Labelling in Marketing Communications’, British Food Journal, 100 (2)
- Odabaşı, Yavuz ve Mine Oyman., (2005). Pazarlama İletişimi Yönetimi, Mediacat Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul.
- Prendergast, G., Pitt, L., (1996). ‘Packaging, marketing, logistics and the environment: Are there trade-off?’, Int. J. of Physical and Logistics Man.; 26 (6)
- Pride. William M. ve O.C. Ferrel., (1987). Marketing, Basic Concept and Decisions, Fifth Edition.
- Sılayoı, Pinya, Speece, Mark., (2004). ‘Packaging and purchase decisions, an exploratory study on the impact of involvement level and time pressure’, British Food J. 106(8)
- Stanton. William J., (1975) Fundamentals of Marketing. Mcgraw-Hill Book Company, Fourth Edition ,U.S.A., s.84
- Tek. Ö. Baybars., (1983). Ambalajlama Yönetimi, D.E.Ü İ.İ.B.F. Yayınları.
- Toyne. Brian., Walters. Peter G.B., (1993). Global Marketing Management, Second Edition, Allyn and Bacon, USA
- Underwood, Robert., (2003). ‘The communicative power of product packaging: Creating brand identity via lived and mediated Experience’, J. of Marketing, 11(1)
- Yükselen, Cemal., (1994). Temel Pazarlama Bilgileri, Adım Yayıncılık,Ankara, s.46

GIYSİ KALIBI HAZIRLIĞINDA DİKKATE ALINAN VÜCUT TIPLERİ

THE BODY TYPES CONSIDERING IN CLOTHING PATTERN PREPARATION

Arzu ŞEN¹

Ziynet ÖNDOĞAN²

Derya TAMA³

ABSTRACT

Today, in the rapidly growing apparel industry, besides garment's aesthetic view which fits to body good, the importance is also given to provide comfort to person who is wearing the garment. To provide clothing comfort, garment pattern must be prepared correctly. When correct garment pattern is prepared, it is necessary to associate garment patterns with body types.

Scientist have interested closely with human body type classification issue since old times. In the time period which extents from Archaic times to today, scientists, doctors and artists have tried to examine human body by dividing it various sections, and they have put forth an effort to explain composition of the body. After executing long studies, human structures' various types has been classified according to their permanent characteristics and somatotypes has been determined. In the classifications based on body types ; physical performance, tendency to diseases and individual characteristics have been taken into account. In the apparel industry, some of the studies had been conducted over body types classification. But, when these studies were examined, it has been seen that, somatype terms had not been used, instead of these terms some of the different terms have been used. In this study the information about classification of the body types is given, and body types which are used in the apparel industry are emphasized.

Key words: Body types, somatype, apparel industry, garment pattern.

ÖZET

Hazır giyim sanayiinin hızla geliştiği günümüzde, vücuda iyi oturan bir giysinin estetik olarak iyi görünmesinin yanında, giyen kişi açısından en yüksek giyim konforunu sağlamasına da önem verilmektedir. Giyim konforunun sağlanması için de giysi kalıbı doğru hazırlanmalıdır. Doğru giysi kalıbı hazırlığında ise giysi kalıbının vücut tipleriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

İnsanlarda vücut tiplerinin sınıflandırılması sorunu eskiden beri bilim adamlarını yakından ilgilendirmiştir. Antik çağlardan günümüze kadar uzanan zaman şeridi içinde, bilim adamları, hekimler ve sanatçılar, insan vücudunu çeşitli kısımlara ayırarak incelemeye

¹ Öğr. Gör., Ege Üniversitesi Bayındır Meslek Yüksekokulu, arzu.sen@ege.edu.tr

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, ziynet.ondogan@ege.edu.tr

³ Tekstil Mühendisi, Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, deryatama@yahoo.com

çalışmışlar ve vücudun bileşimini açıklayabilmek için çaba harcamışlardır. Yapılan uzun çalışmalardan sonra insan yapısının değişik tipleri, kalıcı karakteristiklerine göre sınıflandırılmış ve somatotipler ortaya çıkarılmıştır. Bu sınıflandırmalarda insanların, vücut tiplerine bağlı olarak; fiziki performansları, hastalıklara yatkınlıkları ve kişilik özellikleri dikkate alınmıştır.

Hazır giyim sanayiinde de vücut şekillerinin sınıflandırılması üzerine bir takım çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar incelendiğinde somatipleme terimlerinin hazır giyim sanayiinde kullanılmadığı, bunların yerine farklı terimler kullanıldığı görülmüştür.

Bu çalışmada, vücut tiplerinin sınıflandırılması ile ilgili bilgi verilmiş ve hazır giyim sanayiinde kullanılan vücut tipleri sınıflandırmaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Vücut tipi, somatotip, hazır giyim sanayii, giysi kalıbı.

1.GİRİŞ

Hazır giyim sanayiinin hızla geliştiği günümüzde, vücuda iyi oturan bir giysinin estetik olarak iyi görünmesinin yanında, giyen kişi açısından en yüksek giyim konforunu sağlamasına da önem verilmektedir. Giyim konforunun sağlanması için de giysi kalıbı doğru hazırlanmalıdır. Doğru giysi kalıbı hazırlığında ise giysi kalıbının vücut tipleriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

İnsanın morfolojik ve biyolojik evrimi uzun bir sürece dayanmaktadır. Antik çağlardan günümüze kadar uzanan zaman şeridi içinde, bilim adamları, hekimler ve sanatçılar, insan vücudunu çeşitli kısımlara ayırarak incelemeye çalışmışlar ve vücudun bileşimini açıklayabilmek için çaba harcamışlardır. İnsanlarda vücut tipinin sınıflandırılması sorunu eskiden beri bilim adamlarını yakından ilgilendirmiştir. Yapılan uzun çalışmalardan sonra insan yapısının değişik tipleri, kalıcı karakteristiklerine göre sınıflandırılmış ve somatotipler ortaya çıkarılmıştır (Balcı, 2002).

Hazır giyim sanayiinde de vücut şekillerinin sınıflandırılması üzerine bir takım çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar incelendiğinde somatipleme terimlerinin hazır giyim sanayiinde kullanılmadığı, bunların yerine farklı terimler kullanıldığı görülmüştür.

Bu çalışmada, vücut tiplerinin sınıflandırılması ile ilgili bilgi verilmiş ve hazır giyim sanayiinde kullanılan vücut tipleri sınıflandırmaları anlatılmıştır.

2. SOMATOTİP SINIFLANDIRMASI

Somatotip, insanın sahip olduğu bedensel tiplerin ortaya konulması, vücut şekil ve bileşiminin belirlenmesidir. Somatotipin belirlenmesinde, insan vücudunun genel ve bölgesel yapıları değerlendirilmekte, vücudun; kaslılık, yağlılık ve incelik özellikleri bilimsel yöntemlerle ortaya konulmaktadır. İnsanlar, vücut tiplerine bağlı olarak; fiziki performansları, hastalıklara yatkınlıkları ve kişilik özellikleri dikkate alınarak bir takım sınıflara ayrılmışlar ve böylece somatotipler ortaya çıkmıştır. Somatotip sınıflandırmasıyla ilgili çalışmalar tarihi sıralamaya göre şu şekilde yapılmıştır:

2.1. Hipokrat'ın Sınıflandırması

M.Ö. 400 yıllarında Hipokrat vücut tiplerinin sınıflandırılmasıyla ilgili ilk çalışmaları yapmış ve insanları Phthisic Habitus ve Apoplectic Habitus olmak üzere iki grup altında incelemiştir. Phthisic Habitus sınıfına giren kişiler; uzun, ince ve zayıf görünümlü kişilerdir. Bu kişilerin tüberküloz hastalığına yakalanma eğilimleri bulunmaktadır. Apoplectic Habitus, sınıfına giren kişiler ise kısa, kalın ve şişman görünümlü kişilerdir. Bu kişilerin hareket kabiliyetleri düşük olup, damar sisteminin bozukluklarıyla meydana gelen Apoplekse (felç) yakalanma eğilimleri bulunmaktadır (Öcal, 2007).

2.2. Viola'nın Sınıflandırması

İtalyan antropoloğu Viola somatotipleme üzerine önemli çalışmalar yapmış ve bir vücut tipi sınıflandırma yöntemi geliştirmiştir. Bu yöntemde vücudun yapısı, antropometrik değerlendirmeler ile saptanmıştır.

Viola, vücut tipini belirleyebilmek için, çalışmalarında, bireyler üzerinden beş tanesi yatay ve beş tanesi dikey olmak üzere toplam on önemli vücut ölçüsü almış ve bu ölçüler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Viola, karşılaştırılan değerlerin doğrusal değil hacimsel olması gerektiğini düşünmüştür. Bu nedenle, göğüs kafesinin, gövdenin (göğüs kafesi + karın bölgesi) ve uzuvların hacimsel değerlerini dolaylı yoldan elde etmek için; uzunluk, genişlik ve yükseklik ölçülerini birbirleriyle çarpmıştır. Ardından bu ilişkilerin karşılaştırılacağı bir tablo elde ederek, vücut tiplerini 3 sınıfa ayırmıştır:

- Normotip (Normal Tipler):

Bu tipe giren bireylerin gövdelerinin hacmi ile uzuvlarının hacmi ve karın bölgelerinin hacmi ile göğüs kafeslerinin hacmi birbirine eşittir.

- Brakitip (Kısa Tipler):

Bu tipe giren bireylerin gövdelerinin hacmi, uzuvlarının hacminden ve karın bölgelerinin hacmi, göğüs kafeslerinin hacminden büyüktür.

- Longitip (Uzun Tipler):

Bu tipe giren bireylerin gövdelerinin hacmi, uzuvlarının hacminden ve karın bölgelerinin hacmi, göğüs kafeslerinin hacminden küçüktür.

Viola'nın öncellerinden farklı olarak getirdiği yenilik, ara form kavramıdır. Viola, Normotip diye adlandırdığı bu tipte, bedensel ölçüleri ortalama değere yakın olan bireyleri tanımlamakta kullanmıştır. Araştırmacılar, Viola'nın yöntemini kuramsal yönden iyi bulmakla birlikte, uygulamada kullanılma olanağının bulunmadığına işaret etmişler ve Viola'nın ölçüleri alırken ve ölçüler arasında ilişki kurarken uyguladığı tekniği kullanışsız bulmuşlardır (Özbek, 2000).

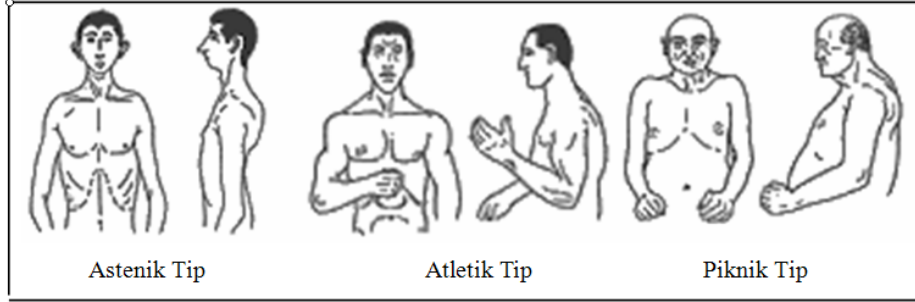
2.3.Kretschmer'in Sınıflandırması

Aynı zamanda psikiyatrist de olan Kretschmer, yaptığı sınıflandırmada,Viola'dan farklı olarak psikolojik öğeye daha fazla yer vermiştir. Kretschmer, morfolojik tipleri oluştururken kişilerin psişik eğilimlerini de göz önüne almak gerektiğini savunmuş ve çalışmalarında antropometrik verilerden yararlanmamış, yalnızca gözlemler yaparak vücut

tiplerini belirlemiştir. Kretschmer'in sınıflandırmasına göre bireyleri üç grup altında incelemek mümkün olmaktadır:

- Astenik Tip (Uzun- İnce Tipler)

Astenik tipteki bireyler, enlemesine az gelişme göstermişlerdir. Bu bireyler, aşırı ölçüde beslenmelerine rağmen kilo alamamaktadırlar. Bu gruba giren bireylerin, deri altındaki yağ tabakaları son derece az gelişmiştir. Kemikleri çok narin olup, kasları zayıftır ve göğüs kafesleri belirgin biçimde yassıdır. Kolları ve bacakları son derece ince, eller kemikli ve parmak uçları sivrilmiş bir görünümündedir. Ayrıca başları, gövdelerine oranla küçük, alınları hafifçe geriye meyillidir (Şekil 1).

Şekil 1: Kretschmer'e Göre Vücut Tipleri

- Atletik Tip (Kaslı Tipler)

Atletik tipteki bireylerin, iskelet ve kas sistemlerinin yanı sıra, göğüsleri de oldukça iyi gelişmiştir. Bu tipteki bireylerin, karın bölgesi kasları belirgin bir gelişme göstermiştir ve yüzleri oval biçimde olup, burunları hafifçe yassıdır. Bu tipteki bireylerde, boyun genellikle uzun, bel ve bacaklar, göğüs ve omuza göre daha incedir (Şekil 1).

- Piknik Tip (Kısa- Şişman Tipler)

Piknik tipteki bireylerin, baş, göğüs ve karınları, öne, arkaya ve yanlara doğru gelişmiştir. Bu bireylerin, yüz ve gövde hizasında yağ dokuları oldukça fazladır. Boyunları, atletik tipteki bireylerin aksine kısa ve kalın olup, iki omuz arasında gömülmüş durumdadır. Mide hizasında fazla miktarda oluşan yağ tabakası, kısa ve derin bir yapı gösteren göğüsten ayrılmakta ve öne doğru çıkıntı yapmaktadır (Şekil 1) (Özbek, 2000).

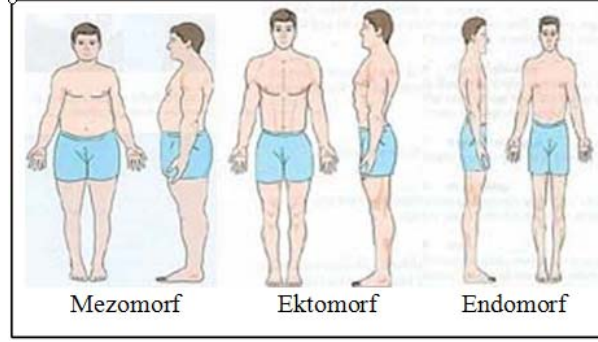
2.4. Sheldon'un Sınıflandırması

Modern vücut sınıflandırmasının kurucusu olan Amerikalı psikolog Sheldon, 1940 yılında kendi adıyla anılan vücut sınıflandırmasını geliştirmiştir. Sheldon ve yardımcıları, 4000 üniversite öğrencisinin önden, yandan ve arkadan, boyutları standart hale getirilmiş fotoğraflarını çekerek çalışmalarını sürdürmüş ve bugün yaygın olarak kullanılan Sheldon Atlası'nı oluşturmuştur. Sheldon, bireyleri; yağlılık, kaslılık ve incelik özelliklerine göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada bireye, bu üç bileşenin her birinin derecesine göre 1' den 7'ye kadar değer verilmiştir. Bu derecelendirmede, 1 sayısı en az oranı gösterirken, 7 sayısı maksimum oranı ifade etmektedir. Sheldon'un sınıflandırmasına göre bireyleri üç grup altında incelemek mümkün olmaktadır:

- Endomorf

Bu tipteki bireyler; sindirim sistemi gelişmiş, yumuşak yapılı, merkeze yakın bölgeleri kitlesel olan tiplerdir. Dominant bir endomorfi 7-1-1 değerleri ile gösterilebilir. Büyük yuvarlak kafa, kısa kalın boyun, yayvan kalın gövde, yağlı bir göğüs, kısa kollar, geniş ve

sarkık bir karın, kısa kaba görünlü bacaklar, bu gruba giren kişilerin sahip oldukları diğer özelliklerdir.

Şekil 2: Sheldon'a Göre Vücut Tipleri

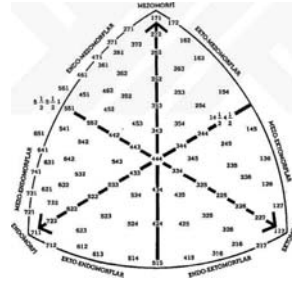
- **Mezomorf**

Bu tipteki bireyler; kas ve kemik sistemi gelişmiş, dış hatları köşeli tiplerdir. Dominant bir mezomorfi 1-7-1 değerleri ile gösterilebilir. Sağlam kas kütlesi, iri kemikler, uzun ve kuvvetli bir boyun, karın kemerine göre geniş göğüs, geniş omuzlar, adaleli üyeler, kalın eklemler ve parmaklar bu gruba giren kişilerin sahip oldukları diğer özelliklerdir (Şekil 2).

- **Ektomorf**

Bu tipteki bireyler; zayıf, narin vücut yapısı ve ince eklemlere sahip duyu organları gelişmiş tiplerdir. Dominant bir ektomorfi 1-1-7 değerleri ile gösterilebilir. Büyük bir kafa, geniş alın, küçük yüz, sivri çene ve burun, uzun yuvarlak boyun, öne doğru dar omuzlar, uzun ince kollar ve bacaklar, düz karın ve belirsiz kalçalar bu gruba giren kişilerin sahip oldukları diğer özelliklerdir (Şekil 2) (Balcı, 2002).

Sheldon, bir grup deneğin somatotip derecelendirmesini elde ettikten sonra sonuçlarını analiz etmek ve sergilemek için somatokartları kullanmıştır. İlk kez 1949 yılında kullanılan somatokartlar, daha sonra da pratikliği dolayısıyla kullanılmaya devam etmiştir. Somatokart, şematik bir üçgen şeklindedir. Bir deneğin somatotipi üçgen içinde bir nokta olarak yer alır. Somatokartta bütün örnekler sırasıyla noktalanmaktadır. Bu üçgen bireyin endomorfi, mezomorfi, ektomorfi derecesini belirlemektedir (Şekil 3).

Şekil 3: Somatokart

Sheldon'un en önemli eksiği, bireyin somatotipinin sabit olduğunu ve yaşam boyu değişmediğini savunması olmuştur. Ancak sonrasında yapılan araştırmalar; uzun süre

açlık, aşırı yeme ve spor yapma gibi etmenlerin somatotipin değişmesi üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

2.5. Heath-Carter Sınıflandırması

Bu vücut sınıflandırma yöntemi, bireyin somatotipini, fotoğrafa gerek kalmadan çeşitli antropometrik ölçümler arasından faktör analiziyle kolayca saptayan bir yöntemdir. Heath-Carter yöntemi Sheldon Atlası kullanılarak somatotipi belirlenen kişilere ait bazı ölçümler üzerinde yapılan istatistiksel analizler sonucu hesaplanmış tablolara dayanmaktadır.

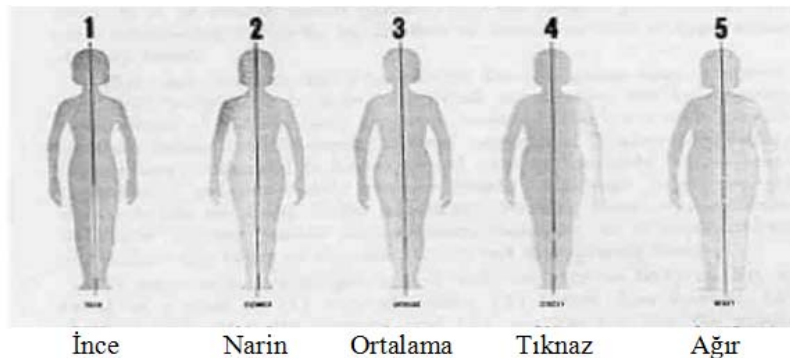
Heath ve Carter yönteminde , Sheldon yönteminden farklı olarak 1'den 7' ye kadar olan somatotip sınıflandırması, ektomorfi ve mezomorfi için 1' den 9' a, endomorfi için 1' den 12'ye çıkarılmıştır. Bu yöntemde de, birinci bileşen endomorfi, kişinin fiziksel olarak yağlılık durumunu göstermektedir. İkinci bileşen mezomorfi kas iskelet sisteminin gelişimini göstermektedir. Üçüncü bileşen ektomorfi, boy ağırlık oranını ifade etmektedir.

Heath – Carter yöntemi; objektif bir hesaplama yapmaya olanak vermesi, daha kısa sürede somatotipin belirlenmesini sağlaması ve somatotipin değerlendirmesinde kişisel farklılıkların en aza indirilmesi gibi nedenlerle tercih edilmektedir (Balcı, 2002).

2.6 Douty Sınıflandırması

Auburn Üniversitesi, Ev Ekonomisi Okulu'nda giysi uzmanı olan Dr. Helen Douty mevcut somatotiplemeyi güncelleyerek, “Visual Somatometri” diye adlandırdığı vücut sınıflandırma yöntemini geliştirmiştir. Grafikselsomatometri olarak da isimlendirilen bu yöntemde; bir ışık kaynağı, yarı saydam ekran ve 35 mm'lik fotoğraf makinesi kullanılarak kişinin silueti ekran üzerine yansıtılmıştır. Kişinin ekrandaki silueti, kişinin vücut şeklini, vücut tiplerinin analizinde kullanılan bir grafik olarak incelemeye olanak sağlamıştır. Bu şekilde elde edilen görüntü, vücut tiplerinin sınıflandırmasında kullanılabilir olan vücut karakteristiklerini resmetmiştir. Bu yöntemde kişilerin yandan ve arkadan olmak üzere iki adet görüntüleri alınmıştır.

Douty, 1963-1965 yılları arasında Auburn Üniversitesi'ndeki 300 bayan öğrenciden görüntü alarak Vücut Yapı Skalasını (Body Build Scala) geliştirmiştir.

Şekil 4: Vücut Yapı Skalası

Bu skalada vücut tipleri; ince (thin), narin (slender), ortalama (average), tıknaz (stocky) ve ağır (heavy) olmak üzere beş gruba ayrılmıştır. Daha sonra Douty, Moore ve Hartford ile

birlikte bu beş vücut tipi kategorisini; linear, lateral, nondominant, muscular ve composite olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamada; lineer ektomorf yapıyı, nondominant dengeli yapıyı, muscular mezomorf yapıyı, lateral endomorf yapıyı ve composite displastik farklı yapıyı ifade etmektedir (Devarajan, 2003).

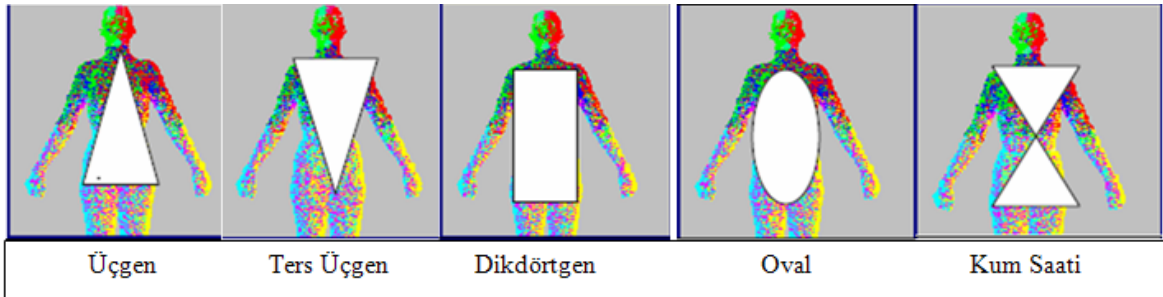
3. HAZIR GIYİM SANAYİNDE KULLANILAN VÜCUT TIPLERİ

Hazır giyim endüstrisinin hızla geliştiği günümüzde, vücuda iyi oturan bir giysinin estetik olarak iyi görünmesinin yanında, giyen kişi açısından en yüksek giyim konforunu sağlamasına da önem verilmektedir. Giyim konforu açısından giysinin giyenin vücuduna uyumlu olması oldukça önemlidir. Bunun için de giysi kalıbının doğru hazırlanması gerekmektedir. Doğru bir giysi kalıbı hazırlığı için giysi kalıbının vücut tipiyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Hazır giyim sanayiinde, endomorfi, mezomorfi ve ektomorfi gibi somatipleme terimleri kullanılmamaktadır. Bu terimler yerine hazır giyim üreticileri, vücut tipleri için farklı terimler geliştirmişlerdir.

Hazır giyim üreticilerinin bazıları vücut tipleri için şekil, harf ve meyve isimleri kullanarak sınıflandırma yapmışlardır. Meyve isimlerine göre sınıflandırmada; elma, armut, şekil isimlerine göre sınıflandırmada; oval, çember, üçgen, ters üçgen, kaşık, kum saati, harflere göre sınıflandırmada; O, X, H ve A örnek gösterilebilir. (Devarajan, 2003).

Hazır giyim sanayiinde kullanılan bu sınıflandırmada, omuzları kalçasından daha dar, vücut ağırlıkları daha çok kalça ve baldır gibi vücudun alt bölgesinde toplanmış bireylerin vücut tipleri üçgen (Triangle), “A” çerçevesi, armut, kaşık ve çam ağacı gibi isimlerle ifade edilmiştir. Bu sınıflandırmada, omuzları kalçalarından geniş, vücut ağırlıkları daha çok vücudun üst kısmında ve karında toplanmış ve büyük göğüslerle çok dar kalçalara sahip bireylerin vücut tipleri; ters üçgen, koni ve “V” çerçevesi gibi isimler almıştır. Bel hattı belirsiz, omuz ve kalça genişlikleri yaklaşık aynı ölçüde, vücut oranları eşit bireylerin vücut tiplerine; dikdörtgen, cetvel ve “H” çerçevesi gibi isimler verilmiştir. Vücutlarının üst ve alt bölgeleri eşit genişlikte, genellikle bel ölçüleri, göğüs ve kalça ölçülerinden küçük olan bireylerin vücut tipleri; kum saati, 8 figürü ve “X” çerçevesi gibi isimler almıştır. Vücutlarının üst ve alt bölgesi dar, vücut ağırlıkları göğüs ve göbük bölgesinde toplanmış, bacakları sıksa bireylerin vücut tipleri ise oval, çember, elma ve “O” çerçevesi gibi isimlerle ifade edilmiştir (Şekil 5) (Devarajan, 2003).

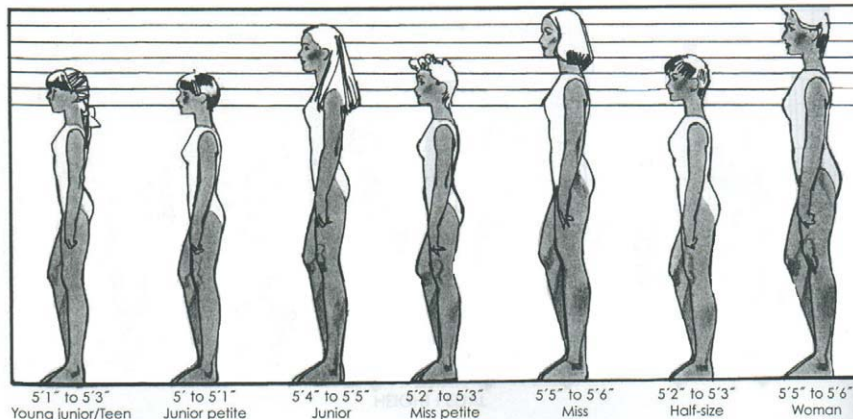

Şekil 5: Hazır giyim sanayinde geometrik şekil isimlerinin kullanıldığı vücut tipleri

Hazır giyim sanayiinde kullanılan bir diğer vücut tipi sınıflandırması da tablo 1’de görüldüğü şekilde ASTM standartlarında da kullanılan vücut tipi sınıflandırmasıdır (Şekil 6).

Tablo 1: ASTM standartlarında kullanılan vücut tipleri ve özellikleri

Figür Tipi	Boy	Vücut Özellikleri	Kalça Ölçü Yeri	Beden Sahası
Young Junior /Teen	5’1” den 5’3” e	Gelişmekte olan vücut. Küçük göğüsler. Göğüse oranla daha geniş bel	Belin 7 ” altından	5/6 dan 15/16
Junior	5’4” den 5’5” e	İyi gelişmiş. Arka bel uzunluğu Misses’den kısa. Göğüs hattı Misses’den yüksek.	Belin 9 ” altından	5’den 15’e
Junior Petite	5” den 5’1” e	Tamamen gelişmiş figür. Junior’dan kısa. Orantısı Junior ile benzer.	Belin 7 ” altından	3jp - 13jp
Misses	5’5” den 5’6” ya	İyi gelişmiş ve orantılı. Women’s dışındaki bütün tiplerden daha uzun boy ve arka uzunluk.	Belin 9 ” altından	6’dan 20’ye.
Miss Petite	5’2” den 5’4” e	Misses ile benzer orantılı. Genelde Misses’den daha kısa. Omuzları Misses’den daha dar.	Belin 7 ” altından	6mp - 16mp
Women	5’5” den 5’6” ya	Yükseklik ve orantılarda Misses ile benzer, fakat genelde daha geniş	Belin 9 ” altından	38 - 50
Half Size	5’2” den 5’3” e	Misses’den daha geniş bel. Misses’den kısa arka bel uzunluğu. Omuzları Misses’den daha dar	Belin 9 ” altından	10 ½’den 24 ½ ‘e

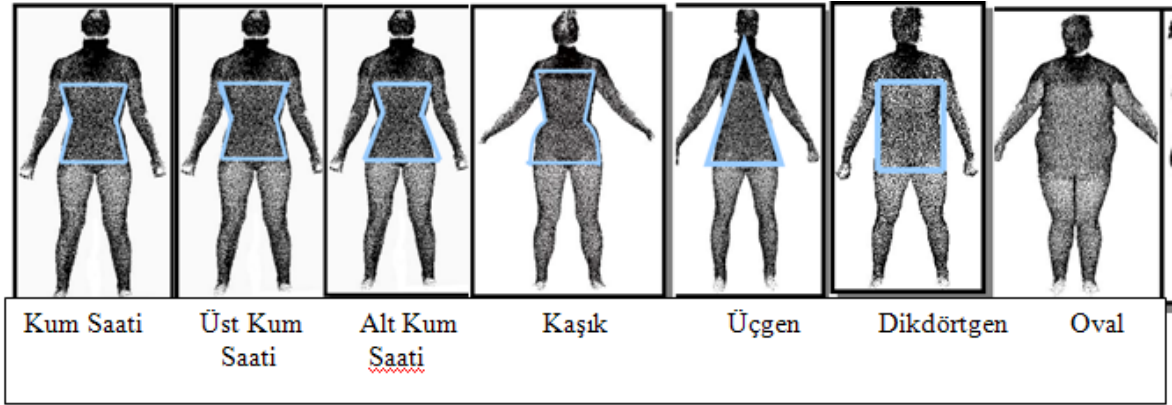

Şekil 6: ASTM vücut sınıflandırması

Günümüzde kişiye uygun giysi üretiminin önem kazanması nedeniyle vücut tiplerinin sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmalar artmıştır. North Carolina Üniversitesi'nde 2002 yılında Karla Simmons giysi kalıplarının hazırlanmasına temel olacak vücut tipleri sınıflandırmasıyla ilgili bir bilgisayar yazılımı oluşturmuştur. Simmons, çalışmasında vücut tiplerini tanımlamak için göğüs çevresi, bel çevresi, kalça çevresi ve karın çevresi ölçülerinden ve bu ölçülerin arasındaki ilişkilerden yararlanmış ve bayan vücut tiplerini 9 grup altında toplamıştır. Bu grupları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkün olmaktadır:

- **Kum saati (Hourglass):**

Bu vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri göğüs, bel ve kalça çevresidir. Bu vücut tipine giren bireylerde, göğüs ve kalça çevrelerinin arasındaki fark küçüktür. Göğüs çevresinin, bel çevresine ve kalça çevresinin bel çevresine oranı hemen hemen eşittir. Bu vücut tipindeki bireyler, göğüs ve kalça çevresiyle orantılı bir bel çevresi ölçüsüne sahiptirler (Şekil 7).

Şekil 7: Karla Simmons'ın Sınıflandırması

- **Alt Kum Saati (Bottom Hourglass):**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri; göğüs, bel ve kalça çevresidir. Bu vücut tipindeki bireylerin kalça çevreleri, göğüs çevrelerinden büyüktür. Ancak hala bel ölçüleri tanımlanabilmektedir (Şekil 7).

- **Üst Kum Saati (Top Hourglass):**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri; göğüs, bel ve kalça çevresidir. Bu vücut tipindeki bireylerin göğüs çevresi kalça çevresinden biraz daha büyüktür. Ancak hala bel ölçüleri tanımlanabilmektedir (Şekil 7).

- **Kaşık (Spoon):**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri; göğüs, bel, kalça ve üst kalça çevresidir. Bu vücut tipindeki bireyler, göğüs ve kalça çevresiyle orantılı bir bel ölçüsüne sahiptirler. Bu bireylerin göğüs ve kalça çevrelerinin arasındaki fark büyüktür (Şekil 7).

- **Dikdörtgen (Rectangle):**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri göğüs, bel ve kalça çevreleridir. Bu vücut tipindeki bireylerin, göğüs ve kalça çevresi ölçüleri hemen hemen birbirine eşittir. Bu bireylerin, göğüs çevresinin bel çevresine oranı ve kalça çevresinin bel çevresine oranı küçüktür ve görülebilir bir bel kavisleri bulunmamaktadır (Şekil 7).

- **Oval:**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri göğüs, bel, kalça ve karın çevresi ölçüleridir. Bu vücut tipindeki bireylerin, bel ve karın çevresi ölçülerinin ortalaması göğüs çevresi ölçüsünden daha azdır (Şekil 7).

- **Eşkenar Dörtgen (Diamond):**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri göğüs, bel, kalça ve karın çevresi ölçüleridir. Bu vücut tipindeki bireylerin, bel ve karın çevresi ölçülerinin ortalaması göğüs çevresi ölçüsünden daha fazladır.

- **Üçgen (Triangle):**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri göğüs, kalça ve bel çevresi ölçüleridir. Bu vücut tipindeki bireylerin, kalça çevresi ölçüleri, göğüs çevresi ölçülerinden daha büyüktür. Ayrıca, kalça çevresinin bel çevresine oranı da oldukça küçüktür (Şekil 7).

- **Ters Üçgen (Inverted Triangle):**

Vücut tipini tanımlamada kullanılan vücut ölçüleri göğüs, kalça ve bel çevresi ölçüleridir. Bu vücut tipindeki bireylerin, göğüs çevresi ölçüleri, kalça çevresi ölçülerinden daha büyüktür. Ayrıca, göğüs çevresinin bel çevresine oranı da oldukça küçüktür (Simmons, 2003).

4. SONUÇ

İnsanlarda vücut tiplerinin sınıflandırılması sorunu eskiden beri bilim adamlarını yakından ilgilendirmiştir. Hazır giyim üretimi için de vücut yapısının sınıflandırılması uzun yıllardan beri bu konuda çalışan bilim adamlarının çalışma konusu alanına girmiştir.

Günümüzde giyim konforunun önem kazanması nedeniyle vücuda uygun giysi üretebilmek için öncelikle hazır giyim üretiminde kullanılan vücut tipleri sınıflarının standart hale getirilmesi ve giysi kalıbının vücut tipiyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

5. KAYNAKLAR

Balcı, S. Ş. (2002), Genç Erkek Türk Milli Judo (16-19 Yaş) Takımının Bazı Antropometrik Özelliklerinin Ölçümü ve Somototiplerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya

Devarajan, P. (2003), Validation of 'Female Figure Identification Technique (FFIT) for Apparel' Methodology, Raleigh

Öcal, D. (2007), Elit Güreşçilerin Somatotip Özellikleri İle Antropometrik Oransal İlişkilerinin Stiller ve Sikletler Arası Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Özbek, M. (2000), Dünden Bugüne İnsan, İmge Kitabevi Yayınları

Simmons, K. P. (2003), Body Shape Analysis Using Three-Dimensional Body Scanning Technology, Raleigh

GÖRÜNTÜ İŞLEME İLE NABIZ SAYISININ BELİRLENMESİ

DETERMINATING NUMBER OF PULSE WITH IMAGE PROCESSING

Kader ÇAKILCI¹

Mehmet YAKUT²

İsmet KANDİLLİ³

ABSTRACT

Electronic data processing have developed in paralel development of computer technology and also according to this, image processing technologies have developed. Nowadays, data transferring and data saving with image are used in many applications. Biomedical applications are one of the most usage of image processing techniques. In this study, a biomedical application which determinates number of pulse with image processing technique is realizied. A light source with high intensity, is placed under end part of the finger and images are taken by touching the camera on the finger surface. Heart beat graphs are obtained on the images by using image processing techniques and according to this, number of pulse is determined.

ÖZET

Bilgisayar teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak elektronik veri işleme hızla gelişti ve bu da görüntü işleme teknolojilerindeki gelişmeyi hızlandırdı. Günümüzde görüntü ile bilgi aktarımı ve saklanması hemen her alana girdi ve günlük yaşamın önemli bir parçası oldu. Görüntü işleme tekniklerinin en çok kullanıldığı alanların başında biyomedikal uygulamalar gelmektedir. Bu çalışmada nabız sayısının görüntü işleme tekniği ile belirlendiği biyomedikal bir uygulama gerçekleştirildi. Yüzük parmağının uç kısmının altına yüksek yoğunluklu bir ışık kaynağı yerleştirildi ve parmağın üzerine kamera temas ettirilerek görüntü alındı. Alınan görüntüler üzerinde görüntü işleme teknikleri kullanılarak kalp atışı grafiği elde edildi ve buna bağlı olarak da nabız sayısı belirlendi.

1. GİRİŞ

Görüntü işleme tekniği birçok bilimsel araştırmada yıllardır başarı ile kullanılan bir yöntemdir. Gelişen bilgisayar ve bilgi teknolojisi ile birlikte sayısal görüntü işleme tekniği geliştirildi ve çok kısa bir sürede yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Hastalık teşhisleri, bilgisayarlı tomografiden ultrason cihazına kadar çeşitli aygıtların çıktularına bakılarak belirlenmektedir. Uydularla toplanan görüntüler, jeolojiden, ormancılık, askeri uygulamalar ve haritacılığa kadar değişik alanlarda kullanılmakta ve görüntü işleme

¹ Öğretim Görevlisi, Kocaeli Üniversitesi, kcakilci@kocaeli.edu.tr

² Yrd.Doç., Kocaeli Üniversitesi, myakut@kocaeli.edu.tr

³ Yrd.Doç., Kocaeli Üniversitesi, kandilli@kocaeli.edu.tr

teknikleri kullanılarak bir çok endüstriyel uygulama gerçekleştirilmektedir (Yalabık ve Göktoğan, 1990).

Görüntü işleme tekniklerinin en çok kullanıldığı alanların başında biyomedikal uygulamalar gelmektedir. Örneğin, ultrason ve röntgen filmleri üzerinde insan anatomisinin ayrıntılarını daha net gösterebilmek için çok sayıda görüntü işleme tekniği uygulanmaktadır. Tıbbi görüntüleme de diğer bir uygulama da damar görüntülerinin belirginleştirilmesidir. Bilgisayarlı tomografide de görüntü işleme son derece büyük bir öneme sahiptir. Kan sayımı işlemi de görüntü işleme ile yapılabilmektedir (Yalabık ve Göktoğan, 1990). Bu çalışmada, nabız sayısının görüntü işleme tekniği ile belirlendiği biyomedikal bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Nabız kalbin atış hızıdır ve genellikle kalbin dakikadaki atış sayısı olarak tanımlanır. Kalp, kanı vücuda pompaladığında ilk olarak atardamarlar içerisinden geçer. Her bir kalp atışında atardamar içerisindeki basınç yükselir ve bu nedenle atardamarlara yakın olan bilek, boyun ve üst kol gibi bölgelerin deri yüzeyinde bir darbe hissedilir. Bu çalışmada darbe (nabız) deri yüzeyi ile temas ettirilen bir kamera ile tespit edilmiştir.

Nabız bize yalnız kalp hızı hakkında bilgi vermez, aynı zamanda kalbin düzenli çalışıp çalışmadığı, yani kalbin ritmi hakkında da bilgi verir. Nabız sayısı insanın yaşına ve sağlık durumuna göre değişir. Yetişkinlerde nabız sayısı ortalama 70'tir. Tablo1 'de yaş aralıklarına bağlı olarak olması gereken nabız değerleri verilmiştir (Seidel, Dains ve Benedict, 2007).

Nabız hızını tespit eden en popüler cihaz pulsoximetredir. Oksijen doymuşluk düzeylerinin ve nabız hızının girişimsel olmayan bir biçimde elde etmesini sağlar. Puls oksimetre vücudun bir bölgesine (genellikle parmağa) gönderilen ışık dalgasını kullanır. Işık dalgası kanın oksijenli olup olmadığını saptamak için onun rengini kullanır. Işık, kanın hemoglobin tarafından doymuş yada doymamış olmasına bağlı olarak farklı miktarlarda kısmen soğurulur (Gupta, Ahluwalia ve Randhawa, 1995). Kanın rengine bağlı olan soğurma miktarı nabız akışına bağlıdır. Böylelikle puls oksimetre nabız hızını belirlemiş olur.

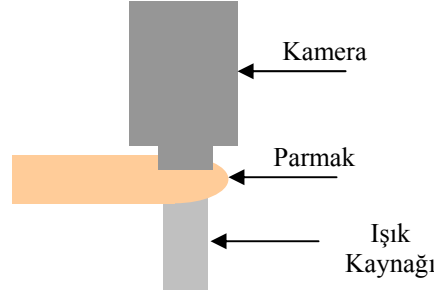
Bu çalışmada, pulsoximetrede olduğu gibi ışık kaynağı kullanıldı nabız hızı parmak üzerinde belirlendi. Fakat sistemin çalışma prensibi puls oksimetreden farklıdır. Nabız sayısını belirlemek için geliştirilen yöntem 2. bölümde anlatılmaktadır.

Tablo 1: Yaşa bağlı nabız değerleri

Yaş Aralığı	Nabız
Yeni doğan bebeklerde	100-160
1-10 yaş arası çocuklarda	70-120
10 yaş üzeri çocuklarda ve yetişkinlerde	60-100

2. NABIZ SAYISININ BELİRLENMESİ

Bu çalışmada görüntü işleme tekniği kullanılarak nabız sayısının belirlendiği bir uygulama gerçekleştirildi. Uygulama düzeneği Şekil 1’de gösterilmektedir. Görüntüler CMOS kamera ile alınmıştır.

Şekil 1: Uygulama Düzeneği

Yüzük parmağının uç kısmının alt bölümüne yüksek yoğunluklu bir ışık kaynağı yerleştirildi. Işık kaynağı uygulandıktan sonra parmağın üzerine kamera hafif temas ettirilerek görüntü alındı. Her kalp atışında, parmağa temas eden kameradan alınan görüntünün ışık şiddetinin değiştiği tespit edildi. Bu çalışmada, elde edilen görüntüdeki ışık şiddetinin değişimine bağlı olarak periyodik şekilde değişen piksel değerleri nabız hızının belirlenmesini sağlamıştır.

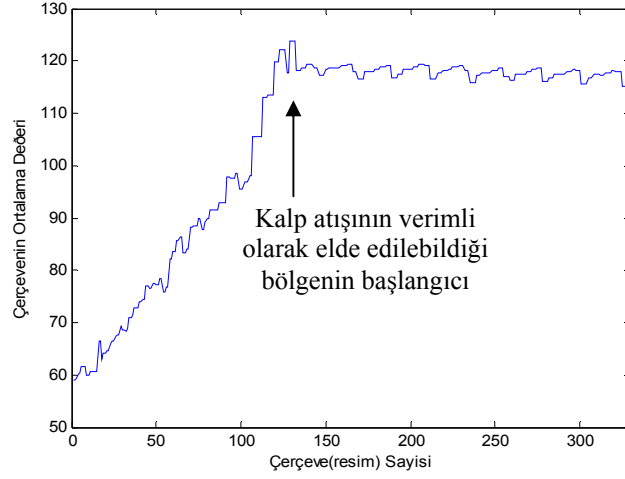
Alınan video görüntüsü resim çerçevelerine ayrıldı (Gonzales, Woods ve Eddins, 2004). Elde edilen resimlerin piksel değerlerine bağlı olarak, her bir resim için ortalama bir değer elde edildi. Hesaplanan ortalama değerlerin grafiği çizdirildiğinde nabız hızını gösteren periyodik işaret elde edildi. Elde edilen grafiğe bağlı olarak saniyedeki kalp atışı sayısı belirlendi ve bu değer 60 ile çarpılarak dakikadaki kalp atışı sayısı yani nabız hızı belirlenmiş oldu.

3.UYGULAMA SONUÇLARI

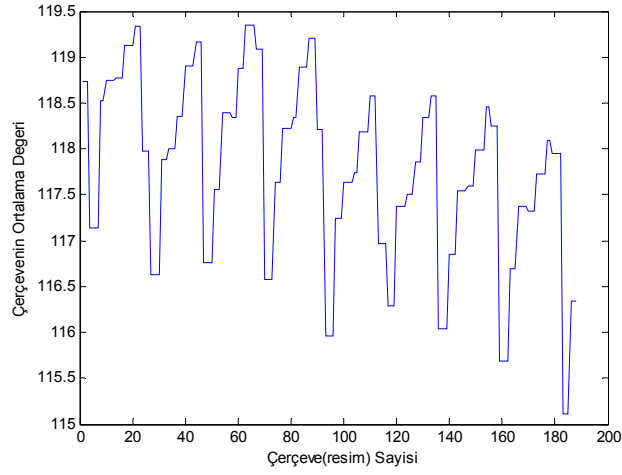
Uygulama sonucu elde edilen yetişkin bir erkek, yetişkin bir kadın ve bir çocuğa ait kalp atışı grafikleri Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5’te verilmiştir.

Elde edilen grafiklere bağlı olarak kalp atışının yaklaşık 5 sn sonrasında verimli olarak elde edildiği tespit edildi (Şekil 2). Bu süre sonrasındaki görüntüler dikkate alınarak nabız sayısı belirlendi. Gecikmenin nedeni, parmağın altından verilen yüksek yoğunluklu ışık sebebiyle kameranın hemen net görüntü alamamasıdır. Kamera ışığa karşı doyuma ulaştıktan sonra net görüntü alınabilmektedir. Şekil 2’den de görüleceği gibi bu süre sonunda kalp atışına bağlı olarak oluşan periyodik işaret elde edilmiştir. Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5’te kameranın doyuma ulaştıktan sonra elde edilen grafik verilmektedir.

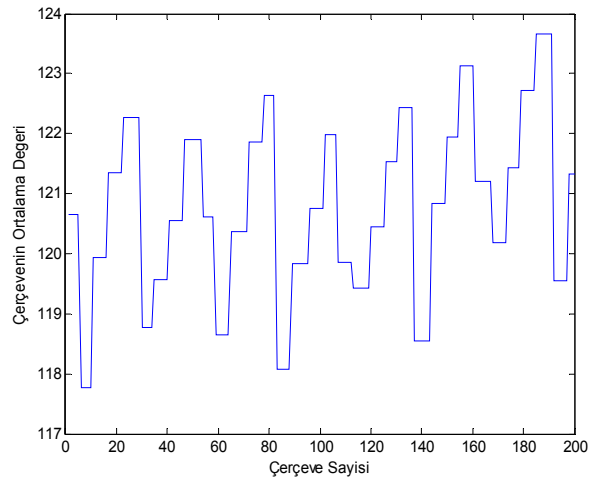

Şekil 2: Yetişkin bir kadın için elde edilen kalp atışı grafiği

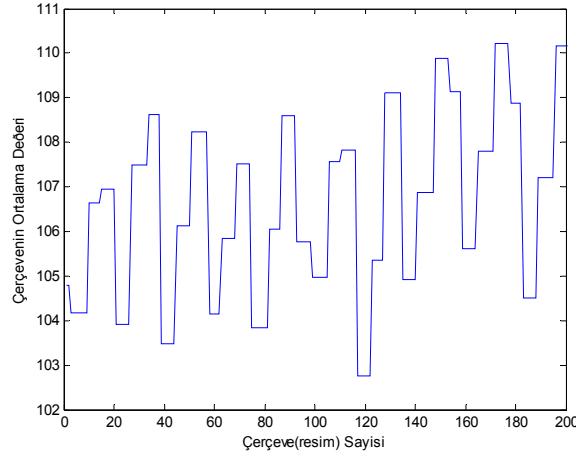
Şekil 3: Yetişkin bir kadın için elde edilen kalp atışı grafiği

30 yaşındaki bir bayana ait Şekil 3'teki kalp atışı grafiğine bağlı olarak dakikadaki kalp atışı sayısı (nabız) 75 olarak hesaplandı.

Şekil 4: Yetişkin bir erkek için elde edilen kalp atışı grafiği

38 yaşındaki bir erkeğe ait Şekil 4'teki kalp atışı grafiğine bağlı olarak dakikadaki kalp atışı sayısı (nabız) 75 olarak hesaplandı.

Şekil 5: Bir çocuk için elde edilen kalp atışı grafiği

5 yaşındaki bir çocuğa ait Şekil 5'teki kalp atışı grafiğine bağlı olarak dakikadaki kalp atışı sayısı (nabız) 110 olarak hesaplandı.

4. SONUÇLAR

Bu çalışmada, nabız sayısının görüntü işleme tekniği ile belirlendiği biyomedikal bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulama yüzük parmağı üzerinde gerçekleştirilmiş ve uygulama sonucu elde edilen veriler bu çalışmada sunulmuştur. Görüntü işleme ile elde edilen nabız sayıları ile görüntü alma esnasında ölçülen nabız sayılarının uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Hastalara ilişkin parametrelerden nabız sayısı ölçümü başlangıç olarak yapılabirliği görme maksadıyla seçilmiştir. Görüntü işleme teknikleri yardımıyla ileri çalışmalarda farklı hasta parametrelerin belirlenmesi hedeflenmektedir.

KAYNAKLAR

- Yalabık N, Göktoğan A.H. (1990), "Görüntü İşleme ve Biyomedikal Uygulamaları", EMO Elektrik mühendisliği Dergisi, Sayı:373.
- Seidel HM, Ball JW, Dains JE, Benedict GW (2007), Mosby's Guide Physical Examination. 6th ed. Philadelphia, Pa: Mosby.
- Gupta, R.C., Ahluwalia, S.S. and Randhawa, S.S (1995). "Design and Development of Pulse Oximeter", Proceeding RC IEEE-EMBS & 14th BMESI.
- Gonzales, R. C., Woods, R. E. and Eddins, S. L. (2004), "Digital Image Processing using MATLAB", Pearson Education, Inc.

GPS ÖLÇMELERİNDE GÖRELİ KONUM BELİRLEME YÖNTEMLERİ ÜZERİNE BİR DOĞRULUK ARAŞTIRMASI

AN ACCURACY STUDY ON METHODS OF RELATIVE POSITIONING IN GPS MEASUREMENTS

Ekrem TUŞAT¹

Bayram TURGUT²

ABSTRACT

Global Positioning System (GPS) is a system that determines position, speed and time in any place and time with high accuracy through signals it receives from satellites. GPS has removed most of the difficulties encountered in geodesic and photogrammetric measurements and has taken its place among measurement techniques thanks to the fact that there is no sight distance between points, that it allows infinite use and is economical. In GPS measurements, absolute positioning or DGPS is used in spontaneous positioning applications whereas relative positioning technique is used in engineering-based projects. Relative positioning is called static positioning if the receiver is fixed but if the receiver is mobile, it is called kinematic positioning.

In this study, an investigation was conducted on GPS relative positioning techniques for control points and detail measurements in large scale maps. Assessments and evaluations were made using the static, fast static and stop-go measurement methods in the test network that was formed. Then, evaluations were made about the use of the obtained results in production of large-scale maps.

Key words : GPS, relative positioning, large scale mapping, static positioning, kinematic positioning

ÖZET

Global Positoning System (GPS), uydulardan aldığı sinyallerle herhangi bir yerde ve zamanda yüksek doğrulukta konum, hız ve zaman belirleyen bir sistemdir. GPS, jeodezik ve fotogrametrik ölçmelerde karşılaşılan birçok sorunu ortadan kaldırmış, noktalar arası görüş uzunluğunun olmaması, sınırsız sayıda kullanıma olanak vermesi ve ekonomik olması nedeniyle ölçme teknikleri arasındaki yerini almıştır. GPS ölçmelerinde anlık konum belirleme uygulamalarında mutlak konum belirleme veya DGPS, mühendislik amaçlı projelerde görelî konum belirleme tekniği kullanılmaktadır. Görelî konum belirleme tekniğinde alıcının sabit olması durumunda statik konum belirleme, hareketli olması durumunda kinematik konum belirleme olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada büyük ölçekli harita üretiminde yer kontrol noktaları ve detay ölçmeleri için GPS ile görelî konum belirleme teknikleri üzerine bir inceleme yapılmıştır. Oluşturulan test ağında statik, hızlı statik ve dur-git ölçü yöntemi ile ölçme ve değerlendirmeler

¹ Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Çumra Meslek Yüksekokulu, etusat@selcuk.edu.tr

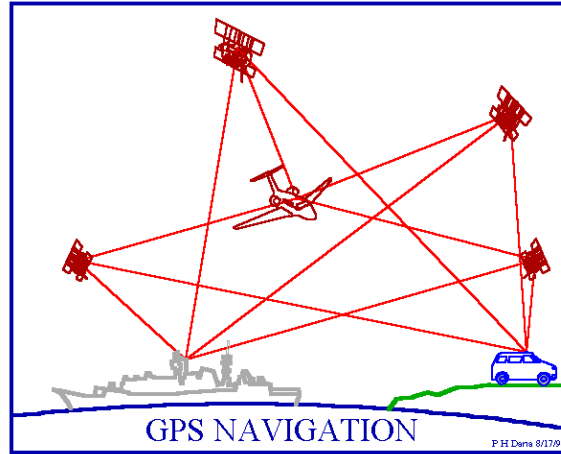
² Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Jeodezi ve Fotogrametri Müh. Bölümü., bturgut@selcuk.edu.tr

yapılmıştır. Elde edilen sonuçların büyük ölçekli harita üretiminde kullanılması ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler : GPS, görelî konum belirleme, büyük ölçekli harita, statik konum belirleme, kinematik konum belirleme

1. GİRİŞ

GPS sistemi Amerikan Savunma Bakanlığı tarafından 1978 yılında navigasyon amacıyla geliştirilmiş küresel bir konum belirleme sistemidir. Sistemin sivil kullanıma açılıp yaygınlaşması ile beraber jeodezik problemlerin çözümlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Sistem ülke jeodezik ağlarının ölçülmesi ve sıklaştırılması, detay ölçmelerinde, aplikasyon çalışmalarında, CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) için veri toplama, taşımacılık, enerji, tarım, turizm gibi konum bilgisine ihtiyaç duyulan pek çok alanda kolaylık sağlamış, çalışmalara zaman, hız ve ekonomik açıdan büyük katkıları olmuştur. GPS sistemi tanım olarak; “Herhangi bir yer ve zamanda, her türlü hava koşullarında, global bir koordinat sisteminde, yüksek duyarlılıkta, ekonomik olarak, anında ve sürekli konum, hız ve zaman belirlemesine olanak veren bir radyo navigasyon sistemidir (Kahveci vd., 2005).”

Şekil 1 : GPS ile konum belirleme

Sistem ekvatorla 55° lik açı yapan 6 yörünge düzlemi üzerine oturtulmuş 24 uydudan oluşmaktadır. Her bir uydunun periyodu yaklaşık 11 saat 57 dakika 57.7 saniyedir. Uydu sinyallerinin bir alıcı tarafından kaydedilerek, sinyalin uydudan yayınlandığı an ile alıcıda kaydedildiği an arasında geçen süre çok hassas olarak ölçülür. Bu süre, sinyalin yayılma hızı ile çarpılarak uydu ile alıcı arasındaki mesafe belirlenir. Uydunun koordinatları zamana bağlı olarak bilindiğinden, alıcının konumu hesaplanabilir. GPS dört boyutlu bir sistem olup, alıcının üç boyutlu kartezyen koordinatları (X,Y,Z) ve zaman (T) ölçülmektedir (3B+T).

2. GPS İLE KONUM BELİRLEME YÖNTEMLERİ

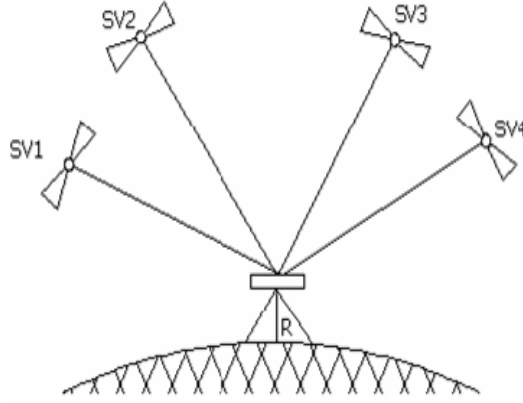
GPS ile iki türlü konum belirleme yöntemlerini

- Mutlak konum belirleme
- Göreli konum belirleme
- DGPS (Diferansiyel GPS)

şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

2.1. Mutlak Konum Belirleme

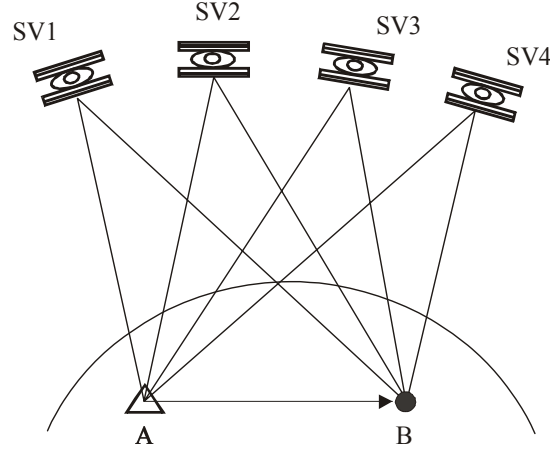
Mutlak konum belirlemede tek bir alıcı ile normal olarak dört yada daha fazla uydudan kod gözlemleri yapılarak üzerinde alıcı kurulu olan noktanın koordinatları belirlenmektedir. Yöntem, sinyalin uydu çıkışından alıcıya varışına kadar geçen zaman ve ışık hızı çarpılarak hesaplanan uydu-alıcı uzaklıkları ve uyduların bilinen koordinatları ile uzayda geriden kestirme esasına dayanmaktadır.

Şekil 2 : Mutlak konum belirleme

2.2. Göreli Konum Belirleme

Görelî konum belirlemede koordinatları bilinen bir noktaya göre diğêr nokta yada noktaların koordinatlarının belirlenmesi söz konusudur. Başka bir deyişle, göreli konum belirleme ile iki nokta arasındaki baz vektörü belirlenmektedir.

Şekil 3 : Görelî konum belirleme

B noktasının koordinatları;

$$\underline{X}_B = \underline{X}_A + \underline{b}_{AB}$$

$$\underline{b}_{AB} = \begin{bmatrix} \underline{\Delta X}_{AB} \\ \underline{\Delta Y}_{AB} \\ \underline{\Delta Z}_{AB} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} X_B - X_A \\ Y_B - Y_A \\ Z_B - Z_A \end{bmatrix}$$

Görelî konum belirleme için iki ayrı noktada kurulmuş olan iki alıcı ile aynı uydulara eş zamanlı kod yada faz gözlemleri söz konusudur. Görelî konum belirleme ile elde edilen doğruluk mutlak konum belirlemeden çok daha iyi olup, alıcı tipi (P kodlu, P kodsuz), ölçü süresi gözlenen uydu geometrisi, uydu sayısı ve kullanılan efemeris bilgisine (yayın yada duyarlı) bağlı olarak elde edilen doğruluk 0.001 ile 100 ppm arasında değişmektedir.

GPS ölçmelerinde konumu belirlenecek nokta hareketsiz ise (nirengi, poligon, detay) **statik** konum belirleme; hareketli ise (uçak, gemi, tank) **kinematik** konum belirlemeden söz edilir. Uçak, gemi ve benzeri araçların navigasyonu, aplikasyon uygulamalarında anlık (real-time) konum belirleme yapılabilir. Ölçülerin, daha hassas sonuçlar elde etmek için arazideki ölçmelerden sonra ofiste değerlendirilmesi de (post-processing) mümkündür. Bu durum daha çok mühendislik uygulamalarında geçerlidir (BÜ KRDAE 2008).

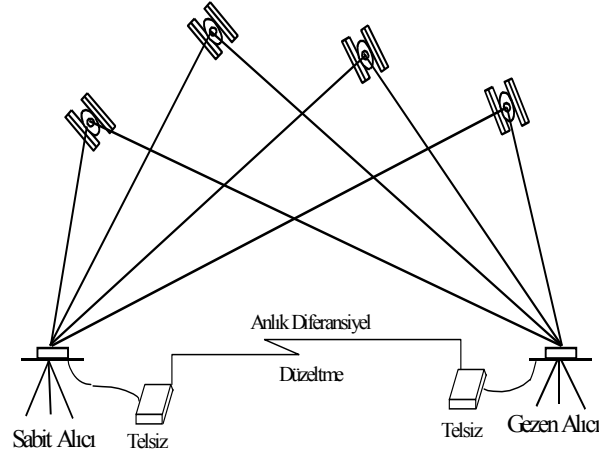
Faz gözlemleri kullanılarak yapılan görelî konum belirleme temel olarak **statik** ve **kinematik** olmak üzere ikiye ayrılır. Yöntemler kullanılan baz uzunlukları ölçü süresi, değerlendirme yöntemlerine göre geliştirilerek beş başlık altında sıralanabilir (Kahveci vd. 2005);

- Statik Ölçü Yöntemi
- Hızlı (rapid/fast) Statik Ölçü Yöntemi
- Tekrarlı (reoccupation/pseudostatic) Ölçü Yöntemi
- Dur-Git (stop and go) Ölçü Yöntemi
- Kinematik Ölçü Yöntemi.

2.3. Diferansiyel GPS (DGPS)

GPS ile elde edilen anlık doğruluk bir çok amaç için yeterli olmakla birlikte bazı navigasyon uygulamalarında (örn.deniz ve hava araçlarının navigasyonu) daha yüksek doğruluklara gereksinim duyulmaktadır. Bu ise mevcut GPS sisteminden anlık konum belirlemede yararlanabilme olanaklarını kısıtlamaktadır. Bununla birlikte, istenen navigasyon amaçlı doğruluklara DGPS gibi bazı özel teknikler kullanılarak erişilebilmektedir.

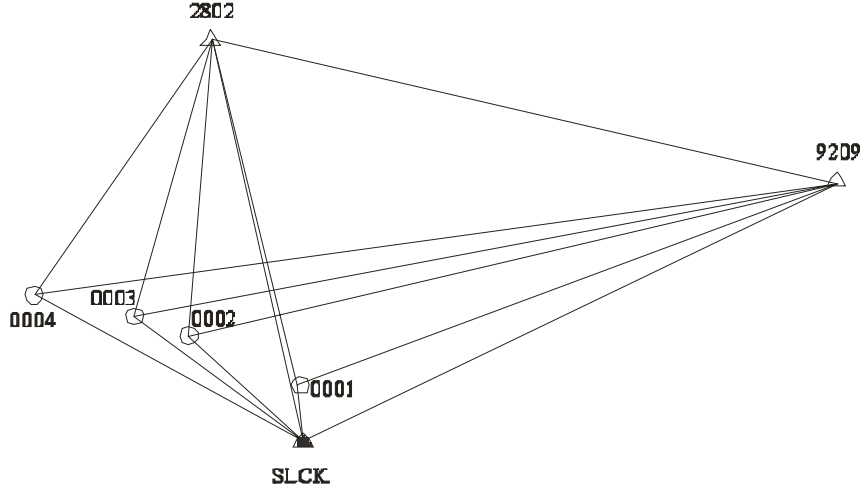
DGPS tekniğinde biri sabit diğeri gezen olmak üzere en az iki alıcıya gereksinim vardır. Sabit alıcı anteni, konumu daha önceden duyarlı olarak belirlenmiş bir noktaya kurulur ve gezen alıcının konumu belirlenir. Her iki noktada da en az dört ortak uyduya eş zamanlı GPS gözlemi yapılmalıdır. Sabit alıcı gözlem yaptığı tüm uydulara ait uydu-alıcı uzaklıklarını (kod ya da faz pseudorange) hesaplayarak bu değerleri kendi duyarlı konumundan yararlanarak hesapladığı (olması gereken) pseudorange'ler ile karşılaştırır. Aradaki farklar gözlem hatası olarak yorumlanır ve bu farklar konumu belirlenecek olan noktalardaki gezen alıcı/alıcılar tarafından kaydedilen gözlemlere düzeltme olarak getirilerek gezen alıcının konumu doğru olarak belirlenir. Söz konusu düzeltmeler gezen alıcılara, alıcılar arasındaki uzaklığa bağlı olarak portatif telsizler, yer istasyonları ve uydular vasıtasıyla yayınlanmaktadır, (Şekil 4). DGPS ile konum belirlemede iki boyutta (2B) 0.5-5 m, üç boyutta (3B) 0.8-8 m doğrulukla konum belirlemek mümkündür (Geodetic Survey Division, 2003).

Şekil 4: DGPS'de Temel Prensipte

3. SAYISAL UYGULAMA

Selçuk Üniversitesi kampüsü içerisi ve civarında 2003.137 günü (2003.38 epöğü) en fazla baz uzunluğu 10 km olan (Çizelge 1) toplam 7 noktalık bir ağ kullanılmıştır. Şekil 5' te görülen test ağındaki SLCK, 9209 ve 2802 mevcut pilye tesisli noktalar olup bu noktalara sabit alıcılar kurulmuş, 0001, 0002,0003, 0004 nolu noktalarda 30 dakika statik, 8 dakika hızlı statik ve 2 dakika dur-git yöntemi ile ölçüler yapılmıştır.

Şekil 5 : Test ağı

Gözlemlerde 4 adet Ashtech Z Surveyor alıcı, 1 adet Ashtech MarineIII L1/L2 700700.B, 3 adet Ashtech MarineIV L1/L2 103665 tipi çift frekanslı GPS anteni kullanılmıştır. Gözlem parametreleri olarak, veri kayıt aralığı 5 saniye, uydu yükseklik açısı 10° seçilerek ölçüler yapılmıştır. 30 dakika statik ve 8 dakika hızlı statik ölçüler TGO (Trimble Geomatics Office) programında, 2 dakikalık dur git ölçüleri ise Winprism V2.1 programında değerlendirilmiştir. Bütün değerlendirmeler SLCK noktasının 2003.38 epoğundaki ITRF koordinatları sabit alınarak yapılmıştır.

Çizelge 2 de statik ölçü yönteminden elde edile koordinatlar ile hızlı statik ölçü yönteminden elde edilen koordinatlar arasındaki farklar hesaplanmıştır. Buradaki statik-hızlı statik ifadesi ölçü süresi ve baz çözümleri anlamında kullanılmış olup, arazide yapılan gözlemlerde her iki yöntemde de aletin statik ölçü modu kullanılmıştır.

Çizelge 1 : 2003.137 günü yapılan ölçülere göre kullanılan baz uzunlukları

Baz	Baz Uzunluğu (m)	Baz	Baz Uzunluğu (m)	Baz	Baz Uzunluğu (m)
SLCK-0001	724,032	2802-0001	4523,918	9209-0001	7277,995
SLCK-0002	1967,664	2802-0002	3795,236	9209-0002	8431,983
SLCK-0003	2671,464	2802-0003	3666,417	9209-0003	9062,346
SLCK-0004	3886,925	2802-0004	3952,424	9209-0004	10257,768

Çizelge 2 : Statik ve hızlı statik farkları

	30 dakika statik ile 8 dakika hızlı statik gözlemlerin farkları		
NN	ΔN (m)	ΔE (m)	Δh (m)
0001	0,015	0,008	-0,012
0002	0,003	-0,011	-0,039
0003	0,009	0,003	-0,025
0004	0,005	-0,004	0,036

Çizelge 2’ de verilen değerler incelendiğinde, 30 dakika statik ile 8 dakika hızlı statik yöntemlerden elde edilen koordinatlar arasındaki farkların; kuzey-güney bileşeninde 0.003 m ile 0.015 m arasında değiştiği, doğu batı bileşeninde 0.003 m ile 0.011 m arasında değiştiği, yükseklik bileşeninde 0.012 m ile 0.039 m arasında değiştiği görülmektedir.

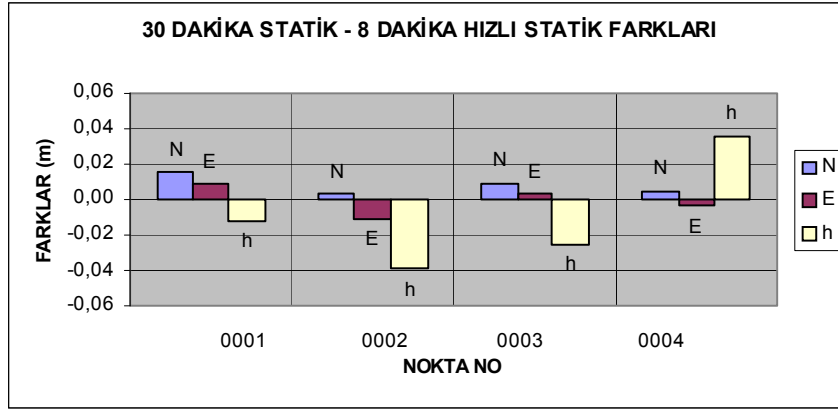
Buna göre yatay koordinatlardaki farklar 0.015 m’ nin altında, düşey koordinatlardaki farklar 0.039 m’ nin altındadır.

Çizelge 3 : Statik ve dur-git farkları

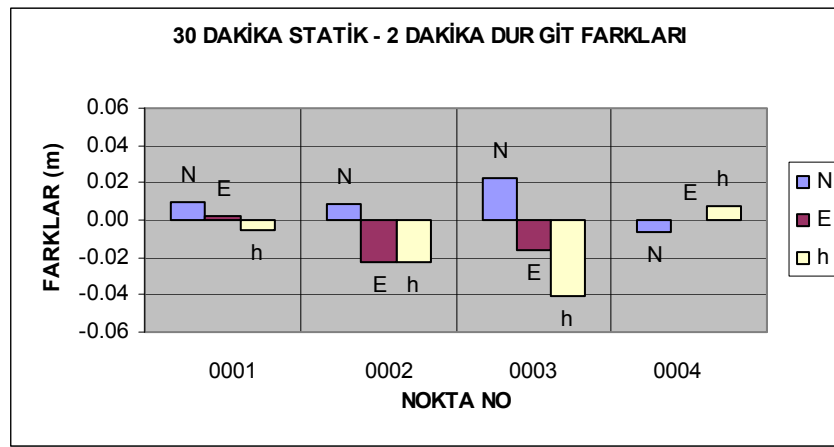
	30 dakika statik ile 2 dakika dur-git gözlemlerin farkları		
NN	ΔN (m)	ΔE (m)	Δh (m)
0001	0,010	0,002	-0,005
0002	0,009	-0,023	-0,022
0003	0,023	-0,016	-0,041
0004	-0,006	0,000	0,007

30 dakika statik ile 2 dakika dur-git yöntemler arasındaki farklar incelendiğinde farklar; kuzey-güney bileşeninde 0.009 m ile 0.023 m arasında, doğu-batı bileşeninde 0.000 m ile 0.023 m arasında, yükseklik bileşeninde 0.005 m ile 0.041 m arasında değişmektedir.

Buna göre yatay koordinatlardaki farklar 0.023 m’ nin altında, düşey koordinatlardaki farklar 0.041 m’ nin altındadır.

Şekil 6 : Statik ve hızlı statik farkları

Şekil 7 : Statik ve dur-git farkları

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

GPS ile göreceli konum belirleme ile temelde statik ile kinematik olmak üzere iki yöntem mevcuttur. Kullanılan baz uzunluğu, faz belirsizliği çözümü, değerlendirme teknikleri vb ile bu yöntemlerden yeni yöntemler türetmek mümkündür. Hangi ağlarda hangi ölçü yönteminin kullanılacağı ise beklenen doğruluk ve kullanılan baz uzunluklarına bağlıdır.

Türkiye’de büyük ölçekli harita üretiminde poligon noktalarından beklenen doğruluk hızlı statik yöntemde ± 8 cm, kinematik yöntemde ise noktanın iki farklı zamandaki ölçüsü arasındaki fark ± 7 cm olmalıdır. Detay ölçme doğruluğu ise yönetmeliğin 45. maddesinde “Madde 45 - Detay noktalarının, izdüşüm koordinatları ile belirlenen yatay konum doğruluğu $(sx^2+sy^2)^{1/2} \pm 7$ cm ve Helmert ortometrik yükseklik doğruluğu (sH) ± 7 cm olarak elde edilecek biçimde; elektronik takeometri, prizmatik alım ile nivelman, GPS ile detay ölçmeleri veya benzer doğruluğu sağlayan teknikler ve yöntemler kullanılabilir” şeklindedir. Ancak bu ölçmelerde kullanılacak baz uzunluğunun 5 km yi geçmemesi istenmektedir.

Test ağında yapılan uygulamada baz uzunlukları 10 km ye kadar seçilmiştir. Elde edilen sonuçlardan, değişik yöntemlere göre elde edilen koordinatlardan arasındaki farkların hepsi yatayda 0.023 m düşeyde 0.041 m’ nin altında kalmaktadır. Bu sonuçlar 2005 yılında yayınlanan ve halen yürürlükte bulunan Büyük Ölçekli Harita ve Harita Bilgileri Üretim

Yönetmeliği' nde belirtilen sıklaştırma nirengi ağlarından ve poligon noktalarından beklenen doğrulukları karşılamaktadır. Bu sonuçlara göre 10 km nin altında kalan bazı uzunluklarında ölçme ve hesaplaması daha zahmetli statik ve hızlı statik ölçü yöntemi yerine kinematik ölçü yönteminin kullanılması ile beklenen doğruluklara daha hızlı ve ekonomik olarak ulaşılabileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- BÜ KRDAE (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü) Jeodezi Anabilim Dalı, Global Konum Belirleme Sistemi GPS, http://www.koeri.boun.edu.tr/jeodezi/notdefteri/bilgi_notes/GPS_BUKRDAE_GED.pdf, (2008)
- Büyük Ölçekli Harita ve Harita Bilgileri Üretim Yönetmeliği, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 2005
- Dana Peter H., The Global Positioning System, The Geographer's Craft Project, Department of Geography, The University of Colorado at Boulder, http://www.colorado.edu/geography/gcraft/notes/gps/gps_f.html, Revised: 05/01/2000 (first published in September, 1994)
- Geodetic Survey Division, Accuay Levels, http://www.geod.nrcan.gc.ca/index_e/geodesy_e/gps-13_e.html, 2003
- Kahveci, M., Yıldız, F., Global Konum Belirleme Sistemi Teori-Uygulama, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, s:184, Ankara, (2005)
- Tuşat, E., Büyük Ölçekli Harita Yapımında Jeodezik Amaçlı GPS Ölçü ve Hesap Standartlarının Araştırılması, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2003

GÜÇ ELEKTRONİĞİ DENEYLERİ İÇİN BİR SANAL LABORATUVAR: DA/DA ÇEVİRİCİ BENZETİMİ

A VIRTUAL LABORATORY FOR POWER ELECTRONIC EXPERIMENTS: DC/DC CONVERTER SIMULATION

Şevki DEMİRBAŞ¹

Sertaç BAYHAN²

Gürkan MUTLU³

ABSTRACT

In this study, a virtual laboratory accessible over the internet has been implemented. DC/DC converter topologies such as Buck, Boost, Buck-Boost have been modelled and simulated as laboratory applications. These converters are main subjects in power electronic courses. Interactive interface software have been drawn up on a host computer with the aid of Labview and MATLAB&Simulink programs. Users can connect to the host computer and perform the simulation from any computer having internet connection, can change the converter parameters and observe the variations at converter output current and voltage values. Designed virtual laboratory can be thought as a useful tool in distance education or traditional education.

Key ords: Virtual laboratory, converters, LabVIEW, MATLAB&Simulink

ÖZET

Bu çalışmada internet üzerinden erişimli bir sanal laboratuvar uygulaması gerçekleştirilmiştir. Laboratuvar uygulaması olarak güç elektroniği derslerinin temel konularından Alçaltıcı, Yükseltici, Alçaltıcı-Yükseltici gibi DA/DA çevirici topolojilerinin benzetimi seçilmiştir. Sunucu bilgisayar üzerinde LabVIEW ve MATLAB&Simulink programları yardımıyla etkileşimli arayüz yazılımı hazırlanmıştır. Kullanıcılar internet bağlantısı olan herhangi bir bilgisayardan sunucu bilgisayara bağlanarak benzetim programını çalıştırabilmekte, çeviriciye ait parametreleri internet üzerinden değiştirebilmekte ve bu değişimlerin çevirici çıkış akım ve gerilimine etkisini izleyebilmektedir. Hazırlanan sanal laboratuvar uygulamasının uzaktan veya geleneksel eğitimde faydalı bir araç olarak kullanılabilceği düşünülebilir.

Anahtar kelimeler: Sanal laboratuvar, çeviriciler, LabVIEW, MATLAB&Simulink

¹ Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, demirbas@gazi.edu.tr

² Öğr. Gör., Başkent Üniversitesi, serbay@baskent.edu.tr

³ Gazi Üniversitesi, gurkanmutlu@gazi.edu.tr

1. GİRİŞ

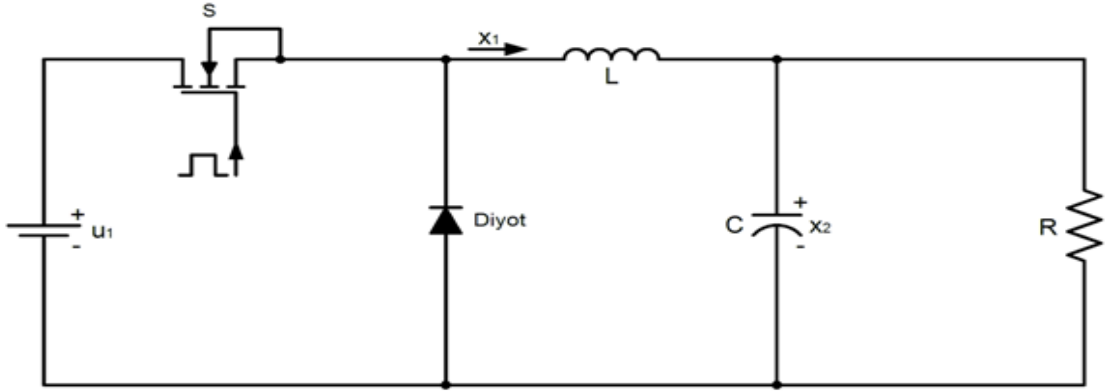
Yüksek öğretimde; öğrenci sayısındaki artış, öğrenci başına düşen öğretim elemanı azlığı ve her yüksek öğretim kurumunun imkanlarının aynı olmaması uzaktan eğitim kavramını ortaya çıkarmıştır. Uzaktan eğitim, öğretmen ile öğrenci arasındaki bilgi akışının çeşitli iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Uzaktan eğitim ilk başlarda mektup ile gerçekleştirilmiş daha sonraları mektubun yerini televizyon almıştır. Son yıllarda bilgisayar ve bilişim teknolojilerinde ki hızlı gelişim uzaktan eğitime de olumlu şekilde yansımıştır. Bu gelişmelere paralel olarak yaygınlaşan internet kullanımı sayesinde de uzaktan eğitim internet bağlantısı olan bilgisayarlar ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Kullanıcı internet bağlantısı olan herhangi bir bilgisayardan, istediği zaman, sisteme bağlanarak ihtiyacı olduğu bilgiye ulaşabilmektedir. Uzaktan eğitim günümüzde üniversitelerde de giderek yaygınlaşmaktadır. Yüksek Öğretim Kurulu Uzaktan Eğitim Komisyonunun sitesinden alınan bilgilere göre 7 üniversitede 18 adet uzaktan eğitim programı bulunmaktadır (UEK, 2009).

Güç elektroniği gibi uygulamalı derslerde yapılacak deneyler, hem konunun anlaşılmasını kolaylaştırmakta hem de anlatılan konunun yapılan deneyle pekiştirilmesi akılda kalıcılığı artırmaktadır. Geleneksel uygulamalı eğitimde güç elektroniği deneyleri laboratuvar ortamında gerçek deney düzenekleri ile gerçekleştirilmektedir. Fakat günümüzde teorik anlatımı destekleyecek, öğrenciyi gerçek uygulamaya hazırlayacak sanal laboratuvar uygulamaları kullanılmaktadır. Eğitimde sanal laboratuvarların gerçek laboratuvarların yerine kullanılması mümkün olmamakla birlikte, öğrenmenin kalıcı olması açısından etkili bir öğretim aracı olduğu söylenebilir. Bu nedenle sanal laboratuvar üzerine bir çok çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda güç sistemlerinde kullanılan güç ölçme yöntemleri için uzaktan erişimli bir sanal laboratuvar uygulaması (Bayhan, 2009), asenkron motorların kararlı durum analizi ve eşdeğer devrelerinin çıkartılmasına yönelik bir eğitim aracı (Demirbaş, 2006), temel elektrik devrelerinin analizi (Çolak, 2006), DA motorunun temel giriş sinyallerine tepkisinin internet üzerinden benzetimi (Irmak, 2006), dijital sinyal işleme araçlarının web tabanlı eğitiminin gerçekleştirilmesi (Marin, 2005), elektronik malzemelerin özellikleri için eğitici küçük bir aktif öğrenme uygulaması, (Masters, 2005), bilgisayar mimarisi ve düzeninin öğretilmesi için web tabanlı esnek eğitim sistemi (Djordjevic, 2005), web tabanlı uzak PLC laboratuvarının dizaynı ve gerçekleştirilmesi (Chang, 2003), güç elektroniği dersi için hazırlanmış internet üzerinden eğitim uygulaması (Elmas, 2008), güç elektroniği dersleri için e-öğrenme platformu (Wang, 2008) gibi benzetim uygulamaları mevcuttur.

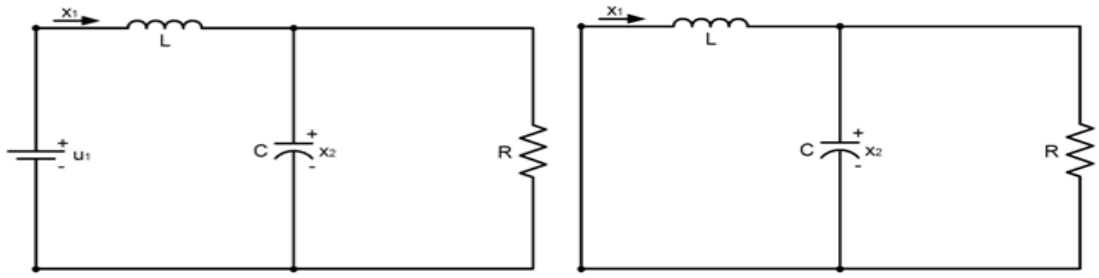
Gerçekleştirilen bu çalışmada, üniversitelerde lisans veya önlisans düzeyinde okutulan güç elektroniği dersi konularından olan çeviricilerin Alçaltıcı, Yükseltici ve Alçaltıcı-Yükseltici tipleri için bir sanal laboratuvar tasarlanmıştır. Tasarlanan bu sanal laboratuvar ile öğrenci istediği zaman istediği yerden internet bağlantısı olan herhangi bir bilgisayar vasıtası ile sisteme bağlanarak deneyleri gerçekleştirebilmekte ve sonuçları grafiksel olarak görebilmektedir. Ayrıca deneyde kullanılan elemanlardan istediğinin değerini değiştirebilme ve istediği deneyi istediği kadar yapabilme olanağına sahiptir. Gerçekleştirilen çalışmanın lisans ve önlisans düzeyinde etkili bir öğretim aracı olacağı düşünülmektedir.

2. MATEMATİKSEL MODEL

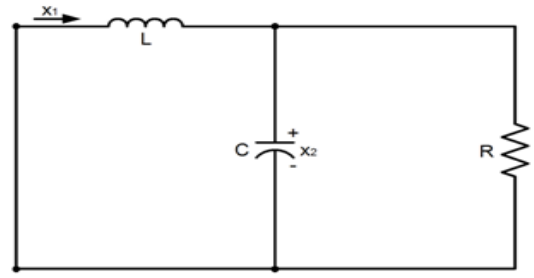
Bu bölümde ele alınan çevricilerden alçaltıcı çeviricinin durum uzayında analizi yapılmıştır. Bu sayede devrenin dinamik davranışı incelenerek kararlılığı test edilebilir. Alçaltıcı çeviriciye ait devre şeması Şekil 1.a'da görülmektedir. Bobin akımı (i_L) için x_1 değişkeni ve kondansatör gerilimi (u_C) için ise x_2 değişkeni kullanılmıştır. x_1 ifadesi x_1 'in birinci mertebeden türevidir ve $x_1' = (d/dt)x_1$ eşitliğiyle ifade edilir. Aynı şekilde x_2 ifadesi de x_2 'nin birinci mertebeden türevi olup, $x_2' = (d/dt)x_2$ eşitliği ile ifade edilir.

(a)

(b)

(c)

Şekil 1. a) Alçaltıcı Çevirici Devresi, b) S Anahtarını İletimde, c) S Anahtarını Kesimde

Şekil 1.b'de S anahtarının iletimde olduğu durum için devre şeması görülmektedir. Burada Kirchoff'un gerilimler kanununa göre denklemler yazılacak olunursa:

$$u_1 = Lx_1' + x_2 \quad (2.1)$$

$$x_2' = x_1 - \frac{1}{R}x_2 \quad (2.2)$$

eşitlikleri elde edilir. Elde edilen denklemler düzenlenirse;

$$x_1' = \frac{-1}{L}x_2 + \frac{1}{L}u_1 \quad (2.3)$$

$$x_2' = \frac{1}{C}x_1 - \frac{1}{RC}x_2 \quad (2.4)$$

olur. Bu denklemler matrisel forma çevrilirse;

$$\begin{pmatrix} x_1' \\ x_2' \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & -1 \\ \frac{1}{C} & -\frac{1}{RC} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} \frac{1}{L} \\ 0 \end{pmatrix} u_1 \quad (2.5)$$

devrenin $x' = A_1x + B_1u_1$ formunda durum uzayında denklemi elde edilmiş olur.

Şekil 1.c'de de S anahtarının kesimde olduğu durumdaki devre şeması görülmektedir. Burada da Kirchoff'un gerilimler kanununa göre denklemleri yazacak olursak;

$$0 = Lx_1' + x_2 \quad (2.6)$$

$$Cx_2' = x_1 + \frac{1}{R}x_2 \quad (2.7)$$

elde edilir. Bu denklemler düzenlenirse;

$$x_1' = \frac{-1}{L}x_2 \quad (2.8)$$

$$x_2' = \frac{1}{C}x_1 - \frac{1}{RC}x_2 \quad (2.9)$$

denklemleri elde edilir. Bu denklemler matrisel formda tekrar yazılırsa;

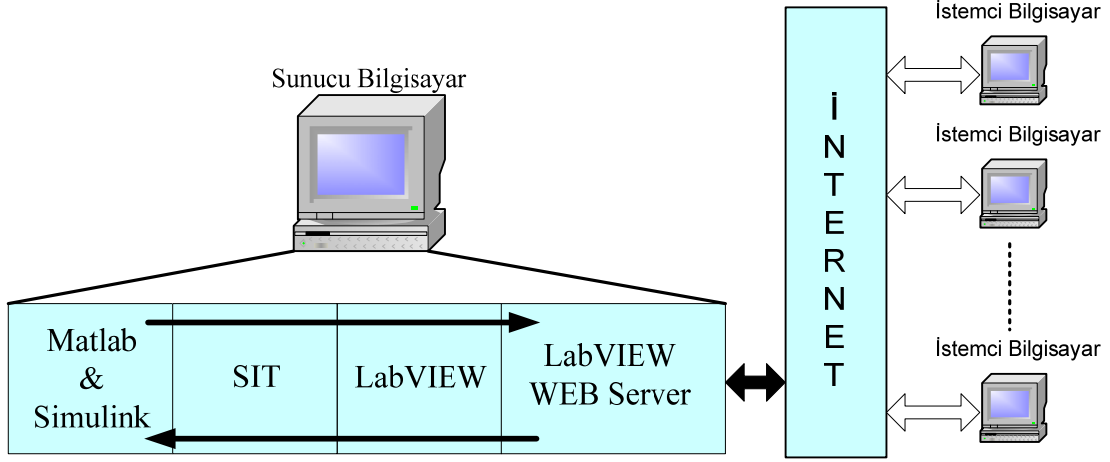
$$\begin{pmatrix} x_1' \\ x_2' \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & -1 \\ \frac{1}{C} & -\frac{1}{RC} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \end{pmatrix} u_1 \quad (2.10)$$

devrenin $x' = A_2x + B_2u_1$ formunda durum uzayında denklemi elde edilmiş olur.

3. GERÇEKLEŞTİRİLEN SANAL LABORATUVAR

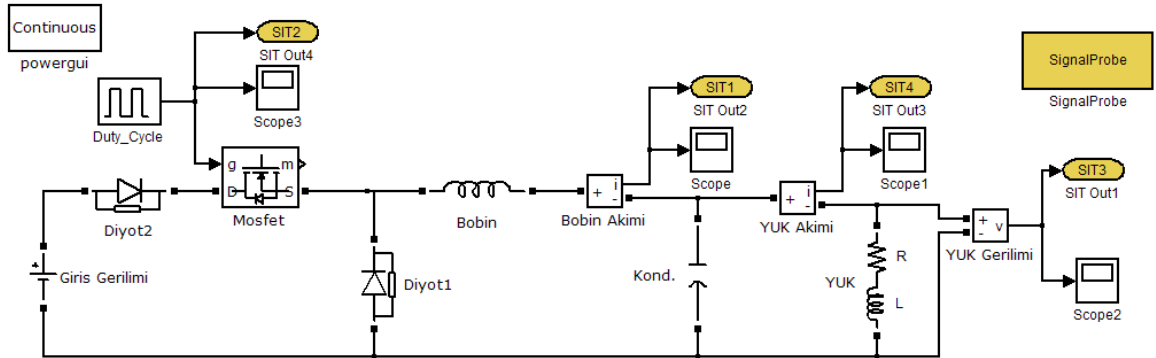
Gerçekleştirilen bu çalışmada güç elektroniği dersleri için uzaktan erişimli bir sanal laboratuvar uygulaması gerçekleştirilmiştir. Sanal Laboratuvar uygulaması olarak Alçaltıcı, Yükseltici ve Alçaltıcı-Yükseltici çeviricilerin benzetimi seçilmiştir. Uzaktan erişimli sanal laboratuvar uygulamasına ait blok diyagram Şekil 2' de görülmektedir. Çeviricilerin benzetimi sunucu bilgisayar üzerinde MATLAB&Simulink programında hazırlanırken kullanıcı arayüz programı LabVIEW programı yardımıyla hazırlanmıştır. MATLAB&Simulink programında hazırlanan benzetim sayfalarından verilerin LabVIEW programına aktarılması için Simulation Interface Toolkit (SIT) yazılımı kullanılırken,

arayüz programına internet üzerinden erişim için LabVIEW Web Server yazılımı kullanılmıştır. İstemci bilgisayarlarda ise internet bağlantısı ve internet tarayıcı programının olması yeterlidir. İstemci bilgisayar üzerinde laboratuvar uygulamasının çalıştırılabilmesi için gerekli olan ActiveX denetimi sanal laboratuvara ilk defa bağlanılmak istenildiğinde kendiliğinden istemci bilgisayara yüklenmektedir.

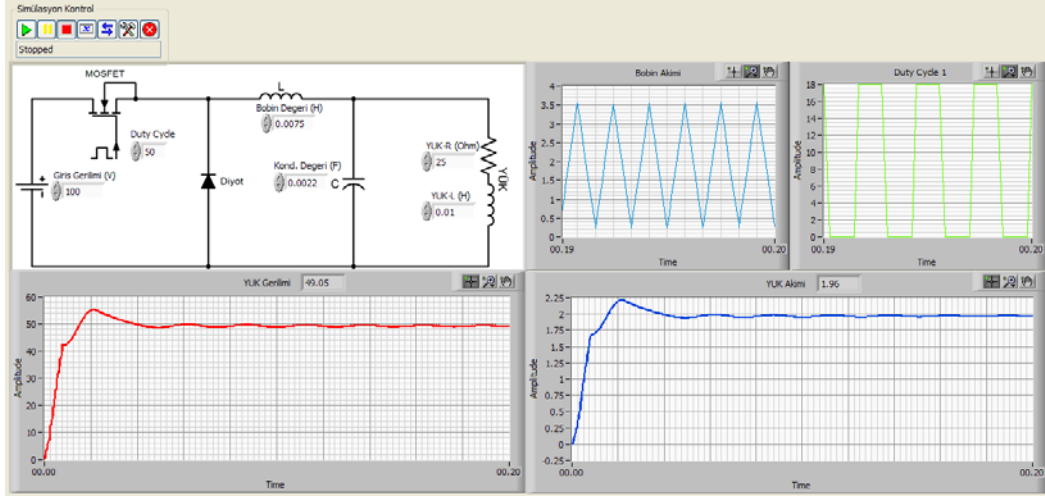
Şekil 2. Gerçekleştirilen Sanal Laboratuvarın Blok Diyagramı

Şekil 3.a' da alçaltıcı çeviriciye ait MATLAB&Simulink programında hazırlanmış benzetim görülmektedir. Koyu renkli olarak görülen SIT blokları ile Şekil 3.b' de görülen LabVIEW programında hazırlanmış kullanıcı arayüzüne; anahtarlama sinyali, bobin akımı, yük akımı ve yük uçlarındaki gerilime ait veriler SIT yazılımı vasıtası ile eş zamanlı olarak aktarılmaktadır. Kullanıcı arayüzü üzerinde alçaltıcı çeviriciye ait devre şeması ve aktarılan değerlerin grafiksel olarak izlenebileceği Bobin Akımı, Duty Cycle, Yük Gerilimi ve Yük Akımı grafik nesnelere bulunmaktadır. Devre şeması üzerindeki veri giriş kutuları yardımı ile ilgili devre elemanın değeri değiştirilebilir. Bu değişim SIT yazılımı vasıtası ile eş zamanlı olarak MATLAB&Simulink programında hazırlanmış benzetime aktarılır. Kullanıcı çevirici parametrelerini belirledikten sonra "Simülasyon Kontrol" bölümünden başlat butonuna basarak deneyi gerçekleştirebilir. Giriş gerilimi 100 V, çıkış gerilimi 50 V ve çıkış gücü 100 Watt olacak şekilde devre elemanlarının değerleri hesaplanmış, bu değerler ilgili veri giriş kutularına girilerek örnek bir deney gerçekleştirilmiştir. Deneyden elde edilen yük akım ve gerilim grafikleri, güç anahtarının anahtarlama sinyalleri ile seri bağlı bobin akım grafiği Şekil 3.b' de verilmiştir.

(a) Alçaltıcı Çevirici Benzetimi

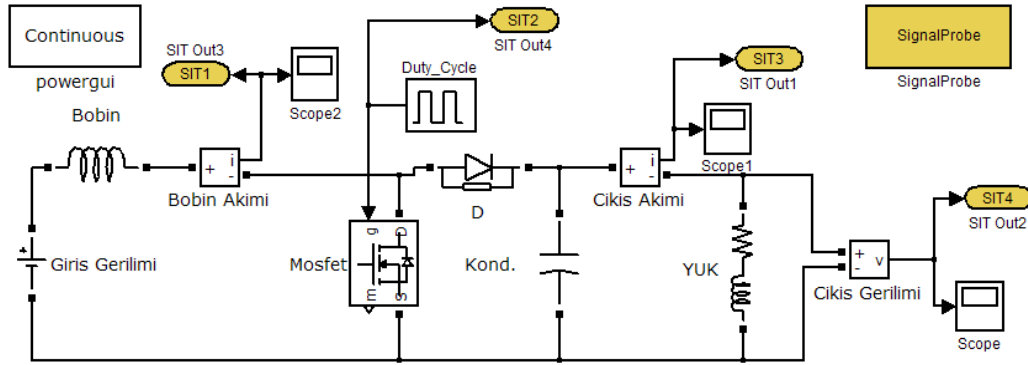

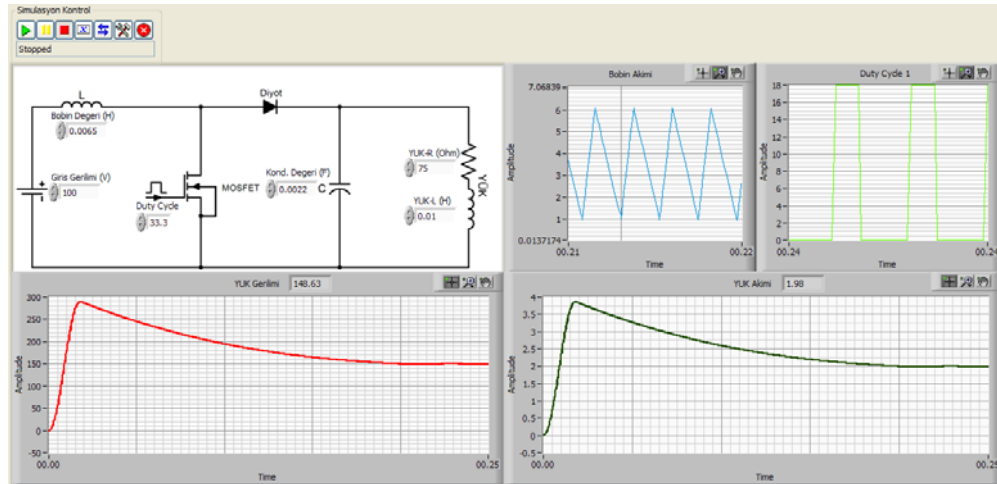
(b) Alçaltıcı Çevirici Ekran Görünümü

Şekil 3. Alçaltıcı Çeviriciye Ait Benzetim ve Ekran Görüntüleri

Şekil 4.a' da yükseltici çeviriciye ait MATLAB&Simulink programında hazırlanmış benzetim görülmektedir. Şekil 4.b' de ise LabVIEW programında hazırlanmış olan kullanıcı arayüzüne ait ekran görüntüsü verilmiştir. Giriş gerilimi 100 V, çıkış gerilimi 150 V ve çıkış gücü 300 Watt olacak şekilde devre elemanlarının değerleri hesaplanmış bunlar devre şemasının üzerindeki ilgili veri giriş kutularına girilerek deney gerçekleştirilmiştir. Deney sonuçları Şekil 4.b' de verilmiştir.

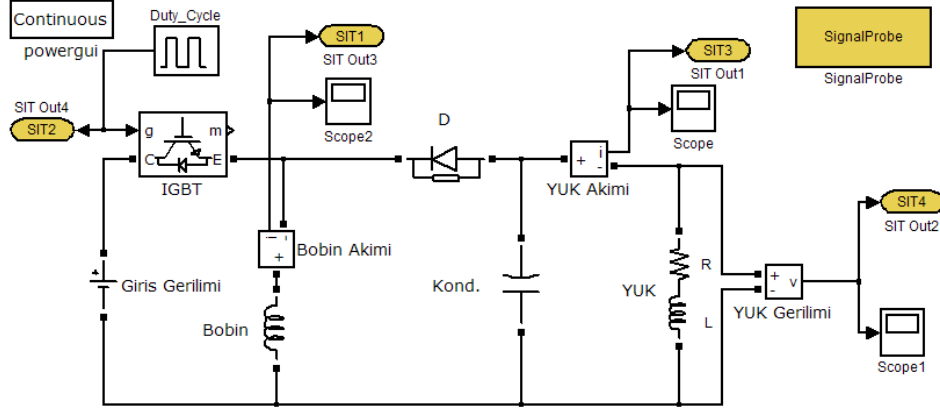
(a) Yükseltici Çevirici Benzetimi

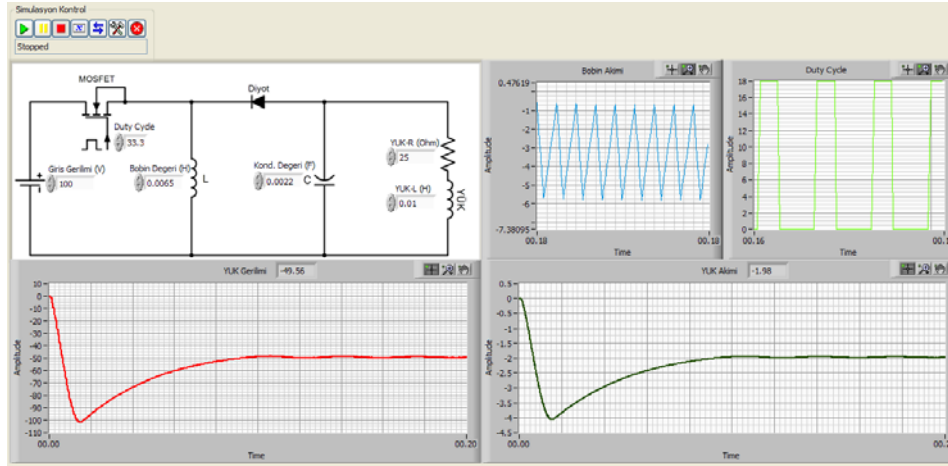
(b) Yükseltici Çevirici Ekran Görünümü

Şekil 4. Yükseltici Çeviriciye Ait Benzetim ve Ekran Görüntüleri

Şekil 5.a' da alçaltıcı-yükseltici çeviriciye ait MATLAB&Simulink programında hazırlanmış benzetim görülmektedir. Şekil 5.b' de ise LabVIEW programında hazırlanmış olan kullanıcı arayüzüne ait ekran görüntüsü verilmiştir. Burada alçaltıcı-yükseltici çevirici alçaltıcı modunda çalıştırılarak giriş gerilimi 100 V, çıkış gerilimi 50 V ve çıkış gücü 100 Watt olacak şekilde devre elemanlarının değerleri hesaplanmış bunlar devre şemasının üzerindeki ilgili veri giriş kutularına girilerek deney gerçekleştirilmiştir. Deney sonuçları Şekil 5.b' de verilmiştir.

(a) Alçaltıcı-Yükseltici Çevirici Benzetimi

(b) Alçaltıcı-Yükseltici Çevirici Ekran Görünümü

Şekil 5. Alçaltıcı-Yükseltici Çeviriciye Ait Benzetim ve Ekran Görüntüleri

Hazırlanan benzetim sayfalarında daha fazla SIT bloğu kullanarak izlenebilecek parametre sayısı kolaylıkla artırılabilir. Herbir grafik nesnesi üzerine yerleştirilmiş olan araç çubukları yardımıyla grafik üzerinde yakınlaştırma, uzaklaştırma gibi ayarlar yapabileceği gibi bu grafikler kopyalanabilmektedir.

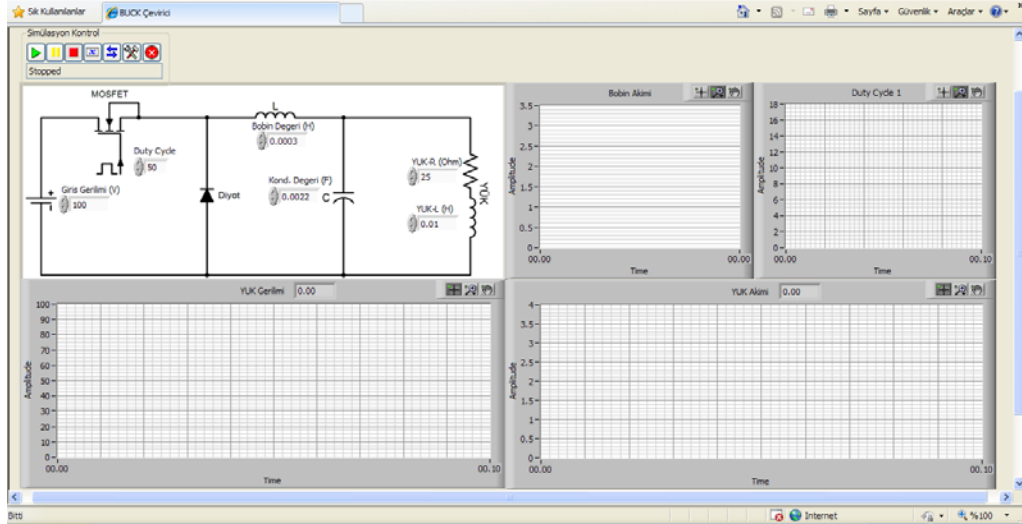
3. SANAL LABORATUVARA ERİŞİM

Gerçekleştirilen sanal laboratuvar için bir web sitesi hazırlanmıştır. Web sitesine erişim Gazi Üniversitesi içerisinde bulunan herhangi bir bilgisayardan yapılabilmektedir. Üniversitenin uyguladığı güvenlik duvarı nedeniyle üniversite ağı dışındaki

bilgisayarlardan erişim şu an için mümkün değildir. Kullanıcı siteye bağlandığında Şekil 6'da verilen ana sayfa ile karşılaşmaktadır. Kullanıcı bu sayfa üzerinden deneyi gerçekleştireceği sanal laboratuvara bağlanabileceği gibi konu ile ilgili teorik bilgilerde hazırlanan bu web sitesi aracılığı ile ulaşabilmektedir. Şekil 7'de uzaktan sanal laboratuvara bağlanan istemci bilgisayar ekran görüntüsü görülmektedir.

Şekil 6. Hazırlanan Sanal Laboratuvar Web Sitesi Ekran Görüntüleri

Şekil 7. Uzaktan Erişim Ekran Görüntüsü

Ana sayfada yer alan “Yardım” linki altında ise benzetim programının kullanımı hakkında gerekli bilgiler yer almaktadır.

4. SONUÇLAR

Bu çalışmada, güç elektroniği dersi konularından alçaltıcı, yükseltici ve alçaltıcı-yükseltici çeviricilere ait deneylerin gerçekleştirilebileceği uzaktan erişimli sanal bir laboratuvar tasarlanmıştır. Kullanıcılar internet bağlantısı olan herhangi bir bilgisayardan hazırlanan sanal laboratuvara bağlanarak deneyleri gerçekleştirebilmekte, giriş gerilim değerini, anahtarlama oranını ve devre elemanlarının değerini kolaylıkla değiştirerek devrenin tepkisini anında izleyebilmektedir. Gerçekleştirilen sanal laboratuvar uygulaması, gerçek laboratuvar uygulamalarına alternatif olarak düşünülmemektedir. Zira gerçek deney düzeneği üzerinde yapılan deneylerin öğrenme üzerinde daha etkili olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan gerçek deneylerde kullanılan elemanların akım, gerilim, güç ve frekans gibi değerleri sınırlı olmaktadır. Bu değerlerin aşılması devre elemanının zarar görmesine neden olmaktadır. Bu nedenle gerçek laboratuvarlarda deneyler sınırlı aralıklarda gerçekleştirilmektedir. Sanal laboratuvarlarda ise öğrenci devrede kullanılan elemanlara anormal değerler vererek deney sonucunu görebilmektedir. Gerçekleştirilen sanal laboratuvar uygulaması güç elektroniği derslerinin teorik anlatımını desteklemek amacıyla kullanılabilirliği gibi gerçek laboratuvar ortamında deneyleri yapmadan önce sistemin çalışması hakkında bilgi sahibi olmak için de kullanılabilirliği.

KAYNAKLAR

- UEK, Yüksek Öğretim Kurulu Uzaktan Eğitim Komisyonu, <http://uek.aof.edu.tr/default.aspx>
- Bayhan, S., Demirbaş, Ş. (2009), “LabVIEW ile İnternet Tabanlı Sanal Laboratuvar Uygulaması”, e-Journal of New World Sciences Academy, Engineering Sciences, 4(2), 176-185.
- Demirbaş, Ş., Irmak, E., Çolak, İ. (2006), “Asenkron Motor Benzetimi için Web Tabanlı Bir Eğitim Aracı”, Politeknik Dergisi, Cilt 9, Sayı 4, 147-152.
- Çolak, İ., Irmak, E., Sefa, İ., Demirbaş, Ş., Bayındır, R. (2006), “Temel Elektrik Devrelerinin Analizi için İnternet Tabanlı Bir Eğitim Aracı”, 6. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı, Kıbrıs, 446-451.
- Irmak, E. (2006), “Doğru Akım Motorunun Temel Giriş Sinyallerine Tepkisinin İnternet Üzerinden Benzetimi”, Politeknik Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, 71-77.
- Marin, S.L.T., Garcia, F.J.B., Torres, R.M., Vazquez, S.G., Moreno, A.J.L. (2005), “Implementation of a Web-Based Educational Tool for Digital Signal Processing Teaching Using the Technological Acceptance Model”, IEEE Transactions on Education, Vol 48, No 4, 632-641.
- Masters, J., Madhyastha, T.M., Shakouri, A. (2005), “Educational Applets for Active Learning in Properties of Electronic Materials”, IEEE Transactions on Education, Vol 48, No 1, 29-36.
- Djordjevic, J., Nikolic, B., Milenkovic, A. (2005), “Flexible Web-based Educational System for Teaching Computer Architecture and Organization”, IEEE Transactions on Education, Vol 48, No 2, 264-273.
- Chang, W.F., Wu, Y.C., Chiu, C.W., Yu, W.C. (2003), “Design and Implementation of a Web-Based Distance PLC Laboratory”, 35th. Southeastern Symposium on System Theory, West Virginia, 326-329, 16-18.
- Elmas, Ç., Özkaraca, O. (2008), “Güç Elektroniği Dersi İçin Hazırlanmış İnternet Üzerinden Eğitim Uygulaması”, Bilim Teknolojileri Dergisi, Cilt:1, Sayı:2.
- Wang, S.C., Liu, Y.H. (2008), “Software-Reconfigurable e-Learning Platform for Power Electronics Courses”, IEEE Transactions on Industrial Electronics, Vol 55, No 6, 2416-2424.
- Ertuğrul, N. (2002), “LabVIEW for Electric Circuits, Machines, Drives and Laboratories”, Prentice Hall.
- Rashid, H.M. (2004), “Power Electronics-Circuits, Devices and Applications”, Prentice Hall.

GÜÇ ELEKTRONİĞİ DERSLERİ İÇİN BİR UYGULAMA KARTI TASARIMI ve KULLANIMI

THE DESIGN AND USE OF A TRAINER FOR POWER ELECTRONICS COURSES

M. Necdet YILDIZ¹

ABSTRACT

This paper presents the design and use of a “Power Electronics Trainer” which can be used in laboratory experiments for undergraduate education. Most important property of this trainer is that, it is mounted by the students who are going to use it. Power Electronics Trainer is an inexpensive and advanced device which could be used both for educational and professional purposes. This trainer is designed for testing and controlling basic power devices like Thyristors, Triacs, BJTs, Mosfets, IGBTs and basic power circuits like Controlled or Uncontrolled Rectifiers, AC Voltage Controllers, Choppers, Inverters, as well as using them in basic applications. The students can do experiments with power supply circuits, pulse and PWM oscillators, visual loads and breadboard on trainer without lecture assistance. In addition, this trainer can be used for Circuit Analysis, Basic Electronics, and Analog Electronics courses.

Key words: Power Electronics, Industrial Electronics, Trainer.

ÖZET

Bu makale, Elektrik-Elektronikle ilgili lisans ve ön lisans bölümlerinde okutulmakta olan “Güç Elektroniği” derslerinin laboratuvar ve uygulamalarında kullanılmak üzere yeniden tasarlanmış olan, “Güç Elektroniği Uygulama Kartı”nın tasarım, montaj ve kullanım bilgilerini içermektedir. Söz konusu uygulama kartının en önemli özelliği, uygulamayı yapacak olan öğrenci(ler) tarafından monte edilip kullanılmasıdır. Güç Elektroniği Uygulama Kartı, Güç Elektroniği derslerinde ele alınan Tristör, Triyak, Darlington BJT, Mosfet ve IGBT gibi temel güç elemanları ile Kontrollü Doğrultucu, AC K1yıcı, DC K1yıcı ve İnvörtör gibi temel güç devrelerinin, test ve kontrol edilmesi ile temel uygulamalarda kullanılmasını sağlayan, ucuz maliyetli bir eğitim ve profesyonel kullanım aracıdır. Uygulama kartı üzerinde yer alan güç kaynakları, besleme devreleri ve sinyal üreteçleri ile görsel yükler sayesinde öğrenci, laboratuvar dışında da uygulama yapabilme imkanına kavuşmakta, ayrıca Motor Sürücülerini, Devre Analizi, Temel Elektronik, Analog Elektronik vb. derslerin uygulamalarında da bu kartı kullanabilmektedir.

Anahtar kelimeler: Güç Elektroniği, Endüstriyel Elektronik, Deney Seti.

---

¹Yrd.Doç.Dr., Ege Üniversitesi Ege Meslek Yüksekokulu, necdet.yildiz@ege.edu.tr

1. GİRİŞ

Elektrik-Elektronik ile ilgili lisans ve ön lisans bölüm ve programlarında okutulmakta olan Güç Elektroniği Endüstriyel Elektronik ve Motor Sürücülerini gibi derslerin iyi anlaşılabilmesi ve öğrenmenin kalıcı olabilmesi için güçlü bir uygulama (laboratuvar) dersi ile desteklenmesi gerekmektedir. Fakat, güç elektroniği kapsamına giren temel eleman ve devreler standart bir laboratuvar ortamında yeterince test edilememekte ve çalıştırılmamaktadır. Bu tür eleman ve devrelerin uygun olarak çalıştırılabilmesi için özel olarak üretilen ve kontrol edilebilen uyarıcı işaretleri ile sürücü devrelere ihtiyaç duyulmaktadır [1, 2, 3]. Bu nedenle güç elektroniği uygulamaları, ya özel olarak imal edilmiş deney setleri kullanılarak ya da breadboardlar üzerine gerekli destek devreleri kurularak gerçekleştirilebilmektedir.

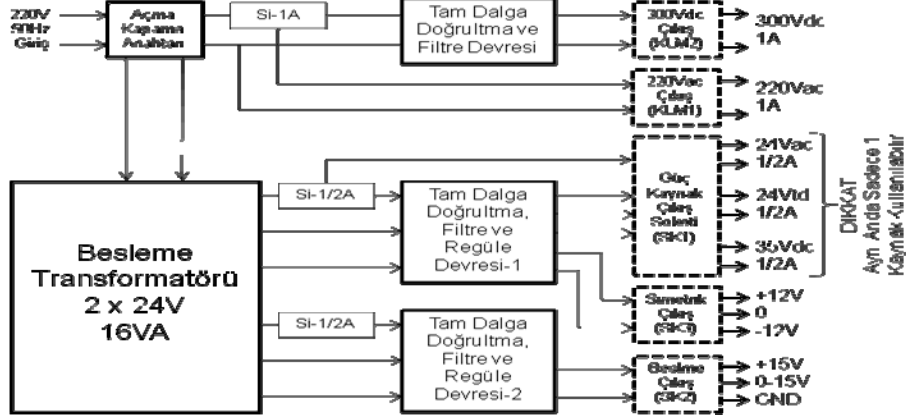
Pek çok eğitim kurumunda güç elektroniği uygulamaları için özel olarak üretilmiş deney setleri bulunmakta ve öğrencilere kullanılmaktadır. Bu deney setleri hazır güç yapılarını içermeleri ve kullanım kolaylığı olması nedeniyle öğretim elemanları tarafından tercih edilmektedir. Fakat, bu tür deney setleri hem çok pahalıdır, hem geliştirmeye kapalıdır, hem de öğrenci sirkülasyonunun fazla olduğu laboratuvarlarda öğrencilerin dikkatsiz kullanımı nedeniyle kolaylıkla devre dışı kalabilmekte ve uygulamaların aksamasına neden olabilmektedir. Ayrıca verimli bir uygulama yapılabilmesi için en fazla 2 öğrenciye bir deney seti tahsis edilmesi gerektiği için uygulama maliyeti çok artmaktadır. Güç Elektroniği deney seti kullanılmayıp bunun yerine deney seti üzerindeki destek devrelerinin öğrenciler tarafından breadboardlar üzerine kurularak uygulamaların yapılması da bir seçenektir ve eğitim kurumuna maliyeti yok denecek kadar azdır. Fakat bu seçenekte de breadboard üzerine kurulmuş olan devrelerin taşıma ve kullanma sırasında arızalanma olasılığı çok yüksektir. Ayrıca uygulama sırasında karmaşık bir görüntü ortaya çıkmakta ve anlaşılma zorlaşmaktadır.

Bu makale konusu olan “Güç Elektroniği Uygulama Kartı” ise yukarıda açıklanan her iki seçeneğin iyi taraflarını birleştiren, üstelik öğrencinin de imalat içerisinde aktif olarak rol almasını sağlayan müstakil bir eğitim ve profesyonel kullanım aracıdır. Bu uygulama kartını 1 veya en fazla 2 öğrenci bir araya gelerek imal edebilmekte ve tüm uygulamalarda kullanabilmektedir. Maliyetinin düşük olması nedeniyle öğrencilere fazla bir yük getirmemektedir. Ayrıca bu uygulama kartı öğrencinin kendi malı olacağı için uygulamaya gelirken yanında getirecek, uygulama bitiminde ise götürecektir. Bu sayede hem öğrenci laboratuvar dışarısında da kart ile çalışma imkanına sahip olacak hem de uygulamalar eğitim kurumuna ek bir yük getirmemiş olacaktır. Söz konusu Güç Elektroniği Uygulama Kartı, üzerinde bulunan çok çeşitli güç kaynağı, sinyal kaynağı ve yükler sayesinde Güç Elektroniği, Endüstriyel Elektronik ve Motor Sürücülerini derslerinin uygulamalarının yanı sıra Devre Analizi, Temel Elektronik, Analog Elektronik vb. derslerin uygulamalarında ve çeşitli Ar-Ge çalışmalarında kullanılabilmektedir.

2. GÜÇ ELEKTRONİĞİ UYGULAMA KARTININ YAPISI

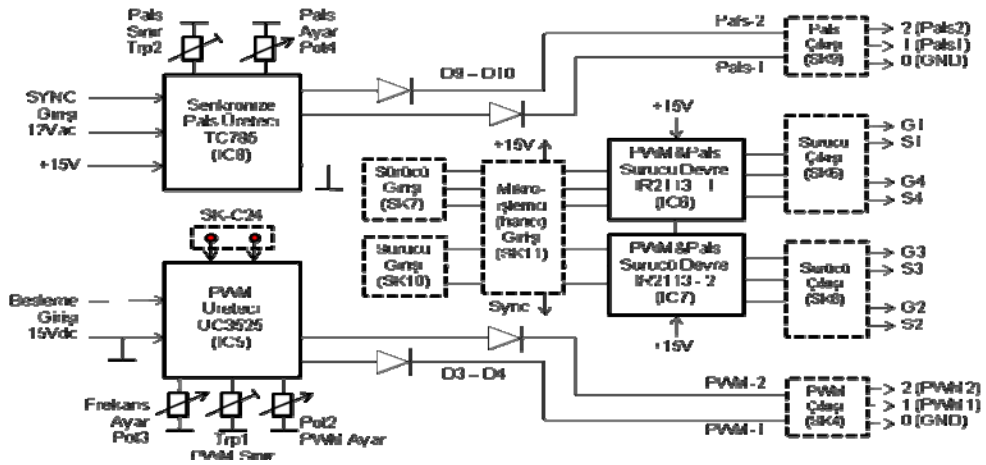
Güç Elektroniği Uygulama Kartı, güç elektroniğinin temel güç elemanlarından olan Tristör, Triyak, Darlington BJT, Mosfet, IGBT vb. güç yarıiletkenlerinin test, kontrol ve uygun şekilde çalışmalarını sağlayabilmektedir. Ayrıca temel güç elemanlarının uygun şekilde bağlanmasıyla oluşturulan temel güç devrelerinden Kontrollü Doğrultucular, AC Kıyıcılar, DC Kıyıcılar, İntertörler vb. devrelerin kurulup uygun şekilde kontrol

edilebilmesini de sağlayabilmektedir. Bu özelliklere sahip olan uygulama kartı, 4 temel bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; AC ve DC Güç Kaynakları, Senkronize Pals Üretici ve Sürücü, PWM Kare Dalga Üretici ve Sürücü, Yük ve Deney Alanıdır. Uygulama kartı üzerinde bulunan AC ve DC Güç Kaynağı devreleri, hem kart üzerindeki devrelerin beslemesini sağlamakta, hem de uygulamalar sırasında ihtiyaç duyulan AC ve DC güç kaynağı desteğini sağlamaktadır. Şekil-2.1’de uygulama kartı üzerindeki AC ve DC güç kaynağı devrelerinin blok şeması görülmektedir.

Şekil 2.1 – Güç Elektronik Uygulama Kartı Güç Kaynağı Devreleri Blok Şeması

Şekil-2.1’den görüldüğü gibi güç kaynağı girişinde birbirinden bağımsız 2 adet 2x12V (24V) çıkışı olan 16VA’lık bir transformatör kullanılmıştır. 24Vac çıkışlardan birisi +15V sabit ve 0-15V ayarlı besleme gerilimlerinin elde edilmesinde kullanılmıştır. Buradan elde edilen +15V besleme gerilimi, pals üretici, PWM karedalga üretici ve sürücü devrelerinin beslenmesinde kullanılmaktadır. Diğer 24Vac ise hem 2x12Vdc simetrik besleme geriliminin elde edilmesinde, hem de 35V-0,5A regülesiz DC kaynak, 24V-0,5A tam dalga doğrultulmuş DC kaynak ve 24V-0,5A ac kaynak gerilimlerinin elde edilmesinde kullanılmıştır. Ayrıca, 220Vac-1A şebeke gerilimi ve doğrultulup filter edilerek elde edilen 300V-1A DC gerilim de kart üzerinde kaynak gerilimi olarak kullanılmaktadır. Güç Elektronik Uygulama kartının diğer bölümleri olan Senkronize Pals Üretici, PWM Kare Dalga Üretici ve Sürücü Devreleri, hem temel güç elemanlarının test, kontrol ve uygun şekilde çalıştırılmasını, hem de temel güç devrelerinin uygun şekilde kontrol edilmesini sağlamaktadır. Bu devrelerin blok şeması Şekil-2.2’de görülmektedir.

Şekil 2.2 – Güç Elektronik Uygulama Kartı, Pals, PWM ve Sürücü Devreleri Blok Şeması.

Güç Elektronik Uygulama Kartının ikinci bölümü olan Senkronize Pals Üretici Devresi, Tristör ve Triyak gibi AC kaynaktan çalıştırılan güç elemanlarının, çalıştıkları AC kaynak gerilimi ile uyumlu (senkronize) olarak kontrol edilmesini sağlayan kontrol sinyallerini üreten kısımdır. TCA785 entegre devresi [4] kullanılarak oluşturulan bu kısmın şaseye (GND) göre Pals1 ve Pals2 olmak üzere iki adet çıkışı bulunmaktadır. Üretilen palslerin senkronizasyonu, besleme transformatörünün sekonder sargısından alınan kaynak gerilimi örneğinin entegre tarafından değerlendirilmesi ile olmaktadır. Yine üretilen bu palslerin ayarlanması ve sınırlanması kart üzerinde bulunan Pals Ayar (Pot4) ve Pals Sınır (Trp2) kontrol elemanları ile yapılmaktadır.

Güç Elektronik Uygulama Kartının üçüncü bölümü olan PWM Kare Dalga Üretici Devresi ise Darlington Transistör (BJT), Mosfet ve IGBT gibi DC kaynaktan çalıştırılan güç elemanlarının, çalıştıkları kaynak ile uyumlu olarak kontrol edilmesini sağlayan kontrol sinyallerini üreten kısımdır. UC3525 entegre devresi [5] kullanılarak oluşturulan bu kısmın şaseye (GND) göre PWM1 ve PWM2 olmak üzere iki adet çıkışı bulunmaktadır. Üretilen bu PWM kare dalga sinyallerin pals genişliklerinin ayarlanması ve sınırlanması PWM Ayar (Pot2) ve PWM Sınır (Trp1) kontrol elemanları ile yapılmaktadır. Yine üretilen PWM kare dalgaların frekansı ise Frekans Ayar (Pot3) ve “SK-C24” soketine dışarıdan takılacak olan kondansatör tarafından kontrol edilip ayarlanabilmektedir.

PWM Kare Dalga ve Senkronize Pals Sürücü Devreleri ise PWM kare dalga üretici ve Senkronize Pals Üretici tarafından üretilen kontrol sinyallerinin güçlendirilmesini, yalıtılmasını ve çoğullanmasını sağlamaktadır. Özellikle birden fazla güç elemanının kullanıldığı devrelerde veya yüksek güçlü elemanların uyarılmasında bu tür sürücü devrelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kısımda iki adet IR2113 entegre devresi [6] kullanılarak bir köprü sürücü düzeneği oluşturulmuştur. Sürücü devrelerin girişine yerleştirilen “Harici Giriş” soketi sayesinde ise istendiğinde sürücü devrelerinin girişine, dışarıda başka ortamlarda PIC, Mikroişlemci, PC vb. elemanlar kullanılarak üretilen kontrol sinyalleri bağlanabilmektedir. Bu kontrol sinyalleri üretilirken, kontrol sinyallerini üreten devreye bir takım bilgiler ve gerilimler gönderilmesi gerekmektedir. Şekil-2.2’den görüldüğü gibi, kontrol sinyallerinin harici olarak üretildiği devreye AC kaynak ile uyumun sağlanabilmesi için “Sync” bilgisi gönderilmektedir. Ayrıca harici sinyal üretici çıkışında bulunması gereken tampon (buffer) devresinin istenilen genlikte sinyal verebilmesi için 15V’luk DC besleme gerilimi de uygulama kartı üzerinden dışarıya gönderilmektedir.

Güç Elektronik Uygulama Kartının dördüncü ve son bölümünü ise Yük ve Deney Alanı oluşturmaktadır. Yük olarak kullanılmak üzere Güç Elektronik Uygulama Kartı üzerine, küçük boy bir duya ve bu duya takılan 24V-15W’lık ampul yerleştirilmiştir. Bu ampul, uygulama kartı üzerinde kurulacak olan çeşitli devrelerin çıkışında görsel olarak da izlenebilen “Rezistif Yük” yerine kullanılabilir. Devrelerin çıkışlarına başka rezistif, endüktif veya kapasitif yükler bağlanmak istendiğinde ise yine kart üzerine yerleştirilmiş olan yük bağlantı klemensi üzerinden istenilen yük bağlantısı yapılabilir. Deney Alanı olarak da “Breadboard” kullanılmaktadır. Bu bölümde test ve kontrol yapılacak elemanlar ile denenmek istenen devreler kolaylıkla kurularak, uygulama kartı üzerinde bulunan Senkronize Pals Üretici ve PWM Kare Dalga Üretici devrelerinin yardımıyla çalıştırılıp test ve kontrolleri yapılabilir. Yüksek akımlı güç elemanlarının ve devrelerinin ise breadboard dışında soğutucular üzerinde yapılacak olan bağlantılarla ve yine pals üretici ve PWM üretici devrelerin desteği ile çalıştırılıp her türlü test ve kontrol işlemleri yapılabilir.

3. GÜÇ ELEKTRONİĞİ UYGULAMA KARTININ ÇALIŞMASI

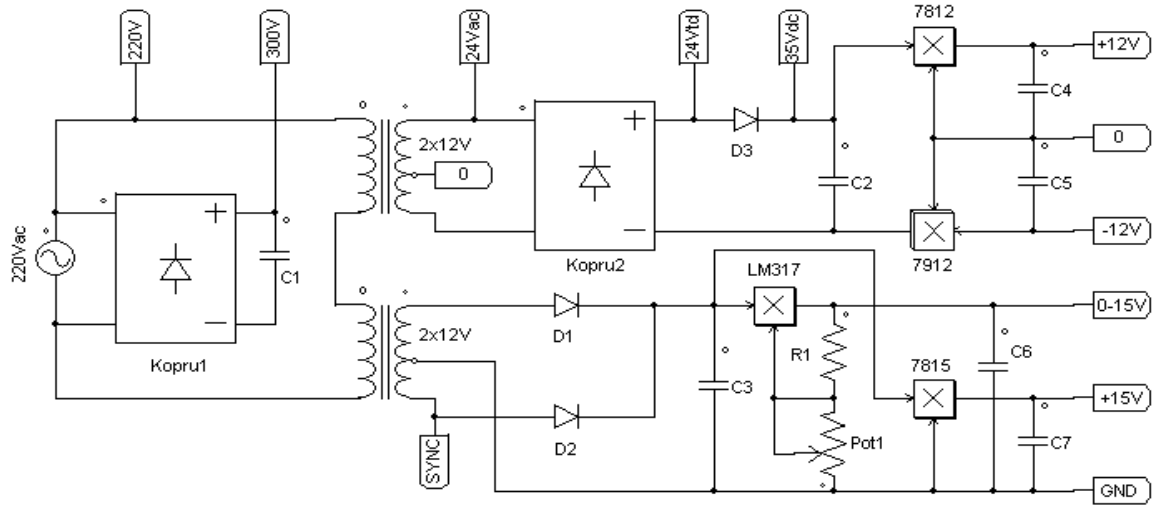
Bu bölümde, blok olarak yapısı açıklanmış olan Güç Elektronik Uygulama Kartının çalışması bloklar içindeki devrelerin sırasıyla incelenmesi ve açıklanması ile yapılacaktır.

3.1. AC ve DC Güç Kaynağı Devreleri:

Güç Elektronik Uygulama Kartı üzerinde çok farklı uygulamalarda kullanılabilen şekilde 8 adet güç kaynağı ve besleme çıkışı bulunmaktadır. Bunlar;

- 220V-50Hz AC besleme gerilimi,
- 24V-50Hz yalıtılmış AC besleme gerilimi,
- 300V tam dalga doğrultulmuş ve filtre edilmiş DC besleme gerilimi,
- 24V tam dalga doğrultulmuş, filtre edilmemiş DC besleme gerilimi,
- 35V tam dalga doğrultulmuş ve filtre edilmiş DC besleme gerilimi,
- $\pm 12V$ regüleli simetrik DC besleme gerilimleri,
- 15V regüleli DC besleme gerilimi,
- 0-15V ayarlı regüleli DC besleme gerilimidir.

Şekil-3.1’de Güç Elektronik Uygulama Kartı üzerinde kurulu bulunan güç kaynağı ve besleme devrelerinin bağlantıları görülmektedir.

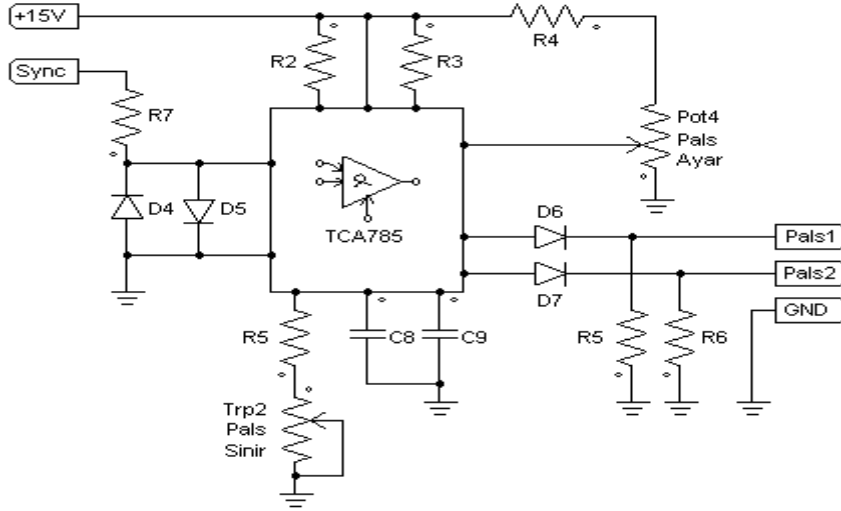

Şekil 3.1 – Uygulama Kartı Güç Kaynağı ve Besleme Devreleri Bağlantısı.

Şekil-3.1’den görüldüğü gibi 2x24V’luk transformatör çıkışları ayrı ayrı doğrultulup işlenerek istenilen besleme gerilimleri elde edilmiştir. $\pm 12V$ ’luk regüleli simetrik besleme gerilimlerinin elde edilmesinde LM7812 ve LM7912 regüle entegre devreleri [7, 8] kullanılmıştır. +15V’luk besleme geriliminin elde edilmesinde ise yine aynı seriden olan LM7815 regüle entegresi [7] kullanılmıştır. 0-15V ayarlı gerilim ise LM317 regüle entegre devresi [9] kullanılmıştır. Gerilim ayarı ise “Pot1” kullanılarak yapılmaktadır.

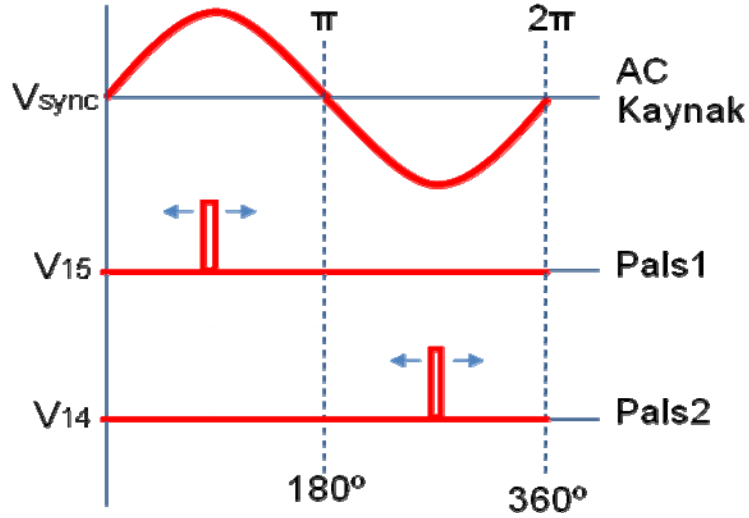
3.2. Senkronize Pals Üretici:

Güç Elektronik Uygulama Kartı üzerinde bulunan ve AC kaynaktan çalışan Tristör, Triyak vb. elemanları uyarmakta kullanılan Senkronize Pals Üretici, Şekil-3.2’de görüldüğü gibi TCA785 entegre devresi [4] kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 3.2 – Uygulama Kartı Senkronize Pals Üreteci Devre Bağlantısı.

Şekil-3.2’den görüldüğü gibi TCA785 entegre devresi, çalışabilmesi için 15V’luk bir gerilimle beslenmiş, aynı zamanda palslerin kullanılacağı AC gerilim kaynağından bir örnek sinyal de (Sync) entegre girişine uygulanmıştır. TCA785 entegresinin pals çıkışları ise D1 ve D2 diyotları üzerinden çıkış soketine aktarılmıştır. Entegre çıkışında elde edilen palslerin ve senkronizasyon sinyalinin dalga şekilleri Şekil-3.3’de görülmektedir.

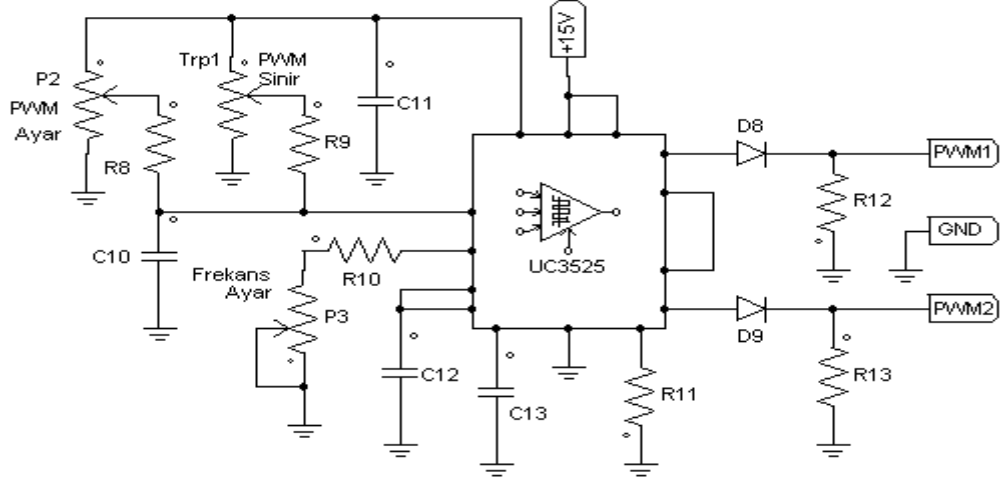

Şekil 3.3 – Pals Üreteci Senkronizasyon ve Çıkış Sinyalleri.

Şekil-3.3’den görüldüğü gibi, çalışılacak olan AC kaynaktan alınan örnek senkronizasyon sinyalinin pozitif alternansı içerisinde “Pals1”, negatif alternansı içerisinde ise “Pals2” sinyalleri entegre devre çıkışlarında oluşmaktadır. Her iki pals de “Pals Ayar” potansiyometresi (Pot4) kullanılarak kendisine ait alternans içerisinde 0° ile 180° arasında yer değiştirilebilmektedir. Eğer istenirse bu palslerin hareket alanı pals sınır trimpotu (Trp2) tarafından istenilen derecede sınırlandırılabilir. Bu sayede kontrol edilen güç elemanının (Tristör, Triyak vb.) iletime geçme derecesi istenildiği şekilde kontrol edilebilmektedir. Ayrıca bu iki pals çıkışı birleştirilebilmektedir. Senkronize pals üretici devresi bu özellikleri sayesinde temel güç devrelerinden olan Kontrollü Doğrultucular ve AC Kıyıcıların çalıştırılmasında kullanılabilir.

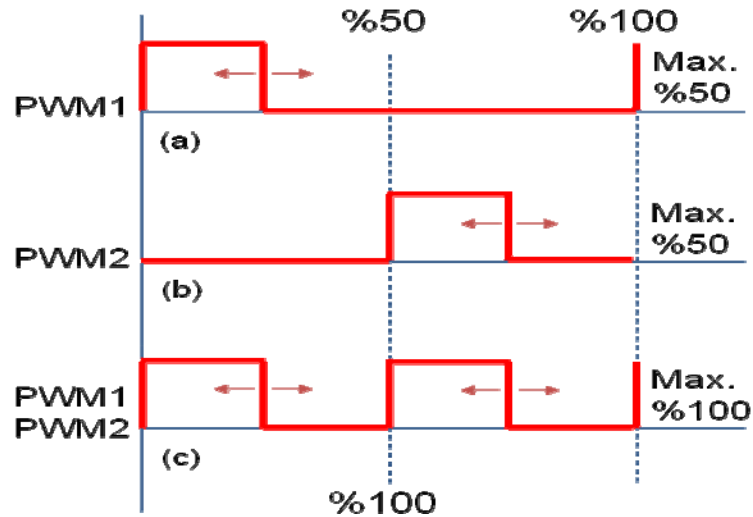
3.3. PWM Kare Dalga Üretici:

Güç Elektronik Uygulama Kartı üzerinde bulunan ve DC kaynaktan çalışan Transistör, Mosfet, IGBT vb. elemanları uyarmakta kullanılan PWM Kare Dalga Üretici, Şekil-3.4’de görüldüğü gibi UC3525 entegre devresi [5] kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.4 – PWM Kare Dalga Üretici Devresi.

Şekilden görüldüğü gibi UC3525 entegre devresi 15Vdc bir gerilimle beslenmiştir. 180° faz farklı iki adet PWM kare dalga çıkış verebilen UC3525 entegresinin bu çıkışları D1 ve D2 diyotları üzerinden çıkış soketine aktarılmıştır. Entegre çıkışında elde edilen sinyallerin dalga şekilleri Şekil-3.5’de görülmektedir. Şekilden görüldüğü gibi, PWM Kare Dalga Üretici çıkışında elde edilen PWM1 ve PWM2 sinyallerinin, birbirine ters (180° faz farklı) kare dalgalar olduğu görülmektedir. Her iki sinyalin etkin periyodu da PWM ayar potansiyometresi (Pot2) ile %0 ile %50 arasında değiştirilebilmektedir.

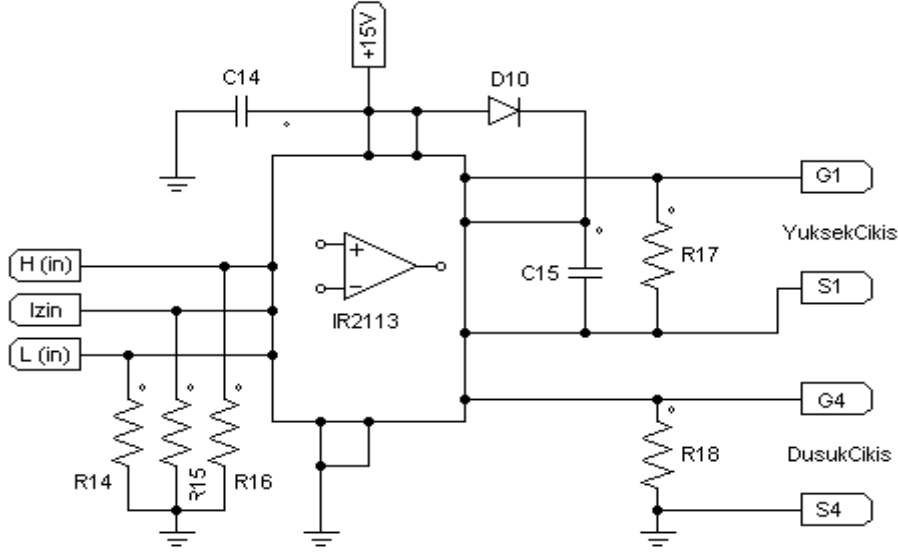

Şekil 3.5 – PWM Üretici Ayrık ve Birleşik Çıkış Sinyalleri.

Yine Şekil-3.5'den görüldüğü gibi PWM1 ve PWM2 sinyalleri birleştirilerek normal sinyallerin 2 katı frekansa sahip yeni bir PWM kare dalga sinyal elde edilebilmektedir. Bu sayede, oluşan kare dalganın etkin periyodu %0 ile %100 arasında kontrol edilebilmektedir.

3.4. PWM Kare Dalga ve Senkronize Pals Sürücü Devreleri:

Güç Elektronik Uygulama Kartı üzerinde bulunan ve PWM Kare Dalga Üretici veya Senkronize Pals Üretici tarafından üretilen kontrol sinyallerini güçlendiren, gerektiğinde çoğullayarak güç elemanlarına ve devrelerine uygun şekilde aktaran PWM Kare Dalga ve Senkronize Pals Sürücü Devreleri, Şekil-3.6'da görülmektedir. Şekilden görüldüğü gibi bu sürücüler IR2113 entegre devresi [6] kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.6 –Uygulama Kartı PWM Kare Dalga ve Senkronize Pals Sürücü Devresi.

Şekil-3.6'da uygulama kartı üzerindeki sürücü devrelerinden sadece bir tanesi görülmektedir. Köprü bağlı devreleri sürebilmek için kart üzerinde yukarıdaki devreden 2 adet kullanılmıştır. Şekilden görüldüğü gibi her bir sürücü devrenin “H(in)” ve “L(in)” olmak üzere 2 adet sinyal girişi, bir adet de “İzin” girişi bulunmaktadır. Sürücünün Yüksek Çıkış (G1-S1) ve Düşük Çıkış (G4-S4) olmak üzere iki adet de yükseltilmiş sinyal çıkışı bulunmaktadır. Sürücünün H(in) girişinden verilen sinyal akım olarak güçlendirildikten sonra şeklinde herhangi bir bozulma olmadan G1-S1 çıkışından yüksek seviyedeki (şase ile irtibatı bulunmayan) Transistör, Mosfet veya IGBT girişine doğrudan uygulanabilmektedir. Sürücünün L(in) girişinden verilen sinyal de yine akım olarak güçlendirildikten sonra şeklinde herhangi bir bozulma olmadan G4-S4 çıkışından düşük seviyedeki (şase ile irtibatı bulunan) Tristör, Triyak, Transistör, Mosfet veya IGBT girişine doğrudan uygulanabilmektedir. Eğer istenirse L(in) ve H(in) girişleri birleştirilerek uygulanan bir sinyal hem güçlendirilip hem de çoğullanabilmektedir.

4. UYGULAMA KARTININ MONTAJI ve KULLANIMI

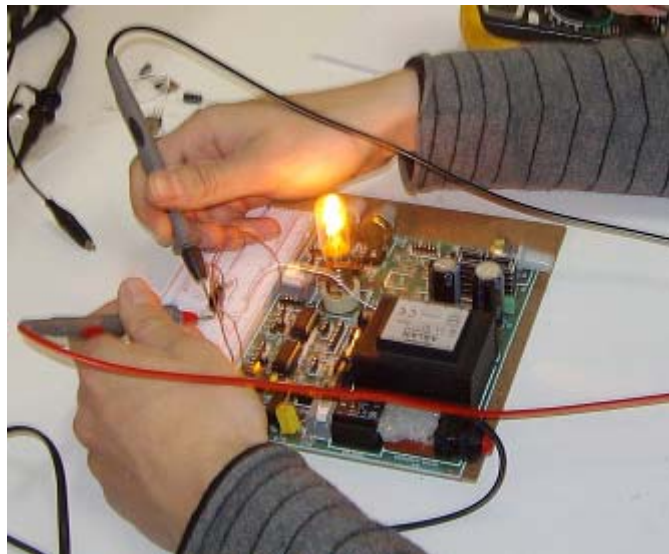
Yukarıdaki bölümlerde yapısı ve çalışması ayrıntısı ile açıklanan Güç Elektronik Uygulama Kartında kullanılan malzemelerin listesi ve pozisyon numaraları Çizelge-4.1'de gösterilmiştir. Listeden de görülebileceği gibi uygulama kartı üzerinde kullanılan

malzemeler piyasada çok kolaylıkla bulunabilecek ve kolaylıkla monte edilebilecek olan standart ve düşük fiyatlı malzemelerden seçilmiştir. Yine listeden görüldüğü gibi daha önceden blok şemalarda gösterilen giriş ve çıkış soketlerinde (SK1, SK2, ..., SK10), breadboardlar üzerindeki montajlarda da kullanılmakta olan tek damarlı montaj kablosunun kolaylıkla girebileceği yaylı dişi soket dizileri (precision dişi soket) kullanılmıştır. Bu sayede kart üzerindeki besleme gerilimleri, pals ve PWM sinyalleri uygulamanın yapılacağı breadboard üzerine kolaylıkla aktarılabilir. Ayrıca kart üzerine yerleştirilmiş olan duy ve bu duya takılan ampul uçları veya dışarıdan karta bağlanacak olan harici yük uçları da bu soketler sayesinde breadboard üzerine aktarılabilir. Bu özellik sayesinde kalıplara bağlı kalmaksızın breadboard üzerinde istenilen elemanlar kullanılarak istenilen uygulamalar yapılabilir.

Çizelge 4.1 – Güç Elektroniği Uygulama Kartı Malzeme Listesi.

POZİSYON	MALZEME	ADET	POZİSYON	MALZEME	ADET
A1	LK101	1	Pot1	5k	1
C1	470 μ -350V	1	Pot2, 3, 4	10k	3
C2, 3	2200 μ -35V	2	R1	220 Ω	1
C4, 5, 6, 7	100 μ -35V	4	R2, 3, 5, 6, 7	10k	5
C8	10 μ -35V	1	R4	4k7	1
C9	10n-35V	1	R8, 9	100k	2
C20	330p-63V	1	R10	2k4	1
C21	47n-63V	1	R11, 12, 13	10k	3
C11, 13, 14	10 μ -35V	2	R14, 15, 16, 17, 18	10k	5
C12	10n-63V	1	R19, 20	100k	2
C15	1 μ -35V	1	R21	2k2	1
D1, 2, 3	1N4007	3	Si1	Cam sigorta	1
D4, 5, 6, 7, 8, 9	1N4148	6	Si1, 2, 3	Sigorta yuvası	3
D10, 11	RH4007	2	Si2, 3	Cam sigorta	2
IC1, 2	LM317	2	SK1, 2, 3, 4, ..., 10	Dişi soket	2
IC1, 2, 3, 4	Soğutucu	4	SK11	Tunik soket	1
IC3	LM7912	1	Trafo1	E5419013	1
IC4	LM7812	1	Trp1	10k	1
IC5	UC3525	1	Trp2	100k	1
IC5, 8	Ent. Soketi	2	Yük(RL)1	Küçük duy	1
IC6, 7	IR2113	2	Yük(RL)1	24V-15W	1
IC6, 7	Ent. Soketi	2		Fişli Kordon	1
IC8	TCA785	1		Baskı Devre	1
KLMI, 2	Yaylı Klamens	2	Köprül, 2	GBU6D	2

Güç Elektroniği Uygulama Kartının görünüşü Şekil-4.1’de fotoğraf olarak verilmiştir.

Şekil 4.1 – Güç Elektroniği Uygulama Kartının Bir Fotoğrafi.

Güç Elektroniği Uygulama Kartı kullanılarak, Güç Elektroniği dersi kapsamında yapılabilecek olan bazı uygulamalar [10, 11] şunlardır;

- 1- Tristör yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 2- Triyak yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 3- UJT yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 4- PUT yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 5- Diyak yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 6- Darlington BJT yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 7- Mosfet yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 8- IGBT yapısının incelenmesi ve test edilmesi,
- 9- Kontrolsüz Doğrultucu devrelerinin incelenmesi,
- 10- Kontrollü Doğrultucu (AC-DC dönüştürücü) devrelerinin incelenmesi,
- 11- AC Kıyıcı (AC-AC dönüştürücü) devrelerinin incelenmesi,
- 12- DC Kıyıcı (DC-DC Dönüştürücü) devrelerinin incelenmesi,
- 13- Anahtarlama Güç Kaynağı devrelerinin incelenmesi,
- 14- İntertör (DC-AC Dönüştürücü) devrelerinin incelenmesi,
- 15- Statik Anahtar devrelerinin incelenmesi vb.

5. SONUÇ

Elektrik-Elektronikle ilgili lisans ve ön lisans eğitiminde okutulmakta olan temel dersler olan Endüstriyel Elektronik ve Güç Elektroniği derslerinin daha kolay anlaşılması ve kalıcı öğrenmenin sağlanabilmesi için etkin bir uygulama yapılması şartından yola çıkarak geliştirilmiş olan Güç Elektroniği Uygulama Kartı, maliyetinin düşük olması, standart malzemeler kullanılmış olması, kolay montajlanabilir olması, öğrenci tarafından yapılması, öğrencinin kendi malı olması, kolay kalibre edilebilir ve kullanılabilir olması, güvenli bir çalışma ortamı sağlaması, laboratuvar dışarısında da çalışmaya imkan tanınması, eğitim kurumuna yük getirmemesi, sınırsız sayıda uygulama için kullanılabilmesi, laboratuvar çalışmalarında oluşabilecek aksamalara engel olması, profesyonel kullanıma uygun olması vb. gibi pek çok avantaja sahiptir. Söz konusu uygulama kartı halen Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü, Güç Elektroniği Laboratuvar derslerinde ve Ege Üniversitesi Ege Meslek Yüksekokulu, Endüstriyel Elektronik Programı, Elektrik Programı, Endüstriyel Otomasyon Programı, Biyomedikal Cihazlar Programı ve Ev Cihazları Programınının, Güç Elektroniği, Endüstriyel Elektronik, Elektronik-3, Elektrik Motorları ve Sürücüleri, Elektrik Makinaları ve Kumanda, Devre Analizi, Analog Elektronik, Amplifikatörler ve Osilatörler, İşlemsel Yükselteçler ile Sistem Analizi ve Tasarımı derslerinde aktif olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1- Rashid, M.H. (1993), Power Electerotics, Second Edition, Prentice Hall International, ISBN 0 13 334483 5
- 2- Tuncay, N., Gökaşan, M., Boğosyan, S. (1990), Güç Elektroniği, Literatür Yayıncılık, ISBN 979 975 843 1990.
- 3- Gürdal, O. (2000), Güç Elektroniği, Nobel Yayın Dağıtım, ISBN 975 591 147 2
- 4- <http://www.datasheetcatalog.org/datasheet/infineon/1-tca785.pdf>
- 5- <http://www.datasheetcatalog.org/datasheet/fairchild/UC3525.pdf>
- 6- <http://www.datasheetcatalog.org/datasheet/irf/ir2110.pdf>

- 7- http://www.datasheetcatalog.org/datasheets/150/44435_DS.pdf
- 8- <http://www.national.com/ds/LM/LM320L.pdf>
- 9- <http://www.national.com/mpf/LM/LM317.html>
- 10- Yıldız, M.N. (2008), Güç Elektroniği Teori Ders Notu, Ege Meslek Y.O. Ders Notu.
- 11- Yıldız, M.N. (2008), Güç Elektroniği Uygulamaları, Ege Meslek Y.O. Ders Notu.

GÜÇ TRANSFORMATÖR KAYIPLARINA HARMONİKLERİN ETKİSİ

THE EFFECT OF THE HARMONICS ON THE POWER TRANSFORMER LOSSES

Mustafa YAĞCI¹

Abdullah ÜRKMEZ²

ABSTRACT

In this study , a new approach to the calculation of parameters in the harmonic state is proved by utilizing transformer equivalent circuit and using the circuit analysis technique

In the experiment equipment , the transformer with three phases , core type from the connecting group 4 kVA , 400 / 230 V, 50 Hz are used. Two loads with various electrical features in order to use in the equipment for obtaining experimental data. In these load types , the interaction of the transformers from the harmonics is simultaneously measured by two harmonics analysers connected to primary and secondary . In Microsoft – Excel programme, equivalent circuit components are separately calculated for each harmonic component . By means of measured and estimated values , copper losses and iron losses of primary and secondary circuit of the transformer with three phases and efficiencies of the transformer are calculated . In addition , the transformes with three phases and voltage and current THD are also obtained for each case.

Key words Harmonics, nonlinear load, transformer losses, equivalent circuit

ÖZET

Bu çalışmada üç fazlı transformatörün eşdeğer devresinden faydalanarak devre analizi tekniği ile harmonikli durumdaki parametrelerin hesabına yönelik yeni bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Bu amaçla üç fazlı çekirdek tipi 4 kVA, 400/230 V, 50 Hz, Yy0 bağlantı grubundan bir transformatör kullanılmıştır. Transformatöre lineer ve nonlineer olmak üzere iki farklı yük bağlanmıştır. Bu farklı yük şartlarında transformatörün harmoniklerden etkileşimi, primer ve sekondere bağlanan iki harmonik analizör cihazı ile eş zamanlı ölçülmüştür. Microsoft-Excel programında eşdeğer devre elemanları her harmonik bileşen için ayrı ayrı hesaplanmıştır

Ölçülen ve hesaplanan değerlerden üç fazlı transformatörün primer ve sekonder devrelerinin bakır kayıpları, demir kayıpları ile transformatörün verimi harmonikli olarak hesaplanmıştır. Ayrıca her bir durum için gerilim ve akım THD'leri elde edilmiştir.

¹Dr.Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, myagci@selcuk.edu.tr

²Yar.Doç.Dr.,Selçuk Üniversitesi Müh.Mim.Fakültesi, aurkmez@selcuk.edu.tr

Anahtar kelimeler: Harmonikler, nonlinear yük, transformatör kayıpları, eşdeğer devre

1. GİRİŞ

Elektrik sistemlerinde demir nüveli bobinler, sistemde harmoniklerin üretilmesine yol açarlar. Güç sistemlerinde yaygın olarak kullanılan transformatörler bilinen en eski lineer olmayan elemanlardandır. Bunların harmonik üretme özelliği, demir çekirdeğin mıknatıslanma karakteristiğinin lineer olmamasından, yani transformatör nüvesinin magnetik doyuma gitmesinden kaynaklanmaktadır. Doyuma giden transformatör nüvesinin mıknatıslanma karakteristiği lineer olmadığından, primerine uygulanan sinüsoidal uyarma akımına rağmen transformatörün nüvesinde sinüsoidal akı oluşmamaktadır. Bu yüzden transformatörün sekonder tarafına bağlanan kullanıcının gerilimi de harmonikli olacaktır (Hwang vd.1987).

Bir transformatörün yapım gücü, beslediği yüklerin aktif ve reaktif güç ihtiyaçlarına göre belirlenir. Transformatörün nonlinear yüklerle yüklenmesi (harmonikli yük) durumunda sargıların aşırı ısınmasını önlemek için transformatör ya büyük boyutlandırılmalı veya işletmeye alınmış durumda ise, etiket gücünden daha düşük güçte çalıştırılmalıdır. Transformatör oluşacak harmonikler göz önüne alınmadan anma gücünde yüklenirse demir nüve ile sargılarda aşırı ısınmalar meydana gelir, bu yüzden transformatörün ömrü kısalmaya ve beklenmedik arızalar oluşabilir. Bu arızalar ısı etkisi sonucu ortaya çıkan ek kayıplar nedeniyledir. Yüksek frekanslı bir harmonik akımı, etkin değeri düşük olsa bile önemli miktarda ek kayıplara sebep olmaktadır (Fuchs vd. 2000).

Ayrıca transformatör üzerinden şebekeye aktarılan gerilim ve akım harmonikleri şebekede çalışmakta olan diğer alıcıları etkilemektedir. Transformatörlerin yüke ve besleme geriliminin şekline göre akım ve gerilim harmoniklerini şebekeye aktarma özelliklerinin araştırılması bu yönden de önem kazanmaktadır.

Transformatörlerin davranışlarının doğru olarak bilinmesi transformatör imalatçıları için önem taşır bu yönde yapılan çalışmalar transformatör eşdeğer devrelerinin teorik olarak elde edilmesine zemin hazırlamıştır. Eşdeğer devre modeli ile transformatörün çeşitli çalışma şartlarında çektiği akım, gerilim, primer ve sekonder bakır ve demir kayıpları, verim gibi bütün önemli elektriksel büyüklükler hesaplanabilmektedir (Yağcı, 2005).

Bu çalışmada transformatörün lineer ve lineer olmayan eşdeğer devre modelleri üzerinde durulmuştur. Transformatörün eşdeğer devresinden faydalanarak devre analizi tekniği ile harmonikli durumdaki parametrelerin hesabına yönelik yeni bir yaklaşım ortaya konulmuştur (Yağcı,2005).

Farklı yüklerle yüklenen transformatörün harmoniklerden etkileşimi primer ve sekondere bağlanan iki harmonik analizör cihazı ile eşzamanlı olarak ölçülmüştür. Microsoft-excel programı kullanılarak 15. harmoniğe (15.harmonik dahil) kadar yapılan ölçümler değerlendirilmiş ve eşdeğer devre elemanları her bir harmonik bileşen için ayrı ayrı belirlenmiştir. Bu şekilde elde edilen eşdeğer devreler ve ölçüm değerleri yardımıyla transformatörlerin THD değerleri, bakır ve demir kayıpları ve verimleri elde edilmiştir. Ayrıca akım ve gerilimin harmonik dağılımı çıkartılmış ve böylelikle transformatörlerin çalışmaları üzerine olan etkileri ortaya konmuştur.

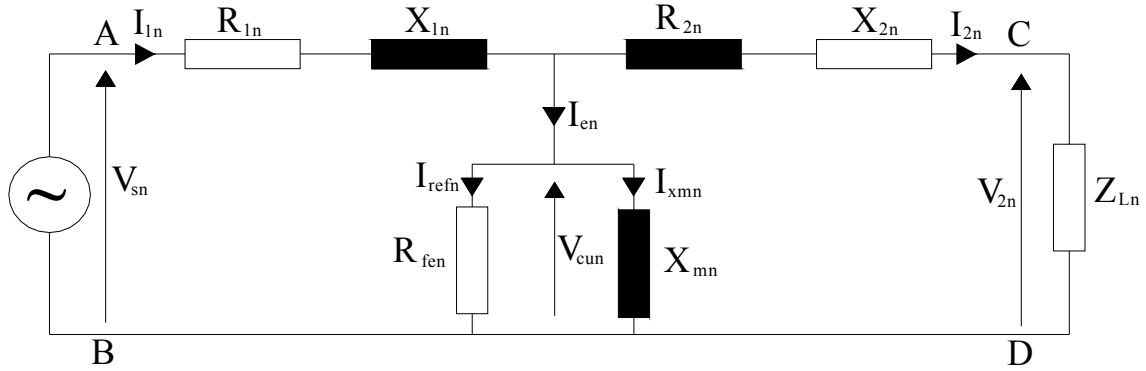
2. SİSTEMİN ANALİZİ VE MODELLENMESİ

Transformatörlerin primer ve sekonder sargı dirençlerinden faydalanarak harmonik frekanslarda çeşitli kaynak ve yük tipleri için doğrusal olmayan parametrelerinin (R_{fe} ve X_m) elde edilmesi mümkündür.

Bir transformatörün primer sekonder ve yük devre sabitlerinin birlikte gösterildiği eşdeğer devre Şekil 1'de görülmektedir. A-B ve C-D noktaları ölçme yapılacak uçları göstermektedir. Primer ve sekonder sargı dirençleri R_1, R_2' ile kaçak reaktansları X_1, X_2' değerlerini belirlemek için transformatör kısa devre deneyinden faydalanılır.

R_1, R_2 dirençleri ile X_1, X_2 reaktansları harmonik frekanslarla değişim göstermektedir (Hwang vd 1987).

Şekil 1'deki transformatör eşdeğer devresinde kaynak empedansı Z_s , kaynak gerilimi V_s , primer akımı I_1 , sekonder akımı I_2 , yük empedansı Z_L , sekonder gerilimi V_2 , eşdeğer devre dirençleri R_1 ve birinci tarafa indirgenmiş R_2' , eşdeğer kaçak reaktanslar X_1 ve X_2' , paralel kol elemanları nonlineer demir direnci(R_{fe}) ve nonlineer mıknatıslama reaktansıdır(X_m)

Şekil 1. Bir transformatörün yüklü çalışma eşdeğer devresi

Transformatör kayıpları ile yükten alınan gücün toplamı transformatöre verilen güce eşittir. Buna göre transformatörün temel güç dengesi denklemi yazılırsa:

$$R_{sn} \cdot I_{1n}^2 = R_{1n} \cdot I_{1n}^2 + P_{fen} + \frac{R_{2n} \cdot u_n^2 \cdot I_{2n}^2}{u_n^2} + \frac{R_{Ln} \cdot u_n^2 \cdot I_{2n}^2}{u_n^2} \quad (1)$$

elde edilir. Gerekli kısaltmalar yapıldığında (3.1) denklemini,

$$R_{sn} \cdot I_{1n}^2 = R_{1n} \cdot I_{1n}^2 + P_{fen} + R_{2n} \cdot I_{2n}^2 + R_{Ln} \cdot I_{2n}^2 \quad (2)$$

veya

$$P_{fen} = R_{sn} \cdot I_{1n}^2 - R_{1n} \cdot I_{1n}^2 - R_{2n} \cdot I_{2n}^2 - R_{Ln} \cdot I_{2n}^2 \quad (3)$$

şeklinde yazabiliriz. Burada P_{fe} ; aktif çekirdek kayıp gücüdür.(3) ifadesinde gerekli düzenlemeler yapılırsa

$$P_{fen} = (R_{sn} - R_{1n}) \cdot I_{1n}^2 - (R_{2n} + R_{Ln}) \cdot I_{2n}^2 \quad (4)$$

sonucu elde edilir.

Benzer şekilde;

$$X_{sn} \cdot I_{1n}^2 = X_{1n} \cdot I_{1n}^2 + Q_{xmn} + \frac{X_{2n} \cdot u_n^2 \cdot I_{2n}^2}{u_n^2} + \frac{X_{Ln} \cdot u_n^2 \cdot I_{2n}^2}{u_n^2} \quad (5)$$

eşitliği geçerlidir. Yine bu durumda da gerekli kısaltmalar yapıldığında denklem;

$$X_{sn} \cdot I_{1n}^2 = X_{1n} \cdot I_{1n}^2 + Q_{xmn} + X_{2n} \cdot I_{2n}^2 + X_{Ln} \cdot I_{2n}^2 \quad (6)$$

veya

$$Q_{xmn} = X_{sn} \cdot I_{1n}^2 - X_{1n} \cdot I_{1n}^2 - X_{2n} \cdot I_{2n}^2 - X_{Ln} \cdot I_{2n}^2 \quad (7)$$

şeklinde yeniden yazılabilir. Burada Q_{xm} ; mıknatıslama reaktansı kayıp gücüdür. (7) ifadesinde gerekli düzenlemeler yapılırsa

$$Q_{xmn} = (X_{sn} - X_{1n}) \cdot I_{1n}^2 - (X_{2n} + X_{Ln}) \cdot I_{2n}^2 \quad (8)$$

sonucu elde edilir.

Şimdi (4) ve (8) ifadelerinden

$$\operatorname{tg} \varphi_n = \frac{Q_{xmn}}{P_{fen}} \quad (9)$$

elde edilir ve bu eşitlikten $\cos \varphi$ ve $\sin \varphi$ için gerekli ifadeler bulunabilir.

Transformatör çekirdek gerilimi,

$$\bar{V}_{cn} = \bar{V}_{sn} - (R_{1n} + jX_{1n}) \cdot \bar{I}_{1n} \quad (10)$$

ifadesinden elde edilir.(4),(10) ifadelerinden paralel kolda R_{fe} direncinden geçen akım

$$I_{rfen} = \frac{P_{fen}}{V_{cn} \cdot \cos \varphi_n} \quad (11)$$

şeklinde bulunur ve ayrıca

$$P_{fen} = R_{fen} \cdot I_{rfen}^2 \quad (12)$$

ifadesini kullanarak R_{fen} demir direnci aşağıdaki gibi bulunabilir.

$$R_{fen} = \frac{P_{fen}}{I_{rfen}^2} \quad (13)$$

Aynı şekilde

$$I_{xmn} = \frac{Q_{xmn}}{V_{cn} \cdot \sin \varphi_n} \quad (14)$$

ifadesinden

$$Q_{xmn} = I_{xmn}^2 \cdot X_{mn} \quad (15)$$

bulunur. Bu ifadeden X_m mıknatıslama reaktansı

$$X_{mn} = \frac{Q_{xmn}}{I_{xmn}^2} \quad (16)$$

şeklinde elde edilir.

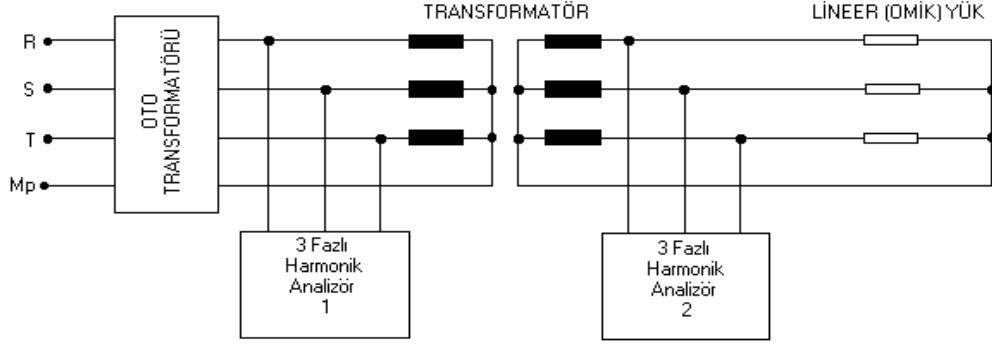
Bulunan bu ifadelerle transformatör değişik kaynaklarla beslenerek farklı yükler bağlandığında eşdeğer devre elemanlarının her birinin harmonikli olarak hesaplanabileceği görülür.

3. MATERYAL METOD

Ölçmeler için transformatör aynı besleme geriliminde lineer ve nonlineer olmak üzere iki farklı yükte yüklenmiştir.İki harmonik analizör cihazı transformatörün hem primer hem de sekonder sargı harmonik akım ve gerilimlerini eşzamanlı olarak ölçmek için kullanıldı.Lineer yük durumu için omik dirençler kullanılırken, nonlineer yük durumu için sekonder sargı çıkışlarına birer diyot yükten önce seri bağlanmıştır.Deneylerde ayrıca besleme gerilimini sabit tutmak için üç fazlı bir oto transformatörü de kullanılmıştır.Deney yapılacak transformatör üç fazlı Yy_0 bağlantı grubundan çekirdek tipi 4 KVA,380/230 V. 50 Hz. teknik özelliklere sahiptir.

3.1 Transformatörün sinüsoidal beslemede lineer yükte yüklenmesi deney düzeneği

Sinüsoidal kaynaktan beslenen üç fazlı yıldız-yıldız bağlı transformatörün lineer yükte çalıştırılmasına ait deney bağlantı şeması Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Sinüsoidal Besleme Gerilimi Linear Yük Denei Bağlantı Şeması

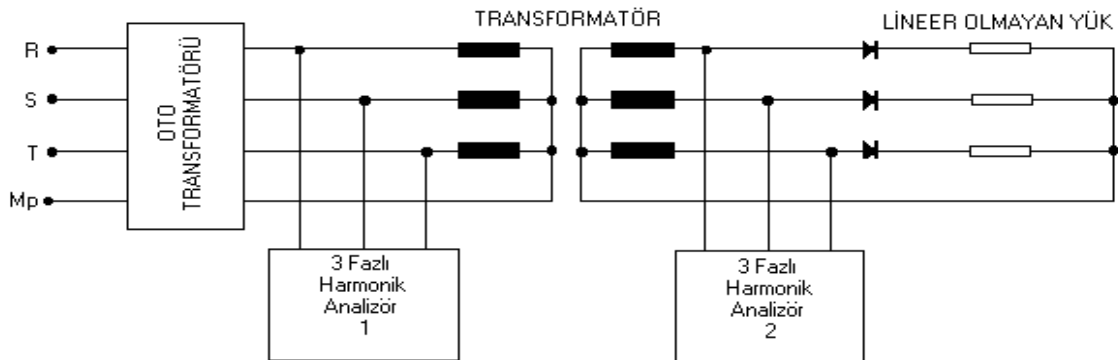
Harmoniklerin elde edilmesi için kurulan deney donanımında lineer sekonder yükü, omik dirençlerin yıldız bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Oto transformatörü ile primer besleme gerilimi sabit tutulmuştur. Ölçüm sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo1. Linear Yükte Transformatörün Harmonik Bileşenlerine Ait Ölçülen Değerler

h	V_{1h} (V)	I_{1h} (A)	Φ_{V1h}	Φ_{I1h}	V_{2h} (V)	I_{2h} (A)	Φ_{2h}	P_{2h} (W)
1	208	5,64	0°	-8,9°	134	8,33	0°	1117
3	2,8	0,1	31,5°	-81°	1,17	0,015	18°	0,0166
5	3,1	0,1	-147°	-113°	1,8	0,108	1°	0,192
7	2,3	0,1	12°	31°	1,45	0,093	1°	0,133
9	0,8	0	158°	119°				
13	1,1	0,033	70°	35°	0,76	0,045	0°	0,0336

3.2 Transformatörün sinüsoidal beslemede lineer olmayan yükle yüklenmesi

Sinüsoidal kaynaktan beslenen üç fazlı yıldız-yıldız bağlı çekirdek tipi transformatörün lineer olmayan yükte çalıştırılmasına ait deney bağlantı şeması Şekil 3’de gösterilmiştir.

Şekil 3. Sinüsoidal Besleme Geriliminde Lineer Olmayan Yük Denei Bağlantı Şeması

Harmoniklerin elde edilmesi için kurulan deney donanımında lineer olmayan üç fazlı yıldız bağlı sekonder yükü omik dirençlerle uygun diyotların seri bağlanması suretiyle oluşturulmuştur. Lineer yükte kullanılan omik dirençler aynı değerlerde kullanılmıştır. Ölçüm sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 Lineer olmayan yükte transformatörün harmonik bileşenlerine ait ölçülen değerler

h	V _{1h} (V)	I _{1h} (A)	Φ _{V1h}	Φ _{I1h}	V _{2h} (V)	I _{2h} (A)	Φ _{2h}	P _{2h} (W)
1	210	3	0 °	-15 °	135,7	4,05	1 °	549
2	0,9	1,2	-86 °	85 °	0,95	1,75	-127 °	0,997
3	3,3	0,2	28 °	-81 °	0,85	0,036	-11 °	0,0296
4		0,2		92 °	0,42	0,348	-148 °	0,12
5	2,7	0,1	-164 °	-107 °	1,83	0,064	-1 °	0,117
6				-76 °	0,75	0,074	-11 ° 7	0,025
7	2,2	0,039	20 °	58 °	1,53	0,057	-2 °	0,087
9	0,9		165 °	126 °	0	0		0
11	0,7	0,006	94 °	-52 °	0,4	0,012	0 °	0,0045
13	1,7	0,027	49 °	18 °	1,05	0,038	9 °	0,0396

3.3. Deney Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Üç Fazlı Yy bağlı 4 kVA lık transformatörün gerilim ve akım THD değerleri:

Tablo 3. Sekonder Sargı THD Değerleri

Yük Tipi	Gerilim THD %	Akım THD %
Lineer	2	1,8
Lineer olmayan	2,2	44,16

Tablo 4. Primer Sargı THD Değerleri

Yük Tipi	Gerilim THD %	Akım THD %
Lineer	2,4	3,8
Lineer olmayan	2,8	40,4

Tablo 3 ve 4’de görüldüğü gibi hem primer tarafta hem de sekonder tarafta akım THD değerleri lineer olmayan (nonlineer) yük şartlarında en yüksektir. Gerilimin THD değerleri de yine nonlinear yük işletmesinde daha yüksektir.

Çekirdek tipi üç fazlı transformatörde demir nüvenin orta ayağındaki magnetik devre boyu yandaki ayaklardan kısa olduğundan, ölçüm değeri ortadaki S fazı için diğer R-T fazlarından farklı çıkmıştır. Eşdeğer devre elemanlarının hesaplanmasında bu husus göz önünde bulundurularak çekirdek tipi üç fazlı transformatörde R-T fazları ile S fazının eşdeğer devre elemanları ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Tablo 5. Sinüsoidal Besleme Geriliminde Primer Ve Sekonder İçin Ölçülen ve Hesaplanan Değerler

Yük Tipi	V ₁ (V)	I ₁ (A)	V ₂ (V)	I ₂ (A)	P _{cutp} (W)	P _{fe} (W)	P ₂ (W)	Verim
Lineer	208,059	5,642	134,027	8,331	22,562	21,541	1117,37	% 96,2
Nonlinear	210,067	3,269	135,734	4,427	5,965	55,167	550,41	% 90

Besleme geriliminin şekline ve yüklerin özelliklerine göre üç fazlı çekirdek tipi transformatörün primer ve sekonderinde oluşan gerilim harmoniklerine bağlı olarak demir kayıplarının değiştiği gözlenmektedir. Tablo 5’de görüldüğü gibi en büyük demir kayıpları lineer olmayan yükte ortaya çıkmaktadır(55,16W).Y/Yo bağlantıda boyunduruk kaçak akıları $N_s 1/3 I_d$ ile meydana gelir ve transformatör bacalarını ön miktatıslar. Bu kaçak akı $3.f_n$ ile sürekli titreşir. Şebeke akımında çift sayılı harmoniklerin oluşumunu sağlar. Zira demir kayıplarını oluşturan bileşenlerden biri olan Fuko kayıpları $P_e=k.f^2.B^2$ frekansın (harmonik derecesinin) karesiyle artarken diğer ikinci bileşen histerezis kayıpları da $P_h=\xi.f.B^{1.6}$ frekansla doğru orantılı olarak artmaktadır.

Üç fazlı çekirdek tipi transformatörlerde (R fazı için) bakır kayıpları lineer yükte en büyük değerdedir (22,56). Bakır kayıpları transformatörün primer ve sekonder sargılarından geçen akımın karesiyle orantılı olarak değişmektedir.

Transformatörün verimi nonlinear yük durumunda lineer yük şartlarına göre daha düşüktür. Bu da nonlinear yükte kayıpların arttığını bunun sonucu olarak verimin düştüğünü göstermektedir.

4.SONUÇLAR

Günümüzde teknolojinin gelişimine uygun olarak güç tüketimini en düşük düzeye indirmek ve verimi yükseltmek için hemen hemen tüm motor ve güç kontrol sistemlerinde güç elektroniği ile çalışan kontrol cihazları kullanılmaktadır. Bu cihazların çalışma prensibi gereği ürettikleri akım ve gerilim harmoniklerinin etkileri diğer elektronik cihazları çalışmayacakları seviyeye kadar zorlamaktadır. Harmoniklerin filtrelerle önlenmesinin yanında harmoniklere sebep olan devre elemanlarının da özenle belirlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir.

Harmonik gerilim ve akımlar üç fazlı bir transformatörün kendi normal çalışmasını da etkilemektedir. Harmonik mertebesine ve distorsiyon seviyesine göre özellikle demir ve bakır kayıpları arttığından transformatör anma gücüyle yüklenemez, dolayısıyla verimi görünür biçimde düşer. Anma gücünün altında çalıştırılan transformatörün verimi de düşeceğinden işletme giderleri artacaktır. Bu ise ekonomik yönden de istenmeyen bir durumdur.

Üç fazlı transformatörün besleme geriliminin dalga şekline ve sekonderine bağlanan yükün cinsine göre şebekeye olan etkisi de değişik olmaktadır. Sinüsoidal şebeke gerilimi ile yapılan besleme ve lineer yükte gerilimin ve akımın THD oranı % 5 sınır değerinden küçük olduğu halde, aynı besleme geriliminde lineer olmayan yükte yüklendiğinde gerilim harmoniğinin sınır değerinin içinde kaldığı ancak akımın THD değerlerinin hem sekonder hem de primer için % 5’in çok üzerinde olduğu görülmektedir (% 40). Şebeke için bunun zararlı etkisi mutlaka giderilmelidir.

KAYNAKLAR

- Hwang MS, Grady WM, Sanders HW.(1987), “Distribution Transformer Winding Losses Due To Non-Sinusoidal Currents”, IEEE Transactions on Power Delivery ; 2:140–146
- Yağcı M. (2005) “Güç Transformatör Kayıplarına Harmoniklerin Etkisi”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- E.F.Fuchs, D.Yildirim and W.M.Grady, (2000), “Measurement of Eddy-Current Loss Coefficient PEC-R, Derating Of Single-Phase Transformers, and Comparison with K-Factor Approach”, IEEE Trans. Power Delivery vol. 15, pp:148 – 154, Jan..
- T. Batan, (2000) “Discussion of ‘Measurement of Eddy-Current Loss Coefficient P - Derating of Single-Phase Transformers, and Comparison with K-Factor Approach” IEEE Trans. Power Del., vol. 15, no. 4, pp 1331–1333, Oct.
- Tacı, M.S, 1(999), “Ölçme ve Analitik Yaklaşımın Bir Arada Kullanılmasıyla Bir Transformatörün Parametrelerinin Nonlineer Biçimde Elde Edilmesi”,Doktora Tezi,Yıldız Teknik Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü
- Fuchs E. F., Lin, D.and Marynaitis J. (2006) “Measurement of Three-Phase Transformer Derating and ve Reactive Power Demand Under Nonlinear Loading Conditions” IEEE Trans. Power Del., vol. 21, no. 2, pp:665-672, April

PÜSKÜRTME BETON İLE GÜÇLENDİRİLMİŞ YIĞMA YAPI DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

EXAMINING THE BEHAVIOR OF MASONRY STRUCTURES STRENGTHENED WITH SHOTCRETE

Recep KANIT¹

Nalan KALKAN²

ABSTRACT

In this study, behavior of strengthened with shotcrete masonry structures is examined. A lot of method is present for strengthening masonry structures. These methods are cement injection, strengthening with shotcrete, strengthening with stretched bar, strengthening with reinforced concrete beams, strengthening with wooden perpendicular and diagonal, strengthening with FRP (fiber reinforced polymer), strengthening with CFRP (carbon fiber reinforced polymer), strengthening with CFCM (carbon fiber cement matrix) (Celep 2001), strengthening with used car tire, strengthening with R.C shear wall, strengthening with outer R.C shear wall (Kalkan 2008). The behavior of strengthened masonry structures strengthened with shotcrete was examined with experimental method. .

Key words : Masonry structure, behavior of masonry, strengthening with shotcrete

ÖZET

Bu çalışmada, püskürtme beton ile güçlendirilmiş yığma yapıların davranışları incelenmiştir. Yığma yapıların güçlendirilmesi amacı ile çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Bu yöntemler çimento enjeksiyonu, betonarme mantolama (püskürtme beton ile güçlendirme), gergi demirleri ile güçlendirme, betonarme hatıllarla güçlendirme, ahşap dikme ve çaprazlarla güçlendirme, FRP (fibrık olarak güçlendirilmiş polimer) plakalar ile güçlendirme, CFRP (karbon fiber donatılı polimer) ile güçlendirme, CFCM (karbon fiber çimento plaka) sistem ile güçlendirme (Celep 2001), kullanılmış araba lastiği ile güçlendirme, perde duvar ile güçlendirme, dıştan perde duvar ile güçlendirme olarak sıralanabilir (Kalkan 2008). Bu yöntemler arasında yer alan donatılı püskürtme beton ile güçlendirilmiş yığma yapı davranışları deneysel olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler : Yığma yapı, yığma yapı davranışları, püskürtme beton ile güçlendirme

¹ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, rkanit@gazi.edu.tr

² Dr, Hacettepe Üniversitesi, nalank@hacettepe.edu.tr

1.GİRİŞ

Türkiye Alp-Himalaya deprem kuşağında yer alan bir deprem ülkesidir (Özmen vd 1999). Nüfusunun % 95'i deprem bölgelerinde yaşamakta ve çoğunluğu kırsal kesimde olmak üzere, mevcut yapı stokumuzun %45'i yığma yapılardan oluşmaktadır DİE (2005).

Türkiye'de 1999 yılında meydana gelen depremler ile özellikle kırsal kesimlerinde etkili olan 2002 yılında meydana gelen Afyon - Çay (Koçyiğit vd 2002) ve 2007 yılında meydana gelen Ankara-Bala depremleri, yığma binalarda mal ve can kaybına sebep olan hasar ve çökmelerle sonuçlanan depremlerdendir (Bayındırlık Bak. Afet İşl. 2007). Özellikle bu depremlerden sonra, Türkiye'deki diğer yapı türleri gibi yığma yapıların deprem etkisine karşı güçlendirme uygulamaları daha bir etkinlik kazanmıştır.

Yığma yapıların deprem kuvvetlerine karşı güçlendirilmesine yönelik pek çok yöntem uygulanmakta ve bu yöntemlerin geliştirilmesi çalışmaları devam etmektedir. Donatılı püskürtme beton ile güçlendirme de bu amaçla uygulanan yöntemlerdendir. Bu yöntem özellikle son yıllarda Türkiye'de yığma yapıların dış cephelerinde uygulama alanı bulmuştur. Yöntemin en önemli özelliği, güçlendirme yapılırken yığma yapının kullanılmaya devam etmesidir. Bu kapsamda, Milli Eğitim Bakanlığı 2007 yılı içinde kırsal kesimde birçok okulun bu yöntemle güçlendirilme çalışmalarına başlamıştır. Yöntem, okul binaları güçlendirilirken eğitim-öğretimin devam etmesine imkân vermektedir.

Püskürtme betonla güçlendirilmiş yığma yapı davranışlarının belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada; daha önce yapılan bir deneyde düzlem dışı tersinir yük altında, mekaniksel davranışları incelenen tuğla duvarın, dış yüzeyine uygulanan donatılı püskürtme beton ile güçlendirilmesi incelenmiştir.

Deney bulguların göre, seçilen güçlendirme yönteminin duvarda çatlama ve kırılma yükleri, süneklik, rijitlik, enerji tüketme kapasitesi bakımından nasıl bir iyileştirme yaptığı ve duvarın sismik dayanım performansını ne kadar artırdığı ortaya konulmuştur.

2.MATERYAL VE METOT

Bu araştırmada, daha önce Kanıt ve Atımtay tarafından yapılan bir çalışmanın sonuçları kullanılmıştır (Kanıt vd 2005). Adı geçen çalışmada, tersinir düzlem dışı yük altındaki model tuğla duvarın (RD) mekanik davranışları ile aynı geometri ve malzeme özelliklerine göre üretilen donatılı püskürtme beton ile güçlendirilmiş (GD) duvarın mekanik davranışları incelenmiştir.

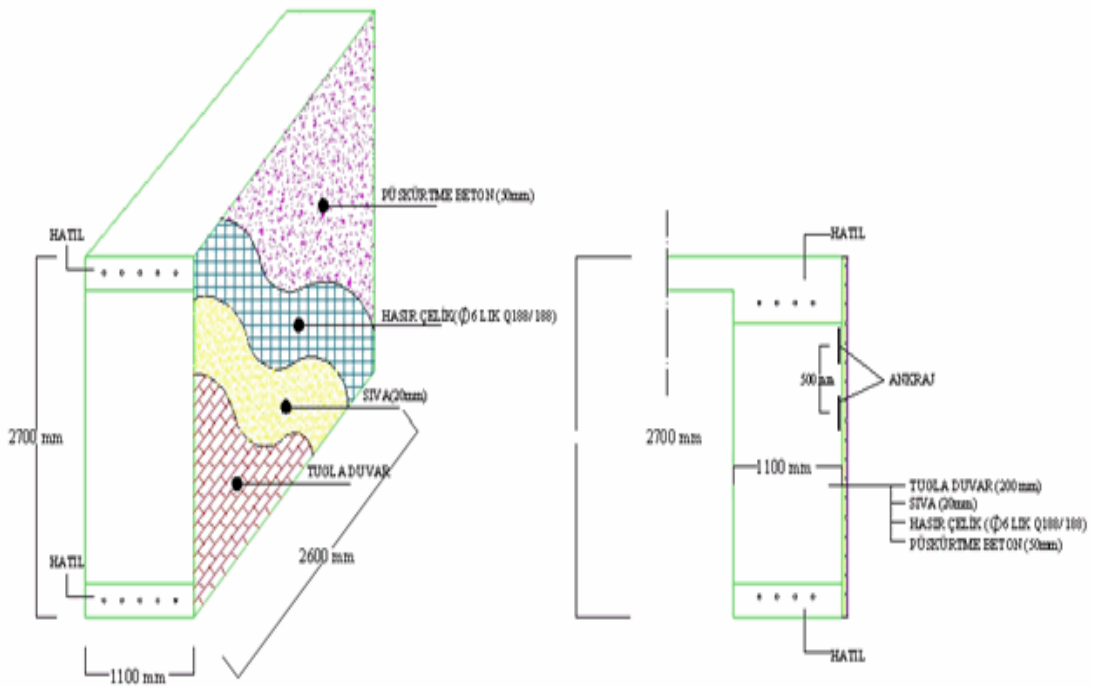
2.1. Deney Duvarlarının Özellikleri

Deney duvarlarının üretiminde TS EN 771-1'e uygun 190x190x50 mm boyutlarına sahip kil bazlı dolu harman tuğlası kullanılmıştır. Kullanılan tuğlalar TS 7720-1 standardına göre üretilmiş olup, duvarın boyutları Tablo 1'de yer almaktadır. Duvarların örülmesinde ve sıvanmasında TS-EN 998-2'ye uygun olarak hazırlanan çimento harcı kullanılmış ve ön ve arka yüzleri 20 mm. kaba ve 10 mm. ince sıva olmak üzere 30 mm. kalınlığında sıvanmıştır. Duvarların üzerine yapılan döşeme hatılı ve döşemede C16 betonu kullanılmıştır.

Tablo 1. Deney Örneği Tuğla Duvarların Geometrik Özellikleri

Duvar Boyu (mm)	Yan Duvar Uzunluğu (mm)	Duvar Yüksekliği (mm)	Hatıl Yüksekliği (Alta ve üstte) (mm)	Betonarme Döşeme Kalınlığı (mm)
2600	1100	2700	200	100

Güçlendirilmemiş duvarın (RD) deneyleri tamamlandıktan sonra, aynı geometrik özelliklere sahip ikinci duvar (GD) oluşturulmuştur. Bu duvarın dış yüzeyi TS 4559/T'ye uygun şekilde, ek yerleri bindirme oranları da dikkate alınarak, $\Phi 6$ 'lık 188/188 hasır çelikle kaplanmıştır. Hasır çelik püskürtme beton tabakaları ile tuğla duvarın birlikte çalışmasını sağlamak amacı ile 500 mm. aralıklarla duvara epoksi yardımı ile ankrajlanmıştır. Hasır çelikle kaplanan yüzey; ASE VP 500 püskürtme beton makinesi kullanılarak, TS 11747'de yer alan "Püskürtme Beton (Shotcrete) Yapım Uygulama ve Bakım Kuralları"na uygun olarak ıslak karışımli olarak üretilen beton ile ve 50 mm. kalınlığında, aşağıdan yukarıya doğru püskürtülerek kaplanmıştır. Püskürtme beton ile kaplanan duvara 7 gün kür uygulandıktan sonra iç ve dış yüzeyi sıvanmıştır. Sıvanın sertleşmesi için 7 gün beklenmiş ve RD deneyinde olduğu gibi deney düzeneği ve yükleme mekanizması kurulmuştur. GD yük ve deplasman ölçümleri RD deneyinin aynı olacak şekilde uygulanmıştır. Hasır çelikle güçlendirilen duvar Şekil 1'de yer almaktadır (Kalkan 2008).

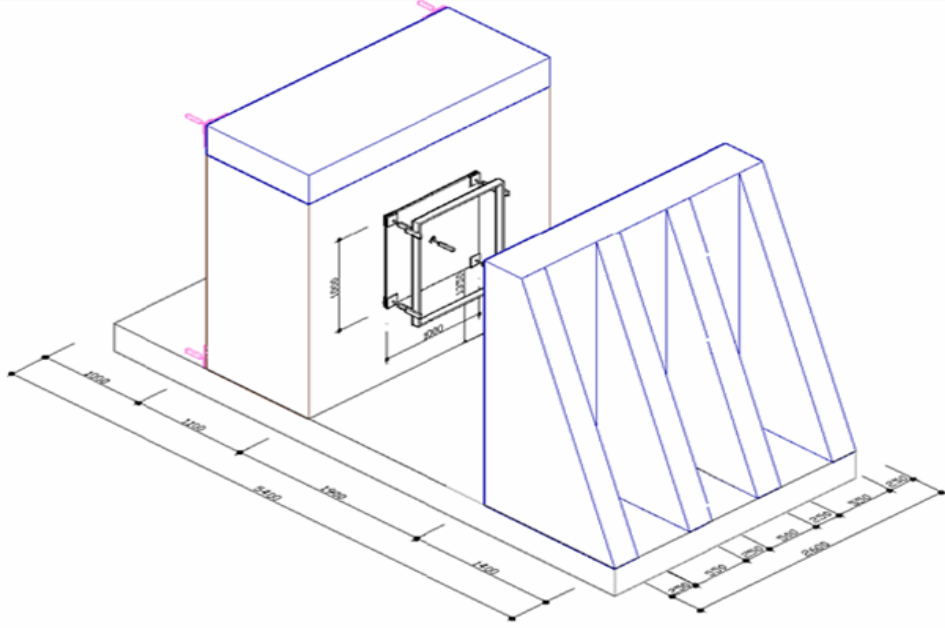

Şekil 1. Hasır Çelikle Dıştan Güçlendirilen Duvar

2.2. Deney Düzeneği

Deneylerde deprem etkisi oluşturabilecek tersinir yük 30 mm. kalınlığında ve 1000 x 1000 mm. büyüklüğündeki çelik plaka aracılığı ile duvarların dört noktasına eşit olarak yayacak şekilde uygulanmıştır. Duvara dört noktasından etkiyen düzlem dışı yükün moment dağılımının, sismik yükün oluşturduğu momente benzer olduğu kabul edilmiştir. Deney yükleri ise hidrolik bir pompa tarafından artan adımlarla uygulanmıştır.

Deney düzeneği Şekil 2'de görülmektedir (Kanit vd 2005).

Şekil 2. Deney Düzenegi

3. BULGULAR

RD ve GD ait bulgular, çatlak deseni, dayanım, süneklik, rijitlik ve enerji tüketimi bakımından incelenmiştir.

3.1. Çatlak Deseni

Düzlem dışı yük altında RD’da oluşan çatlak deseni Şekil 3’de gösterilmiştir (Kanıt vd 2005). Duvarın ilk çatlama yükü +45 kN’da oluşmuştur. Yükün daha büyük değerlere ulaşması ile duvar köşelerinde ve yüzeyinde oluşan çatlakların hem uzunlukları hem de kalınlıkları artmıştır. Duvarın güç tüketimi +60 kN’da oluşmuştur. Duvar düzlemindeki çatlak deseni betonarme plak döşemede oluşan akma çizgilerine benzemektedir.

Şekil 3. Referans Duvarın Çatlak Deseni

GD'ın tersinir düzlem dışı yük altındaki çatlak deseni ise Şekil 4'de verilmiştir. Duvarda ilk çatlama elastik sınırlar içinde ve +70 kN'da oluşmuştur. Bu değerden itibaren duvardaki donatılar akmaya başlamıştır. İlk eğilme çatlakları duvar köşelerini çekmeye zorlamada oluşmuştur. Çatlama sonrasında iç duvarda sol mesnetten orta bölgeye doğru, çatlaklarda artış gözlenmiştir. Tüm duvarlarda genelde eğilme çatlakları oluştuğu belirlenmiştir. Kesme çatlaklarının az oluşması duvarın kesme kuvvetlerine karşı dayanıklı olduğunu göstermektedir. Duvarın kırılması +186 kN yük altında oluşmuştur. Çatlaklar duvar köşelerinde ve döşemeye paralel olarak, duvarın basınca çalıştığı durumda oluşmuştur.

Şekil 4. Güçlendirilmiş Duvarın Çatlak Deseni (Kalkan 2008)

3.2. Dayanım

RD'ın ilk eğilme çatlama $F_{cr} = +45$ kN yük altında, kopması $F_{kopma} = +60$ kN yük altında; GD'ın duvarın ilk eğilme çatlama $F_{cr} = +70$ kN yük altında, kopması ise $F_{kopma} = +186$ kN yük altında gerçekleşmiştir.

İlk çatlama değerleri karşılaştırıldığında; GD örneğinin, RD'a göre $70/45 = 1,56$ kat daha dayanımlı olduğu;

Kopma (göçme) değerleri karşılaştırıldığında; GD örneğinin, RD göre $186/65 = 3,1$ kat daha dayanımlı olduğu söylenebilir.

3.3. Süneklik

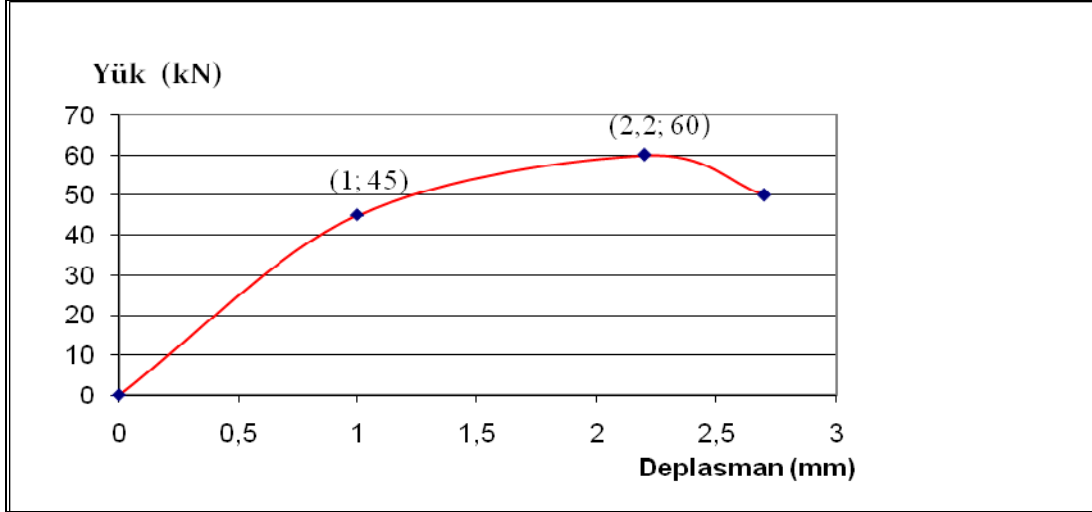
RD'ın ilk çatlama yükü +45 kN'daki deplasman değeri 1 mm ve kopma yükü +60 kN'daki deplasman değeri 2,2 mm olarak ölçülmüştür (Şekil 5).

$$\mu = \frac{\delta_{kopma}}{\delta_{çatlama}} \quad \mu = \text{Süneklik}; \delta = \text{Deplasman (mm)}$$

(Eşitlik 1)

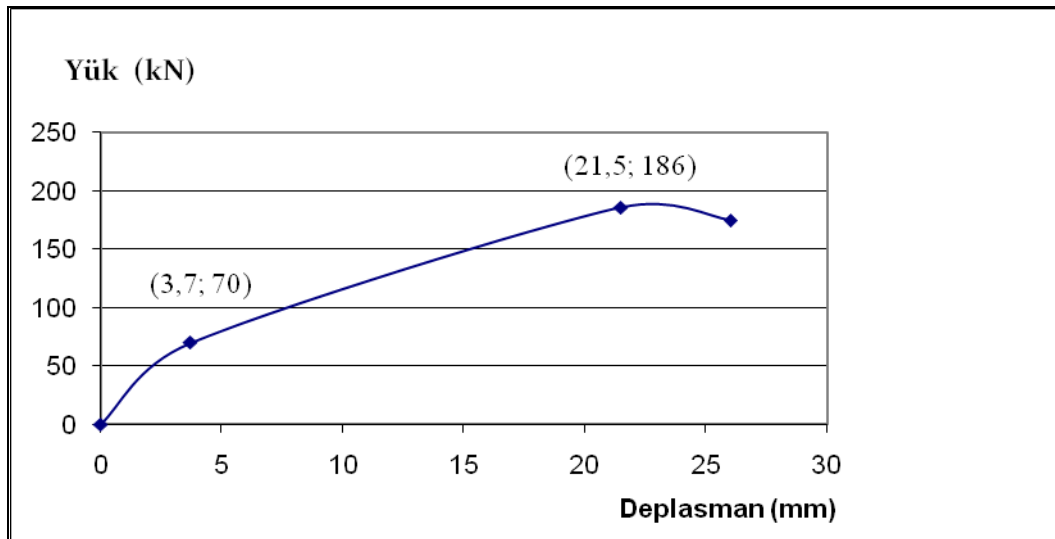
Buna göre RD'ın süneklik değeri Eşitlik 1'den

$$\mu = \frac{2,2}{1} = 2,2 \text{ olarak bulunur.}$$

Şekil 5. R.D.'ın İlk Çatlama ve Kopma Değerlerine Karşılık Gelen Deplasmanlar

GD'ın çatlama yükü olan -70 kN'da deplasman değeri -3,7 mm ve kopma yükü olan +186 kN'da deplasman değeri -21,5 mm olarak ölçülmüştür (Şekil 6.).

Şekil 6. G.D.'ın İlk Çatlama ve Kopma Değerlerine Karşılık Gelen Deplasmanlar

Buna göre GD'ın sünekliği Eşitlik 1'den:

$$\mu = \frac{21,5}{3,7} = 5,81 \text{ olarak bulunur.}$$

Model duvarda 2,2 büyüklüğünde, güçlendirilmiş duvarda ise 5,81 büyüklüğünde süneklik olduğu belirlenmiştir. Duvar güçlendirildikten sonra sünekliğinde;

$$\frac{5,81}{2,2} = 2,64 \text{ kat artış olduğu hesaplanmıştır.}$$

3.4. Rijitlik

$$\Delta i = \frac{F}{\delta} \quad \Delta i = \text{Rijitlik; } F = \text{Yük; } \delta = \text{Deplasman (mm)} \quad (\text{Eşitlik 2})$$

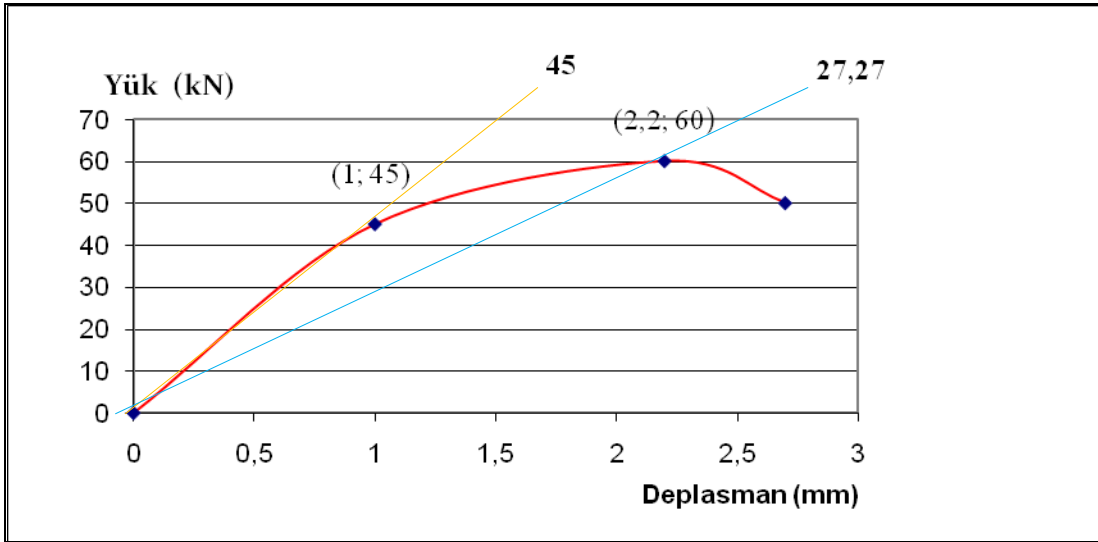
Model duvarda ilk çatlama yükü dikkate alındığında rijitlik Eşitlik 2'den

$$\Delta i = \frac{45}{1} = 45 \text{ kN/mm,}$$

Model duvarda kopma yüküne göre rijitlik:

$$\Delta i = \frac{60}{2,2} = 27,27 \text{ kN/mm olarak hesaplanır.}$$

Bu değerler grafiksel olarak Şekil 7.'de yer almaktadır.

Şekil 7. RD.'ın Yük/Deplasman (Rijitlik) Değerleri

Güçlendirilmiş duvarda ilk çatlama değerine göre rijitlik Eşitlik 2'den:

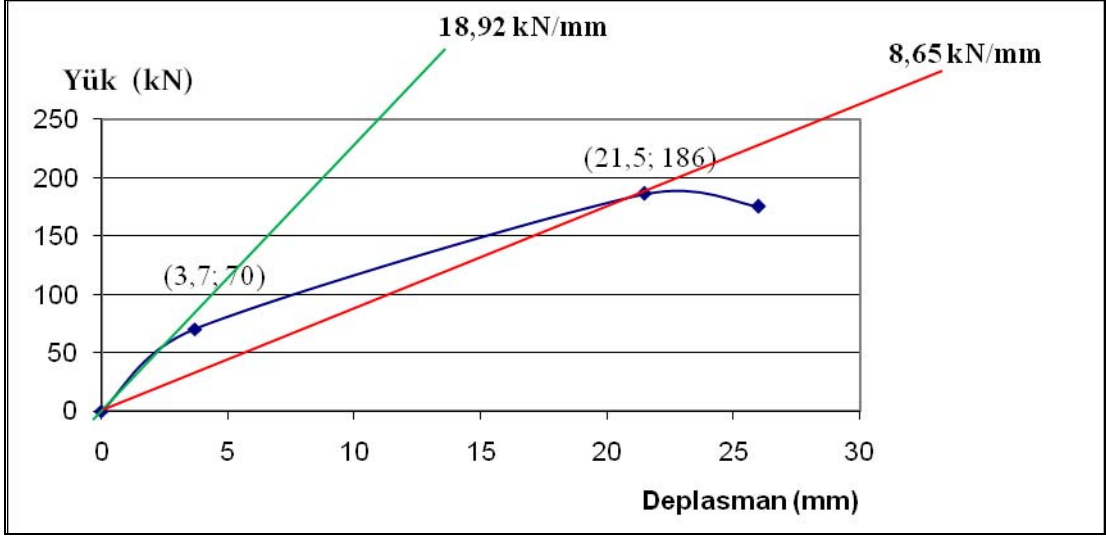
$$\Delta i = \frac{70}{3,7} = 18,92 \text{ kN/mm olarak hesaplanır.}$$

Güçlendirilmiş duvarda kopma değerine göre rijitlik:

$$\Delta i = \frac{186}{21,5} = 8,65 \text{ kN/mm olarak bulunmuştur.}$$

Bu değerler Şekil 8'de yer almaktadır.

Şekil 8. GD.'ın Yük/Deplasman (Rijitlik) Değerleri

RD ve GD örneklerinin rijitlikleri karşılaştırıldığında;
İlk çatlama yüklerindeki rijitliğin:

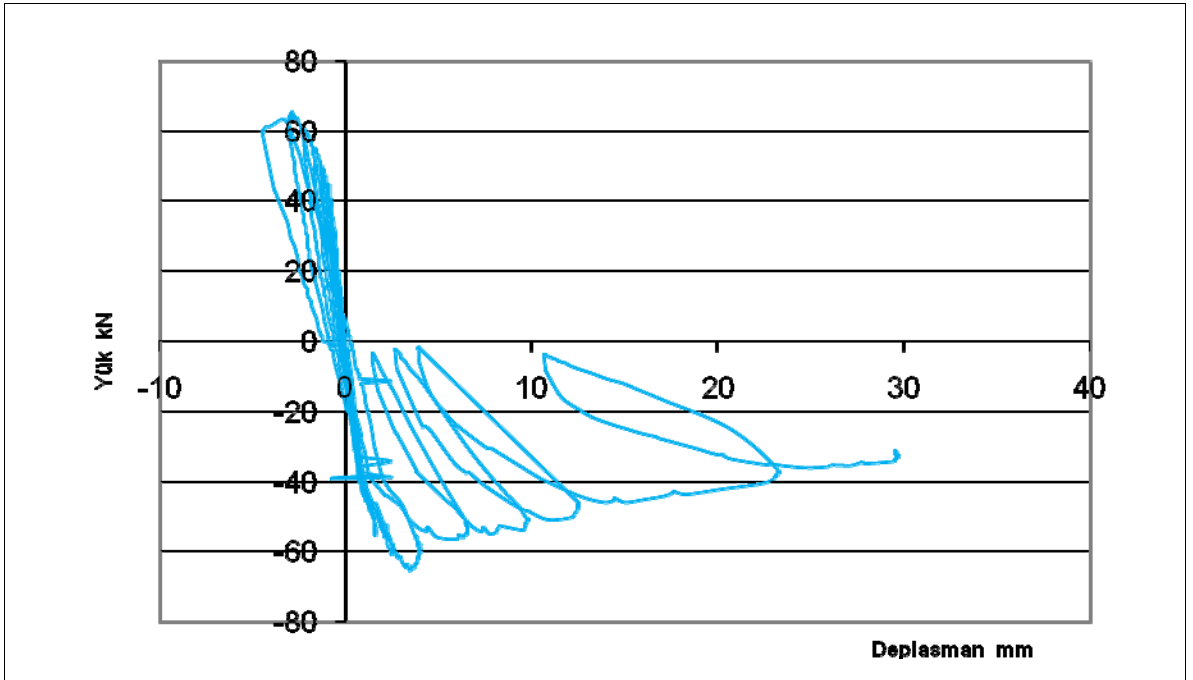
$$\frac{18,92}{45} = 0,42;$$

Kopma yüklerindeki rijitliğin;

$$\frac{8,65}{27,27} = 0,32 \text{ oranında azaldığı görülmektedir.}$$

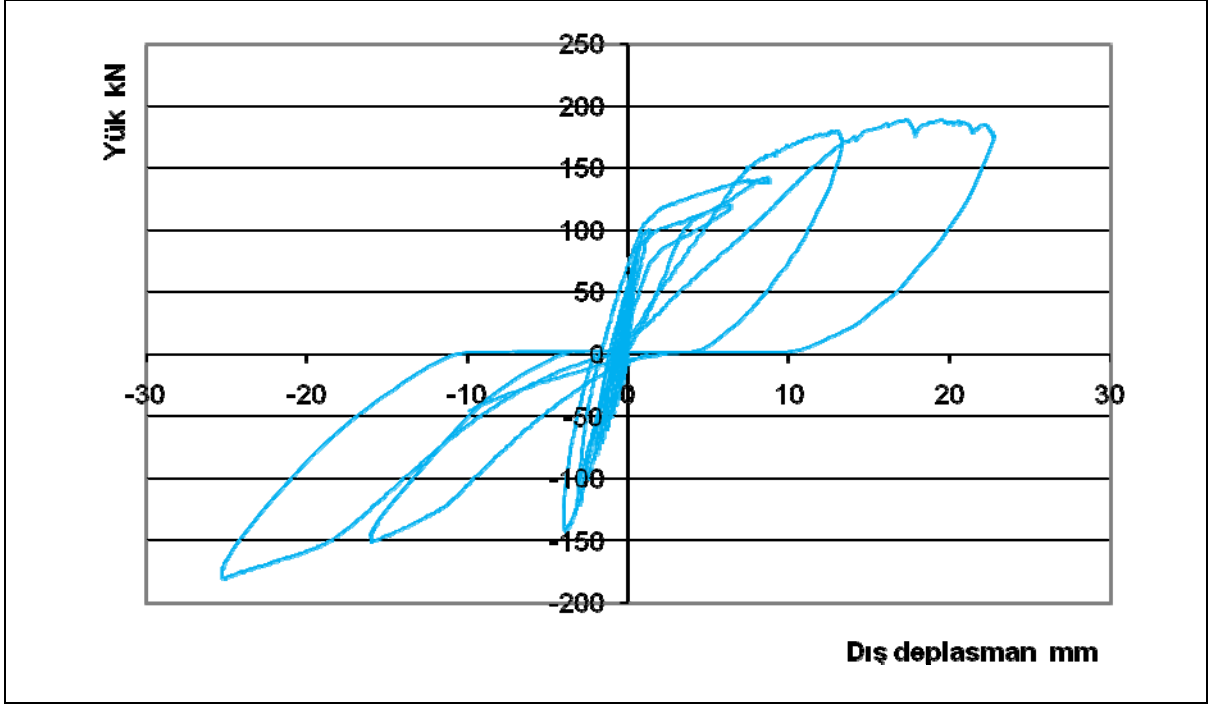
3.5. Enerji Tüketme Kapasiteleri

RD yük/dış deplasman grafiğinden hesaplanan enerji tüketme kapasitesi, Şekil 9'da görüldüğü gibi 320 kNmm olarak bulunmuştur.

Şekil 9. RD'ın Yük/Dış Deplasman Grafikleri ve Enerji Tüketme Kapasitesi (alan 320kNmm)

GD yük/dış deplasman grafiğinden hesaplanan enerji tüketme kapasitesi ise; Şekil 10'daki ilgili grafiğın alanından, 4461 kNmm olarak hesaplanmıştır.

Şekil 10. G.D.'ın Yük/Dış Deplasman Grafikleri ve Enerji Tüketme Kapasitesi (alan 4461 kNmm)

RD ve GD enerji tüketme kapasiteleri karşılaştırıldığında;

$$\frac{\text{GD deney örneğinin enerji tüketme kapasitesi}}{\text{RD deney örneğinin enerji tüketme kapasitesi}} = \frac{4461}{320} = 13,94 \text{ kat arttığı görülmektedir.}$$

4. SONUÇLAR

Donatılı püskürtme beton ile binanın dış yüzünden güçlendirilen, düzlem dışı tersinir yük altındaki tuğla duvarın (GD) mekanik davranışları ile güçlendirilmemiş duvarın (RD) mekanik davranışları karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

- Dıştan donatılı püskürtme betonla güçlendirilen duvarın sismik dayanım performansında 3,1 kat artış gözlenmiştir.
- Güçlendirilmiş duvarın süneklik değerinde 2,64 kat artış gözlenmiştir. Güçlendirme işlemi duvarın iç yüzeyinden de yapıldığı takdirde duvarın süneklikliğindeki iyileşmenin daha yüksek oranda gerçekleşebileceği düşünülmektedir.
- Güçlendirilmiş duvarının rijitliğinde 0,32 oranında azalma oluşmuştur.
- Güçlendirilmiş deney duvarının düzlem dışı kırılması, kesme kırılmasını andıracak şekilde ancak sünek olmuştur. Sünekliğin artması beklenen bir özelliktir. Sünekliğin artması ve buna karşılık rijitliğin azalması sismik açıdan olumlu bir davranış olarak değerlendirilebilir.
- Güçlendirilmiş duvarın deprem enerjisi tüketme kapasitesinde 13,94 kat artış gözlenmiştir.

- Donatılı püskürtme betonla güçlendirilen duvarın ilk çatlakları ve duvarın yıkılması duvarın iç yüzünde meydana geldiğinden, duvarın içe doğru çökeceği söylenebilir. Bu nedenle duvarın içten de güçlendirilmesi önerilebilir.
- $\Phi 6$ 'lık 188/188 hasır çelikle güçlendirilen duvarın diğer sınıf hasır çeliklerle de güçlendirilerek, analiz edilmesinde yarar vardır.
- Donatılı püskürtme betonla güçlendirilen duvarın kırılması kesme kırılması şeklinde gerçekleştiği için, düzlem içi yükleme altındaki sismik davranışlarının incelenmesinde yarar vardır.

Bu sonuçlara göre; düzlem dışı tersinir yüklenen, dış yüzeyden donatılı püskürtme betonla güçlendirilen yığma duvarların deprem kuvvetlerine karşı dayanıklı olduğu ve bu duvarların içten de güçlendirilmesinin, diğer hasır çelik sınıfları ile güçlendirilerek analiz edilmesinin ve düzlem içi yüklemdeki sismik davranışlarının incelenmesinin yararlı olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Celep, Z., (2001), "Mevcut Binaların Deprem Güvenliğinin Belirlenmesi ve Güçlendirilmesi", Mevcut Yapıların Deprem Yüklerine Karşı Güçlendirilmesi ve Çıkmalı Binalardaki Sorunlar Sempozyumu, İstanbul, 67-74.
- Kalkan, N., (2008), 'Düzlem Dışı Tersinir Yüklenen Yığma Yapıların Püskürtmeli Betonla Güçlendirilmesi', Doktora Tezi, Gazi Üniv. Fen Bil. Ens.,Ankara, 4- 109.
- Özmen, B., Nurlu, M., (1999), 'Deprem Bölgeleri Haritası ile İlgili Bazı Bilgiler', TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni, Sayı: 99/2-3, 32-35.
- DİE, (2005), 'Türkiye İstatistik Yıllığı, Bina İstatistikleri', T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 448-449.
- Koçyiğit, A., Bozkurt, E., vd., (2002) 'Afyon-Çay Depremi Ön Raporu', ODTÜ Jeoloji Müh. Tektonik Araştırma Birimi, 1-8.
- Bayındırlık Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, (2007), Teknik Rapor, Ankara.
- Kant, R., Atımtay, E., Erdal, M., Can, Ö. (2005), 'Düzlem Dışı Yüklenen Yığma Yapıların Deneysel Davranışı', YDGA 2005 – Yığma Yapıların Deprem Güvenliğinin Artırılması Çalıştayı, ODTÜ, Ankara, 60-67.
- TS EN 771-1, (2005), "Kargir Birimler – Özellikler, Bölüm: 1, Kil Kargir Birimler, Tuğlalar". Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, 9-35.
- TS 7720-1, (1989), "Yük Taşıyıcı Duvarlar ve Betonarme Döşemeler Arasındaki Yatay Birleştirmeler - Mekanik Laboratuvar Deneyleri - Düşey Yüklerin ve Döşemelerden Aktarılan Momentlerin Etkileri", Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, 1-9
- TS EN 998-2, (2007), "Kargir Harç Özellikleri-Bölüm:1, Kargir Harcı", Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, 1-11.
- TS 4559/T, (2007), "Beton Çelik Hasırları", Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, 1-6
- TS 11747, (1995), "Püskürtme Beton (Shotcrete) Yapım Uygulama Ve Bakım Kuralları", Türk Standartları Enstitüsü, Ankara, 1-16

HACETTEPE MESLEK YÜKSEKOKULU'NDA OKUYAN ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ GELİŞİMİ AMACIYLA BİLGİSAYAR VE İNTERNET KULLANIM ORANLARININ ARTTIRILMASI

**AT HACETTEPE VOCATIONAL SCHOOL THE ENHANCEMENT OF
STUDENTS' COMPUTER AND INTERNET USE RATIO FOR THEIR
PROFESSIONAL DEVELOPMENT**

Murat UZEL¹

ABSTRACT

According to the researches made by Turkish Statistical Institute, with the development of the technology the use of computer and internet in our daily life and at work has increased. In parallel to this increasement, in industry computer has been used for correspondence, typing report, data storage, project and design, production, marketing and communication. Since the use of computer has increased and to be able to educate students on the way of developing technology, it is inevitable to use computer interactively in vocational technical education. Because of these, the effective use of computer and internet should be gained to students at the institutions of higher education which gives professional education. In this research, Hacettepe Vocational School's students' computer usage ratio and their adequacy and their aims to use computer have been investigated. In order to be able to detect these datums, a questionnaire has been applied to 242 students and results have been evaluated by using SPSS and Excel programs. Although 211 students out of 242 who applied the questionnaire have computers, 90 students (37,2 %) have used computer 1 or 2 hours a day. While 238 students (98,3 %) are using the internet, 170s (70,2 %) of these students have internet at their houses. As for 60 students (24,8 %) have participated in courses related to computer. As a result, when students' computer use has been evaluated in terms of vocational technical education, some lacks have been determined. Within the framework of these lacks, some solutions have been tried to be produced. In order to increase students' computer use ratio for their professional development and to provide students to use computer more effectively, various arrangements have been made and planned.

Key words: Computer,Internet

---

¹ Öğretim Görevlisi, Hacettepe Meslek Yüksekokulu, muratu@hacettepe.edu.tr

ÖZET

Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu araştırmalara göre; gelişen teknoloji ile günlük yaşamımızda ve iş hayatında bilgisayar ve internet kullanım oranı büyük bir artış göstermiştir. Bu artışa paralel olarak endüstride bilgisayar; yazışma, raporlama, veri depolama, proje ve tasarımda, üretimde, pazarlamada ve iletişimde kullanılmaktadır. Bilgisayar kullanım oranının artması ve gelişen teknoloji doğrultusunda öğrencilerin yetiştirilebilmesi amacıyla bilgisayarın mesleki teknik eğitimde etkileşimli olarak kullanılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu nedenlerden dolayı; mesleki eğitim veren yüksek öğrenim kurumlarında öğrencilere, bilgisayar ve interneti etkin kullanma becerileri en üst düzeyde kazandırılmalıdır. Bu araştırmada, Hacettepe Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayar kullanım oranlarını ve yeterliliklerini ve bilgisayarı hangi amaçlarla kullandığı araştırılmıştır. Bu verileri tespit edebilmek amacıyla 242 öğrenciye anket uygulanmış, sonuçlar SPSS ve Excel programlarıyla değerlendirilmiştir. Ankete katılan 242 öğrenciden 211'inin (%87,2) bilgisayarı varken, 90'ı (%37,2) günde 0-2 saat arası bilgisayar kullanmaktadır. 238 öğrenci (%98,3) internet kullanırken, bunlardan sadece 170'inin (%70,2) evinde internet vardır. 60 öğrenci (%24,8) ise bilgisayar ile ilgili çeşitli konularda kursa katılmıştır. Sonuç olarak; öğrencilerin bilgisayar kullanımı, mesleki teknik eğitim açısından değerlendirildiğinde bazı eksiklikler belirlenmiştir. Belirlenen bu eksiklikler çerçevesinde çözüm önerileri üretilmeye çalışılmış, öğrencilerin mesleki gelişimi açısından bilgisayar kullanım oranlarını arttırmak ve bilgisayarı daha etkin şekilde kullanabilmelerini sağlamak için çeşitli düzenlemeler yapılmakta ve planlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Bilgisayar, internet, bilişim

1. GİRİŞ

Bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi ile bilgisayar günlük yaşamımızın vazgeçilmez parçası olmuştur. Bu sebeple bilgisayar kullanım oranları hem evlerde hem de işyerlerinde her geçen gün artış göstermektedir. Evlerde bilgisayar kullanımı daha çok kişisel amaçlara yöneliktir. Bilgisayarlar sadece çeşitli işlemler yaparak veri depolamak için değil, oyun oynamak, müzik dinlemek, film izlemek için de kullanılmaktadır. İnternet kullanımının yaygınlaşması ile bilgisayarlar aynı zamanda iletişim aracı olarak da kullanılmaktadır.

İşletmelerde bilgisayar, raporlama-yazışma, veri depolama amacıyla kullanılmaktadır. Bununla beraber bilgisayar destekli tasarım (CAD) ve bilgisayar destekli üretim (CAM) programlarının kullanıma başlaması ile işletmelerde bilgisayar, ürünlerin tasarım ve üretim aşamasında kullanılmaktadır. Ürünlerin üretimi için gerekli olan malzemelerin tedarik edilebilmesi ve pazarlama aşamasında bayilerden ve müşterilerden sipariş alınması, ürünlerin reklamının yapılabilmesi için de internetten faydalanılabilmektedir. İşletmelerde bilgisayar ve internetin bu şekilde kullanılması meslek yüksekokulu öğrencileri ve mezunları için istihdam alanları yaratmış ve meslek yüksekokulu öğrencilerinin işe alınmasında en önemli kıstaslardan biri haline gelmiştir.

1.1. 2007 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması Sonuçları

1.2.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen 2007 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması sonuçlarına göre; hanelerin % 18,94'ü İnternete erişim imkânına sahiptir. İnternete erişim imkânı olan hanelerin % 79,39'u evden İnternete bağlanabilen kişisel bilgisayara sahiptir. İnternet erişim imkânı olan hanelerde en yaygın kullanılan İnternet bağlantı türü % 78,03 ile geniş bant (ADSL vb.) bağlantıdır. 2007 yılı Nisan-Haziran döneminde 16-74 yaş grubundaki hanehalkı bireylerinin bilgisayar ve internet kullanım oranları sırasıyla % 29,46 ve % 26,67'dir. Aynı dönemde İnternet kullanan hanehalkı bireylerinin % 61,11'i interneti hemen hemen her gün kullanmakta iken % 25,50'si haftada en az bir kez İnternet kullanmıştır. Bilgisayar ve internet kullanım oranının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür. Bu yaş grubunu 25-34 yaş grubu izlemektedir. Eğitim durumuna göre en fazla bilgisayar ve İnternet kullanımları sırasıyla % 84,86 ve % 82,89 ile yüksekokul, fakülte ve daha üstü bireylerdedir. Öğrencilerin % 86,83'ü bilgisayar ve % 81,89'u İnternet kullanmaktadır. İstihdam edilenlerden ücretli ve maaşlı çalışanların bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla % 54,82 ve % 51,38'dir. Aynı oranlar işsizlerde sırasıyla % 44,06 ve % 41,15'tir. 2007 yılı Nisan-Haziran döneminde internet kullanan bireylerinin % 45,96'sı evinde, % 37,52'si işyerinde, % 31,21'i internet kafede internet kullanmaktadır. 2007 yılı Nisan-Haziran döneminde internet kullanan hanehalkı bireylerinin % 90,54'ü bilgi arama ve on-line hizmetlerde, % 80,74'ü iletişim faaliyetlerinde, % 52,27'si eğitim faaliyetlerinde, % 26,18'i kamu kurum/kuruluşlarıyla iletişimde interneti kullanmıştır. İnternet kullanan hanehalkı bireylerinin % 5,65'i 2007 yılı Nisan-Haziran döneminde internet üzerinden alışveriş yapmıştır. Haziran 2006- Haziran 2007 dönemini kapsayan son on iki ayda internet üzerinden alışveriş yapanların % 28,20'si cep telefonu, kamera, radyo, TV, DVD oynatıcı, video vb. elektronik araçları almıştır. İnternet kullanan hanehalkı bireylerinin % 76,49'u ihtiyaç duymadığı için internet üzerinden alışveriş yapmamıştır.(www.tuik.gov.tr, 2009)¹

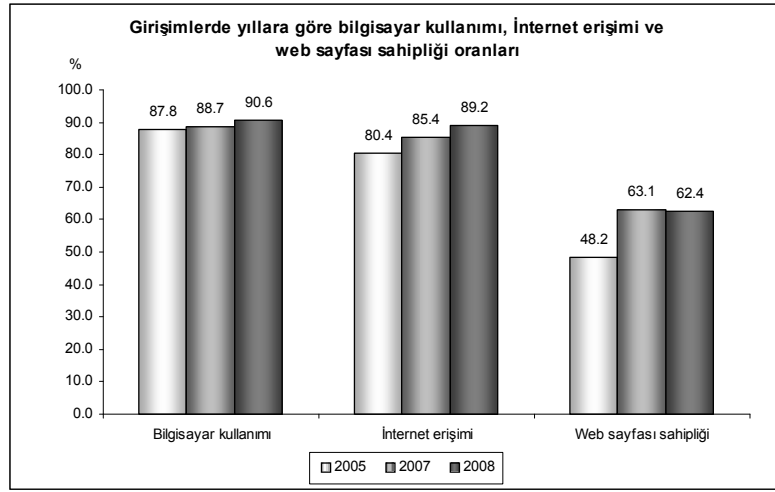
2008 yılı Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre hanelerin % 24,5'i internete erişim imkânına sahiptir. İnternete bağlanmayan hanelerin % 29,6'sı evden İnternete bağlanmama nedeni olarak İnternet kullanımına ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. ADSL % 82,1 ile Türkiye'de kullanılan en yaygın internet bağlantı türüdür. 2008 yılı Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre 16-74 yaş grubundaki hanehalkı bireylerinin bilgisayar ve internet kullanım oranları sırasıyla % 38,1 ve % 35,8'dir. En son kullanılan zaman dikkate alındığında ise, 2008 yılı Ocak-Mart döneminde 16-74 yaş grubu hanehalkı bireylerinin % 34,3'ü bilgisayar kullanmış olup, bu bireylerin % 62,4'ü hemen hemen hergün bilgisayar kullanmıştır. Aynı dönemde bilgisayar kullanan bireylerin % 61,6'sı evinde, % 37,6'sı işyerinde, % 21,8'i internet kafede bilgisayar kullanmıştır. 2008 yılı Ocak-Mart döneminde 16-74 yaş grubu hanehalkı bireylerinin % 32,2'si internet kullanmış olup, bu bireylerin % 59,7'si hemen hemen hergün İnternet kullanmıştır. Aynı dönemde internet kullanan bireylerin % 55,2'si evinde, % 38,4'ü işyerinde, % 24,2'si internet kafede internet kullanmıştır. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür. Bu yaş grubunu 25-34 yaş grubu izlemektedir. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranı tüm yaş gruplarında erkeklerde daha yüksektir. Eğitim durumuna göre en fazla bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla % 87,9 ve % 87,2 ile yüksekokul, fakülte ve üstü mezunlarındadır. Bunu % 67,2 bilgisayar ve % 64 İnternet

kullanımı ile lise ve dengi okul mezunu bireyler takip etmektedir. (www.tuik.gov.tr, 2009)²

1.3. Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması

1.4.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) metodolojisine uygun olarak “Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması” sonuçlarına göre; “Girişimlerde bilgisayar kullanım ve İnternet erişimine sahiplik oranları 2007 yılı Ocak ayında % 88,7 ve % 85,4 iken, bu oranlar 2008 yılı Ocak ayında sırasıyla % 90,6 ve % 89,2’ye yükselmiştir. İnternet erişimine sahip girişimlerin web sayfasına sahiplik oranları 2007 yılı Ocak ayında % 63,1, 2008 yılı Ocak ayında ise % 62,4 olarak gerçekleşmiştir.” (www.tuik.gov.tr, 2009)³

Şekil 1. Girişimlerde yıllara göre bilgisayar kullanımı, internet erişimi ve web sayfası sahipliği oranları (www.tuik.gov.tr, 2009)³

Çizelge1. Ekonomik faaliyet kolu ve büyüklük grubuna göre, web sitesi ya da anasayfası olan girişimlerin oranı (www.tuik.gov.tr, 2009)³

Ekonomik faaliyet kolları (NACE 1.1)	Yıl	Büyüklük grubu			
		Toplam	10 - 49	50 - 249	250 +
		(%)	(%)	(%)	(%)
Genel	2005	48,2	43,3	70,9	90,5
	2007	63,1	60,6	71,0	80,0
	2008	62,4	58,4	74,4	86,6
İmalat Sanayi (15-37)	2005	54,8	47,5	81,7	95,5
	2007	65,7	62,6	73,0	84,2
	2008	69,9	65,4	80,5	90,3
İnşaat (45)	2005	25,1	22,0	33,3	81,3
	2007	52,2	49,3	61,0	74,5
	2008	50,9	45,7	63,2	76,7
Sinema ve video filmleri ile ilgili faaliyetler-Radyo ve televizyon faaliyetleri (92.1-92.2)	2005	76,2	72,2	91,7	100,0
	2007	76,7	74,3	84,7	100,0
	2008	80,9	80,1	81,5	100,0

2. BULGULAR

Bu araştırmada, Hacettepe Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayar kullanım oranlarını, yeterliliklerini ve bilgisayarı hangi amaçlarla kullandığı araştırılmıştır. Bu verileri tespit edebilmek amacıyla 43'ü (%17,8) bayan, 199'u erkek (%82,2) olmak üzere toplam 242 öğrenciye anket uygulanmış, sonuçlar SPSS ve Excel programlarıyla değerlendirilmiştir. Ankete katılan öğrencilerin %1,2'si 44-50 yaş arasında, %1,7'si 25-39 yaş arasında ve %97,1'i ise 18-25 yaş arasındadır.

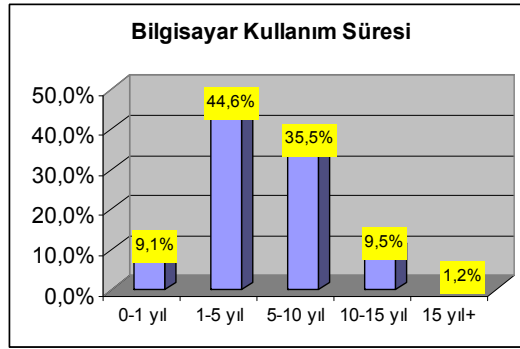
Çizelge 2. Öğrencilerin bilgisayar ve çeşitli donanım elemanlarına sahip olma yüzdesi

BİLGİSAYAR VE DONANIM SAHİPLİĞİ YÜZDESİ	
Masaüstü bilgisayar	%68,2
Dizüstü bilgisayar	%9,9
Masaüstü + Dizüstü bilgisayar	%9,5
Yazıcı	%54,1
Tarayıcı	%33,1
Mikrofon	%57,9
Web-cam	%66,5
Hoparlör	%84,7
UPS	%21,1
Joystick	%18,2
Harici modem	%45

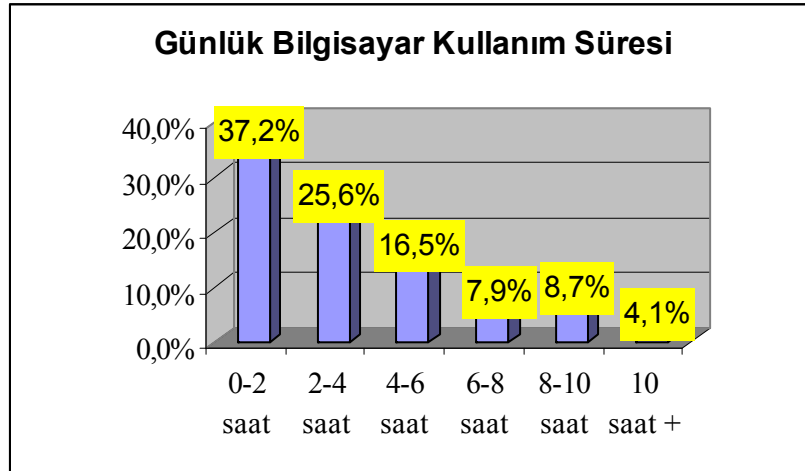
Öğrencilerin %12,4'ü bilgisayar sahibi değilken, %68,2'sinde masaüstü bilgisayar, %9,9'unda dizüstü bilgisayar ve %9,5'inde hem masaüstü bilgisayar hem de dizüstü bilgisayar bulunmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin özel amaçlar için kullandıkları donanım elemanları da bulunmaktadır. Öğrencilerin %54,1'i yazıcı, %33,1'i tarayıcı, %57,9'u mikrofon, %66,5'i web-cam, %84,7'si hoparlör, %21,1'i UPS, %18,2'si joystick, %45'i harici modem gibi yardımcı donanım birimleri kullanmaktadır.

Öğrencilerin %9,1'i bilgisayar kullanmaya yeni başlamış olup 0-1 yıldır, %44,6'sı 1-5 yıldır, %35,5'i 5-10 yıldır, %9,5'i 10-15 yıldır ve %1,2'si 15 yıldan fazla süredir bilgisayar kullanmaktadır.

Şekil 2. Öğrencilerin bilgisayar kullanım süreleri

Öğrencilere günlük olarak ortalama kaç saat bilgisayar kullandıkları sorulduğunda; %37,2'si 0-2 saat, %25,6'sı 2-4 saat, %16,5'i 4-6 saat, %7,9'u 6-8 saat, %8,7'si 8-10 saat ve %4,1'i 10 saatten fazla bilgisayar kullandıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 3. Öğrencilerin günlük ortalama bilgisayar kullanım süreleri

Öğrencilerin %87,6'sı evde, %70,3'u okulda, %50,8'i internet kafelerde, %23,6'sı işyerinde, ve %0,8'i de alışveriş merkezleri, arkadaşlarının evi, kafeler ve yurtlar gibi farklı mekanlarda bilgisayar ve internet kullanmaktadır.

Öğrencilerin %75,2'si bilgisayar ile ilgili herhangi bir kurs veya seminere katılmamış, %24,8'i ise bilgisayar ile ilgili bir veya birkaç kurs ya da seminere katılmıştır. Kurs veya seminere katılan öğrencilerin %88'i bilgisayar işletmenliği, %33,3'ü bilgisayar programcılığı, %20'si paket çizim programı konusunda ve %20'si grafik programları konusunda eğitim almıştır.

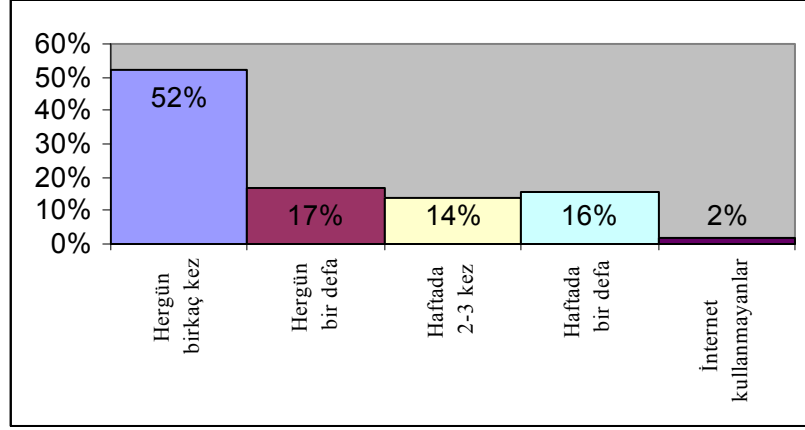
Öğrencilere bilgisayar bilgi seviyelerine 1 ile 5 arasında puan vermelerini istediğimizde %3,7'si 1 puan, %6,2'si 2 puan, %34,7'si 3 puan, %42,6'si 4 puan ve %12,8'i 5 puan vermişlerdir.

Bilgisayar kullanım amaçları araştırıldığında öğrencilerin %89,4' ünün internet kullanımı, %69,1'inin yazışma ve raporlama, %65,8'inin film izlemek, %56,5'inin oyun oynamak, %52'sinin proje-tasarım-çizim hazırlamak ve %29,8'inin ise yazılım ile Web sayfası hazırlamak için bilgisayar kullandığı tespit edilmiştir.

Çizelge 3. Bilgisayar Kullanım Amacı

Bilgisayar Kullanım Amacı	Yüzdesi
Yazışma - Raporlama	% 69,1
Proje – Tasarım - Çizim	% 52
Yazılım – Web Sayfası	% 29,8
İnternet	% 89,4
Oyun	% 56,5
Film İzlemek	% 65,8

Öğrencilerin sadece %1,7'si internet kullanmazken, %98,3'u internet kullanmaktadır. İnternet kullanan öğrencilerin internet haftalık bağlanma sıklığı ise; %52,1'i hergün birkaç kez, %16,9'u hergün bir defa, %13,6'sı haftada 2 veya 3 kez, %15,7'si ise haftada 1 defa internet bağlanmaktadır. İnternete bağlanma oranı yüksek olmasına rağmen evinde internet bağlantısı olan öğrencilerin oranı ise sadece%70,2'dir.

Şekil 4. İnternet kullanım oranları

Öğrencilerin %60,3'ü haber takibi amacıyla, %9,9'u bankacılık işlemleri için, %15,3'ü web sayfası tasarlamak için, %66,1'i chat için, % 37,2'si oyun oynamak için, %45,5'i eğlence ve vakit geçirmek için, % 44,2'si müzik dinlemek için, %49,2'si müzik veya film indirmek için, %60,3'u program indirmek için, %24,0'ı ürün bilgisi sağlamak için, %12,8'i alışveriş yapmak için, %81,8'i araştırma yapmak için, %67,8'i elektronik posta alıp göndermek için ve %2,4'u diğer nedenlerle internet bağlanmaktadır.

Çizelge 4. Öğrencilerin internet kullanım amaçları

İnternet Kullanım Amacı	Yüzde
Haber takibi	60,3%
Bankacılık işlemleri	9,9%
Web sayfası tasarlamak	15,3%
Chat	66,1%
Oyun oynamak	37,2%
Eğlence ve vakit geçirmek	45,5%
Müzik dinlemek	44,2%
Müzik veya film indirmek	49,2%
Program indirmek	60,3%
Ürün bilgisi sağlamak	24,0%
Alışveriş yapmak	12,8%
Araştırma yapmak	81,8%
E-mail	67,8%
Diğer nedenlerle	2,4%

Hacettepe Meslek Yüksekokulu, eğitim verilen endüstri meslek binasına 66 adet bilgisayar bulunan 3 adet bilgisayar laboratuvarı, Beytepe Yerleşkesi'ndeki müdürlük binasına 11 adet bilgisayar bulunan laboratuvar kurmuş olmasına rağmen öğrencilerin %62,6'sı eğitim amaçlı kullanılan bilgisayar sayısının ve iç donanımının yeterli olmadığını ifade etmiştir. Müdürlük binasında bulunan 11 adet bilgisayar, ödev hazırlamak, araştırma yapmak amacıyla kullanılabilmesine karşın öğrencilerin %55,1'i bu laboratuvarın açık olduğu süreyi yeterli bulmamaktadır. Öğrencilerin %59,8'i ise dersanelerdeki teknik donanımı yeterli bulmamaktadır.

Çizelge 5. Yüksekokulumuz envanterinde bulunan bilgisayar ve sınıf içi donanım elemanları

Cinsi	Adet (Eğitim Amaçlı)
Masaüstü Bilgisayar	66
Taşınabilir Bilgisayar	5
Projeksiyon	8
Tepegöz	2
Televizyon	1
Tarayıcı	3
Müzik Setleri	9
Akıllı Tahta	2
Akıllı Tahta Aparatı	3

3. SONUÇLAR

Hacettepe Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayar ve internet kullanım seviyelerini arttırmak için bilgisayar derslerinin uygulamalı olarak yapılabilmesi amacıyla; eğitim verilen endüstri meslek binasına 66 adet bilgisayar bulunan 3 adet bilgisayar laboratuvarı kurulmuş olup her sene bu bilgisayarlara gerekli donanım güncellemesi yapılmaktadır. Bu laboratuvarlar, Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama öğrencileri ile diğer programların özellikle 1. sınıf öğrencilerinin bilgisayar derslerinde kullanılmaktadır. Ayrıca müdürlüğümüzün bulunduğu Beytepe Yerleşkesi'ndeki binamızda 11 adet bilgisayar olan bir adet bilgisayar laboratuvarı daha mevcuttur. Bu laboratuvar ise mevcut bakımından daha az olan 2. sınıf öğrencilerinin derslerinde kullanıldığı gibi bilgisayarı olmayan öğrencilerin araştırma yapması, ödev hazırlaması ve dönem başlarında öğrencilerin kayıtlarını yapabilmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Yüksekokulumuzca her mayıs ayında olduğu gibi bu yıl da bilgisayar ve donanım elemanları alınarak bilgisayarlar güncellenecektir. Böylece bilgisayarlar, kullanılan güncel programlara uyumlu hale getirilmiş olacaktır.

Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama dışında yüksekokulumuzda bulunan diğer programlarda Bilgisayar Kullanımı I, Bilgisayar Kullanımı II, Bilgisayar Destekli Tasarım, Bilgisayar Destekli Üretim dersleri bilgisayar ortamında verilmekte ve bu derslerde ise mümkün olduğunca güncel ve sektörde en çok tercih edilen programların kullanılmasına özen gösterilmektedir.

Bilgisayar Kullanımı I dersi ile işletim sistemleri ve office programları, Bilgisayar Kullanımı II dersi ile de internet sayfası yapımı ile internet yayıncılığı anlatılmaktadır. Bilgisayar Destekli Tasarım için sektörde en çok kullanılan programlar tercih edilmektedir. Bu nedenle; Elektrik, Endüstriyel Elektronik ve Elektronik Haberleşme programlarında Autocad, Proteus ve Elektronik Workbench, Mobilya ve Dekorasyon ile İklimlendirme ve Soğutma programlarında Autocad, Makine ve Makine Resim Konstrüksiyon programlarında ise Autocad, Solidworks ve Catia programları anlatılmaktadır. Bilgisayar Destekli Üretim derslerinde ise Makine ve Makine Resim Konstrüksiyon programında sektörde en çok kullanılan çeşitli CAM simülasyon programları kullanılmaktadır. Bu dersler dışında, başka derslerde de bilgisayar kullanımına ağırlık verilmektedir. Örneğin Hidrolik-Pnömatik derslerinde eğitim setleri ile beraber bu konuda hazırlanmış olan simülasyon programları, Mobilya ve Dekorasyon programında Maliyet Analizi dersinde müfredatta olmamasına rağmen öğrencilerin sektörde karşılaşılabileceği optimizasyon programı az da olsa anlatılmaktadır.

Öğrencilerin interneti daha fazla kullanması amacıyla çeşitli araştırma ödevleri verilmekte ve bazı derslerde araştırılan konuları hazırlayıp sınıfta bilgisayar yardımıyla sunmaları istenmektedir. Bununla beraber öğrencilerin internet kullanma alışkanlığı kazanmaları için duyurular internet ortamında ilan edilmekte ve bazı ders notları elektronik posta ile gönderilmektedir.

İşletmelerde bilgisayar, pazar ve ürün araştırması için kullanıldığından öğrencilerin bu konuya alışmaları amacıyla yapacakları uygulamalarda kullandıkları malzemelerin özellikleri, nasıl temin edilebileceği, fiyatı hakkında internet ortamında araştırma yapması istenmektedir.

KAYNAKLAR

¹<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=605>

²<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=2055>

³<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=2068>

HADAMARD MATRİSLERİ

HADAMARD MATRICES

E.Tuğba AKYÜZ¹

Ali Arslan SİNAN²

ABSTRACT

The studies on a particular matrix, called The Hadamard Matrix, have been commenced after 1860s. Even though many studies have been conducted, there are many aspects that are not completely solved in theory. The current available knowledge on the matrix has been widely used, mainly in digital viewing technology and error analysis. The Hadamard matrices are formed solely by +1 and -1 components. But not all matrices with ± 1 components are Hadamard matrices. The condition for a such matrix is the $H.H^T=n.I_n$. Such matrices exist only in sizes that are multiples of 1,2 and $4k$ ($k \in \mathbb{Z}^+$). The largest known Hadamard matrix has been discovered in 2004 and has a size of 428. This study covers many topics such as the structure of Hadamard matrices, the methods of creation, their properties, eigenvalues and eigenvectors, how many unique Hadamard matrices have been discovered and their domains of use in the modern day.

ÖZET

Özel bir matris tipi olan Hadamard matrisleri üzerindeki çalışmalar 1860'lardan sonra başlamıştır. Bugüne dek bu konuda birçok çalışma yapılsa da halen teoride bazı aydınlatılmamış noktalar vardır. Yine de bugün sahip olunan bilgilerle dahi bu matrisler, dijital görüntüleme teknolojisi ve hata analizi başta olmak üzere birçok kullanım alanı bulmuştur. Hadamard matrisleri +1 ve -1 elemanlarından oluşur. Fakat ± 1 elemanlarından oluşan her matris Hadamard matrisi değildir. Bunun için $H.H^T=n.I_n$ eşitliği sağlanmalıdır. Ayrıca bu matrisler sadece 1,2, ve 4'ün katları olan boyutlarda vardır. Bu anlamda bugüne dek en son 2004 yılında 428 boyutlu Hadamard matrisi elde edilmiştir. Bu çalışmada, Hadamard matrislerinin yapısı, elde edilme yöntemleri, özellikleri, özdeğer ve özvektörleri, bugüne kadar birbirine denk olmayan hangi boyutta kaç tane Hadamard matrisi bulunduğu ve bugünkü kullanım alanlarına yer verilmiştir.

---

¹ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil M.Y.O., tugbaakyuz@selcuk.edu.tr

² Prof.Dr., Selçuk Üniversitesi

1. GİRİŞ

İlk olarak James Sylvester (1814-1897) tarafından “anallagmatik pavement” adı altında 1867’de tanımlanan bu matris tipi, 26 yıl sonra 1893’de Jacques Hadamard (1865-1963) tarafından tekrar ele alındı. Hadamard bu matrisler üzerinde, bugün “Hadamard maximal determinant teoremi” diye bilinen teoremiyle bağlantılı olarak çalıştı ve Sylvester’in bu matrislerin boyutu hakkındaki tanımlamasını değiştirdi. Günümüzde de onun ismiyle anılmaya devam edilmektedir.

Lineer Cebir Matris teorisinde bir matrise ait bir çok özellik ve matrislerle yapılan işlemler mevcuttur. Eğer genel bir matris yerine özel tanımlı matrisler kullanılırsa sözü edilen genel işlemler daha özel durumlar oluşturabilir. Burada da özel olarak Hadamard matrisleri ele alınıp, bu özellik ve işlemlerin bu matris için nasıl olduğu incelenecektir. Bu güne dek Hadamard matrislerinin yapısı ve özellikleri ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Buradaki amaç bu ayrı ayrı bilgilerin bir araya getirilerek, Hadamard matrisleri ile ilgili bilgileri bir arada sunarak tanıtmaktır.

2. HADAMARD MATRİSLERİNİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Genel Tanımlar

Tanım 2.1.1 : Bütün elemanları -1 veya +1 lerden oluşan ve I_n $n \times n$ boyutlu birim matris olmak üzere,

$$H.H^T = n.I_n$$

eşitliğini sağlayan $n \times n$ boyutlu H matrisine “**n’lik Hadamard matrisi**” denir. H_n ile de gösterilebilir.

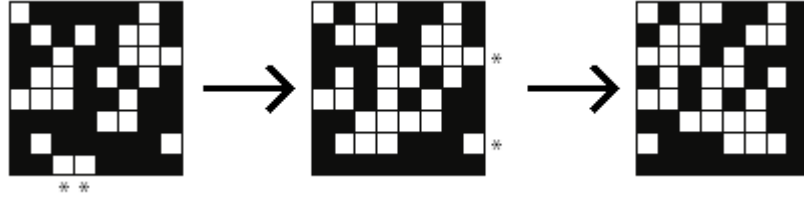
Aşağıda 1,2 ve 4’lük Hadamard matrisi örnekleri verilmiştir.

$$H_1 = (1), H_2 = \begin{pmatrix} 1 & -1 \\ -1 & -1 \end{pmatrix}, H_4 = \begin{pmatrix} 1 & 1 & -1 & -1 \\ 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & -1 \\ 1 & -1 & -1 & 1 \end{pmatrix}$$

Bir Hadamard matrisi üzerinde bazı operasyonlar yapılarak yeni bir Hadamard matrisi elde edilebilir. Örneğin bir Hadamard matrisinin herhangi bir satır ya da sütununu -1 ile çarpılırsa yeni bir Hadamard matrisi elde edilir. Bu dönüşümleri arka arkaya uygulayarak herhangi bir Hadamard matrisinden ilk satır ve ilk sütununun tüm elemanları 1 olan bir Hadamard matrisi oluşturulabilir.

Tanım 2.1.2 : İlk satır ve ilk sütunundaki tüm elemanları 1 olan Hadamard matrisine “**standart Hadamard matrisi**” denir.

Örneğin $\begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & -1 \\ 1 & -1 & -1 & 1 \\ 1 & 1 & -1 & -1 \end{pmatrix}$ matrisi standart Hadamard matrisidir.

Şekil 1. 8'lik Hadamard matrisinin standart Hadamard matrisine dönüşümü (-1=beyaz, +1=siyah)

Tanım 2.1.3 : Dönüşümlerle birbirinden türetilen (bir satırı veya sütunu -1 ile çarpmak gibi) Hadamard matrislerine “**denk Hadamard matrisleri**” denir.

Örneğin $\begin{pmatrix} 1 & -1 \\ -1 & -1 \end{pmatrix}$ matrisi ile $\begin{pmatrix} -1 & 1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix}$ matrisi birbirine denktir.

Bir Hadamard matrisinin devriği (transpozu) yine bir Hadamard matrisidir. Yani bir Hadamard matrisinin transpozu kendisine denktir.

Teorem 2.1.1 : n'lik bir Hadamard matrisinin olabilmesi için n=1, n=2 veya n sayısının 4'ün bir katı olması gereklidir.

Sanı : 4'ün katı olan her pozitif n tamsayısı için n'lik bir Hadamard matrisi vardır.

Hadamard matrislerinin varlığı hakkında bugüne kadar pek çok sonuç elde edilmesine karşın, bu sanı henüz kanıtlanamamıştır. Nitekim halen 4'ün katı olan ve 428 den büyük olan tamsayılar için Hadamard matrisleri elde edilememiştir.

Teorem 2.1.2 : İki Hadamard matrisinin kronecker çarpımı yeni bir Hadamard matrisidir. Yani n ve r lik Hadamard matrisleri varsa (H_n ve H_r), nxr lik Hadamard matrisi vardır ($H_{n \times r}$)

$$H_n \otimes H_r = H_{n \times r}$$

Sonuç : Her k pozitif tamsayısı için 2^k 'lik Hadamard matrisi vardır.

Teorem 2.1.3 : $X = (x_{ij})$, nxn boyutlu ve $\forall i,j$ için $|x_{ij}| \leq 1$ olan bir reel matris olsun.

Bu durumda ;

$$|\det(X)| \leq n^{n/2}$$

şeklidir. Bu ifadede eşitlik durumu ancak ve ancak X bir Hadamard matrisi olduğu zaman geçerlidir (Brenner 1972).

Sonuç : H , n'lik bir Hadamard matrisi ise, $\det H = \pm n^{n/2}$ veya $|\det H| = n^{n/2}$ dir.

2.2 . Hadamard Matrislerinin İncisi(Tersi)

H, nxn boyutlu bir Hadamard matrisi ise H'nin incisi (ters matrisi) H^{-1} şu şekildedir:

$$H^{-1} = \frac{1}{n} H^T$$

$$HH^{-1} = H \frac{1}{n} H^T = \frac{1}{n} HH^T = \frac{1}{n} nI_n = I_n$$

2.3. Hadamard Matrislerinin Özdeğerleri

H_n , $2^k \times 2^k$ boyutlu bir Hadamard matrisi olsun ($k \geq 1$). Yani $H_n = H_{2^k}$ ise bu durumda

H_n için özdeğerler şu şekildedir :

- i. 2^{k-1} tane $2^{k/2}$
- ii. 2^{k-1} tane $-2^{k/2}$

Örneğin ;

H_4 için $k = 2$ olup, özdeğerler :

$$2, 2, -2, -2$$

H_8 için $k = 3$ olup, özdeğerler :

$$2\sqrt{2}, 2\sqrt{2}, 2\sqrt{2}, 2\sqrt{2}, -2\sqrt{2}, -2\sqrt{2}, -2\sqrt{2}, -2\sqrt{2}$$

2.4. Hadamard Matrislerinin Kuvvetleri

H_n , $n \times n$ boyutlu bir Hadamard matrisi ve $k \in \mathbb{Z}^+$ olsun.

- i. k çift ise $H_n^k = n^{k/2} . I_n$
- ii. k tek ise $H_n^k = n^{k-1/2} . H_n$

Örneğin ;

$$H_2 = \begin{bmatrix} -1 & -1 \\ -1 & 1 \end{bmatrix} \quad \text{matrisinin kuvvetleri :}$$

$$H_2^2 = \begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 2 \end{bmatrix} = 2.I_2 \quad H_2^3 = \begin{bmatrix} -2 & -2 \\ -2 & 2 \end{bmatrix} = 2.H_2$$

$$H_2^4 = \begin{bmatrix} 4 & 0 \\ 0 & 4 \end{bmatrix} = 4.I_2 \quad H_2^5 = \begin{bmatrix} -4 & -4 \\ -4 & 4 \end{bmatrix} = 4.H_2$$

$$H_2^6 = \begin{bmatrix} 8 & 0 \\ 0 & 8 \end{bmatrix} = 8.I_2 \quad H_2^7 = \begin{bmatrix} -8 & -8 \\ -8 & 8 \end{bmatrix} = 8.H_2$$

$\vdots$ $\vdots$

3. HADAMARD MATRİSLERİ İÇİN İNŞA METODLARI

Bir Hadamard matrisinin sadece +1 ve -1 lerden oluştuğu ve $H.H^T = n.I$ özelliğine sahip olduğu düşünülürse ilk bakışta küçük n ler için bu matrisi oluşturmak kolay gibi görünse de n sayısı (yani matrisin boyutu) büyüdükçe bu işlem daha zor ve karmaşık bir hal alır. Bu güne kadar bu konuda pek çok çalışma yapılmış ve bazı yöntemler geliştirilmiştir. Bu çalışmalardan yola çıkarak , bir Hadamard matrisi oluşturmak için kullanılmış yöntemlerin başlıcaları aşağıda verilmiştir.

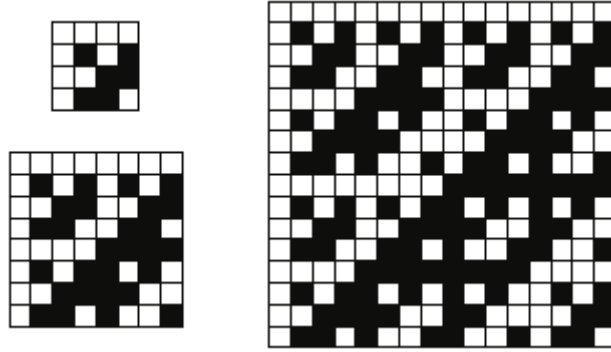
3.1. Sylvester Yapısı

$S(k)$ ile 2^k boyutlu Sylvester matrisini gösterelim ($k \geq 2$). Bu matris aynı zamanda $2^k = n$ olmak üzere H_n matrisini gösterir ($S(k) = H_{2^k} = H_n$). Buna göre Sylvester-Hadamard yapısı aşağıdaki görüldüğü gibi kronecker çarpımla elde edilir :

$$H_2 = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & -1 \end{pmatrix}, \quad S(2) = H_4 = H_2 \otimes H_2 = \begin{pmatrix} H_2 & H_2 \\ H_2 & -H_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & -1 \\ 1 & 1 & -1 & -1 \\ 1 & -1 & -1 & 1 \end{pmatrix}$$

$$\vdots$$

$$S(k) = H_{2^k} = H_n = \begin{pmatrix} H_{2^{k-1}} & H_{2^{k-1}} \\ H_{2^{k-1}} & -H_{2^{k-1}} \end{pmatrix} = H_2 \otimes H_{2^{k-1}}$$

Şekil 2. Kronecker çarpımla elde edilmiş 16'lik Sylvester-Hadamard matrisi

Sylvester matrislerinin özellikleri :

- Simetriktir
- İzi sıfırdır
- Standart Hadamard matrisidir. (İlk satır ve sütun elemanlarının hepsi +1)
- İlk satır dışında kalan satırlarda +1 sayısı ve -1 sayısı eşittir (sütun için de geçerli).

Bu yapılandırmayı kullanarak $n \leq 100$ olmak üzere $n=12,20,28,36,44,52,60,68,76,84,92$ ve 100 değerlerine karşılık gelen Sylvester-Hadamard matrisleri, daha küçük boyutlu matrislerden elde edilemez.

3.2. Paley Yapısı

Paley yapısı Sylvester yapısına göre daha karmaşıktır ve öncelikle Paley sınıfı, Hadamard dizaynı gibi tanımları anlamak gerekir. Bu konu çok detaylı ve diğer birçok konu ile bağlantılı olduğundan burada temel tanımlar ve Paley yapısının hangi şartlar altında varolabileceği kısaca verilecektir.

Paley sınıfı : Bir $m \equiv 0 \pmod{4}$ pozitif tamsayısının Paley sınıfı , mümkün olan tüm (k, e, q, n) dörtlülerinin oluşturduğu grup olarak tanımlanır. Burada e ve n doğal sayı, q bir asal sayı , $m = 2^e (q^n + 1)$ ve

$$H = \begin{pmatrix} A & B & C & D \\ -B & A & D & -C \\ -C & -D & A & B \\ -D & C & -B & A \end{pmatrix}$$

Buradaki A,B,C,D matrislerine “Williamson matrisleri” denir.

Aşağıdaki örnekte, dört tane 3x3 boyutlu A,B,C,D matrisleri kullanılarak, 12’lik Hadamard matrisi elde edilmiştir.

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \end{pmatrix}, \quad B = \begin{pmatrix} 1 & -1 & -1 \\ -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 \end{pmatrix}, \quad C = \begin{pmatrix} 1 & -1 & -1 \\ -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 \end{pmatrix}, \quad D = \begin{pmatrix} 1 & -1 & -1 \\ -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 \end{pmatrix}$$

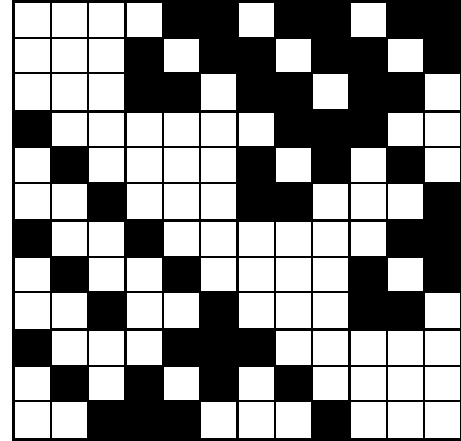
$$A^2 = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 & 3 & 3 \\ 3 & 3 & 3 \\ 3 & 3 & 3 \end{pmatrix}$$

$$B^2 = C^2 = D^2 = \begin{pmatrix} 1 & -1 & -1 \\ -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & -1 & -1 \\ -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 9 & -3 & -3 \\ -3 & 9 & -3 \\ -3 & -3 & 9 \end{pmatrix}$$

$$A^2 + B^2 + C^2 + D^2 = \begin{pmatrix} 3 & 3 & 3 \\ 3 & 3 & 3 \\ 3 & 3 & 3 \end{pmatrix} + 3 \begin{pmatrix} 9 & -3 & -3 \\ -3 & 9 & -3 \\ -3 & -3 & 9 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 12 & 0 & 0 \\ 0 & 12 & 0 \\ 0 & 0 & 12 \end{pmatrix} = 12.I_3$$

Sonuç olarak A,B,C,D’nin oluşturduğu 12’lik Hadamard matrisi aşağıdaki gibidir :

$$\begin{matrix} 1 & 1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 \\ 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 \\ 1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 \\ 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 \\ 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 & -1 \\ 1 & -1 & 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 \\ 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & -1 & 1 & -1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & -1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 \end{matrix}$$

Şekil 3. 12’lik Williamson–Hadamard matrisi (+1=beyaz, -1=siyah)

3.4. Skew-Hadamard Yapıları

Eğer n 'lik bir H Hadamard matrisi $H^T + H = 2I_n$ özelliğini sağlıyorsa, H matrisi bir Skew-Hadamard matrisidir. Örneğin $\begin{pmatrix} 1 & -1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix}$ matrisi bir Skew-Hadamard matrisidir.

$$\begin{pmatrix} 1 & -1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ -1 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} = 2.I_2$$

3.4.1. $n \times n$ Skew-Hadamard matrislerinin circulant yapıları ($n=4,8,12,20,24,32,44,48,60,68,72,80,84$ için)

$n=4,8,12,24,32,44,48,60,68,72,80,84$ için $p=n-1$ bir asal sayıdır. $p \times p$ boyutlu matris M ve bu matrisin elemanları m_{ij} olsun.

$m_{ij} = 1$; $j-i$ değeri (mod P)'ye göre kare sınıfında ise

$m_{ij} = -1$; $j-i$ değeri (mod P)'ye göre kare sınıfında değilse

Bu şekilde elde edilen M matrisinin en soluna -1 lerden oluşan bir sütun, en üstüne de $+1$ lerden oluşan bir satır eklendiğinde oluşturulan $n \times n$ boyutlu matris bir Skew-Hadamard matrisidir.

Örneğin $n=8$ için Skew-Hadamard matrisini oluşturalım : $p = n - 1 = 8 - 1 = 7$

Önce 7×7 boyutlu M matrisini bulacağız.

Mod 7 'ye göre karelerin oluşturduğu kümeyi S ile gösterelim. $S = \{0,1,2,4\}$

$m_{ij} = 1$; $(j-i) \in S \pmod{7}$ ise

$m_{ij} = -1$; $(j-i) \notin S \pmod{7}$ ise

$$M = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 \\ 1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 \\ -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 \end{pmatrix}$$

M matrisinin soluna -1 lerden oluşan sütun, üstüne $+1$ lerden oluşan satır eklenirse, 8 'lik Skew-Hadamard matrisini elde etmiş oluruz :

$$H_8 = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 \end{pmatrix}$$

Eğer H , n 'lik bir Hadamard matrisi, A da n 'lik bir simetrik-Hadamard matrisi ise

$$\begin{pmatrix} H & A \\ -A & H \end{pmatrix}$$

matrisi de $2n$ 'lik bir Skew-Hadamard matrisidir.

3.4.2. $n \times n$ Skew-Hadamard matrislerinin Yamada-Williamson yapıları ($n=4,12,20,28,36,44,52,60,68,76,84,92,100$ için)

A, B, C, D matrisleri $m \times m$ boyutlu olsunlar. A skew circulant ($A + A^T = 2I_m$) ve B, C, D ise simetrik back-circulant ($B = B^T$) matrisler olmak üzere aşağıdaki eşitlik yazılabilir :

$$AA^T + BB^T + CC^T + DD^T = 4mI_m$$

Bu durumda Williamson dizilişini kullanarak aşağıdaki $4m$ 'lik H Skew-Hadamard matrisini oluşturabiliriz :

$$H = \begin{pmatrix} A & B & C & D \\ -B & A & D & -C \\ -C & -B & A & B \\ -D & C & -B & A \end{pmatrix}$$

Aşağıda 12 'lik Yamada-Williamson tipi Skew-Hadamard matrisi gösterilmiştir.

$$H_{12} = \begin{pmatrix} 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 \\ 1 & -1 & 1 & 1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & -1 & -1 & -1 & 1 & 1 & -1 & 1 & -1 & -1 \\ 1 & 1 & -1 & -1 & -1 & -1 & -1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & -1 & -1 & -1 & 1 & -1 & 1 & -1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & -1 & 1 & -1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & -1 \\ -1 & -1 & -1 & -1 & -1 & 1 & 1 & 1 & -1 & -1 & 1 & 1 \\ -1 & -1 & -1 & -1 & 1 & -1 & 1 & -1 & 1 & 1 & -1 & 1 \end{pmatrix}$$

3.5. Marrero'nun Hadamard Yapısı

Osvaldo Marrero adlı bir matematikçi (Department of Mathematics, Francis Marion College, 29501 Florence, South Carolina, USA) 2002 yılında bir Hadamard matrisinden üç yeni Hadamard matrisi elde etmeyi başarmıştır.

Marrero'nun yöntemi vermeden önce aşağıdaki tanımı anlamak lazım.

J_m- Hadamard Matrisi : M, m-boyutlu Hadamard matrisi, $J \in M_{tx1}(\{1\})$ sütun matrisi ve $A_1, A_2, \dots, A_m \in M_{tx(mt-m)}(\{\pm 1\})$ matrisler olmak üzere

$$\left(\begin{array}{c|c} M \otimes J & \begin{array}{c} A_1 \\ A_2 \\ \vdots \\ A_m \end{array} \end{array} \right)$$

formundaki matrise **J_m- Hadamard Matrisi** denir.

Marrero'nun yöntemi şöyle : 2t' lik herhangi bir hadamard matrisi aşağıdaki formda **J₂-Hadamard matrisine** dönüştürülebilir.

$$\left(\begin{array}{ccc} J & J & A \\ J & -J & B \end{array} \right)$$

Bu matriste A ve B yerine -A ve/veya -B alarak aşağıdaki gibi üç yeni Hadamard matrisi elde edilir :

$$\left(\begin{array}{ccc} J & J & -A \\ J & -J & B \end{array} \right), \left(\begin{array}{ccc} J & J & A \\ J & -J & -B \end{array} \right), \left(\begin{array}{ccc} J & J & -A \\ J & -J & -B \end{array} \right)$$

Burada $J \in M_{tx1}(\{1\})$ sütun matrisi , $A, B \in M_{tx(2t-2)}(\{\pm 1\})$ matrislerdir.

4. BUGÜNE KADAR BULUNMUŞ OLAN HADAMARD MATRİSLERİ

Kaynaklarda bugün bilinmeyen Hadamard matrislerinin en küçük boyutunun 668 olduğu belirtilmektedir (Seberry, Yamada 1992) .

Birbirine denk olmayan Hadamard matrislerinin sayısı $n=1,2,4,8,12,16,20,24,28$ için kesinleşmiştir. Bu sayılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Bugüne dek bulunmuş sayısı kesinleşmiş Hadamard matrisleri

n	1	2	4	8	12	16	20	24	28
H _n sayısı	1	1	1	1	1	5	3	60	487

$n \geq 32$ için bugüne kadar bulunan Hadamard matrislerinin sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu rakamlar her geçen gün artmakta olup, bu konudaki ispatlar henüz yapılamadığı için bu artışın nereye kadar olacağı ya da boyut ile matris sayısı arasında bir bağlantı olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Tablo 2. Bugüne dek bulunmuş sayısı kesinleşmemiş Hadamard matrisleri

N	Hn sayısı	n	Hn sayısı	n	Hn sayısı
32	23	108	3	184	1
36	218	112	94	188	1
40	98	116	1	192	1
44	500	120	3	196	1
48	55	124	2	200	1
52	638	128	1	204	1
56	205	132	2	208	1
60	256	136	2	212	1
64	395	140	1	216	1
68	340	144	422	220	1
72	597	148	2	224	1
76	10	152	1	228	1
80	149	156	1	232	1
84	14	160	1	236	1
88	2	164	1	240	1
92	1	168	1	244	1
96	26664	172	1	248	1
100	17	176	360	252	1
104	1	180	1	256	1

5. HADAMARD MATRİSLERİNİN KULLANIM ALANLARI

Hadamard matrisleri, ± 1 lerden oluşması, tüm satır ve sütunlarının ortogonal olması gibi özellikleri sebebiyle ağırlıklı olarak mühendislik, görüntü teknolojileri, elektrik-elektronik, telekoünikasyon ile ilgili uygulama alanlarında kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları :

- Signal processing (Sinyal işleme)
- Digital imaging (Dijital görüntüleme)
- Error detection (Hata belirleme, hata algılama)
- Correction codes (Kod düzeltme)
- Combinational block designs (Kombinasyonel blok tasarımlar)(Tarama teorisi)
- Statistics (İstatistik)
- Combinatorics (Kombinatorik)

Birçok kaynakta Hadamard matrisleri ile elde edilen kodların görüntü teknolojilerinde kullanıldığını görüyoruz. Örneğin LCD ya da diğer ekran tiplerinin çözünürlükleri ya da görüntü kalitesi ile ilgili çalışmalar gibi.

Bunların dışında 2004'de Paris'te yapılmış bir konferansta (International Conference on Polynomial System Solving - ICPSS 2004) “Genetic Algorithms for Hadamard matrices of Williamson type (Ilias S. Kotsireas. a. , Christos Koukouvinos)” adlı bildiriden anlıyoruz ki bu matrisler kromozomlarla ilgili genetik algoritmalarının kurulmasında da kullanılmaktadır.

4.SONUÇLAR

Teknoloji çağında yaşadığımız günümüzde neredeyse her şey bilgisayarlar ve elektronik aygıtlar vasıtasıyla gerçekleşiyor. Günlük yaşantımızda teknolojinin dahil olmadığı bir alan neredeyse yoktur. Bilgisayar ya da elektronikte devrenin açık-kapalı olması veya bilginin doğru-yanlış olması veya akımın geçip geçmemesi gibi iki olasılıklı durumlar söz konusudur. Hadamard matrislerinin elamanları da bu durumları temsil etmeye elverişlidir. Bu anlamda bu matrisler önemlidir. Ancak diğer yandan bu matrislerle ilgili teoride tam olarak ispatlanmamış noktalar da mevcuttur. Hadamard matrisleriyle ilgili bu noktaların aydınlatılması, büyük boyutlu Hadamard matrislerinin elde edilişleri ile ilgili varolan yöntemlerin geliştirilmesi ile ilgili çalışmalar halen devam etmektedir. Bu çalışmalar arttırıldıkça ve sonuçlandıkça büyük olasılıkla kullanım alanlarındaki verimliliği daha da arttırılmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Yarlagadda R.K.R., Hershey J.E. (1997), “Hadamard Matrix Analysis and Synthesis”, Kluwer Academic Publishers
- Evangelaras H., Koukouvinos C., Seberry J. (2003) , “Applications of Hadamard Matrices”, Journal of Telecommunication and Information Technology , vol:2
- Seberry J., Wysocki B.J., Wysocki T.A., (2005), “On some applications of Hadamard Matrices”, Metrika, November vol : 62
- Küçükçifçi S. (2004), “ Hadamard Matrisleri” , Matematik Dünyası 2004 Kış, 51-54
- Tresler E. (2004), “A Survey of the Hadamard Conjecture”, Master's Thesis
- Fuzhen Zhang, Matrix Theory, (1999), Spiringer-Verlag New York Inc.
- Encyclopaedia of Design Theory (2006) Bronson R. (1970), “Matrix Methods”, Academic Press
- Kharaghani, H., Tayfeh-Rezaie: A Hadamard matrix of order 428. <http://www.cs.uleth.ca/hadi/h428.pdf>, 2004
- Hedayat A. , Wallis W.D. (1978) , “Hadamard Matrices and Their Applications”,*The Annals of Statistics*”, Vol. 6, pp. 1184-1238
- Shih Y.Z., LI H.C., Tan E.T. (2004), “A Supplementary Note on J_m -Hadamard Matrices”
- <http://www.research.att.com/~njas/hadamard>
- <http://www.uow.edu.au/~jennie/hadamard.html>
- <http://mathworld.wolfram.com/HadamardMatrix.html>

<http://planetmath.org/encyclopedia/skewHadamardMatrix2.html>

<http://planetmath.org/encyclopedia/HadamardMatrix.html>

<http://www.math.ntua.gr/people/ckoukouv/hadamard.htm>

<http://designtheory.org/library/encyc/topics/had.pdf>

HALKLA İLİŞKİLER-PRATİK ÇALIŞMALAR DERSİNE ÖZDÜŞÜNÜMSEL BİR BAKIŞ

A SELF-REFLECTIVITY INSIGHT FOR PUBLIC RELATIONS PRACTICAL STUDIES

Aybike SERTTAŞ¹

ABSTRACT

Aim of the study “A Self-Reflectivity Insight for Public Relations Practical Studies” is to look into practical-based courses led to course *Public Relations-Practical Studies* taken by third term students of Public Relations and Advertising Program Beykent University in context of Self-Reflectivity thought.

Beginning the study, course and its content which are basics of study were examined in detail from Self-Reflectivity thought . Citing term and final examination applications, course’s contributions to students were evaluated.

After this example in first section, importance of practical education applied in vocational schools were emphasized under the title “Vacational Education in Vocational Schools”.

In second section, necessity mentioned that target people (students) should understand the message correctly by adapting education to contemporary conditions and total quality in education and quality education concepts were discussed.

In third section, under the title “Communication Educating Vocational Schools in Turkey and Knowledge-Career Obtaining Paradox”, via analyse content method, announcements for university candidates which are released in web sites of vocational schools selected under some criterias. Chosen words while applying the method are, according to issue analysed in whole study, “*intermediate member, knowledge, sector, vertical transfer examination, business and career, and theory*”.

In final section, there is an evaluation made in regards to making comparisons between theory and practice concerning education and the need of knowledge’s shouldn’t be seperated from practice is obvious.

Key words: Self-Reflectivity, Criticizing Pedagogy, Practice in Education, Quality in Education

ÖZET

“ Halkla İlişkiler Pratik Çalışmalar Dersine Özdeşünümsel Bir Bakış” başlıklı çalışmanın amacı Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Halkla İlişkiler ve

¹ Aybike Serttaş, Öğretim Görevlisi-MA. Beykent Üniversitesi, MYO, Radyo Tv Programcılığı Programı.

Reklamcılık programı 2. sınıf öğrencilerinin aldıkları *Halkla İlişkiler- Pratik Çalışmalar* dersinden yola çıkarak uygulama ağırlıklı derslere özdüşünsel bir mercekten bakmaktadır.

Çalışmanın giriş kısmında, özdüşünsellik kavramından yola çıkılarak çalışma konusunun temeli olan ders ve içeriği hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Derste yapılan vize ve final uygulamaları aktararak, dersin öğrencilere katkıları değerlendirilmiştir.

Bu örneğin ardından 1. bölümde “Meslek Yüksekokulu’nda Meslek Öğrenimi” başlığı altında Meslek yüksekokullarında verilen uygulamalı eğitimin önemi üzerinde durulmuştur.

2. bölümde, eğitimin günümüz koşullarına uyarlanarak hedef kitlenin (öğrencilerin) verilen mesajı tam olarak açıklamasını sağlamanın gerekliliğinden bahsedilmiş ve eğitimde toplam kalite ve kaliteli eğitim kavramlarına değinilmiştir.

3. bölümde, “Türkiye’de İletişim Eğitimi Veren Meslek Yüksekokulları ve Bilgi – Kariyer Edinme İkilemi” başlığı altında, içerik çözümlemesi yöntemiyle, çeşitli kriterlere göre seçilen üniversitelerin MYO’larının internet sitelerinde yayınladıkları, üniversite adaylarına yönelik duyurular çözümlenmiştir. Yöntemi uygularken seçilen kelimeler çalışmanın genelinde işlenen konuya uygun olarak “*ara eleman, bilgi, sektör, dikey geçiş sınavı, iş ve kariyer, mesleki beceri ve teori*”dir.

Sonuç bölümünde, eğitimde kuram ve pratik karşılaştırmasının sık sık yapıldığına, bununla birlikte bilginin yaşamdan; kuramın ise pratikten kopmaması gerekliliğinin ortada olduğuna dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Özdüşünsellik, Eleştirel Pedagoji, Eğitimde Uygulama, Eğitimde Kalite.

“ Alfabenin bulunması öğrencilerin zihninde ve ruhunda unutkanlığa neden olacaktır: Çünkü belleğini ve anılarını kullanmayacak, kendi dışındaki yazılı karakterlere güvenecek, kendisi hatırlamayacaktır. Siz öğrencilere gerçek olanı değil, yalnızca gerçeğin benzerini verebiliyorsunuz; birçok şeyin kahramanları olacaklar ama hiçbir şey bilmeyecekler; allame gibi görünecekler ama çoğu hiçbir bilgiye sahip olamayacak. Sokrates”

GİRİŞ

“ Eğlenceli bir derse örnek: Halkla İlişkiler Pratik Çalışmalar Dersi” başlıklı çalışmanın amacı Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Halkla İlişkiler ve Reklamcılık programı 2. sınıf öğrencilerinin almış oldukları *Halkla İlişkiler- Pratik Çalışmalar* dersinden yola çıkarak uygulama ağırlıklı derslere özdüşünsel bir mercekten bakmaktır.

Bourdieu’ye göre düşünsellik;

1. “Öznenin özne üzerine düşünmesi” ya da “egolojik bir bakış açısı” değildir (Wacquant, 2003, s.38’den aktaran Nurçay Türkoğlu, Türkiye’de İletişim Araştırmaları Sempozyumu). Tefekkür düzeyinde kalan bir hesaplaşma belki kişinin bilişsel sağaltımı için iyi sonuçlar verebilir ancak iş, düşüncelerin paylaşımına geldiği zaman bu hesaplaşmalar; hayranlıklar, düşmanlıklar, hayal kırıklıkları vb. toplumsal yaşamın öznel süzgecinden geçecektir. Bu öznel süzgecin, benmerkezci bakış açısını elemesi, ikna edici ortak düşünceye ulaşması imkânsız olmamakla birlikte, pek de kolay değildir.
2. Düşünsellik böylece, samimi itiraflarla kişinin “kendi yaşantısından söz etmesi” değildir .

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin profili çizilecek olursa bu öğrencilerin büyük oranda sınavsız geçişle bu bölüme geldikleri veya üniversite sınavında taban puana yakın bir puan aldıkları görülecektir. Öğrencilerin çoğu lise eğitiminde başarısız olmuş, okulu sevmeyen, eğitimlerine ailelerinin baskısıyla devam eden öğrencilerdir. Öğretmenleri kendilerine rehberlik edecek, bilgi kapılarını açacak kişiler olarak görmek yerine hayatlarını kısıtlayan, gereksiz bilgiler veren, sürekli yasaklar koyan kişiler olarak görmektedirler.

Önlisans eğitimine başlayana kadar okulla ilgili duyguları negatif olan bu öğrencilerin derslere uyum sağlamaları, dikkatlerini derse vermeleri de oldukça zor olmaktadır. Bedenen sınıfta fakat ruhen başka yerde olan öğrencileri derse bağlamak için klasik ‘anlatan hoca-dinleyen öğrenci’ yöntemi yetmemekte öğrenciler dinleseler bile soru sormak, not almak, tartışmak gibi eylemlerde bulunmamaktadırlar.

Halkla İlişkiler ve Reklamcılık programı öğrencileri, eğitim sürecinde, 4. yarıyılıda ‘Halkla İlişkiler - Pratik Çalışmalar’ dersini almaktadırlar. Bu ders 3 dönem boyunca halkla ilişkiler ve reklamcılık alanlarında temel bilgileri alan öğrencilerin 4. ve son dönemlerinde bilgilerini somutlaştırdıkları bir derstir.

Derste öğrencilere vize projesi olarak bir kurumun halkla ilişkiler departmanını tanıtmak konusu verilmiştir. Bu proje için öğrenciler tanıtmak istedikleri departmana giderek birebir söyleşiler yapmışlar ve kurumla ilgili pek çok bilgi edinmişlerdir. Bu görüşmelerde kurumsallaşmış yerlere (Vakko, Galleria, Pınar, THY, Büyükçekmece Migros Alışveriş Merkezi, Town Center, A&B İletişim...) giden öğrenciler merak ettikleri birçok şeyi sorma fırsatı bulmuşlar ve sınıfta yaptıkları sunumlarda birbirlerinin anlattıklarını ilgiyle dinlemişlerdir.

Dersin final projesi ise ‘Türkiye’nin yurtdışında tanıtımının yapılması için bir proje hazırlanması’dır. Bu proje için öğrenciler gruplara ayrılmış ve işbölümü yapmışlardır. Hazırlık için öğrencilere 4 hafta süre verilmiştir. Bu süre içerisinde öğrenciler Türk sinemasının yurtdışında tanıtımı, Kahramanmaraş dondurmasının yurtdışında tanıtımı, Türk müziğinin tanıtımı gibi konular seçmişlerdir.

Öğrenciler seçtikleri konu çerçevesinde bir organizasyon hazırlığı yapmışlardır; Bir basın toplantısı, bir ödül töreni, yarışma, sergi, fuar gibi. Bu etkinliklere bağlı olarak afişler, davetiyeler, basın bültenleri gibi materyaller hazırlayarak okulun konferans salonunda sınıflarına sunum yapmışlardır.

Bu sunumlar esnasında öğrencilerin küçük ayrıntılara bile dikkat ettikleri, örneğin sunumda temsil ettikleri kurumun logosuna uygun renkte kıyafetler giydikleri, konferans salonunu çeşitli objelerle süsledikleri, kendilerine özel yaka kartları hazırlattıkları, salona giren herkese küçük armağanlar verdikleri (nazar boncuğu, not defteri, logo baskılı tişört...) gözlenmiştir.

Öğrenciler sunumlarını hazırladıkları slayt gösterileriyle desteklemişler, konferans salonuna kurulan kürsülerde kampanyalarını anlatmışlardır. Öğrencilerin sunum esnasındaki tavırları profesyonelce olmuştur.

1. BÖLÜM

MESLEK YÜKSEKOKULUNDA ‘MESLEK’ ÖĞRENİMİ

Meslek Yüksekokulları’nın önemi ülkemizde yeni kavranmaya başlamış olsa da Dünya’da gelişmiş ülkelerin pek çoğu, mesleki eğitimin ve uygulamanın bireyi meslek

yaşamına daha iyi hazırladığı gerçeğinden yola çıkarak önlisans eğitimine ağırlık vermektedirler.

Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim mantığı 2 yıllık bir zaman diliminde öğrencilerin alanlarıyla ilgili teorik altyapıyı edinmelerinin ardından yoğun bir uygulama çalışmasıyla öğrenciyi iş yaşamına hazır hale getirmektir. Bu uygulama çalışmalarını zorunlu olan staj çalışmasıyla destekleyen öğrenci, iş yaşamına başladığı zaman, okulda öğrendikleriyle karşısına çıkan iş pratiği arasında bocalama yaşamamaktadır.

Halkla ilişkiler ve Reklamcılık Anabilim dalı diğer bilim dallarına kıyasla yeni bir bilim dalıdır. Günümüz koşullarında firmaların sadece pazarlama çalışmalarıyla rekabet yarışmasında ön sıralarda yer almaları mümkün olmamaktadır. Burada devreye giren reklam ve halkla ilişkiler faaliyetleri firmaların çetin pazar koşullarında en büyük destekçisidir. Dolayısıyla halkla ilişkiler ve reklamcılık programı mezunları için çalışma yelpazesinin geniş olduğu söylenebilir.

Meslek Yüksekokulu'nda, öğrenciler meslekleri ile ilgili teorik bilgilerin yanı sıra, halkla ilişkiler stratejisi geliştirme, kurumsal iletişim, kurumsal kimlik geliştirme gibi konularda uygulamalı çalışmalar yapmaktadırlar. Bunun yanı sıra reklâm stratejisi ve planlaması konusunda öğrendikleri ile herhangi bir kuruluşun reklâm ve iletişim çalışmalarında görev alabilecek düzeye gelmektedirler.

Bourdieu'ya göre bir mesleğin veya bir sanatın öğretilmesi bilgilerin öğretilmesinden bütünüyle farklı bir pedagoji gerektirir. (Wacquant,2003:226). Yazısız ve okulsuz toplumlarda birçok düşünce ve eylem tarzı pratikten pratiğe,öğreten ile öğrenen arasında doğrudan ve sürekli temasa dayalı eksiksiz ve pratik aktarma tarzlarıyla aktarılmaktadır. Özellikle bilginlerin kendileri çoğu zaman bilim zanaatının önemli bir bölümünü tamamen pratik aktarma tarzıyla kazandıklarını gözlemlemişlerdir.

Pierre Bourdieu, çok soyut sorunları tamamen pratik bilimsel işlemlere çevirmeyi bilmek gerektiğine değinmiştir. Bu kuram ile araştırma olarak adlandırılan iki şeyle çok özel bir ilişki gerektirir.(a.g.e.s.,224) Pratiğin temel ilkelerini ustaca kullanmayı öğrenmenin tek bir yolu vardır: Bu ilkeleri her adımınızda size destek veren, örnek olan, söz konusu tikel örneğe dolaysız biçimde uygulanacak kuralları çalışma sırasında göstererek hatalarınızı gösteren bir tür rehber ya da antrenörün yanında kullanmak. (a.g.e., s.225).

Eleştirel pedagojiye göre derslik içi iktidar, toplumsal iktidarın kurulduğu diğer süreçlerden ayrılmamaktadır. Klasik pedagoji içinde öğretmenin otoriter konumunun ,toplumda varolan güç ilişkilerini sorgulamaya açmaktan çok bunların yeniden kurulmasına yönelik olduğu vurgulanmaktadır. McLaughlin'e göre, katılımcı demokrasi krizinin nedeni , karşıt görüşlerin kamusal alan içine girmelerinin sürekli olarak engellenmesi ve bu görüşlerin dışlanması olarak ele alındığında benzer bir krizin derslik ortamında da yaşandığı görülmektedir. (Özbek,2004,564)

Eleştirel pedagoji , dersliklerde öğretmenin otoriter konumunu sorgulamakla işe başlar ve bunun aşılmasının eğitimcilerin kendi kimliklerini eleştirmeleri ile mümkün olabileceğini vurgular. (a.g.e.s,565) İnal'a göre, okul binasının mimarisi, derslerin süreleri ve dersliklerin içinde oturma biçimlerinin düzenlenmesinden; üniversitelerin kurumsal yapısı, akademik ünvanların dağıtılma biçimine, sembolik seçkinlerin toplumsal yapılaşma içindeki konumları ve kendi konumlarını anlamlandırma biçimlerine kadar her şey derslikte eğitim biçimini şekillendiren bağlamı oluşturur. (a.g.e.)

Üniversite eğitiminde, kuramsal bilgiler, bakış açıları pratiğe ilişkin derslerden ve öğrencilerin yaşamlarından koparılırken ; öğrenciler de kendi yaşam deneyimlerinden bu deneyimlerin oluşturduğu bilgi birikiminden koparılır. (a.g.e.s,573) Aktarılmaya çalışılan kuramsal yaklaşımlar öğrencilerin gözüne alışılmadık akıl yürütme biçimleri olarak

görülür. Bu yabancı akıl yürütme biçimini öğrenci ya reddeder ya da korkup ona boyun eğer.

Birçok geleneksel okul öğrenmeyi tek yönlü iletişimin ,doğrusal yani birbirini takip eden parçaların bir araya gelmesi olarak görürken ; kalite okulları (toplam kalite yönetimi modelini uygulayan okullar), öğrenme sürecini öğretmen ve öğrencilerin enerjilerini sınırsız, sürekli gelişmeye yönlendirdikleri bir sarmal olarak görmektedirler. (Bonstingl,2001,39)

Sürekli öğrenme görüşüne göre,öğrenciler ,üzerleri veya içleri öğretmenleri tarafından ders metinleri ve sınavlarla doldurulacak boş sayfalar ve boş kaplar değildirler, aksine onlar daha önce kazandıkları bilgilerini ve anlayışlarını yeni bilgilerin inşasına temel olarak ve zekanın sürekli gelişimi için kullanırlar.

Yapıcılık felsefesine göre,öğrenme, anlamamanın sonucudur. (a.g.e.s,40) Şu anın anlamı geçmiş anların anlamına dayanarak anlaşılır. Örneğin bu araştırmayı okuyan iki kişi çalışmanın anlamını diğerinden farklı şekilde anlayabilir. Herkesin dünya görüşü farklıdır,çünkü herkesin yaşam boyunca edindiği deneyim modelleri ve bu deneyimlere yüklediği anlamlar farklıdır.

Öğrenme sarmalı eğitim alanında eski ve çok bilinen bir yapı taşıdır. (a.g.e.s,41) Özünde öğrencileri anlamamanın daha üst düzeylerine yönlendiren sorular üzerine yoğunlaşması ile Sokrates'in yaklaşımı da temelde sarmal olarak görülebilmektedir. Dünyadaki tüm kalite okulları optimum öğrenme süreçlerini sürekli gelişim sarmalı olarak kavrarlar. Örneğin Macaristan'da Alternatif Ekonomi Okulu olarak bilinen bir okulda slogan "Biz,kurbağa yavruları için varız."dır. (a.g.e.s,42)

Durkheim'ın deyişiyle kuramsız saf pratiğin ya da bir mesleğin öğretilmesi bilgilerin öğretilmesinden bütünüyle farklı bir pedagoji gerektirir. (Wacquant ve Bourdieu, 2003,226) Yazısız ve okullu toplumlarda hatta okullarda da geçerli olmak üzere birçok düşünce ve eylem tarzı pratikten pratiğe ,öğreten ile öğrenen arasında doğrudan ve sürekli temasa dayalı eksiksiz ve pratik aktarma tarzlarıyla aktarılmaktadır. Bilim tarihçileri ve felsefecileri çoğu zaman bilim zanaatının önemli bir bölümünü tamamen pratik aktarma tarzlarıyla kazandıklarını gözlemlemişlerdir.

"Öğretmen-öğrenci ilişkisi, anlatan özne (öğretmen) ve sabırla dinleyen nesnelere (öğrenci) oluşur. Anlatılanlar ister değerler ister gerçekliğin ampirik boyutları olsun,anlatılma sürecinde cansızlaşma ve taşlaşma eğilimindedir. Eğitim, anlatım hastalığından muzdariptir." FREIRE

2. BÖLÜM

Eğitimde Rekabet: " Sınıf"a Karşı " Televizyon"

"A Whack On The Side Of The Head : How To Unlock Your Mind for Innovation" adlı kitabında Roger von Oech , şunu sormuştur: (Roger von Oech sayfa 21'den aktaran, Bonstingl) "Nasıl düşünüleceğini nerede öğreniyorsunuz? En önemli kaynak,aldığımız resmi eğitimidir. Okuldaki eğitiminiz size dünyayı anlamak ve düzenlemek için kullandığımız kavramların pek çoğunu verir." Bu yüzden okul paradigması pek çok kişi için hayat paradigması haline gelmektedir.

Von Oech Şöyle devam etmektedir: (Bonstingl,a.g.e.) "Eğitim sistemimizin büyük bir bölümü insanlara tek bir doğru yanıtı öğretmek üzere düzenlenmiştir. Normalde bir insan üniversiteyi bitirdiğinde 2600'ün üzerinde sınav ve testten geçmiş olur. Böylece tek

doğru yaklaşımı düşüncemize derinlemesine işler. Aslında sadece bir tek doğrunun olması bazı matematik problemleri için geçerli olabilir. Sorun yaşamın büyük bir kısmının kendini bu şekilde göstermemesidir. Hayat belirsizdir; her biri ne aradığımıza göre değişen birçok doğru cevap vardır. Ama siz sadece bir doğru yanıt olduğunu düşünürseniz bir tane bulur bulmaz diğerlerini aramayı bırakırsınız. ‘‘

Berna Bridge, Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları adlı kitabının *Kaliteli Eğitim Kurumunda Kaliteli Eğitim ve Öğrenim* başlıklı bölümünde kaliteli eğitim için birtakım hedefler belirlemiştir: (Bridge,2003,82) Buna göre kaliteli eğitimin hedefleri;

- Bilgiyi yaşamdan koparmadan , ezberletmeden,öğrencinin deneyerek ,sorgulayarak,mantık kullanarak,özgür bir ortamda öğrenmesini sağlamak,
- Öğrencinin öğrenme,araştırma,sorgulama ve okuma heyecanını ,isteğini artırmak ve sürekli kılmak,
- Beklentileri yüksek tutmak,
- Öğrencileri bilimsel çalışma ve araştırmaya yönlendirmek,
- Öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yaratıcılıklarını kaybetmemelerini sağlamaktır.

John Dewey, bir dersin içeriğinin öğrenimin en önemsiz yanı olduğunu öne sürmüştür. Dewey'e göre, ‘‘Pedagojik safsataların en büyüğü ,herhalde bir insanın ancak ders dinlerken öğrendiği düşüncesidir.’’(Postman,2004,162) Burada, Dewey kalıcı davranışların şekillenmesi biçimindeki tamamlayıcı öğrenimin daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Başka bir deyişle öğrenilen en önemli şey nasıl öğrenildiğini gösteren bir derstir ; böylece ne yapacağımızı öğreniriz.

Postman ve Powers, televizyon izleyenlerin kendilerini savunabilmeleri için, hazırlıklı bir kafaya ve birbirini bütünleyen bir değer sistemine sahip olmaları gerektiğini belirtirler (Postman ve Powers,1996;83). Buna kavuşmanın yolu ise, insanların okuma alışkanlığını kazanması, düşünme, tartışma ve yargılama yetisine kavuşması ve herkesin yararlı birer hobi edinmesinden geçmektedir.

Televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte bir "gösteri" çağı başlamış, bu eğlence ve gösteri çağının başlamasıyla birlikte insanlar sadece gösterilenleri almakla yetinir olmuşlardır. Yorumlamak bir yana, düşünmek bile en son düşünülen şey olmaya başlamıştır. Düşünmeye iten bir program olsa bile insanlar gün boyu yorulduklarını bahane ederek eğlenceyi ve gösteriyi tercih etmektedirler. Oysa bilindiği gibi "*Antik Yunan'da, boş zamanda yapılan tek şey düşünmektir. Öyle ki 'boş zaman' ya da 'serbest zaman' ı karşılayan leisure, okul için kullanılırdı*" (Postman,a.g.e.s,18).

Mc Luhan'a göre , televizyon her an öğretmektedir. (Rigel ve diğerleri,2003,6) Televizyon bütün okullardan ve bütün yüksek öğretim kurumlarından daha çok eğitim verir. Gerçek bir entelektüel olmak için günümüzde medyanın etkilerini iyi bilmek gerekir. Mc Luhan, eğitimin baskı geleneğinden koparılması gerektiğini öne sürer. (a.g.e.s,17)

Mc Luhan,eğitim kurumlarımızın basın dışındaki medyanın yarattığı ortamlar arasında bugün bir iç savaş yaşadığımızı bir an önce fark etmesi gerektiğine değinmektedir. (Mc Luhan,2005,100) Okul sınıfları , yeni enformasyon araçlarının yarattığı son derece etkileyici ve inandırıcı dış dünya karşısında varlık savaşı vermektedir. Eğitimin kürsüdeki hocanın takririnden ,teksirlerinden kendini kurtarıp keşfetme eğitimine yönelmesi gerekmektedir.

3. BÖLÜM

Türkiye’de Vakıf Üniversitelerine Bağlı İletişim Eğitimi Veren Meslek Yüksekokulları ve Bilgi – Kariyer Edinme İkilemi

Üniversite ortalama insana kültürlü bir şahsiyet ve mesleğinin ideal bir üyesi olmayı öğreten bir kurumdur. Üniversite; bilgiyi üretir, öğretir, sunar ve yayar. Bu dört fonksiyon (F), üniversitenin varoluş sebebi, işlevleridir. Bilgi üretme işlevini araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetiyle, öğretme işlevini eğitim-öğretim faaliyetiyle, sunma işlevini topluma danışmanlık yapma, ve yayma işlevini yayın yapmak suretiyle yerine getirir. (Durmuş,2004,5)

Artan rekabet, teknolojideki baş döndürücü gelişmeler ve değişen tüketici istek ve gereksinimleri karşısında iş dünyası da hızlı bir biçimde değişmektedir. İşletmelerde yeniden yapılanma, özelleştirme, dışa açılma, şirket birleşmeleri gibi oluşumlarla kendini gösteren bu değişimler işgücü olarak üniversite mezunundan beklentileri de değiştirmiş ve arttırmıştır. Sadece üniversite eğitimini tamamlamanın veya bir diploma sahibi olmanın yanında bilgi, beceri ve deneyim adı altında daha birçok özellik aranır hale gelmiştir.

Ülkemizde her yıl orta öğretim kurumlarından mezun olacak ya da mezun durumdaki milyonlarca gence yükseköğretim olanağı sağlamak eğitim sistemimizi zorlayan çok ciddi bir tehdit haline gelmiştir. Her yıl bir öncekine göre daha da büyüyen bu sorun öncelikle mevcut devlet üniversitelerinin kapasiteleri artırılarak çözümlenmeye çalışılmış, ardından yurt geneline yayılan yeni üniversiteler açılmıştır.

6 Kasım 1981 tarihinde kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunuyla yapılan yeni düzenleme ile, 1981-1982 itibariyle 19 olan üniversite sayısı 70 tanesi faal olmak üzere 72 üniversiteye çıkarılmıştır. (<http://www.edu2004.fatih.edu.tr/index.php?task=author1&id=85>)

Son yıllarda 1982 Anayasasının 130. Maddesine konan bir hükümlerle vakıf üniversiteleri bu soruna bir başka çözüm olarak gündeme getirilmiş ve vakıflar yolu ile üniversite kurma imkanı sağlanarak üniversiteler üzerindeki kamu tekeli kaldırılmış,2002 yılında ülkemiz genelinde “Meslek Lisesi mezunlarının Öğrenci Seçme Sınavına girmeksizin Yüksekokullara yerleştirilmesi” uygulaması başlatılmıştır. Bu üniversitelerin kurulmasındaki temel amaç, devletin kendi kaynakları ile tam anlamıyla sağlayamadığı yükseköğretim imkanını vakıfların yaratması ve belirli maddi güce sahip olan öğrencilerin bu imkanlardan yararlanarak devlet üniversitelerine olan talebin azaltılması ve bu öğrencilerin yurt dışı eğitim arayışlarının önüne geçilmesidir.

Türkiye’de 24 vakıf üniversitesi vardır. Çalışmada ilk olarak bu vakıf üniversiteleri, akademik yapılarında meslek yüksekokulu (MYO) olup olmadığı ve MYO varsa Halkla İlişkiler ve Reklamcılık ve Radyo Televizyon bölümleri veya bunlardan birinin olup olmadığına göre elenmiştir. Bunun sonucunda araştırma kapsamında *Aydın Üniversitesi, Arel Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Çağ Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi, ve Yaşar Üniversitesi* ele alınmıştır. Araştırmada yöntem olarak içerik çözümlemesi yöntemi seçilmiş ve bu üniversitelerin MYO’larının internet sitelerinde yayınladıkları, üniversite adaylarına yönelik duyurular bu yöntemle çözümlenmiştir.

İçerik çözümlemesi iletilerin açık,içeriğinin nesnel,ölçülebilir ve doğrulanabilir bir açıklamasını yapabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Bir iletişim sisteminden seçilen birimlerin belirlenmesi ve sayılması biçiminde uygulanır. (Fiske,2003,176) Kitle iletişim

mesajlarını anlamadaki geleneksel çözümleme yöntemi içerik analizi olmuştur. (Türkoğlu,2004,82) İçerik analizi aracın içeriği ile bağlantılı olarak geliştirdiği birtakım kavramsal kategorilerin hangi oranlarda mesajın içinde bulunduğu sayısal bir değerlendirmesini yapar. Tüm iletiyi,ileti sistemini ya da uygun biçimde oluşturulmuş bir örnekleme ele alan içerik çözümlemesi bilimsel bir nesnellik iddiasındadır. (a.g.e.s,177) İçerik çözümlemesinin bazı avantajları ve dezavantajları vardır. (Berger,1993,104) İçerik çözümlemesinin avantajları şunlardır:

- Ucuzdur.
  - Materyal sağlamak görece olarak kolaydır.
  - Sıkıntı verici değildir.
  - Sayılabilir bilgilere yöneliktir.
  - Şu anda varolan veya geçmiş olaylar veya her ikisiyle ilgilidir.
- İçerik çözümlemesinin dezavantajları ise şunlardır:
- Üzerinde çalışılan örneğin temsil yeteneği konusunda emin olunamaz.
  - Üzerinde çalışılan başlığın iyi bir çalışma tanımını elde etmek genellikle güçtür.
  - Ölçülebilen birimin bulunması kolay değildir.
  - İçerik çözümlemesine dayanan çıkarımların doğru olduğunu kanıtlamak olanaksızdır.

Yöntemi uygularken seçilen kelimeler çalışmanın genelinde işlenen konuya uygun olarak “*ara eleman, bilgi, sektör, dikey geçiş sınavı, iş ve kariyer, mesleki beceri ve teori*”dir. Yapılan çalışma sonucunda bu kelimelerin 200 kelimedeki kullanım sıklığının aşağıdaki tablodaki gibi olduğu tespit edilmiştir:

KELİME	KULLANIM SIKLIĞI (200 kelimedede)
Ara eleman	11
Bilgi	4
Sektör	7
Dikey geçiş sınavı	4
İş ve kariyer	6
Mesleki beceri	7
Teori	3

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, Türkiye’de Meslek Yüksekokullarının öğrencilere yönelik duyurularında öne çıkarılan söylemin bilgi ve teori gibi soyut kavramlardan ziyade iş ve kariyer, mesleki beceri edinme gibi konular olduğu gözlemlenmektedir.

Öncelikli amaçları bir diploma sahibi olup o diploma sayesinde de iyi bir iş sahibi olmak olan öğrenciler bu duyurularda da bu kelimelerin vurgulandığını görmektedirler. Duyurularda öne çıkan bir diğer kelime grubu da “dikey geçiş sınavı”dır. 2 yıllık eğitim hakkını kazanan öğrencilere 4 yıllık eğitimin kapılarının da açılmasının zor olmadığı ifade edilmekte, “ara eleman” olma niteliğinin yanı sıra öğrencilerin dört yıllık fakülte mezunu olmaya da çok uzak olmadıkları belirtilmektedir.

Öğrencilere MYO’nun niteliğine uygun olarak mesleki beceri kazandırma sözü verilmekte ve bunun için okulların tüm donanımına sahip oldukları ifade edilmektedir. Duyurularda vurgulanan bir diğer nokta da MYO’nun öğrenci ile sektör arasında doğrudan bir bağ kurduğu,MYO mezunu öğrencinin henüz mezun olmadan,staj esnasında bile “sektör”de kendine bir yer bulabileceğidir.

Dikkat çekici bir nokta da sadece bir MYO (Bilgi Üniversitesi MYO) duyurusunda yaşadığımız çağın “bilgi ” çağı olduğunun önemle üstünde durulmuş ; bilgi sahibi, kendini geliştiren ve her gün bir şeyler öğrenen, öğrendiği bilgiyi kullanan ve hemen üretime dönüştürebilen bireylerin yaşamın içinde yer alabilecekleri belirtilmiştir.

SONUÇ

Televizyon, evlerimizin başköşesine yerleşti yerleşeli pek çok değişikliğe sebep olmuştur. Haber ve bilgi vermekten eğlendirmeye kadar pek çok işlevi olan bu sihirli cam, kendisini kullananın elinde faydalı bir araca dönüşebileceği gibi “aptal kutusu” olmakla da eleştirilmiştir.

Günlük yaşamımızı düzenleyen pek çok bilgiyi televizyondan ediniyor, Dünya’yı takip ediyoruz. Bir ülkeden diğerine “akıllı” bombalar fırlatılmasını izlerken akşam yemeğimizi yiyor, tatlımızı ise başka bir program eşliğinde tüketiyoruz. Televizyonun bize tanıttıklarını tanıyor, “Sev” diye buyurduklarını seviyor, “Sevme” dediklerinden uzak duruyoruz.

Uyuyan ya da çiçek sulayan politikacıyı, haberlerde izlemesek tanımayacağız. Kimlerin dünya jandarmalığına soyunduğunu bilemeyeceğiz. Açık bırakılan rögar kapaklarından, uyuya kalan otobüs şoförlerinden, hortumlanan bankalardan, aklanan kara paralardan haberimiz olmayacak. Küresel ısınmadan, nesli tükenen hayvanlardan, çevre kirliliğinden de. Ne kadar uyutulduğumuz ve uyuşturulduğumuzun ise çoğumuz zaten farkında değiliz.

Her gün maruz kaldığımız bu mesaj bombardımanından en çok etkilenenler kuşkusuz dünyayı tanıma ve anlamlandırma çabası içerisinde olan gençlerdir. Bir yandan geleceklerini şekillendirmek için okul sıralarında oturmakta bir yandan da başta televizyon ve internet olmak üzere kitle iletişim araçları vasıtasıyla hayata açılmaktadırlar. Bir araştırmaya göre, 18 yaşındaki bir genç günde ortalama dört saatini televizyon başında geçirmektedir. (<http://www.akdeniz.edu.tr/iletisim/site/pivot/entry.php?id=21>, erişim tarihi 9.3.2009)

Televizyonun bu güçlü rekabeti karşısında eğitim sisteminin öğrencileri dört duvar arasında saatlerce tutma konusunda yeniliklere açık olması gerekmektedir. Televizyonun sunduğu görsel ve işitsel etkinin yanı sıra internet de geleneksel eğitimin karşısında güçlü bir rakiptir. Gençler internetin sunduğu tüm olanakları kullanmakta, pek çok sanal cemaate üye olmakta, sözlü, görsel ya da görsel-işitsel iletilerle sanal cemaatlerde sanal kişilikler oluşturmaktadırlar. Evlerinde, ailelerine göre güvenli odalarında otururken dünyanın dört bir yanıla iletişim kurabilmekte, küresel birer vatandaş olabilmektedirler. Fiziksel olarak aynı ortamda oldukları insanlarla iletişim kurmazken sanal ortamda kendilerini ifade etme çabasına girmektedirler.

Bu imkanlara sahip olan gençler internette alışmış oldukları “hız”ı okulda da bulmak istiyorlar. Bu noktada, öğreticinin kendini yenilemesinin ve gençlerle empati kurabilmesinin ne kadar önemli olduğu gerçeğiyle karşılaşyoruz. Akademik olarak yeterli olduğunu düşünse bile bir öğreticinin bilgilerini nasıl aktardığı da bilgi sahibi olması kadar önemli. Günümüzün öğrencileri “zor” öğrenciler. Oyalanmak istemiyorlar, ilgilerini çekmek çok zor, size güvenmek istiyorlar. Anlattıklarınızı somutlaştırmanızı ve onların hayatlarıyla bağdaştırmanızı bekliyorlar. Nasıl en hızlı internet bağlantısını kullanıyorlarsa, nasıl televizyonda izlemek istemedikleri bir program çıkınca kanalı değiştiriyorlarsa, onların dilinden konuşmuyorsanız verdiklerinizi almayacak kadar sabırsızlar.

Bu yüzden bilgiyi seven çoğu insan için romantik bir çağrışımı olan “kara tahta” artık öğrenciler için bir anlam ifade etmiyor. Onlar çok şey öğrenmek istiyorlar; fakat sıkılmadan, sorgulayarak, eleştirerek, eğlenerek...

Öğrenme, nefes almaya başladığımızdan beri attığımız her adımda ilerlediğimiz bir süreçtir. Her yeni bilgide, beynimizde meydana gelen dönüşümdür. Eğitim sistemimiz, belleğimizde bir süre kaldıktan sonra uçup giden, öğretilmeyen, ezberletilen, farklı düşünmeye olanak vermeyen, standartlaştıran bilgilerin hakimiyeti altındadır. Öğrenen ile öğretilen arasındaki bu tür bir alışverişte aktarılan bilgi hiçbir iz bırakmamakta ve kişinin bağımsız düşünme becerisini geliştirmemektedir.

Öğretmenin yanında öğrenmeye odaklanmış, kendini öğrencinin yerine koyabilen, kendi düşüncelerini ve bakış açısını öğrencilere dikte etmek yerine onlara yeni ufuklar açmakta rehberlik etmesi gerektiğinin bilincinde olan öğretmenler ile eğitim sistemi aşması gereken darboğazdan kendini kurtaracaktır. Sonuç olarak, bilginin yaşamdan kopmaması gerekliliği ortadadır.

KAYNAKLAR

- Berger, A. Asa, **Kitle İletişim Çözümleme Yöntemleri**, Anadolu Üniversitesi, 1993, Eskişehir
- Bonstingl, John Jay, **Kalite Okulları**, çev. Hayal Köksal, Dünya Yayıncılık 2001, İstanbul.
- Bourdieu, Pierre -Loic J.D. Wacquant, **Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, çev. Nazlı Ökten, İletişim yay., 2003, İstanbul
- Bridge, Berna, **Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları**, Beyaz Yayınları, 2003, İstanbul.
- Fiske, John, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Bilim ve Sanat Yayınları, .2003, İstanbul.
- Mc Luhan, Marshall, **Yaradığımız Medya**, çev. Ünsal Oskay ,Merkez Yayınları 2005, İstanbul.
- Postman, Neil, **Televizyon Öldüren Eğlence**, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı yayınları, 2004, İstanbul.
- Postman, N., Powers, S., **Televizyon Haberlerini İzlemek**, çev. Aslı Tunç, Kavram Yay., 1996, İstanbul.
- Rigel, Nurdoğan, Batuş ,Gül ve diğerleri, **Kadife Karanlık**, Su Yayınları, 2003, İstanbul.
- Türkoğlu, Nurçay, **Toplumsal İletişim**, Babil Yayınları, 2004, İstanbul
- Özbek, Meral, **Kamusal Alan**, Hil Yayın, 2004, İstanbul.
- Türkoğlu, Nurçay, **“Türkiye’de İletişim Akademisyeni Olmak: Kişisel Bir Serüvene Eleştirel Bir Bakış”**, Türkiye’de İletişim Araştırmaları Sempozyumu, 20–21 EKİM 2005, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Günay, Durmuş ,” **Üniversitenin Neliği, Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği”**, 1. Eğitim Sempozyumu, 2004, Fatih Üniversitesi.
- Köksal , Mehmet Haluk, **“İş Dünyasının Üniversite Mezunundan Beklentileri”**, 1. Eğitim Sempozyumu, 2004, Fatih Üniversitesi.
- <http://www.akdeniz.edu.tr/iletisim/site/pivot/entry.php?id=21>, erişim tarihi 9.3.2009
- <http://www.edu2004.fatih.edu.tr/index.php?task=author1&id=85>, erişim tarihi 9.3.2009

HELAL GIDA KANUNLARI VE GIDA GÜVENLİĞİ ÜZERİNDEKİ POTANSİYEL ETKİLERİ

HALAL FOOD LAWS AND POTENTIAL IMPLICATION FOR FOOD SAFETY

Nihat AKIN¹

Birsen BULUT SOLAK²

ABSTRACT

The objective of this chapter is particularly to describe the halal laws which apply in food industry with a special emphasis on how these laws might affect food safety and related other issues. To understand their potential impact on food safety, one must have some understanding of how halal foods are produced, and how important halal compliance is to consumers.

Key word: Halal food, Food safety, Halal Laws

ÖZET

Bu konunun amacı, gıda endüstrisinde uygulanan ‘helal gıda’ kanunları tanımlamaktır. Bu kanunların nasıl gıda güvenilirliğini etkilediği ve diğer konularla olan ilişkileri özel bir öneme sahiptir. Gıda güvenliğindeki potansiyel etkiyi anlamak için bir kişinin helal gıdaların nasıl üretildiğini ve helal kuralara uymanın tüketiciler için ne kadar önemli olduğunu bilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelime: Helal gıda, Helal Kanunlar, Gıda güvenirligi

1.GİRİŞ

Helal beslenme kanunları, Müslümanlar için hangi yiyeceklerin izinli olduğunu belirler. Bu yasalar, Sünni Müslüman yasasını beraber oluşturan kültürlerle hadis kitaplarında ve Kuran-ı Kerim’de bulunmaktadır. İslam kanunları, şeriata danışır ve Müslüman okullar tarafından yıllardan beri yorumlanır. İslam kurallarının temel prensipleri belirlidir ve değişmez olarak kalır. Ancak bunların yorumu ve başvurusu zamana, yere ve durumlara göre değişebilir. Çağdaş durum, temel kaynaklarda kesin olmadığından dolayı İslami kuralların temel iki kaynağı olan Kuran-ı Kerim ve Hadise ilaveten, hukuk ilminin diğer kaynakları da helal gıda ruhsatının belirlenmesinde kullanılır (Grunfeld, 1972).

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü Kampus-Konya, niakin@yahoo.com

² Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Karapınar Aydoğanlar M.Y.O. Karapınar/ Konya, bbulutolac@yahoo.com

İslam hukuk ilminin kaynak azlığından dolayı şuan genetik modifiye organizma konuları, hayvan besleme, hormonlar vb. gibi bu iki kaynağın ışığında tartışılmaktadır. Katkı maddeleri, sentetik materyaller, hayvan kesme ve et işlemedeki yeniliklerin geleneksel olmayan kaynakları, Müslüman inancının bazı helal gıda konularıdır. Helal gıda kanunları, tüketicilere bilgilendirilmiş seçenekler oluşturmada yardım etmeyle ilişkilidir. Ayrıca sağlıklı yeme fikirlerinin, helal kanunlarla birlikte önemli olduğu düşüncesindedir.

2. MÜSLÜMANLAR NİÇİN HELAL BESLENME KURALLARINA UYARLAR?

Helal kanunları içeren İslami inancın amacındaki temel sebep, Allah'ın kurallarını izlemektir. “Ona inanan sizler! Her yerde size sağlanan güzel şeyleri ye! Eğer bu durum olduğunda Allah’a bu yüzden itaat et (Kuran. II:172)”.

Allah, kutsal kitap Kuran-ı Kerim’de zaman zaman ve tekrarlı olarak sağlığa yararlı, izin verilen helal anlamda gıdaları Müslümanlara yemelerini hatırlatır. “Ey, insanoğlu! Dünyada yasal ve sağlığa yararlı olanları ye... (Kuran II:168)”. “İyi olan şeyleri ye. Biz, sizin yiyeceğinizi sağlıyoruz, fakat o yerde aşırılık üstlenmeyiniz (Kuran XX:81)”. Kuran-ı Kerim’de altıncı surede Müslümanlara, sığır etlerini yemeleri için takdim edilmiştir. Genelde bir hayvanın kesimi sırasında bir dua yapılması istenildiği şeklinde tefsir edilir. İslam âlimlerinin çoğunluğu, izin verilen hayvanların kesiminde bahsedilen ayetle aynı fikirdedirler. “Eğer siz, Müslümanlarsanız, “Allah’ın bir ismini bahsettikten sonra bunu yiye (Kuran VI.119)”. Müslümanlar, her ne kadar yorumsuz bir şekilde izin verilen yiyecekleri yemelerine rağmen özellikle yasaklanan yiyecekleri yemekten sakınırlar. “Bunun üzerine Allah’ın isminin bahsedilmediği şeyi yemeyin, işte bu tiksinti. Şeytanlar, sizinle itiraz etmek için içlerinizde ufak tefek şeyler yapar. Fakat eğer sizler bunlara uyarmanız, sizlerde doğrudan puta tapan olursunuz (Kuran VI:122)”. Müslüman beslenme kanunları vahiylerdeki yasaklar ve izinlerle ilişkilidir. Eğer bir kimse bu kanunlara uyarırsa, o ileride ödüllendirilecek ve eğer bir kimse bu kanunları ihlal ederse dolayısıyla ceza alacaktır. Özellikle yasaklanmayan gıdalar için bu kurallar, çeşitli âlimler tarafından farklı yorumlanır. Özellikle yasaklananlar ayrıca azdır ve yer alan ayette özetlenmiştir. “Size yasaklananlar; leş ve kan ve domuz eti, Allah’tan başka diğer şeylere adananlar, doğrudan dövülerek öldürülen veya boğulanlar, bir yükseklikten düşerek ölen ve boynuzlanarak öldürülenler, vahşi bir hayvan tarafından yutulan ve putlara kurban edilenlerdir (Kuran V:3)”.

2.1. Gıda Endüstrisi İçin Helal Pazar

Laik bir dünyada helal niçin bizleri ilgilendiriyor? Helal, gıda sektörünün önemli bileşenlerini ve gıda güvenliğine potansiyel pozitif ve negatif yararlarıyla birlikte bir şirketin gıda işlemeyi nasıl yaptığını etkiler. Birçok insan, hatta gıda sektöründe, dini denetim altındaki ön yargısız gıdaların farkında bile değildirler. Bu bölüm ekonomik durumlarda kısa bir arka plan sağlar ki bu da helali iyi bir anlayışa sahip gıda endüstrisi için bunu önemli yapmaktadır. Güney Amerika’da 6-8 milyon Müslüman’ın çoğu özellikle domuz eti ve ürünlerini tüketmeyerek helal kurallarına uyarlar. Fakat gıda endüstrisinin büyük kısmı bu tüketici grubunu yok sayar. Dünyadaki Müslümanların sayısı 1.3 milyarın üzerinde ve helal ürünlerin ticareti 150 milyar ABD dolarının üzerindedir (Egan, 2002). Birçok ülkede önemli tutulan ürünlere helal sertifikası gerekli olmaktadır.

Müslüman tüketicileri ilgilendiren en ortak alanlar, üretilen gıdalarda şüpheli jelatinin kullanımı ve tüm ürünlerde jelatinin grup katkısı olarak kullanımı ve aroması için çözücü olarak alkolün kullanılmasıdır.

3. HELAL

3.1. Helal Beslenme Kanunları

İslami inanişaya göre Helal Beslenme Kanunları, tüketilmesine izin verilenler helal olarak, tüketilmesine izin verilmeyenler ise haram ve mekruh kategorisine girmesiyle bazı maddeleri tanımlamaktadır. Helal Besleme Kanunları, aşağıdaki 5 kanunun izlenmesiyle ilişkilidir.

1. Kan Yasağı
2. Kesme/Dua Etme Yöntemi
3. Leş (ölmüş hayvan) Yasağı
4. Sarhoşluk Yasağı
5. Yasaklanmış Hayvanlar

İslam ile Beslenme Kanunları, Müslüman jürileri tarafından Kuran-ı Kerim ve hadisten sonuç ve dolaylı değerlendirme ve Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV)'in gelenekleri ve hadisleriyle açıklanan bilgiler Kuran-ı Kerim'den alınmıştır.

Birçok uygulamalarda Müslümanlara kılavuzluk sağlayan İslam'daki helal ve harama ait olan prensipler genelde 11 adet olarak kabul edilmektedir.

1. Temel prensip birkaç yasaklanan hariç Allah tarafından yaratılan her şeye izin verilmesidir. Bunlardan bazıları hariç tutulmaktadır. Bunlar; domuz eti ve ürünleri ve kandır. İslami inanişaya göre etinin veya diğer ürünlerinin tüketilmesine izin verilen hayvanların kesilmesi dışındaki sebeplerle ölen hayvanın eti, Allah'tan başka birine adanan yiyecekler, alkol, sarhoşluk veren maddeler ve uygun olmayan ilaç kullanımı yasaklananlar arasındadır.
2. Kurallara uymak ve uymamak sadece Allah'ın hakkıdır. Hiçbir insanoğlu, bir şeyi elleriyle başka bir şeye dönüştürecek güçte değildir.
3. Yasaklanan şeyin izin verilmesi ve izin verilen şeyin yasaklanması, Allah'a benzer hükmedilen bireyler olması. Bu durum, İslam dünyasında düşünülen en yüksek derecede bir günahdır.
4. Yasaklanan şeylerin temel sebepleri, kirlilik ve zararlılık olduğudur. Bir Müslüman, Allah'ın yasakladığı şeydeki kirli ve zararlı olan şeyin niçin ve nasıl olduğunu tamamiyle sorabilmelidir. Bu sorular açlık sebeplerini de içerebilir ve burada belirsiz sebeplerde olabilir. İzlenen mantıklar düşünülebilir.
  - Leş ve ölmüş hayvanlar insan tüketimi için uygun değildir. Çünkü tüketilecek ürünlerin çürümesiyle insanlara zararlı kimyasalların oluşabilir.
  - Bir hayvandan akıtılan kan, zararlı bakteriler, metabolizma ürünleri ve zehirleri içermektedir.
  - Domuz, taşıyıcı olarak patojenik etmenlerin insan vücuduna girmesine hizmet etmektedir. *Trichinella spiralis* ve *Traenia solium* bakterileri tarafından olan enfeksiyonlar çok yaygın olmasına rağmen bilinmemektedir.
  - Sarhoşluk sinir sistemine zararlı, duyuları ve insan hükmünü etkilediği, sosyal ve aile problemlerine ve bazı durumlarda hatta ölüme neden olduğu düşünülmektedir.
  - Allah'tan başkalarına kurban edilen gıda, burada Allah kadar önemli biri olduğunu ve burada ikinci tanrı olabileceğini ima etmektedir. Bu İslam'ın birinci ilkesine karşıdır. Çünkü Allah tektir.
5. Allah tarafından izin verilenler yeterlidir, yasaklanırsa gereksizdir. Daha iyi alternatifler sağlandığında gereksiz veya vazgeçilebilir sağlıksız leş, domuz, kan gibi ve kötü alışkanlıkların kaynağı alkol olmaksızın Allah, bize daha iyi yaşam sağlamaktadır.

6. Yasaklanan her ne ise ve temsil edilebiliyorsa, bizzat yasaklanan odur. Eğer bir şey yasaklandıysa buna neden olan her şey ilaveten yasaklanmalıdır.
7. Kanunen yanlışlıkla yerine geçen kanunsuzlukta yasaklanır. Bu tıbbi sebeplerle önerilen alkol içilmesi gibi yasaklanan şeyin tüketilmesi için dayanaksız özürler yapmakta kanunsuzluktur.
8. İyi niyetler, kanunsuz kabul edilebilmeyi yapmamaktadır. Bir iyi niyet tarafından insanın her hoş görülebilir davranışı her ne zaman gerçekleştiyse onun davranışı bir ibadet davranışı olabilmektedir. Haram durumlarında, bu haram kalır. İslam, övülmeye değer bir sonu başarma niyetinde kullanılan haramı onaylamamaktadır. Bu dinde gerçekte sadece amaç onurlu olabilmek değil, yasal ve önerilen şeyi başarmanın seçimini kast ettiğini ısrar etmektir. İslam kanunları, hakların sadece şu anki anlamlarla güvenebileceğini talep etmektedir.
9. Şüpheli şeyler yasaklanmalıdır. Burada, açıkça yasal ve yasal olmayan arasında bir gri alan vardır. Bu, neyin şüpheli olduğunun alanıdır. İslamiyet'te, yasallığın açık kalması için şüphelenilen şeylerden Müslümanların sakınması durumunun bir dindarlık hareketi olduğu düşünülmektedir. Hz. Muhammed (SAV) demiştir ki; "Helalde açıktır ve haramda açıktır. Gıdaların helal veya haram olup olmadığı arasında şüpheli durumlarda bulunmaktadır. Bir kişi dinini ve onurunu korumak için bunlardan sakınmalıdır. Eğer bir kişi bunlardan biriyle ilişkili olduğunda, kişi günah işlemiş olabilir".
10. Yasal olmayan şeyler, herkeste benzer şekilde yasaklanmıştır. İslam kuralları, evrensel olarak tüm ırklara, inanana ve cinsiyetlere uygulanabilir. Burada, imtiyaz sınıfının uygun bir hareketi yoktur. İslamiyet'te gerçekte imtiyaz sınıfları yoktur. Bu durum sadece Müslümanlara değil Müslüman olmayanlara da uygulanır.
11. Gereklilik, istisnaları zorla kabul eder. İslamiyet'te yasaklanmışların oranı, oldukça sınırlı, gözlemlenmiş yasaklardaki vurgu çok güçlüdür. Aynı zamanda yaşamın ihtiyaçlarına, önemine veya insan zayıflığı ve bunlarla karşılaşma kapasitesine açık değildir. Bir Müslüman yaşamını devam ettirebilmesinde yasaklanmış gıdayı yemesine bazı durumlarda izin verilebilir. Ancak gerekliliği kaldırmak ve açlıktan sakınmak için sadece yeterli miktarda yemesine izin verilir.

3.2. Yasaklanan ve İzin Verilen Hayvanlar

Domuz ve yaban domuzlarının etleri kat'i surette yasaklanmıştır. Aslan, kaplan, çita, kedi, köpek ve kurt gibi etobur olan hayvanlar ve kartal, şahin, balık kartalı, çaylak ve akbabaya benzer av kuşları da yasaklanmıştır. Sığır, koyun, keçi, lama, deve, manda gibi geviş getiren ve evcilleştirilmiş hayvanların etine izin verilmektedir. Ayrıca izin verilen hayvanlar arasında, tavuk, hindi, ördek, kaz, güvercin, kumru, keklik, bildircin, serçe, iri devekuşu ve devekuşu gibi yerdeki yiyeceği tutmada pençelerini kullanmayan kuşlara da izin verilebilir. Hayvanların ve kuşların bazılarında sadece özel koşullar altında veya gerçek durumlarda izin verilmektedir. At etinin tüketilmesinin tartışmalı iken, bazı durumlarda ise tüketilmesine izin verilebilir.

Hayvanlar silodaki protein veya biyolojik atıklarla formüle edilmiş, temiz olmayan ve kirli yemlerle beslendiğinde, kurban edilecek canlının sistemlerini temizlemeden önce 3 günden 40 güne kadar değişen bir periyotta temiz bir yiyecek beslenerek karantinaya alınması gerekmektedir.

Denizden elde edilen gıdalar yani balık ve deniz ürünleri çeşitli Müslümanlar arasında en tartışmalı olanlarıdır. Bazı Müslüman grupları sadece helal skalasındaki balıkları kabul ederken, diğer Müslüman grupları ise her zaman suda yaşayan her canlıyı helal olarak düşünmektedirler. Sonuç olarak karides, ıstakoz, yengeç ve deniztarağı helaldir. Ancak bazı Müslümanlara göre mekruh olabilir. Bu yüzden tüketilmemelidir. Ayrıca, kurbağa,

kaplumbağa, timsah ve fok gibi hem suda hem de karada yaşayan hayvanlar Müslümanların çoğunluğu tarafından tüketilmemektedir.

İslamiyet'te, çekirgenin helal olarak özellikle bahsedilmesinden başka burada kabul edilen böceklerin durumları pek açık değildir. Böceklerin genelde nötr olduğu düşünülür. Ancak kanunların sonuçlarından arılar, karıncalar, örümcekler gibi hem yararlı böcekler, bit, sinekler gibi hem de zararlı veya kirli mahlûkların gıdalarda hepsinin yasaklandığı görülmektedir. Böceklerin yan ürünleri arasında balın kullanımı Hz. Muhammed (SAV) tarafından oldukça çok tavsiye edilmiştir. Denizanası, balmumu, reçineye benzer diğer ürünlerin çoğu, kişiler tarafından kullanımında kısıtlama olmaksızın kabul edilebilir. Ancak bazı reçineler insanın ruh halini olumsuz etkilemektedir.

Ayrıca izin verilen hayvanlardan elde edilen yumurta ve süt, Müslüman tüketiminde izin verilmektedir. Manda, koyun, keçi ve inekten elde edilen süt helaldir. Yahudilerin inanişinin aksine İslamiyet'te et ve sütün karıştırılması üzerine bir kısıtlama yoktur.

3.3. Kanın Yasaklanması

Kuran-ı Kerim'in dizelerine göre, dışarıya akan kanın tüketimi yasaklanmıştır. Bu durum, izin verilen ve verilmeyen hayvanların kanını içermektedir. Müslüman olan ve Müslüman olmayanlar tarafından sıvı kan tüketilmemelidir.

3.4. İzin Verilen Hayvanların Kurban Edilmesinin Uygunluğu

Burada hayvan kesimi için özel istekler vardır.

1. Hayvan helal türlerden olmak zorundadır.
2. Hayvanlar, akıllı ve yetiştin, gelişimini tamamlamış Müslümanlar tarafından kurban ettirilmelidir.
3. Allah'ın ismi kesim sırasında tekrarlanmalıdır.
4. Kurban etme işlemi hızlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Hayvan kurban edilirken, atardamar, nabız, soluk borusu ve yemek borusu gibi 4 kısımdan en az 3 tanesi kesilmelidir. Bazı Müslüman liderler, özellikle kümes hayvanları için kurban kesme makinesini kabul ederler. Fakat son zamanlardaki eğilim, bu hayvanların elle kesiminin istenmesi yönüne doğru ilerlemiştir. Kurban edilen hayvanın eti, *zabiha* veya *dhabha* et olarak isimlendirilir. Allah, kurban etme işlemlerinin beceriyle yapılmasını emretmektedir. Bıçağın ağzı iyi bilendiğinde, kesilecek hayvanın acı çekmesi azaltılmış olunur (Khan, 1991).

İslami yerlerde özellikle kesimden önce ve kesim sırasında hayvana insanca davranış uygulanması çok vurgulanır. Özellikle, hayvana su ve dinlenme sağlanmalı, stresli ortam koşullarından sakınılmalı, hayvanların önünde bıçağın bilenmemesini ve boğazdan kesmek için çok keskin bir bıçak kullanımını vurgulanmaktadır. Kanın hayvandan tamamıyla akıtılmasına izin verildikten sonra kansızlaşan hayvanın boynuzları, kulakları, ayakları vb. kısımları kesilerek parçalama yapılır. Bir Müslüman, kurban edilen hayvandan elde edilen katkı maddelerini de helal yapmak zorundadır. İzin verilen vahşi hayvanların (geyik gibi) ve kuşların (kumru, sülün, bildiricın gibi) avlanması ve yenilmesine izin verilir. Fakat ölen hayvanlardan elde edilenlerinin bir değeri yoktur. Avlanma, silahlar, oklar, mızraklar ve kapan gibi araçlarla gerçekleştiğinde izin verilmektedir. Köpekler avı ısırmadan hatta tek olarak getirebilme durumu için eğitilmelidir. Köpekler avı bulup getirmede veya yakalamada da kullanılabilirler. Allah'ın ismi, avın yakalamasından ziyade av aletinin tahliyesi esnasında söylenebilir. Av yakalandığı zaman helal olması için dua edilerek boğazının kesilmesi gerekir. Eğer dua etme, tetiğin çekilmesi veya okun atılması sırasında yapılırsa ve avcı hayvana ulaşmadan önce avlanmış hayvan ölürse, kurban olduğunda ve

çoğu kanı aktığı sürece bu hayvan helaldir. Balıklar ve deniz hayvanlarının mevcut araçlar vasıtasıyla avlanmalı veya yakalanmalıdır, bu insancıl yapıldığı sürece ve dua edilmesine gerek yoktur. Uygun kurban etme ve dua etme istekleri kara hayvanları ve kuşlara da uygulanabilir. Balık ve suda yaşayan diğer canlıların dualarla kurban edilmesine gerek yoktur. Benzer olarak burada çekirgenin öldürülmesiyle de ilgili özel bir metot yoktur. Diğer hayvanlar tarafından dişlenerek ve boğazlanarak yapılması, boğulması, bir yüksekten düşmesi, darbe görmesi veya vahşi hayvanlar tarafından öldürülmesi gibi doğal nedenlerle ölen ve izin verilen kara hayvanlarının etinin yenilmesi helal kanunlarına göre yasal değildir. Balıklar çürüme ve bozulmanın herhangi bir işaretini göstermediği sürece susuz yerde uzanan veya suda yüzen ve doğal olarak ölmüş balıklarda helaldir.

3.5. Ahl-al Kitabı Göre Öldürülen Hayvanların Eti

Müslüman tüketicilere ilaveten İslam âlimlerine göre, Yahudi ve Hıristiyanları ifade eden Kitab-ı İnsan veya Ahl-al Kitabı göre öldürülen hayvanların etlerinin izin verilebilirliği hakkında çok fazla tartışma ve zıtlıklar vardır. Bu konu, inançlar vasıtasıyla uygulamada hazırlanan etin Müslümanlar için izin verilip verilmeyeceği odaklanmıştır. “Bugün tüm iyi şeyler sizler için Kitab-ı Mukaddes’e göre bu gıdalar sizler için yasal ve yiyeceklerinizde yasaldir”. Bu dize Müslümanlara hitap etmektedir ve Müslümanlar, Yahudiler ve Hıristiyanların birbiriyle ilişki kurdukları ve bir sosyal içeriği kuracakları görünmektedir. Bu, konuyu iki yönden vurgulamaktadır. Birincisi “kitabın insan gıdası, sizin için yasal” ve ikincisi, “yiyeceğiniz onlar için helal”dir. Çoğu tartışmalarda âlimler, Ahl-al Kitabının birinci kısmıyla ilgilenirler ve kitabın insanlık yasasından ayrılan ikinci kısmını (Müslüman gıdaları) önemsemezler. Birinci kısım düşünüldüğünde, bu mısrasının birinci kısmı “bugün tüm iyi ve sıhhatli şeyleri sizin için yasal yaptık (Kuran, V:VI) ihlal edilmedikçe Müslümanlara, Hıristiyan ve Musevilerin yiyeceklerinin yenilmesi izin verilmiştir. Çoğu İslam âlimleri, Ahl-al kitabı yiyeceğinin kurban edilecek hayvanları içeren helal ve sıhhatli gıdayı Kuran-ı Kerim kriterleriyle karşılaştırma fikrindedirler. “Allah’ın isminin bahsedilmediği yerlerde yemek yemeyiniz. Bu iğrenç bir şeydir” (Kuran VI:121). Fakat bazı İslam âlimleri, yukarıdaki mısranın Ahl-al Kitabına göre bu yiyeceğin uygun olmadığı ve kesim sırasında burada Allah’ın adının bahsedilmediği görüşündedirler (Al-Qaradawi, 1984). İhraç veya yerli tüketimde helal sertifikacılar veya bu mısraları nasıl yorumlayacağına karar vermek, helal gıdaları ihraç yapan ülkelerdeki ajanslara kalmıştır. Fakat Ahl-al Kitabı’nın anlaşılın modern günlük uygulamalarında, rutin analizler tercih edilir. Hıristiyanlar ise sıkı bir gıda kanunu izlemezler. Yahudilerde ise bu durum daha farklıdır. Yasaklanan durumlardaki hayvanları (geviş getirenleri ve kümes hayvanları) kesen Ortodoks Yahudiler, şuan pazara sunulan tüm Kosher etini de hazırlarlar. Kurban işini yapan Yahudi kişinin, kurban zamanında istenilen Müslüman duasını söyleyebildiğini ileri sürmesine rağmen kurban kesen Ortodoks Yahudiler bir kurban oturumun başlangıcında bir kutsama söylerken, her hayvanın kurbanı zamanında ise tanrının ismini söylememektedirler. Mısra isteklerini izlemeyi isteyen Müslümanlar için, Ahl-al Kitabına göre kesilen (kırmızı et ve kümes hayvanları) et ise helal standartlarla karşılaşmayabilir.

3.6. Alkol ve Sarhoşluk Vericilerin Yasaklanması

Alkollü içecekler ve diğer sarhoşluk vericilerin tüketimi Kuran-ı Kerim’de (V:90-91) yasaklanmıştır. “Siz inananlar! Kuvvetli içecekler, şans oyunları ve putlar sadece şeytanın işini kötüye kullanmaktır. Başarılı olmak için bunu bir yana bırakın. Şeytan sadece şans oyunları ve alkolle sizin aranızda mücadele ve kin tohumları ekebilir. Allah’ı hatırlamanızdan ve dualarınızdan sizi alıkoyar. Bu yüzden bunlardan sakınmayacak mısınız?” Kuran-ı Kerim’de alkol için kullanılan terim fermente anlamına gelir ve alkol sadece şarap, bira, brendi, viski gibi alkollü içecekler değil ayrıca insan zihnine de zarar verme özelliğine sahiptir. Burada, gazlı içeceklere benzer içeceklere düşük miktarlarda alkol ilavesine izin verilmemesine rağmen, gıda katkı maddelerinden katkı sağlayan alkolün küçük miktarlarının bir kirlilik olduğu düşünülmektedir ve bunun için ihmal edilir. Son üründe kalan alkol miktarı genelde % 0.1’in altında az miktarda olduğu sürece, sentetik veya buğday alkolü, ekstraksiyon, çökeltme, çözme ve diğer sebepler için gıda işlemede kullanılabilir. İhracat yapan her ülke, ihracatçılar tarafından anlaşılan ve sıkıca bağlı olan kendi kılavuzlarına sahiptirler.

Batıda yiyeceklere farklı bir aroma vermesi için veya aromayı artırmak için yiyecekler alkolde pişirilir. Şarap, yemek yapmada kullanılan alkol formları arasında en uygun olanıdır. Bazıları, ilave edilen tüm alkolün pişirme sırasında yandığını veya buharlaştığını düşünmesine rağmen, gerçek böyle değildir. Gıda ürünlerinde bulunan alkol, pişirme metoduna bağlı olarak değişir. ABD’nin yapmış olduğu bir rapora göre gözlemlenen Tablo 1., bazı gıdalarda işlem sonu geriye kalan mevcut alkol oranını göstermektedir (Larsen, 1995). Burada benzer yiyeceklerin yenilmesiyle sarhoşluk vermede küçük değişiklik olmasına rağmen, pişirme işleminde alkollü içeceklerin kullanımı kategori olarak yasaklanmıştır.

Tablo 1. Alkol İlave Edilen Gıdaların Pişirme İşlemi Sonunda Gıdada Kalan Mevcut Alkol Oranı

Alkole Pişirme Metodu	Gıdada Kalan Alkol Oranı
Ateş üzerinde pişirme	%75
Kaynatılacak sıvıya ilavesi ve ısıyla uzaklaştırma	%70
Isı olmaksızın ilave edilmiş ve bir gece bekletilmiş	%70
Karıştırma olmaksızın 25 dakikalık pişirme	%45
Karıştırma olmaksızın 25 dakikalık pişirme	%45
Karıştırmadan sonra 30 dakikalık pişirme	%35
Karıştırmadan sonra 30 dakikalık pişirme	%35
Karıştırmadan sonra 2 saatlik pişirme	%10
Karıştırmadan sonra 2 saatlik pişirme	%10
Karıştırmadan sonra 2.5 saatlik pişirme	%5

3.7. Helal Pişirme, Gıda İşleme ve Sanitasyon

Alkol, gıdanın pişirme işleminde kullanılmayabilir. Öte yandan mutfakta, haram gıda ve katkı maddeleri bulunmadığı sürece İslamiyet’te pişirmeye ilgili yaptırım yoktur. Gıda şirketleri, haram materyalleri, helal materyallerden ayrı bir yerde muhafaza etmelidirler. Helal olmayan gıdalarda kullanılan donanım, sıcak su, deterjanlar, baz ve asitlerle tercih edilen tekniklerin kullanılmasıyla direk temizletilmek zorundadır. Genel bir kural olan Yahudilerin temizleme prosedürleri, helal gıdalar için de yeterli olabilir. Eğer ekipman haram ürünlerde kullanılırsa, bu tamamıyla yıkanmalı, Müslüman bir denetçi tarafından duası yapılması, kimi zaman bu amaçla bir asit deterjan kullanılır ve son olarak 7 defa sıcak su ile durulanmalıdır.

3.8. Bilimde Helal

3.8.1. Jelâtin

Çoğu gıda ürünleri için önemli olan jelâtin, muhtemelen tüm helal katkı maddelerinin en tartışmalı olanıdır. Jelâtin, domuz derisi, sığır kemikleri veya sığır derisinden elde edilebilir. Son zamanlarda ilaveten balık derilerinden elde edilen bazı jelâtinler pazara girmiştir. Şuan mevcut jelâtinin çoğu, Müslüman şirketlerince kabul edilmeyebilir. Sonuç olarak jelâtinin çoğu, helal tüketicilerce kabul edilmemektedir, çünkü bunlar domuz orijinli jelâtinlerdir. Son bir gelişme ise Yahudi dini kurallarına göre kurban edilmiş sığırların postlarından elde edilen Kosher (K jelâtin) jelâtinin üretimidir. Ayrıca ikinci temel üretim ise, Müslümanlar tarafından kurban edilen hayvanların, sığır kemiklerinden sertifikalı helal jelâtin üretimidir. Sığır jelâtin kaynağı olarak “Hindistan Kuru Kemiklerini” helal komite, jelâtin üretiminde kabul etmemektedir. Çünkü Hindistan geleneği sığırları İslami kurallara göre öldürmemektedir.

3.8.2. Biyoteknoloji

Kimozin gibi basit genetik mühendisliğiyle yapılan ürünleri İslam âlimleri şuan kabul etmektedirler. Bu kararın temeli helal olmayan kaynaktan izole edilen genin gerçekte görülebilmenin çok altında olduğudur. Sonuçta bu canlı dışı yolla çok defa kopyalanmış ve çok defa tekrar üretildikten sonra kendi içine enjekte edilmiştir. Bu yüzden genin orijinal kaynağı gıda ürününün görüldüğü zamana kadar tamamıyla kaybolur. Fermentörlerdeki üretim koşulları katkı maddeleri ve fermentörler gibi ürünler helaldir. Durumlarına uygun katkı maddeleri için, her proses helal ekipman kullanmak zorundadır. Müslüman komitesi hala domuz genine sahip ürünlerin konusunu düşünmektedir. Son kanun saptanmamasına rağmen, eğilim benzer materyalleri reddetme yönüne doğru olduğu görünmektedir. Eğer domuz ürünü için olan gen sentezlenirse bu direkt domuzdan gelmez ve Müslüman öncüleri, bunun kabul edilebilirliğine hükmetmek zorundadır. Müslüman komitenin dini liderleri çok karmaşık genetik idareleri ve hayvanların genetik durumlarını hala saptayamamışlardır. Bu yüzden tartışma olarak zamansızdır.

3.8.3. Evcil Hayvan Yemi

Helal denetimdeki evcil hayvanlar her şeyle beslenmelerine rağmen yalnız çoğu Müslüman domuz ve diğer yasaklanmış materyalleri içermeyen hayvan yemlerini kullanmayı tercih etmektedirler.

3.8.4. Sağlık

Yukarıda tanımlandığı gibi Müslüman helal kanunları, sağlığa odaklanmıştır.

3.9. Düzenleme

3.9.1. Helal Denetim Ajanslarını Değerlendirme

Uygulama dönemlerinde gıda endüstrisi, ürünlerine denetim ajansının işaret sembolünü kullanmak için izin sağlayacak helal denetim ajanlarıyla çalışır. Bu yolla endüstri, yasal ve daha önemlisi bu ürünlerin satmadaki güveni gibi üçüncü parti kesin hesap sistemi olan pazar yerinde iddialar yapabilmektedir. Bu potansiyel seçim, önemli potansiyel bir fırsat sağlamaktadır. Helal denetimi, pazar fırsatlarını yaymak için bir şirket tarafından yürütülmektedir. Diğer araştırmaların her biri, stratejik destekleyiciler, zaman üretimi, toplam kalite idaresi çağında kritik olarak çözülmek zorundadır ve bu da bir iş araştırmasıdır. Bir şirketin bir denetim ajansı seçmek için kullanacağı kriter hangisi olabilir? Burada, denetim ücretlerini hesaba almak zorundadır ve ajansın isim tanıtımı da bir bedeldir. Diğer önemli görüşler ise;

1. Kontrol eden, cevap vermeye hazır olmalıdır. Zaman zaman ihtiyaç halinde fabrikalarda Müslüman denetçiler sağlanmalıdır. Üretimin doğallığına bağlı yıl esnasında sıklıkla (yılda en az iki kere) tanımlanan rutin araştırmalar yapılmalıdır.
2. Problem çözmede şirketle birlikte çalışmaya hevesli olunmalıdır.
3. Helal standartları ve ücret yapısını açıkça açıklama yeteneği ve bir kişinin göz önünde olmalıdır.
4. Kişisel olarak üyeler arasındaki uyum doğruysa
5. Eğer dini standartlar pazardaki şirketin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğine sahipse

Helal gıda endüstrisiyle ilgilenen ajans daha az iken, burada çok fazla standart vardır. Bu durum gıda şirketlerini nasıl etkiler? Müslüman helal tüketiciler bu farklı grupları nasıl algırlar? Çünkü İslamiyet'te yıllardan beri merkezi yönetme otoritesi yoktur. Farklı Müslüman denetçiler beslenme standartlarıyla ilgili farklı gelenekleri izlemektedirler. Bazıları daha sıkı standartları izlerken bazı yetkililer daha yumuşak standartları izlemeye eğilimlidirler. Ana Müslüman şirketlerinin daha sıkı standartlara doğru hareket ettiği görülmektedir. Bu yüzden uygulanan ürünler daha geniş kitlelerce kabul edilebilir. Müslüman komitesi şuan sadece ana görüş ajansına sahiptir. İslami Gıda ve Beslenme Konseyi (IFANCA, Chicago) birçok Müslüman ülkeler tarafından tanınır. Diğer Müslüman gruplar bu alana girmektedirler. Fakat diğer Müslüman gruplarının standartları yeterince belirli değildir. Bazı gruplar ve bireyler kendilerine ait ürünlerin sertifikalanmasında yer alırlar. Müslüman popülasyonuna sahip ülkelere veya Müslüman ülkelere ihracat yapmada, hangi ülkelerin hangi ajansların denetimi kabul ettiğinin bilinmesi tamamıyla önemlidir.

Son zamanlarda helal sertifikasına sahip ürünler görülmeye başlamıştır. Birincisi askeri MRS (hazır yemek) yemekleridir (Jackson, 2000). Gıda katkı maddesi şirketleri denetim ajansını seçmede oldukça dikkatli olmalıdırlar. Bu şirketler, başlıca helal denetim ajansını kullanmayı denemelidirler. Çünkü helal gıda üretimi yapan şirketler bazı denetimler istemektedirler. Bu şirketler, mümkün olduğu kadar çoğu tüketiciye satabilme yeteneği ve belirli kabul edilebilir bir standart istemektedir. Bir katkı maddesi görüş bakımından kabul edilebilir olmadıkça, satış için helal katkı maddesine sahip yararı elde etmek oldukça imkânsızdır. Ayrıca gıda şirketleri, helal standartlara daha çok özen harcamak zorundadırlar. Tüm veya çoğu Müslüman ülkelerde denetimin standartlarca kabul edilebilirliği arzulanır. Bitmiş ürün standardındaki % 0.1 alkol oranı IFANCA tarafından kullanılır ve çoğu helal komitelerin liderlerince kabul edilebildiği görülür. Ancak çoğu

halal tüketiciler şuan ki standartlara aşına değildir ve bu yüzden ilave olarak eğitim gerekli olabilir. Sertifikalama bilgileri sistemi ayrıca Müslüman şirketlerce de kullanılmaktadır. Sertifika ajansının halal sembolü veya bireysel yapılan sertifikalama, paketlemede görülür. Bazı endüstri kurumları halal ve halal olmayan ürünlere benzer, bazı ürün etiketlerinin renk kodlama çeşitleri ve paketlemelerini kullanılabirler. Bu semboller ve markaların çoğu birlikte kayıt edilmelidir.

Ürünlerdeki halal markalama işlemi yapılırken;

1. Etiketlerin uygun şekilde işaretlemesinden emin olmak için, yazmadan önce sertifikalama ajansına bu etiketlerin gösterilmesi gıda şirketinin bir sorumluluğudur. Bu etiketleri dikkatlice incelemek halal denetim ajansının sorumluluğudur.
2. Etiketlerde spesifik ajan sembollerine sahip özel etiketli ürünler için etiketler fabrikalar arasında değiştirilmemeli ve eğer denetim değişirse de kullanılmamalıdır.

Bazı durumlarda, genel halal sembolü, Arap çevrelerindeki halal kelimesini ayrı tutmadan İslam Gıda ve Amerika Beslenme Konseyi, yarım hilale yakın içindeki “M” harfli kayda değer logolu işareti kullanır. Diğer ajanslar, Müslüman tüketici grubu logoları olarak üçgen içindeki “H” harfini kullanırlar. Diğer halal logolar, çoğu zaman önemli gıdalarda Güney Amerika’da paketlerin üzerinde görülmeye başlamıştır.

KAYNAKLAR

- Al-Qaradawi, Y. 1984The Lawful and Prohibited in Islam, The Holy Quran Publishing House, Beiret,Lebonon.
- Chaudry, M.M. 1992. Islamic food laws: Philosaphical basis and practical implications. Food Tecnology. 46(10):92.
- Chaudry, M.M. and J.M. Regienstein. 1994. Implications of biotechnology and genetic engineering for kosher and halal foods. Trends Food Sci. Technol. 5:165-168.
- Chaudry, M.M. and J.M. Regienstein. 2000. Muslim dietary laws: Food processing and marketing. Encyclopedia of Food Science nad Technology, John Wiley, NewYork City, 1682-1684s.
- Egan, M. 2002. Overview of halal from agri-Canada perpective. Presented at the Fourth International Halal Food Conferance, Sheraton Gateway Hotel, Toronto, Canada, April 21-23.
- Grunfeld, I. 1972. The Jewish Dietary Laws. pp. 11-12. The Soncino Press. London.
- Jackson, M.A. 2000. Getting religion- For your product, that is. Food Tech. 54(7):60-66.
- Khan, G.M. 1991. Al- Dhabah, Slaying Animals for Food the Islamic Way, pp. 19-20. Abul Qusim Bookstore , Jeddah, Saudi Arabia.
- Larsen, J. 1995. Ask the dietitian. Hopkins Tecnology, LLC., Hopkins, Minnesota.(<http://www.dietitian.com/alcohol.html>).
- Regenstein, J.M., Chaudy, M.M. and Regenstein, C.E. (2007) Kosher and Halal Food Laws and Potentials Implications of Food Safety. *Microbial Food Contamination*, Second Edition, 286- 317 s.

HİZMET SEKTÖRÜNDE STRATEJİK BİR REKABET ARACI: MÜŞTERİ BAĞLILIĞI

A STRATEGIC COMPETENCE TOOL IN SERVICE SECTOR: “CUSTOMER LOYALTY”

Şerafettin SEVİM¹

Ömer Zafer GÜVEN²

ABSTRACT

The customer loyalty is a business model used in strategic management in which company resources are employed so as to increase the loyalty of customers in the expectation that corporate objectives will be met or surpassed. A typical example of this type of model is: quality of product or service leads to customer satisfaction, which leads to customer loyalty. Customer loyalty becomes the leading indicator for the performance of firm. Therefore the researches about the performance of firms deviate from customer satisfaction to customer loyalty. The importance and reasons of loyalty is one of the most important administrative issues.

Firms used to compete with each other via product development, cost reduction, total quality manner; but, today this is accomplished via customer relations and loyalty. Firms attach importance to customer, his expectations and demands. They try to reach to customer. Few firms can survive without a loyal customer mass. Despite the importance of this notion, few firms are well informed about customer loyalty. Customer loyalty is beneficial for service business.

The present study researches the customer loyalty in service business and it lays stress on the importance of customer loyalty for firm and customer.

Key words: Service, Service Marketing, Customer, Customer Loyalty

ÖZET

Müşteri bağlılığı işletme performansının baskın bir göstergesi haline gelmiştir. Bu nedenle tüketici araştırmalarının odağı, memnuniyet araştırmalarından bağlılık araştırmalarına doğru yön değiştirmektedir. Müşteriyi elde tutmak için nasıl ve niçin bağlılık duygusu geliştirmek gerektiğini anlamak günümüzün önemli yönetim konularından birisi olmuştur.

Geçmişte yeni ürün geliştirilmesi, maliyetlerin azaltılması, toplam kalite yaklaşımı gibi stratejilerle rekabet üstünlüğü sağlayan işletmeler, günümüzde müşteri ile olan ilişkilerini geliştirerek ve onların bağlılığını kazanarak rekabet üstünlüğü sağlamaya çalışmaktadırlar. Günümüzde işletmeler müşteriye odaklanmakta, müşterilerin beklenti, gereksinim ve taleplerini karşılama ve müşterileri sadık bir müşteri olarak elde tutma daha önemli olmaktadır. Buna göre az sayıda işletme sadık bir müşteri kitlesi oluşturmadan ayakta kalabilir. Bütün işletmeler açısından bu açık önemine rağmen, az sayıda işletmenin

¹ Prof.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F., ssevim43@hotmail.com

² Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Hisarcık Meslek Yüksekokulu, akademik34@hotmail.com

müşteri bağlılığı hakkında yeterli bilgisi vardır. Bu nedenle müşteri bağlılığını daha iyi anlamak, özellikle hizmet işletmeleri için önemli bir gereksinimdir.

Bu çalışmada hizmet sektöründe müşteri bağlılığı konusu incelenmiş, sadık bir müşteri kitlesi oluşturabilmenin işletme ve tüketici açısından önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hizmet, Hizmet Pazarlaması, Müşteri, Müşteri Bağlılığı

1. GİRİŞ

Müşteri bağlılığı konusu, sadık müşterilerden elde edilen yararların öneminin ortaya çıkmasıyla birlikte önem kazanan bir konu olmuş ve gerek pazarlama literatüründe ve gerekse yönetim literatüründe özellikle 1990'lı yıllardan itibaren giderek artan bir öneme sahip olmuştur. Müşteri bağlılığı, yıllardır tüketici davranışı alanında kullanılan ve geniş bir geçerliliği olan bir kavramdır. Müşteri bağlılığı, işletme performansının baskın göstergesi haline gelirken tüketici araştırmalarının odağı, memnuniyet araştırmalarından bağlılık araştırmalarına doğru yön değiştirmektedir. Müşteriyi elde tutmak için nasıl ve niçin bağlılık duygusu geliştirmek gerektiğini anlamak günümüzün önemli yönetim konularından birisi olmuştur.(Pritchard ve diğerleri;1999:333)

Teknolojideki gelişmeler ürün ve hizmetler arasındaki farkları gün geçtikçe ortadan kaldırmakta ve sürekli birbirine yaklaştırmaktadır. Bu pazar koşullarında, geçmişte yeni ürün geliştirilmesi, maliyetlerin azaltılması, toplam kalite yaklaşımı gibi stratejilerle rekabet üstünlüğü sağlayan şirketler, günümüzde müşterileri ile olan ilişkilerini geliştirerek ve onların bağlılığını kazanarak rekabet üstünlüğü arama yoluna gitmektedir. Disney'in (1999:491) belirttiği gibi işletmeler gittikçe müşteriye odaklanmakta, müşterilerin beklenti, gereksinim ve taleplerini karşılama ve müşterileri sadık bir müşteri olarak elde tutma daha kritik hale gelmektedir.'

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Müşteri bağlılık araştırmaları çoğunlukla tüketicilerin somut ürünlere doğru bağlılık göstermelerine odaklanmış ve genellikle tanımlanan marka bağlılığı olmuştur. 1960'lar ve 1970'lerde önemli araştırmalar, marka bağlılığı üzerine yönelmiş ve marka bağlılığının tanımı ve ölçümü konuları üzerine odaklanılmıştır. Bağlılık araştırmaları, somut mallar için marka bağlılığı üzerine yapılan ilk çalışmalardan mağaza bağlılığı (store loyalty), satıcı bağlılığı (vendor loyalty) ve hizmet bağlılığı (service loyalty) kapsayacak şekilde genişleme göstermiştir.(Caruana;2002:811)

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğüne göre bağlılık, 'içten bağlılık, sağlam, güçlü dostluk' olarak tanımlanmıştır. (tdk.gov.tr)

Kavram, pazarlama açısından müşteri bağlılığı şeklinde düşünüldüğünde, farklı tanımlardan söz etmek mümkündür.

Assael'e (1992:87) göre bağlılık 'zaman içinde markanın sürekli satın alımlarıyla sonuçlanan, bir markaya yönelik olumlu tutumdur.'

Gremler ve Brown'a (1996:173) göre bağlılık ise; 'bir müşterinin bir hizmet sağlayıcıdan yeniden satın alma davranışı gösterme, hizmet sağlayıcıya karşı pozitif bir tutuma sahip olma ve bu hizmet ile ilgili bir gereksinim ortaya çıktığında yalnızca bu hizmet sağlayıcısını düşünme derecesi' olarak tanımlanır. Gremler ve Brown, hizmet bağlılığının, tamamen sadık müşteriden, gelecekte asla bir tedarikçiyi kullanmayı düşünmeyecek olan bir müşteriye doğru sıralama derecesi sorunu olduğunu ileri sürer.

Bu tanıma göre, son derece sadık bir müşteri, düzenli olarak bir hizmet sağlayıcısını kullanan, gerçekten işletmeyi beğenen ve yüksek ölçüde onu düşünen ve şimdiye kadar bu hizmet için başka bir hizmet sağlayıcısını kullanmayı düşünmeyen biridir. Buna karşılık, son derece sadık olmayan bir müşteri, hizmet sağlayıcıyı asla yeniden kullanmayacak olan, işletmeye karşı olumsuz duyguları olan ve diğer hizmet sağlayıcıların önerilerini hoş karşılayan ve herhangi bir diğer hizmet sağlayıcıyı denemek için gönüllü olan kişidir.

Bu üç boyutlu tanım, Zeithaml, Berry ve Parasuraman'ın (1996) “şirkete bağlılık” faktörünün uygulamasındaki davranış-niyet dizisiyle tutarlıdır. Yazarlar, bağlılığı ölçen beş aracı tanımlar: (1) şirket hakkında pozitif şeyler söylemek (2) tavsiye arayan birisine şirketi tavsiye etmek (3) arkadaşlarını ve akrabalarını şirketle iş yapması için cesaretlendirmek (4) hizmetleri satın almak için şirketi ilk seçenek olarak düşünmek ve (5) sonraki birkaç yılda şirketle daha çok iş yapmak. (Zeithaml, Berry ve Parasuraman;1996:33)

Oliver ise (1999:35) bağlılığı şöyle tanımlar: ‘Durumsal etkenlere ve pazarlama çabalarına rağmen tercih edilen ürün veya hizmetin gelecekte tutarlı bir şekilde yeniden müşterisi olma veya yeniden satın alınması için içten gelen bir taahhüt, ve bu yüzden aynı markayı veya aynı marka dizisini satın almanın tekrarlanmasına kendisini adamaktır’

Marka ve hizmet bağlılığı arasındaki benzerlikler olmakla birlikte, bunlar arasında bazı farklılıklarda bulunmaktadır. Hizmet, markalı bir ürünle ilgili olarak yalnızca dolaylı öneme sahip olabilirken, bir hizmet işletmesinin değer teklifinin merkezidir. Bu nedenle hizmetlerde bağlılığın tespiti çok daha önemli rol oynar. Benzer şekilde marka bağlılığının diğer öncelleri, hizmet bağlılığının belirleyicisi olan faktörlerden farklıdır.

Hizmet bağlılığının marka bağlılığından ayırt eden özellikler şunlardır: (Gremmer ve Brown;1996:172)

i- Hizmet sağlayıcılarının mal sağlayıcılarına göre müşterileriyle daha güçlü bağlılık bağları yaratma yetenekleri vardır.

ii- Bağlılık, hizmet tüketicilerinin arasında mal tüketicilerine göre daha büyük veya daha yaygındır.

iii- Hizmetlerde kişiden kişiye etkileşim fırsatı daha fazladır ve bunun bir sonucu olarak da genellikle bağlılık geliştirmesi için daha çok fırsatlar sağlar.

iv- Satın alınan hizmetlerde algılanan risk genellikle mallara göre daha fazladır.

3- MÜŞTERİ BAĞLILIĞININ ÖLÇÜLERİ

Müşteri bağlılığının birçok farklı tanımı olmasına rağmen bugünkü ortak görüş, bağlılığın bir davranışsal ve bir tutumsal boyutu olduğu ve her ikisinin de dikkate alınmaya değer olduğu şeklindedir. Jacoby ve Chesnut'a (1978) göre bağlılık ölçüleri, üç kategoriden birine ait olarak düşünülebilir:

(1) Davranışsal ölçüler (mevcut açık davranışı veya geçmiş davranışın bilgilerini temel alır)

(2) Tutumsal ölçüler (tercih ifadelerini veya olası davranış ifadelerini temel alır)

(3) Bilişsel ölçüler (davranışsal ve tutumsal ölçüleri birleştiren bileşik ölçülerdir)

İlk yaklaşım, tekrarlanan satın alma davranışı gibi davranış üzerine odaklanmıştır ve o davranışın temelini oluşturan bilişsel süreçleri görmezlikten gelir. İkinci yaklaşım, bağlılığın psikolojik bağlılığa dayandığı ileri sürer ve tutumsal süreçlerin davranışsal sonuçlarını görmezlikten gelerek sadece tutumlara odaklanır. Üçüncü yaklaşım, hem davranışsal hem de tutumsal boyutlara odaklanır, bu suretle yapının karmaşıklığına hitap eder. Müşteri bağlılığının davranışsal ve tutumsal boyutunun ölçümü ile ilgili göstergeler ise şunlardır:

Tekrar Satın Alma Davranışı: Tekrar satın alma davranışı; tüketicinin geçmiş satın alma dönemine ilişkin olarak yapmış olduğu değerlendirme neticesinde söz konusu

ürünü satın almaya devam etme ve onun düzenli bir kullanıcısı olma yolunda karar verme durumudur. Bir çok tekrar satın alma davranışının temelinde tüketici tatmini yatar (Loudon ve Della Bitta;1993:31). Aslında tutarlı yeniden satın alma bir varlığa bağlılığın devamlılığını gösteren bağlılık eğilimli davranışın bir türü olup, davranışsal bir ölçü olarak kabul edilir.

Ağızdan Ağıza İletişim: Herhangi ortak bir araç aracılığıyla satın alımın başkalarına tavsiye edilmesi anlamındadır. Bu gösterge bağlılığın değerlendirilmesi için önemlidir. Gould'a (1995:16) göre sadık bir müşteri yalnızca hizmetleri kullanan değil, aynı zamanda hizmetlerden memnuniyetini diğer insanlara da anlatan müşteridir. Dış tavsiye anlamından başka ağızdan ağıza iletişim terimi, hizmet çalışanlarıyla iç iletişim anlamını da içerir. Bundan dolayı sadık müşterilerin işletmeye pozitif geri besleme sağladıklarına inanılır. (Söderlund;1998:175)

Kullanım Sıklığı: Müşterinin özel bir hizmet sağlayıcıdan sürekli bir şekilde yaptığı tüketimdeki zaman aralığını ifade eder. Devamlı olarak aynı hizmet sağlayıcıdan satın alım yapan müşterilerin gerçek durumunu kesin olarak yansıtabilmesinden ve hizmet bağlılığının uzun dönemli karakteristiğini vurgulamasından dolayı bağlılık değerlendirilmesinde oldukça ortak bir göstergedir. (Kendrick;1998:315)

Fiyat Toleransı: Şüphesiz sadık müşteriler fiyat artsa dahi değer ödeme konusunda gönüllüdürler. Çünkü algılanan risk çok yüksektir. Bundan dolayı onlar, herhangi bir değişikliğin riskinden kaçınmak için daha yüksek fiyat öderler. Genellikle hizmet bağlılığında uzun dönemli ilişki geliştirilmesi, sadık müşterileri fiyat konusunda daha hoşgörülü yapar. Çünkü bağlılık, müşterilerin diğer alternatiflerle fiyat karşılaştırması yapmasının önüne geçer. (de Ruyter ve diğerleri;1999:438)

Yeniden Satın Alma Niyeti: Müşteri bağlılığı temelde, duygusal bağlılıkla aynı hizmet sağlayıcıdan yeniden satın alma niyetini işaret eder. (Söderlund;1998:175)

Değiştirme Niyeti: Müşteri bağlılığının bir diğer ölçüsü, hizmet sağlayıcılarını değiştirmeye direnme eğilimidir. Bu eğilim, kişisel çıkarlarına zıt olmasına rağmen başka birine bağlanma (Czepiel ve Gilmore;1987:92) veya rakiplerin çekme çabalarına karşı bir başışıklık gösterme (Stum ve Thiry;1991:42) olarak ifade edilir. Bu ölçü, bağlılığı üstünlüklere ve fiyatlara rağmen tekrar satın alma için bir taahhüt olarak ifade eden Oliver (1991) tarafından da desteklenir. Son olarak, Crosby ve Taylor (1983:418), tüketicilerin bilgi veya deneyimlerinde çelişkilerin olduğu durumlarda tedarikçilerini değiştirmeye direndiklerini ifade eder. Müşteri bağlılığının ölçümü çoğunlukla bu direnç eksikliğini yansıtan ölçüm araçlarını içerir.

Özdeşleşme: Tüketiciler, hizmetin üzerinde sahipliğin bazı formlarını aldıklarında, hizmet sağlayıcısının üyesi olduklarında veya sağlayıcıyla değer paylaştıklarında bir hizmet sağlayıcısıyla özdeşleşir. (Butcher ve diğerleri;2001:312) Bu bağlılık sonucu, özellikle spor kulüplerinin taraftarlarının arasında çok yaygındır. Harley Davidson sahipleri grubunun bazı üyelerinin, motosiklet kulübüyle özdeşleşmek için vücutlarına Harley Davidson logosunun dövmelelerini yaptırılmaları buna iyi bir örnek oluşturur.

Tercihin Güçlülüğü: Müşterinin tercihi, hizmet bağlılığının tutumsal boyutu için tipik bir ölçüdür. Gerçek bağlılık hedefine, bir varlığa karşı yüksek derecede yeniden müşterisi olma eğiliminin yanında, yalnızca müşteri güçlü pozitif tercih gösterdiğinde

ulaşılabilir. Tercihin güçlülüğü, malların ve hizmetlerin duygusal değerlendirmelerini içeren hizmet bağlılığının tutumsal boyutunun bir ölçüsüdür. Mitra ve Lynch (1995:651), tercih güçlülüğünü “hizmetin duygusal bir şekilde oluşturulan bir değerlendirme” olarak tanımlar. Dick ve Basu (1994), rakip işletmelere karşı bir hizmet sağlayıcısını savunma yeteneğinden ve müşterinin işletmeyi terk etmesini sınırlamasından dolayı tercih güçlülüğünü anlamının önemini vurgular.

Özel dikkat: Özel dikkat, hizmetin özel bir tipinin satın alımı olduğunda bir müşterinin dikkatinin boyutuna işaret eder. (Hauser ve Wernerfelt;1990:393) Bağlılık açısından, sadece bilişsel olarak sadık olan bir tüketici, hizmet sağlayıcısına, davranışsal olarak sadık olan bir tüketiciden çok daha büyük bir dikkat yöneltir. Özel dikkat, pazarlama literatüründe birkaç farklı görünümde ele alınır. Örneğin, genellikle ilk akla gelme veya ilk seçenek olarak düşünme özel dikkatin formlarıdır. (Ostrowski ve diğerleri;1993:19)

Seçenek Azaltma Davranışı: Özel dikkatin bir formu olarak seçenek azaltma davranışı, bağlılık davranışının bir sonucudur. Sheth ve Parvatiyar (1995:258), müşterilerin markalı mallarda seçenek sayılarını sınırlamak için, hizmet sağlayıcılarıyla sadık ilişkiler kurduklarını ileri sürerler. Müşterilerin güçlü bir bağlılık durumu, arama motivasyonunu azaltıp, sonuçta diğer alternatif seçeneklerden vazgeçmesini ve karar almada rakiplerin çabalarının azalmasını sağlayacağından dolayı bu ölçü bağlılığın önemli bir göstergesi olarak kabul edilir.

İlk Akla Gelme: Seçenek azaltma davranışı ile tutarlı bir şekilde, aşırı derecede bağlı müşteriler, ilk akla gelen seçenek olarak yalnızca bir seçenek ile sınırlandırılacaklardır. (Caruana;1999:141) Bu yüzden yüksek düzeyde müşteri bağlılığı, hizmet sağlayıcısının müşterinin ilk akla gelen olmasını sağlayacaktır.

4. Müşteri Bağlılığının Evreleri

Jacoby ve Chesnut (1978), bağlılığı tekrarlanan satın alma davranışı gibi davranışsal tanımlarından ayırt etmek için, onun psikolojik yorumunu araştırmışlardır. Bu yazarların analizine göre, tesadüfi satın alımlar bağlılığın göstergesi olamayacağından dolayı, tutarlı satın alımlar bağlılığın göstergesi olarak kabul edilmelidir. Yazarlar, daha fazla analiz olmadan, sadece tekrarlanan satın alım modellerinden hareketle bağlılık veya bağlılığın olmaması çıkarımının hatalı olduğu sonucunu çıkarmışlardır.

Tutumsal ve davranışsal bağlılık arasındaki ilişkiyi araştırmak için, ‘Düşünölmüş Hareket Teorisi’ göz önünde tutulmalıdır. Ajzen ve Fishbein (1980), müşterilerin davranışsal tepkilerini, onların inançları ve tutumları ile açıklamak için bu teoriyi geliştirmişlerdir. Bu teori müşterilerin, alternatif davranışlarının sonuçlarını dikkatli şekilde düşünerek karar alma sürecini değerlendirdiklerini ve en arzu edilir sonuçlara yol açan birini seçtiklerini varsayar. Bu düşünölmüş seçenek sürecinin sonucunda müşteri, seçilen davranışla bağlantılı olarak bir davranış tepkisini gösterir. Bentler ve Speckart (1981), tutumların, davranışların üzerinde nedensel önceliği olduğunu ifade etmişlerdir. Buna ek olarak Peter ve Olson (1987), tutumlardaki negatif bir değişikliğin, birçok müşterinin diğer markaya geçmeleri için neden olduğunu, tutum değişikliğinin bağlılık ve marka değiştirmenin iyi bir göstergesi olduğunu kabul etmişlerdir.

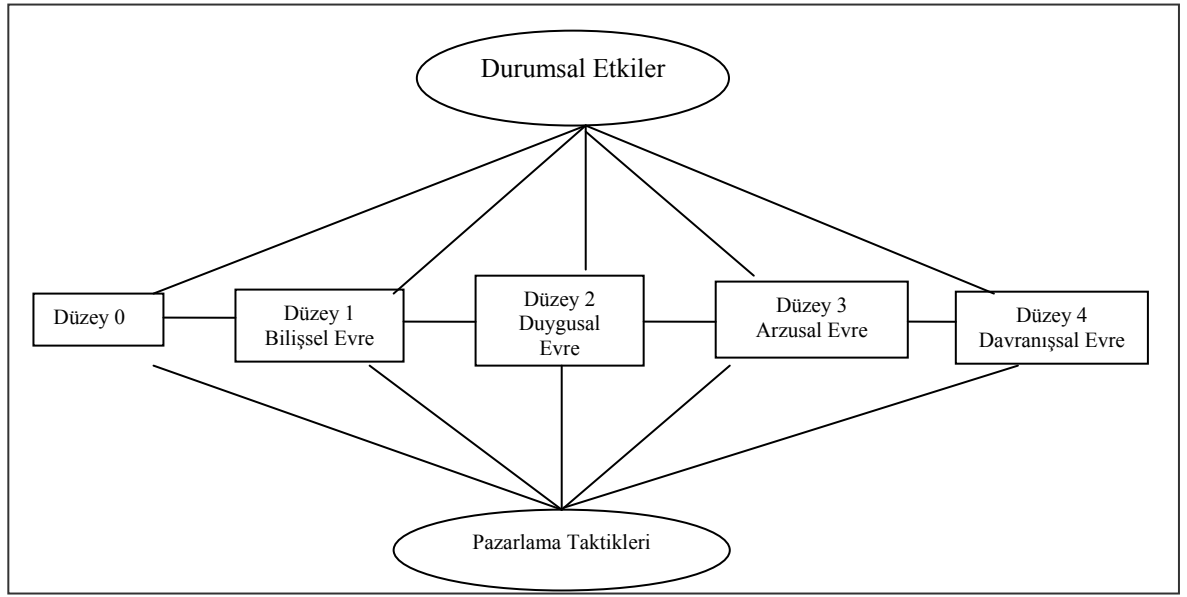
Sosyal bilimciler çoğunlukla, değerlendirmeyi ifade eden tepkilerin olduğunu varsayarlar ve bu yüzden insanların tutumlarını göstermeleri üç sınıfa bölünmüştür: Biliş, duygu ve arzu (veya davranışsal tepki) (Bagozzi;1978:8). Bağlılık evreleri, biliş-duygu-

arzu tutum yapısı aracılığıyla oluşturulur ve bir tüketicide gerçek bağlılık oluşması için tutum geliştirme aşamalarından geçilmesi gerekir. Bu yapı, bağlılığın düzeylerini ayırma ölçümünü sağlar ve tüketicilerin bir işletmeye nasıl bilişsel, duygusal, arzusal düzeyde sadık olduğunu anlatır. Bu yapıyı temel alarak Oliver (1997:17), gerçek bağlılığın var olması için üç koşulun olduğunu öneri sürer:

(1) tüketicinin sahip olduğu marka bilgisi (yani tüketicinin inançları) rakiplerin bilinen tekliflerinden üstün olarak odak markaya işaret etmelidir.

(2) tüketicinin beğeni derecesi, alternatiflerden daha yüksek olmalıdır, öyle ki odak marka için açık bir duygusal tercih oluşmalıdır.

(3) tüketici, bir satın alma kararı alınacağı zaman, alternatif markaların aksine, odak markayı satın almaya niyet etmelidir.

Şekil 1 : Oliver'in Müşteri Bağlılığı Geliştirme Modeli

Kaynak: Rosalind McGullan and Audrey Gilmore (2003), "The Conceptual Development of Customer Loyalty Measurement: A Proposed Scale", **Journal of Targeting, Measurement and Analysis for Marketing**, 11-3, s. 232

Oliver, tutumların bilişsel, duygusal ve arzusal boyutlarına davranışsal bağlılığı da ekleyerek dört aşamalı bir bağlılık modeli ortaya koymuştur. Oliver'in modeli, biliş-duygularzu modelini izler, ama tüketicilerin her bir tutumsal evrede sadık olabileceği konusunda bu modelden ayrılabilir. Oliver'a (1997:20) göre tüketiciler, ilk olarak bilişsel bir hisle daha sonra duygusal bir hisle, bir sonraki arzusal olarak ve son olarak ta eyleme geçerek bağlılık gösterirler. Bu aşamalar birbirleriyle bağlantılı olup, herhangi bir aşamada bağlılık sağlanmadan, bir sonraki aşamaya geçilemeyecektir. Örneğin, bir müşteri önce, sadece markanın nitelikleri hakkında inançlarını temel alarak bilişsel düzeyde sadık olur. Sonra, markanın performansına dayanan keyifli oluşumla duygusal anlamda sadık olabilir. Sonra, markaya özel bir bağlılık sergileyerek arzusal anlamda sadık olabilir. Bunun dışında Oliver'a göre (1997) tutumsal bağlılığın bu üç aşaması, açık davranışa veya Ajzen ve Fishbein'in (1980) teorisini temel alan davranışsal bağlılığa bağlanır. Bu dört evreyi tamamlayan müşteriler, markaya gerçekten sadık müşteriler olurlar

Şekil 1, Oliver'in müşteri bağlılığının gelişim modelini göstermektedir. Pazarlama taktiklerine ve durumsal etkilere rağmen, müşteri her fırsatta tercih ettiği markayı seçer. Müşterinin ürün veya hizmetle ilgili hiçbir bilgisi olmadığında veya ürün veya hizmete karşı bir tutum geliştirmedeğinde sıfır düzeyindedir.

Bilişsel boyut birinci düzeydir. Müşterinin, ürünün veya hizmetin o kategori içindeki diğer markalardan üstün olduğuna ilişkin inançları vardır.

Duygusal boyut ikinci düzeydir. Bu evrenin karakteristik özelliği, müşteriler tarafından ürün veya hizmete karşı olumsuz veya olumlu bir tutum geliştirilmesidir.

Arzusal boyut üçüncü evredir. Bu, bireysel niyet davranışı ve müşterinin tekrar satın alacak olup olmadığı ile ilgilidir.

Sonraki evre, asıl davranışla ilgili olup harekete geçmeyi ifade eder.

Bağlılık gelişimindeki her evrenin, ya müşteriyi çekmek için veya çekilen müşteriyi işletmede tutmak için görev yapan birçok karakteristikleri veya boyutları vardır.

4.1 Bilişsel Bağlılık

İlk bağlılık evresi bilişsel bağlılıktır. Bu aşamadaki tüketici bağlılığı fiyat, kalite ve bunun gibi diğer bilgiler tarafından belirlenir. Dolayısıyla ürün veya hizmetlerin maliyetleri ve yararlarının uygunluğu yönündeki bilgiye yöneliktir. Bu durumda tüketici bağlılığı, yüzeysel bir yapıdadır ve bağlılığın en zayıf tipidir. Çünkü markanın kendisine değil maliyetlerine ve yararlarına yöneliktir. Bu yüzden tüketicilerin alternatif teklifleri, maliyet-yarar oranına göre üstün olarak algılamaları durumunda, hemen marka değiştirmeleri olasıdır. (Kalyanaram ve Little;1994:409). Bilişsel bağlılık büyük ölçüde, tüketicinin deneyimlerini değerlendirme tepkisi (fiyata göreli olarak bir teklifin algılanan performansı, yani değeri) tarafından etkilenir.

4.2. Duygusal Bağlılık

Bağlılık gelişmesinin ikinci evresinde, markanın önceden kullanımı sonucundaki toplam memnuniyete dayanan, markaya karşı bir beğeni veya tutum gelişmesi söz konusudur. Duygusal bağlılık, özel bir marka veya ürüne doğru olumlu bir tutumu ifade eder.

4.3. Arzusal Bağlılık

Bağlılık geliştirilmesinin sonraki evresi, tüketicinin bağlılık düzeyi veya satın alma niyetinin düzeyi ile tüketicinin ürün veya hizmetin hakkındaki inançlarının (bilgi), ne kadar istikrarlı veya tutarlı olduğu ile tanımlanan arzusal tepki aşamasıdır. Bununla birlikte bu bağlılık, markayı tekrar satın alma niyeti içindir ve motivasyona daha çok benzer. Gerçekte tüketici tekrar satın almayı arzular, ama bu herhangi bir iyi niyete benzer. Bu arzu umulan ama gerçekleşmemiş hareket bir olabilir.

4.4. Davranışsal (Eylemsel) Bağlılık

Oliver (1997:22) tarafından mevcut modellere eklenen son evre, önceki evrelerin bir sonucu niteliğindedir ve satın alma işleminin gerçekleştiği evredir. Bu aşamaya kadar müşterinin marka ile ilgili bilgi, tutum ve duygusal yakınlığı oluşmuştur. Ancak satın alma

işleminin gerçekleşmesi ve tutarlı bir şekilde sürdürülebilmesi için müşterinin harekete geçmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak; bilişsel bağlılık, markanın performans yönüne odaklanır. Duygusal bağlılık, markanın çekiciliğine yöneliktir. Arzusal bağlılık, tüketicinin markayı tekrar satın almayı istediği zaman görülür. Davranışsal bağlılık, tekrar satın alma eylemine yöneliktir.

5. Müşteri Bağlılığının Dereceleri

Müşterinin davranışsal ve tutumsal bağlılığı üzerine yapılan çalışmalara önemli katkıda bulunanlar, Dick ve Basu'dur. Bu yazarlar müşteri bağlılığını, hedefe (marka/hizmet/mağaza/satıcı) doğru göreceli tutum ve tekrarlanan yeniden müşterisi olma davranışının bir bileşimi olarak kavramsallaştırmışlardır. Bu kavramsallaştırmadan bağlılık araştırmalarında geniş ölçüde bahsedilir.

Dick ve Basu (1994), göreceli tutum ve davranış arasındaki ilişkiyi tanımlayarak gerçek ve sahte bağlılığının arasındaki farklılıkları ortaya koymuşlardır. Bu yazarlar gerçek sürdürülebilir bağlılık hedefine, yalnızca müşterilerin nesneye karşı yüksek derecede yeniden müşterisi olma davranışı ile birlikte yüksek derecede pozitif tutum gösterdiklerinde ulaşılabileceğini vurgulamışlardır.

Şekil 2 tüketicinin göreceli tutumunun derecesi ve tekrarlanan müşterisi olma davranışına dayanarak marka bağlılığı ile ilgili dört özel durumu göstermektedir.

Şekil 2. : Dick ve Basu'nun Göreceli Tutum-Davranış İlişkisi

<u>Göreceli Tutum</u>	<u>Tekrarlanan Müşterisi Olma</u>		
		Yüksek	Düşük
Yüksek	Bağlılık(Gerçek)	Gizli Bağlılık	
Düşük	Sahte Bağlılık	Bağlılık Yok	

Kaynak: Dick, Alan S. ve Kunal Basu, (1994) "Customer loyalty: Toward an Integrated Conceptual Framework", **Journal of the Academy of Marketing Science**, Vol.22, No.2, s.101

Tekrarlanan müşterisi olma, bağlılığın davranışsal yönüdür ve bu yüzden aynı hizmet sağlayıcısı veya markanın kullanımına devam etmekle ilgilidir. Göreceli tutumlar, bağlılığın tutumsal boyutunu temsil eder. Göreceli tutum, tutumsal güçlülüğün derecesi ile tutumsal farklılığın derecesinin bileşimine dayanır. Göreceli tutum; hedef diğer seçeneklerden açıkça farklılaştığında ve tutum güçlü olduğunda en güçlüdür, farklılık derecesi düşük ve tutum zayıf olduğunda ise en zayıftır. Dick ve Basu (1994) göreceli tutumları, tekrarlanan satın alımın öncelleri olarak konumlandırır.

Göreceli tutum ve davranışsal bağlılığın çapraz sınıflandırılmasında Dick ve Basu (1994), müşteri bağlılığının dört kategorisini tanımlamıştır: Gerçek bağlılık, zayıf bağlılık, gizli bağlılık ve sahte bağlılık

5.1. Gerçek Bağlılık

Dick ve Basu'ya göre (1994) bağlılık (veya gerçek marka bağlılığı), görelî tutumun ve tekrarlanan müşterisi olmanın yüksek bir derecesinin bileşimidir ve dört kategori arasında en tercih edilen durumdur. Gerçek sadık müşteri olumlu tutumlara sahiptir, sık satın alma davranışı sergiler ve rakip markalar arasında önemli farklılıkları algılayabilir. Bu, sadık müşteriler için çabalayan şirketler açısından ideal durumdur. Ancak tutumların gözlemlenmesi zor olduğundan dolayı, müşterilerin gerçek veya sahte bağlılığa sahip olup olmadıklarını kararlaştırmak zor olabilir.(Dick ve Basu:1994)

5.2. Zayıf Bağlılık

İkincisi, zayıf bağlılık veya bağlılık olmayan durum olup, özel bir markaya karşı hem görelî tutumun hem de tekrarlanan müşterisi olma davranışının düşük derecesini ifade eder. (Dick ve Basu;1994) Görelî tutumun düşük bir derecesi, markanın pazarda yeni olması durumunda veya müşterinin geçmişte markayla olumsuz tecrübeleri varsa beklenebilir. Her iki durumda, marka bağlılığının düşük bir derecesi veya bağlılığın yokluğu beklenebilir. Tüketiciler bir kategorideki alternatif markaların arasında az bir fark gördüğünde ve düşük tekrarlanan satın alımlar olduğunda sadakatsizlik meydana gelir.

5.3. Sahte Bağlılık

Üçüncü olarak sahte bağlılık, bir marka hakkında yüksek bir tekrarlanan müşterisi olma davranışı ile düşük bir tutumun sonucudur. Kavram, güçlü bir tutum olmaksızın tekrarlanan satın alım durumu için Day (1969) tarafından ortaya atılmıştır. Sahte bağlılık durumunda müşteriler alışkanlıklar, sözleşmeler veya diğer alternatiflerin eksikliği gibi nedenlerden dolayı bir hizmet sağlayıcısının müşterisi olmayı sürdürürler ancak pozitif görelî bir tutuma sahip olmazlar. (Dick ve Basu:1994) Müşteriler yalnızca yeniden müşterisi olma davranışı modeliyle davrandıklarında, ancak nesneye karşı pozitif bir tutuma yönelmediklerinde, 'sahte bağlılığa' başvururlar. Bu durumda bir müşterinin, belli bir markaya yönelik olarak aşinalığa, uygunluğa veya diğer durumsal faktörlere dayanan düşük bir ilgisi vardır. Örneğin, bir yolcu hizmet kalitesinden tam olarak tatmin olmasa bile sıklıkla bir havayolu taşımacılığı şirketinin biletini alır. Onun tekrarlanan satın alma davranışına yalnızca uçuş mili yararları veya varış yerine başka bir havayolu taşımacılığı şirketinin gitmemesi neden olmuş olabilir.

5.4. Gizli Bağlılık

Dördüncü olarak, müşterilerin markaya karşı görelî tutumu yüksek olduğunda ama seçeneği sınırlı olduğunda gizli bağlılık oluşur. Müşteriler nesneye karşı pozitif bir tutuma sahip olduklarında, ancak yeniden müşterisi olma davranış modeliyle davranmadıklarında gizli bağlılığa başvururlar. Gizli bağlılığa, başka bir hizmet sağlayıcısına karşı daha yüksek görelî bir tutumu olmasına rağmen, müşterileri rakip bir hizmet sağlayıcısının müşterisi yapan durumsal faktörler ve sosyal normlar yol açmış olabilir.(Dick ve Basu:1994) Yüksek fiyat yönelimli müşteriler, başka bir sağlayıcıya doğru daha güçlü pozitif bir görüşe sahip olabilseler bile hizmet sağlayıcılarını fiyata göre seçebilirler. Bazı nedenler sağlayıcılarını değiştirmeyi engellediğinden dolayı, mevcut hizmet sağlayıcılarından başka, diğer bir hizmet sağlayıcı için gizli bağlılık sergileyen müşterilerin olması da mümkündür. Bu durumda, potansiyel baskılar azaltılarak potansiyel gizli bağlılık, gerçek marka bağlılığına dönüştürülebilir. Farklı yerlerde markayı genişleterek, potansiyel müşterilerin arasında

markanın tercih edilmesi artırılabilir ve daha iyi hizmet kalitesini sağlanarak gerçek bağlılığa dönüşüm yapılabilir.

Bu sınıflandırma sistemi, bağlılık oluşturma veya bağlılığı sürdürme çalışmalarında pazarlamacılara yararlı olabilir. Hizmet pazarlamacıları, markalarıyla en çok ilgilenen bağlılık tipini tanımladığı andan itibaren, mevcut hizmet koşulları altında bağlılık inşa etmek için uygun olan stratejileri uygulayabilirler.

6. SONUÇ

Genelde şirketlerin pazarlama çabalarının en son amacı kar elde etmektir. Müşteriyi elde tutmadaki en ortak düşünce, müşterileri elde tutmanın yeni müşterileri elde etmekten daha az pahalı olmasıdır. İşletmelerin sadık müşterilere sahip olmasının ekonomik ve ekonomik olmayan yararları söz konusudur. Müşterileri elde tutmanın ekonomik yararları şu şekilde ifade edilebilir. (Ahmad ve Buttle;2001:36)

- 1- Müşteriyi elde etme veya değiştirme maliyetlerinden tasarruf edilir.
- 2- Temel karlılığın garantileri olarak mevcut müşterilerin, dönem başına minimum bir harcamaya sahip olması olasıdır.
- 3- Müşteri geliri başına büyümede, mevcut müşterilerin belli bir dönemde gereksinimleri daha çok değiştiğinden ve daha çok harcadıklarından daha çok kazançlıdırlar.
- 4- İşletmenin daha çok müşterinin üzerine ve daha uzun bir zaman periyoduna yayabildiğinden dolayı operasyon maliyetlerinde görece bir azalma olur.
- 5- Mevcut müşteriler genellikle, fiyat indirimlerini beklemezler veya satın almayı kararlaştırmadan önce fiyatın düşmesini beklemezler.

Ekonomik olmayan yararlar, ürün veya hizmetin işlevsel özelliklerini geliştirerek, ürünlere değer eklemek için tedarikçilerle beraber çalışan mevcut müşterilerden ürün veya hizmet hakkında geri besleme alma ile ilgilidir. (Ahmad ve Buttle;2001:36)

Sadık bir müşteri olmanın, müşteri açısından da bazı ilişkiyel yararları bulunmaktadır. Bir müşterinin istikrarlı bir ilişkiden elde edebildiği yararları örnek olarak güvende bir artış, riskin azalması, ekonomik üstünlükler, karar sürecinde verimliliğin artışı ve basitleştirilmesi verilebilir. Müşterilerle istikrarlı bir ilişki kurularak, kendi satın alma seçeneğiyle ilgili sorunlarını azaltmakta ve bu şekilde karar alma sürecinin verimliliğini artmaktadır. (Marzo-Navarro ve diğerleri, 2004:428)

KAYNAKLAR

- Ahmad, R. ve Buttle, F. (2001), "Customer Retention:A Potentially Potent Marketing Management Strategy", **Journal of Strategic Management**, 9(1), 29-46
- Ajzen, Icek, ve Fishbein, Martin. (1980). "**Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior.**" Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Assael, H. (1992), "**Consumer Behavior and Marketing Action**", MA:PWS-KENT Publishing Company, Boston
- Bagozzi, Richard. P. (1978), "The Construct Validity of the Affective, Behavioral, and Cognitive Components of Attitude by Analysis of Covariance Structures", **Multivariate Behavioral Research**, 13, 9-31.
- Bentler, P.M., ve Speckart, G. (1981),. "Attitudes "cause" Behaviors: A Structural Equation Analysis.", **Journal of Personality & Social Psychology**, 40, 226-238.

- Butcher, K., Sparks B., ve O'Callaghan, F. (2001), "Evaluative and Relational Influences on Service Loyalty", **International Journal of Service Industry Management**, Vol:12, No:4, 310-327
- Caruana, A. (1999), "The Role of Service Quality and Satisfaction on Customer Loyalty". In 1999 AMA Educators' Proceedings: Enhancing Knowledge Development in Marketing, **American Marketing Association**, Vol:10, 139- 145
- Caruana, A. (2002), "Service Loyalty: The Effects of Service Quality and The Mediating Role of Customer Satisfaction", **European Journal of Marketing**, 36 (7/8): 811-830
- Crosby, L.A. ve Taylor, J.R., (1983), "Psychological Commitment and Its Effects on Post-Decision Evaluation and Preference Stability among Voters", **Journal of Consumer Research**, Vol:9, March, 413-431
- Czepiel, J.A. ve Gilmore R., (1987), "Exploring the Concept of Loyalty in Services," in *The Services Marketing Challenge: Integrating for Competitive Advantage*, J. A. Czepiel, C. A. Congram, and J. Shanahan, eds. Chicago, IL: **AMA**, 91-94
- Day, George S. (1969), "A Two-Dimensional Concept of Brand Loyalty," **Journal of Advertising Research**, 9 (September), 29-36
- de Ruyter, Ko, Wetzels, Martin., ve van Birgelen, Marcel (1999) "How Do Customers React to Critical Service Encounters?: A Cross-Sectional Perspective". **Total Quality Management**, Vol:10, No:8, 1131-1145
- Dick, Alan S. ve Kunal Basu (1994) "Customer loyalty: Toward an Integrated Conceptual Framework", **Journal of the Academy of Marketing Science**, Vol.22, No.2, 99-113
- Disney, J. (1999), "Customer Satisfaction and Loyalty: The Critical Elements of Service Quality." , **Total Quality Management**, 10 (4/5),
- Gould, Graham (1995) "Why It Is Customer Loyalty That Counts (and How to Measure It)", **Managing Service Quality**, Vol:5, No:1, 15-19
- Gremler, D.D. ve Brown, S.W., (1996), "Service Loyalty: Its Nature, Importance, and Implications", *Proceedings, American Marketing Association*, 171-80.
- Hauser, John R. ve Wernerfelt, Birger. (1990), "The Competitive Implications of Relevantset/ Response Analysis", **Journal of Marketing Research**, 26 (4), 391 – 406.
- Jacoby, J. ve Chesnut R.W., (1978), "**Brand Loyalty: Measurement and Management**", New York, John Wiley and Sons Inc.
- Kalyanaram, Gurumurthy, ve Little John D. C., (1994), "An Empirical Analysis of Latitude of Price Acceptance in Consumer Package Goods", **Journal of Consumer Research**, 21 (3), 408-419.
- Kendrick, Alice (1998) "Promotional Products vs Price Promotion in Fostering Customer Loyalty: A Report of Two Controlled Field Experiments", **The Journal of Services Marketing**, Vol:12, No:4, 312-326
- Loudon, D. L., ve Della Bitta, A.J., (1993). "**Consumer Behavior: Concepts and Applications.**" New York: McGraw Hill, Inc.
- Marzo-Navarro, M., Pedraja-İglesias, M., ve Riviera Torres, M.P., (2004), "The Benefits of Relationship Marketing for the Consumer and for the Fashion Retailers", **Journal of Fashion Marketing and Management**, 8 (4), 425-436
- Mitra, A. ve Lynch S., (1995), "Toward a Reconciliation of Market Power and Information Theories of Advertising Effects on Price Elasticity", **Journal of Consumer Research**, 21 (4), 644-660
- Oliver, Richard L., (1991), "The Dimensionality of Consumption Emotion Patterns and Consumer Satisfaction", **Journal of Consumer Research**, 18, 84-91
- Oliver, Richard L., (1997). "**Satisfaction: A Behavioral Perspective on the Consumer.**" New York: McGraw-Hill Companies, Inc.

- Oliver, Richard L. (1999), “Whence Consumer Loyalty?”, **Journal of Marketing**, Vol. 63, (Special Issue), 33-44
- Ostrowski, Peter L., O’Brien, Terence., ve Gordon, Geoffrey., (1993), “Service Quality and Customer Loyalty in the Commercial Airline Industry”, **Journal of Travel Research**, 32, 16-24.
- Peter, P.J, ve Olson, J.C., (1987), “**Consumer Behavior: Marketing Strategy Perspectives,**” Irwin, Homewood, IL,
- Pritchard, Mark. P., Havitz, M.E., ve Howard, D.R., (1999), “Analyzing the Commitment-Loyalty Link in Service Contexts”, **Journal of the Academy of Marketing Science**, 27 (3), 333-348
- Rosalind, McMullan ve Gilmore, Audrey (2003), “The Conceptual Development of Customer Loyalty Measurement: A Proposed Scale”, **Journal of Targeting, Measurement and Analysis for Marketing**, March, 11, 3, 230-243
- Sheth, Jagdish N. ve Parvatiyar, Atul., (1995), “Relationship Marketing in Consumer Markets: Antecedents and Consequences”, **Journal of the Academy of Marketing Science**, Vol:23, No:4, 255-271
- Söderlund, Magnus (1998), “Customer Satisfaction and Its Consequences on Customer behavior revisited: The Impact of Different Levels of Satisfaction on Word-of Mouth, Feedback to The Supplier and Loyalty”, **International Journal of Service Industry Management**, Vol:9, No:2, 169-188
- Stum, D.L. ve Thiry, A., (1991), “Building Customer Loyalty”,**Training and Development Journal**, Vol: 45, No:4, 39-48
- Zeithaml, V. A., Berry, L.L., ve Parasuraman, A., (1996), “The Behavioral Consequences of Service Quality”, **Journal of Marketing**, 60 (2), 31-36

IMPROVEMENT ON TECHNICAL EDUCATION USING VIRTUAL TRAINING CENTRE (VTC) FOR CNC (COMPUTER NUMERICAL CONTROL)

**CATALIN DUMITRAS¹, YALDIZ SÜLEYMAN², COZMINCA IRINA³,
CRETU SPIRIDON⁴, DRAGOMIR ALINA⁵**

ABSTRACT

The objective of this paper is to present the possibility of improving technical education by using innovative training centre for CNC. The Virtual Training Centre (VTC) was set up on the Internet for Computer Numerical Control (CNC) training based on virtual aids. A virtual space (a CNC training portal) on the Internet which allows the constant sharing of e-learning-based CNC teaching material was created so as to foster the further development of e-learning based CNC educational contents. The equipment, methods, curriculum and techniques currently used in CNC training by partners were observed, collected and evaluated.

Keywords: Technical Education, Virtual Training, CNC, Virtual Environment

1. Introduction

Recently virtual training has been regarded as an innovation notably for vocational training. There have appeared numerous virtual learning environments and various approaches and tools to this end. The focus of “virtual learning” is in fact is on computer technology and education. Thus, a large number of vocational training centres and technical universities are giving priority to Computer Numerical Control (CNC) Training. New developments on CNC machines are providing a continuous need for updated CNC training curriculum. In addition, CNC programming is becoming more and more automated through the use of CAD/CAM systems. This requires from the programmers to acquire CAD operation capabilities, on top of their CNC operation and programming knowledge. The major objective in the field of CNC training is to improve the qualifications and competences of the trainees, which is directly related to a well-designed and effective curriculum to be carried out on CNCs. The facilities for CNC training vary a lot and this has had direct impact on the experience that the trainee is acquiring during his/her apprentice.

---

¹ Technical University “Gheorghe Asachi” of Iasi, Romania

² Technical Science College, Selçuk University 42031, Konya, Turkey

³ Technical University “Gheorghe Asachi” of Iasi, Romania

⁴ Technical University “Gheorghe Asachi” of Iasi, Romania

⁵ Technical University “Gheorghe Asachi” of Iasi, Romania

This paper presents the development of an International Virtual Curriculum for CNC training, via an Internet based e-learning centre. This Virtual Curriculum in CNC training is the main result of an International Leonardo da Vinci Project with three participating European Countries. The developed training material is implemented in a Virtual Training Centre (VTC). This includes a virtual space (a CNC training portal) on the Internet which allows the constant sharing of e-learning based CNC teaching material.

In order to develop the appropriate virtual content, the equipment, methods, curriculum and techniques used for CNC training were observed, collected and evaluated. The selected materials were used to create a new and common international curriculum. The result is a 28 session Curriculum, implemented in the Virtual Training Centre.

2. CNC Training

Computer Numerical Control refers to the use of a computer to control and monitor the movement of a machine. The machine could be a milling machine, lathe, router, welder, grinder, laser or waterjet cutter, sheet metal stamping machine, robot or many other types of machines. A CNC training course should consist of presenting the CNC programming methods and their application on actual conditions of processes. Its main task should be to make any trainee capable of handling and programming CNC machine tools.

CNC training usually takes place under supervisory attendance that emphasizes the technological character of the training object. Additional support of appropriate teaching material such as media and methods (slide-shows, movies, multimedia, demonstration of manufactured pieces, visits to machine shops is often used. Furthermore laboratory exercises are necessary for the understanding of each topic of the subject, some taking place under actual conditions and other on paper. A large amount of programming exercises can help the trainee to understand the theory in a better way, offering him the sense of the difficulties that he is going to encounter, according to the machined part geometry. To accomplish all these objectives, the exercises included in the curriculum, should include data from real working conditions, as much as possible.

3. A common CNC Curriculum

Each European Country has a different curriculum in CNC training. During the first stages of the project, the equipment, methods, curriculum and techniques currently used for CNC training by the organisations in the partner countries were observed, collected and evaluated [1-3]. The selected materials were used to create a new and common curriculum.

The approach for developing the appropriate training material was based on the following key concepts:

- Know your machine (from a programmer's viewpoint)
- Prepare to write programs
- Understand the motion types
- Know the compensation types
- Format your programs in a safe, convenient, and efficient manner
- Know the special features of programming
- Know your machine (from an operator's viewpoint)
- Understand the three modes of operation
- Know the procedures related to operation

- You must be able to verify programs safely

Finally we obtained a CNC training curriculum which is based on 28 sessions:

- (1) Machine configuration
- (2) Speeds and feeds
- (3) Visualizing program execution
- (4) Understanding program zero
- (5) Measuring program zero
- (6) Assigning program zero
- (7) Flow of program processing
- (8) Introduction to programming words
- (9) Preparation for programming
- (10) Types of motion
- (11) Introduction to compensation
- (12) Dimensional (wear) tool offsets
- (13) Geometry offsets
- (14) Tool nose radius compensation
- (15) Program formatting
- (16) The four kinds of program format
- (17) Simple canned cycles
- (18) Rough turning and boring multiple repetitive cycle
- (19) More multiple repetitive cycles
- (20) Threading multiple repetitive cycle
- (21) Subprogramming techniques
- (22) Control model differences
- (23) Other special features of programming
- (24) Control model differences
- (25) Machine panel functions
- (26) Three modes of operation
- (27) The key operation procedures
- (28) Verifying new programs safely

4. Adaptation of the Curriculum into the virtual training center

In the report “Studies in the context of the E-learning Initiative: Virtual Models of European Universities” [4], a key concern was how virtual mobility is being supported in European universities through ICT integration and e-learning. ICT strategy is very important and those universities that have an ICT strategy are significantly ahead in integration of ICT in administration and networking. Integration of ICT and e-learning is politically important in the EU in terms of internationalisation and globalisation of education, student demand and interest in increasing the quality of education through ICT [5-8]. The designed common curriculum for CNC was implemented into a Virtual Training Centre. To develop the virtual training centre, a communication website was developed in order to manage the activities and tasks to be carried out by the partners. Then, an interactive teaching program was developed and put into a website to form a virtual training centre (figure 1).

The common curriculum developed for this purpose was the core of this training centre. The site, along with the interactive teaching program, was divided into four main areas, "News", "Exchange of views", "Projects and Networks", and "Useful Links". With these, users would be able to access a newsletter, a bulletin board, online surveys and survey reports, information on VET networks, an electronic library with references, a bookshop with downloadable publications and a number of databases. In the main core of the CNC training material, simulations and practical exercises are included into the interactive training centre (see figure 2, 3, 4, 5) together with a glossary of terms (figure 6).

The feedback of the implementation of the VTC in training centres has been recorded and evaluated in order to produce the final version. The evaluation procedure included content (topics, language used, modules), methods (progress, different levels of difficulty, and range of resources, situations and practical cases) and technology (ease of installation, interactive nature and use without a tutor).

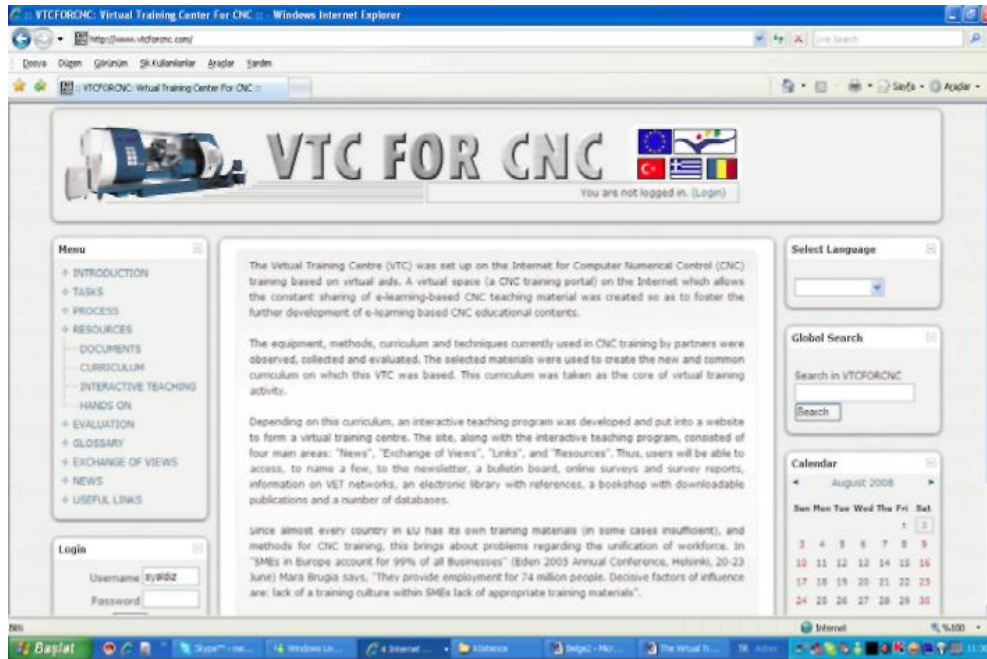

Figure 1. Interface for <http://www.vtcforcnc.com>.

The main aim of the VTC for CNC aims is to be an interactive platform, a meeting point for policy-makers, social-partners, practitioners, researchers and all those with an interest in CNC field of vocational education and training. Experts in the field are able to share and exchange knowledge and experience with associates within and outside the European Union. This will foster the long-term viability of the Centre.

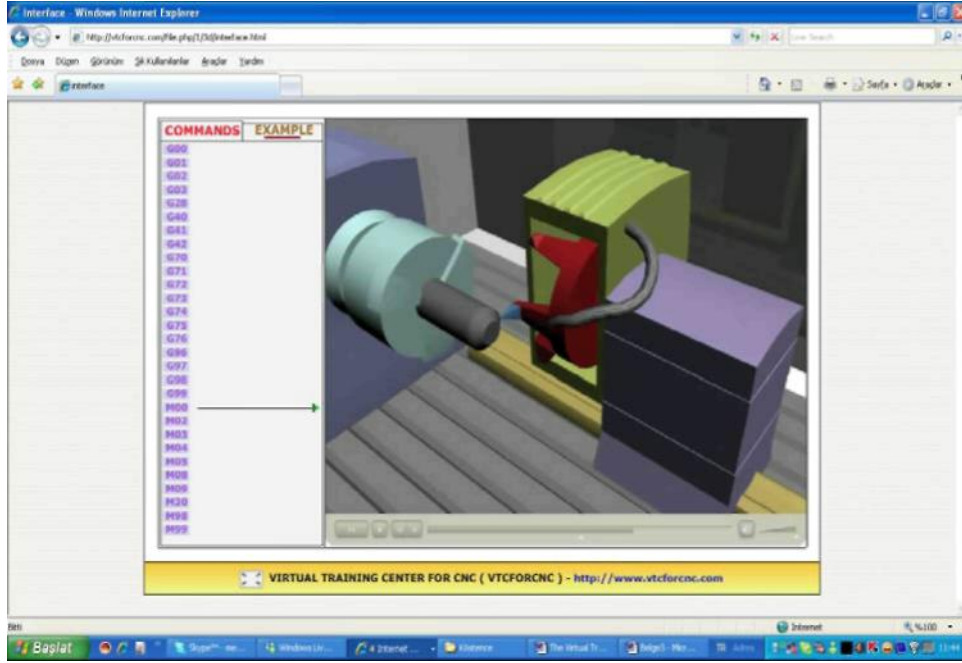

Figure 3. An animation for M00 command

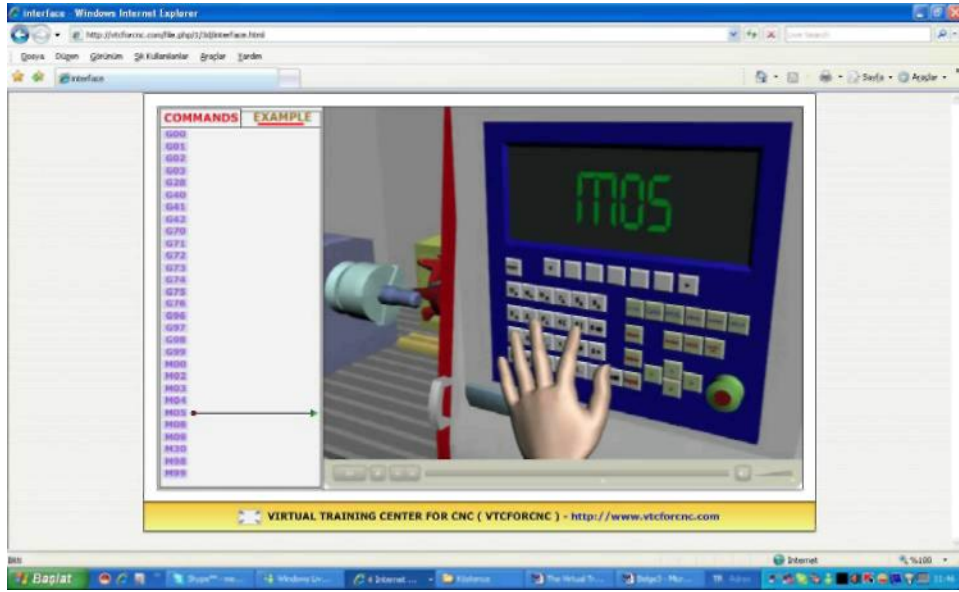

Figure 4. An animation on command M05

Figure 5. Interface for user simulation

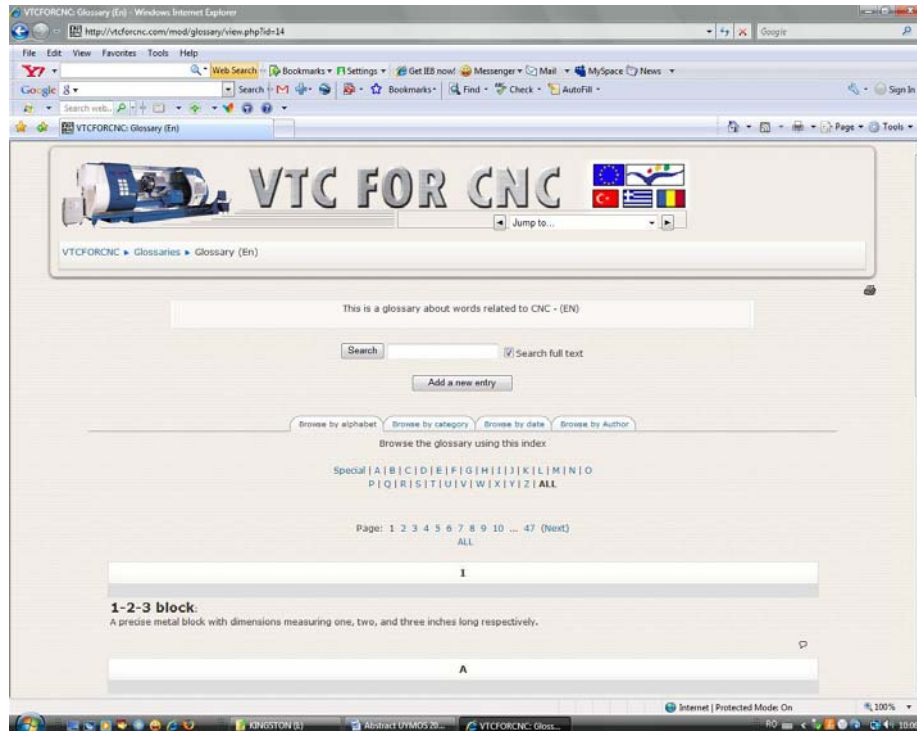

Figure 6. Glossary

5. Conclusion

The integration of ITC in this virtual learning environment for CNC, the development of the VTC and the common training curriculum are focused on the EU goals of internationalisation and globalisation of education, student demand and interest in increasing the quality of education through ICT. At the national level, integration of ICT has been a key priority with national and regional institutions making a commitment to ITC and the development of networks. This common Virtual CNC Curriculum addresses the priorities expressed here. Furthermore, the Virtual Training Centre addresses the strategic objectives mentioned above: improving the quality and effectiveness of education

and training systems in the EU by developing skills for the knowledge society, ensuring access to ICT for everyone, increasing recruitment to scientific and technical studies, and making the best use of resources. Facilitating the access of all to education and training systems by providing open learning environment, making learning more attractive, and supporting active citizenship, equal opportunities and social cohesion is the other strategic objective that can be achieved through this virtual training centre. The experiences and knowledge gained during the implementation of this Centre can be used in developing and improving other training programmes in particular in the area of new information technology applications in related sectors.

REFERENCES

- ŞAHİN, M., BILALIS, N., YALDIZ, S., ANTONIADIS, A., ÜNSAÇAR, F., MARAVELAKIS, E., (2007), Revisiting CNC Training—a Virtual Training Centre for CNC, International Conference on E-Portfolio Process in Vocational Education-EPVET, Bucharest, Romania.
- YADONG, LIUA, XINGUI, GUOA, WEI, LIA, KAZUO, YAMAZAKIA, KEIZO, KASHIHARAB and MAKOTO, FUJISHIMAB, (2007), An intelligent NC program processor for CNC system of machine tool. Robotics and Computer-Integrated Manufacturing, Vol 23 (2), pp 160-169.
- XIAOLING, W., PENG, Z., ZHIFANG, W., YAN, S., BIN, L., YANGCHUN, L., (2004), Development an interactive VR training for CNC machining, Proceedings VRCAI 2004 – ACM SIGGRAPH International Conference on Virtual Reality Continuum and its Applications in Industry, pp. 131-133.
- RAMBOLL, PLS, (2004), Studies in the context of the E-learning Initiative: Virtual Models of European Universities (Lot1). Draft Final Report to the European Commission, DG Education and Culture. Available at <http://elearningeuropa.info>
- LARSON, J., and CHENG, H. H., Object-Oriented Cam Design through the Internet, Journal of Intelligent Manufacturing, Vol.11, No. 6, December 2000, pp. 515-534. ANDREATOS A., (2007), Virtual Communities and their Importance for Informal Learning, International Journal of Computers, Communications & Control, Vol. II, No. 1, pp. 39-47
- ZHENGXIN CHEN, Learning about Learners: System Learning in Virtual Learning Environment, International Journal of Computers, Communications & Control, Vol. I (2008), No. 1.
- K. SHEPPARD, G. KORFIATIS, S. MANOOCHEHRI, J. NASTASI, K. POCHIRAJU, E. MCGRATH, P. DOMINICK, J. ARONSON (2004), Preparing Engineering Students for the International Virtual Workplace : Information Technology Based Higher Education and Training, IEEEConference: ITHET 2004 pp 365- 370.

Contact Address:

Assoc.Prof.Dr. Catalin Gabriel DUMITRAS
Technical University "Gheorghe Asachi" of Iasi
Faculty of Machine Manufacturing and Industrial Management
B-dul Mangeron No.59A, Iasi, 700050, ROMANIA
Phone/Fax: +40-232-242109
E-mail: dumitrascata@yahoo.com

İÇİMİZDEKİ YARATAN

THE CREATIVITY WITHIN US

Berna YEŞİLYURT

ABSTRACT

One should move forward with their **own qualities**. When personal development and professional formation are composed together, the most important **advantage** is obtaining a **self-confidence** that you feel is indispensable in professional life. Even in technical and mechanical fields, everybody has own spice that they can add to their work. This spice can sometime be extra knowledge or skill and sometimes creativity. Knowledge and skills that look nonvaluable alone can be the holiest invention or discovery of human history, when united with **creativity**.

We know that it is creativity that progresses science. But we can't dare to step forward. So, the basic **attribute** for success is courage. We need the necessary supplies for the self-confidence that would trigger our courage. At this point we need professional education. In academic life it is not only the knowledge passed on us by our professors. Knowledge can be obtained by reading books. One of the basic aims of academic formation should be to add our own value to our supplies. Schools give you fishing line, not fish... But unless they teach you how to relate with the fishing line we can't get enough satisfaction.

ÖZET

Her kişi kendi özellikleri ile yol almalıdır. Kişisel gelişim ve mesleki formasyonun birlikte oluşturulmasının en önemli avantajlarından biri, çalışma hayatında yeri doldurulamaz olduğunuzu düşündürecek olan bir **özgüvene** sahip olmaktır. Teknik ve mekanik alanlarda bile herkezin işine katacak kendine özel bir baharatı vardır. Bu baharat bazen fazladan bir bilgi ya da beceri olabileceği gibi bazen de **yaratıcılıktır**. Yalnızken değersiz duran **bilgi ve beceri** yaratıcılıkla birleştiğinde insanlık tarihinin en kutsal icadı ya da keşfi olabilir.

Bilimin ilerlemesine yol açanın yaratıcılık olduğunu biliriz. Ama kendimiz adım atmaya cesaret edemeyiz. Öyleyse işinde başarılı olmak için en temel nitelik cesur olmaktır. **Cesaretimizi** tetikleyecek özgüvene sahip olmak içinse yeterli **donanıma** sahip olmalıyız. İşte tam burada mesleki eğitim süreci devreye girer. Akademik ortamlarda bizi mesleğimize hazırlayan sanıldığı gibi sadece hocalarımızın bize aktardıkları bilgi değildir. Bilgi kitaplardan okuyarak da sahip olabileceğiniz bir donanımdır. Akademik formasyonun temel hedeflerinden diğeri de sahip olduğumuz donanıma kendi değerimizi nasıl

katabileceğimiz olmalıdır. Okullar bize balık yerine olta verirler... ama olta ile nasıl ilişki kuracağımızı öğretmedikleri sürece işimizde yeterince doyuma ulaşamayız.

1. GİRİŞ

Ünlü piyano virtüözü Horowitz ‘Hepimiz Chopin’in aynı notalarını çalıyoruz. Ama her birimizi diğerlerinden ayıran, notalar arasındaki o fark edilmez ve kendimize mahsus yarattığımız zaman boşluklarıdır.’ demiş... Horowitz’e göre yaratıcılık, sanıldığı gibi sadece beste yaparken değil, eseri yorumlarken de kendini bir şekilde gösteriyor. Ben ‘Yaptığımız iş ne olursa olsun varoluşumuzun tek göstergesi, ortaya koyduğumuz yaratıcılığımızdır.’ diyerek genişletmek istiyorum bu kapsamı... Heidegger geleneksel bir dille ‘insanın varoluşu/ek-sistenzi onun özü, cevheridir’ diyor. Öyleyse ‘Eğitim bu cevheri işleyen sistemin tamamıdır.’ diyerek başlamak mümkün...

OKULU BİTİRİNCE NE YAPACAĞIN/OLACAĞIN?

Eğitim; ‘*Kişinin özgürleşmesine ve tüm yeteneklerini geliştirmesine yardım eden bir etkinliktir.*’ (Erdem, Yard. Doç. Dr. Ali Rıza, 2005)¹ tanımını bildirim ilham aldığı düşünceyi çok güzel özetliyor. Bu tanımdan hareketle; eğitimimizin amacı ne olursa olsun, temelde kişisel varoluşumuzu desteklemek zorundadır. Aksi halde ‘Elbise mi bizim üzerimize olmalı?’, ‘Biz mi elbisenin içine olmalıyız?’ gibi tuhaf bir çelişkinin içinde buluruz kendimizi☺

Geleneksel ve yaygın olan mesleki eğitim modellerinde, öğrencilerin kişisel özellikleri dikkate alınmaz. Mesleki tanımlar yapılarak onların bu tanıma düz mantıkla oturması beklenir. Böylece, kişisel beceri ve yaratıcılığın çalışma hayatındaki değeri yok sayılır. Sadece meslek adaylarının varoluşları göz ardı edilmez; değişen dünyada mesleklerin tanım ve ihtiyaçlarındaki değişimler de göz ardı edilmiş olur.

Anatomi bilmeyen birine doktorluk yaptırmazlar, oysa bir finansçı, işinin banka hesabı üzerindeki etkisi dışındaki, çok yönlü etkilerden habersiz olsa da, serbestçe çalışabilir. Ve çok çalıştığı halde neden başarılı olamadığını bir türlü anlayamaz. Öğrenciler mesleklerinin antropolojik tanımlarını kavramadan işlerinde başarılı olamayacaklarını öğrenmelidirler. Bu onların meslekleri için öğrendikleri her şeyin hayattan zevk almaya yaradığını fark etmelerine yol açacağı gibi, yaptıkları işi sevme kuralını da destekler. ‘*Sevdiğin işi yapmak*’ önermesi, sanıldığı gibi gerçekçi değildir. Doğrusu; ‘*yaptığın işi sevmek*’ olmalıdır. Mesleki okulların bunu sağlamasının başlıca yolu sosyal antropoloji biliminden destek almak olacağı gibi, öğrencilerin kişisel ilgi ve becerileriyle buluşan yöntemler oluşturulabilir.

(Rusell, 2008) Bir insanın eğitimi sadece kitap sınırları içinde kalmışsa –ki çoğunlukla böyle olmaktadır- o insan çalışma dönemine geldiğinde, epeyce bilgili olduğu halde, bilgisini kendince önemli bir alanda uygulayamadığını görür.²

Eğitimde yöntem belirlemeye yarayan en önemli faktörlerden biri ‘geleceğe yönelik mesleki ihtiyaçların’ belirlenmesidir. İlk adım iş kolunun antropolojik tanımı ve çalışma enstrümanlarının tekrar, tekrar gözden geçirilmesidir. Gelişmelerin paralelinde yenileyeceğimiz ihtiyaç listelerimiz sayesinde, öğrencinin iş hayatına uyumunu sağlayacak ‘eğitim yöntemleri’ oluşturabiliriz. Öğrencilere bilginin nasıl kullanılacağını bilmeden, değeri olmadığını fark etme fırsatı okulda verilmelidir. Böylece, öğrendiği bilgilerle karşılaştığı her sorun ya da durumda ihtiyaç duyduğu bilgiyi kendi kendine üretebilen, onu mesleki enstrümanlarından biri olarak gören öğrenciler mezun edebiliriz. Bilmelidirler ki; bir enstrümanla sürekli ilişki halinde olmadan ondan istedikleri sesi çıkartamazlar☺

KÜRESELLEŞMENİN TEMEL İHTİYACI: DÖNÜŞMEK...

İçerikten yönetime kadar sürekli değişim ve gelişim halinde olan bir dünyaya ayak durmanın ilk adımı eğitimde yeni yöntemler oluşturmaktır. Eğitim yöntemlerini yeniden oluşturmak, geliştirmek ve bilgi revizyonu yapabilmek için öncelikle doğru saptamalar yapmak gerekiyor. Ön araştırma niteliğindeki bu çalışmalarda, bilimsel araştırmalardan faydalanmanın yanı sıra zaman zaman sahaya inilmeli. En azından mesleki ihtiyaçları saptamak için üretim yapan şirket ve kurumların istatistik çalışma ve faaliyet raporlarını inceleyerek, değerlendirmeler yapmak çok işe yarar.

(Russel, 2008)Uygarlık bireyde, hem ansal hem de törel niteliklerden meydana gelir: Ansal nitelikler denilince, belirli bir genel bilgi asgarisi, insanın kendi mesleğinde ustalık sahibi olması ve fikirlerini kanıtlara dayanarak oluşturma alışkanlığını edinmesi akla gelmelidir.

Bireyin yetenek ve ihtiyaçları üzerinde durmak:

Uygulamalı eğitim ve grup çalışmaları yaptırarak, öğrencilerin her birinin kendi kişisel özelliklerini keşfedecekleri ortamlar yaratmak gerekiyor. Grup çalışmaları ve uygulamalı eğitim modellerine yer vermenin faydalarından biri de, çalışma hayatında bireyler arası etkileşimin önemini fark ettirmektir. Ayrıca kişisel beceri ve niteliklerinin farkına varan öğrenciler eksiklerini giderebilir ve meslek yaşamlarında kendilerini doğru konumlandırabilirler.

(Russel, 2008).....Uygarlık, yasalara saygılı, insanlar arasında adaleti, insan ırkının her hangi bir kesiminin sürekli zarar görmesine yönelmeyen amaçların yanı sıra, araçların amaçlara akıllıca uyarlanmasını gerektirir.

Toplumun ihtiyaçları üzerinde durmak:

Eğitim: ekonomi, siyaset, aile, sağlık, din gibi bütün toplumsal kurumlardan etkilenir ve bu kurumları yetiştirdiği insanlar aracılığıyla etkiler. Bu etkileşimin sağlıklı olabilmesi için yapılacak analizlerin eğitim yöntemleriyle ilişkilendirilmesi zorunluluktur.

Çağın ihtiyaçları üzerinde durmak:

Dünya küresel olmakla kalmayıp baş döndürücü bir hızla değişiyor. Bilgi ve teknolojik imkânlar yerel olmaktan çıktı; nerede olursanız olun aynı hızla ulaşabileceğiniz hale geldi. Bilgi kolay ulaşılmakla birlikte, ayıklanması zorunlu hale de geldi. Sınırları olmayan bir köyde yaşamak, ayrıştırma ihtiyacını yanında getirmiş olmalı ki; bilgiyi kullanma farklılığından doğan ‘yaratıcılık’ başarının en önemli anahtarı sayılmakta. Herkes bu dünyaya ait olduğunu kanıtlamak; kendisini kürenin üzerine kondurulmuş noktalar olarak dahi olsa göstermek ister. Ve bunu sadece kişisel donanımlarıyla yapabilir. Bu donanımın en biricik/kişisel olanı da zihinsel yaratıcılığımızdır. Bu yüzden ‘Eğitimde çağımızın temel ihtiyacı’ yaratıcılığın kısıtlanması ve geliştirilmesi olmalıdır. Yaratıcılığın bireye vereceği özgüven eğitimle desteklenirse, ‘Cahil Cesareti’nin yerini, ‘Yaratıcı Cesareti’ alabilir☺ Albert Einstein, yaratıcılığın önündeki en büyük engelin eğitim olduğunu ve hayal gücünün bilgiden çok daha önemli olduğunu söyleyerek, geleneksel eğitim yöntemlerinin dönüştürülmesi ihtiyacını bildik ‘aklıevvelliğiyle’ erkenden fark ettirmek istemiş... Ne mutlu ki; Einstein’ın saptamasında kast ettiği ‘GELENEKSEL EĞİTİM YÖNTEMLERİ’, ‘YARATICI EĞİTİM YÖNTEMLERİ’ne dönüştürüldüğünde, onu da mutlu edebilecek bir tablo çıkıyor ortaya.

GELENEKSEL VE YARATICI ÖĞRENMENİN KARŞILAŞTIRMALI ÖGELERİ

ÖĞRENCİLERİN OKULA GELİŞ AMACI UZUN ZAMANDIR
VAR OLAN BİLGİLERİ ÖĞRENMEKDIR.

**ÖĞRENCİ OKULA BİLİNMEZ, TAHMİN EDİLEMEZ OLAY VE İLGİNÇ
YÖNLERİ ÖĞRENMEYE DEVAM ETMEK İÇİN GİDER. BU BİLGİLER
ELDEKİ İŞİ ÖĞRENME YETENEKLERİNİN BİR PARÇASIDIR.**

ÖĞRENME OTORİTENİN ÖĞRETTİĞİ KONULARLA SINIRLIDIR.

**KONULAR ÖĞRENME İÇİN HAM MADDE SAĞLAR.
FAKAT ANLAMLI BİR YÖNDE KULLANILDIKLARI ZAMAN
DEĞERLİDİR.**

KONUYU ORTAYA KOYMAK İÇİN PARÇA VE BÖLÜMLER KULLANILIR.

BİLGİYE ULAŞMANIN EN İYİ YOLU ETKİN DENEYSEL YOLDUR.

PARÇA VE KONULAR ÖĞRETEN VE ÖĞRETİLEN İÇİN AYNIDIR.

**YARARLI, ANLAMLI, DUYGULU OLAN ŞEY BİREYİN GEÇMİŞ
YAŞANTILARINA, DENEYLERİNE, AYIRICI ÖZELLİĞİNE VE
GEREKİNİMLERİNE GÖRE DEĞİŞİR.**

EĞİTİM YAŞAMA HAZIRLIK YA DA UZUN BİR DÖNEMİDİR.
YAŞAMIN KENDİ DEĞİLDİR.

**EĞİTİM BÜYÜME İLE İLİŞKİLİDİR VE BÖYLECE YAŞAMIN BİR
PARÇASIDIR.**

ÖĞRENME ANI YAŞAMAK OLDUĞUNDAN SOSYAL YÖNÜ YOKTUR.

**KİŞİSEL ANLAMI OLAN ÖĞRENME, ETKİLEŞİM VE BAŞKALARI İLE
ETKİLİ İLETİŞİM GEREKTİRİR.**

**ÖĞRETMEN BİLGİ KAZANMANIN İHTİYAÇ VE AMAÇLARINI
BELİRLEMELİDİR.**

YARATICI EĞİTİM ETKİLİ İLETİŞİM GEREKTİRİR.

ÖDEV, ÜZERİNDE ÇALIŞMAK YA DA AMAÇ İÇİN İYİ BİR DİSİPLİNDİR.

**ÖĞRENEN BİREYİN GEREKSİNİM VE İLGİLERİ
YARATICI ÖĞRENMENİN AMAÇLARINI BELİRLER.**

SORUNA BULUNAN YANIT, ARAMA SÜRECİNDEN DAHA ÖNEMLİDİR.

**ÖĞRENEN BİREYİN KENDİSİ İLE İLGİLİ OLAN VE ONA İLGİNÇ
YA DA ANLAMLI GELEN KONULARI SEÇMESİ ÖNEMLİDİR.
ÇÖZÜMÜ BULMAK, O ANDA;
ÇÖZME SÜRECİ İSE UZUN DÖNEMDE ÖNEMLİDİR.**

ÖĞRENİLENİ ÖLÇMEK, ÖĞRENİLEN KONUDAN DAHA ÖNEMLİDİR.

**SONUCU BELGELEMEKLE YARATICI ÖĞRENMENİN DEĞERİ
EŞİT DÜZEYDE ÖNEMLİDİR.**

Sungur, N. (1992) 5

KİŞİSEL BİLGİ AKTARIMINDA BİLİMSSEL YÖNTEM İHTİYACI:

Genellenemeyen bilgi bilimsel değildir. Deneyim somut haliyle aktarılamaz ve ‘gerçekliği’ açısından dinleyenlerle paylaşılmaz. Böylece öznel ve genellenemezdir de... Öyleyse deneyim bilimselliği olmayan bilgidir. Öğrencilerimizle deneyimlerimizi paylaştığımızda onlara, sadece koşullarıyla birlikte oluşan öznel/özel örnekler vermiş oluruz. Amaç deneyimin içinden çıkan bilgiyi paylaşmaksa; anlatılanları, kendilerini bu örneklerin içinde hayal ederek anlamlandırmalarını bekleyemeyiz. Bu yüzden deneyimlerimizin kuramsal/kavramsal bir bilgiye dönüştürülerek açıklanması gerekir.

(Ergun, 2006). ....bilimin amacı açıklama yapmaktır.

Bilimin görevi ve amacı, toplama yapmak değildir, tasvir yapmak değildir.

Bilim, açıklayarak bilgi üretir; bilim, çözümleyerek bilgi üretir. 6

Hepimizin kendi gerçekliklerimizden yola çıkarak varacağı ortak bir doğru olmak zorundadır. ‘Çalışmadan üretemeyeceğimizi bilmek’ ortak bir doğrudur. ‘Nasıl çalışacağız?’ ve ‘Ne üreteceğiz?’ gibi soruları ise kendi gerçekliklerimizin içinde cevaplandırabiliriz ancak. Doğruyla gerçek(gerçekler her zaman doğru olmazlar) arasındaki farkı gözeterek; öğrencilerimizin doğruyu-**bilgiyi**- kendi gerçeklikleri içinde kavramalarına/ anlamalarına imkân vermeliyiz.

(Ergun, 2006)İşte görülmektedir ki, yöntemi bulmaya başlayabilmek için, yani başlangıçta genel bir yöntem algılayabilmek için, ilk bilgiler felsefi bilgiler olacaktır. Bu ilk bilgiler, yani bu felsefi bilgiler, ‘bazı emel gereçleri’, ‘yüksek bir temellik’ derecesinde öğreten bilgilerdir.⁷

Yoksa öğrencilerin bilinçaltları hayatları boyunca temizleyemeyecekleri olumsuzluklarla dolabilir. ‘İnsanın düşerse kalkamayacağı’ nı bilmesi/sanması, yaşamadığı bir deneyimin olumsuz bilgisiyle engellenmesine -korkup hareket edememesine- de yol açabilir. Burada varılmak istenen sonuç; deneyim aktarımlarının sakıncalı olduğu değildir. Deneyim aktarımlarının, hedefinde ve yönteminde gösterilmesi gereken özendir. Ustalıkla yapıldığında fazlasıyla zihin açıcı ve motive edici olduğunu çoğumuz deneyimlemiştir hocalarımızdan.☺

Özellikle mesleki formasyonu amaçlayan öğretilerde, felsefeyle denetlenmeyen bilgilerden kaçınmak gerekir. Böylece aktardığımız deneyimlerin öğrenciler üzerindeki etkisinin sağlanmasını da yapmış oluruz. Belki de hızla unutmamız gereken bir deneyim olduğuna karar verip ağırlığından kurtularak kendimize de iyilik ederiz. Burada bilgiyi çoğaltmak kadar yeri geldikçe yenilemenin, gerekirse azaltmanın önemini de vurgulamak isterim.

SONUÇ

Meslek sahibi olmuş herkesin ortak hayali olduğunu düşündüğüm geri dönüş beklentisinden söz ederek bitirmek istiyorum... Eğitimci olmayı seçenler için en değerli geri dönüş göstergesi, çalışma hayatında parmakla gösterilen öğrenciler mezun etmektir. Onları parmakla gösterebilmemiz için kalabalıkların arasında seçilir olmaları gerekir. Bu ise, sahip oldukları bilgiyi yaratıcılıklarını kullanarak fark yaratma becerisi ve cesaret gerektirir. Hangi mesleği seçerlerse seçsinler, hangi beceri ve bilgilere sahip olurlarsa olsunlar tek bir bilişe ihtiyaçları var: ‘Her meslek ya da iş sahip olduğun bilgi ve becerileri başarıya dönüştürme şansı verir. Bizim yapmamız gereken ‘İçimizdeki Yaratıcıya’ inanmaktır. Bu bilişle mezun ettiğiniz öğrencilerinizin aç kalmayacağını bildiğiniz gibi, işlerinde mutsuz olmayacaklarını da bilirsiniz☺

KAYNAKLAR

Sungur, Nuray, “Yaratıcı Düşünce” İstanbul: Özgür yayın-dağıtım, (1992)

Erdem, Yard. Doç. Dr. Ali Rıza, “Etkili ve Verimli –nitelikli- Eğitim”, Anı Yayıncılık (2005)

Ergun Doğan, “Yöntemi Bulmak”, İmge Yayınevi Yayınları (2006)

Russell, Bernard, (Çeviren: Ergin, Mete) “Aylaklığa Övgü”, Cem Yayınevi (2008)

Heidegger, Martin-Sartre, J.P.-Eliot, T.S.-Babbitt, I. (Çeviren: Aydoğan, Ahmet)
“Hümanizmin Özü”, İz Yayıncılık (2002)

Balibar, Françoise, (Çeviren: Derman, Aykut) “Einstein-Düşünmenin Keyfi”, YKY (2008)

Dorion, Louis-Andre, (Çeviren:Demirtaş, M. Demir) “Sokrates”, Dost Yayınevi (2005)

Auge Marc, Colleyn Jean-Paul, (Çeviren: Yerguz, İsmail) “Antropoloji”, Dost Yayınevi
(2005)

İLKOKUL ÇAĞI ÇOCUKLARDA A GRUBU BETA HEMOLİTİK STREPTOKOKLARIN VE ANTİ STREPTOLİZİN O (ASO) DEĞERLERİNİN ARAŞTIRILMASI

INVESTIGATION OF GROUP A BETA HEMOLYTIC STREPTOCOCCI
AND ANTI STREPTOLYZIN O (ASO) VALUES IN PRIMARY SCHOOL
AGE CHILDREN

Vecdi GÜMÜŞTAŞ¹   Yrd. Doç.Dr Birol ÖZKALP²   Prof.Dr. Yusuf DURAK³

ABSTRACT

In this study, 155 throat swab sample for beta hemolytic streptococci and 14 blood sample for ASO values have been investigated. The beta hemolytic streptococci which isolated from throat swabs that identified by biochemical tests and blood serum ASO values have been examined by latex method. Beta hemolytic streptococci have been isolated from 9.03% of throat cultures and of them have been seen belong to group A. 71.43% of blood serum samples have been found positive for ASO dilution. In a lot of samples that beta hemolytic streptococci were isolated, ASO dilution was positive and this case were estimated as important.

Key words: Throat Liquid , Blood ASO

ÖZET

Bu çalışmada, 155 boğaz sürüntü örneği beta hemolitik streptokoklar ve 14 kan örneği ASO değerleri yönünden araştırılmıştır. Boğaz sürüntülerinden izole edilen beta hemolitik streptokoklar biyokimyasal testlerle teşhis edilmiş ve kan serumlarının ASO değerleri lateks yöntemiyle incelenmiştir. Kültürlerin % 9.03'ünden beta hemolitik streptokoklar izole edilmiş ve bunların tümünün A grubu olduğu görülmüştür. Kan serumu örneklerinin % 71.43'ünde ASO titresi (+) bulunmuştur. Beta hemolitik streptokokların izole edildiği örneklerin çoğunda, ASO titresinin (+) bulunması önemli olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Boğaz sürüntüsü, A grubu Beta Hemolitik Streptokok Kanda ASO

¹ Uzman Vecdi GÜMÜŞTAŞ Niğde Ün. Fen Bilimleri Enst.

² Yrd.Doç.Dr Birol ÖZKALP Sel. Ün. Sağ.Hiz. MYO Tıbbi Lab. Böl. bozkalp@selcuk.edu.tr

³Prof.Dr. Yusuf DURAK Sel.Ün. Fen Fak. Biyoloji Böl. ydurak@selcuk.edu.tr

GİRİŞ

Streptokoklar, streptococcaceae familyasına ait gram (+), katalaz (-), çift veya zincir şeklinde üreme gösteren bakterilerdir (1-2).

İlk kez 1933 yılında Rahecca Lancfield tarafından, polisakkarit yapısındaki antijenik farklılıklarına dayanılarak gruplandırılan streptokokların insanlarda patojen olanları A, B, C, D, F ve G gruplarıdır (3-7). Bunların arasında en sık görülen A grubu streptokoklar olmakla birlikte, diğer gruplar da gittikçe artış göstermektedir. İnsan, A grubu beta hemolitik streptokoklar için doğal bir kaynaktır. Solunum yoluyla kişiden kişiye bulaşan bu bakteriler; farenjit, tonsillit, sinuzit, orta kulak iltihabı, artrit ve endokardit gibi birçok hastalıklara neden olurlar. Akut farenjitlerde, A grubu beta hemolitik streptokoklar, diğer solunum sistemi patojenlerine göre çok özel bir öneme sahiptir (1-3, 8-13). Çocuklarda A grubu beta hemolitik streptokok farenjitlerinin en korkutucu yanı; kalp ve eklem romatizması gibi çok ciddi komplikasyonlara yol açmasıdır (3, 9, 12, 14). Boğaz florasında A grubu beta hemolitik streptokok tesbit edilen çocukların kanlarındaki Anti Streptolizin O (ASO) değerlerinde değişimler olduğu bildirilmektedir (3-4, 15-16).

Bu çalışmada 155 boğaz ağrısı şikayeti olan çocuğun boğaz kültürleri ve kanda ASO değerleri araştırılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Nevşehir ili Derinkuyu ilçesi Suvermez Kasabası İlköğretim Okulu, Yazıhüyük İlköğretim okulu, Atatürk İlkokulu ve Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nun boğaz ağrısı şikayeti bulunan 6-15 yaş grubu toplam 155 öğrencinin boğaz sürüntüsü ve kan örnekleri, A grubu beta hemolitik streptokoklar ve ASO değerleri yönünden incelenmek üzere alınmıştır.

Alınan boğaz sürüntüleri, %5 defibrine koyun kanı içeren Mueller Hinton Agar (M.H.A; Oxod) plaklarına ekilmiştir. 37°C'de 24 saat süreyle aerob ortamda inkübe edilen plaklarda üreyen koloniler, makroskobik (şekil, büyüklük, renk, koku ve hemoliz durumu) ve mikroskobik (Gram boyama özelliği ve morfolojik görünüm) yönünden incelenmiştir (2-6).

Beta hemolitik streptokoklar izole edilen bakteriler yeni kanlı M.H.A besiyeri plaklarına aktarılmış ve üzerlerine 0.04'ü standart bacitracin diskleri yerleştirilmiştir. Bu kültür plakları etüvde 37°C'de 24 saat inkübe edilerek, disklerin çevresinde inhibisyon zonunun oluşup oluşmadığına bakılmıştır. Disk çevresinde inhibisyon zonu gösteren bakteri suşları, zon çapı dikkate alınmadan duyarlı olarak kabul edilmiştir (3-4,9).

Toplanan kan örneklerinin serumları ayrıldıktan sonra lateks yöntemiyle ASO düzeyleri araştırılmıştır. Çalışmada Avitex firmasının (Omega-Diagnostics United Kingdom) hazırlanmış olduğu kit kullanılmıştır. Deneyde serumlarının negatif (1/200 IU/ml) ve pozitif (1/400 IU/ml, 1/600 IU/ml) sulandırılmaları çalışılmıştır (4).

BULGULAR

Nevşehir ili Derinkuyu ilçesi ilköğretim okullarındaki 6-15 yaş grubu 155 öğrenciden alınan boğaz sürüntüleri ve kan örnekleri bakteriyolojik ve serolojik yönden araştırılmıştır. Araştırma sonucunda boğaz sürüntü örneklerinden izole ve tanımlanmış bakteriler, cinsiyet ve sosyoekonomik durumuna göre dağılımları Tablo 2'de ve kan örneklerinde belirlenen ASO değerleri de Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 1. 155 boğaz sürüntü kültürü sonuçları

Bakteri Suşları	Sayı	%	
Normal Boğaz Florası	141	90.97	
A grubu Beta hemolitik streptokok	14	9.03	grubu
A grubu dışında beta hemolitik streptokok	0	0.00	yaş,

cinsiyet ve sosyoekonomik duruma göre dağılımları

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek Öğrenci	5	35.71
Kız Öğrenci	9	64.29
Yaş		
8 yaş grubu	3	21.42
10 yaş grubu	5	35.71
11 yaş grubu	2	14.28
14 yaş grubu	4	28.57
Ekonomik durum		
İyi	8	57.14
Kötü	6	42.86

Tablo 3. İncelenen kan örneklerinde belirlenen ASO değerlerinin sayı ve % oranları

Serum sulandırılmaları	Sayı	%
ASO 1/200	4	28.57
ASO 1/400	8	57.14
ASO 1/600	2	14.29

TARTIŞMA

Yapılan çalışmada boğaz ağrısı şikayeti bulunan 155 öğrencinin 141'inin (%90.97) boğaz kültürleri normal boğaz florası olarak değerlendirilmiştir. 14'ünde (%9.03) β hemolitik streptokok üremiş ve bunların tümünün A grubu β hemolitik streptokoklar olduğu belirlenmiştir. Yapılan bazı araştırmalarda bu oran (%15-26.5) arasında bulunmuştur (5).

Streptokokların gruplara göre dağılımı; toplum, mevsim ve örneğin alındığı bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Filipinler'de 1098 β hemolitik streptokok suşu ile yapılan bir araştırmada Grup A Streptokok (GAS) oranı % 29.8 bulunmuşken, bu oran Yugoslavya'da % 50, Amerika'da % 48.4, Finlandiya'da % 35.2 ve Türkiye'de yapılan bir araştırmada da % 64 olarak belirlenmiştir (3).

Durmaz ve ark. (1991), yaşları 6-17 arasında değişen 170 çocuğun % 10'unda β hemolitik streptokokları saptamışlardır (4). Elazığ'da 5-13 yaş grubundaki yetiştirme yurdu öğrencilerinin boğaz kültürlerinde % 9.6 oranında β hemolitik streptokoklar

bulunmuştur(9). Söyletir ve Ener (1989), inceledikleri 2078 boğaz kültürünün 221'inde (% 10.6) β hemolitik streptokokları üretmiş ve bunların içinde A grubu streptokokların oranını % 7.6 (158/2078) olarak bulmuşlardır (6).

Çalışmamızda belirlenen β hemolitik streptokok taşıyıcılık oranı (% 9.03), Durmaz ve ark. İle Söyletir ve Ener'in belirledikleri oranlara benzerlik göstermektedir.

Boğaz sürüntü örneklerinde, A grubu β hemolitik streptokoklar üreyen çocukların kan örneklerinde % 71.43 oranında (10/14) ASO titresi (+) bulunmuştur. ASO titresinin (+) olması, akut enfeksiyonun yanı sıra, asemptomatik veya poststreptokoksik enfeksiyona da işaret etmektedir (Tablo 3).

Bu çalışmada, A grubu β hemolitik streptokok taşıyıcılığının kız öğrencilerde daha yüksek olduğu fakat yaş grupları ile sosyoekonomik durum açısından belirgin bir farklılık olmadığı görülmüş ve β hemolitik streptokok saptananların çoğunda ASO titresinin yükselmiş olduğu belirlenmiştir (Tablo 2,3).

Sonuç olarak, üst solunum yollarından β hemolitik streptokokların kültür yöntemleriyle araştırılmasının yanında, serumlarındaki ASO titre artışlarının da belirlenmesinin, ileride ortaya çıkabilecek komplikasyonların önlenmesi açısından çok önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Koneman, E.W., Allen, S.D., Janda, W.M., Schreckenberger, P.C., Winn, W.C. (1992). Diagnostic Microbiology. Fourth Edition. J.B. Lippincott company. Philadelphia. USA, 1154 pp.
2. Serter, F., Bilgehan, H. (1978). Klinik Mikrobiyoloji. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayın No: 117. Ege Üniv. Matbaası. Bornova-İzmir, 483 s.
3. Ayhan, Z., Günalp, A. (1984). Beta hemolitik streptokok gruplarının önemi ve gruplamada kullanılan çeşitli testlerin karşılaştırılması. Mikrobiyolo. Bült., 18, 81-89.
4. Durmaz, B., Durmaz, R., Yakıncı, C. (1991). Sosyo-ekonomik yönden farklı olan çocukların boğaz kültürü ve serum Anti-streptolizin O (ASO), C-Reaktif Protein (CRP), Romatoid Faktör (RF) sonuçlarının karşılaştırılması. İnfeksiyon Dergisi., 5 (2), 101-104.
5. Söyletir, G., Ener, B., Başaran, M., Çakan, N., Pamukçu, A., Göral, M. (1998). A grubu streptokok farenjitlerinde direkt antijen saptanması: boğaz kültürlerinin direkt antijen testi ile karşılaştırılması. Mikrobiyolo. Bült., 22, 310-317.
6. Söyletir, G., Ener, B. (1989). Beta hemolitik streptokokların serolojik gruplandırılması ve klinik örneklerle göre dağılımı. Mikrobiyol. Bült., 23, 190-196.
7. Cengiz, T., Kıyan, M., Çiftçioğlu, N. (1989). A grubu beta hemolitik streptokokların antibiyotiklere duyarlılığı. Mikrobiyol. Bült., 23, 163-173.
8. Haşçelik, G., Berkman, E. (1989). Boğaz kültürlerinde bacitracin'e dirençli beta hemolitik streptokok görülme sıklığı ve in vitro antibiyotik duyarlılıkları. Mikrobiyol. Bült., 23, 312-317.
9. Kılıç, S.S., Felek, S., Akbulut, A., Aşçı, Z. (1990). 5-13 yaş grubu yurt öğrencilerinin boğazlarında patojen bakteri araştırılması. İnfeks. Derg. 4, 241.
10. Kiraz, N., Akşit, F., Koçoğlu, T. (1990). Boğaz sürüntülerinden izole edilen grup A streptokokların antibiyotik duyarlılık sonuçları. Mikrobiyol. Bült., 24, 237-240.
11. Akalın, H.E. (1987). A grubu streptokok enfeksiyonlarında epidemiyoloji, kontrol ve korunma. I. Ulusal İnfeksiyon Hastalıkları Kongresi (İzmir, 20-23 Nisan) Kitabı, 143-146.

12. Anđ, Ö. (1987). Streptokok İnfeksiyonlarına giriş. I. Ulusal İnfeksiyon Hastalıkları Kongresi (İzmir, 20-23 Nisan) Kitabı, 113-115.
13. Altay, G. (1987). Streptokoklara karşı immün yanıtın akut romatizmal ateş patojenezindeki rolü. I. Ulusal İnfeksiyon Hastalıkları Kongresi (İzmir, 20-23 Nisan) Kitabı, 116-120.
14. Orak, S., Aşçı, Z., Erol, G. (1987). Anaokulu çocuklarının boğazlarında mevsimlere göre üreyen beta hemolitik streptokok insidansı. I. Ulusal İnfeksiyon Hastalıkları Kongresi (İzmir, 20-23 Nisan) Kitabı, 212.
15. Karakartal, G., Günhan, C., Büke, M., Serter, D., Yüce, K., Kamışcıoğlu, S., Ertem, E., Tütüncü, M.T. (1987). İlkokul çocuklarında beta hemolitik streptokok insidansı. I. Ulusal İnfeksiyon Hastalıkları Kongresi (İzmir, 20-23 Nisan) Kitabı, 213.
16. İmamoğlu, A. (1987). A grubu beta hemolitik streptokokların kalp komplikasyonlarında klinik izleme. I. Ulusal İnfeksiyon Hastalıkları Kongresi (İzmir, 20-23 Nisan) Kitabı, 121-127.

İMAR PLANINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN TAŞINMAZ DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF THE CHANGES IN DEVELOPMENT PLANS ON THE REAL ESTATE VALUES

Mehmet ERTAŞ¹

Şaban İNAM²

ABSTRACT

Centuries ago, Aristo made the definition of city as “a safe place where people feel happy”. The definition is still valid even today. Cities “make people happy” with their of substructure and superstructure establishments, and they become “a safe place” with their security equipments. The processes in today’s cities are realised by the reconstruction plans and the programmes which are based on these plans.

According to the Development Law, it is compulsory for the development plans to have done and to be applied in a settlement unit by the municipality by means of the population criteria. However, the development plans that are drawn according to the criteria of the related laws and regulations aren’t be able to answer the high urbanization acceleration and changing social demands so, local “plan changing” is done. In plan changes, social equipment areas are transformed into construction islands, or the usage ways and intensities are changed. The changes in plans both increases the value of the real estate and it can change value of the area with the interaction of near environment.

In this study, the reasons of the changes in development plans will be investigated, and the rise of the real estate values and the value variation rates will be analysed.

Key words: Value, valuation, value variation rate, development plan.

ÖZET

Yüzyıllar önce Aristo şehrin tanımını “insanları mutlu kılan emin bir mekan” olarak yapmıştı. Bu tanım bugün bile geçerliliğini korumaktadır. Çünkü kentler, sahip olduğu altyapı ve üstyapı tesislerinin gelişmişliği oranında yaşayanlarını ‘mutlu kılmakta’; güvenlik donanımlarıyla da “emin bir mekan” olmaktadır. Günümüz kentlerinde bu işlemler, çizilen imar planları ve bunlara dayalı olarak yapılan imar programları ile hayata geçmektedir.

Türkiye’ de yürürlükte olan İmar Yasasına göre; bir yerleşim biriminde imar planlarının belediye idaresi tarafından yaptırılması (nüfus kriterine de bağlı olarak) ve uygulamaya

¹ Yrd. Doç. Dr., SÜ Teknik Bilimler MYO Harita Kadastro Programı, mertas@selcuk.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., SÜ Müh. Mim. Fak. Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği sinam@selcuk.edu.tr

konulması zorunludur (İnam, 2004). Ancak, ilgili yasa ve yönetmeliklerde belirtilen ölçütlere göre çizilen imar planları, yüksek şehirleşme ivmesi ve değişen toplumsal talepler karşısında kısa bir süre sonra ihtiyacı karşılayamamakta; daha sonra bölgesel bazda “plan değişikliği” ne gidilmektedir (İnam, Çay, İşcan, 2002). Plan değişikliklerinde ise ya sosyal donatı alanları yapı adalarına dönüştürülmekte ya da mevcut yapı adalarının kullanım şekilleri ve yoğunlukları değiştirilmektedir. Yapılan bu plan değişikliği, bir taraftan taşınmazın kendi değerini artırırken diğer taraftan yakın çevre etkileşiminde bölgenin değerini de değiştirebilmektedir.

Bu çalışmada, imar planı değişikliğinin sebepleri araştırılıp; taşınmazların mevcut değerinde oluşan artışlar ve değer değişim oranları analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Değer, değerlendirme, değer artış oranı, imar planı.

1. İMAR PLANI

Sözlük anlamı ile imar; bayındır, bayındır etme, geliştirme ve şenlendirme anlamlarına karşılık gelir. Plan ise; mevcut verilerden yararlanarak geleceğe yönelik bir takım önlemler, kısıtlamalar ve önerilerdir.

İmar planı, geleceğe yönelik bir takım öneri, önlem, karar ve yasaklar getiren geniş kapsamlı bir projedir. Şehirlerin düzenli, rahat ve sağlıklı bir şekilde gelişmesini amaçlar. Bu amacı gerçekleştirebilecek bir planın elde edilebilmesi, şehrin tarihi gelişimi içinde bugünkü sorunlarını, ihtiyaçlarını ve kaynaklarını doğru olarak belirlemesine, gelişmelerin buna göre önceden kestirilerek en uygun çözüm yollarının bulunmasına bağlıdır (Yıldız, 2006). Bunun için de çok yönlü araştırma ve incelemeye gereksinim duyulur.

2. İMAR PLANI DEĞİŞİKLİĞİ

Şehir planlama, şehrin mevcut ve yeniden sağlanabilecek imkanlarıyla yirmi yıllık bir gelecekte gelişme durumuna göre olması düşünülen biçiminin tasarlanması işidir. Yapılan bu tasarımın uygulanabilirliği şehrin gerçek veri ve ihtiyaçları ile uyumlu olmasına bağlıdır. Bunun için ne denli çaba gösterilirse gösterilsin, tasarım büyük ölçüde olasılık ve varsayım dayandığı için tasarlanan bu süre isabetli olmaz (Yıldız, 2006). Çünkü kent dinamik bir yapıya sahiptir. Şöyle ki;

- a) Sürekli göç ile yeni yerleşim ve sosyal donatılara olan gereksinimin artması,
- b) Hayat standardının yükselmesi ile mevcut kullanımların yetersiz kalması,
- c) Arsa spekülörlerinin yerel yöneticilerin planlarını hedefinden saptırması,
- d) Geniş arazi sahiplerinin (çoğu zaman siyasi güç sahibi olduklarından) planlamada etkili olması,
- e) Büyük inşaat firmalarının teklifleri,
- f) TOKİ' nin konut yapma hamlesi,

gibi nedenlerden dolayı kentteki yeşil alanlar üzerinde bir baskı oluşmakta ve plan değişiklikleri sürekli gündeme gelmektedir.

2.1. İmar Planı Değişikliğinin Yararları

- a) Kamuya yönelik yeni sosyal donatı alanları ayrılabilenekte,
- b) Çok ufalanmış mülkiyetin olduğu bölgede yüksek kat artışı ile hissedarlar anlaşılabilenekte ve bu bölgeler kötü görünümünden kurtulabilenekte,
- c) Yeni konut ve ticari alanlar açılabilenekte,
- d) Kullanıma yeni açılan konut ve ticari alanlardan dolayı kiralama ve satış fiyatları düşenekte.

2.2. İmar Planı Değişikliğinin Riskleri

- a) Plan değişikliği istekleri çoğunlukla özel mülk sahiplerinden geldiğinden ve çoğunlukla da kabul edildiğinden bazı şaibeler olabilenekte,
- b) Plan değişikliği ile oluşan değer artışı özel mülk sahibine kalmakta,
- c) Plan değişikliği ile altyapı tesisi iyileştirmesi birlikte olmadığından her türlü teknik ve sosyal altyapı tesisleri yetersiz kalmakta,
- d) Plan değişikliği istihdam artırıcı alanlarda değil de genellikle konut alanlarında olmakta,
- e) Plan değişiklikleri genellikle sosyal donatı alanından konut yada ticari alana dönüşüm şeklinde olmakta,
- f) Plan değişiklikleri birkaç dekarlık alanlarda, yakın tarihlerde ve sürekli yoğunluk artırıcı nitelikte olmaktadır.

3. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

Örnek çalışmanın yapıldığı yer, Konya kent merkezine 12 km uzaklıkta bulunan şehirlerarası otobüs terminalinin yakınındaki yeni yerleşim bölgesidir. Bu bölge 465 000 nüfuslu Selçuklu İlçesinin 66 mahallesinden biri olan Sancak Mahallesi'dir. Sancak Mahallesi, yaklaşık 950 ha yüzölçümlü, 7387 haneye sahip, 33 000 kişilik nüfusa sahip, Konya'nın nüfus bakımından ikinci, alan bakımından da birinci büyük mahallesi'dir (TUİK, 2009).

Örnek çalışmanın yapıldığı yer, şehirlerarası otobüs terminaline, Ankara yoluna, İstanbul yoluna, sanayiye yakınlıkları ve yeni kurulmuş bir mahalle olması sebebi ile nüfusu hızla artmakta, buna paralel olarak iskan amaçlı inşaatlarda da hissedilen artışlar gözlenmektedir. Bu nedenle bu mahallenin belirli bölgelerinde imar faaliyetlerinin her birinin gerçekleştirilmesinde taşınmaz değerlerindeki artış çok kısa zaman dilimlerinde ve çevre yerleşimlerine göre sıçramalı ve daha çok artmaktadır. Yani, rant sunumu bakımından zirve noktasındadır.

4. TABLO 1'İN İNCELENMESİ

Bu mahallede seçilen örnek alanda Selçuklu Belediyesi tarafından 1990, 1994, 1996 ve 2001 yıllarında yapılan (Plan 1, Plan 2, Plan 3, Plan 3) plan değişiklikleri incelenecektir (Selçuklu Belediyesi arşivi, 2008). Ancak, bu bölgede arsa satışı nakit para karşılığında hemen hemen hiç gerçekleşmemiştir. Buna karşılık taşınmaz trafiği burada kat karşılığı şeklinde yürümektedir. Bu durumdan dolayı her plan değişikliğinden sonraki taşınmaz değerindeki artış da birim alandaki toplam kat adedi olarak incelenecektir.

Tablo 1. İmar Planı Değişikliklerinin Yıllara Göre Kat Artışı

1	2	3	4	5	6	7
İmar Planı		Kat	TAKS	KAKS	Arsa Karşılığı	Artış Oranı
Değişiklik No	Değiştirme Yılı	Karşılığı Oranı (%)			Kat Adedi	(%)
1	1990	22	0,30	1,20	0,264	1,000
2	1994	25	0,30	1,20	0,300	1,136
3	1996	30	0,25	2,00	0,600	2,273
4	2001	35	0,25	2,50	0,875	3,314

2. sütunda görüldüğü gibi 1990 yılından itibaren ortalama her dört yılda bir plan değişikliği olmaktadır. Bunun en önemli nedeni, 1990 yılında mahallenin nüfusu 7 500 iken 2001 yılında 22 000 ve bu yılda 33 000 dolayındadır. Kısacası nüfus; 1990-2001 arası %10,3, 2001-2009 arası ise %5,2 oranında, ortalama da ise %8,1 oranında artmıştır. Yani bölgede konut alanına olan gereksinim sürekli artmaktadır.

3. sütunda verilen kat karşılığı anlaşma oranları hem plan değişikliği yapılan adada hem de yakın çevresindeki adalarda müteahhitlerle mal sahiplerinin yaptığı kat karşılığı anlaşmalarından alınmıştır. Bugün bu oran % 40-45 arasındadır.

4. ve 5. sütunlardaki TAKS değerinde kısmen düşüklük olsa dahi KAKS değerinde iki katını aşan artış oranı vardır. TAKS değerindeki kısmi düşüklüğün nedeni, bloklar arası güneş ışığı payları içindir.

6. sütunda görüldüğü gibi mal sahipleri için birim alandaki kat karşılığı payı sürekli artış göstermiştir. 1990 yılındaki Plan 1' deki birim değer baz kabul edilirse 2001 yılında Plan 4 de birim oran 3,314 katına ulaşmıştır. Mal sahibi bu artış sürecinde planlamanın hiçbir eyleminin içinde bulunmamış dolayısı ile, hiçbir riske girmeden bu değer artışına sahip olmuştur ki işte buna biz rant diyoruz.

5. SONUÇ

Örnek olay incelemesinde görüldüğü gibi,

- Plan değişikliği yeşil alandan konut sahasına dönüşüm şeklinde olduğu,
- Her bir plan değişikliğinin bir öncekine göre sürekli kat artırıcı nitelikte olduğu,
- Her plan değişikliğinin mal sahiplerine rant sağladığı,
- Kamunun, plan değişikliklerinden inşaatların başlangıç aşamasında Proje Onay ve Harçlarında, tamamlandıktan sonra da İskan Ruhsatı ve Emlak Vergisi şeklinde yararlanabildiği,
- Plan değişikliğine uğrayan yeşil alan için eşdeğer bir alanın ayrılmadığı, söylenebilir.

Plan değişiklikleri mal sahiplerine bir katkı sağlamalıdır ama oluşan bu değer artışından büyük oranda kamu da yararlanmalıdır. Görüldüğü gibi plan değişiklikleri genellikle özel mülk sahiplerine rant sağlayıcı niteliktedir. Kuşkusuz sadece bir bölgedeki plan değişikliğini incelemekle genel geçer yargılara varmak mümkün değildir. Ancak,

ülkemizdeki belediyelerin arşivleri incelenirse değişikliklerin pek çoğu bu savı doğrular niteliktedir.

Bu tür durumları önlemek için;

a) TAKBİS Ülkemizin her yerinde hayata geçirilip, değer esaslı kademeli bir emlak vergi sistemi benimsenmelidir,

b) Örneğe,

İmar planı sınırları içerisinde ve plan hükümlerine göre tam yapıli taşınmazlarda;

- 100 m²' nin altında yüzölçümüne sahip, en çok 500 m²' bahçesi olan ve aile konutu olarak kullanılan yapı ve eklentileri her türlü emlak vergisi ve alım satım harçlarından muaf olmalı,
- Arsası ile birlikte değeri 250 000 TL' ye kadar taşınmazların emlak vergisi % 0,2,
- Arsası ile birlikte değeri 500 000 TL' ye kadar taşınmazların emlak vergisi % 0,4,
- Arsası ile birlikte değeri 1 000 000 TL' ye kadar taşınmazların emlak vergisi % 0,7,
- Arsası ile birlikte değeri 1 000 000 TL ve üzeri taşınmazların emlak vergisi % 1

Emlak Vergisi alınmalıdır.

İmar planı sınırları içerisinde plan hükümlerine göre yapısız veya eksik (azım) (Açlar, 2004) yapıli taşınmazlarda;

- İmar parseli ise, plan hükümlerine göre üzerine yapılabilecek olan toplam yapı değerinin %70' i ve arsanın toplam değeri,
- Kadastro parseli ise, mevcut hali ile bağımsız bir imar parseli oluşturabiliyorsa arsa değerinin %70' i ve plan hükümlerine göre üzerine yapılabilecek olan toplam yapı değerinin %70' i, Yukarıdaki değerlerine göre vergilendirilmeli,
- Kadastro parseli ancak, bağımsız imar parseli oluşturamıyor ise emlak vergisinden muaf olmalıdır.

İmar planı sınırları dışında ise, bölgede egemen olarak ekilen ürün cinsi, münavebe sistemi ve kiralama gelenekleri dikkate alarak elde edilen net gelirin % 1' i Emlak Vergisi olarak alınmalıdır.

Bina yapı değerleri Bayındırlık İl Müdürlüklerince, tarımsal alanlardaki yıllık net gelir hesapları da İl Tarım Müdürlüklerince yapılmalıdır.

c) Değer haritaları oluşturulup, her türlü aldanmaya karşı devlet ve vatandaş korunmalıdır.

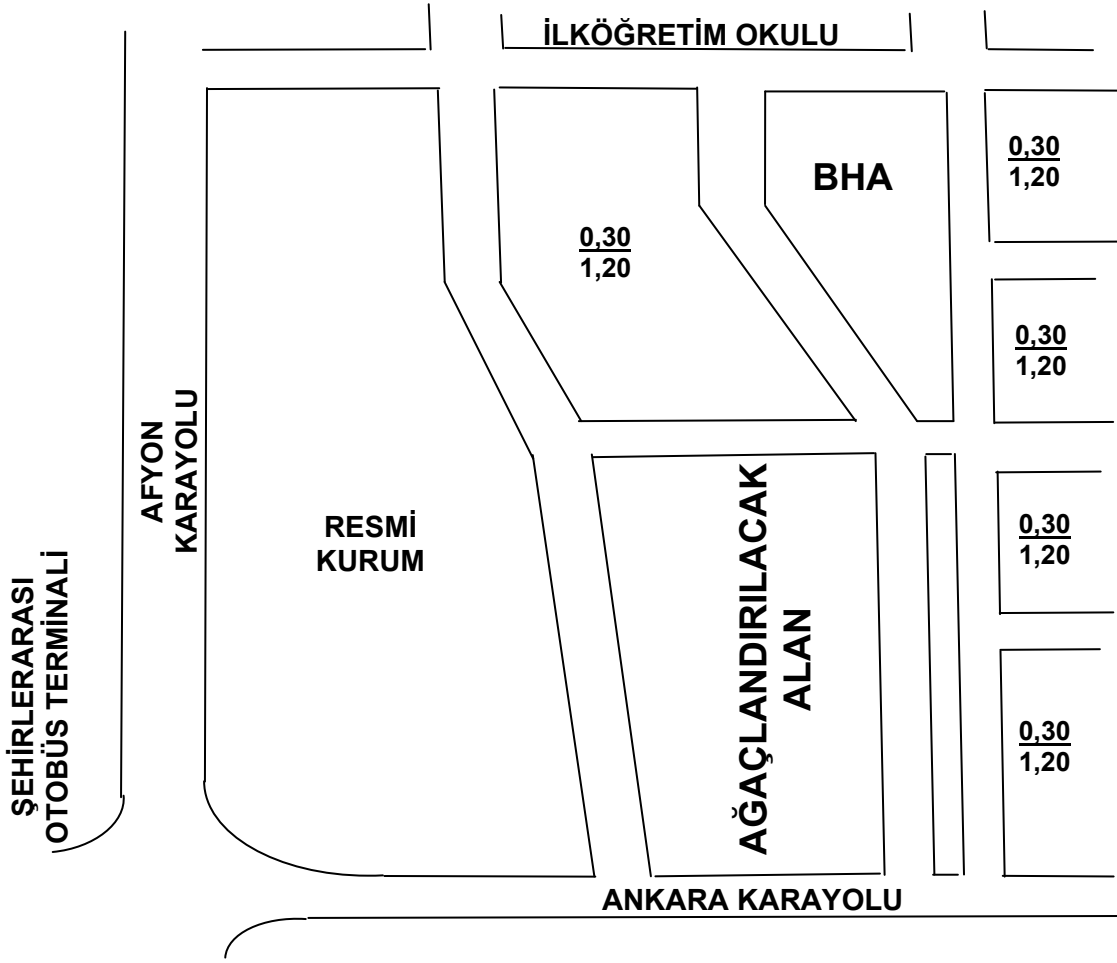
Özellikle yukarıdaki 2, 3, 4 ve 5. maddelerin yürürlüğe girmesiyle arsa stoklayıp spekülörlük yapanlar ve kira geliriyle geçinen gayrimenkul zenginleri büyük ölçüde arsa piyasasından elini çekip, buradaki atıl parayı ekonomiye kazandırılacak ve bu alanda gerçekten emlak sektörüne kalacaktır.

6. EKLER

PLAN 1

PLAN 2

PLAN 3

PLAN 4

7. KAYNAKLAR

- Açlar A., Çağdaş V. (2004), “Taşınmaz (Gayrimenkul) Değerlemesi”, HKMO yayını, Ankara
- İnam Ş., (2004), “Kentsel Alanlarda Alternatif Düzenleme Yöntemleri”, Ders Notu, SÜ Fen Bilimler Enstitüsü, Konya
- İnam Ş. Çay T., İşcan F. (2002) “İmar Ve Şehirleşme kanun Tasarısı Üzerine bir İnceleme”, SÜ BAP Projesi, Konya
- Selçuklu Belediyesi (2009), “İmar Müdürlüğü arşivi”
- TUIK (2009), “Konya Mahalle Nüfus Verileri”
- Yıldız F. (2006), “İmar Bilgisi”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

İMKB ULUSAL SİNAİ ENDEKS'DE İŞLEM GÖREN İŞLETMELERİN ETKİNLİKLERİNİN VERİ ZARFLAMA ANALİZİ İLE BELİRLENMESİ

**DETERMINATION OF THE EFFICIENCIES OF LISTED COMPANIES
AT ISTANBUL STOCK EXCHANGE NATIONAL INDUSTRY INDEX
VIA DATA ENVELOPMENT ANALYSIS**

Hakan ÖZÇELİK¹

Osman Kürşat ONAT²

ÖZET

Bu çalışmada İ.M.K.B. Ulusal Sınai Endeks'te işlem gören 117 şirketin etkinliği Veri Zarflama Analizinden (VZA) faydalanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Sektörel etkilerin giderilmesi için çok sayıda mâli oranın kullanıldığı çalışmada Gıda, Metal ve Petrokimya sektörlerinin diğer sektörlerle göre daha etkin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler : Etkinlik, Sanayi, İMKB, Veri Zarflama Analizi

ABSTRACT

In this study we aimed to investigate to determine the efficiencies of 117 Companies locating at ISE National Industrial Index via Data Envelopment Analysis (DEA). It is determined that Food, Metal and Oil-Chemical Industries are efficient where many of financial ratios are used to compensate the industrial differences.

Key words : Efficiency, Industry, ISE, Data Envelopment Analysis

1. Giriş

Sanayi ve sanayileşme, ülkelerin ve toplumların kalkınmalarında büyük önem taşıyan kavramlar olarak öne çıkmıştır. Gerek az gelişmiş ve gelişmekte olan gerekse de gelişmiş olan ülkelerin tamamında belirli düzeyde üretim ve sanayileşme çabası ortaya çıkmış ve bu süreci doğru yöneten ülkelerin tamamında ekonomik gelişme ve kalkınma gerçekleşmiş ve gerçekleşmektedir. Kelime anlamı itibariyle sanayi “Yeni teknolojileri uygulamadaki tavırları ve yasal durumları ne olursa olsun büyük, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gerçekleştirdikleri her türlü iktisadi etkinlik”(TDK,2008) olarak ifade edilmiştir. Sanayileşme kavramı ise herhangi bir ülkedeki üretim faaliyetini gerçekleştiren işletmelerin ve üretim düzeyinin gelişmişlik seviyesini ifade etmek için kullanılmaktadır.

¹ Öğretim Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Şarkikaraağaç Meslek Yüksekokulu, hozcelik@sdu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gölhisar Meslek Yüksekokulu, osmankursatonat@mehmetakif.edu.tr

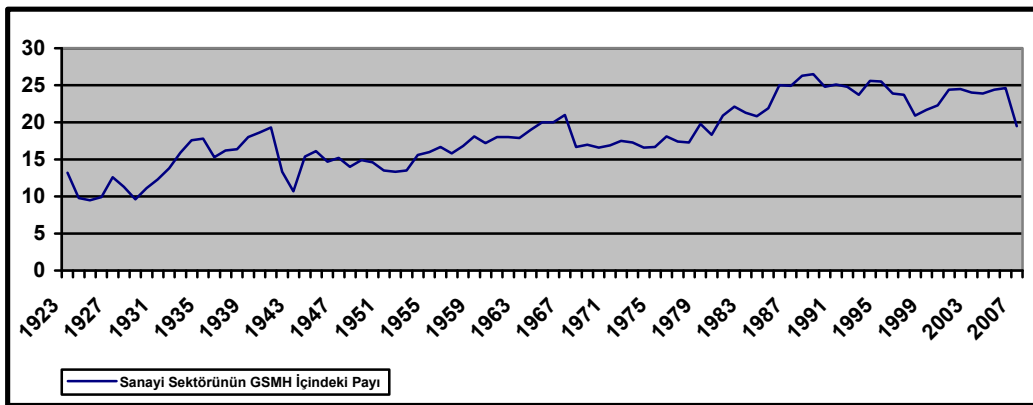
Söz konusu üretim faaliyetlerinin düzeyi ülkelerin gelişmişlik düzeyleri üzerinde büyük etkiye sahiptir.

Özellikle 18. y.y.'ın sonlarından başlayarak Avrupa'da yeni buluşların üretime uygulanması ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, Sanayi Devrimini ortaya çıkarmış ve sermaye birikimi hızlanmıştır. Söz konusu oluşum ilk olarak, kömür ve çeliğin hammadde olarak kullanılması ile makine kullanımının yaygınlaşmasını ortaya çıkarmış ardından kimyasal maddeler ve petrolün kullanılmasıyla günümüz sanayileşmesi şekillenmeye başlamış ve son olarak da bilgisayarın kullanılmaya başlaması sanayi devriminin üçüncü dalgasını oluşturmuştur.

Ülkelerin büyümelerinin eşitsizliği ve işsizliği arttırması ve demokrasiyi zayıflatması pahasına gerçekleştirilmesi yerine insan kaynaklarının eğitimle geliştirilerek teknolojik değişimlere uyumlu, karar verme sürecinde etkin bir toplum oluşturulması ve kalkınmanın sürdürülebilir hale gelmesi üzerinde birleşilen ortak görüşlerden birisidir (SOUBBOTINA, 2004). Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma BM Çevre ve Kalkınma Komisyonunun yaptığı tanımdan yola çıkılarak gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarından ödün verilmeksizin bugünkü ihtiyaçların karşılanması yeteneğinin bulunması durumunda kalkınma sürdürülebilir olarak kabul edilmiştir(UN, 2008). Burada daha etkin bir kaynak dağılımı ve daha eşitlikçi bir toplum vurgusu bulunduğu açıktır.

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde yer alan kuruluşlar insan davranışlarını kontrol eden kuruluşlar olarak nitelendirilen piyasa oyuncuları, devlet, sivil toplum kuruluşları sürdürülebilir kalkınmanın kilit aktörleri olarak tanımlanmıştır(WORLD BANK, 2003).

Ülkemizde Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sanayi sektörü Gayri Safi Milli Hasıla içerisinde önemli bir yer tutmuş ve önemi giderek artmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sanayi sektörünün ekonomi içindeki ağırlığı ciddi artış göstermiştir. Genel gelişme seyri içerisinde % 10 oranının altına nadiren düşmüş ancak ekonomideki dışa açılma ve ihracatın hızlandığı zamanlarda % 30'lar seviyesine kadar ilerlemiştir.(Bkz. Grafik 1)

Grafik 1 : Sanayi Sektörünün GSMH İçindeki Payı

2. LİTERATÜR

Sanayi ve sanayileşme kavramları kalkınma kavramıyla yakından ilişkilidir ve ayrı düşünülmesi mümkün olmayacaktır. Kavram olarak kalkınma bir ülkedeki sosyal ve teknolojik ilerlemeye bağlı olarak ekonomideki kalitatif değişimler ve yeniden yapılanma olarak ifade edilmekte ve kalkınmanın en önemli göstergelerinden birisi de GSYH artışı olarak kabul edilmektedir (Soubotina, 2004). Sanayileşmenin ve kalkınma arasındaki ilişkiyi ve sanayileşmenin büyüme üzerindeki etkilerini ele alan çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. Hobday(2003), sanayileşme ile büyüme ve ihracat arasında olumlu bir ilişki olduğunu bununla birlikte ülkelerin kendi stratejilerini geliştirmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Clark, Sawyer ve Sprinkle(1999), ihracat odaklı sanayileşme stratejilerinin ithal-ikame sanayileşme stratejilerine göre daha hızlı sanayileşme sağlayacağını ortaya koymuşlardır. Jacob(2005), ihracata dayalı sanayileşme modellerinin kalkınma üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiş ve bunun teknolojik örgütlenmeler ve yetişmiş insan gücü ile desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Yaghmaian(1997), yapmış olduğu çalışmada gelişmekte olan ülkelerin borçluluklarıyla sanayileşme arasındaki ilişkiyi ele almış ve ithal ikamesine dayalı sanayileşme sırasında gelişmekte olan ülkelerin borçluluklarının devam ettiğini ve ihracata dayalı sanayileşmenin benimsendiği ülkelerde de artış eğilimi gösterdiğini belirlemiştir. Chou (1985), Taiwan'ın benimsemiş olduğu ihracata dayalı sanayileşme modelinin hızlı büyüme sağladığını belirlemiş ve bu süreci ele almıştır. Okuda(1997), Kore ve Tayvan'ın hızlı büyüme oranlarıyla ihracata dayalı sanayileşme modelleri arasında anlamlı bir ilişki belirlemiş ve Toplam Faktör Verimliliği ile sanayi politikalarının alt bileşenlerini değerlendirmiştir. Dowling(1997), Hong Kong, Singapur, Tayland ve Kore gibi ülkelerde sanayiye dayalı kalkınma modelinin adı geçen ülkeleri zaman içerisinde ithal-ikame sanayileşmesinden ihracata dayalı sanayileşmeye ve sermaye ithal etmekten sermaye ihraç etmeye doğru götürdüğünü ortaya koymuştur. Terzi ve Oltular(2004), Türkiye'de sanayileşme ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini ele alarak sanayileşme ve büyüme arasında pozitif ve çift yönlü bir nedensellik olduğunu belirlemişlerdir. Arısoy (2008) Türkiye'de sanayi sektörü iktisadi büyüme ilişkisini ele almış ve sanayi sektöründeki gelişmenin uzun dönemde işgücü verimliliğini arttırdığı ancak sanayi sektörünün gelişmesinin ekonominin genelindeki büyümeye bağlı olarak gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaların büyük bir çoğunluğu sanayileşme ve kalkınma arasında olumlu bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Ülkemizde reel sektörün etkinliğine yönelik olarak VZA ile bazı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte VZA'nın genellikle finans ve bankacılık sektöründe etkinlik analizi yapılmasında kullanıldığının belirtilmesi gerekir.

Yalama ve Sayım İMKB'ye kote olan imalat sektörü şirketlerinin etkinliklerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapmıştır. Yalçın ve diğerleri İMKB 30 Endeksinde işlem gören işletmelerin etkinliklerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapmışlardır. Kayalidere ve Kargin ise yaptıkları çalışmada İMKB'de işlem gören tekstil ve çimento sektörüne ait etkinlik analizi gerçekleştirmişlerdir.

3. VERİ ZARFLAMA ANALİZİ

Veri Zarflama Analizi genel itibariyle birden çok ve farklı ölçü birimlerine sahip karar değişkenleri arasında göreceli etkinlik analizi yapılmasını sağlayan bir doğrusal programlama modelidir.

VZA, ilk olarak Charnes, Cooper ve Rhodes (1978) tarafından benzer mal veya hizmet üreten ekonomik karar verme birimlerinin göreceli etkinliklerinin ölçülmesi amacıyla geliştirilmiş doğrusal programlama esaslı bir yöntemdir. (Banker, 1992:74)

Veri Zarflama Analizi karar değişkenleri sayısı ile orantılı olarak çok sayıda girdi ve çıktıyla analiz yapılmasına olanak vermesi nedeniyle tercih edilen bir yöntemdir. Girdi ve çıktı odaklı olarak kullanılan yöntemde güvenilir sonuçların elde edilebilmesi için girdi ve çıktı toplamının en az 2 katı kadar karar değişkeni bulunması gerektiği savunulmaktadır.

Veri Zarflama Analizi karşılaştırılan birimlerin her biri için girdi-çıkıtı boyutlarından herhangi birinde göreceli etkinliğin kaynaklarının ve miktarlarının ve bunlara ilişkin referans gruplarının belirlenmesinde yardımcı olan bir yöntemdir(ERKUT ve POLAT, 1993).

4. YÖNTEM VE METODOLOJİ

Araştırmada analiz yöntemi olarak Veri Zarflama Analizi kullanılmıştır. Çalışmada İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören sanayi sektörü işletmelerinin etkinlikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz kapsamında 117 şirket değerlendirmeye alınmıştır. Likidite, sermaye yeterliliği ve sermaye kârlılığına yönelik oranlar girdi ve çıktı olarak belirlenmiştir. Girdi olarak 15, çıktı olarak ise 5 oran belirlenmiş ve toplam olarak 20 Girdi-Çıkıtı değişkeni kullanılmıştır.

Etkinlik analizi yapılırken Girdi odaklı Veri Zarflama Analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Girdi odaklı yaklaşıma ilişkin model aşağıdaki gibidir.

$$\text{Max}\theta_j(U, V) = \frac{\sum_{r=1}^s U_r}{\sum_{i=1}^m V_i X_{ij}} \quad [1]$$

$$\text{Max}\theta_j(U, V) = \frac{\sum_{r=1}^s U_r Y_{rj}}{\sum_{i=1}^m V_i X_{ij}}, \quad 1, j = 1, 2, \dots, n \quad [2]$$

Y_{rj} = j'inci karar verme birimi tarafından kullanılan r'inci çıktı ($Y_{rj} > 0$, $r = 1, 2, \dots, s$, $j = 1, 2, \dots, n$)

θ = etkinlik katsayısı, θ her zaman birden küçük veya eşittir. Eğer $\theta < 1$ karar verme birimi göreceli olarak etkin değildir ve eğer $\theta = 1$ ise karar verme birimi göreceli olarak etkindir.

Potansiyel iyileştirme oranı ise aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır. Karar verme birimi X için kullanılması gereken girdi miktarı X_1 kullandığı girdi miktarı X_1 ise

$$X_2 = (X_1) - [(x_1) * (1 - \alpha)]$$

α = Etkinlik Skoru

Potansiyel İyileştirme Oranı = $(X_2 - X_1) / X_1$ 'dir.

Çalışmada kullanılan Girdi ve Çıktı değişkenleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Girdi-Çıktı Tablosu

Girdiler	Çıktılar
G1: Cari Oran	Ç1: Özsermaye Kârlılığı
G2: Likit Oranı	Ç2: Aktif Kârlılığı
G3: Nakit Oran	Ç3: Hisse Başına Kazanç
G4: NIS Devir Hızı	Ç4: Net Satış Kârlılığı
G5: Donen Varlık Devir Hızı	Ç5: Faaliyet Kârlılığı
G6: Aktif Devir Hızı	
G7: Özkaynak Devir Hızı	
G8: Maddi Duran Varlık Devir Hızı	
G9: Duran Varlık Devir Hızı	
G10:Yabancı Kaynak Oranı	
G11: KVYK/Toplam Aktifler	
G12: UVYK/ Toplam Aktifler	
G13: Duran Varlıklar / Sürekli Sermaye Oranı	
G14: Duran Varlıklar/Özkaynaklar Oranı	
G15: Özkaynak/Aktif Toplamı	

5. ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmada İMKB' işlem gören sanayi sektörü işletmeleri analize tabi tutulmuştur. Toplamda 117 şirket temel analiz oranlarından faydalanılarak incelenmiştir. Şirketlerin isimleri ve sektörel dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3 : Etkinlik Analizi Sonuçları

Şirket Adı	Etkinlik Skoru	Şirket Adı	Etkinlik Skoru	Şirket Adı	Etkinlik Skoru
TATKN	100	TIRE	0,75	TRKYCM	87,08
ULKER	80,22	VIKNG	0	USKSR	100
VANET	42,35	ADVNS	0	UNYCM	100
AKALT	8,30	AKSA	2,85	BORSAN	80,17
AKINT	0	ALKIM	68,95	BURCLK	0
	0		100	BRCELKV	0
AKSUIP		AYGZ		N	
ALTINY	69,88	BAGFS	95,70	CELIKHL	8,60
ARST	0	DEVA	100	CEMTS	95,58
BISAST	100	DYO	0	DEMISS	77,54
BOSSA	31,58	ECZCB	100	ERBSN	82,83
CEYGIY	47,99	EGGBR	43,10	EREGLI	57,28
CEYTS	0	GOODY	21,99	FENS	100
DERIMD	100	GUBRFB	86,17	IZDEMR	100
DESA	81,84	HEKTAS	84,99	KARDMR	100
	0		64,88	SARKUYS	44,14
EDIPIP		MRSLL		N	
GEDIZ	0	PETKIM	19,25	ALARK	52,15
KARSU	100	PETRL	43,87	ISUZU	50,25
KORDSA	100	PIMAS	60,49	ARCELK	34,96
LUKSKD	0	SODA	17,53	BSCHFRN	100
MENDT	0	TURCA	100	BSHEV	100
MENSA	0	TUPRS	100	DITAS	0
METEM	0	ADNCM	100	EGEND	100
SOKTS	63,71	AKCNS	100	EMINIS	13,11
SONMEZ	0	ANDCM	52,86	OTOSN	100
YATAS	24,43	BATICIM	66,56	GERSN	15,36
YUNSA	100	BATSKCM	59,27	IHLEV	59,68
ALKIM	45,81	BOLUCM	100	KARSN	4,29
BAK	32,90	BURSCM	100	KLIMSN	14,11
DENTS	69,41	CIMBTN	39,86	MUTLK	65,59
DOGBUR	54,54	CIMNTS	100	OTOKR	100
DOGGAZT	100	CIMSA	100	PARSN	80,46
	0		0	DEMIRDK	0
DURDOG		DENZLCM		M	
GENTS	69,41	ECZBSYP	0	TOFS	54,87
HURRYT	100	EGESR	37,59	TRKKBL	57,61
	100		11,83	TURKTRK	100
ISKLR		GOLTAS		TR	
KAPLMN	72,33	HAZNDR	49,41	VESTEL	14,86
KARTNS	92,69	IZOCM	100	VESTLBYZ	50,76
KELBK	0	KONYCM	100		
KOZA	100	KUTPR	3,18		
OLMKS	100	MRDNCM	100		

Etkinlik analizi sonucunda her bir şirketin etkinlik değerleri farklılık gösterirken bazı şirketlerin etkinlik değerleri ise 0 olarak görülmektedir. Bu değer şirketlerin etkinliklerinin göreceli olarak değerlemeye alınmayacak kadar küçük olması nedeniyle program tarafından atanmış bir değerdir.

Tablo 4 : Sektörel Olarak Etkin Şirketler

GIDA	TEKSTİL	ORMAN KAĞIT BASIM	KİMYA PETROL PLASTİK	TAŞ TOPRAK	METAL	METAL EŞYA MAKİNA
TATKN	BISAST	DOGGA ZT	AYGZ	ADNCM		TURKTR KTR
	DERIM D	HURRY T	ECZCB	AKCNS	FENS	EGEND
	YUNSA	ISKLR	TURCA	BOLUC M	IZDEM R	OTOSN
	KARSU		TUPRS	BURSC M	KARDM R	OTOKR
	KORDS A			CIMNTS		BSCHFRN
				CIMSA		BSHEV
				USKSR		
				UNYCI M		

Sektörel olarak etkin olan şirketlere bakıldığında sektörlerde etkin olan şirketlerin sayıları değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda en fazla etkin şirket Toprak sektöründe bulunurken bu sektörü sırasıyla Metal Eşya Makine ve Tekstil sektörleri izlemektedir. En az etkin şirket sayısı ise Gıda sektöründe görülmektedir. Ancak sektör olarak örneklem büyüklüğü karşılaştırıldığında diğer sektörlerden daha büyük bir oranda etkin şirket olduğu görülecektir.

Tablo 5 : Sektörel Etkinlik Ortalamaları

GIDA	74,19	KİMYA PETROL PLASTİK	58,40
TEKSTİL	35,98	TAŞ TOPRAK	54,74
ORMAN KAĞIT BASIM	40,32	METAL	62,17
METAL EŞYA MAKİNA	53,09	SINAI ENDEKS ORTALAMASI	55,72

Etkinlik analizine tabi tutulan 117 şirketin genel etkinlik ortalaması 55,72 olarak hesaplanmıştır. Buna göre en etkin sektör 74,19'la Gıda sektörü olurken bunu sırasıyla Metal, Kimya-Petrol-Plastik sektörleri izlemektedir. Ortalamanın altında kalan sektörler ise Tekstil, Orman-Kağıt-Basım, Metal Eşya-Makine ve Taş-Toprak sektörleridir.

6. SONUÇ

Veri Zarflama Analizi ilgili karar değişkenlerinin göreceli olarak etkinliklerinin belirlenmesini sağlayan bir doğrusal programlama modelidir. Yöntemin en önemli avantajlarından birisi her bir karar biriminin başka bir fonksiyona ihtiyaç duyulmaksızın analiz edilmesi ve etkinliği ölçülen karar birimlerinin tam etkin olan birimlerle karşılaştırılabilir olmasıdır. Bu durumda farklı koşullara ve parametrelere sahip olan birimlerin karar birimleri açısından farklı kıyaslamaları mümkün kılmasıdır.

Çalışmada İ.M.K.B.'de işlem gören sanayi sektörü işletmelerinin 2007 yıl sonu Mâli Tablolarından faydalanılarak temel analiz oranlarından faydalanılmak suretiyle etkinlik analizi gerçekleştirilmiştir. Karar değişkenlerinin faaliyet gösterdikleri sektörlerin kârlılıkları ve diğer mâli yapı oranlarının birbirinden farklılıklar gösterdiği düşünüldüğünde farklılıkların giderilmesi adına girdi ve çıktı değişkenlerinin sayıca artırılması ve Mâli Tabloların her yönüyle analiz edilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre işletmelerin etkinlikleri arasında ciddi farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda en etkin sektör Gıda sektörü olarak belirlenmiştir. Örneklem sayısının az olması sektör ortalamasını arttırıcı bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Metal, Petrokimya ve Makine sektörleri de etkinliği yüksek sektörler arasında sayılabilir. Ortalamanın üstünde yer alan sektörlerin ve etkin işletmelerin temel özellikleri arasında likidite oranlarının, uzun vadeli yabancı kaynak oranının, öz sermaye ve faaliyet kârlılığının etkin olmayan işletmelere göre yüksek olması gösterilebilir. Mâli yapı oranlarındaki potansiyel iyileştirmelerin etkin olmayan her bir şirket için farklılık göstermesine karşın etkin olmayan birimlerin her birinde net satış kârlılığı ve faaliyet kârlılığının iyileştirilmesine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Sonuçlar bütün itibariyle ele alındığında etkin olan şirket ve sektörlerin genellikle dış pazarlarda da büyüyen ve ihracatını arttıran (Makine, Metal, Petrokimya v.s.) işletmeler oldukları ve ortalama etkinliğin altında kalan işletmelerin ise dış talepte daralma yaşanan sektörlerde (Tekstil, Hazır Giyim, Kağıt v.s.) oldukları görülmektedir. Etkinlik sınırının altında kalan işletmelerde gerekli potansiyel iyileştirmeler yapılarak dışsal etkenlerin etkilerinin azaltılması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Arısoy, İ. (2008), Türkiye’de Sanayi Sektörü - İktisadi Büyüme İlişkisinin Kaldor Hipotezi Çerçevesinde Test Edilmesi, Tartışma Metni, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/ariso-y-sanayi_buyume.pdf>(12.07.2008).

Banker, R. D. (1992), “Estimation of Returns To Scale Using Data Envelopment Analysis”, European Journal of Operational Research, Vol. 62, 74-84.

Chou, T. (1985), “The Pattern And Strategy Of Industrialization In Taiwan: Specialization and Offsetting Policy”, The Developing Economies, Vol XXIII (2), (June) 138-157.

- Clark , D. P., Sawyer W. C., and Sprinkle, R. (1999), Openness and Industrialization in Developing Countries, *Applied Economics Letters*, **Vol 6, (3)**, 161–164.
- Dowling, M. (1997), “Industrialization In Asia: A tale of Two Regions”, *Journal of Asian Economics*, Vol 8 **(2)**, 291-309.
- Erkut H. ve Polat S. (1993), “Türk Sanayinde Verimlilik Analizi İçin Simülasyon Modeli”, *Yayımlanmamış Araştırma Projesi Raporu*, İ.T.Ü., İstanbul.
- Hobday, M. (2003), “Innovation In Asian Industrialization: A Gerschenkronian Perspective”, *Oxford Development Studies*, Vol 31 **(3)**, 293-314.
- Jojo, J. (2005), *Late Industrialization and Structural Change: Indonesia, 1975–2000*, *Oxford Development Studies*, Vol. 33 **(3&4)**, 427-451.
- Kayalidere, K., Kargin, S., “Çimento ve Tekstil Sektörlerinde Etkinlik Çalışması ve Veri Zarflama Analizi”, [www.<sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi/2004sayi1/kayalidere-kargin.pdf>](http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi/2004sayi1/kayalidere-kargin.pdf) (26.03.2007).
- Okuda, S. (1997), “Industrialization Policies Of Korea and Taiwan and Their Effects on Manufacturing Productivity”, *The Developing Economies*, Vol XXXV **(4)**, 358-381.
- Report of the World Commission on Environment and Development (1987), <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm> (13/07/2008).
- Soubbotina, T. P. (2004), *Beyond Economic Growth : An Introduction to Sustainable Development*, (2nd edition). Washington, dc, USA, world bank publications.
- Terzi H. ve Oltulular S. (2004), “Türkiye’de Sanayileşme ve Sanayileşme Arasında Nedensel İlişki”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Vol 5 **(2)**, 219-226.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://tdkterim.gov.tr/?kategori=terimarat2&s3oz5k0t=IKT&kelime=sanayi> (11.7.2008).
- World Bank Staff, (2003), *Sustainable Development in a Dynamic World: Transforming Institutions, Growth, and Quality of Life*, Washington, USA, World Bank Publications, s.69.
- Yaghmaian, B., (1997), “Industrialization and Developing Countries Indebtedness: A Theoretical and Empirical Analysis”, *International Review of Applied Economics*, Vol 11 **(1)**, 49-64.
- Yalama, A., ve Sayım, M., “Veri Zarflama Analizi (VZA) Yöntemi ile Temel Analiz: Türkiye’de İMKB’ ye Kote İmalat Sektörü Üzerine Ampirik bir Uygulama” <http://www.finansbilim.com/ufs2006/Makaleler/VZA.pdf>.> (26. 03.2007).

Yalçınır, K., Atan, M., Kayacan, M. ve Boztosun, D., “İmkb 30 Endeksinde Etkinlik Analizi (Veri Zarflama Analizi-VZA) ile Hisse Senedi Seçimi” <<http://muratatan.info/academic/bulletin/20.pdf>> (13.03.2007).

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ PARADİGMASI BAĞLAMINDA BÜRO YÖNETİMİ VE SEKRETERLİK PROGRAMLARININ REORGANİZASYONU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

**AN EVALUATION ON RE- ORGANIZATION OF OFFICE
MANAGEMENT AND SECRETARYSHIP PROGRAMS IN TERMS OF
HUMAN RESOURCE MANAGEMENT PARADİGM**

Nuri AVCI¹

ABSTRACT

According to many Turkish families, vocational education is to hang golden bracelet onto children's arms, is valid for all the time. Beyond these necessities, production and management process are flexible and innovative for human resources fulfill multiple skills and accord to fit them in industrial/ ultra industrial societies. Additionally, life cycle of the professions were to shortened. Employees skills are become cross- functions, because of changing on main characteristic of our era. As a change phenomenon, multiple process and skills articulate each others is a necessity. Professional needs have to with management styles and production technologies. Contemporary business are strongly marked with speed and cost effectiveness. Human resources, are valuable resources personally. It has been to remain blind to potential competences of human resources by many people.

Current Office Management and Secretaryship Programs in Vocational Higher Education Schools become distant from human resources strategic approaches. It is very persistence at Personnel Management or Technical Human Resources Management. This belief is to be seen the evidences in preferences and perceptions of candidates obviously too.

Key word:, Secretaryship, Executive Assistant, Human Resources Management, Vocational Education

ÖZET

Türkiye'de mesleki eğitim; ailelerin kısa yoldan çocuklarının koluna her devirde geçerli olan bir altın bilezik takma beklentisinin ötesinde, günümüz endüstri / endüstri ötesi toplumu esnek ve yenilikçi üretim süreçlerine uyum için insan kaynağının çoklu becerilerle donatılmasını zorunlu kılmaktadır. Aynı zorunluluk yönetim süreçleri için de geçerli olmaktadır. Günümüzde mesleklerin ekonomik ömürleri oldukça kısalmıştır. Bu nedenle mesleki eğitimde

---

¹ Yrd. Doç. Dr. , Okan Üniversitesi MYO, nuri.avci@okan.edu.tr

birbirlerine eklenilebilir çoklu süreç ve becerilerin de çağın temel niteliği olan değişime uyumda gerekli, ön alıcı girişimleri kapsamaları gerekir. Bu girişimler hız ve maliyet etkinliği faktörleri ile belirginleşmektedir. Bu perspektiflerden bakıldığında “Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı”nın varlığı; 1980 sonrası yoğun ve amansız rekabet dalgasının işletmeleri, “Personel Yönetimi Paradigması”ndan İnsan Kaynakları Yönetimi Paradigması’na taşıdığı yeterince anlaşılmadığının bir göstergesi olduğu kadar, insan kaynağını değerli kılan ve bizzat kaynağın kendisinin bir potansiyel yetkinlik konusu olduğu düşüncesinin de görmemezlikten gelindiğini doğrulamaktadır. Bu haliyle mevcut program, İnsan Kaynakları Yönetiminin stratejik yaklaşımlarından uzak, teknik İnsan Kaynakları yönetimi de denilebilecek personel yönetiminde, anlaşılmaz bir ısrar anlamına gelmektedir. Bu kanı, programa yönelik aday tercihlerinde ve algılamalarında da açıkça görülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Sekreterlik, Yönetici asistanlığı, İnsan Kaynakları Yönetimi(İKY), Mesleki Eğitim

1. GİRİŞ

Sekreterlik mesleği insanlık tarihinde, örgütlü yaşamın başlangıcı ile ortaya çıkan bir fenomendir. Kitleli üretime geçilmesi, üretimin değer zinciri içinde örgütlenmesini gerektirmiştir. Bu örgütlü yapı, bir yandan üretim proseslerini, diğer yandan bu proseslerin lojistiğini ve idaresini sağlayacak destek yapılarını ortaya çıkarmıştır. Bu destek yapıları içinde bürolar, klasik endüstriyel ilişkiler retoriğinde önemli bir yer tutmakta, buna karşılık çalışma hayatı, endüstriyel demokrasiden ekonomik demokrasiye doğru hızla yol almaktadır.

Başlangıçta büro kavramı, içinde döşeme demirbaş ve insanların olduğu kapalı kapıların gerisindeki hiyerarşik ve sabit mekanlar olarak düşünülürken, teknolojik ve yönetim bilimindeki gelişmeler, büro kavramını her geçen gün yeni bir boyuta doğru sürüklemektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda, öncelikle kapalı kapılar sonuna kadar açılarak açık ofis sistemine geçilmiş; yönetsel hiyerarşiler kökten olmasa bile büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Diğer yandan yetkinlik temelli mesleki donanımların, teknolojik gelişmelerin sağladığı araçsal olanaklarla desteklenmeye başlaması, çalışanların kendi kendine yeterlilik düzeylerini artırarak çalışanların bulunduğu her yeri bir nevi büro haline getirmiştir. Bu gelişme esnek çalışma uygulamalarıyla da büyük bir uyumluluk göstermektedir. Paradigmal değişimler yoluyla iş yaşamına nefes aldırma, insan ve onun yönetimindeki yeni açılımlara bağlı olacaktır.

Bu çalışmada; tarafların algıları doğrultusunda büro yönetimi ve sekreterlik mesleğinin bugünkü durumu ve Vakıf Üniversiteleri MYO’ları eğitim programları analiz edilerek yeterliliği tartışılacaktır. Programlarda revizyona gidilmesine ihtiyaç olup olmadığı tartışılarak yapılacak revizyonların çerçevesi çizilecektir. Sekreterlikten yönetici asistanlığına doğru mesleki gelişim; Personel Yönetiminden İKY’ye geçişte olduğu gibi, bir tabela değişikliği(Avcı, 2005) ile çözülebilecek bir konu olduğu yanılığısına düşünülmeden, yetkinlikler temelli bir yaklaşımla incelenecektir.

2. BÜRO YÖNETİMİ

Büro ya da ofis, beyaz yakalılarının çalıştığı, özel demirbaş, ekipman, otomasyon ve iletişim olanakları ile donatılmış işyeri olarak tanımlanabilir. Bir başka tanımla büro; planlama, örgütlenme, yönetme, koordine etme ve denetleme gibi işletme fonksiyonlarının yerine

getirildiği mekanlar ya da sekreterlik işlerinin idare edildiği, yöneticilerin ve çalışanların ihtiyaç duyabilecekleri bilgi ve verilerin kayıt edildiği ve saklandığı ve işletme idaresinin yapıldığı kısımdır. Büro ortamında muhasebe, finans, pazarlama, planlama, bütçeleme ve proje gibi işletmenin ihtiyacı olan pek çok işlem yerine getirilir. Bazı büro türleri ise mimarlık, avukatlık, satış, pazarlama, yönetim, askerlik, vergi, nüfus bürolarıdır(Topaloğlu ve Koç, 2002: 17-18 ; Başpınar ve Bayramlı, 2003: 9-31).

Büro yönetimi, bürokrasiyi çağrıştıran ve bürokrasinin temel kurumlarından biridir. Büro yönetiminin varlığı, organizasyonlarda makine metaforunun(Morgan, 1997) hüküm sürdüğüne ve organizasyonlarda personel yönetim paradigmasının varlığına işaret etmektedir. Morgan'a göre, bir organizasyonda aynı anda hem makine metaforunun izlerine hem de organizma metaforunun izlerine rastlanabilir. Burada makine metaforu geçmiş, organizma metaforu ise beyin metaforuna doğru gelişimin başlangıcı olarak geleceğe işaret etmektedir.

Modern işletmecilik ve yeni yönetim yaklaşımlarında “büro yönetimi” gibi yönetsel bir aygıt ya da yönetsel kademe bulunmamaktadır. Bürokratik yönetim anlayışı; stratejik tepeden başlayarak hat yönetimine, oradan da operasyonel yönetime doğru; kurumsal temelde ise, şirket yönetiminden işletme yönetimine doğru bir hareket izlemektedir. Büro işlevsel işyeri anlamında her kademedeki mevcuttur. Açık ofis sistemine geçiş ile birlikte, modüler ve seyyar bir karakter taşımaya başlayan büro yönetimi büyük ölçüde anonimleşmiş; bürolardaki çalışanlar ile ekipmanlar, halografik bir bütünlük oluşturacak şekilde kümelenmiştir.Bilgi teknolojilerinin ulaştığı aşama itibari ile de büroların, bir ölçüde “mekan” unsurundan soyutlandığı, sanal hale geldiği söylenebilir. Örneğin Amerika’da konuşlu bir işletmenin iletişim hizmetlerini Hindistan’daki bir çağrı merkezi işleticisi şirkete “outsourcing” etmesi olası iken, büro hizmetlerinin dosya ve arşiv çöplüğüne eşitlenmesi ve iletişim hizmetleri trafiği ile anlamlandırılması pek de akla uygun gelmemektedir.

3. SEKRETERLİK VE YÖNETİCİ ASİSTANLIĞI MESLEĞİ

Sekreter; büro yönetimi konusunda birikimli, doğrudan emir almadan , sorumluluk alma yeteneği gösterebilen, alınan karar ve sorumlulukları uyguladığı gibi kendisine verilen yetki sınırları içerisinde kararlar verebilen , yönetim kadrosu içerisinde yeri bulunan bir büro görevlisi(Boyd ve Lewis, 1985: 5), yönetici yardımcısıdır(Uygur ve Koç, 2003:1). Örgütlerin karar mekanizması olan yöneticilerin işlerini kolaylaştırarak örgütsel performansa yaptıkları büyük katkıyla değeri her geçen gün daha da artan çalışanlarıdır. Yöneticiyle birlikte çalışıp onun işlerini kolaylaştıran ve yöneticiye en çok yardımcı olan kişidir. Klasik anlamda sekreterler emek işçisidir, sözlü ve yazılı iletişimi sağlarlar, kurallara bağlı hareket ederler ve zaman kullanma becerileri vardır. Günümüzde ise sekreterler, bu klasik görevlerinden uzaklaşarak daha çok işleri eşgüdümleyen ve bilgiyi işleyip danışmanlık rolünü yerine getiren profesyonel çalışanlar haline gelmişlerdir(Birol, 2000:16). Sekreterlik mesleği, gelişen teknolojiyi ve piyasa koşullarını sürekli öğrenmeyi gerektiren bir meslek olduğu için açık uçlu bir meslek olarak kabul edilmektedir. Tutar(2002:7)’da bunu doğrular tarzda, sekreterlik mesleğinin açık uçlu olmasını bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki sürekli gelişmelere bağlanmaktadır. Sekreterlik tanımı bir mesleği değil ; her düzeyde ve özellikteki büro işlerini yapan elemanları kapsayacak bir unvan olarak kabul edilmektedir(Urgan, 2000:18).

Yönetici sekreteri; yönetim fonksiyonları konusunda bilgi sahibi, gündelik faaliyetlerin yürütülmesinde yöneticilere yardımcı olan , örgütün iç ve dış çevresi arasında iletişim kuran , yöneticinin zamanının verimli ve etkin bir biçimde kullanılmasına yardımcı olan ,

bilgi işleme ve ofis otomasyonu konusunda bilgi sahibi , temsil yeteneği olan üst düzey bir yöneticidir(Tutar, 2007: 51).

Yönetici asistanı; bir işyerinde büro hizmetlerini yönetim fonksiyonlarına göre uyarlayan , yöneticisinin çalışmalarını etkili bir şekilde destekleyen ve yönetimde verimliliğe katkı sağlayan büro elemanıdır(Göral, 1995:11). Sekreterlik mesleği santral memureliği, büro elemanlığı gibi teknik, yarı mavi yakalı bir işlevden yönetici sekreterliği gibi daha stratejik bir işleve oradan da yönetici asistanlığı gibi “ yöneticinin sağ kolu olmaktan çıkmış; neredeyse iş ortağı durumuna gelmiştir”(Aksoy, 1997:79).

Bu tanımlarda bazı abartılı değerlendirmeler olduğu, sekreterlik mesleğindeki gelişmenin nedeni ve yönünü ile ilgili değerlendirmelerin meslek içinden gelenlerin yanı sıra, teknik düzeyli değerlendirmelerini içerdiği, bu bakış açılarının yönetim biliminin sağladığı bütüncül stratejik yaklaşımları tam olarak yansıtmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Halıcı(1996)'nın yaptığı araştırmanın ortaya çıkardığı aşağıdaki bulgularla da fazlaca uyumlu olmadığı değerlendirilmektedir:

- Meslekte 120.000 kişi dolaylarında kalifiye eleman açığı vardır.
- Meslekte çalışanların sadece %34'ü kalifiyedir.
- Meslekte halen çalışan elemanların % 66'sı mesleki eğitim almamıştır.
- Her yıl 10. 000 kişi dolayında yeni mesleki istihdam yaratıldığı halde, her yıl okulların verdiği eleman sayısı 5400 civarındadır. Bu hızla gidilirse meslekte kalifiye eleman açığı yaklaşık 25 yılda kapatılabilecektir.

Sekreterlik mesleğinin stratejik bir içerik kazanması güç görünmektedir. Ayrıca teknolojik gelişmelerde, mesleğin teknik yönü itibariyle öneminin azalacağına işaret etmektedir. O halde sekreterlikten yönetici asistanlığına geçişi, birbiriyle doğrudan ilişkilendirmek güçtür. Yönetici asistanlığı işlevleri bakımından, büyük ölçüde stratejik içeriklere sahiptir. Bazı işlevler teknolojik sınırlılıklar nedeniyle birbirine benzese de özü itibariyle tamamen birbirlerinden farklıdır. Sekreterlik mesleğinde sekreterler, emrinde çalıştığı kişinin “yaşam destek elemanı” olarak, bireysel yaşamını düzenleyici ve kolaylaştırıcı rolüne sahipken, ya da tümüyle rutin ofis işleri iken; yönetici asistanları ise karar sahibinin kararlarına esas verileri analizleri, organizasyonları oluşturarak yönetim takımının bir oyuncusu olarak, süreçlerin yönetimiyle ilgilidir. Yeni trende göre, yönetici asistanları birden çok yöneticiyi, örneğin yönetim kurulu üyelerini asiste etmek gibi ortak görevleri yerine getirmekle görevlendirilmektedirler. Bu eğilim onlarda, meslekten öte yetkinlik temelli kavramsal becerilerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın amacı; , sekreterlik mesleği ile ilgili öğrenci algıları ile işveren beklentileri bağlamında, Vakıf Üniversiteleri Meslek Yüksekokulları bünyesindeki Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programlarında; reorganizasyona ihtiyaç olup olmadığını sorgulamak; reorganizasyona ihtiyaç varsa bunun kapsamını belirlemektir. Çalışma, iş hayatında, mesleklerin nötralize edilerek cinsiyet ayrımcılığını önleme ve beklentileri karşılayacak yetkinlikte insan gücü yetiştirme amaçlarına hizmet etmesi yönüyle önem taşımaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Araştırma da aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- Bir içe bakış yaklaşımı(Johari Penceresi) izlenerek, Büro yönetimi ve Sekreterlik programında öğrenim gören öğrencilerin algıları nasıldır? Varsa olumsuz algılar nasıl değiştirilebilir?

- Mevcut Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programları piyasanın yönetici asistanlarından beklentilerini ne ölçüde karşılamaktadır?

6.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın örnekleme, Vakıf Üniversiteleri Meslek Yüksekokulları ile sınırlı tutulmuş, evreni temsil kabiliyeti aranmamıştır. Özellikle öğrenci algılarının sağlıklı olarak anlaşılabilmesi için odak grup tartışmaları, öğrenci moderatörlerin yönetiminde yapılandırılmış tartışma soruları ile gerçekleştirilmiştir.

7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden odak(focus) grup yöntemi(Morgan, 1997; Lee, 1998) ve internet aracılığıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veriler iki aşamada elde edilmiştir.

Birinci aşamada;

- Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı ile Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı öğrencilerinden oluşan, her biri bir moderatör toplam beş kişiden oluşan iki adet homojen(A Grubu: Kız , B Grubu: Erkek) öğrenci grubu ile bir adet heterojen(C Grubu : Erkek- kız) öğrenci grubu oluşturulmuştur. Odak grupların her birine yarı yapılandırılmış tartışma soruları, moderatörlerce 75 dakika süreyle farklı mekan ve zamanlarda yöneltilerek, grubun serbestçe tartışması sağlanmış ve kasete kaydedilmiştir.
- www.yenibiris.com ve www.kariyer.net internet sitelerinde yayınlanan “Sekreterlik” ve “Yönetici Asistanlığı”ile ilgili toplam 80 ilan taranmıştır.
- İnternet üzerinden mevcut MYO’ların Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı Ders Programları derlenmiştir.

İkinci aşamada;birinci aşamada elde edilen veriler içerik analizine(Pardun ve Lamb, 1999; Perry ve Bodkin, 2000) tabi tutulmuştur.

8. BULGULAR

Elde edilen bulgular; öğrenci algıları, yöneticilerin beklentileri, mevcut program dersleri ve mevcut programda revizyon ihtiyacının tartışılması başlıkları altında incelenecektir.

8.1.Sekreterlik mesleği ile ilgili öğrenci algıları

Moderatörlerce odak tartışma gruplarına aşağıdaki beş soru yöneltilmiştir:

- Sekreter denilince aklınıza gelen ilk şey nedir?
- Bu programı seçmenizde kimler / hangi hususlar etkili oldu?
- Okulunuzu bitirince sekreterlik mesleğini yapmayı düşünüyor musunuz?
- Sizce bir sekreterde bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?
- Bu programı niçin ve kaçınıcı sıradan tercih ettiniz?

Tartışma oturumları ses kayıtlarının çözümlenmesi sonucu oluşan metin, araştırmanın sorunsal çerçevesinde önce kelime kelime , daha sonra cümlesel bütünlük ve paragraf yapıları bakımından incelenerek kodlanmıştır. Kodlamada 12 adet kod kullanılmıştır. Seçilen bu kodlarla “kişisel özellikler” ve “ yetkinlikler” temalarına ulaşılmıştır. Son aşamada tematik kodlamaya göre katılımcı görüşleri oluşturularak, içerik analizi yoluyla basit rakamsal betimlemelere erişilmiştir.

Tablo - 1 : Tematik Kodlamaya Göre Katılımcı Görüşleri

Tema/ Kod	Katılımcı görüşleri												Toplam	%
	Odak Grup A				Odak Grup B				Odak Grup C					
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4		
Kişisel özellikler	+	+	+		+	+	+	+	+		+	+	11	91
• Manken														
• Bakımlı	+	+	+	+		+		+	+	+	+	+	10	83
• Dekolte	+			+	+	+	+	+			+	+	8	66
• Seksi		+			+	+	+	+				+	6	50
• Akıllı	+		+	+					+	+			5	41
• Saygın	+	+							+				3	25
• Şuh					+	+	+				+	+	5	41
• Ağzı sıkı	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	12	100
Yetkinlikler														
• Yabancı dil bilen	+	+	+	+	+		+		+	+	+	+	10	83
• Bilgisayar bilen	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	12	100
• Araba kullanan	+	+	+	+					+	+	+	+	8	66
• İletişim becerisi	+	+		+		+			+	+			6	50

Tablo incelendiğinde; sekreterlerin kişisel özellikleri ile ilgili öğrenci algıları kız ve erkekler arasında farklılık göstermekle birlikte her ikisinde de sekreterlerin dış görünüşü önem kazanmaktadır. Erkeklerde cinsellik öne çıkarken, kızların da bir ölçüde bunu yadsımadıkları görülmektedir. “Akıllı” ve “saygın” karakterlerinde bile kız öğrenciler arasında düşünce birliği yoktur. Bir başka dikkat çeken husus da; heterojen grup içinde erkek öğrencilerin algılarında homojen erkek gruba(Grup B) göre farklılaşma görülmüştür. Bu farklılaşmanın grup içindeki rol oydasma ile açıklanabileceği düşünülmektedir.

8.2.Yöneticilerin Sekreterlerden Beklentileri

İş ilanlarında toplam 102 adet farklı yetkinlik belirlenmiştir. Bu yetkinlikler arasında, iş yeri özelliklerine göre farklılaşanlar ve eş anlamlılar elendikten sonra, geriye kalan yetkinlikler içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucu yetkinlikler; temel yetkinlikler ve tamamlayıcı yetkinlikler adı altında yeniden gruplandırılmıştır. Böylece tablo-2 ‘de

görülen 11 adet temel yetkinlik ile bu yetkinlikleri bütünleyecek tablo-3'deki 16 adet tamamlayıcı yetkinliğe ulaşılmıştır.

Tablo- 2 : Adaylarda aranan temel yetkinlikler (Core competences)

Öncelik	Temel yetkinlikler	İlan sayısı	Yüzdesi (%)(per cent)
1	Bir yabancı dil bilme	66	82
2	MS Office Programı bilme	63	78
3	Öğrenim durumu(Ön lisans mezunu)	56	70
4	Ofis yönetimi(Mesleki yazışma, dosyalama ve arşivleme, büro malzemelerini kullanma)	38	47
5	Planlama ve organizasyon	28	35
6	Ağırlama ve konaklama hizmetleri	22	27
7	Kurumun iç ve dış iletişiminin yönetimi	19	23
8	Ajanda yönetimi	13	16
9	Toplantı ve zaman yönetimi	12	15
10	Koordinasyon	11	13
11	Yönetici idari desteği	9	11

Tablo- 3 :Adaylarda aranan tamamlayıcı yetkinlikler (Complementary Competences)

Öncelik	Tamamlayıcı yetkinlikler	İlan sayısı	%
1	Deneyim(1-5 yıl)	57	71
2	İnsan ilişkileri ve iletişim becerisi	45	56
3	Yaş sınırlaması (alt üst yaş sınırı)	39	48
4	Ehliyeti ve şoförlüğü olan ve seyahat engeli bulunmayan	35	43
5	Raporlama ve sunum becerisi	34	42
6	Temsil kabiliyeti ve prezantabl olan	31	38
7	İş takip becerisi	31	38
8	Kendisine özen gösteren ve özgüveni yüksek, beden dilini kullanıp empati kurabilen	28	35
9	Tercihen .....ikamet eden	23	28
10	Sonuç odaklı, detaylı ve özenli çalışma becerisi	23	28
11	Yoğun, stres altında ve esnek zamanlı çalışma ve kriz yönetim becerisi	18	22
12	Diksiyonu düzgün, dil bilgisine hakim	12	15
13	Takım çalışmasına yatkın olma	11	13
14	Ön finansman bilgisi	10	12
15	Kariyer beklentisi olan ve gelişime açık ve profesyonelce davranan, kavrama ve karar verme becerisi gelişmiş	8	10
16	Kişisel motivasyonu yüksek, sosyal ve planlı bir kişilik	8	10

Taranan ilanlarda adaylara önerilen iş pozisyonlarının yüzde dağılımı tablo- 4’dedir. İlanlardaki pozisyonlar içinde “sekreter” pozisyonu %1’lik bir dilimi oluşturmaktadır. Ofis elemanlarını bu rakama dahil etsek bile, %84 oranında daha stratejik rol üstlenecek elemanlara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Tablo-4 : Çalışma Pozisyonu

Sıra No	Pozisyon	İlan sayısı	Yüzdesi
1	Yönetici Asistanı	39	49
2	Orta Düzey Yönetici	2	2
3	Yönetici Adayı	1	1
4	Uzman	3	3
5	Uzman Yardımcısı	1	1
6	Ofis elamanı	15	19
7	Sekreter	1	1
8	Diğer	18	24
Toplam	8	80	100

İş ilanlarında aranan personelin cinsiyetlerine göre dağılımı tablo- 5’dir.İlanlarda adayların cinsiyet tercihleri bakımından %30’u bayandır. Teorik düzeyde olsa da piyasanın %70’nin erkeklere açık olduğu ifade edilebilir. Sekreterlik mesleğinin pembe yakalı karakterinden (Avcı, 2005) gittikçe uzaklaştığı, dünyadaki genel trende uygun olarak cinsiyetsizleştirilmeye (Bone ve Kurtz , 1990) başlandığı anlaşılmaktadır.

Tablo- 5: İş İlanları ile Aranan Personelin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet durumu	İlan Sayısı	Yüzdesi (%)
Bayan	24	30
Erkek	3	0.3
Nötr	53	66.2
TOPLAM	80	96.5

Yöneticilerin sekreterlerden beklentileri, rekabetçi örgüt yapılarının gerektirdiği stratejik içerikleri kısmen karşılamakta , henüz yeni ekonominin gerektirdiği iş tanımlarını karşılayacak açıklıkta olmadığı görülmektedir. Ancak bir geçiş döneminin başında olduğu anlaşılmaktadır. Henüz zihinler berrak olmasa da mevcut haliyle bile klasik bir sekreterin yukarıdaki temel ve tamamlayıcı yetkinlikleri karşılaması olasılığı oldukça düşüktür. Yeni İKY paradigmasında çalışanların işteki rolüne yapılan stratejik vurgu, paradigmal dönüşümün “ ister sekreter, ister yönetici asistanı olsun” gibi sekreterliği yönetici asistanlığı ile eşitleyen, kalıplaşmış evrimci ve bir ölçüde “sinizm” içeren yaklaşımlarla sağlanamayacağı açıktır. Yönetici asistanı ile klasik anlamda sekreterler aynı kimseler olmadığı gibi, aralarında bir akrabalık bağı olduğu da söylenemez. Çünkü sekreterlik, endüstriyel ilişkilerden günümüze taşınan bir “kılıç artığı” fenomen iken, yönetici asistanlığı, bir meslekten çok ekonomik demokrasinin ortaya çıkardığı yepyeni bir işlevdir.

8.3.Mevcut Program Dersleri

Halen fiilen faaliyette bulunan vakıf üniversiteleri meslek yüksekokullarında birisi henüz öğrenci almayan(Bilkent MYO) 11 üniversitede Büro Yönetimi ve Sekreterlik / Yönetici Asistanlığı Programı bulunmaktadır.Bu üniversiteler;Bahçeşehir Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi, Okan Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi ve Kavram MYO’dur. Bu programlarda farklı isimler altında 34 adet meslek dersi okutulmasına karşılık 73 adet ortak(servis) dersi okutulduğu görülmektedir. Mevcut derslerin derlenen içerikleri, içerik analizine tabi tutulduğunda 10 adet meslek dersi ortaya çıkmıştır. Bunlar; Büro Yönetimi,Toplantı Yönetimi, Zaman Yönetimi, Mesleki Yazışma,Doküman Yönetim Sistemi,Yönetici Asistanlığı ve Sekreterlik Bilgisi, Klavye Teknikleri, Protokol, Raporlama ve Sunum Teknikleri ve İş Yeri Uygulamasıdır.

İçerik analizi sonucu, 43 adette ortak (servis) ders belirlenmiştir. İçerik analizine bakarak, sayısal olarak meslek derslerinin eğitim içindeki ağırlığının, servis derslerine göre yaklaşık ¼ oranında olduğu söylenebilirse de, derslerin kredi saatleri bakımından ağırlıkları dikkate alındığında, Vakıf Üniversiteleri MYO’larında dört yarı yılda toplam ortalama 80 kredi ders saatinin yaklaşık % 64’ü ortak servis dersinden, % 36’sı ise meslek dersinden oluşmaktadır. Vakıf Üniversiteleri MYO’larında “genel kültür” temelli bir mesleki eğitim yaklaşımı benimsendiği söylenebilir. Bu yaklaşımın tercihi, büyük ölçüde maddi altyapı olanaklarının ve mevcut öğretim elemanı karmasının yetersizliğine bağlı olduğu düşünülmektedir.

8.4. Mevcut Programda Revizyon İhtiyacının Tartışılması

Sanayi Devrimiyle birlikte tüm ülkelerde, özellikle de gelişmiş ülkelerde meslek eğitimi, genel eğitimden daha sorunlu bir mecrada gelişmiştir. Bugün bütün dünya da meslek eğitiminde birer marka kabul edilen İngiltere, Fransa , Almanya , İsveç ve Japonya'da bile meslek eğitimi ile ilgili tartışmalar halen sürmektedir. Tartışmalar iki paradigma etrafında şekillenmektedir(Green ,1998).Bunlardan ilki “Genel ve Teknik Eğitim Paradigması”, sonuncusu ise “Temel Beceriler Paradigması ya da Kilit Beceriler Paradigması”dır (Dearing, 1996).

Genel ve Teknik Eğitim Paradigmasına göre; öğrenciye ya tamamen bir mesleki eğitim verilmesi ya da ağırlıklı bir genel kültür eğitiminin üzerine Türk kültürüne de iyice yer etmiş olan “biraz ondan biraz bundan, her şeyden anlayan” ancak hiçbir işi ilave bir yetiştirme programı uygulanmadan yapamayan bir eğitim öngörülmektedir. Salt teknik eğitimde; çıraklık eğitimi ile teknik okul eğitimi arasında temel bir tercih yapılamadığı anlaşılmaktadır. Ancak hızlı teknolojik gelişmelere aynı hızla uyum sağlayabilecek çalışanlar için, teknik becerilerin yanında kavramsal becerilerinde gerekli olduğunun farkına varılmıştır. Ayrıca teknik beceriler öğrenme olgusundan ziyade tekrar olgusuna dayalı olduğundan öğrenme olgusunu da bir noktadan itibaren sona erdirmektedir. Bu paradigmanın izlerine halen bir çok ülkede rastlanılmaktadır.

Temel ya da Kilit Beceriler Paradigması ise; çalışanın teknolojik gelişmelere hızla uyumunu ve işyeri değişikliklerinde ise kendisini aynı hızla konumlandırmasını amaçlamaktadır. Çalışanlara bu iki özelliğin kazandırılması ancak sabit beceriler yerine hareketli portatif becerilerin kazandırılması ile mümkün olabilecektir. Kilit becerilere örnek olarak; iletişim, problem çözümü, personel ve personel arası ilişki becerileri, sayısal uygulamalar, enformasyon teknolojileri, modern yabancı dil, değerler ve doğruluk, teknoloji uygulamaları, işi ve dünyayı anlama ve doğrudan değişim için pozitif davranış becerileri sayılabilir(Avis, 1992; 1995; Oates, 1996);.Bu becerilerin çoğu Örgütsel Davranış Biliminden türetilmiş olup ileri dil ve matematik becerisi gerektirir. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde bir diğer tartışma konusu ise, sayısal algılaması yüksek, parlak zekaların nasıl mesleki eğitime çekileceği hususudur.Gelişmiş ülkelerde yoğun bir mesleki eğitim uygulanmakta, çalışma çağı içi nüfusun % 70- 80'i mesleki eğitimden geçmektedir. Türk Vakıf üniversiteleri MYO'larında haftalık ders kredi saati ortaklama 20 saat iken İngiltere, Fransa, Almanya Japonya ve İsveç'te ise bu rakam ortalama 30-35 saattir(Smithers, 1993; Steedman ve diğerleri, 1997; Green, 1998) . Bu ülkelerde genel kültür dersinin meslek dersine oranı ortalama ½'dir

Mevcut ders programları incelendiğinde, bir yamalı bohça görüntüsü vermektedir. Odağı ve önceliği yoktur. Tipik bir Genel Eğitim Paradigmasını yansıtmaktadır. Seçkinci ve yarışmacı değildir. Bunun doğal bir sonucu olarak da mezunların piyasanın beklentilerini karşılayamaması nedeniyle, okul sonrası yoğun bir sertifikasyon eğitimine gereksinimi bulunduğu görülmektedir. Bu tür eğitimi veren canlı bir sektörün oluşmuş olması da bu tespiti doğrulamaktadır. Buradaki temel tehlike , sertifikasyon programlarının orta eğitimde olduğu gibi okullarda verilen eğitimin yerine geçecek olmasıdır.

Odak grupların sekreterlik mesleği ile algılarındaki olumsuz öğeler; halkın görsel ve yazılı basın ve özelliklede internet aracılığıyla beslenen bilinç altı kirlenmesi ile de bire bir örtüşmektedir. Kirlenmenin boyutu hakkında bir fikir verebilmek için, sinema ve televizyon filmlerinde işlenen temalar ile internet sitelerinde “ sekreter” sözcüğüne bir harf ekleme yada çıkarma yoluyla yüzlerce pornografi içeren sitelere erişilebilmesi gösterilebilir.

Gerek öğrenci algıları ve gerekse piyasanın mezunlardan beklentileri ve halkın sekreterlik mesleki ile ilgili kabulleri dikkate alındığında, sekreterlik mesleğinin sorunları arasında;

meslek standardının tanımlanmaması,iş dünyası ile akreditasyonun sağlanmamış olması, mesleki eğitimin yetersizliği, amacı ve önceliğinin olmaması, meslekte başka mesleklerden fazla sayıda insan çalışması, pembe yakalı bir meslek olarak algılanması ve toplumun meslek hakkında olumsuz ahlaki önyargısı sayılabilir.Bu sorunların kimilerince, sekreterlik mesleğinin bir başka adı ya da devamı şeklinde görülen yönetici asistanlığı mesleğine taşınması, bu mesleğin ya da işlevin başlangıçta hastalıklı doğmasına neden olabilecektir. O halde yeni bir niyetle işe başlamak herkesin yararına olacaktır. Mevcut programlarda okutulan müfredatın, hem içerik ve hem de zamanlama olarak temel beceriler temelli bir yaklaşımla yeniden ele alınması gerekmektedir.

9. SONUÇ

Sekreterlik mesleği hakkında toplumun bilinç altına, yeni bir kültür oluşturacak tarzda,sürekli mesajlar yüklenmektedir. Bu mekanizma çalıştığı sürece bu mesleğe kalıcı bir itibar kazandırmak algılar temelinde kolay değildir. Batı’da Sanayi Devriminin ortaya çıkardığı klasik endüstriyel ilişkilerde, işçi işveren ilişkilerinin gayri ahlaki yönünü yansıtan bu mesleğin, bizim kültürümüzle örtüşmeyen yanı bulunması doğaldır. Günümüz iş yaşamının teknolojik hızı ve rekabetin aldığı boyut yönüyle, sekreterlik mesleğinin yakın bir gelecekte işlevini büyük ölçüde yitirebileceği değerlendirilmektedir. Büro kavramı da teknolojinin sağladığı olanaklar, esnek çalışma saatleri, ulus ötesi hareketlilik ve ivme nedeniyle yakın gelecekte işlevsizleşmesi beklenmektedir. Sonuç olarak;

- Mevcut Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programlarının adının, “ Yönetici Asistanlığı Programı” olarak değiştirilmesi,
- Temel beceriler temelli bir yaklaşımla Yönetici Asistanlığı Programlarının ders müfredatlarının, dünyadaki genel eğilime uygun olarak ve okul sonrası eğitim ihtiyacını azaltacak tarzda yeniden revize edilmesi,
- Bir yıl zorunlu İngilizce hazırlık sınıfı konulması,
- Yeni eğitim programlarının planlanmasında beceri geliştirme önceliklerinin; kavramsal beceriler, iletişim becerileri ve teknik beceriler şeklinde olmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Avcı, Nuri(2005),” Formation Problem Solution Context for Human Resources Managers in

Organizations: An Evaluation Qualitative for Private Deposits Banks(Unprented Doctorat Thesis)”, Adapazarı/ Turkey

Avis, J. (1992), “ Social Diference and Antagonism within the 16-19 Core Curriculum”, British Journal of Sociology Of Education, vol.13, no. 3, pp361-373

Başpınar, N. Ö.ve Ü. Ü. Bayramlı (2003), “ Büro Yönetimi”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Birol, Vural. (2000), “ Yönetici Asistanlığı”, Hayat Yayınları, İstanbul

Bone, Louis ve David Kurtz(1990), “Contemporary Business”, Dreyden Pres

Boyd, D. Lewis, (1985), “Secreterial Administration and Management”, Prentice Hall inc., United States of America.

- Dearing, R. (1996) , “ Review of Qualifications for 16-19 Year Olds : Summary Survey Report”, London: SCAA
- Göral, Gülbin. (1995), “Büro Yöneticiliği ve Sekreterlik”, İletişim Yayınları, İstanbul
- Green, Andy (1998), “ Core Skills and General Culture : In Search of Common Foundation in Vocational Education”, Evaluation and Research Education, vol.12, no. 1, pp55-59
- Halıcı, Ali.(2006), “ Sekreterlik Mesleğinde Kalifiye Eleman Açığı” V.Ulusal Büro Yön.ve Sek.Kongresi-Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
- Lee, Thomas W. (1998), “ Using Qualitative Methods in Organizational Research”, London: Sage Publication
- Morgan, David L. (1997), “ Focus Groups as Qualitative Research”, CA: Sage Newbury Park
- Morgan, Gareth (1998), “ Metafor”, Çev. Gündüz Bulut, MESS Yayınları, No. 280, İstanbul
- Oates, T. (1996), “ The Development and Implementation of Key Skills in England”, London: OFSTED
- Pardun, C. J. ve Lamb, L. (1999), “Corporate Web Sites in Traditional Print Advertisements”, Internet Research: Electronic Networking Applications and Policy, 9(2): 93-99.
- Perry, M. ve Bodkin, C. (2000), “Content Analysis of Fortune 100 Company Web sites”, Corporate Communications: An International Journal”, 5(2): 87- 96
- Topaloğlu, Melih; KOC, Hakan (2002); “ Buro Yonetimi, Kavram ve İlkeleri”, Seçkin yayınevi, Ankara.
- Tutar, Hasan. (2002), “Yönetici Sekreterliği”, Nobel Yayınları, Ankara
- Tutar, Hasan (2007), “Bilgi Çağı Örgütleri İçin Yönetici Sekreterliği (Yönetici Asistanlığı)”, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Ungan, Gülsen (2000), “Geçmişten Geleceğe Sekreterlik”, 1. Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Eğitimi Kongresi, Antalya 12-18 Nisan
- Uygur, Akay ve Hakan Koç (2003), “ Sekreterlik Teknikleri”,Detay Yayınları, Ankara

İNŞAAT TEKNİKERLİĞİ EĞİTİMİNDE ENDÜSTRİYE DAYALI ÖĞRETİM UYGULAMALARI: AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ MESLEK YÜKSEKOKULLARI ÖRNEĞİ

**EDUCATION PRACTISES BASED ON INDUSTRY IN EDUCATION OF
CONSTRUCTION TECHNICAL EDUCATION:
EXAMPLE OF UNIVERSITY OF AHI EVRAN VOCATIONAL HIGH
SCHOOLS**

Latif Onur UĞUR¹

İlknur BEKEM²

ABSTRACT

In vocational technical education based on industry applications are very important. After the completion of courses within the concept of curriculum, to take part personally in these application is very important in terms of understanding of professional ethics, the sector, institutions and actors for the candidates of technicians of construction. In this study, it has been analyzed how students evaluate vocational technical education based on industry, what the level of efficiency of the lessons in practice is, their acquisitions in the training period and how they evaluate the vocational applications. In accordance with this purpose, a questionnaire of 28 questions is applied to a total of 83 students from University of Ahi Evran Vocational High Schools from four different grades of construction program. In this questionnaire, it was aimed to analyze the attendance of students, their capability of taking responsibility and help them to have opinion about how the employment process works. Apart from this, it was aimed to determine the most useful lessons in the period of training. In accordance with the data received, it has been seen that, the students declared that they gained favor in training period, they wanted this period to be longer, they had more practice about lessons, they improved their abilities and they evaluated to which extend the applications in the sector of construction are compatible with the professional ethics.

Key words: Vocational technical education, education based on industry, Construction Technical Education, Training. .

ÖZET

Mesleki teknik eğitimde endüstriye dayalı öğretim uygulamalarının yadsınamaz bir önemi bulunmaktadır. Müfredat dâhilindeki derslerin tamamlanmasının ardından uygulamaların içinde bizzat bulunularak sektörün, kuruluşların, aktörlerin, meslek etiğinin tanınması inşaat teknikeri adayları için büyük faydalar sağlamaktadır. Bu çalışmada

¹ Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Kaman Meslek Yüksekokulu, latifugur@mynet.com

² Öğr. Gör., Ahi Evran Üniversitesi Kaman Meslek Yüksekokulu, ibekem@ahievran.edu.tr

meslek yüksekokulları inşaat programı öğrencilerinin yaz döneminde yaptıkları endüstriye dayalı öğretim uygulamalarının öğrenciler tarafından nasıl algılandığı, derslerin uygulamaya yönelik verim düzeyinin ne olduğu, staj sürecindeki kazanımları, teknik eleman adayları olarak mesleki uygulamaları nasıl değerlendirdikleri araştırılmıştır. Bu amaca yönelik olarak Ahi Evran Üniversitesi Meslek Yüksek Okullarında öğrenim gören dört ayrı inşaat programı sınıfından toplam 83 öğrenciye, 28 soruluk bir anket uygulanmıştır. Bu uygulama ile öğrencilerin staj esnasında sorumluluk almaları, fiili imalatlara katılmaları, teknik eleman istihdamının hangi kriterlere göre yapıldığı hakkında fikir edinmeleri, kendilerinin staj yaptıkları kuruluşta istihdam edilebilirlikleri irdelenmiştir. Ayrıca, staj uygulanmasında en çok faydası görülen derslerin belirlenmesine çalışılmıştır. Elde edilen verilere göre; öğrencilerinin büyük bölümünün endüstriye dayalı öğretim stajının faydasını gördüklerini ifade ettikleri, bu stajın süresinin daha fazla olmasını istedikleri, inşaat teknikerliği uygulama dalları arasında hangilerini kendilerine daha yakın buldukları, derslere ait pratiklerini arttırdıkları ve bu derslerin uygulanmasına yönelik yeteneklerini geliştirdikleri, inşaat sektöründeki uygulamaların meslek etiğine ne kadar uyduğunu değerlendirdikleri belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Mesleki teknik eğitim, Endüstriye dayalı öğretim, İnşaat teknikerliği eğitimi, Staj.

1. GİRİŞ

Mesleki ve teknik eğitim bölgeleri içindeki meslek yüksekokullarındaki öğrenciler öğrenim süreleri içinde kazandıkları teorik bilgi ve deneyimlerini pekiştirmek, laboratuvar ve atölye uygulamalarında edindikleri beceri ve deneyimleri geliştirmek, görev yapacakları iş yerlerindeki sorumluluklarını, ilişkileri, organizasyon ve üretim sürecini ve yeni teknolojileri tanımalarını sağlamak amacı ile staj yapmak zorundadırlar (YÖK, 2002)

Bilindiği gibi Meslek Yüksekokulları (MYO) uygulama ağırlıklı eğitim-öğretim yapan, el becerisi ve uygulama yeteneği yüksek ara eleman yetiştiren yüksek okullardır. Bu bağlamda MYO'larındaki eğitimin amacına ulaşması için ders programlarında staj ve uygulamalara teorik dersler kadar önem verilmesi gerekmektedir (GÖRMÜŞ ve BEKTAŞ, 2002)

Bu çalışmada MYO inşaat programı öğrencilerinin yaz döneminde yaptıkları Endüstriye dayalı öğretim (EDÖ) uygulamalarının öğrenciler tarafından nasıl algılandığı, derslerin uygulamaya yönelik verim düzeyinin ne olduğu, staj sürecindeki kazanımları, teknik eleman adayları olarak mesleki uygulamaları nasıl değerlendirdikleri araştırılmıştır. Bu amaca yönelik olarak Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Meslek Yüksekokulu ve Kaman Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören inşaat programı 2. sınıf öğrencilerinden toplam 83 öğrenciye, bir anket uygulanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Meslek Yüksekokulları, belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan ve dört yarıyılık eğitim-öğretim sürdüren yükseköğretim kurumlarıdır (YÖK, 2002)

Tekniker, ön lisans eğitimini tamamlayan, almış olduğu eğitimin sonucunda mesleki alanda endüstrinin talebi doğrultusunda bilgi ve beceri ile donatılmış, bilgiye nasıl ulaşacağını bilen, problem çözebilen, karar verebilme yeteneği gelişmiş, hayat boyu eğitimin gerekliliğini kabullenmiş, insan ilişkileri yönünden gelişimini tamamlamış, temel seviyede bir yabancı dili bilen, temel anlamda ve kendi işinde bilgisayarı kullanabilen, sosyal, kültürel etkinliklere doğrudan veya dolaylı olarak katkı yapabilen özelliklere sahip meslek mensubu olarak tanımlanmaktadır (III. Ulusal MYO müdürler toplantısı, 2007).

Meslek Yüksekokullarında Ön Lisans eğitimi yapılmakta, gerek ulusal düzeyde, gerekse uluslar arası düzeyde iş ve hizmet sektörlerinin istediği ara elemanlar yetiştirilmektedir. Bu eğitim programları iki yıl süreli olarak planlanmıştır. Meslek yüksekokullarında yer alan programlardan biri de inşaat programıdır. 2008 verilerine göre, Türkiye’de toplam 63 meslek yüksekokulunda inşaat programı bulunmaktadır (UĞUR v.d.,2008a).

İnşaat teknikerleri; baraj, yol, hava alanı, konut vb yapı inşaatlarında aktif olarak görev alan, kontrollük hizmeti veren firmalar ile kamu ya da yerel yönetimlerin doğal kaynak, ulaştırma/karayolu, yapı bölümleri ve malzeme test laboratuvarlarında teknik eleman olarak çalışan meslek grubunu oluşturmaktadır. Karayolu, köprü, baraj, havaalanı, su getirme/dağıtma sistemleri ve konutlardan ticaret merkezine kadar tüm yapıların planlama, proje, yapım ve kontrol aşamalarında teknik eleman olarak önemli bir rol oynamaktadırlar (UĞUR v.d., 2008b).

Meslek yüksekokullarındaki programlar için haftada 26-28 ders saat/yarıyıl öngörülmüştür. Program, her eğitim yılının sonunda 6’şar haftalık EDÖ (Staj) ile desteklenmiştir (MEB-YÖK, 2002).

Staj, öğrencilerin öğrenimleri sırasında derslerde öğrendiklerini, uygulamalı çalışmalar yaparak pekiştirmeleri amacıyla akademik program içinde yer alan, genellikle ilgili sanayide yapılan faaliyetlerdir. Bu çalışmalar sırasında öğrenciler, firmaların araştırma geliştirme faaliyetlerini, projelendirme çalışmalarını, yönetim organizasyonlarını ile imalat yöntem ve uygulamalarını yerinde görüp tanıma fırsatı yakalayabilmektedirler. Öğrencilerin sektörleri tanımaları açısından staj önemli bir fırsat olarak görülmelidir (PARLAR v.d.2008).

Endüstride yapılan stajlar öğrencilere eğitim aldıkları alanda deneyim kazandırma, teorik bilgiler ile endüstriyel uygulamalar arasında ilişki kurabilme ve ileriki kariyer seçimlerinde fikir sahibi olma gibi yararlar sağlamaktadır. İşverenler açısından bakıldığında ise, düşük maliyetli iş gücü edinebilmenin yanı sıra eğitimini tamamladıktan sonra sektörde çalışacak az da olsa bir deneyime sahip, sektör hakkında fikir sahibi teknik elemanlar bulabilme imkânı sunmaktadır. Genel olarak stajlar, yazları tam zamanlı veya okul dönemi içerisinde yarı zamanlı olarak yapılabilmektedir. Dünya genelinde staj süreleri ortalama olarak 6-12 hafta arasında değişmekle birlikte daha uzun veya daha kısa süreli stajlar da olabilmektedir (PARLAR v.d.,2008).

GÜRBÜZ (1995)’e göre, özellikle Meslek Yüksekokulu öğrencileri EDÖ’de %60 oranında üretime katkı sağlamalı, %40 oranında ise inceleme ve gözlem yapmalıdırlar.

GENÇOĞLU (2005)’na göre, yaz stajlarından maksimum faydanın sağlanabilmesi için üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ve sektörün ileri gelenleri ile birlikte staj uygulamaları tartışmaya açılmalı, stajda yapılması gereken işlem ve uygulamalar, staj

yapılan kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektöre iletilmelidir. Teorik ve laboratuvar bilgilerinin endüstrideki uygulama alanlarını gözlemlene olanağı veren stajların amaçlarına uygun olarak yapılmasının meslek yaşamındaki yeri ve önemi açıklanmalı, stajların yurt dışında yapılması desteklenmelidir.

3. MATERYAL VE METOD

MYO inşaat programı öğrencilerinin EDÖ uygulamalarını irdelemek amacı ile Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Meslek Yüksekokulu ve Kaman Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören inşaat programı 2. sınıf öğrencilerinden toplam 83 öğrenciye, 28 soruluk bir anket uygulanmıştır. Anket toplam beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, öğrencilerin demografik durumu, ikinci bölümde staj yeri ve staj yeri seçimi, üçüncü bölümde staj uygulamalarında yer alan imalatlar ve öğrencilerin bunlara bakışı, dördüncü bölümde staj ve derslerin ne kadar uyumlaştırıldığı araştırılmıştır. Son bölümde ise, öğrencilerin yaptıkları staj çalışmaları ve bu çalışmaların faydalarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Anket soruları çoktan seçmelidir ve verilen yanıtlar % olarak değerlendirmeye alınmış, Şekil ve tablolarla anlamlandırılmıştır.

4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Yapılan anket uygulamasından edinilen bulgular ilgili konu başlıkları altında aşağıda sunulmuştur.

4.1. İnşaat teknikerliği öğrencilerinin demoŞekil durumu

- Ankete katılan inşaat teknikerliği 2. sınıf öğrencilerinin %1,2'si 17-18, %49,4'ü 19-20 yaş arası, %43,4'ü 21-22 yaş arası ve geri kalan %6'sı ise 23 yaş ve üstündedir. Bu öğrencilerin %74,7'si erkek, %25,3'ü bayandır. Diğer teknik programlarda olduğu gibi, inşaat programını tercih eden bayan öğrencilerin sayısı erkek öğrencilere göre daha azdır.

4.2. Staj yeri, staj yeri seçimi ve staj süresi

- İnşaat teknikeri adayları, staj yapacakları kurumları, hangi konularda hangi staj yapacaklarını ve staj yapacakları süreyi üniversitenin staj yönetmeliğine bağlı olarak belirlemişlerdir. Öğrencilerin kurum seçimleri ve bu seçimlerin oranları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. İnşaat teknikerliği öğrencilerinin staj yeri tercihleri

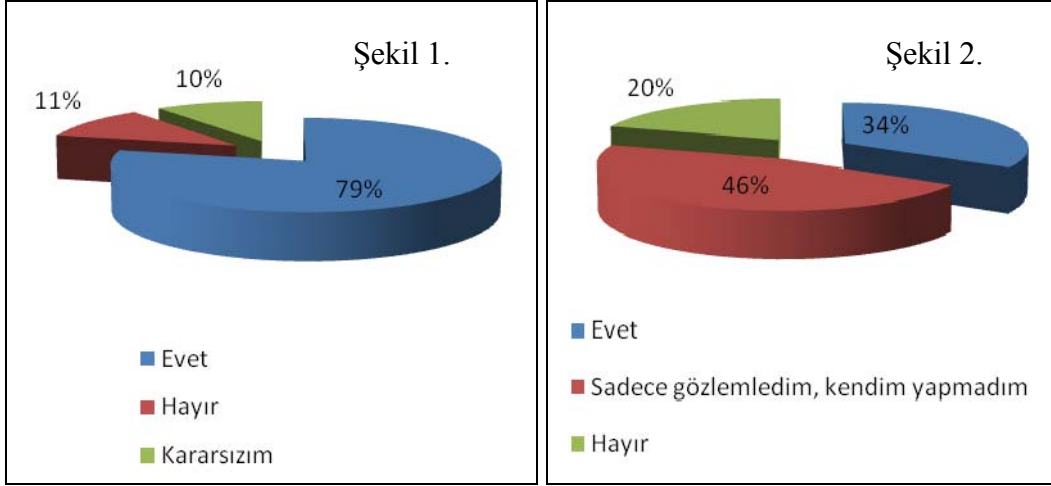
Staj yeri seçimi	%
Şantiye	49,4
Teknik ofis/büro	25,3
Devlet Kurumu (Bayındırlık Bakanlığı, Belediye vb.)	8,4
İnşaat laboratuvarı (Beton lab. , zemin lab. Vb.)	8,4
Diğer	8,4

Tablo 1'e bakıldığında, inşaat teknikerliği eğitimi gören öğrencilerin staj için en fazla tercih ettikleri yer % 50'ye yakın bir oranla şantiyelerdir. Bu tercihi, %25'lik bir oranla teknik ofisler-bürolar takip etmektedir. "Devlet kurumları, inşaat laboratuvarları ve diğer" seçeneklerinin her birinin %8,4'lük oranlarla tercih edildiği görülmektedir. Öğrenciler henüz 2. sınıf dersleri olan Bilgisayar Destekli Çizim ve Metraj-Keşif gibi derslerin ikinci yıl ders programında yer alması teknik ofis ve bürodan çok şantiyelerde staj yapılmasını etkileyen bir husus olarak değerlendirilmektedir.

4.3. Staj uygulamalarında yer alan imalatlar ve öğrencilerin bunlara bakışı

- İnşaat teknikeri adaylarına staj süresince sorumluluk verilip verilmediği araştırılmıştır. Alınan yanıtlara göre öğrencilerin %80,5'i kendilerine staj çalışmaları esnasında kendilerine sorumluluk verildiğini, %19,5'i ise sorumluluk verilmediğini belirtmişlerdir.
- Sorumluluk verilen genç tekniker adaylarına, bu işleri hangi hususlara dikkat ederek gerçekleştirdikleri sorulmuştur. Verilen yanıtlar şu şekildedir; sorumlulukları "vaktinde" yerine getirdiğini söyleyen öğrenciler %41,2; "gereken nitelikte" yaptıklarını söyleyen öğrencilerin oranı %54,6 ve "öngörülen maliyetler dâhilinde" gerçekleştirdiklerini belirtenlerin oranı %4,1'dir. Öğrenciler yapı maliyeti konusunda henüz teorik bilgi almadıkları için, "öngörülen maliyetler dâhilinde" seçeneğini çok az öğrencinin yanıtlamış olması makul bir bulgudur.
- Derslerde aldıkları teorik bilgilerin nasıl uygulamaya geçirildiğinin anlaşılması amacıyla yaptırılan stajda tekniker adaylarına staj süresince, fiili imalatlara katılmanın gerekli olup olmadığı sorulmuştur. %78,8 oranıyla çok büyük bir kısmı bunun gerekli olduğunu vurgulamıştır. %11,3'ü bunun gerekli olmadığını söylerken, %10'luk bir kısım ise kararsız olduğunu bildirmiştir. "Kararsız" olan öğrencilerin staj uygulamalarını yeteri kadar anlamlandıramadığı sonucuna varılabilir.
- Ancak kendilerinin bu imalatlara katılıp katılmadığı sorulduğunda; öğrencilerin yalnızca %33,8'inin saha uygulamalarındaki fiili imalatlara katıldıkları, %46,2'lik bir kısmının yalnızca gözlem yaptığı ve %20'sinin hiç katılmadığı belirlenmiştir.

Yukarıdaki iki soru Şekillere yansıtıldığında öğrencilerin düşünceleri ve uygulamalarının paralelliğinin çok fazla olmadığı anlaşılmıştır. Staj esnasında fiili imalatlara katılmasını gerektiğini düşünen öğrencilerin oranı %79 iken, fiili imalatlara katılan öğrencilerin oranı %46'dır. Bu durum Şekil 1 ve 2 de gösterilmiştir. Edinilen bulgulara, öğrencilerin uygulamaları katılma konusunda istekte bulunup bulunmamasının yanı sıra staj yapılan kuruluşlardaki yetkililerin izin verip vermemesinin de etkisi olduğu düşünülmektedir.

Şekil 1 ve 2. Staj süresince gerçekleştirilen imalatlara katılım

4.4. Staj ve derslerin uyumlaştırılması

- Teorik olarak MYO inşaat programı 1. sınıf müfredatında verilen bilgilerin, staj süresince uygulamalarda yardımcı olup olmadığını öğrenmek amacı ile sorulan soruda, öğrencilerin %65,1'i "evet", %14,5'i "hayır" yanıtını verirken; %20,5'i ise bu konuda kararsız olduğunu söylemiştir.
- İnşaat teknikerliği 2. sınıf öğrencilerinden staj esnasında en çok faydasını gördükleri 1. sınıf derslerini belirtmeleri istenmiş, ilgili sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin staj süresince en çok faydasını gördüklerini düşündükleri dersler

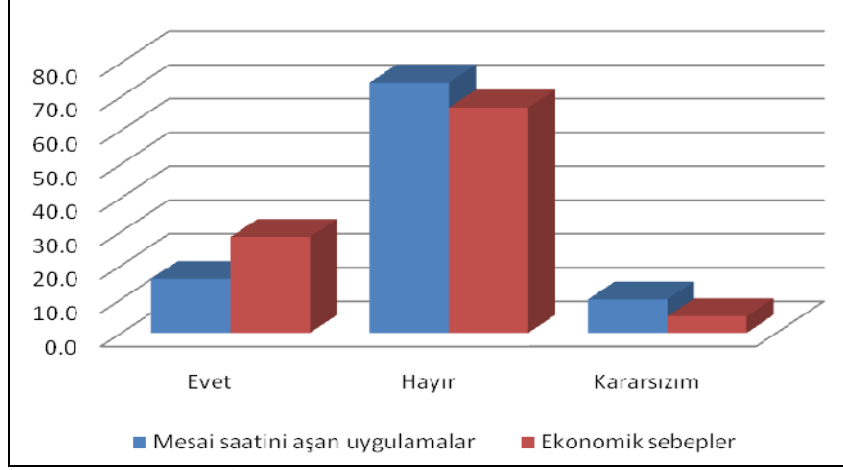
Dersler	%
Yapı Teknolojileri	23,6
Yapı Mimarisi ve Detay Çizimi	21,3
Beton Teknolojisi	19,9
Malzeme Bilimi ve Yapı Malzemesi	19,0
Yapı Statiği	8,3
Mukavemet	4,6
Teknolojinin Bilimsel İlkeleri	3,2

Tablo 2'ye göre, en çok fayda görüldüğü düşünülen derslerin başında Yapı Teknolojisi gelmektedir. Bunun arkasından %21,3'lük bir oranla Yapı Mimarisi ve Detay Çizimi dersi, %19,9 ile Beton Teknolojisi ve %19 ile Malzeme Bilimi ve Yapı Malzemesi gelmektedir. Yapı Statiği, Mukavemet ve Teknolojinin Bilimsel İlkeleri dersleri sıralamada daha aşağılarda yer almaktadır. Bunun nedeni, anket uygulanan öğrencilerin yarısına yakınının şantiyede staj yapması olabilir.

3.4. Çalışma ortamının değerlendirilmesi

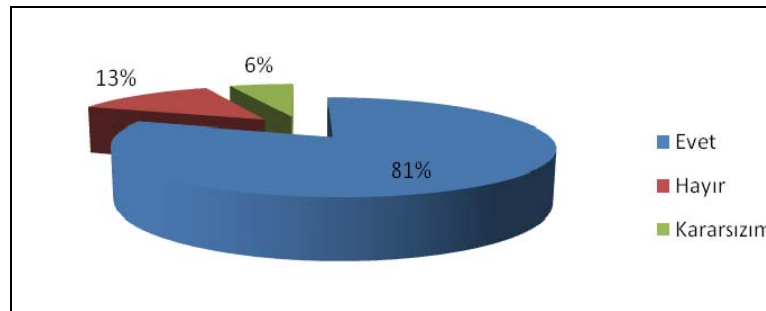
- Çalışma ortamının fiziksel özellikleri, %80,7'lik bir oranla staj yapan öğrenciler tarafından uygun bulunurken, %10,8'lik kısım tarafından uygun ve yeterli bulunmamıştır. Geriye kalan %8,4 lük öğrenci grubu ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

- Staj süresince “mesai saatini aşan uygulamaların” ve “ekonomik etkilerin” imalatlara olumsuz yansıyor yansımadıklarının anlaşılması için iki ayrı soru sorulmuştur. Bu sorulara alınan yanıtların dağılımı Şekil 3’te gösterilmiştir. Bu verilere göre ekonomik sebepler ile imalatlara yansıyan sorunların yüzdesi, mesai saatini aşan uygulamaların yüzdesinden daha fazladır.

Şekil 3. İmalatlara yansıyan sorunların nedenleri

- Ankete katılan öğrencilerin staj yaptıkları kuruluşlarda, işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinin ne kadar yeterli olduğunun anlaşılması amacıyla sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı: %62,2’si “yeterli”, %22’si “yetersiz” olup stajyer öğrencilerin %15,9’u bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.
- İnşaat teknikeri adaylarına staj yaptıkları kurumlarda iş programının olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya alınan yanıtlar Şekil 4’te verilmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%81) staj yaptıkları kuruluşa iş programının bulunduğunu söylemişlerdir.

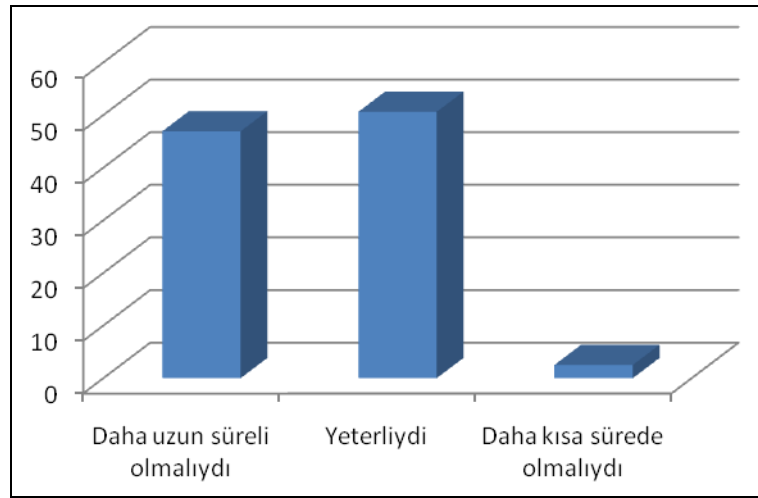

Şekil 4. İş programı

- Teknik ve idari kadro içindeki yetki ve sorumluluk zincirini algılayabildiklerini söyleyen öğrenciler %88,8 ile çoğunluktadırlar.
- İnşaat teknikerliği eğitimi alan öğrencilere staj süresi sonunda “teknik eleman istihdamının hangi kriterlere göre yapıldığı hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları” sorulduğunda %60,5’i “evet” yanıtını verirken, %23,5’i “hayır” yanıtını vermişlerdir. %16’lık bir kısım ise bu konuda herhangi bir fikirlere olmadığını söylemişlerdir. İnşaat

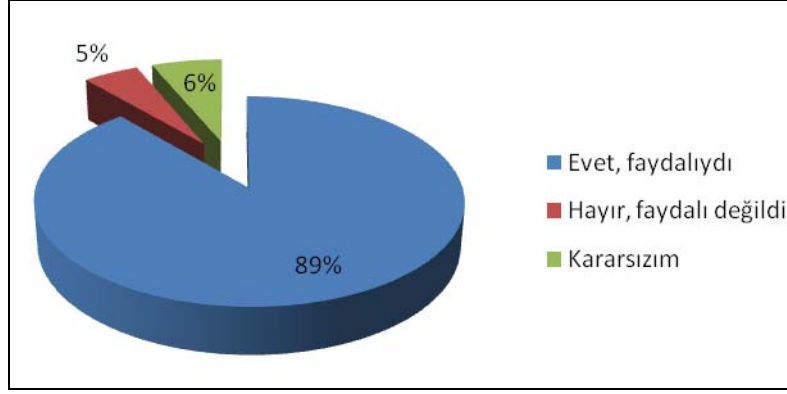
teknikeri adaylarının %39,5'i staj yaptıkları kuruluşlarda hangi kriterlere göre istihdam yapıldığını bilmemektedirler.

- Öğrencilere kendilerini mezun olduklarında staj yaptıkları kurumda istihdam edilebilecek nitelikte bulup bulmadıkları sorulmuştur. Alınan yanıtlar %63 oranla “evet”, %8,6 ile “hayır”dır. Öğrencilerin %28,4'ü ise bu konuda kararsız olduklarını beyan etmişlerdir.
- Staj süreleri sonunda öğrencilerin %74'ü kendilerini bir inşaat dalına daha yakın hissettiklerini ifade etmişlerdir. Mezun olduklarında çalışmak istedikleri alanları belirlemede staj uygulamasından istifade ettiklerini belirtmişlerdir.
- Staj yaptıkları kurumu göz önüne alan tekniker adayları inşaat sektöründeki uygulamaların etik olduğunu %77,5'lük bir oranla kabul etmişlerdir. %11,3'lük bir grup inşaat sektöründeki çalışmaların etik olmadığını ve %11,2'lik diğer bir grup ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir.
- Öğrencilerin yaptıkları staj çalışmasının süresini ne kadar yeterli buldukları sorulduğunda, alınan yanıtların dağılımı Şekil 5'teki gibidir. “Yeterliydi” seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı (%50), “Daha uzun süreli olmalıydı” diyen öğrencilerin oranından (%46) %4 fazladır. “Daha kısa süreli olmalıydı” diyen öğrenciler ise yalnızca %4'lük bir dilimi kapsamaktadır.

Şekil 5. Öğrencilerin staj süresini değerlendirmeleri

- Bayan inşaat teknikerliği öğrencilerinin, erkek öğrencilere göre stajda daha çok zorluk yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. %71,8'lik bir oranla bu soruya “evet” cevabı alınırken, %28,2'lik bir kısım “hayır” yanıtını vermiştir.
- Staj yapan inşaat teknikerliği öğrencilerinin stajın faydası hakkındaki düşünceleri Şekil 6'da gösterilmiştir. İnşaat teknikerliği öğrencilerinin %89'luk bir kısmı stajın faydasını gördüklerini belirtmişlerdir.

Şekil 6.Öğrenciler tarafından stajın faydalı olup olmadığı konusundaki görüşleri

- Stajlarını tamamlayan öğrencilere “sizce staj nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 3’de görüldüğü gibi en fazla işaretlenen seçenek “çalışma yaşamına hazırlanma fırsatı”dır. Daha sonra sırası ile “sektörü tanıma şansı”, “yeni bilgiler öğrenme”, “öğrenilenleri uygulama imkânı” seçenekleri gelmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin staj hakkındaki görüşleri

Yanıtlar	%
Çalışma yaşamına hazırlanma fırsatı	17,2
Sektörü tanıma şansı	14,2
Yeni bilgiler öğrenme imkânı	13,9
Öğrenilenleri uygulama imkânı	11,5
Mesleğe atılmadan önce prova yapma	9,8
Gerçek uygulamaları görme	8,9
Okulda öğrenilen bilgilerin uygulamada nasıl işlediğini görme	6,8
Çalışma koşullarını görme	5,6
İş yaşamının işleyişini görme	3,8
Mesleki çevre edinme olanağı	3,3
Beklentilerle karşılaşılacaklar arasındaki farkı görme	2,1
Meslek kiplerini tanıma imkânı	1,5
Yaz tatilinin ziyan edilmesi	0,9
Şekil şartı	0,6

4.SONUÇLAR

Yapılan anket çalışmasının sonuçları değerlendirildiğinde endüstriye dayalı öğretimin;

- Öğrenciler tarafından faydalı bulunduğu,
- Kendilerini bir inşaat dalına daha yakın hissetmelerini sağladığı,
- Mezun olduklarında hangi kriterlere göre istihdam edileceklerini öğrenmeye yardımcı olduğu,

- Teknik ve idari kadrodaki yetki ve sorumluluk zincirinin algılanmasına katkı sağladığı belirlenmiştir.

Staj yapan öğrencilere göre, %70 oranında;

- Çalışma ortamındaki fiziksel özellikler yeterlidir.
- İşçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinin alınmıştır.
- İş programları yapılmıştır.
- Sektördeki çalışmalar meslek etiğine uygun bulunmuştur.

Anket sonuçlarına göre;

- İnşaat programı öğrencilerinin staj yeri tercihlerinin başında şantiyeler gelmektedir.
- En fazla faydasını gördükleri dersler “Yapı Teknolojisi”, “Yapı Mimarisi ve Detay Çizim” ve “Beton Teknolojisi”dir.

İnşaat teknikerliği öğrencileri staj süresince fiili imalatlara katılınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Genç tekniker adaylarına göre staj;

- Çalışma yaşamına hazırlanma fırsatı,
- Sektörü tanıma,
- Yeni bilgiler öğrenme ve
- Derslerde öğrenilenleri uygulama imkânıdır.

Yapılan araştırmaya göre inşaat programı öğrencilerin endüstriye dayalı öğretim ile sektörü ve çalışma ortamını tanıma fırsatı buldukları, teknik eleman istihdamının hangi kriterlere göre yapıldığı hakkında fikir edindikleri, derslere ait pratik bilgilerini arttırdıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin endüstriye dayalı öğretim uygulamalarına bakışı olumlu bulunmuştur. Ancak, anket yapılan öğrencilerden %9-%14'lük bir grubun “kararsız” oldukları tespit edilmiştir. Bunun nedeni öğrencilerin endüstriye dayalı öğretim uygulamalarını gereken normlarda yerine getirmemiş olmasıdır.

Mesleki ve teknik eğitimde çok önemli bir rol üstlenen endüstriye dayalı öğretime gerek öğrenciler, gerek sektörde yer alan kuruluşlar ve gerekse meslek yüksekokulları tarafından daha da fazla önem verilmelidir. Staj yerleri titizlik ile seçilmeli, öğrenciler staja gitmeden önce öğretim elemanları tarafından stajın gerekliliği, staj yerinde yapılacak gözlemler, staj raporlarının tutulması, staj defterlerinin doldurulması konusunda daha fazla bilgilendirilmelidir. Ayrıca, taraflarca staj uygulamalarının endüstri-sanayi iş birliği açısından da ele alınmasının da faydası olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- YÖK (2002), “Meslekî Ve Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik”,
http://www.yok.gov.tr/content/view/485/lang,tr_TR/.
- Görmüş, A.Ş., Bektaş, Ç. (2002), “Sektör Temsilcilerinin Meslek Yüksekokulu Öğrencilerin Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma (Sandıklı ve Şuhut MYO

- İşletme Programı Örneği” Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, C.IV,S.2.
- III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı (2007), Adana, <http://myotoplantisi.cu.edu.tr/>.
- Uğur, L.O, Yüksel, E., Bekem, İ. ve Korkmaz, S. (2008a), “Güncel Mevzuat Değişiklikleri İle Uygulamalar Ekseninde İnşaat Teknikeri ve İnşaat Teknikerliği Eğitimi”, Teknikerler Birliği Genel Merkezi Mesleki ve Kültürel Yayınlar Serisi-2, Ankara.
- Uğur, L.O, Yüksel, E., Bekem, İ. ve Korkmaz, S. (2008b), “İnşaat Teknikerliği Eğitimi Üzerine Bir Alan Araştırması”, Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Teknik-Online Dergi Cilt 7, Sayı:3.
- MEB-YÖK, (2002), “Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi İnşaat Programı”, İnşaat Programı İhtisas Komisyonu, Ankara.
- Parlar, Z., Kocabal, Y.Z., Temiz, V., Derbentli, T. (2008), “Üniversitemizde Staj Uygulamaları ve Sanayi-Üniversite İş Birliği Açısından Önemi”, Üniversite-Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu (US_MP) Üniversite Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi , Adana.
- Gürbüz, R. (1995), “Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılanması”, Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu, ISBN 975-394-012-2, Sayfa 66-75, Fırat Üniversitesi T.E.F. Elazığ.
- Gençoğlu, M.T., Gençoğlu, E. (2005), “Mühendislik Lisans Eğitimi Ve Başarı Ölçütleri, TMMOB Mühendislik Eğitimi Sempozyumu, Ankara.

İSTANBUL'DA DOKTORLARIN SİGARA İÇME ALİŞKANLIĞI

SMOKING HABITS AMONG DOCTORS IN ISTANBUL

Ayten DİNÇ¹

Nilgün AVCI²

Sevim DURSUN³

ABSTRACT

OBJECTIVES: In our study; it was aimed to determine the frequency and to find out the thoughts about smoking habit.

METHOD: A descriptive and cross-sectional study is planned. 254 doctors working in Şişli Etfal Research and Training Hospital, were included study. A questionnaire consisted of 35 questions was applied by face to face interview. Statistical analyses were done with percent and chi square test.

RESULT: The smoking ratios have been calculated as 25,2 % . The mean age was 32, 2 ±5,8 years (57,1 % males, 42,9 % females). The ratio of smoking was 29, 7 % males, 19,3 % females. Age of smoking the first cigarette was lower in female (21,87±4,8 years) than man (19,49±3,18). To the beginning factor 36,5 % for enjoy, 30,2 % with the friend, 27 % work and daily stress. Somebody smokers said 53, 6 % in the mouth bad taste, 22,6 % coughing and mucus. Smokers were 53,3%, thinking let the smoke. 30, 4% weren't thinking let the smoke.

CONCLUSION: Smoking is fairly widespread among doctors. Doctors who are assumed to be role models for the public have to be considered primarily in smoking control programs.

Key words: Smoking, doctors, smoking control programs

ÖZET

AMAÇ: Bu çalışma hastanede çalışan doktorların sigara içme alışkanlıkları ve sigara konusundaki düşüncelerini saptamak amacıyla planlanmıştır.

YÖNTEM: Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir araştırma özelliğindedir. Çalışmaya iki Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde görev yapan ve çalışmaya katılmayı kabul eden 254 doktor dahil edildi. Hazırlanan 35 soruluk anket formu yüz-yüze görüşme yöntemiyle uygulandı. Veriler yüzdeler ve ki-kare testleri ile değerlendirildi.

BULGULAR: Doktorlarda sigara içme oranı ortalama % 25.2 (% 26,9'u asistan, %18,9'u uzman doktor) saptandı. Doktorların % 42.9'u kadın, % 57.1'i erkek olup, ortalama yaş 32.2± 5.8 idi. Sigara içme oranı erkeklerde % 29.7, kadınlarda % 19.3 idi. Sigaraya başlama yaşı erkeklerde ortalama 19.49±3.18, kadınlarda 21.87±4.89 idi. Başlama nedeni ise; %35.9'unun zevk için, %31.3'ünün arkadaş etkisi ile, % 28.1'inin iş

¹ Teaching Staff, Halic University, School of Nursing, Istanbul, aytendinc@hotmail.com

² Teaching Staff, Halic University School of Nursing, Istanbul, serbestn@gmail.com

³ Teaching Staff, Halic University School of Nursing, Istanbul, sdursun@halic.edu.tr

ve günlük yaşamdaki stresten kaynaklanıyordu. Sigara içenlerin % 54.7'si ağızda kötü tat bırakmasından, % 23.4'ü öksürük ve balgamdan, % 21.9'u boğazda gıcıklık yapmasından şikayetçi idi. Sigara içenlerin % 53.1'i sigarayı bırakmayı düşünüyor, % 29.7'si bırakmayı düşünmüyordu.

SONUÇ: Doktorların sigara içme oranları yüksek saptanmış olup, sigara ile mücadelede bütün doktorların topluma örnek olacak şekilde daha duyarlı davranmaları gerekir.

Anahtar kelimeler: Sigara, doktor, sigarayı önleme programları

1. GİRİŞ

Sigaranın zararlarının anlaşılmaya başladığı 1950 yılından bu yana yapılan çalışmalar, 70 binin üstünde bilimsel araştırma ve yayın, sigaranın hiç kuşkuya yer bırakmayacak biçimde zamansız ölüme ve sakatlara yol açtığını ortaya koymuştur (2). Günümüzde Dünya genelinde 4.83 milyon insan her yıl tütün ürünleri nedeniyle ölmektedir ve 2020 yılında bu rakam 10 milyona ulaşacaktır. Avrupa genelindeki 51 ülkede ise 1.2 milyon insan tütün ürünlerinden ülkemizde de her yıl 70,000-100,000 kişi sigaraya bağlı hastalıklardan ölmektedir (8). Türkiye kişi başına sigara tüketimi yönünden Avrupa ülkeleri arasında Yunanistan' dan sonra ikinci sırada, dünya tütün üretiminde ise beşinci sırada yer almaktadır (3).

Sigara içme alışkanlığı yaklaşık %40 oranında 15-19 yaşlarında başlamakta, dünyada ve Türkiye' de 15 yaşın üzerindeki nüfusun %45' inin sigara bağımlısı olduğu varsayılmaktadır (4,7,15).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre; Avrupa bölgesinde yaşayan her üç yetişkinden biri sigara içmektedir. İngiltere' de (1994) nüfusun %27' sinin, Fransa' da (1993) %29.5' inin, Almanya' da (1992) %28.8' inin, İsveç' de (1993) %23' ünün, Yunanistan' da (1994) %37' sinin sigara kullandığı tespit edilmiştir (11).

Türkiye' nin 15 ayrı ilinde standart yöntem ve araçlarla 20.000 öğrenci ile yapılan araştırmanın sonuçlarına göre 15-17 yaş grubundaki gençlerin %22' si her gün sigara içmektedirler (11).

İstanbul' da sigara kullanım boyutunu ve özelliklerini belirlemeyi amaçlayan araştırmada ise, sigara kullanım oranı %45 bulunmuştur. Sigara kullanımı kadınlarda %36.4, erkeklerde %53.6' dır (11).

Toplumda sigara içme sıklığının azaltılması, çeşitli yöntemlerin bir arada kullanıldığı, toplum katılımıyla birlikte özellikle sağlık çalışanlarının etkin ve inançlı desteğini gerektiren uzun verimli bir mücadele ile olasıdır. İngiltere deneyimi, bu konuda hekim tutumunun etkisini ortaya koyan eğitici bir örnektir. İngiltere' de Richard Doll ve A. Bradford Hill' in 1950-1990 yılları arasında yürüttüğü 40 bin erkek hekim üzerinde yapılan araştırmanın sonuçları, İngiliz hekimlerinin sigara alışkanlığına ilişkin davranışlarında belirleyici rol oynamıştır (2).

Avrupa ülkelerinden İspanya, İtalya, Portekiz ve Lüksemburg' da hekimlerde sigara içme düzeyleri, genel toplumun değerlerinin üstündedir. Ülkemizde 1988' de yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre erkekler arasında sigara içme yaygınlığı %62.8, kadınlarda ise %24.3' tür (2).

Birçok çalışmada hekimlerde sigara içme alışkanlığı %35 ve üzerinde saptanmıştır (7,9,14). Hekimlerin sigara kullanımına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçlarının genel türk popülasyonundan çok farklı olmadığı görülmektedir, oysa Birleşik Devletler' de 1974' ten 1991' e kadar hekimler arasında sigara içme oranı %18.8' den 3.3' e düşmüştür. Almanya'

da ise %18-29 arası değerler verilmiştir. Yine iki Akdeniz ülkesi olan İspanya' da %42.3 Yunanistan' da ise %44 gibi değerler bizim verilerimize benzerdir. Bu derece yüksek sigara içme oranları ile hekimlerin sigara bırakırma konusunu ne denli ciddiye alacakları tartışılır (16).

“Önlenebilir bir halk sağlığı sorunu” olan sigara içme alışkanlığının azaltılmasında en başarılı ülkeler, hekimler arasında sigara içme hızının en düşük olduğu ülkelerdir (7,14). Ülkemizde ise, genel olarak sigara içme oranının yüksek olduğu, sağlık çalışanları arasında genel popülasyona yakın hatta üstünde sigara içme oranlarının olduğu görülmektedir (4,9).

Hekimler ve diğer sağlık profesyonelleri toplumsal düzeyde tütüne bağlı sağlık sorunlarında riskin azaltılmasında giderek önemi-ağırlığı artan bir rol taşımaktadırlar. Sağlık profesyonelleri sigaraya karşı aktif rol alırken tutum ve davranışları, oluşturdukları rol-modeli ile de kendilerine başvuran kişilerin sigarayı bırakma yönündeki isteklerini artıracaklardır (4,14). Chicago' dan bildirilen bir raporda hastaların tümü hekimlerin sigarayı bırakmalarını önermeleri gerektiğini ancak bu yolla başarılı olunabileceğini bildirmiştir. Hekimden gelecek öğüt çok stratejik bir nokta olarak belirlemektedir (16). Bu nedenle sağlık çalışanlarının ve özellikle hekimlerin sigara bırakma konusunda öncülük yapması ve örnek olması beklenir (13). Aksi halde; madde bağımlılığı nedeniyle sağlığını yitiren doktor hem meslek hem de toplum açısından bir ikilem oluşturacaktır (1).

Biz de İstanbul il sınırları içindeki iki Eğitim ve Araştırma Hastanesi' nde (EAH) görev yapan hekimlerin sigara kullanımını değerlendirmek amacı ile bu çalışmayı gerçekleştirdik.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışma, İstanbul ili Avrupa yakasındaki bir Eğitim ve Araştırma Hastanesi' nde gerekli izinler alınarak 2007-2008 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Araştırmanın evrenini, belirtilen hastaneden çalışan tüm (hekim ve hemşire) sağlık çalışanları, örneklemine ise; evren kapsamına alınan sağlık çalışanlarından araştırmaya katılmayı kabul eden 254 sağlık çalışanı oluşturdu. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından literatür bilgileri taranarak hazırlanan 34 soruluk anket formu kullanıldı. Anket formunda, sosyo-demografik özellikleri, kendisinin/ailesinin sigara içme alışkanlıklarını, sigara içmeyen içmeme nedenlerini, sigara içenlerin ise sigaraya başlama yaşlarını, başlama nedenlerini, sigara kullanımına bağlı şikayetlerini, sigara içmeye devam etme nedenlerini, gelecekte sigara kullanmaya ilişkin düşüncelerini ve sigara ile ilgili uygulamalar hakkındaki yorumlarını içeren sorular yer almaktaydı. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında yüzdellik ve ki-kare testi kullanılarak değerlendirildi.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan hekimlerin %39.4' ü bir EAH' nde, %60.6' sı diğer EAH' nde görev yapmaktaydı. %42.9' u kadın, %57.1' i erkekti. Hekimlerin yaş ortalaması (n=254) 29.86±0.56, boy ortalaması (n=254) 173.88±1.56, kilo ortalaması (n=254) 74.00±2.17 BMI ortalaması (n=36) 24.58±0.63 ve çalıştığı yılın ortalaması (n=254) 3.47±0.45 olarak bulundu. %46.9' u bekar, %51.2' si evli, %2.0' si ise duldu. Evli olanların %4.5' inin eşi işçi, %69.9' unun memur, %22.6' sının serbest meslek ve %3.0' ü ev hanımıdır. Olguların %26.8' inin ekonomik durumu orta, %65.4' ünün iyi ve %7.9' unun çok iyidir. Hekimlerin %79.1' i asistan doktor, %20.9' u uzman doktordur. %43.3' ü dahili bilimlerde, %31.9' u cerrahi bilimlerde, %9.1' i poliklinikte ve %15.7' si özel alanlarda çalışmaktadır.

Tablo1: Hekimlerin Sigara Kullanımları

SİGARA KULLANIMLARI		ORANLAR	
Sigara kullanımları	Sigara kullanan kişi olmayan	%67.2	
	Kendisi	%25.2	
	Eşi	%26.9	
	Annesi	%12.5	
	Babası	%31.3	
	Kardeşi	%32.8	
Günlük tüketilen sigara miktarı	Kendisinin	1-5 adet	%10.9
		Yarım paket	%35.9
		Bir paket	%45.3
		1,5 paket	%3.1
		2 paket ve üzeri	%4.7
	Eşinin	1-5 adet	%25.0
		Yarım paket	%27.8
		Bir paket	%41.7
		1,5 paket	%0.0
		2 paket ve üzeri	%5.6
Başlama nedeni	Zevk için	%35.9	
	Arkadaş etkisiyle	%31.3	
	İş ve günlük yaşamdaki stres nedeniyle	%28.1	
	Merak nedeniyle	%25.0	
Sigara içme ihtiyacı duyulan zaman	yemeklerden sonra	%56.3	
	sıkıntılı ve sinirli olduğu zaman	%50.0	
	her zaman	%34.4	
	üzüntülü olduğu zaman	%31.2	
	yalnız kaldığı zaman	%28.1	
	mutlu olduğu zaman	%23.4	

Daha önce sigara içenlerin sigarayı bırakma zamanlarının ortalaması 3.37 ± 0.35 , sigaraya başlama yaşlarının ortalaması 20.54 ± 0.39 , başlangıçta içtikleri sigara miktarlarının ortalaması 7.03 ± 0.85 ve ortalama olarak 11.68 ± 0.82 yıl boyunca sigara içtiği saptandı.

Şu anda sigara içmeyenlerin %29.5' i daha önceden sigara içmiş, %70.5' i ise hiç sigara içmemişti. %72.6' sı sigaranın sağlığa zararlı olduğunu düşündüğü için, %55.3' ü ihtiyaç hissetmediği için ve %54.7' si sigarayı sevmediği için sigara içmemektedir. Sigara içmeyenlerin %87.9' u sigara içenlerden rahatsız olmaktadır. Sigara içmeyenlerin %74.2' si sigaranın kokusundan, %66.8' i sigaranın zararlarından içen kadar etkilenmekten, %42.6' sı nefesinin daralmasından ve %39.5' i gözlerinin yanmasından rahatsız olmaktadır.

Sigara içmeye bağlı olarak olguların %54.7' sinin ağızda kötü tat, %23.4' ünün gece ve sabah öksürüğünün olduğu, %23.4' ünün balgam çıkarttığı, %21.9' unun boğazında gıcık hissi olduğu, %17.2' sinin nefes alıp vermede zorlandığı, %12.5' inin

nefes alıp verirken hırıltılı ses çıkarttığı, %10.9' unun iştahsızlık sorununun olduğu, %4.7' sinin göğüs ağrısı şikayeti olduğu saptandı. Ayrıca, sigara içenlerin %81.3' ü sigara içmeleri nedeniyle çevresindeki sigara içmeyen insanları rahatsız ettiğini düşünmekteydi.

Sigara içenlerin %53.1' i sigarayı bırakmayı düşünmekte, %29.7' si sigarayı bırakmayı düşünmemekte ve %17.2' si de sigarayı bırakma konusunda kararsız olduğunu belirtmekteydi. Sigara içenlerin %42.2' si sağlığının bozulmaya başlaması nedeniyle, 29.7' si gereksiz olması nedeniyle ve %20.3' ü kendisine ve çevresine yaptığı kötü etki nedeniyle sigarayı bırakmayı düşünmektedir. Hekimlerden sigara içenlerin %6.3' ü sigarayı bırakmak için yardım almıştır, yardım alanların tamamı ise yarar görememişti. Olguların %46.9' u aşırı sigara içme isteği, %29.7' si sinirlilik yapması ve %21.9' u konsantrasyon bozukluğu nedeniyle sigarayı bırakmayı düşünmemektedir.

Araştırmaya katılan hekimlerin %27.2' si sağlık personelinin sigara içmesini normal karşılamakta, %72.8' i ise uygun olmadığını düşünmektedir. Hekimlerin %31.5' i sigarayı bırakma kampanyalarının olumlu, %9.1' i olumsuz ve %59.4' ü sınırlı etkisi olduğunu düşünmekte. Araştırmaya katılan hekimlerin sigarayı bırakma konusunda önerilerine bakıldığında; %71.3' ü meyde bu konuya daha fazla yer vermeli, %57.5' i sigaranın zararları konusunda bireyler eğitilmeli, %55.1' i kampanyalar geliştirilmeli, %55.1' i gençlerin boş zamanları için faaliyetler geliştirilmeli, %46.5' i kişi kendi kendine karar vermeli, %43.3' ü sigara fiyatları arttırılmalı, %42.1' i sağlık çalışanları örnek olmalı ve %37.4' ü üretim-ithalat azaltılmalı demiştir.

4. TARTIŞMA

Kadın hekimlerin %19.3' ünün erkeklerin %29.7' sinin sigara alışkanlığı vardı. Akvardar' ın çalışmasında ise, hekimlerde sigara içme oranı genelde %45.8, erkeklerde %46.5, kadınlarda %44.0 olarak bulunmuştur (1). Sigara içme oranının azalması olumlu bir gelişmedir.

Kadınların %42.9' u günde yarım paket, erkeklerin ise %46.5' i günde 1 paket sigara içmekteydi. Özen' in (12) ve Vatan' ın (14) çalışmalarında tıp öğrencilerinde sigara içme oranı daha düşük bulunmuştur.

Sigara içmeyen hekimlerden kadın olanların %46.6' sı, erkeklerin ise %61.8' i sigarayı sevmediği için, kadınların %65.9' u, erkeklerin %78.4' ü sigaranın sağlığa zararlı olduğunu düşündükleri için sigara içmemekteydi ($p<0.005$). Özen' in (12) ve İlhan' ın (7) çalışmalarında da sigara içmeme nedeni olarak ilk sırada “sağlığa zararlı olması“ gelmekteydi.

Kadınların %86.4' ü erkeklerin ise %89.2' si sigara içenlerden rahatsız olmaktadır.

Çalışmamızda hekimlere sigaraya başlama nedenleri sorulduğunda %25.0' i merak ettiği için, %31.3' ü arkadaş etkisiyle, %28.1' i iş ve günlük yaşamdaki stres nedeniyle ve %35.9' u zevk için sigaraya başladıkları belirlendi. Cirit (3)' in, İlhan' ın (7), Tuğlu' nun (13), Vatan' ın (14) ve Yıldırım' ın (15) çalışmalarında hekimlerin/tıp öğrencilerinin sigaraya başlama nedenleri bizim çalışmamızla aynı olup sadece öncelik sıralamaları farklı bulunmuştur.

Tablo2: Cinsiyetin Sigara Kullanımına Etkisi

SIGARA KULLANIMLARI		CINSİYET (%)	
		Kadın	Erkek
Sigaraya başlama nedenleri	Merak*	38.1	18.6
	Arkadaş etkisi	28.6	32.6

	İş- günlük yaşamdaki stres	23.8	30.2
	Zevk vermesi	23.8	41.9
Sigaraya ihtiyaç duyma zamanı	Her zaman	19.0	41.9
	Yemeklerden sonra	61.9	53.5
Annesinin sigara kullanımı (p:0.007)		28.6	4.7

*İstatistiksel olarak anlamlılığı simgeler

Kadınlarda erkeklere oranla merakın sigaraya başlamada daha etkin olduğu, erkeklerde ise arkadaş etkisinin, iş-günlük yaşamdaki stresin ve zevkin sigaraya başlamada kadınlardan daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Annesi sigara içen kadın hekimlerin sigara kullanımı erkeklere göre daha fazla bulunmuştur.

Tablo3: Sigara Kullanımının Sağlık Çalışanlarının Sigara İçmesine Yönelik Düşüncelere Etkisi

Sigara alışkanlığı	Sağlık çalışanlarının sigara içmesine yönelik düşüncesi				X2	p
	Normal		Uygun değil			
	n	%	n	%		
Yok	30	15.8	160	84.2	49.320	.000
Var	39	60.9	25	39.1		

Sigara kullanan hekimlerde kullanmayanlara oranla sağlık çalışanlarının sigara kullanımının uygun bulunması daha fazla görülmüştür ve bu durum istatistiksel olarak ileri derecede anlamlıdır. Sigara içen hekimlerin sağlık çalışanlarının sigara içmesini normal bulması olasıdır. Ancak, topluma rol model olması beklenen hekimlerin bunu düşünmesi tedirgin edicidir.

5.SONUÇ

Sigara ile mücadele, toplum katılımıyla birlikte özellikle sağlık çalışanlarının etkin ve inançlı desteğini gerektiren, uzun süreli bir mücadeleyle olasıdır. Sigara içen hekim modeliyle karşılaşan hastanın, hekimin sağlıklı davranış kazandırma mücadelesine daha büyük direnç göstermesi olasıdır. Bu nedenle, sigara bırakma çalışmalarında, toplumda model konumunda bulunan hekimlerin öncelikli olarak ele alınması gerekir. Tüm sağlık çalışanlarının sigaranın zararlı etkileri, sigara ile ilişkili hastalıklar, sigarayla mücadele ve bıraktırma yöntemleri konusunda güncel bilgilere sahip olması, gerek koruyucu gerekse bırakmaya yönelik çalışmaların başarı kazanması için kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

1. Akvardar Y., Türkcan A., Çakmak D. (2002), “Doktorlar Arasında Madde Kötüye Kullanımı Bir Sorun mu?”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, **Sayı 13 (3)**, 238-244.
2. Aşut Ö., Kalaça S. (2005), “Türk Tabipleri Birliği Yöneticilerinde Sigara İçme Alışkanlığı”, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, **Sayı 14 (2)**, 38-43.
3. Cirit M., Orman A., Ünlü M. (2002), “Afyon’ da Doktorların Sigara İçme Alışkanlığı”, *Toraks Dergisi*, **Sayı 3 (3)**, 253-256.
4. Çalışkan D., Çulha G., Sarışen Ö., Karpuzoğlu S., Tunçbilek A. (2005), “Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrenci ve Çalışanlarının Sigara İçme Durumu ve Etkili Faktörler”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 58, 124-131.
5. Herken H., Özkan İ. (1998), “Sigara ve Sosyal Öğrenme”, *Genel Tıp Dergisi*, **Sayı 8 (1)**, 45-47.
6. Herken H., Özkan İ., Çilli A.S., Telcioğlu M., Kucur R. (2000), “Sigara Kullanma Davranışında Sosyal Öğrenmenin Etkisi”, *Bağımlılık Dergisi*, **Sayı 1 (1)**, 38-42.
7. İlhan F., Aksakal F.N., İlhan M.N., Aygün R. (2005), “Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigara İçme Durumu”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, **Sayı 4 (4)**, 188-198.
8. Karlıkaya C. (2004), “Sigara ve Meslek”, *Solunum Dergisi*, **Sayı 6 (6)**, 262-275.
9. Kosku N., Kosku M., Çıkrıkçioğlu U., Tümer Z.Ö. (2003), “Toraks Derneği Üyelerinin Sigara Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranışları”, *Türk Toraks Dergisi*, **Sayı 4 (3)**, 223-230.
10. Marakoğlu K., Çivi S., Şahsıvar Ş., Özdemir S. (2006), “Tıp Fakültesi Birinci ve İkinci Sınıf Öğrencilerinde Sigara İçme Durumu ve Depresyon Yaygınlığı Arasındaki İlişki” *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 7, 129-134.
11. Ögel K., Tamar D., Özmen E., Aker T., Sağduyu A., Boratav C., Liman O. (2003), “İstanbul Örneğinde Sigara Kullanım Yaygınlığı”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 4, 105-108.
12. Özen Ş., Arı M., Gören S., Palancı Y., Sır A. (2005), “Tıp Fakültesi Birinci ve Altıncı Sınıf Öğrencilerinde Sigara ve Alkol Kullanım Sıklığı”, *Anatolian Journal of Psychiatry*, Sayı 6, 92-98.
13. Tuğlu C., Güzelant A., Erdoğan S., Şenveli B., Abay E. (1996), “Hekimlerde Sigara İçme Alışkanlığı ve Ruhsal Örüntü”, *IV. Konsültasyon Liyezon Psikiyatrisi Kongresi Bildiri Kitabı*, 1-11.
14. Vatan İ., Ocakoğlu H., İrgil E. (2009), “Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Sigara İçme Durumunun Değerlendirilmesi”, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, **Sayı 8 (1)**, 43-48.
15. Yıldırım Ç., Çelik P., Şakar A., Dinç G. (2004), “Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigaraya Karşı Tutumları”, *Solunum Dergisi*, **Sayı 6 (1)**, 30-35.
16. Yorgancıoğlu A., Esen A. (2000), “Sigara Bağımlılığı ve Hekimler”, *Toraks Dergisi*, Sayı 1, 90-95.
17. Yüncü Z., Savaş H.A. (2007), “Madde Kullanım Bozukluklarında Genetik: Bir Gözden Geçirme”, *Bağımlılık Dergisi*, Sayı 8, 146-152.

İŞ DÜNYASI İLE FONKSİYONEL İŞ GELİŞTİRME ÖRNEKLERİ

FUNCTIONAL BUSINESS DEVELOPMENT SAMPLES WITH BUSINESS WORLD

Hıdır AKPINAR¹ Safiye SARIŞIK²

ABSTRACT

Keywords: Paint, cosmetics, security, entrepreneurship, cleaning

Vocational High Schools in which vocational technical personnel were educated could not have been going further rather than being similar with the standard programs. Beside, It occurred to have diploma and certification as an obligation for professional staffs. In our vocational high school, with the education programs, which have already opened, it was taken care of opinion and ideas of related industry and sector, and pursued collective works in education. We brought 8 new education programs to our country in Hereke Omer Ismet Uzunyol Vocational High School, Kocaeli University, which programs were not placed in other universities. It has been created successful business development samples by carrying industrial and sector managers and experienced personnel into our university. So, these new developed education programs have been opening in other universities too. If any school asks for help, we would give technical support.

ÖZET

Anahtar Kelimeler:Boya, kozmetik, güvenlik, girişimcilik, temizlik

Ülkemizde mesleki teknik eleman yetiştiren Meslek Yüksekokulları standart programlar ile birbirlerinin benzeri olmaktan ileri gidememiştir. Oysa dünyada meslek elemanlarında diploma ve sertifika zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Meslek yüksekokulumuzda açtığımız eğitim programlarında sanayi ve sektörün görüşünü alarak ve eğitimleri de onlarla birlikte yürütmeye özen gösterilmiştir. Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulunda üniversitelerimizde olmayan 8 adet yeni eğitim programı, sanayi ve sektör işbirliği ile birlikte hazırlayarak ülkemize kazandırdık. Sanayi ve sektör yöneticilerinin ve deneyimli personellerinin üniversite içine girmesi sağlanarak; başarılı iş geliştirme örnekleri yaratılmıştır. Geliştirilen yeni eğitim programları diğer üniversitelerimizde de açılmaktadır. Yardım isteyen okullarımıza teknik destek verilmektedir.

¹ Yrd.Doç.Dr.,KOÜ Hereke Ö.İsmet Uzunyol MYO, hakpinar@kocaeli.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr.,KOÜ Hereke Ö.İsmet Uzunyol MYO, safiye@kocaeli.edu.tr

1.GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunu kaliteli eleman yetiştirebilmektir. Kaliteli teknik eleman yetiştirebilmek için; öğrencinin edinmiş olduğu teorik bilgi ve becerilerini ilgili sektör ile birlikte uygulamaya dönüştürerek daha başarılı sonuçlar elde edilebilir. Bu amaçlarla; Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulunda aşağıda görülen ve üniversitelerimizde olmayan 8 adet yeni eğitim programı, sanayi ve sektör işbirliği ile birlikte hazırlanarak ülkemize ilk olarak kazandırılmıştır. Bu programlar;

TEKNİK PROGRAMLAR BÖLÜMÜ:

- Boya Teknolojisi Programı (1994-1995)
- Kozmetik Teknolojisi Programı(1998-1999)
- Fotoğrafçılık ve Kameramanlık Programı (1999-2000)
- Yalıtım Teknolojisi Programı (2003-2004)
- Çevre Temizlik Hizmetleri Programı (2007-2008)

SOSYAL PROGRAMLAR BÖLÜMÜ:

- Mağaza İşletmeciliği Programı (1999-2000) (2003-2004'de işletme oldu)
- Özel Güvenlik ve Koruma Programı (2003-2004)
- Girişimcilik ve Proje Yönetim Asistanlığı Programı (2005-2006)

Ülkemize kazandırmaya çalıştığımız bu eğitim programlarını açarken, programlarla ilişkili 50 civarında firma ve sivil toplum örgütü ile eğitimde işbirliği protokolleri yapılmış ve bazı programlarımız sektörlerince umut ve kalite ışığı gibi algılanmıştır. Programı yürüten idareci ve öğretim elemanlarımız ise alınan olumlu sonuçlarla daha fazla memnuniyet ve mutluluk yakalamışlardır. Bir eğitimci olarak eğitimde işbirliği yaptığımız fabrikayı ziyaret ettiğinizde; her kademesine monte edilmiş öğrencilerinizle karşılaştığınızı düşünün, demek ki çaba ve mücadele sonuçlarının mutluluk değeri hiçbir şeyle ölçülemez.

2.YENİ PROGRAM AÇABİLME VE YÜRÜTEBİLME

Meslek Yüksekokullarında yeni program açmak zor ve çok engelli bir yol gibidir. Ülkemize yeni bir program kazandırmak isterken, birçok engeli de aşmak zorundasınız. Yeni bir programı açmak için; en az bir veya iki yıl araştırma yapmak gerekir. Mezunların istihdamı ve programı yürütebilmek için; bu mesleği yürüten firmalarla ve sivil toplum örgütleriyle ilişki kurmak ve hazırlanan programı sektör ile tartışarak en uygun şekle getirmek, hazırlanan eğitim programını; Senatodan ve Yüksek Öğretim Kurulundan geçirerek kabul görmesini sağlamak gerekir. Özellikle teknik programlarda laboratuvar alt yapısı hazırlanarak ve bölüm derslerine öğretim elemanı bularak eğitimi yürütmek olanaklı hale gelmektedir.

Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu 8 adet eğitim programını ülkemizde ilk defa açarak bazı mesleklere eğitim öncülüğü yapmıştır. Bu açılan programlar web ortamında yayınlanarak benzer programları açmak isteyen diğer üniversitelerimizin birimlerine teknik destek verilmeye çalışılmıştır.

3.ÜNİVERSİTE SANAYİ İLİŞKİ KÜLTÜRÜ VE ÖNEMİ

Ülkemizdeki üniversitelerin en önemli zaafı Üniversite-Sanayi işbirliğini tam olarak gerçekleştirilememiş olmasıdır. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır. Üniversite-Sanayi işbirliğini bir kültür olayı diye düşünmek gerekir. Gelişmiş toplumlarda bu işbirliği kültürü fazlasıyla gelişmiş olup, sonuçta ekonomileri olumlu yönde etkilenmektedir. Ülkemizin en büyük olumsuzluğu üretim ve istihdam sorunudur. Üretim ve istihdam sorunları çözümlenmenin en önemli unsuru, Üniversite-Sanayi işbirliğini tam olarak özümsemesidir. Sektörler üniversitelerin ne yaptığını, nasıl işbirliği yapılacağını bilmemektedirler. Ülkemizde; Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversiteler, Öğretim Elemanları, bazı birimlerimiz ve yeni gelişen teknoparklar ile Üniversite-Sanayi işbirliği örnekleri bulunsa da yeterli değildir. Bunu özendirmenin bir yolu;akademisyenlere uygulanan yurt dışı yayınlara yapılan puanlamanın, Üniversite-Sanayi işbirliği çalışmalarına ve sektör ile yapılan projelere de uygulanmasıdır.

Meslek Yüksekokulumuzda açtığımız tüm yeni eğitim programlarında; sektör temsilcileri ile görüşülerek düşünce ve önerileri göz önüne alınmıştır. Sektörler ile bağlayıcı olmayan Üniversite-Sanayi eğitimde işbirliği protokolleri yapılarak; sektörleri üniversite içine ve derslerin içine çekilmiştir. Bu çalışmaların sonucunu para olarak veya maddi destek olarak görmemek gerekir. Bunun sonucunda öğrencilerimizin iş bulmaları, staj yapmaları, laboratuvar eksiklikleri giderilmiş ve her şeyden önce öğrencilerin sektöre öğrenci iken adapte olmaları sağlanmıştır.

4.MESLEKİ TEKNİK ELEMANIN SANAYİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Sektörlerle işbirliği yaparak açtığımız eğitim programlarında özellikle tespit ettiğimiz ana eksiklik bazı mesleklerde ara elemanın olmayışıdır. Sektörün ihtiyaç duyduğu ara elemanlar konusunda gerçekte ihtiyaç varsa ve istihdam olanakları fazla ise; hemen yeni eğitim programlarını açma hazırlıkları yapılmış ve hızla çalışmalar başlatılmıştır. Elde edilen sonuçlar; gerçekte bir eğitimciyi tatmin edici boyutlardadır. Boya Teknolojisi programının ilk mezunlarından bir öğrencimiz 400 kişi çalışanı olan Rusya’da boya üretim tesisi kurmuştur. Bu nedenle iki yıllık mezunların yetiştirilmesi için daha çok kaynak ayrılması ve daha çok desteklenmesi gerekmektedir. Bu tür örneklerin artması ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır.

5.SANAYİ İLE İŞBİRLİĞİ PROTOKOLLERİ GELİŞTİRME

Üniversite-Sanayi işbirliğini tam olarak geliştirmenin en önemli yolu; Meslek Yüksekokullarını yöneten yöneticilerin ve eğitimcilerin sektör yöneticileri ile iyi ilişkiler geliştirme mücadelesi vermesidir. Bunun dışında üst yönetimlerin bu tür çalışmaları özendirilmesi ve gerekirse bizzat desteklemesi gerekir. Yapılacak protokollerde eşitlik ilkesi göz önünde bulundurulmalı ve firmaları bağlayıcı olmamalıdır. Ülkemizde ticari yaşam çok kolay değildir. Bu nedenle firma ve sektörlerle üniversitelerin olabildiğince destek olması gerekmektedir. Bu tür protokoller yapılarak sektör öncelikle üniversite ilişkilerine hazırlanmalıdır. Bu tür çalışmalarla geliştirilecek Üniversite-Sanayi işbirliği ülkemizin gelişmesine katkı sağlayacağı gibi üniversitelerin gelişmesine de faydalı olacaktır. Ayrıca öğrencilerin uygulamaya yönelik bilgi ve becerileri geliştirecektir.

6.SEKTÖRÜ EĞİTİM ALANININ İÇİNE ÇEKMEK

Üniversite-Sanayi işbirliği ilişkilerini geliştirebilmenin ana koşulu; sektörü eğitim alanın içine çekebilme başarısına bağlıdır. Bunu başarabilmek için; okulun, öğrenci kulüplerinin yapacağı tüm etkinlikleri sektörler ile ortak olarak yapmak gerekir. Bu tür etkinlikler oluşturabilirse ilişki yaratılabilir. Özel sektör piyasada güçlenmek ve rekabet gücünü artırmak için reklam yapmak zorundadır. Yapılacak olan Üniversite-Sanayi işbirliği çalışmalarında sektörlerin reklamını yapmak, onların tanıtımına katkı sağlamak gibi çalışmalar sektörleri eğitim alanının içine çekmek için bir yol olduğu gibi, onların gelişmesine de katkı sağlar. Kaliteli firmalarla ilişkilerde; açık, şeffaf, nitelikli ve doğru davranışlar sergilenmelidir. Aksi durumlarda ise sağlıklı ilişkiler yaratılamadığı gibi güvensizliklere de neden olur.

7.İŞ ANALİZİ VE PROGRAM OLUŞTURMA

Ülkemizde bazı sektörler iş alanlarının gelişimine göre güçlenmekte ve sayıları da hızla artmaktadır. Bu büyüme sektörlerde eğitilmiş ara eleman açığını ortaya çıkarmaktadır. Bu açığı kapatmak için duyarlı firma yöneticileri, mesleki örgüt yöneticileri veya akademisyenler devreye girmektedir. Piyasanın veya sektörlerin teknik eleman açığını görmenin ve yeni bir programı oluşturmanın ilk adımı, sektör-üniversite işbirliğini benimsemekten geçmektedir.

Açılacak olan eğitim programı ile ilgili olarak önce iş analizi yapılmalıdır. Sektör araştırılarak gerçekte böyle bir eğitim programının mezunları istihdam edilebilecek kapasite var mı? Sorusunun cevabı evet olmalıdır. Cevap evetse bu teknik eleman sektöre nasıl monte edilecek ve ne tür alanlarda bilgi sahibi olacak sorusu sorulmalıdır. Yeni açılacak eğitim programına yönelik taslaklar oluşturulurken, eğitim programları, ders içerikleri, meslek tanımlamaları ve ara elemanın bilmesi gereken tüm konular sektör temsilcileri ile birlikte tartışılarak sonuçlandırılmalıdır.

8.PROGRAMLARI İŞ DÜNYASI İLE YÜRÜTMEK

Açılan yeni eğitim programlarının sektör ile birlikte tartışılıp sonuçlandırılması ve eğitime başlanmasında karşılaşılan en zor kısım ise eğitimin yürütülmesidir. Bu konu aşağıda verilen bazı örneklerde çok rahat bir şekilde çözümlenmiştir. Yeni programları eğitime başlatma öncesinde ve sonrasında sektör temsilcileri ile eğitimde işbirliği protokolleri yaparak; eğitmen ve laboratuvar konusunda olan eksiklikler çözüme kavuşturulmuş olur. Hatta bazı sektör temsilcileri sizi arayarak öğrencilerin eğitilmesinde ve yetiştirilmesinde istekte bulunabilir. Aşağıda üniversite-sanayi işbirliği ile açtığımız eğitim programları ve bu programlarda işbirliği yaptığımız firma ve sivil toplum örgütleri görülmektedir.

Boya Teknolojisi Programı: 1994-1995 eğitim öğretim yılında ilk eğitime başladığımız programdır. Bu program 15 yıldır güncelliğini korumakta ve boya fabrikaları ile yoğun işbirliği çalışmaları sürmektedir. İlk iş birliği protokolü Marshall Boya A.Ş. ile yapılmış ve daha sonra Ford Otosan, Jotun Boya, Taç Boya, BOSAD (Boya Sanayicileri Derneği) ile protokoller yapılmıştır. Bunun dışında;Betek Boya, DYO Boya, Polisan Boya, Merbolin

Boya ve Casati Boya gibi çok sayıda firma ile her konuda işbirliği yapılmaktadır. Bu sektörlerin; üretim, renk, ar-ge, kalite kontrol, boya uygulamaları, eğitim ve satış-pazarlama departmanlarında mezunlarımız yoğun olarak çalışmaktadırlar.

Kozmetik Teknolojisi Programı:1998-1999 eğitim öğretim yılında eğitime başlamıştır. Bu programın eğitimlerine Unilever ve Türk Henkel A.Ş. çok destek vermiş ve alt yapının güçlenmesini sağlamışlardır. Kozmetik üreticileri derneği adına KİPLAS (Kimya Lastik ve Plastik İşverenleri Sendikası) ile işbirliği protokolü yapılmıştır. Bu program mezunları kozmetik sektörünün; üretim, uygulama ve pazarlama alanlarında çalışmaktadırlar.

Fotoğrafçılık ve Kameramanlık Programı: 1999-2000 eğitim öğretim yılında ilk eğitime başlamıştır. Televizyon yayın teknolojisindeki ilerlemeler bu program mezunlarının iş bulma şartlarını kolaylaştırmıştır.

Mağaza İşletmeciliği Programı: 1999-2000 eğitim öğretim yılında eğitime başlamış olan bu programa perakende sektörü çok ilgi göstermiştir. PERDER (Türkiye Perakende Federasyonu), Real Marketler Gurubu, Mark Spancer ve LC Waikiki gibi sektörlerle eğitim işbirliği protokolü yapılmıştır. Ayrıca zincir mağazaları bulunan giyim, gıda, kırtasiye ve oyuncak mağazaları ve Birleşik Markalar Derneği ile çalışmalar yapılmıştır. 2003-2004 eğitim yılında, YÖK tarafından Meslek Yüksekokullarında bulunan programların eşleştirilmeleri çalışmaları sonucunda programın adı İşletme olarak değiştirilmiştir. 2006 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesine de Mağaza Yönetimi ismi ile program açılmıştır. Daha sonra aynı programı tekrar açma girişimlerinden sonuç alınamayınca; çalışmalar sonlandırılmıştır.

Özel Güvenlik ve Koruma Programı: 2003-2004 eğitim yılında GÜSOD (Güvenlik Servisleri Organizasyon Birliği Derneği) ile işbirliği protokolü yapılarak eğitime başlamıştır. Sektörde eğitilmiş eleman eksikliği nedeniyle programa son derece ilgiyle karşılanmış ve çok sayıda protokol yapılmıştır. Özel Güvenlik sektörü Emniyet kuvvetlerinin bir yan birimi olması nedeniyle programa Emniyet birimlerimizden de katkı ve destek gelmektedir. TOGF (Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu) ile işbirliği yapılmaktadır. Şu anda 5-6 üniversitede bu program açılmış olup isteyen okullara teknik bilgi desteği verilmektedir.

Yalıtım Teknolojisi Programı: 2003-2004 eğitim öğretim yılında eğitime başlamış ve sektör ile eğitimde işbirliği protokolleri yapılarak programın sağlıklı yürütülmesi sağlanmıştır. Öğretim elemanı yetiştirme çalışmaları devam etmekte olup, derslere ve uygulamalara sektör tarafından destek verilmektedir. Yalıtım Teknolojisi programını eğitim işbirliği protokolü yaptığımız İZODER (Isı Su Ses ve Yangın Yalıtımcıları Derneği) ve SUDER (Su Yalıtımcıları Derneği) ile ortaklaşa yürütülmektedir.

Çevre Temizlik Hizmetleri Programı: 2007-2008 eğitim öğretim yılında eğitime başlamış olan programı TESHİAD (Temizlik ve Servis Hizmetleri İşadamları Derneği) ve Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Kocaeli Büyükşehir Belediye kurumu olan İZAYDAŞ (İzmit Atık ve Artıkları Arıtma Yakma ve Değerlendirme A.Ş.) ile ortaklaşa yürütülmektedir. Ankara'dan Balabanlı Dış Ticaret A.Ş. Temizlik Laboratuvarını kurmuş, iki öğretim elemanın da İngiltere'de eğitim almasını desteklemiştir. İzaydaş A.Ş.'nin atık laboratuvarlarından ve mühendislerinden de yararlanılmaktadır.

Girişimcilik ve Proje Yönetim Asistanlığı Programı: 2005-2006 eğitim öğretim yılında eğitime başlamış olan programa Kocaeli Sanayi Odası ile yapılan eğitim işbirliği protokolü çerçevesinde destek alınmaktadır. Ülkemizde girişimci fikrini geliştirmek ve destekleyen vakıf ve sivil toplum örgütleri ile de işbirliği yapılmaktadır.

9.ÖĞRENCİLERİ İŞE YERLEŞTİRME SORUNLARI

Üniversite-Sanayi işbirliği ilişkilerinin geliştirilmesinin en önemli çıktısı mezunları işe yerleştirirken ortaya çıkmaktadır. Üniversite içine yoğun giriş yapan sektör yöneticileri; aynı duyarlılığı personel ihtiyacı duyduklarında da göstermekte olup mezunlarımızı talep etmektedirler. Öğrencilerimiz öğrenci iken adapte olduğu sektör yöneticilerine iş aradığı zaman çok daha kolay ulaşabilmektedir.

10.SONUÇLAR

Özellikle yeni programlar açılırken hangi alanda kalifiye ara elemana ihtiyaç duyulduğu ve istihdam edilebilirlik oranı saptanmalıdır. İlgili alanla bağlantılı olan sivil toplum kuruluşları ve firmalar ile görüşmeler yapılarak hangi niteliklere sahip elemana ihtiyaç duyulduğu tespit edilmelidir. Daha sonra öğrencilere bu niteliklerin nasıl kazandırılacağı, ilgili sektörlerin ne oranda katkı sağlayacağı ve bu katkının nasıl yürütüleceği bir protokolle ele alınmalıdır.

Sonuç olarak Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu, programlarının tamamında üniversite-sektör işbirliğini yapmış ve olumlu sonuçlarını almıştır.

İŞ ÖRNEKLEMESİ YÖNTEMİNİN KULLANILMASI İÇİN YAZILIM GELİŞTİRİLMESİ

DEVELOPING A SOFTWARE FOR USING WORK SAMPLING METHOD

Can ÜNAL¹

Mücella GÜNER²

Cihat ARIKAN³

ABSTRACT

Especially in apparel enterprises, it is difficult to determine the utilization of production department in a specific time period because of complexity of processes and variability of operators. It is hard to implement most of the methods which are used to determine the production utilization owing to requirements of time, workforce and cost. Work sampling is one of the cheapest and easiest methods in order to get fastest results of utilization rate and to analyze the current situation. During the application process the biggest identified problem of work sampling is not able to get rational results related to perform work sampling demanded steps in an improper way. Therefore, it is determined that software is needed in order to use in work sampling applications. Thus, new software is developed which is called as “Work Sampling”. In this study, it is aimed to develop a software which can be used all industries other than apparel industry and to simplify application of work sampling and also to obtain more exact, more scientific and statistical results. Thus, this software is applied in an apparel firm and results are given in details.

Key words: Apparel Industry, Work Sampling, Statistical Methods, Software Engineering

ÖZET

Konfeksiyon işletmelerde üretim departmanın belirli bir zaman periyodundaki verimliliğini belirlemek, gerek işlemlerin karışıklığı gerekse çalışan sayısının değişkenliği nedeniyle oldukça zordur. İşletme verimliliğini belirlemede kullanılan yöntemlerin birçoğu yüksek maliyet, zaman ve emek gerektirdiğinden dolayı uygulama güçlükleri yaşanmaktadır. İş Örnekleme, herhangi bir firmanın bu açıdan ne durumda olduğunu görmek ve gerekli sonuçları en kısa zamanda almak için kolayca uygulanabilen en ucuz yöntemlerden biridir. İş örnekleme uygulamaları sırasında saptamış olduğumuz en büyük problemin iş örnekleme işlem basamaklarının yöntemin teknik özelliklerine uygun gerçekleştirilmemesi nedeni ile rasyonel sonuçların elde edilememesidir. Bu nedenle iş örnekleme uygulamalarında kullanılacak bir yazılıma ihtiyaç olduğu saptanmış ve “Work Sampling” adı verilen yeni bir yazılım geliştirilmiştir. Çalışmalarda, yazılımın konfeksiyon firmalarından başka tüm sektörlerde kullanılabilecek nitelikte olması, iş örnekleme uygulamalarının basitleştirilmesi ancak aynı zamanda daha doğru, daha bilimsel ve

¹ Ar. Gör. Yük. Müh., Ege Üniversitesi Emel Akın Meslek Yüksekokulu, can.unal@ege.edu.tr

² Doç. Dr., Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü, mucella.guner@ege.edu.tr

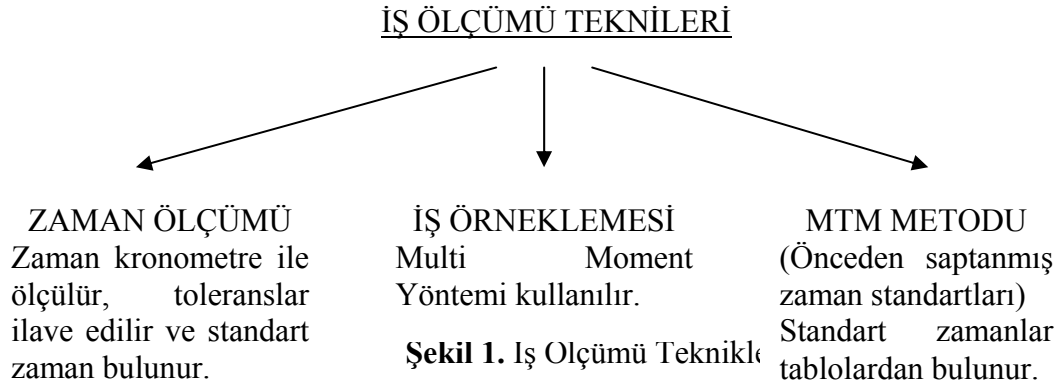
³ Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Emel Akın Meslek Yüksekokulu, cihat.arikan@ege.edu.tr

İstatistiksel sonuçların elde edilmesi amaçlanmıştır. Geliştirilen yazılım bir konfeksiyon işletmesinden uygulanmıştır, bu çalışmada elde edilen sonuçlar ayrıntılı olarak verilecektir.

Anahtar kelimeler: Konfeksiyon, İş Örneklemesi, İstatistiksel Metotlar, Yazılım Mühendisliği

1. GİRİŞ

İşletmelerde ekonomik durumun daha iyi hale getirilmesi amacıyla çalışanların iş yapabilme gücü ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak çalışma sistemlerinin incelenmesi ve düzenlenmesi gerekir. Bu amaçla kullanılan iş etüdü ekonomik ve insancıl amaca yönelik olarak iş sistemlerinin incelenmesi ve amaca ulaşmak için bazı teknik yöntemlerin ve deneyimlerin uygulamasıdır. İş etüdü iş ölçümü ve metot etüdünü kapsar. İş ölçümü teknikleri zaman ölçümü, iş örneklemesi ve MTM metodudur (Şekil 1).

İş ölçüm tekniklerinden biri olan iş örneklemesi, belli bir işin ya da etkinliğin oluş yüzdesini istatistikî örnekleme ve rastgele gözlemler yolu ile saptama yöntemidir (Güner, 2005). İş örneklemesi; literatürde “etkinlik örnekleme”, “gecikme oranı etüdü”, “rastgele gözlem yöntemi”, “ani okuma yöntemi” ve “gözlem oran etüdü” adlarıyla da bilinmektedir (Kanawaty, 1991). İş örneklemesi, makinelerin ve işçilerin belli bir süre rastgele aralıklarla gözlenmesi yoluyla istenilen verilerin sağlanmasında kullanılan bir tekniktir (Timur, 2005). Ayrıca belirli koşullar altında zaman standartları örnekleme ile belirlenebilmektedir (Barnes, 1957).

Bu çalışmada iş örneklemesi yönteminin konfeksiyon işletmelerinde kullanılması amacıyla bir yazılım geliştirilmiştir. Yapılan uygulama çalışmasıyla yazılımın işletmelere tam uyumu gerçekleştirmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

İş örneklemesi ilk kez 1925 yılında Kohlweiler tarafından, bir tav fırını tesislerinde üretim araçları zamanlarının incelenmesinde, 1934’te L.H.C. Tippett tarafından İngiliz tekstil endüstrisinde makine ve operatör gecikmelerini ölçme konusunda, 1940’tan sonra R.L. Morrow tarafından ABD’de uygulanmıştır. Daha sonraları bu teknik Avrupa’da da kullanılmaya başlanmıştır. 1954 yılından sonra, hızla yayılmış ve günümüzde iş etüdü yöntemleri arasında vazgeçilmez bir yer almıştır (Barnes, 1957).

İş örnekleme yönteminin başlıca üç uygulama alanı vardır:

- Standart zamanların hesaplanması,
- Faaliyet analizi veya gecikme oranı etüdü,
- Performans değerlendirilmesi.

Her üç uygulama alanında da örnekleme kuralları ve işlemleri aynıdır. Ancak kullanılan kayıt formları ve sonuçların analizinde küçük farklar mevcuttur. Standart zaman hesaplama amacı ile yapılan örnekleme etüdünde, gözlenen elemanların, örnek hacmi içinde payları sürelerle dönüştürülür ve sonuç belirli güvenlik sınırları içinde bütün kitle için geçerli sayılır. Faaliyet analizinde amaç, makine ve işçilerin üretken çalışma ve boş durma oranlarını bulmak, gecikmelerin nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Performans değerlendirmesinde ise, bir işçinin bedensel çaba ile yaptığı bir işte harcadığı zamanın üretken olan ve olmayan kısımlarının oranı bulunmaya çalışılır (Sakıoğlu, 1991).

2.7 İş Örneklemesinin Planlanması

Bir iş örneklemesinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşağıdaki REFA programına göre açıklanmaktadır;

- *Amacın Belirlenmesi*

Ulaşmak istenen amaç belirtilir ve seçilecek iş sistemlerinin tanımlanır. İşletmelere ilişkin sayısal göstergeler elde edilir, örneğin süresel yararlanma derecesi, işgücü gereksinimi gibi. Üretim planlaması ve yönetimi ile bağlantılı olarak iş akışları incelenir (REFA, 1988).

- *Akış Türlerinin Belirlenmesi ve Tanımlanması*

Gözlenecek iş sistemleri belirlendikten sonra özellikleri konusunda sonuçlar çıkarabilmek için hangi akış türlerinin ayırt edileceği saptanacaktır. Akış türleri saptanırken, kısa süreli gözlemlerde kolayca tanınabilir olmalarına dikkat edilmelidir.

- *Tur Planının Saptanması*

Bu adımda gözlem noktalarının krokisinin gösterildiği tur planı hazırlanmalıdır. Gözlem yeri, iş sisteminin yakınından geçerken her gözlemin yapılacağı yerdir. Her turun başlangıcından önce rastsallık ilkesini korumak için, önceden hazırlanmış çok sayıda gözlem sırasından birinin rastsal olarak seçilmesi gerekir ve bu sıraya göre gözlemler yapılır (Güner, 2005).

- *N Gerekli Gözlem Sayısının Belirlenmesi*

Yeterli sonuçlara ulaşabilmek için ne kadar tur yapılması gerektiği sorusuna bu adımda yanıt aranacaktır. İlk önce aradığımız akış türünün payının (buna “p” payı denilir) tahminlenmesi gerekir. Bundan sonra bu payın hangi f mutlak güven aralığı içinde belirleneceği saptanmalıdır. f güven aralığının hangi genişlikte seçileceği ve buna bağlı olarak hesaplanacak gerekli gözlem sayısı, zaman paylarının büyüklük düzeyine bağlıdır. Örneğin; %25 dolaylarındaki p paylarında f’i %2,5 olmak yeterlidir. Ama küçük zaman paylarında bu pay için f %1 olarak kabul edilir.

İş örneklemesinde gözlem sayıları şu şekilde belirlenebilir (Sakıoğlu, 1991):

$$N = \frac{(1,96)^2 \times p \times (100 - p)}{(f)^2} \quad f = 1,96 \sqrt{\frac{p \times (100 - p)}{N}}$$

N = gözlem sayısını gösterir.

p = % olarak akış türünün payı

f = Kabul edilen güven aralığı

- *Tur zamanlarının belirlenmesi*

Yapılacak gözlem sayısı belirlendikten sonra gözlem sayısının etüt gününe bölünmesiyle günde kaç tur yapılacağı belirlenir.

$$RT = \frac{N}{T * \text{işyeri sayısı}}$$

RT = Tur sayısı

T = Etüt süresi (gün)

la rastsal atamalar yapılmıyorsa tur zamanlarının belirlenmesinde rastsal sayılar tablosundan yararlanılır.

- $n = 500$ gözlemin yapılması

Gözlemci, iş örnekleme için sağlıklı yürüyüp yürümediğini tespit etmek için ara değerlendirme yapar. Bunun için de gerekli gözlem sayısı 500'dür (REFA, 1988). Her 500 adet gözlemden sonra akış türlerinde kuşku olup olmadığı, planın öngörüldüğü gibi gerçekleşip gerçekleşmediği, aynı çalışma koşullarının sürüp sürmediği gibi sorular gözlemciye sorulmalıdır (Güner, 2005).

- *Ara değerlendirme*

$n = 500$ gözlemden sonra 4. adım sırasında N gerekli gözlem sayısına ilişkin oranın gerçeğe uyup uymadığının ve önemli bir tahmin hatasının bulunup bulunmadığının saptanması için bir ara değerlendirme yapılır. Ulaşılan güven aralığını belirlemek için şu formülden yararlanılır (Güner, 2005):

$$f' = 1,96 \sqrt{\frac{p \times (100 - p)}{n}}$$

Burada şöyle bir yol izlenir;

İlgilenilen her akış türü ile ilgili x toplam gözlem sayısı (toplam x) elde edilir.

İlgilenilen her akış türü ile ilgili olarak gözlemler sonucundaki p payı oranı hesaplanır.

İlgilenilen akış türü ile ilgili ulaşılan güven aralığı (f') saptanır ve gerekli güven aralığı (f) ile karşılaştırılır.

$f' > f$ çıkmışsa N (gerekli gözlem sayısı 500 adet gözlem sonucundaki p payı dikkate alınarak) yeniden hesaplanır ve gözlemlere devam edilir.

$f' < f$ çıkmışsa son değerlendirme yapılır (REFA, 1988).

- *Son değerlendirme*

Son değerlendirme şu aşamalardan oluşur:

Her akış türü ile ilgili x toplam gözlem sayısının (toplam x) saptanması,

Her akış türü için p payının hesaplanması,

Sonuçların sonuç formu üzerinde, akış türleri profili biçiminde bir araya getirilmesi,

İş örnekleme için kullanılabilirliği konusunda karar verilmesi (Güner, 2005).

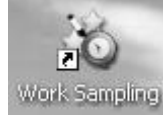
İş örnekleme sonucunda elde edilen neticelerin güvenilir olabilmesi için, iş örnekleme yapılırken, belirli kurallara uyulması ve yukarıdaki adımların tam olarak uygulanması gerekir. Bunların tam uygulanmaması iş örnekleme sonucunda elde edilen sonuçların yanıltıcı olmasına ve buna bağlı olarak alınan bütün önlemlerden istenen başarının elde edilememesine neden olur.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

Projede iş örnekleme yönteminin uygulanması için "Work Sampling" isminde bir program yazılmıştır. Program uygulanan işletmelerden alınan verilere dayandırılarak geliştirilmiş, bu geliştirme çalışmalarının her biri farklı bir sürüm olarak adlandırılmıştır.

- "Work Sampling" Programını başlatmak

Program kurulu tamamlandıktan sonra aşağıdaki ikona çift tıklayarak program başlatılır (Şekil 2).

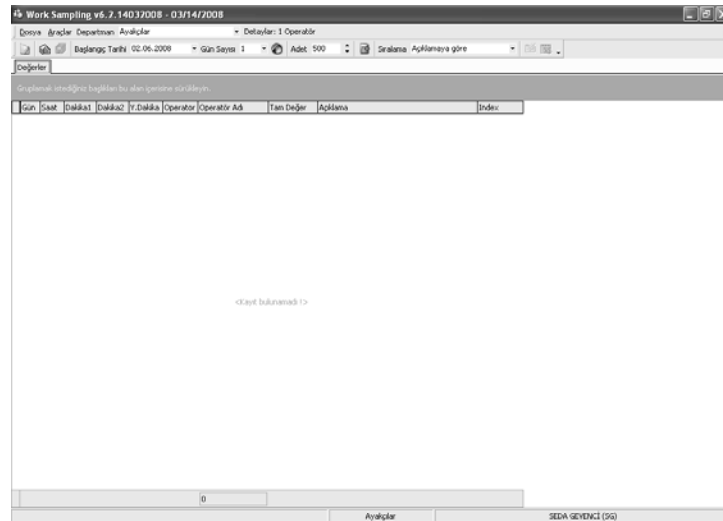
Şekil 2. Program Başlatma Kısa Yolu

Daha sonra karşımıza aşağıdaki giriş ekranı gelir (Şekil 3). Bu giriş ekranında her firma, kendine ait kullanıcı adı ve parola girişini yapıp programı başlatır. Her firma ihtiyacı kadar kullanıcı adı ve parolasını program yazılımcılarından almaktadır.

Şekil 3. Kullanıcı Adı ve Parola Giriş Ekranı

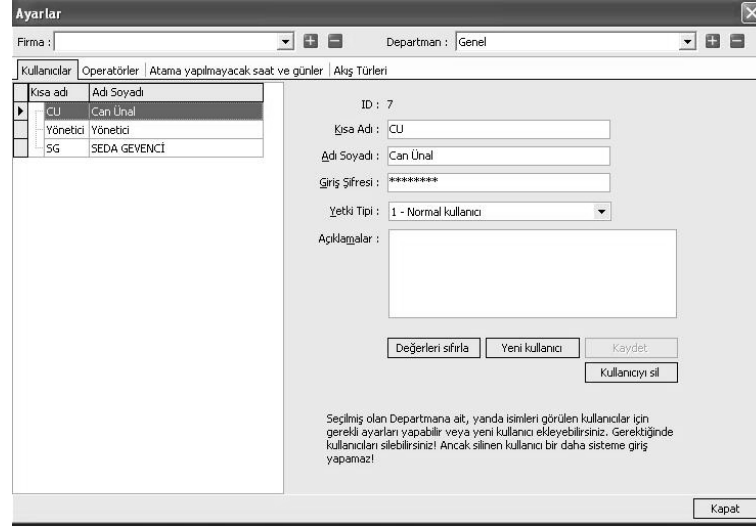
Doğru kullanıcı adı ve parola girişinden sonra program açılır ve aşağıdaki genel görünüme ulaşılır (Şekil 4).

Şekil 4. Programın Genel Görünümü

- “Work Sampling” Programının Ayarlarını Değiştirmek

Ayarlar penceresinin açmak için dosyanın tabının altından “ayarlar” seçeneğine tıklamak yeterlidir. Pencere açıldığında karşımıza Şekil 5’teki görüntü çıkmaktadır.

Şekil 5. Ayarlar Penceresinin Genel Görünümü

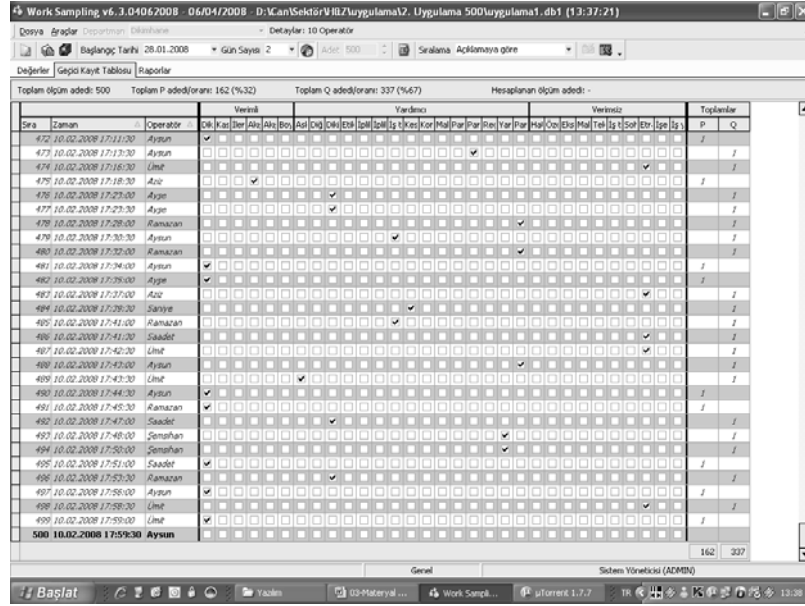
Bu ekranda “Kullanıcılar” tabı altında firma, iş örnekleme çalışması yapılacak departmanlar ve “Work Sampling” programını kullanacak kişiler programa tanıtılır. Operatörler tabı altında iş örnekleme çalışması yapılacak kişilerin programa girilir. “Atama yapılmayacak saat ve gün” tabı altında tüm çalışma saatleri programa aktarılmaz. Bunun sebebi her işletmenin farklı mesai ve mola saatlerine sahip olmasıdır. O nedenle her işletme kendisi için uygun ayarlamaları bu pencerede yapacaktır. İlk olarak her gün için sabit olan molalar belirlenmez. Böylece bu saatlerde içinde gözlem yapılması engellenmiş olmaktadır. Ayrıca işletmelerin çalışmadığı günler ve mesaiye başlangıç ve bitiş saatleri programa girilmelidir. Atama yapılmayacak saat ve günler belirlendikten sonra yapılması gereken akış türlerinin programa aktarılmasıdır. “Akış türleri” tabı içinde ilk yapılması gereken yukarıdan çalışılacak olan departmanın seçilmesidir. Uygun departman seçildikten sonra faaliyetler “verimli”, “verimsiz” ve “yardımcı” gibi kategoriler altından incelenebilir. Bu kategoriler işletmenin kendi anlayışı ve literatürdeki farklı yaklaşımlarda göz önüne alarak değiştirilebilir. Burada önemli olan nokta yeni girilen kategorinin “p” ya da “q” grubuna dahil olup olmadığı kararıdır. Çünkü iş örnekleme sırasında girilen değerlerin “p” ya da “q” grubuna dahil olma yüzdesine göre gerçek gözlem sayısı belirlenecektir. Kategoriler girildikten sonra yapılması gereken her kategoriye ait alt işlemleri belirlemektir. Tüm ayarlar yapıldıktan sonra gerekli atamaları gerçekleştirmek için ayarlar penceresi kapatılır.

- *Atamaları Gerçekleştirmek*

Ayarlar penceresi kapatılınca, program otomatik olarak Şekil 4’deki genel görünüme dönmektedir. Burada atamaları başlatmadan önce ilk olarak çalışılacak departman seçilmelidir. Daha sonra ise gözlemlere başlanacak olan tarih belirlenmeli ve ilk gözlemin kaç gün içinde tamamlanması gerektiği belirlenmelidir. Burada önemli olan bu gözlemlerin ne çok kısa, ne de çok uzun sürede gerçekleştirilmesidir.

Uygun gün sayısı da seçildikten sonra yapılması gereken “” işaretine tıklayarak aktif hale getirmektir. Böylece önceden ayarlarda yapılmış olan tüm değişiklikler kullanıma hazır hale gelecektir. Atamaların başlaması için “” üret komutuna tıklamak yeterlidir.

Yapılan atamaların giriş formu haline gelmesi için “” kayıt tablosu oluştur komutuna tıklanır böylece ilk 500 gözlem için gerekli tablo oluşturulur. Karşımıza çıkan forma yapılan gözlemlere bağlı olarak hangi çalışanın hangi saatte hangi faaliyette olduğu işaretlenir. İstenirse bu tablo olduğu gibi Excel’e aktarılabilir (Şekil 6).

Sıra	Zaman	Operatör	Verecek	Yardımları	Veremiyor	Toplanlar
472	10.02.2008 17:11:30	Aysun	☒	☐	☐	I
473	10.02.2008 17:13:30	Aysun	☐	☐	☐	I
474	10.02.2008 17:16:30	Limet	☐	☐	☐	I
475	10.02.2008 17:18:30	Aziz	☐	☐	☐	I
476	10.02.2008 17:21:00	Ayşe	☒	☐	☐	I
477	10.02.2008 17:23:30	Ayşe	☐	☐	☐	I
478	10.02.2008 17:26:00	Ramazan	☐	☐	☐	I
479	10.02.2008 17:28:30	Aysun	☐	☐	☐	I
480	10.02.2008 17:32:00	Ramazan	☐	☐	☐	I
481	10.02.2008 17:34:00	Aysun	☒	☐	☐	I
482	10.02.2008 17:36:00	Ayşe	☐	☐	☐	I
483	10.02.2008 17:37:00	Aziz	☐	☐	☐	I
484	10.02.2008 17:39:30	Saniye	☐	☐	☐	I
485	10.02.2008 17:41:00	Ramazan	☐	☒	☐	I
486	10.02.2008 17:42:00	Sacide	☐	☐	☐	I
487	10.02.2008 17:43:30	Limet	☐	☐	☐	I
488	10.02.2008 17:45:00	Aysun	☐	☐	☐	I
489	10.02.2008 17:47:30	Limet	☐	☐	☐	I
490	10.02.2008 17:49:00	Aysun	☒	☐	☐	I
491	10.02.2008 17:49:30	Ramazan	☐	☐	☐	I
492	10.02.2008 17:47:00	Sacide	☐	☐	☐	I
493	10.02.2008 17:48:00	Zemihan	☐	☐	☐	I
494	10.02.2008 17:50:00	Zemihan	☐	☐	☐	I
495	10.02.2008 17:51:00	Sacide	☒	☐	☐	I
496	10.02.2008 17:53:30	Ramazan	☐	☐	☐	I
497	10.02.2008 17:56:00	Aysun	☒	☐	☐	I
498	10.02.2008 17:58:00	Limet	☐	☐	☐	I
499	10.02.2008 17:59:00	Limet	☒	☐	☐	I
500	10.02.2008 17:59:30	Aysun	☐	☐	☐	I

Şekil 6. Geçici Kayıt Tablosunun Genel Görünümü

İlk 500 gözlem gerçekleştirildikten sonra son gözlem bilgisinin de programa girişi yapılmış gerçek gözlem sayısı otomatik olarak hesaplanmaktadır. Bu noktadan sonra yapılması gereken yukarıda anlatılanların tekrarından oluşmaktadır. Yani, öncelikle gözlemlere başlama tarihi ve gün sayısı girilmelidir. Devamında ise yukarıda anlatılan prosedürlerin tümü geçici kayıt tablosu oluşturulana kadar yapılmalıdır. Yapılan gözlemlere ait bilgilerin girişleri tamamlandıktan sonra sıra işletmeyle ilgili raporları almaya gelmektedir.

- **Raporları Almak**

Tüm veri girişleri tamamlandıncı “geçici kayıt tablosu” yanında yer alan “raporlar” tabına bastığımızda karşımıza işletme verisiyle ilgili raporlar çıkmaktadır. Böylece karşımıza tüm çalışanların bir listesi çıkmaktadır. Buradan istediğimiz kişiye ait raporu görmemiz mümkündür. Ayrıca işletmelerin önerilerin doğrultusunda geliştirilen otomatik raporlama özelliği de programa kullanıcı açısından kolaylık sağlamaktadır. Oluşturulan raporları pdf, html, jpeg, Excel tablosu gibi farklı formatlar kaydetmek, mail aracılığıyla göndermekte mümkündür.

4.SONUÇLAR

Çalışmanın gerçekleştirildiği işletme gelinlik ve abiye üretimi yapan toplam 34 çalışana sahip bir işletmedir. İşletmede en çok şikayet gelen ve en önemli departmanı dikimhane olduğu için iş örnekleme çalışması burada gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak program ayarları işletmeye uygun hale getirilmiştir. Bu amaçla tüm departmanlar ve bu departmanlara ait çalışanlar, mesai saatleri ve mola zamanları programa girilmiştir. Daha sonra gözlemleri yapılacağı dikimhane için üretim sorumluları ile birlikte faaliyet türleri belirlenmiş, verimli, yardımcı ve verimsiz olmak üzere farklı sınıf belirlenmiştir. Bu faaliyet türlerine ait işlemler Tablo 1’de verilmektedir.

No	İşlemler	Faaliyetler	No	İşlemler	Faaliyetler
1	Dikim		16	Makine tamiri	
2	Kasnak çevirme	Verimli	17	Parça alma	
3	Boy alma		18	Parça bırakma	
4	İleri-geri		19	Regüle etme	
5	Akış gereği malzeme bekleme		20	Yardımcı malzeme tedarigi	
6	Akış gereği dikimi bekleme		21	Parça düzeltme, işaretleme	Yardımcı
7	Askıya asma-alma		22	Hata düzeltme	
8	Diğer iş birimine iş verme - alma		23	Özel temizleme işlemleri	
9	Dikim ile ilgili tüm hazırlıkları		24	Ekstra kontroller	
10	Etiket yeri işaret	Yardımcı	25	Malzeme hatası	
11	İplik alma		26	Teknik arıza	
12	İplik kesme		27	İş talimatlarının ekstra sorulması	
13	İş talimatlarının okunması		28	Sohbet	Verimsiz
14	Kesimden iş talimatları alma		29	Etrafa bakınma	
15	Kontrol		30	İşe gelmeme	
			31	İş yerinden ayrılma	

Tablo 1. Faaliyetler ve İşlemler

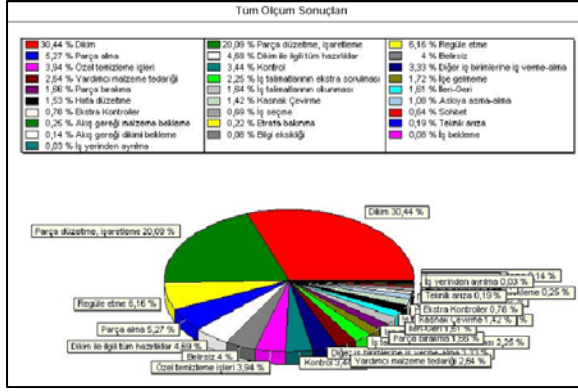
Bu faaliyetler kapsamında 500 gözlem yapılmıştır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan “p” ve “q” değerleri göz önüne alınarak toplam gözlem sayısı şu şekilde hesaplanmıştır.

$$N = \frac{4 \times (1 - p)}{S^2 \times p} = \frac{4 \times (0,6753)}{(0,05)^2 \times 0,3264} = 3310$$

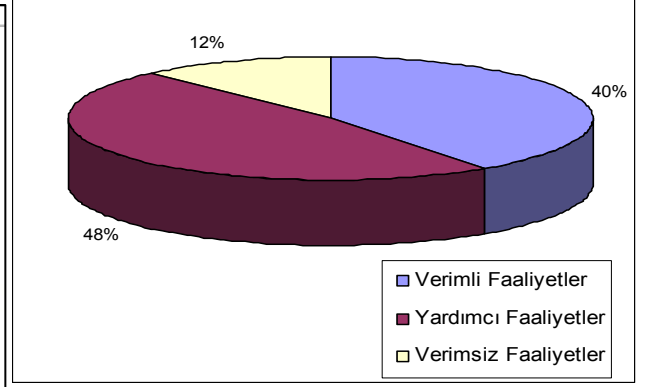
gözlem bulunmuştur.

Bu hesaplama bağlı olarak 3310 adet gözlem 6 güne yayılmıştır. Bilgisayar başında tüm işletmeyi gözlemlene imkanı olmadığından geçici kayıt tablosu Excel’e aktarılmış, veriler öncelikle kağıt üzerine girilmiş daha sonra programa aktarılmıştır.

Program raporlarında tüm dikim departmanı için elde edilen sonuçların programdan alınan çıktısı Şekil 7’de, excelden alınan çıktısı Şekil 8’de gösterilmektedir.

Şekil 7. Programdan alınan sonuç çıktıları

Şekil 8. Excel'den alınan sonuç çıktıları

Tüm çalışanların sonuçları göstermektedir ki verimli faaliyetlerden en yüksek paya sahip olan işlem %33,61 ile dikimdir. Yardımcı faaliyetler incelendiğinde en yüksek paya sahip ilk üç işlemi parça düzeltme ve işaretleme, dikimle ilgili tüm hazırlıklar ile parça alma oluşturmaktadır. Verimsiz faaliyetlerde ise en yüksek paya sahip faaliyet iş yerinden ayrılmalıdır.

Verimli, yardımcı ve verimsiz faaliyetlerin genel dağılımları incelendiğinde görülmektedir ki tüm çalışanlar toplam faaliyetlerinin sadece %40'inde verimlidir. Geri kalan paylar yardımcı ve verimsiz faaliyetler arasında %48 ve %12 oranında dağılmaktadır. Verimli faaliyetlerin genel anlamda bu kadar düşük bir paya sahip olması oldukça düşündürücüdür. Yardımcı faaliyetlerin çoğunlukla organizasyondaki hatalardan kaynaklandığı düşünülürse yöneticilerin ilk yapması gereken dikimhane için tüm akışları yeniden gözden geçirmek, gerekli noktalarda darboğazları açacak iyileştirme çalışmaları geliştirmektir. Ayrıca verimsiz faaliyetlerin sebepleri araştırılmalı, kişisel hataların önüne geçilmelidir. Bu çalışanların motivasyonunu artırıcı tedbirlere başvurulmalıdır.

Yapılan bu çalışmayla "iş örnekleme" yöntemi konfeksiyon ve diğer farklı tipte işletmeler için kolayca ve doğru bir şekilde uygulanabilir hale getirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda geliştirilen yazılım sadece teorik olarak işlenebilir haliyle bırakılmamış bunun yanı sıra bir konfeksiyon işletmesinde uygulanmıştır. Bu uygulama çalışmasının, hem yazılımın geliştirilmesinde hem de kullanıcı ara yüzü oluşturulmasında büyük faydası olmuştur. Ayrıca işletmeden aldığımız geri bildirimler sayesinde programın daha esnek bir yapıya kavuşturulması sağlanmıştır. Unutulmamalıdır ki program yazma ve geliştirme çabası hiçbir zaman sona ermeyecek niteliktedir. Özellikle farklı sektör uygulamaları göz önüne alındığında yazılıma kazandırılan esnek yapı bu açıdan oldukça önemlidir.

Çalışılan işletme, hazırlanan program sayesinde kendi üretimlerinde karşılaştıkları sorunları kolayca ortaya çıkarmış, aradıkları sonuçları raporlar halinde elde etmiş, bu sorunların çözüm yolları için arayışa gitmiştir. Böylece üniversite ve sektör arasında farklı proje fikirleri üretmemize neden olacak yeni çalışma konuları ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

Güner, M., (2005), "Tekstil ve Konfeksiyonda İş Etüdü", E.Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma-Uygulama Merkezi Yayını, Yayın No:11, s. 50, 51,73-79, İzmir.

Kanawaty G., Çev. Akal Z., (1991), "İş Etüdü" (ILO), Milli Produktivite Merkezi Yayınları: 29, s.207-218, Ankara.

- Timur, H., (2005), “İş Ölçümü, İş Planlaması, Verimlilik (Kuramsal ve Örnek Uygulamalı)”, s. 49-63,113,116-117, Ankara.
- Barnes, M. R., (1957), “Work Sampling”, John Wiley & Sons. Inc., 2nd edition, Chapter. 1-2-4-5-6-7-8-14-15-16, New York.
- Sakoğlu, O., (1991), “İş Ölçümünde Faaliyet Örnekleme ve Bir İşletmede Uygulanması”, Lisans Tezi, Danışman: Bayram Ali Su; s. 13-64, İzmir.
- REFA, (1988), “İş Etüdü Yöntem Bilgisi”, MPM Yayınları: 544, Ankara.

İŞLETME KARLILIĞINI ARTIRMADA STRATEJİK MALİYET YÖNETİM ARACI OLARAK HEDEF MALİYETLEME

**TARGET COSTING AS A STRATEGIC COST MANAGEMENT TOOL FOR
INCREASING COMPANY PROFITABILITY**

Rifat YILMAZ¹

Gökhan BARAL²

ABSTRACT

The precondition of gaining and sustaining competitive advantage for companies that operating today's competitive markets is the effective cost management. Because of price is determined by the markets, ways of increasing profits are productivity and cost reduction. Target costing is a strategic management tool that seeks to reduce a product's cost over its life time. Target costing aims to reduce costs before they are incurred. Profit focused cost reduction strategy, must cover all activities of companies also supplier and customer relationship, and must aim continuously reduction costs of this activities related strategy and must be systematic approach that take up this as a continuous strategy. For this reason target costing, only just at the design stage, aims cost reduction with guess of possible cost in the future for increasing the profitability of the company in the long term. In this study we aim that how can be used target costing as an effective tools for increasing company profitability.

Key words: Target Costing , Strategic Cost Management, Profit Planning, Cost Reduction

ÖZET

Günümüz rekabetçi piyasalarında faaliyet gösteren işletmelerin rekabet gücü kazanmaları ve bunu sürdürmelerinin ön koşulu etkili bir maliyet yönetimidir. Fiyat piyasa tarafından belirlendiğinden dolayı karlılığı artırmanın yolu verimlilik ve maliyet azaltımından geçmektedir. Hedef maliyetleme yaklaşımı bir ürünün yaşamı boyunca ortaya çıkan maliyetleri daha maliyetler oluşmadan, tasarım aşamasında azaltmayı amaçlar. Kar odaklı bir maliyet azaltım stratejisinin, işletmenin tedarikçi ve müşteri ilişkileri dahil bütün faaliyetlerinin kapsayan, bu faaliyetlerin maliyetlerinin strateji ile bağlantılı olarak sürekli azaltmayı amaçlayan ve bunu sürekli bir strateji olarak ele alan sistematik bir yaklaşım olması gerekmektedir. Bu nedenle Hedef Maliyetleme yaklaşımı, daha ürünün tasarım aşamasında iken gelecekte ortaya çıkabilecek maliyetleri öngörerek bunları düşürmeyi amaçlayarak uzun dönemde işletmenin karlılığını artırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada Hedef maliyetleme yaklaşımının işletme karlılığını artırmada nasıl etkili bir araç olarak kullanılabileceği ele alınacaktır.

¹ Yrd. Doç. Dr., Bilecik Üniversitesi, İİBF, rifat_yilmaz@hotmail.com

² Öğr.Gör. , Bilecik Üniversitesi, Osmaneli MYO, gokhanbaral@hotmail.com

Anahtar kelimeler: Hedef Maliyetleme, Stratejik Maliyet Yönetimi, Kar Planlaması, Maliyet Azaltımı

1- GİRİŞ

Amaçları kar sağlamak ve bunu artırmak olan işletmelerin, temel yönetim fonksiyonları çerçevesinde bilinçli ve organize bir çabayı etkin bir biçimde ortaya koymaları gerekmektedir. Bu çabanın odak noktasında karlılığın artırılması ve buna bağlı olarak rekabet gücünün sürdürülmesi yer almaktadır. Çünkü, eğer bir işletme yeterli ekonomik kar üretmiyorsa sürekliliği sorgulanabilir hale gelecektir. Ayrıca az kar yapan, yada kar yapamayan işletmeler potansiyel yatırımcılar için cazip olmayacaktır. Küresel rekabete bağlı olarak işletmelerin kar marjları sürekli bir azalış göstermektedir. Bunun en önemli nedeni ise satış fiyatının rekabete bağlı olarak maliyet artışlarını her zaman yansıtamamasıdır. Fiyat pazar koşulları tarafından belirlenmekte, işletmelerde maliyetlerindeki artışları satış fiyatına yansıtamamaktadırlar. Bu rekabet koşullarında yapılması gereken, daha ürün tasarlanmadan maliyet analizi yapıp maliyetleri düşürmenin yollarının bulunmasıdır.

Değişen piyasa şartlarında işletmelerin piyasadaki rekabetçi ortamdan en az kayıpla çıkabilmeleri ve kar elde edebilmeleri ancak maliyet yönetimine önem vermeleri ile mümkün olabilir. Ürünlerin tasarımı aşamasında maliyet planlamasını savunan Hedef Maliyetleme yaklaşımı, stratejik bir kâr ve maliyet yönetim süreci olarak ortaya konmuştur. Bu yöntem; yeni bir ürünün planlama, araştırma ve geliştirme sürecinde maliyetlerin azaltılması için ortaya atılan tüm fikirlerin gözden geçirilmesi yoluyla hız, kalite ve güvenilirlik gibi tüketici ihtiyaçlarını karşılamayı sağlarken, söz konusu ürünün tüm yaşam dönemi maliyetlerini de azaltmayı amaçlayan bir faaliyet olarak tanımlanabilir(Berry ve Ahmed, 1997).

Drucker; muhasebe sistemlerinin iş, pazar, müşteri ve çevre hakkında yöneticilere bilgi sağlaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu açıdan, bu gün yönetim muhasebesinin geldiği nokta artık sadece doğru maliyet bilgilerinin toplanması değil hayati yönetsel kararların alınması amacıyla maliyet bilgilerinin kullanılabilirliğinin analizidir de(Anand ve diğ, 2005).

Bu çalışmada; işletmelerin küresel rekabet ortamında rekabet gücü kazanarak bunu uzun dönemde de sürdürebilmelerinde, kar maksimizasyonu ön koşulunu yerine getirebilmelerine maliyet azaltımı açısından bakılacak ve 1960'lı yıllarda geliştirilerek Japon işletmelerine bu açıdan önemli katkılar sağlamış olan Hedef Maliyetleme yaklaşımı ele alınacaktır.

2-GELENEKSEL MALİYETLEME VE FİYATLAMA

Geleneksel olarak işletmelerde ürün geliştirme süreci, ürün geliştirmeden sorumlu tasarım grubu, araştırma laboratuvarı yada mühendislik ekibi tarafından yapılmaktadır. Ürün geliştirme fikri pazar araştırmalarına bağlı olarak pazardan, yada işletmenin ürün geliştirme çabaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Temel ürün tasarımından sonra satış fiyatı bütün maliyetlere arzulan kar marjının eklenmesi sonucunda bulunmaktadır. Müşteriye sunulan fiyatın makul olup olmadığı ise ancak ürün pazara sunulduktan sonra test edilebilmektedir. Eğer rakip ürünlere göre fiyatın yüksekliği söz konusu ise ürün ortalama pazar fiyatını karşılayacak şekilde tekrar dizayn edilmek durumunda kalmaktadır. Tasarım aşamasından sonra ise maliyetlerin % 70, 80 oranında değiştirilemez maliyetler

oluşturmaktadır. Sonuç olarak işletme maliyetleri değiştirme yada kontrol etme noktasında çok az bir imkana sahip olmaktadır. Bu nedenle ürünün pazardan çekilmesi dahi söz konusu olabilmektedir(Feil ve diğ., 2004).

Geleneksel maliyetleme yaklaşımı, pazar fiyatının belirli bir aralıkta kalması yada bütçelenen limitler içinde olması durumunda yararlıdır. Ancak bu pazar gerçeklerine uymamaktadır. Ayrıca maliyet azaltma konusunda herhangi bir yönlendirmede de bulunmamaktadır. Gelecek yönelimli değildir. Tedarik zincir boyutuna da ürün planlama ve maliyetleme içinde hak ettiği önem verilmemektedir(Kocakulah, 2006)

3- HEDEF MALİYETLEME YAKLAŞIMI

İlk kez 1965’de Toyota’da keşfedilen ve japon işletmelerinin yalnızca yerel değil uluslararası başarılarında da önemli rol oynayan hedef maliyetleme tekniği; çok daha rekabetçi, hızla değişen, hataları ve gecikmeleri affetmeyen, müşteri-pazar odaklı ve yeni değer yaratmaya dayalı koşullara uyum sağlayan; kalite, maliyet, işlevsellik ile tasarım-üretim-teslim sürelerini eş zamanlı bir biçimde yönetmeye olanak tanıyan bir maliyet yönetim yaklaşımıdır. Japonya’da; taşımacılık ekipmanları sektöründe % 100, elektrik-elektronik sektöründe % 88, makine imalatı sektöründe % 83 ve metal eşya sektöründe ise, şirketlerin % 67 olarak büyük bir kullanım alanı bulmuştur. Hedef maliyetleme uygulamalarının Japon şirketlerinde yıllık ortalama %17.1’in üzerinde sürekli bir maliyet azalışı yarattığını söylemek mümkündür(Özer, 2003)

Hedef maliyetleme; tasarım takımına, eşzamanlı olarak müşterilere ve pazardaki gerçek alternatiflere odaklanan bir ürün geliştirme stratejisi yürütür. Hedef maliyetlemenin mantığı basittir. İşletme, yarının pazarlarına bakarak, müşteri segmentini haritalandırır ve en çekici olan birini hedef olarak alır. Daha sonra, veri olarak elde edilen, önceden belirlenmiş hedef fiyat ekseninde kalite ve fonksiyonelliğin hangi düzeyinin her bir müşteri segmenti içinde başarılı olabileceğini belirler. Daha sonra işletme; bu hedefte arzulanan karın başarılmasını mümkün kılacak kaynakları, üretimi ve dağıtım sürecini tasarlar. Hedef Maliyetleme, müşteriye yönelik sağlanan başarının işletmenin ekonomik başarısını sağlayacağı prensibine dayanır(Cooper, Chew,1996).

1960’lardan bu yana stratejik yönetim anlayışları içerisinde hedef maliyetleme yöntemini başarıyla uygulayan yedi büyük Japon firmasını (Isuzu Motors Ltd., Komatsu Limited, Nissan Motor Corp., Olympus Optical Company Ltd., Toyota Motor Corp., Sony Corp. ve Tapcon Corp.) kapsayan bir araştırmada bu firmalardaki hedef maliyetleme uygulamalarının birbirinden farklı olmakla beraber, ortak olarak üç temel aşamada incelenebileceği belirlenmiştir(Cooper, Slugmulder, 1999).

- i - Pazar fiyatı ve işletmenin karlılık politikasından yola çıkarak hedef maliyetin belirlenmesi
- ii- Hedef maliyetin ürün bazında değerlendirmesinin yapılması (Üretim Bölümü)
- ii- Hedef maliyetin parça bazında değerlendirmesinin yapılması (Tedarikçiler)

3.1. Hedef Maliyetleme Yaklaşımının Temel Prensipleri ve Hedef Maliyetleme Süreci

Hedef maliyetleme bir ürün veya hizmet için potansiyel müşterilerin ödemek isteyeceği fiyat tahminidir. Diğer bir ifade ile işletmeler rekabetçi pazar fiyatını veri kabul ederek, işletmenin üretmeyi istediği ürün ve hizmet için, işletmenin kazanmayı arzuladığı kar düzeyini kazanabileceği muhtemel olası maliyeti belirler. Hedef maliyetleme maliyet yönetimi ve kar planlaması için sistematik bir süreç olarak tanımlanabilir. Hedef maliyetleme 6 temel prensibe dayanmaktadır(Swenson ve diğ, 2003).

- i- Fiyat-Klavuz Maliyetleme:** Pazar fiyatı, mümkün olan (Hedef) maliyeti belirlemek için kullanılır.
Hedef maliyet şu formülle hesaplanır ;

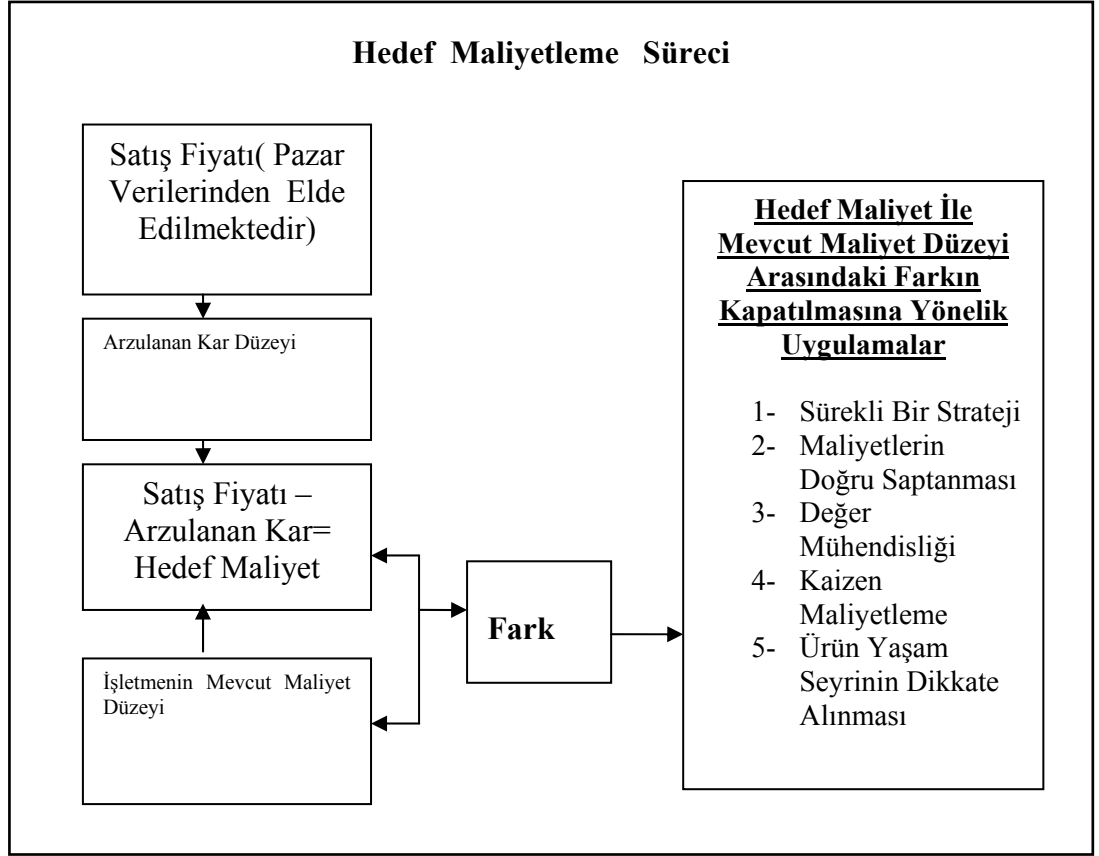
$$\text{Pazar Fiyatı} - \text{Arzulanan Kar} = \text{Hedef Maliyet}$$

- ii- Müşteri Üzerine Odaklanma:** Kalite, maliyet ve zaman unsurları açısından müşteri ihtiyaçları; ürün ve süreç kararları ile maliyet analizleri içine rehberlik amacıyla eşzamanlı olarak birleştirilir. Ürün içine inşa edilen herhangi bir özelliğin ve fonksiyonelliğin değeri (müşteriye sunulan) bu özellik ve fonksiyonelliği sağlayan maliyetlerden daha büyük olmalıdır.
- iii- Tasarım Üzerine Odaklanma:** Maliyet kontrolü, üretim ve süreç, tasarım aşamasında vurgulanır. Bu nedenle, yeni bir ürün için daha az maliyetle sonuçlanan ve “ pazara sunuş zamanı”nı kısaltan mühendislik ile ilgili değişiklikler üretim başlamadan önce yapılmalıdır.
- iv- Çapraz Fonksiyonellik Gerekliliği:** Çapraz fonksiyonel ürün ve süreç takımları, başlangıç aşamasından son üretim aşamasına katar bütün ürünler için sorumludur.
- v- Değer Zinciri Gereksinimi:** Değer zincirinin bütün elemanları; tedarikçiler, dağıtıcılar, servis sağlayıcılar ve müşteriler, hedef maliyetleme süreci içinde yer alırlar.
- vi- Ürün Yaşam Seyri Oryantasyonu:** Toplam ürün yaşam seyri maliyetleri müşteri ve üreticilerin her ikisi için azaltılır. Ürün yaşam seyri maliyetleri satın alma fiyatlarını, operasyon maliyetlerini sürdürme ve dağıtım maliyetlerini içerir.

Hedef maliyetleme süreci, üst yönetimin yeni bir ürün için bir hedef maliyet oluşturmasıyla başlar. Genellikle, yeni ürün için maliyet projeksiyonu ile hedef maliyet arasında şu andaki tasarım ve üretim yeteneğine bağlı olarak bir fark vardır. Maliyet azaltımı yoluyla bu farkı kapatmak hedef maliyetleme sisteminin temelini oluşturmaktadır. Bu farkın kapatılması çapraz-fonksiyonel hedef maliyetleme takımı vasıtasıyla başarılır. Bu takım üretim tasarımını, hammadde gereksinimini ve üretim sürecini maliyet tasarruf alternatifleri için analiz eder. İşletmelerin hedef maliyet düzeyine ulaşmak için iki alternatifi vardır; yeni üretim teknolojisini devreye almak, ürün veya hizmetin tekrar tasarlanması.

Hedef maliyetleme süreci şekil 1’dede özetlendiği gibi şu aşamalardan oluşmaktadır:

- i- Pazar fiyatının belirlenmesi.
ii- Arzulanan kar düzeyinin belirlenmesi.
iii- Pazar fiyatından arzulanan kar düzeyinin çıkartılması yoluyla hedef maliyetin hesaplanması.
iv- Hedef maliyet ile mevcut işletme yetkinlikleri ile ulaşılan maliyet arasındaki farkın stratejik amaç ve hedefler doğrultusunda doğru maliyet bilgilerine dayalı bir şekilde mühendislik uygulamaları yoluyla; üretim öncesi, üretim aşaması ve üretim sonrası bütün aşamaları kapsayacak şekilde kapatılması.

Şekil 1: Hedef Maliyetleme Süreci

Bu dört aşamalı sürecin en önemli aşaması; mevcut işletme yetkinlikleri ile ulaşılan maliyet düzeyinden hedef maliyete ulaşılması aşamasıdır. Ve hedef maliyetlemenin temelini oluşturur.

3.2. Hedef Maliyet- Mevcut İşletme Yetkinliği İle Ulaşılan Maliyet Arasındaki Farkın Kapatılması

Pazar koşullarına göre belirlenen ve rekabetçi üstünlük sağlayacağı tahmin edilen hedef maliyetin gerçekleştirilmesinde en önemli sorun, mevcut işletme yetkinlikleri ile ulaşılabilen maliyet ile hedef maliyet arasındaki farkın nasıl kapatılacağı sorunudur(Cooper ve Chew,1996- Soissi ve Ito, 2004). Başka bir ifade ile, birim üretim maliyetleri hedef maliyete nasıl indirgenecektir. Temelde bunu başarmanın iki yolu vardır; verimlik ve maliyet azaltımı. Genel verimlilik, pazardaki lider konumdaki işletmeler düzeyine ulaşabilmek amacıyla ulaşılması gereken teknolojik bilgiye ulaşabilmek amacıyla oluşturulması gereken teknolojik bilgiye ve deneyime fiilen ne ölçüde yaklaşıldığını belirten bir göstergedir. Karlılığı artırmadaki diğer temel bileşende maliyet azaltımıdır. Maliyet azaltımı kaliteden ödün vermeksizin ve hatta artırarak gerçekleştirilmesi gereken bir unsurdur(Elmacı ve Kurnaz, 2004). Hedef maliyet ile mevcut işletme yetkinlikleri ile ulaşılan maliyet arasındaki farkı kapatmak için şu noktalar üzerine odaklanılmalıdır:

- i- Maliyet azaltımının sürekli bir iş stratejisi haline getirilmesi.
- ii- İşletme içi maliyet unsurlarının daha doğru belirlenerek müşteri ve ürünlere daha doğru bir şekilde yansıtılması.

- iii- Maliyet azaltımına yönelik mühendislik çalışmaları(iç süreçler boyutu).
- iv- Üretim öncesi ve sonrası maliyet azaltım çabaları(tedarikçi ve müşteri boyutu).

3.2. 1- Maliyet Azaltımının Sürekli Bir İş Stratejisi Haline Getirilmesi

Artan rekabet, düşen enflasyon bilinçli tüketici gibi unsurlar işletmelerin karlılığı üzerinde baskı oluşturmaktadır. Değişen piyasa koşulları işletmeleri sürekli olarak maliyetleri azaltmaya zorlamaktadır. Buna bağlı olarak bir çok işletme için maliyet azaltım faaliyeti sadece dış rekabet baskısına karşı reaksiyon olarak ele alınmaktadır. Maliyet azaltım stratejisini sürekli bir iş stratejisi veya temel büyüme stratejisi olarak ele alan işletme sayısı oldukça sınırlıdır(Yılmaz, 2008).

Sürekli bir iş stratejisi olarak maliyet azaltımı, doğrudan ve sürdürülebilir maliyet iyileştirmeleriyle kurumsal performansın iyileştirilmesini sağlayan bir uygulamadır. Burada asıl önemli olan unsur; maliyet azaltım çabalarının şirket kültürü haline dönüştürülmesi gereğidir. Böylelikle bu çabaların sürekliliği sağlanmış olacaktır. İşletmenin uzun dönemli stratejik amaçlarının gerçekleştirilmesinde “maliyetlerin sürekli azaltılması” şeklinde bir amacın yer alması bu açıdan bir zorunluluktur.

3.2.2. İşletme İçi Maliyet Unsurlarının Daha Doğru Belirlenerek Müşteri Ve Ürünlere Daha Doğru Bir Şekilde Yansıtılması.

Hedef maliyete ulaşıp ulaşılmadığının tespiti hiç şüphesiz birim üretim maliyetlerinin doğru bir şekilde ölçülmesi ile mümkündür. Üretim yapılarının son 30 yılda emek yoğun üretimden teknoloji yoğun üretime dönüşmesi dolaylı üretim maliyetlerinin üretim içindeki payının artmasına sebep olmuştur. Bu gün için üretim giderlerinin % 60'ını genel üretim giderleri oluşturmaktadır(Pieper,1999).

Geleneksel maliyet muhasebesi sitemleri dolaylı giderlerden birim mamule düşen payı doğru bir şekilde hesaplamakta yetersiz kalmaktadır. Bu soruna çözüm olarak, Faaliyet tabanlı maliyetleme yöntemi geliştirilmiştir. Faaliyet tabanlı maliyetleme yaklaşımı işletme içerisinde oluşan tüm maliyetlerin oluşma şekline paralel olarak maliyet objelerine ayrılması prensibine dayalı bir sistemdir. Faaliyet tabanlı maliyetleme yaklaşımı 2000’li yıllardan sonra uygulama verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda uygulanmasını kolaylamak amacıyla “ Sürece Dayalı Faaliyet Tabanlı Maliyetleme” olarak daha da geliştirilmiştir.

Sonuç olarak, hedef maliyete ulaşılması, doğru maliyet bilgileri üzerinden olmalıdır. Bu amaçla hedef maliyetleme uygulaması içinde birim maliyetlerin doğru tespiti için faaliyet tabanlı maliyetleme yaklaşımı kullanılmalıdır.

3.2. 3. Maliyet Azaltımına Yönelik Mühendislik Çalışmaları(İç Süreçler Boyutu)

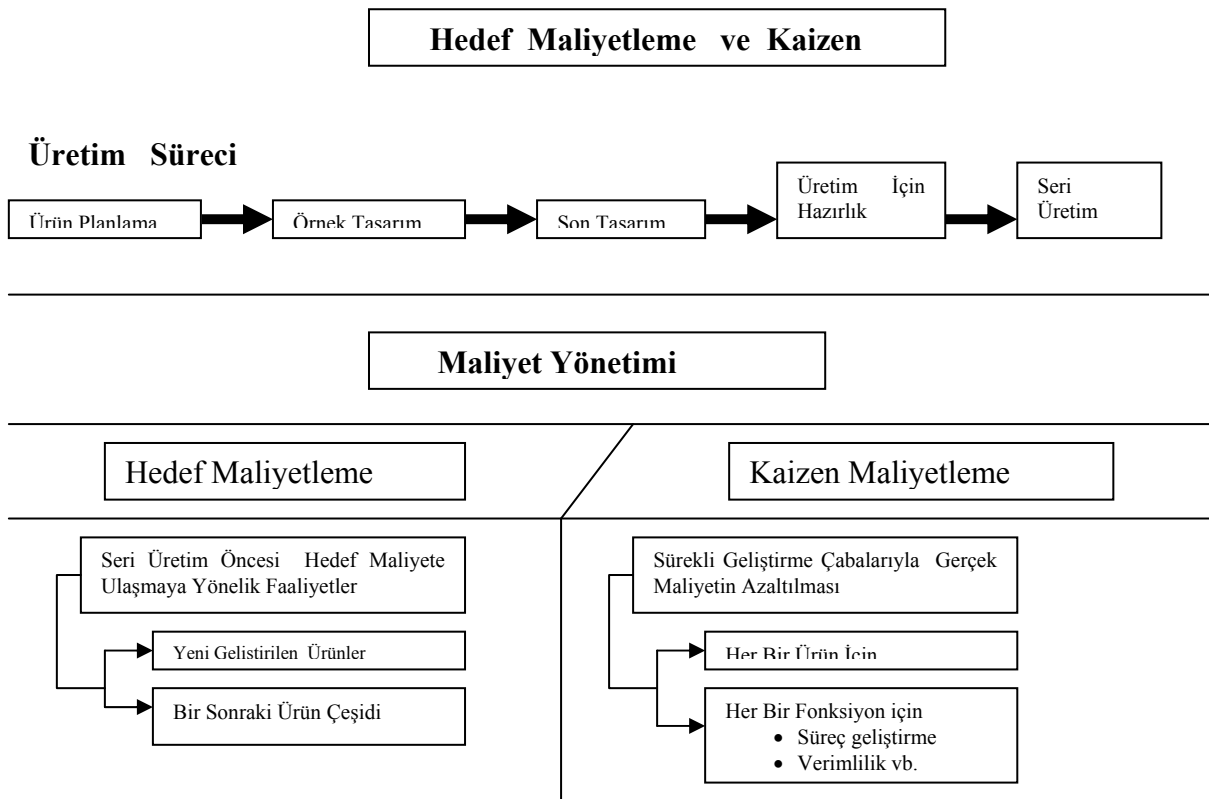
Hedef maliyet ile mevcut işletme yetkinliği ile ulaşılabilen maliyet arasındaki farkın; Değer Mühendisliği başta olmak üzere diğer mühendislik çalışmaları ile birlikte kalite ve fonksiyonellikten ödün vermeksizin kapatılması gerekmektedir.

Değer Mühendisliği (genellikle Değer Analizi ve Değer Yönetimi olarak ta kullanılmaktadır), Amerikan Değer Mühendisleri Derneği ve Profesyonel Değer Mühendisleri Derneği tarafından “Kalite gereksinimleri ve performansın geliştirilmesi ve sürdürülmesinde maliyetleri azaltan güçlü bir problem çözme aracı” olarak tanımlanmaktadır. Değer mühendisliği 50 yılın üzerinde başarılı bir teknik olarak ürün ve süreçlerin değerini geliştirmek için başarılı bir teknik olarak kullanılmaktadır.

Değer mühendisliği, etkili olmayan ürün ve süreçleri, aşırı ürün yaşam seyri maliyetleri ile sonuçlanan maliyetler olarak görür ve etkili olmayan kaynakların belirlenmesi ve maliyet azaltım stratejilerini geliştirme ve uygulama üzerine odaklanır. Değer Mühendisliğinin, maliyet azaltımı üzerine odaklanması, özellikle bu tekniği çekici hale getirmiştir. Değer mühendisliği tek başına anlamlı maliyet tasarruf sağlamasına rağmen, diğer yönetsel araçlarla etkili bir şekilde entegre edildiğinde daha da büyük faydalar elde edilebilecektir. Sonuç olarak, değer mühendisliği, değer zincirinde yer alan faaliyetleri analiz eden ve değer katan ve katmayan faaliyetleri analiz eden, belirleyip değer katmayan faaliyetleri elimine etmeyi amaçlayan, ürünün değerini artırmak için ürün tasarımında kullanılan, sistematik takım esaslı bir yaklaşımdır. Maliyetlerin tasarım aşamasında azaltılması çok önemlidir. Çünkü tasarım tamamlanıp üretim başladıktan sonra % 70-80 oranında maliyetler değiştirilememektedir. Bu nedenle ürünün bütün yaşamını dikkate alan bir maliyet analizi, daha tasarım aşamasında yapılmalıdır(Smith ve diğ, 2002).

3.2. 4. Kontrol Edilebilir Maliyetlerde Sürekli İyileştirme

Ulaşılması amaçlanan hedef maliyet düzeyinin mevcut işletme olanakları ile kısa bir süre içerisinde başarılması zor olabilir. Bu nedenle küçük maliyet iyileştirmeleri ile daha uzun bir dönemde ulaşılması mümkün olabilir. Maliyetleri üretim aşamasında küçük ve sık adımlarla yavaş yavaş, zamana yayarak azaltmayı amaçlayan önemli bir maliyet azaltım tekniği “Kaizen Maliyetleme”dir. Kaizen maliyetleme ürünün maliyetinin azaltılmasına sürekli küçük artışlarla, ürünün tasarım ve geliştirme aşamasında değil üretim aşamasında odaklanır.

Şekil 2: Hedef Maliyetleme ve Kaizen Maliyetleme

Kaynak: Patrick Feil, Keun-Hyo Yook, IL Woon Kim(2004): Japanese target Costing, International Journal of Strategic Cost Management/ Spring 2004 s:15

Şekil 2, Hedef maliyetleme ile kaizen maliyetleme arasındaki farkı göstermektedir.

Kaizen maliyetleme süreci şu şekilde işlemektedir. Kaizen maliyetleme içinde yönetim, maliyet azaltım hedeflerini ürün için belirler. Daha sonra kaizen maliyetleme süreci, iş hücresi grupları düzeyinde yönetim ve iş hücreleri arasındaki anlaşma ve tartışmalarına dayanan bir şekilde oluşturulur. İlk olarak maliyet azaltım hedefleri oluşturulur. Çalışma hücresi, bu hedefe yönelik bir yöntem geliştirip geliştirmemekte bu aşamada serbesttir. Aradan 3 ay gibi bir zaman geçtikten sonra çalışma hücresinin hedefe ne derece ulaşım ulaşamadığı değerlendirilir. Ulaşmamışsa sebepleri araştırılır. Kaizen maliyetlemenin başarısında anahtar faktörler ikidir. İlk olarak maliyet azaltım hedefleri oluşturulduktan sonra iş hücresi bu hedefler için sorumluluğu ele almalıdır. İkinci olarak kaizen süreci tekrarlanabilir ve sürekli olmalıdır. Çalışma hücresi açısından kültürün bir parçası olmalıdır (Modarress ve diğ, 2005).

Japon işletmeleri maliyet azaltımını en kritik ölçü olarak kabul ederler. Standart finansal ölçüler hala hayatidir. Maliyet yönetim sistemleri içinde hedef maliyetlemeyi destekleyecek şekilde, maliyet muhasebesinden maliyet yönetimini ayırmaktadırlar. Maliyet muhasebesi geçmiş veriler üzerine odaklanırken, maliyet yönetimi; planlama, yönetim ve maliyet azaltımında proaktif bir özellik taşır.

3.2.5.- Üretim Öncesi ve Sonrası Maliyet Azaltım Çabaları(Tedarikçi ve Müşteri Boyutu)

Hedef maliyeti belirledikten sonra, hedef maliyet düzeyine ulaşmada gösterilecek çabaların bir kısmı, ilgili ürünü sağlayan tedarikçilerle ilgilidir. Çünkü girdilerde yapılacak maliyet azaltımı da oldukça önemlidir.

Tedarikçiler işletmenin dışarıdan aldığı parçaları üretmektedirler. Tedarikçiler kar marjlarını koruyabilmek için parçaların tasarım ve üretim yolları üzerinde çalışmalar yaparlar.

Satış sonrası maliyet azaltım çalışmaları ise müşteri şikayetlerinin azaltılması ve garanti kapsamındaki maliyetleri içerir. Bu maliyetlerin azaltılması ise daha ürün üretilmeden tasarım aşamasında dikkate alınmalıdır. Bu daha sonradan satış sonrası katlanılan maliyetleri azaltmaya yönelik çalışmalardan daha etkili olacaktır.

Üretim öncesi, üretim ve üretim sonrası bütün maliyetleri dikkate alan yaklaşım ürün yaşam seyri maliyetleme yaklaşımıdır. Bu nedenle hedef maliyetleme yaklaşımı ile ürün yaşam seyri maliyetleme yaklaşımının bir arada ele alınması gereklidir. Ürün yaşam seyri maliyetleme uygulaması açısından da hedef maliyetleme vazgeçilmez bir uygulamadır. Hedef maliyetlemenin başarıya ulaşabilmesi için, ürünün yaşam evrelerinde ortaya çıkabilecek maliyetleri şimdiden öngörerek maliyet hedefinde bunların da dikkate alınması gereklidir. Daha öncede belirttiğimiz gibi üretim başladıktan sonra maliyetler üzerinde çok fazla tasarruf imkanı bulunmamaktadır(Cooper ve Slagmulder, 2004).

4-SONUÇ

Son yıllarda yapılan araştırmalar maliyetlerin büyük bir kısmının tasarım aşamasında şekillendiğini ortaya koymuştur. Üretim aşaması başladığında üretim maliyetini azaltmak için yapılabilecek çok az şey vardır(Souissi ve Ito, 2004). Küresel rekabet ortamında

işletmelerin rekabet gücü, rekabet üstünlüğü ve bu üstünlüğün sürdürülmesi maliyet üstünlüğüne bağlıdır. Bu günün piyasa koşullarında işletmeler mevcut maliyetlerine arzuladıkları kar marjlarını ekleyerek satış fiyatını belirleme lüksüne sahip değildirlir. Günümüz rekabet piyasasında sadece tek bir üretim yada yönetim tekniği uygulayarak ta rekabetçi kalmak mümkün olmamaktadır. İşletmeler farklılık oluşturacak her türlü üretim ve yönetim tekniğinin arayışı içindedirler. 1960'lı yıllarda Japonya da geliştirilen Hedef maliyetleme yaklaşımı da bu tekniklerden biridir. Pazar koşullarına göre belirlenen piyasa fiyatından arzulanan kar marjının çıkarılarak ulaşılması gereken maliyet düzeyi belirlenmektedir. Ancak elbette ki bu maliyet düzeyi ulaşamaz olmamalı ve ayrıca salt bir rakam olarak algılanmamalıdır. Çünkü, maliyet azatımı kaliteden ödün vermeksizin gerçekleşmelidir. Hedef maliyetlemenin merkezinde işletmenin mevcut imkanları ile ulaşabildiği maliyet ile hedef maliyet arasındaki farkın kapatılması sorunu vardır. Maliyetlerin büyük bir kısmı tasarım aşamasında şekillendiğinden dolayı bu farkın kapatılması için tasarım aşamasında yapılan maliyet analizleri önem kazanmaktadır. Bu amaçla Değer Mühendisliğinden yararlanılmaktadır. Üretim aşamasında ise sürekli iyileştirmeler yapılmalıdır(Kaizen Maliyetleme). Ayrıca ürünün bütün yaşamı dikkate alınarak yapılacak bir maliyetleme, uzun dönemde de maliyetlerde istikrar sağlayacaktır. Sonuç olarak hedef maliyetleme, bir stratejik maliyet yönetim aracı olarak işletmelerin karlılığını artırma ve devam ettirme açısından etkili bir araçtır.

KAYNAKLAR

- Anand, M., Sahay, B.S., Saha, S.,(2005), “Activity-Based Cost Management Practices in India: An Empirical Study”, *Decision, Vol. 32, No. 1, pp. 123-152, January - June 2005*
- Berry, T., Ahmed A.(1997), “The Consequences of Inter-Firm Supply Chains for Management Accounting”, *Management Accounting, Vol. 75, no. 10, 1997, s:76.*
- Cooper, R., Chew W.B.(1996), “Control Tomorrow’s Costs Through Today’s Designs” *Harvard Business Review January-February 1996, s:88*
- Cooper, R., Slugmulder, R., (1999), “Develop Profitable New Products with Target Costing”, *Sloan Management Review, 40(4), 23-35*
- Cooper, R., Slugmulder, R.(2004), “Achieving Full-Cycle Cost Management”, *MIT Sloan Management Review, Fall 2004, vol.46, no:1 s:45-52*
- Elmacı, O., Kurnaz,N.,(2004), “Sürdürülebilir Rekabet Gücüne Yönelik Vizyon Arayışlarında Faaliyet Tabanlı Maliyetleme Yaklaşımı”, *IV. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, 8-10 October 2004. pp. 481-487 Konya*
- Feil, P., Yook, K.H., Kim, I.W.,(2004), *Japanese Target Costing: A Historical Perspective International Journal of Cost Management / Spring 2004, s: 10-19*
- Kocakulah, Mehmet C.(2006), “Product Development And Cost Management Using Target Costing: A Discussion And Case Analysis”, *Journal Of Business&Economics Research- February 2006, Volume 4, Number 2*
- Modarress, B., Ansari A., Lockwood D.L. (2005), “Kaizen Costing For Lean Manufacturing: A Case Study”, *International Journal Of Production Reseach, Vol, 43, No:9 May 2005, s:1751-1760*
- Özer, Gökhan (2003), “ Bu Günün ve Geleceğin Maliyetlerini Yöneterek Rekabetçi kalmanın Yolları” *Mevzuat Dergisi, Mart 2003, sayı 63*
- Pieper, C.M.,(1999) “Introduction to Activity-Based Costing”, *ABC Tech White Paper, ABC Technologies, Inc.,*

- Smith, W., Lewis,G., Churchwell, T., Benjamin C., (2002), Inyegrating Activity Based Costing, Target Costing, and Value Engineering For Supply Chain Management, Automation Congress, 2002 Proceedings of the 5th Biannual World, s: 447- 452
- Soissi M., Ito K. (2004), “Integrating Target Costing and The Balanced Scorecard”, The Journal Of Corporate Accounting& Finance; Sep/ Oct 2004 s:57-62
- Swenson, D., Ansari, S., Bell, J. Kim I.(2003): “Best Practişses İn Target Costing” Management Accounting Quarterly, Winter 2003, Vol.4, No:2
- Yılmaz, Rifat (2008), “Creating The Profit Focused Organisation Using Time Driven Activity Based Costing”, EABR Conferance, June 26-28 , 2008, Salzburg Austria(Sponsored Clute İnstute)

İŞVERENLERİN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİK AÇISINDAN MESLEK YÜKSEKOKULU MEZUNLARINI BİLGİ VE BECERİ DÜZEYLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRMESİ (ÇORUM İLİ ÖRNEĞİ)

THE EVALUATION OF EMPLOYERS IN TERMS OF EMPLOYABILITY
TO GRADUATES OF VOCATIONAL HIGH SCHOOLS ACCORDING TO
THEIR KNOWLEDGE AND SKILL
(SAMPLE OF THE CITY ÇORUM)

Mustafa KALAY¹

Menekşe ŞAHİN²

Enver AYDOĞAN³

ABSTRACT

One of the basic duties of vocational high schools is to educate qualified intermediate personnel required for industry. In this context, it is really important to designate how the vocational high school graduates cover the expectations of employers and the missing points. In the study, the employment knowledge and skill level of the employees that are graduated from vocational high schools have been evaluated.

In this study, with the surveys submitted to the employers, the evaluation of employers about the basic knowledge and skill levels of vocational high school graduates such as ‘usage of information and information technologies, foreign language levels, their skill of imagine and actualisation, to communicate’ that affect the business life and the opinions about graduates have been analyzed.

Key words: Employability, vocational high school graduates, basic knowledge and skill level.

ÖZET

Endüstrinin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman yetiştirme meslek yüksekokullarının temel görevleridir. Bu çerçevede meslek yüksekokulu mezunlarının işverenlerin beklentilerini ne doğrultuda karşıladıkları, eksik olan noktalarının neler olduğunun belirlenmesi eğitim-istihdam ilişkisini sağlayabilmek açısından son derece önem arz etmektedir. Yapılan araştırmada meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının istihdama yönelik bilgi ve beceri düzeyleri işveren tarafından değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada işverenlere sunulan anketlerle, meslek yüksekokulu mezunlarının “bilgiyi ve bilgi teknolojilerini kullanma, yabancı dil düzeyleri, düşünme ve hayata geçirme becerileri,

¹ Bilg.İşlt, Hitit Üniversitesi, mustafakalay@hitit.edu.tr

² Öğr. Gör. Hitit Üniversitesi, meneksesahin@hitit.edu.tr

³ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, aydogan@gazi.edu.tr

kişiler arası diyalog kurmaları” gibi iş hayatında etken olan temel bilgi ve beceri düzeylerinin işveren tarafından değerlendirilmesi ve mezunlar hakkındaki görüşleri incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: İstihdam edilebilirlik, myo mezunları, temel bilgi ve beceri düzeyi.

1. GİRİŞ

Mesleki ve Teknik Eğitim, birey ve iş hayatı arasında bir köprü vazifesi görür. Mesleki ve Teknik Eğitimin görevi, geçerli becerisi olmayan bireylerde iş hayatının nitel ve nicel ihtiyaçlarına göre yeni beceriler geliştirmektir. Mesleki ve Teknik Eğitim sistemi bir ülkede gerektiği şekliyle organizasyonun prensiplerini yerine oturtamamışsa işsizlik artar ve istenilen yetenekli insan gücü bulunamamasından dolayı ekonomik gelişme de yavaşlar. Bu bağlamda Mesleki ve Teknik Eğitimin başarılı olabilmesi için hem meslek eğitiminin hem de iş hayatının bütünleşmesi gerekir. (Erhan Yüce, 2006)

1997 yılında, Avrupa Eğitim Vakfı'nın Danışma Forumu'nun getirdiği önerilere göre, piyasa ekonomisi mesleğe özel becerilerin yanı sıra, insanların ‘anahtar yeterlikler’ de geliştirmesini gerektirmektedir. Bu anahtar yeterlikler, ekip çalışmasını, planlamayı, sorun çözmeyi, iletişim becerilerini, bilgi teknolojisi becerilerini, belirsizlikle başa çıkma becerisini, yaratıcılığı, yabancı dilleri, liderliği, girişimcilik davranışını, yönetim becerisini ve örgütsel anlayışı içerir.(Avrupa Eğitim Vakfı Nihai Rapor,1998)

Meslek yüksekokulları bu bağlamda önemli bir rol üstlenmekte ve piyasanın ihtiyacı olan ara elamanı yetiştirmektedir. Türkiye’de 500’ün üzerinde meslek yüksekokulu her yıl binlerce mezun vererek piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda ara elaman yetiştirme hizmetine devam etmektedir. Üniversite sanayi iş birliğinin her geçen gün önem kazandığı günümüz şartlarında meslek yüksekokullarının sanayinin ihtiyacı olan ara elamanı ne doğrultuda yetiştirdiği de düşündürücüdür. Meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin işverenlerin beklentilerini ne doğrultuda karşıladığını ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada işveren tarafından meslek yüksekokulu mezunu çalışanların temel bilgi düzeylerine göre değerlendirmesi yapılmıştır.

Nisan 2009’da Çorum il sınırları içindeki işletmelerde yöneticiler ve işverenler üzerinde yapılan anketler sonucunda istihdam edilebilirlik açısından meslek yüksekokulu mezunlarının bilgi ve beceri düzeylerine göre değerlendirmesi yapılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, okul hayatından iş hayatına geçişte oldukça önemli olduğu düşünülen istihdama yönelik temel becerilere meslek yüksekokulu mezunlarının ne oranda sahip olduğunun işverenler tarafından değerlendirilmesidir. Burada sözü edilen temel beceriler, belirli meslek dalları için geçerli olan teknik beceriler değil, istihdam için gerekli olan;

- Temel iletişim becerisi
- Öğrenme ve kendini geliştirme becerisi
- Araç-gereç tanıma (sistemleri tanıma ve kullanma becerisi)

- Sorun çözme becerisi
- Takım çalışması becerisi
- İnisiyatif kullanma ve sorumluluk alma becerisi
- Organizasyon ve zamanı kullanma becerisi
- Bilgisayardan yararlanma düzeyi
- Yabancı dil becerisi

gibi her meslek dalları için ortak olan yeterliliklerdir. Meslek yüksekokulu mezunu çalışanların bu yeterliliklere ne derecede sahip olduğunun Çorum'daki işverenlere göre değerlendirilmesi yapılmıştır.

2. YÖNTEM

2009 Nisan ayı itibari ile Çorum Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 319 işletme kitle olarak alınmış, bu kitleden 120 işletme Basit Rastgele Örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu 120 işletmeden 79'u "İşletmenizde meslek yüksekokulu mezunu çalıştırıyor musunuz?" sorusuna evet demiştir. 41 işletme meslek yüksekokulu mezunu çalıştırmadığını belirtmiştir. Meslek yüksekokulu mezunu çalıştıran işletmeler üzerinde yapılan anketlerin analiz edilmesinde paket programlardan faydalanılmıştır. Her bir soru için frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmış ve bunlar yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLANMASI

Çorum'daki işverenlere göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanların okuma, yazma, konuşma gibi temel becerilerine ilişkin veriler Tablo-1'de görülmektedir. İşverenlerin %50,6 oranı ile çoğunluğu meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının temel iletişim becerilerinin yüksek olduğunu, dikkatli bir şekilde konuşulanları dinlediğini ve yorumladığını, kendilerine verilen sözlü ve yazılı talimatları anlayarak yerine getirdiğini, işleri ile ilgili teknik belgeleri okuma, hazırlama ve yorumlama yeteneğine sahip olduğunu belirtmişlerdir. İşverenlerin %3,8 oranı ile çok az bir kısmı meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının temel iletişim becerilerinin zayıf olduğunu düşünmektedir. Çorum'daki işverenler genel olarak meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının temel iletişim becerileri ile ilgili olarak olumlu bir düşünceye sahiptir.

Tablo-1 : Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarınızın okuma, yazma, konuşma gibi temel becerileri ile ilgili olarak size gören en belirgin olanı hangisidir?

İfadeler	f	%
A- Temel İletişim Becerileri Yüksek. Dikkatli bir şekilde konuşulanları dinler, yorumlar ve geri bildirimde (soru sorarak) bulunurlar.	18	22,8
B- Kendilerine verilen sözlü ve yazılı talimatları anlayarak yerine getirirler.	12	15,2
C- İşleri ile ilgili teknik belgeleri okuma, hazırlama ve yorumlama yeteneğine sahiptirler.	6	7,6
D- Yukarıdakilerin hepsi	40	50,6
E- Temel iletişim becerileri zayıftır.	3	3,8
TOPLAM	79	100

Meslek yüksekokulu mezunu çalışanların işleri ile ilgili öğrenme ve kendini geliştirme yeteneklerine göre Çorum'daki işverenler tarafından değerlendirildiği sonuçlar Tablo-2'de görülmektedir. İşverenlerin %49,4 oranı ile çoğunluğu meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının yeni bilgi ve becerileri elde etmede ve uygulamada istekli olduklarını, etkili ve verimli öğrenme teknikleri kullandıklarını ve en iyi sonucu verecek fikirler ürettiklerini belirtmiştir. Yine işverenlerin %31,6 oranı ile önemli bir kısmı meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının sadece işleri ile ilgili yenilikleri öğrenmeye istekli olduklarını düşünmektedir. İşverenlerin %3,8 oranı ile çok az bir kısmı meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının yeni bilgileri öğrenme ve kendini geliştirme konusunda yetersiz olduklarını düşünmektedir. Genel olarak meslek yüksekokulu mezunu çalışanların meslekleri ile ilgili öğrenme ve kendini geliştirme yeteneklerine yönelik Çorum'daki işverenlerin olumlu bir düşünceye sahip olduğu sonucu çıkmaktadır.

Tablo- 2: Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarınızın işleri ile ilgili öğrenme ve kendini geliştirme yeteneklerinden size göre en belirgin olanını işaretleyiniz.

İfadeler	f	%
A- İşleri ile ilgili yenilikleri öğrenmeye isteklidirler	25	31,6
B- Var olan bilgiden en iyi sonucu çıkarmak için fikir üretebilirler	12	15,2
C- Yeni bilgi ve becerileri elde etmede ve uygulamada isteklidirler, etkili ve verimli öğrenme teknikleri kullanırlar, en iyi sonucu verecek fikirler üretirler.	39	49,4
D- İşleri ile ilgili yeni bilgileri öğrenme ve kendini geliştirme konusunda yetersizdirler.	3	3,8
TOPLAM	79	100

Çorum'daki işverenlerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını, araç-gereç ve ekipmanları tanıma ve kullanma becerilerine göre değerlendirdiği sonuçlar Tablo-3'de görülmektedir. İşverenlerin %64,6 oranı ile çoğunluğu meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının meslekleri ile ilgili araç-gereç ve ekipmanları verimli bir şekilde kullandığını belirtmiştir. Ayrıca işverenler meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının mevcut sistemde değişiklikler yapabilecek ve alternatif sistemler geliştirecek düzeyde sistem ve teknoloji bilgisine sahip olduğunu da düşünmektedir. Çorum'daki işverenlerin önemli bir bölümü meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını araç-gereç ve ekipmanları kullanma konusunda yeterli görseler de %12,7 oranı ile bazı işverenler çalışanlarının ekipmanları bildiğini ama

kullanamadığını veya araç-gereç ve ekipmanları tanıma ve kullanma konusunda yetersiz kaldıklarını düşünmektedir.

Tablo-3: Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarınızın, işleri ile ilgili araç-gereç ve ekipmanları tanıma ve kullanma becerilerine ilişkin görüşünüzü belirtiniz.

İfadeler	f	%
A- İşleri ile ilgili araç-gereç ve ekipmanları bilirler ama verimli kullanamazlar	6	7,6
B- İşleri ile ilgili araç-gereç ve ekipmanları bilirler ve verimli bir şekilde kullanırlar.	51	64,6
C- Mevcut sistemde değişiklikler yapabilecek ve alternatif sistemler geliştirecek düzeyde sistem ve teknoloji bilgisine sahiptirler.	18	22,8
D- İşleri ile ilgili araç-gereç ve ekipmanları tanıma ve kullanma konusunda yetersizdirler.	4	5,1
TOPLAM	79	100

Çorum'daki işverenlerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını karşılaştıkları sorunlar karşısındaki tutum ve davranışlarına göre değerlendirdiği sonuçlar Tablo-4'de görülmektedir. Çorum'daki işverenlerin %81'i meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının karşılaştıkları sorunlar karşısında en uygun olan yöntemi kullandıklarını ve gerekli çözüm yollarını sunduklarını belirtmiştir. Çorum'daki işverenlerin %19'u meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarının sorun çözme konusunda zayıf olduğunu ve sorunların çözümünü yönetime bıraktığını söylemektedir.

Tablo-4: Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarınızın karşılaştıkları sorunlar karşısındaki tutum ve davranışlarından size göre en belirgin olanını işaretleyiniz.

İfadeler	f	%
A- Sorunların alternatif çözümlerinden en uygun olanı seçerler.	20	25,3
B- Karşılaştıkları sorunların sebeplerini belirler ve çözüm yolları sunarlar.	44	55,7
C- Sorunların çözümünün yönetime ait olduğunu düşünürler, sorun çözme becerileri zayıftır.	15	19,0
TOPLAM	79	100

Çorum'daki işverenlerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını ekip içerisinde çalışma becerilerine göre değerlendirdiği sonuçlar Tablo-5'de görülmektedir. Çorum'daki işverenlerin %98,7'si meslek yüksekokulu mezunu çalışanların, ufak tefek sorunlar yaşasalar da, başkalarıyla birlikte ekip içerisinde çalışma becerisine sahip olduklarını ve sahip oldukları bilgi ve becerileri iş arkadaşlarıyla paylaştıklarını düşünmektedir. Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar Çorum'daki işverenlere göre görev dağılımı yapacakları zaman, ekip üyelerinin niteliklerine göre hareket etmektedirler. Çorum'daki işverenlerin %43'üne göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar, ekiple birlikte gerçekleştirdikleri işlerde ekibin çalışmalarına yön verecek liderlik niteliğine sahiptir. Çorum'daki işverenlerin %53,2'sine göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar, kısmen de olsa ekiple birlikte çalıştıklarında ekibin çalışmasına yön vermektedirler. Meslek yüksekokulu mezunu çalışanların liderlik özellikleri zayıf olsa da ekip içerisinde uyumlu oldukları, bilgi ve becerilerini paylaştıkları görülmektedir.

Tablo-5: Meslek Yüksekokulu mezunu çalışanların ekip içerisinde çalışma becerisi

İfadeler	Evet n(%)	Hayır n(%)	Kısmen n(%)	Toplam
Başkalarıyla birlikte ekip içerisinde çalışma becerisine sahip midir?	56 (70,9)	1 (1,3)	22 (27,8)	79 (100)
Sahip oldukları bilgi ve becerileri iş arkadaşlarıyla paylaşırlar mı?	55 (69,6)	1 (1,3)	23 (29,1)	79 (100)
Ekip çalışmasında görev dağılımı yapacakları zaman, ekip üyelerinin bilgi ve becerilerini göz önünde bulundurarak hareket ederler mi?	52 (66,7)	2 (2,6)	2,4 (30,4)	78 (100)
Ekiple birlikte gerçekleştirdikleri işlerde ekibin çalışmalarına yön verirler mi?	34 (43,0)	3 (3,8)	42 (53,2)	79 (100)

Çorum'daki işverenlerin meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlarını inisiyatif kullanma ve sorumluluk alma becerileri yönünden değerlendirdiği sonuçlar Tablo-6'da görülmektedir. Çorum'daki işverenlerin %54,2'sine göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar, yetkileri dahilinde inisiyatif kullanmaktadır. %55,7'sine göre ise kısmen de olsa yetkileri dahilinde inisiyatif kullanmaktadır. Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar Çorumdaki işverenlerin %61'ine göre işleri ile ilgili yetki ve sorumluluk almaktan kaçmamaktadır. Çorum'daki işverenlerin gözlemlerine göre meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlar yetkileri dahilinde inisiyatif kullanma konusunda sıkıntılar yaşamaktadır fakat işleri ilgili yetki ve sorumluluktan kaçınmamaktadır.

Tablo- 6: Meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanların inisiyatif kullanma ve sorumluluk alma becerisi

İfadeler	Evet n(%)	Hayır n(%)	Kısmen n(%)	Toplam
Yetkileri dahilinde inisiyatif kullanırlar mı?	27 (54,2)	8 (10,1)	44 (55,7)	79 (100)
İşleri ile ilgili yetki ve sorumluluk almaktan kaçınırlar mı?	3 (3,8)	61 (77,2)	15 (19,0)	79 (100)

Çorum'daki işverenlerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını zamanı kullanma ve organizasyon becerileri yönünden değerlendirdiği sonuçlar Tablo-7'de görülmektedir. İşverenlerin %94,9'una göre meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlar, zaman zaman sorunlar yaşasalar da yapılacak işleri verimli bir şekilde organize edebilmektedir. Yine Çorum'daki işverenlerin %60,8'ine göre meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlar işleri önem sırasına göre gerçekleştirmektedir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda Çorum'daki işverenlerin büyük bir çoğunluğuna göre meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlar zamanı etkin bir biçimde kullanmaktadır. Planlı ve programlı çalışma yeteneğine sahiptir.

Tablo-7: Meslek yüksekokulu mezunu çalışanların organizasyon ve zamanı kullanma becerisi

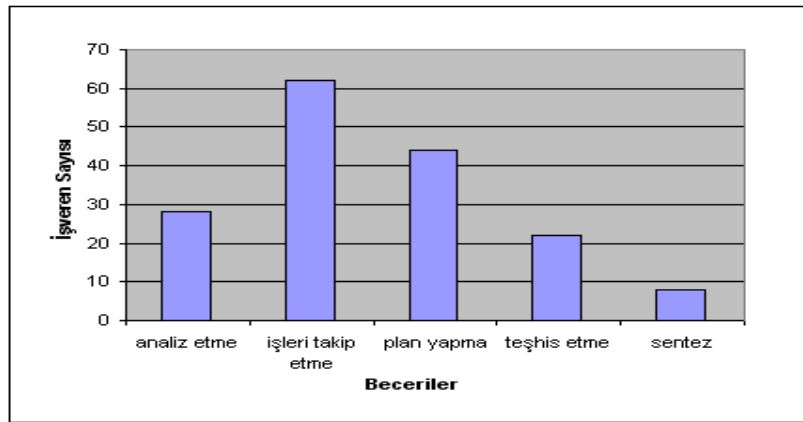
İfadeler	Evet n(%)	Hayır n(%)	Kısmen n(%)	Toplam
Yapılacak işleri verimli bir biçimde organize edecek yeteneğe sahip midir?	44 (55,7)	4 (5,1)	31 (39,2)	79 (100)
İşleri önem sırasında göre gerçekleştirme özelliğine sahip midir?	48 (60,8)	2 (2,5)	29 (36,7)	79 (100)

Çorum'daki işverenlerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını meslekleri ile ilgili olarak sahip oldukları becerilere göre değerlendirdiği sonuçlar Tablo-8 ve Grafik-1'de görülmektedir. Çorum'daki işverenlere göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanların sentez yapma, analiz etme ve teşhis etme becerilerinde sorunlar yaşadıkları görülmektedir. İşleri takip etme ve plan yapma becerilerinin ise yeterli olduğu görülmektedir. İşleri takip etme ve plan yapma becerilerinin Tablo-7 incelendiğinde organizasyon ve zamanı kullanma becerileri ile örtüştüğü sonucu ortaya çıkmaktadır. Çorum'daki işverenlere göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar; işleri takip etme, plan yapma ve zamanı etkili bir şekilde kullanma becerisine sahiptir.

Tablo-8: Meslek yüksekokulu mezunu çalışanların, meslekleri ile ilgili olarak sahip oldukları becerilerin işverenlere göre değerlendirilmesi

Beceriler	f
Analiz etme	28
İşleri takip etme	62
Plan yapma	44
Teşhis etme	22
Sentez	8

Grafik-1: Çorumdaki işverenlere göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanların sahip oldukları becerilerin dağılımı

İşverenlerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını meslekleriyle ilgili bilgisayardan yararlanma düzeylerine göre değerlendirdiği sonuçlar Tablo-9'da görülmektedir. Çorum'daki işverenlerin %96,2'sine göre meslek yüksekokulundan mezun olmuş

çalışanlar bilgiyi elde etmede, düzenlemede ve saklamada bilgisayardan yeterince faydalanmaktadırlar.

Tablo-9: Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarınız, bilgiyi elde etmek, düzenlemek, saklamak ve iletmek için bilgisayardan ne derecede faydalanırlar?

İfadeler	f	%
Çok iyi	25	31,6
İyi	51	64,6
Kötü	2	2,5
Çok Kötü	1	1,3
TOPLAM	79	100

İşverenlerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını yabancı dil becerilerine göre değerlendirdiği sonuçlar Tablo-10’da görülmektedir. Çorum’daki işverenlerin %69,6’sı meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlarının yabancı dil konusunda yetersiz kaldığını düşünmektedir.

Tablo-10: Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarınızın, yabancı dil becerilerine ilişkin görüşünüzü belirtiniz.

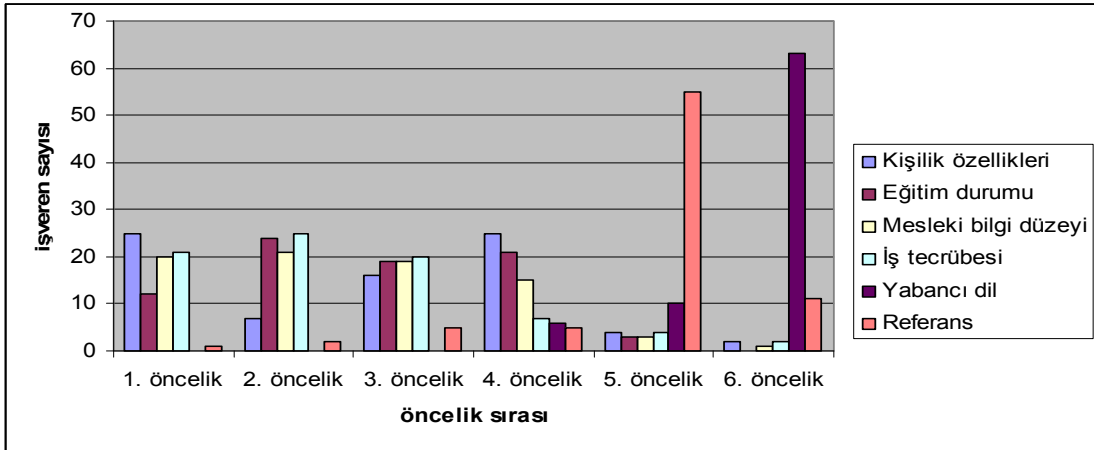
İfadeler	f	%
A- Yabancı dilde yazılı ve sözlü olarak iletişim kurabilirler	5	6,3
B- Meslekleri ile ilgili yabancı dilde yazılmış teknik belgeleri okuyup, anlarlar	9	11,4
C- Meslekleri ile ilgili yabancı dilde yazılmış teknik belgeleri okuyup anlarlar, yazılı ve sözlü olarak iletişim kurabilirler.	10	12,7
D- Hiçbiri	55	69,6
TOPLAM	79	100

Fakat işverenlere “İşletmenize eleman alımında hangi özelliklere önem verdiğinizi öncelik sırasına göre belirleyiniz” sorusunu ilettiğimizde işverenlerin çok büyük bir bölümü “Yabancı dil” seçeneğini 6.sıraya koymuştur. Tablo-11 ve Grafik-2’ye baktığımızda Çorum’daki işverenlerin ilk üç sıralama arasına yabancı dil seçeneğini koymadığını görmekteyiz. Bu durumda Çorum’daki işverenlerin meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlarının yabancı dil bilgilerini yetersiz görmelerine rağmen yabancı dil bilmeleri yönünde de bir taleplerinin olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo-11: Çorum'daki işverenlerin eleman alımlarında önem verdikleri özelliklerin öncelik sırasına göre dağılımları

	İşverenlerin eleman alımlarında önem verdikleri özelliklerin öncelik sıralaması					
	1. öncelik (f)	2. öncelik (f)	3. öncelik (f)	4. öncelik (f)	5. öncelik (f)	6. öncelik (f)
Kişilik özellikleri	25	7	16	25	4	2
Eğitim durumu	12	24	19	21	3	0
Mesleki bilgi düzeyi	20	21	19	15	3	1
İş tecrübesi	21	25	20	7	4	2
Yabancı dil	0	0	0	6	10	63
Referans	1	2	5	5	55	11
TOPLAM	79	79	79	79	79	79

Grafik-2: Çorum'daki işverenlerin eleman alımlarında önem verdikleri özelliklerin öncelik sırasına göre dağılımları

4.SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çorum'daki işverenlere göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanların iş yaşamında ve sosyal yaşamda etkili bir performans sergilemelerini sağlayan temel iletişim becerilerine ayrıca işleri ile ilgili öğrenme ve kendini geliştirme becerilerine sahip olduğu görülmektedir.

Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar işleri ile ilgili araç-gereç ve ekipmanları tanıma ve kullanma becerileri konusunda zaman zaman sorunlar yaşasalar da genel olarak bu konuda da yeterli düzeydedirler. Zaman zaman yaşanan sıkıntıların nedeni mesleki eğitim metotlarının ve materyallerinin piyasa gereksinimleri ile uyumunun yeterli ölçüde olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu bağlamda yaşanan sıkıntıların giderilmesi adına meslek yüksekokullarında eğitim-öğretim amaçlı kullanılan araç-gereç ve ekipmanların hem piyasa ortamı ile uyumlu hem de daha modern laboratuvar ve atölye çalışmalarında yapılmasına önem verilmelidir.

Çorum'daki işverenlere göre meslek yüksekokulundan mezun olmuş çalışanlar, karşılaştıkları sorunların alternatif çözüm yollarından en uygun olanını seçme ve sorunların sebeplerini belirleme yönünden yeterli düzeydedir.

Yine Çorum'daki işverenlere göre meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar takım çalışmasına yatkın, bilgi ve becerilerini diğer arkadaşlarıyla paylaşan ekip üyelerinin bilgi ve becerilerini önemli ölçüde göz önünde bulunduran kişilerdir. Fakat ekiple birlikte gerçekleştirdikleri işlerde ekibin çalışmalarına yön verecek liderlik özelliklerinin zayıf olduğu görülmektedir. Bu durum istihdam açısından düşünülmesi de girişimcilik açısından önemlidir.

Meslek yüksekokulu mezunu çalışanların işleri ile ilgili yetki ve sorumluluk almaktan kaçınmadığı fakat yetkileri dahilinde inisiyatif kullanmakta zaman zaman sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasına meslek yüksekokulunda aldıkları eğitimden ziyade çalışma ortamındaki kaygıların neden olduğu düşünülebilir.

Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar işleri organize etmede ve önem sırasına göre gerçekleştirmede yeterli düzeydedir. Ayrıca karmaşık veya hassas durumları kavrama ve yönetme gibi yüksek düzeydeki mesleki becerilerden olan analiz etme, işleri takip etme, plan yapma, teşhis etme ve sentez yapma becerilerinden işleri takip etme ve plan yapma becerilerinin meslek yüksek okulu mezunu çalışanlarında yüksek olduğu görülmektedir. Buda meslek yüksekokulu mezunu çalışanların yapacakları bir işi dikkatli ve planlı bir şekilde kısa zamanda gerçekleştirebildiğini gösterir.

Meslek yüksekokulu mezunu çalışanlar, bilgiyi elde etmek, düzenlemek, saklamak ve iletmek için bilgisayarından yeterli düzeyde yararlanmaktadır.

İşverenler meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını yabancı dil bilgileri konusunda yetersiz görmelerine rağmen eleman alımlarında kendileri de çalışanlarının yabancı dil bilmelerini çok da önemsememektedir. Yabancı dil eğitiminin işverenler için önemi olmasa da meslek yüksekokulu öğrencilerinin meslekleri ile ilgili yabancı kaynakları okumaları, anlamaları ve kendini geliştirmeleri açısından önemi olduğundan meslekleri ile ilgili yabancı dilde yazılmış belgeleri, tabloları, kullanma kılavuzlarını okuyup anlayabilecekleri yeterlilikte mesleki yabancı dil eğitimi verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akgül, A. ve Çevik, O.(2005), “ SPSS’te İşletme Yönetimi Uygulamaları”, Mustafa Kitabevi
- Avrupa Eğitim Vakfı, Alt Grup D Nihai Rapor(1998), “Ortak Ülkelerde Temel Beceri Eğitiminin Geliştirilmesi”
- Büyüköztürk, Ş. (2007), “ Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı”, PEGEM A Yayıncılık
- Bağlıbel,M,(2007), “ Meslek Lisesi Mezunu Çalışanların İstihdama Yönelik Temel Beceri Düzeylerine İlişkin İşveren Algılarının İncelenmesi, Gaziantep İli Örneği”, “Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep Meslek Yüksekokulları Araştırması, <http://itoeski.ito.org.tr/ITOPortal/Dokuman/Kitaplar/2008-29.pdf> (2009)

Yüce, E.(2006, Nisan 3) “Türkiye’de Meslek Eğitimi”, Ekomax Dergisi, s.14.

KABLOSUZ ERİŞİM NOKTALARINDA KULLANILAN GÜVENLİK STANDARTLARI

THE SECURITY STANDARDS THAT USES AT WIRELESS ACCESS POINTS

Deniz Mertkan GEZGİN¹

Ercan BULUŞ²

ABSTRACT

Due to the developments of 802.11 wireless networks recently, we use it in more parts of our life. Eventually the subject of security wireless networks becoming more important. Regarding the security subject; the companies have been developed different algorithm cryptography and they have been starting the used on wireless networks. In according to these all developments, IEEE (Institute of Electrical and Electronically Engineers) has been started new searching about on security of wireless networks which is named 802.11i standard. The result of these security searches it has been developed different algorithm cryptography and accordingly this the qualified systems has been developed. All these searches are aimed to be more secure area on wireless networks In this study, we will try to mention security standards on access points which has wireless network device, cryptography algorithms which are used by the standards and comparing the standards with each other according to their qualifications.

Key Words: Wireless Network Security,MAC Address Filtering ,Wep,WPA,802.11i

ÖZET

802.11 kablosuz ağlarındaki gelişmeler arttıkça kablosuz ağların kullanım alanları da artmaktadır. Bunun sonucu olarak kablosuz ağlarda güvenlik konusunda önem kazanmıştır. Güvenlik konusunda farklı şifreleme algoritmaları geliştirilmiş olup çeşitli kablosuz ağ uygulamalarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda IEEE, 802.11i standardı altında kablosuz ağlarda güvenlik konusu üzerine çalışmalar başlatmıştır. Bu güvenlik çalışmaları çerçevesinde çeşitli şifreleme algoritmaları geliştirilmiş, yetersiz algoritmaların yerini daha kuvvetli algoritmalar almıştır. Böylece kablosuz ağlarda güvenli bir ortam sağlamaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada ise kablosuz ağ cihazı olan erişim noktalarında kullanılan güvenlik standartları, standartların kullandıkları şifreleme algoritmaları ve bu standartların birbirlerine olan üstünlükleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kablosuz Ağlarda Güvenlik,MAC Adres Filtreleme ,Wep,WPA,802.11i

¹ Öğretim Görevlisi., Trakya Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu mertkan@trakya.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Namık Kemal Üniversitesi Çorlu Mühendislik Fakültesi, ercanbulus@corlu.edu.tr

1. GİRİŞ

Kablosuz Ağlar günümüzde her ortamda yerini almıştır. Kablodan kurtulmanın ve Kablosuz ağ standartlarındaki performans üzerindeki gelişmelerin buna etkisi fazladır.Kablosuz ağlardaki gelişmeler ve standartlar arttıkça kullanım alanı da buna paralel olarak genişledi. Ofisler , Eğlence Yerleri , Otel , Pansiyon gibi ziyaretçisi değişken olan mekanlar ,fabrikalar ve ev ortamları kablosuz ağların lokal olarak olsa yaygınlaştığı ortamlardır. Bu ortamlarda kablosuz ağlara erişmek ,internet paylaşımı veya yerel alan ağı kurmak için kablolu ağlarda Hub cihazına benzerlikte bir cihaz kullanılır.Bu cihazlara Erişim Noktası (Access Point) denir. Evlerimizde çeşitli internet sağlayıcılarından yada piyasadan satın alınan Kablosuz Modem Cihazları ile karıştırılmaktadır. Çünkü Kabosuz Modemlerin bazılarında Access Point özelliği vardır.Başka bir deyişle Access Point olarak kullanılan Kablosuz Modemler mevcuttur.Erişim Noktalarını birden çok senaryo için kullanabiliriz. Tekrarlayıcı(repeater),Bridge(köprü) gibi. Bildiride bu özelliklerinden bahsedilcektir. Asıl bu bildiride ana fikir , Kablsouz ağların kullanımı alanı arttıkça Erişim Noktalarının kullanımında fazlalaşmıştır.Bu durumda sisteme giriş yapan çok kullanıcı, istemci ortaya çıkmaktadır. Bunlardan kimisi iznli kimisede ağa zarar vermek , ağı yavaşlatmak yada kablosuz erişim noktalarını etkisiz hale getirmek isteyen saldırganlardır. Bunu yüksek seviyede engellemek için Kablosuz ağlarda güvenlik politikaları vardır. En önemlisede kullanımı lokal olarak çok olan Kablosuz Erişim Noktalarında halen kullanılan yada geliştirilen güvenlik politikaları ve standartlar vardır. Bunların kullanımı güvenlik isteğine göre değişik yapıdadır. Bu bildiride anlatılmak istenen konu Kablosuz İstemcilerde kullanılan Güvenlik Mekanizmaları ve stratejilerdir.

2. KABLOSUZ ERİŞİM NOKTASI (ACCESS POINT)

Erişim noktası kısaca AP ya da WAP (Wireless Access Point) adıyla bilinir. Erişim noktası , kablolu bir Ethernet ağına kablosuz erişim sağlar. Erişim noktası, hub'a, anahtara veya kablolu yönlendiriciye takılır ve kablosuz iletişim sinyalleri gönderir. Bu, bilgisayarların ve aygıtların kablolu ağa kablosuz olarak bağlanmasını sağlar. Erişim noktaları hücreli telefon kuleleri gibi davranır: bir konumdan diğerine geçebilir ve ağa kablosuz erişiminiz devam edebilir. Kablolu ağlardaki HUB isimli cihaza karşılık gösterilebilir. Erişim Noktası Cihazlarının kendisine ait hafızaları vardır. İçlerinde gömülü yazılım (Firmware) bulunmaktadır. Bu yazılımlar yeni çıkan standartlara ya da gelişmelere göre güncellenebilir. Erişim Noktası Cihazları içlerinde güvenlik protokolleri bulundurlar. Bunlardan bazıları WEP(Wired Equivalent Privacy) ,WPA (Wi-Fi Protected Access) ve WPA2. Erişim noktaları istemcilere otomatik olarak IP atayabilir .Hemen hemen hepsi DHCP (Dynamic Host Control Protocol) mekanizmasına sahiptir.Kullanımı çok yaygındır. Kablosuz modem yada yönlendirici ile karıştırılmamalıdır. Evimizde çoğu zaman internete girdiğimiz kablosuz modem yada yönlendiricilerdir. Bunun yanında havaalanında, öğrenci pansiyonlarında , restoranda ,kampüste veya otelde genel kullanıma açık kablosuz ağ kullanarak Internet'e kablosuz bağlandığınızda, genellikle bir erişim noktası aracılığıyla bağlanırsınız.

Şekil 1. Kablosuz Erişim Noktası

Kablosuz erişim noktaları temel olarak 3 özelliğe sahiptir. Bunlar erişim noktası bu default (varsayılan) modu, diğer ikisi ise Repeater (tekrarlayıcı) modu ve Bridge (köprü) modudur. Erişim Noktası, almış olduğu veri sinyallerini (internet gibi) kablosuz olarak RF sinyalleri ile ortama taşır. Bridge (Köprü), Kablosuz özelliğe sahip olmayan cihazları (Yazıcı gibi) kablosuz ağa dâhil eder. Böylece ortak kullanıma yardımcı olur. Repeater (tekrarlayıcı), Kablosuz RF sinyallerini güçlendirerek Menzili artırır.

Access Point (default)

Allow wireless signal to be repeated by a repeater.

MAC 1:

MAC 2:

MAC 3:

Wireless Repeater

Remote Access Point's MAC Address:

Wireless Bridge

Remote Wireless Bridge's MAC Addresses:

MAC 1:

MAC 2:

MAC 3:

MAC 4:

Şekil 2. Kablosuz Erişim Noktası Kullanım Modları

3.ERİŞİM NOKTALARINDAKİ GÜVENLİK POLİTİKALARI

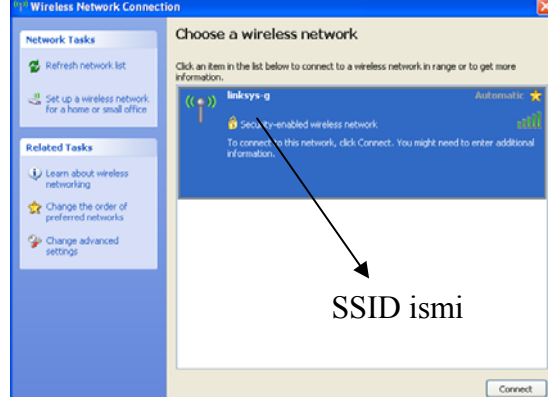
Kablosuz ağların yaygınlığı arttıkça gündeme güvenlik sorunları çıkmaya başladı. Kablosuz Erişim noktaları yâda Modemler broadcast yayın yaptıklarından tüm kablosuz Ethernet yâda kablosuz erişim olan PC ve notebooklar bu yayını görebilir. Bunu sonucu olarak sisteme izni olmadan giriş yapacak olan saldırganlar, sistemi yavaşlatmak, sistemde bir güvenlik şifresi varsa buna erişmek, sonuç olarak sistemi sabote etmek için denemelerde bulunabilirler. RF (Radyo frekanslarını) dinleyip sistem hakkında bilgi sahibi olabilirler. Bunları engellemek amaçlı bazı güvenlik standartları ve politikalar geliştirmiştir. Bu bildiride Kablosuz Erişim Noktalarının içerdiği güvenlik mekanizmaları incelenmektedir.

3.1. SSID Gizleme

SSID (Service set identifiers) yi kolay anlamanız için kablosuz ağ ismi de diyebiliriz. Default olarak erişim noktalarının adı olarak gelir fakat biz bunu kendi tanımlama ismimizi verebiliriz. Sonuç olarak tarama sonucu gördüğümüz kablosuz ağlarda farklı isimler vardır

buna SSID denir. Kablosuz erişim noktaları farklı kanallardan yayın yapabilir. Eğer Erişim Noktasını gizlerseniz sisteme giriş izni olmayan kişiler SSID'yi görmedikleri için bağlantı kurma isteği gönderemezler. Bu konuda uzaman olan kişiler 3.parti yazılımlar kullanarak SSID'yi ve hangi kanalda çalıştığını bulabilirler. Ama yinede SSID gizlemek ilk güvenlik basamağımız olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3. Gizlenmemiş SSID'li Kablosuz Erişim Noktası Yayını

Yukarıdaki şekilde bir istemcinin kablosuz olarak çekim mesafesindeki Kablosuz Erişim Noktalarını Windows XP ortamında aradığında çıkan görüntü görülüyor. Böyle açık SSID'li kablosuz erişim noktalarını DoS(Denial Of Service) atakları yapılabilir. Bunun için gizlemekte her zaman fayda görülmektedir. Gizleme işlemi Erişim noktasının cihazının iç yazılımından yapılır.

Wireless Network Mode: Mixed
Wireless Channel: 9 - 2.452GHz

SSID	SSID Name	SSID Broadcast
SSID 1:	linksys-g	Disabled
SSID 2:		Enabled
SSID 3:		Enabled
SSID 4:		Enabled

Şekil 4. SSID Gizleme İşlemi

Gizleme işleminden sonra artık kullanıcılar 3.parti bir yazılım ile kullanmadıkları takdirde , Windows Ortamından SSID'yi göremezler. Sisteme izinli kullanıcılar ise SSID ismini bildiklerinde ve şifrelerini girdikleri takdirde ağa otomatik bağlanabilirler.

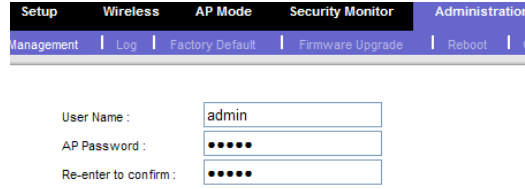
3.2.Kablosuz Erişim Noktasının Default Şifresini Değiştirmek

Kablosuz Erişim Noktası satın aldığımızda her firmanın Web arayüzünden cihaza giriş yaparak manage(yönetim) yapabileceği bir arayüzü vardır. Sisteme izinli olana kişiler yada şifresiz ağ yapısına sahip olan yerlerde (otel,restoran vb.) kişiler ağ geçidi (gateway) adresini kullanarak arayüze girebilirler. Bu girişi engellemek için Kablosuz Erişim Cihazına giriş yapılacak şifreyi değiştirmek güvenlik açısından yapılacak hamlelerden bir tanesidir. Fabrika çıkışı ayarlarda default şifreler vardır. Örnek vermek gerekirse en bilineni user:admin ,pass:admin'dir. Erişim Noktası cihazını aldığımızda bu şifreyi değiştirmek

gerekmektedir. Değiştirmez ise sistem giriş izni alan kişiler erişim noktası cihazı ayarlarını değiştirebilir.

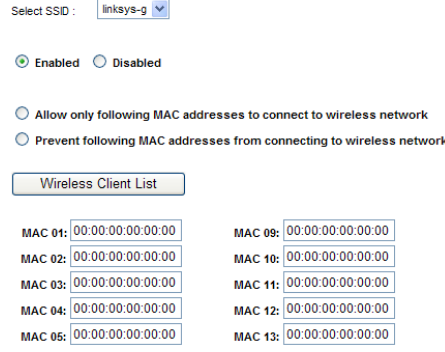
Şekil 5. WEB arayüzü ile Erişim Noktasına Giriş İşlemi

Şekil 6. Kablosuz Erişim Noktasının Default Şifresini Değiştirme İşlemi

3.3. Mac Adres Filtreleme (MAC Filtering)

MAC kelimesi Ortam Erişim Yönetimi anlamına gelir ve kısaltma terimini de İngilizce olarak yazılan anlamının yani Media Access Control baş harflerinden almıştır. Fiziksel adres diyebiliriz. MAC adresi her ağ kartına üretici fabrika tarafından atanır. Normal yollarla değiştirilemez ve en önemlisi her ağ kartına farklı bir MAC adresi atanır. MAC adresleri 48 bitlik şifrelere yazılır ve her donanımın ayrı bir MAC adresi vardır, yani şu anda kullandığımız bilgisayarın ağ kartında ve modeminde kendine özel bir MAC numarası vardır. Bu yüzden bir ağ kartları bir diğer ağ kartına veriyi yollarken alıcıyı diğerlerinden ayırmak için MAC adresinden faydalanır. Her ne kadar birbirine denk gelmesi muhtemel iki donanım olsa da, 48 bit çatısı altında üretilen numara, 2 üzeri 48 değerinde yani 281.474.976.710.656 çeşit ağ kartını tanımlamak mümkündür ve bu kadar değer arasında birbirine denk gelmesi muhtemel görülmemektedir. Erişim Noktaları da bu MAC adreslerinden yararlanıp, sisteme giriş yapan istemcilere(client) MAC adresine göre filtreleyerek bir nevi ya dur ya geç der. Bunu için güvenlik kısmında MAC filtrelemeyi etkin hale getirip, sadece erişimine izin verdiğimiz bilgisayarların MAC adreslerini girmeliyiz. Böylece Erişim Noktası sadece bu MAC adreslerine sahip bilgisayarlara erişim verir. Wireless şifresini doğru giren kişinin MAC adresi listede yoksa erişim sağlayamaz. Bir Mac adresi 01-23-45-67-89-ab olarak gösterilebilir.

Şekil 7. MAC Adres Filtreleme İşlemi

3.4. WEP Şifrelemesi

WEP, 802.11 kablosuz ağ güvenlik standartlarından biridir. Kablolu ağlarda eşdeğer protokolü(Wired Equivalent Privacy) geliştiricileri tarafından 802.1 olarak tanımlandı. Tam anlamıyla değişmez Eşdeğer gizliliği olarak ta adlandırılabilir. WEP 'in görevi de radyo dalgaları üzerindeki verilerin şifrelenmesini sağlamaktır. Geleneksel kablolu ağ gizliliği ile rekabet edebilmek için tasarlanan WEP, Eylül 1999'da 802.11 standardının parçası olarak onaylandı. WEP gizlilik için Ron Rivest tarafından bulunan RC4 şifreleme algoritmasını ve bütünlük için CRC-32 sağlama toplamını kullanır. WEP' te kullanılan anahtar genişliği olarak 40 yada 104 bittir. WEP 'te doğrulama yöntemleri iki tanedir.

1. **Açık anahtar kimlik doğrulaması:** Herhangi bir istemci WEP anahtarlarına aldırılmayarak kendi kendine doğrulama yapıp, ağa dâhil olabilir.
2. **Ortak anahtar kimlik doğrulaması:** Paylaşımlı Anahtar Doğrulamasında, WEP doğrulama için kullanılır. Bu iletişimde istek ve cevap içi 4 yol vardır.

Şekil 8. WEP Kimlik Doğrulaması (WEP Authentication)

Select SSID:	linksys-g
Wireless Isolation (between SSID):	Enabled
Security Mode:	WEP
Wireless Isolation (within SSID)	Disabled
Authentication Type:	Open System
Default Transmit Key:	Open System ☐ Shared Key ☐ 4
Encryption:	64 bits (10 hex digits or 5 ASCII characters)
Passphrase:	deniz <input type="button" value="Generate"/>
Key 1:	11A52E0000
Key 2:	343E7E0000
Key 3:	2832A40000
Key 4:	1A30D90000

Şekil 9. WEP Kimlik Doğrulaması (WEP Authentcation)

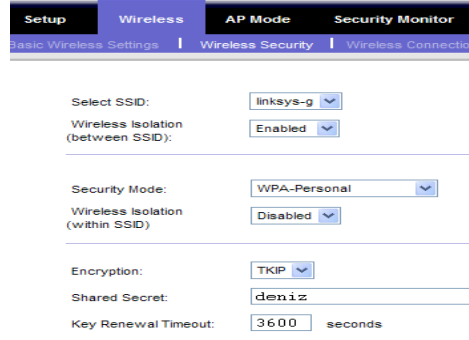
Wep'te şifreleme için RC4 şifreleme algoritması istemcilerde ve Erişim Noktası üzerinde girilen ortak anahtar ile kullanılmaktadır. Fakat günümüzde Linux yada Windows ortamında bazı yazılımlar ile Ortak anahtar elde ediliyor. Bunun sebebi olarakta RC4 algoritmasının zayıflıkları, Ortak anahtarlar için herhangi bir anahtar yönetim mekanizması bulunmaması, 24-bit Initialization Vector (IV) kullanımının tekrarlanan şifreleme dizilerinin kullanımına yol açması sebepleriyle şifreleme yeterli gizlilik sağlayamamakta, yeterli veri trafiği saldırganlar tarafından kaydedildiğinde paylaşılan anahtar ele geçirilebilmektedir.

3.5. WPA Şifrelemesi

WEP standardında RC4 algoritmasının açıklarını kapatmak için Wi-Fi Alliance (üretici firmaların oluşturduğu organizasyon) ara geçiş olarak WPA standardını oluşturmuştur. WPA, TKIP'yi desteklemektedir ve TKIP(Temporal Key Integrity Protocol- Tekli şifrelemede Geçici Anahtar Bütünlüğü Protokolü) güçlü bir şifreleme sistemi olarak WEP in yerini almıştır. TKIP şifreleme işlemlerini gerçekleştirmek için varolan kablosuz aygıtların hesaplama olanaklarını kullanan yeni bir şifreleme algoritması kullanır. TKIP ayrıca şifreleme anahtarları belirlendikten sonra güvenlik yapılandırmasının doğrulanması, her çerçeve için tek noktaya yayın şifreleme anahtarının eşzamanlı olarak değiştirilmesi, önceden paylaşılan her anahtar kimlik doğrulamasının benzersiz olarak başlatılmasının belirlenmesi gibi özellikleri de sağlar.WPA'da Anahtar uzunluğu olarak 128 bit kullanılır. WPA'da anahtar her oturum ve her paket için değişir, dolayısıyla daha yüksek bir güvenlik elde edilmiş olur. WPA'da anahtar yönetimi için 802.1x kullanılır. Kimlik doğrulama için WPA ,802.1x EAP ile güçlü bir yöntem kullanılmıştır. WEP' te veri bütünlüğü ICV ile sağlanırken, WPA' da daha güçlü olan MIC(Message Integrity Code) mekanizması ile sağlanır.WPA kimlik doğrulama/yetkilendirme için iki seçenek sunmaktadır

3.5.1.WPA-PSK yapısı.

Ev kullanıcıları ve küçük işletmeler için tasarlanmıştır. 8-63 karakter arası bir şifre belirlenir. Bu anahtarın Erişim Noktası tarafında ve istemci tarafında girilmesi gerekmektedir. Buna pre-shared yani paylaşılmış anahtar denilir. Kablosuz ağ bağlantıları özelliklerinden authentication(kimlik doğrulama) metodu olarak WPA-PSK seçeriz. Kurumsal kablosuz ağlarda kullanımı uygun değildir.

Setup | Wireless | AP Mode | Security Monitor

Basic Wireless Settings | Wireless Security | Wireless Connection

Select SSID: linksys-g

Wireless Isolation (between SSID): Enabled

Security Mode: WPA-Personal

Wireless Isolation (within SSID): Disabled

Encryption: TKIP

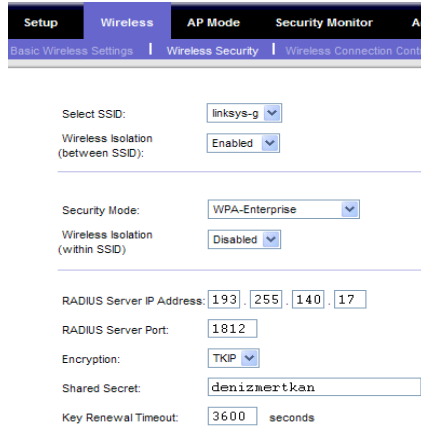
Shared Secret: deniz

Key Renewal Timeout: 3600 seconds

Şekil 10. WPA-PSK Yapısı

3.5.2. 802.1x yapısı.

IEEE 802.1x, port tabanlı ağ erişim kontrol mekanizmasıdır ve uzaktan erişim, VPN, anahtarlama cihazı vb. uygulama/birimlerin kimlik doğrulama/yetkilendirme yöntemi olarak kablolu ağlarda kullanılmaktadır. 802.1x erişim kontrolünde yer alan bileşenler: istemci (laptop, PDA, cep telefonu, PC vb.), erişim noktası ve RADIUS/TACACS erişim kontrol sunucusudur. İstemciler bağlantı isteklerini erişim noktasına bildirirler, erişim noktası isteği RADIUS/TACACS sunumcuya yöneltilir ve kimlik doğrulama/yetkilendirme işlemi RADIUS/TACACS sunumcu gerçekleştirerek sonucu erişim noktası ve istemciye bildirir. Sonuca göre erişim noktası istemciye bağlantı için sanal bir port açar. Bu işlemler sonucunda ek olarak erişim noktası ve istemci arasındaki şifreli haberleşmelerde kullanılacak şifreleme anahtarları oluşturulur.

Setup | Wireless | AP Mode | Security Monitor | Ad

Basic Wireless Settings | Wireless Security | Wireless Connection Control

Select SSID: linksys-g

Wireless Isolation (between SSID): Enabled

Security Mode: WPA-Enterprise

Wireless Isolation (within SSID): Disabled

RADIUS Server IP Address: 193 . 255 . 140 . 17

RADIUS Server Port: 1812

Encryption: TKIP

Shared Secret: denizertkan

Key Renewal Timeout: 3600 seconds

Şekil 11. WPA-Enterprise (RADIUS Server)

3.6. WPA-2 Şifrelemesi (IEEE 802.11i)

IEEE 802.11i çalışma grubu tarafından WEP'in zayıflıklarını tümüyle ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulmuş güvenlik standardıdır. WPA2 veya Robust Security Network (RSN) olarak da bilinmektedir. Advanced Encryption Standard (AES) şifreleme algoritmasının Counter Mode with Cipher Block Chaining Message Authentication Code Protocol (CCMP) modunda şifreleme ve veri bütünlüğü kontrolü için ve 802.1x'in kimlik doğrulama/yetkilendirme için kullanımını önermektedir. WPA ile aynı yapıyı, 802.1x'i kullanmaktadır. Advanced Encryption System (AES) şifreleme algoritması Counter Mode modunda kullanılmaktadır. Bu yöntemle WEP ve TKIP'te kullanılan IV ve TKIP'te

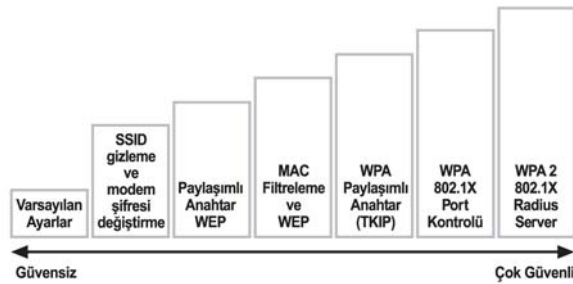
uygulanan per packet keying mekanizmasına ihtiyaç kalmaksızın şifreleme anahtarı tekrarını önleyen bir yapı oluşturulmuştur. AES şifreleme algoritması RC4 algoritmasına göre daha güçlü bir şifreleme algoritmasıdır ve bilinen herhangi bir zayıflık içermemektedir. AES kullanımını desteklemeyen donanımlara yönelik uyumluluk için RC4 şifreleme algoritması kullanan TKIP yapısı da IEEE 802.11i standardında bulunmaktadır.

The screenshot shows a web interface for configuring wireless security. The 'Wireless Security' tab is active. The 'Security Mode' is set to 'WPA2-Enterprise'. Other settings include 'Select SSD: linksys-g', 'Wireless Isolation (between SSD): Enabled', 'Wireless Isolation (within SSD): Disabled', 'RADIUS Server IP Address: 0.0.0.0', 'RADIUS Server Port: 1812', 'Encryption: AES', 'Shared Secret: [empty]', and 'Key Renewal Timeout: 3600 seconds'.

Şekil 12. WPA2-Enterprise (RADIUS Server)

4.SONUÇLAR

Kablosuz Ağlardaki güvenlik standartları ve politikalar her duruma göre değişebilir. Bir ev kullanıcısının kullandığı metot ile güvenliğin kuvvetli olması gereken şirketlerde metot farklıdır. SSID gizlemek tam bir güvenlik yöntemi olmasada acemi saldırganlar için işe yarayabilir. Wep ile Mac Filtreleme beraber kullanıldığında biraz daha güvenlik artırılmış olur. Fakat genel olarak bakıldığında WPA2 performans açısından biraz sisteme yük bindirse de AES şifrelemesi kullandığı için ve AES'in şuana kadar bir açığının bulunmamasından dolayı en güçlü yapı olarak ortaya çıkmaktadır. WEP'te RC4'e dayanan zayıflıklar, WPA'da desteklenen TKIP'in yine RC4 temellerine dayanması bu standartlardaki kullanılan anahtarın kolay ele geçmesini sağlamaktadır. 802.1X kimlik doğrulama metodu RADIUS Server kullanımı da güvenliği daha arttırmaktadır. Sonuç olarak WPA2 ve 802.1X tavsiye edilen güvenlik standardıdır.

Şekil 13. Kablosuz Ağ Güvenlik Düzeyi

KAYNAKLAR

David Johansson , Alexander Sandström Krantz , “Practical WLAN Security”, TDDC03 Projects, Spring 2007

G.Zeynep Gürkaş, Şafak Durukan, A.Halim Zaim, Azer Demir, M.Ali Aydın, “802.11b Kablosuz Ağlarda Güvenliğin Ağ Trafik Üzerindeki Etkilerinin Analizi”, II. Mühendislik Bilimleri Genç Araştırmacılar Kongresi , MBGAK 2005 ,İstanbul ,Kasım 2005

Deniz M. Gezgin, E. Buluş, “Kablosuz Erişim Noktalarına Yapılan DOS Saldırıları”, Akademik Bilişim 2008, Çanakkale 30 Ocak-1 Şubat 2007

Deniz M. Gezgin, E. Buluş , H. N. Buluş, “The Technical Analysis of the Comparison of 802.11n Wireless Network Standard”, International Scientific Conference ,21 – 22 November 2008, Gabrovo

Borsc, M., Shinde, H., “Personal Wireless Communications, 2005. ICPWC 2005. 2005 IEEE International Conference on”, 0-7803-8964-6, 23-25 Jan. 2005

Battal Özdemir (2008), “ Kablosuz Yerel Alan Ağı Güvenliği Klavuzu” ,BGT-6001

IEEE Std 802.11i™-2004, “Wireless LAN Medium Access Control (MAC) and Physical Layer (PHY) specifications ,Medium Access Control (MAC) Security Enhancements”

WPA and WPA2 Implementation White Paper “ Deploying Wi-Fi Protected Access (WPA™) and WPA2™ in the Enterprise”, March 2005

http://en.wikipedia.org/wiki/Wi-Fi_Protected_Access

<http://www.bidb.itu.edu.tr/?d=468>

KALİTE FONKSİYON GÖÇERİMİ (KFG) KAVRAMI VE “KONYA DEDEMAN OTEL VE KONGRE MERKEZİ”NDE YAPILMIŞ BİR KALİTE FONKSİYON GÖÇERİMİ UYGULAMASI

THE CONCEPT OF QUALITY FUNCTION DEPLOYMENT (QFD) AND
AN APPLICATION OF THE CONCEPT IN “DEDEMAN KONYA HOTEL
AND THE CONVENTION CENTER”

Mahmut TEKİN¹

Gamze İLKER T.²

ABSTRACT

Quality Function Deployment is a quality improvement method that turns the customer wants and needs into goods or services characteristics and it's a process that helps product improvement with the matrix called “house of quality”.

In this study after the QFD technique, that bases on the customer wants, customer satisfaction and quality improvement, is investigated in terms of the concept and its advantages, an application is done in Dedeman Konya Hotel and the Convention Center and the results are analysed with the QFD matrix.

Key Words: Quality Function Deployment (QFD), House of Quality.

ÖZET

Kalite Fonksiyon Göçerimi müşteri istek ve ihtiyaçlarının ürün ya da hizmet karakteristiklerine dönüştürülmesini sağlayan bir kalite iyileştirme yöntemi olup “kalite evi” adı verilen matrisler sistemi sayesinde ürün geliştirme ve iyileştirme işlemini gerçekleştiren bir süreçtir.

Bu çalışmada müşteri beklentileri ve buna bağlı olarak müşteri memnuniyetini ve kalite geliştirmeyi esas alan KFG tekniği kavram ve faydaları bazında incelendikten sonra Dedeman Konya Otel ve Kongre Merkezi'nde uygulanmış ve uygulama sonucunda ortaya çıkan veriler KFG Matrisi ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalite Fonksiyon Göçerimi (KFG), Kalite Evi.

1. KALİTE FONKSİYON GÖÇERİMİ KAVRAMI

¹ Prof. Dr. S.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, mahtekin@selcuk.edu.tr

² Öğr. Gör., S.Ü. Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, gamzeilker_1999@yahoo.com

Kalite, son yıllarda üreticilerin gittikçe artan bir yoğunlukla karşılaştıkları bir kavram haline gelmiştir. Kalite kavramının özünde “gereksinimleri tatmin” hedefi yatmaktadır. Bu kavram bizi müşteri odaklı olmaya götürür. Müşterinin gereksinimleri nasıl tatmin edilecektir? Ürettiğimiz ürünlerin tasarım, uygunluk ve kullanım kalitelerinin bileşiminden oluşan ürün kalitesi tüketicinin isteğini karşılayabiliyor mu? Aynı ürünü üreten rakiplerimiz bu gereksinimleri nasıl karşılıyor? Bu konuda biz mi daha iyiyiz yoksa rakiplerimiz mi? Piyasada yerimiz nerede? Rakiplerimizle rekabet edebilmek için elimizdeki olanaklar neler? Bu olanaklarla rekabet yeteneğimizi ne ölçüde geliştirebiliriz? Gibi uzayıp giden onlarca soru sorulabilir. Bu ve benzeri sorulara karmaşık biçimde yanıt aramak yerine, müşteri gereksinimlerini tatmin yeteneği metodolojik olarak saptanabilir. Bu saptama günümüzde “Kalite Fonksiyon Göçerimi (KFG)” ya da İngilizce adıyla “Quality Function Deployment (QFD)” yöntemiyle yapılmaktadır.¹ Ülkemizde tanınmaya başladığından beri Türkçeye “Kalite İşlev Konumlandırılması”, “Kalite Fonksiyon Yayılımı”, “Kalite Fonksiyonları Açınımı” şeklinde tercüme edilen Kalite Fonksiyon Göçerimi farklı yazarlar ve bilim adamları tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır.²

KFG; müşterilerin beklentilerinin, isteklerinin ve algılayamadıkları ihtiyaçlarının belirlenmesini, belirlenen bu beklenti, istek ve ihtiyaçların örgütün bütün fonksiyonel bileşenlerindeki ürün ya da hizmet karakteristiklerine dönüştürülmesini sağlayan, fonksiyonlar arası bir takım tarafından yürütülen, detaylı ve yapılaşmış olmasının yanı sıra esnek ve anlaşılması kolay bir ürün ve hizmet geliştirme yöntemidir.³

Kalite fonksiyon göçerimi, müşterinin açıkça belirttiği gereksinimlerinin yanı sıra açığa vuramadığı gereksinimleri de ortaya çıkarmak, bu ihtiyaçları ürün tasarımına yansıtmak ve tüm organizasyonun tasarım sürecine katılımını sağlamaya hedeflemektedir. KFG Aynı zamanda; müşterilerin gereksinimlerinin önem sırasına konmasına, kurumun rakipleri ile kendisini kıyaslamasına, işletmelerin büyük rekabet avantajları getirecek ürünlere yönelmesine rehberlik eder.⁴

İlk defa 1966 yılında Japonya’da Yoji Akao tarafından uygulanan kavram öncelikle üretim işletmeleri için geliştirilmiş olup 1981 yılı sonrasında hizmet işletmelerinde uygulanmaya başlanmıştır.⁵

KFG metodu yönetimin özellikle planlama fonksiyonunu yakından ilgilendiren bir araç olmanın yanında örgüt içindeki pek çok bölümün ortak çalışmasını gerektirmektedir. Yöntem; yeni ürün geliştirmek ya da mevcut ürününü değiştirmek, yenilemek isteyen işletmeler tarafından temelde müşteri tatminini sağlamak ve müşteri beklentilerinin ötesine geçmek için uygulanır. Yöntemi başarıyla uygulayabilen işletme bir yandan teknik bilgilerini, verimliliğini ve kalitesini arttırabilirken, diğer yandan maliyetleri, ürün geliştirme süresini ve teknik işlemlerin sayısını azaltabilmektedir.⁶

¹ Hayri Ülgen, Kadri S. Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s:304

² Atilla Akbaba, “Kalite Fonksiyon Göçerimi Metodu ve Hizmet İşletmelerine Uyarlanması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İzmir, Cilt 2, Sayı:3, 2000

³ Özkan Tütüncü, Zafer Öter, “Turizm İşletmelerinde Kalite Fonksiyon Göçerimi: Seyahat Acentelerine Yönelik Varsayımsal Bir Yaklaşım”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İzmir, Cilt 3, Sayı:3, 2001, s:97-101

⁴ Sabri Erdem, Güzin Kavrukkoça, Aşkın Özdağoğlu, “Kalite Kültüründe Kalite Fonksiyon Göçeriminin Yeri”, **Bildiri, II. Kalite Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 28-30 Mayıs 2003, s:2

⁵ Halil Savaş, Mevhibe Ay, “Üniversite Kütüphanesi Tasarımında Kalite Fonksiyon Göçerimi Uygulaması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İzmir, Cilt 7, Sayı:3, 2005, s:80

⁶ Tütüncü, Özkan, **a.g.m.**, s:97-101

KFG Projesi, projeye ilgili olan bölümlerden ve en azından bir defa KFG semineri almış kişiler arasından seçilmiş firma çalışanlarından oluşan KFG Takımı tarafından yürütülür.¹ Günümüzde işletmeler, müşterilerinin ihtiyaç ve isteklerini öğrenmek için pazar araştırmaları yapmaktadırlar. Bütün müşterileri aynı anda, aynı ürünle memnun etmek bugünün şartlarında mümkün görünmemektedir. Müşterilerin istek ve beklentilerinin değiştiği durumlarda firmaların yanlış ürün tanımlamalarına yönelebildikleri görülmektedir. Diğer taraftan, firmaların pazar araştırmaları yoluyla elde edilen bilgileri nasıl algıladıkları ve yorumladıkları da önemlidir. Zira ürüne ilişkin bilgi çoğunlukla pazarlama departmanı tarafından toplanmaktadır. Bilginin tasarım, mühendislik, imalat, üst yönetim bölümlerine ayrı ve kopuk olarak iletilmesi farklı değerlendirmelere yol açabilecek, verimsizlik ve iletişimsizlik sorunu yaşanabilecektir. Oysa KFG, takım çalışmasına dayalı bir bölümler arası işbirliği anlamına gelmektedir. Bu işbirliği sadece belli bir tarihte bir defaya mahsus değil, o ürünle ilgili süreç devam ettikçe yaşatılmaktadır. Bir çok uzmana göre KFG firma bölümleri tarafından ortaklaşa olarak, bir ürünün kaliteli tasarımına ilişkin önceden hazırlanmış mükemmel bir kopya ya da taslak anlamına gelmektedir.²

KFG ile üretim aşamasına geçilmeden önce ürüne ilişkin müşteri ve işletme açısından en doğru ve istenebilir veriler değerlendirilir. Üretime girdikten sonra geriye dönmek ve hataları düzeltmek daha maliyetli olacağından müşterinin hayalinde canlandığı ürün ile işletme çalışanlarının hayallerinde canlandıkları ürünün aynı veya çok benzer özellikler taşıdığından emin olunması gerekir. Söz konusu ürün hakkındaki iki taraflı görüş ve değerlendirmeler ne kadar birbirine uyum sağlar ve ne kadar ürün düşüncesi özdeşleşirse hatasız ve kolay pazarlanabilir ürünün üretilmesi de o kadar daha mümkün olabilmektedir.³

1.1. KFG'İN AŞAMALARI

KFG, ürün tasarımına veya var olan ürünün fonksiyonlarının geliştirilmesine yönelik ve yenilikçilik faaliyetlerini destekler bir teknik olup dört aşamadan oluşur:⁴

1. Aşama: Gruplar halinde, mümkünse anket çalışmaları şeklinde yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde müşteri ihtiyaç, beklenti ve istekleri belirlenir.
2. Aşama: Müşteri istek ve beklentileri doğrultusunda belirlenen ürün niteliklerinin günümüz ekonomik koşullarında yapılabilirliği tartışılarak, bu nitelikler, ürün niteliklerine dönüştürülür.
3. Aşama: Belirlenen ürün niteliklerinin imal edilebilirliği tartışılır. Bu nitelikler imalat karakteristiklerine dönüştürülür. Böylece müşterinin sesi anlaşılır ve yorumlanabilir hale gelmiş olur. Bu amaca yönelik yürütülecek çalışmalarda KFG'nin önemli bir parçası olan, müşterinin sesi ile üretim mühendisinin sesinin buluştuğu, "Kalite Evi" kavramına ulaşılır. Elde edilen bilgiler, Kalite Evi olarak adlandırılan bu matrise yerleştirilir. Daha sonra, ürüne ilişkin teknik özellikler de belirlenir ve bunlar da matrisin içine aktarılır. Kalite Evi'nin inşaatı adım adım gerçekleşen bir süreçtir. Evin temelinde müşteri ihtiyaç, istek ve beklentileri yatmaktadır. Süreç, müşteri beklentilerinin net ve olabildiğince hatasız olarak belirlenmesiyle başlar ve ele alınan ürünle ilgili bir takım matematik sonuçlara ulaşmayla sona erer. Ürünle ilgili firma ve müşteri bakış açılarının kristalize edilmesi kalite matrisinde bu bakış açılarının ilişkilendirilmesi ile mümkün olur.⁵

¹ Akbaba, a.g.m.

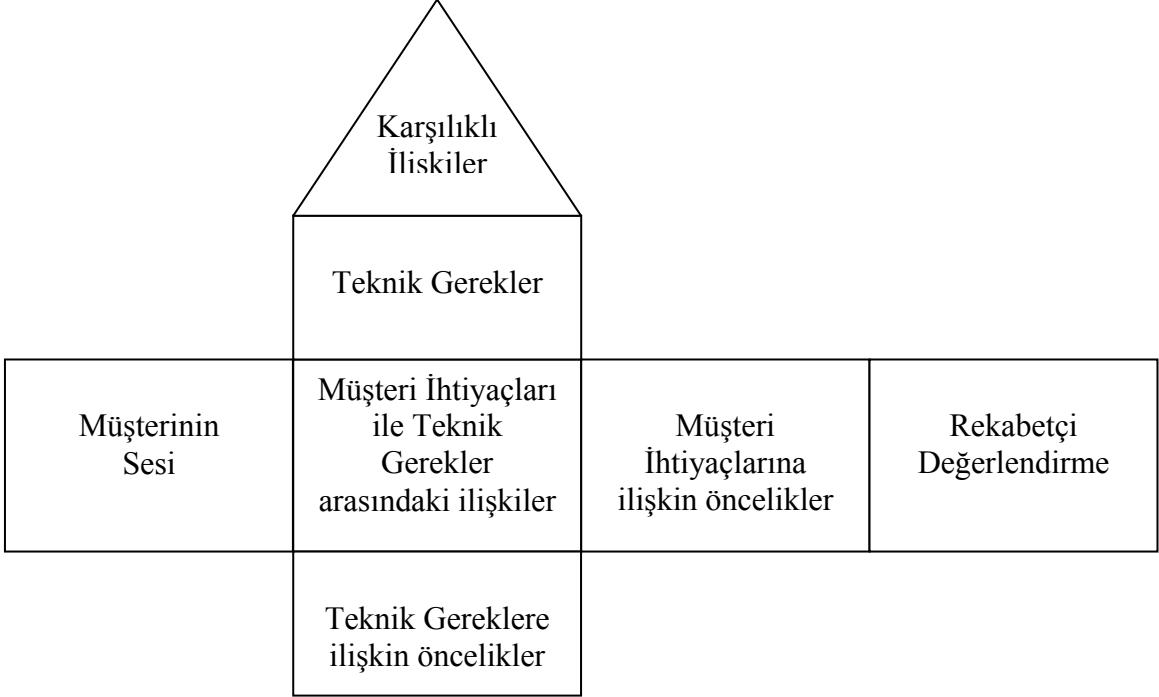
² Tütüncü, Öter, a.g.m., s:97-101

³ a.g.m., s:97-101

⁴ Muhittin Şimşek, *Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s:107-108

⁵ Tütüncü, Öter, a.g.m., s:97-101

Kalite Evi'nde; müşteri ihtiyaçları, ürüne ilişkin teknik özellikler, işletmenin rakipleri ile karşılaştırmalı olarak müşteri ihtiyaçlarını karşılama durumu, tüm teknik özellik çiftleri arasındaki ilişkiler, müşteri ihtiyaçlarının karşılama öncelikli teknik özellikler ve tüm teknik özellikler için hedeflenen değerler yer alır (Şekil 1). Kalite Evi uygulamasıyla müşteri ihtiyaçlarıyla güçlü bir ilişki içinde bulunan, işletmenin yetersiz kaldığı veya rakipleri karşısında çok üstün olduğu teknik özelliklerin belirlenmesi amaçlanır.¹

Şekil 1: Kalite Evi

4. Aşama: Kalite Evi uygulamasıyla tespit edilen teknik özellikler, tasarım veya üretim sürecinde yer alan tüm fonksiyonlara aktarılır, böylece tüm fonksiyonların müşterinin sesini duyması sağlanır. Bu uygulama neticesinde, müşteri ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli önlemler alınabilir.²

1.2. KFG'NİN FAYDALARI

Kalite Fonksiyon Göçerimi metodunun yararlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- KFG müşterinin kullandığı dil ile işletmenin kullandığı dilin birbirine uymasını ya da bu iki tarafın aynı dili konuşmasını sağlamak amacıyla güder. Geçen zaman içinde müşteriler ve onların özellikleri, istekleri, ihtiyaç ve beklentileri de değişmektedir. Diğer yandan iş hayatı içindeki işletmeler de ürünler, çalışanlar, yönetim felsefeleri vb. açılardan devamlı olarak değişime uğramaktadırlar. Devamlı değişim, müşteri ve işletmenin algı haritalarının ve düşünce yapılarının da sürekli yenilendiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, değişen koşullar içinde müşteri ve işletmenin konuştuğu dil farklılaşmaktadır. Bazı firmalar müşterinin “ne” dediğini

¹ Sevinç Üreten, *Üretim/İşlemler Yönetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s:179-180

² Üreten, *a.g.e.*, s:179-180

anlamak için yeterince hızlı hareket edememekte ve pazar payında daralma yaşamaktadır. Bazı firmalar ise müşterinin ne dediğini öğrenebilmek ve bu bilgiyi firmada içselleştirebilmek için zaman kaybetmeden çeşitli yöntemler aramaktadır. KFG de bu yöntemlerden biridir. Ayrıca KFG yöntemi işletmelere, yenilikçilik faaliyetlerini yürütürken; müşteri odaklılık, takım çalışmasını özendirme ve şirket kültürüne pozitif katkı, yazılı bilgi birikimi sağlayarak kurumsallaşmaya katkıda bulunmak, maliyetlerin düşürülmesi ve çıktının optimizasyonu yoluyla verimlilik artışı sağlamak, ürün tasarım aşamasında çok titiz bir çalışma ile sıfır hatalı üretimi sağlamak gibi avantajları sayesinde önemli katkılar sağlamaktadır.¹

- Operasyonlarda, teçhizat ve malzemede yapılan değişiklikler sayesinde, üretilen ürünlerin daha ucuza mal edilmesi ve yüksek kalitede yapılması sağlanır. KFG sayesinde müşteri istek ve ihtiyaçları daha fazla karşılanabildiğinden satışların artması ve gelirlerin artırılması sağlanır.²
- Ürün üzerinde yapılan değişikliklerin büyük bölümü tasarım aşamasında gerçekleştirilir. Bu, bütün tasarım kararlarının projenin başında alınmasıyla olur. Böylece sonradan anlaşılan hatalar nedeniyle acil olarak ve panik içinde yapılan değişikliklerin maliyetinden ve müşteri isteklerini göz önüne almamanın maliyetinden kurtulmuş olunur.³
- KFG'nin yeni ürün geliştirme süresini kısaltarak yeni ürünlerin pazara daha kısa sürede sunulmasını sağlaması, yenilikçilik faaliyetlerinin işletme içinde hız kazanmasına yardımcı olmaktadır.⁴

Kalite Fonksiyon Göçerimi sürecin zayıf yönlerinin en başında; çok dikkatli olma zorunluluğu, üretim süreci başladıktan sonra geriye dönüşün maliyetli olması, yüksek düzeyde şirket kültürü gerektirmesi, disiplinler arası bilgi kullanımında yetkinleşmiş personel gerektirmesi, teknik dil ile sosyal dili katıştırma gereği ve bazı durumlarda çok sayıda verinin matrisler içinde ilişkilendirilmesi gereği nedeniyle yoğunlaşma zorluğu gelmektedir.⁵

---

¹ Tütüncü, Öter, a.g.m., s:97-101

² Akbaba, a.g.m.

³ a.g.m.

⁴ Üreten, a.g.e., s:182

⁵ Tütüncü, Öter, a.g.m., s:97-101

2. DEDEMAN KONYA OTEL VE KONGRE MERKEZİ'NDE YAPILMIŞ BİR KFG UYGULAMASI

2.1. DEDEMAN KONYA OTEL VE KONGRE MERKEZİ

Binlerce yıl ev sahipliği yaptığı farklı medeniyetlerin kültürel dokusunu ve Mevlana'nın tüm insanlığı kucaklayan hoşgörü felsefesini ruhunda barındıran bir kent olan Konya, Anadolu'nun en önemli merkezlerinden biri olma özelliğini geçmişte olduğu üzere bugün de sürdürmektedir.

“Dedeman Hotels and Resorts International” oteller zincirinin Konya'daki halkası “Dedeman Konya Otel ve Kongre Merkezi” 2007 yılında hizmete girmiş olup ileri teknoloji ve modern mimarlığın konfor ile buluştuğu tasarımı ile şehir merkezindeki tek beş yıldızlı tesistir. 207 odası, 2 restoranı, 3 barı, “Life Style” Sağlık ve Spa Merkezi, açık ve kapalı yüzme havuzları ile konuklarına hizmet veren otel; tiyatro düzeninde toplamda 2700 kişiyi ağırlayabilecek 1 balo salonu, 1 çok amaçlı salon ve 5 adet küçük toplantı salonu ile Orta Anadolu'nun en büyük kongre merkezidir. Konya sanayi bölgesine ve diğer iş merkezlerine rahatlıkla ulaşılabilir konumda bulunan tesis çok sayıda şirketin konaklamadaki tek adresi durumuna gelmiştir.¹

2.2. KALİTE EVİNİN OLUŞTURULMA AŞAMALARI VE KFG EKİBİ

Kalite Evinin oluşturulması ile ilgili çalışmaya başlamadan önce çalışmayı yürütecek bir KFG ekibi oluşturulmuştur. KFG ekibi otelin hâlihazırda bulunun; bir resepsiyonist, bir servis elemanı, bir aşçı, bir satış yetkilisi ve satış müdüründen oluşan ve “beyin fırtınası takımı” olarak adlandırılan ekip elemanlarından oluşturulmuştur. Bu ekip “Kalite Çemberleri”ni meydana getirmekte ve 5 kişiden oluşmaktadır. Çalışmada altı aşamadan oluşan bir kalite evi uygulaması yapılmış ve son aşamada kalite evi şekillendirilmiştir. Altı aşama aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

2.2.1. Müşterinin Sesinin Toplanması (VOC)

Çalışmanın birinci aşamasında, müşterinin sesini toplamadan önce otelin müşterileri gruplara ayrılarak bu çalışmanın hangi müşteri grubuna yönelik yapılacağına karar verilmiştir. Çalışmada otelin ana müşteri grubu olarak “iş seyahati nedeniyle otelde konaklayanlar” seçilmiştir. Belirlenen müşteri grubunun istekleri, beklentileri ve ihtiyaçları (NE'ler); literatür taraması, otelde misafirlere uygulanmış anket formları, otelden çıkış yapan misafirlerin telefonla birebir aranıp konaklamaları esnasında bir problemle karşılaşmış karşılaştıkları öğrenilmesi neticesinde elde edilen bilgiler ve KFG ekibinin misafirlerle birebir iletişimleri sonucu elde ettikleri deneyimleri ışığında belirlenmiştir. Misafirlerin istekleri üç temel grupta toplanmıştır; Güvenilirlik, Heveslilik, Fiziksel Çevre.

Bu gruplama yapılırken KFG ekibinin fikirlerinin yanısıra hizmet işletmelerinde KFG yöntemi üzerine yapılmış araştırmalara dayanılmıştır.² Bu üç temel grup daha sonra şu şekilde detaylandırılmıştır:

¹ http://www.dedeman.com/konya_TR.aspx, 30.04.09

² Tütüncü, Öter, a.g.m. s:105

Müşterinin İstekleri (Ne'ler, Müşteri Ne İstiyor?):

Güvenilirlik

- Problem çözme
- Doğru faturalama
- Hizmet kalitesinde standardı koruyabilmek
- Uzun süreli istihdam edilen personel (misafiri tanıyan)

Heveslilik

- Dakik hizmet
- İçten ve güler yüzlü yaklaşım
- Hoş sürprizler
- Misafirin kişisel tercihlerine yönelik hizmet

Fiziksel Çevre

- Kullanılan ekipmanlar
- Tesisin dış görünüşü
- Profesyonel imaj
- Hijyen

2.2.2. Müşteri İsteklerinin Önceliklendirilmesi ve Rekabetçi Kıyaslama

2.2.2.1. Müşterinin Atfettiği Değer (Customer Value):

Müşterinin her bir isteği (Ne) için yapacağı önem derecesi puanlaması kalite evinin (a) sütununda gösterilmiştir. Müşteri istekleri içinde hangilerinin diğerlerinden daha öne çıktığı burada görülür. Misafirlerin isteklerine 1'den 7'ye kadar puan verir. 1 puan en düşük önemi, 7 puan en yüksek önemi belirler (1 = zayıf, 7 = mükemmel).¹Misafirlerin beklentileri arasında problem çözebilme, içten güler yüzlü hizmet ve hijyen beklentilerinin en yüksek öneme sahip olduğuna karar verilmiştir.

2.2.2.2. Müşterinin Rakip Değerlendirmesi:

Kalite evinin (b) sütununda otel misafirlerinin Dedeman otelinin rakibi şehirdeki diğer beş yıldızlı otel olan Rixos Otel Konya ile Dedeman oteli arasında bir kıyaslama yapmaları istenmiş ve misafirler rakip işletmenin performansını beklentileri doğrultusunda değerlendirerek 1-7 arasında puanlar vermişlerdir (1 = zayıf, 7 = mükemmel). Böyle bir kıyaslamayı yapması için hem Dedeman otelinin hem de Rixos otelinin müşterisi olan ve sık geceleme yapan misafirlere anket uygulanmış bunun yanı sıra KFG ekibinin misafirlerle birebir diyalogları neticesinde rakip işletme ile ilgili duyuları ve deneyimlerinden faydalanılmıştır. Çalışmada rakip otelin en güçlü yanının hoş sürpriz yapabilme kapasitesi olduğu görülmüştür, çünkü rakip işletme giderlerin kısılması noktasında Dedeman otelinden daha rahat hareket edebilmekte ve misafirlerine karşı maddi olanaklarını kullanarak daha çok hoş sürpriz yapabilmektedir. Örneğin rakip işletme geceleme sayısı yüksek olan üst düzey misafirlerine dağıttığı Rixos Konya VIP kart ile misafirlerin otelin odalar bölümü dışındaki harcamalarında (restoranlar, barlar, disco, sağlık kulübü) %50 indirim yapmaktadır.

---

¹ a.g.m. s:106

2.2.2.3. Mevcut Hizmet Performansı:

KFG ekibi Dedeman otelinin mevcut performansını değerlendirerek misafirlerin beklentileri karşısında kendi performanslarına yine 1-7 arası puan vermişlerdir (1 = zayıf, 7 = mükemmel). Bu puanlama kalite evinin (c) sütununda yer almıştır. KFG ekibinin bu aşamada objektif ve gerçekçi kararlar vermesi KFG yönteminin güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.¹

2.2.2.4. Performans Hedefleri:

KFG ekibi, hizmet performanslarına ilişkin (müşteri isteklerini karşılarken gösterilecek performans) hedefleri yine 1 – 7 puan aralığında puanlar (1 = zayıf, 7 = mükemmel). Bu noktada otelin personel, donanım ve finansal kaynaklarına bağlı olarak gerçekçi puanlama yapmak önem taşımaktadır.² KFG ekibi misafirlerin beklentilerinin nasıl karşılanacağı noktasında 1-7 arası puanlama yaparak misafir beklentilerinin nasıl karşılanacağını ölçülebilir şekilde belirlemiş olur. Bu puanlama kalite evinin (d) sütununda gösterilmiştir. KFG ekibi otelin mevcut hizmet performansını göz önünde bulundurarak hangi performans hedeflerini yükselterek misafirlerin beklentilerini tatmin edeceklerine karar vermişlerdir. Örneğin KFG ekibi doğru faturalama noktasında mevcut performansına 5 puan vermiştir, performans hedefleri sütununda ise doğru faturalama 7 puan olarak belirlenmiştir, demek ki otel doğru faturalama noktasında eksikliğini kapatarak müşteri tatminini arttırabilir.

2.2.2.5. Satış Noktası:

Satışları direkt etkileyeceği düşünülen özellikler (müşteri istekleri) KFG ekibince puanlanır. 3 tür puan kullanılır: 1,5 = satış noktasında güçlü katkı sağlayabilecek bir özellik, 1,2 = satış noktasında orta derecede katkı sağlayabilecek güçte bir özellik, 1 = satış noktasında hiçbir güçlü yan/avantaj taşımayan özellik.³ Bu puanlama kalite evinin (e) sütununda gösterilmiştir. KFG ekibi mesleki deneyimlerinden yararlanarak bu puanlamayı yapmıştır. Çalışmada problem çözebilmeyen, hizmet kalitesinde standardı yakalamanın, içten-gülyüzlü hizmet vermenin ve hijyene önem vermenin otelin satışlarını arttıracığına karar verilmiştir.

2.2.2.6. İlerleme Rasyosu (Improvement Ratio):

Kalite evinin (d) sütunundaki değerler (c) sütunundaki değerlere bölünerek elde edilir. Örneğin (d) sütununda “doğru faturalama” isteği için 7 puan verilmiştir, “doğru faturalama” isteğinin (c) sütunundaki değeri ise 5’tir. $5 / 7 = 1.4$ olduğundan ilerleme rasyosu sütununa, yani (f) sütununa 1.4 yazılmıştır. Bu hesaplama müşteri istekleri sütunundaki bütün Ne’ler için tek tek yapılarak çıkan sonuçlar (f) sütununda alt alta sıralanmıştır.

2.2.2.7. Ham Önem Ağırlığı (Raw Importance Weight):

Müşterinin kendi isteklerine atfettiği değer puanı, ilerleme rasyosu puanı ve satış noktası puanının çarpımı her bir “NE” için ham önem ağırlığını verir. Kalite evi üzerinde (g) sütunu her bir müşteri isteğinin sahip olduğu ham önem puanlarının alt alta sıralanmasıyla oluşmuştur.⁴

Örneğin; “problem çözme” isteğinin (a) sütunundaki değeri 7, (e) sütunundaki değeri 1.5, (7) sütunundaki değeri 1’dir. $7 * 1.5 * 1 = 10.5$ hesaplaması neticesinde problem çözenin (g) sütunundaki karşılığına 10.5 yazılmıştır. Bu hesaplama müşteri istekleri sütunundaki bütün Ne’ler için tek tek yapılarak çıkan sonuçlar (g) sütununda alt alta sıralanmıştır. Bu

¹ a.g.m. s:106

² a.g.m. s:106

³ a.g.m. s:107

⁴ a.g.m. s:107

sütunun dip toplamı ise 91.8 olarak hesaplanmıştır (Tg). Burada çıkan sonuçlar bir sonraki aşamada göreceli ağırlıklara dönüştürülecektir.

2.2.2.8. Göreceli Ağırlıklar:

Ham puan sütunlarının toplamına her bir ham puan oranlanır ve yüzdesel olarak ifade edilir. Önce müşteri isteklerine ilişkin ham önem ağırlık puanlarının hepsi toplanarak kümülatif ham önem ağırlığı bulunur. Daha sonra, her bir müşteri isteğine (NE) ilişkin ham önem ağırlık puanı toplam puana (Tg) bölünür ve çıkan sonuç 100 ile çarpılmak suretiyle söz konusu müşteri isteğinin diğer istekler arasında sahip olduğu göreceli ağırlık bulunur.¹

Örneğin, “problem çözme” isteğine ilişkin ham önem ağırlık puanı 10.5’tir. “Problem çözme” isteğinin göreceli ağırlık yüzdesi hesaplanırken 10.5 puan ham önem ağırlığı sütununun dip toplamına (Tg), yani 91.8’e bölünür: $10.5 / 91.8 = 0.11$ sonucu elde edilir. Çıkan sonuç 100 ile çarpılarak % 11.4 değerine ulaşılmıştır. Göreceli ağırlıklar sütununa (h) göre misafirlerin “problem çözme”, “içten-gülyüzlü hizmet” ve “hijyen” istekleri %11.4 önem derecesiyle önem sıralamasında birinci sırada yer almıştır. İkinci sırada %11 ile “doğru faturalama” gelmektedir.

2.2.3. Hizmet Tasarım ve Yönetim Ölçütlerinin Saptanması

Bu aşamada kalite evinin çatısının altındaki Nasıl’lar kısmına geçilir. KFG ekibi oteli Odalar Bölümü ve Yiyecek-İçecek Bölümü olarak iki departmana ayırarak her bir departman için hangi tasarım ölçütlerini kullanarak müşteri isteklerini karşılayabileceklerini kararlaştırır. Bu ölçütlerin neler olacağı otelin izlediği politika, yönetim felsefesi vb boyutlara göre değişebilir.² Otelin odalar ve yiyecek-içecek bölümü için nasıllar şu şekilde detaylandırılmıştır:

Otel Hangi Hizmet Tasarım Ölçütlerini Kullanarak Müşteri İsteklerini Karşılayabilecek? (Nasıl’lar, Otel Nasıl Hizmet Verecek?) :

Odalar Bölümü

- Güler yüzlü Hizmet: Konuklara nazik davranma yoluyla onların isteklerini daha tatmin edici şekilde karşılayabileceğimiz varsayımı.
- Hızlı check-in / check-out: Konukları otele girişleri ve çıkışları esnasında bekletmeden, mümkün olan en hızlı şekilde hizmet verilmesi yoluyla istekleri karşılayabileceğimiz varsayımı.
- Sorun çözebilme: Konukların konaklamaları esnasında odalar bölümüyle ilgili karşılaştıkları herhangi bir problemde en etkili çözümü üretebilmek ve tekrarlanmamasını sağlamak yoluyla misafir isteklerini karşılayabileceğimiz varsayımı.
- Kaliteli geceleme: Konaklama esnasında kaliteli geceleme sağlanması yoluyla konukların isteklerini karşılayabileceğimiz varsayımı.
- Güvenlik: Konaklama esnasında güvenlik sağlanması yoluyla isteklerin karşılanması.

¹ a.g.m. s:108

² a.g.m. s:108

- Hijyen: Konukların gecelemleri esnasında odalarının ve kullanılan ekipmanın temiz ve sağlıklı olması yoluyla isteklerin karşılanabileceği varsayımı.

Yiyecek İçecek Bölümü

- Yiyecek-İçecek kalitesi: Konuklara sunulan yiyecek-içeceğin kalitesi, lezzeti yoluyla isteklerin karşılanabileceği varsayımı.
- Hızlı-Kaliteli servis sunma: Konuklara sunulan hizmetin kalitesi ve hızıyla isteklerin karşılanabileceği, siparişlerin tam ve doğru olarak servis edilmesi varsayımı.
- Hijyen: Konuklara sunulan yiyecek-içeceğin, servis alanının temiz ve sağlıklı olması yoluyla isteklerin karşılanabileceği varsayımı.
- Kullanılan Ekipmanların Kalitesi: Konuklara yiyecek-içecek servisi yaparken kullanılan ekipmanların ve servis alanında bulunan mobilya, ekipman vs.'nin kaliteli olması sayesinde isteklerin karşılanabileceği varsayımı.

2.2.4. İlişki Matrisinin Oluşturulması: (Ne Nasıl'a Karşı)

Ne ve Nasıl'lar belirlendikten sonra Kalite Evi üzerinde bunların ilişkilendirilmesi aşamasına geçilir. KFG ekibi burada misafirlerin isteklerini (Ne'ler) karşılamada hizmet tasarım ölçütlerinin (Nasıl'lar) önem derecesini belirler. KFG ekibinin belirlediği tasarım ya da yönetim ölçütleri müşterinin isteğini karşılamada nereye kadar işe yarayabilecektir? Otelin sunduğu tasarım ya da yönetim ölçütleri ile misafirlerin beklentileri arasında beklentilerin karşılanabilmesi noktasında bir ilişki kurulduğunda bu ilişkinin derecesi çok güçlü mü? Orta derecede güçlü mü? Muhtemel seviyede güçlü mü? Yoksa ilişkisiz mi olacaktır?¹ Örneğin misafirlerin isteklerinden “hizmet kalitesinde standardın korunması” ile otelin “güler yüzlü hizmet” sunumu arasında nasıl bir ilişki olduğu belirlenirken, kalite evinin Ne'ler satırı ile ve Nasıl'lar sütununun kesişme noktasında puanlama yapılır. Puanlama yapılırken iki kavram arasında çok güçlü bir ilişki olduğu düşünülüyorsa 10 puan, orta derecede bir ilişki için 3 puan, olası (zayıf) bir ilişki için 1 puan, iki kavram arasında ilişki yok ise 0 puan verilir. Çalışmada “hizmet kalitesinde standardın korunması” ile otelin “güler yüzlü hizmet” sunumu arasında çok güçlü bir ilişki olduğuna karar verilmiş ve 10 puan verilmiştir. Diğer misafir istekleri (Ne'ler) ve otelin ölçütleri (Nasıl'lar) benzer şekilde değerlendirilerek Ne'ler ve Nasıl'ların kesişim noktasında puanlama yapılmış ve ilişki matrisi tamamlanmıştır.

2.2.5. Hizmet Tasarımı ve Yönetim Ölçütlerinin (Nasıllar) Önceliklendirilmesi:

İlişki matrisi hazırlandıktan sonra ortaya çıkan puanlama sütunu ile her bir müşteri isteği (Ne) için hesaplanan göreceli ağırlık puanları, yani (h) sütunu çarpılarak bir hesaplama yapılır. Bu hesaplamanın sonunda elde edilen rakamların genel toplamı her bir hizmet tasarım/yönetim ölçütü için tek tek hesaplanarak ilgili “nasıl” sütununun altına, kalite evinde (i) satırına yazılır. Böylece her bir Nasıl'ın ham önem ağırlığı hesaplanmış olur.

Nasıl'ların göreceli ağırlıklarını hesaplamak için ise her bir Nasıl'ın ham önem ağırlık puanı Nasıl'ların ham önem ağırlıkları toplamına, yani (i) satırı toplamına (Ti) bölünüp 100 ile çarpılır. Bu hesaplama her bir nasıl için yapılarak sonuçlar (j) satırına yazılır.

¹ a.g.m. s:109

Aşağıdaki tabloda otelin sunduğu hizmet tasarım/yönetim ölçütlerinden; yani nasıl'lardan “güler yüzlü hizmet” için örnek bir ham önem ağırlığı hesaplaması yapılmıştır. Hesaplama yapılırken:

1. “Güler yüz” ile müşteri isteklerinin ilişki matrisi puanlaması; yani Ne X Nasıl matrisi hücre puan alınmıştır.
2. Bu puanlarla müşteri isteklerinin göreceli önem puanları; yani kalite evinin (h) sütunundaki değerler, her bir Ne X Nasıl matrisi hücre puanı ile tek tek çarpılır.
3. Bu hesaplama neticesinde çıkan rakamların genel toplamı bize “güler yüz” için “ham önem ağırlık puanını verir.
4. Bu rakam 404,8 olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu rakam kalite evinde (i) satırında, “güler yüz” sütununun hizasına yazılır.

MÜŞTERİ İSTEĞİ	Güleyüz	X	MÜŞTERİ İSTEĞİNİN GÖRECELİ AĞIRLIK PUANI	=
Problem çözme	3	*	11,4	34,3
Doğru faturalama	0	*	11,0	0,0
Hiz. kalitesinde standart	10	*	9,8	98,1
Uzun süreli personel	1	*	4,4	4,4
Dakik hizmet	3	*	7,8	23,5
İçten güler yüzlü	10	*	11,4	114,4
Hoş sürpriz	10	*	4,4	43,6
Kişisel tercihe yönelik	3	*	5,2	15,7
Kullanılan ekipmanlar	0	*	7,8	0,0
Tesisin dış görünüşü	0	*	4,4	0,0
Hijyen	0	*	11,4	0,0
Güvenliğin sağlanması	3	*	5,4	16,3
Sektörde lider	10	*	5,4	54,5
TOPLAM				404,8

Tablo 1: Hizmet Tasarımı ve Yönetim Ölçütlerinin (Nasıllar) Önceliklendirilmesi Hesaplaması

Bu hesaplama her bir Nasıl için tek tek yapılarak kalite evinin (i) satırı tamamlanır. Böylece her bir Nasıl için ham önem ağırlığı hesaplanmış ve bunların toplamı bulunmuş olur. Sonuçlar aşağıdaki gibidir:

	Güler yüz	Hızlı C.I. C.O.	Sorun çöze bilme	Kaliteli geceleme	Güvenlik	Hijyen	Kalite	Servis	Hijyen	Kullanılan ekipman		
Nasılların ham önem ağırlıkları	405	524	404	441	181	358	469	588	354	402	4125	=Ti

Tablo 2: Nasıl'ların Ham Önem Ağırlıkları Hesaplaması

Nasılların ham önem ağırlıkları bulunduktan sonra Nasıl'ların göreceli ağırlıkları hesaplanır. Bu hesaplama “güler yüz” için şu şekilde yapılmıştır:

$$\text{Güler yüz'ün ham önem puanı} = 404,8$$

$$\text{Nasılların ham önem ağırlıkları toplamı} = T_i = 4.125$$

$$404,8 / 4.125 * 100 = \% 9,8$$

Bu hesaplama her bir Nasıl için tek tek yapılarak Nasıl'ların göreceli ağırlık değerleri yüzdesel olarak şu şekilde bulunmuştur:

	Güler yüz	Hızlı C.I. C.O.	Sorun çöze bilme	Kaliteli geceleme	Güvenlik	Hijyen	Kalite	Servis	Hijyen	Kullanılan ekipman		
Nasılların göreceli ağırlıkları (%)	10	13	10	11	4	9	11	14	9	10	100	=T _j

Tablo 3: Nasıl'ların göreceli Ağırlıkları Hesaplaması

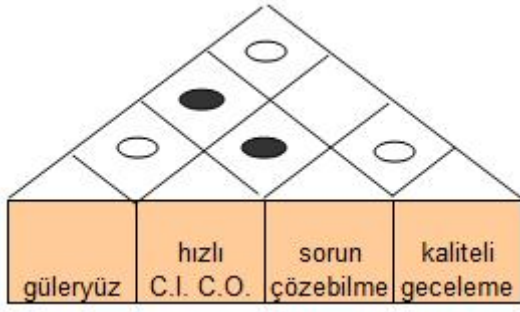
Elde ettiğimiz göreceli ağırlık değerleri otel misafirlerinin beklentilerinin tatmin edilmesinde öncelik verilmesi gereken Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütlerini işaret etmektedir. Yüzdesel ağırlıklara bakılarak hizmetsel işlevlerin ve ölçütlerin ne şekilde tekrar göçerime uğratılabileceğine de karar verilebilir. Örneğin, belli birkaç ölçüt diğerlerinden çok yüksek yüzde değerleriyle ayrılmış ise bu ölçütler üzerinde daha fazla durulması gereğinden bahsedilebilir.¹

2.2.6. Korelasyon Matrisi: (Çatı)

Korelasyon matrisi kalite evinin çatısını meydana getirir. Kalite evinin bu kısmında Nasıl'ların birbirleri arasındaki ilişki gösterilir. Nasıl'ların birbirlerini ne yönde etkiledikleri göz önünde bulundurularak çatı meydana getirilir. Eğer her bir Nasıl diğerini destekliyorsa pozitif bir ilişkiden, diğerini olumsuz yönde etkiliyorsa negatif bir ilişkiden bahsedilir. Korelasyon matrisinde Nasıl'lar Nasıl'larla karşılaştırılarak:

- Kuvvetli olumlu bir ilişkinin olması durumunda ● işareti,
- Olumlu bir ilişkinin olması durumunda ○ işareti,
- Olumsuz bir ilişkinin olması durumunda ⊗ işareti,
- Kuvvetli olumsuz bir ilişkinin olması durumunda ✱ işareti,
- İlişki olmaması durumunda ise boş hücre ile gösterilir.

¹ a.g.m. s:110

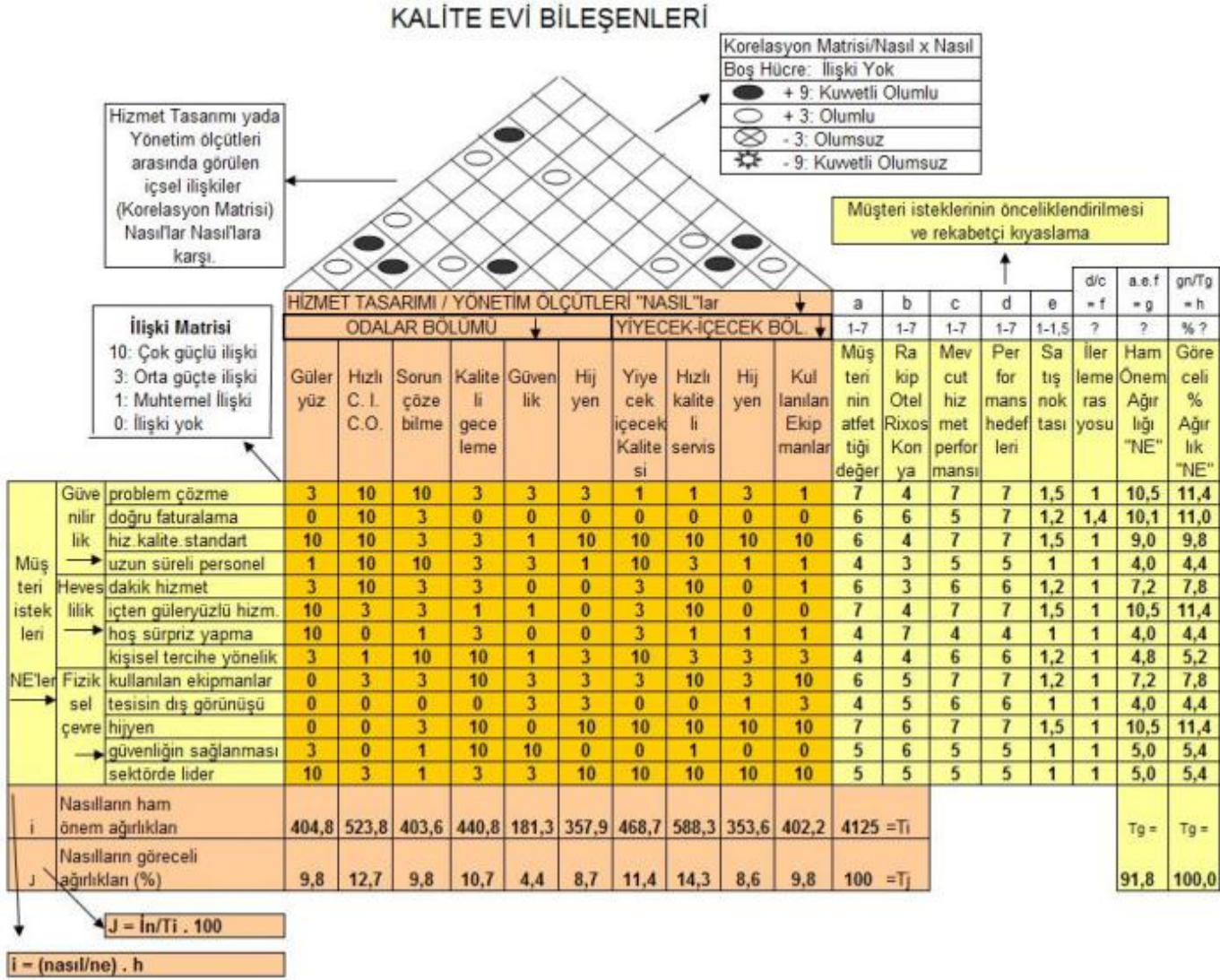

Tablo 4: Korelasyon Matrisi Örnek Kesiti

Yukarıda korelasyon matrisinin küçük bir kesiti alınmıştır. Çatının bu kesitinde KFG ekibi “güler yüz” ölçütü ile “hızlı check-in check- out arasında olumlu bir ilişki saptamışlardır. Çünkü resepsiyon görevlisinin check-in check- out esnasında güler yüzlü hizmet vermesi misafir açısından olumlu değerlendirileceğinden bu iki Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütü arasında olumlu bir ilişki vardır. “güler yüz” ölçütü ile “sorun çözebilme” arasında ise kuvvetli olumlu bir ilişki tespit edilmiştir. Misafirlerin sorunla karşılaşmaları durumunda bu sorunların en etkili şekilde çözülmesi için sorun anında misafire güler yüzle yaklaşmak sorunun yarattığı olumsuz havayı dağıtmak ve misafiri yatıştırmak için önemli bir yere sahiptir.

Kalite evinin oluşum sürecinde çatı erken oluşturulursa ilgili departmanlar arasında kalite evinin inşası sırasında daha yakın çalışma ortamı sağlanabilir. Çatı en sona bırakılmışsa, oluşan ilişkilere bakılarak müşterinin isteklerinin karşılanması amacıyla hangi departmanın hangisiyle hangi konularda daha yakın bir işbirliğine gideceği saptanabilir.¹

¹ a.g.m. s:111

Tablo 5: Kalite Evi

2.3. KALİTE EVİNİN ANALİZİ VE EYLEM PLANLARI

KFG ekibi, kalite evini kullanarak hem müşteri isteklerini, hem de otelin geliştireceği tasarım ve yönetim ölçütlerini önem derecelerine göre sıralayabilir. Her iki tarafa ait göreceli ağırlıklar grafiklere dökülerek veriler daha da somut bir şekilde ortaya konacağından otel yönetiminin bu verilere yönelik eylem planları hazırlamasına yardımcı olacaktır. Otel yönetimi verilerden hareketle verdiği hizmet üzerinde müşteri beklentileri doğrultusunda ne gibi değişikliklere gidebileceğini, hangi stratejilere yönelebileceğini belirleme olanağına kavuşacaktır.¹

Yapılan KFG uygulamasında müşteri istekleri (Ne'ler) içinde "güvenilirlik" ana başlığı altındaki alt istekler "heveslilik" ve "fiziksel çevre" başlıkları altındaki isteklerden daha ön plana çıkmıştır. "güvenilirlik" altındaki alt isteklerin toplam göreceli ağırlık puanı %36.6 olarak hesaplanmıştır (dört alt isteğin "h" sütunundaki değerleri toplamı). Ana başlıkların altındaki alt isteklerin sayıları birbiri ile eşit olmadığından karşılaştırma yapmak için alt

¹ a.g.m. s:113

İsteklerin yüzde değerlerinin ortalaması alınmıştır. Örneğin “güvenilirlik” için toplam göreceli ağırlık %36.6’dır. “Güvenilirlik” başlığı altında toplam 4 alt istek yer almaktadır. “%36.6/4” işlemi %9.1 sonucunu vermektedir. Bu işlem diğer iki ana başlık için de yapıldığında “heveslilik” için sonuç % 7.2, “fiziksel çevre” için ise % 6.9 çıkmıştır. Bu sonuçlardan hareketle misafirlerin Dedeman Konya’dan istekleri arasında “güvenilirlik” başlığı altındaki alt istekleri birinci sırada, “heveslilik” başlığı ikinci sırada, “fiziksel çevre” başlığı üçüncü sırada gelmektedir. Bu durumda otelin misafir isteklerini karşılama çabaları içinde problem çözme, doğru faturalama, hizmet kalitesinde standardı yakalama ve personelini uzun süreli istihdam edebilmeye yönelik olanlarına daha çok önem vermesi gerekmektedir. “heveslilik” ve “fiziksel çevre” istekleri sonraki sırada yer aldığından otel yönetimi kaynaklarını öncelikli olarak “güvenilirliğe” tahsis ettikten sonra diğer iki ana grupta isteye yönelecektir.

Sonraki aşamada KFG ekibi Dedeman Konya için öngördükleri Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütlerinde oluşan göreceli ağırlıklara baktığında otelin odalar bölümü ile ilgili ölçütlerin öne çıktığını, yiyecek-içecek bölümü ile ilgili ölçütlerin biraz daha düşük öneme sahip olduğunu görmüştür. Bu karşılaştırma yapılırken odalar bölümünün altındaki altı Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütünün (Nasıl’lar) (j) satırında yer alan göreceli ağırlık yüzde değerleri toplamı alınmıştır. Bu değer %56.4’tür. Odalar ve yiyecek-içecek bölümlerinin alt birimleri eşit sayıda olmadığından karşılaştırma yapılabilmek bölümlerin alt başlıklarına ait yüzde değerlerinin ortalaması alınmıştır. Örneğin odalar bölümü için göreceli ağırlıklar toplamı %56,4 bulunmuştur. Odalar bölümünün altında altı adet başlık bulunduğu için “%56.4/6” işlemi sonucu %9.4 sonucunu vermektedir. Bu işlem yiyecek-içecek bölümü için yapıldığında sonuç %7.4 çıkmaktadır. O halde odalar bölümü ile ilgili ölçütler daha ön plana çıkmıştır ve otel yönetimi misafir isteklerini tatmin için odalar bölümünde daha yoğun bir çalışma yapmaya hazırlanabilir.

Ne’ler ve Nasıl’larla ilgili sonuçlar karşılaştırılarak ortaya çıkan neticeye bakıldığında, KFG ekibinin misafir isteklerini doğru algıladığını ve bu istekleri tatmin etmek için doğru Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütleri geliştirdiğini söyleyebiliriz. Dedeman Konya Oteli beş yıldızlı standartlarda, çoğunlukla iş seyahati, kongre, toplantı organizasyonları gibi nedenlerle konaklayan müşterilerin tercih ettikleri bir şehir otelidir. Şehir otellerinde konaklayan müşteriler, konaklamalarının amacına uygun olarak genellikle oda kahvaltısı; yani geceleme fiyatlarına sadece kahvaltının dahil olduğu fiyat tarifesini tercih ederler. KFG ekibinin bu uygulama için seçtikleri ana müşteri grubu “iş seyahati nedeniyle otelde konaklayanlar”dır. İş seyahati nedeniyle otelde konaklayan müşteriler oda kahvaltısı konaklamayı tercih ettikleri için otelin yiyecek-içecek bölümünü odalar bölümünden daha az kullanılır. Her şey dâhil sistemle müşterilerine üç öğün yiyecek-içecek ve geceleme imkânı sunan tatil otellerinin aksine, şehir otelleri müşterilerinin gün içinde işleri dolayısıyla otel dışında daha çok vakit geçirdiklerini göz önünde bulundurarak, oda kahvaltısı hizmet verirler. Ne’ler ve Nasıl’lar ile ilgili göreceli ağırlık ölçütleri kıyaslandığında, odalar bölümü ile ilgili ölçütlerin yiyecek-içecek bölümü ile ilgili ölçütlerden daha yüksek öneme sahip olduğu belirlenmiştir. KFG ekibinin seçmiş olduğu ana müşteri grubu iş seyahati nedeniyle otelde konaklayanlardır ve bu müşteriler otelin odalar bölümünü daha çok kullanmaktadırlar. Bu bağlamda odalar bölümü ile ilgili ölçütlerin daha yüksek öneme sahip olması seçilen ana müşteri grubuyla örtüşmektedir. İş seyahati nedeniyle otelde konaklayan müşteriler otelin odalar bölümünü daha çok kullanacak ve bu bölümde görev yapan otel personeliyle daha yoğun ilişki kuracaktır. Dedeman Konya ana misafir grubu olarak seçtiği “iş seyahati nedeniyle konaklayan” misafirler, “güvenilirlik” başlığı altında ifade edilen beklentilerinin karşılanmasını

özellikle odalar bölümünden talep edecektir; çünkü konaklamalarının amacına uygun olarak otelin yiyecek-içecek bölümünü daha az, odalar bölümünü daha çok kullanacaklardır. Otelin Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütleri içinde odalar bölümü ile ilgili olanların en önde gelmesi otelin müşteri isteklerini karşılamak için doğru yolu seçtiğini göstermektedir. Otel yönetimi bu bağlantıyı göz önünde bulundurarak öncelikle odalar bölümünde verilen hizmetlerle ilgili bir problemle karşılaşılması durumunda problem çözme konusunda yetkinliğini arttıracak önlemler alacak, doğru faturalama yapabilmek için personelini eğitecek, hizmet kalitesinde standart oluşturmaya ve bunu korumaya çalışacak, konaklama sıklığı yüksek olan misafirlerin otele her gelişinde aynı personelle karşılaşmasını sağlayabilmek için istihdam ettiği personelin uzun süreli çalışmasını sağlayacak önlemler alacaktır. Bunların dışında misafirlerin beklentileri arasında “içten-güler yüzlü hizmet” ve “hijyen” beklentileri de önem değeri yüksek olduğundan otel yönetiminin bu noktalarda çabalarını yoğunlaştırması müşteri tatmini açısından önem arz edecektir.

2.4 KALİTE EVİNDE GÜVENİLİRLİK VE GEÇERLİLİK

KFG modelinin güvenilirliği, müşteri istekleri ve Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütleri arasında göreceli önem ağırlıkları açısından içsel tutarlılığın sağlanması ile mümkündür. Temel bir ilke olarak, müşteri istekleri ile Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütleri arasında benzerlik, yakınlık gösterenlerin benzer ya da yakın göreceli ağırlıklara sahip olması gerekmektedir. Örneğin yapılan uygulamada güvenilirlik ile odalar bölümü göreceli önem ağırlıkları bakımından birinci sırada gelmektedir. Böyle birbirini destekleyen neticeler elde edildiği zaman, yönetim KFG modelinden elde edilen çıkarımlara güvenebilir ve kaynak aktarabilir. KFG modeli müşterilerin istediklerini yani “Ne”leri başarılı biçimde yönetimin Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütlerine yani “Nasıl”lara tercüme edebilirse başarılı olacaktır. Müşteriler ve otel yönetimi bu şekilde aynı dili konuşmuş olacaktır. KFG modelinin geçerliliği müşteri isteklerinin ve Hizmet Tasarımı ve Yönetim ölçütlerinin yorumlanması, anlamlandırılması, spesifik hale getirilmesi noktalarında etkiye maruz kalabilmektedir. Farklı numaraların, sayıların, ölçeklerin, aralıkların, düzeylerin, puanlama sistemlerinin kullanılması geçerliliği etkilemektedir. Bundan dolayı istek ve ölçütlerin seçimi ve netleştirilmesi aşamalarında çok dikkatli olmak, en baştan doğru ölçütlerin tercih edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu istek ve ölçütlerin sayısallaştırılmaları ve ölçümlere tabi tutulmaları aşamalarında geçerliliği kabul görmüş yöntemlere başvurmak gerekmektedir.¹

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde yaşanan yoğun rekabet, kalite iyileştirme ve yenilik faaliyetlerini öngörmektedir. Rekabet üstünlüğü ve pazar paylarının elde edilmesi, korunması ve pazarlarda karlılığın artırılması noktasında ancak yenilikçi ve kaliteli ürünleriyle fark yaratan işletmeler başarılı olabileceklerdir. Bu bağlamda, müşteri isteklerine cevap verebilecek ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi önemlidir.

Yenilik faaliyetlerine yön verecek müşteri gereksinimlerini tatmin yeteneğimizi metodolojik olarak saptamak yenilik sürecinde, dolayısıyla rekabet üstünlüğü elde etmede işletmelere fayda sağlayacaktır. Bu saptama günümüzde “Kalite Fonksiyon Göçerimi

¹ a.g.m. s:114

(KFG)” yöntemiyle yapılmaktadır. KFG, müşterilerin beklentilerinin, isteklerinin ve algılayamadıkları ihtiyaçlarının belirlenmesini; belirlenen bu beklenti, istek ve ihtiyaçların örgütün bütün fonksiyonel bileşenlerindeki ürün ya da hizmet özelliklerine dönüştürülmesini sağlayan, fonksiyonlar arası bir takım tarafından yürütülen, detaylı ve yapılaşmış olmasının yanı sıra esnek ve anlaşılması kolay bir ürün ve hizmet geliştirme yöntemidir.

KFG öncelikle üretim işletmelerinde uygulanan bir kavram iken 1981 yılından itibaren hizmet işletmelerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Hizmet işletmelerinin önemli bir bileşeni olan konaklama işletmeleri, turizm olgusunun yapısı gereği esnek bir taleple karşı karşıyadırlar. Talebin bu esnek yapısı müşteri istek ve ihtiyaçlarına uygun ürün ya da hizmet sunulması açısından durumu daha da önemli bir hale getirmektedir. Konaklama işletmeleri Kalite Fonksiyon Göçerimi kavramına önem vererek ve bu yöntemi uygulayarak müşteri istek ve ihtiyaçları doğrultusunda ürün ve hizmet geliştirerek rekabet üstünlüğü elde edebileceklerdir.

Yapılan KFG uygulamasında, misafirlerin Dedeman Konya otelinden beklentileri arasında; problem çözme, doğru faturalama, içten ve güler yüzlü hizmet, ve hijyen beklentileri üst sıralarda yer almaktadır. Otel yönetiminin, misafirlerinin bu isteklerini karşılamaya öncelikle önem vermesi, müşteri tatmini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AKBABA Atilla, “Kalite Fonksiyon Göçerimi Metodu ve Hizmet İşletmelerine Uyarlanması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İzmir, Cilt 2, Sayı:3, 2000

ERDEM Sabri, KAVRUKKOCA Güzin, ÖZDAĞOĞLU Aşkın, “Kalite Kültüründe Kalite Fonksiyon Göçeriminin Yeri”, Bildiri, **II. Kalite Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 28-30 Mayıs 2003

SAVAŞ Halil, AY Mevhibe, “Üniversite Kütüphanesi Tasarımında Kalite Fonksiyon Göçerimi Uygulaması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İzmir, Cilt 7, Sayı:3, 2005

ŞİMŞEK Muhittin, **Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000

TÜTÜNCÜ Özkan ve ÖTER Zafer, “Turizm İşletmelerinde Kalite Fonksiyon Göçerimi: Seyahat Acentelerine Yönelik Varsayımsal Bir Yaklaşım”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İzmir, Cilt 3, Sayı:3, 2001

ÜLGEN Hayri, MİRZE S.Kadri, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004

ÜRETEN Sevinç, **Üretim/İşlemler Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005

http://www.dedeman.com/konya_TR.aspx, 30.04.09

KAMU HİZMETLERİNİN BELEDİYELERDE UYGULANMASINDA ÖZELLEŞTİRME YÖNTEMLERİ

THE PRIVATIZATION METHODS OF APPLYING PUBLIC SERVICES IN MUNICIPALITIES

Mehmet GÖKÜŞ¹

Hakan ALPTÜRKER²

ABSTRACT

Public services can be considered as an activity answering a need whose satisfaction contains public benefit. In traditional government understanding, public services are provided by governments. It has been observed that a government obliged to serve public services becomes incapable against the social needs changing in time. For this reason the presentability of public services in addition to the public organizations by private sectors organizations comes into practice. From this point of view the Privatization Method of presenting the public services comes on the scene. This method is started to be applied by the departments responsible for presenting local public services with a few differences and this has been pioneered by municipalities. The sensitivity of presenting the improving and modifying of local needs in an effective and productive way led to the process of privatization in public services. In this study public services presentation methods by central and local government are introduced and the privatization methods used by municipalities to present local services are examined.

Key words: Public Services, Municipality, Privatization.

ÖZET

Kamu hizmetleri tatmininde kamu yararı bulunan bir ihtiyacı karşılayan faaliyet olarak kabul edilebilir. Geleneksel devlet anlayışı içinde kamu hizmetlerini devlet yerine getirmiştir. Kamu hizmetleri sunmakla yükümlü olan devletin, zamanla değişkenlik gösteren toplumsal ihtiyaçlar karşısında yetersiz kaldığı görülmüştür. Dolayısıyla kamu hizmetlerinin kamu örgütlerine ek olarak, özel sektör kuruluşlarınca da sunabilirliği gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Kamu hizmetlerinin sunumunda özelleştirilme yöntemi gündeme gelmiştir. Bu yöntem son zamanlarda yerel nitelikli kamu hizmetleri sunmakla görevli birimlerce de biraz farklı olsa da uygulanmaya başlanmış ve bunun öncülüğünü de belediyeler yapmıştır. Belediyelerin de gelişen ve değişen yerel ihtiyaçları etkin ve verimli bir şekilde karşılama duyarlığı kamu hizmetlerinde özelleştirme yöntemini uygulamaya

¹ Yrd.Doç.Dr, Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi, mgokus@selcuk.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, hakan_alpturker@hotmail.com

koymasına neden olmuştur. Bu çalışmada kamu hizmetlerinin merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunum yöntemlerine yer verilmiş ayrıca belediyelerin yerel nitelikteki hizmetlerin sunumunda kullandığı özelleştirme yöntemleri incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kamu Hizmeti, Belediye, Özelleştirme.

1. GİRİŞ

İnsanlar toplu halde yaşamaya başlaması ile birlikte bir takım mal ve hizmet talep etmeye başlamışlar. Bu mal ve hizmetlerin sunumunda zaman içerisinde kamu yararının ortaya çıkmasına sonuç olarak da kamu hizmetlerini gündeme getirmiştir. Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesini de devlet, merkezi ve yerel örgütleri aracılığıyla üstlenmiştir. Yerel topluluğun kamu hizmeti ihtiyacı, merkezi yönetim tarafından da karşılanmakla birlikte çoğunlukla yerinden yönetimler tarafından karşılanmıştır. Yerel topluluğun bireylerinin yönetime katılması, kendi gereksinimlerinin kendileri tarafından karşılanması katılımcı ve çoğulcu demokrasi gelişmesini sağlamıştır.

Merkezden yönetim yerine yerinden yönetim anlayışının yerleşmesi, hizmetlerde kalite ve ucuzluğu da getirmektedir. Yerel yönetimler, 18-19. yüzyıldan itibaren klasik görevlerinden sıyrılıp daha geniş dairede hizmet sunmaya ve kentsel doku dışında bireylerin ekonomik, sosyal ve siyasal gereksinimleriyle de ilgilenmeye başlamışlardır.

Kamusal hizmetlerin yürütülmesinde giderek önem kazanan temel ilke, bu hizmetlerin verimli ve etkin kaynak kullanımı amacıyla halka en yakın yönetim birimlerince yerine getirilmesidir. Bu nedenledir ki günümüzde bütün dünyada merkezi yönetimle birlikte yerinden yönetim sistemi devlet yönetiminin vazgeçilmez bir unsurunu oluşturmaktadır.

Halkın günlük yaşamına ilişkin sosyal gereksinmelerinin karşılanmasında yerel ölçekteki örgütlenmelerin ulusal düzeydeki örgütlenmelerden daha işlevsel olduğu kuşkusuzdur. Daha uzun vadeli ve geniş kapsamlı gereksinmelerin (güvenlik, kalkınma vb.) karşılanmasında ulusal ölçek daha rasyonel bir örgütlenme düzeyi olmakla birlikte, günlük yaşama dair gereksinmelerin (ulaşım, içme suyu, sağlıklı barınma vb.) yerel örgütlenme yoluyla karşılanmaya çalışılması, insanlık tarihi boyunca süregelen bir güdüdür (Berk, 2003).

1970’li yıllardan itibaren kamu kuruluşlarının aşırı şekilde büyümesinden kaynaklanan sorunların çözümü ve kamu hizmetlerindeki verimliliği ve etkinliği artırmak amacıyla çeşitli ülkelerde yeni politika arayışlarına gidildiği görülmektedir. Çünkü geleneksel yönetim anlayışı, mevcut yapısıyla çağdaş görevlerini yerine getirmekte yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden devletin ekonomik alanda etkinliği tartışılmaya başlanmış ve bunun sonucunda kamu hizmetlerinin yürütülmesinde alternatif üretim ve dağıtım yöntemi olarak özelleştirme, başta İngiltere ve ABD olmak üzere birçok ülkede önem kazanmıştır.

Türkiye’de ise, 1980’den itibaren özelleştirme anlayışı yerleşmeye başlamış, kamu hizmetlerinin kamu kurumları tarafından yürütülmesinin yanında, bu konuda özel kesimden de yararlanma fikri ağırlık kazanmış ve böylece özelleştirme hükümet programlarında yer alarak bir “hükümet politikası” hâline gelmiştir.

2. BELEDİYE YÖNETİMİNDE HİZMETLER VE HİZMET YÖNTEMLERİ

2.1. Belediye Hizmetlerinin Kanuni Düzenlemesi

Belediye hizmetlerinin temel olarak kabul edilebileceği ilk yasal dayanağı 1930 tarihinde çıkarılan 1580 sayılı Belediyeler Kanunu olmuştur. Yine belediye hizmetleriyle ilgili çıkarılan ikinci yasal dayanak, 1984 tarihince çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri hakkındaki kanundur. Son olarak kamu yönetimi reform tasarısı kapsamında ele alınan yerel yönetimlere yönelik yeni bir düzenleme ile belediye ve büyükşehir belediye kanunlarında da düzenlemeye gidilmiş, 5393 sayılı Belediye Kanunu 1580 sayılı kanunun, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu da 3030 sayılı kanunun yerini alarak yasal bir çerçeve kazanmıştır.

Belediye hizmetleri 1580 sayılı kanunda 76 kalem olarak belirlenirken, ayrıca belediyelerin bütçelerine göre yerine getirmesi gereken görevler sıralanmıştır. Belediyelerin kanunda yazılı olan hizmetleri yerine getirdikten sonra, halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik her türlü girişimde bulunabilecekleri ifade edilmiştir.

5393 sayılı kanunun genel gerekçesinde, merkezi idare ile mahalli idareler arasındaki görev, yetki, sorumluluk ve kaynak dağılımının da yeniden düzenlenmesini ve genelde mahalli idarelere, özelde ise belediyelere daha fazla yetki, sorumluluk ve kaynak verilmesini öngören kanun, aynı zamanda katılımı artırmak, demokrasiye işlerlik kazandırmak, yerel halkın memnuniyetini sağlamak üzere mahalli idarelere daha fazla yetki, sorumluluk ve kaynak verilmesi gerektiği vurgulanmış, tüm bu amaçların ve değişimlerin etkisiyle 5393 sayılı kanunun 14. maddesinde belediyenin görevleri iki maddede toplanmıştır (Negiz, 2007).

5393 sayılı Belediye Kanununun 14. maddesine göre; belediye, mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla;

- “İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evi açar.
- Okul öncesi eğitim kurumları açabilir, devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir; her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir veya işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Gerektiğinde, öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verir ve gerekli desteği sağlar, her türlü spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir. Bunların yanında, kanunlarla başka bir kamu kurum ve kuruluşuna verilmeyen mahalli müşterek nitelikteki diğer görev ve hizmetleri de belediye yapar ve yaptırır.” demektedir.

2.2. Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirme, gerek kavram ve gerekse uygulama olarak 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan ve serbest piyasa ekonomisinin alanını genişletmeyi amaçlayan liberal politikalarından biridir.

Kamu iktisadi girişimlerinin mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devri dar anlamda dar anlamda özelleştirmeyi tanımlarken, kamu iktisadi girişimlerinin satışı dışında, bu girişimlerin özel kesime kiralanması, yönetiminin devredilmesi gibi konular da özelleştirmeyi geniş anlamda tanımlamaktadır. Ayrıca, kamusal mal ve hizmetlerin üretimi için özel kesimle sözleşme yapılması, özel kesimle ortak girişimde bulunulması da geniş anlamda özelleştirme tanımı kapsamındadır.

Siyasi bir güce sahip olan devletin, ekonomik alanda da faaliyet göstererek bir de ekonomik güce sahip olması devleti büyük bir baskı aracı hâline getirebilecektir. Bu durumda devleti küçültme politikalarından biri olan özelleştirme, siyasi alanda da demokratikleşmeyi sağlamanın araçlarından biri olarak görülmektedir.

Özelleştirme politikası, dünyanın çeşitli ülkelerinde uzun zamandır üzerinde durulan ve yıllardır da planlı bir şekilde uygulamaya konulan bir politikadır. Ancak tüm bu ülkelerdeki özelleştirme uygulamaları amacına ulaşabilmiş değildir. Ayrıca her ülkenin kendi ekonomik, sosyal ve siyasi şartlarına göre yapılan uygulamaların sonuçları hakkında bir genelleme yapmak da mümkün değildir (Zengin, 1999).

Özelleştirme öncelikle merkezi devletin, serbest rekabet koşulları altında piyasada sağlanması mümkün olan, bir başka deyişle devletin asli görevleri arasında sayılmayan ekonomik içerikli faaliyet ve hizmetlerin özel sektöre devredilmesini hedef alarak uygulamaya konulmuş; fakat özelleştirmenin kapsamı gerek merkezi gerekse yerel yönetimler düzeyindeki sosyal refah hizmetlerini de içerecek şekilde genişlemiştir. Ancak, yerel yönetimlerde özelleştirme, bir faaliyet veya hizmetin sağlanmasında kamusal etkinliğin tamamıyla sona ermesi anlamına gelmeyip kentsel hizmetlerin sağlanmasında özel sektör alternatiflerinden yararlanılmasıdır. Öte yandan, ülkemizde ve birçok ülkede özelleştirme uygulamalarına merkezi ve yerel yönetimler düzeyinde eş zamanlı başlanmıştır (Ersöz, 2001).

Ülkemizde özelleştirme, dünya ölçeğindeki gelişmelere paralel olarak 1980'den sonra yoğun olarak gündeme gelmiştir. Özelleştirmenin ülke gündemine girişinde, Özal Hükümetinin liberal iktisat anlayışı belirleyici olmuş ve merkezi yönetim ve belediyeler düzeyinde özelleştirme girişimleri başlatılmıştır. Özelleştirme küçük ve orta ölçekli belediyelerden çok, büyük şehir belediyelerinde ve daha çok ihale yöntemine ağırlık verme, şirketleşme, belediye tekellerinin kaldırılması, işletmelerin kiraya verilmesi veya yönetimlerin özel sektöre devredilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır (Ersöz, 2001).

Hizmet sunmakla görevli olan belediyelerin her geçen gün hizmet sunma alanı genişlemektedir. Kaynak sıkıntısı çeken ve nitelikli personel eksikliği olan belediyeler daha etkin ve verimli hizmet sunabilmek için çeşitli özelleştirme yöntemlerinden yararlanmaktadır. Belediye hizmetlerinin sunumunda kullanılacak özelleştirme yöntemlerinden bazıları hakkında aşağıda bilgi verilmektedir.

2.2.1. İhale Yöntemi

Yerel nitelikteki hizmetlerin, bir sözleşmeyle özel sektör tarafından sunulmasını ifade eden bu yöntem, yerel yönetimlerin, hizmetlerin özelleştirilmesinde en fazla kullandığı yöntemdir. Belediye hizmetlerinin özelleştirilmesinde en yaygın yöntem olarak bilinen ihale yöntemi, bazı kamusal mal ve hizmetlerin üretiminin, hizmetle ilgili

sorumluluk kamuda kalmak şartıyla, bir sözleşme ile özel kesime yaptırılması durumudur. İhale yöntemi, hizmet sunmakla sorumlu belediyelerin, hizmetin finansmanı ve denetimi sağlamak şartıyla, hizmetin sunumu özel kesime devretmesi olarak tanımlanması mümkündür.

İhale yöntemi ülkemizde de yıllardır uygulanmakta olan bir yöntemdir. Yürürlükteki 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile genel bütçeye dâhil dairelerin, katma bütçeli idarelerin, il özel idaresi ve belediyelerin alım, satım, hizmet, yapım, kira, taşıma gibi işlerini ihale ile özel kesime yaptırması mümkündür ve kalkınma planlarında bu yöntem teşvik edilmektedir (Akcan, 2006).

İhale yönteminin en önemli yararı, rekabet ortamından yararlanmayı mümkün kılmasıdır. Böylelikle ihaleyi kazanmak için rakip firmalar arasında maliyet ve kalite yönünden bir yarışma söz konusu olmaktadır. Bu da ilgili kamu hizmetinin verimliliğini artıran temel noktadır. Diğer bir yararı ise geçici hizmetlerin sürekli eleman istihdam edilmeden yürütülebilmesidir. Ayrıca kendi kadrolarında olmayan nitelikli personelden de yararlanılabilmektedir. Burada önemli olan, ihale edilecek hizmetlere ilişkin tahmini bedellerin sağlıklı yapılması ve hizmetin yürütülmesi esnasında denetimin düzenli yapılmasıdır (Eken ve Eryılmaz, 1990). Ancak, rüşvet ve iltimas türü uygulamalar, sistemin sağlıklı işlemesine zarar verir. Özel sektör temsilcileri ile belediye yetkilileri arasındaki rüşvet olayı, rekabetin pozitif getirilerini tamamen ortadan kaldırabilir (Acartürk, 2001).

İhale yöntemiyle, çöp toplama, sokakların süpürülmesi, parkların bakımı gibi nitelikli eleman istihdamını gerektirmeyen ve özel sektörün etkin olarak sunabileceği hizmetlerin sunulduğu görülmektedir. Bu tür hizmetlerin niteliği gereği, özel sektör tarafından sunulmasının kamu yararını azaltması veya belediyece sunulmasının kamu yararını artırması söz konusu değildir. Bununla birlikte, özel sektörün sunmasının maliyetleri düşüreceği ve hemşerilerin daha fazla ve kaliteli hizmet alacağı ileri sürülebilir (Acartürk, 2001).

2.2.2. İmtiyaz Yöntemi

Belediyenin bir kamu hizmetinin sunumunu, sermayesi, her türlü gideri, kazancı ve zararı özel girişimciye ait olmak üzere, belediyenin koyacağı şartlar, sağlayacağı yetkiler ve menfaatler karşılığında özel hukuk kişileri tarafından kurulması ve işletilmesi ya da sadece işletilmesinin devredilmesi usulüdür.

İmtiyaz yöntemi belediyelerin tekelinde olan bir hizmetin özel bir şirkete tekel olarak verilmesi ya da coğrafi bir bölgede bu nitelikteki hizmetin sözleşme ile özel sektöre devredilmesidir. İmtiyaz yöntemi genelde su, elektrik, doğalgaz gibi doğal tekellerin söz konusu olduğu durumlarda uygulanan bir yöntemdir. Hizmetten yararlananlar, hizmetin bedelini imtiyaz hakkını kazanan şirkete öderler (Kepenek, 1990).

İmtiyaz sisteminde hizmetten yararlananlar, hizmetin bedelini doğrudan hizmeti sunan firmaya öderler. Bu durum, hizmet bedelinin kullanıcılar tarafından karşılanmasında güçlük yaratacağı gibi, imtiyazın verilmesi aşamasında ihale yönteminde olduğu gibi rekabet devreye girmekle birlikte, sonraki aşamada rekabetin olmayışı da imtiyaz sahibi firmanın haksız kazanç sağlamasına yol açabilir (Muter, 1994).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. maddesinde yer alan, belediyenin yetkileri ve imtiyazları arasında, "müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek. Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları,

tünel, raylı sistem dahil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettmek. Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak.” yer almaktadır.

2.2.3. Yap – İşlet – Devret Yöntemi

Yap–işlet–devret yöntemi tanım olarak, kamunun görev alanına giren bir yatırım veya hizmeti, yatırım ve işletme döneminde yapılacak masrafları yüklenen ve karşılığında yatırım sonucu ortaya çıkacak tesisi, önceden belirlenen bir süre ve tarife üzerinden işletme hakkına sahip olan bir şirket eliyle gerçekleştirilmesidir (Emek, 1999). Yani, yüksek finansman gerektiren bir kamu hizmetinin sunulması amacıyla, sermaye ve tüm riskler yerli veya yabancı girişimcilere ait olmak üzere, ilgili girişimcilere kurulup belli bir süre kullanıldıktan sonra bedelsiz olarak ilgili kamu kuruluşuna devredilmesidir (Negiz, 2007).

Yap işlet devret yöntemi serbest piyasa ekonomisinin tam oluşmadığı ülkelerde özel girişimciyi cesaretlendirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemin temel amacı büyük sermaye gerektiren bazı hizmetleri özellikle sermaye kıtlığı çeken ülkeler açısından yabancı sermayeye açmaktır. Böylece bu yöntem yabancı sermayenin ülkeye girişini de teşvik etmektedir (Ulusoy ve Vural, 2003).

Kendi kaynağını kendisinin oluşturması bakımından kamu idaresine herhangi bir mali külfeti olmayan bu yöntem bir tür imtiyazdır. Sistemin yapısında kamuya ait gayrimenkuller üzerinde özel kişi ya da kişiler tarafından bir hizmet birimi oluşturulması, sözleşmede belirlenen süreler içinde özel kişilerce işletilmesi ve süre bitiminde işletmenin her türlü varlığıyla karşılıksız olarak kamu idaresine geçmesi esası yer almaktadır (Eken ve Eryılmaz, 1990).

2.2.4. Kiralama Yöntemi

Belediyelerin herhangi bir işletmesini taşınır ve taşınmaz varlıkları ile birlikte belli bir bedel karşılığında geçici bir süre için özel sektöre kiralamasıdır. İşletme ve işletmeye ait taşınır, taşınmaz varlıkların mülkiyeti belediyeye aittir. Bu nedenle özel şirket bu varlıklar için herhangi bir harcama yapmaz. Özel şirketin görevi kira karşılığında yönetimini devraldığı belediye işletmesi aracılığı ile kamu hizmeti üretmektir. Özel şirket kira süresinin sonunda devraldığı şirketi ve varlıklarını, devraldığı durumuyla ve çalışan vaziyette belediyeye teslim etmek mecburiyetindedir (Akış, 1994).

Kiralama yöntemi, hizmeti yürütmek için gerekli araç ve teçhizatın kamuya ait olması şartı ile yönetimin ve işletilmesinin özel kişi ya da kuruluşlara verilmesidir. Bu sistemin imtiyazdan farkı, hizmet için gerekli yatırımın kamunun malı olması ve kiralama yönteminde sürelerin imtiyaz yöntemine göre daha kısa olmasıdır. Bu yöntemle, kamu kuruluşları verimli çalıştıramadıkları işletmelerini, özel sektörün yönetim ve denetim tecrübesinden yararlanmak için onlara kiraya vererek, kamu işletmelerinin daha kârlı hâle gelmesi amaçlanmaktadır (Eken ve Eryılmaz, 1990).

Kiralama yöntemiyle belediyeler, kârlı ve verimli çalıştıramadıkları işletmelerini özel sektöre devrederek bu işletmelerin kârlılığının ve verimliliğinin artırılması amaçlanmaktadır.

Belediyeler halk ekmek fabrikaları, mezbaha tesisleri, asfalt ve beton fabrikaları gibi işletmeleri özel sektöre kiralarak bu işletmeleri ekonomik yönden güçlendirebilir.

2.2.5. Şirketleşme ve Ortak Girişim

1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 19. maddesiyle, belediye idarelerinin kanun ile kendilerine verilen görevleri yerine getirdikleri takdirde, belde halkının müşterek ve medeni ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için şirket kurabilmelerine ve mevcut şirketlere de iştirak edebilmelerine müsaade etmiştir. Bu madde hükmüne dayanarak belediyeler şirketleşme yoluna gitmektedirler.

Belediyeler şirketleşme politikası ile, kentlerde ihtiyaç duyulan ticaret merkezlerini kurmak, turizm sektöründe ihtiyaç duyulan yatırımları gerçekleştirmek, iş olanakları ve yeni ekonomik kaynaklar yaratmak gibi hizmetleri daha etkin ve verimli sunabilmeyi amaçlamışlardır. Ülkemizde belediyelerin kaynak yetersizliği ve nitelikli personel eksikliği, kendisine verilmiş görevleri gerçekleştirmesine engel olmaktadır (Negiz, 2007). Ancak burada bilinmesi gereken bir husus da belediyelerin şirket kurmasıyla, belediye hizmetlerinin doğrudan şirkete geçmeyeceğidir. Şirket kendisini belediyenin yerine koyamaz. Belediye kamu hizmetlerini özel kişilere, kendisinin kurduğu ya da ortağı olduğu şirkete gördürmek istiyorsa bunu bir sözleşme dâhilinde gerçekleştirmelidir (Ulusoy ve Vural, 2003).

Ortak girişim ise, kamu hizmeti birimlerinin büyük ölçekli yatırımlarında uzmanlaşmış özel sektör kuruluşları ile birlikte kurdukları, ortak şirketler aracılığı ile gerçekleştirmeleri durumudur. Burada sözleşme yapmaktan çok ortaklık oluşturmak esastır (Negiz, 2007).

2.2.6. Satış Yöntemi

Özelleştirmenin başarılı olmasında, hisse senedi satışları yoluyla mülkiyetin tabana yayılması ve yerel tasarrufların özelleştirilen kamu kuruluşlarının alımına yönlendirilmesi temel hedeflerden birisidir. Özel sektöre mülkiyet devrinde satılacak birimin özellikleri ve günün ekonomik şartları ile birlikte, hedef alınan yatırımcı grubuna göre satış yöntemi değişmektedir. Özelleştirmede halka arz, yerli ve yabancı sermayeye blok satış, uluslararası piyasalarda kurumsal arz gibi satış yöntemlerinden hangisinin kullanılacağı, özelleştirilecek kuruluşun sektör içindeki konumu, sahip olduğu teknolojisi, yatırım ihtiyacı, uluslararası düzeyde rekabet ve entegrasyon imkânları, pazar payı ve rekabet durumu ile doğrudan ilgilidir (Devrim, 1994).

Belediyelerin elindeki arazi, bina, belediye iktisadi teşebbüsleri ve her türlü malvarlığı "doğrudan satış" veya "hisse yoluyla satış" modelleriyle satışa konu olabilir. Doğrudan satış modelinde kamu kuruluşunun aktifleri tamamen veya kısmen satışa konu olmaktadır. Diğer modelde ise, kamu kuruluşunun hisselerinin tümü veya bir kısmı özel şahıslara veya kuruluşlara hisse senetleri aracılığı ile devredilmektedir. Böyle bir uygulamanın yapılabilmesi için, özelleştirilecek kamu kuruluşunun sermayesinin hisselerle bölünmüş olması ve sermaye şirketi statüsünde bulunması gerekir (Muter, 1994).

2.2.7. Kupon Yöntemi

Kupon yöntemiyle belediye hizmetlerinin fiyatlandırılması durumunda bu hizmetlerden yararlanma gücü olmayan, yoksul ve dar gelimli vatandaşların belediye hizmetlerinden düşük ücretle yararlanması sağlanır. Belediyelerin nakit yardımlar yerine kupon dağıtması, vatandaşlara yapılan yardımların amacına uygun kullanılmasını sağlar

(Emrealp, 1993). Böylece yoksul ve dar gelirli vatandaşlara ek satın alma gücü sağlanmış olmaktadır.

Kupon yöntemiyle, belediyeler, tüketicilerin ihtiyacı olan bazı mal ve hizmetleri gerek kamu gerekse özel kesimden karşılayabilmelerini sağlar. Kuponlar, talep edilen mal veya hizmetin bedelinin tamamını veya belirli bir kısmını karşılayabilir. Belediye, tüketicilerin ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri kendisi üretmeyip, tüketicilerin rekabet ortamından da yararlanmalarını sağlayarak serbestçe rekabet edebilmelerini sağlar (Acartürk, 2001).

2.2.8. Fiyatlandırma Yöntemi

Bu yöntem, kamu kuruluşları tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarının piyasadaki şartlara uygun olarak, yani maliyetleri dikkate alarak fiyatlandırılması esasına dayanmaktadır. Yöntemin uygulanması durumunda yerel kamu hizmetlerinin doğrudan doğruya faydalananlar tarafından finanse edilmesi söz konusu olacaktır (Ulusoy ve Vural, 2003).

Bu yöntemde kamusal mal ve hizmetler özel sektördeki gibi fiyatlandırılır. Böylece kamusal malların satış maliyetine bir miktar kâr dâhil edildiğinden kamu kurumlarının zarar etme oranı azalır. Kamu hizmetlerinin finansmanı için ek vergiler koymaktansa maliyetler dikkate alınarak fiyatlandırma yapmak daha yararlı olabilir. Türkiye’de belediyeler 1980’den itibaren yerel hizmetlere uyguladığı sübvansiyonları kaldırarak fiyatlandırma yoluna gitmektedir (Eryılmaz, 1989).

Belediyeleri yerel kamu hizmetlerini ucuza sağlayan bir kamu kurumu olarak görenlere göre, fiyatlandırma yöntemi sağlıklı bir özelleştirme yöntemi değildir. Piyasa şartlarına göre belediye hizmetlerinin fiyatlandırılması durumunda yoksul ve dar gelirli vatandaşların bu hizmetlerden yararlanması zorlaşabilir. Ancak bu tür sakıncaları kupon yöntemini uygulayarak gidermenin mümkün olduğunu savunanlar da vardır (Akcan, 2006).

2.2.9. Yönetimler Arası İşbirliği

Belediyeler önemli ölçüde finansman, teknik donanım ve uzman personel gerektiren hizmetlerin arzında bazen tek başlarına yeterli olamamaktadırlar. Zaten maliyeti yüksek bu teknik donanıma ve personele de bireysel olarak sahip olmalarına genellikle gerek yoktur. Bu bağlamda belediye idaresi, bu tür hizmetleri doğrudan kendisinin yürütmesinin yerine, başka bir belediye ya da kamu kuruluşu ile anlaşarak satın alabilir, yaptırabilir ya da ortaklaşa sunabilir (Azaklı, 1999).

Yerel yönetimlerin işbirliği yapması, tüzel kişiliklerine dokunmadan çeşitli hukuki yapılanmalar içinde bir araya gelmeleri şeklinde olur. Yerel yönetimler kendi aralarında şirket, vakıf, dernek, kooperatif ve birlik kurarak işbirliğine gidebilirler. Yerel yönetimlerin kendi aralarında oluşturdukları işbirliğinin en yaygın örneği birliklerdir. Mahalli idare birlikleri kendilerini oluşturan ve kamu tüzel kişiliğe sahip mahalli idare birimlerinden bağımsız olarak faaliyette bulunurlar. Birlikler, yerel yönetimler adına üstlendikleri hizmetleri yerine getirirken, onların hak ve yetkilerine sahiptirler. Bu hak ve yetkileri kendi organları aracılığı ile kullanırlar. (Özhan ve Yeter, 1995).

2.2.10. Gönüllü Organizasyonlar

Belediyeler kent hizmetlerini yürütürken gönüllü kuruluş ve kişilerin katkılarından yararlanmaktadır. Belediyeler; yetenekli, istekli, tecrübeli ve ücretsiz çalışacak gönüllüler sayesinde bazı belediye hizmetlerini masrafsız ya da daha az masrafla sağlayabilir. Belediyeler, çeşitli meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar ve diğer gönüllü kuruluşlar ile gönüllü şahısların katkılarıyla, belediye hizmetlerinin yürütülmesinde önemli oranda tasarruf sağlanabilir (Aktan, 1992).

Özelleştirmenin doğal olarak ortaya çıkmış biçimi şeklinde nitelendirilen gönüllüler vakıf, dernek ve benzeri kuruluşlar olabileceği gibi; idealist bireylerden oluşan gruplar da olabilmektedir. Bütün ülkelerde hükümet ve kent yöneticileri, bireylerin ve kuruluşların bazı kamu hizmetlerine gönüllü katkısını artırmaya çalışmaktadırlar. Çünkü kamusal kaynaklar hizmetlerin yeterli düzeyde üretilmesini karşılayamamaktadır. Bu bakımdan toplumun potansiyel imkânlarını da seferber etmek ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Eryılmaz ve Eken, 1990).

Bu yöntemin işlerliği için halkın hayırseverlik, vatanseverlik ve dini duyguları ön planda tutulur. Söz konusu hizmetler herhangi bir mahalle, köy veya semt sakinleri tarafından yapılabileceği gibi zengin bir vatandaş tarafından da yapılabilir. Bu yöntemde devletin görevini vatandaşlar üstlenmiş olur. Ayrıca yüksek düzeydeki kamu görevlileri bu yöntemde etkili olabilir. Bu yöntem daha çok okul yapımı, ağaçlandırma, köprü yapımı, dernek ve vakıf kurma gibi sosyal amaçlı işlerde görülür (Suiçmez ve Yıldırım, 1993).

Osmanlı idaresinin 19. yüzyıl sonlarına kadar gelişmiş bir belediye örgütünden yoksun olduğu bilinmektedir. Osmanlı kentlerinde yerel mal ve hizmetler vakıflar aracılığıyla yürütülmekteydi. Örneğin; yol, su, kaldırım, temizlik, aydınlatma, konaklama, sağlık, eğitim, kimsesizlere ve yoksullara yardım ve daha birçok hizmet vakıflar tarafından sağlanıyordu (Acartürk, 2001).

Gönüllü kuruluşlar eskiden olduğu gibi, günümüzde de birçok ülkede uygulama alanı bulduğu şekliyle kamu hizmetlerinin yürütülmesinde önemli işlevler üstlenebilirler. Bu organizasyonlar, sosyal sorumluluğu geliştirmek, yabancılaşmayı önlemek, sosyal barışı ve dayanışmayı sağlamak, serveti sosyalleştirmek ve dolayısıyla toplumda gelir dağılımını dengelemenin yanında, merkezi ve yerel düzeydeki yönetim örgütlerinin küçültülerek daha etkili hizmet yürütülmesine katkıda bulunabilirler (Eryılmaz, 1997).

2.2.11. Vergi Teşvikleri ve İdari Düzenlemeler

Bu yöntemle, yerel hizmetler için vergi, resim ve harçlardan indirim yapılarak şirketlerin ya da kâr amacı gütmeyen kuruluşların, kentsel hizmetleri yerine getirme bakımından teşvik edilmesi amaçlanmaktadır (Emrealp, 1993).

Vergi teşvikleri ve bazı idari düzenlemeler, kamu kuruluşları tarafından, hizmet sağlayan özel kuruluşları teşvik etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu yöntem, bir kamu hizmetini yürüten özel kuruluşun vergi teşviklerinden ya da vergi indirimlerinden yararlanmasını, karşılaştığı mevzuat engellerinin azaltılmasını gerektirir. Böylelikle bu alana özel girişimcilerin daha fazla yatırım yapmaları sağlanmış olur (Zengin, 1999).

Bu tür düzenlemeler ve teşvikler, bazen yerel hizmetlerin gerçekleştirilmesinde, harcamaların gerçek maliyetin altına çekilerek ve hizmet üreticilerini özendirici bir nitelik taşımaktadır. Birçok ülkede uygulanan bu yöntemin, özellikle sosyal hizmetler konusunda yaygınlaştığı görülmektedir. Örneğin, gündüz çocuk bakımı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, yaşlıların ve engelli

kimselerin bakımı, dar gelirliler için konut programları gibi sosyal hizmetler, bu tür teşviklerdendir (Emrealp, 1993).

2.2.12. Kendi Kendine Hizmet Yöntemi

Kendi kendine yardım yöntemi, belediyenin grupları, bir mahallede oturanları veya tüm belde halkını, kendilerinin yararlanacağı hizmetlerin üretilmesi için teşvik etmesi ve yönlendirmesi durumunda söz konusu olmaktadır. Bu yöntem günümüzde hizmetlerin yapım ya da sunum aşaması ile sınırlı kalmayarak, hizmetlerin bakımı, işletilmesi ve onarımı aşamalarında da giderek daha yaygın olarak uygulanmaktadır (Ulusoy ve Vural, 2003).

Hizmetlerin daha iyi yürütülmesi için gerekli olmakla birlikte, henüz kurumsallaşamamış bir modeldir. Geri kazanım için okunmuş gazeteleri, boş şişeleri toplama yerlerine götürün; yangından korunmak için sigarasını söndüren; çöpleri çöp kutularına atan birey; çocuğuna kaldırımdan yürümesini veya yaya geçitlerinden geçmesini öğütleyen bir baba kendi kendine hizmet yöntemini uygulamaktadır (Eryılmaz, 1997).

Bu yöntem tüm modeller içinde en önemlisidir ve temel olarak aileye dayanır. Dünyanın birçok ülkesinde yerel yönetimlerinde sunduğu sağlık ve eğitim gibi hizmetlerde ve kamu düzeninin sağlanmasında en etkili sistemdir. Kamu hizmetlerinin daha etkili ve verimli yürütülmesinde, “kendi kendine hizmet” yönteminden faydalanılmalı ve bu modelin geliştirilmesi için yetkililer çaba göstermelidir (Acartürk, 2001).

2.2.13. Hizmet Sözleşmesi Yöntemi

Belediyelerin bir kısım yerel hizmetlerin görülmesini sözleşme ile özel şirketlere devretmesidir. Bu yöntem özellikle temizlik, çöp toplama, belediye araçlarının bakımı ve sayaç okuma gibi hizmetler için uygulanmaktadır. Belediyeler bu tür hizmetleri özel şirketlere devrederse, hizmet yükleri hafiflediğinden dolayı özel şirketler üzerinde daha etkin denetim yapabilirler ve bu kuruluşlar aracılığı ile daha kaliteli ve verimli hizmetler sunabilirler. Ancak hizmeti sunan şirketin, tekel gibi hareket etmesi ihtimali belediyeler tarafından göz ardı edilmemelidir (Bedir, 1994).

Bu yöntemde hizmetin sunulduğu tesisler veya demirbaş eşyalar belediyelere aittir. Özel şirket sözleşmeye dayanarak belediye adına çalışmaktadır. Hizmet sözleşmesi yapılarak sunulabilecek yerel hizmetlere, sayaçların okunması, fatura düzenlemesi, kanalizasyonların temizliği, katı atıkların toplatılması, belediye araçlarının bakım ve tamiri, gibi hizmetler örnek olarak verilebilir.

2.2.14. Yasal – Kurumsal Serbestleşme Yöntemi

Bu yöntem, genel ve mahalli kamu hizmetlerinde fiyat ve ücret kontrollerine son verilmesi, kamu tekellerinin kaldırılması, kamu girişimlerine sağlanan sübvansiyon türü avantajlara son verilmesi, kısacası kamu sektörü-özel sektör rekabetine engel olan her türlü kanuni ve idari düzenlemelerin ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. Yasal kurumsal serbestleşme yönteminin amacı, kamu hizmetlerinde verimliliği ve kaynak dağılımında etkinliği arttırmaktır (Ulusoy ve Vural, 2003).

Yasal kurumsal serbestleşme yöntemi ile devletin, ekonominin çeşitli dallarında yaptığı kısıtlama, düzenleme ve yasaklamaların ortadan kaldırılması ve fiyatların rekabet ortamı içinde kendiliğinden oluşması sağlanır (Kösedağ, 1995).

Bu yöntem ile devletin ve belediyelerin ekonomik ve ticari hayat üzerindeki hukuki düzenleme ve kısıtlamalarının kaldırılması amaçlanmaktadır. Yani, kamu kesimi bir taraftan kendisinin yürütmekte olduğu kamu hizmetleri yanında, aynı hizmetin özel girişimcilerce de sunulmasına izin vermektedir. Sonuçta tüketicilerin hizmetler konusundaki tatminlerinin maksimize edilmesi amaçlanmaktadır (Ulusoy ve Vural, 2003).

3. SONUÇ

Kamusal mal ve hizmet ihtiyacı, insanların toplu hâlde, bir arada yaşamaya başladıkları andan itibaren var olmuştur.

Kamu hizmetlerinin sunulmasında esas olarak sorumlu olan merkezi idaredir. Merkezi idarenin sorumlu olduğu kamu hizmetleri faydası tüm ülke geneline yayılmış olan, tam kamusal ve hizmetler dediğimiz adalet, savuma gibi hizmetlerdir. Fakat kamusal mal ve hizmetleri sunmakla görevlendirilen devletin, zamanla değişkenlik gösteren bu tür hizmetler karşısında yetersiz kaldığı görülmüş ve bu hizmetleri sunmakla ola görevli olan kamu birimlerini sıkıntıya sokmuştur. Bu sıkıntıların başında da kaynak yetersizliği gelmektedir. Bu tür mal ve hizmetlerin kamu otoritelerine ek olarak, çeşitli özel sektör kuruluşlarınca da sunabilirliği gündeme gelmiştir. Bu durumda da yerel kamusal hizmetleri sunmakla görevli bulunan yöneticiler alternatif hizmet sunma arayışına girmişlerdir.

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi olarak adlandırılan bu durum, son zamanlarda yerel nitelikli mal ve hizmetleri sunmakla görevli birimlerce de savunulmaktadır. Bu durum yerel nitelikli hizmetleri sunmakla görevli olan belediyelerin de gelişen ve değişen yaşam karşısında, kentsel hizmetlerin karşılanmasında özel sektör alternatiflerinden yararlanmasını gerekli kılmıştır. Bu alternatifler belediyenin sunduğu kamu mal ve hizmetlerinde etkinlik ve verimliliği sağlamada bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada unutulmaması gereken özelleştirme yöntemini uygulayan belediyelerin kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde denetim ve gözetim sorumluluğunun devam ettiği ve hizmetlerin aksamaması durumunda asıl sorumlunun belediye olduğudur.

KAYNAKLAR

- ACARTÜRK, Ertuğrul (2001). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumunda Alternatif Yöntemler. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:6.
- AKCAN, Ramazan (2006). Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, Ankara
- AKIŞ, Ercüment (1994). Belediyelerde Kiracılık ve Taşınmaz Mal Kiralama İlişkileri. Belediye Dergisi, I. 4-5, Ekim.
- AKTAN, C. Can (1992). Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, Sayı: 9.
- AZAKLI, Sedat (1999). Belediye Hizmetlerinde Bilinçli Strateji Geliştirme Süreci ve Sorunları Ege Bölgesi Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BEDİR, Eyüp (1992). Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesinde Doğan Problemler ve Çözüm Önerileri. Ankara.
- BERK, Ahmet (2003). Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri. Sayıştay Dergisi, Sayı: 49, 47-63.

- DEVİRİM, Fevzi (1994). Başarılı Bir Özelleştirme Politikasının Temel Elementleri. Özelleştirme Sempozyumu, Manisa (28-29 Nisan).
- EMEK, Uğur (1999). Ek ve Değişiklikleri ile Yap-İşlet-Devret(YİD), Yap-İşlet(Yİ) ve Kamu Hizmeti İmtiyazı Mevzuatı. Ankara: DPT Yayını
- EKEN, Musa ve ERYILMAZ, Bilal (1990). Mahalli İdarelerde Özelleştirme Politikaları ve Uygulamaları. Türk İdare Dergisi, 62, 387.
- EMREALP, Sadun (1993). Belediyelerde Mali Yönetim. TKİB ve IULA-EMME Yayını, Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı El Kitapları Dizisi, İstanbul: Kent Basımevi, s.29.
- ERSÖZ, H. Yunus (2001). Yerel Yönetimlerde Özelleştirme Uygulamaları ve Yaygınlık Derecesi. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 10 Sayı 2, s. 31-50, Nisan.
- ERYILMAZ, Bilal (1997). Kamu Yönetimi. (Genişletilmiş 3. Baskı). İstanbul: Erkan Matbaacılık.
- KEPENEK, Yakup (1990). 100 Soruda Gelişimi Sorunları ve Özelleştirilmeleriyle Türkiye’de KİT’ler. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- KÖSEDAĞ, Mehmet (1994). KİT’ler Özelleştirme ve Özelleştirme Açısından Özelleştirme İdaresinin Durumu. Ankara: TODAİE (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- MUTER, Naci B. (1994). Yerel Yönetim Hizmetleri ve Özelleştirme. Özelleştirme Sempozyumu, Manisa 28-29 Nisan.
- NEGİZ, Nilüfer (2007). Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerde Hizmet Etkinliği ve Eğitim İlişkisi: Alan Araştırması ve Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, S.D.Ü.S.B.E Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Isparta.
- ÖZHAN, Hasan ve YETER, Enis (1995). Mahalli İdare Birlikleri. Ankara: Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yayını.
- SUIÇMEZ, Halit ve YILDIRIM, Şevket (1993). Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları. Ankara: MPM Yayını.
- ULUSOY, Ahmet ve VURAL, Tarık (2003). Yerel Hizmetleri Özelleştirme Yöntemleri. Türk İdare Dergisi, s. 439, Haziran.
- ZENGİN, Eyüp (1999). Yerel Yönetimlerde Özelleştirme. Konya: Mimoza Yayınları.

KAMU KURUMLARINDA TKY UYGULAMALARI: AYDIN ÖRNEĞİ

TQM PRACTICES IN PUBLIC ORGANIZATIONS: A CASE OF AYDIN

Zekiye ÇAMLICA¹

ABSTRACT

Recently, difficulties of the competitive conditions because of globalization and technological developments have stuck out the concept “The Quality”. The increase in the importance of the quality concept has made the developments of management approaches, focused on the quality, necessary. These concepts which aim to increase the products and services quality along with the productivity are termed as TQM (Total Quality Management). Many firms have put standards of ISO 9001:2000 Quality Management System into practice as the sequel of TQM and have been certified. The need of restructuring the public sector and EU alignment studies has caused TQM to come up for public sector. This study includes literature search about mentioned terms and application made in public organizations certificated with ISO 9001:2000 in Aydın. In the application, data obtained by Qualitative Research Method have been assessed by Descriptive Analysis. According to research findings number of the certified organizations in Aydın is increasing gradually. ISO certification process benefits so many things such as improving internal communication and team spirit, defining duties and responsibilities, ameliorating the image of the organization. Employees’ resistance, legal limitations and inefficiencies of money resources can be considered as main issues encountered in the implementation of the system.

Key words: Aydın, ISO 9001:2000, Public, Total Quality Management.

ÖZET

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle rekabet koşullarının zorlaşması günümüzde kalite kavramının öne çıkmasına yol açmıştır. Kalite kavramının öneminin artması kalite odaklı yönetim yaklaşımlarının geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Ürün ve hizmetlerin kalitesini yükseltmenin yanında verimliliği de arttırmayı hedefleyen bu anlayışlar TKY (Toplam Kalite Yönetimi) adı ile anılmaktadır. TKY felsefesi, uygulamada yarar sağladığının görülmesiyle öncelikle üretim, ardından da hizmet sektöründe yaygınlaşmıştır. TKY anlayışının devamı olarak pek çok kuruluş ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi Standartlarını uygulamaya başlamış ve bu standartlara göre belgelendirilmiştir. Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de özel sektörü takiben kamuda yeniden yapılanma ihtiyacı ve AB uyum çalışmaları TKY uygulamalarının kamu kesimi için de gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu çalışma sözü edilen kavramlarla

---

¹ Öğr. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Aydın Meslek Yüksekokulu, zcamlica@adu.edu.tr

ilgili literatür taraması ve Aydın ilindeki ISO 9001:2000 belgeli kamu kurumlarında yapılan bir uygulamayı kapsamaktadır. Uygulamada nitel araştırma yöntemi ile elde edilen veriler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre Aydın ilinde belgeli kurum sayısı giderek artmaktadır. Bu kurumlarda hizmet kalitesini yükselterek iç ve dış müşterilerin memnuniyetini arttırmaya yönelik uygulamalar yürütülmektedir. ISO belgelendirme sürecinin kurum içi iletişimin ve ekip ruhunun gelişmesi, görev ve sorumlulukların tanımlanması, kurum imajının iyileştirilmesi gibi pek çok fayda sağladığı görülmüştür. Çalışanların direnci, yasal sınırlılıklar ve parasal kaynakların yetersizliği ise sistemin uygulanmasında karşılaşılan başlıca sorunlar olarak sayılabilir.

Anahtar kelimeler: Aydın, ISO 9001:2000, Kamu, Toplam Kalite Yönetimi.

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi ve ticarete rekabetin artması ve küreselleşme ile birlikte kalite kavramının önemi artmıştır. Buna bağlı olarak zaman içinde kalite odaklı yönetim yaklaşımları geliştirilmiştir. Toplam Kalite Yönetimi (TKY) adı altında toplanan bu yönetim yaklaşımları ürün ve hizmetlerin kalitesini yükseltmenin yanında verimliliği de arttırmayı hedefler. Toplam Kalite Yönetimi felsefesi uygulamada sağladığı yararlar bakımından öncelikle üretim, ardından da hizmet sektörlerinde kullanım alanı bulmuştur.

TKY anlayışının devamı olarak pek çok kuruluş ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi Standartlarını uygulamaya başlamış ve bu standartlara göre belgelendirilmiştir. Kalite yönetim sisteminde temel amaç, sistem standartlarının kurularak geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanmasıdır. ISO 9001 standartları bir ürün standardı değil, kalite sisteminin minimum şartlarıdır (Kaya, 2001).

Bu belgelendirmenin aranması ve çeşitli sektörlerde işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmelerinin ön şartı haline gelmesinin de etkisiyle özel sektör kuruluşları çok hızlı ve yoğun bir biçimde TKY uygulamalarına yönelmişlerdir. Ülkemiz belgeli kuruluş sayısı bakımından Avrupa'daki ilk on ülke arasındadır (İlkay ve Varinli, 2005).

Kamuda yeniden yapılanma ihtiyacı ve AB uyum çalışmaları TKY uygulamalarının kamu kesimi için de gündeme gelmesine yol açmış, özellikle 2000 yılından itibaren kamu kurumları belgelendirme için çalışmalara başlamışlardır. Henüz sayıları özel sektörle karşılaştırılamayacak kadar az olmasına karşın günümüzde başta sağlık kurumları olmak üzere birçok kamu kuruluşu ISO 9001:2000 belgesine sahiptir. Pek çok kurumda da belgelendirmeye yönelik çalışmalar başlatılmış ve sürdürülmektedir.

Bu çalışmada Aydın ilindeki ISO 9001:2000 belgesi sahibi kurumların belirlenmesi, bu kurumlardaki TKY uygulamalarının incelenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, belirlenen temel konularla ilgili sorular, bire bir görüşmelerle kurumların kalite yönetim temsilcilerine yöneltilerek alınan yanıtların değerlendirilmesi yoluyla sonuçların çıkarılmasına çalışılmıştır.

Araştırmanın evrenini oluşturan Aydın ilindeki ISO 9001:2000 belgeli kurumların tamamına ulaşılması hedeflenmiş, bu kurumların belirlenmesi kartopu örneklemesine benzer şekilde gerçekleşmiştir.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Aydın ilindeki ISO 9001:2000 belgesi almış kamu kurumlarının profilinin çıkarılması, kurumların TKY uygulamalarına geçiş sürecindeki karakteristiklerin saptanması, uygulamaların ve sonuçlarının değerlendirilmesi, kamuda TKY'nin uygulanabilirliğinin irdelenmesi bu çalışmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Evreni Aydın ilindeki ISO 9001:2000 belgeli kamu kurumlarından oluşan çalışmada örneklem sayısının az olması nedeniyle ve sayısal verilere ulaşmaktan çok konuyla ilgili derin saptamalar yapabilmek amacıyla nitel araştırma yönteminden yararlanılması uygun görülmüştür.

Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, hazırlanmış soru formuna bağlı kalınarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında not tutulmuş ve ses kaydı alınmış daha sonra bu kayıtlar yazıya aktarılmıştır.

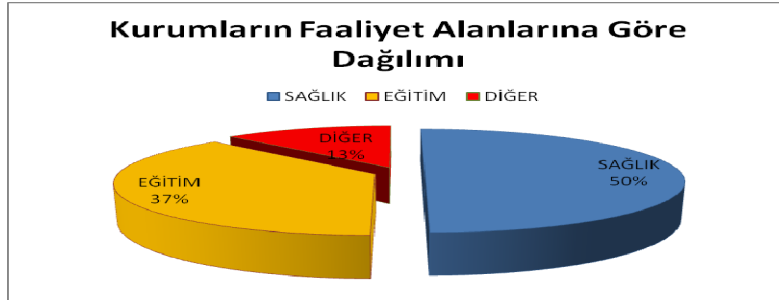
Bulguların ortaya konmasında nitel çözümleme yöntemleri arasında yer alan betimsel analizden faydalanılmıştır.

2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın örneklemini oluşturan Aydın İlindeki ISO 9001:2000 belgeli kamu kurumları şu;

- Aydın Devlet Hastanesi
- 80. Yıl Atatürk Devlet Hastanesi
- İşkur
- ADÜ Aydın MYO
- ADÜ Didim MYO
- Nazilli Devlet Hastanesi
- TAYEM
- Kuşadası Devlet Hastanesi

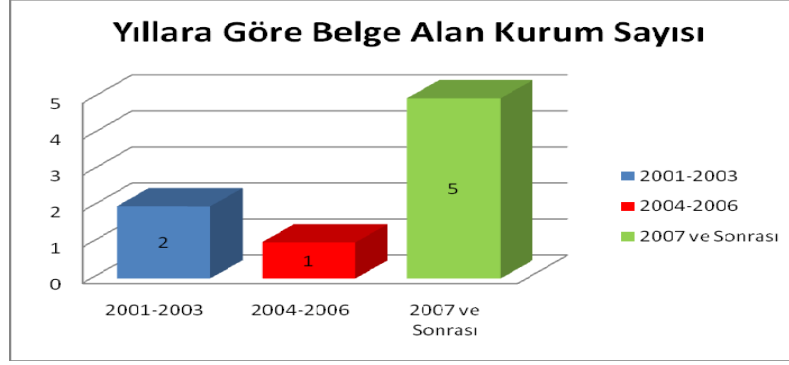
Şekil 1'deki grafik ISO 9001:2000 belgeli kurumların hizmet alanlarına göre dağılımını göstermektedir. Hastaneler belgeli kurumların yarısını oluştururken, eğitim kurumları ikinci sırada yer almaktadır.

Şekil 1. Kurumların Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Belgeye hazırlık süresi 6 ile 18 ay arasında değişmektedir. Bu süreçte kurumlar profesyonel danışmanlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanmışlardır. Ancak özellikle meslek yüksekokulları bu iş için önemli bütçe ayıramadıklarını ve bu hizmetleri kişisel ilişkilerin de yardımıyla çok cüzi maliyetlerle aldıklarını belirtmişlerdir. Bunun dışında TSE, Kalder, Elginkan Vakfı gibi konuyla ilgili kamu kuruluşları, dernek ve vakıflar da eğitim alınan yerler arasında sayılmaktadır. Bazı kurum içi eğitimlerin yine kurum içinden kişilerce verilmesi de sıkça rastlanan bir durumdur.

Kurumlarda ilk belgelendirme 2001 yılında yapılmıştır. Şekil 2'deki grafikte de görüldüğü gibi son yıllarda belgelendirmede önemli bir artış olmuştur.

Şekil 2. Kurumların Belgelendirilmesinin Yıllara Göre Dağılımı

İşkur ve Atatürk Devlet Hastanesinde belgelendirme TSE tarafından yapılmış, diğer kurumlar özel belgelendirme kuruluşlarını tercih etmişlerdir.

Kurumlar hizmet verdikleri alana bağlı olarak personel sayısı ve yapısı bakımından oldukça farklılık göstermektedir. Hastanelerin personel sayısı 650-1200 arasında değişmekte ve bu sayının yarıya yakını dışarıdan hizmet satınalma yoluyla çalıştırılan personel oluşturmaktadır. Bu şekilde istihdam edilmiş çalışanlara ISO ile ilgili olarak “sorumluluk verilemediği ve uygulamalarda çok efektif olunamadığı” ifade edilmektedir. Hastaneler dışında kalan belgeli kurumlarda ise personel sayısı 24-55 arasında değişmektedir ve bu kurumlarda tüm personel sisteme dâhil edilmiştir. Değişik görev ve kademelerdeki personelin yaşadığı uyum güçlüğü eğitimlerle giderilmeye çalışılmaktadır.

TKY Uygulama Nedenleri ve Başlangıç Aşaması

TKY çalışmalarına başlanmasında çıkış noktaları kurumlara ve faaliyet alanlarına göre farklılık göstermektedir. 2000-2002 yılları arasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bağlı birimlerinde çalışmalar başlatmıştır. Belgelendirmeleri bu döneme rastlayan kurumlarda bu çalışmalar bakanlık emriyle başlamış ve merkezden önemli ölçüde desteklenmiştir. Görüşülen kişiler bakanlığın bu çalışmalarını “TSE sağlık standartlarına uygunluk” ve “SSK’daki kötü hizmet ortamını düzeltmek” amacıyla başlattığını ifade etmişlerdir.

SSK ile ilgili olarak vatandaşın olumsuz algulamaları araştırmalarda da karşımıza çıkmaktadır. Bir araştırmaya göre (SAM, 2002) halk, diğer sağlık kurumlarında çalışan doktorların SSK hastanelerinde çalışanlardan daha yeterli olduğunu düşünürken, bu kurumun diğer personelini de kamu genelindeki çalışanlar içinde en yetersiz çalışanlar olarak algulamaktadır. Dalbay (2002) tarafından SSK hastanelerindeki ISO uygulamalarına yönelik yapılan araştırmada, kamu hastanelerinde bu uygulamaların hasta ve çalışan memnuniyetini sağlama, hizmet kalitesini yükseltme ve maliyetleri düşürme açısından önemli bir reform olabileceği vurgulanmaktadır.

Aydın Devlet Hastanesi, konunun üst yönetim tarafından gündeme getirildiğini ve kurum olarak kendi içlerinde karar aldıklarını belirtmiş, kararın alınmasından 3-5 ay sonra bakanlıktan bu konudaki genelgenin geldiğini ifade etmiştir. Nazilli devlet hastanesinde ise söz konusu genelge üzerine çalışmalara başlandığı söylenmiştir. Aydın Devlet Hastanesinde gerekçe olarak şu ifade kullanılmıştır;

“Özel hastanelerle rekabet edebilmek, hasta memnuniyetini sağlamak ve kurum olarak ayakta kalabilmek için bu çalışmaların yürütülmesi gerektiğini düşündük.”

Eğitim kurumlarında ise kararın alınmasında üst yönetimin yaklaşımları etkili olmuş, şartların uygun olduğu düşünüldüğünde çalışmalar başlatılmıştır. Bu kurumlarda belgelendirmeye gidiş için sayılan ortak sebepler aşağıdadır;

- Kuruma talebi arttırmak, tercih edilir kurum olmak
- Uluslararası çalışmalar, akreditasyon
- Kurumdan eğitim alanların istihdamına katkı sağlamak
- Benzer kurumlar arasında öne çıkmak, fark yaratmak

Natgrass (1998) tarafından İngiltere için verilen örnek günümüzde ülkemizdeki yükseköğretim kurumları için de geçerlidir. Bu örnekte yükseköğretim kurumlarının sayısının artmasıyla öğrencilerin bu kurumları görüp tanıyarak tercihlerini yapması söz konusu olmaktadır. Üniversitelerin Devamlı Kalite İyileştirme çalışmalarını yürüterek nitelikli öğrencilerin talebini çekme zorunluluğu doğmuştur.

Bir meslek yüksekokulunda “sınavsız geçiş sisteminin olumsuzluklarını azaltmak” ve “kurumsallaşmaya katkı sağlamak” sebepler arasında sayılırken bir diğerinde “yönetim ve çalışanların bu yapıya uygunluğu” etken olarak gösterilmiştir.

TKY Uygulamasının Faydaları

TKY çalışmalarının kurum çalışanlarında ekip ruhunun gelişimi ve katılımcılık üzerindeki etkileri sorulduğunda değişik görüşlerle karşılaşmıştır. Genel olarak kurumlar çalışmaların olumlu etkileri olduğunu ancak yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. İşkur sisteminin bu konudaki olumlu etkilerini “herkes taşın altına elini koymak zorunda kalıyor” ve “birimler birbirleriyle irtibat halinde olmak zorunda” şeklinde ifade ederken ADÜ Didim MYO bu süreçte birlikte çalışmanın olumlu etkilerini şu cümlelerle vurgulamıştır;

“Kişinin yaptığı işin başkasının yaptığı işe olan etkisini görmesi açısından olumlu katkıları oldu tabii. Yani insanlar kendi işi için bir girdi isterken, kendi yaptığı işin başkasının işiyle ilgili olduğunu gördü. Bu da birlikte çalışma felsefesinin oluşmasına yardımcı oldu.”

Atatürk Devlet Hastanesinde ise bu konuyla ilgili olarak olumsuz görüşle karşılaşmıştır. Görüşülen kişi ekip ruhunun gelişimi ile ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır;

“Burası kamu kuruluşu olduğu için ekip ruhu gelişmiyor, herkese zulüm gibi geliyor. Her şeyin kontrol altında olması, yazılı evrakta kayıtlı olması insanları hem tedirgin ediyor, hem de zor geliyor. Bir ara neredeyse belgeyi bu yüzden kaybediyorduk.”

Tedarikçi ilişkileri ve girdi kalitesinin artması ile ilgili olarak tedarikçi değerlendirmenin yapıldığı, bir noktaya kadar fayda sağladığı, ancak girdi kalitesinin arttırılması konusunda sistemin öngördüğü ölçüde etkili olamadığı düşüncesi hâkimdir.

Bu konuda Nazilli Devlet Hastanesinin kalibrasyonla ilgili ifadesine, önemli bir noktaya işaret ettiği düşünüldüğünden aşağıda yer verilmiştir.

“Eskiden hastanelerdeki cihazlarda kalibrasyon diye bir şey yoktu. Şu anda satın aldığımız bütün tıbbi cihazlarda kalibrasyon istiyoruz.”

ISO belgesine sahip olmanın kurumun imaj yapılanmasındaki konumunu değerlendirmeleri istendiğinde, kurumlar genel olarak olumlu görüş bildirmişler ve önemli yer tuttuğunu belirtmişlerdir. Kurum imajına ISO'nun katkısı için kullanılan ifadelerden bazıları aşağıdadır;

“Kurum imajının yapılanmasındaki katkısının yüzde ellilerin üzerinde olduğunu düşünüyorum. Farklı sebeplerin bile kalite çalışmalarıyla ilintisi var.”

“ISO belgesi almamış olan özel kurumlar şaşırıyor, kendilerine yardımcı olmamızı istiyorlar. Özel sektör pek çok konuda öncüdür ancak bu uygulamada biz onların önündeyiz. Bizde özel sektördeki gibi zorunluluk olmamasına rağmen belgeyi aldık. Belge, kurumlar arasında çok fark yaratıyor.”

“Mutlaka var, gelecekte olmak istediğimiz veya ilgili sektör üzerinde oluşturmaya çalıştığımız imaj veya Didim Meslek Yüksekokulunu bir marka haline getirebilmek vizyon ve misyonumuzda yazılı olan ifadeler. Bunların oluşturulmasında katkıda bulunacaktır. Kurumumuza öğrenci gönderen okullar ve mezunlarımızı istihdam edecek kuruluşlar üzerinde bir imaj oluşturma çalışmamız var ve belgenin buna aktif ve olumlu etkisi var.”

TKY uygulamalarının kurumlara sağladığı faydalara yönelik soruların yanıtları değerlendirildiğinde ulaşılan bulgular aşağıda özetlenmiştir;

- Ekip ruhu ve katılımcılığın gelişimi beklenen düzeyde değildir ancak iletişimin gelişmesine katkı sağlamıştır,
- İç ve dış müşterilerin (fayda sahiplerinin, hastaların) memnuniyeti ön plana çıkmıştır,
- Özellikle sağlık kurumlarında hizmet alanların sayısı ve gelirden artış yaratmıştır,
- Karar alma süreci kısalmış, kolektif karar alma becerisi gelişmiştir,
- Tedarikçi ilişkileri ve girdi kalitesindeki iyileşmeler başta mevzuat olmak üzere bazı nedenlerle sınırlı kalmaktadır,
- İç ve dış denetimler fayda sağlamakta, sürekli iyileştirmeler yapılmaktadır,
- Kurumların imaj yapılanmasında önemli rolü vardır.

TKY Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar

TKY sürecinde karşılaşılan sorunlar sorusuna verilen başlıca yanıtlar aşağıdaki gibidir;

- Çalışanların sisteme direnç göstermesi
- Yeterli profesyonel desteğin alınmaması ve eğitimlerin az olması
- Ortak zaman yaratma sorunu
- Üst yönetimin gerekli kararlılığı göstermemesi
- Personelin bilgi eksikliği
- Ölçülebilir, sayısal ve somut hedefler koymanın güçlüğü

Çalışanların sisteme gösterdiği direnç en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışanların direnciyle ilgili olarak dile getirilen ifadelerin bazıları aşağıdadır.

“25-30 yıldır burada çalışan işçi var, onlar adapte olamıyor. Eski köye yeni adet mi getirilir diye soruyor.”

“İnsanları alışkanlıklarından vazgeçirmek zor. Ben bunu yapıyorum, bu doğru, ben bunu niye değiştireyim diyor. Bu doğru ama bu hızlı değil, bu etkin değil ya da bu şu anki sistem için uygun değil.”

“Aktif olarak uzman hekimlerin katıldığı hiçbir şey yok. Hiyerarşik sistemin avantajını kullanıp bir alt düzeydeki personelle çalışmalarını yürütüyoruz.”

Bürokrasinin değişime karşı dirençli bir yapısı vardır ve kişiler iş yapış tarzlarında alışageldikleri ve doğru olduğuna inandıkları tarzın dışına çıkacak değişiklikler yapmaya direnirler (Cohen ve Brand, 1993).

Kurumlar genel olarak başlangıçta daha fazla dirençle karşılaştıklarını, zaman içinde kişiler uygulamaların faydalarını gördükçe direncin azaldığını ifade etmektedirler. Sisteme olan direncin aşılmasında yönetime önemli görev düştüğü ve eğitimlerin bu konuda fayda sağladığı düşünülmektedir. Zaman içinde sorunların sistem içinde daha kolay ve hızlı çözülebildiğini görmek çalışanlarda direnci azaltırken sisteme olan inancı arttırmaktadır. Bu konuyla ilgili bir ifade şöyledir;

“İşin içine girince hem iç müşteri hem dış müşteri için faydalı olduğu görüldü. Yönetim tarafından isteklerimizin dikkate alınması hoşumuza gitti.”

Üst yönetimin liderliği ve desteğinin TKY uygulamalarında kurumların başarılı olması için en önemli etkenler arasında olduğu ve üst yönetimin katılımının yokluğunun kalite iyileştirme çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasının temel nedenleri arasında bulunduğu Ekici (2006) tarafından PTT genel müdürlüğünde yapılan bir araştırmanın sonuçlarında belirtilmiştir.

Kurumlar genel olarak belgelendirmenin çok maliyetli bir süreç olmadığını düşünmektedirler. Özellikle sağlık kurumları oldukça yüksek bütçelere sahip oldukları için bu maliyetleri çok küçük bulmakta ve kaynaklarının yeterli olduğunu belirtmektedirler. Sadece bazı hastaneler hazırlık aşamasında fiziksel iyileştirmeler için yüksek yatırım maliyetlerine katlanmak gerektiğini belirtmişlerdir. Sağlık kurumlarının maliyetle ilgili ifadelerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

“Kalibrasyon yaptırmıyorduk, ilk kez geçen yıl kalibrasyon yaptırdık on milyara yakın bir para tuttu.”

“İş yükü parasal maliyetinden daha fazla.”

Meslek yüksekokulları ise çalışmalarda eğitimlere fazla kaynak ayırmadıklarını, eğitim kurumu olmanın avantajları ve kişisel ilişkilerle hazırlık sürecini atlatıp sadece belgelendirme ücreti ödediklerini belirtmişler ve şu açıklamalarda bulunmuşlardır;

“Amaç sadece belge almak değildi. Kaliteyi bir yaşam biçimi olarak yaşamak olgusundan yola çıkılarak, en düşük maliyetle belge alma çabası sarf edildi.”

“Maliyetli bir süreçtir ancak biz çok fazla maliyet görmedik. İlişkilerimizi kullandık, gerek danışmanlık gerek belge alımında çok fazla kaynak aktarmak zorunda kalmadık.”

Maliyetlerin hangi kaynaklardan karşılandığı sorulduğunda sağlık kurumları döner sermayeyi kaynak olarak gösterirken farklı kurumlar farklı kaynaklar belirtmişlerdir.

“Bizden bağımsız yükseköğretim geliştirme derneği var, oradan ve okulun bütçesinden sağlandı.”

“Biz bakanlığa bildirdik, onlar normal ödeneğimize dâhil ettiler.”

“SSK döneminde bakanlığın ayırdığı bütçe vardı.”

Kamuda TKY'nin Uygulanabilirliği ve Sürdürülebilirliğine İlişkin Düşünceler

Görüşülen kişiler TKY uygulamanın kamu kurumlarında özel sektöre göre daha zor olduğunu düşünmelerine rağmen uygulanabilir olduğuna inanmaktadırlar. Kamu çalışanları üzerinde yapılan bir araştırmanın bulguları da bu inancı destekler niteliktedir (Coşkun, 2003). Bu araştırmanın sonucuna göre kamu çalışanları %75-85 arasında değişen oranlarda bazı kısıtlama ve sorunlara rağmen sistemin kamuda uygulanabilir olduğu düşüncesindedir.

Uluğ'da (2003) çalışmasında resmi eğitim kurumlarının aşırı normatif yapısının kalite odaklı çalışmaların çok boyutluluğunu sınırlayarak sorun yaratacağını belirtmiştir. Kamu çalışanları üzerinde yapılan bir başka araştırma ise üst ve orta derecedeki yöneticilerin toplam kalite yönetimi ilkelerini benimsemeye ve içselleştirmeye eğilimli olduğunu, kamu kesiminde TKY'nin uygulanabilirliğine olumlu ve istekli yaklaştığını ortaya koymaktadır (Bilici, 2002).

Uygulamaların kurumlara ayrıcalık kazandırdığı düşüncesi hâkimdir. Özellikle sağlık kurumlarında TKY uygulamalarının bakanlığın beklentileri ile örtüşmesi sistemi bu kurumlar için zorunlu kılmaktadır. Uygulamaların, yaygınlaşması halinde, kamu çalışanlarının bakış açısı ve yaklaşımlarında olumlu yönde değişiklik yaratacağı düşünceler arasındadır. Bu doğrultudaki görüşlerden biri şöyledir;

“Bu sistemden en büyük beklentim bu; insanların kafasına göre değil, prosedüre göre işlerin yürütülmesi.”

Sürdürülebilirlik konusundaki düşüncelerde yönetimin kararlılığının en önemli etken olarak ortaya konduğu görülmektedir. Görüşülen kişiler genel olarak mevcut yapı içinde sürdürülebilirlikten kuşku duymamakta ancak yönetim değişikliği halinde ve gelecek yönetimin konuyu yeterince sahiplenmemesi durumunda sürdürülebilirlikle ilgili bir risk olacağını düşünmektedirler. Sistemin uygulanması halinde çok fayda sağladığı ve sürdürülmesi gerektiği konusunda tüm kurumlar hemfikirdir. Kurumların çoğunda belgelendirme henüz çok yeni olduğu için sürdürülebilirlikle ilgili sorunlarla karşılaşmamış ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik çalışmalar ve uygulamalar yürütülmemiştir

Sistemin devamlılığı ile ilgili bazı ilgi çekici ifadeler şunlardır;

“Hedef koyuyoruz, gerçekleştikçe hedef yükseltiyoruz, kalite durdurmuyor.”

“Denetimler sonucu belge geri alınırsa bu onur kırıcı bir durum olur.”

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Aydın ilinde kamu kurumlarında hizmet kalitesini iyileştirme çabalarının bir sonucu olarak ISO 9001:200 Kalite Yönetim Sistemi belgelendirmesinin giderek yaygınlaştığı ve belgeli kurum sayısının hızla arttığı görülmektedir.

Kamuda ISO 9001:200 uygulamaları zorluklarla da olsa yürütülmekte ve olumlu sonuçlar alınmaktadır. Zorluklar genel olarak kamu kurumlarında bağlayıcı yasal düzenlemelerin varlığı nedeniyle insan kaynakları ve parasal kaynakların efektif olarak kullanılamamasına dayanmaktadır.

Genel olarak hizmet sektöründe ve özel olarak kamu hizmetlerinde somut sayısal hedeflerin konulabilmesi ve gerçekleştirilebilmesinin güçlüğü bir başka zorluk boyutunu oluşturmaktadır. Kamu hizmetlerindeki çeşitlilik ve kurumsal yapılarıdaki farklılık ve kamu çalışanlarının genel yaklaşımı sisteme adaptasyonu zorlaştıran etkenler arasındadır.

Döner sermaye işletmesi aktif olarak çalışan kurumlarda sistemin uygulanması, hizmet alanların sayısında ve dolayısıyla gelirlerde önemli oranda artışlara neden olduğu için bu kurumlarda uygulamaya yönelik motivasyon ve sürdürülebilirlik inancı daha yüksektir. Diğer kurumlarda ise sistem parasal kaynakların artması yönünde fazla etki yapmamakta, manevi tatmin boyutu öne çıkmaktadır.

Kurumların bu çalışmalara teşvik edilebilmesi için belgenin bir performans olarak kabul edilmesi, belgeli kurumların ödenek ve bütçelerine katkı sağlayacak bir faktör olarak değerlendirilmesi gibi uygulamalara ihtiyaç vardır.

Kamu kurumları yeniden yapılanma içine girdiği ve ISO belgelendirmesi de bunun bir yansıması olarak çoğu kez merkez yönetimlerce talep edilir hale geldiğine göre, mevcut yasa ve mevzuatlardaki ISO uygulamaları ile çelişen hususların gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.

Kamu personelinin konu ile ilgili olarak bilgilendirilmesi ve uygulama ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Çoğu kez kurumlar bu konuda etkin eğitimler düzenleyebilecek kaynaklara sahip değildir. Merkez yönetimler insan kaynaklarını bu yönde geliştirebilecek eğitim faaliyetleri yürütmelidir.

Belgelendirme kuruluşları ve bu konuda danışmanlık hizmeti veren kuruluşların kamu sektörü ve kamu hizmetlerini bir uzmanlık alanı olarak değerlendirmesi ve bu alana özel çalışmalar yürütmesi süreçlerin hızlanmasını ve belgelendirme sayısının artmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Bilici, E. (2002) “Kamu Kesiminde Toplam Kalite Yönetimi’nin Uygulanabilirliği”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Cohen, S., Brand, R. (1993) *Total Quality Management in Government*, Jossey-Bass Publishers: San Francisco.
- Coşkun, S. (2003) “Kamu Çalışanlarının Kalite Yönetimi Yaklaşımı”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 36, Sayı 2, s.77-100
- Dalbay, Ö. (2002) “ISO-9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi ve Kamu hastanelerinde Uygulamaya Yönelik Model Önerisi” Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekici, K. M. (2006) “Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanabilirliği Konusunda Üst Yönetimin Bakış Açısı ve PTT Genel Müdürlüğü Üzerinde Ampirik Bir Çalışma”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kütahya.
- İlkay, S. M., Varinli, İ. (2005) “ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi: Dünya, Avrupa ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 25, s.33-51
- Kavrakoğlu, İ. (1998) *Toplam Kalite Yönelimi*, KalDer Yayınları: İstanbul.
- Kaya, S. (2001) *Konfeksiyonda Kalite Kontrol*, E.Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma-Uygulama Merkezi Yayını: İzmir.
- Nattrass (1998) “DKİ Yüksek Öğretimde Neden Önemlidir”, Yüksek Öğretimde Toplam Kalite Prensiplerinin Uygulanması Sempozyumu, Başkent Üniversitesi, Haberal Eğitim Vakfı Yayınları: Ankara.
- SAM (2002) *Kamu Reformu Araştırması*, TÜSİAD: İstanbul.
- TSE (2004) ISO 9001-2000 Eğitim Notları.
- Uluğ, F. (2003) “Okul Kalite Sistemi Modeli”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 36, Sayı 4, s.69-82
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara

KARAMAN İLİ ELMA BAHÇELERİNDE SORUN OLAN YABANCI OTLAR, YOĞUNLUKLARI VE TOPLULUK OLUŞTURMALARI ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

RESEARCHS ON WEEDS, DENSITIES AND CONSTITUTING POPULATION WHICH ARE PROBLEM IN APPLE ORCHARDS IN KARAMAN

Murat KARACA¹

Ahmet GÜNCAN²

ABSTRACT

This research was carried out to determine the weed species, their frequency, density and constituting population in apple orchards, at Karaman province in 2002.

As a result of the survey, 109 weed species, including 10 Monocotyledones, 1 Pterydophyta and 98 Dicotyledoneous species that belongs to 31 different family was found. The density of these species was 98.06 number/m². The most intensive species were *Amaranthus retroflexus* L. (redroot pigweed), *Chenopodium album* (common lamb's quarters), *Convolvulus arvensis* L. (field bindweed), *Setaria viridis* (L.) P.B. (gren foxtail) and *Sinapis arvensis* L. (charlock) with the density of 14.08 pieces/m², 13.34 pieces/m², 10.60 pieces/m², 6.66 pieces/m² and 6.29 pieces/m² determined respectively.

Essential members of population constituted by common weeds in apple orchards at Karaman province are *A. retroflexus* and *C. album* in the study area.

Key Words: Karaman, apple, weed, density, population.

ÖZET

Bu araştırma 2002 yılında Karaman İl Merkezi ve ilçelerinde elma bahçelerinde sorun olan yabancı otların tespiti, rastlama sıklıkları ve topluluk oluşturma durumları üzerinde yapılmıştır.

Yapılan survey sonucunda tespit edilen türlerin 10'u monokotiledon, 1'i sporlu (Pterydophyta) ve 98'i dikotiledon olmak üzere 31 farklı familyaya ait 109 yabancı ot türüne rastlanmış ve m²'de ortalama 98.06 adet yabancı otun varlığı tespit edilmiştir. En yoğun rastlanan türler sırasıyla *Amaranthus retroflexus* L. (kırmızı köklü tilki kuyruğu) ortalama 14.08 adet/m², *Chenopodium album* L. (sirken) 13.34 adet/m², *Convolvulus arvensis* L. (tarla sarmaşığı) 10.60 adet/m², *Setaria viridis* (L.) P.B. (yeşil kirpi darı) 6.66 adet/m² ve *Sinapis arvensis* L. (yabani hardal) 6.29 adet/m² olarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın yapıldığı Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde yaygın olan yabancı otların oluşturduğu toplulukların esas üyelerini *A. retroflexus* ve *C. Album* oluşturmaktadır.

¹Araş. Gör., S. Ü. Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü, mkaraca@selcuk.edu.tr

²Prof. Dr., S. Ü. Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü, aguncan@selcuk.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Karaman, elma, yabancı ot, yoğunluk, topluluk.

1.GİRİŞ

Türkiye, uygun ekolojik koşulları nedeni ile önemli meyve üretim potansiyeline sahiptir. Ekonomimizde önemli yeri olan meyve üretimi, iç tüketimi karşılama yanında büyük bir kısmı da ihraç edilebilmektedir. Ülkemizde toplam tarım arazisinin % 4,98 kadarını meyve alanları oluşturmaktadır (Anonymous, 1997). 2005 yılı verilerine göre Dünyada elma üretimi 62.463.000 ton civarındadır (Anonymous, 2006). 2006 yılında ülkemizde, 1.626.406 da alanda toplam 2.002.033 ton elma üretimi yapılmıştır (Anonymous 2007a). Türkiye genelinde meyveler içerisinde önemli bir yeri olan elma yetiştiriciliği Karamanda ilk sırayı almakta olup, ilde 2007 yılında 172.630 da alanda 387.000 ton üretim yapılmıştır (Anonymous, 2007b).

Meyve alanlarında sorun olan yabancı otların tanınması ve yoğunluklarının saptanması amacıyla Türkiye’de ve Dünyada çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ülkemizde kültür bitkisi yetiştirilen alanlarda 1440’ in üzerinde yabancı ot türü saptanmış ve bunun 70 kadarının ekonomik düzeyde zarara sebep olduğu tespit edilmiştir (Anonymous, 1996). Yazlık ve Tepe (2001) tarafından Van ve yöresinde elma bahçelerinde 28 farklı familyaya ait 82 yabancı ot türü saptanmış, m²’de ortalama 137.1 yabancı otun olduğu tespit edilmiştir. Önemli türler arasında *Poa annua* L. (tavşan bıyığı), *Trifolium* sp. (üçgül), *Lolium perenne* L. (ingiliz çimi), *Lotus corniculatus* L. (boynuzlu lüfer otu) ve *Taraxacum* sp. (aslan dişi) yer almaktadır. Üstüner ve Akyol (2007) ise, Niğde ili elma bahçelerinde yaptıkları çalışmada, 28 farklı familyaya ait 87 yabancı ot türü saptanmış ve ortalama m²’de 101.8 yabancı otun olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmada önemli türler sırasıyla, *Agropyron repens* (L.) P.B. (ayrık), *Alopecurus myosuroides* Huds. (tilki kuyruğu), *Bromus tectorum* L. (püsküllü çayır) ve *Cynodon dactylon* (L.) Pers. (kopek dişi ayrığı) olarak belirlenmiştir. Jung ve ark. (1997), Kore’de elma bahçelerinde toplam 27 yerden aldıkları örneklerde tespit ettikleri yabancı otlardan başta *C. album*, *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik (çoban çantası), *Digitaria sanguinalis* (L.) Scop. (çatal otu), *Alopecurus aequalis* Sobol. (kılçıksız tilki kuyruğu) ve *Erigeron canadensis* (L.) Cronquist (pire otu) olduğunu belirtmişlerdir. Dastgheib ve Frampton (2000) ise Yeni Zelanda’nın Nelson Bölgesinde elma bahçelerinde yaptıkları survey çalışmasında, *Malva* sp. (ebegümeci), *Solanum nigrum* L. (kopek üzümü), *C. album*, *A. retroflexus* ve *Cirsium arvense* (L.) Scop. (köygöçüren) türlerinin yoğun olduğunu saptamışlardır.

Meyve bahçelerinde bulunan yabancı otların meyve verimi ve kalitesini olumsuz yönde etkilediği bilinen bir gerçektir. Yabancı otların su ve besin maddelerine ortak olarak verdikleri doğrudan zarar yanında, birçok hastalık ve zararlıya konukçuluk etmek suretiyle de dolaylı yoldan önemli ölçüde olumsuzluklara sebep olmaktadır (Özer ve ark., 1998). Meyve bahçelerinde yabancı otlar ile mücadele çalışmalarına başlamadan önce, bu alanlarda sorun olan yabancı ot türlerinin yayılış ve yoğunluklarının belirlenmesi öncelik taşımaktadır.

Bu çalışma ile, Karaman yöresinde elma bahçelerinde sorun olan yabancı ot türlerinin tespiti ve teşhisi, yörede yabancı otların elma bahçelerinde topluluk oluşturmasının araştırılması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

Bu çalışma Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde 2002 yılında yürütülmüştür. Karaman Tarım İl Müdürlüğünden alınan bilgiler doğrultusunda Karaman merkez ve ilçelerinde elma bahçe alanlarının genişliği ve mikroklima bölgelerine göre atılacak çerçeve sayısı belirlenmiştir. Örneklemelerde 1 m² genişliğinde çerçeve kullanılmış ve her ilçede alınan örnek sayısınının 15’den az olmasına dikkat edilmiştir (Tablo 1).

Araştırma bölgesi iklim ve toprak özelliklerine, yaygın bitki örtüsündeki homojenitesine, deniz seviyesinden yüksekliklerine bakılarak 2 mikroklima bölgesine ayrılmış, sürvey çalışmaları buna göre yürütülmüştür.

Elma bahçelerinde sorun olan yabancı otların yayılış ve yoğunluğunun belirlenmesi çalışmalarında, Bora ve Karaca (1970)’nın kademeli örnekleme metodundan yararlanılmıştır. Sürveyde örnekleme yapılacak bahçelerin birbirinden en az 3 km uzakta olmasına özen gösterilmiştir. Sayım yapılan bahçelerin kenar tesirinden kurtulması için sürveye 15 m içeriden başlanılmış ve 5-20 dekar için 3; 20-60 dekar için 6; 60-100 dekar için 10 ve daha büyük bahçeler için 15 çerçeve atılmıştır.

Çalışmamızda sürveye, yabancı otların çıkış sonrasında ve herhangi bir mücadele yapılmadan önce başlanılmış, bölgeyi temsil edecek 6 ilçeden yeterli sayıda örnek alınmıştır. İlçelerdeki ekim alanları ve atılan çerçeve sayısı Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1. Karaman ve yöresinde sürvey yapılan ilçeler, elma dikim alanları ve atılan çerçeve sayıları

Sürvey bölgesi	Dikim alanı (da)	Atılan çerçeve sayısı
I. Mikroklima Bölgesi		
Karaman Merkez İlçe	152.990	150
Ayrancı	9.030	25
Kazım Karabekir	250	15
II. Mikroklima Bölgesi		
Ermenek	1365	20
Başyayla	1220	20
Sarıveliler	135	15
Toplam	164.990	245

Sürvey sırasında toplanan yabancı ot örneklerinin herbaryumu yapılmış ve Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü Öğretim Üyelerinden Doç. Doç. Sibel Uygur, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Hüseyin Dural ve Ankara Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Herboloji Şubesinden Dr. Ayşegül Yıldırım tarafından teşhis edilmiştir. Yabancı otların Türkçe isimleri ise Uluğ ve ark. (1993)’nın “Türkiye’nin Yabancı Otları ve Bazı Özellikleri” ve Akalın (1952)’in “Büyük Bitkiler Kılavuzu” adlı kitabından alınmıştır.

Yörede yoğun olarak bulunan yabancı otların birbiriyle topluluk oluşturma durumları istatistiki olarak t- testi ile hesaplanmış ve bir arada bulunmaları önemli olan yabancı ot türlerinin diyagramı çizilmiştir (Winkler 1973’e atfen Güncan 1980). Burada uygulanan t-testinde Muhlenberg (1976)’in önerdiği ve aşağıda belirtilen formül kullanılmıştır (Güncan 1980).

$$t = \left[\frac{(nA + nB).(2j - 1)}{2.nA.nB} - 1 \right] (\sqrt{nA + nB} - 1)$$

nA: A türünün alınan örneklerde var olma sayısı
nB: B türünün alınan örneklerde var olma sayısı

j: Her iki türün birlikte alınan örneklerde var olma sayısı

Yabancı ot yoğunluğu;

Yoğunluk=B/n formülü ile hesaplanmıştır (Güncan 2006). Formülde;

B: Alınan örnekte toplam birey sayısı

n: Alınan örnek sayısını ifade etmektedir.

Daha sonra aritmetik ortalama alınarak ortalama yoğunluklar hesaplanmıştır.

3. BULGULAR

Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde 2002 yılı vejetasyon döneminde yapılan survey çalışması sonucunda teşhisi yapılamayan 3 türün dışında teşhisi yapılabilen yabancı ot türlerinden 10'u monokotiledon, 1'i sporlu (Pterydophyta) ve 98'i dikotiledon olmak üzere 31 farklı familyaya ait toplam 109 yabancı ot türü saptanmıştır (Tablo 2). Yabancı ot yoğunluğunun ise (tartılı ortalama) 98.06 adet/m² olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2'nin alt kısmında verilen yoğunluk skalasına göre Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde bulunan yabancı otlardan *A. retroflexus*, *C. album*, *Convolvulus arvensis* (tarla sarmaşığı)'in çok yoğun; *Setaria viridis* (kirpi darı)ve *Sinapis arvensis* (yabani hardal)'in yoğun olduğu saptanmıştır.

Echinophora tenuifolia, L. (tarhana otu), *Centaurea cyanus* L. (gökbaş), *C. juncea*, *Tragopogon latifolius* Boiss. (iri yapraklı yemlik), *Anchusa azurea* Miller. (tarla sığır dili), *Boreava orientalis* Jaub and Spach. (sarı ot) ve *Salsola kali* L. (adi soda otu) gibi toplam 84 farklı yabancı ot türüne de nadir olarak rastlanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde sorun olan yabancı otlar ve bölgelere göre dağılışları.

YABANCI OTLAR	BÖLGELER						İL Ort(ad/m ²)
	I	II	III	IV	V	VI	
MONOCOTYLEDONEAE							
Familya: Gramineae							
<i>Agropyron repens</i> (L.) P.B.	B	C	C	C	C	C	6.11
<i>Alopecurus myosuroides</i> Hudson	C	D	E	E	E	-	0.795
<i>Bromus tectorum</i> L.	D	-	E	E	E	-	0,236
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	C	C	D	C	C	D	2,446
<i>Digitaria sanguinalis</i>	C	D	-	E	D	E	0.755
<i>Eragrostis cilianensis</i> (All.) Vign.	E	-	E	-	E	E	0.118
<i>Lolium rigidum</i> Gaudin	D	D	-	C	C	-	0.956
<i>Poa trivialis</i> L.	C	-	D	C	D	E	0.675
<i>Setaria viridis</i> (L.) P.B.	A	C	C	B	C	C	6.668
<i>Sorghum halepense</i> (L.) Pers.	C	D	E	E	C	C	1.673
DİCOTYLEDONE							
Familya: Amaranthaceae							
<i>Amaranthus albus</i> L.	C	C	B	D	-	-	1.975
<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	A	A	C	A	A	A	14.088
Familya: Apiaceae (Umbelliferae)							
<i>Bupleurum lancifolium</i> Hornem.	E	C	E	E	E	-	0.308
<i>Daucus carota</i> L.	E	E	-	E	-	E	0.084
<i>Echinophora tenuifolia</i> L.	D	E	-	E	-	-	0.366
<i>Torilis</i> sp.	E	E	-	E	-	-	0.033
Familya: Aristolochaceae							
<i>Aristolochia maurorum</i> L.	E	C	D	E	E	-	0.381

Familiya: Asteraceae (Comp.)							
<i>Achillea wilhelmsii</i> C.Koch	E	-	E	E	E	E	0.276
<i>Acroptilon repens</i> (L.) D.C.	B	C	B	C	C	D	3.601
<i>Anthemis altissima</i>	E	E	E	-	E	-	0.073
<i>Anthemis cretica</i> subsp. <i>Anotolica</i>	E	E	-	E	E	E	0.072
<i>Centaurea cyanus</i> L.	D	-	E	E	E	E	0.256
<i>Centaurea solstitialis</i> L.	E	E	E	-	-	-	0.024
<i>Chondrilla juncea</i> L.	E	-	-	E	E	-	0.045
<i>Cichorium intybus</i> L.	-	E	E	E	E	-	0.033
<i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop	C	C	E	D	E	E	0.833
<i>Crepis foetida</i> L.	E	E	-	E	E	-	0.111
<i>Lactuca serriola</i> L.	C	B	D	C	E	E	1.851
<i>Senecio vernalis</i> Waldst and Kit.	E	E	-	E	-	E	0.066
<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill.	D	C	D	-	E	C	1.367
<i>Sonchus</i> sp.	E	-	E	E	E	E	0.195
<i>Tanacetum balsamita</i> ssp. <i>Balsamita</i>	E	-	E	-	E	-	0.091
<i>Tragopogon latifolius</i> Boiss.	D	E	-	E	E	-	0.391
Familiya: Boraginaceae							
<i>Anchusa azurea</i> Miller.	E	E	E	D	-	E	0.227
<i>Asperuga procumbens</i> L.	D	E	-	E	-	-	0.145
<i>Buglossoides arvensis</i> (L.) Johnston	-	E	-	E	E	-	0.038
<i>Heliotropium europaeum</i> L.	E	-	-	B	B	D	2.345
<i>Moltkia coerulea</i> (Willd.) Lehm.	-	E	E	-	E	-	0.043
Familiya: Brassicaceae (Cruc.)							
<i>Alyssum desortorum</i> S.var. <i>desortorum</i>	E	-	E	E	-	-	0.108
<i>Alyssum sibiricum</i> Willd.	E	-	-	-	E	E	0.076
<i>Boreava orientalis</i> Jaub and Spach.	E	E	E	E	-	E	0.237
<i>Camelina rumelica</i> Vell.	E	-	E	E	E	-	0.073
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	C	C	D	D	E	E	1.031
<i>Cardaria draba</i> (L.) Desv.	C	D	-	D	E	-	0.506
<i>Chorisporea syriaca</i> Boiss.	E	E	-	-	-	E	0.034
<i>Descurainia sophia</i> (L.) W.ex.Prant	E	E	E	-	E	E	0.088
<i>Erysimum repandum</i> L.	E	-	E	-	-	-	0.025
<i>Lepidium perfoliatum</i> L.	E	E	D	E	-	E	0.205
<i>Matthiola longipetala</i> (Vent) DC.	E	-	E	-	D	E	0.141
<i>Rapistrum rugosom</i> (L.) All.	E	E	-	E	E	E	0.035
<i>Sinapis arvensis</i> L.	B	B	B	C	B	C	6.296
<i>Sisymbrium loeselii</i> L.	E	E	-	E	-	E	0.056
Familiya: Caryophyllaceae							
<i>Cerastium dichotomum</i> L.	E	E	-	-	E	-	0.051
<i>Holosteum umbellatum</i> L.	E	E	-	-	-	-	0.026
Familiya: Chenopodiaceae							
<i>Atriplex</i> sp.	E	-	-	E	E	-	0.035
<i>Chenopodium album</i> L.	A	A	A	A	A	A	13.345
<i>Salsola kali</i> L.	D	E	D	E	-	E	0.3
Familiya: Convolvulaceae							
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	A	C	A	A	A	B	10.601
<i>Convolvulus galaticus</i> Rost. ex. Chorsy	C	B	D	-	E	-	1.848
Familiya: Dipsacaceae							
<i>Pterocephalus plumosus</i> (L.) Coulter	E	E	-	E	E	-	0.080
Familiya: Euphorbiaceae							
<i>Chrozophora tinctoria</i> (L.) Rafin.	E	-	-	D	D	E	0.301
<i>Euphorbia aleppica</i> L.	E	-	E	D	E	-	0.181
<i>Euphorbia chamaesyce</i> L.	E	E	E	-	-	E	0.027
<i>Euphorbia falcata</i> L.	-	E	-	-	E	E	0.052
<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	D	C	-	E	D	E	0.506
Familiya: Geraniaceae							
<i>Geranium molle</i> L. subsp. <i>Molle</i>	E	E	E	-	E	-	0.056

Familiya: Labiatae (Lamiac.)							
<i>Lamium amplexicaule</i> L.	C	D	-	E	D	E	1.008
<i>Mentha arvensis</i> L.	E	E	E	D	E	-	0.171
<i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>Gracile</i>	E	-	E	E	E	E	0.046
<i>Salvia sclarea</i> L.	E	-	-	E	-	E	0.027
<i>Salvia</i> sp.	E	-	-	E	-	-	0.022
<i>Stachys</i> sp.	E	E	-	-	-	E	0.024
<i>Wiedemannia orientalis</i> Fisc.and Mey	E	E	-	E	-	E	0.078
Familiya: Leguminosae							
<i>Alhagi pseudalhagi</i> (Bieb.) Desv.	D	E	E	D	D	-	0.311
<i>Astragalus hamosus</i> L.	E	-	E	-	-	E	0.02
<i>Coronilla varia</i> L. subsp. <i>Varia</i>	E	-	-	-	-	-	0.01
<i>Lotus corniculatus</i> L.	E	E	-	-	E	-	0.055
<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Palas	E	-	E	E	-	E	0.092
<i>Ononis spinosa</i> L.	-	-	-	-	E	E	0.027
<i>Trifolium pratense</i> var. <i>pretense</i>	C	E	E	-	-	E	0.435
<i>Trigonella coerulescens</i> (B.) Hal.	E	E	-	E	-	E	0.145
<i>Trigonella monantha</i> C.A. Mey.	E	E	E	-	E	-	0.101
<i>Vicia</i> sp.	D	D	-	D	E	-	0.415
Familiya: Malvaceae							
<i>Malva sylvestris</i> L.	E	E	E	-	E	-	0.125
Familiya: Orobanchaceae							
<i>Orobanche ramosa</i> L.	E	-	-	-	-	-	0.003
Familiya: Papaveraceae							
<i>Fumaria asepala</i> Boiss.	E	-	E	E	-	-	0.03
<i>Fumaria officinalis</i> L.	E	-	E	E	E	E	0.173
<i>Hypecoum imberbe</i> Sibth. and Sin.	E	E	E	E	-	-	0.04
<i>Papaver rhoeas</i> L.	E	E	-	D	E	E	0.229
<i>Papaver</i> sp.	E	-	E	-	-	-	0.035
Familiya: Plantaginaceae							
<i>Plantago lanceolata</i> L.	D	-	E	E	-	E	0.14
Familiya: Polygonaceae							
<i>Polygonum bellardii</i> All.	E	D	E	-	E	-	0.211
Familiya: Portulacaceae							
<i>Portulaca oleracea</i> L.	B	C	C	C	C	C	2.856
Familiya: Primulaceae							
<i>Anagallis arvensis</i> L.	E	E	-	-	E	-	0.038
Familiya: Ranunculaceae							
<i>Adonis flammea</i> Jacq.	E	D	E	E	-	-	0.244
<i>Ceratocephalus falcatus</i> (L.) Pers.	-	E	-	-	E	-	0.015
<i>Consolida orientalis</i> (Gay) Schröd	E	E	D	-	-	E	0.116
<i>Consolida ambigua</i> (L.) P. W. Ball.	-	-	E	E	-	E	0.049
<i>Consolida regalis</i> S. F. Grey	-	D	E	E	E	-	0.156
Familiya: Resedaceae							
<i>Reseda lutea</i> L.	E	E	-	-	E	-	0.13
Familiya: Rosaceae							
<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	E	E	-	D	-	E	0.174
Familiya: Rubiaceae							
<i>Cruciata taurica</i> (P.ex.W.) Ehrend	E	-	E	-	E	-	0.03
<i>Galium aparine</i> L.	E	E	-	-	E	E	0.104
Familiya: Scrophulariaceae							
<i>Veronica campylopoda</i> Boiss.	E	E	-	-	-	-	0.008
Familiya: Solanaceae							
<i>Hyoscyamus niger</i> L.	D	E	-	-	E	E	0.166
<i>Solanum nigrum</i> L.	C	C	C	B	B	B	5.603
Familiya: Valerianaceae							
<i>Valerianella vesicaria</i> (L.) Moench	E	E	E	-	-	-	0.016
Familiya: Zygophyllaceae							

<i>Tribulus terrestris</i> L.	E	-	E	E	-	-	0.09
PTERYDOPHYTA							
Familiya: Equisetaceae							
<i>Equisetum arvense</i> L.	E	-	-	-	E	-	0.011
ORTALAMA YOĞUNLUK	163.24	96.58	80.024	99.4	83.343	65.976	98.06

BÖLGELER

YOĞUNLUK SKALASI

I. Bölge : Merkez ilçe	A.Çok yoğun (m ² 'de ortalama 10 bitkiden fazla)
II. Bölge : Ayrancı	B. Yoğun (m ² 'de ortalama 5-10 bitki arası)
III. Bölge : Kazımkarabekir	C. Orta yoğun (m ² 'de ortalama 1-5 bitki arası)
IV. Bölge : Ermenek	D. Az yoğun (m ² 'de ortalama 0.5-1 bitki arası)
V. Bölge : Başyayla	E. Nadir rastlanan (m ² 'de ortalama 0.5 bitkiden az)
VI. Bölge : Sarıveliler	

Tablo 3.'de görüldüğü gibi elma bahçelerinde m²'de ortalama yabancı ot yoğunluğu 98.06 adet/m² olarak tespit edilmiştir. Söz konusu bölgede *A. retroflexus*, *C. album* ve *C. arvensis* ilk üç sırayı almış olup diğer türlere göre çok yoğun olarak bulunmuştur.

Tablo 3. Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde çok yoğun ve yoğun olan yabancı ot türleri ve ortalama yoğunlukları

Yabancı otlar	Ortalama yoğunluk(adet/m ²)
<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	14.08
<i>Chenopodium album</i> L.	13.34
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	10.6
<i>Setaria viridis</i> (L.) P.B.	6.70
<i>Sinapis arvensis</i> L.	6.29
Diğerleri	47.05
Bölge Ortalaması	98.06

Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde çok yoğun ve yoğun olan yabancı otların topluluk oluşturma durumları Tablo 4 ve Şekil 1'de; elma bahçelerinde sorun olan yabancı otların ilçelere göre familya, tür sayıları ve yoğunlukları ise Tablo 5'de verilmiştir.

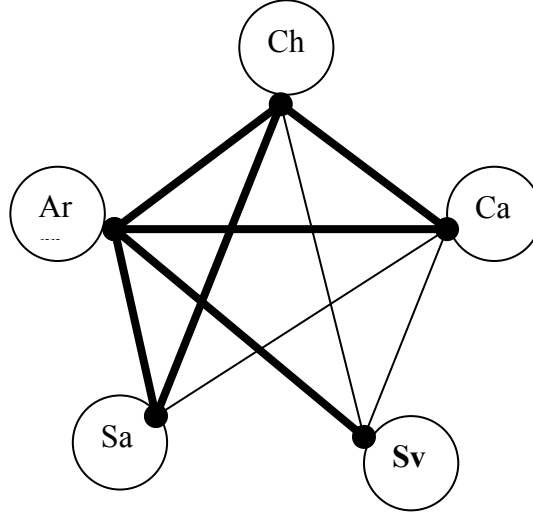
Tablo 4. Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde çok yoğun ve yoğun olan yabancı otların topluluk oluşturma durumları

<i>Amaranthus retroflexus</i>
+ <i>Chenopodium album</i>
+ + <i>Convolvulus arvensis</i>
+ * * <i>Setaria viridis</i>
+ + * - <i>Sinapis arvensis</i>

Çizelgede "+" işareti türlerin bir arada bulunmalarının istatistiki olarak %1 hata sınırına, "*" işareti %5 hata sınırına göre önemli, "-" işareti ise önemsiz olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde sorun olan yabancı otların ilçelere göre familya, tür sayıları ve yoğunlukları

İlçeler	Familya sayısı	Tür sayısı	Yoğunluk (adet/m ²)
I. Mikroklima Bölgesi			
Merkez ilçe	31	101	163.24
Ayrancı	27	76	96.58
Kazımkarabekir	23	64	80.02
II. Mikroklima Bölgesi			
Ermenek	20	71	99.40
Başyayla	25	71	83.34
Sarıveliler	18	57	65.97
Karaman ve Yöresi	31	109	98.06

Şekil 1. Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde çok yoğun ve yoğun olan yabancı otların topluluk oluşturma durumları (Şekilde kalın çizgiler türlerin bir arada bulunmalarının istatistiki olarak %1 hata sınırına, ince çizgiler %5 hata sınırına göre önemli, çizgi yoksa önemsiz olduğunu göstermektedir).

Ar: *Amaranthus retroflexus*
Sv: *Setaria viridis*

Ch: *Chenopodium album*
Sa: *Sinapis arvensis*

Ca: *Convolvulus arvensis*

Şekil 1'de görüldüğü gibi topluluğun esas üyelerini *A. retroflexus*, *S. arvensis*, *C. arvensis* ve *C. album* oluşturmaktadır. Bu iki türden *A. retroflexus*'un, *C. album*, *C. arvensis*, *S. viridis* ve *S. arvensis* ile topluluk oluşturmaları, *C. album*'un ise *C. arvensis*, *S. arvensis* ve *A. retroflexus* ile topluluk oluşturmaları yapılan istatistiki hesaplamalarla %1'lik hata sınırına göre önemli bulunmuştur. %5'lik hata sınırına göre ise *C. album*, *S. viridis* ile, *C. arvensis* ise *S. viridis* ve *S. arvensis* ile topluluk oluşturmıştır.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada Karaman ili elma bahçelerinde sorun olan yabancı ot türleri, yoğunlukları ve topluluk oluşturma durumları saptanmıştır.

Ayrılan mikroklima bölgelerinde yabancı otların yoğunluklarının ve türlerin farklılık gösterdiği; ayrıca bazı türlerin her bölgede, bazılarının ise bölgesel olarak yaygın

olduğu görülmüştür. Nitekim; *A. retroflexus*, *C. album*, *C. arvensis*, *S. viridis*, *S. arvensis* ve *A. repens* yoğun olmak üzere toplam 14 türe bölgenin tamamında rastlanmıştır. Bununla birlikte, *Centaurea solstitialis* L. (güneş diken), *Holosteum umbellatum* L. (şemsiye teli), *Orobancha ramosa* L. (mavi çiçekli canavar otu), *Papaver* sp., *Veronica campylopoda* Boiss., ve *Valerianella vesicaria* (L.) Moench (kabarcıklı kuzu gevreği) sadece I. Mikroklima Bölgesinde görülürken, *Ononis spinosa* L.'ya sadece II. Mikroklima bölgesinde rastlanmıştır.

Dünyada bu konuda çalışmalar yapan bazı araştırmacılar da benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Örneğin Polonya'da elma bahçelerinde *A. repens*, *C. bursa-pastoris*, *C. arvensis*, *A. retroflexus*, *Senecio vulgaris* L. (imam kavuğu), *Echinochloa crus-galli* (L.) P.B. (darıcan), *Poligonum aviculare* L. (çoban değneği), *Taraxacum officinale* Web., *E. arvense*, *P. annua* ve *L. perenne* sorun oluşturduğu saptanmıştır (Lipecki ve Janisz, 1999; Rabcewicz ve Wawrzynczak, 2004). Carter (2003), İngiltere'de elma bahçelerinde yıllık yabancı otlardan *A. retroflexus*, *C. album*, *P. aviculare* ve *S. media*; çok yıllık yabancı otlardan ise *C. arvense*, *T. officinale* ve *A. repens* gibi yabancı otların yaygın olarak bulunduğunu bildirilmiştir. Bu türlerden *A. retroflexus*, *C. album* ve *A. repens*, bizim çalışmamızda tespit ettiğimiz önemli türlerdir. Vascancelos ve ark. (1994) tarafından, Portekiz'de 60 farklı elma, armut ve kayısı bahçesinde yapılan sürveyler sonucunda 44 familyaya ait 296 tür tespit edilmiş ve yoğunluk derecelerine göre en fazla oranda yer kaplayan familyalardan %18.9 ile Asteraceae (Compositae), %14.5 ile Poaceae (Gramineae) ve %10.5 ile Fabaceae (Leguminosae) yer alırken bizim yaptığımız çalışmada ise Poaceae familyası %20.8 ile ilk sırada yer alırken, bunu %16.3 ile Amaranthaceae ve %13.9 ile Chenopodiaceae familyaları izlemiştir.

Ülkemizde bu konuda çalışmalar yapan bazı araştırmacılar da benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Örneğin, Zeki ve ark. (1994) tarafından; Ankara, Adana, Samsun ve İzmir illerinde, elma bahçelerinde yapılan çalışmalarda, yoğunluk derecelerine göre en fazla oranda yer alan türlerin, dar yapraklılardan (tek çenekli), *C. dactylon*, *D. sanguinalis*, *Alopecurus* sp., *B. tectorum*, *Sorghum halepense* (L.) Pers. (kanyaş) ve geniş yapraklılardan (çift çenekli) ise, *C. arvensis*, *S. arvensis*, *Daucus carota* L. (yabani havuç), *Amaranthus* sp., *C. album* ve *Tribulus terrestris* L. (demir diken) olduğu tespit edilmiştir. Yazlık ve Tepe (2001), Van ili ilçelerinde bulunan elma bahçelerinde 28 familyaya ait 82 yabancı ot türü saptamış ve bunların içerisinde yoğunluk bakımından önemli olan türleri *P. annua*, *Trifolium* sp., *L. perenne*, *Lotus corniculatus* (boynuzlu lüfer otu) ve *Taraxacum* sp. olarak tespit etmişlerdir. Burada bizim sürveyimizde tespit ettiğimiz türlerle Yazlık ve Tepe (2001)'nin tespit ettiği türlerin pek çoğu benzeşmekte ve yine en fazla oranda yer alan familyanın da Poaceae olduğu belirtilmektedir. Farklı ekolojik özelliklere sahip bu iki bölgede yabancı ot türlerinde bazı farklılıkların olduğu doğaldır. Üstüner ve Akyol (2007), Niğde ili elma bahçelerinde yapmış oldukları sürveyde 28 farklı familyaya ait toplam 87 yabancı ot türü bulmuş, en yoğun türleri ise sırasıyla, *Agropyron repens*, *A. myosuroides*, *B. tectorum* ve *C. dactylon* olarak bildirmişlerdir. Çalışmamıza benzer olarak en yoğun saptanan familya türü yine Poaceae familyası olarak tespit edilmiştir.

Meyve bahçelerinde sorun olan yabancı otlar, bölgelere ve bitki çeşidine göre farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, yabancı ot zararını önlemek için uygulanacak yabancı ot mücadele programında yabancı otların yaygınlık ve yoğunlukları mutlaka belirlenmelidir. Böylece üreticilere mücadelede gereksinim duydukları bilgiler sağlanabilir. Araştırmadan elde edilen bulgulardan uygulamaya yönelik olanları şöyle sıralayabiliriz:

1. Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde sorun oluşturan yabancı otların sürvey sonuçları bölgede önerilecek mücadele yöntemlerine ışık tutacaktır.

2. Karaman ve yöresinde elma bahçelerinde yapılan sürveye tespit edilen, çevre il ve ilçelere yayılma eğilimi gösterebilecek yabancı otlar için gerekli tedbirler alınabilecektir.

KAYNAKLAR

- Akalın, Ş. (1952), “Büyük Bitkiler Klavuzu”, Ankara. 752 s.
- Anonymous (1996), “Yabancı Ot, TAGEM Zirai Mücadele Standart İlaç Deneme Metotları”, Cilt 3. Ankara.
- Anonymous (1997), “Türkiye İstatistik Yıllığı”, 1998 DİE Yayınları. Ankara.
- Anonymous (2006), “Faostat Agriculture Database”. www.fao.org
- Anonymous (2007)(a), Türkiye İstatistik Kurumu Verileri.
- Anonymous (2007)(b), Karaman Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Şubesi Verileri.
- Bora, T., Karaca, İ. (1970), “Kültür Bitkilerinde Hastalığın ve Zararın Ölçülmesi”, E.Ü. Ziraat Fakültesi Yardımcı Ders Kitabı, Yayın No: 167, s. 43-52. Bornova.
- Carter, K., (2003), “Weed Management”, Ministry of Agriculture, Food and Rural Affairs. Page: 89.
- Dastgheib, F., Frampton, C. (2000), “Weed Management Practices in Apple Orchards and Vineyards in the South Island of New Zealand”, New Zealand Journal of Crop Horticultural Science, Vol. 28, P., 53-58.
- Günçan, A. (1980), “Anadolu’nun Doğusunda Buğday Ürününe Karışan Yabancı Ot Tohumları ve Bunların Yoğunlukları Üzerine Bir Araştırma”, Y.Y.Ü. Ziraat Fakültesi. Van.
- Günçan A. (2006), “Yabancı otlar ve Mücadele Prensipleri”, S. Ü. Ziraat Fak. Ders Kitabı.
- Jung, J. S., Lee, J. S. and Choi, C. D., (1997), “Weed Occurrence İn Apple Orchards in Korea”, Weed Abst. 1998 Vol. 47 No:20 1723.
- Lipecki, J., Janisz, A. (1999), “Effecet of Method of Soil management on Orchard Weed Occurrence and Distribution”, Vol.2 Issue.2 P.58 Department of Pomology Agricultural University, Lubnin, Poland.
- Özer, Z., Kadioğlu, İ., Önen, H. ve Tursun, N. (1998), “Herboloji (Yabancı Ot Bilimi)”, G. O. P. Ü. Ziraat Fak. Yayın No:20, Tokat.
- Rabcewicz, J., Wawrzynczak, P. (2004), “The Use of Ultra-Low Volume Atomisers for Weed Control in Fruit Production”, Journal of Fruit and Ornamental Plant Research, Vol.12, P.23-25.
- Uluğ, E., Kadioğlu, İ. ve Üremiş, İ. (1993), “Türkiye’nin Yabancı Otları ve Bazı Özellikleri”, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Adana. Yayın No: 78, 513 s
- Üstüner, T., Akyol, E. (2007), “Niğde İli Elma Bahçelerindeki Yabancı Otların Yaygınlık Yoğunluklarının Belirlenmesi”, Türkiye Herboloji Dergisi, 10(1), s.22-34, 2007.
- Vascancelos, T., Leitao, P. and Alexandre, R., (1994), “Floral Study of the Orchards of the Oesto Region of the Portugal”, Weed Abst. Vol.43, No.12, 4769.
- Yazlık, A., Tepe, I. (2001), “Van ve Yöresinde Elma ve Armut Bahçelerindeki Yabancı Otlar ve Dağılımları Üzerinde Araştırmalar”, Türkiye Herboloji Dergisi, 4(1);11-20
- Zeki, C., Demir, T., Tokgönül, S. ve Kılıç, M., (1994), “Elma Bahçelerinde Entegre Mücadele Araştırma, Uygulama ve Eğitim Projesi”, Proje No: BKA-EM 10 TAGEM, Cilt II., Ankara.

KARAMAN'DA BULUNAN BAZI MİMARİ YAPILAR ÜZERİNDEKİ TAŞ SÜSLEMELERİN SERAMİK SANATI AÇISINDAN İNCELENMESİ

**THE SURVEY OF THE STONE EMBELLISHMENT OF SOME
ARCHITECTURAL BUILDINGS LOCATED IN KARAMAN AS A
CERAMIC ART**

Seda DİLAY¹ Fikret HACIZADE²

ABSTRACT

Because of its cultural and geographical location Karaman, in Anotolia has hosted to many civilizations since the prehistotical periods. Naturally every civilization has left behind its own historical and cultural effects in Karaman.

From this extanting menhirs the most dealt are inscriptions made on the stones being in architectural buildings and especially embellishments. While stone inscription were giving information about who the architect is, when it was built, who made it, what kind of reparations made it, the embellishments being on the stone giving its aesthetic value, made it be since more perfectly and it has given information about plastic art in that period.

Searched buildings' inscriptions and embellishments are made not only on the stones but also pargets, wooden and metal. The main reason of surveying the embellishments especially on stones, bricks and marble materials is as a point of chemical content and durability the materials are dealing with the ceramic materials.

In the survey, stone embellishments both, in religious and civil architectural buildings in Karaman have been looked into and this examination has been done according to the historical periods. In this way we wanted to compose a cultural relation coming from past to present.

Key words: Karaman, A stone inscription and decoration, Architectural structure.

ÖZET

Anadolu'da Karaman coğrafi ve kültürel konumu nedeni ile tarih öncesi çağlardan itibaren birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Doğal olarak her uygarlık Karaman'da kendisine ait tarihi ve kültürel izler bırakmıştır.

Günümüze kadar ulaşan bu abidelerden en çok dikti çekilen mimari yapılarda bulunan taş üzerine işlenmiş yazıtlar ve özellikle süslemeler olmuştur. Taş yazıtlar

---

¹ Öğr. Gör.,Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, seda@selcuk.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr.,Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü

abidenin yapım tarihi, mimarı, yaptıranı, onarımı hakkında bilgiler verirken, taş üzerindeki süslemeler ise abideye estetik değer kazandırarak, onun daha mükemmel görüntülü olmasını sağlamış ve dönemin plastik sanatı hakkında bilgi sunmaktadır.

Araştırılan yapılardaki yazıt ve süslemeler sadece taş üzerinde değil, sıva, ahşap, metal vb. malzemeler üzerine de işlenmiştir. Özellikle taş, tuğla, mermer malzemeler üzerine işlenmiş süslemelerin incelenmesinin başlıca nedeni, bu malzemelerin kimyasal içerik ve dayanıklılık açısından seramik malzemelerle yakınlık teşkil etmesidir.

Bu çalışmada, Karaman'da bulunan hem dini hemde sivil mimari yapılardaki taş süslemeler incelenmiş ve bu inceleme tarihi dönemlere göre yapılmışlardır. Böylelikle geçmişten günümüze kadar uzanan kültürel bir bağın oluşturulmasına çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Karaman, mimari yapı, taş süsleme, seramik.

1.GİRİŞ

Anadolu, tarih öncesi çağlardan itibaren, birçok kavimlerin, devletlerin ve medeniyetlerin bulunduğu topraklardır. Her gelen uygarlık bu topraklarda kendine ait eserler oluşturarak farklı kültürlerden izler bırakmıştır. Günümüze dek ulaşan bu izleri takip ederek, geçmişte insanoğlunun yaşantısı, kültürü ve sanat anlayışı hakkında pek çok veriye ulaşmak mümkündür.

Günümüz insanını dehşete düşürecek derecede doğru ve gerçekçi gözlemler yapan mağara insanı, toplu olarak yaşadıkları mağaraların duvarlarına büyüsel bir fonksiyonu yerine getirmek amacı ile ilk defa resim dilini İ.Ö. 40.000 – 30.000 yıllarında gerçekleştirdi. Yazı yazma isteği de yine soyutlayıcı yeteneğin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Bu çağlarda basit geometrik biçimler, zig-zak, gamalı haç biçimleri, spiraller gündelik seramik eşya ve bezemelerinin üzerlerinde ve aynı zamanda ruhsal bir ifade düzeninin taşıyıcısı olarak da yerlerini almaya koyuldular (Güner 2007).

Bilindiği üzere yapılar üzerine çizilmiş resim ve yazının kökeni çok eski dönemlere dayanmaktadır. İnsanlar binlerce yıldır gerek yazı gerekse resimlerle iletişim kurabilmişlerdir.

Genellikle çizgilerle, resimlerle başlayan bu iletişim kurma serüveni, harflerle ve yazımla devam etmiş ve son olarak da farklı süslemeler ile dekoratif bir özellik kazanmıştır. Günümüzde en gelişmiş şeklini almıştır. Taş devrinde dil yokken insanlar hayvan ve av sahnesi resimleri ile kendi güçlerini, üstünlüklerini gösteren resimleri, bir anlatım aracı olarak kullanmışlardır (Şahinoğlu, 1977).

Karaman'daki mimari yapıların çoğunda sanatın birkaç unsuru; mimari, yazı, resim ve tezhip sanatları bir arada kullanılmıştır. Aynı dönemlerde böyle bir geleneğin yaşandığını, günümüze ulaşan abidelerde ve yapılmış olan araştırmalarda açıkça görebiliriz. Örneğin, "Karaman, İç Anadolu'da tarihi ve kültürel mirasımızın en yoğun olduğu şehirlerimizden biri olup, kültürel ve tarihi eserler açısından büyük bir önem taşır" (Diez ve ark.,1955).

Yapılardaki resim ve süslemeleri desen açısından incelediğimizde bunların üç türlü; geometrik, bitkisel ve figüratif desenlerden oluşturuldukları belli oluyor. İslamiyet dönemi süslemelerde geometrik ve bitkisel desenler ağırlıklıdır. Bunun da nedeni İslam sanatında dini inançların gereği olarak figürleri tasvir etmek ya da resmetmek yasak olmasıydı.

Tarih ve kültür değerlerimizi araştırmak, bu konudaki bilimsel ve sanatsal çalışmalarını ilerletmek milli kültürümüzün tanıtılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Karaman'ın önemli kültür abidelerinden sayılan mimari yapılardaki yazılı ve süslenmiş taşların sanat açısından incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarının sanatsal seramiğe uygulaması önem taşımaktadır.

Bu amaçtan yola çıkarak çalışmada Karaman'da en eski dönemlerden günümüze dek ve ağırlıklı olarak da, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerine ait mimari yapılardaki taş üzerindeki yazıtlar ve süslemeler sanat açısından ele alınıp incelenmiştir.

Karamandaki kitabesi ve süslemesi bulunan yapıları iki tarihi döneme göre incelemek mümkündür. Bunlar İslamiyet öncesi ve İslamiyet Dönemidir. İslamiyet döneminde bu tür abideler daha çok olduğu için, çalışmada bu döneme ait bazı yapıları incelenmiştir.

2.ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMINE AIT BAZI MİMARİ YAPILARDAKİ SÜSLEMELER

Anadolu Selçuklu mimarisi, Türk mimarlık tarihi ve sanatının en önemli dönemini oluşturmaktadır. Bu yeni coğrafyada yeni konularla özgün bir sanat alanının temelleri atıldı. Sanatın her alanında olduğu gibi bu alanında da eşsiz eserler ortaya konmuştur.

Karaman'da İslamiyet dönemine ait yapılar, yapım tarihlerine göre ve yapının kullanım amacına göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmayı dini mimari yapılar ve sivil mimari yapılar olarak ayırabiliriz. Taş süslemelerini günümüze kadar koruyarak gelebilen bu yapılar, Camiler, mescitler, medreseler, hamamlar, çeşmeler ve imaretlerdir.

Anadolu Selçuklu Dönemi, XI. yy. ile XIII. yy. sonuna kadar olan dönemi kapsar. Bu döneme ait mimari yapılarda bazı önemli özellikler vardır. Bunlardan en dikkat çekici olanı yapılardaki taş kaplıdır. Bir diğeri ise kesme taşın kullanımınıdır.

Çoğunlukla mukarnaslı niş biçimindeki kemerli kapılar, birkaç sıra ve çeşitli taş işçiliği gösteren bordürlerle çerçeve içine alınmıştır.

Plastik sanatların başlıca kollarından olan taş üzerine işlenmiş kabartmalar, insanlığın varoluşundan beri çeşitli yörelerde ortaya çıkan önemli konular arasında yer alır (Gündoğdu 2008). Bunlar taş süsleme, tuğla-taş duvar süslemesi, mukarnas vb. süsleme, çini ve sırlı tuğla seramik alçı ve stuko, malakari, kalem işi, ahşap malzemelerden oluşan süslemelerdir. Görüldüğü gibi bu dönemde kullanılan süsleme çeşitlerinin çoğunluğu (tuğla-taş, çini ve sırlı tuğla, seramik, alçı ve stuko vb.) seramik malzemelerden yapılmıştır.

Anadolu Selçuklu Dönemine ait mimari yapılarda bulunan süslemeler İslam dininin etkisinde kalmıştır. Bu yapıların çoğunda süsleme ögesi olarak bitkisel (nebatî) ve geometrik motifler kullanılmıştır.

Anadolu Selçuklu Dönemi mimarisinde yazı, kendine has bir karakter taşır. Kullanılan yazı çeşidi genellikle Sülüs-Kûfi türündedir (Şahinoğlu 1977).

Anadolu Selçuklu döneminden günümüze kadar tüm bu süsleme ve yazı özelliklerini koruyarak gelebilen, Karaman merkezindeki tek belirgin örnek Saadettin Ali Bey mescididir.

2.1. Saadettin Ali Bey Mescidindeki Örnek

Mescit Karaman il merkezindedir. Hatuniye medrese ve türbesinin yakınındadır. Mescit Karaman'da üstünde kitabesini muhafaza ederek günümüze kadar ulaşan tek Selçuklu dönemine ait yapıdır (Topal,2005).

Saadettin Ali Bey mescidini, Anadolu Selçuklu dönemi mescit mimarisini, taş yazıtını koruyarak günümüze kadar gelebilen tek yapı olması nedeni ile başka yapılarla karşılaştırma imkânı bulunmamaktadır. Anadolu Selçuklu dönemine ait bu yapı Beylikler dönemi yapıları ile kıyaslanamayacak kadar basit ve sade olmasının yanı sıra, taş süslemesi de bulunmamaktadır.

Resmi kayıtlarda bu abidenin ismi Saadettin Ali Bey Mescidi olarak bilinmektedir. Aynı zamanda halk bu mescide kitabesindeki Sultan Keykavus'un künyesine nispetle (Eb-ül-feth) türbesindeki yatırların başları bulunmadığına göre Kesik baş Mescidi, kitabe taşının yanlarındaki uzunlamasına yazılan yazıtı yılanı benzeterek Yılanlı Mescit de demektir. Mabet tamamen kesme taş ile yapılmış, sağır kubbesi de yine muntazam kesme taş ile kaplanmıştır. Taş mihrabı istalaktitlidir. Mihrabın sağında ve solunda cûz koymak için yapılmış birer cep bulunmaktadır. Mabet kapı tarafından açılan iki pencereden ışık almaktadır. Ana kubbeyi dört tarafından yarımşar kubbe destekler. Mabedin kapı söveleri mor mermerdendir. Bu yapıda kitabe dışında bir süsleme bulunmamaktadır. Mermer üzerindeki 1.77 X 0.58 m. Ebadındaki iki satır halinde kitabe, kabartma olarak yazılmıştır.

3. KARAMANOĞULLARI DÖNEMINE AİT BAZI MİMARİ YAPILARDAKİ SÜSLEMELER

Anadolu'da beylikler dönemi mimarisi Türk mimari tarihinde özel bir önem taşır. Beylikler dönemi mimarisi, Selçuklu ile Osmanlı mimarileri arasında bir köprü oluşturmaktadır. Bu dönemde bir yandan Selçuklu etkileri sürmüş, öte yandan Osmanlıda da görebileceğimiz özellikler bulunmaktadır. Beylikler Dönemi sanatı ayrıca kısa bir zaman içinde imparatorluk sanatına yükselmiş olan Osmanlı mimarisinin oluşumuna da katkısı olmuştur.

Selçuklu Sanatı XIII. y.y. sonuna değin çok önemli eserler verilerek kuvvetle yaşatılmıştır. Sınırlara yerleştirilmiş olan Türkmen Beylikleri, Selçuklulardan sonra bağımsızlıklarını kazanarak Anadolu Türk mimarisine canlılık getiren yapılar vermişlerdir. Böylece XIV. yy. da sanat tarihinde "Beylikler Dönemi" olarak adlandırılan yeni bir dönem başlamıştır.

Karamanoğulları dönemindeki abideler, kendi bünyesindeki sanat üslubunda Selçuklu geleneğini sürdürmüştür.

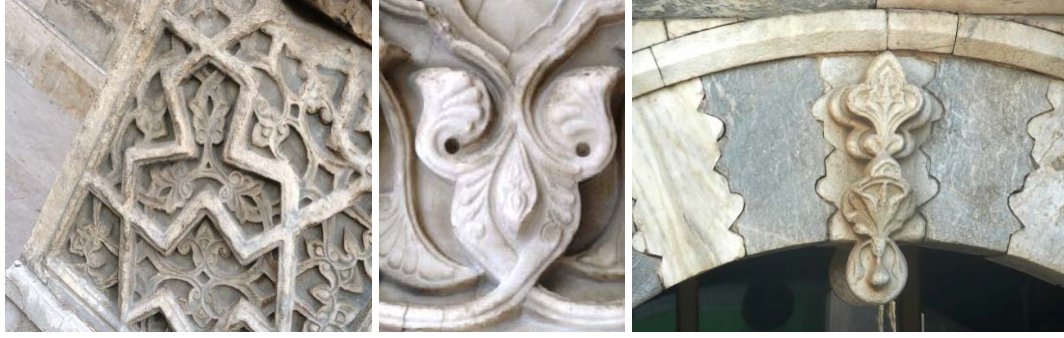
Anadolu Selçuklu Döneminin etkisi ile Karamanoğulları dönemine ait mimari yapılarda işlenen taş süslemeler geometrik ağlar, köşeli desenler, kufi yazı örnekleri görülür. Ayrıca palmet, lotus gibi süslemelere de yer verilmiştir. Kesme taş geleneği devam etmektedir (Tolga,1989).

Ayrıca bu dönem süsleme sanatı en güzel örneklerini vermiştir. Hemen hemen tüm mimari yapı türlerinde taş süsleme örneklerine rastlanmaktadır.

3.1. Hatuniye Medresesindeki Örnek

Medrese ve türbeden teşekkül eden bu eser Karaman merkezinde yer almaktadır. Yazıtına göre yapım tarihi 1381- 1382 dir. Yaptıranı yazıtına göre Murat Hüdavendigâr'ın kızı Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in zevcesi Sultan Hatun (Nefise Hatun) tarafından yaptırılmıştır. Mimar ve ustaları medrese giriş kapısının sol üst köşesindeki yazıtta göre eserin mimarı Numan oğlu Hoca Ahmed'dir. Medreselerde Selçuklu geleneği en çok Karamanoğullarında canlı kalmıştır (Aslanapa,1984)

Medresenin giriş kapısı oluklu gök mermerden iri söve taşları ile yapılmıştır. Söve taşlarının ortasında ise bitkisel motiflerden oluşan bir rozet yer alır. Medresenin avlusundan su geçmektedir. Medresenin tak kapısı Karamanoğulları devri mimarisinin bize kadar gelen şaheser bir örneğidir. Günümüze kadar ayakta kalan Karaman abidelerinin en ihtişamlısı insanı gönülden büyüleyenidir.(Şekil 1)

Şekil 1. Hatuniye Medresesinin Taç Kapı Süsleme Detayları

Medrese avlunun eksenine yerleştirilmiş önleri revaklı biri büyük diğeri küçük eyvanlar ve odalardan ibaret simetrik bir plan şeması gösterir. Taç kapı ve ana eyvan kapıdan dışa taşmıştır. Kuzey doğuda yer alan taç kapının basık kemerli kapısından geçilerek medreseye girilir. Girişin sol tarafı sağ taraftan farklılıklar gösterir. Üstleri kubbe ile örtülü dört oda bulunmaktadır. Yalnız girişe yakın köşede dışarı ile bağlantıyı sağlayan üzeri ahşap kirişlemeli bir koridor yer alır. Hatuniye medresesinde görülen bu özellik Anadolu medreselerinde hücrelerin kubbe ile örtülme çabasının ilk örneğini oluşturmaktadır. Medrese odaları alçak birer mazgal pencere ile dıştan ışık almaktadır.

Yapı bütünüyle kesme taştan yapılmıştır. Taç kapı 3.5 m yüksekliğindeki istalaktitli kısma kadar som ak mermerden, üst kısım yerli Karaman taşından yapılmıştır. Bu topraklarda mermer bulunmadığı için böyle yapılmıştır. Birisi mor birisi ak mermerden 23 parça zıvanalı taş, kapıya söve ve kemer yapmaktadır. Sövelerin köşe taşları ile kemerin bağlantı taşı yüksek kabartma halinde üstleri hurda süslerle bezenmiş meşe yapraklarıdır. (Şekil 2)

Şekil 2. Hatuniye Medresesindeki Kapı Sövelerininin Köşelerindeki Meşe Yapağı Kabartmaları

Şekil 3. Hatuniye Medresesinin Taç Kapısında yer Alan Ongun Kuşu ve Dal Resimleri

Büyük ve muhteşem istalaktit yapraklarında ve salkımlarında süsler vardı. Bu yaprakta kanatlarını açmış bir kuş ve yanında dal ve yaprak resimleri görülür. (Şekil 3.)

Bu kuş Karamanoğullarının mukaddes saydıkları bir işaret olarak kabul edilebilir. Selçukluların çift başlı puhu kuşları gibi buda Karamanoğullarının Ongun'u olmalıdır. Bu paralarında da görülmektedir (Konyalı,1967).

Yapının mimarı taç kapısının ön plana çıkarmak amacı ile revakını artırmak için yaprakların ve dalların uçlarına birer delik delmiştir. Buralarda kıymetli ve renkli taşlar yerleştirilmiştir.

Medresede bulunan kitabenin etrafında bitkisel motifler yer almaktadır. Bunlar Rumi motiflerinden oluşan ve geçmelerle birbirini tamamlayan kompozisyon oluşturmaktadır. Ayrıca kitabenin tam ortasında yaprak şeklinde bir rozet bulunmaktadır. Buda alttaki kompozisyonla bağlantılıdır (Şekil 4).

Şekil 4. Hatuniye Medresesinin Taç Kapısının Süsleme Detayları

3.2. Hacıbeyler Camiindeki Örnek

Hacıbeyler camii Karaman il merkezindedir. Camii Karaman abideleri ve mimarisi için bir nimet olan Kürt deresinden çıkan muntazam kesilmiş ak por taşından yapılmıştır. Yapının mimar ve ustaları bilinmemektedir (Dülgerler,2000). Kapısının zıvanalı kemer taşlarındaki yüksek kabartmalarda çiçekler, dallar ve yapraklar dile gelmiştir. Kemerin üstüne yüksek kabartma halindeki urgan şekilli bir kurdelenin ortasına yerleştirilmiş ak mermere fevkalade nefis bir sülüs ile dört satır halinde kitabe kabartma olarak kazılmıştır (Şekil 5)

Şekil 5. Hacıbeyler Camiinin Kapısı

Hacıbeyler camiinin kapı kemerinin üstüne yüksek kabartma halindeki urgan şekilli bir kurdelenin ortasına yerleştirilmiş beyaz mermere fevkalade nefis bir sülüs ile dört satır halinde kitabe, kabartma olarak kazınmıştır. Kabartma heykeltıraşlık yöntemi ile dekorlama tarzı olup, çağdaş seramik sanatında da sık sık kullanılmaktadır.

3.3. İbrahim Bey (İmaret) Çeşmesindeki Örnek

Çeşmeler içerisinde bitkisel süslemenin yer aldığı tek eser, İmaret Çeşmesi'dir. İmaret Çeşmesi'nde bitkisel motifler geniş yüzeylerin süslemesinde kullanılmamış olmakla birlikte klasik formda Rumi ve palmet motifleri birer bordür düzeni içinde ele alınmış olup, bu bordürler yapıyı üç yönden kuşatmıştır.

Çeşme üzeri şişkin sivri kemerle örtülü küçük bir eyvan biçimindedir. Birçok taşları yenilenmiş, düşmüş olmasına karşın yapı dıştan içe doğru, silmelerle çerçevelendirilmiştir. En dışta altta düz bir taşa oturan daire kesitli sütunçeler, yukarıda ters piramidal bir başlıkla bitirilmiştir. Sütunçelerin hemen yanındaki silme, sütunçe başlık seviyesine kadar çıkmakta ve incelerek saçak hizasında çeşmeyi sınırlandırmaktadır (Şekil 6). Bundan sonra içe doğru içe kavisli bir silme ve 45 derecelik açıyla dönen eğik silme, çeşmeyi ters U biçiminde çerçevelemektedir. Şişkin sivri kemerin köşe boşluklarına ise iki yuvarlak kabara yerleştirilmiştir. Karaman'daki çeşmeler içerisinde, İmaret çeşmesinin kemer köşelerine yerleştirilen kabara, başka hiçbir çeşmede rastlanmamaktadır. Bu kabara yüzeyi birbirine geçmeler yapan sapların taşıdığı yapraklardan oluşan örgülü bir bitkisel kompozisyonla bezenmiştir (Şekil 7). Yapının güneye bakan cephesinde, sütunçeler ve çeşmeyi ters U biçiminde saran silmelerle, kemer köşeliğindeki kabara'nın üzeri yoğun süsle bezenmiştir. Sütunçeler geometrik motiflerle 0,70 m. Enindeki dar düz silme, bir düz bir ters üçgenlerden oluşan geometrik örgü motifleriyle, içbükey silme, palmetlerle, 45 derecelik pahlı silme, kıvrım pahlı silme, kıvrım dal ve Rumilerden oluşan bir motifle süslenmiştir. Çeşmenin üç kenarını U biçiminde çevreleyen Rumi tepelik formu çok dikkat çekicidir. Buradaki kabartmalar sütunçelerde olduğu gibi geometrik geçmelerle süslenmiştir (Şekil 8-9).

Şekil 6. İmaret Çeşmesinin Geometrik ve Bitkisel Motifli Sütunçeleri

Şekil 7. İmaret Çeşmesinin Kabaraları ve Üzerindeki Yoğun Süslemeleri

Şekil 8. İmaret Çeşmesinin Geometrik Örgü Motifleri

Şekil 9. İmaret Çeşmesinin Rûmi Tepelik Motifleri

4. OSMANLI DÖNEMINE AIT BAZI MIMARI YAPILARDAKİ SÜSLEMELER

Osmanlı'nın Mimari sanatı dünya ve İslam Mimarisi içerisindeki yeri büyük önem taşımaktadır. Osmanlı mimarlık tarihi İmparatorluğun çoklu kültürel yapısının bilinci ile ve tarihi gelişmeler ile ilişkilendirilerek daha açık bir boyut kazanmıştır.

Karaman'daki Osmanlı dönemi süslemeleri arasında, önceki dönemlerde olduğu gibi geometrik ve bitkisel motifler yoğun olarak görülmektedir. Bitkisel süslemeler çeşmelerde daha çok ayna taşlarındaki lüle bileziklerinde akant yaprağı şeklindedir. Çeşmelerdeki geometrik süslemeler ise genellikle çeşme duvarlarındaki altı köşeli yıldız veya diyagonal çizgilerin kesişmesi ile olmuş yüzey bezemesi şeklindedir.

Karamanda Osmanlı Mimarisine ait Boyalı Kadı Pir Ahmet Camii ve Hamam Çeşmesi burada incelenmiştir.

4.1. Boyalı Kadı – Pir Ahmet Camiindeki Örnek

Cami Karaman merkezindedir. Caminin kapı söveleri mermerdendir. 17 renkli mermer bu sövelerin üstüne civankaşı gibi bir kemer yapmıştır. Halk renkli taş zıvanalarını yılanı benzetererek, mabede yılanlı cami de demiştir.

Mabetten kible tarafına üç, sağına dört, soluna ve kapı tarafına ikişer pencere açılır, sağır tek kubbesi çökmüştür. Ana kubbenin eteklerini besleyen yarım kubbeler dilimlidir. Taş mihrabını istalaktitler süsler.

Minberi merdiven şeklinde taştan yapılmıştır. Bu tip minberlere Karaman'da çokça rastlanır. Mabet muntazam kesme taşlarla yapılmış bir sanat eseridir.

Evliya Çelebi bu camii ziyaret etmiş ve şu satırlarla gözlemlerini Seyahatnamesi vasıtasıyla bizlere ulaştırmıştır.

“Orta hisarın Pazar kapısının iç yüzünde minaresi natamam Boyalı kadı camii Kubbe-i âlidir, amma kiremit örtülüdür.”(Konyalı,1967). Evliya Çelebi'nin notlarından da anlaşıldığı gibi caminin örtüsünde seramik bir üründen kiremitten istifade olunmuştur. Camide taş yazıtlar dışında fazla süslemeler yer almasa da, mabet muntazam kesme taşlarla yapılmış bir sanat eseridir.

4.2. Hamam Çeşmesindeki Örnek

Hamam çeşmesi, Pir Ahmet Cami kuzeyinde, Kale Parkı içindedir. Hisar veya yılanlı çeşme adıyla da bilinir. Hamam adını yakında bulunan hatun hamamından almıştır. Sade ve düzgün kesme taş dizili bir görünümü bulunmaktadır. Muntazam kesme taşla yapılan çeşme, derin niş halinde, sivri kemerli ve tek lülelidir. Çeşme kemerinin üzeri diyagonal yivlerle süslenen yarım daire profilli dışbükey bir silmeyle çerçeveslendirilmiştir. Bu çerçevenin tam tepesine yüzeyden taşırılan bir kavuğa benzeyen taşın merkezine, yani kilit taşının üzeri bitkisel kabartma süs ile tezyin edilmiştir. Bu süsleme, oval bir madalyon kabartma işlemesidir. Çeşme düz profilli ve cepheden taşırılmış bir saçakla tamamlanmıştır. Çeşmenin üzerine harpuşa konulmuştur (Topal,2005).

Süsleme açısından incelendiğinde çeşme, oldukça yalın ve sade bir özellik göstermektedir. Kubbe şeklinde bir kemeri bulunmaktadır. Kemerin etrafı yivli olduğundan dikkat çekmektedir. En belirgin süsleme elemanı ise kemerin üstünde en uç noktasındaki bitkisel motif işlemesidir. Çeşme günümüzde kullanılmamaktadır.

Karaman çeşmelerinin süslemelerinde en karakteristik uygulama silmelerdir. Silmeler bazı yapı elemanlarını ayrıca birer unsur olmanın ötesinde, cepheyi hareketlendirici ve bezeyici işleviyle de değerlendirilmiştir. Çeşmelerde görülen diğer süsleme unsuru da sekiz köşeli, on köşeli yıldız ve ay motifleridir. Süslemeler genellikle alçak kabartma tekniğinde uygulanmıştır. Çeşmelerin genellikle mahalle sakinleri tarafından yaptırıldığı ve onarıldığı dikkate alındığında, temel amacının fonksiyon olduğu gözlemlenir. Bu nedenle çok süslü olmaları amaçlanmamıştır. Çeşmeler, süslemeden daha çok mimari unsurların ön planda olduğu mimari yapı örnekleridir.

4. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında Karamanda bulunan farklı dönemlere ait farklı ihtiyaçlar doğrultusunda inşa edilmiş mimari yapıların taş üzerindeki yazıtları ve süslemeleri seramik sanatı açısından incelenmiştir. Taş üzerindeki yazıt ve süslemelerin yoğun olarak camii ve çeşme tipi mimari yapılarında bulunduğu fark edilmiştir. Bu nedenle çalışmada, Karaman

merkezde bugünde ayakta duran ve üzerinde çalışılan örneklerin varlığını tespit ettiğimiz bazı mescit, medrese, camii ve çeşme araştırıldı.

Araştırdığımız konuda süsleme malzemesi olarak taşın seçilmesinin nedeni yaşam hayatında taşın önemli bir malzeme olmasıdır. Ayrıca, seramik ile en çok uyum gösteren malzeme de taştır. Aralarında hem görünüm hem de fiziksel ve kimyasal özellikler açısından örtüşen pek çok nitelikler bulunmaktadır. Örneğin kabartmalı taş süsleme ve kitabeler gözlemcide rölyefli pişmiş seramik etkisi uyandırmaktadır. Aynı zamanda taş malzeme de pişmiş seramik malzeme gibi dayanıklıdır. Kalıcılık özelliği göstermektedir. Zira günümüze kadar en az zararlar gelebilen süslemeler taş malzemedendir.

Başlangıç dönemlerde taş süsleme sanatının kapsamı geometrik desenler, yazı, Rumiler ve çok stilize çiçeklerden ibaret kalıyordu. Zaman geçtikçe bu çık sevilen geometrik süslemeler, Anadolu Selçuklu Döneminin sonlarında ve devamı olan Karamanoğulları sanatında ikinci plana geçerek yerini natüralist bitki, kuş dekorlarına ve kıvrık dal süslemelerine bırakmıştır. Yazıtların süsleme olarak taşıdığı değer de aynı akımın bir sonucudur. Kufi yazının gittikçe terk edilmesine ve ancak süslemede kullanılmasına karşılık, sülüs gibi yazı çeşitleri daha olgun ve zengin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan bu tip çalışmalar, sadece geçmişimizin kültür ve sanat dünyasını tanıtmakla kalmayarak, kültür tarihimizin kalıcı olmasına, gelişmesine ve günümüz sanat akımlarının gelişmesine de yardımcı olabilir.

5. KAYNAKLAR

- Aslanapa,O. (1984), Türk Sanatı I, Kervan Yayınları, İstanbul.
- Diez, E., Aslanapa,O., Koman,M.M. (1955), Karaman Devri Sanatı. M.E.B. Eski Eserler ve Müzeler Umumi Müdürlüğü Yayınları Seri IV Sayı 2. Ankara.
- Dülgerler, O.N. (2000) Karamanoğulları Dönemi Mimarisi. Karaman Tarih Kültür Sanat. Karaman Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Sayfa 123–211. Karaman.
- Güner,E. (2007), Seramik Yüzeylerde Kaligrafinin Dokusal İzleri. Seramik Federasyonu Dergisi, Apa Ofset, İstanbul.
- Gündoğdu, H. (2008), Gündoğdu,H.,2008. İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler. <http://www.turkislamsanatlari.com/tezhib/ikonografik.asp> 12.04.2008 tarihinde erişildi.
- Konyalı,İ.H. (1967), Abideleri Ve Kitabeleri İle Karaman Tarihi. Baha Matbaası, İstanbul.
- Şahinoğlu, M. (1977), Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Eleman Olarak Kullanılışı. Sadberk Koç Türk-İslam Kültürü Kaynak Eserler Dizisi 1. T.E.V., İstanbul.
- Tolga,P. (1989), Türk Mimarisinde Süsleme Sanatı. Haşet Kitabevi, İstanbul
- Topal,C. (2005), Karaman Kültür Envanteri. T.C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Anka Ajans, Görürler Ofset, Karaman

KARAR ALICILARIN ÖZELLEŞTİRİLMESİ, YENİ BİR İKTİDAR MODELİ: YÖNETİŞİM

CUSTOMIZED DECISION MAKERS NEW POWER MODEL: GOVERNANCE

Elvan SÖZEN¹

ABSTRACT

In 1970's with the declining trend of profit rate, the capitalist depression occurred, to exceed this and to develop aggregation conditions since 90's the state was reconfigured within "governance model". In the reconfigured state's critical stage the power was allocated between non governmental organizations, private sector actors (entrepreneur, local foreign companies), independent regulatory corporations, international organizations.

In the governance approach, the society was determined as bureaucracy, company, and NGO's. The relation between the elements that created the society are equal, none of them is superior than the others. Yet "a company" is judicial form of the capital which is a social class. Therefore, the important part of power is given directly to the capital in this model.

Governance mentality plans that "participation to management" is achieved with non governmental organizations. As the current state of non governmental organizations analysed in Turkey, It has been seen that the most powerful social group is the capital, on the other hand labor organizations have no power on political decision mechanism. Consequently governance mentality's "power" Formula does not give place to the labor groups. In this sense, governance is the name of 21st century political and administrative power structure. The basic function of this structure of government is to establish the necessary mechanisms that will actively integrate the capitalists into the decision making process in every decision process that is related to the capital.

In this declaration it is raised that through some authorizations and responsibilities of the legislation, executive power and even judiciary organs are apportioned immoderately between actors within subject power structure. Thus the main aim in the power sharing is "customization" of the public decision making mechanisms and actors.

Key words: Governance, Capitalist State, Decision Makers,

---

¹ Öğr. Gör. Kocaeli Üniv. Kandıra MYO, elvanaksen@gmail.com

ÖZET

1970’li yıllarda kâr oranlarındaki düşme eğilimiyle baş gösteren kapitalist bunalımı aşmak ve birikimin koşullarını sağlamak amacıyla 90’lı yıllardan itibaren “yönetişim modeli” içinde devlet yeniden yapılandırılmıştır. Modelde devletin yeniden yapılandırılmasındaki kritik aşama; iktidarın tek merkezden, sivil toplum örgütlerine, özel sektör aktörlerine bağımsız düzenleyici kurumlara, uluslararası örgütlere doğru paylaştırılmasıdır.

Yönetişim yaklaşımının aktörleri; bürokrasi, şirket ve STK’lardır. Bunlar arasındaki ilişki eşitlik ilişkisidir. Oysaki “şirket”, toplumsal bir sınıf olan sermayenin hukuki biçimidir. Dolayısıyla yönetim modelinde iktidarın önemli bir kısmı doğrudan sermayeye verilmiştir.

Yönetişim, “yönetime katılımı” sivil toplum örgütleriyle gerçekleştirmeyi planlar. Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin mevcut durumuna bakıldığında en güçlü ve örgütlü toplumsal kesimin sermaye olduğu, buna karşılık emek örgütlerinin siyasi karar mekanizmalarında etkinlik gösteremediği görülmektedir. Sonuç olarak yönetim anlayışının “iktidar” formülünde emekçi kesimlerine yer verilmemektedir. Bu bağlamda yönetim, 21. yüzyıl kapitalist devletin siyasi ve yönetsel iktidar yapısının adıdır. Bu iktidar yapısının temel işlevi sermayeyi ilgilendiren tüm konularda, sermaye kesimlerinin karar alma süreçlerine aktif olarak katılımını sağlayacak düzenekleri kurmaktır.

Bu bildiriye yönetim modelinin önerdiği iktidar paylaşımında asıl amacının, yasama yürütme ve hatta yargı organlarının bazı yetki ve sorumluluklarının söz konusu iktidar yapısının içindeki aktörlerle ölçüsüzce paylaşılması yoluyla “kamusal karar alma mekanizmalarının ve aktörlerinin” “özelleştirilmesi” olduğu ileri sürülecektir.

Anahtar kelimeler: Yönetişim, Kapitalist Devlet, Karar Alıcılar, Düzenleyici Kurumlar

1.GİRİŞ

Adam Smith kapitalizmin kurumsallaşması sürecinin başladığı erken bir dönemde sermayenin doğasına dair önemli bir tespitte bulunmuştur; “Bir sermaye stokunun sahibi esas olarak dünya vatandaşıdır ve o zorunlu olarak herhangi bir ülkeye bağlı değildir. O her zaman kendisine yük olan vergilerle, hoş olmayan soruşturmalara karşılaştığı ülkeyi terk etmek için müsait olmalı ve sahip olduğu sermaye stokunu başka bir ülkeye kaydırabilmelidir.” (Smith, 2007:).

Smith’in de tespit ettiği gibi sermaye sahipleri kar maksimizasyonunu gerçekleştirmek için dünyada mevcut olan tüm farklı mekan ve ilişkilerin olanaklarını kullanmak zorundadır. Bu mekansal yayılım coğrafi alanı ifade eder ve bugünkü karşılığı küreselleşme ve küresel rekabettir. Rekabet güçlü olanın kazandığı ve gücün merkezileştiği bir süreçtir. Bu gücün nereye geçtiğine ve kimin kullandığına bağlı olarak siyasi ve iktisadi kararlar alınır ve kaynaklar ekonomik aktörler arasında yer değiştirir. Kapitalist toplumsal (kapitalist ekonominin belirleyiciliğinde gelişen sosyal ve siyasi)

ilişkiler kurumsallaştıkça bu güç kişilerden kurumlara geçer ve merkezileşir (George Draffan'dan Aktaran,Türkey, 2005: 220).

Son yıllarda iktisadi siyasi ve sosyal alanı yeniden farklı bir anlayış ve yöntemle küresel çapta düzenleyen yönetim yaklaşımı/modeli, kapitalist birikimin önündeki her türlü engeli kaldıracak güce ve kapasiteye sahip kurumların, kuralların ve düzeneklerin oluşturulduğu bir yönetsel süreci ifade eder.

Bu bildirinin amacı, toplumsal yaşama ilişkin tüm kararların gittikçe daha az sayıdaki sermayenin çıkarlarına hizmet edecek şekilde alınmasına imkan verecek bir iktidar yapısını ifade eden yönetim modelinin, kamusal olana ilişkin kararları alan aktörleri ve mekanizmaları hangi kurumsal / yasal düzenlemelerle nasıl özelleştirdiğini, yani sermaye kesimlerine nasıl devrettiğini ortaya koymaya çalışmaktır.

2.KÜRESEL KAPİTALİST SİSTEMDE SERMAYE BİRİKİM SÜRECİNDE DEVLETİN DEĞİŞEN ROLÜ

Marksist devlet kuramlarına göre devlet, sermaye ilişkisinin bir formu dolayısıyla da sınıflar arası ilişkilerce belirlenen kurumsal yapılar bütünü ve genelde egemen sınıf adına etkinlik gösteren belirli bilinç ve amaçlılığı olan bir aktör olarak ele alınır. Bu bağlamda devletin gelişmesi sermaye ilişkisine dair krizin belli bir biçimde tezahürü olarak görülmelidir.” (Holloway, Picciotto, 2004: 136).

Sermaye birikimi çelişkilerle işleyen bir süreçtir. Çelişkilerin birikimin önünde engel olmaya başlaması krizi ortaya çıkarır. Bu durum yeni bir düzenlemeyi gerektirir. Kapitalist krizlerin yaşandığı dönemlerde birikim biçimi dönüşüme uğrarken kapitalist devlet de birikimin oluşmasını sağlayacak dönüşümlerin alanı haline gelir. Dolayısıyla devletin yeniden yapılandırılması, sermaye birikim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkar.

3.YENİ BİR İKTİDAR MODELİ: YÖNETİŞİM

3.1 Yönetişim Modelinin Unsurları

Yönetişim, siyasal iktidarın kimler tarafından kullanılacağına dair çözümler üreten, bunun mekanizmalarını oluşturan yeni bir iktidar modelidir (Bayramoğlu, 2002: 114).

1990'lardan bu yana, gerek azgelişmiş ülkelerin gerekse de dağılan Doğu Avrupa ülkelerinin ulusal politikalarının ve kamu yönetimlerinin küresel eklemlenmeye uyumunu geliştirmek amacıyla yönelik olarak Dünya Bankası'nın elindeki en önemli araçlardan biri haline gelen “iyi yönetim modeli”, tüm reform programlarının genel çerçevesini ve içeriğini belirlemektedir (Güzelsarı, 2004:15).

İyi yönetim, Jessop'a göre hem piyasa hem de devletin, neo-liberal projenin uygulanışındaki yetersizliklerine karşı geliştirilen üçüncü çözümler yoludur. Bir başka deyişle, yönetim modeli, hem refah devletinin piyasanın (sermayenin) alanını daraltması hem minimal devletin, devleti piyasanın (sermayenin) ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri yapamayacak kadar etkisizleştirmesinden kaynaklanan yetersizliği karşısında geliştirilmiştir (Güney, 2006: 160-161).

Yönetişim, kamu-özel, devlet-devlet dışı, ulusal-uluslararası aktörler tarafından gerçekleştirilen bir işlev olarak tanımlanmaktadır. Bunun anlamı, yönetimin sadece devlet tarafından yürütülen bir süreç olmadığı, bu sürece özel sektör ve sivil toplumun dahil edilmesi gerektiğidir. Siyasal iradeye devletin yanı sıra özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımını öneren yönetim anlayışına göre; devletin yeniden yapılandırılmasındaki kritik aşama; iktidarın tek merkezden, sivil toplum örgütlerine, özel sektör aktörlerine, bağımsız üst kurullara ve uluslararası örgütlere doğru paylaştırılmasıdır.

Yönetişim modeli çerçevesinde kapitalist devletin ve hukukun yeniden düzenlenmesindeki amaç; özel mülkiyetin küresel düzeyde korunmasını sağlamak, ulusal sınırları aşmak, ekonomik faaliyetleri kolaylaştıracak dünya ölçeğinde standartlar oluşturacak kurallar koymak, bu kuralları uygulayacak kurumlar inşa etmektir. Kurumsal yapıların inşasında yönetim kamusal alanların özelleştirilmesi ile yönetimin özelleştirilmesi anlamına gelir.

Jessop'a göre küresel neo-liberal projenin iki belirleyici özelliği vardır; bunlardan birincisi, özelleştirme, deregülasyon ve liberalizasyona dayanan yeni bir birikim rejimi olması, ikincisi ise küresel piyasa ekonomisi ile piyasa toplumunu bağdaştıracak yeni bir düzenleme biçimi arayışı içinde olmasıdır (Güney, 2006: 160).

Yönetişim modeli bir kalkınma ve tüm toplumsal kesimlerin ekonomik sosyal siyasal alana daha etkin katılımını sağlayacak demokratik bir örgütlenme ve kurumlar bütünü olarak tanıtılsa da, Jessop'un da belirttiği gibi, "hiçbir kurumsal mimari toplumsal güçler karşısında tarafsız olamaz." (Güney, 2006: 161). Dolayısıyla her türlü kurumsal yapılanma kelimenin tam anlamıyla politiktir. Sınıflı bir toplumsal yapıya sahip kapitalist toplumda da hukuksal düzenekler yasalar, kurumsal düzenlemeler sınıfsal çıkarları koruyan politik içeriğe sahiptir (Ercan, 2005: 422).

3.2.Yönetişim Modelinin Aktörleri:

Kapitalist sermaye birikiminin dünya ölçeğinde örgütlenmesi, ulus devlet biçiminde gerçekleşmiştir. Egemenliğin ulusal ölçekte kullanıldığı dolayısıyla ulusal sınırlar içindeki pazarlarda birikimini sürdüren sermayelerin olgunlaşması ulus devlet içinde ve onun aracılığıyla gerçekleştirilen yasal kurumsal düzenlemelerle sağlanmıştır. Kapitalist dünya sisteminde ulus devlet biçimi, gelişmiş kapitalist ülkeler için AGÜ'leri (az gelişmiş ülkeler) denetlemenin bir aracı olmuştur. Özellikle kredi ve yardım mekanizmaları ile bu denetim ve yönlendirme yapılmıştır.

Ulus devlet örgütlenmesi üretim araçlarının özel mülkiyetinin ve bu ilişkiden türeyen diğer mülkiyet biçim ve ilişkilerinin ulusal düzeyde kurumsallaşmasıydı (Türkay, 2005: 220). Ulus devletler arasındaki koordinasyonu sağlayan ve mevcut güç ilişkilerini sürdürenler ise ABD önderliğinde kurulan uluslar arası örgütler olmuşlardır.

Ulus devlet modeli, 70'lerden itibaren yükselen demokrasi talepleri ve sınıflar mücadelesi nedeniyle kapitalizmin ayak bağı olmuştur. Yeni sağ olarak bilinen iktisatçılar, ulus devletlerin uyguladığı refah devleti ve korumacı politikaları ekonomik etkinlikten uzak olmakla ve kalkınma önünde engel teşkil etmekle eleştirirken çözüm olarak liberalizasyon, özelleştirme, deregülasyon ve ademi merkezîyetçiliği önermişlerdir. 80'li yıllarda tüm AGÜ'lerde IMF'nin önderliğinde uygulamaya sokulan yapısal uyum programları aracılığıyla yoğun bir özelleştirme ve kuralsızlaştırma uygulamasına gidilmiş, kamusal mal

ve hizmetlerin üretimi özel kesime devredilmiştir. Ancak “küçük/minimal devlet” söylemiyle popülerleştirilen bu uygulamalar sonucu devletin aşırı küçültülmesinin piyasa aksaklıklarını gidermede gerekli düzenlemeleri yapma imkanı vermediği görülünce 80’lerin sonu ve 90’ların başından itibaren, uluslararası örgütler aracılığıyla özellikle uluslararasılaşmış büyük sermayenin, düzenleme / denetleme gücünü ve yeteneğini arttıracak yeni bir iktidar modeli olan yönetişime geçilmiştir.

Yönetişim modelinin aktörleri, DB’nin 1999’da yayınladığı “Kapsamlı Kalkınma Çerçevesi adlı raporda, hükümetler, kurumlar, sivil toplum ve özel sektör olarak belirlenmiştir. Modelde hükümetlerin görevi, uluslar arası piyasalarla entegrasyonu sağlamak, bunun için ulusal küresel ve yerel arasındaki ağı kurmak ve işletmektir. Kurumlar, ulusal ölçekte bürokrasi ve düzenleyici kurullara karşılık gelirken, küresel ölçekte IMF DB OECD, AB, BM, NATO ve DTÖ’den oluşan uluslar arası örgütlerdir. Sivil toplum ayağında ise sermaye örgütleri, işveren ve işçi sendikaları, tüketici grupları, çevre örgütleri, etnik dini cinsel ayrımlara dayalı girişimler yer alır. Modelde esas aktör özel sektördür. Bunlar küresel çapta faaliyet gösteren yerli yabancı şirketlerdir, ama en etkili olanları ÇUŞ’lar (çok uluslu şirketler)dir. Aslında dünya bankası raporlarına bakıldığında yönetişimin sivil toplumdan kastının özel sektör ve özel girişimciler olduğu görülür, dolayısıyla karar alma mekanizmalarının adem-i merkezileşmesindeki amaç, kamu politikalarının yapım sürecine sermayenin doğrudan ve etkin olarak katılımını sağlamaktır. DB’nin raporuna göre sivil toplumun güçlenmesi, sivil toplum örgütlerinin kamu işlerine katılmasını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesiyle mümkündür. Böyle bir süreç, karar alma mekanizmalarının adem-i merkezileşmesini gerektirir.. Adem-i merkezileşme dört alanda gerçekleştirilmelidir. 1.idari alanda, yetki devri, 2.siyasal alanda, siyasal yetki ve iktidarın üst kurullara ve yerele devri, 3.mali alanda, kaynakların kullanımının yerele aktarılması ve 4.piyasada, özelleştirmeler ve kamusal hizmetlerinin özel sektöre devredilmesi şeklinde ifade edilebilir (Bayramoğlu, 2005: 48-75).

Yönetişim DB tarafından bir kalkınma ve demokratikleşme modeli olarak sunulmuştur. Buna göre yönetişim ekonomi yönetiminde siyasetin yol açtığı olumsuzlukları gidererek kalkınmanın önünü açar. Ayrıca sivil toplum ve şirketlerin yönetime katılması ile demokratik katılımı genişletir. Fakat söylemdeki pozitif vurgulara karşın, piyasa toplumunda mülksüzlerin, yoksulların, işsizlerin, siyasal sitemin dışına itilmesi, demokrasi tarihi açısından demokrasinin geriletilmesinden başka bir şey değildir.

Yönetişim modeli siyasete yolsuzluk partizanlık, kayırmacılık gibi nedenlere dayanarak olumsuz bir anlam yükler. Parlamentoyu ve parti sistemini ekonomi yönetimini olumsuz etkileyen bir unsur olarak görür. Çözüm olarak, ekonominin yönetimini siyasetten arındırmayı sağlayacak; yasal ve kurumsal düzenlemeleri önerir. (Bayramoğlu, (2002: 114).

Model, siyaset ve siyaseti çok kesin bir biçimde birbirinden ayırdığı için devlet aygıtının işleyiş biçimi, karar alma mekanizmaları, kamu politikasına dair her şey bir tür mühendislik işi olarak göstermektedir. Bu çerçevede özelleştirme, ademi merkezileşme kamu hizmetlerinin piyasalaştırılması, (eski yapıların tasfiyesi) kamu yönetiminin şirket gibi yönetilmesi, düzenleme, denetleme(yeni yapı ve kuralların oluşturulması) gibi değişimler de siyaset alanına ait olarak kabul edilmektedir (Bayramoğlu, 2005: 33).

4. KARAR ALICILARIN ÖZELLEŞTİRİLMESİ'NİN YASAL VE KURUMSAL ARAÇLARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yönetişim anlayışında devlet sahip olduğu yetkileri ulus üstü ve ulusaltı ölçeklere aktarır. Bunun gerçekleşmesi için küresel ulusal ve bölgesel düzeyde yasal ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilir.

Yönetişim uygulamalarına Türkiye gibi AGÜ'lerde IMF tarafından hazırlanan yapısal uyum programları ve DB ve AB tarafından kalkınmayı sağlayacak çözüm yolu olarak önerilen kamu yönetimi reformları aracılığıyla geçilmiştir. Türkiye 'de en kapsamlı yapısal uyum programı 2000-2001 krizlerinin ardından uygulamaya sokulan GEGP (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı) olmuştur. Aynı yıllarda tartışılmaya başlanan kamu yönetimi reformuna ilişkin yasa tasarısı 2003 yılından itibaren AKP Hükümeti tarafından kısım kısım yürürlüğe sokulmuştur.

Devletin yeniden yapılandırılması sürecinde iktidarın paylaşımı, ulusal ve yerel ölçekte, yürütme gücünün bağımsız düzenleyici kurumlara ve yerel idari yapılara aktarılması, bazı kamu kurumlarının özleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilirken, ulusüstü ölçekte ÇUŞ'lar tarafından hazırlanan MAİ (uluslar arası tahkim) GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret genel anlaşması), GATS (hizmet Ticareti Genel Anlaşması) gibi uluslar arası anlaşmalara imza atılarak gerçekleştirilmiştir.

Reform ve uyum adına yapılan tüm kurumsal yasal düzenlemeler, yönetişimin temel unsurları olan piyasalaştırma, kuralsızlaştırma ve ademi merkeziyetçiliğin gerçekleştirilmesi amacını taşırlar ve halk tarafından seçilen yasama gücünü kullanan parlamentoyu ve yürütme gücünü kullanan hükümetleri, halk adına hareket etme sorumluluğundan kurtaracak düzenekleri kurma işlevi görürler. Liberal demokratik yönetimler ulus devlet ölçeğinde egemenliği kullanan, seçim mekanizması aracılığıyla denetlenen ve halkın iradesini sınırlı da olsa ortaya koyduğu bir idare biçimidir. Yönetişim, parçalı iktidar anlayışı ile parlamentonun ve hükümetin yasama ve yürütme yetkilerinin önemli bir kısmını kurumlara devrederek halkın pasif bir biçimde de olsa yönetime katılmasını sağlayan parlamenter demokrasiyi etkisizleştirir.

GEGP ve Kamu Yönetimi Reformu kapsamında gerçekleştirilen yasal ve kurumsal düzenlemeler tek tek ele alınmayacak kadar geniş içeriktedir, bu nedenle ortak paydaları olan karar mekanizmalarının ve karar alıcıların özleştirilmesi işlevleri çerçevesinde ele alınacaklardır.

4.1. Kamu Yönetimi Reformu

Türkiye'de 2000'li yılların başından itibaren "Kamu Yönetimi Reformu" çerçevesinde kamusal mal ve hizmetleri sunan tüm merkezi ve yerel idari kurumlar yeniden yapılandırılmıştır. Kamu yönetimi anlayışında yaşanan dönüşümün unsurlarını şöyle sıralamak mümkündür.

1. Kar amacı gütmeyen sosyal fayda sağlayan kamusal mal ve hizmetleri sunmayı hedefleyen geleneksel kamu yönetimi anlayışı yerine, “performans ölçümleri”, “işletme-türü yönetim”, “yönetimde saydamlık”, “rekabet”, “etkinlik” ve “etkililik” gibi unsurları içeren kamu işletmeciliği anlayışına geçilmiştir (Güzelsarı, 2004: 4).

Kamu işletmeciliği anlayışında vurgu siyasetten yönetime kaymıştır. Sorumluluk siyasetçiden kurumlara ve yöneticilere aktarılmıştır. Bunun anlamı kamusal alanlara ilişkin karar yetkisinin, halkın seçtiği dolayısıyla halka karşı sorumlu siyasetçilerden ekonomik etkinliği sağlayacak sorumsuz yöneticilere geçmesidir. Peki bu yöneticiler kimlerdir? Bunlar; piyasa kökenli (alanında deneyimli) bürokratlar, düzenleyici kurumlarda temsil hakkı bulunan sivil toplum adı altında faaliyet gösteren işveren örgütleri temsilcileri ve iş adamlarıdır. Buna bir açıdan da seçilmişlerin yerine atanmışların ve tepeden inmelerin iktidarı denebilir.

Kamu işletmeciliği anlayışı ile kamu yönetiminin ticarileştirilmesi ve özel sektör esaslarına (piyasa mantığına) göre çalışması güvence altına alınmıştır. Artık kamusal kararlar kamusal fayda ilkesine göre değil maliyet ve karlılık ilkesine göre alınacaktır. Devletin özel sektör karşısında idarenin üstünlüğü ilkesiyle sağlanan avantajlı konumuna da son verilmiştir. Bunun anlamı; özel sektör ile kamu işletmesi arasında bir uyumsuzluk olursa mahkemelerde kamu kurumunun üstünlüğü kamusal çıkarlar olsa bile söz konusu olamayacaktır (Güler, 2003).

2. Devlet örgütlenmesi ademi merkezîyetçilik ilkesine göre yeniden yapılandırılmıştır. Reform kapsamında merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki işbölümü, üniter devlet yapılanması gereğince değil, federal devlet yapılanması gereğince düzenlenmektedir. Buna ilişkin yasa taslağı ve taslak yerine yürürlüğe giren KHK’de, il özel idaresi ve belediyelerin ve köylere dönük "ilçe köy birlikleri"nin ticari esaslara göre çalışacak kurumlara döndürülmesi ifadesi yer almaktadır.. Yasa gereği, kamunun elindeki topraklar bu birimlere devredilmekte; devir mantığı topraklar üzerinde yapılacak ticaret ile gelir elde etmek olarak belirlenmektedir. Toprak politikasında kamu çıkarı ve doğal varlıkların korunması değil, mali krizin aşılması hedeflenmektedir. Mali krizden kimlerin kurtarılmaya çalışıldığı, bu yasadaki toplumun hangi kesiminin rant elde edeceği sorusu yasanın işlevini ortaya koymaktadır; yasanın işlevi yerel ölçekte sermaye kesimlerine kamusal kaynakların kullanım yetkisini devretmek ve onlara yeni rant alanları açmaktır (Güler, 2003).

Ademi merkezîyetçiliğin bir ayağı yerel yönetimlerin idari vesayetten kurtarılması ise diğer ayağı da mali özerkliğe kavuşturulmalarıdır, DB ve AB tarafından yaptırım uygulanan bu hususun küresel aktörler için önemi, biriken küresel mali kaynakların merkezden bağımsız yerel inisiyatiflere kullandırılmasıdır. Günümüzde yerel yönetimler (il özel idareleri) uluslar arası mali piyasalardan borçlanabilmektedirler, bu borçların vergilerle ödendiği dikkate alındığında yurttaşların dahil olmadıkları bir mekanizmanın maliyetlerine katlandırıldığı açıkça görülür.

3. Bakanlık tipi örgütlenme yerine kurul tipi örgütlenmeye geçilmiştir. Bunun iki anlamı vardır. Birincisi, bakanlık tipi ile TBMM’ne bağlanan siyasal sorumluluk akışı ortadan kaldırılmıştır, ikincisi, piyasa unsurlarını içeren yeni bağlar ile kamu gücü, doğrudan yerli-yabancı ayırımı yapılmaksızın ilgili sektör piyasalarına aktarılmıştır. Yani karar alıcılar özelleştirilmiştir (Güler, 2003).

4.2. Bağımsız Düzenleyici Kurumlar

Ekonominin yönetimini siyasetten ayırmanın en uygun yolu siyasal karar alma süreçlerinin BDK'lara devredilmesidir. BDK'lar ekonominin yönetiminde bürokrasiden siyasal iktidardan ve parlamentodan özerk ve bağımsız olarak işlev gören kurumlardır. Özerklikleri kuruluş kanunlarında güvence altına alınmıştır. Türkiye'de bütün düzenleyici kurumlar Sayıştay denetiminden muaftır. Hükümet ile ilişkide yöntem, kurumun ilgili bakana bilgi amaçlı rapor sunmasıdır. Ancak uygulamalara bakıldığında BDK'ların varlığı ekonominin politikadan uzak tutulmasına neden olmuyor, Kurumların hükümet ve piyasa aktörleri ile ilişkileri giderek gayri resmi bir nitelik kazanmıştır. İktidar ve siyasa yapma sürecini etkileyen gayri resmi bağlantıların ve ilişkilerin artması ve güçlenmesi BDK'ların yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan sonuçlardan biridir (Bayramoğlu, 2005: 240).

Kurumları siyasal açıdan önemli kılan düzenleme yetkisidir. Düzenleme yetkisi yasama yetkisine ortak olmaktır. Kurumların kuruluş gerekçeleri: piyasa aksaklıklarını düzenlemek, etkin olmayan kamu kuruluşları yerine etkin düşük maliyetli daha verimli özel sektör girişimlerinin haksız rekabete maruz kalmalarını önleyecek düzenlemeleri yapmaktır.

Düzenleyici kurumların yönetim kurullarında üye sayısı 5 ile 11 arasında değişir. Başkan ve yardımcısını bakanlar kurulu atar diğer üyeler ilgili bakanlığın ve sivil toplum örgütlerinin gösterdiği adaylar arasından atanmaktadır. Atamaları yapılan kişiler genellikle özel sektörden gelmektedirler. Üst kurullarda sermaye sınıfı temsilcilerinin doğrudan yönetimde yer almaları, sermaye mantığının devlet aygıtının tamamının işleyişinde uygulanması demektir.

Özel sektörü temsil eden örgütler bu kurumların oluşmasına destek vermişlerdir. Bunun anlamı sermayenin devlet yönetimine doğrudan müdahil olmasıdır. TÜSİAD'ın bu kurumlarla ilgili yayınladığı raporda, kurumların düzenledikleri sektörlerin GSMH'nin %60'ını oluşturduğu söylenmektedir. Yani ekonominin yarısından fazlasının denetim ve düzenlemesi BDK'ların elinde bulunmaktadır. Kurumların bağımsız, denetimden muaf olmaları, siyasal sorumluluklarının bulunmaması mali özerklik gibi özellikleri eklendiğinde bu kurumların siyasal içeriklerinin ne kadar önemli olduğu görülür. Bu özellikleriyle BDK'lar toplumun sermaye kesimlerine ayrıcalıklı ve dokunulmaz bir yer açmaktadırlar (Bayramoğlu, 2005: 386 – 392).

Bağımsız düzenleyici kurumların en önemlileri Rekabet Kurumu ve Kamu İhale Kurumu'dur. Rekabet kurumunun, özelleştirmelerde izlenecek yöntem, piyasa ile ilgili yeni kanun hazırlama süreci gibi konularda bağlayıcı kararlar alması, rekabetin korunması ilkesine dayanarak denetleme ve soruşturma yapma yetkisine sahip olması yasama, yürütme hatta bazı konularda yargı gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Özelleştirme kararları, kamu mülkiyetine ilişkin önemli kararlardır. Özelleştirmelerin nasıl yapılacağı neden yapılacağı uygulamadan kimlerin nasıl etkileneceği siyasal bir konudur, ancak tüm toplumu ilgilendiren özelleştirmelere ilişkin süreçler ve kararlar düzenleyici

kurumların yetkisine devredilerek, sanki yapılması zorunlu teknik bir uygulama gibi gösterilmektedir.

Kamu ihale kurumu ise kamu kuruluşlarının mal ve hizmet alımlarında kamunun piyasa kurallarına tabi olmasını güvenceye alır ve kamu harcama kriterlerini ve kurallarını düzenler, kamu kurumlarında piyasa ilke ve ilişkilerinin hakim kılınmasını sağlar. Kamu İhale Kurumu da aynı Rekabet Kurumu gibi yasama ve yürütme yetkisine sahip olmakla kalmaz yargısal kararlar da alabilir. Kurumun karar organı olan ihale kurulunun 10 üyesi vardır. Üyelerin sekizi bürokrasiden ve ilgili bakanlıklardan, ikisi TOBB ve TİSK'in önerecekleri kişilerden seçilir.

Kapitalist dünyada mal ve hizmet üretenler için hala en büyük müşteri devlettir. Dolayısıyla kamu ihaleleri önemli kar alanlarıdır. Çok uluslu şirketler bu kar alanlarının dışında kalmak istemezler. Türkiye DTÖ'nün Kamu Mal Alımları Anlaşması'nın ve BM'nin uluslar arası Ticaret Hukuku kapsamında hazırladığı "model kanunu" referans olarak Kamu ihale kanununu hazırlamıştır. Kanunu hazırlanırken ihalelere yabancıların katılımına izin veren yasal düzenleme de yapılmıştır. Yabancıların ihalelere katılmasını belirleyen eşik değer düşürülmüş, bu sayede yabancı sermaye büyük ihalelerin yanında daha küçük ihalelere girme olanağını da elde etmiştir. Kamu İhale Kanunu'nun yürürlüğe girmesinde DB'nin ciddi baskıları olmuştur, AKP iktidarı yasayı bir yıl geciktirmek istese de baskılara boyun eğmiştir. İhale kurumu ülke sermayesiyle yabancı sermaye arasındaki ilişkileri de göstermektedir, devletin kuracağı kuruma ilişkin, mevcut iktidarın karar alamaması buna karşılık kurumun DB'nin telkinlerine göre şekillenmesi ilginç bir manzara ortaya koymaktadır.

Düzenleyici kurumların en çok tanınanlarından bir de Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu'dur. BDDK 2000-2001 krizlerinin ardından bankacılık sektörünü düzenlemek amacıyla kurulmuştur. BDDK bu dönemde sektörün önde gelen yöneticilerinin hazırladığı, bankacılık sektörüne borcu olan şirketlerin borçlarının yeniden yapılandırılmasını bir plana bağlayan İstanbul Yaklaşımı Programında hakem rolü oynayarak, taraflara bazı garantiler sağlayarak, hem reel sektörü hem finansal sektörü rahatlatmıştır. Kurum bu programla kamusal kaynakları sermayeye transfer ederek politikadan bağımsız ama son derece politik olan misyonunu yerine getirmiştir.

BDDK 1999'da özellikle IMF'in direktörlüğüyle gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle yasama yürütme ve yargıdan bağımsız bir Kurum haline getirilmiştir. Kamuoyuna ekonomiyi siyasetin kirli ellerinden kurtaracak bir kahraman olarak lanse edilen kurum, Amerikalı şirketlerle sorunlar yaşayan Uzan Grubu'na ait bankayı kapatırken maalesef ABD siyasetinin etkisi altında olduğunu göstermiştir. BDDK finansal sermayenin düştüğü büyük bir krizin ardından piyasayı düze çıkararak bir kurum olmuştur. Kurum bat(ırıl)an bankaların yarattıkları mali yükün hafifletilmesinde kamusal kaynakları kullanmıştır.

BDDK'nın elinde finansal sektöre ilişkin oldukça kapsamlı bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerle tekel konumunda olan kurum banka satın alma, kamu bankalarını satma işlemlerini bağımsızca ve kendi istediği bilgileri açıklama istemediğini açıklamama olanağını kullanarak gerçekleştirilebilmektedir. Tüm bu uygulamaların kamusal kaynaklarla gerçekleştirildiği düşünüldüğünde yapılanın kamusal yararların özelleştirilmesi ve özel zararların kamusallaştırılması olduğu açıkça görülmektedir. BDDK yürütmeden bağımsız, kamu'ya karşı sorumsuz ancak büyük sermayeye ve uluslar arası örgütlere sadık bir kurumdur.

Türkiye’de 2004 yılında Yatırım Danışma Konseyi kurulmuştur. Konsey yeni yatırımlar için uygun ortamın yaratılması, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen bürokratik ve yasal engellerin azaltılması, haksız rekabetin önlenmesi, kredi kolaylıkları, vergi indirimi ve muafiyeti konularında çözümler üretmek amacıyla kurulmuştur.

Konseye başbakan başkanlık ederken toplantılara, çok uluslu şirketlerin yöneticileri, ekonomi ile ilgili bakanlar, TOBB, TÜSİAD, YASED, TİM başkanları katılmaktadırlar. Her yıl toplanan konsey hükümete taleplerini ve bu taleplere ilişkin reform programını sunar, hükümette gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra konseye ilerleme raporu sunar. Türkiye’de yerli yabancı yatırımcıların taleplerini dile getirmek üzere oluşturulan Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurul’u çalışma şekli yapısı ve karar alma yöntemleriyle yönetim anlayışının arzuladığı “kurumlar modelini” tam olarak karşılayan güzel bir örnektir. Kurulda aynen yatırım danışma konseyin de olduğu gibi özel sektör temsilcileri yer alırlar ve aldıkları kararlar fiilen bağlayıcıdır. Kurul’un toplantılarından sonra Ali Babacan’ın yaptığı bazı basın açıklamaları, toplantılarda yeni yasa tasarılarının görüşüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Böylece, TÜSİAD, TOBB, YASED ve TİM, parlamentonun yasa hazırlama yetkisini ele geçirmiş, yasama organının yerine geçmiştir. Bu fiili durumu, Hazine Müsteşarı şöyle dile getirmiştir: YOİKK’da “*kamu kurumlarının yanı sıra, sivil toplum örgütleri de yer almaktadır. Böylece karar verme, politika oluşturma ve kanun yapma sürecine özel sektörün de etkin katılımı sağlanmaktadır.*” (Özdek, 2007: 19). Bu açıklama, yönetim anlayışındaki kurulların düzenleme işlevinin asıl amacının ekonomik alanı ve ilişkileri “sermaye sahiplerinin ihtiyaç ve isteklerine göre düzenleme” olduğunu açıkça göstermektedir.

Kurullara ilişkin örnekleri çoğaltmak mümkündür. Örneğin Şeker Kurulunun bir üyesi Cargill’in temsilcisidir. Cargill uluslararası şeker üreticisidir, tekel gücüne sahiptir. Cargill nişasta bazlı şeker üretimine ilişkin kotaların yükselmesinde ve şeker pancarı üreticilerine yapılan ekonomik desteklerin kaldırılmasında hükümete baskı uygulayarak gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır.(Özdek: 2008: 86) Böylece hem yerli şeker üreticilerin gelir kaybına uğramasına neden olmuş hem de Türkiye’de kendi pazar payını yerli üreticiler aleyhine genişletmiştir.

Bir başka önemli piyasayı düzenleyen Kurum ise Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’dur. Tüm kurumlarda olduğu gibi bu kurumun da yönetim kurulunda özel sektör temsilcileri yer almaktadır. Kurum rekabetçi bir enerji piyasasının oluşturulmasını sağlayacak düzenlemeler yapmaktır. Ancak enerji üreten dağıtan kuruluşların kamu kuruluşu olduğu düşünüldüğünde rekabetçi yapıya kavuşturmanın yolunun özelleştirme olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim enerji sektöründe doğalgaz, elektrik dağıtım işleri özelleştirilmiştir.

5. SONUÇ

Küresel kapitalizm son çeyrek yüzyıldır yönetim modeli içinde sermaye birikiminin gereklerine uygun olarak tüm dünyayı yeniden şekillendirmektedir. Sermayeler arası küresel rekabet, uluslararası ve ulusal düzeyde sürekli olarak sermayenin etkinlik alanının genişlemesine neden olmaktadır. Sermaye kesimleri son yıllarda yönetişimin sivil toplumu güçlendirme, adem-i merkezileşme ve katılımcılık anlayışı içinde kamu politikalarının belirlenmesi sürecine gittikçe daha aktif bir şekilde katılmaktadırlar. Bu katılımın

gerçekleşmesinde, küresel ölçekte uluslar arası kurumların ve anlaşmaların, ulusal ölçekte düzenleyici kurumların ve yerel ölçekte yerel yönetim birimlerinde gerçekleşen idari ve mali yeniden yapılanmanın oldukça önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır.

Ekonomiyi siyasetin olumsuz etkilerinden kurtarmak, sivil toplumun yönetime katılımını sağlamak, piyasaların daha etkin ve istikrarlı çalışmasını sağlamak amacıyla kurulan bağımsız düzenleyici kurumların yönetim kurullarında temsilcileriyle yer alan sermaye kesimleri, kurumların düzenledikleri sektörlerde politikaların oluşturulması ve uygulanması süreçlerini çok daha kolay denetler ve düzenler hale gelmişlerdir.

Yönetişim kamusal alanda karar alma yol ve yöntemini değiştirmekte kamusal olan ile özel olan arasındaki sınırı sermayenin belirleyiciliğinde yeniden tanımlanmaktadır. Kamusal kararlar sermayenin ihtiyaçlarına göre alınırken, kamusal alanlar sermayenin kendisini yeniden üreteceği alanlara dönüştürülmektedir.

Son olarak yönetişim modelinde, ekonomiyi siyasetten ayırmak adına yapılan tüm uygulamaların aslında halk için siyaset yapmanın mümkün olmaktan çıkarılması amacı taşıdığı söylenebilir. Gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus, tüm bu uygulamaların devlete ve politikacılara rağmen değil devlet eliyle ve politikacılarla birlikte gerçekleştirildiğidir. Komünist Manifesto’da Marx ve Engels’in ifade ettikleri gibi; “Modern devletin yürütme organı, bütün burjuvazinin ortak işlerini idare eden bir komiteden başka birşey değildir.” (Marx, Engels, 2004: 25)

KAYNAKLAR

Bayramoğlu, Sonay. (2005), “Yönetişim Zihniyeti”, İletişim Yayınları.

Bayramoğlu, Sonay. (2002), “Küreselleşmenin yeni Siyasal İktidar Modeli: Yönetişim”, *Praksis* (7), 85-116.

Ercan, Fuat. (2005), “Türkiye’de Yapısal Reformlar”, Kapitalizm ve Türkiye içinde, Haz. Ercan, F., Akaya, Y. Dipnot Yayınları.

Güler, Birgül Ayman, (2003), “Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye”, *Praksis*, (9) 93-116.

Güney, Atilla, (2006), “Bob Jessop’da Yönetişim Kavramı: Stratejik İlişkisel Devlet Biçiminden Yönetişim Biçimine”, *MEMLEKET Siyaset Yönetim*, 153-171.

Güzelsarı, Selime, (2004), AÜ SBF, GETA Tartışma Metinleri Serisi, Şubat.

Holloway, J. Picciotto,S., (2004) “Sermaye, Kriz ve Devlet”, Devlet Tartışmaları içinde, Der. Clarke, Ütopya Yayınları.

Marx, Karl; F. Engels, (2004), “Komünist Manifesto”, Siyasi Yazılar, Hil Yayınları, s.13-64.

Özdek, Yasemin, (2007), “Türkiye’de Şirket Egemenliği Devri”, www.sendika.org, 31.05.2007

Özdek, Yasemin, (2008), “Devlet ve Demokrasi: Marksizmin Güncelliği” Der. Yüksel Akaya, İrfan Kaygısız, Manifestonun 160. Yılında Marksizmin Güncelliği, Epos Yayınları.

Smith, Adam. (2007), “Ulusların Zenginliği”, Çev. Metin Saltoğlu, Palme Yayıncılık.

Türkay, Mehmet, (2005), “Karar alma Süreçlerinin Özelleştirilmesi, Eski Aktörler Yeni Hukuk”, Kapitalizm ve Türkiye içinde Haz. Ercan F., Akaya, Y. Dipnot Yayınları

KARLILIĞI ETKİLEYEN ÖNEMLİ PAZARLAMA HATALARI ve ÇÖZÜM YOLLARI

MAJOR MARKETING FAULTS THAT AFFECT PROFITABILITY AND THEIR SOLUTIONS

F. Atıl BİLGE¹

Muammer ZERENLER²

ABSTRACT

Vital objectives of the enterprises is the profitability. Marketing is the dynamic and leading function that will result in profitability. Identifying and resolving the problems that affect profitability will provide competitive advantage to the enterprises. In this study the marketing faults which are identified as to be affecting the profitability and the solutions of these faults are stated under the title of “conclusions”.

Key words: Profitability, Marketing Faults, Competition

ÖZET

İşletmelerin hayati hedefi kârlılıktır. Kârlılığı getirecek dinamik ve öncü birim, pazarlamadır. Kârlılığı etkileyecek olan pazarlama hatalarını tespit etmek ve bunları çözmek, rekabet avantajı sağlayacak olan bir konudur. Bu hedefle hazırlanan makalede; Kârlılığı etkilediği tespit edilen pazarlama hataları belirlenmiş ve bu sorunların nasıl çözülmesi gerektiği konusu ise, “çözüm” başlığı altında ifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kârlılık, Pazarlama Hataları, Rekabet

1. GİRİŞ

İşletmeler, özellikle reel sektör tarih boyunca, kâr peşinde koşan kurum özelliğinde olmuştur. Ancak tarihte hiçbir zaman kârlılığı yakalamak yada elde edilen kârlılığın sürekliliğini sağlamak, günümüzdeki kadar zor olmamıştır. Aslında kâr elde etmek gayesiyle üretim faktörlerini bir araya getiren ve onları ürün/hizmet gibi çıktılar haline getirerek faaliyetlerini sürdüren işletmeler, günümüzde, çok hayati bir konuda ciddi hatalar yapmaktadırlar.

Hedefledikleri kârlılık elbetteki doğrudur. Fakat yanlış olan; kârlılığı işletmeye getirecek olan pazarlama bölümüne ve bilimine bakış açısıdır. Bu bakış açısı sonuç olarak pazarlama stratejilerinde de hatalara neden olmaktadır. Günümüz iş dünyası, sürekli

¹ Dr., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, abilge@selcuk.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F., zerenler@selcuk.edu.tr

değişimin yaşandığı, kârlı müşterilerin arandığı ve ömür boyu işletmeye bağlı kalmasının sağlanmaya çalışıldığı, nitelik ve nicelik açısından küreselleşen bir rekabet ortamı içerisinde. Hal böyle olunca, ortaya sorun olarak tespiti kolay, lakin çözümü zor bir durum olan; “farklılaşma” çıkmaktadır. Farklılaşabilmek, pazarda sürekli “niş alanların” aranması anlamına gelmektedir. Sürekli niş kalabilmek ise, işletmenin “know – how ” derecesine bağlıdır. Ayrıca ürün/hizmetlerde veya süreçlerde daima yeni açılımlar yapmak gerekmektedir.

İster çok önemli farklılıklar isterse ufak farklılıklar ortaya konsun, işletmeye kârlılığı getirecek olan gerekli adımları atmak ve stratejik hataları yapmamak önemlidir. Günümüz işletmelerinin, küresel rekabet ortamında yaptıkları en ciddi pazarlama hataları şunlardır:

- Pazarlama anlayışındaki yanlışlıklar
- Doğru müşteriye doğru odaklanamamak
- Rekabet anlayışında ve rakip analizinde hatalar
- Lider yönetim noksanlığı ve kurumsallaşamama
- İnovasyon yetersizliği
- Markalaşamama
- Teknolojik yanlışlıklar
- Dış kaynak (out – sourcing) kullanım hataları – kolkola ve işbirlikçi (joint venture) pazarlama yanlışlıkları

2. PAZARLAMA ANLAYIŞINDAKİ YANLIŞLIKLAR

Pazarlamanın dünyada ve ülkemizdeki gelişim süreci, değişik evrelerden geçerek günümüze gelmiştir. İşletmelerin sadece ürettiklerine yada üretebildiklerini satabilmelerine odaklandığı dönemlerden, alıcıların ihtiyaçlarına önem verildiği, kârlı müşterilerin işletmeye ömür boyu bağlı kalmalarının sağlanmaya çalışıldığı bir döneme gelmiş bulunmaktayız.

Pazarlamanın halen, bazı işletmeler tarafından, “satıştan” ibaret olarak algılanmaktadır. Pazarlamayı satıştan ibaret olarak görmeyen ancak kurumsallaşamamış işletmeler de ise, pazarlama istenilen başarıyı sağlayamamaktadır, çünkü bu işletmelerde pazarlama stratejilerini belirleme ve uygulama sorunu bulunmaktadır. Pazarlama; Bireysel ve örgütsel gayelere ulaşmak için ürün/hizmetlerin ve fikirlerin geliştirilmesi, fiyatlandırılması, satış sırasında müşteri ilişkileri yönetimi ile tutundurulması, dağıtılması ile satış sonrası hizmetlerden (servis, bakım, garanti, nakliye, şikâyetlerin karşılanması, memnuniyet kontrolü) oluşan plânlama ve uygulama sürecidir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere pazarlamanın üç temel süreci vardır: Satış öncesi - Satış anı - Satış sonrası

Pazarlamayı bu teknik ve uzun tanımının yanı sıra, daha kısa ve öz ifade edebilmek de mümkün. Böyle bir tanıma göre pazarlama; Hedef pazarın ihtiyaçlarını belli bir kâr elde ederek karşılamak için değer arama ve sunma bilimi ve sanatıdır (Kotler, 2006; 12). Tanımlardan şu sonucu çıkarabilmek mümkün; Pazarlama hedef kitlesinin sorunlarını, ihtiyaçlarını fırsata dönüştürür. Ancak uygulamalara bakıldığında pazarlama, sadece satıştan ibaret görülmekte ve pazarlama faaliyetleri, özellikle müşteri ilişkileri yönetimi, pazarlama organizasyonu ile sınırlı tutumlukta.

Satış, pazarlamanın bileşenlerinden bir tanesidir ve satışı gerçekleştirebilmek hatta sürekliliğini sağlayabilmek için, öncesi ve sonrasında diğer pazarlama bileşenlerine ihtiyaç vardır. Pazarlamanın temelini oluşturan 4p nin içeriği çok genişlemiştir.

- Ürün/hizmet..... Değer
- Fiyat.....Değere uygun fiyat
- Dağıtım.....Kolay erişim

Tutundurma.....Doğru iletişim

Bu unsurlar, müşteri ilişkileri yönetimi, ar-ge, satınalma, lojistik yönetimi, kalite yönetimi, kurumsal işletme yapısı, insan kaynakları yönetimi ile entegre bir şekilde çalışmalıdır. Ayrıca işletmelerin piyasadan doğru, zamanlı ve ilgili bilgilere ihtiyacı vardır. Bu elde edilen bilgileri, değerlendirerek stratejiye dönüştürebilecek, nitelikli, insan kaynaklarına ihtiyaç bulunmaktadır. Sadece pazarlama bölümünün bünyesinde bulunan çalışanlar değil, işletmenin diğer bölüm çalışanları da, müşteri kazanma ve kazanılan kârlı müşterinin sürekliliğini sağlama konusunda, pazarlama bölümü ile aynı hassasiyete sahip olmalıdır.

Sonuç: Pazarlama anlayışında işletmelerin yaptıkları hataları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Pazarlama “satıştan” ibarettir, anlayışının söz konusu olması
2. Reklâm, halkla ilişkiler, lojistik yönetimi gibi konuların pazarlamanın fonksiyonu olarak görülmemesi.
3. Müşteri ilişkilerinden ve kalite yönetiminden, sadece, ilgili bölümler sorumludur.

Cözüm:

1. Satış pazarlamanın bileşenlerinden bir tanesidir. Satış, pazarlama karmasında yer alan diğer bileşenlerden destek almazsa, kârlılığı getirecek olan sürekliliği yakalayabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle pazarlama, sadece satıştan ibaret değildir.
2. Satışın dışında reklâm, halkla ilişkiler, lojistik yönetimi konuları da birer pazarlama fonksiyonudur. Pazarlama bir yönetim işlevi olup, bileşenlerinde yer alan tüm unsurların, ortak işletme hedefleri doğrultusunda senkronize olmasını sağlar.
3. Müşteri elde etme, sürekliliğini sağlama gibi konular, öncelikli olarak pazarlamanın görevi olmakla beraber, işletmenin diğer birimleri bu konuda pazarlamayı desteklemezse, pazarlamanın başarılı olması zordur. Benzer şekilde kalite yönetiminden de öncelikle kalite birimi sorumludur fakat tüm diğer işletme birimlerinin desteğine ihtiyacı vardır.

3. DOĞRU MÜŞTERİYE DOĞRU ODAKLANAMAMAK

Rekabetin küresel boyutlara ulaştığı ve daha da şiddetleneceği hatta finansal açıdan güçlü, pazarlama tecrübesi fazla, değişimi yönlendirebilen işletmelerin avantajlı olacağı bir dönemdeyiz. Böyle bir dönemde işletmelerin müşteri odaklı olmaktan başka seçenekleri bulunmamaktadır.

Müşteri odaklı olmak ise; pareto yasası çerçevesinde, kârlı ve kârlılığı yükselebilecek olan nihai yada endüstriyel müşterilere pazarlama faaliyetlerini uygulamak anlamına geliyor. Konuyu biraz daha açacak olursak; satış öncesinden başlayan, satış ve sonrası ile süren faaliyetler zinciridir.

Satış öncesinde; hedef pazarı belirleme, pazar bölümlenme ile konumlanma yapmak, müşteri niteliklerini tespit etmek, işletmenin kullanacağı iletişim araçları ile mesaj içeriğini belirleme çalışmaları yapılır.

Satış sırasında; yine müşteri ilişkileri yönetimi süreci çerçevesinde müşterileri karşılama, onlara satış yapma, şikâyet yada itirazlarını karşılama, satışı kapama, pazarlık uygulama çalışmaları yapılmalıdır.

Satış sonrasında; kârlı olan ve kârlılığı yükselebilecek olan müşterilerin, işletmeye sadık kalmalarını sağlayıcı çalışmaların sürdürülmesi gerekmektedir.

Bu gaye ile pek çok farklı sektördeki işletme, ömür boyu sadakat çalışmaları çerçevesinde, stratejiler denemektedir. Örneğin; hipermarketler, puan toplama, ödeme kolaylıkları, düşük fiyat uygulamaları yaparken oteller, uzun yıllar için ticari anlaşmalar yapmakta ve kendileri ile uzun süreli ticari alışverişte bulunacaklara, avantajlı fiyat seçenekleri sunmaktadırlar. Bu stratejileri gerçekleştirebilmek için ise, piyasa istihbaratlı

olmak gerekmektedir. Her çalışan personel, işletmenin müşterilerinden geri bildirim (feed-back) almak, rakip müşterileri incelemek, rakipleri analiz etmek, rakip olmayan işletmeleri bile inceleyerek analoji (stratejik benzerlikler) yapmak zorundadır. Elde edilecek doğru, zamanlı ve ilgili bilgiler veri tabanlarında incelenerek, stratejiye dönüştürülmelidir.

Aslında, sanıldığı gibi aksine, her müşteri velinimet değildir. Pareto yasası (%80 - %20 kuralı) işletmeye kârlılık getirisi olan, sürekli müşterileri velinimet olarak görmektedir. İşte bu müşteriler, işletmede çalışan herkesin ücretini ödeyen kişilerdir. Maaş zamları, ikramiyeler vb. diğer sosyal haklar müşteriler tarafından ödenir (Fox, 2007; 24). Finansal hedefi kârlılık olan hiçbir işletme, bu konuyu ihmal etmemelidir.

Bir müşteri için, parasının karşılığını almak anlamına gelen değer; ürünün kalitesine, hatalı yada istenmeyen ürünün sorgusuz değişimine, samimi bir gülümseme ve teşekkür, siparişin durumu hakkında bilgilendirilmeye, siparişin zamanında teslimine gibi durumlara bağlıdır (Fox, 2007,25). Bu gelişmeler neticesinde, müşterilerin sadakati sağlanır ve sürekli müşteri haline gelirler. Sürekli ve kârlı müşterilerin işletmeye sağladığı avantajları şunlardır:

1. Sonraki satınalmaları garantidir.
2. Plânladıklarından daha fazlasını satınalabilirler.
3. Plânlamadıklarını satınalabilirler.
4. İşletmenin satış temsilcisi gibi, potansiyel müşterileri işletmeye kazandırır.
5. Marka bilinirliğini artırmaya yardımcı olurlar.

Sonuç ve Çözüm:

1. Müşteri odaklılık konusunda başarı için müşteri ilişkileri yönetim süreci uygulanmalıdır. Bu sürecin ilk aşaması olan hedef pazarı belirleme ve hedef pazardaki müşterinin niteliklerini doğru tespit etme konusu çok önemlidir.

Eğer, hedef seçilen kesimin ihtiyaçları ve sorunları doğru tespit edilemezse, sonraki süreç olan strateji belirleme aşamasında doğru sonuç alınmaz.

2. Müşteri ilişkileri yönetim sürecinin hangi aşamasında nasıl bir performans izlenmekte olduğunu belirlemek için, etkin bir denetim mekanizması çalıştırılmalıdır.

3. Müşteri performansları ise, yıl sonu beklemeden, belirli periyotlarda (periyotlar işletmeler tarafından belirlenir) incelenmelidir.

4. REKABET ANLAYIŞINDA VE RAKİP ANALİZİNDE HATALAR

Müşteri odaklılığı ve dolayısı ile kârlılığı yakalayabilmek için, sadece, mevcut ve potansiyel müşterilere odaklanmak yeterli değildir. Aynı zamanda rakiplerin ve hatta rakip olmayan ama stratejik benzerliğin yakalanabileceği farklı sektör işletmelerinde analizi yapılmalıdır. Bu tür bir kıyaslama, başarının yada başarısızlığın dersini çıkarmaya yarayacaktır.

Rekabet, iki yada daha fazla işletmenin birbirlerine karşı üstünlük kurma mücadelesidir. Rekabette analiz, rakiplerle sınırlı kalmamalıdır. İşletmeler kendilerini, rakiplerini ve rakip olmayan ancak stratejik açıdan incelemeye değer olan farklı sektörlerdeki işletmeleri analiz etmelidirler. Rekabette sık başvurulan SWOT analizi, yukarıda ifade edilen tüm unsurlara uygulanmalıdır.

SWOT analizinde yer alan güçlü ve zayıf yanlar; işletmenin kendisi ile ilgili iken, fırsatlar ve tehditler ise; işletmenin faaliyette bulunduğu yada faaliyette bulunmayı hedeflediği piyasa ile ilgilidir.

İşletmelerin, yalnızca, kendilerine rakip gördükleri diğer işletmelerle olan rekabete odaklanmaları, stratejik olarak yanlış kararların alınmasına ve istenilen sonuçlara ulaşma

noktasında zafiyete neden olabilir. Şöyle ki; rekabet kavramına odaklanan işletmeler, genellikle, kendisine rakip gördüğü başka işletme faaliyetlerini dikkate almaktadır. Eğer hiçbir işletmeyi kendisine rakip olarak görmüyorsa, hiçbir kıyaslama çalışmasında bulunmamaktadır. Halbuki, tüm işletmeler, piyasa lideri olsalar yada monopol bir piyasada bulunsalar bile, kıyaslama (benchmarking) çalışması yapmak ve ileride şartların değişebileceği dönemlere kendilerini hazırlamak zorundadırlar. Piyasa lideri olan bir işletme, kendisini takip eden işletmenin yapacağı ataklar neticesinde, liderliğini kaybedebilir. Monopol bir piyasada “tekel” konumunda olan bir işletme, piyasaya, hiç beklemediği bir anda, giriş yapan yeni firmanın rekabet ortamına düşebilir. O halde, hangi konum ve şartta olurlarsa olsunlar tüm işletmeler, rekabetüstü düşünmek zorundadırlar.

Rekabetüstü olmak; rakip ve rekabet olmasa bile, işletmenin kendisini kendisi ile kıyaslaması, yeni hedefler belirlemesi, mevcut başarı çizgisini daha yukarıya taşıması, sürekli müşteri odaklılık ve kârlılık getirisi olan iyileşmeler yapması ve müşteri “doğunluğunu” engelleyecek çalışmalar yapması anlamına gelir. Bu durumlar dikkate alındığında, işletmeler hangi kıyaslamaları yapmalıdır?

* İşletme kendi SWOT analizini yapmalıdır.

* Rakibin analizini yapmalıdır.

* İşletme içinde kendi birimleri arasında kıyaslama yapmalıdır.

* İşletme dışında sadece rakiplerin değil, rakip olmayan ama kendisine örnek teşkil edebilecek sektörlerdeki farklı işletmeleri de incelemelidir.

* İster rakip olan ister rakip olmayan işletme olsun, ister işletme içi isterse işletme dışı kıyaslama olsun, tüm performans kriterleri açısından kıyaslama yapılabilir.

Bu tarz çalışmalar işletmenin piyasa lideri olarak kalmasına, piyasaya giriş yapacak olan potansiyel işletmelerin hızının ve sayısının azalmasına, işletme müşterilerinin doyuma ulaşmasına engel olacak çalışmalardır. Hiçbir işletme kendisini rakipsiz olarak görmemeli, hatta gerçekten o günkü şartlarda rakipsiz olsa bile, bir gün çeşitli nedenlerle kendisini şiddetli bir rekabet ortamı içerisinde bulabileceğini aklından çıkarmamalıdır. Üstelik bir işletmenin rakipsiz olup olmadığı konusunda kararı verecek olan, piyasadaki alıcılardır.

Pazarlama stratejileri, tüketici ihtiyaçlarını ve tüketicinin karşılaştığı sorunları çözmek zorunda olduğu gibi, rakiplerle girişeceği rekabet mücadelesinde de avantaj sağlamak zorundadır. Üstelik günümüzde rekabet giderek, küreselleşen bir yoğunluk kazanmış durumdadır.

Pazarlama artık bir şirketin piyasa savaşını kazanmak için kullandığı strateji ve taktikler halini almaya başlamıştır. Pazarlama savaşında iki yada daha fazla şirket, müşteriler üzerinde kontrolü ele geçirmek için savaşır. Askeri savaştan farklı olarak pazarlama savaşı, asla sona ermez. İşletmeler, rakiplerine nasıl taarruz edeceklerini, onlara nasıl kanattan saldıracaklarını ve diğer rekabet stratejilerini öğrenmek zorundadırlar. (Trout – Ries, 2007; 22 – 23).

Sonuç: Rakiplerin analizi ve rekabet konusunda işletmeler ciddi stratejik hatalar yapmaktadırlar. İşletmelerin pek çoğu, sadece kendi iç bünyelerine ve eski başarılı sonuçlarına odaklanarak, gelecek ile ilgili strateji belirleyememekte yada belirlenen stratejiler doğru stratejiler olmamaktadır. İşletmenin kendisine odaklanarak yapacağı SWOT analizi sonuçları, işletmeyi yanıltmaktadır. Böylece işletme kendi hatalarını görememekte ve beklide sadece, güçlü yanlarına odaklanmaktadır. Bu durum “pazarlama miyopluğu” olarak adlandırılan bir işletme hastalığıdır. Bu durumda işletme ne gelecekteki çalışmaları için doğru stratejileri ortaya koyabilir ne de doğru hedefler belirleyebilir. Sadece geçmiş başarıları referans olarak belirlemek, süreklilik arz etmedikçe, işletmeyi geleceğe taşıyamayacaktır.

Cözüm:

1. SWOT analizi yapılırken işletmeler hem kendilerinin hem de rakiplerinin analizini yapmalıdırlar.
2. Analizde, farklı sektörlerde rakip olamayan işletmeler de incelenmeli ve analoji (stratejik benzerlik yakalama) çalışması yapılmalıdır.
3. Geçmiş başarılarla sürekli odaklanmak yerine, geçmiş başarılarla yenilerinin ilave edilmesi daha doğru olacaktır.
4. Rekabetüstü düşünmek, tüm işletmenin kurum kültürü haline getirilmelidir.

5. LİDER YÖNETİM NOKSANLIĞI ve KURUMSALLAŞMAMA

Yönetim olgusu, günümüz işletmeleri için çok önemli bir konudur. Pazarlama ise, kendisini oluşturan bileşenleri koordine etme ve onların senkronize çalışmalarını sağlama açısından, yönetim konusu ile yakından ilgilidir. Ancak ülkemizde yönetim ve pazarlama konuları, işlevleri açısından tam anlaşılammış ve uzun yıllar meslek alanı olarak görülememiştir.

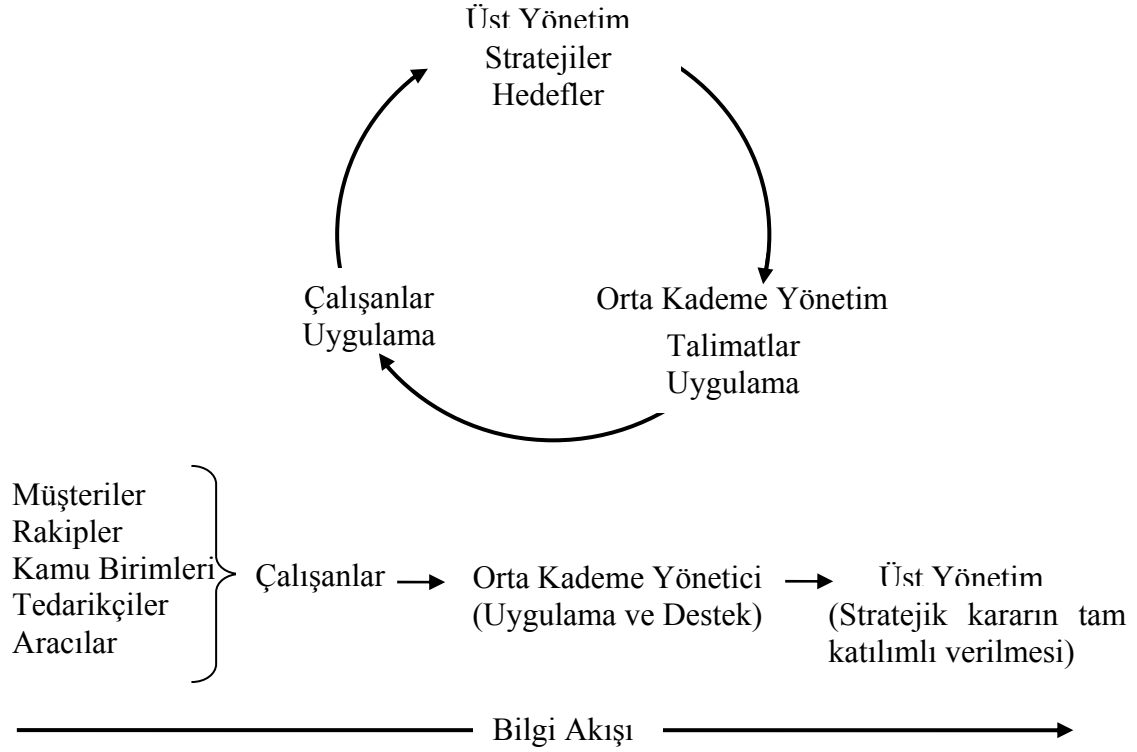
İş dünyası, küreselleşen ağır rekabet ortamı ile karşı karşıya kalınca bu iki konunun önemi ortaya çıkmıştır. Pazarlama ve yönetim olgularına bakış açıları artık değişmek zorundadır. Hem de ivedilikle. İşletme dünyasının çok dinamik ve kârlılığı sağlamadaki öncü iş alanları olan, pazarlama ve yönetim konuları ihmal edildikçe, küresel pazarlarda hedeflenen yerlere ulaşabilmek hayal olacaktır. Yönetimler; hedef ve stratejileri (çalışanlarla birlikte) belirler, sistem kurar, doğru kişileri zamanında işe alır ve onları kurum kültürü ile uyumlaştırır, müşteri odaklı teknoloji kullanır, yönetim teknolojisi uygular, sorunları ve hataları önceden önlemeye yönelik çalışmalar yapar ve tedbirlere rağmen oluşan sorunları anında çözer, faaliyette bulunan piyasanın ekonomik ve siyasal koşullarını dikkate alır. Bütün bunları gerçekleştirebilmek için, şu üç önemli unsura sahip olmalıdır.

- * Nitelikli insan gücü (bilgi işçisi)
- * Teknoloji
- * Finans

Yönetimler, lider yönetim anlayışına sahip olmalıdır. Yönetim görevini yerine getirecek olan yöneticiler, sadece “idare” anlamına gelen yönetim fonksiyonu üstlenecek olurlarsa, işletmenin, nitelikli insan gücüne, stratejik teknolojiye ve finansal açıdan güce sahip olması, bir anlam ifade etmeyecektir.

Aşağıda belirtilen tablo1 ve tablo 2 de yönetim anlayışındaki değişim ifade edilmiştir. Geleneksel yönetim anlayışında hedefleri ve stratejileri belirleyen ve de talimatları vererek yönettiğini zanneden bir anlayış bulunmaktadır. Kalite odaklı lider yönetim anlayışında ise; öncelikle piyasadaki her türlü stratejik hedefli kullanılacak bilgi alınır, sonra işletme içerisinde bilgi paylaşılır. Üst yönetim ve ilgili çalışanlar, birlikte, hedefler ile stratejileri belirler.

Şekil.1: Geleneksel Yönetim Anlayışı

Lider yönetimler ile “idareci yönetimler” arasındaki en önemli fark “kalite anlayışındadır”. Geleneksel yönetimler ile kalite yönetimleri arasındaki farklara bakacak olursak şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

Tablo2.: Geleneksel ve Toplam Kalite Yönetimi Arasındaki Farklar

KLASİK YÖNETİM ANLAYIŞI	TKY ANLAYIŞI
Muayeneye dayalı kalite	Hatayı önlemeye yönelik kalite
Yüksek kalitede artan maliyetler	Yüksek kalitede düşen maliyetler
Soruna yönelik çözüm	Sorun önleyici çözüm
Kabul edilebilir hata düzeyi	Sıfır hata
Ödül ve ceza	Ödül ile motivasyon
Kârı hedef alma	Kaliteyi hedef alma
Satış odaklılık	Müşteri odaklılık
İşbaşı eğitimi	İşbaşı ve temel eğitim
Evrimsel hızla gelişme	Devrimsel hızla gelişme
Kararları tepe yönetimi alır	Kararlar tam katılımı alınır.
İşi en iyi bilen o işi yönetendir	İşi en iyi bilen o işi yapandır

Kaynak: Mahmut TEKİN. Toplam Kalite Yönetimi. Ankara: 2004.sy;19-20

Kalite odaklı lider yönetim anlayışının diğer özelliklerinde başka önemli hususlar da bulunmaktadır:

Lider yönetimler; Motivasyonda duyguları kullanır. “Ben” yerine “Biz” unsurunu kullanır. Kurumunu kurumsallaştırır. Doğru olan işleri zamanında ve doğru kişilerle yapar.

Nitelikli işgücünü seçer ve onların başarılı olmalarını sağlayacak alt yapıyı hazırlar. Çalışanlarının kariyer gelişimine önem verir. Kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri ilgili çalışanları ile birlikte belirler. Esnektir. Kitlesini peşinden sürükler. Performansı, sadece yıl sonların da değil, yıl içinde belirli periyotlarda denetler. Sadece görünen rakamlara göre değil, müşteri memnuniyeti, çalışan performansı, teknolojik verimlilik gibi konuları da dikkate alır. Doğru ve zamanlı riskleri üstlenir. Tüm çalışanları ortak hedefler doğrultusunda entegre eder ve senkronize çalıştırır. İşletmenin dış çevresi ile olan iletişimini de sağlar.

Görüldüğü üzere, yönetimler bu hayati konuları yerine getirebilmek için, işletmelerini kurumsallaştırabilmelidir. Kurumsallaşabilmede dikkat edilmesi gereken önemli hususları toparlayacak olursak;

- * İşin ve görevin niteliği bellidir.
- * Doğru işe doğru kişi, zamanında görevlendirilmiştir.
- * Yetki ve sorumluluklar net bir şekilde belirlenmiştir. Rol belirginliği tamdır.
- * Hedefler, stratejiler, ilgili kişilerle birlikte belirlenir.
- * Yatay, dikey, dışsal sınırlar esnektir ve bilgi paylaşımı vardır.
- * Takım ruhu vardır.
- * Herkes piyasa, müşteri, teknoloji odaklıdır.
- * Yöneticiler “açık kapı politikası” ve “gezinerken yönetim” ilkelerini benimsemişlerdir.
- * Sosyalizasyon çalışması (kuruma sonradan katılan personeli kurum kültürüne adapte etme çalışması) vardır.
- * Hem teorik hem de iş başı eğitimi vardır.
- * Tüm çalışanlarda “itimat kontrole mani değildir” anlayışı hakim olmalıdır.
- * Sorunları önleyici ve sorun oluştuğunda ivedilikle ortadan kaldıran bir anlayış olmalıdır.

Üst yönetim, pazarlama yönetiminin aşağıda belirtilen üç önemli işlevi yerine getirmesine yardımcı olmalıdır (Kotler, 2005;91);

1. Yetkin kişilerin işe alınması, standardı yüksek pazarlama plânının yapılması, araştırma, tahmin ve iletişim becerilerinin artırılması.
2. Diğer departmanlarla işbirliği içinde olmasını sağlamak. Organizasyonun müşteri tatminini sağlamaya yönelik tedbirler almasını kolaylaştırmak.
3. Büyüme ve kârlılık hedeflerinin gerçekleşmesine yardımcı olmak.

Sonuç: Kurumsallaşma ve lider yönetim anlayışı noksanlıkları ciddi hatalara neden olmaktadır. Organizasyonun, çağın rekabet kurallarına uygun olmayan tarzda yapılandırılması, kârlılığı yakalamada öncü ve dinamik birim olan pazarlamanın başarısını engelleyecektir.

Cözüm:

1. Lider yönetim anlayışı benimsenmelidir.
2. Kurumsallaşma sağlanmalıdır.
3. Tüm işletme piyasa, müşteri ve teknoloji odaklı olmalıdır.

6. İNOVASYON YETERSİZLİĞİ

Pazarlama dünyası, küreselleşen bu nedenle de çok yoğun ve yıkıcı olan bir rekabet baskısı içerisindedir. Hangi sektörde olursa olsun tüm işletmeler, pazar belirleme, pazar bölümlenme, konumlama gibi bir çok faaliyeti rakiplerinden daha hızlı, daha farklı yapmak zorundadırlar. Müşteri önceliklerini ve sorunlarını hızla belirleme ve teknolojinin de yardımı ile hemen çözüm stratejilerini sunmak, pazarlama için elzem bir durumdur.

Farklılaşmamak, başka ifadelerle; “sıradanlaşmak”, “aynılaşmak”, günümüz rekabet koşullarında ciddi bir risktir. Farklı ürün/hizmet seçenekleri arasında olan tüketiciler, işletmelere iki alternatif sunarlar;

Farklı deneyim kazandıracak bir yenilik sun yada diğer işletmelerle aynı özelliklerde üretim yaparsan, düşük fiyat politikası uygula.

Farklılaşmak, kârlılığı artıran en önemli özelliktir. Bir işletme farklılaşma kararı aldı ise, ilk işi, kurumsallaşma çalışması yapmak ve “know – how” derecesini artırmaktır. Konuyu açacak olursak; işletmeler, makine teknolojisi kadar yönetim tekniklerini de geliştirmelidir. Kalite, süreç, insan kaynakları, kariyer, kriz, stres yönetimi gibi konular makine teknolojisi kadar önemlidir.

Farklılaşma, sadece, fiyatta, üründe değil işletmenin tüm süreçlerinde olabilir.

Günümüzde rekabet stratejisi rakiplerden daha iyi olmakla değil, “daha farklı” olmakla ilgili bir şeydir. Eğer herhangi bir rakibin, sizin alanınızı istila edebileceği alanda iş yapıyorsanız, önce onu istila edip edemeyeceğinizi yoklayın, aksi halde orayı boşaltın. Farklılığı yakalayabilmek için, müşterinizin arzu ettiği yada edebileceği ama rakiplerinizin yapmadığı şeyleri belirlemeye çalışın (Kırım, 2004; 8 – 10).

Ürün ve hizmet farklılaştırma iki önemli öge vardır (Kırım,2004; 87);

* Ürünün negatif yönlerini belirleyip pozitif çevirmek

* Rakipte olmayan, farklılaştırıcıları bulmak. Şu soruların cevabı mutlaka bulunmalıdır; Müşteri ne ister? Rakip ne yapmıyor?

Müşteriye, daha önce hiçbir yerde karşılaşmadığı hizmeti, sürekli geliştirerek sunmak ya da yine daha önce hiç yaşamadığı deneyimi yaşamasını sağlamak, farklılaşmaktır. Bir başka önemli konu ise, müşteriye sunulan farklı değerlerin, piyasadaki diğer potansiyel müşterilerinde duymasını sağlamaktır. Bunu sağlayabilmek için fikir liderleri (ürünü/hizmeti kullanıp, yaşadıkları farklılığı gönüllü olarak piyasaya anlatanlar) ve pazar kurtlarından (ürünü/hizmeti kullanmadan, başka kaynaklardan duyduklarını piyasaya anlatanlar) yararlanılmalıdır. Farklılaşma; üründe, hizmette, markada, fiyatta, kalitede, hızlilikta, konumlamada, tutundurmada, stoklamada, depolamada, nakliyede, ambalajlamada vb. pazarlamanın tüm fonksiyonlarında olabilir.

İnovasyon ile ilgili farklı kesimlerden, farklı ifadeler şu şekildedir(Capital Dergisi Strategy Eki, 2008; 4-5);

* Ahmet BURAK: Coca – Cola Türkiye Bölümü Başkanı. “İnovasyon; Günceli sorgulamaktır.”

* Galip YORGANCIOĞLU. Mey İçki CEO’ su. “İnovasyon; Yenilik, tüketiciyi iyi anlamak trendleri takip etmek, markayı iyi tanıyıp sınırlarını bilmektir.”

* Erdem KOÇAK. Türk Henkel Başkanı. “İnovasyon; Ürün ve hizmetin yanı sıra şirket içi işleyişin değer ve farklılık oluşturan bir biçimde farklılaştırılmasıdır”.

* Mehmet NALBANTOĞLU. Koç Bilgi Grubu Genel Müdürü. “İnovasyon; Yeni iş modelleri ve rekabettir. Müşterilerin çözüm ortağı olmaktır”.

* Muharrem YILMAZ. Süttaş Yönetim Kurulu Başkanı. “ İnovasyon; Değer üretmektir”.

Sonuç: İşletmeler, kendilerine “gelir getiren yenilik” anlamına gelen inovasyon konusuna muhakkak önem vermelidir. Aynılaşmak, sıradanlaşmak, emtialaşmak, kârlılığın azalması ve beklide ticari hayatın sona ermesi anlamına gelmektedir.

Cözüm: Farklılaşma mutlaka sağlanmalıdır. Ancak, farklılaşmanın sadece üründe olabileceğini düşünmek yanlıştır. Farklılaşma, işletmenin tüm süreçlerinde olabilir. Önemli olan, işletmenin hangi alanda farklılaşma yeteneği olduğunu keşfedebilmesidir. İşletmeler bu yeteneğin nerede olduğunu doğru ve hızlı bir şekilde tespit edebilmelidirler.

7. MARKALAŞMAMA

Müşteriler açısından alternatiflerin fazla olduğu rekabet ortamında işletmeler, farklılaşmanın yanı sıra, markalaşma olgusu ile rekabet avantajını sürdürebilmelidir. Hem işletmeler hem de ülke olarak en büyük noksanımız, markalaşma çalışmalarımızın istenilen düzeyde olmamasıdır. Müşteri odaklılık, rekabet ve analiz, kurumsallaşma, inovasyon konularında olduğu gibi markalaşma konusunda da uygulama hataları mevcuttur. Markalaşmanın, teorik olarak önemi kabul edilse de, uygulama da, işletme yönetimleri konuya yeterince önem vermemektedirler. Markalaşma doğru hedefi belirleme, hedefe vardırarak stratejileri ortaya koyma, gerekli tüm maliyetlere özveri ile katlanma ve uzun süreli yolda azmetmekle sağlanabilir.

Markalaşabilmek için işletme, hedef pazarına değer yada değerler sunmalıdır. Müşteri talepleri ve sorunları çok hızla tespit edilmelidir. Marka doğru konumlanmalıdır. Değere yerel ve bölgesel özellikler (glokalisasyon) ilave edilmelidir. Yapılacak olan çalışmalar, işletmedeki herkesin ısrarlı gayretleri ile olumlu sonuçlanabilir. Herkes uzmanı olduğu işi yapmalı ve rol belirginliği olmalıdır. Ortaya konacak değer, tartışmasız bir şekilde, ihtiyaca cevap verebilir nitelikte olmalıdır. Hedef için doğru “başarı maliyetleri – müşteri memnuniyeti ve kârlılık için katlanması gerekli maliyetler” tespit edilmelidir. Ürün/hizmet ile fiyatı arasında doğru orantı olmalıdır. Farklılaşma ve sonucunda markalaşma çalışmaları, tüketicinin düşük fiyat baskısını frenleyen stratejilerdir.

Marka yada markalar ortaya çıkarabilmek için, işletmelerin faaliyette buldukları ülkelerin nüfus açısından büyük olması yada tarih sahnesinde uzun yıllardır bulunuyor olması gerekmez. Örneğin İsviçre gibi ufak bir ülkenin tanınmış birçok uluslararası şirketi vardır; Nestle, Swatch, Rolex, La Roche, Bauer gibi. İsviçre’ de nüfusu az ama işletmeleri dünyaca ünlü markalar çıkaran bir ülkedir; Volvo, Electrolux gibi (Kotler, 2006 ; 89).

Sahip olunan finans, teknik/teknoloji, insan kaynakları, ülkenin gelişmiş olması yada nüfus büyüklüğü gibi kriterler çok güçlü olsa bile, verimli ve senkronize olmuş bir halde kullanılmadığı takdirde, markalaşma sonucu sağlanamayacaktır. Bazen de markalaşma sağlanır ancak markanın sunduğu değer kısa ömürlü olur. Markalaşma da önemli bir başka unsurda, sürekli gelişmeyi, başka bir ifade ile, markanın daima yeni değerleri sunmasını sağlamaktır. Markayı marka yapan özellikler, sürekli olmalıdır.

Markalaşmayı sağlamak için medya desteği de unutulmamalıdır. Markalar reklâm, halkla ilişkiler, sponsorluklar, sosyal etkinlikler, kulüpler, sözcüler ve daha çok çeşitli araçların uyumlu bir şekilde bir araya getirilmesi ile inşa edilir (Kotler, 2005 ; 78).

Sonuç: Markalaşma, inovasyon kadar önemli bir öğedir. Ancak markayı ortaya çıkarabilmek için, uzun süren sabırlı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Markalaşmak sürekliliği sağlamak şartıyla, önemli rekabet avantajları sağlar.

Cözüm: Marka veya markaları ortaya koyabilmek için yapılması gerekenleri şu maddeler halinde sıralayabilmek mümkündür: Marka veya markaları ortaya koyabilmek için yapılması gerekenler aşağıda maddeler şeklinde belirtilmiştir;

- * Hedefler netleştirilmelidir.
- * Yönetimin liderliğinde ve sorumluluğunda, tam katılımlı, ekip ruhu içinde azimle çalışma başlatılmalıdır.
- * Uzmanlar, yetiştikleri alanda çalışmalıdır.
- * Tüketici tercihleri dikkate alınmalı ve ürün kullanım sorunları muhakkak çözümlenmelidir.
- * Çalışanların rol belirginlikleri ile sorumluluk ve inisiyatif kullanma kriterleri netleştirilmelidir.
- * Sürekli gelişim anlayışı olmalıdır.
- * Ürün/hizmetler, test edilmeden piyasaya sunulmamalıdır.

- * Satış öncesi, satış ve sonrasında da müşteri odaklı olunmalıdır.
- * Ürün ile fiyat arasında doğru orantı olmalıdır.
- * Piyasa ve müşteri ihtiyaçlarına uygun konumlama yapılmalıdır.
- * Glokalizasyona dikkat edilmelidir.
- * Başarı maliyetlerine katlanılmalıdır.
- * Süreklilik sağlanmalıdır.

8. TEKNOLOJİK YANLIŞLIKLAR

Teknoloji, bilginin süreçlere uygulanması olarak ifade edilmektedir (Tekin – Güleş – Ögüt, 2003 ; 80). Teknoloji, pazarlama dünyasının en önemli ve stratejik yardımcısıdır. Teknoloji denilince, genelde akla ilk olarak, makine – araç/gereç teknikleri gelmektedir. Ancak günümüzde yönetim teknikleri de “soft” teknoloji olarak adlandırılmaktadır. Lider yönetim anlayışı, kalite yönetimi, insan kaynakları yönetimi, süreç yönetimi, zaman yönetimi, kriz yönetimi, stres yönetimi, performans değerlendirme gibi konular soft teknoloji olarak adlandırılmaktadır.

Teknoloji türleri içerisinde en önemlisi stratejik teknoloji diye adlandırılan teknolojidir. Stratejik teknoloji; mevcut teknolojinin üretmediği ürünleri üreten, farklı hizmetlerin sunulmasını sağlayan böylece de rekabet avantajı getiren en yeni teknolojidir. En son olan ve en yeni özellikleri sunan teknoloji, stratejik teknolojidir. Stratejik teknoloji maliyetlidir. Ancak bu maliyet rekabet avantajı, müşteri sadakati, artan satışlar ve kârlılığı getiriyor ise, katlanılması gereken maliyettir.

Stratejik teknoloji, teknolojiyi verimli kullanabilecek insan kaynakları ile desteklenmelidir. Hatalı kullanımlar, teknolojiden hedeflenen sonuçların alınmasını engelleyecektir. Örneğin; Ultrason ve tomoğrafi gibi cihazların önemi, bu cihazları doğru kullanabilecek olan insan gücü ile artacak ve sonuca ulaşacaktır.

Sonuç ve Çözüm: Pazarlama sorunlarını gidermede kalifiye elemanlar kadar, bu elemanların yaptıkları işleri hızlı, verimli hale getirecek olan teknoloji de kullanılmalıdır. O halde yapılması gerekenler;

* Teknolojik gelişim iyi analiz edilmelidir. Gelişen teknoloji, zamanla, ürün/hizmetlerin hayat seyrini değiştirebilir. Ortaya konan stratejik teknoloji ürünlerin piyasadan kalkmasına bile neden olabilir. Örneğin; Birkaç yıl öncesine kadar kullanılan video cihazları, gelişen teknoloji nedeniyle, yerini dvd ve vcd cihazlarına bırakmıştır.

* Teknoloji eğer stratejik ise, bu teknolojiye ayrılacak maliyet; “başarı maliyeti” olarak görülmelidir.

* Değişen ve yeni kullanılacak teknoloji, ilgili tüm çalışanlara, öğretilmelidir.

9. DIŞ KAYNAK (OUT –SOURCİNG) KULLANIM HATALARI – KOLKOLA VE İŞBİRLİKÇİ (JOİNT VENTURE) PAZARLAMA YANLIŞLIKLARI

Pazarlama faaliyetleri, kârlılığı yakalama konusunda zorlanmaya başladıkça yeni açılımlar, yeni teknikler ve uygulamalar gündeme gelmektedir. Pazarlama çalışmalarında satış öncesinden satış ve sonrasında kadar ki tüm süreçte, ürün/hizmet, müşteri, personel, yönetim, diğer birimler, ambalaj, nakliye, tahsilat, stoklama, depolama, rakiplerin

takibi/analizi, küresel rekabet olgusu gibi o kadar çok konu vardır ki, başarıyı yakalama işi sadece pazarlama bölümünün de sınırlarını aşmaktadır.

Pazarlama bölümü olarak, hem işletmesinin tüm birimleri ile hem de faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik ve siyasal koşullarına da uyum sağlamak zorundadır. Hatta bu faaliyetlerin haricinde rakipleri ile “işbirliği”, rakip halinde olmadığı işletmelerle pazarlama çalışmalarını “destekleyici” stratejileri ortaya koymalıdır. İşletmeler uzman oldukları konulardan herhangi birisi üzerine odaklanarak uzman olmadığı alanla ilgili hizmeti uzman şirketlere bırakabilir. Örneğin; Pazar araştırmasını, araştırma konusunda uzman olan bir işletmeye devredebilir. Stoklama, depolama ve nakliye gibi konularda da uzman işletmelerden hizmet satın alınabilir. Ancak bu tür dış kaynak kullanımlarında en büyük sorun, hizmet alınan işletmenin müşteri odaklı çalışmaları aksatma ihtimalidir. Dış kaynak kullanılacak ise, hizmet alınacak işletme doğru seçilmeli ve faaliyetleri denetlenmelidir. Örneğin; hizmet almak üzere anlaşma yapılan nakliye şirketi, müşterinizle sorun yaşar ise, sonuçtan hizmeti satın alan işletme zarar görecektir. Bu nedenle aracı işletmelerin faaliyetleri kontrol edilmelidir.

Bir başka stratejide, işletmelerin yıkıcı rekabet yerine rakipleri ile birlikte hareket etmesidir. “Joint venture” olarak adlandırılan işbirliklerini sağlamak, yıkıcı rekabetin alternatifi olan yeni bir pazarlama stratejisidir. Rakipler ile yıkıcı rekabet, ilk etapta müşterilerin lehine gibi gözükse de, uzun vade de hem müşteriler hem de yıkıcı rekabetin taraflarına önemli zararlar vermektedir. Rakiplerle yapılacak olan işbirlikleri, işletmelerin Pazar payını artırmaya yardımcı olacaktır.

Bu konu ile ilgili Colgate – Palmolive ve Wilkinson firmalarının yapmış olduğu stratejik işbirliği örneği dikkat çekicidir (Karafaioglu, 2000; 227); Colgate – Palmolive firması diş macunu, cilt bakım malzemeleri, tuvalet sabunları üreten bir firmadır. Kârlı gördükleri traş bıçağı sektörüne de girmek isterler. Ancak dünya pazarlarında dağıtım ağı çok iyi olan palmolive firması, aynı başarıyı, traş bıçağını üretme konusunda gösteremez. Bunun üzerine traş bıçağı konusunda çok başarılı olan Wilkinson firması ile işbirliği yapmaya karar verir. Böylece Wilkinson firması üretir, Palmolive firması dünyaya dağıtır. Her iki firmada bu strateji ile, kazanmış olur.

Kolkola pazarlama stratejisi ise, birbirlerine rakip olmayan işletmelerin birbirlerini, pazarlama kârlılığı açısından destekleme stratejisidir. Örneğin, bulaşık makinesi üreticisi, makinenin uzun ömürlü olması için, anlaşma yaptığı deterjanı tavsiye ediyorsa bu durum kolkola pazarlamadır. Benzer şekilde bankalar ile perakende işletmeleri anlaşma yaparak, müşterilerinin birbirlerinden almalarını sağlayabilirler. X bankası Y mağazasına daha fazla taksitli satış yapma imkânı sunabilir.

Sonuç : Zorlaşan kâr elde etme yarışı, işletmeleri, şiddetli rekabete ve/veya alternatif pazarlama stratejilerinin bulunmasına zorlamaktadır. Sürekli yıkıcı rekabet ve rakibi yok etme yarışının sonucunu tahmin etmek kolay olmayabilir. Bazen rakip beklenenden daha fazla güçlü olabilir. Bu şekilde yapılan rekabetin hiçbir tarafa yararı yoktur. Rekabetin ilk zamanlarındaki düşen fiyatlar, müşterilere yararlı gibi gözükse de sonraları, giderek düşen fiyatlar ürün ve hizmetlerin kalite özelliklerinden ödün verilmesine neden olmaktadır.

Cözüm:

* İşletmeler, uzman oldukları alanlara odaklanabilir uzman olmadıkları alanlarla ilgili dış kaynak kullanımı yolunu tercih edebilirler. Ancak kendi müşterileri ile olan bağlarını kopartmadan ve hizmet aldıkları firmayı denetlemeyi ihmal etmeden, dış kaynak kullanılmalıdır.

* Rakipleri ile, yıkıcı rekabete girmek yerine, onlarla, işbirliği (joint venture) çalışması yaparak pazar payını artırabilirler.

* Rakip olmadıkları işletmelerle de, birbirlerini destekleyici pazarlama stratejilerini ortaya koyabilirler.

KAYNAKLAR

- FOX, Jeffrey. Pazarlama Süperstarı Nasıl Olunur? (Çev: Elçin Kafalı). İstanbul: Nokta Yayıncılık. 2007
- GÖZÜTOK, Nilüfer. Ceo Agenda.İnovasyon. Capital Dergisi. Sayı 7. 2008
- KARAFAKİOĞLU, Mehmet. Uluslararası Pazarlama Yönetimi. İstanbul: Beta Basım Yayım. 2000
- KIRIM. Arman. Mor İneğin Akıllısı. İstanbul: Sistem Yayıncılık. Ocak 2004
- KOTLER, Philip. Günümüzde Pazarlamanın Temelleri. (Çev: Ümit Şensoy). İstanbul: Optimist Yayınları. 2006
- KOTLER, Philip. On Ölümcül Pazarlama Günahı. İstanbul: Mediacat Yayınları. 2005
- KOTLER, Philip. A' dan Z' ye Pazarlama. İstanbul: Mediacat Yayınları. 2005
- TEKİN, Mahmut. Toplam Kalite Yönetimi. Ankara: 2004
- TEKİN, Mahmut., Güleş, H. Kürşat., Öğüt, Adem. Teknoloji Yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2003
- TROUT, Jack., Ries, Al. Pazarlama Savaşı. İstanbul: Optimist Yayınları. 2007

KATILIMCI DEMOKRASİ BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİŞİM: PRATİKTEKİ YANSIMASI OLARAK KARAPINAR BÖLGESİNDE BİR UYGULAMA

LOCAL GOVERNANCE IN THE CONTEXT OF PARTICIPATORY DEMOCRACY: A STUDY IN KARAPINAR REGION AS PRACTICAL APPROACH

Erol TURAN¹

ABSTRACT

Governance has been a central tenet in public administration debates after late 1980s. The most distinguishing side of governance is deciding and doing together with the participation of public offices, citizens, civil societal organizations and private sector. This approach is much more meaningful in the context of participatory democracy which is fed by daily life practices. Politics, in that approach institutionalizes democracy starting from local practices and makes people involving in matters towards which they are enthusiastic. Politics, mainly nourished by representative democracy, can solve its problems in that way and liberates people from passivity and disinterestedness. A heavy stress on civil society and local administration by governance ease functioning of public administration and makes it efficient and effective. Karapınar Region is examined in the context of governance and applicability of governance is sought in the field.

Key word: Karapınar, Governance, Local Governance, Participatory Democracy

ÖZET

Yönetişim kavramı ve yaklaşımı, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren kamu yönetimi tartışmalarının merkezine yerleşmeye başlamıştır. Yönetişim kavramını, diğer yaklaşımlardan ayıran en önemli yanına bakıldığında, kamu kesimini, yurttaşları ve sivil toplum örgütlerini ve özel sektör girişimlerini, kamusal işlerin yönetiminde birlikte karar vermeye ve birlikte yapmaya çağıran bir içeriğe sahip olduğunun iddia edildiği görülür. Bu iddia, katılımcı demokrasinin gündelik yaşam pratiklerinden beslenen güçlü demokrasi formunda daha iyi ifadesini bulmaktadır. Yerelden başlayarak, yurttaşları en çok etkileyen ve onların da en çok etkileyebileceği konularla ilgilenmenin siyasetin kendisi olduğu ve bunun katılımcı demokrasiyi kurumsallaştırmanın yegâne yolu olduğu savunulmaktadır. Temsili demokrasinin yurttaşı etkisiz, edilgen ve kendisini ilgilendiren toplumsal sorunlara ilgisiz kıldığı iddiasına karşılık; yönetişim yaklaşımının yurttaşa, sivil toplum örgütlerine ve yerel yönetimlere aşırı vurgusu, bu ilgisizliği ortadan kaldırmakta ve toplumsal

---

¹ Dr., Selçuk Üniversitesi Karapınar Aydoğanlar Meslek Yüksekokulu, eturan@selcuk.edu.tr

dinamikleri, kamu yönetimini destekleyen bir forma sokmaktadır. Bu bağlamda, Karapınar Bölgesi örneğinde, katılımcı uygulamaların, nasıl şekillendiği ve yönetim olup olmadığı incelenerek, yönetim iddiasının uygulanabilirliği, alanda incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Karapınar, Yönetişim, Yerel Yönetişim, Katılımcı Demokrasi.

1. GİRİŞ

20. yüzyılın son çeyreğinde kentlerde yaşayan toplumların yaşamlarında ve kamu yönetimi disiplinlerinde ulusal ve uluslararası ölçekte paradigma değişimleri, farklı ilişkiler, yeni oluşum ve gelişimler doğmuştur. Bu dönemin, sosyal ve teknolojik koşullarına bağlı olarak kentlerde yaşayanların beklentilerinde de çeşitli değişimler gözlenmiştir. Bu beklentiler zamanla bireysel olmaktan çıkıp, pek çok durumda toplumsallığa doğru geçiş yapmıştır. Doğal olarak bu süreçte kent yönetimlerinde geçmiş yönetim tarzlarının karar ve uygulama süreçlerindeki yaklaşımlarda da farklılaşmalar meydana gelmiştir. Aynı şekilde kentlerde yaşayanların, yaşadıkları kente dair verilecek kararlarda söz sahibi olmak istemeleri, bilgiye ulaşımlarındaki talep artışı ve birlikte yönetme güduları kent yönetim yaklaşımlarına doğrudan yansımıştır.

Yaşanan bu süreçte kent yönetimleri açısından üretilen mal veya hizmetlerin kullanıcı veya alıcısı konumunda olan kent halkına odaklanmak gittikçe önemini artırmıştır. Kenti yönetme, karar alma, hizmet üretme ve hizmetlerin uygulama aşamalarında, hizmet alıcıların memnuniyet derecelerini yüksek tutma adına çok farklı ve yeni yönetim teknikleri ve yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Diğer taraftan, kent yönetimlerinin karar alıcılarında, kentle ilgili hizmetlerin belirlenmesi ve uygulanmasında hizmet alıcıların beklentileri doğrultusunda hareket etme çabalarında da belirgin bir artış gözlenmiştir.

Bu süreçteki özellikle kent yönetim yaklaşımındaki değişim süreci, yeni yönetim paradigmalarına ayak uydurma amacının yanısıra mal ve hizmet kullanıcılarının ne kadar memnun edilebildiğine dair yönetim sorgulamalarını da beraberinde getirmiştir. Çünkü bu yeni yönetim paradigmasındaki ‘katılım’ olgusu kentte yaşayanları sunulan hizmetlerin salt kullanıcı pozisyonundan çıkarmış; karar alımında sürece ortak etmiş ve hatta bir ölçüde uygulamaların denetleyicisi yapmıştır. Doğal olarak bu kesitte, kentte yaşayanların sunulan hizmetler karşısında memnuniyet derecelerini yüksek tutmak, karar alıcılar ve uygulayıcılar için temel yönetsel vurgulardan biri olmuştur. Katılım, hesapverebilirlik, şeffaflık, etkinlik ve verimlilik gibi yeni yönetim kavram ve tekniklerinin bir arada yoğunlaşması ile ortaya çıkan “yönetişim” yaklaşımı bu süreçte hem kentte yaşayanların kararlara katılım güdülerine bir karşılık olmuş hem de yeni yönetim paradigmasındaki birlikte karar alma ve yönetme ilkelerinin uygulanmasına imkân sağlamıştır.

Kamu yönetiminde ve buna bağlı olarak yerel / kent yönetiminde 1980’li yıllarda belirgin bir şekilde fark edilen ve 1990’lardan itibaren iyice hızlanan değişim ve dönüşüm sürecinin ileri aşamalarında ortaya çıkan “yönetişim” kavramı bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Çalışmada, katılımcı bir kamu yönetimi ve sürekli demokrasiyi ön planda tutan yönetişim kavramı, başta demokratik katılım olmak üzere tüm demokratik değerleri güçlendiren ve demokrasinin uygulama alanını genişleten bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Zira yönetişim, katılımcı demokrasinin kurumsallaşmasını, yerel pratiklerle vatandaşın günlük yaşantısı içerisinde aktifleşmesini ve salt kullanıcıdan karar alıcı bir aktör rolüne geçmesini öngörmektedir. Diğer yandan, değişimin yönü ve temel dinamikleri, yönetişim ve katılımcı demokrasi bağlamında incelenirken, yönetişimin Karapınar ölçeğinde gerçekleşen pratiklerinden hareketle bu bölgede yaşayan vatandaşların

demokratik katılım saikleri yönetim yaklaşımının yansıması olarak kabul edilerek çözümlenmeye gidilmektedir.

2.YÖNETİŞİM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Yaklaşık 20 yıldır özellikle kamu yönetimi literatüründe ve siyasal yaşamda giderek yaygınlık kazanan yönetim (*governance*) kavramı, bilhassa küreselleşme sürecinde önemleri artan Dünya Bankası, OECD ve IMF gibi uluslararası kuruluşların geliştirmekte olan ülkelerde yürüttükleri kalkınma programları, teknik ve mali yardım ve kredi ilişkileri çerçevesinde bu ülkelerin yönetim sistemlerinin değerlendirilmesine yönelik teknik bir terim olarak geliştirilmiştir. Kavram ilk kez Dünya Bankası tarafından 1989 yılında yayınlanan bir raporda, siyasal ve ekonomik kriz içinde bulunan ülkelerde kronikleşen yönetim sorunlarının kalkınma çabalarının başarısızlığa uğraması üzerindeki etkilerini ortaya koymak üzere kullanılmıştır. Daha sonra, Birleşmiş Milletler ve OECD örgütlerinin çeşitli programları ve faaliyetleriyle daha kapsamlı bir içeriğe kavuşan kavram, Dünya Bankası tarafından kamu yönetimlerine, küresel değişim doğrultusunda iyileştirilmeleri için ulaşmaları gereken önemli bir hedef olarak gösterilmiştir (Saran, 23).

“Yönetim” kavramından türetilen ve özellikle 1990’lardan sonra türetildiği kavrama alternatif olarak kullanımı tüm dünyada ve pek çok alanda popülerleşen yönetim, toplumun yeni bir yönetim tarzı ile yönetilmesi anlamında kullanılmaktadır (Rhodes, 1996). Otoriteye dayalı politika oluşturma ve uygulama sürecini içeren “yönetim” kavramının aksine, “yönetişim” kavramı, vatandaşların çıkarlarının birleştirildiği, farklılıklar arasında orta yol bulunduğu, hak ve sorumlulukların hayata geçirildiği mekanizmaları, süreçleri ve kurumları kapsamaktadır (Saygılıoğlu ve Arı, 2002). Yönetişimin, kapsama alanı içindeki kurumlar doğal olarak başta devlet olmak üzere, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Bunlardan devlet; siyasal kuruluşlarla kamu sektörü kuruluşlarını içermekte ve bu süreçte kendi vatandaşlarına nasıl daha etkin şekilde hizmet verebileceği üzerinde odaklaşmaktadır. Hukukun üstünlüğünü koruyarak, sosyo-ekonomik şartları düzenleyerek, sosyal ve fiziksel altyapıları geliştirerek ve sosyal güvenlik ağıları sağlayarak, kalkınma için çerçeve oluşturmada ve eşitliğin, barışın, adaletin temelini kurmayı amaçlamaktadır. (Özer, 2005). Kimi yazarlarca yönetim kavramının, yönetim olgusundan farklı olarak, 1980’li yıllardan itibaren yeni yeni kazandığı bir takım özelliklerle daha belirli bir anlamı ifade ettiği ve yönetim kavramının anlatmakta yetersiz kalacağı şeffaflık, hesapverebilirlik, katılım, paydaşlık gibi bazı alt kavramları da içerdiği iddia edilmektedir. Bu alt kavramların yönetim olgusuna eklenmesi, 1980’lerin başlarından itibaren görülen neo-liberal politikalar, kamu yönetimi reformları çerçevesinde yönetimi iyileştirme çabaları ve kamu yönetimlerinin demokratikleşmesinin yaygınlaştırılması sürecinde olmuştur (Doornbos, 2003). Sözcülemi, Stoker’e göre, yönetim (*government*) kavramı esas olarak ve özellikle ulus devlet düzeyinde kamu düzenini sağlamak ve kolektif eylemlere imkân tanımak için faaliyet gösteren, tamamen devlet organları tarafından yerine getirilen faaliyetleri ifade etmektedir. Yönetişim paradigması ise kamu ve özel sektörler arasında ve ulusal ve uluslararası düzeyler arasındaki sınırların bulanıklaştığı yeni yönetme tarzlarının ortaya çıkmasını ifade etmektedir. Yönetişimin temeli onun kamu otorite ve yaptırım kaynaklarına dayanmayan yönetim mekanizmaları üzerindeki vurgusudur (Stoker, 1998). Başka bir yazar ise, yönetim ve yönetim karşıtlığı için daha standart bir argüman ileri sürmektedir. Ona göre, ‘yönetişim’ anlayışının uygulanması, yönetim modelinde egemenlik otoritesinden kaynaklanan yönetimden uzaklaşan bir dönüşümü göstermektedir. Burada kural koyma ve uygulamaların denetimi çok sayıda süreçler aracılığıyla olmaktadır ama bunların egemen bir otorite ve

meşruiyetle donanmış bir organ tarafından yapılması ya da zorlanması söz konusu değildir (Rosenau, 1997).

Yönetişimde, geleneksel kamu yönetimi yaklaşımından farklı olarak, kamu yönetimine katılım, hesapverebilirlik, sonuç odaklılık ve yönetim süreçlerinde çoğulcu yaklaşımlar benimsenmektedir. Bu bağlamda yönetim, yeni dönemdeki çoğulculuk anlayışı doğrultusunda yönetimlerin tek başına hareket etmesi yerine birlikte düzenleme, birlikte yönetim, birlikte üretim ve kamu-özel sektör işbirliğini / ortaklığını ifade etmektedir (Al, 2002). Bu açıdan yönetim, örgütler, kurumlar ya da aktörler arasında karşılıklı bağımlılık esasına dayanan bir eşgüdümleme biçimi olarak düşünülebilir. Yani yönetim, devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi eşitlerarası ve karşılıklı bağımlı bir ilişki olarak görmektedir (Bayramoğlu, 2005). Doğal olarak, yönetim kavramı kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını içine alan kompleks bir sistemi ve bunların kendi aralarındaki ilişkiler ağını ve karşılıklı etkileşimlerini ifade etmektedir. Bu anlayışta yönetim bir süreç olarak kabul edilmektedir. Sorumluluğun ve yetkilerin dengesi, sivil topluma doğru kaymakta ve merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin yanında sivil toplum örgütleri, özel girişimciler ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar yönetim sürecine dâhil edilmektedir (Al, 2002).

Gerçekte yönetim yaklaşımında ‘devlet’ negatif bir anlama sahip değildir. Yönetişim modeli, yöneten ve yönetilen karşıtlığı biçimindeki bir devlet-toplum karşıtlığını reddeder. Bunun yerine, eşit statüde, karşılıklı bağımlılık içeren bir “birlikte yönetimden” söz eder. Devlet aygıtının yönetilmesi, sadece hükümetle sınırlı bir konu olarak görülmez; bu yaklaşım, hükümetin yanısıra hükümet dışı aktörlerin de eşit statüde katılımına imkân vermektedir (Bayramoğlu, 2005).

Diğer taraftan, yönetim kavramının sistem, siyaset ve yönetim anlayışı bağlamında farklı boyutlarının olduğu görülmektedir. Sistemsel olarak yönetim, devletin klasik ve otoriter karar alma süreçleri ve resmi kurumsal yapısı ile belirlenen hükümetten daha geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Ökmen ve Baştan, 2004). Buradaki “yapı ya da düzen”, siyasal-yönetimsel sistemi anlatmaktadır. Bu siyasal-yönetimsel sistem, merkezi, tek aktörlü ve tek boyutlu, bütün yetkileri kendinde toplayan ve yararlı olanı kendisi belirleyen bir sistem değil, çok aktörlü, desantralize, ağsal (network) ilişkiler içinde, kendisi yapmaktan çok toplumdaki aktörleri yapabilir kılan, yönlendiren ve toplumsal aktörlerle sağlıklı bir etkileşime dayanan bir yapıyı anlatmaktadır (Çukurçayır, 2003). Bu süreçte kamu hizmetlerinin sunumuyla ilgili olarak, yönetim kurumlarıyla özel sektör (ve hatta gönüllü kuruluşlar) arasında bir politika ağı (network) oluşmakta, bunun için çeşitli görüşmeler başlatılmakta, çeşitli konularda işbirliği ve işbölümü yapılmakta ve ortak bir girişim, ortak bir yönetim ortaya çıkmaktadır (Rhodes, 1997). Siyasal boyutta yönetim, yalnız devletin meşruiyetini ve şeklen demokratik yönetimini değil, yurttaşların mümkün olan her alanda ve biçimde katılımını öngörmektedir. Diğer yandan, politik kontrol altında kamu sektör kaynaklarını korumak ve yönetimin hareket kapasitesini beslemekle ilgilidir. Esas olarak kamu sektörünü dönüştürmeye yoğunlaşır. Yönetişim yönetim sınırlarını bilerekten aşan ve yönetim yapılarını işbirliği yapan kamu-özel çabaları koordine eden ve yön veren birçok şeyi gözönünde bulundurur (Rhodes, 1996). Yönetim boyutunda ise etkin, bağımsız, saydam, dolayısıyla denetlenebilen bir kamu hizmeti hedeflenmektedir (Ökmen ve Baştan, 2004). Saydam ve denetime açık bir kamu hizmeti sunma mekanizmasının kurulmasıyla (Çukurçayır, 2003), kamu kesimi ile birlikte vatandaşların bireysel katılımına olduğu kadar örgütlü katılımına yani sivil toplum örgütlerinin ve özel girişimlerin katılımına da açık olan bir kamu yönetimi sistemi oluşturulmasına imkân sağlanmış olacaktır.

3.KATILIM YÖNTEMİ OLARAK YEREL YÖNETİŞİM

Kamu yönetimi ve siyaset bilimi literatüründe uzun bir süredir temsili demokrasilerin sorunlu olduğu, etkinliğini kaybettiği düşüncesi yaygınlık kazanmakta ve katılımcı demokrasi araçlarının devreye sokularak bu eksikliklerin giderilmesi ya da temsili demokrasinin boşluklarının doldurulması gereği üzerinde durulmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için de, daha fazla demokrasi gereksinimini karşılayacak olan katılım süreçlerine ilgi büyümektedir. Katılım-demokrasi ilişkisinin güçlendirilmesiyle katılımın halkın siyasete ilgisizliğini gidereceği, bazı toplumsal grupların toplumdan soyutlanmasının önleneyeceği, demokratik sürece katacağı ve yabancılaşmayı önleyeceği gibi birçok yarar umulmaktadır (Çukurçayır, 2002). Bu düşünceden hareketle, devletin kamu yönetimi alanıyla ilişkili kararlarını, mümkün olan en geniş toplum kesimleri tarafından paylaşarak alması, bu kararların uygulanabilirliğinin sağlanması ve bu yolla kamu yararının gerçekleşmesinin kolaylaşacağı, katılımcı demokrasi uygulamalarını savunanlar tarafından ileri sürülmektedir (Tendler, 1997). Bu anlamda aslında toplumda katılımcı demokrasiye talepte artmıştır. Artık günümüzde yurttaşlar karar vermek istemektedirler. Bir yandan ortalama yurttaşın ilgisizliğinin arttığı söylene bile, diğer yandan ortalama yurttaşın bilgi edinebilirliği ve sorgulayabilirliği artmaktadır. Bu eğilimin tetiklediği katılımcı demokrasi kanallarını açmak, siyasal anlamda çoğulculuğu da genişletmektir. Katılımcı demokrasinin bu yolla toplumdaki aşırılıkları törpüleyeceği ve frenleyebileceği düşünülmektedir (Vardar, 2004). Çünkü katılımcı demokraside sadece sorunların çözümü amaçlanmamakta; aynı zamanda çıkarların ifade edilmesi, pazarlık ve alışveriş, ikna etme, karşılıklı keşfetme, bağlılık ve yakınlık oluşturma, özerkliği koruma, kendini ifade etme, kamusal çıkarlar için ortak iyiler oluşturma gibi pek çok amaçlar gerçekleştirilebilir. Bunların olması ya da hedeflenmesi, belli somut bir sonuca ulaşmak kadar toplumsal hayatın devamı ve demokrasinin yaşanan bir sistem olduğunu göstermesi bakımından değerlidir (Barber, 1995). Uygulamada bunun zorlukları olmakla birlikte, değişik öncelik ve çıkarların paydaşların katılımlarıyla müzakere süreçlerinde birbirine entegrasyonu, daha yüksek kamu yararının ortaya çıkmasını sağlayabilir (Shah, 2006).

Karar verme süreçlerine yerel seviyede dâhil olma ve geleneksel yönetim uygulamalarına alternatif olarak gelişen yöntemlerden biri olan yerel yönetim paradigması; merkezi yönetimlerin yetki ve otoritesini sivil toplum örgütleriyle paylaştığı, devlet otoritesi ve yaptırımlarına dayanmayan, çoğulcu yönetim biçimlerinin ve aktörlerinin etkileşimiyle katılımcı bir kamu yönetimini, başka bir ifadeyle kamu, özel ve gönüllü kuruluşlardan çok sayıda aktörün bir araya gelmesi ve ortak amaçlar için uğraş vermelerini öngörmesiyle katılımcı demokrasinin uygulanabilirliğini mümkün kılar (Bavly, 1999). Yerel yönetim bu şekliyle yönetmekten kaynaklanan, ancak aynı zamanda onun çok ötesinde yer alan bir dizi aktörün ve kurumun varlığına işaret etmektedir. Diğer taraftan yöneten yönetilen kavramlarını yeniden tanımlayıp yönetim uygulamalarında sıfır hiyerarşi sağlayarak, tüm aktörlerin katılımıyla ortak kararlar almanın yolunu açar (Kettl, 2000). Böylece, kararların kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları tarafından ortak bir biçimde alınmasıyla vatandaş yönetilen konumundan kendi kendini yöneten konumuna gelir (Turan, 2007).

Yerel yönetim yaklaşımının özünde, yerelde toplumsal sorumluluklar üstlenecek yeni aktörlerin ortaya çıkması, bunların yeni katılımcı mekanizmalar ve mevcut biçimsel yönetimlerle birlikte kentlerin yönetiminde söz sahibi olacak yeni bir 'ortaklık' kurmaları istemi bulunmaktadır. Güçlenen yerel yönetimlerin, yetki, işlev ve kaynaklarını 'örgütlü kentliyle' paylaşarak hem yeni bir meşruiyet sağlayacakları, hem de katılım yoluyla kentsel hizmetler sunumunda verimliliğin ve saydamlığın artırılacağı beklentisi vardır. Ayrıca, karar alma süreçlerini de içeren katılımcı yöntemlerin yaygınlaştırılması yoluyla kurulacak 'kentsel ortaklıkların' temsili demokrasiden, yer yer, doğrudan demokrasiye

ve/veya katılımcı demokrasiye geçişi kolaylaştırabileceği düşünülebilir (Göymen, 2000). Diğer taraftan, yerel yönetim, yereldeki bireyin toplumsal ve siyasal rollerini de yeniden tanımlamaktadır. Bu anlamda yerel ölçekte, bireyi pasif ve himaye edilen bir konumdan çıkarmakta, kamusal alanda etkin ve eylemde bulunma gücüne sahip bir konuma geçirmektedir. Bireylerin, yasal düzenlemelerle sınırlandırılmış bir nitelikten, sorumluluk üstlenen bir niteliğe kavuşmaları sağlanmaktadır (Tekeli, 1999). Böylece, yerel yönetim yoluyla yerel katılımcı demokrasi daha öne çıkartılarak yerel yönetim açısından demokrasi kavramının yalnızca seçmen ve seçilen çerçevesinde değil toplumun tüm unsurlarını kapsayacak yapıya bürünmesine katkı sağlanmaktadır. Bununla birlikte, temsili demokrasiden ziyade katılımcı demokrasi uygulamaları ile daha iyi anlaşılabilir yönetim; sivil toplum örgütlerinin yerel siyaset alanında önemli birer aktör olmasını da sağlamaktadır.

Yerel bölgelerin önemli birer rekabet aktörü olarak öne çıktığı günümüzde yerel siyasetin yönlendirilmesi ve yerel politika oluşturma aşamalarında katılımcı demokrasinin yerel siyaset aktörlerinin gündemine girmiş olması, kenti paydaşlarla yönetme, iyi yönetim temelli yönetim anlayışı gibi çağdaş yöntemlerin daha sık dile getirilmesi katılımcı yönetim anlayışını bir bakıma yerel düzeyde zorunluluk haline de getirmiştir (Coşkun, 2003). Dolayısıyla, yerelde yaşayan halkın daha iyi bir yaşam sürmesini sağlamaya dönük nihai amacın gerçekleştirilebilmesi, o yörede bulunan toplumsal aktörlerin karar alma sürecinde yönetime etkin ve etkili katılmalarına bağlıdır. Çünkü katılımcı demokraside, toplumsal alanda yer alan tarafların, demokratik ortamda cereyan eden bir süreç içinden, yönetime müdahale edebilme ve onu yönlendirme olanaklarına sahip olmaları beklenir. Dahl'ın da vurguladığı gibi (Dahl, 2001), her yurttaşın bu konuda duyarlılığına ihtiyaç olmakla beraber, demokrasinin yaşaması için güçlü bir inancın ve kültürün desteğine ve onları teşvik edecek kolaylaştırıcı mekanizmaların varlığı da gereklidir.

4. KARAPINAR BÖLGESİNİN YEREL YÖNETİŞİME İLİŞKİN TUTUM VE ALGISINA YÖNELİK ARAŞTIRMA

4.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

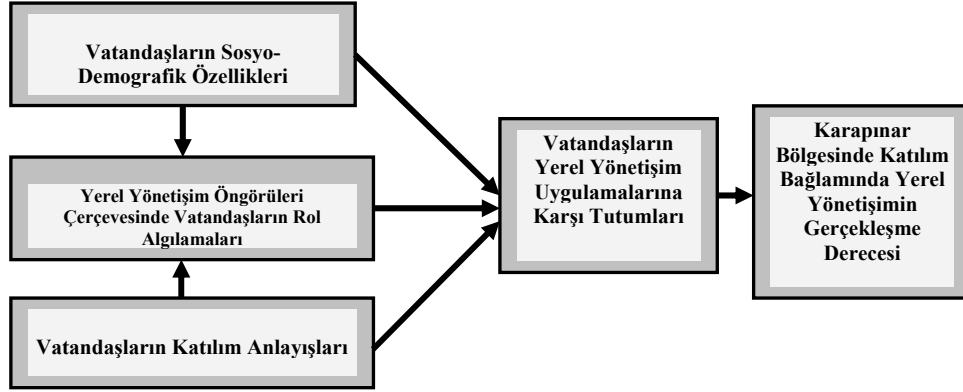
Bu araştırma; Karapınar Belediyesinin hizmet sunduğu vatandaşların belediyenin faaliyetlerine katılım konusundaki algı düzeylerini belirlemek, katılım algı düzeylerinin cevaplayıcıların bazı demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve aynı şekilde algı düzeylerine göre cevaplayıcıların tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmadan iki önemli sonuç beklenmektedir. Bunlardan birincisi, vatandaşların Karapınar Belediyesinin faaliyetlerine ilişkin katılım algılarının hangi alt boyutlarında farklılaştığını saptayarak, katılımlarının artırılmasına yönelik öneriler getirmektir. İkincisi ise Karapınar Belediyesinin faaliyetlerinde kendisini daha doğru değerlendirmesine ve bu yolla yerel yönetişimin vazgeçilmezlerinden biri olan demokratik katılımın yollarını açmasına katkı sağlamaktır.

4.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Kamu yönetimi literatüründe ve Yönetişim paradigmasının oluşumunda R.A.W. Rhodes'in çalışmaları kimi noktalardan eleştiriler almasına rağmen önemli sayılmaktadırlar. Bu bilim adamının yönetim konusundaki çalışmaları ve ileri sürdüğü ilkeler (Rhodes, 1996) ve (Rhodes, 1997) odak grup görüşmesi aracılığıyla yargılara dönüştürülmüştür ve ölçek haline getirilmiştir. Çalışmada, yukarıda ifade edilen amaca ulaşmak için literatürden elde

edilen bilgiler ışığında bir araştırma modeli geliştirilmiştir. Aşağıda Şekil 1’de yer alan modeldeki değişkenlerin belirlenmesinde, R.A.W. Rhodes’in görüşleri anket formunda kullanılacak şekilde değişken haline getirilmiştir. Araştırma esas itibariyle tanımlayıcı ve kısmen de keşfedici niteliktedir. Araştırma modeli üç ana değişken grubundan oluşmaktadır. İlk grup vatandaşların yerel faaliyetlere katılım düzeylerinde etkili olan demografik özelliklerle ilgili değişkenlerdir. Daha sonra R.A.W. Rhodes’in yönetim konusundaki görüşlerinden hareketle geliştirilen ve vatandaşların yerel katılım konusuna bakışlarını saptamaya yönelik değişkenler ve son olarak bazı yerel katılım uygulamalarının vatandaşlar üzerindeki etkisine ve vatandaşların tutumuna yönelik değişkenlerdir.

Şekil 1. Algılanan Yerel Yönetişim Uygulamalarının Vatandaş Davranışları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Araştırmanın Modeli

Şekil 1.’de görülen modelin temel varsayımı; vatandaşların sosyo- demografik özellikleri ve katılım anlayışları, yerel yönetim öngörülleri çerçevesinde rol algılamalarını etkilemekte, aynı zamanda sayılan bu üç olgu birlikte vatandaşların yerel yönetim uygulamalarına karşı tutumlarını ortaya koymaktadır. Yerel yönetim uygulamalarına karşı tutumları da Karapınar Bölgesinde katılım bağlamında yerel yönetişimin gerçekleşme derecesini belirlemektedir.

Araştırmanın amaç ve kapsamı doğrultusunda vatandaşların “sosyo-demografik özellikleri ve zihinsel yapıları” ile “katılımcı demokrasi bağlamında yerel yönetim” ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi ve bulgulara ulaşabilmek için aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H₀ : Örneklemin demografik özellikleriyle yerel yönetişimi algılayışı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H₁ : Örneklemin demografik özellikleriyle yerel yönetişimi algılayışı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂ : Karapınar bölgesinde katılımcı demokrasi bağlamında halkın yerel yönetim uygulamalarına algı düzeyi düşüktür.

H₃ : Karapınar bölgesinde katılımcı demokrasi bağlamında halkın yerel yönetim uygulamalarına algı düzeyi yüksektir.

4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamını Karapınar Belediyesinin hizmet götürdüğü bölge oluşturmaktadır. Araştırma Karapınar Belediyesinden hizmet alanlarla ve hizmet alanların kendilerine ulaşılanlarla sınırlıdır. Ayrıca araştırmanın sonuçları veri toplama aracıyla ve söz konusu bölgede kendilerine ulaşılan vatandaşlarla sınırlıdır. Zaman kısıtı ve ölçme güçlükleri gözönünde bulundurularak; yerel yönetişimin dinamiği olarak en fazla öne çıkan ve

literatürde de en fazla üzerinde durulan katılım yöntemlerine ilişkin tutumlar araştırma kapsamına alınmıştır. Diğer taraftan, katılım konusu zihinsel ve uygulama temelli olarak incelenebilir ancak bu çalışmada uygulama temelli ölçümler dikkate alınmayarak yalnızca zihinsel temelli tutumlar esas alınmıştır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

4.4.1. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Karapınar Belediyesinin hizmet götürdüğü vatandaşlar oluşturmaktadır. Anket uygulaması 1 Mart – 20 Mart 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anketler, Selçuk Üniversitesi Karapınar Meslek Yüksekokulu Yerel Yönetimler Bölümü öğrencilerinin katkılarıyla dağıtılmış ve toplanmıştır. Yaklaşık 850 kişiye ulaştırılan anketlerden geri dönen anket sayısı 764'tür (% 89,8). Geri dönen anketlerden bir kısmı değerlendirmeye alınmamış; kullanılmaya değer görülenlerin 708 tanesi çalışmada kullanılmıştır. Merkez Limit Teoremine göre birbirinden bağımsız ve tesadüfi seçilen 30 ve üstü gözlem yapıldığında, örneğin parametreleri (ortalaması ve standart sapması) anakütlenin parametrelerine yaklaşır (Yaraş vd., 2005). Başka bir ifadeyle, örnekten hareketle anakütleyle ilişkin yargılarda bulunulabilir. Dolayısıyla, bu çalışmada kullanılan örneklem büyüklüğü (n=708) yapılan çalışma için çalışmanın güçlükleri de göz önüne alındığında evreni temsil edecek büyüklüktedir.

4.4.2. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırma verileri anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anket formu iki grup sorudan oluşmaktadır. Bunlardan birinci grup cevaplayıcıların demografik özelliklerini, ikinci grup sorular ise, yerel yönetişimin önemli göstergelerinden biri olan “katılım” ile ilgili değerlendirme sorularıdır. Anket 4 basamaklı Likert tipi kapalı uçlu cevap seçeneklerinden oluşmaktadır.

4.4.3. Ölçeğin Güvenirliği

Veriler herhangi bir çok değişkenli istatistik analize başlamadan gerekli olan güvenilirlik ve geçerlilik açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin iç tutarlılığının değerlendirilmesi için *Cronbach Alpha* güvenilirlik katsayısı kullanılmıştır. Bu çalışmada Cronbach Alpha ,90 çıkmıştır. Ayrıca çalışmada faktör ağırlıkları dikkate alınarak ölçeklerin geçerlilik analizleri yapılmıştır. Faktör yükü düşük olan değişkenler çıkarılarak yapılan analizler için ölçeklerin geçerliliği artırılmıştır.

4.4.4. Verilerin Analizi

Verilerin istatistiksel analizleri için SPSS (*Statistical Packet for Social Science*) 13.0 paket programından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde; frekans dağılımları, ortalama, standart sapma ve varyans analizi gibi analiz yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Manidarlık / anlamlılık testlerinde $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyi (güven aralığı) kullanılmıştır.

4.5. Araştırmanın Bulguları

4.5.1. Araştırma Örnekleminin Sosyo-Demografik Özellikler Bağlamında Yerel Yönetişime Bakışları

Yerel katılım ve buna bağlı olarak yerel yönetişimin en önemli göstergelerinden biri olan Kent Konseyleri; Belediye Kanunu'nun (www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1525.html, Erişim Tarihi: 19.04.2009) 76. Maddesine dayanılarak hazırlanan Kent Konseyi Yönetmeliği (www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27177.html, Erişim Tarihi: 19.04.2009) çerçevesinde tüm belediyelerin kurmakla yükümlü olduğu konseydir. Bu konseyde karar vericilerin yanısıra sivil toplum kuruluşları da yer almaktadır. Kanundaki tanımı; merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla hemşerilik hukuku çerçevesinde buluşulan, kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği uzlaşmanın esas alınarak demokratik bir yapı oluşturulan yönetim mekanizmasıdır. Bununla birlikte, Kent Konseyleri konusunda literatürde ve pratikte değişik yaklaşımlar ortaya konmaktadır. Bazıları bu katılımcı platformları “etkisiz ve anlamsız girişimler” olarak görürken, giderek büyüyen diğer bir kesim, bu konseylerin yerel katılımın teşvik edilmesi ve örgütlenmesinde çok önemli bir işlev gördüğü inancını taşımaktadır. Kent Konseyleri'nin genel (ve belki de en önemli) işlevi, kentteki tüm “paydaşları” bir araya getirerek, tüm kenti kucaklayan bir “ortak akıl” oluşturulmasını sağlamasıdır.

Yerel Gündem-21 süreci bağlamında, “kentine sahip çıkma”, “aktif katılım” ve “çözümde ortaklık” ilkelerinin bütünlüğünde, kentleri sürdürülebilir geleceğe taşıyan bir “ortaklık modeli” olarak tanımlanan Kent Konseyleri, yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşerilik bilincinin geliştirilmesini, çok-aktörlü ve çok-ortaklı yönetim tarzının benimsenmesini sağlamaktadır. Kent Konseyleri'nin işlevleri, bir yandan ilgili kentin “sürdürülebilir kalkınma” önceliklerinin ve hedeflerinin saptanması, ortak bir kent vizyonu oluşturulması, temel stratejilerin ve eylem alanlarının belirlenmesi gibi, üzerinde toplumsal uzlaşma sağlanması gereken konuları, diğer yanda da uygulamaya dönük olarak, almış olduğu *tavsiye* niteliğindeki kararların, başta Belediye olmak üzere, ilgili kuruluşlarca benimsenmesi yönünde çaba gösterilmesi, yerel eylem planlaması sürecinin yürütülmesi, benimsediği eylem planlarıyla tutarlılığını sağlamak amacıyla yerel politikaların, kararların ve eylemlerin izlenmesi gibi, sorumlulukların ortaklar arasında dengeli bir şekilde paylaşılmasını gerektiren konuları kapsamaktadır (www.yalovayg21.org, Erişim Tarihi: 21.04.2009).

Araştırmanın bu kısmından itibaren Karapınar bölgesinde yaşayan ve araştırmaya dâhil olan deneklerin yukarıda da değinildiği gibi, günümüzde yerel yönetim kavramı bağlamında öne çıkmış olan ve yerel yönetişimin önemli göstergelerinden biri olan Kent Konseyleri kavramına yaklaşımları çerçevesinde tutumları, algıları ve davranışları analiz edilecektir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi

		Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi			Toplam	
		Evet	Hayır	Fikrim yok		
Cinsiyet	Bay	Frekans	235	170	54	459
		(%) Yüzde	51,2%	37,0%	11,8%	100,0%
	Bayan	Frekans	78	105	66	249
		(%) Yüzde	31,3%	42,2%	26,5%	100,0%
Toplam		Frekans	313	275	120	708
		(%)Yüzde	44,2%	38,8%	16,9%	100,0%

Yerel katılımın en önemli göstergelerinden biri, karar alma süreçlerine yerel halkın katılım isteğidir. Yerel yönetimlerde karar alma sürecine halkın katılımının sağlandığı “Kent Konseylerine katılmak istiyor musunuz? ya da Kent Konseylerinde temsilci olmak ister misiniz?” değişkenine yerel halkın cinsiyetlerine göre verdikleri cevap Tablo 1.’de görülmektedir. Buna göre, 459 kişiyle toplam örneklemin %64,8’ini oluşturan erkeklerden, 235’i (%51,2) evet, 170’i (%37) hayır, 54’ü (%11,8) fikrim yok şeklinde cevap vermişlerdir. Aynı şekilde 249 kişiyle örneklemin %35,2’sini oluşturan kadınlardan 78’i (%31,3) evet, 105’i (%42,2) hayır, 66’sı (%26,5) ise fikrim yok şeklinde anketi cevaplamışlardır. Kent Konseylerinde temsilci olma veya toplantılarına katılma hususunda erkeklerin daha istekli oldukları gözükmemektedir. 249 kadından 105’inin hayır, 66’sının ise fikrim yok şeklinde anketi cevaplama anlamlıdır. Bu durum bölgede kadınların yerel katılım hususunda bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak erkeklerde de durum çok farklı değildir. Çünkü anketi cevaplayan erkeklerin yarıya yakını bu hususu hayır (%37) veya fikrim yok (%11,8) şeklinde yanıtlamışlardır. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde, bu bölgede yaşayanların konuya bakışta cinsiyet ögesi açısından çok da belirleyici olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. Yaş Gruplarına Göre Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi

		Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi			Toplam	
		Evet	Hayır	Fikrim yok		
Yaş	18–24	Frekans	56	52	41	149
		(%) Yüzde	37,6%	34,9%	27,5%	100,0%
	25–34	Frekans	80	115	26	221
		(%) Yüzde	36,2%	52,0%	11,8%	100,0%
	35–44	Frekans	84	62	33	179
		(%) Yüzde	46,9%	34,6%	18,4%	100,0%
	45 +	Frekans	93	46	20	159
		(%) Yüzde	58,5%	28,9%	12,6%	100,0%
Toplam	Frekans	313	275	120	708	
	(%)Yüzde	44,2%	38,8%	16,9%	100,0%	

Araştırmaya dâhil olan deneklerin yaş gruplarına göre Kent Konseylerinde yer alıp almama isteklerinin analiz edildiği Tablo 2.'de 45 ve üzeri yaş grubunda olan toplam 159 denek, 93 kişiyle (%58,5) daha istekli oldukları gözükmektedir. Burada 25–34 yaş aralığında bulunan deneklerin yarıdan fazlasının (115 kişi-%52) Kent Konseyinde yer almak istememeleri anlamlıdır. Diğer yaş grupları değerlendirilecek olunursa; 18–24 yaş grubunda yer alanlardan 56 kişi (%37,6), 35–44 yaş aralığında yer alanlardan 84 kişi (%46,9) Kent Konseylerinde temsilci olmaya veya toplantılarına katılmaya istekli olduklarını beyan etmişlerdir. Tabloda dikkati çeken diğer bir husus, 18–24 yaş aralığında bulunanların Kent Konseyleri hakkında fikrim yok şeklindeki beyanlarının yüksekliğidir (%27). Bu yanıt, konu hakkında bu yaş grubunda bulunanların bilgi eksikliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yaş arttıkça kent konseyinde bulunma oranının gittikçe yükseldiği göze çarpmaktadır.

Tablo 3. Eğitim Durumuna Göre Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi

		Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi			Toplam	
		Evet	Hayır	Fikrim yok		
Eğitim	Okur-yazar değil	Frekans	8	8	6	22
		(%) Yüzde	36,4%	36,4%	27,3%	100,0%
	İlkokul mezunu	Frekans	106	93	43	242
		(%) Yüzde	43,8%	38,4%	17,8%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Frekans	76	42	28	146
		(%) Yüzde	52,1%	28,8%	19,2%	100,0%
	Lise mezunu	Frekans	75	83	26	184
		(%) Yüzde	40,8%	45,1%	14,1%	100,0%
	Üniversite +	Frekans	48	49	17	114
		(%) Yüzde	42,1%	43,0%	14,9%	100,0%
Toplam	Frekans	313	275	120	708	
	(%) Yüzde	44,2%	38,8%	16,9%	100,0%	

Bu araştırmada anket uygulanan yurttaşların okur-yazar olmaları ve en azından ilkokul mezunu olmalarına mümkün olduğunca dikkat edilmiştir. Yerel katılım gibi siyasal ve yönetsel açıdan bilinç gerektiren bir kavramın anlaşılabilir olması ve yerel katılımı ilgili sorulara olumlu ya da olumsuz ancak anlamlı yanıtlar alınabilmesi için böyle bir yönetime gidilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü gibi okur-yazar olmayanların sayısının 22 (%3,1) olduğu düşünülecek olursa genel toplam içinde çok fazla bir yekun olmadığı görülür. Zaten tabloda da görüleceği üzere okur-yazar olmayanların önemli bir kısmının (%27,8) Kent Konseylerine katılım konusunda fikirlerinin olmadığı göze çarpmaktadır. Diğer eğitim gruplarına gelince; ankete katılanlardan ortaokul mezunlarının Kent Konseylerine katılım konusunda daha fazla istekli oldukları (%52,1) gözükmemektedir. Diğer gruplarda ise, ilkokul mezunları %43,8'le, lise mezunları %40,8'le ve üniversite mezunları ise %42,1'le Kent Konseylerinde temsilci olma yada toplantılarına katılma hususunda olumlu fikir bildirmişlerdir. Aynı hususa olumsuz yanıt verenlerin oranları ise sırasıyla, %28,8'le ortaokul mezunları, %36,4'le okur-yazar olmayanlar, %38,4'le ilkokul mezunları, %43'le üniversite ve üstü mezunları ve %45,1'le lise mezunları şeklindedir. Burada göze çarpan husus; eğitim seviyesi yükseldikçe Kent Konseylerine katılım istek oranının yükselmesidir. Ancak eğitim seviyesi üniversite ve üstü olanların bu hususa beklentinin dışında yüksek bir oranda olumsuz (%43) veya fikrim yok (%14,9) şeklinde yanıt vermesi anlamlıdır. Bu iki cevabın oranının toplamı (%57,9) olumlu cevap verenlerden (%42,1) yüksek çıkmıştır. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde, Kent Konseylerine katılım yöntemiyle yerel karar alma süreçlerinde aktif olmayı %44,2 ile desteklemektedirler.

Tablo 4. Mesleklere Göre Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi

			Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi			Toplam
			Evet	Hayır	Fikrim yok	
Meslek	Devlet memuru	Frekans	30	38	9	77
		(%) Yüzde	39,0%	49,4%	11,7%	100,0%
	Serbest meslek	Frekans	49	40	14	103
		(%) Yüzde	47,6%	38,8%	13,6%	100,0%
	Çiftçi	Frekans	32	24	9	65
		(%) Yüzde	49,2%	36,9%	13,8%	100,0%
	Esnaf	Frekans	96	68	23	187
		(%) Yüzde	51,3%	36,4%	12,3%	100,0%
	Diğer	Frekans	3	2	1	6
		(%) Yüzde	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%
	İşçi	Frekans	22	11	7	40
		(%) Yüzde	55,0%	27,5%	17,5%	100,0%
	Emekli	Frekans	25	5	2	32
		(%) Yüzde	78,1%	15,6%	6,3%	100,0%
	Ev hanımı	Frekans	47	64	44	155
		(%) Yüzde	30,3%	41,3%	28,4%	100,0%
	İşsiz	Frekans	9	23	11	43
		(%) Yüzde	20,9%	53,5%	25,6%	100,0%
Toplam	Frekans	313	275	120	708	
	(%) Yüzde	44,2%	38,8%	16,9%	100,0%	

Mesleklere göre Kent Konseylerinde yer alma istek düzeyinin yer aldığı Tablo 4'te görüldüğü gibi, meslek grupları açısından bu konuda en istekli grubun emekliler olduğu görülmektedir (%78,1). Konu hakkında daha bilinçli hareket edeceği düşünülen devlet memurları meslek grubundaki istek düzeyinin beklenenin altında çıkması(%39) ve emeklilerdeki istek oranının yüksekliği mevcut çalışma saatleriyle ve boş zamanla açıklanabilir bir durumdur. Diğer meslek grupları ise yerel yönetimlerden beklentisi olma durumuna göre sıralanmışlardır. Kendilerini esnaf olarak niteleyenlerin işyerlerinin şehir merkezinde bulunmasından dolayı yerel yönetimlerden beklentileri ve ilişkileri doğal olarak diğer meslektaşlarına göre daha fazla olacaktır. Bu sebepten dolayı bu kesimin istek oranındaki yükseklik göze çarpmaktadır (%51,3). İşçilerin oranındaki yükseklikte (%55) yerel yönetimlerden sağlayacakları çıkar ve sorunlarını doğrudan dile getirebilme imkânıyla açıklanabilir. Ev hanımlarındaki katılıma karşı istek düşüklüğü (%30,3) ve katılmama yönündeki daha yüksek beyan (%42,3), yine konu hakkında fikrim yok şeklindeki cevabın oranının yüksekliği (%28,4) bölgedeki toplumsal yapı ve siyasal katılma yönündeki bilinç düzeyiyle açıklanabilir. Bu tabloda en manidar durum, kendilerini işsiz olarak niteleyenlerin Kent Konseylerine katılmama yönündeki isteklerinin oranının yüksekliğidir (%53,5).

Tablo 5. Gelir Durumlarına Göre Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi

			Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi			Toplam
			Evet	Hayır	Fikrim yok	
Gelir	250–500	Frekans	45	54	30	129
		(%) Yüzde	34,9%	41,9%	23,3%	100,0%
	500–1000	Frekans	109	73	27	209
		(%) Yüzde	52,2%	34,9%	12,9%	100,0%
	1000–1500	Frekans	46	56	23	125
		(%) Yüzde	36,8%	44,8%	18,4%	100,0%
	1500–2000	Frekans	25	25	6	56
		(%) Yüzde	44,6%	44,6%	10,7%	100,0%
	2000 +	Frekans	19	15	4	38
		(%) Yüzde	50,0%	39,5%	10,5%	100,0%
	Cevap yok	Frekans	69	52	30	151
		(%) Yüzde	45,7%	34,4%	19,9%	100,0%
	Toplam	Frekans	313	275	120	708
		(%) Yüzde	44,2%	38,8%	16,9%	100,0%

Belli gelir gruplarında bulunan yurttaşların karar süreçlerine katılıma nasıl baktıkları, sosyo-ekonomik konumlarından dolayı değişkenlik gösterebilmektedir. Karapınar bölgesinde yaşayan ve araştırmaya dâhil olan örneklemin, gelir durumlarına göre Kent Konseylerinde yer alma istek düzeyinin yer aldığı Tablo 5'te, katılım istek oranının en yüksek çıktığı gelir diliminin 500–1000 TL arasında yer alanların olduğu görülmektedir (%52,2). Bu dilimi sırasıyla aylık gelirleri 2000 TL ve üstü olanlar (%50), 1500–2000 TL olanlar (%44,6), 1000–1500 TL olanlar (%36,8) ve aylık gelirleri 250–500 TL olanlar (%34,9) takip etmektedir. Gelir düzeyinin yüksekliği ile katılım istek oranının yüksekliği arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Gelir düzeylerine cevap yok diyenlerin katılım istek oranı %45,7'dir. Aynı kesimin bu soruya %19,9'luk bir oranla fikrim yok beyanları bunların büyük bir çoğunluğunun ev hanımı olmalarından kaynaklanmış olabilir. Yine aynı şekilde, gelir düzeyleri 250–500 TL olanların bu soruya %23,3'lük yüksek bir oranla fikrim yok şeklinde cevap vermeleri onların sosyo-kültürel yapılarıyla açıklanabilir.

Tablo 6. Kent Konseylerinde Yer Alma İstek Düzeyi (Genel Tablo)

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Değişken	Evet	313	44,2	44,2	44,2
	Hayır	275	38,8	38,8	83,1
	Fikrim yok	120	16,9	16,9	100,0
	Toplam	708	100,0	100,0	

Karapınar bölgesinde araştırmaya dâhil olanların Kent Konseylerinde yer alma istek düzeylerinin genel olarak değerlendirildiği yukarıdaki tabloda; katılımcıların “Kent Konseylerine katılmak istiyor musunuz? ya da Kent Konseylerinde temsilci olmak ister misiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlarda evet diyenler 313 kişi (%44,2), hayır diyenler 275 kişi (%38,8), fikrim yok diyenler ise 120 kişi (%16,9) şeklinde sıralanmışlardır. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde örneklemin yarıya yakını yerel yönetişimin önemli göstergelerinden biri olan Kent Konseylerinde bulunma konusuna olumlu yaklaşmaktadırlar. Ancak 120 kişinin (%16,9) konu hakkında fikrim yok seçeneğini tercih etmesi, bu konunun bölgede henüz yeterli derecede bilinmediğinin bir göstergesidir.

4.5.2. Araştırma Örnekleminin Yerel Yönetişim Konusunda Algı ve Tutumlarına İlişkin Analizler

Çalışmanın bu kısmında Karapınar bölgesinde yaşayan ve araştırma örneklemine dâhil olan deneklerin yerel halk meclisleri, yerel katılım, yerel katılım yöntemleri, yerel kararların alınmasında aktif olma vb. yerel yönetişim kavramları çerçevesinde değerlendirilebilecek konulardaki tutumları, algıları ve davranış şekilleri çok değişkenli analizler aracılığıyla ortaya konacaktır

Tablo 7. Kent Konseylerinde Yer Almanın Mevcut Sorunları Çözeceğine Dair İnanç

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Değişken	Evet	327	46,2	46,2	46,2
	Hayır	158	22,3	22,3	68,5
	Fikrim yok	223	31,5	31,5	100,0
	Toplam	708	100,0	100,0	

Yerel yönetişim kavramının önemli göstergelerinden ve pratikteki uygulama yöntemlerinden biri olan Kent Konseylerinin mevcut yerel sorunları çözeceğine dair inancın belirtildiği Tablo 7’de görüldüğü gibi, örneklemin %46,2’si (327 kişi) bu inancı taşımaktadırlar. Kent Konseylerinin sorunları çözemeyeceğine dair inancı olanların oranı ise %22,3’tür (158 kişi). Ancak bu soruya fikrim yok şeklinde yanıt verenlerin oranının yüksekliği (%31,5–223 kişi) anlamlıdır. Bu durum Kent Konseylerinin işlevleri hakkında bölge halkının henüz yeterli bilgiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 8. Yerel Yönetimlerden Hizmet Alımı Sırasında Karşılaşılan Problemleri Çözme Yöntemleri

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Değişken	Kendim	281	39,7	39,7	39,7
	Aracı	104	14,7	14,7	54,4
	Rüşvet	21	3,0	3,0	57,3
	Dilekçe	113	16,0	16,0	73,3
	Görüşme	122	17,2	17,2	90,5
	Fikrim yok	67	9,5	9,5	100,0
Toplam		708	100,0	100,0	

Her ne kadar yönetim demokratikleşse ve yerel yönetim konusunda birçok kanal devreye girse de; geleneksel siyasal sistemlerde halkın bu yeni yapıya uyum sağlaması ve kendini etkin ve sorumlu hissetmesi uzun bir dönüşüm sürecini gerektirmektedir. Bu nedenle, halkın yerel yönetim mekanizmalarından uzak durmasının nedenleri, özellikle zihinsel bariyerler anlamında oldukça önem taşımaktadır. Kamu kurumlarında çekingenlik oldukça yaygın bir tutumdur ve etkin ve sorumlu bir yurttaşlık için öncelikle bu tutumun aşılması gerekmektedir (Çukurçayır, 2000). Araştırma örnekleminin yerel yönetimlerden hizmet alımı sırasında karşılaştıkları problemleri çözme mekanizmalarının sorgulandığı Tablo 8’de görüldüğü gibi, cevaplayıcıların %39,8’i (281 kişi) bu tip sorunları kendilerinin çözdüklerini belirtmişlerdir. Daha sonra sırasıyla %17,2 ile (122 kişi) görüşme yöntemi, %16 ile (113 kişi) dilekçe yöntemi, %14,7 ile aracı vasıtasıyla ve %3’lük (21 kişi) bir kesim ise rüşvet yöntemiyle sorunlarını çözdüklerini bildirmektedirler. Görüşme ve dilekçe değişkenlerinin çözüm mekanizması olarak beklenenden düşük çıkması ve problem çözümünde halkın geleneksel yöntemlere müracaat etmesi yukarıda ifade edilen zihni bariyerlerin halen bu bölgede geçerli olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 9. Yerel Yönetimlerin Faaliyetlerine Karşı Uyarıda Bulunma Düzeyi

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Değişken	Her zaman	86	12,1	12,1	12,1
	Hiçbir zaman	284	40,1	40,1	52,3
	Arasıra	194	27,4	27,4	79,7
	Fikrim yok	144	20,3	20,3	100,0
Toplam		708	100,0	100,0	

Yerel karar alma süreçlerine katılım ve buna bağlı olarak yerel yönetimin pratikteki en önemli yansıması, yerel halkın çeşitli yöntemlerle yerel yönetimleri uyarma eylemidir. Bu düşünceden hareketle yerel yönetimlerin eylemlerine karşı uyarıda bulunma düzeyinin ölçüldüğü Tablo 9’da, yurttaşların tutum veya eylem olarak yerel yönetimlerin faaliyetlerine yeterli düzeyde müdahale etmedikleri görülmektedir. Çünkü araştırma örnekleminin yerel yönetimleri sürekli olarak fiilen uyarma düzeyleri %12,1’lik (86 kişi) bir oranla çok düşük çıkmıştır. Bu soruya arasıra diyenlerin oranı %27,4’tür. Ancak aynı duruma hiçbir zaman diyenlerin %40,1’lik (284 kişi) bir oranda olmaları manidardır. Aynı şekilde fikrim yok diyenlerin oranı %20,3’le (144 kişi) beklenenden yüksek çıkmıştır. Bu

durum bölge halkının yerel katılım süreçlerine fiiliyatta müdahale sorumluluklarının düşük olduğunun bir göstergesi olarak ileri sürülebilir.

Tablo 10. Yerel Yönetimlerin Faaliyetlerine Vatandaşların Katılması Gerektiğine Dair İnanç

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Değişken	Her zaman	404	57,1	57,1	57,1
	Hiçbir zaman	65	9,2	9,2	66,2
	Arasına	162	22,9	22,9	89,1
	Fikrim yok	77	10,9	10,9	100,0
	Toplam	708	100,0	100,0	

Yerel yönetim bağlamında halkın yerel karar alma süreçlerine katılmaları gerektiğine dair inançlarının sorgulandığı Tablo 10'da da görüldüğü gibi, araştırma örnekleminin çok büyük bir kısmı her zaman (%57,1) ve arasına (%22,9) değişkenleriyle zihinsel tutumlarını ortaya koymuşlardır. Bu durum, fiiliyatta halkın katılma olanaklarının eksik ve sınırlı olsa da, katılımın zihinsel aşamasına hazır ve katılım için istekli olduklarını göstermektedir. Diğer yandan örneklemin, vatandaşların yerel faaliyetlere katılımının gerekmediğine dair inancının düşük çıkmış olması (%9,2) bu yargıyı destekler niteliktedir. Bu tablodan okunması gereken genel düşünce; yerel katılım konusundaki bu zihinsel isteğin ve içsel enerjinin yerel katılıma ve yerel yönetim mekanizmalarına katkıya dönüşebilmesi için, yerel ve genel seviyelerde gerekli kurumsal yapılaşma ve yöntemlerin geliştirmesinin gerekliliğidir.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Çağdaş siyasal sistemlerde, temsili demokrasi yurttaş odaklı bir siyasal / toplumsal sistemin oluşması için yeterli görülmemektedir. Demokrasi, temsili olmaktan öte bir anlam kazanmakta ve doğrudan demokrasi doğrultusunda bir kayma göstermekte; oy, temsil ve seçim gibi demokrasinin geleneksel öğelerine dayanan bir sistem, artık eksikli demokrasi olarak görülmektedir. Temsile dayanan demokrasinin boşluklarının giderilmesi, halkın kendine en yakın siyasal alanda, kararların oluşumuna ve çevresinin biçimlenmesine katılmasına ve katkıda bulunmasına bağlıdır. Halka en yakın siyasal alan, halkın günlük yaşamını sürdürdüğü; her türlü siyasal, kültürel, sosyal ve ekonomik deneyimlerini gerçekleştirdiği yerel yönetim alanlarıdır (Çukurçayır, 2002). Çağdaş yönetim tekniklerinden biri olan ve temelde halkın yönetim süreçleri içinde, her seviyede karar alma mekanizmalarında bulunmasını öngören yönetim kavramı için yerel katılım önemli bir husustur. Çünkü katılım, yerel demokrasi için de yaşamsal önem taşımaktadır. Katılımın kurumsallaşması ve katılım yollarının halka açılması, güçlü yerel yönetim ve güçlü bir demokrasinin de temel gereklerindedir.

Bu düşünceden hareketle, Karapınar ilçe merkezinde halkın yerel katılım ve buna bağlı olarak yerel yönetim pratiklerine karşı tutum ve algılarının ölçülmesine yönelik bir alan araştırması yapılmıştır. Toplam 708 kişi ile anket uygulaması yöntemiyle görüşülerek gerçekleştirilen bu alan araştırmasında elde edilen bulgulara dayanılarak ulaşılan sonuçlar şunlardır:

(1) Yerel katılım konusunda bilinçli olduğu varsayılan ve bölgede yer alan her meslekten, yaştan, cinsiyetten, eğitim seviyesinden ve gelir grubundan deneğin yer aldığı araştırma, bölge halkının kent ölçeğinde çoğu kentsel konularla ilgili olduklarını ve yerel katılım

konusundaki etkinliklerin olumlu ya da olumsuz nitelikleri hakkında bir değerlendirme yaptıkları görülmüştür. Bu sonuç, olumlu ya da olumsuz olsun sosyo-demografik özellikleri farklı olsa da bütün kent halkının yerel yaşam çevreleriyle ilgilendiklerini, kendileriyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan yerel faaliyetlerin yürütülme şeklini izlediklerini ve bu konuda duyarlılık seviyelerinin yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Ancak örneklemin bazı demografik özelliklerine göre yerel katılımı algılama ve eyleme geçme hususlarında anlamlı farklılıklar gösterdiği göze çarpmaktadır. Erkeklerde (%51,2) katılım istek düzeyinin kadınlara (%31,3) göre daha yüksek olması veya eğitim ve gelir seviyesi arttıkça Kent Konseylerinde temsilci olma istek düzeyinin artması vd. Bu sonuç, araştırmanın başlangıcında geliştirilen “Örneklemin demografik özellikleriyle yerel yönetişimi algılayışı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” yolundaki H_0 varsayımını yanlışlamakta ve halkın genelinin yerel katılım bağlamında yerel yönetim yöntemlerine ilgili olduğu ve kentsel faaliyetleri yakından izlediği dolayısıyla yerel çevresine karşı ilgi düzeyinin yüksek olduğu ancak eyleme geçme hususunda sosyo-ekonomik yapısına göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

(2) Alan araştırmasının en önemli konularından bir olan yerel katılım konusunda halkın ne düşündüğü ve zihni planda katılıp katılmadığını ölçmek amacıyla yöneltilen sorulara oldukça olumlu yanıtlar alınmıştır. Bu yanıtlarda araştırma örnekleminde yer alanlar sürekli veya arasıra olmak kaydıyla karar süreçlerine halkın katılımı gerektiğini %80 oranında desteklemişlerdir. Bu sonuç yine araştırmanın başlangıcında geliştirilen “Karapınar bölgesinde katılımcı demokrasi bağlamında halkın yerel yönetim uygulamalarına ilgi düzeyinin düşük olduğu” yolundaki H_2 varsayımını olumsuzlamış ve katılım konusunda halkın ilgi düzeyinin yüksek olduğunu doğrulamıştır.

(3) Alan araştırmasının uygulandığı Karapınar bölgesinde yerel katılım yöntemlerinin kurumsallaşmamış olması ve son zamanlarda hem literatürde hem de uygulamada gittikçe adından söz ettiren Kent Konseyleri yönteminin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da temel yerel yönetim pratiği olarak bu yöntemin uygulanma imkânları ve halkın bu konu karşısındaki tutum ve algısı üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. Ancak halkın mevcut katılım yöntemlerinde olduğu gibi bu yöntemi işletme yolunu da önemli ölçüde kullanmadığı görülmüştür. Alan araştırmasından elde edilen sonuçlara göre araştırmaya dâhil olanların %38,8’i Kent Konseylerinde yer almamayı, %16,9’u ise konu hakkında herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu bulguya dayanarak, yukarıda belirtilen katılma isteğinin yüksekliğiyle birlikte bir sonuç çıkarılacak olunursa; halkın katılma isteğinde olduğu, ancak katılma kurumlarını kullanmadıklarını; başka bir deyişle, katılım sürecinin düşünce aşamasında kaldığını ve eyleme dönüşmediğini belirtmek doğru bir çıkarım olarak ileri sürülebilir.

Bu sonuçlardan hareketle, yerel yönetişimin bir yaşam kültürüne dönüşmesi, yerel yönetimlerin yönetişimi ve halkın katılımını özendirecek önlemleri almalarına, yöntemleri kurumsallaştırmalarına ve ayrıca halkı eğitmelerine bağlıdır. Halkın bilinçlendirilmesi ve yönetsel faaliyetlerle ilgili her türlü bilgiye ulaşabilmesi imkânı da böyle bir yaşam kültürünün yerleşmesine önemli katkı sağlayacaktır. Ancak bu tür düzenlemelerden sonra, yerel yönetim olgusunun yerleşmesi ve gerek bireyler arası ilişkilerde, gerekse devletle bireyler arasında bütünleştirici bir işlev görmesini beklemek mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

- Al, Hamza (2002), **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Bilimadamı.
- Barber, Benjamin (1995), **Güçlü Demokrasi** (Çev. M. Beşikçi), Ayrıntı.
- Bavly, Dan A. (1999), **Corporate Governance and Accountability: What Role for the Regulator, Director and Auditor?**, Quorum Boks.
- Bayramoğlu, Sonay (2005), **Yönetişim Zihniyeti: Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü**, İletişim.
- Coşkun, Selim (2003), “*Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı*”, içinde: Asım Balcı vd., (eds.), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Seçkin, s.s. 39-55.
- Çukurçayır, M. Akif (2002), **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi: Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset, Çizgi**.
- Çukurçayır, M. Akif (2003), “*Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim*”, içinde: Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür (eds.), **Çağdaş Kamu Yönetimi I**, Nobel, s.s. 259–275.
- Dahl, Robert (2001), **Demokrasi Üstüne** (Çev. B. Kadioglu), Phoenix Yayınevi.
- Doornbos, Martin (2003), “*Good Governance: The Metamorphosis of a Policy Metaphor*”, **Journal of International Affairs**, Vol. 57, no:1, s.s. 8–15.
- Göymen, Korel (2004), “*Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yönetişim*”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 9 (2), s.s. 3–13.
- <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1525.html>, **Belediye Kanunu**, Erişim Tarihi: 19.04.2009.
- <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27177.html>, **Kent Konseyi Yönetmeliği**, Erişim Tarihi: 19.04.2009.
- <http://www.yalovayg21.org>, **Kent Konseyi Nedir**, Erişim Tarihi: 21.04.2009.
- Kettl, Donald F. (2000), **The Global Public Management Revolution: A Report on the Transformation of Governance**, Brookings Institution Press.
- Ökmen, Mustafa ve Serhat Bastan (2004), “*Küreselleşme –Yerelleşme Dinamikleri ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler*”, **Yerel Yönetimler Kongresi Kitabı**, 18 Mart Üniversitesi.
- Öner, Şerif (2005) “*Katılımcı Demokrasi Açısından Belediye Kanunu*”, içinde: Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik (eds.), **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-I: Reform**, Nobel, s.s. 57–87.
- Özer, M. Akif (2005), **Yeni Kamu Yönetimi: Teoriden Uygulamaya**, Platin.
- Rhodes, R.A.W. (1996), “*The New Governance: Governing Without Government*”, **Political Studies**, XLIV, s.s. 652–667.
- Rhodes, R.A.W. (1997), **Understanding Governance-Policy, Networks, Governance, Reflexivity and Accountability**, Buckingham: Open University Press.
- Rosenau, James N. (1997), “*Global Environmental Governance: Delicate Balances, Subtle Nuances and Multiple Challenges*”, **International Governance on Environmental Issues**, içinde: M. Rolen vd. (eds.) Kluwer Academic Pupl., Netherland, s.s.19-30.
- Saygılıoğlu Nevzat ve Selçuk Arı (2002), **Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi**, Sabancı Üniversitesi.
- Shah Anwar (2006), **Local Governance in Industrialized Countries**, The World Bank.
- Stoker G. (1998), “*Governance As Theory*”, **International Social Science Journal**, Vol:155, , s.s. 9–17.
- Tekeli, İlhan (1999), **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge.
- Tendler, Judith (1997), **Good Government in the Tropics**, Johns Hopkins University Press

- Turan, Erol (2007), **Türkiye’de Kamu Yönetimi Sisteminin Dünyadaki Yeni Değişim Dinamikleri Çerçevesinde Yeniden Yapılandırılması: Kuramsal Ve Ampirik Bir Çalışma**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vardar, Deniz (2004), **Aşırı Sağdan Popülist Radikal Sağa**, Bağlam.
- Yaraş, Eyyup vd. (2005), “*The Role of Psychographics in Explaining Store Brand Buying Behaviour*” **Boğaziçi Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies**, Vol: 19, No: 1–2, s.s. 88–101.

KEÇE SANATININ GÜNÜMÜZ OBJELERİNE YORUMLANMASI

APPLYING THE ART OF FELT TO PRESENT OBJECTS

**Şükran TÜMER¹   Ziynet ÖNDOĞAN²   Derya TAMA³
Özlem KURTOĞLU⁴   İnci YAŞATAN⁵**

ABSTRACT

Felt is the world's oldest non-woven textile product. Because of the resistance to heat and water, it becomes one of the most important and indispensable line of art since the old ages. Felt is generated with long and laborious process to sheep wools. The wool is first cleaned, painted, and crawled and spreaded very smooth on the mats. If desired design is given, is wrapped with water and soap and beating process begins. The beating process is continued until the mixture of felt is complete. It is transformed into a material that can be used for long years.

In this study, to recover the felt art which has an important place in Anatolia's traditional handicrafts; the new objects designing methods are emphasized by moving the felt more functional and the original size, using manual labor, and sewing techniques. In recent years, it is possible to produce the felt which uses frequently for customized designs by dress makers and designers, as a thick carpet, or thin fabric.

The value of the products such as shawls, hats, bags, jewelry production, the book separator, decorative items and a variety of functional objects produced from felt will be highlighted.

Key words: Felt, History of Felt, Types of Felt

ÖZET

Keçe dünyanın en eski dokuma olmayan tekstil ürünüdür. Eski çağlardan beri ısıya ve suya dayanıklılığı sebebi ile en önemli ve vazgeçilemez sanat dallarından biri olmuştur.

---

1 ÖĞR.GÖR., Ege Üniversitesi, Emel Akın MYO, sükran.tumer@ege.edu.tr

2 Prof.Dr., Ege Üniversitesi, ziyet.ondogan@ege.edu.tr

3 Tekstil Mühendisi, deryatama@yahoo.com

4 Tekstil Mühendisi, özlem.kurtoğlu@yahoo.com

5 Tekstil Mühendisi, inci yasatan@hotmail.com

Keçe kırkılmış koyun yünlerinin uzun ve zahmetli işlemlerden geçirilmesi ile oluşturuluyor. Bu yünler önce temizleniyor, boyanıyor ve taranıyor ve hasırların üstüne çok düzgün bir biçimde yayılıyor. İstenirse desen veriliyor, su ve sabun ile ıslatılarak sarılıyor ve dövülme işlemi başlıyor. Keçede kaynaşma tamamlanıncaya kadar dövülme işlemine devam ediliyor. Uzun yıllarca kullanılabilecek bir malzemeye dönüşüyor.

Bu araştırmada; Anadolu'nun geleneksel el sanatları içinde önemli bir yeri olan keçeciliği kaybolmaktan kurtarmak adına; keçeyi daha işlevsel ve özgün boyutlara taşıyıp, el işçiliği ve dikiş teknikleri kullanılarak yeni objeler tasarlama yöntemleri üzerinde durulmuştur. Son yıllarda sanatçılar, tasarımcılar ve modacılar tarafından kişiye özel tasarımlarda sıkça kullanılmaya başlanan keçeyi; yerde kullanılacak kalın bir halı, ya da incecik bir kumaş halinde üretmek mümkündür. Üretilen keçeden; şal, şapka, çanta, takı üretimi yanında anahtarlık, kitap ayrıçları, süs eşyaları ve daha çeşitli işlevsel objeler üretilebilmesinin keçe sanatı ve ticari açıdan değeri vurgulanacaktır.

Anahtar kelimeler: Keçe, Keçe Tarihi, Keçe Çeşitleri.

1. GİRİŞ

1.1.Keçe Sanatı

Keçe; yünün ısı, nem, sabun, yağ, asit vb. yardımıyla basınç uygulanarak birbirlerine kenetlenmesini sağlayarak oluşturulan dokudur. Keçe, koyun yününden elde edilen bir çeşit kumaştır. Aynı zamanda deve, keçi, at gibi hayvanların tüy liflerinden de elde edilebilir. Diğer kumaşların aksine, keçe, kösele şerit ve parçaların birbirine geçmesinden değil, yün liflerinin kaynaşmasıyla ve birlikte dokunarak elde edilir. Çünkü keçenin esasında yün vardır ve kumaşlar arasında önemli bir yere sahiptir. Bunun nedeni de sıcak tutması, sıcağı koruması ve su geçirmemesidir.

Bu çalışmada öncelikle keçe sanatının dünü bugünü araştırılarak; keçeden farklı tasarımlar ve hediyelik eşyaya uyarlanabilecek günümüz objeleri tasarlanarak üretim yöntemleri araştırılacaktır. Çeşitli el dikiş teknikleri kullanılarak ve farklı süsleme teknikleri ile keçeye hayat kazandırmak planlanmaktadır.

Araştırma sırasında kullanılacak yöntem keçe atölyelerinde yapılan etüt çalışmaları ile yeni tasarımlar değerlendirilerek keçe üretiminin yapılması sağlanmıştır. Geçmişte kullandıkları (yolluk, yaygı, seccade, kepenek, yastık gibi ev eşyaları) alanlarla birlikte, günümüz moda tasarım anlayışı ile giysi süsleme tekniklerinde kullanıldığı yerler araştırılarak uygulama yöntemleri belirlenecektir. Bu çalışma ile son yapılan araştırmalar doğrultusunda moda tasarımında ve hediyelik eşya alanında uygulamalar ile keçe sanatını günümüze taşımayı hedeflenmektedir.

2. KEÇENİN TARİHİ

Bugün birçok kaynak göstermektedir ki; keçenin kullanımı Bronz Çağa dayanır. Yazılı belgeler İsa'dan Önce 2300 yıllarında Çin'de kullanıldığını belirtirken, Altay Dağlarındaki arkeolojik bulgular ise, çok eski zamanlardan beri Orta Asya Türklerinin kullandığına işaret eder. Tarihçiler de Orta Asya Türklerinin göçebe kabileleri gibi yaşadıklarını saptamışlardır. Diğer göçebe topluluklarında olduğu gibi, Türk kabileleri arasında da keçe hayatlarının vazgeçilmezi olmuş ve birçok amaç için kullanmışlar. Bütün Asya göçebeleri

keçe üretmişler, keçe evlerde yaşamışlar ve keçe kumaşından giyinmişlerdir. Batı Türkistan dilinde, 'göçebe' kelimesi "keçe insanı" anlamına gelmektedir.

Türk toplulukları gerek ihtiyaç duydukları çadırlarda, gerekse diğer Göçebe eşyalarında kullandıkları süsleyici unsurlarda doğal olarak yetiştirdikleri hayvanların yünlerinden yararlanmışlardır.

Hunlar ve Göktürkler kullandıkları keçe çadırı arabalarını, çadırlarını keçeden yapmışlar ve göçer - evli bir hayat yaşamışlardır.

Göktürklerde tepme keçe yaygılar (örtüler), kağanların tahta çıkış törenlerinde de kullanılmıştır. Bu bilgiler tepme keçeden yapılmış yaygınların, ev eşyası olarak kullanılmaları yanında bir hukuk ve devlet sembolü olduğunu da vurgulamaktadır.

Göktürkler döneminde keçenin kullanıldığı bir diğer alan da kuklalar olmuştur. Bu döneme ait hükümdar ve diğer kişilerin mezarlarında ölen kişinin tasviri olarak, keçeden yapılmış "tuh" adı verilen büyük kuklalara rastlanmıştır.

Anadolu'ya geçmeye başlayan Türk boylarının; Anadolu'ya geçişlerinde, o zamana kadar geliştirdikleri halı, kilim, keçe vb. el sanatlarını da birlikte getirdikleri belirtilmektedir. Ancak Boğazköy (Hattuşaş) yakınındaki Yazılıkaya'da bulunan kabartmaların başlarında görülen sivri külahların mühür ve diğer tasvirlerde karşılaşılan başlıkların keçeden yapıldığı tahmin edilmektedir.

Osmanlı dönemine göz atacak olursak, düzenlenen şenliklerde ve şairlerin ifadelerine konu olan keçecilik; aynı zamanda "kavuk" veya "serpuş" denilen baş giysilerinde de kullanılmıştır. Osmanlı döneminde yüksek rütbeli kişilerin ve halk kesiminin kullandığı bu başlıklar dışında dini grupların giydikleri başlıklarda aynı özellik taşımıştır. Osmanlı döneminin yeniçeri askerleri de beyaz keçeden yapılmış "üsküf" veya "börk" adı verilen baş giysileri kullanmışlardır (Cavidan B.E, 1999).

2.1. Başlıca Keçe Türleri

Ala keçe: Yaygı keçesi de denir. Evlerde, çadırlarda desenli veya desensiz değişik boyutlardaki keçelerdir.

Turluk: Anadolu'daki Göçerler de düz siyah veya düz kirli renkteki keçelerdir. Yaklaşık olarak ölçüleri 120-130 ile 180-200 cm' dir.

Süt Keçesi: Bir parmak kalınlığında süt veya kazanın üzerine örtülen beyaz keçedir.

Yük Keçesi: Göçerlerde yolculuk sırasında eşyaların üzerine örtülerek korumak ve saklamak amacıyla kullanılır.

Eyer Keçesi: Eğin üzerine geçirilen ve çoğunlukla saraçlı, tiftik püsküllü, desenli veya desensiz keçelerdir.

At Keçesi: Eğer vazifesi gören iki cm kalınlığındaki bu keçelerin üzerinde ay yıldız nakışları bulunur.

Deve Keçesi: Develerde havutun altına konulan düz keçedir.

Bebe Keçesi: Göçerlerde ve yörüklerde bebeğin kundaklandığı üzeri desenli kare formlu keçedir.

Kepenek: Çobanlar tarafından giyilen tek parça halinde yapılan yaz günlerinde gölge sağlamasından dolayı serinlik, kışın ise sıcaklık veren çoban keçeleri dikişli ve dikişsiz olarak ikiye ayrılır. Uсталık ve özen istemesi bakımından dikişsiz türleri daha kıymetlidir.

Kış Keçesi: Beyaz yünden düz veya nakışsız olarak yapılan bu keçeler kış aylarında evlerde ağırlanan misafirlerin oturdukları yün minderler üzerine serilir.

(<http://www.conkece.com>)

2.2. Keçeden Yapılan Başlıklar

Börk: Yeniçerilere mahsus beyaz keçeden yapılan başlıktır.

Hartavi: Sipahilerin giydiği keçe külahtır.

Sikke: Mevlevi dervişlerinin giydiği deve tüyü rengindeki keçe külahın adıdır.

Zerrin Külah: Osmanlı Saray Teşkilatının Ağalar diye anılan iç oğlanlarının giydiği üzeri som altın sırma işlemeli ve en iyi keçeden yapılmış iki tarafında birer zülûf olan başlıktır.

Külah: Dikişsiz , tek parçadan yapılmış sivri uçlu başlık. Keçeci esnafı giyer.

Üsküf:Yeniçeri börkünün kenarları sırma işli bir çeşiddir.

Taç:Şeyh ve dervişlerin giydiği , keçeden yapılmış başlık ki bu başlıklar üzerindeki dilimler tarikatları belirlerdi.

Takke: Halk tarafından giyilen başlık

Arakiyye: Mevlevilerin giydiği bir cins keçe başlıktır. Sikkeden daha ince ve daha kısadır.

2.2.1. Keçe Yapım Yöntemleri ve Özellikleri

1 Aplike Yöntemi: Düz keçe zemin üzerine başka renkte ince keçelerden kesilmiş figürler veya geometrik şekillerin kaynaştırılarak ya da keçeye dikilerek desenlenmesine denir.

2.Yün tutamlarıyla desenleme: Keçe yapılırken önce renkli yün tutamları ya da şeritler, keçe yapılacak zemine yerleştirilir, üzerine zemini oluşturacak yünler döşenerek yapılır.

3. İşleme yöntemi: Pişirilmiş keçe üzerinde iplik veya metal iplik gibi malzeme ile el dikiş tekniği ile desenlenir. Bu tür desenleme Orta Asya'da Noin Ula'da çıkarılan keçede görülmektedir.

4. Bitmiş keçe üzerine haricen boyamak suretiyle desenleme yöntemi: Renkler mineral tozları ve bitkilerden elde edilir.

5 Mozaik applike yöntemi: Tüm keçe yüzeyini oluşturarak desenler; renk renk ve ayrı ayrı kesilerek yapıştırma veya dikme suretiyle keçe yüzeyine sabitleştirilir.

2.2.2. Keçe Yapımında Kullanılan Araç ve Gereçler

Boya Kazanı: En iyi Yünleri kök boya ile kaynatıp renklendirmek için kullanılır.

Çubuk: Taranmış yünün dökülmesinde kullanılır. Yünlerin eşit dökülmesini sağlar.

Hasır: Keçenin sarılıp dövülmesine imkan tanır. Gözenekli olması gerektiği için hasır tercih edilmektedir. Suyu sızdırması için gözenekli olması önemlidir. Önceleri sazdan yapılmış fakat şimdi plastikten yapılmış olanları kullanılmaktadır.

Kalıplar: Mukavvadan yapılmış kalıplardır. Keçenin boyutlarını ve şeklini ayarlama için kullanılmaktadır. Genel bir şekil belirleme araçlarıdır.

Keçe Dürme Sopası: Silindirik Sopalar Kestane ağacından yapılmıştır. Keçenin dürülmesi yani rulo yapılmasında kullanılır. Böylece keçe düzgün sarılır.

Düzeltilme Sopası: Keçeyi pişirme (keçeleştirme) sırasında keçeye vurmaya suretiyle bozulan kenarların düzeltilmesinde kullanılır. Her zaman kullanılması gerekmemektedir. İşlevi bazen el ile yapılmaktadır.

Kırkım Makası: Keçenin kesilmesinde, düzeltilmesinde, motif yapılmasında kullanılır.

Kolta: Yün ve keçe üzerine su veya sabunlu su serpmeye yarayan, uzun saplı, tava şeklinde bakırdan yapılmış özel kap.

Süpürge: Koltaya koyulan suyu veya sabunlu suyu serpmek için kullanılır.

3. KEÇE YAPIMI

3.1. Keçe Yapım Aşamaları

Öncelikle yapılacak olan motifler için, köylülerden alınan yünler yıkanıp, kök boya ile boyanır. Bu boyama işleminde her zaman doğal ürünler tercih edilmektedir. Örneğin sarı renk için soğan kabukları, kahverengi renk için ceviz kabukları gibi. Motifler klasik şeylerden oluşmaktadır. Genelde Türk motifleri ve keçeğe uygun motifler tercih edilmektedir. Keçeleşme aşamasında sorun yaratmayacak, geleneksel motifler tercih edilmektedir. Sipariş üzerine gelen ürünler ise kişinin istediği şekilde yapılabilir.

Yere hasır serilir. Hasırın üzerine kalıp yerleştirilir. Kalıp ile yerleştirilen motifin ölçü sınırları belirlenmiş olur. Motiflerde dıştan içe doğru yerleştirmek daha mantıklıdır. İç sıralara motifin koyulması için yine kırkık makas ile zigzaklar kesilerek ikinci sıralarda farklı renk ve formlarda bordür çalışmaları yapılır. Bazen motif yerleştirme, bazen de motif kesme işlemi tekrarlanır. Bütün çerçeve motifler bittikten sonra ürüne göbek motifleri kesilmeye başlanır. Bu tam ortasına çiçek gibi yerleştirilir. Keçe parçaları, elde şekillendirilerek çeşitli motifler ve desenler oluşturulmaktadır. Çalışırken bir süre sınırı yoktur. Tüm hasır dolduruluncaya kadar aynı şekilde devam edilir.

Motiflerin üzerine üç kat yün koyulmaktadır. Bunlardan ilki Yeni Zelanda'dan alınan özel koyun yünleridir. Bu yünler ilk kat olarak kullanılmaktadır, çünkü diğer yünlere göre çok daha yumuşak ve çok daha beyazdır. İkinci katta ise Türk köylülerden elde edilen yünlerden daha iyi olanları kullanılmaktadır. Üçüncü kata ise kalitesi daha düşük yünler koyulmaktadır. Kolta ve süpürge ile motiflerin üzerine su serilir. Su serpmeye olayı yünün keçeleşmesi için mutlaka gereklidir. Su serilmeyen yün keçeleşmemekte. Bütün motiflere su serildikten sonra, birinci kat, ikinci kat ve üçüncü kat yünleri çubuklar ile eşit miktarda dağıtılır. Tekrar kolta ve süpürge yardımıyla yünlerin üzerine su serilir. Su serpmeye işlemi bittikten sonra, çubuk yardımıyla yünler sıkıştırılır. Sıkıştırılma işlemi bittikten sonra keçe dürülür. Yünlerin hasıra sarılma işlemi bitirildikten sonra hasır naylon bir kumaşla sarılır. Hasır iyice bağlanıp keçe dövme makinesine atılır. Keçe dövme makinesinde bir saat boyunca hasıra sarılmış bulunan yün dövülür.

Keçe dövme makinesinden çıkarılan keçeleşmiş yün, tekrar yere serilir. Daha sonra keçenin kenarları düzeltilerek şekil verilir. Bu işlem elle yapılır ve kopan parçalar tekrar keçenin içine koyulur. Bu işlem sırasında gerekirse keçe düzeltme sopaları kullanılır. Ama düzeltme işlemi genelde el ile yapılmaktadır. Keçenin düzeltme işlemi biterken, yeniden kolta ve süpürge ile keçeğe su serilir. Keçe kenarlarına özellikle bol su verilmeye dikkat edilir. Su serildikten sonra yeniden keçelerin arka taraflarına yün eklenir. Yün ekleme işlemi bütün keçelerin üstü kaplanana kadar devam eder. Serpilen yünler çubuk yardımıyla sıkıştırılır. Kolta ve süpürge ile sıkıştırılmış yünlerin üzerine su serilir. İkinci kez hasır dürülür, dürme işleminde çok sıkı dürmek oldukça önemlidir. Naylonla sarılan hasır yeniden keçe dövme makinesine atılır. Keçe burada bir saat daha dövüldükten sonra çıkarılır. Çıkarıldığında artık tamamen şekline bürünmüş ve keçeleşmiştir. Makineden çıkan keçe, yıkanır ve kurumaya bırakılır. Kuruyan keçe kullanıma hazır hale gelir. İlk yapıldığında sanki parçalanacakmış gibi görünen keçe sanılanın aksine yıkandıkça sağlamlaşır ve güzelleşir (Tümer, Ş., 2008).

4. SONUÇLAR

Son yıllarda sanatçılar, tasarımcılar ve modacılar tarafından keçe, kişiye özel tasarımlarda sıkça kullanılmaya başlamıştır. Farklı renklerde çeşitli keçelerle, değişik ve göze hoş görünen desenler oluşturulmaktadır. Genellikle kenarlarda kafes, kaz ayağı, aslan ağzı, baklavalı, güllü, selvi, koç boynuzu; ortasında ise tepsi göbek, laleli göbek, kalpli göbek, karagöz, yıldızlı ve saksılı göbek motifleri kullanılır (Gürçay, H., 1966). Daha çok çiçekleri anımsatan desenler tercih edilmektedir. Göbek motif tamamen yerleştirildikten sonra sağa ve sola doğru çerçeve motiflerinin aralarına çeşitli desenler yerleştirilir. Bu desenler ağaç yaprakları, balık kılçığı, kareler, daireler, yılanlar vs. olabilmektedir. Ustaların tercihi ve yaratıcılık burada baş etkindir.

Etnik görünlü modelleri tercih etmek doğru bir yaklaşım olmakla birlikte; modanın çok hızlı değişim gösterdiği de düşünülmelidir. Günümüz modern dünyasında desenlerin geçmişin etnik izleri ile zenginleştirilerek modern motifler keçenin; günümüze kazandırılmasını sağlayacaktır.

Geleneksel el sanatları içinde önemli bir yeri olan keçeciliği kaybolmaktan kurtarmak adına; keçeyi daha işlevsel ve özgün boyutlara taşımak yeni objeler tasarlama yöntemlerinin geliştirilmesi ile mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- Hikmet, G. (1966), “Keçe ve Keçecilik”, Türk Etnografya Dergisi, Sayı. 9, 27
Tümer Ş. (2008), Ders Notları ve Workshop İzlenimleri 13. ETN Konferansı İZMİR, 2005
Cön, A., Cön Keçecilik, (<http://www.conkece.com>) erişim tarihi? Ali Cön ve cön keçecilik, nasıl ayrı bir kaynak mı?
Ergenekon, C.B. (1999), “Tepme Keçelerin Tarihsel Gelişimi Renk Desen ve Kullanım Özellikleri”, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları:2331,

KELİME HATIRLAMADA ÖĞRETMEN TARAFINDAN SAĞLANAN ANAHTAR KELİME METODU İLE BAĞLAMSAL METODUN KARŞILAŞTIRILMASI: KADINHANI FAİK İÇİL MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

COMPARISON OF TEACHER-PROVIDED KEYWORD AND CONTEXT METHODS ON RETENTION OF VOCABULARY: KADINHANI FAİK İÇİL VOCATIONAL COLLEGE SAMPLE

Hakan YILMAZ¹

Abdülkadir ÇAKIR²

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the comparison of the effects of the teacher-provided keyword method and context method on retention of the vocabulary items. 84 students who were at the elementary level of English from Selçuk University, Kadınhanı Vocational School, Computer Technology and Programming Department took part in the experiments. The students were divided into two groups to form the experimental and the control groups. 20 target vocabulary items were used in the study. Each group was given a pre-test before the presentation of the new words. The vocabulary items were taught with the keyword method to the experimental group, and the control group was introduced with the context method. Immediate recall and recognition tests were applied to each group after the treatment. To measure long term retention, delayed recall and recognition tests were given to the groups five weeks after the immediate tests. To analyse the difference between the teacher-provided keyword method and context method, t-test calculations were used with the results of the pre-tests, immediate and delayed tests. According to the results, the teacher-provided keyword method is more effective than the context method in immediate and delayed recall and recognition of the vocabulary.

Keywords: Keyword Method , Context Method , Mnemonics, Retention.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, kelimelerin akılda kalıcılığı bakımından, öğretmen tarafından sağlanmış anahtar kelime metoduyla, bağlamsal metodun etkisini karşılaştırmaktır. Selçuk

¹ Okutman., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, hakany@selcuk.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, akcakir@selcuk.edu.tr

Üniversitesi, Kadınhanı Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Bölümünden, İngilizcesi başlangıç düzeyinde olan 84 öğrenci deneylere katılmıştır. Öğrenciler deney ve kontrol grupların oluşturmak için iki gruba ayrılmıştır. Çalışmada kullanılmak üzere 20 sözcük seçilmiştir. Yeni sözcüklerin sunumundan önce öğrencilere ön test uygulanmıştır. Kelimeler deney grubuna anahtar kelime metoduyla, kontrol grubuna ise bağlamsal metot kullanılarak öğretilmiştir. Yakın hatırlama ve tanıma testleri her iki gruba da uygulamadan hemen sonra verilmiştir. Uzun dönem hatırlamayı ölçmek için uzak hatırlama ve tanıma testleri, yakın testlerden beş hafta sonra yapılmıştır. Öğretmen tarafından sağlanmış anahtar kelime metodu ile bağlamsal metot arasındaki farkın analizi için t-test hesaplamaları, ön, yakın ve uzak testlerin sonuçlarında kullanılmıştır. Sonuç olarak, kelimelerin yakın ve uzak hatırlanması ve tanınmasında, öğretmen tarafından sağlanan anahtar kelime metodunun, bağlamsal metottan daha etkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anahtar Kelime Metodu, Bağlamsal Metot, Mnemonics, Kelime Hatırlama.

1. INTRODUCTION

The importance of learning vocabulary in foreign language teaching can't be neglected at present. Many experienced teachers of English as a second language have realised that knowing a language means knowing its vocabulary as well. What to teach and how to teach new words are very important issues in vocabulary teaching. Deciding how to present the new vocabulary items to students is very important during the teaching process. The new vocabulary items should be presented in such a way that the students can learn and remember them easily when they are needed.

The seek of presenting new vocabulary items in the most effective way forced teachers to use various methods, approaches and techniques. According to Allen (1983:5) there is more attention to techniques for teaching vocabulary today. One reason is in many ESL classes even where teachers have devoted much time to vocabulary teaching, the results have been disappointing.

Atkinson (1975) introduced the mnemonic keyword method in second language teaching. In this study, he proposed the keyword method as a supplementary technique for improving college students' second language vocabulary learning.

Many studies have been conducted on keyword Method since the early 1970's (Atkinson and Raugh, 1975; Daniel and Presley, 1984; Troutt-Ervin, 1990; Mastropieri, Scruggs and Fulk, 1990; Brown and Perry, 1991; Thomas and Wang, 1996; Avila and Sadoski, 1996; Mastropieri and Scruggs, 1998). Most of the studies have shown that Mnemonic Keyword Method is an effective vocabulary teaching method. These studies conducted in classroom settings.

2. MNEMONICS

Mnemonics is the overall term given to a variety of memory aids. These aids are acronyms, acrostics, rhymes, linking information by creating visual images or making up a story.

Mnemonics has been recommended as appropriate for remembering vocabulary as well as dates, speeches, phone numbers, artists' parts in drama and poems. According to Glynn, Koballa and Coleman (2003:53), the word mnemonics comes from mnemonikos (mindful) and associated with Mnemosyne, the goddess of memory, in Greek mythology. Greeks and Romans used this more than 2000 years ago but Sumerians and Babylonians applied mnemonics to the stars 4000 years ago. The ancient people located stars easier by categorizing the stars into constellations, in which they imagined they saw patterns such as hunter (Orion) with a belt and a sword.

2.1. The Keyword Method

The Mnemonic Keyword Method was introduced to vocabulary teaching by Atkinson. It can be summarised as remembering a new word by using auditory and visual links. The first step is to identify a familiar word in one's own language that sounds like the new word - this is the "auditory link". The second step is to generate an image of some relationship between the new word and a familiar one - this is the "visual link". Both links must be meaningful to the learner. For example, to learn the new English word hamlet (little village), the Turkish speaker associates it with a play by Shakespeare and then teacher gives the sentence "Hamlet by Shakespeare staged in this little village". Here a sentence includes the target word, its auditory link and its meaning in the same sentence. According to Scruggs and Mastropieri (2000:164) "the new word to-be learned is recoded into a keyword that is concrete (easy to picture), already familiar to the learner, and acoustically similar to the target word. The keyword is then linked to the definition in an interactive picture which shows the keyword and the definition *doing something together*." To use a keyword to remember something abstract, such as a name, associate it with a picture of something concrete that sounds like the new word. For example, Minnesota can be remembered by the image of a mini soda.

3. METHOD

3.1. Subjects

This study involves 84 students from Selcuk University, Kadınhanı Vocational School, Computer Technology and Programming Department. This study was carried out in four classes. The classes were divided into two called 'First Education (Day Education)' classes and 'Second Education (Night Education)' classes by the school management. First education classes were chosen as an Experimental Group whereas second education students were constituted the Control Group.

3.2. Materials

3.2.1. Instructional Material

The 20 target vocabulary items must be new words for the students in this experiment. Students' course book was examined and 20 target vocabulary items selected out of the book. The target vocabulary items were selected from Duyar's (1996) "Accelerated Word Memory Power" which includes many vocabulary items and their keywords with illustrated images. The words were both nouns and verbs. Function words weren't used in

this study. There were also concrete and abstract Turkish keywords for the English words. The English words were not similar in sound or spelling to its Turkish translations and cognates were avoided.

For the keyword group, some of the keywords of the target vocabulary items were extracted From Duyar and some of them were produced by the experimenter. Handouts were prepared including the target words and keywords for each sessions and they reproduced by photocopy and delivered to the students at the beginning of the instruction.

For the experimental group the same target vocabulary items were written and contexts which were including the target words were written on a paper and given to the students. The contexts were either extracted from Longman Dictionary of Contemporary English CD ROM or prepared by the experimenter.

3.2.2. Testing Material

Testing material used in this experimental study included two tests, a recall test and a recognition test. The recall test was a list of the 20 target vocabulary items and the Turkish equivalents of the given words asked to write in the blanks next to the words. The recognition part of the test was a multiple choice test with a correct Turkish equivalent and three distractors to the test. The same 20 target words that were studied by the two groups. Distractors were chosen from among the remaining target words because if they were chosen from outside the target words, students could have eliminated them easily and it would affect the validity of the study. The words were presented in a different order each time the test was given because students can memorise the places of the words and use this in the following tests.

Each correct translation in the recall and recognition tests was given 1 point in grading. The same tests including different order of the words were given to the students in order to measure the delayed effects of the two methods.

The pre-test aimed at measuring the existing recall and recognition of the 20 target vocabulary items in order to be able to control for pre-existing differences. The recall and recognition post tests intended to measure immediate recall and of the target vocabulary just after the experiment.

3.3. Research Design

In this study, the aim of the experimenter was to reveal whether teacher provided keyword method is more effective on vocabulary retention and recognition than the context method for the elementary level students of English by comparing the scores of the immediate and delayed vocabulary recall and vocabulary recognition tests of experimental and control groups.

Two groups were chosen for the experimental and the control groups. There 42 students in each group. Both experimental and control groups were given pre-test of the 20 target vocabulary before the instruction of the different methods. Immediate recall and

recognition tests were applied just after the treatment, and delayed recall and recognition tests for the long term retention were applied 5 weeks after the treatment.

The pre-test which contains vocabulary recall test was given to the experimental and control groups in order to understand the appropriateness of the chosen vocabulary items before the application of the methods. The vocabulary had to be unknown before by the students for the validity of the experiment. There were two types of pre-tests, recall and recognition. Recall pre-test was given at first because if the recognition test was given at the beginning, students could have remembered the meanings from the choices and they can write them in recall test. The students were given 10 minutes to complete each test. 20 minutes was spent for the pre-tests.

After the evaluation of the pre-test scores, the new method was introduced to the experimental group in order to teach them about the keyword method and how to set up necessary associations. An example of a vocabulary item which was not on the list was written on board and the Turkish keyword was shown. The example on the board was pronounced loudly and in this way, students were taught the pronunciation of the sample word. This was very important because keywords were mainly based on sound similarity to the target words. Then, the imaginary link between the keyword and the English word was given to the students. After that, the target vocabulary including keywords and imaginary links which was prepared for this instruction by the experimenter, were delivered to the students. Then the experimenter read this list out loudly so that the students could recognize the pronunciations of the words and the keywords and imaginary links were introduced to the students. At the same time, students followed the instruction with their papers. The presentation of the keyword method for 20 target vocabulary items took 60 minutes. After the presentation the recall post-test was given to the students, then recognition post-test was given. The two tests were given separately.

The context method group was presented with the 20 same target vocabulary items. Experimenter of the study prepared contexts to each target vocabulary item on a piece of paper. The context were extracted form “Longman Dictionary of Contemporary English CD ROM” and own generation of the experimenter was also used. The control group was informed about the context method. An example of a vocabulary item which was not on the list was written on board in a sentence and the students were shown how they could extract meaning from the context. After that, the control group was delivered the instruction paper and every target vocabulary item and the context were read one by one and students tried to find out the meaning by guessing from the context. Students answers about the meanings were listened to and the right answers were tried to find out during the experiment. After the experiment was completed, the same recall and recognition post-tests which were given to the experimental group were given to the control group separately. The presentation of the context method for 20 target vocabulary items took 60 minutes. Each recall and recognition tests took 10 minutes. The tests of the experiment took 20 minutes.

The same tests but this time different ordering of the words were applied to both the experimental and the control groups 5 weeks later. The delayed tests were given to the groups in order to measure long term retention. All the training and the tests were given in the original classroom setting by the experimenter.

3.4. Data Analysis Procedures

At the beginning the pre-test scores of experimental and control groups were compared to see whether both groups were at the same level when the study started. Then, immediate test results of the groups were collected and compared in order to see the difference of the short term vocabulary learning. The scores of the delayed tests of the groups were collected and compared in order to see the difference of the long term retentions. The experimenter calculated the means and standard deviations of both experimental and control groups for both tests, and then t-test was used to compare the two groups on pre-test, immediate and delayed tests. Statistical analysis for this study was carried out in the following three stages:

In the first stage, all of the recall and recognition tests of the twenty vocabulary items were scored. For each correct answer of a target vocabulary item, one point was given. No point was given to the no answers.

In the second stage, means and standard deviations were calculated for each group for recall and recognition tests. Results of the pre-test, recall and recognition tests of the target vocabulary items were analysed separately in this study.

In the third stage, means of all tests belonging to experimental and control groups were compared and statistical analysis was made by using t-test results. Since we compared two unpaired group in this study, the type of unpaired t-test was applied to the results of the tests.

4. RESULTS

A t-test can be used in comparing the results of two variables. T-test was preferred in this research whether the groups show any difference among themselves. M: Mean gives the average obtained by dividing the sum of the marks of the test belongs to certain group; df (degrees of freedom) shows the difference between the sum of the marks of the placement test according to the name of the group. Positive or negative values can be obtained from the t-test, but this does not affect the results significantly. P value is the most important thing in the t-test. SD: Standard Deviation ; SEM: Standard Error Mean.

4.1. Pre-test Results for Recall and Recognition

Pre-test mean scores for recall test (Experimental Group: M: 0,07 SD:0,26 SEM:0,04 ; Control Group: M: 0,12 SD:0,40 SEM: 0,06; df: 82 t: 0,6518) showed no significant differences between the experimental and test groups. According to the t-test results for the recall pre-test, p value equals to 0,5163. By conventional criteria, this difference is considered to be not statistically significant. It showed that group selection was random and neither of the groups were advantaged at the beginning of the study.

Pre-test mean scores for recognition test (Experimental Group: M: 0,74 SD:1,15 SEM:0,18 ; Control Group: M: 0,60 SD:0,80 SEM: 0,12; df: 82 t: 0,6618) showed no significant differences between the experimental and test groups. According to the t-test results for the recognition pre-test, p value equals to 0,5100. By conventional criteria, this difference is considered to be not statistically significant. It showed that group selection was random and neither of the groups was advantaged at the beginning of the study.

4.2. Immediate Recall and Recognition Test Results

Immediate recall test was applied on two groups after the presentation of 20 vocabulary items. Immediate test mean scores for recall test (Experimental Group: M: 15,83 SD:3,48 SEM:0,54 ; Control Group: M: 12,98 SD: 4,87 SEM: 0,75; df: 82 t: 0,6618) showed differences between the experimental and test groups. According to the t-test results for the immediate recall, p value equals to 0,0027. By conventional criteria, this difference is considered to be very statistically significant. It showed that keyword method is superior to context method on short term recall.

Immediate recognition test was applied on two groups after the immediate recall test. Immediate test mean scores for recognition test (Experimental Group: M: 18,86 SD:1,60 SEM:0,25 ; Control Group: M: 15,10 SD: 4,61 SEM: 0,71; df: 82 t: 5,0001) showed differences between the experimental and test groups. According to the t-test results for the immediate recognition, p value is less than 0,0001. By conventional criteria, this difference is considered to be extremely statistically significant. It showed that keyword method is superior to context method on short term recognition.

4.3. Delayed Recall and Recognition Test Results

Delayed recall test was applied on two groups after five weeks from the application of the two methods and immediate tests in order to see the effects of the methods on long term retention. Delayed test mean scores for recall test (Experimental Group: M: 8,12 SD:4,17 SEM: 0,64 ; Control Group: M: 3,64 SD: 3,30 SEM: 0,51 df: 82 t: 5,4536) showed differences between the experimental and test groups. According to the t-test results for the delayed recall, p value is less than 0,0001. By conventional criteria, this difference is considered to be extremely statistically significant. It showed that keyword method is superior to context method on long term recall.

Delayed recognition test was applied just after the delayed recall test on two groups after five weeks from the application of the two methods and immediate tests in order to see the effects of the methods on long term retention. Delayed test mean scores for recognition test (Experimental Group: M: 8,12 SD:4,17 SEM: 0,64 ; Control Group: M: 3,64 SD: 3,30 SEM: 0,51; df: 82 t: 6,0923) showed differences between the experimental and test groups. According to the t-test results for the delayed recall, p value is less than 0,0001. By conventional criteria, this difference is considered to be extremely statistically significant. It showed that keyword method is superior to context method on long term recognition.

5. CONCLUSION

The improvement was observed in two groups after the treatment of keyword and context methods. According to the results of the immediate recall and recognition tests,

experimental group got higher mean scores than the control group. The difference in immediate recall test results is considered to be very statistically significant. It showed that keyword method is superior to context method on short term recall. The difference in immediate recognition test results is considered to be extremely statistically significant. It showed that keyword method is superior to context method on immediate recognition.

According to the results of the delayed recall and recognition tests applied on two groups, Experimental group got higher mean scores than the control group. This difference is considered to be extremely statistically significant in both tests. It showed that keyword method is superior to context method on delayed recall and recognition.

Finally, it can be said that teacher provided keyword method is more effective vocabulary learning method than context method on retention since the experimental group showed better advance on learning the target vocabulary and they were more successful than control group on short and long term retention. This method can be effectively used in elementary level classes of English learners. This method can also be taught to students, by this way students will be able to apply this method on learning new vocabulary items.

REFERENCES

- Atkinson, R.C. (1975) Mnemotechnics in second-language learning. American Psychologist 30: 821-828.
- Atkinson, R.C. and Raugh, M.R. (1975) An application of the mnemonic keyword method to the acquisition of a Russian vocabulary. Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory 1: 126-133.
- Avila, E. and Sadoski, M. (1996) Exploring new applications of the keyword method to acquire English vocabulary. Language Learning 46, 3: 379-395.
- Bowen, T. and Marks J. (1994). Inside English, Heinemann
- Bright, J.A. and Mc Gregor G.P. (1987). Teaching English as a Second Language. Longman.
- Brown, Douglas H. (2000). Principles of Language Learning and Teaching, Longman.
- Brown, Douglas H. (2001). Teaching by Principles An Interactive Approach to Language Pedagogy. Second Edition. New York Longman.
- Brown, T. S., & Perry, F. L, Jr. (1991). A comparison of three learning strategies for ESL vocabulary acquisition. TESOL Quarterly, 25, 655-670.
- Carter, R. and McCarthy M. (1988) Vocabulary and Language Teaching. London, Longman
- Celce-Murcia, M. (1991). Teaching English as a Second or Foreign Language. Boston. Heinle and Heinle
- Gairns, R and Redman, S. (1998) Working with Words. Cambridge. Cambridge University Press.
- Harmer, J. (1991). The Practice of English Language Teaching. London. Longman.
- Haycraft John. (1997). An Introduction to English Language Teaching. Malaysia. Longman

- Kasper and Glass (1988) An Extension of the Keyword Method Facilitates the Acquisition of Simple Spanish Sentences. Applied Cognitive Psychology 2 : 137-146.
- Read, John. (2001) Assessing Vocabulary. Cambridge. Cambridge University Press.
- Richards, J. and Rodgers, T. (2002). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge. Cambridge University Press.
- Scrivener, Jim. (1994). Learning Teaching. Heinemann
- Shapiro and Waters (2005) An Investigation of the Cognitive Processes Underlying the Keyword Method of Foreign Vocabulary Learning. Language Teaching Research 9 : 129-146
- Thomas M. H and Wang A. Y. (1996) Learning by the Keyword Mnemonic: Looking for the Long Term Benefits. Journal of Experimental Psychology 2: 330-342
- Ur, P. (1996) A Course in Language Teaching . Cambridge. Cambridge University Press.
- Wallace M.J., (1988) Teaching Vocabulary. Heinemann, London
- Wang, A. Y., & Thomas, M. H. (1992). The effect of imagery-based mnemonics on the long-term retention of Chinese characters. Language Learning, 42, 359-376.
- Wang, A. Y., Thomas, M. H., & Ouellette, J. A. (1992). Keyword mnemonic and retention of second-language vocabulary words. Journal of Educational Psychology. 84. 520-528.
- Willis, Jane. (1990) Teaching English Through English, Longman

KIRKLARELİ İLİNDE ÜRETİLİP TÜKETİME SUNULAN BEYAZ PEYNİRLERİN KIŞ VE BAHAR AYLARINDA TAZE VE OLGUN OLMALARINA BAĞLI BAZI MIKROBİYOLOJİK ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

**RESEARCH ON SOME MICROBIOLOGICAL CHARACTERISTICS
OF WHITE CHEESES PRODUCED AND CONSUMED IN
KIRKLARELİ IN WINTER AND SPRING MONTHS DEPEND ON BEING
FRESH AND MATURE**

Sadık UÇAR¹

ABSTRACT

In this study, fresh (1-2 days old) and mature (90-120 days old) white cheese samples produced from milk plants in Kırklareli are collected in different terms and somemicrobiological analysis is evaluated. The samples obtained in the less producing months (between January and February) and the most producing months (between May and June)are all analyzed. Upon having determined of the ten milk plants, which are the mostproducer of white cheese in Kırklareli, forty samples having seasonal characteristics ofwinter-spring and fresh- mature quality have been obtained. Then following analyses is done and the average results are shown in the table.

- a)** Total aerobic mesophile bacteria (TAMB)
- b)** Lactic acid bacteria (LAB)
- c)** Coliform bacteria (CB)
- d)** Sataphylacoccus aureus (S.aureus)
- e)** Salmonella (Salmonella)
- f)** Yeast fungus (YF)

Key words : mikroorganizmas of cheese, fresh white cheese, mature white cheese

---

¹ Kırklareli Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu Karahıdır / 39100 KIRKLARELİ

ÖZET

	January - February		May - June	
	Fresh	Mature	Fresh	Mature
TAMB	$3,8 \times 10^3$	$9,2 \times 10^6$	$5,4 \times 10^3$	$7,6 \times 10^7$
LAB	$8,6 \times 10^2$	$7,8 \times 10^5$	$2,7 \times 10^3$	$8,3 \times 10^6$
CB	$1,1 \times 10^2$	$2,1 \times 10^3$	$2,4 \times 10^2$	$6,4 \times 10^3$
S.aureus	10 <	10 <	10 <	10 <
Salmonella	10 <	10 <	10 <	10 <
YF	100 <	$8,7 \times 10^2$	$2,1 \times 10^2$	$1,2 \times 10^3$

Bu araştırmada, Kırklareli ilinde üretim yapan süt işletmelerinden değişik dönemlerde taze (1-2 günlük) ve olgun (90-120 günlük) naturel beyaz peynir örnekleri alınıp bazı mikrobiyolojik analizlere tabi tutulmuştur. Örnekler; üretimin en az olduğu Ocak-Şubat (Kış) ve üretimin en fazla olduğu Mayıs-Haziran (Bahar) aylarında alınıp planlanan analizleri yapılmıştır. Kırklareli ilinde en fazla beyaz peynir üreten 10 adet süt işletmesi belirlenmiş, Kış-Bahar ve Taze-Olgun nitelik de olmak üzere 40 örnek alınıp aşağıdaki analizleri yapılmış olup ortalama sonuçlar tabloda gösterilmiştir.

- Toplam Aerobik Mezofil Bakteri (TAMB)
- Laktik Asit Bakterisi (LAB)
- Koliform Grubu Bakteri (KGB)
- Sataphylacoccus aureus (S.aureus)
- Salmonella (Salmonella)
- Maya-Küf (M-K)

	Ocak-Şubat		Mayıs-Haziran	
	Taze	Olgun	Taze	Olgun
TAMB	$3,8 \times 10^3$	$9,2 \times 10^6$	$5,4 \times 10^3$	$7,6 \times 10^7$
LAB	$8,6 \times 10^2$	$7,8 \times 10^5$	$2,7 \times 10^3$	$8,3 \times 10^6$
KGB	$1,1 \times 10^2$	$2,1 \times 10^3$	$2,4 \times 10^2$	$6,4 \times 10^3$
S.aureus	10 <	10 <	10 <	10 <
Salmonella	10 <	10 <	10 <	10 <
M-K	100 <	$8,7 \times 10^2$	$2,1 \times 10^2$	$1,2 \times 10^3$

Anahtar kelime : Peynirlerde Mikroorganizma, Taze Beyaz Peynir, Olgun Beyaz Peynir

1. GİRİŞ

Gıdalar bozulmaya veya insanlarda enfeksiyon yada intoksikasyona neden olan patojen mikroorganizmaların bulaşmasına veya bunların gelişmesine ortam hazırlayan, uygun olmayan hijyen ve sanitasyon koşullarında üretilip pazarlanırsa; söz konusu mikroorganizmalar gıdanın raf ömrünün azalmasına ve/veya gıdanın kısa sürede bozularak tüketilemeyecek hale gelmesine neden olabileceği gibi, etken mikroorganizmaları veya toksinleri içeren gıdanın tüketilmesi, insanda önemli sağlık sorunları da oluşturabilmektedir. Bu sebeple gıdaların, özellikle temel gıdaların süt ve peynir gibi süt ürünlerinin mikrobiyolojisi ve hijyeni çok önemlidir(1,2) Süt içerdiği besin maddeleri nedeniyle her yaş grubu için önemli bir gıda maddesidir. Sağlıklı bir memeden sağılan süt; sağım, taşıma ve pazarlama sırasında kontamine mikroorganizmaların kolayca gelişebileceği bir ortam olduğundan kısa sürede doğal niteliklerini yitirip sağlık açısından bir risk oluşturabilmektedir(2). Bugün ülkemizde üretilen sütün önemli bir kısmı teknik

bilgi ve modern aletlerden yoksun mevsimlik mandıralarda işlenmektedir(3). 2000’li yıllardan sonra Gümrük Birliği ve Avrupa Birliğine girebilmemiz için gıda sektöründe dolayısıyla süt sektöründe pek çok olumlu mevzuat çalışmaları yapılmış, buna bağlı olarak özellikle süt ürünlerinin büyük çoğunluğu kontrol altına alınarak tüketiciye daha hijyen ve daha sağlıklı süt ürünü sunulmaya başlanmıştır.

Süt ürünleri arasında en zengin çeşide sahip olan peynirdir. Değişik hammadde, farklı işlem ve olgunlaştırma tekniği, ayrıca değişik istekler bugün bizleri yüzlerce değişik tip peynirle karşı karşıya bırakmıştır (3). Ülkemizde pek çok değişik peynir üretimi yapılmaktadır. Bunlardan miktar ve ekonomik değerce en önemlisi beyaz peynirdir.

Peynir taşıdığı yeterli oranda yağ ve karbonhidrat bakımından da kalori verici bir süt ürünüdür. İçerdiği esansiyel amino asitleriyle dengeli beslenmeye katkıda bulunan besin maddelerindedir. Yüksek değerli proteinleri içermesi peynire ayrı bir önem kazandırır. Ayrıca protein ve yağlar sindirim yolunda karbonhidratlara oranla daha uzun süre kaldıklarından peynirin doyuruculuk kabiliyeti olup, yüksek oranda kalsiyum ve mineral içermesi’ de insan sağlığı açısından çok önemlidir (4,5). Bu özelliklerinden dolayı çok önemli olan peynirin hijyeni nin de çok önemli olmak zorundadır. Zira peynirlerde bulunması istenmeyen mikroorganizmalar ya peynirde bozulmaya neden olur yada insan sağlığını tehdit eder. Peynirin hammaddesi olan süt nötre yakın pH’ sı, içerdiği laktoz, süt yağı, azot kaynağı, mineral maddeler ve yüksek su oranı nedeniyle birçok mikroorganizmanın gelişmesi için mükemmel bir besi ortamıdır. Bu nedenle peynirlerde küflenme, gaz oluşumu, kabukta bozulma, erime gibi bozulmalara neden olan mikroorganizmalar üreyebilir. Ayrıca ürün kaybının yanında patojen mikroorganizmaların gelişmesi içinde son derece uygun bir ortamıdır. Bu nedenle çeşitli hastalıklar süt ürünleri aracılığı ile yayılabilir(1,2).

Süt ve ürünleri yalnızca insan ve hayvanlar için değil mikroorganizmalar için de ideal bir besindir. Bu sebeple bir damla süt incelendiğinde binlerce mikroorganizma bulmak mümkündür.Bu canlılar süte değişik yollarla bulaşmaktadır. En çok: sağıcı, hasta hayvan, sağım kapları, hava, yem, su, gübre..vb. yollarla bulaşmaktadır. Süte bulaşan bu mikroorganizmalar, süt yeterince pastörize edilmeden işlenirse üretilen ürüne değişik oranlarda geçmektedir. Ürüne geçen bu canlılar ürünün kalitesini bozduğu gibi, tüketicisi olan insan sağlığını da olumsuz etkilemektedir(28)

2. MATERİYAL VE METOD

2.1. Beyaz Peyniri Üretim Yöntemi

Beyaz peynir üretiminde; inek, koyun, keçi sütleri veya bunların ikisi yada üçünün farklı oranlarda karışımları kullanılır. Araştırmamızda sadece inek sütünden, maya, tuz kullanılarak klasik olarak üretilen beyaz peynirler kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan peynirler 10 farklı süt işletmesinden alınmıştır.

Örnek alınan süt işletmelerinde beyaz peynir üretim aşamaları hemen hemen aynı şekilde olup, sadece bölgeleri farklıdır. Örnek alınacak süt işletmeleri belirlenirken bu özellikleri göz önüne alınmıştır.

Kırklareli bölgesinde peynir üretiminde kullanılacak sütler kış sezonunda genellikle sabahları, bahar-yaz sezonunda ise hem sabah hem akşam toplanmaktadır. Buna rağmen

bahar ve yaz aylarında sık sık süt kesilmeleri görülmektedir. Sebebinin sütlerin yüksek mikroorganizma yükü ve buna bağlı asitliğin artması dolayısıyla, başta proteinler olmak üzere süt bileşenlerinde değişmelerin olmasıdır. Bu değişimler süt ürünlerinde her zaman olumsuz sonuçlar vermektedir(29).

İşletmeye getirilen sütler süzülür, pH değerlerine bakılır, antibiyotik testi uygulanıp, plakalı ısıtıcı veya çift cidarlı pişirme kazanlarında 66-71°C 'de 3-5 dakika pastörize edilir, borulu veya plakalı sistemde kış aylarında 33-35°C ye yaz aylarında 28-30 °C 'ye kadar soğutulur. Her biri 1200-1400 kg süt alan, Bulgar usulü mayalama teknelerine alınır. Bazı işletmeler 1 ton süte 50-150gr hesabı ile CaCl₂ katmaktadır. (CaCl₂ mikrobiyal özelliği çok etkilemediği için örnek alınmasında bu özelliği göz ardı edilmiştir.) Peynir mayası olarak, teknedeki sütlerin 90-120 dakikada pıhtı kırılabilir hale gelmesini sağlayacak miktarda ve alışageldikleri ticari firmaların sıvı mayaları kullanılmaktadır. Yeteri kadar maya sulandırılıp usulüne uygun olarak süte katılıp pıhtılaşmaya bırakılır. Bilinen yöntemle pıhtı kırma zamanı tespit edilip pıhtı kırılıp teleme tekne usulüne uygun olarak bağlanır. 1,5 - 2,5 saat preslendikten sonra kalıplara kesilip daha sonra salamura işlemine geçilmektedir. Salamura %15-17 tuzlu olup bunun içerisinde 10-15 saat kalarak tuzlama işlemi tamamlanmış olur. Ön olgunlaştırma için kasalara veya tenekelere dizilen peynirler bahar-yaz sezonunda 15-30 saat kış sezonunda 20-40 saat kendi haline bırakıldıktan sonra esas olgunlaştırılacak tenekelere usulüne doldurulur. Peynirlerin üstüne %6-8 tuzlu salamura ilave edilerek tenekeler kapatılır. Buzhanede +4 +8 °C arasında 90 gün olgunlaştırıldıktan sonra satışa sunulur (4).

Örnekler, ön olgunlaştırması yapılanlardan (**taze peynir**) ve 90 günü doldurmuş peynirlerden (**olgun peynir**) olarak planladığımız analizler yapılmıştır.

2.2 Materyal

Kırklareli merkez ve ilçelerinde birbirine en yakın yöntemle, bölge şartlarına göre beyaz peynir üretimi yapan 10 adet süt işletmesi belirlenmiştir. İşletmelerin bilgisi ve isteği dahilinde; normal üretimi yapılan ön olgunlaştırılmamış peynirlerden (taze) en az 90 gün olgunlaşmış (olgun) büyük tekneler açılarak usulüne uygun peynir örnek alınmıştır..

Aseptik koşullarda alınan örneklerin her biri numaralandırılarak steril stomacher poşetlerinde 3°C ile 8°C arasında değişen ısıda muhafaza edilmek üzere toplanıp, soğuk ortamda laboratuara sevk edilerek analizleri yapılmıştır.

2.3. Metod

Peynir örneklerinden, aseptik şartlarda 10 gr tartılarak steril serum fizyolojik su (%0,9 NaCl li saf su) içerisinde mikser ile homojen hale getirilmiştir. 10⁻¹' likten 10⁻⁸ lik oluncaya kadar dilüsyon hazırlanmıştır. Her dilüsyondan iki paralel olmak üzere; taze peynirlerden 10⁻⁵ 'lik, olgun peynirlerden 10⁻⁸ lik oluncaya kadar her mikroorganizmanın ekim metoduna uygun olarak, her örnekten paralelli ekim yapılmıştır (6,7,8).

2.3.1. TAMB - Toplam Aerob Mezofil Bakteri Sayımı

Toplam aerob mezofil canlı bakteri sayımında standart Plate Count Agar (PCA) (Oxoid CM 463) besiyerine her dilüsyondan paralel olmak üzere yayma plak metodu ile

ekim yapılmıştır. Ekim işleminde steril edilmiş her petri kutusuna 1'er ml dilüsyon örneği ve 40⁰ C civarındaki besiyerinden 10-15'er ml dökülüp karıştırılıp aerob koşullarda 30⁰ C 'de 48 saat süreyle bekletilerek inkübasyon sonunda besiyerinde çoğalan koloniler sayılarak değerlendirilmeye alınmıştır. (7,10,11).

2.3.2. LAB - *Lactobacillus* Grubu Mikroorganizma Sayımı

Lactobacillus grubu mikroorganizmaların sayımında Man Rogosa Sharpe Agar (MRS-Oxoid CM 361) besiyerine dökme plak metoduyla ekim yapılarak 37 C de anaerob koşullarda 72 saat inkübe edilmiştir. Bu ortamı sağlamak için 3.5 litre kapasiteli şeffaf poli karbonat anaerop jarm (Oxoid HPO 11A) iç duvarına, anaerop koşul oluşturan kit (Oxoid AN 035) konulup, ekimi yapılan petrilere bu ortama yerleştirildikten sonra jar sıkıca kapatılıp, inkübasyon süresi sonunda besiyerinde çoğalan koloniler sayılarak değerlendirilmeye alınmıştır(11,12)

2.3.3 KGB Koliform Grubu Bakteri Sayımı

Koliform grubu bakterilerin tespit edilmesinde Kromojenik E.coli /Koliform Medium (VL-Oxoid CM956) besi yerine yayma plak metodu ile ekim yapılarak 37 °C' lik etüvde 24 saat aerob koşullarda inkübe edilmiştir. İnkübasyon sonunda 1-2mm çapında altı ve çevresi kırmızısımsı tabaka ile çevrili, koyu kırmızı koloniler koliform grubu bakterileri olarak değerlendirilip sayımları yapılmıştır (11,13).

2.3.4 *S.aureus* - *Staphylococcus aureus* Sayımı

Peynir örneklerindeki *S.aureus* bakterisinin sayımı Chapman Agar No:110 (*Staphylococcus* selektive) besiyerinde belirlenmiştir. Önceden steril petri kutularına dökülen besiyeri yüzeyine dilüsyonlardan alınan 0,1 ml örnek drigalski spatülü ile yayılmıştır. Petri kutuları 35 ± 1⁰C de 48 saat süreyle inkübe edilmiş; bulanık zonlu, portakal renkli veya sarı renkli koloniler muhtemel *S.aureus* olarak değerlendirilmiştir. Doğrulamak amacı ile bu kolonilere; Koagülaz Manniti değerlendirme, Dnaz, Jelatin hidroliz testleri uygulanıp *S.aureus* sayısı belirlenmiştir(7,11).

2.3.5. *Salmonella* Sayımı

Salmonella grubu bakterilerin aramasında zenginleştirici besiyeri olarak Selenite Cystine Broth (SCB) kullanılmıştır. 25 gr peynir örneği 100ml SCB içinde süspansiyon edilerek 37± 1⁰C de 24saat inkübasyona bırakılmış, bu kültürden *Salmonella- Shigella* (SS) besiyerine ekim yapılmış, 37± 1⁰C'de 48 saat inkübasyona bırakılmıştır. Petri kutusunda renksiz ve şeffaf koloniler sayılmıştır. (7) SS besiyerinde *Salmonella* özelliği gösteren koloniler Triple Sugar İron Agar (TSİA) dan hazırlanan yatık besiyerinin dibine daldırma ve yüzeyine sürme yöntemiyle ekim yapılarak, 37± 1⁰C de 24 saat inkübasyona bırakılmıştır. Bu sürenin sonunda dip kısmı sarı (glikozun kullanımı) ve siyah (hidrojensülfür) renk oluşan, yüzeyi kırmızı (alkali reaksiyon) renkli oluşan örneklerde *Salmonella* grubu bakterilerin varlığı doğrulanmıştır(7,14).

2.3.6. M.K- Maya Küf Sayımı

Maya ve Küf sayımı için Potato Dextrose Agar (PDA) besiyeri hazırlandı. Petrilere 10-15ml dökülüp katılaştırıldıktan sonra dilüsyonlardan 0,1'er ml yüzeye dökülüp 25± 1⁰C

de 7 gün inkübasyona bırakılmıştır. Besiyerinde oluşan şeffaf beyazımsı sarımsak renkli koloniler maya, miselyumlu koloniler küf olarak değerlendirilip sayımları birlikte yapılmıştır(7,14).

3. BULGULAR

Araştırmada 40 adet beyaz peynir örneğinin önceden planlandığı gibi analizleri yapılmıştır. Genel olarak kış aylarında (Ocak-Şubat) üretilen beyaz peynirlerin bahar aylarında (Mayıs-Haziran) üretilenlere göre mikroorganizma sayılarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunun iki sebebinin olacağı düşünülmüştür. Birincisi bahar aylarında sütlerin mikrobiyal yükünün kışa göre daha yüksek olduğu, yapılan ısıl işlemin yetersizliğinden dolayı bir miktar mikroorganizmanın süt içerisinde kaldığı sanılmaktadır. İkincisi ise bahar aylarında havanın daha sıcak olmasından dolayı kullanılan alet ekipman ve salamurada mikroorganizmaların daha kolay çoğalacağı, bunun sonucu olarak da peynirlere bulaştığı sanılmaktadır.

Yapılan araştırmada alınan sonuçlara göre bahar aylarında kışa göre mikrobiyal yükün daha fazla olduğu görülmüştür. Bu sonuç yukarıdaki savunulan görüşü destekler niteliktedir.

Tablo 1: Taze beyaz peynirlerin kış ve bahar dönemi üretimlerinde mikrobiyolojik özellikleri

TAZE (kob/gr)						
	Ocak – Şubat (Kış)			Mayıs – Haziran (Bahar)		
	EN AZ	EN ÇOK	ORT.	EN AZ	EN ÇOK	ORT.
TAMB	$3,2 \cdot 10^2$	$8,9 \cdot 10^3$	$3,8 \cdot 10^3$	$2,1 \cdot 10^3$	$1,1 \cdot 10^4$	$5,4 \cdot 10^3$
LAB	$1,3 \cdot 10^2$	$1,4 \cdot 10^3$	$8,6 \cdot 10^2$	$2,8 \cdot 10^2$	$7,5 \cdot 10^3$	$2,7 \cdot 10^3$
KGS	10<	$7,8 \cdot 10^2$	$1,1 \cdot 10^2$	10<	$1,2 \cdot 10^3$	$2,4 \cdot 10^2$
<i>S.aureus</i>	0	10<	10<	0	10<	10<
<i>Salmonella</i>	0	10<	10<	0	42	10<
M - K.	10<	$2,2 \cdot 10^2$	100<	100<	$8,4 \cdot 10^2$	$2,1 \cdot 10^2$

3.1. Taze Peynirlerde Bulgular

Tablo 1’de kış ve bahar aylarında üretilen teze beyaz peynirlerde tespit edilen mikrobiyolojik özellikler incelendiğinde genel olarak bahar aylarında üretilenlerde mikroorganizmaların daha fazla olduğu görülmektedir.

TAMB sayımında en az mikroorganizma kış döneminde $3,2 \cdot 10^2$ kob/gr olup, en çok $1,1 \cdot 10^4$ kob/gr bahar döneminde olduğu; kış ortalamasının $3,8 \cdot 10^3$ kob/gr, yaz ortalamasının ise $5,4 \cdot 10^4$ kob/gr olduğu belirlenmiştir.

Benzer özellik LAB’de de görülmektedir. LAB sayımlarında en az $1,3 \cdot 10^2$ kob/gr kış döneminde, en çok $7,5 \cdot 10^3$ kob/gr bahar döneminde olup; kış ortalaması $8,6 \cdot 10^2$ kob/gr, bahar ortalaması ise $2,7 \cdot 10^3$ kob/gr olarak sayılmıştır.

Koliform grubu bakteri sayımında (KGS) en az $10 < \text{kob/gr}$ kış ve bahar, en çok $1,2 \cdot 10^3$ kob/gr bahar döneminde belirlenmiştir. Kış ortalaması $1,1 \cdot 10^2$ kob/gr, yaz ortalaması $2,4 \cdot 10^2$ kob/gr olduğu görülmektedir.

S. aureus bakterileri kış ve bahar dönemlerinde en az belirlenen bakteri olduğu görülmüştür. Hiçbir dönemde bir örnekte 10 kob/gr 'dan fazla bakterinin görülmediği gibi, kış ve bahar döneminde 20 örneğin 17 tanesinde (%85) bu bakteri hiç görülmemiştir. Ortalama sayımlar her iki dönemde de $10 < \text{kob/gr}$ olduğu belirlenmiştir.

Salmonella bakterilerinin dağılımı *S.aureus*'a paralellik göstermektedir. Kış döneminde bir örnekte $10 < \text{kob/gr}$, bahar döneminde bir örnekte en çok 42 kob/gr bakteri sayımı yapılmıştır.

Kış ve bahar dönemleri ortalamaları ise $10 < \text{kob/gr}$ olarak belirlenmiştir. Toplam 20 örneğin 18 tanesinde (%90) hiç *Salmonella* bakterisi görülmemiştir.

Maya-küf sayımlarının sonuçları şöyledir; en az kış döneminde $10 < \text{kob/gr}$, en çok bahar döneminde $8,4 \cdot 10^2$ kob/gr dır. Genel olarak kış aylarında maya küf yoğunluğu $100 < \text{kob/gr}$ ortalamaya sahip iken, bahar döneminde ortalama $2,1 \cdot 10^2$ kob/gr olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Olgun beyaz peynirlerin kış ve bahar dönemi üretimlerinde mikrobiyolojik özellikleri

OLGUN (kob/gr)						
	Ocak – Şubat (Kış)			Mayıs – Haziran (Bahar)		
	EN AZ	EN ÇOK	ORT.	EN AZ	EN ÇOK	ORT.
TAMB	$6,4 \cdot 10^5$	$1,1 \cdot 10^7$	$9,2 \cdot 10^6$	$4,5 \cdot 10^5$	$1,1 \cdot 10^8$	$7,6 \cdot 10^7$
LAB	$4,8 \cdot 10^5$	$2,6 \cdot 10^6$	$7,8 \cdot 10^5$	$2,8 \cdot 10^5$	$1,2 \cdot 10^7$	$8,3 \cdot 10^6$
KGS	$10 <$	$7,8 \cdot 10^3$	$2,1 \cdot 10^3$	$10 <$	$2,2 \cdot 10^4$	$6,4 \cdot 10^3$
<i>S.aureus</i>	0	$10 <$	$10 <$	0	$10 <$	$10 <$
<i>Salmonella</i>	0	23	$10 <$	0	35	$10 <$
M - K.	$10 <$	$2,5 \cdot 10^3$	$8,7 \cdot 10^2$	$100 <$	$4,1 \cdot 10^3$	$1,2 \cdot 10^3$

Tabo 2'de görüldüğü gibi kış ve bahar aylarında üretilen olgun beyaz peynirlerin mikroorganizma sayım sonuçları aşağıda görüldüğü gibidir. Genel olarak kış döneminde üretilen peynirlere göre bahar döneminde üretilen peynirlerin mikroorganizma yüklerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

3.2 Olgun Peynirlerde Bulgular

TAMB sayımında en az bakteri, $6,4 \cdot 10^5$ kob/gr ile kış döneminde, en fazla $1,1 \cdot 10^8$ kob/gr ile bahar döneminde olduğu görülmüştür. Ortalama sayım sonuçları ise kış $9,2 \cdot 10^6$ kob/gr, yaz $7,6 \cdot 10^7$ kob/gr olarak belirlenmiştir.

LAB sayım sonuçları TAMB sayım sonuçlarına paralel çıkmış, en az $4,8 \cdot 10^5$ kob/gr ile kış döneminde, en çok $1,2 \cdot 10^7$ kob/gr yaz döneminde olduğu görülmüştür. Ortama değerler ise kış $7,8 \cdot 10^5$ kob/gr, yaz $8,3 \cdot 10^6$ olarak belirlenmiştir.

Koliform grubu bakteri sayımlarında çok farklı değerler tespit edilmiştir. Kış döneminde üç örnekte, bahar döneminde iki örnekteki KGS bakteri sayısı standartlar dahilinde çıkmış olup, $10 <$ kob/gr (%25) olduğu görülmüştür. En çok bakteri ise $2,2 \cdot 10^4$ kob/gr ile bahar dönemindeki örnekte görülmüştür. Ortalama sayım sonuçları ise kış $2,1 \cdot 10^3$ kob/gr, yaz $6,3 \cdot 10^3$ kob/gr olduğu görülmüştür. Buna göre 20 örneğin 15 tanesi (%75) standartlara uygun olmadığı belirlenmiştir.

S. aureus bakterilerinin sayım sonuçları taze beyaz peynir sonuçları ile paralellik göstermektedir. Kış döneminde 2 örnekte, bahar döneminde de 2 örnekte olup, toplam 4 örnekte standartların üzerinde $10 <$ kob/gr *S. aureus* tespit edilmiştir. Toplam 20 örneğin 16 tanesinde (%80) hiç *S.aureus* tespit edilmemiştir. Her iki dönemde de ortalama değerler $10 <$ kob/gr olarak belirlenmiştir.

Salmonella bakterilerinin sayım sonuçları taze peynirlerin sonuçlarına benzer şekilde çıkmıştır. Toplam 20 örneğin kış döneminde, 1 örnekte 23 kob/gr, bahar döneminde 1 örnekte 35 kob/gr bakteri tespit edilmiş, toplam örneklerin % 90'ında (18 örnek) *Salmonella* görülmemiştir. Ortalama sonuçlar, kış ve baharda $10 <$ kob/gr olduğu tespit edilmiştir.

Maya-küf sayımlarının sonuçları şöyle çıkmıştır. En az maya-küf kış döneminde olup $10 <$ kob/gr, en çok ise bahar döneminde olup $4,1 \cdot 10^3$ kob/gr dır. Ortalama değerler kış dönemi $8,7 \cdot 10^2$ kob/gr, yaz dönemi $1,2 \cdot 10^3$ kob/gr olup, 20 örneğin 8 tanesinde (%40) mevzuatlar dahilinde maya-küf çıkıp; ortalama değer $100 <$ kob/gr maya-küf olduğu tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kırklareli yöresinde farklı 10 ayrı işletmede rutin üretimi yapılan beyaz peynirlerin kış ve bahar mevsimlerinde bazı mikroorganizma florası ile olabilecek mikrobiyolojik kirlilikleri oluşturan mikroorganizmaların bazılarının, cins ve bunların sayıları üzerine bir araştırma yapılmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçları kısaca tablo 1 ve 2 de gösterilmiş olup "Bulgular" başlığı altında da kısaca yorumları yapılmıştır.

Kırklareli yöresinde üretilip; bölgede, İstanbul'da hatta yurt dışında satışı yapılan, bu bölgeyle özdeşleşen beyaz peynirlerdeki olabilecek mikroorganizmaların cins ve sayılarını farklı kategorilerde belirlemeye çalışılmıştır. Bunlardan birincisi TAMB değerleri olup, kendi başına önemli bir değer ifade etmemektedir. Daha sonra yapılan analizler ürünün olgunlaşma seyri ile ilgili bilgiler vermektedir. Beklenildiği gibi taze peynirler ve olgun peynirlerin TAMB değerleri; arasında belirgin bir fark olduğu tespit edilmiştir. Taze peynirlerde TAMB kış ortalaması $3,8 \cdot 10^3$ kob/gr iken bahar ortalaması $5,4 \cdot 10^3$ kob/gr olarak belirlenmiştir. Olgun peynirlerdeki ortalama değerler ise; kış dönemi $9,2 \cdot 10^6$ kob/gr, bahar dönemi $7,6 \cdot 10^7$ kob/gr olarak sayımları yapılmıştır. Benzer araştırmaların sonuçları ise şöyledir: Erzurum yöresinde yapılan bir araştırmada 30 adet taze beyaz peynir örneğindeki toplam aerob mezofil canlı bakteri sayısının $9,3 \cdot 10^7$ - $9,5 \cdot 10^9$ kob/gr olduğu belirlenmiştir (16). Başka araştırmacıların Ankarada yaptığı araştırmada

bulduğu değerlerin ortalaması ise; $3,9.10^8$ - $10,9.10^8$ kob/gr(17), Ankara'daki başka bir araştırmada varılan sonuçlar $8,8.10^9$ kob/gr (18)., Bursa'daki araştırma sonuçları 7.10^3 - 9.10^6 kob/gr (19), Ankara'da 1994 yılında yapılan araştırmada ortalama $2,03.10^3$ kob/gr bakteri tespit edilmiştir(20). Şanlıurfa'daki araştırmada TAMB değerleri en az $2,33.10^6$ - en çok $2,22.10^7$ kob/gr olup ortalama $1,03.10^7$ kob/gr (21), Van ilinde yapılan araştırmada bulunan TAMB değer ortalaması $2,08.10^7$ kob/gr(22), Kırklareli'nde yapılan araştırmada 96 adet değişik beyaz peynir örneğinde taze olanlarında ortalama $3,6.10^3$ kob/gr, olgun olanlarda ise $6,5.10^6$ kob/gr. TAMB tespit etmiştir(23).

Yaptığımız araştırmada kış döneminde ortalama $7,8.10^5$ kob/gr bahar döneminde $8,3.10^6$ kob/gr LAB tespit edilmiştir, başka bir araştırmada $1,22.10^4$ - $1,0.10^8$ kob/gr bakteri bulunup, ortalama $1,33.10^7$ kob/gr laktik asit bakterisi tespit etmişlerdir (24). Yaptığımız çalışmada elde edilen değerler diğer araştırmacıların ortalama değerlerinden daha düşük çıkmıştır. Sebebinin farklı peynir türü olduğu kanaatindeyiz.

Beyaz peynirde koliform grubu bakteri varlığı hem insan sağlığı hem de ürün kalitesi bakımından çok önemlidir. Yaptığımız çalışmada sadece bu grubun toplam koliform grubu sayısı belirlenmiştir. Genel olarak taze ve kış dönemlerindeki sayı daha az, olgun ve bahar dönemlerinde daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kış ortalaması taze olanlarda $1,1.10^2$ kob/gr olup, olgunlarda $2,1.10^3$ kob/gr, bahar ortalaması ise tazelerde $2,4.10^2$ kob/gr olgunlarda $6,4.10^3$ kob/gr. olduğunu tespit edilmiştir. Başka araştırmacıların buldukları sonuçlar ise şöyledir: Bursa pazarından aldıkları 20 adet beyaz peynir örneğinin tamamında koliform grubu bakteri tespit etmişlerdir(25).Van yöresinde üretilen beyaz peynirlerde yapılan araştırmada $7,71.10^3$ kob/gr koliform grubu bakteri bulunurken bunun $6,58.10^3$ kob/gr'nın *E.coli* olduğunu tespit etmişlerdir(22). Erzurum bölgesinde taze beyaz peynirlerde $5,5.10^2$ - $2,8.10^6$ kob/gr. koliform bakteri belirlemişlerdir(16). Muğla bölgesinde 27 ev yapımı beyaz peynir örneğinde yapılan çalışmada koliform bakteri sayısı 2.10^3 - $1,6.10^6$ kob/gr.bulunup, ortalama $3,2.10^5$ kob/gr, olduğunu, bunların %53,8'nin *E.coli* olduğu saptanmıştır(26). Şanlıurfa yöresinde üretilen beyaz peynirlerde $10<$ - $9,8.10^2$ kob/gr ortalama $3,63.10^2$ kob/gr koliform bakteri tespit etmişlerdir(21). Kırklareli bölgesinde yapılan çalışmada taze peynirlerde $1,29.10^2$ kob/gr, olgun peynirlerde $7,12.10^2$ kob/gr koliform bakteri saptanmıştır(23).Muğla yöresinde yapılan araştırmada koliform bakteri sayısı 2.10^3 - $1,6.10^6$ kob/gr. değerleri arasında bulunmuş, ortalama $3,2.10^5$ kob/gr olduğu saptanmıştır(26). Kars yöresinde piyasadan toplanan peynirlerin tamamında koliform grubu bakteri çıkmış olup, bunun da tamamının Gıda Kodeksi kriterlerine uymadığını belirlenmiştir(27).

Yaptığımız çalışmada 20 örneğin 4 tanesinde *S.aureus* bakterisi çıkmış olup, tamamı $10<$ kob/gr şeklinde belirlenmiş, örneklerin %80'ninde *S.aureus* bakterisine rastlanmamıştır. Van yöresindeki beyaz peynirlerde ortalama $1,34.10^4$ kob/gr(22), Muğla bölgesindeki 26 beyaz peynir örneğinin 5 tanesinde (%19,2) *S.aureus* bulunmuş, *S.aureus* sayılarının 5.10^3 - 4.10^4 kob/gr olduğunu bulunup, ortalamasının $1,3.10^4$ kob/gr olduğu hesaplanmıştır(26).

Yaptığımız çalışmada 20 örneğin 2 tanesinde (%10) *Salmonella* tespit edilmiştir. Muğla bölgesinde yapılan çalışmada 26 beyaz peynirin hiçbirisinde *Salmonella* bakterisine rastlanmamıştır(26).

Yaptığımız araştırmada 20 örneğin tamamında değişik miktarlarda maya-küf tespiti yapılmıştır. En az $100<$ kob/gr, en çok $4,1.10^3$ kob/gr olup, kış üretimi ortalamaları $8,7.10^2$

kob/gr, yaz üretimi ortalamalarının $1,2 \cdot 10^3$ kob/gr olduğu tespit edilmiştir. Van ilinde yapılan araştırmada 50 örneğin tamamında maya – küf tespit etmiş olup, ortalaması $1,92 \cdot 10^5$ kob gr olarak belirlemiştir(22). Ankara'daki araştırmada $2-9,5 \cdot 10^2$ kob/gr(17), Ankara da yapıla diğer araştırmada $11 \cdot 10^4$ kob/gr(18) Erzurum'da yapılan başka bir araştırmada $1-18 \cdot 10^4$ kob/gr(16), Kırklareli'nde yapılan çalışmada $3,2-27,6 \cdot 10^2$ kob/g(23), Muğla ilindeki araştırmada $3,7 \cdot 10^3- 3,9 \cdot 10^6$ kob/gr(26), Şanlıurfa da yapılan çalışmada $2,6 \cdot 10^5-3,5 \cdot 10^7$ kob/gr, bulunup ortalama $1,03 \cdot 10^7$ kob/gr sonuçlarını tespit edilmiştir(21). Şanlıurfa da yapılan çalışmada bulunan değerler hariç, diğer sonuçlar ile bulduğumuz sonuçlar paralellik göstermektedir.

5.SONUÇ

Kırklareli ili bölgesinde 10 farklı işletmeden rutin üretim bandından kış ve bahar aylarında aldığımız örneklere aynı koşullarda mikrobiyolojik analizler uygulanıp, sonuçları Tablo.1 ve Tablo.2 de olduğu gibidir.

Genel olarak mikrobiyolojik kalitenin başka araştırmacıların sonuçlarına göre daha iyi olduğu, tartışma bölümündeki değerlerden anlaşılmaktadır. Klasik beyaz peynir üretiminin standart olması için Gıda kodeksi ile düzenlemeler olsa da; fermente ürün olması, açıkta işlenen bir prosese sahip olması, salamurasının 5-15 gün kullanılmakta olması, usta merkezli bir üretimin olması, genel hijyen kurallarına çok fazla önem verilmemesi, pastörize ısısının (bazılarında) 70°C den düşük olması, ön olgunlaştırma ortamının standart olmaması, hammaddenin mikrobiyal yükünün yüksek olması... gibi faktörlerden dolayı klasik beyaz peynirin mikrobiyal özelliklerinde sorun olması kaçınılmazdır.

Üretimin ve üretim ortamının azami oranda kodeks koşullarına çıkartılır, usta merkezli üretimden teknik eleman merkezli üretime geçilirse, mikroorganizmalardan kaynaklanan pek çok sorun çözülmüş olacaktır. Dolayısı ile hem ürün kalitesinin iyileşmesi sağlanmış olacak hem de insan sağlığı bakımından daha güvenilir ürün elde edilecektir. Bunun sağlanması konusunda; mevzuatın uygulanmasında kamuya, üreticilere, tüketicilere, sivil toplum kuruluşlarına çok görevler düşmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Ünlütürk.A., Turantaş F., ark Gıda Mikrobiyolojisi, İzmir, 1998.
- 2- Tunail N., Köşker Ö., Süt Mikrobiyolojisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 116, Ankara, 1974.
- 3- İnal, T., Süt ve Süt Ürünleri Hijyen ve Teknolojisi, İstanbul Üniversitesi Veteriner Fak.Yayınları, İstanbul 1990.
- 4- Demirci, M., Şimşek O., Süt İşleme Teknolojisi, Hasad Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- 5- Eralp, M., Peynir Teknolojisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın Ankara 1974.
- 6- Collins,C.,H.,Lyne., P.M., Microbiological Methots, Butterwort/Heinemann, London 1995.
- 7- Özçelik, S., Gıda Mikrobiyolojisi Uygulama Kılavuzu. Süleyman Demirel Üniv.Ziraat Fak. Y.No:7 Isparta, 1998
- 8- Anonim, Merck Gıda Mikrobiyolojisi. Orkin Ltd. Şirketi Yay. Oganı,Ankara 1998.

- 9- Özçelik, S., Gıda mikrobiyolojisi, Süleyman Demirel Üniv. Ziraat Fak. Yayın No:6, Isparta, 1998
- 10- Swanson, K.M.J., Butsa, F.F., (diğ) Colony count methots. In: Compendium Of Methotsfor the microbiological Examination of Foods . Washington .Amerca Public Healt Association, C.3. 1992.
- 11- Gürgün, V., Halkman, A., Kadir, Mikrobiyolojide Sayım Yöntemleri, Gıda Teknolojisi Dergisi Yayın No:7 Ankara 1990.
- 12- Vanderzant.C., Splittstoesser,D.F, Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods. Third Edition. Washington Dc. American Public Health Association, 1992
- 13- Gorvie, E.I., Taxonomi and indentification of bacteria important in cheese and fermented dairy products. London, 1984
- 14- Anonim, Merc Gıda Mikrobiyolojisi Orkin Ltd Şti. Yayın Organı Ankara, 1998.
- 15- Özçelik S., Gıda Mikrobiyolojisi Laboratuar Kılavuzu, Elazığ 1993.
- 16- Sert S., Kıvanç M., Erzurum piyasasında taze olarak tüketime sunulan beyaz peynirlerin kaliteleriüzerine bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını Ziraat Dergisi 15,3/4, 1984.
- 17- Kaptan, N., Koçak, C., Fabrika koşullarında pastörize süttten starter kullanılmadan işlenen beyaz peynirlerde endüstriyel ve hijyen yönünden mikrobiyolojik kontroller,Ankara Üniv.Y.ğı 29, 1979.
- 18- Özalp, E., ve ark. İnek sütü ile yapılan salamura beyaz peynirlerde hijyen indeksi bazı mikroorganizmalar üzerinde bir araştırma, Ankara Üniv. Veteriner Fak. Dergisi 27,3/4 1979.
- 19- Kurdal, E., Keçi sütünden üretilen beyaz peynirlerin kimyasal ve mikrobiyolojik nitelikleri üzerine araştırmalar. Uludağ Üniversitesi Yayın No: 7-022-0186,1989, Bursa.
- 20- Arslan, S., Çiğ süt, pastörize süt ve beyaz peynirde üreyen bakterilerde Beta-Laktoz araştırmaları. Gazi Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1994.
- 21- Atasoy, F.A, ve ark Şanlıurfa ilinde üretilen ve satışa sunulan süt,yoğurt ve Urfa peynirlerinin bazı mikrobiyolojik özellikleri Harran Üniv. Ziraat Fak. Dergisi 7,3/4 –Şanlıurfa 2003.
- 22- Sancak, H., ark., Van piyasasında tüketime sunulan beyaz peynirlerin mikrobiyolojik, kimyasal fiziksel ve duyuusal niteliklerin incelenmesi, Yüzüncü Yıl Ü. Sağılık Bil.Derg, 2, 1995 Van.
- 23- Uçar S., Farklı Oranlarda karıştırılan keçi ve inek sütlerinden yapılan beyaz peynirlerin olgunlaşma süresine bağılı olarak değışen çeşitli özelliklerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma, Trakya Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, 1996, Tekirdağ.
- 24- Tekinşen, O.C., Ark, Civil peynirinin mikrobiyolojik kolize nitelikleri. Selçuk Üniv.Vet.Bil.Derg.11,2-1995, Konya.
- 25- Dülger,B., Gülcin F., Bursada satışa sunulan taze beyaz peynirlerden izole edilen koliform grubu

- bakterilerin tanılanması. Ekoloji Çevre Dergisi Sayı 32, 1999
- 26-** Uğur, A., Muğla halk pazarında satışa sunulan ev yapımı peynirlerin mikrobiyolojik özellikleri.
Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı No:40. 2001
- 27-** Baz, E., ve ark., Kars ilinde satışa sunulan çiğ süt ve taze peynirlerin koliform grubu bakteriler yönünden incelenmesi. Kafkas Üniv. Veterinerlik Fak. Dergisi Sayı:9. 2003 Kars.
- 28-** Demirci, M., Süt Teknolojisine Giriş, Trakya Üniv. Tekirdağ Ziraat Fak. Yayın No:105 1998
- 29-** Demirci, M., ve ark. Memeden Mamül Maddeye Süt, Hasad yayıncılık, İstanbul 1991.

KIRSAL KALKINMA İÇİN AB PROJESİ

THE EU GRANT PROJECT FOR RURAL DEVELOPMENT

Ümmügülsüm ERDOĞAN¹   Ayhan YILDIRIM²

ABSTRACT

This project that provides to universities, Padova University in Italy and Çukurova University and Atatürk University in Turkey a suitable environment for sharing knowledge and exchanging experience implements and makes to sustainability development models for rural people who are a disadvantage with low income in İspir (Erzurum, Turkey). Project includes mainly workshops, seminars, trainings, visiting, experimental works in field, panels, and visibility action to credit given to EU.

Long term objective of project is to contribute sustainable civil society dialog between EU and Turkey. Target groups and final beneficiaries are scientists working animal science, horticulture, aquaculture, rural economy and policy departments from Universities, Padova University in Italy and Çukurova University and Atatürk University in Turkey and people who are living in rural area in İspir (Erzurum, Turkey) with low income.

Key words: EU Grant, İspir, Rural Development

ÖZET

Türkiye'den Atatürk Üniversitesi, Cukurova Üniversitesi ve İtalya'dan Padova Üniversitesi arasında, bilgi ve tecrübe paylaşımına zemin hazırlayacak bu proje, İspir kırsalında yaşayan düşük gelir düzeyine sahip insanlar için uygun sürdürülebilir kalkınma modelleri sağlayacaktır. Projenin ana aktiviteleri, seminerler, çiftçi eğitimleri, paneller, saha çalışması ve çalıştaylar ve görünürlük aktivitelerinden oluşmaktadır.

Projenin uzun süreli amacı AB ile Türkiye arasındaki sivil diyaloga katkıda bulunmaktır. Projenin hedef kitlesi ve nihai faydalanıcıları ilgili üniversitelerin Zootečni, Su Ürünleri, Bahçe Ziraatı ve kırsal kalkınma bölümlerinde çalışan bilim adamları ile İspir yerelde gelir düzeyi düşük çiftçilerdir.

Anahtar kelimeler: Proje, AB hibe, İspir, kırsal kalkınma

---

¹ Yrd. Doç .Dr., Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat MYO, gerdogan@atauni.edu.tr

² Doç.Dr. Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat MYO ayhanyildirim@yahoo.com

KLİMA SANTRALİ VE HAVA SOĞUTMALI SU SOĞUTUCULARINDA ARIZA BULMA VE GİDERME İÇİN BİLGİ TABANLI UZMAN SİSTEM GELİŞTİRİLMESİ

DEVELOPMENT OF A DATA BASED DIAGNOSTIC EXPERT SYSTEM FOR TROUBLESHOOTING IN AIR HANDLING UNIT AND PACKAGED AIR COOLED WATER CHILLER

Necati KOÇYİĞİT¹

Ahmet Yaşar ÖKSÜZ²

ABSTRACT

In this study, it is aimed to develop an expert system for troubleshooting in air handling unit and packed air cooled water chiller. The aim of this system also to make them technical staff learns troubleshooting.

To develop the system, CLIPS is used as the expert system shell. The program of the expert system is formed as a combination of VC++ and CLIPS. This type of expert systems is called “embedded applications”.

The developed expert system program consists of air handling unit and packed air cooled water chiller system. There are the fact files for each one. The database used by expert system consists of the rules and the facts. In order to prepare the fact files, consultation were made with the firms and the experts working in the field of air handling units in Turkey. The present studies have also been investigated and a detailed literature survey has been conducted. The obtained information was arranged in a suitable manner in the database. In order to compile the knowledge, the complaints are determined and then trouble related with these complaints is compiled and the symptoms, which may show these troubles, are investigated properly. Some advices are prepared for troubles lastly.

While this program helps the user to diagnose the trouble and to solve it, it can also be used as an education program and it is different from the others for this reason.

Key words: Air Handling Unit, Packed Air Cooled Chiller, Troubleshooting, Expert System

ÖZET

Bu çalışmada, klima santralleri arızalarının bulunması ve giderilmesi için, bir uzman sistem geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, bu alanda yetişen veya yetişmiş teknik

---

¹ Öğrt. Gör. Dr., Rize Üniversitesi, necati_kocyigit@hotmail.com

² Öğrt. Gör., Rize Üniversitesi, ayasaroksuz@hotmail.com

elemanların arıza bulma ve giderme işlemlerini yapmayı kendi kendilerine öğrenmeleri amaçlanmıştır.

Uzman sistem programı geliştirmek için, uzman sistem kabuğu olan CLIPS kullanılmıştır. Uzman sistem programı, VC++ programlama dili ile CLIPS uzman sistem kabuğunun gömülü uygulaması olarak geliştirilmiştir.

Geliştirilen uzman sistem program, klima santrali ve paket hava soğutmalı su soğutma sistemini içermektedir. Her bir kısma ait gerçek dosyaları bulunmaktadır. Uzman sistemin kullandığı veri tabanı; gerçek ve kural dosyalarından oluşmuştur. Bilgi dosyalarının hazırlanmasında, klima santralleri konusunda uzman kişi ve kuruluşlar ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca bu konuda mevcut çalışmalar incelenerek geniş bir kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgiler bilgi tabanına uygun biçimde düzenlenmiştir. Bu bilgilerin derlenmesinde, sistem şikâyetlerinden yola çıkılmış olup, sonra bu şikâyetlere karşılık gelen arıza durumları derlenmiş daha sonra da bu arıza durumlarını ortaya koyan belirtiler araştırılmıştır. Daha sonra arızanın giderilmesi için tavsiyeler hazırlanmıştır.

Bu programı; bir klima santralinin arızasının bulunması ve giderilmesi işlemleri için kullanıcıya yardım etmesinin yanı sıra bir eğitim programı olarak da kullanılabilme özelliği ile benzerlerinden farklıdır.

Anahtar kelimeler: Klima Santrali, Paket Hava Soğutmalı Su Soğutucu, Arıza Bulma, Uzman Sistem

1.GİRİŞ

Klima Santralleri ve soğutma grupları, gelişmiş ülkelerde modern binalar, oteller, hastaneler, bankalar, fabrikalar, telekomünikasyon santralleri, bilgisayar üniteleri vb. yerlerde konfor ve teknolojik nedenlerden dolayı kullanılmaktadır. Klima Santralleri ve soğutma grupları arızalarının giderilmesi gerekmektedir. Ancak, arızanın teşhisi ve onarımının yapılması oldukça zordur ve uzmanlık işidir.

Klima Santrali ve soğutma gruplarında arızayı giderme bilgi ve tecrübe gerektirmektedir. Arıza giderme hakkında eğitim almış teknik elemanlar bile, sınırlı bilgi ve tecrübeye sahiptirler. Uzman kişilerin bilgi ve tecrübeleri yeni yetişen teknik elemanlara aktarılması çeşitli nedenlerden dolayı yetersiz kalmaktadır. Bu bilgi tecrübeler çeşitli yayınlarda bulunmaktadır. Bu yayınlar arıza bulma ve giderme konusunda yeterli olmamaktadır. Bu çalışma ile bir klima santralinin arızasının bulunması ve giderilmesi işlemleri konusunda teknik elemanlara ve eğitim gören kişiler yardım etme amaçlanmaktadır.

Uzman kişilerin bilgi ve tecrübelerini derleyip bilgisayara aktarma işlemine Bilgi Mühendisliği (Knowledge Engineering) denilmektedir. Uzmanların bilgi ve tecrübelerini bir kural halinde bilgisayar aktaran Yapay Zekâ (YZ) (Artificial Intelligence) programlarına Uzman Sistem (Expert System) (US) denilmektedir.

US geliştiren kişilerin mesleki alan bilgisine sahip olması ve US oluşturmasını bilmesi gerekmektedir. US'de, bilgi tabanının genişleyebilmeli ve uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda mantıklı kural dâhilinde uzman sistem inşa edilmelidir.

Bu konuda birçok US kullanmak mümkündür. Bu çalışmada bir US kabuğu olan **CLIPS** (C Language Integrated Production System) kullanılmıştır. **MSVC++** programının altında gömülü olarak kullanma amaçlı geliştirilmiş **Clipsdll.dll** kullanılmıştır.

Bu US ile yeni yetişen servis elemanları ve bu alanda eğitim alan kişilerin bilgilerinin artırılması mümkündür. Aynı zamanda, bu alanda eğitim almış fakat arıza giderme konusunda güçlük çeken kişilerin de faydalanması mümkündür. Bilgi Tabanının genişlemesinin verdiği avantajla yeni bilgi ve tecrübelerin bilgi tabanına eklenmesi de mümkün olacaktır.

Geliştirilen uzman sistem program, klima santrali ve paket hava soğutmalı su soğutma sistemini içermektedir. Her bir kısma ait gerçek (bilgi tabanı) dosyaları bulunmaktadır ve bu bilgiler uzmanlık sahasına ait bilgilerden oluşmaktadır. Uzman sistemin kullandığı veri tabanı; gerçek (bilgi tabanı) ve kural (sonuç çıkarma) dosyalarından oluşmuştur. Bilgi dosyalarının hazırlanmasında, klima santralleri ve paket tipi su soğutma grubu konusunda uzman kişi ve kuruluşlar ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca bu konuda yapılmış çalışmalar incelenerek geniş bir kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgiler bilgi temsiline uygun biçimde düzenlenmiştir. Bu bilgilerin derlenmesinde, sistem şikâyetlerinden yola çıkılmış olup, sonra bu şikâyetlere karşılık gelen arıza durumları derlenmiş daha sonra da bu arıza durumlarını ortaya koyan belirtiler araştırılmıştır. Daha sonra arızanın giderilmesi için tavsiyeler hazırlanmıştır.

2. UZMAN SİSTEMİN YAPISI

US yapısı gereği *kullanıcı, arayüzü, sonuç çıkarma mekanizması, açıklama sistemi, bilgi tabanı ve bilgi tabanı editörü* şeklinde unsurlara sahip olmaktadır.

Birçok US inşa aleti ve kabuğu bulunmaktadır. Bu çalışmada uzman sistem kabuğu olarak CLIPS 6.0 kullanılmaktadır. CLIPS'in gömülü uygulamaları için geliştirilmiş olan *clipsdll.dll*, MSVC++ program derleyicisi altında çağırılarak program geliştirilmektedir. Burada CLIPS uzman sistem kabuğu ile uzman sistem oluşturulmakta ve programın görselliği ve diğer özellikleri MSVC++ ile geliştirilmektedir.

CLIPS (C Language Integrated Production System), US diye bilinen YZ uygulamalarını yazmak için tasarlanmış bir tür bilgisayar dilidir (CLIPS 6.1, 1998). Bir US, insan tecrübe ve bilgisini modellemeyi amaçlayan özel bir programdır. Genel programlama dilleri, insan tecrübe veya bilgisiyile ilgilenmemektedirler (Koçyiğit, 2008). CLIPS, bir forward-chaining kural tabanlı US aleti ve US kabuğu olarak kullanılabilir.

3. UZMAN SİSTEMİN OLUŞTURULMASI

Bir uzman sistem oluşturulmasında; **uzmanlık alanı, bilgi mühendisliği ve uzman sistem aleti** şeklinde üç konu ön plana çıkmaktadır. Bu amaçla, çok özel bir alanda özel çözümler üretmek için bilgisine başvurulmuş kişi olan saha veya alan uzmanları ile görüşülmüş ve yayınlarından bilgi edinilmiştir. Bilgi mühendisliği çalışması olarak elde edilen bilgilerin bilgi tabanında içerisinde nasıl temsil edileceğine karar verilmiştir ve buna göre bilgi tabanı düzenlenmiştir. US inşası için CLIPS US kabuğu kullanılmıştır. Programın görselliğini sağlamak amacıyla MSVC++ program derleyicisi kullanılmıştır. CLIPS US

kabuğunun gömülü uygulaması için hazırlanmış olan *clipsdll.dll* kaynak kodları, yeni fonksiyonların program tarafından algılanması için yeniden düzenlenmiş ve derlenmiştir. MSVC++ program derleyicisinin altında gömülü uygulama olarak CLIPS kullanılmıştır.

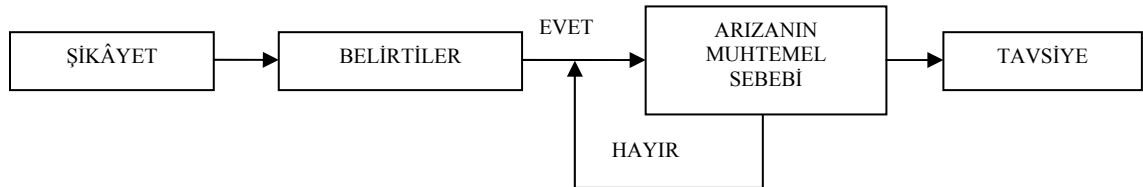
3.1. BİLGİ EDİNME

US, bilgiyi kullandığı için **bilgi tabanlı sistemler** (knowledge based systems) olarak adlandırılmaktadır. Bir US'in oluşturulması, genellikle **bilgi mühendisliği** (knowledge engineering) olarak isimlendirilmektedir. US, yeterli uzmanın bulunmadığı bir sahalarda kullanılmaktadır. Bilgi mühendisi, uzman kişilerden kendilerine özgü problem çözüm teknikleri, stratejileri ve kuralları çıkarmakta ve bilgileri uzman sistem içerisinde yerleştirmektedir (Koçyiğit, 2008). Bu işlem sırasında, özel bilgi alanında, bilgi mühendisi (bilgileri toplayıp derleyen) ile bir veya daha fazla uzmanın kişiler arasında etkileşimi kapsamaktadır. Uzman kişi, kurum, kuruluş ve yayınlarından faydalanarak problemlerin çözümüne yönelik bilgi tabanı oluşturulmaktadır (McQuay Service Manual, 2009).

Bilginin elde edilmesi ve bilgi tabanında temsili ile gerçek dosyaları meydana getirilmektedir. Ayrıca US kural tabanlı sonuç çıkarma mekanizması bulunan veri tanına sahiptir. Veriler işlenmiş ve istenilen amaca uygun sonuç çıkarma mekanizmaları oluşturulmaktadır. US veri tanında bilgi tabanı çağırılmakta ve çözüme gidilmektedir. Bu sayede yüzlerce kural yerine, bilgi tabanı belli bir biçimde düzenlenmesiyle az sayıda kural ile sonuca gidilmektedir.

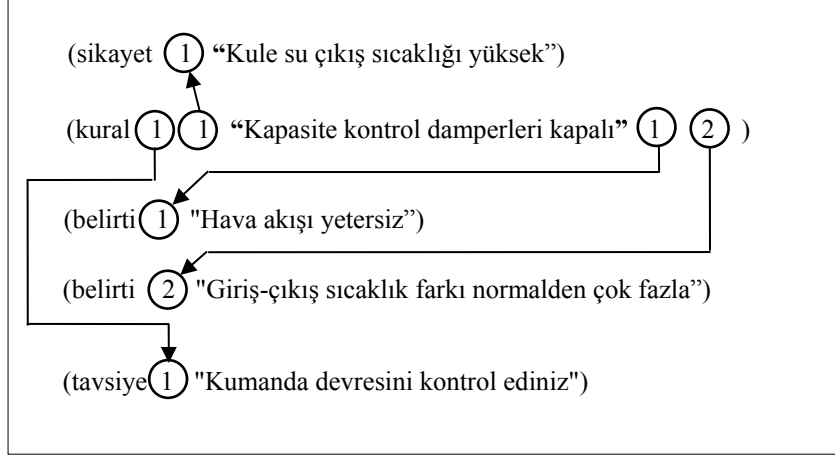
3.2 BİLGİ TABANININ HAZIRLANMASI

Bilgi tabanı klima santrali ve soğutma grubuna ait ana ve yardımcı elemanlarından meydana gelmektedir. Mülakat ve dokümanlar ile bilgiler elde edilip değerlendirilmekte, belli bir kural dâhilinde bilgiler düzenlenmekte ve bilgi tabanı elde edilmektedir.

Şekil 1. Uzman Sistemin Arıza Bulma Mantiği (Bulgurcu, 1994)

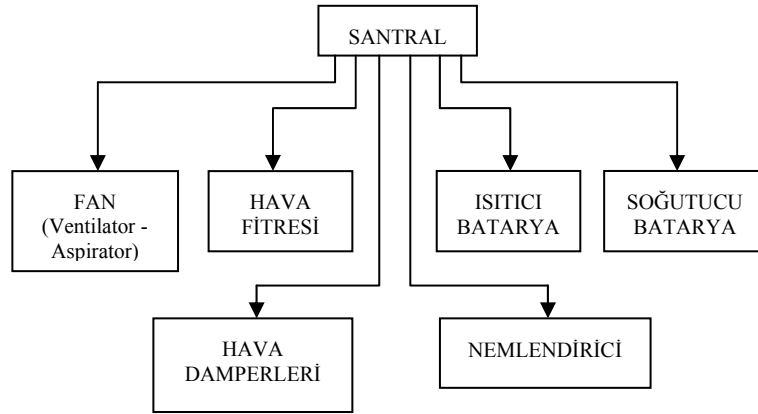
Şekil 1'de görüldüğü gibi, US şikâyetlerden yola çıkarak sonuca ulaşmaktadır. İlk önce arızanın neden olduğu şikâyetin ne olduğu belirlenmektedir. Bundan sonra arızanın belirtileri sorgulanmaktadır. Eğer bir kurala ait belirtilerin tamamına **evet** cevabı verilirse, kural arıza nedeni olarak atanmaktadır. Eğer verilen cevap **hayır** olursa bir sonraki kural sorgulanmaktadır. Bu arızanın giderilmesi için de bir tavsiye sunulmaktadır. Bilgi tabanı sorgulanmasında sonuç elde edilemezse ve/veya bilgi yanlışlığı varsa bilgi tabanına bilgi girilmesi veya yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Şekil 2. Bilgi Tabanı Elemanları, Yapıları ve Birbirleriyle Bağlantıları (Koçyiğit, 2008)

Bilginin Şekil 2'de görüldüğü bilgi tabanında temsil edilmektedir. Her şikâyete (şikayet) ait kural (arıza sebebi), arızanın belirtileri (belirti) ve arıza sebebine ait tavsiye (tavsiye) bulunmaktadır. Bilgi tabanı bir metin dosyası şeklinde kullanılmaktadır. Bu metin dosyasında bilgi temsiline biçimsel hata yapılırsa program hata vermektedir.

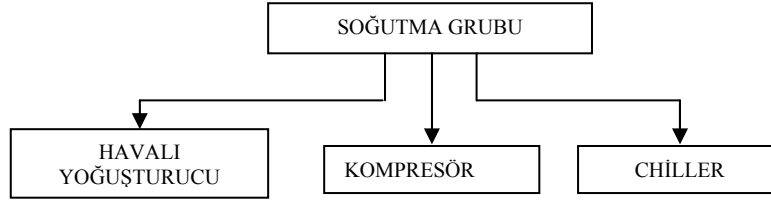
US, klima santrali ve soğutma grubu olarak iki üniteden meydana gelmektedir. Ayrıca bu elemanları kendi aralarında alt sınıflara (tiplere) ayırmak gerekmektedir. Klima santralinin kaidesi içinde bulunan elemanlar kendi arasında alt gruplara ayrılmaktadır. Klima santrali; fan (vantilatör-aspiratör), hava filtresi, hava damperleri, nemlendirici, ısıtıcı ve soğutucu bataryadan oluşmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Klima Santrali Kısımları

Soğutma grubu kendi arasında alt gruplara ayrılmaktadır. Soğutma grubu, kompresör, hava soğutmalı yoğuşurucu, genleşme (kısılma) elemanı, boru ve aksesuar (yardımcı elemanlar) ve kumanda devrelerinden meydana gelmektedir (Şekil 4).

Klima santrali ve soğutma tesisatında, arızanın aranması ve yerinin tespit edilmesi çok önemlidir. Bir arıza teşhis edilmeden önce, şikâyetin nerelerden kaynaklanabileceğini iyi bilmek gerekmektedir. Bazen arızanın yerini tespit etmek oldukça güç olduğundan dolayı, arızanın yerinin aranması ve muayeneyi yapacak teknisyenin hem çok tecrübeli ve bilgili olması, hem de dikkatli hareket etmesi gerekmektedir (Koçyiğit, 2008).

Şekil 4. Soğutma Grubu Kısımları

Arıza analizinde ilk adım, problemin mantıksal tarzda belirlenmesidir. Servis teknisyenleri, problemi halletmek veya durumu doğru olarak tespit etmek için birçok sınaama yapması gerekmektedir.

Ünitelerin çalışma seslerinin dinlenerek arıza yerinin anlaşılması da mümkün olmaktadır. Anormal gürültü ve çalışma durumları herhangi bir arıza durumu için ipuçları verebilmektedir.

Arıza teşhisi yapan US geliştirilebilmesi için belirli arıza durumlarına tespitinde o arıza durumlarına uyan belirtiler çıkarılması gerekmektedir. Klima santrali ve soğutma grupları için arıza teşhisi ve analizi amacıyla arıza listeleri mevcuttur. Bu listeler dikkate alarak bilgi tabanı oluşturulmuş ve buna uygun sonuç çıkarma mekanizması yazılmaktadır.

3.3 UZMAN SİSTEM PROGRAMININ İNŞASI

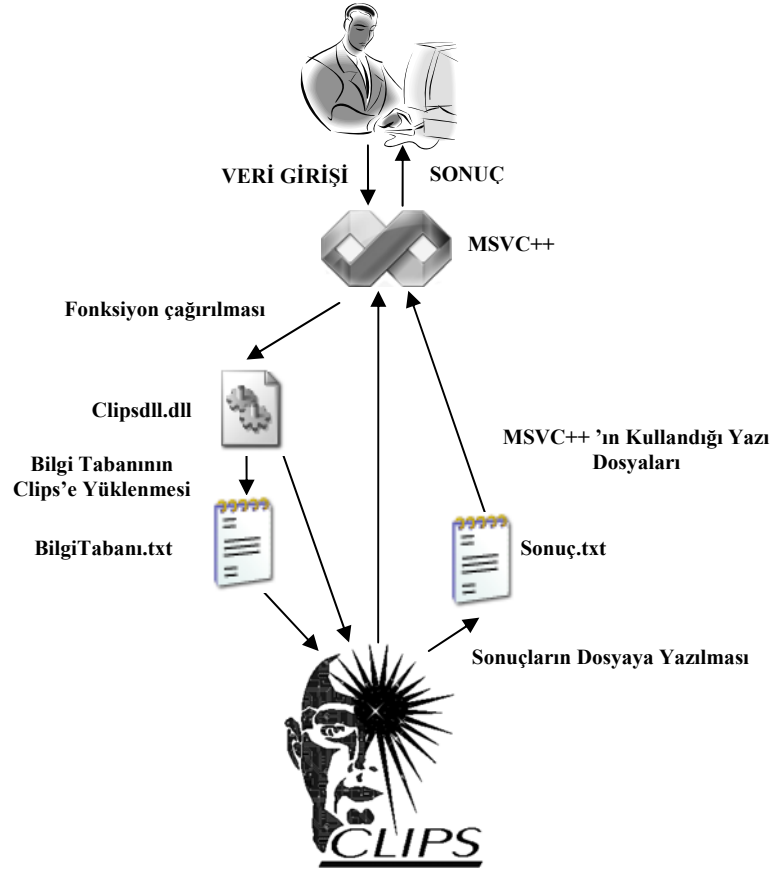
US, MSVC++ ve CLIPS US kabuğunun gömülü uygulamasıyla geliştirilmektedir. Şekil 5’de geliştirilen US’in çalışma şekli gösterilmektedir. Burada MSVC++ program derleyicisiyle CLIPS US kabuğunu clipsdll.dll dosyası ile ilişkilendirilmiştir. US programı, klima santrali ve soğutma grubu genel arızalarının yanı sıra eleman arızalarının bulunmasında da kullanılabilir. US programı, klima santrali ve soğutma grubu şeklinde iki sekmeden meydana gelmektedir. Arızanın bulunması için gerek klima santrali ve soğutma grubu şekillerinden veya menülerden şikâyetlere ulaşmak mümkün olmaktadır. Ayrıca US açıklama ünitesine sahiptir.

4. UZMAN SİSTEM PROGRAMININ ÇALIŞMA ŞEKLİ

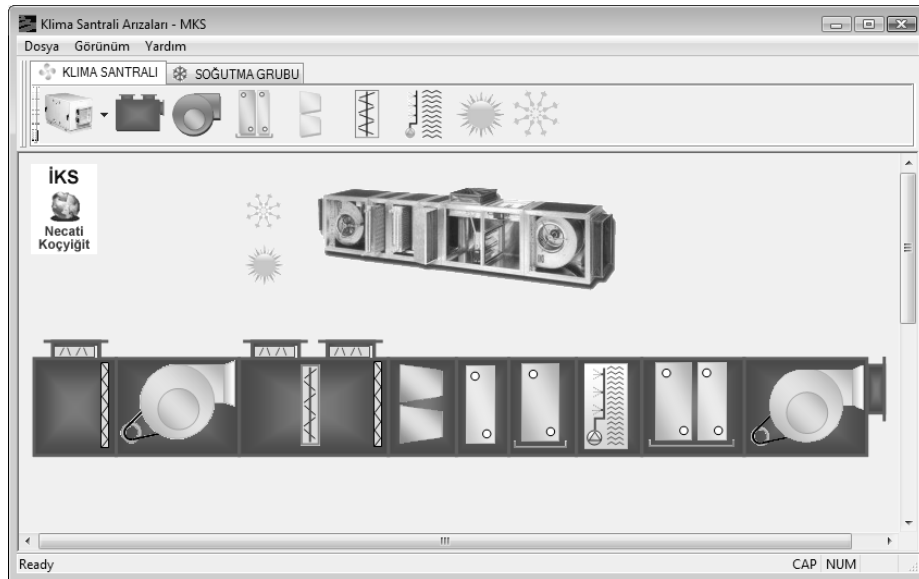
US programı iki sekmeden meydana gelmektedir (Şekil 6). Birinci klima santrali, ikinci sekme ise soğutma grubunu içermektedir. Menüden, araç çubuğundan veya düğmelerden arıza analizine başlanmaktadır. Arıza analizine başlarken CLIPS veri tabanında bilgi tabanı çağırılmakta ve sırayla sorgulanarak sonuca gidilmektedir. Bir sisteme veya elemana ait menü veya buton seçilirse, şikâyet diyalog (Şekil 7) kutusu ekrana gelmektedir. Kullanıcı arızaya ait şikâyetlerden birini seçtiği zaman bilgi tabanı yüklenmekte ve bilgi tabanı taranmaktadır. Her bir arızaya ait belirtiler bulunmaktadır. Kullanıcı bilgi tabanı sorgulama kutusunda (Şekil 8) sorulan soruya *evet* veya *hayır* şeklinde cevap vermektedir. Burada aynı zamanda belirtiyeye ait arıza nedeni de görülmektedir. Bir kurala ait belirtilerin tamamına kullanıcı *evet* cevabı verdiği zaman, o kural arıza olarak kullanıcıya arıza analizi sonucu diyalog kutusunda (Şekil 9) gösterilmekte ve bu arızayı gidermek için gerekli tavsiyede bulunmaktadır. Eğer bir kurala ait belirtilerden herhangi birine *hayır* cevabı verilirse, bir sonraki arıza sorgulanmaktadır. Kullanıcı istediği zaman sorgulama arıza

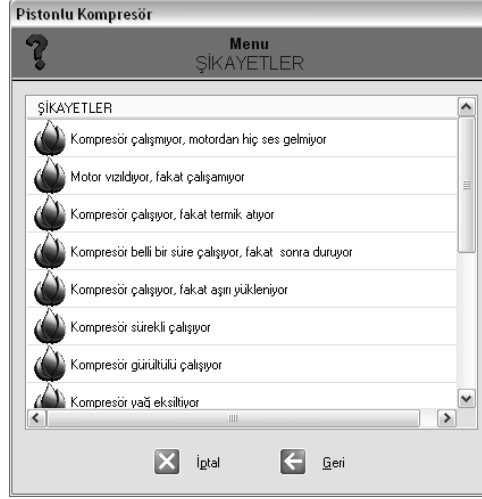
analizi raporu diyalog kutusunda (Şekil 10) raporunu görebilmekte ve yazdırabilmektedir. Ayrıca arıza raporu kaydedilebilmektedir. Programın arıza teşhisi ve rapor yazdırma akış program diyagramı Şekil 11’de verilmektedir (Koçyiğit, 2008).

Şekil 5. Geliştirilen Uzman Sistemin Çalışma Şekli (Koçyiğit, 2008)

Şekil 6. Uzman Sistemin Program Ana Penceresi

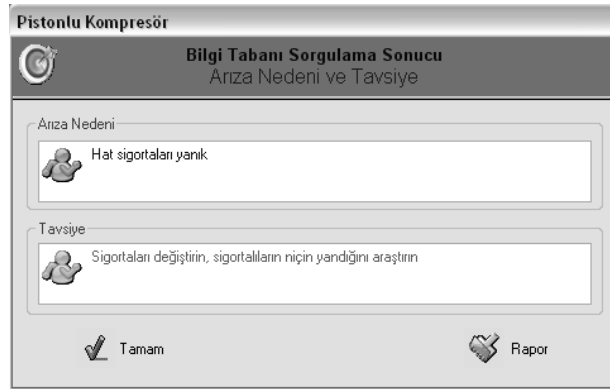

Şekil 7. Uzman Sistemin Şikâyet Diyalog Kutusu

Kullanıcı gerek menüden ve gerekse şekil üzerinden arıza bulma işlemine başladığı zaman bir şikâyet menüsü ile arıza analizi başlamaktadır. Daha sonra bilgi tabanındaki sıraya göre arıza belirtileri ve sebebi gösteren menü ile sorgulama yapılmakta ve sonuç menüsünde de sonuç ve tavsiye bulunmaktadır. Rapor ise rapor diyalog kutusunda sunulmaktadır. Kullanıcı burada bilgi tabanı sorgulamasının her aşamasını görebilmektedir (Koçyiğit, 2008).

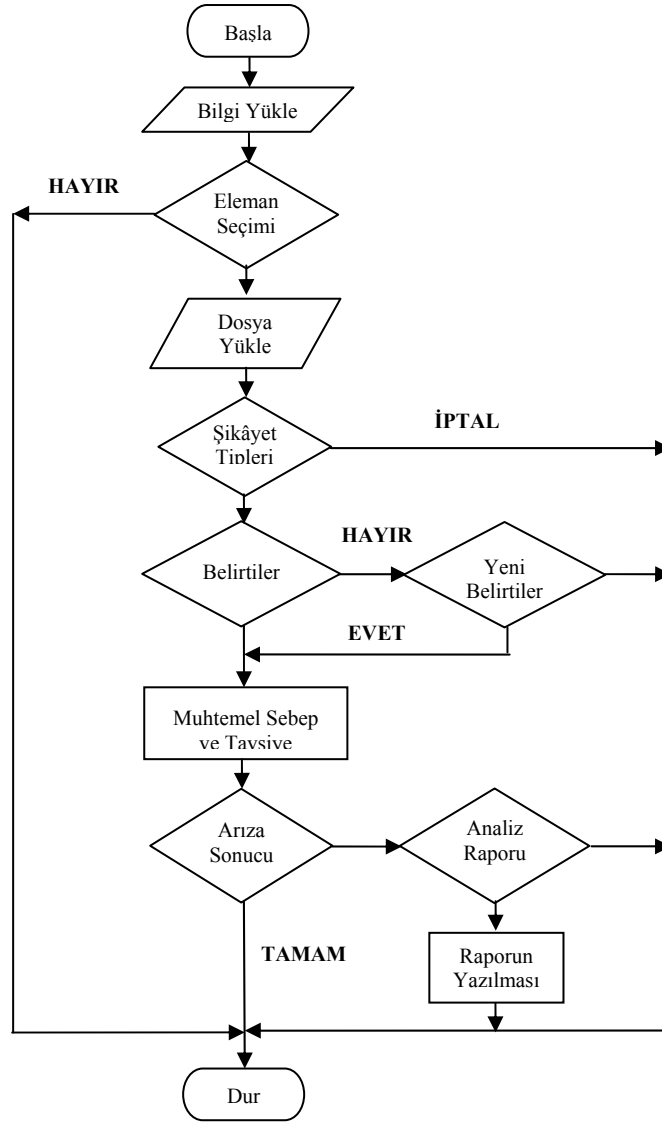
Şekil 8. Uzman Sistemin Bilgi Tabanı Sorgulama Diyalog Kutusu

Şekil 9. Uzman Sistemin Bilgi Tabanı Sorgulama Sonucu Diyalog Kutusu

Şekil 10. Uzman Sistemin Arıza Analiz Raporu Diyaloğu Kutusu

Şekil 11. Arıza Teşhisi ve Rapor Yazdırma Akış Program Diyagramı (Koçyiğit, 2008)

5. SONUÇ

Klima santrali ve soğutma grubu sistemlerinin arızalarının giderilmesi oldukça karmaşık ve güç bir iştir. Bu işi gerçekleştirecek servis elemanının yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir. Bilginin bir yapay zekâ programı olan uzman sistem kullanılması zaman ve para kaybını önlemektedir.

Uzman sistem oluşturulurken bilgi edinme esnasında, uzman kişi ve kuruluşlar mesleki sır olduğu için bilgiyi paylaşmak istememeleri karşılaşılan zorluklardandır. Bu konuda kişisel çabalar her zaman yeterli olmamaktadır. Bununla birlikte uzman sistemin bilgi tabanı genişleyebildiği için yeni bilgileri bilgi tabanına zamanla girmek mümkün olmaktadır. Böylece yeni bilgiler edinildikçe bilgi tabanı genişletilebilmekte ve bilgi tabanı güncellenebilmektedir.

Mesleki eğitim gören öğrencilerin ve teknik elemanların bir bilgisayar ortamında uzman sistem ile bilgi ve tecrübelerini artırmaları mümkün olmaktadır. Bir uzmanın arızanın teşhisini yaparken izleyeceği işlem sırası ve bulunan arızanın giderilmesinde verdiği çözüm önerileri oldukça öğretici olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Koçyiğit, N. : “Merkezi Klima Sistemlerinde Arıza Giderme Ve İşletim İçin Bilgi Tabanlı Uzman Sistem Geliştirilmesi”, *Doktora Tezi*, Marmara Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, (2008).
- Bulgurcu, H. : “Kompresyonlu Soğutma Sistemlerinde Arıza Gidermek İçin Teşhis Yapan Uzman Sistem Geliştirilmesi”, *Doktora Tezi*, Marmara Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, (1994).
- CLIPS 6.1 Reference Manuel, Volume I Basic Programming Guide, August 5th 1998.
- McQuay Service Manual: www.iit.edu/~ipro328f04/downloads/IOMALR-3.pdf (Erişim Tarihi: Mart 2009)

KOLEKSİYON HAZIRLAMA AŞAMASINA UYGUN ÜRETİM VE KALİTE KONTROL YÖNTEMLERİNİN ARAŞTIRILMASI

RESEARCHING THE PRODUCTION AND QUALITY CONTROL METHODS THAT APPROPRIATE FOR THE COLLECTION PREPARATION STAGES

Özlem KURTOĞLU¹

Ziynet ÖNDOĞAN² Oktay PAMUK³

ABSTRACT

Nowadays, besides great fashion designers, apparel manufacturer factories in developed countries are preparing their own collections to market. These factories have chosen to produce the garments in underdeveloped and developing countries where the raw materials and manpower are cheaper, because in their own countries the labor costs are more expensive than these countries.

For underdeveloped and developing countries which are including Turkey in the first stage, orders that have been received for subcontracting production looks profitability, but also in the long period it is slowly feeling that the subcontracting production will damage the apparel manufacturing industry.

Turkish apparel manufacturing industry realizes the importance of collection preparing rather well. Cause of this they have been searching the most effective ways to use competitive factors such as speed, quality, flexibility to aim shorter product life cycle.

In this context the modular production system with its fast delivery, flexible production structure, quality and other features can provide significant advantages for apparel manufacturers in Turkey in the intense competition in international markets.

In this study, the most appropriate quality control and production systems had been investigated and supply chain management conception had examined.

Key words: Collection Preparing Stages, Supply Chain Management, Production Systems, Quality Control

ÖZET

Günümüzde büyük modacıların yanı sıra, gelişmiş ülkelerdeki konfeksiyon firmaları da kendi koleksiyonlarını hazırlayıp satmaktadır. Bu firmalar; ülkelerindeki iş gücünün pahalı olmasından dolayı, üretimlerini, hammadde ve emeğin daha ucuz olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirme yolunu seçmişlerdir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu ülkeler için fason üretim olarak alınan siparişler ilk etapta sevindirici olup karlı görünse de uzun vadede fason imalat yapmanın konfeksiyon endüstrisine vuracağı

¹ Yüksek Tekstil Mühendisi, ozlem.kurtoglu@yahoo.com

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi, ziyet.ondogan@ege.edu.tr

³ Yrd. Doç., Ege Üniversitesi, oktay.pamuk@ege.edu.tr

darbenin sinyalleri yavaş yavaş hissedilmektedir. Türk konfeksiyon sanayii de koleksiyon hazırlamanın önemini daha iyi anlamakta, daha kısa ürün yaşam devrini hedeflemek için hız, kalite, esneklik gibi rekabet unsurlarını en etkili şekilde kullanmanın yollarını araştırmaktadır. Bu bağlamda, modüler üretim sisteminin sahip olduğu hızlı teslimat, esnek üretim yapısı, kalite ve benzeri özellikler, uluslar arası pazardaki yoğun rekabet ortamında Türkiye’deki konfeksiyon üreticilerine önemli avantajlar sağlayabilmektedir.

Bu çalışmada; koleksiyon hazırlama aşamalarına en uygun kalite kontrol yöntemleri ve üretim sistemleri araştırılmış, tedarik zinciri kavramı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Koleksiyon Hazırlama Aşamaları, Tedarik Zinciri, Üretim Sistemleri, Kalite Kontrol

1. GİRİŞ

Rekabetin artması ve pazarların küresel hale gelmesi, önceleri satıcıların etkili olduğu pazarlarda şimdi alıcıları etkin hale getirmiştir. Bu durum bir yandan müşterinin karşısındaki seçenekleri arttırmış, diğer yandan da üretilen ürün ve hizmetleri performans açısından giderek birbirine daha fazla yaklaştırmıştır. Küreselleşmenin bu yönlü değişimi; üreticileri sadece yurt içinde değil, aynı zamanda yurt dışında da rekabet sistemleri içerisine itmiştir (Erdoğan, Ç., 2008). Dış alıcı firmaların siparişlerini azaltması veya buldukları daha ucuz üretim kaynaklarına kaydırması olasılığı, fason üretimle çalışan firmalar için büyük bir tehlikedir. Bu olasılığa karşı firmalar üretimlerini, ihracata yönelik fason dikimin yanında kendi koleksiyonlarını hazırlayıp bunları pazarlayarak beslemeli ve sürekliliklerini güvence altına almalıdırlar (Öndoğan, Z., 1994).

Konfeksiyon firmalarının küresel pazarda kendi koleksiyonları ile yerini alabilmesi için rekabet unsurları olan kalite, hız, lojistik, esneklik, maliyet gibi faktörleri çok etkin bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Alıcıların istediği ürünleri doğru zamanda, doğru yerde, doğru fiyattan karşılamak için etkin bir tedarik zinciri ve lojistik yönetimine sahip olmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra, hızlı bir şekilde değişen düşük adetli siparişleri istenilen kalitede ve minimum maliyetle gerçekleştirmek için de üretim sistemlerini ve kalite kontrol yöntemlerini de etkin bir şekilde kullanmalıdır.

Bu çalışmada tedarik zinciri, kalite kontrol yöntemleri, üretim sistemleri ve koleksiyon hazırlama aşamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, koleksiyon hazırlama aşamalarına en uygun üretim ve kalite kontrol sistemlerinin belirlenmesidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Konfeksiyonda Tedarik Zinciri

Son yıllarda rekabet koşullarının güçleşmesi, küreselleşme, teknolojinin hızlı gelişimi, tedarik zincirindeki ağların karmaşıklığının artması ve ürün yaşam sürecinin kısalması gibi gelişmeler, işletmelerin tedarik zinciri stratejilerini yeniden gözden geçirmelerini gerektirmektedir. İşletmeler müşterilerinin isteklerini doğru zamanda, doğru yerde ve doğru fiyattan karşılamak için sürekli ve dinamik bir iletişim içinde olmalıdırlar. Yeni müşteri bulmanın maliyeti, mevcut müşteriyi elde tutmanın maliyetinden oldukça pahalıdır. Aynı şekilde tedarikçi değiştirmenin maliyeti de, mevcut tedarikçiler ile ilişkilerin yürütülmesinin maliyetinden oldukça fazla olmaktadır. Bu nedenle şirketler, öncelikle mevcut tedarikçilerden mevcut müşterilerine kadar uzanan tüm sürecin düzenli bir biçimde kontrolünü sağlamalıdırlar. Bu koşullarda rekabet edebilmek için, yeni

müşterileri ve tedarikçileri ile de bilgi paylaşımını ve koordinasyonunu doğru ve hızlı bir şekilde sağlayarak tedarik zincirini etkin bir şekilde kullanmalıdırlar.

Firmaların tedarikçileri, bu tedarikçilerin tedarikçileri, müşterileri ve bu müşterilerin müşterileri arasındaki tedarik zincirinin bütününde haberleşme ve bilgi paylaşımını artırması gerekmektedir. Bilgilerin ve organizasyonun tedarikçiler ve müşterilerle verimli bir şekilde paylaşılması zincir etkinliğini ve rekabetçiliğini arttırmaktadır (Kehoe, D. ve Boughton, N, 2001).

Günümüzde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle tekstil ve konfeksiyon işletmeleri bir yandan ayakta kalıp, pazar paylarını artırmaya çalışırken, bir yandan da rakipleriyle mücadele etmek için ürünlerinin maliyetlerini düşürmeye çalışmaktadırlar. Bu yüzden potansiyel müşterilere istenilen zamanda ihtiyaçları olan ürünleri gereken şekilde ulaştırmak ve bunu gerçekleştirmek için de, tedarikçilerle etkin bir şekilde çalışarak gereken hammadde ya da malzemeyi gereken zamanda ve en düşük maliyetle tedarik etmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda en önemli unsur, tekstil-konfeksiyon-perakende zincirinin farklı bileşenleri arasındaki bilgi akışının doğru olmasıdır.

Tedarik zinciri ve tedarik zinciri yönetimi en iyi şekilde uygulandığında, yeni bir rekabet avantajı sağlayabilecek bir yönetim stratejisidir. Etkin bir tedarik zinciri, maliyet rekabeti içinde üstünlük sağlamaya yardımcı olmakla birlikte, işletmenin üretim ve pazarlamaya ilişkin faaliyetlerini olumlu yönde etkileyerek, daha fazla müşteri memnuniyeti ile işletmenin daha etkin ve verimli olmasını sağlamaktadır.

2.2. Konfeksiyonda Üretim Sistemleri

Konfeksiyon sanayiinde ilerleyen demet sistemi ve modüler üretim sistemi olmak üzere iki farklı üretim sistemi kullanılmaktadır. İşletmelerinin hangi üretim sistemini kullanmaları gerektiği, aldıkları sipariş büyüklüğü, model özellikleri, model başına renk/beden dağılımı adetleri ile doğrudan ilgilidir.

2.2.1. İlerleyen Demet Sistemi ve Özellikleri

Bu sistemde, demet halindeki giysi parçaları ardışık olarak bir operasyondan diğerine taşınmaktadır. Demetler, spesifik bir operasyonun ya da giysi parçasının tamamlanması için gereken parçaları içinde bulundurmaktadır. Örneğin cep takma operasyonun demeti, gömleğin önü ve bu parçaya takılacak cepleri içinde bulundurmalıdır. Demet büyüklüğü 1-1000 parça arasında değişmektedir. Sürekli olarak aynı operasyonun aynı operatör tarafından tekrarlanması nedeniyle, sistem operatöre hızını ve verimliliğini arttırma olanağı sağlamaktadır. Yüksek adetli siparişlerle çalışılması bu sistemin sık rastlanan özelliğidir. Fakat bu sistem daha uzun çıktı zamanı, demetler nedeniyle görünmeyen düşük kalite, fazla stok, ekstra zaman, hazırlık zamanı ve stokların kontrol güçlüğüne yol açabilir. (Öndoğan ve Dirgar, 2005).

Eskiden yılda iki model değişimi ile yetinilirken, günümüzde model değişimleri yılda sekize - dokuza çıkmaktadır. Yaklaşık 4 - 5 haftada yeni bir ürün tasarımı devreye girmekte, üretilmekte ve mağazaların raflarında yerini almaktadır. Bu nedenle müşteriler, küçük partiler halinde verilen siparişlerin, çok süratli, eksiksiz ve doğru olarak karşılanmasını istemektedirler. İmalatçıların, ilerleyen demet sistemi ile müşterilerin isteklerini tam olarak yerine getirmeleri mümkün değildir. Bu durumda modüler üretim sistemi tercih edilmektedir.

2.2.2. Modüler Üretim Sistemi ve Özellikleri

Modüler üretim sistemi en genel tanımıyla; “en az kaynakla, en kısa zamanda, en ucuz ve hatasız üretimi, müşteri talebine bire bir uyabilecek şekilde, israfsız ya da en az israfla ve tüm üretim faktörlerini en esnek şekilde kullanıp, potansiyellerinin tümünden yararlanıp nasıl gerçekleştiririz?” arayışının bir sonucudur. Modüler üretim sisteminde, bir üretim hücresi veya modülü; ürün için gerekli işgücü, dikiş makineleri, ütü, kalite kontrol, paketlenme ve kutulama gibi gerekli işlemleri içeren, üretimin tamamının gerçekleştirilebileceği, makinelerin işlem sırasına göre yerleştirildiği bir birim olarak tanımlanabilir (Yalın Üretim Uygulaması El Kitabı).

Modüller genellikle sayıları 5 – 15 arasında değişen, grup hedeflerinden sorumlu, kendi kendini yönetebilen ekipleri olan küçük atölyeler şeklinde faaliyet göstermektedirler. Modülde her bir iş istasyonu 2 – 4 makine ile donatılmıştır. Bu makineler, genellikle programlanabilir dikiş makineleri ve işçinin aynı anda birden fazla operasyonu gerçekleştirebilmesine olanak sağlayan otomatlardır. Modüler sistemde çalışacak işçiler de, bir üretim prosesi için tüm makine ve otomatları kullanabilen, makinelerinde meydana gelebilecek olası hataları tamir edebilen, makinelerinin bakımını yapabilen kalifiye elemanlardır. Modüler sistemde hücre yerleşimi verimli üretim amacıyla U veya C şeklinde ya da çalışma grubunun kendi başına organize olmasına olanak sağlayabilecek bir halka şeklinde olabilir.

2.3. Konfeksiyonda Kalite Kontrol Kavramı

Konfeksiyonda kalite kontrol, tamamıyla bitmiş giysilerin bazı standartlara veya özelliklere (veya isteklere) göre, istenen ölçülere uyup – uymadığını kontrol etmek üzere ölçmek, ana ve yardımcı malzemelerin (kumaş, düğme, fermuar, dikiş ipliği, dantel gibi), özellikle giysilerin tamamlanmamış parçalarını yeniden gözden geçirme veya denetleme olarak tanımlanabilmektedir.

Kalite kontrol işleminde yapılması gerekenler, hatanın erken belirlenmesi, bu bilginin uygun personele geri dönmesi, hata nedeninin belirlenmesi ve sonunda problemin düzeltilmesidir. Kontrolün etkin olması için, kontrol, hatanın tespiti, bu hataların uygun personele geri dönmesi, hataların nedenlerinin tespiti, hataların düzeltilmesi ve kontrol şeklinde olan tam kontrol halkası işler durumda olmalıdır (Öndoğan ve Dirgar, 2005).

Konfeksiyon üretiminde kalitenin oluşumu, geliştirilmesi ve devamlılığı sistematik bir kalite yaklaşımı gerektirmektedir. Bu yaklaşımlar üç grupta toplanmıştır. Bunlar;

a) Kaliteyi oluşturan kriterlerin belirlenmesi: Kalitenin oluşturulması öncelikle kalitenin ölçülebilir bir duruma getirilmesi ile mümkündür. Bu ölçüm için, öncelikle müşterinin istek ve beklentilerine göre kriterlerin belirlenmesi ve kaydedilmesi gerekir. Bu kriterler; üretimi yapılacak modelin tanımı, model teknik çizimi, kullanılacak malzemelerin kalite özellikleri, renk ve beden dağılımı, ürün ölçü tablosu ve ölçü alma noktaları, üretim talimatları, ürün işlem akışı, kalite yönergeleri, malzeme kartelası, malzeme listesi, paketlenme özellikleri gibi sıralanabilir.

b) Kalitenin üretilmesi: Bu aşamada yapılması gereken işlemler üç aşamadan oluşmaktadır.

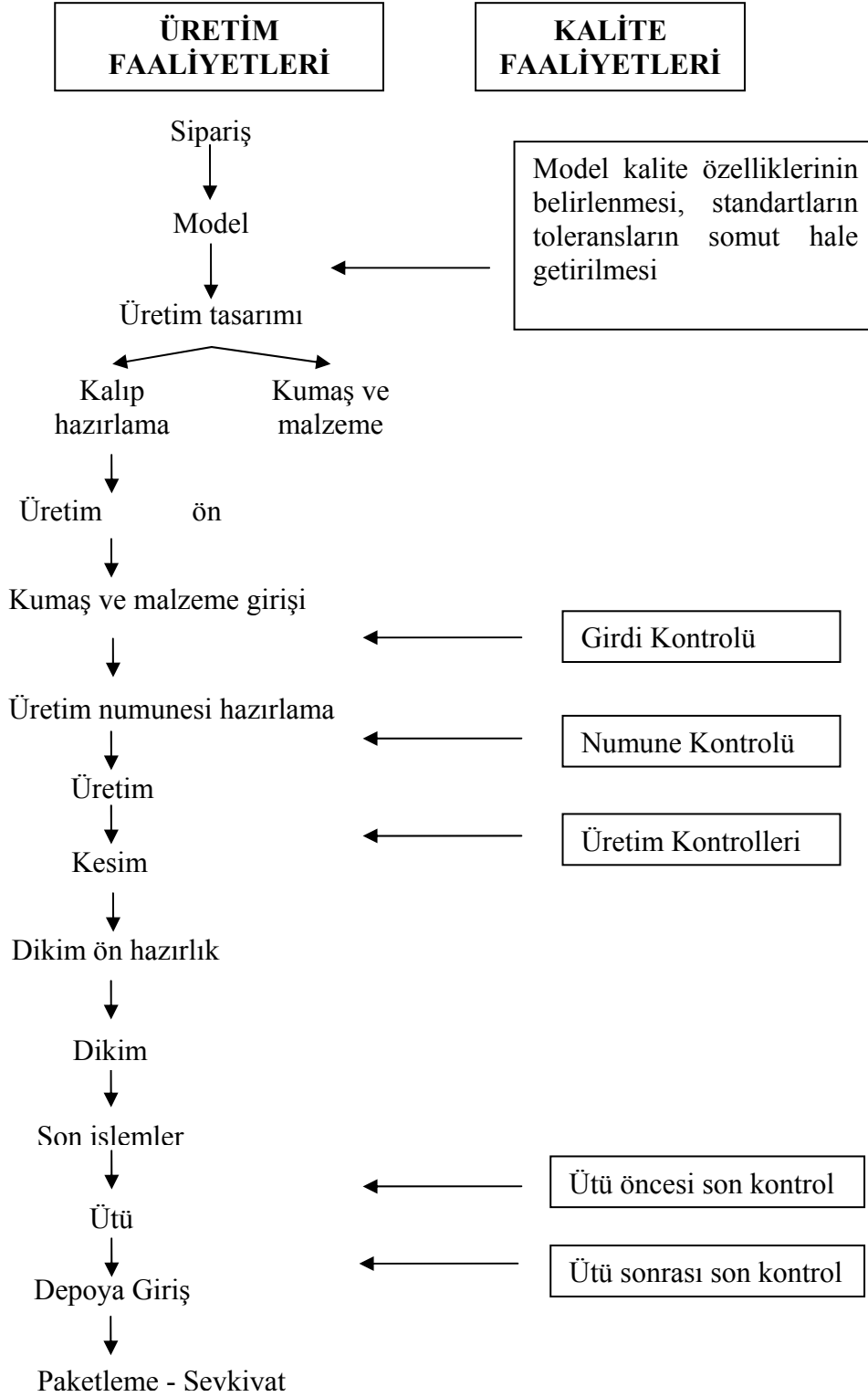
ba) Üretim öncesi kontroller: Genel olarak kumaş ve üretimde kullanılacak yardımcı malzemelere yönelik kontrolleri kapsamaktadır.

bb) Üretim kontrolleri: Bu kontroller üretim esnasında yapılan kontrol faaliyetlerini içermektedir. Genel olarak kesimhane, dikimhane, ütü ve poşetlenme bölümlerinde sistematik olarak yapılan faaliyetlerdir.

bc) Üretim sonrası kontroller: Üretim sonrası yapılan kontroller, önceki kontrollerde yakalanamayan hataların belirlenmesi amacını taşımaktadır.

c) Elde edilen kalitenin değerlendirilmesi: Bu aşamada üretimde elde edilen kalitenin durumu analiz edilerek değerlendirilir. Gerekli görülen durumlarda kalite yönetim ve kontrol sistemi tekrar gözden geçirilerek daha etkin duruma getirme çalışmaları başlatılır.

Şekil 1. Konfeksiyon Üretiminde Kalite Kontrol Fonksiyonu(Yücel, Ö., 2007).

2.3.1. Kalite Kontrol Yöntemleri

Amaca, ürün cinsine, sipariş büyüklüğüne, hata niteliğine, pratik zorluklara ve maliyet faktörlerine göre geliştirilen bir kalite kontrol sistemi içinde her biri istatistik prensibine dayalı farklı yöntemler bulunmaktadır. Bunlar dört grupta toplanır.

2.3.1.1. Test Yöntemleri

Hammadde yarı mamul ve mamul maddelere ait çeşitli özelliklerin saptanması için uygulanan yöntemlere test yöntemleri adı verilir (Kırtay, E., 1984). Test yapmadaki amaç, sonucun etkilenip etkilenmediğine bakmaksızın, net sonuçları ortaya çıkararak kaliteyi belirlemektir.

Kumaş gramajı, çekme, dönme, su haslığı, ter haslığı, ışık haslığı, formaldehit, yıkama haslığı, kuru ve yaş sürtme haslığı, pilling, elyaf kompozisyonu gibi testler konfeksiyon sanayiinde yapılan testlere örnek olarak verilebilir.

Bu testlerin yanında özellikle koleksiyon hazırlığı esnasında yarı mamul ve mamul maddelere renk, boyut, şekil gibi estetik testlerin yapılması da zorunludur.

2.3.1.2. Muayene Kontrolü

Bir mamulün, yarı mamulün, parçanın veya hammaddenin, ölçü, nitelik veya performansının önceden belirlenmiş spesifikasyonlara uyup uymadığını saptama işine muayene adı verilir (Kırtay, E., 1984).

Kullanılan alet ve uygulanan yöntemlere göre mamul tahrip edilerek veya edilmeden muayene edilebilir. Örneğin, koleksiyonda bir modelde kullanılacak olan çıtçılara %100 muayene işlemi yapıldığında birçoğu tahrip olacak ve kullanılamaz hale gelecektir. Bu nedenle böyle durumlarda örnekleme yöntemlerinin kullanılması daha uygundur.

Muayene işlemleri, ana kütlede alınan örnek miktarına ve sonuçların kullanım amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır: (Kırtay, E., 1984).

2.3.1.2.1. %100 Muayene

Bu yöntemde söz konusu tüm ürünler muayene edilmektedir. Genellikle kritik ve zor ürünlerin final kontrollerinde kullanılmaktadır. Sıfır hatanın hedeflendiği durumlarda, % 100 muayene yapılarak, güvenilir sonuçlara ulaşılmaktadır. Diğer taraftan %100 muayene maliyet bakımından en yüksek olan yöntemdir. Yüksek adetli bir sipariş için %100 muayene yapmak hem çok masraflı, hem de çok yorucu olmaktadır (Juran and Gryna, 1988). Kalite kontrol elemanları yüksek adette ürün kontrol ettiklerinde, dikkatleri dağılmakta ve bazı hataları gözden kaçırmaktadırlar.

%100 muayene iki amaca göre yapılır.

a- İşlemsel ayıklama: Burada amaç iyi - kötü veya sağlam - bozuk ayırımı yapmaktır (Kırtay, E., 1984).

b- Düzeltici ayıklama: İşçilik ve kontrol sıklığı gibi kaçınılabılır hatalar yüzünden ortaya çıkan hatalı ürünler tespit edilir. Hata kaynaklarını gidermek için anında müdahalede bulunmak mümkündür (Kobu, B., 1996).

2.3.1.2.2. Örnekleme Muayenesi

Örnek alma “bir ana kütlede, belirli özellikleri hakkında karar vermek amacı ile nispeten küçük bir kısmının seçilmesi işlemi” olarak tanımlanmaktadır (Kırtay, E., 1984).

- Muayene edilen ürünün muayene sırasında tahrip edilmesi gerektiğinde,
- %100 incelemenin masraflı olması nedeniyle verimi düşürdüğünde,
- Muayene edilecek ürün sayısı fazla olduğunda, ürünler örnekleme yoluyla muayene edilir (Başkan, Ş., 1997).

Üretimde kullanılacak kumaş veya yardımcı malzemelerin tedarikçiden firmaya kabulü esnasında veya ürünlerin final kontrolünde tercih edilen bir yöntemdir.

2.3.1.3. İstatistiksel Kalite Kontrol

Örnekleme teorisine dayanan ve periyodik ölçümlerle kalitenin devamlı izlenmesi prensibine dayanan bir yöntemdir. Özellikle çok adetli siparişlerin üretimlerinde yığının tümü üzerinden kontrol yapmanın olanaksız ya da çok pahalı olduğu hallerde, geniş zaman aralıkları içinde küçük örnekler üzerinde yapılan ölçümlerle üretimin kalitesi ile ilgili bilgilerin sürekli biçimde toplanması kalitedeki bozulmaların saptanarak gerekli incelemelerin yapılması ve tedbirlerin alınması için rapor edilmesi biçiminde uygulanır (Kırtay, E., 1984).

2.3.1.4. İstatistiksel Süreç Kontrolü

İstatistiksel süreç kontrolünde temel, bir ürün veya hizmetin üretimde istenen kalite düzeyini gerçekleştirilmesi için üretimin bazı aşamalarında ürün ya da hizmetin kalitesini denetlemektense üretimi sağlayan sürecin tümünü kontrol etmektir. Bu durum süreç içinde bir neden – sonuç ilişkisinin varlığından kaynaklanmaktadır (Başkan, Ş., 1997). Örneğin üretim bandında hatalı bir operasyon gerçekleşiyorsa, dikim süreci sırasında yapılan kontrollerle kalitesiz ürünlerin çıkması engellenir. Yani istatistiksel süreç kontrolü ile hatalar kaynağında önlenmeye, sorunlar yayılmadan durdurulmaya, birbirlerini besleyen bölümlerin birbirlerine hatalı ürün vermeleri önlenmeye çalışılmaktadır. Süreç kontrolü, geri besleme sistemi olarak tanımlanabilir (Başkan, Ş., 1997).

3. KOLEKSİYON HAZIRLIĞI

3.1. Koleksiyon Kavramı ve Önemi

Konfeksiyon firmalarının müşteri ihtiyaç ve isteklerini, moda, yaş, cinsiyet, vücut özellikleri, kumaş ve mevsim gibi faktörleri göz önüne alarak hazırladıkları kreasyonlara koleksiyon adı verilmektedir.

Günümüzde büyük modacıların yanı sıra, gelişmiş ülkelerdeki konfeksiyon firmaları da kendi koleksiyonlarını hazırlayıp satmaktadır. Bu firmalar; ülkelerindeki iş gücünün pahalı olmasından dolayı, üretimlerini, hammadde ve emeğin daha ucuz olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirme yolunu seçmişlerdir. Bunun sonucunda Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu ülkeler, tamamen ihracata yönelik fason dikimle beslenen bir konfeksiyon sanayii oluşmuştur. Ancak dış alıcı firmaların siparişlerini azaltması veya buldukları daha ucuz üretim kaynaklarına kaydırması olasılığı, fason üretimle çalışan firmalar için büyük bir tehlikedir. Bu olasılığa karşı firmalar üretimlerini, ihracata yönelik fason dikimin yanında kendi koleksiyonlarını hazırlayıp bunları pazarlayarak beslemeli ve sürekliliklerini güvence altına almalıdırlar (Öndoğan, Z., 1994).

3.2. Koleksiyon Hazırlama Aşamaları

Bir koleksiyonun aşamaları, koleksiyonu oluşturan ürün gruplarına göre farklılık gösterse de genel olarak aşağıdaki aşamaları kapsamaktadır (Öndoğan, Z., 1994).

- *Pazar araştırması*

Hazır giyim firmalarında pazar araştırması, ürün, üretim ve moda ile ilgili olmak üzere üç konuda yapılmaktadır.

a)Ürünün kullanım sezonu, çeşidi, fonksiyonu ve hitap edilen yaş grubunun araştırılarak belirlenmesi,

b)Üretim olanaklarının, hitap edilen pazarın, ürün için belirlenen maliyet limitlerinin araştırılması,

c)Ürün kullanım sezonuna ait, moda otoritelerince moda olması önerilen konuların; renk, kumaş, stil, süsleme ve ilham kaynaklarının araştırılması, bu doğrultuda, çizim, fotoğraf ve yazılı doküman toplanmasıdır (Çivitçi, Ş., 2004).

- *Renk – kumaş – desen – aksesuar araştırması*

Renk, kumaş, desen ve aksesuar araştırmasında düzenlenen ulusal ve uluslar arası moda fuarları, yayınlanan kataloglar, son trendlerin yer aldığı moda dergilerinden yararlanılır. Günümüzde tasarımcılar WGSN gibi internet sitelerinden de son trendleri takip edebilmektedirler.

Sezon içerisinde renklerin belirlenmesi aşamasında moda olan renklerin yanı sıra, renklerin kendi içerisinde uyumlarına ve renklerin insanlar üzerindeki psikolojik etkilerine de dikkat edilmelidir. Kumaşların koleksiyon içerisine adapte edilmesinde geçmiş sezon analizleri, giysinin kullanım alanı, hedef kitlenin cinsiyet ve yaş grubunun tespiti, bunun yanı sıra mevsim-iklim özellikleri gibi faktörler dikkate alınmalıdır (Öndoğan, Z., 1994).

- *Model tasarımı*

Giysi tasarımları planlama aşamasında; daha önceden yapılan trend ve hedef kitle araştırması doğrultusunda, firmanın çalışacağı ürün çizgisi belirlenmekte, tasarımcılar bu doğrultuda modellerin silüet estetik çizimlerini hazırlamaktadırlar. Silüetler artistik olacağı için, birebir insan vücudu ölçülerini kullanmak yerine, tasarımların fonksiyonuna uygun olan tarzda kullanarak vücudun bazı kısımlarını deforme ederek, daha çarpıcı bir etki oluşturabilmektedir. Teknik çizim çalışmalarında ise vücut ölçüleri belirli bir oranda çalışılarak, aynı zamanda giysiyi tamamlayan tüm detaylar aktarılmalıdır (Çivitçi, Ş., 2004).

- *Ölçü formlarının hazırlanması*

Koleksiyon için üretimine karar verilen modellerin ölçü formları her model için ayrı olarak hazırlanmaktadır. İyi hazırlanmış bir ölçü formu üzerinde modele ait tüm detaylar bulunmalıdır.

- *Kalıpların hazırlanması*

Ölçü formları esas alınarak koleksiyona ait her modelin kalıpları istenen bedenlerde hazırlanmaktadır. Kalıp çizimi esnasında kumaş özellikleri, çekme miktarları, vücut kıvrımları göz önünde bulundurulmalıdır.

Koleksiyonların tasarımcıların hayal ettiği gibi oluşturulabilmesi için, tasarımcı ve model kalıp bölümünün işbirliği yapması gereklidir. Teknik açıdan uygun olmayan yerlerde, model kalıp şefi tasarımcıyı uyararak gerekli düzeltmeleri yaptırmalıdır.

- *Prototip dikimi, kontrolü ve düzeltmelerin yapılması*

İki boyutlu olan çizimlerden sonra giysinin üç boyutlu halinin nasıl duracağına kontrol edilmesi amacıyla bir adet prototip numune dikilmektedir. Bu numune ile modelin vücut üzerindeki duruşu, kumaşının model özelliklerine uygunluğu gözlemlenmektedir. Dikilen prototipler cansız bir manken üzerinde ya da canlı manken üzerinde denenmekte ve kritik edilmektedir (McKelvey, K., and Munslow, J., 2003). Kritikler doğrultusunda kalıplar

üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmaktadır. Prototip numunelerin kritiklerinden sonra bazı modeller iptal edilebilir.

- *Onaylanan koleksiyonun seri hazırlığı*

Koleksiyonu oluşturacak modellere karar verildikten sonra bu modeller, kullanılacak kumaşlar, renkleri, baskı ve nakış desenleri dikkate alınarak gruplandırılır. Bu grupların kâğıt üzerinde düzenlenmiş şekline “seri” adı verilir. Seri üzerinde; kumaş cinsi, modellerin küçük resimleri, ölçü formları, kumaş renkleri, kullanılacak baskı ve nakış desen numaraları, renk varyantları, kullanılacak aksesuar cinsi ve her modelden kaç adet dikileceği gibi koleksiyonla ilgili tüm bilgiler bulunmalıdır.

Bir model farklı kumaş cinsi, rengi ve deseni kullanılarak, birden fazla seride tekrarlanabilir. Bunun nedeni, tüketiciye farklı seçenekler sunarak, koleksiyonun satış oranını yükseltmektir (Öndoğan, Z., 1994).

- *Çoğaltma adetlerinin üretiminin ve kalite kontrolünün yapılması*

Bu aşamada müşterinin istediği adetlerde koleksiyonu oluşturan modellerin çoğaltma numunelerinin üretimi yapılır. Üretim için gerekli olan kumaşlar ve yardımcı malzemelerin planlaması yapılarak tedarikçilere sipariş edilir. Üretim adedi, ürün cinsi ve termin süresi temel alınarak üretim sistemine karar verilir. Koleksiyonların dikimi genellikle hücreli imalat şeklinde, kalifiye elemanlarla gerçekleştirilir. Dikim esnasında yapılan ara kontrollerle hatalar engellenir. Çoğaltma adetlerinin dikimi sırasında bazı operasyonlarda müşteri ile görüşülerek değişiklikler yapılabilir.

- *Ön maliyetlerin hazırlanması*

Koleksiyondaki her model için, tedarikçilerden alınan fiyatlar doğrultusunda ön maliyetler oluşturulur. Fiyatlar alınırken birden fazla tedarikçiden yararlanılabilir.

- *Koleksiyonu tanıtmaya ve beden seti hazırlığı*

Koleksiyonu tanıtırken fuarlardan ve defilelerden faydalanılır. Fuarlar yurt dışında birçok müşteriye ulaşabilmek ve iletişim kurabilmek için çok etkin bir yoldur. Defileler ise moda gösterisi içinde en etkili olanıdır. Koleksiyon sahipleri koleksiyonlarını sunmada 45 dakikalık bir süreye sahip oldukları için çizgileri abartarak, tüm güçlerini gösterip görülmedik şeyler yaratmaktadırlar (Çivitçi, Ş., 2004).

Tanıttıktan sonra beğenilen modellerin siparişleri kesinleşmeden, müşterinin isteğine göre atlamalı bedenlerde de ya da tüm bedenlerde beden seti hazırlanır.

- *Sipariş Alma Süreci*

Bu aşamada siparişi gelen modellerin renk-beden adetlerine göre fiyatları tekrar hesaplanır. Fiyatlar ve ödeme vadesi anlaşılır, beden seti onayı da alınarak, siparişler kesinleştirilir ve üretim aşaması için gerekli hazırlıklara başlanır.

4. SONUÇLAR

Konfeksiyon sanayii fason üretimden ziyade koleksiyon hazırlamanın önemini anlamakta, daha kısa ürün yaşam devrini hedeflemek için hız, kalite, esneklik gibi rekabet unsurlarını en etkili şekilde kullanmanın yollarını araştırmaktadırlar.

Koleksiyon hazırlığı kısa bir süre içerisinde gerçekleştiği için, genellikle tedarikçi seçiminde ürünleri kaliteli, terminleri kısa olan tedarikçiler tercih edilmektedir. Bu süreçte gerekli malzemelerin tedarikçilerin verdikleri terminlerden daha geç gelmesi üretimi aksatacak, koleksiyonun istenilen tarihte müşteriye gönderilmemesine neden olacaktır. Firmalar etkin bir tedarik zinciri ve yönetimi ile bu gibi hatalara engel olarak müşteri memnuniyetini sağlayabilirler.

Modüler üretim sistemi de sahip olduğu hızlı teslimat, esnek üretim yapısı, kalite ve benzeri özellikleri ile koleksiyon hazırlamaya uygun bir üretim sistemidir. Koleksiyonların

ana sezon olan ilkbahar-yaz, sonbahar-kış sezonları olmak üzere yılda en az iki defa hazırlandığı ve üretilen model sayısının çok, çoğaltma adetlerinin az olması göz önünde bulundurulduğunda kullanılması gereken en uygun yöntem modüler üretim sistemidir. Bu sistem bir modelden başka bir modele geçiş esnasında set-up sürelerinin kısa, çalışanların kalifiye elemanlar olması, sıfır hata hedeflenmesi gibi özelliklerinden dolayı koleksiyon hazırlığı esnasında firmalara önemli avantajlar sağlamaktadır.

Koleksiyonun fikir aşamasından sipariş aşamasına kadarki tüm süreçte kalite kontrol faaliyetlerinin çok etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Tasarım aşamasında gözden kaçabilecek bir hata, müşterilerin isteklerine uygun olmayan bir koleksiyon hazırlanmasına sebep olarak, potansiyel siparişlerin alınmasını engelleyebilir. Koleksiyondaki model sayısının çok, üretim adetlerinin az, termin sürelerinin çok kısa olması nedeniyle bu aşamalarda hem estetik hem de teknik olarak %100 kalite kontrol faaliyetleri sistematik olarak uygulanmalıdır. Ancak özellikle aksesuar kontrollerinde tahrip edilebilecek malzemelerin %100 muayene yerine örnekleme yolu ile kontrol edilmesi gereklidir. Çoğaltma adetlerinin üretimi, kumaşların ve yardımcı malzemelerin firmaya kabulü sırasında örnekleme yöntemi, dikim sırasında kritik olan operasyonlarda süreç kontrollerinin düzenli olarak yapılması da sağlıklı bir üretim gerçekleştirme olanağı sağlamaktadır.

Günümüz rekabet koşullarında koleksiyon hazırlama aşamalarının her adımında tedarik zincirini, modüler üretim sistemini ve kalite kontrol yöntemlerini etkin olarak kullanan işletmelerin kendi koleksiyonları ile pazarda başarılı olmaları şüphesizdir.

KAYNAKLAR

- Erdoğan, M.Ç. (2008), "Tedarik Zinciri ve Lojistik", *Tekstil ve Konfeksiyon*, Yıl: 18, Sayı 2 - 82 s.
- Kehoe, D., ve Boughton, N. (2001), "Internet Based Supply Chain Management: A Classification of Approaches to Manufacturing Planning and Control", *International Journal of Operations & Production Management*, Vol 21 (4), 516-524
- Öndoğan, Z., Dirgar, E., ve Erdoğan, M.Ç. (2005), "Konfeksiyon Sanayiinde Modüler Üretim Sistemi İle İlerleyen Demet Sisteminin Karşılaştırılması", *Tekstil ve Konfeksiyon*, Yıl: 15, sayı: 2, 108 - 113 s.
- Öndoğan, Z. (1994), "Konfeksiyon Sanayiinde Koleksiyon Hazırlamanın Önemi ve Aşamaları", *Tekstil ve Konfeksiyon*, Yıl: 4, Sayı:3, 244 - 252 s.
- Nar Danışmanlık, *Yalın Üretim Uygulanması El Kitabı*
- Juran, J.M., and Gryna, M. F. (1988), "Juran's Quality Control Handbook", New York, Chapter: 18.25- 18.26
- Kırtay, E. (1984), "Kalite Kontrol", Ege Üniversitesi Basımevi
- Kobu, B. (1996), "Üretim Yönetimi", Beta Basım Yayın
- McKelvey, K. and Munslow, J. (2003), "Fashion Design: Process, Innovation & Practice, Blackwell", USA
- Başkan, Ş. (1997), "İstatistiksel Kalite Kontrolü", Ege Üniversitesi Basımevi
- Çivitçi, Ş. (2004), "Moda Pazarlama", Asil Yayın
- Yücel, Ö. (2007), "Konfeksiyon Organizasyonu ve Planlaması", Ege Üniversitesi Basımevi

KONİK PİMLERİN DÜZLEMSEL YÜZEYLERDE ISI TRANSFERİNE ETKİLERİ

EFFECTS OF CONICAL PIN-FINS ON HEAT TRANSFER OVER PLANER SURFACES

İsmail ÇAĞIRAN¹ Havva DEMİRPOLAT² Suna KARGICI³

ABSTRACT

Heat transfer and pressure loss characteristics are investigated experimentally for finned surfaces with conical non-conducting pins. An experimental set-up is established in the form of a rectangular duct, in which non-conducting pin-finned surfaces are placed. The height of pins are equal to the duct height and therefore the pin clearance is zero. A total number of 28 experiments are performed with different geometrical configurations obtained by changing the pin spacings in streamwise and transverse directions for both in line and staggered arrangements. Some experiments are also conducted for plates without pins for comparison. The plates were heated electrically from underside and constant heat flux boundary condition is maintained during the experiments. The measurements are made for $700 \leq Re \leq 3000$. For all the configurations, measurements are made in range of turbulent flow with various Reynolds numbers and by the least – squares method, a series of nondimensional equations are obtained in the form of

$$Nu = ARe^B \quad \text{and} \quad 2\Delta p / \rho w_m^2 = MRe^B$$

and tabulated.

Key words: Pin-fin surfaces, extended surface, heat transfer

ÖZET

Bu çalışmada, iletken olmayan konik pimli yüzeylerde ısı geçişi ve basınç kayıpları deneysel olarak incelenmiştir. Dikdörtgen kesitli kanal içine yerleştirilen iletken olmayan konik pimli yüzeylerle deneyler yapılmış ve pim yüksekliği kanal yüksekliğine eşit alınmıştır. Farklı konfigürasyonlar da akış yönünde ve akışa dik yönde pim eksenleri arasındaki mesafeler değiştirilerek düz levha ve pimli 28 farklı diziliş için deneyler

¹ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, icagiran@selcuk.edu.tr

² Yardımcı Doçent, Selçuk Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü, hdemirpolat@selcuk.edu.tr

³ Yardımcı Doçent, Selçuk Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü, skargici@selcuk.edu.tr

yapılmıştır. Levhalar deney boyunca alt kenarından elektrik gücüyle ısıtılarak sabit ısı akı şartı sağlandı. Ölçümler $700 \leq Re \leq 3000$ aralığında yapıldı. Her pim dizilişi için türbülanslı akışta farklı Re sayılarında ölçmeler yapılmış, en küçük kareler metoduyla deney sonuçlarına uyan

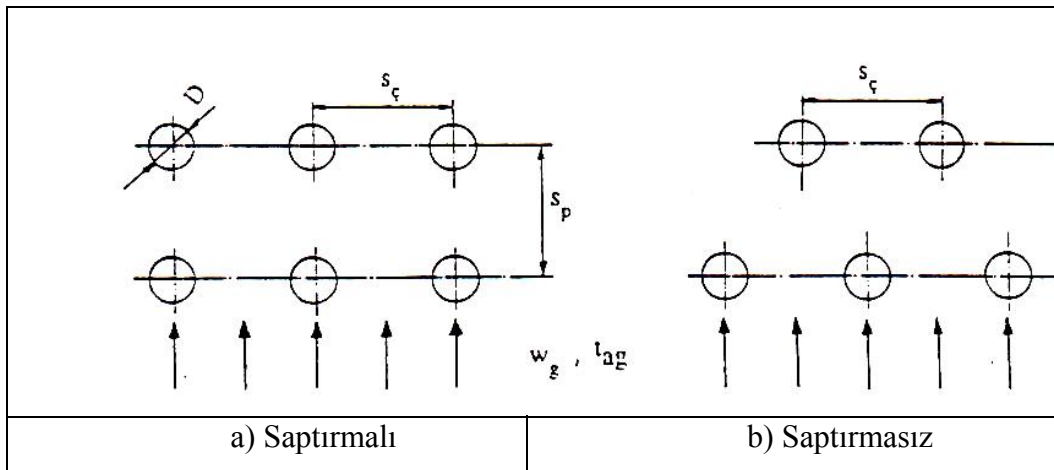
$$Nu = ARe^B \quad (1) \quad \text{ve} \quad 2\Delta p / \rho w_m^2 = MRe^B \quad (2)$$

boyutsuz ifadeleri elde edilmiştir ve sonuçlar tablolar halinde düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pimli (çivi kanatlı) yüzey, kanatçıklar, ısı transferi

1.GİRİŞ

Isı transferinin amacı, ısının bir ortamdan diğerine en uygun şekilde geçişini sağlamaktır. Birçok ısıtma ve soğutma probleminde ısı geçişini artırma ihtiyacı bu alandaki çalışmalara hız kazandırmıştır. Taşınım yoluyla geçen ısı miktarının artırılmasında akışkan debisini artırmak; dolayısıyla Reynold Sayısını yükselterek türbülanslı sınır tabakanın oluşmasına imkân vererek yüzey film katsayısını büyütme veya ısı geçiş yüzeyini çeşitli profildeki pimlerle artırmak başlıca metotlardır. Pimli yüzey; geçme, vidalama, kaynak gibi metotlarla ısı geçişi sağlanacak yüzeye pimlerin tespitiyle veya pimlerin yüzeye birlikte imal edilmesiyle elde edilir. Yüzeylerde pim kullanılması, ısı geçen yüzeyin artırılması yanında oluşan ilave türbülansın etkisiyle ısı geçişinin de yükselmesini sağlar. Pimler, ısı geçiş katsayısının küçük olduğu yüzeylerde ısı geçişini iyileştirmenin yanında mukavemeti artırmak gibi bir fayda da sağlar. Ancak oluşacak basınç kayıplarının da dikkate alınması gerekir. Pimli yüzeylerde pimler ısı transfer yüzeylerine şekil 1 de görüldüğü gibi saptırmalı veya saptırmaz olarak yerleştirilebilir.

Şekil 1. Konik Pimlerin Isı transfer yüzeyinde dizilişleri

D pimin çapını, S_ç akışa dik doğrultudaki pim eksenleri arasındaki mesafeyi, S_p akışa paralel doğrultuda pim eksenleri arasındaki mesafeyi göstermektedir. Bu durumda boyutsuz sayılar b_p ve b_ç olarak denklem (3) de ifade edilmektedir.

$$b_p = S_p/D, \quad b_ç = S_ç/D \quad (3)$$

Pimler arasındaki mesafeler akışa dik ve paralel doğrultuda değiştirilerek farklı pim dizilişleri elde edilebilir. Birçok çalışmada, değişik profildeki pimlerin değişik çap ve aralıklarda dizilişlerinin ısı transferine etkileri araştırılmaktadır. Kanal içi akışlarda, ısı transfer yüzeyini büyültmek amacıyla, pimler ilave ederek transfer edilen ısı miktarının belirlenmesinde, hem türbülansın, hem de yüzey artırımının ısı transferine etkisi birlikte incelenir. Pimli yüzeyler üzerine yapılan çalışmalardan biri de Kargıcı'nın (1993) "çivi kanatlı düzlem levhalarda ısı transferinin teorik ve deneysel incelemesi" dir. Kargıcı'nın (1993) çalışmasında türbülansın ve yüzeyin ısı transferine etkisi birlikte incelenmiştir. Bu çalışmada ise, Kargıcı'nın (1993) yapmış olduğu çalışmadaki pim profili, boyutları ve dizilişleri esas alınarak, ancak iletken olmayan fiber malzemeden pimler kullanılarak, sadece türbülansın etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar Kargıcı'nın (1993) çalışmasında elde ettiği sonuçlarla karşılaştırılarak, konik pimli yüzeylerde pimler tarafından oluşturulan türbülansın ısı transferine etkisi, araştırılmıştır. İletken olmayan pimler kullanılmakla yüzey artırımından kaynaklanan ısı transferinin, ısı taşınımına etkisi yok edilmekte ve sadece oluşan yapay türbülansın sistem üzerindeki etkisi görülmektedir. Çalışma da, ısı transferinin yanında basınçtaki değişimler de incelenmiştir.

Bu çalışmada dikdörtgen kesitli kanal içerisine yerleştirilen farklı dizilişteki pimli levhaların ısı geçişine etkisi deneysel metotla incelendi. Pimlerin saptırmalı ve saptırmaz dizilişler için akış yönünde ve akışa dik yöndeki pim eksenleri arası mesafeler değiştirilerek farklı dizilişler için deneyler yapıldı. Her pim dizilişi için türbülanslı akışta, farklı akışkan debilerinde dolayısıyla değişen Reynolds sayılarında ölçmeler yapıldı. Deneylerde elde edilen verilerden faydalanılarak en küçük kareler metoduyla deney sonuçlarına uyan, Nuselt sayısı ve Reynolds sayısı arasında (3) nolu boyutsuz ifade elde edildi.

$$Nu=ARe^B \quad (3)$$

Ayrıca Basınç kayıp sayısı ($2\Delta p/\rho w_m^2$) ve Reynolds sayısı arasında

$$2\Delta p/\rho w_m^2=MRe^B \quad (4)$$

Boyutsuz ifadesi elde edildi. Hesaplamalarla elde edilen ısı transferi ile ilgili büyüklüklerin Reynolds sayısına bağlı olarak değişmesi logaritmik eksenli diyagramlarda gösterildi. Çünkü logaritmik eksen takımında değişimler, doğrusal olarak elde edilmektedir. Dolayısıyla diyagramın yorumlanması kolaylaşmaktadır.

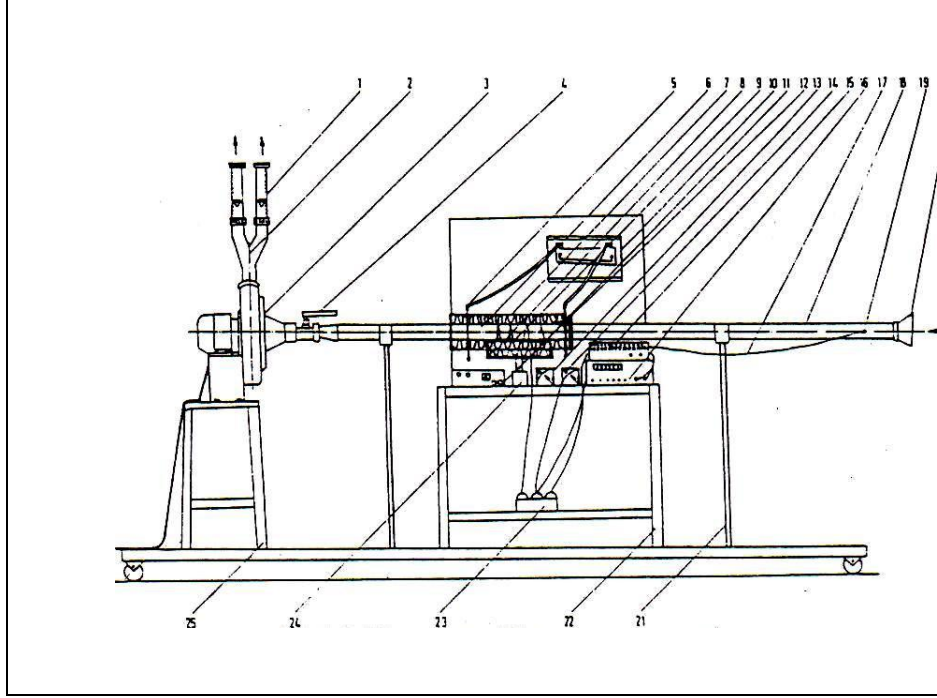
Birçok araştırmacı çeşitli kanat profillerindeki ısı transferini deneysel olarak incelemiştir. Saboya ve Sparrow (1974), silindirik kanatlarda ısı transferini deneysel olarak incelemiştir. Deneyleri naftalin sublimasyon metodu ile gerçekleştirmişlerdir. Naftalin plaka ve çubuklarla yapılan bir modeli, kanal içerisine yerleştirerek kanal içindeki yüzey boyunca, integrasyonla ortalama ısı transfer katsayısını bulmuşlardır. Sonuçta kanatların ön kısmında kütle ve ısı transfer katsayılarının büyük, akış yönünde ilerledikçe küçüldüğünü tespit etmişlerdir. Sparrow ve Ramsey (1978), düz bir dikdörtgen kanal içerisine silindirik pimleri saptırmalı yerleştirerek pimlerin ısı transferine yaptığı etkileri incelemiştir. Silindirleri kanala, kanal duvarları ve silindir uçları arasında boşluk olacak şekilde yerleştirmişlerdir. Naftalin sublimasyon tekniği kullanarak ısı transfer katsayısı ile ısı ve kütle transferi arasındaki benzeşimi ölçülen kütle transferi katsayısına uyarlayarak bulmuşlardır. Silindir dizilimlerinin durumuna bağlı olarak da fazla basınç düşmelerini belirlemeye çalıştılar. Sonuç olarak, silindir uç kısmı ile kanal duvarı arasındaki boşluğun

ısı transfer katsayısını etkilemediği yani transfer katsayısının bu aralığa duyarsız kaldığı ancak basınç düşüşünün belirgin bir biçimde bu boşluktan etkilendiğini görmüşlerdir. Silindirik pim boyu arttıkça, dolayısı ile pim başı ve kanal arası boşluk azaldıkça basınç düşüşünün artmakta olduğunu görmüşlerdir. Silindirik pimler üzerinde Sparrow ve Ramsey (1978) çalışmasına benzer olarak Saporro, Baliga ve Potinkar'ın (1978) çalışmalarını söyleyebiliriz. Metzger ve Halley (1982), dikdörtgen kesitli kanallara iletken ve iletken olmayan sildirik pimler yerleştirerek, pimlerin ısı transferine etkilerini araştırmışlardır. Yapılan çalışmalarda iletken ve iletken olmayan pimlerin Nu-Re değişimlerini incelemişler Re=1000'den yüksek değerler için, iletken pimlerin Nu-sayısının daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Metzger , Halley ve Fan (1984), yükseklik /çap oranı 1 olan silindirik pimlerin yüzeyin ilk 1/3'lük bölümünü saptırmalı, kalan bölümünü saptırmasız yerleştirerek ısı transferi ve basınç kaybındaki değişimleri incelemişlerdir. Sonuçta, saptırmalı bölgede basınç kaybının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Chyu (1989), naftalin süblimasyon tekniğini kullanarak makara şeklinde ve silindir şeklindeki pimler üzerinde ısı transfer ve basınç düşüşü etkisini araştırmıştır. Deneyde 12,7 mm. yüksekliğinde 159 mm genişliğinde, 64 mm uzunluğunda bir kanal kullanılmıştır. Pimler kanal genişliği boyunca 7 sıra ve kanal boyu boyunca 5 sıra olarak dizilmiştir. Sonuçta saptırmalı ve saptırmasız düzende yerleştirilen makara şeklindeki pimlerin ısı transferin de ve basınç kaybında olumsuz etkileri olduğunu tespit etmiştir. Birnark. (1989), kanalı tamamen doldurmayan ve yükseklik/çap oranları 4, 6 ve 8 olan silindirik pimlerin saptırmalı ve saptırmasız düzende ısı transferine ve basınç kayıp sayısına etkisini deneysel olarak incelemiştir. Her geometri için elde edilen korelasyonları tablolar halinde vermiştir. Xiao ve Tao (1990) naftalin süblimasyon tekniği kullanarak, 15.50° kıvrılma açılarında kanatları kanala yerleştirerek, içerisinden geçen havaya transfer edilen ısının artırılması üzerine çalışma yapmışlardır. Bu çalışmalarda kanat aralıklarının etkisini ortaya koymaya çalışmışlar. Sonuç olarak kanat aralıklarının büyümesiyle boyutsal ortalama ısı taşınım katsayısı ve basınç kaybının düştüğünü, tersi durumunda arttığını görmüşlerdir. Elde ettikleri sonuçları daha geniş değerlendirmek için sabit pompa gücü ve sabit basınç kaybı için inceleme yaparak en küçük kanat aralığına karşılık gelen ısı transfer katsayısının, diğer kanat aralıklarından daha büyük olduğu sonucunu elde ettiler. Kargıcı (1993), direkt ısı transferi metodu ile konik çivi kanatlar üzerinde çalışmalar yapmıştır. Saptırmalı ve saptırmasız diziliş durumu için 7 mm çapında, 31 mm yüksekliğinde tamamen kanal içerisini dolduran pimleri; 31 mm yükseklikte, 95 mm genişlik ve 193 mm uzunluktaki kanala yerleştirmiştir. Pimlerin dizilişinin ısı taşınım katsayısını ve basınç düşüşünü nasıl etkilediğini araştırmıştır. Sonuç olarak, konik pimli yüzeylerde Re-sayısı artarken basınç kayıp sayısının azaldığını, basınç kayıplarının saptırmalı dizilişlerde, saptırmasız dizilişten fazla olduğunu, pimler sıklaştıkça basınç kayıp sayılarının arttığını, tespit etmiştir. Isı transferi incelemesinde ise Nu- sayısı, saptırmalı dizilişte saptırmasız dizilişten daha büyük değerler almakta olduğunu ve saptırmalı diziliş için $b_p=1.71$ ve $b_c=2$ saptırmasız diziliş için ise $b_c=b_p=2$ boyutsuz sayılarında en iyi ısı transferini elde etmiştir.

2.DENEY DÜZENEGİ VE DENEYSEL YÖNTEM

Bu deneysel çalışma Selçuk Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü Isı Laboratuvarında yapıldı. Deneylerde akışkan olarak hava kullanıldı. İletken olmayan konik pimli yüzeylerin ısı geçişine etkisini tespit etmek için kullanılan deney ünitesinin şematik resmi şekil 2 de görülmektedir. Tablo 1 de ise deney ünitesinin kısımları verilmiştir. Deney ünitesinde 3 no'lu fanın girişine bağlanan 18 no'lu kanaldan emilen hava, kanalın test bölgesinden geçerken alt yüzeyinden 11 nolu ısıtıcı direnç vasıtasıyla sabit ısı akısında ısıtılan 8 nolu konik pimli yüzeyle temas ederek ısınmakta ve fan çıkışına bağlı 1 nolu 2 adet

rotametreden geçerek deney ünitesini terk etmektedir. Kanalın test bölgesinde akış esnasında meydana gelen basınç farkı, test bölgesinin giriş ve çıkışına takılan 5 nolu basınç prizlerinin bağlandığı 10 nolu alkollü eğik manometre ile tespit edilmektedir. Hava ve yüzey sıcaklıkları termoelemanlar kullanılarak 15 nolu seçici ve 16 nolu multimetre ile ölçülmektedir.

Şekil 2. Deney Ünitesinin Şemantik Resmi

Tablo 1. Deney ünitesinin kısımları

No	Parça Adı	No	Parça Adı
1	Rotametre (2 adet)	14	Voltmetre
2	Termoeleman temas yeri (Rotametre havası sıc.için)	15	Seçici
3	Fan	16	Multimetre
4	Küresel vana	17	Termoeleman (Fe-Constantan)
5	Basınç prizi	18	Kanal
6	Termoeleman temas yeri (6 adet- çıkış havası sıc.için)	19	Termoeleman temas yeri (Giriş havası sıcaklığı için)
7	İzolasyon	20	Hava giriş ağzı
8	Konik pimli yüzey	21	Kanal taşıyıcı (2 adet)
9	Termoeleman temas yeri (6 adet-yüzey sıcaklığı için)	22	Ölçme cihazlarını taşıyıcı sehpa
10	Eğik manometre	23	Priz
11	Isıtıcı direnç	24	Deney parçasının yerleştirildiği hareketli sehpa
12	Termoeleman kaynak makinesi	25	Fan sehpası
13	Ampermetre		

Bu çalışmada iletken olmayan konik pimli yüzeylerin ısı geçişine etkisi ve basınç kayıpları deneysel olarak incelendi. Dikdörtgen kesitli kanal içersine yerleştirilen konik pimli yüzeylerde deneyler yapıldı. Konik pimlerin yüksekliği kanal yüksekliğine eşit, $H=31\text{mm}$ olarak alınmıştır. Pim malzemesi olarak Kargıcı'nın (1993) iletken malzeme olarak kullandığı Ç1020 çelik malzeme yerine, yalıtkan fiber malzeme kullanılmıştır. Konik pimlerin taban çapı $D=7\text{mm}$ dir. Pimler yüzeylere vidalı bağlantı ile tutturuldu. Deneylerde akışa dik yönde konik pimlerin eksenleri arası mesafeler; $S_c=21, 17, 14, 12$ mm dir. Akış yönünde pim eksenleri arası mesafeler ; $S_p=21, 17, 14, 12, 10.5$ mm alınmıştır. Bu mesafelere bağlı boyutsuz sayılar ise $b_c=S_c/D = 3, 2.43, 2, 1.71$ ve $b_p= S_p/D =3, 2.43, 2, 1.71, 1.5$ alınmıştır. Saptırmalı ve saptırmasız dizilişler için yukarıdaki S_c ve S_p mesafeleri kullanılarak 28 farklı diziliş için 7 farklı debide deneyler yapıldı. Ayrıca deney ünitesinin güvenilirliğinin belirlenmesi için düzlem levha ile deneyler yapılmış ve sonuçlar literatürdeki konu ile ilgili ampirik bağıntılarla karşılaştırılarak, deneysel sonuçların uyumluluğu kontrol edildi.

3.BULGULAR

Deneylerde hem ısı geçişi için hem de basınç kaybı için ölçmeler yapıldı ve değerlendirildi. Deneylerde ölçülen büyüklüklerden yapılan hesaplamalarla ısı transferi ile ilgili büyüklüklerin Re-sayısına bağlı değişmesi logaritmik eksenli diyagramlarda gösterildi. Deney sonuçlarına uyan bir hesaplama metodu geliştirmek için, Nu- sayısının Re- sayısıyla logaritmik eksen sisteminde lineer değiştiğinden hareketle; $Nu=A.Re^B$ eşitliği ile Nu- sayısının Re-sayısına bağlı olarak hesaplanabileceği düşünüldü ve en az hata ile uyum sağlayacak bir bağıntı bulmak için de en küçük kareler metodu uygulanarak A ve B sayıları hesaplandı. Bu bulgular Tablo 2 de verilmiştir. Yapılan deneylerde ortalama sapma değerleri yüzde olarak $2.97 \leq \delta \leq 6.68$ aralığında, korelasyon katsayısı r ise $0.97618 \leq r \leq 0.99757$ aralığında değişmektedir.

Tablo 2. $Nu=A.Re^B$ Eşitliğindeki A ve B Sayıları

SAPTIRMASIZ				SAPTIRMALI			
S_c (mm)	S_p (mm)	A	B	S_c (mm)	S_p (mm)	A	B
21	21	0.05399	0.72070	21	21	0.07569	0.68329
21	17	0.06397	0.71736	21	17	0.09151	0.65379
21	14	0.03384	0.80115	21	14	0.08925	0.72376
21	12	0.06773	0.67906	21	12	0.04665	0.77097
21	10.5	0.01004	0.99677	21	10.5	0.08368	0.75211
17	17	0.10268	0.65309	17	17	0.08508	0.70367
17	14	0.03588	0.78926	17	14	0.04159	0.78674
17	12	0.05609	0.77114	17	12	0.07766	0.79459
17	10.5	0.08831	0.65666	17	10.5	0.04279	0.83293
14	14	0.04297	0.78088	14	14	0.09060	0.74001
14	12	0.03353	0.83190	14	12	0.04752	0.81631
14	10.5	0.08776	0.66787	14	10.5	0.08992	0.73919
12	12	0.04547	0.81471	12	12	0.07447	0.75156
12	10.5	0.03204	0.87024	12	10.5	0.03933	0.83822

İletken olmayan konik pimli yüzey üzerindeki akış için basınç kayıp sayısının hesaplanmasında; alkollü eğik manometreden okunan statik basınç farkı Δp , test bölgesindeki akışkanın ortalama hızı w_m , Re-sayısı ve akışkanın ortalama sıcaklığındaki yoğunluğu ρ 'ya bağlı her yerleştirme düzeni için Basınç Kayıp Sayısı, $(2 \Delta p / \rho w_m^2) = M Re^N$ şeklinde ifadeler bulundu ve bu bulgular Tablo 3 de verildi. Bu bağıntısı ile elde edilen kuvvet fonksiyonu logaritmik eksenli grafikte bir doğru şeklindedir. Buradaki M ve N sayıları en küçük kareler metoduna göre bulunmuştur. Deneyler ortalama sapma değerleri yüzde olarak $1.43 \leq \delta \leq 9.18$ aralığında korelasyon katsayısı ise $0.96180 \leq r \leq 0.99930$ aralığında değişti.

Tablo 3. $(2 \Delta p/\rho w_m^2)=MRe^N$ Eşitliğindeki M ve N sayıları

SAPTIRMASIZ				SAPTIRMALI			
S _ç (mm)	S _p (mm)	A	B	S _ç (mm)	S _p (mm)	A	B
21	21	1466.84	-0.85283	21	21	4671.88	-0.96180
21	17	3662.24	-0.96420	21	17	6506.00	-0.97478
21	14	3818.00	-0.93648	21	14	6891.97	-0.96144
21	12	7709.43	-1.02121	21	12	10846.05	-1.00671
21	10.5	142663.37	-1.09333	21	10.5	19827.93	-1.07320
17	17	1850.82	-0.80787	17	17	4765.13	-0.88609
17	14	2335.59	-0.82829	17	14	4408.58	-0.87339
17	12	4446.50	-0.90666	17	12	4699.08	-0.87279
17	10.5	5340.27	-0.92462	17	10.5	3769.07	-0.83525
14	14	5939.53	-0.91596	14	14	13599.27	-0.98596
14	12	13320.72	-1.01036	14	12	17504.02	-0.99424
14	10.5	33089.03	-1.12426	14	10.5	22318.40	-1.02266
12	12	4352.86	-0.84409	12	12	27085.72	-1.05804
12	10.5	18057.5	-1.02665	12	10.5	35336.06	-1.08430

4.SONUÇLAR

Deney sonuçlarıyla yapılan hesaplamalar sonucu iletken olmayan konik pimli yüzeyler için $700 \leq Re \leq 3000$ aralığında Re değişimine bağlı Nu veya basınç kaybı değişimlerinin incelenmesiyle belirlenen sonuçlar aşağıda sunulmaktadır.

-İletken olmayan konik pimli yüzeylerde Re, Nu değişimlerinin ve hesaplamalarının incelenmesi sonucu:

1.Hem saptırmalı hem de saptırmasız dizilişlerde film katsayısı düzlem yüzeylere göre daha büyüktür. Dolayısıyla ısı geçişi daha yüksektir.

2.İletken olmayan pimli yüzeylerde, Nu sayısı ve dolayısıyla yüzey film katsayısı saptırmalı dizilişlerde, saptırmasız dizilişlere göre daha fazla çıkmaktadır.

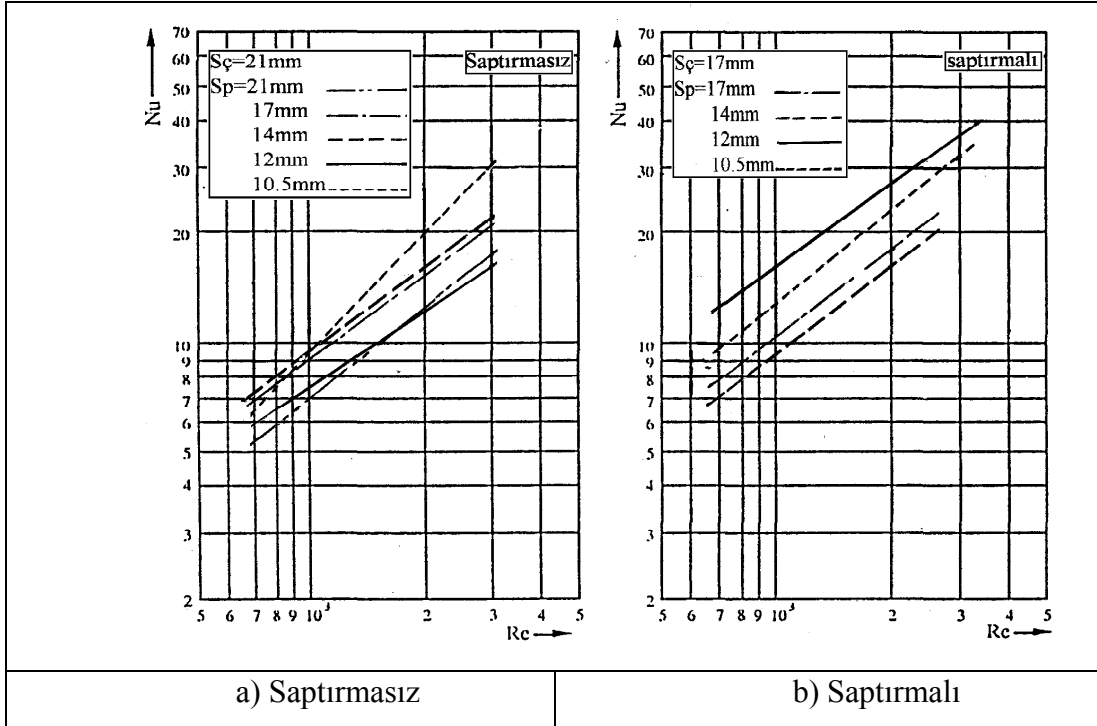
3.İletken olmayan pimli yüzeylerde, ısı transferi yönünden en iyi sonuç; Saptırmalı diziliş için $b_{\zeta}=2.43(S_{\zeta}=17)$, $b_p=1.71(S_{\zeta}=12)$, Saptırmasız diziliş için $b_{\zeta}=3.00(S_{\zeta}=7)$, $b_p=1.50(S_{\zeta}=10.5)$, boyutsuz sayılarıyla elde edilmiştir. Şekil 3 de görülmektedir. Bunun yanında $b_{\zeta}=2.43(S_{\zeta}=17)$, $b_{\zeta}=2.00(S_{\zeta}=14)$, ve $b_{\zeta}=1.71(S_{\zeta}=12)$ boyutsuz sayısı için iyi sonuçlar elde edildi.

4.Saptırmasız dizilişte, sabit b_{ζ} değerleri için b_p yükseldikçe yüzey film katsayısı ve dolayısıyla ısı debisi büyümektedir. Demek ki b_p değeri düştükçe küçülen s_p aralıkları, akışın geçişine zorluk göstermekte. Akışkan s_{ζ} aralığındaki karşılaştığı düşük dirençten

dolayı s_p aralıklarına sapmadan yoluna devam etmekte ve dolayısıyla ısı transferi düşmektedir. Ayrıca sabit b_p sayılarında b_c sayıları yükseldikçe ısı transferi artmaktadır.

Saptırmalı dizilişte ise, sabit b_c değerleri için b_p değerleri düştükçe ısı transferi artmaktadır. Bunun içinde daha fazla türbülansın oluştuğunu söyleyebiliriz. Ayrıca sabit b_p değerlerinde b_c değerleri düştükçe ısı transferi artmaktadır. Yine bu durum türbülansın ki artışı gösterir.

Yukarıda bahsettiğimiz sonuçlar Kargıcı'nın (1993) iletken pimlerle elde ettiği sonuçlarla uyum göstermektedir.

Şekil 3. İletken Olmayan(yalıtkan) Konik Pimli Yüzeylerde Yapılan Deneylerin Nu-Re Değişimleri

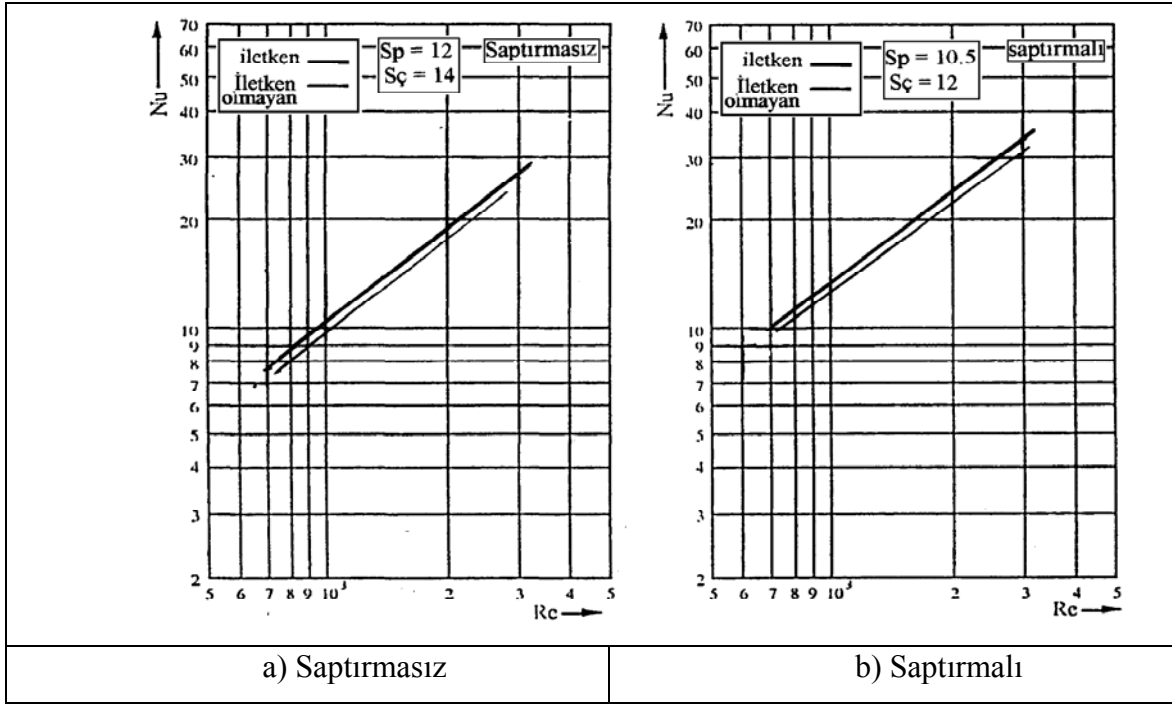
2.Saptırmasız dizilişte, iletken olmayan ve iletken pimler arasındaki Nu farkının, saptırmalı dizilişe göre düşük olduğu görülmektedir. Dolayısı ile saptırmalı dizilişte bu fark daha fazladır. Demek ki saptırmasız dizilişte oluşan ilave türbülans daha az olduğu için, iletken pimli sistemlerde ısı geçişinin de az olmasına neden olmaktadır. Ancak saptırmasız dizilişte iletken ve iletken olmayan eğrilerin birbirine çok daha fazla yaklaştıkları göz önünde tutularak, saptırmasız dizilişte türbülansın, yüzey büyütmenin yanında çok daha etkili olduğunu söyleyebiliriz. Saptırmalı dizilişte ise; ilave türbülans iletken pimlerin akışkanla daha iyi temas etmesini sağlıyor ve iletken pimlerden daha fazla ısı geçişine neden oluyor. Buna göre saptırmalı dizilişte yüzey büyütülmesinin ısı geçişine etkisi daha hissedilir olmaktadır. Dolayısıyla saptırmalı veya saptırmasız her iki durumda da ilave türbülansın ısı geçişine olumlu yönde katkıları vardır.

3.Aşağıdaki dizilişler için iletken olmayan ve iletken pimli yüzeylerin Nu-sayılarının birbirine çok yakın değerler aldığını görmekteyiz. Yani, türbülans tamamen etkilidir, yüzey alanını etkisi çok azdır diyeceğimiz durumlar;

Saptırmasız diziliş için, $b_p=2.00$, $b_ç=3.00$; $b_p=1.71$, $b_ç=2.00$; $b_p=1.71$, $b_ç=1.71$; $b_p=1.71$, $b_ç=2.43$

Saptırmalı diziliş için, $b_p=1.50$, $b_ç=2.00$; $b_p=1.71$, $b_ç=1.71$; $b_p=1.50$, $b_ç=1.71$

Bu durumlar için, saptırmasız dizilişte $b_p=1.71(S_p=12)$ değerinin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Saptırmalı dizilişte ise $b_p=1.50(S_p=10.5)$ ve $b_ç=1.71(S_ç=12)$ değerleri etkili olduğu görülmektedir. Şekil 4 de görülmektedir.

Şekil 4. İletken ve İletken olmayan(yalıtkan) Konik Pimli Yüzeylerde Yapılan Deneilerin Nu-Re Değişimlerinin Karşılaştırılması

- İletken olmayan konik pimli yüzeylerde Re ve Basınç Kayıp Sayısının değişimi ve hesaplamalarının incelenmesi:

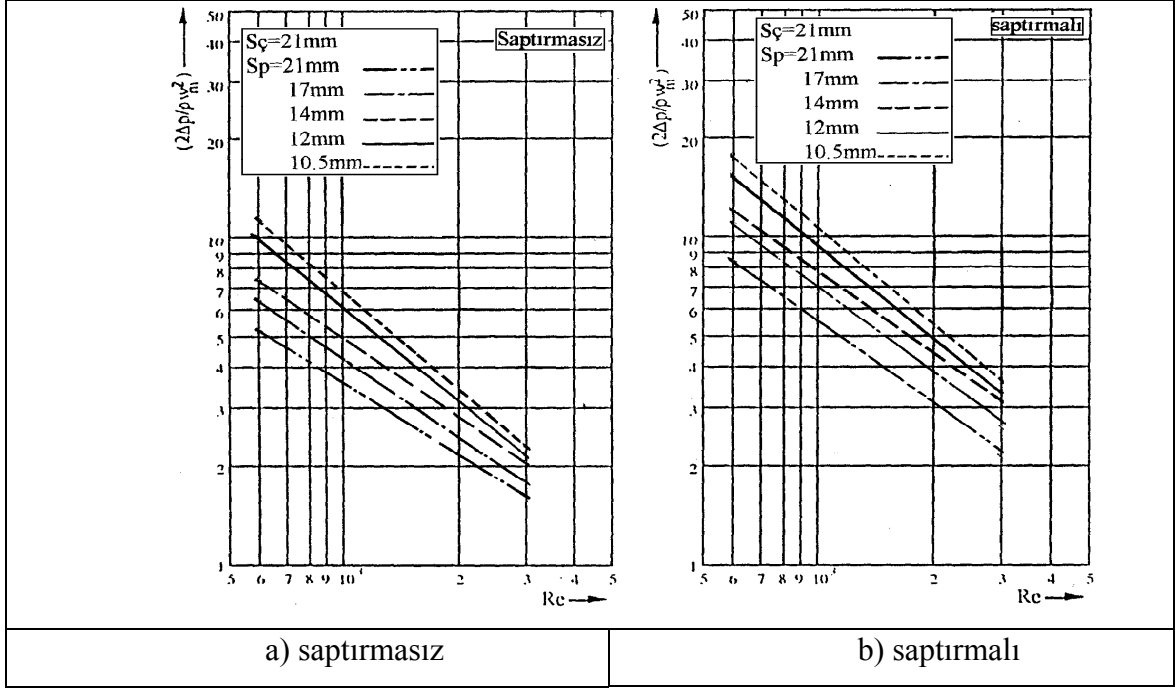
1.İletken olmayan pimli kanallarda logaritmik eksenli diyagramlarda Re ve basınç kayıp sayısı doğrusal olarak değişmektedir Re-sayısı artarken,basınç kayıp sayısı azalmaktadır.

2.Basınç kayıpları saptırmalı dizilişlerde, saptırmasız dizilişten daha fazladır.

3.Pim eksenleri arasındaki mesafeler gerek akış yönünde gerekse akışa dik yönde küçüldükçe, basınç kayıpları hem saptırmalı hem de saptırmasız yüzeylerde artmaktadır. Şekil 5 de görülmektedir.

Yukarıdaki sonuçlar Kargıcı'nın (1993) sonuçlarıyla uyum göstermiştir.

Şekil 5. İletken Olmayan(yalıtkan) Konik Pimli Yüzeylerde Yapılan Deneylerin Basınç Kayıp Sayısı-Re Değişimleri

KAYNAKLAR

1. Birnark,A.K. 1989. Pimli Yüzeylerde Isı Taşınımı .Doktora Tezi. İ.T.Ü İstanbul.
2. Chyu, M.K 1989 .Heat Transfer and Pressure Drop for Short Din-Fin Arrays With Pin-Endwall Fillet. ASME Journal paper No.89-GT-99
3. Kargıcı, S.,1993. Çivi Kanatlı Düzlem Levhalardan Isı Transferinin Teorik ve Deneysel İncelemesi. Doktora Tezi. S.Ü.,Konya.
4. Metzger,D.E., Halley, S.W. 1982 .Heat Transfer Experiments and Flow Visualization for Arrays of Short Pin-Fins. ASME paper No:82-GT-138
5. Metzger,D.E.,Fan,C.S.,Halley ,S.W. 1984. Effects of Pin Shape and Array Orientation on Heat Transfer and Pressure Loss in Pin-Fin Arrays. Trans. of the ASME,Journal of Enginnering for Gas Turbines and Power.Vol 100,pp 252-257
6. Sobaya, F.E.M., Sparrow, E.M. 1974 .Local and Average Transfer Coefficients for one Row Piate Fin and Tube Heat Exchange Configurations . ASME journal heat Transfer. Vol 96. 265-272
7. Sparrow, E.M., Ramsey, J.W.1978.Heat Transfer and Pressure Drop for StaggeretWall Attached Array of Cylinders With Tip Clearance. İnt. Journal of Heat- Mass Transfer. Vol 21. 1369-1367
8. Sparrow, E.M ,Baliga, B.L ,Patankar, S.V. 1978.Forcet Convection Heat Transferfrom a Shrouded Fin Array With and Without Tip Tlearance. Journal of Heat Transfer. Vol 23. 578-579
9. Xiao,Q.,Tao ,W.Q.1990. Effect of Fin Spacing on Heat Transfer and Pressure Drop of Two-Row Corrugated Fin and Tube Heat Exchangers. INT. Comm. Heat mass transfer.Vol.17.577-586.

KONYA BÖLGESİNDEN İZOLE EDİLEN YÜZEYEL MİKOZ ETKENLERİ

THE AGENTS OF SUPERFICIAL MYCOSES ISOLATED IN THE REGION, KONYA

BİROL ÖZKALP¹

İBRAHİM MUCUK²

ABSTRACT

The specimen obtained from 500 cases with suspect superficial mycosis infections were studied with direct microscopy and culture methods. Among dermatophytes *Trichophyton rubrum* was the most frequent (% 30.1) followed by *T.mentagrophytes* (% 26.1), *Epidermophyton floccosum* (% 13.7), *Mikrosporium canis* (% 13.1) and *M. audouinii* (%3.3). Among *candida spp.*, *Candida albicans* was the most frequent agent (%8.5) followed by *C.parapsilosis* (0/03.9) and *C.tropica/s* (%1.3).

Key words: Superficial mycoses, agents, dermatophytes, dermatomycoses, candida spp, candidosis

ÖZET

Yüzeysel mantar enfeksiyonlu 500 olgudan alınan örnekler direkt mikroskopi ve kültür yöntemleri ile incelenmiştir. Dermatofitler arasında en yaygın (% 30.1) *Trichophyton rubrum* görülmüş, bunu sırayla *T.mentagrobhytes* (% 26.1), *Epidermophyton floccosum* (% 13.7), *Mikrosporium canis* (% 13.1) ve *M. audouinii* (%3.3) izlenmiştir. *Candida türleri* arasında en sık (% 8.5) *C. albicans* görülmüş, bunu sırayla *C .parapsilosis* (% 3.9) ve *C. tropica/is* (% 1.3) izlemiştir.

Anahtar kelimeler: Yüzeysel mikozlar, etkenler, dermatofitler, dermatomikoz, *candida* türleri, kandidoz

GİRİŞ

Yüzeysel mantar enfeksiyonlarının başlıcaları; Dermatofitos, kandidoz, tinea nigra, pityriasis versicolor, siyah ve beyaz piytradır. Bunların etkenleri arasında dermatofitler, maya mantarları ve bazı küf mantarları yer almaktadır (1-4).

Yüzeysel mantar enfeksiyonları dünyanın her bölgesinde ve yaş grubunda görülmesine karşı bunların insidansı ve prevalansı üzerinde kesin sonuçlar yoktur. Bu konudaki bilgiler dermatoloji ve mikrobiyoloji laboratuvarlarında rutin olarak yapılan bulguları kapsamaktadır (5,6).

¹ Selçuk Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Tıbbi Laboratuvar Bölümü

² Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüzeyel mantar hastalıklarının prevalansını ; cins, yaş, iş, yaşayış şekli, sosyo-ekonomik koşullar, kültürel etkinlikler, tropikal iklim koşulları, göçler ve seyahatler etkilemektedir (3-5).

Eskiden bölgesel etkenlerden söz edebilirdik. Bugün için göçler ve turizm gibi insan hareketliliği nedeni ile dermatofit florasının zamanla değişikliğe uğramasına rağmen bölgesel floranın belirlenmesinin korunma tedavi ve epidemiyolojik açıdan önemli olduğu bildirilmektedir (7).

Bu çalışmada Konya yöresindeki yüzeyel mikoz etkenlerinin ortaya çıkarılması ve bölgesel floranın saptamasını amaçladık.

GEREÇ VE YÖNTEM

Konya ve çevresinden merkez sağlık kuruluşlarına mantar enfeksiyonu ile gelen hastalardan klinik olarak mikoz tanısı konan 500 hasta önceden hazırlanan anket formuna kayıt edilerek bilgileri alındı. Hastalardan saç, saçlı deri, deri ve tırnaktan kazıntı örnekleri steril petri kutularına alınarak aynı gün içerisinde laboratuvarında incelenmeye alındı. Örnekler %5' lik KOH çözeltilisinde lam-lamel arası preparatları hazırlanarak mikroskopta misel ve sporları araştırıldı. Tüm örnekler deney tüplerine yatık şekilde dökülerek hazırlanan kloramfenikollü iki tane Sabouraud-Dekstroz-Agar (SOA) ve iki tane Patates-Dekstroz-Agar (PDA) besiyerlerine ekimleri yapıldı. Kültürler 26 0c de 4 hafta süre ile inkübe edildi. Kültürler iki üç günde bir kontrol edilerek üreme gözlenen kültürlerin cins ve türleri uygun yöntemlerle saptandı. Maya ve maya benzeri mantarlar için şeker fermantasyon, asimilasyon testleri yapıldı (8).

BULGULAR

Mantar enfeksiyonu şüphesi ile gelen 500 olgudan aldığımız örneklerden 131 kültürde dermatofitler, 22 kültürde maya benzeri mantarlar üremiştir. Geriye kalan 238 kültürde üreme olmamış, 109 kültür ise kontamine olmuştur.

Araştırmamızda izole edilen 153 yüzeyel mikozların 46' sı (%30.1) *Trichophyton rubrum*, 40'ı (%26.1) *Tmentagrophytes*, 21'i (% 13.7). *Epidermophyton floeosum*, 20' si (% 13.1).*Microsporum canis*, 5'i (% 3.3) *Mauduinii*, 13' ünde (% 8.5) *Candida a/bicans*, 6'sında (% 3.9) *Cparapsi/osis*, 2'sinde (% 1.3) *Ctropiealis* saptanmıştır. Sonuçlar tablo 2' de gösterilmiştir.

Yüzeyel Mikozlar	Olgu Sayısı	(%)
<i>Tmbmm</i>	46	(30.1)
<i>T mentagrophytes</i>	40	(26.1)
<i>E.floeeosum</i>	21	(13.7)
<i>Meanis</i>	20	(13.1)
<i>Maudouinii</i>	5	(3.3)
<i>Ca/bieans</i>	13	(8.5)
<i>Cparapsi /osis</i>	6	(3.9)
<i>C trobiealis</i>	2	(1.3)
Toplam	153	(100)

Çalışmamızda 500 olgudan saptanan 153 yüzeyel mikoz olgusunun 58'nin (% 37.9)sının kadın, 95'inin (% 62.1) erkek, 53'ü (% 34.6) 0-15 yaş ve 100'ünün (% 65.4) 15 yaşından büyük olduğu görülmüştür. 153 yüzeyel mikoz olgusunun 71'i (0/046.4) ayakta, 51'i (% 33.3) vücudun çeşitli bölgelerinden, 22'si (% 14.4) saçlı deri ve 9'u (%5.9) tımdan izole edilmiştir.

TARTIŞMA

Dermatofit florası zamanla değişim gösterebildiği için, bölgesel floranın ve yüzeyel mikozlarının etkenlerinin saptanmasının; epidemiyoloji ve korumanın yanında tedavide de önemli olduğu vurgulanmaktadır (3,4).

Çalışmamızda dermatofitlerde hakim tür olarak *Trubrum* saptanmıştır. Bunun sırayla *T mentagrophytes*, *E. floccosum*, *M canis* ve *M audouinii* izlemiştir. Dalkılıç ve ark.(10) Elazığ' da yaptıkları çalışmada dermatomikozlarda sırasıyla *T rubrum*, *T mentagrophytes*, *T schöenleini*,*E.floccosum*, *T violaceum*,

T verrucosum ve *M canis*'i izole etmiştir. Sürücüoğlu ve ark.(2) İzmir bölgesinde yaptıkları çalışmada yüzeyel mantar infeksiyonuna neden olan dermatofitlerden *Trubrum*, *T mentagrophytes*, *Mcanis*, *E.floccosum*, *Maudoinii* ve *T verrucosum*'un olduğunu belirlemişlerdir.Karaaslan ve ark. (9) Ankara'nın Keçiören bölgesinde yaptıkları çalışmada en sık izole ettikleri dermatofit *Trubrum* olmuş ve bunu sırasıyla *T mentagrophytes*, *E.floccosum*, *M canis*, *T tonsurans* ve *M audouinii*'nin olduğunu tespit etmişlerdir. Özel ve ark.(11) Diyarbakır ve çevresinde izole ettikleri dermatofitler sıklık sırasıyla *Trubrum*, *T violaceum*, *T mentagrophytes*, *Tschöenleini*, *Tverrucosum*, *Mtonsurans*, *M cookei*, *M audouineii* ve *E. floccosum* olarak saptamıştır. Tanır ve ark. (12) Adana Doğankent beldesinde yaptıkları çalışmada yüzeyel mikozların %60'ında *T rubrum* %40'ında *Tmentagrophytes*'i saptanmıştır.

İlkit ve ark. (13) yaptıkları çalışmada *Tinea manuum*'da etken tür olarak *Trubrum*'u ve *Tinea pedis*'te ise sırasıyla *Trubrum*, *Tmentagrophytes*, *Ejloccosum*'u saptamışlardır.

Ankara Balgat'ta ve Adana'da askeri kışlada yapılan çalışmada yüzeysel mikoz etkeni olarak *T mentagrophytes* hakim tür olarak saptanmıştır(7, 14).

Çalışmamızda kandidoz etkeni olarak en sık *C. albicans* izole edilmiş ve bunu sırasıyla *C. parapsilosis*, *C. tropicalis* izlemiştir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar saptanmıştır(7,9,11). Çalışmamızdaki 153 olgunun yaş ve cinsiyete göre dağılımı; kadınlar 58'ini (%37.9), erkekler 95'ini (%62.1),0-15 yaş arası 53'ünü (%34.6) 15 yaş ve üzeri toplam 100'ü (% 65.4) kişiyi oluşturmaktadır. Kuştimur ve ark. (7), Özel ve ark. (11) yaptıkları çalışmalarda yüzeysel mikozları erkeklerde ve 20-29 yaş grubunda daha fazla saptamışlardır. Benzer bir çalışmada Karaaslan ve ark. (9) dermatomikozlar 221 olgunun 120'sinin erkek ve 101 'inin kadın olduğunu 20-29 yaş grubunda en fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

Tanır ve ark. (12) yaptıkları benzer bir çalışmada; istatistiksel olarak yaş grupları arasında anlamlı bir farkın olmadığı, fakat kadın ve erkek arasındaki farkın anlamlı olduğunu belirtmişlerdir.

Çalışmamızda *Tinea pedis* 0/040 oranında en sık rastlanan klinik form olmuştur. Türkiye'de yapılan benzer çalışmada *T. pedis* en sık rastlanan form olduğu bildirilmiştir(9, 11,14).

Araştırmamızla, Konya yöresinde en sık rastlanan dermatofit etkeni olarak *Trubrum* ve *Tmentagrophytes*'in olduğu kandidoz etkeni olarak *C. albicans*'ın baskın olduğu yüzeysel mikozlardan *T.pedis* infeksiyonlarına daha çok rastlandığı sonucuna varılmıştır.

1. Richartson MD, Warnock DW.Fungal Infection-Diagnosis and Management. Oxford:Blackwell Scientific Publications 1993: 44-60.
2. Sürücüoğlu S,Türker M, Ürernek H, Ellidokuz H, Kıpıcı A. İzmir bölgesinde yüzeysel mantar infeksiyonuna neden olan 600dermatofit ve maya türünün değerlendirilmesi. İnfeks Derg 1997; 11:63-5.
3. Tümbay E, İnci R Derinin mantar infeksiyonları Willke Topcu A, Söyletir G, Doğanay M, ed. İnfeksiyon hastalıklarında. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 1996:820-31.
4. İlkit M. Yüzeysel mikozlar. 1. Ulusal Tropikal Hastalıklar Kongresi (15-20 Haziran 1988, UAN) kitabında. İzmir; Ege Üniversitesi Basımevi,1988:231-4.
5. Yuluğ N. Tropikal bölgelerde görülen mantar infeksiyonlarına genel bakış. 1. Ulusal Tropikal Hastalıklar Kongresi (15-20 Haziran 1988, UAN) kitabında. İzmir; Ege Üniversitesi Basımevi, 1988:223-8.
6. Mete M, Seyrek S, Germen B. Askerlerde *T. pedis* yaygınlığı. İnfeks Derg, 1998;12(3):403-5.
7. Kuştimur S, EI-Nahi H. Ankara'nın Balgat ve çevresindeki izole edilen dermatomikoz etkenleri.Türk Mikrobiyo Cem Derg 1993;23: 116-8.
8. Tümbay E. Pratik Tıp Mikrobiyolojisi. İzmir: Bilgehan Basımevi; 1983.
9. Karaaslan A, Karaaslan F, Çengiz TA. Ankara'nın Keçiören bölgesinde izole edilen dermatomikoz etkenleri. İnfeks Derg 1998; 12(1):93-6.
10. Dalkılıç K, Köcan İ, Orak S, Aşçı Z. Dermatophytes isolatet in Elazığ and vicinity between 1983 and 1985 in: Tümbay E, ed.FEMS Symposium on dermatophytes and dermatophytoses in MAN and animals; May 21-23, 1986;İzmir, Turkey, Proceedings. İzmir; Bilgehan Publishing House, 1988; 297. İL.
11. Özel MF, Mete M, Mete Ö, Gül K, Suay A. Diyarbakır ve çevresinde dermatomikoz etkenleri. İnfeks Derg 1996;10;275-8.
12. Tanır F, İlkit M, Akbaba M, Bilgiç i. Adana Dogankent beldesinde yüzeysel mikozların prevalansı ve etkenleri. İnfeks Derg 1998; 12(4): 511-15.
13. İlkit M,Şahin K, Atlı T, Akan E. Meyve paketleyicilerinde *T. manuum* ve diğer yüzeysel mikozların prevalansı. İnfeks Derg 1998;12(4):517-20.
14. İlkit M, Bilgiç İ, Atlı T, Gümüşay T. Bir askeri kışlada yüzeysel mikozların prevalansı ve etkenleri. İnfeks Derg 1998; 12(4):517-20.

KONYA KENTİÇİ ULAŞIMDA YAYA VE YAYALAŞTIRMA

PEDESTRIAN AND PEDESTRIAN ZONE INCITY TRANSPORTATION OF KONYA

Mehmet Ali LORASOKKAY¹

M. Levent AĞIRDİR ²

ABSTRACT

In recent years, the main problem of the developing cities is the transportation problem. The main elements of the traffic are pedestrians. In our cities, the pedestrian movements can not developed because of the influence of the motor vehicle traffic. Protection and supporting of the pedestrians getting more importance because of the increasing in the development of the cities. Increasing in the vehicle traffic causes the pedestrian traffic, which is more healthy and cheap, switch to the vehicle traffic. The purpose of this research is to determine the properties of the pedestrian traffic and recording the suggestions of the people about the pedestrian traffic. Also, with the help of this public survey, the only pedestrian traffic area of the Konya, Kazımkarabekir highway, is explicated and the strength and the weakness of this area is founded. Also we hope this research to be a guide for the future researches about the pedestrian zone.

Key words: Konya, Pedestrian, Pedestrian zone

ÖZET

Günümüzde gelişmekte olan kentlerin en önemli sorunlarının başında ulaşım sorunları yer almaktadır. Trafiğin asli unsuru yayalardır. Kentlerimizde yaya ulaşımı ve yaya hareketleri motorlu taşıt trafiğinin baskısı nedeniyle gelişmemektedir. Kentler büyüyüp genişledikçe yaya yolculuklarının desteklenmesi ve korunması daha da önem kazanmaktadır. Artan araç trafiği ile beraber, sağlıklı ve ekonomik ulaşım biçimi olan yaya hareketlerinin araç trafiğine yönelmesine neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı; Konya’da kent merkezinde yayaların ve yaya yolcularının özelliklerinin belirlenmesi, yayaların şikayet ve önerilerinin alınmasıdır. Ayrıca, bu araştırma ile Konya’da ilk ve tek yaya bölgesi uygulaması olan Kazımkarabekir caddesi, anket çalışmaları ışığında irdelenmiş, olumlu ve olumsuz yanları, eksiklikleri ortaya konularak, kentimizde bundan sonra oluşturulacak yayalaştırma bölgeleri için bir rehber olması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Konya, Yaya, Yayalaştırma

¹ Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi Kulu Meslek Yüksekokulu, 42770, Kulu/Konya, mlorasokkay@selcuk.edu.tr

² Öğr.Gör.Dr., Selçuk Üniversitesi Müh-Mim Fak., İnşaat Müh. Böl., 42031, Konya, lagirdir@selcuk.edu.tr

*Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği A.B.D. Programındaki “Konya Kentiçi Ulaşım Sorunları ve Çözüm Önerileri” adlı Yüksek Lisans Tezinin bir bölümüdür.

1. GİRİŞ

Yaya araçlarda bulunmayan, karayolunda hareketsiz veya hareket halinde bulunan insan olarak tanımlanır (T.C. Emniyet G.M., 2001).

Tüm yol kullanıcıları her yolculuğun bir veya birkaç aşamasında yayadır. Kısa mesafeli yolculukların yaya olarak yapılması muhtemel olup, 1,5 km mesafenin altındaki yolculukların % 60'dan fazlası yaya olarak yapılmaktadır. Kent alanlarında ise, tüm yolculukların üçte biri tamamen yaya olarak yapılmaktadır (İyınam vd., 2001).

Kentlerde; öncelikli olarak önceliği taşıt trafiğine veren uygulamalar yaya sorunlarını beraberinde getirmiştir. Özellikle kent merkezlerinde ticaret çok güçlü bir yer tutar. Kent merkezinde yayalar için alanların olmayışı güvenli alışverişi engellemektedir (Ünal, 1990).

Yürüme, en eski, en temel, en ucuz ve en erişilebilir insan ulaşımı şeklidir. Bu, evden veya işten yapılan kısa yolculuklar ve daha uzun yolculuklara ait geçiş ile ilgili yolculuklar için etkili bir yolculuk yönetimidir. Özel otomobil, otobüs, bisiklet veya tren ile yapılan her yolculuğun esasında bir yürüme bileşeni mevcuttur. Yaya planlamasının amacı, uygun bir ulaşım şekli ile yürümeyi özendirmek, yaya güvenliğini artırmak, insanların geçiş (transit) noktalarına ve geçiş noktalarından yürümelerine olanak vermektir. Uygun koşullar altında, bir çok kısa yolculuk için, yürüme taşıtın yerini alabilir (İyınam vd., 2001).

1950'lerden beri, büyük kentlerin sokakları, caddeleri motorlu taşıtların hızlarını maksimize eden kanallara dönüştürülmüştür. Yayalar kentsel mekanlardan dışlanmış, "trafik güvenliği" adı altında taşıt yolları genişletilmiş, görüşü engelliyor diye ağaçlar kesilmiş, bitki örtüsü yok edilmiş, tepeler düzleştirilmiş ve kaldırımlar otoparka dönüştürülmüştür (Polat, 2001).

Yayaların kentiçi trafiğinde güvenle hareket etmelerini sağlayan kurallar ve yaya trafiğine hizmet eden tesisler bulunmaktadır. Yaya trafiğin, trafik ulaşımın, ulaşım ise kentin bir parçasıdır. Türkiye'de 64 milyon yayanın bulunduğu tahmin edilmektedir. Yaya, trafiğin asli bir unsuru ise, yaya güvenliği de toplam trafik güvenliğinin bir unsurudur. Yayaların karıştıkları trafik kazalarının büyük bir kısmı yerleşim alanları içinde meydana gelmektedir (Tan, 2002).

Yaya ulaşımı için gerekli alan otomobil için gerekli olan alandan yirmi kez daha azdır ve yaya olarak ulaşımı sağlamak toplumun diğer üyeleriyle bir etkileşim ve iletişime neden olmaktadır (Waller, 1998).

Gelişmiş ülkelerde yaya kullanımı yerine taşıtın kentsel gelişmenin göstergesi olarak sunulması vahim bir hatadır. Otomobil kendisi ile birlikte kent yaşamına beklenmedik çevresel, toplumsal ve estetik birçok ciddi sorunu da getirmiştir (Polat, 2001).

Bu sorunların bazıları şunlardır;

- Geleneksel sokak yaşamını yok etmekte,
- Toplumsal yapıyı yozlaştırmakta,
- İnsanları izole etmekte ve onları toplum yaşamından koparmakta,
- Kent dışına yayılmayı teşvik etmekte,

- Diğer sokak kullanıcıları için ölümcül bir tehlike olmakta,
- Görsel kirlilik, ses kirliliği ve hava kirliliği yaratmakta,
- Küresel ısınmayı artırmakta,
- Enerjiyi ve doğal kaynakları israf etmekte,
- Ülkeleri fakirleştirmektedir (www.carfree.com).

Yayalaştırma; kent merkezlerinde, konut alanlarında motorlu taşıt trafiğinin yavaşlatılarak yönlendirilmesi ve insanlar için güvenli, rahat hareket olanağı sunan, çok yönlü işlevlerle donatılmış kentsel kamusal açık alanlar oluşturma eylemidir (Döllük, 2005).

Bir caddenin yayalaştırılması çalışması ilk kez 1926 yılında Essen kentinde “Limbecker Strasse” ile gerçekleştirilmiştir. 1930’lu yıllarda bağımsız yaya yollarını içeren sistemler önerilmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kentsel büyüme, yerleşme nüfusunun orandaki artışı ve araç sayısındaki artış nedeniyle yaya bölgelerinde ve yayalaştırılmış caddelerde gelişmeler görülmüştür (Rubenstein, 1992).

İstanbul Beyazıt yayalar bölgesi Türkiye’de ilk yaya bölgesi uygulamalarından biri olmuştur. 1958’den önce farklı türden araçların duraklama, bekleme ve dönüş alanı olarak, tamamen bir trafik meydanı niteliği taşıyan İstanbul Beyazıt Meydanının, 1960 yılında düzenlenen yarışmayla birlikte tamamen yayalar meydanı olarak düzenlenmiştir (Yıldırım, 2007).

Yayalaştırma çalışmaları farklı amaçlarla yapılmış olsalar da genel olarak; kentsel ekonomi, kentsel kalite ve sosyal refah açısından kent üzerine olumlu etkiler yapmaktadır (Altunbaş, 2006).

Bu çalışmanın amacı; Konya’da kent merkezinde yayaların ve yaya yolcularının özelliklerinin belirlenmesi, yayaların şikayet ve önerilerinin alınmasıdır. Ayrıca, bu araştırma ile Konya’da ilk ve tek yaya bölgesi uygulaması olan Kazımkarabekir caddesi, anket çalışmaları ışığında irdelenmiş, olumlu ve olumsuz yanları, eksiklikleri ortaya konularak, kentimizde bundan sonra oluşturulacak yayalaştırma bölgeleri için bir rehber olması amaçlanmıştır.

2. KONYA KENTİÇİ ULAŞIMDA YAYA

Ülkemiz genelinde olduğu gibi Konya kent merkezinde de yayalar trafiğin asli unsuru olarak düşünülmemiştir. Düzenlemeler araçların öncelik ve üstünlük ilkesine göre yapılmıştır.

Konya da işe gidiş yolculuklarının % 16,8’i, okula gidiş yolculuklarının % 54,5’i yaya olarak yapılmaktadır (Yüksel proje-Ulaşım Art, 2001).

Kentin tarihi merkezindeki yollar taşıt trafiğinden önce planlandığı için kısıtlı bir yol ağına sahiptir. Kentiçi ulaşımında motorlu taşıtların daha fazla kullanılmasıyla beraber mevcut yollar motorlu taşıtların ihtiyacına ve standartlarına göre düzenlenmiştir. Bu yüzden yayalar için gerekli kaldırımlar yetersiz ve standartlara uygun değildir. Mevcut yaya kaldırımları çeşitli nedenlerden dolayı başka amaçların kullanımı için daraltıldığından dolayı yaya yolları kesintiye uğramıştır. Yaya kaldırımları çöp bidonları, elektrik direkleri, taksi durağı kulübelerinin veya otobüs duraklarının yerleştirilmesi yaya sürekliliği dikkate alınmadan oluşturulmuştur. Yayalar bu gibi nedenlerden dolayı taşıt trafiğine ayrılmış yollardan yürümek zorunda kalmakta ve güvenlikleri riske girmektedir. Unutulmamalıdır

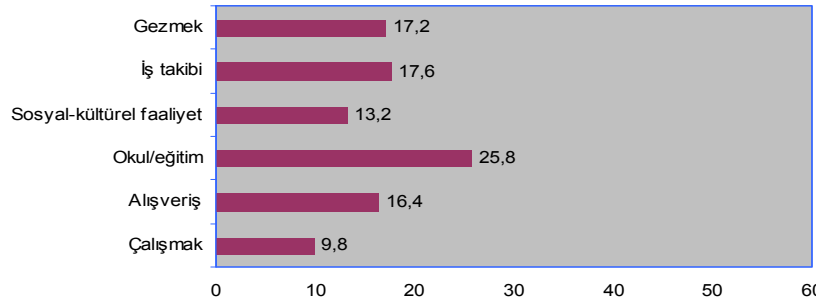

ki kent yaşamının gerçek sahipleri yayalardır. Yayalar kent içinde istedikleri her noktaya yaya olarak yolculuk yapma hakkına sahiptirler. Yayalarla araçların kesişim noktalarında öncelikli ve mutlak geçiş hakkı kesinlikle yayalarındır.

2.1 Yaya Anketleri

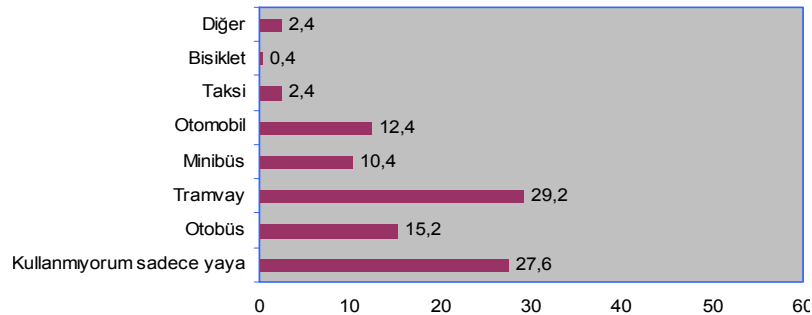
Konya’da kent merkezindeki yayaların ve yaya yolculuklarının özelliklerinin belirlenmesi, yayaların şikayet ve önerilerinin alınması amacıyla bir yaya anketi yapılmıştır. Kent merkezinde yoğun yaya hareketi bulunan Sarraflar Yeraltı Çarşısı üzeri, Büyükşehir Belediyesi Bahçesi yanı, Hacı Veyiszade Cami yanı, Form ve Mimar Muzaffer Caddesi olmak üzere 5 değişik noktada farklı yaş, cinsiyet ve meslekten toplam 250 kişiye yaya anketi yapılmıştır. Anketler 09–11 Nisan 2007 günlerinde ve sabah 07:30 ile akşam 20:00 saatleri arasında yapılmıştır.

Yaya Anketinin uygulandığı 250 kişinin %46’sı 16–24 arası yaş grubundan, %29,8’i 25–40, %15,2’si 41–60, %3,2’si 07–15 ve %5,8’i 61 ve üzeri yaş grubundandır. Ankete katılanların %52’si kadın, %48’i ise erkek’tir. Yaya Anketi uygulananların %20,1’i öğrencidir. Anketleşen tüm yayaların %13,6’sı işsiz, %13’ü esnaf, %8,9’u ev hanımı ve emekli, %7,7’si profesyonel meslek, %7,1’i memur, %5,9’u işçi ve orta ölçekli işletme sahibi, %4,7’si büyük ölçekli işletme sahibi, %2,4’ü küçük ölçekli işletme sahibi ve %1,8’i idarecidir. “Bu yolculuğunuzun amacı nedir (neydi)?” Sorusuna ankete katılanların %25,8’i eğitim, %17,6’sı iş takibi, %17,2’si gezmek amacı ile buldukları yere gelmiştir. Bunları izleyen amaçlar ise; alışveriş için buldukları noktaya gelenler (%16,4), sosyal-kültürel faaliyet için gelenler (%13,2) ve çalışmak (%9,8) olarak cevaplandırmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Yaya anketi yolculuk amaçları (%)

Ankete katılan yayaların %27,6’sı buldukları yere de yaya olarak gelmiştir. Buldukları yere bir toplu taşıma aracı ile gelenlerin oranı %57,2, özel otomobil ile gelenleri oranı %12,4 iken, bu alana bisikletle ulaşanların oranı da %0,4 ve diğer ulaşım araçları ile buldukları noktaya gelenlerin oranı ise %2,4’tür (Şekil 2.2).

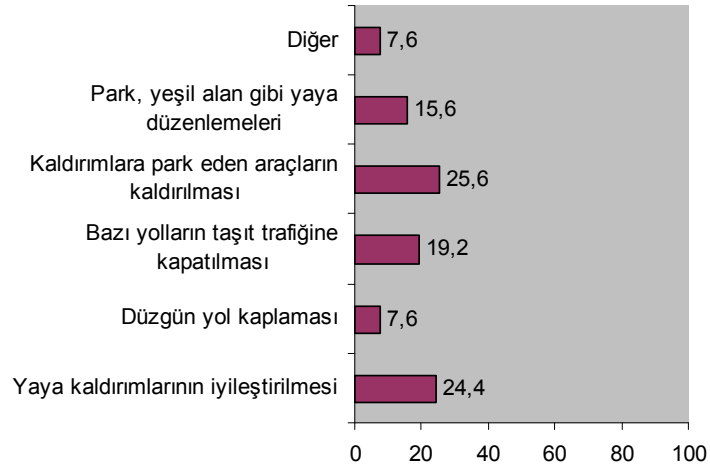
Şekil 2.2. Yaya anketi araç kullanma oranları (%)

“Yaya olarak bulunduğunuz çevreden şikayetiniz nedir?” sorusuna %100 oranında bir şikayet belirtilmiştir. Şikayetler gruplandırıldıklarında, %39,6 ile en çok şikayet konusu araç sürücülerinin yayalara saygı göstermemesi ilk sırayı almaktadır. Bu konuyu dükkanların yaya kaldırımlarına mallarını sergileyerek yaya dolaşımını engellemeleri (%16), yaya kaldırımlarında bisiklet kullanımından şikayetçi olanların oranı (%9,6), yaya kaldırımlarının kaplamalarını bozuk bulanlar (%9,2), araç sürücülerinin araçlarını yaya kaldırımlarına park etmesi (%8), çevreyi güvenilir bulmayanlar (%6) izlemektedir. Araç trafiği ile kesişmenin çok fazla olmasından şikayetçi olanlar (%4,8), çevreyi kirli bulanlar (%3,6) ve %3,2’si yaya kaldırımlarının dar olmasından şikayet edenler izlemektedir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3. Yaya anketi yürümedeki şikayetler (%)

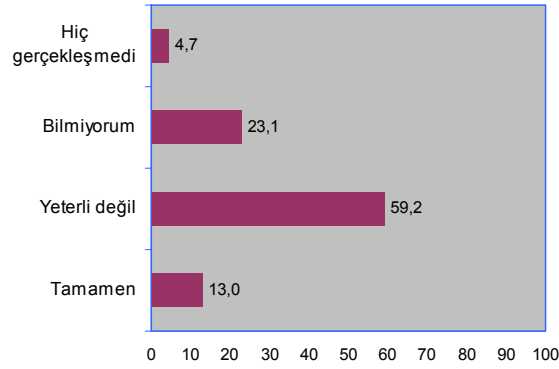
Şikayet konuları yukarıda özetlendiği gibi çeşitlenmekle birlikte, öneriler dört ana başlıkta odaklanmaktadır. Yaya kaldırımları üzerinde park eden araçların engellenmesi %25,6, yaya kaldırımlarının standartlara uygun olarak iyileştirilmesi %24,4, bazı yolların Kazımkarabekir caddesi gibi taahit trafiğine kapatılması %19,2 ve park yeşil alan gibi yaya düzenlemelerinin yapılması %15,6 oranının da önerilmektedir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4. Yaya anketi yürüme koşullarının iyileştirilmesi (%)

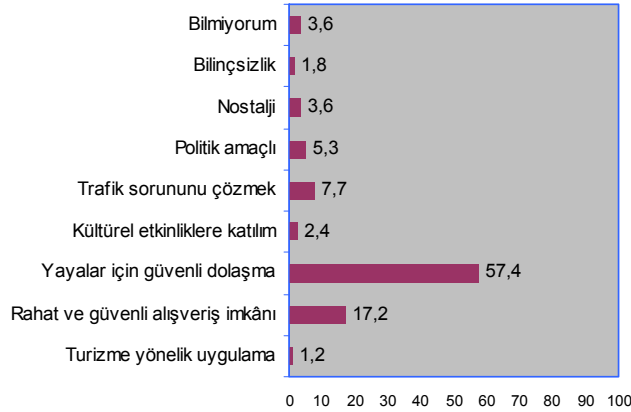
2.2 Kazımkarabekir Caddesi Yayalaştırma Uygulaması

Trafiğe kapatılan Kazımkarabekir caddesinde 250 kişiye yayalaştırma anketi yapılarak yolun araç trafiğine kapatıldıktan sonra yayaların memnuniyetleri ve yayalaştırılmanın ne ölçüde gerçekleştiğinin öğrenilmesine çalışılmıştır. Ayrıca yine Kazımkarabekir caddesinde bulunan 150 dükkan sahibi ile caddenin yayalaştırılması gerçekleştirildikten sonra müşteri oranları ve satışlarındaki değişimlerinin öğrenilmesine çalışılmıştır. Anketler 09–11 Nisan 2007 günlerinde ve sabah 07:30 ile akşam 20:00 saatleri arasında yapılmıştır. Ayrıca; bu araştırma ile Konya’da ilk ve tek yaya bölgesi uygulaması olan Kazımkarabekir Caddesi, anket çalışmaları ışığında irdelenmiş, olumlu ve olumsuz yanları, eksiklikleri ortaya konularak, kentimizde bundan sonra oluşturulacak yayalaştırma bölgeleri için bir rehber olması amaçlanmıştır. Yayalaştırma anketinin uygulandığı Kazımkarabekir caddesindeki 250 kişinin %69,8’i 16–24 yaş grubundan, %26,6’sı 25–40, %2,4’ü 41–60 ve %1,2’si 07–15 yaş grubundandır. Anketleşen kişilerden %70,4’ü kadın, %29,6’sı ise erkektir. Yayalaştırma anketi uygulananların %71’i öğrencidir. Anketleşen tüm yayaların %7,7’si profesyonel meslek, %7,1’i memur, %4,1’i işsiz ve %3’ü esnaf’tır. “Caddenin yayalaştırılmasındaki amaç sizce ne ölçüde gerçekleşti?” Sorusuna anketleşenlerden %59,2’si caddenin yayalaştırılmasını yeterli bulmamaktadır. Tamamen gerçekleşti diyenlerin oranı %13 ve hiç gerçekleşmedi diyenler ise %4,7’dir. Fikrim yok diyenler ise %23,1 ile ikinci sırada gelmektedir (Şekil 2.5).

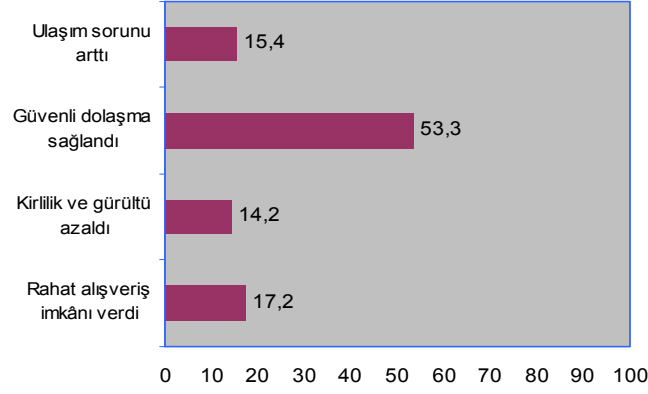
Şekil 2.5. Yayalaştırma anketi amacın gerçekleşmesi (%)

“Sizce bu caddenin yayalaştırılmasındaki amaç nedir?” diye sorulduğunda, anketleşenlerden büyük çoğunluğu %57,4 ile yayalar için güvenli dolaşma sağlandı olarak cevaplandırmıştır. Diğer amaçlar ise sırayla %17,2 ile rahat ve güvenli bir alışveriş imkanı sağlandı ve %7,7’si trafik sorununu çözmek olarak yanıtlamıştır. Yayalaştırmayı politik bulanlar ise %5,3’tür (Şekil 2.6).

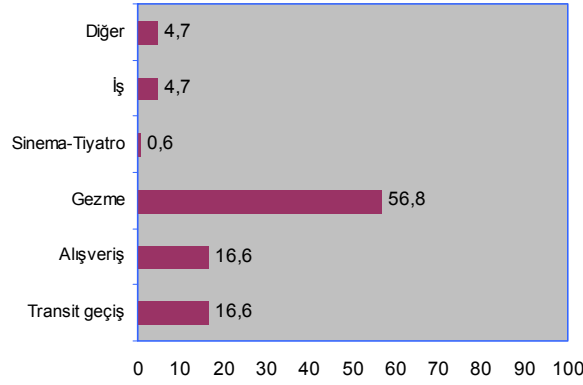
Şekil 2.6. Yayalaştırma anketi caddenin yayalaştırma amacı (%)

Anketleşenlere caddenin yayalaştırılması sizce neler sağladı diye sorulduğunda ise yayaların çok büyük çoğunluğu %53,3 ile caddede güvenli dolaşma sağlandı olarak yanıtlamıştır. Bunu sırayla %17,2 ile cadde yayalaştırıldıktan sonra rahat alışveriş imkanı sağladı, %14,2 ile de kirlilik ve gürültü azaldı diyenler izlemiştir. Bu verilen cevapların tam aksini düşünenlerin, yayalaştırma ile ulaşım sorunu artmış diyenlerin oranı ise %15,4'tür (Şekil 2.7).

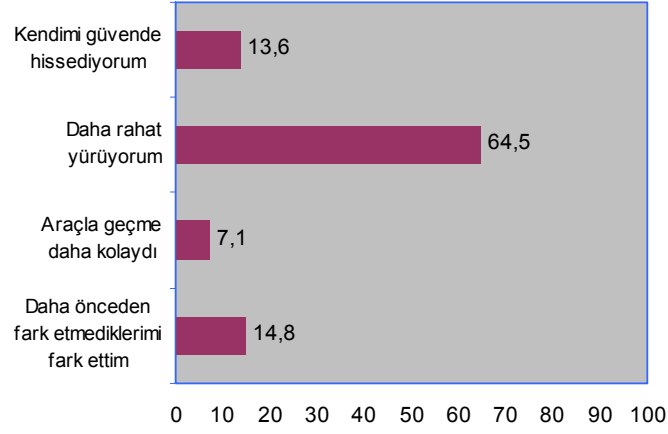
Şekil 2.7. Yayalaştırma anketi caddenin yayalaştırması neler sağladı (%)

Cadde araç trafiğine kapatıldıktan sonra gündüz ve gece kullanım sıklığında artış olanların oranı %41,4'tür. Hayır, olmadı diyenler ise %58,6'dır. Caddede bulunanlardan çoğunluğu %56,8 ile gezmek amaçlı olarak faydalanmaktadır. Caddeye alışveriş amaçlı ve transit geçiş olarak kullananların oranı ise eşit olarak %16,6 belirlenmiştir (Şekil 2.8).

Şekil 2.8. Yayalaştırma anketi caddenin kullanım amacı (%)

Caddeyi araç ile geçmekle, yürüyerek geçmek arasındaki yayaları etkileyen en önemli faktör %64,5 gibi büyük bir çoğunlukla daha rahat yürüyorum cevabı olmuştur. Caddeyi araç ile geçerken fark edemediklerimi yeni fark ettim diyenler ise %14,8 olarak bulunmuştur. Kendini daha güvende hissedenler ise %13,6'dır. Caddeyi araç ile geçmek daha kolaydı olarak yanıtlayanlar ise %7,1'dir (Şekil 2.9).

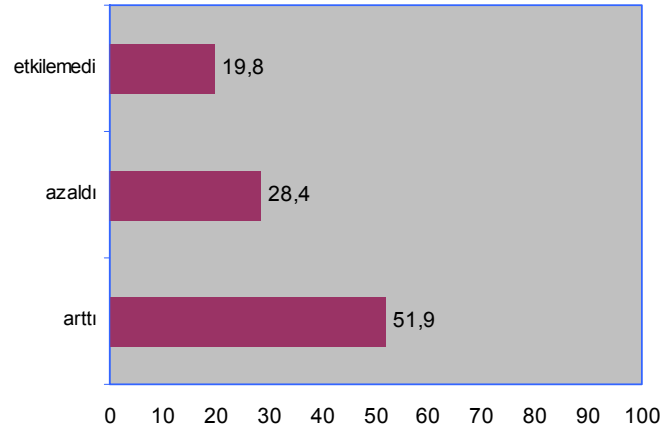

Şekil 2.9. Yayalaştırma anketi taşıt ve yaya geçiş farklılıkları (%)

Kazımkarabekir caddesinin yayalaştırılmasından en çok etkilenenler ise dükkan sahipleri yani esnaf olmuştur. Yayalaştırma alanındaki çalışmaların çoğunluğu güz aylarına rastlamasından dolayı yayalaştırma çalışmalarının gecikmesine neden olmuştur. Esnafın bu zaman zarfında iş yapamamasına rağmen şimdiki durumdan oldukça memnun oldukları görülmektedir.

Anketleşen esnafın %39,5'i 25-40 yaş grubundan, %38,3'ü 41-60 ve %22,2'si 61 ve üzeri yaş grubundandır. Görüşülen esnafın %88,9'u erkek ve %11,1'i ise kadın'dır.

Esnafa caddenin araç trafiğine kapatılmadan önce ve yayalaştırıldıktan sonraki müşteri oranlarınızda, satışlarınızda herhangi bir farklılık olup olmadığı sorulmuştur. Esnafın çok büyük bir çoğunluğu %51,9 ile müşterilerinin ve satışlarının arttığını söyleyerek yayalaştırmanın yayalara olduğu kadar, esnafa da hatırı sayılır bir katkıda bulunduğu anlaşılmıştır. Azaldı diyenler %28,4 ve etkilemedi olarak yanıtlayanlar ise %19,8'dir (Şekil 2.10).

Şekil 2.10. Yayalaştırma anketi esnaf müşteri ve satış farklılıkları (%)

3. SONUÇLAR

Kent merkezinden geçişin avantajları hız, süre vb. ortadan kaldırılması için trafik hızlarının azaltılmasına çalışılmalıdır. Yaya yolları olan kaldırımlar genişletilmeli, sık yaya geçişleri uygulanarak merkezden geçmenin daha güç olduğu, bir avantajının olmadığı sürücüler tarafından anlaşılmalıdır.

Tarihi kent merkezindeki tarihi dokunun korunması ve daha da canlanması için kent merkezinin toplu taşıma, bisiklet ve yaya ulaşımı ile kolayca ulaşılabilen, aksine taşıt trafiği ile ulaşması çok güç olan bir alan olmasına çaba gösterilmelidir.

Kentteki trafik düzenlemelerinde taşıtlara öncelik veren düzenlemelere son verilmelidir. Yayalar için güvenli dolaşma sağlayabilmek için güvenli caddeler oluşturulmalıdır. Yayalar için oluşturulmuş olan kaldırımlar park alanı olmaktan çıkarılmalıdır.

Eğitim tesisleri, alışveriş merkezleri, kamu binaları, spor tesisleri, sosyal, kültürel, turistik, tarihi ve toplu taşıma aktarma yerleri yaya yolculuğunun çekim alanlarıdır. Bu çekim alanlarını birbirleriyle yaya koridorları ile bağlanarak kesintisiz ve sürekli bir dolaşım ağı kurulmalıdır.

Tarihi kent merkezi ile yeni kent merkezinin arasında bulunan Fuar alanı bu iki merkezin bütünleştirilmesi için daha etkin bir biçimde kullanılmalıdır. Fuar alanındaki güvenlik riski nedeniyle yayalar bu alandan geçmek yerine tramvay hattı boyunca tehlikeli yürüyüşü tercih etmektedir.

Yaya kaldırımları ve yaya geçitleri taşıtlarla yayaların kesişmesini en aza indirecek ve güvenli kesişmeyi sağlayacak biçimde yeniden tasarlanmalı; korumasız yol kullanıcıları yayalar, kazalardan ve taşıtların meydana getirdiği olumsuz etkilerden tamamen korunacağı güvenli yollar oluşturulmalıdır. Yaya dolaşım ağı, çocukların, yaşlıların ve özürli yayaların ihtiyaçları da göz önüne alınarak planlanmalıdır. Çünkü bunların yaşantısının özünde yaya ulaşımının önemli bir yeri vardır.

Tarihi kent merkezi taşıt trafiğinden ve tıkanıklığından arındırılmalıdır. Bunun için; yol üstü otoparklarının azaltılması veya kaldırılması, toplu taşıma ve bisiklet hariç, kent merkezinden geçen diğer taşıt trafiğinin engellenmesi gereklidir. Tarihi kent merkezinde bulunan ve Konya'nın Dünya'ya tanıtımını sağlayan Mevlana külliyesini de içine alan Mevlana Caddesi yayaların ve esnafın da görüşü alınarak taşıt trafiğinden arındırılarak yayalaştırılmalıdır.

Kazımkarabekir caddesinde, yayalaştırmanın amacına uygun olarak gerçekleştiği, çevresel iyileştirmenin sağlandığı, kirlilik düzeyinin düştüğü, caddedeki yaya hareketliliğinin arttığı, insanların daha önce fark edemediklerini gördüğü kısaca caddenin fiziksel imajının güçlendiği görülmektedir. Yayalar için güvenli dolaşma, rahat alışveriş ve yaya faaliyetleri için yararlı mekanlar oluşturduğu kısaca caddenin sosyal imajının güçlendiği görülmüştür.

Caddedeki esnafın yayalaştırmadan sonra müşterilerinin ve satışlarının arttığını belirtmesi, esnafa olduğu kadar kent ve ülke ekonomisine de katkılar sağladığı açıktır. Bölgeye, yeni yatırımcıları teşvik edeceği, kentsel kaliteyi arttıracak ve sosyal refahı getirdiği söylenebilir.

Yayalaştırma yapılan Kazımkarabekir caddesinde, alanın gerek gündüz gerekse geceleyin

güvenli kalmasını sağlamak için farklı kültürel ve sanatsal etkinliklere olanak sağlayacak, sokak gösterileri, sergi mekanları ile caddenin canlı kalması sağlanmalıdır. Aynı zamanda bu etkinlikler kentin kültür düzeyinin gelişmesine de önemli katkılar sağlayacaktır.

Yayalaştırma alanında, anketleşenlerin yayalaştırmayı yeterli görmemeleri önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Uygulamanın başlangıcında halkın görüşünün alınmadığı ortaya çıkmıştır. Bu tür tasarımlarda uygulama öncesi hazırlanan projeler, detaylar ve maketler belediye tarafından bir dizi sergi ile halkın görüşüne sunulmalı ve kullanıcıların katılımını sağlamak üzere duyurular yapılmalıdır. Böylece kentlileşmeye ivme kazandırması ve yaygınlaştırılmasına katkı için bölgeyi kullanan yayaların görüşlerinin alınması, halkın katılımı esas alınarak bir yayalaştırma yapılması, uygulamanın daha başarılı olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Altunbaş, U., 2006, Kent Merkezlerinde Yayalaştırmanın İşlevsel Değişim Üzerine Etkileri: İstiklal Caddesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Döllük, G., 2005, Yayalaştırılmış Sokakların Kent Peyzajına Katkısı: 58. Bulvar ve İstiklal Caddesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İyınam, Ş., İyınam A.F., Ergün M., 2001, “Kent İçi Ulaşımında Yaya Yolları”, III. Ulaşım ve Trafik Kongresi-Sergisi Bildiriler Kitabı, 115-122, Kasım 2001, Ankara.
- Kay, J. H., 1994, Hell on Wheels, Planning, January, American Planning Association.
- Kunstler, J. H., 1996, Home from Nowhere, The Atlantic Monthly, Excerpts from the Book.
- Polat, E., 2001, “Kentiçi Yaya Ulaşımında ‘Erişebilirlik’ ve ‘Engellilik’, III. Ulaşım ve Trafik Kongresi-Sergisi Bildiriler Kitabı, 123-128, Kasım 2001, Ankara.
- Rubenstein, H., M., 1992, Pedestrian malls, streetscapes, and urban spaces, New York: Wiley.
- T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü Trafik Hizmetleri Başkanlığı, 2001, “Trafik Araştırma Merkezi Müdürlüğü, Türkiye’de yaya kazaları ve tipolojileri”, THK Basımevi İşletmeciliği, Ankara.
- Tan, A., 2002, “TBMM Türkiye Trafik Güvenliği Araştırma Komisyonu Raporu, Kamusal ve özel tüm kesimlerin katılımıyla güvenli ve uygar bir ulaşım düzeni için siyasal ve toplumsal bir yol güvenliği bildirgesi-stratejiler ve öneriler” TBMM Basımevi, Ankara.
- Ünal, A., 1990, Ulaşım Planlaması, Yıldız Üniversitesi Matbaası, Yayın-No:MF-SBP 90.024 İstanbul.
- Waller, M., 1998, How to create a pedestrian mall, culture change magazine, Sayı:14
- Yıldırım, A., 2007, İstanbul’da Yayalaştırma Projelerinin Farklı Kullanıcı Grupları Üzerinde Yarattığı Etkilerin Karşılaştırmalı Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel Proje-Ulaşım-Art Ortaklığı, 2001, “Konya Büyükşehir Alanı Kentiçi ve Yakın Çevre Ulaşım Master Planı Çalışması, Final Rapor: Bölüm-2 Mevcut Ulaşım Yapısı ve Sorunlarının Değerlendirilmesi”, Kasım 2001, Konya.
- URL1 <http://www.carfree.com/>

KONYA MERİNO SU KOYUNLARDA BAZI ÇEVRE FAKTÖRLERİNİN DOĞUM, SÜTTEN KESİM, 6. AY VE 12. AY CANLI AĞIRLIĞINA ETKİLERİ VE BU KARAKTERLERE AİT KALITIM DERECELERİ

**EFFECTS OF SOME ENVIRONMENTAL FACTORS ON BIRTH,
WEANING, 6TH AND 12TH MONTHS WEIGHTS AND HERITABILITIES
OF THESE CHARACTERS IN KONYA MERINO SHEEP**

Vahdettin Sariyel¹

İbrahim Aytekin²

İsmail Keskin²

Biröl Dağ²

ABSTRACT

In this study, some environmental factors, which influence birth, weaning, 6th and 12th months weights of Konya Merino Sheep raised at Bahri Dağdaş International Agricultural Research Institute, were investigated. The heritability of these characters between them were calculated.

The Least Square means of birth, weaning, 6th and 12th months weights were 4.26±0.064, 20.39±0.367, 32.11±0.050 and 47.53±0.639 kg, respectively. The heritabilities for the same characters were estimated as 0.500±0.298, 0.093±0.198, 0.038±0.183 and 0.319±0.257, respectively.

Key words: Konya Merino, Birth Weight, Weaning Weights, Heritabilities

ÖZET

Bu çalışmada Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nde yetiştirilen olan Konya Merinosu koyunlarında doğum, süttten kesim, 6. ve 12. ay canlı ağırlıklarına etki eden bazı çevre faktörleri incelenmiş, bu karakterlerin kalıtım dereceleri hesaplanmıştır.

Doğum, süttten kesim, 6. ve 12. ay canlı ağırlıklarına ait en küçük kareler ortalamaları sırasıyla 4.26±0.064, 20.39±0.367, 32.11±0.050 ve 47.53±0.639 kg olarak, aynı karakterlere ait kalıtım dereceleri sırasıyla 0.500±0.298, 0.093±0.198, 0.038±0.183 ve 0.319±0.257 olarak bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Konya Merinosu, Doğum Ağırlığı, Süttten Kesim Ağırlığı, Kalıtım Derecesi

¹ Karapınar Aydoğanlar MYO, Karapınar/KONYA

² S.Ü. Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, 42075, Kampüs/KONYA

1. GİRİŞ

Koyunlardan et üretimi denilince, koyunculugu ileri ülkelerde ırklara göre değişmekle birlikte 4-5 aylık yaşıta besisi tamamlanan ve kesildiklerinde 17-19 kg karkas veren kuzular anlaşılmaktadır. Koyunlarda et verimi özelliklerini iyileştirmek amacıyla hangi ıslah yöntemi uygulanırsa uygulansın toplam et verimi ile doğrudan ilişkileri olmaları nedeniyle gelişme özelliklerine ilişkin genetik ve fenotipik varyasyonun belirlenmesi ve bunlardan et veriminin genetik ıslahında yararlanılmasına çalışılmalıdır (Akkaya ve Eliçin 1984, Gören ve Eliçin 1984).

Kuzularda et üretimini, kuzunun ırkı, cinsiyeti, doğum tipi, doğum ağırlığı, süttten kesim ağırlığı, günlük canlı ağırlık kazancı, yemden yararlanma yeteneği, rasyonun protein ve enerji düzeyi, besiyeye başlama yaşı ve besi süresi gibi birçok faktör etkilemektedir. Kuzu eti üretiminin artırılabilmesi için, koyunlarda döl verimi yükseltilmeli, kuzularda doğum ve süttten kesim ağırlığıyla günlük ağırlık kazancı fazla olmalıdır. Bu amaçla yapılacak seleksiyonda erken yaşıta yüksek canlı ağırlığa erişme kabiliyetinde olan damızlık koyunlar seçilmelidir. Böyle damızlıkları seçmede dikkate alınacak ölçütlerin başında, kuzuların doğum ağırlıkları ile doğum ağırlığına ilişkin bazı parametrelerin hesaplanmış olması gerekir. Bu parametrelerden birisi de kalıtım derecesidir (Öztürk ve Boztepe, 1994). Kalıtım derecesi ırktan ırka, sürüden sürüye ve hatta aynı sürüde yıldan yıla değişmektedir (Düzgüneş, 1963).

Doğum öncesi büyümenin göstergesi olan doğum ağırlığı ile gerek kuzuların süttten kesim ağırlığı ve süttten kesime kadar olan dönemdeki yaşama gücü gerekse daha sonraki dönemlerdeki canlı ağırlıkları arasında ilişki bulunduğu bilinmektedir. Doğum ağırlığı en erken tespit edilebilen özelliklerden biridir. Besi başı canlı ağırlık ise genellikle kuzuların süttten kesim ağırlığına karşılık gelmektedir. Bu nedenle yaşama gücünün artırılması ve canlı ağırlık için yapılacak seleksiyonda bir kriter olarak doğum ağırlığı kullanılabilir (Boztepe ve Öztürk, 1994). Bununla birlikte süttten kesim sonrası çeşitli dönemlerdeki canlı ağırlıklar ise gerek koç katımı öncesi gerekse gebelik gibi dönemlerde hayvanlardan maksimum kar sağlamak için önem arz etmektedir. Canlı ağırlığı yüksek kuzular düşük olanlardan daha fazla cinsel aktivite göstermektedirler (Sönmez ve Kaymakçı, 1987). Özellikle koç katımı öncesi canlı ağırlığı yüksek koyunlar düşük olanlara kıyasla daha fazla döl ve verim performanslarına sahip olmaktadır (Attı ve ark., 2001). Türkiye’de ve Türkiye dışında yetiştirilen çeşitli koyun ırkları ve melezlerinin doğum ve sonraki dönemlerdeki canlı ağırlıklarına ilişkin literatür bildirişleri Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Çeşitli koyun ırkı ve melezlerinin doğum ve sonraki dönemlerindeki canlı ağırlıklarına ilişkin literatür bildirişleri

Kaynaklar	Koyun ırkı veya melezleri	Doğum Ağırlığı	Sütten Kesim Yaşı (gün)	Sütten Kesim Ağırlığı (kg)	Altıncı Ay Canlı Ağırlığı	Onikinci Ay Canlı Ağırlığı
Özsoy ve ark., 1988	İvesi x Morkaraman	4.15	90	18.2	-	-
Boztepe ve Öztürk., 1994	İvesi	4.481	75	26.714	-	-
Öztürk ve Boztepe, 1994	Akkaraman	4.708	-	-	-	-
	İvesi	4.30	-	-	-	-
Odabaşoğlu ve ark., 1996	Morkaraman	3.40	90	22.33	-	-
	Dorset Down x Morkaraman (F ₁)	3.89		24.42	-	-
Altınel ve ark., 1998	Sakız x Kıvırcık (F ₁)	3.59	105	25.91	36.70	-
	Siyah Başlı Alman x F ₁	4.28		30.33	-	-
Çolakoğlu ve Özbeyaz., 1999	Malya	4.591	105	31.803	35.965	57.158
	Akkaraman	4.915		33.667	38.685	60.264
Koyuncu ve ark., 1999	Hampshire Down x Kıvırcık (F ₁)	4.43	60	22.45	43.99	-
	Lincoln x Kıvırcık (F ₁)	4.56		20.01	48.30	-
	Siyah Başlı Alman x Kıvırcık (F ₁)	4.86		24.10	50.34	-
	Hampshire Down x Kıvırcık (F ₂)	4.33		21.40	43.70	-
	Siyah Başlı Alman x Kıvırcık (F ₂)	4.52		23.25	43.95	-
Thieme ve ark., 1999	Akkaraman	3.72	63.2 (2-2.5 ay)	16.4	-	-
	Merinos	3.68		15.8	-	-
	Akkaraman x Merinos	3.83		17.1	-	-
Esen ve Yıldız, 2000	Akkaraman	3.73	105. gün	20.23	-	-
	Sakız x Akkaraman (F ₁)	3.78		19.03	-	-
Ligda ve ark., 2000	Sakız	3.80	42	14.1	-	-
Ekiz ve ark., 2002	Türk Merinosu	4.277	90	29.211	-	-
Cloete ve ark., 2003	Güney Afrika Mutton Merinosu	4.20	-	-	-	-
	Dorner	3.80	-	-	-	-
Matika ve ark., 2003	Sabi	2.80	100 ve 140	17.8	-	-
Cemal ve ark., 2005	Kıvırcık	3.56	66.5	18.5		
Duru ve Koyuncu, 2005	İmroz	3.42				
Kaymakçı ve ark., 2006	Menemen	-	60	23.37	-	-
Miraei-Ashtiani ve ark., 2007	Sangsari	3.21	-	19.99	23.03	28.49

Tablo 1'in incelenmesinden görüleceği gibi genel olarak doğum ağırlığına ilişkin bildirilen değerler 2.800 kg ile 4.915 kg arasında değişmektedir. Bununla beraber sütten kesim yaşı bakımından literatürde çeşitli yaş dönemlerinde sütten kesimin yapıldığı dikkat çekmektedir.

Bu çalışma Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nde yetiştirilen Konya Merinosu koyunlarında doğum, sütten kesim, 6. ay ve 12. ay canlı ağırlıkları üzerine etkili olan çevre faktörlerine ait etki miktarlarını ve bu karakterlerin kalıtım derecelerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

Araştırmada Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nde yetiştirilmekte olan Konya Merinosu ırkından 20 Konya Merinosu koçunun rastgele seçilmiş 158 kuzusuna ait 2002 yılı kayıtlarından yararlanılmıştır. Koç katımı, Ağustos ayında elde aşım yöntemiyle yapılmıştır. Koç katımı yaklaşık 30 gün sürmüştür. Koyunlara aşım sezonundan 10 gün önce başlayıp, aşım sezonu boyunca devam eden ek yemleme uygulanmıştır. Bu amaçla *ad libitum* olarak kuru yoncaya ilaveten, koyun başına günlük 300 g arpa ve 100 g kepek verilmiştir. Gebeliğin son 2 ayında da aşım sezonunda olduğu gibi ek yemleme yapılmıştır. Kuzulamalar Ocak ayında başlamıştır. Kuzular, doğumu takiben 24 saat içerisinde 50 g duyarlıkta tartılmış, doğum ağırlıkları, doğum tarihleri, cinsiyetleri, doğum tipleri ile ana ve babalarına ait bilgiler kaydedilmiştir.

Kuzularda sütten kesim yaklaşık 75. günde yapılmış ve sütten kesim ağırlığı ile 6. ay ve 12. ay canlı ağırlıkları 100 g hassasiyetle tartılmıştır.

Üzerinde durulan özelliklere etkili olabilecek çevre faktörlerinin etkilerinin belirlenmesinde en küçük kareler metodu kullanılmıştır. Etkisi incelenen faktörler arasında interaksiyon bulunmadığı varsayılmış ve etki miktarlarının belirlenmesinde aşağıdaki istatistik model kullanılmıştır.

$$Y_{ijkl} = \mu + a_i + b_j + c_k + dX_{ijkl} + e_{ijkl}$$

Modelde;

Y_{ijkl} : i yaşındaki bir anadan, j cinsiyetinde, k doğum tipinden l . hayvanın ilgili özelliğine ait ağırlığını,

μ : Beklenen ortalama,

a_i : i . ana yaşının etki miktarı,

b_j : j . Cinsiyetin etki miktarı, $j=1,2$ (erkek ve dişi)

c_k : k . Doğum tipinin etki miktarı, $k=1,2$ (tekiz ve ikiz)

d : Üzerinde durulan özelliğin doğum ağırlığına kısmi regresyon katsayısı

X_{ijkl} : i yaşındaki bir anadan, j cinsiyetinde, k doğum tipinden l . hayvanın ilgili özelliği

e_{ijkl} : Hata etkisini ifade etmektedir.

Matematik modelde ele alınan özelliklerden sütten kesim ağırlığı, 6. ve 12. ay canlı ağırlığına doğum ağırlığının linear regresyonu modele dahil edilmiş ve özelliklerin kalıtım dereceleri Harvey (1987) paket programında hesaplanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Doğum, sütten kesim, 6. ay ve 12. ay canlı ağırlıkları ile bunlara etkisi incelenen faktörlerin etki miktarları ve standart hataları Tablo 2’de verilmiş olup, doğum ağırlığına ait en küçük kareler ortalaması 4.26 ± 0.064 kg olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada doğum ağırlığı için bildirilen değer Tablo 1’de bildirilen değerlere oldukça yakın (Özsoy ve ark., 1988; Cloete ve ark., 2003; Koyuncu ve ark., 1999; Altinel ve ark., 1998; Öztürk ve Boztepe, 1994 ve Ekiz ve ark., 2002) olmakla birlikte bazı araştırmacıların bildirdiği değerlerden düşük (Boztepe ve Öztürk, 1994; Çolakoğlu ve Özbeyaz, 1999; Öztürk ve Boztepe, 1994 ve Koyuncu ve ark., 1999), bazı araştırmacıların bildirdiği değerlerden ise yüksek (Cloete ve ark., 2003; Odabaşoğlu ve ark., 1996; Altinel ve ark., 1998; Thieme ve ark., 1999; Esen ve Yıldız, 2000; Cemal ve ark., 2005; Duru ve Koyuncu, 2005; Miraei-Ashtiani ve ark., 2007; Ligda ve ark., 2000 ve Matika ve ark., 2003) bulunmuştur. Doğum ağırlığına etkisi incelenen faktörlerden ana yaşı, doğum tipi ve cinsiyetin etkisinin çok önemli olduğu tespit edilmiştir ($P < 0.01$). Dört yaşlı analardan doğan kuzuların doğum ağırlığı 4.47 ± 0.083 kg’la en yüksek olarak belirlenmiştir. Doğum tipi bakımından tekiz doğan kuzular ikizlerden (4.67 ± 0.074), cinsiyet bakımından ise erkek kuzular (4.40 ± 0.089) dişilerden daha yüksek doğum ağırlığına sahip olmuşlardır (Tablo 2). Bazı çalışmalarda da benzer şekilde cinsiyetin (Özsoy ve ark., 1988; Boztepe ve Öztürk, 1994; Altinel ve ark., 1998; Cemal ve ark., 2005), doğum tipinin (Odabaşoğlu, 1990; Boztepe ve Öztürk, 1994; Cemal ve ark., 2005) ve ana yaşının (Akmaz ve Akçapınar, 1990; Özcan, 1970; Cemal ve ark., 2005) doğum ağırlığına etkilerinin önemli olduğu bildirilmiştir.

Sütten kesim yaşı bakımından literatürde farklılıklar bulunduğu için, mevcut çalışmadaki sütten kesim ağırlığının kıyaslanmasında literatürde 60-90. günlerde sütten kesimin yapıldığı çalışmalar dikkate alınmıştır (Tablo 1). Sütten kesim ağırlığı için bu çalışmada bulunan 20.39 ± 0.367 kg değeri bazı araştırmacıların bildirdikleri değerlere yakın

(Esen ve Yıldız, 2000; Miraei-Ashtiani ve ark., 2007), bazılarında düşük (Boztepe ve Öztürk, 1994; Odabaşoğlu ve ark., 1996; Altinel ve ark., 1998; Çolakoğlu ve Özbeyaz, 1999; Ekiz ve ark., 2002; Kaymakçı ve ark., 2006), bazılarında ise yüksek (Özsoy ve ark., 1988; Thieme ve ark., 1999; Ligda ve ark., 2000; Matika ve ark., 2003; Cemal ve ark., 2005) bulunmuştur (Tablo 1). Sütten kesim ağırlığına etkisi incelenen faktörlerden ana yaşı, doğum tipi ve cinsiyetin etkisinin önemsiz olduğu tespit edilmiştir ($P>0.05$). Kaymakçı ve ark., (2006) ile (Koyuncu ve ark, 1999) yaptıkları çalışmada cinsiyet ve doğum tipinin sütten kesim ağırlığına etkisinin önemli ($P<0.05$) olduğunu belirtmişlerdir. Sütten kesim ağırlığına cinsiyet ve ana yaşının (Esen ve Yıldız 2000), doğum tipi ve ana yaşının (Cemal ve ark, 2005) etkisinin önemsiz olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur.

Altıncı ay canlı ağırlıklarına ait en küçük kareler ortalamaları 32.11 ± 0.050 kg olarak tespit edilmiştir. Bu değer, Çolakoğlu ve Özbeyaz (1999)'ın Malya (35.965) ve Akkaraman (38.685), Koyuncu ve ark. (1999)'nın sırasıyla HD x K F₁, L x K F₁, SBA x K F₁, HD x K F₂ ve SBA x K F₂ melezleri (43.99, 48.30, 50.34, 43.70 ve 43.95 kg) ve Altinel ve ark. (1998)'in Sakız x Kıvırcık (F₁) melezlerinde (36.70 kg) bildirdikleri değerlerden düşük bulunmakla birlikte Miraei-Ashtiani ve ark. (2007) tarafından Sangsari koyunlarında (23.03 kg) bildirdiği 6. ay canlı ağırlığından yüksek bulunmuştur. 6. ay canlı ağırlığına etkisi incelenen faktörlerden cinsiyetin etkisinin önemli olduğu tespit edilmiştir ($P<0.01$). Ana yaşı ve doğum tipinin etkisi ise önemsiz bulunmuştur ($P>0.05$).

Onikinci ay canlı ağırlıklarına ait en küçük kareler ortalaması 47.53 ± 0.639 kg olarak tespit edilmiştir. Bu değer Malya ve Akkaraman koyunları için Çolakoğlu ve Özbeyaz (1999) tarafından sırasıyla 57.158 ve 60.264 kg olarak bildirilen değerlerden düşük, Miraei-Ashtiani ve ark., (2007) tarafından Sangsari koyunlarında 28.49 kg olarak bildirilen değerden ise yüksek bulunmuştur. 12. ay canlı ağırlığına etkisi incelenen faktörlerden doğum tipi ($P<0.05$) ve cinsiyetin ($P<0.01$) etkisinin önemli olduğu, ana yaşının etkisinin ise önemsiz olduğu tespit edilmiştir. Doğum tipi bakımından tekiz doğan kuzular ikiz doğanlardan daha yüksek doğum ağırlığına sahip olmakla birlikte, bu durum sütten kesim çağına etkisini kaybetmiş ve 12. ay canlı ağırlığında ikiz doğan kuzular (48.87 ± 0.949) tekiz doğanlardan daha yüksek canlı ağırlığa sahip olmuşlardır (Tablo 2). Bu durum iyi bakım ve besleme koşullarına sahip işletmelerde ikizliğin kuzuların büyüme ve gelişmeleri açısından bir sorun oluşturmadığını göstermektedir.

Sütten kesim ağırlığı, 6. ay ve 12. ay canlı ağırlıklarına doğum ağırlığının linear regresyonu ise önemli bulunmuştur ($P<0.01$). Doğum ağırlığındaki 1 kg'lık bir artış sütten kesim ağırlığında 2.480 kg'lık, 6. ay canlı ağırlığında 0.361 kg'lık ve 12. ay canlı ağırlığında 0.388 kg'lık bir artışa sebep olmakla birlikte, doğum ağırlığının 6. aydan sonraki canlı ağırlıklara etkisinin büyük ölçüde azaldığı söylenebilir (Tablo 2).

Tablo 2. Doğum, sütten kesim, 6. ay ve 12. ay canlı ağırlıklarına (kg) etkisi incelenen faktörlerin etki miktarları ve standart hataları

Genel	Doğum Ağırlığı		Sütten Kesim Ağırlığı		6. Ay Canlı Ağırlığı		12. Ay Canlı Ağırlığı	
	$\bar{X} \pm S_{\bar{X}}$	EM $\pm S_{\bar{X}}$	$\bar{X} \pm S_{\bar{X}}$	EM $\pm S_{\bar{X}}$	$\bar{X} \pm S_{\bar{X}}$	EM $\pm S_{\bar{X}}$	$\bar{X} \pm S_{\bar{X}}$	EM $\pm S_{\bar{X}}$
	4.26±0.064		20.39±0.367		32.11±0.050		47.53±0.639	
Ana Yaşı	**		ÖD		ÖD		ÖD	
2 years (32)	3.84±0.110 ^b	-0.42±0.010	19.53±0.667	-0.85±0.612	30.94±9.881	-1.18±0.907	46.77±1.159	-0.76±1.064
3 years (27)	4.27±0.123 ^a	0.01±0.010	20.84±0.706	0.45±0.589	32.28±10.468	0.16±0.873	47.06±1.228	-0.47±1.024
4 years (69)	4.47±0.083 ^a	0.21±0.085	20.56±0.486	0.17±0.498	32.61±7.209	0.50±0.739	48.92±0.846	1.39±0.867
5 years (14)	4.42±0.160 ^a	0.16±0.013	20.51±0.920	0.12±0.767	32.91±13.635	0.80±1.137	47.68±1.600	0.15±1.334
6 years (16)	4.30±0.154 ^a	0.04±0.013	20.50±0.883	0.11±0.756	31.83±13.090	-0.28±1.121	47.22±1.536	-0.31±1.316
Doğum Tipi	**		ÖD		ÖD		*	
Tekiz (89)	4.67±0.074 ^a	0.41±0.050	20.39±0.467	0.004±0.352	31.314±6.947	-0.80±0.521	46.19±0.815 ^B	-1.34±0.612
İkiz (69)	3.85±0.088 ^b	-0.41±0.050	20.38±0.546	-0.004±0.352	32.908±8.087	0.80±0.521	48.87±0.949 ^A	1.34±0.612
Cinsiyet	**		ÖD		**		**	
Erkek (57)	4.40±0.089 ^a	0.14±0.051	20.73±0.513	0.34±0.302	33.863±7.604 ^a	1.75±0.448	51.03±0.892 ^a	3.50±0.526
Dişi (101)	4.12±0.075 ^b	-0.14±0.051	20.05±0.435	-0.34±0.302	30.360±6.455 ^b	-1.75±0.448	44.03±0.758 ^b	-3.50±0.526
Linear reg.				2.480±0.497 ^{**}		0.361±0.737 ^{**}		0.388±0.086 ^{**}

*: P<0.05; **: P<0.01; ÖD: Önemli Değil

a, b: Aynı satırda farklı küçük harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklar önemlidir (P<0.01)

A, B: Aynı satırda farklı büyük harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklar önemlidir (P<0.05)

Doğum, sütten kesim, 6. ay ve 12. ay ve canlı ağırlıklarına ait kalıtım dereceleri ile fenotipik ve genetik parametreler Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Özelliklere Ait Genetik Parametre Tahminleri

Özellikler	h ²
Doğum Ağırlığı	0.500±0.298
Sütten Kesim Ağırlığı	0.093±0.198
6. Ay Canlı Ağırlığı	0.038±0.183
12. Ay Canlı Ağırlığı	0.319±0.257

Tablo 3’den de görüleceği gibi doğum, sütten kesim, 6. ay ve 12. ay ve canlı ağırlıklarına ait kalıtım dereceleri sırasıyla 0.500±0.298, 0.093±0.198, 0.038±0.183 ve 0.319±0.257 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada doğum ağırlığı için hesaplanan kalıtım derecesinin genel olarak Boztepe ve Öztürk (1994), Öztürk ve Boztepe (1994), Ligda ve ark. (2000), Ekiz ve ark. (2002), Cloete ve ark. (2003), Matika ve ark. (2003), Duru ve Koyuncu (2005) ile Miraei-Ashtiani ve ark. (2007)’nin sırasıyla 0.056, 0.007-0.049, 0.13-0.38, 0.092-0.327, 0.11-0.21, 0.25, 0.00-0.09 ve 0.33 bildirdikleri değerlerden yüksek olduğu görülmektedir.

Sütten kesim ağırlığı için hesaplanan kalıtım derecesi Ligda ve ark. (2000)’nin 6 farklı matematik model kullanarak bildirdikleri 0.15-0.29 aralığındaki ve Miraei-Ashtiani ve ark. (2007)’nin bildirdiği 0.17 kalıtım derecesi değerinden düşük, yine 6 farklı matematik model kullanarak Ekiz ve ark. (2002)’nin bildirdiği 0.057-0.12 aralığındaki ve Matika ve ark. (2003)’nin bildirdiği 0.13 kalıtım derecesine benzer bulunmuştur.

Altıncı ay canlı ağırlığı için hesaplanan kalıtım derecesinin Miraei-Ashtiani ve ark. (2007)’nin bildirdiği değerden (0.49) düşük, 12. ay canlı ağırlığı için ise sırasıyla Matika ve ark. (2003) ile Miraei-Ashtiani ve ark. (2007)’nin bildirdiği 0.26 ile 0.10 kalıtım derecelerinden yüksek bulunmuştur.

4. SONUÇ

Sonuç olarak, doğum ağırlığına doğum tipi, cinsiyet ve ananın yaşı etkili olurken, sütten kesim ağırlığına bu üç faktöründe etkisi önemsiz bulunmuştur. 6. ay canlı ağırlığına cinsiyet etkili olurken, 12. ay canlı ağırlığına ise doğum tipi ve cinsiyetin etkisi önemli olmuştur. Bu nedenle canlı ağırlık için yapılacak bir seleksiyonda, cinsiyet ve doğum tipi için bulunan etki miktarları kullanılarak söz konusu ağırlıklar standartlaştırılmak suretiyle uygulanacak seleksiyonun etkinliği artırılabilir.

Sürüde özellikle doğum ve 12. ay canlı ağırlığı için hesaplanan kalıtım derecelerinin yüksek olması sürüde genotipik varyasyonun yüksek olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle incelenen özelliklerin ıslahında uygulanacak seleksiyon programı bakımından doğum ve 12. ay canlı ağırlığı için kitle seleksiyonunun, sütten kesim ağırlığı ve 6. ay canlı ağırlığı için ise familya seleksiyonunun uygun olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Akaya, V. ve Eliçin, A. (1984), “Anadolu Merinoslarında Karkas Özelliklerinin Fenotipik ve Genetik Parametreleri”, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayın No: ZT5, Ankara.
- Akmaz, A. ve Akçapınar, H. (1990), “Koç Katımı Öncesinde ve Gebeliğin Son Döneminde Farklı Düzeyde Beslemenin Konya Merinosu Koyunlarında Döl Verimine ve Kuzularda Büyüme ve Yaşama Gücüne Etkileri”, Doğa Vet. Hay. Derg., 14, 2: 301-309.
- Altinel, A., Evrim, M., Özcan, M., Başpınar, H. ve Deligözoğlu, F. (1998), “Sakız, Kıvırcık ve Alman Siyah Başlı Koyun Irkları Arasındaki Melezlemeler ile Kaliteli Kesim Kuzuları Elde Etme Olanaklarının Araştırılması”, Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 22: 257-265.
- Attı, N., Thériez, M. ve Abdennebi, L. (2001), “Relationship Between Ewe Body Condition at Mating and Reproductive Performance in The Fat-Tailed Barbarine Breed”, Anim. Res., 50: 135-144.
- Boztepe, S. ve Öztürk, A. (1994), “İvesi Koyunlarında Bazı Çevre Faktörlerinin Doğum ve Sütten Kesim Ağırlığına Etkileri ve Bu Karakterlere Ait Kalıtım Dereceleri”, S. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 4 (6) 94-100.
- Cemal, İ., Karaca, O., Altın, T. ve Kaymakçı, M. (2005), “Live Weights of Kıvırcık Ewes and Lambs in Some Periods under Extensive Management Conditions”, Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 29: 1329-1335.
- Cloete, S.W.P., Scholtz, J.A., Gilmour, A.R. ve Olivier, J.J. (2003), “Genetic and Environmental Effects on Lambing and Neonatal Behaviour of Dormer and SA Mutton Merino Lambs”, Livestock Production Science, 78: 183-193.
- Çolakoğlu, N. ve Özbeyaz, C. (1999), “Akkaraman ve Malya Koyunlarının Bazı Verim Özelliklerinin Karşılaştırılması”, Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 23: 351-360.
- Duru, S., Koyuncu, M. (2005), “İmroz Kuzuların Doğum Ağırlığına Ait Direkt ve Anaya Bağlı Etkiler için Varyans Unsurları ve Genetik Parametre Tahminleri”, Uludağ. Üniv. Zir. Fak. Derg., 19 (2): 13-21.
- Düzgüneş, O. (1963), “Hayvan Islahında Kalıtım Derecesi”, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:30.
- Ekiz, B., Özcan, M., Yılmaz, A., Ceyhan, A. (2004), “Estimates of Genetic Parameters for Direct and Maternal Effects with Six Different Models on Birth and Weaning Weights of Turkish Merino Lambs”, Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 28: 383-389.

- Esen, F., Yıldız, N. (2000), "Akkaraman, Sakız x Akkaraman Melez (F₁) Kuzularda Verim Özellikleri. I. Büyüme, Yasama Gücü, Vücut Ölçüleri", Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 24: 223-231.
- Gören, O. ve Eliçin, A. (1984), "Malya Koyunlarında Kimi Verim Özelliklerine Ait Fenotipik ve Genetik Parametreler", Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayın No: ZT4, Ankara.
- Harvey, W.R. (1987), "User's Guide for LSMLMW PC-1 Version Mixed Model Least Squares and Maximum Likelihood Computer Program", Ohio State Univ. Columbus, Mimeo.
- Kaymakçı, M., Koşum, N., Taşkın, T., Akbaş, Y. ve Ataç, F.E. (2006), "Menemen Koyunlarında Kimi Verim Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 43(1): 61-72.
- Koyuncu, M., İpek, A., Tuncel, E. ve Akgündüz, V. (1999), "Kıvırcık Koyunların İthal Etçi Koçlar ile (Hampshire Down, Siyah Başlı Alman, Lincoln) Melezlenmesi Sonucu Elde Edilen Genotip Grupların Verim Özellikleri", Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 23 (Ek Sayı): 423-427.
- Ligda, Ch., Gabriilidis, G., Papadopolous, Th. ve Georgoudis, A. (2000), "Investigation of Direct and Maternal Genetic Effects on Birth and Weaning Weight of Chios Lambs", Livestock Production Science, 67: 75-80.
- Matika, O., van Wyk, J.B., Erasmus, G.J. ve Baker, R.L. (2003), "Genetic Parameter Estimates in Sabi Sheep", Livestock Production Science, 79: 17-28.
- Miraei-Ashtiani, S.R., Seyedalian, S.A.R. ve Shahrabak, M.M. (2007), "Variance Components and Heritabilities for Body Weight Traits in Sangsari Sheep, Using Univariate and Multivariate Animal Models", Small Ruminant Research, 73: 109-114.
- Odabaşoğlu, F. (1990), "Bazı Faktörlerin Orta Anadolu Merinosu Kuzuların Büyüme Kabiliyeti Üzerine Etkileri", Ank. Üniv. Vet. Fak. Derg., 37, 3.
- Odabaşoğlu, F., Küçük, M. ve Arslan, M. (1996), "Saf ve Melez (Dorset Down x Morkaraman) Morkaraman Kuzularında Büyüme ve Yaşama Gücü Özellikleri", Hay. Araş. Derg., 6, 1-2: 87-90.
- Özcan, H. (1970), "Kıvırcık Kuzularda Doğum Ağırlığının Kalıtım Derecesi ve Bazı Faktörlerin Doğum Ağırlığına Etkileri", Ank. Üniv. Vet. Fak. Derg., 2, 17: 190-200.
- Özsoy, M.K., Vanlı, Y. ve Akbulut, Ö. (1988), "İvesi x Morkaraman Melezlemede Bazı Faktörlerin Koyun Verimliliğine Etkileri", II. Kuzu Ağırlıkları. Doğa Vet. Hay. Derg., 12: 66-77.
- Öztürk, A. ve Boztepe, S. (1994), "Akkaraman ve İvesi Koyunlarının Doğum Ağırlığının Kalıtım Derecesi", Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 18, 205-208.
- Sönmez, R. ve Kaymakçı, M. (1987), "Koyunlarda Döl Verimi", Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 404, İzmir.
- Thieme, O., Karazeybek, M., Azman, M.A. ve Uğurlu, A. (1999), "Performance of Willage Sheep Flocks in Central Anatolia. I. Growth of lambs", Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences, 23: 467-474

KOOPERATİFÇİLİĞİN GELİŞMESİNDE EĞİTİMİN ROLÜ VE TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİMDE KOOPERATİRÇİLİK

**ROLE OF EDUCATION IN DEVELOPMENT OF COOPERATION
AND COOPERATION IN THE HIGHER EDUCATION IN TURKEY**

Muradiye ÖZEL ÖDÜL¹ Fatma KÜÇÜKASLAN²

ABSTRACT

The cooperative trading system is a good solidarity instrument as it incooperates and developes untidy and irregular trading oppourtunities in the countryside and urban area and gives them a naitonalistic character. In social and economic improvement of developed countries, cooperative sector is a third sector beside private and public sector, and, is defined as most common model that allows organization of people trough common goals.

Generel purpose of the education efforts is to help individuals maintain good harmony with personal development, values of society and its way of life. In order to maintain such harmony, cooperation with nature is of high importance and efforts on these matters should be supported. Developing and applying functional education models that suits social conditions and the structure of the current system might help solving the problems that universities are today experiencing. It is agreed on that biggest contributions to the development of a country are investments on human resources and especially on educational investments to create qualified man-power.

The purpose of this work is to explain importance of teaching “education element” which is also an element of cooperatives to cooperative managers, workers, partners and public with its democratic and economic sides. With this perspective, necessity of Cooperatives program at Ç.O.M.Ü. Biga vocational college and at the rest of the them that currently has other Cooperatives programs will be told.

Key words: The Cooperate System, Coeopation Education, Choice of profession.

---

¹ Öğr. Gör., Ç.O.M.Ü. Biga Meslek Yüksekokulu Kooperatifçilik Programı, muradiye@comu.edu.tr

² Ç.O.M.Ü. Biga Meslek Yüksekokulu Kooperatifçilik Programı

ÖZET

Kooperatifçilik, kırsal ve kentsel alanda dağınık ve düzensiz imkanları birleştiren, geliştiren ve ulusal bir nitelik kazandıran iyi bir dayanışma aracıdır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişiminde özel ve kamu sektörü yanında üçüncü bir sektör olarak görülen kooperatif sektör insanların ortak amaçlar doğrultusunda örgütlenmelerini sağlayabilecek en yaygın modeldir.

Eğitim çabalarının genel amacı, bireylerin bireysel gelişim ve toplum değerlerine ve yaşama biçimlerine sağlıklı uyumuna yardım etmektir. Eğitimde bu uyumu gerçekleştirmek için çevre ile işbirliğine gidilmesi ve bu yöndeki çabaların desteklenmesi gerekir. Toplumsal koşullara ve mevcut sistemin yapısına uygun işlevsel eğitim modelleri geliştirmek ve uygulamak yükseköğretimin bugün içinde bulunduğu gerilimlerin giderilmesine ve darboğazların aşılmasına katkıda bulunabilir. Bir ülkenin gelişme sürecine en büyük katkıyı insan kaynaklarına yapılan yatırımların özellikle nitelikli insan gücünün oluşturması için eğitim yatırımlarının olduğu kabul edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; kooperatifçiliğin ilkelerinden de birisi olan “eğitim ilkesinin” kooperatif yöneticilerine, çalışanlarına, ortaklarına ve tüm halka kooperatif ilke ve yöntemlerinin demokratik ve ekonomik yönleriyle öğretilmesinin önemini anlatmaktır. Bu amaçla başta Ç.O.M.Ü. Biga Meslek Yüksekokulu Kooperatifçilik programı ve Türkiye’de yükseköğretimde mevcut diğer kooperatifçilik programlarının gerekliliği anlatılacaktır.

Anahtar kelimeler: Kooperatifçilik, Kooperatifçilik Eğitimi, Meslek Tercihi.

1. GİRİŞ

Kooperatifçilik dünyanın en büyük sosyo-ekonomik akımı niteliğini taşımaktadır. 2006 yılı itibariyle Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)’ne 92 ülkeden 230 kooperatif üst örgütü üyedir . Birleşmiş Milletlerin tahminlerine göre 21. yüzyılın başlarında 800 milyon civarında insan kooperatif üyesidir. Dünyada üç milyar kişi (dünya nüfusunun yarısı) ekonomik yaşantısında kooperatiflerden yararlanmaktadır. Yine kooperatifler yer yüzünde 100 milyon civarında insanı istihdam etmektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfusun %62’sinin (531 milyon kişi), gelişmekte olan ülkelere nüfusun %57’sinin (2,3 milyar kişi) işinde ve aşında kooperatiflere bağlı bir faaliyet bulunmaktadır(Çıkmın, 2007).

Küreselleşen dünyada yaşanan hızlı gelişme, değişme ve yoğun rekabetle birlikte işletmelerin varlıklarını sürdürüp büyümeleri ancak nitelikli, konusunda uzman insan kaynağı ile mümkündür. Bu nedenle kooperatif işletmelerin, özelliklede tarımsal kooperatiflerin başarılarının arttırmaları ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaları açısından “Kooperatifçilik Eğitimi” son derece önemlidir. Ancak bu eğitim kooperatif çalışanları ile sınırlı kalmayıp, en üst seviyedeki kamu yöneticilerini, kooperatif yönetimini, kooperatif ortaklarını hatta tüm toplumu kapsamalıdır.

2. KOOPERATİFÇİLİĞİN ÖNEMİ VE TOPLUMSAL BOYUTLARI

Toplum kalkınması genel olarak, ülkelerin ulaşmak istedikleri temel amaç ve aynı zamanda ekonomik ve ekonomik olmayan bir dizi değişkende, köklü değişikliklere yol açan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Uzun yıllar göz ardı edilen kalkınmanın insani boyutu alanında, günümüzde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Kalkınma olgusu insani kalkınma ile özdeşleştirilerek, kalkınmanın nihai odak noktası olarak, insani kalkınma kabul edilmiştir. Bu süreçte eğitim ve sağlık alanlarına daha fazla yatırım yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Günümüzde önemli ölçüde bir insani boyuta, örgütsel bir varlık oluşturan kooperatif işletmeler, ortakların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm dünyada, işlevlerini etkin bir biçimde sürdürmektedir. Demokrasi, eşitlik, dayanışma gibi son derece önemli değerlere sahip kooperatif işletmeler, sürekli gelişen ve dinamik bir toplum yaratmada önemli bir role sahiptirler(Turan, 1999).

Kooperatifçiliğin yaygınlaşması ve kurulan kooperatiflerin verimli, istenilen biçimde çalışıp başarılı olabilmeleri; bilgili, bilinçli ve bu konuda istekli bireylerin yetişmesine bağlıdır.

Örgütlenme faaliyetlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve sorunlara çözüm bulunması yine bu alanda eğitim ve araştırma ile olanaklıdır. Örgütlenme ve kooperatifçilik hareketinin güçlü ve etkin hale getirilmesi, örgütlenme ve kooperatif bilincinin gelişmesine bağlıdır. Bu nedenle de “Eğitim” temel kooperatifçilik ilkelerinden biridir(Rehber, 2006.)

Türkiye’de kooperatif araştırmalarının ve eğitiminin, örgün eğitim sistemimizin her aşamasında önemle üzerinde durulması zorunludur(Çıkmın, 2007).

3. KOOPERATİFÇİLİĞİN İLKELERİ

Kooperatif işletmeler, çok değişik amaçlara ve birbirinden çok farklı, ekonomik ve toplumsal sistemlere kolaylıkla uyabilen esnek yapılı bir örgüt olup, diğer işletmelerden farklı bazı ilkelere ve özelliklere sahiptirler(Çağlar, 1999). Bu ilkeler en son 1995 yılında ICA(International Cooperative Allians) tarafından 7 tane olarak saptanmıştır. Bu önemli yedi ilke;

- a)Gönüllü ve Serbest Giriş ilkesi
- b)Ortağın Demokratik Yönetimi İlkesi
- c)Ortağın Ekonomik Katılımı İlkesi
- d)Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi
- e)Kooperatifler arası İşbirliği İlkesi
- f)Toplumsal Sorumluluk İlkesi
- g)Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi

ICA tarafından saptanan yedi ilkeden biri olan “Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme ilkesi son derece önemli bir ilkedir. Kooperatifler, mevcut ortaklarına, genel kurulda ortaklar tarafından seçilen yönetim ve denetleme kuruluna, kooperatif çalışanlarına eğitim imkanı sağlarlar. Be eğitimin verilmesindeki amaç kooperatif sektörden beklenen başarının etkin ve rasyonel bir biçimde alınması içindir. Bu nedenle kooperatif yöneticileri başta

kooperatiflerin toplum kalkınmasına olan faydaları, kooperatif kurarak kaynakların daha etkin kullanıldığını, çevreci bir politika izlediklerini, işsizliğin önlenmesinde önemli bir çare olduklarını, demokrasi bilincinin oluşturulmasında katkı sağladıklarını başta kamuoyu olmak üzere, halka ve özellikle gençlere benimsetmelidir.

Bu ilke, kooperatiflerde eğitim, öğretim ve bilgilendirmenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. O kadar önemlidir ki, bu ilkenin benimsetilmesi ile kooperatifçiliğin gelişmesinde önemli olan diğer altı ilkede uygulanabilecektir.

4. KOOPERATİFÇİLİK VE EĞİTİM

Ekonomik sistemde üçüncü bir sektör olan kooperatif sektörün ekonomik kaynakları harekete geçirerek, kalkınmada rol oynaması ve kooperatiflerin kuruldukları yörelerde varlıklarını sürdürebilmeleri için başta kooperatif ortakları olmak üzere, kooperatif çalışanları, halkın ve özellikle gençlerin bilinçlenmesi son derece önemlidir.

Kırsal kesimde küçük çiftçinin, kentsel kesimde dar gelirli tüketicinin, küçük esnaf ve zanaatkârın ekonomik açıdan daha uygun koşullara kavuşturulmasında kooperatif kavramının iyi anlaşılması ve uygulamaya etkili bir şekilde sokulmasına bağlıdır.

Bir ülkede örgütlenme ve kooperatifçiliğin gelişmesi bu konuda bilinçli ve örgütlenmenin gerçek yararlarına inanan bireylerin varlığına bağlıdır. Örgütlenme faaliyetlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve sorunlara çözüm bulunması yine bu alanda eğitim ve araştırma ile olanaklıdır. Örgütlenme ve kooperatifçilik hareketinin güçlü ve etkin hale getirilmesi, örgütlenme ve kooperatif bilincinin gelişmesine ve özellikle üreticilerin bu konuyu inanarak benimsemelerine bağlıdır. Bu nedenle de “Eğitim” temel kooperatifçilik ilkelerinden biridir. Eğitim alanında temel görev kamuya düşmekteyse de, alanında başarılı olmak isteyen her örgüt “Çiftçi Eğitimi” fonksiyonunu öne çıkarmalıdır(Rehber, 2006).

Kooperatif eğitimini üç ana hedef kitlesi vardır. Bunlar;

a)Kooperatif yöneticilerinin ve çalışanlarının eğitimi;

Kooperatif kuruluşlarının faaliyetlerini yürütebilmesi ve geliştirebilmesi, başka bir deyimle, kendi kendisini koruyabilmesi için kooperatif hizmetlerin iyi bir şekilde yönlendirilmesi ve yürütülmesi gerekir. Bu amaçla kooperatif yöneticilerinin ve çalışanlarının eğitilmesi gerekir. Günümüzün rekabet koşulları içinde varlığını koruma ve sürdürme savaşı veren kooperatiflerin başarılı olması konunun özelliğine uygun çeşitli bilgilerle donatılmış ve deneyim sahibi olan kişilerce yönetilmesini gerektirmektedir.

b)Kooperatif ortaklarının eğitimi;

Öte yandan, ortakların üyesi buldukları kooperatifin yönetimine katılması, böylece kooperatifçiliğin en önemli ilkesi olan demokratik denetimin gerçekten işleyebilmesi, bir başka deyimle “kendi kendini yönetim” gerçekleşebilmesi için ortakların görev ve sorumluluklarını bilerek kooperatiflerine sahip çıkmaları gerekir. Bu nedenle kooperatif ortaklarının sürekli eğitilmesi gerekir.

c)Halkın ve gençliğin eğitimi;

Kooperatiflerin varlıklarını sürdürebilmesi ve sürekli “kendi kendine üretebilecek” potansiyele sahip olabilmeleri kooperatifin varlığını sürdürebilme koşullarını yenilemesine

bağlıdır. Bu nedenle geleceğin kooperatifçilerinin, yani halkın ve gençliğin, eğitilmesine gereksinim vardır(Çıkin ve Karacan, 1994).

5. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİ

5.1.Dünya'da Kooperatifçilik Eğitime Genel Bir Bakış

Bugün dünyanın birçok ülkesinde kooperatifçilik hareketi ile eğitim iç içe girmiş durumdadır. Gelişmiş ülkelerde kooperatifçilik eğitimi üniversitelerde akademik bir disiplin olarak ele alınmaktadır. Eğitimin süresi ve şekli ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı üniversitelerde eğitim, kooperatiflerin faaliyetlerini, etkinliklerini ve örgütsel yapılarını kapsarken, bazılarında ise daha çok kooperatif felsefesi, yasalarla ilgili konular, kooperatifçilik tarihi kooperatifliğin ilkeleri ve kooperatif hareketin sosyal yönleri alınmaktadır.

Kooperatifçilik hemen hemen tüm Avrupa ülkeleri, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 40'dan fazla üniversitesinde, İsviçre'nin 3, Brezilya ve Arjantin'in 10 üniversitesinde seçmeli veya zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Bazı ülkelerde ise kooperatifçilik okulları bulunmaktadır. Örneğin Kanada'nın Ottawa Üniversitesinde 4 yıllık kooperatifçilik eğitimi yapılmaktadır(Mülayim, 2006).

5.2.Türkiye'de Kooperatifçilik Eğitimi

Ülkemizde ilk kooperatifçilik eğitimi ile ilgili girişimler 1910 yılında İstanbul Darülmualim (Öğretmen Okulu) öğretim üyelerinden Ahmet Cevat'ın kooperatifçiliği tanıtıcı çabalarıdır.

Örgün eğitimi içinde, 1922–1930 yılları arasında İstanbul Darülfünüm “İçtimaiyat” profesörlüğü yapmış olan Mehmet İzzet Bey (1891–1930), “içtimaiyat” dersleri içinde kooperatifçiliğe, az da olsa yer vermiştir(Çıkin ve Karacan , 1994).

1930'lu yıllarda Kadro, Kooperatif, Kooperatifçilik, Karınca vb. yayınların çıkarılması, başta üniversiteler olmak üzere bir çok okullarda kooperatifçilik derslerinin okutulması Atatürk'ün kooperatifçiliğe verdiği değeri göstermektedir. Ayrıca Atatürk, kooperatifçilik sorunlarının araştırılması ve bu konuda fikirler üretilmesi için kurumların oluşturulması gerektiğini düşünmüştür. Bu amaçla dönemin İçişleri Bakanı Şükrü KAYA' yı görevlendirmiş ve bunun üzerine 20 Mayıs 1931'de İstanbul Üniversitesi bünyesinde “Türk Kooperatifçilik Cemiyeti” kurulmuştur. Bu dernek günümüzde Ankara'da “Türk Kooperatifçilik Kurumu” olarak görev yapmaktadır.

Atatürk döneminde kooperatifçilik üniversite programlarında ders olarak yer almış, bu konuda çeşitli dergiler ve kitaplar yayınlanmıştır. Örneğin Dr. Mehmet Ali “Mukayeseli Kooperatif Hukuku”(İzmir-1932), Dr. Nuri Suphi İleri, “Kooperativler” (İstanbul-1935) gibi kitaplar yayınlanmıştır(Çıkin, 1993)

Akademik düzeyde kooperatifçilik eğitimini 1931'de İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nde Prof. Dr. Suphi Nuri başlatmıştır. Suphi Nuri, bir yandan adı geçen okulda resmi bir kooperatifçilik dersi verirken, öte yandan da halka kooperatifçiliği tanıtmak için seri konferanslarda vermiştir.

1936'dan itibaren Dr. Gerhard Kessler (1883–1963) İstanbul Üniversitesinde Kooperatifçilik dersleri de vermiştir. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ndeki kooperatifçilik dersleri 1936'dan bu yana sürdürülmektedir.

Daha sonra İzmir, Ankara, Eskişehir gibi çeşitli illerde Yüksek Ticaret ve Ekonomik Okullarında (Akademilerde) benzer şekilde kooperatifçilik dersleri sürdürülmüştür. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde, derslerin yanında bir de “Kooperatifçilik Enstitüsü” kurulmuştur(Çıkmın ve Karacan 1994).

Türkiye'de kooperatifçilik eğitimi temel olarak üç grup altında toplanabilir. Bunlar: İlgili Bakanlık tarafından verilen kooperatifçilik eğitimi, kooperatif üst birlikleri tarafından daha çok personele verilen mevzuat eğitimi ile sınırlı oranda ortaklara verilen teknik eğitim ve sonuncusu da orta ve yüksek öğretimde kooperatifçilik eğitimi şeklinde özetlenebilir. Türk Kooperatifçilik Kurumu ve Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı da bazı burslar ve akademik çalışmalarla kooperatifçilik eğitimi konusunda çalışmalarda bulunmaktadır(Koçtürk ve Özbilgin, 2005).

5.3.Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi Veren Üniversiteler Ve Bağlı Meslek Yüksekokulları

1974–1975 öğretim yılından itibaren Ticaret Liselerinde Kooperatifçilik eğitimi verilmeye başlanmıştır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde 1936 yılından beri kooperatifçilik dersleri verilmektedir. Ankara Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kooperatifçilik Enstitüsü 20 Ocak 1975 tarihinde öğretime başlamıştır(Kurtaslan, 2006).Ancak yoğun kooperatifçilik eğitimi Ziraat Fakültelerinin Tarım Ekonomisi Bölümlerinde verilmektedir.

Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında değişik ders içeriklerinde kısmen de olsa kooperatifçiliğe yer verilmektedir. Ancak kooperatifçilik konusunda en önemli eğitim aşaması, yükseköğretimdir.

Ülkemizde, yedi farklı Üniversitenin Meslek Yüksekokullarında iki yıl eğitim veren kooperatifçilik programları bulunmaktadır. Bunlardan birisi “Tarımsal Kooperatifçilik”, diğerleri ise “Kooperatifçilik” programı adında eğitim vermektedir. İki yıllık eğitim programlarından mezun olan öğrenciler “Kooperatif Meslek Elemanı” diploma unvanı almaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi Veren Üniversiteler Ve Bağlı Meslek Yüksekokulları

Üniversite	Meslek Yüksekokulu	Program İsmi	Kontenjan
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu MYO	Kooperatifçilik	70
Adıyaman Üniversitesi	Adıyaman MYO	Kooperatifçilik	50
Adnan Menderes Üniversitesi	Kuyucak MYO	Kooperatifçilik	50
Celal Bayar Üniversitesi	Alaşehir MYO	Tarımsal Kooperatifçilik	40
		Tarımsal Kooperatifçilik (İÖ)	40
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Biga MYO	Kooperatifçilik	30
Trakya Üniversitesi	Uzunköprü MYO	Kooperatifçilik	75
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Çorlu MYO	Kooperatifçilik	30
TOPLAM			385

Kaynak:<http://osyspuanlari.osym.gov.tr> (2008)

5.4. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga Meslek Yüksekokulu

Kooperatifçiliğin en önemli ilkelerinden birisi eğitimidir. Tam üye olmayı hedeflediğimiz AB üyesi ülkelerde tarım ve tarım dışı kooperatiflerin ulusal ekonomi içerisinde önemli bir payı vardır. Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme ve kalkınma, konusunda uzman bilgili ve eğitilmiş insan kaynağı ile sağlanabilecektir. Eğitim sorunu çözülmedikçe diğer sorunları çözmek mümkün olmayacağından eğitim, kalkınmada öncelikle ele alınması gereken uzun vadeli bir yatırımdır.

Ülkemizde faaliyet gösteren 5000’den fazla tarımsal kooperatif ile sayıları 40.000’i aşan tarım dışı kooperatifler ve 8 milyon civarında kooperatif ortağı bulunmaktadır. Bu kooperatiflerde kadrolu ve geçici işçi statüsünde 50 binden fazla personelin çalıştığı tahmin edilmektedir. Ancak bu personelin önemli çoğunluğu kooperatifçilik konusunda herhangi bir eğitim almamıştır. Ülkemizde mevcut olan kooperatiflerde istihdam edilecek ara yönetici ve ileride kooperatif sorumluluğunu üstlenecek ara meslek elemanlarına gereksinim duyulmaktadır.

Çanakkale ili ve ilçelerinde Tarımsal Kalkınma , Hayvancılık, Köy Ürünleri Üretim ve Pazarlama, Sulama, Tarım Satış, Tarım Kredi, Tüketim, Taşıyıcılar, Esnaf

Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri vb. mevcut olup birim kooperatif sayısı 206 olup bu kooperatiflerin toplam ortak sayısı 37.289'dur.

Özellikle Biga ilçesinde kooperatifçilik faaliyetlerinin yoğun olması nedeniyle ÇOMÜ Biga Meslek Yüksekokulu' nda İktisadi ve İdari Programlar Bölümüne bağlı "Kooperatifçilik Programı" açılması için teklifte bulunulmuştur. Üniversitenin desteği ile 30 kişilik örgün öğretim kontenjanı bulunan kooperatifçilik programı YÖK'ün kabul etmesiyle, 2003-2004 eğitim ve öğretim yılında ilk kez öğrenci olarak faaliyetine başlamıştır.

Bu amaçla; tarım ve tarım dışı kooperatifçilik alanında yetişmiş, kamu ve özel sektör ile ilişkileri kooperatiflerin amaçları doğrultusunda düzenleyebilen kooperatifçilik ilkelerini tam anlamıyla çalıştıkları kooperatifte uygulayabilen, kooperatifin faaliyetlerini yürütebilen, kooperatif muhasebesini tutabilen elemanlar yetiştirmek başlıca amacdır. Kooperatifçilik Programı mezunları iki yıllık ön lisans diploması almaya hak kazanmaktadır. Diploma ünvanı "Kooperatif Meslek Elemanı"dır.

Kooperatifçilik mezunu öğrencilerimiz, tarım ve tarım dışı tüm kooperatifler ile Ayrıca Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Kooperatiflerle ilgili birimlerinde de istihdam edilebilirler. İşletme Fakültelerinin İşletme Bölümleri ile Tarım İşletmeciliği lisans programına dikey geçiş yapabilirler. Ayrıca Kooperatifçilik programı mezunları, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İşletme Bölümüne sınavsız geçiş yapabilmektedirler.

Biga Meslek Yüksekokulu Kooperatifçilik Programında okutulan genel derslerin dışında, Pazarlama, Genel İşletme, yoğun bir muhasebe eğitimi(Genel Muhasebe, Dönem Sonu Muhasebe, Bilgisayarlı Muhasebe, Maliyet Muhasebesi, Kooperatifler Muhasebesi) ile birlikte, Branş dersleri (Genel Kooperatifçilik, Türkiye'de Kooperatifçilik Uygulamaları, Tarımsal Kooperatifçilik, Kooperatif İşletmeciliği, Kooperatifler Mevzuatı, AB'de kooperatifçilik) verilmektedir.

Kooperatifçilik programı olarak genel hedeflerimiz;

- Gençlerde kooperatifçilik bilinci oluşturmak,
- Kooperatiflerin başarılarını direk olarak arttıracak nitelikli konusunda uzman "İnsan Kaynağı" yetiştirmek,
- Biga ve çevresindeki mevcut kooperatiflerle işbirliği içinde olarak karşılıklı bilgi aktarımında bulunmak, her türlü problemlerinin çözümünde yardımcı olmak,
- Kooperatifçilik konusunda paneller, konferanslar, kongreler, kurslar düzenleyerek kooperatif yönetimi, çalışanları, gençler ve kamuoyunda kooperatifçilik bilincinin oluşmasında yardımcı olmaktır.

6. SONUÇ

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için kooperatifçilik çok önemli bir kalkınma aracıdır. Sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan kalkınabilmesi ve gelişebilmesi için kooperatifçiliğini geliştirmelidir. Bunu da ancak "kooperatifçilik eğitimine" önem vererek başarabilir.

Ülkemizde yükseköğretimde sadece ön lisans düzeyinde verilmeye çalışılan mesleki eğitim, kooperatifçiliğin eğitim sorununu çözmek için yeterli değildir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi dört yıllık eğitim veren lisans programlarının açılması, ülkemiz kooperatifçiliğinin gelişmesine katkı sağlayacak bir adım olabilir. Kaldı ki kooperatifçilik programlarından mezun olan gençlerimizin, mevcut kooperatiflerde istihdam edilmeleri ile ilgili yasal bir mevzuat bulunmamaktadır. Kooperatif çalışanlarının büyük bir kısmı kooperatifçilik eğitimi almamış personelden oluşmaktadır. Bu nedenle “Kooperatif Meslek Elemanı” gençlerimizin kooperatiflerde istihdam edilmeleri için gerekli altyapının bir an önce oluşturulması, ülkemiz kooperatifçiliğinin başarısının artmasına dolayısıyla da gelişmelerine katkı sağlayacak önemli bir adım olacaktır.

Kooperatif eğitim programlarının yaygınlaştırılması kamu kurumları ile istihdam sektörünün ortak çabaları ile mümkündür. Bu işbirliğinin sağlanması doğrultusunda tüm eğitimcilerin ve uygulayıcıların duyarlı olması ve konuya inanmaları ön koşuldur.

Kooperatifçilik dünyada barışa, demokrasi bilincinin oluşmasına, dayanışma, işbirliği gibi değerlerin farkına varılmasına, çevrenin korunmasına katkı sağlayan önemli bir kalkınma aracıdır. Bu nedenle de sadece yüksek öğretimde değil, okul öncesi eğitimden-üniversiteye kadar eğitim kuruluşlarının her basamağında yer verilmelidir. Kooperatifçilik eğitimi bununla sınırlı kalmayıp, televizyon, radyo, gazete gibi yayın araçları vasıtasıyla toplumsal bilincin oluşturulması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ÇAĞLAR, İ., (1999), “GELECEĞİN YÖNETİMİ AÇISINDAN KOOPERATİF ANLAYIŞ BİR MODEL OLARAK GELİŞTİRİLEBİLİR Mİ?”, XVI. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ ,ANKARA.
- Çıkmın, A., (1993), “Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları ve Kooperatifçilik” YAR Müdafaa-i Hukuk Dergisi, Kasım Sayı:62
- Çıkmın, A. ve Karacan A.R., (1994), “Genel Kooperatifçilik”, Ege Üniversitesi Basımevi, İZMİR.
- Çıkmın, A. (2007), Yapabilmenin bir Başka Biçimi: Kooperatifler, <http://www.elelebizbize.com/t.ayhancikin/t.ayhancikin.php>, (Erişim Tarihi, 10.04.2009).
- Koçtürk, M. Ve Özbilgin, N., (2005), “Kooperatifçiliğin Gelişmesinde Eğitimin Rolü ve Türkiye’de Yükseköğretimde Kooperatifçilik Eğitimi”, XVIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Ankara.
- KURTASLAN, T., (2008), “TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİMDE KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN KOOPERATİFÇİLİK MESLEĞİNİ SEÇMELERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER VE KOOPERATİFÇİLİK MESLEĞİNE BAKIŞ AÇILARI”, XIX. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ, ANKARA.
- Mülayim, Z.G., (2006), “Kooperatifçilik”, Yetkin Yayınları, Ankara.
- REHBER E.,(2006), “Tarımda Örgütlenme ve Sorunları”, (www.erekonomi.com/orgut.pdf+kooperatif),(Erişim Tarihi:23.02.2009)
- Turan, N., (1999), “Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Gerçek Temsilcileri Olarak Kooperatifler”, XVI. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi ,Ankara.
- HTTP://OSYSPUANLARI.OSYM.GOV.TR

KOROZYON TEKNOLOJİSİ PROGRAMININ GEREKLİLİĞİ

THE NECESSITY OF CORROSION TECHNOLOGY PROGRAM

Hüsnü GERENGİ¹ Ayhan ŞAMANDAR²

ABSTRACT

In general terms, corrosion is the destructive attack of a material by reaction with its environment. Corrosion process can be seen in each section of industry. The fact that the use of metals in all areas of technology and in construction sector quickly leads to steel construction, the parallelism of the world's metal production according to the rapid increase in population and reduction in the production industry caused by the deterioration or malfunction of the devices by the corrosion. The facts that corrosion products are harmful to human health and to the environment, and underground mines are exhausted rapidly increase the importance of corrosion truth.

Corrosion losses of countries are approximately 3.5% - 4.5% of GNP. According to UK Corrosion Research Committee reports, the annual economic losses caused by the corrosion are about 1365 million pounds. Researches in the United States show that only the annual corrosion of the car industry costs 100 million dollars.

Nowadays, materials engineering science is an extremely important area and there are still many scientific studies on corrosion to understand its electrochemical process. The purpose of this study is to reveal the necessity of technicians that know corrosion process and corrosion measurement methods.

Key words: Corrosion, Corrosion Technology, Corrosion Technicians

ÖZET

Korozyon genel anlamda, malzemenin bulunduğu ortamda özelliklerini kaybederek parçalanması ve kullanılamaz hale gelmesidir. Korozyon olayı endüstrinin her bölümünde kendini göstermektedir. Teknolojinin bütün alanlarında metallerin kullanılması, inşaat sektörünün hızlı bir şekilde çelik konstrüksiyona yönelmesi, dünya nüfusundaki hızlı artışın metal üretimiyle paralellik göstermesi, korozyona uğrayan cihazların bozulması veya arızalanması sonucu endüstri üretimin azalması, korozyon ürünü malzemelerin insan sağlığı ve çevre açısından son derece zararlı olduğunun iyice anlaşılması, yeraltı maden yataklarının hızla tükeniyor olması gerçekleri korozyonun önemini arttırmaktadır.

Korozyon kayıpları ülkelerin GSMH'nin yaklaşık %3,5 - %4,5'u kadardır. İngiltere Devlet Korozyon Komitesinin yaptığı araştırmaya göre, İngiltere'de yıllık 1365 milyon paund korozyon ve korozyonun neden olduğu ekonomik kayıp söz konusudur. Yapılan araştırmalar, Amerika Birleşik Devletleri'nde sadece otomobillerin korozyona

¹ Yrd.Doç.Dr., Düzce Üniversitesi Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu,81900-Kaynaşlı, Düzce; hugnengereng@duzce.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Düzce Üniversitesi Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu,81900-Kaynaşlı, Düzce; ayhansamandar@duzce.edu.tr

uğraması ile yıllık 100 milyon dolarlık ekonomik zararın söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

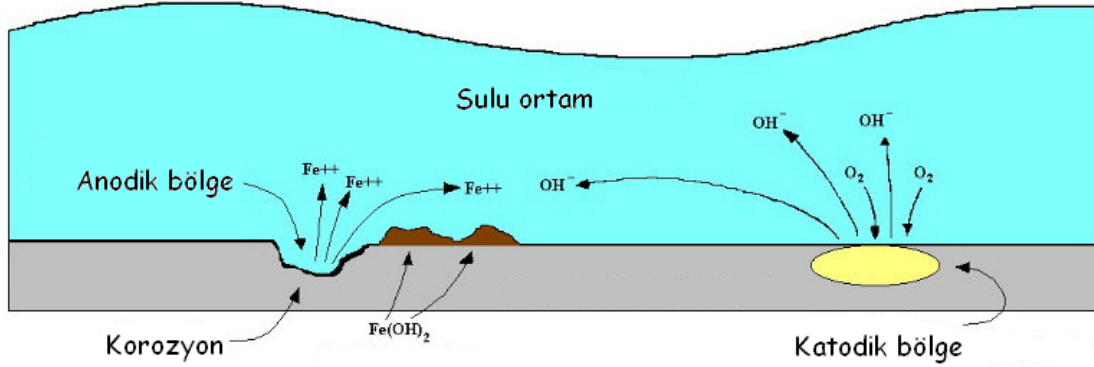
Malzeme mühendisliği biliminin son derece önem kazandığı bir dönemde korozyon halen üzerinde çok yoğun bilimsel çalışmalar yapıldığı bir elektrokimyasal süreçtir. Bu çalışmanın amacı, korozyon ve korozyon ölçme yöntemlerini bilen teknikerlerin gerekliliğini ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Korozyon, Korozyon Teknolojisi, Korozyon Teknikeri

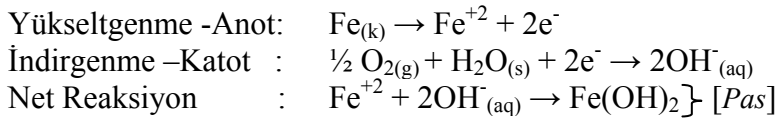
1.GİRİŞ

Korozyon; Au, Pt, Ir ve Pd gibi soy metaller dışındaki metallerin termodinamik kararsızlığı sonucu veya dış akımların etkisiyle özelliklerini kaybederek parçalanması ve kullanılamaz hale gelmesi şeklinde gerçekleşir (Aksüt, 2006). Korozyon esnasında gerçekleşen tepkimeler, elektrokimyasal bir hücrede yürüyen tepkimelerle aynıdır. Dolayısıyla korozyon olayı, karşılıklı yürüyen anodik ve katodik reaksiyonlarla, bu iki bölge arasındaki serbest enerji farkı bitinceye kadar devam eder (Jones, 2004).

Şekil 1. Düşük Karbonlu Bir Çelik Borunun, Sulu Ortamda Korozyon Mekanizması

Şekil 1’de görüleceği üzere anotta yükseltgenme reaksiyonu ile metal, iyon haline geçerek aşağıda gösterilen korozyon süreci başlamış olur.

Korozyon olayının devam edebilmesi için açığa çıkan elektronların bir şekilde katoda taşınması gerekir. Metalik malzemenin bulunduğu ortama bağlı olarak pH, tuzluluk, sıvının akış hızı, sıcaklık, oksijen miktarı, malzemenin bulunduğu derinlik ve ortamın biyolojik kirliliği gibi faktörler yukarıda belirtilen reaksiyonların oluşum sürecini önemli ölçüde etkiler. Eğer anotta toplanan elektronlar bir şekilde taşınmıyorsa, anot reaksiyonu kısa bir süre sonra dengeye erişerek durur. Bu olduğu takdirde korozyon durmuş kabul edilir. Eğer elektron alışverişi tekrar devam ederse, korozyon süreci de devam eder.

Termodinamik yasalara göre bir kimyasal reaksiyon ancak serbest enerji değişimi negatif ($\Delta G < 0$) olduğu zaman kendiliğinden yürüyebilir (Yalçın, 2005). Bu kuram, soy metaller dışında kalan metallerin, su, hava, çeşitli gazlar ve atmosferik etkenlerin etkisiyle korozyona uğrayacağını kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır. Metal ve alaşımlar

uygun ortamda korozyona uğrayıp, başlangıçta doğada buldukları en kararlı oksit, karbonat, sülfat gibi bileşiklere dönüşürler.

Bu doğal süreç çok büyük ekonomik ve sosyal kayıplara neden olmaktadır. 1970 yılında ABD de korozyon kaybı 70 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. 1982 yılında bu kayıp 126 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiştir (Üneri, 1998).

Korozyonun neden olduğu ekonomik kayıplar tahmin edilenlerin çok üstündedir. Örneğin, patlak bir su borusunu değiştirmek ile o patlağın tespit edilinceye kadar geçen zaman içerisinde neden olduğu ekonomik zarar ve iş kaybı kıyaslanamayacak kadar farklıdır.

Korozyon problemini çözmek için bilim adamları kullanılan malzemelerin fiziksel ve mekaniksel özelliklerini değiştirmek suretiyle, daha kullanışlı, ısı işlemlere uygun, aşınma ve darbelere dayanıklı alaşımlar üzerinde çalışmaktadırlar.

Günümüzde modern binaların ve köprülerin, otomobillerin, gemilerin, uzay araçlarının, makinelerin, su ve petrol boru hatları ile ev araçlarının yapılmasında hala yoğun bir şekilde metaller kullanılmaktadır. Yeryüzünde en çok kullanılan metal çeliktir. Çelik olarak tanımlanan 8000'den fazla metal üretilmekte olup, bunların içerisinde 120 kadarı paslanmaz çelik olarak nitelendirilir. Bu sayılar bile, endüstri için konunun önemini açıklamada bir ölçek oluşturmaktadır (Serfiçeli, 2000).

Ülkemizin ham çelik üretimi, 2004 yılında 20.4 milyon ton iken, 2005 yılında % 2.4 oranında artışla, 20.9 milyon tona yükselmiştir. Söz konusu üretim rakamı ile Türkiye, 1.1 milyar tonluk dünya üretimini gerçekleştiren 67 ülke arasında 11., AB ülkeleri arasında ise 3. sıraya yükselmiştir (Demir-çelik üreticiler derneği, 2005). Yapılan hesaplamalar korozyonun neden olduğu ekonomik zararın, çelik üretiminin %30'una eşdeğer olduğunu göstermektedir (Şahin vd., 2001).

2. KOROZYONUN ÖNLENMESİ

Korozyon olayı dinamik bir döngü sürecinden oluşmaktadır. Yani her ortamda metal, az ya da çok korozif bir etkiye maruz kalabilir. Metallerin korozyonunu önlemek için çeşitli yöntemler vardır. Her geçen gün yapılan yeni çalışmalarla korozyon sürecinin daha da geciktirilmesine çalışılmaktadır. Bunlardan en ekonomik olanı, çalışma koşulları da göz önüne alınarak seçilir. Korozyondan korunma yolları çok çeşitlilik göstermektedir. Bu yöntemlerin en önemlileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Doruk, 1996).

1. Ortama uygun dayanıklı malzeme kullanmak (Üretim ve tasarım).
2. Ortama uygun inhibitör eklemek.
3. Ortama uygun, malzemeyle metal yüzeyini kaplamak (Metali yalıtkan bir malzeme ile kaplamak - boya, polimer veya plastik-).
4. Katodik koruma uygulamak (Ara yüzeyin elektrokimyasal özelliğini değiştirmek).
5. Anodik koruma uygulama (Ara yüzeyin elektrokimyasal özelliğini değiştirmek).

Korozyon birçok açıdan istenmeyen bir süreçtir. Bu yüzden ortam için uygun metal seçilmeden önce ortamın iyi belirlenmesi son derece önemlidir. Kaynakların sınırlı olması gibi etkenlerden dolayı metallerin fiyatı her geçen gün artmaktadır. Tablo 1'de beş yıl içerisinde Londra Metal Borsası'ndaki fiyat artışları görülmektedir (Dikbaş, 2007). Fiyatı en az artan metalin bile beş yıldaki fiyat değişimi yaklaşık %73 olmuştur.

Tablo 1. Beş Yıl İçerisinde Londra Metal Borsası'nda Meydana Gelen Fiyat Artışları

Metal Fiyatları (ton/\$)		
Metal	22.04.2002	21.09.2007
Bakır	1647	7980
Alüminyum	1379	2380
Çinko	829	2906
Nikel	6780	32605
Kurşun	483	3450
Kalay	4050	15205

Yapılacak metal donatının her bir bileşeni, korozyon uzmanının danışmanlığında belirlenmelidir. Üretim aşamasında aşağıdaki unsurlar göz önünde bulundurulması son derece önemlidir.

- ✓ Karbon ve düşük alaşımlı çeliğe % 0.20 ile %5 bakır eklenmesi korozyon direncini 1.5 ila 3 kat artırır.
- ✓ Metalin içersindeki istenmeyen safsızlıklar korozyonu arttırabilmektedir.
- ✓ Galvanik serilerde birbirlerinden uzak yerleştirilmiş, benzer olmayan metallerin direk teması engellenmelidir.
- ✓ Elektrikli makinelerden oluşan akımlar göz önünde bulundurulmalıdır.
- ✓ Korozyondan asıl korunmak istenilen malzemeler üretim esnasında belirlenmelidir. Bu malzemeler ya dayanıklı metallere seçilmeli ya da bir şekilde koruyucu bir önlem alınmalıdır.
- ✓ Üretilen malzeme mümkün oldukça basit şekilli olmalıdır. Parçalar boyamaya uygun, kenar ve köşeler belli ve eşit olmalıdır.
- ✓ Galvanik seri göz önünde bulundurularak, korozyon nedeniyle değiştirilecek parçalar, malzemenin ulaşılabilir yerine konmalıdır.

3. KOROZYON HIZININ BELİRLENMESİ

Metal veya alaşımların korozyona karşı dirençlerini belirleyebilmek ve birbirleriyle karşılaştırabilmek için her birinin korozyon hızı kalitatif olarak verilebilmelidir. Korozyon hızı ölçüm yöntemleri ile elde edilen veriler kullanılarak korozyon hızı yüzde ağırlık değişimi veya akım yoğunluğu verileriyle bulunan % inhibasyon şeklinde ifade edilir. Korozyon hızı hesaplamalarında her geçen gün yeni yöntemler bulunmaktadır (Gerengi, 2008). Farklı koşullar için bilimsel olarak en çok kullanılan bazı yöntemlerin avantajları kısaca belirtilmiştir. Görüleceği üzere sadece korozyon hızının ölçülebilmesi için bile oldukça detay gerektiren teknik bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır.

3.1 Tafel Polarizasyon yönteminin avantajları

- İdeal koşulların altında, tafel polarizasyon yöntemiyle elde edilen değerlerin doğruluğu, geleneksel ağırlık kayıp metotlarıyla elde edilen değerlere eşit veya daha fazladır.
- Çok düşük korozyon hızlarının tespitinde dahi, başarılı bir şekilde kullanılmaktadır.

- Tafel eğrileri ile korozyon akımı ve korozyon hızı kolayca ve az zaman içerisinde bulunabilmektedir (Popova, 2008).

3.2 Lineer Polarizasyon yönteminin avantajları

- Kütle kaybı yöntemi gibi zaman alan yöntemlere göre daha çabuk sonuç verir. Bulunan değerlerle korozyon hızı kolayca belirlenir.
- Diğer yöntemlere nazaran, uygulanan potansiyel sisteme az zarar vermektedir. Bu özellik sayesinde hızlı ve fazla miktarda ölçüm yapılabilir.
- Düşük korozyon hızına sahip (0.1 mpy değerinden daha küçük) malzemelerin korozyon hızını daha doğru ölçmede kullanılabilir (Mansfeld, 1986).
- Kütle kaybı yöntemiyle ölçülemeyecek kadar küçük parçaların korozyon değerlerini başarılı bir şekilde hesaplar. (Bu avantajı tüm elektrokimyasal yöntemler için ifade edebiliriz.)

3.3 Elektrokimyasal İmpedans Spektroskopisi (EIS) yönteminin avantajları

- Boya ve kaplamalar gibi yüksek dirence sahip numunelerin dirençlerini bulmada son derece etkindir.
- Zamana bağlı olarak veri elde edilebilmektedir.
- Deney esnasında, diğer DC metotlarına göre numuneye çok daha az zarar vermektedir.
- DC metotlarına göre, sistemin elektrokimyasal yapısı ve reaksiyon mekanizması hakkında daha detaylı bilgi vermektedir (Gerengi, 2008).
- Korozyon süreci esnasında, numune üzerinde oluşacak muhtemel film hakkında detaylı bilgi vermektedir.

3.4 Dinamik Elektrokimyasal İmpedans Spektroskopisi (DEIS) yönteminin avantajları

- EIS ile aynı zaman aralığında bir yerine, yüz adet spektra veren bir yöntemdir.
- Zaman içerisinde sistemde nasıl ve daha önemlisi ne zaman bir değişiklik olduğu hakkında bilgi vermektedir.
- Korozyon ölçüm metotları uygulanmadan önce, sistemin stabil hale gelmesi için belli bir sürenin geçmesi beklenir. Bu sürenin belirlenmesi amacıyla her deney öncesi DEIS yöntemi kullanılabilir.
- DEIS yöntemi özellikle inhibitörlü sistemlerde ortam hakkında anlık bilgi vermektedir (Darowicki vd.,2008).

3.5 Harmonik Analiz (HA) yönteminin avantajları

- Diğer tüm yöntemlere göre çok daha kısa bir sürede sonuçlanmaktadır
- Korozyon akım yoğunluğunu, Tafel polarizasyon yöntemine gereksinim duymadan veren bir yöntemdir (Darowicki vd., 2006).
- Saha çalışmalarında kullanılabilen mobil bir sistemdir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Korozyon konusu hakkında bilgi edinmenin iki önemli nedeni vardır. Bunlar sırasıyla ekonomik ve çevresel nedenlerdir. Bunlara bağlı olarak, bugüne kadar yapılan araştırmalar incelendiğinde korozyonun neden olduğu doğrudan ve dolaylı kayıpların giderilmesi için, korozyona karşı verilen savaş halen devam etmektedir. Bunun için bilim adamları, korozyon hızının ölçülmesi ve korozyona karşı önlemlerin alınabilmesi için sürekli araştırmalar yapmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda yeni alaşımlar elde edilmekte veya istenildiği takdirde korozyon sürecine müdahaleler söz konusu olmaktadır.

Korozyon, ekonomik açıdan olduğu kadar insan sağlığı bakımından da oldukça önemlidir. Korozyon ürünlerinin, özellikle besin maddeleri ve ilaçların içine sızması tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Endüstrinin her bölümünde, korozyon problemi vardır. Açık atmosferde bulunan tanklar, depolar, direkler, taşıtlar, iş makineleri, metal aksamdan yapılmış binalar, yeraltı boru hatları, gemiler, iskele ayakları vb. her şey korozyon süreci ile karşı karşıyadır (Gerengi, 2003). Korozyon sonucu dayanımını yitirmiş yapıtların, beklenmedik bir anda çökmesi iş kazalarına neden olur. Korozyon nedeniyle boşa giden harcamalar, üretim giderlerini de arttırmaktadır. Bu yüzden korozyon eğitimi çok önemlidir.

Amerika Birleşik Devletleri, Savunma Bakanlığı, Akron Üniversitesi bünyesinde bulunan Korozyon Mühendisliği Bölümüne 500.000 \$ ekonomik destek vererek savunma sanayindeki korozyon problemleri üzerinde çalışmalar yapılmasını istemiştir (UA news, 2008). Polonya bira üreticileri birliği ve Polonya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı korozyon problemleri için Gdansk Teknik Üniversitesi Malzeme ve Korozyon Departmanından daimi danışmanlık almaktadır (Gerengi,2008). Korozyonla mücadele yöntemlerinden biri olan inhibitör kullanımı için 1982 yılında 600 milyon \$ kullanılmışken, 1999 yılında bu oran ortalama yıllık 27 milyon \$ lık artış ile 1.1 milyar \$ seviyesine ulaşmıştır (Brongers, 1999).

Bilgi teknolojileri çağını yaşadığımız günümüzde ülkeler periyodik olarak eğitim sistemlerini gözden geçirmekte ve tartışmaya açmaktadırlar. Bu nedenle eğitimde değişik metodolojilerin kullanılmasına yönelik yapılan çalışmalar büyük önem taşımaktadır (Kayalı vd, 2000).

Birçok ülkede korozyon konusunda uzaman yetiştiren mühendislik fakülteleri bünyesinde, Korozyon Mühendisliği Bölümü bulunmaktadır. Ülkemizde korozyon eğitimi daha çok lisansüstü düzeyde teorik olarak öğretilmektedir. Korozyon Derneği, 1987 yılından bu yana korozyon bilimi ve korozyon önleme yöntemlerinin ülkemizde gelişmesini özendirme amacıyla çeşitli seminerler, kurslar ve uluslararası kongreler düzenlemektedir. Ama bu çalışmalar yeterli değildir. Ekonomik bakımdan bu denli önemli olan korozyon olayı nasıl yürür? Korozyon hızı nasıl belirlenir? Korozyon nasıl önlenir? Korozyona dayanıklı yeni alaşımların bileşimi nasıl olmalıdır? Sorularına cevap arayan, firmaların AR-GE veya ÜR-GE (Ürün Geliştirme) bölümlerinde çalışacak uzman ve ara eleman sıkıntısı söz konusudur. Bu nedenle sınırlı sayıda Meslek Yüksekokulu bünyesinde Korozyon Teknolojisi Programının açılması son derece isabetli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aksüt, A.A., (2006), “Magnezyumun Çeşitli Kaplamalar İle Korozyona Karşı Korunması”
10. Uluslararası Korozyon Sempozyumu” s. 56-68, Adana, Türkiye
Jones, D.A., (2004), Principles and prevention of corrosion, ISBN: NJ07458, 40-350 p
Yalçın, H., (2005), Katodik Koruma, Palme yayıncılık, Ankara, Türkiye

- Üneri, S. (1998), *Korozyonun Temel İlkeleri*, SAGEM, Ankara, Türkiye
- Serfiçeli, Y., (2000), *Malzeme Bilgisi*, Cem Dizgi, Ankara, Türkiye
- Demir- çelik üreticiler derneği, (2005), <http://www.dcu.org.tr/sector.htm>
- Şahin, M., Yılmaz A., Morgül İnci, (2001), “Ortaöğretim Kimya Müfredat Programına Korozyon Konusunun Katılma Önerisi” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 21:121-128
- Doruk, M., (1996), “Korozyonun Temel İlkeleri Üzerine”, 5. Korozyon Sempozyumu, s. 1-31, Adana, Türkiye
- Dikbaş, K., (2007), 25 Eylül 2007, Zaman gazetesi, s. 9
- Kayalı, H.A., Ürek, R.Ö., Çavaş, B., Tarman, L., (2000), “Ortaöğretimde Kimya Derslerinde Enerji Kavram Haritasının ve Konu Diziliminin Geliştirmesine Yönelik Bir Çalışma” IV Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi, s. 408-414, Ankara, Türkiye
- Mansfeld, F., (1986), “Polarization Resistance”, *Rackwell Int. Sci. Cent. Publication*, p. 67
- Gerengi, H., (2008), “Tafel Polarizasyon (TP), Lineer Polarizasyon (LP), Harmonik Analiz (HA) ve Dinamik Elektrokimyasal İmpedans Spektroskopisi (DEIS) Yöntemleriyle Düşük Karbon Çeliği (AISI 1026), Pirinç-MM55 ve Nikalium-118 Alaşımlarının Yapay Deniz Suyunda Korozyon Davranışları ve Pirinç Alaşımlarına Benzotriazol’ün İnhibitör Etkisinin Araştırılması”, Eskişehir Osmangazi Üniv. Fen Bil. Enst., Doktora Tezi
- Darowicki, K., Gerengi, H., Bereket, G., Slepski, P., Zielinsk, A., (2006), “Evaluation corrosion current of low carbon steel in artificial seawater using EIS, DEIS and harmonic analysis”, *The J. Corrosion Science and Engineering*, vol 10, paper:18
- Darowicki, K., Gerengi, H., Bereket, G., Slepski, P., (2008), “Investigation effect of benzotriazole on the corrosion of brass-MM55 alloy in artificial seawater by dynamic EIS”, *Corrosion today symposium*, Gdansk University of Technology / Gdansk- Poland, Oral presentation/ Presentation CD [Anticorrosion Technologies: Manuscript 10]
- Gerengi, H., (2003), “Sülfürle kirletilmiş %3,5 NaCl çözeltisinde korozyon davranışları ve inhibitör etkisi”, Eskişehir Osmangazi Üniv. Fen Bil. Enst., Yk. Lis. Tezi, No:36615
- Popova, S.N., (2008), www.che.sc.edu/
- Brongers, H., (1999), *Corrosion Inhibitors*, A report by Publications Resource Group, Business Communications Company, <http://www.corrosioncost.com>
- The University of Akron, (2008), http://www.uakron.edu/news/articles/uamain_2051.php

KORUYUCU TEKSTİL YAPILARININ İNCELENMESİ

ANALYSING OF THE PROTECTIVE TEXTILE MATERIALS

Gizem KARAKAN¹

Özgün CAN²

ABSTRACT

The protective textiles are usually known as the materials produced for the purpose of protection from the circumferential effects that may cause wounding even to deaths. The people working in high chancy areas such as the firemen, security staff, automobile racers, medical staff, manual laborer ;being exposed to high dangers probably have increased the requisition for protective textiles.

It is aimed to produce light materials with high protection degree with the development of High Performance Fibers which are used as the raw material of these structures which can be provided by weaving, knitting and non-woven techniques The protective textiles may be produced upon the purpose areas such as the Ballistic Protection, Electromagnetic Area Protection, Nuclear-Biologic and Chemical Protection (NBC), Radiation Protection, Thermal Protection, Static Electrics Protection

In this study, the production techniques of the “Protective Textiles” with the raw materials being used, and the fundamental factors that effect the Protective Textiles performance will be analyzed.

Key words: Protective Textile, Protection Degree, High Performance Fibers.

ÖZET

Koruyucu tekstiller genel olarak insanları yaralanmalara hatta ölüme neden olabilecek çevresel etkilerden koruma amaçlı olarak üretilmiş malzemeler olarak bilinmektedir. Yüksek risk ortamlarında çalışan itfaiyeciler, güvenlik personeli, otomobil yarışçıları, tıbbi personel, ağır sanayi işçileri v.b. insanların maruz kaldığı tehlikeler koruyucu tekstillere olan talepleri arttırmıştır.

Dokuma, örme ya da dokusuz yüzey teknikleriyle oluşturulabilen bu yapılarda hammadde olarak kullanılan yüksek performanslı lifler geliştirilerek; yüksek koruma düzeyine sahip ve hafif malzemeler üretilmesi amaçlanmaktadır. Koruyucu tekstiller kullanım alanına yönelik olarak, balistik koruma, elektromanyetik alandan koruma, nükleer, biyolojik kimyasallara (NBC) karşı koruma, radyasyondan koruma, termal koruma, statik elektriklenmeden koruma amaçlı olarak üretilbilirler. Bu bildiride koruyucu tekstillerin üretim metotları, kullanılan hammaddeler ile birlikte koruyucu tekstillerin performansına etki eden temel faktörler, örneklerle incelenecektir.

¹ Öğretim Görevlisi., T.C Akdeniz Üniversitesi Serik Meslek Yüksekokulu Tekstil Programı, gizemkarakan@akdeniz.edu.tr

² Öğretim Görevlisi., T.C Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarım Bölümü, ozguncan1@hotmail.com

Anahtar kelimeler: Koruyucu Tekstil,Koruma Düzeyi,Yüksek Performanslı Lif

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji ile birlikte teknik tekstil ürünleri içerisinde insan vücudunu tehlikeli ortamlarda korumayı sağlayan tekstil yapıları önem kazanmaya başlamıştır.Kişinin zararlı maddelere,kötü çevre koşullarına maruz kalma riskini önlemek ve korunmasını sağlamak bu tekstil yapılarının üretilmesinde ana hedef olmuştur.Koruyucu tekstil ürünlerinin özellikleri kullanılacak koşullardaki ihtiyaç ve beklentilere göre değişmektedir. Literatürde en fazla bahsedilen koruyucu tekstil yapıları olarak çadırlar, kasklar, eldivenler,uyku tulumları,yangından koruyucu ve ısıya dayanıklı giysiler,balistik dayanıma sahip ceketler,biyolojik-kimyasal koruma amaçlı giysiler,patlamaya dayanıklı yelekler,donmayı önleyici giysiler,özel havlular,halatlar ve emniyet kemerleri sayılabilir.Tüm bu uygulamaların ihtiyaçları ve dış etkenler düşünüldüğünde, koruyucu tekstil yapılarında hammadde olarak kullanılan elyafların klasik elyaflarla kıyaslandığında bir takım üstünlüklere sahip olması gerektiği akla gelmelidir. Genellikle sentetik liflerin geliştirilmesiyle elde edilen ve teknik lifler olarak bilinen “Yüksek Performanslı Lifler” in üretim hızı da gün geçtikçe artmaktadır.

Yüksek performanslı lif tanımı ile yüksek gerilme mukavemeti, yüksek ısı direncine sahip, yüksek modüllü,iyi boyanma özelliğine sahip, yüksek kimyasal dirençli üstün mekanik özelliklere sahip lifler anlaşılır.Bu çalışmada “Koruyucu Tekstil ” yapılarının genel özellikleri ana hatlarıyla açıklandıktan sonra bu yapıların koruma performansına etkileyen parametrelerden de bazıları özetlenmeye çalışılmıştır.

2. KORUYUCU TEKSTİL YAPILARININ SINIFLANDIRILMASI

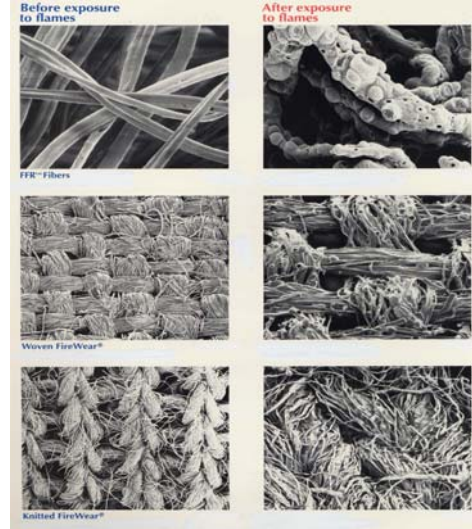
Genel anlamda koruyucu tekstiller kullanım amacına göre sınıflandırıldığında balistik amaçlı koruyucu tekstiller, mekanik etkilerden koruyucu tekstiller, temiz oda giysileri,nukleer-biyolojik, kimyasal zararlılardan koruyucu tekstiller,statik elektriklenmeden koruyucu tekstiller,elektromanyetik alandan koruyucu tekstiller, yüksek ısı ve alevden koruyucu tekstiller, solunum sistemini koruyucu sistemler, radyasyondan koruyucu tekstiller şeklinde sınıflandırılabilir (Kalın,2008).

2.1. Yüksek ısı ve alevden koruyucu Tekstiller

Isıya,aleve,eriyen metallerin sıçramalarına karşı koruma sağlamaktadırlar.İtfaiye, petrokimya , askeriye, mühendislik, dökümhane, havacılık-uzay gibi aleve ve ısıya maruz kalmaya yönelik tehlikeli iş alanlarında kullanılabilen tekstil yapılarından oluşmaktadır. Burada kullanılan liflerin yüksek sıcaklıklarda bile fiziksel özelliklerini korumaları gerekmektedir. Bu lifler kullanılacak bölgeye göre dokuma (2/2 dimi,saten örgü) ve dokusuz yüzey kumaşlar olarak kullanılmaktadır. Bu kumaşlar birkaç katlı olarak kullanılabilir.

Temel olarak bu giysilerde termal konfor öne çıkmaktadır.Dış kısımda yüksek nem ve ısı olduğundan,giysiyi giyen kişinin konforunu arttırmak gerekmektedir. Bu tip tekstiller en çok itfaiyeciler tarafından kullanılmaktadır.Genelde itfaiyecilerin kıyafetleri 3 tabakadan

üretilmektedir. Üst tabakaya ısıya ve alev dayanıklı,nem bariyeri olan bir kumaştan üretilir.60/40 Kevlar /PBI liflerinden, Kevlar/Nomex karışımı liflerden veya Nomex III liflerinden üretilen iplikler bu kumaşların üretiminde tercih edilir. Dış yüzeylerin nem bariyeri olması itfaiyeciyi kuru tutmak içindir. Dokuma,örme ve dokusuz yüzey kumaşlar bu tabakada kullanılır. İlk iki kumaş tabakası alev dayanıklı korumayı, iç tabaka ise termal bariyer tabakası olarak ısıya karşı korumayı sağlar (Adanur,1995).

Şekil 1. Güç tutuşur özellikteki elyafların alev tabi tutulmasından önce ve sonraki görüntüleri
(www.dupont.com)

2.2. UV Işınlardan Koruyan Tekstiller

Son yıllarda yeryüzüne gelen güneş ışınlarının bir bölümünü oluşturan ultraviole ışın yoğunluğunda artışlar gözlemlenmesi bu alanda koruyucu tekstil ihtiyacının gündeme gelmesine neden olmuştur.Özellikle cilt ve göz hastalıklarından kişiyi koruyabilme amacıyla üretilmiş koruyucu kumaşların UV geçirgenlikleri; lif cinsi,iplik cinsi,yüzey yapısı,nem içeriği,mamulün gördüğü terbiye ve bitim işlemi gibi pek çok faktörden etkilenmektedir.Kumaş gözenekliliği, UV geçirgenliğini belirleyen en önemli özelliktir. Hava geçirgenliği az ve sık yapılı dokuma ve trikoların UV geçirgenliği daha az ,dolayısıyla koruma faktörleri yüksek olmaktadır.

Doğal liflerden yün, UV ışınlarına karşı en iyi korumayı sağlamaktadır. Yünü, sırası ile ipek, keten ve pamuk izlemektedir. Sentetik liflerde ise en yüksek korumayı, içerdikleri titanyum dioksit nedeniyle polyester lifleri göstermektedir.Koyu renkli giysiler, açık renkli giysilere kıyasla daha yüksek koruma sağlarlar (Beyit,2006).

2.3. Soğuk İklim Giysileri

Soğuk iklim giysileri ağır hava koşulları altında çalışanlar için dizayn edilmiş çeşitli iş giysileri, kayak giysileri, eldivenler, botlar ve yağmurlukları kapsayan, nefes alabilen (vücut terini dışarı atabilen) ancak su geçirmeyen özel kumaşlardan mamul ürünleri içermektedir. Aşırı soğuk ve yağışlı ortamda kullanılacak olan soğuk iklim giyeceklerinin ısı izolasyonu sağlaması, yağmur ve kar suyunu dışarıdan iç kısma geçirmemesi ve içte oluşan teri dışarıya atması yani hava sirkülasyonu sağlaması beklenmektedir. Bu amaçla

dış kumaş, ortada membran ve iç kısmında ince triko astardan mamul üç katlı nefes alabilir kumaşlar geliştirilmiştir. Üç katlı kumaşların asıl fonksiyonel katmanı orta kısımdaki nefes alabilen membranlar kullanılmaktadır (Cireli ve Sarıışık,2000).

Şekil 2. Soğuk iklim tekstil materyallerinin katmanlı yapısı ;Dışta su geçirmeyen yapı,ortakısımda nefes alabilen membran bir yapı,iç kısımda da ince örme bir astar bulunmaktadır. (www.polartec.com)

2.4. Nükleer-Biyolojik ve Kimyasal Zararlılardan Koruyucu Tekstiller

Bunlar çoğu zaman sentetik veya doğal elyaftan dokunmuş ayrıca karbon elyaf ve köpükten oluşan çok katlı yapılardır (Emek,2004). Özellikle kimya sanayinde çeşitli kimyasallara maruz kalmamak için koruyucu giysiler kullanılmalıdır.Çalışma esnasında kimyasal madde atağına maruz kalabilecek kişiler,kimyagerler,ziraatçiler,bahçıvanlar,acil durum kurtarma ekipleri,zararlı atık temizleme işçileri,off-shore petrol işçileri,tekstil boyama ve apre ya da kağıt basım endüstrisi işçileri olabilir (Mürk ve Cireli,2007).

Özellikle son yıllarda zirai mücadeleye yönelik kullanılan ilaçların vücuda temasını önlemek amaçlı koruyucu giysilerle ilgili çalışmalar yapılmaktadır.İnsan yaşamı ve zirai ürünler için zararlı olan canlıları öldürmek için kullanılan bileşikler olarak ifade edilen “pestisid” lerin deriye temasını önleyecek bariyer özellikte koruyucu giysiler üretilmektedir.Yapılan çalışmalardan, kumaşlardan pestisid penetrasyonu kumaş geometrisinin, lif ve iplik özelliklerinin, kumaş ağırlığının, incelik ve dokuma konstrüksiyonunun etkili olduğu bulunmuştur.Ayrıca kumaş geometrisinin, pestisid penetrasyonunun dayanımı üzerinde de etkili olduğu gözlenmiştir. Uygulanan bitim işlemlerinin pestisid penetrasyonuna etkisi incelenmiş, buruşmazlık bitim işlemi görmüş kumaşların işlem görmemişlere kıyasla, sentetik liflerin de doğal liflere kıyasla, pestisid kimyasallarına karşı daha dayanıklı olduğu gözlenmiştir (Beyit,2006).

Yüzü korumaya yönelik olarak kullanılan sistemlerde (siperlik,gözlük...vb) genelde asetat, selüloz, propiyonat, polyester, PVC, polikarbonat plastik kullanılır. Koruyucu giysilerde kullanılan diğer kısımlar herhangi bir polimerin tek başına ya da bir kaplama ile birlikte katlı yapılar şeklinde kullanılması da mümkündür.Örneğin eldivenler doğal kauçuk, neopren nitril, PVA, PVC, PE, Teflon®, PTFE, Viton® gibi malzemelerin tek başına ya da yardımcı malzemelerde desteklenmesiyle kullanılabilceği gibi kendi aralarında da kompozit olarak da kullanılabilir. Sıvı kimyasallara karşı etkin bir koruma sağlayan

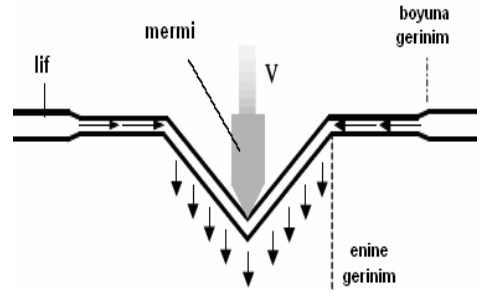
Tyvek® kaplamalı ya da kaplamasız olarak kullanılabilir. Son zamanlarda kullanımı artan bir başka tip de Comfort Guard II olarak adlandırılan, nefes alabilir kaplama bir orta tabaka içeren sandviç yapılarıdır. Dış katman olefin, orta katman PTFE polimeri, iç katman ise özel bir madde olan Scrim® dir (Mürk ve Cireli,2007).

Şekil 3. Tarımsal İlaçlama Esnasında Kullanılan Koruyucu Giysi Örneği

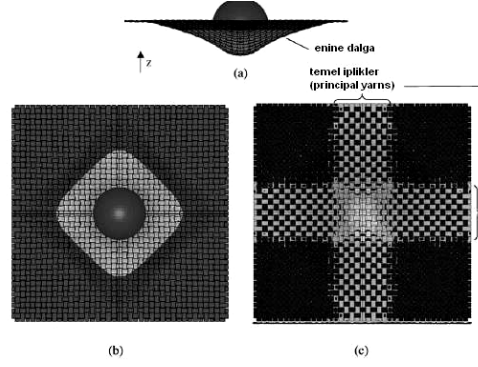
2.5. Balistik Koruma Amaçlı Koruyucu Tekstiller

Balistik koruma ile amaçlanan yüksek hızdaki çarpma etkisinden oluşan darbeyi en aza indirmek ve merminin vücuda temasını önlemektir. Darbenin en aza inmesiyle birlikte vücutta gerçekleşecek çöküntü değerini minimumda tutabilme ve vücut dokularının zarara uğramasının engellenmesi hedeflenmektedir. Çöküntü miktarının minimumda tutulabilmesi ise darbe esnasında oluşacak enerjiyi geniş bir alana yaymak ile sağlanmaktadır. Kumaşta meydana gelen darbe olayını analiz edebilmek amacıyla tek bir lifte gerçekleşen darbe olayı incelenmiş ve merminin life çarpması ile birlikte enine ve boyuna dalga olmak üzere iki tip dalganın darbe noktasından yayıldığı görülmüştür (Çerkez,2007).

Şekil 4. Tek bir lifte gerçekleşen darbe görüntüsü (Cheesaman ve Bogetti,2003)

Tek katmanlı bir kumaşın enine darbesi ile tek bir lifin enine darbesi arasındaki benzerlikten yola çıkılarak yapılan çalışmada , mermi ile temas eden temel ipliklerde enine yönde bir eğilme meydana gelirken ;temel ipliklerle kesişen ortogonal ipliklerin temel iplikler tarafından orijinal kumaş düzleminde dışarıya doğru çekildikleri saptanmıştır. Nümerik olarak yapılan analizlerde merminin kinetik enerjisinin büyük bir bölümünün gerinim ve kinetik enerji olarak temel ipliklere transfer edildiği; ortogonal ipliklerin enerji yutumuna olan katkılarının oldukça az olduğu ortaya çıkarılmıştır. Şekil 3'te gösterildiği gibi temel iplikler oldukça gerilmiş bir halde; ortogonal iplikler ise daha gevşek bir durumda konumlanmaktadır.(Temiz,2005)

Şekil 5. Tek katmanlı bir kumaşa meydana gelen darbenin görünüşü
(Cheesaman ve Bogetti,2003)

2.5.1. Balistik Korumada Liflerin Etkisi

Balistik darbe dirençli koruyucu tekstil araştırmalarının temel amacı, düşük maliyetli, hafif, konforlu giysi sisteminin oluşturabilmesidir. Bu amaç doğrultusunda yüksek mukavemet, yüksek modül ve düşük elastikiyete sahip olan yüksek performanslı lifler balistik korumada yaygın bir kullanım alanı bulmuşlardır. Balistik korumada kullanılan lifler, mukavemet, modül ve kopma uzama değerleri aşağıdaki verilen tablodaki gibi özetlenmiştir (Jacobs, M. J., N. ve Van Dingenen, J., 2001).

Tablo 1. Balistik Korumada Kullanılan Lifler

	Mukavemet (GPa)	Modül (Gpa)	Kopma Uzaması (%)
Aramid	2,8 - 3,2	60 - 115	1,5 - 4,5
UHMWPE	2,8 - 4,0	90 - 140	2,9 - 3,8
LCP	2,8	65	3,3
PBO AS	5,5	280	2,5
M5	4	330	1,2
Cam Lifi	4,65	87	5,4

Balistik Korumada liflerin çarpma enerjisini yayma hızları (V) ve Balistik Koruma Kapasitesi (BKK) ,balistik performansı etkileyen önemli parametrelerdendir. Her iki parametreyi de incelediğimizde düşük yoğunluğa ve yüksek mekanik özelliklere sahip liflerin en iyi balistik performansı sağladığını göstermektedir ([http : // tubitaktam .ege. edu. tr / dosyalar / balistik_lifler. pdf](http://tubitaktam.ege.edu.tr/dosyalar/balistik_lifler.pdf), 2007).

Liflerin çarpma enerjisini yayma hızları V (m/s) ;

$$V (m/s) = (E/\rho)^{1/2}$$

$$V (m/s) = (F/\mu)^{1/2}$$

F: Darbe Kuvveti (N)

μ : Boyca Yoğunluk (g/m)

E: modül

ρ : özgül ağırlık (specific gravity)

Balistik Koruma Kapasitesi (BKK) ;

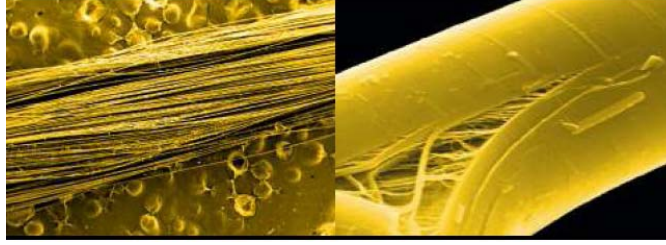
$$BKK = (W \cdot V_{son})^{1/2}$$

$$W = (\sigma \cdot \epsilon) / 2$$

σ :Kopma Mukavemeti (N)

ϵ :Kopma Uzaması (%)

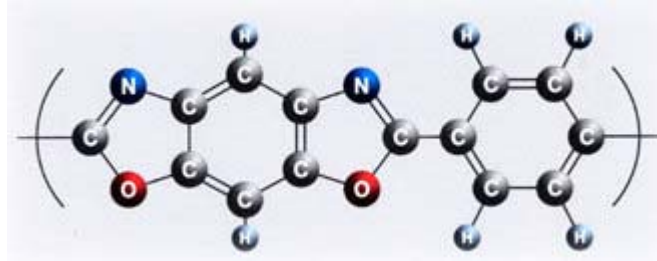
Poliamid lifleri düşük hızlı mermi ve fragmantlara karşı koruma amacıyla çok katlı olarak balistik koruma amacıyla kullanılan ilk liflerdir.Ancak bu liflerin 60 °C'nin üzerindeki sıcaklıklarda sürekli hava ile temas durumunda yüzey rengi bozulması ve darbe mukavemetinin düşmesi, yüksek performanslı liflere göre çok düşük mukavemet ve modül değerlerine sahip olmaları nedeniyle günümüzde bu liflerin yerini Aramid esaslı Kevlar,Twaron,Technora lifleri,yüksek molekül ağırlıkla Polietilen, Dyneema,PBO (Zylon),Karbon nanotüpler,örümcek ipeği gibi yeni yüksek performanslı lifler almıştır.

Şekil 6. Twaron Lifleri

(http://tubitaktam.ege.edu.tr/dosyalar/balistik_lifler.pdf, 2007)

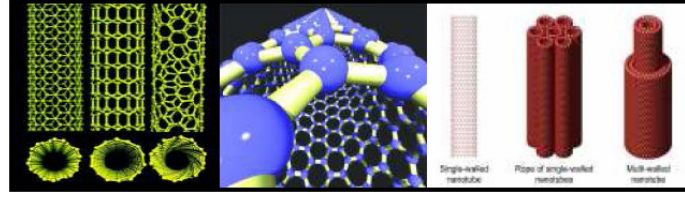
Zylon lifleri İlk olarak 1994 yılında Japon Toyobo firması tarafından piyasaya sürülmüştür. Makromolekül zincirlerinin lif eksenine paralel yerleşmesi sonucu lif mukavemetleri oldukça yüksektir. Diğer yüksek performanslı liflere göre oldukça yüksek mukavemete ve modüle sahiptirler ancak yüksek sıcaklık ve nemde mukavemet değerleri düşmektedir.Bu yüzden koruyucu bir yapı ile kaplanmaları gerekmektedir (www.toyobo.co.jp/seihin/kc/pbo/technical.pdf).

Şekil 7. Zylon lifinin kimyasal yapısı

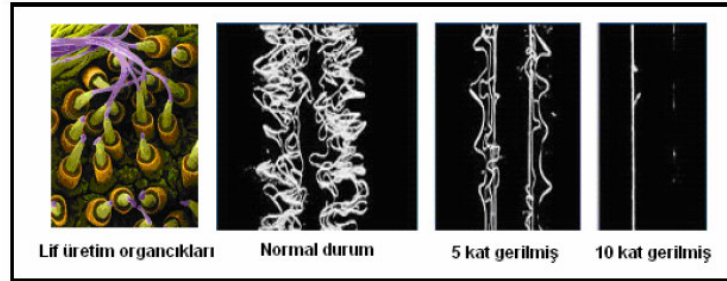
(http://www.toyobo.co.jp/e/seihin/kc/pbo/menu/fra_menu_en.htm,2007)

Karbon nano tüpler yassı karbon atomu yaprakları yuvarlanıp, silindir şekline getirilerek yapılırlar.Çelikten yüz kat güçlü, altı kat daha hafiftir. Nanotüp boyu, enine göre çok büyük olduğu için çok esnektir. Bu sebeple bileşenler, gerektiren kompozit materyal uygulamaları için uygundur.Geleceğin yüksek performanslı liflerini oluşturmak için kullanılacak olan nanotüp lifleri gerilmeye karşı en sağlam malzeme özelliği taşıyan liflerdir (Çerkez,2007). Avustralya Sydney Üniversitesi ,İleri Malzemeler Teknolojisi Merkezi'nde yürütülen bir projede karbon nanotüplerinin yüksek "elastikiyet" özelliğini ,sadece kurşunun malzemeye nüfuzunu önlemek amacıyla değil aynı zamanda kurşunun temasla birlikte geri tepmesini de sağlayacak şekilde kullanmak üzere bir yöntem geliştirmişler.Prof.Zhang ve ekibi,Institute of Physics'Nanotechnolgy dergisinde çıkan makalelerinde karbon natüplerin ;yüksek mukavemetleri, düşük ağırlıkları ve mükemmel enerji emme kapasiteleri ile geliştirdikleri malzemeleri,hızı 1000-3500 metre/saniye olarak değişen kurşun yağmurlarına tutarak deneyen araştırmacılar,karbon nanotüplerden imal edilecek dokuma esaslı,6 katlı iplik benzeri silindirik malzemenin kullanıcıyı dönerek,hızla gelen bir kurşundan koruyacağını belirtmiştir (Candan,2008).

Şekil 8. Karbon nanotüplerin yapısı

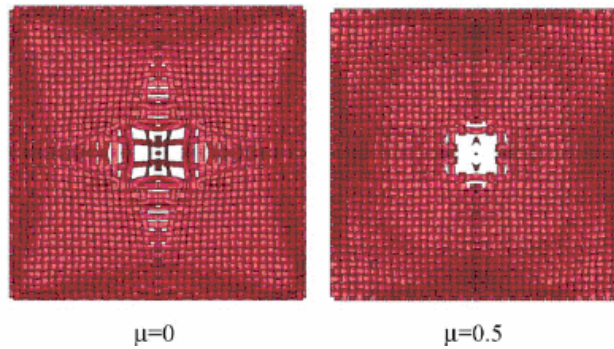
Örümcek ipeğinin balistik koruma ürünlerinde kullanımıyla ilgili araştırmalar devam etmektedir. Bu liflerin en önemli özellikleri doğal bir lif olmalıdır. Oldukça yüksek bir dayanıma sahip olması balistik tekstillerde kullanımı açısından avantaj olsa da yüksek elastikiyeti bu kullanımı sınırlandırmaktadır (http://tubitaktam. ege. edu. tr /dosyalar /balistik_lifler. pdf, 2007).

Şekil 9. Örümcek ipeği

2.5.2. Balistik Performansa Etkiyen Parametreler

Duan ve arkadaşları yaptıkları çalışmada sürtünme katsayısının artışıyla birlikte mermi çıkış hızının arttığını görmüşlerdir. Sürtünme katsayısı $\mu=0,5$ iken merminin çıkış hızının 749 m/s; sürtünme katsayısının 0'a yakın olduğunda mermi çıkış hızının 769 m/s'lik bir çıkış hızına ulaştığını saptamışlardır .Duan vd.(2006)

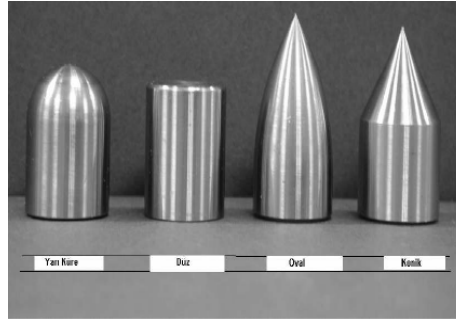

Şekil 10. Sürtünme katsayısının kumaş deformasyonuna olan etkisi

Bazhenov tarafından yapılan çalışmada da balistik koruyucu malzemelerin kuru ve yaş halde balistik performansı incelenmiş, kuru numunelerde delinme olmadığı, ıslak numunelerde delinme meydana geldiği görülmüştür. Islak numunelerde ipliklerde kopma gerçekleşmemiş olmasına rağmen ipliklerin yatay hareketi nedeniyle mermi kumaş içinden geçmiştir. Bu çalışmanın ışığı altında suyun mermi ile iplik arasındaki sürtünmeyi azaltan bir yüzey aktif madde gibi davrandığı ortaya konulmuştur.(Çerkez,2007)

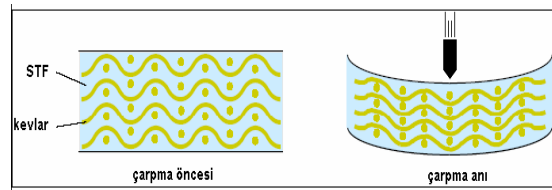
Yapılan çalışmalarda gevsek dokunmuş kumaşların ve dengesiz dokunmuş kumaşların balistik performansı düşürdüğü gözlenmiştir. Balistik koruyucu yapılarda genellikle düz dokuma veya basket dokuma kullanılmaktadır. Gevsek dokunmuş yapılarda mermi enerjisi kumaşa geçmekte, iplikler birbiri üzerinde itilmekte ve iplikler arasında boşluk açılarak mermi oraya yerleşmektedir. Balistik uygulamalarda kullanılacak olan kumaşların örtme faktörünün 0,6 ile 0,95 arasında olması önemlidir. 0,6'dan daha küçük örtme faktöründe kumaş çok gevsek bir yapıya sahip olacaktır. Bu durumda mermi iplikleri koparmayıp onları yanıl hareketlere zorlayarak delinme gerçekleştirmektedir. Cheeseman vd. (2003)

Mermi geometrisi de kumaş delinmesine etki eden en temel unsurların başında gelmektedir. Tan ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada bezayağı örgülü Twaron® lif esaslı kumaş üzerinde düz, yarıküre, oval ve konik uçlu mermi ile yaptıkları deneyler konik ve oval uçlu mermilerde çok az iplik kopuşunun olduğunu göstermiştir Tan vd. (2003).

Şekil 11. Farklı Mermi Geometrileri

Balistik Performansı artırma yönündeki araştırmalardan bir tanesi de Koloidal Silika Çözeltilisinin etkisini incelemek olmuştur. Bildiğimiz gibi Koloidal silika dispersiyonu denildiğinde mikro veya nano boyutta silikon dioksit parçacıklarından oluşmuş heterojen çözeltiler anlaşılmaktadır. Nano parçacıklı koloidal silika dispersiyonu visko-elastik malzeme özelliği göstermektedir. Lee ve arkadaşları tarafından etilen glikol içinde disperse olmuş koloidal silika dispersiyonu ile emdirilmiş kevlar® kumaşın balistik direncinde artış olduğu belirlenmiştir.

Şekil 12. Koloidal dispersiyon emdirilmiş kevlar kumaşın darbe anındaki davranışı
(http://www.ccm.udel.edu/STF/PubLinks2/ProtectiveFabricsUtilizingSTF_Pres.pdf,2007)

4.SONUÇLAR

Koruyucu tekstiller üretim miktarı yönünden teknik tekstiller içerisinde en küçük orandaki uygulama alanlarından birisidir. Ancak koruyucu tekstillerin birim materyal başına maddi değeri yüksektir. Özellikle Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme oranı arttıkça sağlık, güvenlik ve hijyenik standartların oluşturulması ve yaptırımların artması ile, koruyucu özelliğe sahip kıyafetlere olan talep de artmıştır.

ABD'nin ilgili bölümlerinin ürettikleri istatistiklerde ise son yıllarda okullarda yaşanan şiddet olaylarının etkisiyle ebeynlerin çocuklarının güvenliği için çareyi tekstilde aradıkları belirtiliyor. Bıçak darbelerine karşı koruyuculuk sağlayacak okul uniformaları ve kurşun geçirmez sırt çantaları taleplerindeki artış koruyucu tekstillerin gündelik hayatımıza da geçeceğinin en büyük göstergesi olmaktadır. Bu anlamda ülkemizde de üniversiteler, meslek kuruluşları ve devlet kademelerinden ilgili kesimlerin Koruyucu Tekstil Yapıları ile ilgili araştırma merkezlerinin kurulması için gerekli işbirliğinde bulunmalarını sağlamaları önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Kalın, B.M. (2008), “Tekstil Yüzeylerinin Yanmaya Karşı Dirençlerinin Arttırılması” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş
- Adanur,S. (1995),“Wellington Sears Handbook of Industrial Textiles,Woodhead Pub. Ltd.,UK.
- Beyit, A. (2006), “Nukleer, Biyolojik ve Kimyasal Korunma Amaçlı Koruyucu Tekstillerin Türkiye’de Üretilebilirliği”,Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Cireli ,A. ve Sarıışık M. (2000), “Koruyucu Giysilerde Termal, Biyolojik, Fiziksel, Kimyasal Test Yöntemleri ve Değerlendirmeleri”, Tekstil Teknik Dergisi, Temmuz, s. 120 – 128 .
- Emek,A. (2004), “Teknik Tekstiller Dünya Pazarı ,Türkiye’nin Üretim ve İhraç İmkanları”,Uzmanlık Tezi (Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı Sanayi Dairesi ,Ankara
- Mürk,A.G. ve Cireli,A. (2007), “Koruyucu Giysilerde Pestisid Penetrasyonu ve Test Yöntemleri”,Tekstil Maraton Dergisi, sayı 2 ,57-60.
- Çerkez,İ. (2007), “Kolloidal Silika Dispersiyonunun Polietilen Kumaşların Balistik Performansına Etkisi”,Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,70s.
- Cheeseman,B.A. ve Bogetti, T.A. (2003), “ Balistic Impact into Fabric And Compliant Composite Laminates. Composite Structure 61,s:161-173.
- Temiz, S. (2005), “Balistik kumaş ve test yöntemleri üzerine bir araştırma”, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi,99s.
- Jacobs, M. J., N.,Van Dingenen,J. (2001), “Balistic Protection Mechanism in personal armour”, DSM High Performance Fibers, Eisterweg 3, 6422 PN Heerlen, The Netherlands.
- [http : // tubitaktam .ege. edu. tr / dosyalar / balistik_lifler. pdf](http://tubitaktam.ege.edu.tr/dosyalar/balistik_lifler.pdf), 2007
- http://www.toyobo.co.jp/e/seihin/kc/pbo/menu/fra_menu_en.htm,2007
- Duan,Y., Kefe, M., Bogetti, T.A.,Cheeseman, B.A., Powers,B. (2006), “A Numerical Investigation of the influence of friction on energy by a high-strenght fabric subjected to balistic impact”, Impact Engineering 32, s:1299-1312.
- Tan,V.B.C, LIM,C.T., CHEONG, C.H. (2003), “ Perforation of high-strength fabric by projectiles of geometry” Int. Journal of Impact Eng., v:28, p:207-222.
- http://www.ccm.udel.edu/STF/PubLinks2/ProtectiveFabricsUtilizingSTF_Pres.pdf,2007
- www.polartec.com
- www.dupont.com

KURUMSAL KAYNAK PLANLAMA VE YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN İŞLETMELER İÇİN ÖNEMİ VE KULLANIMI

THE IMPORTANCE AND USAGE OF ENTERPRISE RESOURCE PLANNING AND MANAGEMENT INFORMATICS SYSTEMS FOR ENTERPRISES

Şeref BAHADIR BAŞKONUŞ¹

Selami SEDAT AKGÖZ²

ABSTRACT

In 21th century, global competition showed its effects firstly in the enterprises. Enterprises must take some precautions within to avoid negative effects of this alternation winds that caused by this atmosphere of competition. The most important issue that should be stressed here is; the first condition to be of advantageous in the market they operate for the enterprises is to run a methodical and brisk business. An Information systems with an active systematic infrastructure is very important for the enterprises and other organizations' welfare and competitive power.

The enterprises that produce goods and provide service increase their production as they have more demands and step into a development period day by day. With this period of development, enterprise's departments also start to enlarge too. However, to control between the departments gets more complicated and decrease and that causes difficulties that can not be solved very easily. At this level we need a structure which can integrate the operation periods in order not to face that kind of situations and to control the development. ERP (Enterprise Resourcing Planning) is the system that provide a centralized corporate profile to enterprise's operating period. In this study, the development of structure of ERP that is an institutional identity Information system and its contribution to the enterprises will be discussed.

Key words: Information Technologies, Information Systems, Management Information Systems, Enterprise Resourcing Planning.

ÖZET

21. yüzyılda küresel rekabet, etkisini ilk olarak işletmelerde göstermiştir. İşletmeler bu rekabet ortamının getirdiği değişim rüzgarının etkisinden olumsuz derecede etkilenmemek için kendi içlerinde bir takım önlemler almak zorundadırlar. Bu konuda üzerinde durulması gereken en önemli nokta, işletmeler faaliyet gösterdikleri piyasalarda rekabet yönünden avantajlı olmalarının ilk şartı işlerini belli bir düzen dahilinde ve kısa

¹ Öğretim Görevlisi Şeref Bahadır Başkonuş., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, sbbaskonus@ahievran.edu.tr

² Öğretim Görevlisi Selami Sedat Akgöz., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, sakgoz@ahievran.edu.tr

süre içinde yapmaktır. Çalışan ve sistematik bir bilgi sistemi alt yapısı, işletmelerin refahı ve rekabet gücü için çok önemlidir.

Mal ve hizmet üreten işletmeler, gelen talepler doğrultusunda üretimlerini artırarak günden güne büyüme sürecine girerler. Büyüme sürecinde, mal ve hizmet üreten işletmelerin departmanları da genişlemeye başlar. Bununla birlikte departmanlar arası kontrol gittikçe azalabileceğinden bu durum işletmeler için çözümü zor sıkıntıların doğmasına yol açmaktadır. Böyle bir durumun yaşanmaması ve büyümenin kontrollü bir şekilde yürümesi için bu aşamada iş süreçlerini bütünleştirici bir yapıya ihtiyaç vardır. İşletme sürecini kurumsal kimlik kazanmasını sağlayacak şekilde merkezi bir sistemde bütünleştirici sistemin ismi kurumsal kaynak planlama (ERP) sistemidir. Bu çalışmada, işletmelere kurumsal kimlik kazandıran bir bilgi sistemi olan ERP yapısının gelişimi ve işletmelere olan katkısı tartışılacaktır.

Anahtar kelime: Bilgi Teknolojileri, Bilişim Sistemleri, Yönetim Bilişim Sistemleri, Kurumsal Kaynak Planlama.

1. GİRİŞ

Gelişen piyasa koşulları dikkate alındığında etkin bir bilişim sistemi alt yapısına sahip olmayan işletmeler her zaman dezavantajlı konumdadırlar. Bilginin hızlı ve doğru şekilde gerekli kişilere ulaşması ve onların arzu ettiği bir yapıda formalize edilmesi bilişim sistemlerinin önemini ortaya koymaktadır.

21. yüzyılda işletmeler yeni bir kavramla tanışmışlardır. Bu kavramın ismi işletmenin yönetim sürecini teknolojiyle uyumlaştıran “Yönetim Bilişim Sistemi” dir. Yönetim Bilişim Sistemleri üst ve orta düzey yöneticilere işletmenin farklı departmanlarına ait ihtiyaç duydukları bilgileri kağıt yığınlarıyla zaman kaybederek aramanın yerine sistemden ulaşma olanağı sağlar.

Mal ve hizmet üreten işletmelerin artan müşteri talepleri karşısında üretim ölçekleri gittikçe genişliyor ve bunun sonucunda üretimde kullandıkları makine sayısı ve tesis sayısında artış görülüyor. Günümüzde üretim yapan işletmeler bu gelişmelere paralel olarak artan makine ve tesis sayısının getirdiği üretim yapısını tek bir merkezden kontrolünün sağlanması için bütünleştirici bir sistem özelliğine sahip Kurumsal Kaynak Planlama (ERP) sistemini kullanmaktadırlar.

2. YBS TANIMI VE KAPSAMI

21.yüzyılda işletmelerin hızlı değişimi yakalamaları doğru bilgiye en kısa sürede ulaşmaları ile mümkündür. Bilgiye ulaşmak işletmenin değişimlere ayak uydurması için tek başına yeterli değildir. Bunun yanı sıra Bilginin bilgisayar ortamında kayıt altında tutulması ve gerekli departmanlar arasında dağıtımının organize edilmesi şarttır. Günümüz işletmelerinde bu işlemlerin tamamının bilgisayar ortamında yapılmasına olanak sağlayan YBS (Yönetim Bilişim Sistemleri)’ni kurmuşlardır..

Yönetim Bilişim Sistemi; özellikle planlama denetleme ve düzeltici faaliyetlerde bulunabilmek amacıyla geliştirilmiş ve üretim, pazarlama, finans ve insan kaynakları gibi işletme işlevlerine ilişkin bilgileri çeşitli araçlar aracılığıyla yöneticiler için sunan bir sistemdir. (Sevim, 2003)Daha geniş bir ifadeyle Yönetim Bilişim Sistemi, kullanıcının istediği bilgileri onun isteği doğrultusunda şekillendirerek yönetim kararlarını destekleyen bir sistemdir.

Yönetim Bilişim Sistemlerinin ana kaynağı işletmelerin sahip oldukları veritabanlarıdır. YBS'nin bir veri tabanına sahip olması gerekir. Bilgisayar sistemi ve veri

dağıtımı bir YBS için zorunlu bileşenlerdir. Veri tabanı sayısal bilgilerin organize edilmiş toplamıdır. Fiyatlar, üretim çıktı ve oranları sipariş sayıları ve kapasiteler, veri tabanını oluşturan bilgi örnekleri olarak verilebilir. YBS'nin etkili olması için, uygun miktarda ve tipte yüksek kaliteli bilgi içermesi gerekmektedir (Tutar, 2006).

Yönetim Bilişim Sistemleri işletmenin içinden ve dış çevresinden aldığı verileri düzenleyip, işleyip bilgi haline getirdikten sonra yöneticilerin hizmetine sunan ve ihtiyaç duydukları bilgiyi üretmeleri için gerekli araçları sağlamaya yardımcı olan sistemlerdir. Yönetim Bilişim Sistemleri bilgi üretmek amacıyla bir işletme sürecinin işleyişi, yönetimi, analiz ve karar verme fonksiyonlarını destekleyen, bilgi teknolojileri tabanlı, bütünlük bir yapıdaki insan makine sistemidir.

2.1. YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN GEREKLİLİĞİ

Yönetim Bilişim Sistemi bir anlamda işletmenin kalbidir. Dünya ölçeğinde geniş ticaret hacmine ulaşan yöneticileri, rekabette üstün olabilmek için bilgi kaynaklarından en yüksek düzeyde yararlanmak durumunda kalmaktadır (Bengshir, 1996). Organizasyonların büyümesi bilgiye ulaşma, kayıt altına alma, işlenmiş bilgiye yeniden başvurma ve işletme içinde iletişimin etkin bir şekilde yürütülmesi konularına ilişkin bir takım sıkıntıları da beraberinde getirir. Özellikle bilgi aktarımı konusunda bilginin nereye ne şekilde ulaştırılacağı sorunlarına cevap bulunması için işletme içinde etkin bir YBS gereklidir. Yönetim bilişim sistemlerinin amacı sistematik bir yaklaşım içinde bilgilerinin işletmelerin amacına uygun olarak etkin ve verimli bir şekilde kullanımını sağlamaktır. İşletme yapısına uygun tasarlanmış bir YBS işleme sürecinden çıkan verileri karar organları tarafından değerlendirilmesi amacına yönelik hazırlanması için bilgi işlem departmanına gönderir. YBS'nin sunduğu raporlar sayesinde, yöneticiler karar verirken kullanmak mecburiyetinde oldukları bilgileri bulabilmek için saatlerce kağıt yığınları arasında aramak zorunda kalmadılar (Tanrıku, 1999). Bu süreç işletmelerde yönetim bilişim sistemlerini gerekliliğini vurgulamaktadır.

YBS 1970 li yıllardan günümüze firmalarda yer almasıyla birlikte düzensiz veri toplama ve bunların gelişigüzel kayıt edilmesinin sebep olduğu zorlukları ortadan kaldırmıştır. YBS kullanan işletmeler teknolojinin getirdiği avantajlardan yararlanarak küresel ortamda kendi sektörlerindeki rakip firmalara oranla rekabet üstünlüğünü ele almışlardır.

Günümüzde; Çok Uluslu işletmelerin hızla yayılması ve buldukları coğrafyanın dışında da iş yapmalarıyla birlikte doğal olarak faaliyet alanları genişlemiştir. Belli merkeze bağlı şubelerin denetiminin hızlı bir şekilde yapılması ve özellikle bu şubelerin çalışma koşulları konusunda gerekli bilgiye hızlı bir şekilde ulaşılması için YBS sistemlerinin kurulmasına yatırım yapmak zorunlu bir durum almıştır.

2.2. YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN İŞLETMELER İÇİNDEKİ YERİ

Yönetim Bilişim Sistemi bir işletmede görev yapan her düzeyde yöneticiye yardımcı olur. Her gün yapılması gereken rutin işlerde alt kademe yöneticilerine yardımcı olan Yönetim Bilişim Sistemi, genelde onların görevlerini azaltırken bazı durumlarda bu tür personelin tüm işini de yürütebilir. İşletmenin daha üst seviyedeki yöneticileri, yürütme işlerini fiilen yapmaktan çok, bu işlerin planlanmasında, karar verilmesinde ve kontrolünün sağlanmasında görev alırlar. Yönetim Bilişim Sistemi bu düzey yöneticilere planlama, karar ve kontrol işlerinde yardımcı olur. İşletmedeki üst düzey yöneticiler strateji ve

politika belirlemekle sorumludur. Bunların ihtiyaç duyduğu özet günlük enformasyonlar veya iç ve dış kaynaklı ayrıntılı veriler Yönetim Bilişim Sistemi tarafından toplanır, işlenir ve gerektiğinde karar verici yöneticiye sunulur.

2.3.YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN İŞLETME STRATEJİLERİNE ETKİLERİ

Yönetim Bilişim Sistemlerini kullanan organizasyonlar global rekabet ve hızlı değişim sürecinde gelecekte işletmeyi nelerin beklediğini kestirebilme ve kurum içi ve dışında etkin iletişimi sağlayarak amaçlarına ulaşma doğrultusunda diğer firmalardan daha avantajlı konuma geçmişlerdir. Günümüzde bilgi sistemlerini etkin kullanan işletmeler özellikle üretim alanında hızlı ve ucuz mamul elde etme olanağına kavuşmuşlardır. Siparişlerin zamanında ulaşması ürün kalıplarının bilgisayarda otomatik bir şekilde çizilmesi hem zamandan kazanma hemde işletmenin ekonomik anlamda büyümesi üzerinde olumlu sonuçlar vermiştir. Özellikle üretim süreçlerinde yeni ürünlerin ve hizmetlerin tasarımında güncellemeler belirli zaman dilimlerine bağlı kalmaksızın sürekli bir şekilde yapılmaktadır.

Yönetim Bilişim Sistemlerinin pazarlama üzerindeki etkilerine gelince 20 yıl öncesinde bir ürünü satın alan ve kiralayan işletmeler YBS kullanımıyla o ürünün üreticisi konumuna gelmişlerdir. Özellikle uygulanan pazarlama bilgi sistemleri sayesinde müşterilerin isteklerine en kısa sürede cevap verilerek ürün pazardaki konumu hakkında bilgiye çabuk ulaşarak hem ürün yelpazesinin genişlemesinde hemde markalaşma çalışmalarında avantajlı konuma gelecektir. Bu sayede pazarlama stratejileri yeniden yapılandırılacak ve tasarlanan bilgi sistemiyle uyumlu hale getirilmesine çalışılacaktır.

YBS kullanan organizasyonlarda çalışanların görevlerinde ve iş yönetimi süreçlerinde beklenmedik değişimlere neden olur. Özellikle işletmenin dışında yer alan tedarikçiler, rakipler, ikame ürünler konusunda stratejik karar alınması için çalışanların bilgi birikiminin uzmanlık derecesinde olması esastır.

Yönetim Bilişim Sistemlerinin iş üzerindeki etkilerini değerlendirdiğimizde işletmeler YBS sayesinde faaliyet alanlarını genişletebilirler ve geniş coğrafyalara yayılma olanağına kavuşurlar. Ofiste verileri kağıt üzerine elle işleyen personelin yerini bilgisayarları etkin kullanabilen ve sistemi yönetme vasıflı çalışanlar alır.

Yönetim Bilişim sistemleri organizasyonların üst yönetimleri tarafından yapılan stratejik planlar üzerinde de etkilidir Organizasyonların amaçlarının belirlenmesini, bu amaçlara ulaşılabilmesi için organizasyonun tasarlanmasını , ürün ve hizmetlerin temel fonksiyonlarının ve sınırlarının belirlenmesini içerir. Stratejik planlama yılları içerir. YBS stratejik planlamayı destekler.YBS yöneticiye yeni bir vizyon geliştirme açısından çok önemlidir. Yönetici profili çağın gereklerine göre değiştirme yoluna gider eğitim alarak, yönetim sistemlerindeki gelişimleri takip eder firmaya uygun bir yönetim yapısı geliştirme konusunda çalışmalar yapmaya yönelir. En önemlisi çalışanlarla ilişkilerinde de değişimi yakalar. İşletmede çalışan personelin yetki ve sorumluluk düzeyine göre sistemde yer almasını koordine eder. YBS yöneticinin yönetim felsefesini bilgisayar sistemleriyle uyumlu bir hal almasını sağlayarak hem işletmeyi hemde yöneticiyi yeni bir perspektife kavuşturur. Yönetici işletmeyi yönetmenin yanında yeni işletmede var olan bilgi sistemlerinin işleyişini bilmek zorundadır.

3. KURUMSAL KAYNAK PLANLAMA (ERP)SİSTEMİNİN İŞLETMELER İÇİNDE ÖNEMİ VE KULLANIMI

3.1. Kurumsal Kaynak Planlama Sisteminin İşletmelerde Kurulumunun Projelendirme Çalışmaları

ERP sistemlerinin işletmeye entegre edilmesinde ve işletme için gerekli ERP yazılımının seçiminde alıcı-satıcı konumdaki tafraların beklentilerini aynı noktada birleştirmek diğer bilgi sistemlerinin entegre etmekten daha zor bir süreçtir. Alıcı firma gereksinimlerinin tümüyle karşılandığı, kısa zamanda hayat geçirilebilen, kullanımını kolay ve masrafsız bir şekilde yapmayı planladığı bir çözüm elde etmeyi istiyor. Satıcı konumda olan firma ise, en kısa sürede ve yüksek bir maliyette satmayı amaçlıyor. ERP sisteminin işletme içinde kurulumuna başlanmadan önce belli süreçlerin yaşanması şart olmaktadır.

ERP sistemini adım adım kurmak, her zaman en etkili sonucu veriyor. Önce, teklif verme, satış, üretim planlama, sevkiyat ve finans gibi konuları kapsayan temel ERP kurulmalı; bu sistemler oturduktan sonra, bakım, insan kaynakları, web portalları ve ileri düzey raporlamalar gibi, adımlar devreye alınmalı. Bu aşamalı uygulama, ERP paketinden maksimum verim alınması için en önemli husustur (ERP Akademi, 2006).

Tablo1, ERP sisteminin uygulamadan önceki geçirdiği süreçleri göstermektedir. Bu süreçleri şu alt başlıklar halinde toparlamak mümkündür;

a) Proje ekibinin oluşturulması: ERP sisteminin kurulması öncesinde yaşana en önemli ve sıkıntılarının çok yaşandığı bir dönemdir. ERP yazılımını satan firmanın ve alan firmanın oluşturduğu proje ekibinin nitelikleri ve bilgi birikimi, ERP sisteminin kuruluşundan sonraki süreçteki performansı üzerinde etkili olacaktır. Burada üzerinde durulacak en önemli etken ERP yazılımını satın alacak firmanın oluşturduğu proje ekibinin performansı ERP sisteminin şirket içindeki geleceği için çok önemlidir; çünkü proje içinde yer alacak bu ekip ERP sistemini firmaya entegrasyon sürecini gerçekleştirmesinde anahtar rol oynayacaktır ve tüm departmanların sisteme entegre edilmesi sürecinde her departman için ana kullanıcıları belirleyecektir. Kullanılacak ERP sistemi firmanın Operasyonel sürecine uygun olup fakat proje ekibi projenin yürütülmesinde yetersiz kalırsa sistemin firma içinde başarısız olması kaçınılmazdır.

Tablo 1: ERP uygulamasının projelendirme safhası

ERP Seçim Yaklaşımı	Çıktılar
1.Proje Başlangıcı	Seçim Takımı Proje Detay Planı ERP Beklentiler
2.Gereksinim Analizi	İş Gereksinimleri Teknolojik Gereksinimler
3. Değerlendirme	Karar Kriterleri Kısa Liste ERP Demoları Referans ve Ziyaretler ERP Çözümü Seçim Kararı
4. Anlaşma Süreci	Hukuksal Onaydan Geçirilmiş Anlaşma

5. Uygulama Süreci ERP Uygulama Başlangıç Eğitimi

Kaynak: (Demir, 2005)

3.2. Başarılı Bir ERP Sisteminin İşletmeler İçin Faydaları

ERP sistemini kullanan işletmelerin sistemden fayda boyutunda bir beklentileri olmaktadır. Burada ERP sisteminin firmalar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini incelenecektir. Bunun öncesinde başarılı bir ERP uygulamasının ön şartlarını öğrenmekte yarar vardır. Başarılı bir ERP uygulaması için temel şartlar şu şekildedir.

1. Üst yönetim desteği ve kararlılığı
2. Tüm birim yöneticilerinin ve onlara bağlı olarak çalışanların yeni sisteme inanması
3. Her birimden uygulama çalışmalarında çalışacak personel tecrübesi ölçüsünde seçilmeli.
4. İşletme Kültürünün Değişime ve takım çalışmasına yatkın olması
5. Proje süresince kalifiye danışmanlar ile çalışılması
6. Firma içinde ERP konusunda tecrübeli proje yöneticinin istihdam edilmesi.

Yukarıda şartların tamamının uygulamaya geçilmeden önce gerçekleştirilmesi şarttır.

ERP sisteminin işletmeye en büyük faydası iş süreçlerinin düzenlenmesi yönündedir. Dağınık bir yapıdaki iş süreçleri ERP sistemi sayesinde bir düzene oturtulmaktadır. Bu sayede işletme içinde raporlamalar, bilgi akışı, hızlı karar alma durumları eskiye oranla daha iyi olacaktır. Her çalışanın istediği veriye istediği zaman erişebilme olanağı yönetim yapısını da yalınlaştırmaktadır (Baki, 2002).

Malzeme İhtiyaç Planlaması(MRP) ve diğer stok faaliyetleri ile etkin olarak stokların kontrol altına alınması ve optimum planlama yapılarak yarı mamul ve mamul stoklarının azaltılması (Telciler, 2004). Stokların birikerek gereksiz yere depoda yer tutmasına neden olacak durumları ortadan kaldırır.

ERP sistemi firmaların tedarikçi seçimi için etkili bir rol oynamaktadır. Çünkü uluslara arası ve yerli firmalar, ürün alacakları bir firmanın ERP projelerini ne kadar etkin kullandığını değerlendirmektedirler. Özellikle uluslar arası firmaların tedarikçi belirlerken ERP projesini kullananları tercih ettikleri bilinmektedir.

ERP sistemi müşterilerin bilgilerini sistemle bütünleştirip onların sipariş hareketlerini düzenli bir şekilde takip eder. ERP sistemleri müşteri siparişlerinin müşteri ilişkileri temsilcileri tarafından alınıp, yükleme yapılarına kadar ve finansın gönderdiği fatura bilgileri gibi tüm verilerin toplandığı yerdir. (Bilişim Terimleri, 2006).

ERP sistemlerinin en büyük en büyük faydalarından bir tanesi firmaya kurumsal kimlik kazandırmasıdır. ERP sistemini uygulayan işletmeler tüm iş süreçlerinin düzenlenmesi sonucunda müşteri siparişlerini eskiye oranla hızlı bir şekilde yerine ulaştırabilmenin yanı sıra müşteri mal veya hizmet talep ettiğinde isteğinin ne kadar sürede gerçekleşeceği konusunda müşteriye net cevap verebilme imkânına sahip olmaktadır.

ERP sistemini kullanan bir işletmenin çalışanlarının performansı yönünden avantajlı oldukları noktalar da vardır. ERP sistemini kullanan işletmenin çalışanları, müşteri siparişlerini girdiklerinde, yeni üretim malzemesi sağladıklarında, güncel ve güvenilir verileri kullanmanın verdiği güven içinde hareket ederler. Yöneticiler ise, işçilerin aynı bilgileri kullandıklarından emin olarak güven içinde karar almanın huzurunu yaşarlar. Organizasyonların bilgi işlem departmanları, endüstrinin standart teknolojilerine dayalı sistemler kullandıklarından, ERP uygulamalarını kolaylıkla destekleyebilmektedirler.

“ERP sisteminin bir şirketin iş performansını nasıl artırır?” Bu sorunun cevabını bulabileceğimiz sıralama aşağıdaki gibidir (Açıkgöz, 2005):

- Şirket içi entegrasyonu sağlar. Böylece tüm departmanlar ihtiyacı olan bilgiye anında ulaşır. Veri bir sefer girilir.
- Gerçek zamanlı stok kontrolü yapabilir.
- Üretim her aşaması ve siparişin hangi aşamada olduğu izlenebilir.
- Elde edilen veriler sayesinde ileriye dönük üretim planlaması yapılabilir.
- Gelen siparişin ihtiyacı olan hammaddeyi stoklardan kontrol eder, eksik olanların listesini çıkarır.
- Ürün ağaçları ve reçeteleri hazırlanarak üretim maliyetleri çıkarılır.
- Yöneticiler, karar destek amaçlı raporlara anında ve kesin sonuçlarla ulaşırlar.
- Sistemin sağladığı kolaylıklar sayesinde zamandan, işgücünden dolayısıyla paradan tasarruf edilir.
- Fireleri ve kayıpları önleyerek üretim maliyetlerini düşürür.

ERP Sistemlerinin olumlu yanlarının yanı sıra olumsuz yanlarına da değinilecektir. Bu sistemin olumsuz yönleri şu şekildedir;

- ERP Sistemlerinin maliyeti milyon dolarlara varan rakamlarla tabir edilir.
- ERP Sistemini uygulamak isteyen firmalar, bunu getireceği mali yüke katlanmayı göze almak zorundadırlar ve bütçe planlarını ona göre yapmak zorundadırlar.
- ERP sistemi firmaların kullandığı mevcut yazılımlardan farklı olduğu için firmanın yapısıyla hemen uyum sağlamayabilir.
- ERP sistemine ilk kurulumunda BS maliyetlerinin artmasına ve sistemin personele tanıtımına uzun bir zaman gerektirir.
- ERP sistemleri ilk başta öngörülen yatırım geri dönüş oranlarını sağlayamamıştır (Talu, 2004). Bu durum ERP sistemlerinin şirket için faydalı olup olmadıkları üzerinde tartışmaya açık konu niteliğindedir.
- ERP sisteminin sistemi sadece holding düzeyine gelmiş birden çok tesisi olan firmalar içindir.

4.SONUÇLAR

2000’li yıllardan yaşadığımız bu güne kadar sürece bakıldığında; bilgisayarların hayatımızın büyük kısmında var olduğu görülmektedir. Kamu kuruluşlarında olsun özel kuruluşlarda olsun tüm işler bilgisayarlar üzerinden yürütülmektedir. Bunun en temel göstergesi özellikle devlet kurumlarında vakit kaybettirici işlerin eski zamanlara oranla çabuk bir şekilde yürütülmesi olarak gösterilebilir. Bilgiler ihtiyaç duyulan bilgi arzu edilen zamanda hizmete sunulmak amacıyla güvenli bir şekilde bilgisayarlarda kayıt altında tutulmaktadır.

Bilgisayarların işletmelerde yoğun kullanımı ile birlikte yen bir akım doğdu: Bilgi akışını ihtiyaçlar doğrultusunda ve güvenli bir ortamda yürütmesini sağlayan kavramının ismi bilgi sistemleridir. İşletmelerin en büyük istekleri arasında şirket bilgilerinin güvenli bir ortamda muhafaza edilmesi yer ve zamana bağlı kalınmaksızın şirket için stratejik karar almaya yardımcı olacak bilgiye zahmetsiz ve mali külfetin minimum olduğu bir ortamda ulaşmak. Bunun yanı sıra şirketteki işleyişi şirket dışından bile görebilecekleri bir sistem içinde çalışmaya duyuyorlar. Günümüzde işletmelere fırsatı getiren felsefe Yönetim Bilişim Sistemleridir. Etkin bir YBS alt yapısına sahip olan şirketlerin rakiplerinden daha ileride olduklarını açık bir şekilde görmekteyiz. Yönetim Bilişim Sistemleri Sayesinde

yöneticiler şirket dışından bile On-line ortamda şirketteki sürecin ne şekilde işlediği görebiliyorlar gerektiği noktada erken müdahale etme olanağına sahip olabiliyorlar.

Son yıllarda insan nüfusunun hızlı bir şekilde artmasına paralel olarak üretilen mal ve hizmetlere olan talep miktarı da artmaktadır. Bu durum üretim yapan işletmeleri üretim kapasitelerini daha da artırmak zorunda bırakıyor. Daha fazla mal ve hizmet üretmek için üretimde kullanılan makine ve araçların sayısı da artmaktadır. Bu durum merkezi bir kontrol sistemine ve departmanlar arası bilgi akışını hızlandıracak ihtiyaç duyulduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Burada işletmelere yeni bir kimlik kazandıran Kurumsal Kaynak Planlama (ERP) sisteminin gerekliliği söz konusudur. ERP sistemi günümüz şartların işletmelerin kullanması gereken bir sistemdir. İşletmenin tüm fonksiyonlarını bir noktada bütünleştirmenin yanı sıra büyümeyi kontrol altında tutar. İşletmenin daha düzenli bir şekilde yönetilmesini sağlarlar.

İşletmelerin ERP sistemini kullanmaya iten diğer bir nokta da ERP sisteminin getirdiği düzen sayesinde insana dayalı üretim yapısı yerini bilgisayar destekli üretim yapısına bırakacaktır. Bunun sonucunda üretim verimli bir şekilde ilerleyecek ve üretim sürecinde verilecek kararlar için departmanlardan gelecek tecrübeler doğrultusunda üretilen tahmini bilgilere gerek kalmayacaktır.

ERP sistemi, işletmenin üretim sürecini düzenleyen ve işletmede çalışan tüm personeli işini içine çeken bir bilgi sistemidir. İşletmeyi tamamen kurumsal bir yapıya dönüştürüp ürün kalitesini artırma yolunda rehber bir sistemdir. Kurumsallaşma sürecinde olan işletmeler ERP sistemine yatırım yapmak zorundadırlar, aksi durumda kontrolsüz büyümenin sonucunda batma noktasına gelebilirler. ERP sistemi işletmeye düzen getirir, işletmenin müşteri sayısını ve ürettiği ürün miktarını artıran bir sistem değildir. Sonuç olarak ERP; işletmenin stratejik amaç ve hedefleri doğrultusunda müşteri taleplerine en uygun şekilde cevap verebilmek için farklı bölgelerde bulunan tedarik, üretim ve dağıtım kaynaklarının en etkin ve verimli bir şekilde planlanması, koordinasyonu ve kontrol edilmesi fonksiyonlarını içinde barındıran bir sistemdir.

İşletmeler ERP sistemini kullanmadıklarında kağıda dayalı iş uygulamaların verdiği dağınık ve güvensiz bir bilgi sistemi içerisinde işlerini yürütmek zorunda kalacaklardır. Bunun yanı sıra ellerinde yeterli bilgi olmadığında yönetimde ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. İşletme için gerekli ve önemli bilgileri elde edebilmek için büyük çaba harcarlar ve buna bağlı olarak gereğinden fazla zaman kaybı yaşamaktadırlar. Organizasyonlar bu tür zaman kayıplarını yaşamamak ve dağınık olana iş yapılarını tek bir merkezde gerçekleştirmek için bütünleştirici yapıda bir bilgi sistemi olan ERP sistemini kullanmalıdırlar.

Firmalar ERP ve YBS sistemlerinin projelendirmesi ve kuruluşu. ihtiyaçlarının doğrultusunda tercih yapmalıdırlar. Sonuçta ERP ve YBS firmaları için ilk başta maddi kazanç olarak algılanmamalıdır.YBS ve ERP sistemlerinin işletmedeki iş süreçlerini bütünleştirici ve hızlandırıcı bir etken olduğun unutulmamalıdır. Özellikle üretim odaklı iş yapan işletmelerin mevcut bilgi sistemlerinin yerine ERP sistemlerini kullanmaları iş süreçlerinin kontrollü şekilde yürütmesi yönünde faydalı olacaktır.

Sonuç olarak kurumsallaşma sürecini sistemli bir şekilde yürütmek isteyen işletmelerin ERP ve YBS sistemini kullanmaları zorunludur. İşletmeleri kapalı sistem organizasyon yapısının verdiği sıkıntılardan kurtarmak ve dünyada teknolojik değişmelere uyum sağlamasını kolaylaştıracak tek sistem YBS'dir. Değişime entegre olmak isteyen organizasyonların kullanması gereken bilgi sistemleri ERP ve YBS dir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, T.; ERP Eğitim Sunumları, TKG Otomotiv, Bursa, 2006
- Baki, B.(2002.), ERP Yazılımlarını Yerleştirme Stratejileri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt III, Sayı 1, Trabzon.
- Bengshir, T. K.(1996), Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim , TODAİE Yayınları, Demir, Merih(2005), “ERP Seçiminde Yama Yaklaşımı”, CRMpro Dergisi, ERP Özel Sayısı, Sayı 13, Haziran-Temmuz
- Laudon, K. ve Laudon, J. P. (2006)., Management Information Systems: Manageing The Digital Firms, Ninth Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Marnewick, C. ve Labuschagne, L. , RAU Standart Bank Academy for Information Technology, Rand Afrikaans University, Auckland Park, South Africa, 2005
- Talu, Ş.(2004), Sorularla Kurumsal Kaynak Planlama, İstanbul Ticaret Odası, Yayın no: 2004-27, İstanbul
- Tanrıkulu, Z.(1999), Bilişim Sistemlerindeki Gelişmelerin İşletme Yönetimine Etkileri, Yönetim Bilişim Sistemleri Geliştirme ve Bir Uygulama Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Organizasyon ve İşletme Politikası Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tutar, H., Yönetim Bilgi Sistemi, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.
- Telciler, C(2004), ERP Önemi Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Bilgi Teknolojileri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli
http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/64.html

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE KÜRESEL SOSYAL VATANDAŞLIK İÇİN TURQUALITY PROGRAMI

TURQUALITY PROGRAM FOR INSTITUTIONAL SOCIAL RESPONSIBILITY AND GLOBAL SOCIAL CITIZENSHIP

H. YELDA ŞENER¹

GÜLTEN EREN GÜMÜŞTEKİN²

ABSTRACT

Due to the impact of globalisation on manufacturer, consumer and the market, institutional social responsibility, global social citizenship and international brand equity have become the primary subjects for enterprises, and thus have showed an interactive development with one another.

Global social citizenship, which is based on management of the relation of enterprises with local, national and international societies through an integrated approach, is primarily possible if these enterprises fulfil their institutional social responsibilities, which mean focusing on willing contributions to achieving a better society and developing professional relationships with their partners relying on work ethics while gaining commercial earning. In this process, Turquality Program has been developed for Turkish enterprises and it is a kind of a guarantor for them in terms of institutional social responsibility and global social citizenship. Turquality Program- which aims to create international Turkish brands from Turkish brands with competitive advantage, to position these brands in the international market and to create a Turkish product image in these markets- supports image campaign costs, costs of cultural and social responsibility activities, sponsorship, seminar and conference costs of these enterprises occurring in the target countries as expressed in their strategic business plan from the date their brands have been involved into support coverage.

In this study, Turquality Program is assessed in terms of whether Turkish enterprises bear the characteristics of institutional social responsibility and global social citizenship in international markets.

Key words: Institutional social responsibility, global social citizenship, international brand equity, Turquality Programı

ÖZET

Küreselleşmenin üretici, tüketici ve pazar üzerindeki etkisiyle, işletmeler için kurumsal sosyal sorumluluk, küresel sosyal vatandaşlık, uluslararası marka değeri en

---

¹ Öğr. Grv., Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, yeldasener@gmail.com

² Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, ggumustekin@gmail.com

öncelikli konular olmaktadır ve bu kavramlar birbiriyle etkileşimli bir gelişme göstermektedir.

İşletmelerin ilgili oldukları yerel, ulusal ve uluslararası topluluklarla ilişkilerinin bütüncül bir yaklaşımla yönetilmesine dayanan küresel sosyal vatandaşlık öncelikle, işletmelerin ticari kazançlar sağlarken daha iyi bir toplum için gönüllü katkılarda bulunmaları ve sosyal paydaşlarla iş ahlakına uygun iş ilişkileri geliştirmeleri anlamına gelen kurumsal sosyal sorumluluklarının yerine getirilmesiyle mümkündür. Bu süreçte Türk işletmelerine yönelik geliştirilen Turquality Programı, kurumsal sosyal sorumluluk ve küresel sosyal vatandaşlık için garantör niteliğindedir. Ülkemizde rekabet avantajı sağlayan markalardan uluslararası Türk markalarının yaratılmasını, bu markaların uluslararası pazarlarda konumlandırılmasını ve bu pazarlarda Türk malı imajının oluşturulmasını amaçlayan Turquality Programı, işletmelerin stratejik iş planlarında hedef pazar olarak belirtecekleri ülkelerde destek kapsamına alınan markaları ile ilgili olarak destek kapsamına alındığı tarihten sonra gerçekleştireceği ülke imaj kampanyaları, kültürel, sosyal sorumluluk amaçlı faaliyetler, sponsorluklar, seminer ve konferanslar gibi harcamaları desteklemektedir.

Bu çalışmada, Türk işletmelerinin uluslararası pazarlarda kurumsal sosyal sorumluluk ve küresel sosyal vatandaşlık sıfatlarını taşımasında Turquality Programı değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, küresel sosyal vatandaşlık, uluslararası marka değeri, Turquality Programı

1.GİRİŞ

Günümüz rekabet ortamında işletmelerin gücü marka değeri ve müşteri değeri ile ölçülmektedir. Bir işletmenin de marka olabilmesi, müşterilerine sunduğu performans ölçütleri ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmesiyle yakında ilgilidir. Uluslar arası pazarlarda rekabet eden işletmelerin belirli kalite ve çevre standartlarına uygun iş yapabilmeye kabiliyeti onlara sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu açıdan Küresel ilkeler Sözleşmesi'nin işletmeler için küresel kurumsal vatandaşlık çağrısı yapması ve ülkemizde de Turquality Programıyla şirketlerin hem dünya markası olabilmeleri hem de küresel sosyal vatandaş olabilmeleri açısından desteklenmesi birbiriyle ilişkili konu olarak değerlendirilmektedir.

2.KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE KÜRESEL SOSYAL VATANDAŞLIK İÇİN TURQUALITY PROGRAMI

Sosyal sorumluluk, işletmelerin hukuki ve ekonomik şartlarını, iş ahlakını, hem işletme içi hem de işletme dışı ilgili kişi ve kuruluşların beklentilerini göz önünde bulundurarak bu doğrultuda yürütülen bir çalışma stratejisidir (Dinçer,1996). Günümüzde sosyal sorumluluk, işletmelerin sadece kar maksimizasyonu değil, aynı zamanda sosyal faydalar üzerinde durulması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Demirci, 2008). Bu doğrultuda, kamu beklentilerinin değişmesi, daha iyi bir işletme çevresinin oluşturulması, kamu imajının artırılması, cezalandırıcı devlet düzenlemelerinden kaçınılması, değişen sosyo-kültürel normlara uygun hareket edilebilmesi, toplumun işletmelerin büyüme hızlarına uygun çevre sorunlarını üstlenme beklentilerinin karşılanması, toplum açısından

önemli olan kaynaklara sahip olması, sosyal sorunların ortaya çıkmasına izin vermeden önceden alınacak tedbirlerle toplum için daha yaşanabilir alan oluşturulması, atıkların tekrardan kara dönüştürülebilmesi açısından sosyal sorumluluğun tüm işletmelerce önemsenmesi gerekmektedir (Torlak,2003).

Sosyal sorumluluk alanında birçok girişim bulunmaktadır. Uluslararası organizasyonlarca başlatılan ve sürdürülen kurumsal sosyal sorumluluk girişimleri ve yayınlanan bildirgelerden biri ILO'nun Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika İle İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi'dir. Çokuluslu şirketler; sermayenin, teknolojinin ve emeğin verimli kullanımını sağlayarak hem geldikleri hem de gittikleri ülke ekonomilerine önemli katkıda bulunmaktadır. Hükümetlerin izledikleri kalkınma politikaları göz önüne alındığında da bu şirketlerin ekonomiye, sosyal refaha, yaşam standartlarının yükselmesine, istihdam olanaklarının yaratılmasına dünyanın her yanında güçlü destek sağladığı görülmektedir. Çokuluslu şirketler ve sosyal politika ile ilgili ilkeler üçlü bildirgesiyle hükümetlerin iş ve işveren kuruluşlarının çok uluslu şirketlerin ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunabilecek önlemleri, girişimleri ve sosyal politikaları benimsemeleri sağlanmaktadır. Hükümetlerin, işçi ve işveren kuruluşlarının ve çokuluslu şirketlerin istihdam, eğitim, yaşam ve çalışma koşullarında gönüllülük esasını temel alan tavsiye ilkeleriyle tüm tarafların, devletlerin yönetim haklarına saygılı, ulusal ve yasal yönetmeliklere uygun, yerel uygulamalara önem veren ve ilgili uluslararası standartları benimseyen bir politikayla hareket yolu belirlenmektedir. Çokuluslu şirketler, yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla işgücü gereksinimlerini karşılamak, işsizlik ve eksik istihdam sorunlarını çözmek için etkin istihdam politikaları benimsemelerinin yanı sıra gittikleri ev sahibi ülke vatandaşlarının istihdamına, meslek gelişimine önem vermesi gerekmektedir(<http://www.ilo.org/public/english/employment/multi/download/turkish.pdf>, 6.4.2009).

Sosyal sorumluluk girişimlerinden ikincisi olan OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi'ndeki sosyal sorumluluk anlayışına göre, şirketlerin sürdürülebilir bir kalkınma için ekonomik, toplumsal ve çevresel gelişime katkıda bulunmaları, iç ve dış pazardaki faaliyetlerin geliştirilmesi yanında yerel toplumla yakın işbirliği kurarak ticari çıkarlar dahil yerel kapasite gelişimine katkıda bulunmaları, iş olanakları yaratıp eğitime destek vererek insan sermayesinin oluşumunu sağlamaları, faaliyetlerinin çevre, sağlık ve güvenlik üzerindeki etkileri açısından yeterli ve güvenilir bilgi toplamaları, bu bilgilere göre çevre konusunda daha iyi bir performans için belirli aralıklarla güncelliği kontrol edilen amaçlar belirlemeleri, bu amaçlar doğrultusundaki ilerlemeleri izlemeleri, bunları kamuoyuna ve çalışanlara iletmeleri, çevre, sağlık ve güvenlik konularından etkilenen topluluklarla sürekli iletişim halinde olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda, işletmelerin en iyi çevre performansı ile ilgili standartları yansıtan teknoloji ve çalışma usullerinin işletmenin bütün kısımlarında benimsemeleri, çevre üzerindeki olumsuz etkisi olmayan, kaynak kullanımında verimli, yeniden kullanılmaya uygun ya da güvenli bir şekilde yok edilebilen ürünler geliştirmeleri, ürünlerin kullanılmasında ve çevre üzerinde etkileri bakımından müşterilerin daha bilinçli hale getirilmesini desteklemeleri, çevre bilincini ve çevre korumasını artıracak politikaları geliştirmeleri gerekmektedir (<http://www.oecd.org/dataoecd/61/43/38111419.pdf>, 06.04.2009).

Sosyal sorumluluk konusunda önemli girişimlerinden biri olan Birleşmiş Milletler Küresel Sözleşmesi'nde ise, işletmelerin desteklemesi ve uygulamaya geçirmesi gereken insan hakları, çalışma standartları, çevre koruma, yolsuzluklarla mücadele alanlarında belirlenen ilkelere göre, işletmelerin insan haklarını göz önünde bulundurmaları, çevre sorumluluğunu destekleyecek girişimlerde bulunmaları, çevre dostu teknolojilerin

geliştirilmesi ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmaları, verimli işgücü politikalarını benimsemeleri ve yolsuzlukla mücadele etmeleri gerekmektedir.

Küresel sözleşme başlıca 10 ilkedен oluşmaktadır:

İnsan hakları

İlke 1: İşletmeler evrensel düzeyde insan haklarının korunmasını desteklemeli ve saygı göstermelidirler,

İlke 2: İşletmeler insan hakları suistimallerine iştirak etmediklerinden emin olmalıdırlar,

İşgücü

İlke 3: İşletmeler, serbest sendikalaşma ve toplu iş sözleşme hakkının etkin bir biçimde tanınmasını sağlamalıdırlar,

İlke 4: İşletmeler, her türlü zorla çalıştırma ve mecburi çalışmanın durdurulmasını sağlamalıdırlar,

İlke 5: İşletmeler, çocuk işçi çalıştırmaya son vermelidirler,

İlke 6: İşletmeler, çalışma yaşamında ayrımcılığın kaldırılmasını desteklemelidirler,

Çevre

İlke 7: İşletmeler, çevresel zorluklara karşı tedbir olarak başlatılan yaklaşımları desteklemelidirler,

İlke 8: İşletmeler, daha fazla çevre sorumluluğunu desteklemek için inisiyatifler üstlenmelidirler,

İlke 9: İşletmeler, çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yayılmasını teşvik etmelidirler,

Yolsuzlukla mücadele

İlke 10: İşletmeler, fahiş fiyatlandırma ve rüşvet de dahil olmak üzere her türlü yolsuzluğa karşı mücadele etmelidirler (Aktan-Vural,2007).

Küresel İlkeler Sözleşmesi, sürdürülebilir gelişmeyi ve iyi kurumsal vatandaşlık uygulamalarını destekleyen gönüllü bir girişimdir. Evrensel olarak kabul edilmiş prensiplere dayalı ilkeler bütünüdür. Kurumlar ve diğer paydaşlar arasında bir iletişim ağıdır. Öğrenmeye dayalı ve deneyimlerin paylaşımına açık bir forumdur. Böylece, kritik konularla ilgili diğer şirketler, sivil toplum kuruluşları, işçi örgütleri ve hükümetlerle işbirliği yaparak iletişim kurmak için küresel ve yerel fırsatlar sunmaktadır.

Güç sorunlarla karşılaşıldığında pratik çözümler ve stratejiler için ilham verici doğru uygulamaların ve deneyimlerin paylaşılmasını sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler'in gelişmeyle ilgili konularda geniş bilgi ağından hangi şirketlerin faydalanabileceği ile ilgili bir başlangıç noktası oluşturmakta ve Birleşmiş Milletler'in devletler, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlarla bir araya gelebilme ve onlara ulaşabilme gücünü vermektedir (http://www.unglobalcompact.org/docs/networks_around_world_doc).

Çevre ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nda (UNEP) sürdürülebilir kalkınma, iyi kurumsal vatandaşlık için önemli bir güç olarak kabul edilmiştir, çevre yönetiminde potansiyel çevre tehditlerine önceden önlem alınmanın önemi, enerjide verimlilik, atıkların azaltılması ya da yeniden işlenmesine yönelik atık yönetimi, çevre politikalarının periyodik olarak güncellenmesi ve bu doğrultuda çevresel riskleri azaltmak ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla müşterilerle sürekli bilgi paylaşımında bulunmanın önemi, çalışanlar, müşteriler, hükümetler ve toplumla çevre yönetimi konusunda iletişim kurmanın önemi vurgulanmaktadır.

Avrupa Birliği Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimi "Green Paper"da ise kurumsal sosyal sorumluluğun ekonomik, sosyal, çevresel ve tüketici açısından bütünsel bir yapıda incelendiği, özellikle gelişmekte olan ülkelerin iş dünyası ve sosyal gelişimi üzerindeki etkisi düşünülerek kamuoyunun bilgilendirilmesinin önemi, sosyal sorumlulukta en iyi uygulamalardan yararlandığı görülmektedir (Aktan-Vural, 2007).

Tüm bu sosyal sorumluluk girişimleri özünde var olan Küresel Kurumsal Vatandaşlık, işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken yasalara uygun davranmaları, güvenli üretim yapmaları, maliyet verimlilik ölçüsünü tutturmaları, yeni iş alanları yaratmaları, eğitim ve teknoloji alanlarında destek sağlamaları, çevre, ahlak, emek ve insan hakları konularında uluslararası standart ve değerleri taşımaları, faaliyetlerin çevre üzerindeki olumsuzlukları en aza indirmeleri, küresel kurumsal vatandaş olarak tedarik zinciri yönetiminde, toplumsal alanda iş süreçlerinden etkilenen paydaşları belirlemeleri ve onlarla verimli şekilde birlikte çalışabilmeleri ve bu süreçte üst yönetiminin önemi üzerinde duran bir kavramdır. (http://www.weforum.org/pdf/GCCI/GCC_CEOstatement.pdf, 06.04.2009). Küresel kurumsal vatandaşlık, işletmelerin marka ve şirket değerlerinin artması, daha nitelikli beşeri kaynakların işletmede istihdam edilmesi, kurumsal öğrenme ve yaratıcılık düzeyinin artması, bu kriterlere sahip işletmelere cazip bakan yatırımcıların çekilmesi böylelikle borçlanma maliyetlerinin düşürülmesi, yeni pazarla girme kolaylığı sağlaması ve müşteri sadakatini artırılması, verimlilik ve kaliteyi artırması, daha iyi risk yönetimi, kamuoyu ve kanun koyucularının desteğini elde edilmesi sağlaması açısından önemlidir. (Argüden,2008)

Küresel İlkeler Sözleşmesi, dünya şirketlerini iyi bir küresel kurumsal vatandaş olmaya davet etmektedir. Bu noktada da uluslararası standartları kabul etmenin yanında Türkiye için Turquality programı, kurumsal sosyal vatandaşlık ve küresel sosyal vatandaşlık için, Türk markalarının dünya markası olabilmesi, bu markaların sosyal vatandaş olarak itibarlarının güçlenmesi ve Türk imajının tüm dünyada kabul edilebilirliği açısından önemlidir. Ayrıca Turquality Programı, uluslararası standartlara ilişkin belgelere sahip olan işletmeleri desteklemenin ötesinde uluslararası pazarlara yeni girecek işletmelere bu belgelere sahip olma sürecinde teşvikler sunmaktadır.

Turquality, katma değer sahibi ürünleri iç ve dış rekabetten ayırıştırmak, dünya markası olma yolunda maddi ve yönetsel katkı sağlayan bir program olma özelliğini taşımaktadır. Turquality ile ürünün tasarımından rafındaki satışına kadar tüm süreçlerde özenli ve sistematik kalite yönetim kimliğinin oluşturmasını amaçlamaktadır. Tüketici gözünde Turquality, güncellik, çağdaşlık, kalite, yenilikçilik gibi temel değerleri ifade etmektedir. Turquality'nin logosu, kullanılan ürün açısından aynı zamanda "kalite garantörü" olma özelliği de taşımaktadır. Tüm markalar için bir "gelişim katalizörü" olması planlanan Turquality, Türkiye'nin ürün ve hizmet kalitesindeki farklılaşmanın sembolü olacaktır.

Uluslararası rekabetin gereği Türk endüstrisi kendisini stratejik olarak yeniden konumlandırmaktır. Bu konumlanmanın gereği olarak, markaların imajlarını dünya standartlarına taşımak bir zorunluluk olacaktır. Turquality yapısı itibarıyla alanında özgün bir programdır. Türk ürünlerinin ve firmalarının dünyadaki başarılarını sağlayacak değişimin katalizörüdür. Günümüz global pazarındaki rekabetin karmaşık yapısı sebebi ile Turquality programının ulaşmaya çalışacağı iki temel misyonu vardır: Organizasyonel Mükemmellik ve Turquality Belgesidir (<http://www.itkib.org.tr>).

Programı yürütenlerin ağırlıklı olarak üzerinde durdukları, programın finansal büyüklüğünün çok ötesinde yaratacağı sinerjinin işletmeler üzerinde daha da etkisi olacaktır. Dünya pazarlarını kendi markalarıyla hedefleyen işletmeler için Turquality bir kulüp olacaktır. Turquality etiketinin kullanımı sadece son tüketiciler tarafından kullanılan sanayi ürünleri için geçerli olacaktır. Çünkü amaç, son kullanıcının Turquality markasını öğrenerek bu ürünleri tercih eder hale gelmesini sağlamaktır.

Turquality programına katılmak için ilk adım DTM'ye başvurmaktır. DTM, yapılan başvuruların arasından halen yurtdışında markalaşma adına çaba gösteren ve uzun dönemde bu çabasını sürdürmeyi planlayan, mevcut Turquality kriterlerine uyan

işletmeleri içermekte ve bu özellikleri taşıyan işletmelere Turquality etiketini taşıma hakkı verilmektedir. Ülkemizde uluslararası standartlarda marka yönetimini başarılı bir şekilde uygulamak ve Turquality programına yeni işletmeleri dahil edebilmek için, uluslararası işletme bünyesinin tamamını kapsayan doğru bir yapılanmaya gerek duyulmaktadır (Sağmal,2005). Turquality programı kapsamına alınırken, şirketlerin operasyonel olgunluk seviyeleri, finansal performansları, markanın kazandığı uluslararası güç ve yıllar itibariyle göstermiş olduğu performans odaklı 10 kriter açısından inceleme yapılmaktadır. Bunlar:

- Stratejik planlama ve kurumsal performans yönetimi
- Finansal performans
- Tedarik zinciri yönetimi
- Marka yönetimi
- Marka performansı
- Ürün tasarımı ve geliştirme
- Pazarlama, müşteri ve ticaret yönetimi
- Kurumsal yönetim
- İnsan kaynakları
- Bilgi sistemleri

Turquality, Türkiye girişimcisi için bütün sektörlerle yönelik olarak belirli standartların tespit edilerek, uygulanmasına destek olmak için tasarlanmıştır. “Made in Turkey” etiketli ürünlerin made in Italy, Japon veya Germany kadar itibar görmedikleri açıktır. Öte yandan bu ülkelerin özellikle hazır giyimde dünyaca ünlü markalarının üretimlerini Türk firmalar gerçekleştirmektedir. Türkiye’nin 1996 yılında Gümrük Birliği’ne girmesinin de etkisiyle Türkiye bugün “Avrupa üretim sisteminin” bir parçası haline gelmiştir.

Dünyanın pek çok ülkesinde Türk markalı ürünler satılmaktadır. Ancak, Türkiye artık bireysel başarılarla yetinmemelidir. Bugün Türkiye’nin yıldızı sayılabilecek markalar dünya pazarlarına ortak bir çatı altında çıkmaya başlamıştır. Turquality adı verilen bu sistem ile hem ürün hem de üretim süreçlerinde toplam kaliteyi yakalayan işletmeler tescil edilmektedir. Tescil edilen işletmeler Turquality etiketini ürünlerine iliştiirmektedir. Turquality’in ilk aşamada hedefi, bir kalite belgesi olarak Türk hazır giyim sektörünün uluslar arası pazarlarda imajını ve kalite algılamasını yükseltmek olmuştur. Turquality programında önceliğin hazır giyime verilmesinin sebebi, Türkiye’nin ihracatta en başarılı sonuçlara bu sektörde ulaşmasıdır. Günümüzde hazır giyim ve deri sektöründen sonra, programın diğer sektörlerle de yayıldığı görülmektedir (Sağmal, 2005).

İlk uygulamasına tekstil ve hazır giyim sektörüyle başlayan Turquality, şu anda ülkemizin rekabet avantajını elinde bulundurduğu, markalaşma potansiyeline sahip tüm sektörlerle destek vermektedir. Turquality kapsamında, tekstil ve hazır giyimden hızlı tüketim mallarına, dayanıklı tüketim malları ve ev malzemelerinden kuyum/mücevher ve otomotiv sektörüne kadar birçok sektörde 61 marka destek görmektedir (Asurluoğlu, 2008). Bunlardan bazıları şunlardır:

Dayanıklı tüketim ürünlerinde: Bürotime, Çanakkale Seramik, E.C.A., Kalebodur, Pimapen, Serel, Beko, Bellona, Blomberg, Çilek, Doğtaş, Fınlux, İstikbal, Kale Kilit, Lassa, Paşabahçe, Vesbo,

Endüstriyel Makine’da: Hidromek, Ozti,

Hızlı Giyim’de: Colin’s, Damat&ween, Desa, Fabrika, İpekyol, Jimmy Key, LTB, Machka, Koton, Mavi Jeans, NetWork, Ramsey, Sarar, Vakko, WakkoMen, BGN, Cross, Derri,

Hızlı Tüketim Ürünleri: Efes, Eti, Pınar, Selpak, Solo, Şölen, Ülker, Alıx Avıen, Arko, Bingo, Dalin, Duru,

Kuyumculuk/Mücevher: Atasay, Gilan, Goldaş, Zen

Otomotiv: Temsa

Tekstil: Bossa, Söktaş, Taç, Hamam (www.turquality.com)

İşletmelerin Turquality Programı çerçevesinde dünya markası olabilme gücü, o işletmelerin küresel kurumsal vatandaş olarak da iyi bir imaja sahip olmasına bağlıdır. Bu açıdan Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin küresel vatandaşlık için işletmelere yapmış olduğu davet Turquality Programının Türk şirketlerini de bu yönde desteklemesiyle güç kazanacaktır. İşletmelerin Turquality sertifikasına haiz markalı ürünleriyle ilgili olarak, belirledikleri hedef pazarlarda destek kapsamına alındığı tarihten itibaren çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uygunluğu açısından akredite edilmiş kuruluşlardan alınacak kalite, çevre belgeleri ile insan can ve mal güvenliğini gösteren işaretlere ilişkin harcamaları %50 oranında desteklenmektedir (Madde-41). Bu madde, işletmelerin destek kapsamına alınan markalarıyla ilişkili sosyal sorumluluk, seminer ve konferans faaliyetleri harcamaları herhangi bir üst sınır belirlenmeden %50 oranında desteklenmesini içeren maddeleriyle de desteklenmektedir (Madde- 44,45). Ayrıca destek kapsamına alınan şirketlere yönelik markalaşma, üretim süreçleri, operasyonel mükemmellik, halkla ilişkiler, iletişim ve reklam konularında gerçekleştirdiği eğitim, seminer, rehberlik, danışmanlık vb. faaliyetlerine ilişkin giderleri yıllık en fazla 35 milyon Dolar ve %100 oranında desteklenmektedir (Madde-71).

İşletmelerin uluslararası hukuk, ihracat, ticari engeller, uluslararası ilişkiler gibi uluslararası ticareti ve bununla ilgili şirket ve operasyonel yapılanmasıyla ilgili danışmanlıklar, şirket kuruluşu, mağaza açılması ve işletilmesi gibi uluslararası rekabet gücünü artırıcı alanlarda akredite edilmiş danışmanlık firmalarından satın alacakları danışmanlık giderleri, % 50 oranında desteklenmektedir (Madde-50).

Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin çalışma koşulları içerisindeki maddeler, Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Bildirgesi'nden alınmıştır. Örneğin, Turquality Programında değerlendirilen Sarar, uluslararası alanda sosyal sorumluluk ilkeleri açısından önemli olan ve ILO standartlarıyla desteklenen SA8000 ilkelerini benimseyerek, sosyal sorumluluk politikaları açısından izlediği uygulamaları da gözler önüne sermektedir. SA8000 ilkeleri, çocuk iş görenler, zorla çalıştırılan iş görenler, sağlık ve güvenlik kriterleri, sendika kurma ve toplu pazarlık hakları, ayrımcılık kriterleri, disiplin uygulamaları, çalışma saatleri, ücretlendirme ve yönetim sistemine yönelik kriterleri işletme stratejilerinin belirlenmesinde yönlendirici unsur olarak sunmaktadır.

Sarar, kabul ettiği bu kriterlerle çalışır vaziyette bulunan çocukların iyileştirilmesi için gerekli politika ve prosedürleri, çocukların ve yerel zorunlu eğitim kanunlarına konu olan veya okula devam eden genç işçilerin eğitiminin artırılması için gerekli politika ve prosedürleri kabul etme, çocukları veya genç işçileri iş alanı içinde veya dışında tehlikeli, güvenli olmayan ve sağlıksız koşullara maruz bırakmama, çalışanları hem angarya kullanımına destek vermeme, hem de personeli borçlandırarak veya kimlik cüzdanını alarak personelin iş başı yapması talebinde bulunmama, iş eğitimi sırasında meydana gelebilecek veya oluşabilecek kazalardan ve sağlık problemlerine neden olabilecek zararlardan korumak için, iş ortamındaki içsel tehlikenin nedenlerini, işin uygulanabilirliğini etkilemeyecek düzeyde azaltarak, uygun önlemler alma, tüm personelin düzenli ve kayıtlı olarak sağlık ve güvenlik uygulamalarından yararlanmasını sağlama, tüm personelin kendi seçimleri doğrultusunda sendika kurma - katılma ve toplu pazarlık yapma haklarına saygı duyma, ırk, kast, milliyet, din, maluliyet, cinsiyet, cinsel eğilim, sendika üyeliği, siyasal bağlar ve yaşa göre işe alım, ücretlendirme, eğitim alma, terfi, fesih veya emeklilik konularında ayrımcılık yapmama veya destek vermeme, personelin inancı ve gereklerini yerine getirme hakkı ile ırk, kast, milliyet, din, maluliyet, cinsiyet, cinsel eğilim, sendika üyeliği, siyasal bağlar ve yaşa bağlı ihtiyaçlarını karşılamasıyla ilgili

faaliyetlerine karışmama, bedensel cezaya, aklen veya bedensel zorlamaya / tehdide veya hakarete izin vermeme veya destek olmama, uygulanacak kanunlara ve iş saati ile ilgili endüstri standartlarına uyma, standart bir çalışma haftası için ücretlerin en az yasal veya endüstri standartlarını karşılayacak düzeyde ödenmesini ve personelin temel ihtiyaçlarını ile bazı ihtiyari gelirini karşılayacak düzeyde yeterli olmasını sağlama, disiplin şartlarına uyulmadığında ücret kesintisi yapma, çalışanlar için ücret ve ödülleri net bir şekilde ve düzenli olarak sağlama, aynı zamanda ücret ve ödülleri uygulanacak kanunlara uygun kılma ve ödemeyi çalışanlar için uygun olacak şekilde nakit veya çek halinde yapma, üst yönetimin sosyal sorumluluk ve çalışma koşulları ile ilgili firma politikasını belirleme zorunluluğu şartlarını yerine getirerek uluslar arası pazarda kabul edilebilirliğini ve imajını artırmaktadır.(Sosyal Sorumluluk 8000, SAI SA8000:2001.)

Sarar ve Turquality Programından destek gören tüm markalar, hem dünya markası olma hem de iyi bir küresel vatandaş olma yolunda desteklenerek, Türkiye'nin uluslar arası pazarlardaki imajı güçlendirilmektedir.

3.SONUÇLAR

Küresel İlkeler Sözleşmesi, dünya şirketlerini iyi bir küresel kurumsal vatandaş olmaya davet etmektedir. Bu noktada da uluslararası standartları kabul etmenin yanında, Türkiye için Turquality programı, kurumsal sosyal vatandaşlık ve küresel sosyal vatandaşlık için, Türk markalarının dünya markası olabilmesi, bu markaların sosyal vatandaş olarak itibarlarının güçlenmesi ve Türk imajının tüm dünyada kabul edilebilirliği açısından önemlidir. Ayrıca Turquality Programı, uluslararası standartlara ilişkin belgelere sahip olan işletmeleri desteklemenin ötesinde uluslararası pazarlara yeni girecek işletmelere bu belgelere sahip olma sürecinde teşvikler sunmaktadır. İşletmelerin Turquality Programı çerçevesinde dünya markası olabilme gücü, o işletmelerin küresel kurumsal vatandaş olarak da iyi bir imaja sahip olmasına bağlıdır. Bu açıdan Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin küresel vatandaşlık için işletmelere yapmış olduğu davet Turquality Programının Türk şirketlerini de bu yönde desteklemesiyle güç kazanacaktır.

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C.- Vural, İ., **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, Çimento İşveren, Mayıs 2007, s.9-12.
- Argüden, Y., **Kurumsal Vatandaşlık ve Küresel İlkeler Sözleşmesi**, Önce Kalite Dergisi, Ocak 2008,s.34.
- Demirci, Kemal (Editör) - Gümüştekin, Gülten Eren, **İşletmecilik Kuram ve Uygulama-Başlıca İşletme Amaçları**, Detay Yayıncılık, Ankara 2008,s.68.
- Diñçer, Ö., **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Üçüncü Basım, İstanbul, Beta Yayınları, 1996,s.112.
- Özgür, S., "Kalitenin Rengi Turkuvaz", **Turkishtime**, 15 Aralık-15 Ocak 2005, Sayı:35.
- Özgür, S., "Kalitenin Rengi Turkuvaz", **Turkishtime**, 15 Aralık-15 Ocak 2005, Sayı:35.
- Torlak, Ö., **Pazarlama Ahlakı**, Beta Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2003,s.40-41.
- <http://www.ilo.org/public/english/employment/multi/download/turkish.pdf>, 06.04.2009.
- <http://www.oecd.org/dataoecd/61/43/38111419.pdf>, 06.04.2009.
- http://www.unglobalcompact.org/docs/networks_around_world_doc
- http://www.weforum.org/pdf/GCCI/GCC_CEOstatement.pdf, 06.04.2009.

<http://www.itkib.org.tr>.

Lerna, A., **En İyi Marka Yaratma Projesi; Turquality**, 12.03.2008,

<http://www.turquality.com>

2000/4 Sayılı “Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality’nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğe İlişkin Uygulama

Usul ve Esasları, Madde-41.

2000/4 Sayılı “Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality’nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğe İlişkin Uygulama

Usul ve Esasları, Madde 44-45.

2000/4 Sayılı “Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality’nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğe İlişkin Uygulama

Usul ve Esasları, Madde 71.

2000/4 Sayılı “Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality’nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğe İlişkin Uygulama

Usul ve Esasları, Madde 50.

Sosyal Sorumluluk 8000, SAI SA8000:2001.

KURUMSAL YATIRIMCILARIN HİSSE SENEDİ SEÇİMİNDE GÖZÖNÜNDE BULUNDURDUĞU ETMENLERİN FAKTÖR ANALİZİYLE İNCELENMESİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

**EXAMINATION OF INSTITUTIONAL INVESTORS' STOCK
SELECTION CRITERIAS WITH FACTOR ANALYSIS: TURKEY
SAMPLE**

Hayrettin USUL¹

Turan KOCABIYIK²

ABSTRACT

Institutional investors' role in security markets have been increasing day by day in Turkey. Institutional investors are essential for these markets. When investments become more institutional, security markets will support economy functionally, there will be more minority shareholders, there will be long term fund supply and demand matching and there will be protection of small investors against risks. When investors become more conscious, it forces other market contributors behave more rational and this contributes to more effective markets.

Stocks also have an important role in institutional portfolios. By the way, professionals take into consideration some criterias when choosing stocks for their portfolios. This study's starting point is to examine the methods of institutional investors and their priorities for choosing investment instruments where the institutional investors' importance in security markets increase day by day. At the end of the research, a set of criterias found out which affects stock selection. These large amount of variables decreased with the help of factor analysis.

With this study, we would like to analyze the institutional investors' stock selection criterias which were done for individual investors before.

Key words: Institutional Investors, Factor Analysis, Stock Selection Criterias

ÖZET

Türkiyede kurumsal yatırımcıların menkul kıymet piyasalarındaki etkinliği gün geçtikçe artmaktadır. Kurumsal yatırımcılar bu piyasalar için vazgeçilmez unsurdur. Menkul kıymet borsalarının ekonomik işlevlerini yerine getirebilmesi için uzun vadeli fon arz ve taleplerinin karşılanması, küçük yatırımcıların risklere karşı korunması ve sermayenin tabana yayılması gerekmektedir. Yatırımcıların bilinçlenmesi, diğer piyasa katılımcılarını da rasyonel davranmaya zorlamakta ve etkin piyasa oluşumuna katkı sağlamaktadır.

¹ Yard. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F, husul@iibf.sdu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Gönen MYO, turan@sdu.edu.tr

Kurumsal portföylerde hisse senetleri de önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, kurumsal yatırım şirketlerinde çalışan uzmanlar portföylerine katacakları hisse senetlerini seçerken bazı kriterleri göz önünde bulundururlar. Çalışmanın temel çıkış noktası, menkul kıymet piyasalarında gün geçtikçe önemi artan kurumsal yatırımcıların, yatırım araçlarını seçerken hangi kriterleri göz önünde bulundurduklarını incelemektir. Yapılan araştırma sonucunda bir dizi kriterin hisse senedi seçiminde kullanıldığı gözlenmiştir. Çok sayıdaki değişken, faktör analizi yardımıyla, aralarındaki yüksek korelasyon dikkate alınarak daha az sayıda değişken bulunmuştur.

Bu çalışmayla amaçlanan, geçmiş yıllarda bireysel yatırımcı, merkezli yapılan araştırmalara kurumsal yatırımcı davranışlarını analiz eden bir çalışmayla katılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kurumsal Yatırımcılar, Faktör Analizi, Hisse Senedi Seçim Kriterleri

1. GİRİŞ

Bu araştırma ile Türkiye’de faaliyet gösteren kurumsal yatırım şirketlerinde çalışan uzmanların portföy oluştururken gözönünde bulundukları kriterlerin faktör analiziyle belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, yatırımcı davranışları konusunda öncelikli olarak geçmiş yıllarda yapılmış çalışmalarda bulunan sonuçlar ortaya konacaktır. Ardından kurumsal yatırım ve kurumsal yatırımcılar konusunda temel kavramlar üzerinde durulup, Türkiye’de kurumsal yatırımcıların bugünkü durumu anlatılacaktır. Son olarak araştırma süreci anlatılacak ve sonuçlar tartışılacaktır.

Menkul kıymet borsalarında işlemlerin gerçekleşmesinin temelinde, yatırımcıların alım veya satım doğrultusunda karar vermesi yatmaktadır. Dolayısıyla yatırımcı davranışlarını anlamaya çalışmak, fiyat hareketlerini açıklamakta önemli bir dayanak noktası oluşturacaktır. Üreten ve Özçam (1996) Finansal Piyasalarda Yatırımcı Davranışları Teknik Analiz ve Türk Hisse Senedi Yatırımcıları isimli makalelerinde, bireysel yatırımcıların hisse senedi tercihini belirleyen faktörleri ortaya koymaktadırlar. Kârlılık, satışlar, Pazar payı ve üretim teknolojileri en önemli faktörlerdir. Freeman ve Bartels (2000) Güneydoğu Asya borsalarında faaliyet gösteren yatırımcıların yatırım davranışlarını araştırmışlardır. Bu araştırmada katılımcılara şirketleri ölçmede kullandıkları kriterler sorulmuş ve birinci sırayı genel yönetim kabiliyeti almıştır. Bunu küçük ortaklara saygı, esas faaliyete odaklanma, şirket hakkında çıkan haberler ve şirket borç seviyesi takip etmektedir. Ayrıca araştırmaya göre fon yöneticilerinin en sık kullandığı istatistiksel metotlar; fiyat kazanç oranı, piyasa değeri/defter değeri ve aktiflerin kârlılığıdır. Sugihorto, Inanga ve Sembel (2007) Cakarta Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören işlem yapan fon yöneticileri üzerinde yatırımcı davranışlarını ve algılamalarını araştırmışlardır. Bu araştırmaya göre hisse senetlerine yatırımda öncelikle hissenin gelecekteki değeri, ardından kısa vadeli getirileri, Pazar payı, temettü ödemeleri, işlem hacminde hareketlilik ve likidite gelmektedir. Kurumsal yatırımcıların hisse senetlerine yatırımda kullandıkları ölçülere gelindiğinde ilk sırayı fiyat kazanç oranı almaktadır. Bunu piyasa değeri/defter değeri ve temettü oranı takip etmektedir. Araştırmacılar ayrıca işletme dışı hisse değerini etkileyen faktörleri araştırdığında yatırımcıların ilk yanıtı ekonomik risk olmuştur. Ekonomik riski, politik risk ve yasal düzenlemelerle ilgili riskler takip etmektedir.

2. KURUMSAL YATIRIM İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

Portföy Yönetimi; portföyün yatırımcılara göre planlanması, yatırımların seçimi, yatırım analizi, portföye dahil edilecek kıymetlerin seçimi, portföyün performansının değerlendirilmesi, portföyün belirli aralıklarla gözden geçirilmesi olarak tanımlanabilir. Portföy yöneticileri, risk - getiri ilişkileri çerçevesinde sürekli olarak piyasalarda aşırı değerlenmiş kıymetleri satarak, düşük değerlenmiş kıymetleri satın alarak portföylerinin performansını yükseltmeye çalışırlar. Kurumsal yatırımcıların risk dağılımı yapılmış portföy oluşturmaları, küçük tasarruflar açısından önem kazanmaktadır (Ünal, 1995). Profesyonel portföy yöneticiliği iyi bir tahlil gücü, hızlı ve doğru karar alabilme yeteneği, bilgi birikimi ve teknik donanım gerektirmektedir. Fon fazlası olan küçük bireysel yatırımcıların kendi portföylerini oluşturma yoluna gitmeyerek tasarruflarını yatırım fonları aracılığı ile değerlendirmelerinin en önemli nedenlerinden birisi bireysel yatırımcıların fonlarının iyi çeşitlendirilmiş bir portföy oluşturmak için yetersiz olmasıdır. Böyle bir portföy oluşturmaya yeterli miktarda fon bulunsa dahi, oluşturulan portföyün nasıl yönetileceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Bunların dışında yatırımcı likiditeyi göz önünde bulundurmamak zorundadır. Örneğin, fon fazlasını vadeli mevduat olarak tutan bir yatırımcının alternatif getirilerden faydalanma imkânı son derece azalacaktır (Rodoplu, 1993).

Portföy Yöneticiliği; kıymetli madenlere dayalı olanlar dahil olmak üzere sermaye piyasası araçlarından oluşturulan portföylerin müşteriler hesabına vekil sıfatıyla yönetilmesidir. Bu faaliyetler Sermaye Piyasası Kurulu'ndan yetki belgesi almış portföy yönetim şirketleri ve aracı kuruluşlarca yürütülür (Rodoplu, 1993).

Kurumsal Yatırımlar; tüm dünyada sermaye piyasasının gelişmesinde önemli bir paya sahip olan ve küçük tasarruf sahiplerinin sınırlı birikimlerini bir araya getirerek verimliliği yüksek yatırımlara yönelten organizasyonlara kurumsal yatırımcı denir (Mackinnon ve Neal, 1992). Tüm yatırımcılar için amaç, yatırımlarındaki getiriyi artırmaktır. Yatırımcı grupları açısından başlıca farklılaşma portföylerin oluşumunda ve vade yapılarında ortaya çıkmaktadır. Fon yöneticileri için ortalama 1-2 yılı geçmeyen sürelerdeki vade uzunluğu, emeklilik fonlarında 20-25 yıla uzanmaktadır (Özer ve Erdoğan, 1998).

Sermaye piyasaları gelişmiş ülkelerde kurumsal yatırımcılar içerisindeki en önemli grubu sosyal güvenlik kuruluşları oluşturmaktadır. Ancak, sosyal güvenlik sisteminin gelirlerinin giderlerini karşılamaya yetmediği ekonomilerde, bu kuruluşlar fon arzeden değil, fon talep eden bir yapıdadır. Özel sigorta şirketleri kapsamında başlıca fon birikimi sağlayan kuruluşlardan olan hayat sigortaları gelişmiş piyasaların etkinleşmesinde rol oynamaktadır. Ancak, gelişen piyasalarda söz konusu şirketlerin sisteme entegrasyonu ise oldukça yenidir (Özer ve Erdoğan, 1998).

3. TÜRKİYE'DE KURUMSAL YATIRIMLARIN GELİŞİMİ

Küçük tasarruf sahiplerinin İMKB'de işlem gören hisse senetlerinin değer artışları ve kâr payı dağıtımlarından istifade etmeleri, ilk yıllarda bireysel işlemlerle sınırlıyken, 1991 yılından itibaren kurumsal yatırımların piyasadaki payları artmaya başlamıştır (Özer ve Erdoğan, 1998). Kurumsal yatırımcıların sermaye piyasasındaki ağırlığının artmasına

paralel olarak, sermaye piyasasında ve özellikle İMKB Hisse Senetleri Piyasası'ndaki aşırı dalgalanmaların giderek azalması beklenmektedir. Türk sermaye piyasasına 1987 yılında giren yatırım fonları vadesiz, dolayısıyla çok likit olmaları sebebiyle geçen yirmi bir yıllık sürede hızlı bir gelişim göstermiştir. Yatırımcıları, hisse senetleri piyasasındaki belirsizlikten ve fiyatlardaki yüksek oranlı oynamalardan koruyan yatırım fonları, istikrarlı kazanç imkânı sağlayarak küçük tasarruf sahibinin birikimlerinin sermaye piyasasına kazandırılmasında önemli rol üstlenmektedir.

1987 yılında ilk olarak 3 adet B Tipi fon kurulmuş, sonraki yıl bunlara 5 adet B tipi fonun yanı sıra 2 adet de A Tipi fonun eklenmesiyle kurulan fon sayısı 1988 yılı sonunda 10'a yükselmiştir. 1989 yılında 27 olan fon sayısı 1996 sonunda 124'e, 1997 sonunda ise 144'e yükselmiştir. Vergi avantajı sağlayan A Tipi fonlarından 1996 yılında 16 adet bulunurken, 1997 yılı Aralık sonu itibariyle 60'a çıkarken diğer tip fon sayısı 84'tür (SPK Aylık Bülten, Haziran 2006).

Bugüne gelindiğinde; 28 Şubat 2009 tarihi itibari ile 65 farklı şirketin toplam 332 adet fonu finans sektöründe yatırımcılara sunulmuştur. Bu fonların 123 adedi A Tipi fon, 209 adedi ise B Tipi fondur. Bu fonlara yatırım yapan toplam 3.244.344 yatırımcı bulunmaktadır (SPK Aylık Bülten, Şubat 2009). Görüldüğü gibi yatırım fonları hızlı bir gelişim sürecindedir.

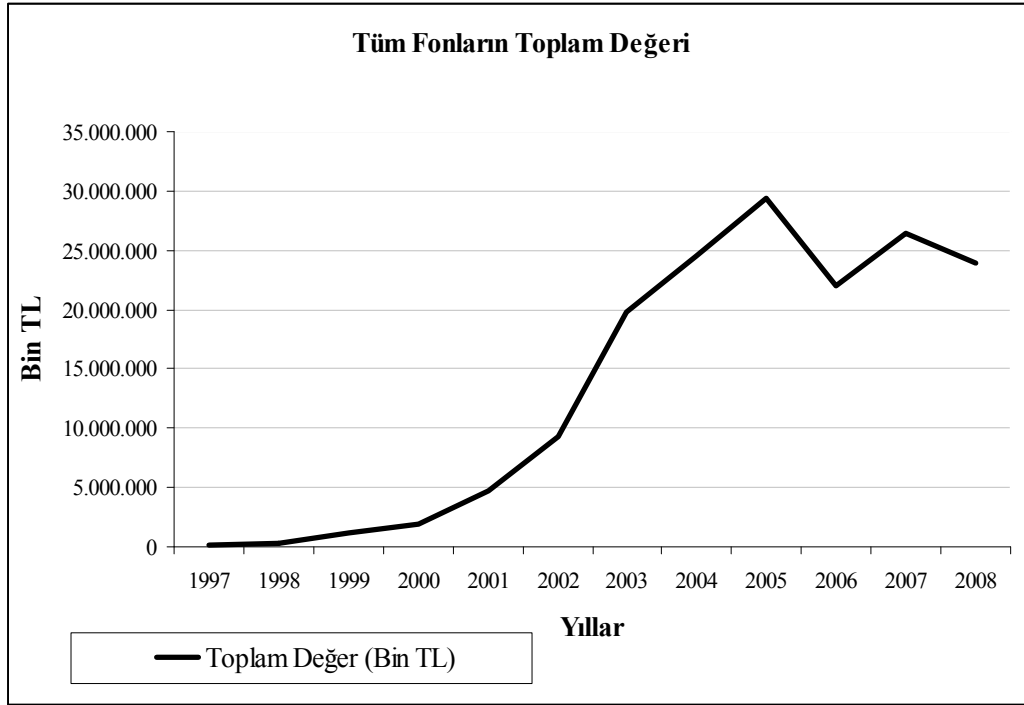
Tablo 1. 2009 Şubat İtibariyle Yatırım Fonları

	Fon Sayısı	Toplam Değeri (Bin TL)	Yatırımcı Sayısı	Portföy Yapıları			
				Hisse Payı %	Kamu Borç. Araçları %	Ters Repo %	Toplam
A Tipi Fonlar	123	579.707	182.880	55,25	28,48	15,96	99,69
B Tipi Fonlar	209	25.682.804	3.061.664	0,12	33,64	61,76	95,52
Toplam	332	26.262.511	3.244.344				

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, Aylık Bülteni, Şubat 2009.

Ulusal fonlara ilave olarak Türkiye'de halka arz edilen yabancı yatırım fonları da bulunmaktadır. 10 yabancı şirket Şubat 2009 tarihi itibari ile 80 adet fon kurmuştur. Bu fonların toplam değeri ise 40.783 Milyon TL'dir.

Aşağıdaki grafikte 1997 yılından başlayarak 2008'e kadar, menkul kıymet yatırım fonlarının finansal varlıklarının toplam yılsonu değerleri gösterilmiştir. 1997 yılının Aralık ayında toplam değer 190.126.000 TL iken Aralık 2008'e gelindiğinde bu rakam 23.978.526.000 TL'ye yükselmiştir.

Şekil 1. Yatırım Fonlarının Tarihsel Konsolide Portföy Bilgileri (1997–2008)

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, **Aylık Bülteni, Şubat 2009**,

<<http://www.spk.gov.tr/apps/aylikbulten/index.aspx>, (22.04.2009).>

Aşağıdaki çizelgede Türkiye'deki yatırım fonu kurucularının piyasa payları verilmiştir. Kurucular listesinde 65 kurum olmasına karşın ilk on kurum listede sıralanmıştır. Çizelgede verilen on kurumun piyasa payları toplamı %87'dir. Yani piyasaya bu on kurum hakimdir diyebiliriz. Bu listenin en başında %20,9 ile İş Bankası A.Ş. yer almaktadır. İş Bankasını %16,6 ile Yapı Kredi Bankası, %13,7 ile Garanti Bankası takip etmektedir.

Tablo 2. Menkul Kıymet Yatırım Fonu Kurucularının Piyasa Payları

NO	KURUCU	FON TOPLAM	PİYASA
		DEĞERİ	PAYI
		TL	%
1	T.İŞ BANKASI A.Ş.	5.482.864.934	20,9
2	YAPI VE KREDİ BANKASI	4.367.438.921	16,6
3	T.GARANTİ BANKASI A.Ş.	3.605.493.884	13,7
4	AKBANK T.A.Ş.	3.438.912.142	13,1
5	T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.	1.413.969.150	5,4
6	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI	1.216.300.695	4,6
7	HSBC BANK A.Ş.	1.155.255.890	4,4
8	TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.	933.183.291	3,6
9	FİNANSBANK A.Ş.	634.282.792	2,4
10	YAPI KREDİ YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.	630.834.599	2,4
Toplam		22.878.536.298	87,1

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, **Aylık Bülteni, Şubat 2009**.

Yatırım ortaklıklarını incelediğimizde; şu an faaliyet gösteren 34 adet yatırım ortaklığı

şirketi vardır. Bu şirketlerin toplam piyasa değeri 481.126.010 TL'dir. 1998 yılında ortaklık sayısı 17 ve toplam piyasa değerleri 14.412.492 TL'dir (SPK Aylık Bülten, Şubat 2009). Yatırım ortaklıklarının portföyleri incelendiğinde ise ortalama olarak portföylerinin %33,69'u hisse senetlerinden, %43,50'si kamu borçlanma araçlarından ve %21,34'ü ters repo işlemlerinden oluşmaktadır.

Tablo 3. Emeklilik Yatırım Fonu Kurucularının Piyasa Payları

No	Kurucu	FON TOPLAM DEĞERİ	PİYASA PAYI
		(TL)	(%)
1	AVİVASA EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş.	1.471.597.708	22,2
2	ANADOLU HAYAT EMEKLİLİK A.Ş.	1.381.769.126	20,8
3	YAPI KREDİ EMEKLİLİK A.Ş.	990.424.956	14,9
4	GARANTİ EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş.	950.940.714	14,3
5	VAKIF EMEKLİLİK A.Ş.	414.799.652	6,3
6	BAŞAK GROUPAMA EMEKLİLİK A.Ş.	388.943.465	5,9
7	ING EMEKLİLİK A.Ş.	360.190.854	5,4
8	ALLIANZ HAYAT VE EMEKLİLİK A.Ş.	338.035.581	5,1
9	FORTIS EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş.	249.885.342	3,8
10	AEGON EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş.	74.933.181	1,1
11	ERGOİSVİÇRE EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş.	7.651.134	0,1
12	FİNANS EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş.	1.737.492	0,0
TOPLAM		6.630.909.204	100

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, **Aylık Bülteni, Şubat 2009**

Emeklilik yatırım fonlarının sayısı 2003 yılının Ekim ayında 53 adet iken, 2004 Ocakta 72'ye yükselmiştir. Bu tarihteki toplam aktif değeri 35.451.687 TL ve emeklilik fonlarına yatırım yapan yatırımcı sayısı da 89.753'tür. 2006 Haziran ayına gelindiğinde yatırımcı sayısı 2.584.647'ye, toplam aktif değerleri de 1.883.068.240 TL'ye yükselmiştir. Bugün 12 özel emeklilik şirketinin kurmuş olduğu toplam 121 emeklilik yatırım fonu bulunmaktadır. Tüm emeklilik yatırım fonlarının toplam değeri 6.630.909.000 TL'dir. Yatırımcı sayısı ise 4.981.550'dir. Bu fonların portföy oluşumlarına baktığımızda, portföylerindeki hisse senetlerinin %7,47, kamu borçlanma araçlarının %72,99 ve ters repo işlem paylarının %14,38 olduğunu görürüz (SPK Aylık Bülten, Şubat 2009).

2008 4. çeyrek sonu itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren 14 gayrimenkul yatırım ortaklığı şirketi bulunmaktadır. Bu şirketlerin çıkarılmış sermayeleri toplamı 1.032.387.140 TL iken piyasa değerleri toplamı 3.045.946.296 TL'dir. 1997 yılsonu itibariyle 2 adet gayrimenkul yatırım ortaklığı şirketi bulunmaktaydı ve bunların toplam piyasa değeri 15.000.000 TL idi. Portföy yönetim şirketleri incelendiğinde ise Şubat 2009 itibariyle 23 adet portföy yönetim şirketi bulunmaktadır. Bu şirketlerin portföy büyüklükleri 34.872.333.000 TL'dir (SPK Aylık Bülten, Şubat 2009).

4. ARAŞTIRMA

4.1. Veriler ve Araştırmanın Metodolojisi

Kurumsal yatırım şirketlerinde çalışan profesyonellerin yatırım yaparken nelere dikkat ettiklerini ölçmek amacıyla yapılan bu ankete, toplam 107 kişi katılmıştır (Kocabıyık, 2006). Katılımcılar kurumsal yatırım şirketlerinde çalışan uzmanlardır. Ankette iki grup soru bulunmaktadır. Birinci grupta katılımcılara demografik yapı ile ilgili sorular sorulmuştur. Anketin ikinci bölümünde çalışanların hisse senetlerine yatırım yaparken göz önünde bulundukları kriterlerin önem derecelerini belirlemek amacıyla 17 kriter sunulmuştur. Katılımcılardan her bir kriter için düşündükleri önem derecesini kendilerine sunulan beşli ölçeğe göre belirlemesi istenmiştir. Bu ölçek çok önemliden başlayarak, sırasıyla önemli, orta, az önemli ve önemsiz şeklinde oluşturulmuştur. Anketlerin büyük bir bölümü elektronik ortamda, kurumsal portföy yöneticilerine ulaştırılmış ve cevapları yine elektronik ortamda alınmıştır. Gelen anketler SPSS programında analiz edilmiştir. Hipotezler t testi ile değerlendirilmiştir. Aşağıdaki şekilde her bir kriter için hipotezler oluşturulmuştur.

H₁: Şirketin üretim teknolojisi, hisse senetlerine yatırım yaparken göz önünde bulundurulan önemli bir etkidir.

Ayrıca verilerin özetlenmesi anlamında frekans ve yüzde dağılımları ve ortalamalar kullanılmıştır. 17 kriter daha sonra faktör analizi kullanılarak daha az faktöre indirgenmiştir.

4.2. Bulgular

Katılımcılara hisse senedi seçiminde etkili olabileceği düşünülen 17 faktör sunulmuştur. Bu faktörlerin katılımcılar açısından önem derecesi sorulmuştur. Bu faktörler; şirketin üretim teknolojisi, pazar payı, esas faaliyet kârı, dönem net kârı, tanınmışlık, temettü (kâr payı) ödemeleri, işlem hacmi, teknik analiz, halka açıklık oranı, hisse başına kazanç, yönetim kadrosu, büyüme potansiyeli, tüyolar, şirketin içinde bulunduğu sektör, şirket hakkında çıkmış haberler, uzmanların yorumu ve işlem hacimlerindeki ani yükseliş ve azalışlardır. Aşağıdaki tablo yatırımcıların kendilerine sunulan kriterlere verdiği önem derecelerini göstermektedir.

Tablo 4. Hisse Senetlerine Yatırım Yaparken Gözönünde Bulundurulmuş Kriterlerin Önem Dereceleri Sıralaması

	Mutlak	Ortalama*	Std. Sapma
Dönem Net Kârı	107	4,45	0,70
Büyüme Potansiyeli	107	4,36	0,83
Esas Faaliyet Kârı	107	4,18	1,04
Hisse Başına Kazanç	107	4,07	0,85
İşlem Hacmi	107	4,01	1,00
Şirket Hakkında Çıkmış Haberler	107	3,99	0,96
Şirketin İçinde Bulunduğu Sektör	107	3,96	0,85
Temettü (Kâr Payı) Ödemeleri	107	3,87	1,00
Pazar Payı	107	3,74	1,05
Tanınmışlık	107	3,67	1,00
Teknik Analiz	107	3,61	1,21
İşlem Hacimindeki Ani Yükseliş ve Azalışlar	107	3,59	1,15
Halka Açıklık Oranı	107	3,48	1,08
Yönetim Kadrosu	107	3,39	1,12
Uzmanların Yorumu	107	3,38	1,06
Şirketin Üretim Teknolojisi	107	3,32	1,26
Tüyolar	107	2,73	1,40

* Ortalamalar 5 üzerinden değerlendirilmiştir. (En Önemli=5, Önemli=4, Orta=3, Az Önemli=2, Önemsiz=1)

Kurumsal yatırım şirketlerinde çalışan uzmanların hisse senetlerine yatırım yaparken göz önünde bulundukları kriterlere ilişkin değerlendirmelerinde en yüksek ortalama dönem net kârındır. Dönem net kârının değeri 5 üzerinden 4,45'tir. Dönem net kârını sırasıyla büyüme potansiyeli, esas faaliyet kârı ve hisse başına kazanç takip etmektedir. En düşük ortalama 2,73 ile tüyolardır. Uzmanların diğer kriterlere göre daha az önemli gördüğü kriterler; şirketin üretim teknolojisi, uzmanların yorumu ve yönetim kadrosudur. Bulgulara göre hipotezlerin değerlendirilmesi sonucunda tüm hipotezler reddedilmemiştir. Değerlendirme yapılırken significant değerine bakılmıştır ve 0.05'ten küçük olan hipotezler anlamlı bulunmuş ve kabul edilmiştir.

Faktör analizi birçok değişkeni kovaryans ilişkilerine dayanarak gruplandırmayı amaçlamaktadır (Johnson ve Wichern, 2002). Bu çalışmada kurumsal yatırımcıların hisse senedi seçiminde gözönünde bulundurduğu kriterlerin önem dereceleri belli olduktan sonra 17 kriteri daha aza indirgeyebilmek için faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi uygulanırken ilk önce veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığına bakılmıştır. Burada gözlenen korelasyon katsayıları büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) indeksi 0,5'in üzerinde 0,57 çıkmıştır. Korelasyon matrisinde değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranlı korelasyonlar olduğu olasılığını test eden Barlett Testinin significant değeri 0,00 bulunmuş ve değişkenler arasında yüksek korelasyon olduğu düşünülerek analize devam edilmiştir. Daha sonra temel bileşenler analizi yardımıyla özdeğer istatistiğine bağlı faktör sayısı ve açıklanan varyansın yüzdeleri bulunmuştur. Bu veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 5. KMO ve Barlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0,570
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	848,320
	df	136
	Sig.	0,000

Tablo 6. Özdeğer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi
Total Variance Explained

Com.	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Vari.	Cum. %	Total	% of Vari.	Cum. %	Total	% of Vari.	Cum. %
1	3,782	22,247	22,247	3,782	22,247	22,247	3,166	18,626	18,626
2	2,803	16,486	38,733	2,803	16,486	38,733	2,357	13,866	32,492
3	1,983	11,665	50,398	1,983	11,665	50,398	2,086	12,272	44,764
4	1,573	9,255	59,652	1,573	9,255	59,652	1,933	11,368	56,133
5	1,265	7,439	67,091	1,265	7,439	67,091	1,648	9,692	65,825
6	1,115	6,559	73,651	1,115	6,559	73,651	1,330	7,826	73,651
7	0,891	5,241	78,892						
8	0,860	5,062	83,953						
9	0,655	3,853	87,806						
10	0,469	2,758	90,564						
11	0,408	2,398	92,962						
12	0,315	1,853	94,815						
13	0,239	1,406	96,221						
14	0,206	1,212	97,434						
15	0,186	1,094	98,528						
16	0,143	0,840	99,368						
17	0,107	0,632	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Tabloya göre 6 faktör bulunmuştur ve bu faktörler toplam varyansın % 73,6'sını açıklamaktadır. Özdeğer istatistiği (Eigenvalues) 1'den büyük olan 6 faktör söz konusudur. Birinci faktör toplam varyansın % 18,626'sını açıklamaktadır. Birinci ve ikinci faktörler birlikte toplam varyansın %32,492'sini açıklamaktadır.

**Tablo 7. Ortak Varyans Tablosu
Communalities**

	Initial	Extraction
Şirketin Üretim Teknolojisi	1,000	0,881
Pazar payı	1,000	0,736
Esas Faaliyet Kârı	1,000	0,802
Dönem Net Kârı	1,000	0,626
Tanınmışlık	1,000	0,581
Temettü (Kâr Payı Ödemeleri)	1,000	0,648
İşlem Hacmi	1,000	0,834
Teknik Analiz	1,000	0,634
Halka Açıklık Oranı	1,000	0,584
Hisse Başına Kazanç	1,000	0,716
Yönetim Kadrosu	1,000	0,834
Büyüme Potansiyeli	1,000	0,782
Tüyolar	1,000	0,733
Şirketin İçinde Bulunduğu Sektör	1,000	0,617
Şirket Hakkında Çıkmış Haberler	1,000	0,852
Uzmanların Yorumu	1,000	0,768
İşlem Hacimlerindeki Ani Yükseliş ve Azalışlar	1,000	0,895
Extraction Method: Principal Component Analysis.		

Communalities değişkenlerin faktör analizine katkısını göstermektedir. En yüksek değerdeki değişkenin faktör analizine katkısı en fazladır (Kalaycı, 2005). Değişkenlerden %40 'ın altında olan yoktur. Eğer faktörler arasında %40-%50 katkısı olanlar olsaydı, faktör analizinden çıkarıp analizi tekrar yaparak Kaiser-Meyer-Olkin daha yüksek bulunabilirdi.

Tablo 8. Döndürülmüş Faktör Matrisi
Rotated Component Matrix(a)

	Component					
	1	2	3	4	5	6
Şirketin Üretim Teknolojisi	0,89	0,19	-0,05	0,14	0,11	-0,17
Pazar payı	0,79	0,06	-0,22	-0,11	0,23	0,03
Yönetim Kadrosu	0,75	0,27	0,32	0,03	-0,20	0,22
Esas Faaliyet Kârı	0,68	-0,52	0,23	0,10	0,11	-0,05
Büyüme Potansiyeli	0,56	0,01	0,40	-0,38	0,15	0,37
Halka Açıklık Oranı	0,26	0,70	-0,09	-0,06	0,08	0,04
Teknik Analiz	0,11	-0,68	0,04	0,33	0,07	0,21
Şirket Hakkında Çıkmış Haberler	-0,17	0,68	0,14	0,21	0,50	0,24
Tanınmışlık	0,35	0,62	-0,14	0,09	0,22	0,03
Hisse Başına Kazanç	0,04	0,06	0,80	0,04	-0,26	0,07
Temettü (Kâr Payı Ödemeleri)	-0,11	-0,16	0,70	0,33	0,10	0,04
Dönem Net Kârı	0,14	-0,27	0,62	0,04	0,33	-0,19
Uzmanların Yorumu	0,15	0,03	0,19	0,84	-0,03	0,01
Tüyolar	-0,09	-0,12	0,06	0,84	0,01	0,06
İşlem Hacmi	0,16	0,15	-0,08	0,00	0,88	0,03
Şirketin İçinde Bulunduğu Sektör	0,32	0,23	0,34	-0,22	0,47	0,28
İşlem Hacimlerindeki Ani Artış ve Azalışlar	-0,01	-0,02	-0,02	0,09	0,07	0,94
Extraction Method: Principal Component Analysis.						
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.						
a. Rotation converged in 7 iterations.						

Her bir değişkenin faktör matrisindeki değerlerine bakılır. Mutlak değer olarak en büyük olan değer bize değişkenin hangi faktör altında yer alması gerektiğini (hangi faktörün bir parçası olduğunu) gösterir. Rotasyonun amacı, yorumlanabilir, anlamlı faktörler elde etmektir (Kalaycı, 2005). Matriste orijinal değişken ve onun faktörü arasında korelasyonlar görülmektedir. Bir değişkenin hangi faktör altında mutlak değer olarak büyük ağırlığa sahipse o değişken o faktör ile yakın ilişki içindedir (Hair vd, 1998).

Tablo 9. Faktör Analizi Sonuç Tablosu

	F1	F2	F3	F4	F5	F6
1	Şirketin Üretim Teknolojisi	Tanınmışlık	Dönem Net Kârı	Tüyolar	İşlem Hacmi	İşlem Hacimleri ndeki Ani Yükseliş ve Azalışlar
2	Pazar Payı	Teknik Analiz	Temettü Ödemeleri	Uzmanların Yorumu	Şirketin İçinde Bulunduğu Sektör	
3	Esas Faaliyet Kârı	Halka Açıklık Oranı	Hisse Başına Kazanç			
4	Yönetim Kadrosu	Şirket Hakkında Çıkmış Haberler				
5	Büyüme Potansiyeli					
Faktör İsimleri	Şirket Öz Değerleri	Popülerite	Kârlılık	İletişim Kanallarından Sağlanan Yorumlar	Sektör	Volatilité

Faktörleri isimlendirebilmek için, bir faktör altında büyük ağırlıkları olan değişkenleri gruplamak gerekir (Kalaycı, 2005). Yukarıdaki tabloda da aynı kural dikkate alınmış ve tablo oluşturulmuştur. Bu tablodan elde ettiğimiz sonuç; kurumsal yatırımcılar yatırım yaparken öncelikle şirket öz değerlerini dikkate almaktadır. Bunun ardından sırasıyla popülerite, kârlılık, iletişim kanallarından sağlanan yorumlar, sektör ve volatilité gelmektedir. Bu tablo döndürülmüş faktör matrisi tablo sonuçlarına göre oluşturulmuştur. Şirket öz değerleri ismi verilirken birinci faktörün altında yer alan kriterlerin genel özelliğine bakılmış ve buradan hareketle isimlendirilmiştir.

5. SONUÇLAR

Portföy oluşturmada etkili olabilecek birçok faktör ve model bulunmaktadır. Kurumsal yatırımcılardan istenen uzmanlık alanları doğrultusunda portföy oluşturmak ve bu oluşturulan portföyü en iyi şekilde yönetmektir. Bu noktadan hareketle portföy oluşturmada uzmanlar zaman zaman hangi kriteri veya kriterleri daha fazla önemsediklerini belirlemek zorundadırlar. Kurumsal yatırım şirketlerinde çalışan

uzmanların tercihlerini belirlemeye yönelik bu araştırmada aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur:

- Kurumsal yatırım şirketlerinde çalışan uzmanlar hisse senedi portföyü oluştururken en fazla dönem net kârına önem verdiklerini ifade etmişlerdir.
- Dönem net kârını sırasıyla büyüme potansiyeli, esas faaliyet kârı, hisse başına kazanç ve işlem hacmi takip etmektedir.
- Uzmanların hisse senedi portföyü oluştururken en az önemsedikleri faktör tüyolardır.
- Elde edilen verilerle yapılan faktör analizi sonucunda hisse senedi portföyü oluştururken gözönünde bulundurulmuş 17 kriter 6 faktöre dönüştürülmüştür. Bu faktörler sırasıyla şirket öz değerleri, popülerite, kârlılık, iletişim kanallarından sağlanan yorumlar, sektör ve volatilitedir.

KAYNAKLAR

- Bartels F., Freeman N. (2000), "Portfolio Investment in Southeast Asia's Stock Markets: A Survey of Institutional Investors' Current Perceptions and Practices", Institute of Southeast Asian Studies: Economics and Finance, No.3, s.1-46.
- Erdoğan O., Özer L. (1998), "Sermaye Piyasasında Kurumsal Yatırımcılar", İMKB Yayınları, İst., s.37-38.
- Hair J., Anderson R., Tatham R., Black W. (1998), "Multivariate Data Analysis", Prentice Hall.
- Johnson R., Wichern D. (2002), "Applied Multivariate Statistical Analysis", Prentice Hall.
- Kalaycı Ş. (2005), "SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri", Asil Yayın Dağıtım.
- Kocabıyık T. (2006), "Portföy Oluşturmada Kurumsal Yatırımcı Yaklaşımı, Yüksek Lisans Tezi", SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MacKinnon N., NEAL P. (1992), "Economics: A Guide for the Financial Markets", IFR Books s.3.
- Rodoplu G. (1993), "Türkiye'de Sermaye Piyasası ve İşlemleri", Marmara Üniversitesi Yayınları, İst., s.107.
- Sugiharto T., Inanga E., Sembel R. (2007), "A Survey of Investors' Current Perceptions and Valuation Approaches at Jakarta Stock Exchange", International Research Journal of Finance and Economics, Issue 10, s.175–206.
- Üreten N., Özçam F. (1996), "Finansal Piyasalarda Yatırımcı Davranışları Teknik Analiz ve Türk Hisse Senedi Yatırımcıları", Sermaye Piyasası ve İMKB Üzerine Çalışmalar, İşletme ve Finans, s.169-222.
- Ünal T. (1995), "Gelişen Borsalarda Kurumsal Yatırımcılar", İMKB Araştırma Yayınları, No.7, İst., s.2.
- _____, Sermaye Piyasası Kurulu Aylık Bülteni, Haziran 2006, <http://www.spk.gov.tr/HaberDuyuru/aylikbulten/2006/Haziran/default_tr.html>, (22.07.2006).
- _____, Sermaye Piyasası Kurulu, Aylık Bülteni, Şubat 2009, <<http://www.spk.gov.tr/apps/aylikbulten/index.aspx>, (22.04.2009).>

KUYUMCULUK EĞİTİMİ VEREN PROGRAMLARDAKİ TAKİ TASARIM VE ATÖLYE DERSLERİNİN DAĞILIM EŞİTLİĞİNİN MESLEK EĞİTİMİNDE ÖNEMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**A RESEARCH ON THE IMPORTANCE OF DISTRIBUTION
EQUILIBRIUM OF JEWELLERY DESIGN AND WORKSHOP LESSONS
IN THE PROGRAMS GIVING JEWELRY EDUCATION IN
PROFESSIONAL TRAINING**

Haldun ŞEKERCİ¹

ABSTRACT

The technologic development all over the world also brings about a rapid change. As the cradle of industrial revolution is in Europe, Turkey is also influenced by this change. The professions which once had great importance are losing their reputations and instead, new professions has arised. Thus, many people lost their jobs and had to be trained in new professions. While some professions have died down with mechanization, some adapted themselves to the technologic changes and just altered their formats. One of these professions considered to be on the tops is the profession of Jewelry. Once consisted of hand work and based on mentor system, this profession is usually executed with machines today. Together with mechanization, a production system similar to band type production system was decided on. As a result of this, it has become like a job in which everyone who knows how to use any device/machine in production band can take part in the market. Turkish jewelry is, today, a famous sector which has created trademarks necessary for both domestic and foreign markets. The sector needs sophisticated workers that can shape the world jewelry trend and create original designs, that possess the manner of artist, know whether their designs will be produced technically, and even, if required, take part in production, prevent the loss of time and money for the firm, rather than intermediate members who knows how to use the device or makes designs. It is a clear fact that the skilled labor which is essential for the sector can be compensated from the schools performing profession training. It was aimed to define the importance of distribution equilibrium of jewellery design and workshop lessons in the related jewelry programs giving profession education in guiding complex skilled intermediate members necessary for the sector. For this purpose, a sample group of 80 students studying in Kütahya Vocational School, Practical Jewellery Program were chosen and a research study was made, and suggestions were brought forward.

Key words: Jewellery, Education, Desing, Workshop

---

¹ Öğr.Gör.Haldun ŞEKERCİ, Dumlupınar Üniversitesi Kütahya M.Y.O., haldunsekerci@gmail.com

ÖZET

Dünya genelinde yaşanan teknolojik gelişim, hızlı bir değişimi de beraberinde getirmektedir. Sanayi devriminin beşiği Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de bu değişimden etkilenmektedir. Önceleri toplum yaşamında çok önemli yere sahip olan meslekler önemlerini birer birer kaybederken yerlerini yeni meslekler almaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak birçok kişi işsiz kalırken yeni mesleklerin öğrenilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bazı meslekler makineleşme ile birlikte yok olurken, bazı meslekler teknolojik değişime adapte olarak yok olmaktan kurtulup şekil değişikliğine uğramıştır. Bu mesleklerin en başında sayabileceklerimizden biriside Kuyumculuk mesleğidir. Kuyumculuk ilk önceleri tamamen el emeği ve usta çırak ilişkisine dayalı iken bugün büyük bir bölümü makinelerde yapılmaktadır. Makineleşme ile birlikte bant tipi üretim sistemine benzer bir üretim tipi benimsenmiştir. Bunun sonucu olarak ta üretim bandındaki her hangi bir makineyi kullanmayı bilen herkesin sektörde yer edinebileceği bir meslek haline gelmiştir. Türkiye kuyumculuğu bugün itibariyle hem iç hemde dış piyasada aranan markalar yaratmış şekçin bir sektördür. Sektör artık makineyi kullanmayı bilen yada tasarım yapabilen ara eleman ihtiyacından çok, aynı anda dünya kuyumculuk modasına yön verebilecek, sanatçı gözü bulunan, özgün tasarımlar yapabilen, yaptığı tasarımların teknik olarak üretilip üretilmeyeceğini bilen, hatta gerekirse kendisi üretimde yer alabilecek ve sektördeki firmaya zaman ve para kaybettirmeyecek komplike elemanlara ihtiyaç duymaya başlamıştır.

Sektörün istediği nitelikli iş gücünün meslek eğitimi alanında hizmet veren okullardan karşılanabileceği herkesçe kabul gören bir gerçektir. Bu çalışmada meslek eğitimi veren ilgili kuyumculuk programlarındaki takı tasarım ve atölye derslerindeki eşit dağılımın sektörün aradığı komplike nitelikteki ara elemanların yetişmesindeki öneminin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Kütahya Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Takı Teknolojisi programında okuyan 80 öğrencilik bir örneklem gurubu seçilerek bilimsel çalışma yapılmış elde edilen bulgular neticesinde konu tartışılmaya çalışılarak öneriler sunulmuştur

Anahtar kelimeler: Kuyumculuk, Mesleki Eğitim, Tasarım, Atölye

1. GİRİŞ

Eğitim insanın yaşaması ve topluma uyum gösterip belirli bir takım yetilerle kuşanmasında önemli bir araçtır. Eğitim içindeki genel tanımların çoğuyla örtüşen mesleki ve teknik eğitim bireyin belirli bir mesleği yapabilmesi için gerekli olan minimum düzeyde bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları ile genel ve mesleki kültür kazandıran eğitimidir.

Mesleki ve Teknik eğitim genel anlamda bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırmak bireyi zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik ve kişisel yönleriyle dengeli biçimde geliştirme sürecidir. Diğer bir deyişle mesleki ve teknik eğitim kişiye mesleki ilgi ve gereksinimini güdüleme faktörü olarak kullanarak bütünüyle eğitir(Doğan, 1976). Bireye hayatının kazanması için belirli bir meslek alanına ilişkin bilgiyi beceri ve alışkanlıkları kazandıran ve bireyin kabiliyetlerini çeşitli yönlerle geliştiren eğitim süreci olan mesleki eğitim meslek liseleri meslek yüksek okulları ve mesleki ve teknik eğitim fakülteleri bünyesinde eğitim verilmektedir(Alkan, Doğan ve Sezgin, 1988).

Meslek eğitimine katkı yapan bu eğitim kurumlarının içerisinde sektöre en önemli katkılardan birisini yapanda kuyumculuk eğitimi veren programlardır. Geçmiş insanlık

kadar eski olan maden işleme sanatı olarak genelleyebileceğimiz metale şekil veren sanatların çoğu değerini hiç yitirmeden günümüze kadar gelmiştir. Teknolojideki hızlı ve karmaşık gelişmeye paralel olarak, maden işleme sanatı da çeşitlenerek bu sanata bağlı alt alanların kendi içerisinde daha özel bir biçimde ele alınması, bu sanat dalına ait eğitiminde bu yönde şekillendirilmesine sebep olmuştur.

Bu alt alanlardan birisi olan Kuyumculuk sanatının kuşaktan kuşağa geçerek öneminin günümüzde daha iyi anlaşılacak zanaat boyutundan çıkıp sanat boyutuna kaymasına neden olmuştur. Gelişen Teknolojiler ve talep kuyumculukta bant tipi bir üretim sisteminin doğmasına neden olmuş bunun sonucunda kuyumculuğa ait tüm üretim bilgileri yerine sistem içerisinde yer alan bir makineyi kullanmayı yeterli hale gelmiştir. Buna bağlı olarak eskiden mesleğinin üreteceği ürünlerin tasarımını ve tasarımların çizimlerini yapan kuyumculuk mesleğini biraz da olsa değiştirmiş olmasına karşın makinelerin yapamayacağı sanatsal odaklı işlerde bulunmaktadır. Üretimdeki bazı alanlar dışında tasarım bu alanlardan birisidir. Bu da kuyumculuk sektörünün teknolojik yoğunluk karşısında sanatsal yaratıcılık konusunda eğitilmiş kişilere gereksinim duyulacağını göstermektedir(Şekerci, 2007).

Sektörde gelişime orantılı olarak taklit ürünlerden kaçınılması hatta artık yapılan ürünlerin bir boyutunun da sanatsal yöne kayması ve maddi değerinden çok ürünün orijinallğine kıymet biçilmesi geçmişle günümüze bütünleyen ürünlerin yorumlanması tasarım olgusu içerisinde belirttiğimiz önemi ve varılmak istenen noktayı belirlemesi açısından ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu gelişim ve olguya paralel yurt dışında Türk kuyumculuk sektörünün dünya örgütleri ile rekabet edebilir bir konumdayken dünya piyasalarında aranılan markalar yaratması sonucu küçük çapta model kopyalayan Türk örgütlerinin ihracat alanlarını genişlettiği görülmüştür. İç piyasada da güzel tasarlanmış değişik çizgilerin ortaya çıktığı, müşterilerin iyi tasarımlar bedeli ne olursa olsun aldıkları görülmüştür. Bu da üreticilerin geleneksel görüş kalıplarından çıkmasını ve sektörün gelişimini arttırmıştır(Karnas, 2001).Türk kuyumculuk sektörü işçilik anlamında dünyadaki birçok ülkeden ileri durumda olmasına rağmen bir trend olarak tasarım üretememektedir(Koyuncu, 2009). Bu noktada tasarımın ne kadar önemli bir unsur olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin çağdaş dünyada önemli bir toplum olmayı hedeflemesi ve bugünden gerekli önlemleri alması ve uygun yatırımları yapması kaçınılmazdır. Bunun içerisinde eğitimin yeni yüzyılın değerleri ışığında düzenlemelerin vakit geçirilmeden yapılması gerekmektedir. Çağdaş yüksek öğretimin temel unsuru olan üniversite sosyal ekonomik politik veya teknolojik alanlarda toplumsal değişimleri gerçekleştirme görevini en başta üstlenebilecek örgüttür. Yüksek öğretimde çağı yakalamış bir ülkenin ekonomik bünyesinde güçlü bir yapı oluşturacağı ve geleceğe güvenle bakacağı herkes tarafından kabul edilmektedir.(Şekerci, 2006)

Bu nedenle bu alanda eğitime olan gereksinimi artarak komplike elemanlara olan ihtiyacı sebebiyle bu ihtiyacı karşılayacak derslerin ders saatlerinin eşit yada eşite yakın olması zorunludur. Bu bağlamda Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Görsel Sanatlar Programları Bölümü Uygulamalı Takı Teknolojisi Programının Atölye ve Takı Tasarım temelli dersleri araştırma konusu olarak seçilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksek Okulu Görsel Sanatlar Programları Bölümü Uygulamalı Takı Teknolojisi programında verilen Kuyumculuk eğitiminde Atölye ve Takı Tasarım dersleri hakkında eğitim gören

öğrencilerin görüşlerinin ve düşüncelerinin belirlenerek elde edilen bulgulardan yola çıkarak bulguların bu konuda eğitim veren okullara genellenmesi Kuyumculuk eğitimine katkı sağlaması ve bu konuda genel olarak uygulanan eğitimi görmek varsa eksik yönlerine katkı yapmak amacıyla böyle bir çalışma planlanmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

- Araştırma örnekleme alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı nedir?
- Araştırma örnekleme alınan öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre dağılımı nedir?
- Araştırma örnekleme alınan öğrencilerin bölümü seçme nedenlerine göre dağılımı nedir?
- Araştırma örnekleme alınan öğrencilerin bölümdeki eğitim-öğretim kalitesinin yeterliliğine yönelik görüşlerinin dağılımı nedir?
- Araştırma örnekleme alınan öğrencilerin Takı Tasarım ve Atölyeye yönelik derslere ait ders saatlerini yeterli bulma durumlarına göre dağılımı nedir?

3.MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın materyalini Kütahya M.Y.O Uygulamalı Takı Teknolojisi programındaki takı tasarım ve atölye dersleri oluşturmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili literatür taranmış veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket kişisel bilgiler ve eğitim görülen alana ilişkin olmak üzere iki bölümdür. Araştırma bulgularının çözümünde SPSS programında faydalanılmış Verilerin analizinde yüzde, frekans (% f) ve ortalama alınmış ve bulgular tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır.

4.EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın çalışma evrenini 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Takı Teknolojisi Programında eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Uygulamalı Takı Teknolojisi Programında I. Ve II öğretim 2.sınıfında eğitim gören 80 öğrenci oluşturmaktadır. Anket, öğrenim gördükleri alanı daha iyi tanıyabilecekleri düşüncesiyle 2. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

5.BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular tablolaştırılarak her tablonun altında analizleri yapılmıştır.

Tablo 1 : Öğrencilerin Cinsiyet Durumunu Gösteren Dağılım

Cinsiyet	II.Sınıf 1.Öğretim		II.Sınıf 2.Öğretim	
	f	%	f	%
Kız	34	85,0	30	75,0
Erkek	6	15,0	10	25,0
TOPLAM	40	100,0	40	100,0

Tabloya bakıldığı zaman araştırmaya katılan 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %85'i bayan öğrencilerden oluşurken, 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %75'ini bayan öğrenciler oluşturmaktadır. 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %15'ini erkek öğrenciler oluştururken, 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %25'ini erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 2 : Öğrencilerin En Son Mezun Oldukları Okul Durumunu Gösteren Dağılım

Mezuniyet Durumu	II.Sınıf 1.Öğretim		II.Sınıf 2.Öğretim	
	f	%	f	%
Genel Lise	37	92,5	31	77,5
Meslek Lisesi	3	7,5	9	22,5
TOPLAM	40	100,0	40	100,0

Tabloda görüldüğü gibi araştırmaya katılan 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %92,5'i 2.sınıf 2.Öğretim öğrencilerinin %77,5'i genel lise mezunu iken, 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %7,5'i meslek lisesi 2.sınıf 2.Öğretim öğrencilerinin de %22,5'i meslek lisesi mezunudur.

Tablo 3 : Öğrencilerin Okudukları Bölümü Seçme Nedenlerine İlişkin Dağılım

Bölüm Seçme Nedeni	II.Sınıf 1.Öğretim		II.Sınıf 2.Öğretim	
	f	%	f	%
Ailem istediği için	5	12,5	4	10,0
Kendi tercihim olduğu için	20	50,0	23	57,5
Meslek lisesi mezunu olduğum için	2	5,0	3	7,5
Puanın tuttuğu için	4	10,0	7	17,5
Diğer	9	22,5	3	7,5
TOPLAM	40	100,0	40	100,0

Tabloda görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerden 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %50'si 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %57,5'i bölümü kendi istekleri ile seçmişlerdir. 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %12,5'i 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %10,0'u aileleri istediği için, 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %5'i 2.sınıf 2.Öğretim öğrencilerinin %7,5'i meslek lisesi mezunu olduğu için, 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %10'u 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %17,5'i puanı tuttuğu için, 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %22,5'i 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %7,5'i diğer nedenlerden dolayı okudukları bölümü seçmişlerdir.

Tablo 4. Öğrencilerin Okudukları Bölümdeki Eğitim-Öğretim Kalitesinin Yeterliliğine Yönelik Görüşlerine İlişkin Dağılım

Eğitim-Öğretim Kalitesinin Yeterliliği	II.Sınıf 1.Öğretim		II.Sınıf 2.Öğretim	
	f	%	f	%
Evet	24	60,0	27	67,5
Kısmen	9	22,5	10	25,0
Hayır	7	17,5	3	7,5
TOPLAM	40	100,0	40	100,0

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerden 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %60'ı 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin ise %67,5'i eğitim-öğretim kalitesini yeterli bulduklarını, 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %22,5'i 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin ise %25'i eğitim-öğretim kalitesini kısmen yeterli bulabildikleri, 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin %17,5'i 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin %7,5'i eğitim-öğretim kalitesini yeterli bulamadıkları görülmüştür.

Bu sonuçla öğrencilerin çoğunluğu, eğitim-öğretim kalitesinin yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 5 : II. Sınıf I.Öğretim Öğrencilerinin Okudukları Bölümde Takı Tasarım ve Atölyeye Yönelik Derslerin Ders Saatlerini Yeterli Bulma Durumlarına İlişkin Frekans, Yüzde ve Ortalamaları

	II.Sınıf I.Öğretim							
	Evet		Kısmen		Hayır		ORTALAMA	
Atölyeye Yönelik Dersler	f	%	f	%	f	%	$\bar{x}$	S
Takı Teknolojisi	27	67,5	11	27,5	2	5,0	1,63	,586
Atölye Uygulama I	30	75,0	6	15,0	4	10,0	1,65	,662
Atölye Uygulama II	35	87,5	4	10,0	1	2,5	1,85	,427
Atölye Uygulama III	36	90,0	3	7,5	1	2,5	1,88	,404
Takı Yapım Teknikleri I	32	80,0	8	20,0	0	0,0	1,80	,405
Takı Yapım Teknikleri II	34	85,0	6	15,0	0	0,0	1,85	,362
Takı Yapım Teknikleri III	38	95,0	2	5,0	0	0,0	1,68	,221
Yüzey Süsleme Teknikleri I	33	82,5	6	15,0	1	2,5	1,95	,622
Yüzey Süsleme Teknikleri II	32	80,0	3	7,5	5	12,5	1,68	,694
Metali Şekillendirme I	35	87,5	4	10,0	1	2,5	1,85	,427
Metali Şekillendirme II	38	95,0	2	5,0	0	0,0	1,68	,221
Mesleki Uygulama	33	82,5	4	10,0	3	7,5	1,75	,588
Gemoloji Süs Taşı İşleme	38	95,0	2	5,0	0	0,0	1,68	,221
Takı Tasarımına Yönelik Dersler	f	%	f	%	f	%	$\bar{x}$	S
Takı Tasarım I	16	40,0	13	32,5	11	27,5	1,13	,822
Takı Tasarım II	12	30,0	9	22,5	19	47,5	0,83	,874
Mücevher Takı Tasarım	20	50,0	10	25,0	10	25,0	1,25	,840
Bilgisayarlı Takı Tasarım I	15	37,5	12	30,0	13	32,5	1,05	,846
Bilgisayarlı Takı Tasarım II	11	27,5	11	27,5	18	45,0	0,83	,844

n=40

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin Atölye derslerine ait olarak %95 ile %67,5 arasındaki değişen yüzdeler arasında ders saatlerini yeterli buldukları, %27,5 ile %5 arasındaki değişen yüzdeler arasında ise ders saatlerini kısmen yeterli buldukları, %12,5 ile daha alt yüzdeler arasındaki değişen yüzdeler arasında ders saatlerini yetersiz buldukları görülmüştür. Atölye derslerine ait ortalamalara bakıldığında en yüksek. 694 ile Yüzey Süsleme Teknikleri II ve. 662 ile Atölye Uygulama I derslerini yetersiz bulunduğu tespit edilmiştir. Takı Tasarımına yönelik dersler incelendiğinde ise %50 ile %27,5 arasındaki değişen yüzdeler arasında ders saatlerini yeterli buldukları, %32,5 ile %22,5 arasındaki değişen yüzdeler arasında ise ders saatlerini kısmen yeterli buldukları, %47,5 ile %25 arasındaki değişen yüzdeler

değerlerde ders saatlerini yetersiz buldukları görülmüştür. Takı Tasarım derslerine ait ortalamalara bakıldığında en yüksek. 874 ile Takı Tasarım II ve. 846 ile Bilgisayarlı Takı Tasarım I derslerini yetersiz bulunduğu tespit edilmiştir. Yine tablo incelendiğinde derslerin ders saatlerinin yetersiz bulunması ile ilgili olarak Takı Tasarımına yönelik derslerinin tümü Atölyeye yönelik derslere göre ortalama değerlerde yetersiz bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuç 2. sınıf 1. Öğretim öğrencilerinin Atölyeye yönelik ders saatlerini yeterli bulurken, Takı Tasarımına yönelik çizim derslerinin saatlerini yetersiz bulduklarını göstermektedir.

Buna göre öğrencilerin Atölyeye yönelik aldıkları derslerin saatlerinden tatmin olurlarken Takı Tasarımına yönelik çizim derslerin saatlerinden tatmin olmadıkları bunun sonucunda da Takı Tasarımına yönelik ders saatlerinin artırılması gerektiği söylenebilir.

Tablo 6 : II. Sınıf II.Öğretim Öğrencilerinin Okudukları Bölümde Takı Tasarım ve Atölyeye Yönelik Derslerin Ders Saatlerini Yeterli Bulma Durumlarına İlişkin Frekans, Yüzde ve Ortalamaları

Atölyeye Yönelik Dersler	II.Sınıf 2.Öğretim							ORTALAMA	
	Evet		Kısmen		Hayır		$\bar{x}$	S	
	f	%	f	%	f	%			
Takı Teknolojisi	28	70,0	7	17,5	5	12,5	1,58	,712	
Atölye Uygulama I	32	80,0	8	20,0	0	0,0	1,80	,405	
Atölye Uygulama II	34	85,0	6	15,0	0	0,0	1,85	,362	
Atölye Uygulama III	35	87,5	3	7,5	2	5,0	1,83	,501	
Takı Yapım Teknikleri I	31	77,5	6	15,0	3	7,5	1,70	,608	
Takı Yapım Teknikleri II	30	75,0	9	22,5	1	2,5	1,73	,506	
Takı Yapım Teknikleri III	35	87,5	4	10,0	1	2,5	1,85	,427	
Yüzey Süsleme Teknikleri I	36	90,0	2	5,0	2	5,0	1,85	,483	
Yüzey Süsleme Teknikleri II	38	95,0	2	5,0	0	0,0	1,68	,221	
Metali Şekillendirme I	34	85,0	3	7,5	3	7,5	1,78	,577	
Metali Şekillendirme II	32	80,0	3	7,5	5	12,5	1,68	,694	
Mesleki Uygulama	38	95,0	2	5,0	0	0,0	1,68	,221	
Gemoloji Süs Taşı İşleme	35	87,5	5	12,5	0	0,0	1,88	,335	
Takı Tasarımına Yönelik Dersler	f	%	f	%	f	%	$\bar{x}$	S	
Takı Tasarım I	15	37,5	18	45,0	7	17,5	1,20	,723	
Takı Tasarım II	15	37,5	12	30,0	13	32,5	1,05	,846	
Mücevher Takı Tasarım	17	42,5	17	42,5	6	15,0	1,28	,716	
Bilgisayarlı Takı Tasarım I	14	35,0	13	32,5	13	32,5	1,03	,832	
Bilgisayarlı Takı Tasarım II	19	47,5	6	15,0	15	37,5	1,10	,928	

n=40

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin Atölye derslerine ait olarak %95 ile %70 arasındaki değişen yüzdeler arasında ders saatlerini yeterli buldukları, %22,5 ile %5 arasındaki değişen yüzdeler ise ders saatlerini kısmen yeterli buldukları, %12,5 ile daha alt yüzdeler arasındaki değişen yüzdeler

değerlerde ders saatlerini yetersiz buldukları görülmüştür. Atölye derslerine ait ortalamalara bakıldığında en yüksek. 712 ile Takı Teknolojisi ve .694 ile Metali Şekillendirme II derslerini yetersiz bulunduğu tespit edilmiştir. Takı Tasarımına yönelik dersler incelendiğinde ise %47,5 ile %35 arasındaki değişen yüzdeler arasında ders saatlerini yeterli buldukları, %45 ile %30 arasındaki değişen yüzdeler ise ders saatlerini kısmen yeterli buldukları, %37,5 ile %15 arasındaki değişen yüzdeler ise ders saatlerini yetersiz buldukları görülmüştür. Takı Tasarım derslerine ait ortalamalara bakıldığında en yüksek. 928 ile Bilgisayarlı Takı Tasarım II ve. 846 ile Takı Tasarım II derslerini yetersiz bulunduğu tespit edilmiştir. Yine tablo incelendiğinde derslerin ders saatlerinin yetersiz bulunması ile ilgili olarak Takı Tasarımına yönelik derslerinin tümü Atölyeye yönelik derslere göre ortalama değerlerde yetersiz bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuç 2. sınıf 2. Öğretim öğrencilerinin Atölyeye yönelik ders saatlerini yeterli bulurken, Takı Tasarımına yönelik çizim derslerinin saatlerini yetersiz bulduklarını göstermektedir.

Buna göre öğrencilerin Takı Tasarımına yönelik derslerin saatlerini artırılarak Takı Tasarımını konusunda daha fazla bilgi ve beceri kazanmak istedikleri söylenebilir.

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma da elde edilen veriler değerlendirildiğinde sonuç olarak;

Bölümde okuyan öğrencilerin çoğunluğunu kız öğrencilerin oluşturmaktadır. Bu sonuç doğrultusunda sektörde atölyelerde tamama yakın elemanların erkeklerden oluştuğu tasarım birimlerinde çalışan elemanlarınsa yine tamama yakının bayanlardan tercih edildiği alanla ilgili herkesçe bilinmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulunca mezunların sektörde rahat iş bulabilmesi için;

Öğrencilerin tamamına yakın bir bölümü düz lise mezunu olması ve meslekle ilgisi olmaması eğitim esnasına hem atölye dersleri hem de tasarım derslerinin zorluk derecelerine göre okuyanların iyi bir eğitim alabilmeleri için;

Bölüm öğrencilerinin yarıya yakın bölümü kendi istekleri ile tercih ettikleri görülmüş ve bölümdeki eğitim-öğretim kalitesini yeterli bulmuşlardır. Buna göre öğrencilerin bölüm derslerine istekli olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda öğrencilerin isteklerinin hem atölye hem de tasarım dersleri için canlı tutulması için;

Öğrenciler bulgu sonuçları ele alındığında genel olarak atölye dersleri yeterli bulunurken Takı tasarımına yönelik dersler yetersiz buldukları görülmüştür. Buna göre öğrencilerin hem tasarım hem atölye dersleri açısından daha kalifiye olarak yetişebilmeleri için;

Kuyumculuk alanında Meslek eğitimi veren kurumlarda ders saatleri gözden geçirilmeli atölye ve tasarım derslerinin eşit yada eşite yakın olacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Anket araştırmasına ek olarak;

Yapılan literatür taramasında sektörün makineleşme sürecini tamamladığı ve sanatsal anlamda tasarımlar yapabilen yaptığı tasarımları nasıl üretebileceğini bilen hatta gerektiğinde kendisi üretime katılabilen dünya çizgisinde çağı yakalamış sektör elemanlarına ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Kuyumculuk sektörünün istediği kalifiye elemanlarında meslek eğitimi kurumlarından yetiştirilebileceği bu sayede sektör için hem zamandan hem de maddi açıdan kazanç elde edilebileceği de bunlara ek olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Atölye ile Takı tasarım derslerinin eşit olmasının önemi görülmüştür. Bu sebeple yine denilebilir ki Atölye ve tasarım dersleri ders programlarında zorluk derecesine göre eşit yada eşit hale getirilmelidir.

Bunlara ek olarak daha sonraki yapılacak araştırmalara yol gösterecek bazı öneriler şu şekilde sıralanabilir;

Meslek eğitimi veren kurumlarda atölyelerdeki eksik makine ve ekipmanların tamamlanmasına önem verildiği kadar kuyumculuk bölümlerinin içerisinde sadece bu bölüme hizmet eden tasarıma yönelik çizim ve bilgisayar laboratuvarları mutlaka kurulmalıdır.

Atölye derslerinin önemi kavranarak bu derslere kuyum işlemediliğinden anlayan sadece alan öğretim elemanları girmesine herhangi bir alternatif kabul edilmezken Takı tasarım derslerine yardımcı derslere de sadece alanla ilgili öğretim elemanlarının girmesine önem verilmesi sektörün istediği eleman kalitesinin yakalanmasını hızlandıracakđı düşölmektedir. Sanayi okul işbirliği arttırılarak ders içerikleri ve saatleri bu doğrultuda güncellenmesi mezun öğrencinin daha kolay iş bulabilme yüzdesini arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- Alkan,C., Doğan,H. ve Sezgin,İ.(1988). “Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları”, Ankara:Gazi Yayınları.
- Doğan, H.(1976). “Mesleki ve Teknik Eğitimin Endüstri ile İlişkileri”, Endüstriyel Mesleki ve Teknik Öğretim ile Sanayi ilişkileri Sempozyum Bildirileri, Ankara:M.E.B. Yayınları
- Karnas, M. (2001).“Kurtulan 24 K Gold”. Exe Mücevher ve Takı Dergisi. **Sayı.1**, s.1.
- Koyuncu, B.,(2009). “Farklı Ol Uzun Yaşa”. Gold News Dergisi.**Sayı.171**,s.108
- Şekerci, H.(2006).Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Görsel Sanatlar Programları Bölümü Uygulamalı Takı Teknolojisi Programının İncelenmesi.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Şekerci, H.(2007).“Meslek Eğitimi Bağlamında Kuyumculuk Sektörünün Sorunları İle Kuyumculuk Eğitimi Sorunsalı Üzerine Bir Öneri”4.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu.İzmir:Ege Üniversitesi Yayınları.

KUYUMCULUK EĞİTİMİNDE UYGULATILAN SAVAT TEKNİĞİNDE KULLANILAN SAVAT MALZEMESİNDE YENİ DEĞERLER ÜZERİNE ARAŞTIRMA

**RESEARCH ON NEW ESTIMATES ON NIELLO MATERIAL USED IN
NIELLO METHOD PRACTISED IN JEWELRY EDUCATION**

Haldun ŞEKERCİ¹

ABSTRACT

Today's rapid technologic developments has brought mechanization together in almost every sector. While the technologic development in serial manufacture presents us the decrease in production costs as a positive assess, it caused the products that are far from artistry and imitations of each other be appeared. Besides, mechanization also caused some popular production methods be diminished substantially. Academic education units undertakes the responsibility to keep these methods alive and popularize them. One of the production techniques used in jewelry section is the Niello Method. The difficulty of production method, that no series production machine is developed today and that the old hands who used to perform this art in traditional ways have died and can not be replaced limited to reach the production data of the technique. Thus, those concerned with this subject had troubles in performing the technique. The resources on which scientific studies were made were analyzed, the related estimates about formation of the raw material which also gave its name to the method were tested, and no good quality, useful raw material was obtained. New niello raw material values in high quality were procured in consequence of two year research and development studies in laboratory. For this reason, the data obtained through this research make the study typical. Using these data, proposals on having the method practised in all vocational schools giving jewelry education and used in social life were offered.

Key words: Jewellery, Education, Niello.

ÖZET

Çağımızda yaşanan hızlı teknolojik gelişim ve değişim nerdeyse her alanda makineleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Seri üretim teknolojilerindeki yaşanan gelişme üretim maliyetlerindeki düşüşü pozitif bir değer olarak karşımıza çıkarırken, sanat niteliğinden uzak biri birinin kopyası sadece ihtiyaç gidermeye yönelik ürünlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı zamanda makineleşme popüler bazı üretim tekniklerinin ya yok olmasına yada yok olmanın eşliğine gelmesine nedende olmuştur. Bir toplum kültür değeri olarak karşımıza çıkan ve yok olmak üzere olan bu üretim tekniklerinin yaşatılıp yaygınlaştırılması görevi akademik eğitim birimleri tarafından üstlenildiği görülmektedir.

---

¹ Öğr.Gör.Haldun ŞEKERCİ, Dumlupınar Üniversitesi Kütahya M.Y.O., haldunsekerci@gmail.com

Toplum hayatından nerdeyse tamamen çıkmış kuyumculuk alanında kullanılan üretim tekniklerinden biriside Savat Tekniğidir. Üretim tekniğinin zorluğu, bu alanda seri üretim makilerinin geliştirilmemesi ve bu sanatı geleneksel metotlarla uygulamaya çalışan ustaların zaman içerisinde ölmesine paralel olarak yerlerinin doldurulamaması tekniğin üretim verilerine ulaşılmasını kısıtlamıştır. Buna bağlı olarak ta bu konuyla ilgilenen kişilerce, tekniğin uygulanması konusunda sıkıntılarla karşılaşmıştır. Bu araştırmada öncelikle bilimsel alanda bu konuda çalışması yapılan kaynaklar incelenmiş tekniğe de adını veren hammaddenin oluşturulması ile ilgili değerler denenmiş ve iyi kalitede kullanılabilir hammaddeler elde edilememiştir. Laboratuvar ortamındaki iki yıllık araştırma geliştirme çalışmaları neticesinde yüksek kalitede yeni savat hammaddesi değerleri elde edilmiştir. Bu araştırmada elde edilen veriler bu konuda bilimsel olarak laboratuvar ortamında yapılmış bir çalışma olması sebebiyle çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu araştırmayla birlikte elde edilen verilerin kullanılarak, öncelikle kuyumculuk alanında eğitim veren tüm meslek okullarında tekniğin uygulatılmaya başlatılması ve toplum hayatına yeniden sokulabilmesi konusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kuyumculuk, Mesleki Eğitim, Savat.

1. GİRİŞ

Türkiye dünya kültür hayatına yön vermiş geçmiş bir çok uygarlığa ait kültür izlerini bünyesinde taşımaktadır. Geçen süreç içerisinde gelişimle ve değişimle bağlantılı olarak bu uygarlıklara ait kültür değerlerinden bazıları, o kültür mirasını devralan uygarlık tarafından kendi kültürüne ve kültürünün ihtiyaçlarına göre adapte edilip şekil değiştirerek yolu devam ederken bazıları ise tamamen yok olmuşlardır. Kültürleri oluşturan temel taşlardan en önemli yere sahip olan el sanatı ürünlere aslında kuşaktan kuşağa aktarılan en önemli kültür varlıkları, temel yapı taşlarıdır demek yanlış olmaz(Öztürk, 1984). Kültürlerin asimile olmadan gelişimlerini sürdürebilmeleri de elbette ki kültür değerlerine verdikleri önemle sağlanabileceği herkesçe kabul gören bir gerçektir. Kültür değerlerinin yaşatılabilmesindeki en önemli etki elemanlarından biriside eğitimidir. Eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın önemli bir faktörüdür. (Korkmaz, 1998:79) Bu bağlamda mevcut kültür değerleri, teknolojik gelişim ve eğitim aynı patoda eritilebilmesi toplumların kültür hayatlarını sağlıklı olarak sürdürebilmeleri için gerekli koşullar arasındadır. Bu bakış açısıyla Türkiye'deki kültür yelpazesi içerisinde yer alan Kuyumculuk alanındaki unutulmaya yüz tutmuş tekniklerden biriside savat işlemeciliğidir. Savat işlemeciliğine adını veren savat ara malzemesinin yapımındaki zorluklar ile diğer sebepler bu tekniğin yok olmaya başlamasına neden olmuştur. Bu ve benzeri kültür değerlerimizin yaşatılarak geliştirilebileceği en önemli alanlardan biriside eğitim alanı olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

2. AMAÇ VE ÖNEM

Bu araştırmanın amacı maden işlemeciliğinin Türklerin geleneksel sanatlarından olması sebebiyle Türkiye kuyumculuğunun metal süsleme tekniklerinden savat işlemeciliğinin geçmişten günümüze durumunun incelenerek sanatın gelişimine katkı yaparak, savat işlemeciliğinin yaşatılmasına en büyük katkıyı eğitim kurumlarının yapabileceğinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda daha önceki araştırmalarda ve kaynaklarda ortaya konulan savat malzemesinin yapımına dair verilerin tutarsızlığını ortaya koyması ve tarihsel gelişimle ilgi bir sıra izlenerek daha düzenli bir çalışma

yapılmaya çalışması ile sanatın yeniden popüler hale gelmesine katkı yapabilmek açısından önemlidir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmanın materyalini en genel hatlarıyla Türkiye'deki Savat sanatında kullanılan savat malzemesi oluşturmaktadır. Literatür taraması sonucunda, araştırmayı oluşturacak veriler elde edildikten sonra Laboratuvar ortamında araştırma ile ilgili deneysel çalışma yapılarak tutarlı verilere ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada araştırmacının alanla ilgili tecrübelerinden doğan görüşlerinden de faydalanılmıştır. Taramadan ve laboratuvar çalışmasından elde edilen bazı bulgular tablolaştırılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1.Savat İşlemciliği Hakkında Genel Bilgi

Savat kuyumculukta bezeme sanatında metal eşyalara özellikle gümüş eşyalara oyulmuş motifleri doldurmakta kullanılan siyah renkli, metal alaşımdır.(Bingöl, 1999).Niello, Latince “siyah” demek olan “nigellus” kelimesinden gelmedir. İslam dünyasında bu teknik için kullanılan “savat” kelimesinin de, Arapçada “karartma” anlamına gelen “sevad” ile bir ilgisi olduğu tahmin edilmektedir. Ancak Arsenin belirttiğine göre, “savat” Türkçe- yalak anlamına gelmektedir. Orta Asya maden sanatında ‘büyük ölçüde kullanılan savatlamanın, “yalak”, “çukur” veya “suoluğu” anlamında “savak” kelimesiyle de bir ilgisi olması da mümkün görülmektedir(Erginsoy, 1978).

En eski örneklerini Mykenai eserlerinde görülse de bu işlerin savat olduğu tartışmalıdır. Savat tekniği daha sonra Roma devrine kadar kuyumculukta kullanılmıştır(Türe ve Savaşın, 2000). Daha sonra Romalılar ilk kez bu tekniği takı üzerine uygulamıştır(Koroğlu, 2004). Hazar bölgesinden bölgesi Türkleriyle savat tekniği Anadolu'ya gelmiştir(Kuşoğlu,2006). Niello dolgu, İslam maden sanatında geniş ölçüde kullanılmıştır; özellikle Türkistan, İran, Kafkasya ve Doğu Anadolu'ya ait gümüş eserlerin üzerinde Niello tekniğine sık rastlanır(Erginsoy, 1978). XIII.yy.da Selçuklular devrinde maden sanatının merkezi olan Musul da Savatlama ileri durumda idi. Osmanlılar ise savat işçiliğini silah başta olmak üzere pek çok maden işinde kullanılmış ilerletilmiştir(Züber, 1974).

Savat çalışmaları yüksek ayar gümüş üzerine yapıldıkları zaman daha büyük değerler taşırlar. Zira gümüşün haslığından dolayı muhafaza ettiği beyazlık ile siyah savat çizgileri işi daha gösterişli yapar. Düşük ayarda ise gümüş hem çabuk karardığından hem de içindeki fazla bakırdan dolayı kızardığından savatı örter göstermez. Onun içindir ki savatlı eserlerde 900 ayar üzeri gümüşe vurulan tuğra damgası müşterinin araması adet olmuştur. Bu sebeptendir ki Osmanlılar İstanbul dışındaki var ve Diyarbakır gibi vilayetlere yüksek ayar gümüşe tuğra damgası vurmaya yetkisi vermiştir(Kuşoğlu, 2006). Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında ise Van ve Trabzon, Trabzon dada Sürmeneli ustalar savat işlemciliğinde işçilik ve üretim açısından ilk sıralarda yer almışlardır(Barıştı, 2005).

Yüksek ayarlı gümüş üzerine yapılan savatlı eserlerin seyrine doyum olmaz. Elde mevcut eserlere bakarak bir zamanlar herkesin mutlaka savatlı bir esere sahip olduğunu düşünebiliriz. En çok yapılanlar arasında ise tütün tabakaları, kamçı sapları, kemerler, tepelikler, barutluklar, tepsiler, muska ve hamaylılar sayılabilir (Kuşoğlu, 1999).

4.2.Savat Tekniğinin Uygulanması

Bir kalemkârlık sanatı olan savat iki aşamada tamamlanır.

- a. Savatlanacak ürünün hazırlanması
- b. Savat malzemesinin hazırlanması ve uygulanması

4.2.1 Savatlanacak Ürünün Hazırlanması

Savat işinin en önemli yanı kalem çalışmasıdır. Ancak kalem işine gelinceye kadar kalem atılacak zeminin üretimi yapılır. Zemin üretimi tamamlandıktan sonra forma uygun olarak desenler çelik kalemlerle çizilerek oyuklar açılır. Genel olarak Türkiye’de Van ince kalemi ve Kafkas derin kalemi olmak üzere iki farklı kalem stili vardır. Kalem stilleri ürünün özelliğine göre tercih edilir(Kuşoğlu, 1994). Bu aşama bittikten sonra hazırlanan savat malzemesinin uygulanmasına geçilir.

4.2.2 Savat Malzemesinin Hazırlanması Ve Uygulanması

Savat malzemesinin formülünün temelini gümüş, bakır, ve kurşun birlikte eritildikten sonra bu alaşıma kükürt ilave edilerek yapılan metalik bir sülfürdür(Türe ve Savaşın, 2000). Savat malzemesi hazırlamak için gerekli malzemelerin ölçüsü şu şekildedir. Bir ölçü gümüş, bir ölçü bakır, dört ölçü kurşun ve yeterince kükürt. Bu karışımlar ayrı ayrı hazırlanır ve bir pota içerisinde önce gümüşle bakır beraber eritilir. Daha sonra bu eriyik içine dört ölçek kurşun ilave edilir. Ardından kükürt aktarılmaya başlanır. Bu katma işlemi koyu gri rengini alıncaya kadar devam edilir. Hazırlanan karışım bir kaba dökülerek soğumaya bırakılır(Kuşoğlu, 1994). Soğutulan karışım havanda dövülerek elekten geçirilir ve malzeme hazırlanmış olur(Bingöl, 1999). Savat ekme yaparak yada boraksla karıştırıp çamur haline getirilerek malzeme üzerinde açılan oluklara yerleştirilir(Kuşoğlu, 1994). Bu işlemden sonra ısıtılarak kanallara sabitlenir. Tesfiye işleminden sonra cilalanarak savatlı ürün kullanıma hazırlanmış olur.

4.3. Savat Malzemesinin Hazırlanmasıyla İlgili Yeni Değerler

Literatür taraması sonucunda bu konuda çoğunluğa yakın olacak şekilde ulaşılan kaynaklardan elde edilen veriler incelendiğinde Türkiye’deki savat malzemesinin yapımında genel olarak bir ölçü gümüş, bir ölçü bakır, dört ölçü kurşun ve yeterince kükürt şeklinde yada bu değerlere yakın değerler verildiği görülmüştür. Türkiye için literatürde verilen bu genel değerler savat malzemesine ulaşabilmek için denenmiştir. Deney sonuçları tablolştırılmıştır.

Tablo 1 : Literatürden Elde Edilen Savat Değerlerinin Laboratuvar Deneme Sonuçları Deney 1

	GÜMÜŞ	BAKIR	KURŞUN	DİĞER	KÜKÜRT
DEĞER 1	1 ölçü	4 ölçü	4 ölçü	-----	Gri Oluncaya Kadar
SONUÇ					
Deneyde 10 gr gümüşe 40 gr bakır 40 gr kurşun katılarak eritilmiş gri renk oluncaya kadar kükürt ilave edilmiş fakat renk griye dönmemiştir. Potadaki malzemenin kükürt açısından doyuma ulaştığı gözlenmiş ve kükürt ilavesi bırakılmıştır. Potadan kalıba dökülen karışımda donma sorunu yaşanmıştır. Renk zift siyahı olmuştur. Yapılan gümüş ürünlere usulüne uygun olarak uygulandığında uygulanan ürün temizlenememiş karışım gümüşü çürüterek delinmesine neden olmuş ısı artırıldıkça malzemenin üzerine yayılarak malzemeyi deforme ettiği gözlenmiştir. Temizlenme esnasında gümüşün üzerine yayılma yaptığı ve bazı bölgelerdeki savat malzemesinin ise yumurta kabuğu gibi kırılarak döküldüğü gözlemlenmiştir.					

Tablo 2 : Literatürden Elde Edilen Savat Değerlerinin Laboratuvar Deneme Sonuçları Deney 2

	GÜMÜŞ	BAKIR	KURŞUN	DİĞER	KÜKÜRT
DEĞER 2	2 ölçü	1 ölçü	4 ölçü	-----	40 ölçü
SONUÇ					
Deneyde 10 gr gümüşe 5 gr bakır 40 gr kurşun katılarak eritilmiş Potadaki Kükürt erimesi zorlaşınca kükürt ilavesi bırakılmıştır. Kükürt ölçüsü fazla gelmiştir. Potadan kalıba dökülen karışımda donma sorunu yaşanmıştır. Renk zift siyahı olmuştur. Yapılan gümüş ürünlere usulüne uygun olarak uygulandığında uygulanan ürün temizlenememiş karışım gümüşü çürüterek delinmesine neden olmuş ısı artırıldıkça malzemenin üzerine yayılarak malzemeyi deforme ettiği gözlenmiştir. Savatlı kısımlarda hava kabarcıklar oluştuğu gözlemlenmiştir.					

Tablo 3 : Literatürden Elde Edilen Savat Değerlerinin Laboratuvar Deneme Sonuçları Deney 3

	GÜMÜŞ	BAKIR	KURŞUN	DİĞER	KÜKÜRT
DEĞER 2	125 gr	500 gr	500 gr	-----	1 kg
SONUÇ					
Deneyde veriler eritilmiş Potadaki Kükürt erimesi zorlaşınca kükürt ilavesi bırakılmıştır. Kükürt ölçüsü fazla gelmiştir. Potadan kalıba dökülen karışımda donma sorunu yaşanmıştır. Kurşun fazlalığı gümüş niteliklerini yok ederek alaşımın kurşundan ayrılmaz bir niteliğe büründüğü tespit edilmiştir. Renk zift siyahı olmuştur. Yapılan gümüş ürünlere usulüne uygun olarak uygulandığında uygulanan ürün temizlenememiş karışım gümüşü çürüterek delinmesine neden olmuş ısı artırıldıkça malzemenin üzerine yayılarak malzemeyi deforme ettiği gözlenmiştir. Savatlı kısımlarda hava kabarcıklar oluştuğu kurşunun alaşım yapılmadan direk uygulanması ile alaşım arasında farklılık gözlemlenmiştir(Vikipedi, 2009).					

Türkiye için veya Türkiye dışı verilen savat değerlerinde genel incelemede çok azı dışında standart bir değer verilmediği değerlerin örneğin gr gibi bir değer yerine afakî değerlerle ölçü niye nitelendiği görülmüştür. Bu değerlerin literatürde anlatıldığı şekilde tutarlılığının ve uyulabilirliğinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak yukarıdaki deneyler hariç savat malzemesi ile ilgili değerlerde oynamalar yaparak ek olarak 13 deney daha yapılmış 16. deneyde kullanışlı yeni savat değerine ulaşılmıştır. 16. deneyden sonra

tutarlılık tespiti için deney yinelenmiş ve aynı sonuca ulaşılmıştır. Savat malzemesinin gümüş üzerinde renk görünümüyle ilgili olarak deneylere devam edilmiş değişik renklerin elde edilmesi ile ilgili olarak 9 deney yapılmış ve bunlarda Gümüşümsü, Gri, Siyah diye nitelediğim 3 ana renk grubuna ulaşılmıştır. Bu deneylerden kullanışlı savat malzemesi tarifi ve gümüşümsü diye nitelediğim tarif aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 3 : Savat Malzemesinde Yeni Değerlerde Uygulanabilir Savat Malzemesi Laboratuvar Sonuçları

	GÜMÜŞ	BAKIR	KURŞUN	DİĞER	KÜKÜRT
DEĞER	21 gr	9 gr	11 gr	-----	130 gr

Tablo 3 te verilen değerler deney sonuçlarında ürün üzerinde en verimli sonucun alındığı değerlerdir.

Tablo 4 : Savat Malzemesinde Yeni Değerlerde Uygulanabilir Gümüşümsü Renkli Savat Malzemesi Laboratuvar Sonuçları

	GÜMÜŞ	BAKIR	KURŞUN	DİĞER	KÜKÜRT
DEĞER	20 gr	9 gr	8,5 gr	-----	145 gr

Tablo 4 de verilen değerler hem malzeme üzerine en sağlam tutunan hemde renk olarak en açık renktir.

Tablo 4 verilen değere kurşun ilavesinin artırılması renkteki koyulaşmayı sağlayacaktır. Yalnız kurşunun gümüşün değerlerinin üzerine çıktığı durumlarda malzemenin deforme olması, işlemede zorluk, dayanaksız, delikli, tutunumu zayıf kötü bir savat malzemesinin elde edileceği tespit edilmiştir

Savat malzemesinin bitmiş ürüne uygulanmasında **ekme** ve **sürme** tekniğine ek “**çekme**” diye isimlendirdiğim yeni bir uygulama tekniği de bu çalışmalarda geliştirilmiştir. **Çekme** tekniğinde savat malzemesi 80, 60 mikron veya ürünün durumuna göre daha ince kalınlıkta olacak şekilde çubuk kalıp hazırlanır. Savat bu kalıba döküldükten sonra elde edilen bu savat çubuk, ürün fersiz ateşte hafif ısıtılarak açılan oluklara ihtiyaç kadar sürülerek yedirilirse cila ve tefsiye nerdeyse hiç istemeyen bir ürün elde edilebildiği de tespit edilmiştir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma da elde edilen veriler değerlendirildiğinde sonuç olarak;

Savat işlemciliğinin geçmişten gelen bir teknik olmasına rağmen günümüze değin Anadolu coğrafyasındaki medeniyetler ve bu coğrafyada yaşamış milletler tarafından sevilerek uygulanmış ve gelişimine katkı yapılmıştır. Bu sonuç neticesinde savat işlemciliği günümüzde Türkiye’ye ait bir tekniktir denilebilir.

Savat işlemciliğindeki savat malzemesine ait literatürde yer alan verilerin tutarsız ve uygulanabilirlikten uzak olduğu tespit edilmiştir.

Savat işlemeciliğinde kullanılan savat malzemesi ile ilgili laboratuvar deneyleri yapılarak değişik ve tutarlı savat malzemesi içeriğine ulaşılmıştır.

Öneriler

Savat işlemeciliği kuyumculuk kültürümüze ait bir parça olması sebebiyle bu tekniğin yeniden popüler bir teknik olabilmesi için öncelikle bu konuda eğitim veren meslek okullarında uygulama anlamında da eğitimine başlanmalıdır.

Kültür bakanlığı veya ilgili kurumlar aracılığıyla sektörel bazda savat işlemeli ürünlerin yapılması ve popülerliğinin artırılması için çalışmalar yapılmalı sektör firmaları bu konuda teşvik edilmelidir.

Savat ara malzemesinin üretimi esnasında kükürt ve diğer kimyasallardan zehirlenme riskine karşı eğitim birimleri ve sektör firmaları işbirliği içine girerek makine ve ekipman anlamında Arge çalışmaları yapmalıdır.

Elde edilen laboratuvar sonuçlarındaki tutarlı verilerin savat işlemeciliğinin uygulama alanlarında çoğalma sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple savat işleme hakkında bilgi ve savat ara malzemesine ait verilerden oluşan tanıtım broşürlerinin ilgili kurumlarca basılarak alanla ilgili kişi ve kurumlara dağıtılması sanatın yaygınlaşmasına ve gelişmesine olumlu etki yapacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Barışta, H.Ö.(2005). “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları”, Ankara: Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bingöl, F.R.I.(1999). “Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar”, Ankara: Dönmez Ofset
- Erginsoy, Ü. (1978). “İslam Maden Sanatının Gelişimi”, İstanbul:Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Korkmaz, A.(1998). “Eğitim-Ekonomi İlişkileri -Eğitim Ekonomisi”, Ankara:Gazi Yayınları.
- Koroğlu, G.(2004). “Anadolu Uygarlıklarında Takı”, İstanbul:Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Kuşoğlu, M.Z.(2006). “Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü”, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kuşoğlu ,M.Z.(1999).“Savat”, *Turkıs Airlines*, **Sayı.88**, s.140.
- Kuşoğlu, M.Z.(1994). “Dünya Sanatımız Kültürümüz”, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Öztürk, İ.(1984). “Uluslararası El Sanatlarımız Tarihsel Gelişiminde Geleneksel Kurumlarımız ve Günümüz”, I.Ulusal El Sanatları Sempozyumu,İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Türe, S. ve Savaşçın, M.Y. (2000). “Kuyuculuğun Doğuşu”, İstanbul:Goldaş Yayınları
- Vikipedi,(03 Ocak 2009). “Savat”. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Telkari>. (13 Nisan 2009 tarihinde alınmıştır)
- Züher, H.(1974). “Türk Süsleme Sanatı”, İstanbul:İş Bankası Kültür Yayınları.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM EĞİTİMİNİN TURİZM AÇISINDAN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION EDUCATION IN TERMS OF TOURISM

İlker ÖZDEMİR¹

ABSTRACT

In Turkey, the first intercultural communication course has been given at Ankara University, Faculty of Communication as an undergraduate program in 1996. Today, many faculties have intercultural communication courses. In 2006-2007 academic year, it was given first at Ankara University, Beypazarı Vocational High School as an elective course at tourism section. Also it was given at certified tourism staff training programs, in 2008. This course includes the basic information about people transmission and communication, who belong to different cultures. The aim is understand people and explain ourselves. The main themes of course are tolerance, understanding and dialogue. Nowadays Xenophobia and ethnic discrimination has increased and intercultural dialogue is increasingly getting more important. The main reason of recommending this course to tourism employees is, intercultural communication is getting more important and these employees are directly contacting with the tourism sector. With this paper, the intercultural communication course and the fieldworks will be introduced and to recommend this course to take place in tourism departments.

Key words: tourism, vocational education, inter-cultural communication

ÖZET

Türkiye’de kültürlerarası iletişim ilk olarak 1996 yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinin lisans programında ders olarak vermeye başlamıştır. Bugün birçok iletişim fakültesinde kültürlerarası iletişim dersi yer almaktadır. 2006-2007 öğretim yılında ise Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulunda turizm bölümlerine seçmeli ders olarak konulmuş olup, turizm bölümlerine kültürlerarası iletişim dersi verilmektedir. Ayrıca 2008 yılında başlatılan sertifikalı turizm elemanı yetiştirme programında da kültürlerarası iletişim dersi yer almaktadır. Bu ders farklı kültürlerle mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları ve iletişimde kültürel farkların gözetilmesi konularını içermekte olup, farklı kültürlerle mensup insanları anlama ve kendimizi anlatma

---

¹ Dr. Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

konusunda temel bilgiler vermektedir. Dersin ana teması hoşgörü, anlayış ve diyalogdur. Derste kültürlerarası iletişim sorunlarının nasıl çözümleneceği tartışılmakta ve öğrencilerin kültürlerarası farklılıkların iletişime olan etkilerini kavrayabilmesi ve önyargılardan ve basmakalıp değerlerden uzaklaşarak farklı kültürlerle iletişim konusunda iletişim yeterliliğine sahip olması hedeflenmektedir. Yabancı düşmanlığı ve etnik ayrımcılığın yükseldiği, kültürlerarası diyalogun giderek daha fazla önem kazandığı bir dünyada kültürlerarası iletişim dersinin yabancılarla doğrudan temas eden turizm sektörü çalışanlarını yönelik olarak verilmesi gerektiği düşüncesi bu dersin turizm bölümlerine önerilmesinin temel nedenidir. Bu bildiriyle kültürlerarası iletişim dersi müfredatı ve bu alandaki çalışmalar tanıtılarak bu dersin turizm bölümlerinde yer alması konusunda turizm bölümleri ile görüş alışverişinde bulunması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: turizm, mesleki eğitim, kültürlerarası iletişim

1. GİRİŞ: KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Kültürlerarası İletişim” çalışma alanı, iki ana kavram üzerinden şekillenmektedir: “Kültür” ve “İletişim”. *Kültür*, bir toplumun her türlü maddi ve simgesel üretimleri ile bu üretim Alanları içindeki ilişkiler, biçimler, örüntüler ve pratiklerdir. Kültür herşeyden önce bir yaşam biçimidir ve gündelik hayat içindeki uygulamaları ve bir grup insanı diğerlerinden farklı kılan gelenekleri ve alışkanlıkları da kapsar. Kültür, bireyin toplumun bir üyesi olarak, iletişim kurmasına, belli davranışları ve olayları yorumlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olan değerler, fikirler ve semboller dizisidir. *İletişim*, ise “insanların kolektif olarak toplumsal gerçekliği yaratıp düzenledikleri süreçtir” (Mutlu, 1994:99). İletişim, bilginin, düşüncelerin, duyguların ve becerilerin simgeler kullanılarak iletilmesinin ve /veya aktarılmasının yanısıra aynı zamanda insanın anlam arama çabasıdır. Bu çaba ile insanlar anlam üretirler ve bu anlamları birbirleriyle paylaşırlar. İşte iletişim için bu anlamda insanlar arasında anlamları ortak kılma süreci de denilebilir. Kültür ve iletişim kavramlarını, kültürlerarası iletişim çalışmalarında birbiriyle bağlandıran ise “arasılık” nitelemesidir. Bu alanda A.B.D.’nde yapılan erken dönem çalışmaların ortak özellikleri, farklı kültürel örüntüler ve yaşam tarzları arasında iletişimin kurulabilmesi için bu “farklılıkların” önce tanımlanması ve daha sonra ortak bir iletişim, diğer bir deyişle uzlaşım alanı yaratılabilmesi için modeller geliştirmektir. Bu bağlamda Ruth Benedict’in II. Dünya Savaşı yıllarında başlayarak ABD’nin Savaş ve Enformasyon Dairesi için gerçekleştirdiği *Kılıç ve Krizantem* adlı Japon kültürünü anlamlandırmaya çalışan araştırmasını örnekleyebiliriz. Benedict’in çalışmasını Edward T. Hall’in 1959 tarihli *The Silent Language* tarihli çalışması takip etmektedir. Bu çalışma da ABD’nin Savaş ve Enformasyon Dairesi tarafından desteklenmiştir. Hall, farklı kültürlerin davranış ve tutum biçimlerini mikro düzeyde inceleyerek, kültürlerarası iletişim eğitiminin temelini atmıştır (Kartarı, 2001:31). Benedict gibi Hall’ün çalışmaları öncelikle uluslararası ilişkiler alanında ulus-devletin resmi görevlilerine, sonra da ticari ilişkiler kuran işadamlarına yönelikti. Bu erken dönem çalışmaları izleyen çeşitli alan araştırmaları Batı dışındaki farklı kültürlerin bu farklılıklarının Batı merkezli kavranması ve iletişim sürecinin açıklanması izleği üzerinden gelişmiştir. Amerikan üniversitelerinde kültürlerarası iletişim, 1960’lı yılların sonunda lisans ve lisans üstü programlara dahil olmuştur. 1980’lerden itibaren liberal çoğulcu iletişim paradigması içinde kendine yer bulan kültürlerarası iletişim çalışmaları Amerikan üniversitelerinde iyice kurumsallaşmıştır. Amerikan Üniversitelerinde kültürlerarası iletişim çalışmalarında lisans düzeyinde yararlanılan temel kaynak Fred E. Jandt’ın *Intercultural Communication* (2001) adlı yapıtıdır. Bu yapıt liberal çoğulcu iletişim paradigması içinde kalmakta; kültürlerarası

iletişimde engel yaratan stereotipler ve önyargı gibi temel etkenleri ele almakta, sözsüz iletişim ve beden dilinin kültürlere göre değişmesi, grup içi ilişkiler, bir kültür içerisinde göçmenlik ve alt kimlikler nedeniyle farklı kültürel örüntülerin varlığı gibi konuları tartışmaktadır. Avrupa kıtasında ise kültürlerarası iletişim çalışmaları, dil ve kültür arasında kurulan ilişki üzerinden bir gelişme çizgisine sahip olmuş, 1980'li yılların sonunda Avrupa kıtasında kültürlerarası iletişim çalışmaları ayrı bir disiplin olarak gelişme göstermiştir. AB'nin Socrates-Erasmus ve Youth programları bünyesinde kültürlerarası öğrenme ve kültürlerarası iletişim üzerinde önemle durulan bir çalışma alanı olmuştur.

Türkiye'de kültürlerarası iletişim çalışmaları, iletişim disiplini dahil olmak üzere sosyoloji, göç sosyolojisi, sosyal ve kültürel antropoloji, etnoloji disiplinlerinin çatısı altında gelişme göstermiştir. Türkiye'deki İletişim Fakültelerinde kültürlerarası iletişim çalışmaları ilk olarak 1996 yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinin lisans programında Prof. Dr. Asker Kartarı'nın verdiği ders ile başlamıştır. 2003 yılından itibaren Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinde Doç. Dr. Mutlu Binark tarafından seçmeli lisans dersi olarak kültürlerarası iletişim dersi verilmeye başlanmıştır. 2005 yılının Bahar döneminde de Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesinin lisans ders izlencesinde Prof. Dr. Belma Akşit tarafından seçmeli ders olarak verilen kültürlerarası iletişim dersi yer almıştır. Bu fakülteler dışında Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul Kültür Üniversitesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesinde kültürlerarası iletişim dersi lisans düzeyinde ders izlencelerinde yer almaktadır. Sabancı Üniversitesi bünyesinde kültürel çalışmalar programı içinde kültürlerarası iletişim konusu farklı derslerin kapsamında yer almaktadır.

Kültürlerarası İletişim: Farklı kültürlerin ya da bir kültür içerisinde yer alan farklı alt-kültürlerin üyeleri arasında gerçekleşen iletişim demektir. Farklı kültürlerden gelen insanların etkileşimde bulunmalarıyla, birbirlerine mesaj göndermeleri ve almaları ve anlam yaratma ve anlamları ortak kılma çabaları kültürlerarası iletişim'dir. Farklı kültürlerden gelen insanlar arasında gerçekleşen iletişimi anlamak, açıklamak ve iletişim süreçleri ile ilgili tahminlerde bulunmak ise kültürlerarası iletişim çalışmalarının amaçlarıdır.

Kültürlerarası iletişim çalışmalarında sorulması gereken soruları ise şu şekilde saptayabiliriz:

- Bireyin kimlik inşasında, kültürel aktarımlar ile maddi ve simgesel pratiklerin anlamlandırılması farklı kültürlerde nasıl gerçekleşmektedir? Kültürlerarası iletişimi etkileyen kimliklenme sürecinin temel öğeleri nelerdir? Bu anlamlandırma pratikleri farklı kültürler tarafından nasıl okunmakta ve kavranmaya çalışılmaktadır?
- Ulus-devletler içinde farklı ve çeşitli kültürel aidiyetlerin varolması, iç ve dış göç deneyimi kültürlerarası iletişim sürecini nasıl etkilemektedir? Egemen kültür “yabancı” ve “öteki”ni ne şekilde/nasıl tanımlamakta ve bu inşa pratiğini iletişim kanalları dolayımı ile nasıl dolaşıma sokmaktadır?
- Alt kültürlerin ve farklı etnik kimliklerin anaakım medya metinlerinde aşırı, eksik veya yanlış temsil edilme pratiklerinin ortadan kaldırılması için nasıl bir temsil söylemi/dili geliştirilmelidir? Farklı ulusal kültürler, aynı kültür içindeki alt-kültürler ve farklı etnik

kimlikleri ile egemen kültür arasında varolan verili “buzlar” ve çeşitli önyargılar kültürlerarası öğrenme ile nasıl ortadan kaldırılabilir?

- Kültürel kimlikler arasında “kültürel alışveriş” veya “temas”ın gerçekleştiği alanlar nelerdir? Bu kültürlerarası alanda iletişim yeterliliği kazandırmak için neler gerekmektedir?

2. TURİZM EĞİTİMİ VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Kültürlerarası iletişim dersi turizm bölümlerinde ilk kez, benim önerimle, 2006-2007 öğretim yılında Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksek Okulu’nda Turizm Rehberliği ve Turizm ve Seyahat İşletmeciliği bölümlerine seçmeli ders olarak 4.yarıyılıda konulmuş olup, halen aynı bölümlerde seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Ayrıca Ankara Üniversitesi, Magic Life işbirliği ile ilki 2008 yılında gerçekleştirilen ve 2009 yılında da devam etmekte olan sertifikalı turizm elemanı yetiştirme programında da genel iletişim dersinin yanısıra kültürlerarası iletişim dersi yer almaktadır. Bu ders öncelikle seminer olarak verilmek istenmiş ama dersin içeriğini öğrenen Magic Life yetkilileri tarafından 2009 yılı programına dahil edilmiş ve 2009 yılında da, programda işkur’un ders müfredatına müdahalelerine karşın, kültürlerarası iletişim dersinin verilmesi sürdürülmüştür. Yüksek Okulu’muz bünyesinde verilen kültürlerarası iletişim dersinde konu hakkında bilgi ve beceri kazandırma yönündeki derslerin yanısıra öğrenciler seminer konuları seçerek ya farklı bir kültürün gündelik iletişim davranışları hakkında, ya da farklılıklara karşı önyargılar hakkında ödev hazırlamakta ve sunuş yapmaktadırlar. yapılan bu ödevler ortak bir bellek oluşturmak, farklı kültürler hakkında bilgi hazinemizi geliştirmek amacıyla bir araya toplanarak bütün öğrencilerin istifadesine sunulmaktadır.

Kültürlerarası iletişim dersinin müfredatı aşağıdaki gibidir.

 ANKARA ÜNİVERSİTESİ BEYPAZARI MESLEK YÜKSEKOKULU DERS MÜFREDATI	
DERSİN ADI DERSİN KODU DERSİN TÜRÜ DERSİN DÖNEMİ DERSİN KREDİSİ	Kültürlerarası İletişim BTR 226 Seçmeli Bahar 2
DERSİN VERİLDİĞİ BÖLÜM	Turizm Rehberliği, Seyahat İşletmeciliği
DERSİ VEREN ÖĞRETİM ÜYESİ	Öğr. Görevlisi İlker ÖZDEMİR
YAZIŞMA ADRESİ	A.Ü. Beypazarı Meslek Yüksek Okulu 06730 Beypazarı ANKARA 1315
DERSİN AMACI, ÖĞRENİM HEDEFİ, ÖĞRETİM METODU VE Ç MATERYALİ	

DERSİN AMACI	Bu ders kültürlerin nasıl farklılaştıkları ve farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancıların algılanması ve iletişimde kültürel farkların gözetilmesi konularını içermektedir. Derste kültürlerarası iletişim durumlarının nasıl çözümleneceği tartışılmakta ve bu anlamda iletişim yeterliliği kazandırılması için bilgi ve beceri kazandırılmasına çalışılmaktadır.
DERSİN ÖĞRENİM HEDEFLERİ	Öğrencilerin kültürlerarası farklılıkların iletişime olan etkilerini kavrayabilmesi ve önyargılardan ve basmakalıp değerlerden uzaklaşarak farklı kültürlerle iletişim konusunda iletişim yeterliliğine sahip olması hedeflenmektedir.
KAZANDIRILAN BİLGİ	İletişim, Kültür ve Kültürlerarası İletişim hakkında temel bilgiler ve farklı kültürlerde iletişim davranışları ve bunların etkileri konusunda seminer çalışmaları.
KAZANDIRILAN BECERİ	Kültürlerarası İletişim yeterliliğine sahip olma
ÖĞRETİM METODU	Ders Anlatımı Soru Cevap Tartışma Ödev Seminer
ÖĞRETİM MATERYALİ	Ders Notları Kitaplar Seminer Sunumları

Dersin amacında da belirtildiği gibi bu ders kültürlerin nasıl farklılaştıkları ve farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancıların algılanması ve iletişimde kültürel farkların gözetilmesi konularını içermektedir. Öncelikle öğrencilerin kültürlerarası farklılıkların iletişime olan etkilerini kavrayabilmesi sağlanmaya çalışılırken daha sonra onların etnik merkezci düşünme biçimlerinden, önyargılardan ve basmakalıp değerlerden uzaklaşarak farklı kültürlerle iletişim konusunda iletişim yeterliliğine sahip olması için donanım sahibi olmaları hedeflenmektedir. Kültürlerarası iletişim için yabancı ya da yabancı sayılanlar, ya da yabancılaşma yaşayanlar ile iletişim, ya da başka bir deyişle ötekiler, öteki sayılanlar ya da kendini öteki sayanlar ile iletişim denilebilir. Kısacası kültürlerarası iletişimin içeriğinde farklı etnik kökenlere, kültürlere veya alt-kültürlere mensup insanlar vardır.

İşte kültürlerarası iletişim eğitiminin önemini bu çerçevede genel ve özel olarak iki noktada saptayabiliriz. Birincisi üniversite öğrencilerine yönelik genel bir kültürel bilinç artırıcı bir çalışma olarak kültürlerarası iletişim eğitiminin oynadığı roldür. Üniversitenin kelime anlamından yola çıkarsak üniversiteyi evrensel nitelikteki bilgilere ulaşma (araştırma) ve bu bilgileri paylaşma (öğrenim) 'nın egemen olması gereken evrensel nitelikte bir kurum olarak ele alabiliriz. Dolayısıyla üniversite ırk, dil, din, cinsiyet vb. ayrımlar yapılmaması gereken bir bilgi merkezidir. İşte kültürlerarası iletişim yerel düşünmekten uzaklaşarak evrensel düşünmeye yönelten anlayışıyla, basmakalıp düşünceler ve önyargıların insanlar arasında gerçek anlamda bir iletişime engel olduğunu gösteren öğretisiyle ve kültürlerarası farklılıkların iletişimdeki önemini kavratmaya yönelik içeriğiyle insanları yerel ve basit düşünmekten daha kapsamlı ve evrensel nitelikte

düşünmeye yönlendirici bir kültürel bilinç edinme ya da kültürel bilinci yükseltme çabası olarak da değerlendirilebilir. İkincisi ise kültürlerarası iletişimin turizm sektörü ve turizm eğitimi açısından önemidir. Ülkemize 2008 yılında 26 Milyon'u aşkın yabancı turist geldiğini biliyoruz. Eğlenmek, dinlenmek ve gezmek için ülkemizi seçen bu misafirlerimizin çoğu ülkemizde sadece turizm sektörü çalışanları ile muhatap olmakta, onlarla iletişim kurmaktadır. Herşeyden önce iletişimde kültürel farklılıkların önemini kavrayamamak bir çok iletişim kazasına, yanlış anlamalara yol açabilir. Kültürlerarası iletişim dersinin ilk amacı kültürel farklılıkların iletişimdeki öneminin bilincine varmayı sağlayarak olası iletişim kazalarını, yanlış anlamaları ortadan kaldırmak veya en azından en aza indirmektir. Bu da ancak insanların davranışlarının kültürel olduğu bilincinin edinilmesi ile mümkün olabilir. Burada ayrıca kültürlerarası farklılıklar örneklenerek bu farklılıklar hakkında öğrencilere genel bilgiler vermek ve onları bu konuda düşünmeye ve araştırmaya sevk etmekte vardır. İkinci olarak etnik merkezli düşünme biçimleri, basmakalıp düşünceler ve önyargılar kültürlerarası iletişim açısından en çok sakınılması gereken düşünme ve davranma biçimleridir. Yabancılarla iletişime engel olan ve birbirimizi anlamamaya devam etmemizi sağlayan bu düşünme ve davranma biçimlerinden öğrenmeye ve anlamaya yönelik bir tutuma geçmek turizm sektörünün gelişimi açısından önem taşıdığı gibi, ülkemizin tanıtımı ve diğer ülkelerle ilişkilerinin geliştirilmesi açısından da büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Kültürlerarası iletişim sadece yabancılara karşı önyargılı davranışlarımızı kırmak açısından değil, onların da bizim hakkımızdaki önyargılarını değiştirmek açısından da önem taşır. Bu nedenle kendimizi eleştirebilecek ve bize yöneltilen eleştirileri de hakaret saymayacak kadar özgüvene ve özsaygıya sahip olmak, ufku dar değil ufku dünyaya ve yeniliklere açık olmak, başkalarını yargılamaya değil onları anlamaya yönelik bir tutum benimsemek ve yabancı ortamlarda bocalamayacak denli sosyal rahatlığa sahip olmak gerekir ki, tüm bunlar kültürlerarası iletişim yeterliliği kazanmak için elde edilmesi gereken bilgi ve beceriler olarak bu ders kapsamında ele alınan konulardır. Nitelikli turizm çalışanları yetiştirmek açısından mesleki

DERS PLANI VE İÇERİĞİ		
HAFTA	TEORİK	UYGULAMA
1	Kültürlerarası İletişimin Anlam ve Önemi	Dersi tanıtmak. Dersin amacını ve bu dersin neden turizm öğrencilerine verildiğini açıklamak. Ders yöntemi konusunda öğrencilerin düşüncelerini almak.
2	Kültür ve İletişimle İlgili Temel Kavramlar. Kültürel Kavram ve Kuramlar	Kültürlenme, Kültüre Girme, Kültür Şoku, Alt-Kültür, Üst-Kültür, Popüler Kültür
3	Kültürlerarası İletişimle İlgili Temel Kavramlar	Basmakalıp Değerler, Önyargılar, Etnomerkezcilik, Yabancıları Algılama Biçimleri, Paradil
4	Kültürlerarası Farklılıkların İletişime Etkileri	Kültürel Farklılıkların Boyutları, Kimlik, Kültür ve Kültürel Çatışma ve Yanlış Algılama Sorunları
5	Kültürlerarası Farklılıkların İletişime Etkileri	Kültür Şoku, Yabancılaşma ve İletişime Etkileri

6	Kültürlerarası Farklılıkların İletişime Etkileri	Basmakalıp Değerlerin ve Önyargıların İletişime Etkileri
7	Kültürlerarası Farklılıkların İletişime Etkileri	Etnomerkezciliğin yarattığı sonuçlar ve kültürlerarası iletişime etkileri
8	Kültürlerarası Farklılıkların İletişime Etkileri	Farklı Kültürlerde beden dili, paradil, bakışlar, duruş, mimikler, jestler ve bunların kültürlerarası iletişime etkileri
9	Kültürlerarası Duyarlılık	Empati ve Tolerance ile kültürlerarası iletişim yeterliliğini geliştirme
10	Kültürlerarası İletişim Yeterliliği	Kültürlerarası İletişim yeterliliğine sahip olmak için bulunması gereken vasıflar üzerine bilgi ve tartışma
11	Kültür Şoku ile başa çıkmak	Kültür Şokunun üstesinden gelmek için yapılması gerekenler üzerinde bilgi ve tartışma
12	Kültürlerarası İletişimin Farklı Boyutları	Cinsiyetler arası iletişim, statü farklılıkları, eğitim farklılıkları ve iletişim arasındaki ilişkiler ve bunların üstesinden gelmek için yapılması gerekenler
13	Kültürlerarası İletişim ile Turizm Sektörü arasındaki ilişki	Turizm alanında çalışan insanların kültürlerarası iletişim yeterliliğine sahip olmasının ve farklı kültürleri anlamasının önemi üzerine tartışma
14	Genel Değerlendirme	Kültürlerarası İletişim, Duyarlılık, Hoşgörü, Empati ve Etik'in Toplumsal ve Mesleki yaşamda önemi üzerine tartışma

bilgiler tek başına yeterli değildir; çünkü turizm aynı zamanda kültürel bilinç gerektirir.

3.SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültürlerarası iletişim bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi nitelikli turizmci yetiştirmek açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Önyargılarından arınamamış, basit kalıplarla düşünmeye devam eden, yerel kabuklarını kırmayıp kendi kültürünü dünyanın merkezine koyarak dünyaya dar bir pencereden bakan insanların turizm gibi dünyaya açık olmayı esas alan bir meslekte başarılı olması mümkün değildir. Ülke tanıtımı, uluslararası ilişkiler ve dünya barışı açısından da bu niteliklere ve becerilere sahip olmak önemlidir. Bu anlamda bilinçli ve nitelikli turizm çalışanlarına sahip olmak sadece sektörü geliştirmekle kalmayacak, bunun başka alanlara da olumlu yansımaları olacaktır. Bu nedenle turizm eğitimi veren okullarda kültürlerarası iletişim dersinin zorunlu olmasa bile en azından seçmeli ders olarak konulmasının yararlı olacağını düşünüyoruz. Bu alandaki bilgi ve deneyimlerimizi paylaşmak ise bizim için bir kıvanç kaynağı olacaktır. Sadece turizm eğitimi veren meslek yüksek okullarında değil, turizm çalışanlarına yönelik istihdam kurslarında temel iletişim dersinin yanı sıra kültürlerarası iletişim dersinin yarralı olduğu

ise okulumuz tarafından gerçekleştirilen sertifikalı turizm elamanı yetiştirme programında görülmüştür. Bu dersin olumlu yansımaları olduğu saptandığından programda yer alan dersler arasında sürekli yer almasına karar verilmiştir. Ders olarak olmasa da hizmet-içi eğitim programlarında hem sektör yöneticilerine, hem de çalışanlarına kültürlerarası iletişim konulu seminerler verilmesinde olumlu katkıları olacaktır. Kültürlerarası iletişim sonuç olarak, farklılıklara sahip insanların birarada uyumlu bir biçimde yaşaması, birbirini doğru anlaması, basmakalıp düşünce yerine inceleme ve araştırmaya dayalı bilgiyi ön plana alması, yerel ve dar ufuklu değil, daha evrensel nitelikte düşünmeye ve davranmaya yönelmesi ve demokrasi bilincine katkıda bulunması nedeniyle sadece turizm çalışanlarına mesleki açıdan nitelik artışı sağlamak açısından değil, insan kalitesinin artması açısından da özel bir önem taşımakta olan bir kültürel bilinçlenme ve insani niteliklerin artışı sağlayan ve önem verilmesi ve geliştirilmesi gereken yeni bir öğretimdir. Bu öğretille ilk tanışması gerekenlerin ise turizm öğrenimi gören gençler olduğunu düşünüyorum. OŞ SATIR

KAYNAKLAR

Alver, Füsün (2003) *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul:Der. Yayınları.

Casmir, Fred ve Nobleza C. Asuncion-Lande (2003) “Kültürlerarası İletişimi Yeniden Düşünmek: Kavramsallaştırma, Paradigma İnşası ve Metodolojik Yaklaşımlar” *Folklor/Edebiyat*, 34:17-50.

Cüceloğlu, Doğan (2000). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gudykunst, William B. (der.) (1983) *Intercultural Communication Theory: Current Perspectives*. Beverly Hills: Sage.

Gudykunst, William B. (der.) (2005) *Theorizing About Intercultural Communication*. Thousand Oaks: Sage.

Jandt, Fred E. (2001) *Intercultural Communication*. Thousand Oaks: Sage.

Kartarı, Asker (2001) *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.

Kaya, Ayhan ve Ferhat Kentel (2005) *Euro-Türkler: Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mohammadi, Ali (der.) (1997) *International Communication and Globalization*. London: Sage.

Mutlu, Erol (1997) *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınları.

Parekh, Bhikhu (2002) *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*. Ankara: Phoenix.

Smith, Philip (2005) *Kültürel Kuram*. İstanbul: Babil.

Somersan, Semra (2004) *Sosyalbilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Williams, Raymond (2005) *Anahtar Sözcükler*. İstanbul: İletişim.

TIR

KÜRESEL BARIŞA KATKI BAĞLAMINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA BİLİŞİMİN ÖNEMİ: KYÖD ÖRNEĞİ

THE IMPORTANCE OF INFORMATION AT NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS THROUGH GLOBAL PEACE: CASE STUDY OF KYOD

Ahmet UÇAKTÜRK¹

Tülay UÇAKTÜRK²

ABSTRACT

NGOs arise as regulating-warning and supporters of private and public sector, besides as being competitors. Today's non-profit, voluntary, dynamic, pioneering, efficient NGOs, which have the power to affect the life and sensitive to society's priorities, are needed for representative democracies. NGOs that well organized, well informed on their activity subjects are musts for sustainable and operative effect on social life. NGOs that enable to defend interests of ones enough through the process of democracy and considered as important by today's representative democracies will obviously increase their efficiency by accumulating, sharing and using knowledge. In this study we emphasize the cooperation among NGOs to be a Civil Society Organizations and than KYOD's position in this process will be evaluated.

Key words: NGOs, democracy, informatiks, governence, KYOD.

ÖZET

STK'lar; özel ve kamu sektörünü destekleyen, düzelten-uyaran ve yanı sıra onlara rakip olan bir konumda ortaya çıkmaktadır. Kar amacı gütmeyen fakat verimliliği gözeten, gönüllülük temelli çalışan, dinamik ve değişmeye öncülük eden, kamunun ve toplumun duyarlılıklarına dayalı faaliyet gerçekleştiren, yaşamı etkileme gücü yüksek olan STK'lara günümüz temsili demokrasilerinin büyük ölçüde ihtiyacı vardır. STK'ların çok iyi organize olmaları ve faaliyet alanlarına ilişkin çok iyi bilgilerinin olması etkinliklerin gücü ve süreklilikleri için şarttır. Günümüz temsili demokrasilerinde önem atfedilen ve demokratik sürece dahil olmayanların menfaatlerinin yeterince savunulmasının mümkün kılınmasını sağlayan STK'ların bilgi birikimi, bilginin paylaşımı ve kullanımı ile etkinliklerini artıracakları açıktır. Bu çalışmada STK'ların sivil oraganizasyonlar olma sürecinde işbirliğinin geliştirilmesi önemine vurgu yapıldıktan sonra KYÖD'ün bu süreçteki konumu incelenecektir.

Anahtar kelimeler: STK, Demokrasi, bilişim, yönetim, KYÖD.

¹ Öğr. Gör., Kocaeli Üniversitesi, aucakturk63@gmail.com.

² Öğr. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, ucakturkt@yahoo.com.

1. GİRİŞ

Makro barış mikro barışlarla sağlanır. Bunun başarılmasında günümüz sosyal hayatındaki kültürel ve ekonomik gelişmelere ciddi ve ilerlemeci Sivil Toplum Kuruluşları'nın önemli katkıları vardır. Herhangi bir resmi kuruma ve/veya ticari kuruluşa bağlı olmayan farklı düşünceleri bünyesinde barındıran, kolektif çözüm yanlısı tavrıyla gönüllülük temeline dayalı bu yapıların bölgesel ve global barışa katkı sağlaması doğal bir sonuçtur. Demokrasilerin işleme süreçlerinde ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmelere ve yanlışların yapılmadan doğruya ulaşılmasında ilk refleksi verebilmesi, Sivil Toplum Kuruluşları'nın etkinliklerini arttırdıkları ve demokrasilerin sigortaları olma aşamasına geldiklerini göstermektedir. Örgütlü toplum, bilinçli toplumdur ve bilinçli toplumlar her telemeline dayalı çözüm yanlısıdırlar.

Sağlıklı bir toplumsal dayanışma formal bir yapı altında gelişebilir. Çoğulculuk ve katılımcılık batı demokrasilerinin en önemli iki ögesidir. Çoğulculuk ve katılımcılığın olabilmesi için günümüzde sağlıklı toplumsal dayanışmanın sağlanmasında yardımcı olan formal yapılar yani Sivil Toplum Kuruluşlarının çatısı altında örgütlenme önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) demokrasiden bağımsız olarak düşünülemezler (Evans-Kent and Bleiker, 2003).

Uluslararası ve ulusal politik yapılardan uzak hareket etmesi STK'ların vurgulanan özellikleri arasında yer almaktadır. Bu durumun sağlamış olduğu esneklik herhangi bir konuya taraf olanları formal fakat ölçülü ve tehdit içermeyen diyalog kurulmasına olanak sağlamaktadır. Dünyadaki birçok krizle tek başına başa çıkamayan hükümetlere STK'lar yardımcı olmakta ve bu işi maliyetleri olabilecek en düşük seviyede gerçekleştirmektedirler (Abay, 2004).

Sonuç olarak STK'lar demokrasinin bir gereği ve ortaya çıkan veya çıkması olası krizleri en etkin şekilde yöneten ve engelleyen çözüm üretim birimleridir. Bu bağlamda, STK'lar demokratik toplumda bilinci, farkındalığı, adaleti ve bunun doğal bir sonucu olarak da demokrasinin sağlıklı işlemesi ve barışın korunmasının temel öğelerindedir.

Globalleşme insanların hayattan beklentilerini, bakışlarını, isteklerini farklılaştırmıştır. Bir şeylerin olmasını beklemek, bunların olabilmesi için diğerlerinin eylemini beklemek yerine olayların bir parçası olarak, eylemleri etkileme ve yönlendirme uğraşı içine girilmiştir. Bu yeni birey profili örgütlenerek devletin sorumluluklarının bir kısmını üstlenmek üzere STK'ların çatıları altında toplanmaya başlamışlardır. STK'lar temelde gönüllülük prensibine dayalı, demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan; kar amacı gütmeyen devletten ayrı hareket edebilen ve kamu oyu oluşturabilen bir örgütlenme biçimidir. Tanımdaki devletten bağımsız olmaları kavramından yola çıkarak bu kuruluşların başına buyruk kuruluşlar olduğu anlamı çıkartılmamalıdır. Çünkü ancak kanunların izin verdiği hukuki çerçeve içinde varlık ve eylemlerini sürdürmektedirler.

Siyasi yapı üzerinde belirleyici olabilmek için yurttaşların siyasi yapı üzerinde belirleyici olabilmelerini sağlayacak davranışlarda bulunması gerekir. İlk olarak Antik Yunan kent devletlerinde halkın iktidarı olarak tanımlanan demokrasi ile yurttaşlar (köleler, kadınlar, ve yabancılar hariç) kendileriyle ilgili kararlarda söz sahibi olma hakkını kazanmışlardır. Batıdaki aydınlanma dönemi ile modern ulus devletlerin ortaya çıkması, doğrudan yönetimi imkansızlaştırması sonucu, demokrasiye yeni bir biçim kazandırarak bunun yerine temsili katılımı öngören demokrasi anlayışını hakim kılmıştır. Bu durumda demokrasinin performansını belirleyen unsur yurttaşların siyasete aktif katılımlarıdır. Siyasi katılım ise salt oy vermek olarak algılanmamalıdır. Siyasi katılımın önemli bir unsuru olarak STK'lar günümüzde önemli görevler üstlenmiştir. Modernleşme süreciyle

beraber sivil toplumlar kurumsallaşabilmişlerdir. Farklı çıkar toplulukları siyasal karar mekanizmaları üzerine baskı kurmak amacıyla hızla kurumsallaşmışlardır. Dünya konjektörü de herkesin örgütlenmesini gerektirmektedir. Çünkü farklı yaklaşımlara sahip gruplardan sadece birisinin örgütlenmesi işlerin diğerinin aleyhine işleyeceği anlamına gelmektedir. Örneğin işverenler örgütlenirken işçilerin örgütlenmeleri onların sömürüye açık kalacakları ve haklarını savunmada yetersiz kalacakları tarihi bir gerçektir.

Liberal ekonominin tüm kurum ve kuralları ile işlerlik kazanmasıyla birlikte STK'lar modern yaşamın vazgeçilmez örgütlü yapılarından biri olma yolunda hızla ilerleme kaydetmiştir. STK denilince akla dernekler, vakıflar sendikalar, gibi gönüllülük esasına dayalı örgütlenmeler gelir. STK'ların etki alanları ve örgütlenme yapıları farklılık gösterebilmektedir. STK'lar ulusal ya da uluslararası olabilecekleri gibi konusu çevre, kent, kırsal kalkınma, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, teknik yardım, danışmanlık, barışın tahsisi ve korunması gibi çok geniş alanları kapsayabilmektedir. Burada önemli olan bu tür örgütlenmelerin toplumsal bir kaygıyı taşıyor olmalarıdır. Toplumu çeşitli konular hakkında bilgilendirmek, düşünce eylem ve değerleri değiştirerek oluşturulan aktif yurttaşlık bilinci ile demokratikleşmeden insan haklarına kadar bir çok alanda doğrudan etkinliği sağlayacak bireyler oluşturma sürecinde önemli katkılar sağlamaktadırlar. Buna ek olarak günümüz demokrasilerinde hükümetler STK'lardan gelen istem ve eleştirileri dikkate almaz ise meşruiyetleri zedelenmektedir. Sonuçta STK'lar örgütlü baskı güçleri olarak devletin karar sürecinde ve eylemlerinin denetlenmesinde yer alarak katılımcılık bilincini diri tutarak, toplumsal yapının dinamik kalmasını sağlamaktadır (Aslan ve Kaya, 2004).

Bu çalışmada ülkemizdeki köklü ve etkin sivil toplum örgütlerinden Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği'nin (KYÖD) kuruluşundan günümüze gelişim süreci ve buna bağlı olarak topluma ve uzlaşılı kültürüne katkıları tarihsel perspektiften irdelenecektir. Bunu yaparken KYÖD'ün altmış yılı aşan deneyim ve tecrübelerinin sonucunda edindiği bilgi birikimi somutlaştırılacaktır.

2. TARİHSEL SÜREÇ

Sivil toplum kavramı ilk ifade edildiğinde anlamı bugünkünden farklıydı. Sivil toplum tanımlaması, bugünkü vurgusundan farklı olmakla birlikte Aristoteles'in politika koinonia (politik toplum) kavramına kadar gitmektedir. Aristoteles ortaya koyduğu kavramı dostluk ve etik çerçevesinde irdelenmiştir. Etik kuralların özel hayatın yanı sıra kurumsal ve politik hayatın da özünü oluşturduğunu ifade etmekte ve toplumun tüm katmanlarını içeren siyasi yapılanma kavramını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sivil toplum devletin ayrılmaz bir parçası olarak algılanmıştır. Orta çağda bu kavram dini toplum kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır. Roma da ise yurttaşlık sorumluluklarının toplumsal düzeyde yerine getirilmesi olarak algılanmıştır. 1750'den Hengel'e kadar olan dönemde sivil kuruluşlar devletle doğrudan ilişkisi olmayan "toplumsal alan" olarak yorumlanmışlardır. Sınıf kavramını içermeyen Hengel'in görüşüne göre; toplumu oluşturan öğelerden olan sivil toplum aile ile devlet arasında yer almaktadır ve yerel yönetimleri kapsamaktadır. Marks bu yapıya sınıfsal yapıları yerleştirerek sivil toplum tanımına yeni bir bakış getirmiştir. Adam Smith'de piyasaları ve devleti kapsayan sivil toplum kavramını ortaya koymuştur. Bu tarihsel süreçte farklı görüşler ortaya çıkmakla birlikte temelde bu görüşlerin genelde kabul gördüğü gönüllülük, hoşgörü, çoğulculuk, katılım gibi kavramlara vurgu yapıldığı görülmektedir. Ağırlıklarını giderek arttırmakta olan STK'ların etkinlikleri, gönüllülük temelli olup çağdaş toplumların hepsinde bu kuruluşlara rastlamaktayız (Güneş, 2004).

İlk sivil organizasyonlara ilişkin bilgiler 19. yılların sonunda ortaya konulmakla birlikte 1920'lerde Sivil Toplum Kuruluşları (non governmental organizations) terminolojisi kullanılmaya başlanmıştır. Sophy Sanger 1906 yılındaki, iş anlaşması sürecine dahil olmayan organizasyonlara ilişkin yazısında ilk olarak "non governmental organizations" terimini kullanmıştır (Charnovitz, 2005). Bu kavram Türkçe'de hükümet dışı örgütler yerine Sivil Toplum Kuruluşları olarak adlandırılmıştır.

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI'NDA BİLGİ ÜRETİM VE PAYLAŞIM SÜRECİ

Günümüzdeki gelişmeler politik süreçlerin sosyo-ekonomik ve çevre sorunları ile ilgili problemlerle başa çıkmaktan uzak olduğunun bir kanıtıdır. Politikacılara ve demokratik kurumlara olan derin güvensizlik toplumla temsilcileri arasındaki kopukluğun kanıtı olarak görülebilir. Bu sorunun giderilmesine yönelik yapılan önermelerden birisi de temsili demokrasilere sivil diyalogun etkin katılımının sağlanmasıdır. STK'lar bunun için önerilen araçlardan biridir.

Sosyal bilimcilere göre toplumda üç aktör yer almaktadır: piyasa, devlet ve toplum. Sosyal yapı içinde toplum aktörü çeşitli adlarla zikredilmekle beraber sivil toplum kuruluşu (STK) terimi genelde kabul görmüştür. Uzun yıllar sermayedarların yönlendirdiği sosyal ve ekonomik olaylara (her ne kadar tartışmalı olsa da) günümüzde güçlü toplumun çıkarlarını gözeten STK'lar da ortak olmuşlardır. Demokratik ülkelerin çoğunda, STK'lar kamu yararına politikaların geliştirilmesinde önemli sorumluluklar üstlenmektedir. STK'lar toplumun örgütlenerek kendisine arka çıkacak destek gruplarını birçok alanda hayata geçirmektedir. Toplumun önceliklerindeki değişime paralel olarak da zaman içinde değerlerde ve ilgi alanlarında değişim göstermesi bu alanın dinamik yapısının da bir göstergesidir. Güçlü STK'lar demokrasinin işlemesi için önemli bir öge olarak görünmektedir (Staples, 2007).

STK'lar bölgesel, ülke çapında veya global sorunlarla ilgilenmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre sivil inisiyatif genellikle kendi bölgelerindeki çevre sorunları, göçmenlere danışmanlık, kadınlara yönelik korunma evleri gibi bölgesel sorunlara odaklanmış durumdadır. Her ne kadar ulusal ya da uluslararası boyutta bu alanlarda aktif olan sivil gruplar olsa da bunların bölgesel kökleri vardır ve olmak zorundadır.

STK'lar arası her türlü işbirliği, kurumların amaçları doğrultusunda eylemlerinin etkinliğini artıracaktır. Avrupa Birliği'ndeki STK'ların edindiği en önemli tecrübelerden birisi de bu doğrultudadır. Oluşturulacak birlikteliklerle ve işbirliğiyle lobicilik faaliyetlerinde hem STK'nın ilgi alanına göre yasal düzenlemelerde etkinliği hem de bütçelerine yeterli gelirlerin aktarılması için yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi için ikna gücünün artırmıştır. Bu bağlamda Türkiye'deki STK'ların etki alanlarına göre belli çatılar altında toplanmaları güçlerini ve sivil dialog olanaklarını arttıracaktır (Beger, 2004). 1998 yılında Avrupa Topluluğu'nda çoğunluğu STK'lara verilmek üzere ayrılan 800 milyon Euro bütçenin bloke edilmesi üzerine harekete geçen sivil örgütlerin oluşturduğu ittifak hem uluslar hem de topluluk bazında etkili olmuştur. Gerek sivil örgütlerin yöneticilerinin basın ve yayın organları aracılığı gerekse üyelerin aktif protestoları ile Brüksel üzerinde baskı kurulması sonucunda partiler arasında bir uzlaşmaya varılmıştır (Beger, 2004). Bu durum birçok alanda olduğu gibi işbirliğinin ve koordinasyonun STK'lar için ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

Sürekli bilgi paylaşımının sağlandığı platformlarda, kurumsal, yönetsel ve eylemsel bazda karşılaşılan problemler ve çözüm yolları üzerine bilgi akışı bu tür birliktelikleri daha işlevsel ve dinamik hale getirecektir. Bir kurumsal yapının bilgi birikimi, yürütülen

çalışmalar süresince çalışanların elde ettikleri tecrübe, uzmanlık ve bilgilerin toplamıdır. Bu üretilen bilginin çalışanların hafızalarında saklanması yerine; bir rapor halinde eylem tüm süreçleriyle beraber yazılı hale getirilmelidir. Konuya STK'lar açısından baktığımızda bu durum yönetimde "katılımcı demokrasi" ile "uzmanlaşmış olanların yönetimi" kavramlarını karşı karşıya getirmektedir. Aslında bu düşünceyi sivil toplumların demokratik süreçte değişimin ve ilerlemenin araçları olarak gören düşünce ile bu yapıların yabancıların kendi çıkarları doğrultusunda gündem oluşturan yapılar olarak gören düşüncelerinden oluşan çelişkinin bir parçası olarak da görebiliriz. Yaklaşım farklılığı olsa da günümüzde yerel veya küresel düzlemde STK'ların toplumu yönlendirdiği gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu bağlamda STK'ların katılımcı özelliklerini koruyabilmek için oluşturdukları bilgileri diğer STK'lar ile paylaşımları karşılaşılan benzer konuda ortaya konulan çelişkili durumu ortadan kaldıracak bir ortam yaratacaktır. Böylelikle STK'ların sivil toplum örgütlerine dönüşmesi de sağlanacaktır. Bu bağlamda J. Vasconcelos ve arkadaşları üniversite STK işbirliği içinde bir ağ kurulmasını ve bunun aracılığı ile STK'lar arasında bireysel, grup olarak ve enstitü ve topluluk bazında yukarıda açıklandığı şekliyle oluşturulan bilgilerin akışının olanaklı kılınması yöntemi ile yurttaşlar arasında kurulacak bir köprünün bu sürece (STK'ların sivil toplum organizasyonu dönüşümü sürecine) katkı sağlayacağını ortaya koymaktadırlar. Yazarlar makalelerinde bu süreç için önerilerini ve internet ağı üzerinde oluşturulacak araçlara kadar ayrıntılı önermelerde bulunmaktadır (Vasconcelos vd. 2005).

Bu yapının oluşturacağı bilgi birikiminin tüm toplumla paylaşılmasına olanak sağlanması bilgi toplumunun oluşmasına da katkıda bulunacaktır. Oluşturulan bilginin kayıtlanarak toplumun diğer birey ve kuruluşlarıyla paylaşılması etkinliği artıracığı gibi gelecek kuşaklara da yol gösterici olacaktır. Bilgiye sahip olmak kadar onu kullanabilmek ya da yönetebilmek de önemlidir. Bu nedenle oluşturulan bilgi birikimi beraberinde bilgi yönetimi kavramını getirmektedir. Bilgi yönetiminde bilgi bir organizasyon için temel bir maldır ve bunun en etkin şekilde kullanılması için sürekli bir çaba gerekir. Burada asıl amaç; bilgi birikimini sağlayıcı eylemler içinde olmak, bilginin birimler arasında akışının sağlanması ve geliştirilen bu bilginin muhafaza edilmesidir (Steels, 1993).

Charnovitz, makalesinde ifade ettiği bazı saptamalara göre STK'ların finansal katkıda bulunanlar ve üyeler tarafından izlenebilmesi için iyi tanımlanmış yöntemlere sahip olmaları gerekmekte ve STK'ların güvenilirliği oldukça önemsenmektedir. STK'ların güvenilirliklerinin sürdürülebilmesi ancak şeffaflıklarının giderek artması ile mümkündür (Charnovitz, 2005). Bilginin paylaşımına açılması yönetimin şeffaflaşması sürecini STK'lara bağışta bulunanların paralarını nerelere nasıl harcadığı bilgisini vermek açısından önemli olduğu gibi güvenilirliği artırıcı bu girişim, parası olup fakat güven duygusunu yitirmiş yurttaşların yeniden güvenini tahsis ederek portföylerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Yönetişim insan odaklı olarak etkin iletişimi temel alan bir gelişme için anahtar kavramdır (Yücaoğlu, 2000). STK'lar ne kadar iyi yönetilir ise, katılımcı demokrasinin yaşaması ve sürekliliğinin sağlanması, aynı oranda hızla gerçekleşebilir. Bunun gerçekleşmesi sürdürülebilir çalışmalara ve iyi yönetime bağlıdır. Yönetişim kavramı karşılıklı etkileşim ve paylaşım süreci olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda demokratik olma, açık ve şeffaf olma, çoğulculuk, ortaklaşa karar alma paylaşım kriterlerini içinde barındırmaktadır. İyi yönetim kriterlerini uygulayan STK'lar, devlet-toplum ilişkisini ve toplum kalitesini yükseltmektedir. Günümüzde toplam kalite kavramı birey odaklı olarak gelişmektedir. Toplumun çeşitli kademelerine toplam kalitenin yaygınlaştırılmasında STK'lar önemli roller üstlenmektedirler.

"Yönetişim" kavramı ile siyasal katılım, hesap verme, şeffaflık ve bunları hayata geçirecek aktörler olarak sivil toplum örgütleri sürekli gündeme getirilmektedir ve Güçlü

Ekonomiye Geçiş programı içindeki 27. ve 56. maddelerde bu kavram yer almaktadır (Yıkılmaz, 2008). Yönetilen olmaktan yönetime katılan olma (yönetişim) süreci öğrenme, deneyim ve özümseme aşamalarını içerir. Bu da ancak örgütlü bir toplum ile gerçekleştirilebilir (<http://www.dogailebaris.org.tr>).

STK'lara ilişkin oluşan literatürde önemli eleştiriler de yer almaktadır. Konuya kamu tercihleri açısından yaklaşan Joan Staples STK'ları yetki ve sorumluluk açısından irdelemiştir. Kamu tercihi, piyasa dışı karar alma mekanizmasının ekonomik analizi veya basitçe ekonomi biliminin politika bilimine uygulanması olarak tanımlanabilir. STK'lar kamu tercihinin ortaya koyulmasında önemli aktörlerdir. Ancak kamu tercihi teorisyenleri kamu politikası geliştirilmesinde çok sesli ortamda bir fikir birliğine ulaşılma fikrine karşı çıkmıştır, çünkü birçok çıkar grubunun önceliklerinin sürekli çakışacağı için uyumlu bir ulusal politika oluşturulamayacaktır. Bu düşüncüyü savunanlar STK'ların taraf tutmalarının piyasaya bir müdahale olarak yorumlamakta ve bunun piyasa ekonomisini olumsuz etkileyeceğini savunmaktadırlar. Bunlara ek olarak seçilmiş olarak gelenlerin, seçim sürecinde verdikleri sözler nedeniyle, topluma karşı sorumlulukları varken STK'ların böyle sorumluluk altına girmeden yönetime ortak olmaları da eleştiriler arasındadır (Staples, 2007).

Duygu Hatipoğlu'na göre ise: "Egemenler, projeleri finanse ederek, kısa vadede muhalefetin iradesini ve emeğini, uzun vadede de rehabilite edilmiş bir halk, uslanmış bir "sol" ve uygun piyasa koşulları satın almaktadır. Onların parasını "kullanarak" bir şeyler yapmak niyetiyle kurulan her para ilişkisi, kapitalist ilişkilerin varlığını ve bu varlığın neo-liberal politikalarla sürdürülmesi durumunu meşrulaştırmaktan başka bir anlam taşımamaktadır. Kısa vadede dilencileştirilen kitleler, uzun vadede sisteme daha da bağımlılaştırılarak sistem içinde tutulmaktadır" (Hatipoğlu, 2005). Mete Tunçay da, toplumsal kaygılarla faaliyete başlayan kurumların bir müddet sonra sivil proje şirketine dönüştüğü eleştirisini getirmiştir (Tuncay, 2003).

4. KOCAELİ YÜKSEK ÖĞRENİM DERNEĞİ (KYÖD) VE BİLİŞİM ETKİNLİKLERİ

1947'de Kocaeli İli'nde o zamanki adıyla Yüksek Tahsil Talebe Derneği olarak kurulan ve askeri darbelerle iki defa kapatılan ancak demokrasinin yeniden tahsisi ile 1975 ve 1993 yıllarında yeniden sosyal hayata kazandırılan Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği (KYÖD) ilk başta yüksek öğrenimini ekonomik sebeplerle yapamayan bölge insanına yardım etmeyi kendine amaç edinmiştir. Günümüze kadar geçen sürede derneğin faaliyet alanları çeşitlenerek bugünkü düzeyine ulaşmıştır. Bu genişleme sürecinde 1995 yılında girilen önemli girişimler arasında 120 KYÖD'lünün katılımıyla kurulan Radyo KYÖD ve 74 KYÖD'lünün bağışlarıyla Kocaeli Yüksek Öğrenim Vakfı'nın (KYÖV) kurulması sayılabilir. 1999 – 2000 eğitim döneminde **ODTÜ-KYÖD İlköğretim Okulu** eğitim-öğretime başlamıştır. Okulun yeri ve tesisler KYÖV'e ait olup işletimi ODTÜ Vakfı tarafından yapılmaktadır. 17 Ağustos depreminden sonra KYÖD Kocaeli Sivil Savunma Müdürlüğü ile işbirliği başlatmış ve **KYÖD Arama-Kurtarma Ekibini** kurmuştur. KYÖD'ün misyonu "Çağdaş, Demokrat ve Laik çizgimizle toplum içinde aydın olmanın, sorumluluğunu en iyi şekilde yerine getirmektir". Derneğin vizyonu ise "Merkezi ve Yerel Yönetimlerin karar süreçlerine Sivil Toplum Örgütlerinin etkin katılımlarının sağlandığı, Kent Konseylerinin oluşumuna öncülük eden bir KYÖD" olarak özetlenmektedir.

Günümüzde KYÖD eylem alanlarını 7 ana başlık alanda toplamıştır. Bu başlıklar ; **Kültür ve Sanat, Sanayi ile Üniversite işbirliği, Spor, Turizm, Etkin Sivil Toplum Kuruluşları, Sağlık** olarak sıralanabilir. Bu bağlamda hem genel hem de özel amaç ve

hedefler belirlenmiştir. Bu amaçların bir kısmı günün gelişen koşullarına paralel olarak güncelliğini korumakta dolayısıyla amaçlara ulaşıldığında eylem planından çıkartılacak olan hedeflerdendir. Diğerleri ise genel olarak derneğin stratejik hedeflerinden oluşmaktadır. KYÖD'ün eylem alanlarına ait başlıklar içerisinde yer alan amaç ve hedefler ile uygulamalar aşağıda ele alınmıştır.

1-Kültür ve Sanat; Bu kapsamda KYÖD kentin kültür ve tarihini öne çıkartan projelerin geliştirilmesi, müzik korolarının çalışmalarını desteklenmesi, yerel festivalleri desteklenmesi ve uluslararası boyut kazandırılması, kentin sanatçılarının dernekle işbirliği içinde bulunmalarının sağlanması, vakıf işletmesine destek olmak, şiir ve öykü ile başlayan KYÖD sanat ödülleri projeleri, Radyo KYÖD'e destek olmak, İzmit'te bir arkeoloji ve bir sanat müzesi oluşumuna katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2-Sanayi; Sanayileşmenin yoğun olduğu bölgelerden yerleşimin kaldırılması, kirliliğe karşı kent halkının bilgilendirilerek bilincin oluşturulması, sanayicilerin bilgi ve tecrübelerini kent halkı ile paylaşımlarına olanak sağlayacak aktiviteler düzenlemek. Sanat, Spor, Eğitim ve Kültür alanlarındaki faaliyetlere uluslararası fonlardan kaynak bulunması, bilişimin öneminin artmasına paralel olarak KYÖD internet sitesinin sürekli güncel halde tutulması ve SEKA alanının kente kazandırılması hususunda çalışmalar yürütülmesi amaçlanmaktadır.

3-Üniversite; Dernek Kocaeli Üniversitesi'nin kent halkının benimsediği bir üniversite olması için halk üniversite bütünlüğünü sağlamaya dönük çalışmalar, GENÇ KYÖD çalışmalarını destekleyip çalışma gruplarında daha aktif olmaları yönünde cesaretlendirmek ve burs alan öğrenci sayılarını arttırmaya yönelik çalışmaları yürütmektedir.

4-Spor; Derneğin projesi olan Kocaeli Kültür Sanat ve Spor Kompleksinin yapımı için girişimlerini sürdürmekte olup KYÖD SPOR'u daha aktif hale getirip çeşitli branşta faaliyet göstermesini sağlamayı hedefleri içine almıştır. ODTÜ-KYÖD İlköğretim Okulunun spor aktivitelerine, amatör ve kitle sporlarına destek vermektedirler

5-Turizm; Kocaeli'nin tarihsel dokusu ve arkeolojik bulguların kent halkına tanıtılmasını sağlamak, yurtiçi ve yurtdışından turist akışı olabilmesi için tanıtımı ve doğal alanların milli park olması çalışmalarını yapan dernek son dönemde spesifik olarak Kartepe Projesini desteklemek ve Körfez ile Kandıra sahillerine yönelik deniz turizmini geliştirecek projeler hazırlamaktadır.

6-Etkin Sivil Toplum Kuruluşları; KYÖD vizyonu doğrultusunda tüm STK'lar ile işbirliği içinde olmayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak yerel yönetimlerle işbirliğini canlı tutmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda üyeler arası yakınlaşmayı güçlendirmek ve toplumsal duyarlılığı yoğunlaştırmak için kültürel etkinlikler yapılmaktadır. Kendi kurum içi çalışma gruplarının çalışmalarına destek sağlamak ve derneğin vizyonu merkezinde eylemlerin devamlılığını sağlamaktadır. Arama kurtarma ve medikal ekibe destek olarak toplumsal sorumluluğunun gereklerini yerine getirme çabalarını sürdürmektedir. KYÖD'ün Türkiye'de ilk olan ve Sağlık Bakanlığı tarafından model alınan medikal kurtarma ekibi, 11 il ve Kıbrıs'ta devam eden eğitim çalışmalarına destek vermeyi amaçlamaktadır. Önemli çalışmalardan bir tanesi de, afet bilincinin gelişmesi için, afet öncesi hazırlık ve afet sonrası yapılacaklar konusunda KYÖD Arama Kurtarma Ekibinin yaptığı halkı bilgilendirme çalışmalarıdır.

7- Sağlık; KYÖD medikal timi ücretsiz sağlık kontrolleri yapmakta ve bunu yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Kocaeli ilindeki sağlık kuruluşlarının yapısal ve fiziki koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Sağlıkla ilgili gelişme ve kanun değişiklikleri izlenmekte ve halkımızın bu konuda bilgilendirilmesi ve takibi süreçlerinde yer almaktadır.

Derneğin bugünkü geçerli olan tüzüğünde amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

- 1- Kocaelili yüksek öğrenimlileri çatısı altında toplayarak, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı birlik ve dayanışmayı gerçekleştirerek çağdaş, demokrat ve laik bir çizgide toplum içinde aydın olmanın sorumluluğunu en iyi şekilde yerine getirmek,
- 2- Ülkemizin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için, lise ve dengi okulları bitirmiş gençlerimizi yüksek öğrenime özendirerek, yüksek öğrenimin yaygınlaşmasına katkıda bulunmak,
- 3- Ulusal ve evrensel değerleri esas alarak, yüksek öğrenim gençliği başta olmak üzere, tüm insanlarımızın toplumsal ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunmak,
- 4- Ülkemizi, Kocaeli'yi, Kocaeli'nde yaşayan insanlarımızı ve özellikle yüksek öğrenimlileri ilgilendiren sorunların çözümlenmesi için, dernek amaçlarına uygun olmak koşulu ile, merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve basın yayın kuruluşları ile işbirliği yapmak,
- 5- Günümüzün yükseltilmesi gerekli değerleri olan; insan hakları, barış, kardeşlik, birlik ve dayanışmanın özendirilmesine yönelik çalışmalar ve toplumsal sorunlara çözüm üretilmesinde yer alarak örgütlenme bilincine katkıda bulunmak,
- 6- Ulusal Kurtuluş Savaşımızın önderi Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ün belirlediği temel ilkeler doğrultusunda; kişilikli, kendini sürekli yenileyen, geliştiren, kendi mutluluğunu sağlama yanında bunu başka insanların ve toplumun bütünü içinde değerli ve anlamlı bulan çağdaş, akılcı, demokrat ve laik yüksek öğrenim gençliğinin yetişmesine katkıda bulunmak. Yüksek Öğrenim yapan gençlerimizin temel gereksinimlerini karşılayacak etkinliklerde bulunmak ile kişi, kurum ve kuruluşları özendirme.

Bu amaçlar içerisinde özellikle 3. ve 4. maddede çeşitli seviyelerdeki işbirliğine yapılan vurgu önemlidir. KYÖD sürdürdüğü etkinliklerle insana saygı prensibi çerçevesinde kalmak koşulu ile sırasıyla önce bireysel duyarlılığı artırmak ve bunun bir sonucu olarak toplumsal duyarlılığı sağlayarak toplumsal uzlaşma kültürünü sağlamayı kendine görev edinmiştir. Bu yöntem ile dernek yerel yönetimin karar sürecine yaygın bir katılım sağlayarak günümüzde katılımcı demokrasinin önemli işlevlerinden bir tanesini yerine getirmektedir.

KYÖD'ün aktivitelerinin hedef kitlesini; KYÖD üyeleri ve aileleri, KYÖD çalışma grupları, genç KYÖD'lüler, Radyo KYÖD, KYÖV ve KYÖD işletmeleri çalışanları, öğrenci ve çalışan gençlik, halk, sivil toplum örgütleri, merkezi yönetim, yerel yönetimler oluşturmaktadır. KYÖD ulusal ve uluslararası düzeyde, ülkemizi ilgilendiren konularda tartışma ve bilgilendirme toplantıları, konferanslar düzenlediği gibi toplumsal katmanlar arasında birlikteliği sağlayacak aktivitelerle insanların bir araya gelmelerini ve böylelikle birbirlerini anlamaları için ortak zemin oluşturmalarına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmalarını raporlar halinde dergileri (GENÇKYÖD DÜŞÜNDÜRT DERGİSİ, KYÖD DERGİSİ 60. YIL, KYÖD DERGİSİ 61. YIL) aracılığı ile toplum ile paylaşırken aynı zamanda güncel konulardaki yazılarla yine toplumun bilgilendirilmesi görevini yerine getirmektedir. Bu tür toplumu bilgilendirmeye yönelik aktiviteler KYÖD'ün açık ve şeffaf bir yönetim yapısına sahip olduğunun kanıtıdır.

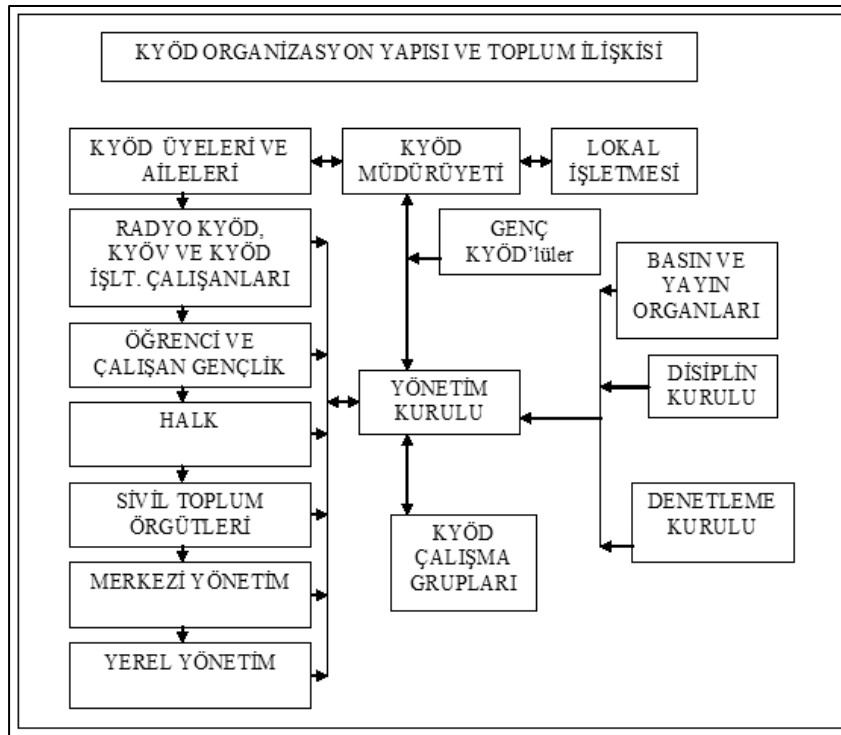
KYÖD'de 1995-1996 döneminde kurulan çalışma grupları; KYÖD'ün Toplam Kalite konusunda ilk adımı olmuştur. Çalışma Grupları daha sonra seçim ile göreve gelmek üzere tüzükte yerini alarak, sabit organlara dönüşmüştür. Toplam Kalite Modeli yapılanmasına uygun olarak KYÖD'ün Misyonu, Vizyonu, İlkeleri, Kritik Süreçleri, Yıllık Sloganı, Üst Süreçleri, Yıllık Ana Hedefleri, Ana Süreçleri, Yıllık Uygulama Planları ve Çalışma Gruplarının Çalışma Prensipleri belirlenmiştir. Çalışma gruplarının sürekliliğini sağlamak ve topluma hizmet etmek adına KYÖD, bünyesinde çeşitli eğitim, sağlık, spor, kültür, çevre, iletişim, sanat ve yönetsel faaliyet konularında etkinlikler gerçekleştirilmektedir. 1996-1998 yıllarını kapsayan 3. dönemde yer alan yönetsel

faaliyetler; çevre sağlık ve spor, sanat kültür, eğitim gibi konularda 27 adet etkinlik gerçekleştiren KYÖD takip eden diğer dönemlerde bu etkinlikleri sırasıyla 50, 110 ve 219 adet olarak gerçekleştirmiştir.

Günümüzde insana odaklanmış olan toplam kalite çalışmalarının toplum ayağı, STK'ların aracılığına ve iyi yönetişimin uygulanmasına bağlıdır. KYÖD üstlenmiş olduğu misyonuna ulaşabilme çabasında iyi yönetişimin kriterlerine uygun davranmaktadır. Düzenlediği etkinliklerin ve bu etkinliklere katılım sayısının artması da etkin bir yönetişim sisteminin kurulduğunun göstergesidir.

Aşağıdaki tabloda KYÖD Organizasyon Yapısına ilişkin şema verilmiştir. Kurumun merkezi ve yerel yönetimlerle beraber diğer STK'lar ile ilişkiye verdiği öneme vurgunun yapılmış olması önemlidir.

Tablo 1. KYÖD Organizasyon Yapısı ve Toplum İlişkileri

Aşağıdaki şekilde KYÖD'e ait internet sitesinin açılış sayfası görülmektedir. Burada KYÖD ve iştiraklerine ilişkin bilgilere ulaşmak mümkündür.

Şekil 1: KYÖD İnternet Sitesi Açılış Sayfası

Çalışmanın bu kısmına kadar KAYÖD hakkında özetlediğimiz bilgiler ayrıntılı bir biçimde kurumun internet sitesinde mevcuttur. KYÖD internet sitesi aracılığı ile toplumu kendi faaliyet alanlarında bilgilendirme görevini yerine getirmektedir. Bu site aracılığı ile üyelerin kendi aralarında e-posta hizmeti ile iletişimini sağlamakla beraber yaptığı aktivizasyonlar hakkında anketler düzenleyerek de halkın tepkilerini ölçmektedir. Bu site aracılığı ile tecrübeler sonucu elde edilen bilgilerin depolanması ve ihtiyacı olanların hizmetine sunulmuş olması süreci hız kazanacaktır. Kurumun üniversiteler ile işbirliği hedefleri açısından bakıldığında bu sürecin çok daha anlamlı olacağı görülmektedir.

KYÖD yönetimde şeffaflık gereği planlanan ve gerçekleşen faaliyetler internet sayfasında düzenli olarak güncelleme yapılarak toplumla paylaşmaktadır. Yine KYÖD'ün sitesinden (www.kyod.org.tr) derneğe ilişkin diğer bilgilere de ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda bilgisayar ortamında çeşitli gruplar oluşturarak internet üzerinden tartışma ortamı oluşturarak bireylerin düşüncelerini paylaşma olanağı yanında üyeler arası haberleşme olanağı da sağlamıştır. Bu amaçla kullanılan elektronik posta grupları adresleri şunlardır:

kyod@yahoogroups.com, kyodtoplamlkalite@yahoogroups.com ve genckyod@yahoogroups.com

KYÖD kendi adı ile çıkarttığı dergi sayesinde de faaliyetleri hakkında toplumu bilgilendirirken toplumu tamamen ya da kısmen ilgilendiren konular hakkında konunun uzmanları tarafından hazırlanan makaleleri yayınlamaya toplumu bilgilendirme görevini de yerine getirmektedir. Böylelikle, "bilgisi olmadan fikri olan" bir toplum olmaktan çıkıp demokrasinin gereği ve bir sonucu olarak bahsettiğimiz yönetim mantığının gereklerini yerine getirmektedir. Yani insanların farkındalıkları sağlanmakta ve bu konular hakkında derinlemesine bilgiler vermektedir. Keza bu süreçte düzenlediği konferans ve toplantılarla halkı bilgilendirme faaliyetleriyle toplumsal sorumluluğun gereklerini yerine getirmektedir.

5. SONUÇLAR

Bilgi birikiminin ve yönetiminin işbirliği sürecinde ve kurum içindeki önemi yönetişim sürecinde kendini göstermektedir. Bu süreç beraberinde şeffaflığı arttırdığı için STK'ları güçlü kılmaktadır. KYÖD tecrübeler sonucunda edindiği bilgileri basılı yayın organlarıyla ve internet üzerinden paylaşmaktadır. Bunlara ek olarak internet üzerinden tartışma platformları oluşturarak topluma çeşitli alanlarda bilgilerini ve düşüncelerini paylaşma ortamı oluşturarak çok sesliliğe olanak vermektedir. Bu aynı zamanda bilgi paylaşımı için ortam da oluşturmaktadır. Etkin iletişimin temel kaynağı olarak görülen yönetişim (etkileşim ve paylaşım) için olanak sağlayan bu platformlar KYÖD'ün etkinliğini ve güvenilirliğini artırmaktadır. Derneğin tüzüğünde yer alan “dernek amaçlarına uygun olmak koşulu ile, merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve basın yayın kuruluşları ile işbirliği yapma” amacı ve buna yönelik faaliyetleri yönetim tarafından hayata geçirilmektedir. Bu konuya verilen önem organizasyon şemasında da açıkça vurgulanmaktadır. KYÖD üniversite işbirliğinin en dikkate değer sonuçlarından birisi de ODTÜ- KYÖD İlköğretim Okulu'dur. KYÖD bu alandaki öncü rolünü sürdürebilmesi ve katkılarının devamı için öncelikli olarak ulusal bazda STK'lar arasında bir bilgi ağ sistemi oluşturulma projesini gündeme getirebilir. Kendi internet sitesini daha da geliştirmesi ve ikinci bir dille sayfasını yabancı kullanıcıların hizmetine de sunması faydalı olacaktır. Son olarak STK'ların yayınları ve bu alandaki kitap dergi ve makalelerin ulaşılabileceği bir elektronik kütüphane oluşturulması önerilerimiz arasındadır. Üniversite STK işbirliği ile oluşturulabilecek böyle bir kütüphane hem ulusal hem de uluslararası organizasyonların bilgi paylaşımı için önemli bir platform oluşturulabilecektir. Kar amacı olmayan bir yapıdan sivil toplum örgütlenmesine doğru giden süreçte önemli başarılarla imza atan KYÖD'ün oldukça başarılı olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Evans-Kent, Bronwyn and Bleiker, Roland (2003), “NGOs and Reconstructing Civil Society in Bosnia and Herzegovina”, *International Peacekeeping*, 10:1, 103-119.
- Abay, A.R., (2004), “Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri”, 103-104 <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/06-04.pdf>.
- Aslan, Mehmet ve Kaya, Gazanfer (2004), “1980 sonrası Türkiye’de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, **Cilt 5** Sayı 1, 213-223.
- Güneş, İsmail, “Sivil Toplum Kuruluşları”, (2004), Erişim Tarihi: 15.07.2008, http://www.sanalderslik.com/modules.php?name=kose_yazilari&file=yazi_oku &sid=9.
- Charnovitz, Steve, (2005), “Accountability of Nongovernmental Organizations (NGOs) in Global Governance”, *The George Washington University Law School Public Law and Legal Theory Working Paper No. 145* This paper can be downloaded free of charge from the Social Science Research Network at:<http://ssrn.com/abstract=716381>.
- Staples, Joan, (2007), “NGOs out in the Cold: Howard government policy towards NGOs”, Electronic copy of this paper is available at: <http://ssrn.com/abstract=959533>.
- Beger, Nicolas, (2004), “Participatory Democracy: Organised Civil Society and the ‘New’ Dialogue Civil Society Contact Group The Federal Trust for Education and Research”, http://www.fedtrust.co.uk/eu_constitution.

- Vasconcelos, J., Seixas, P., Chris, K., Lemos, P. (2005), "Knowledge Management in Non-Governmental Organizations: A Partnership for the Future", Proceedings of the 7th International Conference on Enterprise Information Systems (ICEIS 2005), Miami, USA, May 24-28, ISBN: 972-8865-19-8.
- Steels, L., (1993), "Corporate Knowledge Management", Proceedings of ISMICK193, Compiegne, France, 9-30.
- Yücaoğlu, Erkut, (2000) "Yönetimden Yönetişime", Görüş Dergisi, 7.
- Yıkılmaz, Necla, <http://www.sav.org.tr/ngo.htm>, Erişim Tarihi: 12.08.2008.
- <http://www.dogailebaris.org.tr/> (Çalışmalarımız / Sivil toplum / Gündem 21), Erişim Tarihi: 12.08.2008.
- Hatipoğlu, Duygu, (2005), "Emperyalizm, Projecilik ve Sol", http://www.teori.org/index.php?option=com_content&task=view&id=192&Itemid=2.
- Tuncay, Mete, (2003), "Çok Kültürlülük Perspektifleri", İstanbul Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No:2.
- Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği, (2008), Düşün Dürt Dergisi, Sayı 6.
- Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği, (2007), KYÖD Dergisi 60. Yıl.
- Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği, (2008), KYÖD Dergisi 61. Yıl.
- kyodtoplamlalite@yahoo.com
- genckyod@yahoo.com

KÜRESEL ETKİLER ALTINDA TÜRK GENÇLİĞİNİN SORUNLARA BAKIŞ AÇISI

UNDER GLOBAL EFFECTS THE POINT OF VIEW OF TURKISH YOUTH TO PROBLEMS

Özlem ŞAKAR¹

F. Eren BÖLÜKTEPE²

ABSTRACT

Globalization making its effect feel more in 21st century, is accelerating the parameters like technological developments, passing to information economy, rising of neo-liberal politics, spreading of multi-national capital in global market. Also, globalization is causing serious loses like unemployment, hopelessness especially on the young in terms of social problems.

The basic problem of the study is to search for the answer of which of the problems are more important for the young studying in vocational schools. Thus, as the basic assumption of the study, whether the young's perception and evaluation styles to problems shows differences according to their demographic, social and cultural characteristics or not was tested.

In the study carried out in 2006-2007, two different data collections were used. First of it is the survey method used in data collection of quantitative research. By Uludağ University Vocational Schools Student Committee, quantitative data of the study was gained from the large-scale survey performed by the participation of the most of the students in Uludağ University Vocational Schools. In the second one, for the purpose of rwatching qualitative data of the study, the semi-configured interview method was applied to 40 students in four different vocational schools of Uludağ University. According to the results, the young's perception and evaluation styles to some problems show differences partly according to their demographic, social and cultural characteristics. In the study, the reasons of this difference and solution suggestions for social problems are presented.

Key words: Globalization, Turkish youth, Social problems

ÖZET

21.yüzyılda etkisini daha fazla hissettiren küreselleşme, teknolojik gelişmeler, bilgi ekonomisine geçiş, neo-liberal politikaların yükselişi, çok uluslu sermayenin küresel pazarda yayılışı gibi parametrelere hız kazandırmaktadır. Diğer yandan küreselleşme; özellikle gençler üzerinde, işsizlik, ümitsizlik gibi sosyal sorunlar açısından ciddi kayıplar yaratmaktadır.

¹ Öğretim Görevlisi., Uludağ Üniversitesi İnegöl MYO, ulucay@uludag.edu.tr

² Öğretim Görevlisi Dr., Uludağ Üniversitesi Mustafakemalpaşa MYO ,eboluktepe@uludag.edu.tr

Çalışmanın temel problemi meslek yüksekokullarında okuyan gençlerin karşılaştıkları bazı sorunlar arasında hangi sorunları daha önemli buldukları sorusuna yanıt aramaktır. Böylece çalışmanın temel varsayımı olarak, gençlerin demografik, sosyal ve kültürel özelliklerine göre, karşılaşılan sorunları algılama ve değerlendirme tarzlarının farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

2006- 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışmada iki farklı veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Birincisi, nicel araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anket yöntemidir. Çalışmanın nicel verileri Uludağ Üniversitesi Meslek Yüksekokulları Öğrenci Kurulu (MEYÖK) tarafından Uludağ Üniversitesine bağlı Meslek Yüksekokullarında okuyan öğrencilerin çoğunun katılımı yoluyla gerçekleştirilen geniş kapsamlı anket çalışmasından elde edilmiştir. İkincisi, çalışmanın nitel verilerine ulaşmak amacıyla Uludağ Üniversitesine bağlı iki farklı Meslek Yüksekokulu'nda okuyan 40 öğrenciye yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, gençlerin demografik, sosyal ve kültürel özelliklerine göre karşılaştıkları bazı sorunları algılama ve değerlendirme tarzları kısmen farklılık göstermektedir.

Çalışmada bu farklılığın sebepleri ve sosyal sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Türk gençliği, Sosyal sorunlar

GİRİŞ

21.Yüzyılın ilk yarısında etkisini daha fazla hissettiren küreselleşme, teknolojik gelişmeler, bilgi ekonomisine geçiş, neo-liberal politikaların yükselişi, çok uluslu sermayenin küresel pazarda yayılışı gibi parametrelere hız kazandırmaktadır (Turan, 2006).Sadece iktisadi süreçleri değil, siyaseti, eğitimi, değer yargılarını, tüm toplum düzenini dönüştüren bu yeni oluşum, etkileri açısından büyük Sanayi Devrimi ile eş tutulmaktadır ve yeni çağın başlangıcına geçişde bir aşama olarak adlandırılmaktadır(Eser, 1995). Küreselleşme genel olarak ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesidir. Değişim ve dönüşüm sürecini vurgulayan küreselleşme, ekonomik, siyasal ilişkiler, uluslar arası düzen açısından önemli fırsatlar sunmaktadır (Çeken ve diğerleri, 2008). Öte yandan küreselleşme, ekonomik kriz, gelir dağılımında eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik, küresel çeşitlilik ve global şiddet, çevre kirliliği gibi sorunları da beraberinde getirmektedir (Lee, 2008). Bu olumsuz ortamdan ise en çok gençliğin tedirgin olduğu gözlenmektedir.

Küreselleşen bir dünyada kendisine yer bulmaya çalışan Türkiye'de genç nüfus oranı oldukça fazla olduğundan gençlerin gerek Türkiye'nin sorunları, gerekse gençlik sorunları hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi ülkemizdeki birçok farklı problemin çözülmesi, küreselleşmenin avantaja çevrilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Suner ve diğerleri, 2008). Bu doğrultuda çalışmanın temel problemi, Meslek Yüksekokulu (MYO) öğrencilerinin karşılaştıkları en önemli sorunlarının ve söz konusu öğrenciler açısından Türkiye'nin en önemli sorunlarının neler olduğu sorusuna yanıt aramaktır. Çalışmanın temel varsayımı olarak, gençlerin demografik, sosyo-kültürel özelliklerine göre, sözedilen sorunlar arasında en önemli buldukları sorunların farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

ÇALIŞMANIN AMACI

Küresel etkiler altında değişik boyutlarda ortaya çıkan bazı ülke ve gençlik sorunlarının MYO öğrencilerinin düşünceleri, bakış açıları doğrultusunda incelenmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmuştur. Temel amaca bağlı olarak ulaşılmaya hedeflenen alt amaçlar şöyle açıklanabilir;

Öğrencilerin, karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunlarının neler olduğunu tespit etmek,

Öğrencilerin, Türkiye'nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunların neler olduğunu belirlemek,

Öğrencilerin, karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunlarının bazı demografik ve sosyo-kültürel özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek,

Öğrencilerin Türkiye açısından en önemli buldukları sorunların bazı demografik ve sosyo-kültürel özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek.

Elde edilen sonuçlara göre öneriler geliştirmektir.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ, EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmada, iki farklı veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Birincisi, nicel verilerin toplanmasında kullanılan anket yöntemidir. Çalışmanın nicel verileri, Uludağ Üniversitesi, Meslek Yüksekokulları Öğrenci Kurulu (MEYÖK) tarafından, 2007 yılında Uludağ Üniversitesine bağlı on bir MYO' nun birinci sınıfında öğrenim gören 3130 öğrenciye uygulanan anket çalışmasından elde edilmiştir. MEYÖK tarafından hazırlanan anket formunda 61 soru yer almaktadır. Çalışmamızın amacı doğrultusunda bu sorular arasından seçilen çoktan seçmeli 12 soruya verilen yanıtlar değerlendirmeye tabi tutulmuştur. İkinci olarak, çalışmanın nitel verilerine ulaşmak amacıyla daha önce anket çalışmasına katılan 40 öğrenciye yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi uygulanmıştır. Hazırlanan görüşme formunda, kapalı uçlu iki soru ile açık uçlu 2 soru yer almaktadır. Görüşme formunda yer alan sorular, anket formundan seçilen sorular hakkında daha ayrıntılı, derinlemesine bilgi toplanması amacıyla yöneliktir.

Elde edilen nicel veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans dağılımları ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme sürecinden elde edilen nitel veriler ise içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir (Cassell ve arkadaşları, 2006).

Çalışmanın evrenini, 2006- 2007 öğretim yılında Uludağ Üniversitesine bağlı on bir MYO' nun birinci sınıfında öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. MEYÖK tarafından yapılan anket uygulaması sürecinde, on bir MYO' dan elde edilen öğrenci listeleri yoluyla birinci sınıf öğrencilerinin tümüne ulaşılmaya planlanmıştır. Ancak öğrenci devamsızlıkları yüzünden anket uygulamasına katılan 3130 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

Verilerin yalnızca Uludağ Üniversitesine bağlı MYO' lardan elde edilmesi çalışmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın örneklemini oluşturan 3130 öğrencinin bazı demografik ve sosyo-kültürel özellikleri şöyle açıklanabilir. Öğrencilerin %47.4'ü kız, %52.6'sı erkektir. Yaşları 16-38 arasında değişmekte olan öğrenciler ortalama 18.35 yaşındadırlar. Medeni durumlarına göre, %99'u bekar, % 0.6'sı evli, %0.2'si dul, %0.2'si ise boşanmıştır. Mezun oldukları lise türüne göre, %15.6'sı normal lise, %3.4'ü süper lise, %6.7'si Anadolu lisesi,

%46.5'i teknik meslek lisesi, %0.2'si sağlık meslek lisesi, %0.6'sı imam hatip lisesi % 25.5'i ise diğer liselerden mezun olmuştur. Mezun oldukları lise yerine göre dağılımları incelendiğinde, %13.3'ü büyükşehir, % 47.3'ü il, %35.8'i ilçe, % 1.2'si kasaba, %0.6'sı köy olarak belirlenmiştir.

Aile ile birlikte ikamet edilen yere göre dağılımları incelendiğinde, %14.2'si büyükşehir, %38.1'i il, %33.5'i ilçe, %3.1'i kasaba, %9.7'si ise köy olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim durumu incelendiğinde, ilkokul mezunu anne ve babalarının oranının daha yüksek olduğu (%59.1, %47.2), bunu %21.3 oranı ile lise mezunu babaların, %13.3 oranı ile ortaokul mezunu annelerin izlediği belirlenmiştir. Anne ve babaların sırasıyla okur-yazar değil (%6.9, %1.8), okur yazar (%4.6, %2.5) ve üniversite mezunu olma (%2.8, %7) oranları ise oldukça düşüktür. Öğrencilerin annelerinin %79.7'si ev hanımı, %8.1'i işçi, % 4'ü emekli, %3'ü memur, %2.8'i serbest meslek sahibi, %0.6'sı işsiz, %1.8'ise diğer meslek gruplarında yer almaktadır. Öğrencilerin babalarının %26.2'si işçi, %25'i serbest meslek sahibi, %21.8'i emekli, %9.4'ü diğer meslek grupları, %9'u memur, %6.3'ü tarım çalışanı, %2.3'ü ise işsiz bulunmaktadır. Öğrenci ailelerinin gelir düzeyine göre dağılımları incelendiğinde, %7.7'si 380 TL ve altı, %45.4'ü 381-700 TL, %32.4'ü 701-1200 TL, %9.4'ü 12001-1999 TL, %5.1'i ise 2000 TL ve üstü gelir grubunda yer almaktadır. Buna göre, öğrenci ailelerinin %77.8'i 381-1200 TL arasında gelire sahip bulunmakta iken 1200 TL'den daha fazla gelire sahip olanların oranı ise yalnızca %14.5'dir. Öğrencilerin belirli bir işte ücretli olarak çalışıp, çalışmama durumları incelendiğinde, %90.3'ü ücretli olarak çalışmadıklarını belirtirken, ücretli olarak çalıştıklarını belirtenlerin oranı ise yalnızca % 9.7'dir.

Öğrencilerin gazete okuma sıklıkları incelendiğinde % 49'u her gün, %35'i haftada bir, %6.9'u ayda bir, %2.4'ü birkaç ayda bir, %4.3'ü yılda bir ya da birkaç kez gazete okuduklarını belirtirken, %2.4'ü ise hiçbir zaman gazete okumadıklarını belirtmişlerdir. En sık izledikleri televizyon programları incelendiğinde, %35'i dizi film, %16.3'ü müzik, %15.2'si spor, %10'u haber-ekonomi, %5.3'ü belgesel, %4.3'ü tartışma, %3.5'i sanat, %1.4'ü magazin, %9'u ise diğer programları izlemektedir.

Tablo:1'de öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunlarının frekans dağılımları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Öğrencilere "sizce gençliğin en önemli sorunu nedir" diye sorulmuştur. Bu soruya yanıt veren 3051 öğrencinin % 27'si karşılıklı saygının olmayışını, %14.7'si gelecekte ne olacağının belirsizliğini, %14'ü eğitimsizliği, %13.1'i büyüklerin(aile, öğretim elemanları, akrabalar gibi) anlayışsızlığını, %7.8'i maddi yetersizlikleri, %7.3'ü eğitimin zorluğunu, %6.8'i üniversite sınavını, %4.6'sı terörü, %2.6'sı adaletsizliği, %1.5'i çevresel politikaların yetersizliğini, %0.6'sı ise sağlık hizmetlerindeki yetersizliği, en önemli sorunları olarak belirtmişlerdir. Bu tabloya göre, karşılıklı saygının olmayışı, gelecekte ne olacağının belirsizliği, eğitimsizlik, büyüklerin (aile, öğretim elemanları, akrabalar gibi) anlayışsızlığı gibi sorunların oranı yüksek iken maddi yetersizlikler, eğitimin zorluğu, üniversite sınavı, terör, adaletsizlik, çevresel politikaların yetersizliği, sağlık hizmetlerinin yetersizliği gibi sorunların oranı daha düşük düzeydedir. Daha önce belirtildiği gibi öğrencilerin %90.3'ü ücretli olarak çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrenci ailelerinin %77.8'inin gelir dağılımı 381-1200TL arasında değişmektedir. Buna rağmen, maddi yetersizliğin, adaletsizliğin en önemli sorun olduğunu düşünenlerin oran olarak düşük düzeyde olması dikkat çekmektedir.

Tablo: 1 Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlar Arasında En Önemli Buldukları Sorunlarının Frekans Dağılımları (n:3051)

	Frekans	Yüzde
Karşılıklı saygının olmayışı	820	27.0
Gelecekte ne olacağının belirsizliği	449	14.7
Eğitimsizlik(Cehalet)	430	14.0
Büyüklerin anlayışsızlığı(aile, öğretim elemanları, akrabalar gibi)	400	13.1
Maddi yetersizlikler	237	7.8
Eğitimin zorluğu	225	7.3
Üniversite sınavı	207	6.8
Terör	141	4.6
Adaletsizlik	78	2.6
Çevresel politikaların yetersizliği	46	1.5
Sağlık hizmetlerinin yetersizliği	18	0.6
Toplam	3051	100

Tablo:1'deki öğrencilerin en önemli buldukları sorunlar ile ilgili daha ayrıntılı verilere ulaşmak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme sürecine katılan öğrencilere ilk aşamada “sizce gençliğin en önemli sorunu nedir” diye sorulmuştur. İkinci aşamada ise, öğrencilerin belirttikleri herhangi bir sorunu diğer sorunlara göre niçin daha önemli bulduklarına yönelik görüş ve düşüncelerini açıklamaları istenmiştir. Buna göre, elde edilen verilerden bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Karşılıklı saygının olmayışı” en önemli sorun olarak belirten öğrenciler; yeni nesil gençlik denilen gençler arasında karşılıklı sevgi ve saygının olmadığını, ilişkilerin daha çok çıkarlara dayandığını ifade etmişlerdir. Öğrencilere göre, karşılıklı saygının olmayışı, gençler arasındaki huzursuzluğun, çatışmaların temel nedenini oluşturmakta, gençliğin yaşamını zorlaştırmaktadır. Öğrencilerin bir kısmı ise küresel ortamda, gençliğin, diğer kültürlerden etkilenmek yerine Türk gelenek ve göreneklerinde mevcut olan karşılıklı sevgi ve saygı anlayışını yaşatması gerektiğini savunmaktadır.

“Gelecekte ne olacağının belirsizliğini” en önemli sorun olarak belirten öğrencilerin çoğu, yüksekokulu bitirdikten sonra iş bulabilir miyiz? Öğrenim gördüğümüz alanda iş bulma şansımız nedir? iş bulma şansımız olsa bile aldığımız ücretle geçinebilir miyiz? ve benzeri sorulara yanıt aradıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerden birisi gelecek hakkındaki kaygılarını şöyle açıklamıştır; küresel ekonomik krizden dolayı her yerde işçi çıkarılıyor, üniversiteden mezun olanlar bile iş bulamıyor, kendi mesleğini yapamıyorlar, bu manzara beni çok tedirgin ediyor, artık geleceğe yönelik plan yapamıyorum, hayal bile kuramıyorum”.

“Eğitimsizliği” en önemli sorun olarak belirten öğrencilerin çoğu, eğitimsizliğin gençler arasında cehalete yol açtığını, onları yanlış yollara sürüklediğini belirtmişlerdir. Yaygın kabul gören bir görüşe göre, eğitim görmeyen gençler ilerisini görememekte, yaşam onları nereye sürüklerse oraya gitmektedirler.

“Büyüklerin ((aile, öğretim elemanları, akrabalar gibi) anlayışsızlığını” en önemli sorun olarak kabul edenlerin yarıya yakını, ailenin gençlerle iletişim kurmadan, onların sorunlarını tam olarak dinleyip anlamadan yalnızca baskı uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Diğer öğrenciler ise gençlerin anne ve babaları ile başlıca çatışma alanlarını, büyüklerin

işlerine karışmaları, gençlerden beklentilerin fazla olması, okuldaki dersler, erkek yada kız arkadaşlarıyla olan ilişkileri, giyim kuşam olarak belirtmişlerdir.

“Maddi yetersizlikleri” en önemli sorun olarak belirten öğrencilerin çoğu görüşme sürecinde maddi yetersizliklerin, gençler arasında yol açtığı bazı önemli sorunları açıklamıştır. Belirtilen bu sorunlar, eğitimin yarıda bırakılması, aile ile çatışmalar, gençler arasında suç işleme oranının artması, eğitimsizlik, cehalet olarak ifade edilmiştir. Bazıları ise maddi yetersizlikler nedeniyle kendi adına bağımsız iş kurma şanslarının olmadığını dile getirmişlerdir.

Yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde elde edilen yukarıdaki tüm verilere göre, özellikle gençlerin, ailesi ve arkadaşları ile farklı alanlarda yaşadıkları çatışmalar, iletişim sorunları, içinde buldukları ortam ve geleceğe yönelik kaygıları, ümitsizlikleri dikkat çekmektedir.

Tablo:2’de öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar ile ilgili frekans dağılımları yer almaktadır. Öğrencilere “sizce Türkiye’nin en önemli sorunu nedir” diye sorulmuştur. Bu soruyu yanıtlayan 3054 öğrencinin %46’sı terörün, %17.2’si siyasi çekişmeler ve iç karışıklıkların, %16.7’si eğitimsizliğin, %8.2’si ekonomik sorunların Türkiye’nin en önemli sorunu olduğunu belirtmişlerdir. İzmir’deki üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırma da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır (Suner ve arkadaşları, 2008). Buna göre, küresel ortamda Türk gençlerinin Tablo:2’de yer alan ilk dört soruna karşı daha duyarlı oldukları söylenebilir. Ayrıca, öğrencilerin %5’i dış odaklı yaratılan sorunların, %2.8’i gelecekte ne olacağı hakkındaki belirsizliğin, %1.3’ü adaletsizliğin, %1.2’si fakirliğin, %0.8’i sağlık hizmetlerindeki yetersizliğin, %0.8’i ise çevresel politikalarındaki yetersizliğin Türkiye’nin en önemli sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgulara göre, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ile çevresel politikaların yetersizliğini en önemli sorun olarak kabul edenlerin oldukça düşük düzeyde olması dikkat çekmektedir. Buna göre, öğrenciler arasında sağlık hizmetleri ve çevresel sorunlara karşı ilgi ve duyarlılığın yaygın olmadığı söylenebilir.

Tablo: 2 Öğrencilerin Türkiye’ nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunların frekans dağılımları (n: 3054)

	Frekans	Yüzde
Terör	1402	46.0
Siyasi çekişmeler, iç karışıklıklar	527	17.2
Eğitimsizlik (cehalet)	511	16.7
Ekonomik problemler	247	8.2
Dış odaklı yaratılan problemler	151	5.0
Gelecekte ne olacağının belirsizliği	87	2.8
Adaletsizlik	42	1.3
Fakirlik	36	1.2
Sağlık hizmetlerinin yetersizliği	26	0.8
Çevresel politikaların yetersizliği	25	0.8
Toplam	3054	100

Tablo:2’de Türkiye’nin en önemli bulunan sorunları hakkında daha ayrıntılı verilere ulaşmak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme sürecine katılan öğrencilere ilk aşamada, sizce Türkiye’nin en önemli sorunu nedir diye sorulmuştur. İkinci aşamada ise, öğrencilerin belirttikleri herhangi bir sorunu diğer sorunlara göre niçin daha önemli bulduklarına yönelik görüş ve düşüncelerini açıklamaları istenmiştir. Buna göre, elde edilen verilerden bazıları aşağıda açıklanmıştır.

“Terör” Türkiye’nin en önemli sorunudur diyen öğrenciler, daha çok ülkemizde terör nedeniyle ortaya çıkan diğer sorunları vurgulamıştır. Bu sorunlar, manevi ve maddi kayıplar, kamu harcamalarının artması, ekonomik sorunlar, işsizlik, fakirlik, eğitimsizlik, siyasi çekişmeler ve iç karışıklıklar olarak belirtilmiştir. Kısaca, gençler ülkemizdeki çoğu sorunun terörden kaynaklandığını düşünmektedirler.

“Siyasi çekişmeler ve iç karışıklıkların” ülkemizin en önemli sorunu olduğunu belirten öğrencilerin çoğu, siyasi çekişmeler nedeniyle ülke sorunlarının çözümsüz kaldığını belirtmişlerdir. Genel olarak gençler siyasi çekişmeler nedeniyle ülkemizin ekonomik ve toplumsal yönden geri kaldığını düşünmektedirler.

“Eğitimsizliğin(cehalet)” en önemli sorunu olduğunu belirtenlerin çoğuna göre, eğitimsizlik, işsizliğe, yoksulluğa, şiddete ve çatışmalara yol açmaktadır. Öğrencilerin bir kısmı da ülkemizdeki eğitim politikası ve eğitim sisteminin yetersiz olması, sürekli değişmesi nedeniyle ortaya çıkan sorunlara değinmişlerdir. Öğrencilerden birisi bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir, “cahil insanlar her türlü toplumsal soruna açıktırlar, günümüzde eğitimsizlik ve cehalet kabul edilemez bir durumdur, geleceğimizin güvenilir temeller üzerine kurulmasını istiyorsak, toplumdaki tüm fertlerin eğitilmesi, topluma kazandırılması gereklidir.”

Yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde elde edilen yukarıdaki verilere göre, öğrencilerin küreselleşmenin etkisiyle daha fazla gündeme gelen farklı ülke sorunlarıyla ilgilendikleri, sorunlar hakkında belirli düzeyde bilgi, bilinç ve duyarlılığa sahip oldukları söylenebilir.

Tablo:3’ de çalışmanın amaçları doğrultusunda geliştirilen ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilen hipotezler ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu tabloya göre, öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, cinsiyete göre, gazete okuma sıklığına, televizyonda en çok izlenen programa göre farklılık gösterirken, belirli bir işte ücretli olarak çalışıp çalışmama, öğrenci ailesinin gelir düzeyi ve aile ile birlikte ikamet edilen yere göre farklılık göstermemektedir. Bu doğrultuda H₁, H₅,H₆ hipotezleri kabul edilirken H₂, H₃, H₄, hipotezleri reddedilmiştir.

Elde edilen bu bulguya göre, diğer gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlarda olduğu gibi günümüz Türkiye’sinde de medya, çocukların ve gençlerin bilgi, duygu düşünce, inanç, tutum ve davranışlarını etkileyebilecek çok büyük bir güce sahiptir. Bireylerin değil, aynı zamanda toplumsal grupların ve kurumların kısaca toplumumuzun tamamının ve ulusal kültürümüzün, medyanın şekillendirici ve belirleyici etkisinden kaçabilmesi olanaksız görünmektedir(Arslan, 2008). Yapılan bir çalışmada, Kanada’da filmlerin kadınlara karşı şiddet kullanma eğilimini nasıl etkilediği araştırıldı. Denek olarak kolej öğrencileri kullanıldı. Öğrenciler, sanki bir sinema okulunda ders yapacaklarmışçasına şiddet öğeleriyle ve ırza geçme sahneleriyle dolu filmlere yollandılar. Sonra aynı kolejin psikoloji sınıfında çocuklara bir test yapıldı. Teste katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu filmleri izlemiş olanlardı. Kendilerine kadınlara karşı şiddet kullanmak, kadınların ırzına geçmek ya da bir kadının ırzına geçilmesinden ne kadar zevk duyacağını düşündükleri soruldu. Söz konusu filmleri ve gösterileri izleyen öğrencilerin çoğunda, bir kadının ırzına geçmek istek ve düşüncesinin arttığı, buna karşılık bunları izlememiş olanların durumunda bir değişiklik olmadığı belirlendi (Hürriyet Yayınları, 1986).

Öte yandan, Tablo:3’de öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunları, cinsiyete, ücretli çalışıp çalışmama ve öğrenci ailesinin gelir düzeyine göre farklılık gösterirken öğrencinin ailesi ile birlikte ikamet ettiği yere göre farklılık göstermemektedir. Buna göre, H7, H8, H9 hipotezleri kabul edilirken H10 hipotezi reddedilmiştir. Bu bulgu, bazı demografik ve sosyo-kültürel faktörlerin öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Tablo 3’de Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile Test Edilen Hipotezler ile ilgili Bulgular

Hipotez N0	Hipotez	F	P	Kabul/Red
H1	Öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar cinsiyete göre farklılık göstermektedir.	7,950	0,005	Kabul
H2	Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, belirli bir işte ücretli olarak çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermektedir.	0,017	0,898	Red
H3	Öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, öğrenci ailesinin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.	1,498	0.125	Red
H4	Öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, aile ile birlikte ikamet edilen yere göre farklılık göstermektedir.	1,648	0,159	Red
H5	Öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar gazete okuma sıklığına göre farklılık göstermektedir.	2,777	0,011	Kabul
H6	Öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, televizyonda en çok izlenen programa göre farklılık göstermektedir.	4,537	0,000	Kabul
H7	Öğrencilerinin karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunlar cinsiyete göre farklılık göstermektedir.	3,796	0,000	Kabul
H8	Öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunlar, belirli bir işte ücretli olarak çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermektedir.	2,477	0,006	Kabul
H9	Öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, öğrenci ailesinin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.	3,712	0,000	Kabul
H10	Öğrencilerin Türkiye’nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, aile ile birlikte ikamet edilen yere göre farklılık göstermektedir.	1,649	0,087	Red

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, küreselleşme olgusunun etkisiyle farklı boyutlarda ortaya çıkan bir kısım gençlik ve ülke sorunları MYO öğrencilerinin düşünceleri, bakış açıları doğrultusunda incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar şöyle açıklanabilir;

Örnekleme oluşturan öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunları, % 27 karşılıklı saygının olmayışı, %14.7 gelecekte ne olacağının belirsizliği, %14’ü eğitimsizlik, %13.1 büyüklerin(aile, öğretim elemanları, akrabalar gibi) anlayışsızlığı, %7.8 maddi yetersizlikler, %7.3’ü eğitimin zorluğu, %6.8’i üniversite sınavı, %4.6 terör, %2.6 adaletsizlik, %1.5 çevresel politikaların yetersizliği, %0.6 ise

sağlık hizmetlerinin yetersizliği olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin çoğunun ücretli çalışmadıkları, üstelik ailelerinin gelir düzeyleri düşük olduğu halde maddi yetersizlikleri, adaletsizliği en önemli sorun olarak belirtenlerin oranı oldukça düşüktür. Buna karşın öğrencilerin, aile ve arkadaşları ile farklı alanlarda yaşadıkları çatışmalara, iletişim sorunlarına karşı daha duyarlı oldukları görülmektedir. Aynı zamanda küresel kriz ve giderek artan işsizlik nedeniyle gençler arasında hedef belirlemek yerine birtakım kaygıların ve ümitsizliğin yaygın olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Türkiye'nin sorunları arasında en önemli buldukları sorunlar, %46 terör, %17.2 siyasi çekişmeler ve iç karışıklıklar, %16.7 eğitimsizlik, %8.2 ekonomik sorunlar, %5 dış odaklı yaratılan sorunlar, %2.8 gelecekte ne olacağının belirsizliği, %1.3 adaletsizlik, %1.2 fakirlik, %0.8 sağlık hizmetlerinin yetersizliği, %0.8 ise çevresel politikaların yetersizliği olarak belirlenmiştir. Diğer bir araştırmadan elde edilen bulgularla birlikte, küresel etkiler altında Türk gençliğinin terör, siyasi çekişmeler ve iç karışıklıklar, eğitimsizlik ve ekonomik sorunlara karşı daha duyarlı ve ilgili oldukları görülmektedir. Gençliğe göre, söz konusu sorunlar ülkemizde ortaya çıkan diğer sorunların da temel kaynağını oluşturmaktadır. Buna karşın gençler arasında sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve çevresel sorunlara yönelik ilgi ve duyarlılık oldukça azdır.

Öte yandan çalışmanın ilk altı hipotezi test edildiğinde Türkiye'nin sorunları arasında en önemli bulunan sorunların, cinsiyete, gazete okuma sıklığına, televizyonda en çok izlenen programa göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulguya göre medya, gençlerin görüşlerini, tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Çalışmanın son dört hipotezinin test edilmesi sonucunda ise gençlerin karşılaştıkları sorunlar arasında en önemli buldukları sorunlarının cinsiyete, ücretli çalışıp, çalışmama durumuna, öğrenci ailesinin gelir düzeyine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, küresel etkiler altında gençlerimiz gerek karşılaştıkları sorunlar, gerekse Türkiye'nin sorunlarına yönelik farklı görüş ve düşüncelere, belirli bir duyarlılık düzeyine sahiptirler. Aynı zamanda gençlerin, karşılaşılan sorunları algılama ve değerlendirme tarzı demografik ve sosyo-kültürel özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Elde edilen sonuçlara göre geliştirilen öneriler şöyle açıklanabilir.

İş ve sanayi dünyasından temsilcilerle işbirliği içerisinde müfredatların yeniden tasarlanarak meslek yüksekokullarından mezun olanların istihdam edilebilir bilgi ve becerilere sahip olmaları sağlanmalıdır. Bu işbirliğinden faydalanarak meslek yüksekokulları öğrencilerinin iş ve sanayi alanlarında uygulamalı eğitime erişimleri temin edilmelidir (Visakorpi ve arkadaşları 2008).

Gençler arasında giderek yaygınlaşan işsizliği, yoksulluğu önlemek amacıyla genç girişimciliğinin teşvik edilmesine yönelik yasal ve yapısal mekanizmaların oluşturulması gereklidir (Peterman ve Kennedy, 2003).

Küreselleşme ve değişimin mevcut ve potansiyel olumlu ve olumsuz etkileriyle ilgili olarak gençlerin yeterince bilgilendirilmesi sağlanmalı, üniversite gençlerinin de katıldığı tartışma ortamları oluşturulup, eğitim ve iletişim sistemleriyle gençlere çağdaş bir kültür ve bilinç kazandırılmalıdır (Can, 2008).

Gençlerimizin belirsizlik ve önyargılardan kurtularak eşitlik ve özgüven duygularının geliştirilmesi için diğer ülkelerdeki eşdeğerleri ile değişim programları yaygın hale getirilmelidir (Şimşek, 1999).

Küreselleşmeyi avantaja çevirebilmek için ulusal değişim dinamiklerinin oluşturulması ve üretken bir neslin ortaya çıkmasının temel önkoşullarından biri de gençliğin katılımcılığıdır. Katılımcılık insanları sosyalleştirir; daha çok sosyal ilişkiler kurmasında ve geliştirmesinde büyük rol oynar, özgüven kazandırır. Ülkemizde gençliğin yetkilendirilmesi ve kendini ifade etmesi alanında çok ciddi desteğe ihtiyaç var (Doğu,

2009).Gençlerimizi sosyal aktivitelere, kurumsal sosyal sorumluluk ve yardım projelerine dahil ederek bencilleşmeleri engellenmeli, birbirlerine karşı saygısızlıkları önlenmelidir.

Gençler üzerinde büyük etkileşim oluşturan medyanın sekiz işlevi; habercilik, toplumsallaştırma, motivasyon, tartışma-diyalog, eğitim, geliştirme, eğlence olarak tanımlanmıştır (MacBride, 2009). Tüm bu işlevler kullanılarak, medyanın aracılığı ile gençlerin sorunlarına çözümler sunulmalı yönlendirici ve rahatlatıcı olunmalıdır.

KAYNAKLAR

- Arslan, A. (2008), “Türkiye’de Medya Sektörünün ve Medya Çalışanlarının Sorunları”, İletişim Dünyası, Cilt.6 (1): 8-11.
- Can, M. (2008), “Küreselleşme, Eğitim Sistemleri ve Üniversite Gençliği”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:24, Y:2008/1, 229-244.
- Carlsmith, J.M., Sears, D.O., Freedman, J.L. (2001), Sosyal Psikoloji, İmge Kitabevi, Ankara, 1-663.
- Cassell C., Buehring A., Symon G., Johnson, P. (2006). Qualitative methods in management research: an introduction to the themed issue, Management Decision, Vol.44, (2) 161-166.
- Çeken, H. Ökten, Ş., Ateşoğlu, L.(2008), “Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı.2. 79-95.
- Chee, K. (2001), “Building a knowledge-based business school”, Education and Training, Vol, 43 (4), 268-274.
- Doğu G.(2009), www.sauforum.com. adresinden alınmıştır.
- Eser,U. (1995), “Yeniden Sanayileşme Sürecinde Türkiye’de Sanayi Politikaları” Değişim Sürecinde Türkiye Sanayi Sempozyumu, Bildiriler, TMMOB, 23-24 Aralık, Ankara.
- Goleman, D. (2005), Yıkıcı Duygular ile Nasıl Başa Çıkabiliriz, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1-613.
- Hürriyet Yayınları (1986), Kitle İletişim Araçları ve Şiddet, s.18-19
- Lee, M.P.(2008), “A review of the theories of corporate social responsibility: its evolutionary path and the road ahead”, International Journal of Management Reviews, Vol.10(1) 53-73.
- MacBride, (2009), www.msxlabs.org. adresinden alınmıştır.
- Peterman, N.E., Kennedy, J. (2003), “Enterprise Education: Influencing Students’ Perceptions of Entrepreneurship”, Entrepreneurship Theory and Practice, Vol. 28(2), 129-144.
- Suner, A., Firuzan A.R, Ayvaz Y.Y. (2008), “İzmir’deki Üniversite Öğrencileri Üzerinde İstatistiksel Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.13, No.3, 407-424.
- Şimşek, A. (1999), Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması, Yayın No. TÜSİAD-T/99-2/252., 1-130.
- Turan, Ö. (2006). “Küreselleşme ve Sosyal Yansımalar”, 5.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi, Tokat, 1-571.
- Ülken, Y. (1985) 20.Yüzyılda Dünya Ekonomisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 338-413.
- Visakorpi, J., Stankoviç F., Pedrosa J., Rozsnyai, C. (2008), Türkiye’de Yüksek Öğretim: Eğilimler, Sorunlar ve Fırsatlar, Yayın No.TÜSİAD-T/2008-10/473, 1-159.

KÜRESEL FİNANSAL KRİZ VE TÜRKİYE DIŞ TİCARET BİLANÇOSU: 2008 EYLÜL – ARALIK VE 2009 OCAK - ŞUBAT DÖNEMİ

**GLOBAL FINANCIAL CRISIS AND FOREIGN TRADE BALANCE OF
TURKEY: THE PERIODS OF SEPTEMBER – DECEMBER 2008 AND
JANUARY – FEBRUARY 2009**

**Yıldırım TOPRAK¹ Ayla BALABANOĞLU² Ahu YAZICI³
D.Ali KIZILYALÇIN⁴**

ABSTRACT

The recession has begun in the United State of America real-estate market in 2006 has cut off the upsurge and has caused the declining of housing prices. Moreover the declining, the increasing of the subprime mortgage loans interests has caused the back-payment of the loans and so emerging of the sellings by execution. This situation has provoked the fluctuation by expanding the financial systems with derivative items and the crisis in all part of system in 2007. This process Initially assumed as a loan crisis, has turned the liquidity crisis gradually and has effected the global financial system.

The real sectors' crisis reflection, has caused the global effect in financial markets, hasn't been late. The received outputs indicates that after the starting of restriction, growth indicators especially in developing countries has been revised negatively and in these countries the recession has been inevitable.

The restriction that has emerge in USA and especially in European market, will effect Turkish foreign trade market negatively. This effect is very important for Turkey because of high current account deficit and funding problems.

The study examines how the foreign trade balance of Turkey has been effected from this global financial crisis. It has been emphasized on the movement of foreign trade balance of Turkey in Sep – Dec 2008 and Jan – Feb 2009 periods that has been perceived strongly the effects of crisis corrected by received statistical indicators and it has been endeavored to put forward the cause and results of this movement.

Key words: Global Crisis, Foreign Trade, Balance of Foreign Trade

ÖZET

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2006 yılında gayrimenkul piyasasında başlayan durgunluk konut fiyatlarının son birkaç yıldaki hızlı artışına bir son vermiş ve konut fiyatlarında düşmeye neden olmuştur. Konut fiyatlarındaki düşmenin yanı sıra subprime

¹ Öğr. Gör. Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, ytoprak@adu.edu.tr

² Öğr. Gör. Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, abalabanoğlu@adu.edu.tr

³ Öğr. Gör. Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, ayazıcı@adu.edu.tr

⁴ Öğr. Gör. Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, dakizilyalcin@adu.edu.tr

mortgage kredilerinde faizlerin yükselmesi, bu kredilerin ödenmemesine ve doğal sonucu olarak icra yoluyla satışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum türev araçlarla finansal sisteme yayılarak dalgalanmaya ve 2007 yılında da sistemin tamamında krize yol açmıştır. Başlangıçta kredi krizi olarak düşünülen süreç zamanla bir likidite krizine dönüşmüş ve küresel ölçekte tüm finansal sistemi etkisi altına almıştır.

Finansal piyasalarda küresel etkiye yol açan krizin reel sektörlere yansımaları da gecikmemiştir. Ulaşılan veriler dünya ticaretinde daralmanın başlamasıyla birlikte, özellikle gelişmiş ülkelerde büyüme rakamlarının negatif olarak revize edildiğini ve bu ülkelerde resesyonun kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

ABD pazarında ve özellikle de Avrupa pazarında meydana gelen daralma Türk dış ticaretinde negatif etkilere yol açacaktır. Bu etki yüksek cari açık ve finansman sorunları nedeniyle Türkiye açısından oldukça önemlidir.

Çalışmamız da küresel finansal krizle birlikte Türkiye'nin dış ticaret bilançosunun ne yönde etkilendiği araştırılmıştır. Ulaşılan istatistikî verilerle krizin etkilerinin oldukça güçlü olarak hissedildiği 2008 Eylül – Aralık ve 2009 Ocak- Şubat aylarında Türkiye'nin dış ticaret bilançosunun seyri üzerinde durulmuş ve bu seyrin nedenleri ve doğuracağı sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler:Küresel Kriz, Dış Ticaret, Dış Ticaret Bilançosu

1. GİRİŞ

İlk sinyallerini 2006 yılında veren ve 2007 yılında belirginleşmeye başlayan küresel finansal kriz 2008 yılına gelindiğinde finansal piyasaların yanı sıra reel piyasaları da etkisi altına almaya başlamıştır. Temelinde subprime mortgage kredilerinin yer aldığı ve ABD kaynaklı kriz, Amerikan ekonomisinin büyüklüğü ve dünya ekonomileri üzerindeki etkisi düşünüldüğünde beklenen etkilerini küresel ölçekte göstermektedir.

Kriz, ABD ile sıkı finansal ekonomik ilişkileri bulunan Avrupa ekonomilerin de önce finans piyasalar açısından daha sonrada reel ekonomik açıdan etkilerini görmeye başlamıştır. Türkiye ise finans piyasaları ve özellikle bankacılık kesimi açısından 2001 krizinden gereken tedbirleri alarak çıktığından krizin reel ekonomik etkileri ile daha net ve yüksek oranlarda karşı karşıyadır. Türkiye açısından krizin reel piyasalara geçişini sağlayan temel faktör ise ülkemiz dış ticaretinde oransal olarak ilk sırada yer alan ve krizden etkilenen Avrupa ekonomileridir.

Çalışmada, küresel finansal krizin reel ekonomik krize dönüşmesi dolayısıyla Türkiye'nin dış ticaret bilançosunun bu krizden belli bir dönemde nasıl etkilendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla krizin Türkiye ekonomisinde hissedilmeye başladığı düşünülen 2008 Eylül ayından başlanarak 2009 Şubat ayına kadar dış ticaret bilançosu istatistiksel veriler ışığında aylık dönemler halinde incelenmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya giriş yapıldıktan sonra ikinci bölümde küresel finansal krizin çıkış ve gelişimi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde krizin dünya ve Türkiye'deki reel ekonomik etkileri incelenmiştir. Dördüncü bölümde dış ticaret bilançosunun dış ödemeler bilançosu içerisindeki öneminden bahsedildikten sonra Türkiye dış ticaret bilançosu aylık dönemler halinde incelenmiştir. Sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

2. KRİZİN ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Son yirmi yılda finansal piyasalar çok büyük değişim geçirmiştir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bilgiye daha kolay ve ucuz ulaşılabilmesi, bilginin daha etkin kullanılabilmesini sağlamış, sayısal tekniklerle birlikte risk ve getiri beklentilerine göre

birçok finansal ürün geliştirilmiştir. Ayrıca, finansal ürünlerdeki çeşitlilik risk tercihlerinin genişlemesine, katılımcı sayısının artmasına ve piyasaların büyümesine neden olmuştur. Özellikle banka odaklı finansal piyasalardan piyasa odaklı finansal piyasalara geçiş yapısal anlamda finans sektörünü değişime uğratmıştır (Demir ve Diğerleri,2008).

Değişime uğrayan bu finansal piyasalar, sürekli isleyen ve coğrafi sınırları olmayan, odağında ise Amerika Birleşik Devletleri piyasalarının olduğu bir piyasalar sistemi haline gelmiştir. Sistemin merkezi ABD iken bu ülkede meydana gelen finansal piyasalar kaynaklı bir kriz, küresel sistem içerisindeki tüm piyasaları, yaşanan krizdeki gibi etkisi altına alabilmekte ve etki tahmin edilenden daha büyük olabilmektedir.

Bu bağlamda yaşanan krizin ABD’deki başlangıcı bankaların portföyünde önemli miktarlarda yer alan ipotekli konut kredilerinden subprime (yüksek riskli) mortgage kredilerine bağlamak gerekmektedir. Özellikle 2006 yılına kadar süren düşük reel faiz, yurt içinde konut kredilerinin genişlemesi ve artan konut fiyatları, bankaları daha yüksek getiri sağlayan subprime mortgage kredilerine yönlendirdi. Bankalar riski yüksek olan bu varlıklarını menkul kıymet haline getirip tekrar pazarlayarak finansal sistem içerisinde bu varlıkların yaygın olarak işlem görmesini de sağlamışlardır. Ödeme riski olan bireylere normalden daha yüksek faizlerle verilen bu tür krediler 2006 yılına gelindiğinde konut kredileri içerisinde %20’lere kadar ulaşmıştır. Likidite bolluğu ve kredilerin verilisindeki özensizliklerle toplam krediler içerisindeki bu önemli payı ve menkulleştirilerek sistem içerisinde yaygın olarak işlem görmesi ile subprime mortgage kredileri sisteminde riskini artırmıştır.

2006 yılında gayrimenkul piyasasında başlayan durgunluk konut fiyatlarının son birkaç yıldaki hızlı artışına bir son vermiştir. Aynı zamanda faizlerin artması sebebiyle değişken faizli olan subprime mortgage kredilerinin de geri ödenmesinde yaşanan zorluklar konut fiyatlarında düşmeye yol açmıştır. Bu dönemde başta subprime mortgage kredilerinde olmak üzere tüm konut kredilerinde ödeme zorlukları ortaya çıkmış ve konut fiyatları düşmeye devam etmiştir (Yılmaz,2008).

2007 yılına gelindiğinde riskli konut kredilerine dayalı yatırım gerçekleştiren finansal kurumları ve bütün piyasaları endişeye sevk eden gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Subprime konut kredisi veren 25’den fazla kuruluş 2007 yılı Şubat ve Mart aylarında iflas etmiştir. Ödemelerde yaşanan aksaklıklar, bankaların varlıklarını menkul hale getirmeleri sebebiyle bu varlıklara yatırım yapan firmaların yatırımlarını ve dolayısıyla firmalarının değerlerini hızla düşürmüştür. Ürünlerin nakde dönüştürülmesinde yaşanan sıkıntılar ve yatırımcıların paralarını geri alma isteği ile başlangıçta kredi kriziyle karşı karşıya olduğu düşünülen piyasalar, likidite krizine doğru sürüklenmeye başlamıştır. Bu noktadan sonra küresel bir çalkantıya dönüşen krize karşı bankalar piyasaya para enjekte etmeye başlamışlardır. FED ve Avrupa Merkez Bankası 2008 yılı 9-10 Ağustos tarihlerinde para enjeksiyonunu artırmaya başlamışlardır ve piyasalara yaklaşık 350 milyar dolar para verilmiştir (Ünal ve Kaya,2009).

Artık olaylar iyice kontrolden çıkmaya başlamış ve mortgage kredisi veren IndyMac’ın Temmuz ayında iflas etmesinin ardından 7 Eylül’de batma eşiğine gelen Fannie Mae ve Freddie Mac 200 milyar dolarlık kurtarma paketi ile tamamen devletleştirilmiştir. 15 Eylül tarihine gelindiğinde ise ABD’nin en büyük 4. Yatırım bankası olan 158 yıllık Lehman Brothers 600 milyar dolarlık borç ile iflasını açıklamıştır. 17 Eylül tarihinde ise sigorta devi AIG, ABD Merkez Bankası’nca (FED) sağlanan 85 milyar dolarlık destekle kurtarılmıştır. AIG’nin iflasın eşiğine gelmesi ve özellikle Lehman Brothers’ın batışı bütün dünya da derin ve sarsıcı etkiler yaratmış ve ABD’nin mortgage krizi, küresel finans krizi haline gelmiştir. Küresel hale gelen kriz, tüm dünya ülkelerinde finansal kuruluşlar üzerinde etkilerini kısa sürede göstermeye başlamıştır (Ünal ve Kaya,2009).

Krizin küresel ölçekteki etkileri ve bu etkileri önlemeye yönelik tedbirlere her gün bir yenisi eklenirken, krizin etkilerini azaltmak için, çeşitli para politikası araçları, finansal sistemde krizi engelleyici araçlar ve uluslar arası kuruluşlar devreye sokulmuştur. Yapılan müdahaleler ve kullanılan araçlar banka bilançolarının yeniden yapılandırılmasına yönelik olmuştur. Verilen garantilerle banka bilançolarının pasif tarafının olumlu etkilenmesi hedeflenirken ayrıca bankaların borçlanma olanakları artırılmaya çalışılmıştır. Yapılan sermaye aktarımları vasıtasıyla finansal kuruluşlara sağlanan nakitler hem bilançolarının aktif tarafını hem de öz kaynaklar aracılığıyla bilançolarının pasif tarafını onarmaya yöneliktir (Erdönmez,2009).

3. KRİZ VE REEL EKONOMİK ETKİLERİ

Finansal kriz sebebiyle bireyler ve piyasalar yoğun bir güven kaybına uğrarken aynı zamanda yaşanan likidite sıkışıklıkları krizin etkilerinin reel ekonomiye de hızla nüfuz etmesini sağlamıştır. Öncelikle yatırımlarda başlayan gerilemeyi, üretim ve tüketimdeki gerilemenin takip etmesi gelirlerde de azalmaya yol açmıştır. Böylelikle bir çok ülkedeki olumlu ekonomik büyüme verileri öncelikle yavaşlayıp daha sonra olumsuzla doğru dönerken bunun doğal bir sonucu olarak dünya çapında yüz binlerce kişi işsiz kalmıştır. Azalan gelir ve istihdam düzeyi ile birlikte azalan güven duygusu reel ekonomilerde baş gösteren krizi kendi kendini besleyen bir süreç içine sokmuştur.

Küresel finansal krizin reel ekonomik etkilerine bakıldığında ABD’de 2008 yılı son çeyreğinde GSYİH’nın %6,3 azalırken, kişisel tüketim harcamalarının %4,9 azalmıştır. Şubat ayı verilerine göre ABD’de işsizlik oranı %8,1 ile son 25 senenin en yüksek seviyesine ulaşmıştır (DPT,2009).

Avrupa’daki 15 ülkeden oluşan Euro bölgesinde 2008 yılı dördüncü çeyreğinde GSYİH %1,6 gerilerken, Euro bölgesinin en büyük ekonomisi olan Almanya’da 2008 yılı dördüncü çeyreğinde %2,1 küçülmüş ve yıllık bazdaki küçülmesi %1,6 olmuştur. İngiltere’de 2008 yılının son çeyreğinde %1,5, Fransa %1,2, İtalya %1,8, İrlanda %7,1, İsveç %2,5, Portekiz %1,6, İspanya %1 ve Belçika %1,7 oranında küçülmüştür. AB’ye üye 27 ülkeden 14’ü 2008 yılı son çeyreğinde ekonomik olarak küçülmüştür (DPT,2009).

Reel ekonomilerde dünyanın bir çok bölgesinde daralmalar devam ederken IMF’nin Nisan ayında yayınladığı Dünya Ekonomisinin Genel Görünüm Raporunda küresel ekonominin dörtte üçünü temsil eden ülkelerde kişi başına düşen hasılanın düşeceği tahmininde bulunmaktadır. Rapora göre dünya ekonomisinin 2009 yılında %1,3 küçüleceği, euro bölgesi ülkelerindeki daralmanın ise 2009 yılında %4,2 ve 2010 yılında %0,4 olacağı öngörülmektedir. Raporda Japonya’nın ekonomisinin bu yıl %6,2, Rusya’nın % 6, Almanya’nın %5,6, İngiltere’nin %4,1, Meksika’nın %3,7 ve Kanada’nın %2,5 daralacağı ve gelişmekte olan ülkelerden Çin ve Hindistan’ın ekonomik büyümelerinin yavaşlayacağını belirtilmiştir (IMF,2009).

Küresel finansal krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkiler 2008 yılı Eylül ayından itibaren hissedilmeye başlanmıştır. Krizin mali sektör üzerinde dünya ölçeğine eş bir etki yaratmadığı görülmekle birlikte reel sektör açısından bunu söylemek mümkün değildir. Mali sektörün krizin etkisi altında yoğun olarak kalmamasının sebebini 2001 yılında yaşanan krizden sonra bütçeye getirdiği büyük yüke rağmen, sektörün yeniden yapılandırılmasına ve disipline edilmesine bağlamak mümkün iken reel sektörün beklenenin üzerinde krizden etkilendiği görülmektedir.

Dünyanın en büyük ekonomilerinde resesyona yol açmaya başlayan krizin Türkiye’de reel sektörü etkisi altına alarak temel makro ekonomik parametrelerde yarattığı olumsuz etkiler 2008 yılında özellikle üçüncü çeyrekte itibaren büyüme rakamları ile görülmeye başlanmıştır. 2008 yılında birinci çeyrekte %7,3 ve ikinci çeyrekte %2,8

büyüyen ekonomi üçüncü çeyrekte %1,2'e kadar gerilemiştir. Yılın son çeyreğinde büyüme rakamı % -6,2 çıkarken, 2008 yılında Türkiye ekonomisi %1,1 büyümüştür. 2008 yılı büyüme rakamına bakıldığında Türkiye'nin 2001 krizinden sonra yakalamış olduğu en düşük büyüme rakamıdır. Küresel finansal krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki reel etkilerini ortaya koyan en temel göstergelerden biri olan işsizlik verilerine bakıldığında da yine 2008 yılı üçüncü çeyreği itibariyle ekonomik yapının büyük oranlarda etkilendiği görülmektedir. 2008 yılı Eylül ayında %10,3 olan işsizlik oranı, Ekim ayında %10,9'a, Kasım ayında %12,3'e, Aralık ayında %13,6'ya ve 2009 yılı ocak ayında %15,5'e yükselmiştir. Bu veriler ışığında Türkiye ekonomisi küresel finansal krizin etkilerini 2008 yılı Eylül ayından itibaren ekonominin reel kesiminde hissetmektedir. İşletmeler üretim kapasitelerini daraltarak ya da üretime son vererek istihdamı ve ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedirler. IMF'in Nisan ayında yayınladığı dünya görünüm raporu tahminlerine bakıldığında Türkiye ekonomisi 2009 yılında da küçülmeye devam edecektir (TÜİK,2009).

4. KÜRESEL FİNANSAL KRİZ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET BİLANÇOSU

Dış ticaret bilançosundan bahsetmeden önce dış ödemeler bilançosu üzerinde durmak gerekmektedir. Dış ödemeler bilançosu ülkenin mal, hizmet ve sermaye akımları gibi işlemler dolayısıyla dış dünyadan sağladığı gelirlerin yine aynı işlemler sebebiyle dışarıya yaptığı ödemelere eşit olup olmadığını ortaya koymaktadır (Seyidoğlu,1999).

Dış ödemeler bilançosu cari işlemler hesabı, sermaye ve finansman hesabı, rezerv hareketleri hesabı ve net hata ve noksan hesapları olmak üzere dört temel hesap grubundan oluşmaktadır. Ödemeler bilançosu çift yanlı muhasebe sistemine göre kayıt tutulmasının doğal sonucu olarak muhasebe anlamında denk olmasına karşın bu ekonomik anlamda dış dengenin sağlandığını göstermemektedir. Ödemeler bilançosunun açık ya da fazla verip vermediği tamamı otonom olan yani piyasanın işleyişi ile kendiliğinden ortaya çıkan cari işlemler hesabı ile bir kısmı otonom olan sermaye ve finans hesabına bağlıdır. Ödemeler bilançosunda ekonomik anlamda açık ya da fazla doğuran hesap grupları bunlardır. Bu iki hesabın yanı sıra rezerv hareketleri hesabı ve net hata ve noksan hesabı, otonom hesapların yarattığı açık ya da fazlalıkları kapatmak amacıyla kullanılırlar. Bu nedenle bu iki hesaba da dengeleyici hesaplar denilmektedir (Dinler, 2008).

Dış ödemeler bilançosunun herhangi bir ülkede açık ya da fazla vermesi, o ülkenin uluslar arası ödeme gücündeki iyileşme ya da bozulmaları yansıtır, dolayısıyla da çoğu kez o ülkenin uluslar arası alandaki ekonomik ve mali itibarının bir göstergesi olarak yorumlanır. Dış ödemeler bilançosundaki bir açık veya fazla vermesi ülke ekonomisi üzerinde de etkiler yaratacaktır. Ülkedeki milli gelir ve çalışma düzeyi, kalkınma hızı, döviz kurları, enflasyon oranı, ücret artışları, gelir dağılımı ve dış borçlar gibi temel ekonomik göstergeler, dış ödemeler dengesi ile sıkı sıkıya ilişkilidir (Seyidoğlu,1999).

Bir ülkenin toplam mal ithalatı ile mal ihracatı arasındaki farkın oluşturduğu dış ticaret bilançosu, dış ödemeler bilançosunun oldukça önemli hesap grubu olan cari işlemler hesabının bir alt hesabıdır. Dış ticaret bilançosu, hizmetler bilançosu ve tek yanlı transferler bilançosu ile dış ödemeler bilançosunun açık ya da fazla vermesine en fazla etkide bulunan otonom karakterli cari işlemler hesabını oluşturmaktadır. Cari işlemler bilançosunun açık ya da fazla vermesi hususunda en etkili olan alt hesapta dış ticaret bilançosudur. Şayet ihracat ithalatı aşıyorsa dış ticaret bilançosu fazla, ithalat ihracatı aşmış ise dış ticaret bilançosu açık verecektir. Dış ticaret bilançosunda meydana gelen açık ya da fazla cari işlemler hesabı üzerinde büyük oranda etkili olacaktır ki otonom karakterli olan cari işlemler hesabı da dış ödemeler dengesi üzerinde önemli oranda etkili olacaktır.

Yani dış ticaret bilançosunda meydana gelecek önemli orandaki bir açık cari işlemler hesabının açık vermesini ve dolayısıyla da dış ödemeler dengesinin açık vermesi sonucunu yaratacaktır.

Meydana gelen açıklar cari işlemler hesabının alt hesapları olan hizmetler bilançosu ve tek yanlı transferler bilançosunun vereceği fazlalıklar ve otonom niteliği sahip bir ana hesap olan sermaye hesabında ki fazlalıklarla kapatılmaya çalışılacaktır. Dış ticaret bilançosu ve dolayısıyla cari işlemler hesabında meydana gelen büyük miktarlardaki açıkların diğer hesaplarla kapatılması mümkün olmadığında dış ödemeler dengesi açık verecektir. Dolayısıyla da dış ödemeler bilançosunun açıkları dengeleyici bir hesap olan rezerv hareketleri hesabıyla kapatılacaktır. Rezerv hareketleri hesabıyla dış ödemeler bilançosunun açıklarının kapatılması ise ya yabancı para cinsinden borçlanmayı artıracak ya da ülkenin yabancı para rezervlerinin azalmasına yol açacaktır. Ülkelerin döviz kaynakları sınırsız olmadığı gibi dış borçlanmanın da bir sınırı olduğu düşünüldüğünde dış ödemeler bilançosunda doğabilecek açıkların rezervlerden finanse edilmesi uzun süre devam ettirilemeyecektir.

Türkiye’de dış ödemeler bilançosu birkaç istisna yıl dışında sürekli olarak açık vermektedir. Özellikle son yıllarda dış ödemeler bilançosunda büyük oranda açıklar veren ülkemizde 2004 yılında 4,3 milyar dolar, 2005 yılında 23,2 milyar dolar, 2006 yılında 10,6 milyar dolar ve 2007 yılında 12 milyar dolar dış ödemeler bilançosu açıkları verilmiştir. Dış ödemeler bilançosunun büyük oranlarda açık verdiği yıllar itibariyle dış ticaret bilançosu açıklarına baktığımızda 2004 yılında 22,7 milyar dolar, 2005 yılında 33 milyar dolar, 2006 yılında 40,9 milyar dolar ve 2007 yılında 46,67 milyar dolar açık verilmiştir (TCMB,2009). Her ne kadar cari işlemler hesabının diğer alt hesapları ve sermaye ve finansman hesabı ile dış ticarete meydana gelen büyük orandaki açıklar kapatılmaya çalışılsa da, dış ödemeler bilançosunun yılsonu itibariyle açık vermesinin önüne geçilememiştir. Görüldüğü gibi birçok ülke açısından olduğu gibi Türkiye açısından da dış ticaret bilançosunda meydana gelen büyük orandaki bir açık cari işlemler hesabında yine büyük oranda bir açığa yol açmakta ve dış ticaret bilançosunun otonom hesapları ile bu açığın kapatılması mümkün olmamaktadır. Bundan dolayı dış ticaret bilançosu her ekonomi yönetiminin üzerinde önemle durması gereken konulardan biri olmakla birlikte meydana gelmesi muhtemel açıklara karşıda tedavi edici önlemlerin alınması bir gerekliliktir.

Küresel mali krizin etkilerinin 2008 yılı Eylül ayından itibaren Türkiye’de hissedilmeye başlamasıyla birlikte, krizin dış ticaret bilançosu üzerinde etkileri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Aşağıdaki tablolarda 2008 Eylül ayından başlanarak 2009 Şubat ayına kadarki dönemde aylık olarak dış ticaret bilançosundaki değişimler verilmiştir.

Tablo 1: 2008 Eylül Dış Ticaret Bilançosu (Milyon \$)

İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Dış Ticaret Bilançosu Dengesi	Değişim (%)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)
12.831	42	17.873	23,6	-5.042	-7	%71,8

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Tablo 1’deki dış ticaret bilançosu verilerine bakıldığında geçen yılın aynı ayına göre ihracat %42 artarken ithalat %23,6 oranında artış göstermiştir. Dış ticaret bilançosu Eylül ayında 5.042 milyon dolar açık vermiş ve geçen yılın aynı ayına göre bilanço açığı %7 oranında daralmıştır.2007 Eylül ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı %62,5 iken 2008 Eylül ayında bu oran %71,8’e yükselmiştir. Dış ticaretle ilgili diğer verilere bakıldığında

Eylül ayı toplam ihracatının %94,5'i imalat sanayi tarafından gerçekleştirilirken, toplam ithalatın %89,5'i hammadde ve yatırım mallarından oluşmaktadır. İthalatın içerisinde tüketim mallarının payı %10,3 olarak gerçekleşmiştir. İhracatın yapıldığı ülkelere bakıldığında ise %44,7'lik oranla AB'ye üye ülkeler diğer aylarda olduğu gibi ilk sırada yer almaktadır. Ancak bu oran geçen yılın aynı ayında %57 olarak gerçekleşmiştir, dolayısıyla AB'ye üye ülkelerin ihracat içerisindeki payı düşme eğilimi göstermektedir. Toplam ithalatın gerçekleştirildiği ülkelere bakıldığında %34,1'lik oranla yine AB'ye üye ülkeler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 2: 2008 Ekim Dış Ticaret Bilançosu (Milyon \$)

İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Dış Ticaret Bilançosu Dengesi	Değişim (%)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
9.588	-3,1	14.883	-4,8	-5.295	-7,6	64,4

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Tablo 2'deki dış ticaret bilançosu verilerine bakıldığında geçen yılın aynı ayına göre ihracat %3,1 azalırken ithalat %4,8 oranında azalış göstermiştir. Dış ticaret bilançosu Ekim ayında 5.295 milyon dolar açık vermiş ve geçen yılın aynı ayına göre bilanço açığı %7,6 oranında daralmıştır. 2007 Ekim ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı %63,3 iken 2008 Ekim ayında bu oran %64,4'e yükselmiştir. Dış ticaretle ilgili diğer verilere bakıldığında Ekim ayı toplam ihracatının %92,3'ü imalat sanayi tarafında gerçekleştirilirken, toplam ithalatın %89,4'ü hammadde ve yatırım mallarından oluşmaktadır. İhracatın yapıldığı ülkelere bakıldığında ise %46,3'lük oranla AB' üye ülkeler diğer aylarda olduğu gibi ilk sırada yer almaktadır. Ancak bu oran geçen yılın aynı ayında %56,3 olarak gerçekleşmiştir. Toplam ithalatın gerçekleştirildiği ülkelere bakıldığında %36,3'lik oranla yine AB'ye üye ülkeler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 3: 2008 Kasım Dış Ticaret Bilançosu (Milyon \$)

İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Dış Ticaret Bilançosu Dengesi	Değişim (%)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
9.339	-17,5	12.060	-27,5	-2.722	-48,8	77,4

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Tablo 3'deki dış ticaret bilançosu verilerine bakıldığında geçen yılın aynı ayına göre ihracat %17,4 azalırken, ithalat %27,5 oranında azalış göstermiştir. Dış ticaret bilançosu Kasım ayında 2.722 milyon dolar açık vermiş ve geçen yılın aynı ayına göre bilanço açığı %48,8 oranında daralmıştır. 2007 Kasım ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı %68,1 iken 2008 Kasım ayında bu oran %77,4'e yükselmiştir. Dış ticaretle ilgili diğer verilere bakıldığında Kasım ayı toplam ihracatının %93,2'si imalat sanayi tarafından gerçekleştirilirken, toplam ithalatın %86,8'i hammadde ve yatırım mallarından oluşmaktadır. İhracatın yapıldığı ülkelere bakıldığında ise %46,6'lık oranla AB' üye ülkeler diğer aylarda olduğu gibi ilk sırada yer almaktadır. Ancak Eylül ayında %11,2 artış gösteren AB'ye ihracat Ekim ayında %20,3 gerilerken Kasım ayında %31,9 gerilemiştir. Toplam ithalatın gerçekleştirildiği ülkelere bakıldığında %37,9'lük oranla yine AB'ye üye ülkeler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 4: 2008 Aralık Dış Ticaret Bilançosu (Milyon \$)

İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Dış Ticaret Bilançosu Dengesi	Değişim (%)	İhracatın İthalatı karşılama oranı(%)
7.685	-21	11.271	-30,1	-3.586	-43,9	68,2

Kaynak:TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Tablo 4'deki dış ticaret bilançosu verilerine bakıldığında geçen yılın aynı ayına göre ihracat %21 azalırken, ithalat %30,1 oranında azalış göstermiştir. Dış ticaret bilançosu Aralık ayında 3.586 milyon dolar açık vermiş ve geçen yılın aynı ayına göre bilanço açığı %43,9 oranında daralmıştır.2007 Aralık ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı %60,3 iken 2008 Aralık ayında bu oran %68,2'ye yükselmiştir. Dış ticaretle ilgili diğer verilere bakıldığında Aralık ayı toplam ihracatının %92,9'u imalat sanayi tarafından gerçekleştirilirken, toplam ithalatın %86,3'ü hammadde ve yatırım mallarından oluşmaktadır. İhracatın yapıldığı ülkelere bakıldığında ise %41,8'lik oranla AB'ye üye ülkeler diğer aylarda olduğu gibi ilk sırada yer almaktadır. Kasım ayında AB'ye yapılan ihracatın toplam ihracattaki azalıştan daha büyük oranda azalışı aralık ayında da devam etmiş ve bu ayda AB'ye yapılan ihracat %39,4 gerilemiştir. Toplam ithalatın gerçekleştirildiği ülkelere bakıldığında %37,6'lık oranla yine AB'ye üye ülkeler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 5: 2009 Ocak Dış Ticaret Bilançosu (Milyon \$)

İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Dış Ticaret Bilançosu Dengesi	Değişim (%)	İhracatın İthalatı karşılama oranı(%)
7.891	-25,7	9.271	-43,3	-1.379	-75,9	85,1

Kaynak:TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Tablo 5'deki dış ticaret bilançosu verilerine bakıldığında geçen yılın aynı ayına göre ihracat %25,7 azalırken, ithalat %43,3 oranında azalış göstermiştir. İhracattaki gerileme sürerken ithalatta gerileme daha büyük bir hızla devam etmektedir. Dış ticaret bilançosu Ocak ayında 1.379 milyon dolar açık vermiş ve geçen yılın aynı ayına göre bilanço açığı %75,9 oranında daralmıştır.2008 Ocak ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı %65 iken 2009 Ocak ayında bu oran %85,1'e yükselmiştir. Dış ticaretle ilgili diğer verilere bakıldığında Ocak ayı toplam ihracatının %92,7'si imalat sanayi tarafından gerçekleştirilirken, toplam ithalatın %87,8'i hammadde ve yatırım mallarından oluşmaktadır. İhracatta uzun zamandır ilk sırada yer alan kara taşıtları ve aksam parçaları ikinci sıraya gerilemiş birinci sırayı inci, kıymetli taş ve metal mamulleri almıştır. İhracatın yapıldığı ülkelere bakıldığında ise %43,1'lik oranla AB'ye üye ülkeler diğer aylarda olduğu gibi ilk sırada yer almaktadır. Ocak ayında AB'ye yapılan toplam ihracat %37,7 daralmıştır. Toplam ithalatın gerçekleştirildiği ülkelere bakıldığında %33,8'lik oranla yine AB'ye üye ülkeler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 6: 2009 Şubat Dış Ticaret Bilançosu (Milyon \$)

İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Dış Ticaret Bilançosu Dengesi	Değişim (%)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
8.317	-24,9	8.398	-47,6	-81	-98,4	%99

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Tablo 6'daki dış ticaret bilançosu verilerine bakıldığında geçen yılın aynı ayına göre ihracat %24,9 azalırken, ithalat %47,6 oranında azalış göstermiştir. İhracattaki gerileme sürerken ithalatta gerileme daha büyük bir hızla devam etmektedir. Dış ticaret bilançosu Şubat ayında 81 milyon dolar açık vermiş ve geçen yılın aynı ayına göre bilanço açığı %99 oranında daralmıştır. 2008 Şubat ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı %69,1 iken 2009 Şubat ayında bu oran %85,1'e yükselmiştir. Dış ticaretle ilgili diğer verilere bakıldığında Şubat ayı toplam ihracatının %95,2'si imalat sanayi tarafından gerçekleştirilirken, toplam ithalatın %86,2'si hammadde ve yatırım mallarından oluşmaktadır. İhracatta kara taşıtları ve aksam parçaları üçüncü sıraya gerilerken, inci, kıymetli taş ve metal mamulleri birinci sıradaki yerini korumuştur. İhracatın yapıldığı ülkelere bakıldığında ise 2008 yılı Şubat ayında AB'ye üye ülkelerin payı %51,3 iken, 2009 yılı Şubat ayında bu oran %37,4'e gerilemiştir. AB'ye üye ülkeler ilk sıradaki yerlerini korumalarına rağmen AB'ye yapılan ihracat oransal olarak gerilemenin yanı sıra önceki yılın aynı ayına göre de %45,2 daralmıştır. Toplam ithalatın gerçekleştirildiği ülkelere bakıldığında %37'lik oranla yine AB'ye üye ülkeler ilk sırada yer almaktadır.

5.SONUÇ

Küresel finansal kriz bu gün başta gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkeleri ve Türkiye'yi olumsuz olarak etkilemektedir. Bireylerin önce servetlerinde sonrada güven duygularında kayba yol açan kriz, tüketim ve yatırım mallarına olan talebi büyük oranlarda geriletmıştır. Gerileyen talep dünya ticaretini ve dolayısıyla ülkelerin dış ticaret hadlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Gerileyen dış ticaret hadleri ise ülkelerin makro ekonomik göstergelerini ciddi boyutlarda bozarak bireylerin güvenlerinin daha kaybolmasına ve krizin daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

Türkiye'de krizin dünya ticareti üzerindeki etkilerinden payına düşeni almaktadır. Eylül ayı dış ticaret bilançosu açığında ciddi bir gerileme görülmemekle birlikte Ekim ayından itibaren hem ihracatta hem de ithalatta gerilemeler yaşanmaya başlamıştır. Ekimde ihracat %3,1 azalırken ithalat %4,8 azalmıştır. İhracat Kasım'da %17,5, Aralık'ta %21 gibi yüksek oranlarda düşerken ithalat Kasım'da %27,5 ve Aralık'ta %30,1 düşerek ihracata oranla daha hızlı gerilemiştir. Kasım'da dış ticaret bilançosu açığı %48,8, Aralık'ta ise %43,9 azalmıştır. 2009 yılı Ocak ve Şubat aylarında dış ticaretle yaşanan gerileme daha da belirgin hale gelmiştir. İhracat Ocak'ta %25,7, Şubat'ta %24,9 düşerken, İthalat Ocak'ta %43,3 ve Şubat'ta %47,6 düşmüştür. Dış ticaret bilançosu açığı Ocak ayında %75,9, Şubat ayında %98,4 gerilemiş ve Şubat ayında bilanço açığı 81 milyon dolar seviyesine kadar düşmüş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %99 seviyesine ulaşmıştır.

Tüm bu veriler ışığında görülmektedir ki yaşanan krizle birlikte Türkiye'nin ihracatı ve ithalatı hızlı bir şekilde gerilemektedir. İthalattaki gerilemenin ihracattaki gerilemeye göre daha yüksek oranlarda gerçekleşmesi, bu altı aylık periyotta dış ticaret bilançosu açıklarının kapanacak seviyeye ulaşmasını sağlamıştır. Yıllık bazda dış ticaret bilançosu açıklarının kapanıyor olması dış ödemeler bilançosu açıklarının finansmanı

sorunlarından Türkiye'yi uzaklaştırmaktadır. Krizin AB üyesi ülkelerde yarattığı ekonomik küçülme ve talep daralması ihracattaki bu büyük orandaki gerilemenin en temel sebebidir. AB ülkelerine yapılan ihracatın giderek azalması ihracatçıları başta Ortadoğu olmak üzere diğer pazarlara yönlendirmiş ve AB üyesi ülkelerin toplam ihracatımız içerisindeki payının %37,4'e gerilemesine yol açmıştır. İhracat gerçekleştirilen pazarlardaki ve iç pazardaki talebin düşmesi her iki kanaldan da üretimin hızla düşmesine yol açtığından, %90'a varan oranlarda hammadde ve yatırım malından ibaret olan ithalat oldukça büyük oranlarda düşmüştür. Krizle birlikte dış ticaret bilançosu açıklarının kapanıyor olması olumlu olmakla birlikte, bunun ithalatın ihracattan daha büyük oranlarda düşmesinden doğduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. Ayrıca krizin geriletmediği dış ticaret hacminin üretim, gelir ve işsizlik gibi makro ekonomik göstergeler üzerinde doğurduğu olumsuz sonuçların bertaraf edilmesine yönelik ekonomik ve politik regülasyon devam ettirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Demir F., Karabıyık A., Ermişoğlu E., Küçük A.(2008), “*ABD’de Mortgage Krizi*”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Çalışma Tebliği, Sayı 3.
- Dinler Z. (2008) “*İktisada Giriş*” Ekin Kitabevi
- DPT, (2009), “*Ekonomik Gelişmeler*”, Şubat 2009, www.ekutup.dpt.gov.tr/eg/2009/02.pdf
- Erdönmez P.A. (2009), “*Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi*”, Banakacılar Dergisi, Sayı:68, Mart 2009
- IMF, (2009), “*World Economic Outlook*”, April 2009, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/index.htm
- Seyidoğlu H., (1999) “*Uluslararası İktisat*” Kurtiş Matbaası
- TCMB, (2009), www.tcmb.gov.tr
- TÜİK, (2009), www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=12&ust_id=4
- TÜİK, (2009), www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=62&ust_id=9
- Ünal A., Kaya H. (2009), “*Küresel Kriz ve Türkiye*”, Ekonomi ve Politika Araştırmaları Merkezi, www.ekopolitik.org/images/cust_files/090317164507.pdf
- Yılmaz D.(2008), “*Küresel Mali Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri:Nasıl Başladı, Hangi Aşamadayız*”, www.sgb.gov.tr/esad/Kaynaklar/Sunumlar%20Konu%C5%9Fmalar/Merkez%20Bankas%C4%B1%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1/2008/Durmu%C5%9F%20Y%C4%B1lmaz%2027%20Aral%C4%B1k%202008.pdf

KÜRESEL GELİŞMELER IŞIĞINDA HARİTA TEKNİKERLİĞİ EĞİTİMİ

IN LIGHT OF GLOBAL DEVELOPMENTS MAP TECHNICIAN TRAINING

Servet YAPRAK¹

Tekin SUSAM²

ABSTRACT

Higher education institutions of the 2547 Act YÖK and high technology institutes and universities in the structure of their faculties, institutes, colleges and conservatories in the profession with college applications and research centers are defined as (URL.1).

In 1993, 11 universities in 20 vocational higher educations in the normal Cadastral Map program Maktav and Erkaya (1993). Today, 43 professional colleges in 36 universities in the regular education program, Cadastral Map (URL.2).

Sputnik satellite on 4 October 1957 with the science and techniques of throwing open a new era has received a grant for this development in Geodesy (Aksoy, 1999). Similarly improvements in computer technology and software industry as well as other sectors have an impact on cartography industry.

Mapping science and technology sector most affected by changes in the sector comes at the beginning of this framework, changes in technology in the cartography of the affected training course content and programs within the framework of these changes is a necessity to update.

In this study, changes in the cartography industry and profession in college programs that change how cadastral map can show compliance personnel, were examined in terms of hardware and software.

Key Words: Mapping, cartography, vocational high school.

ÖZET

2547 sayılı YÖK Kanununu yükseköğretim kurumlarını üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezleri olarak tanımlamaktadır (URL.1). Kanunun yürürlüğe girmesi ile üniversiteler bünyesinde meslek yüksekokulları açılmaya başlamış olup bu gün sayıları 700 ü bulmuştur.

1993 yılında 11 üniversitede 20 meslek yüksekokulunda normal öğretimde Harita Kadastro programı, 5 üniversitede 5 meslek yüksekokulunda ikinci öğretim bulunmakta idi Maktav ve Erkaya (1993). Bugün 36 üniversitede 43 meslek yüksekokulunda normal öğretimde Jeodezi ve Fotogrametri programı, 19 üniversitedeki 24 meslek yüksekokulunda ikinci

¹ Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Meslek Yüksekokulu, syaprak@gop.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Meslek Yüksekokulu, tsusam@gop.edu.tr

öğretim bulunmaktadır. Normal öğretim kontenjanları toplamı 1875, ikinci öğretim kontenjanları toplamı 1105 dir (URL.2).

4 Ekim 1957 tarihinde Sputnik uydusunun fırlatılması ile bilim ve teknikte yeni bir çığır açılmış, jeodezi de bu gelişmelerden nasibini almıştır. Aynı şekilde bilgisayar teknolojisindeki ve yazılım sektöründeki gelişmeler de diğer sektörleri olduğu gibi haritacılık sektörünü de etkilemiştir.

Haritacılık sektörü bilim ve teknolojideki değişikliklerden en fazla etkilenen sektörlerin başında gelmektedir Bu çerçevede haritacılık eğitiminin de teknolojideki değişimlerden etkilenmesi, ders içerik ve programlarını bu değişiklikler çerçevesinde güncellemesi bir zorunluluktur.

1. GİRİŞ

Haritacılık, endüstrileşme, kentleşme, ve ticari bütünleşme gibi çok önemli faaliyetlerin anahtarı konumundadır. Mesleğimizin günümüzde gelişen ve değişen tanımı ve geniş bir faaliyet alanına yayılan içeriği, meslek öğreniminde bir reformun yapılmasını zorunlu duruma getirmiştir (Alkış,1993).

Tarihin en eski mesleklerinden biri olan haritacılığın ülkemizdeki gelişimi ve lisans düzeyindeki eğitimi ilk olarak, 1949 yılında o dönemki ismi ile Yıldız Teknik Okulu'nda başlamıştır. Özellikle ülkemizin kadastro çalışmalarında duyulan gereksinim artması ve çağın gereksinimlerini karşılayacak harita hizmetlerinin verilebilmesi amacıyla, dönemin bilimsel ve teknik koşullarının etkileniminde hazırlanan ders programları bugüne kadar farklı evrelerden geçmiştir (Aydın, 2005). Günümüzde yüksek bir doğrulukla konum ve yükseklik belirlemeyi amaçlayan geleneksel çalışmalar yerini uzaysal veri toplama, yönetme ve sunmaya bırakmıştır. Bunun sonucu olarak eğitim öğretimde kullanılması gereken alet, donanım ve yazılımların dolayısı ile ders içeriklerinin de bu çerçevede güncellenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada haritacılık sektöründeki değişimler ve meslek yüksekokullarımızdaki harita kadastro programlarının bu değişikliklere ne kadar uyum gösterebildikleri personel donanım ve yazılım açısından incelenmiştir.

2. ÜLKEMİZDE HARİTACILIK EĞİTİMİ

2.1. Lisans Eğitimi

Ülkemizde Harita Kadastro Mühendisliği eğitimi, 1949 yılında Yıldız Teknik Okulunda başlamış ve onu sırası ile aşağıdaki Tablo 1 deki Üniversitelerdeki bölümlerin açılması izlemiştir. İTÜ dışındaki diğer bölümler “Harita Kadastro Mühendisliği” adıyla açılmış ancak 1982 yılında yürürlüğe giren YÖK yasası ile bölümlerin hepsinin isimleri “Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği” olarak değiştirilmiştir. 2008-2009 öğretim yılında Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümleri normal öğretimde 600, ikinci öğretimde 310 öğrenci almış ve bugüne kadar mezun olan mühendis sayısı 12 000’ e yaklaşmaktadır. Önceki yıllarda oldukça az olan Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisi sayısı 2000’ li yıllardan itibaren hızla artmaya başlamıştır. 1993 yılında 45 yıllık süreçte toplam 5000 olan

Tablo 1. Mühendislik Fakültelerinin açılış yılları (Şerbetci,2002)

Sıra No	Açılış Yılı	Üniversitesi	İli
1	1949-1950	YTÜ Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul
2	1968-1969	KTÜ Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon
3	1969-1970	İTÜ İstanbul Teknik Üniversitesi	İstanbul
4	1972-1973	SÜ Selçuk Üniversitesi	Konya
5	1995-1996	ZKÜ Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	Zonguldak
6	1996-1997	AKÜ Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyon
7	1997-1998	OMÜ Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun

Tablo 2. 2008-2009 Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Normal Öğretim Bölüm Kontenjanları (URL.3)

Sıra	Üniversite	Fakülte	Kontenjan
1	<u>İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ</u>	İnşaat Fakültesi	70
2	<u>YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ</u>	İnşaat Fakültesi	100
3	<u>KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	30
4	<u>KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	80
5	<u>SELÇUK ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik-Mimarlık Fak.	80
6	<u>ERCIYES ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	40
7	<u>ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	50
8	<u>AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	50
9	<u>KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	60
10	<u>GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	40
	TOPLAM		600

Tablo 3. 2008-2009 Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği İkinci Öğretim Kontenjanları (URL.3)

Sıra	Üniversite	Fakülte	Kontenjan
1	<u>YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ</u>	İnşaat Fakültesi	100
2	<u>KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	80
3	<u>SELÇUK ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik-Mimarlık Fak.	80
4	<u>ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ</u>	Mühendislik Fakültesi	50
	TOPLAM		310

mühendis sayısı son onbeş yılda 7000 artmıştır. Önümüzdeki yıllarda açılacak olan yeni bölümlerle bu sayı daha da artacaktır.

2.2. Önlisans Eğitimi

1975-1976 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretimin önündeki yığılmayı önlemek amacıyla, kendi bünyesinde kurduğu Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAY-KUR) Örgün Yükseköğretim Dairesi'ne bağlı olarak geniş çaplı bir ön lisans uygulaması başlatmıştır Balcı ve Kavak, (1996), Kocaman, (2000). Meslek yüksekokulları adı altında başlatılan bu uygulamada eğitim öğretim süresi iki yıl olarak belirlenmiş ve buralarda ön lisans eğitimi verilmeye başlanmıştır.1982 yılına kadar YAY-KUR bünyesinde faaliyet gösteren meslek yüksekokulları, 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile 1982 yılında üniversitelere bağlanmıştır (Kocaman, 2000).

1993 yılında haritacılık eğitimi veren meslek yüksekokulu sayısı YTÜ ve KTÜ' nde birer SÜ' de 6 olmak üzere toplam 21 tane olup toplam kontenjan 965' tir. Bu okullardan beş tanesinde ikinci öğretim bulunmakta olup toplam ikinci öğretim kontenjanı 135' tir. Maktav ve Erkaya, (1993). 2008 2009 öğretim yılında ÖSYM kılavuzunda önlisans jeodezi ve fotogrametri programlarına ayrılan kontenjan 36 üniversitede 43 meslek yüksekokulunda normal öğretimde 1875, 24 meslek yüksekokulunda ikinci öğretimde 1105 tir. Ek kontenjanlarla toplamda yerleşen öğrenci sayısı 3255'e yükselmiştir. 1993 ten 2008 yılına geldiğimizde toplam 1095 öğrenciden 3255 öğrenciye ulaşılmış olup diğer önlisans programları ile karşılaştırıldığında bu sayının oldukça düşük olduğu görülecektir.

Bugün ülkemiz yükseköğretim sisteminde 700'e yakın meslek yüksekokulu bulunmakta olup bunların ancak 43 tanesinde jeodezi ve fotogrametri programı bulunmaktadır. Zaten program sayısına, öğrenci kontenjanlarına ve mezun sayılarına baktığımızda bu fark kendini göstermektedir. 2008 ÖSYM istatistik verilerine göre 2007-2008 öğretim yılında jeodezi ve fotogrametri önlisans programlarına kayıt yaptıranların toplam sayısı 2344, 2006-2007 öğretim yılında mezun olanların sayısı 1644 tür. Bu rakamların işletme programında 73638 ve 48148, makine programında 19425 ve 9894, inşaat programlarında 5826 ve 2526 ve elektrik-elektronik programlarında 19399 ve 10698 olduğuna bakılırsa jeodezi ve fotogrametri programı kontenjanlarının diğer programlarla karşılaştırıldığında fazla olmadığı görülecektir (URL.4).

2.3. Jeodezi Fotogrametri Önlisans Eğitiminin Durumu

Bugün yürürlükte olan Büyük Ölçekli Harita ve Harita Bilgileri Üretim Yönetmeliği (BÖHKBÜY) 23.06.2005 tarih ve 2005/9070 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, 15 Temmuz 2005 tarih 25876 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle büyük ölçekli mekansal/konumsal bilgilerin ve haritaların üretiminde ülke genelinde standardın sağlanması, sektörümüzde meydana gelen değişimler doğrultusunda büyük ölçekli mekansal bilgilerin ve haritalardaki konum bilgilerinin Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı Koordinat Sistemine dayalı üç boyutlu kartezyen koordinatlar (X,Y,Z) veya GRS80 elipsoidinde jeodezik koordinatlar (enlem, boylam, elipsoit yüksekliği) ile Türkiye Ulusal Düşey Kontrol Ağı -99'a (TUDKA-99) dayalı Helmert ortometrik yüksekliklerin (H), yersel, uydu ve uzay, inersiyal fotogrametrik teknikler kullanılarak sayısal, çizgisel ve fotografik olarak elde edilmesi, Coğrafi Bilgi Sistemlerine altlık oluşturacak biçimde ulusal veri değişim formatında derlenmesi, bilgi teknolojileri ve kartografik tekniklerle görselleştirilmesi amaçlanmaktadır (BÖHKBÜY, 2008).

Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile meslek alanımızda önemli bir adım atılmıştır. Ancak bugün için önlisans eğitimi veren mesleki öğretim kurumlarımızda bu yönetmeliğin

amaçlarını tam olarak gerçekleştirecek yeterlilikte eğitim verildiğini söylemek güçtür. Bilindiği gibi 2005 Temmuzunda yürürlüğe giren yönetmelikle yersel tekniklerle üretilen “Yatay Kontrol Ağ” ölçümü yerini “Uzay ve Uydu Teknikleri” ile oluşturulan üç boyutlu ağlara bırakmıştır. Dolayısı ile jeodezik ağların ölçü ve hesap yöntemleri, kullanılan aletler doğal olarak değişmiştir. Bu nedenle bu ağları ölçecek ve hesaplayacak olan geleceğin teknikerlerine bu ağları ölçecek alet ve donanımı kullanma ve uydu teknikleri ile ölçülmüş değerleri hesaplama olanağına sahip yazılımları kullanma olanağı tanınmalıdır.

Oysa bugün yüksekokulların büyük bir kısmında GPS alıcılarının, GPS değerlendirme yazılımının bulunmadığı görülmektedir. Teknolojik yeniliklerin, maddi olanaksızlıklar nedeni ile üniversitelere gelmemesi ya da geç gelmesi nedeni ile üniversitelerimizde bu konudaki eğitim ve uygulamaların uygulayıcı kurumların gerisinde kalmasına hatta onlara muhtaç duruma düşmesine neden olmaktadır. Mesleğimizdeki gelişmelerin kuramsallıktan çok kullanılan aletlere, ölçme ve değerlendirme yöntemlerine bağlı olduğu göz önüne alınırsa yeni teknoloji ürünlerinin kullanılmasının önemi daha da belirginleşmektedir (Erkaya, 1997).

Teknolojideki hızlı değişim karşısında teknolojik yeniliklere sahip olmanın güçlükler, ülke ekonomisinde yüksek öğretime ayrılan ödeneğin, oradan da yüksekokullara ayrılan payın yetersiz olması gibi nedenlerle yüksekokullarımız bu teknolojilerden yeterince faydalanamamaktadırlar. Bununla birlikte başta mühendislik bölümlerimizin bulunduğu yerlerdeki yüksekokullarımız olmak üzere azımsanmayacak derecedeki yüksekokulumuz jeodezik GPS alıcılarına hatta RTK GPS alıcılarına sahiptir. Yüksekokullarımızın hemen tamamı elektronik takeometre ve elektronik mesafe ölçer kullanmaktadır. Yine aynı şekilde tüm yüksekokullarda en az bir adet Bilgisayar Destekli Haritacılık yazılımı öğretilmekte ve kullanılmaktadır.

Yüksekokullarımızın bir kısmında “Coğrafi Bilgi Sistemleri” veya “Kent Bilgi Sistemi” adı ile seçmeli veya zorunlu ders olarak Bilgi Sistemleri dersi okutulmaktadır. Ancak çeşitli nedenlerle birkaç okul dışında uygulamalı eğitim verilememektedir. Aynı şeyler Uzaktan Algılama dersi için de geçerlidir. Önümüzdeki yıllarda Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama, Sayısal Fotogrametri yazılımlarının da müfredata dahil edilerek seçmeli dersler olarak bu derslerin seçimine olanak tanınarak öğrencilerin bu alanlardan birinde uzmanlaşmalarına olanak tanınmalıdır. Çünkü artık verinin toplanmasından çok verinin işlenmesi ve sunumu daha büyük önem kazanmaktadır. Az sayıda da olsa bazı yüksekokullarda yetersiz olanaklardan dolayı hala müfredatın önemli bir kısmını İleriden ve Geriden Kestirme Hesapları, Rasatların Merkeze Dönüştürülmesi, Düğüm Noktası Hesabı, Zemine İndirme, Merkez Dışı Rasatlar ve Azimut Tayini.. gibi konuların oluşturduğu görülmektedir. Olanaklar ölçüsünde eski yönetmeliklere ait ölçü ve hesap yöntemleri yerine teknolojik gelişmeler doğrultusunda ve imkanlar ölçüsünde ders içerikleri yenilenmelidir.

Fotogrametri öğretiminde yine bütün yüksekokullarımızda teorik fotogrametri eğitimi verilmekte ve olanaksızlıklar nedeni ile uygulamalı eğitim yapılamamaktadır. Ancak mühendislik bölümlerinin bulunduğu yerlerdeki yüksekokullar uygulama olanağına sahiptirler. Nitekim 2000 yılında yapılan bir çalışmada da Trabzon Meslek Yüksekokulunda gerek anaglif resim, gerek cep stereokobu ve gerekse aynalı stereoskopla uygulamalar KTÜ ‘nin imkanları ile gerçekleştirildiği, SÜ. Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulunda altı adet anaglif resim bulunduğu, Jeodezi ve Fotogrametri mühendisliği

Tablo 4. Önlisans Jeodezi ve Fotogrametri Programlarının 2008-2009 Normal Öğretim Kontenjanları (URL.2)

	ÜNİVERSİTESİ	OKULUN ADI	Kontenjan
1	ADİYAMAN	Kahta MYO	45
2	AFYON KOCATEPE	Emirdağ MYO	50
3	AFYON KOCATEPE	Sandıklı MYO	40
4	A.EVRAN	Kaman MYO	40
5	AKDENİZ (ANTALYA)	Antalya T. B. MYO	30
6	AMASYA	Amasya MYO	30
7	BATMAN	Batman MYO	30
8	BİTLİS EREN	Tatvan MYO	30
9	CELÂL BAYAR (MANİSA)	Köprübaşı MYO	50
10	CELÂL BAYAR (MANİSA)	Sarıgöl MYO	40
11	ÇUKUROVA (ADANA)	Karaisalı MYO	30
12	DOKUZ EYLÜL (İZMİR)	İzmir MYO	45
13	DUMLUPINAR (KÜTAHYA)	Tavşanlı MYO	40
14	DÜZCE	Kaynaşlı MYO	30
15	ERZİNCAN	Erzincan MYO	40
16	FIRAT (ELAZIĞ)	Sivrice MYO	50
17	GAZİOSMANPAŞA (TOKAT)	Tokat MYO	40
18	GİRESUN	Giresun MYO	80
19	HACETTEPE (ANKARA)	Polatlı T. B. MYO	40
20	HARRAN (ŞANLIURFA)	Şanlıurfa MYO	40
21	HİTİT (ÇORUM)	Çorum MYO	40
22	İNÖNÜ	Malatya MYO	40
23	K.S.İMAM	Göksun MYO	40
24	K. T. Ü. (TRABZON)	Trabzon MYO	50
25	MERSİN	Teknik Bilimler MYO	50
26	MUĞLA	Muğla MYO	40
27	MUSTAFA KEMAL (HATAY)	İskenderun MYO	30
28	NİĞDE	Bor MYO	40
29	ONDOKUZ MAYIS (SAMSUN)	Kavak MYO	40
30	OSMANİYE KORKUT ATA	Osmaniye MYO	50
31	SELÇUK (KONYA)	Teknik Bilimler MYO	30
32	SELÇUK (KONYA)	Güneysınır MYO	80
33	SELÇUK (KONYA)	Hadim MYO	80
34	SELÇUK (KONYA)	Kadınhanı Faik İçil MYO	90
35	SİNOP	Boyabat MYO	40
36	SÜLEYMAN DEMİREL (ISPARTA)	Isparta MYO	60
37	SÜLEYMAN DEMİREL (ISPARTA)	Uluborlu MYO	40
38	TRAKYA (EDİRNE)	Edirne T. B. MYO	35
39	ULUDAĞ (BURSA)	İzmit MYO	30
40	ULUDAĞ (BURSA)	Gemlik A. Kocabıyık MYO	30
41	YILDIZ TEKNİK (İSTANBUL)	Yıldız MYO	40
42	ZONGULDAK KARAEMLAS	Zonguldak MYO	40
43	GAZİ (ANKARA)	Tapu Kadastro MYO	40
	TOPLAM		1875

Tablo 5. Önlisans Jeodezi ve Fotogrametri Programlarının 2008-2009 İkinci Öğretim Kontenjanları (URL.2)

	ÜNİVERSİTESİ	OKULUN ADI	Kontenjan
1	AFYON KOCATEPE	Emirdağ MYO	50
2	AFYON KOCATEPE	Sandıklı MYO	40
3	AKDENİZ (ANTALYA)	Antalya T. B. MYO	30
4	A.EVRAN	Kaman MYO	40
5	AMASYA	Amasya MYO	30
6	ATATÜRK (ERZURUM)	Erzurum MYO	30
7	CELÂL BAYAR (MANİSA)	Köprübaşı MYO	50
8	DOKUZ EYLÜL (İZMİR)	İzmir MYO	45
9	DUMLUPINAR (KÜTAHYA)	Tavşanlı MYO	40
10	ERZİNCAN	Erzincan MYO	40
11	GAZİOSMANPAŞA (TOKAT)	Tokat MYO	50
12	GİRESUN	MYO	50
13	HİTİT (ÇORUM)	Çorum MYO	40
14	MUĞLA	Muğla MYO	40
15	MUSTAFA KEMAL (HATAY)	İskenderun MYO	30
16	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ	Bor MYO	40
17	ONDOKUZ MAYIS (SAMSUN)	Kavak MYO	40
18	OSMANİYE KORKUT ATA	Osmaniye MYO	50
19	SELÇUK (KONYA)	TeknikBilimler MYO	30
20	SELÇUK (KONYA)	Güneysınır MYO	80
21	SELÇUK (KONYA)	Hadim MYO	80
22	SELÇUK (KONYA)	KadınhanıF.İçil MYO	90
23	SÜLEYMAN DEMİREL (ISPARTA)	Uluborlu MYO	40
24	SÜLEYMAN DEMİREL (ISPARTA)	Isparta MYO	60
	TOPLAM		1105

bölümünden temin edilen iki adet cep stereoskobu ve iki adet aynalı stereskop ve bunlara ait resimlerle uygulama yapıldığı açıklanmaktadır. Konya ve Trabzon’ daki okullarımız dışındaki okullarımızın hiç birinde fotogrametri ile ilgili uygulama yapılmamaktadır ve bu durum oldukça düşündürücüdür denmektedir (Kocaman, 2000).Yüksekokullarımız öğretim elemanı açısından incelendiğinde ÖSYM’ internet sitesinde 2008 yılında hazırlanan “önlisans öğretimi veren öğretim programlarında öğretim elemanlarının öğretim alanlarına göre sayıları “ çalışmasında jeodezi ve fotogrametri önlisans programlarında 43 önlisans programında 5 Yrd. Doç. Dr., 39 Öğretim Görevlisi ve 3 Okutman olmak üzere 47 kadrolu öğretim elemanının bulunduğu görülmektedir (URL.5) Birinci sınıflarda 3255, ikinci sınıflarda 2344 öğrenci olduğu düşünüldüğünde toplam 5599 öğrenciye 47 öğretim elemanı düştüğü düşünülürse bir öğretim elemanına 119,13 öğretim elemanı düşmektedir ki bu rakam çok yüksektir. SÜ. Kadınhanı MYO, SDÜ Teknik Bilimler MYO, SÜ. Güneysınır MYO, KTÜ Trabzon MYO, YTÜ Yıldız MYO ve GOÜ. Tokat MYO gibi bazı okullarımızda 2-3 Yrd. Doç. Dr. ve Öğretim Görevlileri ile zengin denebilecek bir öğretim elemanı kadrosu varken bazı yeni ve taşradaki okullarda sadece 1 öğretim elemanı ile eğitim verilmeye çalışılmaktadır. Özellikle taşradaki ve kasabalardaki bazı yüksekokullarımızda öğretim elemanı ihtiyacı kamu kurumlarındaki veya özel sektördeki mühendis meslektaşlarımıza ders vererek çözülmeye çalışılmaktadır.

3.SONUÇLAR

Bilindiği gibi jeodezi ve fotogrametri önlisans programlarını bitiren öğrenciler ülkemizin altyapısını oluşturan projelerde mühendislere yardımcı olarak hizmet üretmektedirler. Temel görevleri, gelişme projelerinde altyapı oluşturmaktır. Jeodezi ve Fotogrametri mühendislerinin yanı sıra altyapı projelerinde İnşaat mühendisliği, mimarlık, jeoloji mühendisliği, maden mühendisliği, şehir ve bölge planlama, çevre mühendisliği gibi meslek elemanları ile birlikte çalışmak durumundadırlar. Altyapı projelerine altlık oluşturacak halihazır harita, kadastral harita, imar planı, teknik altyapı (su, kanal, gaz, telefon, elektrik vb) tesisleri haritası ve tematik harita yapımı, kent bilgi sistemi, uzaktan algılama, fotogrametri projelerinde hizmet üretmektedirler. Başta, İller Bankası, Tapu-Kadastro Müdürlüğü, DSİ, Karayolları, Belediyeler v.b. kamu kuruluşları olmak üzere büyük şirketlerde, harita bürolarında çalışmaktadırlar.

Bu hizmetleri 15 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren (BÖHHBÜY) ne uygun olarak Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı Koordinat Sistemine dayalı GRS80 elipsoidinde Türkiye Ulusal Düşey Kontrol Ağı -99'a (TUDKA-99) dayalı Helmert ortometrik yükseklikleri (H) ile yersel, uydu ve uzay teknikler kullanılarak gerçekleştirmek durumundadırlar. Ayrıca bu yolla üretmiş oldukları verileri bilgisayar ortamında işleyerek Bilgisayar Destekli Haritacılık ve Coğrafi Bilgi Sistemleri ile görselleştirme teknikleri ile kullanıcılara sunabilmelidirler.

KAYNAKLAR

- Alkış, A., (1993), Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliğinde Çağdaş Meslek Eğitiminin Neresindeyiz, Prof. Dr. H. Wolf Jeodezi Sempozyumu, 3-5 Kasım 1993, İstanbul, Sayfa 62-71.
- Aydın, Ö., (2005), Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Eğitimi, Mesleğimizin Misyon ve Vizyonu, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 28 Mart - 1 Nisan 2005, Ankara
- Şerbetçi, M., (2002) Selçuk Üniversitesinde Bölümümüzün Kuruluşunun 30. Yılında Türkiye'deki Jeodezi ve Fotogrametri Eğitimi, SÜ Jeodezi Ve Fotogrametri Mühendisliği Öğretiminde 30. Yıl Sempozyumu, 16-18 Ekim 2002, Konya
- Aksoy, A., (1999), "Jeodezide Değişimler", Harita ve Kadastro Mühendisliği, 86, Sayfa 40-60
- Kocaman, E., (2000), "Meslek Yüksek Okullarında Fotogrametri Eğitimi", Selçuk-Teknik Online Dergisi / ISSN 1302- 6178, Vol. 1, Number: 1-2000
- Maktav, D., Erkaya, H., (1993), "Türkiyede Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Eğitiminin Genel Değerlendirmesi", 4. Harita Kurultayı, 1-4 Şubat 1993, Ankara, Sayfa 150-157.
- BÖHHBÜY, (2008) Açıklamalı Büyük Ölçekli Halihazır Harita Bilgileri Üretim Yönetmeliği, Harita Kadastro Mühendisleri Odası, Ankara, 2008.
- Erkaya, H., (1997), Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Öğretimi İçin Bir Ders Planı Örneği, TMMOB. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 6. Harita Kurultayı, 3-7 Mayıs 1997, Ankara, Sayfa 321-331.
- URL.1: <http://www.yok.gov.tr/mevzuat/kanunlar.html> - 12k
- URL.2: www.osym.gov.tr. "Öğretim Alanlarına Göre Önlisans Öğrenci Sayıları",
- URL.3: http://www.osym.gov.tr/tercih_klavuzu/tablo4.aspx
- URL.4: <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?>

URL.5:<http://www.osym.gov.tr>. “2007-2008 Öğretim Yılı Önlisans Eğitimi Veren Yükseköğretim Programlarında Görevli Öğretim Elemanlarının Alanlarına Göre Sayıları”

KÜRESEL REKABETTE, ÖĞRENCİNİN KALİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMİN KALİTESİNE ETKİSİ: ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

**THE EFFECT OF FACTORS DETERMINING THE QUALITY OF
STUDENTS ON THE QUALITY OF OCCUPATIONAL AND
TECHNICAL EDUCATION UNDER GLOBAL COMPETITION:
ULUDAG UNIVERSITY CASE STUDY**

Gizem Akalp¹ Ebru Yıldırım²

ABSTRACT

The terms ‘Globalization’ and ‘Quality’ are among the most debated terms in the ‘the society of information era’ which is qualified as ‘society of global information’, ‘society of post-industrial revolution’, ‘society beyond industry’ and ‘Society of employment classes’. The fast pace of the improvement in science and technology constantly affects our daily lives thus noticeably impacts our life styles and environmental conditions.

Today, we face many problems when we investigate the educational system; We can count some of these as the inability to follow the change and development, to catch up with the technology; inadequate instrumentation of classes, lack of personnel and funding, scarcity of scientific researches, the inability of some of educators to meet the minimum requirements of the standards of proficiency and no-exam acceptance of high school graduates to vocational schools. It is saddening to see that the schools training the co-workers to be the backbones of the industry are labelled to be incapable institutions preferred by the students who couldn’t even pass the Central Student Selection Exam. Therefore it is important for organizations to be organized and managed with the notion of contemporary quality understanding in order to efficiently solve the afore-mentioned problems. In a globalizing world where the quality is superficial to the price and its derivatives, it is vitally important for the national improvement to re-construct the educational system according to the new quality standards.

In this study, a survey was made to investigate the understanding of the students at the Uludağ University TBMYO Campus from the quality notions in education as well as to investigate the quality of both the students and the education given to them. In order to determine the credibility of the result of the survey, a reliability test resulted with the

---

¹ Öğr.Gör. Uludağ Üniversitesi TBMYO gizema@uludag.edu.tr

² Öğr.Gör. Uludağ Üniversitesi TBMYO yeniman@uludag.edu.tr

Cronbach Alpha value equal to 0,92. The data at hand was evaluated with statistical analyses and commented on accordingly.

Key words: Global Competition, Quality of Students, Total Quality Management in Education, Vocational Schools.

ÖZET

Küresel bilgi toplumu, post-endüstriyel devrim toplumu, sanayi ötesi toplum, hizmetler sınıfı toplumu gibi değişik sıfatlarla nitelendirilen bilgi çağı toplumunda en çok sözü edilen kavramlar “küreselleşme” ve “kalite”dir. Bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı ilerleme günlük hayatımızı da etkilemektedir. Hızlı değişime ayak uydurabilecek, gelişimi yaratıp yönlendirebilecek, bilinçli nesiller yetiştirmek, ancak, aynı oranda bilinçli, sürekli gelişme ve yenilenmeyi benimsemiş, bünyesindeki tüm süreçlerde kaliteyi hedefleyen eğitim kurumları ile mümkün olabilir. Dünyanın giderek küreselleştiği, ekonomik, ticari ve kültürel anlamda ülkesel sınırların ortadan kalktığı ve rekabetin şiddetlendiği bir ortamda üniversitelerin, özellikle de ara eleman yetiştiren kurumların, rekabet edebilmeleri ve daha da güçlenerek geleceğe doğru sağlam adımlarla yürüyebilmeleri oldukça önem kazanmıştır.

Günümüzde eğitim sistemini incelediğimizde pek çok problemle karşı karşıya kalmaktayız. Bunlardan en önemlileri; değişimi ve gelişimi takip edememek, teknolojiyi yakalayamamak, araç-gereç yetersizliği, personel ve kaynak yetersizliği, bilimsel araştırma faaliyetlerinin azlığı, sistemdeki personelin bir kısmının istenilen nitelik ve kalite standartlarından yoksun oluşu, meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş sistemi olarak sıralanabilir. Özellikle endüstride oldukça önemli bir yere sahip olan ara eleman yetiştiren okulların, üniversite sınavını kazanamayan öğrencilerin geldiği kalitesiz eğitim veren yerler olarak tanımlanması oldukça üzücü olmaktadır. Belirtilen bu problemlere çözüm bulabilmek ve eğitim örgütlerini verimli bir hale getirebilmek için, organizasyonların çağdaş kalite anlayışına göre örgütlenmesi ve bu anlayış çerçevesinde faaliyetlerini yürütmesi önemli olmaktadır.

Bu çalışmada Uludağ Üniversitesi TBMYO’da öğrenim gören öğrencilerin eğitimde kalite kavramlarına bakışı, ayrıca öğrencilerin ve eğitimin kalitesi, geliştirilen anket formu ile incelenmiştir. Araştırma konusuna uygun olarak geliştirilen anket formunun güvenilirliğinin belirlenmesi amacı ile yapılan güvenilirlik testi sonucu Cronbach Alpha değeri 0.92 bulunmuş, elde edilen veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Küresel rekabet, Öğrenci kalitesi, Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, Meslek Yüksek Okulları

1. GİRİŞ

Günümüzde ülkelerin zenginlikleri öncelikle bilgi ve eğitilmiş insan kaynaklarının zenginliği ile ölçülmektedir. Bir ülkenin geleceği, verimli, üretken, bilgi donanımlı kısacası kaliteli ve nitelikli olarak yetiştireceği genç nesillere bağlıdır. Toplumun en önemli unsuru olan insan, bütün sosyal ve ekonomik faaliyetlerin odak noktasıdır. Kalkınma, zenginleşme, daha fazla gelir elde etme, daha iyi iş imkânları gibi birçok unsur insanın yetiştirilmesi ile doğru orantılıdır. Genel olarak bakıldığında, gelişmiş ülkeler, ulusal kalkınma çabalarının gerektirdiği insan kaynaklarını istenilen nitelik ve nicelikte yetiştirmiş durumdadır. Buna karşılık, geri kalmış ülkelerin çoğu insan kaynaklarını

yetiştirme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Sorunları çözenin yolu plânlı ve kapsamlı eğitim, öğretim süreçlerinden geçmektedir. Günümüzde gelişen uluslararası rekabet, iş ve yönetim anlayışı kurumları mükemmeli aramaya yönelmiştir. Bilginin hızla artması, iletişim olanaklarının çoğalması, teknolojinin yaygınlaşması eğitimden beklentileri de değiştirmiştir. Yirmi birinci yüzyılda yetişkin, kalifiye insan gücü en önemli rekabet unsuru olarak görülmektedir. Rekabet gücü olan işletmelerin teknolojiyi, mal ve hizmeti, coğrafi sınır tanımayan bir pazara zamanında ve kalite standartlarına uygun olarak üretmesi gerekmektedir. Bu durum nitelikli işgücü ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu arayışlar sonucunda ulaşılan noktalardan biri de Toplam Kalite Yönetimidir (TKY). Toplam kalite yönetimi örgüt fonksiyonları ve sonuçlar yerine, süreçler üzerinde odaklaşan tüm çalışanların niteliklerinin artırılması ile yönetim kararlarının sağlıklı bilgi ve veri toplanması analizine dayandıran, tüm maddi ve manevi örgüt kaynaklarını bir bütünlük içinde ele alan bir yaklaşımdır.(Ersen, 1997). Toplam Kalite Yönetimi anlayışı tüm örgütler gibi eğitim kurumlarını da derinden etkilemiştir. Eğitim sistemleri bu anlayışa göre sorgulanmakta, yapı, işleyiş ve bütün eğitim süreci gözden geçirilmektedir.

Toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilecek nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi büyük ölçüde eğitim kurumlarının görevidir. Eğitim kurumlarının bu görevi yerine getirebilmeleri için yapacakları eğitim faaliyetlerini ayrıntılı olarak planlamaları gerekir. Bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bölgelerin ve yörelerin eğitim ihtiyaçları birbirinden çok farklıdır. Ülke genelinde standartlar dikkate alınarak yöresel düzeyde işverenin, tüketicinin ve öğrencinin ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin kalkınma süreçlerini hızlandıracak en etkili unsurlardan biri de mesleki ara elemanlardır. Ekonomideki bu tür insan kaynağı ihtiyacı Meslek Yüksekokullarınca karşılanmaktadır. Eğitimde kalite denildiği zaman, eğitim sisteminin beğenilmesi, kusursuzluğu, insanların yenilikleri izleyebilme bilgi ve becerisine sahip olması; kısaca bu davranışları gösteren insanların yetiştirilmesi akla gelmektedir. Eğitimde kalite doğru eğitimin, doğru zamanda, doğru kişilere, doğru mekanda, doğru eğitimlerle verilmesiyle gerçekleşir. Bu nedenle mesleki ara eleman yetiştiren kurumların kaliteli eğitime sahip olması, ülkelerin ekonomik kalkınmadüzeylerini arttırmak adına daha da değerli olmaktadır.

2. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Kalite Kavramına Genel bakış

Günümüzde kısaca ‘amaca uygunluk derecesi’ olarak da tanımlanan kalite, önceleri ‘standartlara uygunluk’ şeklinde ifade edilmekteydi. Ancak, tüketici istek ve beklentilerinin zamanla değişiklik göstermesi üzerine kalite, “kullanmaya uygunluk” olarak algılanmaya başlanmıştır. Bir mal ya da hizmetin kaliteli olup olmamasında rol oynayan kriterler: güvenilirliği, dayanıklılığı, servis kolaylığı, estetiği, fiyatı ve itibar görüp görmediğidir. Kalite kavramının ilk uygulamalarında bu özellikler sadece üretim aşamasında bir kontrol olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ancak günümüzde sadece üretim sürecinde değil üretim öncesi tasarımda ve satış sonrası hizmetlerinde de önemli olmaktadır. Günümüzde işletmeler ister büyük, ister küçük ve orta ölçekte olsun, hedef müşteri ile olan ilişkilerini sürekli iyileştirmek zorundadırlar. Bu ilke rekabetin altın kuralıdır. Bu nedenle de üretimin her aşamasında kalite en önde yer almaktadır.

- Kalite konusu çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle tek bir tanım yapmak mümkün değildir. Günümüze kadar yapılan bazı kalite tanımları ise şöyledir;
- Kalite, bir mal ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır.

- Kalite bir ürünün piyasaya sunulmasından sonra toplumda neden olduğu en az zarardır.
- Kalite, bir mal veya hizmetin müşterinin isteklerine uygunluk derecesidir.
- Kalite kullanıma uygundur.
- Kalite bir ürünün gerekliliğine uygunluk derecesidir.
- Kalite, sürekli başarı demektir.
- Kalite, müşteri parasının karşılığını almasıdır.
- Kalite, bir organizasyonun bütün çalışmalarında yer alan kalıcı bir fonksiyondur. (Rosander , 1989)
- Kalite, bir ürün veya hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır. (ISO 8402 / TS 9005 ISO sözlüğü)
- Kalite, spesifikasyonlara uygundur .(Gilmore ve Levitt)

2.2. Toplam Kalite Yönetiminin Kavramsal Çerçevesi

Toplam Kalite Yönetimi, uzun vadede müşterinin tatmin olmasını başarmayı, kendi personeli ve toplum için avantajlar elde etmeyi amaçlayan, kalite üzerine yoğunlaşmış ve tüm personelin katılımına dayanan bir yönetim modelidir. Toplam Kalite Yönetimi mal ve hizmetlerin iyileştirilmesi amacıyla maliyetlerin düşük düzeyde tutularak, önceden belirlenmiş hedef müşterinin istek ve ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamak için işletme performansını geliştiren bir yönetim stratejisidir.

Toplam kalite kontrolü terimi ilk kez Feigenbaum tarafından kullanılmıştır. Feigenbaum toplam kalite kontrolünü şu şekilde tanımlamıştır. “Toplam kalite kontrolü, firmanın çeşitli gruplarının kalitenin sağlanması, sürdürülmesi, geliştirilmesi yönündeki çalışmalarının pazarlama, mühendislik, üretim ve servis fonksiyonlarını en ekonomik seviyede yapılması ve müşterinin tam olarak tatmin edilmesine yönelik olarak bütünleşmeyi sağlayan etkin bir sistemdir.” Toplam Kalite Yönetimi, uzun vadede müşteri tatminini, başarmayı, kendi çalışanı ve toplum için avantajlar elde etmeyi amaçlamış, kalite üzerine yoğunlaşmış ve tüm çalışanların katılımına dayanan bir işletme yönetim modelidir.

Günümüzde, toplumsal hayatın her aşamasında en geçerli yönetim felsefesi Toplam Kalite Yönetimidir. Dünyada son yıllardaki bilgi, iletişim, ulaşım ve uzay teknolojisindeki olağanüstü gelişmeler neticesinde, sınır ve mesafe kavramı adeta yok olmuş, üretilen mal ve hizmetler tüm dünya tüketicilerine hitap eder hale gelmiştir. Rekabette üstünlüğün sağlanabilmesi için Toplam Kalite Yönetiminin uygulanması ana hedefidir. Toplam Kalite Yönetimi, bir genel yönetim felsefesidir. TKY, belirli bir ortama uydurulabilir. TKY’yi uygulamaya ilişkin birçok yöntem mevcut olduğu gibi onu yapısına adapte eden çok sayıda şirket de mevcuttur. Buna karşın, onlar ortak bir hedefi paylaşmaktadır. Bu hedef: “Organizasyondaki herkesin daima tutarlı bir şekilde müşterilerinin beklentilerini karşılayan ve aşan mal ve hizmetleri üretmek ve tedarik etmek için çabalamasıdır.” Son derece iyi tanımlanmış süreçler, ürün ve hizmetlerin sürekli iyileştirilmesi için kullanılmaktadır. (Tekin ve Gül)

Kaliteyi kurum içi ve dışında geliştirmeye ve kurumun gelecekte de var olabilmesine yönelik olarak ortaya atılan ve uygulamaya konan anlayışlardan birisi toplam kalite yönetimidir (TKY). Besterfield ve diğerlerine göre, toplam kalite yönetimi hem bir felsefe hem de bir kurumun sürekli gelişmesinin temelini oluşturan rehber ilkeler seti olarak tanımlanabilir. TKY bir kurumdaki tüm süreçlerin geliştirilmesi için nicel metotların ve insan kaynaklarının uygulamasına, müşterilerin bugünkü ve gelecekteki gereksinimlerini karşılamaya dayalı bir süreçtir ve disipline edilmiş bir yaklaşım altındaki temel yönetim tekniklerinin, mevcut gelişim çabalarının ve teknik araçların bütünleşmesidir.

Aslında sadece bir yönetim anlayışı ya da uygulaması değildir. Günümüzde tüm sektörlerde ciddi biçimde uygulanan toplam kalite yönetimi, ürün ve hizmetin kalitesini geliştirmenin yanı sıra, çalışanların ve müşterilerin memnuniyetlerinin artırılması, kararlara ve sorunların çözümüne herkesin katılımının sağlanması, etkili ekip çalışmalarıyla problemlerin belirlenmesi ve çözülmesi, sürecin her aşamasının kontrol edilmesi ve kalitenin tüm topluma yaygınlaştırılması gibi süreçlerden oluşmaktadır.

2.3. Toplam Kalite Yönetiminin Yararları

Toplam Kalite Kontrolü iki kavrama bağlıdır:

- Tam zamanlı üretim -Just In Time (JIT)
- Sıfır Hata

Toplam Kalite Modeli ancak tüm öğeleri ile benimsenip uygulandığı takdirde tutarlı, başarılı ve kalıcı olur. Bu öğeler yönetim anlayışını ve felsefesini, organizasyonu, yöntemleri ve sistemleri kapsar; insana en ön sırada değer vermeyi gerektirir; bilimselliği her faaliyette şart koşar.(Kavrakoğlu,1998:33,34,35) Toplam Kalite Yönetimini önemli kılan hususları şu şekilde sıralamak mümkündür (Özdemir,1998:37):

- Yeni bir örgüt kültürü yaratmak,
- Örgüt yapısını basitleştirip yalın hale getirmek,
- Örgütte tüm çalışanların sisteme dahil edilmesi,
- Eğitime önem vermek,
- Çalışanların kişisel gelişmesini ve mesleki ilerlemesini sağlamak,
- Örgüt mensuplarının fikirlerine saygı duymak,
- Her şeyin değişebileceğine, sürekli hiçbir şey olmadığına tüm personeli inandırmak,

Toplam kalite yönetimi uygulamalarının yararlarını ise aşağıdaki gibi sıralamamız mümkündür.

- Firmanın dinamizmini ve yapısını geliştirmek
- Bütün çalışanların çabalarını birleştirmek, herkesin katılımını sağlamak ve işbirliğine dayanan bir sistem kurmak
- Kalite güvenliği sistemini kurmak ve müşterilerle tüketicilerin güvenini kazanmak
- Dünyadaki en yüksek kaliteye erişmeyi arzu etme ve bu amaçla yeni ürünler geliştirme
- Yavaş kalkınma dönemlerinde kârı güvence altına alabilecek ve çeşitli itirazlara tatmin edici cevaplar verebilecek bir sistem yerleştirme
- İnsanlığa saygı gösterme, insan kaynaklarını destekleme, çalışanın mutluluğunu düşünme, neşeli çalışma ortamları temin etme ve bayrağı bir sonra ki nesile geçirme
- Kalite kontrol tekniklerinden yararlanma

3. EĞİTİMDE KALİTE VE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

Küreselleşmeyle birlikte, dünya yavaş yavaş herkesin diğerlerinden haberdar olduğu, herkesin birbirine daha bağımlı hale geldiği ve paylaşılan değerlerin arttığı “küresel bir köy”e dönüşmektedir. Bilişim çağının en belirgin sonuçlarından birisi olan küreselleşmeyle; iletişim devrimi ve bilgi teknolojileri yaygınlaşmakta, geleneksel sınırların önemi giderek azalmakta, insanlar daha hızlı, daha az maliyetle ilişki kurabilmektedir. Söz konusu ilişkiler insanların sosyal, kültürel, ekonomik ve politik

yaşamlarını da etkilemektedir. Eğitim kurumlarının amaçlarını tanımlamak, ticari kurumların amaçlarını tanımlamaktan daha zor ise de genel olarak eğitim veren kurumlardan bireylerin kişisel kapasitelerini geliştirmeleri, kabul edilen değer ve inançları mezunlara aşılmalari, öğrencileri eğitimin bir sonraki basamağı olan iş hayatına hazırlamaları beklenir. Buna göre eğitimde sürekli iyileştirme için, yalnızca mevcut sistemlerin optimizasyonu yeterli olmayacaktır. Yeni öğretim teknikleri ve teknolojileri üzerinde araştırmalar yapılmalıdır. Çünkü bir taraftan eğitim ürün ve hizmetlerinin sürekli olarak iyileştirilmesi, diğer taraftan eğitim kalitesinin iyileştirilmesiyle yenilikler başarılacaktır. Öte yandan globalleşen dünyada bilginin sürekli ve sistematik gelişimi eğitim sürecini, dolayısıyla kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Küreselleşme ile birlikte bilgiye ulaşmak kolaylaşmış ve bilgi ediniminin maliyeti azalmıştır. Böylece teknolojinin gelişimi paralelinde hizmet sektöründe pazarın büyümesi, sermayenin dünyaya yayılması ve uluslar arası şirketlerin sayısının artması dolayısıyla işletmeler arasındaki rekabet de hızlanmıştır.

Ulusal ve uluslararası rekabetin neticesinde tüm kurum ve kuruluşlar kaliteli ürün ve kaliteli hizmet sunabilme yarışı içindedirler. Tüm hizmetlerin ve ürünlerin merkezinde ise “İNSAN” yer almaktadır. Belirli yeteneklere sahip nitelikli insanı yetiştirme çabası, bütün eğitim kurumları için önemli problemler arasındadır. Özellikle bütün ülkelerin birbirlerine kapılarının aralandığı şu günlerde, eğitimde belirli standartlara sahip olma önemli ayrıcalıklar sağlamaktadır. Eğitimde standartları sağlayabilmek için de sistem içerisinde belirli bir işlerliği oturtabilmek gerekmektedir.

Kaliteli ürün ve kaliteli hizmet için bu hizmeti sunacak olan insanlara kaliteli bir eğitim hizmeti verilmelidir. Son yıllarda gelişmiş ülkelerin hemen hemen tamamında eğitim, özellikle de mesleki ve teknik eğitim, ülkenin rekabet gücünü artıracak özelliklerde insan gücünü yetiştirecek şekilde planlanmakta, değerlendirilmekte, denetlenmekte ve gerçekleştirilmektedir. Kalite güvence sistemi, geçerlilik ve değerlendirme kavramları, kaliteli mesleki ve teknik eğitimin temel öğelerini oluşturmaktadır. Gelişen teknolojiler, üniversitelerde okumak isteyen öğrenci sayısının her geçen yıl artması, mesleki-teknik eğitimin tüm dünyada önem kazanması, rekabet şartlarının ülke boyutundan dünya boyutuna taşınması vb. nedenlerden dolayı Meslek Yüksekokulları tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye’de de her geçen gün önem kazanmaktadır. İyi bir alt yapı endüstri, ticaret ve hizmet sektörleri ile işbirliği içinde kaliteli bir eğitim Meslek Yüksekokullarına fırsatların kapısını açacaktır. Mesleki eğitim birey ve toplumsal yaşam için hayati önemdedir. Bu önemi artıran nedenlerin bireysel, sosyal, ekonomik ve ulusal ölçekli gereksinimlerden kaynaklandığı belirtilmektedir (Alkan ve ark. 1996). Mesleki eğitimle, zihinsel süreçleri problem çözme yeterlikleriyle geliştirme, bilgileri kullanmada kendi anlam yapılarını oluşturma ve bilimsel düşünme alışkanlıkları kazandırma gibi yeterlikleri kazandırma esas olmalıdır. (Oliveira, 1994).

Eğitimin amacı; bireyleri çevreleri ile uyumlu kılarak verimli ve üretken yapabilmektir. Küreselleşme sürecinde bireyden beklenen özellikler; sorumluluk alma, yaratıcı düşünme, değişime uyum gösterme, problem çözebilme, kolay iletişim kurma, grupla çalışabilme, işbirliğine yatkın olma, karmaşık teknolojik sistemleri anlayabilmektir. Eğitimde TKY’nin uygulanması özellikle 1990’lı yıllardan sonra gerçekleşmiştir. İşletmelerde başarılı sonuçlar veren toplam kalite ilkeleri yavaş yavaş eğitim kurumlarında da uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde gerek ülkemizde gerekse de ABD, Avrupa ve Japonya’da sayısız okul, eğitim süreçlerinde toplam kalite yönetimi uygulamasını yürütmektedir. Eğitimde TKY, çevre ile etkileşim içerisinde, çevrenin ihtiyaçlarını takip eden, okulu etkileyen unsurları dengede tutan, değişime açık, okul içinde öğretmen, öğrenci ve personel arasında ahengi sağlayan, iyi ilişkiler kuran, demokratik, anlayışlı,

geniş görüş açısına sahip, eldeki kaynakları rasyonel kullanan bir yönetim felsefesidir (Şimşek, 2000).

Yükseköğretimde kalite yönetimi, eğitimin her aşamasında ve eğitimi etkileyen tüm alanlarda,

- Fiziki altyapı (bina, spor tesisleri, açık alan vb.)
- Akademik altyapı (laboratuvar, kütüphane, dokümantasyon, iletişim, bilgi işlem vb.),
- Ders programı,
- Sınav ve değerlendirme sistemi,
- Akademik/idari personel temin ve geliştirme sistemi,
- Araştırma ve yayınlar,
- Kurumsal gelişme planı (stratejik planlama),
- Üniversite-sanayi-toplum ilişkileri, sağlanırsa kaliteli insan gücü yetiştirilebilir

Tüm faaliyetlerde öğrencilerin öğretimi ve eğitimi odak noktasıdır. Çünkü öğrencilerin öğretimi ve eğitimi üniversitelerin en temel fonksiyonudur. Yükseköğretimde kalite güvencesini sağlamak için iki alışılmış yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi akreditasyon, diğeri de çıktılarının (ürünlerin) değerlendirilmesidir.

Akreditasyon girdilerle, yani öğrenci seçimi, öğretim elemanlarının özellikleri, akademik ve fiziki altyapı (kütüphane, laboratuvar sınıflar...) üzerine odaklanmıştır. Akreditasyonda, yükseköğretime ayrılan kaynakların ve girdilerin kalitesi ve miktarı belirli bir düzeyin üstünde ise çıktılarının kalitesinin de belirli bir düzeyin üzerinde olacağı varsayımı vardır. Bir başka deyişle, yüksek öğretimdeki kaliteyi, ona ayrılan kaynakların ve girdilerin kalitesi ve düzeyi belirler. Değerlendirme sistemleri ise, öğrenci başarıları, mezun sayısı, istihdam edilen mezun sayısı, mezunların istihdam yerleri gibi sistemin çıktılarıyla ilgilidir. Ancak burada da eğitim-öğretim süreçleri göz ardı edilmektedir. Yükseköğretimde, gerçek anlamda kalite artışı sağlanmak isteniyorsa,

- Girdileri değerlendiren akreditasyon sistemini,
- Çıktıları değerlendiren değerlendirme sistemini,
- Eğitim-öğretim süreçlerinin tasarımı, planlamasını, uygulamasını ve denetimini sağlayan sistemleri, beraberce bütünleştirerek, kalite güvencesini sağlayan "Yüksek Öğretimde Toplam Kalite Sistemi" yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerekmektedir.

3.1 Toplam Kalite Yaklaşımının Eğitim Sürecine Getirdiği Katkıları

Toplam kalite yaklaşımının temel ilkelerinin eğitim-öğretim süreçlerinde uygulanmasıyla birlikte, hem okul yönetimi süreçleri açısından, hem öğrencilerin başarıları, öğrenme düzeyi ve velilerin memnuniyeti açısından, hem de okuldaki başta öğretmenler olmak üzere tüm okul çalışanlarının niteliğinin, motivasyonunun ve memnuniyetinin artması gibi birçok yönden gelişme sağlanmaktadır. TKY'nin okullardaki uygulamalarından elde edilecek getirileri şu şekilde belirtmek mümkündür.

- Okul çalışanları ile toplum ve iş dünyasının birlikte ortak amaçlar doğrultusunda gerçekleştirecekleri işbirlikçi takım çalışmaları yapılabilir.
- Bireysel farklılıklar dikkate alınarak öğrencilerin öğrenmeleri en üst düzeye çıkarılabilir. Tüm eğitim partnerlerinin kişisel gelişimleri sağlanabilir.
- Okul sisteminde bu partnerler bireysel değişim ve gelişim sağlama yönünde yöreklendirilebilir.
- Okullardaki ya da kurumlardaki tüm paydaşlar arasında iletişimi güçlendirilebilir. (Erdem 2000)

TKY'nin eğitim sistemine uygulanması sonucunda yetiştirilen bireylere, öğretim elemanlarına sağlanabilecek yararları şöyle sıralayabiliriz.

- Eğitimde kalite kavramı ve bilinci oluşur
- Öğrenci, öğrenci velisi ve işveren odaklı örgüt kültürü oluşur
- Öğrenen bir okul oluşur.
- Okullarda toplumun ve işverenlerin istediği kaliteli insan yetiştirilir.
- Eğitim örgütlerinde ekip çalışmasıyla örgütsel sorumluluk gelişir
- Eğitim yönetiminde toptan katılım sağlanır.
- Eğitim örgütlerinde işlevsel bir örgüt yapısı kurulur.
- Eğitimde kaliteye dayalı performans ve performans değerlendirme anlayışı oluşur.
- Eğitim hizmeti verenlerin hizmet içi eğitimi sürekli olur.
- Eğitime yapılacak araştırmalar artar.
- Eğitim yönetiminde lider yöneticiler olur.
- Eğitim örgütlerinde TKY, iş görenlerce bir yaşam biçimi olarak benimsenir.
- Öğrenciler takım çalışmasını öğrenir.
- Öğrenmede öğrenci sorumluluğu arttırılır.
- Sorumluluk kavramı öğrenilir.
- Her okulun kendi Kalite Konseyi, Kalite Geliştirme Ekipleri ve Kalite çemberleri bulunduğundan, sorunlarını kendi çözme süreci olur.
- Yalnızca derse girip çıkmanın dışında okuldaki sorumlulukları paylaşan öğretim elemanları, sorunların çözüldüğünü görüp, kendi katkılarının göz ardı edilmediğini fark ettiklerinde çalışma isteklerinde artma olur.
- Öğrencilerin okulun problemleri ile ilgili çalışmalara katılması ve kendilerince de paylaşılan sorunlarının çözümünde yer almaları, onların da okulu benimsemelerine ve çözümleri kolaylaştırmalarına yardımcı olur. (Hergüner, 1998:19).
- Öğrencilerin motivasyonları artar.

4. ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amaç ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, son yıllarda dünyada büyük bir gelişme gösteren TKY'nin Uludağ Üniversitesi TBMYO'nda nasıl bir yapılanma gösterdiğini, ortaya koymaktır. Toplam Kalite Yönetimi'nin Uludağ Üniversitesi TBMYO tarafından ne derecede benimsendiğini; üst yönetimin katılımı, öğrencilerle ilişkiler, kalite politikalarına duyulan ilgi, öğrenci ve akademik-idari personel memnuniyeti, öğrencilerin kariyer gelişim planı gibi değişkenlerin kalite uygulamalarını ne yönde etkilediğini belirlemektir.

Araştırma kapsamı Görükle merkez kampüste yer alan Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu'nu kapsamaktadır. Uygulama kapsamı içerisinde yer alan MYO otomotiv, mekatronik, makine, endüstriyel elektronik, tekstil, gıda, iklimlendirme soğutma, seracılık, grafik, elektrik bölümlerini kapsamaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırma konusuna uygun olarak geliştirilen anket formunun güvenilirliğinin belirlenmesi amacı ile yapılan güvenilirlik testi sonucu **Cronbach Alpha=0,8991** bulunmuş, elde edilen veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilerek yorumlanmıştır. Araştırmada 329 anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

4.2. BULGULAR

Deneklerin kimlik bilgileri ile ilgili verilerin frekans dağılımları şu şekildedir: anketlerde soruyu cevaplandıranların programlarına baktığımızda %19,8'i Bilgisayar teknolojisi, %13,1'i Elektrik, %14,9'u Tekstil, %16,7'si Mekatronik, %11,2'si Makine, %9,7'si Grafik, %5,2'si Otomotiv, %4,3'ü Seracılık, %4'ü Elektronik ve %1,2'si ise Tasarım bölümlerinde okumaktadır. Ankete katılanların %91'i 18–21 yaş arasındadır ve %63,5'i erkek öğrencilerden %36,5'i ise kız öğrencilerden oluşmaktadır.

Anketi cevaplandıran öğrencilerin %35 gibi büyük bir çoğunluğu Anadolu Meslek Lisesi mezunudur. Diğer Lise mezunlarının oranları ise şöyledir: %25,5 Teknik Lise, %22,8 Endüstri Meslek Lisesi, %8,5 Anadolu Teknik, %5,8 Düz Lise, %2,4 Anadolu Lisesi.

Katılımcıların %80,9'u orta gelir seviyesindedir. Aile bireylerinin eğitim düzeylerine baktığımızda ise katılımcıların %41,9'unun babası, %53,5'in ise annesi ilköğretim mezunudur. Öğrencilerin %85'i ÖSS sınavına girmiş olmakla birlikte büyük çoğunluğu kendini denemek için sınava girdiğini belirtmiştir.

Kalite kavramı size neyi ifade ediyor? Sorusuna katılımcıların % 33,4'ü güvenilirlik cevabı vermiştir. Ankete katılanların %37,7'sinin kalite bilgisini görsel ve basılı medya organlarından elde ettiğini bu araştırma kapsamında söylememiz mümkün. Eğitimde kalite deyince ne anlıyorsunuz sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin %55,9'unun 'Öğrenci Beklentilerinin Karşlanması' seçeneğini seçtiğini söyleyebiliriz.

Eğitimde kaliteyi etkileyen faktörler sizce neler? Sorusuna öğrencilerin % 66,6'sı eğitim sistemi, %60'ı fiziksel koşulların yeterliliği, % 43,5'i Öğrencilerin Sorumluluk Sahibi Olması seçeneklerini işaretlemişlerdir.

Eğitimde kaliteyi arttırmak sizce kimlerin sorumluluğundadır sorusuna öğretim elemanı diyenlerin oranı % 48,9 dur. Öğretim elemanı, Rektörlük, İdari Personel, YÖK ve öğrencilerin hepsi kaliteyi arttırmakla yükümlüdür diyenlerin oranı ise %33,4 dür.

Derslerde en çok kullanılan bilişim teknoloji aracı % 46.8 ile bilgisayar, %35 ile de projeksiyon olarak belirlenmiştir.

4.3. ÇOK DEĞİŞKENLİ İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

İlk aşamada ankette yer alan kimlik bilgileri ve çoktan seçmeli soruların frekans dağılımları elde edildikten sonra ankette yer alan beş (5) basamaklı toplam 47 Likert tipinde olan soruların tümüne faktör analizi uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda 4 temel faktör elde edilmiştir. Faktörlerin açıklama gücü 63.623 dür. Bu faktörler ve bu faktörlerin güvenilirlik analizleri aşağıdaki gibidir.

Tablo:1 Faktörlerin güvenilirlik analizleri

Faktörler	Alfa (α) Değerleri
1-Üniversite Yönetiminin Kalitesi	0,83
2-Eğitimin-Derslerin Kalitesi	0,84
3-Öğrencinin Kişisel Kariyer gelişimi	0,80
4-Üniversitenin Fiziki Koşulları	0,69

Çalışmanın bu bölümünde belirlenen faktörler arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 2: Faktörler Arasındaki Korelasyon Analizi

	KİSİSEL GELİŞİM	YÖNETİM KALİTESİ	EĞİTİM KALİTESİ
YÖNETİM KALİTESİ	.319(**)		
EĞİTİM KALİTESİ	.530(**)	.503(**)	
FİZİKİ KOŞULLAR	.375(**)	.496(**)	.533(**)

** Correlation is significant at the 0.01 level (**2-tailed**). a Listwise N=329

Bivariate korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, yukarıdaki tablo 2 den de görüleceği üzere, eğitimin kalitesi ile öğrencinin kişisel gelişim kalitesi arasında yüksek ve pozitif yönde bir korelasyon mevcuttur. Diğer bir ifade ile eğitimin kalitesi arttıkça öğrencilerin kendini geliştirme ve kişisel gelişim kaliteleri de artmaktadır. Diğer taraftan Yönetimin Kalitesi ile Eğitimin Kalitesi arasında da pozitif yönde güçlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra fiziki koşulların mevcudiyeti ve Kalitesi ile Eğitimin Kalitesi arasındaki korelasyon katsayısı da yüksek çıkmıştır. Bir diğer ifade ile Üniversitenin fiziki koşullarındaki iyileşme, Eğitimin Kalitesini de aynı yönde pozitif olarak etkilemektedir. Tabloya göre fiziki koşullarda iyileştirme sağlanırsa öğrencilerin kalitesinde de artma gözlemlenecektir.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Toplam kalite yönetimi temelde insan odaklı bir yaklaşımdır. Eğitim kurumlarında, gerek yönetsel gerekse de öğretim süreçlerinde niteliğin artırılmasında toplam kalite yönetiminin önemi büyüktür. Ancak, eğitimde toplam kalite anlayışının yerleşmesi ve başarılı olmasında rol oynayan doğrudan ve dolaylı birçok etken vardır. Yapılan çalışmalarda da ortaya konduğu üzere, “değişime karşı direnç gösterme, kendini toplam kalite sürecine adamama, kurumda kalite kültürünün tam olarak oluşturulamaması, toplam kalitenin moda ya da sihirli bir değnek olarak görülmesi, üst yönetimin liderliğinin ve desteğinin eksikliği, takım çalışmasının yetersizliği, yöneticilerin otoritelerinin azalacağı endişesi ve sürekli eğitime önem vermeme” gibi birçok faktör toplam kalitenin eğitim kurumlarında etkili ve başarılı biçimde uygulanmasında negatif yönde etki etmektedir. Eğitim süreçlerinde ideal toplam kalite geliştirme uygulamalarının gerçekleştirilmesi, ancak bu sorunların giderilmesiyle mümkündür. Bunun için, Glasser’in (1999) belirttiği gibi, okullarda ve sınıflarda yapılan eğitim ve öğretimin kalitesinin artırılmasında en önemli unsur, kalitenin öğretim sürecinin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olmasıdır. Kalite, okulların ayrılmaz bir unsuru haline geldiğinde, öğrenciler yaptıklarından gurur duyacaklar ve bu, eğitim sisteminin her alanına yayılan bir gurur olacaktır.

Sonuç olarak, araştırmamızda da görüldüğü gibi, öğrencilerin eğitimin kalitesi konusundaki değerlendirmeleri incelendiğinde, fiziki koşullar, üniversite yönetiminin kalite sorumluluğu ve derslerin kalitesindeki her artışın bireysel kalite üzerinde olumlu etkisinin olduğu bilinci mevcut olup, eğitim sisteminin eğitimin kalitesini belirleyen en önemli öge olduğu görüşü ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

- Akar, İ. (2002), Öğrenci Davranışlarını Etkileyen Etmenler., Sınıf Yönetimi. Pegem A Yayıncılık, Ankara
- Albrecht, W.S. Sack, R.J. (2000). “Accounting Education: Charting the Course through a Perilous Future”. American Accounting Association, Accounting Education Series, volume No:16, United States of America
- Alkan, C. Doğan, H. Sezgin, İ. (1991). Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Gazi Üniversitesi Yayını No:170, Ankara
- Alkan; I Doğan,H.,Sezgin,İ.(1996). Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Kavramlar, Gelişmeler, Uygulamalar, Yönelmeler. Gazi Büro Kitabevi, Ankara
- Çağlayan A. (2006), Eğitimde Kalite Yolculuğu, Gülhane Yayınları. İstanbul
- Doğan E. (2002), Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, Elma Yayınevi, Ankara
- Erdoğan İ. (1997) , Toplam Kalite Anlayışının Eğitim Kurumları İçin Yorumlanması. Yaşadıkça Eğitim. İstanbul, Kasım-Aralık Sayısı
- Rehber E. (2002) , “Yükseköğretimde Kalite Sorunu, Akreditasyon ve Kalite Yönetimi” , Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü,(2002)
- Glasser W. (2000), Kaliteli Eğitimde Öğretmen, Çeviren. Kaplan U. Beyaz Yayınları. İstanbul
- Günbayı, İ. Çevik, V. (2004), “Yönetici ve Öğretmenlerin Toplam Kalite Yönetimine İlişkin Görüşleriyle İlgili Bir Araştırma”, Milli Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, yaz, 32, 163, 185-197
- Gürbüz R.(2008) “Mesleki ve Teknik Eğitimde Kalite Güvencesi,Geçerlilik ve Değerlendirme” <http://kamer.cmyo.ankara.edu.tr/~gurbuz/pdf/20.pdf> (Erişim tarihi 19.12.2008)
- Hergüner, G.(1998) "Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamasının Sağlayacağı Yararlar" Eğitim Yönetimi, No. 13
- Kahveci N, Özhavzalı M. “Meslek Yüksekokullarındaki Eğitimin Kalitesi Hakkında Öğrencilerin Görüşleri(Kırıkkale Üniversiteci Örneği)” 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 372.
- Kavrakoğlu İ, (1998) TKY, Kalder
- Kuş A. Arslan R.(1998) “Toplam Kalite Anlayışının MYO’larda Uygulanması” Ankara Üniversitesi İveta Konferansı, Ankara,
- Michael, R.K., Victor E. Sower ve Jaideep Motwani, (1997), “A Compherensive Model for Implementing Total Quality Management” in Higher Education, Benchmarking for Quality Management & Technology’
- Oliveria, J.(1994). “Basic Skills: Recenceptualizing Occupational Classifications. Italy, Milan”, Paper Prepared for the Third International Interdisciplinary Conference of the IRNETD Conference. University of Milan.
- Özden Y.(2008) ’Eğitimde Yeni Değerler’
<http://www.pegemayayincilik.com/dosyalar/dokuman/16112007115837E%C4%9Fitimde%20Yeni%20De%C4%9Ferler.pdf>(Erişim tarihi 18.12.2008)
- Price, M.J. ve E. Eva Chen, (1993), ‘Total Quality Management in Small High-Technology Company, California Management Review’, Vol:35, No:3, Spring, ss.114-115.
- Tekin M.,Gül H. (2004) “Eğitim Kurumlarında Toplam Kalite Yönetimi Anlayışı ve Uygulamaları Üzerine Gazi Osman Paşa Üniversitesinde bir Araştırma”

- Yıldız Murt S. (2008) “Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Eğitim Hizmetleri Kalitesini Etkileyen Faktörler” <http://www.ksef.gazi.edu.tr/dergi/pdf/Cilt-15-No1-2007Mart/451syildiz.pdf> (Erişim tarihi 18.12.2008)
- <http://www.pdrciyiz.biz/egitimde-toplam-kalite-yonetimi-t3622.html>(Erişim tarihi 15. 12. 2008)
- <http://www.kigem.com/content.asp?bodyID=1185> (Erişim tarihi 19.12.2008)
- <http://www.tumgazeteler.com/?a=2524712> (Erişim tarihi 13.12.2008)
- http://www.kalder.org.tr/preview_content.asp?contID=782&tempID=1&regID=2 (Erişim tarihi 13. 02.2009)
- <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd2/sbd-2-18.pdf> (Erişim tarihi 9. 3. 2009)
- [http://kinik.meb.gov.tr/MAKALE\(TKY\).doc](http://kinik.meb.gov.tr/MAKALE(TKY).doc) (Erişim ;Tarihi 18.03.2009)

KÜRESEL EKONOMİK KRİZ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

EVALUATION OF GLOBAL ECONOMIC CRISIS

Erol VİDİNLİOĞLU¹

Hatice YURTSEVER²

Ergun KAYA³

ABSTRACT

Globalization is an extensive transformation in terms of economic, politic, intellectual and technological manners in regard to the gradual escalation of the communication among countries. In this way, economic relationships between countries, for example the exchange of capital and goods, can be swiftly and easily generated.

The financial downfall occurred in September-October 2008, while the world was facing with a major crisis, has deeply affected many developing and developed countries with the impact of globalization. Iceland one of the countries to be affected by the desperate economic crisis which forced many banks into bankruptcy is on the brink of collapse. The economic crisis with serious consequences for various countries has bred bankruptcy for some large enterprises and unemployment for thousands of people.

As long as the stagnation caused by the crisis continues, there is a common vision stated by economists that we will be faced with a much terrifying situation through the next year.

In order to find a solution to the global economic crisis, every country is attempting to take precautions in cooperation with their own central banks and financial establishments. Nevertheless, associated money and finance policies and a conducting and inspecting global central bank to apply the decisions are in great demand so as to surmount the global economic crisis.

Key words: crisis, globalization, central bank.

ÖZET

Küreselleşme, ülkeler arasında ki iletişimin giderek artmasıyla ekonomik, politik, entellektüel ve teknolojik bakımdan kapsamlı bir dönüşümdür. Bu çerçevede, ülkeler arasında ekonomik ilişkiler, örneğin, sermaye ve mal değişimi, hızla ve kolaylıkla yapılmaktadır.

¹ Yrd.Doç..Dr. Celal Bayar Üniversitesi, Salihli Meslek Yüksekokulu, erol.vidinlioglu@bayar.edu.tr

² Yrd.Doç..Dr. Celal Bayar Üniversitesi, Salihli Meslek Yüksekokulu,yurtseverhatice@gmail.com

³ Bilim Uzmanı, Celal Bayar Üniversitesi, Salihli Meslek Yüksekokulu,ergun.kaya@bayar.edu.tr

Eylül-Ekim 2008’de yaşanan mali çöküş, dünyanın büyük bir ekonomik kriz ile karşı karşıya olduğunu gösterirken, küreselleşmenin etkisiyle gelişmiş ve gelişmekte olan bir çok ülkeyi de derinden etkilemiştir. Dünyayı kasıp kavuran ve bir çok bankanın iflasına neden olan ekonomik krizin derinden etkilediği ülkelerden İzlanda, iflasın eşiğine gelmiş durumdadır. Bir çok ülkede etkisi hissedilen ekonomik kriz bazı büyük firmaların iflas etmesine ve binlerce insanın işsiz kalmasına neden oldu.

Söz konusu ekonomik krizin ortaya çıkardığı durgunluk devam ettiği sürece, krizin giderek derinleşeceği, önümüzdeki yıl içerisinde daha ağır bir tablo ile karşı karşıya kalınacağı bir çok ekonomist tarafından da ifade edilmektedir.

Tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizin çözümü için her ülke kendi merkez bankası ve ekonomik kurumlarıyla önlem almaya çalışmaktadır. Ancak küresel ekonomik krizin aşılabılmesinde, ortak uygulanacak para ve maliye politikalarına, alınan kararların uygulanmasında ülkelere yol gösteren ve denetleyen bir dünya merkez bankasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelime: Kriz, küreselleşme, merkez bankası.

1.GİRİŞ

Küreselleşme ekonomik, siyasi, teknolojik bir çok alanda iletişim ağlarının güçlenmesi ile birlikte ülkelerin birbirlerinden etkilenmesi sonucunda ortaya çıkan kapsamlı bir dönüşüm sürecidir. Bu çerçevede de bir ülkede meydana gelen ekonomik kriz, küreselleşme ile birlikte diğer ülkeleri de kolaylıkla etkisi altına alabilmektedir. Kriz ile birlikte, üretim daralmakta, ülkelerde negatif büyüme söz konusu olmakta, iflaslar meydana gelmekte, işsizlikler yaşanmaktadır.

1929 Ekonomik buhranı ortaya çıkıncaya kadar, bir çok ülkede klasik iktisat anlayışı ile denk bütçe ilkesine uyulmakta iken, buhran ile birlikte ortaya çıkan deflasyonist eğilimle birlikte talep yetersizliğini gidermek için devlet müdahalesi zorunlu hale gelmiştir. Bu kriz, o döneme kadar kaydedilmiş en şiddetli krizdir. Bu dönemde endüstrideki üretim yarı yarıya azalmış, dünyadaki tüm iş gücünün ¼’ ü ne denk gelen 13 milyon kişi işsiz kalmış, kapitalizmin kronik durgunluk aşamasında olduğu tartışılmaya başlanmıştır(Dobb, 1999: 56).

Dünyada yaşanan büyük buhran döneminde şirket sahipliği özel mülkiyetten kamu mülkiyeti biçimine dönüşmüştür. O dönemdeki kapitalist sistemin, hem ulusal hem de uluslar arası gelir dağılımındaki eşitsizliği artırdığı, uluslararası rekabeti ve yaygın durgunluğu güçlendirdiği belirtilmektedir (Amin,1999:22). Genellikle büyük krizler sonrasında derin bir depresyon ortaya çıkmakta, üretim daralmakta, işsizlik oranları yükselmektedir.

Ulusların birbirini etkilemesi sonucu ortaya çıkan “Dünya Ekonomisi” kavramı ulusal ekonomilerden çok ayrı bir gerçeklik olup, ulusal ekonomileri kuvvetle etkilemektedir. Koşulların uç noktalara vardığı durumlarda ulusal ekonomileri kontrol etmektedir. Dünya ekonomisi, makro ekonomiye para, kredi ve faiz oranları açısından katı sınırlamalar getirebilmektedir (Drucker,1998:167).

Dünyanın sürükleyici ülkesi ABD' de başlayan krizin temeli mortgage adı verilen ipotekli konut kredisi piyasasında meydana gelen sorunlara dayanmaktadır. Kriz ile birlikte, bankalar iflas etmeye başlarken, ekonominin serbest piyasa koşullarına göre yürütüldüğü İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkeler devlet müdahalesinin gerekliliğini kabul etmişlerdir.

Bugün, bir çok endüstriyel şirket ve bankacılık kuruluşu, ne kadar bırakınız yapsınlar gibi davransa da hiçbir devletin iflas etmelerini karşısına geçip seyredebeyeceği kadar çok büyümüştür. Bu devlerden birisinin çöküşünün, bütün ekonomi, hatta politik alanda kötü sonuçlar doğurabileceği de ifade edilmektedir. Bu durum, devletin, ekonomiye artan ölçüdeki müdahalesinin ardındaki ekonomik gerektir(Slater, 1998: 50).

Ekonominin tamamen serbest piyasa ekonomisi içine girdiği dönemdeki rekabet sürecinin sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşmasına yol açtığı, önceleri piyasa güçleri ile ekonomi kendi kendini düzenleyebilmekte iken, kar oranlarının düşme eğilimiyle beraber ekonomi durgunluk içine girdiğinden, iktisadi krizleri önlemek için genişleyen bir devlet müdahalesinin şart olduğu konusunda da görüşler mevcuttur(Yılmaz, 2002: 35). Ülke ekonomileri içerisinde sermayenin yoğunlaşması ve uluslararası serbest dolaşımının ekonomik bağımlılığı artırdığı da tartışılan bir husustur (Senghaas, 1981:206).

Yapılan bir araştırmaya göre; 1980 yılında 10 trilyon dolar olan dünya GSYH'sı 2007 yıl sonunda 55 trilyon dolara yükselmiş, küresel finansal varlıkların toplamı ise 1980 yılında 12 trilyon dolardan 2007 yıl sonunda 196 trilyon dolara tırmanmıştır. Bu süreçte, getiri peşinde koşan finansal varlıkların küresel ekonomide yaratılan toplam katma değere oranı 1980'de % 119'dan 2007'de % 356'ya fırlamıştır. Küresel finans sisteminde şimdi yaşanmakta olan çok boyutlu çöküşle birlikte, sektördeki yüksek ücretlerin, denetim yetersizliği ve risklerin gizlenmesiyle sağlanan yüksek orandaki getirilerin devam etmeyeceği ifade edilmektedir (Ulagay, 2009:9).

ABD'de 2007 yılından itibaren başlayan kriz, ekonominin büyüme hızının yavaşlaması, faiz oranlarındaki yükselme ile kendini göstermeye başlamıştır. Kredi piyasasında ki kredilendirme işlemlerinin durmasına, çok sayıda firmanın iflasına neden olan krizle birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke borsalarında çok önemli düzeyde değer kaybı meydana gelmiş, ülkelerin riskli görünüm arz etmeleri nedeniyle yabancı sermaye akımları daralmış, finansal sektöre duyulan güven azalmış, ciddi bir resesyon sürecine girilmiştir.

Çıkış döneminde ABD konut ve kredi piyasalarında etkisini gösteren kriz, giderek çevre ülkelere de yayılmış, küresel reel ekonomileri tehdit eden "küresel durgunluğa" dönüşmüştür.

2.KÜRESEL EKONOMİK KRİZİN NEDENLERİ

Küresel ekonomik kriz, mortgage piyasasında yaşanan sorunlarla birlikte gündeme gelmiş olsa da temeli, daha önceki yıllarda başlayan bir takım ekonomik problemlere dayanmaktadır. Bunlardan ilki, ekonomide oluşan likidite fazlalığı ve finansal kuruluşların kredi verme konusunda esnek davranmasıdır.

Küresel finansal piyasadaki likidite artışı 2000 yılından 2006 yılı sonuna kadar artarak devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bankalar bu likidite fazlalığının karlı alanlara yönlendirilmesinde önemli rol oynamışlardır. Kredi kuruluşları bu likidite fazlalığını kar marjının yüksek olduğu konut sektörüne aktarmışlardır. Uzun vadeli ev kredisi veren kuruluşlar, dünyadaki olumlu ekonomik hava ve iç piyasada emlak fiyatlarının yükseleceğine ilişkin beklentiler nedeniyle, finansal kurumlarca, orta ve alt gelir grubunda olan, ödeme gücü zayıf, kredibilitesi düşük kişilere de mortgage adı verilen değişken faizli ipotekli finansman kredisi vermiş bulunmaktadır. Tüketiciler bu sistemle gayrimenkullerinin gerçek değeri üzerinde borçlanmaya, kontrolsüz bir biçimde kredi kullanmaya başladılar. Kredi kuruluşları kredi alacaklarını fonlar vasıtasıyla birçok banka ve sigorta şirketine pazarladılar. Ancak dünyadaki ekonomik gelişmeler sonucu faizlerin yükselmesi ile birlikte, zaten kredibiliteleri çok yüksek olmayan bu kişiler, ödeme güçlüğü içine girerek borçlarını ödeyemez duruma gelmişlerdir. ABD'de kullanılan kredilerin finansman kaynağı, yatırım bankalarında ihraç ettikleri tahviller aracılığıyla borçlanma suretiyle sağlanmakta olup, kredi ödemelerinde ortaya çıkan aksaklıklar, yatırım bankaları ve mortgage piyasasını olumsuz olarak etkilemiştir. Bu kuruluşlardan fon olarak riske ortak olan büyük bankalar ve şirketler de birbirini etkileyerek dünya borsalarının çöküşüne ve küresel ekonomik kriz ortamının yaratılmasına neden oldular(Kutlu, 2008:1).

Konut kredisi kullanan kişilerin kredi borçlarını ödeyememelerinin yanı sıra, krize yol açan bir neden de kredi kuruluşlarının riski iyi yönetememeleri, derecelendirme şirketlerinin, mortgage kredileri teminat gösterilerek çıkartılan menkul kıymetler hakkında doğru değerlendirme yapamamalarıdır. Kimi finansal yatırım araçlarının şeffaflıktan uzak, karmaşık bir yapıya sahip olması ve yüksek kar beklentisi ile olması gerekenden daha yüksek bir miktarda derecelendirilmesi söz konusudur. Krizin ortaya çıkmasıyla birlikte kredi derecelendirmesi yapan kuruluşlar, yüksek riskli menkul kıymetlerin notunu aşağı çekmiş, ilgili kurumsal yatırımcılar tarafından yapılan yeniden değerlendirme sonucunda menkul kıymetlerin reel değerlerinin çok düşmesine neden olmuşlardır. İkincil piyasalarda ani satışlarla birlikte yatırım araçlarının fiyatları aşağıya düşmüş, değer kayıplarıyla beraber kriz derinleşmeye başlamıştır.

Konut fiyatlarındaki suni artışlar da krize ilişkin bir diğer nedendir. Tüketiciler konut fiyatlarındaki artış ve düşük kredi faiz oranları sonucunda gelirlerinin oldukça üzerinde bir harcama eğilimine girmişlerdir. Amerika' da tüketicilerin 1994-2007 yılları arasındaki borçlanmalarının GSYİH' ya oranı % 118' den % 173' yükseldiği, borçlanma oranları da harcanabilir gelirin % 98' inden % 136' sına yükseldiği görülmüştür. Faiz oranının yükselmesiyle birlikte, kredi kullanan kişiler daha yüksek taksitlerle karşı karşıya kalmış, ödenemeyen krediler nedeniyle satışa çıkartılan konut sayısı artmış, düşme eğilimine giren konut fiyatları daha da aşağıya düşmeye başlamıştır. IMF tarafından yapılan tahminlere göre Amerikan kaynaklı mortgage kredilerinden kaynaklanan zararlar 1.4 Trilyon USD olup, 2.Dünya Savaşından sonra ulaşılan en büyük zarardır(Erdönmez,2009:86).

Krize yol açan nedenlerden biri de finansal piyasaların şeffaf olmamasıdır. Finansal kuruluşlar tarafından çıkarılan yatırım araçlarının bazıları karmaşık bir yapı içerisinde olup, yatırımcılar için bu finansal araçların takip edilmesi zordur. Ampirik araştırmalar finansal krizle, şeffaflık arasında ters yönlü bir ilişkinin bulunduğunu ortaya çıkartmıştır. Şeffaflık arttıkça finansal kriz oluşma ihtimali düşmektedir. Yani şeffaf bir kurumsal düzenlemenin şirketlerin aşırı risk almasını önleyeceğini belirtilmektedir. Bununla birlikte, 1970 yılı sonrasında sanayi sektörlerinde yaşanan kar oranlarındaki düşüşü bir çok şirketin,

finansal aktivitelerden elde ettiği spekülâtif kazançlar ile kapatmaya çalıştığı da görüşü de savunulmakta, yani finansal risk ve aşırı borçlanmanın kapitalist sistemin kendisince üretildiği ifade edilmektedir. (Yeldan, 2008).

Gelişmekte olan ülkelerde kurum ve kuruluşların şeffaflık düzeyi düşük olmaktadır. Ancak Küresel Ekonomik Kriz'in gelişmiş ülkelere başlamış olması şeffaflık tanımının ve kriterlerinin yeniden ele alınmasını gerektirmektedir.

ABD merkez bankası ile hazinesinin düzenlemeye ve denetlemeye yönelik tedbirleri almakta gecikmesi de konut piyasasında başlayan sorunların tüm finansal sistemi ve reel ekonomiyi etkisi altına almasına yol açmış ardından da krizin küresel ekonomik krize dönüşmesine neden olmuştur.

3.KÜRESEL EKONOMİK KRİZİN ÜLKELERE ETKİLERİ VE ALINAN EKONOMİK TEDBİRLER

Küresel ekonomik kriz, pek çok ülke ve sektörü derinden etkilemiş olup, özellikle ipoteye dayalı menkul kıymetlere yatırım yapan bankalar ve finansal kurumlar ciddi boyutta zarar etmiş, merkez bankaları bu kurumlara likidite desteğinde bulunmuş, faiz oranlarında indirim gitmişlerdir. Yaşanan kriz, ağır bir durgunluğa dönüşerek işsizliğe neden olmuştur. Diğer ülkelere sıcak para olarak giden sermaye, kendi ülkesine dönerek ortaya çıkan finansman açıklarını kapatmayı hedeflerken, sıcak para hareketlerini yoğun bir şekilde ekonomisinde kullanan ülkeler sermayenin çıkışıyla daha çok etkilenmişlerdir.

Krizin likidite sorunu yaratması ile birlikte bankalar kredi kullandırımına hem miktar olarak sınırlama getirmiş, hem de kredi verme kriterlerini yeniden gözden geçirmiştir. Bu durum da devam eden yatırımların durmasına, yeni yatırımların finansman sorunu ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Konut fiyatlarında düşme, işsizlik ve geleceğe ilişkin belirsizlikler nedeniyle, zorunlu harcamalar arasına girmeyen konut, otomobil gibi pek çok sektörde talep yetersizliğine neden olmuştur.

2009 yılında küresel ekonominin büyüme hızının 2. Dünya Savaşından bu yana en düşük rakam olan 0.5' e düşmesi beklenmektedir(IMF, 21). Bankaların dış piyasalardan sağladığı fonlarda da Ocak2008-Eylül 2008 döneminde Kazakistan' da 13.2 milyar USD, Rusya' da 6.6 Milyar USD, Güney Afrika' da 3.7 Milyar USD, Ukrayna' da 2.1 Milyar USD ve Türkiye' de 3.1 Milyar USD azalma olmuştur. (Erdönmez, 2009: 89, Dünya Bankası, 2009:21).

Tüm dünyayı etkisini altın alan krizden çıkmak için kabul edilen kurtarma planları ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa başta olmak üzere 12 ülkede toplam 3,5 Trilyon USD' lık bütçe içermektedir(www.cumokistanbul.org). ABD ve Avrupa Merkez Bankası başta olmak üzere dünyanın önde gelen ülkelerinin merkez bankaları piyasaya kaynak aktarılması konusunda birlikte hareket etme yönünde görüşmeler yapmaktadır.

ABD'de küresel ekonomik kriz sonrasında ABD'de 14 adet banka iflas etmiş olup, bunların aktif büyüklüğü toplamı 173 milyar 800 milyon dolar düzeyinde bulunmaktadır. Krizin ABD'ye toplam maliyetinin bu tutarla sınırlı kalmayacağı ve 1.8 trilyon dolara ulaşabileceği ifade edilmektedir (www.izafet.com). Kriz nedeniyle ABD hükümeti, bazı finansal kuruluşları kamulaştırmak, ya da merkez bankası aracılığıyla kredi desteğinde bulunmak zorunda kalmıştır. ABD'de krize karşı önlem olarak, mortgage kredilerinden

geri ödenemeyenlerin hazinece satın alınması, bankalara sermaye desteği sağlanması amacıyla yaklaşık 3 Trilyon USD' lik kurtarma planı onaylanmış olup, 250 milyar USD' in bankalara parasal kaynak olarak aktarımı kararlaştırılmıştır(www.ekonews.com).

Avrupa Birliği ülkeleri, ihracatının büyük kısmını ABD'ye yaptığı için, küresel ekonomik krizden en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Enflasyon oranları yükselme trendine girerek, ekonomik durgunluk başlamıştır.

Fransa'da, banka borçları için, 320 milyar euro, sermaye yeterliliği düşen bankalara, 40 milyar euro verilmesi kararlaştırıldı ve bunun 14 milyar euro'luk bölümü, şimdiye kadar ödendi. En önemlisi, hükümet, milli bankaların, yabancı bankalar tarafından satın alınmaması için, sıkıntısındaki bankalara her türlü desteği vereceğini açıkladı.(Törüner, 2009).

Almanya, 500 milyar euro'luk kurtarma planı açıkladı. Bunun, 400 milyar euro'luk kısmı bankalar için garanti vermede, 80 milyarlık kısmı bankalara sermaye desteğine, 20 milyarlık kısmı ise batık kredilerin satın alınmasına ayrıldı. (www.ekonews) Ayrıca, merkez bankası, banka hisselerini almaya başladı. Merkez bankası, banka yönetimlerine karışmamakla birlikte, bankaların kâr dağıtımına sınırlama getirebilmektedir. (Törüner, 2009).

İngiltere'de bankalara ilave sermaye konulması, banka borçlarına garanti verilmesi ve piyasaya ilave likidite sağlanması konusunda çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu çerçevede de hükümet, bankalara yaklaşık 250 milyar pound sermaye desteğinde bulunmuştur. Ayrıca Royal Bank of Scotland'ın yüzde 60'ı, Lloyds TSB'nin yüzde 40 hissesi hazinece satın alındı. Bunun yanı sıra, Barclays Bank'a 7.3 milyar sterlin sermaye bulundu ve 2008 kar payı dağıtımı yapılmayarak 2 milyar pound ek kaynak sağlandı. Anglo Irish Bank kamulaştırıldı. İngiltere Merkez Bankası, zordaki şirketlerin satın alınması amacıyla 50 milyar pound fon ayırdı(Törüner, 2009).

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en derin ekonomik durgunlukla mücadele eden **Japonya**, 2008 yılının son çeyreğinde yıllık yüzde 12,1 küçülmüştür. Küresel ekonomik krizle birlikte Japonya'nın ABD ve AB ülkelerine yaptığı otomobil ihracatında büyük düşüşler olmuştur. 2009 Şubat ayında bu düşüş yüzde 70 oranında gerçekleşmiştir. Japonya'nın aynı ayda ithalatı ise bir yıl öncesine göre yüzde 43 oranında azalmıştır. Japonya'nın harcama ve vergi indirimleri de içeren yeni paketinin büyüklüğü 10 ila 40 trilyon yen arasında olması planlanmaktadır.

Krizin en çok etkilediği ülkelerden biri olan **İzlanda**, 2008 yılının Ekim ayında finans sistemi ve para biriminin çökmesi ile ağır bir ekonomik buhran içerisine girmiştir. Ülkedeki tüm bankalara devlet tarafından el konulduğundan özel sektör finans sitemindeki payını tamamen kaybetmiş durumdadır.

Kriz üzerine değerlendirme yapmak ve uluslar arası ticaretin yeniden canlandırılmasına dönük önlemlerin tartışıldığı dünyanın önde gelen ülkelerinin oluşturduğu G-20 ülkeleri (19 ülke ve AB'den oluşmaktadır ve dünya ticaretinin % 80' ini elinde bulundurmaktadır), yaptıkları görüşmeler sonucunda IMF' ye 1 trilyon USD kaynak aktarılması ve kaynağın kullanımının IMF tarafından dağıtılması konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Görüldüğü üzere, ülkeler krizden çıkabilmek için, faiz oranlarında indirime gitme, döviz kuruna müdahalede bulunma, mevduata verilen garanti sınırlarının yükseltilmesi, bankalara sermaye desteği, zor durumda olan şirketleri devletleştirme, ek sermaye sağlama, borç desteği, yasal karşılık oranlarında değişiklikler yapma, bankalara kar dağıtımını yapmama, küçük ve orta büyüklükteki işletmelere destek kredileri, tüketicilere çeşitli ödeme kolaylığı sağlama yönünde hareket etmişlerdir. IMF ülkelerle çeşitli anlaşmalar yaparak kredi desteklerinde bulunmaya çalışmaktadır. Ancak bu tip politikaların faydalı olabilmesi için merkez bankaları tarafından alınan ve uygulanan kararların eş zamanlı olması gerekmektedir. Çünkü, ülkelerin ekonomik açıdan birbirlerinden etkilendiği bir ortamda koordineli bir biçimde hareket edilmediği takdirde alınan önlemlerin fayda yerine zararı olabilecektir.

Finansal kriz nedeniyle ortaya çıkan likidite sıkışıklığı gelişmekte olan ülkelerin finansal sermayeyi kendilerine çekme konusunda önceki döneme göre daha keskin bir rekabet içinde olmalarına yol açacaktır. Bu rekabetin en önemli aracı faiz oranlarıdır. Bu nedenle faiz oranlarında ciddi bir düşüş beklemek de gerçekçi olmayabilir (Alantar, 2009: 8). Bununla birlikte, gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler krizin çözümünde ortak hareket etmeli, birbirleriyle rekabet etme yerine krizi çözme yönlü hareket etmelidirler (Senghaas and Galtung, 1980: 337).

4.KÜRESEL EKONOMİK KRİZİN TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ VE ALINAN ÖNLEMLER

Küresel ekonomik krizin ABD'den, Avrupa'ya ve Türkiye'ye yansımaları söz konusudur. Çünkü Türkiye ekonomisi kriz öncesinde cari açık, dış ticaret açığı ve özel sektörün ağır borç yükünün finansmanı sorunları ile karşı karşıya kalmış durumdaydı. Türkiye'de 2001 krizi dönemi yaşandığında, diğer dünya ülkelerinde herhangi bir kriz olmadığından Türkiye ihracat desteğiyle ekonomik krizi diğer ekonomik tedbirlerle aşabilmişti.

Türkiye 2001 krizi sonrasında uluslararası piyasalardan sağlanan ucuz kredi olanağına kavuştu. Giderek artan dış açıklar (cari işlemler açıkları) önce yüksek faizlerin cazibesıyla Türkiye'ye akmakta olan sıcak parayla, daha sonraları ise şirket birleşmeleri ve özelleştirmeler ile elde edilen doğrudan yatırım finansmanı ile karşılanmaya çalışıldı. Söz konusu dönemde Türkiye dış borçluluğunu hızla yükseltti. 2003 başında 129,6 milyar dolar olan toplam dış borç stoku, 2008'in Haziran ayı itibarıyla 284,4 milyar dolara yükseldi. 5.5 sene gibi bir sürede biriktirilmiş olan 154.4 milyar dolarlık net yeni dış borcun ana kaynağı ise özel sektörün borçlanmasıydı. (Yeldan, 2008).

Küresel ekonomik kriz, ülkemizdeki menkul kıymetleştirme ve ikincil piyasanın çok gelişmemiş olması, 2001 yılında yaşanan kriz sonrasında özellikle finans sektörünün ciddi bir yeniden yapılanmaya gitmesi nedeniyle ağır bir finans krizine dönüşmemiş olmakla birlikte, büyüme oranlarının düşmesi, işsizliğin artması, döviz kurunda dalgalanmalar ile kendini göstermiştir. (Alantar, 2009:7-9).

Kriz özellikle reel sektörü daha derinden etkileyecektir. Bunun da nedeni, finans kesimi dışındaki sektörlerin, tüketicilerin, borç rakamlarındaki yükselmedir. Yüksek oranlı döviz borcu bulunan şirketlerin yükselen kredi maliyetleri ve döviz kurundaki artıştan olumsuz etkileneceği açıktır. Ulusal üretimde gerileme ve artan işsizlik ile birlikte

yaşanacak uzun süreli bir durgunluğun yaşanması doğal olacaktır. Unutulmamalıdır ki ekonomi birbirine bağlı bir zincirdir. Zincirdeki halkalardan birinin zayıflaması diğerlerini de etkilemektedir

Ülkemizde, kriz öncesinde ithalat açıklarının yükselmesi, istihdam sorunu, reel sektörün aşırı borçlanması konusunda herhangi bir denetim mekanizması getirilmemesi konusunda kalıcı önlemler alınmaması, krizin etkilerini artıran bir durumdur.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2008 yıl sonu itibariyle işsizlik oranı % 13.6' ya , genç nüfusta işsizlik oranı ise % 20.6' dan % 25.7' ye yükselmiştir. Türkiye' de üretime ilişkin önemli bir gösterge olan kapasite kullanım oranı da imalat sanayinde 2008 yılının Şubat ayına göre % 15.5 puan gerileyerek % 63.8' e kadar gerilemiştir. (Vatan, 2009:7). Bunun en önemli nedeni satın alma talebinin gerilemesidir. Küresel krizin etkileri giderek ağırlaştığından her geçen gün bir çok kişi işsiz kalmaktadır. Mart 2009 ayı itibariyle 8.758 adet şirket, 1.270 adet kooperatif ve 29.081 adet gerçek kişi ticari işletmesi kapanmıştır. (Vatan, 09.03.2009:9). İhracat rakamları 2008 yılı Mart ayına göre % 35 oranında azalmıştır. Sanayi üretimi % 12, milli hasıla % 6.2 oranında daralmıştır. (Dünya Gazetesi, 2009:7).

Krizle birlikte Avrupa ve diğer ülkelere yapılan ihracattaki düşme ülkemizi olumsuz etkileyecektir. Tüm dünya ülkelerinin ekonomik kriz içerisinde olduğu düşünüldüğünde, Türkiye' nin dış borç bulma konusunda sıkıntılar yaşayacağı beklenmektedir. Artan döviz kurları ise dış ticaret açığını daha da artıracaktır.

Ülkemizde krize karşı alınan önlemler kısaca sıralanacak olursa, Merkez Bankası'nın piyasadaki döviz ve efektif piyasasını takip ederek, aracılık faaliyetlerine yeniden başlaması kararı, yasal karşılık oranlarının düşürülerek piyasaya likidite sağlanması, merkez Bankası tarafından ihracat reeskont kredisi limitinin yükseltilmesi, bankalara likidite desteği kredisi sağlanması, Maliye Bakanlığı'na vergi borçlarının on sekiz ay süreyle yüzde 3 faizle taksitlendirilme imkânı, ÖTV ve KDV indirimi, yurtdışındaki varlıkları yurtiçine getirmeyi teşvik amacıyla kamuoyunda bilinen adıyla Varlık Barışı yasası, hisse senedi kazançlarında yerli yatırımcılara uygulanan stopajın sıfıra düşürülmesi, mevduat sigortasının kapsamını genişletme ve sınırını artırma konusunda Bakanlar Kurulu'na verilen yetki, İmalatçı KOBİ'ler, esnaf ve sanatkârlara yönelik 350 Milyon YTL'lik sıfır faizli kredi desteği paketinin KOSGEB tarafından uygulamaya konulması, işsizlik fonunun üzerinden uygulanan kısa çalışma ödeneğinin 3 aydan 6 aya çıkartılması sayılabilir(Erdönmez, s.97; Ulvi,2009: www.ortadogugazetesi).

5.SONUÇLAR

Küresel ekonomik kriz, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri etkilemekle birlikte, yoksul ülkeleri daha da tehlikeli bir biçimde etkilemektedir. Böylece, giderek halkın yoksullaşacağı, güçsüzleşen hükümetlerin sosyal, siyasi huzursuzluklarla karşı karşıya kalacağı ve dünyanın daha büyük felaketlere sürüklenebileceği konuları tartışılan bir durumdur.

Devletlerin ekonomiye müdahale etmesinin kimi ekonomistlerce kaynak israfi olarak görülmesi söz konusu ise de özellikle ağır ekonomik krizlerin aşılmasında en önemli nokta devletleştirmenin gerekliliğinin kabul edilmesidir.

Dünya finans krizinin aşılması amacıyla ABD’deki finans ve reel sektörünün yeniden yapılanması, USD eksenin kuvvetlendirilmesi, Avrupa Birliği ekseninde EURO’nun güçlendirilmesi yönünde para ve maliye politikası önlemleri alınması, finans sektöründe yapılan denetimin artırılması gereklidir.

Uluslararası ticaretin artırılması yönündeki çabalara devam edilmeli, bu konuda yeni finansman destekleri sağlanmalıdır.

Kriz dönemlerinde merkez bankalarının bağımsız olmaları gereğinden hareket edilerek, sadece fiyat istikrarından sorumlu tutulması gerektiği yönünde yapılandırma söz konusu olan ülkeler olduğu gibi, para politikası ve maliye politikalarına doğrudan yön vermesi amacıyla geniş yetkilerle donatılan ülkeler de mevcuttur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde merkez bankalarının sadece ulusal paranın değerini korumak üzere yetkilendirildiği, ekonomiye müdahale etmek üzere herhangi bir iktisat politikası uygulama yetkilerinin bulunmadığı görülmektedir. Ancak ulusal merkez bankalarının ekonomik problemlerle mücadelede başarılı olabilmesi için, kamu maliyesine ilişkin tüm politikaları uygulama konusunda yetkilerinin olmasında yarar bulunmaktadır. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus, büyük depresyon dönemlerinde tüm dünya ülkelerinin birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğu dikkate alınarak ortak bir maliye-para politikası uygulama konusunda karar alan, ülkeleri bu kararların uygulanıp uygulanmadığı konusunda denetleyecek bir üst kuruluşa, “dünya merkez bankasına” ihtiyaç olduğunun tartışılması gerektiğidir.

Krizin etkisiyle küresel ekonomik büyümenin düşeceği yönündeki öngörüler de dikkate alınarak, Dünya merkez bankası, küreselleşen dünyada ortak para, faiz ve döviz kuru politikaları izleme konusunda yol gösterici olmalı, fiyat istikrarını sağlama konusunda çaba göstermeli, bankaların ve finans kurumlarının kredilendirmede şeffaf bir yapıda olduğunun denetlendiğini izleyebilmeli, krizden daha çok etkilenen az gelişmiş ülkelere kaynak aktarımı konusunda yol gösterici olmalı, bu konularda ülkelere desteklenmeli, alınan tavsiye ve kararlara uyulmalıdır.

Türkiye’de devletin en önemli gelir kaynağı olan vergi gelirleri, ağırlıklı olarak harcamalardan alınan vergilerden elde edilmekte, ancak harcamaların düşmesi ile bu olanaktan yoksun kalmacaktır. Ancak, özellikle durgunluk dönemlerinde piyasanın canlanması için vergilerin düşürülmesi de alınabilecek en önemli önlemlerden biridir. Kısa dönemde gelir kaybına uğranılmış gibi görünse de ekonomideki canlanma ile birlikte uzun dönemde olumlu etkileri mutlaka görülecektir.

Kamu harcamalarının artırılması, özellikle iç talebi canlandırmak için orta düzey gelir sahipleri ile yoksullara, harcama yapmak üzere kullanabilecekleri gelir transferi yapılmasında yarar vardır. Çünkü talep artışı olmadan üretimde canlanma olmasının beklenmesi mümkün değildir.

Küresel ekonomik krizden, daha önce yaşanan krizlerde olduğu gibi çıkılacak, yeniden ekonomik canlanma başlayacaktır. Ancak bu krizin dip noktasına ulaşıp ulaşılmadığı konusu henüz netleşmemiştir. Bu krizden çıkış ve daha sonraki zamanlarda ağır krizlerle karşılaşmamak amacıyla, kredi kullandırımında daha dikkatli bir risk yönetimine gidilmesi, derecelendirme kuruluşlarının daha gerçekçi puanlama yapması, sermaye yeterliliğine ilişkin belli standartlar getirilmesi, likidite, faiz ve kurlara ilişkin risk yönetiminin daha titiz bir şekilde takip edilmesi, hükümetlerin ve merkez bankalarının

birlikte hareket etmesi, alınan önlemlerin eş zamanlı uygulanması ve bunların denetlenmesi için bir üst düzenleyici kuruluş olarak Dünya Merkez Bankası kurulması gereği düşünülmelidir.

KAYNAKLAR

- Alantar,D.(2009), “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye’nin Makroekonomik Göstergelerine Etkisi”, Bütçe Dünyası Dergisi, Cilt 3, Sayı.31.
- Amin,S.(1999), “Kapitalizmin Hayaleti”, Sarmal Yayınevi,1.Baskı.
- Dobb M.(1999), “Kapitalizmin Dünü ve Bugünü”, İstanbul, İletişim Yay., 3.Baskı.
- Durucker P.F.(1998), “Yeni Gerçekler”, T.İş Bankası Kültür Yayını, 6.Baskı.
- Dünya Bankası (2009), “Global Economic Prospects”, **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**
- Erdönmez P.A.(2009), “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronoljisi”, Bankacılar Dergisi, Sayı:68.
- Grossman H.(1998), “Kapitalist Sistemde Birikim ve Çöküş Yasası”, Kabalcı Yayınevi.
- Kutlu K.(2008), “Küresel Ekonomik Kriz, Liberalizm ve Türkiye”, 03.10.2008, www.kocpost.ku.edu.tr.
- Senghaas D.(1981),“Peripherer Kapitalismus Analysen Über Abhängigkeit und Unterentwicklung“, Germany.
- Senghaas D., Galtung J.,(1980),“Kapitalistische Weltökonomie Kontroversen über ihren Ursprung und ihre Entwicklungsdynamik“, Germany.
- Slater P.(1998),“Frankfurt Okulu“,Kabalcı Yayınevi, 1.Baskı.
- Törüner Y. (2009),“ İngiltere’ de Krize Karşı alınan Tedbirler”, Milliyet Gazetesi, 17.02.2009.
- Ulagay O.(2009), “Fin de siècle (Bir devrin acılı sonu)“, Milliyet Gazetesi, 12.01.2009.
- Ulvi İ.(2009), “Hükümetin Krize Karşı Aldığı Tedbirler İşe Yarayacak mı?, Ortadoğu e-gazete, 14.04.2009, <http://www.ortadogugazetesi.net>.
- Yeldan E.(2008), “Küresel Krizden Somut Dersler”, 24.09.2008, <http://www.bilkent.edu.tr>.
- Yeldan E.(2008),”Küresel Kriz Türkiye’yi Nasıl Etkileyecek”, Cumhuriyet Gazetesi, 08.10.2008.
- Yılmaz A.(2002),“Kapitalist Devleti Anlamak“, İstanbul, Aykırı Yayıncılık.
www.izafet.com/beyin-firtinasi/337186-10-soruda-kuresel-kriz.html
www.cumokistanbul.org/content/view/194/72.
- Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.** “ülke ülke küresel kriz ve yaşananlar”.
Vatan Gazetesi, 11.03.2009.
Vatan Gazetesi ,09.03.2009.
Dünya Gazetesi, 02.04.2009.

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA REKABETİN YENİ BOYUTLARI VE İŞLETMELERDE STRATEJİK LİDERLİK

THE NEW ASPECTS OF RIVAL IN GLOBALIZATION OF THE WORLD AND STRATEGIC LEADERSHIP IN ENTERPRISES

Mehmet İNCE¹

Fatma ÇAKICI²

ABSTRACT

The commercial borders of the countries have started to disappear with globalization, and the world has become a global village. This situation causes enterprises to compete with both national and international rivals, so enterprises have to provide their consistence and development in a strict and difficult rival environment. Enterprises need to use global rival strategies effectively besides being continually innovation and development to become successful. The success of enterprises that want to become successful in markets becoming more dynamic by gaining rival dominance depends on the ability to perceive the changes in their environment in short term, adapting them in their own constitution and directing the changes. The development of the enterprises by profitable and continuing rival advantage is possible with innovative and creative projects produced by human resources. It is understood that strategic leadership and in a relation with ability management are very strong when the strategies and management systems of successful enterprises are examined. Strategic leadership is shaping the future by foreseeing, composing of necessary management understanding and authorizing the other manager and employers in the light of this knowledge, leading them to innovative and creative targets in terms of foundation's vision, providing the technologic change fast when necessary in a complex global rival environment. In this study, globalization, getting over the rival environment caused by it and strategic leadership subjects that are one of the effective factors to achieve it are going to be mentioned.

ÖZET

Küreselleşmeyle beraber, ülkeler arasındaki ticari sınırlar ortadan kalkmaya başlamış, dünya global bir köy halini almıştır. Bu durum, işletmelerin hem ulusal rakipleriyle hem de uluslararası rakipleriyle sürekli rekabet içinde olmaları durumunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla işletmeler günümüzde daha sıkı ve zorlu bir rekabet ortamı içinde gelişimlerini ve devamlılıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. İşletmelerin başarılı olmaları için küresel rekabet stratejilerini etkin bir şekilde kullanabilmelerinin yanı sıra aynı zamanda sürekli bir yenilik ve gelişim içinde olmaları gerekmektedir. Gittikçe daha dinamik hale gelen pazarlarda rekabet üstünlüğü elde ederek başarılı olmak isteyen işletmelerin başarısı

¹ Yrd. Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF. Kamu Yönetimi Bölümü

² Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi İİBF. Kamu Yönetimi Bölümü

çevrelerinde yaşanan değişimi kısa vadede algılayıp, bunu kendi bünyelerinde uyarlayabilme ve değişimi yönlendirebilme yeteneğine bağlıdır. Kuruluşların karlı ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayarak büyüebilmesi, sahip oldukları insan kaynaklarının yenilikçi ve yaratıcı projeler üretebilmesiyle mümkündür. Başarıyı yakalayan kuruluşların stratejilerine ve yönetim sistemlerine bakıldığında stratejik liderliğin ve buna bağlı olarak "yetenek yönetimi" nin çok güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Stratejik liderlik; geleceği öngörerek şekillendirebilmek, bunun için gerekli stratejik yönetim anlayışını oluşturabilmek ve bu doğrultuda diğer yönetici ve çalışanları yetkilendirerek, onları kuruluş vizyonu doğrultusunda yenilikçi ve yaratıcı hedeflere yönlendirerek, karmaşık küresel rekabet ortamında, gerektiğinde hızla stratejik değişimi sağlayabilmektir. Çalışmada, küreselleşme, küreselleşmenin sebep olduğu rekabet ortamının aşılması ve bunun başarılabilmesinde etkili olan faktörler arasında yer alan stratejik liderlik konularına değinilecektir.

1.GİRİŞ

Küreselleşmeyle beraber, ülkeler arasındaki ticari sınırlar ortadan kalkmaya başlamış, dünya global bir köy halini almıştır. Bu durum, işletmelerin hem ulusal rakipleriyle hem de uluslararası rakipleriyle sürekli rekabet içinde olmaları durumunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla işletmeler günümüzde daha sıkı ve zorlu bir rekabet ortamı içinde gelişimlerini ve devamlılıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. İşletmelerin başarılı olmaları için küresel rekabet stratejilerini etkin bir şekilde kullanabilmelerinin yanı sıra aynı zamanda sürekli bir yenilik ve gelişim içinde olmaları gerekmektedir. Gittikçe daha dinamik hale gelen pazarlarda rekabet üstünlüğü elde ederek başarılı olmak isteyen işletmelerin başarısı çevrelerinde yaşanan değişimi kısa vadede algılayıp, bunu kendi bünyelerinde uyarlayabilme ve değişimi yönlendirebilme yeteneğine bağlıdır.

Kuruluşların karlı ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayarak büyüebilmesi, sahip oldukları insan kaynaklarının yenilikçi ve yaratıcı projeler üretebilmesiyle mümkündür. Başarıyı yakalayan kuruluşların stratejilerine ve yönetim sistemlerine bakıldığında stratejik liderliğin ve buna bağlı olarak "yetenek yönetimi" nin çok güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Stratejik liderlik; geleceği öngörerek şekillendirebilmek, bunun için gerekli stratejik yönetim anlayışını oluşturabilmek ve bu doğrultuda diğer yönetici ve çalışanları yetkilendirerek, onları kuruluş vizyonu doğrultusunda yenilikçi ve yaratıcı hedeflere yönlendirerek, karmaşık küresel rekabet ortamında, gerektiğinde hızla stratejik değişimi sağlayabilmektir.

Çalışmada, küreselleşme, küreselleşmenin sebep olduğu rekabet ortamının aşılması ve bunun başarılabilmesinde etkili olan faktörler arasında yer alan stratejik liderlik konularına değinilecektir.

2.KÜRESELLEŞME VE REKABET

2.1.Küreselleşme

Dünya yaklaşık son yirmi yıldır hüküm süren hızlı bir değişim sürecinden geçmektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan ve 20. yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran çok yönlü değişim dinamikleri, 21. yüzyılın başlaması ile birlikte yeni bir çehre kazanan dünya düzeninin de temel dayanaklarını oluşturmuşlardır.¹

¹ Ulvi Saran, "Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri," <http://www.sobiadacademy.net/sobem/e-kamuyonetim/kamuda-kalite/saran1.pdf>, 17.3.2009

Küreselleşme kavramı, üzerinde en çok tartışma yaşanan kavramlardan biridir. Genellikle, küreselleşme üzerindeki tartışmalar genel olarak iki görüş etrafında odaklanmaktadır. Bunlar, küreselleşmeye şüpheyle yaklaşanlar ile küreselleşmeyi fırsat ve gelişme aracı olarak açıklamaya çalışanlardır.¹

Küreselleşmeye şüpheyle yaklaşanlar; küreselleşmenin ülkeler arasında belirgin eşitsizliklere, dünyadaki şiddetin ve gelecek konusundaki belirsizliğinin artmasına, doğal güzelliklerin ve kaynakların yok olmasına, yerel kültürü yok ederek kültürel yozlaşmaya neden olduğu iddialarında bulunmaktadır.² Buna karşın küreselleşmenin gelişimin öncüsü olduğu, insanlığın önüne yeni fırsatlar çıkardığı ve çıkaracağı görüşleri de bulunmaktadır.³

Küreselleşme kavramı 1980 lere doğru Harvard, Stanford, Columbia gibi prestijli Amerikan işletme okullarında kullanılmaya baladı ve yine bu çevrelerden çıkmış bazı iktisatçılar tarafından popülerize edildi.⁴

Küreselleşme, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanımlanması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içermektedir. Küreselleşme bir bakıma, maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak, dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir.⁵

Küreselleşmenin faydası ya da zararı belki tartışılabilir ama kaçınılmazlığı bir gerçektir. Dolayısıyla her toplum ve her örgüt bu süreçten etkilenmektedir. Küreselleşme süreci; örgütlerin birbiri ile rekabetini hızlandırmış, örgütlerdeki zaman kullanımını, karar ve uygulamalardaki hız ve değişimi başlı başına stratejik bir etmen haline getirmiştir.⁶ Bu çerçevede, bütün dünyayı etkileyen bu oluşumun sonuçlarını iyi kestirmek, ona göre davranmak çağdaşlığın ve güncelliğin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmaktadır.⁷

Hangi sektörde olursa olsun, günümüzün hızla değişen ve artan rekabet koşullarında klasik rekabet kavramının yanında, küresel rekabet kavramı ortaya çıkmıştır. Küresel rekabet firmalar arasındaki basit rekabetin dışında bir oluşumdur. Yaşadığımız yüzyılda ekonomik, sosyal ve teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler pazarların küreselleşmesine, uluslararası rekabetin yapısal ve boyutsal olarak şekil değiştirmesine neden olmuştur.⁸

Pek çok alanda kendisini hissettiren küreselleşme olgusu, işletmeleri de farklı boyutlarda etkilemektedir. İşletmelerin yapıları, yönetim anlayışları ve üretim biçimleri gibi pek çok değişik konu ya hızlı bir gelişim süreci içine girmekte veya tamamen yenilenmektedir. İşletmelerin küreselleşme ile birlikte yapıları daha fazla etkilenmekte ve değişikliğe uğramaktadır.⁹

¹ Oğul Zengingönül, Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme, Adres Yayınları, Ankara, 2004, s.1

² Nilgün Tural, Küreselleşme, İletişim ve Kültürlerarasılık, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006, s.25

³ Zengingönül, a.g.e., s.2

⁴ Taner Timur, Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, İmge Kitabevi, Ankara 1996, s.7

⁵ Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı İhtisas Komisyonu Raporu, 1995 s.1

⁶ Haldun Ersen, Topyekün Mükemmelleşme Sürecinde İnsan Kaynakları ve Kalite, Maestro Yayınları, İstanbul 2003, s.10

⁷ Emre Kongar, "Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür". http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php. Erişim Tarihi: 25.3.2009.

⁸ Nilüfer Yalçın, "Küresel Rekabet", http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=82,15.3.2009

⁹ Hasan Tağraf, "Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", C.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, C:3, S:2, 2002, s:34

2.1.Rekabet

Rekabet, bir işletmenin müşterilerinin isteklerini, diğer işletmelerden daha etkin ve verimli olarak yerine getirmesi, yani mal ve hizmetleri daha kaliteli ve ucuz olarak sunmasıdır. Kapitalist sistem içerisinde rekabetçi ürün ve hizmetler ortaya koyamayan işletmeler, yaşamını devam ettirme ve büyüme amaçlarını gerçekleştirememektedirler.¹

Rekabet duygusu insanların aslında doğaları gereği sahip olduğu bu tutkunun eyleme yansımalarıdır. Zaten ilerlemenin olabilmesi ve insanların gelişimlerini tamamlayabilmesi için, kötü ve yetersiz olanın elenmesi ve iyi ve tamam olanın sürdürülmesi gerekir. Rekabet olgusu bu bağlamda seçici ve eleyici özelliğiyle toplumun ve dünyanın mükemmelere ulaşmasını düzenlemektedir. Aslında bu yarışmacı özellik sadece insanlara has bir nitelik olmayıp doğal hayatta da sürekli gözlenmektedir.²

Küresel rekabette teknolojik altyapı, eğitim sistemi, kamu-özel sektör ilişkileri, ekonomi politikaları iç içe geçmektedir. Bu nedenle küresel rekabet ortamında, sadece firmalar değil aynı zamanda hükümetler de giderek önemli bir rol oynamaya başlamışlardır. Bir ülkede uluslararası düzeyde rekabet gücü sağlayacak bir ortam oluşturulmamış ise sektörel rekabet gücü sınırlı olmakta ve korunmasında engeller ortaya çıkmaktadır. Uluslar arası rekabet ortamlarında firmaların dinamik ve rekabetçi yönetim stratejileri rekabet şanslarını artırmakta tek başına yeterli olmamaktadır. Bunun için firmaların içinde yaşadıkları ülkelerin uluslararası gücünden yararlanmaları, destek almaları gerekmektedir.³

Küreselleşmenin sonucu olarak artan rekabette, performansı iyi olan işletme diğerlerini pazardan silmektedir. Çünkü, herhangi bir işletmenin sunduğu en düşük fiyat, en yüksek kalite ve en iyi hizmet, kısa zamanda tüm rakip işletmeler için bir standart oluşturmaktadır. İşte böylesi bir rekabet ortamında dünyanın en iyileriyle omuz omuza duramayan bir işletme, kısa süre içinde kendisine duracak yer bulamaz hale gelmektedir.⁴

Piyasada faaliyette bulunan her işletmenin birincil amacı varlığını sürdürmek ve geliştirmektir. Bu amacın karşısındaki en büyük engel ise gittikçe sertleşen rekabet unsurudur. İşletmelerin rekabetten kaçınmaları mümkün değildir. Rekabet mekanizmasının zorunlu ve zorlayıcı yapısı ayakta kalan piyasa katılımcılarının içsel bir rekabet gücüne ve dolayısıyla rekabetçi bir üstünlüğe sahip olduğunu önceden veri kabul eder.⁵

Rekabetin stratejik boyutu, küresel rekabet ortamında işletmelerin hangi stratejik karar, stratejik davranış ve stratejik kurumsallaşma içinde olması gerektiğini incelemektedir.⁶

3.STRATEJİ VE STRATEJİK LİDERLİK

3.1. Kavramsal Olarak Strateji ve Stratejik Liderlik

Strateji kavramı, amaç yönelimli faaliyetleri belirleme, öncelik ve tamamlayıcılık derecelerine göre sıralama sanatı olarak tanımlanmaktadır. Stratejiler, değişen çevre koşullarını işletme için tanıdık kılmayı ve örgüt amaçlarının en mükemmel tarzda

¹ Ömer Akat, Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi, Ekin Kitabevi, Bursa 1996, s.23

² Nevriye Altuntuğ, Küresel Rekabet Ortamında Ayırt Edici Ve Sürdürülebilir Üstünlükler Bağlamında Temel Yetenek Tabanlı Stratejiler Ve Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, S.D.Ü.,Sos. Bil. Ens. İşletme Ana Bilim Dalı, Isparta 2007, s:140

³ Yalçın, a.g.m.

⁴ Michael Hammer, James Champy, Değişim Mühendisliği, Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul 1997, s.19 dan akt. Ebru Güzelcik, Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1999, s.40

⁵ Altuntuğ, a.g.e., s. 146

⁶ Altuntuğ, a.g.e., s. 157

gerçekleştirilmesini hedefleyen kapsamlı, bütünlük ve birleştirici yönü ağırlık taşıyan bir dizi planlar setidir.¹

Stratejik kelimesi geniş anlamda; en önemli uzun vadeli planlama, en önemli ve karmaşık kararlar, bir hareketin faydalı etkileri hatta en üst düzeyde karar verme kabiliyetine sahip liderler anlamlarını da ifade etmektedir. Strateji amacı; **Sonuç, Yöntem Ve Araçları** birleştirmek olan bir plandır. Burada zor olan, belirsiz, karmaşık ve geçici bilgi, belge ve verilere dayalı bir karar vermek için kafa yormaktır.² Stratejiler de stratejik yönetim gibi uzun dönemli hedeflere yöneliktir.³

Stratejinin amacı; sonuç, yöntem ve araçları birleştirmek olduğuna göre stratejik liderin görevi de sonuçlara karar vermek en etkili yöntemi seçmek ve bunu uygulamak için en etkili araçlara karar vermek olmalıdır. Stratejik planlama ise eğer strateji bir plan ise Stratejik Liderlik; düşünme ve etkili plan geliştirmek karar vermektir. Stratejik seviyede liderlik yapmak için gerekli olan beceriler taktiksel ve operasyonel seviyedeki liderlik için gereken donanım ve altyapıdan daha gelişmiş ve daha karmaşıktır. Kısacası; stratejik liderlik, karmaşıklık ve belirsizlik ortamında önemli kararlar alabilen tecrübeli ve üst düzey bir liderin durumudur.⁴

Stratejik lider olmak isteyen idarecilerin "ne" ve "nasıl" sorularına karşı çoğu kez stratejik halk idareleri ve üçüncü sektör teşkilâtları yapmacık tavırlar takınırlar. "Ne" sorusu muhtevaya ait bir sorudur. Stratejik liderler teşkilâtlarında değişikliği başarmak için ne sorusunu nasıl kullanacaklarını ve stratejinin hangi stratejiye benzediğini bilmek isterler. "Nasıl" sorusu metoda, usûle ait bir sorudur. Bir stratejinin nasıl tayin edileceği, liderlerin teşkilâtları tarafından bu stratejinin nasıl kullanılacağı stratejik liderleri aynı derecede ilgilendirmektedir.⁵

Stratejik liderlik farklı kültürlerin, makamların, gündemlerin, kişilik ve isteklerin bulunduğu bir ortamda karar verebilmeyi gerektirir. Hatta bununla kalmaz, çok ortaklı çok uluslu şirketlerde, hem kendileri hem ortakları için kabul edilebilir, uygulanabilir ve arzu edilen bir planlama yapmayı gerektirir. Ayrıca; stratejik liderlik akıllı ve mantıklı kararlar almayı gerektirir.⁶ Strateji kavramı, günümüzde çok sık kullanılmaya başlanmış ve işletme kültüründe önemli bir yere sahip olmuştur. Stratejik yönetim sürecinde belirlenen ve liderin uygulayacağı stratejiler; gelecek yönelimli, esnek ve fark yaratacak stratejiler olmalıdır.⁷

3.2.Liderlik ve Stratejik Liderlik

1980'li yılların başlarında yönetim, yavaş yavaş bireylerin bütünlüğüne saygı göstermeye başlamıştır. Bu bireyler, müşteriler, çalışanlar ve rakip firmalardır. Yavaş yavaş yönetim, yerini liderliğe bırakmıştır. Liderlik, bazı iş idarecilerinin kontrolü altında eski efendi-köle modelini tekrar yaratma yönünde kullanılmıştır. Fakat bireylerin haklarına, kabiliyetlerine ve arzularına saygı gösteren bir çok iş idarecisinin kontrolündeki liderlik, insanları sadece yönetmekten, onları motive etmeye doğru gelişmiştir.⁸

İşletme ve yönetim problemlerinin giderek artmasıyla birlikte, konuya daha sistematik bir şekilde yaklaşma ihtiyacı duyulmuş ve 20. yüzyılın başlarından itibaren bilimsel çalışma ve araştırmalar başlatılmıştır. Stratejik yönetimin ortaya çıkışı da yönetim

¹ Altuntuğ, a.g.e., s. 135

² Col W. Michael Guillot, USAF, Strategic Leadership, Air & Space Power Journal - Winter 2003, s.1

³ Hayri Ülgen, S. Kadir Mirze. İşletmelerde Stratejik Yönetim. Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s:34

⁴ Guillot, a.g.m., s.2

⁵ Ekrem Yaman, Stratejik Liderlik, Mersin Tercüman Gazetesi, 2.2.2009 <http://www.mersintercuman.com/detay.asp?p=y1240>, 3.3.2009

⁶ Guillot, a.g.m., s.1

⁷ Arman Kırım, Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim. 7. Baskı. Sistem Yayınları, İstanbul 2005, s:9

⁸ Güzelcik, a.g.e., s:100

biliminin doğuşundan oldukça sonradır ve genel bir ifadeyle 20. yüzyılın ikinci yarısına rastlar.¹

Stratejik liderlik teorisi işletmelerin üst düzey yöneticilerinin ve özellikle CEO'ların birer yansımaları olduğu varsayımına dayanmaktadır ve "üst düzey yöneticilerin spesifik bilgisi, deneyimi, değerleri ve tercihleri sadece verdikleri kararlarına değil karar verme durumlarında yaptıkları değerlendirmelerine de yansımaktadır."²

Stratejik liderlik kavramına ilk olarak 1984 yılında Hambrick ve Mason tarafından, örgütlerin üst yönetimi ile ilgili yapılan bir çalışmada rastlanmaktadır.³

Hitt'e göre stratejik liderlik, rekabet üstünlüğü için önemli bir kaynaktır. Bu görüşü benimseyen ünlü yazar Senge'de, işletmelerin rekabet üstünlüğü elde edebilmelerinde ve yüksek performansa ulaşabilmelerinde gerekli olabilecek en önemli aracın stratejik liderlik olduğunu ileri sürmektedir.⁴

Bir başka tanımda stratejik liderlik; geleceği öngörerek şekillendirebilmek, bunun için gerekli stratejik yönetim anlayışını oluşturabilmek ve bu doğrultuda diğer yönetici ve çalışanları yetkilendirerek, onları kuruluş vizyonu doğrultusunda yenilikçi ve yaratıcı hedeflere yönlendirerek, karmaşık küresel rekabet ortamında, gerektiğinde hızla stratejik değişimi sağlayabilmektir.⁵

Stratejik liderlik ve yönetim süreci etkileşiminde stratejik planlama ve stratejik yönetim önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde değişimlerin ve çevresel faktörlerin belirgin olmaması, stratejik yönetim düşüncesinin yerleşmemiş olması, iç ve dış çevreyi analiz için gerekli temel araştırmaların yetersizliği, siyasal ve buna bağlı olarak patronaja dayalı yönetim nedeniyle yönetsel istikrarsızlık, stratejik planlamanın önemine güdülemeyen üst yönetim, kaynak yetersizliği, stratejik planlamanın tam olarak başarısızlığa ulaşmasını engelleyebilecek faktörler arasındadır. Öte yandan bir taraftan da belirsizlik ve değişim devam ettiği, kaynaklar kıt olduğu sürece stratejik yönetim düşüncesinin önemi daha da artmaktadır. Çünkü, bu yolla çevresel analizler yapılacak, misyon ve vizyona dayalı yönetim ile örgütler rekabet ortamında başarılı olacak, yaşamlarını uzun dönemde sürdürebileceklerdir. Liderlerin, izleyicilerini karakter, yetenek ve beklentileri doğrultusunda devamlı değişime tabi tutabilmeleri de önemlidir.⁶

3.3.Stratejik Liderlik Süreci

Literatürde stratejik liderlik uygulamaları farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Ortak varsayımlara göre, stratejik liderlik birbiriyle etkileşimli yedi unsurdan oluşan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bunlar, işletmeye stratejik bir yön verilmesi, temel yeteneklerin belirlenmesi, insan sermayesinin geliştirilmesi, yeni teknolojilerin etkinlikle kullanılması, değişime açık bir örgüt kültürünün yaratılması, etik uygulamaların davranışsal bir norm olarak örgüt kültürüne yerleştirilmesi ve stratejik faaliyetlerin etkin olarak kontrol edilmesidir.⁷

Çeşitli düşünürler stratejik liderlik kavramı ve stratejik liderin görevleri ile ilgili olarak farklı kriterlere öncelik vererek ama birbiriyle bağlantılı olmasının ve birbirini

¹ Ömer Dinçer, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım Yayım, İstanbul 1996, s :23

² Senem Besler, İşletmelerde Stratejik Liderlik, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s:16

³ Tahir Akgemci, Stratejik Yönetim, Gazi Kitabevi, Ankara 2008, s:516

⁴ Besler, a.g.e., s:18

⁵ Nilfen Altıntaş, "Stratejik Liderlik ve Yetenek Yönetimi", www.ugurzel.com/dosyalar/doc_download/67-stratejik-liderlik-ve-yetenek-yoenetimi.html , 15.3.2009.

⁶ Üzeyir Garih., İş Hayatından Kesitler ve Gençlere Tavsiyeler, Hayat Yayınevi, İstanbul 2000, s:102'den akt: Orçun Sütçü, Stratejik Liderlik, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2008, s:54

⁷ Besler, a.g.e., s:33

tamamlamasının önemini vurgulayarak bir özellikler seti oluşturmuşlardır. Buna göre bir stratejik liderin taşıması gerekli olan özellikler şunlardır.¹

- Öncelikle örgütsel tasarım yeteneğine sahip olmalıdır. Hamel ve Prahalad bu özelliği “stratejik mimarı” kavramının kilit unsuru olarak görmektedir.
- Çalışanlara yol gösteren ve onların yeteneklerini açığa çıkarmalarını kolaylaştıran bir öğretmen kimliğine bürünmelidir.
- Tüm işletme amaçlarını kapsayan ve çalışanlar tarafından paylaşılan bir vizyon inşa etmelidir.
- Sistematik ve bütüncül bir kavrayışla anlık olaylara takılmayıp bu anlık olayların uzun dönemli bağlantılarını kurabilmelidir.
- Yeniliklere, yeni düşünce, davranış ve uygulama yöntemlerine sıcak bakmalı ve teşvik edici olmalıdır.

Son zamanlarda liderlik “yetenekleri” hakkında uzun listeler hazırlanmasına rağmen bir liderde olması gereken temel vasıflar basit bir şekilde ifade edilebilir. Herhangi bir basamaktaki çekirdek rol kırılarak üç halka modelinden çıkarılan geniş fonksiyonları oluşturur. Bu üç genel fonksiyonlar şunlardır:²

Şekil 1. Stratejik Liderliğin Geniş Fonksiyonları

Stratejik liderin ana sorumluluğu, ne kadar büyük ya da ne kadar önemli olurlarsa olsunlar teşkilatın kısımları değil, teşkilatın bütünüdür. Ve tanımı gereği, bir bütün bir kısımdan daha karmaşık bir yapıdır.³

Stratejik liderlik, liderliğin daha karmaşık bir türüdür. Bu yüzden, liderlik için gerekli olarak kabul edilen hemen hemen her özellik stratejik liderliğin de bir özelliğidir. Fakat, geleceği görebilme, vizyon yaratabilme, esnek olabilme, diğer kişileri güçlendirebilme yetenekleri aracılığıyla gerektiği zamanlarda stratejik değişimleri yapabilen kişi olarak

¹ Ömer Dinçer, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Yayınları., İstanbul, 1998, ss. 354-355

² John Adair, Etkili Stratejik Liderlik, Çev. Salih Fatih Güneş, Babıalı Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2005, s:93

³ Adair, a.g.e., s:95

tanımlanan stratejik liderlik işletmenin yaşamını ve rekabet üstünlüğünü sürdürmesi ile ilgili olduğundan, tüm paydaşlara yarar sağlayacak, geleceğe dönük, yönlendirici yetenek ve özelliklere sahip olması diğer özelliklere göre daha fazla önem taşımaktadır. Bu bağlamda stratejik liderliğin sahip olması gereken özellikleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.¹

- Başkalarının duygu düşünce ve davranışlarını anlamlı ve olumlu etkileyebilme,
- Belirsizliklerle baş edebilme,
- Bir görev duygusu yaratabilme,
- Çevresel koşullara uygun cesur kararlar alabilme,
- Deneyimlerden öğrenme ve uyum sağlama kabiliyeti ve isteği,
- Esnek olabilme,
- Etik standartları yerine getirme,
- Geleceği görebilme,
- Gerçek bir stratejik değer yaratmaya katılma,
- Fikirleri satma kabiliyeti,
- İlişkide bulunduğu herkesle ilişkilerinde etkin olma ve geliştirme,
- İnsan kaynaklarını etkili yönetebilme,
- Çalışanların güvenine sahip olma,
- Kendi paradigmalarını ve yeteneklerini sürekli sorgulama ve geliştirebilme,
- Müşteri ihtiyaçlarının stratejik olarak gözden geçirilmesinde aktif rol alma,
- Organizasyonun değişen şartlara cevap verme, yeni fırsatların farkına varma ve yenilikçi fikirleri destekleme fonksiyonlarının sürekliliğini sağlama,
- Paydaşlarla iyi ilişkiler kurabilme,
- Strateji formülasyonu ve uygulamasında fikir birliğini oluşturma ve güç mücadelelerini kontrol altında tutma,
- Strateji uygulama sürecinde sürece ilişkin bilgi edinme; raporlar, en son faaliyet sonuçları, müşteriden geri bildirim, rakiplerin rekabetçi reaksiyonlarını izleme; işgörenleri dinleme ve ilk elden durumu gözlemleme,
- Stratejinin uygulanmasına öncülük etme,
- Stratejinin uygulanmasını ve stratejik performansın artırılmasını sağlayıcı düzeltici önlemler alma,
- Stratejiyi başaracak ve yüksek seviyelerde performans gösterecek enerjiyi veren örgüt kültürünü destekleme,
- Takımları ve insanları geliştirme,
- Teknolojinin stratejik ve etkin olarak kullanımını sağlama,
- Vizyon yaratabilme.

Stratejik S5K Fonksiyonları

Başarılı bir stratejik liderlik bazı kilit fonksiyonların etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine dayanmaktadır. Biz bunları **S5K** olarak tanımlanmaktadır.. Bunla Stratejik: **K**urgu-**K**onum-**K**ontrol-**K**adro-**K**ültür olarak verilebilir. Bu fonksiyonların kuruluşların yaşı, ölçeği ve yapısı ile doğrudan bir ilişkisi yoktur. Bir kişili basit yapı

---

¹ Ülgen ve Mirze, a.g.e., s: 175

kuruluşlardan yüzbinlerce kişilik çok karmaşık kuruluşlara kadar ürün ve hizmet sunmayı planlayan her kuruluşun her dönemi ve yapısı için geçerlidirler.¹

Stratejik Fonksiyonlar (S5K)	
Stratejik Kurgu	Kuruluş varlık nedeninin (Misyon ve Vizyon) ve Hedeflerinin Belirlenmesi
Stratejik Konum	Kuruluş Yapısının, Yetkinlikler (Capabilities) Becerilerin (competencies) Yaratılması ve Geliştirilmesi.
Stratejik Kontrol	Dengeli ve Uyarıcı bir Stratejik Kontrol Sistemi Yaratılması ve sürdürülmesi
Stratejik Kadro	İnsan Kaynağının Geliştirilmesi ve Strateji ile bütünleştirilmesi
Stratejik Kültür	Deontolojiye Dayanan Etkin bir Kuruluş Kültürünün yaratılması ve yaygınlaştırılması

3.4. Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Bir Enstrüman Olarak Stratejik Liderin Rolü

Stratejik liderlerin başarısında, amaca uygun olarak hazırlanan ve etkili bir biçimde uygulanabilen uzun süreli planların varlığı önem taşır. Yönetimde stratejik liderlik fonksiyonunun yeterince kabul görmesiyle; “bugünden yarına veya daha ötesine hazırlık yapmak, geleceği tahmin etmek, örgütün gelecekteki işlevlerinin nasıl bir seyir göstereceğini sistemli bir biçimde öngörmek, belirsizliği kısmen de olsa giderebilmek, olası riskleri bugünden göğüsleyebilmek, kriz ve benzeri ortamları en az kayıp veya en çok fayda ile atlatabilmek, alanında tercih edilen bir örgüt olabilmek ve örgütsel yaşamı sürekli kılmak” daha da kolaylaşabilir.²

İyi bir stratejik lider; geleceği doğru değerlendirmeler yaparak şekillendirebilen, bunun için gerekli stratejik yönetim anlayışını oluşturan ve bu yönde diğer yönetici ve çalışanlara görevler vererek, onları yenilikçi ve yaratıcı olmaya yönltebilmelidir. Stratejik lider, karmaşık küresel rekabet ortamında, gerektiğinde hızla karar alabilmeli ve seri bir şekilde stratejik değişimi sağlayabilmelidir. Bir kuruluşu, teslim aldığı noktadan alıp çok daha ilerilere; bu yönde insanlara öncü olmakla sorumludur. Stratejik liderlerde aranan belki de en önemli ve özellik, insan kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde yönetimidir. Entelektüel sermaye gelecekte, bir kuruluşun en önemli kaynağı olacaktır ve bu da stratejik liderlerin başarısını büyük ölçüde etkileyecektir.³

Etkin Stratejik Liderler, zamanında, yürekli ve pragmatik kararlar almaya istekli olanlardır. Bu kararlar genel olarak gözlenebilen, kuruluş içi ve kuruluş dışı koşullarda alınması güç olan kararlardır. Etkin stratejik lider, alınan kararların etkinliğinin değerlendirilmesine olanak sağlayan çevrelerinden, üslerinden, çalışanlarından gelebilecek geri beslemelere ihtiyaç duyarlar. Stratejik yönetimde bu geri besleme son derecede önemli bir yönetim aktifidir. Bunu gerçekleştirmek ve kolaylaştırmak için her türlü önlem alınmalı ve her türlü olanak sağlanmalıdır. Bu geribeslemeyi almaktan kaçınmak bir çok yetenekli yöneticiyi başarısızlığa götürecektir ve maliyeti ağır stratejik başarısızlıklara yol açacaktır.⁴

¹ Kutlu Merih, “Etkin Stratejik Liderlik Uygulamaları”, <http://www.eylem.com/strateji/wstralider.htm>, 16.3.2008

² Sütçü, a.g.e., s:84

³ Nilüfer Eyüşleyen, “İyi Lider Kimdir?”, <http://www.boteki.com/iyi-lider-kimdir.html>, 15.3.2009

⁴ Tahir Akgemci. “21. Yüzyılda Liderlik Kavramı Ve İş Dünyasına Yansımaları”, <http://www.kso.org.tr/upload/liderlik.ppt>, 16.3.2008

SONUÇ

Eğer stratejist olmak nihai sonuç ise, liderlik bunun vasıtası ve gelişim de bu işin aracıdır. Stratejik bir lider olmayı öğrenmek belirli alanlarda özel hazırlıkları gerektirir. Öncelikle bu tip bir liderin nasıl meydana geldiğinin bilinmesi gerekir ki; bu stratejik liderliğin özüdür. İkinci olarak; stratejik liderin sahip olması gereken bir takım niteliklerin bilinmesi lazımdır. Son olarak, stratejik lider adayının mevcut kabiliyetlerini değerlendirmesi ve bir gelişim planı içerisine girmesi gerekmektedir.¹

Küreselleşme süreci, örgütlerdeki hiyerarşik yapıyı etkilediği gibi liderlik anlayışına da yeni görevler atfetmiştir. Yerel işletmelerdeki liderliğin başarısı küresel rekabet söz konusu olduğunda geçerliliğini yitirebilmektedir. Yerel örgütlerde vizyon ve misyon belirleme, örgüt kültürü oluşturma, birimler arasında iletişim ve koordinasyonun sağlanması gibi görevler küresel iş örgütlerine nazaran çok daha kolay ve basit içeriklidir. Farklı kültürlerden gelen işgörenlerin oluşturduğu bir organizasyonu kontrol edebilmek ve bu çok kültürlülük içerisinde ortak bir kültür oluşturabilmenin yanı sıra farklı kültürlerin etkisinde olan bir pazarda başarıyı yakalayabilmek de tek kültürlü yerel örgütlere göre liderlik açısından üstün performans gerektirir niteliktedir.

Farklı ihtiyaç ve fikirleri olan bireyleri aynı amaç etrafında toplamak ve bunların uyum içerisinde çalışmasını sağlamak küresel rekabet ortamında liderin önemli bir görevi olmuştur. Liderin kişisel becerilerinin yanı sıra bu farklılıkların bilincinde olmak ve mutlaka bu farklılıkları tanıması-anlaması etkin iş ekiplerinin oluşturulmasında başarıyı arttırıcı niteliktedir.

KAYNAKÇA

- ADAIR, John, Etkili Stratejik Liderlik, Çev. Salih Fatih Güneş, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2005, s:93
- AKAT, Ömer, Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi, Ekin Kitabevi, Bursa 1996, s.23
- AKGEMCİ, Tahir, “21. Yüzyılda Liderlik Kavramı Ve İş Dünyasına Yansımaları”, <http://www.kso.org.tr/upload/liderlik.ppt>, 16.3.2008
- AKGEMCİ, Tahir, Stratejik Yönetim, Gazi Kitabevi, Ankara 2008, s:516
- ALTINTAŞ, Nilsen, “Stratejik Liderlik ve Yetenek Yönetimi”, www.ugurzel.com/dosyalar/doc_download/67-stratejik-liderlik-ve-yetenek-yoenetimi.html, 15.3.2009.
- ALTUNTUĞ, Nevriye Küresel Rekabet Ortamında Ayırt Edici Ve Sürdürülebilir Üstünlükler Bağlamında Temel Yetenek Tabanlı Stratejiler Ve Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, S.D.Ü., Sos. Bil. Ens. İşletme Ana Bilim Dalı, Isparta 2007, s:140
- BESLER, Senem, İşletmelerde Stratejik Liderlik, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s:16
- DİNÇER, Ömer, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Yayınları., İstanbul, 1998, ss. 354-355
- DİNÇER, Ömer, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım Yayım, İstanbul 1996, s :23

¹ Guillot, a.g.m., s.7

- Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı İhtisas Komisyonu Raporu, 1995 s.1
- ERSEN, Haldun, Topyekün Mükemmelleşme Sürecinde İnsan Kaynakları ve Kalite, Maestro Yayınları, İstanbul 2003, s.10
- EYÜŞLEYEN, Nilüfer, “İyi Lider Kimdir?”, <http://www.boteki.com/iyi-lider-kimdir.html>, 15.3.2009
- GARİH, Üzeyir, İş Hayatından Kesitler ve Gençlere Tavsiyeler, Hayat Yayınevi, İstanbul 2000, s:102’den akt: Orçun Sütçü, Stratejik Liderlik, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2008, s:54
- GUILLOT, Col W. Michael USAF, Strategic Leadership, Air & Space Power Journal - Winter 2003, s.1
- HAMMER, Michael, CHAMPY, James, Değişim Mühendisliği, Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul 1997, s.19 dan akt. Ebru Güzelcik, Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1999, s.40
- KIRIM, Arman, Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim. 7. Baskı. Sistem Yayınları, İstanbul 2005, s:9
- KONGAR, Emre “Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür”. http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php. Erişim Tarihi: 25.3.2009.
- MERİH, Kutlu, “Etkin Stratejik Liderlik Uygulamaları”, <http://www.eylem.com/strateji/wstralider.htm>, 16.3.2008
- SARAN, Ulvi, “Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri,” <http://www.sobiadacademy.net/sobem/e-kamuyonetim/kamuda-kalite/saran1.pdf>, 17.3.2009
- TAĞRAF, Hasan, “Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi”, C.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, C:3, S:2, 2002, s:34
- TİMUR, Taner, Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, İmge Kitabevi, Ankara 1996, s.7
- TUTAL, Nilgün, Küreselleşme, İletişim ve Kültürlerarasılık, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006, s.25
- ÜLGEN, Hayri, MİRZE, S. Kadir, İşletmelerde Stratejik Yönetim. Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s:34
- YALÇIN, Nilüfer “Küresel Rekabet”, http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=82, 15.3.2009
- YAMAN, Ekrem, Stratejik Liderlik, Mersin Tercüman Gazetesi, 2.2.2009 <http://www.mersintercuman.com/detay.asp?p=y1240>, 3.3.2009
- ZENGİNGÖNÜL, Oğul Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme, Adres Yayınları, Ankara, 2004, s.1

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE AB LDV YERLEŞİM PROJELERİNİN MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME KATKISININ DEĞERLENDİRİLMESİ: U.Ü. TEKNİK BİLİMLER MYO ÖRNEĞİ

**EVALUATION OF EU LDV PLACEMENT PROJECTS'
CONTRIBUTION TO VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION
IN GLOBALISATION PERIOD:
U.U. VOCATIONAL OF TECHNICAL SCIENCE SCHOOL EXAMPLE**

Ebru YENİMAN YILDIRIM¹

Gizem AKALP²

ABSTRACT

The international training and work visits participated by students who have taken general vocational education, people in business life and lecturers who are responsible of vocational education have been named as mobility projects. Evaluation and enrichment of the fundamental and continuous education at European levels, encouragement of candidates to get experience with the activities including theoretical and practical applications, especially education linked with business, development of language skills and international connections will provide major contributions to our country.

Development of quality in the application of vocational education, enrichment of continuous vocational education and lifelong learning eagerness, preparation for future professions and encouragement of adaptation for technological changes are supported within this research, Especially, increasement of employment for youths in fundamental vocational education at all levels by developping their skills & competencies and facilitation of vocational integration through vocational education and training matter essentially.

The survey, in compliance with the subject of the research will be used to the graduates in U.U. Vocational of Technical Science School who joined EU Mobility Projects. Also, the results of the surveys carried out by EU Education and Youth Programmes on graduates in Turkey will be reviewed and will be compared with the participants from U.U. Vocational of Technical Science School. Depending on the statistical findings, general evaluation of projects will be carried out, contribution of technical vocational education will be examined and suggestions related with the subject will be given.

Key words: Globalisation, Vocational Education, European Union, LDV Mobility Projects

¹Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Yüksek Okulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Bölümü Öğretim Görevlisi
yeniman@uludag.edu.tr

²Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Yüksek Okulu Mekatronik Bölümü Öğretim Görevlisi gizema@uludag.edu.tr

ÖZET

Temel mesleki eğitim almış öğrenciler, iş dünyasındaki kişiler ve mesleki eğitimden sorumlu öğretim elemanlarının katıldığı ülkelerarası staj ve çalışma ziyaretleri, hareketlilik faaliyetleri olarak adlandırılmaktadır. Temel ve sürekli mesleki eğitimin Avrupa boyutu düzeyinde değerlendirilip güçlendirilmesi, kişilerin teori ve pratik uygulama içeren faaliyetlerle, özellikle iş bağlantılı eğitimle deneyim kazanmaya teşvik edilmesi, dil becerileri ile ülkelerarası bağlantıların geliştirilmesi ülkemize büyük katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışma kapsamında ülkelerarası işbirliğinin kullanılarak mesleki eğitim uygulamalarında kalitenin geliştirilmesi, sürekli mesleki eğitim ve ömür boyu öğrenme isteğinin güçlendirilmesi, yarının mesleklerine hazırlanma ve teknolojik değişimlere uyumun teşvik edilmesi desteklenmektedir. Özellikle gençlerin, temel mesleki eğitim içinde tüm düzeylerde beceri ve yeterliliklerinin geliştirilerek istihdamın artırılması ve mesleki eğitim ve staj yoluyla mesleki entegrasyonun kolaylaştırılması önem taşımaktadır.

Araştırmanın konusuna uygun olarak geliştirilen anket formu Uludağ Üniversitesi (U.Ü.) Teknik Bilimler MYO'da Avrupa Birliği (AB) LDV Hareketlilik projelerine katılan mezun öğrencilere uygulanacaktır. Ayrıca AB Eğitim ve Gençlik Programları Başkanlığı LDV Programı tarafından Türkiye genelinde yapılmış olan anketlerin sonuçları tekrar değerlendirilerek, U.Ü. Teknik Bilimler MYO'dan yerleşim projelerine katılan katılımcılar ile karşılaştırılacaktır. Elde edilen istatistiksel bulgulara dayanılarak, projelerin genel değerlendirilmesi yapılacak, mesleki teknik eğitime katkısı incelenecek ve konuyla ilgili önerilere yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Mesleki Eğitim, Avrupa Birliği, LDV Hareketlilik Projeleri.

1. GİRİŞ

Günümüzde çok önemli değişim ve dönüşümlere yol açan küreselleşme sürecinin kavranması büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu karmaşık süreci kavramayan ve zamanında tepki vermeyen ülkeler, bilgi çağıının gerisine düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Avrupa Birliği de küresel süreçte önemli bir aktör olarak rol oynamakta, Türkiye bu birliğe üye olabilmek için yoğun çaba harcamaktadır. Dünyada yaşanan küreselleşme süreci ve teknolojik yenilikler ticaret'te uluslararası rekabeti arttırmış, tüm sektörlerin nitelikli insan gücüne daha fazla ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Ülkeler eğitim sistemlerini oluştururken ve yeni politikalar belirlerken, artık daha global düşünmek ve uluslararası pazarda rekabet edebilecek "nitelikli eleman" yetiştirmek zorundadırlar. Özellikle sanayinin ihtiyaç duyduğu ara elemanların kaliteli ve ihtiyaca cevap verebilir nitelikte olması bu sürece büyük katkılar sağlayacaktır. Dolayısıyla mesleki ve teknik eğitimin, beceri sahibi ve bilgiye odaklı iş gücü oluşturulmasında birincil araç olarak taşıdığı önem burada kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda, Hayat Boyu Öğrenme programı kapsamında geliştirilen Leonardo da Vinci (LDV) Hareketlilik Projeleri, temel düzeyde mesleki eğitim almakta olan öğrenciler ile, işsizler de dahil olmak üzere işgücü dünyasındaki kişiler ve mesleki eğitimden sorumlu kişilerin katıldığı ülkelerarası staj ve çalışma ziyareti olarak adlandırılabilir hareketlilik faaliyetleridir. Burada önemli husus, temel mesleki eğitim

ve sürekli mesleki eğitimin Avrupa boyutunun güçlendirilmesi, kişilerin teori ve uygulama içeren faaliyetlerden, özellikle iş bağlantılı eğitimle deneyim kazanmaya teşvik edilmesi, dil becerilerinin, ülkelerarası bağlantıların, öğretmenler ve insan kaynakları yöneticileri için başarılı uygulamaların değişimlerinin geliştirilmesidir. Bu tür bir faaliyet alanı mesleki eğitim alanındaki tüm sosyal ortakların bir araya gelmesini sağlayarak hem ülkelerarası işbirliğinin hem de iş dünyası ile eğitim kurumları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma kapsamında, AB Hayat Boyu Öğrenme Leonardo da Vinci Yerleşim projelerine 2005-2008 yıllarında Türkiye’den katılan yararlanıcıların kapsamlı memnuniyet değerlendirilmesi yapılmış ve bu kapsamdaki projelerin mesleki ve teknik eğitime olan katkıları değerlendirilmiştir. Ayrıca Teknik Bilimler MYO’dan 2006-2008 yıllarında Yerleşim projelerine katılan proje yararlanıcılarının genel memnuniyet değerlendirilmesi yapılmış ve mesleki eğitime olan katkılarına yer verilmiştir.

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

Günümüzde, yaşanan küreselleşme süreci ile gelişen rekabet koşullarında, her ülke belirli sektörlerde dünya pazarında kendilerine yer edinmeye çalışmaktadırlar. Ülkelerin üretim ve hizmet sektörlerinin işgücü ihtiyaçlarının büyük bölümünü o mesleki eğitim sistemleri karşılamaktadır.

Küresel ölçekte rekabetin her geçen gün daha da arttığı, sektörel dengelerin değişmesine paralel olarak mesleki yapıların ve işgücü profillerinin de dönüşüme uğradığı günümüzde, bilgi ve teknolojinin üretilebilmesi, zamanında ve doğru bir biçimde kullanılabilmesinin nitelikli bir mesleki eğitim politikası ile mümkün olabileceği açıktır.

Küreselleşme sürecinde, ekonominin sektörel dengeleri hızla değişmekte ve buna paralel olarak meslek yapıları ve işgücü profilleri dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşüme ayak uydurabilmemiz için, sanayinin ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerilerle donatılmış, nitelikli ara elemanlar yetiştirmek yaşamsal öneme sahiptir.

Öte yandan, işgücünün kalifiye hale getirilerek üretim sürecine dahil edilmesi, genç nüfus içinde işsizlik oranının azalması, üretimde verimlilik artışının sağlanması, işletmelerin yenilik kapasitesinin artması gibi sonuçlar doğurarak ulusal ekonomimiz üzerinde de olumlu etkiler yaratacaktır.

Gençlerimize nitelikli bir eğitimle meslek kazandırmak, Türkiye’nin gelişmesi, rekabet, teknoloji ve girişimcilikte daha ileri noktalara gelmesi için önem arz etmektedir.

Bireyin küreselleşmesi çağdaş bilgi ve beceriye sahip olması kendi dışındaki insanlarla “rekabet” edebilecek düzeye gelmesidir. Ülke ve ülke dışında bilmediği insanlarla rekabet edebilmek için insanın şu özelliklere sahip olması gerekir (Doğan, 2002:71-71):

•Çağa uygun eğitim görmüş olması, • Geçerli bir meslek sahibi olması. Bunun yanı sıra ikincil meslek ve becerilerle donanmış olması, • Sorunlarının çözümünü araştırmada arayan bir karakter geliştirmesi,• Toplumsal ilişkilerinde gerekli entelektüel ve duygusal derinliğe ulaşmış olması,• Ana dili dışında geçerli bir yabancı dili iyi bilmesidir.

Bu niteliklere sahip olan insanların meydana getirdiği toplum, “Bilgi Toplumu” dur. Bilgi toplumu odağında yer alan bu rekabet düzeyi yüksek insan modeliyle küresel gelişmelere adapte olmakta güçlük çekilmez. Avrupa Birliği bilgi toplumunu oluşturabilmek amacıyla, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Başkanlığı tarafından, Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Programlarını oluşturmuştur.

Türkiye’deki işletmelerin, ulusal ve uluslar arası pazarlarda rekabet edebilmeleri için, hızlı teknolojik gelişmeleri anlayabilen ve uyum sağlayan yetişmiş işgücüne ihtiyaçları vardır. Burada teknik ara elemanlar, yeni teknolojilere hızla uyum sağlamada anahtar

konumundadır. Onların uyum sağlamadaki yeterlilikleri, sahip oldukları geniş tabanlı teknoloji bilgisine dayanır. Yüksek performanslı yeni iş gücü Türkiye ve Türkiye'nin geleceği için bir zorunluluktur. Bu anlamda Türk sanayi ve hizmetler sektöründe nitelikli işgücü ihtiyacı, genelde dışa açılmaya çalışan ve özellikle AB ve Gümrük Birliği süreçlerinde uluslar arası rekabet gücü kazanma çabasındaki Türk ekonomisi bakımından önemli bir sorundur (Çetin, 2002:45).

3.AVRUPA BİRLİĞİ (AB) HAYAT BOYU ÖĞRENME PROGRAMLARI

Genel ve mesleki eğitimin yanı sıra eğitimle ilgili tüm alt program ve faaliyetleri bütüncül bir yaklaşımla tek bir programda toplayan Hayatboyu Öğrenme Programı (LLP), yeni kuralları, basitleştirmeleri ve ülke merkezli faaliyetlerdeki artış nedeniyle özel bir önem taşımaktadır. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin LPP'yi yasalaştıran 15 Kasım 2006 ve 1720/2006/EC sayılı Kararı, Hayatboyu Öğrenme Programı'nın genel amacını şöyle ifade etmektedir: 'Hayatboyu öğrenme yoluyla Topluluğu ileri bir bilgi toplumu haline getirmek, daha çok ve daha iyi iş imkanı yaratmak, sosyal bütünlüğü geliştirmek; çevrenin gelecek kuşaklar için daha iyi korunmasını sağlamak; özellikle de dünyada bir kalite referansına dönüşmelerini temin etmek amacıyla Topluluk içindeki eğitim ve öğretim sistemleri arasında karşılıklı değişim, işbirliği ve hareketliliği güçlendirmektir".

Bu hedeflerin, ülkemizin eğitim ve öğretim hedefleriyle de örtüştüğü açıktır. Bu nedenle, ülkemiz, Hayatboyu Öğrenme Programı'na (LLP) yine 'tam üye" olarak katılacaktır. AB Hayatboyu Öğrenme Programları alt programlardan oluşmaktadır. Bunlar Leonardo, Comenius, Erasmus ve Grundtvig programlarıdır.

2.1. Leonardo da Vinci (LDV) Hareketlilik Programı

AB Mesleki Eğitim Programı olan Leonardo da Vinci Programı, AB'ne üye ve aday ülkelerin mesleki eğitime yönelik politikalarını desteklemek ve geliştirmek için yürütülen bir programdır. Bu program, ülkeler arası işbirliğinin kullanılarak mesleki eğitim sistemleri ile uygulamalarında kalitenin geliştirilmesini, yeniliklerin teşvik edilmesini ve Avrupa boyutunun yükseltilmesini amaç edinmiştir. (<http://www.ua.gov.tr>) Hareketlilik projeleri, Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Programı Leonardo da Vinci (LdV) kapsamında yer alan proje türlerinden birini ifade eder. Leonardo da Vinci ise, AB Parlamentosu ve Konseyi'nin 15.11.2006 tarih ve 1720/2006 sayılı kararı ile 2007-2013 yılları arasında kapsayacak şekilde Hayatboyu Öğrenme Programı adı altında kurduğu programın alt sektörel programıdır. Bu program yararlanıcıların mesleki eğitimlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmalı veya işgücü piyasasına entegrasyonlarını desteklemelidir;

LDV programının uygulanması sırasında gözetilecek belirli hedefler vardır, bunlar:

- Tüm düzeylerde temel mesleki eğitimde insanların, özellikle gençlerin beceri ve yeterliliklerinin işgücü piyasasına bütünleştirmeyi kolaylaştırmaya yönelik olarak geliştirilmesi,
- Sürekli mesleki eğitimde hayat boyu edinilen beceri yeterlilikler bağlamında kalitenin artırılması, sürekli mesleki eğitime girişin kolaylaştırılması ve hayat boyu beceri ile yeterlilik edinme imkanlarının geliştirilmesi,

- Rekabetçilik ile girişimciliğin geliştirilmesi ve yeni istihdam imkanlarının tesis edilmesi maksadı ile mesleki eğitimin yenileşmeye katkısının arttırılması ve güçlendirilmesidir.

Leonardo da Vinci Programı üç farklı kapsama hizmet etmektedir. Bunlar:

IVT: Temel Mesleki Eğitim Almakta Olanlar, Temel mesleki eğitim almakta olan meslek lisesi öğrencileri, mesleki eğitim merkezindeki kursiyerler, çırak ve kalfalar vb.

PLM: İş Piyasasındaki Kişiler, Liseden ya da üniversiteden henüz yeni mezun olan, iş arayan, henüz işe başlayan ya da yeni işe başlamış olup da mesleki deneyimini arttırmak isteyenler vb. IVT ve PLM türü projelerin temel amacı, kişinin yurt dışında mesleği ile ilgili bir kuruluş bünyesinde mesleki eğitim alma veya çalışma deneyimi kazanmasıdır. Projeler kapsamındaki işbirliğinin eğitim kurumları ile işletmeler arasında olması tercih edilmektedir. İşletmeden kasıt, büyüklükleri, yasal statüleri ve faaliyet gösterdikleri ekonomik sektör ne olursa olsun, kamuya ait veya özel her tür işletme ile sosyal ekonomi dahil her tür ekonomik faaliyetin yürütüldüğü kurum ya da kuruluşlardır.

VETPRO: Mesleki Eğitim ve Öğretim Uzmanları, İşletmelerdeki insan kaynakları uzman ve yöneticileri, her türlü kurum ve kuruluştaki mesleki eğitim ve öğretimden sorumlu idareciler, eğitimciler ve mesleki rehberlik uzmanlarıdır. VETPRO türü projelerin temel amacı, mesleki eğitim alanındaki yenilikçi metot ve uygulamaların veya yeterliklerin gözlemlenmesi, transferi ve karşılıklı bilgi değişimidir.

3. ARAŞTIRMA

3.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın hedef kütlesi, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından Türkiye’de 2005-2008 dönemi Hayat Boyu Öğrenme Leonardo da Vinci yaralanıcı rapor sonuçlarına ilişkin istatistiki bilgilerden oluşturmaktadır. Ayrıca 2006-2008 döneminde LDV projelerine katılmış Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler MYO mezun öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu araştırmanın amacı, yerleşim faaliyetine katılan yararlanıcıların bu projeler kapsamında genel memnuniyet değerlendirmesi yapmak ve bu tip projelerin mesleki ve teknik eğitime ne tür katkılar sağlayacağına ilişkin yeni önerilere yer vermektir.

3.2.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın ana kütlesi, temel düzeyde mesleki eğitim almakta olan öğrenciler ile, işsizler de dahil olmak üzere işgücü dünyasındaki kişilerdir.

Araştırmada Türkiye Ulusal Ajansı tarafından, Avrupa Birliği LDV Yerleşim projelerinin yararlanıcı memnuniyet durumu değerlendirilmesi amacıyla Rap4Leo veri tabanı uygulaması kullanılarak yararlanıcı memnuniyet anketi uygulaması yapılmıştır. Rap4Leo, Leonardo da Vinci Hareketlilik projelerinin proje sahipleri tarafından internet üzerinden kayıt altına alınmasını, izlenmesini, sağlayan web tabanlı bir uygulamadır. Yararlanıcıların yurt dışı deneyimlerinin sonuçları ve etkileri hakkında 42 sorudan oluşan anket formu yerleşim projelerine katılan yararlanıcılar tarafından cevaplandırılmıştır. Yararlanıcı Raporlarına ilişkin istatistiksel sonuçlar yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler MYO’dan Yerleşim projelerine katılan

yararlanıcıların memnuniyeti kapsamında uygulanan ankette yer alan sorulara verilen cevaplar SPSS paket programı ile değerlendirilip yorumlanmaya çalışılmıştır.

3.3. Araştırmada Elde Edilen Bulgular (Ulusal Ajans Yerleşim Genel Katılımcı Değerlendirmesi)

Araştırma sonuçları ile elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda ortaya konulmuştur:

Tablo1. AB-LDV Yerleşim Yararlanıcı Memnuniyet Anketi Değerlendirmesi

	01/01/2005 - 31/12/2005		01/01/2006 - 31/12/2006		01/01/2007 - 31/12/2007		01/01/2008 - 31/12/2008	
EĞİTİMİN TANINMASI	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)
Ev sahibi kuruluş tarafından belgelendirildim	84.2	15.8	92.73	7.27	95.63	4.37	90.61	9.39
Yerleşirmemi organize eden kurum tarafından belgelendirildim	55.67	44.33	62.18	37.82	63.17	36.83	66.81	33.19
Gönderen kuruluş tarafından belgelendirildim.	54.22	45.78	59.35	40.65	63.21	36.79	59.92	40.08
Katıldığım yerleştirme almakta olduğum eğitimin bir parçasıydı.	89.15	10.85	91.98	8.02	92.34	7.66	90.4	9.6
Europass belgesi tarafıma verildi	15.91	84.09	18.87	81.13	20.17	79.83	27.56	72.44
YERLEŞTİRMENİN TANINMASIYLA İLGİLİ GENEL MEMNUNİYET DURUMU	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)
Ev sahibi kurum bana harçlık ödedi.	17.73	82.27	21.89	78.11	18.97	81.03	15.66	84.34
HAZIRLIK	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)	EVET (%)	HAYIR (%)
Bir dil kursuna katıldım.	86.89	13.11	87.03	12.97	88.88	11.12	92.34	7.66

Türkiye Ulusal Ajansı tarafından LDV Yerleşim Projeleri kapsamında değerlendirme yapmak üzere LDV Yerleşim (PLM) projelerine katılan yararlanıcılara internet üzerinden yapılan ankete yaklaşık 2005 yılında 1861 kişi, 2006 yılında 2415 kişi, 2007 yılında 2293 kişi, 2008 yılında 483 kişi katılmıştır.

Tablo2. AB-LDV Yerleşim Yararlanıcı Genel Memnuniyet Anketi Değerlendirmesi

		Toplam	Genel Memnuniyet
		N	%
YERLEŞTİRME DÖNEMİNİN TANINMASIYLA İLGİLİ GENEL MEMNUNİYET DURUMU	2005	1861	84.81
	2006	2406	88.3
	2007	2286	92.21
	2008	479	90.34
HAZIRLIK DÖNEMİNİN GENELİNDE MEMNUNİYET DURUMU	2005	1863	86.34
	2006	2415	86.87
	2007	2293	92.11
	2008	483	88.56
YERLEŞTİRME DÖNEMİNİN GENELİNDE MEMNUNİYET DURUMU	2005	1863	89.29
	2006	2415	89.92
	2007	2293	93.79
	2008	483	91.3
PRATİK DÜZENLEMELER AÇISINDAN GÖNDEREN KURULUŞTAN GENEL MEMNUNİYET DURUMU	2005	1861	88.65
	2006	2403	90.75
	2007	2283	93.47
	2008	479	93.06
PRATİK DÜZENLEMELER AÇISINDAN EV SAHİBİ KURULUŞTAN GENEL MEMNUNİYET DURUMU	2005	1861	83.42
	2006	2403	85.98
	2007	2283	91.18
	2008	479	89.35
LEONARDO DA VINCI PROGRAMININ SAĞLADIĞI MALİ DESTEKTEN GENEL MEMNUNİYET DURUMU	2005	1861	72.26
	2006	2403	76.76
	2007	2283	77.93
	2008	479	86.27
PROJE SONUÇLARI BAKIMINDAN GENEL MEMNUNİYET DURUMU	2005	1861	89.01
	2006	2405	91.69
	2007	2286	95.21
	2008	479	92.48

1. ‘Leonardo programının işe-ibate için sağladığı mali katkı tatmin ediciydi’ sorusuna, 2005 yılında %64.91, 2006 yılında %69.55, 2007 yılında %71.98, 2008 yılında %79.38 oranında memnuniyet vardır. Elde edilen sonuçlara göre, yıllara göre Leonardo programının işe-ibate için sağladığı mali katkının artan oranda memnuniyet verici olduğu görülmektedir.

2. ‘Yerleştirme boyunca eğitim/çalışma ile ilgili bana verilen pratik bilgiler tatmin ediciydi’ sorusuna, 2005 yılında %84.01, 2006 yılında %85.64, 2007 yılında %90.68, 2008 yılında %87.32 oranında memnuniyet vardır. Bu sonuçlara göre, katılımcıların yerleştirme süresi boyunca eğitim ve çalışma konusunda yeterli düzeyde bilgilendirildikleri görülmektedir.

3. ‘Aldığım dil hazırlık kursu mesleki alanda işime yaradı’ sorusuna 2005 yılında %73.77, 2006 yılında %85.64, 2007 yılında %90.68, 2008 yılında %78.67 oranında memnuniyet vardır. Bu sonuçlara göre dil hazırlık kursu alan katılımcıların mesleki alanda faydalandıkları görülmektedir.

4. ‘Yeni mesleki vasıflar edindim’ sorusuna, 2005 yılında %81.52, 2006 yılında %83.81, 2007 yılında %86.08, 2008 yılında %84.5 oranında memnuniyet vardır. Bu sonuçlara göre yerleştirme faaliyetine katılan yararlanıcıların yeni mesleki vasıflar edindiği görülmektedir.

5. ‘Yerleştirmenin süresi eğitim hedeflerimi gerçekleştirebilmek için yeterliydi’ sorusuna, 2005 yılında %77.23, 2006 yılında %80.12, 2007 yılında %82.88, 2008 yılında %81.94 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, yerleştirme süresinin eğitim hedeflerini gerçekleştirmek için yeterli olduğu görülmektedir.

6. ‘Yeni teknikler ve yöntemler gözlemledim’ sorusuna, 2005 yılında %85.56, 2006 yılında %80.12, 2007 yılında %82.88, 2008 yılında %81.94 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, yerleştirme süresinin eğitim hedeflerini gerçekleştirmek için yeterli olduğu görülmektedir.

7. ‘Kendime güvenim arttı’ sorusuna, 2005 yılında %91.94, 2006 yılında %93.07, 2007 yılında %94.23, 2008 yılında %93.32 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, sonuç olarak yararlanıcıların yurtdışı staj tecrübesinin kendilerine olan güveni arttırdığı görülmektedir.

8. ‘Yerleştirme faaliyetinin iş bulmamda katkısı olacağını düşünüyorum’ sorusuna, 2005 yılında %86.63, 2006 yılında %89.16, 2007 yılında %88.29, 2008 yılında %88.1 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, yerleştirme faaliyetinin yararlanıcıların iş bulmalarına katkı sağladığı görülmektedir.

9. ‘Gönderen okul/kurum yerleştirme süresi boyunca yardımcı oldu’ sorusuna, 2005 yılında %91.37, 2006 yılında %92.34, 2007 yılında %94.44, 2008 yılında %94.1 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, gönderen okullar ve kurumların yerleştirme süresi boyunca yararlanıcılara yardımcı olduğu görülmektedir.

10. ‘Eğitim aldığım/çalıştığım ev sahibi kurum ile eğitim ihtiyaçlarım örtüştü’ sorusuna, 2005 yılında %82.1, 2006 yılında %83.32, 2007 yılında %88.29, 2008 yılında %84.78 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, yararlanıcıların eğitim aldıkları ve çalıştıkları ev sahibi kurum ile eğitim ihtiyaçlarının örtüştüğü görülmektedir.

11. ‘Yerleştirmeden sonra başka bir ülkede çalışmayı düşünüyorum’ sorusuna, 2005 yılında % 73.99, 2006 yılında %76.01, 2007 yılında %74.63, 2008 yılında %75.42 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, yerleştirme faaliyetinden faydalanan katılımcıların yüksek bir oranda başka bir ülkede çalışmayı planladığı görülmektedir.

12. ‘Eğitimimle öncesine göre daha çok ilgiliyim’ sorusuna, 2005 yılında %85.69, 2006 yılında %88.11, 2007 yılında %90.33, 2008 yılında %89.35 oranında memnuniyet görülmektedir. Verilen oranlara göre, yerleştirme faaliyetinden faydalanan yararlanıcıların eğitimleri ile yurtdışına gitmeden öncesine göre daha çok ilgili oldukları görülmektedir.

3.4.Araştırmada Elde Edilen Bulgular (Uludağ Üniversitesi TBMYO Katılımcı Değerlendirmesi)

Katılımcıların yaş aralıkları, 18-25 arasındadır. Anket sonucunda Öğrencilerin % 34.4'ü bayan ve % 65.6'sı baylardan oluşmaktadır.

Yerleşim projelerine katılan yararlanıcıların memnuniyeti kapsamında uygulanan ankette Gidilen Ülke ile Yerleştirme Döneminin Genel Memnuniyet durumu arasında istatistiksel olarak bir ilişki olup olmadığının incelenmesi için Ki-kare analizi uygulanmış ve sonuç anlamlı çıkmıştır.

Tablo 3. Gidilen Ülke ile Yerleştirme Döneminin Genelinde Memnuniyet Durumu arasındaki ilişki

		YerleştirmeGen.Mem.Dur				Toplam
		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
Gid.Ülk	Almanya	0	8	15	18	41
	İngiltere	1	1	5	1	8
	İspanya	0	1	8	6	15
Toplam		1	10	28	25	64

Chi-Square 11.350 df. 1 p=.078

Tabloya bakıldığında Gidilen Ülke ile Yerleştirmenin Genel Memnuniyet durumu arasında %10 anlamlılık düzeyinde ilişki vardır.

Tablo 4. Kalınan Süre ile Yerleştirmenin Tanınması ile İlgili Genel Memnuniyet durumu arasındaki ilişki

		YerleştirmeninTan.ileİlgiliGen.Mem.Dur			Toplam
		Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
Kal.Sür	3 hafta	0	0	1	1
	9 hafta	6	2	2	10
	11hafta	1	6	7	14
	12hafta	9	14	10	33
	16hafta	4	1	1	6
Toplam		20	23	21	64

Chi-Square 14.072 df. 1 p=.080

Tabloya bakıldığında Kalınan Süre ile Yerleştirmenin Tanınması ile İlgili Genel Memnuniyet durumu arasındaki ilişki anlamlı çıkmıştır.

4.SONUÇ

Bu çalışma ile, Avrupa Birliği LDV Yerleşim projelerinin yararlanıcı memnuniyet durumu değerlendirmesi ve Uludağ Üniversitesi TBMYO katılımcı memnuniyet değerlendirmesi yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yerleşim projelerinin mesleki ve teknik eğitime büyük katkıları sağladığı görülmüştür.

Özellikle yeni mezun olmuş iş arayan veya henüz yeni işe başlamış olup da mesleki deneyimini artırmak isteyenler için oluşturulmuş olan bu tip projeler, katılımcılara yurt dışında mesleği ile ilgili bir kuruluş bünyesinde mesleki eğitim alma veya çalışma deneyimi kazanma fırsatı vermiştir. Bu kapsamda, yerleşim projelerine katılan yararlanıcılara Türkiye Ulusal Ajansı tarafından LDV Yerleşim Projeleri kapsamında değerlendirme yapma üzere internet üzerinden 42 soruluk bir anket yapılmıştır. Bu ankete yaklaşık, 2005 yılında 1861 kişi, 2006 yılında 2415 kişi, 2007 yılında 2293 kişi, 2008 yılında 483 kişi katılmıştır. Ulusal Ajans tarafından 2005-2008 yıllarında yapılmış olan anket sonuçlarına göre, Yerleştirmenin genel memnuniyet durumu 2005 yılında %84.81, 2006 yılında %88.3, 2007 yılında %92.21, 2008 yılında % 90.34 oranında memnuniyet vardır. Hazırlık döneminin genelinde memnuniyet durumu 2005 yılında %86.34, 2006 yılında %86.87, 2007 yılında % 92.11, 2008 yılında 88.56 oranında memnuniyet vardır. Görüleceği üzere yerleştirme faaliyetinin hazırlık aşamasından, proje sonuçlarına kadar olan süreçteki memnuniyet oranları çok yüksektir. Ayrıca bu tip projelerin katılımcılara, projenin her aşamasında fayda yarattığı net bir şekilde görülmektedir.

Uludağ Üniversitesi TBMYO örneğinde ise, araştırmaya katılanlar, mesleki ve teknik eğitim almış farklı bölümlerden mezun olmuş kişilerdir. Katılımcıların yaş aralıkları, 18-25 arasındadır. Anket sonucunda Öğrencilerin % 34.4'ü bayan ve % 65.6'sı baylardan oluşmaktadır. Bu çalışmada ankete, toplam 64 mezun öğrenci katılmıştır. Bu katılımcıların 41 kişisi Almanya'ya, 8 kişisi İngiltere'ye, 15 kişisi de İspanya'ya giderek mesleki alandaki tecrübelerini arttırmışlardır. Katılımcıların bu proje kapsamında çoğunluğunun Almanya'ya gönderildiği görülmektedir. Buna göre, Almanya'nın bu tip projelere daha sıcak baktığı ve mesleki eğitimi desteklediği sonucuna varılabilir. Bu kapsamda ankete katılan katılımcıların büyük çoğunluğu yerleştirme faaliyetinin her alanından çok memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak bu tip projelere katılan yararlanıcılar mesleki ve teknik eğitim konusunda deneyimlerini arttırmışlardır. Bunun da iş bulmada ve mesleğe atılmada kolaylıklar sağladığı net bir şekilde görülmektedir.

KAYNAKLAR

- AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başk., Hayat Boyu Öğrenme Programı, Yararlanıcı Rapor Sonuçlarına ilişkin İstatistikler (2005-2008 Dönemi).
- Doğan, E. (Ocak 2002), "Eğitimde Küreselleşme", Eğitim Araştırmaları 6: 87-98.
- Karadağ, N. (2008), "Avrupa Birliği Hareketlilik Değişim Projeleri Hazırlamada Yardımcı Rehber Kitap", Çizgi Kitapevi Yayınları, s. 120-130.
- Kaya, S. (2008), "Avrupa Birliği Fonları için Proje Nasıl Hazırlanır? Project Cycle Management", Seçkin Yayınları, s. 126-134.
- Öktem, D., Kaya, A., Toker, L., (2005), "Leonardo da Vinci Mesleki Eğitim Programlarının Meslek Yüksekokullarının Gelişimindeki Önemi ve Norveç Örneği", 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s.85-88.
- Özder, R., (2005), "Küreselleşme-Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Mesleki Eğitim Üzerine Karşılaştırmalı bir Araştırma ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama", ", 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s.89-96.

Slaus, I., Kokotovic, A. S. and Morovic, J. (2004). Education in countries in transition facing globalization-A case Study Croatia. International Journal of Educational Development 24: 479-494.

Tezcan, M. (2002), “Küreselleşmenin Eğitim Boyutu”, Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı 6.

<http://www.ua.gov.tr>

<http://www.europa.eu.int>

<http://www.deltur.cec.eu.int/>

<http://www.abgs.gov.tr/>

<http://www.mfa.gov.tr/>

<http://portal.unesco.org/education/en/ev.php->

[URL_ID=48712&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=48712&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)

<http://icee2007.dei.uc.pt/proceedings/papers/185.pdf>

<http://www.yok.gov.tr/egitim/ab/ab.htm>

<http://www.turktrade.org.tr>

<http://www.tr-ito.com/ITOPortal/Dokuman/Kitaplar/2006-2.pdf>

<http://www.fbe.gazi.edu.tr/tezara/view.php?language=tr&number=4229>

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE GİRİŞİMCİLİK; RİSKLER, BELİRSİZLİKLER VE FIRSATLAR

ENTREPRENEURSHIP, RISKS, AMBİGUITIES AND OPPORTUNITIES IN GLOBALIZATION PROCESS

Burhan ÇAKICI¹

Mehmet İNCE²

ABSTRACT

Developments in information and communication technologies have caused to be re-shaped social and economical structures by omitting national borders. This economical, social and technological changes inevitably affected enterprises. As a result of the constitution of new markets, international and distinctional integration, the change of demographic structure, increasing level of knowledge of the consumers, changes of consumers' expectations and wishes about product quality have made it difficult the survival of enterprises and the success of sustainable rival business in the international rival job environment.

As a result of globalization and the changes in the international economical structure, it is seen that in a relation with decrease of protection, spread of international commercial, going tougher and becoming destructive of rival, assimilation of technology, product and money from national identities and to follow suitable strategies in management, production and marketing for survival of enterprises.

The consistence of the new economical borderes after the termination of national borders, the constitution of international integration and entrance of the multi-national companies into the local markets threat local companies while giving new chances to the enterprises that can realize the new job opportunities.

The qualification of the entrepreneurship seen as a combination of the production factors has changed with globalisation in the historical process. The changes in social and economical structure provided companies with new job opportunities in addition to bringing many problems. It is not enough for enterprises to follow the changes only to survive and become successful, they also need ability to discover the aspects of creativity and innovative of the workers.

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, yeni teknolojik buluşlar ulusal sınırların ortadan kalkarak toplumsal ve ekonomik yapıların yeniden şekillendirilmesine yol açmış, bu ekonomik, sosyal ve teknolojik değişim kaçınılmaz olarak işletmeleri de etkilemiştir. Yeni pazarların oluşması, uluslar arası ve bölgesel bütünleşmelere gidilmesi,

---

¹ Arş. Gör. Karamanoğlu MehmetBey Üniversitesi İşletme Bölümü

² Yard. Doç. Dr. Karamanoğlu MehmetBey Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü

demografik yapının değişmesi, tüketicilerin bilinç düzeyinin artması sonucu ürün niteliği konusunda tüketici istek ve beklentilerinin hızla değişmesi, uluslar arası rekabet ortamında işletmelerin ayakta kalabilmelerini ve sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlamadaki başarılarını güçleştirmiştir.

Küreselleşme sonucu uluslararası ekonomik yapıda meydana gelen değişimin doğal sonucu ve zorlamasıyla, korumacılığın azaldığı, uluslararası ticaretin yaygınlaştığı, rekabetin giderek sertleştiği ve yok edici bir nitelik kazandığı, teknoloji, ürün ve paranın ulusal kimliklerden arındırıldığı bir ilişki yapısı içinde işletmelerin ayakta kalabilmek için, yönetim, üretim ve pazarlama alanlarında küresel gereklere uygun stratejiler izlemek zorunda kaldıkları görülmektedir.

Ulusal sınırların ortadan kalkarak yeni ekonomik sınırların oluşması, uluslar arası bütünleşmelerin oluşması ve çok uluslu şirketlerin yerel pazarlara girmesi bir yandan yerel şirketler için tehdit oluşturmakta iken diğer yandan değişimi gözlemlemeyi başarabilen ve bu şartlarda piyasadaki yeni iş imkanlarını fark edebilen girişimciler için yeni ufuklar açmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte tarihsel süreç içerisinde üretim faktörlerinin bir araya getirilmesi olarak görülen girişimcilik kavramının niteliği de değişiklik göstermekte, bu belirsizlik ortamında girişimciliğin yenilikçi, esnek, dinamik nitelikleri de ön plana çıkmaktadır. Toplumsal ve ekonomik alanlarda yaşanan değişim işletmelere yeni iş imkanları sunmanın yanında pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri ve başarılı olabilmeleri için sadece değişimi takip etmeleri yeterli olmayıp aynı zamanda bünyesinde bulunan işgörenlerdeki yaratıcı ve yenilikçi yönleri ortaya çıkartabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir.

1. GİRİŞ

Kavram olarak küresel sözcüğünün kökeni, 400 yıl öncesine gitse bile, küreselleşme kavramı oldukça yenidir. İlk olarak 1960'larda kullanılan küreselleşme kavramı, aslında 1980'lerde sıkça kullanılmaya başlanmıştır. 1990'lara gelindiğinde ise, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir.¹

Yaşadığımız yüzyılda ekonomik, sosyal ve teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler pazarların küreselleşmesine, uluslararası rekabetin şekilsel ve boyutsal olarak değişmesine yol açmıştır. Sürekli değişen ve giderek belirsizleşen koşullar altında pazarlarda uzun süreli devamlılıkların sürdürmek isteyen şirketler büyük bir tehdit ve tehlike altındadır. Bu nedenle rekabet üstünlüğü elde ederek başarılı olmak isteyen şirketlerin başarısı, çevrelerinde meydana gelen değişimi zamanında algılayıp, bunu işletmelere uyarlayabilme yeteneğine bağlıdır.²

Pek çok alanda kendisini hissettiren küreselleşme olgusu, işletmeleri de farklı boyutlarda etkilemektedir. İşletmelerin yapıları, yönetim anlayışları ve üretim biçimleri gibi pek çok değişik konu ya hızlı bir gelişim süreci içine girmekte veya tamamen yenilenmektedir. İşletmelerin küreselleşme ile birlikte yapıları daha fazla etkilenmekte ve değişikliğe uğramaktadır.³

Bir ülkede emek, sermaye, doğa gibi üretim faktörleri nasıl sınırlı ise sanayileşme ile birlikte üretim faktörü niteliği kazanan girişimciler de sınırlıdır. Toplumda her birey iş

¹ Veysel Bozkurt, "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", Prof. Dr. Nurhan Akçaylı'ya Armağan, Uludağ Üniv. İİBF. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bursa 2000, s:67

² Muammer Zerenler, "Stratejik Bilgi ve Değişim Yönetimi Uygulamalarının Şirket Performansına ve Yaşam Sürelerine Etkileri Üzerine Bir Araştırma", 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:18

³ Hasan Tağraf, "Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", C.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, C:3, S:2, 2002, s:34

kurma ve girişimde bulunma arzusu taşımaz. Girişimciliği geliştirmek ve desteklemek demek, yalnızca girişimcilerin önlerindeki engelleri kaldırmaya çalışmak onlara sermaye ve kaynak sağlamak demek değildir. Girişimcilerin sahip olduğu kişilik özelliklerini ortaya koymak, “girişimci kimdir ve hangi ihtiyaçlara sahiptir?” sorularının analizini yaparak çözüm aramak da girişimciliği desteklemek adına atılacak önemli bir adımdır.¹

Günümüzde sıkça karşılaşılan kavramlardan olan krizler, artık çoğunlukla yerel, hatta ulusal boyutta kalmamakta, domino etkisi gibi tüm dünya ekonomilerini tetiklemektedir. Bir başka deyişle küreselleşme, beraberinde küresel krizleri de yaratmıştır. Kriz türleri ne olursa olsun, sıkça yaşanan krizlerin olumsuz etkilerini en aza indirebilmek veya krizleri fırsatlara dönüştürebilmek girişimciliğin işlevsel kılınması ile olanaklıdır. Bilginin ve bilgiye dayalı teknolojinin hızla geliştiği, ancak rekabetin de giderek yoğunlaştığı günümüzde girişimcilik kavramı da kuskusuz tüm bu gelişmelerin etkisiyle sürekli olarak değişmektedir.²

2.REKABETİN KÜRESELLEŞMESİ

Küreselleşme, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanımlanması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içermektedir. Küreselleşme bir bakıma, maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak, dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir.³

Küreselleşmeyle beraber, ülkeler arasındaki ticari sınırlar ortadan kalkmaya başlamış, dünya global bir köy halini almıştır. Bu durum, işletmelerin hem ulusal rakipleriyle hem de uluslararası rakipleriyle sürekli rekabet içinde olmaları durumunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla işletmeler günümüzde daha sıkı ve zorlu bir rekabet ortamı içinde gelişimlerini ve devamlılıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. İşletmelerin başarılı olmaları için küresel rekabet stratejilerini etkin bir şekilde kullanabilmelerinin yanı sıra aynı zamanda sürekli bir yenilik ve gelişim içinde olmaları gerekmektedir.

Küreselleşmenin sonucunda değişime uğrayan işletmeler, bilgi uzmanlarının oluşturduğu kuruluşlar haline dönüşmeye başlamış ve bu kuruluşlardaki her bir bilgi uzmanının yeri, kendinden kaynaklanan üstünlük veya değişikliğe göre değil, ortak amaca katkısına göre saptanmaktadır. Yönetici dahil her çalışan, bilgi uzmanlarından biridir ve bilgi işletmesinde asıl amaç emir vermek değil çalışanları yönlendirmektir.⁴

Rekabetin küreselleşmesi, müşterilere daha iyi, etkili, verimli, kaliteli, süratli, kolay, rahat ve ucuz hizmet sunabilme konusunda işletmeleri kendilerine çeki düzen vermeleri konusunda zorlamaktadır.⁵

Küreselleşme toplumlar ve örgütler üzerinde baskı unsuru olurken, örgütlerin kaynakları itibarıyla küresel anlamda homojen bir yapıya dönüşmeye başladıkları söylenebilir. İşletmelerin sahip olduğu teknolojiler, müşteri tercihleri, çalışanların karakteristikleri, toplumun değerleri küresel anlamda yaşanan eşbiçimlilikten payına alarak benzeşmeye başlamıştır. Buna karşın küreselleşmeyle beraber küresel pazarlar her işletme

¹ Adnan Ceylan, Nigar Demircan, “Girişimcilerin Başarı, Güç Ve Yakın İlişki İhtiyaçlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi Üzerine Düzce Bölgesi'ndeki Kobi'lerde Bir Araştırma”, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_21.pdf, 20.4.2009

² Derman Küçükaltan, “Genel Bir Yaklaşımla Girişimcilik”, Girişimcilik Gündemi, <http://girisim.comu.edu.tr/dergi/1/sonsayi/kucukaltan.pdf>, 15.3.2009

³ Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı İhtisas Komisyonu Raporu, 1995 s.1

⁴ Murat Türk, Küreselleşme Sürecinde İşletmelerde Bilgi Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2003, s:20

⁵ İrfan Çağlar, Selçuk Kendirli, İ. Hülya Çağırın, “Örgütsel Değişim ve Çorum Kobi Yönetimi: Çorum Kobi'lerindeki Yöneticilerin Örgütsel Değişime Bakış Açılarının Tespit Edilmesi”, 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:77

için bir fırsat ortaya çıkarmıştır. Bu pazarda başarılı bir şekilde yer almak ve rekabet edebilmek için işletmeler çeşitli araçları kullanarak farklılaşmaya çalışmışlardır.¹

Küreselleşmenin faydası ya da zararı belki tartışılabilir ama kaçınılmazlığı bir gerçektir. Dolayısıyla her toplum ve her örgüt bu süreçten etkilenmektedir. Küreselleşme süreci; örgütlerin birbiri ile rekabetini hızlandırmış, örgütlerdeki zaman kullanımını, karar ve uygulamalardaki hız ve değişimi başlı başına stratejik bir etmen haline getirmiştir.²

3.GİRİŞİMCİLİĞİN DEĞİŞEN YÜZÜ;

Bilindiği gibi bir ekonomide üretimin “olmazsa olmaz” dört koşulundan biridir girişimcilik. Toprağın, emeğin ve sermayenin yeterli olması sağlıklı bir üretim modelinin olduğu gerçeğini ortaya koymaz. Tüm bu üretim unsurları, girişimcilik ruhu ile beslenmezse kaynakların optimal kullanımı da mümkün olmamaktadır. Bu bakımdan girişimcileri, günümüzde üretimin kilit unsurlarından biri olarak saymak mümkün olmaktadır. Çünkü emeği, teknolojiyi, hammaddeyi, sermayeyi bütüncül ve rasyonel bir yaklaşımla değerlendirebilecek ana unsur girişimciliğidir.³

Son yıllarda girişimcilik tanımına bazı yazarların fırsat, yenilikçilik gibi farklı kavramlarla yaklaştığı görülmektedir. Örneğin; bu çerçevedeki bir tanıma göre girişimcilik, fırsatların önemine dikkat çeken bir düşünce biçimi ve planlı bir davranış türüdür.⁴

Girişimcilik kavramının önem kazanmaya başlaması ise sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile başlamıştır. Bilgi çağında insanın emeğinin üretim üzerindeki ağırlığı azalırken, buna karşılık bilgiye dayalı emeğin ağırlığı artmaya başlamıştır. Bu noktada girişimciliğin önemi, yenilik, yaratıcılık ve yönetim faaliyetlerinin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bilgi toplumunda, üretim, ulaşım, yönetim gibi fonksiyonlardaki önemli değişimler ve küreselleşmenin etkisiyle hizmet sektörünün önem kazanması, girişimciliğin de önemini artırmıştır.⁵

Günümüzde rekabet gücünün bileşenlerinde meydana gelen büyük değişim, girişimcinin önemini emsalsiz bir şekilde artırıyor. Daha önceleri bir ülkenin mukayeseli üstünlüklerini ve bunun beraberinde getirdiği rekabet gücünü ;

- İş bölümü ve uzmanlaşma,
- Sahip olduğu yeraltı ve yerüstü tabii kaynaklar ve
- Ulusal tasarrufların düzeyinin belirlediği varsayılmakta idi. Vurgu daha çok üretim eksenli idi. Günümüzdeki gelişmeler bu unsurları yok saymamızı gerektirmese de önemlerinin azalmasına neden oldu. Bu dönemde rekabette ağırlık teknoloji paradigmalarına, toplumsal organizasyonlara ve yönetim kapasitesine kayarken, bu da diğer faktörlerin yanı sıra, girişimcinin önemini daha da artırmaktadır.⁶

¹ Mustafa Kurt, İşletmelerde Bilgi Yönetimi Uygulamaları ve Rekabet Avantajına Katkıları: Siemens Business Services (SBS) Türkiye Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Afyon 2004, s: 55

² Haldun Ersen, Topyekün Mükemmelleşme Sürecinde İnsan Kaynakları ve Kalite, Maestro Yayınları, İstanbul 2003, s.10

³ Küçükaltan, a.g.e.

⁴ Semra Arıkan, Girişimcilik, Siyasal Kitabevi, Ankara 2002, s:31

⁵ Erkan Turan Demirel, Girişimcilik Kültürü, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme AnaBilim Dalı, Yönetim Organizasyon Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2003, s:33

⁶ http://www.igiad.com/books/girisimcilik_raporu_ozet.pdf, 13.3.2009

3.1.FIRSATLAR

Fırsatın keşif süreci girişimcilerin yetenek, beceri, kapasitelerine bağlı olarak onların fikir üretme, fikirden fırsatı arama, bulunan fırsatı tanımlama, fırsatı rafine etme ve açık hale gelen fırsatı formüle etme aşamalarını veya süreçlerini kapsar.¹ Küreselleşme girişimcilere birtakım yeni fırsatlar sunmaktadır.

- a) **Yeni Pazarların Oluşması** ; Ulusal sınırların ortadan kalkması ile yeni pazar ve tüketicilere ulaşma olanaklarının artması girişimciler için bir fırsat niteliğindedir. Yerel pazarların doyması veya küresel pazarda tüketici ihtiyaçlarının farklılaşması girişimcileri ulusal sınırların dışındaki pazarlara ilgi gösterme zorunluluğunda bırakmaktadır.
- b) **Küresel İşgücünden Faydalanma:** Küreselleşme ürün açısından yeni pazarlar oluşturmakla birlikte aynı zamanda işgücü için de yeni bir pazar oluşturmaktadır. İşgücünün kolay dolaşımının sağlanması özel nitelikli işgücüne ulaşılmasını sağladığı gibi bazı sektörlerde ise ucuz işgücüne ulaşımı kolaylaştırmıştır. Farklı kültürlerden gelen ve değişik niteliklere sahip işgücüne kolay erişim girişimciler için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.
- c) **Yenilik Yaratma Kadar Yeniliklerden Yararlanma:** Girişimciliğin, mutlaka yenilikçi bir faaliyeti içermesi gerekmektedir. Yenilikçilik, yeni bir işletmenin kurulması, üretim sürecinin bir aşamasında değişikliğe gidilerek, müşterinin beklentisine yanıt veren yeni bir mal üretilmesi ya da üretimi süren malın niteliğinin artırılması gibi, pazarda rekabet ortamını artırıcı faaliyetleri kapsamaktadır.² Küreselleşme girişimci tarafından yaratılan yeniliklerin yayılmasını hızlandırmakla beraber aynı zamanda başkaları tarafından yaratılan yeniliklere ulaşmayı da kolaylaştırmaktadır.
- d) **Yeni Teknolojilere Adaptasyon:** Girişimciliğin, pazarda rekabet artışı da birliğinde getirmesi, üretim sürecine katılmak ve/ya da üretimini sürdürmek isteyen işletmeler için rekabet gücünü artırmayı ve korumayı, öncelikli konu olarak ortaya koymaktadır.³Ulusal sınırlar dışında geliştirilen yeni teknolojilere adaptasyon sağlanması girişimciler için eski teknolojilerinin yenilenmesi ve rekabet edilebilirliğin sürdürülmesi açısından bir fırsattır.

Çağımızda ekonomik gelişmeye ve toplumsal refaha katkıda bulunabilmek pek kolay değildir. Bunu sağlayacak girişimcilik fonksiyonunun bağımsız değişkenleri; istihdam yaratmak, yeni ürün ve hizmetler sunmak, çeşitliliği ve kaliteyi arttırmak gibi değişkenlerdir. Bu değişkenlerden doğru yararlanmak ve başarılı olabilmek için, hizmet ve kalite bilinci sahibi olmak, değişimlere ayak uydurmak, rakiplerden farkı ortaya koyabilmek ve fırsatları iyi değerlendirebilmek gibi meziyetlere sahip olmak gerekir. Bunlara sahip olmanın zorluğu girişimciliğin ekonomi ve ekonomik gelişme açısından önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.⁴

¹ Seyfi Top, Girişimcilik: Keşif Süreci, Beta Yayınları, İstanbul 2006, s:295

² Kevser Küçüktekin, Girişimcilik Politikası Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Kobi Politikası Ve Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Çerçevesinde Türkiye'nin Kobi Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s:7

³ Küçüktekin, a.g.e., s:7

⁴ Demirel, a.g.e., s:33

Temel hedefi ekonomik üretim sürecine girmek ve/ya da bu süreçte varlığını sürdürmek, böylelikle kâr elde etmek, ekonomideki etkinliğiyle birlikte toplumda etkin bir rol üstlenmek (statü kazanmak) olan girişimci, pazara girme konusundaki kararlılığı ile rekabet gücü – verimlilik artışı döngüsü içinde önemli bir ateşleyici olmaktadır. Başka bir deyişle; pazara giren her girişimci, gerek öteki işletmelerle aynı malı üreterek pazara yönelik arzı artırması ve fiyatları düşürmesi, gerekse öteki işletmelerden farklı olarak yeni bir mal üretimiyle tüketici istemini kendi malına çekmesi nedeniyle, rekabeti yoğunlaştırmakta; bu ortamda yok olmak istemeyen işletmeler, yeni girişimlerde bulunarak, yenilikçi faaliyetlere yönelmekte ve verimlilik artışı sağlamaktadırlar.¹

3.2.TEHDİTLER

Risk üstlenme girişimcinin belirgin davranış özelliklerinden birisidir. Girişimci kar etmek ümidiyle bir işi başlatan ve sürdüren “risk üstlenici” kişidir. Girişimciler hesaplı ve orta düzeyde, aşırıya kaçmayan risk üstlenicilerdir.²

Girişimcinin kriz dönemlerini göz önünde bulundurarak önceden kaynaklar ayırmak suretiyle, girişimine sigorta niteliğinde önlemler alması, bu dönemlerin atlatılmasında büyük önem taşımaktadır. Girişimcinin, tedbir almasını gerektiren başlıca hususlar şunlardır:³

- Çeşitli nedenlere bağlı olarak meydana gelecek ülkedeki ekonomik durgunluğa bağlı olarak nakit akışında meydana gelebilecek aksamalar.
- Piyasadaki fiyat istikrarsızlığının beraberinde getirdiği mâlî kaynak sıkıntıları.
- Türkiye gibi uzun süre yüksek enflasyonist bir ortamda yaşamaya alışan kişilerin düşük enflasyon ortamına geçişte karşılaşacağı davranış ve strateji problemleri.
- Artan girdi maliyetlerine bağlı olarak işletme giderlerinin artması.
- Devlete, özel kuruluşlara ya da kişilere olan borçların karşılanması konusunda yaşanabilecek zorluklar.
- Girişimi olumsuz etkileyecek hukukî düzenlemeler ve mevzuat değişiklikleri.
- Faaliyet gösterilen ülkeye de etkilemesi muhtemel uluslararası ekonomik krizler

Girişimciliği tehdit eden unsurlardan bir tanesi de değişime uyum sağlayamama sorunudur. Küresel rekabet ortamının da değişime uyum sağlayamayan işletmelerin ayakta kalabilme şansları bu sürece ayak uydurabilen işletmelere nazaran daha azdır. Geleneksel olarak girişimciliğin tanımı risk üstlenme eylemine dayalıdır. Özellikle işletmecilik faaliyetlerinde profesyonel yöneticilerle girişimcileri birbirinden ayırırken ilk vurgulanan, girişimcilerin yöneticilerden farklı olarak kar/zarar riskini bizzat üstlenmesidir. Ancak ekonomik riskler, girişimciler için sadece bir boyuttur; belirsiz bir çevrede kariyer riski, sosyal riskler, psikolojik ve fiziksel riskler, çoğu zaman ekonomik risklerle bir aradadır. Üstlenilen tüm bu risklerin sonucunda girişimcinin beklediği başarıdır veya başlangıçta hedeflediği sonuçlara ulaşmadır. Ancak, başarısızlık da muhtemeldir ve bu durumda riskler, girişimciliğin karanlık yüzüne dönüşebilir. Dolayısıyla, bu konudaki belirsizliğe katlanma, girişimcinin üstlendiği temel rollerden biridir.⁴

¹ Küçüktekin, a.g.e., s:8

² Mehmet Ali Gürol, Küresel Arenada Girişimci ve Girişimcilik, Gazi Kitabevi, Ankara2006, s:13

³ http://www.igiad.com/books/girisimcilik_raporu_ozet.pdf, 13.3.2009

⁴ Ferda Erdem, “Girişimcilerde Risk Alma Eğilimi Ve Belirsizliğe Tolerans İlişisine Kültürel Yaklaşım”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (2) 2001, s:46

Girişimciliğin avantajları şu şekildedir:¹

- Özerklik: Kendi işinin patronu olmak, bağımsız hareket etmek, inisiyatif sahibi olmak
- Başarma Hissi: İsteddiği ve sevdiği bir işte çalışarak başarılı olmak, bir iş fikrini karlılığa dönüştürme girişimcilere daha büyük şeyleri başarma hissi verir.
- Finansal Kontrol: Girişimciler, sahip oldukları tüm kaynakları harcayıp tüketmek yerine yatırıma aktarmak düşüncesinde olan insanlardır.
- Prestij Sahibi Olma: Belli bir gelir düzeyine sahip olan insanların toplumda saygı görmeleri, bu duyguyu tatmak için insanların girişimciliğin riskini de göze almalarını sağlar.

Girişimciliğin dezavantajları ise şu şekildedir:²

- Kişisel Fedakarlık: Girişimciler, hem kendisi hem de çevresinin sorumluluk sahibi olduklarını bildiklerinden bu yönde hareket etmektedirler. Bu fedakarlık, uzun çalışma saatleri olduğu gibi kişisel hobilerine ve zevklerine gem vurmak şeklinde de olabilir.
- Sorumluluk Yüku: Bir organizasyonun başarılı olması beşeri yapının başarısına ve gücüne bağlıdır. Bu yüzden işletmelerde çalışan herkesin sorumluluğu bulunduğu gibi girişimcinin sorumluluğu ise iki kat fazladır. Çünkü, kişisel sorumluluğun yanında çalıştırdığı insanların sorumlulukları da vardır.
- Zarara Tahammül Edememek: İnsan hayatında başarı kadar başarısızlık da doğaldır. Hatalardan ders almasına bilen mantıklı ve tutarlı girişimciler kolay kolay başarısız olmazlar. Önemli olan başarısızlık karşısında uğranılan zarar sonucunda sağduyulu ve serinkanlı olabilmektir.
- Yoğun Strese Muhatap Olmak: Girişimci tek başına bir işin patronu olmakla avantajlı görünmesine rağmen iş fikrinden ürünün satış aşamasına kadar her konuda girişimcinin tek seçici olması aynı zamanda yoğun strese muhatap olmasına neden olmaktadır.

SONUÇ

Risk, girişimcinin sürekli olarak belirsiz bir çevrede karar vermek durumunda olması nedeniyle, girişimcilik davranışının temel özelliklerinden biridir.³

Girişimcilik, inovasyonu kullanarak ekonomiye ve sosyal hayata sürekli olarak yeni ürünler sunmaktadır. Yeni iş alanları yaratılması kuskusuz istihdam açığının kapatılmasına yardımcı olmaktadır. İssizliğin düşmesiyle birlikte bireylerin ve dolayısıyla toplumun tatmin düzeyleri yükselmektedir. Tüm bunlar ekonomide girişimcilerin teşvik edilmesiyle olanaklıdır. Sanayileşmiş ülkelerin ekonomileri incelendiğinde girişimciliğin tevsik edilmesi yanında, kendini sürekli yenileyen, belli sıklıkla yatırım yapan başarılı girişimcileri de devletin bazı önlemlerle koruduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü girişimcilik bir risk üstlenme faaliyetidir. Yüksek bir öngörü gerektirir.⁴ Küreselleşme ile birlikte yeni pazarların oluşması girişimciler için bir fırsat olmakla birlikte aynı zamanda ulusal sınırlar dışındaki girişimcilerin yerel pazarlara nüfuz etme çalışmaları yerel girişimciler için bir tehdit oluşturmaktadır.

¹ Ali Kaya, Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve Kobi Yönetimi, Eğitim Kitabevi, Konya 2007, s:86

² Kaya, a.g.e.,s:87-88

³ Erdem, a.g.e., s:56

⁴ Küçükaltan, a.g.e., s:26

Bir ülkede girişimciliğin gelişmesi için daha çok girişimcinin ortaya çıkması için üstesinden gelinmesi gelen konuların başlıkları şöyledir:¹

- Makroekonomik istikrar ve dengenin temini.
- Rekabet ve iyi yönetim ortamının sağlanması.
- Piyasaya giriş ve çıkış serbestisinin sağlanması.
- Risk ve ödül arasında denge kurulması gereği.
- Finansmana erişim kolaylığı.
- Piyasa esnekliklerinin temini.
- Düzenleyici ortamın kalitesinin artırılması.
- Vergilendirmenin adil, basit, tabana yayılmış ver düşük olması.
- Nitelikli işgücüne erişim.
- Firmalar arası işbirliğinin tesisi.
- Girişimcinin kapasitesinin artırılması.

KAYNAKÇA

ARIKAN, Semra, Girişimcilik, Siyasal Kitabevi, Ankara 2002, s:31

BOZKURT, Veysel, “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, Prof. Dr. Nurhan Akçaylı’ya Armağan, Uludağ Üniv. İİBF. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bursa 2000, s:67

CEYLAN, Adnan, Nigar Demircan, “Girişimcilerin Başarı, Güç Ve Yakın İlişki İhtiyaçlarının Kişilik Özellikleriyle İlişkisi Üzerine Düzce Bölgesi'ndeki Kobi'lerde Bir Araştırma”, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_21.pdf, 20.4.2009

ÇAĞLAR, İrfan, Selçuk Kendirli, İ. Hülya Çağırın, “Örgütsel Değişim ve Çorum Kobi Yönetimi: Çorum Kobi'lerindeki Yöneticilerin Örgütsel Değişime Bakış Açılarının Tespit Edilmesi”, , 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:77

DEMİREL, Erkan Turan Girişimcilik Kültürü, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme AnaBilim Dalı, Yönetim Organizasyon Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2003, s:33

Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı İhtisas Komisyonu Raporu, 1995 s.1

ERDEM, Ferda, “Girişimcilerde Risk Alma Eğilimi Ve Belirsizliğe Tolerans İlişkisine Kültürel Yaklaşım”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (2) 2001, s:46

ERSEN, Haldun, Topyekün Mükemmelleşme Sürecinde İnsan Kaynakları ve Kalite, Maestro Yayınları, İstanbul 2003, s.10

GÜROL, Mehmet Ali, Küresel Arenada Girişimci ve Girişimcilik, Gazi Kitabevi, Ankara2006, s:13

¹ http://www.igiad.com/books/girisimcilik_raporu_ozet.pdf, 13.3.2009

http://www.igiad.com/books/girisimcilik_raporu_ozet.pdf, 13.3.2009

KAYA, Ali, Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve Kobi Yönetimi, Eğitim Kitabevi, Konya 2007, s:86

KURT, Mustafa, İşletmelerde Bilgi Yönetimi Uygulamaları ve Rekabet Avantajına Katkıları: Siemens Business Services (SBS) Türkiye Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Afyon 2004, s: 55

KÜÇÜKALTAN, Derman, “Genel Bir Yaklaşımla Girişimcilik”, Girişimcilik Gündemi, <http://girisim.comu.edu.tr/dergi/1/sonsayi/kucukaltan.pdf>, 15.3.2009

KÜÇÜKTEKİN, Kevser, Girişimcilik Politikası Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Kobi Politikası Ve Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Çerçevesinde Türkiye'nin Kobi Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s:7

TAĞRAF, Hasan, “Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi”, C.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, C:3, S:2, 2002, s:34

TOP, Seyfi , Girişimcilik: Keşif Süreci, Beta Yayınları, İstanbul 2006, s:295

TÜRK, Murat, Küreselleşme Sürecinde İşletmelerde Bilgi Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2003, s:20

ZERENLER, Muammer, “Stratejik Bilgi ve Değişim Yönetimi Uygulamalarının Şirket Performansına ve Yaşam Sürelerine Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:18

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK BEKLENTİLERİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

**A RESEARCH ABOUT VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS'
FUTURE EXPECTATIONS IN THE PROCESS OF GLOBALISATION**

Şenol YAPRAK¹

Bülent BOSTANCI²

ABSTRACT

Globalisation shows up some important transformations in different fields like economic, social, technological, cultural and politics. It makes us be aware of itself in all over the social fields, especially in the field of education. In a world which becomes smaller day by day with the effect of globalisation, it is necessary for education system to aim bringing up comparative human force. The only resource which brings up qualified human force necessary for industry which have to compete much more today, is vocational schools. Vocational schools bring up human who are technician and vocational employee. In our country there are about 500 vocational schools which include more than 200 programs. % 20 amounts of students of the universities educate in the same programs.

This survey was prepared and practised in order to evaluate these students' future expectations. The aim of this survey was to evaluate students' point of view about globalisation, the effect of globalisation on the future expectations of students, their thoughts about opportunities and threats of globalisation and whether the students are aware of their situations in the process or not.

With this survey it was exposed that analysis were interpreted under some major titles such as view point of globalisation, awareness, EU, future expectation in the process of EU and globalisation.

Key word: Globalisation, human force, vocational school, expectations of students

ÖZET

Küreselleşme ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel ve politik açılardan çeşitli alanlarda önemli dönüşümleri ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşme toplumun bütün alanlarında etkisini hissettirmektedir fakat en çok etkilediği alanlardan biri de eğitimidir. Küreselleşmenin etkisi ile sürekli küçülen bir dünyada eğitim sisteminin çağın gerektirdiği rekabetçi insan gücünü yetiştirmeyi hedeflemesi de gerekmektedir. Gün geçtikçe daha çok rekabet etmek zorunda kalan sanayinin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştiren tek kaynak meslek yüksekokullarıdır. Meslek yüksekokulları (MYO) tekniker ve

¹ Yrd.Doç.Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bayat MYO, yaprak@aku.edu.tr

² Öğr.Gör.Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Emirdağ MYO, bostanci@aku.edu.tr

meslek elemanı unvanına sahip insan yetiştirmektedirler. Halen ülkemizde 15 farklı adla kurulmuş olan 500'den fazla MYO'nda ve 200'den fazla programda eğitim öğretim verilmektedir. Yükseköğrenime devam eden yaklaşık her beş öğrenciden biri yine bu okullarda okumaktadır.

Yükseköğrenim sistemimizde önemli bir yere sahip bu okullarda okuyan öğrencilerin, küreselleşmenin hızla devam ettiği günümüzde geleceğe ilişkin beklentilerini ölçmek amacı ile bir anket formu hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bu çalışmada; öğrencilerin küreselleşme olgusuna bakışları, küreselleşmenin öğrencilerin gelecek beklentileri üzerindeki etkisi, küreselleşme ile ortaya çıkan fırsat ve tehditler konusundaki düşünceleri, kendilerinin bu süreç içerisindeki durumlarının ne kadar farkında oldukları gibi konular uygulanan anket ile ölçülmeye çalışılmıştır. Küreselleşmeye bakış açısı, farkındalık, Avrupa Birliği, küreselleşme ve Avrupa Birliği sürecinde gelecek beklentisi gibi ana başlıklar altında analizler yorumlanarak çeşitli sonuçlar ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Meslek Yüksekokulu, Öğrencilerin Beklentileri

1. GİRİŞ

Son yıllarda dilimize giren küreselleşme kavramı eğitim alanında da yeni ufuklar açmıştır. Küreselleşme bağlamında dünyanın küçülmesi devletler ve şirketler açısından ekonomik alanda yoğun bir rekabetin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum devletlerin ve şirketlerin değişime paralel olarak yeni teknolojiler üretmesini ve bu teknolojileri satarak gelişimini devam ettirmesini zorunlu kılmaktadır. Globalleşme ve paralelinde yaşanan rekabet şartlarında şirketlerin yada milletlerin, varlıklarını korumak ve rekabet üstünlüğü sağlayabilmek için, yeni teknoloji üretmekten ve teknolojilerin en rasyonel biçimde kullanılmasını sağlamaktan başka çıkar yolları bulunmamaktadır [URL 1].

Günümüzde, dünyadaki en önemli güç “bilgi” haline gelmiştir. İnternet sayesinde bilgiye ulaşmak son derece kolaylaşmasına rağmen bu bilginin teknoloji üretiminde kullanılması daha çok önem kazanmıştır. Bilgi birikiminin oluşması, insanların daha çok şey bilmeleri, bildiklerini yerinde ve zamanında kullanabilmeleri devletler ve şirketlere uluslararası rekabet açısından bir üstünlük sağlayacaktır. Toplumların ekonomik, siyasi, kültürel ve ekonomik anlamda bilgiye dayalı olarak gelişebilmesi için üniversitelerin rolü son derece önemlidir. Çünkü üniversiteler bilgi üretimi ve üretilen bu bilgilerin öğretilmesi yoluyla gençleri geleceğe hazırlama gibi çok önemli bir görev üstlenmişlerdir. Bilgi üretimi ve öğretimi yeni teknolojilerin oluşturulması ve küresel rekabet açısından hayati önem arz etmektedir.

Üniversite eğitimi ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere 4 ana aşamaya ayrılmıştır. Lisans, yüksek lisans ve doktora aşamaları daha çok teorik bilgilerin öğrenciye aktarılması ve uzmanlaşma olarak düşünülmektedir. Ön lisans ise teorik bilgilerden ziyade uygulamaya dayalı bilgiler vererek ara eleman ihtiyacının karşılanması amacıyla kurulmuş meslek yüksekokullarını kapsamaktadır. Üretilen bilgiyi sanayi ve teknolojide kullanacak ve uygulayacak olan grup, meslek yüksekokulları (MYO) olduğundan bu grubun eğitimi ülke gelişimi ve rekabeti açısından çok önemlidir. Bu nedenle MYO'da okuyan öğrencilerin küreselleşme bağlamında eğitim, gelecek beklentisi ve küreselleşme ile ilgili düşünceleri bir anket yardımıyla ölçülerek sonuçlarının ortaya konulması gerekmektedir.

2. MYO'LARIN GELECEK BEKLENTİLERİ

21. yüzyıl tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de MYO'lara yeni fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatların değerlendirilebilmesi için MYO'ların bu fırsatları değerlendirecek alt yapıya ve yönetim anlayışına sahip olmaları gerekmektedir. 2007 rakamlarına göre Türkiye'de 497 MYO'da 482208 öğrenci eğitim görmekte ve 7086 öğretim elemanı görev yapmaktadır (ÖSYM, 2007). Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 68,07'dir. Bu sayı, tüm yükseköğretim ortalamasının yaklaşık 2,5 katıdır. MYO'lara yerleşen öğrenci sayısı 2002 yılından itibaren büyük bir artış göstermiştir. Bunun nedeni Mesleki ve Teknik Ortaöğretim öğrencilerine MYO'lara sınavsız geçiş hakkı verilmesidir. 2008 yılında MYO'lara kayıt yapan öğrenci sayısı 190,291'e yükselmiştir. (Şahin ve Fındık, 2008).

Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında eğitim alanında işbirliği sağlamak için Avrupa Birliği Antlaşmasınının 49. ve 150. maddeleri temel alınarak 1995 yılında Socrates Programı başlatılmıştır. Socrates Programı sekiz eylem alanından oluşmaktadır: (1) *Erasmus* (yükseköğretim), (2) *Comenius* (örgün eğitim), (3) *Grundtvig* (yaygın eğitim), (4) *Minerva* (açık-uzaktan eğitim), (5) *Lingua* (Avrupa dilleri eğitimi), (6) *Observation and Innovation* (eğitim sistemlerinin/politikalarının izlenmesi ve bu alanlarda yenilik), (7) *Joint Actions* (diğer Avrupa programları ile ortak eylemler), (8) *Accompanying Measures* (diğer eylem alanlarında yer almayan destek önlemleri). Avrupa Birliği eğitim programları içerisinde, ayrıca, mesleki eğitim alanında işbirliğini sağlamak ve politikaları ve uygulamaları desteklemek için *Leonardo da Vinci* ve gençlerin bireysel çalışmalarını desteklemek ve iletişimlerini sağlamak amacı ile kurulmuş *Youth* Gençlik Programı da yer almaktadır. Avrupa'ya uyum sürecinde yüksek öğretim kurumlarına tüm diğer eğitim kurumlarından daha farklı görevler düşmektedir. Sistemler arasında en kolay uyumun üniversiteler arasında olması beklenir, zira üniversitelerimiz zaten çok uzun bir süreden beri Avrupa ülkelerindeki üniversitelerle iletişim halindedir. Ancak, yine de yükseköğretim kademesinde önemli sayılabilecek sorunlarımız vardır (Gedikoğlu, 2005).

Türkiye'nin ara eleman ihtiyacını karşılayan meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerin eğitime ve küreselleşen dünyada geleceğe ilişkin beklentilerini ölçmek amacıyla 2 MYO'yu kapsayan bir anket oluşturulmuştur. 3 soruluk bir genel bilgi bölümünden sonra 4 soru şeklinde üniversite eğitimine ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Geleceğe ilişkin beklentiler ve küreselleşmeye bakış açıları ise anketin diğer bölümlerini oluşturmuştur. Anket uygulaması için seçilen iki MYO'da altı farklı programda öğrenim gören toplam 180 öğrenci örnek büyüklüğümüzü oluşturmaktadır. Tablo 1'de anketimize katılan ve analize elverişli yanıtlar verdiklerinden dolayı değerlendirilen bu anketlere göre öğrencilerimizin büyük çoğunluğu il ve ilçe merkezlerinde okumaktadır.

Tablo 1: MYO Öğrencilerinin Genel Verileri

Ankete katılan öğrencilerin bölümleri			Ailesinin yaşadığı yer			Cinsiyet		
Bölüm	Sayı	Oran	Yer.Yeri	Sayı	Oran		Sayı	Oran
Muhasebe	29	16.1	Köy ve kasaba	16	8.9	Bayan	104	57.8
İşletme	30	16.7						
Dış Ticaret	30	16.7	İlçe	78	43.3	Bay	76	42.2
İnsan Kaynakları	42	23.3						
Bilgisayar	21	11.7	İl	86	47.8			
Harita	28	15.6						

Tablo 2: Üniversite eğitime ilişkin görüşler

	Sayı	Oran
Üniversitenin İşlevi		
Meslek edindirir	40	22.2
Geleceğe hazırlar	96	53.3
Bilgi kazandırır	26	14.4
Daha kolay iş bulmak	18	10.0
MYO mezunu olmak ayrıcalık mıdır?		
Evet	46	25.6
Hayır	111	61.7
Fikrim yok	23	12.8
Aldığımız mesleki eğitimin durumu		
Çok iyi	5	2.8
İyi	38	21.1
Orta	104	57.8
Kötü	24	13.3
Çok kötü	9	5.0
Mesleki eğitimin yetersiz olmasının en önemli nedeni		
Devletin eğitime yeterli kaynak ayırmaması	47	26.3
Ders veren öğretim elemanlarının yetersizliği	38	21.1
Öğrencilerin derslere ilgisizliği	22	12.2
Mesleki eğitim için gerekli ortamın oluşmaması	72	40.0

Tablo 3: Geleceğe ilişkin beklentiler

	Sayı	Oran
Mezuniyet sonrası plan		
Eğitimi sürdürme	110	61.1
İş arama	54	30.0
Yurtdışına gitme	10	5.6
Bir planı yok	6	3.3
Geleceğe ilişkin planlarınızı etkileyen en önemli etken		
Ekonomik nedenler	73	40.6
Kişisel tercihler	78	43.3
Aile beklentileri	29	16.1
Türkiye'nin ekonomik koşulları geleceği dair beklentilerinizi etkiliyor mu?		
Evet	159	88.3
Hayır	21	11.7
Gelecek için sizi en çok kaygılandıran faktör		
İş bulamama kaygısı	98	54.4
Ekonomik zorluklar	44	24.4
Eğitimin iş için yetersiz olması	35	19.4
Diğer	3	1.7
Okulunuzun sizi geleceğe ilişkin hedefinize ulaştıracağına inanıyor musunuz?		
Evet	28	15.6
Hayır	65	36.1
Kararsızım	87	48.3

Tablo 2'deki sonuçlara bakıldığında öğrencilerin yarısından fazlası üniversiteyi, öğrencileri geleceğe hazırlayan bir kurum olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Meslek edindirir diyenlerin oranı % 22 iken, daha kolay iş bulmaya yarar diyenlerin oranı ise sadece % 10 olarak ölçülmüştür. Bu okullardan mezun olmayı bir ayrıcalık olarak görenlerin oranı yaklaşık ¼ lük bir grubu oluştururken, % 61'i bunu bir ayrıcalık olarak görmemektedir. Öğrencilerin yarısından fazlası almış oldukları eğitimi orta seviyede görmekte iken iyi ve çok iyi olarak niteleyenlerin oranı % 24 civarındadır. Yine öğrencilerin büyük bir bölümü mesleki eğitimin yetersiz olmasının nedeni olarak mesleki eğitim için gerekli ortamın oluşmamasını gerekçe olarak görmektedirler.

Öğrencilerin geleceğe ilişkin beklentilerinin değerlendirildiği Tablo 3'e bakıldığında, büyük bir bölümünün MYO mezunu olduktan sonra da eğitimini sürdürme isteğinde oldukları anlaşılmaktadır. Geleceğe ilişkin planlarında en önemli etkenin kendi kişisel tercihleri olduğu belirtenlerin oranı % 43 iken, ekonomik nedenleri belirtenlerin oranı % 40 olarak ölçülmüştür. Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik durumun kendi tercihlerinde etken olduğunu belirtenlerin oranı da % 88 gibi yüksek bir düzeydedir. Yine öğrencilerin yarısından fazlası gelecek için kendilerini en çok kaygılandıran faktörün iş bulamama kaygısı olduğunu belirtmişlerdir. MYO'nu kendilerini geleceğe hazırlayabildiğine inanlar da ne yazık ki ancak % 15 civarında kalmıştır.

Tablo 4: Küreselleşme Algılaması ve Avrupa Birliği Üyeliğine Yaklaşımları

	Sayı	Oran
Küreselleşme denince ne anlıyorsunuz?		
Avrupa Birliği'ne üyelik	9	5.0
Sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin uluslararası bağlamda bütünleşmesi	112	62.2
Demokratikleşme ve hukuk devleti olma	12	6.7
Sınırların önemini yitirmesi	47	26.1
Küreselleşmeye bakış		
Çok olumlu	8	4.4
Olumlu	105	58.3
Olumsuz	53	29.4
Çok olumsuz	14	7.8
Leonardo da Vinci, Sokrates, Erasmus gibi isimler küreselleşme kapsamında size neyi anımsatıyor?		
Ünlü filozoflar	125	69.4
Ünlü oyuncular	6	3.3
Öğrenci ve öğretim elemanı değişim programları	38	21.2
Yurt dışında üniversite adları	10	5.6
Avrupa Birliği'ne girmeli miyiz?		
Evet	96	53.3
Hayır	84	46.7
Cevabınız evet ise neden girmeliyiz? (n=96)		
Ülke olarak zenginleşiriz	42	43.8
Serbest olarak Avrupa'yı dolaşırız	14	14.6
Avrupa'da çalışabiliriz	14	14.6
Ülkemizin demokratikleşmesi için	26	27.1
Cevabınız hayır ise neden girmemeliyiz? (n=84)		
Dini olarak farklı olduğumuz için	2	2.4
Kültür olarak farklı olduğumuz için	20	23.8
Ekonomik olarak zayıflayacağımız için	9	10.7
Bizi sömürecekleri için	53	63.1

Küreselleşme algısı ve AB üyeliğine ilişkin yaklaşımları Tablo 4'te gösterilmiştir. Öğrencilerin % 62'si küreselleşme denince; sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin uluslararası bağlamda bütünleşmesini anlamaktadırlar. Öğrencilerin % 63 ise küreselleşmeye olumlu baktıklarını ifade etmektedirler. Leonardo da Vinci, Sokrates, Erasmus gibi isimleri bir değişim programı olarak bilenlerin oranı % 21 iken, % 70'lik bir kesim bu isimleri görünce ünlü filozofları anladığını belirtmişlerdir. AB üyeliği konusunda öğrenciler arasında belirgin bir farklılık olmasa da, üyeliği destekleyenlerin oranı biraz daha fazla (%53) olmuştur. AB üyeliğini destekleyenlerin önemli bir bölümü, üyeliği desteklemelerindeki amacın ülkemizin bu sayede zenginleşeceğine inanmaları iken, hayır diyenlerin büyük çoğunluğu da üyelik halinde ülkemizin sömürüleceği kaygısını taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Gelecek Planları-Küreselleşmeye Bakış İlişkisi

			Küreselleşmeye Bakış				Toplam
			Çok olumlu	Olumlu	Olumsuz	Çok olumsuz	
Planlarınızı ne etkiler	Ekonomik nedenler	Sayı	3	47	16	7	73
		Oran %	4.1%	64.4%	21.9%	9.6%	100.0%
	Kişisel tercihler	Sayı	4	44	24	6	78
		Oran %	5.1%	56.4%	30.8%	7.7%	100.0%
	Ailemin beklentileri	Sayı	1	14	13	1	29
		Oran %	3.4%	48.3%	44.8%	3.4%	100.0%
Toplam		Sayı	8	105	53	14	180
		Oran %	4.4%	58.3%	29.4%	7.8%	100.0%

Tablo 5’de görüldüğü gibi öğrencilerin gelecek planlarında ekonomik nedenleri belirleyici olarak görenlerin büyük çoğunluğu küreselleşmeye olumlu bakmaktadır. Tablo 6’da iş bulamama kaygısı ve ekonomik zorlukları en önemli bir gelecek endişesi olarak görenlerin çoğu AB üyeliğine evet derken, eğitimini iş için yetersiz bulanların çoğu da hayır demektedirler.

Tablo 6: Gelecek Kaygısı – AB Üyeliğine Bakış İlişkisi

			AB Üyeliğine Bakış		Toplam
			Evet	Hayır	
Gelecek Kaygısı Nedeni	İş bulamama kaygısı	Sayı	55	43	98
		% Oran	56.1%	43.9%	100.0%
	Ekonomik zorluklar	Sayı	23	21	44
		% Oran	52.3%	47.7%	100.0%
	Eğitimimin iş için yetersiz olması	Sayı	16	19	35
		% Oran	45.7%	54.3%	100.0%
	Diğer	Sayı	2	1	3
		% Oran	66.7%	33.3%	100.0%
Toplam		Sayı	96	84	180
		% Oran	53.3%	46.7%	100.0%

Tablo 7’ye göre küreselleşmeyi AB üyeliği olarak algılayanların büyük çoğunluğu AB üyeliğine karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Küreselleşmeye diğer anlamları yükleyenlerde ise AB üyeliğine olumlu yaklaşanların oranı daha fazladır. Tablo 8’e bakıldığında ise küreselleşmeye olumsuz bakanların çoğu aynı zamanda AB üyeliğine da karşı oldukları görülecektir. Küreselleşmeye çok olumlu bakanların bile ancak yarısı AB üyeliğine evet demektedir. Küreselleşmeyi olumlu görenlerin ise % 59’u AB üyeliğine de evet demektedir.

Tablo 7: Küreselleşmenin Anlamı-AB Üyeliğine Bakış İlişkisi

		AB Üyeliği Tutumu		Toplam	
		Evet	Hayır		
Küreselleşme anlamı	Avrupa Birliği'ne üyelik	Sayı	3	6	9
		% Oran	33.3%	66.7%	100.0%
	Sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin uluslararası bağlamda bütünleşmesi	Sayı	63	49	112
		% Oran	56.2%	43.8%	100.0%
	Demokratikleşme ve hukuk devleti olma	Sayı	6	6	12
		% Oran	50.0%	50.0%	100.0%
	Sınırların önemini yitirmesi	Sayı	24	23	47
		% Oran	51.1%	48.9%	100.0%
Toplam		Sayı	96	84	180
		% Oran	53.3%	46.7%	100.0%

Tablo 8: Küreselleşmeye Bakış-AB Üyeliğine Bakış İlişkisi

		AB Üyeliğine Bakış		Toplam	
		Evet	Hayır		
Küreselleşmeye Bakış	Çok olumlu	Sayı	4	4	8
		% Oran	50.0%	50.0%	100.0%
	Olumlu	Sayı	62	43	105
		% Oran	59.0%	41.0%	100.0%
	Olumsuz	Sayı	24	29	53
		% Oran	45.3%	54.7%	100.0%
	Çok olumsuz	Sayı	6	8	14
		% Oran	42.9%	57.1%	100.0%
Toplam		Sayı	96	84	180
		% Oran	53.3%	46.7%	100.0%

Tablo 9 öğrencilerin cinsiyetleri ile mezuniyet sonrası planları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre eğitimini sürdürmek isteyenlerin oranı erkekler arasında daha yüksek orana sahip iken, iş arayacağını söyleyenlerde bayanların oranı daha yüksektir. Herhangi bir planı olmayan bayanların oranı ise çok daha düşüktür.

Tablo 10'da da öğrencilerin yaşadıkları yer ile mezuniyet sonrası planları ilişkilendirilmiştir. Köy ve kasabalarda yaşayanlardan hiç biri, okuldan sonra yurtdışına gitmeyi düşünmemektedir. İl ve ilçede yaşayanların %60'dan fazlası eğitimini sürdürmeyi düşünürken, köyde yaşayanlarda bu oran % 40 olarak ölçülmüştür.

Tablo 9: Cinsiyet- Mezuniyet Sonrası Plan İlişkisi

		Mezuniyet sonrası plan					Toplam
			Eğitimimi sürdüreceğim	İş arayacağım	Yurtdışına gitmeye çalışacağım	Bir planım yok	
Cinsiyet	Bay	Sayı	51	15	5	5	76
		%	67.1%	19.7%	6.6%	6.6%	100.0%
	Bayan	Sayı	59	39	5	1	104
		%	56.7%	37.5%	4.8%	1.0%	100.0%
Total		Sayı	110	54	10	6	180
		%	61.1%	30.0%	5.6%	3.3%	100.0%

Tablo 10: Yaşadığı Yer- Mezuniyet Sonrası Plan İlişkisi

			Mezuniyet Sonrası Plan				Toplam
			Eğitimimi sürdüreceğim	İş arayacağım	Yurtdışına gitmeye çalışacağım	Bir planım yok	
Yerleşim Yeri	Köy	Sayı	4	4	0	2	10
		%	40.0%	40.0%	.0%	20.0%	100.0%
	Kasaba	Sayı	2	4	0	0	6
		%	33.3%	66.7%	.0%	.0%	100.0%
	İlçe	Sayı	49	22	4	3	78
		%	62.8%	28.2%	5.1%	3.8%	100.0%
	İl	Sayı	55	24	6	1	86
		%	64.0%	27.9%	7.0%	1.2%	100.0%
Total		Sayı	110	54	10	6	180
		%	61.1%	30.0%	5.6%	3.3%	100.0%

Tablo 11'e göre bayların %25'i okulun kendilerini geleceğe hazırladığına inanırken, bayanların sadece %8.7'si bu düşüncede olduklarını belirtmiştir. Yine bayanların yarıdan fazlası bu konuda kararsız olduğunu ifade etmektedir. Erkeklerde kararsızların oranının daha düşük (% 43.4) olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 12, öğrencilerin cinsiyetleri ile geleceğe ilişkin planlarını etkileyen faktörler arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Erkeklerin %35'i geleceğe ilişkin planlarını ekonomik nedenlere bağlı faktörler etkiler derken, bayanlar da bu oran daha yüksek çıkmıştır (% 44). Erkeklerde aile beklentileri etkendir diyenlerin oranı (% 19) da kadınlardan yüksektir (% 13).

Tablo 11: Cinsiyet- Okulun Gelecek Hedefine Ulaştırabilme İlişkisi

			Okulunuz, sizi geleceğe ilişkin hedefinize ulaştırabilir mi?			Toplam
			Evet	Hayır	Kararsızım	
Cinsiyet	Bay	Sayı	19	24	33	76
		%	25.0%	31.6%	43.4%	100.0%
	Bayan	Sayı	9	41	54	104
		%	8.7%	39.4%	51.9%	100.0%
Total		Sayı	28	65	87	180
		%	15.6%	36.1%	48.3%	100.0%

Tablo 12: Cinsiyet-Geleceğe İlişkin Planları Etkileyen Faktör İlişkisi

			Geleceğe ilişkin planlarını etkileyen faktörler			Toplam
			Ekonomik nedenler	Kişisel tercihler	Ailemin beklentileri	
Cinsiyet	Bay	Sayı	27	34	15	76
		%	35.5%	44.7%	19.7%	100.0%
	Bayan	Sayı	46	44	14	104
		%	44.2%	42.3%	13.5%	100.0%
Toplam		Sayı	73	78	29	180
		%	40.6%	43.3%	16.1%	100.0%

Tablo 13’de Cinsiyet ile öğrencileri gelecek için kaygılandıran en önemli faktör ilişkisi gösterilmektedir. Buna göre bayan öğrencilerde iş bulamama kaygısının oldukça yüksek (%61) olduğu görülmektedir. Erkeklerde de en yüksek oran bu çıkmıştır, ancak bayanlara göre daha düşük (%44) düzeydedir. Eğitimin iş için yetersiz olduğu inancı erkeklerde % 22 iken, bayanlarda % 17 olarak ölçülmüştür. Ekonomik zorluğu en önemli gelecek kaygısı olarak gören bayanların oranı % 20 iken, erkeklerde bu oran % 30 olmuştur.

Tablo 13: Cinsiyet- Gelecek İçin Kaygılandıran Faktör İlişkisi

			Gelecek için sizi en çok kaygılandıran faktör				Toplam
			İş bulamama kaygısı	Ekonomik zorluklar	Eğitimin iş için yetersiz olması	Diğer	
Cinsiyet	Bay	Sayı	34	23	17	2	76
		%	44.7%	30.3%	22.4%	2.6%	100.0%
	Bayan	Sayı	64	21	18	1	104
		%	61.5%	20.2%	17.3%	1.0%	100.0%
Toplam		Sayı	98	44	35	3	180
		%	54.4%	24.4%	19.4%	1.7%	100.0%

3. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

- Bu okullardan mezun olan öğrenciler MYO mezunu olmayı bir ayrıcalık olarak görmemekte ve büyük bir kısmı eğitimini devam ettirmeyi düşünmektedir. Bunu azaltmak için MYO'lar ile sanayi arasındaki işbirliği geliştirilmeli ve istihdamı arttırıcı unsurlarda devreye sokularak MYO öğrencilerinin en büyük sorunlarından biri olan gelecek kaygısı azaltılmalıdır.
- MYO'lara sınavsız geçişin kaldırılarak nitelikli öğrencilerin gelmesi sağlanmalıdır.
- MYO'larda eğitim ve öğretimi gerçekleştiren öğretim elemanı kadrosu da yetersizdir. Öğrencilerin yakındığı konulardan birisi de MYO'larda ders veren hocaların yetersiz olmasıdır. Öğrenci başına düşen öğretim elemanı sayısı ve kalitesi arttırılarak, bu okulların uygulamaya yönelik eğitim veren okullar haline getirilmesi için gerekli koşulların oluşturulması gerekir.
- Devletin MYO'lara verdiği mali desteği arttırması gerekmektedir. Mesleki eğitim veren çoğu MYO'da atölye, uygulama merkezi ve laboratuvar olmadan eğitim sürdürülmektedir. Bu durum uygulamalı bilgiler öğrenmeden öğrencinin mezun olmasına yol açmaktadır. Öğrenmeden mezun olan öğrenci kendine güven duygusunu oluşturamadığı için iş yaşamında olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır.
- Avrupa Birliği öğrenci değişim programları ile ilgili konularda bilgisiz oldukları görülmektedir. Gerekli bilgilendirmeler yapılarak küreselleşme kapsamında MYO'ların dünya ile bütünleşmesi sağlanmalı ve yurt dışı staj, eğitim olanakları arttırılmalıdır. Yurt dışına gidebilmenin en önemli koşulu olan yabancı dil eğitimi ve öğretimine önem verilmeli, gerekirse MYO'lara hazırlık sınıfları konulmalıdır.
- Yerel talepler dikkate alınarak, neredeyse her ilçeye gerekli ortamın oluşup oluşmadığına bakılmadan MYO'lar açılmıştır. Bundan dolayı bazı yerlerde MYO'lar meslek liselerinin bile gerisinde kalmıştır. Bu şekilde açılan okullar ya süratle iyileştirilmeli ya da bunlara harcanacak kaynaklar belirli bölgelerde MYO'lar birleştirilerek kullanılmalıdır.
- Mesleki eğitim bir bütün olarak ele alınmalı, MYO'larda bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bizde Akşam Sanat Okulları ve Halk Eğitim Merkezi ile gerçekleştirilen eğitime benzer eğitimler Avrupa Birliği ülkelerinde MYO'lar aracılığı ile de gerçekleştirilmektedir. Yetişkin insanların kendini geliştirebileceği ve yeni teknolojileri öğrenebileceği yerler MYO'lar olmalıdır. Bu çerçevede yasal düzenlemeler yapılarak bu tür eğitimlere açık hale getirilmelidir.
- MYO öğrencileri küreselleşmeye ve Avrupa Birliği'ne girişe sıcak bakmaktadır. Buna karşılık azımsanmayacak oranda karşı olduklarını da belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Şahin İ., ve Fındık T., (2008), "Türkiye'de Mesleki Ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri" TSA Dergisi, Yıl: 12, S: 3, 65-86.

Gedikoğlu, T., "Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 66-80.

URL [1] <http://sbe.dpu.edu.tr/8/1.pdf> Erişim Tarihi: 03.05.2009

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE PLASTİK SANATLARDA SANAT EKONOMİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION UPON ECONOMY OF ART IN VISUAL ARTS IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Orhan Cebrailoğlu^{1*}

ABSTRACT

The globalization process is encountered as whole systems that manage/direct the age of our current time. Globalization age has been effected on personal and social life and environment which in lived unconditionally and deeply. In general description, globalization arises by means of developing and changing of the economic, politic and social relationships and also ambiguity of end points as the meaning of intellectual domain. The traditional values system in all field changed entirely with the contribution of 21th century technologies and its advance. 21. The art fact could not be out of this formation. As such, the artistic work couldn't be evaluated as free in the face of the condition which it live in. We are faced with the fact that art product is different from other production forms and have a special position as a unquestionable phenomenon. It is accepted that the artistic work is an original form which is quoted to the viewer by artist, aroused as result of a special sensitivity, aggregation and concentration.

The make of artistic work fact/product, since its value is perceived high in moral meaning, into an economic value just like other production forms, in other words "communization", brings into sharp relief the concept of art economy, but also gives rise to crucial problems in the explaining and applying of concepts. But we are faced with a fact that the process of art production comes into point of economic value and to carry on this fact in the regard of continuity of art production.

Key words: Globalization, Visual Arts, Art Economy.

ÖZET

Küreselleşme kavramı günümüzün çağını yöneten/yönlendiren sistemler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme çağı, insanların bireysel/toplumsal yaşantılarını ve bu yaşanan çevreyi koşulsuz olarak ve derinden etkilemektedir. Genel bir tanımlama ile küreselleşme; iktisadi, siyasi ve sosyal ilişkilerin gelişmesinin ve boyut değiştirmesinin yanı sıra düşünsel anlamlarda da uç noktaların belirsizleşmesi ile ortaya çıkar. 21. yüzyıl teknolojisinin, küreselleşme sürecine olan katkıları ve ulaştığı boyutla beraber her alanda geleneksel değer yargıları tümüyle biçim değiştirdi. Elbette sanat olgusu

---

¹ Yrd. Doç. Dr. Orhan Cebrailoğlu Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Kampus/Konya orhancebrailoglu@mynet.com

bu oluşumun dışında kalamazdı. Bu anlamda sanat yapıtı içinde olduğu koşullardan bağımsız olarak değerdendirilemez. Sanat üretiminin diğer üretim biçimlerinden oldukça farklı ve özel bir konuma sahip olduğu şüphe götürmez bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Sanat eserinin sanatçı tarafından izleyiciye aktarılan, özel bir duyarlılık, birikim ve yoğunlaşmanın sonucunda ortaya çıkan ve özgün bir biçim olduğu kabul edilmektedir. Manevi anlamda değeri bu denli yüksek tutulan sanat eseri olgusunun/üretimini diğer üretim biçimleri gibi ekonomik bir değere dönüştürülmesi yani “metalaştırılması”, sanat ekonomisi kavramını gündeme getirmenin yanı sıra, kavramların açıklanmasında ve uygulanmasında ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Ancak sanat üretiminin sürekliliği açısından sanatın ekonomik boyut kazanması ve bu boyutun sürekliliğinin sağlanması süreci kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Plastik Sanatlar, Sanat Ekonomisi

1.GİRİŞ

Bu çalışma, küreselleşme süreci içerisinde plastik sanatlar ortamında, sanat pazarı ve günümüz sanatçısı arasındaki ilişki üzerine bir değerdendirmeyi hedeflemektedir.

2. PLASTİK SANATLARDA KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Bir kavram olarak küreselleşme, hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapar. Küreselleşme kavramının günümüzde gönderme yaptığı süreçler bazı kesintilerle birlikte birkaç yüzyıldır gelişim halindeydi ama küreselleşme tartışmasının ana odak noktası görece yakın dönemler üzerinedir (Robertson,1999).

Bu anlamda küreselleşme ekonomik, politik ve sosyo-kültürel boyutları ile tüm dünyada 1980’li yılların ortasından itibaren çok daha belirgin olarak hissedilmeye başlanmıştır. Kavramsal anlamının ötesinde/ilerisinde küreselleşme sosyal ve politik yaşamı derinden etkilemiştir. Bu etki, her alanda rekabet kavramını ortaya koymuştur. İletişim olanaklarının ve teknolojinin artması ile rekabetçi tutum ve uygulamalar niteliksel olarak artmıştır. Ancak bu ivmesel artışın niceliksel açıdan artışı veya azalışı küreselleşme politikalarının eleştirel yanını oluşturmaktadır. Küreselleşme kavramı ile dünya üzerindeki mevcut sınırların *izafi* bir değeri/anlam kazandığı da düşünölmektedir. Küreselleşmeyi bu denli hayatımızın merkezine yerleştiren kavramların başında teknolojik ilerlemelerin yanı sıra kaynak akışı da etkili olmaktadır.

Günümüzün sanayi sonrası küresel ekonomik düzeninde kaynaklar ve ürünler daha serbest olarak sınırlar arasında dolaşabilmektedir. İşletmeler üretimlerini, yatırımcılar fonlarını koşulların daha olumlu/ılımlı olduğu bölgelere kaydırabilmektedir. Küresel ekonominin günümüzdeki düzeninde herhangi bir ürünün tasarımı, üretimi ve montajı farklı mekanlarda yapabilme şansına sahiptir. Küresel dünya düzeni yararları ve zararları ile birlikte süregelmektedir. Bir taraftan dünya insanların, daha standart, kaliteli ve ucuz ürünlerle refahlarını artırırken, diğer yandan çevre kirlenmekte, rasyonel olmayan üretim ve tüketim şemaları ortaya çıkmakta, sağlık ve eğitim sistemlerinde zorluklar yaşanmaktadır. Dünyada oluşan bu baş döndürücü süreç içinde elbette ki teknolojik gelişmelerde payına düşeni almıştır. Hızlı haberleşme, etkileşme ve karşılıklı bağımlılık/bağımsızlık, insanları birbirlerine yaklaştırmakta/uzaklaştırmakta, birbirlerini

anlama ve yeni şeyler öğrenme olanaklarını artırmakta ve önyargıların azalmasına/artmasına yol açmaktadır (Çevik, 2007).

Küreseleşme süreci, şüphesiz sağlık, eğitim, bilim, politika, dil ve bir çok alanda etkisini göstermiştir/gösterecektir. Sanatı ve sanatçıyı tüm bu etkilenimlerin dışında tutabilmek mümkün değildir. Çünkü sanat ortamını yaşanan günlük hayattan, teknolojik ilerlemelerden ve toplumsal yönelimlerden kopuk değerlendirebilmek mümkün değildir. Sanatçı çağının değer yargılarına veya teknolojik olanaklarına karşı yeni savunma mekanizmaları geliştirse de, yaşanan tüm bu süreçlerden etkilenmiştir/etkilenecektir. Bu noktada sanatçının ifade biçimini daha etkili kılabilmek adına, bu teknolojinin olanaklarından veya avantajlarından yararlanma ihtiyacı bir sürpriz olarak değerlendirilmemelidir.

Küreselleşen dünya düzeni içerisinde modern/postmodern kavramları dünyayı şaşırtıcı derecede küçültülmenin ötesinde artık “mega-köy” biçiminde tanımlanan bir olguyu da karşımıza çıkartmıştır. Bu sürecin temelinde, hiç şüphesiz bilgi ve enformasyon dinamikleri yer almaktadır. Ancak bu dinamiklerden yola çıkarak, sanat pratiğinde küreselleşme süreci içerisinde modern/postmodern değişim ve dönüşümlerden söz edilmektedir. Çünkü sanat, içinde yaşadığı veya yaşatıldığı değer sistemlerinden bağımsız olarak değerlendirilemez.

Günümüz sanatı, bir yandan üretim biçimi olarak son kırk-elli yıla yayılan ileri düzeyli teknolojik yeniliklerden payını alırken, öte yandan da Modernizm’in ortaya koyduğu evren algılamasıyla hesaplaşan bir dizi kırılmayı bünyesinde barındırır. Bu hesaplaşma, Modernizm’in evrensellik, biriciklik, orjinallik ve aidiyet meselelerini sorgularken, yerine merkezin ötediği mikro söylemleri ve politikaları, türler arasındaki ayrımların dumura uğratıldığı plüralist bir dünya algısını ve müellefin/sanatçının ölümünü ilan eden teorik altyapıları yerleştirir (Şahiner, 2008).

2.1. SANATÇI VE ÜRETİMİNİN EKONOMİK BOYUTLARI

Sanat, toplumların kültürel değişiminin ve gelişiminin en temel unsuru olarak varlığını sürdürmektedir/sürdürecektir. Bu genel tanımlamayla sanat, sosyo-kültürel açıdan eleştirme ve farkına varma anlamlarında her zaman karşı çıkışı simgelemektedir. Sanat ortamı, izleyici ve üreten durumundaki sanatçı arasındaki aktivitelerin en önemli özelliği niteliksel ve niceliksel alandaki ilişkilerinin sürdürülebilir biçimde olması gerekliliğidir.

Yapıtını kitlelerle paylaşmak isteyen sanatçı, yapıtı ile kendini ortaya koyan insandır. Ancak sanatçı kendini bu sürecin merkezinde görmemelidir. Sanatçı/sanatçı adayı ve aslında herkes kendini yaratan oluşturan binlerce yıllık bir tarihin, bir var oluşun ürünüdür. Bunun yanı sıra kaçınılmaz bir biçimde üzerinde yaşadığı dünyanın ve ülkesinin gerçekleriyle ve değerleriyle yoğrulmuştur. Zaman ve mekan bağlamındaki bütünlüklü sanat birikimi, her sanatçı için kesinlikle kazanılması gereken bir bilgi yoğunluğudur. Sanatçı gibi sanatın kendisi de ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel koşulların ürünüdür. Kuşkusuz sanat, bütün diğer nitelikli etkinlikler kadar yoğun bir bireysellik gerektirir (Elgün, 2002).

Sanatsal anlamda yaratma doğanın gereçlerinden yararlanarak özgün bir biçim oluşturmaktır, bu anlamlı biçim bizi insan olmakla ilgili sorunlara götürecektir.

Yaratıcılığa giden yol bir bilinç dolgunluğundan, onun sağladığı bir keskin görüşten, yetkin düzeyde bileşimler ve çok ince ayırıştırımlar yapabilme yatkınlığından geçer. Her sanat ürünü, her yapıt çeşitli ayrışmalar ve birleşmeler sonucu oluşmuş bir *bileşim*dir (Timuçin, 2003).

Sanat yapıtını kendi iç/dış dinamikleri içerisinde ve sanatçı-izleyici-alımlayıcı üçgeni arasında değerlendirmek gerekmektedir. Bu anlamda izleyici veya sanat alımlayıcısının öncelikle sanatsal üretimi kabul etmesi gerekmektedir. Bu sürecin sonunda izleyicinin veya sanat alımlayıcısının, yapıtın görece anlamsal uzamı içerisine girmesiyle etkilenme süreci gerçekleşir. İzleyici ile sanat yapıtının arasındaki bu anlamda oluşan bütünleşme süreci özel/nesnel bir ilişki sürecini de beraberinde getirir.

Sanatta, tamamlanmış, böylelikle de kullanabilir hale gelmiş formlarının ötesinde var olan bir şeyin dile geldiği söylenebilir. Her büyük sanatçıda ve her büyük sanat eserinde, daha gizemli kaynaklara dayanan, daha derin ve daha kapsamlı bir şeyler vardır. Bu salt sanatkarlık olarak sanatın sunduğundan daha fazla bir şeydir. Ancak bu sanatın içine aldığı, temsil edip görünür kıldığı bir şeydir (Simmel, 2003).

Bu anlamda sanat üretiminin diğer üretim biçimlerinden oldukça farklı ve özel bir noktada bulunduğu hiç şüphe götürmez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Sanat eseri, kendisini yaratan sanatçısı tarafından izleyiciye aktarılan; özel bir duyarlılık ve yoğunlaşmanın sonucunda bir birikim olarak ortaya çıkan özgün bir olgu olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Sanatçının bireysel birikiminin ve yaratımsal ifadesinin sonucu olarak vuku bulan ve manevi anlamda değeri oldukça yüksek tutulan sanat eseri olgusunun/üretiminin diğer üretim biçimleri gibi ekonomik bir değere dönüştürülmesi yani bir anlamda “metalaştırılması”, genel olarak sanat ekonomisi olarak tanımlanan bir kavramını gündeme getirir.

Ancak bu kavramın tanımlanması, kimi zaman işleri kolaylaştırırken kimi zaman da bu kavramın açıklanmasında ve uygulanmasında ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Sanat üretiminin sürekliliği açısından ele alındığı zaman ise sanatın ekonomik bir boyut kazanması ve bu boyutun sürekliliğinin/niteliğinin sağlanması süreci kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Sanatsal nesnelere üretilmesinden izleyiciye sunulmasına dek geçen sürenin sonucunda, *sanat* ekonomik bir değer olarak anlam kazanmış ve piyasalarda belirli bir kâr marjına sahip olmuştur.

Sanat eseri, iktisatta zevk malları (hedonic goods) olarak isimlendirilen mallar grubuna girer. Bu malların özellikleri, talebi, arzı, fiyat oluşumunu kendine has nitelikler gösterir. Bu mallar grubuna bazen koleksiyon malları (collectable goods) da denmektedir. Bu durumda çoğu kez resim, heykel gibi sanat ürünlerinin yanı sıra pul, eski eser, mobilya, halı gibi mallar da bu gruba dâhil edilmektedir (Karacan, 2002).

Sanat ürünlerinin en önemli özelliği her tablonun, heykelin veya seramiğin tek olmasıdır. Bu anlamda sanat ürünleri heterojen mallar grubuna dahil edilebilir. Hiçbir eser bir diğerinin aynısı değildir. Hatta sanatçı ve üretimi arasındaki öznel ilişki göz önüne alındığında aynı sanatçının eserleri bile birbirinden farklılıklar gösterir. Ancak şu gerçek de unutulmamalıdır ki sanat ürünlerinin talebi ekonomik yeterlilikle ilgili değildir. Toplumun gelir düzeyi yükseldikçe sanat eseri koleksiyoncularının sayıları artar ve bu artış sanat eserine olan talebi de artırır. Bu özelliği ile sanat bir lüks maldır. Ancak bu talebi kuşkusuz toplumun beğeni düzeyi, ilgileri, kültürel boyutu ve inançları belirlemektedir. Bu

nedenle, sanat eseri fiyatları ile zenginlik arasındaki ilişki sanatsal eserlerin bir yatırım aracı olarak değerlendirilmesini ortaya çıkarmıştır.

İktisadi anlamda piyasalarda ekonomik bir değer anlamı kazanan her ürün için geçerli olduğu gibi sanat eseri de belli bir alım-satım durumunun yani piyasa ortamının konusunu oluşturmaktadır. Tüm diğer piyasalarda olduğu gibi sanat piyasasının temel kurumları da üretim ve tüketim ilişkisine dayalı olarak biçimlenmektedir. Tam olarak bu noktada küresel serayenin atışı ile sanatsal etkinlik arasında doğru orantılı bir artış söz konusu olmuştur. Sanat piyasalarındaki bu muazzam artış piyasaları güçlü bir biçimde yönlendirmektedir. Bu süreç içerisinde artık sanat piyasası farklı ve etkin stratejiler geliştirmek zorunda kalmaktadır.

Sanat piyasasının bu koşulları arz-talep ilişkine dayalıdır. Sanat adı verilen bu özel üretimi gerçekleştiren sanatçı, ürettiği ürünlerin değerlendirilmesi sürecinde entelektüel ve ekonomik birikime sahip kişi veya kurumların oluşturduğu bir alıcı kesimi ile dialog halinde bulunmalıdır. Sanat eseri, sanatçısı ve alılmayıcısı tarafından yani bu iki grubun ortak noktası olarak arz ve talep edilmektedir.

Bu anlamda sanata yatırım yapmak sanıldığı kadar kolay bir olgu değildir. Tersine çoğu piyasaya göre farklı dinamikleri olan karışık bir yapısı vardır. Uzun yıllar bu piyasanın aktörü olan galeriler ve koleksiyoncular dahi sık sık yaşanan belirsizlik ortamında büyük hatalar yapabilirler. Sanat piyasasında ayakta kalmanın yolu, şans faktörünün çok ötesinde bilinçli olarak analiz yapabilme yeteneğinin yanı sıra trendleri de iyi izlemeye bağlıdır (Ersöz, 2006).

Özellikle son yıllarda sanatın “yatırım” olarak sermaye ile ilişkisinde, içinde bulunduğumuz küresel kültür anlayışından da güç alan, ciddi bir artış yaşanmaktadır. Sanatın para ile kurduğu yakın ilişkiyi bugün, sadece galeriler, müzayedeler, sanat fuarları gibi doğrudan ticari amaç ile kurulan örgütlenmeler aracılığı ile değil, aynı zamanda koleksiyonerler, müzeler ve sanatı destekleyen sponsor şirketler gibi dolaylı kazanım sağlayan oluşumlar bağlamında da ele almak gerekir (Çakmakoğlu, 2008).

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Günümüzde dünyanın farklı bölgelerinde sanat eseri piyasasının baskın ve önemli bir endüstriye dönüştüğünü söylemek abartılı olmayacaktır. Çünkü yaratılan sanat yapıtının etki alanı artık geçmişte olduğu gibi sadece üretildiği ülkenin sınırları içinde kalmıyor. Küreselleşen dünya sitemi içerisinde sanat yapıtının etki alanı, iletişim ve ulaşım olanaklarının artışı sayesinde artık neredeyse tüm dünyaya yayılıyor. Bu anlamda sanatın estetik değeri ve kültürleri yaratan gücü günümüzde, kurum ve kuruluşların ilgisini çekmiştir/çekecektir.

Sanat piyasalarında yeni yasal düzenlemelerin süreklilik ve işlerlik kazanması oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığı zaman kültür ve sanat alanında yapılacak yatırımların/projelerin en makul biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu noktada unutulmamalıdır ki büyük ekonomik yatırımların dolaşıma girdiği her alan gibi sanat piyasası da çeşitli spekülasyonlara açıktır. Sanat piyasalarına daha niteliksel değer kazandırabilmek amacı ile, etkili/tecrübeli insan kaynağının yanı sıra, kamu/özel sektör politikalarının da daha profesyonelce geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Robertson, R., (1999), “Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür”, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, s.21.

Çevik, N., (2007), “Küreselleşme Sürecinde Net Art”, Uluslararası Katılımlı Sanat Ekonomisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayın no:1, Pozitif Matbası, Ankara, s.79.

Şahiner, R., (2008), “Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapıbozumu”, Yeni İnsan Yayınevi, Sanat Serisi, İstanbul, s.11.

Elgün, T., (2002), “Sanatçı Olabilmek”, Türkiye’de Sanat, Plastik Sanatlar Dergisi, Sayı:54, İstanbul, s.24.

Timuçin, A., (2003), “Estetik”, Bulut Yayınları, İstanbul, s.197.

Georg, S., (2003), “Modern Kültürde Çatışma”, İletişim Yayınlar, İstanbul, s.70.

Karacan, A., (2002), “Sanat, Tablolar ve Ekonomi”, Sanat Dünyamız, No:82, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.237.

Ersöz, E., (2006), “Arz-Talep Bir Ekonomik Model”, Artist, Sayı:60, s.19.

Çakmakoğlu, N., (2008), “Türkiye’de Sanat Pazarının Oluşum Süreçleri”, Genç Sanat, No:162, s.76.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE REKABETİN DEĞİŞEN KOŞULLARI VE ÖRGÜTLERDE BİLGİ YÖNETİMİ

CHANGING SITUATION OF COMPETITIVE AT THE PROCESS OF GLOBALIZATION AND INFORMATION MANAGEMENT AT ORGANIZATIONS

Mehmet İNCE¹

İsa ALTINIŞIK²

ABSTRACT

The new economic conditions which came to agenda with the process of globalization for obtaining competitive advantage forced the firms to be dependent to the strategic information management. In this framework, the firms in order to gain more competitive advantage have formed the new processes of strategic information management involving best application, the best fitting approaches.

The best fitting approach put forwards the idea of necessity for establishing a strong relationship between the strategy belonging to the strategic information management and general firm strategy. The best application approach on the other hand, should determine the best strategic information management applications supporting general firm strategy. In the course of strategic management, the role and efficiency of the best applications in the global competition is quite important.

A theoretical analysis based on the best application approach for the role and efficiency of information management in global competition constitutes the starting point of this study. Accordingly, the aim of this study, in the competitive conditions aroused in the course of globalization, to analyze the provisions and sources of strategic information management's contribution as a strategic application.

ÖZET

Küreselleşme süreciyle birlikte günümüz toplumlarında yaşanan değişim öylesine hızlanmıştır ki etkileri, yönetim yapıları ve çalışma koşullarıyla yerel özellikler sergileyen farklı kıtalardaki birçok işletmeye bile yansımaktadır.

Değişim ve gelişimin son derece hızlandığı ve bu dönüşümün gerisinde kalanların rekabete diremediği günümüzde bilgi, organizasyonların varlığını güçlendiren en önemli unsur olarak kabul edilmektedir. Bilgi günümüzde olduğu gibi tarihin her devresinde de çok büyük bir önem arz etmiştir. Öyle ki, bilgi, çoğu zaman güç anlamına gelmiştir. Bunun en büyük sebebi ise yapılacak her türlü faaliyette bilgiye ihtiyaç duyuluyor olmasıdır. Antropoloji bilimine göre; düşünme, konuşma melekeleri ile bilgiyi edinme ve bilgiyi aktarma insanı insan yapan hatta yaşamını devam ettirmesini sağlayan en belirgin

¹ Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu Müdürü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı, mehmetince1972@yahoo.co

² Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksek Okulu, İşletme Bölümü, isa@selcuk.edu.tr

özelliklerdir. Yaşadığımız çağın bir bilgi çağı olduğunu da düşünecek olursak günümüzde bilginin ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

Artık sahip oldukları kurumsal bilgilerin, işgücü, sermaye ve hammaddeden daha önemli olduğu bilincine varan organizasyonlar, bilgi üretimi, kullanımı ve paylaşımını düzenleyen, örtük bilgileri açık bilgiye dönüştüren ve dolayısıyla kurumsal dinamiklerine hız kazandıran bilgi yönetiminin önemini görebilmektedirler. Bu makalede kavramsal açıdan bilgi, bilgi üretimi ve bilgi yönetimi konuları farklı boyutları ile ele alınmakta, bilgi yönetimi sisteminin oluşturulmasında atılması gereken adımlar tartışılmaktadır.

Bilgi günümüzde olduğu gibi tarihin her devresinde de çok büyük bir önem arz etmiştir. Öyle ki, bilgi, çoğu zaman güç anlamına gelmiştir. Bunun en büyük sebebi ise yapılacak her türlü faaliyette bilgiye ihtiyaç duyuluyor olmasıdır. Antropoloji bilimine göre; düşünme, konuşma melekeleri ile bilgiyi edinme ve bilgiyi aktarma insanı insan yapan hatta yaşamını devam ettirmesini sağlayan en belirgin özelliklerdir. Yaşadığımız çağın bir bilgi çağı olduğunu da düşünecek olursak günümüzde bilginin ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

1. GİRİŞ

İşletme biliminde özellikle son yıllarda önem kazanan konulardan biri de örgütlerin sahip olduğu somut olmayan yani soyut değerlerdir. Bu değerler şirketin varlığını sürdürmede son yıllarda artan rekabet girişimlerinde etkili rol oynamaktadırlar. Özellikle bilgi yönetimi kavramı da bunlardan biridir.

Küreselleşmenin ve dolayısıyla rekabetin arttığı, bilişim çağının gelişmesiyle de etkili olmak üzere, son dönemlerde bilgi yönetimi ile ilgili konularda çalışmalar yoğunlaşmış, işletmeler için gerekli olan bilginin yaratılması, elde edilmesi, sınıflandırılması, depolanması yönetilmesi gibi unsurlar sıkça değerlendirilir hale gelmiştir.

Bilgi çağı organizasyonlarının, kurumsal deneyimlerinden dersler çıkarma, günü kapsamlı biçimde tahlil etme ve geleceğin belirsiz ekonomik ve teknolojik koşulları içinde olası gelişmeleri olabildiğince doğru öngörebilme zorunlulukları vardır. Bilgi çağı organizasyonlarında rekabetçi konumun en temel göstergelerinden olan “hizmet kalitesi” ve “kurumsal etkinlik” düzeylerinin geliştirilmesi bağlamında, ileri bilgi teknolojileri ve çağdaş yönetim teknolojilerinin kullanılması kaçınılmazdır.¹

2. KÜRESELLEŞME VE REKABET

Kavram olarak küresel sözcüğünün kökeni, 400 yıl öncesine gitse bile, küreselleşme kavramı oldukça yenidir. İlk olarak 1960’larda kullanılan küreselleşme kavramı, aslında 1980’lerde sıkça kullanılmaya başlanmıştır. 1990’lara gelindiğinde ise, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir.²

Küreselleşme kavramı çeşitli görüşler açısından farklı anlamlar taşısa da, ortak nokta; ulusal ekonomiler arasında karşılıklı bağımlılığın artmasıdır. Çünkü sermaye ve ticaret hareketinin serbestleşmesiyle, ülkeler arasında mevcut olan sınırlar kalkmakta, böylece ulusal devlet niteliği süreç içinde uluslararası devlet niteliğine dönüşmektedir.³

Küreselleşmenin sonucunda değişime uğrayan işletmeler, bilgi uzmanlarının oluşturduğu kuruluşlar haline dönüşmeye başlamış ve bu kuruluşlardaki her bir bilgi

¹ Adem Öğüt, Bilgi Çağında Yönetim, Nobel Yayınları, Ankara 2001, s:3

² Veysel Bozkurt, “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, Prof. Dr. Nurhan Akçaylı’ya Armağan, Uludağ Üniv. İİBF. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bursa 2000, s:67

³ İlknur Kılıç, “Küreselleşme ve Değişen Endüstri İlişkileri”, Prof. Dr. Nurhan Akçaylı’ya Armağan, Uludağ Üniv. İİBF. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bursa 2000, s:209

uzmanının yeri, kendinden kaynaklanan üstünlük veya değişikliğe göre değil, ortak amaca katkısına göre saptanmaktadır. Yönetici dahil her çalışan, bilgi uzmanlarından biridir ve bilgi işletmesinde asıl amaç emir vermek değil çalışanları yönlendirmektir.¹

Yaşadığımız yüzyılda ekonomik, sosyal ve teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler pazarların küreselleşmesine, uluslararası rekabetin şekilsel ve boyutsal olarak değişmesine yol açmıştır. Sürekli değişen ve giderek belirsizleşen koşullar altında pazarlarda uzun süreli devamlılıkların sürdürmek isteyen şirketler büyük bir tehdit ve tehlike altındadır. Bu nedenle rekabet üstünlüğü elde ederek başarılı olmak isteyen şirketlerin başarısı, çevrelerinde meydana gelen değişimi zamanında algılayıp, bunu işletmelere uyarlayabilme yeteneğine bağlıdır.²

Rekabetin küreselleşmesi, müşterilere daha iyi, etkili, verimli, kaliteli, süratli, kolay, rahat ve ucuz hizmet sunabilme konusunda işletmeleri kendilerine çeki düzen vermeleri konusunda zorlamaktadır.³

Küreselleşme toplumlar ve örgütler üzerinde baskı unsuru olurken, örgütlerin kaynakları itibariyle küresel anlamda homojen bir yapıya dönüşmeye başladıkları söylenebilir. İşletmelerin sahip olduğu teknolojiler, müşteri tercihleri, çalışanların karakteristikleri, toplumun değerleri küresel anlamda yaşanan eşbiçimlilikten payına alarak benzeşmeye başlamıştır. Buna karşın küreselleşmeyle beraber küresel pazarlar her işletme için bir fırsat ortaya çıkarmıştır. Bu pazarda başarılı bir şekilde yer almak ve rekabet edebilmek için işletmeler çeşitli araçları kullanarak farklılaşmaya çalışmışlardır.⁴

Bilgi yönetimi de işletmeyi diğer rakiplerinden ayırabilecek bir araçtır. Müşteri önceliklerini ve ihtiyaçlarını doğru ve hızlı olarak belirlemenin, geleceğe dair doğru öngörüler yapmanın, örgüt içerisinde verimliliği artırmanın, maliyetleri önemli ölçüde azaltıp rekabet avantajı yakalayabilmenin ve daha bir çok avantaj için bilgi yönetimi de önemli ipuçları içermektedir.⁵

3. BİLGİ YÖNETİMİ

Bilgi çağı ile birlikte, tüm dünya “küresel bilgi toplumu olma” yönünde hızla ilerlemektedir. Sanayi çağından bilgi çağına geçiş sürecinin belirleyen dinamikler arasında etkili rol oynayan bilgi işlem teknolojileri, mikroelektronikte kaydedilen hızlı gelişmenin de kazandırdığı ivme ile günümüzde dünya ülkelerinin teknik altyapılarını, rekabet güçlerini, enformasyon kapasitelerini etkilemekte, dolayısıyla ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınma düzeylerini büyük ölçüde belirlemektedir.⁶

Bilgi yönetimi, tıpkı günlük yaşamımızda olduğu gibi, bilgi edinme, bilgiyi kullanmak, bilgiyi tekrar kullanmak için gerekli işlemleri yapmak ve yeni koşullara uyum sağlayacak şekilde mevcut bilgilerimizi uyarlamak ile alakalı bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında bilgi yönetiminin genel amaca, bilginin birden fazla kişinin kullanabilmesine elverişle hale getirilmesidir.⁷

¹ Murat Türk, Küreselleşme Sürecinde İşletmelerde Bilgi Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2003, s:20

² Muammer Zerenler, “Stratejik Bilgi ve Değişim Yönetimi Uygulamalarının Şirket Performansına ve Yaşam Sürelerine Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:18

³ İrfan Çağlar, Selçuk Kendirli, İ. Hülya Çağırın, “Örgütsel Değişim ve Çorum Kobi Yönetimi: Çorum Kobi’lerindeki Yöneticilerin Örgütsel Değişime Bakış Açılarının Tespit Edilmesi”, , 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:77

⁴ Mustafa Kurt, İşletmelerde Bilgi Yönetimi Uygulamaları ve Rekabet Avantajına Katkıları: Siemens Business Services (SBS) Türkiye Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Afyon 2004, s: 55

⁵ Kurt, a.g.e., s:55-56

⁶ Ulvi Saran, Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Atlas Yayıncılık, Ankara 2004, s:300

⁷ Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, “Bilgi Çağında Bilginin Yönetimi”, Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:1

Bilgi yönetimi bir bilgi çağı kavramıdır. Bilgi toplumunun ekonomi alanındaki dönüşüm sürecini başlatan yeni ekonominin ve küreselleşmeyi iş dünyasına taşıyan e-iş olgusunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹

Bilgi yönetimi temel olarak örgüt ortamında sürekli artan bilgi kapasitesini güncellemek, işlenen bilgilerin ulaşılabilir ve gerekli olanlarını ve bunlara ulaşmak için gerekli işlemlerin tanımlanması ve analizini kapsayan ve bunların şirket çalışanlarıyla paylaşılmasını sağlayan bir disiplindir.²

Günümüzde bilginin elde edilmesi, paylaşılması ve yaratılması üzerinde etkili olan en önemli unsur teknolojik gelişmelerdir. Yeni ve daha üstün teknolojilerin ortaya çıkması toplumsal yaşamın büyük ölçüde değişmesine, yeni ilişkiler ağının ortaya çıkmasına ve yaşamı sürdürmek için gerekli olan bilgilerin sürekli olarak yenilenmesine neden olmaktadır.³

Bilgi yönetimi için Amrit Tiwana tarafından 10 aşamalı bir yol haritası önerilmektedir:⁴

- Yapılan iş için önemli olan bilginin belirlenmesi.
- İş stratejisi ile bilgi yönetiminin ilişkilendirilmesi.
- Şirkette var olan bilginin analizi.
- Bilgi yönetimi sisteminin şirketin enformasyon teknolojileri varlığını atmak yerine bunun üzerine inşa edilmesi.
- Yalnızca açık bilgi yerine örtük bilgi ve süreçlere odaklanılması.
- Şartlara uygun, ileriye dönük bir bilgi yönetimi mimarisi tasarlanması.
- Sonuca ulaştırıcı bir bilgi yönetimi sisteminin kurulması ve yerleştirilmesi.
- Bilgi yönetimi sisteminin çalışması için gerekli ödüllendirme yapıları ve kültür öğelerinin geliştirilmesi.
- Bilgi ölçümleri ve bilgi yönetimi yatırım karlılığının hesaplanması.
- Daha önceki bilgi yönetimi uygulamalarından ders alınması.

Bilgiyi yaratan, depolayan ve kullanan bireylerin rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayacak özgün bilgi ve bilgiyle alakalı yeteneklerini en etkin biçimde kullanma ihtiyacı bilgi yönetimini ortaya çıkaran ilk unsurdur. İkincisi ise, organizasyonel küçülmelerdir. Teknolojik gelişmeler de bilgi yönetimine ilginin artmasına yol açmıştır.⁵

Anlatılanlar ışığında bilgi yönetiminin bazı özellikleri şunlardır:⁶

- Bilgi yönetiminin temel çabası bilgiyi üretken kılmaktır. Entelektüel sermayenin kurum içerisinde en verimli biçimde kullanılması, yani bilimsel olarak yaratılan bilginin kurumsal alana transferini sağlar.
- Bilgi yönetiminin amacı, karar vermeyi, üretimi, kaynak aktarımını, rekabeti, sürekliliği, gelişimi isabetlendirmek ve hızlandırmak için kurum içinde bilginin dolaşımını sağlayarak kurumun verimine katkıda bulunmaktır.
- Bilgi yönetimi disiplinlerarasıdır.
- Bilgi yönetiminde örgüt kültürü çok önemlidir.
- Bilgi yönetimi sürekli bir uygulamadır.

¹ Bengü Çapar, "Bilgi Yönetimi", Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:175

² Hasan Tutar, Yönetim Bilgi Sistemi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s:35

³ Aktan, Vural, a.g.e., s:2

⁴ Çapar, a.g.e., s:189

⁵ Aktan, Vural, a.g.e., s:12-13

⁶ Bengü Çapar, "Bilgi Yönetimi: Nasıl Bir İnsangücü?", II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli 2003, s:425'den akt.:Seher Uçkun, Gazi Uçkun, Hasan Latif, "Bilgi Toplumu ve Bilgi Yönetimi", Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:96-97

- Bilgi yönetimi liderlik, düzen, öğrenme, teknoloji, kurumsal işlemlere destek, kişi ve birime göre içerik yayma, bilgi paylaşımı ve ortak kullanımı, çalışma sürecinin bir parçası olarak örtük bilginin açığa çıkarılması, bilgi varlığının ölçülmesi, kurumsal bilgi kültürünün yaratılması ve bilgi teknolojilerine dayanmaktadır.

3.1.BİLGİ YÖNETİMİNİN AMACI

Bilgi yönetiminin amacı, kendisini oluşturan her bir parçanın toplamından daha güçlü ve değerli ve rakiplerinden daha rekabetçi bir organizasyon oluşturmak için çalışanlarının uzmanlık ve özgün bilgilerini ölçebilen, depolayan, kullanan ve ticarileşebilen bir “öğrenen organizasyon” yaratmaktır.¹

Bilgi aynı zamanda işletmelerin amaçlarına ulaşmada önemli rol oynamaktadır. Bilgi temelli olarak şekillenen işletme küresel rekabet ortamında daha etkin faaliyet gösterir. Çünkü günümüzde rekabete konu olan faktörler bilgiyle yakından ilişkilidir. Günümüzün dinamik çevresinde, işletmelerin başarılı olmaları için temel gerekliliklerden biri “stratejik bilgi”yi elde etmek ve süreçlerine yansıtmasıdır.²

Bugün birçok örgüt için bilgi teknolojilerinin kullanımı bir seçenek değil, zorunluluktur. Elektronik veri değişim sistemlerini ve müşteriler için global iletişim ağları kuran rakip firmalar karşısında, bilgi teknolojisi yetersizliği içinde olan örgütler, bir rekabet dezavantajına sahiptirler. Bilgi ve iletişim teknolojisi, bugün en hızlı ve kesintisiz değişen bir sektördür.³

Bilgi yönetimi, örgütlerin performansını artırmak için bilgiyi mal ve hizmet üretiminde kullanmaya yönelik bilinçli bir yaklaşım tarzıdır. Bilgi yönetiminin nihai amacı pazarda var olmak ya da olmamak tercihinde yatmaktadır. Bilgi yönetimi organizasyonel amaçların daha iyi bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bilginin kolektif ve sistematik olarak yaratılması suretiyle küresel rekabette farklılığı ve mükemmelliği yakalama yararıyla olarak anlam kazanmaktadır. Bu anlamda bilgi yönetiminin temel amaçları şöyle sıralanabilir.⁴

- Öğrenme eğrisini hızlandırmak.
- Daha hızlı iyileştirmeyi sağlamak.
- Doğru bilginin doğru insanlara doğru zamanda ulaşmasını sağlamak.
- Hızlandırılmış transformasyona imkan sağlamak.
- Bilgi yönetiminin nihai amacı entelektüel sermayeden yararlanmak, özel olarak bilgi transferini teşvik etmek ve bilgi paylaşımını sağlamak.
- Yetenekli bilgi çalışanı olan kurumlar tarafından, başarılı bir toplum geliştirmek.

Günümüzde organizasyonlar hızla değişen bir ortam ve dinamik rekabet koşullarında faaliyet göstermektedirler. Bu koşullarda başarılı olmanın en önemli yollarından biri başarılı bir bilgi yönetimi programı uygulamalarıdır. Bilgi yönetiminin başarıyla uygulanabilmesi için organizasyonların bazı konular üzerinde önemle durması gereklidir.⁵

- Stratejik bilgi yönetimi planı hazırlanmalıdır.

¹ Aktan, Vural, a.g.e., s:14

² Kurt, a.g.e., “İşletmelerde Bilginin...”s:261

³ Tutar, a.g.e., s:38

⁴ Şevki Özgener, “Global Ölçekte Değer Yaratan Bilgi Yönetimi Stratejileri”, I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli 2002, s:485’den akt: Özcan Yeniçeri, Mehmet İnce, Bilgi Yönetimi Stratejileri ve Girişimcilik, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s:67

⁵ Aktan, Vural, a.g.e., s:28

- Organizasyonun iletişim ve öğrenme sistemi bilgi yönetimi uygulamalarını destekleyecek şekilde geliştirilmelidir.
- Bilgi yönetiminin performansı ölçülmelidir.
- Bilgi yönetimine uygun altyapı oluşturulmalıdır.

3.2.BİLGİ YÖNETİMİNİN AVANTAJLARI

Kurumlarda bilginin yönetilmesi her geçen gün daha çok önem kazanmaktadır. Yeni bilgilerin üretilmesi, elde edilmesi, güncellenmesi, depolanması, güncellenmesi gereksinimi her geçen gün daha çok artmaktadır. Bu kapsamda bilgi yönetimi aktivitelerinin önemi de artmaktadır. Bilgi yönetiminin sağladığı temel avantaj ve yararları şu şekilde listelenmektedir:¹

- Organizasyona kritik uzmanlıklar tutmayı sağlar,
- Daha büyük adaptasyon ve esneklik sağlar,
- İnsan para yatırımında daha yüksek dönüşüm sağlar
- Rekabet avantajını artırır,
- Değer toplama ve oluşturma
- Zeki mallar için yasal koruma sağlar,
- Ürünlerde ve servislerde bilgiyi oturtmaya önem verir,
- Müşteri odaklıdır.

Bilgi yönetiminin yetersiz olduğu durumlarda ise ortaya çıkan dezavantajlar arasında

- Verimlilik kaybı
- Elverişli zaman kaybı,
- Aşırı bilgi yükleme,
- Bilgi erozyonu,
- Tekerleği yeniden icat etme gibi risklerin ortaya çıkması gibi dezavantajlar vardır.

3.3.ÖRGÜTLERİ ETKİN KILMA VE BİLGİ YÖNETİMİ

Gelişen küresel ekonomi ve hızla değişen teknoloji karşısında örgütler başarılı olabilmek için çalışanlarının öğrenmesi ve gelişmesini sağlayan sürekli öğrenme ortamları oluşturmak zorundadır. Dolayısıyla bilgi, işletmelerin başarısında ve rekabet avantajı sağlamasında temel varlık haline gelmiştir.²

Bilgi yönetimi üç temel unsuru içerir: insanlar, süreçler ve teknoloji. Bilgi yönetimi, bilginin paylaşılması ve kullanımını hızlandırmak ve artırmak için kişiler ve organizasyonel kültür üzerinde önemle durur, bilgiyi bulmak, yaratmak, elde etmek ve paylaşmak için yöntemler veya süreçlere önem verir ve bilginin depolanması ve erişilebilir bir hale getirilmesi ile farklı mekanlarda olan kişilerin birlikte çalışabilmesi için teknolojiye odaklanır.³

¹ Öztemel, E., Arslankaya, S., “Etkin Bilgi Yönetimi Kriterleri”,YAEM Yöneylem Araştırması/Endüstri Mühendisliği Kongresi, 2004’ten akt: Seher Arslankaya, Kurumsal Bilgi Yönetimi Modeli, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya 2007, s:59

² Nurdan Özarallı, “İletişim Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir Şirketler Grubunda Öğrenen Örgüt İklimi Algısının Öz-Yeterlilik, Bilgi Edinimi, Bilginin Uygulanması, İçsel Ödül Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi”, 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:103

³ Aktan, Vural, a.g.e., s:11

Bilgi yönetimi aynı zamanda işletme açısından karar verme süreçlerinin bir kolaylaştırıcısıdır. Çevreden alınan bilgilere bağlı olarak oluşturulacak stratejilerin oluşumunda önem arz eder.¹

Bilgi yönetimi, işletmelerin ve ulusal ekonomilerin mevcut ve potansiyel rakiplerine kıyasla rekabet güçlerini artırmak ve sürdürmek için gerekli olan bir süreçtir. Bu amaç açısından bilgi yönetimi, örgütlerin rekabet güçlerini artırmak ve sürdürmek için bilginin etkin bir biçimde tanımlanması, elde edilmesi ve kullanılmasını amaçlayan strateji veya süreçtir.²

Değişimi bir yaşam felsefesi olarak benimseyen çağdaş işletmelerde bilgi, en önemli üretim faktörü olduğu gibi, en büyük rekabet unsuru olarak da kabul edilmektedir. Hızlı değişim ve rekabetin olduğu günümüz iş dünyasında, bilgiye ulaşamayan ya da zamanında değerlendirilip kullanamayan işletmelerin hayatta kalabilmeleri hemen hemen imkansızdır.³

SONUÇ

Dünyadaki değişim, genel olarak küreselleşme ve sanayi toplumu şartlarından bilgi toplumuna geçiş şeklinde özetlenebilir.⁴ Günümüz küresel rekabet şartlarında faaliyet gösteren işletmelerin başarılı olabilmeleri için değişen koşullara ayak uydurabilmeleri, rekabet güçlerini artırabilmeleri ve gerekli olan tüm bilgiye ulaşabilmeleri gerekmektedir.

İşletmelerin bilgi yönetimi uygulamasında başarı sağlayabilmeleri için; işletme içinde güven ortamının yaratılması, işletmenin vizyonunun belirlenmesi, hedef odaklı bir bilgi yönetim stratejisinin izlenmesi, işletme süreçlerine ve faaliyet alanına uygun teknolojilerin seçilip yerleştirilmesi, çalışanların bilgi paylaşımının kolaylaştırılması, performans ve bilgi paylaşımının ödüllendirilmesi, bilgi yönetiminin iç süreçlere yerleştirilmesi ve destekleyici bir alt yapının oluşturulması gerekmektedir.⁵

Bilgi yönetimine stratejik bir öncelik verilmelidir. Bilgi yönetimine stratejik önceliğin sağlanması bilgi yönetimi uygulamalarının başarısında temele bir role sahiptir. Örgütsel bilgi tanımlanmalı ve anlaşılmalıdır. Bilgi teknolojilerinin sağladığı tüm yeteneklerden yararlanılmalıdır.⁶

Bilgi yönetimi geçici bir heves olmayıp, bilgi ekseninde rekabet eden işletmelerde gelecekteki başarının temelini oluşturmaktadır. Bilgi üzerinde odaklanmanın nedeni sadece daha çok, daha iyi ve daha hızlı bilgiye sahip olmak değil, aynı zamanda değer yaratmaktır.⁷

İşletmelerin yer aldığı sektörlerdeki rekabet yapısı değiştiğinde, üzerinde rekabet edilen unsurlar da değişim yaşamıştır. Günümüzde bir çok sektörde rekabet yenilik ve yaratıcılık ve bilgiye dayanmaktadır. Yenilik ve yaratıcılık çabalarının işletmenin rekabetçi yapısını belirlediği günümüzde bilgi yönetimi işletme başarısı için önemli bir faktör haline gelmiştir.

¹ Mustafa Kurt, "İşletmelerde Bilginin Rolündeki Değişim ve Bilgi Yönetimi", Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:259

² Aktan, Vural, a.g.e., s:10

³ Zerenler, a.g.e., s:17

⁴ Saran, a.g.e., s:213

⁵ Selçuk Kılıç, Bilgi Yönetiminde Liderliğin Rolü Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2006, s:i

⁶ Aktan, Vural, a.g.e., s:19-21

⁷ Şevki Özgener, "Global Ölçekte Değer Yaratan Bilgi Yönetimi Stratejileri", Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:293

KAYNAKÇA

AKTAN, Coşkun Can, İstiklal Yaşar Vural, “Bilgi Çağında Bilginin Yönetimi”, Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:1

BOZKURT, Veysel “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, Prof. Dr. Nurhan Akçaylı’ya Armağan, Uludağ Üniv. İİBF. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bursa 2000, s:67

ÇAĞLAR, İrfan, Selçuk Kendirli, İ. Hülya Çağırın, “Örgütsel Değişim ve Çorum Kobi Yönetimi: Çorum Kobi’lerindeki Yöneticilerin Örgütsel Değişime Bakış Açılarının Tespit Edilmesi”, , 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:77

ÇAPAR, Bengü, “Bilgi Yönetimi: Nasıl Bir İnsangücü?”, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli 2003, s:425’den akt.:Seher Uçkun, Gazi Uçkun, Hasan Latif, “Bilgi Toplumu ve Bilgi Yönetimi”, , Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:96-97

ÇAPAR, Bengü, “Bilgi Yönetimi”, Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:175

KILIÇ, Selçuk, Bilgi Yönetiminde Liderliğin Rolü Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2006, s:i

KILKIŞ, İlknur, “Küreselleşme ve Değişen Endüstri İlişkileri”, Prof. Dr. Nurhan Akçaylı’ya Armağan, Uludağ Üniv. İİBF. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bursa 2000, s:209

KURT, Mustafa, “İşletmelerde Bilginin Rolündeki Değişim ve Bilgi Yönetimi”, Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:259

KURT, Mustafa, İşletmelerde Bilgi Yönetimi Uygulamaları ve Rekabet Avantajına Katkıları: Siemens Business Services (SBS) Türkiye Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Afyon 2004, s: 55

ÖĞÜT, Adem, Bilgi Çağında Yönetim, Nobel Yayınları, Ankara 2001, s:3

ÖZGENER, Şevki, “Global Ölçekte Değer Yaratan Bilgi Yönetimi Stratejileri”, ?”, I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli 2002, s:485’den akt: Özcan Yeniçeri, Mehmet İnce, Bilgi Yönetimi Stratejileri ve Girişimcilik, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s:67

ÖZGENER, Şevki,, “Global Ölçekte Değer Yaratan Bilgi Yönetimi Stratejileri”, Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Edt, Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s:293

ÖZTEMEL, E., Arslankaya, S., “Etkin Bilgi Yönetimi Kriterleri”,YAEM Yöneylem Araştırması/Endüstri Mühendisliği Kongresi, 2004’ten akt: Seher Arslankaya, Kurumsal Bilgi Yönetimi Modeli, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya 2007, s:59

SARAN, Ulvi, Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Atlas Yayıncılık, Ankara 2004, s:300

TUTAR, Hasan, Yönetim Bilgi Sistemi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s:35

TÜRK, Murat, Küreselleşme Sürecinde İşletmelerde Bilgi Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2003, s:20

ZERENLER, Muammer, “Stratejik Bilgi ve Değişim Yönetimi Uygulamalarının Şirket Performansına ve Yaşam Sürelerine Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 15-16 Eylül 2005, Sakarya, s:18

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİNİN YÖNETİCİLER İÇİN ÖNEMİ

MEANING OF THE MANAGEMENT INFORMATION SYSTEMS FOR THE ADMINISTRATOR IN GLOBALISATION PROCESS

Mehmet SAĞIR¹

ABSTRACT

The increasing competitive conditions by effective of globalisation have caused establishments to search for new and more effective management means for the sake of more efficient administration. While making decisions, administrations in the establishments need true and complete information just on time and as much as they need. Thus, an information system, which would enable them to obtain this information, is necessary. It is of utmost importance that this established information is rendered applicable by the administrators.

To be able to Access the Information at the right time in order to response to the changes in the other organizations and market on time, has a vital effect on organization's lifetime. This can only be achieved by establishing an effective Management Information System. Management Information Systems (MIS), Which make a substantial change and great contributions to organization's activities, must be established in a cost-effective way and must meet the requirements of organizations.

The organizations needed management data systems in order to get the most dependable and accurate data. The most important aim of these systems is to increase the quality of the decisions taken by the people. In this study, the role of the management data systems in an establishment has been introduced upon the process of making decisions of the administrators in globalisation process.

Key words: Information, Information Systems, Management Information System, Globalisation

ÖZET

Küreselleşmenin etkisi ile artan rekabet koşulları, işletmelerin daha verimli yönetilmeleri konusunda yeni ve etkin yönetim araçlarının araştırılmasına neden olmuştur. İşletmelerde yönetimler, karar almada doğru, eksiksiz, tam zamanında ve istedikleri miktarda bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bu bilgiyi sağlamalarına yardımcı olacak bir bilgi sisteminin kurulması gereklidir. Kurulan bilgi sisteminin, yöneticiler tarafından etkin bir biçimde kullanımını sağlamak son derece önem taşımaktadır.

---

¹ Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, Kadınhanı, KONYA, m_sagir78@hotmail.com.

Günümüzde bilgiye çabuk ulaşmak, işletmedeki ve pazardaki tüm gelişmeleri yakından izleyerek hızlı tepki vermek kurumların geleceği için ciddi önem taşımaktadır. Bu da ancak etkin bir yönetim bilgi sistemi ile başarılabilir. İşletmelerin faaliyetlerinde çok ciddi değişiklik ve katkılara sebep olan ve aynı zamanda kurulması yüksek maliyetler gerektiren Yönetim Bilgi Sistemlerinin bilgi çağının gereklerine ve işletmelerin ihtiyaçlarına göre en uygun maliyet-etkin yöntemle kurulması, kurulurken izlenmesi gereken adımların doğru bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir.

Örgütler güvenilir ve en doğru bilgileri elde etmek için Yönetim bilgi sistemlerine ihtiyaç duymuşlardır. Bu sistemlerin önemli amacı insanlar tarafından verilen kararların kalitesini yükseltmektir. Bu araştırmada, işletmenin sahip olduğu Yönetim Bilgi Sisteminin, küreselleşme sürecinde yöneticinin karar verme süreci üzerindeki rolü ortaya konulmuştur.

Anahtar kelime: Bilgi, Bilgi Sistemi, Yönetim Bilgi Sistemi, Küreselleşme

KÜTAHYA'DAKİ ÇİNİ ÜRÜNLERİNİN TASARIM SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

DESIGN PROBLEMS OF TILE PRODUCTS IN KÜTAHYA & SUGGESTIONS FOR SOLUTIONS

Yrd. Doç. Dr. Ercan TAŞKIN¹

Öğr. Gör. Mehtap OCAKOĞLU²

ABSTRACT

It is only possible through design to make products distinctive and to evoke momentary attention with their emotional additional uses. On the other hand, a product will bear certain messages, its quality and appearance will be enhanced or production costs will be decreased in a well planned and conducted design process. Researches have shown that a design period should always be in interaction with consumers/customers from the time of production stage. This can be possible through modern applications of entrepreneurship. The aim of the study is to determine the probable design problems of tile entrepreneurs in Kütahya and to suggest solutions so as to increase productivity in the sector through a qualitative research method. The study showed that a productive, efficient and active understanding of entrepreneurship enables tile entrepreneurs to improve their designs.

Key words: Tile, desing, new produce, entrepreneurship

ÖZET

Ürünleri farklı kılma ve duygusal ek yararlarıyla anlık olarak dikkat uyandırabilmek tasarım ile mümkün olmaktadır. Diğer taraftan ürünün belirli mesajlar taşımalarını sağlamak, kalitesini iyileştirmek, görünüşünü geliştirmek ya da üretim giderlerini azaltmak iyi bir tasarım süreci sonunda olmaktadır. Araştırmalar tasarım sürecinin, üretim aşamasından itibaren tüketiciler-müşteriler ile sürekli etkileşim içinde bulundurulmasının yararlı olduğunu göstermiştir. Bu da modern işletmecilik uygulamaları ile olanaklı olmaktadır. Bu çalışmadaki amacımız Kütahya'daki çini üretimi yapan işletmelerin olası tasarım sorunlarının tespit edilmesi ve çözülmesinin, sektördeki verimliliği artıracağını nitel bir araştırma yöntemi ile ortaya koymaktır. Bu araştırma göstermiştir ki çini işletmeleri tasarım geliştirme ve bu tasarımı somutlaştırmada ki problemlerini verimli, etkili ve etkin işletmecilik anlayışı ile çözebileceklerdir.

Anahtar kelimeler: Çini, tasarım, yeni ürün, işletmecilik.

¹ Yrd.Doç.Dr.Ercan TAŞKIN., Dumlupınar Üniversitesi,İ.İ.B.F. ercantaskin2003@hotmail.com

² Öğr.Gör.Mehtap OCAKOĞLU, Dumlupınar Üniversitesi,K.M.Y.O mocakoglu@hotmail.com

1. GİRİŞ

Tasarım,ilk insanın ortaya çıktığı günden günümüze değin,insanla var olmuş bir kavramdır. İlk insanın mağara duvarlarına yaptığı resimlerden, avlanmak için oluşturduğu mızrak, kesip biçmek için yonttuğu keskin taşlar ve ısınmak için üzerine uygun bir şekilde kestiği hayvan kürklerinin tamamı bir tasarım ürünüdür. Tasarım aslında bir düzenleme olarak kabul edilir ve var olan parçaların başka bir amaç için tekrar oluşturulmasıdır denebilir.

Tasarım, bütünü oluşturan parçaların uyumlu bir organizasyonudur. Her sanat eseri aslında bir tasarımdır. Tasarım kendisini oluşturan parçalardan meydana gelir. Bu çinide dokudur, renktir, çizgidir; mimaride boşluktur, doluluktur, ışık-gölgedir. Bütün bu parçalar belli ilkelere göre bir araya gelirlerse orada iyi bir tasarımdan söz etmek mümkündür.

Öte yandan işletmeler değişen rekabet ortamlarında ayakta kalabilmek için farklılaştırma stratejilerine yönelmek zorunda kalmışlardır. Farklılaştırmanın tek yolu tasarımdır. Biz de bu çalışmamızda Kütahya çini sektöründeki işletmelerin tasarım sorunlarını nitel araştırma yöntemi ile belirleyip çözüm yolları ortaya koymaya çalıştık.

2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı, Kütahya'da çini işletmelerinde uygulanan tasarımlar ve çini üretiminde karşılaşılan sorunların belirlenmesidir. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda belirlenen alt amaçlar ise şunlardır:

- 1-Mevcut çini ürünlerindeki tasarım sorunları nelerdir?
- 2-Çini tasarımı, konu ve diğer yönlerden nasıl bir nitelik göstermektedir?
- 3-Çini ürünlerinin ürün nitelikleri bakımından sorunları nelerdir?
- 4-İleriye yönelik olarak çini ürünlerinin tasarımı nasıl yapılmalıdır?
- 5-Çini ürünlerin yaygınlaşmasında ne gibi katkı çalışmaları yapılabilir?

Amaçlar ve alt amaçlar doğrultusunda araştırmaya yol gösterecek aşağıdaki belirlenen sorulara cevaplar aranmıştır.

1. Kaç yıllık kuruluşunuz?
2. İşletmenizde kaç kişi çalışmaktadır?
3. Çalışanlarınızın eğitim durumu nedir?
4. Nitelikli personel bulmakta ne gibi zorluklarla karşılaşıyor sunuz?
5. Eleman alırken nelere dikkat ediyorsunuz?
6. Sizce sektörün en önemli sorunu nedir?
7. Ürünlerinizdeki tasarım sorunları nelerdir?
8. Ürünlerinizin tasarımı kalifiye elemanlar tarafından mı yapılmaktadır?
9. Üretiminizle ilgili teknolojik gelişmeleri takip ediyor musunuz?
10. Kaliteli hammadde temininde problem yaşıyor musunuz?
11. Finansal sıkıntılar yaşıyor musunuz? Geri dönüşümde problemler var mı?
12. Ürünlerinizi yeterince tanıtılabiliyor musunuz?
13. Ürünlerinizi alan tüketiciler ile ilişkileriniz sürüyor mu? Müşteri ilişkileri için bir uygulamanız var mı?

3.MATERYAL VE METOD

Araştırmanın materyalini, Kütahya’da bulunan büyük ve küçük ölçekli resmi kayıtlı 108 çini atölyesinden oluşmaktadır. Araştırmanın metodu nitel araştırma teknikleri arasında yer alan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği oluşturmaktadır. Konu hakkındaki mevcut literatür taranmış bununla birlikte yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırmanın örneklemini tesadüfî örnekleme yoluyla belirlenen 30 atölye oluşturmaktadır. Örneklem kapsamında yer alan atölye sahipleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veri toplanmıştır. Elde edilen bulguların doğrultusunda genel değerlendirme yapılmıştır.

4-BULGULAR

4-1.ÇİNİ SANATI

4.1.1.Türk Çini Sanatı

Geleneksel Türk Sanatlarından olan çini sanatı, genellikle cami, köşk, saray, çeşme, türbe ve benzeri mimari yapıların iç ve dış süslemelerinde kullanılan bir seramik ürünüdür. Çini ürünleri tür olarak iki grupta incelenebilir:

Birinci grup Duvar çinilerini kapsamakta olup, kaşi olarak da bilinen bu tür Batı’da Tile-Art olarak tanınmaktadır. Diğer bir tür olan Evani ise tabak, vazo, kupa, kase, sürahi, bardak ve benzeri taşınabilir seramik ürünlerden oluşmaktadır. kullanma seramikleri olarak da adlandırılmaktadır(Yetkin, 1993).

Türkler çok eski zamanlardan beri mimari yapılarını çinilerle süslemişlerdir. Anadolu’da yaşamış, sanatsal faaliyetleri ile tarihsel süreçte ön plana çıkmış ve ürettikleri çinilerle adından söz ettirmiş olan medeniyetler, Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı imparatorluğu’dur.

13. yüzyılda Anadolu Selçukluları, ilk olarak mimaride çiniyi kullanmaya başlamışlardır. Bu devirde cami, mescit, medrese, türbe ve saray gibi mimari yapılar büyük ölçüde çini, çini mozaik ve sırlı tuğla ile bezenmiştir. 14. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti’nin beyliklere bölünmesiyle birlikte çini üretiminde gerileme başlamıştır. Ancak Anadolu çini sanatı Osmanlı İmparatorluğuyla birlikte 14. yüzyılın sonlarında İznik’te ardından 15. yüzyılda Kütahya’da yapılan üretimlerle yeni bir boyut kazanarak günümüze kadar gelmiştir.

Türk Çini Sanatı’nın en parlak dönemini yaşadığı İznik’te üretilen çinilerde çeşitli motifler kullanılmıştır. Bu motifler bitkisel, hayvansal, soyut, somut ve geometrik motifler olarak sınıflandırılabilir. Kütahya çinilerinde ise İznik çini motiflerinin yanı sıra insan figürleri, geometrik motifler ve basit bitki motiflerinin kullanıldığı görülmektedir(Öney, 1976).

Türk Çini Sanatında uygulama tekniklerini ise dört ana grupta toplayabiliriz. Bu tekniklerle ilgili kısaca bilgi verecek olursak Mozaik Çini Tekniği; Türk çini Sanatında yaygın olarak kullanılan en eski teknik olan bu tekniğin kaynağını sırlı tuğla süslemenin aldığı söylenebilir. Mozaik çini tekniği 13.yy da Anadolu Selçuklu çini Sanatına kişiliğini kazandıran ve Osmanlı döneminin varlığını 15.yy.ın sonuna kadar sürdüren bir çini tekniği olmuştur. Renkli Sır Tekniği ise, ana teknik özelliği süslemenin, süsleme örneğinin doğrudan çinkolu saydam olmayan renkli sır ile yapılmasıdır. Bu teknikte levha üzerinde renkli sır ile boyama söz konusudur, renkli sır tekniğinde levha üzerinde süsleme örneğinde krom oksit bir bileşimle tekrar çizilmiş, kontur olarak verilmiş bu şekilde

fırınlanan renkler birbiri içine akması önlenmiştir. Bir diğer teknik olan Sır altına boyama tekniği 13.yy.da Anadolu Selçukluda kullanıldığı gibi, 16.yy.ın ikinci yarısında Osmanlı'da gelişmesini tamamlayan bir çini tekniğidir. Kullanılan tekniklerden bir diğeri olan Perdah Tekniği, bir sır üstü tekniğidir. Beyaz astarlı renksiz saydam sırlı levhalar üzerine altın ve gümüş tozları ile süsleme yapılmakta ve fırınlanmaktadır.

4.1.2.Kütahya Çini Sanatı

14. yüzyılda Kütahya'da çini üretimi, "Milet işi" olarak adlandırılan kırmızı çamurla başlamıştır. Kütahya çinileri, İznik çinileri ile paralellik göstermiştir(Bakır, 1999). 16. yüzyılın ilk çeyreğinde beyaz çamur ile üretime geçiş İznik ile aynı dönemde başlamıştır. 17. yüzyılın sonuna kadar sır altı tekniği ile birlikte uygulanarak sürmüştür. Kütahya çinilerinin form ve üzerine uygulanan dekor elemanları bakımından, kendine özgü bir dil oluşturarak yükselişe geçmesi ise 18. yüzyılın başına rastlamaktadır. Türk Çini Sanatı'nda İznik'te yapılan üretimler, "saray sanatı" olarak adlandırılırken; Kütahya'da yapılan üretimler ise "halk sanatı" olarak adlandırılmıştır. Bunun nedenleri arasında; Kütahya çinilerinin dekor anlayışı, uygulanan fırça dekorlarındaki özgürlük, kullanılan renkler ve halkın alım gücüne uygunluk gibi etkenler yer almaktadır. Kütahya'da çini üretimi 18. yüzyılda hız kazanmış olup, günümüzde de etkin bir biçimde çini üretimi sürdürülmektedir (Yolal, 2007).

4.2.TASARIM ve SÜRECİ

4.2.1.Tasarımın Tanımı

Güzel sanatlar alanında tasarım, bir çalışma için gerekli olan eskiz ve planların hazırlanması süreci olan çalışmaların tamamını içine alır. Ürün tasarımı ve dizaynı, müşteri tatmin etmenin ve farklılaştırılmış faydalar sağlamanın yollarından biridir. Bir ürünün öğelerinin düzenlenerek şekillendirilmesini ürün tasarımı olarak adlandırabiliriz (Kobimedya, 2008).

Ürünün belirli mesajlar taşımalarını sağlamak, kalitesini iyileştirmek, görünüşünü geliştirmek ya da üretim giderlerini azaltmak iyi bir tasarım süreci sonucunda olmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda ürünün pazarlanabilirliği de artmaktadır. Etkili yorumlar yapabilmek için tasarımda renk değiştirmek, üretimi engellemeyecek şekilde küçük değişiklikler yapmak, yeni eklemelerden faydalanmak yoluyla ürün tasarımı gerçekleştirilebilmektedir.

Ürünleri farklı kılma ve duygusal ek yararlarıyla anlık olarak dikkat uyandırabilmek tasarım sürecinin bir sonucudur. İlk izlenim, tüketicinin ürün hakkındaki düşüncelerini ve sonraki davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Yeni ürünün renginden başlayan, dokusundan en küçük ayrıntısına kadar devam eden, ambalajıyla, tanımıyla, broşürü ile tamamlanan bütün görsel tasarım öğeleri görsel mesaj olarak anlaşılmalıdır(Bydigi, 2008).

4.2.2.Tasarım Süreci

Problemin tanımı, bilgi toplama, yaratıcılık ve buluş süreci, çözüm bulma ve uygulama aşamaları tasarım sürecini oluşturmaktadır. Tasarım sürecinin bu basamaklarının etkin olabilmesi için tasarımda, denge, orantı, görsel hiyerarşi, görsel devamlılık, bütünlük ve vurgulama ilkelerinin yer alması gerekmektedir(Selçuk, 2008).

Problemin tanımlanması aşamasında, problemi tanımlamak tasarım probleminin çözümündeki ilk aşamadır. Çözüme ulaşmak için verilen konunun ne olduğunu tam olarak anlamak ve o konuyu benimsemek önemlidir. Alışılmış düşüncelerin dışında sistemi oluşturmak ve sınırları zorlamak problemi tanımlamak gerekir.

Bilgi toplama aşaması, çalışmalara bir adım atabilmek için problem hakkında doğru ve olabildiğince çok bilgiye ulaşmayı gerektirir.

Yaratıcılık ve buluş aşaması en önemli aşama olup bu aşamada tasarımcı, yaratıcılığa ulaşabilmek için konu ile ilgili araştırmalar yapıp gerekli bilgi ve verileri toplamalı ve bunları değerlendirme yeteneğine sahip olmalıdır. Tasarımcı yaratıcılığını yaptığı ilk eskiz çalışmalarıyla dışa vurmalı, bunların detaylı çalışmalarını yaparak üretkenliğini ortaya koymalıdır. Bu nedenle yaratıcılık tasarımda önemli bir ögedir.

Çözüm bulma aşaması problemin ortaya konması ve olasılıkların araştırılması yaratıcılık ve buluş sürecini oluşturan çalışmaları içerir. Olasılıklar hakkında bir karara varmak ve araştırmanın sona erdirmek ise çözüm bulma sürecidir. Olasılıkları belirlemek ve bunları daha sonra ayrıntılı taslaklar halinde hazırlanmak çözüme ulaşmak için önemlidir.

Uygulama aşaması ise son aşama olup, yukarıda adı geçen tüm aşamalardan sonra tasarımın hazır hale getirilmesi işlemi uygulama kısmını oluşturmaktadır(Yorumevi, 2008).

4.3. ÇİNİ DESEN VE FORMLARININ TASARIMI

Tüm süsleme sanat dallarında motif ve desen bilgileri aynı temellere dayanmaktadır. Ancak desenin uygulanacağı yere, kullanılacak teknik ve malzemeye bağlı olarak kimi farklılıklar meydana gelebilir. Örneğin desen tasarlanırken çizilecek desenin çeşidi, yoğunluğu, motifleri, büyüklüğü ve renklerinin seçimi, işleneceği yüzeyin şekline, büyüklüğüne, yapıldığı maddeye, kullanılacak tekniğe göre ele alınmaktadır. Bu nedenle Türk süsleme sanatlarında kalıp usulü yerine, bezenecek her yüzeye uygun yeni bir desen tasarlanmıştır. Desende temel eleman olan motiflerin, çıkış kaynağının, tarihi gelişiminin, çizim tekniğinin, özelliklerinin, desen içinde kullanılış şeklinin ve çeşitlerinin tanınması, desen tasarımında öncelikli adımdır. Ayrıca geleneksel Türk bezeme sanatlarında yer alan desenler hakkında da bilgi sahibi olunmalıdır.

Geleneksel çini deseni tasarımında da motiflerin büyüklüklerine, kullanılacak renklerin dengeli dağılımına, boşlukların yardımcı motiflerle doldurulmasına, çıkış noktalarının kompozisyona uygun biçimde belirlenmesine (desenin simetrik, asimetrik ya da merkez çıkışlı olması), forma uygun desenin seçimine dikkat edilmelidir. Örneğin bir çini panodaki hatayı motifi büyük ve ayrıntılı çizilmelidir. Muhsin Demironat desen(Nokiacep, 2008) çizimiyle ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

*“Kompozisyon hazırlamayı nasıl öğreneceğiz dersek, bunun iki yolu vardır:
1-Motif bilgisi ve desen çizme tekniğini iyi bir ustadan öğrenmek,
2 - Göz eğitimi için çok görmek, el eğitimi için çok çizmek. Her ne kadar sanatta kabiliyet ve azim ön planda gelirse de, kendi kendine yetişmek ile bir üstad görerek yetişmek arasında, çok büyük fark vardır.”*

Yukarıda da bahsedildiği gibi, tasarım yapabilmek için konu hakkında araştırma yapmak, yeterli bilgiye sahip olmak ve yaratıcılık yeteneğini iyi kullanmak gereklidir.

Geleneksel çini formları ise amaca göre çok çeşitli biçimlerde tasarlanmaktadır. Bunlar arasında çeşitli büyüklüklerde rölyefli ve düz kenarlı yuvarlak formlu tabaklar, kare tabaklar, kaseler, kupalar, vazolar ve kapaklı formlar yer almaktadır. Ayrıca duvar çinileri ve panoları için de desen ve karolar da tasarlanmaktadır. Günümüzde çini desen ve

formlarının tasarımında farklı amaç ve uygulamalar da dikkate alınmaktadır. Örneğin çini panoların masa ve sehpalar gibi mobilyalara monte edilmesi, çeşitli takıların yapılması gibi.

4.4. KURAMSALIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Araştırmalar yeni ürün geliştirme sürecine başlangıçtan itibaren üretim fonksiyonunun dâhil edilmesinin ve tasarımla sürekli etkileşim içinde bulundurulmasının yararlı olduğunu göstermiştir. Üretim ve tasarım bölümleri arasında oluşabilecek problemleri tartışmak için düzenli fikir alışverişi olmalıdır. Bu sayede oluşan sonuçlar tasarım ekibine son ürünün firma üretim sistemi için uygunluğunu doğrulamak için geri bildirim sağlamaktadır. Yeni ürün geliştirmede aşağıdaki noktalar dikkate alınmalıdır.

a. Yeni bir ürün geliştirirken ürünün fiziksel ve psikolojik boyutları göz önünde bulundurulmalıdır. Bir ürün bir mühendislik bakış açısı ortaya koymalıdır fakat müşteriler bu ürünün sağladığı faydaları algılamazlarsa ürünü almamaktadırlar.

b. Tasarım süreci tekrara sahiptir. Tasarım bir tek adımda gerçekleştirilemez. Tasarım süreci; planlı ve yöntemsel olabileceği gibi, raslantısal ve sezgisel özelliklerde olabilir. Değerlendirme, düzeltme ve öğrenme birbiri ardına gerçekleşmektedir. Sürecin erken döneminde tasarım takımı ürüne ait güzel bir etki ve imaj yaratmaya yoğunlaşmalıdır. Daha sonra seçilen konumlanmaya ulaşacak fiziksel ve psikolojik içeriğe yönelmelidir. Son olarak tüm pazarlama stratejisine karar verilmelidir. Bu süreç fikirden tasarıma ve oradan üretime ilerlerken sürekli olarak yenilenmekte, değiştirilmekte ve geliştirilmektedir. Tüm süreçte takım geri dönüp pazarı, konumu, ürünü ve teknolojiyi tekrar gözlemlemeye istekli olmalıdır. Önemli olan sürekli mahiyette öğrenmenin gerekliliğini görmektir.

c. Yeni ürün tasarımı bütünleşmiş bir süreçtir. Yeni ürünün başarısı için pazarlama, mühendislik, Ar-Ge, üretim ve tüm fonksiyonlar birlik olmalıdırlar. Ar-Ge teknolojiyi sağlar, fakat teknoloji sadece çalışabildiği zamanlarda iyidir. Pazarlama müşteri istek ve ihtiyaçlarını tanımlamalı ve diğer birimlerle ilişki içinde olmalıdır. Üretim bölümü tasarım sürecinin erken evrelerinden itibaren tasarımla uyum içinde olmalıdır. İşletme içerisindeki bu düzen, ürünleri daha kaliteli ve daha ucuza mal edilmesini ve müşterilere ulaşmasını sağlar.

d. Ürün tasarımında öngörü ve genel durumu değerlendirmek oldukça önemlidir. Tasarım öncesinde pazarlama araştırmasının ve müşteri beklentilerinin değerlendirilmesi, ürün ve tasarımın pazara ve müşteri beklentilere yanıt verecek biçimde geliştirilmesini sağlamaktadır.

e. En iyi model karar sürecine özellikli bir noktada en verimli girdileri verebilmelidir. Tasarımın zamanlaması ve tamamlanması arasındaki ilişki iyi çözümlenmelidir. Bu süreçte gerekli olan zaman ve fon harcaması kısıtlanmamalı ve ürün çıkışı ertelenmemelidir.

Bununla birlikte tasarım üzerinde çok fazla zaman harcamanın olumsuz sonuçlar doğurabileceği, yetersiz müşteri girdisinin niteliksiz bir tasarıma, zayıf pazar niteliklerine ve ürün özelliklerine yol açabileceği de unutulmamalıdır. Hedef müşteri kitlesinin özellikleri ve büyüklüğü tasarımın ne yönde yapılmasını belirlemede önemli olmaktadır.

f. Tasarım süreci; planlı olabileceği gibi, rastlantısal ve sezgisel özellikler de taşıyabilmektedir. Tasarım planlı ya da rastlantısal olabilir ancak, tasarım sürecinde de yeni buluşlar ya da kararlarla tasarım farklı bir boyut kazanabilmektedir.

Önemli olan tasarım sürecini doğru değerlendirmek, tasarımın amacına uygun yöntem ve teknikleri uygulayabilmektir. Nitelikli bir tasarım yöntem ve teknik bilgisinin

yanı sıra deneyim ve çok sayıda çalışma sonucunda elde edilebilmektedir(Yorumevi, 2008).

4.5.KÜTAHYA'DAKİ ÇİNİ ÜRETİCİLERİNİN VAR OLAN DURUMU

Kütahya'da büyük işletmeler dışında kalan atölyeler, çini bünyelerini altyapı üreten atölyelerden sağlamaktadırlar. Bu atölyeler kalıp yapmakta, hazırlanan kalıplara döküm yaparak ya da çamur tornası ile çini bünye üretmektedirler. Diğer atölyeler ise bu atölyelerden sağladıkları çini bisküvilerin üzerine dekorlama yapıp sırladıktan sonra pişirerek ürünlerini oluşturmaktadır.

Kütahya'da çini üretimi günümüzde küçük ve büyük ölçekli yaklaşık 108 atölye tarafından sürdürülmektedir. Ayrıca "merdiven altı" olarak bilinen, Kütahyalı kadınların evlerinde yaptıkları üretimler de bulunmaktadır. Ancak atölye sayısının çok olmasına karşılık, bu atölyelerin çoğunluğunun ürün niteliğinin oldukça düşük olduğu gözlenmektedir.

Kullanılan çini desenleri genellikle geleneksel İznik dekorlarının desenleri olup; desenler ekleme ya da çıkarma yapılmaksızın uygulanmaktadır. Atölyeler deseni aktarıırken şablon kullanmanın yanı sıra, deseni doğrudan bünye üzerine çizerek tahrir uygulaması yapmaktadırlar. Her iki yöntemde de temel nokta, genellikle yüzyıllardır süre gelen kompozisyonların kullanılıyor olmasıdır. Bununla birlikte az da olsa geleneksel motifleri kendine özgü bir tarzla yorumlayarak farklı desenler yaratan atölyeler de bulunmaktadır. Çalışmalarını yeni yaklaşımlar doğrultusunda sürdüren bu atölyeler, yalnızca motif ve desen konusunda değil; form konusunda da yenilikçi tavırları ile kendi tarzlarını ortaya koymaktadır denilebilir.

Bu atölye sahipleri, çini sanatının günümüzde bir kimlik kargaşası içerisinde olduğunu düşünmektedir. Kopya edilen desenlerle ve kullanılan formlarla çini sanatının çağı yakalamaktan uzak olduğunu, ancak yeni yaklaşımlarla geliştirilebileceğini belirtmekte ve bu doğrultuda çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu bağlamda Kütahya'da ki çini atölyelerini geleneksel desenlerle çalışmalarını sürdüren atölyeler ve motif, dekor, form anlamında farklılaşma gayreti içerisinde olan atölyeler olarak iki grupta ele alabiliriz.

Atölye yöneticileri ve işletme sahipleri ile yapılan görüşmeler sonucunda kiminin geleneksel çizgiye önem verdikleri, kiminin daha yenilikçi bir tarzı benimsediği anlaşılmıştır. Geleneksel anlayışı benimseyenler genellikle, Kütahya Çini Sanatı'nı özümseyerek ve yeni bakış açıları getirerek özgün çiniler üretmek; bu sanatı diğer dünya ülkelerinin geleneksel sanatlarını getirdikleri noktaya taşımak gibi bir kaygılarının olmadığı şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Yine yapılan görüşmeler doğrultusunda, kimi atölye sahipleri kendine özgü bir tarz oluşturmayı; kompozisyondaki lale motifinin yerine karanfil motifini koymayı, geleneksel bir desenden bir öğeyi çıkarıp yerine başka öğeyi yerleştirmeyi ya da geçmiş dönemlerde üretilen bir kabı içecek kabı olarak tekrar pazarlamayı yenilik olarak algılamaktadırlar. Atölye sahipleri kendi fırça darbelerinin aynı zamanda kendi tarzlarını da yansıttığını, geleneksel motiflere ve kompozisyonlara yeni yaklaşımlarda bulunmanın, herhangi bir anlam taşımayan ürünler ortaya koymakla eşdeğer olduğunu belirtmektedirler.

Bu atölyeler ve zanaatkârlar, çalışmalarını eskiye öykünerek yaptıklarını ve çinide yorum yapmaktan kaçındıklarını belirterek; yorum yapmayı sanki eskiden üretilen çinilere bir hakaretmiş gibi algıladıklarını ifade etmektedirler.

4.6.GELENEKSEL ÇİNİ MOTİFLERİNİ YORUMLAYARAK ÇALIŞAN ATÖLYELER

Kütahya’da, çok sayıda geleneksel anlamda üretim yapan atölyenin bulunmasına karşın; bu sanata yeni bir bakış açısı kazandırmayı ve geliştirmeyi amaçlamış atölyelerin sayısı oldukça azdır. Bu atölyeler, geleneksel çini motiflerini bugüne kadar yapılanlardan farklı düzenlemelerle tasarlamakta ve uygulamaktadırlar. Bu atölyelerin zanaatkârları, Kütahya halkı ve ileri gelenleri tarafından sahiplenilmediklerini belirtmekle birlikte, yurt içi ve yurt dışından gelen olumlu dönütler doğrultusunda çalışmalarını sürdürdüklerini ve tasarımlarda yeni arayışlara devam ettiklerini ifade etmektedirler.

Çini motiflerine yorum katarak çalışan atölyeler; desen kompozisyonlarına ve bisküvi formlarına çeşitlilik katmaktadırlar. Geleneksel İznik ve Kütahya desenlerinin karakteristik renk düzenlemelerinin, bu atölyelerin çalışmalarında değiştiği gözlemlenmektedir. Motifleri yorumlayarak çalışan atölyelerin zanaatkârları, kendileri ile yapılan görüşmelerde, siparişe yönelik üretim yapmak yerine kendi isteklerine bağlı üretim yapmayı tercih ettiklerini dile getirmişlerdir.

Yenilikçi yaklaşımı benimseyen atölye sahiplerinden biri konuyla ilgili olarak, desenlerin yanı sıra formlarda da farklılıklar yaratmanın öneminden söz ederek, günümüzde Kütahya’da üretimini sürdüren onlarca atölyenin var olduğunu; fakat bu atölyelerin birbirinden gördüğünü taklit etmesi nedeniyle, çini sanatında bir yozlaşmanın bas gösterdiğini belirtmektedir. Bunun olmaması için eğitime önem verilmesi; bu sanatın üzerine titizlikle eğilinmesi; üniversiteler ve bilimsel kurumlarla çok yönlü ilişkiler içerisinde olunması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca çini sanatının ancak bu şartlar altında daha nitelikli, daha doğru ve başarılı bir noktaya ulaşabileceğini de eklemektedir.

Yenilikçi anlayışı benimseyen bir diğer atölye sahibi ise, Kütahya’da günümüzde üretimini sürdüren birçok atölyenin çini sanatına yorum getiremeyeişini, genel kültürlerinin ve görgülerinin yetersiz olusuna bağlamakta ve atölyelerin ekonomik zorluklarla karşı karşıya olduğunu, çiniyi yorumlama işine sabırla, hassasiyetle zaman harcanması gerektiğini ifade etmektedir.

4.7. ÇİNİ ATÖLYELERİ İLE YAPILAN GÖRÜŞMELER

Çini üretiminin Kütahya’da birçok atölye tarafından sürdürüldüğü, birkaç atölye dışında diğer atölyelerin kullandıkları desenlerin, geleneksel İznik desenlerinin taklidi olduğu anlaşılmıştır. Yapılan görüşmelerde zanaatkârlar, çalışmalarını eskiye öykünerek yaptıklarını belirterek, çini motiflerini özgün hale getirmeye sıcak bakmadıklarını ve yorum yapmayı eskiden üretilen çinilere bir hakaretmiş gibi algıladıklarını ifade etmişlerdir. Atölyelerin üretimleri incelendiğinde, çoğunun geleneksel çini motiflerini tekrarlayarak kullandıkları gözlenmiştir. Bu tekrarların bazılarının doğru ve ustalıkla yapılması; 15. yüzyılda yapılmaya başlanan ve tarihsel geçmişi olan çini sanatımızı devam ettirmek adına olumludur. Ancak tekrarların yanı sıra gerçek anlamda araştırmalara gidilerek, sanatçılar ve üniversitelerle iş birliği içerisinde çağdaş yorumların da yapılması gerekmektedir. Atölye sahiplerinin birçoğunun geleneksel çini desenlerini yorumlamadıklarını ifade etmelerine karşın, uygulanan desenlerde çeşitli yorumlamaların olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; Osmanlı kumaş motiflerinin çini formlara yansıtılması, farklı desenlerin aynı form üzerinde kullanılması (tabak, biblo, matara ve benzeri), bazı desenlerin sadeleştirilmesi ya da çeşitli hayvan figürlerinin stilize edilerek kullanılması; bu

desenlerin de bir yorum olduğunu göstermektedir. Tüm bunlar, Kütahya'daki atölyelerin farkında olmadan çağa ayak uydurarak, gizli bir gelişim sürecinin içinde olduğu biçimde yorumlanabilir. Kütahya'da günümüzde üretimini sürdüren atölyelerin üretim tekniklerine bakıldığında, az da olsa çağın teknik koşullarından (sır, çamur, dekor teknikleri ve benzeri) yararlandığı görülmüştür. Atölyelerin yanı sıra, çini sanatını gerçek anlamda yorumlayıp, bu sanata farklı yaklaşımlarda bulunan sanatçılar da incelenmiştir. Bu sanatçılar, çini sanatının geleneksel motiflerini, desenlerini, kompozisyon özelliklerini yorumlayarak ve kendilerine has tarzlarını eserlerine yansıtarak çini sanatına yeni bakış açıları kazandırmayı başarmışlardır denilebilir.

5- SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda Kütahya'da var olan atölyelerin çoğunluğunun geleneksel anlayışla çini üretirken; çok az sayıda atölyenin yeni yorum ve formlarla üretimlerini sürdürdükleri gözlenmiştir. Geleneksel desen ve formların doğru bir biçimde aktarılmasının yanı sıra, sayısı az da olsa kimi atölyelerin çağdaş yorumları araştırması ve uygulaması da çini sanatının gelişmesi ve zenginleşmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Çini üretiminde var olan desenlerin kopyalarının aktarılması ile yetinilmemeli, çini sanatını gelecek yüzyıllara taşıyacak desen ve form araştırmaları yaygınlaştırılmalıdır.

Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda çini sektöründe yaşanan sorunlar ve sorunların yol açtığı sonuçlar ise şu şekilde özetlenebilir; başlıca sorunlar arasında, kullanılan malzeme ve tekniklerin yetersizliği, ekonomiye bağlı nedenler, kısa sürede kazanç amacıyla niteliksiz üretim, iç piyasada talebin yetersizliği ve haksız rekabet, kurumsallaşmanın sağlanamaması ve bu nedenle yeterli ve etkili tanıtımın yapılamaması, atölyelerin ar-ge çalışmalarına önem vermemesi, "Merdiven altı" dediğimiz fason üretim yapan firmaların çokluğu, nitelikli eleman bulmakta yaşanan güçlükler sayılabilir.

Sonuç olarak yaşayan dinamik bir varlık olan sanatın, hayatın akışı içinde bulunduğu zamana ve mekâna bağlı olarak değişime uğraması kaçınılmazdır. İnsanın doğasında bulunan arayış tutkusu, duygu ve düşüncelerini yeni üsluplar ve kalıplarda ifade etme çabası kuşkusuz sanatta değişim, gelişim ve yeniliklere yol açmaktadır. Bu nedenle çini sanatında da değişime ve gelişime yönelik yeni arayışların olması kaçınılmaz görünmektedir.

Öneriler

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- Çini üretiminde görülen tasarım problemlerinin çözümü için tüketicilerin beklentileri ve istekleri dikkate alınmalıdır,
- Rakiplerin ürünleri incelenmeli,
- Ürünün fiyatlamasına dikkat edilmeli,
- Ürünün ambalaj, etiket özelliklerine ve dağıtımına dikkat edilmeli,
- Geleneksel desenler korunmalı,yenilikçi arayışlar desteklenmeli,
- Yeni form araştırmaları yaygınlaştırılmalı,
- Atölyeler arası işbirliği sağlanmalı,
- Ürünlerin niteliğini denetleyecek uzmanlardan oluşan bir komisyon kurulmalı,
- Üniversite ile sanayi iş birliği kurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Yolal, A.C.,(2007). “Başlangıcından Günümüze Kütahya Çinileri ve çini Motiflerinin Seramik Yüzeylerde Yorumlanarak Uygulanması”, Anadolu Üniversitesi: Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Öney, G.,(1976). “Türk Çini Sanatı”, İstanbul :Yapı Kredi Yayınları.
- Bakır, T.S.,(1999). “İznik Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
- Yetkin, Ş.,(1993). “Çini Maddesi”, İslam Ansiklopedisi, Cilt:3, s.215, İstanbul:Diyanet İşleri yayınları
- Bydiği.,(27.06.2008).”Grafik Tasarım Nedir?Tasarımın İlkeleri nelerdir? “, www.bydigi.net. (15-10-2008 tarihinde alınmıştır).
- .Kobimedya,(15.11.2008).”Tasarım Nedir?,www.kobimedya.com.(25-11-2008 tarihinde alınmıştır).
- Nokiacep.,(20-10-2008).”Türk Bezeme Sanatı”, www.forum.nokiacep.com. (25-11-2008 tarihinde alınmıştır).
- Selçuk.,(18-09-2008).”Grafik Tasarım nedir?” ,www.forumselcuk.com. (25-11-2008 tarihinde alınmıştır).
- Yorumevi.,(17-05-2008).”Tasarım Nedir?” www.yorumevi.net.(15-08-2008 tarihinde alınmıştır).

LASTİK EBATLARI VE TABAN DESEN ÖZELLİKLERİ

TIRE DIMENSIONS AND TREAD PATTERN PROPERTIES

Kayhan KOCA¹

İbrahim SERTÇELİK²

Metin BAYRAK³

ABSTRACT

There are alot of factors to be taken into account in tire selection. The signs and letters on tires give important information about tire dimensions and construction. The letters give; section width, series, rim diameter, structure, production date, etc. information to the consumer.As a result of development of automotive technology, the power of vehicles have increased and quality of roads has become much beter those developments led to dificulties in the control of vehicles (wet grip, snow, mud etc.). Based on these facts development of tread pettern design has become a must and tread types for directional,snow,winter tires which are based on tread pattern were introduced.The aim of this study is to inform our students and consumers, for them to give the right decision in tire selection.These factors for right tire selection were given in this study.

Key words: tire, dimension, tread pattern, tire selection

ÖZET

Araç lastiğinde dikkat edilmesi gereken birçok faktör vardır. Lastik üzerinde bulunan işaret ve yazıların anlamı o lastiğin ebat ve konstrüksiyon bilgilerini vermesi açısından önemlidir. Bu yazılar lastiğin; kesit genişliğini, serisini, jant çapını, yapısını, hangi tarihte yapıldığını vs. tüketiciye bildirmektedir.Teknolojinin gelişmesiyle araç güçlerinin artması ve yolların kalitesinin yükselmesi ile araç kontrolü zorlaşmaktadır. Zorlu şartları (ıslak zemin, kuru zemin, kar, çamur vs.) yenme amacıyla lastik tabanında bu şartları iyileştirme amacıyla desen tasarımları zorunluluk haline gelmiş ve bunun sonucu standart, directional (yönsel) kar, kış vs. gibi desene bağlı olan lastik tipleri ortaya çıkmıştır.Bu çalışmanın yapılması amacı tüketicileri ve konu hakkında bilgisi olmayan kişileri bilgilendirerek lastik satıcılarının inisiyatifine kendilerini bırakmadan doğru lastik seçimi konusunda karar verebilmelerini sağlamaktır.Doğru lastik seçimindeki faktörler bu çalışmada özet olarak verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: araç lastiği, ebat, taban deseni, lastik seçimi

¹ Öğr. Gör.,Koü. Köseköy Mes.Yük.Okulu kkoca@kocaeli.edu.tr

² Yard. Doç.Dr.,Koü. Köseköy Mes.Yük.Okulu isert@kocaeli.edu.tr

³ Yard.Doç.Dr. Koü.Köseköy Mes.Yük.Okulu mbayrak@kocaeli.edu.tr

1 . GİRİŞ

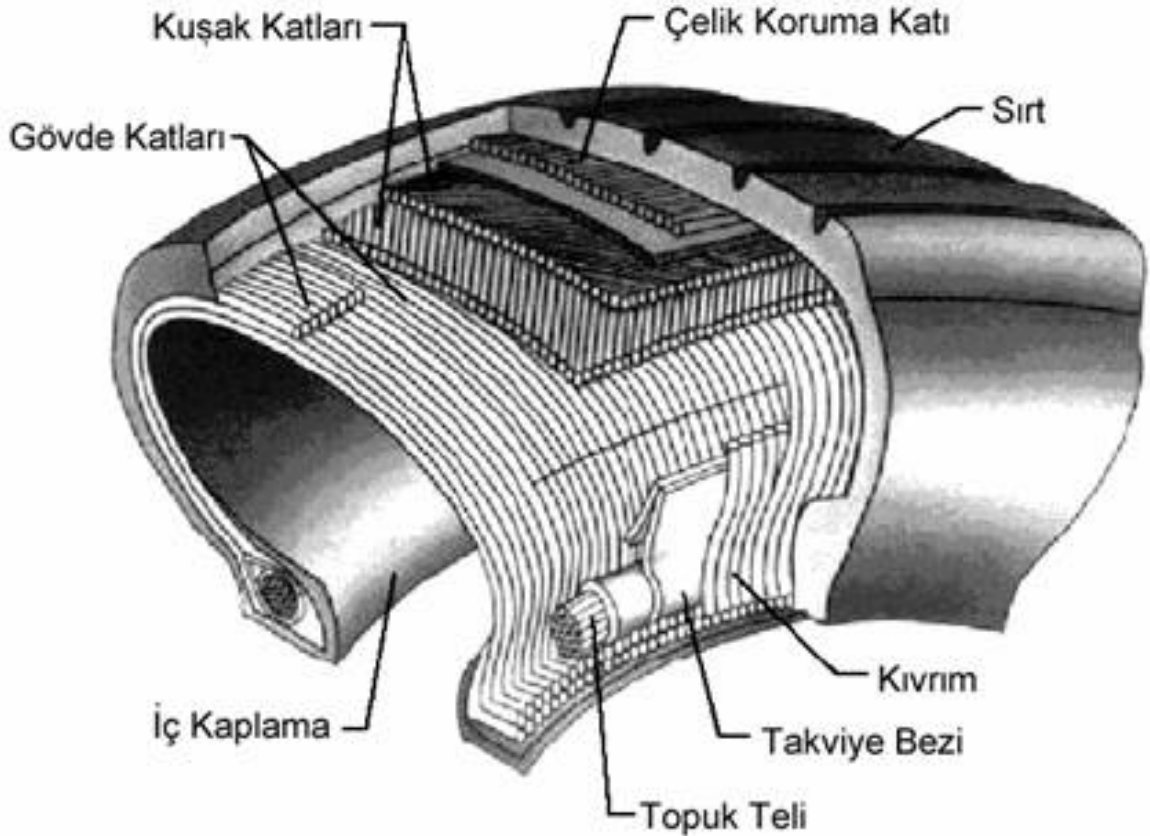
Bu çalışmada lastik seçiminde ve kullanımında hangi faktörlere dikkat edilmesi gerektiği

lastik ürünleri yazı ve işaretlerin anlamı ve lastik tipleri hakkında genel bir bilginin verilmesi amaçlanmıştır. Lastik ebad ve desenleri sınıflandırılarak, kullanım alanları ve özellikleri incelenmiştir.

2.ARAÇ LASTİĞİ VE ÇEŞİTLERİ

Lastik kauçuk kord bezi ve çelik teller ile kimyasal maddelerin birleşmesinden oluşan ve aracın yer ile temasını sağlayan önemli bir parçasıdır. Bileşenleri ve çeşitleri kısaca açıklanacaktır. Lastikler Radyal ve Konvansiyonel çeşitleri olarak iki gruba ayrılmasına karşın, radyal lastik kullanım alanı daha geniş olduğundan radyal lastikler incelenmiştir.

2.1. Radyal lastikler

Şekil 1. Radyal Lastik Kesiti

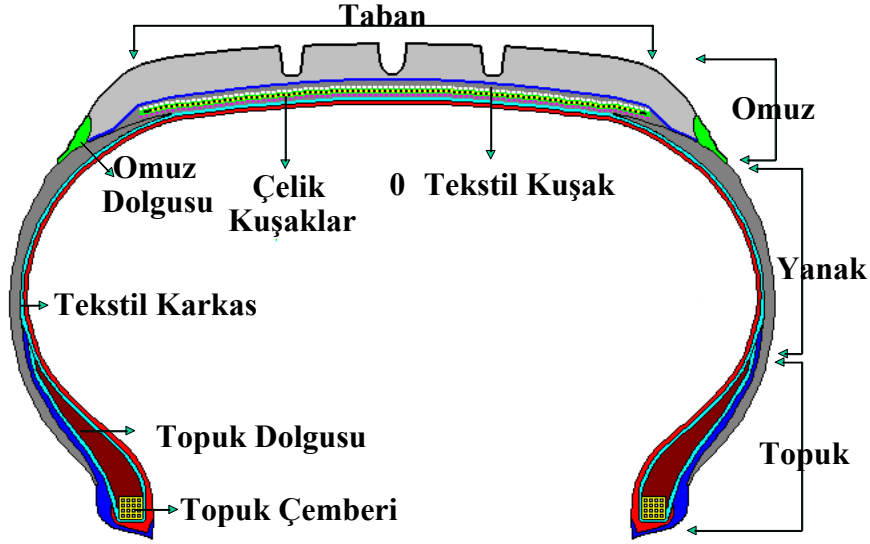
Radyal Lastikler değişen ve gelişen otomotiv sektörünün gereksinimlerini karşılamak amacıyla geliştirilen bir yapıdır. Bu lastiklerde gövde yapısı üstün özellikli rayon, naylon, polyester gibi tekstil esaslı kordların lastiğin dönüş yönüne 90 derecelik açı yapacak

şekilde yerleştirilmeleri sonucu oluşan karkasın üzerine taban, merkez çizgisine paralel tekstil esaslı kordlardan oluşan kuşaklar ile belirli açıda çelik kord kuşak katlarının tatbik edilmesi sonucu oluşan yapıdır.

Aynı zamanda radyal yapı sadece tekstil esaslı ve lastiğin dönüş yönüne sıfır derece ve belli

açıldaki kordlardan oluşan kuşakların tatbik edilmesiyle de oluşabilir. Ölçü tanımında "R" harfi ile belirtilir.

2.2.Lastik bileşenleri

Şekil 2. Lastik Bileşenleri

2.2.1. Astar

Lastikte hava geçirgenliğini önlemek üzere kauçuk karışımında yapılıp iç lastik görevini görür.

2.2.2. Yanak

Lastiğin çevresi boyunca kalan sırt ve topuk bölgesinde kalan yolla temas etmeyen kısımdır. Gövdeyi sürtmelere karşı koruyarak lastiğe esneklik verir.

2.2.3. Topuk

Lastiğin janta temas eden bölgesinde bulunan lastik bileşenlerinin tümüne topuk denir. Topuk telleri, topuk dolgusu, jant yastığı topuk bileşenleridir.

2.2.4. Sırt

Lastiğin yerle temas ettiği kısmını oluşturur sırt lastikte deseni üzerinde bulunan kısım oluş başlıca görevi üstün çekiş ve manevra yeteneğini lastiğe kazandırmasıdır.

2.2.5. Kuşak

Gövde ile sırt arasında lastiği çevresel olarak sararak yapıyı güçlendirir darbelere karşı koyar.

3. TEMEL LASTİK KAVRAMLARI

3.1. Kesit Yüksekliği

Uygun standartlarda bir lastiğin dıştan dışa yanaklar arasında kalan en geniş mesafedir.

3.2. Kesit genişliği

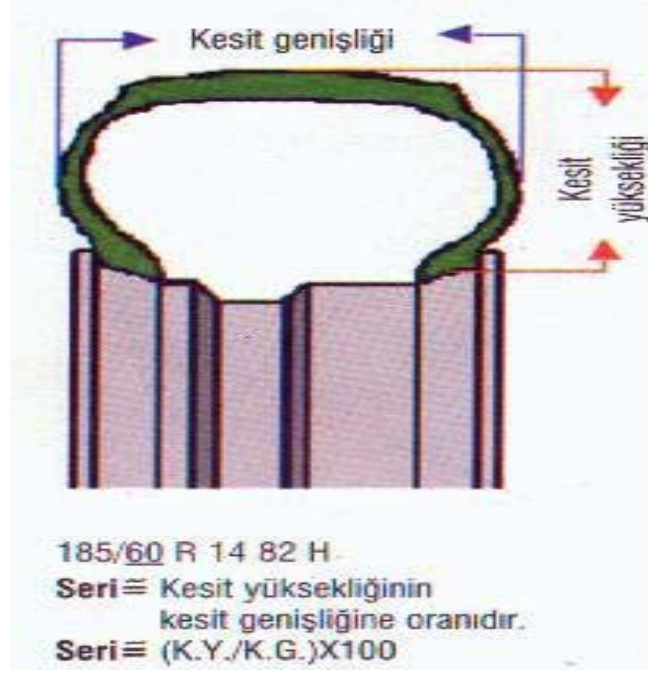
Şişirilmiş lastik sırtının orta noktasından janta oturan topuk ucuna kadar olan dikey mesafedir. İlgili standartlarda uygun janta takılmış ve hava ile şişirilmiş bir lastiğin dıştan dışa yanaklar arasında kalan en geniş mesafedir. Lastik üzerinden ölçerek bulunan “Kesit genişliğinin” yanı sıra birde “nominal” kesit genişliği vardır. Bu söz konusu lastiğin ebadını ilk rakamının; gösterdiği (inç) veya (mm) cinsinden olan minimal değerdir. Norminal kesit genişliği, şişirilmiş lastiğin kesit genişliğinden farklı olabilir.

3.3. Kesit oranı (seri)

Kesit yüksekliğinin kesit genişliğine olan yüzde olarak oranıdır. Kesit oranı azaldıkça yanak yüksekliği azalır. (Şekil3.)

3.4.Yük indeksi

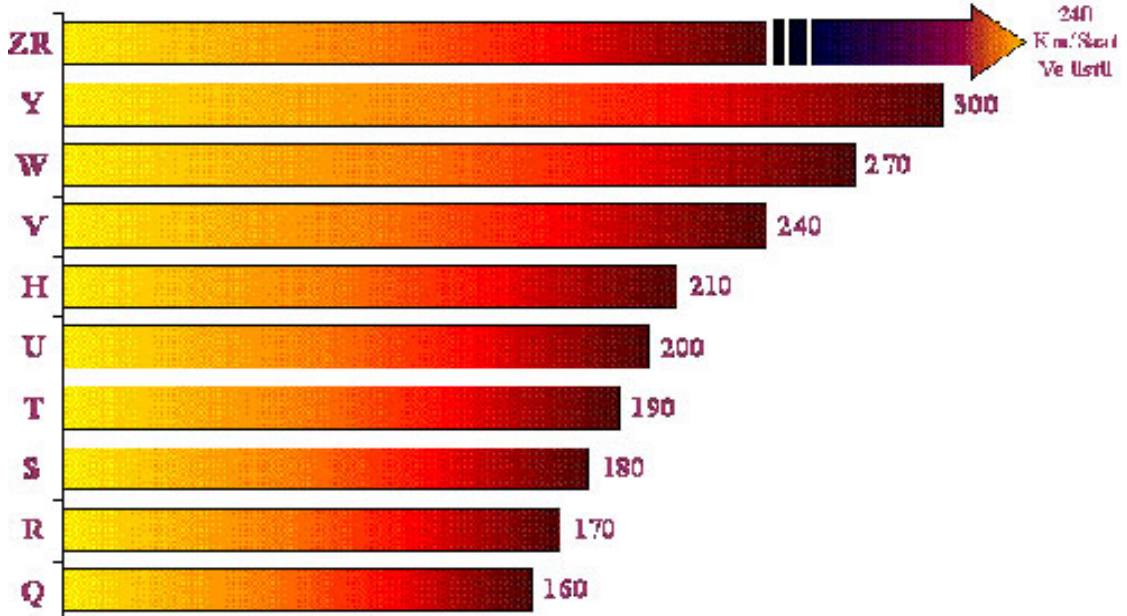
Lastik üreticisi tarafından tespit edilen kullanım koşullarında hız sembolü ile belirtilen hızla lastiğin taşıya bileceği azami yük miktarını gösteren sayısal koddur

Şekil 3. Kesit Oranı

3.5. Hız sembolü

Araç lastiğın taşıyacağı maksimum yükte dayanabileceği en yüksek hız limitini belirtir (Şekil 4).

Şekil 4. Hız sembolleri ve limitleri

4. LASTİK YANAK YAZI VE İŞARETLERİ

PİRELLİ P 185/60 R14 82 V P6000 TUBELESS

PİRELLİ= Üretici firma

(P) = Binek otomobil lastiği

P6000 = Lastik desen kodu

185 = Kesit genişliği (mm)

60 = Kesit oranı (seri)

R = Radyal yapı

14 = Jant çapı (inç)

82 = Yük indeksi (475kg/lastik)

V = Hız sembolü (max 240 km/saat)

5.LASTİK TABAN DESEN ÖZELLİKLERİ

Teknolojinin gelişmesiyle araçların güçleri dolayısıyla hızları artmış, buna paralel olarak yollar zamanla iyileşmiştir. Bu şartlar altında araçların özellikle ıslak zeminlerde, kış koşullarında (kar, çamur vs.) kontrolü zorlaştığından, bu şartlar lastiklerde desen olgusunu zorunlu kılmıştır. Lastik teknolojisinde desen tasarımı otomobilin icat edilmesinden günümüze kadar geçen süre içinde gelişerek devam etmektedir. Günümüzde lastik desenleri daha spesifik ve fonksiyonel bir yapı oluşturacak şekilde ve bunu sağlayan gelişmiş cihazlarla (bilgisayarlarda simülasyon) tasarlanmaktadır.

Taban desen özelliklerine göre lastikler “standart (çok amaçlı),her mevsim, özel amaçlı, kar gibi çeşitlere ayrılmıştır. Lastiklerde taban desen tasarımı, akustik konforu yani lastikten kaynaklanan düşük gürültü, ses yapma özelliklerini doğrudan etkiler. Yoldaki mevcut bozuklukları, arızaları filtre etme özelliği olan lastik konforu ise lastiğin karkas yapısına, topuk dolgu kauçuk karışımına ve bir bütün olarak lastiğin kauçuk karışımına bağlıdır.

5.1. Standart Desenli (Yönsüz) Lastikler

Standart desenli lastikler, değişik segmentlerde tasarlanabilir. Otomobil lastiklerindeki segmentasyon ise SR/TR hız gurupları 80 seri SR/TR hız gurupları 70/65 seriler, HR hız gurubu, VR/ZR hız gurupları, winter (kış) lastikleri olarak tanımlanır. VR/ZR hız gurubu ve kış lastikleri araçta kullanım yerine ve araçlara göre daha özel amaçlı kullanımlar için genellikle yönlü veya asimetric desen yapısında tasarlanırlar. Standart desenli lastiklerde takma yönü yoktur. Yeni lastik janta dolayısıyla araca monta edilirken araç hareket halindeyken lastiğin dönmesi gereken bir yönü yoktur. Bu durum pratikte takma-sökme kolaylığı sağlayan bir özelliktir ve lastikten çok amaçlı performans alınması için tasarlanırlar. Performans özellikleri temel beklentileri karşılayacak düzeydedir. Genellikle otomobil üreticisi firmalar tarafından orijinal ekipman (O.E) olarak tercih edilir ve kullanılır.

5.2. Yönlü (Directional) Lastikler

Lastik terimolojisinde “Directional” ifadesi lastiğin araç altında dönmesi gereken bir yönü olduğunu belirtir. Genellikle lastiğe önden bakıldığında blok kanalların merkeze yaklaştıkça oluşturdukları şekil hemen “ok başı” çağrışımı yaparak yön hissi uyandırdığından bu tip lastiklere yönlü (Directional) lastik denmektedir. Ancak lastik dönüş yönü deseninden değil yanağındaki işaretlerden şekillerden (ok şeklinde kabartmalar) veya yönlü olduğunu belirten yazılardan anlaşılır. Lastik teknolojisinde yönlü desen tasarımının sağladığı avantajları belirtirsek;

- Islak zeminde, temas alanında su tahliyesi yüksektir. Ok şeklinde taban deseni su film şeridini yırtarak zeminle temas arasındaki suyu hızla tahliye eder ve ıslakta daha güvenli sürüş imkânı sağlar
- Kuru ve özellikle ıslak zeminde fren yapıldığında zemine temas eden kanal ve blokları “ters ok başı” oluşturarak kaymaya karşı daha fazla direnç gösterir ve frenleme mesafesi kısalmır.
- Daha az gürültü yapar böylece akustik (ses) konforu daha iyidir.

Otomotiv sektöründe günümüzde güçleri ve hızları artan araçların kontrolünde sağladığı avantajlar nedeniyle yönlü lastik desen tasarımının önemi her geçen gün artmaktadır. Lastiğin yanağında yer alan ok işareti, lastiğin araç altındaki dönüş yolunu gösterir ve lastiğin ters takılmasını (dönüş yönünün değişmesi) önlemek için takma sökme işlemi yapan kişileri uyarmak amacıyla koyulmuştur. Ters takılması durumunda lastikten alınacak üstün performans özellikleri kayba uğrar.

Takma-sökme işlemi yaparken kesinlikle bu işarete uyulması gerekir. Araç üzerindeki lastiklerde herhangi bir nedenle sağ-sol yapıma zorunluluğu doğduğunda; lastik, yanağındaki ok işareti yönünde dönecek şekilde takılmalıdır. Yedek lastik araca takılacaksa ve dönüş yönü uygun değilse en yakın serviste lastik jant üzerinde iç-dış yapılarak kullanılmalıdır.

5.3 Asimetrik (Asiymmetric) Lastikler

Değişken yol, iklim şartlarında araçtan beklenen performansın alınabilmesi, daha fonksiyonel lastiklerin tasarlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebepten dolayı asimetrik taban desen tasarımlı lastikler önceleri yüksek performanslı otomobiller için özel üretilirken günümüzde diğer grup araçlar hızla yaygınlaşmaktadır. Yüksek hız grup araçlar için asimetrik desenli lastikler tasarlanmıştır. Yine standart grup için Türkiye’de de piyasaya sunulmuştur. Asimetrik desenin özelliği, tabandaki farklı blok ve kanal yapısının değişik performans beklentilerini karşılamaıdır. Lastik deseni dönüş yönüne göre ortadan ikiye bölündüğünde iki farklı desen çıkar. Asimetrik lastiklerin yanaklarında araç altında dönme yönü olduğunu belirten işaretler veya yazılar vardır. Örneğin: “OUTER” gibi. Bu, lastik araca takıldığında “outer” yazan yerin dışa geleğini belirtir.

Asimetrik desenli lastikler, özel amaçlı performans almak için üretildiklerinden, temas alanında lastiğin desenindeki bölümlerin görevi ayrı ayrıdır.

Örneğin çevresel düz blok lastiğin düzgün dönmesini (yönel kararlılığını) ve kuru zeminde mükemmel tutunmayı sağlarken, ok başı şeklinde dizilen oklar ise suyu tahliye etmeyi sağlar. İç omuzlara göre daha uzun olan dış omuz bloklarında virajlarda tutunmayı ve merkez kaç kuvveti nedeniyle ortaya çıkan kuvvetlere karşı direnmeyi sağlar. Asimetrik lastiklerde dış omuz genellikle geniş ve uzun dizayn edilir. Çünkü virajlarda lastiğin dış omuzlarına daha fazla yük biner dolayısıyla da fazla zorlama ve deformasyon oluşur.

5.4. Kış Lastikleri

Lastiklerin mevsimsel kullanımına göre yapılan sınıflandırmada genel kullanımda olan lastikler yaz lastikleri olarak tanımlanır. Kış lastikleri zemini kar veya buzla kaplı olan özellikle yaz lastikleri ile tutunmanın çok zor olduğu yollarda kullanılmak için üretilen lastiklerdir. Çivisiz ve çivi ile kullanılan kar lastikleri olmak üzere ikiye ayrılırlar.

5.5. Çivisiz (non-studdable) kış lastikleri

Bu tip kış lastiklerinin tabanında, çivilerin monte edileceği (çakılacağı) çivi yuvaları yoktur. Daha çok yumuşak veya sulu kar ile kapalı yollar için uygundur. Bu tip lastiklerin ıslak yollardaki performansı çok iyidir. Buna karşılık kuru zeminlerde, taban desen tasarımları ve kauçuk karışımları nedeniyle çabuk ısınırlar ve akustik konforları iyi değildir. Çünkü kar lastiklerindeki lamellerin sayısı standart lastiklere göre çok fazladır.

Bu, kış lastiklerinin karakteristik özelliğidir. Ancak günümüzde yüksek hızlarda da optimize edilmiş performans veren çok daha az ısınan ve akustik konforu (düşük ses üretimi) çok daha iyi olan kış lastikleri geliştirilmiştir. Örneğin, Pirelli'nin geliştirdiği WINTER 160/190 Directional ve WINTER 190/210 Asymmetric gibi.

5.6. Çivili (studdable) kar/kış lastikleri

Çok sert kış şartlarında karlı ve buzlu zeminlerde kullanılmak amacıyla üretilen lastiklerdir. Bu tip lastiklerin tabanında, çivi çakılabilmesi için konulmuş çivi yuvaları mevcuttur.

Çivili lastikler, buz veya sıkışmış sert karla kaplı zeminlerde çok iyi çekiş, tutunma sağlar ve frenleme mesafesini azaltarak emniyetli olarak aracın durmasını sağlar. Ancak, kuru, ıslak ve yumuşak kar ile kaplı zeminlerde kullanıldıklarında yukarıda belirtilen olumlu özelliklerin tersi bir etki gösterir. Çivilerin fırlama tehlikesi olduğundan, özellikle kuru zeminlerde kullanılmamalıdır. Hızla dönen lastikten fırlayan çiviler çok tehlikelidir. Bundan dolayı çivili lastik kullanımı bazı ülkelerde yasaklanmış ve sınırlandırılmıştır. Bununla ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Çivili kış lastiği;

- Araç el kitabında belirtilen doğru lastik ölçüsünde,
- Standart lastiğin yük indeksinde veya daha yüksek yük indeksinde olmalıdır. Uyulması gereken hız limiti konusunda, yerel yasal sınırlamalar (eğer varsa), ETRTO'nun (European Tire and Rim Technical Organization) tavsiyeleri ya da üretici firmanın tavsiyeleri dikkate alınmalıdır. Hız limiti, bazı ülkelerde yasalarla belirtilmiştir. Örneğin, aracın çivili lastiklerle kullanımında, İsviçre'de 2 ve 4 şeritli yollarda maksimum 80 km/saat hıza izin verilirken oto yollarda ve şehir içinde çivili lastik kullanımına izin verilmemiştir.

Şekil 5. Çeşitli taban desenleri

6. SONUÇLAR

Bu çalışmada araç lastiklerinde ebat ve taban desenlerinin çeşitleri ve özellikleri incelenmiştir. Lastikle ilgili temel kavramlar açıklanarak tüketici ve ilgili kişilerin konu hakkında bilinçlenmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Taban desenleri ve çeşitleri incelenerek bunların hangi yol, iklim ve çalışma şartlarına uygun oldukları belirlenmiştir. Lastik taban deseninin araç çekişi ve akustik konfora etkileri ortaya konulmuştur.

KAYNAKLAR

Pirelli lastik fabrikası, (1999) “Pirelli Eğitim Notları”
Kahramanoğlu K., (1988) “Lassa Lastik Fabrikası Eğitim Notları”
Goodyear Lastik Fabrikası, “Goodyear Katalogları”
Koca K, (2001) Lastik makinaları ders notları, KOU yayınları

LÜLEBURGAZ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRETİM ELEMANLARI İLE EĞİTİM-ÖĞRETİM HİZMETLERİNE İLİŞKİN BEKLENTİ VE MEMNUNİYET DÜZEYLERİ

**EXPECTATION AND SATISFACTION LEVELS OF THE STUDENTS OF
LÜLEBURGAZ VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION
RELATED WITH LECTURERS AND EDUCATIONAL SERVICES**

Gülnur Eti İçli¹

ABSTRACT

As competition takes places in every field now it affects the universities. Nowadays education is a big market place and the universities. In order to attract students they have to increase the quality of education they offer and consider the students' expectation and satisfaction. Because students choose the universities which give qualified education and which of their graduates will be easily employed. Starting from this point, the aim of this study is to define expectation and satisfaction levels of students related with the lecturers, consultancy services and education services who attended to Kırklareli University Lüleburgaz Vocational School of Higher Education.

Key words: Student satisfaction and expectation, higher education, lecturer, education quality

ÖZET

Pek çok alanda var olan rekabet artık üniversitelerimizi de etkilemektedir. Günümüzde büyük bir pazar olan eğitim pazarından öğrenci çekebilmek için üniversiteler verdikleri eğitimin kalitesini arttırmak, öğrencilerin beklenti ve memnuniyetlerini dikkate almak durumundadırlar. Çünkü öğrenciler; kaliteli eğitim hizmeti veren, mezunlarının daha kolay istihdam edilebildiği üniversiteleri seçmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı; Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin yüksekokulun sağladığı öğretim elemanları ve danışmanlık hizmetleri ile eğitim-öğretim hizmetlerine ilişkin beklenti ve memnuniyet düzeylerini belirlemektir.

Anahtar kelimeler:Öğrenci memnuniyeti ve beklentisi, yükseköğretim, öğretim elemanı, eğitim kalitesi

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, gulnuricli@yahoo.com

1. GİRİŞ

Üniversiteler, verdikleri eğitim hizmetinin kalitesini arttırmak ve eğitim pazarında rekabet edebilmek için hizmeti sundukları öğrencilerin sunulan hizmetlerden memnuniyetlerini araştırmak ve memnuniyeti arttırmak için gerekli tedbirleri almak durumundadır. Öğrenci hareketliliğinin giderek daha fazla yaşandığı günümüzde üniversitelerin akredite olması diğer bir ifadeyle sundukları eğitim hizmetinin kalitesinin kalite güvence belgesi veren ulusal ya da uluslar arası kuruluşlar tarafından denetlenmiş olması üniversitelerin öğrenci çekebilmeleri için oldukça önemli bir konudur. Bunun nedenle üniversitelerin verdikleri eğitimin kalitesini arttırabilmek için atmaları gereken adımların başında kendi kendilerini denetlemeleri ve böylece mevcut durumlarını saptamaları gelmektedir. Öğrencilerin öğretim elemanları ve danışmanlık ile eğitim ve öğretim hizmetlerine ilişkin beklentileri ile memnuniyetlerinin hizmetlerin kullanıcısı durumundaki öğrencilere gidilerek araştırılması gerekmektedir. Bu araştırmalar ile üniversite yönetiminin beklenti- memnuniyet düzeyleri arasındaki farkın yüksek olduğu durumlar ve düşük olduğu durumları görmek suretiyle değerlendirme yaparak eğitimin kalitesini ve verimliliği arttırmak için gerekli tedbirleri alması mümkün olacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulunda okuyan öğrencilerin yüksekokulun sağladığı *öğretim elemanları ve danışmanlık hizmetleri ile eğitim-öğretim hizmetlerine* ilişkin beklenti ve memnuniyet düzeylerini belirlemek ve karşılaştırmaktır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Lüleburgaz Meslek Yüksekokulunda bulunan 9 bölümde (Otomotiv, Kimya, Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama, Tekstil, Elektrik, Grafik, Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Muhasebe, Pazarlama) öğrenim gören tüm öğrenciler oluşturmaktadır. Örnek büyüklüğü; $n = NZ^2 pq / d^2 (N - 1) + Z^2 pq$ formülü kullanılarak ve %95 güven aralığında %5 hata ile 339 olarak belirlenmiştir. Minimum örnek hacmi 339 olarak belirlenmekle birlikte örnek hacmi arttırılmış 500 öğrenci ile görüşülmüştür. Buna göre ana kütle; Yüksekokuldaki Otomotiv, Kimya, Tekstil, Elektrik, Grafik, Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Muhasebe, Pazarlama bölümlerindeki öğrenci sayılarına oranlanmış, her bölümden görüşülecek öğrenci sayıları tespit edilmiş ve öğrenciler tesadüfi olarak seçilerek anket yapılmıştır. Hatalı doldurulan anketler elendikten sonra geriye kalan 479 anket üzerinde analizler yapılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler

Veriler, yüzyüze görüşülerek yapılan anket yöntemi ile toplanmıştır. Anket; *öğretim elemanları ve danışmanlık hizmetleri* (A.grubu ifadeler) ile *eğitim-öğretim hizmetlerine*

(B.grubu ifadeler) ilişkin beklenti ve memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik beşli likert ölçeğine dayalı toplam 29 ifade ile yaş ve cinsiyet sorularından oluşmaktadır.

Veri analizinde tanımlayıcı istatistiklerden (ortalama, standart sapma, frekans) yararlanılmış ve beklenti ve memnuniyet düzeyleri arasındaki farklar tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrenci memnuniyet düzeylerine verilen cevapların dağılımının normal olup olmadığı Kolmogorov-Smirnov testi ile test edilmiştir. Öğrenci memnuniyet düzeylerinin bölümlere göre farklılık gösterip göstermediğinin karşılaştırılmasında parametrik testlerden Anova testi kullanılmıştır. Farklılığın hangi bölümler arasında olduğunu belirlemek üzere Tukey HSD testi yapılmıştır. Likert ölçekli soruların güvenilirliğinin değerlendirilmesinde cronbach alpha testi yapılmış ve sonuç .927 olarak bulunmuştur.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Anketi cevaplayan öğrencilerin %41.3'ü kız, 58.7'si erkektir. Öğrencilerin %70.6'sı 16-20 yaş aralığında, 25.9'u 21-25 yaş aralığında ve %3.5'u 25 yaş üstündedir. Tüm ifadelere verilen cevapların dağılımının normal olup olmadığı Kolmogorov-Smirnov testi ile test edilmiş ve normal dağılmadıkları saptanmıştır (tüm ifadeler için $p < 0.05$ bulunmuştur). Bu durum nonparametrik testlerin kullanılmasını gerektirmektedir. Fakat normal dağılım göstermemekle birlikte; örnek sayısının yüksek olması durumunda istatistiksel gücünün de daha fazla olması sebebiyle parametrik testler kullanılabilirdiği belirtilmektedir (Newton ve Rudestam, 1999, s.184). Buradan hareketle bu çalışmada da örnek hacmi 479 olduğu için analizde daha güçlü olan parametrik testlerden yararlanılmıştır. Öğrencilerin memnuniyet düzeylerine verdikleri cevapların öğrencilerin okudukları bölümlere göre farklılık gösterip göstermediğinin karşılaştırılmasında Anova testi yapılmıştır sonuçlar tablo 1'de görülmektedir. (Anova testinin yanı sıra memnuniyet düzeylerinin bölümlere göre farklılık gösterip göstermediği nonparametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile de test edilmiş ve aynı sonuçların elde edildiği görülmüştür). Buna göre;

- **öğretim elemanları ve danışmanlık hizmetleri** ile ilgili olarak yöneltilen 15 ifadeden A7, A8, A9, A10, A11, A15'e verilen cevaplar açısından bölümler arasında fark bulunmadığı, bunun dışında kalan diğer ifadeler için bölümler arasında fark bulunduğu ($p < 0.05$) tespit edilmiştir.
- **eğitim-öğretim hizmetlerine** ilişkin olarak yöneltilen 14 ifadeden ise B6, B9, B13'e verilen cevaplar açısından bölümler arasında fark bulunmadığı, bunun dışında kalan diğer ifadeler için bölümler arasında fark bulunduğu ($p < 0.05$) tespit edilmiştir.

Bölümler arası farklılığın nereden kaynaklandığını diğer bir ifadeyle hangi bölüm öğrencilerinin görüşlerinden kaynaklandığı belirlemek için Tukey HSD testi yapılmıştır. $p < 0.05$ olduğu için farklılık olduğu tespit edilen bölümler tablo 1'de belirtilmiştir. Buna göre; "A1:Öğretim elemanlarının derslerine önem vermeleri ve iyi hazırlanmaları" ifadesine Kimya bölümü öğrencileri ile Tekstil bölümü öğrencilerinin verdikleri cevaplar arasında fark bulunmaktadır. Aynı ifade için Kimya bölümü öğrencileri ile Grafik Bölümü öğrencilerinin görüşleri arasında da fark bulunmaktadır. Benzer durum diğer ifadeler için tabloda görülmektedir.

Yüksekokul öğrencilerinin Öğretim Elemanları ve Danışmanlık Hizmetleri ile Eğitim ve Öğretim Hizmetlerine ilişkin beklenti ve memnuniyet düzeylerine ilişkin bulgular tablo 2 ve 3'te yer almaktadır. Tablo 2' deki Lüleburgaz MYO Genel sütununa bakıldığında **Öğretim Elemanları ve Danışmanlık Hizmetlerine** ilişkin ifadeler için "A4.Öğretim elemanlarının kendi konu alanlarında yeterli bilgiye sahip olmaları" ifadesine ilişkin beklenti düzeyinin en yüksek ortalamaya ($\bar{X} = 4.66$) sahip olduğu bunu "A7.Öğretim

elemanlarının öğrencilere karşı adil ve tarafsız davranması” ifadesinin ikinci en yüksek ortalama ($\bar{X}=4.62$) ile izlediği görülmektedir. Buradan hareketle LMYO öğrencilerinin öğretim elemanlarının belli bir birikime sahip olmaları ve kendilerine ayırım yapmaksızın adil davranılması konularında oldukça duyarlı oldukları görülmektedir. En düşük beklenti ortalamasına ise ($\bar{X}=4.19$) “A3.Öğretim elemanlarının ders saatlerini etkili olarak kullanmaları” ifadesi sahip olmakla birlikte en yüksek memnuniyet ortalamasının ($\bar{X}=3.71$) da bu ifadeye ilişkin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin öğretim elemanlarının ders saatlerini etkili kullanmaları konusunda memnun oldukları söylenebilir. En düşük memnuniyet ortalaması ($\bar{X}=2.51$) “A14. Öğretim elemanlarınca iş dünyasını tanımak için konuşmacılar çağırılması, teknik geziler yapılması, kariyer günleri v.b düzenlenmesi” ifadesine ilişkindir. Öğrenciler kendilerini iş dünyasına hazırlayacak, sektörü tanımak için gereksinim duydukları desteği öğretim elemanlarından görememektedirler. En yüksek beklenti-memnuniyet farkı (2.03) da yine bu ifadeye aittir; öğrenciler iş dünyasını tanımak için konuşmacılar çağırılması, teknik geziler yapılması, kariyer günleri v.b düzenlenmesi konularında beklenti dolu olarak yüksekokula gelmekte fakat bu beklentilerinin istenilen düzeyde karşılanmadığı görülmektedir. **Eğitim ve Öğretim Hizmetlerine** ilişkin ifadeler (tablo 3) için “B2.Derslerde gerekli teknolojik olanaklardan yararlanılması” ve “B13.Sınavlar ve sonuçları ile ilgili itirazlara cevap verilmesi” ifadelerine ilişkin beklenti düzeyinin en yüksek ortalamaya ($\bar{X}=4.59$) sahip olduğu görülmektedir. Öğrenciler ders anlatımlarında bilgisayar, projeksiyon cihazı gibi araçlardan yararlanarak konuları görsel olarak takip etmek istemektedir. Ayrıca öğrencilerin sınavlar ve sınav sonuçları ile ilgili itirazlarına cevap verilmesi konularında son derece duyarlı oldukları görülmektedir. En düşük beklenti ortalamasına ise ($\bar{X}=3.95$) “B3.Derslerle ilgili kitap, ders notu gibi metaryellerin bulunması” ifadesi sahip olmakla birlikte en yüksek memnuniyet ortalamasının ($\bar{X}=3.40$) da bu ifadeye ilişkin olduğu görülmektedir. En düşük memnuniyet ortalaması ($\bar{X}=2.51$) “B7.İnternete bağlı ve öğrencilerin kullanımına açık yeterli bilgisayar olması” ifadesine ilişkindir. Öğrenciler gerek araştırma yapmak, gerekse ders çalışmak için internete bağlı yeterli sayıda bilgisayar bulamamaktadırlar. En yüksek beklenti-memnuniyet farkı (1.98) yine bu ifadeye aittir; öğrencilerin internete bağlı yeterli sayıda bilgisayar bulacakları beklentisi ile okula geldikleri fakat beklentilerinin istenilen düzeyde karşılanmadığı görülmektedir.

Öğretim Elemanları ve Danışmanlık Hizmetlerine ilişkin ifadelerin tümü için; bölümler arası memnuniyet düzeylerine genel sıradan bakıldığında bu ifadeler için en yüksek memnuniyet ortalaması Grafik bölümüne ($\bar{X}=3.85$) aittir. En düşük memnuniyet ortalamasının ise Büro Yönetimi ve Sekreterlik öğrencilerine ($\bar{X}=3.05$) aittir. **Eğitim ve Öğretim Hizmetlerine** ilişkin ifadeler için ise yine en yüksek memnuniyet ortalaması Grafik bölümüne ($\bar{X}=3.42$) aittir. En düşük memnuniyet ortalamasının ise Kimya ($\bar{X}=2.72$) aittir. Genel olarak değerlendirildiğinde; hem Öğretim Elemanları ve Danışmanlık Hizmetlerine hem de Eğitim ve Öğretim Hizmetlerine ilişkin ifadeler için genel sırasına bakıldığında öğrenci memnuniyetinin yüksek olmadığı görülmektedir.

Tablo 1 : Memnuniyet Düzeylerine Göre Bölümler Arası Farklılıklar

İfadeler	F	p değeri (Anova testi)	Sonuç	Farklılığın Kaynağı (Tukey HSD testi)
A1	3.330	.001	farklılık var	Kimya-Tekstil Kimya-Grafik
A2	2.494	.012	farklılık var	Grafik-Kimya
A3	2.875	.004	farklılık var	Kimya-Grafik
A4	2.566	.010	farklılık var	Kimya-Tekstil
A5	2.682	.007	farklılık var	Kimya-Otomotiv, Elektrik-Otomotiv
A6	2.456	.013	farklılık var	Elektrik-Otomotiv
A7	1.179	.310	farklılık yok	
A8	1.768	.081	farklılık yok	
A9	.469	.878	farklılık yok	
A10	1.498	.155	farklılık yok	
A11	1.361	.212	farklılık yok	
A12	3.126	.002	farklılık var	Kimya-Otomotiv, Kimya-Grafik
A13	2.763	.005	farklılık var	Tekstil-Grafik, Kimya-Grafik, Muhasebe-Grafik
A14	3.593	.000	farklılık var	Kimya-Grafik, Tekstil-Grafik, Elektrik-Grafik, Grafik-Büro Yön.
A15	1.520	.148	farklılık yok	
B1	2.067	.038	farklılık var	Elektrik-Muhasebe
B2	4.148	.000	farklılık var	Otomotiv-Bilg., Kimya-Bilg., Kimya-Elektrik, Bilg.-Pazarlama, Bilg.-Tekstil
B3	3.699	.000	farklılık var	Otomotiv-Kimya, Kimya-Bilgisayar, Kimya- Tekstil, Kimya-Büro Yön., Kimya-Pazarlama
B4	2.409	.015	farklılık var	Kimya-Muhasebe, Kimya-Pazarlama
B5	3.795	.000	farklılık var	Otomotiv-Bilg. Otomotiv-Tekstil, Otomotiv- Grafik, Otomotiv-Büro Yön., Otomotiv- BüroYön., Otomotiv-Muhasebe, Otomotiv- Pazarlama, Kimya-Bilgisayar, Kimya-Büro Yönetimi, Kimya-Muhasebe, Bilgisayar- Elektrik, Kimya-Tekstil
B6	1.172	.314	farklılık yok	
B7	2.337	.018	farklılık var	Elektrik-Muhasebe
B8	2.027	.042	farklılık var	Otomotiv-Kimya
B9	.782	.619	farklılık yok	
B10	3.761	.000	farklılık var	Kimya-Grafik, Tekstil-Grafik, Elektrik-Grafik
B11	3.358	.001	farklılık var	Elektrik-Grafik
B12	3.234	.001	farklılık var	Tekstil-Grafik
B13	1.578	.129	farklılık yok	
B14	2.209	.026	farklılık var	Elektrik-Grafik

Tablo 2: Öğrencilerin Öğretim Elemanları Ve Danışmanlık Hizmetlerine İlişkin Beklenti Ve Memnuniyet Düzeyleri

A. ÖĞRETİM ELEMANLARI VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİ B. EĞİTİM ÖĞRETİM		LÜLEBURGAZ MYO GENEL		OTOMOTİV		KİMYA		BİLGİSAYAR		TEKSTİL		ELEKTRİK		GRAFİK		BYS		MUHASEBE		PAZARLAMA	
		$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS
A1. ÖĞRETİM ELEMANLARININ DERSLERİNE ÖNEM VERMELERİ, İYİ HAZIRLANMALARI	BEK	4,58	0,66	4,46	0,81	4,71	0,58	4,58	0,62	4,76	0,42	4,44	0,8	4,46	0,5	5	3,57	4,6	0,74	4,57	0,54
	MEM	3,68	1,07	3,61	1,27	3,28	1,017	3,7	1,26	4,02	1	3,63	1,05	4,15	0,83	0	0,81	3,36	1,08	3,83	0,85
	FARK	0,9		0,85		1,43		0,83		0,74		0,81		0,31		0,43		0,24		0,74	
A2. ÖĞRETİM ELEMANLARININ DERSLERE ZAMANINDA GELMELERİ VE KENDİLERİNE ÖZEN GÖSTERMELERİ	BEK	4,43	0,73	4,33	0,71	4,62	0,58	4,43	0,67	4,53	0,75	4,33	0,84	4,42	0,5	4,85	0,35	4,18	0,88	4,38	0,6
	MEM	3,58	1,1	3,66	1,15	3,3	1,08	3,43	1,27	3,7	1,03	3,46	1,16	4,19	0,63	3,28	1,18	3,51	1,09	3,85	0,97
	FARK	0,85		0,67		1,32		1		0,83				0,23		1,57		0,67		0,53	
A3. ÖĞRETİM ELEMANLARININ DERS SAATLERİNİ ETKİLİ OLARAK KULLANMALARI	BEK	4,19	0,94	4,2	1,06	4,49	0,67	3,93	1,11	4,3	0,77	3,95	1,07	4,27	0,9	4,9	0,3	4,21	1,08	4,26	0,67
	MEM	3,71	1,05	3,88	0,98	3,45	1,1	3,73	1,11	3,96	0,97	3,6	1,16	4,26	0,82	3,33	0,85	3,48	1,06	3,67	0,87
	FARK	0,48		0,32		1,04		0,2		0,34		0,35		0,01		1,09		0,73		0,59	
A4. ÖĞRETİM ELEMANLARININ KENDİ KONU ALANLARINDA YETERLİ BİLGİYE SAHİP OLMALARI	BEK	4,66	0,68	4,57	0,66	4,67	0,53	4,63	0,66	4,7	0,51	4,54	0,74	4,61	0,49	4,71	0,46	4,27	0,97	4,48	0,58
	MEM	3,65	1,11	3,45	1,15	3,15	1,15	3,5	1,16	3,67	1,07	3,23	1,17	3,76	1,06	3,09	1,3	3,42	1,27	3,63	1,03
	FARK	1,01		1,12		1,52		1,13		1,03		1,31		0,81		1,62		0,85		0,85	
A5. ÖĞRETİM ELEMANLARININ KONULARINDAKİ YENİLİKLERİ TAKİP ETMELERİ VE BUNU ÖĞRENCİYLE PAYLAŞMALARI	BEK	4,57	0,66	4,52	0,71	4,67	0,53	4,63	0,66	4,7	0,51	4,54	0,74	4,61	0,49	4,71	0,46	4,27	0,97	4,48	0,58
	MEM	3,45	1,15	3,76	1,11	3,15	1,15	3,5	1,16	3,67	1,07	3,53	1,17	3,76	1,06	3,09	1,3	3,42	1,27	3,63	1,03
	FARK	1,12		0,76		1,52		1,13		1,03		1,31		0,85		1,62		0,85		0,85	
A6. ÖĞRETİM ELEMANLARININ DERSLERDE ÖĞRENCİLERİN DURUMLARI HAKKINDA BİLGİ VERMELERİ	BEK	4,32	0,96	4,34	0,98	4,32	1,12	4,2	1,09	4,46	0,84	4,18	1,05	4,3	0,83	4,47	0,67	4,24	1,11	4,48	0,61
	MEM	3,36	1,28	3,69	1,33	3,15	1,2	3,13	1,38	3,55	1,23	1,12	1,36	3,84	1,15	3,04	0,57	3,21	1,31	3,57	1,17
	FARK	0,96		0,65		1,17		1,07		0,91		1,06		0,46		1,43		1,03		0,91	
A7. ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÖĞRENCİLERE KARŞI ADIL VE TARAFSIZ OLMALARI	BEK	4,62	0,77	4,42	0,96	4,72	0,78	4,7	0,7	4,8	0,45	4,61	0,81	4,65	0,68	4,85	0,35	4,42	1	4,48	0,61
	MEM	3,34	1,3	3,42	1,29	3,33	1,12	3,5	0,97	3,2	1,38	3,41	1,3	3,57	1,57	3,8	1,24	3,18	1,44	3	1,29
	FARK	1,28		1,39		0,97		1,6		1,2		1,28		1,28		1,05		1,24		1,48	
A8. ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIMI VE ÖĞRENCİLERLE İLETİŞİMİ	BEK	4,54	0,71	4,36	0,92	4,62	0,64	4,53	0,81	4,73	0,44	4,51	0,79	4,46	0,76	4,71	0,46	4,66	0,54	4,38	0,70
	MEM	3,39	1,17	3,60	1,07	3,42	1,10	3,26	1,33	3,07	1,31	3,21	1,22	3,73	1,28	3,19	1,16	3,57	1,41	3,06	1,08
	FARK	1,15		0,76		1,20		1,04		1,36		1,30		0,73		1,52		1,09		1,32	

Tablo 2'nin devamı

A. ÖĞRETİM ELEMANLARI VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİ B. EĞİTİM ÖĞRETİM		LÜLEBURGAZ MYO GENEL		OTOMOTİV		KİMYA		BİLGİSAYAR		TEKSTİL		ELEKTRİK		GRAFİK		BYS		MUHASEBE		PAZARLAMA	
		$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS
A9.ÖĞRETİM ELEMANLARINA DERS DIŞINDAKİ SAATLERDE ULAŞILABİLMESİ	BEK	4,32	0,90	4,33	0,86	4,44	0,81	4,30	1,05	4,43	0,79	4,31	0,93	3,96	1,03	4,33	0,91	4,42	0,96	4,20	0,95
	MEM	3,12	1,24	3,25	1,19	3,01	1,12	3,26	1,33	3,07	1,31	3,17	1,19	3,15	1,28	3,28	1,18	3,12	1,51	2,89	1,29
	FARK	1,20		1,08		1,43		1,04		1,36		1,14		0,81		1,05		1,30		1,31	
A10.DANIŞMANIN YETERLİ ZAMAN AYIRMASI VE SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE YARDIMCI OLMASI	BEK	4,42	0,78	4,39	0,92	4,44	0,85	4,43	0,85	4,39	0,63	4,37	0,84	4,38	0,69	4,52	0,81	4,63	0,82	4,46	0,58
	MEM	3,34	1,25	3,38	1,32	3,06	1,14	3,46	1,22	3,26	1,28	3,50	1,16	3,84	1,25	3,19	1,28	3,05	1,37	3,20	1,35
	FARK	1,08		1,01		1,38		0,97		1,13		0,87		0,54		1,33		1,54		1,26	
A11.DANIŞMANIN DERS KAYITLARINDA GEREKLİ YARDIMI YAPMASI	BEK	4,58	0,70	4,44	0,75	4,57	0,67	4,50	0,73	4,78	0,44	4,53	0,81	4,57	0,57	4,71	0,46	4,42	1,00	4,69	0,50
	MEM	3,62	1,24	3,84	1,05	3,27	1,31	3,53	1,30	3,57	1,31	3,72	1,24	3,84	1,04	3,85	0,85	3,36	1,41	3,59	1,27
	FARK	0,96		0,60		1,30		0,97		1,21		0,81		0,73		0,86		1,06		1,10	
A12.DANIŞMANIN OKULA İLK GELDİĞİNDE ÖĞRENCİYİ OKUL ÖĞRETİM ELEMANLARI VE KURALLARI HAKKINDA BİLGİLENDİRMESİ	BEK	4,40	0,82	4,31	1,07	4,49	0,72	4,46	0,73	4,46	0,67	4,35	0,86	4,46	0,76	4,42	0,81	4,36	0,99	4,40	0,60
	MEM	3,14	1,34	3,52	1,21	2,76	1,35	3,03	1,32	3,16	1,42	2,92	1,36	3,80	1,13	3,28	1,05	2,87	1,51	3,48	1,19
	FARK	1,26		0,79		1,76		1,43		1,30		1,43		0,66		1,14		1,49		0,92	
A13.DANIŞMANIN BÖLÜMÜNÜN İŞ OLANAKLARI HAKKINDA BİLGİ VERMESİ	BEK	4,54	0,76	4,46	0,94	4,64	0,66	4,63	0,55	4,65	0,73	4,51	0,79	4,42	0,75	4,61	0,66	4,48	0,79	4,42	0,73
	MEM	3,19	1,35	3,36	1,35	3,06	1,48	2,96	1,15	3,11	1,41	3,01	1,34	4,07	0,97	3,47	1,16	2,84	1,37	3,51	1,24
	FARK	1,35		1,10		1,58		1,67		1,54		1,50		0,35		1,14		1,64		0,91	
A14.ÖĞRETİM ELEMANLARININ SEKTÖRÜ TANIMALARI KONUSUNDA KONUŞMACILAR GETİRMESİ SEMİNERLER	BEK	4,54	0,77	4,46	0,54	4,52	0,81	4,63	0,61	4,66	0,81	4,54	0,77	4,53	0,58	4,61	0,49	4,51	0,75	4,44	0,70
	MEM	2,51	1,47	2,65	1,58	2,38	1,42	2,60	1,35	2,44	1,40	2,63	1,42	3,65	1,35	2,28	1,38	2,66	1,45	2,83	1,46
	FARK	2,03		1,81		2,14		2,03		2,22		0,72		0,88		2,33		1,85		1,61	
A15.ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÖĞRENCİLERE SINIFTA GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ TANIMASI İÇİN OLANAK SUNMASI	BEK	4,20	0,76	4,26	0,78	4,45	0,85	4,16	0,98	4,51	0,63	4,35	0,81	4,53	0,50	4,61	0,58	4,33	0,95	4,46	0,54
	MEM	3,64	1,22	3,74	1,04	3,40	1,16	3,86	0,89	3,71	1,20	3,63	1,42	4,15	1,05	3,61	1,02	3,30	1,44	3,55	1,06
	FARK	0,36		0,52		1,05		0,30		0,80		0,72		0,34		1,00		1,03		0,91	
GENEL	BEK	4,46	0,77	4,39	0,84	4,56	0,72	4,45	0,79	4,59	0,63	4,34	0,84	4,44	0,67	4,67	0,76	4,40	0,90	4,44	0,63
	MEM	3,38	1,22	3,52	1,21	3,14	1,19	3,36	1,21	3,41	1,23	3,18	1,25	3,85	1,10	3,05	1,09	3,22	1,33	3,42	1,14
	FARK	1,07		0,80		1,32		1,05		1,16		0,97		0,60		1,28		1,11		1,02	

Tablo 3: Öğrencilerin Eğitim-Öğretim Hizmetlerine İlişkin Beklenti Ve Memnuniyet Düzeyleri

A. ÖĞRETİM ELEMANLARI VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİ B. EĞİTİM ÖĞRETİM		LÜLEBURGAZ MYO GENEL		OTOMOTİV		KİMYA		BİLGİSAYAR		TEKSTİL		ELEKTRİK		GRAFİK		BYS		MUHASEBE		PAZARLAMA	
		$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS
B1.DERSLERİN İÇERİKLERİNİN ÖĞRENCİLERİ ÇALIŞMA HAYATINA HAZIRLAYACAK YETERLİLİKTE OLMASI	BEK	4,58	0,69	4,42	0,85	4,71	0,64	4,7	0,46	4,73	0,52	4,55	0,7	4,57	0,57	4,76	0,53	4,42	0,73	4,42	0,73
	MEM	2,85	1,22	2,71	1,26	2,72	1,14	3,2	1,42	2,93	1,15	2,65	1,18	3,15	1,31	3,09	0,99	3,33	1,24	3,1	1,26
	FARK	1,69		1,71		1,99		1,5		1,8		1,9		1,42		1,67		1,09		1,32	
B2.DERSLERDE GEREKLİ TEKNOLOJİK OLANAKLARDAN YARARLANILMASI	BEK	4,59	0,76	4,38	1,16	4,57	0,79	4,6	0,67	4,71	0,48	4,68	0,68	4,57	0,9	4,66	0,57	4,39	0,82	4,61	0,53
	MEM	3,24	1,32	2,52	1,51	2,71	1,16	4,1	0,75	3,19	1,32	3,44	1,3	3,5	1,27	3,61	1,16	3,18	1,33	3,53	1,11
	FARK	1,35		1,46		1,86		0,5		1,52		1,24		1,07		1,05		1,21		0,61	
B3.DERSLERLE İLGİLİ KİTAP,DERS NOTU GİBİ METARYELLERİN BULUNMASI	BEK	3,95	1,1	3,76	1,14	4,11	1,21	4	0,78	3,76	1,16	3,93	1,12	4,84	1,18	4,47	0,67	3,96	1,28	4,14	0,76
	MEM	3,4	1,17	3,69	0,96	2,79	1,27	3,8	0,66	3,47	1,17	3,25	1,2	3,5	1,36	3,8	1,12	3,36	1,27	3,53	1,11
	FARK	0,55		0,07		1,32		0,2		0,25		0,68		0,34		0,67		0,6		0,61	
B4.TEORİK OLARAK OKUTULAN PROGRAM DERSLERİNİN YETERLİ OLMASI	BEK	4,21	0,94	4,03	1,04	4,23	1,11	4,3	0,79	4,2	0,82	4,27	0,99	4	0,89	4,19	0,98	4,27	0,94	4,36	0,75
	MEM	3,27	1,18	3,14	1,21	2,72	1,09	3,46	0,93	3,25	1,21	3,26	1,24	3,61	1,16	3,47	0,98	3,6	1,11	3,48	1,17
	FARK	0,94		0,89		1,46		0,84		0,95		1,01		0,39		0,72		0,67		0,88	
B5.TEORİK DERSLERİ DESTEKLEYECEK YETERLİ UYGULAMA DERSİ YAPILMASI	BEK	4,56	0,85	4,34	1,23	4,69	0,74	4,53	0,73	4,71	0,6	4,69	0,75	4,07	1,19	4,61	0,58	4,39	0,82	4,51	0,79
	MEM	2,87	1,36	2,07	1,38	2,42	1,32	3,76	0,89	3,2	1,19	2,65	1,38	3,11	1,42	3,52	1,12	3,36	1,11	3,16	1,29
	FARK	1,69		2,27		2,27		0,77		1,51		2,04		0,96		1,09		1,03		1,35	
B6.YABANCI DİL EĞİTİMİNİN YETERLİ OLMASI	BEK	4,49	0,86	4,25	1,01	4,67	0,75	4,53	0,77	4,62	0,68	4,58	0,84	4,19	1,26	4,71	0,56	4,18	1,01	4,44	0,81
	MEM	2,82	1,33	2,66	1,31	2,55	1,31	3	1,28	2,6	1,36	3	1,33	2,96	1,39	2,76	1,33	3	1,47	2,93	1,23
	FARK	1,67		1,59		2,12		1,53		1,02		1,58		1,23		1,95		1,18		1,51	
B7.İNTERNETE BAĞLI VE ÖĞRENCİLERİN KULLANIMINA AÇIK YETERLİ BİLGİSAYAR OLMASI	BEK	4,43	0,96	4,12	1,23	4,66	0,77	4,46	0,93	4,48	0,9	4,41	1	4,19	1,16	4,66	0,57	4,15	1,03	4,75	0,52
	MEM	2,45	1,36	2,44	1,46	2,2	1,24	2,9	1,29	2,35	1,28	2,18	1,28	2,65	1,38	2,61	1,35	2,96	1,57	2,75	1,4
	FARK	1,98		1,68		2,46		1,56		2,16		2,23		1,54		2,05		1,19		2	
B8.DERS PROGRAMLARININ GÜNCELLENMESİ VE GÜNÜMÜZ ŞARTLARINA UYGUN OLMASI	BEK	4,48	0,79	4,36	0,93	4,55	0,7	4,5	0,9	4,62	0,7	4,49	0,69	4,23	1,14	4,8	0,51	4,09	1,1	4,55	0,54
	MEM	3,17	1,21	3,41	1,13	2,74	1,22	3	1,33	3,33	1,07	3,03	1,21	3,34	1,44	3,33	1,11	3,39	1,34	3,32	1,19
	FARK	1,31		0,95		1,81		1,5		1,29		1,46		0,85		1,41		0,7		1,25	

Tablo 3'ün devamı

A. ÖĞRETİM ELEMANLARI VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİ B. EĞİTİM ÖĞRETİM		LÜLEBURGAZ MYO GENEL		OTOMOTİV		KİMYA		BİLGİSAYAR		TEKSTİL		ELEKTRİK		GRAFİK		BYS		MUHASEBE		PAZARLAMA	
		$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS
B9.DÖNEM BAŞINDA DERSLER HAKKINDA BİR PLANIN VERİLMESİ VE DERSLERİN BU PLANA GÖRE İŞLENMESİ	BEK	4,47	0,77	4,3	0,96	4,47	0,79	4,4	0,96	4,58	0,61	4,46	0,76	4,46	0,76	4,52	0,67	4,51	0,71	4,53	0,68
	MEM	3,26	1,48	3,34	1,13	3,16	2,66	3,53	1,13	3,12	1,26	3,1	1,24	3,38	1,2	3,28	1,18	3,48	1,27	3,55	1,33
	FARK	1,21		0,96		1,31		0,87		1,46		1,36		1,08		1,24		1,03		0,98	
B10.ÖĞRENCİLERİN İHTİYAÇLARINI KARŞILAYACAK SAYI VE YETERLİLİKTE SEÇMELİ DERSİN OLMASI	BEK	4,42	0,78	4,15	1,01	4,49	0,62	4,26	0,78	4,61	0,56	4,38	0,84	4,23	0,99	4,66	0,57	4,54	0,79	4,48	0,61
	MEM	2,87	1,34	2,9	1,42	2,47	1,3	3,03	1,18	2,55	1,33	2,74	1,33	3,69	1,08	3,33	1,15	3,27	1,3	3,16	1,31
	FARK	1,55		1,25		2,02		1,23		2,06		1,64		0,54		1,33		1,27		1,32	
B11.SINAV SORULARININ BAŞARIYI ÖLÇECEK NİTELİKTE OLMASI	BEK	4,28	0,93	4,14	1,13	4,4	0,81	4,2	0,99	4,2	1,03	4,29	0,91	4,42	0,7	4,38	0,86	4,27	1,06	4,38	0,73
	MEM	2,87	1,34	3,47	1,21	2,83	1,16	3,53	1	3,26	1,28	2,93	1,29	3,76	1,06	3,33	1,11	3,48	1,39	3,51	1,15
	FARK	1,55		0,67		1,57		3,33		0,94		1,36		0,66		1,05		0,79		0,87	
B12.SINAV SONRASI SINAV SORULARI İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME YAPILMASI	BEK	4,27	0,95	4,2	1,04	4,35	0,97	4,1	1,06	4,34	0,9	4,28	0,96	4,26	0,96	4,42	0,67	4,18	1,07	4,26	0,83
	MEM	2,97	1,27	3,19	1,22	2,94	1,12	2,73	1,14	2,58	1,27	2,88	1,29	3,76	1,03	2,76	1,3	3,24	1,54	3,24	1,21
	FARK	1,3		1,01		1,41		1,37		1,76		1,4		0,5		1,66		0,94		1,02	
B13.SINAVLAR VE SONUÇLARI İLE İLGİLİ İTİRAZLARA CEVAP VERİLMESİ	BEK	4,59	0,57	4,25	1,16	4,61	0,66	4,56	0,81	4,82	0,41	4,56	0,76	4,5	0,58	4,71	0,56	4,54	0,97	4,59	0,57
	MEM	3,1	1,27	3,28	1,16	2,76	1,19	3	1,43	3,03	1,3	3,09	1,25	3,53	1,33	2,9	1,09	3,48	1,27	3,06	1,34
	FARK	1,47		0,97		1,85		1,56		1,79		1,47		0,57		1,81		1,06		1,53	
B14.VERİLEN ÖDEVLERİN ÖĞRENCİLERİN GELİŞİMİNE VE DERSTEKİ BAŞARISINA KATKI SAĞLAMASI	BEK	4,33	0,89	4,26	1	4,59	0,59	4,2	0,59	4,35	0,88	4,13	1,02	4,53	0,7	4,66	0,57	4,33	0,95	4,42	0,7
	MEM	3,33	1,2	3,61	1,08	3,13	1,27	3,6	1	3,29	1,17	3,1	1,21	3,88	1,27	3,23	1,04	3,3	1,42	3,46	1,15
	FARK	1		0,65		1,46		0,6		1,06		1,03		0,65		1,43		1,03		0,96	
GENEL	BEK	4,40	0,85	4,21	1,06	4,51	0,80	4,38	0,80	4,48	0,73	4,41	0,86	4,36	0,93	4,59	0,63	4,30	0,95	4,46	0,68
	MEM	3,03	1,29	3,03	1,25	2,72	1,32	3,33	1,10	3,01	1,24	2,95	1,27	3,42	1,26	3,22	1,15	3,32	1,33	3,27	1,23
	FARK	1,38		1,15		1,78		1,24		1,40		1,46		0,84		1,37		0,99		1,16	

4. SONUÇ

Öğretim Elemanları ve Danışmanlık Hizmetleri ile ilgili olarak; Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin iş dünyasını tanımak için konuşmacılar çağırılması, teknik geziler yapılması, kariyer günleri v.b düzenlenmesi konularında beklenti dolu olarak yüksekokula gelmekte fakat bu beklentilerinin istenilen düzeyde karşılanmadığı görülmektedir, bu ifadeyle ilgili memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Eğitim ve Öğretim Hizmetleri ile ilgili olarak; derslerin içeriklerinin öğrencileri çalışma hayatına hazırlayacak şekilde düzenlenmesi, teorik dersleri destekleyecek yeterli uygulama derslerinin yapılması, yabancı dil eğitiminin yeterli olması, internete bağlı ve öğrencilerin kullanımına açık yeterli bilgisayar olması, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak sayı ve çeşitlilikte seçmeli dersin olması, sınav sorularının başarıyı ölçecek nitelikte olması ifadeleri ile ilgili memnuniyet ortalamaların düşük olduğu görülmektedir. Öğrencilerin görüşlerini dikkate alarak memnuniyet düzeylerini arttırmak ve daha nitelikli eğitim vererek daha nitelikli işgücü yetiştirmek için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

R. Newton, Kjell Erik Rudestam (1999), Your Statistical Consultant: Answers to Your Data Analysis Questions, Sage Publications, s.184

MAGIC LIFE VE ANKARA ÜNİVERSİTESİ İŞBİRLİĞİ İLE TURİZM MESLEKİ EĞİTİM PROGRAMI

TOURISM VOCATIONAL EDUCATION PROGRAMME WITH THE COOPERATION OF MAGIC LIFE AND ANKARA UNIVERSITY

İlker ÖZDEMİR¹ A. Özlem DOĞANOĞLU²

ABSTRACT

In 2007, Magic Life Hotels, has entered into a cooperation with the University of Ankara, which was free vocational training named ' Tourism Hospitality and Recreation Vocational Training Certificated Programme '. The education, was completed in 2008, in Antalya. In Turkey since the year mentioned the necessity and carried out cooperation in tourism sector and the universities between the elements of qualified manpower training, employment is important in this project is planned to be continued until the year 2012. Increasingly in Turkey, it became a chronic problem for the young and unemployed population, and their appeal to get the profession to provide this kind of projects will continue to grow is required. However, the functioning of the project in the process of students in classrooms too crowded to get training, tourism should be given to the hearts of the people are not aware of students to be selected as a result the number of graduates lack is experience some disruption. In this study, the proposal is aimed to share the project area with the academics who want to study in similar projects and experience in transmission for better functioning of the project set out from the experience of the development.

Key words: Tourism, Vocational Education, Magic Life Chains Cooperation

ÖZET

2007 yılında Magic Life Oteller Zinciri, sosyal sorumluluk anlayışı ile en az lise mezunu olmak şartıyla seçilmiş kursiyerlere, dokuz ay süren, ücretsiz mesleki eğitim verme amacıyla Ankara Üniversitesi ile 'Turizm Otelcilik ve Rekreasyon Mesleki Eğitim Sertifikalı Programı ' adıyla işbirliği içine girmiştir. Eğitim, Şubat-Ekim 2008 tarihlerinde Antalya'da tamamlanmıştır. Türkiye'de yıllardan beri gerekliliği söz edilen sektör ve üniversite işbirliğinin gerçekleşmesi ve turizmde nitelikli ara eleman insan gücü yetiştirilmesi, istihdamı konusunda önemli olan bu projenin 2012 yılına dek sürdürülmesi planlanmaktadır. Türkiye'de git gide artan ve gerek dünya, gerek Türkiye koşullarından kaynaklı kronik bir sorun haline gelmek üzere olan, genç ve işsiz nüfusa hitap eden ve onların meslek edinmelerini sağlayacak bu tarz projelerin artarak devam etmesi gerekmektedir. Ancak projenin işleyiş sürecinde kursiyerlerin kalabalık sınıflarda eğitim alması, proje ilk olduğundan bazı problemlerle karşılaşmış olması gibi bazı aksaklıklarla

¹ Dr. Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

² Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

karşılaşmıştır. Bu çalışmada, projede görev alan akademisyenlerin bundan sonra benzeri projeler yapmak isteyen akademisyenlere deneyim aktarımında bulunmaları ve projenin daha iyi işlenmesi için bu deneyimlerden yola çıkarak geliştirilen önerileri paylaşma açmaları hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: turizm, mesleki eğitim, Magic Life Zincirleri

1. GİRİŞ

Türkiye'nin en önemli gelir kaynaklarından biri olan turizm sektöründe önemli bir hacme ulaşmış bulunan işgücü arzı, sektörün ihtiyaçlarını her sezon, tam olarak karşılayamamaktadır. Bu nedenle; sektöre nitelikli eleman yetiştirmek ve bunun yanısıra çeşitli şekillerde hizmet sunanların mesleki eğitimlerinin artırılması, güncel tutulması, işgücü kalitelerinin geliştirilmesi ve bu sektörde iş akışının sorunsuz bir şekilde yürütülmesinin sağlanması hem gelir açısından, hem de doğru hizmet sunulması açısından önem taşımaktadır. Türkiye'de meslek yüksekokulları bünyesinde yer alan turizm bölümlerinde sektörde yer alan işgücünün niteliğinin ve verimliliğinin artırılması amacıyla önemli sayıda insan yetiştirilmeye başlanmıştır. Ancak büyük bir gelişme potansiyeline sahip olan turizm sektöründe mevcut eğitim uygulamaları (meslek liseleri ve meslek yüksekokulları) bu ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmaktadırlar. Sektörün nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak için üniversiteler ile turizm sektörü arasında bir işbirliği olumlu sonuçlar verecektir. Magic Life ve Ankara Üniversitesi işbirliği ile gerçekleşen sertifikalı turizm elemanı yetiştirme programı sektörün nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılamak açısından örnek bir projedir ve bu tür projelerin üniversiteler ve sektör kuruluşları arasındaki işbirliğinin artırılarak yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca üniversiteler sadece yeni eleman yetiştirmek ile sınırlı kalmamalı, sektörde çalışanların eğitimi ve turizm konusunda bilinçlendirilmelerinde de aktif bir rol oynamalıdır. Meslek yüksekokulları sadece turizm sektörüne yeni eleman yetiştirmek konusunda değil, turizm sektöründe çalışanlara yönelik olarak da kısa ve uzun süreli eğitim programları sunmak konusunda da görev üstlenmelidir. Sektörün gelişimi ve kaliteli hizmet açısından böylesi bir göreve ihtiyaç olduğu gibi ülkemizin tanıtımı açısından da büyük öneme sahip olan bu durumun turizmi aşan boyutları olduğu da açıktır.

2. 2008 VE 2009 YILI SERTİFİKA PROGRAMI

2007 yılında Magic Life ile Ankara Üniversitesi arasında yapılan anlaşma sonucunda ders programını oluşturulması, sertifikasyon süreci, protokol ve buna benzer ön çalışmalara başlanmıştır. 2008 yılı Şubat ayında seçmelere başlanmıştır. Program 5 + 2 yıl sürecektir. Ankara Üniversitesi ile birlikte eğitim projesini hayata geçiren Magic Life, "Turizm-Otelcilik ve Rekreasyon Mesleki Eğitim Sertifikalı Programı"nı 11 Şubat-31 Ekim 2008 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir. "Turizm-Otelcilik Mesleki Eğitim Sertifikalı Programı"nın ikinci dönemi 2009 yılı, Şubat ayında başlamıştır.BO

2.1. 2008 Yılı Eğitimi

Turizm eğitimi olarak ilk defa uygulanan bu programda otelcilik ve eğlence alanında üniversite ve sektör işbirliği ile mesleki gelişime yönelik potansiyel işgücü kaynaklarına ulaşma ve istihdam yaratma hedeflenmiştir. Projenin başlangıç aşamasında

farklı şehirlerde kursiyer seçmeleri yapılmıştır. Turizm sektöründe çalışmaya açık, 18 yaş üstü, farklı sosyo-ekonomik gruptan, alanlarına göre en az ilköğretim ve lise mezunu adaylar belirlenmiştir. Adayların tüm eğitim ve konaklama giderlerinin Magic Life tarafından karşılandığı programa "ücretsiz" olarak katılmaları sağlanmıştır.

Magic Life zincirlerinin Ankara Üniversitesi ile proje ortaklığında üniversitede eğitim verilecek tüm bölümlerin var olması ve Ankara Üniversitesi'nin bilim dünyasında ulusal ve uluslararası rolünün önemli derecede etkisi vardır.

2008 yılı Nisan ayı sonunda teorik bölüm tamamlanmıştır. Belirlenen alanlara göre 12 haftası teorik ve 24 haftası pratik eğitimlerin toplamı yaklaşık 8 ila 10 ay arasında süren projenin teorik bölümleri Ankara Üniversitesi ÖRSEM tesislerinde (Side-Çolaklı), Ankara Üniversitesi'nin Sürekli Eğitim Merkezi (ANKÜSEM), Beypazarı Meslek Yüksekokulu (BEMYO), Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) ve Almanca Dil Eğitimi (TÖMER) öğretim Elemanları ve Magic Life eğitmenleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Pratik eğitimler ise Türkiye'de Magic Life'a ait 7 kulüpte usta eğitimciler gözetiminde gerçekleştirilmiştir.

Otelcilik alanında Önbüro, kat hizmetleri, servis-bar ve mutfak olmak üzere 4 alanda eğitim gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında Tömer tarafından 120 saatlik hızlandırılmış Almanca dil eğitimi de verilmiştir. Yabancı dilin yanı sıra drama, ilk yardım, genel turizm eğitimi, iletişim, turizm pazarlaması, çalışma hukuku üzerine eğitimler verirken, Magic Life yöneticileri tarafından ise servis-bar, önbüro, mutfak, kat hizmetleri gibi bölüm eğitimleri, oryantasyon, kalite yönetim sistemleri gibi konularda katılımcılara destek vermişlerdir.

Magic Life Viyana Merkez Eğlence Direktörlüğü ve Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ile birlikte hareket etmiştir. Turizm-otelcilik programıyla birlikte eş zamanlı olarak süre gelen rekreasyon eğitimi amaçlı Animasyon Kampı ise Magic Life Seven Seas kulübünde gerçekleştirilmiştir. Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nun öğretim elemanları animasyon kampına katılanlara takım çalışması, rekreasyon oyunları, materyal kullanımı, iletişim, spor-sağlık, çocuk eğitiminde özel durumlar ve rehberlik, davranış bilimleri, fitness uygulamalarında temel ilke ve yöntemler, zaman yönetimi, organizasyon yönetimi gibi konularda eğitim vermiştir.

Magic Life tarafından her yıl gerçekleştirilen ve yüzlerce animatörün yetiştirildiği animasyon kampı 2008 yılında Ankara Üniversitesi'nin katkısıyla akademik boyut kazanmıştır. Önümüzdeki yıllarda ise Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu mezunlarının da bu alana yönlendirilerek istihdamı planlanmaktadır. Bu kursiyerler Magic Life larda staj yapacaklardır.

Eğitime %75 devam zorunluluğu bulunan ve 2008 yılının Kasım ayında düzenlenen değerlendirme ile proje tamamlanmıştır. Sınavlarda %70 başarı sağlayan 83 Türk kursiyere otelcilik bölümünden, eğlenceden 47 Türk, 59 da yabancı kursiyere sertifikaları verilmiştir. Eğlence departmanındaki kursiyerler bu mesleği bildikleri için mesleki sunumlarını daha nitelikli kılmak için hizmet içi eğitim verilmesi şeklinde program hazırlanmıştır.

Magic Life 2008 yılında alınacak kursiyer sayısını 300 kişi olarak planlanmış, ancak Manavgat Örssem'in kapasitesi göz önünde bulundurulduğunda sayının azaltılması düşünülmüş ve 200 kişi alınmasına karar verilmiştir. 1000' e yakın başvuru olmuştur. 135

kişi eğitime başlamış, bunlardan kendi isteği ile veya uygunsuz davranışları sebebi ile ilişkisi kesilenler sonucunda teorik eğitim 125 kişi tarafından tamamlanmış ve bu kursiyerler pratik eğitimlere gönderilmişlerdir. Pratik eğitimlerde de kendi isteği ile veya uygunsuz davranışlardan dolayı gidenler sonunda 83 kişi sertifika almaya hak kazanmıştır. 100'ü yabancı 40'ı Türk olmak üzere 10 kursiyer de eğlence departmanı için eğitim almışlardır. Ancak bu 140 kişi profesyonel dansçı ya da sporculardır. Toplamda 275 kursiyer Almanca eğitimi almıştır.

Teorik eğitim sonunda ilk büyük sınav Mayıs ayında gerçekleşmiştir. Eğitim sırasında alınan dersler ile bir yazılı sınav yapılmıştır. Sertifika için %30luk oran genel turizm soruları, %30luk oran teorik soruları, %40lık oran staj başarısı olarak değerlendirilmiştir. %70 barajını geçen kursiyerler başarılı sayılmıştır. Yazılı sınavdan başarısız olan kursiyerler için sertifika yerine katılım belgesi verilmesi uygun görülmüştür. Ancak tüm kursiyerler yazılı sınavı geçmişlerdir.

2008 yılında mezun olan 83 kursiyerin 42 tanesi 2009 yılında Magic Life zincirlerinde işe başlamışlardır. İlk 3'e giren kursiyerler iş için çağırılmışlardır. Diğer 39 kursiyer ya iş başvurusunda bulunan ya da Magic life tarafından başarılı bulunup, bizzat çağırılanlardır. 1 öğrenci mutfak eğitimi almasına rağmen eğlence bölümünde işe başlamıştır. Böylece eğitim programı ile kursiyerin farklı yeteneğini ortaya çıkarılmıştır. 21 kursiyer bu sertifika sayesinde başka turizm işletmelerinde işe başlamışlardır. 1 öğrenci ise bu sertifika ile Japonya'dan eğitim bursu almıştır.

2.2. 2009 Yılı Eğitimi

"Turizm-Otelcilik Mesleki Eğitim Sertifikalı Programı"nın ikinci dönemi 2009 Mart ayında başlamıştır. 2009 Ocak ayında ilan verilmiş, Şubat ayında kursiyer seçimi tamamlanmıştır. Türkiye'de bulunan 8 Magic Life otelinin genel müdürü, insan kaynakları müdürü ve Ankara Üniversitesi öğretim görevlileri ile Diyarbakır, Hatay, Şanlıurfa, Samsun, Edirne, Trabzon, Konya ve İzmir'de kursiyer seçimleri yapılmıştır. Seçimler sırasında adaylara Davranış Bilimleri Enstitüsü'nün 116 soruluk kişilik analiz testi uygulanmıştır ve sonunda 215 kişi seçilmiştir.

16 Şubatta başlayan ön kayıt ve genel seçme testleri İşkur, Magic Life ve Ankara Üniversitesi merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Programa turizm sektöründe çalışmak isteyen 18 yaş üstü ilköğretim ve lise mezunu 215 kişi seçilmiştir. 12 haftası teorik eğitimden oluşan programın, 24 haftası ise Magic Life'in Antalya, Marmaris, Bodrum ve Sarıgerme'deki kulüplerinde gerçekleştirilecek stajla tamamlanacaktır. Teorik eğitimler 9 Mart - 16 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilecekken, pratik eğitimler ise Ekim ayına kadar devam edecektir.

Turizm sektörünün vazgeçilmez mesleklerinden biri olan eğlence ve animasyon da 2008 yılında olduğu gibi 2009 yılında da programa dahil edilmiştir. Profesyonellerden bir animasyon ekibi de yetişecektir. Magic Life ve Ankara Üniversitesi işbirliği ile yürütülen rekreasyon mesleki eğitim sertifikalı programı da Mart - Nisan aylarında Club Magic Life Seven Seas'deki uluslararası eğlence kampı ile başlamıştır. Tenis, çocuk animasyonu, dağ bisikleti, dans ve akrobasi alanlarından Türk gençlerine yönelik gerçekleştirilecek olan 2 aylık kampın ardından kendi konularında uzmanlaşan ve başarılı olan kursiyerlere aldıkları eğlence, otelcilik ve Almanca dil eğitimi ile Magic Life kulüplerinde ücretli çalışma imkanı sağlanacaktır. Ekim ayı sonuna kadar çalışacak olan adaylar daha sonra sınava girerek ve staj sırasında denetlenerek Ankara Üniversitesi, Tömer ve Magic Life Academy Sertifikası alacaklardır.

İş-kur destekli olarak gerçekleştirilen programı başarıyla tamamlayanların en az %50'si Magic Life'ta iş imkanına kavuşacaktır. Programa katılan 215 kişi eğitim boyunca İş-kur fonlarından harcırah ve SGK'dan eğitim boyunca sosyal güvence desteği alacaklardır. Sertifika programını tamamlayanlar Ankara Üniversitesi tarafından verilecek İş-kur onaylı sertifikaya sahip olacaktır. Eğitim 2009 yılında İş-kur destekli olduğu için İş-kur'un önerdiği program doğrultusunda yapılanmalara gidilmiştir.

Mutfak, kat hizmetleri ve servis bölümlerinden oluşan Turizm Otelcilik Mesleki Eğitim Sertifikalı Programı, Mart-Kasım 2009 tarihlerinde gerçekleştirilecektir. Program, 12 haftası teorik ve 24 haftası pratik eğitimlerden oluşacaktır. Mutfak bölümüne 98, servis bölümüne 82, kat hizmetleri bölümüne ise 35 kursiyer kabul edilmiştir. İş-kur kursiyer alımında eğitimin başlamasından 1 hafta sonraya dek süre tanımıştır. Magic Life'in eğitim ve sosyal sorumluluk politikası çerçevesinde hayata geçirdiği projenin teorik eğitim bölümü 2008 yılında olduğu gibi 2009 yılında da Ankara Üniversitesi'nin sahip olduğu Side Çolaklı'daki Örsem tesislerinde gerçekleştirmeye başlamıştır. Sertifika programına katılanlara teorik eğitimleri sırasında Tömer eğitmenleri tarafından 120 saat teorik ve 80 saat pratik Almanca dil eğitimi verilmiştir. 2009 yılında önbüro eğitiminin verilmemesinin nedeni, kursiyerlerin proje sürecinde, yoğun da verilse Almanca öğrenme seviyelerinin turistlerle hızlı iletişim kurabilecek kadar olmamasıdır. Ancak ilerleyen yıllarda iki yıllık otelcilik mezunlarına yoğun önbüro ve yabancı dil eğitimi verilecektir.

2009 yılında İş-kur desteği sebebi ise proje genişletilmeye çalışılmış olmasındandır. Hem Magic Life'a devlet desteği vererek maliyeti azaltmak, hem kursiyerlere maddi destek sağlamak amaçları güdülmüştür. 2009 yılındaki ekonomik krizden Magic Life da etkilenmiştir. Bütçe sıkıntısı ile İş-kur desteği gündeme gelmiştir. İş-kur katılımcılara iş günü bazında günlük 15tl ödeme yapmaktadır ve meslek hastalıkları ve iş güvenliği konusunda sigorta yaptırılmaktadır, diğer taraftan Magic Life %50 istihdam garantisi vermek zorunda olduğu için İş-kur ile işbirliğine gidilmiştir.

Programı başarıyla tamamlayanlar İş-kur Sertifikası, Ankara Üniversitesi & Magic Life - Anküsem ve Magic Life Academy Sertifikası ve Tömer Sertifikası'nın sahibi olarak turizm sektörüne eğitim ve deneyim sahibi personel olarak adım atacaklar. Program sonunda başarılı olan kursiyerlerin ilk %50'sine Magic Life Türkiye kulüplerinde iş imkanı verilecektir. Kurs süresince İş-kur fonlarından günlük harcırah/burs da alacak olan kursiyerler, teorik eğitimler süresince Ankara Üniversitesi Çolaklı Örsem tesisinde ücretsiz, tam pansiyon olarak konaklamışlardır. İş-kur destekli çıraklık sigortası yapılmış olan katılımcılar pratik eğitimleri sırasında ise Magic Life personel lojmanlarında ücretsiz konaklama ya da servis imkanına sahip olacaklardır.

3.SONUÇ VE ÖNERİLER

2008 yılı sertifika programında öğrenim sürecinde yer alan eksikler nedeniyle kursiyerlerin seçim aşamasında Magic Life yetkilileri ile birlikte Ankara Üniversitesi öğretim elemanlarının da görev alması ve seçimin ortak bir komisyon tarafından yapılmasının kursiyer seçimini daha nitelikli kılacağı düşünülmüştür. Ayrıca sınavlarda da bu programda görev alan tüm öğretim elemanları bulunmuştur. Kuramsal öğrenim bittikten sonra uygulamalı eğitim için otellere gönderilen kursiyerler burada 4-5 ay kalmaktadırlar. 2008 yılında, pratik eğitimler sürecinde otellerde işbaşı denetimleri yapılmış, dosyaları incelenmiş, usta öğreticiler ve otel müdürleri ile görüşülmüştür.

2008 yılında yapılan dersler tek sınıf olarak yapılmış ve 100 civarında kursiyer ile tek sınıfta yapılan öğrenim hem devam kontrolünü, hem ilgiyi, hem de öğrenimi zorlaştırmıştır. Öğrenimin daha nitelikli olması için daha az sayıda kursiyerden oluşan

sınıflar, gruplar oluşturulması gerekliliği öne çıkmıştır. Ancak bir sınıfı iki ya da üç bölerek ayrı zamanlarda tekrar eden aynı dersin anlatımını yaptırmak maliyetli olacağından bu durum 2009 yılında da gerçekleşmemiştir. Kursiyerler değişik branşlara göre seçilmiştir. Bu durum aynı zamanda değişik branşlardaki kursiyerlerin farklı gereksinimlerine göre esnek bir ders programı uygulamasını da kolaylaştırmıştır. Örneğin saptanan gereksinimlerine göre mutfak branşına ortak derslerin yanı sıra sadece bu branşa yönelik farklı mesleki dersler verilebilir iken; kat hizmetleri için de yine bu hizmetin gereksinimleri doğrultusunda farklı dersler verilmiştir.

Kursiyerlerin çoğunun yazılı iletişim becerilerinin zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Bunu geliştirmek için yazılı iletişim becerilerini geliştirici uygulamalı bir ders konulabilir.

Kursiyerlerin çalışmak için kaynak ve not sıkıntısı çektiği gözlemlenmiştir. Anlatılan derslerin daha iyi kavranabilmesi ve kursiyerlerin mesleki ve kültürel olarak kendilerini geliştirmeleri için kitap okumaya gereksinimleri olduğunu düşünülmektedir. Bu programda kullanılan ders notları gözden geçirildikten sonra editörlük yapacak eğiticiler tarafından birleştirilerek ve gerekli düzeltmelerin yapılarak bu programın ders kitabı ya da kitapları tarafından Ankara Üniversitesi tarafından basılabilir ve kursiyerlere dağıtılabilir. Bu durum derse hazırlıklı gelmeyi tercih eden öğrenciye fayda sağlayacaktır. 2009 yılında çanta, logolu tişört, logo taşıyan dosya kitleri, defterler, kalem gibi kırtasiye malzemeleri kursiyerlere dağıtılmıştır. Bu dağıtım kursiyerlerin aidiyet duygusunun pekişmesine ve motivasyonlarının artmasına katkıda bulunulması için yapılmıştır. Kurumsal kimliğin ve kurum kültürünün pekişmesi için kimlik çıkartılmıştır.

Kursiyerlerin motivasyonunu artırmak ve daha iyi gelişimlerini sağlamak için sportif kültürel ve sanatsal çalışmalar yapılmalı ve kursiyerler bu yönde teşvik edilmelidir. Tiyatro, sinema gösterimi veya konser gibi toplu organizasyonlar yapılabilir; geziler düzenlenebilir ve BESYO tarafından sportif faaliyetler de düzenlenebilir. Kursiyerlerin bilgi görgü ve deneyimini artırmak için bu çerçevede çeşitli projeler yapılabilir ve uygulamaya konabilir. Boş zaman aktiviteleri ile ilgili bir işte çalışmaya aday kursiyerlerin kendi boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmelerini sağlayıcı ve yol gösterici rehberlik ederek onları bu anlamda biliçlendirmenin kendilerine mesleki anlamda da katkı yapacağı düşünülmektedir..

Kamp merkezinde kursiyerlerin yararlanacağı bir kitaplık oluşturmak, kampta bir okuma odası yaparak her türlü gündelik gazetenin ve özellikle turizmle ilgili gastronomi, gezi, otelcilikle ilgili ve bunlara benzer içeriklere sahip süreli yayınların alınması, kursiyerlere okuma alışkanlığı kazandırmak açısından yararlı olacaktır.

BOŞ SATIR

Projede İşkur desteği önemlidir. Ancak İşkur'un konunun uzmanı olan üniversite öğretim üyelerinin hazırladığı müfredata fikir ve öneri sunmakla beraber, birebir müdahale etmemelidir.

İlerleyen aşamalara bu eğitim programı haricinde olan çalışanlara da üniversite işbirliği ile hizmet içi eğitim yoğun olarak verilmeye devam edilmelidir.

Bu programın tanıtımı daha çok yapılarak, turizm meslek kuruluşları ile işbirliği içine girilmelidir. Sadece internet, dergi ya da gazete ilanları ile değil; prime timelerde televizyon reklamları ile ve televizyon programlarına katılımı da reklam yapılmalıdır.

Üniversiteler tarafından içerikleri titizlikle oluşturulan farklı sertifika programları ile hem sektöre yeni girecek olanlara, hem de hali hazırda sektörde çalışanlara değişik alanlarda uzmanlaşma sağlayacak eğitimi verme konusunda sektör temsilcileri ile üniversite işbirliği yapmalı ve bu işbirliği sonucunda açılacak eğitim programlarında hem tecrübeli ve nitelikli, konusunda uzman sektör temsilcileri ile turizm konusunda uzmanlaşmış akademisyenler görev almalıdır. Sektör çalışanlarının çeşitli konulardaki ihtiyaçlarını karşılamak ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde çıkartılan çok sayıdaki yeni mevzuata uyumunu kolaylaştırmak amacıyla, kısa süreli eğitim programları hazırlamak ve uygulamak konusunda da bu işbirliği sürdürülmelidir.

Turizm sektöründe insan kaynağı kalitesini artırmak için hem işe alımlarda, hem de çalışanların terfilerinde destekleyici ve seçici olacak bir sınav ve sertifika sistemi uygulanmalı ve bu uygulamada meslek yüksekokulları da aktif bir rol üstlenmelidir. Ayrıca, turizm eğitimi veren meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilere turizm sektöründeki gelişmeleri aktarabilmek amacıyla eğitim seminerleri düzenlemek konusunda da sektör, meslek kuruluşları ve meslek yüksekokulları arasında işbirliği sürdürülmelidir. Sektörel bilgilerin oluşturulması, erişebilir ve paylaşılabilir hale getirilmesi amacıyla araştırmalar ve yayınlar yapmakta üniversitenin öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır.

Turizm sektörünün, rekabet seviyesinin artırılabilmesi için gelişmiş ülkelerin ve ülkemizin turizm sektörünü inceleyip mukayese ederek, çözüm önerileri sunan araştırmalar yapan veya yaptıran üniversitelerin bu birikimlerini hem sektörle, hem de kamuoyu ile paylaşmalıdır.

Bu projede mesleki gelişim ve meslek edindirme adına işsiz gençlerin ya da sektör değiştirmek isteyenlerin eğitilip, Ankara Üniversitesi ve Magic Life imzalı sertifika almaları turizm kariyerlerinde kendilerine faydalı olacaktır. Ankara Üniversitesi ve sektör işbirliği ile buna dahil olunması hem üniversiteyi tanıtıcı bir çaba, hem sektörle işbirliği ve hem de öğretim görevlilerinin de gelişimi adına olumlu gelişmelerdir.

IR

KAYNAKLAR

<http://www.magiclifeacademy.com/basimbulteni.asp>

<http://www.magiclifeacademy.com/rekreation2009.asp>

MARKA KONUMLANDIRMANIN FİYATLANDIRMADAKİ ROLÜ VE STARBUCKS ÖRNEĞİ

ROLE OF BRAND POSITIONING ON PRICING AND STARBUCKS CASE

Sezayi DUMANOĞLU¹
Halil İbrahim ALPASLAN³

Özgür ÇATIKKAŞ²
Nevin KARABIYIK⁴

ABSTRACT

In today's rapid competition arena, businesses are seeking the ways of retention on their customers' mind. Positioning is one of the most important instruments of today's business world for a company to retain on their customers' mind.

Position of a brand is being perceived important by the customers. Customers perceive brand according to its position and make his/her preferences depend on this pattern. This situation is valid for pricing strategies as well. Some businesses experience high profit margins with the existence of their brand positioning although their cost of commodities are too low. Providing this situation depends on their effective cost and right positioning strategies.

This study focuses on a company named Starbucks which formulates its brand positioning strategy successfully and reflects it to its profit margin. Aim of the study is, to find out the effects of brand positioning in terms of commodity pricing, and profit margin as well as determining its fixed and variable costs. Based on this, in order to find out some outcomes, a company which is the content of the study is being examined by depth interview. As a result of this research it is going to find out the effect of brand positioning on cost and price factor of businesses.

Key words: Brand Positioning, Cost, Pricing

ÖZET

Günümüzün hızlı rekabet koşullarında işletmeler, tüketicilerine ulaşmak için farklı olmayı ve onların zihinlerinde kalabilme yollarını aramaktadırlar. Bir markanın, rakiplerine göre, tüketici zihnindeki yeri olan, konumlandırma; günümüz iş dünyasının en önemli rekabet araçlarından biridir.

¹ Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, sdumanoglu@marmara.edu.tr

² Yard. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, ozgurcatikkas@yahoo.com

³ Öğr. Gör., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, halpaslan@marmara.edu.tr

⁴ Öğr. Gör. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, nkarabiyik@marmara.edu.tr

Markanın konumu, tüketici açısından önemli görülmektedir. Tüketici, markayı, oluşturulan konumuna göre algılamakta ve bu doğrultuda tercih etmektedir. Aynı durum markanın fiyatlandırma stratejileri için de geçerlidir. Maliyetinin düşük olmasına rağmen, yüksek kar marjıyla satışlarını gerçekleştiren işletmeler, marka konumlarının avantajlarını yaşamaktadırlar. İşletmeler, marka konumlandırma, maliyet minimizasyonu ve kar maksimizasyonu sağlayabilmektedirler. Bu durumun sağlanabilmesi, etkili bir maliyetlendirme sistemine ve doğru bir konumlandırma stratejisine bağlıdır.

Bu çalışmada marka konumlandırma stratejisini başarılı bir şekilde formüle eden, sektördeki rakiplerine göre marka konumunun avantajını yüksek kar marjı ve maliyetlerine yansıtan Starbucks üzerine bir araştırma yapılmıştır. Çalışmanın amacı; marka konumlandırmanın işletmenin ürün-hizmet fiyatlandırma stratejilerine etkilerini ortaya koyabilme, değişken-sabit maliyet kalemlerini analiz ederek kar marjı ve fiyatlandırma stratejilerini belirleyebilmektir. Bu bağlamda çalışma konusunu oluşturan örnek işletme ile pazarlama ve maliyet muhasebesi stratejileri üzerine çeşitli tespitler yapmak amacıyla derinlemesine mülakata dayalı araştırma yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda marka konumlandırmanın işletmelerin fiyat ve maliyet faktörlerine olan etkisi tespit edilecektir.

Anahtar kelimeler: Marka Konumlandırma, Maliyet, Fiyatlandırma

1. GİRİŞ

Hızlı rekabet koşullarının etkin olduğu günümüz piyasalarında markaların konumu ile kar marjı arasındaki ilişki üzerinde önemle durulmalıdır. Bu çalışmada örnek işletme olarak alınan sektöründeki öncü kuruluş Starbucks üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Starbucks'ın marka konumlandırmasının ürün-hizmet fiyatlandırma stratejilerine etkileri, değişken ve sabit maliyet kalemleri analiz edilerek, işletmenin kar marjı ve fiyatlandırma stratejileri üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. MARKA KONUMLANDIRMA KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

Marka kavramı uzun zamandır varlığını sürdüren ve zaman içinde farklı anlamlar oluşturan önemli bir pazarlama unsurudur. Marka ile ilgili ilk çalışmalara bakıldığında 18. yüzyıla kadar uzandığı görülmektedir. Marka ilk ortaya çıktığında ayırt etme amacı güderken, günümüzde değer yaratma ve anlam oluşturma gibi fonksiyonları içermektedir (Borça, www.markam.biz. 12.10.08)

Birçok çalışma göstermektedir ki günümüzün bilgi temelli ekonomilerinde, soyut varlıklar, işletmelerin bilânçolarında görünen somut varlıklardan çok daha önemli hale gelmektedir. Doyle'ın belirttiği gibi bugünün değerli işletmelerinden pek azı ürettikleri ürüne odaklanmaktadır. Zirvedeki işletmelerin çoğu, bilgi, marka ve müşteri ilişkileri konusunda çalışmaktadır (Doyle, 2003, 389).

Marka, Doyle (2003)'a göre işletmeye değer yaratan en önemli soyut varlıklardan birini oluşturmaktadır. Markanın geçmişten günümüze kadar pek çok tanımı yapılmıştır. Keller (2003)'e göre “marka; bir satıcı ya da satıcı grubunun ürün ya da hizmetlerini, tanıtma ve rakiplerinden ayırt etme amacına yönelik olarak kullandığı isim, terim, işaret, tasarım ya da bu unsurların kombinasyonudur.” (Keller, 2003, 2).

Türk Markalar Kanunu'na göre, “Marka, bir teşebbüsün mal veya hizmetlerini bir başka teşebbüsün mal veya hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlaması koşuluyla, kişi adları dâhil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görüntülenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla yayınlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işaretleri içerir.”(TPE,2009,2, <http://www.turkpatent.gov.tr/dosyalar/mevzuat/MarkaKhk.pdf> Erişim Tarihi: 14.04.09).

Tüm marka isimleri, marka, işaret veya sembolleri ve alâmet-i farikalar markanın parçalarıdır. Ancak her marka, marka ismi veya alâmet-i farika değildir. Marka, ambalaj ve fiziksel ürün dışında her türlü tanıtıcı şeyi içerebilir. Alâmet-i farika ise, yasal veya hukuki yönden korunan marka veya kısımdır. Yetkili mercilerin onayladığı sözcük, sembol veya terimdir. Alâmet-i farika, satıcının marka ismi ve/veya marka işaretini kullanabilmesine ilişkin imtiyaz hakkını korur (Tek, 1999).

Amerikan Pazarlama Deneği'nin tanımına göre marka, ürünlerini satışa sunan kişilerin, söz konusu bu ürünlerini tanımlamak ve piyasadaki diğer emsallerinden ayırabilmek için kullandıkları isim, sembol, tasarım veya bunların çeşitli birleşimidir.

Marka bugün tüketici için bir değer yaratmakta, hatta bir adım öteye geçerek tüketici ile duygusal bağlar oluşturmakta ve vazgeçilemez hale gelmektedir. Bir başka deyişle marka, belirli fikirlerin ve anlamların savunucusu haline gelmektedir. 21. yüzyılın tüketicisi, markadan sadece bireysel fayda değil, aynı zamanda toplumsal faydalar da beklemektedir. Bu gelişimi etkileyen en önemli unsurlardan bir tanesi de pazarlamanın sosyal sorumluluk anlayışıyla gerçekleştirilmesi olmaktadır. Bir başka deyişle tüketicinin bu beklentisi, pazarlamanın, modern pazarlama aşamasından, sosyal sorumluluk anlayışlı pazarlama dönemine geçmesinin doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Bugün marka, tüketiciler ve toplum için ne anlam ifade ediyorsa, o noktada değerli hale gelmektedir. Bilindiği gibi pazarlama açısından marka, sadece ürün ya da hizmetle sınırlı kalmamaktadır (Kotler, 2008,222).

Marka türleri işletmenin yapısına, ürünlerine ve müşterilerine göre farklı çeşitlerde olabilmektedir.

Marka, ürün politikası ile iç içedir. Tüketiciler satın alma kararlarını verirken sadece ürünlerin fonksiyonel özelliklerini dikkate almazlar. Markaların taşıdıkları duygusal değerleri de göz önünde bulundurarak, satın alma kararlarını veririler. İşletmeler de, tüketicilerin bu ihtiyaçlarını karşılayabilen markalar yaratmaya çalışmalıdırlar (Eymen, 2007, 9).

Marka konumlandırma, Trout ve Ries tarafından ortaya atılan bir kavram olup, 1970'li yıllarda teknolojinin hızlı gelişiminin etkisiyle reklam stratejilerinin yetersiz kalması sebebiyle geliştirilmiştir. Marka konumlandırma, tüketicinin markayı ve ürünü, rakiplerine göre nasıl algıladığıdır. Trout (1999)'a göre konumlandırma yapılırken zihin iyi tanımlanarak stratejiler geliştirilmelidir (Trout,1999).Trout'a göre günümüzde çok daha fazla yazılı materyal olmasına karşın, insanlar çok daha az okumaktadır. Aynı şekilde tüketicileri etkileyen birçok uyarıcı karşısında tüketicinin markayı algılaması pek kolay olmamaktadır. Tüketici markayı fark etse bile hatırlaması ve o markaya sadık olması gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu anlamda markanın konumunun yanlış olması ya da değişen pazar koşullarına uyum sağlayamaması sebebiyle, markanın yeniden konumlandırılması gerekebilir (Trout, 2006), 18).

Wells, Burett ve Moriarty (2001)'e göre konumlandırma, iletişim amaçlarıyla yaratıcı stratejiler arasındaki ilişki olarak tanımlanmaktadır (Wells, Burett ve Moriarty, 2001). Konumlandırmanın klasik tanımı, markaların konumlarının, rakiplerine göre tüketicilerin zihninde edindiği yer şeklindedir. Ancak Vasiliuskaite (2004)'e göre konumlandırmaya duygusal yarar ve imaj bileşenleri de eklenmelidir. Bir başka deyişle marka konumlandırma tüketicinin beklediği duygusal yararları ve imajı da içine alan daha geniş bir anlam ifade etmektedir (Vasiliuskaite, 2004, 194). Bu ise markaların, tüketici için anlamını ortaya koyan önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Marka konumlandırma Trout'un da savunduğu gibi tüketicinin ve tüketici zihninin çok iyi tanınmasını ve bilinmesini gerektirmektedir. Günümüzde her ne kadar tüketiciler, rasyonalist düşündüklerini savunsalar da aslında duygusal düşünmekte ve satın alma kararlarını duygularına göre vermektedirler.

Marka stratejisi ile işletme stratejisi arasındaki ilişki çok yakındır. Her iki alanda da hedef, sürdürülebilir rekabetçi bir avantaj elde etmektir. Hofer ve Schendel'e göre işletme stratejisi "işletmenin iç kaynakları ve kabiliyetleri ile dış çevrenin fırsat ve tehditleri arasında uyum sağlayacak kabiliyetler olarak ele alınmaktadır (Dinçer, 1999).

Kalitesiyle kendisini kanıtlayamayan, kendine ait kimliği ve kişiliği olmayan, insanların kafasında resim oluşturamayan hiçbir markanın gelecekte varlığına devam edebilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda konumlandırma; markanın hangi kesimlerin nasıl algılaması isteğine verilen cevaptır. Etkili bir konumlandırma için ürünün fiziksel ve duygusal özelliklerinden yola çıkmak gerekmektedir. Markanın bir yatırım olması, o markaya bir strateji yaratmayı ve bu strateji üzerinde devamlı çalışılması gereken bir süreç haline getirmektedir (Alden, 1999).

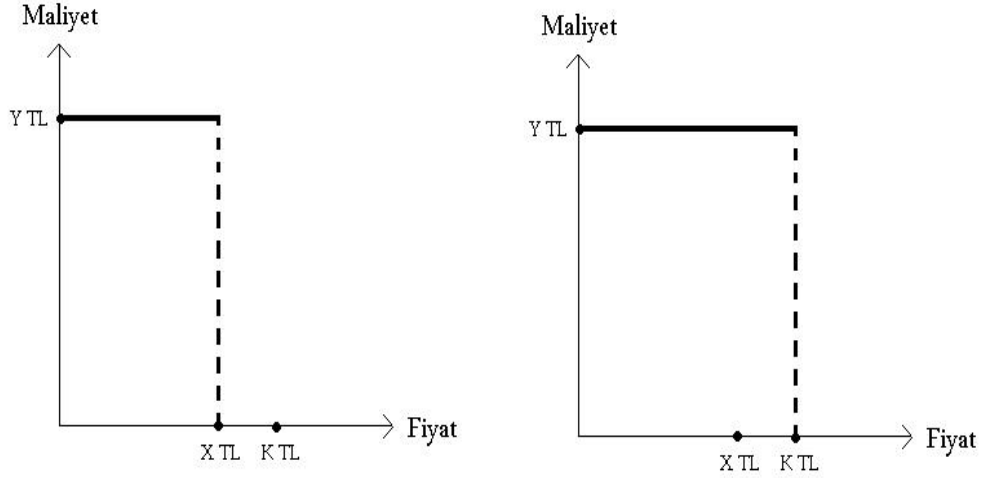
2.1. Marka Konumlandırma ve Fiyatlandırma İlişkisi

İşletmeler; sosyal sorumluluk, karlılık, yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilme gibi birtakım temel amaçlara sahiptirler. İşletmelerin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için sunduğu mal ve hizmetler için bir bedel belirlemesi gerekmektedir. Bu bedel fiyat olarak adlandırılmaktadır. Bir başka ifadeyle fiyat bir mal veya hizmet için ödenen bedeldir (Dröge ve Rene, 1987). Marka olmak belirli bir maliyeti ve harcamayı beraberinde getirmektedir. Ürünü yönetmek yerine müşteriyi yönetmek çok daha etkilidir. Zira yapılan bilimsel araştırmalar müşterilerin ürün alırken ürün kadar ürün dışındaki etkenlerin de aynı oranda etkili olduğunu göstermektedir.

Bir işletmeye ait giderler sabit ve değişken giderler olarak ikiye ayrılabilir. Sabit giderler; işletmenin faaliyette olduğu süre boyunca ne olursa olsun katlanmak zorunda olduğu giderlerdir. Değişken giderler ise işletmenin faaliyet hacmindeki değişikliklere göre farklılık gösteren giderleri ifade eder (Altuğ, 2006, 12).

Marka konumlandırma sürecinin başlangıç aşamalarında sabit ve değişken gider kalemlerinde ki yüksek tutarlar konumlandırma sürecinin ilerleyen safhalarında düşüş eğilimi gösterebilmektedir. Örneğin sabit maliyet kalemi olan reklam giderleri, marka konumlandırma süreci esnasında belirli bir noktaya gelindikten sonra düşüş gösterse dahi işletmenin fiyatlandırma politikasında herhangi bir değişikliğe yol açmayacaktır. Etkin bir konumlandırmanın oluşturulduğu dönemlerde işletmelerin uyguladığı yüksek kar marjı politikaları sürdürülerek, marka konumlandırma için katlanılan ek maliyetler karşılanabilmektedir.

Yukarıda anlatılan marka konumlandırma sürecinin aşamalarındaki maliyet ve fiyat faktörlerinin seyri aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

Şekil 1. Marka Konumlandırma Sürecinde Maliyet-Fiyat Seyri

Grafiklerde de görüldüğü gibi konumlandırma sürecinin başlangıç aşamasında Y TL birim maliyeti üzerinden belirlenecek olan X TL fiyat, konumlandırma sürecinin başarıya ulaşmasından sonra düşüş veya sabit bir seyir gösterirken fiyattaki artış işletmenin kar marjını olumlu yönde etkileyerek, başlangıç aşamasındaki konumlandırma maliyetini finanse edecektir.

3. İNCELENEN İŞLETMEYE GENEL BAKIŞ

Dünyadaki ilk Starbucks mağazası 1971 yılında öğretmen olan Jerry Baldwin ve Zev Siegel ile yazar olan Gordon Bowker tarafından açılmıştır. 1982 yılına kadar iki ortakla devam eden işletmeye 1982 yılında yatırımcı Howard Schultz da ortak olarak katıldı ve İtalyan espresso barlarından etkilenecek 1985 yılında "Il Giornale" kahve dükkanları zincirini kurmuştur. Birkaç yıl sonra Starbucks'ın ilk sahipleri "Peet's Coffee and Tea" mağazasını satın alınca Starbucks'ı tamamen Shultz'a devretmişlerdir. Böylece Shultz'un Il Giornale kahve dükkanları, Starbucks adını alarak hizmet vermeye devam etmiştir. Starbucks, ilk mağazalarını Vancouver, British Columbia ve Şikago, Illinois'de açtı. Starbucks'ın Kuzey Amerika dışındaki ilk mağazası 1996 yılında Tokyo, Japonya'da açıldı. Starbucks'ın 10,595 bölge ve 30 ülkede kahve dükkanları mevcuttur. Starbucks Türkiye'deki ilk mağazasını 2003 yılı içerisinde açmıştır. Starbucks'ın logosu yeşil renkte bir yuvarlağın içinde bulunan sirenidir. Logonun ilk halinde göğüsleri ve iki kuyruğu da görülebilir olan sirenin görüntüsü, göğüsleri saçlarıyla örtülerek ve kuyruklarının bir kısmı kapatılarak şimdiki halini almıştır. Starbucks'ın ilk logosu, Seattle'daki Pike Place Market'teki ilk mağazada muhafaza edilmektedir.

Starbucks coffee bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bayilik sistemi ile çalışmaktadır. Türkiye'de dokuz ilde toplam 119 adet dükkânda hizmet vermektedir. Starbucks Coffee'de süt ve krema bazlı ürünler her ülkede yerel olarak tedarik edilmektedir. Birlikte çalışılan tüm tedarikçiler periyodik olarak denetlenmektedir.

3.1. Starbucks Coffee'nin Marka Konumlandırması ve Maliyet-Fiyat Etkisi

Geleneksel anlayışa göre kahve sadece sabah ya da akşam yemeğinden sonra içilen bir içecektir. Hatta belki sadece soğuk havalarda içilmektedir. Starbucks Coffee, Amerika'da bu anlayışın dışına çıkan en iyi içecek şirketlerden ve markalardan biri olarak örnek gösterilebilir. Starbucks geleneksel anlayışın dışına çıkıp kahveyi günün her saatinde içilebilen, hava sıcak ya da soğuk olsun yine de tercih edilebilen bir içecek haline getirmiştir. Yılın çok sıcak aylarında alternatif bir seçenek olarak buzlu kahveyi de tüketicinin beğenisine sunabilmektedir.

Starbucks Coffee Türkiye yöneticileri ile yapılan görüşmelerde markanın doğuşundan bugüne kadar olan süreçte, etkin bir konumlandırma amacıyla birçok maliyete katlanılmış ve bu süreçle beraber tüketicinin markayı benimsemesi ile birlikte yeni fiyatlandırma politikalarıyla yüksek bir kar marjına doğru önemli yöneliş gerçekleşmiştir.

Yapılan incelemelere göre Starbucks Coffee'nin konumlandırma sürecindeki fiyatlandırma stratejileri ve bu stratejiler sonucunda ortaya çıkan seyir yukarıda gösterilen grafiklerle benzer bir şekildedir.

4. SONUÇ

Günümüz küresel rekabet ortamında işletmeler imaj unsuru üzerinde yoğunlaşmakta ve bu bağlamda marka konumlandırma sürecini en etkin bir biçimde oluşturma yönünde çaba sarf etmektedirler. Marka konumlandırma işletmelere birçok fayda sağlayacaktır. Bunların en başında markaya bağımlı bir müşteri profilidir ki bu da işletmenin fiyatlandırma stratejileri ne şekilde belirlenirse belirlensin, mevcut kitlenin o markaya olan bağlılığını etkilemeyecek bir olgudur. İncelenen işletme ülkemizde ve dünyada kahve sektöründe faaliyet gösteren ve markasıyla genel tarafından kabul görmüş ve yaygın hizmet ağı olan bir kuruluştur. İşletmenin yöneticileri ile yapılan görüşmelerde marka konumlandırma sürecinde maliyetlerin yüksek tutulduğu ve müşteri bağlılığı kazanıldıktan sonra ise yeni fiyatlandırma stratejileriyle konumlandırma için katlanılan maliyetlerin karşılığın daha yüksek bir kar marjıyla çalışıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen işletmenin uyguladığı model hizmet ve üretim işletmeleri için uygulanabilir örnek bir model teşkil etmektedir. Böyle bir model işletmelere bağlılık düzeyi yüksek bir müşteri portföyüyle yüksek bir kar marjı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Alden, D.L. vd. (1999), "Brand Positioning Through Advertising in Asia, North America, and Europe: The Role of Global Consumer Culture", *Journal of Marketing*, Vol:63,75-87.

Altuğ, O. (2006), "Maliyet Muhasebesi", Evrim Kitabevi, Baskı:12, İstanbul, 2006.

Dinçer, Ö. (1999) *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, (İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.),s.7

- Doyle, P. (2003), “Değer Temelli Pazarlama: Şirketinizi Büyütmek Ve Hissedar Değeri Yaratmak İçin Pazarlama Stratejileri”, İstanbul: Mediacat, , Çev: Gülfidan Barış, 2003.
- Dröge, C. and Réne, Y.D. (1987), “Associative Positioning Strategies Through Comparative Advertising: Attribute Versus Overall Similarity Approaches”, Journal of Marketing, Vol: 24, 377–388.
- Eymen, U.E. (2007) , “Marka Yaratmak”, Kalite Ofisi yayınları, yayın No: 12.
- Keller K.L., (2003) “Strategic Brand Management: Building, Measuring, Managing Brand Equity”, 2. Edition, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Kotler, P. “Principles Of Marketing”, New Jersey, 12. Edition, 2008.
- Tek, Ö. B., (1999), “Pazarlama İlkeleri Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları”, İzmir: Beta Yayınları.
- Trout, J. (1999), “Konumlandırma Stratejileri”, Optimist Yayınları.
- Trout, J.(2006), “Yeni Konumlandırma”, Optimist yayınları
- Türk Patent Enstitüsü, (2009) “Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, <http://www.turkpatent.gov.tr/dosyalar/mevzuat/MarkaKhk.pdf> 2, Erişim Tarihi: 14.04.09.
- Vasiluskaite, K, (2004), “Management and Interaction Between Creativity Advertising Strategy and Brand Positioning strategy, Organizacija Vadyba Sisteminaai Tryimai, 193-200
- Wells, Burrett ve Moriarty, (2001), Advertising Principles of Practice, Prentice Hall
- www.markam.biz.

MARKET MARKALARI VE ÜRETİCİ MARKALARINA YÖNELİK MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS OPINIONS ABOUT PRIVATE LABELS AND MANUFACTURER BRANDS

**Ahu YAZICI¹
Ayla BALABANOĞLU³**

**D.Ali KIZILYALÇIN²
Yıldırım TOPRAK⁴**

ABSTRACT

Retailing sector is one of the sectors developing rapidly in the world and in Turkey. Retailing is one of the final distribution chain between the consumer and producer. Nowadays, increasingly competitive in retailing environment, retailer firms have been implementing new marketing strategies. One of these strategies is private label that offers price advantages to consumers.

Private labels provide consumers with a competitive alternative to manufacturer brands. Private labels offer lower prices owing to their lower manufacturing costs, inexpensive packaging and lower overhead costs.

The aim of this study is to explore the development of private labels, which is one of the new trends in retailing. To supply data required customer survey method has been used. Profile differences are analyzed statistically and interpreted.

Key words: Private labels, manufacturer brands, retailers, manufacturers, vocational school students

ÖZET

Perakende sektörü Dünyada ve Türkiye’de en hızlı gelişen sektörlerden biridir. Perakendecilik, tüketici ve üretici arasındaki dağıtım zincirinin son halkasıdır. Günümüzde perakendecilik alanında yaşanan yoğun rekabet, perakendeci firmaları yeni pazarlama stratejileri geliştirmeye yöneltmiştir. Bu stratejilerden biri de, tüketiciye fiyat avantajı sunan, perakendecilerin kendi etiketleri altında piyasa sürdükleri market markalarıdır.

Market markaları tüketiciler için yeni bir alternatiftir. Düşük üretim maliyetleri, ucuz ambalajları sayesinde üretici markalarına göre daha uygun fiyatlarla tüketicilere sunulmaktadır.

¹ Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Kuyucak MYO, ayazici@adu.edu.tr

² Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Kuyucak MYO, dakizilyalcin@adu.edu.tr

³ Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Kuyucak MYO, abalabanoglu@adu.edu.tr

⁴ Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Kuyucak MYO, ytoprak@adu.edu.tr

Bu çalışmanın amacı, perakendecikte yeni eğilimlerden biri olan market markalı ürünlerin gelişimini ve meslek yüksekokulu öğrencilerinin market markalı ürünlere bakış açısını değerlendirmektir. Gerekli verilerin sağlanması amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin market markaları ve üretici markalarına yönelik algılarını gösteren veriler analiz edilerek yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Market markaları, üretici markaları, perakendeciler, üreticiler, meslek yüksekokulu öğrencileri

1. GİRİŞ

Dünyada küreselleşme sürecinde pazardaki firmalar arası rekabetin artması, perakendecilikte son yıllarda görülen gelişmelerin temelinde yatan en önemli etkenlerden birinin tüketici olması, mal ve hizmetlerin tüketici tercihlerine göre farklılaşması ve çeşitlenmesi, kişisel gelirlerdeki farklılıklar pazarı çok daha küçük kesitlere ayırmaktadır. Bu gelişmeler, gerek üreticileri, gerekse satıcıları yeni pazarlama stratejileri belirlemeye ve satış geliştirme çabalarını arttırmaya yöneltmektedir.

Pazarlama stratejilerini belirlemede önemli unsurlardan biri de ürünü tamamlayıcı faktörlerdir. Böylelikle, ürünün kalitesi ve marka olgusu önemini daha da arttırmaktadır. Marka, tüketici için önemli bir bilgi ve kalite kaynağı iken, üretici için de pazar payını koruyan, geliştiren ve bağımlı bir tüketici grubu yaratarak istikrar sağlayan bir faktördür. Tüketiciler, ürünlerin olası faydalarını dikkate alarak daha önce denenmiş markalarla risklerini azaltırken, ürün hakkında bilgi edinme ihtiyaçları da gidermektedirler (Briz ve Felipe, 1997).

Tüketici pazarlarında özellikle Avrupa'da yaygın olarak kullanılan market markaları (private labels), üreticinin pazarlama süreci üzerindeki kontrolü perakendeciye devrettiği bir marka türüdür. Ürün etiketi üzerinde kimliği çok açık bir şekilde belli olmayan üreticiler tarafından üretilen ürünler perakendeci ismiyle satışa sunulur (Terpstra ve Sarathy, 2000).

Bu çalışma, Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin market markalarına bakış açılarını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Market markalarını satın alma nedenleri araştırılarak, fiyat, kalite gibi unsurların satın alma üzerindeki etkileri ölçülmeye çalışılmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya giriş yapılarak içerik hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde market markaları ve market markalarının gelişimi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, çalışmanın amacı ve yöntemi açıklanarak, dördüncü bölümde araştırma bulguları değerlendirilmiştir. Son bölümde ise, sonuç bölümüyle konu tamamlanarak önemli bulgular vurgulanmıştır.

2. Market Markaları ve Gelişimi

Dünyanın pek çok gelişmiş ülkesinde market markaları geleneksel olarak üretici markalar tarafından ele geçirilmiş olan pazar bölümlerinde yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Perakendecinin, ürün geliştirmeden, ürünün depolanmasına ve pazarlanmasına kadar tüm sorumluluğu üstlendiği market markaları, perakendeciler

tarafından üretilen veya ürettirilen, perakendecinin satış noktalarında kendi adı veya kendi markasıyla satılan tüketim malları olarak tanımlanmaktadır (Özgül, 2004).

Başlangıçta fiyatlar üzerinden rekabet etmek isteyen süpermarket zincirlerinin izlediği bir stratejinin sonucu ortaya çıkan market markalı ürünlerin özellikle bakkaliye ürünlerinde yoğunlaştığı ve düşük fiyatlarla satışa sunulduğu bilinmektedir. Market markalarının genellikle sektörün liderlerinden daha düşük şekilde fiyatlandırıldıkları doğrudur, ancak bu daima onların bulunabilir en ucuz alternatifler olduğu anlamına gelmez (Dick vd., 1995). Üretici markalı ve market markalı ürünlerin özellikleri ve pazarlama faaliyetleri arasındaki farklılıklar tüketiciler arasında farklı algılamaların oluşmasına neden olmuştur (Baltas, 1997).

Market markalı ürünlerde perakendecilerin farklı ticari amaçları vardır. Farklı amaçlar içinde ürün dereceleme ve farklılaştırmasının farklı yöntemleri kullanılmaktadır. Perakende seviyesinde market markalı ürünlerin fonksiyonel faydaları ve rolleri şunlardır (Orel, 2004).

- 1.Kârlılığını arttırmak
- 2.Müşteri bağlılığını oluşturmak ve devam ettirmek
- 3.Piyasadaki yerini sağlamlaştırmak veya korumak
- 4.Rakiplerinin ürün tasarımlarından farklı çeşit ve fiyatlarda ürün sunmak suretiyle mağaza imajını arttırmak, ürün kalitesini daha iyi kontrol etmektir.

Perakendecilerin kendi etiketiyle satılan market markaları (private label products), dünya literatüründe yer alan ve genel olarak kabul gören sınıflandırmaya göre, beş kategoride yer almaktadır (Yurtut ve Uslu, 2001).

- 1.Kendi mağaza ismi ile adlandırılan markalar (store brand), Migros, Gima gibi
- 2.Mağazanın imajını kullanarak o mağazanın ismini taşımayan fakat mağazanın ismi ile özdeşleşen mağaza markaları (store sub-brands), Gima için Gimmy gibi
- 3.Bir imalatçının marka hakkı kendisinde saklı olmak üzere, sadece tek bir perakendecide satılmak üzere üretilen ürünler (individual product brands), Migros için Viva gibi
- 4.Market zincirinin geleneksel bireysel markalı ürününün adını kullanmayan ve sadece dönemsel tanıtımlarla piyasaya sunulan (exclusive) ürünler
- 5.Süper özel markalar, Sainsbury Suprame Range vb. markalı ürünler.

Gelişimi her ne kadar 1980'li yıllarda başlasa da, market markalı ürünler ilk olarak ABD'de 100 yıl önce Kroger ve A&P adlı zincir bakkallar tarafından kullanılmıştır. ABD'de 1990'lı yıllarda market markalı ürünlerin satışı %6.3 artarken, üretici markaları %4.1 artmış ve bu dönemde süpermarketlerin toplam satış içindeki payı ise %20 civarında gerçekleşmiştir. 2000'li yıllarda bu hızlı artış devam etmiş ve tüm kategorilerde güçlü üretici markalardan yaklaşık %30 daha fazla pazar payına sahip olmuştur (German, 2001).

Gelişmiş ülkelerde evrelerini tamamlayan market markalı ürün stratejisi, ülkemizde ise, son yıllarda gelişmeye başlamıştır. 2002'de büyüme oranı %69'dur. Yıllık pazar payı ise, 2000 yılında %1.9 iken 2003 yılında küçük bir artış ile %3.6 olarak gerçekleşmiştir (Burdurluoğlu, 2001). Özellikle süpermarket fikrinin Türkiye'deki ilk uygulayıcısı olan Migros-Türk öncülüğünde 1957 yılında başlayan market markaları uygulamaları büyük ölçekli zincir mağazacılık formatının market markaları çıkaracak büyüklükte olmaması, üretici sayı ve niteliğindeki eksiklik, market markaları konusunda yaklaşım eksiklikleri gibi nedenlerle uzun süre pazarda etkin bir rol oynayamamıştır. Bu nedenle Türkiye'de market markalarının büyük ölçekli perakendeciler tarafından yoğun ve farklı stratejik

amaçlara hizmet edecek şekilde kullanımı 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra başlamıştır (Aksulu, 2001).

Ayrıca, Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin market markalı ürünleri tercih etmede önemli etkileri vardır. Çünkü ekonomik krizler, tüketicilerin gelir seviyesinin düşmesine ve alışveriş alışkanlıklarının değişmesine, dolayısıyla perakendecilikte durgunluğun yaşanmasına neden olmuştur. Alım gücünün düşmesiyle, tüketiciler açısından dikkate alınan en önemli unsur "fiyat" olmuştur. Tüketiciler bir yandan, satın aldıkları malların maliyetini ön planda tutarak, öncelikle temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, öte yandan bu ihtiyaçların karşılandığı ürün gruplarına yönelik marka bağımlılıkları da azalmıştır (Orel, 2004).

Türkiye'de 2001 ekonomik krizi sonrası aniden yükselen ve 2005 yılında ivmesini artıran özel markaların bazı ürünlerde büyüme oranı %34'den %55'e yükselmiştir. 2004 yılında, özel markaların en fazla büyüyen kategorisi kişisel bakım ürünleri iken, 2005 yılında ise gıda ürünleri kategorisidir (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'de Ürün Kategorilerine Göre Özel Markalı Ürünlerde Büyüme Trendleri (%)

Ürün Kategorileri	2003 Büyüme	2004 Büyüme	2005 Büyüme
Gıda Ürünleri	47	35	57
Kişisel Bakım Ürünleri	29	46	38
Temizlik Ürünleri	-3	8	37
Diğer Ürünler	128	22	5
Toplam	39	34	55

Kaynak: Retailing Institute & HTP Market Markaları Raporu, 2005.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma, Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu'na kayıtlı öğrencilerin %30'una yüzyüze anket yöntemi uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Kuyucak Meslek Yüksekokulu İktisadi ve İdari Programlara bağlı toplam dört adet program bulunmaktadır. Bu programlar İşletme, Muhasebe, Pazarlama ve Kooperatifçilik programlarıdır. Kuyucak Meslek Yüksekokulu'na devam eden toplam 700 öğrencinden 215 öğrenciye soru yöneltilmiştir.

Öğrencilere yöneltilen soru sayısı 20 olup, öğrencilerin market markalarına bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır. Anket sorularının oluşturulmasında daha önce bu konuda yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

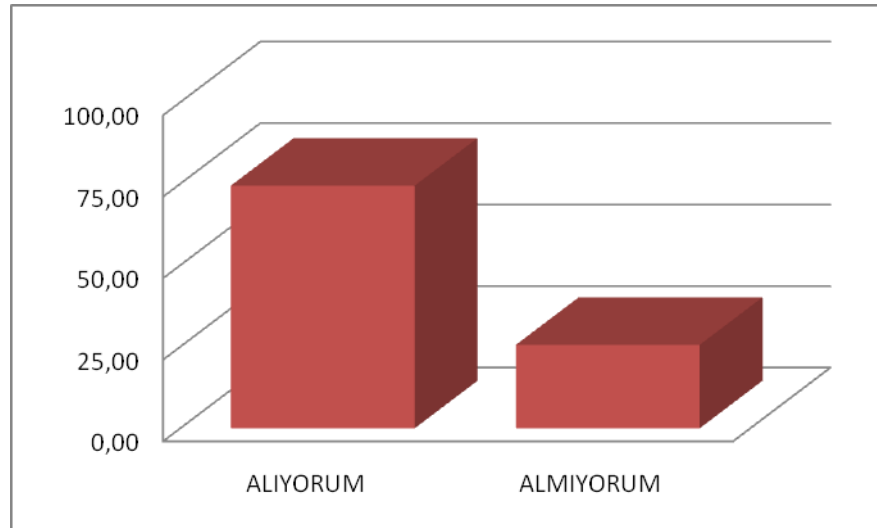
4. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu İşletme, Pazarlama, Muhasebe ve Kooperatifçilik Programlarından ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1.'de verilmiştir. Buna göre ankete katılanların %53.49'u erkek, %46.51'i kız öğrencidir. Ankete katılan öğrencilerin okudukları programa göre sıralama yapıldığında %29.77'si pazarlama, %28.37'si işletme, %27.91'i muhasebe, %13.95'i ise, kooperatifçilik programı öğrencisidir. Kuyucak Meslek Yüksekokulu'nda eğitim-öğretim faaliyetlerini yerine getiren dört programdan sadece işletme, pazarlama ve muhasebe programlarının ikinci öğretim programı olup, kooperatifçilik programının ikinci öğretim programı bulunmamaktadır.

Tablo 2. Ankete Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	N	%
Erkek	115	53.49
Kız	100	46.51
Program	N	%
Pazarlama	64	29.77
İşletme	61	28.37
Muhasebe	60	27.91
Kooperatifçilik	30	13.95

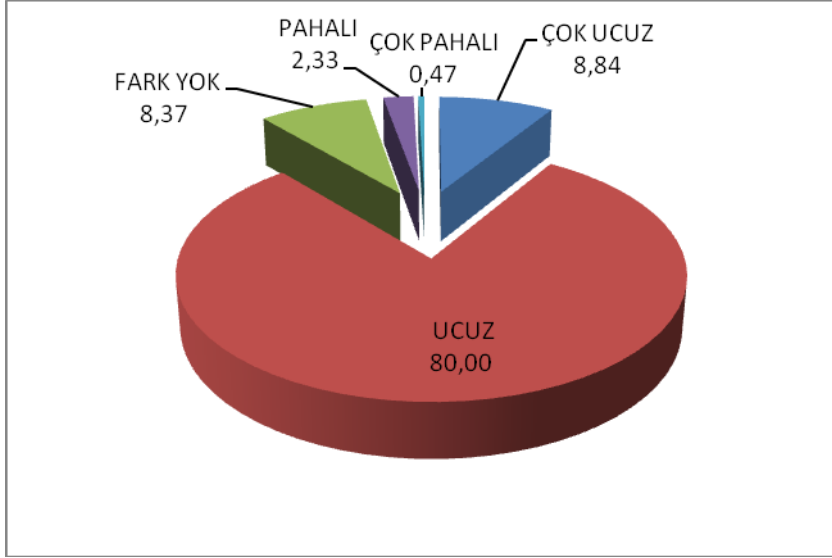
Ankete katılan öğrenciler “market markalı ürün satın alırsınız” şeklinde yöneltilen soruyu %74.42 oranla satın aldıkları, %25.58 oranla da satın almadıkları şeklinde yanıtlamışlardır (Şekil 1)

Şekil 1. Market markalı ürün satın alırsınız

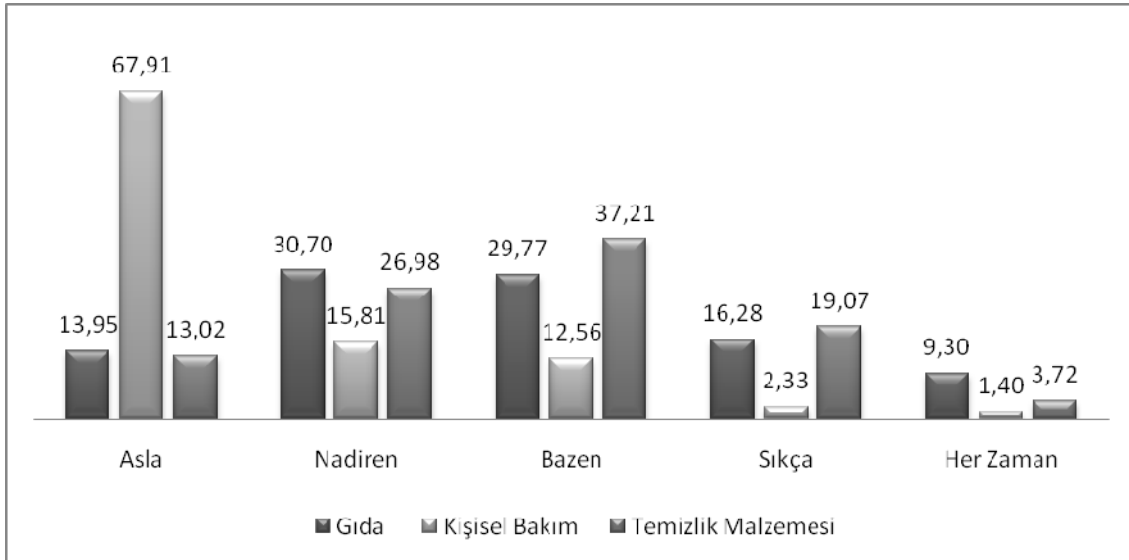
Şekil 2'de görüleceği gibi öğrencilerin %80'i market markalı ürünlerin fiyatını, rakip malların fiyatına göre ucuz bulmaktadır. %8.37'si fiyatlar arasında fark olmadığını

düşünürken, %8.84'ü çok ucuz olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin market markalı ürünlerin fiyatına bakış açıları genellikle ucuz olduğu yönündedir.

Şekil 2. Market markalı ürünlerin fiyatlarının rakip malların fiyatlara göre durumu

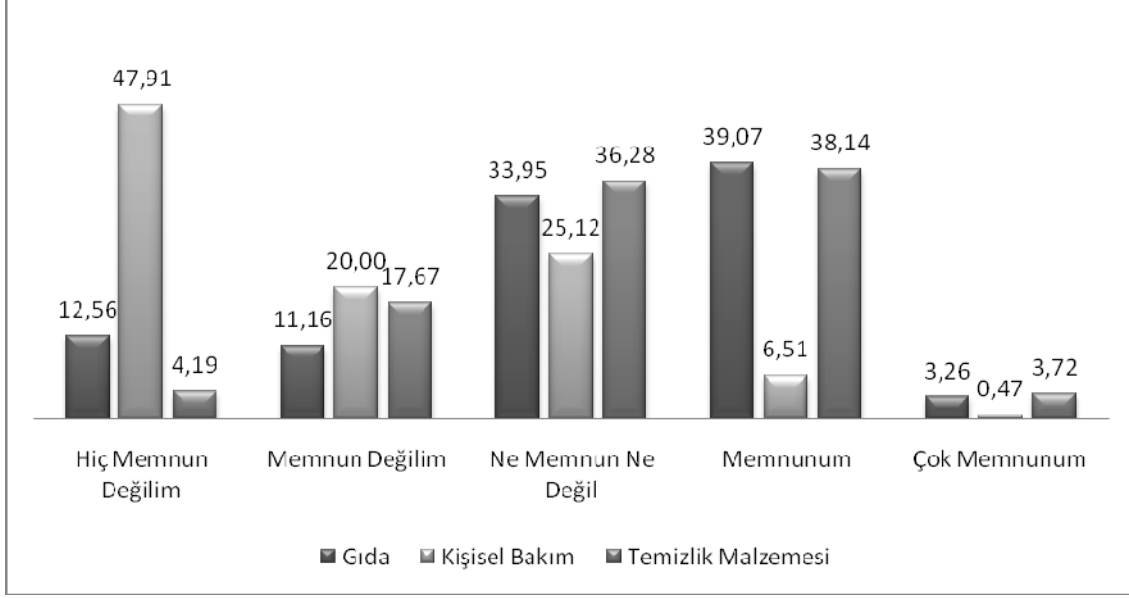
Şekil 3'de öğrencilerin gıda, temizlik malzemeleri ve kişisel bakım ürün gruplarından market markalı ürünleri ne sıklıkta aldıkları yüzdeleri ile birlikte gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin %67.91'i kişisel bakım ürün grubundan market markalı ürünleri asla satın almadıklarını ifade etmiştir. %30.70'i gıda ürün grubundan market markalı ürünleri nadiren satın aldıklarını belirtirken, %26.98'i temizlik malzemelerini nadiren satın aldıklarını belirtmiştir. Temizlik malzemesi ürün grubundan market markalı ürünleri sıkça satın alan öğrenci yüzdesi 19.07'dir.

Şekil 3. Gıda, Temizlik malzemeleri, Kişisel Bakım ürün gruplarından market markalı ürünleri alma sıklığı

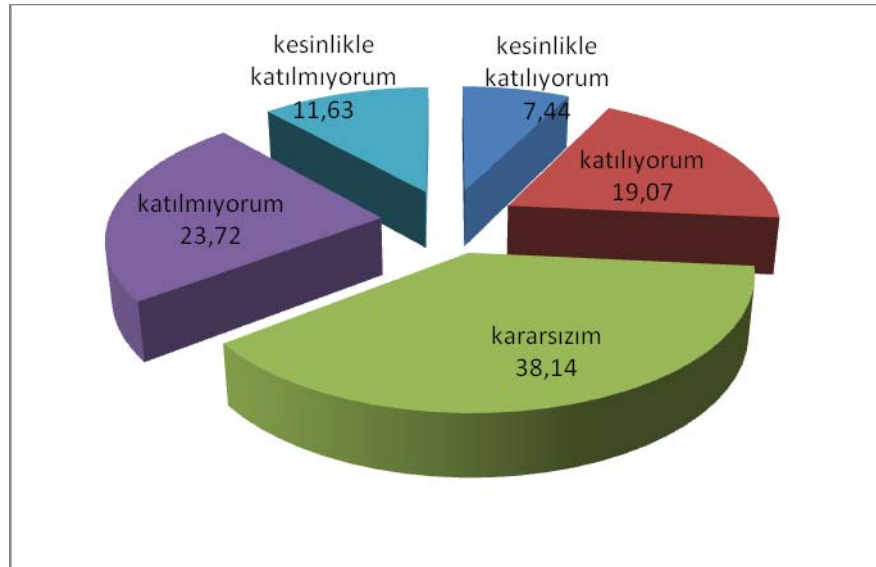
Öğrencilerin %47.91'i kişisel bakım ürün grupları içinde market markalı ürünlerden hiç memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ne memnun ne değil şeklinde

yanıt veren öğrenci oranı gıda ürün grupları için %33.95, kişisel bakım için %25.12, temizlik malzemesi için ise, %36.28'dir. Market markalı ürünlerden memnun olan öğrencilerin %39.07'si gıda ürün gruplarından, %38.14'ü ise, temizlik malzemelerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 4. Gıda, Temizlik malzemeleri, Kişisel Bakım ürün gruplarından market markalı ürünlerden memnuniyet derecesi

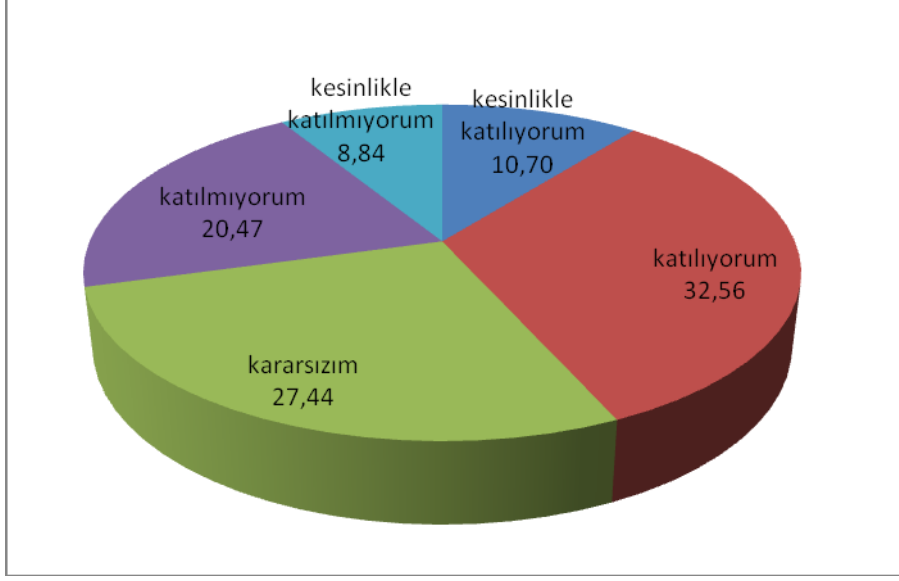
Öğrenciler “market markalarının tanınmış üretici firmalar tarafından üretilmektedir” yönündeki soruya %26.51 oranla katıldıkları yönünde cevap verirken, %38.14 oranla bu soru hakkında kararsız kalarak, market markalı ürünlerin üretici firmaları hakkında pek fazla bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

Şekil 5. Market markaları tanınmış üretici firmalar tarafından üretilmektedir

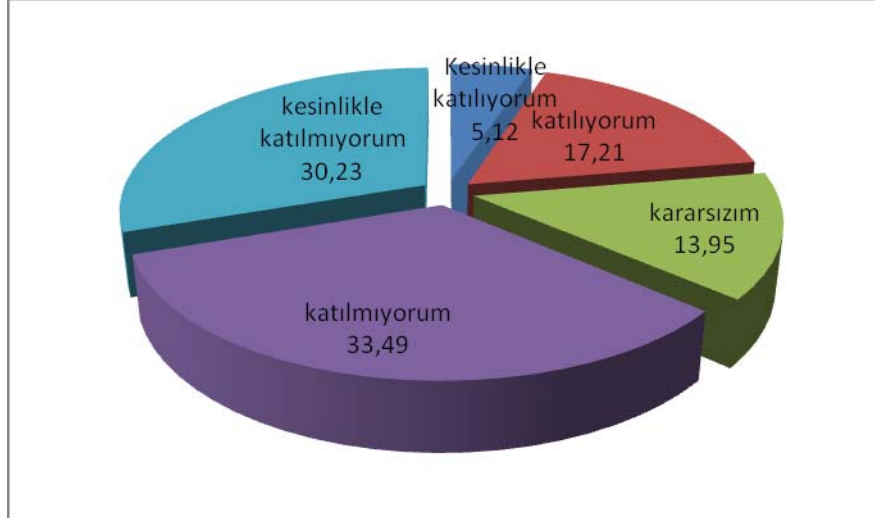
Market markalarıyla ulusal markaların karşılaştırıldığı Şekil 6'da, öğrencilerin %43.26'sı market markalarının ulusal markalara karşı iyi bir alternatif olduğunu

düşünmektedir. %29.31'i ise, market markalarının ulusal markalara karşı iyi bir alternatif olduğunu düşünmemektedir.

Şekil 6. Market markaları ulusal markalara karşı iyi bir alternatiftir

Öğrencilere market markalarını satın alırken fiyat karşılaştırması yapıp yapmadıkları sorulmuş ve sonuçlar Şekil 7’de verilmiştir.

Şekil 7. Market markalarını satın alırken genellikle fiyat karşılaştırması yapmam

Şekil 7’de görüldüğü gibi öğrencilerin %63.72’si market markalı ürün satın alırken fiyat karşılaştırması yaptığını ifade ederken, %22.33’ü fiyat karşılaştırması yapmadan satın alma eylemini gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. %13.95’i ise, kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

5. SONUÇLAR

Tüketici pazarlarında özellikle Avrupa’da yaygın olarak kullanılan market markalarının gelişimi Türkiye’de henüz yeni sayılmasına karşın, gelişme hızı oldukça yüksektir. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler, tüketicilerin fiyatlara karşı duyarlılığını da artmıştır. Bu nedenle perakendecilikte rekabet açısından market markalı ürünlerin etkisi artacaktır.

Yapılan çalışma Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin büyük bölümünün market markalı ürünleri satın aldıklarını ortaya çıkartmıştır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu market markalı ürünlerin fiyatının ucuz olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Çalışmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise, market markalarıyla ulusal markalar karşılaştırıldığında, öğrencilerin %43.26’sının market markalarının ulusal markalara karşı iyi bir alternatif olduğunu düşünmeleridir.

Sonuç olarak, halen market markalarının üretici markalarla kıyaslandığında fiyatın uygunluğu haricinde diğer özellikleri itibariyle düşük bir imaja sahip olduğu, bu imajın değiştirilebilmesi için perakendecilerin fırsatları iyi değerlendirmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. Market markası konusunda pazarın, rakiplerin ve tüketicilerin yapısı iyi analiz edilerek başarı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Aksulu, İ. (2000), Tüketiciyi Perakendeci Markasına Yönelten Nedenler, 5. Ulusal Pazarlama Kongresi, Değişen Tüketici Karşısında Pazarlamada Yeni Yaklaşımlar Bildiri Kitabı, Akdeniz Üniversitesi Turizm Araştırma, Geliştirme ve Uygulama Merkezi, 16-18 Kasım, Antalya.
- Albayrak, Mevhibe ve Celile Dölekoğlu (2006), Gıda Perakendeciliğinde Market Markalı Ürün Stratejisi, Akdeniz Üniversitesi, İİBF Dergisi, (11), ss. 204-218.
- Balaban, F. (2006), Perakendecilikte yeni bir trend olarak özel markalar ve Türkiye'deki Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Baltas, G.(1997), “Determinants of store brand choice: a behavioral analysis”, Journal of Product&Brand Management, Volume 6, No 5, ss.316-324.
- Bardakçı, A., H. Sarıtaş ve İ. Gözlükaya (2003), Özel Marka Tercihinin Satınalma Riskleri Açısından Değerlendirilmesi, Erciyes Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı:21, Temmuz-Aralık, ss.33-42.
- Burdurluoğlu, R. (2001), Future Trends in Private Labeling, 1.Market Markaları Konferansı, İstanbul.
- Briz, J. And Felipe, I., (1997), Agro-Food Marketing, CAB Internatinal, Ciheam, Spain.
- Cotteril, R.W. and W.P.Putsis (2000), “Market Share and Price Setting Behavior for Private Labels and National Brands”, Review of Industrial Organization, 17, ss.17-39.
- Çakır, E. (2007), Özel Markalı Ürünler ve Tüketici Tercihleri, Bursa Perakende Sektörü Üzerinde Bir Uygulama, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi.

- Dick, A., Arun K. Jain ve Paul Richardson, “Correlates of store brand proness: some empirical observations”, *Journal of Product&Brand Management*, Volume 4 No 4, ss 15-20
- German, G. (2001), *Are Consumers Buying More Private Label*, Smart Marketing, Cornell University Newsletter.
- Korkmaz, S. (2000), *Marka Oluşturma Sürecinde Hipermarket (Dağıtıcı) Markaları ve Bu Markaların Tanınırlık Düzeylerini İçeren Bir Araştırma*, *Pazarlama Dünyası*, Eylül-Ekim, Yıl:14, Sayı:2000-05, ss.27-34.
- Orel, F. (2004),“Ekonomik Krizlerin Market Markalarının Gelişimine Etkileri”, Panel: *Perakendecilikte Gelişmeler ve Türkiye İçin Çıkarılacak Dersler*, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adana.
- Özgül, E. (2005), *KOBİ’lerin Büyüme Stratejisi Alternatifi Olarak Özel Marka Uygulamalarının Dağıtım Kanalı İlişkisi Yaklaşımıyla Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma*, DEU.
- Wu, C. ve C. Wang (2005), *A Positive Theory of Private Label: A Strategic Role of Private Label in a Duopoly National-Brand Market*, *Marketing Letters*, 16(2), ss.143-161.
- Yurttut, E. (2001), *Perakendeci Markası ve Bilinirliği Üzerine Bir Uygulama*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tersptra, V. And R.Sarathy (2000), *International Marketing*, Dryden, ABD.
- Retailing Institute & HTP (2005), *Market Markaları Raporu*, İstanbul.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ KAYGI DÜZEYLERİ İLE SÜREKLİ KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

**A STUDY ON WORK ANXIETY STATES AND CONTINUOUS
ANXIETY STATES OF STUDENTS IN THE HEALTHCARE SERVICES
VOCATIONAL SCHOOL OF MARMARA UNIVERSITY**

Nurcan ŞENER¹

Ayhan ÖZŞAHİN²

Emre İŞÇİ³

ABSTRACT

OBJECTIVE

This study was conducted on the work anxiety states and continuous anxiety states of the students in Healthcare Services Vocational School of Marmara University.

MATERIALS AND METHOD

This sectional type of study was conducted on 183 volunteer subjects who were students in Healthcare Services Vocational School of Marmara University in September to November 2008. Socio-demographic aspects, work anxiety states and the Continuous State/Trait Anxiety Inventory developed by Spielberger were applied. The data were transferred to the SPSS statistics software and were analyzed by employing the frequency distribution, t-test for individual groups and unidirectional variance analysis methods.

FINDINGS

46.4% of the subjects expressed anxiety over their future career. Genders, academic years, work anxiety states, social security levels, cost of living problems and career anxiety states of the subjects were compared to find out statistically meaningful differences between their social security levels, cost of living problems and future career anxiety states.

CONCLUSION AND SUGGESTIONS

The best solution for this problem looks to be solving the basic reasons causing the problem. For this purpose, management executives of businesses which might employ the students after they graduate should be contacted to develop solutions together especially for their social security levels and future career anxiety states.

Key words: Anxiety, work anxiety states, healthcare services

¹ Öğr.Gör., Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Radyoloji Bölümü, nsener@marmara.edu.tr, nurcanustundag@mynet.com

² Yrd.Doç Dr., Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Ambulans ve Acil Bakım Teknikerliği Bölümü, aozsahin@marmara.edu.tr

³ Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, emreisci@yahoo.com

ÖZET

AMAÇ

Bu çalışmada Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin mesleki kaygı düzeyleri ile sürekli kaygı düzeyleri incelenmiştir.

MATERYAL METOT

Kesitsel tipteki bu çalışma Eylül-Kasım 2008 döneminde Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'na devam etmekte olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden 183 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızda öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, mesleki kaygı durumları ve Spielberger'in geliştirdiği Sürekli Kaygı Envanteri uygulanmıştır Veriler SPSS istatistik programına aktarılarak; sıklık dağılımları, bağımsız gruplarda t-testi ve tek yönlü varyans analizi yöntemleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %46,4'ünün mesleklerinin geleceği ile ilgili kaygılı oldukları saptanmış, cinsiyet, öğrenim gördüğü sınıf, çalışma, sosyal güvence, geçim sıkıntısı çekme ve meslek ile ilgili kaygı duyma durumları karşılaştırıldığında; sosyal güvence durumu, geçim sıkıntısı çekme ve meslek ile ilgili gelecek kaygısı duyma durumlarında istatistiksel anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Problem çözmedeki en doğru yaklaşım probleme neden olan ana nedenleri ortadan kaldıracak doğru çözümlerin uygulanması ile mümkün olacaktır. Burada özellikle sosyal güvence durumu ve mesleki gelecek kaygısı konularında, öğrencilerin mezun olduktan sonra çalışabilecekleri işletmelerin yöneticilerine de ulaşılarak, birlikte çözüm aranmalıdır. Psikolojik destek de alınarak mesleki kaygı konusunun daha detaylı araştırılması çözüm yollarının da sektör temsilcileriyle birlikte geliştirilmesi uygun olacaktır. Sonuç olarak mesleki kaygılar ve nedenlerinin araştırıldığı bu ve benzeri çalışmalar artırılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Kaygı, mesleki kaygı, sağlık hizmetleri

GİRİŞ

AMAÇ

Bu çalışma; Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin mesleki kaygı düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerini incelemek amacı ile hazırlanmıştır.

Çalışmamızda, yüksekokulumuza devam eden 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri, mesleki gelecek kaygıları, mesleki gelecek kaygılarına neden olabilecek sebepleri ve sürekli anksiyete düzeylerini değerlendirmek ve çözüm yolları oluşturabilmek hedeflenmiştir.

MATERYAL METOT

Kesitsel tipteki bu çalışmanın verileri Eylül-Kasım 2008 döneminde Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'na devam etmekte olan öğrencilerinden çalışmaya katılmayı kabul eden 183 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır.

Çalışmanın 1. bölümünde öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, 2. bölümünde öğrencilerin mesleki kaygı durumları ve 3. bölümünde ise Spielberger'in geliştirdiği ve Türkçe'de geçerlik güvenirlik çalışması Öner ve Le Compte tarafından yapılan Sürekli Kaygı Envanterindeki sorular kullanılmıştır. Sürekli kaygı envanterinde 20 soru bulunmakta ve 4'lü likert tipi puanlama yapılmaktadır. Ölçekten en az 20 en fazla 80 puan alınabilmektedir. Puan arttıkça kaygı düzeyinin yükseldiği, düştükçe ise azaldığı anlaşılmaktadır. Veriler SPSS bilgisayar paket programında elektronik ortama aktarılmış ve analiz edilmiştir.

Analizlerde sıklık dağılımları, bağımsız fruplarda t-testi, tek yönlü varyans analizi yöntemleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma grubunun %89,1'inin bayan, %10,9'unun erkek olduğu; %29,5'inin Radyoloji, %21,9'unun Acil Ambulans ve Bakım Teknikerliği, %22,4'ünün Patoloji Bölümü ve %26,2'sinin Tıbbi Laboratuvar Bölümü öğrencileri oldukları; %47,5'inin 1. sınıf, %52,5'inin 2. sınıf olduğu; %63,9'unun çalıştığı %35,0'mın çalışmadığı, %26,2'sinin geçim sıkıntısı çekip %70,5'inin geçim sıkıntısı çekmediği belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin mesleği tercih etme nedenleri olarak %50,3'ünün kendi istekleri ile geldikleri; yüksekokula devam etme sebebi olarak %69,4'ünün kendi istekleri ile buldukları, %17,5'unun iş garantisi olduğunu düşünmeleri başta gelen nedenler olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin mesleklerinin geleceği ile ilgili kaygı duyma durumlarına bakıldığında %46,4'ünün kaygılı oldukları sonucu elde edilmiştir.

Araştırmaya katılanların cinsiyet, öğrenim gördüğü sınıf, çalışma, sosyal güvence, geçim sıkıntısı çekme ve meslek ile ilgili kaygı duyma durumuna göre kaygı puanı karşılaştırıldığında (Bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır) sosyal güvence durumuna, geçim sıkıntısı çekme ve meslek ile ilgili gelecek kaygısı duyma durumuna göre istatistiksel farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları bölüme göre kaygı puanı (tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır) anlamlı farklılık göstermemiştir ($p > 0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin çalıştıkları kuruma göre kaygı puanı (tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır) anlamlı farklılık göstermemiştir ($p > 0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal güvence türüne göre kaygı puanı (tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır) anlamlı farklılık göstermemiştir ($p > 0,05$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mesleki kaygı durumu, mesleki başarıyı etkileyen önemli etmenlerden biri olup kişinin performansını, başarısını ve dolayısıyla psikolojik durumunu etkileyen ve istenmeyen önemli bir olumsuzluk durumudur.

Problem çözmedeki en akılcı yaklaşım; varolan probleme neden olan ana nedenleri ortadan kaldıracak doğru çözümlerin uygulanması ile mümkün olacaktır. Problemin etkili olarak ele alınması iletişimin kalitesini arttıracak ve buna paralel olarak zaman ve motivasyon kaybı, verimsiz geçirilen iş saatleri önlenmiş olacak ve dolayısıyla kişinin öz güveni ve benlik saygısı artacaktır. Mesleki kaygı nedenlerinden birisi olabilecek olan önemsizlik duygusu olumlu şekilde değişecektir.

Bunun yanısıra iş verenler ve yetkililer “çalışanlarımızın donanımları çok önemlidir, bireysel gelişimlerini desteklemek adına çalışma kurumları içinde de pek çok etkinlikler planlanmalı ve uygulanmalıdır ve çalışanlarımız bizim en değerli kaynaklarımızdır” sloganını benimsemeli ve çalışanlarına bunu manevi ve maddi boyutları ile hissettirmelidir.

Takım çalışmasına paralel olarak bireysel, sosyal ve bilimsel aktivitelerin teşvik edilmesi ve iş potansiyeli ve başarı durumlarına göre örneğin ödüllendirme yada kıdem artımı gibi etkenlerle çalışanların kendilerini gerçekleştirmelerine imkanlar tanınarak motivasyonları arttırılmalı ve örgütsel organizasyona aidiyetlerinin pekiştirilmesi sağlanmalıdır.

Görev yerlerinde psikolojik destek birimleri oluşturulmalı ve çalışanlara bu konuda mutlaka kolay ulaşabilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır.

Mesleki kaygıların oluşmasına engel olabilecek iş yerlerinde alınan önlemler konusunda sağlık kuruluşu yöneticileri ilgili personeli zaman zaman bilgilendirilmeli ve oluşan ya da oluşacak mesleki kaygılar giderilmeye çalışılmalıdır.

Çalışma saatleri gibi konularda belirli standartların iş koşulları göz önünde bulundurularak zorunluluk haline getirilmesi yanında uygulamalarda da bu standartlara uygun davranılması sağlanmalı ve bu uygunluk ilgili denetim birimleri tarafından sürekli gözetim altında bulundurulmalıdır.

Mesleki kaygılar ve nedenlerinin araştırıldığı bu ve benzeri çalışmalar arttırılmalıdır.

MESLEK EĞİTİMİNDE UZMAN SİSTEMLER

EXPERT SYSTEMS IN VOCATIONAL EDUCATION

Didem ÖKTEM¹

ABSTRACT

Like in all areas, there is a great change and improvement in educational technologies in a rapidly developing world. Now, we are all obliged to make use of the facilities of technology in education also. Artificial intelligence – as a major topic of computer science and expert systems as a branch of it, are effective tools to personalize education. The users of expert system software, which is produced for a goal of education, can study on their own in any topic they want to or need to. They can exercise without any help of a human teacher. The idea of a virtual teacher to help the student while using the course materials in education, psychology and artificial intelligence has been put forward about thirty years ago. The intelligent tutoring systems (ITS) were developed and have been used widely in secondary school students, military education and simulation systems. There are many different intelligent tutoring systems prepared as classical Windows applications, web – based or agent based software. The intelligent tutoring systems developed in education domain have been applied in a limited area. There are only a few examples for the vocational education. In this study, the importance of intelligent tutoring systems in vocational education, which has been used in different areas for years, will be discussed.

Key words: Vocational Education, Expert Systems, Intelligent Tutoring Systems

ÖZET

Dünyadaki hızlı teknolojik değişimle birlikte, tüm alanlarda olduğu gibi eğitim teknolojilerinde de hızlı bir gelişim ve değişim yaşanmaktadır. Teknolojinin günlük hayatımıza getirdiği tüm kolaylıklardan eğitim öğretim alanlarında da faydalanmak artık bir zorunluluk haline gelmektedir. Bilgisayar bilimlerinin bir bölümü olan yapay zeka (Artificial Intelligence - AI), ve onun alt kollarından biri olan uzman sistemler, eğitimin kişiselleştirilebilmesi için faydalanılabilecek etkili araçlardır. Eğitim amaçlı hazırlanmış uzman sistem yazılımının kullanıcıları, yanlarında bir öğretmen olmaksızın çalışmak istedikleri konu ya da ders hakkında bilgi sahibi olabilmeli, sınıf ortamının aksine, gerekli gördükleri kadar tekrar ya da diledikleri kadar alıştırmaya yapabilmelidirler. Öğrenciye ders materyalinin öğretilmesi sırasında yardımcı olacak, öğretmenin iş yükünü azaltacak bir sanal öğretici geliştirilmesi fikri, eğitim, psikoloji ve yapay zeka alanlarında yaklaşık otuz yıl öncesine dayanmaktadır. Zaman içerisinde, akıllı özel ders yazılımları geliştirilmiş, orta öğretim seviyesindeki öğrencilerde ve askeri eğitim ve benzetim sistemlerinde yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Eğitim teknolojileri konusunda da akıllı özel ders sistemleri (Intelligent Tutoring Systems – ITS) geliştirilmiş, fakat oldukça kısıtlı bir alanda

---

¹ Öğr. Gör., Ege Üniversitesi Tire Kutsan Meslek Yüksekokulu, doktem@hotmail.com

uygulanmıştır. Klasik Windows uygulamalarından web tabanlı ya da etmen tabanlı uygulamalara kadar farklı biçimlerde hazırlanmış akıllı özel ders yazılımları kullanılmaktadır. Bu çalışmada, pek çok farklı alanda yıllardır kullanılmakta olan akıllı özel ders sistemlerinin mesleki eğitimdeki yeri ve önemi tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mesleki Eğitim, Uzman Sistemler, Akıllı Özel Ders Sistemleri

1. GİRİŞ

Dünyadaki hızlı teknolojik değişimle birlikte, tüm alanlarda olduğu gibi eğitim teknolojilerinde de hızlı bir gelişim ve değişim yaşanmaktadır. Bilgiye erişim, medya araçları sayesinde çok kolaylaşmıştır. Bu sebeple, günlük hayatımızda bizlere sunulan ve teknolojinin getirdiği tüm kolaylıklardan eğitim öğretim alanlarında da faydalanmak artık bir zorunluluk haline gelmektedir. Bilgisayar bilimlerinin bir bölümü olan yapay zeka (Artificial Intelligence - AI), ve onun alt kollarından biri olan uzman sistemler, eğitimin kişiselleştirilebilmesi için faydalanılabilecek etkili araçlardır. Eğitim amaçlı kullanılacak uzman sistem yazılımlarının kullanıcıları, yanlarında bir öğretmen olmaksızın çalışmak istedikleri konu ya da ders hakkında bilgi sahibi olabilmeli, sınıf ortamının aksine, gerekli gördükleri kadar tekrar ya da diledikleri kadar alıştırmaya yapabilmelidirler.

Bu çalışmada uzman sistemlerin pek çok kullanım alanının yanı sıra eğitim alanında da kullanılabileceği vurgulanmakta, mesleki eğitimin her branşında öğrenciler için kişiselleştirilmiş eğitim planlarının uygulanması fikri üzerinde durulmaktadır.

2. UZMAN SİSTEMLER

Uzman sistemler, herhangi bir konuda bir uzmanın bilgi ve deneyimlerinin gerektiği durumlarda, o konunun uzmanı olan kişinin yerine geçebilmesi amacıyla tasarlanmış bilgisayar yazılımlarıdır. Bu yazılımların sadece uzman kişinin bilgi ve deneyimine sahip olması yeterli değildir; yazılımın bir miktar “zeki” olması da gerekmektedir. Dolayısıyla bilgisayar bilimlerinin bir kolu olan yapay zeka bilimi içerisinde yer alırlar.

Bir uzman sistemi kullanacak olan kişi çoğunlukla, yazılımın kullanıcı ara yüzü ile karşı karşıyadır. Buradan uzman sistemi kendi dilinde komutlar ve menüler gibi görsel bir takım öğeler kullanarak yönetebilir.

Tüm uzman sistemlerde temel olarak, Bilgi Tabanı (Knowledge base) ve Çıkarım Motoru (Inference engine) olmak üzere iki bölüm yer alır. Bilgi tabanı bölümünde, bir uzmanın bilmesi gereken tüm bilgi yer almalıdır. Bu bilgiler belirli bir kurallar dizisi halinde formüle edilerek bilgi tabanında saklanırlar. Ayrıca bu kitap bilgisinin yanında, konusunun uzmanı olan bir kişinin tecrübeleri, tahminleri ve hatta bazen içgüdüleri ile hareket ederek bir sonuca varabileceği de unutulmamalıdır. Bu tip bilgiye sezgisel (Heuristic) bilgi denir. Çıkarım motoru ise bir problemin çözümünde kullanılan temel mekanizmadır. Yazılım, sahip olduğu bilgi tabanı ve kendisine girilen verileri kullanarak bir sonuç üreteceği zaman tanımlı kuralları kullanarak çıkarımlar yapar (IF – THEN – ELSE kuralları). Bunun için bilgi tabanında tanımlanmış olan kuralları ve kullanıcının girdiği verileri bir arada değerlendirmesi gerekmektedir. Örneğin kullanıcı hava sıcaklığı verisi girdiyse kullanıcının verdiği sıcaklığın bilgi tabanında bir karşılığının olması gerekmektedir. Bu

sayede çıkarım motoru: “Eğer girilen sıcaklık 5-15 C aralığındaysa hava soğuk; 16-20 C aralığındaysa hava ılık” gibi çıkarımlar elde edebilmektedir.

Çıkarım motorunun ileri besleme (Forward chaining) ve geri besleme (Backward chaining) olmak üzere iki çalışma şekli bulunmaktadır. İleri beslemede sisteme girilen veri, bu veriyi değerlendirmeye uygun olan kuralları tetikler, kurallar sonucunda sisteme yeni veriler kaydedilebilir, bu şekilde başka yeni kurallar tetiklenebilir. Geri beslemede ise eldeki veriyi sonuç olarak üretecek kurallar aranır. Bu kuralların çalışabilmesi için de uygun koşulların bulunup bulunmadığı test edilir. Bu şekilde önceden elde edilmiş yeni verilerle karşılaştırılır ve mekanizma bu şekilde geriye doğru işler.

Uzman sistemin bu iki temel bölümü dışında yazılımın yardımcı diğer öğeleri kullanıcı ara yüzü (User Interface), açıklama alt sistemi (Explanation subsystem) ve bilgi elde etme alt sistemidir (knowledge acquisition subsystem). Kullanıcı ara yüzü yazılım ile kullanıcının iletişimini sağlayan, genellikle görsel öğeleri bulunan bölümdür. Açıklama alt sistemi sistemin yaptığı hareketleri ara adımlarda veya problemin çözümü aşamasında açıklayan bölümdür. Bilgi elde etme alt sistemi ise bilgi tabanının yaratılmasında kullanılan ve problemlerin çözümü için gerekli bilginin toplanmasını sağlayan bölümdür.

Uzman sistemlerin geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapan kişilere Bilgi mühendisi (Knowledge Engineer) adı verilmektedir. Yapay zekanın ve dolayısıyla bilgisayar bilimlerinin en fazla uygulama alanı olan bölümlerinden biri bilgi mühendisliğidir (Knowledge Engineering). Bilgi mühendisi, yapay zeka tekniklerini kullanarak bir yazılımı nasıl tasarlayacağını ve geliştireceğini bilen bilgisayar bilimcisidir. Bilgi mühendisinin herhangi bir alanda kullanılacak bir uzman sistemi geliştirebilmesi için, konuyla ilgili o alanda uzman olan bir kişiye yakın bilgi sahibi olması gereklidir.

Uzman sistemlerin geliştirilmesinde 1950’lerin sonlarında başlanmış ve o dönemin yapay zeka yazılımlarını geliştirmek için tasarlanmış olan LISP programlama dili kullanılmıştır. 1970’lerin başında ise Fransa’da geliştirilen PROLOG isimli bir programlama dili yapay zeka yazılımlarında kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde PROLOG’un görsel versiyonları ve C ve C++ gibi programlama dilleri de uzman sistemlerin geliştirilmesinde kullanılmaktadır.

3. UZMAN SİSTEMLERİN UYGULAMA ALANLARI

Uzman sistemlerin endüstriden tarıma, uzay çalışmalarından biyolojiye kadar geniş bir uygulama alanı yelpazesi bulunmaktadır. Bu uygulama alanları şu şekilde listelenebilir:

- **Tıp:** Tıp alanında birçok teşhis ve tahlil amaçlı uzman sistem kullanılmaktadır. Uzman sistemlerin en yaygın olarak kullanıldığı alandır.
- **Kimya:** Moleküllerin kütlelerinin analizi ve tanımlanması gibi işlerde kullanılan uzman sistemler mevcuttur.
- **Teşhis ve Sorun Giderme:** Bir sistemde oluşabilecek hataların kaynağını bulup çözüm önerileri üreten uzman sistem yazılımları geliştirilmektedir.
- **Planlama:** Karmaşık ve birden fazla kısıtlamaya bağlı bir işlemin planlanmasında uzman sistemlerden faydalanılır. Örneğin: Bir havaalanında uçuşların planlanması.
- **Karar verme (Decision making):** Finans ve sigortacılık alanlarında kritik kararların verilmesinde de uzman sistemler kullanılmaktadır.

- **Tarım:** Bir arazinin verimi, kullanılacak gübre miktarları, ilaçlama, sulama gibi konularda bir uzmanın yaptığı işi yapabilecek uzman sistem yazılımları bulunmaktadır.
- **Coğrafi Bilgi Sistemleri (Geographical Information Systems):** Üzerinde çalışma yapılacak bir arazinin grafik ara yüzleri kullanılarak incelenmesi için kullanılan uzman sistemler arazi üzerinde gerçekleştirilecek pek çok farklı iş için (arkeoloji, tarım, su kaynaklarının yönetimi) kullanılmaktadır.
- **Eğitim:** Uzman sistemlerin akıllı özel ders sistemleri olarak kullanıldığı bir uygulama alanıdır. Bireysel eğitim amaçlı kullanılırlar. Uzman sistemlerin tüm diğer uygulama alanları içinde en az çalışmanın yapıldığı alanlardan bir tanesidir.

4. AKILLI ÖZEL DERS SİSTEMLERİ (INTELLIGENT TUTORING SYSTEMS - ITS)

Akıllı özel ders sistemleri, uzman sistemlerin eğitim teknolojileri alanında kullanım alanı bulunduğu en önemli çalışmalardan birisidir. Klasik Windows uygulamalarından web tabanlı ya da etmen tabanlı uygulamalara kadar pek çok farklı biçimde hazırlanmış ITS, eğitim teknolojilerinde kullanılmaktadır (Woodin, 2001), (Vivacqua, Lieberman, 2000).

Eğitim-öğretim sistemi içerisindeki her öğrenciye bir öğretmen atanması mümkün değildir. Bir sınıftaki öğrencilerin yetenek, zeka ve problem çözme kabiliyetleri aynı düzeyde olamayacağı için, öğretmenin ortalama bir eğitim vermesi gerekmektedir. Ancak bu koşullarda her öğrencinin öğretmeninden alabileceği bilgi düzeyi farklı olacak ve belki de aslında başarılı olabilecek bazı öğrencilerin başarısız olduğu durumlar ile karşılaşılacaktır. Uzman sistemlerin eğitimde kullanımı bu noktada önem kazanmaktadır. Akıllı özel ders sistemlerinin kullanımıyla her öğrenci ile bire bir ilgilenilmesi sağlanacak, öğrencinin başarı durumu ile ilgili kayıtlar tutularak bilgi ve yetenek seviyesine göre eğitiminde ilerleme kaydedilmesi sağlanabilecektir. Böylece öğretmenlerin yükü kısmen de olsa hafifleyecek; öğrencinin eğitilmesi işinin büyük bölümünü uzman sistem yazılımları gerçekleştirirken, öğretmenler öğrencilerin bireysel sorunlarıyla tek tek ilgilenme fırsatı bulabilecektir.

Eğitim teknolojilerinin değişik alanlarında kullanılmakta olan uzman sistemler mevcuttur. Bunlardan en yaygın olanları Internet'in öğretilmesi kullanımı ile ilgilidir. Bunun dışında bilgisayar bilimlerinin çeşitli konularıyla ilgili akıllı özel ders sistemleri de bulunmaktadır. Bu konuda yapılmış en önemli çalışmalardan bir tanesi LISP programlama dilinin öğretilmesini sağlayan ITS olan ELM-ART'tır (Weber ve Brusilovski, 2001). Bu sistem ile LISP programlama dili, web tabanlı bir sistemle öğrencilere öğretilmekte, her öğrencinin hangi aşamada olduğu, bulunduğu seviyeye göre hangi örnekleri çözebileceği, hangi konunun arkasından hangi konuyu çalışması gerektiği öğrenciye yazılım tarafından takip ettirilmektedir.

Bir akıllı özel ders sisteminin temel dört bileşeni bulunmaktadır. Bunlar, alan modeli (domain model), öğrenci modeli (student model), öğretme modeli (teaching model) ve öğrenme ortamı ya da kullanıcı ara yüzüdür (learning environment or user interface). Kullanıcı ara yüzü kullanmaları ve arka plandaki sistemin oluşturulması gibi aşamalarında ITS ve uzman sistemlerin pek çok ortak noktası bulunmaktadır.

5. UZMAN SİSTEMLERLE MESLEKİ EĞİTİM

Ülkemizde verilen mesleki eğitimin pek çok alanında bilgisayar bilimlerinden yararlanılmaktadır. Meslek yüksekokullarında eğitimi verilen Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama bölümü özellikle uzman sistemlerin en yaygın olarak kullanıldığı alan haline getirilmelidir. Örneğin Markham (2001) tarafından yapılmış bir çalışmada bilgisayar programcılığı öğrencilerine bilgisayar programcılığının temel taşlarından olan veri yapılarını öğreten bir akıllı özel ders sistemi geliştirilmiştir. Martincic ve Metzler (2005) tarafından bilgisayar mühendisliği öğrencilerinin temel yapay zeka derslerinin yürütülmesi için geliştirilmiş bir uygulamada yapay zeka dersi kapsamında yazılım geliştirmede öğrencilere kolaylık sağlayacak bir yazılım ortamı tanıtılmaktadır. Bu tip yazılımlar ile öğrenciler bilgisayar programcılığının esaslarını öğrenirken bol bol uygulama yapma imkanı da bulmaktadırlar.

Bir uzman sistem ile öğrencinin etkileşimi sırasında, sisteme öğrenci ile ilgili pek çok bilgi girilmektedir. Öğrencinin dersteki bilgi seviyesi, yatkın olduğu öğrenme teknikleri, bir konuyu anlama hızı ya da ne kadar örnek yapmaya ihtiyacı olduğu gibi bilgiler sisteme girildiğinde, her öğrenciye kendi özelliklerine uygun bir müfredat hazırlamak mümkün olmaktadır. Meslek yüksekokullarında verilen eğitimin esas amacı öğrencileri bilgi sahibi oldukları alanlarda çalışmak üzere iş hayatına hazırlamak ve üretime katkıda bulunmalarını sağlamak olduğuna göre mesleki eğitim programları yapılırken öğrencinin sistematik öğrenmeden bireysel öğrenmeye doğru yönlendirilmesi bireysel başarıyı arttırmada önemli rol oynayacaktır.

6. SONUÇLAR

Günlük hayatın büyük bölümünde, iletişimden sanata, müzikten kültürel faaliyetlere kadar teknolojik gelişmelerden yoğun biçimde faydalanılmaktadır. Bu sebeple, teknolojinin getirilerini, kişisel gelişimin en önemli bölümünü oluşturan eğitimde de yaygın olarak kullanabilmek gerekmektedir. Klasik sistemde bir öğretmenin bir sınıftaki tüm öğrencilerle yeteri kadar ilgilenebilmesi mümkün olmadığı için, öğrencilerin zorlandığı derslerde hem öğretmene hem de öğrenciye yardımcı olacak bir takım yeniliklerin getirilmesi zorunluluktur.

Akıllı özel ders sistemleri bu bağlamda, eğitimin kişiselleştirilebilmesi için gerekli ortamı sağlayabilecek araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yazılımlar, sayısal derslerin yanı sıra, sözel derslerde de kullanılabilirler. Özellikle yabancı dil eğitiminde, her öğrencinin sınıftaki diğer öğrencilerden bağımsız olarak ilerlemesini sağlaması açısından yaygın olarak kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Markham H.C. (2001), "An Internet-Based Expert System for Teaching Introductory Data Structures", *Journal of Computing in Small Colleges*, 155-165.
- Martincic C.J. ve Metzler D.P. (2005), "An Expert System Development Environment for Introductory Artificial Intelligence Course Projects", *Consortium for Computing Sciences in Colleges*, 15-26.

- Mathews M. ve Mitrovic A. (2007), “The Effect of Problem Templates on Learning in Intelligent Tutoring Systems”, The 13th International Conference on Artificial Intelligence in Education, Los Angeles, USA.
- D.E. Woodin, “Design and Implementation of GungaWeb: An Application of Classical Expert System Technology to the Production of Web-based Commercial Systems”, 8. Uluslararası Yapay Zeka ve Hukuk Konferansı Bildiriler Kitapçığı, 2001, s: 104 – 108.
- A. Vivacqua ve H. Lieberman, “Agents to Assist in Finding Help”, 18. Bilgisayar Sistemlerinde İnsan Faktörü (SIGCHI) Konferansı Bildiriler Kitapçığı, 2000, s: 65 – 72.
- G. Weber ve P. Brusilovsky, “ELM-ART: An Adaptive Versatile System for Web-Based Instruction”, International Journal of Artificial Intelligence in Education, 2001, s:351-384

MESLEK YUKSEKOKULLARI TEKNİK EĞİTİMİNDE KÜRESEL EĞİLİMLER VE TÜRKİYE

GLOBAL TRENDS IN VOCATIONAL HIGH SCHOOL TECHNICAL EDUCATION AND TURKEY

Dr. Huseyin ERSOY¹

ABSTRACT

One of the most important factors to compete and sustaining our existence in the world is to get educated such that to cope with the challenges of era and is to have the abilities predicting what will be needed in the future for competition.

İn this study i have studied most of the world's developed country's education systems and the new developments on vocational high school tecnical education in these contries. Also i have studied Turkey's position on vocational higher education and industry's needs and their eceptations. I have got a survey trough industrial organisations, lecturers and students. The findings have sorted out and compared together and i have come up with some suggestions to narrow the gaps between industry and students (education instutions).

Key words: industrial education, competition, new trends and developments in vocational higher education.

ÖZET

Gelişen dünyamızda rekabet edebilmenin ve varlığını sürdürmenin en önemli unsurlarından birisi de çağın gereklerine uygun bir şekilde eğitim almak ve geleceği öngörerek gelecekte lazım olacak bilgilere önceden sahip olmaktır.

Bu çalışmada rekabet açısından dünyadaki meslek yüksekokullarındaki teknik eğitim sistemleri, yeni gelişmeler ve yeni eğilimler araştırılmıştır. Ayrıca Türkiye'deki meslek yüksekokullarındaki teknik eğitim araştırılarak dünya'daki bulgularla karşılaştırılmış ve eksiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Sanayinin ihtiyaçları, okulların eğitim, öğretim kadroları, araç gereç ve müfredatları ve öğrencilerin eğitim durumları ile seviyeleri incelenmiş ve eksiklikler tespit edilerek öneriler geliştirilmiştir. Çalışma sırasında sanayicilerle, öğrencilerle ve öğretim elemanları ile ayrı ayrı anket çalışması yapılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulardan küresel eğilimler ile Türkiye arasındaki uyumsuzluklar araştırılmış ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: endüstriyel eğitim, rekabet, meslek yüksekokullarındaki eğitimde yeni eğilimler ve yeni gelişmeler.

---

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi Ersoyh2001@gmail.com

1. GİRİŞ

Gelişen ve değişen dünya’da varlığını sürdürmenin temel koşulu her alanda rakipleriyle rekabet edebilmektir. İşletmeler açısından bakıldığında işletme içi ve işletme dışı çevre faktörlerinin işletme tarafından rekabet edebilecek konumda tutulması rekabet için zorunluluk teşkil etmektedir.

İşletme içi faktörlerin büyük çoğunluğunun ve hatta hepsinin kontrolü işletme yönetiminin kontrolü altında olmasına karşın, işletme dışı faktörlerin kontrolü işletme yetkisi ve kontrolü dışındadır. İşletme bu faktörlerin ancak çok az bir kısmına müdahale edebilmektedir. Bu faktörlerin başında da eğitilmiş insan gücü gelmektedir. Devletler rekabeti koruyabilmek için işletmelerin ihtiyacı olan eğitilmiş insan gücünü sağlamalıdır. Bazı büyük işletmeler kendi insan gücünü kendi açtıkları teknik okullarda kendisi sağlama yolunu tercih etmektedirler.

Eğitim, tarih boyunca uluslara ve bireylere her zaman üstünlük sağlamıştır. Her alanda eğitimin günün koşullarına ve gereksinimlerine uygun olması gerekmektedir. Bu noktada ne ve nasıl öğretilecek sorularının cevaplandırılması gerekmektedir.

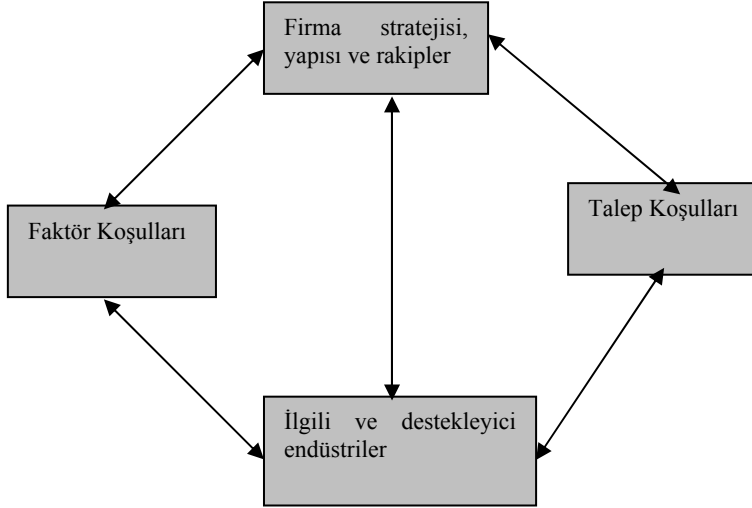
Nasıl öğretilecek sorusunun cevabı eğitim psikolojisi, eğitim metodolojisi, eğitim sosyolojisi ve eğitim teknikleri v.b. konusunun kapsamında olmakla birlikte, bizim burada araştırdığımız kısım ise asıl olarak ne öğretilcek sorusunun cevabını bulmaktır. Ancak nasıl öğretilcek konusu da ilgi alanımız içindedir. Ne öğretilcek konusu dünyada ve Türkiye’de neyin öğretilmekte olduğu, bu verilen eğitimin çağın ve ülkenin gereklerine ve gerçeklerine uygun olup olmadığının araştırılmasıdır. Şurası bir gerçek ki, çağdaş eğitim bu iki sorunun birlikte cevaplandırılması sonucunda sağlanabilecektir. Bu araştırma sırasında yüksekokullarımızın, öğrencilerimizin ve sanayicilerin görüşleri alınarak değerlendirme yapılmıştır.

2. EĞİTİM VE REKABET

Eğitim ile rekabet arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Dünyada eğitim seviyesi yüksek olan ülkeler aynı zamanda gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkeler rekabet gücü açısından da avantajlı ülkelerdir. Dünya rekabet endeksine baktığımızda rekabet gücü yüksek olan ülkelerin aynı zamanda gelişmiş ülkeler olduklarını görmekteyiz. Eğitim seviyesi yüksek olan ülkeler aynı zamanda iş gücü verimliliği de yüksek olan ülkelerdir.

Porter ulusal rekabet avantajı elmas’ında faktör koşullarından bahsederken bu koşulların ülkenin rekabet yeteneğini belirlediğini ifade etmekte ve bu koşulların içinde üretim faktörlerinden birini teşkil eden işgücünü de göstermektedir. Porter iş gücünün (emek) eğitim seviyesini de faktör koşulları kapsamında değerlendirmektedir (Griffin ve Pustay 2001, 137). “Ülkelerin belli bir endüstride rakabet edebilmesi için yetişmiş eleman gücü ve alt yapı gibi üretim faktörlerindeki pozisyonları” (Porter 1990, 71) faktör koşullarıdır.

Porter Ulusal Avantaj Determinantı’nda dört adet koşuldan bahsetmektedir. Bunlar: faktör koşulları, talep koşulları, ilgili ve destekleyici endüstriler ve firma stratejisi, yapısı ve rakipleridir. Porter bu koşulları aşağıdaki şekilde göstermiştir:

Şekil 1 Michael Porter'in Ulusal Rekabet Avantajı Determinantları

Kaynak: Michael Porter, "The Competitive Advantage of Nations", 1990, s:72

Dünya Ekonomik Forumu başkanı Klaus Schwab ile Harvard Üniversitesi'nden Michael Porter'in ko-direktörlüğünde hazırlanan "Küresel Rekabet Gücü Endeksi 2009" raporunda ülkelerin rekabet gücü oluşturmaları 12 temel direk üzerine oturtulmuştur. Bu 12 temel direğin ikisi eğitime ayrılmış olmakla birlikte, eğitim ile ilintili temel direk sayıları da eklenince dolaylı-dolaysız konu sayısı 6-7'yi bulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında rekabet için eğitimin ne kadar önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Teknoloji, bunun sonucu olarak ülkeler, geliştikçe endüstrinin gereksinimleri de değişmektedir. Ülkeler ekonomik ve gelişmişlik açısından factor-driven (faktör yönlendirmeli) ekonomilerden verim yönlendirmeli (efficiency-driven) ekonomilere ve son olarak da yenilik yönlendirmeli (innovation-driven) ekonomiye geçmektedir. Eğitimler de bu geçişlere paralel olarak değişmektedir. Bizim de ülke olarak bu değişime uyum sağlamamız gerekmektedir.

Eğitim dili de rekabette büyük etki yapmaktadır. Ekonomik açıdan gelişmiş olan ülkelerin dilleri de dünya çapında çok konuşulan diller olmaktadır. Dünyada yapılan araştırmaların ve yayınların büyük çoğunluğu İngilizce dilinde yapılmaktadır. "dünyanın elektronik ortamda saklanan bilgilerinin %80'i İngilizcedir" Spring (1998).

Eğitim ülkelerin yenilikçi kapasitesini de doğrudan etkilemektedir. Ulusal Yenilikçilik Kapasitesi adlı çalışmada Porter ve arkadaşları eğitim seviyesi yüksek olan ülkelerde yenilikçi faaliyetlerin de yüksek olduğunu belirtmektedir. Kişi başına uluslar arası patent sayısının ABD ve İsviçrede diğer OECD ülkelerinin hepsinden yüksek olduğunu belirtmektedirler (Porter, Stern ve Furman, 2000; 6). Yenilikçilik kapasitesi bir ekonominin genel olarak yetişmiş, eğitilmiş iş gücü ve teknolojik açıdan gelişmişliği ile kamu ve özel sektörün yatırım ve politika seçeneklerinin birleşimidir (Porter, Stern ve Furman, 2000; 10). World Economic Report 2008'de ülkelerin yenilikçi kapasiteleri araştırmasında gelişmiş batı ülkeleri üst sıraları almışlardır. Aşağıdaki tabloda bu listede yer alan bazı ülkeler ve sıraları görülmektedir. Ortalama değer 3.4 olduğu listede Türkiye 3.3 ile ortalamanın hemen altında kalmakla birlikte ortalamaya yakın bir değer elde etmiştir.

Tablo:1 Bazı Ülkelerin Yenilikçi Kapasiteleri

Sıra	Ülke Adı	Puanı
1	Almanya	6.0
2	Japonya	5.9
3	İsviçre	5.9
4	İsveç	5.8
5	Finlandiya	5.6
6	ABD	5.5
7	Danimarka	5.5
8	Fransa	5.4
9	G. Kore	5.3
10	İsrail	5.2
55	Türkiye	3.3
----	Ortalama	3.4

*Kaynak: World Ekonomik Forum
The Global Competitiveness Report 2008-200, s:486*

3.TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DA MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

Mesleki ve teknik eğitim dünyada yüzyıllar boyu devam ede gelen ve sürekli değişim gösteren bir süreç olmuştur. Dünyada ABD'de kolonyal çağlarda insanların ABD'deki işletmelerin gereksinimlerine göre eğitilmesiyle başlamış ve daha sonra iç savaşın ardından gene kölelerin büyük oranda bu sisteme dahil edilmesiyle genişlemiştir. ABD tarihindeki ilk mesleki eğitim yasası Massachusetts kolonisi Old Deluder Satan Act (Gordon, 1) olarak bilinmektedir. İlk mesleki eğitim koleji de ABD'de 2 temmuz 1862 yılında kongrenin First Morill Act. yasası ile teknik ve mesleki eğitim verecek kolejlere yer tahsis edilmesini onaylayan kararı ile de resmen mesleki ve teknik eğitim yasalaşmıştır. O tarihten bugüne mesleki ve teknik eğitim sürekli gelişmiş ve işverenler, eğitimciler ve politikacılar arasında mesleki ve teknik eğitim konusunda tartışmalar da devam edip gelmiştir.

Türkiye'de meslek yüksekokullarında 2005-06 eğitim döneminde 441.074 öğrenci okumakta, 175.931 yeni kayıt yapılmışken 81.866 mezun verilmiştir. Üniversite eğitimi gören öğrencilerin yaklaşık %31'i meslek yüksekokullarında öğrenim görmektedir. Bu oran sadece (örgün Öğretim olarak) İsviçre, Japonya, ABD, Yunanistan gibi ülkelerin altında bir oran olmakla birlikte dünya ortalamasının üstündedir. Dünya ortalaması %28'dir (Eşme, 2007)

Avrupa Birliği mesleki ve teknik eğitim konusunda eğitimin kilit rol oynadığının bilincinde olarak, "her üye ülkeyi kendi sosyo-ekonomik yapısına uygun modelleri uygulamakta serbest bırakmasına karşın, ulusal sistemler içinde yer alması gereken göstergeler ve hedefler belirlemiştir" (Özsoy, 2007, 118). Ancak birliğin temel yaklaşımı her ülkenin kendi politikalarını birliğin temel ilkeleri ile kesişmeyecek şekilde düzenlemeleri şeklindedir.

Bu strateji ile ilgili olarak AB üyesi ülkeler kendi sistemlerini kurmuşlardır. Almanya, Fransa ve İngiltere gibi birkaç ülkenin eğitim sistemlerine baktığımızda zorunlu eğitim sürelerinin 6-18 yaşları arasında kapsadığını ve ilk okuldan sonra teknik orta öğretim okullarına yönelindiğini görmekteyiz.zorunlu eğitimi bitiren öğrencilerin dual (ikili) eğitim sisteme geçmektedirler. Bu sürenin yaklaşık %70'i endüstride kalan %30'u da okulda geçmektedir.

Avrupa Birliğinde mesleki ve teknik eğitimi bazı kuruluşlar yönlendirmektedir. Aynı stratejide farklı görevler üstlenen bu kuruluşlar kısaca şunlardır: Avrupa Eğitim Vakfı (European Training Foundation-ETF), Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (The European Centre for the Development of Vocational Training, CEDEFOP). Ayrıca Avrupa Birliğinin mesleki ve teknik eğitim ile ilgili büyük ölçekli programları da bulunmaktadır. Bunların en önemlileri; Petra programı, Comett programı, Leonardo Da Vinci programı, Force programı ve Eurotecnet programıdır (Özsoy, 2007, 122-136).

Amerika Birleşik Devletlerinde eğitim ağırlıklı olarak devlet tarafından yürütülmektedir. Eğitim bütçeleri federal, eyalet ve yerel bütçelerden olmak üzere üç kaynaktan sağlanmaktadır. Zorunlu eğitim eyaletten eyalete değişim göstermekle birlikte 5 ila 8 yaşlarında başlayıp, 14 ila 18 yaşlarında bitmektedir. Ancak son zamanlarda daha çok eyalet 18 yaşına kadar eğitimi zorunlu kılmaktadır. mesleki ve teknik eğitim genel olarak 12. sınıftan sonra başlamaktadır.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim ilköğretimden sonra meslek liseleri, anadolu meslek liseleri, teknik liseler, anadolu teknik liseleri ve çıraklık eğitimi kanalıyla başlamaktadır. Lise eğitimi bitiren öğrenciler 2 yıllık ön lisans ya da 4 yıllık lisans eğitimlerine giderek yüksek öğretime devam etmektedirler. 2 yıllık yüksekokullara giden öğrenciler ön lisans eğitimlerini 4 yıllık fakültelere gidenler ise lisans eğitimlerini tamamlamaktadırlar.

Mesleki ve teknik eğitimin tanımı;"bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğingerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, kişisel, sosyal ve ekonomik yönleriyle dengeli bir biçimde geliştirme sürecidir" Özsoy (2007,106).Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim lise seviyesinde başlamaktadır. Kız meslek, kız anadolu meslek ve kız teknik liseleri, endüstri meslek, anadolu endüstri meslek ve teknik liseleri 4 yıllık eğitimlerle ilk mesleki ve teknik eğitimi vermektedir.

Birleşmiş Milletlerin 18 aralık 2008 tarihinde yayınladığı 2006 yılını kapsayan son insani gelişim raporunda verilen 2008 yılı eğitim endeksinde ise ilk sıralarda sırasıyla Avustralya, Danimarka, Finlandiya, Yeni Zellanda, Kanada ve Norveç yer alırken Türkiye 176 ülke arasında104. sırada yer almıştır (UNDP 2009, 230).

Eğitimin çağdaş çizgiyi yakalayabilmesinde bürokrasinin ağırlığının fazla olması değişimi geciktirici etki yapmaktadır. Bunu önlemek için bürokratik işlemlerin azaltılması devletin daha az müdahil olması ve yetkilerin desentralize edilmesi gerekmektedir. Üniversiteler teknik eğitim dahil olmak üzere eğitimi regüle etmede ve değişikliklere zamanında uyum sağlamada yeteri kadar özerktirler. Ancak öğretim elemanlarının yetiştirilmesi ve günün koşullarına göre kendilerini geliştirmeleri daha uzun zaman almaktadır.OECD tarafından yapılan PISA 2004 araştırmasında dört kategoride sınıflandırma yapılmış ve bu kategorilerden 3 tanesinde ilk 6 dereceyi alan ülkeler aşağıda görülmektedir.

Tablo 2 OECD Araştırmasına göre Ülkelerin Eğitimdeki Sıralamaları

Sıra	Matematik	Bilim	Problem Çözme
1	Hong kong	Finlandiya Japonya	Güney Kore
2	Finlandiya	Hong Kong	Finlandiya
3	Güney Kore	Güney Kore	Hong kong
4	Hollanda	Liechtentein	Japonya
5	Liechtentein	Avustralya	Yeni Zellanda
6	Japonya	Macau	Macau

Kaynak: Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003 (OECD, 2004)

İşletmelerin ihtiyacı olan iş gücü gerek duyulduğu anda tüm gereksinimleri karşılayacak donanımda hazır durumda olmalıdır. Aynı zamanda verilen eğitimin rekabet gücünü de artırıcı yönde olması gerekmektedir. Bu konuda işletmeler ile işbirliğine gidilmeli ve işletmelerin de bu konuya katkıları sağlanmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki firmalar bu konuda daha bilinçli olmaları ve eğitime yatırım yapmalarına karşın gene de oran çok düşük kalmaktadır. Amerikan Eğitim ve Geliştirme derneğinin 1990 yılında yaptığı bir araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Amerikan firmalarının ücretlerin ortalama olarak %1.4'üne tekabül eden eğitim yatırımları iş gücünün sadece %10'una ulaşabilmiştir.
- Bugün uygulanmakta olan K-12 sistemi 200'li yıllarda çalışacak olan bir çok insan için yetersiz hale gelecektir.
- 2000'li yıllarda çalışacak olan iş gücünün %90'ı 1990'lı yıllarda çalışanlardan oluşacaktır.
- 2000'li yıllarda ülkenin ekonomik gereksinimlerine uygun çok az sayıda eğitilmiş ve bilgili insan gücü kalacaktır.(Holton and Trott, 1996,1)

Bugün eğitilen insanların ekonomik ve teknolojik ihtiyaçlar doğrultusunda 5-10 yıl içinde tekrar eğitilmeleri ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Eğitimde engelliler için de yer açılmalı ve onlar da yeteneklerine uygun eğitim donanımları ile donatılmalıdır.

Dünyadaki eğilimlerin ülkemize de yansması uzun zaman almayacaktır. Eğitimde kazandırılan bilgi ve becerilerin ekonominin gerekleri ile uyumlu olması ve bilgi-beceri uyumsuzluğundan kaçınılması gerekmekte, gereksiz bilgi ve beceri kazandırma yoluyla hem ekonomik hem de insan kaynaklarının israf edilmemesi gerekmektedir. Özel amaçlı bilgi ve becerinin mesleğe ve işe en uygun şekilde eğitim verecek şekilde yapılması amaçlanmalıdır.

CEDEFOP tarafından yapılan bir araştırmada, 1996-2006 aralığı ile 2006-2020 aralığındaki öngörümlemede sektörel bazda iş gücü gereksinimlerinin değişimi ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmaya göre genel olarak endüstride iş gücüne gereksinim artarken, utility işletmelerinde ve ana sektörlerde (hammadde üretimi) iş gücü talebinin azalacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde de bu sonuçlara uygun bir eğilim gözlenmesi olasıdır. Bu nedenle bu tahminler doğrultusunda teknik eğitimin yönlendirilmesi gerekmektedir.

Yine CEDEFOP tarafından yapılan bir çalışmada düşük seviyede kalifiye iş gücü talebinin 2006-2020 aralığında 9.7 milyon olacağı ancak genişleme talebinin 12ç4 milyon azalacağı öngörülürken, orta seviyede kalifiye iş gücüne talep ise 41.5 milyon yenileme yönünde olurken genişleme talebi 13.1 milyon olacaktır. Yüksek seviyede kalifiye iş gücüne yenileme talebi 21.4 milyon genişleme talebi 19.6 milyon artacaktır (Cedefop, 2009, 25). Burada talebin kalifiye iş gücüne doğru kaydığı gözlenmektedir.

4. UYGULAMA

Uygulamada meslek yüksekokulu öğrencilerine 11 sorudan oluşan bir anket çalışması uygulanmış ve öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir. Öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada ankete katılan öğrencilerin yüzde 41.5'i kendilerine okulda verilen eğitimin genel olarak yeterli olduğuna inanırken yüzde 58.5'i ise yetersiz olduğunu düşünmektedir. Meslek yüksekokullarında verilen uygulamalı eğitimi öğrencilerin yüzde 13.2'si yeterli görürken yüzde 39.6'sı yetersiz, yüzde 37.7'si orta düzeyde, yüzde 9.4'ü ise alt düzeyde değerlendirmektedir. Teorik eğitimin yeterliliğini ise ankete katılan öğrencilerin 15.1' yeterli, yüzde 22.6'sı yetersiz, yüzde 52.8'i orta düzeyde ve yüzde 9.4'ü alt düzeyde değerlendirmektedir.

Buradan meslek yüksekokullarındaki eğitimin daha çok teorik eğitim olduğu uygulamalı eğitimin düşük düzeyde kaldığı anlaşılmaktadır. Endüstriye ara eleman yetiştirmek üzere kurulan meslek yüksekokullarında uygulamalı eğitimin istenen seviyelere ulaşamadığı görülmektedir.

Ankete katılan yüksekokul öğrencilerinin yüzde 9.4'ü eğitimin yetersizliğinin nedeni olarak öğretim elemanı azlığını, yüzde 24.5'i öğretim elemanlarının yetersizliğini, yüzde 35.8'i öğrencilerin seviyelerinin düşüklüğünü ve yüzde 30.2'si de uygulama atölyelerinin eksikliğini görmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin yüzde 7.5'i halen endüstride meslekleri ile ilgili bir firmada daimi statüde çalıştıklarını, yüzde 47.2 zaman zaman çalıştıklarını, yüzde 45.3'ü ise hiç çalışmadıklarını belirtmektedirler. Bu sonuca hem okuyup hem çalışan öğrenci sayısı zaman zaman çalışanlarla birlikte yüzde 55'i bulmaktadır. Bu çalışan öğrencilerin çoğunluğunu ikinci öğretim öğrencileri oluşturmaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin %60.4'ü işletmelerdeki teknolojik cihazların üniversitedekilerden daha üstün olduğunu, %9.4'ü aynı olduğunu ve %5.7'si üniversitedekilerin daha üstün olduğunu belirtirken %24.5'i kararsız kalmaktadır.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu okulda verilen eğitimin iş hayatına uyumlu olmadığını, iş hayatı ile okulda verilen eğitim arasındaki eksikliğin okuldan kaynaklandığını inanmaktadır. Aşağıdaki tablolarda okulda verilen eğitimin öğrencileri iş hayatının gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığı ve eksikliğin nereden kaynaklandığı konusundaki sorulara verdikleri cevaplar görülmektedir.

Tablo:2 Okulda verilen eğitim sizi iş hayatının gerekleri doğrultusunda hazırlıyor mu?

Evet hazırlıyor	%18,9
Çok az hazırlıyor	%47,2
Hiç hazırlamıyor	%28,3
Fikrim yok	%5,7

Tablo:3 Size göre eksiklik nereden kaynaklanıyor?

Universitelerden	%39,6
İşletmelerden	%15,1
Yasal nedenlerden	%28,3
Fikrim yok	%17,0

Endüstriyel uygulamada firma yöneticilerine/yetkililerine 4 soruluk bir anket hazırlanmış ve kendilerinden içtenlikle bu soruları cevaplamaları istenmiştir. İşletme yetkilileri ve/veya yöneticilerinin sorulara verdikleri cevapların dağılımı ve değerlendirmesi şu şekildedir: üniversitelerle iş birliği yapıp yapmadıkları konusundaki soruya işletmelerin yüzde 19.8'i hiç işbirliği yapmadıkları, yüzde 31.7'si ara sıra iş birliği yaptıkları, yüzde 18.8'i sık sık ve yüzde 29.7'si de daha önce yaptıkları ancak şu anda iş birliği yapmayı bıraktıkları şeklinde cevaplamışlardır. İşletmeler, meslek yüksekokullarında verilen eğitimin yeterli olup olmadığı konusundaki soruya, yüzde 72.3'ü çok yetersiz, yüzde 16.8'i yetersiz ve kalan yüzde 10.9'u da yeterli ya da az yeterli düzeye yakın şekilde cevap vermişlerdir.

Üniversiteler ile işletmeler arasında iş birliği yapılamamasının nedeni olarak işletmelerin %15.8'i üniversiteleri görürken %44.6'sı işletmeleri, yüzde 8.9'u her iki tarafı görürken %30.7 gibi büyük bir kısmı da kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Öğretim elemanları ile yapılan çalışmada ise öğretim elemanlarına 6 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Bu sorulara öğretim elemanlarının verdikleri yanıtlar ise meselenin üniversite açısından görünüşünü ortaya koymaktadır.

Öğretim elemanlarının %43.4'ü bir yabancı dili iyi derecede bildiğini, %26.6'sı orta derecede, %18.7'si alt düzeyde bildiğini ifade ederken %11.3'ü hiç bilmediğini ya da çok az bildiğini ifade etmiştir.

Öğretim elemanlarının %78.3'ü kariyer yaptıklarını ya da yapmakta olduklarını ifade ederken, %92.9'u gibi büyük bir oranı da teknolojik yenilikleri takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Öğretim elemanları işletmeler ile ilişkilerinin olup olmadığı şeklindeki soruya ise %17.1'i işletmeler ile sık sık ilişkide olduklarını, %32.8'i ara sıra ilişkiye girdiklerini ve kalan %50.1'i ise ya hiç ya da çok nadir işletmelerle ilişkiye geçtiklerini belirtmişlerdir.

Öğretim elemanları işletmeler ile ilişkiye geçmemenin nedeni olarak kariyer çalışmalarını, yasal sınırlamaları ve yöneticilerin tutumunu görürken, büyük bir kısmı da işletmelerin tutumunu engel olarak görmektedirler (oranlar sırasıyla %14.7, %17.3, %28.9 ve %39.1).

Öğrencilerin seviyeleri, anlatılanları kavrama ve uygulama becerileri konusundaki soruya öğretim elemanlarının %87.4'ü öğrencilerin çok yetersiz olduklarını ve anlatılanları anlamadıklarını ve anlatmak istediklerini tam olarak anlatamadıklarını ifade etmişlerdir.

Yapılan uygulamada üç açıdan bakıldığında öğrencilerin büyük bölümü okulda verilen eğitimin yetersiz olduğunu (%58.5) düşmekte ve bu yetersizliğin nedeni olarak öğretim elemanlarını ve öğrencileri görmektedirler. Ancak öğretim elemanları açısından bakılınca yetersizliğin nedeni öğrenciler olduğu anlaşılmaktadır (%98.3). İşletmelerin %72.3'ü meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin çok yetersiz olduğunu belirtmektedirler.

İşletmeler ile üniversiteler arasında işbirliği yapılamamasının nedeni olarak işletmelerin %15.(i üniversiteleri, %44.6'sı ise işletmeleri görürken öğretim elemanları idarecilerini tutumu ile işletmelerin tutumunu engel olarak görmektedirler.

Mesleki eğitim ile işletmelere eleman sağlayacak eğitimin temel unsuru olan öğretim elemanlarının endüstriyel tecrübesinin azlığı, öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının çokluğu, ki bu sayı 2005-2006 öğretim yılı için Türkiye'de 66 Almanya'da 5 Japonya'da 9 ve ABD'nde 21(Eşme, 2007,), uygulama saat oranlarının düşüklüğü (%29-32 arası) (Eşme,2007, 21), başarısı düşük öğrencilerin meslek yüksekokullarına alınması v.b. olumsuzluklar mesleki ve teknik eğitimin istenen düzeye gelmesine engel teşkil etmektedir.

Elde edilen sonuçların değerlendirilmesi sonucunda mesleki ve teknik eğitimde beklentilerin sağlanması için yeni eğilimlerin takip edilmesi ve uygulamaya konulmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yeni eğilimler dünyadaki başarılı uygulamalara paralel olarak yürütülmeli ve ülkemiz koşullarına uyarlanmalıdır. Bunun için önce dünyada başarılı olan eğilimler gözden geçirilmeli ve işletme yöneticileri ve/veya sahiplerinin talepleri doğrultusunda yöntemler geliştirilmelidir.

Coşkunöz Eğitim Vakfının aralık 2006 tarihinde yaptığı bir araştırmada işletmelerin eleman alımında tercih ettikleri becerilerin başında %17.86 ile mesleki beceri, %15.54 ile Öğrenim düzeyi, %15 ile iş deneyimi gelirken sertifika ve mezuniyet not ortalamasının %5-6 düzeyi ile en son tercih edilen yetkinlik olduğu görülmektedir (Eşme, 2007). İş dünyasına kazandırılan yeni mezun elemanların işletmelerin gereksinimlerini karşılamada en üst düzeyde olması gerekmektedir. Mesleki eğitimde ABD'nde 1982-1994 yılları arasında keskin düşüşler yaşanmasının nedeni olarak başta mezun olan gençlerin donanımlarının işletmelerin gereksinimlerini karşılamaması, müfredatın uyumsuzluğu, yeteneksiz öğrencileri hedef alması v.b. nedenler gösterilmiştir (Lynch, 2000, 2).

Mesleki ve teknik eğitimde insan kaynaklarının büyük önemi bulunmaktadır. Eğer ülkeler insan kaynaklarını çağın gerekleri doğrultusunda eğitip geliştiremezlerse rekabet güçlerini kaybedeceklerdir. Ülkemizdeki mesleki ve teknik eğitimi düzeltmezsek bizim için de durum kritik görünmektedir. "İnsan Kaynakları Geliştirme'de eğer kayda değer ilerleme kaydedemezse Türkiye büyük bir fırsatı kaçırmış olacaktır" (sultana, 2008, 55).

İşletmeler ile üniversiteler arasındaki kopukluğun sebepleri olarak her grup genel olarak karşı tarafı haksız görse de işletmeleri işbirliğine ikna etme yükümlülüğü vicdani olarak üniversitelerimize düşmektedir. Üniversitelerimizde mevcut bulunan okul sanayi işbirliği koordinatörlüklerinin beklenen etkiyi sağlayamadığı görülmektedir. Bu birimlere daha aktif ve fonksiyonel bir özellik kazandırılması gerekmektedir.

Türkiye'deki mevcut iş gücünün %60 gibi bir oranı ilköğretim mezunu ya da ilköğretimi terketmiş kişilerden oluşmaktadır ki bu Avrupa Birliği ve aday ülkeler içinde eğitim seviyesi olarak en düşük değerdir (Sultana, 2008, 55). Bu oranın düşürülmesi eğitim seviyesinin yükseltilmesi gerekir ki mesleki eğitim başarılı biçimde verilebilsin. Türkiye ekonomisinin yaklaşık %60 ila 77'si küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmakta ve bunların yaklaşık %95'ten fazlası da 10 veya daha az sayıda eleman çalıştırmaktadır. Bu da uygun teknolojinin kullanılmaması ve yetişkin eleman çalıştırılmamasından kaynaklanan düşük verimliliğin bir sonucudur (Sultana, 2008, 56). Bu durumda işletmelerin de yeni eğilimler hakkında bilgilendirilmesi, çağdaş teknoloji ile donatılması ve rekabet edebilmesi için mesleki ve teknik eğitim almış elemanlarla çalışmanın maliyetleri karşısında sağladıkları vanatajların öneminin anlatılması gerekmektedir.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimde ülke genelinde bir standart ve belgelendirme sınavı bulunmamakta (Corradini, 2006, 3) ve mesleki eğitimi bitiren gençler arasında bilgi seviyesi bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle bir akreditasyon sınavı yapılmasında ya da başka bir şekilde akreditasyon yapılmasında fayda görülmektedir.

5. SONUÇLAR

ABD ve AB başta olmak üzere yeni yüzyılda teknik ve mesleki eğitim yeni bir döneme girmektedir. Okul ağırlıklı geleneksel eğitim modelinin özellikle mühendislik eğitimi almayacak (ön lisans eğitimi alacak) olan gençler için, değişmesi gerektiği yönünde artan bir düşünce oluşmaktadır (Dagett, 5). Farklı demografik özelliklere sahip kişilerin, engellilerin ve farklı cinslerin iş gücüne verimli, üretken ve başarılı bir rol üstlenecek şekilde eğitilmeleri de büyük önem taşımaktadır. Dünyada da bu konuda endişeler bulunmaktadır. Gençliğin küresel ekonomide işlev görecektir şekilde yetiştirilmesi konusunda baskılar vardır (Dagett, 5).

Son yapılan araştırmalar işyeri tabanlı eğitimin öğrencinin başarısında, motivasyonunda ve eğitiminin sürekliliğinde olumlu sonuçlar verdiğini göstermiştir (Lynch, 2000, 10). "İşyeri merkezli eğitim öğrencilerin sosyal, akademik, entellektüel ve kariyer gelişimini artırıcı öğrenme tecrübelerini yapılandırmak için işyerlerini kullanmalarını öngören bir eğitim yaklaşımıdır. Bu yaklaşım bu öğrencilerin işyerinde öğrendikleri becerileri okul aktiviteleri ile güçlendirerek, arındırarak ya da daha da genişleterek tamamlar. Böyle yaparak, öğrenciler tutumlarını, bilgilerini, becerilerini, görüşlerini, alışkanlıklarını, okul ve işyerindeki dayanışmalarını geliştirirler ve gerçek hayattaki iş aktiviteleri ile öğrenmeyi bağdaştırabilirler" (Lynch ve Harnish, 1998, 131).

İşyerinin gerekleri ile işgücünün becerileri arasındaki uyumsuzluk işletmelerin bu kişilere yaptıkları yatırımın geri dönmesi için aylar hatta yıllar geçmesi demektir. İşyeri merkezli eğitim hem öğrencileri işyerine hazırlar, yaklaştırır hem de kitaplarda olmayan bazı bilgilerin öğrenilmesini sağlar. Bu her kesim için de bilimsel bir kazanım sağlar. Öğretim elemanları da kendilerini geliştirme fırsatı yakalamış olur.

ABD’nde yapılan ve ABD dahil rekabet halinde olduğu 4 ülkeyi (İngiltere, Almanya, Japonya ve İsveç) kapsayan bir araştırmada elde edilen bulgular özetle şöyledir: ABD haricindeki 4 ülke beceri uyumluluğuna belge verecek şekilde, rekabete dayalı ulusal eğitim standartları oluşturmuşlardır. Bu ülkelerin büyük çoğunluğu kolej tabanlı eğitime verdikleri önem kadar işyeri merkezli eğitime de ağırlık vermektedirler. Gene bu ülkelerin büyük çoğunluğunda okullar ve iş bulma kurumları öğrencilerin okuldan endüstriye geçişlerine rehberlik etmekte, işin gerekleri hakkında onları bilgilendirmekte ve iş bulmada öğrencilere yardımcı olmaktadır. Bu ülkelerin hemen hepsinde okullaşma oranı diğer ülkeler oranla oldukça yüksektir (Dagett, 4-5).

Gelişmiş bazı ülkeler mesleki eğitime daha fazla akademik içerik kazandırarak mesleki eğitim ile akademik eğitim arasındaki geçişleri kolaylaştırırken Japonya akademik eğitim ile mesleki eğitimi kesin olarak ayrı tutmaktadır. Ancak AB, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler mesleki eğitimi bu yolla cazip hale getirirken, Japonya’da lise sonrası mesleki eğitimi (Senmongakkou) bitiren öğrencilerin %90’ı iş bulmaktadır. Ülkeler kendi doğal kaynakları, insan gücü ve üretim varlıklarına göre strateji belirlemektedirler. Ancak bu ülkelerin bir çoğunda lise sonrası mesleki eğitim ağırlıklı olarak gene de okul merkezli eğitim durumundadır (Cedefop, 2009, 2). Bu durum işletmeler üzerinde mesleki eğitim hakkında olumsuz izlenim bırakmaktadır. AB ülkeleri bu imajı düzeltmek için işletmeler, sosyal taraflar ve özellikle yerel ve bölgesel seviyedeki mesleki eğitim kuruluşları ile daha sıkı işbirliği yapmakta ve mesleki eğitimi işletmelerin gereksinimlerine daha duyarlı hale getirmeye çalışmaktadır (Cedefop, 2009,3).

Öğrencilerin ve ailelerin büyük çoğunluğu 4 yıllık fakülte eğitimini hedeflemekte, mesleki ve teknik eğitimi pek düşünmemektedir. Bilim adamları ise artık tarım sonrası ya da sanayileşme sonrası dönem olmadığını, her sistemin karşılaştığı ekonomik, teknik, ekolojik ve ahlaki problemler ile başa çıkabilmek için günümüzün hızlı iletişim, bilişim, hızlı karar verme ve daha bilgili sosyal beceriler dönemi olduğunu söylemektedirler (Lynch, 2000,2).

Yeni yüzyılda mesleki ve teknik eğitimde öğrenciler daha fazla öğrenme yolunda motive edilmeli ve akademik başarıları artırılmalı, istihdam edileceği işyerine en uygun şekilde beceri kazandırılmalı, ömür boyu öğrenme ve eğitim için yol gösterilmelidir (Lynch,2000, 8). Öğretim elemanlarının akademik seviyeleri ve endüstriyel tecrübeleri artırılmalı, işbirliği yapmaları teşvik edilmelidir.

Müfredat yenilenmesi yoluyla öğrencilerin bilgi ve becerilerinin artırılması mesleki eğitime ilgiyi de artıracaktır. Bu nedenle ABD’de çalışmalar yapılmakta ve müfredat düzenlenmesinde mesleki derslere daha fazla akademik içerik kazandırılması, akademik kursların mesleki eğitimle daha uyumlu hale getirilmesi, öğretim elemanlarının akademik dersler ile mesleki dersleri daha iyi kaynaştırmak için daha fazla birlikte çalışması gibi öneriler geliştirilmiştir (Dagett, 10).

Dünyanın küresel bir köye dönüştüğü günümüzde yoğun bir rekabet ortamında yaşamaktayız. Bu rekabet ortamı her geçen gün daha da yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle en son teknolojinin özellikle üretimin tüm evrelerine en hızlı biçimde uygulanması gerekmektedir. Bunu da yetenekli, bilgili ve becerikli teknik elemanlar gerçekleştirecektir. Teknik elemanların mesleki ve teknik eğitim açısından yeterli ve donanımlı olmalarının sağlanması ve çağın gereklerine uygun yetiştirilmesi geleceğimiz açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- TUSİAD, (2006), “Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme, Türkiye deneyimi riskler ve Fırsatlar”. Yayın no:TUSİAD-T/2006-06-420
- TUSİAD, (2008), “Türkiye’de Yüksek Öğretim:eğilimler, Sorunlar ve Fırsatlar”, Yayın no:TUSİAD-T/2008-10-473
- TUSİAD, (1999), “Türkiyede Mesleki ve Teknik eğitimin Yeniden Yapılandırılması”. Yayın no:TUSİAD-T/99-2-252
- Carl D. Perkins, “report to congresson state performans program year 2005-06”, august 2008
- Gedikoğlu, Tokay(2005), “Avrupa Birliği sürecinde Türk eğitim sistemi:Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 1, sayı 1, 66-80
- Bulgarelli, Aviana, “Initial Vocational education and Training in europe”, www.cedefop.europa.eu
- U.S. department of Education (2008), “Bridges to OpportunityFederal Adult Education ProgramsFor the 21st Century”
- National Center for Education Statistic(2000), “vocational Education in the United states: Toward The year 200”
- Cedefop rference series 72(2009), “The Shift to learning Outcomes policies and practices in europe”
- Açıkgöz, Kamile Ün (2005), “Aktif Öğrenme”, eğitim Dünyası Yayınları
- World Economic Forum,(2008) “The Global Competitiveness Report 2008-2009”, Geneva, Swetzerland
- Griffin, W. Ricky, Pustay, W. Michael, “ International Business”, Prentice-Hall Publishing Company, New Jersey 2001
- Özsoy, Ceyda, (2007), “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin İktisadi Kalkınmadaki Yeri ve Önemi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, yayın No:1780
- Porter, E. Michael, (1990), “The Competitive Advantage of Nations”, The Free Press, New York
- Corradini, Milena, (2006), “Türkiye’de Mesleki Eğitim ve Öğretim:Analiz ve Karşılaştırma”, European Training Foundation, Torino, Italy
- Spring, Joel, (1998), “Education and The Rise of The Global Economy”, State University fo New York
- Porter, Michael E. and Stern Scott and Furman, Jeffry L., (2000), “The Determinants of National Innovative Capacity”, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, September : <http://www.nber.org/papers/w7876>
- Gordon, Howard R. D., Dagett, R. Willard ve Castro, Claudio de Moura, “Vocational and Technical Education- Current Trends, Preparation of Teachers, International Context- History Of
- CEDEFOP, 2009, “Continuity, Consolidation and Change”, Cedefop reference series:73

- CEDEFOP, March 2009, “ World Competition in Training: advanced economies”,
www.cedefop.europa.eu/etv/upload/information_resources/bookshop/532/9013_en.pdf
- United Nations Development Program (2009), Human Development Report 2007/2008
- Holton III, Elwood F. ve Trott, James W., Jr., 1996, “Trends Toward a Closer Integration of Vocational Education and Human Resource Development”, Journal Of Vocational and Technical Education.
- Perkins, Carl D., 2005-6, “Vocational and Technical Education Act of 1998”, U.S. Department of Education
- Paape, Bjoern Prof. Dr., “New Trends in Vocational education in Europe.”, Aachen, Germany
- U.S. Department of Education, July 2008, “Bridges to Opportunity Federal Adult Education Programs For the 21st Century”
- Sultana, Ronald G., 2008, “Challenge of Policy Implementation: Comparative Analysis of Vocational School Reforms in Albania, Kosovo and Turkey”, European Training Foundation, Peer Learning 2007
- Lynch, Richard L., 2000, “High School Career and Technical Education for the First Decade of the 21st Century”, JVER, Volume 25, Issue 2
- Hyslop-Margison, Emery J., Spring 2001,”An Assessment of the Historical Arguments in Vocational Education Reform”, Journal of Career and Technical Education, Volume 17, Number 1.
- Eşme, İsa, “Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, Konferans Açılış Bildirgesi Sunumu”, 2007, YÖK, Ankara
- Nelson, Dawn, 2000, “Vocational Education in the United States: Toward the Year 2000”, National Center for Education and Statistics, NCES 2000-029

MESLEK YUKSEK OKULARINDA DERS ÇİZELGELEME PROBLEMİ İÇİN KARAR DESTEK SİSTEMİ

DESIGN A DECISION SUPORT SYSTEM FOR TIMETABLING PROBLEM AT THE VOCATIONAL SCHOOL

M. Şeref TÜZEMEN¹

ABSTRACT

In this study, a decision support system developed for timetabling which encountered Vocational school at technical program. For this purpose existing lessons are analysed and condition are determined while scheduling those lessons. In order to solve the problem according to determined conditions, 0-1 integer programming model is developed. Then decision support system is formed for users to input their data.

Key words: Timetabling problem, 0-1 integer programming, decision supports system.

ÖZET

Bu çalışmada, meslek yüksek okullarında (teknik programlar) karşılaşılan ders çizelgeleme problemi için bir karar destek sistemi geliştirilmiştir. Bunun için ilgili mevcut yönetmenlikler incelenmiş ve bu derslerin çizelgenmesi sürecinde istenen koşullar belirlenmiştir. Belirlenen koşullara ait problemin çözümü için 0-1 tam sayılı programlama modeli kurulmuştur. Model doğrultusunda kullanıcının uygulayabileceği bir karar destek sistemi oluşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: Ders çizelgeleme problemi, 0-1 tam sayılı programlama , karar destek sistemi.

1.GİRİŞ

Eğitim süreci içerisinde ders programlarının bir taraftan öğrenciler diğer yünden öğretim üyeleri açısından önemli bir yeri vardır. Öğrenciler ders programlarında dersler arasında boş zamanlarının olmamasını; öğretim üyeleri ise derslerinin daha iyi eğitim için geç saatlerde olmasını isterler. Diğer bir açıdan bakıldığında ise yüksek öğretim kurumunun yaptığı son çalışmalarda meslek yüksek okulu öğrencilerinin sanayide uygulama yapması yönünde çalışmalar yapılmasını desteklediği görülür. Bu da öğrencilerin eğitim için sürelerini etkin

---

¹Yard.Doç.Dr. Şeref Tüzemen Anadolu Üniveristesi, stuzemen@anadolu.edu.tr

kullanmasını ve ders dışı saatlerini de sanayi kuruluşlarında geçirmesi ile mümkün olacaktır. Bu çalışmada, öğrencilerin okulda geçirdikleri süreleri en aza indirmek amacıyla bir matematiksel model geliştirilmiş ve bu model Lingo paket program kullanılarak çözülmüştür.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ders çizelgeleme problemleri incelenmiş, problemin çözümünde karşılaşılan sorunlar açıklanmış ve problemin çözüm yaklaşım çalışmaları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise çözüm yöntemlerinden biri olan 0-1 tam sayılı doğrusal programlama modeli açıklanmış, karar modeli, karar değişkenleri; kısıtlar, parametreler ve varsayımlar ortaya konularak meslek yüksek okulu teknik programlardan elektrik bölümünde model kurularak çözüm yapılmıştır. Son olarak elde edilen sonuç ve modelin geliştirilmesine ilişkin öneriler 4. bölüme konulmuştur.

2. EĞİTİM – ÖĞRETİM KURUMLARINDA DERS ÇİZELGELEME PROBLEMİ

2.1. Ders Çizelgeleme Problemi

Çizelgeleme problemi "zaman uzayında kaynakların, belirli kısıtlar altında, belirlenen hedeflere mümkün olduğu kadar ulaşılarak tahsis edilmesi" şeklinde tanımlanmaktadır (Zhang ve Lau, 2005). Ders programı hazırlanması, çizelgelemenin özel bir türü olup yöneylem araştırmasında; eğiticiler, öğrenciler, dersler ve dershanelerden oluşan kaynakların haftalık çizelge içindeki uygun zaman dilimlerine kaynaklar arasındaki kısıtlara bağımlı amaç fonksiyonunun eniyilenmesi için çözülmeye çalışılan bir kaynak tahsis problemi olarak düşünülmektedir (Zhang ve Lau, 2005).

Çizelgeleme problemleri, verimliliği esas alarak, kaynakların kullanıcılara belli kısıtlarla tahsis edilmesini hedefler. Bir zaman çizelgeleme problemi olan ders programı hazırlamada (çizelgelemede) hedef, her sınıf için açılacak derslerin buluşma saatlerinin istenen kısıtlar sağlanarak belirlenmesidir (Özcan ve Aklan, 2007). Bir bölümün ders programının belirlenmesinde açılan bütün derslerin saatlerinin belirlenmesi gerekir. Aynı dönem dersleri kesişmemeli ve aynı zamanda bir öğretim elemanın verdiği dersler aynı saate atanmamalıdır.

Akademik bir kurumda kuralları ve ihtiyaçları, tüm personelin ve öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını da aynı anda göz önünde bulundurarak sağlayabilecek bir çizelge oluşturulması, bu iş ile uğraşan personel için oldukça zor ve zaman alıcı bir faaliyettir. Birçok kurumda bu işlem yönetim kademesine verilmiştir ve genellikle yapılmakta olan daha önceki yıllarda yapılmış olan çizelgeler üzerinde yeni gelişen durumlara göre küçük değişiklikler yaparak yeni çizelgeyi oluşturmaktır. Fakat son yıllarda değişimlerin çok fazla olması nedeniyle, eski çizelgeler üzerinde değişiklikler yapılarak yeni çizelgelerin oluşturulması her zaman en iyi sonucu vermemektedir. Bunun yanında akademik kurumlarda, ders ve sınav çizelgeleri üzerine bilimsel ve ticari amaçlarla birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen hala birçok kurumda çizelgeler elle oluşturulmaktadır.

2.2. Ders Çizelgeleme Probleminde Karşılaşılan Güçlükler

Öğretim elemanlarının derslere atanması, daha sonra derslerin uygun zaman dilimlerine planlanması üniversitelerde yönetim kademesi tarafından her yarıyılın başında yerine getirilmesi gereken önemli görevlerdendir. Akademik ortam içinde bu planlamaları etkileyen örgütsel ve kişisel öncelikler planlamayı zorlaştırmaktadır. Ders seçimi esnasında öğrencilerin derslere olan taleplerinin değişkenlik göstermesi ve dersleri vermesi planlanan öğretim görevlilerinin isteklilik seviyesi yönetim kademesinin amaçlarını etkilemektedir. Açılması talep edilen derslerin ilgili birimin toplam ders yükünü geçmemesi, çizelgeleme için uygun sayıda zaman diliminin bulunması, derslik sayısı, tam zamanlı yarı zamanlı öğretim elemanlarının sayısı problemin çözümünü etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Çoruhlu, 2007).

Akademik yıl boyunca üniversitelerde idareciler, insan kaynakları yöneticileri ve ders programlarını planlayan personel öğrencilerin belirli kurallar altında gruplar haline getirilmeleri, öğretim elemanlarının ve öğrenci gruplarının derslere tahsis edilmesi, uygun zaman dilimlerinin ve dersliklerin de derslere tahsis edilmesi için yoğun bir şekilde çaba göstermektedirler. Bu kararlar alınırken göz önünde bulundurulmuş kurallar ve kabuller; okulun yapısına, bölümlerin müfredatına, kaynakların kullanılabilirliğine ve çeşitli sosyal etkenlere bağımlı olarak kurumdan kuruma değişmektedir (Daskalaki ve Birbas, 2005).

Ders programları birçok kurumda hala elle yapılmaktadır. Bu amaçla tecrübeli bir personel orta dereceli bir kurumda yaklaşık bir hafta boyunca programı oluşturmak için çalışmaktadır. Problemin başlangıç şartlarında meydana gelebilecek değişimler problemi çözümsüzlüğe götürebilmektedir. Problem boyutları açısından NP (Non-deterministic Polynomial-Hesaplama Teorisi-) -Zor olduğu için elle yapılan uygulamalarda sadece önemli görülen kısıtlar sağlanmaya çalışılmakta, fakat yine de problemin boyutları açısından uygun çözümlere ulaşmak çok uzun süreler almaktadır (Bhatt ve Sahajpal, 2004). Ders programları hazırlanırken, problemin aşırı kısıtlandırılmış olması ve problemin eniyileme kriterlerini belirlemenin zorluğu çözümü zorlaştırmaktadır. Ayrıca, problemin dinamik olması; faaliyetlerin, kaynakların ve kısıtların tam olarak bilinmemesi veya son anda aniden değişmesi problemin karmaşıklığını artırmaktadır.

2.3. Ders Çizelgeleme Problemi Çözüm Yaklaşımları

Son otuz yıl içinde çeşitli çizelgeleme problemlerinin çözümü için birçok model ve yaklaşım önerilmiştir. Yöneylem araştırması, insan-makine etkileşimi, kısıt programlama, uzman sistemler veya sinir ağı problemin çözümü için kullanılmıştır. Eğitim öğretim kurumlarında yapılan ilk çizelgeleme çalışmalarında elle yapılan çözüm uygulamaları bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayarlardan etkin bir şekilde yararlanılmamıştır (Erdoğan,2003).

2.3.1. Grafik renklendirme sezgiselleri

Grafik Renklendirme Sezgiselleri çizelgeleme problemlerinin çözümünde kullanılan ilk yaklaşımlardandır. Önce ders çizelgeleme problemi grafik renklendirme problemine dönüştürülmektedir. Herhangi iki düğümü birbirine bağlayan bir bağlantı çizgisi olduğunda, iki düğüm farklı renklerde olacak şekilde, grafiğin düğümlerini renklendirme işlemi grafik renklendirme problemi olarak tanımlanmaktadır. Ders çizelgelerinin

hazırlanmasında dersler düğümlerle gösterilmektedir. Eğer iki dersin aynı anda atanmaması için bir kısıtlayıcı mevcutsa, bu iki dersi temsil eden düğümler arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bu tür bir kısıtlayıcı iki ders aynı öğretim elemanı tarafından verileceğinde veya aynı öğrenci grubu tarafından alınacağına görülmektedir. Grafik renklendirme, NP -Zor tipi bir problemdir ve literatürde ders çizelgeleme problemleri için bir çok sezgisel yaklaşım önerilmiştir (Erdoğan, 2003).

2.3.2. Matematiksel programlama

Matematiksel Programlama çizelgeleme problemlerinin çözümünde kullanılabilecek bir yaklaşımdır. Gerçek dünya problemlerinin matematiksel modellerle çözümü problemin karmaşıklığından dolayı zordur. Farklı kurumların, farklı ihtiyaçları söz konusudur ve farklı kısıtların probleme eklenmesi gerekmektedir. Eğer bir çizelgeleme probleminde t adet zaman dilimi ve m adet ders mevcut ise toplam değişken sayısı $t \times m$ tane olmaktadır. Matematiksel programlama yaklaşımı ile küçük boyutlu problemlerin çözümü mümkündür. Fakat problemin boyutları büyüdükçe çözüme ulaşmak neredeyse imkansız hale gelmektedir. Bu aşamada kısıtların rahatlatılması veya benzer kısıtların birleştirilerek kısıt sayısının azaltılması literatürde karşılaşılan yaklaşımlardandır (Çoruhlu, 2000).

2.4. Ders Çizelgeleme Problemi Çalışmaları

Burke ve Newall, özellikle büyük boyutlu çizelgeleme problemleri ile ilgilenirken problemin çözüme ulaşabilmenin çok zor olabileceğini belirtmişlerdir. Genetik algoritmalar gibi ileri arama metotlarının kullanıldığı durumlarda bile en iyiye yakın sonuçlar bulabilmenin oldukça zor olduğunu açıklamışlar ve büyük problemleri genetik metotların rahatlıkla çözebileceği küçük bölümlere ayrıştırarak çözüme giden bir metodoloji geliştirmişlerdir. Yaptıkları deneysel çalışmalarda geliştirdikleri metodolojinin hem çözüm süresini düşürdüğü, hem de önceki çözümlere göre çözüm kalitesini artırdığını göstermişlerdir (Burke ve Newall, 1999). Schaerf, okullarda ders çizelgeleme problemini haftalık olarak derslerin uygun zaman dilimlerine atandırılması olarak tanımlamış, bir öğretmeni n aynı zaman diliminde başka bir derse atanmaması ve bunun yanında diğer kısıtların da sağlanması olarak problemin amacını belirtmiştir. Yaptığı çalışmada yerel arama tekniğine dayalı bir çözüm algoritması geliştirmiştir. Algoritma sıkı kısıtların uygun bir şekilde gevşemesine izin veren yapısı ile önceden geliştirilen çözüm yöntemlerine alternatif olmaktadır (Schaerf, 1999). Burke ve Newall, sezgisel yaklaşımlar ile çok kısa süreler içinde tatmin edici sonuçlara ulaşabildiğini fakat bu yaklaşımların eniyileme yapabilme yeteneklerinin çoğu zaman olmadığını belirtmişler ve yerel arama teknikleri kullanarak sezgisel yaklaşımlarla elde edilen çözümlerin kalitesini artırmaya çalışmışlardır (Burke ve Newall, 1999).

3. 0 -1 TAMSAYILI DOĞRUSAL PROGRAMLAMA MODELİ

Doğrusal programlama kaynak dağıtımıyla ilgili planlama ve karar vermede yöneticilere yardım etmek için kullanılan matematiksel bir tekniktir. Doğrusal programlama, birçok değişken, lineer eşitsizlikler şeklindeki birçok kısıtlamaya maruz iken bu değişkenlerin maksimize (veya minimize) edildiği problemler analizidir.

Tamsayılı programlama, doğrusal programlama problemlerine optimum tamsayı çözümü türetmek için geliştirilen doğrusal programlamanın özel bir uzantısıdır. Değişkenlerinin bir kısmının veya tamamının tamsayılı değerler aldığı, genel doğrusal programlama modelinden elde edilen optimizasyon problemlerinin bir sınıfı, tamsayılı doğrusal

programlama problemi olarak ifade edilmektedir (Doğan, 1995).

Modeldeki tüm karar değişkenleri tamsayı değer almak zorundadır. Karma tamsayılı programlama: Karar değişkenlerinin p tanesinin sıfır veya sıfırdan büyük olması, kalanın tamsayı değer alması gereklidir. 0-1 Tamsayılı programlama: Tüm karar değişkenlerinin sıfır ya da bir değerini almaları istenmektedir (Kara, 1986). Tamsayılı doğrusal programlama modelinin, karar modelleri maksimum model veya minimum model olarak oluşturulup amaçlara uygun karar modelleri oluşturulmaktadır. Tamsayılı doğrusal programlama yönteminde model; amaç denkleminde, kısıtlardan ve pozitiflik şartından oluşmaktadır. Bunların oluşturulabilmesi için karar değişkenlerinin tespit edilerek tanımlanması gerekmektedir.

3.1. Ders Çizelgele Problemi Karar Modeli

3.1.1. Amaç fonksiyonu

Belirlenen derslerin zaman dilimlerine atanması sonucu katlanılacak ceza maliyetlerinin toplamının en küçüklenmesi amaç fonksiyonu olarak belirlenmiştir.

3.1.2. Karar değişkenleri

Modelde oluşturulan karar değişkenleri her dönem derslerinin zaman dilimlerine öğretim üyesinin atanmasıyla belirlenmektedir. i. dersinin j. zaman dilimine k gününde atanmasını göstermektedir.

3.1.3. Kısıtlar

Kısıtlar, öğrencilerin ve öğretim elemanlarının performansının yükseltilebilmesi, öğretim elemanı isteklerinin karşılanması ve idari ihtiyaçlara cevap verebilmesi esas alınarak oluşturulmuştur. Kısıtlar dört ana başlık altında toplanmaktadır: Bunlar; öğretim elemanı kısıtı, dönem kısıtı, ders kısıtı, zaman dilimi kısıtı

Öğretim elemanı kısıtları;

Bir öğretim elemanının verdiği derslerin ders saatleri kesişmemelidir.

Dönem kısıtı;

Belirlenmiş bir gün ya da zaman dilimi boş bırakılmaktadır. Örneğin, herhangi bir gün telafi derslerin yapılabilmesi, derslerin uygulamalarının yapılabilmesi gibi nedenle boş bırakılabilir. İstenilen zaman dilimi de öğle arası olarak belirlenebilir.

Bir müfredat dönemine ait derslerin ders saatleri kesişmemelidir. .

Ders kısıtı;

Aynı müfredat döneminde farklı öğretim elemanlarının verdiği iki ders aynı zaman dilimine gelmemelidir.

Belirlenen başarı oranının altında kalan dersler, bir üst dönemin dersleriyle kesişmemelidir.

Bir dersin buluşma adedi ve süresi belirlenerek her bir buluşma farklı günlere atanmalıdır. Örneğin, toplam buluşma süresi 4 saat olan bir ders, 2+2 şeklinde iki buluşma olarak belirlenmeli ve farklı günlere atanmalıdır. Uygulaması olan dersler 4 saat olarak aynı güne atanmalıdır.

Zaman dilimi kısıtı;

Birbiri ile çakışan zaman dilimlerinden sadece birine ders ataması yapılmalıdır.

3.1.4. Parametreler

Derslerin zaman dilimlerine atanması durumunda katlanılacak ceza maliyetleri, modelin parametrelerini oluşturmaktadır.

3.1.5. Varsayımlar

Ders çizelgeleme problemi karar modelinde göz önünde bulundurulan varsayımlar şu şekildedir:

- Her bir öğretim elemanın tüm günlerde ve tüm zaman dilimlerinde ders verebilmektedir.
- 4 saatlik uygulamalı dersler blok halinde yapılmalıdır.
- Bir dersin dönemler bazında hesaplanan başarı oranlarının ortalaması 0,85' in altında ise bu dersin alttan alınması sağlanmaktadır.

3.2. Ders Çizelgeleme Karar Modelinde Kullanılan Veriler

Ders çizelgeleme probleminin karar modelinin oluşturulabilmesi amacıyla Meslek yüksek okullarındaki teknik programlardan elektrik bölümü bahar dönemi ders programı kullanılmıştır.

3.2.1. Uygulamalı Dersler

Meslek yüksek okullarında yabancı dil ve matematik dersleri hariç olmak üzere diğer 4 saatlik dersler 2 saat teorik 2 saat uygulamalı olarak yapılmaktadır.

3.2.1. Zaman dilimleri

Çizelgeleme probleminde derslerin atanacağı zaman dilimleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Derslerin Atanacağı Zaman Dilimleri

Saat/Günler	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
8.00-10.00					
10.00-12.00					
14.00-16.00					
16.00-18.00					

3.2.2. Bölüm dersleri

Bölümde okutulan dersler ders kodları ders saatleri, öğretim üyeleri tablo 2'de olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Bölümde Okutulan Dersler, Ders Saatleri, Öğretim Üyesi

Ders Adı / Sınıf :1	Ders Kodu	Ders saati	Ögr.Üye Kodu	Ders Adı/ Sınıf 2:	Ders Kodu	Ders saati	Ögr.Üye Kodu
Bil.Des.TasarımI	1	2	1	Sistem Analizi	1	2	2
Elek.Şebeke Tesis	2	2	1	Elek.Ser.sistemi	2	2	3
Matematik II	3	4	4	Elek.Mak III	3	2	2
İngilizce II	4	4	5	Elek.Tesis Plan.	4	2	2
AA Devre Analizi	5	4	1	Kalite Güv.Sist.	5	2	2
Elek.MakI	6	4	1	End.Kont.Elemanl.	6	2	3
Analog Elk.	7	4	2	İleri Say.Uyg.	7	4	1
Tek.Bil.İlkeleri	8	4	3	Prog. Denetleme	8	4	1
				Güç Elektronikliği	9	4	3
				İleri Say.Uyg.	10	4	3

3.2.3. Başarısızlık kısıtı

Bölüm derslerinden başarı oranı 0,85' in altında olan dersleri bir sonraki dönemde alttan alınabilmesini sağlamak amacıyla geçmiş verilerden hareketle başarı oranları hesaplanmıştır. Başarı oranı 0,85' in altında olan dersler, bir üst dönemin dersleri ile aynı ders saatinde olmaması için belirlenmiştir. Bu dersler; birinci sınıftaki 5 ders kodlu AA Devre Analizi dersi ile ikinci sınıftaki 1 kodlu Sistem Analizi dersi; Birinci sınıftaki 6 ders kodlu Elektrik makineleri I dersi ile ikinci sınıftaki Elektrik makineleri III dersi ile çakışmaması dönem kaybını önlemek için istenmemektedir.

3.3 Karar Modelinin Matematiksel Gösterimi

3.3.1 Karar değişkenleri , parametreler ve indisler

Ders programı çizelgelemede kullanılan karar değişkenleri aşağıdaki gibidir.

Birinci Sınıf Dersleri için;

$$\begin{aligned} X_{ijk} \quad & i=\text{Ders Kodu} \quad (i=1\dots 8) \\ & j=\text{Ders Dilimi} \quad (j=1\dots 4) \\ & k=\text{Ders Günü} \quad (k=1\dots 5) \\ X_{ijk} & \geq 0 \text{ veya } 1 \text{ tamsayı} \end{aligned}$$

İkinci Sınıf Dersleri için;

$$\begin{aligned} Y_{ijk} \quad & i=\text{Ders Kodu} \quad (i=1\dots 10) \\ & j=\text{Ders Dilimi} \quad (j=1\dots 4) \\ & k=\text{Ders Günü} \quad (k=1\dots 5) \\ Y_{ijk} & \geq 0 \text{ veya } 1 \text{ tamsayı} \end{aligned}$$

3.3.2. Amaç Fonksiyonu

$$Enkw = \sum_{i=1}^8 \sum_{j=1}^4 \sum_{k=1}^5 jX_{ijk} + \sum_{i=1}^{10} \sum_{j=1}^4 \sum_{k=1}^5 jY_{ijk} \quad (1)$$

Ele alınan çizelgeleme probleminde derslerin zaman dilimlerine atanmasında katlanılacak ceza maliyetlerinin en küçüklenmesi amaç fonksiyonu olarak belirlenmiş ve (Eş.1) matematiksel olarak ifade edilmiştir.

3.3.3. Kısıtlar

$$\sum_{i=1}^2 \sum_{j=1}^4 \sum_{k=1}^5 X_{ijk} \leq 1 \quad (2)$$

Eşitlik (2) birinci sınıftaki 1 ve 2 kodlu 2 saatlik derslerin herhangi birinin birden fazla zaman dilimine gelmesini engellemektedir.

$$\sum_{i=3}^4 \sum_{j=1}^4 \sum_{k=1}^5 X_{ijk} \leq 2 \quad (3)$$

Eşitlik (2) birinci sınıftaki 3 ve 4 kodlu 4 saatlik derslerin ikişer saatlik olarak atanmasını sağlar.

$$\sum_{i=5}^8 \sum_{j=1}^3 \sum_{k=1}^5 X_{ijk} + X_{i,j+1,k} \leq 2 \quad (4)$$

Eşitlik (4) Birinci sınıftaki uygulaması olan 5..8 kodlu 4 saatlik derslerin arka arkaya atanmasını sağlar.

$$\sum_{i=1}^5 \sum_{j=1}^4 \sum_{k=1}^5 Y_{ijk} \leq 1 \quad (5)$$

Eşitlik (5) ikinci sınıftaki 1..5 kodlu 2 saatlik derslerin herhangi birinin birden fazla zaman dilimine gelmesini engellemektedir.

$$\sum_{i=6}^{10} \sum_{j=1}^4 \sum_{k=1}^5 Y_{ijk} + Y_{i,j+1,k} \leq 2 \quad (6)$$

Eşitlik (6) ikinci sınıftaki 6..10 kodlu uygulaması olan 4 saatlik derslerin arka arkaya atanmasını sağlar.

3.3.3.1 Öğretim Üyesi Kısıtı

$$X_{1,jk} + Y_{7,jk} \leq 1 \quad (7) \quad \forall j, k$$

$$X_{1,jk} + Y_{8,jk} \leq 1 \quad (8) \quad \forall j, k$$

$$X_{2,jk} + Y_{7,jk} \leq 1 \quad (9) \quad \forall j, k$$

$$X_{2,jk} + Y_{8,jk} \leq 1 \quad (10) \quad \forall j, k$$

$$X_{5,jk} + Y_{7,jk} \leq 1 \quad (11) \quad \forall j, k$$

$$X_{5,jk} + Y_{8,jk} \leq 1 \quad (11) \quad \forall j, k$$

$$X_{6,jk} + Y_{7,jk} \leq 1 \quad (12) \quad \forall j, k$$

$$X_{6,jk} + Y_{8,jk} \leq 1 \quad (13) \quad \forall j, k$$

$$X_{7,jk} + Y_{3,jk} \leq 1 \quad (14) \quad \forall j, k$$

$$X_{7,jk} + Y_{3,jk} \leq 1 \quad (15) \quad \forall j, k$$

$$X_{7,jk} + Y_{4,jk} \leq 1 \quad (16) \quad \forall j, k$$

$$X_{8,jk} + Y_{6,jk} \leq 1 \quad (17) \quad \forall j, k$$

$$X_{8,jk} + Y_{9,jk} \leq 1 \quad (18) \quad \forall j, k$$

$$X_{8,jk} + Y_{10,jk} \leq 1 \quad (19) \quad \forall j, k$$

Gösterilen (7) den ..(19)'a kadar eşitsizliklerde aynı öğretim üyesinin aynı anda birden fazla derse girmesi önlenmiştir

3.4.3.2. Ders Çakışma Kısıtı

$$X_{5jk} + Y_{1jk} < 1 \quad (20) \quad \forall j, k$$

$$X_{6jk} + Y_{3jk} \leq 1 \quad (21) \quad \forall j, k$$

Eşitlik (20) birinci sınıftaki 5 ders kodlu AA Devre Analizi ile dersi ile ikinci sınıftaki 1 ders kodlu Sistem Analizi dersinin çakışması eşitlik (21) de ise birinci sınıftaki 6 ders kodlu Elektrik Makineleri I. Dersi ile ikinci sınıftaki 3 ders kodlu Elektrik Makineleri III dersinin çakışması önlemiştir.

3.5 Problemin Çözümü

Meslek Yüksek Okulları Teknik programlar (elektrik) bölümü için geliştiren 0-1 tam sayılı doğrusal programlama modeli 360 değişken 680 kısıttan oluşmaktadır. Modelin Lindo paket program çözümü ile elde edilen ders programları Tablo 3 ve Tablo 4’de verilmiştir. Tablolarda görüldüğü gibi dersler arası boşluk birinci sınıf çarşamba günü hariç görülmemektedir. Öğrenciler birinci sınıfta iki yarım gün salı, perşembe olmak üzere, ikinci sınıfta ise pazartesi, çarşamba, cuma günleri üç yarım gün olmak üzere sanayide uygulama yapabilirler.

Tablo 3. Birinci Sınıf Ders Programı

Saat/Günler	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
8.00-10.00	Matematik II	Bilg. Dest.Tas. I	Elektrik Şeb Tes.	İngilizce	AA Devre A.
10.00-12.00	İngilizce II			Matematik II	AA Devre A.
14.00-16.00	Analog Elektr		Elektrik Mak I		Tek.Bil.İlk.
16.00-18.00	Analog Elektr.		Elektrik Mak I		Tek.Bil.İlk.

Tablo 4. İkinci Sınıf Ders Programı

Saat/Günler	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
8.000-10.00	Elek.Tes. Plan.	Sistem Analizi	End.Kon.Elem.	Prog. Denet.	İleri Say. Uyg
10.00-12.00	Elek.Tes. Plan.	Fab.İmalat.Tekn	Kalite Güv.Sist.	Prog Denet.	İleri Say. Uyg
14.00-16.00		Elektrik Mak III		Güç Elektro.	
16.00-18.00		Elektro.Serv.Sis		Güç Elektro	

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada meslek yüksek okullarında sık karşılaşılan sorunlardan biri olan ders çizelgeleme problemi ele alınmıştır. Hazırlanan model esnek olup sonsuz sayıda kısıt eklenebilir. Karar vericiler farklı kısıtlar altında farklı çözümlere ulaşabilirler. Eklenen her yeni kısıt problemin en uygun çözümünü daha da zorlaştırmaktadır. Modelin çözümünde kullanılan Lindo paket programı ile her zaman en uygun çözüme ulaşılabileceği her zaman kesin değildir.

Yapılan çalışma da meslek yüksek okulunu elektrik bölümü verileri alınarak, problem Lindo paket programı ile çözülmüştür. Çözüm sonucunda istenilen amaca uygun olarak derslerin sabah saatlerine yoğunlaşması öğrencilerin bir kaç gün öğleden sonralarının boş kalması sağlanmıştır. İleride ki çalışmalarda bu problem üniversitelerin farklı fakültelerinde laboratuvar, uygulama dersleri gibi farklı kısıtların probleme ilave edilerek çözülmesi olabilir.

KAYNAKLAR

- Bhatt,V.Sahajpal,R (2004),Lecture Timetabling Using Hybrid Genetic Algorithm, Intelligent Sensing and Information Processing, Proceeding of International Conference on 2004, Chennai,India,29-34.
- Burke,E.K. ve Newal,J.P.(1999) A Multistage Evolutionary Algorithm for the Timetable Problem.IEEE Transaction On Evolutionary of the 1999 Congress USA:63-74 .
- Çoruhlu, A.(2000),Sınav Personeli Çizelgeleme Modeli, Gazi Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği,Yüksek Lisans Tezi.
- Erdogmuş P. (2003),Atama Modellerinde Timetabling Problemi ve Ders Çizelgeleme için Uygulama Geliştirme Denemesi ,Doktora Tezi,Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 76-82.
- Daskali, S.ve Birbas , T.(2005) ,An efficient Solution for University Timetabling Problem through integer programin 160(1):106-120.
- Doğan İ.(1995) Yöneylem Araştırması Teknikleri ve İşletme uygulamaları, Bilim Kitapevi (2007).
- Kuruözüm A.ve Atsan N.(2001) “Analitik Hiyerarşi Yönetimi ve İşletmecilik Alanındaki Uygulamalar”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi Sayı (1), 83-105.
- Kara İ.(1986),Yöneylem Araştırması, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,No.139.
- Schaerf, A(1999), Local Search Techniques for Large High School Timelning Problems, IEEE Transaction,29,(4),368-377.
- Özcan E.ve Alkan A.(2007), Çok Nüfuslu Kararlı Hal Genetik Algoritması kullanarak Otomatik Çizelgeleme,Yeditepe Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği.
- Zhang,L.ve Lau,S.K.(2005), Construction University Timetable Using Constraint Satisfaction Programming Approach”, Proceeding of the 2005 International Conference on Computational Intelligence for Modelling, Control and Automation (CIMCA-IAWTIC’05).

MESLEK YÜKSEK OKULLARI TEKNİK PROGRAMLAR BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN ENDÜSTRİ STAJLARI İLE İLGİLİ BİR ALAN ARAŞTIRMASI

A FIELD RESEARCH ON INDUSTRY TRAINING PERIOD AT STUDENTS OF VOCATIONAL COLLEGE TECHNICAL PROGRAMS DEPARTMENT

Süleyman SEMİZ¹, Şenol Okay²

ABSTRACT

Technological development rate is at high levels nowadays. This process continues very fast in all parts of all sectors (management, production, marketing, after-sale service, etc.). Forming education processes and training enough qualified and enough number of workers is necessary according to this development rate. This adaptation is important also in assembling the university-industry cooperation. Vocational Schools are important institutions that train intermediate level staff for the industry. The students that receive education in different areas in different part of the country meet the trained intermediate level staff necessary for the industry. The students have the chance of bringing theoretical education and practical application together by the training periods made at the industrial organizations.

In this study, the students that are receiving education in Technical Programs of Vocational Schools of the universities in Turkey and that completed the industrial training period are considered. Determining the situations about position, education and gaining in industrial training periods of the students is aimed by the study. The suggestions about increasing the quality of training periods are improved by evaluating the obtained data in SPSS program.

Keywords: Professional and technical education, Vocational Higher School, Technical Programs Department, Industry training period.

ÖZET

Günümüzde teknolojik gelişimin hızı yüksek düzeylerde seyretmektedir. Tüm sektörlerin bütün bölümlerinde (yönetim, üretim, pazarlama, satış sonrası hizmetler, vb.) bu süreç hızla devam etmektedir. Bu hıza bağlı olarak öğretim süreçlerinin oluşturulması ve yeterli kalite ve sayıda çalışanın yetiştirilmesi gerekmektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinin kurulmasında da bu paralellik önemlidir. Meslek Yüksekokulları sanayiye ara eleman yetiştiren önemli kurumlardır. Ülkenin farklı yerlerinde, farklı alanlarda öğrenim gören öğrenciler sanayi için gerekli olan yetişmiş ara eleman ihtiyacını karşılamaktadır.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, ssemiz@pau.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, senolokay@pau.edu.tr

Öğrenciler sanayi kuruluşlarında yaptıkları endüstri stajları ile teorik öğretimle pratik uygulamaları bir araya getirme imkanı bulmaktadırlar.

Bu çalışmada Türkiye’deki üniversitelerin Meslek Yüksek Okulu Teknik Programlarında öğrenim gören ve endüstri stajını tamamlamış öğrenciler ele alınmıştır. Araştırma ile öğrencilerin endüstri stajlarındaki yer, eğitim ve kazanımlarla ilgili durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında değerlendirilerek stajların kalitesinin artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mesleki ve teknik eğitim, Meslek yüksekokulu, Teknik programlar bölümü, Endüstri stajı.

1. GİRİŞ

Bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, kişisel, sosyal ve ekonomik yönleriyle dengeli bir biçimde geliştirme sürecine mesleki ve teknik eğitim denir (Alkan vd., 2001). Mesleki ve teknik eğitim bütünlük içerisinde oluşturulan bir yapı ile geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır (Eroğlu, 1999). Ülkelerin kalkınma süreçlerine en faydalı unsurlardan biri mesleki ve teknik eğitim sisteminin iyi işlemesi olarak ifade edilebilir. Bu durum ülkemizin de planlı bir mesleki ve teknik eğitim programını uygulamayı zorunlu kılmaktadır. Ülkemiz mesleki ve teknik eğitim bakımından problemleri bir süreç yaşamaktadır. Yüksek oranda genç nüfusa sahip olmasına rağmen işsizlik oranları hala yüksek görünmektedir. Buna mukabil üretim yapan işletmeler ideal anlamda kalifiye personel bulamamaktan şikâyet etmektedir.

Mesleki ve teknik eğitimin temel unsurlarından ve üniversite-sanayi işbirliğinin en temel göstergelerinden biri olan staj, okulda alınan teorik ve uygulamalı eğitim ile işletmelerde pratik iş deneyimini birleştiren bir süreçtir (Aydoğan, 2002). Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının görevi bu süreçleri sağlıklı işleterek sanayicinin ihtiyacı olan yeterliliklerde personelini yetiştirilmesini sağlamaktır.

Meslek Yüksekokulu, 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Yasasında ‘‘Belirli Mesleklere yönelik ana insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yıllık eğitim-öğretim sürdüren bir yüksek öğretim kurumu’’ şeklinde tanımlanmaktadır (Bayrak, 2001). MYO aslında kendi alanında lise ve dört yıllık lisans mezunları arasında bir meslekte istihdama yönelik eleman yetiştiren kurumlardır. Ayrıca dört yıllık lisans mezunu olabilmek için dikey geçiş yoluyla dört yıllık yükseköğrenime de devam edilebilmektedir.

Üniversitelerde gerçek anlamda kapasite arttırmanın güçlüğü karşısında farklı yollar kullanılarak kontenjanlar artırılmıştır. Bu yollardan en önemlileri açık öğretim, MYO ve ikinci öğretim gibi metotlardır. Ancak bu durum sağlıklı olmayan bir büyümeyi getirmiştir. ÖSYM’nin 15 Haziran 2008 tarihli basın bülteni ve ÖSYM’nin 2004 tarihli raporlarına bakıldığında bu durum net olarak görülmektedir (ÖSYM, 2008). Bu karşılaştırmada örgüt öğretim lisans ve önlisans düzeyinde kamu ve vakıf üniversitelerinin kontenjanlarının toplamda yüzde 34 oranında arttırıldığı görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. 2004-2008 arası örgün öğretim kontenjanları

Program	Kontenjan		Fark (%)
	2004	2008	
Lisans	197,774	272,584	% 37
Önlisans	195,665	256,860	% 31
TOPLAM	393,439	529.444	% 34

Öğrenci sayısının fazlalığı, öğretim elemanı eksikliği, öğrenciler açısından konaklama, barınma, ulaşım problemleri, sosyal-kültürel etkinliklerdeki eksiklikler, staj imkânlarının kısıtlılığı ve mezuniyet sonrası istihdam problemleri değerlendirildiğinde, MYO'ların problemleri bir kat daha artmış olmaktadır.

2. MESLEK YÜKSEKOKULLARI VE ENDÜSTRİ STAJLARI

Yeni gelişmeler çerçevesinde MYO'larda uygulamaya daha fazla önem verileceği ifade edilebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin model alındığı bu örnekte, ABD'de her meslek yüksekokulunun iş adamlarından kurulu bir danışma kurulu bulunmaktadır. Kurul müfredat programlarını okul idaresiyle birlikte hazırlamaktadır. Böylece hedeflenen özelliklerdeki öğrencilerin mezun edilmesi sağlanmakta ve bu sayede mezunların iş bulmasında problem yaşanmamaktadır (Özcan, 2008).

MYO'lar için 3 yarıyıl teorik, 3 yarıyıl uygulama şeklinde müfredatlar öngörülmektedir. Yeni sistemde MYO'ların daha fazla uygulamaya dönük eğitim vermesi, mesleki eğitim konusunda iddialarının daha belirgin olması, yerel iş ve istihdam piyasalarıyla daha yakın diyalog kurmalarına yönelik teşviklerin alınması amaçlanmaktadır. Geçiş sürecini iyi yöneten ve yerel şartlara uygun perspektifler geliştirebilen MYO'ların rekabet yarışında avantajlı konuma geçmeleri mümkün olacaktır.

Ülkemizde uygulamaya dönük öğretim yapan meslek yüksekokullarında yetişen insan gücünün ülke ekonomisine kazandıracığı faydalar sıklıkla ifade edilmektedir. Ancak, bu okullardaki öğretim elemanları ve öğrencilerin kendilerini ikincil durumda hissetmelerinin de önüne geçilememektedir. Önemine karşılık, geri planda kalmış olan bu kurumlar, öğrenciler ve öğretim elemanları bakımından çekicilik kazanamamıştır.

MYO'ların programlarının piyasa araştırmaları çerçevesinde yapılandırılması ve konularının yeniden belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla öğretim elemanlarına yönelik olarak yeni uygulamalara motive edecek kariyer ve performans sistemleri geliştirilmelidir. Ayrıca öğrenci merkezli eğitim anlayışı benimsenerek, her şeyin öğrenciye daha iyi hizmet verebilme ve onu mezuniyet sonrasına hazırlamaya yönelik olmalıdır (Çengel, 2004). Bu amaçla başarılı öğrencilerin de lisans düzeyinde eğitim almasının önü açılarak teşvik edilmelidir.

Endüstri stajları öğrencilerin çeşitli büyüklükteki işletmelerde üretimin her aşamasına katılarak okulda öğrenilen bilgi ve becerilerin uygulandığı ve bu şekilde kalıcı öğrenmenin sağlandığı eğitim faaliyetleridir (Çelik, 2005).

Çeşitli kademelerde olabilen bu stajlar ortaöğretim, önlisans ve lisans öğrencileri tarafından tatbik edilmektedir. Böylece teknolojiyi kullanabilen, üretebilen, bilgi ve beceri kazanmış bireylerin yetişmesi sağlanmış olmaktadır (Korkmaz, 2005).

Endüstri stajlarının amacı genel olarak öğrencilere işletmelerde uygulama becerisini geliştirmek, teknolojik gelişmelerden yararlandırmak ve yönetim deneyimi kazandırmaktır. Ayrıca iletişim kabiliyetlerinin ve karar verme yeteneklerinin gelişmesi gibi kişisel özelliklerinin artırılması da amaçlanmaktadır. Endüstri stajları lisans ve önlisans öğreniminde yaz aylarında alana uygun işletmelerde uygulanmaktadır. Süresi belirli olan staj döneminde alanla ilgili hangi uygulamaların yapılacağı da belirlenmiştir.

3. ALAN ARAŞTIRMASI

MYO'lar 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 20. maddesinde düzenlenen ve iki yıllık önlisans eğitimi veren yüksekokul statüsünde yükseköğretim kuruluşlarıdır. Bunun dışında iki yıllık önlisans ve dört yıllık lisans eğitimi veren yüksekokullar da mevcuttur. Çalışmamızın alan araştırması iki yıllık MYO'ların teknik programlar bölümüne yöneliktir.

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Sınırlılıkları ve Yöntemi

Çalışmanın amacı, MYO'ların teknik programlarında öğrenim gören öğrencilerin yapmış oldukları endüstri stajlarındaki memnuniyet düzeylerini belirlemektir. Araştırma Türkiye'de faaliyette bulunan MYO'ların 6'sında bulunan 12 teknik programda yapılmıştır. Anket soruları endüstri stajını yapmış olan birinci ve ikinci öğretimde öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Değerlendirmeye değer bulunan anketlerin sayısı 356'dır.

Sorular sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesinde frekans, ortalama ve standart sapma ile ilgili değerlendirilmeler yapılmıştır. Değerlendirmelerde kullanılan likert ölçeğine ait aralıkların anlam dağılımları aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 2. Likert ölçeğine göre aralıkların anlamları

Aralık	Anlam
1,00-1,80	Hiç
1,81-2,60	Çok az
2,61-3,40	Orta
3,41-4,20	Büyük ölçüde
4,21-5,00	Tam

Sorularının hazırlanması sürecinde her soru grubu Pamukkale Üniversitesindeki öğrencilerden seçilen örneklem grubuna uygulanarak anlaşılabilirlik ve anlamlılık nitelikleri yönünden test edildi. Bu pilot çalışmanın sonuçlarına göre anket formu tekrar düzenlenerek araştırmanın yapılacağı MYO'lardaki öğrenciler tarafından doldurması temin edildi. Cevaplanan anket formlarının değerlendirilmesi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 16.0 for Windows programı ile yapıldı. Veriler girildikten sonra elde edilen tabloların ortalama, yüzde ve standart sapma üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında endüstri stajı uygulaması ile ilgili sonuç ve öneriler geliştirildi.

3.2. Araştırmadan Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrenciler, öğrenim gördükleri MYO'larla ilgili genel bilgiler ve endüstri stajı ile bulgular değerlendirilmiştir.

3.2.1. Araştırmaya katılanlar hakkında genel bilgiler:

MYO'lar ve öğrenci sayıları: Araştırmaya MYO'lardan katılan öğrenci sayılarının durumu Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. MYO'lara göre dağılım

MYO	f	%
Denizli MYO	56	15,7
Karabük MYO	92	25,8
Kula MYO	87	24,5
Isparta MYO	41	11,6
Yatağan MYO	38	10,6
Gebze MYO	42	11,8
Toplam	356	100.0

Toplamda 356 öğrenci 6 MYO'dan araştırmaya katılmıştır. Karabük ve Kula MYO'lardan katılımın daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak diğer MYO'larda dağılımın birbirine daha yakın olduğu ifade edilebilir.

Programlara göre dağılım: Araştırmada MYO'ların teknik programlarının 10'undan veri toplanabilmiştir. Bu programlar ve oransal dağılımları Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4. Program çeşitleri

Program	f	%
Otomotiv	18	5,1
Elektrik	98	27,5
İnşaat	46	12,9
Mermencilik	17	4,8
Bilgisayar	47	13,2
İklimlendirme/Soğutma	20	5,6
Makine	54	15,2
Tasarım/Yayımcılık	18	5,1
Gıda teknolojisi	27	7,6
Harita kadastro	11	3,1
Toplam	356	100.0

MYO'ların 10 farklı teknik programından araştırmaya katılım gerçekleşmiştir. Ancak elektrik programından katılım diğerlerine göre daha yüksek (%27,5) gerçekleşmiştir.

Program türü: Araştırmaya endüstri stajını tamamlamış normal ve ikinci öğretim öğrencileri katılmıştır. Sayı ve oransal dağılımları Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Program türü

Program türü	f	%
Normal	223	62,6
İkinci öğretim	133	37,4
Toplam	356	100,0

Araştırmaya katılanlardan normal öğretim öğrencilerinin oranının (%62,6) ikinci öğretim öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yerleşme şekli: Araştırmaya katılanların MYO'ya yerleşim şekilleri Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Yerleşme şekilleri

Yerleşme şekli	f	%
ÖSS ile	119	33,4
Sınavsız geçiş	237	66,6
Toplam	356	100,0

Tablo 6'ya göre önemli bir oranda (%66,6) öğrenci sınavsız geçiş sistemi ile yerleşmektedir.

Mezun olunan lise türleri: Araştırmaya katılan öğrencilerin mezun oldukları lise türlerine ilişkin dağılım Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Mezun olunan lise

Mezun olunan lise	f	%
Düz lise	75	21,1
Meslek lisesi	218	61,2
Anadolu teknik lisesi	27	7,6
Teknik lise	15	4,2
İmam hatip lisesi	5	1,4
Fen lisesi	2	0,6
Ticaret lisesi	14	3,9
Toplam	356	100,0

Mezun olunan lise türleri incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%73) mesleki ve teknik eğitim veren okullardan mezun oldukları görülmektedir. Sadece %27'lik kısım farklı yerlerden mezun olmuştur. Çok az oranda da (%0,6) fen lisesi mezunu olduğu görülmektedir.

Mezun olunan liseye yerleşme nedeni: Araştırmaya katılan öğrencilerin mezun oldukları liseyi tercih etme nedenlerine ilişkin dağılımı Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 8. Mezun olunan liseyi tercih nedeni

Tercih nedenleri	f	%
Kendi isteğimle	206	57,9
Lise diploması sahibi olmak için	17	4,8
Çevrenin yönlendirmesiyle	80	22,5
Üniversite öğretimim için	53	14,9
Toplam	356	100

Araştırmaya katılanların mezun oldukları liseyi tercih etme nedenleri incelendiğinde, %57,9'unun kendi isteği ile tercih etmesi meslek öğrenme adına önemli bir gösterge olarak ifade edilebilir. Ayrıca çevrenin yönlendirmesinin de önemli bir orana (%22,5) sahip olduğu görülmektedir.

MYO'ya yerleşme nedeni: Araştırmaya katılanların MYO'lara yerleşme nedenleri ile ilgili dağılım Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9. MYO'ya yerleşme nedeni

Tercih nedenleri	f	%
Çevre ve ailemin yönlendirmesiyle	37	10,4
Lisedeki bölümümlle paralel olması	161	45,2
ÖSS puan sistemi	60	16,9
Mesleki eğitim almak isteyişim	98	27,5
Toplam	356	100

Tablo 9'daki MYO'ya yerleşme nedenleri incelendiğinde önemli bir çoğunluğunun (%45,2) lisedeki bölüme paralel olması nedeniyle yerleştiğini ifade etmektedir. Bu durum sınavsız geçiş sisteminin sonucu olarak da değerlendirilebilir.

Mezuniyet sonrası çalışılması düşünülen yerler: Mezuniyet sonrası planlarla ilgili dağılım Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10. Mezuniyet sonrası planlar

Mezuniyet sonrası planlar	f	%
DGS ile fakülteye geçmek	166	46,6
Kamu kuruluşunda görev yapmak	74	20,8
Mesleğimle ilgili özel sektörde çalışmak	88	24,7
Mesleğim dışı özel sektörde çalışmak	17	4,8
Mesleğimle ilgili aile şirketinde çalışmak	9	2,5
Mesleğim dışında aile şirketinde çalışmak	2	0,6
Toplam	356	100,0

Araştırmaya katılanların önemli bir çoğunluğu (%46,6) Dikey Geçiş Sınavı (DGS) ile 4 yıllık bir fakülteye devam etmeyi planladığını ifade etmektedir. Bu durum geçişle ilgili sistemin revizyonu açısından önem taşımaktadır. Diğer taraftan özel sektörde çalışmayı düşünenlerin oranı da (%24,7) dikkate değerdir. Bu oran MYO'ların kuruluş amaçları açısından ümit verici olarak değerlendirilebilir.

Okul harici ücretli bir işte çalışma durumu: Tablo 11'de öğretim sürecinde bir işyerinde ücretli olarak çalışma ile ilgili dağılım görülmektedir.

Tablo 11. Çalışma durumu

Tercih	f	%
Evet	95	26,7
Hayır	261	73,3
Toplam	356	100

Öğrenciler ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla öğrenim sırasında çalışma durumu incelendiğinde %26,7'sinin çalıştığı görülmektedir.

3.2.2. Staj yeri ile ilgili bulgular:

Araştırmaya katılanlara yöneltilen staj yeri ile ilgili yargılar ve ortalama standart sapmaları Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12. Staj yeri ile ilgili yargıla

Yargılar	f	$\bar{X}$	Ss
Staj yeri bulmakta güçlük çektim.	356	2,28	1,44
Staj kılavuzunda istenen yeterliliklerle staj yeri arasında uyumsuzluk yoktur.	356	3,31	1,29
Staj yerinde alanımda yeterli sayıda çalışan var.	356	3,69	1,25
Staj yeri çalışanları eğitimimle yeterince ilgilendi.	356	3,64	1,26
Staj yerinde alanımda çalışanların yeterlilik düzeyi iyiydi.	356	3,54	1,25

Öğrenciler staj yerinin bulunmasındaki güçlük çekme yargısı 2,28 ortalama ile çok az düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer yargıların tamamı ise orta düzeyde gerçekleşmiştir. Tüm yargıların orta düzeyde gerçekleşmesi olumlu olarak algılanabileceği gibi ideal olanının bu oranları büyük ölçüde ve çok iyi düzeyinde gerçekleşmesidir.

3.2.3. Staj eğitimi ile ilgili bulgular:

Öğrencilerine yöneltilen staj eğitimi ile ilgili yargılarla, stajın eğitim açısından değerlendirilmesi amaçlamaktadır.

Tablo 13. Staj eğitimi ile ilgili yargılar

Yargılar	f	$\bar{X}$	Ss
Staj dosyası fazla ayrıntılı..	356	3,24	1,29
Staj yeri yöneticisi staj dosyasını doldurmakta güçlük çekti.	356	2,70	1,35
Staj sırasında okulum tarafından kontrol edildim	356	2,88	1,45
Stajın süresi yeterli oldu.	356	3,52	1,30
Staj aldığım eğitimle paralel konuları kapsamıştır.	356	3,45	1,35

Staj eğitimi ile ilgili yargıların ortalama ve standart sapmaları Tablo 13’de görülmektedir. Buna göre staj dosyasının fazla ayrıntılı olduğu, staj yöneticisinin dosyayı doldurmada güçlük çektiği ve staj esnasında okul tarafından kontrol edilmesi yargıları orta düzeyde karşılık bulmaktadır. Staj süresinin yeterli olması ve stajın alınan eğitimle paralellik arz etmesi yargıları ise büyük ölçüde düzeyinde görünmektedir.

3.2.4. Staj eğitimindeki kazanımlarla ilgili bulgular:

Öğrencilerine yöneltilen staj eğitimindeki kazanımlarla ilgili yargılarla, stajın eğitiminde elde edilen kazanımların değerlendirilmesi amaçlamaktadır.

Tablo 14. Staj eğitimindeki kazanımlarla ilgili yargılar

Yargılar	f	$\bar{X}$	Ss
Staj yerinde alanımla ilgili bilgi almakta güçlük çektim.	356	2,55	1,35
Staj konularının ağırlığına göre staj yerinde eğitim aldım..	356	3,47	1,24
Staj disiplinli takım çalışması yürütme becerisi kazandırdı.	356	3,44	1,27
Staj mesleki ve etik (ahlaki) sorumlulukları kavrama bilinci verdi.	356	3,60	1,22
Staj sözlü iletişim becerimi geliştirdi.	356	3,55	1,23
Staj hayat boyu öğrenmenin gerekliliğini algılamama yardımcı oldu.	356	3,64	1,17
Staj mesleki güncel konular hakkında bilgi kazandırdı.	356	3,69	1,15
Staj alanımla ilgili gerekli teknik ve modern araçları kullanma fırsatı verdi.	356	3,54	1,31
Staj iş hayatıma yön verme konusunda fikir verdi.	356	3,66	1,26
Staj eksik olduğum alanları görme fırsatı sağladı.	356	3,65	1,24
Staj derslerde teorik bilgilerimin pratiğe dönüşmesine katkı sağladı.	356	3,66	1,24
Staj zamanımı etkili planlama ve kullanma becerisi kazandırdı.	356	3,60	1,24

Staj yerinde alanla ilgili bilgi almakta güçlük çekilmesi yargısının çok az düzeyinde gerçekleşmesi önemli ve olumlu bir göstergedir. Diğer yargıların tamamı olumlu yargılar olup büyük ölçüde düzeyinde gerçekleşmiştir. Buda yapılan endüstri stajlarının amaçlarının gerçekleşmesi açısından önemli bir göstergelerdir.

3.2.5. Staj yerinden iş teklifi alma durumu:

Öğrencilerin staj yaptıkları yerlerden teklif alma durumları Tablo 15’te görülmektedir.

Tablo 15. Staj yerinden teklif alma durumu

Teklif	f	%
Evet	128	36,0
Hayır	228	64,0
Toplam	356	100

Araştırmaya katılan öğrencilerden %36’sı staj yaptıkları yerlerden iş teklifi aldıklarını belirtmektedir. Bu oran MYO mezunlarının iş bulabilmeleri adına önemli ve olumlu bir göstergedir.

4.SONUÇLAR

Mesleki ve teknik eğitim süreci teorik ve uygulamanın toplamından oluşmaktadır. Uygulama kısmının ise önemli bir kısmı endüstri stajları yoluyla yapılmaktadır. Yeni teknolojilere uyum sağlamada ve iş çevrelerine girmede önemli bir süreç olan endüstri stajları öğrencilerin sanayiye adapte olmalarını da sağlamaktadır.

MYO teknik programlar bölümü öğrencilerinden endüstri stajını tamamlayanlar arasında yapılan araştırma ile elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%73) mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarından mezun oldukları,
- Mezun oldukları orta öğretim kurumlarına ağırlıklı olarak (%57,9) kendi istekleri ile kaydoldukları,
- MYO’lara önemli oranda (%45,2) lisedeki bölümüne paralel olduğu için yerleştikleri,
- MYO’lardan mezun olduktan sonra önemli bir oranda (%46,6) DGS ile fakültelerde ilgili alanlarda yüksek öğrenimlerine devam etmeyi tasarladıkları,
- Öğrenciler staj yeri bulmakta çok önemli bir problemle karşılaşmadıkları,
- Kılavuzda istenen işyeri yeterlilikler ile staj yerleri arasında kısmen de olsa uyumsuzluklar bulunduğu,
- Staj yerinde yeterli sayıda çalışan olduğu, yeterlik düzeylerinin iyi ve eğitimleri ile ilgilenildiği,
- Staj dosyasının ayrıntılı olduğu ve yöneticinin doldurmakta güçlük çektiği,
- Staj anında okul tarafından yeterince kontrol edilmediği,
- Staj süresinin yeterli olduğu ve alınan eğitime paralel konuları kapsadığı,
- Staj süresince alanla ilgili bilgi almakta kısmen zorluklar yaşandığı,
- Staj yerinde staj konularının ağırlığına göre eğitim almada kısmen de olsa sıkıntılar olduğu,
- Öğrencilerin staj eğitiminde takım çalışması yürütme becerisi kazandığı,

- Stajın mesleki ve etik sorumlulukları kavrama bilinci verdiği,
- Stajın sözlü iletişim becerisini geliştirdiği,
- Stajın hayat boyu öğrenmenin gerekliliğini kavramaya yardımcı olduğu,
- Güncel konular hakkında bilgi kazandırdığı,
- Alanla ilgili teknik ve modern araçları kullanma fırsatı verdiği,
- Öğrencilerin iş hayatlarına yön verme konusunda fikir verdiği,
- Öğrencilerin eksik olduğu alanları görme fırsatı sağladığı,
- Öğrencilerin teorik bilgilerin pratiğe dönüşmesine katkı sağladığı,
- Öğrencilerin zamanlarını etkili planlama ve kullanma becerisi kazandırdığı
- Öğrencilerin önemli bir oranda (%36) staj yaptıkları yerlerden iş teklifi dıkları sonuçları çıkarılmıştır.

MYO teknik programlar bölümü öğrencilerinden endüstri stajını tamamlayanlar arasında yapılan araştırma ile elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Öğrencilerin mesleki ve teknik eğitim kurumlarına istekli olarak gitmeleri avantaj olarak değerlendirilmelidir.
- İlgili alanda 4 yıllık fakültele geçme istekleri değerlendirilerek daha fazla öğrencinin öğrenim görmesi sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin staj yeri bulmalarında bölümün (gerekirse bir komisyon kurularak) daha etkin görev alması sağlanabilir.
- Bu komisyon sayesinde işyerlerinin yeterlilikleri tespit edilerek, öncelikle şartları sağlayan işyerleri değerlendirilebilir.
- Bu bağlamda çalışan sayısı, yeterlilik düzeyleri ve eğitimleri ilgilenme durumları dikkate alınarak değerlendirmeler yapılabilir.
- Staj dosyasının revizyona tabi tutularak daha sade bir şekilde getirilmesi sağlanabilir.
- MYO tarafından kontrollerin daha sık yapılması sağlanabilir.
- Staj süresince alanla ilgili bilgi alınmasına yönelik olarak bölüm vasıtasıyla işyerleri ile irtibata geçilebilir.
- Öğrenciler staj yaptıkları iş yerlerinden iş teklifi alabilmeleri için iş yerlerinin de düşünceleri dikkate alınarak, öğrencilerde olması gereken özelliklerle ilgili öğretim programında yenilenmeye gidilmelidir.

KAYNAKLAR

Alkan, C., Doğan, H. Ve Sezgin, İ. S., (2001), Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Nobel Yayın Dağıtım., s. 3-5

Aydoğan, Z. F., (2002), “Büro Yönetimi Ön Lisans Programlarında Staj Eğitiminin Önemi”, G. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Bayrak, M. (2001), Meslek Yüksek Okullarının Tarihçesi, Meslek Yüksek Okulları Hakkında Genel Bilgiler, Van 100. Yıl Üniversitesi Yayınları.

Çelik, Ö., (2005), “Yüksek Öğretim Kurumlarının Sanayi Stajından Beklentileri ve Staj Yapan Öğrencilerin Bu Beklentilere Ulaşma Düzeyi”, G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 41, Ankara.

Çengel, Y. A. (2004), “Temel ve Yükseköğretimde ABD Modeli”, AB Sürecinde Eğitim Reformu İhtiyacı, Eğitim-Bir-Sen Bildiri Kitabı, 9-10 Ekim,138-145.

Eroğlu, G., (1999), “Kız Meslek Lisesi El Sanatları Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Okul Sanayi İşbirliği Kapsamında İşletmelerde Beceri Eğitimi İle İlgili Karşılaştıkları Sorunlar, Nedenleri ve çözüm Yolları”, G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Korkmaz, M., (2005), “Meslek Yüksek Okulu Hazır Giyim Programı Öğrencilerinin Meslek Stajlarının Değerlendirilmesi”, G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 41, Ankara.

ÖSYM, (2008), www.osym.gov.tr, (15.06.2008)

Özcan, Y. (2008), “Türkiye’de Yükseköğretim: Eğilimler, Tartışmalar ve Fırsatlar” Basın Duyurusu, 27.10.2008.

MESLEK YÜKSEK OKULLARI TEKNİK PROGRAMLAR BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET KULLANIM AMAÇLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

**A RESEARCH THROUGH AIM OF INTERNET USING OF
VOCATIONAL COLLAGES TECHNICAL PROGRAMS DEPARTMENT
STUDENTS'**

Şenol OKAY¹

Süleyman SEMİZ²

ABSTRACT

Today, as a so-called information age the internet increasingly becomes an integral part of life is seen. Benefit from the internet increasing to the access speed to information, according to users' goals are changing. In this study; the aims of the internet using and determination of the activities carried out via internet of the Vocational Collage Technical Programs Department students were investigated. Survey method is used in the study and the working group includes 145 students that respond evaluating means and studying in the Pamukkale University Denizli Vocational Collage Technical Programs Department. Face to face meeting method with students was used in the survey prepared as research materials. The obtained data were analyzed in SPSS 12.0 for Windows program. Frequency of internet using of students, usage levels of education, research and information to reach the level of use have been identified in this research. Results and recommendations were developed after the evaluation of research results generated tables.

Keywords: Internet, Purpose of internet use, The students of vocational collages

ÖZET

Bilgi çağı olarak da adlandırılan günümüzde internetin giderek yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldiği görülmektedir. Bilgiye ulaşım hızını artıran internetten yararlanma, kullanıcıların amaçlarına göre değişmektedir. Bu çalışmada; Meslek Yüksek Okulları (MYO) Teknik Programlar Bölümü öğrencilerinin internet kullanım amaçları ve internet üzerinden gerçekleştirdikleri aktivitelerin belirlenmesi incelenmiştir. Çalışmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu Pamukkale Üniversitesi Denizli Meslek Yüksek Okulu Teknik Programlar Bölümünde öğrenim gören ve ölçme aracına cevap veren 145 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma materyali olarak hazırlanan anketin, öğrencilere yüz yüze görüşme yöntemi ile doldurulması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 12.0 for Windows programında analiz edilmiştir. Yapılan araştırmada öğrencilerin internet

¹ Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, senolokay@pau.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, ssemiz@pau.edu.tr

kullanım sıklıkları, eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanım düzeyleri, araştırma ve bilgiye ulaşma amaçlı kullanım düzeyleri belirlenmiştir. Araştırma sonucu oluşturulan tabloların değerlendirilmesinin ardından sonuç ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnternet, İnternet kullanım amacı, MYO öğrencileri

1. GİRİŞ

Bilgi güç durumuna geçtikten sonra önem kazanarak, 21. yüzyılın insan profilini değiştirmiştir. Artık, bilgiye ulaşabilen, bilgiyi kullanabilen ve üretebilen bireylere; bir başka deyişle bilgiyle iletişim kurabilen bireylere olan gereksinim gün geçtikçe artmaktadır. Günümüzde teknolojik yeniliklerle birlikte, bilgi çağına ve bilgi toplumunun özelliklerine uygun bireyler yetiştirmek zorunlu hale gelmiştir. Günlük yaşamın her anına giren ve yüz milyondan fazla insan tarafından kullanılan internet, iletişim ve bilgiye ulaşım aracı olarak yaşamın her alanında yerini almaya başlamıştır. (Atav vd., 2006; Akkoyunlu, 1995).

İki veya daha fazla bilgisayarın birbirine bağlanması ile oluşturulan bilgisayar ağına yerel ağ; birden fazla bilgisayarın veya yerel bilgisayarın bağlı olduğu ağların ağına ise İnternet denilmektedir. İnternet, insanoğlunun “üretilen bilgiyi saklama/paylaşma ve ona kolayca ulaşabilme” istekleri doğrultusunda ortaya çıkmış bir teknoloji olarak da tanımlanmaktadır. İnternet, servis sağlayıcı firmanın sunduğu imkânlar (bilgisayarlar, modemler, telefon hatları) ile bütün dünyadaki bilgisayarların birbirine bağlanması şeklinde oluşmaktadır. 1969 yılında ABD Savunma Bakanlığı bir savaş sırasında iletişimin kesintisiz sağlanması amacı ile bir ağ kurdu. Başlangıçta dört adet bilgisayarı birbirine bağlayan bu ağ zamanla genişleyerek interneti dünya çapında bir bilgi erişim aracına dönüştürdü. İnternet, “İnternational Network” Uluslar arası Ağ’ın kısaltılmış adıdır. (Bal, 2007; Çakır ve Göksel, 2003; Yalın, 2006; Şentürk vd., 2005). İnternet, bilgiye hızlı, kolay, ucuz ve güvenilir olarak ulaşmanın yanı sıra, onu geniş kitlelerle paylaşmanın da günümüzdeki en etkin ve geçerli yoludur (Tavşançıl ve Keser, 2002).

31 Mart 2009 tarihi itibarı ile dünyada internet kullanıcılarının sayısı 1 milyar 596 milyon 270 bin 108 kişidir. Dünya nüfusu 6 milyar 710 milyon 29 bin 70 dir. Dünyada internet kullananların nüfusa oranı % 23,8 olduğu ortaya çıkmaktadır. Dünyada inernet kullanıcısı sıralamasında 2005 yılında 20. olan Türkiye, 2006 yılında 10 milyon 220 bin internet kullanıcısı ile 16. sıraya ve 2009 yılında 26 milyon 500 bin (nüfusun %36.9’u) kullanıcı ile 13. sıraya yükselmiş bulunmaktadır. Dünyada internet kullanan nüfus içinde oranımız yüzde 1,8 dir. Dünyada internet kullanıcılarının arasında %17.3 ile Çin birinci sırada yer alırken, ikinci sırada % 15.0 ile ABD ve üçüncü sırada % 6.4 ile Japonya bulunmaktadır (internetworldstats.com, 2009). Türkiye’de 2007 yılında hanelerin % 18.94’ü internete erişim imkânına sahipken, bu oran 2008 yılında %24.47’ye yükselmiştir. İşletmelerde 2007 yılında internete erişimine sahiplik oranı %85.4 iken, 2008 yılında %89.2’ye çıkmıştır (TUIK, 2009).

Teknoloji alanındaki gelişmeler ve yenilikler insanoğlunun yaşamına birçok alanda büyük kolaylıklar sunmaktadır. Özellikle bilgisayarların elektronik bilginin işlenmesi, saklanması, paylaşılması ve ulaşılmasında sağladığı büyük kolaylık ve verimlilikler nedeniyle eğitim, bankacılık, sağlık ve iletişim gibi birçok sektörde bilgisayar yaygınlık oranları giderek artmaktadır. Fakat bilgisayar yaygınlık oranlarının her geçen gün biraz daha artmasına rağmen bu araçlardan verimli ve etkin bir şekilde yararlanmak kullanıcıların yeterli

kullanım becerilerine sahip olmalarına bağlıdır (Tekinarslan, 2008). Yapılan araştırmalar etkin kullanılan öğretim teknolojilerinin eğitim sistemini iyileştirecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Toplumsal ve bireysel gelişmenin sağlıklı şekilde sürdürülmesinin önemli unsurlarından birisi okullardır. Günümüzde eğitim-öğretim kurumlarının daha aktif ve üretken olmaları bilgisayar ve internet teknolojilerinin kullanım düzeyleri ile yakından ilişkilidir (Akın, 2007). Öğrenciler bilgiye ulaşabilmeli, ulaşılan bilgileri yorumlayabilmeli, diğer bilgilerle ilişkilendirebilmeli ve yeni bilgiler üretmek için araştırma ve inceleme yapabilmelidirler (Kozma ve Schank, 1998).

İş yaşamındaki başarının devamlılığı için meslek mensuplarının değişme ve gelişmelere uyum sağlaması, kendisini sürekli yenilemesi gerekmektedir. Bu süreçte bilgi kaynaklarına ulaşma önem kazanmaktadır. İnternet günümüz iş hayatında bilgi kaynaklarına en etkili biçimde ulaşma yollarından en önemlisi haline gelmiştir (Özen vd., 2004). Bilginin paylaşımı ve yönetimi sürecinde iletişim teknolojileri anahtar görevi yapmaktadırlar (Mercader vd, 2006).

İnternet'in en belirgin özelliği, kolay ve hızlı bir iletişim imkânı sunmasıdır. Ancak bunun yanı sıra internetin 'amacı dışında hatalı' kullanımı sonucunda aile içi çatışmalar, yüksek telefon faturası ve internet kafelere yapılan ödemeler nedeniyle ekonomik kayıplar, bağımlılık oluşturma ve çevreden soyutlanma gibi sorunlarla da karşılaşılabilir. Bunun yanında, internetin bireyi çevreden soğutabileceği düşüncesinin aksine bireyin internet sayesinde farklı sosyal çevrelere daha rahat ulaşma olanağı bulduğu ve dolayısıyla bu yolla ilişkilerini sosyal alana taşıdığı dikkate alındığında internetin beraberinde getirdiği olumlu ve olumsuz durumların olabileceği açıktır (Çavuş ve Gökdaş, 2006).

Ülke sanayisine tekniker yetiştirerek ara eleman ihtiyacını karşılayan MYO Teknik Bilimler Bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin sahip olmaları gereken bilgi ve pratik tecrübeleri iş hayatlarında oldukça önem kazanmaktadır. Bu birikim aynı zamanda ülke sanayisini doğrudan etkilemektedir. Öğrencilerin mesleki ve genel gelişmeleri, yenilikleri takip imkanı sağlayan interneti ne düzeyde ve hangi amaçlarla kullandıklarının bilinmesi eğitim sürecinde yararlanılabilecek önemli bir veri haline gelmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı ve Modeli

Bu araştırmada; Meslek Yüksek Okulları Teknik Programlar Bölümü öğrencilerinin interneti ne düzeyde ve nasıl kullandıklarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada tarama modeline dayalı betimsel yöntem kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2008-2009 öğretim yılında Pamukkale Üniversitesi Denizli Meslek Yüksek Okulu Teknik Programlar Bölümünde öğrenim gören ve ölçme aracına cevap veren toplam 145 1. ve 2. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Ölçekteki maddelerin oluşturulmasında Özdemir ve Usta'nın (2007) çalışmasında kullanılan ölçekten yararlanılmıştır. Ölçeğin ön uygulanması 70 öğrenci üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .81 olarak hesaplanmış, madde toplam korelasyonları

.39 ile .63 arasında gerçekleşmiştir. Buna göre, ön uygulama sonucu ölçekten elde edilen ölçümlerin oldukça güvenilir sonuçlar verdiği ifade edilebilir ($0.80 \leq \alpha < 1.00$ ölçek yüksek derecede güvenilir) (Özdamar, 2002).

2.4. Verilerin Analizi

Anketler aracılığı ile toplanan veriler bilgisayara girilmiş ve SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 11.0 for Windows ortamında analiz edilmiştir. Analiz sonucu oluşturulan tabloların değerlendirilmesi ardından sonuç ve öneriler yapılmıştır. Ölçeğin aralıkları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Aralıkların Anlamları

1	1.00-1.49	Hiçbir zaman
2	1.50-2.49	Nadiren
3	2.50-3.49	Bazen
4	3.50-4.49	Sık sık
5	4.50-5.00	Her zaman

3. BULGULAR

3.1. Araştırmaya Katılanlar Hakkında Genel Bilgiler

Araştırmaya katılan öğrenciler hakkında genel bilgiler Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Değişkenler	Alt Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Bayan	40	27.5
	Erkek	105	72.5
TOPLAM		145	100.0
Program	Normal Öğretim	74	51.0
	İkinci Öğretim	71	49.0
TOPLAM		145	100.0
Sınıf	1. Sınıf	65	44.8
	2. Sınıf	80	55.2
TOPLAM		145	100.0
MYO’na yerleşme şekli	ÖSS’yi kazanarak	61	42.1
	Sınavsız Geçiş Sistemi	84	57.9
TOPLAM		145	100.0
İnterneti Kullanma Süresi	1 yıl	8	5.5
	2 yıl	19	13.1
	3 yıl	24	16.6
	4 yıl	26	17.9
	5 yıl+	68	46.9
TOPLAM		145	100.0

Ankete cevap verenlerin cinsiyet dağılımı incelendiğinde, %72.5’inin erkek ve %27.5’nin bayan olduğu görülmektedir. Katılımcıların %51’i normal öğretim, % 49’u ise ikinci öğretim programında öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %44.8’i birinci sınıf, %55.2’si ise ikinci sınıfta öğrenimlerini sürdürmektedirler. Öğrencilerin %42.1’i ÖSS’yi kazanarak, % 57.9’u ise sınavsız geçiş sistemi ile MYO’na kayıt yaptırmışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %46.9’u interneti 5 yıl ve daha fazla, %17.9’u 4 yıldır ve %16.6’sı ise 3 yıldır kullanmaktadırlar. Veriler incelendiğinde öğrencilerin lise öğrenimlerine başladıkları yıldan itibaren interneti kullandıkları ifade edilebilir.

3.2. Öğrencilerin İnternet’i Kullanma Sıklıkları

Araştırmaya katılan öğrencilerin interneti kullanma sıklıklarına göre dağılımları Tablo 3’de görülmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin İnternet’i Kullanma Sıklıklarına Göre Dağılımları

İnternet Kullanım Sıklığı	f	%
Düzenli bir kullanıcıyım	84	57.9
Haftada birkaç kez kullanıyorum	50	34.5
Ayda birkaç kez kullanıyorum	11	7.6
Yılda birkaç kez kullanıyorum	-	-
Hiç kullanmıyorum	-	-
Toplam	145	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin interneti kullanma sıklıkları incelendiğinde, %51.9’unun interneti düzenli olarak kullandığı görülmektedir. Bunun yanında katılımcıların %34.5’i haftada birkaç kez, %7.62’si ise ayda birkaç kez interneti kullandıklarını belirtmişlerdir. Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin tamamının interneti kullandıkları, kullanım sıklıklarının da çok yüksek olduğu ifade edilebilir. İnternetin dünyada ve ülkemizde yaygınlık kazanma hızı ile sonuçların paralellik gösterdiği görülmektedir.

3.3. Öğrencilerin İnternet’i Kullanma Amaçlarına İlişkin Bulgular

Tablo 4’de öğrencilerin interneti iletişim amaçlı kullanmalarına ilişkin durumları görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin İnternet’i İletişim Amaçlı Kullanma Durumları

İletişim Amaçlı Aktiviteler	Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Sık sık		Her Zaman		Toplam	$\bar{X}$	S	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%				
E-posta alıp gönderme	14	9.7	17	11.7	44	30.3	26	17.9	44	30.3	145	100	3.47	1.29
Sohbet etme	19	13.1	15	10.3	43	29.7	25	17.2	43	29.7	145	100	3.28	1.35
Kısa Mesaj (Sms) gönderme	62	42.8	22	15.2	32	22.1	17	11.7	12	8.3	145	100	2.12	1.34
											Toplam		2.95	1.32

Tablo 4’deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin interneti iletişim amacıyla en fazla “e-posta alıp gönderme” aktivitesi ile kullandıkları görülmektedir. Öğrencilerin (%30.3) “her zaman”, (%17.9) ise “sık sık” aralığında e-posta gönderme amacıyla kullandıkları belirtilebilir. E-posta kullanım düzeyi ortalaması ise ($\bar{x}=3.47$) ile “bazen” aralığında çıkmıştır. Öğrenciler ($\bar{x}=3.28$) ortalama ile sohbet etme aktivitesini “bazen”, kısa mesaj gönderme aktivitesini ise ($\bar{x}=2.12$) ortalama ile “nadiren” sıklığında kullandıklarını belirtmişlerdir. İnternetle birlikte klasik mektuplaşmanın yerini elektronik mektuplar almakta, internetin yaygınlaşması ile birlikte de kullanımını artmaktadır. Bunun yanında sohbet amaçlı (chat) internette programlar ve siteler kullanımını giderek yaygınlaşmakta, MYO teknik programlar bölümü öğrencileride genel tablodakine paralel düzeyde iletişim amaçlı bu aktiviteleri gerçekleştirdikleri görülmektedir. İnternetin kısa mesaj göndermede düşük düzeyde kullanılmasında cep telefonu şirketlerinin kullanıcılara sunduğu cazip avantajlar ile düşük ücretli mesaj gönderme imkanı sağlamanın etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5’de öğrencilerin interneti eğitim amaçlı kullanmalarına ilişkin durumları görülmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin İnternet’i Eğitim Amaçlı Kullanma Durumları

Eğitim Amaçlı Aktiviteler	Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Sık sık		Her Zaman		Toplam	$\bar{X}$	S	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%				
Öğrenci işleri	9	6.2	15	10.3	28	19.3	36	24.8	57	39.3	145	100	3.80	1.23
Ödev ve dersle ilgili araştırma yapma	3	2.1	12	8.3	39	26.9	48	33.1	43	29.7	145	100	3.80	1.02
Kurs alma	57	39.3	36	24.8	34	23.4	11	7.6	7	4.8	145	100	2.13	1.16
E-posta gruplarına ve forumlara katılma	47	32.4	36	24.8	32	22.1	15	10.3	15	10.3	145	100	2.41	1.31
											Toplam		3.03	1.18

Tablo 5’deki bulgular incelendiğinde; öğrencilerin interneti eğitim amacıyla en fazla “öğrenci işleri” ve “ödev ve dersle ilgili araştırma yapma” amacıyla kullandıkları görülmektedir. Öğrencilerin %39.3’ü “öğrenci işleri” ile ilgili olarak interneti “her zaman”, %24.8’i ise “sık sık” aralığında kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında öğrenciler; “ödev ve dersle ilgili araştırma yapma” amacı ile %29.7’si “her zaman”, %33.1’i ise “sık sık” aralığında interneti kullandıklarını belirtmişlerdir. Her iki amacın aritmetik ortalaması ise ($\bar{x}=3.80$) ile “sık sık” aralığında gerçekleşmiştir. Buna karşın öğrencilerin internetten “kurs alma” ve “e-posta gruplarına ve formlara katılma” konularında düşük sıklıkla interneti kullandıkları görülmektedir. İnternetten yararlanma sıklığı her iki konuda da “nadiren” ($\bar{x}=2.13$; $\bar{x}=2.41$) aralığında gerçekleşmiştir. Pamukkale Üniversitesi öğrenci ders kayıtlarını tamamen internet üzerinden gerçekleştirmesi, öğrencilerin ders ve not bilgilerine (transkrip) internet üzerinden ulaşabilmeleri interneti bu amaçla kullanmalarında etkili olan önemli bir faktör olduğu belirtilebilir. İnternetin büyük bir kütüphane gibi algılandığında tüm insanlık gibi bilgiye ulaşmada önemli bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. MYO’da kütüphane hizmetlerinin sınırlı olması öğrencilerin araştırma yapmasında interneti büyük bir araç haline getirmektedir.

Tablo 6’da öğrencilerin interneti eğitim amaçlı kullanmalarına ilişkin durumları görülmektedir.

Tablo 6’daki bulgular incelendiğinde; öğrencilerin interneti bilgi arama ve çevrim içi işlemler yapma amaçlı olarak en fazla “genel bilgi arama” amaçlı kullandıkları görülmektedir. Öğrencilerin %42.1’i “genel bilgi arama” ile ilgili olarak interneti “her zaman”, %33.8’i ise “sık sık” aralığında kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu konudaki aritmetik puan ortalaması ($\bar{x}=4.04$) ile “sık sık” düzeyinde çıkmıştır. Araştırmaya katılan MYO öğrencilerinin internetten çevrim içi aktivitelerden en fazla “müzik dinleme/izleme” ($\bar{x}=3.78$) ve “gazete/dergi okuma” ($\bar{x}=3.72$) ve “tv-video izleme” ($\bar{x}=3.53$) amacıyla “sık sık” aralığında faydalandıkları görülmektedir. İnternetten “yazılım indirme” ($\bar{x}=3.29$) ve “oyun oynama” ($\bar{x}=2.82$) amaçlı yararlanma düzeyi ise “bazen” seviyesinde çıkmıştır. Öğrencilerin %75’i internet üzerinden bahis oyunlarını hiçbir zaman oynamadıklarını ifade etmişlerdir. $\bar{x}=1.53$ aritmetik ortalama ile bahis oynama “nadiren” düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin İnternet’i Bilgi Arama ve Çevrim İçi İşlemler Yapma Amaçlı Kullanma Durumları

Bilgi Arama Amaçlı Aktiviteler	Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Sık sık		Her Zaman		Toplam	$\bar{X}$	S	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%				
Genel bilgi arama	5	3.4	9	6.2	21	14.4	49	33.8	61	42.1	145	100	4.04	1.02
Oyun oynama	28	19.3	30	20.7	46	31.7	22	15.2	19	13.1	145	100	2.82	1.27
Yazılım (program) indirme	20	13.8	19	13.1	35	24.1	40	27.6	31	21.4	145	100	3.29	1.31
Gazete/dergi okuma	15	10.3	11	7.6	22	15.2	48	33.1	49	33.8	145	100	3.72	1.28
Tv-video izleme (Youtube vs.)	13	9	22	15.2	28	19.3	39	26.9	43	29.7	145	100	3.53	1.30
Müzik dinleme/indirme	14	9.7	11	7.6	27	18.6	34	23.4	59	40.7	145	100	3.78	1.31
Yarışmalara katılma	60	41.4	36	24.8	31	21.4	10	6.9	8	5.5	145	100	2.10	1.18
Bahis (iddia) oyunları	10	74.5	15	10.3	12	8.3	2	1.4	8	5.5	145	100	1.53	1.08
	8										Toplam		3.10	1.21

Tablo 7’de öğrencilerin interneti ticari amaçlı kullanmalarına ilişkin durumları görülmektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin İnternet’i Ticari Amaçlı Kullanma Durumları

Ticari Amaçlı Aktiviteler	Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Sık sık		Her Zaman		Toplam	$\bar{X}$	S	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%				
İş Başvurusu Yapma	74	51	26	17.9	24	16.6	12	8.3	9	6.2	145	100	2.00	1.25
Bankacılık işlemleri	75	51.7	29	20	23	15.9	7	4.8	11	7.6	145	100	1.04	1.24
Alış-veriş yapma	83	57.2	23	15.9	29	20	3	2.1	7	4.8	145	100	1.81	1.12
											Toplam		1.61	1.20

Tablo 7’deki bulgular incelendiğinde; öğrencilerin interneti ticari işlemler yapma amaçlı olarak ($\bar{x}=1.61$) aritmetik ortalama ile “nadiren” aralığında kullandıkları görülmektedir. Öğrenciler interneti “iş başvurusu yapma” ($\bar{x}=2.00$) ve “alış-veriş yapma” ($\bar{x}=1.81$) ortalamaları ile “nadiren”, “bankacılık işlemleri” ($\bar{x}=1.04$) ise “hiçbir zaman” düzeyinde yaptıklarını belirtmişlerdir.

4. SONUÇLAR

MYO Teknik Programlar Bölümü öğrencilerinin interneti kullanım düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

- Öğrenciler interneti lise öğrenimlerine başladıkları yıldan itibaren kullandıklarını ifade etmişlerdir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı interneti kullanmakta, kullanım sıklıkları da oldukça yüksektir.
- Öğrencilerin interneti iletişim amaçlı olarak en çok “e-posta gönderme” ve “sohbet etme” (chat) aktivitelerini “bazen”, “kısa mesaj gönderme” aktivitesini ise “nadiren” aralığında kullanmaktadırlar.
- İnternet eğitim amaçlı en fazla “öğrenci işleri” ve “ödev ve dersle ilgili araştırma yapma” amacıyla kullanılmaktadır.

- İnternet üzerinden “kurs alma” ve “e-posta gruplarına üye olma, forumlara katılma” aktivitelerine katılım düzeyi ise oldukça düşük düzeyde gerçekleşmektedir.
- İnternetin genel bilgi arama amaçlı olarak “müzik dinleme/indirme” ve “gazete, dergi okuma” amaçlı olarak “sık sık” aralığında kullanılmaktadır.
- Öğrencilerin internetten çevrim içi oyun oynama ve bahis oynama düzeyi ise “nadiren” aralığında gerçekleşmiştir.
- Araştırmaya katılan MYO öğrencilerinin interneti ticari işlemler yapma amaçlı aktiviteleri çok az kullandıkları görülmektedir.

Bu alan araştırmasından elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- İnternetten etkin kullanımın sağlanması ve yükseltilebilmesi için okulun ilk döneminde araştırma teknikleri dersi açılmalı ve bu derste özellikle internetten araştırma nasıl yapılır, bilgiye nasıl ulaşılır ve ulaşılan bilgiden yararlanma yolları uygulamalı olarak anlatılmalıdır.
- Okuldaki internete ulaşılabilen bilgisayar laboratuvarı sayısı artırılmalı, öğrencilerin istedikleri zamanda kullanabilecekleri şekilde fırsatlar verilmelidir.
- Kablosuz internet imkânı okul içerisinde ve çevresinde sağlanarak öğrencilerin kullanımına sunulmalıdır.
- İnternetin zararlı kullanımlarına karşı öğrenciler bilgilendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akın, M. (2007), “Bilgisayar Ve İnternet Teknolojilerinden Yararlanmanın Uygulama Alan Bilgisi Oluşturma Yönünde Etkisi (Erzincan Eğitim Fakültesi Örneği)”, Erincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, 49-70.
- Akkoyunlu, B. (1995). “Bilgi Teknolojilerinin Okullarda Kullanımı ve Öğretmenlerin Rolü”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 105-109.
- Atav, E., Akkoyunlu, B. ve Sağlam, N. (2006), “Öğretmen Adaylarının İnternete Erişim Olanakları ve Kullanım Amaçları”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 37-44.
- Bal, H.Ç. (2007), “Bilgisayar ve İnternet Kullanımı”, Abp-academic Book Production.
- Çakır, H. ve Göksel, M.A. (2003), “Bilgisayar Bilimleri”, Atlas Yayın Dağıtım.
- Çavuş, H. ve Gökdaş, İ. (2006), “Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternetten Yararlanma Nedenleri ve Kazanımları”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, III, 56-78.
- <http://www.internetworldstats.com/top20.htm> (21.04.2009)
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=60&ust_id=2 (21.04.2009)
- Kozma, R. ve Schank, P. (1998), “Connecting With The Twenty-First Century: Technology In Support Of Educational Reform”, Association for Supervision and Curriculum Development 1998 Yearbook: Learning and Technology, 3-27.
- Mercader, R., Luis, C.M. ve Ramon, S. (2006), “Information Technology and Learning”, International Journal of Information Management, 26, 16-18.
- Özdamar, K. (2002), “Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi”, Kaan Kitabevi.
- Özdemir, M.S. ve Usta E. (2007), “İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin İnternet Kullanım Amaçlarının İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma”, Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi, 11, 91-110.
- Özen, Y., Gülaçtı, F. ve Çıkılı, Y. (2004), “Eğitim Bilimleri ve İnternet”, Doğu Anadolu Araştırmaları, 3 (1), 52-57.

- Şentürk, A., Korcuklu, N. ve Balay, M. (2005), “Bilgisayar Kullanımı ve İnternet”, Ekin Kitapevi.
- Tavşancıl, E. ve Keser, H. (2002), “İnternet Kullanımına Yönelik Likert Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi”, Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 1, 79-100.
- Tekinarslan, E., (2008), “Eğitmciler İçin Temel Teknoloji Yeterlilikleri Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 186-205.
- Yalın, H.İ. (2006), “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme”, Nobel Yayınları.

MESLEK YÜKSEK OKULLARINA KARŞI İLGİ VE TALEP ARTIŞININ EĞİTİM-ÖĞRETİM ÜZERİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

**ANALYZING THE EFFECTS OF INCREASING DEMAND AND
INTEREST FOR VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER EDUCATION,
ON EDUCATION**

İsmet KANDİLLİ¹

Serdar Sinan ÖZKAN²

Durmuş KARAYEL³

ABSTRACT

Keywords: Presentation, internet, vocational education.

The knowledge, pedagogical and social skills of a lecturer has a huge impact on the quality of education. However, though, it is overlooked, the motivation and knowledge of the students who enroll to Vocational Schools of Higher Education, is also ,another important parameter of education. This study, aims to analyze what must be done to raise the interest for the Vocational Schools of Higher Education and its effects on education. To improve the quality of students, instead of allowing the students enroll these schools without passing an exam, in accepting students to these schools, an exam or other criteria must be established. Shortening, the duration of military service will also increase its appeal. Vocational Schools of Higher Education should increase activities of introducing themselves as well as on internet. Student should be informed well about what they will gain and how they can find a job. Also, booklets and CDs should be prepared, introducing Vocational Schools of Higher Education. Besides, lecturers of Vocational Schools of Higher Education can visit the high schools around and see the teachers and introduce the departments of Vocational Schools of Higher Education and inform students about them. Lecturers can give seminars by visiting those high schools. Students of Vocational Schools of Higher Education , together with their lecturers, can join to the national or international competitions on vocations which takes places every year and so that they can increase popularity of these schools. It is expected that, if these studies are made, the demand for Vocational Schools of Higher Education, and the quality of education will rise.

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Endüstriyel Elektronik Programı, Karamüsel MYO, Kocaeli Üniversitesi, kandilli@kocaeli.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Makina Programı, Sakarya MYO, Sakarya Üniversitesi, sozkan@sakarya.edu.tr

³ Yrd.Doç.Dr., Mekatronik Programı, Sakarya MYO, Sakarya Üniversitesi, dkarayel@sakarya.edu.tr

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Tanıtım, İnternet, Mesleki Öğretim.

Eğitim-Öğretim kalitesi üzerinde, öğretim elemanlarının bilgi ve birikimleri ile pedagojik ve sosyal yetenekleri oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Ancak, gözden kaçırılmakla birlikte, eğitim ve öğretimi etkileyen en önemli parametrelerden biri de şüphesiz meslek yüksekokullarına kayıt yaptıran öğrencilerinin mevcut bilgi birikimleri ile motivasyon durumlarıdır. Bu çalışma, meslek yüksekokullarına karşı ilgi ve eğilimin artırılabilmesi için yapılması gerekenleri ve bunların eğitim-öğretim üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır. Öğrenci kalitesinin artırılmasında öğrencilerin sınavsız geçişle gelmesi yerine, öğrenci seçiminde sınav ya da başka bir ölçütün ihdas edilmesi büyük önem arz etmektedir. Askerliğin kısaltılması da öğrencinin Meslek Yüksekokuluna cazibesini artıracaktır. Meslek Yüksekokulları kendi tanıtım çalışmalarını artırmalı ve internet ortamında Meslek Yüksekokullarının çok iyi tanıtımı yapılmalıdır. Öğrencilere mesleki öğretimle neler kazandığı ve nasıl iş bulabilecekleri çok iyi tanımlanmalıdır. Ayrıca, Meslek Yüksekokulunu tanıtan kitapçık veya CD hazırlanabilir. Bununla birlikte, Meslek Yüksekokulundaki öğretim elemanları yakın çevredeki Meslek Liselerini ziyaret ederek, okullardaki öğretmenlerle görüşerek Meslek Yüksekokulundaki bölümlerin tanıtımları yapılarak öğrenciler bilgilendirilerek tercih etmesi sağlanabilir. Milli eğitimdeki okullara gidilerek seminerler verilebilir. Meslek Yüksekokullarında bulunan öğretim elemanları öğrencilerle birlikte, Türkiye veya dünya çapında her yıl yapılan mesleki yarışmalara katılarak Meslek Yüksekokuluna tercih eden öğrencilerin ilgisini artırabilir. Söz edilen çalışmalar yapıldığında, meslek yüksek okullarına karşı talebin artacağı ve bunun sonucu olarak eğitim-öğretim kalitesinin de artacağı beklenmektedir.

1. GİRİŞ

Türkiye deki Meslek Yüksekokulların eğitim-öğretim kalitesinin artırılması önemlidir. Meslek Yüksekokullarına kayıt yaptıran öğrencilerin mesleki bilgi ve birikimlerini artırılması gerekmektedir(Eşme,2006). Öğrencilerin mesleki bilgiyi öğrenme motivasyonu eğitim-öğretim kalitesi önemli bir parametresidir. Meslek Yüksekokullarında eğitim-öğretim kalitesini etkileyen parametrelerden biri de, bilgi birikimi yüksek öğrencilerin gelmesidir. Sınavsız geçişle gelen bu öğrenciler kaliteyi düşürmektedir. Fakat ileriki yıllarda sınavsız geçişin kalkmasıyla, öğrencilerin sınavla gelmesi eğitim-öğretim kalitesini artıracaktır.

2. MESLEK YÜKSEKOKULLARINA İLĞİ VE TALEBİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Meslek Yüksekokulların cazibesinin artırılması için askerliğin kısaltılması önemli bir faktördür. Bir dönem gündeme gelmesine rağmen resmi makamlar tarafından kabul edilmemiştir. Belki ileriki dönemlerde bu durum gündeme gelerek askerliğin kısaltılması Meslek Yüksekokullarına talebi artırabilir.Meslek Yüksekokulları kendi tanıtımlarını çok iyi yapmalıdır. Tanıtım çalışmaları çok iyi organize edilerek yapılmalıdır. Bu tanıtımların yapılmasıyla kaliteli öğrencinin ilgisini artırabilir. Tanıtım çalışmalarından biri de, internet ortamında web sayfasının çok iyi hazırlanarak Meslek Yüksekokullunun programlar

bazında tanıtılması gerekmektedir. Genellikle Meslek Yüksekokullarının web sayfasında çok kısa bir sayfa olarak yer verilmektedir. Meslek Yüksekokulları hakkında ve programlar hakkında geniş bilgi verilmelidir. Özellikle bazı Meslek Yüksekokullarının web sayfalarında geniş tanıtım yapılmaktadır.

Yurt dışındaki Meslek Yüksekokullarının web sayfaları incelendiğinde program bazında dersler haftalık olarak ne işleneceği, hangi deneylerin yapılacağı resimlerle anlatılmaktadır. Bu tip tanıtım öğrencinin Meslek Yüksekokullarında okuyacağı programı öğrenmesini ve seçmesine büyük katkı sağlamaktadır. Türkiye'deki tüm Meslek Yüksekokullarının web sayfası bu şekilde düzenlenmesi zorunlu olmalıdır. Meslek Yüksekokullarına gelen öğrencilerle görüşüldüğünde web sayfasına bakılarak tercih yapıldığı belirtilmektedirler. Öğrencilere mesleki olarak neler kazanacağı çok ayrıntılı olarak yazılmalıdır. Nasıl bir mesleki bilgi sahibi olacakları açıklanmalıdır. Bu mesleği öğrenerek nasıl iş bulacakları anlatılmalıdır. Mezun olan öğrencilerin nerede çalışacakları örneklerle yazılmalıdır. Hatta mezun olan öğrencilerin nerde çalıştıklarını belirterek örnek verilebilir. Mezun olup çalışan öğrencilerle röportajlar yayınlanabilir.

Meslek Yüksekokullarının tanıtımı için en iyi faktörlerden biride broşür ve CD hazırlanabilir. Bu broşür ve CD'lerle Meslek Yüksekokulları program bazında dönemlik dersler ve hangi konular işlendiği, laboratuvarlar çok iyi tanıtılabilir. Broşür ve CD'ler hem şirketlere gönderilerek, öğrenciler mezun olduğunda daha iyi iş imkânları sağlanabilir. Broşür ve CD'ler meslek liselerine ve liselere gidilerek, seminerler verilerek, Meslek Yüksekokullarını tanıtımı yapılabilir. Milli eğitimdeki öğretmenlerle görüşülerek öğrenciler yönlendirilebilir. Kaliteli öğrencilerin ilgi ve talebi artırılmış olacaktır.

Meslek Yüksekokullarına karşı ilgi ve talebin artırılması için eğitim-öğretim döneminde Türkiye ve dünya çapında yapılan yarışmalara katılmalıdır. Bu yarışmalar Meslek Yüksekokulların hem tanıtılmasında hem de öğrencilerin ilgisinin çekilmesini sağlamaktadır. Bu tip organizasyonlar özellikle öğretim elemanlarının teşviki önemlidir. Bu tip yarışmalar yazılı-sözlü ve görsel medya tarafında tanıtılarak, Meslek Yüksekokulların ilgi artırılabilir. Aynı zamanda Meslek Yüksekokulların bulunduğu yerlerde, yerel sözlü-yazılı ve görsel medyada tanıtım programları düzenlenebilir. Meslek Yüksekokullarının tanıtımı için röportaj düzenlenerek kamuoyuna duyurulabilir.

3. SONUÇLAR

Meslek Yüksekokullarına ilgi ve talep artışını sağlamak için, askerliğin kısaltılması, internet ortamında web sayfasında Meslek Yüksekokulunun tanıtılması, broşür ve CD hazırlanması, meslek liselerine ve liselere tanıtım seminerleri düzenlenmesi, milli eğitimdeki öğretmenlerle görüşülerek öğrencilerin yönlendirilmesi, Türkiye ve dünya çapında yarışmalara katılım, yazılı-sözlü ve görsel medyada tanıtım yapılmalıdır. Bu çalışmalar; geniş şekilde yapılması, Meslek Yüksekokullarına karşı ilgi ve talebin artışında önemli bir etkidir. Tüm Meslek Yüksekokulların bu çalışmalar yapılarak ulusal ve uluslararası ilgi ve talebin artırılması sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

Eşme, İ. (2006), "II. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı", Muğla, 28-42

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA DENEYİMLEME VE GÖRSEL EĞİTİMİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF PRACTICING AND VISUAL EDUCATION IN VOCATIONAL HIGH SCHOOLS

Zeynep ÜSTÜNİPEK
Kadir Has Üniversitesi MYO
Radyo Televizyon Yayıncılığı Program Başkanı

ABSTRACT

During the vocational education given in vocational high schools in two years, it is gradually becoming important for the students to make practical studies and receive education with visual support. Our target has been to make researches in this field, thus to direct the students to practicing, and to make a study on equipping the contents of courses with visual education. A research that defends supporting education with practicing and visual education is the subject of this notification.

This study aims to bring up students who swiftly adapt to the sector, use the same terminology with the employees in the sector, and swiftly provide professional adaptation both with the help of practice and visual education at Vocational High Schools established in order to bring up intermediary staff.

Within the context of this notification; the benefits of an education supported with visual aids and practice beside the theoretical education and the process of accelerating education is reviewed. In addition; answers will be sought for questions that how education will have to be in the future and what will the role of practicing be in education. One should not forget that educating the eyes will mean developing the mind and creativity.

ÖZET

Meslek Yüksek Okullarında iki yılda verilen mesleki eğitimde, öğrencilerin uygulamalı olarak çalışma yapmaları ve görsel destekle eğitim almaları giderek önem kazanmaktadır. Bu konuda araştırmalar yaparak, öğrenciyi uygulamaya yönlendirmek ve ders içeriklerini görsel eğitim ile donatmak üzerine bir çalışma yapmak hedeflenmiştir. Eğitimin deneyimleme ve görsel eğitimle desteklenmesi düşüncesini savunan bir araştırma bu bildirinin konusudur.

Bu çalışmayla; ara eleman yetiştirmek üzere kurulan Meslek Yüksek Okullarında; sektöre hızlı uyum sağlayan, sektördeki çalışanlarla aynı terminolojiyi kullanan ve gerek uygulama

gerek görsel eğitim yardımıyla hızlı mesleki adaptasyon sağlayan öğrencilerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bildirinin kapsamında; teorik eğitimin yanında görsel ve uygulama ile desteklenen eğitimin yararları ve eğitimi hızlandırma süreci incelenecektir. Ayrıca; eğitimin gelecekte nasıl olması gerektiği, uygulamanın eğitimde oynayacağı rol nedir sorularına cevap aranacaktır. Gözün eğitilmesinin, düşüncenin ve yaratıcılığının geliştirilmesi demek olduğunu unutmamak gerekir.

GİRİŞ

Uygulamalı ve görsel eğitimin öğrenci üzerinde etkisi ve eğitim sürecine katkıları mercek altında. Dünyada da modern eğitimin ayrılmaz parçası haline gelen görsel destekli uygulamalı eğitim teknolojiyle destekleniyor.

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA DENEYİMLEME VE GÖRSEL EĞİTİMİN ÖNEMİ:

Meslek Yüksekokulları'nın kuruluş amacı; değişen koşullara çabuk adapte olan, problemle karşılaştığında kolay ve doğru çözüm üretebilen, sorumluluk alacak derecede mesleki hâkimiyete sahip, iyi iletişim kuran ve ekip çalışmalarında başarılı, vasıflı ara eleman yetiştirmektir. İşveren olarak böyle bir çalışmanı kim istemez ki? İş dünyası sürekli gelişen dünyada her geçen gün biraz daha artarak kalifiye insan gücü arar oldu. Artık çalışanlardan istenenler uzunca bir liste halinde iş başvurusu yapacak gençlerin önüne çıkıyor. İşverenin beklentisi her geçen gün artarken tabii ki eğitimin sorumluluğu da aynı düzeyde büyüyor. Güncel bilgiyi sürekli araştırarak öğrenciye aktarmak biz öğretmenlerin görevi kuşkusuz. Ama işte tam da bu noktada sorunlar başlıyor. Zaten yeterince dikkatli olmayan, merak edip araştırmayan, konsantrasyonu ciddi şekilde bozuk, duygu ve düşüncelerini dile getirmeyen ya da bu konuda sıkıntı çeken öğrencilere bunca bilgiyi nasıl enjekte edeceğiz?

Öğrenci, liseden üniversite eğitimine geçerken kendi yeteneğine veya isteğine göre meslek seçmek yerine, üniversiteye girip bir diploma alma kaygısıyla tercihini yapıyor ve onu meslek edinmek için yüreklendirmek ve seçtiği mesleği sevdirmek ayrı bir problem olarak karşımıza çıkıyor. Bu durumdaki öğrencileri nasıl eğitebiliriz işte büyük bir soru işareti.

Eğitimde teorik bilgiyi vermek tabii olarak ilk akla gelen yöntemdir. Bu klasik bir yöntemdir ve klasik yöntemlerle eğitimin en sağlam yönü yüzyıllardır denenmiş olmasıdır. Ancak günümüz şartlarında artık sadece teorik bilgiyi öğrenciye aktarmak yeterli değildir. Bu bilgiyi pekiştirmek dahası pratiğe dökmek önem taşır oldu. Artık gençler okulu bitirir bitirmez iş dünyasının içine girmek ve o hızlı çarklar arasında sıkışmadan üstelik en az kendileri kadar eğitilmiş rakipleri arasından sıyrılarak çalışma hayatında tutunmak istiyor. Eğitimlerine zaman, para ve efor sarf eden gençler, bir an önce ekonomik olarak da bağımsız olmak istemekte çok da haksız değildir.

Öğrencinin aldığı eğitimi çeşitlendirmek; yani teori, pratik ve görsel destekle şekillendirmek, onun iş dünyasına çok daha hızlı adapte olması için oldukça etkili bir

yöntemdir. Usta çırak ilişkisiyle mesleki eğitim vermek; öğrencinin izleyerek, deneyimleyerek ve yaşayarak mesleği algılamasını kolaylaştırmaktadır.

Gözlemlerime göre Uygulamalı eğitim sırasında karşısına çıkan problemler öğrenciyi çözüm aramaya, araştırmaya yöneltiyor. Üniversite öncesi eğitim sürecinde araştırmaya alışık olmayan öğrenci bu süreçte danışmanlarının da desteğiyle bilgiyi kendi yakalamanın mutluluğunu da yaşıyor. İnternet ortamının getirdiği kolaylıkların yanında hepimizin sıklıkla karşılaştığı öğrenciyi kolaycılığa sürükleyen yönleri de var. “Kes, yapıştır, bir de dosyala, işte ödev teslimi bitti”; diye düşünen, internetten başka hiçbir araştırma alternatifini aklından geçirmeyen öğrenci uygulama sırasında öyle problemlerle karşılaşılıyor ki, araştırma araçlarını da geliştirmek zorunda kalıyor.

Bütün bu verileri nasıl bu kadar kesin söyleyebildiğime gelirsek; üst üste 4 yarıyıl boyunca yaptığım bazı deneylere dayandığımı söylemeliyim. Eğitimlik yaptığım dal Radyo-televizyon yayıncılığı. Öğrencilere demokratik bir ortamda, seçimlerini yapmalarını söyleyerek dönem ödevlerini oluşturmalarını istedim. Bu ödevler arasında; bir grupta çalışmak ve kısa filmler çekmek, bir konu belirleyerek sunum hazırlamak vardı. Aslında biraz kolayca kaçmak isteyenler hemen sunum hazırlamayı seçti, kalanlar dönüşümlü olarak görev alacakları kısa filmler çekmeyi tercih etti. Kısa film çekimleri sürecinde, her biri sette her görevde çalıştı. Çaba sarf edip, birbirlerine hizmet etti. Önce hizmet etmek ağır geldiyse de kendilerine de aynı oranda hizmet edilince bunu fark etmez oldular. Film setleri hızlı, pratik ve öngörülü olmayı gerektiren alanlardır; kimi zaman bu hızlı ortamda emir cümleleriyle kendilerine hitap edildi; bu durum önceleri onları huzursuz etti ama sonra bunun ne kadar önemli olduğunu anladılar. Çünkü hızlı davranırken onlar da emir cümleleriyle bir şeyler istediler. Üçüncü yarıyılın sonunda sunum yapan öğrenciler de artık sete girmeliydi, bu defa onlara pratiğe dayalı ödevler verdim. Kısa film çeken öğrenciler sette nereye, nasıl ışık kuracağını, kamerayı nasıl kullanacağını, oyuncuya karşı nasıl davranacağını biliyor, küçük problemleri hemen çözüyordu. Oysa sadece sunum yapan öğrenciler setin hızına bir türlü ayak uyduramıyordu. Üçüncü yarıyıldan onlar da diğer arkadaşlarının hızına yetişmek için çaba sarf etti.

Çok bildik bir şeydir yarıyıl tatilinde öğrencilerin çoğu tatil yapmak, okuldan uzaklaşmak ister; uygulama ile dersleri sürdüren öğrencilerin bir kısmı yarıyıl tatilinin her gününü okulda geçirdi. Araştırıp, inceleyip kameranın hareketliliğini sağlayan araçlar yaptılar ve bunları kullandılar. Üretim isteğiyle doluydular ve kendilerine güvenleri vardı.

Kolaycı yaklaşım, hazır konmak ve atalet gençlerin eğitiminde en büyük tehlike olarak görülebilir. Popüler kültürün hızlı tüketen formasyonu onları üretici olmaktan uzaklaştırıyor. Oysa meslek Yüksek Okullarının amacı üreten eleman yetiştirmek.

Uygulama öğrencinin yaşayarak, mesleğin gereklerini yerine getirerek yaptığı bir çalışma ve etkisi gözle görülür derecede olumlu oldu. Uygulama ve teorinin yanında bir de görsel eğitim araçlarının kullanımına yönelik eğitimden söz etmek gerekiyor. Günümüzde pek çok görsel eğitim aracı eğitimin hizmetinde. Dvd, video veya projeksiyon yöntemiyle öğrenciler için hazırlanmış eğitim görsellerini onlarla paylaşmak mümkün. Dünya on-line eğitimden bahsederken görsel eğitimin gelişmemesi de imkansız zaten. Günümüzde 3d sistemiyle hazırlanmış görsel eğitim setlerine bile rastlanıyor. Görsel eğitimde en önemli unsur öğrencinin görseli algılaması ve anlamlandırabilmesi. Çünkü her öğrencinin yetişip geldiği aile, sosyo-kültürel durum, toplum yapısı, algı hızı, eğitimi ve daha önce edindiği

deneyimler farklı. Bütün bunlar doğrultusunda tabiidir ki algıları da birbirlerinden farklı. Lobach algılamayı şöyle ifade etmektedir.¹

“Algılamanın ikinci basamağı kavrama da bir çeşit anlamlandırma işlemidir. Beyinde meydana gelen bu olayın fizyolojik açıklaması günümüzde henüz kesinlik kazanmamıştır. Bu konuda kesinlik kazanmamış farklı görüşler olsa da Lobach'ın görüşü kabul görenlerin başında gelir.

Lobach'a göre, algılama öyle bir süreçtir ki, estetik görünümünün etkileri burada anlama çevrilebilir. Algılama bir yandan elde edilen görüntü, diğer taraftan düşünce içerikleri ve edinilmiş deneyden etkilenen subjektif bir olaydır. Buradan, algılayandaki biçimlenme olayının ve bununla birlikte algılama nesnesinin anlamının bireysel ve gruplara özgü etmenlerce vurgulandığı sonucu çıkarılabilir.”

Dolayısıyla görsel destekli eğitim yaparken kavrama hızlarının farklılığı da göz ardı edilmemelidir. Öte yandan Öğrenciye hitap eden görseller bir taraftan teorik eğitime desteklenerek öğrenciye aktarılmalıdır. İngiliz filozof ve araştırmacı John Locke'a göre insan; %83 oranında çevresini gözlemleyerek öğrenmektedir. Bu orana bakılarak insan çevresi ile olan ilişkilerinin büyük bir bölümünü görsel yolla sağlıyor demek mümkündür.

Görsel-işitsel eğitimin ilk denemeleri aslında oldukça eskilere dayanıyor. 1600'lü yılların başlarında yaşamış olan Bohemyalı eğitimci Jan Amos Komensky ve onun fikirlerini takip eden Jean-Jacques Rousseau, John Locke, Johann Heinrich Pestalozzi gibi eğitimciler de duylara yönelen eğitimi savunmuş, uygulamış ve modern eğitimin temellerini atmıştır. Günümüzde görsel-işitsel eğitim araçları ise oldukça gelişmiş durumda. Akıllı sınıflar duylara yönelik ders yapan öğretmenler için büyük kolaylık sağlıyor. Bu sınıflarda bilgisayarlar, interaktif tahta, doküman kamerası, ses sistemleri, yazıcılar, projeksiyon cihazları, dvd ve diğer görsel donanımlar yer alıyor. Öğretmenin tahtaya yazdığı tüm veriler öğrencilerinin bilgisayarına yansırken bu ortamda öğretmen de öğrencilerinin bilgisayarlarına ulaşabiliyor. İnternet yoluyla bu dersler sınıf dışı ortamlarda da paylaşılabilir. Yine video konferans tekniğiyle eğitim de dünyada oldukça büyük ilgi görüyor. Video konferans yöntemi ile dünyanın her hangi bir yerinde yapılan bir eğitim çalışması canlı yayın gibi aktarılabilir ve katılımcılar bu yöntem sayesinde mesafeleri aşır eş zamanlı eğitim alabilir. Mikrofon ve kamera sistemleri ile bağlantı sağlanarak bu eş zamanlı çalışmalar karşılıklı olarak da yapılabilir. Senkron model, tele öğrenme modeli olarak da bilinen bu eğitim modeli, sadece eğitim değil günümüzde iş dünyasında da tercih ediliyor.

On-line eğitim ise yine modern eğitimin önemli bir parçası. Her ne kadar; görsel, işitsel ve teori ile desteklenmiş olursa olsun, uygulama yönünün ciddi şekilde eksik kaldığını düşünüyorum. Bu eğitimin yararlı olduğu meslekler de vardır elbette ama özellikle televizyon, sinema gibi hem teknolojiyi hem estetiği bir araya getiren uygulamalı mesleklerde pek de kullanışlı değil. Genel olarak radyo, televizyon ve sinema eğitimi sırasında teorik bilgi görselle desteklenirken, öğrencilerin işin mutfağında olmaları gereken durum yani uygulama göz ardı edilmektedir. Oysa televizyon ve sinema eğitimi uygulamalı eğitime en çok ihtiyaç duyulan dallar arasındadır.

Özetle; öğrenciden; mesleği ve mesleğinin getirdiği yenilikleri etkin bir şekilde inceleme yetisi, araştıran, soran ve seçen bir tavrı olması, kolay kavraması, sadeleştirip analiz edebilmesi, senteze ulaşır, eksikleri görebilmesi gerekirse tamamlaması, düzeltmesi, kıyaslama yapabilmesi ve karşılaştığı problemleri çözebilmesi gibi pek çok şey beklenmektedir. Onun iş yaşamına katılımı açısından bütün bunlar gerekli ama daha fazlası

¹ Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, Tevfik Fikret Uçar, Sayfa 60

istenir de bir de yaratıcı yönünü öne çıkar denirse eğitimin önemi bir anda ikiye üçe katlanıyor. Yaratıcı olmak önemli bir ayrıcalık, dünya da adından söz ettiren kişiler çoğunlukla yaratıcı kişilerdir. Tabii bütün bu kavramlar oldukça iç içe; gözün eğitilmesinin, düşüncenin ve yaratıcılığının geliştirilmesi demek olduğunu da unutmamak gerekir.

Peki her insan yaratıcı zekaya sahip midir? Bilim adamları normal zekaya sahip her insanın yaratıcı olabileceğini ortaya koyan çalışmalar yapıyor.

“Graham Wallis tarafından saptanmış ve bugün klasikleşmiş yaratıcılık aşamaları şunlardır (Lytton, 1971):

- 1) Hazırlık aşaması
- 2) Kuluçka aşaması
- 3) Aydınlanma aşaması
- 4) Gerçekleşme ya da doğrulama aşaması

Bu kuram, yaratıcılığın kaynağının beyin olduğu ve yalnızca bir bölümünün değil, beynin tümünün yaratıcılığa kaynaklık ettiği. Bunu böyle bilmenin yaratıcılığı geliştirmek ve yaratıcı süreci uygulamaya koymak açısından önemlidir.

Guilford'a (1950) göre yaratıcı düşünme için gerekli sekiz temel yetenek aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Probleme ve problem durumlarına duyarlılık gösterme.
- Düşüncelerde akıcılık gösterebilme ya da başka bir deyişle fazla sayıda işe yarar fikir yürütebilme.
- Alışılmamış; özgün ancak işlevsel fikirler üretebilme.
- Bir fikirden diğerine rahatlıkla geçebilme.
- Sentez yeteneğine sahip olma.
- Karmaşık ilişkileri kontrol altına alabilme.
- Değerlendirme yapabilme (Brown, 1984:14).”²

Üretken, yaratıcı, hızlı düşünen, pratik olması beklenen öğrencilerin işi zor. Özetle “eğitim şart...” hem de eğitim bütün enstrümanlarıyla öğrencinin hizmetinde olmalı. Teorik, pratik, uygulamalı, görsel...

KAYNAKLAR

² Eğitime Yeni Bakışlar 1, Yrd. Doç. Dr. Ali Murat Sünbül, Sayfa. 165

- Rudolf Arnheim, (2007) “Görsel Düşünme” Metis yayınları.
- Çeviri: Dicleli, Z., Editör: Babüroğlu, O.N. (2003) “Eğitimin Geleceği: Üniversitelerin ve Eğitimin Değişen Paradigması” , Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Editör: Sünbül, M., (2002) “Eğitime Yeni Bakışlar 1”, Nüve Yayınları.

- Tevfik Fikret Uçar, Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, İnkılap, 3. Basım

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA DİNAMİK MODELLEME İLE BİLGİSAYAR DESTEKLİ TRİGONOMETRİ ÖĞRETİMİ

**COMPUTER AIDED TEACHING TRIGONOMETRY USING DYNAMIC
MODELLING IN VOCATIONAL SCHOOLS**

Prof. Dr. Halil ARDAHAN¹

Öğr. Gör. Barış EMLEK²

ABSTRACT

The basic aim of this study is to point out the effect of Computer Aided Teaching Trigonometry Using Dynamic Modeling on the academic achievements of the Vocational Schools students. The sample space of the study consists of 112 first class students of Selçuk University Çumra Vocational School during academic year 2006 – 2007. The experimental and control groups were established randomly. At the beginning of the study, it was applied the pre-test which includes 20 questions on each group. And then It was designed instructional materials and dynamic models relating to the pre test results for the Computer Aided Teaching Trigonometry. And then these dynamic materials applied on the experimental groups for three weeks. After three week classroom experiment it was applied the post test on each group. The basic concepts of the trigonometry were taught by the traditional method on the control group. It is used the descriptive statistics and t- test to evaluate the post test results. If we compare the t-test results we see that the academic achievement of the experimental groups was found higher than the academic achievement of control groups.

Keywords: Computer aided instruction, teaching trigonometry, material based teaching trigonometry, mathematics modeling.

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, Meslek Yüksekokullarında Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri öğretiminin Meslek Yüksekokullarında ki öğrenci başarıları üzerine etkilerini ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın örneklemini 2006–2007 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Çumra Meslek Yüksekokulu birinci sınıfında okuyan 112 öğrenci oluşturmaktadır. Deney ve Kontrol Grupları randomize olarak oluşturulmuştur. Çalışmanın başlangıcında her iki gruba da 20 soruluk ön test uygulanmıştır. Daha sonra ön test sonuçlarına bağlı olarak Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi için materyaller ve dinamik modeller tasarlanmıştır. Bu dinamik materyaller üç hafta boyunca deney grubuna uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise Trigonometrinin temel kavramları geleneksel metotla öğretilmiştir. Üç haftalık sınıf deneyiminden sonra iki gruba da son test uygulanmıştır. Test sonuçlarını değerlendirmek

¹ Prof. Dr. S.Ü. Eğitim Fakültesi hardahan@selcuk.edu.tr

² Öğr. Gör. S.Ü. Çumra MYO bemlek@selcuk.edu.tr

için betimlemeli istatistik ve t-testi kullanılmıştır. Eğer t- testi sonuçlarını karşılaştırsak deney grubunun başarısının kontrol grubunun başarısından daha büyük ve anlamlı olduğunu görürüz.

Anahtar kelimeler: Bilgisayar destekli öğretim, trigonometri öğretimi, materyal tabanlı trigonometri öğretimi, matematik modelleme.

1. GİRİŞ

Her geçen gün artan teknolojik gelişmeler, günlük hayatımızın vazgeçilmez birer parçaları haline gelmişlerdir. Bilişim teknolojisi ürünlerinden birçoğunun, örneğin bilgisayar, ileri hesap makinesi, internet, çoklu ortamlar vb. araçların yaşantımızı değişik biçimde etkilediğine, iş dünyasında ve günlük yaşamda çeşitli amaçlarla kullanıldığına tanık olmaktadır.

Günlük yaşamın bir parçası haline gelen teknoloji kullanımı, eğitim ve öğretim alanında da birçok kolaylıklar getirmektedir. Ergün (1991), araştırmasında, okullardaki öğretmenlerin, piyasadaki profesyonel olarak hazırlanmış paket programları kullanmayı öğrenip derslerinde uygulama imkânı bulsalar dersi daha etkin yapabileceklerini saptamıştır. Ancak İnemen (2005) yaptığı çalışmada, 1982'den bu yana ülkemizde başlatılan Teknolojiye Dayalı Eğitim seferberliğinin beklenen düzeyde yaygınlaşmadığını tespit etmiştir. Stavredes (2001), yapılan bilgisayar destekli çalışmaların bütün boyutlarının göz önüne alınması gerektiğini söylemektedir. Bilgisayar destekli eğitimde zaman, tecrübe ve uygulama alanı çok iyi tespit edilmelidir. Geliştirilen modellerin potansiyeli, teknolojinin algılanmasını arttırabileceği yönünde tespit edilmiştir.

Bilgisayar destekli eğitim; öğrenme sürecinde bilgisayarla programlanan dersler ile öğrencilerin etkileşimde olduğu, öğretmenin rehberlik ettiği ve bilgisayarın ise ortam rolünü aldığı faaliyet olarak tanımlanabilir. Bilgisayar destekli eğitim sürecini etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bunlardan bazıları öğrenci motivasyonu, etkileşim, yenilikler, bireysel öğrenme farklılıkları, öğretmenin bilgisayar destekli eğitimi algılama farkı, uygulama biçimi gibi değişkenleri kapsadığını görebiliyoruz (Şahin ve Yıldırım, 1999).

Aşkar (1991) İspanya'da, 1991 yılında yapılan OECD-CERI toplantısından elde ettiği bilgiler doğrultusunda, bilgisayar destekli eğitimin yaygınlaşmasındaki temel stratejileri dört ana başlık altında toplamıştır.

1. Yeni bilgi teknolojilerinin müfredatla kaynaştırılması
2. Yazılım
3. Öğretmen eğitimi
4. Alt yapı

Matematik öğretimi ve eğitiminde de teknolojiden destek almanın gerekliliğini ortaya koyan çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ersoy (2003), uzun bir zaman okullarda matematik öğretimi ve eğitimi sürecinde klasik eğitim araçları olan tahta-tebeşir; kâğıt-kalem ilişkisi dışında başka araçlardan söz edilmediğini söylemektedir. Bu durumun son yıllarda tümüyle değişmemesine rağmen matematik öğretimi ve eğitimini kolaylaştıracak ve bu sürece yardımcı olacak bilişsel araçlara ilginin oldukça arttığını ifade etmektedir.

Şeniş (1991) araştırmasında, BDE'nin öğrenme sürecine katacağı en büyük faydalardan birinin bireysel özelliklere uygun öğrenme sunması olduğunu, bir diğerinin ise öğrencinin öğrenme-öğretme sürecine aktif katılımıyla verimliliğin artmasının sıkça dile getirildiğini söylemektedir. Bu iki beklentinin gerçekleşebilmesi için öğrenci-bilgisayar etkileşiminin kurulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Matematik öğretiminde karşılaşılan sorunlardan biride kavramların soyut olması ve günlük hayatla ilişkilendirmede güçlük çekilmesidir. Bu ve benzeri sıkıntıların giderilmesi için öğretimde animasyonlardan yararlanılabilir. (Akkoyunlu ve Yılmaz, 2005).

Animasyon, gerçek yaşantının veya hayalin efektlerle hareketli şekilde canlandırılması olarak ifade edilebilir. Animasyon öğretim sürecinde öğrencilerin dikkatini çekmeye ve muhafaza etmeye yardımcı olmaktadır. Bu teknolojik materyal, öğrencinin öğrenme sürecindeki bilgilerinin gelişimine göre tasarlanmak zorundadır. Yapılan deneysel bulgularda göstermektedir ki animasyonlar, birazcık ön bilgiye sahip olan öğrencilerde anlamayı büyük oranda teşvik etmektedir. Animasyon tekniğine dayalı öğretim materyalleri dinamik görünümü sayesinde ve soyut olayları canlandırabilmesinden dolayı öğrenme üzerine çok olumlu etki oluşturmaktadır. (Pekdağ, 2005). Etkileşimli bir eğitim animasyonundan maksimum düzeyde yararlanılabilmesi için yazılımın, esnek, dinamik ve öğrenilebilir olmasına dikkat edilmelidir (Akpınar, 1999).

Lowe (2003) çalışmasında, animasyonun statik grafiklerdeki değersiz ve kapalı olan bilgiyi, açık ve dinamik bilgi haline getirerek öğrenmeyi sağladığını saptamıştır.

1.1. Bilgisayar Destekli Eğitim Alanında Yapılan Araştırmalar

Eğitim ve öğretim alanında bilgisayarlardan destek alınması noktasında yapılan çalışma sayısı her geçen gün artmaktadır. Yapılan bazı çalışmaların sonuçları aşağıda verilmiştir.

Beatty ve Nunan (2003), eğitim sürecinde bilgisayar destekli öğrenme üzerine araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmanın sonucunda teknolojinin, eğitimin bütün yönleri üzerinde büyük etkilere sahip olduğu kanısına varmışlardır.

İçingür (2005) yapmış olduğu çalışmada “Eğitimde Bilgisayar Teknolojilerinin Kullanılmasını” araştırmıştır. Bilgisayar Destekli Eğitim modelinin öğrenmeye katkısını %10 ile %90 arasında olduğunu, geleneksel sınıf ortamına göre %60 daha hızlı öğrenmenin olduğunu, %25 ile %60 arasında da hatırlama süresinin kısaldığını vurgulamaktadır.

Çağlar, Dişlitaş ve Coşar (2005) yaptıkları araştırmada, resim, simülasyon, video gibi multimedya dokümanlarla desteklenen derslerin daha zevkli hale geldiğini, akılda kalıcılığın ve derse katılım oranının daha yüksek olduğunu, derslerin bilgisayar teknolojileri kullanılarak anlatılmasında zaman kayıplarının azaldığını tespit etmişlerdir. Zamandan tasarruf sağlayınca da konuyla ilgili daha çok örnek işlenebildiğini vurgulamaktadırlar.

Ku, Harter, Liu, Thompson, Cheng (2007) çalışmalarında, matematiksel davranış ve başarı üzerine yapılan bireysel bilgisayar tabanlı öğretim programını öğrencilere uygulamışlardır. Sonuç olarak bu programın uygulandığı öğrencilerin daha başarılı olduklarını gözlemlenmiştir.

1.2. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, dinamik modelleme ile bilgisayar destekli matematik öğretiminin, meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik başarılarına etkisini ortaya çıkarmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada yer alan yaklaşımlar, özellikle trigonometri öğretiminde matematik eğitimcilerinin teknolojiden yararlanma ve dinamik modelleme konusunda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olacak bulgulara ulaşmalarını sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

1.4. Problem Cümlesi

Matematik öğretiminde eğitim teknolojileri kullanımı, trigonometri öğretiminde karşılaşılan güçlükler, hatalar, yanlışlar, ve bilgisayar destekli eğitim (BDE) konularında literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama sonucundan da anlaşılacağı üzere trigonometri öğretiminin, müfredatın amaç ve hedeflerine uygun kalitede yapılmadığı, hata ve yanlışların yerleşik olduğu problemi ortaya çıkmaktadır.

Eğitimde kaliteyi arttırmak ve bu güçlükleri ortadan kaldırmak için Selçuk Üniversitesi Çumra Meslek Yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerine Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi yapılan grubun erişim düzeyi ile geleneksel metotlarla trigonometri öğretimi yapılan grubun erişim düzeyi arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır.

1.5. Hipotez

Meslek yüksekokulu öğrencilerinde, Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi yapılan grubun erişim düzeyi ile geleneksel metotlarla trigonometri öğretimi yapılan grubun erişim düzeyi arasında, Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi lehine anlamlı bir fark vardır, hipotezi denenecektir.

2.MATERYAL VE METOT

Bu bölümde, araştırmanın örneklemini, uygulanan Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi (Computer Aided Teaching Trigonometry Using Dynamic Modelling), veri toplama araçları, toplanan verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel işlem ve teknikler açıklanmıştır.

2.1. Yöntem

Araştırmada meslek yüksekokulu 1. sınıf matematik derslerinde geleneksel yöntemle matematik öğretimi yapılan öğrenciler ile “Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi” yapılan öğrencilerin erişim düzeyleri arasındaki farkı ortaya koymak amacıyla, deney ve kontrol gruplu karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada, deney ve kontrol gruplarına önce ön-test uygulanmıştır. Ön-testten elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin bu güne kadar temel trigonometrik kavramları öğrenmekte karşılaştıkları zorluklar, kavram yanlışları, trigonometrik işlem hataları belirlenmiş ve daha sonraki süreçte bunların giderilmesi için öğrenme süreci yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına göre yeniden tasarlanmıştır.

Bilgisayar destekli ve dinamik modeller kullanılarak yapılan trigonometri öğretimi uygulaması sonunda öğrencilere son-test uygulanmış ve verilerin bir kısmı bu yolla toplanmıştır. Materyal değerlendirme formu ve görüşmeler yoluyla, öğrencilerin erişim düzeylerinde anlamlı bir farkın olup olmadığı karşılaştırmalı olarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2.2. Denekler

Araştırmanın örneklemini, 2006–2007 öğretim yılında, Konya ili Çumra ilçesindeki Meslek Yüksekokulu birinci sınıfına devam eden öğrenciler arasından rasgele seçilen 112 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın deney ve kontrol gruplarını belirlerken ilgili öğretim elemanlarından alınan bilgiler ve öğrencilerin okullarına gelirken almış oldukları puanlara göre birbirine eş seviyede şubeler belirlenmiş ve rasgele seçilerek deney ve kontrol grupları olarak atanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın başlangıcında, araştırmanın örneklemini temsil edecek öğrencilerin trigonometri ile ilgili durumlarını ve seviyelerini ölçmek için kullanılan ön-test ve “Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi” sonunda kullanılan programın yararlı olup olmadığını anlamak için uygulanan son-test aracılığıyla veriler toplanmıştır. Ayrıca, birebir görüşmeler (interview) ve Ardahan (2000) tarafından hazırlanan materyal değerlendirme formuyla da süreç hakkında gerekli verilerin toplanmasına çalışılmıştır. Ön-test ve son-testte, Trigonometri tanımı ve kavramları ile ilgili sorular günlük yaşamdan alınarak hazırlanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Çumra Meslek Yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinden rasgele seçilen 112 kişiden oluşan deney gruplarına ayrı ayrı olmak üzere, “Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi” ders materyali kullanılarak, dokuzar saatlik ders verildi. Yapılan eğitim sonunda öğrencilere son-test uygulanarak deney ve kontrol grubu arasındaki başarı erişimi karşılaştırmalı olarak incelendi. Öğrencilerin görüş ve kanaatlerini tespit etmek amacıyla materyal değerlendirme anketi uygulanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada betimlemeli istatistiksel yöntem kullanılmış, aritmetik ortalama, standart sapma ve bağımsız t-testi yardımıyla deney ve kontrol grupları arasındaki farkların manidar olup olmadığı incelenmiştir. İstatistiksel analizler bilgisayar ortamında, SPSS 10.0 programı ile M.S. Office Excel programlarında yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR

3.1. Teşhis Testinin Analizi

Teşhis testi 5 adet çoktan seçmeli, 15 adet işleme dayalı boşluk doldurmalı toplam 20 adet sorudan oluşmaktadır. Bu test, trigonometri ünitesinin temel kavramlarını ve trigonometrik bağıntı ve fonksiyonları anlamadaki güçlükleri, yanlışları, hayat ile içerikteki ilişkilendirmeleri teşhis etmek ve bunlara dayalı olarak geliştirilecek öğretim materyali ile sorgulayıcı, anlamlı, kalıcı ve kaliteli bir öğretim yapılmasını sağlayacak sınıf içi etkinlikleri oluşturmak amacıyla tasarlanmıştır.

Teşhis testi deney ve kontrol grubu öğrencilerine uygulanmadan önce uygulama yapılacak okulda rasgele seçilen 100 kişilik öğrenci grubu üzerinde madde güçlük indisi ve

testin güvenilirliği ölçülmüş ve testin güvenilirlik katsayısı, $r=0.8396$ olarak bulunmuştur. Bulunan “r” değeri, güvenilirlik katsayı sınırı olan 0.70 değerinin üzerinde bir değerdedir. Bu halde teşhis testi, çalışma yapılacak okulda güvenilir bir biçimde uygulanabilecektir.

3.2. Bulgular

Bu bölümde örnek, ön-test ve son-test yardımıyla toplanan veriler betimlemeli istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiş ve bulgular tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Araştırma başlangıcında, Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretiminde deney grubunda 53 denek, geleneksel öğretim yönteminin kullanıldığı kontrol grubunda 59 denek kullanılmıştır.

Tablo 1. S.Ü. Çumra MYO Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Düzeyinde Karşılaştırılması

	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	df	P
Toplam	Deney Ön-Test	53	3.018	1.168	110	.870
	Kontrol Ön-Test	59	2.983	1.137	108.02	

S.Ü. Çumra MYO’ da, eğitim etkinliklerini uygulamadan önce deney grubu ve kontrol grubuna ön-test uygulanmıştır. Ön-testte verilen doğru cevap ortalaması, deney grubu için 3.018, kontrol grubu için 2.983 olarak bulunmuştur. Deney ve kontrol grupları için yapılan ön-testte P değeri ise 0.870 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ($P>0.05$) 0.05 manidarlık düzeyinde anlamlı değildir. Deney ve kontrol gruplarının eğitim uygulamalarına başlamadan önceki seviyeleri eşittir.

Tablo 2. S.Ü. Çumra MYO Deney Grubunun Ön-Test ve Son-Test Düzeyinde Karşılaştırılması

	Gruplar	n	$\bar{x}$	SS	df	P
Deney Grubu	Ön-Test Toplam	53	3.018	1.168	52	.001
	Son-Test Toplam		13.037	2.252		

S.Ü. Çumra MYO da 53 kişilik deney grubuna Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi uygulaması yapılmıştır. Yapılan öğretimden sonra deney grubuna son-test uygulanmıştır. Son-test sorularına verilen doğru cevap ortalaması bu grupta 13.037 olarak bulunmuştur. Deney grubu için yapılan ön-test ve son-test P değeri ise 0.001 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ($P>0.05$) 0.05 manidarlık düzeyinde anlamlıdır. Yani deney grubunda ön-test ve son-test sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. S.Ü. Çumra MYO 1. sınıflarının deney grubunda; son-test sonuçları, ön-test sonuçlarına göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 3. S.Ü. Çumra MYO Kontrol Grubunun Ön-Test ve Son-Test Düzeyinde Karşılaştırılması

	Gruplar	n	$\bar{x}$	SS	df	P
Kontrol Grubu	Ön-Test Toplam	59	2.983	1.137	58	.001
	Son-Test Toplam		5.898	1.539		

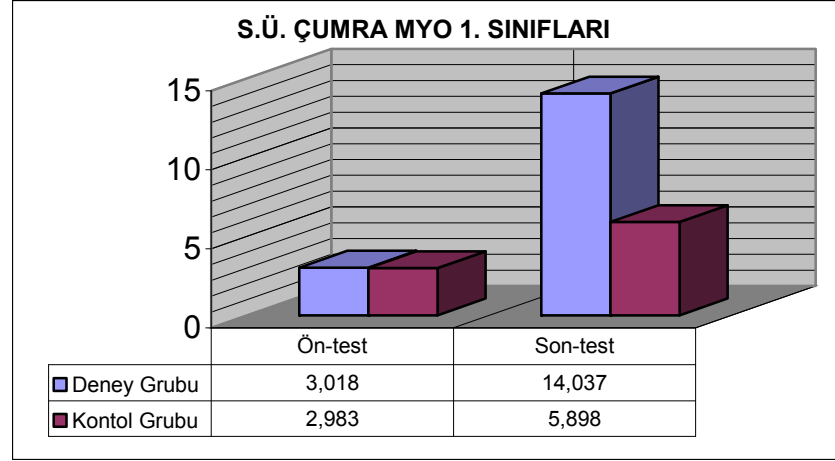
S.Ü. Çumra MYO da 59 kişilik kontrol grubuna geleneksel metotlarla eğitim yapılmıştır. Yapılan eğitim sonunda bu gruba son-test uygulanmıştır. Son-test sorularına verilen doğru cevap ortalaması 5.898 olarak bulunmuştur. Kontrol grubu için yapılan ön-test ve son-test P değeri ise 0.001 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ($P>0.05$) 0.05 manidarlık düzeyinde anlamlıdır. Yani kontrol grubunda ön-test ve son-test sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. S.Ü. Çumra MYO 1. sınıflarının kontrol grubunda; son-test sonuçları, ön-test sonuçlarından yüksek bulunmuştur.

Sonuç olarak; S.Ü. Çumra MYO da, hem deney grubunda hem de kontrol grubunda ön-test ve son-test sonuçları arasındaki fark anlamlı çıktığından deney ve kontrol gruplarının son-test sonuçlarını istatistiksel olarak karşılaştırmak gerekmektedir.

Tablo 4. S.Ü. Çumra MYO Deney ve Kontrol Gruplarının Son-Test Düzeyinde Karşılaştırılması

	Gruplar	n	$\bar{x}$	SS	df	P
Toplam	Deney Son-Test	53	13.037	2.252	110	.001
	Kontrol Son-Test	59	5.898	1.539	90.383	

S.Ü. Çumra MYO da; deney grubuna Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi uygulaması, kontrol grubuna ise geleneksel yöntemle öğretim uygulaması yapılmıştır. İki gruba da eğitim sonunda son-test uygulanmıştır. Son-testte verilen doğru cevap ortalaması deney grubu için 13.037, kontrol grubu için 5.898 olarak bulunmuştur. Deney ve kontrol grupları için yapılan ön-testte P değerleri ise 0.001 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ($P>0.05$) 0.05 manidarlık düzeyinde anlamlıdır, iki grupta son-test düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. S.Ü. Çumra MYO 1. sınıflarında; deney grubuna uygulanan Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi yöntemi, kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretim yönteminden daha başarılıdır.

Grafik 1. S.Ü. Çumra MYO Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-test Son-test Düzeyinde Karşılaştırması

Deney ve kontrol grupları arasında ön-test ve son-test deki ortalamalara göre şunlar söylenebilir.

Deney grubundaki son-testte aritmetik ortalama değer 13.037 çıkarken, kontrol grubunda ise son-testte bu değer 5,989 olmuştur. Artış değeri ise aritmetik ortalama olarak yaklaşık 8,1 civarındadır. Deney ve kontrol gurubunda ortalamalar üzerinden baktığımızda “etki genişliğinin” fazla olduğunu görebiliyoruz. İstatistikî değerlere göre de elde edilen son-test sonuçları arasında P değeri 0.001 olarak bulunmuştur, ($P > 0.05$) 0.05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Yani S.Ü. Çumra MYO da, deney grubuna uygulanan Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli öğretim metodunun, kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretim metoduna göre daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Toplam 53 öğrenciye, araştırma sırasında kullanılan materyal hakkında öğrencilerin görüş ve önerilerini tespit etmek amacıyla materyal değerlendirme anketi (Ardahan, 2000) uygulanmıştır. Bu anketten öğrencilerin görüşleri şu şekilde yoğunlaşmıştır.

“Trigonometri konusu en çok zorlandığımız konuların başında geliyordu. Bu şekilde matematik öğrenme hem görsel açıdan öğrenmemizi kolaylaştırdı hem akılda tutmamıza daha fazla yardımcı oldu”.

“Bölüm derslerimizin de bilgisayarla hazırlanmış animasyonlarla anlatılmasını istiyoruz”.

“Dersler daha ilgi çekici ve motive edici oldu. Bu tip ders cd leri elde edebilirsek evde de tekrar etme şansımız olabilir”.

4.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışma ile şu soruya cevap aranmıştır:

Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi yöntemiyle öğrenen deney grubu ve geleneksel öğretim yöntemiyle öğrenen kontrol grubu arasında, trigonometri konusundaki akademik erişim düzeylerinde anlamlı bir fark var mıdır?

4.1. Sonuç

Yapılan çalışma sonucunda; “Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi” yöntemiyle öğrenen deney grubu ve geleneksel öğretim

yöntemiyle öğrenen kontrol grupları arasında, matematik dersi trigonometri konusu akademik başarı erişim düzeylerinde anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamlı fark Çumra Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden deney grubuna uygulanan “Dinamik Modelleme ile Bilgisayar Destekli Trigonometri Öğretimi” yöntemi lehine olmuştur. Araştırmanın başında öngörülen hipotez doğrulanmıştır.

4.2. Tartışma

Yapılan çalışmada elde edilen bulgular, bilgisayar destekli eğitimin (BDE) öğrenme sürecinde yadsınamaz bir gerçek olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat BDE uygulamalarının amaç ve yöntemi bilim adamları tarafından farklı görüşler öne sürülerek desteklenmektedir. İcingür (2005) yapmış olduğu çalışmada, bilgisayar destekli eğitimin öğrenmeye katkısını %90'lara kadar çıktığını söylerken, İnelmen (2005) eğitimde bilgisayarın teknolojisini kullanmanın eğitime katkısının olduğunu fakat teknolojiye dayalı eğitimin öğrenciyi ve öğretmeni pasifleştirdiği için bu yöntemin çok fazla başarılı olmadığını, bunun yerine teknoloji destekli eğitimin daha çok yarar sağlayacağını ifade etmektedir. Buradan, bilgisayarın eğitim sürecinde bir amaç değil, destekleyici nitelikte ve araç olarak kullanılmasının yarar sağlanacağı düşüncesi çıkmaktadır.

Ergün'e (1991) göre hazırlanan birçok eğitim yazılımlarının uzman kişiler tarafından ekip çalışmalarıyla oluşturulmadığı, arayüz dediğimiz ekran tasarımının tasarım ilkelerine uygun olmadığı, materyalin ilgi çekici özelliğinin olmadığı, kullanıcı ile arasında kolay iletişim kurabilecek kullanım kolaylığına sahip olmadığını belirtilmektedir.

4.3. Öneriler

Ülkemizde yakın zamana kadar öğretim teknolojileri alanında yeterince araştırma yapılmamıştır, fakat günümüzde bu tür çalışmalara ağırlık verilmektedir. Bu çerçevede bilgisayar destekli eğitimin alt yapısı güçlendirilmeli, teknolojinin tüm meslek yüksekokullarında eğitim amaçlı kullanımı hızlandırılmalıdır.

Hazırlanan eğitim materyallerinde dinamik modellemelerin ve animasyonların kullanımına ağırlık verilmeli. Animasyonlar hazırlarken materyal hazırlama ilkelerine son derece dikkat edilmelidir.

Meslek yüksekokullarının teknik programlarındaki mesleki derslerde üç boyutlu düşünme güçlükleri dikkate alınarak dinamik modellemeli ders materyallerine daha fazla başvurulmalıdır.

Meslek yüksekokullarında bilgisayar destekli eğitimin uygulama alanları daha da genişletilmeli ve tüm okullarda uygulanabilir hale gelecek alt yapı sunulmalıdır.

Sadece matematik derslerinde değil fen ve sosyal bilimler alanlarında da bilgisayar destekli eğitim uygulamaları gerçekleştirilmelidir. Müfredata uygun yazılımlar geliştirilmeli ve geliştirilen yazılımların standartları uzman kişiler tarafından tespit ve kontrolü edilmelidir.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin matematik dersindeki tüm konuları için yaşadıkları öğrenme güçlükleri göz önünde bulundurularak bilgisayar destekli ve dinamik modellemeli matematik materyalleri hazırlanmalıdır.

Bilgisayarda hazırlanan materyallerde dinamik modeller ile statik olarak hazırlanmış modellerin karşılaştırılması yapılmalıdır. Akılda kalıcılığa ve akademik başarıya yapacakları katkı mukayese edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu, B., Yılmaz, M.(2005).“Türetimci Çoklu Ortam Öğrenme Kuramı” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S:28, s:9-18
- Akpınar, Y.(1999). Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uygulamalar, Anı Yayıncılık, Ankara
- Ardahan, H.(2000).İlköğretimde Materyal Destekli Kesir Ve Ondalık Kesirlerin Materyal Tabanlı Öğretimi, Matematik Etkinlikleri 2000 Matematik Sempozyumu, 5-8 Haziran 2000, Milli Kütüphane Konferans Salonu, Ankara
- Aşkar, P.(1991).Bilgisayar Destekli Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Temel Stratejiler: Avrupa Ülkelerinde Son Durum, I. Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim Sempozyumu, 25-27 Eylül 1991,s:139-158, Eskişehir
- Beatty, K., Nunan, D.(2003). Computer-mediated collaborative learning”, System 32 (2003) 165–183
- Çağlar, İ., Dişlitaş, S., Coşar, M.(2005). Meslek Yüksekokullarında Bilgisayar Teknolojilerinin Kullanım Yoğunluğunun Verimliliğe Etkisi, I. Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Teknolojileri Kongresi, 05–07 Eylül 2005, s:173-181, İstanbul
- Ergün, M.(1991).Profesyonel Paket Programların Eğitim Amaçlı Kullanılması, Anadolu Üniversitesi I. Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim Sempozyumu, 25-27 Eylül 1991,s:1-8, Eskişehir
- Ersoy, Y.(2003).Teknoloji Destekli Matematik Eğitimi-1: Gelişmeler, Politikalar ve Stratejiler, İlköğretim-Online 2 (1), s. 18-27
- Harter C. A, Ku H.Y, (2007), ts of spatial contiguity within computer-based instruction of group personalized two-step mathematics word problems, ScienceDirect, Computers in Human Behavior
- İçingür, Y. (2005).Eğitimde Bilgisayar Teknolojilerinin Kullanılması, I. Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Teknolojileri Kongresi, 05–07 Eylül 2005, s:308-315, İstanbul
- İnelmen, E. (2005). Bir Teknoloji Destekli Eğitim Donanımın ve Yazılımın Tanıtımı, I. Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Teknolojileri Kongresi, 05–07 Eylül 2005, s:86-91, İstanbul
- Ku H.Y., Harter C.A., Liu P.L., Thompson L., Cheng .Y.C.(2007). The e.ects of individually personalized computer-based instructional program on solving mathematics problems, ScienceDirect, Computers in Human Behavior 23, 1195–1210
- Lowe, R.K. (2003).Animation and learning: selective processing of information in dynamic graphics, Learning and Instruction 13 (2003) 157–176
- Pekdağ, B.(2005). “Fen Eğitiminde Bilgi ve İletişim Teknolojileri”, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, C:2, S:2
- Stavredes, S.(2001). A system dynamics evaluation model and methodology for instructional technology support, Computers in Human Behavior, 17 (2001) pp:309–319
- Şahin, T., Yıldırım, S.(1999). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Anı Yayıncılık, Ankara
- Şeniş, B.F. (1991).Bilgisayar Destekli Eğitim Yazılımlarında Standart Sorunu, I. Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim Sempozyumu, 25-27 Eylül 1991,s:183-192, Eskişehir

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA EĞİTİM VERİMLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER (Kırıkkale Meslek Yüksekokulu Örneği)

THE FACTORS THAT EFFECT PRODUCTIVITY OF EDUCATION IN VOCATIONAL HIGH SCHOOLS (Kirikkale Vocational High School Model)

M. Nuri SEYMAN¹ Taner DİZEL² Hayri YAMAN³ Haldun Ender ERDEM⁴

ABSTRACT

Productivity is the relationship between the output generated by a production or service system and the input provided to create this output. Prokopenko(1987). In accordance with this definition, success of the students that are inputs in vocational high school where is given educational service will also be productivity of educational system and business life after they graduated and during the education. For his reason in order to improve the productivity of education, searching out of the factors which effect to success in negative way and making the new arrangements according to implications, will provide to improve quality of educational system and educating of students conformably to business life. In this work to search out the factors that effect the educational productivity of students in negative way an inquiry has been applied to students in technical programme of Kirikkale Kirikkale University Kirikkale Vocational High School. The factors that effect the success of students has been investigated and suggestion of the solution has been tried by searching out the productivity profiles of the students.

Keywords: Productivity, educational system, business life

ÖZET

Verimlilik bir üretim ya da hizmet sisteminin ürettiği çıktı ile bu çıktıyı yaratmak için kullanılan girdi arasındaki ilişkidir. Prokopenko(1987). Bu tanıma uygun olarak eğitim hizmeti verilen yüksekokullarda birer girdi olan öğrencilerin, öğrenim esnasında ve mezun olduktan sonraki başarı durumları eğitim sisteminin ve iş yaşamının da verimliliği olacaktır. Bu sebeple eğitim verimliliğini artırmak için başarıyı olumsuz yönde etkileyen faktörlerin ortaya çıkarılması ve çıkan sonuçlara göre yeni düzenlemeler yapılması, eğitim sisteminin düzeltilmesini ve öğrencilerin iş hayatına uygun olarak yetiştirilmesini sağlayacaktır. Bu çalışmada öğrencilerin eğitim verimliliğini olumsuz yönde etkileyen

¹ Öğretim Gör., Kırıkkale Üniversitesi, mnseyman@kku.edu.tr

² Öğretim Gör. Kırıkkale Üniversitesi, tdizel@kku.edu.tr

³ Öğretim Gör. Kırıkkale Üniversitesi, hayriyaman@kku.edu.tr

⁴ Öğretim Gör., Kırıkkale Üniversitesi, herdemerdem@kku.edu.tr

faktörleri ortaya çıkarmak için Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale Meslek Yüksek Okulu teknik programlarındaki öğrencilerine anket çalışması yapılmıştır. Normal ve ikinci öğrenim öğrencilerinin verimlilik profilleri ortaya çıkarılarak başarılarını etkileyen faktörler araştırılmış ve bunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Verimlilik, eğitim sistemi, iş yaşamı.

1. GİRİŞ

Verimlilik elde edilen ürün ve hizmetin kalitesini yükseltme, çevreyi ve doğal yapıyı koruma, çalışanlara en iyi yaşam ve çalışma koşullarını sağlama ve bu arada birim girdi başına üretim miktarını artırma çabasıdır (www.mpm.org.tr/verimlilik/2006). Bu durumda yukarıda yapılan tanımlamayı aşağıdaki gibi formülize edecek olursak;

$$\text{Verimlilik (V)} = \text{Çıktı (Ç)} / \text{Girdi (G)}$$

elde edilecektir. Prokopenko(1987). Eğitim sistemini dikkate aldığımızda eğitim verimliliği ise sistemin ortak paydaşı olan öğrencilere verilen eğitim sonucunda elde edilecek başarı durumları ve iş yaşamındaki üretime sağladıkları katma değer olacaktır. Öğrencilerden elde edilen verimlilik öğrencilerin kimi zaman derslerde gösterdikleri başarı kimi zamansa mezun olduktan sonraki iş hayatında gösterdikleri performanstır. Mesleki eğitimin amacı ise öğrencilerden elde edilecek çıktıyı en üst seviyeye çıkarmak için gerekli çalışmaları yapmak ve varsa verimliliği olumsuz yönde etkileyen faktörleri ortaya çıkararak bunlara çözüm önerileri getirmektir. Bu bağlamda verimliliği olumsuz yönde etkileyen faktörlerin ortaya çıkarılması ve bunların ortadan kaldırılması için yapılacak çalışmalar, mesleki eğitim sisteminin verimliliğini artıracak gibi mezun öğrencilerin iş hayatında başarıya ulaşmalarını sağlayacaktır. Eğitim verimliliğinin artırılması, eğitim kurumunun görevi olması yanı sıra öğrencinin de sürecin uygulanmasına katılması ile gerçekleşecektir. Bu sebeple öğrencilerin verimliliklerinin artırılması, kendilerine verilen eğitimin yanı sıra kişisel gelişimlerini sağlayan sosyal faaliyetlerle de sağlanacaktır. Bu faaliyetler, kimi zaman sektöründeki teknolojik gelişmelerin takip edilmesi gibi kimi zamansa öğrencilerin sosyal faaliyetlere katılımları olacaktır. Çünkü eğitim verimliliği sadece okulda alacakları eğitime bağlı değildir. Okul dışında yapacakları faaliyetler de verimliliğin artırılmasına olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

2. MATERYAL-YÖNTEM

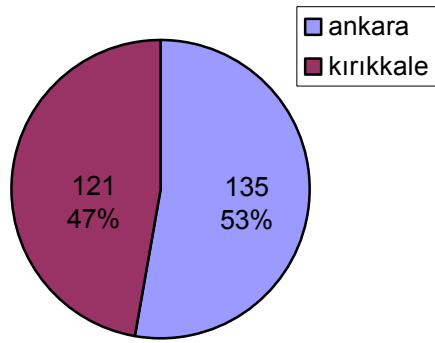
Bu çalışmada eğitim verimliliğini artırmada mevcut problemleri ortaya çıkarmak için Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale Meslek Yüksekokulu Teknik Programlarındaki normal ve ikinci öğretim öğrencilerine 22 sorudan oluşan anket çalışması yapılmış ve tablo 1 de yer alan anket sonuçları, SPSS 15.0 istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Tabloda yer alan ifadelerin puanlaması aşağıda verilmektedir.

1.00 - 1.79	Hiçbir zaman
1.80 - 2.59	Arasına
2.60 - 3.39	Orta
3.40 - 4.19	Genellikle
4.20 - 5.00	Her zaman

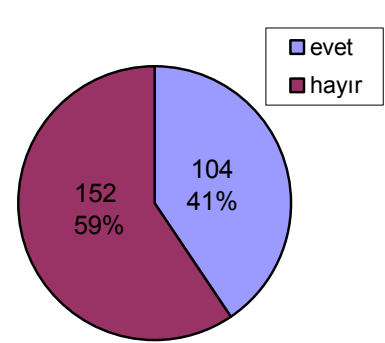
Tablo 1. Anket Değerlendirme Sonuçları

MADDE NUMA	Her Zaman		Genellikle		Orta		Ara Sıra		Hiçbir Zaman		Ortalama (X)
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
1	159	62.1	51	19.9	36	14.1	4	1.6	6	2.3	4.38
2	154	60.2	52	20.3	35	13.7	10	3.9	4	1.6	4.34
3	54	21.1	51	19.9	91	35.5	29	11.3	29	11.3	3.28
4	57	22.3	67	26.2	51	19.9	42	16.4	36	14.1	3.26
5	89	34.8	52	20.3	45	17.6	25	9.8	36	14.1	3.54
6	67	26.2	32	12.5	37	14.5	29	11.3	48	18.8	3.19
7	81	31.6	57	22.3	47	18.4	20	7.8	29	19.1	3.40
8	118	46.1	83	32.4	37	14.5	5	2.0	10	3.9	4.16
9	53	20.7	78	30.5	73	28.5	40	15.6	11	4.3	3.48
10	29	11.3	62	24.2	83	32.4	60	23.4	19	7.4	3.09
11	97	37.9	81	31.6	38	14.8	18	7.0	9	3.5	3.98
12	113	44.1	62	24.2	29	11.3	34	13.3	15	5.9	3.89
13	26	10.2	33	12.9	46	17.6	77	30.1	73	28.5	2.46
14	50	19.5	67	26.2	69	27.0	24	9.4	31	12.1	3.34
15	101	39.5	65	25.4	29	11.3	11	4.3	46	18.0	3.65
16	54	21.1	75	29.3	67	26.2	39	15.2	18	7.0	3.43
17	56	21.9	72	28.1	62	24.2	41	16.0	21	8.2	3.40
18	79	30.9	83	32.4	57	22.3	19	7.4	17	6.6	3.74
19	97	37.9	83	32.4	40	15.6	19	7.4	14	5.5	3.91
20	27	10.5	47	18.4	71	27.7	36	14.1	73	28.5	2.68
21	29	11.3	37	14.5	76	29.7	34	13.3	77	30.1	2.63
22	157	61.3	30	11.7	17	6.6	14	5.5	36	14.1	4.02

Ankete katılan öğrencilerin ikamet durumlarını ve herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarını gösteren dağılım aşağıda yer almaktadır.

Şekil 1. İkamet Dağılımı

Şekil 2. İş Dağılımı

3. BULGULAR YORUMLAR

Öncelikle şekil 1’de yer alan sonuçlardan öğrencilerin %53’ü Ankara’da ikamet etmekte ve eğitim için gününbirlik Kırkkale’ye geldikleri ve %47 si ise Kırkkale’de ikamet ettikleri

görülmektedir. Kırıkkale dışından gelen öğrencilerin ulaşım yüzünden kaybettikleri zaman ve yoğunlukları öğrencilerin verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca şekil 2’de ise öğrencilerin eğitim esnasında % 59’u herhangi bir işte çalışmamakta ancak %41’i ise bir işte çalışmaktadır. Bu sonuçlara göre çalışan öğrencilerin bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Bu da öğrencilerin verimliliğini olumsuz yönde etkileyen bir diğer önemli sonuçtur.

Verimli bir şekilde eğitimin gerçekleşmesi, öğrencilerin okudukları bölümlere ne derece de isteyerek geldiklerine, okudukları bölümlerden memnun olmalarına, okulun fiziki kapasitesine ve araç ve gereçlerin yeterliliğine bağlıdır. Bu sebeple bölümlere isteyerek gelen öğrencilerin oranı ($X=4.38$) ile her zaman düzeyinde, bölümden memnun olmaları ($X=4.34$) ile her zaman düzeyinde, okulun fiziki kapasitesini yeterli bulmaları ($X=3.28$) ile orta düzeyde ve araç ve gereçlerin yeterli düzeyde bulmaları ($X=3.26$) ile orta düzeyde gerçekleşmiştir. Elde edilen bu oranlardan öğrencilerin okudukları bölüme isteyerek geldikleri ve bölümlerinden oldukça memnun oldukları ancak okulun fiziki kapasitesini ve okul araç ve gereçlerini orta derecede yeterli buldukları görülmektedir.

Madde 5 ve 6 da okula ulaşım imkanlarının yeterli olup olmadığını ve ulaşım esnasında harcanan zamanın verimliliği düşürdüğüne inançlarını orataya çıkaracak soruya katılım ($X=3.54$) ve ($X=3.19$) ile orta düzeyde gerçekleşmiştir.

İlk ders başlangıç saatinin uygunluğuna inanan öğrencilerin oranı %53.9 dur ve mevcut derslerin süresinin verimliliğe olumsuz yönde olduğuna katılım ise ($X=4.16$) ile her zaman düzeyindedir. Öğrencilerin ders süresini fazla bulduğu ve süre fazlalığının verimliliklerini azalttıklarını belirtmektedirler. Verimliliğin bir şartı da derslere ve sınavlara gereken önemi yeterince vermek ve hazırlık yapmaktır.

Öğrencilerin ders öncesi hazırlık yapıp yapmadıklarını, ders sonrası tekrar durumlarını ve sınava gerekli önemi gösterip göstermediklerini görmek için madde 9, 10 ve 11’deki sorular yöneltilmiştir. Buna göre ($X=3.48$) ile öğrencilerin derse orta düzeyde hazırlıklı geldikleri, ($X=3.09$) ile orta düzeyde dersi tekrar ettikleri ve ($X=3.98$) genellikle düzeyinde sınava önem verdikleri görülmektedir.

Ders notu haricinde internet, kütüphane gibi kaynakları kullanmak başarıyı daha da artıracaktır. Araştırma yapmak için internet kullanım oranı %68.3 düzeyinde ve kütüphane kullanım oranı ise ($X=2.46$) ile arasıra düzeyinde kalmıştır. Kütüphane hizmetlerini yeterliliği ise ($X=3.34$) ile orta düzeydedir.

Verimlilik için sadece derslerde verilen eğitimin yeterli olmayacağı ve ders haricinde staj uygulamalarının yapılması ve bölümle ilgili güncel bilgilerin de takip edilmesi gerekmektedir. Madde 15, 16 ve 17 de yer alan sorularda, mecburi stajın gerekli olduğuna inanım ($X=3.65$) ile genellikle düzeyinde; güncel gelişmelerin takip edilmesi ($X=3.43$) ile genellikle düzeyinde ve okul dışında iş yaşamındaki kişilerle ilişki kurmanın ise ($X=3.40$) ile genellikle gerçekleştiği görülmektedir.

Verimliliğin en önemli şartlarından biri de öğrencinin mezun olduktan sonraki başarılı olabileceğine olan inancının olması ve gerekli bilgi ve beceriyi uygulayabileceğine inanmasıdır. Madde 18’de mezuniyet sonrasında okulun yeterli bilgi ve beceriyi vereceğine olan inanç ($X=3.74$) ile genellikle düzeyinde ve madde 19’da yer alan mezun

olduktan sonra iş yaşamında başarılı olacağına inanç ise ($X=3.91$) ile genellikle düzeyindedir.

Öğrencilerin sosyal aktivitelere katılımı ile verimlilikleri daha da artacağı açıktır. Sosyalliğin sağlanabilmesi gerek okul dışınında şehrin sağlayacağı imkanlarla gerekse okulun düzenleyeceği sosyal faaliyetlerle gerçekleşecektir. Şehrin ve okulun sağladığı sosyal imkanları değerlendirildiğinde ($X=2.68$) ve ($X=2.63$) ile orta düzeydedir. Erasmus gibi yurt dışı eğitim faaliyetleri ile öğrencilerin yurt dışında eğitim görmelerinin verimliliği artıracığı görüşü ise %73 tür.

4. SONUÇLAR

Bu çalışmada Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale Meslek Yüksekokulu Teknik Programlarda öğrenim gören öğrencilerin verimliliklerini olumsuz yönde etkileyen problemleri ortaya çıkarmak için anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasına katılan çalışan öğrencilerin çoğunlukta olması nedeniyle bu öğrenci grubunun verimliliği azalmakta ayrıca şehir dışından eğitim için gelen öğrencilerin yolda kaybettikleri zaman öğrencilerin performansını olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmaktadır. Okulun barınma imkanları artırılarak bu olumsuzluk ortadan kaldırılabilir.

Öğrencilerin okudukları bölümlere isteyerek gelmeleri, bölümlerinden memnun olmalarına ve buna bağlı olarak öğrenme istek ve arzularının üst düzeyde olmalarına yol açmaktadır. Ancak okulun fiziki kapasitesindeki yetersizlikler, sosyal imkanların, ulaşım ve araç gereçlerinin kısıtlı olması öğrenmeye istekli ve isteyerek bölüme gelen öğrencilerin öğrenme istek ve arzularını olumsuz yönde etkilemektedir. Derslere gereken önemin verilmesi ve gerek ders gerekse ders dışı araştırmaların yapılmasında kaynakların taranması için internet kullanım alışkanlıklarının kazanılması verimliliği daha da artıracaktır. Ayrıca öğrencilerin iş yaşamında başarılı olabilmeleri için kendilerine olan güven duygusunun kazandırılması için çalışmalar yapmak onlardan alınacak verimi de artıracaktır.

KAYNAKLAR

Prokopenko J. (1987), "Productivity Management: A Practical Hand Book", International Labour Office.

Lawlor A. (1985), "Productivity Improvement Manual", Aldershot United Kingdom Gover.

www.mpm.org.tr/verimlilik, 25-08-2006.

Bernolak I. (1980), "The whole and its parts: Micro and Micro Productivity Research", The American Productivity Center, Vol .2, 755-764.

Katzell R.A, (1975), "Work Productivity and Job Satisfaction: An Evaluation of Policy-Related Research", New York.

Hubert T. (1984), "The (Brave) New World of Productivity" EANPC, Brussels, pp. 1-3.

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETİM ELEMANLARININ HİZMETİÇİ EĞİTİMİN GEREKLİLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: TRAKYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

**VOCATIONAL HIGH SCHOOL MANAGERS WHO WORKED IN THE
SERVICE OF EDUCATION OPINIONS ON REQUIREMENTS:
EXAMPLE OF TRAKYA UNIVERSITY**

Ayşegül ÖZDEMİR TOPALOĞLU¹

ABSTRACT

Rapid changes and developments in the field of information and technology with the nature of the need for manpower have increased even more. Existing knowledge is growing in today's society, individuals in the field of science and technology change and development to follow live in the community's social, cultural and economic changes occurring in tissues and can be adapted to developments, but life is possible with education. Technology developed rapidly in the folds of increase in the days when our information society is in the process, especially between the human power to raise important role that vocational school teachers and self-confident, in the field more powerful, industrious, successful and development for people working as they can for their service training to the needs of every last days is increasing.

The purpose of this study of vocational high school teachers who worked in-service training needs to be determined and reveal issues related to vision. Research, Trakya University in the provincial and central role in the 9 vocational colleges was done with the total 60 teaching staff. Research in 2006 as a data collection tool developed by Ipek Uçar and "Assessment Service Training Applications" is used in the survey. Research data were evaluated by SPSS 12.0, variables and a percentage for the first frequency is calculated. Variables to determine whether there is a difference between the t-test and single factor analysis of Variance (one-way ANOVA) was used.

Key words: service, the teaching staff, training.

ÖZET

Bilgi ve teknoloji alanındaki hızlı değişme ve gelişmeler nitelikle insan gücüne olan ihtiyacı daha da arttırmıştır. Mevcut bilgi birikiminin giderek arttığı günümüz toplumunda, bireylerin bilim ve teknoloji alanındaki değişim ve gelişimi takip edilmesi, içinde yaşadığı toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik dokusunda meydana gelen değişim ve gelişmelere uyum sağlayabilmeleri ancak yaşam boyu eğitim görmeleriyle mümkündür.

---

¹ Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, aysegultopaloglu@trakya.edu.tr

Teknolojinin hızla geliştiği bilginin katlanarak arttığı günümüzde bilgi toplumu olma sürecinde özellikle ara insan gücünün yetiştirilmesinde önemli rol oynayan meslek yüksek okullarındaki öğretim elemanlarının kendine güvenen, alanlarında daha güçlü, gayretli, başarılı ve gelişme sağlayan kişiler olarak görev yapabilmeleri için onların hizmet içi eğitime olan ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı meslek yüksek okullarında görev yapan öğretim elemanlarının hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve konu ile ilgili görüşleri ortaya koymaktır. Araştırma, Trakya Üniversitesi bünyesinde taşra ve merkezde yer alan 9 meslek yüksekokulunda görev yapan toplam 116 öğretim elemanı ile yapılmıştır. Araştırma da veri toplama aracı olarak 2006 yılında Uçar ve İpek tarafından geliştirilen “Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarını Değerlendirme” Anketi kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS 12.0 ile değerlendirilerek, değişkenler için öncelikle frekans ve yüzde hesaplanmıştır. Değişkenler arasında fark olup olmadığını belirlemek için de t-testi ve tek faktörlü Varyans analizi (one-way anova) kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hizmet içi, öğretim elemanı, eğitim.

1. GİRİŞ

Bir toplum gelişebilmek için tüm üyelerini, o toplumun gereksinim duyduğu amaçlara göre yetiştirmek durumundadır. Bu durum bireylerin içinde buldukları ortama uyum sağlamalarını, morallerini yükseltmeyi, motivasyonlarını sağlamayı, mesleki yeterliliklerini arttırmayı ve gelişimlerini sağlamayı vb. kapsamaktadır. Bu gereksinimlerin karşılanması bireylere sunulacak uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasına bağlıdır.

Meslek yüksek okullarında görev yapan öğretim elemanlarının bu gelişmelere paralel olarak eğitim ihtiyaçlarının tespit edilerek düzenlenecek hizmet içi eğitim kursları bu ihtiyaçlara yönelik planlı olarak yürütülmelidir. Öğretim elemanlarının yeterliliklerini geliştirmek için planlanan bu hizmet içi eğitim kurslarının sayıları ve kaliteleri arttırıldığında Türkiye de ara insan gücünün yetiştirilmesinde önemli rol oynayan meslek yüksek okullarında eğitim amaçladığı niteliğe ulaşabilir.

2. HİZMETİÇİ EĞİTİM

Hizmet içi eğitim, “kişiye isi ile kesin hukuki ilişkisinin kurulduğu tarihten, isten ayrıldığı tarihe kadar geçen süre içinde, isin gerektirdiği performans düzeyine ulaşması için gereken bilgi, beceri ve davranışların sistemli bir şekilde öğretilmesidir (Gökbulut, 2006).

Çağımızda hızla gelişen bilim ve teknoloji, birey ve toplum yaşantısını büyük ölçüde etkilemekte, sosyal kurumların yapı ve fonksiyonlarını da değişikliğe zorlamaktadır. Sosyal bir sistem olan eğitim, kişileri bir yandan toplumdaki yeni bilgiler ve hüneler yaratmak yoluyla da toplumun değişen koşullara uymasını kolaylaştırmaktadır (Yıldırım,2007).

Hizmet içi eğitim yaşam boyu eğitim içinde yer alan bir alt süreçtir. Bir kurumda belirli bir göreve atanan birey işe başladığı günden ayrılıncaya kadar mesleği ile ilgili gelişmelerin gerisinde kalmamak için sürekli olarak eğitime ihtiyaç duyar. Yaşam boyu eğitim, eğitimin süreklilik ve çok boyutluluk özelliklerinin bileşiminden ortaya çıkmıştır. Yaşam boyu eğitim, eğitim sürecinin insan yaşamı boyunca sürmesinden çok, yaşamın her alanında ortaya çıkan eğitim etkinliklerine sistemli bir bütünlük kazandırmaktır (Taymaz, 1997).

Hizmet içi eğitim, öğretim elemanlarının niteliklerini yükseltme ve kendi potansiyellerini tam olarak kullanma becerisi kazanmaları açısından önemli bir süreçtir (Seferoğlu, 2004). Bu süreç dikkatli bir planlamaya bağlı faaliyet ve çaba gerektirir (Moffitt, 1967). Öğretim elemanı ancak bu sayede sürekli olarak kendini yenileyebilir ve çağın gerektirdiği eğitimsel etkinlikleri gerçekleştirebilir (Cerit, 2004). Ayrıca zaman içinde çağın gerisinde kalan bilgilerini tazeleyebilir, yeni bilgi ve beceriler kazanabilir (Tekin ve Ayas, 2005).

2.1. Hizmetiçi Eğitimin Gerekliliği

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile eğitime verdikleri önem arasında yakın bir ilişki olduğundan söz edilebilir. Günümüz toplumunda yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler; insan yaşamını farklı yönlerden etkilemekte ve kurumların yapı ve işleyişini de değişime zorlamaktadır. Bu değişimlere ayak uydurabilmeyi ve bireylerin mevcut işleri ile ilgili yenilikleri takip etme olanağı sağlayan ve gelişmelere açık bir hizmet içi eğitim sisteminin oluşturulması kaçınılmaz bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır.

Yıldırım'a göre (2007); hemen her kurumdaki ortak problem alanlarından biri personel niteliğinin iş gereklerine uygunluğunun sağlanamamasıdır. İşin gerektirdiği ile personelin sahip oldukları yeterlikler arasındaki uyumsuzluklar, insan gücünü geliştirme faaliyetlerinin gerekliliğini ortaya çıkartmaktadır. Hizmet içi eğitim bu engel durumu aşmak için en iyi ve etkili süreçlerden biridir. Aslında eğitimin amaçlarından biri, eğitimin sürekliliğini sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında hizmet içi eğitimin gerekliliği aşağıdaki altı madde ile özetlenebilir:

1. Her meslek alanında yalnız okulda kazandırılan bilgiler ile çözümlenemeyecek sorunlarla karşılaşılabilir. Bu gibi durumlarda kurumdaki işine uyum sağlayabilmesi için çalışanlar eğitime gereksinim duyarlar.
2. Toplumun, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı sürekli olarak değişmekte ve gelişmektedir. İnsanın bu değişimlere uyumu hizmet içi eğitim yolu ile sağlanabilir.
3. Bilim ve teknolojik gelişmeler her meslek alanına yeni bilgi, teknik ve araçlar getirmekte, çalışanları bu bakımdan öğrenmeye, yetiştirmeye zorlamaktadır. Bu zorlama kuşkusuz hizmet içi eğitimi gerekli kılar.
4. Çok pahalı olan makine ve cihazların kullanılmasını gerektiren bir yetiştirme programı, genellikle okullarda tam olarak sağlanamaz. Ayrıca üretim ve hizmet alanı tek ya da az olan endüstri ile ilgili bilgi ve beceri isteklerini karşılayacak programlar örgün eğitim sisteminde yer almaz. Bu tür yetiştirme eksiklikleri hizmet içi eğitim yolu ile giderilebilir.

3. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı meslek yüksek okullarında görev yapan öğretim elemanlarının hizmet içi eğitim ile ilgili görüşlerini, görev yaptıkları yüksekokulun merkez veya taşra da

yer almasına, cinsiyetlerine ve mesleki kıdemlerine göre ortaya koymaktır. Bu çalışma da öğretim elemanlarının hizmet içi eğitimin gerekliliğine ilişkin görüşlerini belirlemek üzere ilgili literature, kaynak kitap, ulusal ve uluslararası veri tabanları ve YÖK taraması yapılarak araştırma da veri toplama aracı olarak 2006 yılında Uçar ve İpek tarafından geliştirilen “Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarını Değerlendirme” Anketi kullanılmıştır. Araştırma, Trakya Üniversitesi bünyesinde taşra ve merkezde yer alan 9 meslek yüksekokulunda görev yapan toplam 60 öğretim elemanı ile yapılmıştır (hedeflenen katılımcı sayısı 102 olmasına karşın 60 öğretim elemanından geri dönüş alınabilmektedir). Araştırma verileri SPSS 12.0 ile değerlendirilerek, değişkenler için öncelikle frekans ve yüzde hesaplanmıştır. Değişkenler arasında fark olup olmadığını belirlemek için de t-testi ve tek faktörlü Varyans analizi (one-way anova) kullanılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ölçeklerin uygulanmasıyla toplanan verilerin, istatistik tekniklerle yapılan çözümlenmeleri sonucu elde edilen bulgulara ve bulgularla ilgili yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmaya ait demografik bulgular aşağıdaki gibidir: Araştırmaya 60 öğretim elemanı katılmıştır. Araştırmaya katılan 60 katılımcının/ öğretim elemanının dağılımları şöyledir: %36,7'si merkez yüksekokullarında (22kişi), %63,3'ü taşra yüksekokullarında (38kişi) çalışmaktadır; %40'ı bayan (24kişi), %60'ı erkek (36kişi) katılımcılardan oluşmaktadır; %50'si 1-5 yıl (30kişi), %21,7'si 6-10 yıl (13kişi), %15'i 11-14 yıl (9kişi), %13,3'ü 15 yıl ve üstü (8kişi) kıdem yılına sahip katılımcılardan oluşmaktadır.

4.1. Meslek Yüksek Okullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Hizmet İçi Eğitim İle İlgili Görüşleri

Meslek yüksek okullarında görev yapan öğretim elemanlarının hizmet içi eğitim ile ilgili görüşlerini belirlemek için uygulanan ölçekte yer alan her bir maddenin öncelikle Aritmetik Ortalaması hesaplanmıştır ve elde edilen bulgular şu şekildedir; “Hizmet içi eğitim yönetici ve öğretmenlerin eğitim sistemine uyumunu sağlar.” Maddesi $\bar{X}=4,65$ ile en yüksek aritmetik ortalamaya sahip iken, en düşük aritmetik ortalamaya sahip “Hizmet içi eğitim faaliyetlerinde görevlendirilecek öğreticiler alanında uzman kişiler arasından seçilmemektedir.” Maddesi de $\bar{X}=2,85$ aritmetik ortalama katılımcıların en az katıldıkları görüş olmuştur.

4.2. Tablolar

Meslek yüksek okullarında görev yapan öğretim elemanlarının hizmet içi eğitim ile ilgili görüşlerinin, yaş gruplarına göre elde edilen ölçümlerin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, aritmetik ortalamalar arası farkın önemli olup olmadığını belirlemek için Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 1’de verilmiştir;

Tablo 4.2.1. Öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre, hizmet içi eğitim ile ilgili görüşlerine ilişkin t-testi analizi tablosu

Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (Ss)	F	Serbestlik Derecesi (Sd)	Sig. (P)
Bayan	24	3.75	1.11	3.05	58	.080
Erkek	36	4.22	.92			

p<0.05

Tablo 4.2.1 de görüldüğü gibi, hizmet içi eğitimin gerekliliğine ilişkin görüşler, öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($f_{(58)}= 3.05$, p>0.05).

Tablo 4.2.2. Öğretim elemanlarının görev yaptıkları yüksekokul yerine göre, hizmet içi eğitim ile ilgili görüşlerine ilişkin t-testi analizi tablosu

Yer	N	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (Ss)	F	Serbestlik Derecesi (Sd)	Sig. (P)
Merkez	22	90.63	12.19	2.98	58	.252
Taşra	38	95.31	16.49			

p<0.05

Tablo 4.2.2. de görüldüğü gibi, hizmet içi eğitimin gerekliliğine ilişkin görüşler, öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($f_{(58)}= 2.98$, p>0.05).

Tablo 4.2.3-A. Öğretim elemanlarının mesleki kıdem yılına göre, hizmet içi eğitim ile ilgili görüşlerine ilişkin betimsel istatistik tablosu

Çalışma Süresi	N	Aritmetik Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma (Ss)
1 – 5 yıl	30	94,6	14,1
6 – 10 yıl	13	95,5	14,5
11- 14 yıl	9	94,5	21,6
15 yıl ve üstü	8	85,6	10,5
Toplam	60	93,6	15,1

Tablo 4.2.3-B.Öğretim elemanlarının mesleki kıdem yılına göre, hizmet içi eğitim ile ilgili görüşlerine ilişkin varyans analizi (one-way anova) tablosu

Varyans Kaynağı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplararası	3	595,87	198,62	.862	.668
Gruplarıçi	56	12904,52	230,43		
Genel	59	13500,40			

p<0.05

Tablo 4.2.3.- B’de görüldüğü gibi öğretim elemanlarının görüşleri, mesleki kıdem yılına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$F(3,56)=.862$; $p>.05$]. Öğretim elemanlarının mesleki kıdem yılına göre (1-5 yıl, 6-10 yıl, 11-14 yıl, 15yıl ve üstü) hizmet içi eğitim ile ilgili görüşleri arasında anlamlı fark olmamasının, katılımcıların hizmet içi eğitime ilişkin ortak görüşlere sahip olduklarına bağlı olduğu söylenebilir.

Araştırma sonucuna göre; öğretim elemanlarının “Hizmet içi eğitim yönetici ve öğretmenlerin eğitim sistemine uyumunu sağlar.”, “Hizmet içi eğitim çağımızın bir gereğidir.” ile “Hizmet içi eğitim faaliyetleri yenilikleri yakından takip etme olanağı sağlar.” Maddeleri öğretim elemanlarının yüksek oranda katıldıkları görüşler olmuştur. Bu durum da öğretim elemanlarının hizmet içi eğitimin önemine ve gerekliliğine inandıkları söylenebilir.

Yapılan bu araştırma sonucunda varılan genel kanı; öğretim elemanlarının yaş grupları, mesleki kıdem yılı ve görev yaptıkları yüksekokul yerine göre görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumun araştırmaya katılan tüm katılımcıların hizmeti içi eğitimin gerekliliğine ilişkin ortak görüşlere sahip olmasına bağlı olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Büyüköztürk, Ş. (2005).Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cerit, Y., (2004). Küreselleşmenin Eğitimsel Etkileri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(9), 47-63.
- Gökbulut, B. (2006). Web Tabanlı Hizmet İçi Eğitim Planlaması. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Moffitt, J.C., (1967). In Service Education for Teachers. New York.
- Seferoğlu, S. S., (2004). Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 83-95.
- TAYMAZ, H. (1997) Hizmetiçi Eğitim. Ankara: TAKAV Matbaası.
- Tekin, S. ve Ayas, A., (2005). Kimya Öğretmenlerine Yönelik Bir Hizmet İçi Eğitim Kursunun Yansımaları: Akçaabat örneği. Milli Eğitim, 165, 107-122.
- Uçar,R., İpek, C. (2006). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici Ve Öğretmenlerin MEB Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt:III, Sayı:I. 34-53
<http://efdergi.yyu.edu.tr>.

Yıldırım, F. (2007). Öğretmenlerin Hizmet içi Eğitime Yönelik Uzaktan Eğitim Platformu Tasarımı. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA ISO-9001 KALİTE STANDARDI YÖNETİMİ UYGULAMALARI VE EĞİTİMİNİN ÖĞRENCİLERİN KİMLİK ALGILARI AÇISINDAN ARAŞTIRILMASI

AN INVESTIGATION OF THE ISO-9001 QUALITY STANDARD MANAGEMENT PRACTICES AND EDUCATION IN TERMS OF STUDENTS' PERCEPTIONS OF IDENTITY

Bilsen BİLGİLİ¹ Pınar MEZARARKALI² Ekrem KALKAN³ Fatih KARA⁴

ABSTRACT

The students graduated from vocational high schools have an important role in meeting the need for intermediate members (staff) in the sector. They are main stay of each sector in the creating link between superiors and subordinates. In recent years, very important strategies have been developed and practiced to improve the qualities of the vocational school students who will be employed in this important position. Among these strategies, there are both physical infra-structure and instruction in the quality management systems. It was made an effort to perform the zero error (poka-yoke) target of total quality management in the education using these systems. In this way, the quality improvement of students at vocational training schools and documentation of these qualities are realized. They will realize their identities and consider them more prestigious and their self-confidence will increase by such practices. Atatürk University Oltu Vocational School has aimed at quality management and it has held a place among the few schools having ISO-9001 Quality Standard Certificate.

In this study, it has been aimed to investigate the differences between the perceptions of identity of the students with and without an ISO-9001 education. By this purpose, a questionnaire was administered to 323 students. In the analysis of the data obtained, frequencies have been sought and ANOVA and correlation analyses have been carried out by the statistic program SPSS. On the basis of the results, some suggestions about the implementation of ISO-9001 quality standard at vocational high schools have been given.

Key Words: Identity Perception, ISO-9001 Quality Standard Certificate, Quality in Education.

¹ Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksek Okulu Pazarlama Programı, bilsenbilgili@hotmail.com

² Öğr.Gör., Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksek Okulu Muhasebe Programı, pinarmezararkali@hotmail.com

³ Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksek Okulu İnşaat Programı, ekremkalkan@hotmail.com

⁴ Okutman., Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksek Okulu Pazarlama Programı, fatihkara@atauni.edu.tr

ÖZET

Meslek Yüksek Okullarından mezun olan öğrencilerin sektördeki ara eleman ihtiyacını karşılamadaki rolü büyüktür. İşletmelerde görev yapan astlar ve üstler arasındaki bağlantının kurulması bakımından her sektörde belkemiği statüsündedirler. Bu önemli pozisyonda görev alacak olan meslek yüksek okulu öğrencilerinin niteliklerinin iyileştirilmesi için son yıllarda çok önemli stratejiler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bunlar arasında gerek fiziksel alt yapı ve gerekse öğretim açısından kalite yönetim sistemleri de yer almaktadır. Bu sistemler aracılığı ile eğitimde toplam kalite yönetiminin sıfır hata hedefi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Böylece, meslek yüksek okullarında öğrenim gören ve mezun olan öğrencilerin niteliklerinin yüksek olması ve niteliklerinin belgelenmesi sağlanmış olmaktadır. Bu uygulamalar ile öğrenciler sahip oldukları kimliği, yüksek prestijli algılayabilecek ve kendilerine olan özgüvenleri artacaktır. Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksek Okulu da kalite yönetimini amaç edinmiş, Türkiye'deki ISO-9001 kalite standart belgesine sahip sayılı okulları arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada, Oltu Meslek Yüksek Okulunda öğrenim gören ISO-9001 eğitimini almış ve henüz almamış olan öğrencilerin, kimlik algıları arasındaki farklılıkların araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, 323 öğrenciye yüzyüze anket uygulanmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS istatistik programı ile frekanslara bakılmış, ayırma analizi ve korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar doğrultusunda, Meslek Yüksek Okullarında ISO-9001 kalite standardının uygulanmasına yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kimlik algısı, ISO-9001 Kalite Standard Belgesi, Eğitimde Kalite.

1. GİRİŞ

Günümüzde firmalar ekonomik gelişmeleri, teknolojik değişimi ve dünyayı küçülten küreselleşmenin getirdiği yoğun rekabeti avantaj haline getirmeyi hedeflemektedirler. Ayrıca örgütler/firmalar uzun vadeli amaçlarına ulaşmak amacıyla; müşterileriyle/üyeleriyle ilişkilerini geliştirmeye (Berry ve Parasuraman, 1991), mevcut ilişkilerinin sürmesini (Berry ve Parasuraman, 1991) ve güçlenmesini (Jackson, 1985) sağlayacak stratejiler geliştirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bununla beraber, bu ilişkileri kullanarak örgütle kendini özdeşleştirmiş üyeler oluşturmayı hedeflemektedirler (Ceylan ve Özbal, 2008:81).

Örgütsel özdeşleşme bireyin örgüte yönelik tutum ve davranışları için bir temel oluşturur (Van Knippenberg ve Van Schie, 2000:138). Bu durum, örgütsel özdeşleşmenin örgütler ve üyeleri üzerinde ne ölçüde önemli etkiler yarattığını açıkça ortaya koymaktadır. Çeşitli çalışmalarda örgütsel özdeşleşmenin çalışanların performansını ve örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkilediği, işten ayrılma niyetleri ve işten ayrılma davranışlarını olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir (Kreiner ve Asforth, 2004, Bhattacharya, v.d, 1995).

Örgütsel özdeşleşme örgütle dayanışma duyguları içinde olmayı, örgüte tutumsal ve davranışsal destekte bulunmayı ve örgüt üyelerinin paylaştığı ayırt edici niteliklerin algılanmasını içerir (Miller, v.d, 2000:629). Bireyler, örgütle özdeşleştiklerinde bir bakıma kendilerini örgütle kişileştirmektedirler (Mael ve Asforth, 1995:312). Örgüt üyeleri/müşteriler kendilerini farklı, merkezi ve kalıcı niteliklere sahip bir sosyal grup (örgüt) içinde sınıflandırdıkları zaman örgütsel özdeşleşme güçlenmektedir (Dutton, v.d, 1994:243, İşcan, 2006:162).

Örgütle ilişkisi olan üyeleri/müşterileri örgütle özdeşleştirmek için işletmelerin izledikleri birçok strateji bulunmaktadır. Bu stratejiler arasında önemli yere sahip olanlardan biri de

kurum kimliği oluşturma stratejisidir. Kuruma kazandırılan kimlik üyelerin/müşterilerin kendi kimlikleriyle özdeşleştirdikleri araçlardan biridir. Sosyal kimlik kuramı gruplarla özdeşleşmenin psikolojik önemini inceler (Tajfel, 1982; Turner, 1985). Bu kuramda üzerinde durulan konu; insanların tutumlarının ait oldukları grupların fikir ve davranış özelliklerinden etkilenmesidir. Kişinin kendi hakkında sahip olduğu fikirler, benlik kavramı ya da başka bir deyişle kim olduğu ile ilgili düşünceleri de, özdeşleştiği gruplardan etkilenir. Sosyal kimlik kuramının temel tezlerinden biri de, insanların özgüvenlerini ve imajlarını korumaya güdülenmiş olmalarıdır. Örneğin kendimizi özdeşleştirdiğimiz bir grup (futbol takım, siyasi parti, sınıf vs.) başarılı olursa, biz de gururlanırız.” (Kağıtçıbaşı, 2004).

İnsanlar buldukları konumları ve oynadıkları rollerle ilgili her farklı ilişki için farklı bir kimliğe sahiptirler (Burke, 2000). İnsanların kendi kendine başvurdukları kişisel tanımlamalar ve kavramlar olarak kimlikler; kişiliğe anlam katmaktadır (Arnett ve ark., 2003). Örneğin; birey kendini aynı zamanda hem bir anne-baba, hem Fenerbahçe taraftarı, hem Türk, hem kan bağıışı yapan bir kişi, hem Atatürkçü ve hem de Milli Kütüphane çalışanı olarak hissedebilmektedir (Ceylan ve Özbal, 2008:85).

“ Bireyler, kendilerine ait oldukları grubun üyelerine sağladığı olumlu veya olumsuz kimliğe bağımlı durumdadırlar. Grubun üyelerine sağladığı olumlu veya olumsuz sosyal kimlik ise, belli bir değer yükü taşıyan grup özellikleri üzerinden kendisini bir başka gruba karşılaştırmasına bağılıdır. Bu sosyal karşılaştırma sonucu algılanan farklılıklar grubun kendi lehine ise, grubun kimliği dolayısıyla da üyelerin sosyal kimliğini olumlu kılar. Bu da o grubun bir üyesi olan kişinin benlik algısını etkiler. Grubun aleyhine algılanan farklılıklarda aynı şekilde bu sefer olumsuz yönde grup kimliğine, üyelerinin sosyal kimliğine ve üyenin benlik algısını etkiler.” (Arkonaç, 2001).

Örgütsel özdeşleşmede bazı faktörler önemli rol oynarlar. Bu faktörlerden biri de algılanan ya dışsal imajdır (Smidts, v.d, 2001:1051, Dutton, v.d, 1994:250). Üyelerin/müşterilerin örgütün dış imajıyla ilgili algıları onların örgütleriyle özdeşleşme istekleri üzerinde etkili bir faktördür. Bu bakımdan bir üyenin/müşterinin örgütünün dış imajını olumlu bulması onun örgütüyle daha fazla özdeşleşmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda kurum kimliği ve kurum imajı özdeşleşme de önemli rol oynayabilecektir.

Herhangi bir kuruluşun özel vasıtaları, hava taşıtları, logosu, tipografisi, renk düzenlemeleri, giysisi, üniforması, işareti, ilan panoları, sergileri, flamaları, kül tablası, kravat, kol düğmesi, çatal ve bıçak gibi sofrta takımı aletleri ile görsel ve fiziksel biçimde temsili’ne kurum kimliği denilmektedir (Topsümer, 1991:79).

Kiessling ve Spannagl kurum kimliğini, kurum çekirdeği olarak kurum felsefesine dayandırarak kurumsal davranış, içe ve dışa yönelik kurumsal iletişim ve görünümün yani kurumsal dizaynın kesin ve dengeli, karşılıklı etkileşimi olarak ele almaktadırlar. Bu araştırmacıların anlayışına göre kurum kimliği hem bir strateji, hem de bir hedeftir. Kurum felsefesi, bir kurumda faaliyet gösteren insanların içe ve dışa yönelik davranışlarının ruhsal nedenini ve bunların oluşturulmasını kapsamaktadır (Okay, 1999:295). Kurum kimliğinin kurumsal üne dönüşmesi için, kurumsal kimlikleştirilmenin ilgili kitle üzerinde olumlu bir kurumsal imaj yaratması gerekmektedir. Dolayısıyla kurum kimliği tek başına oluşan bir unsur değildir. Kurum kimliğinin oluşumunda ilişki içinde olduğu unsurlar vardır. Bunlar; kurum kültürü, kurum iklimi ve kurumun imajıdır.

Kurum imajı, işletmelerin ne yaptıkları ve ne yapmadıklarıyla ilgilidir. Hedef kitleler tarafından algılanan bu imaj, günümüzün rekabet ortamında işletmelerin geleceğini belirlemektedir. Diğer yandan artık tüketicilerin satın alma kararları; ürünün veya hizmetin fiyatına göre değil; işletmenin çalışanlarına, müşterilerine ve içinde

buldukları topluma karşı davranışlarına da bağlı olmaktadır. Bu da işletmenin kendini ifade etmesinin sadece isim, logo, sembol tasarlamakla oluşturulamayacağını, yönetim ve pazarlama konularıyla da ilişkili bir kavram olarak ele alınması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır (Güzelcik, 1999:151).

Kimlik ve imaj birbirini tamamlayan iki unsur biçimindedir. Kurum imajı, bir kurum için varılması hedeflenen tanımlarken, kurum kimliği bu hedefe ulaşmak için sarf edilen çabaları içermektedir. Kişilerin zihninde henüz şekillenmeyen soyut biçimdeki kurum imajının, somut olan kurum kimliğine dönüştürülmesi birtakım çalışması içinde uygulandığında, istenen imaja ulaşmak mümkün olmaktadır (Ker, 2000:16).

Bir işletmenin bir kimliğe ihtiyaç duymasının başlıca nedenleri kurum içersinde çalışanların kuruluş ile bütünleşmelerini sağlamak, kurum dışında ise diğer kuruluşlardan, rakiplerden ayırt edilmek ve onlardan sıyrılabilmektir. Çünkü artık günümüzde pek çok kuruluş birbirine benzer ürünler üretmekte, tüketicinin tercih sebebi o kuruluşun hatırlanabilirlik derecesi ve imajı olmaktadır (Topsümer, 1991:80).

Bilindiği üzere kurumların hedef grupları temelde dahili ve harici olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bu gruptan dahili olanlar kurumun çalışanlarıdır ve kurumu hem içerden, hem de dışardan da gözlemledikleri için, kurum açısından oldukça önemli bir etkiye sahiptirler. Kurum içi iletişiminin muhatabı olan bu dahili hedef gruplarında olumlu bir imaj oluştuğunda, bu onların kendi çevrelerini ve dolayısıyla da dış kitleyi etkileyecektir (Uğurlu, 2006:43).

Kurumsal imaj konseptinin geliştirilmesinde en iyi görüş, Abratt and Shee (1989)'nin oldukça karışmış bir durumu çözmeye çalışmalarının sonucunda oluşmuştur. Abratt ve Shee yönetim sürecinde kurumsal imajın geliştirilmesinin merkezinde üç temel eleman üzerinde durmuştur. Bunlar, kurum kişiliği, kurum kimliği ve kurum imajıdır. Bireyler ve şirketler kimlikleri doğrultusunda kişiliklerini yansıtırlar. Kurumsal imaj kuruluş hakkındaki görüş ve düşünceleri yani kurumun algılanış biçimi olmasına karşın, kurumsal kimlik ise kuruluşun fiziksel görüntüsü ile ilgilidir. Kısacası kurumsal kimlik ve kurumsal imaj birbirini desteklemektedir (Birkigt ve Stadler, 1986).

Gerek hizmet işletmeleri gerekse fiziksel ürün işletmeleri kurum kimliği oluştururken çeşitli yönetim sistemleri uygulayarak kimliklerine anlam kazandırmaya çalışırlar. Kalite yönetim sistemi uygulamaları ve bunların somut sembollerle yansıtılması hem kuruma kimlik kazandırma hem de imaj oluşturmada kullanılan yöntemlerden biridir. Kurumlar, kalite yönetim sistemini uygulayarak üye/müşteri memnuniyetine olumlu katkıda bulunurken aynı zamanda bu durumu çeşitli yöntemlerle dışa yansıtarak olumlu imaj oluşturmaya çalışırlar. Kalite yönetim sistemlerinden biri de ISO 9001 kalite yönetim sistemidir. ISO International Organization for standardizasyon' un kısa yazılışdır, yani uluslararası standardizasyon örgütünün oluşturduğu bir kalite yönetim standardıdır. ISO 9001 Belgesi ise ilgili kuruluşun ürün veya hizmetlerinin uluslararası kabul görmüş bir yönetim sistemine uygun olarak sevk ve idare edilen bir yönetim anlayışının sonucunda ortaya konduğu ve dolayısı ile kuruluşun ürün ve hizmet kalitesinin sürekliliğinin sağlanabileceğinin bir güvencesini belirler. Bu sistem kuruluştaki kalite anlayışının gelişimini, karın, verimliliğini ve pazar payının artmasını, etkin bir yönetimi, maliyetin azalmasını, çalışanların tatminini, kuruluş içi iletişimde iyileşmeyi, tüm faaliyetlerde geniş izleme ve kontrolü, iadelerin azalmasını, müşteri şikayetinin azalması, memnuniyetin artmasını sağlayan, ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanabilen bir yönetim sistemi modelidir. Bu nedenle ISO 9001 belgesi çok sayıda müşteri tarafından istenmektedir. Bu belgenin yalnız başına kuruma bir pazar avantajı sağlayacağı açıktır. Bu sistemin kuruluşun imajının güçlenmesi, müşteri memnuniyeti, müşteri artışı, rekabet gücünün artması, daha iyi tedarikçi ilişkileri bakımından dış fayda sağlamaktadır.

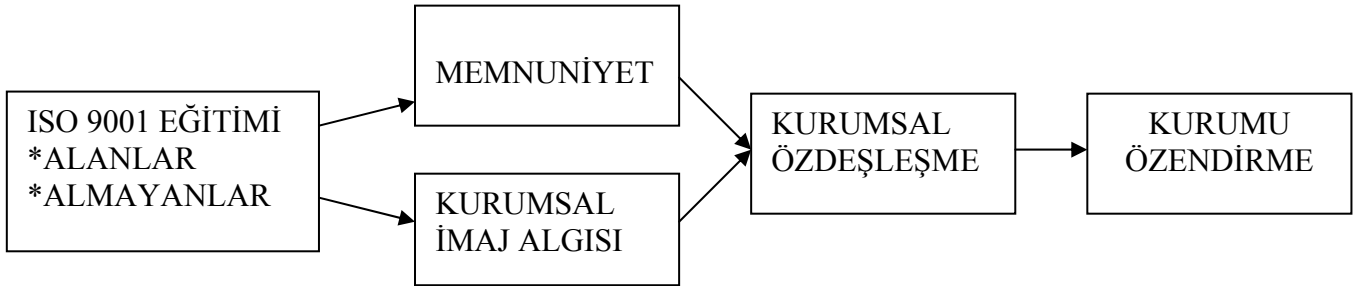
Yönetimin etkinliği, olumlu kültürel değişim, kalite bilincinin oluşması, daha iyi bir dokümantasyon, sistematikleşmek, standardizasyon ve tutarlılık, etkinlik ve üretkenlik artışı, maliyetlerin azaltılması gibi konularda ise iç fayda sağlamaktadır (<http://www.standartkalite.com>).

ISO 9001 kalite yönetim sistemi geçmişte çoğunlukla fiziksel ürün üreten işletmelerde uygulanırken günümüzde hizmet işletmelerinde de kullanımı yaygınlaşmıştır. Hizmet işletmelerinden eğitim kurumlarında da uygulanmaya başlayan sistem, öğrenci memnuniyeti, eğitim kalitesi, öğrencinin üniversite ile özdeşleşmesi, kurum kimlik algısı ve kurum imaj algısı bakımından oldukça önemli role sahiptir.

Bu çalışmada ISO 9001 kalite yönetimi sistemi uygulayan Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinden ISO 9001 kalite yönetimi sistemi eğitimi alan ve almayanların kurum marka imajı algısı, memnuniyet, kişisel kimlik algısı ve kurumla özdeşleşme açısından farklılık gösterip göstermediklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada öğrenimine yeni başlamış olan ve ISO 9001 kalite yönetim sistemi hakkında bilgi sahibi olmayan birinci sınıf öğrencileri ile ISO 9001 kalite yönetim sistemi eğitimi alan ve bu sistemin avantajları hakkında bilgi sahibi olan ikinci sınıf öğrencileri araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada tam sayım yöntemi uygulanmış olup, 2008-2009 öğretim yılının birinci yarısında 17 Kasım 2008 günü derste bulunan öğrencilere gönüllülük esasına göre anket uygulanmıştır. Okulun öğrenci sayısı 674 olup, ankete 333 kişi katılmıştır. Elde Edilen verilerin frekanslarına bakılmış ve ayırma analizi kullanılmıştır. Analizler için SPSS 13.0 istatistik programı kullanılmıştır.

Araştırma modeli şekil.1. de gösterilmiştir.

Şekil.1. Araştırma Modeli.

Araştırmanın modeli doğrultusunda geliştirilen hipotezler şunlardır:

H₁: Kurumsal imaj algısı ISO-9001 eğitimi alan/almayan öğrencilere göre ayrılmaktadır.

H₂: Okul memnuniyet düzeyi ISO-9001 eğitimi alan/almayan öğrencilere göre ayrılmaktadır.

H₃: Okul ile özdeşleşme düzeyi ISO-9001 eğitimi alan/almayan öğrencilere göre ayrılmaktadır.

H₄: Okulu özendirme düzeyi ISO-9001 eğitimi alan/almayan öğrencilere göre ayrılmaktadır.

H₅: Kurumsal imaj ile kurum ile özdeşleşme arasında ilişki vardır.

H₆: Öğrenci memnuniyeti ile kurum ile özdeşleşme arasında ilişki vardır.

H₇: Kurumla özdeşleşme ile kurumu özendirme arasında ilişki vardır.

H₈: Kurumsal imaj ile öğrenci memnuniyeti arasında ilişki vardır.

2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

2.1. Cevaplayıcıların Demografik Özellikleri

Tablo.1. Demografik Özellikler

Sayı,Oran		Frekans	Yüzde (%)	
Demografik Faktörler				
	Cinsiyete Göre Dağılım	Kadın	195	60.1
		Erkek	138	39.9
Yaşa Göre Dağılım		18-21	236	70.9
		22-25	89	26.7
		25 ve üzeri	8	2.4
Mezun Olunan Lise		Meslek Lisesi	40	12.0
		Diğer Liseler	293	88.0
Ailenin Aylık Geliri		0-500 TL	67	20.1
		501-1000 TL	137	41.1
		1001-1500 TL	89	26.7
		1501-2000 TL	30	9.0
		2001 TL ve üzeri	10	3.0
Bölüm		Pazarlama	58	17.4
		Muhasebe	53	15.9
		Bankacılık ve Sigortacılık	65	19.5
		İnşaat	35	10.5
		Gıda Teknolojisi	60	18.0
		Taş-Metal	35	10.5
		Halı-Kilim	27	8.1
Sınıf		1. sınıf	200	60.1
		2. sınıf	133	39.9
Toplam		333	100	

Cevaplayıcıların %60.1'i kadın, %39.9'u erkektir. %70.9'u 18-21 yaş, %26.7'si 22-25 yaş ve %2.4'ü ise 25 yaş ve üzeri grupta yer almışlardır. Öğrencilerin %12.0'ı meslek lisesi mezunu olup %88.0'i diğer lise mezunlarından oluşmaktadır. Öğrencilerin aile gelir dağılımları ise, %20.1'i 0-500 TL, %41.1'i 501-1000 TL, %26.7'si 1001-1500 TL, %9.0'ı 1501-2000 TL ve %3.0'ü 2001 TL ve üzeri gelir grubunda yer almaktadırlar. Cevaplayıcıların %17.4'ü Pazarlama, %15.9'u Muhasebe, %19.5'i Bankacılık ve Sigortacılık, %10.5'i İnşaat, %18'i Gıda Teknolojisi, %10.5'i Taş-Metal İşlemciliği ve %8.1'i Halı-Kilim Bölümü öğrencisidir. Öğrencilerin %60.1'i 1.sınıf, %39.9'u 2. sınıfta öğrenim görmektedir.

2.2. Oltu Meslek Yüksek Okuluna Yönelik Cevaplayıcıların Tutum Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Araştırmaya katılan öğrencilerin Oltu Meslek Yüksek Okuluna yönelik tutumlarının ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış ve Tablo.2 de sunulmuştur.

Tablo.2. Cevaplayıcıların Tutum Ortalamaları ve Standart Sapmalar

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma
MEMNUNİYET	3.1171	
Oltu Meslek Yüksek Okulundan mezun olmak beni memnun ediyor	3.3093	1.1631
Yeniden üniversite okumak zorunda kalsaydım Oltu Meslek Yüksek Okulu hakkındaki düşüncelerim değişmezdi	3.0120	1.2610
Üniversiteyi Oltu Meslek Yüksek Okulunda okumaya devam edip mezun olma kararımı mantıklı buluyorum	3.4775	1.1579
Oltu Meslek Yüksek Okulunu tercih etme kararım hakkında kendimi kötü hissetmiyorum	3.0631	1.2984
Oltu Meslek Yüksek Okulunu tercih kararımın tamamen yanlış bir karar	2.6907	1.2976

olduğunu düşünüyorum		
Oltu Meslek Yüksek Okuluna girme kararını verdiğim zamanki düşüncemin doğru olduğunu düşünüyorum	3.0390	1.2155
Oltu Meslek Yüksek Okulundan mezun olacak olmamdan mutluluk duyuyorum	3.2282	1.1982
KURUM İMAJI	2.9465	
Oltu Meslek Yüksek Okuluna ait bütün görsel unsurları (logo, amblem vs.) biliyorum.	3.0631	1.2655
Oltu Meslek Yüksek Okulunun Türkiye’de tanınmış bir okul olduğunu düşünüyorum	2.7568	1.1424
Oltu Meslek Yüksek Okulunun benzer okullardan farklı olduğunu düşünüyorum	3.2673	1.2744
Oltu Meslek Yüksek Okulunun öğrenciye sunmuş olduğu danışmanlık hizmetlerinin benzer okullardan daha fazla fayda sağladığını düşünüyorum	3.0420	1.3073
Oltu Meslek Yüksek Okulunun öğrenciye sunmuş olduğu yönetime katılma imkanının benzer okullardan daha fazla fayda sağladığını düşünüyorum	2.8288	1.1581
Oltu Meslek Yüksek Okulunun öğrenci şikayetlerine cevap verme ve isteklerini karşılamada benzer okullardan daha fazla fayda sağladığını düşünüyorum	2.9159	1.1559
Oltu Meslek Yüksek Okulunun fiziki alt yapı bakımından benzer okullardan daha fazla donanıma sahip olduğunu düşünüyorum	3.2913	1.2379
Oltu Meslek Yüksek Okulunun öğrenciye sunmuş olduğu sosyo-kültürel faaliyetlerin benzer okullardan daha fazla fayda sağladığını düşünüyorum	2.3514	1.2246
Oltu Meslek Yüksek Okulu bana kaliteyi çağırıyor	2.8138	1.1280
Oltu Meslek Yüksek Okulunun öğrencisi olmak katlandığım fedakarlıklara değer.	2.7237	1.1753
Oltu Meslek Yüksek Okulunun kimliğine sahip olmak geleceğim için kendimi güvende hissetmemi sağlıyor	2.6607	1.0903
Benzer okullardan mezun olacak öğrencilere göre kendimi daha donanımlı ve güçlü hissediyorum	3.1171	1.2664
Oltu Meslek Yüksek Okulu çevreye yönelik hizmetleriyle (proje vs) sosyal fayda sağlıyor	2.6847	1.1718
Oltu Meslek Yüksek Okulu modern, teknolojik ve çağdaş bilim anlayışına sahip bir okuldur	3.0961	1.1885
Oltu Meslek Yüksek Okulunun öğretim elemanları prestijli kişilerdir.	3.5856	1.1285
ÖZDEŞLEŞME	3.2236	
Oltu Meslek Yüksek Okulunun başarıları benim başarılarımdır.	3.2823	1.1661
Bazı kişiler Oltu Meslek Yüksek Okulunu eleştirdiğinde; bu bana kişisel bir hakaret gibi geliyor	3.1351	1.2717
Oltu Meslek Yüksek Okulundan mezun olan herkesle kuvvetli bağlarım olduğunu hissediyorum	2.5856	2.5723
Oltu Meslek Yüksek Okulundan mezun kişilerle konuştuğumda, genellikle “onlar”dan çok “biz”i kullanırım	2.9099	1.2263
Oltu Meslek Yüksek Okulundan mezun birinin başarısını duyduğumda; gurur duyuyorum	3.6246	1.1823
Başkalarının Oltu Meslek Yüksek Okulu ile ilgili ne düşündüklerini merak ederim	3.6126	1.2309
Oltu Meslek Yüksek Okulundan mezun olmak benim için önemlidir	3.2192	1.1394
Bir kişi Oltu Meslek Yüksek Okulundan övgüyle bahsettiğinde, bana da	3.5465	1.2521

övgü yapılmış gibi hissederim.		
Oltu Meslek Yüksek Okulundan mezun olmak kimliğimin önemli bir parçasıdır	3.0961	1.1313
ÖZENDİRME	2.8829	
Arkadaşlarıma ve yakınlarıma sık sık Oltu Meslek Yüksek Okulu ile ilgili övgü dolu konuşurum	2,9189	1.2927
Oltu Meslek Yüksek Okulu logolu eşyaları satın almaya özen gösteririm	2.4264	1.2387
Arkadaşlarımla ve tanıdıklarımla bulduğum sohbetlerde Oltu Meslek Yüksek Okulundan olumlu yönde bahsederim	3.3033	1.2663

Araştırma modelinde yer alan boyutların ortalamaları öğrenci memnuniyeti 3.1171, algılanan kurum imajı 2.9465, kurumla özdeşleşme 3.2236 ve kurumu özendirme 2.8829 olarak gerçekleşmiştir.

2.3. Diskriminant Analizi Sonuçları

Öğrencilerin ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi eğitimi alıp almamalarına göre marka memnuniyet, algılanan kurum imajı, özdeşleşme ve özendirme boyutlarının ayırıcı özellik taşıyıp taşımadığını belirlemek üzere diskriminant analizinden yararlanılmıştır. 1. sınıf öğrencileri eğitim almayan, 2. sınıf öğrencileri ise eğitim alan öğrencilerdir.

Tablo. 3. Kanonik Diskriminant Fonksiyonu ve Wilks' Lambda Değerleri

Özdeğerler				
Fonksiyon	Özdeğer	Varyans	Kümülatif %	Kanonikal Korelasyon
1	0,051 ^a	100.0	100.0	0.220

Wilks' Lambda				
Fonksiyonların Testi	Wilks' Lambda	Ki-Kare	sd	Anlamlılık Düzeyi
1	0.952	16.335	4	0.003

Tablodan görüldüğü gibi, kanonik diskriminant fonksiyonu, toplam varyansın %100'ünü açıklamaktadır. Fonksiyonun kanonikal korelasyonu 0.220'dir. Wilks' Lambda ile yapılan denetimde fonksiyonun Wilks' Lambda değeri 0.952'dir. Anlamlılık düzeyi ise 0.003 olup, fonksiyon istatistiki bakımdan oldukça anlamlıdır.

Tablo.4 Yapı Matrisi

Değişkenler	Fonksiyon
	1
Öğrenci Memnuniyeti	0.874
Kurum Marka İmajı Algısı	0.664
Özdeşleşme	0.624
Kurumu Özendirme	0.290

Birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinden 333 cevaplayıcı ile yapılan anketin analizi sonucunda elde edilen diskriminant fonksiyonunun en yüksek korelasyonlara sahip değişkenler yapı matrisinde sıralanmaktadır. Araştırma modelinde yer alan boyutlardan en yüksek ayırıcı özellik öğrenci memnuniyetinde gerçekleşmiştir.

Tablo.5 ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi Eğitim alan öğrencilerin Araştırma Modelinin Boyutlarına Göre Grup Ortalamalarının Eşitliği Testi

Değişkenler	Wilks' Lambda	F	sd1	sd2	P
Öğrenci Memnuniyeti	0.981	6.554	1	331	0.011
Kurum Marka İmajı Algısı	0.963	12.856	1	331	0.000
Özdeşleşme	0.996	1.419	1	331	0.234
Kurumu Özendirme	0.978	7.432	1	331	0.007

Diskriminant analizine alınan değişkenlerin gruplara göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği F testi ile denetlenebilmektedir. Bunun için Wilks' Lambda test istatistiği kullanılarak gruplar arasındaki ayırıcı özelliği bulunan değişkenler belirlenmiştir. Tablodan da görüldüğü üzere 4 değişkenin 3'ü gruplar için ayırıcı özellik taşımaktadır. Özdeşleşme boyutu gruplar için ayırıcı bir boyut olmayıp, her iki grupta özdeşleşme konusunda benzer tutuma sahiptir. Bu değişkenlerin grup ortalamaları Tablo.6'da gösterilmiştir.

Tablo.6. Grup Ortalamaları

Değişkenler	1	2
Öğrenci Memnuniyeti	3.0421	3.2299
Kurum Marka İmajı Algısı	2.8333	3.1168
Özdeşleşme	3.1800	3.2891
Kurumu Özendirme	2.7650	3.0602

Öğrenci memnuniyeti, Kurum marka imajı algısı, Kurumu özendirme, iki grup öğrenci için ayırıcı özellik taşımaktadırlar. Sonuçlara göre, bu üç boyutta da 2. sınıf öğrencileri 1. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek ortalamaya sahiptir.

Tablo.7. Sınıflandırma Analizi Sonuçları

	Sınıf Türü	Tahmini Grup		Toplam
		1	2	
Orijinal Grup Üyeliği	Sayı	176	24	200
	Yüzde	88.0	12.0	100.0
Orijinal Grup Üyeliği %64.0 oranında doğru sınıflandırılmıştır	1	72.2	27.8	100.0
	2	72.2	27.8	100.0

İşletmeler arasındaki önemli farklılıkları ayıran diskriminant fonksiyonuna göre yapılan sınıflandırmada ise 2. sınıf öğrencilerinin %27.8'i, 1. sınıf öğrencilerinin ise %88'i doğru atanmıştır. Test grubu için diskriminant fonksiyonunun tartılı ortalama olarak doğru sınıflandırma oranı %64.0'dır. Bu durumda, ayırma fonksiyonlarının örneğe uygulanması sonucunda elde edilen doğru sınıflandırma oranının herhangi bir tesadüfi sınıflandırmadan

elde edilecek doğru sınıflandırma oranından istatistiksel olarak anlamlı derecede büyük olup olmadığını test etmek gerekmektedir (Kurtuluş, 2004, s.393).

Bu amaçla yapılan Morrison şans modeline göre;

$$P(\text{Dogru}) = \left[\frac{(272/333)(200/333) + (61/333)(133/333)}{1} \right] = 0.562$$

P (doğru) = 0.562 olarak bulunmuştur. Ayırma fonksiyonundan elde edilen 0.640 oranının Morisson şans modelinden elde edilen 0.562 oranından istatistiksel olarak önemli derecede büyük olup olmadığı %1 önem derecesinde oran testi ile kontrol edilmiş ve Z değeri hesaplanmıştır.

$$Z = \frac{0.640 - 0.562}{\sqrt{\frac{0.562(1 - 0.562)}{333}}} = 2.89$$

2.89 olarak bulunan Z değeri, teorik Z değerinden (2.33) büyüktür. Elde edilen bu sonuca göre; diskriminant fonksiyonunun tesadüfi ayırmadan çok daha iyi ayırdığı ortaya çıkmaktadır. Sonuçlara göre, H₁, H₂ ve H₄ hipotezleri kabul edilmiş, H₃ hipotezi reddedilmiştir.

2.4. Değişkenler Arası İlişkiler

Araştırma modelinde yer alan boyutlar arasında ilişki olup olmadığını belirlemek üzere korelasyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo.8’de sunulmuştur.

Tablo.8. Değişkenler Arası İlişkiler

Değişkenler	Memnuniyet	İmaj	Özdeşleşme	Özendirme
İmaj	.435**	1.000		
Özdeşleşme	.330**	.444**	1.000	
Özendirme	.318**	.416**	.474**	1.000

Korelasyonlar
** 0.01 düzeyinde çok önemli.
* 0.05 düzeyinde önemli.

Araştırma modelinde yer alan memnuniyet boyutunun algılanan kurum imajı ile 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Öğrenci memnuniyeti arttıkça algılanan kurum imajı da olumlu yönde artmaktadır. Öğrenci memnuniyeti ile kurumla özdeşleşme arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü bir ilişki olup memnuniyet arttıkça özdeşleşme de artmaktadır. Öğrenci memnuniyeti ile kurumu özendirme arasında 0.01 önem düzeyinde pozitif bir ilişki vardır. Memnuniyet arttıkça kurumu özendirme eğilimi de artmaktadır. Algılanan kurum imajı ile özdeşleşme ve kurumu özendirme arasında da 0.01 önem düzeyinde pozitif bir ilişki olup algılanan kurum imajı arttıkça özdeşleşme ve kurumu özendirme olumlu yönde artmaktadır. Özdeşleşme ile özendirme arasında 0.01 önem düzeyinde pozitif yönlü bir ilişki olup, özdeşleşme arttıkça kurumu özendirme de olumlu yönde artmaktadır. Sonuçlara göre, araştırmanın H₅, H₆, H₇ ve H₈ hipotezleri kabul edilmiştir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Cevaplayıcıların %60.1'i kadın, %70.9'u 18-21 yaş grubunda, %88.0'i meslek lisesi dışındaki mezunlarından oluşmaktadır. Öğrencilerin aile gelir dağılımları ise, %41.1'i 501-1000 TL gelir grubunda yer almaktadırlar. Cevaplayıcıların %17.4'ü Pazarlama, %15.9'u Muhasebe, %19.5'i Bankacılık ve Sigortacılık, %10.5'i İnşaat, %18'i Gıda Teknolojisi, %10.5'i Taş-Metal İşlemciliği ve %8.1'i Halı-Kilim Bölümü öğrencisidir. Öğrencilerin %60.1'i 1.sınıf, %39.9'u 2. sınıfta öğrenim görmektedir.

Araştırma modelinde yeralan boyutlardan en yüksek ortalama 3.2236 kurumla özdeşleşmede gerçekleşmiştir. İkinci sırada öğrenci memnuniyeti 3.1171, üçüncü sırada algılanan kurum imajı 2.9465, ve kurumu özendirme 2.8829 ortalama ile son sırada yer almıştır.

Öğrencilerden ikinci sınıfta olanlar ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi eğitimi almış, ikinci sınıftakiler bu eğitimi almamışlardır. Öğrencilerin eğitim alıp almama durumlarına göre araştırma modelindeki öğrenci memnuniyeti, algılanan kurum imajı, özdeşleşme ve kurumu özendirme boyutları bakımından ayrılıp ayrılmadıklarını belirlemek üzere ayırma analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre özdeşleşme dışında diğer değişkenler açısından anlamlı bir şekilde ayrıldıkları belirlenmiştir. Ortalamalara göre, ISO-9001 kalite yönetim sistemi eğitimi alan ikinci sınıf öğrencilerinin okuldan memnuniyet düzeyleri birinci sınıflara göre daha yüksektir. Aynı şekilde ikinci sınıf öğrencileri kurum marka imajını daha yüksek algılamışlardır. Kurumu özendirmede de yine ikinci sınıf öğrencileri daha yüksek bir ortalamaya sahiptir. Bu sonucun, ikinci sınıf öğrencilerinin ISO-9001 kalite yönetim sistemini biliyor olmaları, okulda bu sistemin etkin bir şekilde kullanıldığının farkında olmaları, kendilerine sağladığı faydayı algılamış olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Aynı zamanda okulda daha uzun süre kalmaları nedeniyle okuldaki etkin yönetim sisteminin farkında olmalarından da kaynaklanabilmektedir. Algılanan kurum imajı ve kurumu özendirme boyutlarının ortalaması da ikinci sınıflar için daha yüksektir. ISO-9001 yönetim sisteminin algılanan imaj ve kurumu özendirmede olumlu etkide bulunduğu söylenebilir. Özendirme boyutu birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine göre istatistiki bakımdan anlamlı bir şekilde ayırıcı özellik taşımamaktadır. Diğer bir ifadeyle, ISO-9001 eğitimi alan ve almayan bütün öğrenciler kurumla özdeşleşme konusunda aynı tutumu sergilemişlerdir. Ortalamalar bakımından kurumla özdeşleşme boyutunun en yüksek ortalamaya sahip olması, okulda uygulanan yönetim sisteminin etkinliğinin öğrenciler tarafından farkına varıldığı ve bu nedenle olumlu bir tutum sergiledikleri söylenebilir.

Araştırma modelinde yeralan boyutlar arasındaki ilişkiler incelendiğinde bütün boyutların birbirleriyle 0.01 önem düzeyinde pozitif yönlü ilişkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Öğrenci memnuniyeti arttıkça kurum imajı algısı da olumlu yönde artmaktadır. Öğrenci memnuniyeti ve algılanan kurumsal imaj arttıkça kurumla özdeşleşme de olumlu yönde artmaktadır. Kurumla özdeşleşme arttıkça kurumu özendirme de artmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler geliştirilmiştir;

Diğer kurumlarda olduğu gibi eğitim kurumlarında da etkin kalite yönetim sistemi kurumsal imaj algısını, öğrenci memnuniyetini, özdeşleşme ve kuruma özendirmeyi olumlu yönde arttırmaktadır. Bu nedenle, eğitim kurumlarında kalite yönetim sisteminin uygulanmasının kurumun imajı, öğrenci memnuniyetinin sağlanması, öğrencinin kendini kurumla özdeşleştirmesi ve kurumun öğrenciler tarafından başkalarına özendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Günümüzde hem kamu hem özel üniversiteler arasındaki rekabet göz önüne alındığında standart bir kalite yönetim sisteminin uygulanmasının rekabette üstünlük sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abratt, R & Shee, PSB (1989), 'A new approach to the corporate image management process', **Journal of Marketing Management**, Vol. 5, no. 1, pp. 63-76.
- Arkonacı, Sibel A. (2001), Sosyal Psikoloji, Alfa Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı.
- Arnett, B.D.; Steve D.G. and Hunt, S. D. (2003), "The Identity Salience Model of Relationship Marketing Success: The Case of Nonprofit Marketing", **Journal of Marketing**, Vol.67, (April), 89-105.
- Berry, L, L. & Parasuraman, A. (1991), Marketing Services, New York: The Free Press.
- Bhattacharya, C.B.; Rao, H. and Glynn, M.A. (1995), "Understanding the Bond of Identification: An Investigation of Its Correlates Among Art Museum Members", **Journal of Marketing**, Vol. 46 (October), 46-57.
- Birgikt, K & Stadler, MM (1986) 'Corporate identity, in van Riel, C.B.M. (1995) principles of corporate communication, Prentice Hall, Hemel Hempstead.
- Burke, P.J. (2000), " The Present, Past and Future of An Identity Theory", **Social Psychology Quarterly**, Vol. 63 (4), 284-297.
- Ceylan, A. ve Özbal, S. (2008) "Özdeşleşme Yoluyla Sadakat Oluşturma Üzerine Üniversite Mezunları Arasında Yapılan Bir Çalışma" **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1.
- Dutton, J.E.; Dukerich, J.M. and Harquail, C.V. (1994), "Organizational Images and Member Identification", **Administrative Science Quarterly**, 39 (34), 239-263.
- Güzelcik Ebru, (1999), Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, Kasım 1999, s.151
http://www.standartkalite.com/iso9001_nedir.htm
- İşcan, Ö.F., (2006), Dönüştürücü/Etkileşimci Liderlik Algısı ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisinde Bireysel Farklılıkların Rolü, **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi** (11) 2006, s.160-177.
- Jackson, B.B. (1985), Winning and Keeping Industrial Customers, Lexington, KY: Lexington Books.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2004), **Yeni İnsan ve İnsanlar**, Evrim Yayınevi, 10. Basım, Sosyal Psikoloji Dizisi: 1.
- Ker Müjde, (2000), **İş Dünyasındaki Kişisel İmajın Yeri ve Önemi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Kreiner, G. E.; Ashforth, B. E. (2004) Evidence toward an expanded model of organizational identification, **Journal of Organizational Behaviour**, 25, 1-27.
- Mael, F. & Ashforth, B.E. (1992)," Alumni and Their Alma Mater: A Partial Test of the Reformulated Model of Organizational Identification", **Journal of Organizational Behavior**, Vol.13 (2), 103-123.
- Miller, V. D.; Allen, M.; Casey, M. K.; Johnson, J. R. (2000) Reconsidering the Organizational Identification Questionnaire, **Management Communication Quarterly**, 13, 626-658.
- Okay Ayla, (1999), **Kurum Kimliği**, MediaCat Yayınları, Ankara, s.295
- Smidts, A.; Pruyn, A. H.; Van Riel, C. B. M. (2001) The Impact of Employee Communication and Perceived External Prestige on Organizational Identification, **Academy of Management Journal**, 49, 5, 1051-1062.
- Tajfel, H. (1982), Social Identity and Intergroup Relations, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel. H. & Turner, J.C. (1986), "The Social Identity Theory of Intergroup Relations", in S. Worchel (Eds.), **Psychology of Intergroup Relations**, Chicago : Nelson Hall.
- Topsümer Fusun, "Kurum Kimliği Oluşturma Gereği", **Düşünceler, E.Ü.B.Y.Y.O. Dergisi**, İzmir, Sayı:5, 1991, s.79

- Van Knippenberg, D.; Van Schie, E. C. M. (2000) Foci and correlates of organizational identification, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 73, 137-147.
- Uğurlu, K., (2006) Kurum Kimliğinin Oluşturulmasında Halkla İlişkilerin Rolü, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı (Bitirme Tezi), Danışman: Prof.Dr.Hülya Yengin, Kocaeli.

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA OKUYAN ÖĞRENCİLERİN KAYGI DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR DURUM ÇALIŞMASI

A SITUATIONAL STUDY OVER THE ANXIETY LEVELS OF THE STUDENTS IN VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER EDUCATION

Ferda KERVANCI¹

Ertuğrul TALU²

ABSTRACT

This research has been carried out to determine the anxiety levels of the students in junior technical colleges. The research includes a total of 200 students studying in 2008-2009 academic year in the departments of Accounting, Computer technologies & programming and Office management & secretaryship present in the University of Ahi Evran.

There are two kinds of anxieties different from each other, these are; Situational and Permanent anxieties. The situational (impermanent) – permanent anxiety scale improved by C.D. Spielberger, R.L. Gorsuch and R.E. Lushene and self-respect scale prepared by Stanley CooperSmith have been used in the research.

When situational and permanent anxieties according to students personal data are studied it is found that Sexuality, grade, age, mother educational level, father educational level, mother vocation, father vocation, and average monthly income condition aren't effective on the level of anxiety.

However, when the students are studied according to their place of residence, and family behaviours, it is seen that the difference between the averages constitutes a significant difference according to permanent anxiety situation.

Key words: Vocational Higher School, Permanent anxiety, Situational anxiety

ÖZET

Bu araştırma, Meslek Yüksek Okullarında okuyan öğrencilerin kaygı düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmış durumsal bir araştırmadır. Bu araştırma, 2008-2009 öğretim yılında Kırşehir ili, Ahi Evran Üniversitesi bünyesinde bulunan Çiçekdağı Meslek Yüksek Okulu birinci ve ikinci sınıf Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Muhasebe, Bilgisayar

---

¹ Öğr. Gör., Ahi Evran Üniversitesi, ferdakervanci@gmail.com

² Öğr. Gör., Ahi Evran Üniversitesi, etalu@gazi.edu.tr

Teknolojileri ve Programlama programlarında öğrenim gören toplam 200 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Birbirinden farklı özelliklere sahip olan iki tür kaygı vardır, bunlar; Durumluk ve Sürekli kaygıdır. Bu araştırmada C.D. Spielberger, R.L. Gorsuch ve R.E. Lushene tarafından geliştirilmiş ve N. Öner ile A. Le Comple tarafından Türkçe'ye uyarlanmış olan Durumluk (Süreksiz)- Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılmıştır.

Öğrencilerin kişisel bilgilerine göre durumluk ve sürekli kaygıları incelendiğinde; cinsiyet, sınıf seviyeleri, yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne mesleği, baba mesleği ve ortalama aylık gelir durumunun kaygı düzeyinin üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte öğrenciler ikamet ettikleri yer ve aile tutumlarına göre incelendiğinde ortalamalar arasındaki farkın sürekli kaygı durumuna göre anlamlı bir fark oluşturduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksek Okulu, Kaygı, Durumluk Kaygı, Sürekli Kaygı.

1. GİRİŞ

Ülkemizde milyonlarca genç büyük bir yarıştan geçerek üniversite kapısını çalmaktadır. Günümüzde üniversiteye girmek kaygının sona ermesi için yeterli olmamakta çünkü bundan sonra da bu öğrencilerin öğrenimlerini bitirmeleri ve gelecek kaygısı ile baş etmeleri gerekmektedir. İş seçimi, iş bulumaktaki zorluklarla ve omuzlarına yüklenen çeşitli sorunlarla mücadele eden öğrenciler daha birçok kaygı yaratıcı etmene maruz kalmaktadır.

Kaygı (anksiyete) sözcüğünün kökü eski yunanca “anxios” olup endişe, korku, merak anlamına gelmektedir (Köknel, 1988). Türkçe sözlük (1992), “Kaygı, üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa” olarak tanımlanmaktadır

Goleman (2007), kaygı duygusunu olası tehditlerle, kişinin yoluna çıkabilecek tehlikelerle baş etmenin yolları olarak görmektedir. Kaygı -başarılı olduğunda- bu tehlikelerin bir provasını yaptırıp onlarla başa çıkma yöntemleri üzerinde düşündürür. Kaygılı kişiler, olası sorunlara çözüm üretmek yerine genelde tehlike üzerinde düşünür ve kendilerini bununla bağlantılı hafif bir korkuya gömerek aynı düşüncenin etrafında dönüp dururlar. Sürekli kaygılanan kişiler tamamen olasılık dışı bir sürü şey hakkında tasalanırken; hayatta başkalarının hiç farkında olmadığı tehlikeler görürler (Goleman, 2007).

Freud, kaygıyı nevrotik, törel ve gerçek kaygı olarak üçe ayırır. Nevrotik kaygı, nedeni belli olmayan, yılgınlık tepkisi şeklinde yaşanan ve her zaman mantık dışı olan kaygı olarak tanımlanır. Kökenini yetişkin yaşamdan çok bebeklik ve çocukluk yıllarındaki yaşantılardan alır. Törel kaygı, ego'dan utanç ya da suçluluk duygusu yaratır ve özellikle süper egonun vicdan diye bilinen kısmı tarafından onaylanmayan durumlarda ortaya çıkan kaygıdır. Gerçek kaygı ise, fiziksel ya da toplumsal çevreden gelen tehlikelere karşı bireyi uyaran ve gerekli uyumu sağlama ve yaşamı sürdürebilmesine katkıda bulunan kaygıya denir (Geçtan, 1981).

Le Gall (2006) ise nedeni değişiklik korkusu olan kaygı türüne giren okul kaygısından bahsetmektedir. Bu kaygı öğrencinin zekâsının yetersiz olması ya da yeteri kadar gayret göstermemesi gibi bir gerekçeyle ilgili olmayan birçok başarısızlığın sorumlusudur (Le Gall, 2006: s.29).

Spielberger (1966), kaygının iki faktörlü olduğuna dair bir kuram ileri sürmüştür. Durumluk (state) kaygı, bireyin içinde bulunduğu stresli durumdan dolayı hissettiği subjektif korkudur. Sınav kapısında beklerken, ya da ameliyata girme durumları gibi, bireyin riskli ve tehlikeli şart-lar karşısında yaşadığı geçici ve duruma bağlı olan kaygı

türüdür. Sürekli (trait) kaygı ise, bireyin kaygıya olan yatkınlığıdır. Bireyin aslında nötr olan durumlarda, özdeğerlerinin tehdit edildiğini zannetmesi ya da içinde bulunduğu halleri stresli olarak yorumlaması sonucunda yaşanan uzun süreli kaygı türüdür (akt.: Öner ve LeCompte, 1983).

Bu araştırmada, Meslek Yüksek Okullarında okuyan öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, çalışma yaşamlarına ilişkin beklentileri, durumluk- sürekli kaygı düzeyleri belirlenerek, aralarındaki ilişkilerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma deseni, evren ve örneklem ve verilerin analizi ile ilgili bilgi verilecektir.

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırmada, genel tarama modellerinden olan tekil tarama modelinden yararlanılmıştır. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama modelleridir. Değişkenler tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacı ile yapılan araştırma modellerine tekil tarama modelleri denir. Bu tür yaklaşımda ilgilenilen olay, madde, birey, grup, konu vb. birim ve duruma ait değişkenler, ayrı ayrı tanımlanmaya (betimleme) çalışılır (Karasar, 1991). Bu araştırma da, Meslek Yüksek Okullarında okuyan öğrencilerin kaygılarının olup olmadığı, varsa hangi düzeyde olduğunu belirlemek bununla birlikte kaygı düzeyini etkileyen etkenleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

2.1. Evren ve örneklem

Araştırmada ulaşılan evren 2008-2009 öğretim yılı Ahi Evran Üniversitesi bünyesinde bulunan Çiçekdağı Meslek Yüksek Okulu, Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı, Muhasebe Programı, Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama Programlarında öğrenim görmekte olan öğrencilerdir. Çalışma örneklemini, Meslek Yüksek Okullarında öğrenim görmekte olan 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden tesadüfi örnekleme yolu kullanılarak seçilen 200 öğrenci oluşturmaktadır.

2.2. Veri toplama araçları:

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen ve örneklemdaki bireylerin kişisel bilgilerinin saptanmasında ve görüşlerinin belirlenmesinde kullanılan anket formunun yanında, C.D. Spielberger, R.L. Gorsuch ve R.E. Lushene tarafından ilgilizce olarak geliştirilmiş ve N. Öner ile A. Le Comple tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik güvenilirlik çalışmaları yapılmış Durumluk (Süreksiz)- Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçeğin, güvenilirlik katsayısı; Sürekli kaygı Ölçeği için .83 ile .87, Durumluk Kaygı Ölçeği için .94 ile .96 arasında bulunmuştur (Öner, 1997).

Kişisel Bilgi formunun hazırlanmasında araştırmalar, tezler ve yayınlar incelenerek araştırmanın konusu ve amacına uygun bir bilgi formu oluşturulmaya çalışılmıştır. Meslek Yüksek Okullarında okuyan öğrencilerin kaygı düzeylerini etkileyebileceği düşünülen 13 soru oluşturulmuştur..

2.3. Verilerin analizi:

Veri toplama aracı ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 11.0 (Statistical Package For Social Sciences) paket programından yararlanılmış ve .05 anlamlılık

düzeyinde veriler yorumlanmıştır. Durumluk (Süreksiz)- Sürekli Kaygı Ölçeğinin ve anket formuna verilen cevapların dağılımlarının belirlenmesinde frekans (f) ve yüzde (%) değerleri kullanılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin kişisel bilgileri ve görüşleri ile Durumluk (Süreksiz)- Sürekli Kaygı Ölçeğine verilen cevapların farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve t-test analizleri yapılmıştır. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda anlamlı farkın kaynağını oluşturan boyutların belirlenmesinde ise Scheffe testi kullanılmıştır.

Durumluk (Süreksiz)- Sürekli Kaygı Ölçeğinde, öğrenciler en az 20 en fazla 80 puan aralığında değerlendirilmekte ve büyük puan yüksek kaygı seviyesini, küçük puan düşük kaygı seviyesini ifade etmektedir. Uygulamalarda belirlenen ortalama puan seviyesi 36 ile 41 arasında değişmektedir. Ayrıca öğrencilerin durumluk kaygı ve sürekli kaygıları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Tekniği kullanılmıştır.

3.BULGULAR

Örnekleme bulunan öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin dağılımı ile ilgili bulgulara Tablo1-2’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Örneklemedeki Öğrencilerin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Dağılımı

	Düşük (35 ve altı puan)		Ortalama (36-41 puan)		Yüksek (42 ve üstü puan)		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Durumluk kaygı	34	17,0	36	18,0	130	65,0	200	100,0
Sürekli kaygı	4	2,0	6	3,0	190	95,0	200	100,0

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin durumluk kaygı düzeyinin (n=130; %65,0) ve sürekli kaygı düzeyinin (n=190; %95,0) yüksek düzeyde çıktığı görülmektedir. Durumluk kaygı düzeyinde ortalama ve düşük kaygı düzeyine sahip 70 (%35,0) öğrenci varken, sürekli kaygı ölçeğinde ise 10 (%5,0) öğrenci vardır.

Tablo 2. Öğrencilerin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki

	Sürekli kaygı	
	r	,326(**)
Durumluk kaygı	p	,000
	N	200

*p<0.05

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin durumluk kaygıları ile sürekli kaygıları arasında zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin durumluk kaygıları arttıkça sürekli kaygılarının da arttığı söylenebilir.

Meslek yüksek okullarında okuyan öğrencilerin, mezun olduktan sonra iş bulmaya yönelik görüşlerine Tablo 2-9 arasında yer verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Okumakta Oldukları Programı Tercih Etme Nedenleri ile İlgili Görüşleri

Okumakta olduğunuz programı tercih etme nedeniniz nedir?	f	%
Programa ilgi duyduğum için	28	14,0
Ailem istediği için	13	6,5
Başka bir programa girme şansımın düşük olması nedeni ile	72	36,0
Bu programı gerçekten istediğim için	15	7,5
Puanım yalnızca buraya yettiği için	38	19,0
Hepsi	11	5,5
Diğer	23	11,5
Toplam	200	100,0

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin okudukları programı tercih etme nedeni olarak "başka bir programa girme şansımın düşük olması" seçeneğini (n=72; %36,0) vurguladıkları görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin “Okumakta Olduğunuz Programdan Mezun Olduktan Sonra Nasıl Bir İş İmkanı Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları

Okumakta olduğunuz programdan mezun olduktan sonra nasıl bir iş imkanı düşünüyorsunuz?	f	%
Kamu sektöründe çalışmak	126	63,0
Özel sektörde çalışmak	54	27,0
Serbest meslek	7	3,5
Çalışmayı düşünmüyorum	4	2,0
Diğer	9	4,5
Toplam	200	100,0

Tablo 4 bulgularına göre, öğrenciler mezun olduktan sonra kamu sektöründe (n=126, %63,0) iş imkanı bulacağını düşünmektedirler.

Öğrencilerin “Okumakta Olduğunuz Programdan Mezun Olduktan Sonra İşsiz Kalacağını Düşünüyor Musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımları incelendiğinde ise öğrencilerin mezun olduktan sonra 89’u (%44,5) işsiz kalacağını, 111’i (%55,5) ise iş bulacağını düşünmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Mezun Olduktan Sonra İş Bulma İmkanlarına Göre Durumluk Kaygı Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri

		N	$\bar{X}$	ss	t	p
Durumluk kaygı	Evet	89	45,56	9,511	,758	,449
	Hayır	111	44,48	10,314		
Sürekli kaygı	Evet	89	51,95	6,663	1,199	,232
	Hayır	111	50,80	6,835		

Tablo 5 verilerine göre öğrencilerin mezun olduktan sonra iş bulma durumları incelendiğinde, durumluk kaygı ($t=,758$; $p>.05$) ve sürekli kaygı ($t=1,119$; $p>.05$) düzeyleri boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bu sonuç öğrencilerin mezun olduktan sonra iş bulma durumlarının hem durumluk hem de sürekli kaygı düzeyleri üzerinde etkisi olmadığını göstermektedir.

Tablo 6. Öğrencilerin Okumakta Oldukları Programdan Mezun Olduktan Sonra Neden İşsiz Kalacaklarını Düşündükleri İle İlgili Görüşleri

Okumakta olduğunuz programdan mezun olduktan sonra neden işsiz kalacağımızı düşünüyorsunuz?	f	%
Sektörlerin ihtiyaç duyduğu talepten fazla mezun verilmesi	38	19,0
ÖSYM'nin yapmış olduğu ve Milli Eğitim Bakanlığının istediği KPSS'de başarılı olmayacağımı düşünmem	13	6,5
Aldığım eğitimi yeterli bulmamam	15	7,5
Hepsi	18	9,0
Diğer	5	2,5
Toplam	89	44,5

Mezun olduktan sonra işsiz kalacağını düşünen öğrencilerin bu düşüncelerinin nedenleri ile ilgili görüşleri incelendiğinde; okulların sektörlerin ihtiyaç duyduğu talepten fazla mezun vermesi ($n=38$; %19,0) nedeninin ön plana çıktığı görülmektedir.

Bir diğer soru olan Öğrencilerin “Okumakta Olduğunuz Programdan Mezun Olduktan Sonra Alanınızla İlgili Bir Meslekte Çalışmak İster Misiniz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımları incelendiğinde öğrencilerin 165’i (% 82,5) mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak isterken, sadece 35’i (%17,5) ise alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak istememektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin Mezun Olduktan Sonra Alanıyla İlgili Bir Meslekte Çalışma Durumlarına Göre Durumluk Kaygı Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri

		N	$\bar{X}$	ss	t	P
Durumluk kaygı	Evet	165	45,25	10,347	,893	,373
	Hayır	35	43,60	7,826		
Sürekli kaygı	Evet	165	51,02	6,689	-1,322	,188
	Hayır	35	52,68	7,057		

Tablo 7 verilerine göre öğrencilerin mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışma durumları incelendiğinde, durumluk kaygı ($t=,893$; $p>.05$) ve sürekli kaygı ($t=-1,322$; $p>.05$) düzeyleri boyutlarında öğrenci ortalamaları arasında fark olmasına rağmen, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuç öğrencilerin mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışma durumlarının hem durumluk hem de sürekli kaygı düzeyleri üzerinde etkisi olmadığını göstermektedir.

Mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak istemeyen öğrencilerin çalışmama nedenleri ile ilgili görüşleri incelendiğinde mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak istemeyen öğrencilerin, en fazla oranda “farklı sektörlerde çalışmak istiyorum” ($n= 11$; % 5,5), “bu meslekte başarılı olamayacağımı düşünüyorum” ($n=10$; %5,0) ve “okuduğum bölümü sevmiyorum” ($n= 9$; %4,5) cevabını verdikleri görülmektedir

Mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak isteyen öğrencilerin “Okumakta Olduğunuz Programdan Mezun Olduktan Sonra Bölümünüzle İlgili Bir İş Bulamayacağınız Kaygısını Taşıyor Musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımları incelendiğinde mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak isteyen öğrencilerin 95’i (%47,5) iş bulma konusunda kaygılı iken, 70’i (%35,0) ise iş bulma konusunda kaygılanmamaktadır.

Tablo 8. Mezun Olduktan Sonra Alanıyla İlgili Bir Meslekte Çalışmak İsteyen Öğrencilerin İş Bulamama Kaygılarının Yaşamlarını Nasıl Etkilediği İle İlgili Görüşleri

Mezun olduktan sonra bölümünüzle ilgili bir iş bulamayacağınız kaygısı yaşamınızı nasıl etkilemektedir?	f	%
Geleceğe ilişkin planlar yapamıyorum	49	24,5
Geleceğe umutsuz bakıyorum	42	21,0
Aile ilişkilerimi olumsuzlaştırıyor	5	2,5
Arkadaş ilişkilerimi olumsuzlaştırıyor	1	,5
Kendime güvenimi azaltıyor	25	12,5
Hepsi	26	13,0
Diğer	17	8,5
Toplam	165	82,5

Tablo 8 incelendiğinde mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak isteyen öğrencilerin en fazla oranda 49’unun (%24,5) geleceğe ilişkin planlar yapamadığı, 42’sinin (%21,0) geleceğe umutsuz baktığı ve 25’ininde (%12,5) kendilerine olan güvenin azaldığını belirtmişlerdir.

Durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin öğrencilerin demografik özelliklerine göre incelenmesine aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin Cinsiyet Ve Sınıf Seviyelerine Göre Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri

		N	$\bar{X}$	ss	t	p	
Cinsiyet	Durumluk kaygı	erkek	76	44,44	9,399	-,575	,566
		bayan	124	45,28	10,304		
	Sürekli kaygı	erkek	76	50,78	6,365	-,859	,391
		bayan	124	51,63	7,007		
Sınıf	Durumluk kaygı	1. sınıf	145	45,58	9,867	1,437	,152
		2. sınıf	55	43,32	10,088		
	Sürekli kaygı	1. sınıf	145	51,67	6,860	1,226	,222
		2. sınıf	55	50,36	6,478		

Tablo 9 verilerine göre öğrencilerin cinsiyet özellikleri açısından ortalamalar farklılaşmasına rağmen, hem durumluk kaygı ($t = -,575; p > .05$) hemde sürekli kaygı düzeyleri ($t = -,859; p > .05$) arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Öğrencilerin sınıf seviyeleri açısından durumluk kaygı ve sürekli kaygıları incelendiğinde, ortalamalar arasındaki farkın anlamlı derecede farklılaşmadığı görülmektedir ($t_{\text{sınıf-durumluk}} = 1,437; p > .05$; $t_{\text{sınıf-sürekli}} = 1,226; p > .05$). Bu sonuçlara göre öğrencilerin durumluk kaygı ve sürekli kaygıları öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre değişmemektedir.

Yine incelendiğinde öğrencilerin yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne mesleği, baba mesleği ve ortalama aylık gelirlerine göre durumluk kaygı ve sürekli kaygı ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin durumluk kaygı ortalamaları ikamet ettikleri yere ve ailesinin tutumuna göre incelendiğinde ortalamalar arasındaki fark yine anlamlı olmadığı görülürken, sürekli kaygı ortalamaları arasındaki önem değerinin anlamlılığa yakın olması gruplar arasında anlamlı farkın olabileceğini göstermektedir. Bu anlamda gruplar arasında farkın kaynağının belirlenebilmesi için ortalamalar arasında Scheffe testi yapılmıştır.

Yapılan Scheffe testi sonucunda; öğrencilerin ikamet ettikleri yer açısından sürekli kaygılarının köy ile kasaba arasında köy lehine [$\bar{x}_{\text{köy}} - \bar{x}_{\text{kasaba}} = 6,391; p < .05$], köy ile şehir arasında köy lehine [$\bar{x}_{\text{köy}} - \bar{x}_{\text{şehir}} = 4,545; p < .05$] anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinin tutum açısından sürekli kaygılarının koruyucu aileler ile demokratik ailelerin tutumları arasında birinci lehine anlamlı fark oluşmuştur [$\bar{x}_{\text{koruyucu}} - \bar{x}_{\text{demokratik}} = 2,533; p < .05$]. Bu sonuçlara göre öğrencilerin sürekli kaygıları, öğrencilerin köyde ikamet etmesine ve ailelerin koruyucu tutuma sahip olmasına göre değişmektedir.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda; öğrencilerin durumluk kaygı ve sürekli kaygı düzeyinin yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin sürekli kaygıları durumluk kaygılarına göre daha yüksek düzeydedir. Bununla birlikte durumluk kaygı ve sürekli kaygı düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Bu bulgulara göre öğrencilerin durumluk kaygılarının artması, sürekli kaygılarının artmasına da neden olmaktadır.

Öğrencilerin yarıya yakını okudukları programdan mezun olduktan sonra işsiz kalacağını düşünmektedir. İşsiz kalacağını düşünen öğrenciler neden olarak ise meslek yüksek okullarının, sektörlerin ihtiyaç duyduğu talepten fazla mezun vermesini göstermişlerdir. İş bulma durumlarına göre ise öğrencilerin hem durumluk hem de sürekli kaygı durumları değişmemektedir. Bu sonuç öğrencilerin mezun olduktan sonra iş bulma durumlarının hem durumluk hem de sürekli kaygı düzeyleri üzerinde etkisi olmadığını göstermektedir.

Öğrencilerin yarıya yakını mezun olduktan sonra işsiz kalacağını düşünmesine rağmen çoğunluğu mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak istemektedir. Ancak öğrenciler mezun olduktan sonra alanıyla ilgili bir iş bulma konusunda kaygılıdır. Bu durum ise öğrencilerin geleceğe ilişkin planlar yapamamasını, geleceğe umutsuz bakmasını ve kendilerine olan güvenin azalmasını sağlamaktadır.

Alanıyla ilgili bir meslekte çalışmak istemeyenlerin ise farklı sektörlerde çalışmak istemeleri, alanıyla ilgili meslekte başarılı olamayacağını düşünmeleri ve okuduğu bölümü sevmemeleri önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin alanıyla ilgili bir meslekte çalışıp çalışmama durumlarına göre hem durumluk kaygı hem de sürekli

kaygıları değişmemektedir. Genel olarak öğrencilerin iş bulma durumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde yine kaygı düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin kişisel bilgilerine göre durumluk kaygı ve sürekli kaygıları incelendiğinde; cinsiyet, sınıf seviyeleri, yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne mesleği, baba mesleği ve ortalama aylık gelirin durumluk ve sürekli kaygı düzeyi üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin durumluk kaygı ortalamaları ikamet ettikleri yere ve ailesinin tutumuna göre incelendiğinde ortalamalar arasındaki fark yine anlamlı değilken, sürekli kaygı ortalamalarında ise öğrencilerin ikamet ettikleri yer açısından sürekli kaygılarının köy ile kasaba arasında köy lehine artış gösterdiği, köy ile şehir arasında yine köy lehine anlamlı bir fark oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca aile tutumuna göre sürekli kaygıları incelendiğinde koruyucu aileler ile demokratik ailelerin tutumları arasında koruyucu aileler lehine anlamlı farklılık oluşmuştur. Bu sonuç koruyucu aile yapısına sahip öğrencilerin demokratik ailelere göre sürekli kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçlara göre, öğrencilerin sürekli kaygılarının artmasında, köyde ikamet etmelerinin ve ailelerin koruyucu tutuma sahip olmasının etkili olduğu sonucuna varılabilir.

Araştırmada elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda şu önerilere gidilebilir.

Üniversiteye giriş hazırlık aşamasında ortaöğretim öğrencilerine; meslek seçimleri hakkında daha kapsamlı bir rehberlik hizmeti verilmeli, öğrencilere gelecekte seçecekleri meslekler ve bu mesleklerin iş imkanları anlatılmalı ve bu sayede öğrencilerin seçecekleri meslekler hakkında gelecekte karşılaşabilecekleri sorunlardan önceden haberdar edilmeleri sağlanmalıdır. Öğrenciye verilecek bu hizmetler ise onların daha bilinçli bölüm ve meslek tercihi yapmaları konusunda duyarlı davranmalarına olumlu katkılar sağlayabilir.

Yüksek Öğretim Kurulu ile kalifiye elemana ihtiyaç duyan resmi ve özel işletmeler ortak bir çalışma yaparak; Üniversitelerin ilgili bölümlerinin kontenjanlarını Türkiye'deki kalifiye eleman ihtiyacına göre yeniden düzenleyebilir.

Öğrencilerin okul bitiminde girecekleri mesleki giriş sınavlarına hazırlanmalarında kendi üniversitelerince açılacak kurs ve benzeri eğitim destek programları yoluyla öğrencilerin sınavlara daha iyi hazırlanmalarını sağlayabilir bu da öğrencilerin mesleki giriş sınavlarında başarılı olamayacağı düşüncelerinin ve bunun yaratacağı olumsuz kaygı düzeyinin önlenmesinde yarar sağlayabilir.

Öğrencilere sosyal, fiziksel ve psikolojik destek sağlamak amacıyla oluşturulmuş Üniversitelerin Psikolojik Danışma ve Sosyal Destek Ünitelerinin hizmetleri yaygınlaştırılabilir.

Öğrencilere iş bulma, mesleki planlar yapma ve mesleki kariyer vb. konularda yardım sağlamak amaçlı Mesleki Danışma Birimlerin sayıları artırılabilir bu birimlerin özellikle meslek yüksek okullarının bünyesinde faaliyet göstermesi sağlanabilir.

Üniversitelerde danışmanlık görevi olan akademisyenlerin öğrencilerin kaygı duydukları konularla yeterli şekilde ilgilenmeleri ve onları bu konuda danışma ve profesyonel yardım almaya yönlentmeleri gerektiği konusunda bilinçlendirilmeleri sağlanabilir.

Meslek Yüksek Okulu öğrencilerine ve personeline hizmet içi eğitim, seminer, kurs vb. uygulamalar verilerek, kaygı ile başetme yöntemleri konusunda bilinçlenmeleri sağlanabilir.

Bu çalışma Ahi Evran Üniversitesi Çiçekdağı Meslek Yüksek Okulunda yapılmıştır. Aynı çalışma diğer meslek yüksek okullarının farklı programlarında okuyan öğrencilere de uygulanarak elde edilen bulguların farklılık gösterip göstermediği incelenebilir.

Bu çalışma farklı fakültelerde eğitim gören öğrencilere de uygulanıp sonuçları meslek yüksek okulu öğrencileriyle karşılaştırılabilir

KAYNAKLAR

- Bozkurt, N. (2004), “Bir grup üniversite öğrencisinin depresyon ve kaygı düzeyleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler. Eğitim ve Bilim”, Cilt 29, sayı 133 (52-59).
- Geçtan, E. (1981), “Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar”, Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti. Yayınları Eğitim Dizisi, Ankara.
- GOLEMAN, D. (2007), “Duygusal Zeka”, (Çev.: B. Seçkin YÜKSEL), 31. basım. İstanbul: Varlık Yayınları.
- KARASAR, N. (1991), “Bilimsel Araştırma Teknikleri”, 4.Basım. Ankara: Sanem Matbaacılık.
- KÖKNEL, Ö. (1988), “Zorlanan İnsan”, 2. Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- LE GALL, A. (2006), “Anksiyete ve Kaygı”, Ankara: Kültür Kitaplığı.
- Öner, N.,& Le Compte, A. (1983), “Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı”, İstanbul: Boğaziçi Üniv. Yay.
- ÖNER, N. (1997),” Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı”, (3. basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Türkçe Sözlük. (1992), “Türk Dil Kurumu”, Cilt 2 (K-Z).

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA VERİLEN MESLEKİ EĞİTİMİN İŞ YAŞAMINA KATKISI :SERAMİK PROGRAMI MEZUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

CONTRIBUTAL of VOCATIONAL HIGHER EDUCATION to THE PROFESSIONAL BUSINESS of LIFE: A RESARCH into GRADUATES CERAMIC PROGRAMME

¹Yrd.Doç.Kadir SEVİM

²Öğr.Göv.Leyla KUBAT

ABSTRACT

At the present day rivalry is very important subject and academic and vocational education are vital for the peoples working life. Especially, Vocational High School that give importance to practices in higher education level, take critical role for the economic development of the country. For the graduates of these schools, finding a job in this competitive environment, being success in these jobs, using their academic and vocational knowledge in their working life are related to content and quality of the education given to them.

This study is performed to reveal the working life experiment of vocational high school graduates. The research includes 56 graduates (of vocational high school) which are working in the ceramic factories in the region of Bozüyük and Bilecik. The data obtained from research is analyzed by using SPSS 14.0 . This study is in two parts. In the first part, different analyses are applied to find out whether there is a difference between the participants demographic characteristics and the variables. In the second part, it is searches that how close the participant's education convent and the job that they are doing. And also, apart from the vocational training the contribution of the education in high vocational schools to personal development is investigated. At the end at this research, the study will clarify the contribution

of the education take in vocational high school to the graduates working life. And it is thought that this study will inform the future students,present student and the graduates of vocational high schools.

Key words: Vocational high school, ceramic graduate, ceramic sector, working experiment

ÖZET

Rekabetin çok yoğun yaşandığı günümüzde bireylerin iş yaşamlarındaki başarılarının temelinde aldıkları akademik ve mesleki eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yüksek öğretim düzeyinde uygulamaya ağırlık veren meslek yüksekokulları ülke ekonomisinin kalkınması açısından kritik bir rol üstlenmiştir. Bireylerin bu rekabet

¹Yrd.Doç.Kadir SEVİM Bilecik Üniversitesi, Bozüyük Meslek Yüksekokulu,ksevim@anadolu.edu.tr

¹Öğr.Göv.Leyla KUBAT Bilecik Üniversitesi, Bozüyük Meslek Yüksekokulu,lkubat@anadolu.edu.tr

ortamında iş bulabilmeleri, buldukları işlerde başarılı olabilmeleri, öğrendikleri akademik ve mesleki bilgileri iş yaşamında kullanabilmeleri verilen eğitimin içeriği ve kalitesi ile yakından ilişkilidir.

Bu çalışma, meslek yüksekokulu seramik programı mezunlarının aldıkları mesleki eğitimin iş yaşamına katkılarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç çerçevesinde araştırma, Bozüyük ve Bilecik çevresinde faaliyet gösteren seramik fabrikalarında çalışan MYO seramik programı mezun olan 56 kişiye uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 14.0 kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özellikleri ile değişkenler arasında farklılık olup olmadığı ortaya koymak için çeşitli analizler uygulanmıştır. İkinci bölümde ise katılımcıların aldıkları eğitimin (ders içerikleri, teori ve uygulama) çalışma hayatında yaptıkları işle ilgi derecesinin ne olduğu araştırılmıştır. Mesleki eğitimin dışında MYO’larda alınan eğitimin kişisel gelişime katkısı da sorgulanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda MYO’seramik programından mezun olan öğrencilerin aldıkları eğitimin iş yaşamlarına katkısının ne olduğu konusuna açıklık getirmek ve MYO’lar da eğitim almak isteyen, eğitimine devam eden ve mezun olan kişilerin bu konularda bilgi sahibi olabilecekleri düşünülmüştür.

Anahtar Kelime: Meslek yüksekokulu, seramik mezunları, seramik sektörü, iş deneyimi

1. GİRİŞ

Günümüzde bir ülkenin kalkınmışlık düzeyini belirlemede kullanılan en önemli ölçülerden biri o ülkenin sahip olduğu insan kaynaklarının niteliğidir. Genel olarak bakıldığında, gelişmiş ülkeler, ulusal kalkınma çabalarının gerektirdiği insan kaynaklarını istenen nitelik ve nicelikte yetiştirmiş durumdadır. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerin çoğu ekonomilerinin gereksinim duyduğu insan kaynaklarını yetiştirme konusunda ciddi bunalımlar yaşamaktadır (TÜSİAD). İstenilen nitelikte ve nicelikte bilgi ve beceriye sahip insan kaynağına olan ihtiyaç ortaya çıktıkça eğitimin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu bilgi ve tecrübeye sahip insan kaynağını yetiştirmenin en önemli kaynaklarında biri de mesleki eğitimidir (Sevim ve Kubat, 2008).

Mesleki eğitim bireyin kişisel gelişimine ve aynı zamanda; bireylerle başlayıp toplumun genelini içine alan çok yönlü bir süreçtir. Alınan iyi bir eğitim hayatı, ardından kariyer ve sonrasında kişilerin kendi ellerinde şekillenen ‘kişisel gelişim’ çabalarının başarısı; bireylerin ve dolayısıyla toplumların iş yaşantılarını ve yaşam kalitelerini arttırmada etkili bir kavramdır. Mesleki eğitim, yetiştirdiği becerili ve teknik iş gücünün iş hayatındaki başarısı oranında etkili olmaktadır. Gelecek yılların yaratacağı değişimler ve ortaya çıkacak yeni ihtiyaçlar dikkate alındığında, verilen eğitim içeriği ve bireylere katkısı, onların iş yaşamında gelişmeleri izleme ve değişikliklere çabuk uyum sağlayarak başarılı olabilmelerinde çok önemlidir. Ayrıca bireylere mesleki ve kişisel gelişim anlamında kazandırılan bilgi ve becerilerin mesleki ve teknik eğitime dinamik bir yapı kazandırılacağı konusunda kuşku bulunmamaktadır (Fer, 2000).

Sektörde hızla değişen koşullara uyum sağlanabilmesi için mesleki ve teknik eğitimin geniş bir bilgi ve beceri birikimi ile başlaması gerekir. Geleceğin nitelikli iş gücünü yetiştirmeyi amaçlayan mesleki ve teknik eğitimde geniş tabanlı, mesleki yeterliklere dayalı, yenilenen ya da değişen mesleklere uygun biçimde, öğrencilerin sürekli eğitimi için temel oluşturulması gerekmektedir. Günümüzde mesleklerin bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde sürekli değişim ile karşı karşıya olması ve daha karmaşık bir yapıda bulunmaya başlaması nedeniyle, mesleki yeterliklerin geniş tabanlı bilgilere, becerilere ve tavırlara dayalı olması ve programların buna göre geliştirilmesi tercih edilmektedir.

Ekonominin çekirdeğini oluşturan işletmeler için kuramsal ve uygulamaya dönük bilgilerle donatılmış üstün nitelik ve yetenekte eleman yetiştirmede mesleki eğitim

kurumlarından biri olan MYO'lara büyük bir görev düşmektedir. İşletmelerin çeşitli bölümlerinde karşılaşılan sorunları çağdaş yönetim ve yaklaşımıyla analiz edebilen, bu sorunlara rasyonel ve bilimsel çözümler getirebilen aynı zamanda kendi işyerini kurabilecek bilgilerle donatılmış işletmecilik ruhu taşıyan, bilimsel karar verebilen ve çağdaş fikirlere ve gelişmelere açık, riske katlanmayı göze alabilen elemanlar yetiştirmek, MYO'ların ülke ekonomisine sağlayabileceği katkılardan en önemlisidir.

Meslek yüksek okulu mezunlarının aldıkları mesleki eğitimin iş yaşamına katkılarını ile ilgili en sağlıklı veri öncelikle meslek yüksekokullarının önceki yıllardaki mezunlarından alınabilir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

İfade edilen araştırma amaçlarına uygun olarak “Tanımlayıcı (Betimsel) ve Bağıntısal Araştırma Modeli” kullanılmıştır. Tanımlayıcı araştırmalar, bir konudaki herhangi bir durumu saptamayı hedefleyen araştırmalardır (İftar, 2004). Bu araştırma modelinde amaç; eldeki problemi, bu problemle ilgili durumları, değişkenleri ve değişkenler arası ilişkileri tanımlamaktır. Böyle bir tanımlama yapıldıktan sonra bu tanıma dayanarak ileriye dönük tahminler yapmak mümkün olacaktır. Tanımlayıcı modeli kullanan araştırmalar, çeşitli yönetim sorunlarının çözümlenmesinde araştırmacıların sık sık başvurduğu araştırmalardır (Kurtuluş, 1998: 210). Yapılan araştırmaların büyük bir kısmı tanımlayıcı araştırmalar olarak düşünülebilir (Churchill, 1999,: 116).

2.2. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma modelinin betimsel ve bağıntısal olması ve gerekli verilerin tarafsız ve istatistiksel analize uygun olarak toplanması bakımından anket yöntemi kullanılmıştır. Anket, kişisel görüşme aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

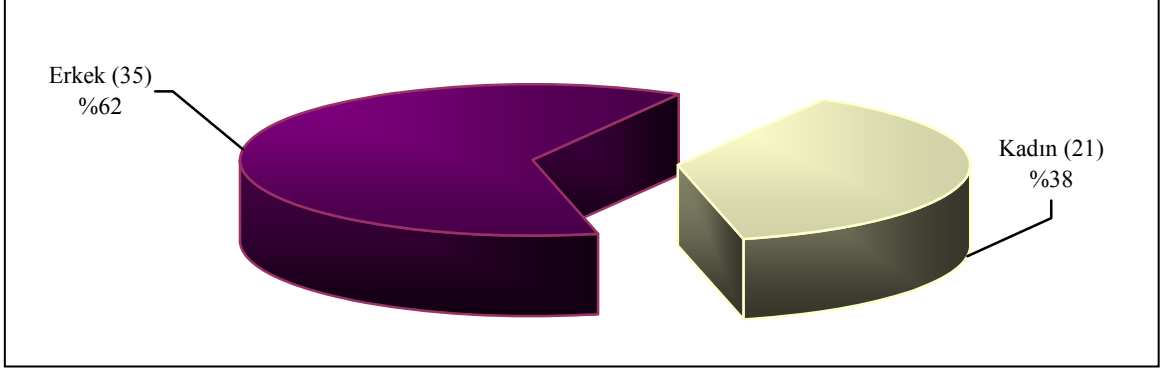
Verilerin analizi bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 14.0 paket programında yapılmıştır. Tanımlayıcı veri analizinde; frekans ve yüzde, analizlerinden yararlanılmıştır.

2.4. Ana Kütle Çerçevesi ve Örnekleme

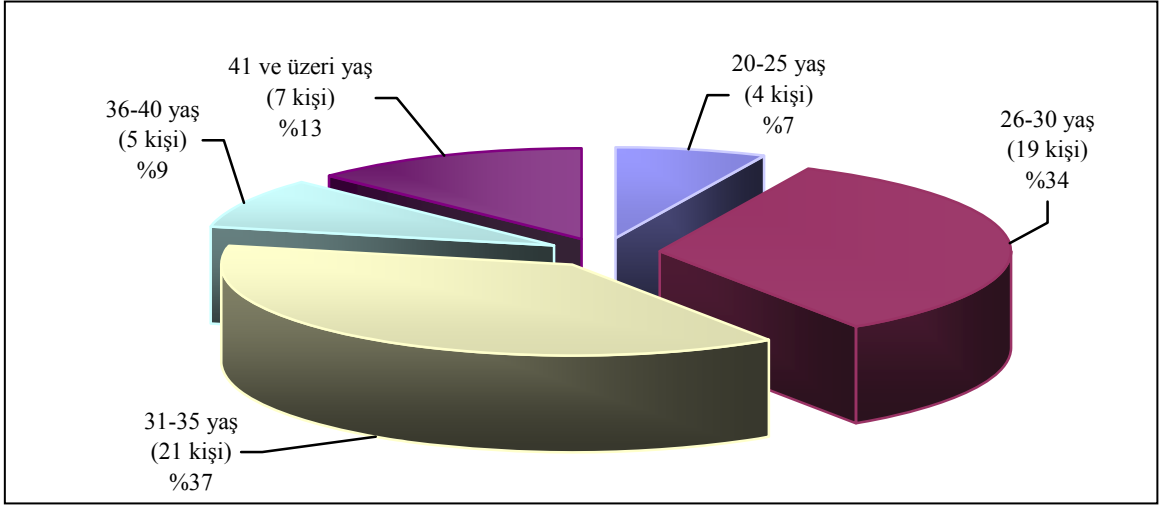
Araştırma seramik sektörünün yoğun olduğu Bozüyük ve Bilecik çevresinde faaliyet gösteren seramik fabrikalarında çalışan meslek yüksekokulu seramik programı mezunlarına uygulanmıştır. Araştırmanın ana kütlelerini bu bölgede bulunan seramik sektöründe çalışan seramik programı mezunlardan oluşturmaktadır. Bölgede bulunan 15 seramik fabrikasından 11'ine ulaşılmıştır ve 11 fabrikada çalışan MYO seramik programı mezunları araştırmamızın örneklemini oluşturmaktadır. Yapılan çalışmaya toplam 56 seramik programı mezun katılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

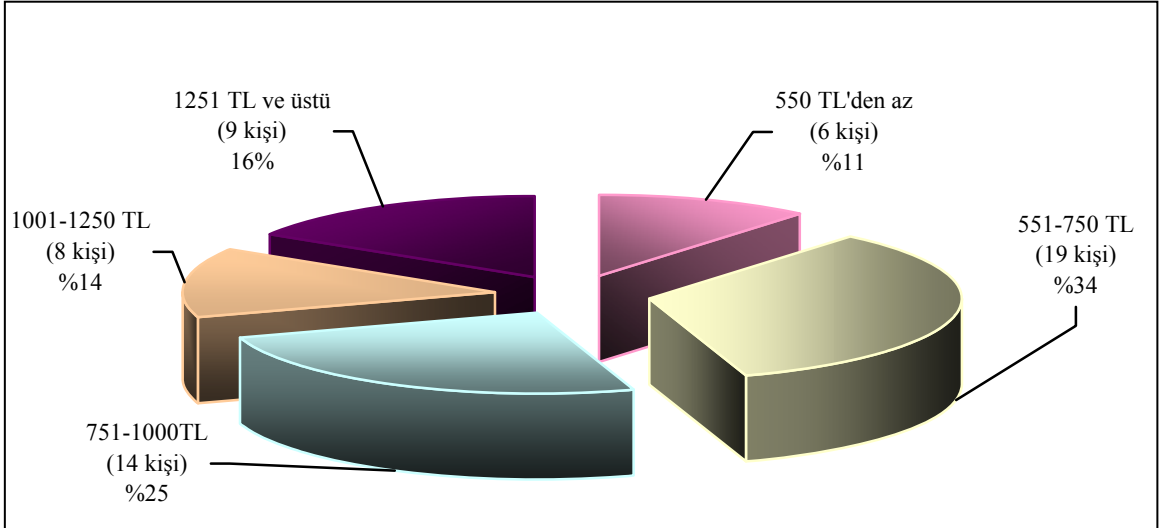
Araştırma bulgularımız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özellikleri ile değişkenler arasında farklılık olup olmadığı ortaya koymak için çeşitli analizler uygulanmıştır. İkinci bölümde ise katılımcıların aldıkları eğitimin (ders içerikleri, teori ve uygulama) çalışma hayatında yaptıkları işle ilgi derecesinin ne olduğu araştırılmıştır. Mesleki eğitimin dışında MYO'larda alınan eğitimin kişisel gelişime katkısı da sorgulanmıştır.

Şekil 1. Katılımcıların Cinsiyetleri

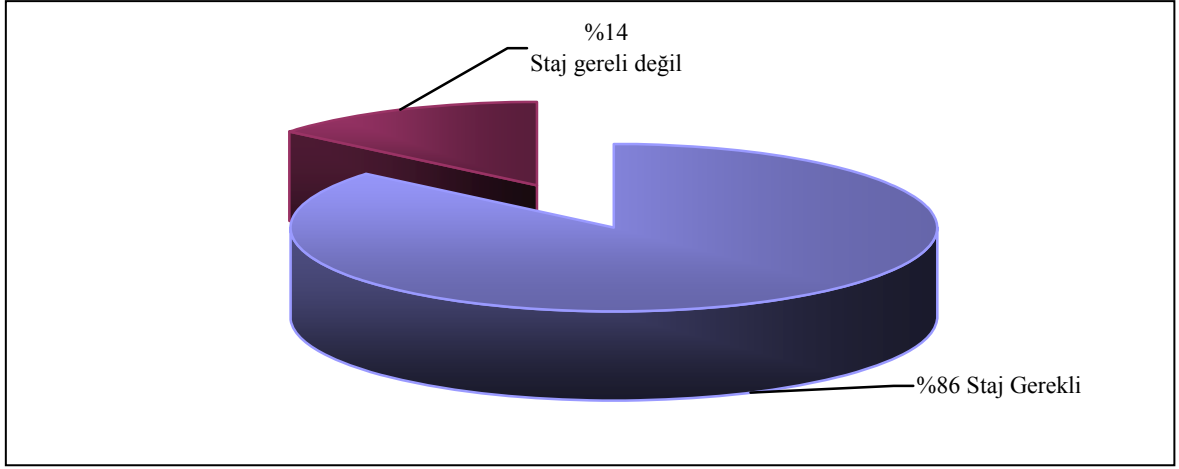
Şekil 2. Katılımcıların Yaş Aralıkları

Şekil 3 Katılımcıların Ortalama Aylık Gelirleri

Şekil 1, Şekil 2 ve Şekil 3 ankete katılanların cinsiyet yaş ve aylık gelirlerini göstermektedir. Şekil 1'e göre katılımcıların, %62'si (35 kişi) erkek ve %38'i (21 kişi) kadındır. Şekil 2'de ankete katılanlar %7'si (4 kişi) 20-25 yaş, %34'ü (19 kişi) 26-30 yaş, %37'si (21 kişi) 31-35 yaş, %9'u (5 kişi) 36-40 yaş aralığındayken, %13'ü (7 kişi) ise 41 ve üzeri yaşta olduklarını ifade etmişlerdir. Şekil 3'de görüldüğü gibi katılımcıların %11'i

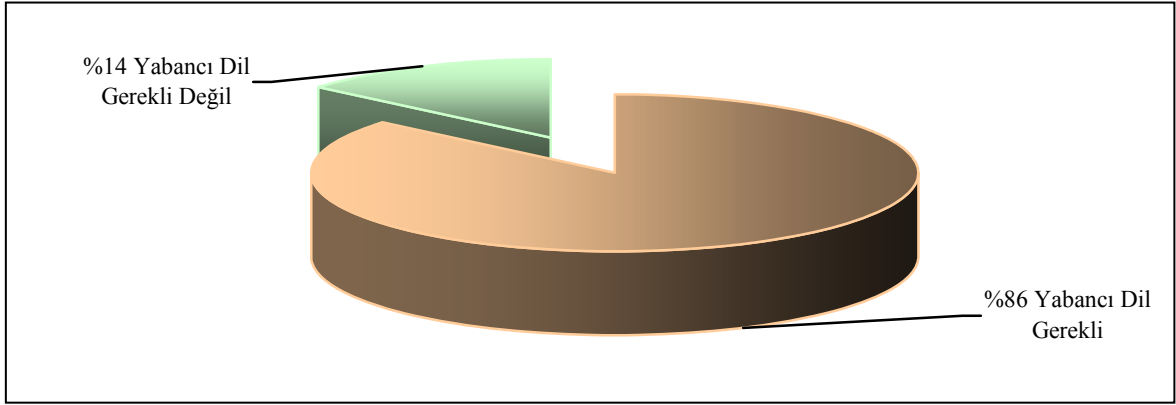
ortalama 550 TL ve altında, %34'sı 551–750 TL, %25'si 751–1000 TL aylık, %14'u 1001–1250 TL ve %16'sı ise 1251 TL ve üzerinde aylık gelir elde etmektedirler.

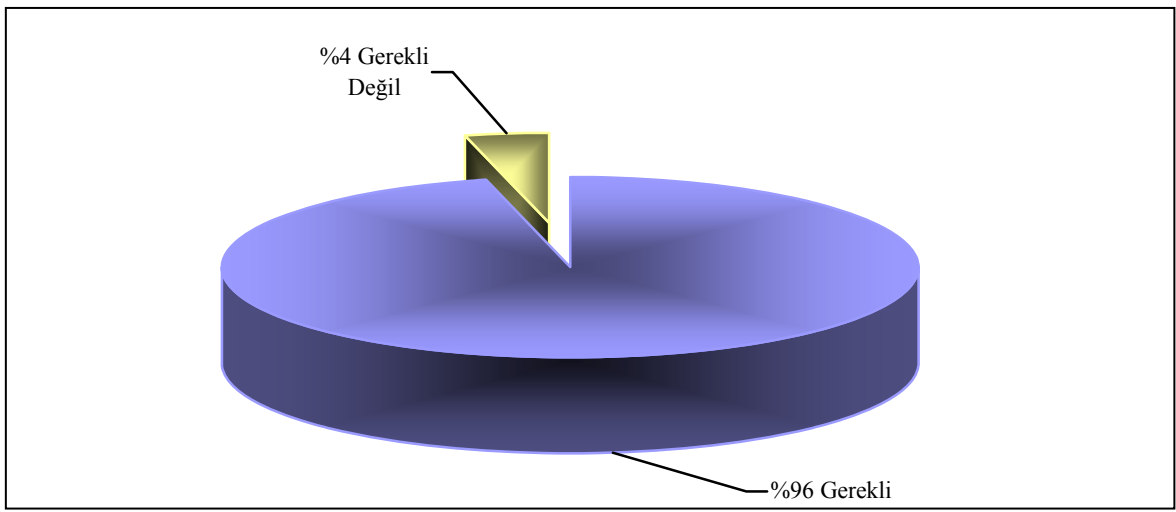
Şekil 4. Staj Yapmanın Gereklilik Derecesi

MYO'larda eğitim gören öğrencilerin stajları büyük bir önem taşımaktadır. Sektör, stajyer öğrencileri staj sırasında bünyesinde tutarak eğitimlerine katkı sağlamaktadır. Öğrenciler stajları sırasında gelişen teknolojiyi, uygulama ile çalışma hayatının kendisinin ne olduğunu görebilmekte ve kendisini gelecek için gösterme şansına da sahip olabilmektedir (Güneş, 2008). Mesleki alanda verilen eğitim sürecinde meslekle ilgili uygulama çalışmaları (temel kavramlara yönelik deneyler, temel süreç ve uygulamalar ile kullanılacak mesleki ölçme yöntemleri) mutlaka meslek yüksekokullarındaki atölye ve laboratuvarlarda planlanmalıdır. Stajlar, gezi ve ziyaretler ise mesleki teknik eğitim sürecini destekleyici faaliyetler olarak düşünülmelidir (Küçük, 2007). Kahveci ve arkadaşları (2007) tarafından MYO'larda okuyan öğrencilere yapılan bir çalışmada, katılımcıların yarısına yakını stajları önemsemediğini belirtmiştir. Çalışmamızda MYO'lu seramik programı eğitimi alan mezunlara, sektörü ve meslekle ilgili uygulamaları en iyi tanıma fırsatı sağlayan stajın gerekliliğini ölçmek için sorulan sorunun yanıtları Şekil 4'de görülmektedir. Katılımcıların %86'sı staj yapmanın iş yaşamına hazırlık için gerekli olduğunu, % 14'ü ise stajın bu katkıda gerekli olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların neredeyse tamamının stajın gerekli olduğunu ifade etmeleri, çalışma yaşamından önce özellikle sektörlere ara eleman yetiştiren MYO'larda büyük bir öneme sahip olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Daha önce staj süreleri ile ilgili yapılmış çalışmalar ve elimizdeki verilerin sonuçları, Yök'ün hazırladığı "Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik" nin 17. maddesinde yer alan "Staj süresi, programın niteliğine göre 30 işgününden (240 saat)'den az, 60 işgününden (480 saat)'den çok olamaz." maddesine göre her okul kendi bölüm bazında staj sürelerini değerlendirerek uygun süreyi seçmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır. / <http://www.yok.gov.tr/content/view/485/183/lang,tr/>)

Şekil 5. Yabancı Dil Bilme Gereklilik Derecesi

Şekil 6. Bilgisayar Kullanabilme Gereklilik Derecesi

Şekil 5 ve Şekil 6'da MYO seramik programı mezunlarının iş yaşamında, yabancı dil ve bilgisayar kullanabilmenin gerekliliği ile ilgili görüşleri yer almaktadır. İş yaşamında bilgisayar kullanma ve yabancı dil bilme; teknolojiyi takip etmek ve kariyer yapmada önemli olan konular arasında yer almaktadır. Bu açıdan MYO mezunların öğrencilik döneminde aldığı eğitim, onların kariyer yapma şansını artıracak unsurlar olarak görülmektedir. MYO'ları seramik programında temel meslek dersleri bilgisinin yanında yabancı dili etkili kullanabilen, bilgisayar kullanma becerisine sahip, girişimci kişilik özelliklerini ön plana çıkarabilen öğrencilerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Şengel vd. (2007) yaptığı bir çalışmada ise MYO mezunlarının yabancı dil ve bilgisayar bilmeleri ve bunun gerekliliği sorgulanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, katılımcılar aldıkları yabancı dil seviyelerinin ve bilgisayar kullanımının çalışma yaşamlarında yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca mezunlar, çalışma yaşamında kariyer yapmak için yabancı dilin yeterli olması gerektiğini düşünmektedir. İş dünyasının artan rekabet ve küreselleşme karşısında ortaya çıkan taleplerine cevap verebilmek için MYO'lardan mezunların bu talebi karşılayabilmeleri, yeterli seviyede alacakları eğitim ile mümkün olacaktır. Çalışmamızda seramik sektöründe çalışan MYO mezunlarının %96'sı yabancı dil bilmenin gerekliliği olduğunu vurgulamıştır. Bu büyük bir orandır ve MYO'larda mesleki eğitimin yanında yabancı dil ve bilgisayar kullanabilme yeteneklerinin geliştirilmesi ve bunun içinde bu konularda verilen eğitimin gözden geçirilmesi gerekliliği görülmektedir. Bu açıdan

bakıldığında ortaya çıkan soruna bir öneri olarak MYO'lara hazırlık sınıfının konması veya daha çok mesleki yabancı dilin konulması mezunlara çalışma yaşamında olumlu katkı sağlayabilecektir.

Tablo 1. Çalışma Hayatında ile Bölümde Görülen Eğitimin İlgili Derecesi

	Çok İlgili	Oldukça İlgili	Pek İlgili Değil	Hiç İlgili Değil	Toplam
Ders İçerikleri	7 %13	12 %21	33 %62	1 %2	53 %100
Teori	10 %18	20 %36	24 %43	1 %2	55 %100
Uygulama	10 %18	8 %14	31 %57	5 %9	54 %100

Tablo 1’de katılımcıların eğitim hayatları boyunca aldıkları dersler ve uygulamaların, çalıştıkları işleri ile olan ilgi derecelerinin oranları görülmektedir. Katılımcıların 33’ü (%62) *ders içeriklerinin* çalışma yaşamında yapılan işlerle pek ilgili olmadığını ifade etmişlerdir. Tablo incelendiğinde, anketi cevaplandıran katılımcılardan 24’ü (%43) eğitim hayatlarında aldıkları *teorik bilginin*, çalışma hayatı ile pek ilgili olmadığını söylemişlerdir. Sektörde çalışan 31 (%57) seramik mezunu ise okulda yapılan *uygulama eğitimi* ile iş hayatında karşılaştıkları uygulamaların birbiri ile pek ilgili olmadıklarını ifade etmişlerdir. Tablodaki sonuçlar incelendiğinde, MYO seramik programlarında verilen teorik ve uygulama ders içeriklerinin sektöründe görüşleri alınarak, seramik sektörünün çalıştıracakları ara elemanlardan beklentileri doğrultusunda revize edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Mezunların Kişisel Gelişimlerine Okul Eğitiminin Katkısı İle İlgili Düşünceleri

	Çok Fazla	Fazla	Ne Çok Ne az	Az	Hiç	Toplam
Sözlü ve Yazılı İletişim	9 %16	14 %26	23 %42	7 %13	2 %3	55 %100
Bağımsız Çalışma	14 %27	13 %25	16 %31	4 %8	5 %10	52 %100
Grup Çalışması	19 %34	17 %31	15 %27	2 %4	2 %4	55 %100
Yaratıcılık	15 %28	10 %19	18 %33	6 %11	5 %9	54 %100
Kendini Yenileme	12 %22	11 %20	24 %44	5 %10	2 %4	54 %100
Girişkenlik	15 %27	12 %22	21 %38	4 %7	3 %6	55 %100

Tablo 2’de katılımcıların MYO’da aldıkları eğitimin, kişisel gelişimlerine katkı oranları görülmektedir. Bu sorunun sorulma amacı, mesleki eğitimin kişisel gelişime ne kadar katkı sağladığı ile ilgili düşüncelerin ortaya çıkmasıdır. Seramik mezunlarının; %42’si (23 kişi) sözlü ve yazılı iletişim kurma becerisini ne az ne de çok etkilediğini orta düzeyde bir katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde bağımsız çalışma (%31), yaratıcılık (%33), kendini yenileme (%44) ve girişkenlik(%38) becerilerinde de orta düzeyli bir katkı sağladığı görülmektedir. Mesleki eğitimin grup çalışma becerisine katkı oranının ise %34’lük bir payla çok fazla olduğu görülmektedir.

MYO'lardan mezun olan kişilerin grup çalışma becerilerinin yüksek olması, sektörde çalıştıkları alandaki iş zenginleştirme, çalışanlarla işleri arasındaki ilişkinin gelişmesini sağlayacak bir beceridir. Grup çalışması, grup içinde herkesin birbirinden işleriyle ilgili bir şeyler öğrenmesi ve öğretmesi becerisidir. Grup çalışması işletmelerdeki beşeri ilişkilerin gelişmesini de sağlamaktadır. Grup çalışmasına önem verildiği gibi kilit adam kavramı da ortadan kalkmaktadır. (Kahmi, 1997; 95).

4.SONUÇLAR

Günümüzde, gerekli bilgi ve beceri sahibi olmayan ve belli bir alanda çalışmak üzere eğitim almamış kişilerin istihdamları oldukça zor bir hale gelmiştir. Bu problemin çözümü özellikle sektörlere ara eleman yetiştiren mesleki eğitim kurumlarından geçmektedir. Bu da mesleki eğitim kurumlarına olan ilginin artmasına neden olmuştur. Bilgiye en kısa zamanda ulaşabilen, ulaşmış olduğu bilgiyi üretime yansıtabilen, değişen koşullara adaptasyon sağlayabilen, bilinmeyen bulup; bunu dünya insanlarının ihtiyaçlarına sunabilen kişiler iş dünyası tarafından tercih edilir konuma gelmiştir.

Çalışmamızda sektörde çalışan MYO seramik programı mezunu kişilerin öğrendikleri akademik ve mesleki bilgilerin iş yaşamında yeterlilikleri ve onlara olan katkısı ve çıkan sonuçlardan da eksiklik duyulan yönler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda, seramik sektöründe çalışan MYO seramik programı mezunlarının tamamına yakını staj yapmanın iş yaşamını tanımada ve mesleki gelişim için önemli ve gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Mezunların büyük çoğunluğu, okulda almış oldukları yabancı dil eğitiminin yetersiz olduğunu ve çalışma yaşamında gelişebilmede ise yabancı dilin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu da eğitim ve öğretim programları yeniden gözden geçirilerek özellikle yabancı dil eğitimi konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kişilerin iş yaşamında başarılı olmalarının anahtarı mesleklerinde oluşan yenilikleri takip etme ve onları uygulayabilme becerilerine bağlı olduğu unutulmamalıdır..

MYO seramik programı mezunlarının eğitim hayatları boyunca aldıkları dersler ve uygulamaların, çalıştıkları işleri ile pek ilgili olmadığı sonucun ortaya çıkmıştır. Bu soruna sunulan çözüm önerisi ise seramik eğitimi veren MYO'ların seramik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin önerileri dikkate alarak; uygulayacakları ortak bir program geliştirilmesi ve verilecek mesleki eğitimde belli standartların oluşturulmasıdır. Böylece verilen eğitimde belli bir birliktelik yakalanması sağlanabilir.

Yapılan araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, bu çalışmanın daha fazla ve farklı mesleki MYO programlarından mezunu kapsayacak şekilde yapılması sektörde faaliyet gösteren işletmeler katkı sağlayıcı nitelikte olabilecektir. Ayrıca bu bilgiler MYO'ların seramik programlarında okumak isteyen, okuyan ve mezun olan kişilere sektör hakkında fikir sahibi olmasını sağlayabileceği düşünülmüştür.

KAYNAKLAR

- Churchill, G., A.,(1999) Marketing Research: Methodological Foundation, Seventh Edition, The Dryden Pres,.
Fer, Seval,(2000) Modüler Program Yaklaşımı ve Bir Öneri, Milli Eğitim Dergisi,

- Güneş, H.Semih,(2008) “İş Dünyası ile MYO’ların Ortak Çalışma Platformlarının Oluşturulmasına İlişkin Modeller, MYO Mezunlarının Alanda Karşılaştıkları Sorunların Tesbiti Ve Çözümleri”, **IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı**, Çukurova Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon,.
- İftar,G.,http://193.140.21.192:8000/SCRIPT/bay2/scripts/student/serve_page.pl?970127244+bay0401.html (Erişim Tarihi:16.03.2004).
- Kahmi Beni, (1997)“İşletmelerde İş dizaynının İş zenginleştirme ve Ergonomi ile ilişkisi ve Önemi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,.
- Kahveci, Nermin, Müzeyyen T. Özhavzalı ve Ömer Yeşilyurt, (2007) “ Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Stajı Hakkında Öğrencilerin Görüşleri (Kırıkkale Üniversitesi Örneği)”, 4. Ulusal Meslek Yüksekokulu Sempozyumu Bildiriler Kitabı,.
- Kurtuluş, Kemal, (1998) Pazarlama Araştırmaları, Genişletilmiş Altıncı Baskı, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul,
- Küçük, Hasan, İş Dünyası ile İşbirliğinde Fonksiyonel Modeller ve Mezunları Takip, **III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı**, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2007
- Sevim Kadir ve Leyla Kubat, (2008) “Meslek Yüksekokulları Seramik Programı Mezunlarının Sektördeki Profilleri Hakkında Bir Araştırma” Uluslar arası Katılımlı VII Seramik Kongresi Bildiriler CD’si, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon,.
- Şengel, Salim., Metin Argan, Mehpere Tokay Argan, ve Nurdan Sevim, (2007) “Meslek Yüksekokulu Mezunlarının İş Deneyimine Yönelik Bir Araştırma, Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi, Yıl:2, Sayı:5, 87-104,
- TÜSİAD, “Türkiye’de Mesleki Eğitimin ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması”, TÜSİAD Yayınları .
- Usul Hayrettin, Hüsrev Eroğlu ve Osman Akın, (2007) “Meslek Liseleri Ve Meslek Yüksek Okullarındaki Eğitim Süreçleleri Arasındaki Uyum Sorununun Analizi Ve Ticaret Lisesi Örneği” Selçuk Üniversitesi, Karaman İİBF Dergisi, 12/9, <http://www.yok.gov.tr/content/view/485/183/lang,tr/>(Erişim Tarihi 30/04/2009)

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA YABANCI DİL EĞİTİMİ, KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

FOREIGN LANGUAGE TRAINING in VOCATIONAL HIGH SCHOOLS, THE PROBLEMS ENCOUNTERED AND SUGGESTIONS

Hazal DURSUN¹

ABSTRACT

In today's Turkey while the desire of learning foreign language has increased notably, it has become necessary in not only education but also the employment after education. Especially English has been preferred and this language has been settled in our education system starting from the primary school to the high school and university. As the faculties of the universities in our country give importance to the foreign language training, they have spread it into four years well-balanced so that the language will be internalized and be permanent; even if it has not been able to be reached to the results which are aimed, a success has been got in a definite proportion. However this system hasn't been as successful as in Vocational High Schools. Consequently, the situation has become like a jigsaw puzzle for the students that are studying there as well. In this study it is discussed how effective the foreign language training is in Vocational High Schools, the deficiencies in language training and accordingly the difficulties that both students and instructors have encountered.

Key Words: Foreign language training, the difficulties and suggestions.

ÖZET

Günümüz Türkiye'sinde yabancı dil öğrenme isteği, son yıllarda fark edilir oranda artarken gerek eğitim gerekse eğitim sonrası istihdam alanında zorunlu hale gelmiştir. Özellikle İngilizce tercih edilmiş ve bu dil ilköğretimden başlamak üzere lise ve üniversite eğitim sistemimize yerleştirilmiştir. Ülkemizde üniversitelerin 4 yıllık fakülteleri, İngilizce öğrenimine yer verdiği gibi özümsemesi ve sürekli hale gelmesi için bunu 4 yıla dengeli bir şekilde yaymış, amaçlanan sonuca ulaşılmasa da belli oranda başarı elde edilmiştir. Ancak bu sistem meslek yüksek okullarında aynı oranda başarılı olamamıştır; dolayısıyla yabancı dil eğitimi burada okuyan öğrenciler açısından da içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu çalışmada, yabancı dil eğitiminin meslek yüksek okullarında ne derece etkili olduğu, dil eğitimindeki eksiklikler ve beraberinde getirdiği sorunlar hem öğrenci hem de öğretmen açısından ele alınmış ve öneriler sunulmuştur.

---

¹ Öğretim Görevlisi., Gaziantep Üniversitesi Nizip Meslek Yüksek Okulu, hazaldursun@hotmail.com

Anahtar Kelimeler : Yabancı dil eğitimi , sorunlar ve öneriler

1. GİRİŞ

Yabancı dil eğitimi, ortaöğretimden başlamak üzere yükseköğretimin sonuna kadar devam edip eğitim sistemimizin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. 2006 yılında 6.sınıftan 4.sınıfa çekilen yabancı dil öğrenme zorunluluğu, yabancı dilin değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmanın ön koşulu olduğunu, öğrencilerin de bu düzeni geriden takip etmemesi gerektiğini ve günümüze kadar yansıyan dil alanındaki gecikmişliğin telafisi ve aciliyeti olduğunu açıkça göstermiştir. Bu yüzdendir ki Milli Eğitim Bakanlığı yabancı dil eğitimi konusunda hassas tavırlar sergilemektedir. Ancak, geç kalmışlığın ve amaçlarıyla çelişen eğitim sistemimizin doğurduğu birtakım sorunlar, yabancı dili, eğitimimizde etkin kılmayı imkansız hale getirmiştir. Öyle ki ilk ve ortaöğretimde kazandırılmayan yabancı dil, ileriki yıllarda yükseköğretimde de günümüz dünyasını yakalamaya dair handikaplar oluşturmaktadır.

Türkiye’de yükseköğretimin Meslek Yüksek Okulları ayağı ele alınan bu çalışmada, yabancı dil eğitimi ile ilgili sorunlar Meslek Yüksek Okulları cephesinden gösterilmekte ve bu sorunlara dair çözüm önerileri sunulmaktadır.

2. YABANCI DİL NEDEN ÖĞRENİLMELİ?

Bilgi veya bilgisayar çağı adı verilen, teknolojinin her türlü imkanından yararlanabildiğimiz bu zamanda, hızla değişen dünyaya tanıklık eden insanoğlu, kendine yetemez, ihtiyaçlarına yetişemez olmuştur. Dünya artık küçük, olanaklar sınırsızdır. Bu değişime adapte olamayıp onca olanaklardan yararlanamayanlar, cehaletin karanlığında kaybolmuş, toplumda kendine bir yer edinememiştir.

Bilgisayar çağı insanı ;

-Çağa uygun eğitim görmüş olmak

-Geçerli bir mesleğe sahip olmak

-Sorunların çözümünü araştırmada arayan bir karakter geliştirmek

-Toplumsal ilişkilerde gerekli entelektüel ve duygusal derinliğe ulaşmış olmak

-Anadili dışında geçerli bir yabancı dili iyi bilmek

için çaba sarfetmek zorundadır. (DOĞAN, 1996)

Görülüyor ki yabancı dil öğrenmek, içinde bulunduğumuz çağ için bir gereksinimdir. Eğitimi süresince bu yabancı dil eğitimini yeterli alamamış bir öğrenci, ileriki hayatında iş arama, farklı kültürler tanıma , doktora yapma , seyahat etme gibi faaliyetlerde bulunurken bunun sıkıntısını çekecektir. Bu yüzden, eğitimi bitmemişken hatta eğitim hayatının en başından en sonuna kadar bu konuda bilinçlendirmeli ve yabancı dil özümsetilerek kişiye kazandırılmalıdır. Tam bu noktada ailelere de büyük görevler düşmektedir. Yalnız, bunu yaparken hırslarının kurbanı olmamaya dikkat etmelidirler. Çünkü bir tarafta “ Bir yabancı dil öğrenmek, örneğin İngilizce öğrenmek, dünyaya açılmak, yabancı dergi, gazete ve televizyonları izleyebilmek, o dilin kültürünü öğrenmek, seyahat edebilmek, dolayısıyla bireyin ufkunun açılması, insanlığın birikimine ortak olmasıdır” diyenler, diğer yanda, çeşitli propaganda araçlarıyla oluşturulan yabancı dil özentsinin sonucunda aileler çocuklarına bir yabancı dil kazandırma yarışına girmişlerdir. (GÜNDOĞDU, 2009)

Bu uğurda yabancı dil öğrenebilsin diye özel kurslara gönderilen gençler zorla gönderildikleri için o dile karşı antipati beslemeye başlamaktadırlar o dilin kendilerine neler kazandıracağını bilmeden. Öğrenciler, araştırma yaparken ve akademik yayınları

okurken zorlanmakta, dil engeli yüzünden elde etmek istediği bilgilere ulaşamamaktadır. En basitinden internette Google veya başka bir arama motoruyla bir konu hakkında araştırma yapan çok kişi önce konuyla ilgili devasa bir bilgi hazinesine ulaşmanın sevincini, ardından da hazineyi açamamanın ve okuma yazma bilmeyen bir çocuk gibi resimlere bakmakla yetinmek zorunda kalmanın burukluğunu yaşar. (ÇENGEL, 2009) Çünkü Google'ın da internetin de dili İngilizce'dir. Bu sebeple en az bir yabancı dil öğrenerek küçülen dünyaya hakim olunmalıdır.

3. TÜRKİYE'DE YABANCI DİL

3.1. İlk Ve Ortaöğretimde Yabancı Dil

Yıllarca, ortaöğretimden başlanarak verilen yabancı dil eğitimi, 2006 yılına gelindiğinde, ilkokul 4.sınıfa çekilmiştir. Amaç, öğrenme yaşını erkene alarak yabancı dilde önceki yıllara göre başarı sağlamak ve artık bunun için harcanan paranın ve emeğin karşılığını almaktır. Ancak gerek müfredat gerekse eğitim anlayışımız buna imkan vermemektedir. Eğitim anlayışımız her konuda ezbere dayalı ve dersi geçmeye yönelik olduğu için öğrenciler yıllardır yabancı dil olarak belirlenen İngilizce'yi öğrenememektedir. Üstelik yakın zamana kadar ortaöğretim bilgilerinin sınıandığı OKS ve ÖSS sınavlarında öğrencilerin eğitimini aldıkları yabancı dilden sorumlu olmamaları, onlara yabancı dil derslerinin gereksiz olduğu inancı aşulamakta ve doğal olarak yabancı dilin önemi benimsetilememektedir. Zaten öğrencilik yıllarında OKS ve ÖSS'de yüksek puan almaya odaklandıkları için yabancı dil derslerini bir angarya olarak görmüşler, hatta çok defa hocalarının izniyle yabancı dil derslerini çok daha önemli bir uğraşı olan ama şimdi gerçek hayatta hiç bir faydasını görmedikleri test sorusu çözerek değerlendirmişlerdi. (ÇENGEL, 2009)

Ancak geç de olsa bu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik ilk iş OKS'yi kaldırmak oldu; yerine yabancı dil sorularını da kapsayan seviye belirleme sınavları getirildi ama ÖSS içerik olarak aynı kaldı. Hala bu zihniyetle üniversite sınavına hazırlanan öğrenciler yabancı dil derslerinde dahi o dili öğrenmek yerine sınavda karşılaşacakları derslerle ilgili testler çözmek istemektedirler.

Yabancı dilde başarı kaydedilememesinin bir başka sebebi de okullardaki eğitim seviyeleri arasında uçurum farkları olmasıydı. Ne yazık ki ülkemizde lise düzeyindeki okullar düz devlet liseleri , Anadolu liseleri , fen liseleri , meslek liseleri ve kolejler olmak üzere birkaç çeşide ayrılmaktadır. Okulların türü farklı olunca derslere verilen önem de değişiklik göstermektedir. Örneğin düz liselerde yabancı dil ders saati diğer liselerden daha azdır. Anadolu liseleri , fen liseleri ve kolejlerin yabancı dile ayırdığı ders saati düz ve meslek liselerinden fazla olduğu gibi bu okullar 9.sınıftan önce hazırlık sınıflarına yer vermektedir. Bu kadar homojen bir eğitim ortamının olmadığı bir ülkede öğrenciler yabancı dili neden öğrenemiyor sorusu yerine nerede hata yapıyoruz sorusu durumumuza daha uygun düşmektedir. Son yıllarda liseler arasındaki bu farkı kapatmayı hedefleyen çalışmalar yapılarak lise 4 yıla uzatılıp hazırlık sınıfları ortadan kaldırıldı. Ancak liselerde yabancı dil ders saatinin bir standarda bağlanmaması, daha da vahim olanı yabancı dilin gelecek açısından ne kadar önem taşıdığı bilincine varılmaması ve bu bilincin öğrencilere aktarılmaması, üniversite sınav içeriğinin yabancı dil öğrenimi açısından engel oluşturması ve bu anlamda değişikliğe gidilmemesi ve ortaöğretimin tümünde egemen olan müfredat içeriğinin yabancı dil öğrenimini daha yıllarca zorlayacağı gün gibi ortadadır.

3.2. Üniversitelerde Yabancı Dil

Ortaöğretimini tamamlayıp, dile hiç bir fayda sağlamayan üniversite sınavını geçerek üniversite okumaya hak kazanan öğrenciler, yine yabancı dil engeline takılarak bu sefer de gerekli gereksiz zorunlu tutulan hazırlık sınıflarıyla karşılaşmaktadır. Türkçe eğitim verdiği halde İngilizce hazırlık sınıfını zorunlu tutan üniversitelerimizin durumu ayrı bir konudur. Standartları oldukça düşük olan bu hazırlık sınıfları öğrencilerin bir yılını daha israf etmekte, akademik ortama girmelerini bir yıl geçiktirmektedir. (ÇENGEL, 2009)

Yine istemeyerek okumak zorunda kalınan yabancı dil, kabus gibi tepelerine binmekte ve onları giderek kendinden uzaklaştırmaktadır. İşin diğer üzücü boyutu ise yine ezberci bir sistemle boğuşmak zorunda olmalarıdır. Yabancı dilin yoğun gramer ve dilbilgisi kurallarıyla boğulan öğrenciler, yine o dili amacına uygun öğrenememekte ve dile karşı duydukları sevgi azalarak yerini nefrete ve korkuya bırakmaktadır. Oysa yabancı dilin gramere değil, dört temel beceriye dayalı olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir. Anadil öğrenimi gibi yabancı dilin de önce dinleyerek sonra konuşmayı, okumayı en sonunda da yazmayı öğrenerek kazanıldığı yeni bir olgu değildir.

Dört temel becerinin dinleme, konuşma, okuma ve yazma sıralamasına göre öğretilmesi savunusunun tarihi eskidir. Örneğin, dil bilimciler H. Sweet, W. Vietor ve P. Passy'nin 1880'lerde başlattığı Yenilik Hareketi, yabancı dil öğretmenin dinleme ile başlamasını savunmuşlardır. (TOMAKİN, 2009)

Yabancı Dil Öğretimi Sıralaması

(Yaygın – Klasik Sıralama)

1) Dinleme ->2) Konuşma -> 3) Okuma -> 4) Yazma

Şekil 1: Dört Becerinin Etkinleşmesi

Şu açıkça anlaşılmaktadır ki, dil en başta dinleme becerisi kazandırılarak öğretilmelidir.

Günümüze baktığımızda üniversitelerde dahi bu becerilerin 2.plana atıldığı açıkça ortadadır. Özellikle hazırlık sınıfları ders saati açısından bu becerileri aktif hale getirmek için uygun sınıflardır. Oysa üniversitelerimiz, bu anlayıştan uzak bir politika gütmektedirler.

Bir kez daha sınıf geçmeye yetecek kadar bilgiyle donanan öğrenciler, hazırlık sınıflarını geçerek akademik ortama girdiklerinde yeniden yabancı dille karşı karşıya gelmektedirler. Bu kez de haftada birkaç saate indirilen İngilizce dersleri yine gramer bilgisi içeriğiyle dili seven öğrencilerin bile sıkıldığı, öğrenmekten zevk almadığı bir sorun haline gelmektedir. Fakültelerde yabancı dil eğitimi belli bir zaman sonra seçmeli ders olmasına rağmen öğrencilerin yabancı dil öğrenme hakları ellerinden alınmamaktadır. Bu da, yabancı dilin fakültelerde ne kadar önemsendiğini göstermektedir.

3.3. Meslek Yüksek Okullarında Yabancı Dil

Üniversitelere bağlı olarak varlığını sürdüren Meslek Yüksek Okulları işsizliğe çare olarak gösterilmekte, bu yüzden öğrenci potansiyeli ve kapasiteleri her geçen gün artmaktadır.

Bu artışlar gelişen Türkiye endüstrisinin kaliteli ve beceri sahibi ara insan gücüne olan ihtiyacının açık bir göstergesidir.(MEB-YÖK, 2002)

Meslek Yüksek Okullarının açılmasındaki amaç ; üniversite kapılarında yığınları önlemenin dışında, gerçek anlamda sanayinin ihtiyacı olan ara kademe teknik elemanlarının öğretimini gerçekleştirmektir.

İki yıl süreli eğitim veren Meslek Yüksek Okulları öğrencilerini mesleğe yönelik yetiştirmekte , uygulamalı eğitimiyle istihdam alanında önemli bir rol üstlenmektedir. Bir anlamda ortaöğretimdeki meslek liselerinin devamı niteliğindedir. 2002'den bu yana sınavsız geçişle öğrenci alan Meslek Yüksek Okullarının başarı oranı gün geçtikçe düşmektedir. Sosyal Bilimlerden Sağlık Bilimlerine , Teknik Bilimlerden sanat alanlarına kadar birçok alanda çalışması için eleman yetiştirilen Meslek Yüksek Okulları arasında en yoğun yabancı dil dersi verilen okul Turizm Meslek Okullarıdır. Bu okullardan mezun olanların yabancı dil alanında yadsınamayacak ölçüde birikimleri bulunması gerekmektedir. Çoğu Turizm Meslek Okulunda zorunlu tutulan hazırlık sınıfları yine yoğun gramer bilgisi kapsamında turizm gibi iletişimin zorunlu olduğu bir alanda bilgiden öteye gidememektedir. Oysa turizmin içinde olanlar , okuduğunu ve dinlediğini anlamamanın ne kadar önemli olduğunu bilmektedirler. Bu yüzden Turizm Meslek Okulları , dil öğretimindeki becerileri esas alarak yabancı dil eğitimi vermelidir. Ancak Meslek Yüksek Okullarında yabancı dil öğrenimi konusunda bir takım ortak sorunlar bulunmaktadır. Fakültelere nazaran bütçeleri kısıtlı olan bu okullarda eksikliklerin de olmaması içten değildir. Bu anlamda yaşanan en büyük sorun çoğu Meslek Yüksek Okullarında dil laboratuvarlarının bulunmamasıdır. Bunun sonucu olarak kalabalık sınıflarla ders işlenmeye çalışılmaktadır. Şurası iyi bilinir ki yabancı dil sınıflarından verim alabilmenin ilk şartı iletişimin rahatça sağlanabileceği , öğrenci sayısı fazla olmayan sınıflardır. Oysa minimum 35-40 kişiyle ders işleyen bir öğretmen “dinleme-konuşma-okuma – yazma” becerilerini kullansa dahi dönüt alamaz. Bu yüzden sınıfların öğrenci kapasitesi az olmalıdır. Zaten çoğunun sınavsız geçişle geldiği bu okullarda öğrenciler bir çalışma disiplini edinememiş olmalarından dolayı geleceğe dair kaygılar beslememektedirler. Gelecek kaygısı olmayan öğrenci yabancı dilin önemini asla kavrayamamaktadır. Zaten dil seviyesinin farklılık gösterdiği sınıflar da ne yazık ki homojenlikten uzaktır. Dolayısıyla önceden yabancı dil görmüş olsun ya da olmasın herkes İngilizce'ye sıfırdan başlamak zorunda kalmaktadır

İlk ve ortaöğretimde yabancı dilde bekleneni alamayan öğrenci yükseköğretim kurumlarına geldiğinde iş daha da çıkılmaz bir hal almaktadır. Çünkü yıllarca yabancı dilin kurallarından yorulmuş bir öğrenci ile hayatında daha hiç İngilizce dersi almamış bir diğer öğrenci aynı sınıfları paylaşmakta dengeyi sağlamak ise öğretmenin becerikliliğine kalmaktadır. Bunu başaramayan öğretmen her iki öğrencisini de kaybetme riskiyle karşı karşıyadır.

Meslek Yüksek Okullarında ilk sene haftada en az 3-4 saat yabancı dil dersi olması , bu süre içerisinde öğrencilere aşırı yüklenme yapılmasını gerektirmektedir. Çünkü 2. sene seçmeli ders olmakla beraber mesleki dile dönülmektedir. Dolayısıyla okuduğunu anlamaya ve yazmaya dayalı alıştırmaları yapacak zaman bulunamamaktadır. Öğretmen yetersizliğinden 2.sınıfta mesleki yabancı dil verilmeyen teknik programlar, ilk sene öğrendikleriyle kalmakta, 1 senede hiçbirşey öğrenemediklerini, dersin boşa kürek çekmekten başka bişi olmadığını düşünmeye başlamaktadırlar. Üstelik sayıca yeterli öğretmen olmadığından İngilizce derslerine başka branşlardan öğretmenlerin girmesi zor olan sistemi daha da zora sokmaktadır.

3.4. Çözüm Önerileri

Meslekyüksek Okullarında yabancı dil, gerek öğrenci gerekse öğretmen açısından büyük bir sıkıntı teşkil etmektedir. Sebepler ortada. Asıl mesele bu sıkıntıları gidermek için ne veya neler yapılmalı sorusudur. Şöyle bir sıralamak gerekirse;

-İşin kökenine inip tamire, ilk ve ortaöğretim müfredatından başlanmalıdır ki üniversite seviyesine gelen bir öğrenci için gramer , okuma anlama çalışmaları sorun olmaktan çıkmalı ve buralarda geleceğe yönelik uygulamalı ve pratiğe dayalı bir yabancı dil eğitimi alarak donanımlı, hayata hazır bir şekilde mezun olmalıdır.

-Sadece gramer ve sözcük bilgisiyle dil öğrenilemeyeceği kabul edilmelidir. Dil eğitimi, çoğunlukla, gramerden ve sözlük yardımıyla çeviri yapmaktan ibaret sayıldığı için, bu alanda biraz bilgisi olan, dili öğrenmiş kabul edilmektedir.(BOYNUKARA, 2009)

Bu anlayışın artık geçersiz olduğu anlaşılmalıdır.

-Avrupa ve Amerika'nın yıllar önce benimsediği, ülkemizin ise kabullenmek için ayak dirediği yabancı dil öğretiminde uygulanan dört temel beceri (dinleme-konuşma-okuma-yazma) acilen benimsenmeli ve ilköğretimden üniversiteye kadar bu sisteme dayalı eğitim verilmelidir.

-Müfredat ile birlikte dersi anlatacak yabancı dil öğretmenleri de eski, basmakalıp yöntemleri bırakıp değişime ayak uydurmalıdır.

-Yabancı dil sınıflarındaki öğrenci sayısı azaltılmalıdır. Dil sınıflarının belli bir sayının, örneğin 20-25 öğrencinin üstünde olması durumunda sağlıklı bir dil eğitimi verilemeyeceği veya alınamayacağı bütün dilticilerin bildiği bir şeydir. (BOYNUKARA, 2009)

-Bir öğrenci dili öğrenmesi gerektiğine ve dilin gelecekte hayatında önemli bir rol oynayacağına inanmalıdır. Öğrenci buna inanmıyor, öğretici de inandıramıyorsa, dil eğitimi daha baştan sonuçsuz ve yararsız kalmaya mahkumdur. (BOYNUKARA, 2009) Dolayısıyla yabancı dilin önemi benimsetilmelidir.

-2 yıl eğitim veren Meslek Yüksek Okulları için zaman, büyük bir sorundur. Çünkü fakültelerdeki 4 yıla dağıtılmış yabancı dil dersleri burada yarı yarıya etkilidir. Bu yüzden ders saatleri arttırılmalı, gramer dışında pratik yapma imkanı verilmelidir.

-Meslek Yüksek Okullarının başarısını düşüren sınavsız geçiş sistemi kaldırılmalı, fakülteler gibi buraya da belli bir amacı olan, öğrenmeye istekli, en önemlisi geleceğe dair planları ve kaygıları olan öğrenciler alınmalıdır.

Ancak dil eğitimi konusunda yapılması gerekenler elbette bu kadarla sınırlı tutulamayacak kadar geniş ve önemli bir konudur. Bu yüzden konu zaman zaman tekrar araştırılmalı ve çağın gereklerine göre düzenlemeler yapılmalıdır. (ÇELEBİ, 2006)

4.SONUÇLAR

Meslek Yüksek Okullarındaki yabancı dil sorununun ele alındığı bu çalışmada, görülüyor ki sorunun temeli, eğitim sistemimizdeki geç kalmışlığa ve hatalardan ders alamayan, öğretim yöntemlerini değiştirmeyi reddeden bir anlayışa dayanmaktadır. Bu kalıplaşmış sistemi çağımıza uydurmak ve yabancı dilin ileriki aşamalarındaki sıkıntıyı gidermek, ilköğretimden geçmektedir. Zincirleme bir kaza misali ilköğretimde verilemeyen, sevdirelemeyen yabancı dil ortaöğretime, ortaöğretimde düzeltilemeyen hatalar yükseköğretime, ve üniversitede çatlak bir zemin üzerine inşa edilmeye çalışılan yabancı dilin hayata yansımaları ne yazık ki kişinin çağın gereksinimlerini karşılamada sıkıntılı bir durum yaratmaktadır. Bu yüzden ağacın yaşken eğilmesi toplumsal bir sorumluluk, gelecek için bir kazanç ve günümüz insanının yarına hediyesidir.

KAYNAKLAR

- Doğan, İsmail. (1996), “Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar”, Sistem Yay. İstanbul, s. 100
- Gündoğdu, Ahmet. (2009), “Pergelin Sabit Ayağını Buraya,Kendi Özümüze Kilitleyerek...” ,Eğitime Bakış. Ankara. s.1
- Çengel, Yunus. (2009), “Türkiye’de Yabancı Dil Eğitimi ve Yabancı Dilde Eğitim”, Eğitime Bakış. Ankara. s.3, s.11
- Tomakin, Ercan. (2009), “Yabancı Dil Öğretiminde Başarılı Olunamamasının Nedenleri”, Eğitime Bakış. Ankara. s.25, s.30
- Boynukara,Hasan. (2009), “Yabancı Dil Öğretimi İçin Gerekli Koşullar Sağlanmalıdır”, Eğitime Bakış.Ankara. s.12, s.13
- Çelebi, Mustafa Durmuş. (2006), “Türkiye’de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi”, s.21
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Meslek_Yüksekokulu Tarih.C3.A7e

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDAKİ EL SANATLARI PROGRAMLARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLARIN TESPİTİ VE PROGRAMLARIN EĞİTİM KALİTESİNİN ARTIRILMASINA DAİR ÖNERİLER

Öğr.Gör.İmren F.BARUTÇU

Öğr.Gör.Mehmet Ali EROĞLU

1)Giriş

Gelişmiş toplumlar, eğitim seviyesi yüksek toplumlardır. Gelişmede eğitim ve öğretimin rolü büyüktür. Bir milletin gelişmişlik durumuna bakmamız gerektiğinde mutlaka o milletteki eğitim düzeyine ve yetişmiş bireylerin olup olmadığına bakmamız gerekir. Günümüzde ülkemizin en önemli sorunlarından biri mesleki bilgi ve beceriye sahip, yetişmiş eleman eksikliğidir. Bu eksikliği giderecek en önemli etkenlerden birisi mesleki eğitim kurumlarıdır.

Eğitimin temel amacı ; yetişmekte olan bireylerin topluma sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum sağlamalarına , onların toplumun yararlı bir üyesi haline gelmelerine yardımcı olmaktır.

Genel anlamda eğitim, “bireylerin davranışlarını istenilen yönde değiştirme süreci” olarak tanımlanabilir (Külahçı, 1983, s.12).

Mesleki eğitim, bireyleri bir mesleğe hazırlamak, bir meslekte çalışanların daha da ilerlemesini sağlamak, ve bireylerin bir meslek öğrenmelerini sağlayacak istihdam durumu yaratmayı amaçlar

Mesleki Eğitim , “Bireyi bir iş ,çalışma alanı yada Meslek için hazırlamaya yönelik eğitim süreci “ ’dir.Bu süreçte istenilen düzeyde bir nitelik gelişimini sağlamak önemli bir yer tutar.Nitelikli insan yetiştirmede başarıya ulaşmış toplumlar ekonomik açıdan da kalkınmayı gerçekleştirebilecek toplumlardır.

Ekonomik ve teknolojik gelişmenin temeli olan becerili insan gücünün yetiştirilmesi, tüm eğitim sisteminin amacı olmakla beraber, mesleki ve teknik eğitim sistemine bu konuda daha büyük görev ve sorumluluklar getirmektedir (Kazu, 1999, s.443).

Ülkemizde mesleki yaygın eğitim faaliyetlerini sürdüren birçok kurum ve kuruluşlar vardır. Bu kurumların başında yüksek öğretim kurumları gelmektedir.

Günümüzde birer eğitim merkezi olarak El Sanatları alanında eğitim ve Öğretim faaliyetlerini sürdüren bu okulların bir bütün olarak analiz edilmesi , mesleki uygulamalardaki durumlarının saptanması ve değerlendirilmesi , araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan Meslek Yüksek Okulları el Sanatları Programları , eğitim ortamlarından , eğitici personel yönünden ve üretilen ürünlerin pazarlanması konularında bazı güçlüklerin bulunduğu tespit edilmiştir. El sanatları Programlarının temel sorun olarak karşılaşılan bu güçlüklerin giderilebilmesi için uygulanan programların günümüz ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi , eğitim ortamlarının çağımız teknolojisi doğrultusunda gerekli araç gereçlerle donatılması , alanında bilgi ve beceriye sahip deneyimli uzman eğitimcilerin El sanatları programlarında görev almalarının sağlanması gerekmektedir.

Mesleki eğitimin iki temel amacı vardır. Birincisi iyi bir geçim sağlaması için bireye belirli nitelikler kazandırmak , ikincisi ise ülkenin insan gücü, ihtiyaçlarının verimli bir biçimde karşılanmasını sağlamaktır (Akyol, 1999, s.2).

2 -Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; meslek yüksek okulları el sanatları programlarında karşılaşılan genel sorunlar ve bu sorunlara dair çözüm önerileri sunulması amaçlanmaktadır,

Bu amaçla aşağıdaki alt amaçlara cevap aranacaktır.

- 1) El Sanatları programını tercih etmenizdeki neden nedir.?
- 2) Öğreniminizi sürdürmek için başka bir işte çalışıyormusunuz.?
- 3) Mezun olduğunuz okul türünü belirtiniz.?
- 4) El sanatları Programlarındaki öğretim elemanlarının sayısını yeterli buluyor musunuz?
- 5) El sanatları Programlarındaki öğretim elemanlarını mesleki anlamda yeterli buluyormusunuz.?
- 6)El sanatları Programlarındaki öğretim elemanları size mesleki bilgi ve beceriyi kazandırabiliyor mu?
- 7)El sanatları Programlarındaki öğretim elemanları tarafından size kazandırılan mesleki bilgi ve becerileri ileride yapacağınız mesleğe katkısını ne derce yeterli buluyorsunuz.?
- 8)El sanatları Programlarındaki öğretim elemanlarının ders işleyişi esnasında kullandığı kaynakla ve materyaller yeterli buluyormusunuz.?
- 9)El sanatları Programlarındaki öğretim elemanlarının derslerinin yürütülmesi esnasında öğrenci motivasyonunu sağlaması sizce yeterlidir.? Cevabınız (hayır) ise nedenlerini belirtiniz.?
- 10)El sanatları Programlarındaki öğrenci kontenjan sayıları sizce yeterlidir.?
- 11)El sanatları Programlarında kullanılan kaynakları (ders kitabı,doküman,tepe göz,projeksiyon aleti) yeterli buluyormusunuz.?
- 12) El sanatları Programlarından mezun olan öğrencilerin iş imkanları hakkında düşünceleriniz aşağıdaki seçeneklerden hangisiyle eşleşmektedir
- 13)El sanatları Programlarının ismi sizce ders içerikleriyle uygun mudur. ?
- 14)El sanatları Programlarında uygulamalı derslerde yapılan ürünlerin tanıtılması, pazarlanması sizce yeterlidir.?
- 15)El sanatları Programlarında kullanılan malzemeleri temin etmekte zorlanıyormusunuz.
- 16)El sanatları Programlarındaki mevcut ders içeriklerinin mezun olduktan sonra meslek edinmenizde yararlı olacağını düşünüyormusunuz.?
- 17)Yukarıda belirtilen sorular sorunlar dışında El sanatları Programlarındaki genel sorunları ve çözüm önerilerinizi belirtiniz ?
- 18)Eğitim Merkezlerinde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren bireylerin nitelikleri nasıldır?

3 -Araştırmanın Önemi

Günümüzde ara elaman yani tekniker yetiştirmek amacıyla eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren meslek yüksek okullarının ülke ekonomisine katkıları oldukça fazladır

Meslek yüksekokullarının üstlendiği böylesine önemli faaliyetlerin uygulamaya geçirilebilmesi ve eğitim öğretim faaliyetlerinde karşılaşılan sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin bilimsel bir platformda tartışmaya açılması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın benzeri araştırmalara kaynak teşkil etme özelliği taşıyacağı, araştırma sonrası ortaya çıkacak görüş ve önerilerle karar verme yönetim mercilerine, uygulayıcı ve diğer ilgililere fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

4-Araştırmanın Yöntemi

Bu Araştırma kapsamında **Celal Bayar Üniversitesi** (Turgutlu Meslek Yüksek Okulu), **Akdeniz Üniversitesi** (Serik Meslek Yüksek Okulu), **Gazi Üniversitesi** (Ankara meslek Yüksek Okulu), **Hitit Üniversitesi** (Meslek Yüksek Okulu) , **Sütçü İmam Üniversitesi** (Kahramanmaraş Meslek Yüksek Okulu) **Balıkesir Üniversitesi** (Dursunbey Meslek Yüksek Okulu) , **Balıkesir Üniversitesi** (Balıkesir Meslek Yüksek Okulu) **Çanakkale 18 Mart Üniversitesi** (Yenice Meslek Yüksek Okulu) El Sanatları Programı Öğrencilerine ulaşılmış olup Toplam 206 öğrenci ve 7 üniversitedeki Meslek Yüksek Okuluna anket uygulanmıştır. Uygulanan anketlerde belirtilen cevaplar doğrultusunda çıkan sonuçlara göre öneriler sunulmuştur.

Verilerin frekans ve yüzdeleri alınmış ve daha sonra her bir soru uygun ve bölüm ve başlıklar altında araştırmanın amaçlarına uygun sunulmuştur.

ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu Bölümde Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anketlerden elde edilen sonuçlar sunulmuştur.

El Sanatları Programlarında öğrenim gören öğrencilerin yaş durumlarını gösteren çizelge

Çizelge-1

Yaş ile ilgili Dağılım

Yaş Grupları	f	%
19- 21	145	70.38
22-24	41	19.90
25-27	10	4.85
28-30	6	2.91
31-33	2	0.97
34-36	1	0.48
37-39	1	0.48
Toplam	206	100.00

n:206

Araştırma kapsamına alınan meslek Yüksek Okullarındaki El Sanatları programına devam eden öğrencilerin 19 ile 39 yaş arasında değişiklik gösterdiği bu yaş gurupları arasında 70.38 i 19-21 yaş, 19.90 i 22-24 yaş, 4.85 i 25-27 yaş, 2.91 i 28-30 yaş, 0.97 si 31-33 yaş , 0.48 i 34-36 yaş, 0.48 i yaş aralığında oldukları tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda 19-21 yaş aralığında yoğunluğun olduğu ve daha çok sınavsız geçişin yaygın olduğu meslek liseleri göz önüne alındığında öğrencilerin liseden mezun olduktan hemen sonra Meslek Yüksek Okullarını tercih ettikleri söylenebilir.

Çizelge-2

Cinsiyet ile ilgili Dağılım

Cinsiyet	f	%
Kadın	181	87.87
Erkek	25	12.13
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 2' ye ilişkin değerlerin incelenmesinden araştırma kapsamına alınan Meslek Yüksek Okullarında öğrenimlerini sürdüren bireylerin % 87.87 sinin bayan, %12.13 nün ise erkek olduğu, anlaşılmaktadır.

Bayan bireylerin erkek bireylere oranla daha yüksek değerlerde olmasına rağmen el sanatları programlarında her iki cinsiyetteki bireylerin bulunduğu ortaya koyan bu çizelge; el sanatları konularının öğreniminde cinsiyet ayrımı yapılmadığını yansıtmaya yönünden de önemli görülmektedir.

Nitekim çeşitli yazılı kaynaklarda el sanatlarının her yaşta ve cinsiyette bireyler tarafından, yılın her mevsiminde , her yaşta ve her öğrenim düzeyinde yapılabildiği vb. olumlu özelliklerine ilişkin bilgiler çizelge 2 nin bilgilerini tamamlamaktadır.

Çizelge-3
El Sanatlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Bu Programı tercih etmelerindeki Nedenlerle ilgili Dağılım

El Sanatları Programını tercih nedenleri	f	%
Kendim istediğim için	120	58.26
Açıktaki kalmamak için	45	21.85
Sınavsız Geçişten Yararlanmak için	29	14.07
Ailem istediği için	12	5.82
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 3 incelendiğinde El Sanatları Programlarında öğrenimlerini sürdüren öğrencilerin birinci derecede kendi istekleri (%58.26), ikinci derecede herhangi bir programa devam edip açıktaki kalmama endişesi (% 21.85) ve üçüncü derecede sınavsız geçişten yararlanma (% 5.82) doğrultusunda tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin çoğunluğunun el sanatları alanında öğrenim görme isteklerinin olması bu alana duyulan ilginin bir göstergesi olarak değerlendirilebileceği gibi başarının artmasında da olumlu katkıda bulunacağı düşünülmektedir

Çizelge-4
Eğitim İçin Aileden Gelen Para ile İlgili Dağılım

Eğitim İçin Aileden gelen Para	f	%
100-150	73	35.44
150-200	35	16.99
200-250	15	7.28
250-300	43	20.88
Diğer	40	19.41
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 4 incelendiğinde El Sanatları Programında öğrenim gören öğrencilerin % 35.43 ü 100-150 TL. ile,% 20.87 si 250-300 TL. ile, % 19.41 i ailesinden gelen paranın haricinde,% 16.99 u 150-200 TL,% 7.28 ise 200-250 TL ile Eğitim giderlerini karşılamaktadır. Günümüzde ekonomik koşulları ve el sanatları programlarının genellikle uygulamalı ve üretim ağırlıklı olduğu dikkate alındığında gerekli malzeme karşılanması için çizelge 4 te sunulan değerlerin yeterli olamayacağı söylenebilir.

Araştırmada ayrıca öğrencilerin kredi veya burs alma durumlarına ilişkin yapılan değerlendirmelerden %60.19 nun bu olanaklardan yararlanmadıkları , % 34.46 nın ise kredi veya burs olanaklarından yararlandıkları anlaşılmıştır.

Çizelge-5

Kredi Yada Burs İmkanlarından Yararlanıldığına Ait Çizelge

Kredi Yada Burs İmkanları	f	%
Yararlanıyorum	71	34.46
Yararlanmıyorum	124	60.19
Diğer	11	5.33
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 5 incelendiğinde El Sanatlarında öğrenim gören öğrencilerin % 60.19 unun Kredi yada burs imkanlarından yararlanmadığı,% 34.46 sının yararlandığı, % 5.33 ünün ise Kredi yada burs imkanlarının dışında eğitim giderlerini karşıladığı tespit edilmiştir.

Burs ve Kredi imkanları nın sınırlı olması Öğrencilerin bu konuda bilinçli olmaması oranın fazla çıkmasına sebep gösterilebilir.

Çizelge-6

Öğrenimlerini Sürdürmek için Başka Bir işte Çalışılıp Çalışılmadığı ile ilgili Dağılım

Başka Bir işte Çalışılıp Çalışılmadığı	f	%
1.Öğr.Olduğum için Öğleden sonra Çalışıyorum	16	7.76
2.Öğretim Olduğum için sabah çalışıyorum	20	9.70
Çalışmıyorum	170	82.52
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 6 incelendiğinde El Sanatlarında öğrenim gören öğrencilerin % 82.52 sinin Başka bir işte çalışmadığı, % 9.70 inin 2.öğretim olduğu için sabah çalıştığı, % 7.76 sının ise 1.Öğretim olduğu için öğleden sonra çalıştığı görülmüştür.

Bu bilgiler doğrultusunda Çalışmayan öğrencilerin çoğunlukta olmasını Genelde Meslek Yüksek Okullarının ilçelerde olduğu iş imkanlarının az oluşu öğrencilerin çalışma imkanını bulamaması sebep olarak gösterilebilir

Çizelge -7

Liseden Mezun Oldukları Okul Türüne Ait Dağılım

Mezun oldukları okul türü	f	%
Lise	55	26.69
Meslek Lisesi	145	70.38
Diğer	6	2.91
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 7 incelendiğinde El Sanatlarında öğrenim gören öğrencilerin Meslek yüksek Okullarına gelmeden önceki mezun oldukları okul türleri % 70.38 Meslek liseleri,% 26.69 ile Liseler , % 2.91 ile Bu liselerin dışında olduğu tespit edilmiştir. Anket uygulanan Öğrencilerden Fen yada Anadolu lisesinden mezun olan öğrenci görülmemiştir.

Meslek Yüksek okullarına Sınavsız Geçiş imkanının olduğu düşünüldüğünde Meslek liselerinin oranının yüksek olması sonucunu ortaya çıkardığı söylenebilir.

Çizelge-8

El Sanatlarındaki Öğretim Elemanlarının Sayısının Yeterliliği ile ilgili Dağılım

Öğretim Elemanlarının Sayısının yeterliliği	f	%
Yeterli	43	20.87
Yetersiz	94	45.64
Kısmen	69	33.49
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 8 incelendiğinde El Sanatlarındaki Öğretim Elemanlarının Sayısının Yeterliliği ile ilgili Öğrencilerin Görüşleri doğrultusunda % 45.64 ü yetersiz, 33.49 u kısmen , % 20.87 si ise bu sayıların yeterli olduğunu belirtmiştir.

Türkiye’de ki akademisyenlerin eğitiminin zorluğu , Üniversite sayısının fazlalığı ,yetişmiş öğretim elemanı sayıları göz önüne alındığında öğretim elemanı sayısının yetersiz olarak tespit edilmesi çizelge 8 deki sonuçların gerçekliğini desteklemektedir.

Çizelge-9

El Sanatlarındaki Öğretim Elemanlarının Mesleki Yeterliliği ile ilgili Dağılım

Öğretim Elemanlarının Mesleki yeterliliği	f	%
Evet yeterli Buluyorum	121	58.73
Hayır Yeterli Bulmuyorum	85	41.26
Toplam	206	100.00

n:206

Araştırmada ayrıca Meslek Yüksek Okulu El Sanatları Programlarına devam eden öğrencilerin ,öğretim elemanlarının yeterli bilgi ve donanımına ilişkin görüşleri de incelenmiştir. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %58.73 ü öğretim elemanlarının yeterli, %41.26 ise yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını belirtmişler.

Öğretim elemanlarının yeterli bilgi ve beceri donanımına sahip olmadıklarını belirten öğrencilerin görüşlerine ilişkin değerler çizelge (9) da sunulmuştur.

Öğretim Elemanlarını Mesleki anlamda Yetersiz Bulan Öğrencilerin Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f	%
Öğretim elemanının .uygulama eksikliği	30	35.29
Öğretim eleman.uzmanlık alanları dışında derslere girmesi	44	51.76
Öğrencilerin fikirlerine değer vermemeleri	11	12.94
Toplam	85	100.00

n.: 85

Çizelge-10

El Sanatlarındaki Öğretim Elemanlarının Mesleki bilgi ve beceriyi kazandırmaları ile ilgili Dağılım

Öğretim Eleman Mesleki bilgi ve beceriyi kazandırabilme yeterliliği	f	%
Evet	143	69.41
Hayır	63	30.58
Toplam	206	100.00

n:206

Araştırmada Sanatlarındaki Öğretim Elemanlarının Mesleki bilgi ve beceriyi kazandırmaları ile ilgili soruya da Öğrencilerin %69.41 i evet, % 30.58 i ise Hayır diye cevap vermiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda Öğretim elemanlarının mesleki bilgi ve beceriyi kazandırdıkları ancak bazı öğrencilerin kazandırmadıklarını belirterek görüşleri bu sonucu desteklemediği gözlenmiştir.

Öğretim Elemanlarının Mesleki bilgi ve beceriyi kazandırmaları ile ilgili öğrenci görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f	%
Öğretim eleman. Yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları	40	63.49
Öğretim eleman.uzmanlık alanları dışında derslere girmesi	13	36.50
Uygun Eğitim ortamının olmayışı	10	15.87
Toplam	63	100.00

n.: 63

Çizelge-11

El Sanatlarındaki Öğretim Elemanlarının Kullandığı kaynak ve materyallerin yeterliliği ile ilgili Dağılım

Öğretim Eleman Kullan. kaynak ve materyallerin yeterliliği	f	%
Yeterli	46	22.33
Yetersiz	85	41.26
Kısmen	75	36.40

n:206

Çizelge 11 incelendiğinde El Sanatlarındaki Öğretim Elemanlarının Kullandığı kaynak materyallerin yeterliliği ile ilgili Öğrencilerin Görüşleri doğrultusunda % 41.26 sı Yetersiz ,36.40 ı kısmen ,22.33 ü ise yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

Bu bilgiler doğrultusunda Öğretim elemanlarının teknolojiyi çok fazla kullanmadıkları ,kaynakların yetersiz olduğu gözlenmiştir.

Çizelge-12

El Sanatları Programındaki Öğretim Elemanlarının Öğrenci Motivasyonu ile ilgili Dağılım

Öğretim Elemanlarının motivasyon sağlamaları ile ilgili	f	%
Evet	137	66.50
Hayır	69	33.49
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 12 incelendiğinde ve değerlerine bakıldığında El Sanatları programlarında görev yapan öğretim elemanlarının % 66.50 si Öğrenci motivasyonunu büyük çoğunluğun görüşü ile sağlayabildikleri ancak bu soruya % 33.49 ile hayır cevabını öğrencilerin bu görüşe katılmadıkları ve sebeplerini belirttikleri gözlenmiştir.

El Sanatlarında yapılan çalışmaların hem zevkli hem de sanatsal yönünün ağır olduğunu düşünülürse motivasyonun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Çizelge 12 de çıkan sonuçlarda bu görüşü desteklemektedir.

El Sanatları Programındaki Öğretim Elemanlarının Öğrenci Motivasyonu ile ilgili öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f	%
Öğretim Eleman.dersinin amacını anlatmaması	45	65.21
Uygulamalı derslerde Öğretim eleman.yapılan ürünleri beğenme.	17	24.63
Öğrenciler Arasında ayırım yapılması	7	10.14
Toplam	69	100.00

N: 69

Çizelge-13

El Sanatları Programındaki Öğrenci Kontenjan sayıları ile ilgili Dağılım

Öğrenci Kontenjan Sayıları İle İlgili	f	%
Yeterli	123	59.70
Yetersiz	35	16.99
Kısmen	48	23.30
Toplam	206	

n:206

Çizelge 13 incelendiğinde Öğrenci kontenjan sayıları ile ilgili verilen cevaplar ile % 59.70 i yeterli, % 23.30 ile kısmen, % 16.99 ile yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Bu bilgiler doğrultusunda El sanatları Programlarının alınan öğrenci sayılarının yeterli olduğunu söylenebilir.

Öğrenci görüşleri her ne kadar şu andaki kontenjan sayılarını yeterli görüşünü belirtse de Uygulamalı alan olarak eğitim-öğretimini sürdüren el sanatları programları az öğrenci alınması kaliteyi artıracaktır

Çizelge-14
El Sanatları Programlarında Kullanılan kaynakların Yeterliliği İle ilgili Dağılım

El Sanatları Programlarında kullanılan kaynakların yeterliliği	f	%
Yeterli	36	17.47
Yetersiz	128	62.13
Kısmen	42	20.38
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 14 de ise Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda verilen cevaplar değerlendirildiğinde % 62.13 ile Kullanılan kaynakların yetersiz olduğu ,% 20.38 ile kısmen yeterli olduğu , % 17.47 si ise yeterli olduğu söylenebilir.

Çok çeşitlilik gösteren ders içerikleri göz önüne alındığında kaynakların yetersiz oluşu eğitim-öğretim için verimliliği azaltan bir etken gibi görülebilir.

Çizelge-15
El Sanatlarından Mezun öğrencilerinin İş İmkanları İle ilgili Dağılım

Mezun Öğrencilerin İş İmkanları	f	%
Halk Eğitim Merkezlerinde	112	54.36
Sözleşmeli Öğretmen olarak	59	28.64
Fabrikalarda Desinatör olarak	23	11.16
El Sanatları dışında farklı bir alanda	12	5.82
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 15 e göre % 54.36 sı halk eğitim merkezlerinde,28.64 ü Sözleşmeli Öğretmen olarak, % 11.16 sı ü Fabrikalarda Desinatör , % 5.82 si ,ise farklı bir alanda iş sahibi olmayı istemektedir.

Araştırma kapsamında Verilen cevaplar doğrultusunda El sanatları Programlarında Öğrenim gören öğrencilerin Büyük çoğunluğunun “halk Eğitim Merkezlerinde görev almayı düşündükleri Gözlenmiştir. Bunu sırasıyla Sözleşmeli öğretmen olarak,fabrikalarda desinatör olarak, farklı bir alanda çalışmayı isteyenler almaktadır.

Çizelge-16
El Sanatları Programlarının İsmi ile Programın Ders İçerikleri ile Uygunluğu dağılımı

Programın İsmi ile Programın Ders İçerikleri ile Uygunluğu	f	%
Evet	162	78.64
Hayır	44	21.35
Toplam	206	100.00

n:206

Araştırma kapsamında El Sanatları Programlarının da ismi ile Programın ders içerikleriyle ilgili soruya verilen cevaplar ise % 78.64 ü uygun olduğunu % 21.35 i ise uygun olmadığını belirterek önerilerde bulunmuşlardır.

El Sanatları Programlarının ismi ile Programın Ders İçerikleri ile Uygunluğu ile ilgili Öğrenci görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f	%
Geleneksel El Sanatları	35	79.54
Türk El Sanatları	5	11.36
El Sanatları ve Tasarlama	4	9.09
Toplam	44	100.00

n:44

Çizelge-17
El Sanatları Programlarındaki Yapılan Ürünlerin Tanıtılması ve Pazarlanması İle ilgili Dağılım

El Sanatları Prog Yapılan Ürünlerin Tanıtılması ve Pazarlanması	f	%
Evet	44	21.35
Hayır	162	78.64
Toplam	206	100.00

n:206

El Sanatları Programlarındaki Yapılan Ürünlerin Tanıtılması ve Pazarlanması İle ilgili Çizelge 17 incelendiğinde Bu tanıtımın yeterli olmadığı % 78.64 ile belirtilmiş, % 21.35 lik bir bakış açısıyla da bu tanıtımın ve pazarlamanın yeterli olduğu gözlenmiştir. Yeterli olmadığını belirten öğrencilerin sunduğu sebepler ise aşağıda belirtilmiştir.

Fuar ve sergilere katılımın az oluşu El Sanatları Programlarını ilçede oluşu ve yapılan çalışmaların sadece Meslek Yüksek Okulunun bulunduğu yerle sınırlı kalması gibi etkenler Çizelge 17 yi destekler niteliktedir. Ayrıca Bu Programlar için en önemli etkeninde

tanıtım ve pazarlanma olduğu düşünülürse en kısa zamanda bu konuda atılım yapılması kaçınılmazdır.

El Sanatları Program Yapılan Ürünlerin Tanıtılması ve Pazarlanması İle ilgili Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f	%
Fuar ve Sergilere katılımın az oluşu	119	73.45
Meslek Yüksek Okullarının genelde İlçelerde oluşu	43	26.54
Toplam	162	100.00

N: 162

Çizelge-18

El Sanatları Programlarında Kullanılan Malzemelerin Temini İle ilgili Dağılım

El Sanatları Program Kullanılan Malzemelerin Temini	f	%
Evet	168	81.55
Hayır	38	18.44
Toplam	206	100.00

n:206

Çizelge 18 deki sonuçlara bakıldığında El Sanatları Programlarında Kullanılan Malzemelerin Temini İle ilgili Öğrencilerin % 81.55 inin büyük çoğunluğunun zorlandıkları ,% 18.44 ünün ise zorlanmadıkları tespit edilmiştir. Bu soruya zorlandıklarını belirten öğrencilerin sebeplerini ise aşağıdaki çizelgede belirtmişlerdir.

Meslek Yüksek Okullarının amacının açıldığı bölgeyi kalkındırması düşünüldüğünde bölgede ikamet eden esnafların okullarla işbirliği içinde olmaları gerektiği ve Öğrencileri bu konuda mağdur etmemeleri gerektiği öneri olarak sunulabilir.

El Sanatları Programlarında Kullanılan Malzemelerin Temini İle ilgili öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f	%
Meslek Yüksek Okullarının Merkeze uzak olması	28	73.68
Ders İçeriklerinin Çeşitlilik Göstermesi	10	26.31
Toplam	38	100.00

Çizelge-19

El Sanatları Programlarındaki genel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri ile İlgili Dağılım

Araştırma kapsamında Anketler verilen cevaplar doğrultusunda El sanatları Programlarında karşılaşılan sorunlar tespit edilmiştir. Öğrencilerin Büyük çoğunluğunun Atölye ortamı olmayışından Öğretim elemanlarının yaklaşımından ve ders içeriklerinin çok detaylı olmasından yana sorunları olduğu çeşitli il ve ilçelerdeki Bu Programlarda standart ders Programının uygulanmamasından kaynaklı sıkıntıların olduğu gözlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Önerilerde bulunulmuştur.

- El Sanatları Programlarının tanıtımlarının iyi yapılması
- Ders İçeriklerinin Gelecekte iş bulmak kaygısında olan öğrenciye Uygunluğu
- Öğretim Elemanlarının Branşında deneyimli , Çağdaş, ve eğitim formasyon dersi almış Olmaları
- Çevre Koşullarının Uygunluğu Atölye ortamlarının Öğrencinin rahatça çalışabileceği bir duruma getirilmesi ve El Sanatları programlarının açılması düşünülen yerlerin tanıtıma Pazar ortamına uygunluğu (turistik)
  - Malzemeye olan uzaklık ve temininde yaşanan zorluklar göz önüne alındığında El Sanatları Programlarının merkezden çok uzak olmaması
  - Yetenek Sınavıyla Öğrenci alınması, ve bu programları tercih edecek öğrencilerin isteyerek yetenekleri doğrultusunda gelmeleri sağlanmalı

KAYNAKÇA

AKYOL, Ali “Yaygın ve Mesleki Eğitim projesi hakkında proje kapsamındaki Halk Eğitim Merkezi Yönetici ve Öğretmenlerin görüşleri” Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Ank. Ün. Sos. Bil. Enst. 1999.

KAZU, İbrahim Yaşar, (1999) “Mesleki orta öğretim kurumlarında Okul-Endüstri işbirliği” 4. Ulusal Eğitim Bil. Kongresi Bildirileri 2, Eskişehir.

KÜLAHÇI, Mehmet, (1983), “Mesleki ve Teknik Eğitim ve Yetişmiş insan gücü istihdamı”, Ankara; A. Ü. Eğ. Bil. Enst. Dergisi, Cilt, 16 sayı. 12.

MESLEK YÜKSEK OKULLARINDAKİ ÖĞRETİM GÖREVLİLERİNİN SOSYAL, EKONOMİK VE EĞİTİM DURUMLARININ İNCELENMESİ

A RESEARCH ON SOCIAL, ECONOMICAL AND EDUCATIONAL CONDITIONS OF THE LECTURERS IN THE VOCATIONAL HIGHER SCHOOLS

Fatma LORCU¹ Ebru BİLGEN²

ABSTRACT

In recent years, depending on the improvement of our country's economical situations, both the number of small and medium size enterprise (SME) and number of great companies have increased. Based on this rise, the need for staff member is increasing incrementally. Vocational higher schools are one of the basic institutions that provides this requirement. Therefore, the higher qualities the vocational higher schools graduates have, the more contribution to the business life they will have. Besides many factors improving students' quality, the most important one of all these is the qualifications of the lecturers who train and prepare them for the business life.

The aim of this study is to analyze the economical, social and cultural characteristics of vocational higher school lecturers and to determine the technology usage levels. For this purpose, the lecturers who work at the vocational higher schools in Thrace region and supply an important human power were analyzed in terms of social, economical and educational aspect and their attitudes towards internet; lecturers' problems and their expectations from the universities were discussed.

Key Words: Vocational Higher Schools, Lecturers, Economical, social and cultural conditions, Technology usage level.

ÖZET

Son yıllarda ülkemizin ekonomik gelişimine bağlı olarak gerek KOBİ niteliğinde gerekse büyük çaptaki işletmelerin sayısı giderek artmaktadır. Bu artışa bağlı olarak, işletmelerde çalışacak ara elemanlara duyulan ihtiyaç da katlanarak artmaktadır. İhtiyaç duyulan bu ara elemanları karşılayan temel kurumlardan biri meslek yüksek okulları (MYO) dır. Dolayısıyla; MYO'lardan mezun olan öğrencilerin nitelikleri ne kadar yüksek olursa, iş yaşamına katkısı o oranda artacaktır. Öğrenci niteliğini arttıran pek çok faktör bulunmakla birlikte, bunlardan en önemlisi öğrencilere eğitim veren ve onları iş yaşamına hazırlayan öğretim görevlilerinin nitelikleridir.

¹ Yrd.Doç.Dr., Trakya Üniversitesi İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, fatmalorcu@trakya.edu.tr

² Öğretim Görevlisi., Kırklareli Üniversitesi Vize MYO., ebru.bilgen@kirkklareli.edu.tr

Bu çalışmanın amacı, meslek yüksek okullarında çalışan öğretim görevlilerinin ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerinin incelenmesi ve teknoloji kullanım düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaca yönelik, Trakya bölgesinde yer alan üniversitelere bağlı meslek yüksek okullarında çalışan ve önemli bir insan gücü kaynağını oluşturan öğretim görevlileri sosyal, ekonomik ve eğitim durumları ile internete karşı tutumları açısından incelenmiş, öğretim görevlilerinin sorunları ve üniversitelerden beklentileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksek Okulları, Öğretim Görevlileri, Sosyal, ekonomik ve eğitim koşulları, Teknoloji kullanım düzeyi

1. GİRİŞ

Ülkemizde işletmelerin artan ara eleman ihtiyacının tedarikçisi konumunda olan MYO'larının, işlevlerini yerine getirmesinde fiziki imkânlar ve alt yapı yeterliliklerinin yanı sıra en az bunlar kadar büyük önem arz eden bir diğer faktör iyi yetişmiş öğretim görevlileridir. Yapılan çalışmalar ile MYO'larına alınacak öğretim görevlilerinin niteliklerinde iyileştirmeler sağlanmaya çalışılmış ve büyük ölçüde de başarıya ulaşılmıştır. Ancak, oluşturulan bu kadroların mevcut niteliklerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmaların yetersiz kaldığı ve özellikle MYO'ların kuruluş yeri faktörlerinden kaynaklanan sorunların göz ardı edildiği dikkati çekmektedir. Oysa, konumu ve amaçları ile yükseköğretimde ayrıcalıklı bir yere sahip MYO'larının can damarlarından birini oluşturan öğretim görevlilerinin, gerek akademik gerek sosyo-ekonomik sorunlarının belirlenerek çözümlenmesinin, verecekleri eğitimin niceliğinde ve niteliğinde bir artış sağlayacağı aşikârdır.

Özellikle son yıllarda MYO'lar ile ilgili yapılan çalışmalarda konunun önemi vurgulanmış, öneriler getirilmiştir. Örneğin; Çakır (2008), MYO'larda çalışan öğretim elemanlarının “yüksekokullarda kendilerini tam üniversite elemanı gibi hissedemediğini, lise öğretmeni ile üniversite elemanı arasında bir yerlerde kendini konumlandırarak kimlik sorunu yaşadığını” belirtirken, “öğretim elemanlarına yönelik performans değerlendirme sisteminin olması” gerektiğini de vurgulamıştır.

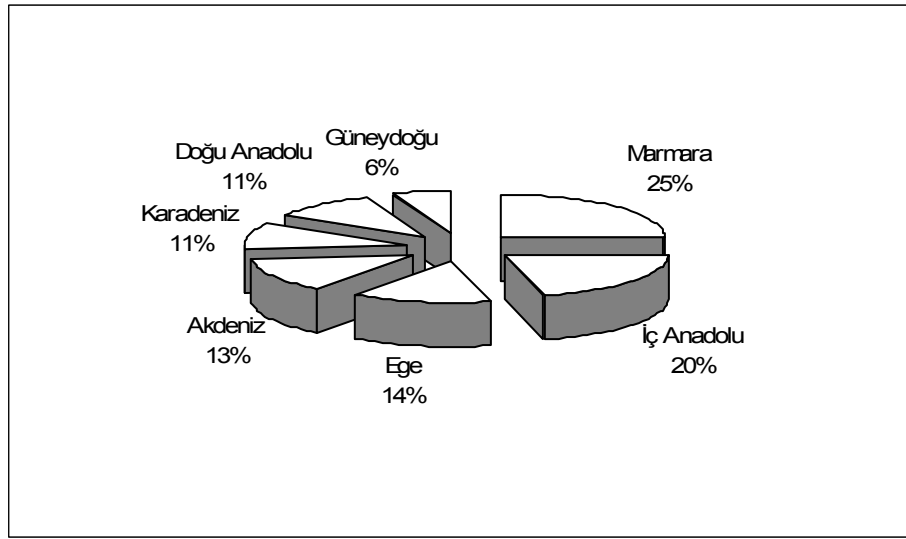
Ertuğrul vd. (2008), MYO'larında çalışan öğretim elemanlarının sorunlarına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Çalışmada; “MYO'larındaki öğrencilerin gelir düzeylerinden ya da sosyo ekonomik durumlarından kaynaklanan sorunların, onlara en yakın birey durumunda olan öğretim elemanlarını olumsuz yönde etkilediği ve böyle durumlarda da sorunun çözümünün öğretim elemanlarına kalması ve pedagojik formasyonu olmayan öğretim elemanlarının güçlüklerle karşılaştığı” vurgulanmaktadır.

MYO'lardaki elemanların akademik çalışmalarıyla ilgili sorunlarının incelendiği bir diğer araştırmada; öğretim elemanlarının yüksek lisans ve doktora yapmalarının kolaylaştırılmasının gerektiği ve nitelikli elemanların MYO'lara kazandırılarak, bunları bu okullarda tutabilmek için öğretim elemanlarının ekonomik ve diğer özlük haklarının iyileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Doğanay, 2008).

Soya ve Akdemir (2008), öğretim elemanlarının sorunlarını üç başlık altında toplayarak özellikle yerleşke dışında yer alan MYO'larında çalışan öğretim elemanlarının sorunlarını açıklamıştır. Çalışmada; “öğretim elemanlarının, öğrencilerin ilçeye yönelik sorunları ile de ilgilenmek durumunda kaldığı” vurgulanmıştır. Ayrıca öğretim elemanlarının kültürel ve sportif yönlerini geliştiremedikleri, kendi çocuklarının da eğitim ve gelişim

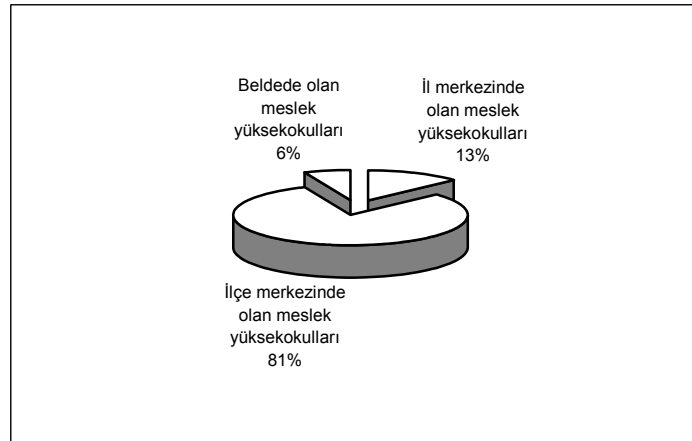
olanaklarının sınırlı kaldığı ve yerleşim yerinde kiralık konut vb. sorunlarla da karşı karşıya kaldıkları açıklanmıştır.

Öğretim görevlilerinin sorunlarına sosyal açıdan bakmak için öncelikle MYO'larının bulunduğu yerleşim yerlerinin de dikkatli şekilde belirlenmesi gerekir. Yapılan çalışmalarda; MYO'ların %25'inin Marmara Bölgesinde yer aldığı görülmektedir. Bölge coğrafi ve ekonomik konumunun avantajını MYO'larının açılması yönünde de kullanmıştır. Ancak, okulların %17'lik bir kısmının da sosyo-ekonomik açıdan gelişimlerini tamamlamamış Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunduğu unutulmamalıdır. Burada göz ardı edilmemesi gereken önemli bir nokta; buralarda çalışmakta olan öğretim elemanlarının yörenin kültür, sosyal yapısına uyumu ve yaşayacağı yerleşim yerlerine getirebileceği katkıdır. Şekil 1'de, MYO'ların bölgelere göre dağılımları görülmektedir.

Şekil 1 MYO'ların Bölgelere Göre Dağılımı (Karamustafa, 2006: 72)

MYO'ların bölgesel dağılımlarının yanı sıra, bulunduğu il, ilçe dağılımları da sorunların belirlenmesi ve önerilerin getirilmesinde önem arz etmektedir. Şekil 2'de MYO'ların il, ilçe ve belde dağılımları görülmektedir.

Şekil 2 Üniversite Merkez Yerleşkesinin Bulunduğu İl Dışındaki MYO'ların Konumlanmasına Göre Dağılımları (Karamustafa, 2006: 75)

Şekil 2'den, MYO'larının %81 gibi büyük bir çoğunluğunun ilçelerde yer aldığı görülmektedir. İl merkezinde olan MYO'lar ise ancak %13'ü oluşturmaktadır. Beldelerde yer alan MYO'ların sayısı %6'dır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, MYO'ların yerleşim yerleri, okulları fiziki konumlarından, sosyal ve kültürel olanaklara kadar birçok yönden etkilemektedir. Ayrıca, bu MYO'larında görev yapmakta olan öğretim görevlilerinin ekonomik, sosyo-kültürel yapılarını da etkilemekte ve sorunların oluşumuna temel oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI:

Bu çalışmada; Trakya Üniversitesinden ayrılarak yeni kurulmuş olan “Kırklareli” ve “Namık Kemal” Üniversitelerinde yer alan meslek yüksek okullarında çalışan öğretim elemanlarının sosyal, ekonomik ve eğitim durumları ile bilişim teknolojilerine yönelik tutumları incelenerek, öğretim elemanlarının mevcut demografik, eğitim, sosyo-ekonomik deseni belirlenecektir. Bu desen, öğretim elemanlarının sorunlarının belirlenmesinde ve çözüm önerilerinin getirilmesinde bir zemin oluşturacaktır. Böylece öğretim elemanlarının niteliklerini etkileyebilecek olası değişkenlerin tespiti kolaylaşacak, yönetsel kararlara ışık tutulmasını sağlayacak ve eğitimin kalitesi artacaktır (Özdemir, 2006: 64).

Çalışmanın son kısmında, öğretim elemanlarının yeni kurulan bu üniversitelerden beklentileri ve karşılaştıkları sorunlar da tartışılmıştır.

2.1.Araştırmanın Kapsamı ve Amacı

Çalışma kapsamına; Trakya Üniversitesinden ayrılarak yeni kurulmuş olan “Namık Kemal” ve “Kırklareli” Üniversitelerine bağlı, 16 adet meslek yüksek okulu dâhil edilmiş, toplam 100 öğretim görevlisine anket uygulanmıştır. Anketin uygulandığı okullar ve öğretim görevlileri tesadüfî örnekleme ile belirlenmiştir.

2.2 Araştırmanın Bulguları

Analize, daha önce Trakya Üniversitesi bünyesinde bulunan ancak daha sonra “Kırklareli Üniversitesi” ve “Namık Kemal Üniversitesi” adları altında kurulan 2 üniversitede yer alan 16 Meslek Yüksek Okulunda çalışan 182 öğretim görevlisi arasından tesadüfî örnekleme ile seçilen 100 öğretim görevlisi dahil edilmiştir.

Analize katılanların %51'i kadın, %49'u erkek'tir (Tablo 1). Öğretim görevlilerinin yaş dağılımları incelendiğinde; 23-30 yaşları arasındaki öğretim görevlileri çoğunluğu (%34) oluştururken, 31-35 yaşları arasında olan öğretim elemanlarının ikinci sırayı (%33) aldığı gözlenmektedir. 40 yaş ve üstü öğretim görevlilerinin ise ancak %19'u oluşturduğu görülmektedir. Meslek yüksekokullarında genç eğitim kadrosunun çoğunlukta olduğu açıktır.

Tablo 1. Öğretim Görevlilerinin Kişisel Özellikleri

Kişisel Özellikler			
Cinsiyet	Yüzde	Yaş	Yüzde
Kadın	51	23-30	34
Erkek	49	31-35	33
		36-40	14
Medeni Durum	Yüzde	40 ve üstü	19
Evli	48		
Bekar	52		

Öğretim görevlilerinin medeni durumları incelendiğinde; %52'sinin evli olmadığı %48'nin evli olduğu görülmektedir. Evli olan bayan öğretim elemanlarının eşlerinin %100'ü halen bir işte çalışmakta, erkek öğretim görevlilerinin eşlerinin ise %54'ü çalışmakta, %46'sı çalışmamaktadır.

Yine, evli öğretim görevlilerinin %28'nin hiç çocuğu yoktur. %36'sının tek çocuğu, %34'ünün 2 ve % 2'sinin 4 çocuğu vardır.

Öğretim görevlilerinin eğitim durumları Tablo 2 ile gösterilmiştir. Meslek yüksekokullarında çalışan öğretim görevlilerinin %31'i lisans mezunu, %64'ü yüksek lisans mezunuyken, ancak %5'i doktora derecesi almıştır. Lisans derecesine sahip öğretim elemanlarının %45,2'si "eğitime devam etmemektedir". Lisans mezunu olup, "yüksek lisans eğitime devam eden" öğretim görevlileri %54,8 iken, yüksek lisans derecesine sahip olup, "eğitime devam etmeyenlerin" oranı %56,3'ı gibi büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Okul yönetimlerinin yapacakları özveriler ile eğitime devam edemeyen bu grubun eğitime devamları sağlanarak, meslek yüksek okullarının işgücü eğitim kalitesinin artışı sağlanabilir. Yüksek lisans derecesine sahip öğretim elemanlarının ancak %43,8'i doktora eğitimi alabilme şansını yakalamışlardır. Ancak yapılan görüşmelerde, bu grubun da doktora eğitim sürecinde yönetsel zorluklarla karşılaştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2 Öğretim Görevlilerinin Eğitim Durumları

<u>Eğitim Durumu</u>	<u>Yüzde</u>
Lisans Mezunu ve Eğitime Devam Etmeyen	45,2
Lisans Mezunu ve Yüksek Lisans Eğitime Devam Eden	54,8
Yüksek Lisans Mezunu ve Eğitime Devam Etmeyen	56,3
Yüksek Lisans Mezunu ve Doktora Eğitime Devam Eden	43,8
Doktora Mezunu	5

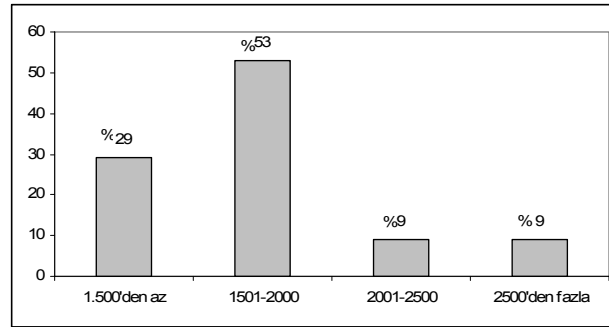
Ankete katılan öğretim görevlilerinin mezun oldukları lise durumları incelendiğinde ise; %3'nün "teknik lise", %17'sinin "meslek lisesi" (ticaret meslek, anadolu meslek, anadolu öğretmen lisesi) ve %80'sinin ise lise (süper lise, lise, anadolu lisesi) mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Öğretim Görevlilerinin Pedagojik Formasyon Durumları

<u>Durum</u>	<u>Yüzde</u>
Pedagojik Formasyonu Yok ve Ders Verdi	47
Pedagojik Formasyonu Yok ve Ders Vermedi	19
Pedagojik Formasyonu Var ve Ders Vermedi	12
Pedagojik Formasyonu Var ve Ders Verdi	22

MYO'ların kuruluş amacı; "iş dünyasının ilgili alanlarda gereksinim duyduğu bilgi ve beceri ile donatılmış vasıflı insan gücünün yetiştirilmesidir". Tanımdan da anlaşılacağı üzere, araştırma amacından önce eğitim verme amacı güden bu okullarda çalışan öğretim görevlilerinin "pedagojik formasyona sahip olma" oranı %34'te olup, %66'lık bir kesim pedagojik formasyona sahip değildir. Ankete katılan ve halen MYO'larda çalışan öğretim görevlilerinin %69'u göreve başlamadan önce çeşitli eğitim kurumlarında ders vermiş, %31'i ilk defa görev yaptıkları okullarda ders vermiş kişilerdir (Tablo 3). MYO'larına alınan öğretim görevlilerinin tamamının eğitim fakültesi mezunu olmadığı ve öğretmenlik stajı yapmadığı düşünülürse, bu eksikliğin hizmet içi eğitimlerle göreve başlamadan önce verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Burada ilginç olan bir diğer nokta ise; pedagojik formasyonu olmayan ve ders vermeyen öğretim görevlilerinin %19 (Tablo 3) gibi göz ardı edilemeyecek bir oranda olmasıdır. Alınacak öğretim görevlilerin de yüksek lisans mezuniyet şartı ya da 2 yıl sektör tecrübesi aranırken, ders verme gibi asıl görevleri ile ilgili hiç bir tecrübenin ve yeterliliğinin aranmaması veya göreve başlamayı takiben hiçbir eğitimin verilmemesi düşündürücüdür.

Öğretim görevlilerinin ekonomik durumları ile ilgili olarak gelir durumları da araştırma çerçevesinde incelenmiştir. Öğretim görevlilerinin çoğunluğunun (%53) 1.500-2.000 TL. , %29'nun 1.500 TL'den az gelire sahip oldukları görülmektedir. 2.001 TL-2.500 TL arasında gelire sahip öğretim görevlileri ankete katılanların %9'luk bir kısmını oluştururken yine %9'luk bir kesim 2500TL ve yukarısı gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Şekil 3). Gündemdeki önemini hiç yitirmeyen, buna rağmen çözümü için de bir adım atılamayan maaş ve ek ders ücretinde yapılması gereken iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi ile öğretim görevlilerinin ekonomik yönden rahatsızlıklarının giderileceği beklenmektedir.

Şekil 3. Öğretim Elemanlarının Gelir Durumu

Ancak %9'u 2.000TL'den fazla gelire sahip öğretim görevlilerinin, %35'i kendine ait bir evde otururken, %2'si lojmanda ve %63'ü kirada oturmaktadır. Çoğunluğu ilçe merkezlerinde olan meslek yüksek okullarında çalışan öğretim görevlilerinin, %66'sı

çalıştığı okulun bulunduğu yerde ikamet ederken, %34'ü okulun bulunduğu yerleşim yerinin dışında yaşamaktadır.

Özellikle yerleşim yerinin ilçe merkezi olması öğretim görevlilerinin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımlarına da sınırlama getirmektedir. Okulun bulunduğu yerleşim yerinde sosyal ve kültürel alanlarda kendilerini geliştirebilecek faaliyetlere katılma imkânına sahip olan öğretim görevlilerinin oranı %34 iken, %66 oranındaki öğretim görevlimizin böyle imkânlara sahip olmadığı dikkat çekicidir. Çalıştıkları MYO'larında da bireysel gelişim için mevcut faaliyetlerin olmadığını belirten öğretim görevlisi oranı %79 iken, bu imkanlara sahip olanların oranı ancak %21'lerde kalmıştır.

Gerek yerleşim yerlerinde, gerekse okullarında istenilen düzeyde sosyal ve kültürel faaliyete katılma olanaklarından yoksun öğretim görevlilerinin, haftalık ders saatlerinin azımsanamayacak kadar yüksek olduğu görülmektedir. Anket yapılan öğretim görevlilerinin haftada ortalama 22 (standart sapma=9,04) saat derse girdikleri görülmektedir. Öğretim görevlilerinin haftalık zorunlu ders yükünün 12 saat olduğu düşünülürse, öğretim görevlilerinin ortalama 10 ve üstü fazla ders yüküne sahip oldukları söylenebilir.

Haftalık ortalama 22 saat ders yükü bulunan öğretim görevlilerinin %42'si alanları dışında derse girerken, %58'si sadece alanları ile ilgili derslere girmektedir. Alan dışı derslere ise, daha çok sosyal bölümlerde girildiği dikkat çekicidir.

Ankete katılan öğretim görevlilerine bilgisayar ve internet ile ilgili sorular da yöneltilmiştir. Öğretim görevlilerinin %90'nın evinde kendine ait bilgisayarı bulunurken %10'nun evinde bilgisayarı bulunmamaktadır. Bilgisayar sahibi olan öğretim görevlilerinin ise %29'nun halen internet bağlantısının olmadığı anlaşılmıştır. Öğretim görevlilerinin %40'ının günde 2 saatten az, %37'sinin 2,5-5 saat, %20'sinin 6-10 saat ve %3'ünün de 10 saatten fazla bilgisayar kullandığı ortaya çıkmıştır. Öğretim görevlilerinin %77'si her gün internete girerken, %20'si haftada birkaç kez, %2'si ayda birkaç kez, %1'i ise hiç internete girmemektedir. Kendisine ait bir web sitesi olmadığını ifade eden öğretim görevlilerinin oranı %89 olup, %4'ünün halen e-mail kullanmadığı tespit edilmiştir. Taşınabilir bellek kullanım oranı ise %90'dır.

Öğretim görevlilerinin %62'si veritabanlarından faydalanırken, %38'si veritabanlarından faydalanmamaktadır. Veritabanlarını kullanan öğretim görevlilerinin %70'i mevcut veri tabanlarını yetersiz bulurken, sadece %30'luk kısmı yeterli olduğu konusunda fikir beyan etmişlerdir. Veritabanlarını yetersiz bulma oranının yüksek çıkmasının temel nedenlerinden biri, analize dâhil olan iki üniversitenin de yeni kurulan üniversite olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Meslek yüksek okullarında çalışan öğretim görevlilerinin sosyal, ekonomik ve teknoloji kullanımını ile ilgili özelliklerinin araştırılmasının yanı sıra; MYO'ların daha etkin çalışmasına ışık tutmak amacıyla kurumlarıyla ilgili gördükleri 3 önemli sorunu sıralamaları istenmiş ve Tablo 4 elde edilmiştir.

Tablo 4. MYO'larda Görülen Sorunlar

SORUNLAR	Yüzde		
	1.Sırada	2.Sırada	3.Sırada
Öğrenci Kalitesindeki Sorunlar	71,65	10,81	14,86
Ders, Ders İçerikleri, Müfredat ile Eğitim Araç-gereç Sorunları	8,10	17,56	16,24
Yönetici ve Yönetim Sorunları	5,40	8,10	6,75
Çalışan Öğretim Elemanlarının Sorunları	6,75	24,35	12,16
Yerleşim Yeri, Bina ve Alt Yapı Sorunları	8,10	28,37	20,27
Sosyal ve Kültürel Faaliyetler ile İlgili Sorunlar	-	10,81	29,72

Ankete katılan öğretim görevlilerinin meslek yüksek okullarındaki sorunlar ile ilgili görüşleri aşağıda sıralanmıştır.

- Ankete katılan öğretim görevlilerinin %71.65'i öğrenci kalitesindeki sorunların birinci sırada yer aldığını belirtmişlerdir. Bu durum, Türkiye'deki MYO'ların genel bir sorunu olup, büyük oranda öğrencilere tanınan sınavsız geçiş hakkından kaynaklanmaktadır. Ankete katılanların %8,10'una göre ders, ders içerikleri, müfredat ile eğitim araç-gereç sorunları ve yine % 8,10'una göre yerleşim yeri, bina ve alt yapı sorunları birinci sırada yer alması gereken ikinci problemdir. Bunları, çalışan öğretim elemanlarının sorunları, yönetici ve yönetim sorunları takip etmektedir.
- Öğretim görevlilerinin %28,37'si yerleşim yeri, bina ve alt yapı sorunlarının ikinci sırada önem taşıdığını ifade ederken, %24,35'i çalışan öğretim elemanlarının sorunlarının ve %17,56'sı ise; ders, ders içerikleri, müfredat ile eğitim araç-gereç sorunlarının ikinci sırada önem taşıdığını düşünmektedirler. Bu sorunları; öğrenci kalitesindeki sorunlar, sosyal ve kültürel faaliyetlerle ilgili sorunlar, yönetici ve yönetim sorunları izlemiştir. Yerleşim yeri, bina ve alt yapı sorunları ile ders, ders içerikleri, müfredat ve eğitim araç-gereç sorunlarının ankete katılan MYO'larının genelinde görülmesi, her iki üniversitenin de yeni kurulan üniversiteler olması ve MYO'lara ayrılan bütçelerin yetersiz olmasına bağlanabilmektedir. Çalışan öğretim görevlilerinin sorunlarının bu kadar yüksek çıkması ise; ankete katılan meslek yüksek okullarının sadece 4 tanesinin il merkezinde olması, diğerlerinin ilçelerde yer alması ve bu nedenle eğitim düzeyi yüksek öğretim görevlilerinin gerek yaşadığı yere uyum sorunundan, gerekse konut sıkıntısı yaşamasından kaynaklanabilir. Anket sonuçlarından da görülebileceği gibi öğretim görevlilerinin %35'i kendine ait bir evde otururken, sadece %2'si lojmanda oturabilmekte ve %63'ü kirada oturmaktadır.
- Öğretim görevlilerinin %29,72'si sosyal ve kültürel sorunların, %20,27'si yerleşim yeri, bina ve alt yapı sorunlarının meslek yüksek okullarındaki sorunlar içinde 3.

sırada önem taşıdığını belirtmişlerdir. Bu sorunları; ders, ders içerikleri, müfredat ile eğitim araç-gereç sorunları, öğrenci kalitesindeki sorunlar, çalışan öğretim elemanlarının sorunları ile yönetici ve yönetim sorunları takip etmiştir. Sosyal ve kültürel faaliyetlere ilişkin sorunların bu kadar yüksek olması, MYO'ların genelinin şehir merkezi dışında ve ilçelerde olması ve öğretim görevlilerinin sosyal ve kültürel faaliyetlerde yetersizliklerle karşılaşmaları ile ilgilidir.

Meslek yüksekokullarına üniversitelerin gerekli önemi vermesi ile ilgili elde edilen sonuçlar ise eğitim durumu esas alınarak Tablo 5'de gösterilmiştir. Buna göre; ankete katılanların %24'ü üniversitelerin MYO'lara gerekli önemi verdiğini düşünürken, %76'sı gerekli önemi vermediğini düşünmektedir.

Tablo 5 incelendiğinde; doktora mezunlarının tamamının, üniversitelerin MYO'lara gerekli önemi göstermediği fikrine katıldığı görülmektedir. Bu oranı %83 ile yüksek lisans mezunu olup eğitiminde devam etmeyenler, %78,6 ile lisans mezunu olup eğitime devam etmeyenler ve %70,6 ile lisans mezunu olup eğitime devam edenler izlemektedir. "Üniversitelerin MYO'lara gerekli önemi verdiği" konusunda en yüksek oran (%35,7) doktora programına devam eden öğretim görevlileridir.

Tablo 5. Eğitim Durumuna göre MYO Önemi

Eğitim Durumu	Gerekli Önem	
	Veriliyor	Verilmiyor
Lisans Mezunu ve Eğitime Devam Etmeyen	%21,4	%78,6
Lisans Mezunu ve Eğitime Devam Eden	%29,4	%70,6
Yüksek Lisans Mezunu ve Eğitime Devam Etmeyen	%16,7	%83,3
Yüksek Lisans Mezunu ve Eğitime Devam Eden	%35,7	%64,3
Doktora Mezunu	0	%100

Öğretim görevlilerinin bilgi, teknoloji ve sosyal açıdan gelişimleri için üniversitelerinden ne gibi beklentileri olduğuna dair görüşleri alındığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Öğretim görevlilerinin üniversiteden beklentilerinde iki konu dikkat çekmektedir. Bu konulardan ilki, öğretim görevlilerinin yüksek lisans ve doktora eğitimlerine yönetim tarafından gereken önemin verilip, izinlerin sağlanması ve bu gibi akademik kariyerlerine yönelik konularda desteklenip teşvik edilmeleridir. Anketi cevaplandıran öğretim görevlilerinin çoğunluğunun bu konuda taleplerinin olması geçmişte ve şimdi bu konuda bazı sıkıntılar yaşadıklarını göstermektedir. Amacı; kaliteli eğitim vermek olan üniversitelerin kendi çalışanlarına bu konuda destek olmak yerine bazı engeller çıkartmaları düşündürücü ve bir o kadar da vahimdir. Zira; akademik personel bilimsel açıdan kendisini ne kadar geliştirebilirse, öğrencilere katkısı o derece fazla olacaktır. Yine, bununla bağlantılı olarak üzerinde önemle durulması istenilen ikinci konu; kurs, seminer, kişisel gelişime yönelik eğitim ve özellikle hizmet içi eğitim çalışmalarının düzenlenerek, öğretim görevlilerinin bu etkinliklere katılımının sağlanmasıdır. Anket sonuçlarından da gördüğümüz gibi öğretim görevlilerinin %66'sının pedagojik formasyonunun

olmaması, hizmet içi eğitimlerle bu konudaki eksikliklerin giderilmesi gerektiğini göstermektedir.

- Öğretim görevlilerinin bir kısmı, gereken izinlerin sağlanamaması ya da ailevi durumlarından dolayı başka şehirlerde doktora yapma imkânı bulamadıkları için kendi üniversitelerinde doktora programlarının açılması istemektedirler.
- Üniversitelerdeki akademik personel için en önemli konulardan biri yabancı dildir. Akademisyenlerin bilimsel çalışmalarının daha kapsamlı ve kaliteli olması ve akademik ilerleme için şart olan yabancı dil eğitimi, ne yazık ki meslek yüksek okullarının bulunduğu ilçelerde öğretim görevlilerinin temin edebileceği bir eğitim türü değildir. İşte bu nedenle; öğretim görevlilerinin çoğu üniversitelerinden bu konuya daha çok önem vermesini beklemektedirler.
- Anketi cevaplandıran öğretim görevlilerinin çoğu, bilgisayar, internet kullanımı ve bazı yazılımlara yönelik eğitim ve seminerlerin düzenlenmesini ve bu sayede teknoloji kullanım düzeylerini geliştirmek istemektedirler.
- Öğretim görevlilerinin bir kısmı, okullarında kendilerine ait bilgisayar ve oda bulunmamasından dolayı ders hazırlıkları ya da akademik çalışmalarını yapamadıklarını belirterek, kendilerine ait oda ve bilgisayar talep etmektedirler.
- Öğretim görevlileri gerek kendi gelişimlerine gerekse de derslerde daha verimli olmalarına imkân sağlayan kütüphane, bilimsel çalışmaların yapılabileceği laboratuvar, vb. konulardaki eksikliklerin giderilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

“İş dünyasının ilgili alanlarda gereksinim duyduğu bilgi ve beceri ile donatılmış vasıflı insan gücünün yetiştirilmesinin” temel amaç olduğu MYO’larında genç bir öğretim görevlisi kadrosunun yer aldığı ve bu genç kadroda, kadın ve erkek öğretim görevlileri oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Bu genç üniversitelerin, genç kadrolarının çoğunluğu (%64) yüksek lisans derecesine sahip ancak %56,2’si doktora eğitimine devam etmemektedir. Doktora derecesine sahip öğretim görevlisi oranı sadece %5’tir. Doktora derecesine sahip öğretim görevlisi oranının bu denli düşük olması, her iki üniversitenin de yeni olmasından dolayı doktora programlarının açılmamış olmasına bağlanabileceği gibi, üniversite yönetimlerinin şehir dışında doktora eğitimine gereken desteği ve izinleri vermemesinden de kaynaklanabilmektedir. Zira yapılan araştırmada da öğretim görevlilerinin yüksek lisans ve doktora eğitimlerine yönetim tarafından gereken önemin verilip, izinlerin sağlanması ve bu gibi akademik kariyerlerine yönelik konularda desteklenip teşvik edilmeleri, üniversiteden beklentiler arasında ilk sıradadır.

Mevcut kadrolarda yer alan öğretim görevlilerinin %66’sı pedagojik formasyona sahip değildir. Asıl görevi eğitim vermek olan öğretim görevlilerinin, işe alımlarında formasyona yönelik bir şartın aranmaması veya işe alındıktan sonra buna yönelik bir eğitime tabi tutulmaması büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik krizin her gün biraz daha fazla yüzünü gösterdiği günümüzde öğretim görevlilerinin %53'ü 1.500TL-2000TL arasında gelire sahiptir. MYO'ların bulunduğu ilçelerde yeme, içme, barınma ve bazı sosyal faaliyetlere katılma gibi imkânlar sağlayan sosyal tesislerin bulunmadığı ve yapılan araştırmada öğretim görevlilerinin sadece %2'sinin lojmanda oturma şansına sahip olduğu göz önünde bulundurulursa öğretim görevlilerinin kendilerinin ve ailelerinin geçimini zor şartlarda sağladığı açık bir şekilde görülecektir.

Öğretim görevlilerinin %66'ı MYO'ların bulunduğu yerleşim yerlerinde ikamet ederken, kirada oturan öğretim görevlilerinin oranı %63'tür. Gerek ikamet ettikleri yerleşim yerlerinde gerekse çalıştıkları okullarda sosyal, kültürel veya bireysel gelişimlerini sağlayacak faaliyetlere katılma imkânına sahip olamayan öğretim görevlisi oranı %66'dır.

Haftada ortalama 22 saat derse giren öğretim görevlilerinin %42'si alanlarının dışında derslere girmektedirler. Hem haftalık ders yükü fazla olup hem de alan dışı derse giren öğretim görevlilerinin ne kadar verimli olabilecekleri tartışılması beklenen bir konudur.

Öğretim görevlilerinin %90'nın evinde bilgisayarı varken, ancak %79'u internet bağlantısına sahiptir. Öğretim görevlilerinin %77'si her gün internete girmekteyken, %40'ı günde 2 saatten az bilgisayarda zaman geçirmektedir. Öğretim görevlilerinin %4'ünün halen e-mail kullanmadığı ve %38'inin ise üniversitenin veritabanlarından faydalanmadığı görülmüştür.

Ankete katılan öğretim görevlilerinin %71,65'i öğrenci kalitesindeki sorunlara ilk sırada yer verirken, %28,37'si yerleşim yeri, bina ve alt yapı sorunlarının ikinci sırada, %29,72'si sosyal ve kültürel sorunların üçüncü sırada yer aldığını belirtmişlerdir.

MYO'larda görev yapan öğretim görevlilerinin %76'sı üniversitelerce MYO'lara gerekli önemin verilmediği fikrindedir.

Ankete katılan öğretim görevlileri, bilimsel çalışmalarının daha kapsamlı, daha kaliteli olması ve akademik ilerleme için şart olan yabancı dil eğitimine, üniversitelerinin daha çok önem vermesini beklemektedirler.

Ayrıca; öğretim görevlilerinin çoğu, bilgisayar, internet kullanımı ve bazı yazılımlara yönelik olarak eğitim ve seminerlerin arttırılarak teknoloji kullanım düzeylerini geliştirmek istemektedirler.

Bir kısmı, halen okullarında kendilerine ait bilgisayar bulunmamasından dolayı ders hazırlıkları ya da akademik çalışmalarını yapamadıklarını belirten öğretim görevlileri kendilerine ait oda ve bilgisayar yanında, kendi gelişimlerine dolayısıyla öğrenci gelişimlerine imkân sağlayan kütüphane, bilimsel çalışmaların yapılabileceği laboratuvar, vb. konulardaki eksikliklerin giderilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ülkemizde işletmelerin artan ara eleman ihtiyacının tedarikçisi konumunda olan MYO'ların, işlevlerinin yerine getirilmesinde fiziki imkânlar, alt yapı yeterliliklerinin yanı sıra en az bunlar kadar büyük önem arz eden bir diğer faktör iyi yetişmiş öğretim elemanlarıdır. Şu unutulmamalıdır ki; "öğretim elemanının sosyal ve akademik hayatına sağlayacağı katkılar yalnızca bireysel hayatına yansımakla kalmayacak, üniversitenin niteliksel yapısını, öğrencilerin ve de toplumun yapısını etkileyecektir" (Erkal, 2008).

KAYNAKLAR

- Çakır İ. (2008), “Meslek Yüksekokullarında Görev Alacak Öğretim Elemanı Profillerinin Belirlenmesi ve Kariyer Geliştirme Sistemi”, 5. Rapor, IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Ertuğrul, İ., Erdemil C., Gül, Y.K. (2008), “Meslek Yüksekokullarında Görev Alacak Öğretim Elemanı Profillerinin Belirlenmesi ve Kariyer Geliştirme Sistemi”, 12. Rapor, IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Doğanay, İ. (2008), “Meslek Yüksekokullarında Görev Alacak Öğretim Elemanı Profillerinin Belirlenmesi ve Kariyer Geliştirme Sistemi”, 10 Rapor, IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Soya, H., Akdemir, H. (2008), “Kampus Dışında Bulunan Meslek Yüksekokullarında Çalışan Öğretim Elemanlarının Akademik ve Sosyal Sorunları”, 9. Rapor, IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Karamustafa K. (2006), “YÖK-MYO Geliştirme Komisyonu Tarafından Meslek Yüksekokullarına Uygulanan MYO Anket Sonuçlarının Genel Değerlendirmesi”, II. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Muğla.
- Özdemir, M. Ç. (2006), Türkiye’de Öğretim Elemanları, Ankara, 2006
- Erkal S., (2008). “Meslek Yüksekokullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Kariyer Gelişimi Hakkında Rapor”, 7. Rapor, IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

MESLEK YÜKSEK OKULU MEZUNLARINA YÖNELİK TİCARİ YAZIŞMA UYGULAMALARI

COMMERCIAL CORRESPONDENCE APPLICATIONS ORIENTED TO THE
GRADUATED VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS

Mebrure BOYDEMİR BİLİM¹ Mehmet Nuri ÖDÜK²

ABSTRACT

Economic and commercial activities have been showing an increase today and the global world doesn't know no boundaries so it must be required that communication must be done correctly and clearly, be used a lot of techniques and not only be contended with just a language but also be materialized multilingually.

While the students who have graduated from vocational school programmes, employee in the business world, they use generally written communication techniques. These correspondence techniques are the mediators that introduce the students to the business world. Drawing up these important documents, it is needed to get required attention and to keep the correspondence rules.

In the study, it has been elaborately examined the concept of letter.

Key words: Commercial correspondence, Business Letters, Communication, Correspondence within the trade

ÖZET

Ekonomik ve ticari faaliyetlerin günümüzde artış göstermesi, globalleşen dünyada sınır tanımaması iletişimin, doğru ve anlaşılır bir şekilde yapılmasını birçok tekniğin kullanılmasını ve tek dille yetinmeyip birkaç dilde gerçekleşmesini zorunlu hale getirmiştir.

Meslek yüksekokulları programlarından mezun olan öğrenciler, iş dünyası içerisinde yer alırken kurdukları iletişimlerin birçoğunu yazılı yapmaktadırlar. Bu yazışmalar onları iş dünyasına tanıtan bir aracı vazifesi görmektedir. Böyle önemli olan bu belgeleri düzenlerken gerekli itinaı göstermek ve ilgili yazışma kurallarına uymak gerekir.

Bu çalışmada ticari yazışmalara konu olan ticari mektup kavramı detaylı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ticari Yazışma, İş Mektupları, İletişim, Ticaretle İlgili Yazışmalar

¹ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil MYO, mebrure@selcuk.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil MYO, mnurioduk@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

İletişim; bireyler, gruplar ya da toplumlar arasında çeşitli yöntemlerle bilgi, düşünce, duygu ve inanç alışverişini sağlayan etkileşim sürecidir.

Ekonomik ve ticari faaliyetlerin günümüzde artış göstermesi, globalleşen dünyada sınır tanımaması iletişimin; doğru ve anlaşılır bir şekilde yapılmasını, birçok tekniğin kullanılmasını ve tek bir dille yetinmeyip birkaç dille gerçekleştirilmesini zorunlu hale getirmiştir.

Kişi ya da firmaların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, karşı tarafa bilgi ve isteklerini iletebilmeleri taraflar arasında etkili bir iletişimin sağlanmasına bağlıdır. Bunu gerçekleştirirken kişi ya da firmalar sözlü ve yazılı iletişim tekniklerinden yararlanırlar. Sözlü ve yazılı iletişimin kullanıldığı alanlar yerine göre farklılık göstermektedir. Acil, fazla resmiyet gerektirmeyen özellikle şirket içi haberleşmede sözlü iletişim kullanılsa da resmiyet gerektiren, arşivlenmesi gereken ve sözlü iletişimin yetersiz kaldığı durumlarda yazılı iletişim tercih edilir.

Yazışmaların bürokrasi ve maliyet yükü getirmesi dezavantaj olarak görülse de saklanması ve ispatı gereken konularda vazgeçilmez bir iletişim tekniğidir. Özellikle resmi ve özel kurumlara yazılan yazılarda, ithalat ve ihracat yazışmalarında karşı tarafın üzerinde olumlu bir intiba bırakabilmek için ayrı bir özen gösterilmesi gerekir (Yeni, 2004).

Yazışmaların en çok kullanılan türü mektuptur. Mektup, bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için, birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıttır. Mektuplar, resmi kurumlarda ve iş dünyasında kişi ve kurumlar arası yazışmalarda ve özel yazışmalarda kullanılmaktadır. Resmi kurumlarda kullanılan yazışmalara resmi mektuplar, özel amaçlı, duygu ve samimiyet içeren yazışmalara özel mektuplar, iş dünyasında kullanılan ve firmaların faaliyetlerine ilişkin yapmış oldukları yazışmalara da ticari mektuplar ya da iş yazışmaları denir.

İş ve resmi yazışmaların gelişigüzel yazılması, istenenin istenildiği gibi karşı tarafın anlama durumu düşünülmeden yapılması bir takım olumsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu olumsuzlukların giderilmesi ve bu konuda birliğin sağlanması için bir takım çalışmalar yapılmış, kurumlar kendi çapında yazım teknikleri geliştirmeye çalışmışlardır. Son olarak Türk Standartları Enstitüsü, TS-1390 ve TS-1391 sayılı standartları yayınlamaya bu konuya son noktayı koymuştur (www.tse.org.tr).

Bu çalışmanın amacı da, iş dünyasında kullanılan ticari mektupların neler olduğunu, bunların yazımında hangi kurallara dikkat edileceğini ve kâğıt düzeninin nasıl olması gerektiğini açıklamaktır.

1980'li yıllara kadar bu konuda kaynak açısından büyük sıkıntı çekilmiş, standartların yayınlanmasından sonra küçük çapta bir iki yayın olsa da ihtiyaçları karşılamada yetersiz olmuştur. 2000'li yıllarda ise teknolojik gelişmelerin etkisiyle ve bu konunun öneminin artması sonucu basılı kaynak sayısı artmış, internet hizmetleri ve hazır paket programlar bu alandaki eksikleri gidermiştir.

Bu çalışmada, ticari mektup konusu genel hatlarıyla ele alınmış, yazım teknikleri ve şekli kurallar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2. TİCARİ MEKTUPLAR

İş mektupları olarak da ifade edebileceğimiz bu yazışmalar, ticari işletmelerin iş dünyasına yönelik faaliyetleriyle ilgili istek, reklam, fiyat bildirim, sipariş, satış, ödeme v.b. konulara yönelik yapmış oldukları yazışmalardır. Bu tür mektuplar kendi arasında gelen, gönderilen ve özel amaçlı olmak üzere üçe ayrılır (Altınöz ve Parıldar, 1999).

Gelen Mektuplar: Firmaya diğer kurum ya da kuruluşlardan gelen firmanın faaliyet konusuna ilişkin ticari içerikli mektuplardır.

Gönderilen Mektuplar: Firmadan diğer kurum ya da kuruluşlara giden firmanın faaliyet konusuna ilişkin ticari içerikli mektuplardır.

Özel Amaçlı İş Mektupları: Kişiler ve kurumlar arasında teşekkür, kutlama, geçmiş olsun, başsağlığı gibi durumları ifade edebilmek için yapılan yazışmalardır. Bunların yazımında el yazısı kullanılması bir görgü kuralıdır (Tutar, 2002).

2.1. Ticari Mektup Çeşitleri ve Yazım Teknikleri

2.1.1. Ticari Mektup Çeşitleri

Ticari mektuplar iletilmek istenen mesajın türüne göre şu başlıklar altında toplanabilir (Koç ve Öztoprak, 2003):

Sirküler; İşletmenin kendi iç bünyesinde meydana gelen bir olayı ya da bir değişikliği ilgililere duyurmak için yazılan yazılara sirkü denir. Sirküler, şu konularla ilgili olarak yazılabilir (Koç ve Öztoprak, 2003):

İşyerinin hizmete açılması veya kapatılması, işyeri adres, telefon ve faks değişiklikleri, işletmede bir kişiye imza yetkisinin verilmesi veya kişinin imza yetkisinin alınması, yeni bir şubenin açılması, iş türünde değişiklik yapılması, sermaye artırılması, ortak sayısındaki değişiklikler, yönetici değişiklikleri, işletme birleşmeleri v.b.

Reklam Mektupları; Pazarlama, bir ürünün müşteri ihtiyaçlarına göre şekillenmesi, üretilmesi, hayata geçmesi, satılması ve ölümüne kadar geçen süreç içerisinde, birçok yöntemi bir arada kullanarak en yüksek kârlılığı sağlamaya çalışan bir yöntemler ve aktiviteler bütünüdür (Çakır, 2005). Yani pazarlama parayı nerden, nasıl, ne kadar kazanacağınızı belirlediğiniz bir çalışmadır. Bunun en gerçekleştirilebilmesi de iyi bir reklamla mümkündür.

Reklam, üretilen veya piyasaya sunulan mal ve hizmetin tanıtımı için yapılan her türlü faaliyettir. Reklam mektupları ise, bu tanıtımların kâğıda aktarılmış şeklidir. Alıcı firmaların dikkatini çekerek üretilen mal ve hizmetin piyasada daha fazla pazarlanabilmesini sağlamak için çarpıcı ve ilgi çekici reklam yazışmalarına ihtiyaç vardır. Bu yazışmalar, karşı tarafın firmanın ürettiği ve piyasaya sunmaya çalıştığı maldan haberdar edilmesi talebin gereken düzeye çıkarılması için kaçırılmayacak bir fırsattır. Bu nedenle bu tür mektuplarda dikkat çekici kelimeler, ilginç şekiller ve renkli kâğıtlar kullanılır. Şekil açısından belli bir kuralı yoktur. Hazırlayanın yaratıcılığı çerçevesinde oluşturulur.

Amerikan Yazar Andrew Joseph Byrne, reklam yazışmalarında yapılan üç ölümcül yanlışı şöyle sıralamıştır (Hürel, 2002):

- Basit ve açık olmamak,
- Doğrudan olmamak,
- Temel kurallara uymamak,

Satış Mektupları: Ürün ya da hizmet hakkında bir teklifi dile getirmek için oluşturulan bir dokümandır. Alıcıyı ürün hakkında bilgilendirmeye, onu etkileyip malın veya hizmetin daha çabuk pazarlanmasına yardımcı olur. Alıcıya bir teklifte bulunarak, harekete geçmesi için onu etkiler (Onur, 2004). Bu mektuplarda amaç, karşı tarafı etkileyip malı satmak olduğuna göre, yazımda etkili bir ifade kullanmaya, ürün hakkında aydınlatıcı bilgiler vermeye ve karşı tarafın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlamaya dikkat etmek gerekir. Bu mektuplar gönderilirken ürünle ilgili teknik bilgi sağlayan ürünü tanıtıcı dokümanlara da yer vermek gerekir.

Satış mektupları pazarlamaya yönelik olacağı gibi satış sonrası yazışmaları da kapsamaktadır. Bu aşamada yazılan yazılar genellikle malın teslimine ilişkin bilgileri veya fatura bilgilerini içermekte ve ticari faturalara ilave edilerek alıcıya gönderilmektedir.

İstek Mektupları: Kişi ve kuruluşlardan işle ilgili konularda isteklerde bulunmak amacıyla yazılan yazılardır. Bunlar, örnek isteme, iş isteme, bilgi isteme, randevu isteme ve yardım isteme gibi konularda yazılabilir. Bu mektuplar karşı tarafa kişi ya da kurumun isteğini ileteceği için açık ve anlaşılır bir dille yazılmalıdır ve istenilen şey tam olarak ifade edilmelidir. Ayrıca mektupta istenilen bilginin nerde kullanılacağı veya hangi amaçla bilgi istenildiği de belirtilmelidir. Karşı tarafta şüphe uyandıracak bir unsur olursa cevap verilmesi mümkün olmayabilir (Koç ve Öztoprak, 2003).

İş Başvuru Mektupları: Kişilerin resmi ya da özel kuruluşlardan iş istemek amacıyla yazdıkları mektuplardır. Kişi eğitim durumunu, kimlik bilgilerini ve çalışma amacını mektupta belirtmeli ya da bu konuların yazılı olduğu özgeçmişini mektuba eklemelidir. Yanlış ya da eksik beyanda bulunmaktan kaçınılmalıdır.

Sipariş ve Teklif Mektupları: Sipariş mektupları, bir mal veya hizmeti talep edenlerin, malın gönderilmesi veya hizmetin yapılması için yazdıkları mektuplardır. Malın alımına kesin karar verilirse yazılır (Altınöz ve Parıldar, 1999). Mektupta istenilen malın cinsi, miktarı, rengi, nasıl teslim edileceği, ne zaman teslim edileceği, nasıl ambalajlanacağı, ödemenin nasıl yapılacağı v.b. konular açıkça ifade edilmeli anlaşmazlığa sebebiyet vermemelidir.

Teklif mektupları ise satıcının alıcıya malını tanıtmak ve cazip bir satış imkânı sunmak için yazmış olduğu mektuplardır. Alıcının teklif mektubunu daha canlı bulabilmesi için mektup ilişkisinde prospektüsler, kataloglar, modeller, eşantyonlar gönderilebilir. Bu mektuplar, bir ürünün satışı alıcılardan fiyat toplama usulü ile yapılacaksa bu konuda verilecek tekliflerin ifade edildiği yazılar olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Rezervasyon Mektupları: İş gezileri, iş toplantıları ve fuar katılımları için farklı bir il ya da ülkeye gidilecekse kalacak yerin önceden ayarlanması için yazılan mektuplardır. Bu mektuplara, kişilerin mağdur edilmemesi için mutlaka cevap verilmesi gerekir. Karşı taraf rezervasyon şartları uygunsa “yer ayrılmıştır” şeklinde olumlu cevabını, uygun değilse “rezervasyon isteğiniz yerine getirilememiştir” şeklinde olumsuz cevabını ilgili kişiye ya da kuruluşa bildirir.

Teşekkür Mektupları: Yapılan işten memnun kalınması sonucu iyi niyet ve olumlu izlenimlerin dile getirilmesi amacıyla yazılan yazılardır. Teşekkür kelimesi sihirli bir değnektir. Dokunduğu her şeye ayrı bir güzellik katar. Kısa ve öz olarak yazılan bir “teşekkür ederim/ederiz” ifadesi çok şeye bedeldir. Özellikle iş ilişkilerinin ve karşılıklı anlayışın uzun ömürlü olabilmesi, nezaketin, dürüstlüğün, samimiyetin, hoşgörünün gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için bu tür yazılara ihtiyaç vardır.

Tekit (Pekiştirme-Üsteleme) Mektupları: Belli bir süre beklendikten sonra gönderilen mektupların cevabının gelmemesi durumunda karşı tarafı uyarmak amacıyla yazılan yazılardır (Tutar, 2002). Mektubun yazımında nazik bir dil kullanılmalı ve önceden yazılan mektubun bir nüshası da ilave edilmelidir.

Teyit (Doğrulama) Mektupları: Bir mektubun, siparişin ya da önemli bir belgenin alındığını onaylamak için yazılan mektuplardır (Tutar, 2002). Bu mektuplar iki kopya halinde hazırlanır ve sonuna “kabul ediyorum” yazılarak imzalanır. Mektubu imzalayan kişiler, ileride bir anlaşmazlığa düşmemek ve yapılan anlaşmanın unutulma riskine karşı birer kopyasını alırlar (Koç ve Öztoprak, 2003).

Akreditif ve Kredi Mektupları: Akreditif işlemlerinin başlangıcından bitimine kadar açılış talebi, açılış bildirim, işleme teyit verilmesi ve ödemeye ilişkin poliçeleri içeren bir takım yazışmalar söz konusudur (Karahana ve Canitez, 2005). Akreditif mektupları en basit şekliyle ihracat ve ithalat işlemlerinde kullanılan kredi mektuplarıdır.

Bunlar genellikle basılı formlar şeklinde olup ihracatçı firma, ithalatçı firma ve banka tarafından düzenlenip onaylanmaktadır. Bu yazışmalar uluslararası ticarete yönelik yapıldığı ve parasal risk taşıdığı için mutlaka kuralına uygun düzenlenmeli işleme ilişkin her türlü şartlar mektupta açık bir şekilde belirtilmelidir.

Kredi mektupları ise, kişi ve kuruluşların kredi talebinde bulunacakları zaman banka veya finans kurumları ile yapmış oldukları yazışmalardır. Firmaların finans ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için kredi vazgeçilmez bir kaynaktır. Bu nedenle bu mektuplar iş dünyasında sıkça kullanılan yazışmalardır. Bunlarda genellikle hazır form şeklinde olup banka veya finans kurumlarından temin edilebilir. Talep edilen kredi miktarı istenilen şartlarla birlikte açık bir şekilde belirtilmeli iş ve kimlik bilgileri ile banka tarafından istenen diğer bilgiler ekte sunulmalıdır.

Tahsilât ve Ödeme Takip Mektupları: Alacağın ödenmesini sağlamak amacıyla borçluya yazılan mektuplardır. Tahsilât ve ödemelerle ilgili yazışmalarda kısa ve kesin ifadeler kullanılması uygun düşmektedir (Ayman, 1978). İlk birkaç mektupta nazikçe ödemenin yapılması istenir. Şayet, ödeme hâlâ gerçekleştirilmediyse yazışmanın tonu, ciddiyeti ve kararlılığı gittikçe artırılarak ödemenin en kısa sürede gerçekleştirilmesi talebi bir kez daha dile getirilir (Yazıcı, 1995). Borçlunun tavrı olumsuz bile olsa yazışmalarda ahlaki sınırları aşan ifadeler kullanılmamalı gerekirse hukuki süreç başlatılmalıdır.

Red ve Kabul Mektupları: Satış, sipariş, kredi, rezervasyon ve randevu gibi istek mektupları alındığı zaman, bir iş başvurusu yapıldığı zaman karşı tarafın, olumlu ya da olumsuz cevabını belirtmek amacıyla yazmış olduğu mektuplardır. Olumlu bir cevap verilecekse yani bir kabul mektubu yazılacaksa kabul şartları ve karşı taraftan istenecek ek bilgiler açıkça belirtilmelidir. Şayet, olumsuz bir cevap verilecekse nazikçe teklifin ya da isteğin yerine getirilemediği belirtilmelidir (Koç ve Öztoprak, 2003). Her iki durumda da cevap vermede gecikme olmamasına dikkat edilmesi gerekir. Çünkü gecikmenin yaşanması karşı tarafın farklı fikirlere kapılmasına sebep olabilir.

2.1.2. Ticari Mektuplarda Yazışma İlkeleri

Ticari mektuplar, satıcının alıcıya isteğini, alıcının satıcıya cevabını doğru bir şekilde iletebilmesi için bir aracılık vazifesi yaptığına göre, bunların yazımında bir takım kurallara dikkat etmek gerekir. Bu kuralları şu başlıklar altında toplayabiliriz (Melemen ve Arzova, 2000):

Açıklık (Clarity)

Kısalık (Shortness)

Bütünlük (Completion)

Doğruluk (Accuracy)

Modern araçların kullanımı (Using modern instruments)

Kısa sürede cevap verme (Replying in short time)

Mektup yazılan kişi ya da firmanın iyi analiz edilmesi (Examine the related person or company)

Mektubun bir kopyesinin saklanması (Keeping one copy of letter)

İş mektubu yazarken uyulması gereken genel kuralları ifade ettikten sonra yazımda dikkat edilecek noktaları ve kâğıt özelliklerini de şu şekilde sıralayabiliriz (Ardanancı, 1997 - Foster, 2000 – Sayers, 1993):

- Temiz ve beyaz kâğıt kullanılmalıdır.
- Kâğıdın sadece bir yüzü kullanılmalıdır. Eğer tek kâğıt yetmezse, ek kâğıt kullanılmalıdır.
- Bilgisayar veya daktilo kullanılması daha uygun olur.

- Kâğıdın sağ ve sol kenar boşlukları iyi ayarlanmalı. Mektup kâğıda ortalı bir şekilde yazılmalıdır.
- Etkili bir iş yazısı yazmanın birinci yolu sade bir dil kullanmaktır.
- Kısa cümleler kullanılmalı, ifadelerin gereksiz yere uzatılmasından kaçınılmalıdır.
- Yazının amacı ne ise ona göre hareket edip anlatılmak istenen açık ve net olarak ifade edilmelidir.
- Mektup iki nüsha hazırlanmalı, biri saklanmalıdır.
- Yazım kurallarına dikkat edilmeli, noktalama işaretleri doğru kullanılmalıdır. Fazla kısaltma yapılmamalı, yanlış kısaltmalardan kaçınılmalıdır.
- Kişi adları kesinlikle kısaltılmamalı, karşı taraf nasıl kullanıyorsa o şekilde yazılmalıdır.
- Resmi görevi gösteren unvanlar genellikle isimden sonra yazılır ve kısaltılmaması uygundur. Unvan kısaltmaları ise isimden önce yazılır. Dr. M. Sönmez, Genel Müdür gibi.
- Mektup uygun üslupla yazılmalıdır. Burada üslupla kastedilen ne yazılacağı değil nasıl yazılacağıdır. İfade tarzına dikkat edilmelidir.
- Yazılanların okuyucunun seviyesine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Fazla teknik ve bilimsel kelimelerden kaçınılmalıdır.
- Okuyucunun kim olacağına dikkat etmek gerekir. Yazılan yazı, şirket içine mi, şirket dışı bir kuruma mı yoksa resmi bir kuruma mı gönderilecek belirlenmeli, kullanılacak hitap ve selamlama ifadeleri ona göre seçilmelidir.
- Yazışmayı destekleyici ek dokümanlar gerekiyorsa mektuba ilave edilmeli ve bunların ne olduğu mektup metninde gösterilmelidir.

2.1.3. Ticari Mektuplarda Şekli Kurallar

Ticari mektupların yazımında dikkat edilmesi gereken unsurları belirttikte sonra sıra mektubun şekli olarak hazırlanmasına gelir. Bu konu ile ilgili düzenlemeler, Türk Standartları Enstitüsü tarafından TS-1390 koduyla yayınlanmıştır (Altınöz ve Parıldar, 1999). Bu standartlar doğrultusunda mektupta bulunması gereken kısımları zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere iki şekilde inceleyebiliriz (Yeni, 2004):

Zorunlu Kısımlar; Başlık, Tarih, Alıcının Adresi, Başlangıç Hitabı, Ana Metin, Kapanış Hitabı, Gönderenin İsmi, Mesleki Unvanı ve İmzası

İsteğe Bağlı Kısımlar; Referans Satırı, "Dikkatine" Satırı, Konu Satırı, İlave Sayfalar, "Yerine" İmzası, Referans Parafları, Ekler, Dipnot, Karbon Kopya (CC)

Şekil 1'de ana hatları gösterilen ticari mektubun bölümlerine ilişkin açıklamaları şu şekilde ifade edebiliriz (Melemen ve Arzova, 2000 - TS-1390, 1975 - TS-1391, 1990):

Başlık (Heading): Ticari mektup, firma adresi basılı olan bir kâğıda yazılır. Bu kısım da, firmanın adresi ile birlikte logosu, telefonu ve faks bilgileri bulunur.

Referanslar (Reference): Yazışmalarda takip kolaylığı ve kargaşayı önlemek için her mektuba bir numara verilmesi gerekir. Karşı tarafta bu numaraya atıfta bulunarak karşılık verir.

Mektubu Kimin Yazdığı (From): Mektubu gönderenin, ad ve soyadının yazıldığı kısımdır. Böylelikle karşı taraf kimle muhatap olacağını bilebilir. Bu bölüm faksla ya da maille gönderilen mektuplarda üst kısımda yer alırken diğer mektuplarda son kısımda yer alır.

Mektubun Hangi Departmana Yazıldığı (To): Bu bölüm istenirse ilave edilebilir. Hangi bölüme yazıldığına anlaşılması açısından kolaylık sağlar.

Mektubun Kime Yazıldığı (Attention): Mektubun kime yazıldığı biliniyorsa unvanı ile birlikte bu bölüme yazılır. Şayet kişi bilinmiyorsa “ilgisine” diye bir hitap kullanılır.

Alıcı Firma Adresi (Buyer’s Address): Alıcıya ait adres bilgilerinin yazıldığı kısımdır. Adresin aynen kullanıldığı gibi yazılması gerekir. Gereksiz ve kuralsız kısaltmalardan kaçınılmalıdır.

Tarih (Date): Tarih sağ üst köşeye yazılır. Gün, ay ve yıl bilgilerinin eksiksiz olarak yazılması gerekir.

Selamlama (Greeting): Mektuba selamla ifadeleriyle başlanılır. Burada kullanılacak ifade, gönderen ve alıcı arasındaki samimiyete göre belirlenir. Genellikle “Sayın Bay/Bayan” ifadesi başlangıç cümlesi olarak kullanılır.

Giriş Cümlesi (Subject): Bir veya iki cümle ile mektubun neden yazıldığı veya alınan bir cevaba karşılık yazılıyorsa buna ilişkin teşekkür ifadeleri bu kısımda belirtilir.

Ana Bölüm (Body): Bu kısımda mektubun detaylarına yer verilir ve birkaç paragraftan oluşabilir. Cümlelerin kısa ve anlaşılır şekilde olmasına dikkat edilmelidir.

Kapanış Cümlesi (Close): Mektup kapanış selamlamasıyla bitirilir. Burada kullanılacak ifade baştaki selamlamaya göre ve kişiler arasındaki samimiyete göre belirlenir. Genellikle “Saygılarımla” ifadesi kullanılır. Ayrıca, mektubun cevaplanması ya da aciliyeti ile ilgili özel bir durum varsa buna ilişkin durumlar da burada belirtilir.

İmza ve Unvan (Signature & Title): Mektubu gönderen kişinin adı, soyadı, unvanı ve imzası bu kısımda yer alır. Mektup firma adına gönderilecekse, iş yeri bilgileri ile yetkili kişinin adı, soyadı, unvanı ve imzası yine bu kısımda belirtilir.

Ekler (Enclosed): Mektupla beraber gönderilecek bir doküman, katalog, afiş, fiyat listesi varsa bu bölümde belirtilir.

Paraf (Initial) (Altınöz ve Parıldar, 1999): Paraf kısa imza anlamında olup yazıyı imzalayacak olanın veya taslağını hazırlayanın veya yazı ile ilgisi olan kişilerin ad ve soyadlarının baş harfi ile yazıyı kâğıda geçiren kişinin ad ve soyadının baş harflerinden oluşur. Paraf, sayfanın sol alt kısmına büyük harflerle yazılır ve iki paraf arasına (/) işareti konur.

Uluslararası ticarete sağlıklı bir yazışma yapabilmek için kullanılacak dilin yazım kurallarının çok iyi bilinmesi gerekir. Bu, kişi ya da kurumun isteğini karşı tarafa doğru olarak aktarabilmesi için en önemli kuraldır. Ticarete kabul görmüş yazışma dili İngilizcedir. Bu yüzden ticari yazışmalarda İngilizce kuralların nasıl olduğu, nelere dikkat edilmesi gerektiği çok iyi bilinmelidir (Melemen ve Arzova, 2000).

Bütün mektuplar kâğıt üzerinde belli bir plana göre yazılır. İngilizcede bu yazım formatına lay-out of a letter (mektup planı) denir (Ardanancı, 1997).

İngilizce mektup yazarken genel mektup şartlarının yanı sıra şu unsurlara da dikkat etmek gerekir (Ören, 1998 – Irvine ve Camdan, 2000):

- Gönderici adresi üst sağ köşeye yazılır. Adres yazılırken ev, iş yeri numarası, sokak/cadde ismi, ilçe, il, ülke sıralamasına dikkat edilir. Adresin yabancı dile çevrilmesi yanlıştır. Aynen firmanın kullandığı gibi yazılmalıdır.

- Göndericiye ait isim mektubun sonuna yazılır. Adresin üstüne yazılmaz.
- Kısaltmalar dilde kullanıldığı şekilde, kuralına uygun yapılmalıdır.
- Noktalama işaretlerine dikkat edilmelidir. Adreste her satırdan sonra virgül ve en son kelimedenden sonra nokta konulması gerektiği unutulmamalıdır.

- Adresin altına tarih ilave edilir. Tarihler gün, ay, yıl şeklinde tam olarak yazılır. Aylar yazılırken kısaltma yapılabilir. İngilizcede tarihler; 01.01.2006, 01/01/2006, 01

January 2006, January 1 st, 2006, January 1, 2006 şeklinde yazılabilir. Amerikan İngilizcesinde ise, aylar günlerden önce yazılır. (01/22/2006 veya 01/22/06)

- Karşı firmanın ismi ve adresi, gönderici firmanın adresinin altında sol tarafta yer alır. Buraya mektup gönderilen kişinin isim ve unvanı da ilave edilebilir. Selamlama kısmına Dear Sir veya Dear Madam ile başlanır. Amerikan İngilizcesinde bu kelimeler yerine Gentlemen veya Ladies ifadeleri kullanılır. Resmi makam veya firmalara ise “To Whom It May Concern (İlgili Makama)” şeklinde bir giriş yapılabilir.

- Giriş selamlamasından sonra İngiliz İngilizcesinde virgül (Dear Mr. Rice,) amerikan İngilizcesinde ise iki nokta üst üste (Dear Mr. Rice:) kullanılır.

- Mektup saygı ifadesi belirten Yours Faithfully veya Yours Sincerely kelimeleriyle bitirilir.

- Mektubun son kısmında gönderici adı-soyadı ve unvanı ile imzası yer alır. Bu kısım genellikle sağ alt köşede bulunur. Sol alt kısma da yazılabilir.

- Kâğıdın kenar boşluklarını, sağ ve soldan belli oranda boşluk bırakarak iyi bir şekilde ayarlamalıdır.

- Mektubun planının asıl bölümü doğru bir şekilde paragraflara bölünmelidir.

- Mektup bittikten sonra eklenecek kısım varsa, postscript kelimesinin kısaltılmış şekli olan P.S. veya enclosed kelimesinin kısa şekli enc. kullanılır ve eklenecek yazılar bu ifadelerden sonra yazılır.

4. SONUÇLAR

Ticari mektuplar, kişi ve kumlar arasında ticari amaçlarla yapılan yazışmalara denir. Bu yazışmalar aracılığıyla firmalara ya da kişiler karşı tarafa isteklerini, taleplerini iletir ve onları kendileri ile ilgili konulardan haberdar ederler.

Özellikle büyüyen ve gelişen ekonomide ticaretin sınır tanımaması haberleşmenin yazılı olarak yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bunun en önemli sebebi kişiler arasında dil açısından doğacak problemlerin giderilmesi ve anlaşmazlıkların minimuma indirilmesidir.

Ticari olayların yanlış anlaşılmalardan sonucu istenildiği gibi sonuçlanmaması tarafları iş açısından krize sokacağı için istek ve taleplerin karşı tarafa doğru, düzgün ve anlaşılır bir şekilde iletilmesi gerekir. Ayrıca ticari amaçla yazılan bir mektup firmayı temsil edici bir fonksiyon üstlendiği için içeriğiyle birlikte dış görünüşüyle de etkileyici olmalı ve alıcı üzerinde olumlu izlenimler bırakmalıdır. Bu nedenle bu tür yazışmaların yazımına özen gösterilmeli ve gönderilen mektubun «bir kâğıt parçası değil, gönderen tarafı yansıtan bir ayna» olduğu unutulmamalıdır.

Şirket açısından bu denli öneme sahip olan bu mektupların yazımında nelere dikkat edilmeli, sorusuna cevap aranılan bu çalışmada elde edilen sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Açık, net, doğru ve anlaşılır ifadeler kullanılmalıdır. Kısa cümleler seçilmelidir.
- Yazımda nezaket kurallarına uyulmalı ve fazla teorik kelimelerden kaçınılmalıdır.

- Mektup metninde bütünlüğe önem verilmelidir.

- Dilin yazım kurallarına dikkat edilmelidir.

- Hitap ve selamlama kısımlarında gönderilecek kişi ya da kişiler göz önünde bulundurularak doğru ifadeler kullanılmalıdır.

- Adres bilgileri eksiksiz ve kullanıldığı şekilde yazılmalıdır.

- Kâğıdın ve zarfın temiz olmasına renk açısından fazla gösterişli olmamasına dikkat edilmelidir. Reklam mektupları haricinde genellikle beyaz kâğıt kullanılır.

- Mektubun firma ismi basılı olan bir kâğıda yazılması daha uygun olacaktır.
  - Mektupta belirtilen istek ve talepleri destekleyecek ya da açıklayacak ek dokümanlar varsa, mektupta belirtmeli ve mektupla birlikte gönderilmelidir.
  - Mektup metni üzerinde tarih ve imza mutlaka bulunmalıdır.
  - Mektubun bir kopyası mutlaka saklanmalıdır.
  - Farklı bir ülkeye gönderiliyorsa mektubun İngilizce metni de ilave edilmelidir.
- Mektup gönderilen ülke diliyle de kaleme alınabilir fakat her dilde yazışma yapmak zorluklar doğuracağı için ticari yazışmalarda genellikle İngilizce tercih edilir.
- Mektuplara gecikmeden mümkün olan en kısa sürede cevap verilmelidir.
  - Yazışmalar yapılırken daktilo ya da bilgisayar gibi modern araçların kullanımına özen gösterilmelidir. Teşekkür mektuplarında ise el yazısı kullanılması daha uygun olur.

Ticari Mektup Formu (The correct form of a business letter)

Başlık (Heading)

↑↓ (2 satır)

Tarih (Date)

Adres (Address)

↑↓ (3 satır)

Selam veya Selamlama (Greeting or Salutation)

↑↓ (2 satır)

Referans veya Konu (Reference or Subject)

-----**Mektubun Metin Kısmı (Body of the Letter)**-----

↑↓ (2 satır)

←→ (1 cm)

↑↓ (2 satır)

**Kapanış İfadesi
(Complimentary Closing)**

↑↓ (2 satır)

İsim

↑↓ (4 satır)

**İmza
(Signature)**

Paraf (Initial)

↑↓ (2,5 cm)

Şekil 1: Ticari Mektup Yazım Formatı (Tecer, 1986)

KAYNAKLAR

- ALTINÖZ, Mehmet-Ceyhun Parıldar, *Yazışma Teknikleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 1999.
- ARDANANCI, Ertan, *İngilizce Kişisel ve Ticari Yazışmalar*, İnkilap Kitabevi, İstanbul 1997.
- AYMAN, Görkem, *Alman Dilinde Ticari ve Bankacılık Yazışmaları*, Efem Matbaacılık, Ankara 1978.
- ÇAKIR, Özgür, “Uluslararası Pazarlamanın ABC’si, www.ihracatdunyasi.com, 2005.
- FOSTER, Timothy Rv, *Etkili İş Yazışmalarının 101 Yolu*, Çev: Ebru Kılıç, Alfa Yayınları, İstanbul 2000.
- HÜREL, Feridun, “*Kısa Basit ve Açık Yazın*” Her Yönüyle Pazarlama İletişimi, Kapital Medya AŞ, İstanbul 2002, s.159–160.
- IRVINE, Mark, Marion Camdan, *Commercially Speaking*, Oxford University Pres, New York 2000.
- KARAHAN, Kasım - Murat Canitez, *Uygulamalı İhracat - İthalat İşlemler ve Dökümantasyon*, Gazi Kitabevi, Ankara 2005.
- KOÇ, Hakan-Menekşe Tarhan Öztoprak, *Yazışma Teknikleri Örnekler ve Uygulamalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.
- MELEMEN, Mehmet-Burak Arzova, *Uluslararası Ticaret Alternatif Finansman Teknikleri ve Muhasebeleştirilmesi Ticari Yazışma Örnekleri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2000.
- ONUR, Gülsevin, “Satış Başvurularını Özendirmek ve Yanıtlamak” www.igeme.org.tr, Aralık 2004, s.29–38.
- ÖREN, Kenan, *Ticari İngilizce*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 1998.
- SAYERS, Fran-Christine E. Bingaman-Ralph Graham-Mardy Wheeler, *Yöneticilikte İletişim*, Rota Yayın Yapım Tanıtım Tic. Ltd. Şti, İstanbul 1993.
- TECER, Meral, *İngilizce Meslek Bilgisi*, Yargı Yayınevi, Ankara 1986.
- TUTAR, Hasan, *Örnekleriyle Mesleki Yazışma Teknikleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2002.
- YAZICI, Reşat, *Yazışma Teknikleri*, Kılıçaslan Matbaacılık, Ankara 1995.
- YENİ, Coşkun, *İngilizce Ticari Yazışmalar*, Alfa yayınları, İstanbul 2004.
- Türk Standartları Enstitüsü, *İş Yazılarının Düzenlenmesi*, TS–1390, Ankara 1975.
- Türk Standartları Enstitüsü, *Resmi Yazışma Kuralları*, TS–1391, Ankara 1990.
- www.tse.org.tr

MESLEK YÜKSEK OKULU ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL VE DUYGUSAL YALNIZLIK İLE ENDİŞE EĞİLİMİ

SOCIAL AND EMOTIONAL LONELINESS AND TENDENCY TO WORRY IN STUDENTS OF VOCATIONAL SCHOOL

Esma Ülkü KAYA¹

ABSTRACT

The impact of tendency to worry and feelings associated with loneliness of students on their psychological structures has reflected on their behavior and attitude. Therefore this study has aimed to evaluate the relationship between social and emotional loneliness and tendency to worry of students, to measure whether or not social and emotional loneliness and worry variables have indicated a significant difference for gender. To investigate the factor structure of scale terms, Exploratory factor analysis will primarily use, then the relationship among scale factors will search with Multiple Linear Regression Analysis. It will be made with Chi-Square Test whether or not social and emotional loneliness and worry variables for gender variable have indicated a significant difference. It is used 'The Social and Emotional Loneliness Scale for Adults' consisting of 37 terms to evaluate that students have social and emotional loneliness level, 'The Penn State Worry Questionnaire' consisting of 16 terms to evaluate their tendency to pathological worry. Survey applied to students in Vocational School of Social Sciences at the University of Fırat. It was participated to study in totally 563 students in Vocational School consisting of five programs (N=537). But 26 questionnaires are eliminated as the results of this study will negatively affect.

Key Words: Emotional Loneliness, Social Loneliness, Worry and Gender

ÖZET

Öğrencilerin yalnızlıkla ilgili hislerinin ve endişe eğilimlerinin psikolojik yapıları üzerindeki etkisi, davranış ve tutumlarına yansımaktadır. Bu nedenle çalışma, öğrencilerin sosyal ve duygusal yalnızlıkları ile endişe eğilimleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi, sosyal ve duygusal yalnızlık ile endişe değişkenlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Skala kalemlerinin faktör yapısını araştırmak için önce keşfedici faktör analizi kullanılacak, daha sonra skala faktörleri arasındaki ilişki çoklu doğrusal regresyon analizi ile aranacaktır. Cinsiyet değişkenine göre sosyal ve duygusal yalnızlık ile endişe değişkenlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği ise Ki-Kare testi ile gerçekleştirilecektir. Öğrencilerin sahip oldukları sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerini değerlendirmek için 37 kalemde oluşan, 'Yetişkinler için Sosyal ve Duygusal

---

¹ Yardımcı Doçent, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, ukaya@firat.edu.tr

Yalnızlık Skalası', patolojik (hastalık) endişe eğilimlerini değerlemek için 16 kalemde ibaret olan 'The Penn State Endişe Formu' kullanılmıştır. Anket, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu öğrencilerine uygulanmıştır. Beş programdan oluşan Meslek Yüksek Okulu'nda toplam 563 öğrenci çalışmaya katılmıştır (N=537). Ancak 26 anket formu, bu çalışmanın sonuçlarını olumsuz etkileyeceğinden çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Yalnızlık, Sosyal Yalnızlık, Endişe ve Cinsiyet

1. GİRİŞ

Yüksek öğretimde eğitimciler genellikle, öğrencilerin öğrenme güçlerini çeşitli stratejilerle geliştirme yönelimlidirler. Literatürdeki çalışmaların büyük bir bölümü eğitimde öğrenme becerilerinin nasıl geliştirileceğine yol göstermektedir. Ancak bireylerin psikolojik yapılarının da öğrenme becerilerinin gelişimine katkı sağladığı unutulmamalıdır. Çeşitli sebeplerle kendini yalnız hisseden ya da daha endişeli bir ruh haline sahip olan birey, gelecekteki iş hayatına kendini daha az hazır hissedecektir.

Bireylerin ilişkilerinde yetersiz ve bireysel olarak doyurucu olmayan sosyal yaşantılar içinde olmaları yaşamlarını farklı ölçülerde etkileyebilmektedir. Bu da bireylerin kendilerini toplumdan soyutlamalarına ve yalnız hissetmelerine sebep olabilmektedir (Buluş, 1997: 82-83). Ernst ve Cacioppo (1999), son yapılan araştırmalarda yalnız bir insanın tasvirinin, yalnız kişinin başarı ya da başarısızlığının kendi kontrolünde ya da kontrolü dışında olduğunu hissetmesi ve başkalarına güven eksikliği duyması açısından yapıldığını belirtmektedirler. Yalnız birey, ilişkilerinden tatmin olamamaktadır ve daha tatmin edici ilişki geliştirme konusunda yetersizliği olan kişiler arası ilişkide bir üsluba sahiptir. Bu kişi geri çekiniktir ve yüksek negatif etkiye sahiptir. Bu negatif etki, yalnız bireyi anlamanın tek kriteri olarak görülür (Ernst ve Cacioppo, 1999: 17). Rokach (2004), çoğu insanın yalnızlığı, teklik, diğer insanlardan coğrafi olarak uzaklık, başkalarından önemli derecede fiziksel izolasyon olarak düşündüğünü belirtir. Ancak yalnız olmak için tek olma zorunluluğu yoktur. Tek olma durumu, basit olarak coğrafi olarak birlikte olduğu kişilerden uzaklık, başkaları olmadan var olma gerçeğidir. Bir kişi fiziksel olarak tek olabilir ya da kalabalık içinde tek olabilir ve hala yalnız olmayabilir. Başkalarıyla olma, hayal kurma, geçmişteki hatıralarla yaşama ya da gelecekteki bir seyahati planlama, başkalarının varlığıyla ilgisi olmayan ve yalnızlıkla ifade edilemeyecek olan tekliğin bütün örnekleridir. Bu nedenle bir durum olarak tek olma, ne olumlu ne de olumsuz bir durumdur. Teklik, sadece bilişsel bir tecrübe, coğrafi bir gerçeklik ya da bir kişinin yaşamındaki kriz durumu olabilir (Rokach, 2004: 29). Yetişkinlerde yalnızlığın çok boyutlu bir ölçümü için DiTommaso ve Spinner (1993), üç alt skaladan oluşan 'Yetişkinler için Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Skalasını' (SELSA) geliştirmişlerdir. Cramer ve diğerleri ise (2000), SELSA'nin özet bir formunu geliştirmiş ve psikoloji öğrencilerine uygulamışlardır. Çalışma sonrasında araştırmacılar, özet formdaki her bir alt skalanın yüksek bir içsel tutarlığa sahip olduğunu, ful skalayla çok yüksek bir korelasyon içerisinde olduğunu ve teorik olarak ilgili diğer yalnızlık skalalarıyla korele olduğunu elde etmişlerdir. DiTommaso ve Spinner (1997)'ın bir başka çalışmalarında üniversite öğrencileri; sosyal ve duygusal yalnızlıkla ilgili bir ölçeği, sosyal ilişkileri ölçen sosyal koşullar skalasını ve zihni hastalıklarla ilgili bir indeksi cevaplamışlardır. Yazarların çalışma sonuçları, hem sosyal hem de duygusal yalnızlığın sosyal ilişkilerle negatif korele olmasına rağmen, yalnızlığın her bir boyutunun sosyal ilişkilerin bazılarıyla (bağlılık, rehber olma ve sosyal uyum) eşsiz bir ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir. DiTommaso ve diğerleri (2003), üniversite öğrencilerinde bağlılık, sosyal ve duygusal yalnızlık ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi ölçümlemişlerdir. Araştırmacılar, cinsiyet değişkenini

kontrol altında tuttuklarında güven bağılılığının aile, sosyal ve romantik yalnızlıkla negatif, korku bağılılığının ise bu üç yalnızlık boyutu ile pozitif korele olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Regresyon analizlerinin sonuçları ise, güven ve korkuya dayalı bağıllık ile sosyal yalnızlık arasında bağlantının kısmen sosyal becerilerin aracılığıyla sağlandığını göstermiştir.

Borkovec ve diğerlerine (1998) göre, fonksiyonu tehditte bilişsel olarak kaçınma olarak meydana gelen endişe; farklı, hâkim sözel bir düşünceyi içerir. Kaçınılan harekete geçirici davranışın korkularda mevcut olmasıyla, endişe; negatif olarak güçlendirilebilir ve böylece desteklenebilir ve sürdürülebilir. Bu fonksiyonel etki, çekinilen düşüncelere fiziksel reaksiyonların azalması; soyutluğa kaçış, korkulan sonuçların oluşmamasıyla ilgili batıl inanışlar ve daha sıkıntılı hissel etkiden bir zihinsel uzaklaştırıcı olarak hizmet etme nedeniyle oluşur. Davranışsal olarak endişe; bir işi yapmaktan kaçınma eğilimi (procrastination) ve zorlayıcı, aşırı destekleyici (nurturant) davranışı içeren rijid, adapte olamama, kişilerarası davranış örnekleriyle ilgilidir (Borkovec ve diğerleri, 1998: 573). Endişenin ölçümünde literatürde kullanılan iki önemli skala mevcuttur. İlk skala patolojik olmayan endişeyi ölçen 'Endişe Alanları Formu' (WDQ; Tallis ve diğerleri, 1992) ve patolojik endişeyi ölçen 'The Penn State Endişe Formudur' (PSWQ; Meyer ve diğerleri, 1990). Yazında birçok araştırmacı tarafından bireylerin patolojik ve patolojik olmayan endişelerini ölçen bu iki skalanın, farklı değişkenlerle ilişkileri ölçmek amacıyla kullanıldığı görülür. Stöber (1998), çalışmasında patolojik ve patolojik olmayan bu iki skalayı üniversite öğrencilerine uygulayarak skalaların tekrar güvenilirliklerini ölçmüştür. Çalışma sonrası bu iki skalanın yüksek güvenilirliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Stöber ve Joormann (2001) bir başka çalışmada yine üniversite öğrencilerinde anksiyete ve depresyon değişkenlerini kontrol altında tutarak, endişe, bir faaliyeti yapmaktan kaçınma veya yapmayı erteleme eğilimi ve mükemmeliyetçilik boyutları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda araştırmacılar endişe miktarı (patolojik olmayan endişe) ile bir faaliyeti yapmaktan kaçınma eğilimi ve mükemmeliyetçilik-özellikle hatalar ve şüpheler ilgili mükemmeliyetçik- arasında önemli bir ilişki elde etmişlerdir. Watkins (2004), derin düşünme (rumination) ve endişeye girmeyi zorlayıcı düşüncelerle ilgili belirli stratejiler ve değerlemelerin, derin düşünme ve endişe eğilimlerini artıracığı ilişkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda araştırmacı, düşüncelerle ilgili bazı strateji ve değerlemelerin derin düşünme ve endişe eğilimi ile ilişkili olduğu sonucunu elde etmiştir. Van Rijsoort ve diğerleri (2001) ise patolojik endişe ile obsesif ve kompulsif semptomlar arasındaki ilişki ve ortaklığı incelemiştir. Obsesif, kompulsif semptom kalemleri ile patolojik endişe kalemlerinin doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmasıyla altı eleman elde etmişlerdir. Araştırmacılar, bu elemanlardan obsesif derin düşünmenin, endişenin belirleyiciliği üzerinde en büyük etkiye sahip olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Floyd ve diğerleri (2005) ise, öğrenciler üzerinde patolojik ve patolojik olmayan endişe, strese kaynaklanan sıkıntı ile anksiyete duyarlılığı (sensitivity) arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda anksiyete duyarlılığının, patolojik, patolojik olmayan endişe ve stres kaynaklı sıkıntı ile önemli ölçüde korele olduğunu ve anksiyete duyarlılığının; sıkıntının faktör dışı bırakılması sonrası bile, endişenin önemli bir belirleyicisi olduğunu tespit etmişlerdir. Spruijt-Metz ve Spruijt (1997), duygusal olarak etkilenme, ebeveynlerle iletişimi kolaylaştırma, yorgunluk ve yalnızlıkla birlikte endişenin psikososyal refahın bir göstergesi olarak tahmin edildiğinden, gençlerde psikososyal refah ve fizyolojik (sağlık) statüleri (global sağlık kalemleri, semptomlar listesi, aspirin kullanma, doktora gitme sıklığı) arasında ilişkiyi incelemiştir. İncelemeleri sonucunda araştırmacılar; gençlerde endişeleri, ebeveyn iletişimi ve negatif etkilenmeyi, yalnızlık ve yorgunluğu içeren psikososyal refahın fizyolojik statülerle güçlü bir ilişki içerisinde olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Bu sonuçlar bireylerin yalnızlık ve endişe eğilimlerinin psikolojik yapılarını, sosyal ilişkilerini ve toplum içerisindeki tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Bu amaçla kendini yalnız hisseden bir bireyin endişe eğiliminin ne yönde olacağı da ilgi çekici bir araştırma konusu olacağı düşüncesindeyiz. Çalışmada meslek yüksek okulu öğrencilerin kendilerini ne ölçüde yalnız hissettiklerinin ve bu hislerinin endişe eğilimlerini nasıl etkilediğinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

2. METOT

Çalışma öğrencilerin sosyal/duygusal yalnızlık ile endişe eğilimleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi ve sosyal/duygusal yalnızlık ile endişe eğilimleri hakkındaki düşüncelerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin sosyal/duygusal yalnızlıklarını ölçen sorular (Romantik, Aile ve Sosyal yalnızlık alt skalarından oluşan) DiTommaso ve Spinner (1993)'in çalışmasından; endişelerini ölçen sorular ise Meyer ve diğerlerinin (1990) çalışmasından Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. 'Yetişkinler için Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Skala' (SELSA) (1=Asla;5=Daima) ve 'The Penn State Endişe Skala'(1=Genellikle Hiç;5=Genellikle Daima) kalemlerinin derecelendirilmesinde 5'li ölçek kullanılmıştır. Beş programdan oluşan Fırat Üniversitesi Meslek Yüksek Okulunda toplam 563 öğrenci çalışmaya katılmıştır (N=537). Ancak 26 anket formu çalışma sonucunu olumsuz etkileyeceğinden çıkarılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %46.6'sı normal, %53.4'ü ikinci öğretim;%46.9'u erkek, %53.1'i bayan; %53.8'i 1.sınıf, %46.2'si ise 2.sınıf öğrencisidir. Ayrıca katılımcıların %25.3'ü işletme, %17.1'i muhasebe, %15.8'i turizm ve otel işletmeciliği, %18.6'sı yerel yönetimler ve %23.1'i ise büro yönetimi ve sekreterlik programı öğrencisidir. SPSS For Windows 15.00 programında, önce öğrencilerin sosyal/duygusal yalnızlık ile endişe eğilim değişkenleri faktör analizine tabi tutulmuş ve analiz sonrası elde edilen faktörler arasındaki ilişki ise çoklu doğrusal regresyon analizi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların sosyal/duygusal yalnızlık ve endişe eğilimlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği ise ki-kare testiyle ölçülmüştür. Öğrencilerin sahip oldukları sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerini değerlemek için kullanılan 37 kalemde oluşan, 'Yetişkinler için Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Skalasının' (SELSA) iç güvenirliliği (Cronbach's Alfa) .86 olup; patolojik (hastalık) endişe eğilimlerini değerlemek için kullanılan 16 kalemde ibaret olan 'The Penn State Endişe Skalasının' iç güvenirliliği ise (Cronbach's Alfa) .82'dir. Araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H1: Öğrencilerin sosyal/duygusal yalnızlıkları endişe eğilimlerinin anlamlı bir yordayıcısıdır.

H2: Öğrencilerin sosyal/duygusal yalnızlıkları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3: Öğrencilerin endişe eğilimleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

3. SONUÇLAR

Çalışmanın amacını oluşturan ölçümler aşağıdaki başlıklarda verilmiştir:

3.1. İlişki Test Analiz Sonuçları

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Yalnızlıklarına ve Endişelerine İlişkin Düşünceleri-
Kİ-Kare Sonuçları

Değişkenler		N (%)	Erkek	Kadın	Toplam	X ²	sd	P
YALN5	ASLA	N (%)	131 (38.5)	209 (61.5)	340 (100.0)	29.068	4	.000
	NADİREN	N (%)	38 (59.4)	26 (40.6)	64 (100.0)			
	BAZEN	N (%)	36 (70.6)	15 (29.4)	51 (100.0)			
	SIKLIKLA	N (%)	19 (65.5)	10 (34.5)	29 (100.0)			
	DAİMA	N (%)	12 (46.2)	14 (53.8)	26 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	236 (46.3)	274 (53.7)	510 (100.0)			
YALN10	ASLA	N (%)	115 (34.7)	216 (65.3)	331 (100.0)	59.178	4	.000
	NADİREN	N (%)	49 (71.0)	20 (29.0)	69 (100.0)			
	BAZEN	N (%)	31 (62.0)	19 (38.0)	50 (100.0)			
	SIKLIKLA	N (%)	18 (72.0)	7 (28.0)	25 (100.0)			
	DAİMA	N (%)	25 (78.1)	7 (21.9)	32 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	238 (46.9)	269 (53.1)	507 (100.0)			
YALN12	ASLA	N (%)	35 (31.0)	78 (69.0)	113 (100.0)	30.990	4	.000
	NADİREN	N (%)	30 (39.0)	47 (61.0)	77 (100.0)			
	BAZEN	N (%)	44 (45.4)	53 (54.6)	97 (100.0)			
	SIKLIKLA	N (%)	57 (61.3)	36 (38.7)	93 (100.0)			
	DAİMA	N (%)	73 (61.3)	46 (38.7)	119 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	239 (47.9)	260 (52.1)	499 (100.0)			
YALN13	ASLA	N (%)	66 (36.1)	117 (63.9)	183 (100.0)	21.759	4	.000
	NADİREN	N (%)	37 (46.8)	42 (53.2)	79 (100.0)			
	BAZEN	N (%)	45 (60.8)	29 (39.2)	74 (100.0)			
	SIKLIKLA	N (%)	42 (63.6)	24 (36.4)	66 (100.0)			
	DAİMA	N (%)	45 (47.4)	50 (52.6)	95 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	235 (47.3)	262 (52.7)	497 (100.0)			
YALN15	ASLA	N (%)	82 (36.9)	140 (63.1)	222 (100.0)	22.928	4	.000
	NADİREN	N (%)	47 (59.5)	32 (40.5)	79 (100.0)			
	BAZEN	N (%)	51 (60.0)	34 (40.0)	85 (100.0)			
	SIKLIKLA	N (%)	28 (57.1)	21 (42.9)	49 (100.0)			
	DAİMA	N (%)	34 (55.7)	27 (44.3)	61 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	242 (48.8)	254 (51.2)	496 (100.0)			
YALN34	ASLA	N (%)	120 (39.6)	183 (60.4)	303 (100.0)	22.715	4	.000
	NADİREN	N (%)	47 (58.8)	33 (41.3)	80 (100.0)			
	BAZEN	N (%)	35 (66.0)	18 (34.0)	53 (100.0)			
	SIKLIKLA	N (%)	19 (65.5)	10 (34.5)	29 (100.0)			
	DAİMA	N (%)	17 (47.2)	19 (52.8)	36 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	238 (47.5)	263 (52.5)	501 (100.0)			
YALN37	ASLA	N (%)	141 (40.6)	206 (59.4)	347 (100.0)	29.342	4	.000
	NADİREN	N (%)	33 (54.1)	28 (45.9)	61 (100.0)			
	BAZEN	N (%)	24 (61.5)	15 (38.5)	39 (100.0)			
	SIKLIKLA	N (%)	14 (77.8)	4 (22.2)	18 (100.0)			
	DAİMA	N (%)	25 (78.1)	7 (21.9)	32 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	237 (47.7)	260 (52.3)	497 (100.0)			
END13	GENELLİKLE HİÇ	N (%)	25 (78.1)	7 (21.9)	32 (100.0)	22.069	4	.000
	AZ	N (%)	45 (52.3)	41 (47.7)	86 (100.0)			
	ORTA	N (%)	42 (51.2)	40 (48.8)	82 (100.0)			
	BİRAZ	N (%)	55 (49.1)	57 (50.9)	112 (100.0)			
	GENELLİKLE DAİMA	N (%)	78 (37.3)	131 (62.7)	209 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	245 (47.0)	276 (53.0)	521 (100.0)			
END14	GENELLİKLE HİÇ	N (%)	66 (56.9)	50 (43.1)	116 (100.0)	16.708	4	.002
	AZ	N (%)	67 (50.0)	67 (50.0)	134 (100.0)			
	ORTA	N (%)	44 (52.4)	40 (47.6)	84 (100.0)			
	BİRAZ	N (%)	28 (35.9)	50 (64.1)	78 (100.0)			
	GENELLİKLE DAİMA	N (%)	38 (34.5)	72 (65.5)	110 (100.0)			
	TOPLAM	N (%)	243 (46.6)	279 (53.4)	522 (100.0)			

YALN5=Desteğine ve teşvikine bağlı olduğum ailemde hiç kimse yok, keşke olsaydı.
YALN10=Yakışık almayan romantik bir ilişkiye ihtiyaç duymaktayım.
YALN12=Kendimi yaşamımı paylaşacağım birisine istekli görürüm.
YALN13=Keşke ailem iyiliğimle daha fazla ilgili olsa.
YALN15=Keşke daha tatmin edici romantik bir ilişkiye sahip olsaydım.
YALN34=Beni anlayan bir arkadaş (arkadaşlara) sahip değilim, keşke sahip olsaydım.
YALN37=Bir arkadaş grubunun parçası değilim, keşke olsaydım.
END13=Beni endişelendiren şeyleri bilirim.
END14=Endişelenmeye başlamaktan kendimi alıkoyamam.

Katılımcıların yalnızlık ve endişelerine ilişkin düşüncelerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine dair sonuçlar tablo 1’de verilmiştir. YALN5 değişkenine katılım oranı, erkek katılımcılarda ‘bazen’ düzeyinden ‘daima’ düzeyine doğru azalırken (%70.6’dan %46.2’ye), bayanlarda bu durum yükseliş şeklinde görülmektedir (% 29.4’ten %53.8’e). Ancak yine aynı değişkene katılım, erkeklerde ‘asla’ düzeyinde düşük (%38.5), bayanlarda oldukça yüksektir (%61.5). YALN10 değişkenine katılım oranı, erkek katılımcılarda ‘bazen’ düzeyinden ‘daima’ düzeyine doğru artarken (%62.0’dan %78.1’e), bayanlarda bu durum azalış yönündedir (%38.0’dan %21.9’a). Aynı şekilde erkek katılımcılarda bu değişkene katılım ‘asla’ düzeyinde düşük (%34.7), bayan katılımcılarda bu düzey yüksek (%65.3) bir eğilim göstermektedir. YALN12 değişkenine erkek katılımcıların katılım oranı, ‘asla’ düzeyinden ‘daima’ düzeyine doğru artarken, bayanlarda tersine bir artış vardır (daima düzeyinden asla düzeyine doğru). Aynı eğilim YALN37 değişkeninde de görülmektedir. YALN13 değişkenine katılım oranı, erkeklerde ‘sıklıkla’ düzeyinden ‘asla’ düzeyine doğru azalmakta (%63.6’dan %36.1’e), bayanlarda bu eğilim artış yönünde olmaktadır (%36.4’dan %63.9’a). Aynı değişkene erkek katılımcılar %47.4 oranda, bayanlarda %52.6 oranında ‘daima’ düzeyinde katılmaktadır. YALN15 değişkenine katılım oranı, erkeklerde ‘daima’ düzeyinden ‘bazen’ düzeyine doğru artış, ‘asla’ düzeyine doğru azalış şeklinde görülürken, bayanlarda bu eğilim ‘daima’ düzeyinden ‘bazen’ düzeylerine doğru azalış, ‘asla’ düzeyine doğru artış şeklinde görülmektedir. YALN34 değişkenine katılım oranı, erkeklerde ‘daima’ düzeyinden ‘bazen’ düzeyine doğru artış, ‘asla’ düzeyine doğru azalış, bayanlarda ise ‘daima’ düzeyinden ‘bazen’ düzeyine doğru azalış, ‘asla’ düzeyine doğru artış şeklinde görülmektedir. Katılımcıların END13 değişkenine katılım oranı, erkeklerde ‘genellikle daima’ düzeyinden ‘genellikle hiç’ düzeyine doğru artış, bayanlarda ise bu yöndeki eğilim azalış şeklindedir. END14 değişkenine katılım oranı ise erkeklerde ‘genellikle daima’ düzeyinden ‘genellikle hiç’ düzeyine doğru artış, bayanlarda ise bu yöndeki eğilim azalış şeklindedir. Bu sonuçlara göre 2. ve 3. hipotezler kabul edilecektir.

3.2. Keşfedici Faktör Analiz Sonuçları

Tablo 2’de endişe skala kalemlerine ve Tablo 3’te ise yalnızlık skala kalemlerine ait keşfedici faktör analiz sonuçları verilmiştir. Tablo 2, toplam 16 endişe eğilimlerine ait kalemlerin faktör analiz sonuçlarını vermektedir. Analiz sonucu 3 faktör elde edilmiştir. 1. faktör içerdiği kalemler nedeniyle ‘sürekli endişelenme hali’, 2. faktör ‘endişeyi kontrol altında tutma hali’ ve 3. faktör ‘endişelenmeye eğilimli olmama hali’ olarak adlandırılmıştır. 1.faktör ölçeğe ilişkin toplam varyansın %35.54’ünü, 2.faktör %10.97’sini ve 3. faktör %7.92’sini açıklamaktadır.

Tablo 3, toplam 37 sosyal/duygusal yalnızlık kalemlerinin faktör analiz sonuçlarını vermektedir. Sosyal/duygusal yalnızlık kalemlerinin faktör analizi sonucu 8 faktör elde edilmiştir. 1. faktör, içerdiği kalemler nedeniyle ‘ailesel İlişki’; 2.faktör ‘arkadaş sahipliği’, 3.faktör ‘duygusal ilişki sahipliği’, 4. faktör ‘arkadaş yalnızlığı’, 5. faktör ‘duygusal ilişki yalnızlığı’, 6. faktör ‘ailesel ilgide yalnızlık’, 7.faktör ‘ilişkide tatmin’ ve 8. faktör ‘başkalarına bağlılık’ faktörü olarak adlandırılmıştır. 1. faktör ölçeğe ilişkin toplam

varyansın %14.29'unu; 2.faktör %11.51'ini; 3.faktör %8.68'ini;4.faktör %7.83'ünü; 5.faktör %6.48'ini;6.faktör %4.50'sini;7.faktör %3.88'ini ve 8.faktör de %3.28'ini açıklamaktadır.

Tablo 2. Endişe Skala Kalemlerine Ait Faktör Yükleri

Değişkenler	1.FAKTÖR (Süreklili Endişelenme Hali)	2.FAKTÖR (Endişeyi Kontrol Altında Tutma Hali)	3.FAKTÖR (Endişelenmeye Eğilimli Olmama Hali)	Faktörün Açıkladığı Varyans	Eigen Değeri
END14	.817			35.54	5.687
END15	.810				
END12	.804				
END7	.790				
END4	.751				
END5	.734				
END16	.700				
END2	.683				
END9	.634				
END6	.604				
END8		.714		10.97	1.755
END11		.681			
END13		-.659			
END10		.504			
END3			.773	7.92	1.268
END1			.643		
N=537 Toplam Açıklanan Varyans=%54.43 KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) Örnekleme Yeterliliğinin Derecesi:.908 Bartlett Test Sonucu:2665.311 Anlamlılık Düzeyi:.000					

Tablo 3. Yalnızlık Skala Kalemlerine Ait Faktör Yükleri

Değişkenler	1.Faktör (Ailesel İlişki)	2.Faktör (Arkadaş Sahipliği)	3.Faktör (Duygusal İlişki Sahipliği)	4.Faktör (Arkadaş Yalnızlığı)	5.Faktör (Duygusal İlişki Yalnızlığı)	6.Faktör (Ailesel İlişki Yalnızlık)	7.Faktör (İlişkide Tatmin)	8.Faktör (Başkalarına Bağımlılık)	Faktörün Açıkladığı Varyans	Eigen Değeri
YLN17	.814								14.29	5.288
YLN19	.811									
YLN23	.789									
YLN9	.751									
YLN6	.746									
YLN22	.744									
YLN3	.655									
YLN2	.510									
YLN7	.450									
YLN27		.762								
YLN28		.740								
YLN30		.719								
YLN26		.688								
YLN29		.658								
YLN36		.634								
YLN31		.554								
YLN33		.541								
YLN8			.854						8.68	3.213
YLN4			.851							
YLN21			.772							

YLN1			.580							
------	--	--	------	--	--	--	--	--	--	--

Tablo 3'ün Devamı

Değişkenler	1.Faktör	2.Faktör	3.Faktör	4.Faktör	5.Faktör	6.Faktör	7.Faktör	8.Faktör	Faktörün Açıkladığı Varyans	Eigen Değeri
YLN34				.784					7.83	2.896
YLN37				.709						
YLN25				.690						
YLN35				.650						
YLN20				.483						
YLN11					.766				6.48	2.397
YLN10					.714					
YLN12					.645					
YLN15					.633					
YLN5						.635			4.50	1.665
YLN13						.540				
YLN18							.649		3.88	1.436
YLN14							.449			
YLN16							.382			
YLN24								.521	3.28	1.214
YLN32								-.407		

N=537
Toplam Açıklanan Varyans=%60.45
KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) Örnekleme Yeterliliğinin Derecesi:0.876
Bartlett Test Sonucu:5793.320
Anlamlılık Düzeyi:.000

3.3. Çoklu Doğrusal Regresyon Sonuçları

Tablo 4. Endişe Faktör 1'in (Sürekli Endişelenme Hali) Yalnızlık Faktörleri ile Regresyon Sonuçları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	DEĞİŞKEN	B	STANDART HATA _B	β	T	P	İKİLİ r	KİSMİ r
		SABİT	-.012	.051	-	-.233	.816	
	Yalnızlıkfaktör1	-.016	.050	-.017	-.319	.750	-.019	-.018
	Yalnızlıkfaktör2	.069	.051	.070	1.347	.179	.069	.075
	Yalnızlıkfaktör3	-.035	.052	-.036	-.681	.497	-.040	-.038
	Yalnızlıkfaktör4	.195	.050	.202	3.863	.000	.200	.210
	Yalnızlıkfaktör5	.078	.052	.079	1.502	.134	.079	.083
	Yalnızlıkfaktör6	.188	.052	.190	3.630	.000	.192	.197
	Yalnızlıkfaktör7	-.036	.052	-.036	-.691	.490	-.031	-.038
	Yalnızlıkfaktör8	.139	.051	.142	2.711	.007	.146	.149

R=0.334 R²=0.111 F=5.091 P=0.000

Yalnızlık faktörlerinin endişe faktörleri üzerindeki etkisini ölçen çoklu doğrusal regresyon sonuçlarından, sadece yalnızlık faktörlerinin endişe faktör 1 (Sürekli Endişelenme Hali) üzerindeki etkisi anlamlı bir sonuç vermiştir. Yalnızlık faktörlerine göre endişe faktörlerinin yordanmasına ilişkin anlamlı regresyon sonucu tablo 4'te verilmiştir. Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyon incelendiğinde, yalnızlıkfaktör4 (Arkadaş Yalnızlığı) ile endişe faktör1 (Sürekli Endişelenme Hali) arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin (r=.20) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun (r=.21) olduğu görülmektedir. Yalnızlık faktörleri birlikte, katılımcıların endişe eğilimleri ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=0.334, R²=0.11, p<.01). Sekiz yalnızlık faktörü, endişe faktör1 üzerinde toplam varyansın yaklaşık %11'ini açıklamaktadır. Standardize

edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin endişe faktör 1 üzerindeki önem sırası, yalnızlıkfaktör4 (**Arkadaş Yalnızlığı**), yalnızlıkfaktör6 (**Ailesel İlgide Yalnızlık**) ve yalnızlıkfaktör8 (**Başkalarına Bağlılık**) şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise yalnızlıkfaktör4 (**Arkadaş Yalnızlığı**) ile yalnızlıkfaktör6 (**Ailesel İlgide Yalnızlık**) değişkenlerinin endişe faktör 1 (**Sürekli Endişelenme Hali**) üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Yalnızlıkfaktör8 (**Başkalarına Bağlılık**) ise düşük bir etkiye sahiptir. Bu sonuca göre 1.hipotez kabul edilecektir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Literatürde eğitim alanında yürütülen çalışmaların önemli bir bölümü öğrenme gücünü geliştirmeyi içeren çalışmalar oluşturmaktadır. Ancak öğrencilerin çoğunlukla sosyal ve psikolojik eğilimlerinin, eğitimde ve eğitim sonrasındaki başarılarını etkileyecek bir değişken olduğu göz ardı edilmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacını öğrencilerin sosyal/duygusal olarak hissettikleri yalnızlıklarının onların endişeli bir kişilik yapılarını nasıl etkilediğini ölçmek oluşturmaktadır. Ayrıca cinsiyete göre öğrencilerin yalnızlık ve endişe eğilimlerinin değişip değişmediği de ölçmek, bu değişkenlere öğrencilerin farklı bakış açılarına sahip olmalarının gerekçesini açıklayacaktır.

Çalışmada öğrencilerin sosyal/duygusal yalnızlıklarının endişe eğilimleri üzerinde etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Katılımcıların sosyal/duygusal yalnızlıklarının endişe eğilimleri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinde, endişe eğilimlerinin faktör analizi sonucu elde edilen üç faktörden 1.faktörün sekiz yalnızlık faktörü üzerindeki etkisi anlamlı bir sonuç vermiştir (Tablo 4). Bu sonuca göre, arkadaşlarıyla ilişkilerinde kendilerini yalnız hisseden ve ayrıca ailesel ilgide eksiklik hisseden öğrencilerin ‘sürekli endişelenme hali’ içerisinde oldukları görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin sosyal/duygusal yalnızlıkları ile endişe eğilimlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucu elde edilmiştir (Tablo 1). Bu tabloya göre ‘desteğine ve teşvikine bağlı olduğum ailemde hiç kimsem yok, keşke olsaydı’ değişkenine (YALN5) katılım, erkek katılımcılarda ‘bazen’ düzeyinden ‘daima’ düzeyine doğru azalırken, bayanlarda tersi söz konusudur. Ancak ‘asla’ düzeyinde bu değişkene erkekler daha düşük düzeyde, bayanlar daha yüksek düzeyde katılmaktadırlar. Yani erkekler ailesel desteğe bayanlardan daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Yakışık almayan romantik bir ilişkiye ihtiyaç duymaktayım’ değişkenine (YALN10) katılım, erkeklerde ‘daima’ düzeyine doğru artış bayanlarda bu düzeye doğru azalış şeklindedir. ‘Kendimi yaşamımı paylaşacağım birisine istekli görürüm’ değişkenine (YALN12) katılım, erkeklerde ‘daima’ düzeyine doğru yükseliş, bayanlarda bu düzeye doğru azalış şeklindedir. Bu sonuç erkeklerde böyle bir ihtiyacın bayanlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir. ‘Keşke ailem iyiliğimle daha fazla ilgili olsa’ değişkenine (YALN13) katılım, erkeklerde ‘asla’ düzeyine doğru azalış, bayanlarda bu yönde artış şeklindedir. Yani bayanlar da ‘ailesel ilgiye’ olan ihtiyaç erkeklerin belirttiğinden daha azdır. ‘Keşke daha tatmin edici romantik bir ilişkiye sahip olsaydım’ değişkenine (YALN15) katılım, erkeklerde ‘asla’ düzeyine doğru azalış, bayanlarda bu düzeye doğru artış şeklindedir. Bu sonuç böyle bir ihtiyacın bayanlarda erkeklerden daha yüksek olduğunu gösterir. ‘Beni anlayan bir arkadaşına sahip değilim keşke sahip olsaydım’ değişkenine (YALN34) katılım, erkeklerde ‘asla’ düzeyine doğru azalış, bayanlarda bu düzeye doğru artış şeklindedir. Yani, böyle bir ihtiyaç tanımlaması erkeklerde bayanlara göre daha düşüktür. ‘Bir arkadaş grubunun parçası değilim, keşke olsaydım’ değişkenine (YALN37) katılım, erkeklerde ‘daima’ düzeyine doğru artış bayanlarda bu düzeye doğru azalış şeklindedir. Bu duruma göre böyle bir ihtiyaç erkeklerde bayanlarda duyulan ihtiyaçtan daha yüksektir. ‘Beni

endişelendiren şeyleri bilirim' değişkenine (END13) katılım, erkeklerde 'genellikle hiç' düzeyine doğru artış bayanlarda bu yönde azalış şeklindedir. Bayanlarda kendilerini endişelendiren şeylerin farkında olmaları erkeklerden daha yüksek düzeydedir. 'Endişelenmeye başlamaktan kendimi alıkoyamam' değişkenine (END14) katılım, erkeklerde 'genellikle hiç' düzeyine doğru artış, bayanlarda azalış şeklindedir. Yani erkeklerde 'endişelenmekten uzaklaşamama durumu' bayanlardan daha düşük düzeydedir. Ancak bu sonuç bayanların erkeklere göre 'kendilerini endişelendiren şeylerin daha fazla farkında oldukları' fakat endişelenmekten kendilerini uzak tutamadıklarını göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Buluş, Mustafa (1997), "Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık", PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:3, 82-90
- Borkovec, T. D. ve Diğerleri (1998), "Worry: A Cognitive Phenomenon Intimately Linked to Affective, Physiological, and Interpersonal Behavioral Processes", Cognitive Therapy and Research, Vol.22, No.6, 561-576
- Cramer, Kenneth M. ve Diğerleri (2000), "An Abbreviated Form of The Social and Emotional Loneliness Scale for Adults (SELSA)", Personality and Individual Differences, 28, 1125-1131
- DıTommaso, Enrico ve Barry Spinner (1993), "The Development and Initial Validation of The Social and Emotional Loneliness Scale for Adults (SELSA)", Personality and Individual Differences, Vol.14, No.1, 127-134
- DıTommaso, Enrico ve Barry Spinner (1997), "Social nad Emotional Loneliness: A Re-examination of Weiss' Typology of Loneliness", Personality and Individual Differences, Vol.22, No.3, 417-427
- DıTommaso, Enrico ve Diğerleri (2003), "Attachment Styles, Social Skills and Loneliness in Young Adults", Personality and Individual Differences, 35, 303-312
- Ernst, John M. ve John T. Cacioppo (1999), "Lonely Hearts, Psychological Perspectives on Loneliness", Applied&Preventive Psychology, 8, 1-22
- Floyd, Mark ve Diğerleri (2005), "Anxiety Sensitivity and Worry", Personality and Individual Differences, 38, 1223-1229
- Meyer, T. J. ve Diğerleri (1990), "Development and Validation of The Penn State Worry Questionnaire", Behavior Research Therapy, Vol.28, No.6, 487-495
- Rokach, Ami (2004), "Lonelines Then and Now:Reflections on Social and Emotional Alienation in Everyday Life", Current Psychology, Vol.23, No.1, 24-40
- Spruijt-Metz, Donna ve Rob J. Spruijt (1997), "Worries and Health in Adolescence: A Latent Variable Approach", Journal of Youth and Adolescence, Vol.26, No.4, 485-501
- Stöber, Joachim ve Jutta Joormann (2001), "Worry, Procrastination, and Perfectionism:Differentiating Amount of Worry, Pathological Worry, Anxiety, and Depression", Cognitive Therapy and Research, Vol.25, No.1, 49-60
- Stöber, Joachim (1998), "Reliability and Validity of Two Widely-Used Worry Questionnaires: Self-Report and Self-Peer Convergence", Personality and Individual Differences, Vol.24, No.6, 887-890
- Tallis, Frank ve Diğerleri (1992), "A Questionnaire for The Measurement of Nonpathological Worry", Personality and Individual Differences, Vol.13, No.2, 161-168
- Watkins, E. (2004), "Appraisals and Strategies Associated with Rumination and Worry", Personality and Individual Differences, 37, 679-694

Van Rijsoort, Stella ve Diğerleri (2001), “Assessment of Worry and OCD: How are They Related?”, *Personality and Individual Differences*, 31, 247-258

MESLEK YÜKSEK YÜKSEKOKULLARININ PAZARLAMA PROBLEMLERİ VE TANITIM FAALİYETLERİNİN PLANLANMASINA İLİŞKİN ÖNERİLER

MARKETING PROBLEMS OF VOCATIONAL SCHOOLS (HIGHER EDUCATION) AND SUGGESTIONS FOR PLANNING THE PUBLICITY ACTIVITIES

**Emin EMİRZA¹ Süleyman SEMİZ²
Hasan EKMEKÇİ³ Hakan BAŞER⁴**

Özet

Meslek Yüksekokulları, her yıl üniversitelerin lisans bölümlerine yerleştirilen öğrenci sayısına yakın öğrenci almakta ve bu rakama yakın öğrenciyi de mezun etmektedir. 2000 yılından itibaren Dikey Geçiş Sınavı (DGS) uygulamasının başlatılması konjektürel olarak bu okullara olan talebi arttırmıştır. Yapılan gözlem ve araştırmalar, artan bu talebin meslek yüksekokullarının çekiciliği ve mezunlarına sunduğu kariyer fırsatlarından ziyade, lisans tamamlama şansını arttırdığı için tercih edildiğini göstermektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin büyümekte olan ekonomisinin duyduğu nitelikli elaman ihtiyacı mesleki eğitimin sürekli gündemde kalmasına ve yeni fikirlerin geliştirilmesine neden olmaktadır. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından yapılan teşviklerle, meslek yüksekokullarında verilen eğitim kalitesinin zaman içinde artacağı kanaati yaygındır. Bu iyileştirme sürecine paralel yapılması gereken en önemli çabalardan biri de, meslek yüksekokullarının lisans tamamlamanın bir aracı gibi algılanmasının ötesinde, toplumdaki statü ve kimlik problemini çözmüş, mezunlarına kariyer fırsatları sunan kuruluşlar haline getirilmesinin gerekliliğidir. Bununla birlikte mesleki eğitim, teşvik edilse bile sayıları 500'ü aşan meslek yüksek okullarının ortak tanıtım çabalarına, daha kaliteli ve daha seviyeli öğrencilerin bu okulları tercih etmesi için de rekabet ortamının oluşturulmasına ihtiyaçları vardır. Özellikle bu seviyede pazarlama teknikleri ve halkla ilişkiler etkinlerinin yoğun bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu makalede, meslek yüksek okullarının, pazarlamaya ilişkin problemleri tespit edilerek, tanıtım çalışmalarında kullanılabilecekleri tutundurma yöntemleri açıklanacaktır.

¹ Öğretim Görevlisi, Fatih Üniversitesi, Ankara MYO, eemirza@fatih.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, ssemiz@pau.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi Fatih Üniversitesi Ankara MYO, hasanekmekci@gmail.com

⁴ Öğretim Görevlisi Fatih Üniversitesi, Ankara MYO, hbaser@fatih.edu.tr

Anahtar Kelimeler: pazarlama, tutundurma, mesleki eğitim

Abstract

Vocational Schools (Higher Education) each year accept as many students as the number of those accepted to faculties providing 4-year undergraduate university education and almost that many students graduate from these schools every year. The Exam for Vertical Transfer (DGS) being administered since 2000 has contributed to the increasing demand for for these schools. Research and observation carried out so far shows that these schools are being demanded for providing increased opportunities for continuing 4-year faculty education rather than the career opportunities they provide to their graduates. On the other hand, the need for qualified personnel felt in the growing Turkish economy contributes vocational education to keep its place on the agenda continuously. It is a common view that the quality of education provided in these Vocational Schools will increase in time through promotions to be provided by the Higher Education Council (YOK). In this process of betterment, one of the paralel contributions to be made should include turning these schools into institutions that provide career opportunities to their graduates, having solved their status and identity related problems, more beyond being a springboard for 4-year undergraduate study. In addition, although vocational education is being promoted, for Vocational Schools (Higher Education) which outnumber 500, there is a need for joint publicity activities, as well as the establishment of a competition environment for better students to prefer these schools. In particular, there is a need for the consistent use of marketing techniques and public relations activities. In this article, the promotion methods to be used by these Vocational Schools will be discussed having determined their marketing related problems.

Key words: marketing, promotion, vocational education

Giriş

Bütün dünyada eğitim ve öğretim küreselleşme, evrensellik, liberalleşme ve bireysellik olgularıyla birlikte yeniden şekillenmektedir. Toplumsal yaşamda değişimin ilk hissedildiği yerler olan üniversitelerin; ekonomik, kültürel ve sosyal dönüşümün sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesine ilişkin topluma karşı sosyal sorumlulukları

vardır. Yaklaşık dokuz yüz yıllık bir geçmişi olan yükseköğretim sistemi, yetiştirdiği işgücü, yarattığı yeni bilgiler ve teknoloji transferine kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde toplumun sağlık, mutluluk ve refahına çok önemli katkılar yapmış, kültürü muhafaza etmiş ve geliştirmiştir. Bu süreçte üniversiteler kendilerini yenilerken, toplumsal değişime de öncülük etmişlerdir.

Hayatın her alanını etkileme potansiyeline sahip olan üniversitelerin küresel rekabetten uzak kalması mümkün değildir. Bu anlamda üniversitelerden beklentiler de her geçen gün artmaktadır. Yeni yüzyılda artık ekonominin lokomotifini özel kuruluşlar haline gelmiştir. Bu nedenle dikkati çeken hususların başında özel sektörlerin beklentilerini karşılayacak, gelişime açık nitelikli insan kaynaklarının yetiştirilmesi gelmektedir. Diğer bir beklenti ise, yine özel sektörle üretim, verimlilik, yönetim, teknoloji vb. alanlarda ortak girişimlerde bulunmayı kolaylaştıracak, kurumsal kültürün geliştirilmesi ve böylece nitelikli akademik kadrolarla sektörel işbirliğini sağlanmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında meslek yüksekokullarının genel durumu pazarlama perspektifinden değerlendirilecektir. Meslek yüksekokulları üniversite rektörlüklerine bağlı olduklarından sorunları sadece bu okullar özelinde değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için öncelikle Türkiye’de yüksek öğretimin durumunu analiz edilecek, ardından meslek yüksekokullarının tanıtımına ilişkin problemler pazarlama bakış açısıyla değerlendirilecektir. Meslek yüksekokullarının pazarlanmasına ilişkin önerilerin anlaşılır olmasını sağlamak için hizmet pazarlaması, ilişkisel pazarlama ve bütünleşik pazarlama kavramlarından yararlanılacaktır.

1981 yılında YÖK’nun (Yükseköğretim Kurulu) kurulması ile daha önce Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olan meslek yüksekokulları da dahil tüm yüksek öğretim kurumları tek çatı altında toplanmıştır. Artan talepleri karşılamak için kâr amacı gütmeyen vakıfların özel yükseköğretim kurumları kurmalarına imkân sağlanmıştır. Bu tür ilk üniversite olan Bilkent Üniversitesi 1984’te kurularak faaliyete geçmiştir. Bilkent Üniversitesinin kuruluşu ile başlayan vakıf üniversitelerinin sayısı yeni açılanlarla birlikte 38’e ulaşmıştır (www.yok.gov.tr, 2009). Vakıf Üniversiteleri; sayı ve öğrenci oranı yönüyle az olsalar da yükseköğretime yeni bir soluk ve bakış açısı kazandırmıştır. Sayılarının daha da artacağını tahmin etmek zor değildir. Diğer taraftan ekonomik küreselleşmenin bir sonucu olarak piyasaların talep ettiği daha donanımlı ve değişen şartlara göre inisiyatif alabilen kaliteli eleman talebi, bilimin çekirdeği olan üniversiteler üzerindeki değişim ve dönüşüm yönündeki baskıları arttırmıştır.

Yükseköğretimde ya da meslek yüksekokullarında pazarlama anlayışının hangi düzeyde olduğunu anlamak için diğer sektörlerdeki pazarlama yaklaşımları ile karşılaştırma yapmak gerekir. Dünyada ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişlik açısından bir homojenlikten bahsedilemeyeceği gibi üniversitelerin de eğitim öğretim yaklaşımları, bilimsel düzeyleri ve sosyo-ekonomik katkıları homojen değildir. Pazarlama anlayışı açısından bakılacak olursa ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır: 1970’li yıllara kadar, kar amacı güden öz sektör kuruluşlarında hâkim olan anlayış, değişim (değiş-tokuş) faaliyetlerinin kolaylaştırılması ve yönetilmesi için, gerekenlerin yapılması şeklinde olmuştur. Yani ürün ve hizmetleri satmakta çok da fazla zorlanmayan işletmeler ticari faaliyetlerini daha verimli hale getirmeye çalışmışlardır. İktisat biliminin bir uzantısı olarak gelişen pazarlama, piyasalarda arz talep dengesinin arz aleyhine değişmesi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Özellikle demokrasi ve serbest piyasa ekonomisini benimseyen ülkeler arasında hızla benimsenmiş ve ortak bir ticaret dili olarak kullanılmaya başlanmıştır. 80’li yıllardan itibaren kendini

tüm dünyada hissettiren küreselleşme olgusu her alanda rekabet baskısı arttırmıştır. Buna bağlı olarak kar amacı güden işletmeler ve kar amacı gütmeyen pek çok sivil toplum örgütü zorunlu olarak hedef kitlelerine yönelik pazarlama aktivitelerini arttırmışlardır.

Küresel sistem, her alandaki beklentileri arttırarak rekabeti şiddetlendirmiştir. Özellikle kalite ve uygun fiyat beklentilerinin artması, pazarların daralması, ürün bolluğu ve iletişim karmaşası gibi nedenlerle işletmeler yeni pazarlama stratejileri geliştirme yönünde olağan üstü gayret göstermeye başlamışlardır. Aynı şekilde küresel sistemin, yükseköğretimden beklentileri arttırdığı görülmektedir. Pazarlanabilir yenilikçi fikirler ve bu fikirleri geliştirecek nitelikli insan kaynaklarının çalışma hayatına kazandırılması üniversitelerin en belirgin misyonu haline gelmiştir. Bu misyon bir yönüyle zorunluluktur çünkü talebe uygun hareket etmeyen üniversitelerin gelişme ve öğrenci çekmesi de çok mümkün olmayacaktır. Öyle ki iş hacimlerine bağlı olarak bazı işletmeler kendi ülkelerinde vasıflı işgücü bulmakta zorlanınca bu ihtiyaçlarını karşılamak için başka ülkelere yönelebilmektedirler. Bilindiği gibi bu durumda ekonomisi canlı olan, özgürlüklerin daha fazla yaşandığı ülkelerin cazibesini arttırmaktadır. Bu ise ülkeler arasında beyin göçünün yaşanmasına neden olmaktadır (Ulrich, 1997).

Meslek yüksekokullarının da yönetsel olarak bağlı olduğu üniversiteler kar amacı gütmeyen hizmet işletmeleri sınıfında değerlendirilebilir. Hizmetler ise pazarlama literatüründe “saf maldan” “saf hizmete” doğru değişen geniş bir yelpaze içinde değerlendirilmektedir. Buna göre hizmetler, bir faaliyetin temel amacı veya unsuru olması ya da bir mal veya hizmetin satışını sağlayıcı-düzenleyici bir çaba olması şeklinde iki grupta incelenebilir (Üner, 1994). Örneğin somut bir ürün olarak bilgisayar, satış faaliyetinin temel unsuruyken, malla ilgili bilgilerin verilmesi ve satış sonrasında ihtiyaç duyulan hizmetler satışı destekleyen ve düzenleyen bir ağırlığa sahiptir. Bir hava yolu hizmetinde ise durum tam tersidir. Ulaşım hizmeti pazarlamanın temel amacı ve unsuru iken, bu hizmetin sunulmasını sağlayan uçak, satışı destekleyici ve düzenleyici bir işleve sahiptir. Görüldüğü gibi ulaşım hizmetleri için uçak, sağlık hizmetleri için hastane ve tatil hizmetleri için otel gibi fiziksel unsurlar müşterilerin ikna ve tatmin edilmesinde önemli işleve sahiptirler. Ve kalite algısını doğrudan etkilerler. Belirtilen hizmet sektörlerinde, pazarlama stratejilerinin belirlenmesi, somuttan-soyuta doğru kalite algısını etkileyen süreçlerin bütünleşik pazarlama anlayışı içerisinde ele alınmasına bağlıdır.

Eğitim ihtiyacının karşılanmasına odaklanan üniversiteler, saf hizmet kategorisinde ve soyut egemen ürün olarak değerlendirilebilir. Yukarıda yapılan sınıflandırmaya göre akademik eğitim, bir pazarlama faaliyetinin temel amacı ve unsuru olarak nitelendirilebilir. Yerleşke, bina, eğitim araç ve gereçleri gibi somut varlıklar, eğitim hizmetini destekleyen ve düzenleyen unsurlardır (Üner, 1994). Bu nedenle üniversiteler için oluşturulacak pazarlama karmasında ve markalaşma stratejilerinde fiziksel çevreye (hizmet kalite algısını etkileyen tüm somut unsurlar), katılımcılara (Öğretim elemanları, idari personel, öğrenci) ve süreç yönetimine (faaliyet akışı) özel önem atfetmek gerekir. Makalenin bundan sonraki aşamasında meslek yüksekokullarının pazarlamasına ilişkin çabalarda, ürün olarak meslek yüksekokullarının eğitim hizmetleri, hedef kitle olarak öğrenci ve velilerin bu hizmeti algılama biçimi bütünleşik çabaları ve diğer tutundurma karası elemanları değerlendirilecektir.

Meslek Yüksekokullarında Pazarlama Anlayışı

Kar amacı güden işletmelerde olduğu gibi, bir üst kimlik olarak üniversitelerde uzun süre pazarlama stratejilerine ihtiyaç duyulmamıştır. Bunun çok farklı nedenleri olmakla birlikte

temel nedenin yüksek öğretim alanındaki arz-talep dengesizliği olduğu söylenebilir. Yani Türkiye’de üniversiteler verdikleri eğitim hizmeti için öğrenci bulma sorunu yaşamamışlardır. Pazarlamanın ticari aktiviteler yanında temel olarak talep yaratma ihtiyacından ortaya çıktığı düşünülürse “Türkiye’de neden üniversiteler kendilerine özgü bir pazarlama kültürü geliştirmemiştir?” Sorusunun cevabı daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye’de üniversitelerin fiziksel ve yönetsel koşullarına ilişkin değerlendirme yapıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yüksek öğretime olan talebin artmasına paralel olarak çeşitli nedenler yükseköğretim kurumlarının sayısı, kapasitesi ve eğitim düzeyi zamanında ve yeteri kadar arttırılamamıştır. Yani artış hep talebin altında kalmıştır. Bu nedenle Türkiye’de son 50 yıldır üniversiteye olan taleple-arz arasında sağlıklı bir denge kurulamamıştır (Kayır, 2006). Buna bağlı olarak, sürekli sınav sisteminin adil olmadığı, dershaneye gidemeyen gençler için fırsat eşitliğini ortadan kaldırdığı ve sınava hazırlanan öğrencilerin psikolojisi üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı gibi pek çok eleştirilerle karşılaşmakta ve buna bağlı olarak sık sık sınav sistemi değiştirilmektedir.

Üniversitelerde gerçek anlamda kapasite arttırmanın zorluğunu gören yöneticiler açık öğretim, meslek yüksekokulları ve ikinci öğretim metotlarını kullanarak üniversite kontenjanlarını sağlıklı ve hormonal biçimde büyütülmüştür. Kontenjanlardaki değişimin daha iyi anlaşılması için ÖSYM’nin 15 Haziran 2008 tarihli basın bülteni ve OSYM’nin 2004 tarihli raporları karşılaştırılmıştır. Buna göre, örgün eğitim lisans düzeyinde kamu ve vakıf üniversitelerinde kontenjanlarında toplamda yüzde 34 oranında artış yapıldığı görülmektedir. 2008 yılında ÖSS başvuran öğrenci sayısı ise 1 milyon 644 kişi olarak gerçekleşirken bu sayı 2009 yılında yapılacak ÖSS için 1 milyon 450 bine düşmüştür. Yüzde 12 oranındaki azalma ve kontenjanlardaki artışa paralel olarak adayların bir lisans ya önlisans programına yerleştirilme olasılığı artmıştır (Anadolu Ajansı, 2009). Önceki senelerde 4 öğrenciden biri üniversiteye gidebilirken 2008 ÖSS’da iki öğrenciden biri üniversiteli olma şansını elde etmiştir.

Tablo 1. 2004-2008 Arası Örgün Öğretim Kontenjan Farkları

	Kontenjan (2004)	Kontenjan (2008)	Fark (%)
Lisans	197,774	272,584	% 37
Önlisans	195,665	256,860	% 31
TOPLAM	393,439	529.444	% 34

Kaynak: www.osym.gov.tr , Erişim Tarihi: 20 Nisan 2009

Yukarıda da ifade edildiği gibi yükseköğretimde var olan en ciddi problemlerden birisi her yıl 1,5 milyon lise mezununun üniversite kapılarında hayal kırıklığı yaşamasıdır (Özcan, 2008). Yeni kontenjanlarla bu dengesizliğin azaltıldığı görülmektedir. Ayrıca gelecek 10 yıl içinde Türkiye’de yeni açılacak üniversiteler ve AB sürecine paralel olarak başka ülkelerde eğitim görmesinin kolaylaşması, talep lehine önemli gelişmeler olacağını göstermektedir. Yani isteyen herkesin imkanları çerçevesinde yüksek öğretim programına yerleşmesi mümkün olacak ve eski yapının tersine üniversiteler öğrenci bulmakta zorlanacaktır.

Dünya değişirken, Türkiye de dünyayla etkileşim içinde değişmektedir. Bu nedenle, hem toplumun, hem de toplumda yaşayan bireylerin, yükseköğretim sisteminden beklentileri sürekli olarak yeniden biçimlenmektedir Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren

gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna (knowledge society) geçiş süreci başlamış ve bilgi ekonomisi (knowledge economy) adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmuştur. Bu yeni yapıda bireylerin ekonomik gücü, bilgi ve öğrenim düzeyleri ile ülkelerin rekabet gücü ise beşeri ve sosyal sermayeleri ile ölçülür hale gelmiştir. (YÖK Strateji Kitabı, 2008).

Gelişmeler üniversiteleri bilimsel ve akademik yönden kalitelerini artırma ve daha nitelikli öğrenciler bulma konusunda rekabete zorlamaktadır. Vakıf üniversitelerinin açılmasıyla birlikte dikkat çeken rekabet alanlarından ilki, üniversitelerin, ÖSS’de dereceye giren öğrencileri kendilerini tercih etme yönünde uyguladıkları promosyonlardır. Yüksek burs teklifleri, başarılı öğrencilerin bizzat ziyaret edilmesi ya da rektörler tarafından üniversitelere davet edilmesi çok sık rastlanan görüntülerdir. Son yıllarda başarılı öğrenciler tarafından tercih edilen üniversite olmak önemli bir itibar ve prestij göstergesi haline gelmiştir. Öğrenci ve mezunlarına bir statü ve kimlik kazandıran üniversiteler, kendilerini temsil eden başarılı mezunları sayesinde toplum ve iş dünyası ile daha yakından ilişki kurmakta ve tanıtımını yapmaktadır. Yükselen beklentiler yakın bir gelecekte bu çabaların yeterli olmayacağını göstermektedir.

Eğitimin küresel bir boyut kazanması kaliteli ve uygun fiyatlarla sunulan eğitim talebini arttırmaktadır. Bu nedenle pazarlama perspektifinden değerlendirildiğinde üniversiteler birbirinin rakibidir ve bu rekabet giderek artacaktır. Bu nedenle gerek akademik eğitim, gerekse mesleki eğitim veren üniversiteler ve onlara bağlı fakülte, meslek yüksekokulları kendilerini farklılaştırmak ve geleceklerini şekillendirecek pazarlama stratejileri geliştirmek zorundadırlar. Stratejide temel ilke, bir işletmenin tek kelimeyle bütün insanlara yönelik her şey olamayacağıdır. Strateji tercihler yapmayı ve bazı şeyler den de vazgeçmeyi gerektirir. Kimin için hangi özel değer sunulacağına karar verilmelidir (Porter, 2008). Bu değerlendirme özellikle kar amacı güden işletmeler için yapılmıştır. Fakat üniversitelerin de benzer bir yönelimde olması artık bir zorunluluk haline gelmeye başlamıştır.

Üniversitelerin lisans ve ön lisans eğitim alanları farklı olsa da pazarlamaya ilişkin problemleri benzerdir. Üniversiteler pazarlama ve tanıtıma ilişkin tüm aktiviteleri merkezi olarak rektörlükler tarafından organize etmektedir. Merkezi planlamanın faydaları olmakla birlikte fakülte ve meslek yüksekokullarının daha özele indirgenmesi gereken pazarlama ve tanıtım ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalmaktadır. Mevcut yönetsel yapıda meslek yüksekokulları, doğrudan rektörlüklere bağlıdır. Fakat otonomileri artırılmalı ve meslek yüksekokulu müdürleri kendi bütçelerinin ita amiri olmalıdır. 2008 tarihli YÖK stratejik planında vurgulanan bu olgu mevcut tezimizi de destekler niteliktedir. Kendi okullarının geleceği üzerine kararlar alma sorumluluğuna sahip yönetici ve ekiplerin öğretim faaliyetleri, sektörel işbirlikleri ve pazarlamaya ilişkin stratejiler geliştirme konularında daha rekabetçi davranacakları muhakkaktır.

Pazarlama stratejileri ürün (eğitim hizmeti) ve hedef kitlenin (öğrenci ve veliler) demografik özellikleri dikkate alınarak şekillendirilir. Fakat daha böyle bir araştırmaya sürecine girmeden meslek yüksek okullarının tartışmalı statüsü belirli bir pazarlama stratejisi belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Türkiye’de uygulamaya dönük öğretim yapan meslek yüksekokullarında yetişecek insan gücünün ülke ekonomisine kazandıracığı faydalar sık sık dile getirilmesine karşın, bu okullardaki öğretim elemanları ve öğrencilerin kendilerini ikincil durumda hissetmelerinin önüne geçilememektedir (YÖK Strateji Kitabı, 2008). Önemi takdir edilse bile, geri planda kalmış olan bu kurumlar, ne öğrenciler, ne de

öğretim elemanları bakımından çekicilik kazanabilmiştir. Mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılanması ve dikey geçişin kolaylaştırılmasıyla meslek yüksekokullarında yaşanan motivasyon eksikliği ve eğitim öğretime yabancılaşmanın giderilmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır.

Son yıllarda meslek yüksekokullarına yönelik talep patlamaları gözlenmektedir. Bunun temel nedeni konjektürelidir. 2000 yılından itibaren DGS sınav düzenlemesi ile birlikte meslek yüksek okullarını dört yıllık bir programa geçiş fırsatı olarak gören pek çok üniversite adayı meslek yüksek okullarına yönelmiştir. Ne kadar teşvik edilirse edilsin öğrenciler ve veliler düzeyinde algı, iyi bir meslek edinmenin en önemli yolunun dört yıllık bir üniversite bitirmek yönünde olduğudur. Hatta meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilere yönelik yapılan bir araştırmaya göre, ÖSS'ye yeniden girmek isteyen öğrencilerin oranı %59, İmkan verildiğinde 4 yıllık lisans programlarına geçmek isteyenlerin oranı ise % 92'dir (Eşme, 2007). Yeni gelişmeler çerçevesinde meslek yüksekokullarında uygulamaya daha çok önem verileceği anlaşılmaktadır. Bu konuda Amerika Birleşik Devletleri'nin model alındığı görülmektedir. Amerika'da her meslek yüksekokulunun iş adamlarından kurulu bir danışma kurulu vardır. Bu kurul müfredat programlarını okul idaresiyle birlikte hazırlayarak istenilen elemanların mezun edilmesini sağlamakta ve bu sayede mezunlar hemen iş bulabilmektedirler (Özcan, 27.10.2008 tarihli Basın Duyurusu). Tam şekillenmese de meslek yüksekokulları için 3 yarıyıl teorik, 3 yarıyıl uygulama şeklinde müfredatlar öngörülmektedir. DGS sisteminin, adayları meslek yüksekokullarına yönlendirmede motive edici etkisi düşünüldüğünde böyle bir düzenlemenin öğrenciler üzerinde nasıl etki yapacağını şimdiden kestirmek güçtür.

Yeni sistemde meslek yüksekokullarının daha fazla uygulamaya dönük eğitim vermesi, mesleki eğitim konusunda iddialarının daha belirgin olması yerel iş ve istihdam piyasalarıyla daha yakın diyalog kurmalarına yönelik teşvikler alacakları açıktır. Geçiş sürecini iyi değerlendiren ve sürece uygun olarak değer önerilerini geliştiren meslek yüksekokulları rekabet yarışında öne geçecek ve kendilerini farklılaşacaklardır. Meslek yüksekokullarına ilişkin pazarlama stratejisi belirlerken hedef kitleye yönelik bir "değer önerisi" oluşturmada şu boyutlar daha fazla öne çıkacaktır:

1. Meslek Yüksekokullarının programlarının piyasa analizi yapılarak yeniden konumlandırılması,
2. Öğretim elemanlarını yeni eğitim uygulamaları konusunda motive edecek kariyer ve performans sistemlerinin geliştirilmesi,
3. Lisans düzeyinde olduğu gibi, ön lisans düzeyinde de olumlu rekabetin teşvik edilmesi,
4. Öğrenci merkezli eğitim anlayışının benimsenmesi ve her şeyin öğrenciye daha iyi hizmet verebilme ve onu mezuniyet sonrasına hazırlama gayretine yönelik olmalıdır (Çengel, 2004). Bu nedenle başarılı öğrencilerin lisans düzeyinde eğitim alması daha fazla teşvik edilmelidir,
5. Yönetmelik olarak yükseköğretiminin tüm alanlarında pazarlama kültürünün oluşumunun teşvik edilmesi şeklinde sıralanabilir.

Bilindiği gibi kültür insan unsuruna bağlı olduğu için ancak bir süreç dâhilinde gelişebilir. Bilgi ve insan unsurunun işletmelerde öneminin artmasına paralel olarak "kurum kültürü" kavramı daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Kurum kültürü üç kademeli bir yapıdan oluşur. Yüzeyde davranışlar ve eylemler, bunların altında değerler, değerlerin altındaki merkezde ise varsayımlar vardır. Varsayımlar, gerçekler hakkındaki inançları ve insan doğasını temsil eder. Değerler ise sosyal prensipler, felsefe, amaç ve standartlardır.

Davranışlar ve eylemler, değer ve varsayımlar üzerinde kurulu hareketlerin görünür ve ölçülür sonuçlarıdır (Schein, 1990).

Pazarlama kültürü ve yaklaşımlarında son yıllarda önemli mesafeler alınmıştır. Türkiye’de özel sektör pazarlama kavramıyla geç tanışmış olsa da yabancı şirket ve ortakların bu anlayışı ve kültürü kar amacı güden işletmelere benimsettikleri görülür. Pazarlama kavramının, Türkiye’de özel sektör düzeyinde gelişmeye başlaması ancak 1980’li yıllarda serbest piyasa kurallarının benimsenmesi ve dışa açılım politikaları ile gündeme gelmiştir. Özellikle yabancı firmaların yoğun bir şekilde yerel piyasalara girmesi işletmelerin pazarlama kültürü ile tanışmasını ve evrimselleşmesini hızlandırmıştır. Diğer bir anlatımla pazarlama anlayışı Türkiye’de yerel işletmeler tarafından rekabete karşı zorunlu bir reaksiyon olarak benimsenmiştir. Serbest rekabet koşulları, işletmeleri hayatta kalma güdüsü doğrultusunda zorunlu olarak pazarlamayı öğrenmeleri yönünde motive etmiştir. Pazarlama kavramı ile müşteri istek ve ihtiyaçlarına odaklanmayı öğrenen iş dünyası, gelişen ve değişen pazarlama anlayışı ile müşteri memnuniyeti, ilişkisel pazarlama (Grönross, 1989), müşteri değeri yaratma ve müşteriyi elde tutma gibi kavramları da benimseyerek uzun dönemde karlılığa odaklanmayı öğrenmeye çalışmaktadır (Günay, 2009).

Özellikle son yıllarda pek çok sektörde uygulama alanı bulan “Entegre pazarlama” ya da “bütünleşik pazarlama iletişimi” eğitim hizmetlerine de uyarlanabilir görülmektedir. İki seviyede gerçekleşen bütünleşik pazarlamanın birinci aşamasında işletmenin satış gücü, reklam, tüketici servisi ve hakla ilişkiler gibi tutundurma karması elemanları entegre edilirken; ikinci aşamada, işletmenin diğer tüm departman ve çalışanları müşteri ihtiyaçları doğrultusunda pazarlama amaçlarına hizmet edecek bilinç düzeyine ulaşması amaçlanır (Oyman ve İnan, 2007). Bütünleşik pazarlama fikrine göre, her bir detay katma değeri artırır ve bunların tümünün oluşturduğu resim, parçaların toplamından daha fazla değer yaratır. Tüm detaylar iletişime değer ekler ya da kaybettirir. Her şey pazarlanır. Kurumun her hareketi ve pazarla kurulan her ilişkinin detayları, müşterilerle iletişim kurar. Bazı detaylar şirket değerine ekleme yapar ya da onu azaltır. Her şeyin müşterilerle iletişim kurduğu fark edildiğinde doğal olarak daha fazla detaya dikkat edilmeye başlanır. Bu nedenle yapılması gereken tüm detayları içine alan bir çekirdek pazarlama stratejisi geliştirmeye ihtiyaç vardır (Zyman ve Miller, 2004). Bu ihtiyaç bilgiyi üreten ve bu bilgiyi uygun formlarda öğrencilere sunan yükseköğretim kurumları için de gereklidir. Pazarlama amaçlarının akademik ve idari birimler tarafından benimsenmesini sağlayarak bir orkestra ahenginde yönetilmesi gerekir. Bu amacın merkezinde ise öğrenciler olmalıdır. Dolayısıyla her bir hizmet boyutunda öğrenciyi memnun edecek ve geleceğe hazırlayacak yöntemlerin geliştirilmesi gerekir.

Tüm dünyada yükseköğretimin liberalleşmeye başlaması kuşkusuz ki üniversitelerinde böyle bir süreç yaşamasını zorunlu kılmaktadır. O nedenle pazarlama deyince yalnızca tercih dönemlerinde öğrencilere yapılan tanıtım aktiviteleri değil, öncelikle mevcut öğrencilerin memnuniyetinin sağlanması ve ardından da yeni adaylara, velilere ve diğer sosyal paydaşlara yönelik kapsamlı bir planlamanın yapılmasını gerektirmektedir. Özellikle hizmet sektörlerinde memnuniyet, hedef alınan kişi veya kitlelerin maddi ve/veya manevi istek ve ihtiyaçlarının belirlenerek, toplumun uzun vadeli çıkarları ışığında, etik, sosyal sorumluluk ilkelerine bağlı anlayış ve tüm işletme fonksiyonlarının işbirliği ile sağlanabilir (Tek, 1999).

Sonuç ve Öneriler

Üniversitelerde, pazarlamaya ilişkin olarak, müşteri memnuniyeti, müşteri sadakati, reklam, halkla ilişkiler, markalaşma gibi kavramlar iyi bilinmesine karşın, yükseköğretimin kendi yapısına uygun yorumlanarak kurumsal kültür haline getirilememiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi karlılık ve çıkar gibi kavramları da içeren pazarlamanın, kar amacı gütmeyen üniversite yaklaşımına zıt gibi algılanmasıdır. Hâlbuki modern pazarlama yaklaşımı kar amacı gütsün ya da gütmesin bir hedef kitleye yönelik değer yaratan tüm kişi ve işletmelerin benimsediği bir yaklaşımdır. Diğer önemli bir neden ise yükseköğretimde yaşanan arz talep dengesizliğidir. Sayıları ve kontenjanları arttıkça üniversitelerin başarılı öğrenci bulmakta zorlanacağı ve kontenjanlarını doldurmak için diğer üniversitelerle daha fazla rekabet edeceklerdir. Bu da pazarlamaya ilişkin yeni fikir ve yaklaşımları ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Meslek Yüksekokullarının pazarlama aktivitelerini şuan, üniversite rektörlüklerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Halen Meslek yüksekokullarının önündeki en büyük engel statü problemidir. Pazarlama stratejileri, hedef kitlenin beklentilerini karşılayacak ve değer oluşturacak ürün ya da hizmetler üzerine inşa edilir. Bu durumda daha baştan tartışmalı olan bir eğitim sistemi ve statüsü ile meslek yüksekokullarının pazarlanması ve rekabet edebilir hale getirilmesi mümkün değildir. Şuan Meslek yüksekokullarını olan talep DGS ve lisans düzeyinde eğitim veren fakülte ve yüksekokullardaki yetersiz kontenjanlardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla daha başta amacı bir meslek öğrenmekten ziyade boşta kalmamak ve dört yıllık bir bölüme yerleşmek olan öğrencilerin amacına uygun yetiştirilmesi ve motive edilmesi gerçekten zordur.

Meslek yüksekokullarında öğrenciyi eğitim sisteminin merkezine yerleştiren bir kültür benimsenmelidir. Eğitim programları ve yapılan tüm uygulamalar mezuniyet sonrası öğrenciyi çalışma hayatına hazırlamalı ve yaşam boyu öğrenme felsefesini aşılmalıdır. Öğrenme kültürünün mezunlara verilmesi sürekli değişen sosyo-ekonomik yapı içinde bireylerin bu sürece daha hızlı adapte olmasına yardım edecektir. Bu da toplum için daha az sorun ve daha fazla mutlu insan anlamına gelir.

Pazarlama uygulamaları için ille de bir pazarlama bölümü olması gerekmez. Hatta kar amacı güden pek çok büyük işletmede bile pazarlama bölümü yoktur. Fakat işletmelerin stratejik planları içinde diğer bölümleri ilgilendiren pek çok pazarlama ve satış amacı bulunur. Çağdaş pazarlama yönetimi, her yönetim işlevi gibi planlama, örgütlenme, yönlendirme, insan kaynakları yönetimi ve denetime ek olarak pazar fırsat ve tehditlerinin araştırılması ve sunu hazırlığı gibi önemli işleri kapsar. Entegre pazarlama yaklaşımında değer yaratan ürün ya da hizmete ilişkin katkısı olan her birimin müşteri değerini destekleyecek biçimde organize edilmesi bir zorunluluktur. Asıl olan eğitimin kaliteli sunulmasıdır; fakat, soğuk bir sınıf ya da zamanında gelmeyen bir servis faktörü gibi olumsuzluklar öğrencilerin kalite algısını olumsuz etkilerken pazarlama hedeflerine ulaşılmasını da engelleyebilir.

Yönetim düzeyinde üniversite ve meslek yüksekokullarında pazarlama teorisi ve uygulamaları konusunda önemli eksikler vardır. Bir stratejinin uygulanabilmesi öncelikle üst düzey yöneticiler tarafından benimsenme ve desteklenmeyi gerektirir. Bununla birlikte Meslek yüksekokulu programlarının her gelişme ve başarılarını hedef kitleye duyuracak çalışmaların yapılması için mutlaka aktif bir halkla ilişkiler çabasına girilmelidir. İdari olarak meslek yüksek okullarında mezunlara iş bulma konusunda yardım edecek, diğer sosyal paydaşlarla ilişkilerin geliştirilmesine yardım edecek, yapılacak tanıtım aktivitelerini yürütecek birimler oluşturulmalıdır. Genelde üniversitelerde rektörlük

makamına bağlı çalışan halkla ilişkiler ve tanıtım birimlerinin daha küçük bir modeli meslek yüksek okullarında da oluşturulabilir. Meslek Yüksekokullarının yeniden yapılandırılmasıyla, mesleki eğitim kalitesi, başarılı staj çalışmaları ve mezuniyet sonrası işe yerleştirme oranları daha fazla önem kazanacaktır. Bunu sağlayan bölümlerin ve meslek yüksekokullarının rekabette ve pazarlama aktivitelerinde daha ileri gidecekleri öngörülebilir.

Üniversitelerin tanıtım aktivitelerinde, öğrenci ve dersane rehberleri tarafından somut olarak üniversitelerin başarılarının ortaya konması istenmektedir. Bu başarılar akademik yayınlardan ziyade, özellikle kamuoyunda dikkat çeken ve basına yansıyan teknolojik keşifler, öğrencilerin bilimsel bir aktivitede okulu temsil etmesi ve başarı elde etmesi gibi somut çalışmalardır. Örneğin ODTÜ'nin Türkiye'nin ilk milli uydusunu üretmeye talip olması, Bilkent Üniversite'sinden bir öğretim üyesinin "bir CD'ye 25 bin film sığdırabilen buluşuyla AB'nin en prestijli bilim ödülü olan "Descartes"i kazanması gibi gelişmeler oldukça dikkat çekicidir. Sonrasında bu tür başarıların yazılı ve görsel medyada geniş yer bulması şaşırtıcı olmamaktadır. Üniversitenin tanıtımına ve itibarına önemli katkılar sağlayan bu tür başarılar geleceğin potansiyel öğrencileri üzerinde oldukça etkilidir.

Meslek yüksekokullarına talebi arttırmak için eğitim kalitesinin artırılması, piyasa ile ilişkilerin geliştirilmesi ve dört yıllık bir bölüm tamamlama gibi teşviklerin yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Bunlara ek olarak meslek yüksekokulları, Amerika ve AB'de saygın üniversitelerle işbirliği yaparak mezunlarının uluslararası akreditasyona sahip diplomalar almasını sağlamalıdır. Zira, AB başta olmak üzere işgücünün uluslar arası hareketliliğinin artmış olması böyle bir teşvik sisteminin çekiciliğini arttırmaktadır.

Öğrenci merkezli eğitim ve üniversitelerin itibar odaklı pazarlamasına ilişkin ABD'deki üniversiteler örnek teşkil etmektedir (Çengel, 2004). Rekabet koşullarında öğrenci bulma ve yetiştirme rekabeti içinde olan bu üniversitelerde başarılı olmak için en iyi hocalar ve idareciler işe alınıyor ve öğrencilerin memnun kalması için gereken her şey yapılıyor. Laboratuvarlar, sosyal tesisler, konaklama mekanları modernize ediliyor, kampüsler güzelleştiriliyor toplumda ve ülke çapında iyi bir isim ve yüksek bir itibar hedefiyle üniversiteler rekabet ediyor.

Türkiye'de akademik eğitimin niteliği arttıkça, üniversitelerin pazarı büyüyecektir. Şuan öğrenci çekmek bir yana Türkiye yükseköğretimdeki yanlış uygulamalar yüzünden yurt dışına en fazla öğrenci gönderen ülkeler arasında 6. sıradadır (Zaman, 02 Eylül 2006). Nedenlerine bağlı olarak yurt dışına öğrenci gönderilmesinde yanlış bir taraf yoktur. Problem Türkiye'de yükseköğretimin yurt dışı eğitim pazarından hak ettiği payı alamamasıdır. Bu potansiyelin farkında olan üniversitelerin gelecek yıllarda uluslar arası öğrenci ofislerinin daha yoğun çalışacağını tahmin etmek güç değildir.

Kaynaklar

- Anadolu Ajansı, "ÖSS Bu Yıl Başvuranların Sayısı Azaldı", 08 Nisan 2009.
- Çengel, Y. A. (2004), "Temel ve Yükseköğretimde ABD Modeli", AB Sürecinde Eğitim Reformu İhtiyacı, Eğitim-Bir-Sen Bildiri Kitabı, 9-10 Ekim, s.138-145.
- Eşme, İ. (2007), "Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Stratejik Hedefler" III. Ulusal MYO Müdürler Toplantısı, 8-9 Kasım 2007, Çukurova Üniversitesi – Adana.

- Grönross, C. (1989), "Defining marketing: a market- oriented approach" European Journal of Marketing, 23(1), 52-60.
- Günay, N., (2009); "Deneyimsel Pazarlama ve Mekan Oluşturma, Pİ Dergisi, 2009/1, s. 30-34).
- İslamoğlu A. H.; Candan, B; Aydın, K.; Hacıfendioğlu, Ş. (2006), Hizmet Pazarlaması, Betaş Yayınları, 1. baskı, s.11.
- Kayır, M. (2006): "Mesleki Eğitim ve Üniversite Problemini Birlikte Değerlendirmek", Eğitime Bakış, sayı: 6, s.34-39.
- Möller, F. ve Wilson, D. (1995), Business Marketing: An Interaction and Network Perspective, USA, Kluwer Academic Publishers.
- Oyman, M., İnan, Ö., (2007), "Bütünleşik Pazarlama İletişiminin Türkiye'deki Yansımaları: Reklam ve Halkla İlişkiler Ajanslarına Yönelik Bir Araştırma" Anadolu Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi 2007/1, s.53-78.
- Özcan, Y. (2008), "Türkiye'de Yükseköğretim: Eğilimler, Tartışmalar ve Fırsatlar" Basın Duyurusu, 27.10.2008.
- Porter, M. (2008), Geleceği Yönetmek, Hazırlayan: Rowan Gibbson, Çeviri: Anaca Ergül, Arıcan Uysal, Yakomoz Yayınları, 1. baskı, s. 64.
- Ulrich, D. (1997), "HR Of Future:Conclusions And Observations", Human Resource Management, 36/1,175-179.
- Üner, M. (1994), "Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karmaşı Elemanları Değişiklik Gösterir mi?", Pazarlama Dünyası Dergisi, yıl:8, Sayı 43, s.2-11.
- Schein (1990), Organization Culture, American Psychologist, Vol. 45, pp.109-119.
- Tek, Ö.B., (1999); Pazarlama İlkeleri: Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları.
- Tunç, A. (2005), "Yüksek Okullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,Cilt 1, Sayı 2, 2005, s. 75-81.
- YÖK Strateji Kitabı, 2008, 170.
- Vakıf Üniversitelerinin Sayısı, www.yok.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.04.2009.
- Zyman, S; Miller S. (2004), Geleceğin Pazarlanması, MediaCat Yayınları, İstanbul, 2. baskı, Eylül, s.114.

MESLEK YÜKSEKOKLU ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-EKONOMİK YÖNDEN İNCELENMESİ (ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

THE SOCIO-ECONOMIC RESEARCH OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS (ULUDAG UNIVERSITY EXAMPLE)

Yasemin ÖZDEMİR¹

Rukiye TOPUZ²

ABSTRACT

Surveys have been conducted to the students who booked up for Uludag Univesity Gemlik Asım Kocabiyik Vocational School for the last three years. The parameters concerning these surveys have been collected in below mentioned headlines:

- The High school and its region that the student graduated.
- Whether the student works in a paid-work or not.
- The usage of cigarette, alcohol and drugs of the student.
- The academic background, career and incomes of the student's parents.
- Student's follow up the mass media and the press.

Due to above mentioned parameters, the socio-economical structure of the students has been defined and the interaction of the parameters has been determined. Furthermore, the changes of socio-economical structure of these students have been observed year by year.

Key words ; vocational school, socio-economic, student

ÖZET

Uludağ Üniversitesi Gemlik Asım Kocabiyik Meslek Yüksekokulu bünyesindeki programlara son üç yıl içinde kayıt yaptıran öğrencilere anket uygulanmış ve bu anketlere ait veriler şu başlıklar altında toplanmıştır;

- Öğrencinin öğrenim gördüğü lise ve bölge
- Öğrencinin ücretli bir işte çalışıp çalışmadığı,
- Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı,
- Anne – babanın öğrenim durumu, mesleği ve geliri,
- Öğrencilerin görsel ve basılı yayını takibi.

Bu verilere göre, öğrencilerin sosyo–ekonomik yapıları belirlenmiş ve veriler arasındaki etkileşim ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yıllara göre bu öğrencilerin sosyo–ekonomik yapılarındaki değişimler de gözlenmiştir.

¹ Öğr.Gör.,U.Ü.Gemlik Asım Kocabiyik MYO,yaseminoz@uludag.edu.tr

² Öğr.Gör., U.Ü.Gemlik Asım Kocabiyik MYO , rtopuz@uludag.edu.tr

Anahtar kelimeler; Meslek Yüksekokulu, sosyo-ekonomik, öğrenci

GİRİŞ

Son yıllarda ülkemizde üniversitelerin sayısındaki artış ile birlikte MYO sayılarında da artışlar olmuştur. ÖSYM verilerine göre 2007-2008 öğretim yılında 704 MYO eğitim öğretim faaliyetlerini devam ettirmektedir.(ÖSYM,2007-2008 öğretim yılı istatistikleri)

Ülkemizde bulunan 704 MYO' dan 14'ü Uludağ Üniversitesi bünyesindedir. Bunlardan 4 tanesi Bursa Merkezde, 10 tanesi de Bursa'nın çeşitli ilçelerinde bulunmaktadır.

Çalışma konumuzda ele alınan Gemlik Asım Kocabıyık Meslek Yüksekokulu, 2002 yılında kurulmuş, ancak fiziki yetersizliklerin aşılması sonrasında 2005-2006 öğretim yılında iki programda toplam 41 öğrenci ile öğretime başlamıştır. Öğrenci alınan program sayısı 2006-2007 öğretim yılında 5'e çıkmış ve 148 öğrenci 1. sınıfa kayıt yaptırmıştır. Birinci sınıfa kayıt yaptıran öğrenci sayısı 2007-2008 öğretim yılında 131 olmuş ve 2008-2009'da bir programa daha ilk kez öğrenci alınmaya başlanmasıyla birinci sınıfa kayıt 178 öğrenci olarak gerçekleşmiştir. Bu güne kadar iki dönemde 79 mezun verilmiş olup, 2008-2009 öğretim yılında toplam 407 öğrenci ile eğitim öğretime devam edilmektedir.(U.Ü.Gemlik Asım Kocabıyık M.Y.O. 2006-2007,2007-2008,2008-2009 yılları Öğrenci işleri Kayıtları,)

1.ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu çalışmanın amacı, Gemlik Asım Kocabıyık M.Y.O.'daki öğrencilerin sosyo-ekonomik yapılarının belirlenmesidir. Sosyo-kültürel yapı; kültür öğelerinin ve kurumlarının, zaman içinde tekrarlanarak meydana getirdikleri ve onların karşılıklı etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan sosyal dengeye verilen ad olarak tanımlanabilir(Abbas, 1997). Bu tanımlamaya göre, elde edilen veriler ile öğrencilere yönelik hem MYO içinde hem de Gemlik'te bulunan kamu ve özel kuruluşlarla düzenlenecek olan sosyal ve kültürel faaliyetler konusunda bilgi verilmesi ve katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın kapsamını, Uludağ Üniversitesi Gemlik Asım Kocabıyık Meslek Yüksekokulu'na 2006, 2007 ve 2008 yıllarında kayıt yaptıran birinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Birinci sınıfa kayıt yaptıran öğrenci sayıları ile ankete katılan öğrenci sayıları ve oranları Tablo1'de gösterilmiştir.

Tablo : 1 Yıllara göre öğrenci sayıları ve ankete katılan öğrenci sayıları

Öğretim yılı	1. sınıfa kayıtlı öğrenci sayısı	Uygulanan anket sayısı		Geri Dönen Anket sayısı	
		Miktar	%	Miktar	%
2006-2007	148	132	89,2	82	62,1
2007-2008	131	105	80,2	78	74,3
2008-2009	178	165	92,7	150	91

Anket formları, yüksekokulumuzda her sınıfın dersine giren öğretim elemanları aracılığı ile öğrencilere uygulanmıştır. Toplamda üç yıl boyunca uygulanan anketler, yıllara göre kendi içinde değerlendirilmiştir.

Öğrenciler ankete katılmaya zorlanmamış, anketin amacı ve içeriği ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra, katılıp katılmamakta serbest oldukları vurgulanmıştır. Öğrencilerin kimlik bilgilerini belli edecek herhangi bir bilgi istenmemiştir.

Bu araştırma, ankete katılan öğrencilerin verdikleri cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımına dayanır. Öğrenci tutum ve davranışları ile sosyo-ekonomik yapıyı belirleyen diğer faktörlerin zamanla değiştiği göz önüne alındığında, sonuçların araştırmanın yapıldığı zamanla ilgili olduğu unutulmamalıdır.

2.ANKETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anket değerlendirilmesi yapılırken 2006-2007 girişli öğrenciler 1. Grup, 2007-2008 girişli öğrenciler 2. Grup ve 2008-2009 girişli öğrenciler de 3. Grup olarak ifade edileceklerdir.

Meslek yüksekokulumuzdaki öğrencilerin yıllara göre cinsiyet dağılımları Tablo 2’de görülmektedir. Buna göre, 1. Grupta kız öğrenciler %49,38, erkek öğrenciler %50,62, 2. Grupta kız öğrenciler %59,21, erkek öğrenciler %40,79, 3.Grupta ise kız öğrenciler %52,67 ve erkek öğrenciler %47,33 oranına sahiptir. Bu dağılımla okulumuzdaki öğrencilerde kız öğrenci sayısının birbirine çok yakın oranlarda olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2 : Yıllara Göre Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Kız	40	48,78	49,38	45	57,69	59,21	79	52,67	52,67
Erkek	41	50,00	50,62	31	39,74	40,79	71	47,33	47,33
Cevapsız	1	1,22		2	2,56		0	0	
Toplam	82			78			150		

Tablo 3’de gösterilen öğrencilerin yaş aralıkları incelendiğinde, 1. Grupta 19 yaş ve altı % 91.46, 20 ve üzeri yaş aralığı % 8.54, 2. Grupta 19 yaş ve altı % 93.06, 20 ve üstü yaşlar %6.94, 3. Grupta ise 19 yaş ve altı %74.67, 20 ve üstü yaş aralığı % 25.33 olarak görülmektedir.

Tablo 3 : Yaş Aralıkları

Yaş aralığı	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
0-19	75	91,46	91,46	67	85,9	93,06	112	74,67	74,67
>= 20	7	8,54	8,54	5	6,41	6,94	38	25,33	25,33
Cevapsız	0			6	7,69		0		
Toplam	82			78			150		

Medeni durum ile ilgili yapılan sorgulama da ise 1.Grup öğrencilerin %100'ü bekar, 2.Grup öğrencilerin de %100'ü bekarken, 3.Grup öğrencilerin % 96'sı bekar, %4'ü evli olarak görülmüştür. Medeni durumlara ait 4 nolu tablo aşağıda gösterildiği gibidir.

Tablo 4 : Medeni Durum

Medeni Durum	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Bekar	80	97,56	100	78	100	100	144	96,00	96,00
Evli	0	0	0	0	0	0	6	4,00	4,00
Cevapsız	2	2,44	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	82			78			150		

"Ücretli bir işte çalışıyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplarda 1.Grup öğrencilerin %4.88'i evet, %95.12'si hayır, 2. Grup öğrencilerin %1.28'i evet, %98.72'si hayır cevabını verirken, 3.Grup öğrencilerin %9.33'ü evet, %90.67'si hayır cevabını vermiştir. Tablo 5'de değerler görülmektedir.

Tablo 5 : Ücretli Bir İşte Çalışıyor musunuz?

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Çalışıyor	4	4,88	4,88	1	1,28	1,28	14	9,33	9,33
Çalışmıyor	78	95,12	95,12	77	98,72	98,72	135	90,67	90,67
Cevapsız	0	0		0	0		0	0	0
Toplam	82			78			150		

Öğrencilerin mezun oldukları lise çeşidine göre dağılımlarına bakıldığında, 1.Grupta %20 düz lise, % 80 meslek lisesi çıkışlı, 2.Grup öğrencilerin %12'si düz lise, %8'i Anadolu lisesi ve %80'i meslek lisesi çıkışlı, 3.Grup öğrencilerin %18.79'u düz lise, % 8.05'i Anadolu lisesi ve % 73.15'i meslek lisesi çıkışlıdır. Lise türüne göre dağılım tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6 : Mezun Olunan Lise

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Düz Lise	16	19,51	20	9	11,54	12	28	18,67	18,79
Anadolu Lisesi	0	0	0	6	7,69	8	12	8	8,05
Meslek Lisesi	64	78,05	80	60	76,93	80	109	72,68	73,16
Cevapsız	2	2,44		3	3,85		1	0,65	
Toplam	82			78			150		

Öğrencilerin geldikleri Coğrafi bölgelerin dağılımına bakıldığında 1.Grupta Marmara Bölgesi %82.92, Ege Bölgesi %6.10, İç Anadolu Bölgesi %6.10 ve diğer bölgeler toplamı %4.88, 2.Grupta Marmara Bölgesi %81.82, Ege Bölgesi %10.39, İç Anadolu Bölgesi %3.90 ve diğer bölgeler toplamı %3.90, 3. Grupta ise Marmara Bölgesi %80.67, Ege Bölgesi %7.33, İç Anadolu Bölgesi %7.33 ve diğer bölgeler toplamı %4.67 olduğu görülmüştür. Bölgelere göre dağılım aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 7 : Ailenin İkamet Ettiği Coğrafi Bölge

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Marmara	68	82.92	82.92	63	80.77	81.82	121	80.67	80.67
Ege	5	6.10	6.10	8	10.26	10.39	11	7.33	7.33
İç Anadolu	5	6.10	6.10	3	3.85	3.90	11	7.33	7.33
Doğu Anadolu	0	0	0	1	1.28	1.30	1	0.67	0.67
G.Doğu Anadolu	0	0	0	1	1.28	1.30	2	1.33	1.33
Karadeniz	2	2.44	2.44	1	1.28	1.30	3	2.00	2.00
Akdeniz	2	2.44	2.44	0	0	0	1	0.67	0.67
Cevapsız	0			1	1.28		0		
Toplam	82			78			150		

Ailenin ikamet ettiği yerler incelendiğinde, 1.Grupta, büyük şehir %14.63, il % 7.32, ilçe %64.63, kasaba ve köy % 13.42, 2. Grupta, büyük şehir %10.67, il %33.33, ilçe % 41.33, kasaba ve köy %14.67, 3. Grupta büyük şehir %16, il %35.33, ilçe %35.33, kasaba ve köy %13.33 oranları hesaplanmıştır. Bu değerlere ilişkin tablo aşağıda olduğu gibidir.

Tablo 8 : Ailenin İkamet Ettiği Yer

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Büyükşehir	12	14.63	14.63	8	10.26	10.67	24	16	16
İl	6	7.32	7.32	25	32.5	33.33	53	35.33	35.33
İlçe	53	64.63	64.63	31	39.74	41.33	53	35.33	35.33
Kasaba - Köy	11	13.42	13.42	11	14.11	14.67	20	13.33	13.33
Cevapsız	0			3	3.85		0		
Toplam	82			78			150		

Öğrencilerin okul süresince ikamet ettikleri yer açısından değerlendirme yapıldığında, 1. Grupta %56.10'u ailesinin yanında, %1.22'si devlet ve özel yurtlarda, % 41.46'sı kiraladıkları evlerde, % 1.22'si akraba yanında, 2. Grupta % 65.38'si ailesinin yanında, % 3.84'ü devlet ve özel yurtlarda, %23.08'i kiraladıkları evlerde, % 7.69'u akraba yanında, 3. Grupta %52.67'si ailesinin yanında, %6.67'si devlet ve özel yurtlarda, % 34.67'si kiraladıkları evlerde ve % 6'sı akraba yanında kaldıkları görülmektedir. Bu değerler aşağıda tablo 9'de gösterilmiştir.

Tablo 9 : Öğrencilerin İkamet durumları

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Aile yanı	46	56,10	56,1	51	65,38	65,38	79	52,67	52,67
Yurt	1	1,22	1,22	3	3,84	3,84	10	6,67	6,67
Ev	34	41,46	41,46	18	23,08	23,08	52	34,67	34,67
Akraba yanı	1	1,22	1,22	6	7,69	7,69	9	6,00	6,00
Cevapsız	0			0			0		
Toplam	82			78			150		

Annenin öğrenim durumu değerlendirilmesinde; 1.Grup öğrencilerde % 8.54'lük kısım okuryazar değil, % 63,42 ilkokul mezunu, %13,41 ortaokul mezunu, %14,63 lise mezunu ve %1,22 üniversite mezunu olarak belirlenirken, 2.Grupta %2,60 okuryazar değil, % 66,23 ilkokul mezunu, % 12,99 ortaokul mezunu, % 16,88 lise mezunu ve % 1,30 üniversite mezunudur.3.Grupta okuryazar değil oranı % 6, ilkokul mezunu % 58,66, ortaokul mezunu % 20, lise mezunu % 14,67 ve üniversite mezunu %0,67 olarak tespit edilmiştir. İlgili tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 10: Annenin Öğrenim Durumu

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Okur yazar değil	6	7,32	7,32	2	2,56	2,60	9	6,00	6,00
İlkokul mez.	52	63,42	63,42	51	65,39	66,23	88	58,66	58,66
Ortaokul mez.	11	13,41	13,41	10	12,82	12,99	30	20,00	20,0
Lise mez.	12	14,63	14,63	13	16,67	16,88	22	14,67	14,67
Üniversite mez.	1	1,22	1,22	1	1,28	1,30	1	0,67	0,67
Cevapsız	0			1	1,28		0		
Toplam	82			78			150		

Annenin çalışma durumu incelendiğinde çıkan sonuçlar şöyledir;1.Grupta Ev hanımı %80,24, işçi % 9,88, memur %0,serbest meslek % 2,47 emekli %7,41, 2.Grupta ev hanımı %78,95, işçi %10,53, memur %0, serbest meslek% 5,26, emekli %5,26, 3.Grupta ev hanımı %86,67, işçi % 4,67, memur %0, serbest meslek %6,67, emekli %2. Annenin çalışma durumuna ilişkin durum tablo11’da gösterildiği gibidir.

Tablo 11 : Annenin Çalışma durumu

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Ev Hanımı	65	79,27	80,24	60	76,92	78,95	130	86,67	86,67
İşçi	8	9,76	9,88	8	10,26	10,53	7	4,67	4,67
Memur	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
Serbest Meslek	2	2,44	2,47	4	5,13	5,26	10	6,67	6,67
Emekli	6	7,32	7,41	4	5,13	5,26	3	2,00	2,00
Cevapsız	1	1,22		2	2,56		0		
Toplam	82			78			150		

Babanın öğrenim durumuna göre dağılımlar incelendiğinde, 1.Grupta okur-yazar değil %0, ilkokul mezunu %49,38, ortaokul mezunu %19,75, lise mezunu %25,93, üniversite mezunu %4,94, 2.Grupta okur-yazar değil %1,28, ilkokul mezunu %53,84, ortaokul mezunu %11,54, lise mezunu %29,49, üniversite mezunu %3,85, 3. Grupta okur-yazar değil %0,67, ilkokul mezunu %52, ortaokul mezunu %12,67, lise mezunu %12,67, üniversite mezunu %6 olarak bulunmuştur. Babanın öğrenim durumuna ait tablo aşağıda olduğu gibidir.

Tablo 12: Babanın Öğrenim durumu

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Okur yazar değil	0	0	0	1	1,28	1,28	1	0,67	0,67
İlkokul mez.	40	48,78	49,38	42	53,84	53,84	78	52	52
Ortaokul mez.	16	19,51	19,75	9	11,54	11,54	19	12,67	12,67
Lise mez.	21	25,61	25,93	23	29,49	29,49	43	28,67	28,67
Üniversite mez.	4	4,88	4,94	3	3,85	3,85	9	6	6
Cevapsız	1	1,22		0			0		
Toplam	82			78			150		

Babanın mesleğine göre ortaya çıkan değerler şöyledir; 1.Grupta çalışmıyor %2,47, işçi %25,93, memur %9,88, serbest meslek %38,27, emekli %23,46, 2. Grupta çalışmıyor %0, işçi %29,49, memur %11,54, serbest meslek %38,46, emekli %20,51, 3.Grupta çalışmıyor %0,67, işçi %16,67, memur %10,67, serbest meslek %42,67, emekli %29,33.Bu değerler aşağıdaki tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13 : Babanın Mesleği

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Çalışmıyor	2	2,44	2,47	0	0	0	1	0,67	0,67
İşçi	21	25,61	25,93	23	29,49	29,49	25	16,67	16,67
Memur	8	9,76	9,88	9	11,54	11,54	16	10,67	10,67
Serbest Meslek	31	37,81	38,27	30	38,46	38,46	64	42,67	42,67
Emekli	19	23,17	23,46	16	20,51	20,51	44	29,33	29,33
Cevapsız	1	1,22		0			0		
Toplam	82			78			150		

Öğrencilerin ekonomik düzeyleri hakkında bilgi veren önemli kriterlerden biri olarak “Ailenizin Toplam Net Geliri” sorusuna verilen cevaplar şöyledir; 1 Grupta 0-700TL %61,25, 701-1200TL %26,25, 1201-ve üzeri %12,5, 2.Grupta 0-700TL %48,69, 701-1200TL 40,79, 1201-ve üzeri 10,52, 3. Grupta 0-700TL %42, 701-1200TL 39,33 ve 1201 ve üzeri 18,66.Bu değerlere göre oluşan tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 14 : Ailenin Toplam Net Geliri

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
0-700 TL	49	60,5	61,25	37	47,44	48,69	63	42	42
701 – 1200 TL	21	25,93	26,25	31	39,74	40,79	59	39,33	39,33
1201 TL ve üzeri	10	12,35	12,5	8	10,25	10,52	28	18,66	18,66
Cevapsız	1	1,23		2	2,56		0		
Toplam	81			78			150		

Öğrencilere kitap ve dergi okuma sıklıkları sorulduğunda, 1.Gruptaki öğrencilerden %24,39'u her gün, %26,61' haftada birkaç kez, %32,93'ü ayda birkaç kez, %8,54'ü yılda birkaç kez ve %8,54'ü hiçbir zaman, 2.Gruptaki öğrencilerden % 24,36'sı her gün, %21,79'uhaftada birkaç kez, %35,90' ayda birkaç kez, % 14,1'i yılda birkaç kez, %3,85'i hiçbir zaman, 3. Gruptaki öğrencilerden %32,73'ü her gün, %36,36'sı haftada birkaç kez, %50'si ayda birkaç kez, %10,91'i yılda birkaç kez ve %6,36'sı hiçbir zaman cevaplarını vermiştir. Bu cevapların dağılımı tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 15: Kitap-Dergi Okuma sıklığı

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Hergün	20	24,39	24,39	19	24,36	24,36	36	24,00	24,00
Haftada birkaç	21	25,61	25,61	17	21,79	21,79	40	26,67	26,67
Ayda birkaç	27	32,93	32,93	28	35,90	35,90	55	36,67	36,67
Yılda birkaç	7	8,54	8,54	11	14,10	14,10	12	8,00	8,00
Hiçbir zaman	7	8,54	8,54	3	3,85	3,85	7	4,67	4,67
Cevapsız	0			0			0		
Toplam	82			78			150		

Sinemaya gitme sıklığı ile ilgili öğrencilerin verdikleri cevaplara göre dağılım şöyledir; 1.Grup öğrencilerinin %8,64'ü haftada birkaç kez, %56,79'u ayda birkaç kez, %20,99'uyılda birkaç kez, %13,58' hiçbir zaman, 2.Grupta %7,89'u haftada birkaç kez, %53,95'i ayda birkaç kez, %26,32'si yılda birkaç kez,%11,84'ü hiçbir zaman, 3. Grupta %9,33'ü haftada birkaç kez, %57,33'ü ayda birkaç kez, %26'sı yılda birkaç kez ve %7,33'ü hiçbir zaman sinemaya gitmiyor. Sinemaya gitme sıklığını gösteren tablo aşağıda olduğu gibidir.

Tablo 16 : Sinemaya Gitme Sıklığı

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Haftada birkaç	7	8,54	8,64	6	7,69	7,89	14	9,33	9,33
Ayda birkaç	46	56,10	56,79	41	52,56	53,95	86	57,33	57,33
Yılda birkaç	17	20,73	20,99	20	25,64	26,32	39	26,00	26,00
Hiçbir zaman	11	13,41	13,58	9	11,54	11,84	11	7,33	7,33
Cevapsız	1	1,22		2	2,56		0		
Toplam	82			78			150		

Öğrencilerin tiyatroya gitme sıklıkları sorulduğunda, 1.Grupta %3,85 haftada birkaç kez, %16,67 ayda birkaç kez, %30,77 yılda birkaç kez , %48,72 hiçbir zaman, 2. Grupta % 1,30 haftada birkaç kez, %18,18 ayda birkaç kez, %37,66 yılda birkaç kez, %42,86 hiçbir zaman, 3.Grupta %1,33 haftada birkaç kez, %24 ayda birkaç kez, %39,33 yılda birkaç kez ve %35,33 hiçbir zaman cevabını vermiştir. Bu değerlere göre aşağıda gösterilen tablo 17 oluşturulmuştur.

Tablo 17 : Tiyatroya Gitme Sıklığı

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Haftada birkaç	3	3,66	3,85	1	1,28	1,30	2	1,33	1,33
Ayda birkaç	13	15,85	16,67	14	17,95	18,18	36	24,00	24,00
Yılda birkaç	24	29,27	30,77	29	37,18	37,66	59	39,33	39,33
Hiçbir zaman	38	46,34	48,72	33	42,31	42,86	53	35,33	35,33
Cevapsız	4	4,88		1	1,28		0		
Toplam	82			78			150		

“Sigara kullanıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplarda 1.Grupta % 30,49 evet, %69,51 hayır, 2.Grupta %26,92 evet, %73,08 hayır, 3.Grupta %34,66 evet, %65,34 hayır cevabını vermiştir. İlgili değerler 18 no’lu tabloda gösterilmiştir.

Tablo 18 : Sigara Kullanma Alışkanlığı

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Evet	25	30,49	30,49	21	26,92	26,92	52	34,66	34,66
Hayır	57	69,51	69,51	57	73,08	73,08	98	65,34	65,34
Toplam	82			78			150		

“Alkol kullanıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar ve ilgili tablo da şöyledir.1.Grup evet cevabı %46,34, hayır %53,66, 2.Grup evet cevabı %41,03, hayır %58,97, 3.Grup evet cevabı %51,33, hayır %48,67.

Tablo 19 : Alkol Kullanımı

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Evet	38	46,34	46,34	32	41,03	41,03	77	51,33	51,33
Hayır	44	53,66	53,66	46	58,97	58,97	73	48,67	48,67
Toplam	82			78			150		

“Uyuşturucu madde denediniz mi?” sorusuna verilen cevaplar ve yüzdeleri de şöyledir.1.Grupta %1,22 evet, %98,78 hayır, 2.Grupta %5,2 evet, %94,80 hayır, 3. Grupta %4 evet, %69 hayır.Buna göre oluşturulan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 20 : Uyuşturucu Madde Denediniz mi?

Değerler	2006-2007			2007-2008			2008-2009		
	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %	f	%	Geçerli %
Evet	1	1,22	1,22	4	5,13	5,20	6	4	4
Hayır	81	98,78	98,78	73	93,59	94,80	144	96	96
Cevapsız	0			1	1,28		0		
Toplam	82			78			150		

3. SONUÇLAR

Yaş aralığı ile medeni durum karşılaştırıldığında, 3.Gruptaki öğrencilerde 20 yaş ve üzeri bölümde çıkan %25,33'lük değer karşılığında medeni durumda da 3.Grupta %4'lük bir oranla karşılaşılmaktadır. Aynı zamanda ücretli bir işte çalışanların oranı da 3. grupta artış göstermiştir.

Mezun olunan lise, her üç grupta da çok büyük bir oranda meslek lisesidir. Bu durum sınavsız geçişle gelen öğrencilerin sayısını göstermektedir.

Ailenin ikamet ettiği coğrafi bölge de ağırlıklı Marmara bölgesidir. Ancak 3. grupta tüm bölgelerden öğrencimiz olmuştur. Ailenin ikamet ettiği yer olarak %35,33'le il ve ilçeler en büyük payı almış olup, öğrencilerin ortalama %50'si ailesinin yanında ikamet etmektedir. Gemlik'te henüz yurt bulunmaması nedeniyle öğrencilerin ortalama %33'ü kiraladıkları evlerde ikamet etmektedir. Öğrencilerin ailelerinin toplam net gelirlerinin en yüksek oranlarda 0-1200 TL aralığında olduğu düşünülürse ev giderleri öğrenciler ve aileler için ağır maddi yük getirmektedir.Önümüzdeki aylarda yerleşkemizde açılacak olan yurtlar ile 2009-2010 öğretim yılından itibaren maddi açıdan da öğrencilerin daha rahat olacağı görülmektedir. Kitap dergi okuma ile sinema ve tiyatroya gitme sıklığının maddi olanaksızlıklar ile de ilişkili olduğu düşünülürse önümüzdeki dönemlerde bu aktivitelere kaynak aktarmak kolaylaşacaktır.

Tiyatroya gitme sıklığı özellikle 3. Grupta %6'lık bir yükselme göstermiştir. Bu yükselme, 2008 Mayıs ayı'nda kurulan ve 2008-2009 öğretim yılı başından itibaren aktif olarak faaliyet gösteren Kültür Sanat ve Spor Topluluğuna bağlı çalışan Tiyatro Grubu'nun çalışmalarının olumlu yansımaları olarak düşünülmektedir. Bu faaliyetlerin ücretsiz olmasının da payı vardır.

Sigara ve alkol kullanımı özellikle 3.Gruptaki yirmi yaş ve üzeri grupta daha fazladır. "Uyuşturucu madde denediniz mi?" Sorusuna verilen cevaplarda hayır cevabının oranının yüksek olmasının yanında evet cevabındaki düşük oran bile üzücü ve düşündürücüdür. Aynı zamanda evet cevabında 2. ve 3. grupta artış gözlenmiştir.

Öğrencilerin sosyo-kültürel yapılarının değişmesi ve gelişmesi için, eğitim aldıkları sürece desteklenmeleri ve yönlendirilmeleri, hem okulların hem de buldukları yerleşim yeri yerel yönetimlerinin ortak çalışmaları ile mümkündür. Öğrenci profilindeki gelişim ile meslek yüksekokulunun bulunduğu yerin gelişimi paralellik gösterebilir.

Öğrencilerimize ikinci yılın sonunda sonuç anketi düzenlenmektedir.Ancak, her üç gruba ait anketler henüz tamamlanmamış ve değerlendirilmemiştir.Gerek yüksekokulumuzda gerekse Gemlik'te düzenlenen öğrencilere yönelik faaliyetler ile ikinci yıl düzenlenen anketlerde çarpıcı sonuçlar ile karşılaşılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

ABBAS,Z.B. , "Makedonya Türklerinin Sosyo-Kültürel yapısı", T.C.Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,s:7,9,Ankara,1997

U.Ü.GEMLİK ASIM KOCABIYIK M.Y.O., 2006-2007, 2007-2008, 2008-2009 Yılları Öğrenci İşleri Kayıtları.

ÖSYM, 2007-2008 Öğretim Yılı İstatistikleri.

MESLEK YÜKSEKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA ALİŞKANLIKLARININ ÖĞRENCİLERİN SOSYO- EKONOMİK ŞARTLARI VE EĞİTİM ALT YAPISI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

A SURVEY STUDY ON EVALUATION OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS READING HABITS IN TERMS OF SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS AND EDUCATION INFRASTRUCTUR

Umay ÇAKIR¹

ABSTRACT

Reading habits of the person as a result of a requirement to read the action, carried out in a way that life is going constantly and regularly. The habit of reading is a skill acquired in the formal educational system. If the students as the members of an educational system couldn't obtain these skills during school age, it will be hard to obtain in the adulthood. Especially among children and young people's love for reading impairment; there may be problems for the community's future, the country's culture, science, art in the world. Many factors play role in the case reading becomes an habit. These include most notably the child's family, then living in the community, schools and teachers.

This study contains, the results of the survey about reading habits of Ahi Evran University students', EVALUATION OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS READING HABITS IN TERMS OF SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS AND EDUCATION INFRASTRUCTUR, and suggestions on how to make students gain reading habit. Our survey includes students of Kırşehir Vocational School, Çiçekdağı Vocational School, Kaman Vocational School and Mucur Vocational School.

Mostly multiple-choice questions forms in our survey and in order to get more precise data open-ended questions were not involved. The survey questions were prepared by the following principles:

- School type that the students had primary and secondary education
- From which Students graduated in schools numerical, verbal, or equal weight of areas
- Students currently studying program
- The training of the student's family situation
- Student's financial status

Key Words: Reading habits, The socio-economic situation, Education

ÖZET

---

¹ Türk Dili Öğretmeni, Ahi Evran Üniversitesi, ucakir@ahievran.edu.tr

Okuma alışkanlığı kişinin bir gereksinim olarak algılaması sonucu okuma eylemini, yaşam boyu sürekli ve düzenli bir biçimde gerçekleştirmesidir. Okuma alışkanlığı temelde örgün eğitim sisteminde kazanılan bir beceridir. Bir eğitim sisteminin üyeleri olan öğrenciler okul çağında iken bu beceriyi edinmemişler ise, yetişkinlik döneminde edinmeleri güç olmaktadır. Özellikle çocuklar ve gençler arasında okuma sevgisinin zayıflaması; toplumun geleceği, ülkenin kültür, bilim, sanat dünyasında sorunlara neden olabilmektedir. Okumanın alışkanlık hâline gelmesinde rol oynayan birçok etken bulunmaktadır. Bunlar arasında en başta çocuğun ailesi, sonra da içinde yaşadığı toplum, okulu ve öğretmeni bulunmaktadır.

Çalışmamızda Ahi Evran Üniversitesi'ne bağlı meslek yüksekokul öğrencilerinin okuma alışkanlıklarıyla ilgili yaptığımız anket çalışmasının sonuçları, öğrencilerin sosyo-ekonomik şartları ve eğitim alt yapıları açısından değerlendirilmekte ve öğrencilere okuma alışkanlığının nasıl kazandırılacağı konusunda çözüm önerileri getirilmektedir. Çalışmamızı yaparken adı geçen üniversitenin mevcut yüksekokullarını -Kırşehir Meslek Yüksekokulu, Çiçekdağı Meslek Yüksekokulu, Kaman Meslek Yüksekokulu ve Mucur Meslek Yüksekokulu- esas aldık.

Anketimizi oluşturan sorular çoktan seçmeli olup daha kesin verilere ulaşmak açısından açık uçlu sorulara yer verilmemiştir. Anketteki sorular şu esaslara göre hazırlanmıştır:

- Öğrencinin ilköğretim ve orta öğretimde öğrenim gördüğü okul tipi
- Öğrencinin lisede sayısal, sözel veya eşit ağırlık alanlarının hangisinden mezun olduğu
- Öğrencinin hâlihazırda öğrenim gördüğü bölüm ya da program
- Öğrencinin ailesinin eğitim durumu
- Öğrencinin maddî durumu

Anahtar Kelimeler: Okuma alışkanlığı, Sosyo-ekonomik şartlar, Eğitim

1. GİRİŞ

Okuma alışkanlığı kişinin bir gereksinim olarak algılanması sonucu okuma eylemini, yaşam boyu sürekli ve düzenli bir biçimde gerçekleştirmesidir. Okuma alışkanlığı temelde örgün eğitim sisteminde kazanılan bir beceridir. Bir eğitim sisteminin üyeleri olan öğrenciler okul çağında iken bu beceriyi edinmemişler ise, yetişkinlik döneminde edinmeleri güç olmaktadır. Özellikle çocuklar ve gençler arasında okuma sevgisinin zayıflaması; toplumun geleceği, ülkenin kültür, bilim, sanat dünyasında sorunlara neden olabilmektedir. Okumanın alışkanlık hâline gelmesinde rol oynayan birçok etken bulunmaktadır. Bunlar arasında en başta çocuğun ailesi, sonra da içinde yaşadığı toplum, okulu ve öğretmeni bulunmaktadır.

Ülkemizde hep şikâyet edilen ancak bir türlü çözüm bulunamayan problemlerden biri de okuma alışkanlığımızın olmayışıdır. Bu sorun en az trafik, eğitim ve ekonomi alanındaki problemler kadar önemlidir ve âcil çözüm beklemektedir. Bu bağlamda bildiri başlığımızda geçen “okuma alışkanlığı” ifadesinin aslında “okumama alışkanlığı” şeklinde olması gerekirdi. Çünkü bu sorunun cevabı uzun yıllardır değişmedi: “Türkiye’de okuma alışkanlığı yok denecek kadar az.” Okuma alışkanlığı konusunda Afrika ülkelerinden bile gerideyiz. (<http://www.tumgazeteler.com/?a=2732335>) Bunda televizyon, bilgisayar vb. kitle iletişim araçlarının büyük etkisi olduğu gibi eğitim konusundaki yetersizliklerimiz de etkilidir. Okuma alışkanlığı tıpkı temizlik, tuvalet alışkanlığı gibi çocukken kazandırılması gereken alışkanlıklardandır ve bedenimiz nasıl yemek yemek, su içmek, uyumak gibi bir takım fiziksel ihtiyaçlarla besleniyorsa insan ruhu ve beyninin de okumayla beslenmesi gerekmektedir.

Öğrencilerin okumamalarının çok çeşitli sebepleri vardır. Ancak bütün bu sebepleri besleyen ana sebep çocukken bu alışkanlığın kazandırılmamasıdır. Çünkü ağaç yaşken eğilir. Şimdi bu ana sebebin üzerinde ayrıntılı olarak duralım: Okuma eylemine ilişkin üç aşamadan söz edilebilir: 1. Temel okuma-yazma 2. İşlevsel okuma 3. Eleştirel okuma

UNESCO’nun belirlediği ölçüt, temel okur-yazarlıktır. Bu bir ilk adımdır ama yeterli değildir. Günümüzde zengin bir çevrede çocuğun okumayı öğrenmesinin, bir başka deyişle, temel okur-yazarlık becerisi kazanmasının zor bir yanı yoktur. Zor olan okuma alışkanlığı kazandırmak, okumayı işlevsel kılmaktır. Gereksinme duymuyorsa, içten gelen bir isteği yoksa okuma-yazmayı öğrense bile, okumaya okumaya, kişinin okuma becerisi – her beceri gibi- silinip körlenir, gizli okumaz-yazmaz olur. Temel okuma-yazma becerisi sürekli işletilirse, geliştirilirse bir anlam, değer kazanır. Öyleyse bireyin temel okur-yazarlığı okuma alışkanlığına dönüşmelidir. Buna işlevsel okuma denir. Birey bu iki aşamayı tamamladıktan sonra eleştirel okuma aşamasına geçecektir. Söz konusu aşamalarda bireye okuma alışkanlığı kazandırmada ilk sorumluluk bilinenin aksine ilköğretim öğretmene değil anne ve babaya düşmektedir. İlköğretimin birinci kademesinin birinci sınıfında bütün sınıf öğretmenlerinin öncelikli hedefi çocuklara okuma-yazmayı öğretmektir. Okuma-yazmayı öğretmek bu dönemin programının amacıdır; ama okuma eğitimi çok daha önce başlamalıdır. 1–6 yaş arası dönem, çocukların bedensel ve ruhsal bakımdan gelişmelerinin en hızlı olduğu dönemdir. Çocukluğunun geçtiği evde anne babasının elinde hiç kitap görmeyen, kitabı ilk kez okulda, onu da bir dersin nesnesi olarak gören çocuğun kalbinde ve beyninde okumaya karşı nasıl bir ilgi uyanabilir? Bugün herkesin kendinden övgü ve saygıyla söz ettiğini gördüğümüz bütün aydınlar, bilim, kültür

ve sanat adamları çocukluklarının geçtiği evdeki kitaplıklardan, babalarının yakın dostlarıyla gerçekleştirdiği sanat ve edebiyat sohbetlerinden söz etmektedirler.

Yapılan araştırmalar ve gözlemler çocuğun kitaba olan ilgisinin konuşmaya başlamadan daha önce başladığını göstermektedir. O hâlde çocuğu bu ilk yaşlarında kitapla tanıştırmak, onun ileride iyi bir okur olmasını sağlamak için atılacak ilk adımdır. Peki, nasıl olacak bu?

1. Çocuk evde aksesuar olmanın ötesinde işlevleri olan bir kitaplık görecektir. Kitaplık evin bir süs eşyası olmaktan çok, sıklıkla kullanılan bir eşyası gibi olacak.

2. En iyi öğretim yolu iyi örnek olmaktır. Bu yüzden çocuk anne ve babasının elinde kitap görmelidir.

3. Bu yaş aralığında çocuğa masal okumak şarttır. Bu yolla çocuk annesinin kucığında masalı dinlerken, resimleri ilgisini çekecek ve kitapla tanışacaktır.

Reşat Nuri GÜNTEKİN de okuma isteğinin çocuklukta oluşması gerektiğini şöyle vurguluyor: *“Niye okumuyorlar demek niye piyano çalmıyorlar demek gibi bir şeydir. Kafayı kitap okumaya alıştırmak, parmakları piyano çalmaya alıştırmaktan kolay değildir. Ona göre yetiştirmek, hazırlanmak lâzım gelirdi. Okumak, bir kitaptan alınan elemanlarla kendine manevî bir dünya yapmak, onun içinde tek başına yaşayabilmek demektir. Bu, ta çocukken başlamış bir uzun ihtiyatlar ve egzersizler neticesidir.”*(Nas, 2002)

2. MATERYAL VE METOD

Araştırmanın ana materyalini Ahi Evran Üniversitesi öğrencileri ile yapılan anket verileri oluşturmaktadır. Yapılan araştırmada Ahi Evran Üniversitesi'ne bağlı Çiçekdağı, Kaman, Kırşehir ve Mucur Meslek Yüksekokullarında okuyan öğrencilerin okuma alışkanlıklarını değerlendirmek amacıyla bir anket formu düzenlenmiştir.

Araştırmada tüm öğrenciler ile görüşmenin zaman, eleman ve maliyet açısından aşırı yük getireceği düşünülerek, popülasyondan örnek seçme yöntemine gidilmiştir. Örnekleme yöntemi olarak Basit Tesadüfî Örnekleme Yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem popülasyonda bulunan tüm birimlerin örneğe girme şansının eşit olduğu bir örneklem yöntemidir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmada toplam 200 öğrenciye anket uygulanmış olup bu öğrenciler Ahi Evran Üniversitesi'ne bağlı meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerdir. Meslek yüksekokul öğrencilerinin okuma alışkanlıklarını değerlendirmek için faydalanılan bu anket, Ahi Evran Üniversitesi'ne bağlı Çiçekdağı, Kaman, Kırşehir ve Mucur Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrenciler arasında uygulanmıştır. Tesadüfî olarak seçilen ve anket uygulanan öğrenciler 18–30 yaşları arasında olup, okuma alışkanlıklarını kazanacakları dönemlerini –yani 0–6 yaş aralığı- öğrencilerin %45'i İç Anadolu Bölgesi'nde, %16'sı Marmara Bölgesi'nde, %12'si Akdeniz Bölgesi'nde, %10'u Karadeniz Bölgesi'nde, %8'i Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, %7'si Ege Bölgesi'nde, %2'si ise yurt dışında geçirmişlerdir. Bu bölge dağılımı aynı zamanda öğrencilerin nereli olduklarını da göstermektedir. Bu bağlamda sonuçlardan da görüleceği üzere öğrencilerin büyük

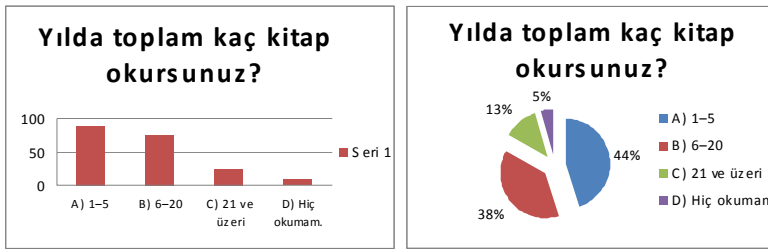
çoğunluğu İç Anadolu Bölgesi'nden yani öğrenim görmekte oldukları üniversitenin bulunduğu bölgedeki çeşitli şehirlerden gelmektedirler ki bu da öğrencilerin üniversite tercihlerinde önceliği buldukları bölgedeki üniversitelere verdiklerini göstermektedir. Meslek yüksekokullarında sıkça rastlanılan bu eğilimin sebeplerini konumuzla alakalı olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Meslek yüksekokullarındaki birçok bölüme son zamanlarda meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin sınavsız geliyor olması.

2. Bu yüksekokullardan mezun olduğunda istihdam olanaklarının düşük olması nedeniyle öğrencilerde alanlarında gelişme gösterme gayretini taşıyamamaları. Yani “Nasıl olsa iki yıllık bir okul, mezun olunca zaten iş bulamayacağım” düşüncesi.

3.1. Sosyo-Ekonomik Açıdan Değerlendirme

Grafik 1. Öğrencilerin Okuma Düzeyleri

Okuma alışkanlığı için –kitap sayısı açısından- ölçüt şunlardır: (Nas, 2002)

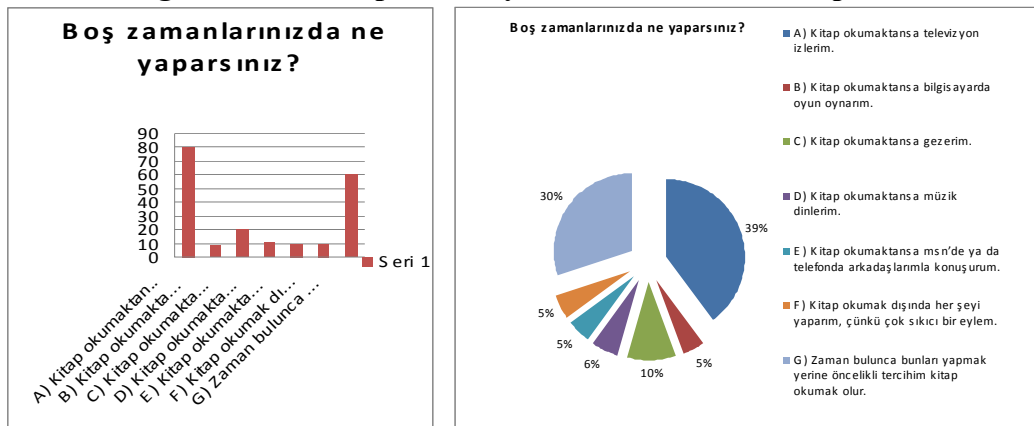
Az okuyan: Yılda 1–5 kitap okuyan

Orta düzeyde okuyan: Yılda 6–20 kitap okuyan

Çok okuyan: Yılda 21 ve daha fazla kitap okuyan

Grafığe göre öğrencilerin %44'ü az okuyan, %38'i orta düzeyde okuyan, %13'ü çok okuyan grubuna girerken %5'i ise hiç kitap okumayan grubuna girmektedir.

Grafik 2. Öğrencilerin Kitap Okumaya Alternatif Olarak Yaptıkları Etkinlikler

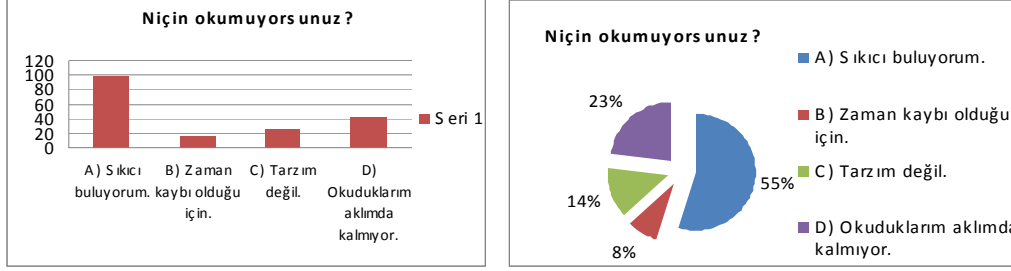

Okuma toplumdaki yaygın ve yanlış kanaatin aksine boş zamanlarda yapılması gereken bir etkinlik değildir tabii ki. Okumak bir yaşam tarzıdır. Öğrencilere “Niçin kitap okumuyorsunuz?” şeklindeki açık uçlu sorular sorulduğunda çokça alınan cevaplardan biri de “Hiç tarzım değil.” şeklindedir ki hiç kitap okumayan bir öğrenci bile okumanın bir yaşam tarzı olduğunu farkında olmadan da olsa itiraf etmektedir.

Grafikte de görüldüğü gibi öğrencilerin %39'u kitap okumaktansa televizyon izlemeyi, %30'u zaman bulunca ilk yapacağı şeyin kitap okumak olduğunu, %10'u kitap okumaktansa gezmeyi, %6'sı kitap okumaktansa müzik dinlemeyi, %5'i kitap okumaktansa bilgisayarda oyun oynamayı, %5'i, geriye kalan %5'i ise kitap okumak dışında her şeyi yapacağını çünkü çok sıkıcı bir eylem olduğunu söylemişlerdir.

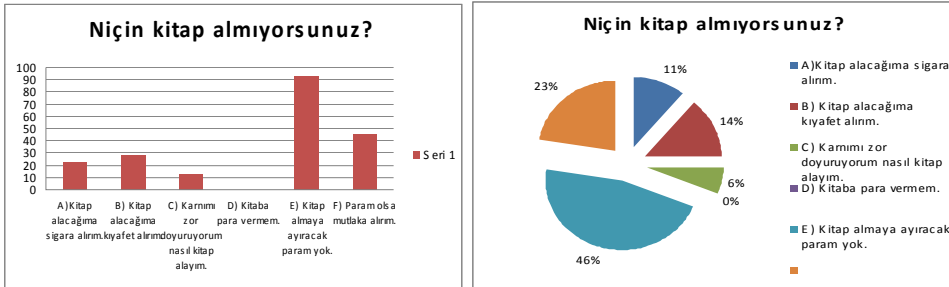
Sonuç olarak, öğrencilerin %70'i boş zamanlarında kitap okumak dışındaki eylemleri tercih ediyor.

Grafik 3. Öğrencilerin Okumama Sebepleri

Öğrencilerin %55'i kitap okuma eylemini sıkıcı bulduğu için, %23'ü okudukları aklımda kalmadığı için, %14'ü tarzı olmadığını düşündüğü için, %8'i zaman kaybı olarak gördüğü için okuma eylemini gerçekleştiriyor.

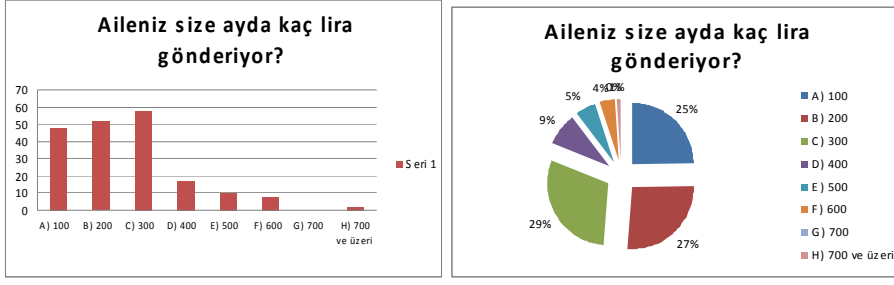
Grafik 4. Öğrencilerin Kitap Almama Sebepleri

Öğrencilerin %46'sı parası olmadığı için, %23'ü kitap alacağı parayla kıyafet almayı tercih ettiği için, %14'ü kitaba para vermeyi gereksiz gördüğü için, %11'i kitap almak yerine sigara almayı tercih ettiği için, %6'sı ise karnımı bile zor doyururken kitaba para harcayamadığı için kitap alamadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin çoğunluğu için kitap almama sebebi paranın olmayışıdır. Bu sebebi, takip eden grafikteki, öğrencilerin maddî durumlarını ortaya koyan sonuçlar destekleyecektir.

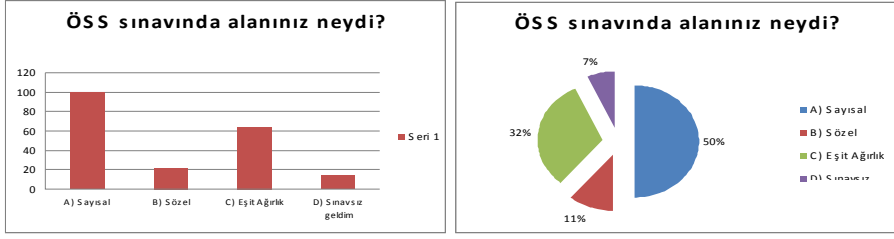
Grafik 5. Öğrencilere Aileleri Tarafından Gönderilen Aylık Para Miktarı

Öğrencilerin %29'u ayda 300 YTL, %27'si 200 YTL, %25'i 100 YTL, %9'u 400YTL, %5'i 500 YTL, %4'ü 600 YTL , %1'i 700 YTL ve üzeriyle yaşamlarını idame ettirmektedirler. Çoğunluğun sırasıyla 300YTL, 200YTL ve 100 YTL ile bir ayı geçirdikleri gözlemlenmektedir ki bu durum gerek ilçelerdeki gerekse merkezdeki yüksekokul öğrencilerinin yaşam standartlarının ekonomik açıdan ne kadar düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

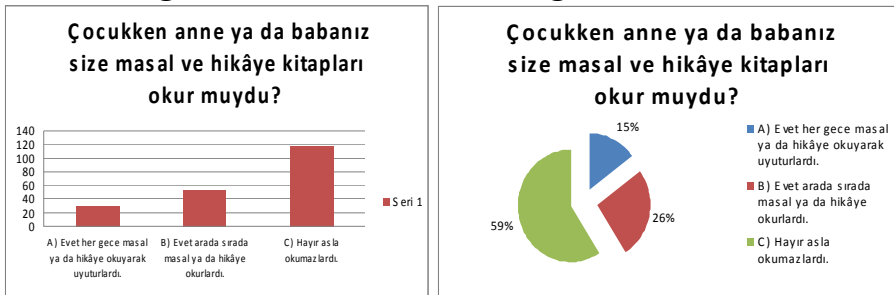
3.2. Eğitim Alt Yapısı Açısından Değerlendirme

Grafik 6. Öğrencilerin Liseden Mezun Oldukları Alanlar

Öğrencilerin %50'si sayısal, %32'si eşit ağırlık, %11'i sözel alanlardan gelmiş olup %7'si ise sınavsız gelmiştir. Gözlemlerimiz sayısal kökenli öğrencilerin okuma alışkanlıklarının sözel kökenli öğrencilere göre daha az olduğunu göstermektedir.

Grafik 7. Öğrencilerin Okuma Alışkanlığı Kazanmasında Masalların Rolü

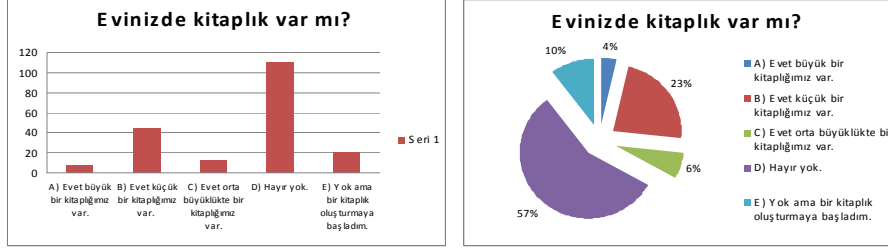

Öğrencilerin %59'unun anne ya da babaları, çocukluklarında onlara asla masal ya da hikâye okumamışlar, %26'sının anne ya da babaları ara sıra okumuşlar, sadece %15'ininki ise her gece okumuşlardır.

Bireyin okuma alışkanlığını, bildirimizin giriş kısmında da belirttiğimiz gibi çocukluk döneminde, özellikle 0-6 yaş aralığında anne ve babasının ona okudukları masal, hikâye gibi türleri dinleyerek kazanır. İlk estetik duygusunu, gece annesinin sıcacık kolları arasında resimli masal kitaplarını izleyerek ve dinleyerek kazanır. Bu, çocuğun kitapla

kurduğu ilk bağıdır. Dört yaşına gelmiş bir çocuğa masal anlatmak, masal okumak şarttır. Bellekleri çok kuvvetli olan bu yaşlardaki çocuklar, sevdikleri masal ve hikâyeyi defalarca dinlemekten keyif alırlar; bir kelimesinin bile değiştirilmesine tahammül edemezler. Bu dönemde resimli kitaplarla olumlu bir tanışma, kitap sevgisinin doğmasına, kitapların bir eğlence ve bilgi kaynağı olduğunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır. (Uslucan, 2005)

Grafik 8. Öğrencilerin Evlerindeki Kitaplıkların Mevcudiyeti

Öğrencilerin %57'sinin evinde kitaplık bulunmazken, %23'ünün evinde küçük ölçekli kitaplık, %10'unun evinde oluşturma aşamasında olan kitaplık, %6'sının evinde orta ölçekli kitaplık, sadece %4'ünün evinde büyük bir kitaplık bulunmaktadır.

Anne babanın çocukluk döneminde çocuklarına okuma alışkanlığı kazandırırken yapması gereken şeylerden birisi de evde işlevsel bir kütüphaneyi kurmalarıdır. Yani sürekli kullanılan ve gelişmesi için belirli bütçe ayrılan bir kütüphane. Kitaba saygı duyulan, değer verilen bir ailede çocuk, kitabı önemser. Şu da var: Anne baba çokça okumasa da, kitaba, okumaya karşı tutumları olumluysa çocuk bu durumda da okumaya eğilimli olabilir.(Nas, 2002)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ahi Evran Üniversitesi' ne bağlı Çiçekdağı, Kaman, Kırşehir ve Mucur Meslek Yüksekokullarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin okuma alışkanlıklarını, öğrencilerin sosyo-ekonomik şartları ve eğitim alt yapıları açısından değerlendirmek amacıyla yapılan bu araştırmanın sonucunda, öğrencilerin okuma alışkanlıklarının olmadığı belirlenmiştir. Araştırmada bu sorunun nedenleri tespit edilmiş olup çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Okuma alışkanlığı çocukluk döneminde kazanılması gereken bir alışkanlıktır ve dolayısıyla çocuk, bu konudaki alışkanlığı öncelikle anne ve babasından alacaktır. Bu durumda anne ve babaya büyük ve önemli bir görev düşmektedir. Bu bağlamda, bu dönemde çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak için anne ve babaya düşen görevleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Çocuğa masal, hikâye, fabl gibi edebî türler okunmalıdır. Anne ve babasının kucağında kitapla tanışan, onu seven çocuk, okumayı öğrenmek için istekli olur.
2. En iyi öğretim yolu örnek olmaktır; anne ve babasının elinde kitap gören çocuk, mutlaka onları taklit edecek, örnek alacaktır.
3. Ailenin aylık bütçesi hesaplanırken kitap, gazete ve dergi gibi yayınlar için de belirli bir miktar ayrılmalıdır. Böylece çocuğa kitabın ve okumanın yaşamın önemli bir parçası olduğu mesajı verilecektir.
4. Evde kullanılan, işlevsel olan bir kütüphane kurulmalıdır. Bu kütüphanede gerekirse çocuk için de ayrı bir çocuk kitapları bölümü bulunmalıdır.
5. Çocuk mutlaka kütüphaneye, kitap fuar ve sergilerine götürülmelidir.
6. Çocuğa bir armağan verilecekse akla öncelikli olarak kitap gelmelidir.
7. Evde sürekli televizyon izlemek yerine günün belirli bir saatinde okuma saati yapılmalıdır. Böylece çocuk, okumanın boş zaman uğraşı değil bir yaşam tarzı olduğu fikrini benimseyecektir.
8. Çocuk okumaktan veya okunanı dinlemekten sıkıldığı zaman üzerine gidilmemeli, ısrarcı olmamalıdır. Bu tutum onu okumaktan soğutacaktır.

KAYNAKLAR

- Akşit G. (2001), "Okuma Uğraşı / Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar", Yapı Kredi Yayınları
- Arıcı A. F. (2008), "Okuma Eğitimi", Pegem Akademi Yayıncılık
- İmrak M. (2006), "Meşhurların Kitap Okuma Alışkanlıkları", Çıra Yayınları
- Kalyoncu H. ve Ovak F. (2006), "Okuma Psikolojisi / İkra!", Nesil Yayınları
- Köksel B. (1998), "Üniversitelerde Türk Dili Derslerinin Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Bazı Öneriler", Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi Sempozyumu
- Manguel A. (2006), "Okuma Günlüğü", Yapı Kredi Yayınları
- Nas R. , "Örneklerle Çocuk Edebiyatı", Ezgi Kitabevi
- Razı S. (2008), "Okuma Becerisi Öğretimi ve Değerlendirilmesi", Kriter Basın Yayın Dağıtım
- Savaş B. (2006), "Okuma Eğitimi ve Çocuklarda Dil Gelişimi", Alfa Yayınları
- Sevim O. (2007), "Kitap Okuma Alışkanlığı Kazandırma Projesi", Erdem Yayınları
- Uslucan F. , "Okuma Alışkanlığının Kazandırılmasında Çocuk Edebiyatının Rolü", Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Ağustos-Eylül Ankara 2005

MESLEK YÜKSEKOKULLARI ARASINDA İLETİŞİMİN ÖNEMİ VE GELİŞTİRME YOLLARININ ARAŞTIRILMASI

THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION AMONG VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER EDUCATION AND SEARCHING THE WAYS TO IMPROVE IT

Sinan Serdar ÖZKAN¹

Durmuş KARAYEL²

İsmet KANDİLLİ³

ABSTRACT

A lot of problem have been seen on account of teaching and administrative in Vocational schools of higher education. This situation has been proposed many times in school directors meetings and vocational higher school symposiums. This study, by investigating the opportunities, aims to develop a convenient collaboration model to create fast, reliable, practical communication and cooperation among Vocational Schools of Higher Education. It is supposed that a communication and cooperation at desired level will contribute to the development the quality of education in Vocational Schools of Higher Education.

Key words: Panel work, Cooperation between schools, Quality in education, Communication in education

ÖZET

Meslek Yüksekokullarında eğitim – öğretim ve idari bakımdan bir çok problem göze çarpmaktadır. Bu durum, gerek Meslek Yüksekokulları müdürler toplantılarında gerekse Meslek Yüksekokulları Sempozyumlarında çoğu kez gündeme getirilmiştir. Bu çalışma, Meslek Yüksekokulları arasında işlevsel, hızlı ve güvenilir bir iletişim ve iş birliği ortamının oluşturulabilmesi için mevcut imkânların araştırılması ile uygun bir iş birliği modelinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Arzu edilen düzeyde gerçekleştirilecek bir iletişim ve iş birliği ortamının, Meslek Yüksekokullarımızın gelişiminde, eğitim ve öğretim kalitesinin artırılmasında önemli katkılar sağlayacağı ümit edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Masa çalışması, Okullararası iletişim, eğitimde kalite, eğitimde iletişim

1. GİRİŞ

Ülkemizde, 2007 rakamlarına göre örgün yükseköğretimde okuyan öğrencilerin %32.5'i Meslek Yüksekokullarındadır(Eşme, 2007). Bu oran dikkate alınarak diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Yüksek Öğretimdeki Meslek Yüksekokullarının öğrenci oranı sayısal bakımdan iyi bir konumda sayılabilir. Ancak buna karşın iş dünyasının mesleki eleman talebinin karşılandığı söylenemez. Ne yazık ki bu durum %32.5'lik oranın azlığından

¹ Yrd.Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi, sozkan@sakarya.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi, dkarayel@sakarya.edu.tr

³ Yrd.Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, kandilli@kou.edu.tr

kaynaklanmamakta ve bilakis mezunlar istihdam problemi yaşamaktadırlar. Başka bir söyleyişle, mezunların kazanmış olduğu nitelikler beklentileri karşılamamaktadır. Meslek Yüksekokullarındaki(MYO) bu çarpık durum ele alınarak acil çözümler aranmalıdır. MYO'ların çeşitli nedenlerle arzu edilen seviyeye ulaşmaması mesleki eğitim sisteminin tamamına olan bakışı ve meslek liselerine baş vuran öğrencilerin niteliklerini olumsuz etkilemiştir. Üniversite yönetimleri ve öğretim elemanları meslek liselerinin eğitimini yetersiz bulurken, ortaöğretim düzeyindeki mesleki eğitimin yönetiminde bulunanlar ise, MYO'ların cazip eğitim kurumları olmamaları nedeniyle meslek liselerine nitelikli öğrencilerin başvurmadığını savunmaktadırlar(Seval ve Gedikoğlu, 2007). Problem çok boyutlu olup, sonucu etkileyen birimler bütüncül bir yaklaşımla ele alındığında etkin çözümler geliştirilebilir. Hemen hemen her ilimizde bir üniversite ve her bir üniversiteye bağlı en az 4 – 5 MYO vardır. Bu bir bakıma sevindirici bir durumdur. Ancak ilçelere kadar yayılan MYO'larının gerek donanım gerekse personel açısından arzu edilen düzeyde olduğu söylenemez. Bunun bir nedeni de yaygınlaşma sonucu kısıtlı olan kaynakların paylaşılması ve ortaya çıkan payın gittikçe küçülmesidir. Ulaşılan noktada, gidişin geriye döndürülmesinin de imkânı yoktur. Bu olumsuzluğu belli oranda ortadan kaldırmanın bir yolu, hiç olmazsa aynı üniversiteye bağlı MYO'lar arasında iletişimin güçlendirilerek imkânların birleştirilmesi ve ortak kullanıma açılmasıdır.

Bu çalışmada, meslek yüksekokulları arasında işlevsel, hızlı ve güvenilir bir iletişim ve iş birliği ortamının oluşturulabilmesi için mevcut imkânların araştırılması ile uygun bir iş birliği modelinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. MYO'lar arasında etkin bir iletişimin kurulabilmesi için paydaş MYO'ların söz konusu amaca uygun olarak kendi içinde yeniden yapılanması ve ön hazırlıkların yapılması gereklidir. Çalışma yapılması önerilen bu hazırlıkların ve iletişimin temel esaslarını ele almaktadır.

2. MYO'DA İLETİŞİMİN ÖNEMİ

Kurum içi iletişim, çalışanların motivasyonunu artıracak ve iş – kurum uyumunun sağlanmasında hayati rol oynayacaktır. İletişim, her alanda olduğu gibi, ortak amaçlar etrafında toplanmış kişilerden oluşan kurumların yönetiminde de kilit noktayı oluşturmaktadır(Ker, 1998). Okul bir eğitim organizasyonu olduğu için organları arasındaki koordinasyonun ve kişiler arasındaki iletişimin verimliliğinin artırılması üzerinde önemli bir etkisi vardır. MYO'larda çekirdek birim olan program içindeki öğretim elemanları ve programın diğer programlarla arasındaki etkin bir iletişim bilgi ve birikimlerin paylaşılması, problemlerin kısa sürede çözüme kavuşması gibi önemli bir işlev görecektir. Aynı şekilde, aynı üniversiteye bağlı MYO'lar ve farklı üniversitelere bağlı MYO'lar arasında kurulacak iyi planlanmış sistematik bir iletişim giriş bölümünde sözü edilen problemlerin önemli ölçüde elimine edilmesinde çok önemli katkılar sağlayacaktır. Çalışma, söz konusu sistematik iletişim modelini; program içi toplantı, programlar arası toplantı, üniversite içi MYO'lar arası toplantısı ve üniversiteler arası MYO'lar toplantısı şeklinde ele almaktadır.

2. PROGRAM İÇİ TOPLANTI

Bu toplantılarda programın içerisinde görülen eksiklikler, yanlışlıklar, beklentiler gündeme getirilecektir. Eğitim öğretimin daha iyi yapılabilmesi için beyin fırtınası yapılacak ve uygulamaya dönük kararlar alınacaktır. Program içerisinde çözülebilecek nitelikteki konular çözüme kavuşturulacak ya da bir üst toplantıya gündem maddesi olarak

götürülecektir. Bu toplantılar, her dönem iki kez yapılması uygundur. Dönemin ilk toplantısında, yapılacak olan teknik ve sosyal etkinliklerin planlanması, endüstriyle ve meslek odalarıyla ilişkilerin gözden geçirilmesi sağlanacaktır. Öğretim elemanları ve öğrencilerin Erasmus ve Leonardo da Vinci gibi Avrupa Birliği projelerine maksimum düzeyde katılımın sağlanması ve arzu edilen faydanın sağlanabilmesi için altyapı çalışmalarının görüşülebilecektir. Program hakkında öğrencilerden, öğretim elemanlarından ve işverenlerden görüş ve düşüncelerin alınabilmesi için anket hazırlanması bu toplantıda birlikte yapılabilir. Programdan beklenen niteliklerin ulusal ve uluslar arası benzer programlarla karşılaştırılmasını yaparak, güçlü ve zayıf noktaların belirlenmesi ile sektördeki gelişmeleri dikkate alarak ortaya çıkan ihtiyaçlara uygun olarak programın güncelleştirilmesi de bu toplantılarda görüşülebilir.

3.PROGRAMLAR ARASI TOPLANTI

Program içi toplantılarda ele alınacak temel konular;

- ✓ Program içi toplantılardan iletilen önerilerin görüşülmesi ve karara bağlanması,
- ✓ Bilgi ve birikimlerin paylaşılması ve bir programda öne çıkan niteliğin diğer programlara aktarılması,
- ✓ Ortak problemler için güç birliği yapılması ve ortak çözümlerin araştırılması. Arakesite sahip programlar için ortak laboratuvarların birlikte düşünülmesi ve oluşturulması,
- ✓ Programların elde ettikleri imkânlar ve fırsatlar hakkında diğer programlara rehberlik etmesi,
- ✓ Gelişen teknolojilere paralel olarak ihtiyaç duyulan bilgi ve tecrübelerin artırılması yönünde öğretim elemanlarının bilgilerinin güncelleştirilmesine yönelik seminer, kurs ve benzeri faaliyetlerin planlanması,
- ✓ Motivasyonun artırılması için, öncelikli olarak mezunlar içerisinde, mesleğinde öne çıkmış uzman kimselerin davet edilmesi ve konferanslar düzenlenmesi.
- ✓ Endüstriye dayalı eğitimin yapılacağı işyerlerinin niteliklerinin belirlenmesi ve gerekli görüşmelerin yapılarak protokolün hazırlanması,
- ✓ Mezunların istihdamlarının artırılması yönünde girişimlerde bulunulması ve bu bağlamda bir mezun bilgi sisteminin kurulmasına yardımcı olunması,
- ✓ Üniversite içi Meslek Yüksekokulları toplantısında görüşülmesi uygun olan gündem maddelerinin hazırlanması şeklinde sıralanabilir.

Ancak, bunlar başlangıç için sadece bir kaç örnek olup, modelin uygulanmaya başlamasıyla eğitim – öğretim için çok daha yararlı olabilecek gündem maddeleri ekleneceği ve toplantı kapsamının genişleyeceği aşikârdır.

4.ÜNİVERSİTE İÇİ MESLEK YÜKSEKOKULLARI TOPLANTISI

Şu an her bir üniversitenin kendi bünyesindeki MYO'ları arasındaki iletişimi sağlayan Meslek Yüksekokulları Koordinatörlüğü (MEYOK) adıyla bir birim bulunmaktadır. Bu çalışmada düşünülen toplantının alt yapısını oluşturması açısından hâlihazırda mevcut olan bu birim bir avantaj olarak görülebilir. Ancak daha çok idari ve eğitim birliğin sağlanmasına yönelik yapıldığından yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca MEYOK toplantısı genelde üst yönetimin katılımıyla gerçekleşmektedir. Özellikle bundan

önceki bölümlerde söz edilen toplantıların düzenli olarak yapılmadığı durumlarda, eğitimi doğrudan etkileyen sorunlar çoğu zaman MEYOK toplantılarına yansımayacaktır. Bundan dolayı yeni yapılanmada MEYOK'un kapsamı genişletilerek programlar bazında da katılımın sağlanması gerekmektedir. Bu durum eğitim kalitesinin ve verimliliğin artırılmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

Bir üniversite içerisinde farklı Meslek Yüksekokullarında aynı programlar için her bir Meslek Yüksekokulu tarafından farklı laboratuvar ve atölyeler kurulmaya çalışılmaktadır. Oysa kurulan laboratuvar haftanın belli günlerinde ve gününde belli saatlerinde kullanılmakta olup çoğu zaman atıl kalmaktadır. Yatırım ve işletme maliyeti oldukça yüksek olan mesleki eğitimde bu durum dikkati çekmektedir. Böyle olunca bu iş için üniversiteye aktarılan kısıtlı bütçe parçalanmakta ve esasında ayrı ayrı kurulan ve istenilen düzeyde donanımına sahip olmayan laboratuvarlarda tam olarak ihtiyaca cevap verememektedir. Bunun yerine toplam bütçe ile kurulacak olan merkezi laboratuvar daha kapsamlı olacaktır. Bunun kullanımı ise tüm Meslek Yüksekokulları tarafından belirli bir sığraya göre yapılabilecektir. Böylece laboratuvar tam kapasiteyle verimli olarak çalışabilecektir. Bu durum hem başlangıç yatırım maliyeti hem de sürdürülebilirlik açısından düşünüldüğünde daha uygun olacaktır. Bu, üniversite içi Meslek Yüksekokulları arası toplantılarda görüşülmesi gereken en önemli konudur. Özellikle mesleki pratik eğitimin gündemde olduğu şu günlerde konu çok daha önem kazanmaktadır.

Ayrıca bu toplantılar okullardaki etkinliklere farklı okullardaki öğretim elemanı ve öğrencilerin katılımı ile ortak etkinliklerin yapılabilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Yine bu toplantılarda mevcut öğretim elemanı kapasitelerinin görüşülerek okullardaki öğretim elemanı eksikliği uygun şekilde tamamlanabilir. Benzer konularda çalışan akademik personel için ortak çalışma zemininin hazırlanması ve disiplinler arası çalışma alanlarının belirlenmesi gibi konular bu toplantının gündem maddelerinden biri olabilir. Üniversiteler arası Meslek Yüksekokulları toplantısına taşınacak önerilerin belirlenmesi de bu toplantıda kararlaştırılabilecektir.

5.ÜNİVERSİTELER ARASI MESLEK YÜKSEKOKULLARI TOPLANTISI

Son birkaç yıldır düzenli olarak yapılan Meslek Yüksekokulları Müdürler toplantısı önerilen toplantı için bir örnek sayılabilir. Müdürler toplantısı ihtiyaç duyulan böyle bir işbirliğinin sağlanabilmesi için düşünülmüş ve olumlu neticelerini vermeye başlamıştır. Ancak bu toplantıya katılım genelde üst seviyede gerçekleştiğinden çok genel konular ele alınmaktadır. Fakat hayati önem taşıyan ayrıntılı konulara girilememektedir. Bunun için bu toplantıya katılım idari kademeler yanında program bazında da sağlanması durumunda mevcut problemlere daha çabuk ve gerçekçi çözümler bulunacağı kanaatini taşımaktayız. Teknik programlar için bir örnek verilecek olursa bu toplantılar eğitim ve öğretimi iyileştirici büyük çaplı projeler için platform oluşturabilir. Meslek Yüksekokullarının okul kitapları açısından istenilen düzeyde olduğu söylenemez. Aynı zamanda ders araçları ve laboratuvar malzemeleri açısından da benzer olumsuzluklar vardır. Genelde yurtdışı kaynaklı amaca uygun olmayan laboratuvar malzemeleri çok yüksek bedeller ödenerek laboratuvarlar oluşturulmakta ancak laboratuvar ürünleri mevcut eğitim sistemi göz önüne alınarak üretilmediğinden istenilen oranda yararlanılamamaktadır. Bunun sonucu olarak, mesleki eğitimde amaç; öğrenmek, görmek ve uygulamak şeklinde olması gerekirken bazen öğrenciler sadece gözlemci olarak prosese dahil edilmektedir. Meslek Yüksekokulları arasında söz konusu iletişim gerçekleştirildiğinde ihtiyaç duyulan

uygulanmalı eğitime uygun laboratuvar donanımlarının tasarlanması ve üretilmesi yönünde ortak çalışmalar yapılabilecektir. Bu bağlamda hazırlanan ortak projelerle ihtiyaç duyulan finansman sağlanacak ve ortaya çıkan ürünlerin kullanımında maksimum verimlilik sağlanabilecektir. Elbette tabiki bu sadece bir örnektir. Bu toplantılarda çok daha faydalı ve uygulanabilir öneriler gündeme gelebilecektir.

4.SONUÇLAR

Günümüzde kişi ve kurumların hedeflenen amaçlarına ulaşmasında iletişimin önemi inkâr edilemez bir gerçektir. İletişim sadece bir bilgi alışverişi değildir. Duygu ve düşüncelerin bir bilgi olarak aktarılmasındaki eylemler ve bu eylemlerin biçimi iletişimin özünü yapılandırır. Dolayısıyla kurumsal iletişimde iletişim halindeki birimlerin ve iletişim konularının önceden planlanması beklenen amaçların gerçekleşmesi açısından önem taşır. Bu çalışmaya konu olan Meslek Yüksekokullarındaki iletişim oldukça kapsamlı ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla çok ciddi ön hazırlıkların yapılmasını gerektirir. Ne var ki, konuyla ilgili pek fazla bilimsel araştırmaya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla önerilen model geliştirilmeye muhtaç taslak bir çalışmadır ve ilgili tüm kesimlerin katılımıyla gittikçe mükemmelleşecektir. Önerilen model uygulandığında eğitim-öğretim faaliyetlerine önemli katkılar sağlayacağı beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Eşme, İ. (2007), “Türkiye’de Mesleki Ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Sorunları”, Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, 15-26.
- Seval, H. ve Gedikoğlu, S.(2007), “Meslek Yüksekokullarında Yönetimsel Sorunlar, Üniversite Üst Yönetimlerinin Yaklaşımı ve Çözüm Önerileri”, 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler kitabı, 549-552.
- Ker, M. (1998), “Örgütsel İletişim”, Pazarlama Dünyası Dergisi, İstanbul, Sayı:69, s.38.

MESLEK YÜKSEKOKULLARI BİLGİSAYAR TEKNOLOJİSİ VE PROGRAMLAMA PROGRAMI MESLEKİ YABANCI DİL DERSLERİNİN ETKİLİLİĞİ - SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

EFFECTIVENESS OF *VOCATIONAL FOREIGN LANGUAGE* COURSES
IN COMPUTER TECHNOLOGY AND PROGRAMMING PROGRAM OF
VOCATIONAL HIGH SCHOOLS – PROBLEMS AND SOLUTIONS

Erhan GÜNEŞ¹

Özkan GÖRGÜLÜ²

ABSTRACT

In Turkey, research, projects and articles on development of vocational education keep up to date and raise their importance day by day. In addition, projects which focus on development, improvement and spread of vocational education are especially supported within the context of European Union Education and Youth Programmes. Increasing the effectiveness of the courses, given in vocational high schools of universities, is an important subject in this context. Also this improvement will help students with their career planning. In this study, Vocational Foreign Language Courses of Computer Technology and Programming program in Vocational High Schools is taken into consideration. Problems and solutions will be documented with the help of opinions of instructors, who give these lessons around Turkey, to increase the effectiveness of these courses. To reach this aim, firstly a survey will be used to collect data about the instructors, their observations, their methods of teaching and their opinions. Subsequently, data collected will be analyzed and problems and solutions about the subject will be set. Firstly the importance of knowing foreign language in professional life and secondly the observations and experiences of researchers, who are instructors at a vocational high school, are reasons of the choosing the Vocational Foreign Language courses for this study.

Keywords: Vocational Foreign Language, Computer, Vocational High School

ÖZET

Türkiye’de mesleki eğitimin geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmalar, projeler ve bilimsel yayınlar güncelliğini korumakla birlikte her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Bununla beraber mesleki eğitimin geliştirilmesi, güçlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve yabancı dil eğitimi üzerine odaklanan projeler Avrupa Birliği Eğitim

¹ Öğr.Gör., Ahi Evran Üniversitesi Mucur Meslek Yüksekokulu, erhan@ahievran.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Ahi Evran Üniversitesi Mucur Meslek Yüksekokulu, ogorgulu@ahievran.edu.tr

ve Gençlik Programları kapsamında özellikle desteklenmektedir. Üniversiteler bünyesinde hizmet veren meslek yüksekokullarında okutulan derslerin etkililiğinin artırılması bu bağlamda önem arz etmekle birlikte öğrencilerin kariyer planlamalarında onlara güç katacaktır. Bu çalışmada Meslek Yüksekokulları Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programı kapsamında okutulan Mesleki Yabancı Dil dersleri ele alınacaktır. Söz konusu derslerin etkililiğinin artırılması konusunda, Türkiye genelinde bu dersi veren öğretim elemanlarının görüşlerinden yararlanılarak, öne çıkan sorunlar ve bu konuda çözüm önerileri sunulacaktır. Bunu gerçekleştirmek için Mesleki Yabancı Dil derslerini veren öğretim elemanlarının genel özellikleri, konuya ilişkin gözlemedikleri sorunlar, dersleri nasıl yürüttükleri, konuya ilişkin önerileri ve diğer fikirleri önceden hazırlanan anket yardımıyla toplandıktan sonra gerekli analizler yapılarak öne çıkan sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konulacaktır. Çalışmada Mesleki Yabancı Dil derslerinin seçilmesinde günümüzde çalışanların kendi alanları ile ilgili yabancı dile hakim olmalarının önemi ve Meslek Yüksekokulunda görev yapmakta olan araştırmacıların gözlem ve tecrübeleri etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Yabancı Dil, Bilgisayar, Meslek Yüksekokulu

1. GİRİŞ

Bilgi ve teknolojinin geçirdiği evreler ve güçlerinin aşırı değer kazanması, geleneksel meslek anlayışını da etkilemiştir. Artık bilgi meslekte “eyleme geçme yeteneği”, bir şeyi “harekete geçirme becerisi” olarak karşımıza çıkmaktadır (Stehr, 2001). Bu çerçeveden yaklaşıldığında bireyin mesleki eğitimi, iş yaşamında karşılaşılabileceği olası yeni koşulların gerektirdiği değişime uymayı sağlamalıdır. Zira Mesleki eğitimde aşırı uzmanlaşmaya son verilmelidir. Uzun vadede iş konusunda kişinin ihtiyacı değişebilir, yeni iş alanları gelişebilir. Bireylere dar bir meslek anlayışıyla tek bir işi öğretmek yerine işi ile ilgili sorunları çözebilecek, yeni gelişmeleri takip edebilecek geniş tabanlı bir mesleki eğitim verilmelidir (Kınsız,2005). Çağın teknolojisini, bilimini öğrenmek, anlamak, sahiplenmek ve üretmek zorunda olan, Avrupa Birliği üyesi olma hedefinde ve yolundaki Türkiye’de bu durum diğer ülkelerden daha da ciddiyetle ele alınması gereken bir konudur. Artık bir yabancı dilin yeterli olmadığı günümüzde, entelektüel bir meslekleşmeye doğru gidildiği görülmekte olup, bilgisayar ve yabancı dil bilmek çağa yetişmek, onu yakalayabilmek için olmazsa olmaz koşuldur (Çelebi, 2006). Bu açıdan bakıldığında, günümüzde mesleki eğitim alan bireylerin, kendilerini yabancı dilde de geliştirmeleri gerekmektedir.

Bugünün bireyi, mesleki bilgisini yabancı dillerle destekleyerek, edinilen beceri ve yeteneklerini iş yaşamına aktarabilmelidir (Kınsız, 2005). Bu noktada “mesleki yabancı dil” ilk akla gelen kavramdır. İlgili literatür özellikle hizmet ve üretim sektörlerinde çalışacak bireyler için mesleki yabancı dil becerilerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca günümüzde, mesleki eğitimin geliştirilmesi, güçlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve yabancı dil eğitimi üzerine odaklanan projeler Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları kapsamında özellikle desteklenmektedir.

"Institut der Deutschen Wirtschaft, Köln" tarafından yapılan bir araştırma ile üretim ve hizmet sektöründe faaliyet yapan firmaların yabancı dil ve dillere olan gereksinimleri saptanmaya çalışılmıştır (Kınsız, 2005). Bu araştırmaya göre elde edilen veriler göstermektedir ki işletmeler hem mevcut durumlarını iyileştirip, istikrarlı gelişmelerini sağlamaya hem de çalışanlarının yabancı dil bilmelerine büyük önem vermektedir. Ayrıca

yabancı dile olan talep, firmanın büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Uluslararası düzeyde iş yapan firmaların yabancı dile olan gereksinimi her geçen gün daha da artmaktadır.

Üniversiteler bünyesinde hizmet veren meslek yüksekokullarında okutulan *Mesleki Yabancı Dil* derslerinin etkililiğinin artırılması bu bağlamda önem arz etmekle birlikte öğrencilerin kariyer planlamalarında onlara güç katacaktır. Bu çalışmada Meslek Yüksekokulları Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programı kapsamında okutulan Mesleki Yabancı Dil (MYD) dersleri ele alınmıştır. Söz konusu programda bu dersler MYD-I ve MYD-II olmak üzere iki tanedir ve sırasıyla üçüncü ve dördüncü yarıyıl dersleridir.

2. YÖNTEM

İlk olarak Türkiye'deki Meslek Yüksekokullarında (MYO) Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programı kapsamında okutulan Mesleki Yabancı Dil (MYD) dersleri ile ilgili verilerin toplanması amacıyla bir anket geliştirilmiştir. Verilerin hızlı, güvenilir ve kolay bir şekilde toplanması için internet üzerinden anketin uygulanmasına ve toplanan verilerin otomatik olarak bir veritabanına kaydedilmesini sağlayan bir sistem geliştirilmiştir. Söz konusu anket kullanılarak toplanmak istenilen veriler şu alt başlıklar altında sınıflandırılabilir:

- MYD derslerini veren öğretim elemanları hakkında genel bilgiler
- MYD derlerini alan öğrencilerin yabancı dil becerileri
- MYD dersinin nasıl yürütüldüğü
- MYD dersleri ile ilgili sorunlar ve öğretim elemanlarının çözüm önerileri

Bu çerçevede verilerin toplanması amacıyla Türkiye genelinde Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programı'na sahip meslek yüksek okulları araştırılmıştır. 2008 yılı Dikey Geçiş Sınavı (DGS) Klavuzundan elde edilen bilgiye göre, Türkiye'de bu programa sahip toplam 254 adet MYO vardır. Çalışmada, hazırlanan anketin bu MYO'larda Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programlarında MYD dersini veren mümkün oldukça çok sayıda öğretim elemanlarına uygulanması planlanmıştır. Bu amaçla MYO'ların web sayfaları incelenerek ve telefon görüşmeleri yoluyla anketin uygulanabileceği toplam 40'a yakın öğretim elemanına ulaşılabilmektedir. Bu sayının planlanandan az olmasında temelde aşağıda belirtilen sınırlılıklar etkili olmuştur:

- MYO'ların web sayfalarında yeterli bilgi bulunmaması
- Birçok MYO web sayfalarının güncel olmaması
- Telefonla ulaşılan birçok MYO'da Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programında MYD dersini veren sabit bir öğretim elemanının olmaması.

Bilgilerine ulaşılan ve e-posta aracılığıyla iletişim kurulan öğretim elemanlarından yalnız 7'si anket formunu doldurmuştur. Dolayısıyla sonuçlar söz konusu 7 öğretim elemanından elde edilen veriler, veri toplama sürecinde konu ile ilgili fark edilen problemler ve araştırmacıların gözlem ve tecrübeleri ışığında sunulmuştur.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Herşeyden önce, anket formunu dolduran öğretim elemanı sayısının çok az olması düşündürücüdür. Anket formunu dolduran toplam 7 öğretim elemanından 3'ü Ahi Evran Üniversitesi personeli. Bu durum MYD derslerinin MYO'larda gerekli önemi görmediğinin bir göstergesidir.

Araştırma sürecinde bazı MYO'larla yapılan telefon görüşmelerinde MYD dersini veren öğretim elemanının ismine ulaşılamaması, okul bünyesinde bu dersi veren öğretim elemanının olmadığı veya bu dersi veren öğretim elemanının dönem dönem değişebildiği anlamına gelmektedir.

MYO'larda MYD derslerini genellikle Rektörlük kadrosunda olan İngilizce okutmanları vermektedir. Türkiye genelinde MYO'larda genellikle öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının olması gerekenden çok fazla olduğu literatürde yer almaktadır. Bundan dolayı öğretim elemanlarının ders yüklerinin fazla olması, MYD dersini verecek öğretim elemanının seçiminde sınırlayıcı olmaktadır.

MYD dersini alan öğrencilerin temel yabancı dil becerilerinin genelde yetersiz olması göz ardı edilmemelidir. MYD dersi alacak öğrencilerin temel yabancı dil becerilerinin iyi olması bu dersin etkililiğini artıracaktır.

Yabancı dil derslerinin aksine, MYO'larda okutulan MYD derslerine yönelik piyasada yeterli kaynak kitap, ders notu vb. öğretim materyalleri çok azdır. Bu tür öğretim materyallerinin artırılması dersin verimini artıracaktır. Ayrıca bilgisayar laboratuvarı olanaklarının MYO'larda sınırlı olması bu derslerin uygulamalı olarak bilgisayar laboratuvarında işlenmesinin önünde bir engeldir. Oysa Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programı öğrencilerinin kendi alanları ile ilgili teknik terimlere hakim olmaları, çeşitli İngilizce yazılımlarını kullanmalarının gerekliliği bu derslerin en azından bir bölümünün bilgisayar ve internet kullanılarak işlenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

MYD derslerini veren öğretim elemanlarının iyi derecede yabancı dil bilmelerinin yanı sıra Bilgisayar Teknolojisi alanında da yeterli bilgi sahibi olmaları dersin verimini artıracaktır. Ayrıca ders içeriği ve kullanılan öğretim yöntemlerinin dersi veren öğretim elemanına göre büyük oranda değişiklik göstermesi bu konuda müfredatla ilgili standartlaşmanın olmadığını ortaya koymaktadır. Örneğin, ders içeriğinde kimi öğretim elemanlarının dil bilgisi kurallarına, kiminin programlama dillerine kiminin ise alanla ilgili metinlerin tercümesine ağırlık verdikleri görülmektedir.

Sonuç olarak, MYO'ların yeniden yapılandırılmasının gündemde olduğu bu günlerde, MYO'larda okutulan MYD derslerine günümüz şartlarına uygun olarak gerekli önemin gösterilmesi ve bu derslerin etkililiğinin artırılması için bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Çelebi, M. D. (2006). Türkiye'de anadili eğitimi ve yabancı dil öğretimi. Erciyes Üniversitesi Sosyal. Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21), 285-307.

Kınsız M, Meslekî Yabancı Dil Eğitiminin Sürdürülebilir Gelişmeye Katkıları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2005.

Stehr, Nico: Bilgi Dünyası. in: Deutschland T 1/2001 Şubat-Mart 40-44.

MESLEK YÜKSEKOKULLARI İÇİN BİLGİSAYAR LABORATUVARI ORGANİZASYONU

COMPUTER LABORATORY ORGANIZATION FOR VOCATIONAL SCHOOLS

Bora ASLAN¹

ABSTRACT

Computer Laboratories are very important for vocational schools. There are more than one computer laboratories at many vocational schools. Also these laboratories are important for student's academic and personal progress. For this reason, set up an equipped laboratory is very important. In this study, we are looking for the answer of the questions related with how to construct an ideal computer laboratory

Computer labs, computer, vocational school

ÖZET

Bilgisayar laboratuvarları meslek yüksekokulları için çok önemlidir. Birçok meslek yüksekokulunda birden fazla bilgisayar laboratuvarı bulunmaktadır. Öğrencilerin kişisel ve akademik gelişmelerinde bu laboratuvarların önemi büyüktür. Bu amaçla iyi donanımlı laboratuvarlar kurmak önemlidir. Bu çalışma ideal bir bilgisayar laboratuvarı kurulumunun nasıl yapılması gerektiği ile cevaplar aranmaktadır.

Bilgisayar laboratuvarı, bilgisayar, meslek yüksekokulu

1. GİRİŞ

Günümüzde, bilgisayarlar her iş kolunda kullanılmaktadır. Şirketlerin ve kurumların işe alacakları kişide aradıkları özelliklerden birisi bilgisayar bilgisi ve seviyesidir. Bilgisayar kullanamayan kişiler için bu durum ciddi olarak bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Meslek Yüksekokulları, ilgili sektörlere vasıflı eleman yetiştiren önemli kurumlardır. Lise sonrasında tercihleri doğrultusunda asgari 2 yıllık eğitimlerini tamamlayan öğrenciler, sektörde çalışmak üzere yetiştirilmektedir. Meslek yüksekokullarında verilen mesleki bilginin yanında öğrencinin günlük ve iş yaşamında kullanacağı bilgisayar bilgisi de

---

¹ Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, boraaslan@gmail.com

öğrenim gördüğü programın özgünlüğüne göre öğretilmektedir. Bu kapsamda bazı bölümlerde toplamda 4 saat bilgisayar eğitimi verilirken bazı bölümlerde bu ders saati 70 saat olmaktadır. Tablo 1 de bazı programlarının bilgisayar dersi ders saatleri gösterilmiştir.

Tablo 1. Çeşitli Programlara Göre Bilgisayar Derslerinin Ders Saatleri Dağılımı

Program Adı	1. Dönem	2. Dönem	3. Dönem	4. Dönem
Tekstil	2	2	0	0
Kimya	2	2	0	0
Bilg. Tekn. ve Prog.	8	16	24	22
Muhasebe	2	4	4	4
Büro Yönetimi ve Sekreterlik	2	2	4	4
Pazarlama	2	2	0	0

Tablo 1 de görüldüğü gibi her bölümün bilgisayar dersi vardır ve programın özgünlüğüne göre ders saatleri ve doğal olarak dersin içeriği değişmektedir. Bilgisayar derslerinin iyi anlaşılması için anında uygulama yapmak gerektiğinden dolayı, bu derslerin tamamı bilgisayar laboratuvarlarında işlenmesi dersin anlaşılabilirliği açısından önemlidir.

Bilgisayar dersleri çağımızın getirdiği olanaklara göre anlatılmalıdır. Bu amaçla Meslek Yüksekokullarında kurulan bilgisayar laboratuvarları öğrencinin maksimum verim alacağı şekilde dizayn edilmelidir. Laboratuvarın oturma düzeninden bilgisayarların donanım ve yazılım organizasyonuna kadar iyi bir şekilde yapılandırılması öğrencinin derse adapte olma, anlama ve uygulama süreçlerini güçlendirecektir. Böylelikle ders en iyi şekilde anlatılmış ve anlaşılacak olacaktır.

Meslek yüksekokullarında bilgisayar laboratuvarlarının özel olarak önemi vardır. Bilgisayar laboratuvarları sadece bilgisayar derslerinin anlatıldığı bir ortam olmamalıdır. Aynı zamanda öğrencilerin internete rahatlıkla erişip gerek araştırmaları için gerekse de öğle arası gibi boş vakitlerini üniversitenin belirlediği güvenlik politikaları dahilinde değerlendirmeleri için kullanılan bir ortam olmalıdır. Böylelikle öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimlerinin hızı artırılabilir.

Bu çalışmada bir bilgisayar laboratuvarının donanımsal, yazılımsal ve yerleşim anlamında nasıl kurulması ve dizayn edilmesi konusunda cevaplar aranmaktadır.

2.BİLGİSAYAR LABORATUVAR DİZAYNI

Bu çalışmada bilgisayar laboratuvarının kurulumu üç aşamaya ayrılmıştır. Bunlar laboratuvarın masa, sandalye, bilgisayar, perde gibi cihaz ve donanımların fiziksel dizaynı, laboratuvarında bulunacak cihazların donanımsal dizaynı ve sistemin yazılımsal dizaynıdır.

2.1 FİZİKSEL DİZAYN

Bilgisayar laboratuvarının fiziksel dizaynı öğrencinin öğreticiyi takip etmesi ve anlaması, konuları not etmesi, perdeye yansıtılan görüntüyü görmesi ve takip etmesi gibi birçok konuyu doğrudan etkileyen önemli bir aşamadır. Temel olarak bir laboratuvarında bulunması gereken teçhizat listesi Tablo 2 de belirtilmiştir.

Tablo 2. Bilgisayar laboratuvarında bulunması gereken teçhizat listesi

DONANIM (Makine/Teçhizat)	
Bilgisayar	Güncel donanıma sahip
Yazıcı	A4 ve A3 çıktı verebilen yazıcı Lazer veya inkjet olabilir.
Boş Cd, Dvd, Disket	
Cd ve Floppy Kutusu	30' ar cd ve Floppy alabilen
Kesintisiz Güç Kaynağı	1000 VA
Süpürge	Elektrikli (1400W) Temizlik için.
Web Kamerası	
Bilgisayar Masası ve sandalyesi	Standard Bilgisayar Masası ünitesi
Yazı Tahtası / Akıllı Tahta	
Dolap	4 kapaklı
Elbise askısı	
Temizlik takımı	Sprey,Cd ve floppy temizleyici
Vakum pompası ve üfleyici	Emici ve üfleyici
Projeksiyon cihazı	Güncel donanıma sahip
Tarayıcı	A4 tarayıcı
Yazılımlar	Programların kullanacağı güncel yazılımlar
Dijital Fotograf Makinesi	Güncel özelliklere sahip
Takım Çantası	Tornavida, pense vb aletler

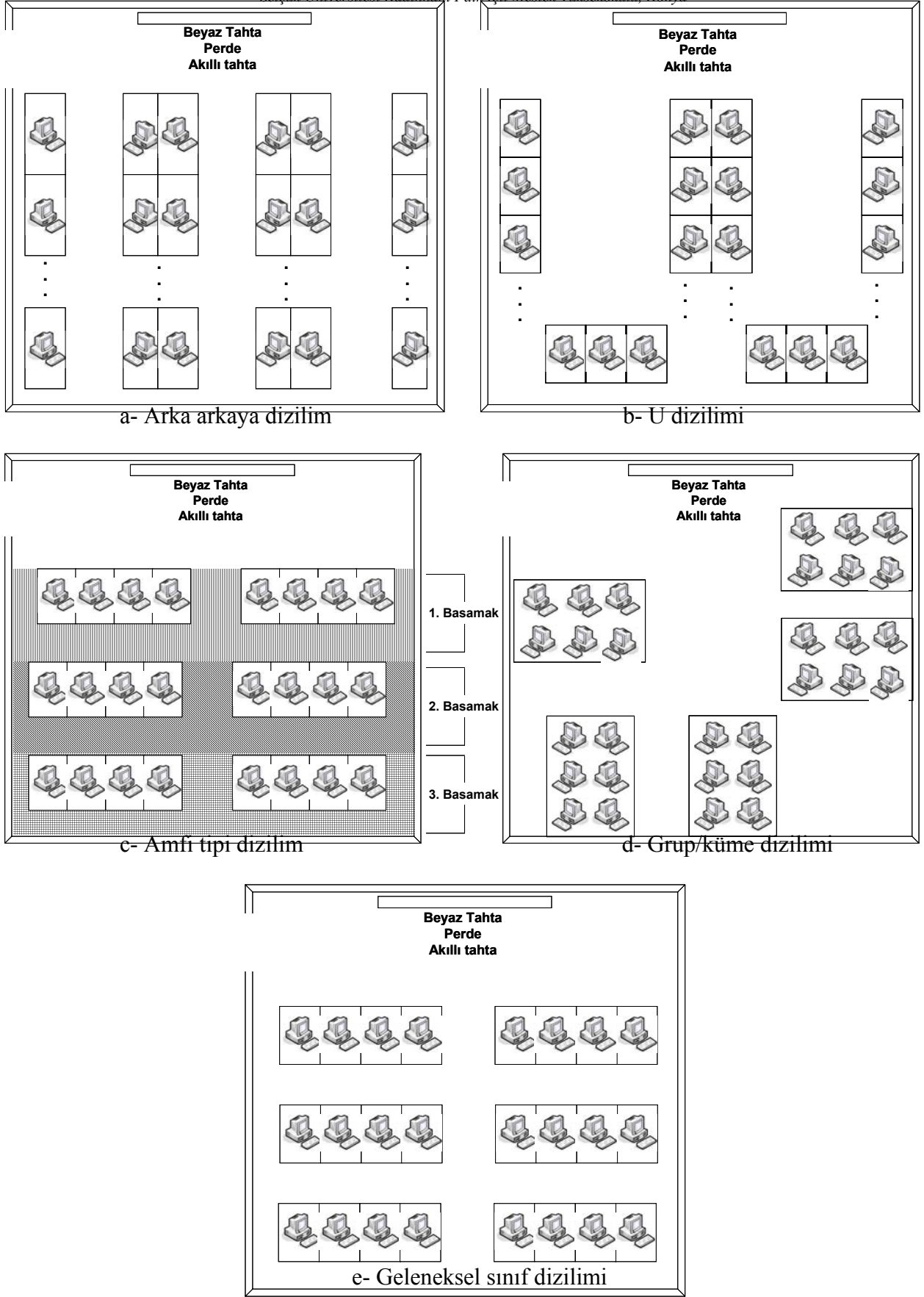
Bilgisayar laboratuvarında yerleşim planı önemlidir. Öğrencinin eğiticiyi takibi, not alması, tahtayı veya perdeyi görmesi ve bütün bunları konforlu olarak yapması dersin anlaşılmasını büyük ölçüde kolaylaştırır. Bu açıdan öğrenim alanının iyi dizayn edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çeşitli yerleşim planları yaklaşımından bahsedilebilir.

2.1.1 Arka Arkaya Dizilim (Back to Back/Perimeter)

Bu dizilimde bilgisayarlar aralarında geniş boşluklar bırakılarak sıralanır. Geniş alanlı laboratuvarlarda uygulanabilecek bir dizilimdir. Öğretmenin öğrencileri takip alanı yüksek olmakla birlikte öğrencilerin öğretmeni takip imkanı kısıtlıdır. Daha çok sınav ortamı gibi düzenlerde uygulanabilir bir dizilim şeklidir. Şekil 1-a de arka arkaya dizilim gösterilmektedir.

2.1.2 U Dizilimi (Back to Back/Perimeter Combination)

Oturma düzeni U şeklinde dizayn edilmiştir. Çokça tercih edilen bir yerleşim düzenidir. Öğretmen laboratuvara ve öğrencilere hakimdir. Bilgisayar sayısına göre U şekilleri arttırılabilir. Kurulumu basit ve kolaydır. Şekil 1-b bu tip bir bilgisayar laboratuvarına örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 1 Önerilen çeşitli laboratuvar yerleşim planları

2.1.3 Amfi Tipi Dizilim (Multi Level Traditional)

Geleneksel sınıf tipi şeklinde tasarlanmış laboratuvar düzenidir. Bu tip düzenlemede perdenin veya tahtanın daha iyi görülebilmesi için basamaklar şeklinde düzenlemeler yapılır. Böylelikle laboratuvar amfi tipi bir görünüme kavuşur. Öğrencilerin görüş açısı ve konforu açısından en iyi düzenlemedir. Eğitici açısından sınıfı takip etme gibi bazı sıkıntılar yaratmasına rağmen çeşitli yazılımlar ile bu sorunlar ortadan kaldırılabılır. Kurulum maliyeti yüksektir. Şekil 1-c bu tip tasarlanmış bir laboratuvarı göstermektedir.

2.1.4 Grup veya Küme Dizilimi (Group or Cluster)

Bilgisayarlar ve dolayısı ile oturma düzeni gruplar halinde tasarlanmıştır. Daha çok proje laboratuvarları gibi ortamlarda tercih edilir. Öğrencilerin paylaşım mantığı ile kendilerini geliştirmeleri, bu tip bir laboratuvarın kurulmasının önemli bir nedenidir. Tahtanın veya perdenin takibi oldukça zor olmaktadır. Şekil 1-d de tasarlanan yerleşim planı bu tip bir laboratuvara örnek olarak gösterilebilir.

2.1.5 Geleneksel Sınıf Dizilimi (Traditional Island)

Geleneksel bir sınıftan farkı olmayan bir laboratuvar düzenidir. Şekil 1-e te bu tip bir laboratuvar örneklenmiştir.

2.2 DONANIMSAL DİZAYN

Bilgisayar laboratuvarı kurulurken, öncelikli olarak iyi bir donanımsal alt yapı kurulmalıdır. Donanımsal alt yapının sağlamlığı, ileride meydana gelebilecek bilgisayarlardaki arızalar, kablolardaki problemler, laboratuvarın genişlemesi gibi durumlara daha kolay çözüm üretmeyi sağlar. Aynı zamanda öğrencilere en iyi imkanı sağlamak açısından da donanımsal dizayn önemlidir. Sorunsuz bir laboratuvar için sağlam bir alt yapı gerekmektedir. Donanımsal alt yapı birkaç başlık altında incelenebilir.

2.2.1 Laboratuvarın Ağ Yapısı

Bilgisayar laboratuvarı kurulurken sağlam bir ağ (network) üzerine kurulmalıdır. Böylelikle dosya transferi, yazdırma işlemleri, disk paylaşımları, internet ve intranet hizmetleri sağlıklı bir şekilde sunulabilir. Ağ yapısı günün getirdiği olanaklara ve donanımlara göre yapılandırılmalıdır.

Ağ sisteminde bütün bilgisayarlar bir switch ve benzeri cihazlar aracılığı ile birbirlerine bağlanırlar. Böylelikle bu bilgisayarlar arasında her türlü paylaşım olanağı meydana gelir. Her bilgisayarın bir ağ adresi bulunmalıdır. Kurulacak ağın niteliğine (etki alanı veya çalışma grubu) bağlı olarak bu adresler belirlenmelidir. Adresler akılda kalıcı basit ve belirleyici olmalıdır. Örneğin Blab01 gibi. Ağda bulunan her bilgisayarın bir IP adresi bulunmalıdır. Kurulan ağda otomatik olarak bu adresi dağıtan bir bilgisayar yok ise (DHCP sunucusu gibi) adresler sabit olarak bilgisayarlara girilmesi gerekmektedir. DHCP sunucusu kullanmak birçok işi kolaylaştırmaktadır. Bu sebepten dolayı laboratuvar kurulurken bir bilgisayarın DHCP sunucusu görevi görmesi gerekmektedir. Özel olarak bu görevin verildiği bilgisayara aynı zamanda internet ve intranet erişiminin kontrolü (istenmeyen web sitelerine girilmemesi, sohbet programlarının kullanılmaması, sadece belirli saat veya aralıklarla internet erişiminin açılması, aşırı olarak trafik yaratılmaması, virüs programlarının güncelleme bilgilerinin terminallere iletmesi vs.) gibi görevler de yüklenebilir. Bu sunucu ile ağ çok daha etkin bir biçimde yönetilebilir. Aynı zamanda ağın güvenliği de üst düzeyde sağlanır.

Bilgisayar ve switch arasındaki kablolama iyi bir şekilde yapılmalıdır. Kullanılacak kabloların kaliteli olması dış etmenlere karşı ağı koruyacaktır. Kabloların uçlarına takılacak RJ-45 uçları için standart renk sıralaması kullanılmalıdır.

Teknolojinin ilerlemesiyle ortaya çıkan ve büyük kolaylıklar sağlayan kablosuz teknolojiler bilgisayar laboratuvarı kurulurken göz önüne alınmalıdır. Laboratuvarın büyüklüğünün veya kablosuz ağın genişliğinin nasıl olması gerektiğine karar verilip, ona göre kablosuz ağ kurulmalıdır. Erişim noktalarının yerleri iyi tasarlanmalı ve kanal ayarları düzgün yapılmalıdır. Aksi halde sinyallerin üst üste binmeleri sonucu sinyal kayıpları veya boş alanlar oluşabilir.

Bunun yanında eskiden beri kullanılan dummy terminaller de bilgisayar laboratuvarlarında kullanılabilir. Bu sistemlerde bir sunucu üzerine bağlanan terminaller her türlü işlem gücünü bu sunucudan almaktadırlar. Terminallerin diskleri yoktur, bilgiler sunucu sistem üzerinde kayıtlıdır.

2.2.2 Laboratuvardaki Bilgisayarların Donanımsal Özellikleri

Laboratuvardaki bilgisayarlar maliyet de göz önüne alınarak son teknolojiye uygun olarak donatılmalıdır. Eğer imkansızlıklar nedeniyle bu yapılamayacak ise ileride güncellenebilecek sistemler kullanılmaya çalışılmalıdır.

Her programın bilgisayar dersinin içeriği aynı olmayabilir. Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama programının bilgisayar derslerinin içeriği daha güncel donanıma sahip bilgisayarlar kullanılmasını gerektirebilirken, Pazarlama programının bilgisayar derslerinin içeriği standart bir donanıma sahip bilgisayarların kullanılmasını gerektirebilir. Dolayısı ile bilgisayar laboratuvarının içerisindeki bilgisayarların konfigürasyonu, meslek yüksekokulunun programlarının talebine göre belirlenmelidir.

Bilgisayarlar mutlaka veri transferi yapabilecek durumda olmalıdır. Öğrenciler ödevlerini, yarım kalan projelerini, derste yaptıkları uygulamaları CD, DVD, taşınabilir disk, disket gibi ortamlara aktarabilmelidirler.

2.2.3 Diğer Teçhizatların Donanımsal Özellikleri

Bilgisayar dersleri görsel olarak anlatılmalıdır. Bu nedenle klasik bir anlatım tarzı yetersiz kalmaktadır. Anlatımı güçlendirmek için kullanılacak en önemli araç projeksiyon cihazıdır. Öğrencinin anında görüp uygulamasını sağlayabilmek konunun anlaşılması için büyük önem arz eder.

Akıllı tahta olarak bilinen cihazlar dersin interaktif olarak işlenmesini sağlayarak hem ders anlatmayı hem de dersin kavranmasını kolaylaştırmaktadır. Bu cihazların maliyetlerinin giderek düşmesi ile laboratuvarlarda kullanımı artmaktadır.

Bunun yanında bilgisayar laboratuvarında öğrencilerin kullanabileceği yazıcı, tarayıcı gibi cihazların bulunması ve bunların okulun güvenlik politikalarına göre kullanılması verimi arttıracaktır.

2.3 YAZILIMSAL DİZAYN

Laboratuvarın tüm donanımsal dizaynı bittikten sonra yazılımsal altyapının kurulması gerekmektedir. Doğal olarak yapılacak ilk işlem işletim sisteminin kuruludur. Laboratuvardaki bilgisayarlara kurulacak olan işletim sistemi, sektörde yaygın olarak

kullanılan bir işletim sistemi olmak durumundadır. Her bilgisayarın işletim sistemi öğrencinin maksimum verim alacağı şekilde kurulmalıdır. Bunun yanında laboratuvarı kullanan meslek yüksekokulundaki programların özgünlüğüne göre diğer yazılımlar yüklenmelidir. Yazılımlar yüklenirken öğrencilerin kullanım düzeyleri göz önüne alınmalıdır. Örneğin Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama programındaki bir öğrenci ile Tekstil programındaki bir öğrencinin bilgisayar kullanma düzeyleri ve kullandıkları yazılımları gerektirdiği yetkiler doğal olarak farklı olacaktır.

Laboratuvardaki bilgisayarlarda öğrenciler, güvenlik politikası çerçevesinde özgür olmalıdırlar. Bu amaçla her öğrenciye bir kullanıcı adı ve parola verme yoluna gidilebilir. Böylelikle öğrenciler, bilgisayarda açtıkları oturumlar sayesinde daha iyi bir çalışma ortamına sahip olurlar. İdari olarak bakıldığında ise hangi bilgisayarın hangi öğrenci tarafından ne zaman kullanıldığı, öğrencinin çalışma düzeni ve performansı, oturumuna kayıt ettiği bilgiler, çalışmalar ve ödevler takip edilebilir. Öğrencilerin bilgisayarlarda kullanıcı hesaplarının getirdiği sınırlar içerisinde değişiklik yapmalarına izin verilmelidir.

Eğiticinin ders anlatmak için kullanacağı bilgisayar veya kullanıcı hesabının yetkileri öğrenci bilgisayarlarından veya kullanıcı hesaplarından farklı olmak zorundadır. Bütün sınıfı takip edebilecek bir sınıf yönetim yazılımı kullanılmalıdır. Böylelikle eğitici kendi bilgisayarındaki görüntüyü bütün laboratuvardaki bilgisayarlara aktarabilir, öğrencilerin anlık olarak ne yaptığını görebilir ve gerektiğinde müdahale edebilir, dosya transferi yaparak öğrencilerin yaptığı çalışmalarını toplayabilir veya örnek çalışmayı anında bütün bilgisayarlara kopyalayabilir, ders anında internet erişimini kısıtlayabilir, ders anlatırken dikkatin dağılması için bütün bilgisayarların çalışmasını dondurabilir. Bu şekilde bir anlatım ortamında öğrencilerin algılaması optimum oranda sağlanır.

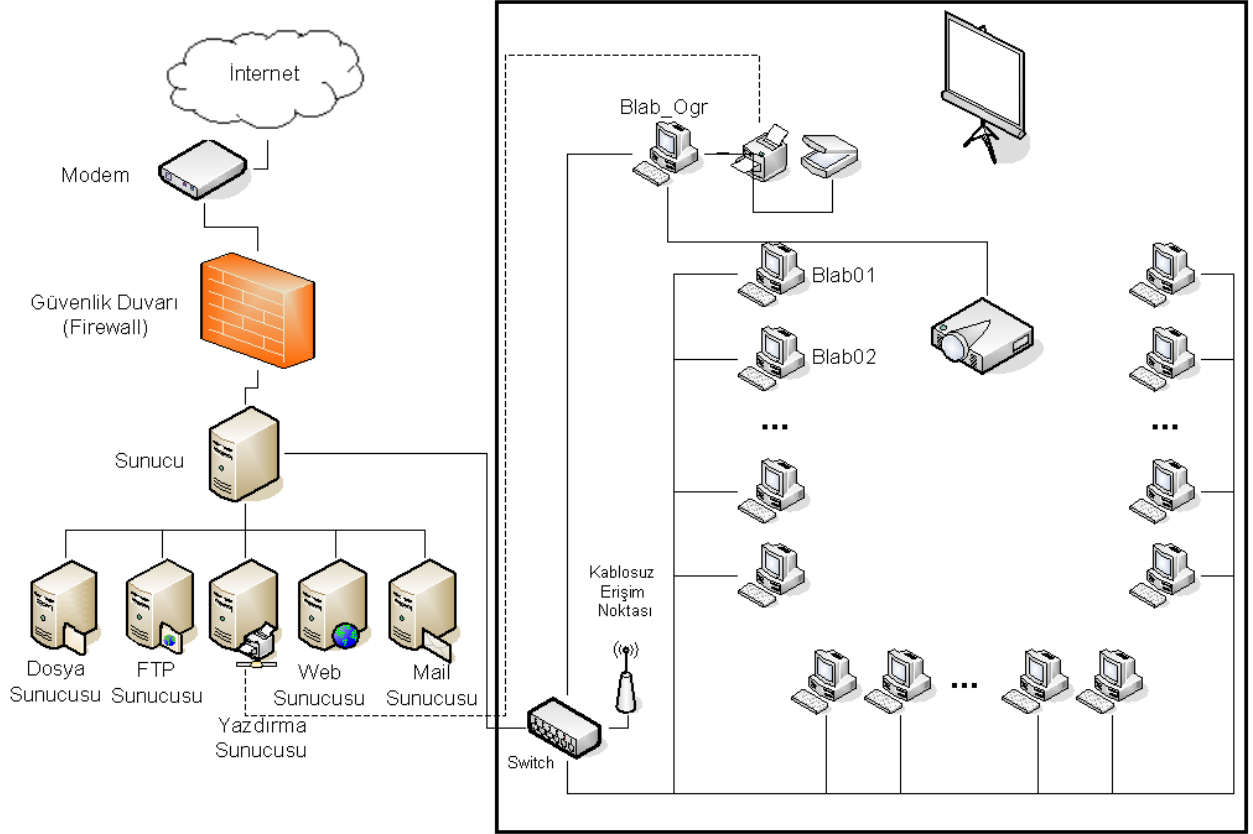
Bilgisayar laboratuvarları, sadece ders anında kullanılan laboratuvarlar olmamalıdır. Aynı zamanda öğle arası gibi boş vakitlerde öğrencilerin zaman geçireceği mekanlar olmalıdır. Bu anlamda en önemli araç internet erişimidir. Eğer laboratuvarın ağ altyapısı iyi planlanmış ise internet paylaşımı rahatlıkla yapılabilir. Öğrencilerin istenmeyen web sitelerine girmesini ve yasak yazılımların çalışmasını engellemek için çeşitli yazılımlar kullanılabilir. Bu engelleme yazılımı yapılabileceği gibi donanımsal olarak tasarlanmış güvenlik duvarları (firewall) ile de yapılabilir. Böylelikle öğrenciler kurumun güvenlik politikaları dahilinde internet erişimi gibi faydalı hizmetlerden de yararlanmış olur.

3.ÖNERİLEN LABORATUVAR SİSTEMİ

Fiziksel, donanımsal ve yazılımsal altyapısı yukarıdakilere göre uygun olarak hazırlanan bir bilgisayar laboratuvarı Şekil 6 da gösterildiği gibi olabilir. Şekil 6 daki fiziksel tasarım yerine farklı bir tasarım da seçilebilir.

Laboratuvarda, öğretmen bilgisayarı ve diğer bilgisayarlar bir switch aracılığı ile birbirlerine bağlanarak basit bir LAN (Local Area Network) yapısı kurulmuştur. Öğretmen bilgisayarı projeksiyon cihazına bağlıdır. Böylelikle öğretmen istediği görüntüleri perdeye yansıtabilmektedir. Öğretmen, bilgisayarına kurulan bir sınıf yönetim yazılımı ile beraber tüm bilgisayarlara hakimdir. Aynı zamanda öğretmen bilgisayarına bir yazıcı ve bir tarayıcı bağlanmıştır. Öğrenciler yazdırma işlemi, kullanıcı hesaplarının yetkilerine göre yazdırma sunucusu üzerinden yapmaktadırlar. Laboratuvarda uygun yere yerleştirilmiş bir kablosuz erişim noktası cihazı ile laboratuvardaki imkanlar kablosuz olarak sunulmuş olur. Bilgisayarlar switch üzerinden bir sunucuya bağlanmıştır. Bu sunucuya dosya sunucusu, FTP sunucusu, yazdırma sunucusu, web sunucusu, mail sunucusu gibi görevler isteğe ve

İhtiyaca göre verilebilir. Sunucu aynı zamanda etki alanı hizmeti de vermektedir. Böylelikle her öğrenci ve eğitici için bir kullanıcı adı ve parolası tanımlanmıştır. Her öğrenci istediği bilgisayardan kullanıcı adı ve parolası ile oturum açabilir, daha önce başka bir bilgisayarda çalışmış dahi olsa çalıştığı dosyalara ulaşabilir. Sınıf yönetim yazılımı sayesinde öğrenciler, herhangi bir durumda eğiticinin bilgisayarına yardım başvurusunda bulunabilir. Sunucu aynı zamanda güvenlik duvarı hizmeti de vermektedir. Böylelikle istenmeyen sitelere erişim, virüs ve bazı zararlı yazılımların laboratuvara bulaşması, internet ortamında kullanılması istenmeyen yazılımları engelleme gibi işlemler başarı ile sağlanmış olur. Güvenlik duvarı, yazılım ile sağlanabileceği gibi donanımsal bir cihaz ile de sağlanabilir.

Şekil 2 Önerilen ideal bir laboratuvar altyapısı

4.SONUÇLAR

Bilgisayar kullanmanın günümüzdeki önemi oldukça büyüktür. Meslek alanı ne olursa olsun her birey bilgisayar kullanma zorunluluğunu kendinde hissetmektedir. Meslek Yüksekokullarında eğitim gören öğrenciler ise iyi derecede bilgisayar kullanabilmelidirler. Bu anlamda tam donanımlı bilgisayar laboratuvarları çok önem kazanmaktadır. Bu laboratuvarlarda öğrencilerin bilgisayar bilgilerini geliştirmeleri sağlanmalıdır. Bilgisayar laboratuvarının gerek iç tasarımı, gerek bilgisayar donanımı tasarımı ve gerekse de yazılımsal tasarımı iyi ve etkin kullanıma yönelik olarak yapılır ise çok daha iyi bir eğitim verilebilir. Bu anlamda aşağıdaki sonuçlar önemlidir:

- Bilgisayar laboratuvarı, meslek yüksekokulunun tüm programlarına göre tasarlanmalıdır.

- Laboratuvarda görsel olarak eğitim verileceği düşünülerek projeksiyon, perde, akıllı tahta, ses sistemi gibi çoklu ortam donanımlarına yer verilmelidir.
- Meslek yüksekokuluna ve laboratuvar imkanlarına göre bir sınıf yerleşim düzeni seçilmelidir.
- İyi bir donanımsal altyapı kurulmalıdır.
- Bilgisayarlar üzerindeki yazılımlar güncel olmalıdır. Gereksiz yazılımlar kullanılmamalıdır.
- Mutlaka bir sınıf yönetim yazılımı kullanılmalıdır.
- Laboratuvar için talimatlar ve güvenlik politikaları itinalı olarak hazırlanmalı ve öğrencilere anlatılmalıdır.
- Öğrencilerin en etkin çalışacağı bir sistem seçilmelidir. Öğrenciler, sisteme zarar vermeyecek ölçüde ve meslek yüksekokulunun güvenlik politikası çerçevesinde çalıştıkları bilgisayarlarda özgür olmalıdırlar.
- Mutlaka bir internet ağı kurulmalıdır. Meslek yüksekokulunun güvenlik politikası çerçevesinde öğrencilerin kullanımına sunulmalıdır.
- Öğrencilerin bilgisayarlardan veri almasına izin verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Albertson, Tim; Selwood, Stuart (1998), "An Analysis of Computer Laboratory Layouts in Schools", *New Zealand Journal of Applied Computing and Information Technology*, 2 (1), 82-89.
- Young, Alison; Huggard, Glenn (2003), "Designing New Computer Laboratories: Fresh Ideas and New Layouts", *16th Annual NACCQ*, 463-467.
- Spennemann, Dirk H. R.; Atkinson, John; Cornforth, David (2007), "Voting with their seats: computer laboratory design and the casual user", *Behaviour & Information Technology*, Vol 26, Issue 5,409-420.
- Garrett, David (2004), "Setting Up A Computer Lab What You Need, What You Need To Know".
- Satterfield, Brian (2007), "Five Timesaving Tips for Computer Lab Managers Reduce maintenance hassles on public machines" .
- Wesley A. Fryer (2003),"Strategies for Managing School Computer Labs and Classroom Computers", www.wtvi.com/teks/labstrategies

MESLEK YÜKSEKOKULLARI İÇİN ULUSLARARASI ORGANİZASYONLARDA YER ALMANIN ÖNEMİ: BİR ÇALIŞMA ZİYARETİ EV SAHİPLİĞİ ÖRNEĞİ

**THE IMPORTANCE OF PARTICIPATION IN INTERNATIONAL
ORGANIZATIONS FOR POST-SECONDARY VOCATIONAL SCHOOLS:
A CASE OF STUDY VISIT HOSTING ORGANIZATION**

**Ali Şükrü ÇETİNKAYA¹
Kürsad SAYIN⁴**

**Pınar YARDIMCI²
Mürsel KAYA⁵**

**Halis OĞUZ³
Serhat ÇERÇİ⁶**

ABSTRACT

Transversal Programme, which is a sub-program of Lifelong Learning Program (LLP), aims to promote European cooperation in fields covering two or more sectoral sub-programmes; to promote the quality and transparency of Member States education and training systems; and to support policy development and cooperation at European level in lifelong learning, notably in the context of the Lisbon process and the E&T 2010 Work Programme, as well as the Bologna and Copenhagen processes and their successors (Article 32 of Decision 1720/2006/EC of the European Parliament and Council).

Key activity of policy cooperation and innovation in lifelong learning is individual mobility, and that is assessed by study visits. Study visits are organized for experts and officials designated by national, regional and local authorities; directors of education and training establishments and guidance and experience accreditation services; and social partners.

In this study, the importance of LLP Cedefop Study Visits (Transversal Programme) for vocational education and teaching has been explained. The case of a Study Visit Hosting Organization, “Attractiveness of Vocational Training for the Hospitality and Tourism Industry”, conducted by Selçuk University, Post Secondary Vocational School of Silifke – Tasucu (Mersin, Turkey) on November 2008 has also been discussed as an international organization.

Key Words: Study Visit hosting organization, vocational education and teaching, international organizations

¹ Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi, Silifke - Taşucu Meslek Yüksekokulu, alisukru@selcuk.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi, Silifke - Taşucu Meslek Yüksekokulu, pinar@selcuk.edu.tr

³ Prof.Dr., Selçuk Üniversitesi, Silifke - Taşucu Meslek Yüksekokulu, halisoguz@selcuk.edu.tr

⁴ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi, Silifke - Taşucu Meslek Yüksekokulu, kursadsyn@hotmail.com

⁵ Okt., Selçuk Üniversitesi, Silifke - Taşucu Meslek Yüksekokulu, kayamur@hotmail.com

⁶ Okt., Selçuk Üniversitesi, Silifke - Taşucu Meslek Yüksekokulu, serzenith@hotmail.com

ÖZET

Avrupa Birliği Hayatboyu Öğrenme Programlarından olan ortak konulu programlar (Transversal Program); iki veya daha fazla sektörel alt programı kapsayan alanlarda Avrupa işbirliğini geliştirmeyi, üye ülkelerin eğitim ve öğretim sistemlerinin kalitesini ve şeffaflığını geliştirmeyi, Lizbon süreci ve E & T 2010 Çalışma Programı ile Bologna ve Kopenhag süreçleri çerçevesinde hayatboyu öğrenme alanında Avrupa düzeyinde politika geliştirme ve işbirliğini desteklemeyi amaçlamaktadır (Avrupa Parlemontosu ve Konseyinin 32 No'lu Kanun Maddesinin 1720/2006/EC sayılı kararı).

Hayatboyu Öğrenme kapsamında işbirliği ve yaratıcılığı sağlamada en temel politika çalışma ziyaretleri ile sağlanan bireysel hareketliliklerdir. Çalışma ziyaretleri; ulusal, bölgesel ve yerel otoriteler tarafından tasarlanarak eğitim uzmanı ve resmi görevlilere yönelik düzenlenmektedir. Çalışma ziyaretlerinde eğitim ve öğretim kurumlarının yöneticileri, rehberlik ve araştırma merkezi yetkilileri ve sosyal ortaklar yer alabilmektedirler.

Bu çalışmada, öncelikle hayatboyu öğrenme programlarından olan CEDEFOP Çalışma Ziyaretlerinin mesleki eğitim ve öğretimdeki önemi tartışılmıştır. Ardından, Selçuk Üniversitesi, Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu'nun Kasım 2008'de gerçekleştirmiş olduğu “**Turizm ve Otelcilik Sektörüne Yönelik Mesleki Eğitimin Çekiciliği**” adlı CEDEFOP Çalışma Ziyareti Ev Sahipliği Organizasyonu örnek olay olarak esas alınmış ve uluslararası organizasyonlarda Meslek Yüksekokullarının yer almasının önemi tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çalışma Ziyareti Ev Sahipliği, Mesleki Eğitim ve Öğretim, Uluslararası Organizasyonlar

Giriş

Meslek Yüksekokulları, belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyılık eğitim - öğretim sürdüren yükseköğretim kurumlarıdır (2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu). Türkiye’de 634 meslek yüksekokulu yaklaşık 300’e yakın farklı programla eğitim – öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Meslek Yüksekokullarının ortak amacı; meslek alanında sektörün istediği bilgi ve beceriye sahip, çalıştığı işyerlerinde insanlarla kolay diyalog kurabilen, bir yabancı dili temel seviyede bilen, bilgisayar kullanabilen, sosyal ve kültürel etkinliklere doğrudan ve dolaylı katkı sağlayabilen ara insan gücünün yetiştirilmesidir (Görmüş ve Bektaş, 2002).

Meslek Yüksekokulları mesleki eğitim veren kurumlardır. Mesleki eğitim, genel olarak kişinin ruhi ve zihni kapasitesini geliştiren, onun çevresi ile olan iletişimini artıran, bilgi, beceri ve ihtisas kazandıran ve kişiyi daha verimli ve üretken kılan bir vasıta olarak tanımlanmaktadır (Serter, 1994: 140). Mesleki eğitim, hem işgücünün vasıf düzeyini yükseltmekte hem de etkinliğini artırmaktadır (Yazgan, 1996: 68).

Meslek Yüksekokulları, sektörün ihtiyaç duyduğu ara işgücünü yetiştirmeye odaklıdır. Sektörlerin rekabet edebilirlikleri mevcut insan kaynakları nitelikleri ile doğru orantılıdır. Nitelikli işgücüne sahip işletme, kurum veya kuruluşlar rekabet üstünlüğü elde etmektedirler. Sektöre nitelikli işgücü yetiştirilmesinde ise Meslek Yüksekokulları önemli bir işlevi yerine getirmekte ve talebi karşılamaya çalışmaktadırlar. Nitelikli işgücünden kasıt, bilgi bağlamında yeterli teorik bilgiye sahip, uygulamalı eğitimler ve stajlar dolayısıyla yeterli pratik tecrübesine sahip, en az bir yabancı dil bilen, bilişim teknolojilerini etkin kullanabilen, kendi başına karar alabilecek cesaret ve güvene sahip, vizyon sahibi yetişmiş bireylerdir. Nitelikli işgücünde olması beklenen ve kısaca sıralanan bu niteliklere sahip bireylerin uluslararası arenada da başarılı olması kaçınılmaz olacaktır.

Günümüz küreselleşme sürecinde Meslek Yüksekokullarından beklenen, sadece ülkemiz şartlarında yeterli niteliğe sahip işgücünün yetiştirilmesi değil, aynı zamanda uluslararası arenada da başarılı olabilecek bireylerin yetiştirilmesidir. Uluslararası düzeyde rekabet edebilir nitelikte bireylerin yetiştirilmesinde ise Meslek Yüksekokullarının uluslararası organizasyonlarda yer almasının büyük önemi vardır. Uluslararası organizasyonlarda yer alma Meslek Yüksekokullarına yurtdışından kurum ve kuruluşlarla etkileşimde bulunma ve karşılıklı bilgi – tecrübe paylaşımı olanağı sağlamaktadır.

Bu çalışmada, uluslararası organizasyonlarda yer almanın Meslek Yüksekokullarına sağladığı katkılar ortaya konulmaktadır. Çalışmada öncelikle, Avrupa Birliği üye ve aday ülkeleri arasında eğitim politikalarının şekillendirilmesinde önemli etkiye sahip olan CEDEFOP Çalışma Ziyaretlerinin mesleki eğitim ve öğretimdeki önemi tartışılmıştır. Ardından, Selçuk Üniversitesi, Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu'nun Kasım 2008'de gerçekleştirmiş olduğu “**Turizm ve Otelcilik Sektörüne Yönelik Mesleki Eğitimin Çekiciliği**” adlı CEDEFOP Çalışma Ziyareti Ev Sahipliği Organizasyonu örnek olay olarak esas alınmış ve uluslararası organizasyonlarda Meslek Yüksekokullarının yer almasının önemi tartışılmıştır.

Mesleki Eğitimde Uluslararası İşbirlikleri

Mesleki ve teknik eğitim, sosyo-ekonomik gelişimi yönlendiren insan kaynaklarının gelişiminde bir araç olarak görülmektedir. Mesleki ve teknik eğitim, ülkeler için eğitim sisteminin hayati önemde parçası haline gelmiştir. UNESCO tarafından yayınlanmış bir rapora göre üye ülkelerin tümü yüksek kalitede mesleki ve teknik eğitim vermede uluslararası işbirliğinin önemini farkında oldukları görülmüştür. Ülke raporları, doğrudan veya birçok uluslararası kurum ve organizasyon aracılığı ile çok sayıda değişik ikili ve bölgesel işbirliği biçimleri olduğunu göstermiştir. Raporda, gelişmekte olan ülkelerin birbirlerinden nasıl daha iyi öğrendikleri, karşılıklı tecrübe paylaşımı ile gelişmiş ülkelere kıyasla öğrenmenin ne kadar daha ucuz gerçekleşebileceğini öğrenmiş oldukları vurgulanmaktadır (Dyankov, 1996).

Ülkeler arası işbirliğinde farklı uygulama biçimleri olduğu görülmektedir. İşbirlikleri; eğitim ve eğitici eğitiminde modüller geliştirme, hareketli eğitim takımları kullanma, ülkeler arası ve projeler arası çalışma ziyaretleri, çalıştaylar düzenleme ve ekipman kurulumunda kullanılan el kitapları, kılavuzlar ve diğer destekleyici materyaller üretme, mesleki yeniliklere yönelik bölgesel işbirliği ağları oluşturma, bilgi paylaşımına yönelik sempozyumlar organize etme şeklinde sıralanabilir. Bilgi, belge ve materyal paylaşımı konusunda diğer ülkelerle işbirliğinde en yaygın kullanılan mekanizmalar ise eğitim görevlilerinin değişimi, çalışma ziyaretleri, yayınların ve araştırma bulgularının değişimi, eğitim yönetimi ve idaresine yönelik tecrübe değişimi, politika planlama ve öğrenci performansını değerlendirmeye yönelik yöntemler geliştirme, veritabanı ve bilgi sistemleri geliştirme ve enstitüler arası ilişkilerdir. Bunun yanında diğer ülkelerle ortak yürütülen programlar ve projeler; eğitim tesisleri, araştırmalarda tesis paylaşımı, prototip materyaller ve ekipmanlar geliştirme şeklinde sıralanabilir. Uluslararası işbirliklerine; müfredat ve ders kitapları değişimi, görsel – işitsel destekler, bilgisayar yazılımı değişimi, araştırma bulguları değişimi, politika belirleme, eğitim çalıştayları, ekipman tasarımları işbirliği ve asistan değişimleri örnek gösterilebilir (Dyankov, 1996).

Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Geliştirme Merkezi (CEDEFOP)

Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Geliştirme Merkezi (The European Centre for the Development of Vocational Training) olan CEDEFOP, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde mesleki eğitim ve öğretimi teşvik etmek ve geliştirmek için 1975 yılında kurulmuş bir ajanstır. CEDEFOP terimi aslında Fransızca “Centre Européen pour le Développement de la Formation Professionnelle” ifadesindeki kelimelerin ilk harflerinden üretilmiş bir kısaltmadır. İlk kurulduğu dönemde CEDEFOP merkezi Almanya, Berlin iken 1995'ten

itibaren Yunanistan Selanik'e taşınmıştır ve halen faaliyetler buradan yürütülmektedir (Vassiliki, 2007).

Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Geliştirme Merkezi; yerel otoriteler ve eğitim kurumları ile özellikle uzman kamu veya özel, ulusal veya uluslararası taraflar arasında uygun ilişkiler geliştirmektedir. CEDEFOP'un faaliyetleri Avrupa'daki mesleki eğitim ve öğretimden sorumlu politika yapımcıları, araştırmacıları, sektör uygulayıcıları ve diğer uzman ve akademisyenleri hedeflemektedir (Cedefop, 2009).

CEDEFOP Çalışma Ziyaretleri

Çalışma ziyaretleri 13 Temmuz 1983'te 10 üye ülke Bakanlar Konseyinin kararına dayanılarak AB mesleki eğitim politikası eylem programına göre 1985'ten bu yana sürdürülen bir uygulamadır. Program, 1995'te Leonardo da Vinci programlarına entegre edilmiştir. Program günümüzde 31 AB üyesi veya adayı konumundaki ülkeler tarafından Hayatboyu Öğrenme Programları kapsamında Ortak Konulu Projeler çerçevesinde aktif olarak yürütülmektedir

Çalışma Ziyaretleri'nin amacı Avrupa düzeyinde, eğitim sorumlularının ortak bir konu üzerinde kendi alanlarında tartışmaları ve değişimlerde bulunmalarını teşvik etmektir. Programın yararı bir ülkedeki mesleki eğitim sistemi hakkında bireysel bilgi sahibi olmanın yanında çalışma ziyareti grubu üyeleri arasında karşılıklı bilgi akışı ve tecrübe ve görüşlerin paylaşımını sağlamasıdır. Katılımcılar genellikle farklı çıkar gruplarını temsil etmektedir. AB Komisyonu program uygulama yetkisini CEDEFOP'a vermiştir. CEDEFOP çalışma ziyaretlerini ilgili ülkelerin Ulusal Ajansları aracılığı ile düzenlemektedir. CEDEFOP programa ilişkin kuralları belirlemekte ve bütçesini idare etmektedir. Çalışma ziyaretleri farklı bir CEDEFOP bütçe kalemidir. Her ülke organizasyon giderlerini karşılamak için ulusal ajanslarına finans sağlamaktadır (Wolfgang et al, 2004).

Çalışma ziyaretlerinin programı her yıl seçilmiş bir konu grubuna yönlendirilmektedir. Yetkili makamlar ulusal önceliklerine göre mevcut konuların bazılarını seçme veya başkalarını teklif etme serbestliğine sahiptirler. Ayrıca ülkelerin ulusal ajansları, organizasyonundan sorumlu oldukları ziyaretleri bir konunun belirli bir yönüne yoğunlaştırmayı da tercih edebilirler (Ulusal Ajans, 2009).

Çalışma Ziyaretleri, katılımcı ülkelerden ilgili kurumların, tercih ettikleri konular çerçevesinde ortalama 10-20 kişilik gruplar için organize ettikleri ziyaretlerden oluşmaktadır. Bir çalışma ziyareti en fazla 5 iş günü sürmektedir. Mesleki eğitimle ilgili bazı ziyaretler 3-4 günlük bir programla gerçekleştirilebilmektedir. Yararlanıcıların 1 hafta süreye kadar çalışma ziyaretine katılmalarına olanak sağlamak üzere topluluk tarafından maddi destek sağlanmaktadır. Ziyaretler, ulusal düzeyde Ulusal Ajans tarafından ve Avrupa düzeyinde Komisyon adına CEDEFOP tarafından koordine edilen ziyaretler ev sahibi ülkenin ilgili eğitim makamları tarafından yerel veya bölgesel olarak organize edilmektedir (Ulusal Ajans, 2009).

Çalışma ziyaretleri Hayatboyu Öğrenme Programının diğer faaliyetleri ile ilgili faaliyetleri teşvik etme, başlatma veya destekleme konusunda sayısız fırsatlar sunmaktadır. Bu nedenle, çalışma ziyaretleri sırasında çok sayıda temasta bulunma fırsatı göz önüne alındığında, çalışma ziyaretlerinde yer alan katılımcıları harekete geçirici veya kaynak kişi rolü oynayabileceklerini düşünmeleri teşvik edilmektedir. Komisyon çalışma ziyaretlerinin konuları ile Lizbon stratejisi arasında bağlantı kurmaya özel dikkat gösterilmektedir (Ulusal Ajans, 2009).

Çalışma ziyaretlerinden; eğitimden sorumlu vali yardımcıları, eğitim kurumlarının müdürleri, müdür yardımcıları, eğitim müfettişleri (ilköğretim, ortaöğretim ve Bakanlık müfettişleri), MEB Merkez ve Taşra Teşkilatında eğitim alanında çalışan idari personel (en az şube müdürü düzeyinden başlamak üzere), rehberlik ve psikolojik danışmanlar,

öğretmen eğitimcileri (formatör öğretmenler), eğitim fakültelerindeki öğretim üyeleri ve öğretim görevlileri, MEB Merkez teşkilatında ve illerdeki AB birimlerinde görev yapmakta olan öğretmenler ve eğitim sendikalarının genel merkez ve şubelerindeki yöneticiler yararlanabilmektedirler (Ulusal Ajans, 2009).

CEDEFOP Çalışma Ziyareti Ev Sahipliği Organizasyonu

CEDEFOP tarafından planlanıp yönlendirilen çalışma ziyaretleri, AB üye ve aday üye ülkelerinden kurum veya kuruluşların ev sahipliği organizasyonu çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Ev sahipliği organizasyonunu üstlenmek isteğe bağlıdır. CEDEFOP'un organizasyonda yetkili kılacağı kurum ve kuruluşun belirlenmesi ilgili ülkelerin Ulusal Ajansları tarafından yönlendirilmektedir.

Bir çalışma ziyaretine ev sahipliği yapmak isteyen kurum veya kuruluşlar Türkiye Ulusal Ajansının her yıl yayınladığı duyuruya istinaden başvuru yapabilmektedir. Ulusal Ajans tarafından değerlendirilen ev sahipliği başvuruları AB Komisyonunca her öğretim yılı için hazırlanan Katalog'da yayımlanmaktadır (Ulusal Ajans, 2009).

Evsahipliği Organizasyonu Süreci

Başarılı bir ev sahibi ve verimli bir çalışma ziyareti düzenleyebilmek için her şeyden önce bazı önkoşulların sağlanmış olması gerekmektedir: Açık sosyal tutum (grup yönetme kabiliyeti), ülkemizin eğitim ve mesleki öğretim sistemine ve çalışma ziyaretinin konusuna hakim olma, ziyaretin çalışma dilini konuşabilme, zaman yönetimi ve lojistik becerilere sahip olma, bütçe yönetebilme, katılımcıların ilgilerini ve ihtiyaçlarını çalışma ziyaretinin içeriğine entegre etme kabiliyeti.

Çalışma Ziyaretleri katalogunda Ulusal Ajanslar (UA) tarafından seçilen ve sunulan tüm ziyaretler topluca yer almaktadır. Her çalışma ziyaretine bir sayı ve ziyaretin ayrıntılarını kısaca açıklayan ve içeriğini takdim eden bir katalog kaydı verilir. Sunulan ve yayımlanan katalog açıklamasına dayalı olarak, organizatörler, içerik, materyal ve lojistik organizasyon ayrıntıları ile birlikte çalışma ziyaretinin programını hazırlarlar.

Çalışma Ziyaretlerinin materyal ve lojistik organizasyonu ile ilgili olarak evsahibi kurum veya kuruluş bazı temel hususları dikkate alması gerekmektedir: Tüm katılımcılar, organizatörler tarafından seçilen aynı otelde/mekanda konaklatılmalı; çalışma ziyaretinin başlangıç gününden bir önceki gün, gayri resmi bir katılımcılar toplantısı düzenlenmeli (hoş geldin kokteyli gibi); ev sahipleri katılımcılara ziyaret programı ve grup sorumlusu kişinin adı hakkında tam bilgi vermelidir.

Gruplar normal olarak Cedefop tarafından, başvuru çağrısı prosedürü çerçevesinde Ulusal Ajanslar tarafından seçilen ve aday gösterilen katılımcılar arasından belirlenmektedir. Çoğu durumda grup değişik geçmişlere sahip kişilerden oluşmaktadır. Her grup normalde, her biri farklı eğitim sistemlerine sahip, anadilleri farklı, bazı durumlarda yabancı dilleri dahi çok farklı 7 - 10 ülkeden 10 - 15 katılımcıdan oluşmaktadır. Grup katılımcılarının ortak noktası, genellikle önemli tecrübeye sahip ve ülkelerinin eğitim ve öğretim sistemlerinde önemli görevleri olan kişiler olmaktadır.

Katılımcılar ziyaretin konusu ve ziyaret edilen ülke ile ilgili olmaktadır. Grubun bileşiminde dil bilgisi ve/veya ziyaret edilen ülkenin dili ya da en azından grubun tüm mensuplarının ortak olarak bildiği bir dil dikkate alınmaktadır. Katılımcılar gayri resmi toplantıdan ziyaretin son günü yapılacak olan son etkinliğe kadar ziyaret boyunca evsahibi ülke tarafından hazırlanan programda belirlenen zamanlardaki tüm faaliyetlere katılmak durumundadırlar. Ayrıca katılımcılar, ziyaret sonu grup raporunun hazırlanmasında yer almak; her türlü hastalık, kaza ve benzerinin giderlerini karşılayan bir kişisel sigorta yaptırmak; kendi seyahat ayarlamalarını (rezervasyon ve biletlerin ödenmesi) ve yemek, konaklama ve yerel ulaşım gibi çalışma ziyareti ile ilgili giderleri de karşılamak durumundadırlar.

Ziyaret hazırlıkları için harcanan çabalar çalışma ziyaretlerinden en etkili sonuçların alınmasını sağlamaktadır. Organizatörler katılımcılarla mümkün olan en erken aşamada irtibat kurmaktadır. Organizatörler, katılımcıların profesyonel geçmişlerini ve ilgi alanlarını öğrenmektedirler. Çalışma ziyaretinin konusu ve ayrıntıları ile ilgili bilgiler, katılımcıların ziyarete daha iyi hazırlanabilmeleri için makul bir süre önceden gönderilmektedir. Genellikle, katılımcılardan ülkelerindeki eğitim ve öğretim sistemleri hakkında kısa bir sunum yapmaları beklenmektedir.

Çalışma Ziyaretlerinin birincil hedefi bir konu hakkında tartışma ve tecrübe alışverişinde bulunma olduğu için organizatörler grup içi tartışmaya yeterli zaman ayırmalıdır. Evsahibi ülkenin konu hakkındaki sunumu, tartışmalar için temel teşkil etmektedir. Organizatörler, katılımcıların evsahibi ülkede meselelerin nasıl ele alındığını anlamasını sağlamak ve ziyaret sırasında konuşmacıların katkılarını yönlendirmek ve tartışılacak diğer konuları belirlemektedirler.

Organizatörler bir ziyaretten en az üç ay önce, potansiyel konuşmacıların, ziyaret edilebilecek yerlerin, yerel ulaşımın, konaklama ve yeme-içme imkanlarının, şehir veya kasabadaki sosyal ve kültürel kaynakların (uygun bir kültürel etkinliğe karar vermek için) bir ön listesini hazırlamaktadır. Organizatörler; uzmanları, tartışılacak temel soruları, önemli kişileri, ilgi çekici uygulamaları belirlemektedirler.

Çalışma ziyareti programlarında ele alınan sistemlerin veya konuların teorik sunumları ve uygulamada neler olduğunu katılımcıların görebilmesi için saha ziyaretleri yer almaktadır. Okullara, eğitim merkezlerine, işletmelere ve çıraklık eğitim merkezlerine yapılacak ziyaretlerle siyasi karar vericilerin, kurumların ve sosyal ortakların katkılarının birleştirilmesi, dengeli bir program sağlamak için önemlidir. Sunumların kısa tutulması, ancak katılımcılar ve konuşmacılar arasında fikir alışverişinin teşvik edilmesi tavsiye edilmektedir.

Evsahibi ülkedeki incelenen sisteminin duruşunu iyileştirmek için çalışma ziyareti programını iyi uygulama örneklerine dayandırmak tercih edilmesine rağmen, daha az 'ideal örnek' niteliğindeki bazı uygulamaları göstermek de faydalıdır. Ancak, katılımcılar nihai raporu hazırlarken doğru sonuçları çıkarabilmeleri için katılımcılara bu gibi uygulamaların nedenlerinin ve amacının açıklanması gerekmektedir.

Ziyaretten 10 ila 12 hafta önce konuşmacılar ile resmi temas kurulmaktadır. Konuşmacıların katılımcıların beklentilerini ve – daha da önemlisi – ziyaretin hedefini/konusunu mümkün olduğunca karşılayabilmesi için hazırlık yapmaları sağlanmalıdır. Konuşmacıların sunumlarının önceden alınması ve katılımcılara gönderilmesi de tavsiye edilmektedir. Böylece ziyaret sırasında anlama kolaylaşacak ve etkileşim ve tartışma için daha fazla zaman kazanılacaktır. Bazı konuşmacıların sunumlarını iptal etme ihtimaline karşılık bir alternatif konuşmacılar listesi hazırlamak faydalı olacaktır. Çalışma ziyareti evsahipliği yapılan çoğu ülkede bir konuşmacıdan bir telefon veya özellikle bir e-posta teyidi alınması yeterli olurken diğer ülkelerde resmi ve yazılı bir teyit alınması gerekebilmektedir.

Konuşmacılar gelmeden önce katkılarının ana hatlarının veya hatta tamamının kendilerinden edinilmesi yararlı olmaktadır. Bu, birbirini izleyen konuşmacıların aynı şeyleri anlatmasının önüne geçilmesi açısından faydalı bir uygulamadır. Çalışma ziyaretinin konusu hakkındaki görüşlerini ifade etmek veya tecrübelerini anlatmak yerine kuruluşlarının reklamını yapmak için zaman harcayan konuşmacılar konusunda dikkatli olunmalıdır.

Grubun çalışma dilinde hazırlanmış görseller ve diğer materyaller – slaytlar, çizelgeler, broşürler ve belgeler – öğrenme için faydalı olmaktadır. Konuşmacılar ve ev sahipleri, önerilen konu ve gelen katılımcıların profili hakkında bilgi sahibi olmaları için Çalışma Ziyaretleri programı ve katılımcıların geçmişleri ve ilgi alanları hakkında

bilgilendirilmelidir. Konuşmacılara veya ziyaret edilen yerlerdeki diğer kişilere katılımcıların isimleri, geldikleri ülkeler, temsil ettikleri kuruluşların bir listesi ve bazen görevleri veya çalıştıkları kuruluşun rolü hakkında ufak bilgiler ve çalışma ziyaretinin programı verilmektedir.

Çalışma Ziyareti ev sahipleri normalde Avrupa Komisyonundan hiçbir mali destek almazlar. Ülkemizdeki uygulamada ise, Ulusal Ajans tarafından yerel bütçeden karşılanmak üzere ev sahiplerine 1000 Avro'ya kadar destek sağlanmaktadır. Bu durum, çalışma ziyaretleri programının organizasyonu için Avrupa Komisyonu ile katılımcı ülkeler arasında sorumluluk paylaşımı ilkesine dayanmaktadır: Komisyon münferit hibeler ve bilgilendirme/değerlendirme toplantılarını ödemekte; katılımcı ülkeler ise çalışma ziyaretlerinin organizasyonu ile ilgilenmekte ve en azından bazı temel masraflara katılmaktadırlar. Organizatörler genellikle şu giderleri karşılamaktadırlar: Pazar gecesi yapılacak olan gayri resmi toplantı (ilk gelişte ikram edilen içecekler veya yemeği ve otelin kabul için yeterli olanakları olmaması durumunda küçük bir toplantı salonunun kiralanmasını içerebilir), organizatörün gruba davet verdiği zamanlardaki yemekler, kendi giderleri, olası kültürel etkinliklerin tamamı veya bir kısmı, yerel ulaşım, uygun olduğu hallerde, tercüman veya başka kişinin (refakatçi, konuşmacı, yerel ziyaret vb.) konaklama, yemek ve seyahat giderleri.

Otel konaklama olanakları, başlıca lojistik konusudur. Bazı ülkelerde, çalışma ziyaretlerinin otellerin daha az yoğun olduğu zamanlarda yapılabilmesi için katalog hazırlanmadan bir yıl önce otellerle temas kurulmaktadır. Cedefop katalogunda belirtilen çalışma ziyaretleri teyit edilir edilmez, organizatörün uygun sayıda katılımcı, refakat eden grup lideri, tercüman vb. için geçici olarak oda ayrılması önemlidir. Bir otelin çalışma ziyareti için uygunluğuna karar verirken, konaklama imkanlarının yanısıra çeşitli pratik hususlara da dikkat edilmelidir: Grubun boş zamanlarında kolaylıkla buluşabileceği bir barı olmalıdır, bir restorani olmalı ya da civarda uygun restoranlar olmalı, grubun nihai raporu tartışabileceği, hazırlayabileceği ve üzerinde çalışabileceği bir konferans salonu veya bu nitelikte bir salonu olmalıdır, katılımcılara ödenen harcırah akılda tutularak, paranın karşılığını vermelidir. Bu tutar üzerindeki giderler genellikle katılımcılar tarafından karşılanmaktadır.

Katılımcıların isimleri kesinleştiğinde, otele katılımcıların rezervasyonlarını kendilerinin teyit edeceğini ve oda ücretlerini ve ekstralarını kendilerinin ödeyeceğini bildiren bir liste gönderilmelidir. Teyitleri otelle çalışma ziyaretinden birkaç hafta önce kontrol etmek ve gerektiği takdirde henüz rezervasyonlarını teyit etmeyen katılımcılara bir hatırlatma göndermek iyi olmaktadır.

Katılımcılar için rezervasyon teyidini kolaylaştırmak için, organizatör bir rezervasyon formu hazırlayıp her katılımcıya bir kopyasını göndermelidir. Ancak, katılımcılara rezervasyon formlarını göndererek rezervasyonları teyit etmek ve konaklama ve ekstralarını ödemek konusunda tüm sorumluluğun kendilerine ait olduğu vurgulanmalıdır. Örneğin katılımcılar herhangi bir nedenle gelmeyip rezervasyonlarını da iptal etmediklerinde otellerle çıkabilecek ihtilafları önlemek için, katılımcılara bu konuda kendilerinin bizzat sorumlu olduğunu hatırlatmak ve tercihen yazılı olarak zamanında iptal etmedikleri her gece için kendilerinden ücret alınacağını açıklamak (örneğin rezervasyon formunda) önemlidir.

Yerel ulaşım için, kamu taşıtları kullanılmalı veya ortaklaşa taksi tutulmalıdır. Hususi otomobil sadece küçük gruplar için uygundur. Uzun mesafelerde zamandan ve paradan tasarruf için, bir minibüs kiralayıp masrafların katılımcılar arasında paylaşılması düşünülebilir. Daha uzun mesafeler için demiryolu kullanılacaksa, normal olarak grup bileti alınması tavsiye edilmektedir. Bu konuda katılımcıları bilgilendirilmeli veya biletleri alıp daha sonra münferit katılımcılar ile hesap mutabakatı yapılmalıdır.

Ziyaretten önce organizatör, ziyaretin konusu ile ilgili bilgilendirme belgesi ve evsahibi ülkedeki eğitim ve mesleki öğretim sisteminin kısa bir açıklamasını hazırlamaktadır. Ayrıca bazı şeylerin neden belli bir şekilde olduğunu/işlediğini anlamak için evsahibi ülkenin ziyaretin konusu ile ilgili sosyoekonomik durum hakkında katılımcılara bilgi verilmesi de önemlidir. Cedefop, Avrupa perspektifinden ziyaretin konusu ile ilgili belgeleri web sitesine yüklemektedir.

Ziyaret sırasında, diğer belgeler (hukuki veya sosyoekonomik bilgiler, sentez makaleleri, düşünceler, örnek olay incelemeleri ve deneyim raporları) ziyaret sırasında katılımcılara doğrudan verilen dosyaya eklenebilir. Faydalı belgelerin elektronik biçimleri, çalışma ziyaretleri internet sitesinde de sunulabilir.

Organizatörler grubun oluşumu hakkında bilgilendirildikleri andan itibaren katılımcılar ile yakın iletişim halinde olması gerekmektedir. Katılımcılar ile telefon, mektup veya e-posta ile temas kurulmalı ve ziyaretin konusu, ülkesi ve tarihleri hatırlatılmalıdır. Ziyaretten en az bir ay önce gönderilmesi gereken ikinci mektupta / e-postada aşağıdakiler belirtilmelidir: (a) katılımcılara rezervasyonlarını otele faksla teyit etmelerini hatırlatan bir notla birlikte bir otel rezervasyon formu, (b) çalışma ziyaretinin arifesindeki gayri resmi toplantının zamanı, çalışma ziyaretinin bitiş zamanı hakkında bilgi ve son günün programı, (c) taslak program, (d) ziyaretin konusu ile ilgili bir bilgi dosyası, (e) katılımcıların listesi (isim, işveren, işverenin adresi, telefon, görevi), (f) turist broşürleri ve faydalı görülen başka belgeler (metro planı, şehir haritası vb.), (g) otelin yolunu ve ulaşım imkanlarını (uçak, tren, taksi) gösteren bir harita.

Çalışma ziyaretinin arifesinde, genelde bir Pazar akşamı: ziyaret için önerilen programı öğrenmek, belli teknik ve lojistik hususlar hakkında bilgi almak, katılımcıları tanıtmak için gayri resmi bir katılımcılar toplantısı gerçekleştirilir. En baştan olabilecek yanlış anlamaları önlemek için, katılımcıların neler görecekları ve ayrıca neler göremeyecekleri ilk toplantıda açıklanmalı ve programın temel konusu izah edilmelidir. Gayri resmi toplantı, katılımcılara grup raporu fikrini açıklamak ve gerekirse çalışma ziyaretinden sonra üç hafta içinde bu belgenin Cedefop'a (bir nüshası da evsahibine) gönderilmesinden sorumlu olacak bir grup raportörü atamak için uygun bir yerdir. Bazı ülkelerde bu aşamada katılımcılara rapor şablonu dahil tüm faydalı belgeleri içeren taşınabilir bir kişisel bilgisayar bile verilebilmektedir. Bu toplantı ilk temas açısından önemlidir. Çoğu zaman bu toplantıda organizatör ülkeye bağlı olarak içecekler ve/veya hafif atıştırmalık yiyecekler ve bazen de bir yemek verilebilir. İlk gün için rehberli bir şehir turu da düzenlenebilir. Bu aşamada, katılımcılar birkaç kelime ile kendilerini tanıtır. Ziyarete dahil diğer kişiler de (örneğin daha sonra gruba hitap edecek olan ana konuşmacılardan biri veya daha fazlası) tanıtılabilir.

İlk toplantı evsahibi ülkenin yemek, çalışma saatleri, ulaşım yöntemleri, mağazaların, müzelerin açılış ve kapanış saatleri vb. adet ve alışkanlıklarının açıklanması için en uygun zamandır. Genel olarak, katılımcıların dosyaları (nihai program, katılımcıların listesi, ziyaret edilecek yerlerin adresleri, restoranlar) ve isimlikleri de bu aşamada verilir. Bu toplantı bir buçuk ila iki saat sürmelidir ve ardından yemek/içecek verilebilir veya verilmeyebilir. Geç saatlerdeki uçaklarla ulaşan katılımcıların geldiklerinde grubun geri kalanına katılabilmesi için gayri resmi toplantının otelde yapılması faydalı olmaktadır.

Çalışma ziyareti programının ilk resmi günü, programdaki sistemlerin veya konuların teorik sunumlarına ayrılır. Evsahibi ülkenin eğitim ve öğretim sistemi ile ilgili sunumlar, ziyaretin konusuna odaklanmalıdır. Konunun müsaade etmesi halinde, saha ziyaretlerine bir işletmeyi veya eğitim merkezini ziyaret ederek başlamak daha teşvik edici olacaktır.

İlk gün ve son gün dışında kalan ziyaret günlerinde programın günlük düzeni, genel olarak bir konuşmacı veya en fazla iki saha ziyareti (istisnai durumlarda üç) için yarım gün ayrılmasıdır. Çoğunlukla, sabah oturumu sosyal ortakların, kurumların, siyasi karar vericilerin vb. katkılarına, öğleden sonra oturumu ise okullara, eğitim merkezlerine, işletmelere, çıraklık eğitim merkezlerine vb. ziyaretlere ayrılır. Bu, programın dengeli olmasını sağlamaktadır. Bazı zamanlar, evsahibi merkezin gruba davet verebildiği durumlarda (tesis içinde restoranı olan otel okul, büyük şirket veya eğitim merkezi veya ağırlama bütçesi bulunan bir kurum) bu teorik kurgu, öğle yemeğinde değiştirilebilir.

Çalışma ziyaretlerinde bilgi alışverişleri çok önemlidir. Programda grup içi alışverişlere, sorulara veya tartışmalara ayrılan zamanın hassas bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Günün sonunda, günün gözden geçirilmesi için yaklaşık iki saat sürebilen toplu düşünme oturumu düzenlenebilir. Ziyaret programı süresince bir yerden başka yere transferlerde yolda geçen zamanlar da fikir alışverişleri için iyi birer fırsattır.

Organizatörlerin katılımcıların anadilleri dışındaki bir dilde, uzun konsantrasyon gerektiren sunular ile bilgi yığınlarının gerilim ve yorgunluğa neden olabileceğinin farkında olması gerekir. Sonuç olarak, katılımcılar makul saatlerde serbest bırakılmalı ve makul bir saatte otele geri dönülmelidir.

Ziyarete bir tercüman kullanılacaksa, konuşmacılara ardıl tercümenin çok yorucu olduğunu ve tercümanın dinlenmesi için saatte bir mola verilmesi gerektiğini açıklayınız. Tüm gün tek başına ve ardıl olarak tercüme yapmaya hazır tercüman bulmak kolay değildir. Mümkün olduğu yerde, konuşmacıların tercümanlara sunumdan önce sunum içeriğini vermeleri yararlı olmaktadır.

Çalışma ziyaretlerinde mümkün olduğunca programa uyulmalı ve zaman etkin bir şekilde yönetilmelidir. Program yapılırken yemekler için gerekli zamanı, yolculuklardan, molalardan vb. sonra geçiş süreleri için tanınan zamanı etkili planlamak gerekmektedir. Konuşmacıların ne kadar zaman harcadığına dikkat edilmeli, gerekirse zamanı hatırlatmaktan çekinilmemelidir.

Grubun yönetimi konusunda bazı önemli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Pazar gününden itibaren gruba kendi içlerinden birinin grup raporunun hazırlanması sorumluluğu verilmelidir. Tartışmalara tüm katılımcıların katılması teşvik edilmelidir.

Konuşmacının yaptığı açıklamanın katılımcılar tarafından anlaşılması durumunda gerektiğinde konuşmacının sözü kesilerek müdahale edilerek açıklık getirilebilir. Bir uzmanla en az bir soru-cevap oturumunun yapılması oldukça yararlı olmaktadır. Tüm söylenenleri ve yapılanların gerçekten anlaşılmasını sağlamak için soru-cevap oturumu günün başına veya sonuna konulabilir. Ayrıca, bazı ülkelerde, son günün sabahı, sosyal ortaklar ile bir yuvarlak masa tartışması da yapılmaktadır. Başka bazı ülkelerde, daha gayri resmi olup, tüm konuşmacıların davet edildiği, son gece verilen bir yemek sırasında yapılmaktadır.

Öğle yemeği organizasyonu için en basit yöntem, restoranlarla önceden sabit fiyatlı bir mönü için anlaşmaktır. Ancak, bu durum gayri resmi toplantıda katılımcılara açıklanmalıdır. Yemek ayarlamalarını yaparken mümkün olduğunca zengin menü tercih edilmelidir. Bir gün önceden (davet edilen konuşmacıları da hesaba katarak) gelecek kişi sayısını ve grubun geleceği saati restoranla teyit edilmelidir.

Katılımcıların giderleri, çalışma ziyareti sırasındaki ulaşım giderlerini de içerecek şekilde hesaplanmaktadır. Evsahibi ülkeden evsahibli yapan organizatör kurum veya kuruluş veya ulusal ajans giderlerin tümünü veya bir kısmını kendileri karşılamaya karar verebilir.

Program planlanırken münferit katılımcıların ziyaretten çekilme ihtimallerine karşı her zaman hazırlıklı olmalıdırlar. Bazen, katılımcılar son dakikada çekilebilir ya da hiç gelmeyebilir. Yine bazen, gruba bir veya iki katılımcı sonradan eklenebilir, böylece ilk

rakamlar biraz artabilir. Kural olarak, ziyaretin başlamasından en az dört hafta önce yapılan eklemeler organizatöre bildirilmektedir. Olası benzer değişiklikler konusunda esnek olunması organizasyon etkinliğini artırmaktadır.

Çalışma Ziyaretlerinin Evsahibi Kurumlara ve Ziyaret Edilen Kuruluşlara Yararları ve bir Örnek Olay: Selçuk Üniversitesi, Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu Evsahipliği Organizasyonu

Çokuluslu ziyaretçi grubuna eşlik eden ve gözeten bir çalışma programı organizatörü, normal profesyonel görevlerinin dışında ilave bir görev üstlenmektedir. Bu görevi yerine getirirken değişik kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gitmektedir. Belediye başkanı, okullardan sorumlu yerel otoriteler ve okul müdürleri ile görüşme, ziyaretçilerle görüşme, yabancı dil konuşma veya tercüme etme pratiği kazanma evsahibi kurumların organizasyondan elde edecekleri doğrudan kazançlardır. Bunun dışında ziyaretçiler de evsahibi kurumlara; profillerini geliştirme, ağlara erişim kazanma, öğrencilerine Avrupa boyutu konusunda doğrudan bir tecrübe sağlama, takip faaliyetlerine katılma, ziyaretçilerin uzmanlığı ve tecrübesi ile sağlanan uyarıcıdan yararlanma, yurtdışındaki kurumlarla temaslar kurma şeklinde değişik konularda yardımcı olabilmektedirler.

Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu, 1992 yılında Selçuk Üniversitesi'ne bağlı bir Meslek Yüksekokulu olarak Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı ile eğitim-öğretim hizmeti vermeye başlamış, Silifke – Taşucu'nda (Mersin) yerleşik bir Meslek Yüksekokuludur. Günümüzde iki farklı bölümde (Teknik Programlar Bölümü ve İktisadi ve İdari Programlar Bölümü) 8 farklı programla (ikinci öğretimlerle birlikte 15 program) ve 1700'ün üzerinde öğrencisi ile ülkemiz gençliğine hizmet veren, bölgeye ve ülkemize önemli sosyo-ekonomik ve kültürel katkıları olan ülkemizin güzide Meslek Yüksekokullarından biri konumundadır.

Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu 03-06 Kasım 2008 tarihleri arasında 384 Katalog Grup numaralı “Turizm ve Otelcilik Sektörüne Yönelik Mesleki Eğitimin Çekiciliği” adlı Çalışma Ziyareti evsahipliği organizasyonunu başarıyla gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Çalışma ziyaretine 6 ülkeden alanında uzman 6 katılımcı iştirak etmişlerdir.

Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu düzenlemiş olduğu bu evsahipliği organizasyonunu, geçmişte elde ettiği İspanya'nın Sevilla ve Barcelona Şehirlerinde gerçekleştirilmiş olunan dört farklı Leonardo da Vinci Projeleri, İşkur Hibe Projesinde iştirakçi olarak yer alma gibi bir dizi ulusal ve uluslararası proje deneyimleri sonucunda gerçekleştirmiştir. Her bir proje deneyimi bir sonraki aşamada daha fazla risk üstlenme cesareti vermiş ve Yüksekokul içerisinde entelektüel sermaye birikimine sebep olmuş, girişimciliği artırmıştır. Meslek Yüksekokulunun vizyon sahibi Müdür, Müdür Yardımcıları, Bölüm Başkanları ve Yönetim Kurulunun yenilikçi girişimleri desteklemesi de Meslek Yüksekokulunun kısa sürede büyük başarılar elde etmesinde etkili olmuştur.

Bir önceki bölümde bir çalışma ziyareti süreci genel hatları ile verilmektedir. Gerçekleştirdiği çalışma ziyareti ev sahipliği organizasyonu süresince de Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu bu süreçlerin tamamını yoğun bir şekilde yaşamıştır.

Yüksekokulda, bu çalışmanın da yazarları olan akademisyenlerden oluşan bir çalışma ekibi oluşturulmuş, ekip kendi içinde işbölümü yaparak elbirliği ile üstün nitelikte bir çalışma ortaya koymuşlardır. Bu organizasyon Kuruma sayısız yararlar sağlamıştır fakat belki de en önemli katkısı ekip çalışmasının öneminin kurum içinde tüm çalışanlar tarafından algılanmış olmasıdır.

Çalışma Ziyareti Evsahipliği Organizasyonunun Çıktıları

Çalışma ziyareti ev sahipliği organizasyonu Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu'na her şeyden önce ülke içinde ve ülke dışında güçlü bir imaja sahip olma olanağı sağlamıştır. Meslek Yüksekokulunun bu deneyimi, ileriye dönük işbirliği

tekliflerinde kurum için önemli bir referans teşkil etmektedir. Çalışma ziyareti organizasyonu, kurum çalışanlarının kendi kurumları ile gurur duymalarına ve böylece kurumlarına daha bir sahiplenmelerine sebep olmuştur. Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu, yapmış olduğu evsahipliği organizasyonu ile, henüz bu organizasyonun final raporu tamamlanmadan, ağırlamış olduğu ziyaretçiler aracılığı ile yaklaşık 600.000,- Euro bütçeli, 11 ülkeden 14 kurum ve kuruluşun yer aldığı ECVET TC NET adlı Avrupa Birliği destekli Mesleki Yeterlilikler konusuna odaklı bir işbirliği projesinde ortak olma teklifi almış ve teklifi kabul ederek bu projede ülkemiz adına yer almıştır.

Meslek Yüksekokulu'nun öğretim elemanları ve idari personelinin yanında öğrencileri de proje içerisinde aktif rol almışlardır. Turizm ve Otel İşletmeciliği, Turizm ve Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Programları öğrencileri almakta oldukları derslerin uygulaması kapsamında evsahipliği organizasyonunda uluslararası panel düzenleme, yiyecek – içecek üretimi, restoran hizmetleri, kat hizmetleri, rekreasyon ve animasyon gösterileri, yakın çevre tur düzenleme deneyimleri elde etmişlerdir. Katılımcılar sınıflarda öğrencilerle birebir iletişime girme ve temsili dersler verme fırsatı bulmuşlardır. Kimi öğrenciler katılımcılarla girdikleri bire-bir ilişkiler neticesinde yurtdışında staj veya Erasmus kapsamında değişim fırsatı yakalamışlardır.

Uluslararası panel organizasyonundaki başarı ve bilgi birikimi hem Yüksekokulun İdari Yönetimini, hem Öğretim Elemanlarını ve hem de öğrencilerini yeni farklı uluslararası paneller düzenlemede cesaretlendirmiştir. Evsahipliği organizasyonunun üzerinde henüz 4 ay geçmeden Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu “Ortadoğu ve Körfez Ülkelerinde Turizm Sektörüne Yönelik Yeni Fırsatlar” adlı bir başka uluslararası panel organizasyonunu 18 Nisan 2009 tarihinde geniş katılımı ve başarı ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma ziyaretleri evsahipliği organizasyonları dışarıdan bakıldığında belki basit bir organizasyon gibi gözükse de aslında oldukça karmaşık, yoğun özverili çalışma, ekip dayanışması ve idari destek gerektiren önemli bir çalışmadır. Kendi başına bu organizasyon Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu'nu hemen her bakımdan (sosyal, kültürel ve ekonomik) ileriye fırlatmış ve kurumun geleceğe güvenle ve gururla bakmasına vesile olmuştur.

Sonuç

Meslek Yüksekokulları ülkemizin sanayileşmesinde ve gelişmesinde itici güce sahip temel mesleki ve teknik eğitim veren kurumlardır. Meslek Yüksekokullarının bünyesinde barındırdığı potansiyel gücün farkına varmalarında uluslararası organizasyonlar önemli bir işleve sahiptir. İdari destek, akademik ve idari personelin cesaretlendirilmesi, öğrenci katılımının sağlanması ve etkili bir ekip çalışması uluslararası bir organizasyonda Meslek Yüksekokullarının yer almasının ön koşulu niteliğindedir. Bu önkoşulları sağlayan Meslek Yüksekokulları günümüz koşullarında mevcut olan sayısız uluslararası işbirlikleri içerisinde zaten kendiliğinden yer alacaktır.

Herhangi bir uluslararası işbirliğinde yer alma Meslek Yüksekokullarına mutlaka yeni fırsatlar ve olanaklar sağlamaktadır. Selçuk Üniversitesi Silifke – Taşucu Meslek Yüksekokulu CEDEFOP Çalışma Ziyareti Evsahipliği organizasyonunu gerçekleştirmiş ender Meslek Yüksekokullarından birisidir. Meslek Yüksekokulu'nun bu tecrübesi diğer Meslek Yüksekokullarına da esin kaynağı olacağı düşünülmektedir. Ülkemiz Meslek Yüksekokullarının, sayısız olumlu çıktıları olan Çalışma Ziyareti Evsahipliği organizasyonu veya benzer herhangi bir uluslararası organizasyonda aktif yer almalarını içtenlikle tavsiye edilmektedir.

KAYNAKLAR

Cedefop (2009).CEDEFOP. [Çevrimiçi], Erişim:22.04.2009

http://studyvisits.cedefop.europa.eu/index.asp?cid=2&artid=6262&scid=74&artlang=EN&per_id=27

- CEDEFOP, (2008). Handbook for organisers of study visits for education and vocational training specialists, Online Access at 07 January 2009,
http://www.ua.gov.tr/uploads/transversal/Ev_Sahipligi_El_Kitabi.pdf
- Dyankov A. (1996). Current Issues and Trends in Technical and Vocational Education, Section for Technical and Vocational Education UNESCO, Paris.
- ECOTEC Research & Consulting (2008). Study Visits for Education Specialists & Decision Makers, Call for Proposals: Hosting a Study Visit, Online Access at 07 January 2009,
http://www.transversal.org.uk/core/core_picker/download.asp?id=274
- ECOTEC Research & Consulting (2008). Study Visits Programme for Education and Vocational Training Specialists Hosts Handbook 2008 – 2009, Online Access at 07 January 2009,
http://www.transversal.org.uk/core/core_picker/download.asp?id=307
- Feuerstein, M. (2008). Introduction to CEDEFOP, Online Access at 07 January 2009,
http://www.transversal.org.uk/core/core_picker/download.asp?id=308.
Thessaloniki, Greece.
- Görmüş A.Ş. ve Bektaş Ç., (2002). Sektör Temsilcilerinin Meslek Yüksekokulu Öğrencilerini Algılamalarına Yönelikbir Araştırma (Sandıklı ve Şuhut MYO İşletme Programı Örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi* C.IV,S.2.
- Jemeljanova, I., (2008). Quality of study visits, Support to organizers. Online Access at 07 January 2009, <http://www.transversal.org.uk/>. Thessaloniki, Greece.
- Kostakis, G. (2008). Study visits for education and vocational training specialists, Online Access at 07 January 2009,
http://www.trainingvillage.gr/etv/upload/etvnews/news/3292-att1-1-sv_procedures_at_eu_level_george_kostakis_cedefop.pdf
- Mahlamäki-Kultanen, S., Susimetsä M. and Ilsley, P. (2006). Leonardo da Vinci Projects Supporting the Changing Role of VET Teachers and Trainers, Valorisation Project the Changing Role of VET Teachers and Trainers. Centre for International Mobility CIMO, Finnish Leonardo National Agency. Online Access at 07 January 2009.
- Transversal UK, (2009). The study visits and the Lisbon strategy, Online Access at 07 January 2009,
http://www.transversal.org.uk/core/core_picker/download.asp?id=310
- Triga, Vassiliki (2007), Europe beyond Brussels: An analysis of everyday discourses in the EU Agencies. European University Institute DOI: 10.2870/86596, Florence
- Ulusal Ajans, (2009), Çalışma Ziyaretleri Ev Sahipliği. Çevrimiçi, Erişim: 22.04.2009,
<http://www.ua.gov.tr/index.cfm?action=detay&yayinID=65261E0A74E4B766B4E202970B230D14AE7DD>
- Wolfgang H., Uwe L., Hermann G. H., Sabine F. (2004). Evaluation of EU and international programmes and initiatives promoting mobility: selected case studies. In: Descy, P.; Tessaring, M. (Eds) Evaluation of systems and programmes. Third report on vocational training research in Europe: background report. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, (Cedefop Reference series, 57).
- 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu, Çevrimiçi, Erişim:22.04.2009, www.yok.gov.tr

MESLEK YÜKSEKOKULLARI MOBİLYA VE DEKORASYON BÖLÜMÜ EĞİTİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ YENİDEN YAPILANMASININ GEREKLİLİKLERİ

THE NECESSITY OF REVISING EDUCATIONAL PROGRAMS IN FURNITURE AND DECORATION DEPARTMANS OF PROFFESSEIONAL COLLAGES

ALİ TELLİ¹

ABSTRACT

Towards the 21 th century, some defaces have been in educational programs in ceramic departments of collages it is necessary to educate students of collages. It is necessary to educate students at these collages to be able to produce products at worldwide standards. Fort his purpose, educational programs at collages should be revised.

In this work, a criticism made on the studies, led to revising of educational programs particularly on ceramic departments.

To achieve the harmony;

- 1.Evaluation of the student skills and knowledge acquired through their training.
- 2.To form an entirety between preparations and the practice of the Furniture and Decoration programmers of respective vocations.
- 3.To support the measures taken at the field institutional base with those of the sect oral base, in order to achieve education-employment

Key word: Furniture and Decoration, Revising.

ÖZET

21. doğru, mobilya ve dekorasyon programlarında, eğitim ve öğretimde gelişen teknolojiyle birlikte bir takım aksama ve eksikler yaşanmaktadır. Meslek yüksekokulları dünya standartlarında, ihracata yönelik mal ve hizmet üretecek ara eleman yetiştirme ideali kapsamında, yapılan/yapılması düşünülen faaliyetler, Türkiye'nin gerçeklerine uygun, tutarlı ve ihtiyaçlar cevap verebilecek nitelikte olmalıdır Bu hedef amaç bağlamında; Meslek Yüksekokullarının eğitim ve öğretim programlarının yeniden yapılmasının gereklilikleri ortaya konulmalıdır. Yapılan bu araştırma, yeniden yapılanma yolundaki çalışmalara eleştirel anlamda bir yaklaşımda eğitim ve öğretim programlarının araştırma-tartışma-gelişme kapsamında ele alıp yeniden düzenlenmesini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır . (Ağatekin M, 1996) .

---

¹ Öğretim Görevlisi, Kütahya Meslek Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Bu araştırmanın sonundaki hedefler;

- 1.Öğrencinin öğrenimleri süresince kazandıkları bilgi ve becerilerin yükseköğretimde değerlendirilmesi
- 2.Mobilya ve dekorasyon Programı alanına ait programların hazırlaması ve uygulamasında ülke bütünlüğünün sağlanması,
- 3.Eğitim-istihdam dengesinin sağlanmasında kurumsal bazda alınan tedbirlerin sektörel bazda alınacak tedbirlerle desteklenmesi. (Temel M, 1996) .

Anahtar kelime:Mobilya ve Dekorasyon, Yeniden yapılandırma.

1. GİRİŞ

Ülkenin kalkınması, mesleğinde iyi yetişmiş nitelikli insan gücü ile ilgilidir. Bir ülkede okullaşma oranının yüksek olması ile birlikte ekonomik yapılananın ihtiyaç duyduğu beceri ve yeteneğe sahip işgücünü sağlamaya yönelik bir eğitim sistemi oluşturmak, ülkelerin küresel ekonomiye uyum sağlama şansını arttıracaktır.İstihdam ve işsizlik sorunu ise , özellikle niteliksiz gençler açısından giderek artmaktadır. Bu soruna bağlı olarak nitelikli işgücünü sağlayan meslek eğitiminin önemide artmaktadır (Schulze, N.,1997).

Gelişen teknolojiler, üniversitelerde okumak isteyen öğrenci sayısının her geçen gün artması, mesleki ve teknik eğitimin tüm dünyada önem kazanması, rekabet şartlarının ülke boyutundan dünya boyutuna taşınması vb. nedenlerden dolayı Meslek Yüksekokulları tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye’de de her geçen gün önem kazanmaktadır (Gürbüz, R., 2001).

Gerek iş gerekse özel yaşamda başarılı olmak için, açık, net ve ulaşılabilir hedefler belirlenmeli, belirlenen hedeflere odaklanmalı ve hedefleri gerçekleştirmek için azimli olunmalıdır (Çay T.,Çağla H.,Ayten T., İşcan F.,2005).

Yürürlükte olan yükseköğretim sistemi içerisinde yer alan yüksekokullarda da bu gereklilikten hareketle, dünya standartlarında mal ve hizmet üretebilecek ara eleman yetiştirmek için olanaklar ölçüsünde Mobilya ve Dekorasyon mesleki teknikerlik eğitimi veren programların yeniden yapılandırılması faydalı olacaktır.

2. TÜRKİYE’DE MOBİLYA VE DEKORASYON EĞİTİMİNDE OKULLAŞMA DURUMU

Gelişen teknolojiyle birlikte Mobilya ve Dekorasyon sektöründe yetişmiş ara eleman sıkıntısını hissedilmeye başlamıştır. Bölgesel kalkınmalara destek olmak ve mevcut yetişmiş eleman sıkıntısını gidermek amacıyla 1982 ‘den sonra yüksekokulların yaygınlaştırılması süresince Yükeköğretim kurumu Ağaç İşleri Programları açmaya başlamıştır. 1996 yılından itibaren Ağaç İşleri Programının adı YÖK tarafından Mobilya ve Dekorasyon Programı olarak değiştirilmiştir.

Bu kapsamda bugün, Mobilya ve Dekorasyon Programları Türkiye çapında 70 MYO bazında öğretime devam etmektedir (YÖK 2008). Bunlar;

Tablo 1: Önlisans Düzeyindeki Mobilya ve Dekorasyon Programı Bulunan MYO'ları

ABANT İZZET BAYSAL Ü	1.Bolu Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ	2.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
ADNAN MENDERES Ü	3.Aydın Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
ADNAN MENDERES Ü	Aydın Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
AFYON KOCATEPE Ü	4.Afyon Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
AFYON KOCATEPE Ü	5.Bolvadin Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
AFYON KOCATEPE Ü	6.Sandıklı Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN Ü	7.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	8.Akseki Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	9.Teknik Bilimler Meslek Y.	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ	10.Porsuk Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ	11.Hopa Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	12.Erzurum Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ	13.Dursunbey Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ	Dursunbey Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
BARTIN ÜNİVERSİTESİ	14.Bartın Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
BOZOK ÜNİVERSİTESİ	15.Akdağmadeni Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon
BOZOK ÜNİVERSİTESİ	16.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
CELÂL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	17.Turgutlu Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART Ü	18.Biga Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART Ü	19.Çanakkale Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ÇANKIRI KARATEKİN Ü	20.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	21.Adana Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	22.Kozan Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	Kozan Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
DİCLE ÜNİVERSİTESİ	23.Diyarbakır Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	24.İzmir Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ	25.Kütahya Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ	Kütahya Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ	26.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ	Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
EGE ÜNİVERSİTESİ	27.Ege Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
EGE ÜNİVERSİTESİ	Ege Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ	28.Kayseri Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ	29.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
FIRAT ÜNİVERSİTESİ	30.Teknik Bilimler Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ	31.Gaziantep Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
GAZİOSMANPAŞA Ü	32.Koyulhisar Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
GAZİOSMANPAŞA Ü	33.Tokat Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ	34.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ	35.Şebinkarahisar Meslek Yük	Mobilya ve Dekorasyon
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ	36.Gümüşhane Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	37.Bala Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	38.Hacettepe Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
HARRAN ÜNİVERSİTESİ	39.Şanlıurfa Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
HİTİT ÜNİVERSİTESİ	40.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ	41.Malatya Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ	42.Kars Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İ.	43.Andırın Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ	44.Safranbolu Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ	45.Kırıkkale Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ	46.Teknik Bilimler Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
MEHMET AKİF ERSOY	47.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
MEHMET AKİF ERSOY Ü	Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
MERSİN ÜNİVERSİTESİ	48.Gülnar Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
MERSİN ÜNİVERSİTESİ	49.Mut Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
MERSİN ÜNİVERSİTESİ	50.Teknik Bilimler Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ	51.Muğla Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ	52.Teknik Bilimler Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ	53.Bor Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
ORDU ÜNİVERSİTESİ	54.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ORDU ÜNİVERSİTESİ	55.Mesudiye Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
OSMANİYE KORKUT ATA Ü	56.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ	57.Denizli Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
RİZE ÜNİVERSİTESİ	58.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	59.Akyazı Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	Akyazı Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	60.Teknik Bilimler Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	61.Teknik Bilimler Meslek Y	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
SİİRT ÜNİVERSİTESİ	62.Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
SÜLEYMAN DEMİREL Ü	63.Sütçüler Prof. Hasan G.	Mobilya ve Dekorasyon
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	64.Edirne Teknik Bilimler M.	Mobilya ve Dekorasyon
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	65.Harmancık Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	66.İnegöl Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	İnegöl Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	67.Mustafa Kemalpaşa	Mobilya ve Dekorasyon (İÖ)
UŞAK ÜNİVERSİTESİ	Meslek	
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ	68.Banaz Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon
ZONGULDAK KARAEMLAS Ü	69.Van Meslek Yüksekokulu	Mobilya ve Dekorasyon
	70.Çaycuma Meslek Yüksek	Mobilya ve Dekorasyon

3.EĞİTİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARINDAKİ YENİDEN YAPILANMASININ GEREKLİLİKLERİ

MYO'larındaki Mobilya ve Dekorasyon Programlarının başlıca problemlerini şu şekilde sınıflandırabiliriz.

- 1.Eğitim ve öğretim kaynaklarının çağın gereklerine cevap verememesi.
- 2.Stajlardan yeterince yararlanılamaması.
- 3.Öğretim elemanlarının eğitimi ve yetersizliği.
- 4.Hammadde, atölye ve teknik ekipman eksiklikleri
- 5.Meslek lisesinden sınavsız geçişle gelen öğrencilerin ve dikey geçiş kontenjanının yetersizliği.
- 6.Derslerde verilen bilgilerin pratikliğinin ve işlerliğinin sağlanamaması ve sonucunda MYO-Endüstri işbirliğinin gerçekleştirilememesi.
- 7.Yatay geçişlerdeki ders fazlalığı sorununun çözülmesi için Ulusal Mobilya ve Dekorasyon müfredatının oluşturulmasının gerekliliği.

4.SONUÇLAR VE ÖNERİLER

1. Mobilya ve Dekorasyon Programı eğitimindeki mevcut ders programları ve ders kitapları güncel uygulamalarla ilgili olmalıdır. Öncelikle sanat okulları seviyesindeki kitaplara göz atarsak sıkıntının kaynağının nerede başladığını da görebiliriz . Müfredatta olan kitapların çoğu 80' li yıllarda yazılmış kitaplardır. Yazılmış oldukları yılların mevcut makine olanaklarına göre düşünürseniz, aslında hepsi de çok değerli eserler. Fakat günümüzde kullandığımız makinelere baktığımızda o yıllarda kullandığımız daire testere (yatar), şerit testere (bıçkı), kalınlık, planya gibi makinelerin artık modüler mobilya üretiminde kullanılmadıklarını görmekteyiz. Küçük ölçekli işletmelerde bu tarz makineler halen daha kullanılmaktadır. Modüler mobilya dediğimiz üretimde ise artık; aynı anda 5 plakayı üst üste kesip optimize eden kesim makineleri, 0,40 veya 2 mm PVC veya ahşap kenar bandı yapıştırabilen bantlama makineleri, aynı anda tabladaki bütün delikleri delebilen çoklu delik makineleri kullanılmaktadır. Özellikle bazı CNC makineler parçayı önce frezelemekte, sonrasında kenar bandını yapıştırmakta ve deliklerini delerek operatöre parçayı işlenmiş olarak teslim etmektedir. Ders kitaplarında yatar, bıçkı, kalınlık tabir edilen makineleri okuyan çocuklardan, CNC makinelerde başarılı olmalarını bekleyemeyiz. Olaya MYO seviyesinde baktığımızda da çok fazla değişiklik göremeyiz. Bu okulların çoğunluğunda ilk yıl ders kitabı olarak meslek lisesi kitapları okutulmakta. Çünkü düz liseden gelip mobilya bölümünü kazanmış öğrenciler çoğunlukta bulunmakta ve bu kitapları okutmak zorunda kalınmaktadır. Fakat asıl sorun buradan sonra başlıyor. Üniversitelerin çoğunda CNC tipi makinelere ait ders kitapları ya bulunmuyor ya da olanlarda çok yetersiz. Olaya proje bazında baktığımız zaman da benzer noktaları görüyoruz. T cetveli ile çizim yapmasını öğrenen insanlar, modüler mobilya fabrikalarında kullanılan Autocad, Adeko 9 çizim programlarını gördüklerinde afallıyorlar. Mobilya Döşememeliği ile ilgili sektörde çalışmayı hedefleyen öğrenciler için ise durum daha da vahim. Müfredatta olan kitaplar hiçbir şekilde seri üretim döşeme üretimi ile ilgili bilgilerden uzak ve çok yetersiz. Okuldan mezun olan bir öğrencinin CNC makineler, üretim planlama, maliyet-analiz, Autocad konularında tam yetişmiş olarak mezun olması gerekmektedir. Ders kitaplarını hazırlayan komisyonlar tarafından bu konuların artık ele alınması ve ders kitaplarının tekrar yazılması zamanı gelmiştir.

2. Eğitim boyunca öğrencilerin yapmak zorunda oldukları stajda gerçek anlamın dışında yalnızca süre doldurmaya yönelik bir yığın bilgisayar çıktısı ve fotokopilerden oluşan dosyalar şeklinde tamamlanmaktadır. İyi programlanmış bir stajın eğitim üretim ilişkisinin kurulmasında uygulanması en pratik yöntem olduğu unutulmamalıdır (Çay T.,Çağla H. , Ayten T., İşcan F. 2005).

3. Öğretim elemanlarının akademik ve pedagojik seviyelerinin geliştirilmesi yönünde öğretim üyesi olan üniversitelerimizin ilgili birimlerinde , öğretim elamanı yetiştirilmesi hususunda gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Her Mobilya ve Dekorasyon programında 3 farklı disiplinden Öğretim görevlisi(Orman Endüstri Mühendisi, Ağaç İşleri Endüstri Mühendisi ve Mobilya ve Dekorasyon Teknik Öğretmeni) ve Mobilya Atölyesinde en az 1 Tekniker bulunmalıdır.

4. Üretim ağırlıklı olan bu okulların, tasarımı özel yapılmış atölye çalışması uygulamalarına uygun binalarda eğitim ve öğretim sürdürmeleri, eğitim kalitesi yönünden büyük önem

taşımaktadır. Öğrenciler için ideal öğrenme ortamı oluşturmak amacıyla çağın gerektirdiği bilgi ve eğitim teknolojilerinden faydalanılmalıdır. Gerekli fiziksel altyapı ve istihdam imkanları oluşturulmadan yeni programların açılmasına izin verilmemelidir. Mevcut okulların fiziki şartları en kısa sürede iyileştirilmelidir

5. ÖSYM tarafından yapılan sınavsız geçiş hakkına sahip meslek lisesi bu programlara yerleştirilmesi uygulaması hemen durdurulmalıdır. Bunun yerine yeterli puan alan veya özel yetenek sınavı sonucuna göre öğrencilerin yerleştirilmesi sistemi uygulanmalıdır. Mobilya ve Dekorasyon Programı öğrencilerinin daha başarılı olmaya özendirerek, başarılı öğrencilerin lisans öğrenimi yapabilmelerine imkan sağlamak amacıyla ÖSYM'nin yapmış olduğu sınav yerine MYO'da başarıyla mezun olup dereceye giren öğrencileri kendi mesleki alanlarında objektif kriterlere göre yapılan bir sınava göre ilgili fakültelelere geçiş imkanı sağlamaktır. Bu geçiş için %20 lik bir ek kontenjan ayrılmalı ve yapılacak bu sınavlardaki dersleri veren öğretim görevlilerinde bulunması faydalı olacaktır.

6. Mobilya ve Dekorasyon Programında okutulan bazı dersler, yalnızca teori düzeyinde kalmakta eğitim-öğretim ilişkisi kurulamamakta, eğitim yeterince sağlanamamaktadır. Mezun olan öğrenciler ; gerekli beceri, modern alet ve makinele kullanabilme, yaşam boyu öğrenme gereğini algılamış ve bu yeteneği kazanmış olma özelliğini, iş ahlakı bilinci, problemleri belirleme, modelleme ve çözme , takım çalışması yürütebilme becerisini kazanacak şekilde teknikerler yetiştirilmeli ve mobilya fabrikalarındaki teknik eleman çalıştırma zorunluğu denetlenmelidir.

7. 2002 yılında 4702 sayılı kanun uyarınca sınavsız geçiş uygulamalarında standart sağlamak amacıyla 15 adet teknik programda iyileştirmeler yapılmıştır. Benzer bir uygulamanın MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi çerçevesinde Mobilya ve Dekorasyon Programında da uygulanması için önerilen ders programı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2. Meslek Yüksekokulları Mobilya ve Dekorasyon Programı Programında Okutulması Gereken Ders Programı (Kütahya MYO Örneği)

I. Yarıyıl	T	U	K	II. Yarıyıl	T	U	K
Türk Dili I	2	0	0	Türk Dili II	2	0	0
A.İ.İ.T.	2	0	0	A.İ.İ.T.	2	0	0
Güzel Sanatlar *	0	1	0	Güzel Sanatlar *	0	1	0
Yabancı Dil I	2	0	0	Yabancı Dil II	2	0	0
Matematik I	2	2	3	Matematik II	2	2	3
Teknolojinin Bilimsel İ.	2	2	3	Atölye II	2	2	3
Bilgisayar I	2	0	2	Ahşap ve Malzeme T2	0	2	
				II			
Atölye I	2	4	4	Meslek Resmi I	2	2	3
Teknik Resim	2	2	3	Seri Üretim Makineleri	2	0	2
Ahşap ve Malzeme T I	2	0	2	Perspektif I	1	2	2
Toplam	18	11	17	Temel Elektrik	2	0	2
III. Yarıyıl	T	U	K	IV. Yarıyıl / Toplam	19	9	17
Bilgisayar Tasarımı I	2	2	3	Bilgisayar Tasarım II	2	2	3
Atölye III	2	4	4	Atölye IV	2	4	4
Meslek Resmi II	2	2	3	Meslek Resim III	2	2	3

Perspektif II	2	0	2	İç Mimar Dekorasyon	2	2	3
Mobilya İ. T. I	4	0	4	Mobilya İ. T. II	2	2	3
Üst Yüzey İşlemler	2	2	3	Yıl İçi Çalışması	2	2	3
Mobilya Tasarımı	2	0	2	Döşeme Bilgisi	1	2	2
Üretim Teknolojisi*	2	0	2	Ağaç Süsleme Teknik*	1	2	2
Kalite Kontrol*	2	0	2	İş Etüdü*	2	0	2
Toplam	20	10	25	Toplam	16	18	25

KAYNAKLAR

1.Ağatekin M, (1996) Ankara Üniversitesi,” “Meslek Yüksekokulları Seramik Bölümü Eğitim ve Öğretim Programlarının Yeniden Yapılanmasının Gereklilikleri”, “21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılanması ” Konulu Uluslararası Sempozyum, Ankara Üniversitesi Basımevi

2.Temel M, (1996) MEB Müsteşar Yardımcısı “ Orta Kademe Mesleki ve Teknik Eğitim İle Meslek Yüksekokulları Arasında Uyum Sorunları”, 21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılanması ” Konulu Uluslararası Sempozyum, Ankara Üniversitesi Basımevi

3.Schulze,N.,(1997).“Türkiye’de Mesleki Eğitim ve İşgücü Piyasası, İktisat Dergisi, 369:70”

4.Gürbüz,R.,(2001). “Meslek Yüksekokulları İçin Ödevler vrefırsatlar”,” 1. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, İstanbul.

5.Çay T.,Çağla H.,Ayten T., İşcan F.,(2005), “ Harita ve Kadastro Teknikerlik Eğitiminde Yeni Hedefler”, 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu , Süleyman Demirel Üniversitesi, Burdur.

6.YÖK (2008) “2007-2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı” Ankara

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN “İSTİHDAM EDİLEBİLME YETENEĞİ”NİN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

**A RESEARCH ABOUT DEVELOPING “CAPABILITY OF BEING
EMPLOYED” OF STUDENTS IN VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER
EDUCATION:
KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY CASE**

İclal ÇÖĞÜRCÜ¹

Ebru TÜZEMEN ATİK²

Veysel ÇAKMAK³

ABSTRACT

The problem of employment is the leading element not only of our own country, but also of the entire world globally. Beside the fact that the number of the vocational higher schools increase, big difficulties have been faced to employ graduates of vocational schools of higher education.

This report was realized in order to determine how capability of employment of the students in Vocational Schools of Higher Education can be improved. A survey was applied to senior class students at the programs in which social sciences were studied, whereupon the output data which were acquired were evaluated.

The students in the last term of their education or which are educated in vocational schools of higher education would acquire what kind of knowledge and skill during their education period at the graduation level, deficiencies in education system, and introducing how elicit the development of employment capability of those students are being attempted.

Key Words: Vocational Schools, Education, Employment.

---

¹ Öğretim Görevlisi., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Kazımkarabekir Meslek Yüksekokulu, icogurcu@kmu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Kazımkarabekir Meslek Yüksekokulu, eatik@kmu.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Kazımkarabekir Meslek Yüksekokulu, vcakmak@kmu.edu.tr

ÖZET

İstihdam sorunu, yalnız ülkemizin değil, küresel anlamda tüm dünyanın öncelikli gündeminde yer almaktadır. Meslek yüksekokullarının sayısının günden güne artmasıyla birlikte, bu okullardan mezun olan öğrencilerin istihdam edilmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bu bildiri, meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin istihdam edilebilme yeteneğinin ne şekilde geliştirilebileceğinin saptanması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'ne bağlı meslek yüksekokullarındaki sosyal bilimler alanında eğitim veren programlarda okuyan son sınıf öğrencilerine anket uygulanmış ve bunun sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Meslek yüksekokullarında eğitim görmüş ve bu eğitimin son dönemine gelmiş öğrencilerin, eğitimleri süresince ne gibi bilgi ve becerilere sahip olarak mezun olacakları, eğitim sisteminde mevcut eksiklikler ve bu öğrencilerin istihdam edilebilme yeteneğinin geliştirilmesinin nasıl sağlanacağı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Eğitim, İstihdam.

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünyanın en önemli sorunlarından olan istihdam sorunu ülkemiz açısından da önem taşımaktadır. İstihdam sorununun iki yönü bulunmaktadır; bir yanda iş arayan ve bulamayan işsizler ve diğer yanda ise nitelikli eleman arayan ve bulamayan işverenler. Bu çalışmada istihdam sorununun iş arayan ve bulamayan işsizlerden oluşan yönü inceleme konusu olarak belirlenmiştir. Buna göre, meslek yüksekokullarından mezun olabilecek durumda olan ve verilen eğitimin son aşamasında olan öğrencilerin istihdam için etkili ne gibi niteliklere sahip oldukları ve bu niteliklerin ne şekilde artırılabilceği belirlenmeye çalışılmaktadır.

Meslek yüksekokullarından mezun olacak öğrencilerin kamu sektörünün ve özel sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikli elemanlar olarak değerlendirilmesi ancak bilgi ve teknoloji konularında günümüz gereklerine uygun mesleki eğitimin sağlanması ile mümkündür. Bu çalışmanın amacı eğitim ile istihdam edilebilirlik arasındaki ilişkinin ve bunun yanında meslek yüksekokullarından mezun olacak öğrencilerin nasıl daha nitelikli kimseler olarak yetiştirilebileceğinin belirlenmesidir.

Çalışmada öncelikli olarak, sosyal bilimler alanında eğitim veren meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin istihdam edilebilme yeteneği sorgulanacak ve elde edilen sonuçlar değerlendirilerek mesleki ve kişisel nitelikleri objektif olarak belirlenmeye çalışılacaktır. Böylelikle meslek yüksekokullarında verilen eğitim ile öğrencilerin istihdam edilebilirliğinin hangi yöntemlerle ve hangi konulara ağırlık verilerek geliştirilebileceği sorusunun cevabına ulaşılmaya çalışılacaktır.

2. MYO ÖĞRENCİLERİNİN İSTİHDAM EDİLEBİLME YETENEĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Meslek yüksekokulları öğrencilerinin mezun oldukları zaman istihdam edilebilmelerini etkileyebilecek çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden bir kısmı genel niteliklere ilişkin olabilirken bir kısmı kişinin kişisel özelliklere ilişkin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buna karşılık yaş, cinsiyet, akrabalık gibi çeşitli faktörler de istihdam edilebilme de etkili olabilmektedir. Ancak, bu çalışmada istihdam edilebilme yeteneğinin geliştirilmesi ana inceleme konusu olduğundan kişinin sonradan kazanabileceği, genel kabul görmüş istihdama etkili nitelikleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Diğer yandan bazı özellik ve beceriler sadece istihdam edilme sırasında değil, istihdam edildikten sonra var olan istihdamın sürdürülmesinde de etkilidir. Bu nedenle kişinin işe girerken anlaşılması güç olabilen ancak deneme süresi yahut diğer iş görme süresince anlaşılabilen bazı özellikleri de kişinin istihdam edilebilme yeteneği açısından önem taşımaktadır. İstihdam edilmenin yanı sıra gerçekleştirilmiş bir istihdamın sürdürülebilmesi ile de istihdam edilebilme yeteneğinin varlığından söz etmek mümkün olacaktır.

Özetle, bu çalışmada istihdamı etkileyen faktörler burada, gerek iş bulma süresince gerekse iş bulduktan sonra var olan işte başarı ve devamlılık gösterilmesinde dikkate alınmaktadır.

Meslek yüksekokullarında verilen eğitimin rolünün öğrenciye işe giriş için gerekli becerilerin kazandırılmasının ötesinde düşünülmesi her eğitim seviyesinde birçok mesleki gelişim boyutlarına yer verilmesini gerektirmektedir (Alkan, 1972: 213).

Buna göre istihdam edilebilme yeteneğini etkileyen temel belirleyici faktörleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Erk, 2005,:11):

1. İstihdam edilebilme yeteneğini etkileyen birinci faktör eğitimidir. İşgücüne katılım eğitimin yapısı ile ilişkilidir (Kavak, 1997:21). Bireylerin elde ettiği eğitim hem ekonomik faaliyetlerin özelliğini hem de iş gücüne katılım oranını etkileyen bir faktördür. Eğitim düzeyleri yüksek olan bireylerin verimlilikleri de yüksek olacağından istihdam sürecinde genellikle alanında en yüksek eğitim düzeyinden mezun olanlar işe alınmaktadır. Eğitim düzeyi eleman alımında kullanılan önemli bir kriterdir. İyi bir eğitim almış kişiler daha kolay yetiştirilebilir olduklarından istihdam edilirken öncelik kazanmaktadırlar (Kurnaz, 2007:250). Bu nedenle meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin iyi bir eğitim almalarının sağlanması önem taşımaktadır.

2. Kişinin iletişim becerisi de istihdam edilebilmesinde etkindir. Çalışan bir kişinin hem işletme içerisinde hem de dışında çevre ile iletişim kurmak zorunda olduğu tartışmasızdır. Yapılan bazı araştırmalar göstermiştir ki, iş hayatındaki hataların yaklaşık %70'i kusurlu iletişimden kaynaklanmakta ve iş hayatındaki başarının %85'i iletişime dayanmaktadır (Gürdal, 2008:12).

Özellikle bu çalışma konusunun kapsamında bulunan öğrencilerin sosyal bilimler alanında eğitim gören meslek yüksekokullarının öğrencileri olması nedeniyle genel bir iletişim yeteneğine sahip olmalarının istihdam edilebilme yeteneklerine etkisi kaçınılmazdır. Kişi söz konusu yetenekler yönünden ne kadar donanımlı olursa olsun, yetenekleri, ancak bunları sergileyebildiği müddetçe anlam kazanacaktır.

3. İstihdam edilebilme açısından diğer kişisel önemli etken ise kişinin özgüvenidir. İstihdam edilecek olan kişinin öncelikle yapacağı işe ilişkin olarak kendini yeterli görmesi ve yapacağı işi başaracağına inanması gerekmektedir. Kişinin kendine olan inancının yapmış olduğu işlerde başarısını etkileyeceği kuşkusuzdur. Bu etken her ne kadar kişisel gibi gözükse de meslek yüksekokullarında verilen eğitim süresince kişinin özgüvenini artırıcı yönlendirmelerde bulunulabilir.

4. Kişinin sorumluluk sahibi olması ve içinde bulunduğu duruma uygun somut çözümler getirmesi de istihdam edilebilme yeteneğini etkileyebilecektir. Nitekim birçok iş alanında ve özellikle özel kesimde kişinin sorumluluklarını gereği gibi yerine getirmesi ve durum yönetimi işverenler açısından önem arz etmektedir.

5. Kuşkusuzdur ki, günümüzde istihdam edilebilirliğe etki eden temel faktörlerinden biri de teknoloji ile uyum ve yeniliklere açıklıktır. Buna göre, her geçen gün yeni bir teknolojik gelişme yaşanması karşısında işverenlerin de çalışanlardan bu yeniliklere uyum sağlamasını beklemesi son derece doğaldır. Bunun yanı sıra, iş hayatında önemli bir yer tutar hale gelen bilgisayar kullanımının da teknolojik gelişmelere uyum içerisinde olma bakımından özel ve önemli bir yere sahip olduğunu belirtmekte fayda vardır. Günümüzde istihdam alanlarının çok büyük bir bölümünde özellikle meslek yüksek okullarından mezun kimseler açısından bilgisayar bilgisinin olmazsa olmaz hale geldiği şüphesizdir.

6. Meslek yüksekokulu öğrencilerin eğitimleri süresince edindikleri bilgileri uygulamaya dökabilmeleri de istihdam edilebilirliklerini etkileyecektir. Somut durum ve olaylarla bütünleştirilemeyen bir bilginin sadece bazı yazılı sınavlarda yardımcı olmaktan öteye gidemeyeceği tartışmasız bir gerçektir.

7. Kişisel özellikler içerisinde ikna kabiliyeti, yaratıcılık gibi bazı faktörler de istihdamda etki edebilmektedir. Zira bir iş görüşmesine giden kişinin öncelikle işe girmek üzere işi başarabileceğine dair karşısındaki kişiyi ikna etmesinin istihdamına direk etkisi kaçınılmaz olacaktır. Diğer yandan her şeyden önce düşünce olarak yeniliklere açık olan ve bunu yeni şeyler ortaya koyabilmek açısından hayata geçiren kişinin de istihdam alanında başarı kaydedeceği açıktır.

8. İstihdam edilebilme yeteneğinde yabancı dil bilgisi, ekip çalışmasına yatkınlık, davranış ve heyecan kontrolü, disiplin, düzen ve ast üst ilişkisine uyumluluk gibi diğer bazı faktörlerinde etkili olabilmesi mümkündür. İşverenler, istihdam edecekleri kişilerden yalnız mesleki bilgiler değil, davranış, güdülenme, sağlık durumu vb. gibi bazı bilgiye dayalı olmayan nitelikler de beklemektedirler (Adem, 1983:499). Ancak, daha önce de ifade edildiği gibi, bu çalışmada temel faktörler üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

3. MYO ÖĞRENCİLERİNİN İSTİHDAM EDİLEBİLME YETENEĞİNİN BELİRLENMESİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, meslek yüksekokullarından mezun olabilecek durumda olan öğrencilerin eğitimleri süresince istihdam edilebilme yeteneklerini etkileyen ne gibi niteliklere sahip kılındıklarının ve bu niteliklerin ne şekilde artırılabilirliğinin belirlenmeye çalışılmasıdır. Bu amaçla Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi bünyesinde bulunan meslek yüksekokullarının sosyal bilimler alanında eğitim veren programlarının ikinci sınıf ikinci yarıyılında olan öğrenciler örnek birim olarak incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Önemi

İstihdam sorunun yaşanmakta olduğu ülkemizde bir yandan işverenlerin nitelikli eleman bulmakta sıkıntı yaşadığını belirtmesi diğer yandan ise meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin iş bulmakta güçlük çekmesi karşısında meslek yüksekokullarından mezun olabilecek durumda olan öğrencilerin istihdam edilebilme yeteneklerinin artırılması çabası önem kazanmaktadır.

3.3. Metodoloji

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi bünyesinde bulunan meslek yüksekokullarının sosyal bilimler alanında eğitim veren programların ikinci sınıf ikinci yarıyılında olan toplam 195 öğrencinin 138'ine istihdam edilebilme yeteneklerini sorgulayan ve bu yönde kendi kişisel görüş ve kanaatlerini de içeren birer anket dağıtılmıştır. Ankette yer alan kişinin kendisine yönelik sorularda verilen varsayım katılıp katılmadıklarına ilişkin olarak cevap vermeleri istenmiştir. Burada 4'lü likert ölçeği kullanılmıştır. (1- Tamamen katılıyorum, 4- Hiç katılmıyorum)

Öğrenciler tarafından doldurulan anketler üzerinde istatistik paket programlardan SPSS 11.01 (Statistical Package for Social Sciences) kullanılmıştır.

Bulguların değerlendirilmesinde frekans dağılımı uygulanmış ve son olarak alınan veriler bir tabloda birlikte gösterilmiştir.

3.4. Ankete Katılan Öğrencilere İlişkin Bazı Bilgiler

Tablo 1. Ankete Katılan Öğrencilerin Program Bilgileri

	Frekans	Yüzde
İşletme	29	21,0
Muhasebe	42	30,4
Büro Yönetimi ve Sekreterlik	33	23,9
Yerel Yönetimler	34	24,6
Toplam	138	100,0

Ankete katılan öğrencilerin 29'u İşletme (%21), 42'si Muhasebe (%30,4), 33'ü Büro Yönetimi ve Sekreterlik (%23,9), 34'ü Yerel Yönetimler (%24,6) programı öğrencisidir.

Tablo 2. Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Bay	55	39,9
Bayan	83	60,1
Toplam	138	100,0

Cevaplayıcıların 55'i bay (%39,9), 83'ü bayan (%60,1)dir.

Tablo 3. Ankete Katılan Öğrencilerin Yaş Aralığı

	Frekans	Yüzde
16-20 yaş arası	39	28,3
21-24 yaş arası	97	70,3
25-28 yaş arası	2	1,4
Toplam	138	100,0

Ankete katılan öğrencilerin 39'u (%28,3) 16-20 yaş aralığında, 97'si (%70,3) 21-24 yaş aralığında, 2'si (%1,4) ise 25-28 yaş aralığındadır. Buna göre cevaplayıcıların büyük bölümü 21-24 yaş aralığında bulunmaktadır.

3.5. Bulguların Değerlendirilmesi

Tablo 4. “Mezun Olduğunuz Zaman Kolayca İş Bulabileceğinize İnanıyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Analizi

	Frekans	Yüzde
Evet	65	47,1
Hayır	73	52,9
Toplam	138	100,0

İstihdam edilebilme yeteneğini etkileyen faktörlere geçmeden önce anket uygulanan öğrencilerin mezun olduklarında iş bulup bulamayacakları konusundaki inançlarının tespit edilmeye çalışılmasında fayda bulunmaktadır. Yapılan araştırmada ankete katılan öğrencilere yöneltilen “Mezun olduğunuz zaman kolayca iş bulabileceğinize inanıyor musunuz?” sorusuna 138 öğrenciden 65'i (%47,1) evet cevabı, 73'ü (%52,9) ise hayır cevabı vermiştir.

Buna göre öğrencilerin istihdam edilebilme yönündeki söz konusu soruya vermiş oldukları cevapları ile daha büyük bir oranda hayır cevabı vermiş olmalarına karşılık evet ve hayır cevabı verenler arasında büyük bir oran farkının bulunmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin kolayca iş bulabilecekleri yönündeki inançlarının olumlu ve olumsuz yönde birbirine yaklaşık olması öğrencilerin istihdamı etkileyen faktörler açısından kendilerine olan inançlarının orta seviyeye yaklaşık olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin İstihdam Edilebilme Yeteneklerinin Belirlenmesi Amacıyla Kendilerine Yöneltilen Sorulara Vermiş Oldukları Cevapların Analizi

	% (Yüzde)			
	1. Tamamen Katılıyorum	2. Katılıyorum.	3. Katılmıyorum.	4. Hiç Katılmıyorum.
Eğitimim süresince yeterli mesleki bilgiyi aldığımı düşünüyorum.	6,35	44,7	39,7	9,25
İnsan ilişkileri ve iletişim alanında kendimi başarılı buluyorum.	43,00	49,15	7,45	2,10
Çalıştığım işyerinde sorumluluk alabilirim.	59,20	32,35	6,35	2,10
İçinde bulunduğum duruma ilişkin net çözümler getirebilirim.	30,50	54,45	14,30	0,70
Karşımdaki insanı dikkatlice dinleyebilir ve anlayabilirim.	30,75	44,40	22,10	2,75
Bildiklerimi başkalarına aktarma konusunda yetenekliyimdir.	34,75	52,95	10,10	2,15
Yaptığım işlerde dikkatliyimdir, kolay hata yapmam.	12,30	52,80	23,50	13,80
Çalıştığım işlerde oluşabilecek yeniliklere açıgımdır.	28,70	40,85	5,00	0,70
Zamanı verimli kullanmaya ve işleri zamanında yerine getirmeye özen gösteririm.	29,15	41,65	22,85	6,35
Teknolojik gelişmelere ayak uydurabilirim.	52,25	42,05	5,00	0,70
Bilgisayar bilgim yeterlidir.	17,85	45,15	34,80	2,10
İşyerinde yapılacak işleri tek başıma organize edebilirim.	28,05	45,20	23,80	2,95
Birden fazla kişiyle uyumlu olarak çalışabilirim.	23,80	53,30	18,05	4,85
İşyerinde çalıştığım işe ilişkin yeni proje ve fikirler sunabilirim.	13,85	42,55	32,50	15,20
İnsanları etkileme ve ikna kabiliyetine sahibim.	34,00	52,35	11,40	2,25
Sınav veya mülakatlarda fazla heyecanlanmam.	17,45	29,85	43,20	9,50
Mesleki bilgilerimi uygulamada etkili bir biçimde kullanabilirim.	13,85	43,90	32,40	9,90
Kendisiyle barışık ve özgüveni tam biriyimdir.	43,60	44,25	11,45	0,70
Disiplinli, temiz ve düzenli çalışabilirim.	33,00	42,10	19,35	5,55
İşyerinde ast üst ilişkisine uyumlu çalışabilirim.	59,85	36,50	1,45	1,45
Çalışacağım işyerinde yeterli olacak derecede yabancı dil biliyorum.	2,95	19,15	47,80	30,10
İş bulabilmek için yeterli çevrem olduğuna inanıyorum.	25,90	28,75	30,50	14,85

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, öğrencilere eğitim süresince yeterli mesleki bilgiyi alıp almadıkları yönünde yöneltilen soruya öğrencilerin %6,35'i tamamen katılıyorum, %44,7'si katılıyorum, %39,7'si katılmıyorum, %9,25'i ise hiç katılmıyorum cevabını vermiştir. Bulgulara göre ankete katılan öğrencilerin yarısından biraz fazlası aldıkları mesleki eğitimi yeterli bulmaktadır.

Bu durum, öğrencileri, mezun olduklarında iş bulabilme konusunda kendine güven yönünden avantajlı konuma getirmektedir. Zira, istihdam edilebilme yeteneğine sahip olmanın en önemli şartlarından biri kendine güvendir.

Öğrencilerin kendilerine yöneltilen insan ilişkileri ve iletişim alanında kendilerini başarılı bulup bulmadıkları yönündeki soruya, oldukça yüksek bir oranda olumlu yanıt vermeleri istihdam edilebilme yeteneklerinin yüksek düzeyde olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. İletişimin temel özelliklerinden olan dinleme, anlama ve bildiklerini aktarabilme kabiliyeti açısından da öğrencilerin kendilerine büyük ölçüde güvenmekte oldukları anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kişinin algılama seviyesi de istihdam edilmesinde etkindir.

İstihdam edilebilme ve iş hayatındaki başarıya etki eden en temel etkenlerinden biri de kişinin sorumluluk alabilme ve karşılaştığı problemlere ilişkin net çözümler getirebilme becerisidir. Ankete katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün söz konusu soru karşısında bu yeteneklerinin varlığı yönündeki düşüncelerini belirtmesi de istihdam edilebilme yetenekleri açısından önem taşımaktadır.

Çalışma hayatında hatanın yapılması değil, önlenmesi önem taşımaktadır ve burada amaçlanan, kişinin hiç hata yapmaksızın çalışmasıdır. Özellikle bazı iş kollarında yapılabilecek hataların işveren açısından sonuçları büyük olabilir. Bu nedenle öğrencilere yöneltilen dikkat seviyelerine ve hata yapma ihtimallerinin azlığına ilişkin soruya öğrencilerin %37,30'unun olumsuz yönde cevap vermeleri her ne kadar daha fazla kısmı olumlu yanıt vermiş ise de istihdamın ve istihdam edilen işte başarı ve devamlılığın sağlanması açısından yetersizlikler olabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde teknoloji alanında sürekli bir değişim ve gelişim yaşanması karşısında, bu yeniliklere ayak uydurabilmesi gerekmektedir. Zira, birçok işyerinde bilgisayar bilgisi istihdam edilecek kişilerde aranan en önemli niteliklerdendir. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin teknolojik gelişmelere ayak uydurabilecekleri yönündeki varsayıma çok büyük oranda katılmış olmalarına karşılık, bilgisayar bilgisinin yeterli olduğu yönündeki soruda verilen olumlu yanıt oranının daha düşük olduğu görülmüştür.

Kişilerin, istihdam edildikleri pozisyona uygun olarak, konularına ilişkin organizasyonları yapmalarının beklenmesi kuvvetle muhtemeldir. Ankete katılan öğrencilerin büyük bir kısmı işyerinde yapılacak işleri tek başına organize edebilecekleri yolunda kendilerine güvenmektedirler.

Ekip çalışmasına yatkınlığın da iş hayatında verimliliği ve istihdamı etkilemesi nedeniyle, öğrencilere yöneltilen birden fazla kişiyle uyumlu olarak çalışıp çalışamayacakları yönündeki soru karşısında yine öğrencilerin büyük bir bölümü olumlu yanıt vermiştir.

İşe girebilmek ve çalışılan işte başarı gösterebilmek açısından insanları etkileme ve ikna kabiliyeti de önem arz etmektedir. Ankete katılan öğrencilerin büyük oranla bu yönde kendilerine güvendikleri anlaşılmaktadır.

İşe girişin en önemli aşamalarından birini teşkil eden sınav ve mülakatlar ne kadar yetenekli olursa olsun kişinin istihdam edilebilmesi açısından son derece önem taşımaktadır. Bu nedenle sınav ve mülakatlara girecek olan kişilerin başarılı olmaları ve

yeteneklerini sergileyebilmeleri açısından heyecan düzeylerini kontrol edebilmeleri gerekmektedir. Yukarıdaki tabloya göre öğrencilerin heyecanlarını kontrol edebilme açısından kendilerine yeterince güvenmedikleri ve bu yönüyle istihdam edilebilme açısından dezavantajlı oldukları görülmektedir.

İstihdam edilecek kişi mesleki alanda kendini ne derece yeterli hissederse hissetsin mesleki bilgilerini uygulamada etkin bir biçimde kullanması istihdamının sağlanması açısından önem taşımaktadır. Ankete katılan öğrencilerin bu yönde yöneltilen soruya daha fazla olumlu yanıt vermiş olmalarına karşılık yine de önemli bir kısmının bu konuda kendine güveninin tam olmadığı gözlemlenmektedir.

Özgüvenin istihdam edilmede önem taşıdığı kuşkusuzdur. Buna karşılık öğrencilerin büyük bir bölümü kendilerine güvenmekte olduklarını vermiş oldukları cevaplarla oldukça yüksek bir oranda sergilemektedirler.

İşverenlerin çalışanlarda aradığı niteliklerden biri de disiplinli, temiz ve düzenli bir çalışma biçimine yatkın olmalarıdır. Burada da verilen cevaplarla aranan koşulun büyük ölçüde sağlanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

İşyerlerinde çalışanların ast üst ilişkisine uyumlu olarak çalışabilmeleri de hem istihdamın sağlanması hem de sağlanan istihdamın sürdürülebilmesi açısından beklenen bir şarttır. Ankete katılan öğrenciler bu yönde de büyük oranda olumlu yanıt vermişlerdir.

Tüm bu kişisel özellikler bir yana, istihdam alanında her ne kadar bazı iş kollarında yabancı dil bilme şartı aranmasa da, yabancı dil bilenlerin istihdam edilebilme açısından daha fazla şansa sahip oldukları her türlü kuşkudan uzaktır. Buna karşılık, bu yönde yöneltilen soruya cevaplayıcılardan sadece %19,15'i katılıyorum, %2,95'i tamamen katılıyorum cevabı verebilmiştir.

Son olarak, istihdam edilebilmenin sağlanması, uygun işverenin uygun çalışan ile karşılaşması ile sağlanabilecektir. Bu açıdan kişinin istihdamının sağlanması için çevresinin de etkisi olması mümkündür. Söz konusu soruya verilen cevapların olumlu ve olumsuz yönde birbirine yakın olduğu gözlemlenmiştir.

4. SONUÇLAR

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin mezun oldukları zaman istihdam edilebilme yeteneklerini etkileyecek çeşitli faktörler bulunmaktadır. Meslek yüksekokullarından mezun olabilecek durumda olan öğrencilerin bu faktörlerden hangilerini karşılamakta oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan araştırmaya göre, meslek yüksekokulu öğrencilerinin istihdam edilebilme yeteneğinin geliştirilmesi amacıyla bazı konulara özel önem verilmesi gerekmektedir. Buna göre aşağıdaki unsurlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

- Meslek yüksekokulundaki öğrencilerin yarısına yakını mezun olduklarında kolaylıkla iş bulabileceğine inanmaktadır.
- Meslek yüksekokullarında verilen eğitimin kalitesinin artırılması gerekmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler her ne kadar yeterli eğitimi almış olduklarına büyük ölçüde

inaniyor iseler de, yeterli eğimi almadıklarını düşünen öğrencilerin oranı da azımsanamayacak kadar çoktur. Bu nedenle öğrencilerin öncelikle mesleki bilgi bakımından daha donanımlı bir şekilde mezun olmaları sağlanmalıdır.

- Öğrencilerin yeterli mesleki bilgiye sahip olmalarının zorunlu olmasının yanında bu bilgileri uygulamada etkili bir biçimde kullanmaları da önem taşıdığından, öğrencilerin bu niteliklerinin geliştirilmesi bakımından uygulama derslerine ve staj eğitimine daha fazla ağırlık verilmelidir.
- İstihdam edilebilme yeteneğini etkileyen faktörlerden iletişim becerisinin ve özgüvenin geliştirilebilmesi açısından öğrencilerin kendilerini toplum önünde ifade edebilecekleri seminer derslerine yer verilmeli ve öğrenciler sosyal aktivitelere katılmaları konusunda yönlendirilmelidir.
- Öğrencilere çağın gereklerine uygun ve güncel bir bilgisayar eğitimi verilmeli ve teknolojik gelişmeleri daha yakından takip etmeleri sağlanmalıdır.
- Öğrencilere, mezun olduklarında çalışacakları alan göz önünde bulundurularak buna uygun daha iyi bir yabancı dil eğitimi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adem, M. (1983), “İstihdam İş – Eğitim Planlaması”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C.16, S. 1, s. 497-509.
- Alkan, C. (1972), “Bir Gelişim Süreci Olarak Mesleki-Teknik Eğitim”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1, s. 209-219.
- Erk, N. (2005), “Üniversite-Sanayi İşbirliği, İstihdam Edilebilirlik ve Bologna Süreci”, Bologna Türkiye Projesi (2004-05) Değerlendirme Toplantısı, <http://www.bologna.gov.tr/documents/files/NErk.pps#256>.
- Gürdal, D. (2008), “Genel ve Teknik İletişim”, Murathan Yayınevi
- Kavak, Yüksel, “Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s.21-26.
- Kurnaz, I. (2007), “İstihdam Edilebilirliğin Önemi Açısından Eğitim-İstihdam İlişkisi ev Ankara Bölgesi İmalat Sanayi Uygulaması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Savaş, A.F. (2007), “Meslek Yüksek (Önlisans) Okullarında Yeniden Yapılanma ve Üniversite - Sanayi İşbirliğine Yönelik Yönetimsel Yaklaşımlar” III. Meslek Yüksekokullar Müdürler Toplantısı, Adana.
- Tokgöz, O. (1975). “Türkiye’de Mesleki Eğitim Yapan Okullarda Mesleki Eğitim. ve Stajın Önemi”, 2. Türk Basın Kurultayına Sunulacak Tebliğler, Ankara, s. 114-124.

MESLEK YÜKSEKOKULLARI TEKSTİL PROGRAMLARINA YENİ BİR YAKLAŞIM

A NEW APPROACH TO THE TEXTILE PROGRAMS OF VOCATIONAL HIGH SCHOOLS

Songül KURU¹

Lale SOLAK²

ABSTRACT

For the purposes of the sector, staffs at different levels working for the area of textile and ready-to-wear clothing should accommodate themselves to the modifying and developing conditions. Medium-level staffs are really important for the sector in order to meet skilled labor requirement. Vocational High Schools are of great importance to this requirement. The one and only source for the medium-level staffs is Vocational High Schools.

One of the most common lesson programs which is chosen by a lot of students at Vocational High Schools is textile. Students are trained in the area of textile under the programs named “Textile”, “Textile Fashion Design”, “Textile ready-to-wear clothing” and so on.

The area of textile and ready-to-wear clothing as an employment&labor-intensive industry are of great importance to the Turkey Economics. The complex structure of the “ready-to-wear clothing” and “textile” trainings should be adjusted by taking into consideration country’s export and EU adaptation process.

In declaration, some suggestions will be made about the reconstruction of the textile programs and differences between the names and contents of the textile programs.

Key Words: *Vocational High School, Textile Programs, Reconstruction*

ÖZET

Ülke kalkınmasında lokomotif görevi yapan tekstil ve konfeksiyon sanayinde çalışan her düzeydeki elemanın değişen ve gelişen şartlara uyumu sektör açısından oldukça önemlidir. Sektörün nitelikli insangücü ihtiyacını karşılamada ara eleman olarak nitelendirilen iş gücü gereksiniminin önemi göz ardı edilemez. Bu ihtiyacı karşılamada iki yıllık Meslek Yüksekokullarının önemi çok büyüktür. Sanayinin gereksinim duyduğu nitelikli ara insan gücünü yetiştiren tek kaynak Meslek Yüksekokullarıdır.

Meslek Yüksekokullarında en yaygın olan ve en çok öğrencisi bulunan programlardan biri de Tekstil Programlarıdır. Türkiye genelindeki üniversitelerde “Tekstil”, “Tekstil Moda

¹ Yrd. Doç., Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, skuru@gazi.edu.tr

² Öğr. Gör., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, lalesolak@yahoo.com

Tasarımı”, “Tekstil Konfeksiyon”, “Moda ve Tekstil Tasarımı” ve benzeri program adları ile eğitim verilmektedir.

Türkiye ekonomisi açısından çok önemli olan tekstil ve konfeksiyon sanayi, istihdamın ve emeğin yoğun olduğu bir sektördür. Ülke ihracatı ve AB uyum süreci dikkate alındığında tekstil ve konfeksiyon eğitimindeki bu karışık yapının düzeltilmesinin gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır.

Bildiride Tekstil programlarının isim ve içerik farklılıkları ve tekstil programlarının yeniden yapılandırılması konusunda bazı öneriler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulları, Tekstil programları, Yeniden yapılandırma

1. GİRİŞ

Küreselleşen ve gelişen teknoloji ile birlikte üretim ve ihracat, kalkınmanın vazgeçilmez unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretim sürecinde ise kaliteyi yakalamak nitelikli ara elemanlara olan ihtiyacı artırmaktadır. Türkiye’de nitelikli ara elemana ihtiyacı konusunda yaşanan sıkıntılar mesleki ve teknik eğitim sistemimizi harekete geçirmiş olsa bile hala iş piyasasının gereksinimlerini karşılayacak yeterlilik ve kalitede eleman yetiştirmekte sorunların yaşandığı bilinmektedir.

Türkiye’nin üretim ve ihracatında önemli bir payı olan tekstil ve hazır giyim sektöründe ise durumun çok farklı olmadığı ve nitelikli ara eleman sıkıntısının yaşandığı bilinmektedir. İş piyasasının raporlarına bakıldığında “nitelikli ara eleman ihtiyacında arz ve talepler birbirini karşılamıyor” başlıkları görülmektedir.

Diğer yandan Meslek Lisesi ve üstüne Meslek Yüksekokullarından oldukça kapsamlı programlarla 6 yıllık bir eğitim maratonu ile mezun olan pek çok kişinin istihdam sorunu ile karşı karşıya olduğu bilinmektedir. İşveren talep edilen nitelik ve nicelikte eğitilmiş eleman bulmakta sorunlarla karşılaşırken, işveren kendi çapında bir çözüm olan işbaşında eğitimle de ciddi bir maliyet ve zaman kaybı ile karşı karşıya kalmaktadır.

İş piyasasının talepleri ile mesleki eğitimin arz/talep uyumsuzluğunda yaşanan sorunların, sanayinin gereksinim duyduğu nitelikli ara insan gücünün yetiştirilmesini de etkilediği bilinmektedir. İş gücüne katılımın kalitesi açısından eğitime çok önemli bir görev düşmektedir. Ülkenin en önemli rekabet avantajı olan genç nüfusun Meslek Yüksekokullarında verilen eğitimle yetiştirilecek bireylerle, sanayinin ara insan gücü iş gücü gereksiniminin önemli bir bölümü karşılanabilecektir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılarak kurumların ihtiyaç ve karşılama düzeylerinden başlanarak halen okutulmakta olan aynı isim altındaki Meslek Yüksekokulları Tekstil programları “ÖSYS/YÖK Merkezi Yerleştirmedeki En Büyük Ve En Küçük Puanlar”, sayfasındaki istatistikler veri olarak kullanılmıştır.

Araştırmada ayrıca Üniversitelere bağlı Meslek Yüksek Okulları web sayfalarında yer alan Tekstil adı altında beyan edilen programların ders içerikleri esas alınmıştır.

3. MESLEK YÜKSEKOKULLARI TEKSTİL PROGRAMLARI EĞİTİMİ

Ülkemizde mesleki eğitimin ilk basamağı meslek lisesidir ve Meslek Yüksekokullarına girdi teşkil eder. Meslek Liselerinin Tekstil ana alanına ilgilendiren pek çok programından mezun olan “Teknisyen” statüsündeki öğrenciler 2002 yılından bu yana açılan kontenjan dâhilinde sınavsız geçiş ile Meslek Yüksek Okullarında öğrenim görebilmektedirler. Yine aynı yıl tüm yurt genelinde yer alan Meslek Yüksekokullarının diğer programlarında olduğu gibi tekstil eğitiminde de bir ortak program uygulamasına geçilmiştir.

Bu çalışmanın ayrıntılı anlatıldığı “Tekstil Eğitim Programı Kılavuzu” incelendiğinde “Tekniker” tanımı altında; (Anonim, 2002, MEB/YÖK).

- Tekstil dokuma teknikeri,
- Tekstil iplikçilik teknikeri,
- Tekstil örme teknikeri,
- Tekstil trikotaj teknikeri,
- Tekstil konfeksiyon teknikeri,
- Tekstil terbiyesi teknikeri,
- Tekstil kalite kontrol teknikeri

olarak yedi adet tekstil alt dalının meslek tanımları bulunmaktadır. Ayrıca okutulacak dersler ve programları ve ilgili detaylar da yer almaktadır. Bu programlar Meslek Yüksekokullarındaki eğitimin standardizasyonu amacı ile yayınlandığı dönem uygulamaya konulmuştur.

Aradan geçen yıllar itibariyle programların uygulanışındaki bu güncü durumuna bakmak gerektiğinde; “2008 ÖSYS/YÖK Merkezi Yerleştirmedeki En Büyük ve En Küçük Puanlar” sayfasındaki verilere göre; Tekstil programı 1. öğretimde yaklaşık 52 okuldan 2690 kontenjana, 2586 öğrenci yerleştirilmiştir. Tekstil programı 2. öğretimde ise yaklaşık 21 okulun 1155 kontenjanına 1213 öğrenci yerleştirilmiştir. Moda Tasarımı bölümü adı ile Dumlupınar Üniversitesi (Kütahya), Gediz Meslek Yüksekokulunun 100 kişilik kontenjanına ise aynı sayıda öğrenci kaydedildiği görülmektedir. İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu, Moda Ve Tekstil Tasarımı bölümünden 60 kişilik kontenjana 135 öğrenci yerleştirmiştir (Anonim, 2008, ÖSYM).

Bunun yanı sıra ülkemizin hazır giyim ihracatında özel bir ihtisas alanı olan deri giyim dalında 4 üniversitenin 5 Meslek Yüksekokulunda Deri Konfeksiyon programının 1. ve 2. öğretim olarak 340 öğrencilik kontenjanına aynı sayıda öğrenci yerleştirilmiştir. Hazır giyim, Konfeksiyon, Moda Konfeksiyon bölümleri ise Meslek Yüksekokullarında bölüm ismi olarak yer almamakta alt dal olarak görülmektedir.

Tablo1. Meslek Yüksekokulları Tekstil Ana Alanı Programları Kontenjan ve Yerleşen Öğrenci Sayıları

MYO	PROGRAM ADI	KONTENJAN	YERLEŞEN ÖĞRENCİ
52	TEKSTİL 1. ÖĞRETİM	2690	2586
21	TEKSTİL 2. ÖĞRETİM	1155	1213
1	MODA TASARIMI	100	100
1	MODA VE TEKSTİL TASARIMI	60	135
5	DERİ KONFEKSİYON	340	340
	TOPLAM	4345	4374

(Anonim, 2008, ÖSYM)

Türkiye'nin pek çok bölgesinde eğitim vermekte olan Meslek Yüksekokulu Tekstil Programlarına yerleştirilen bu kadar öğrencinin gerçekten kendi sektöründe, ihtiyaç olan şekilde istihdam edilmesi aslında çözümün bir parçası gibi görülebilir. Oysa tüm bu Meslek Yüksekokul ve programlarından bu kadar sayıda öğrencinin mezun olması ihtiyaç olan vasıflı eleman talebini karşılayabiliyor mu sorusunun sorulmasına sebep olmaktadır.

Sınav kitapçıklarında programların sadece isimleri yer almakta böylece öğrenci Tekstil olarak seçtiği bölümde ancak dönem başladıktan sonra okulun hangisi olduğunu fark edebilmektedir. Öğrenci aslında giysi ile ilgili konfeksiyon dalında eğitimi hayal ederken iplikçilik programına devam etmek zorunda kalabiliyor.

4. MYO TEKSTİL PROGRAMLARI VE ÜNİVERSİTELER ARASINDAKİ UYGULAMA FARKLILIKLARI

Tekstil 1. ve 2. öğretim programlarının isimleri ve içerikleri karşılaştırıldığında karşımıza çıkan; ders programlarının birbirinden farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Hatta aynı üniversitenin iki ya da daha fazla MYO'sunda aynı program ismi altında, farklı eğitim programlarının uygulanmakta olduğu görülmektedir. İsim ve içeriklerdeki bu farklılıklar; eğitimde planlanan standartlaşmanın olmadığı sorunsalını da ortaya koymaktadır.

Aynı isim altında farklı dersler alarak mezun olan öğrenciler yatay geçişlerde ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ayrıca dikey geçişlerde 4 yıllık fakültelerin ilgili bölümlerinde karşılırlarına telafi etmeleri gereken pek çok derslerde çıkmaktadır. Standart programlarla karşılaşılmaması aslında fiziki yapı ve donanım gibi mevcuttan çıkan doğal sonuçtur.

Devlet ve özel üniversitelerin Meslek Yüksekokullarında bulunan tekstil programlarından 50 tanesi incelenerek **Tablo 2.**'de yer alan 18 tanesinde kıyaslama yapılmıştır.

Tablo2. Meslek Yüksekokulları Tekstil Programlarının Kıyaslanması

	Üniversite Adı	Fakülte/Yüksekokul Adı	Programın Adı	Kıyaslama
1	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ (AYDIN)	Nazilli MYO	Tekstil	Ders İçerikleri Boya Baskı ve Terbiye Ağırlıklı
2	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ (AYDIN)	Söke MYO		Tekstil (iplik), Tekstil (hazır giyim) örgün ve 2. Öğretim programları olarak 4 ayrı bölüm olarak ilan edilmiş. Ancak tümünün ders programları aynı
3	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ (AYDIN)	Aydın MYO	Tekstil	Teknik program altında Tekstil programı normal ve 2. Öğretim olarak görülmekte
4	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ (ANTALYA)	Serik MYO	Tekstil	Tekstil programının yanısıra Kostüm tasarımı adı altında ilave programda görülmelidir.
5	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ (ADANA)	Adana MYO	Tekstil	Tekstil (dokuma dalı), Tekstil (iplikçilik dalı), Tekstil (örme dalı), Tekstil (trikotaj dalı), Tekstil (konfeksiyon dalı), Tekstil (terbiye dalı), Tekstil (kalite kontrol dalı)
6	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ (İZMİR)	İzmir MYO	Tekstil	Teknik programlar altında Tekstil Programı Ancak içerik konfeksiyon olarak görülmekte.
7	EGE ÜNİVERSİTESİ (İZMİR)	Emel Akın MYO	Tekstil	Dal olarak ayrışma yok ancak 2. sınıfta derslerde ayrılıyor.. Tekstil (iplikçilik dalı), Tekstil (örme dalı), Tekstil (konfeksiyon dalı), Tekstil (kalite kontrol dalı)
8	EGE ÜNİVERSİTESİ (İZMİR)	Tire Kutsan MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında iplikçilik ağırlıklı program yer almaktadır.
9	EGE ÜNİVERSİTESİ (İZMİR)	Bayındır MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında konfeksiyon ağırlıklı program yer almaktadır.
10	EGE ÜNİVERSİTESİ (İZMİR)	Bergama MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında konfeksiyon ağırlıklı program yer almaktadır.
11	GAZİ ÜNİVERSİTESİ (ANKARA)	Ankara MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında konfeksiyon ağırlıklı program yer almaktadır.
12	GAZİ ÜNİVERSİTESİ (ANKARA)	Beypazarı Teknik Bilimler MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında Moda Tasarımı olarak yer almaktadır. Ancak diğer MYO larda okutulmakta olan Konfeksiyon programının uygulandığı görülmektedir.
13	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ (TOKAT)	Tokat MYO	Tekstil	1. Sınıfta standart tekstil programı yer almakta 2. sınıfta kalite kontrol dalı olarak

				okutulmaktadır.
14	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ (TOKAT)	Erbaa MYO	Tekstil	1. Sınıfta standart tekstil programı yer almakta 2. sınıfta konfeksiyon dalı olarak okutulmaktadır.
15	MARMARA ÜNİVERSİTESİ (İSTANBUL)	Teknik Bilimler MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında konfeksiyon ağırlıklı program yer almaktadır.
16	MERSİN ÜNİVERSİTESİ	Tarsus MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında iplik, ve konfeksiyon dalları yer almaktadır
17	MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ (İSTANBUL)	MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında konfeksiyon ağırlıklı program yer almaktadır.
18	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (KONYA)	Konya Ereğli MYO	Tekstil	Tekstil programı adı altında dokuma opsiyonu ve konfeksiyon opsiyonu programda yer almaktadır.

Toblo2.'de yer alan kıyaslamada görüldüğü gibi Tekstil programının altında, iplikçilik, örme, trikotaj, terbiye, kalite kontrol, dokuma, hazır giyim, konfeksiyon, konfeksiyon opsiyonu, moda tasarımı, kostüm tasarımı, gibi dalların yer aldığı tespit edilmiştir. Aynı adla açılan programların ders adları ve içeriklerinde bile farklılıklar olduğu görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada iki yıllık Meslek Yüksekokulu tekstil programlarında belli bir standardın olmadığı, tekstil alt program dallarının farklılıklar gösterdiği ve tekstil adı altında çok farklı dalların da yer aldığı görülmüştür.

Tekstil adı altındaki programlar incelendiğinde alt dallarla programın adları ve içerik farklılıkları açık bir şekilde görülebilmektedir. Tekstil adı ile açılan ve açılacak olan tüm programların yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yeni yapılanmada tekstil programları altında açılacak alt dallar, halen MYO'larda uygulanan ve aşağıda belirtildiği gibi alt dallar olarak aynen önerilmektedir. Ancak bu programlar ve alt dallar MYO'nun kapasitesi ve istihdam koşullarına göre esnek bırakılmalıdır. Bu kararda ise bölgede oluşturulan komisyonlar etkili olmalıdır.

Tekstil Programı

Alt Programlar

- Tekstil Dokuma,
- Tekstil İplikçilik
- Tekstil Örme
- Tekstil Trikotaj
- Tekstil Terbiyesi
- Tekstil Kalite Kontrol
- Tekstil Konfeksiyon ve
- Bölgesel özelliklere göre benzeri tekstil alt dalları

Tekstil programı altında yer alan alt dallardan moda tasarımı, kostüm tasarımı ve benzeri dallar için ise yeni bir yaklaşımla, yapılanmaya gidilerek ana ve alt programlar oluşturulmalıdır.

Yeni yapılanmada oluşturulacak tekstil programları ve içerikleri hazırlanırken dikkate alınabilecek bazı öneriler de aşağıda sunulmuştur.

- **Programlarda bölgesel esneklik sağlanmalı**

Belli bir standardizasyona göre oluşturulacak tekstil programlarının uygulanması aşamasında ise temelde çekirdek dersler 1. ve 2. yarıyıllarda okutulmalı, bunun dışındaki ağırlık alanlarına ilişkin dersler olan dokuma, iplikçilik, örme, trikotaj, konfeksiyon, terbiye, kalite kontrol konuları 3. ve 4. yarıyıllarda branş (Dal) dersi olarak verilmelidir.

- **Okul sanayi işbirliği komisyonları oluşturulmalı**

Her MYO' da iyi bir sektörel analiz yapılmalıdır. Bu anlamda bölge komisyonları kurulmalıdır. Bu komisyonlar (Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği, İTKİB vb. gibi) tekstil alanı ile ilgili politika belirleyici kurumlarla doğrudan işbirliği ile çalışılmalıdır. İki dönem önce mezun olmuş öğrencilerin eğitimlerini uygulamaya dönüştürme yeterlilikleri ile iki dönem sonra mezun olacak öğrencilerden ne beklediği yani öğrenci yeterlilik profilleri planlanarak veri tabanları oluşturulmalıdır.

- **Tekstil üretimindeki uygulama farklılıklarına uyum esnekliği sağlanmalı**

Dünya Tekstil sanayinin değişimi ile birlikte imalat kent merkezlerinden kırsal bölgelere kaymakta bu bölgelerde birbirini destekleyen endüstri uygulamaları iş kümesi oluşturmaktadırlar. Kümelenme politikaları çerçevesinde belki de bölgelerde bazı bölümlerin ağırlıkları değişmelidir. Örneğin Bartın ve Amasra'nın bağlı olduğu bölgede daha çok tekstil konfeksiyona ağırlık veren programların okutulmasına izin verilirken Marmara bölgesinde tekstil dokuma, tekstil iplikçilik, tekstil örme, tekstil terbiyesi, tekstil kalite kontrol okutulması önerilmektedir. Öğrenci profilleri öğretim programındaki temel dersler dışında kalan havuzdaki derslerin yer değiştirilerek uygulanmasını gerektirecektir. Örnek vermek gerekirse; Marmara bölgesinde eğitim vermekte olan MYO'ların kendi içlerinde oluşturdukları çalışma gurubunda bölgenin eleman ihtiyacı ağırlıkları (Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği, İTKİB ile) belirlenmelidir.

- **Meslek yüksek okulu ve işbirliği protokolleri oluşturulmalı**

Program çalışmalarında olduğu gibi yine okul sanayi işbirliği çerçevesinde yerel yönetiminde katkılarıyla okullarla fabrikaların birer uzantı haline getirilmesi gerekmektedir. Bu da ancak işbirliği protokolleri sayesinde olabilmektedir. Bu protokoller sayesinde bilgi ve uygulama alışverişinde kesintisiz bir uyum sağlanabilmektedir. Türkiye İş Kurumunun 2006 yılında düzenlemiş olduğu toplantı sonucunda "Türkiye'de İş Gücü Piyasası ve İstihdam Araştırması Raporu, Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi Ve Önerileri" raporunda da görüldüğü üzere pek çok önemli uygulama bulunmaktadır. Bu uygulamalar da sanayi kuruluşları olduğu gibi vakıflar ve sektör temsilcileri de bulunmaktadır. Meslek yüksek okulları ile sanayi temsilcilerinin yanında yerel yönetimler de işbirliğinin içinde yer alırsa etkisi bir kat daha artacaktır.

KAYNAKLAR

İren, E. (2008), "Ne Olacak Bu Mesleki Eğitimin Hali", Hedef /Dosya, www.itkib.org.tr
Anonim, MEGEP, Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi, Meslek Standartları,
www.megep.meb.gov.tr

- Anonim, (2006), Türkiye İş Kurumu, Türkiye’de İş Gücü Piyasası ve İstihdam Araştırması Raporu, Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Politika Analizi Ve Önerileri, Türkconfed.
- Anonim, ÖSYM, (2008), ÖSYS YÖK Merkezi Yerleştirmedeki En Büyük Ve En Küçük Puanlar, www.oesym.gov.tr
- Anonim, (2002), MEB/YÖK, Tekstil Eğitimi, Ankara.
- Anonim, (2007), Ufuk 2015, Türk Hazır Giyim Sektörü Yol Haritası, Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği, İstanbul.

MESLEK YÜKSEKOKULLARI VE SANAYİ İŞBİRLİĞİ – İZMİR MESLEK YÜKSEKOKULU-

VOCATIONAL SCHOOL INDUSTRY CO OPERATION: –A CASE STUDY IZMIR VOCATIONAL SCHOOL

Ayşen OLGUN¹

R.Bahar ÜSTE²

Öğr.Gör.Özer KESTANE³

ABSTRACT

As it is well known, Vocational Schools meet the need for “qualified technicians” needs. Education of technicians is even more important in countries having unemployment problems. If theoretical education in vocational schools could be supported by practical training and supplemented by contemporary technologies, success and employment level would increase.

Importance of vocational school education is once more emphasized, in discussing the problem of unemployment problem in developing countries. In vocational schools practical training must be accompanied by training in industrial plants. If industries would share their knowledge, practice, and experience they have with the schools, students would get a better idea of the market needs and would be trained according to these needs.

Izmir Vocational School carries on education in cooperation with industries to meet their “qualified technician” needs. Izmir Vocational School being a vocational school having ISO 9001 Quality Works and Certificate has always given importance to training students to meet the needs of industries and has spend efforts to educate and train students with this vision. The institution is conscious of importance working in coordination with people from industries and rearranging schedules according to their needs to develop education efficiency in practice based schools. It has coordinations with non-governmental organizations like Chamber of Commerce and Chamber of Industries toward developing educational framework to meet the needs of the 21st century. Agreements are made with the industries to perform some classes in industrial plants under the control of the teaching staff. In this study cooperations of Izmir Vocational school with industries will be presented focusing on student views and developments in education.

Key Word: Qualified technicians, experience, employment.

ÖZET

---

¹ Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu, aysen.olgun@deu.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu, rabia.uste@deu.edu.tr

³ Öğr.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu, ozer.kestane@deu.edu.tr

Meslek yüksekokulları toplumsal ihtiyaç olan “nitelikli ara elemanın” yetişmesini sağlayacak kurumlardır. İstihdamın en önemli sorunlar arasında kabul edildiği bir ülkede “ara eleman” bir kat daha fazla önem taşımaktadır. Bilginin yanı sıra uygulama ile desteklenen eğitim, çağdaş teknoloji ile bütünleştirildiğinde, meslek yüksekokullarının başarı oranları yanında istihdam oranları artacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle son yıllarda meslek eğitiminin ne denli gereksinim olduğu istihdam sorunları tartışılırken bir kez daha ortaya çıkmıştır. Okullardaki teorik bilgilerin, sadece okul içinde değil, aynı zamanda işletmelerle de desteklenmesi gerekmektedir. Sanayideki bilgi, deneyim ve teknolojinin okullarla paylaşılması öğrencilerin piyasayı tanımalarına ve ihtiyaca uygun yetişmelerine olanak tanımaktadır.

İzmir Meslek Yüksekokulu, “nitelikli ara eleman” yetiştirebilmek için, sanayinin çeşitli alanları ile işbirliği içindedir. ISO 9001 Kalite çalışmaları ve kalite belgesine sahip olan bir yüksekokul olarak, sanayinin beklentilerini daima önemsemekte ve yetiştirilecek gençlere bu vizyonu vermeye çalışmaktadır. Sanayiciler ile sürekli olarak yapılan toplantılar, ders programlarının değişiminde ve uygulama ağırlıklı eğitimde açılım sağlamaktadır. Sivil toplum örgütleri olan, sanayi odası ve ticaret odası ile ortak çalışmalar sonucunda 21. yüzyılda yetişmesi gereken öğrenci profili ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Okulumuzun yaptığı anlaşmalar çerçevesinde öğrencilerimiz uygulama derslerinin bir kısmını öğretim elemanlarının gözetiminde sanayideki ilgili birimlerde gerçekleştirmektedirler. Çalışmada, İzmir Meslek Yüksekokulu'nun sanayi ile yaptığı işbirlikleri ve öğrenci odaklı olarak buna bağlı gelişmeler sunulacaktır.

Anahtar Sözcük: Kalifiye eleman, tecrübe, iş.

1.THE AIM OF VOCATIONAL SCHOOL –INDUSTRY COOPERATION

University cooperation with industries is especially important for vocational schools where practical training is very important. It is needed to form a joint liability, optimal usage of resources, to educate youth and society as a whole, and to enrich education possibilities. Vocational schools cooperate with industries to reach the following **targets** (Gürol, 1997):

- To integrate, theory and practice,
- To form coordination between vocational schools and industry
- To support vocational education.
- To supply the qualified labor force needed by industrial and services sectors.
- To follow-up the technological developments
- To share the resources of work places.

This cooperation is important for (Gürol, 1997).

- To educate qualified personnel, who will meet the demands of the industrial sector.
- To share the potential and present means of the universities with industries and also to enable industries to share the knowledge of the training staff working at vocational schools.

- To enable vocational schools to use facilities of industries in training. Vocational school students will increase their skills and experiences by practical training in industrial plants.

- To create a synergic effect. The common goals of vocation schools and industries will create synergy.

-To follow up technological innovations. Students will be able to use contemporary technologies used at industries.

-To enable students to put theories into practice and to increase their knowledge and skills by working at industries.

-To create employment possibilities. Industries will employ graduates of vocational schools whose knowledge and skills they witness and trust.

The vocational school-industry cooperation will be beneficial both for students and for industries. The students will have a chance to practice their theoretical knowledge in workplaces other than laboratories. This will help increase their self-confidence. They will also acquire work place discipline and learn corporate culture by working in a workplace as a team. The cooperation will also for vocational school to update curriculum according to the needs of industry. It also helps the schools to develop their technical infrastructure.

From the industries point of view vocational schools are important in meeting their qualified personnel needs and in forming their infrastructure. Meanwhile there may be an increase in the ratio of industries getting help from vocational school teaching staff.

2.VOCATIONAL SCHOOLS AND INDUSTRY

In the 21st century vocational schools should revise their mission and vision. Reorganizing vocational schools, to give more importance to practical training besides theoretical education and training, is important for its vision. In forming such cooperation, concept and functions of industry and especially the legal framework should be well known. Structure should be well known to solve problems.

The main factor in providing education and training rights in a secure environment is to have “supervision and audit of the Government”. This will enable an education and training by being “faithful to constitution and to the principles and revolutions of Atatürk” and acting according to the terms of contemporary science and education (Demir, 1998).

One of the principles, of governments ruled by laws at fundamental rights and freedoms base, is the right of requisition. Employment is one of them. Vocational schools by giving education to individuals who will be employees of the future supports and helps this right (Çoker, 2007):

-To be a government it is necessary to protect the unity of the country and republic and democracy. According to our constitution maintaining freedom and unity of the Turkish Nation, unity of the country, the republic and democracy are the factors having priority.

-The main goal of the government should be to provide prosperity, well-being and happiness to people and to the society as a whole.

-Governments should consider each individual as well as the whole society. And the constitution should cover personal rights and freedoms, and eliminate bottlenecks that limit political, economic and social rights.

-In the constitution, importance is given to develop individuals, in the constitution therefore to develop moral and physical entity of man is among the goals of the government. Vocational school being an institution under the control of public management should provide the above points.

- Developments in private sector also forces public sector to develop. Private sectors seeks for new methods and techniques and adopt them in their firms in order to survive the cruel competition requirements. This in turn triggers change and reform in public sector. Private sectors aim is to lower the costs by using modern technologies and methods and to increase its competition power. Unfortunately public sector is characterized by clumsiness, inactivation and low productivity. But with the influence of developments

in private sector, attempts to change institutional structure and functioning of public sector have started (Parlak/Sobacı, 2005, s.314). Cooperations will also have a positive effect on the development of public sector.

Vocational school – industry cooperations are also effective on career planning. After recognizing that the most important factor in organization is man, approaches focusing on the human factor have increased and been renovated. Especially younger generations tend to choose jobs that offer them career options. Besides providing social security, firms also give a chance to get a career. So there are four key reasons why organizations should cooperate with vocational school and give importance to career management processes (Uzun, 2003):

-A skill based formation to meet the elastic and rapid changing career needs in organizations.

-More customer focused and quality based formations which need a higher level of performance and motivation.

-Threat of losing the key personnel.

-A success plan to reach the long term strategies at management level.

As a result of cooperations and successful career planning students will have a chance to find a job after graduation.

3.EUROPEAN UNION LEGISLATIONS AND INSTRUCTIONS ON VOCATIONAL EDUCATION AND WORK LABOR LAWS

According to the council regulation with numbered 337/75 and dated 10 February 1975, in establishing European Development and Vocational Education Centers, they will be facilitated by the highest degree of authorization given to all in member countries; will have no profit gaining goal; should help the commission at EU level to develop vocational education and lifelong learning; and it also has decisions on its structure and statue. According to the Council regulations numbered 1888/A (CEE) and dated 26 June 1984 which assign new precautions for employment, the aids will be mostly used for projects and precautions, creating additional work possibilities for the unemployed, giving priority to categories mostly effected by the unemployment (Sözer ve Odaman ve Erdenk, 2005). Vocational school-industry cooperation should be judged at international level. This is stated in the introduction part of the decision taken on 4 March 1994 and numbered 1994/63 by Human Right Commission (without voting)(Gülmez, 2005);

-All human rights and fundamental freedoms are universal, indivisible and cover both parties; Meeting some of the rights do not give governments to less do their other amenities.

-Rights of the employees are explained by “International Employment Code” by 174 agreements and 181 commendation of the International Organization. This should be reviewed by the vocational schools and industries at an international platform. Security of all student trainings at industries should be considered under this coverage.

According to the vocational school laws, all firms having 50 or more employees have to give practical training to students being not less than 5% and not more than 10% of the total number of its employees. All firms having more than 50 employees and are thus under the coverage of this law have to report the number of students they wish to have for practical training to the Apprenticeship and Vocational Education Council through the Employment and Social Security Regional Directorate every year in February. The existing numbers of employees are determined by taking the number of employees they had in January. The skill development starts with the academic year starts; The Ministry of

Education determines the line of business and the cities where these trainings will take place. Firms will assign people having with expert qualifications and work pedagogy education in training these students. The employers are responsible for the security of the employees. “Securing of employee’s life and wealth” which is cited in Turkish laws is taken from the corresponding French Laws. The employer should predict the risks and take precautions according to production methods equipments and device, and occupational activities they use (Odaman, 2007).

Innovations on health and peace in work places will increase performance. The increasing usage of high technology as a consequence has increased the number of work accidents and the importance of workers’ healthy and security. Precautions should be taken for security at machines and benches. This topic will be reconsidered in the other section. Work security covers technical rules related to all responsibilities of employees that eliminates or minimizes all dangers employees face at work places (Demircioğlu ve Centel, 1995).

The European Human Rights Agreement is an international treaty. The countries who take part in this treaty go under some obligations. Turkey has signed this treaty on September 3, 1953. Thus, protection of human rights has moved from a national to an international platform. Individuals have rights that are controlled by international laws. It should be noted at this point is that the treaty does not take over the national systems but provides an additional international security. Education and training are basic rights of people. (Pro.2 – Any.42) (Gözübüyük, 1999). Every individual has the right do the things he wishes. One of the rights is employment security. National and international treaties support these rights.

4. IZMIR VOCATIONAL SCHOOL COOPERATIONS WITH INDUSTRY

IMYO has relations with business world and government institutions in accordance with its mission and vision. It focuses on developing cooperation with the industries and conveying recent developments to vocational school under the framework of strategic plan. Supplementing theoretical education with practical training is also among its targets. It also aims to educate student to be individuals beneficial for the society. Knowing social development is based on education and training it tries to reach this goal with its open minded staff. There are 26 departments in IMYO. They all cooperate with industries and government offices and work hard to develop their relations.

4.1. Cooperations with Public and Private Sectors

The vocational high school prepares the legal preconditions for cooperations and projects to be done with the industrial firms and public offices. It also forms protocols for a legal background. The aim of these cooperations is to increase the quality of education and training; to share the experiences and hardware of industries; to introduce students to industrial firms; and to follow up the contemporary technology information, and experience. Some of the cooperations are given in Table 1:

Table 1: Institutions having Cooperatins with IMYO

Cooperated Organizations	Aims	Resources	Coverage
	To enable	*D.E.Ü	BIYOMER

Dokuz Eylül University Hospital Medical Directorate	biomedical technician students to work hospital environment rather than using with education sets and simulations in education	*D.E.Ü Hospital *İMYO	Forming an application center for Biomedical technician programme
CARDONALD COLLEGE GLASGOW	To analyze their curriculum and seek for cooperation possibilities.	*D.E.Ü *İMYO *CARDONALD COLLEGE	Student and academic staff exchange in related programmes
COLEGLIANDRILLO CYMRU UK	To form a cooperation with the school	*D.E.Ü *İMYO *COLEGLIANDRILLO CYMRU UK	Student and academic staff exchange in related programmes
Konak Municipality	To make contributions to in service training of Konak Municipality.	*D.E.Ü *İMYO *Konak Municipality	To increase quality of service quality at municipalities.
Frigoduman cooling industries Joint – stock company	To define HFCS fluid of Ice cream machine imported by the firm.	*D.E.Ü *Frigoduman cooling industry and joint stock company	Giving consultancy service to Frigoduman cooling industries Joint – stock company
Giving consultancy service to SDK Medical product Tourism Trade and Industry incorporate company	To control the adoptability ventilations device	*D.E.Ü *İ.M.Y.O * Giving consultancy service SDK Medical product Tourism Trade and Industry incorporate company	Giving consultancy service to SDK medical products Tourism Trade and Industry incorporate company
Bluediamond Firm	To give training in diamond course	*D.E.Ü *İ.M.Y.O *Bluediamond Firm	To control scientific competence of courses on diamond

Karşıyaka Municipality	To give in service training of services	*D.E.Ü *İ.M.Y.O *Karşıyaka Municipality	For betterment of work quality in Karşıyaka Municipality.
------------------------	---	---	---

İMYO has relations with some other domestic and foreign institutions that are not listed above. These cooperations have benefits both for students and business world. They also provide social benefit. İMYO also gives importance to social liability projects.

Teaching staff is participation in conferences and panels and fairs related with their subjects are also supported. Academic visits of 14 staff in 2006, 14 in 2007 and 7 in 2008 to foreign countries have been supported financially.

The vocational schools work hard to help the development of the institution and to the community as a whole, the main aim being to educate its students. The teaching staff increases their skills and scientific knowledge and by cooperating with industries and they share them with their students. When students convey their knowledge to business world, the social benefit expected from an educational institution is reached.

Every cooperation with the industries forms positive links for employment of the graduates. Revising curriculum in accordance with the needs is effective in giving education that copes up with the needs of industries. For example in the 2007 – 2008 academic years by cooperating with the industries, Foundry programme has been revised and betterments have been made in their curriculum.

Relations and cooperations at programme level have importance in development stages of the programmes. Students who have a chance to do practical training at industries also have a chance of getting wider practice experience and increase their skills. Some of these are given in Table 3:

Table 3: Firms asking for students for practical training

Firms	Programmes
Ege Patent (2008)	Mechanical Construction and technical Drawing Programme
İşbirlik Mall (2008)	Accounting Programme
Mergü Textile (2008)	Bureau Management and Secretariat Programme
Ford (2008)	Bureau Management and Secretariat Programme
Demirtay Construction (2008)	Marketing Programme
Ufotek Computer (2007)	Computer Programming and Electricity Programme
Tantürk Architecture(2007)	Construction Programme
TESCO KİPA (2007)	Accounting Programme
Pal Plastic (2007)	Design Publishing and Printing Accounting Programme
Ege Textile (2007)	Marketing Programme

Teaching staff should also get a chance to increase their knowledge and skills by observing recent developments on site by the help of cooperations with industries. These are given in Table 4:

Table 4: Teaching Staff who has worked with Industries under the cooperation scheme

Aim	Date	Names of the Teaching Staff
To Increase Industrial Experience (EDA)	2006	Prof.Dr.Yusuf SEZEN
To Increase Industrial Experience (EDA)	2006	Assis. Prof. Dr. Ahmet OKUR
To Increase Industrial Experience (EDA)	2006	Assis. Prof.Dr.Suat UÇAR
To Increase Industrial Experience (EDA)	2006	Lecturer Nilüfer GÜL
To Increase Industrial Experience (EDA)	2008	Lecturer Ashi ERGÜN
To Increase Industrial Experience (EDA)	2008	Lecturer Tolga OLCA Y
To Increase Industrial Experience (EDA)	2008	Lecturer Taner AKKAN

The curriculum has been changed in the 2008 – 2009 academic year as a result of these cooperations (Table 5). Cooperations for the technical programmes are carried out with industries and with Aegean Region Chamber of Industry (ARCI) (Table6) and with the related departments of the Universities. Economics and management programmes also have relations with related public and prive sector institutions (Table 5).

Changing the programme required a series of meetings and approvals. These are given in Table 5.

Table 5: Meetings on Changes on Education Plan and Changes on Courses

Dates	Subject
16.11.2007	To report studies every other week.
30.11.2007	Determining Common Courses of Technical Programmes and Economic and Management Programme.
07.11.2007	Reviewing Works of the programmes
28.11.2007	Reviewing Works of the programmes
11.01.2008	To ask for the Works by coordinators programme.
18.01.2008	To finish up the Works of all programmes.
28.01.2008	To determine the credits of the courses.
01.02.2008	Presenting the chances to senate for approval.

Table 6: Institutions with whom IMYO has Protocols and Agreements

Protocol / sözleşme yapılan kuruluşlar	Birlikte çalışılan konular
PROTEL	Learning “Fidelio” software in cooperation.
KUZEY YILDIZ PROFESSIONAL COMPETENCE EDUCATION CENTRE	Giving education and training according to high way legislation.
AMATEUR WIRELESS RADIO COMMUNITY	Cooperation on communication and communication electronics.
HABİTAT İNFORMATICS ACADEMY	Training teaching staff to give education at Habitat Informatics Academy.

In Table 6 list of cooperations to create synergy with the business world are given.

5.RESULTS

Vocational Schools are important in educating qualified mid-men and as a whole giving education to youth who will be beneficial for the country. It is hard to say that only theoretical education is enough to have graduates with good knowledge, skill, and experience. Theoretical knowledge should be supported with practical training at workplaces and students are only accepted for practical training if cooperations have been formed. Thus, effective vocational school – industry cooperation should be developed.

Vocational schools are also contributive in development of industries. There is a mutual cooperation. It is vice versa, while the students get acquainted with production and technology of the industries, industries share the knowledge and experience of the academic staff working at vocational school.

Cooperation of vocational schools with industries may also be a solution for unemployment and bring social benefit. By the coordination of the two parties, students will more rapidly and easily adapt to work environment. They will be successful in life by increasing their technical knowledge and skill and by producing qualified goods and services.

İzmir Vocational School knowing the importance of training at industries has developed cooperations with industries located in İzmir and in Aegean Region. Especially after getting the ISO 9001 quality certificate in 2005 more importance has been given to such cooperations. Prominent people from industry sector have been invited to meet with students and to give lectures. Academic staff has been sent to for national and international visits to follow up innovations which in turn also helped education of students. Laboratories have been refurnished according to the changing needs and by the support of industries. Technical visits to industrial plants have been arranged to help students to get acquainted with work places. The positive results of these visits on training have been observed. IMYO gives importance to these visits and increases them every year. By giving importance to cooperation with industries IMYO supports its students and quality of training; industries by educating qualified technicians; and Izmir and Aegean Region as a whole by helping the development of industries.

REFERENCES

Çoker,Z. (2005), 2000’li Yılların Sorunları, Anıl Matbaa, Ankara, 241.

- Demir, F. (1998), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İstanbul, 302.
- Gözübüyük, Ş. (1999), “Yönetim Hukuku”, Turhan Kitabevi, Ankara, 415-417.
- Gürol, M. (1997), *Okul Sanayi İşbirliği*, Pegem Yayınları, Ankara, 13-17.
- Demircioğlu M. ve Centel T., “İş Hukuku”, Beta Basım Yayımevi, İstanbul, 107-114.
- Parlak, K. ve Sobacı, B. (2005), *Kuram ve Uygulamalarda Kamu Yönetimi*, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 314.
- Sözer, A. ve Odaman, S. ve Erdenk, E. (2005), *İş Mevzuatı*, Legal Yayın, İstanbul, 768-770.
- Odaman., S. (2007), *Türk ve Fransız İş hukukunda Ödünç İş İlişkisi*, Legal Yayın, 2007, İstanbul, 182-183.
- Uzun, T. (2003), “İnsan Kaynakları Yönetiminde Etkin Bir Yöntem: Kariyer Planlaması ve Yönetimi, Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Seçkin Yayınları, Ankara, 391-399.

MESLEK YÜKSEKOKULLARI VE YEREL YÖNETİMLER ARASINDA EĞİTİM VE HİZMET KALİTESİNİN ARTTIRILMASI; OSMANELİ UYGULAMASINDA SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

**INCREASING THE QUALITY OF EDUCATION AND SERVICE
BETWEEN LOCAL ADMINISTRATIONS AND
VOCATIONAL SCHOOLS;
MATTERS AND SOLUTIONS AT OSMANELİ IMPLEMENT**

Yunus DÜGER¹

Ahmet Fevzi SAVAŞ²

ABSTRACT

In this study, we are going to associate the interaction between local administrations and vocational schools through the way of advancing of the service quality of local administrations and advancing the educational standarts of vocational high schools which are organized in towns. Not mentioning the structure of administration, The study is based on the importance of support provided by the local administrations for advancing of quality of education and the support of vocational high schools to the local administrations through role of personnel power and source power.

It is known that universities benefit to the local area in social and economic way. But the local support provided by the universities mustn't be economic only. The integration of the well-educated personnel and present students into the matters of local administrations can provide another gain from different point. When the standarts of service and administrative quality of local administrations are examined, the importance of the interaction mentioned can be seen clearly. As long as the universities and cities have the same sharings about their matters, efficiency and quality of educational standarts will be higher.

As for the part of implementation of our study, we tried to carry it through including interaction between the local administration of Osmaneli and Bilecik Vocational High Schools.

Key Words : Local Administrations, Local Services, Vocational Schools.

---

¹ Öğr.Gövr., Bilecik Üniversitesi Osmaneli Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret Programı Öğretim Görevlisi

² Yard.Doç.Dr., Bilecik Üniversitesi Osmaneli Meslek Yüksekokul Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada, yerel yönetimlerin sunduğu hizmet kalitesinin artırılması ile üniversitelerin ilçeler bazında örgütlenmiş meslek yüksekokullarının eğitim standartlarının yükseltilmesi yönünde, yüksekokul-yerel yönetim ilişkisini değerlendirmeye çalışacağız. Araştırma, yerel yönetimlerin idari yapısı üzerinde fazla değinilmeden, yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde üniversitenin personel ve kaynakların rolü ile üniversitedeki eğitim kalitesinin daha da artırılması yönünde mahalli idarelerin katkılarının önemi üzerine ilişkilendirilmiştir.

Üniversiteler açıldıkları yerleşim yerlerine sosyal ve ekonomik olarak büyük katkılar sağladığı herkesçe bilinmektedir. Ancak üniversitenin yerel bazda sağladığı katkı sadece ekonomik olarak kalmamalıdır. Üniversitelerin yetişmiş akademik kadrolarının ve yetişmekte olan öğrencilerin yerel yönetim örgütlerinin meselelerine dahil edilmesini sağlayıcı bir işbirliğinin kurulması, bir başka açıdan fayda sağlayacaktır. Türkiye'nin küçük yerleşim yerlerindeki yerel idarelerin yönetim ve hizmet standartlarına bakıldığında durumun önemi daha da iyi görülebilir. Üniversiteler kent meseleleri ile kentlerde üniversite meseleleri ile ortak bir paylaşım içinde oldukları takdirde, gerek yerel ihtiyaçların karşılanmasındaki gerekse eğitim standardındaki verim ve kalite yükselecektir.

Araştırmamızın uygulama kısmını ise, Bilecik iline bağlı Osmaneli ilçesi ile Bilecik Üniversitesine bağlı Osmaneli Meslek Yüksekokulu etkileşimi dahilinde kurmaya çalıştık.

Anahtar Sözcükler : Yerel yönetim, Yerel hizmet, Meslek Yüksekokulları

1. GİRİŞ

Dünyada tüm ülkelerde yerel bazdaki halkın ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla merkezi idareden ayrı olarak teşkilatlanmış yerel yönetim birimleri oluşturulmuştur. Ancak yerel yönetimlerin özerkliği ve görev alanları tüm ülkelerde aynı biçimde ve ölçüde değildir. Bununla beraber yerel yönetimlerin tek gayesi, sınırları içerisindeki halkın ortak ihtiyaçlarını etkin ve kaliteli bir şekilde sunmaktır. Ülkemizde de olduğu gibi bu teşkilatların günümüz dünyasına yakışır faaliyette bulunabilmelerini sağlamak amacıyla özellikle 2000'li yıllarla birlikte yerel yönetimlerde önemli reformlar gündeme gelmiş ve temel mevzuat değişiklikleri kabul edilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Fakat bu alanda gerçekleştirilen mevzuat değişiklikleri, yerel yönetimlerin yerine getirdiği görevlerin sağlıklı ve verimli bir şekilde sunulmasında, daha çok teoriksel bir fayda sağlamaktadır. Sunulan hizmetlerin yerel halk nezdinde memnuniyetin sağlanmasında yeterli değildir. Pratikte, bu çıktının sağlanabilmesi için yerel yönetimlerin özellikle belediyelerin, kendi amaçlarını kaliteli bir şekilde sunabilmesi ve buldukları yerleşim yerinin sosyal-kültürel ve ekonomik açıdan geliştirebilmeleri için yerel ve kentsel bazdaki diğer kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yoluna gitmesi gerekir. Bir çok alanda yetişmiş akademik kadroya sahip üniversitelerin merkez ve yerel birimleri, yerel yönetimler için en önemli kuruluşlardır. Özellikle de ilçelerde belediyeler ile meslek yüksekokullarının geliştirecekleri ilişkiler, hem belediyenin örgüt yapısı ve hizmet kalitesinde hem de meslek yüksekokullarının eğitim alanında gelişmesine fayda sağlayacaktır. Bu çalışmada ilk olarak kent ve yerel yönetim ilişkisi çerçevesinde, üniversitelerin açıldıkları yerleşim alanlarında,

yerel yönetim birimleri ile, özellikle belediyeler ile karşılıklı işbirliği kurulması sağlanması gerektiği fikri kapsama alınmıştır. Bu ilişki içerisindeki birlikteliğin kurulması önündeki engellerin neler olduğu ve bunların ortadan kalktığı takdirde, öncelikle yerel halkın daha sonra ise, karşılıklı işbirliği içinde olan kurumların kazançlı çıkacağına gösterilmesi amaçlanmıştır.

Kent ile üniversite her zaman etkileşim içinde olduğunu da düşündüğümüzde, herhangi birinde gerçekleşecek gelişme ve bozulma her iki alanında cazibesini yitirmesine yol açacaktır. Küçük yerleşim yerlerinde üniversitenin yerleşim alanına egemen olması, kentteki yaşam kalitesini olumlu yönde etkileme şansı olduğundan bu birliktelik, daha da önemli bir hale gelmektedir. Ancak Osmaneli örneğinde de olduğu gibi çeşitli sebeplerden dolayı, üniversite-kent ilişkisi istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

2. YEREL YÖNETİM ANLAYIŞI

Yerel yönetimler; il, belediye ve köy halkının mahalli ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisidir. (Günday, 2003) Anayasamızda da ifade edildiği gibi ülkemizde “*il özel idaresi*”, “*belediye*” ve “*köy*” olmak üzere üç türlü yerel yönetim birimi bulunmaktadır.

Ademi merkezîyet olarak da adlandırılan, yerel yönetimler, merkezden yönetimin aksine topluma sunulacak kamu hizmetlerinin devletin merkezinden ve tek elden değil, merkezi idare içinde yer almayan kamu tüzel kişileri tarafından yerine getirilmektedir. Ülkelerin benimsedikleri siyasal sistemler ne olursa olsun, dünyadaki tüm ülkeler, yerel bazdaki ihtiyaçların görülebilmesi için yerel yönetimlere yer vermektedir. Katılımcı demokratik ve liberal anlayışın hakim olduğu ülkelerde yerel yönetimlerin yetkileri geniş iken, bazı ülkelerde ise yerel yönetimlerin merkezi idarenin sıkı vesayeti altında kaldığından yetkileri daha sınırlı kalmıştır. Çünkü yerel yönetimlerin gücü ile demokratikleşme arasında doğru bir ilişki bulunmaktadır.

Demokratik gelişmelerle birlikte günümüzdeki ulusal ve uluslararası çaptaki sosyal, ekonomik ve diğer alanlardaki değişimlerle beraber yerel yönetimlerin sunduğu hizmet anlayışının gelişmesi ihtiyacı doğmuştur. Özellikle küçük yerleşim yerlerindeki yerel yönetimlerin, hizmet kalitesinin yükseltilmesi için, yerel yönetim birimlerinin buldukları yerleşim bölgelerinde, iş dünyası-üniversite-yerel yönetim işbirliğini zorunlu bir hale getirmiştir. Yerel yönetimlerin en önemli kademesi olan belediyelerin, her alanda yetişmiş uzman bilim adamlarını bünyesinde barındıran üniversiteler ile birlikte hareket edecekleri alanları tespit ederek, projelerin hayata geçirilmesi hem belediyelerin hem de üniversitelerin sundukları hizmetlerin verimini ve kalitesini artıracaktır. İlk olarak kent-üniversite ilişkisinin ne anlama geldiğinin ve bu amaçla neler yapılabileceğinin tespit edilmesi gerekmektedir.

3. EĞİTİM VE YEREL HİZMET KALİTESİNİN KARŞILIKLI GELİŞTİRİLMESİ PERSPEKTİFİNDE ÜNİVERSİTE-YEREL ALAN İLİŞKİSİ

Üniversiteler buldukları yerleşim yerlerindeki gerek toplumla gerekse tüm kurum ve kuruluşlar ile sağlayacağı bütünleşme ve ortak hareket alanların oluşturulması, hem yer aldıkları kentin yada kırsal alanların bir çok açıdan gelişmesine, hem de üniversitenin

eğitimine yarar sağlayacaktır. Özellikle üniversitelerin tüm birimlerinin, yerel yönetim kademesi içinde yer alan belediyeler ile sağlayacakları işbirliği üniversite kent ilişkisinde önemli rol oynamaktadır. Ancak ülkemizde, geçmişten günümüze bakıldığında kent-üniversite bütünleşmesinin tek tarafın ekonomik yarar sağlamanın ötesine pek geçememiştir. Özellikle belediye-üniversite arasındaki ilişkinin ülkemizde bugüne kadar her iki kurumun birbirine mesafeli olduğunu görüyoruz. Bunun temel nedenleri içerisinde her iki kurum üzerinde, siyasi ideolojinin ayrımcı bir şekilde nüksetmesidir. Diğer bir önemli nedeni ise, üniversitenin bilgi üretmek amacıyla kurulduğu anlayışının yanlış yorumlanarak, bilginin teorik alana hapsedilmesi ve uygulamaya dayalı bilginin hiçe sayılmasından dolayı üniversitenin kentle ve yerel çevreyle ilişkisini arka plana atmasıdır.

Bunların dışında üniversitelerin kurulduğu kentle nasıl ilişkiler kuracağı ve her iki tarafın birbirlerinde neyi değiştireceği her kent ve üniversite için farklı parametreler bulunmaktadır. Bunun birçok sosyal, kültürel, coğrafi ve kurumsal yapılanmalardan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak bu ilişkiyi şekillendiren somut etmenler açısından baktığımızda, üniversitenin yerleşim yeri merkezlerine olan konumu ile yerleşim yerinin büyüklüğü iki önemli etken olarak karşımıza çıkıyor. Üniversitenin kapılarını dış dünyaya kapamaması ve kent merkezine yakın olması ile, üniversitenin büyük yerleşim alanlarında kurulması kent-üniversite ilişkisinin gelişmesine kolaylık sağlayacaktır.

Kent yönetiminde önemli yeri olan belediyeler ile üniversitelerin bilimsel konulardaki etkileşiminin sağlanıp geliştirilmesi oldukça önemlidir. Üniversitelerdeki öğretim kadrolarının çeşitli alanlarda yapacakları araştırmalara ve belediyelerin sunacağı bazı yerel hizmetlere, karşılıklı her türlü destek, üniversite ve yerel yönetimlerin hizmet kalitesinin gelişmesi için önemlidir. Üniversitelerin yerleşim yerlerine birçok yönden katkı sağlamaktadır. Sonuçta her yere üniversite kurmanın bir anlam ifade etmediği, önemli olan işlevsel olan ve halkın ihtiyaçlarına cevap veren, kentin sorunlarıyla, ülkenin sorunlarına cevap üreten üniversitelerin hayata geçirilmesi çok daha önemlidir. Üniversitenin bulunduğu bölgeye katacağı katkılar göz önünde bulundurulduğunda bu birliktelik ihtiyaç haline gelmiştir.

3.1. Üniversitenin Yerel Alana Katkıları

Üniversitenin yerleşim alanlarına sağladığı katkıyı somut bir şekilde ölçmek mümkün olmayabilir. Ancak, yaşanan yerdeki birçok fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan somut değişimlerde üniversitenin önemli rolü vardır. Bunlardan bazıları şu şekilde ifade edilebilir.

3.1.1. Yerleşim ve Çevre Planı Katkısı

Üniversitelerin yerleşim alanları üzerindeki etkinliğinin sonucu olarak, üniversite alanları ve çevresinin cazibe merkezlerine haline dönüşmesini sağlamaktadır. Üniversite kentin dışına kurulsun bile, bu alanlarda konut ve alışveriş merkezlerinin artması uzun dönemde kentin yerleşim ve çevre planını belirleme gücüne erişmektedir. (www.yapidergisi.com)

3.1.2. Sosyal Çevre Yaratma Katkısı

Üniversite çevreyle ilgili konularda toplum için adeta bir lider rolünü üstlenerek hem üniversite kapsamında, hem de kentte, doğal çevre ve kaynakları gözetken yaklaşımların yansımaları görülmeye başlanır. (www.yapidergisi.com)

3.1.3. Yerleşim Alanın Sosyal-Kültürel Gelişimine Katkısı

Üniversitenin bulunduğu yerleşim alanına kattığı en önemli etki, sosyal-kültürel alanda kendini göstermektedir. Özellikle üniversitelerin küçük yerleşim yerlerinde (ilçelerde) açmış oldukları birimler (Meslek Yüksekokulları) bu bölgelerdeki kalıplaşmış, anti sosyal ve sığ yaşam felsefesinin yerine sosyal ve kültürel bir atmosferin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle halkın doğrudan katılabileceği çok sayıda sosyal ve kültürel programlar, seminerler gibi etkinlikler yerleşim yerine kültürel bir canlılık kazandırır. Ayrıca üniversiteler kuruldukları kentlerde üretim sektörünü (sanayi-tarım) ar-ge çalışmaları ile, açmış oldukları sağlık birimleri ile yerel halka sağlık alanında önemli fayda sağlamaktadır. Kentin sosyo-kültürel yaşamını etkileyerek yaşam kalitesini yükseltmektedir.

Üniversitenin ulusal ve uluslar arası alanda ulaşacakları başarı ve kalite kuruldukları kentten reklamına ve tanıtımına da önemli katkı sağlamaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde kentler üniversiteleri ile anılmaktadır.

3.1.4. Ekonomiye Katkısı

Üniversitelerin yerel ekonomiye yapmış olduğu katkılar son derece önemlidir. Üniversiteler tarafından kendi personeli dışındaki kişi ve kuruluşlara harcanan paralar ve özellikle üniversite öğrencileri tarafından yapılan harcamalar sonucu yerel ekonomiye canlılık getirmektedir. Ayrıca üniversiteler, hem yaptığı harcamalar, hem de istihdam ettiği personel sayesinde de yöre ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. (www.pglobel.com.tr)

3. 2. Meslek Yüksekokullarının Yerel Yönetimler İle Eğitim ve Yerel Hizmet Etkileşimi

Meslek Yüksekokulları meslek elemanı yetiştiren yükseköğretim kurumlarıdır. İki yıl süreli eğitim verilmektedir. Mezun olan öğrencilere, bağlı bulunduğu üniversitelerden ön lisans diploması verilmektedir. Teknik bölümlerden mezun olan öğrenciler tekniker unvanı kazanır.

Türkiye'de 608'i devlet, 28'i vakıf ve 5 tanesi de 4702 sayılı yasayla kurulmuş toplam 641 Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Bunların da 35'i İstanbul, 41'i Ankara, 18'i İzmir, 20'si Kocaeli ve 18'i de Bursa'da bulunmaktadır. Bu illerdeki Meslek Yüksekokulu sayısı 132, geri kalan 509 Meslek Yüksekokulu da geri kalmış bölge illerindeki üniversiteler bünyesinde. Meslek Yüksekokullarının açılmasındaki amaç; üniversite kapılarında birikmelerin azaltılmasının yanında, sanayinin ihtiyacı olan ara kademe teknik elemanlarının öğretimini gerçekleştirmektir. Günümüze kadar mezun olanlarının sayısı 700.000 kadardır. (www.haberler.com)

Günümüzde sanayileşmiş ülkelerde nitelikli insan kaynağına daha fazla ihtiyaç duyulması ve uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğünün sağlanması amacıyla mesleki eğitim daha fazla önem kazanmıştır. Bu nedenle Türkiye'de mesleki eğitimin kalitesinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması zorunlu hale gelmiştir. Bu kapsamda hemen hemen tüm il ve ilçelerde Meslek Yüksekokulları açılması yoluna gidilmiştir. Ancak çok sayıda Yüksekokul açılmasına rağmen bu paralelde yeterli sayıda mesleki konularda uzmanlaşmış akademik personelin olmayışı ile sınırlı araç, gereç ve fiziki imkanlar yüksekokullardaki eğitim kalitesinin evrensel kalite düzeyine taşıyamamıştır. Eğitimin kalitesinin yeterli

olmayışındaki asıl etken, mesleki eğitime yönelik, ilköğretimden itibaren başlayarak mesleki eğitiminin tamamlanmasına kadar geçen süreyi başarıya ulaştıracak sistematik ve disipline olmuş bir meslek eğitim politikamızın olmayışdır. Mesleki eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması ve cazibeli bir hale getirilmesi gerekmektedir. Meslek Yüksekokullarının, üniversite yönetim kademeleri tarafından taşraya terk edilerek, kendi haline bırakılmaları ve mali imkanlardan yoksun oluşu, sadece teorik bir mesleki bilgiyi alarak yeterli düzeyde uygulamalı eğitim alamayan mezunların oluşmasını doğurmuştur. İşgücündeki yetersizlik, ülkenin uluslar arası alanda rekabetini de güçsüz hale getirmektedir.

Meslek Yüksekokullarının üniversite merkezlerine uzak kalarak, ilçelerde kendi yağı ile kavrulmaya bırakılması, bu eğitim kurumlarının öncelikle buldukları ilçedeki yerel yönetim üzere kent sınırları dahilindeki diğer tüm yerel yönetimlerle işbirliği ihtiyacını doğurmuştur. Meslek Yüksekokulları bünyesinde sosyal, teknik ve sağlık ile ilgili birçok bölümlerin oluşu, özellikle belediyelerin ilçeye sunacakları yerel hizmetlerde işbirliği sağlanabilir. Bu kapsamda, iş dünyasının da desteğini alarak projeler geliştirilebilir. Örneğin Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Tekstil Programı, bilinen bu gerçeği uygulamaya dönüştürmek üzere imzalanan üniversite-sektör-yerel yönetim işbirliği protokolü ile eğitim öğretim faaliyetlerini programlamış ve halen de sürdürülmekte olan bir model geliştirmiştir.(www.4myomt.ktu.edu.tr) Ayrıca bazı Meslek Yüksekokulları ve Belediyeler arasında, hukuk, maliye, muhasebe, kamu yönetimi, halkla ilişkiler, insan kaynakları, gibi yerel yönetimleri doğrudan ilgilendiren konularda ücretsiz meslek eğitim programları sürdürülmektedir. Buna karşılık belediyelerde, yüksekokullardaki bölümlerin mahiyetine uygun olarak ilgili alanda öğrencilere eğitim seminerleri düzenleyebilir. Özellikle başarılı olan öğrencileri yurt içi ve yurt dışı mesleğinde faydalı olacak kurslara göndermede finansörlüğü üstlenebilir. Yerel yönetimler ile belediyeler arasında birçok ortak projeler hayata geçirilebilmesine rağmen, birkaç ama önemli nedenlerden dolayı yapılamamaktadır.

3. 2. 1. Üniversite-Yerel Yönetim İşbirliğinin Önündeki Engeller

Ülkemizde geçmişten günümüze kadar, üniversite-kent ilişkisinin önemli bir ayağı olan üniversite-yerel yönetim işbirliğinin istenilen seviyeye gelemediği gözükmektedir. Tabi ki iki kurumun tümüyle bir bütünleşmesini beklemek yanlış olur. Çünkü her iki kurumunda kuruluş amaç ve faaliyet alanları birbirinden farklıdır. Ancak bu farklılık bu kurumlarının birbirlerine kalın çizgiler koyarak mesafeli kalmasını gerektirmemektedir. Bu mesafeli duruşun altında birçok önemli engeller yatmaktadır.

3. 2. 1. 1. Siyasal Engeller

Ülkemizde siyasetin her alana girerek, insanları ve kurumları birbirlerine karşı kutuplaşma içerisine sokmasındaki etki, üniversite ile yerel bazdaki yönetim alanlarında da olumsuz olarak kendini göstermiştir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren üniversitenin tüm alanları ile siyasi ideolojilerin ve kavgaların içerisinde yer edinmenin amaçlanması ve buna yönelik tutumlar, ilk olarak, üniversitelerin siyaset üstü, özerk, bilimsel, adalet gibi değerler ile özdeşleşmesine gölge düşürerek amacından uzaklaştırmıştır. Üniversite üst yönetim kademelerinin, bir bilim adamı olarak değil de, bir siyasetçi gibi tutum ve söylemler sergilemeye başlayarak, bulunduğu alandaki yerel halka tepeden bakması, her zaman için siyasi eğilimleri olan bölge halkı ve yerel yönetimler ile arasında ilişkinin daha başlamadan bitmesine yol açmıştır.

Yerel yönetimler içerisindeki belediyelerin her ne kadar siyasi bir yanı olsa da, bu kurumların üniversitelere karşı önyargınlığı, aşırı derecede siyasallaşmanın ve partizancılığın bu kurumlar içerisinde hakim oluşu ve birçok küçük belediyelerde olduğu gibi liyakatli, yönetici vasfından mahrum ve geniş bakış açısına sahip olmayan başkan ve kadroların oluşu da, üniversite-yerel alan ilişkisini engelleyen bir etkidir. Ancak bazı belediye ve üniversite üst yönetimleri bunun tam tersini sergileyerek üniversite-kent ilişkisini ileri bir seviyeye taşımıştır.

Üniversitelerimiz bütün kurumları ile uluslararası standartları yakalamasının temelinde daha özerk, demokratik ve siyasi ideolojilerden uzak bir yönetim anlayışının hakim olmasına bağlıdır.

3. 2. 1. 2. Yerel Halkın Bakışı

Üniversitelerin buldukları yerleşim alalarında yerel halkın üniversiteye ve üniversiteliye bakışı, üniversitenin yerleşim yeri ile karşılıklı hizmet kalitesine fayda sağlar. İlk olarak vatandaşların kendi yaşadıkları yerlere sahip çıkmasını ve üniversiteyi benimsemesi gerekir. Halkın üniversitelerin bacasız fabrikalar gibi görünmesinden vazgeçerek, eğitime yönelik ne gibi katkıların yapılabileceği düşünmesi gerekir.

Üniversiteyi ve üniversite öğrencisini, kendi yaşam tarzlarına zarar verici gören bir anlayış, gerek yaşanan yere gerekse üniversiteye bir fayda sağlamayacaktır. Ancak, özellikle küçük ilçelerde, Meslek Yüksekokullarına ve öğrencilerine karşı yönelik bu tür düşüncelerin ve tavırların yaygın olduğu görülmektedir.

3. 2. 1. 3. Ekonomik Engeller

Üniversite ile yerel yönetim arasında karşılıklı hizmet kalitesini yükseltmeye yönelik destekler, özellikle küçük çaptaki üniversite ve belediyelerin bütçelerinin sınırlı oluşu, ortak projelerin hazırlanmasını engellemektedir.

4. OSMANELİ BELEDİYESİ VE OSMANELİ MESLEK YÜKSEKOKULU İŞBİRLİĞİ ÇABALARI

Bilecik iline bağlı Osmaneli İlçesi, köyleriyle birlikte toplam 21022 nüfusa sahip olup, bu nüfusun 13 419 'unu ilçe merkezinde, 7. 603'sünü ise 27 köyde oturmaktadır. Halkın büyük çoğunluğu tarım ile geçinirken, diğer önemli bir kısmı ise civar yerlerde kurulan fabrikalarda çalışmaktadır. İlçede açılmış Meslek Yüksekokulu da yerel ekonomiye katkısı olan bir diğer unsurdur. (www.osmaneli.bel.tr.)

Osmaneli Meslek Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesine bağlı olarak 1994-1995 eğitim öğretim yılında eğitime başlayıp, 29.05.2007 tarihinde kurulan Bilecik Üniversitesi'ne bağlanmıştır.(www.osmanelimyo.info)

Osmaneli'nde, Meslek Yüksekokul ile Belediye arasında, yukarıda ifade edilen engelleyici sebeplerden dolayı, istenilen ilişkinin kurulduğu söylenemez.

4.1. Belediye- Meslek Yüksekokulu Arasında Yapılması Gerekenler

4.1.1. Belediye Tarafından

- Meslek Yüksekokulunun teknik programlarda eksik olan donanım ihtiyaçlarının doğrudan yada dolaylı olarak karşılanması.
- Eğitim-öğretim çalışmaları için ihtiyaç belirtilen ve birlikte ihtiyaç görülen sektörden kaynak ve uzman kişilerin sağlanmasında aracı olmak.
- Yüksekokuldaki programlar ile paralel sektörler arasında yapılacak her tür seminer, fuar sergi, teknik gezi gibi organizasyonlarda ulaşım imkanını sağlamak.
- Öğrencilerin staj çalışmalarını uygun firmalarda gerçekleştirebilmeleri için yerel firmalarla iletişimi sağlamak.
- Gerekli hallerde belediye personel ve araçlarından faydalandırmak.
- Üniversite etrafının çevre düzenlemesi yapma ve öğrencilerin yararlanabilecekleri spor alanları oluşturma.
- Meslek Yüksekokul ile ilçe merkezi arasında öğrencilerin kullandığı çevre yolu kenarını daha güvenli bir yürüyüş parkuru haline getirmek.
- Yöre halkına yönelik hazırlanan eğitim programlarının duyurularını yapmak.

4.2.2. Meslek Yüksekokulu Tarafından

- Meslek Yüksekokulu tarafından hukuk, maliye, muhasebe, kamu yönetimi, halkla ilişkiler, insan kaynakları, gibi yerel yönetimleri doğrudan ilgilendiren konularda ücretsiz meslek eğitimleri düzenlenmesi.
- Meslek Yüksekokulunun, yerel hizmetlerin sunumu ile ilgili belediyeye danışmanlık yapmak.
- Yerel yönetim kurumlarındaki personelin hizmet içi eğitimine katkıda bulunmak.

5. SONUÇ

Günümüzde yükseköğretim, gelişmişliğin en önemli göstergelerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Meslek Yüksekokulları da, yükseköğretim sistemi içinde önemli yeri olan eğitim kurumlarıdır. Özellikle Türkiye gibi sanayileşmesini tamamlayamamış ülkelerde sanayiye yetişmiş ara eleman yetiştirme açısından büyük katkı sağlamaktadır. Ülkemizde Meslek Yüksekokulları açıldıkları yerleşim yerlerine ekonomik canlılık kattığından dolayı yerel siyasi baskılar sonucu gelişmemiş kırsal yerleşimlerde dahil olmak üzere çok sayıda yüksekokulu açılmıştır. Bu anlayışa bağlı olarak meslek yüksekokulları birçok fiziki altyapı yetersizliği içerisinde eğitim vermektedir.

Türkiye’de yükseköğretim sistemi ve anlayışından kaynaklanan sorunlar üniversitelerimizin birçok alanında problemleri beraberinde getirmektedir. Dünyada en iyi 500 üniversite sıralamasında Türkiye’den üniversite görülememektedir. Bu yüzden yükseköğretim kurumlarımızın ve eğitimimizin ciddi olarak sorgulanması gerekmektedir.

Mesleki eğitim veren Yüksekokulların eğitim kalitesinin yükseltilerek evrensel kriterlere uygun hale getirilmesi çok yönlü bir çalışmanın ürünü olabilir. Bu çalışma içerisinde tüm kamu ve özel kurumların katkıları gerekmektedir. Meslek Yüksekokullarının yerleşim yerleri ile ilişkinin kurularak gelişmesinde belediyelerin önemli rolü vardır. Her iki kurumun karşılıklı geliştirecekleri işbirliği her iki kurumda fayda sağlayacaktır. Sonuçta, yerleşim alanları ve yerel halk, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan kazançlı çıkacaktır.

KAYNAKLAR

Günday, M. (2003), İdare Hukuku, Ankara 7. Baskı, İmaj yayıncılık

http://www.pgloab.com.tr/prl/resource/nevsehir_uni.pdf

<http://www.4myomt.ktu.edu.tr/komisyon6/6.komisyon.kurugol.doc>

<http://www.haberler.com/turkiye-de-meslek-yuksekokullarindan-beklenen-haberi/>

<http://www.osmaneli.bel.tr/>

<http://www.osmanelimyo.info/yuksekokul/tanitim.html>

<http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum>

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA EĞİTİM VE SOSYAL ÇEVRE ARASINDAKİ İLİŞKİ: CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ SUŞEHİRİ TİMUR KARABAL MESLEK YÜKSEKOKULUNDA BİR UYGULAMA

VOCATIONAL HIGHER EDUCATION AND SOCIAL ENVIRONMENT
IN RELATIONS BETWEEN: AN APPLICATION IN SUŞEHİRİ TIMUR
KARABAL VOCATIONAL HIGH SCHOOL OF CUMHURİYET
UNIVERSITY

Osman ÇEVİK¹

Mustafa ÖZKAN²

ABSTRACT

There are many problems of students in Vocational High School. It is known that is a conflict between students in Vocational High School which is usually established in district or rural regions and local people. Generally the conflict is arises from difference between local people's culture and new guests' culture. Students from big cities want to keep their customs going in their education duration and this raises the conflict. However the culture conflict tends to decrease in recent 15 years.

The aim of this study examining interactions between students and town which they have to live in their education duration and determining importance of interactions' effect on self development. With this aim, relations between social variable such as age, gender, home town, life style, field of social activities, education facilities and approaches to local town and efficiency of received education.

There for a poll has been applied 301 randomly selected students from Suşehri Vocational High School of Cumhuriyet University and result have been analyzed.

In the result of analysis it has been revealed that there is a relationship between students and social environment. In other wards, according to students physical conditions are always an important factor on education.

Key words: Social ecological, Education, Social Variable

ÖZET

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin birçok problemi bulunmaktadır. Genellikle ilçelerde ya da kırsal yerlerde kurulan meslek yüksekokullarındaki öğrenciler ile şehir halkı arasında bir çatışma ortamı olduğu bilinmektedir. Bu çatışma genellikle şehir halkının kültürü ile yeni misafirlerinin kültürü arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Büyük şehirlerden gelen öğrenciler, eğitim süreçleri içerisinde kendi geldikleri yerlerdeki alışkanlıklarını burada da devam ettirmek istemekteler, bu da söz

¹ Doçent Doktor, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, ocevik@gop.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Cumhuriyet Üniversitesi, mozkan@cumhuriyet.edu.tr

konusu çatışmayı doğurmaktadır. Ancak bu kültür çatışması son 15 yıllık süreç içerisinde sürekli azalan bir eğim göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin eğitime adaptasyonu ve aldıkları eğitime güven noktasında, eğitim aldıkları süre boyunca yaşamak zorunda oldukları şehir ile aralarındaki etkileşimi ve bu etkileşiminin onların kendilerini geliştirme sürecindeki etkilerinin önemliliğini araştırmaktır. Bu amaç çerçevesinde; yaş, cinsiyet, memleket, yaşam tarzı, sosyal aktivite sahaları, eğitim imkânları gibi sosyal değişkenlerin öğrencilerin okullarının bulunduğu şehre yaklaşımları ve aldıkları eğitimin verimliliği arasındaki ilişkiler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu nedenle Cumhuriyet Üniversitesi Suşehri Timur Karabal Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden rassal olarak seçilen 301 öğrenci ile anket yapılmış ve bu anket sonuçları değerlendirilmiştir.

Toplanan verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin eğitim ile sosyal çevre arasında ilişki kurdukları belirlenmiştir. Yani öğrenciler, fiziksel şartların her zaman eğitimde önemli bir etken olduğunu düşünmektedirler.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Çevre, Eğitim, Sosyal Değişken

1. GİRİŞ

Üniversitelerin amacı, aydın, sorgulayan, çağdaş genç nesillerin eğitilmesi ve yetiştirilmesidir. Hangi şartlarda eğitim verilirse verilsin asıl amaç uygar bir toplum olmanın teminatı olan aydın bir gençlik yetiştirmektir. Bu amaçla ülkemizde üniversite eğitimine büyük önem verilmiş ve her üniversite kendi bünyesi içerisinde birçok farklı bölüm ve birim ile donatılmaya çalışılmıştır.

Üniversitelerin sayısının sürekli arttığı günümüzde, ön plana çıkabilmek ve diğer üniversitelerle rekabet edebilmek, eğitim ve öğretim kalitesinin yanı sıra öğrenci kalitesi ile öğrenciye sunulan sosyal, ekonomik ve kültürel imkânlarla da yakından ilişkilidir(Es, 2003:1).

Üniversitelere bağlı meslek yüksekokulları da yukarıda bahsedilen ilkeler doğrultusunda ara insan gücü yetiştiren kurumlardır. Meslek yüksekokulları, Türk ekonomisinin ara insan gücü ihtiyacını karşılama misyonunu üstlenmişlerdir (YÖK, 1988:13). 1981 yılı ve devamı meslek yüksekokulları için yeni bir dönem olmuş ve bu okulların hizmet ettikleri kesimle bütünleşme yönünde birçok adımlar atılmıştır. 2000’li yılların devamında Türkiye’de meslek yüksekokullarının sayılarında büyük bir artış olmuş ve bu artışla beraber okuyan kayıtlı öğrenci sayısı da azımsanamayacak şekilde artmıştır. Ülkemizde şu anda 700’ü aşkın meslek yüksekokulu eğitim vermektedir. Ülkemizde, meslek yüksekokullarının büyük bir çoğunluğu ilçelerde kurulmuş ve üniversitelerin merkez yerleşkeleri ile olan ilişkileri sınırlıdır. Bu okulların fiziksel şartları da kuruldukları yerlere bağlı olarak birbirinden farklıdır.

İlçelerde ya da kırsal yerlerde kurulan meslek yüksekokullarının öğrencileri ile ilgili şehir halkı arasında 1990’lı yılların devamında bir çatışma ortamı olduğu bilinmektedir. Bu çatışmanın en önemli nedeni, şehir halkının kültürü ile yeni misafirlerinin kültürü arasındaki uyumsuzluktur. Yani, büyük şehirlerden gelen öğrenciler, eğitim süreçleri içerisinde, kendi memleketlerindeki alışkanlıklarını burada da devam ettirmek istemişlerdir. Doğal olarak bu da bir kültür çatışmasını ortaya çıkarmıştır. Ancak bu çatışma son 15 yıllık süreç içerisinde sürekli azalan bir eğilim göstermektedir.

Araştırmanın yapıldığı meslek yüksekokulunun bulunduğu Suşehri, Sivas'ın en gelişmiş ilçelerinden biridir. Coğrafi olarak Karadeniz bölgesinin iç kısımlarında Sivas, Tokat, Ordu, Giresun ve Erzincan illerinin kesişme noktasında bulunan Kelkit vadisinde kurulmuştur. İl merkezine uzaklığı 130 kilometredir.(Aydoğar, 2004: 45) Suşehri Meslek Yüksekokulu 1995 yılında kurulmuş ve birçok zorluğa rağmen şuanda 8 programla beraber eğitim-öğretim sürecinde faaliyetlerine devam etmektedir(<http://www.cumhuriyet.edu.tr>).

Sivas ilinin gelişmiş ilçelerinden birisi olsa bile, birçok anlamda eksiklikleri vardır. Öğrenciler ile şehir sakinleri arasındaki kültür çatışması 1995 yılından bugüne sürekli azaldığı için bir uyum süreci başlamış olmasına rağmen yine de kültürel farklılıklar öğrencileri adaptasyon sürecinde ikilime düşürmektedir.

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin eğitime adaptasyonu ve aldıkları eğitime güven noktasında, eğitim aldıkları süre boyunca yaşamak zorunda oldukları şehir ile aralarındaki etkileşimi ve bu etkileşiminin onların kendilerini geliştirme sürecindeki etkilerini araştırmaktır. Çalışmada önce konuya ilişkin literatür taraması verilmiş, sonra araştırma bulguları değerlendirilmiş, daha sonra da sonuçlar üzerinde yorumlar yapılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Meslek yüksekokulları ve öğrenci problemleri ile ilgili yapılmış çalışmaların bazıları aşağıda verilmiştir.

Kazu ve Özdemir (2004), Fırat Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmada meslek yüksek okulu öğrencilerinin büyük bir çoğunlukla okullarının bulunduğu yörelerde yaşayan öğrenciler tarafından tercih edildiğini ve bu durumda öğrenci çeşitliliğini ortadan kaldırarak meslek yüksekokullarını ortaöğretim kurumlarının son sınıfları haline getirdiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca çalışmada, öğretim elemanlarının derslerde öğretim teknolojilerinden yararlanmadıkları belirlenmiştir. Yine meslek yüksekokulu öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun, meslek yüksekokullarını bitirdikten sonra iş yaşamına atılma yerine dikey geçiş sınavı veya yeniden ÖSS'ye girerek lisans düzeyinde diploma alma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Kaya ve Arkadaşları (2005)'nin okulun fiziksel şartlarının eğitim kalitesine etkisi olup olmadığı üzerine yaptıkları çalışma sonucunda, sınıfın fiziki (sıcaklık, ışık, gürültü vs.) sorunlarının, öğrencilerin başarısı üzerinde olumsuz etkiler yaptığı tespit edilmiştir.

Soysal ve Arkadaşları (2008), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Afşin Meslek yüksekokulunda yaptıkları araştırmada, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun üniversite yaşamlarını sadece ders çalışmak olarak algılamadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra meslek yüksekokulu öğrencilerinin %77'si gibi büyük bir çoğunluğunun ailelerinin aylık gelirin 1000 TL ve altında olduğu tespit edilmiş ve bu sonuçla meslek yüksekokullarını genelde geliri düşük ailelerin çocuklarının tercih ettiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğrencilerin hayata bakış açılarının olum olduğu tespit edilmiş ve öğrencilerin gelecekte bütün yaşamlarını etkileyeceğine inandıkları bir takım sosyo-kültürel faaliyetlere katılma eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Erdoğan ve Arkadaşları (2005) Gazi Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmada, öğrencilerin ekonomik, sosyal ve kültürel uyum sorunlarına, lise türü ve farklı yerleşim biriminin etkisinin olmadığını belirlemişlerdir.

3. MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİ İLE SOSYAL ÇEVRE ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ARAŞTIRILMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Sınırları

Çalışmanın amacı; Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlar ile eğitimleri arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirlemektir.

Araştırma, sadece Cumhuriyet Üniversitesi Suşehri Timur Karabal Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmada ülkemizdeki bütün meslek yüksekokullarına ulaşılamadığından, çalışmanın sonuçları tüm meslek yüksekokullarına genellenemeyecektir. Ancak yine de meslek yüksekokullarının problemlerinin daha iyi anlaşılması konusunda yardımcı olacaktır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Cumhuriyet Üniversitesi Suşehri Timur Karabal Meslek Yüksekokulu öğrencileri arasından rassal olarak seçilen 301 öğrenciye 20 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Programme for Social Sciences/ Sosyal Bilimler için Paket Program) programı ile analiz edilmiştir. Yine araştırmada kurulan hipotezlerin test edilmesinde “ki-kare testi”nden faydalanılmıştır.

3.3. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya ait soruların frekans tabloları aşağıda verilmiştir.

Tablo:1. Anketi Cevaplayanların Cinsiyetleri

Cinsiyet	Frekans	Geçerli Yüzde
<i>Erkek</i>	130	43,2
Kız	171	56,8
Toplam	301	100,0

Tablo:1’de anketi cevaplayan 301 öğrencinin %43,2’sinin erkek ve %56,8’inin kız olduğu görülmektedir. Frekans tablosuna bakılarak ilgili meslek yüksekokulundaki cinsiyet dağılımlarının aşırı uçlarda olmadığı söylenebilir. Ancak kız nüfusu erkeklerden bir miktar fazladır.

Tablo: 2. Öğrencilerin Ailelerinin Bulunduğu Şehir (İl)

İl	Frekans	Yüzde	İl	Frekans	Yüzde	İl	Frekans	Yüzde
Cevapsız	13	4,3	Rize	2	0,7	Sivas	45	15,0
Adana	10	3,3	Samsun	10	3,3	Tekirdağ	2	0,7
Adıyaman	3	1,0	Hatay	5	1,7	Tokat	8	2,7
Amasya	2	0,7	Isparta	1	0,3	Trabzon	2	0,7
Ankara	13	4,3	Mersin	18	6,0	Tunceli	2	0,7
Antalya	2	0,7	İstanbul	35	11,6	Şanlıurfa	1	0,3
Artvin	1	0,3	İzmir	4	1,3	Uşak	1	0,3
Aydın	2	0,7	Kars	1	0,3	Van	1	0,3
Bilecik	2	0,7	Kastamonu	1	0,3	Yozgat	4	1,3
Bolu	1	0,3	Kayseri	19	6,3	Zonguldak	2	0,7
Bursa	2	0,7	Kırklareli	1	0,3	Aksaray	1	0,3
Çankırı	1	0,3	Kırşehir	5	1,7	Bayburt	1	0,3
Çorum	4	1,3	Kocaeli	1	0,3	Karaman	3	1,0
Denizli	1	0,3	Konya	2	0,7	Kırıkkale	1	0,3
Diyarbakır	4	1,3	Malatya	12	4,0	Batman	3	1,0
Elazığ	1	0,3	Manisa	2	0,7	Bartın	1	0,3
Erzincan	3	1,0	Kahramanmaraş	4	1,3	Ardahan	1	0,3
Erzurum	2	0,7	Muğla	2	0,7	Iğdır	1	0,3
Eskişehir	2	0,7	Muş	2	0,7	Yalova	1	0,3
Gaziantep	4	1,3	Nevşehir	1	0,3	Osmaniye	5	1,7
Giresun	5	1,7	Niğde	1	0,3	Toplam	301	100,0
Gümüşhane	1	0,3	Ordu	7	2,3			

Tablo:2’de öğrencilerin memleketleri gösterilmektedir. Anketi cevaplayan 301 öğrencinin büyük çoğunluğu, ilgili meslek yüksekokuluna coğrafi bakımdan yakın yerleşim yerlerinden gelen öğrencilerdir. En büyük öğrenci grubu %15 ile Sivas ve ardından %11,6’lık bir oranla İstanbul’dan gelenlerdir. %4,3’lük bir kitle bu soruya cevap vermemiştir. Sivas’a komşu olan Ordu, Giresun, Erzincan, Malatya, Kahramanmaraş, Kayseri, Yozgat ve Tokat’tan gelen öğrencilerin oranı %20,6’dır. Bu illere Sivas da dahil edilirse oran %35,6’ya çıkmaktadır. Buradan hareketle ilgili meslek yüksekokulunu, öğrencilerin genelde memleketlerine yakın ve ya memleketleri olması sebebiyle tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo: 3. Öğrencilerin Kaldıkları Yer

Öğrencilerin Kaldıkları Yer	Frekans	Yüzde
<i>Cevapsız</i>	2	0,7
Devlet yurdu	51	16,9
Özel Yurt	73	24,3
Ev	153	50,8
Diğer	22	7,3
Toplam	301	100,0

Tablo:3’e göre, öğrencilerin %16,9’u devlet yurdunda, %24,3’ü de özel yurttan kalmaktadır. Böylece öğrencilerin %41,2’si yurtlarda kalmakta ve bu da ilgili okula diğer il ve ilçelerden gelen öğrenci sayısı hakkında fikir vermektedir. Öğrencilerin %50,8’i evde kaldığını ifade etmişlerdir. Bunların da bir kısmı “öğrenci evi” diye ifade edilen evlerde kalan yani yurt yerine ev tercih eden öğrenci toplulukları olabilir. %7,3 oranla “diğer” diyen öğrenciler, akrabalarının yanında kalan yine gurbetçi öğrencileri

ifade ettiği düşünülürse, öğrenci popülasyonunun büyük bir oranla dışarıdan geldiği fikrine ulaşılabilir.

Tablo: 4. Öğrencilerin Aylık Gelirleri

Öğrencilerin Aylık Gelirleri	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cevapsız	3	1,0	1,0
0-200 arası	84	27,9	28,9
201-300 arası	94	31,2	60,1
301-400 arası	50	16,6	76,7
401-500 arası	45	15,0	91,7
501 ve üzeri	25	8,3	100,0
Toplam	301	100,0	

Tablo:4'e göre öğrencilerin %76,7'sinin 0 ile 400 TL arasında, sadece %23,3'ünün 400 TL'nin üzerinde para harcadıkları görülmektedir. Bu da öğrencilerin büyük bir oranının, dar ve orta gelirli ailelerin çocukları olduklarını göstermektedir. Ancak öğrencilerin bir kısmı kendi aileleriyle yaşadıkları için aylık masrafları az olabileceği ihtimalide dikkate alınarak bu analizimizi ki-kare testiyle de değerlendirmemiz daha uygun olacaktır.

Tablo: 5. "Program Hakkında Önceden Bilgi Sahibi miydiniz?" Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Bilgi Sahibi Olma	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cevapsız	1	,3	0,3
Evet	82	27,2	27,6
Hayır	99	32,9	60,5
Kısmen	119	39,5	100,0
Toplam	301	100,0	

Tablo:5'e göre öğrencilerin %27,2'si ilgili meslek yüksekokulunu tercih ederken bilinçli geldiği, %32,9'unun ise program hakkında daha önceden bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. %39,5'inin ise kısmen bilgi sahibi olarak bu okulu tercih ettiği görülmektedir. Buradan hareketle öğrencilerin çoğunluğunun tercih ettikleri program hakkında önceden yeterli bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir.

Tablo: 6. "Şehir Sakinlerinin Öğrencilere Yaklaşımı Olumlu mu?" Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

İlişkiler	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	38	12,6	12,6
Hayır	156	51,8	64,5
Kısmen	107	35,5	100,0
Toplam	301	100,0	

Tablo:6'dan öğrenci popülasyonu ile ilgili okulun bulunduğu şehir sakinleri arasındaki ilişkilerin yeterince iyi olmadığı(%51,8) görülmektedir. Şehir sakinleriyle ilişkilerin nasıl olduğu ile ilgili soruya öğrencilerin sadece %12,6'sı iyi olduğu yönünde düşünce beyan etmişlerdir.

Tablo: 7. “Merkez Kampusta Olsanız İnsan İlişkileriniz Daha mı Olumlu Olur?”
Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

İlişki	Frekans	Yüzde
Cevapsız	2	0,7
Evet	193	64,1
Hayır	57	18,9
Kısmen	49	16,3
Toplam	301	100,0

Tablo:7’de öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%64,1), eğer merkez kampusta olsalar insanlarla ilişkilerinin daha iyi olacağını ileri sürmektedirler. Ancak öğrencilerin merkez kampusa olan hayranlıkları sadece bir düşünceden ibaret olabilir. Bu öğrencilerin ne kadarının merkez kampüs ve merkez kampusa sahip olan şehir ve şehir halkı hakkında bilgileri olduğu bilinmemektedir.

Tablo: 8. “Okulunuzun Fiziksel Şartları Sizce Yeterli mi?” Sorusuna Verilen
Cevapların Dağılımı

Fiziksel Şartlar	Frekans	Yüzde
Evet	7	2,3
Hayır	210	69,8
Kısmen yeterli	84	27,9
Toplam	301	100,0

Tablo:8’e göre öğrencilerin %69,8’i şuan ki okullarının fiziksel şartlarının (kütüphane, laboratuvar, kafeterya, derslik, vb) ve çevre düzenlemesinin iyi olmadığını düşünmektedir. Bu soruya verilen cevaplarla, öğrencilerin merkez kampusa olan ilgileri ile okullarının fiziksel şartları arasında ilişki olup olmadığı test edilebilir.

Tablo: 9. “Gerekli İmkân Sağlansa Merkez Kampusa Geçmeyi Düşünür
Müydünüz?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Merkeze Yatay Geçiş	Frekans	Yüzde
Evet	269	89,4
Hayır	32	10,6
Toplam	301	100,0

Tablo:9’a göre öğrencilerin %89,4’ü ellerinde yeterli imkân olsa merkez kampusa geçiş yapmayı istemektedirler.

Tablo: 10. “Şu Anki Okulunuzun Şartları İyileştirilse Yine de Merkez Kampusa
Geçiş Düşünür müsünüz?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Merkeze Geçiş	Frekans	Yüzde
Cevapsız	2	0,7
Evet	179	59,5
Hayır	120	39,9
Toplam	301	100,0

Tablo:10'a göre şartlar iyileştirilirse, öğrencilerden merkez kampusa geçme eğilimi %89,4'ten %59,5'e düşmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, merkez kampusa gidiş nedeninin başında mevcut şartların yetersizliği ön plana çıkmaktadır.

Tablo: 11. “Sosyal İmkânların ve Faaliyetlerin Eğitimle İlişkisi Var mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Sosyal Faaliyet-Eğitim İlişkisi	Frekans	Yüzde
Cevapsız	3	1,0
Evet	205	68,1
Hayır	29	9,6
Kısmen ilişkisi vardır	64	21,3
Toplam	301	100,0

Tablo:11'e göre öğrencilerin %68,1'lik bir kısmı eğitim ile sosyal imkânlar ve sosyal faaliyetler arasında ilişki olduğunu düşünmektedirler. “Kısmen ilişkili” olduğunu düşünen öğrencilerin oranı %21,3'tür. Bu kısma giren öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar, “evet” olarak kabul edilirse bu oran %89,4'e çıkmaktadır. Buradan da öğrenciler nezdinde, eğitimin daha iyi olabilmesi ve verimliliğin artması için sosyal faaliyet alanlarının ve sosyal aktivitelerin geliştirilmesinin gerekliliği fikrine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo: 12. “Yapılan Stajların İş Hayatında Size Faydası Olacağını Düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Stajlar	Frekans	Yüzde
Cevapsız	2	0,7
Evet	257	85,4
Hayır	14	4,7
Kısmen	28	9,3
Toplam	301	100,0

Tablo:12'ye göre, öğrencilerin %85,4'lük gibi büyük bir çoğunluğu, yapmış oldukları zorunlu stajların iş hayatlarında karşılıklarına çıkabilecek sorunları çözmede ve tecrübe kazanmada kendilerine yararlı olacağını düşünmektedir.

Tablo: 13. “Sizce Eğitim Sürecinde Aldığımız Bilgilerin Gerçek Yaşamda Uygulama Alanları Var mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Eğitimin Uygulanabilirliği	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cevapsız	2	0,7	0,7
Evet	194	64,5	65,1
Hayır	22	7,3	72,4
Kısmen	83	27,6	100,0
Toplam	301	100,0	

Tablo:13'e göre öğrenciler, aldıkları eğitimin gerçek yaşamda uygulama alanları olduğuna %64,5'lik bir oranla “evet” demişlerdir. % 27,6'lık bir öğrenci kitlesi ise kısmen

uygulama alanları bulduklarını düşünmektedirler. “Kısmen evet”, fikrinde olan öğrenciler de “evet” grubuna dahil edilirse, buradan çok yüksek bir oranla öğrencilerin aldıkları eğitim hakkında bilgi sahibi oldukları düşünülebilir.

Tablo: 14. “Sosyal Aktivite Alanları Eğitime Direkt Etki Eder mi?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Sosyal Aktivite-Eğitim	Frekans	Yüzde
Cevapsız	3	1,0
Evet	156	51,8
Hayır	42	14,0
Kısmen	100	33,2
Toplam	301	100,0

Tablo:14’e göre öğrencilerin %51,8’lik bir kısmı, eğitimlerinden memnuniyetlerinde sosyal aktivite alanlarının ve sosyal aktivite faaliyetlerinin etkisinin var olduğu kanısına sahiptirler. %33,2’lik bir kısım ise eğitimle sosyal imkânlar arasında kısmen bir ilişki olduğunu düşünmektedir. %14’lük bir kısım ise eğitimin sosyal aktivite ile ilgisinin olmayacağı kanısına sahiptir.

Tablo: 15. “Aldığınız Eğitim ile Merkez Kampusta Alınan Eğitim Arasında Fiziksel Şartlar Dışında Bir Fark Var mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Fiziksel Şart Dışında Fark	Frekans	Yüzde
Evet	188	62,5
Hayır	63	20,9
Kısmen	50	16,6
Toplam	301	100,0

Tablo:15’ten öğrencilerin %62,5’lik bir kısmının merkez kampusta alınan eğitim ile mevcut ilçede almış oldukları eğitim arasında fark olduğunu düşündükleri görülmektedir. %20,9’luk bir öğrenci kitlesi ise böyle bir farkın olmadığı düşüncesindedir. Bu fark fiziksel şartlardan ziyade mevcut okullarındaki akademisyenler ile merkez kampusta eğitim veren akademisyenler arasında yapmış oldukları bir kıyas da olabilir. Öğrencilerin ne kadarının merkez kampusta hakkında bilgi sahibi oldukları bilinmemekle beraber bu cevabın biraz daha sorgulanması gerekmektedir.

Tablo: 16. “Kalacak Yer Bulmada Sıkıntı Yaşadınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Kalacak Yer Problemi	Frekans	Yüzde
Cevapsız	1	0,3
Evet	124	41,2
Hayır	176	58,5
Toplam	301	100,0

Tablo:16’ya göre, öğrencilerin %58,5’lik bir kısmı kalacak yer bulmada sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmekte, %41,2’si ise kalacak yer bulmada sıkıntı yaşadıklarını belirtmektedir. Ancak öğrencilerin ikamet ettikleri şehirde okuyor olabilme olasılığı

sebebiyle, kalacak yer bulmada sıkıntı yaşamamaları ihtimalinin bu sebeple olabileceği de düşünülebilir.

Tablo: 17. “Gelecekte Almış Olduğunuz Eğitimle İlgili Bir Alanda mı Çalışmayı Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Çalışma Alanı	Frekans	Yüzde
Cevapsız	1	0,3
Evet	133	44,2
Hayır	11	3,7
Alanıma uygun iş bulamazsam farklı alanlarda da çalışabilirim	156	51,8
Toplam	301	100,0

Tablo:17’ye göre, öğrencilerin %44,2’lik bir kısmı ileride kendi alanlarına ait iş sahalarında çalışabileceklerini ve bu alanda iş bulma olanaklarının yüksek olduğu kanaatindedir. Ancak %51,8’lik bir popülasyon ise kendi eğitim sahalarına uygun bir iş bulamazlarsa farklı alanlarda çalışma fikrindedirler. Bu fikre sahip öğrencilerin kendi eğitim aldıkları programa güvenleri sorgulanabilir.

Tablo: 18. “Size Almış Olduğunuz Eğitimin Size İş Hayatında Direkt Etkisi Olacak mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Eğitimin İş Hayatına Etkisi	Frekans	Yüzde
Cevapsız	5	1,7
Evet	260	86,4
Hayır	36	12,0
Toplam	301	100,0

Tablo:18’e göre anketi cevaplayan öğrencilerin %86,4’ü almış oldukları eğitimin iş yaşamında kendilerine “direkt” etkisi olacağı fikrindedir. Bu fikre sahip olan öğrenciler, almış oldukları eğitimin güncel yaşamda sürekli karşılımlarına çıkacağı inancındadır.

Tablo: 19. “Aldığımız Eğitim Size Farklı Alanlarda Yeni Bakış Açısı Kazandırdı mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Bakış Açısı	Frekans	Yüzde
Cevapsız	4	1,3
Evet	178	59,1
Hayır	22	7,3
Kısmen	97	32,2
Toplam	301	100,0

Tablo:19’a göre, öğrencilerin %59,1’i almış oldukları eğitimle bakış açılarının olayları irdeleme, eleştirme, yorumlama, sorunlara çözüm bulma gibi birçok alanda yeni yetiler kazandıklarını ifade etmekte.

Tablo: 20. “Aldığınız Eğitimi Günlük Yaşamda Uygulama Alanları Buluyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Uygulama Alanları	Frekans	Yüzde
Cevapsız	6	2,0
Evet	99	32,9
Hayır	83	27,6
Sadece sınırlı alanlarda kullanabiliyorum	113	37,5
Toplam	301	100,0

Tablo:20'ye göre anketi cevaplayan öğrencilerin %32,9'luk bir kısmı, almış oldukları eğitimi günlük yaşamda uygulama alanları bulabildiklerini %37,5'lik bir kısmı ise sınırlı alanlarda da olsa yinede uygulama alanı bulduklarını beyan etmişlerdir. Sınırlı alanlarda uygulama şansı bulduklarını ifade eden öğrencilerin cevapları da “evet” olarak kabul edilirse bu oran %70,4 oluyor. Bu değerlerle alınan eğitimin, sosyal şartlar ve imkânlar yeterli olmasa bile çağa paralel olduğunun bir göstergesi sayılabilir.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmada aralarında ilişki olabileceği düşünülen değişkenler arasındaki ilişkiye ait hipotezler oluşturulmuş ve bunların test sonuçları bu bölümde verilmiştir. Oluşturulan hipotezlerin test edilmesinde Ki-kare analizi kullanılmıştır ve tüm araştırma hipotezlerinin test edilmesinde anlamlılık seviyesi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Metin içerisinde test edilen değişkenlere ait Ki-kare analizi tablolarına yer verilmemiştir. Anlamlı çıkan hipotezlere ilişkin çapraz tablolar **Ekler** bölümünde yer almaktadır.

H₁: “Öğrencilerin cinsiyetiyle şehir halkı ile ilişki kurma arasında bir ilişki vardır” şeklinde kurulan araştırma hipotezinin Ki-kare analizi yardımıyla test edilmesi sonucu, hipotez kabul edilmemiş yani öğrencilerin cinsiyetiyle şehir halkı ile ilişki kurma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.(p=0,065)

H₂: “Öğrencilerin cinsiyetiyle kalacak yer edinirken problem yaşama arasında bir ilişki vardır” şeklinde kurulan araştırma hipotezinin Ki-kare analizi yardımıyla test edilmesi sonucu, hipotez kabul edilmiş yani öğrencilerin cinsiyetiyle kalacak yer edinirken problem yaşamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür.(p=0,018). Buradan da anlaşıldığına göre öğrenciler kalacak yer edinirken kendilerine, ev sahipleri tarafından cinsiyet ayrımı yapılmaktadır.

Anketi cevaplayan erkeklerden %49,2'si kalacak yer bulma sürecinde cinsiyet ayrımı yapıldığını düşünmektedir. Ayrıca, bu soruya “evet” diyen erkekler, kalacak yer bulmada sıkıntı yaşadıklarını ileri sürenlerin %51,2'sini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, anketi cevaplayanların toplamının %21,3'ünü oluşturmaktadır. Anketi cevaplayan kızların %35,7'si yer bulma sürecinde cinsiyet ayrımı yapıldığını ileri sürmekte ve bu soruya “evet” diyen kızlar anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %48,8'ini oluşturmaktadırlar. Yine bu kız öğrenciler anketi cevaplayanların hepsinin %20,3'dür.

Kalacak yer bulmada sıkıntı yaşamadıklarını söyleyen erkeklerin oranı%50,8'dir. Ayrıca bu erkekler kalacak yer bulmada sıkıntı yaşamadıklarını söyleyen tüm öğrencilerin %37,5'ini ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %21,9'unu oluşturmaktadırlar. Kalacak yer bulma konusunda sıkıntı yaşamadıklarını söyleyen kız öğrencilerin oranı %64,3'tür. Yine bu kız öğrenciler kalacak yer bulmada sıkıntı yaşamadıklarını belirten tüm

öğrencilerin %62,5 ini oluştururken, anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %36,5'ni oluşturmaktadırlar.

H₃: “Okulun fiziksel şartları ile öğrencilerin okumak istedikleri kampus arasında bir ilişki vardır”

şeklinde kurulan araştırma hipotezinin Ki-kare analizi yardımıyla test edilmesi sonucu, hipotez kabul edilmiş yani okulun fiziksel şartları ile öğrencilerin okumak istedikleri kampus arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür(p=0,006).

Burada öğrencilerin merkez kampusa geçme arzusunun sebepleri içerisinde, okudukları okulun fiziksel yetersizliğinin bulunup bulunmadığı sorgulanmış ve bu etkenin de var olduğu anlaşılmıştır. Ellerinde bir imkan olsa merkez kampusa geçiş yapmak isteyen öğrencilerin %1,5'i okulun fiziksel imkanlarını “yeterli” bulurken, fiziksel şartları yeterli bulan tüm öğrencilerin %57,1'ini oluşturmaktalar. Ayrıca bu öğrenciler, toplamın sadece %1,3'ünü temsil etmektedirler. Merkez kampusa geçmeyi arzu eden öğrencilerden okulun fiziksel şartlarını “yeterli bulmayan” öğrenciler %71,7'lik bir oran oluşturmakta ve aynı öğrenciler, okulun fiziksel şartlarını yeterli bulmayan tüm öğrencilerin hepsinin %91,9'unu oluşturmaktalar. Ayrıca bu kişiler anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %64,1'lik kısmını temsil etmektedirler.

Yine merkez kampusa geçiş fikrine “evet” diyen öğrencilerden okulun fiziksel şartlarını “kısmen yeterli” bulduğunu söyleyen öğrencilerin oranı %26,8 ve okulun fiziksel şartlarının kısmen yeterli olduğunu düşünen tüm öğrencilerin %85,7 oranını temsil ederken anketi cevaplayan tüm öğrencilerin ise %23,9'unu oluşturuyorlar.

Merkez kampusa geçmek istemeyen öğrenciler, okulun fiziksel şartlarını yeterli bulan öğrencilerin %9,4'ünü oluşturuyorken Okulun fiziksel şartlarını yeterli bulan öğrencilerin %42,9'una denk gelmektedirler. Ayrıca bu öğrenciler anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %1'ine denk gelmektedir. Yine merkez kampusa geçmek istemeyen öğrencilerin %53,1'i okulun fiziksel şartlarını yeterli görmemektedirler ve bu öğrenciler, okulun fiziksel şartlarını yeterli görmeyen tüm öğrencileri %8,1'ini oluştururken anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %5,6'sını oluşturmaktadırlar. Merkez kampusa geçmek istemeyen öğrencilerin %37,5'i, okulun fiziksel şartlarını kısmen yeterli bulurken, yine aynı öğrenciler okulun fiziksel şartlarını kısmen yeterli bulan öğrencilerin %14,3'ünü ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %4'ünü oluşturmaktadırlar.

H₄: “Şehir sakinlerinin tutumları ile öğrencilerin merkez kampusa geçme arzusu arasında bir ilişki vardır”

şeklinde kurulan araştırma hipotezinin Ki-kare analizi yardımıyla test edilmesi sonucu, hipotez kabul edilmiş yani şehir sakinlerinin tutumları ile öğrencilerin merkez kampusa geçme arzusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür(p=0,019).

Öğrencilere, şehir halkının yaklaşımlarının olumsuz olması ve öğrencileri dışlamaları öğrencilerin şehre adaptasyonlarını negatif yönde etkilemekte ve öğrencilerin merkez kampusa geçebilme arzularını etkilemektedir.

Şehir sakinlerinin yaklaşımlarını olumlu bulan öğrencilerin %78,9'u gerekli imkân sağlansa merkez kampusa geçmeyi istemektedirler. Bu öğrenciler gerekli imkân sağlansa merkez kampusa geçmeyi isteyen tüm öğrencilerin %11,2'sini oluşturmakta ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin ise %10'unu temsil etmektedirler. Şehir sakinlerinin öğrencilere karşı tutumlarını olumlu bulan öğrencilerin %21,1'i gerekli imkân sağlansa merkez kampusa yinede geçmeyeceğini belirtmektedir. Bu öğrenciler merkez kampusa geçmeyi istemeyen tüm öğrencilerin %25'ini ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %2,7'sini temsil etmektedirler. Şehir sakinlerinin yaklaşımını olumlu bulmayan öğrencilerin %92,3'ü gerekli imkânlar sağlansa merkez kampusa geçişi düşünürken, bu

öğrenciler merkez kampusa geçiş isteyen tüm öğrencilerin %53,5'ini ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %47,8'ini oluşturmaktadırlar.

Şehir sakinlerinin yaklaşımlarını olumlu bulmayan öğrencilerin %7,7'si merkez kampusa geçme fikrine sıcak bakmazken bu öğrenciler merkez kampusa geçmeyi istemeyen tüm öğrencilerin %37,5'ini ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %4'ünü oluşturmaktadırlar. Şehir sakinlerinin yaklaşımlarını kısmen olumlu bulan öğrencilerin %88,8'i gerekli imkân sağlansa merkez kampusa geçmeyi istemektedirler. Bu öğrenciler gerekli imkân sağlansa merkez kampusa geçmeyi isteyen tüm öğrencilerin %35,3'ünü oluşturmakta ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin ise %31,6'sını temsil etmektedirler.

Şehir sakinlerinin öğrencilere karşı tutumlarını kısmen olumlu bulan öğrencilerin %11,2'si gerekli imkân sağlansa merkez kampusa yinede geçmeyeceğini belirtmektedir. Bu öğrenciler merkez kampusa geçmeyi istemeyen tüm öğrencilerin %37,5'ini ve anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %4'ünü temsil etmektedirler.

H₅: “Öğrencilerin aylık gelirleri ile meslek yüksekokullarında eğitim görme talebi arasında bir ilişki vardır”

şeklinde kurulan araştırma hipotezinin Ki-kare analizi yardımıyla test edilmesi sonucu, hipotez kabul edilmemiş yani öğrencilerin aylık gelirleri ile meslek yüksekokullarında eğitim görme talebi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır(p=0,258) Dolayısıyla öğrencilerin meslek yüksek okulunda okumayı talep etmeleri ile bu tercihlerinin etkenleri içinde öğrencilerin ekonomik güçlerinin ve yeterliliklerinin etkisi bulunmamaktadır.

H₆: “Öğrencilerin meslek yüksekokullarında okumayı tercih etmeleri ile meslek yüksekokullarında aldıkları eğitimin gerçek yaşamda uygulama alanlarının olup olmaması arasında bir ilişki vardır”

şeklinde kurulan araştırma hipotezinin Ki-kare analizi yardımıyla test edilmesi sonucu, hipotez kabul edilmemiş yani öğrencilerin meslek yüksekokullarında okumayı tercih etmeleri ile meslek yüksekokullarında aldıkları eğitimin gerçek yaşamda uygulama alanlarının olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır(p=0,124)

Dolayısıyla öğrencilerin programı seçmelerinde, gelecekte bu program sürecinde almış oldukları eğitim ile ilgili uygulama alanları olduğunu düşünmeleri söz konusu değildir. Meslek yüksek okulu öğrencileri, üniversite tercihleri sırasında bilinçli tercih yapmamışlardır.

5.SONUÇ

Meslek yüksekokullarının yaygınlaşması sonucunda, bu okullara gelen öğrenciler genellikle komşu yerleşim yerlerinden gelmektedirler Bu da şehir sakinleri ile öğrenciler arasındaki kültürel farklılıkları azaltmaktadır. Şehir halkının, öğrencilere yaklaşımlarının pozitif olmaları ve onları anlamaya çalışmaları neticesinde, öğrenciler ile şehir sakinleri arasında bir kaynaşma hâsıl olacaktır. Bunun neticesinde, öğrencilerin şehre alışması, şehri sevmesi daha kolay hale gelecektir. Şehir halkının öğrenciyi dışlaması, barınma sorunlarına destek olmamaları öğrencilere (aile baskısı etkeni dışında) eğitim hayatlarını yarıda bırakma seçeneğini düşündürmektedir.

Meslek yüksekokullarının fiziksel şartlarının yetersizliği öğrencileri, şehre alışma noktasında negatif yönde bir eğilime sevk etmektedir. Öğrencilerin zaten fakültede okuyamamış olmaları ve bununla birlikte mevcut okullarının da fiziksel şartlarının

yetersizliği onları psikolojik açıdan etkilemektedir. Okulun fiziksel şartlarının yetersizliği, öğrencileri eğitimden verim alma noktasında da olumsuz etkilemektedir.

Meslek yüksekokullarının tercihinde öğrencilerin ekonomik durumlarının etkisi bulunmamaktadır. Tercihin nedeninde büyük oranda ÖSS sıralaması etkindir. Öğrenciler isteyerek, meslek yüksekokullarından eğitim alıp ara eleman olarak yetişmeyi istememektedirler. Ancak, eğitime ara vermemek, yeniden öğrenci seçme sınavına hazırlanmamak, meslek yüksekokullarından sonra dikey geçiş sınavlarında yeterli bulunup fakültede eğitimini sürdürmek gibi nedenlerle meslek yüksekokullarını tercih etmektedirler.

Öğrenciler, eğitim yaşamları süresinde karşılaşılabilecekleri bütün sorunlara rağmen almış oldukları mesleki eğitim ve becerilerin ileride sosyal ve iş yaşamlarında onlar üzerinde oluşturacağı etkinin farkındadırlar. Öğrenciler, her ne kadar meslek yüksekokullarını ÖSS tercihleri esnasında, tercih kılavuzlarının en son sıralarına yerleştirmiş olsalar da, eğitim sürecinde bir pişmanlık görülmemiştir. Genellikle sorunları, şehir halkı ve okullarının fiziksel yetersizliği üzerinde toplanmıştır.

Öğrenciler, eğitimin sadece sınıflarda gördükleri teorik bilgilerden ibaret olmadığını düşünmekte. Bu nedenle eğitim araç ve gereçlerinin yetersizliği onları olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca öğrencilerin büyük bir çoğunluğu eğitim ile sosyal imkânların da(kütüphane, kafeterya, park, vb...) eğitim üzerinde etkisi olduğunu düşünmektedirler.

Merkez kampusa geçme arzusunu, okulun fiziksel şartlarının yeterliliği ya da yetersizliği büyük oranda etkilememektedir. Ancak merkez kampusa geçişin her öğrenci için mümkün olmayacağı gerçeği dikkate alınır, öğrenciler mevcut okullarının bulunduğu şehir sakinleri ve şehir hakkında her zaman çekingen davranmaktadırlar. Bunlara ek olarak meslek yüksekokullarında karşılaşılan personel yetersizliği de önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sayılan bu eksiklikler giderilebildiği ölçüde meslek yüksekokulu öğrencileri daha başarılı ve alanına daha fazla ilgi duyan elemanlar olarak yetişeceklerdir.

KAYNAKLAR

- AYDOĞAR, Ş. İbrahim(2004), “Türkiye’de İlçelerin İl Olma Çabaları Suşehri”,(Yayınlanmış Lisans Tezi) İstanbul: Acar Matbaacılık A.Ş.
- ERDOĞAN, Samiye, Bekir ŞİMŞEK, Hatice ŞANLI, ve H. SİNEM(2005), “Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Ekonomik, Sosyal, Kültürel Uyum Sorunlarını Etkileyen Bazı Etmenler”, Gazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 16 ss.1-13.
- ES, Muharrem, E. Yüksel OKTAY, Nimet ÇAKIR ve Aysen KANDEMİR(2003), “Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı Araştırması”,*Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli*
- KAYA, Ercan, D. Ali BAL ve Mustafa AKIN(2005), “Sınıf Ortamı ve Barınma Sorunlarından Kaynaklanan Olumsuzlukların Öğrenci Başarısı Üzerine Etkileri”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,Cilt: 7 Sayı:2.*
- KAZU, İ. Yaşar ve Oğuzhan ÖZDEMİR(2004), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Beklentileri(Beklenti Profili) Fırat Üniversitesi Örneği”,İnönü Üniversitesi, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004(Yayınlanmış Bildiri), Malatya, Türkiye
- SOYSAL, Abdullah, Cengiz ŞAVKILI, Sadi GEDİK ve Sedat ALICI(2008), “Öğrencilerin Sosyo-kültürel ve Güncel Yaşamlarını Belirlemeye Yönelik Bir

Araştırma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Afşin MYO Örneği”,
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
YÖK (1988), Yükseköğretimdeki Gelişmeler (Kasım 1981-Kasım 1988), Ankara.
http://www.cumhuriyet.edu.tr/akademik/myo_susehri/hakkimizda.htm/, (23.12.2008)

EKLER

Ek:1 Cevaplayıcıların Cinsiyeti ile Kalacak Yer Bulma Aşamasında Bir Srunla Karşılaşma durumlarına İlişkin Çapraz Tablo

Cinsiyet		Kalacak yer bulmada sıkıntı yaşadınız mı?		TOPLAM
		Evet	Hayır	
Erkek	Frekans	64	66	130
	Beklenen Değer	54,0	76,0	130,0
	Cinsiyete Göre %	49,2%	50,8%	100,0%
	Kalacak Yere Göre %	51,2%	37,5%	43,2%
	Toplam %	21,3%	21,9%	43,2%
Kız	Frekans	61	110	171
	Beklenen Değer	71,0	100,0	171,0
	Cinsiyete Göre %	35,7%	64,3%	100,0%
	Kalacak Yere Göre %	48,8%	62,5%	56,8%
	Toplam %	20,3%	36,5%	56,8%
TOPLAM	Frekans	125	176	301
	Beklenen Değer	125,0	176,0	301,0
	Cinsiyete Göre %	41,5%	58,5%	100,0%
	Kalacak Yere Göre %	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam %	41,5%	58,5%	100,0%

Ek:2. Öğrencilerin Merkez Kampusa Geçmek İstemeleri ile Okulun Fiziksel Şartlarının Yeterliliğine İlişkin Çapraz Tablo

Merkez Kampusa Geçme		Okulunuzun Fiziksel Şartları Sizce Yeterli mi?			Toplam
		Evet	Hayır	Kısmen yeterli	
Evet	Frekans	4	193	72	269
	Beklenen Değer	6,3	187,7	75,1	269,0
	Merkez Kampüse Geçme %	1,5%	71,7%	26,8%	100,0%
	Okulun Fiziksel Şartları %	57,1%	91,9%	85,7%	89,4%
	Toplam %	1,3%	64,1%	23,9%	89,4%
Hayır	Frekans	3	17	12	32
	Beklenen Değer	0,7	22,3	8,9	32,0
	Merkez Kampüse Geçme %	9,4%	53,1%	37,5%	100,0%
	Okulun Fiziksel Şartları %	42,9%	8,1%	14,3%	10,6%
	Toplam %	1,0%	5,6%	4,0%	10,6%
TOPLAM	Frekans	7	210	84	301
	Beklenen Değer	7,0	210,0	84,0	301,0
	Merkez Kampüse Geçme %	2,3%	69,8%	27,9%	100,0%
	Okulun Fiziksel Şartları %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam %	2,3%	69,8%	27,9%	100,0%

Ek:3. Öğrencilerin Merkez Kampusa Geçmek İstemeleri ile Şehir Sakinlerinin
Öğrencilere Yaklaşımına İlişkin Çapraz Tablo

Şehri Sakinlerinin Yaklaşımı Olumlu mu?		Gerekli İmkan Sağlansa Merkez Kampüse Geçmeyi Düşünür müydünüz?		TOPLAM
		Evet	Hayır	
Evet	Frekans	30	8	38
	Beklenen Değer	34	4	38,0
	Şehir Sakinlerinin Yaklaşımı %	78,9%	21,1%	100,0%
	Merkez Kampüse Geçme %	11,2%	25,0%	12,6%
	Toplam %	10,0%	2,7%	12,6%
Hayır	Frekans	144	12	156
	Beklenen Değer	139,4	16,6	156,0
	Ehir Sakinlerinin Yaklaşımı %	92,3%	7,7%	100,0%
	Merkez Kampüse Geçme %	53,5%	37,5%	51,8%
	Toplam %	47,8%	4,0%	51,8%
Kısmen	Frekans	94	13	107
	Beklenen Değer	95,6	11,4	107,0
	Ehir Sakinlerinin Yaklaşımı %	88,8%	11,2%	100,0%
	Merkez Kampüse Geçme %	35,3%	37,5%	35,5%
	Toplam %	31,6%	4,0%	35,5%
TOPLAM	Frekans	269	32	301
	Beklenen Değer	269,0	32,0	301,0
	Ehir Sakinlerinin Yaklaşımı %	89,4%	10,6%	100,0%
	Merkez Kampüse Geçme %	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam %	89,4%	10,6%	100,0%

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ İLETİŞİM DAVRANIŞLARININ ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

ANALYZING COMMUNICATION BEHAVIORS OF TEACHING STAFF WHO ARE COMMISSIONED IN VOCATIONAL HIGH SCHOOLS FROM THE POINT OF VIEW OF STUDENTS.

Mustafa ÇEVİK¹

Gökhan ILGAZ²

Gülay EKİCİ³,

Pınar FETTAHLIOĞLU⁴

Ayşe Sert ÇİBİK⁵

ABSTRACT

The aim of this research is to analyze communication behaviors of teaching staff who are commissioned in Vocational High Schools from the point of view of students. The research is done by using “description-survey” method. 500 students, who are enrolled in Gazi Vocational High School and Atatürk Vocational High School, attended the research. The research data are summed up with “The Scale of Teacher Communication Behaviors” developed by She ve Fisher (2000). The dimensions of the scale are questioning, cheering and praising, giving support but not orally, behaving tactfully and friendly, and controlling. The 5-point likert-type scale includes 40 items. Cronbach-Alfa reliability coefficient of the scale is figured out 0.90. Data are analyzed using the techniques of arithmetic mean, independent groups t-test, standard deviation and ANOVA analysis by the help of SPSS-15 package program.

At the end of the research; it is determined that students’ perception toward communication behaviors of teaching staff is on a positive level in the overall and lower part of the scale. Although communication behaviors of teaching staff who are commissioned in Vocational High Schools from the point of view of students do not depend on sexes of students, it shows a meaningful difference according to the overall academic success levels. Although students whose overall academic success level is high expressed teaching staff as tactful or understanding; students whose overall academic success level is low express teaching staff as controlling.

Key Words: Communication, teacher communication behaviors, vocational high school, student- teacher communication.

ÖZET

¹ Öğretmen, Çubuk Endüstri Meslek Lisesi, Ankara, biyolog70@yahoo.com

² Araş. Gör. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl, gokanilgaz@gmail.com

³ Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, gulayekici@yahoo.com

⁴ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl, pdenizoglu@cu.edu.tr

⁵ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl, sertcibik@gmail.com

Bu araştırmanın amacı, meslek yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının iletişim davranışlarını öğrenci görüşlerine göre incelemektir. Araştırma “betimleme-survey” yöntemiyle yapılmıştır. Araştırmaya Gazi Üniversitesi Gazi Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 500 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri She ve Fisher (2000) tarafından geliştirilen “Öğretmenin İletişim Davranışları Ölçeği” ile toplanmıştır. Ölçeğin boyutları sorgulamak, teşvik etmek ve övmek, sözel olmayan destekler vermek, anlayışlı ve arkadaşça davranmak ve kontrol etmektir. Ölçek 5’li Likert tipinde toplam 40 madde içermektedir. Ölçeğin bu çalışma için hesaplanan Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.90’dır. Verilerin analizi SPSS-15 paket programı yardımıyla aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü ANOVA analizi kullanılarak yapılmıştır.

Araştırma sonunda; öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algıları ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında olumlu düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermezken, genel akademik başarı düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Genel akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrenciler öğretim elemanlarının en fazla anlayışlı, genel akademik başarı düzeyi düşük olan öğrenciler ise en fazla kontrol edici davrandıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, öğretmen iletişim davranışları, meslek yüksekokulu, öğretmen-öğrenci iletişimi.

1. GİRİŞ

Sınıf ortamında sürdürülen tüm etkinliklerin temel amacı öğrencinin etkili öğrenmeler gerçekleştirebilmesini sağlamaktır. Öğretim elemanları sınıf içinde gösterdiği davranışlarla öğrencide olumlu etkiler yapabileceği gibi olumsuz etkiler de yapabilmektedir. İdeal öğretmen ve öğretim elemanları, öğrencileri ile sağlıklı pedagojik ilişki kuranlardır. Çoğu zaman sınıf içi iletişim süreci öğretim elemanlarının kişisel niteliklerinin etkisi altında biçimlenmektedir. Bu kapsamda literatürde, eğitmenlerin sınıf içi iletişim sürecinde ortaya koydukları davranış biçimleri, eğitmen tipleri, eğitmen profilleri, sınıf yönetim tipleri, liderlik tipleri, eğitmen-öğrenci iletişim boyutları, sınıf yönetimi profili vb. kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Glaser, 1969; Glaser, 1977; Good ve Brophy, 1986; Moore, 1989; Fox, 1993; Ekici, 2004; Telli, den Brok ve Çakıroğlu, 2006).

Öğretim elemanlarının öğrenci üzerinde olumlu etkiler bırakması ancak olumlu iletişim süreciyle sağlanabilir. Bu iletişim sürecinde pek çok boyut önemli olmakla birlikte, en önemli boyutlardan biri öğretim elemanının iletişim davranışlarının öğrenci tarafından nasıl algılandığının belirlenmesidir. Özellikle yardımcı olmak, arkadaşça davranmak, anlayışlı olmak vb davranışlar gösteren eğitmenlerin sınıflarında öğrencilerin yüksek seviyede düşünme becerileri gösterdikleri, derse karşı pozitif tutum içinde oldukları ve disiplin problemlerinin en alt düzeylerde olduğu ifade edilmektedir (Rosenholts, Bassler ve Hoover-Dempsey, 1986; Wubbels ve Levy, 1993; Fisher ve Rickards, 1997; Garvin, 1999). Öğretim elemanının olumlu davranışlar gösterdiği sınıflarda hem öğrencilerin kendilerini mutlu hissettikleri hem de kendilerinden beklenen seviyede bilişsel ve psikomotor davranışlar gösterebildikleri dikkat çekmektedir. Bu nedenle yapılan araştırmalarda sınıf ortamına ait öğrenci algılarının öğrencilerin bilişsel ve duygusal davranışlarının tahmininde kullanılabilecek en önemli değişkenler olduğu ifade edilmektedir (Fraser, 1994). Dolayısıyla bu noktada eğitim-öğretim faaliyetinin temelini öğretim elemanının olumlu iletişim davranışları olduğu fikri üzerine bir yoğunlaşma olduğu ve bu yönde

öğrencinin nasıl algıladığı konusunda çalışmaların yapıldığı söylenebilir. Çünkü öğretim elemanının davranışlarıyla öğrencinin öğrenmesi şekillenmektedir. Literatürde eğitimcilerin, öğrencinin bireysel farklılığını dikkate alan olumlu davranışı, öğrencinin başarısını, tutumunu ve motivasyonunu olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır (Walberg, 1984; Rosenholts, Bassler ve Hoover-Dempsey, 1986; Fisher ve Rickards, 1997). Diğer taraftan, öğrencileri çok sıkı kontrol eden, baskıcı ve anlayışsız bir sınıf ortamı sağlayan eğitimcilerin, öğrencilerinin başarılarının düşmesinde etkili oldukları belirtilmektedir (Ryan, Connell ve Deci, 1985; Zimmerman, 1999). Çünkü böyle bir sınıfta eğitimci öğrencilerle bir paylaşımda bulunmamakta, tam tersine sadece baskıyla kendi kurallarını yaptırmaya çalışmaktadır. Oysaki eğitimcinin olumlu davranışlar gösterdiği sınıflarda hem öğrencilerin kendilerini mutlu hissettikleri hem de kendilerinden beklenen seviyede davranışlar gösterebildikleri dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, meslek yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının iletişim davranışlarını öğrenci görüşlerine göre incelemektir. Araştırma sonuçlarının alana oldukça katkı sağlaması beklenmektedir. Çünkü yapılan literatür taramasında konuyla ilgili yapılmış herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, meslek yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının iletişim davranışlarını öğrenci görüşlerine göre incelemektir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algıları nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları öğrencilerin genel akademik başarı düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. YÖNTEM

Betimsel bir çalışma olan bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama (survey) modeli geçmişte ve halen var olan durumu, mevcut olayları, grupları, objeyi ve özellikleri olduğu gibi betimlemeyi-resmetmeyi- açıklanmaya amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Kaptan, 1993; Ekiz, 2003). Bu çalışmada da meslek yüksekokulları öğrencilerinin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları ve bu algıların cinsiyet ve genel akademik başarı düzeyi ile ilişkileri betimlenmiştir.

3.1. Çalışma Grubu

Araştırmaya Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 500 öğrenciye uygulanmış, fakat 470 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

3.2. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında algısal ölçüm yapmaya yönelik olarak She ve Fisher (2000) tarafından geliştirilmiş olan “Öğretmenin İletişim Davranışları Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, Tüzün (2006) tarafından Türkçeye uyarlanarak ilköğretim okullarında uygulanmış,

geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek beş alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar sorgulamak, teşvik etmek ve övmek, sözel olmayan destekler vermek, anlayışlı ve arkadaşça davranmak ve kontrol etmektir. Ölçek 5’li Likert tipinde her boyutta 8’er madde olmak üzere toplam 40 madde içermektedir. Bu maddeler cevaplayanlara “*hemen hemen, her zaman, sık sık, bazen, nadiren ve hemen hemen hiç*” olmak üzere 5 seçenek sunmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı her bir boyutta Tayvan’da ve Avustralya’da 0.86 ile 0.93 arasında değişmekteyken (She ve Fisher, 2000), Türkiye’de Tüzün (2006) tarafından yapılan çalışmada 0.70 ile 0.86 arasında değiştiği, Ekici (2009) tarafından yapılan çalışmada ölçeğin boyutlarına ait Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.87 ile 0.90 arasında değiştiği ve ölçeğin genelinde de 0.91 olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında ise ölçeğin boyutlarına ait Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.83 ile 0.90 arasında değiştiği ve ölçeğin genelinde de 0.92 olduğu belirlenmiştir.

3.3. Veri Çözümleme Teknikleri

Verilerin analizi SPSS-15 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü ANOVA kullanılarak yapılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen verilere ait bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

1. Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına İlişkin Algıları Nasıl Bir Dağılım Göstermektedir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algılarının genel dağılımı tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algılarının Genel Dağılımı

İletişim Davranışları Ölçeği Boyutları	N	X	ss	Min	Max
Sorgulamak	470	3.41	.78	1.00	5.00
Teşvik Etmek ve Övmek	470	3.28	.89	1.00	5.00
Sözel Olmayan Destekler Vermek	470	3.31	.93	1.00	5.00
Anlayışlı ve Arkadaşça Davranmak	470	3.45	.84	1.00	5.00
Kontrol Etmek	470	3.43	.82	1.00	5.00
ÖLÇEĞİN GENELİ	470	3.37	.69	1.00	5.00

Tablo 1 incelendiğinde ölçeğin alt boyutlarından sorgulamak boyutunda $X=3.41$, teşvik etmek ve övmek boyutunda $X=3.28$, sözel olmayan destekler vermek boyutunda $X=3.31$, anlayışlı ve arkadaşça davranmak boyutunda $X=3.45$ ve kontrol etmek boyutunda $X=3.43$ düzeyleri tespit edilmiştir. Genel olarak öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları ölçeğin genelinde orta düzeyin ($X=3.00$) üstünde olduğu görülmektedir. Bu bulgular öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algılarının ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında birbirlerine benzer ve olumlu seviyelerde olduğunu göstermektedir.

2. Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algıları Cinsiyetlerine Göre Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının cinsiyete göre dağılımı tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına İlişkin Algı Puanı Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Ölçeğin Boyutları	Cinsiyet	N (470)	X	ss	t	p
Sorgulamak	Kız	62	3.55	.81	1.52	.128
	Erkek	408	3.39	.77		
Teşvik Etmek ve Övmek	Kız	62	3.41	.92	1.22	.221
	Erkek	408	3.26	.88		
Sözel Olmayan Destekler Vermek	Kız	62	3.23	1.00	.742	.458
	Erkek	408	3.32	.92		
Anlayışlı ve Arkadaşça Davranmak	Kız	62	3.52	.83	.756	.450
	Erkek	408	3.44	.84		
Kontrol Etmek	Kız	62	3.56	.79	1.29	.195
	Erkek	408	3.42	.82		
ÖLÇEĞİN GENELİ	Kız	62	3.45	.73	.998	.319
	Erkek	408	3.36	.68		

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte olup olmadıklarının belirlenmesi amacıyla ölçeğin genelinde ve alt boyutlarındaki iletişim davranışlarına ilişkin algılarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Daha sonra aritmetik ortalamalar arasındaki farkların önemli olup olmadığını ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde, yapılan t-testi sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışları ölçeğinin genelinde ve alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

3. Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algıları Öğrencilerin Genel Akademik Başarı Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte midir?

Öğrencilerin genel akademik başarı düzeylerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının genel dağılımı tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algı Puanı Ortalamalarının Genel Akademik Başarı Düzeylerine Göre Dağılımı, Ortalamalar Arasındaki Farka İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Farkın Anlamlılığına İlişkin LSD Testi Sonuçları

Ölçeğin Boyutları	Akademik Başarı Düzeyleri**	N (470)	X	ss	F	P*	Anlamlı fark
-------------------	-----------------------------	---------	---	----	---	----	--------------

Sorgulamak	0,00-0,99	5	3.07	.18	3.06	.028*	(3-4)
	1,00-1,99	86	3.40	.68			
	2,00-2,99	235	3.33	.85			
	3,00-4,00	144	3.56	.70			
Teşvik Etmek ve Övmek	0,00-0,99	6	2.80	.43	5.02	.002*	(3-4)
	1,00-1,99	86	3.19	.86			
	2,00-2,99	239	3.18	.90			
	3,00-4,00	121	3.51	.86			
Sözel Olmayan Destekler Vermek	0,00-0,99	6	3.07	.41	.86	.460	-
	1,00-1,99	86	3.29	1.18			
	2,00-2,99	239	3.26	.88			
	3,00-4,00	121	3.41	.85			
Anlayışlı ve Arkadaşça Davranmak	0,00-0,99	6	3.40	.54	4.74	.001*	(3-4)
	1,00-1,99	86	3.36	.92			
	2,00-2,99	239	3.35	.84			
	3,00-4,00	121	3.67	.76			
Kontrol Etmek	0,00-0,99	6	3.80	.44	4.73	.003*	(3-4)
	1,00-1,99	86	3.36	.83			
	2,00-2,99	239	3.33	.81			
	3,00-4,00	121	3.64	.81			
Ölçeğin Geneli	0,00-0,99	6	3.23	.17	4.37	.005*	(3-4)
	1,00-1,99	86	3.32	.66			
	2,00-2,99	239	3.29	.72			
	3,00-4,00	121	3.54	.65			

*p<0.05

**1 (düşük):0.00-0.99; 2 (orta):1.00-1.99; 3 (iyi):2.00-2.99; 4 (yüksek):3.00-4.00

Tablo 3’de öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algı puanı ortalamalarının genel akademik başarı düzeylerine göre dağılımı, ortalamalar arasındaki farka ilişkin varyans analizi ve farkın anlamlılığına ilişkin LSD testi sonuçları verilmektedir. Buna göre genel akademik başarı düzeyi yüksek olan (X=3.67) öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarından en fazla anlayışlı ve arkadaşça olarak algılandıkça, genel akademik başarı düşük olan (X=3.80) öğrencilerin ise öğretim elemanlarının iletişim davranışlarından en fazla kontrol edici davranışlarını belirtmişlerdir.

Diğer taraftan Tablo 3’te görüldüğü gibi aritmetik ortalamalar arasındaki farkın önemli olup olmadığını ortaya koymak amacıyla varyans analizi yapılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin genel akademik başarı düzeylerine göre, öğretim elemanlarının iletişim davranışları ölçeğinin sözel olmayan destekler vermek boyutu dışındaki diğer boyutlarındaki aritmetik ortalamaları arasındaki farkların önemli olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre öğretim elemanlarının iletişim davranışları;

Sorgulamak boyutunda, genel akademik başarı düzeyi 0.00-0.99 olan öğrencilerin algılarıyla genel akademik başarı düzeyi 3.00-4.00 olan öğrencilerin algıları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Aynı zamanda genel akademik başarı düzeyi 3.00-4.00 olan öğrenciler ile başarı düzeyi 2.00-2.99 olan öğrenciler arasında da anlamlı farklılık gözlenmiştir.

Teşvik etmek ve övmek boyutunda ise, genel akademik başarı düzeyi 3.00-4.00 olan öğrenciler ile başarı düzeyi 2.00-2.99 olan öğrencilerin algıları arasında önemli derecede farklılık bulunmuştur.

Sözel olmayan destekler vermek boyutuna baktığımızda, öğrencilerin genel akademik başarı düzeylerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışları arasındaki farkın önemli olmadığı görülmektedir.

Anlayışlı ve arkadaşça davranmak, kontrol etmek boyutlarında ve ölçeğin genelinde genel akademik başarı düzeyi 3.00-4.00 olan öğrenciler ile başarı düzeyi 2.00-2.99 olan öğrencilerin algıları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Bu sonuçlardan da anlaşıldığı üzere öğretmen-öğrenci iletişim davranışları genel akademik başarı düzeyini etkileyen çok önemli faktörlerden biri olduğundan, öğrencilerin öğretim elemanları iletişim davranışlarını algılamaları onların akademik başarı düzeylerini etkilemede önemli sayılmaktadır.

5. SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Bu çalışma meslek yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının iletişim davranışlarını öğrenci görüşlerine göre incelemek amacı ile hazırlanmıştır. Örneklem olarak meslek yüksekokulu öğrencilerinin seçilmesinin nedeni bu konuda yapılan çalışmalarda meslek yüksekokulu öğrencilerine yönelik herhangi bir çalışmanın yapılmamış olmasının yanında ülkemizdeki mesleki ve teknik alanda eğitim alan bireylerin daha nitelikli eğitim alabilmeleri yönünde destek sağlayabilecek veriler elde etmektir.

Araştırmada öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algıları ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında olumlu düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algılarının ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında birbirlerine benzer ve olumlu seviyelerde olduğunu göstermektedir. Ekici ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışma sonuçları da bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Çalışmada ayrıca öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışları ölçeğinin genelinde ve alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ekici ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin cinsiyetlerine göre öğretmenlerin iletişim davranışları istatistiksel olarak farklılık göstermemiştir. Bu yönde bu çalışma bulgularını destekleyici diğer bir çalışmada da Telli, Brok ve Çakıroğlu (2006) tarafından yapılan araştırmada elde edilmiştir. Ayrıca meslek yüksekokulu öğrenci profilinde erkek öğrenci sayısının kızlara göre daha yüksek olması araştırmanın dikkat çeken bir noktası olarak görülebilir.

Araştırma sonuçlarından bir diğeri ise; genel akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarından en fazla anlayışlı ve arkadaşça olarak algılayan, genel akademik başarı düşük olan öğrencilerin ise öğretim elemanlarının iletişim davranışlarından en fazla kontrol edici davrandıklarını belirtmişlerdir. Akademik başarıları yüksek olan sorumluluk sahibi öğrenciler öğretim elemanları tarafından sevilen öğrenciler olmasından dolayı bu öğrencilerin öğretim elemanlarını anlayışlı ve arkadaşça algılamaları araştırma sonucunun tutarlı olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan akademik başarısı düşük öğrencilerin öğretim elemanı tarafından övülerek ve teşvik edilerek sınıf

ortamında tutulup motive edilmesi sağlanabilir. Nitelikli ve etkili öğretmen-öğrenci iletişim davranışları hem öğrenci başarı düzeyini olumlu yönde etkilemekteyken, hem de öğrencinin başarı düzeyinden etkilenmektedir. Eğitim ortamında öğretmen-öğrenci iletişim sürecinin öğrencilerin davranışlarına yön vereceği gerçeği göz önüne alınarak öğrencilerin akademik başarılarında öğretmen iletişim davranışlarına özen gösterilmelidir.

ÖNERİLER

Meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algılarını artırmak için eğitim-öğretimde yeni yöntem ve metotlar kullanılmalıdır.

Meslek yüksekokullarındaki akademik başarıları düşük olan öğrencilerin öğretmen iletişim davranışlarına özen gösterilmelidir

KAYNAKLAR

- Ekici, G. (2004), İlköğretim I.kademe öğretmenlerinin sınıf yönetimi profillerinin değerlendirilmesi. Eğitim ve Bilim. Ocak 2004, Cilt: 29, Sayı: 131, 50–60.
- Ekici, G., Denizoglu, P., ve Uzun, N. (2008), “Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Resmi Okullarda Ve Özel Dershanelerde Görevli Biyoloji Öğretmenlerinin Öğretmen İletişim Davranışlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Karşılaştırılması”, 17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi 01–03 Eylül, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sakarya, Türkiye.
- Ekici, G., (2009), “Lise Öğrencilerinin Biyoloji Öğretmenlerinin İletişim Davranışlarına İlişkin Algıları”, Milli Eğitim,181,152-168.
- Ekiz, D. (2003), “Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş”, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fisher, D., ve Rickards, T. (1997), A way of assessing teacher-student interpersonal relationships in science classes. Paper presented at the National Science Teachers Association Annual National Convention, New Orleans, and USA.
- Fraser, B. J. (1994), Research on classroom and school climate. In D. Gabel (Ed.), Handbook of research on science teaching and learning. (pp. 493-541). New York: Macmillan.
- Fox, M. (1993), Psychological perspectives in education. London: Cassell.
- Garvin, J. N. (1999), Interpersonal teacher behavior and student misbehavior and achievement. Unpublished doctorate thesis. South Carolina State University. Caroline
- Glasser, W. (1969), School without failure. New York: Harper& Row.
- Glasser, W. (1977), Ten steps to good discipline. Today’s Education, 66 (4), 61-63.
- Good, T. L. ve Brophy, J. E. (1986), Educational psychology. London: Long man Inc.
- Kaptan, S. (1993), “Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri”, Ankara: Tekışi Web Ofset Tesisleri.
- Moore, K. D. (1989), Classroom teaching skills: A Primer. New York: Random House, Inc.
- Rosenholts, S. J., Bassler, O., ve Hoover-Dempsey, K.(1986), Organizational conditions of teacher learning. Teacher and Teaching Education, 2, 91-104.
- Ryan, R. M., Connell, J. P., ve Deci, E. L. (1985), A motivational analysis of self-determination and self-regulation in education. In C. Ames &R. Ames (Eds.).

- Research on motivation in education. Vol. 2: The classroom milieu (pp. 13-51). New York: Academic Press.
- She, H-C., ve Fisher, D. (2000), "The Development of a questionnaire to describe science teacher communication behavior in Taiwan and Australia", *Science Education*, Vol 84, 706-726.
- Telli, S., den Brok, P. J. ve Çakıroğlu, J. (2005), Perceptions of teacher interpersonal behavior in Turkish secondary schools. Paper presented at the bi-annual conference of the European Association for Research on Learning and Instruction. Nicosia, Cyprus, 22-26 August 2005.
- Telli, S., Brok, P. J. ve Çakıroğlu, J. (2006), "Liselerde Fen Sınıflarında Öğretmen Profilleri. Ankara:Gazi Üniversitesi:VII. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 7-9 Eylül 2006.
- Tüzün, Ö. Y. (2006), "Validation and Use of Teacher Communication Behavior Questionnaire in Elementary Schools", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Vol 31, 234-243.
- Walberg, H. J. (1984), Improving the productivity of American schools. *Educational Leadership*, 41, 19-27.
- Wubbels, T. ve Levy, J. (Eds). (1993), Do you know what you look like? Interpersonal Relationships in Education (London: Falmer Press).
- Zimmerman, B. J. (1999), Attaining self-regulation: A social cognitive perspective. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, & M. Zeidner (Eds.), *Handbook of self-regulation* (pp. 13-39). New York: Academic Press.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA HUKUK DERSLERİ, KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

LAW LESSONS IN THE VOCATIONAL COLLEGES,
PROBLEMS FACED AND SOLUTION SUGGESTION

Ali KILIÇ¹

ABSTRACT

Law lessons has been given in a lot of programmes like Local Government, Management, Accounting, Office Management and Secretarial Training in Vocational Colleges. During lessons, some problems have been faced and this situation has been affected students' efficiency. In this study, the problems in Law Lessons have been put forth and their solutions have been suggested.

Key Words: Vocational Colleges, Law, Problems.

ÖZET

Meslek Yüksekokullarında Yerel Yönetimler, İşletme, Muhasebe, Büro Yönetimi ve Sekreterlik gibi pek çok programda hukuk dersleri verilmektedir. Bu derslerin verilmesinde bazı sorunlarla karşılaşmakta ve bu durum öğrencilerin gösterdiği verimi etkilemektedir. Bu çalışmada, hukuk derslerinin verilmesindeki problemler ortaya konmakta ve çözüm önerileri getirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Hukuk, Sorunlar.

A-GİRİŞ

Bildiğimiz gibi Meslek Yüksekokulları ara eleman ihtiyacını karşılamak üzere oluşturulan eğitim-öğretim kurumlarıdır. Bu kurumlar Yerel Yönetimler, Muhasebe, İşletme, Büro Yönetimi ve Sekreterlik gibi pek çok programla, çeşitli hizmet alanlarına ilişkin kalifiye eleman yetiştirmektedir.

Meslek Yüksekokullarındaki öğrenciler, mesleki bilgilerin yanında Genel Hukuk, Ticaret Hukuku, İdare Hukuku, Anayasa Hukuku, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku gibi çalışacakları alana yakın hukuk branşlarında da dersler almaktadırlar. Ancak, bu öğrencilerin mesleki alanda kullanacakları temel hukuk bilgilerini öğrenmesi gerekmektedir birlikte bu öğrencileri Hukuk Fakültesi veya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisi gibi görmek ve bu yönde bir çalışma yapmak yanlış olacaktır. Bu nedenle Meslek

¹ Öğretim Görevlisi, S.Ü. Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, alikilic@selcuk.edu.tr.

Yüksekokulu öğrencilerine hukuk dersleri verilirken teorik detaylara boğulmadan, işin özü verilmeye çalışılmalı, kendi meslek alanlarıyla ilgili günlük hayatta kullanımı olan konulara ağırlık verilmelidir. Belirtmiş olduğumuz hususlar, yukarıda saydığımız programlar dışındaki diğer programlar için de geçerli bir durumdur.

Meslek Yüksekokullarını hem mesleki hem de hukuki konularda daha yeterli hale getirmek için çalışmalar yürütülmelidir. Ders programı, öğretim yöntemi, öğretim elemanı ve öğrenci profili gibi konularda bu çalışmalar yoğunlaştırılmalı ve meslek yüksekokulları mensubu bulunan öğrencileri hem hukuki konularda hem de mesleki alanda yetişmiş bir eleman olarak iş hayatına hazırlamalıdır.

Bu çalışmada, özellikle hukuk derslerinin verilmesinde karşılaşmakta olduğumuz sorunlar üzerinde durulmakta ve öğrencilerin daha iyi öğrenebilmeleri için çözüm önerileri getirilmektedir.

B-Karşılaşılan Sorunlar

Yüksekokullarda verilmekte olan hukuk dersleriyle ilgili olarak tespit edilmiş bazı sorunları ders programı, öğretim metotları, öğrenci profili, ders materyalleri ve öğretim elemanları olarak beş başlık altında ele alabiliriz.

1- Ders Programı

Meslek Yüksekokulları ile ilgili meslek alanındaki fakülteleri ders programı açısından karşılaştığımızda neredeyse aynı derslerin daha az krediyle ve daha az bir sürede verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Örneğin, Ticaret Hukuku dersi hem İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde hem de Meslek Yüksekokullarının İşletme ve Muhasebe Programlarında okutulan bir derstir. Bu ders İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Ticari İşletme Hukuku, Şirketler Hukuku ve Kıymetli Evrak Hukuku şeklinde 9 kredi olarak ve 3 yarıyıl okutulurken, Meslek Yüksekokullarının İşletme ve Muhasebe Programlarında 2 kredi ve bir yarıyıl olarak okutulmaktadır. Neredeyse aynı müfredatın takip edildiği düşünüldüğünde ister istemez konuların çok yüzeysel olarak verilmek zorunda kaldığı veya eksik verildiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bir başka konu, müfredat hazırlanırken bazı bölümlerde yanlışlıklar yapılmış olmasıdır. Örneğin, Yerel Yönetimler programlarında İdare Hukuku 2. yarıyıl, Anayasa Hukuku 4. yarıyıl verilmektedir. Halbuki Anayasa Hukuku öğrenciye daha önce verilmesi gereken bir derstir. Yine Yerel Yönetimler Hukuku adı altında 4. yarıyıla 3 kredili bir ders konulmuş olup, böyle bir hukuk branşı olmadığı gibi dersin içeriği daha önce başka derslerde verilen konuların tekrarından ibarettir.

Son konu olarak, Meslek Yüksekokullarının benzer programlarındaki hukuk derslerinin kredi değerlerinin farklı olmasını belirtebiliriz. Bu sorun özellikle yatay geçiş yapmak isteyen öğrencilerin bir problemi olarak ortaya konulmalıdır. Bu sorunla karşılaşan öğrenciler dersi tekrar almak zorunda kalabilmektedir.

2- Öğretim Metotları

Öğretim metodu olarak kullanılan sözlü anlatım yöntemi, dersin anlatılmasında en çok kullanılan metottur. Ancak bu yöntem, tek başına dersin anlatılmasında yeterli olmamaktadır. Çünkü bu metotta öğretim elemanı tarafından konunun öğrencilere anlatılması ve dersin bu şekilde sonlandırılması söz konusudur. Meslek Yüksekokulu

öğrencilerinin ders çalışmaya pek vakit ayırmadıkları bilindiğinden öğretim elemanı tarafından sunulan ders maalesef verimli olmamakta, öğrenciler dersi yeterince anlamamaktadırlar. Belki bir süreliğine dersin bir bölümünün anlaşılması mümkün olabilir ama bu anlaşılan bilgiler de kalıcı olmamaktadır.

3- Öğrenci Profili

Meslek Yüksekokulu öğrencilerimiz, hem sınavsız geçiş sistemiyle hem de sınavda belli bir başarıyı elde ederek okula kayıt hakkı kazanan öğrencilerden oluşmaktadır. Bazı bölümlerde nerdeyse öğrencilerin tamamı sınavsız geçişle kayıt yaptıran öğrencilerden oluşurken, bazı bölümler ise sınavsız geçiş imkanı olmadığı için sınavda belli bir başarıyı yakalamış öğrencilerden oluşmaktadır.

Öğrencilerimiz özellikle de sınavsız geçiş sistemiyle okula kaydolmuş öğrencilerimiz maalesef derse karşı ilgisiz durumdadırlar. Çoğu öğrenci devam mecburiyeti nedeniyle kendilerini derse katılmak zorunda hissetmektedirler. Derse hazırlanıp, derse bir katkı sunmak arzusunda olan öğrenci yok gibidir.

Burada şu konuya da temas etmekte yarar var. Bu öğrenciler, eğitim sistemimizin de etkisiyle ezbere dayalı bir öğrenime alışık durumdadırlar. Bu nedenle derslerde soru soran, farklı bir bakış açısı sunan öğrenci sayısı azdır. Genelde öğretim elemanı tarafından verilen bilgiye kendini esir etmiş, söylenen her sözü doğru kabul eden bir öğrenci profili söz konusudur. Öğrenciler sadece sınav zamanı, dersi geçmesine yetecek bilgiyi ezberlemeye çalışmaktadırlar. Sınav akşamı sabaha kadar çalışmayı dersi geçmek için yeterli bir çaba olarak görmekteyiz.

4- Ders Materyalleri

Ders materyali olarak ilk akla gelen ders kitaplarıdır. Meslek Yüksekokullarında okutulan hukuk içerikli ders kitapları ya Hukuk Fakülteleri için ya da İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri için hazırlanmış ders kitaplarından oluşmaktadır. Müfredat ve süre olarak farklı olan bu okullarla Meslek Yüksekokullarının aynı ders kitaplarını kullanmak zorunda kalması, hem konuların teferruatlı anlatılması dolayısıyla öğrencinin teorik bilgiye boğulması sonucunu doğurmakta hem de içerik itibariyle ağır olduğundan istenen amaca ulaşılamamaktadır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki öğrencilere kitap aldırarak, derse hazırlıklı gelmelerini sağlamak bir hayli zordur. Bunun yerine ders dinleme sırasında tutulan notlar, ilgili öğretim elemanı tarafından ders notu olarak dağıtılan fotokopiler öğrencilere daha cazip gelmektedir.

Ders anlatımı sırasında görsel öğelerin, sunumların yeterince kullanılmıyor olması da bir eksiklik ve sorun olarak belirtilebilir.

5- Öğretim Elemanları

Meslek Yüksekokullarımızın çoğunda hukuk derslerini vermek üzere atanmış Hukuk Fakültesi mezunu bir Öğretim Görevlisi bulunmamaktadır. Bu nedenle derslere, ilgili programdaki diğer öğretim elemanı girmekte, dersin konusunda uzman olmadığı için birkaç sayfalık notlar vermekte, öğrencilerin ders notlarını okumaları istenmekte ve sağlıklı bir ders işleyişi olmadan bu dersler verilmektedir.

Değınmemız gereken bir konu da hukuk mezunu olsalar ve kendi alanlarında yeterli bilgi birikimine sahip olsalar da öğretim elemanı kadrosuna atanan kişilerin herhangi bir formasyon eğitimi almadıkları için dersi anlatmakta zorlanmalarıdır. Öğrencilerin dersi anlayabilmeleri için öğretim elemanının bu konuda da yeterli olması gerekmektedir. Çünkü bilmek başka bir şey, bunu başkalarına aktarabilmek başka bir şeydir.

Sorun olarak belirtmemiz gereken son konu ise Meslek Yüksekokulunun bulunduğu yerde Avukat veya hukuk branşına aşinalığı olan bir kamu görevlisi bulunmakta ise hukuk derslerini vermek üzere kendilerine rica edilmesi ve belki de verilecek ders konusunda yeterli olmadığı halde ek bir kazanç olacağı düşüncesiyle bu derslerin verilmesidir. Tüm bu uygulamaların ne kadar yararlı olduğu ortadadır.

C- Çözüm önerileri

1- Ders Programı

Ders programları hazırlanırken hukuk kökenli öğretim elemanlarından görüş alınmalı, bu görüşler çerçevesinde mümkünse aynı programlar için aynı kredi ve içerikte hukuk dersleri belirlenmelidir.

Ayrıca hukuk derslerinin kredilendirilmesi yeniden yapılmalı ve uyumlu hale getirilmelidir. Bu durum, yatay geçişlerde öğrencilerin sorun yaşamamasının önüne geçecektir.

Yine müfredat hazırlanırken yapılmış olan hatalar da düzeltilmeli ve daha faydalı ve işlevsel bir müfredat oluşturulmalıdır.

Bu konuda MEB-YÖK tarafından ortaklaşa bir proje olarak hazırlanan Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi adı altında, meslek yüksekokullarındaki 15 programın eğitim programlarının yeniden yazılması olumlu bir gelişme olmakla birlikte yeterli değildir.

2- Öğretim Metotları

Hukuk içerikli derslerde sözlü yöntem olmazsa olmaz bir uygulamadır. Ancak bu yöntemin tek başına yeterli olduğunu da söyleyemeyiz. Sözlü anlatıma ilave olarak özellikle Meslek Yüksekokulu öğrencileri kendi meslekleri ile ilgili pratik olaylarla muhatap edilmeli, uygulamada karşılaşılabilecekleri hukuksal olayların çözümünü okuldayken bulabilmelidir.

Öğrencilerle soru-cevap şeklinde bir ders işlenmeli, öğrencilerin merak etme güdüsü harekete geçirilmelidir. Yine imkan olduğu ölçüde çeşitli konularda araştırma ödevleri verilmeli ve mesleki yaşamında bir sorunla karşılaştığında cevabını bulabilmelidir.

3- Öğrenci Profili

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki sınavsız geçiş sistemiyle gelen öğrenciler okuldaki başarı düzeyini olumsuz etkilemekte, diğer öğrencilerin de başarı düzeyini düşürmektedirler. Bu nedenle Meslek Yüksekokullarına özel bir sorun olan sınavsız geçiş sistemine son verilmeli, öğrenciler belli bir başarı sonrası bu okullara alınmalıdır.

Sorunlar kısmında belirttiğimiz gibi öğrenciler ezberci bir yaklaşım ortaya koymakta ve analitik düşünce ortaya koymamaktadırlar. Eğitim sistemimizdeki bu yanlışın mutlaka düzeltilmesi gerekir. Bunun için öğrenciler araştırmaya, soru-cevap yöntemiyle merak etmeye yönlendirilmeli, analiz edebilme kabiliyetine kavuşturulmalıdır. Araştıran, soru soran ve analiz edebilen bir öğrenci profili oluşturmak için çaba gösterilmelidir.

Ayrıca öğrenciler araştırma ödevleri ile derse katkıda bulunmaya teşvik edilmeli, öğrencilerin dersin işlenmesine katılması sağlanmalıdır. Bu da öğrenciyle derste diyalog yolunu açmakla mümkün olabilir. Mutlaka öğrencilere sorular yöneltilmeli, ilgileri çekilmeli ve öğrencilerin de soru sormasına müsaade edilmelidir.

4- Ders Materyalleri

Derste kullanılan kitabın öğrencilere hitap eder nitelikte olması, teorik içeriğe boğmaktan uzak olması, uygulamaya dönük örnekler içermesi yerinde olacaktır. Böylece öğrenci uygulamada karşılaşılabileceği olaylara benzer olaylarla derste muhatap edilebilecek ve ortaya konan çözümü uygulamaya da aktarabilecektir.

MEB-YÖK tarafından Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi adı altında yapılan çalışma sonucunda meslek yüksekokullarında okutulan hukuk derslerine ilişkin yeni kitaplar yazılmış olması olumlu bir gelişme olup, bu kitaplar tercih edilmeli ve henüz kitap yazılmamış derslerle ilgili olarak da bir çalışma yürütülmelidir.

Öğrenciler fotokopi alışkanlıklarından kurtarılmalı ve ders kitabı almaya yönlendirilmelidir. Ayrıca dersin işlenmesinde teknolojik imkanlardan yararlanılmalı ve sunumlarla dersin anlatılmasına çaba gösterilmelidir.

5- Öğretim Elemanları

Meslek Yüksekokullarında hukuk dersleri konunun uzmanı öğretim elemanlarınca verilmeli, buna imkan yoksa hukuk dersine en yakın branştan başka bir öğretim elemanı dersi vermelidir.

Dersin Avukat veya kamu görevlileri tarafından dersin verilmesi gerekiyorsa kısa da olsa ders anlatımı konusunda bir eğitime tabi tutulmalıdırlar.

Ayrıca belirtmek gerekir ki hukuk mezunu da olsa, öğretim elemanına göreve başlaması sonrası belli bir süreliğine formasyon eğitimi verilmesi derslerin işlenmesi ve öğrenci ile diyalog kurabilme açısından çok faydalı olacaktır.

D- SONUÇ

Meslek Yüksekokullardaki hukuk dersleri ile ilgili sorunlar, ders programında, öğretim metotlarında, öğrenci profilinde, ders materyallerinde ve öğretim elemanlarında karşılaşılan sorunlar olmak üzere beş başlıkta ele alınmıştır.

Belirttiğimiz bu sorunlara ilişkin her konu ile ilgili çözüm önerileri sunulmuş olup, bu öneriler,

- Meslek yüksekokulları ders programları gözden geçirilmeli, ders içerikleri ve kredileri uyumlu hale getirilmeli,
- Sözlü öğretim metodunun yanında uygulamalı örnekler çözülerek konu daha anlaşılır kılınmalı, öğrenci teorik bilgiye boğulmamalı, mesleğiyle ilgili konulara ağırlık verilmeli,
- Meslek yüksekokullarının başarı seviyesini düşüren sınavsız geçiş sistemine son verilmeli, sınavda belirli bir başarı etmiş öğrencilere meslek yüksekokullarına kayıt hakkı verilmeli,
- Öğrencilerin dikkati derse çekilmeli, öğrencinin aktif olarak derse katılımı sağlanmalı,
- Ders kitaplarının hazırlanmasında meslek yüksekokulu öğrencileri göz önünde bulundurulmalı, ders kitaplarının yanında uygulamalı örneklerle konular daha anlaşılır hale getirilmeli, derslerin görsel öğeler(bilgisayar, slayt vb.) yoluyla verilmesine çaba gösterilmeli,

- Derslere hukuk mezunu öğretim elemanları girmeli, öğretim elemanlarına hizmetiçi eğitim olarak öğretim teknikleri konusunda bilgi verilmeli, öğretim elemanlarının hem ders açısından hem de öğrencilerle ilişki kurabilmesi açısından yetkin hale getirilmesine çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Atay, C., Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Eğitimine Bakış, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Makaleye Erişim: [www.barobirlik.org.tr/yayinlar/makaleler/cevdetatay.doc\(10.02.2009\)](http://www.barobirlik.org.tr/yayinlar/makaleler/cevdetatay.doc(10.02.2009))
- Dost, S.,(2007) Meslek Yüksekokullarında Hukuk İçerikli Derslere İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri, IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 14-16 Mayıs Bergama-İzmir, Bildiriler Kitabı II.
- Güriz, A., Türkiye’de Hukuk Öğretimi, Makaleye Erişim Sağlamak için bakınız: [www.barobirlik.org.tr/yayinlar/makaleler/adnanguriz.doc\(10.02.2009\)](http://www.barobirlik.org.tr/yayinlar/makaleler/adnanguriz.doc(10.02.2009))
- Karayalçın, Y.,(1994), Hukukda Öğretim-Kaynaklar-Metod-Problem Çözme, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi (2002), Muhasebe Eğitim Programı, Ankara.
- MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi (2002), İşletme Eğitim Programı, Ankara.
- Pekcanitez, H.,(2003), Hukukta Aktif Eğitim, TBB Yayınları, Ankara.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA KALİTE ARTIRIMI İÇİN ANLAMA VE ÖĞRENME YÖNTEMLERİNİN BELİRLENMESİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

NEW APPROACHES IN ASSIGNATION OF UNDERSTANDING AND LEARNING METHODS FOR QUALITY IMPROVEMENT IN VOCATIONAL HIGH SCHOOLS

İbrahim UZUN¹

Fatih GÜLER²

M. Nuri SEYMAN³

ABSTRACT

It is necessary to set forth new approaches for quality-improvement in vocational and technical education. The insufficiency in finding qualified persons that will meet our country's need can only be fulfilled by determining and advancing on the problems. Determining the problems comprises the factors of retracing the problems, students and parents, instructors and the schools. When we look in the eye of the students the main problem seems likely to be understanding. When the students are examined lots of factors can be seen. However, the quality level of the students ,attending to the vocational high schools, cannot go beyond a certain level due to the wrong policies. In order to achieve the goal, we should deal with how we can improve the extant student- quality instead of dealing with the student reserve. In the inquiries we see that the students have the problems such as; late understanding and learning, motivation deficiency, ineffectiveness etc. This case seems to effect the quality of the students. In this study an inquiry has been applied in Kırıkkale Vocational High School in order to determine the factors that effect learning. The educational quality improving studies will be done by the results of this inquiry.

Keywords: Quality improvement, understanding-learning, vocational education

ÖZET

Mesleki ve teknik eğitimde kaliteyi artırmak için yeni yaklaşımlarda bulunmak gerekir. Ülkenin ihtiyacı olan yetişmiş insan gücünde görülen eksiklikler ancak problemlerin belirlenip üzerine gidilmesiyle çözülebilir. Problemlerin belirlenmesinde, problemlerin kaynağına inmek öğrenci, aile öğretim elemanı ve okul faktörlerini kapsar. Öğrenci tarafından bakıldığında anlama birinci sorun gibi görülmektedir. Öğrenci kaynağına inildiğinde birçok etkenle karşılaşılabılır. Ancak meslek yüksek okullarına gelen öğrenci

¹ Prof. Dr.,Kırıkkale Üniversitesi, iuzun@kku.edu.tr

² Öğretim Gör., Kırıkkale Üniversitesi, f.guler@kku.edu.tr

³ Öğretim Gör., Kırıkkale Üniversitesi, mnseyman@kku.edu.tr

kalitesi uygulanan çeşitli politikalar sonucu belli bir düzeyi aşamamaktadır. Amaca ulaşmak için kaynakla uğraşmak yerine, mevcut öğrenci kalitesi nasıl artırılır konusunu incelemeliyiz. Öğrencilere yapılan anketlerde öğrencilerin geç anlama ve öğrenme, motivasyon eksikliği, başarıma sorunları gibi problemleri olduğunu görmekteyiz. Buda sonuçta öğrenci kalitesini etkileyen faktör olarak görülmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin öğrenmesini etkileyen faktörleri tespit etmek için Kırıkkale Üniversitesi Meslek Yüksekokulu kapsamında anket uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre öğrenim yöntemleri belirlenerek eğitim kalitesini artırıcı çalışmalar yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Kalite artırımı, anlama-öğrenme, mesleki eğitim

GİRİŞ

Mesleki ve Teknik Eğitimde kaliteyi artırmak için yeni yaklaşımlarda bulunmak gerekir. Ülkenin ihtiyacı olan yetişmiş insan gücünde görülen eksiklikler ancak problemlerin belirlenip üzerine gidilmesiyle çözülebilir. Problemlerin belirlenmesinde, problemlerin kaynağına inmek öğrenci aile öğretim elamanı ve okul dörtgeninde gezinmekle başlar. Bu dörtgen bizlere kaliteye ulaşmak için dörtgenin köşelerinin karşılaştıkları sorunlar beklentiler ve çözüm önerileri hakkında bilgi verebilir.

Öğrenci köşesinden bakıldığında anlama birinci sorun gibi görülmektedir. Öğrenci kaynağına inildiğinde birçok etkenle karşılaşılabilir. Ancak Meslek Yüksekokullarına gelen öğrenci kalitesi uygulanan çeşitli politikalar sonucu belli bir düzeyi aşamamaktadır. Amaca ulaşmak kaynakla uğraşmak yerine, mevcut öğrenci kalitesi nasıl artırılır konusunu incelemekle başlar. Öğrencilere yapılan anketlerde öğrencilerin erken anlama, geç anlama, öğrenme, motivasyon eksikliği, başarıma sorunları gibi problemleri olduğunu görmekteyiz. Buda sonuçta öğrenci kalitesini etkileyen faktör olarak görülmektedir. Dışarıdan bakıldığında erken anlama bir sorun gibi görülmemektedir. Ancak içerden bakıldığında ise öğrencinin konuyu anladığını sandığını ve arkadan gelecek bilgilere girişi kapattığı görülmektedir. Bu öğrenci modeli özellikle Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi çıkışlı öğrencilerde görülmektedir. Geç anlama sorunu genellikle detaycı öğrenci grubunda görülmektedir. Bu öğrencilerde acaba kaçırdığım yerler var mı, anladım mı, ya unutursam, hatırlayabilecek miyim?" düşüncesiyle bir şeyler kaçırdığını sanmakta ve öğrenmeyle ilgili şüpheler duyarak girişi kapatmaktadırlar. Bu gruptaki öğrencilerin herkesin yaptığı kolay soruları yapamadığı, zor soruları ise kolaylıkla çözdüğü görülmektedir Bu öğrenci modeli düz lise ve Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi çıkışlı öğrencilerde belirli oranlarda görülmektedir. Bir diğer grup ise ne kadar çalışsam da anlamıyorum yapamıyorum diyen hakikaten çok çalıştığı halde başarısız olan öğrencilerdir. Öğretim elamanları bu tür öğrencileri sınıflarında fark etmektedirler. Bu tür öğrencilerin aslında bir zeka sorunu yoktur, yanlış bir sistemle çalıştıkları için öğrenme zorluğu yaşamaktadırlar. Öğrenciler kendi öğrenme tarzını belirlemelidir. Öğretim elamanları bu konuda öğrencilere çeşitli testler uygulayarak yardımcı olabilir.

Öğrenme doğuştan ölüme kadar insanların içinde bulunduğu bir faaliyettir. Hayatın her kademesinde isteyerek ya da istemeyerek öğrendiğimiz şeyler vardır. Her insanın öğrenme tarzı aynı değildir. Kendine özgülük söz konusudur. Bu kendine özgülük, öğrencinin öğrenmeye hazırlanma, öğrenme ve hatırlama aşamalarında diğerlerinden farklı yollar kullanmasıdır. Öğrenme stili; düşünürken, konuşurken, yazarken, çalışırken yaşamın her anında ve her boyutunda öğrencinin davranışlarını etkiler.

Öğrenmenin temeli olan öğrenme stillerini, öğrenciler, öğretim elamanları, anne babalar basta olmak üzere tüm ilgililerin bilmesin de yarar vardır. Çünkü öğrenme tarzlarının bilinmesi, yaramaz ve başarısız olarak görülen pek çok öğrencinin tarzları bilinmediği ve dikkate alınmadığı için öğrenim hayatlarında başarısız oldukları görülmüştür. Büyük ölçüde doğuştan gelen bu özelliklerin; aile, uzman ve okul işbirliği ile küçük yaşlarda belirlenmesi gerekir. Bu işbirliği sayesinde çocuk, okulöncesi eğitim döneminden başlanarak daha rahat ve anlamlı bir yaşama hazırlanabilir. Öğrenme stilleri bakımından insanları görsel, işitsel, dokunsal olarak üç grupta toplayan çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

Bu çalışmalardan biri John Grinder tarafından yapılmıştır. Grinder'e göre her 30 kişiden 22'si (%73) bu üç özelliğin ikisine, bazen de üçüne sahiptir. Görüldüğü gibi, her insan bunlardan biri ağırlıklı olmak üzere, ikisine, üçüne farklı derecelerde sahip olabilir. Bir insanın ağırlıklı olarak, işitsel öğrenme tarzına sahip olduğu kabul edilirse, aynı kişi farklı derecelerde de olsa görsel ve dokunsal olabilmektedir. Sonuç olarak insanların çoğunluğunun birden fazla öğrenme stiline sahip olduğu söylenebilir. Öğrenme stillerinden yalnız birine sahip olanların, genel nüfus içinde çok az olduğu varsayılmaktadır. Şüphesiz, her sınıfta yalnız bir öğrenme stiline sahip bir ya da iki öğrenci olabilir. Bunlar içinde en fazla dokunsallar problem olarak görülmekte evde ailelerini, okulda öğretim elamanlarını üzmedirler. Asıl sıkıntıyı ise bu çocuklar yaşamakta; aile ve öğretim elamanlarını tarafından hiperaktif oldukları sanılmakta ve uzmana başvurulmaktadır. Çok hareketli olduğu görülen her çocuk hiperaktif değildir. Çocuğa dokunsal etkinlikler uygulanmasına rağmen eğer öğrenemiyorsa, işte o zaman uzmandan yardım istemek gerekir. Mesleki ve teknik öğretim seviyesine gelmiş bir öğrencide yapılabilecek çok şey olmamasına rağmen, öğrencinin bebeklik, çocukluk, yetişkinlik dönemlerindeki davranışlarının gözlenmesiyle, öğrenme stiline göstergesi olabilecek ipuçları bulunabilir.

Öğrenme stillerinden Görsel öğrenme tarzına sahip olan öğrenciler yaşantılarında genellikle düzenli ve titizdirler. Karışıklık ve dağınıklık durumunda kendilerini rahatsız hissederler. Çalışma ortamlarını kendilerine göre düzenlemeden çalışmaya başlamazlar. Çalışma masalarındaki araç ve gereçler için (kalem, cetvel, hesap makinesi, cep telefonu vb.) sabit yerler belirlerler ve onları hep aynı yerde görmeyi isterler. Çalışma ortamları hep düzenlidir. Yazmayı pek sevmezler. Görseller, öğretim elamanlarının konuyu anlatması olan düz anlatım yönteminin uygulanması durumunda, çabuk sıkılırlar ve dersten yeterince yararlanamazlar. Bunlar, derste işlenen konuyla ilgili öğrendiklerini gözlerinin önüne getirerek hatırlamaya çalışırlar. O nedenle öğretim elamanları, her öğrencinin değişik oranlarda da olsa görsel öğrenme stiline sahip olduğunu düşünerek ve konuyla ilixisini çok iyi kurarak şema, grafik, resim, fotoğraf, katalog vb. görsel araçlar kullanılmalıdır.

Öğrenme stillerinden İşitsel öğrenme tarzına sahip olan öğrenciler yaşantılarında Ses ve müziğe karşı daha duyarlıdır. Küçük yaşlarda kendi kendilerine konuştukları gözlenir. Diğer insanlarla sohbet etmeyi severler. Beraber çalışmaktan hoşlanırlar. Konuşma ve dinleme becerileri gelişmiştir. Genellikle akıcı ve güzel konuşurlar. Özellikle İlköğretimin ilk sınıflarında kendi kendilerine konuştukları için, öğretmeni pek dikkatle dinleyemezler, anlama oranları azalır. Sessiz okuma çalışmalarından pek hoşlanmazlar; o nedenle, kendilerinin duyabileceği bir sesle okumalarına izin verilmesi gerekir. Konuşarak, tartışarak ve başkalarının sözlü sunularını dinleyerek daha iyi öğrenirler. Dinlemenin yanında konuşma fırsatı da verildiği için, derslerde grup çalışması gerektiren yöntem ve

teknikler uygulandığında pek mutlu olurlar. Dil ve yabancı dil derslerinde daha başarılıdırlar.

Öğrenme stillerinden dokunsal öğrenme tarzına sahip olanlar yaşantılarında oldukça hareketli, adeta sınıftaki yerlerinde duramayan öğrencilerdir. Hareket etmek için, kapıyı kapama, pencereyi açma, tebeşir getirme, tahtayı temizleme gibi görevleri hep kendileri yapmak isterler. Uzun süre yerlerinde oturup dinlemeye, çalışmaya zorlanırlarsa hem dersten bir şey anlamazlar, hem de disiplin sorunu meydana getirebilirler. Geleneksel öğretim anlayışı gereği Düz anlatım ve yazı tahtasının kullanımına dayalı geleneksel eğitim uygulamalarından en az yararlananlar onlardır. Bu nedenle, haylaz, tembel, geri zekâlı ve istenmeyen öğrenci, arkadaş olarak nitelendirilebilirler. Derslerin düz anlatım yöntemiyle işlenmesi veya bununla birlikte göze hitap eden araç gereçlerin kullanılması dokunsal öğrencinin öğrenmesine yeterince katkı sağlamaz. Bir başka ifadeyle, anlatımla birlikte Projeksiyon, tepegöz, şema, grafik, resim, fotoğraf, katalog gibi görsel araçlar kullanılarak derse renk ve canlılık katılması onların anlama ve öğrenmedeki performansını artırmaz. Kalıcı bir öğrenme için, ellerini kullanabilecekleri öğrenme ortamına ihtiyaçları vardır. Dokunsallar, derslik yerine laboratuvar, okul bahçesi, uygulama alanı gibi ortamlarda yaparak yaşayarak daha iyi öğrenirler.

Öğrenme stillerinin bilinmesi, başarının artırılması için evde ve okulda çocuğa nasıl davranmamız gerektiğine ilişkin önemli ipuçları verebilir. Anneler, babalar ve öğretim elamanları çocukları gözlemeli, hatta öğretim elamanları yalnız gözlem yapmakla kalmayıp öğrenme stillerini belirlemeye çalışarak onlara daha verimli olabilirler. Şüphesiz, her öğrencinin görsel, işitsel, dokunsal öğrenme stillerinden sadece birine sahip olması gerekmez. Çoğunlukla biri ağırlıklı olmak üzere, ikisine ya da üçüne sahip olunabilir. Yalnız görsel, yalnız işitsel, yalnız dokunsal öğrenme stiline sahip bir öğrenci ve ailesi geleneksel eğitim anlayışının egemen olduğu okullarda önemli sorunlarla karşılaşabilir. Çünkü geleneksel eğitimde öğretim elamanı aktif, öğrenciler pasiftir. Böyle bir ortamda, yalnız dokunsal öğrenciler hareketlilikleri nedeniyle arkadaşlarını rahatsız eder ve sınıfın düzenini bozarlar. Yalnız işitsel öğrenciler sessiz okuma yaptırıldığında sıkıntıya düşebilirler. Yalnız görsel öğrenciler ise, diğer iki gruptakiler kadar sıkıntı çekmezler. Her öğrenme stiline öğrencilerin de dersten yararlanabilmesi için, okullarımızda öğrencinin aktif, öğretmenin rehber olduğu, öğrenci merkezli eğitim uygulamalarını yaygınlaştırmak gerekir. Öğrenci merkezli eğitim, oldukça fazla sayıda yöntem, teknik ve öğrenme, öğretme uygulamasıyla gerçekleştirilebilir. Bu anlatılan öğrenci modellerinin Meslek Yüksekokulu öğrencilerine uyarlanmasında birtakım sıkıntılar meydana gelmektedir. Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin alt yapısını meslek lisesi ve düz lise mezunları oluşturmaktadır. Düz liseden gelen öğrenciler ağırlıklı olarak işitsel stile, kısmi olarak görselliğe sahip öğrenciler olup, Meslek lisesi mezunları ise dokunsal özelliğe sahip görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı meslek yüksekokullarında bulunan öğrencilerimizin öğrenme yöntemlerini belirleyerek, eğitim kalitesinin artırılması ve bu sayede mezuniyet sonrasındaki teknik elemanların kalitesini artırmaktır.

MATERYAL VE YÖNTEM

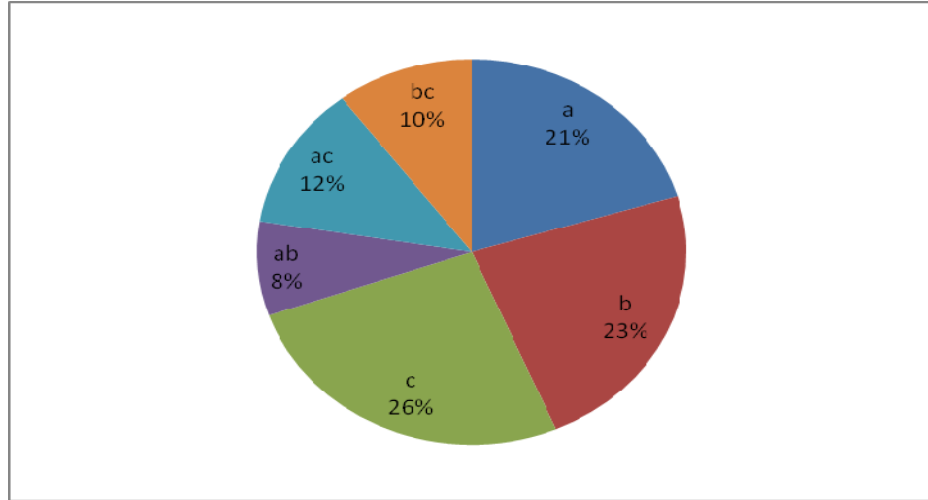
Yapılan bu çalışmada öğrencilerin görsel, işitsel ve dokunsal öğrenme kabiliyetlerini ölçmek için 14 sorudan oluşan bir anket uygulanmış ve ankete katılan 118 öğrencinin, a şikkını tercih edenler yalnız görsel, b şikkını tercih edenler yalnız işitsel, c şikkını tercih

edenler yalnız dokunsal, a ve b şıkkını birlikte tercih edenler hem görsel hem işitsel, a ve c şıklarını tercih edenler hem görsel hem dokunsal, b ve c şıklarını birlikte tercih edenler ise hem işitsel hem dokunsal olanlarını belirlemeyi amaçlamıştır.

Anket formlarının değerlendirilmesinde SPSS 15.0 istatistik programı kullanılarak yüzde analizi şeklinde tablolaştırılmış ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Ankette sorulan 14 sorudan seçilen “a “ şıklarının sayısı 325 ,”b” şıklarının sayısı 372 ,”c” şıklarının sayısı 417, ”a-b” şıklarının sayısı 126, “a-c” şıklarının sayısı 194,”b-c” şıklarının sayısı ise 165 dir.

Şekil 1. Cevap dağılım oranları.

Şekil 1’de istatistiksel dağılımı verilen sonuçlara göre; ankete katılan öğrencilerimizi % 21’i tam görsel, %23 ‘ ü tam işitsel, %26 sı ise tam dokunsaldır. %8’i görsel ve işitsel %12’si görsel ve dokunsal, %10’ise işitsel ve dokunsaldır. Görsel ve dokunsalların toplamını ele aldığımız da (a+c+ac) %59 gibi bir büyüklüğe sahip olduğunu görürüz.

Elde edilen bu sonuçlara göre; öğrencilerimizin çoğunluğunun görsel ve dokunsal öğrenme stiline sahip olduğu görülmektedir. Yani görsel olarak öğrenen öğrencilerin aynı zamanda deneysel uygulama gibi dokunsal öğrenme ile daha iyi öğrendikleri ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ:

Bu anket genişletilerek mesleki ve teknik öğretim yapan tüm okullarda uygulanabilir. Elde edilecek sonuçlardan öğrenim stilleri belirlenerek, öğretim elemanı dersi, sınıftaki öğrenci yapısına göre anlatacak ve her stildeki öğrencinin dersi daha iyi öğrenmesi sağlanacaktır. Ancak böyle bir öğretim tarzında sınavlar sorun olarak algılanabilir. Bunun için dokunsal olanlara uygulamalı, işitsel olanlara anlatım, kompozisyon, seminer, sunum, görsellere ise şekil proje, çizim ile ilgili sorular sorularak bu sorun giderilebilir. Ama kanun ve yönetmelikler bu şekilde her öğrenme stiline sahip öğrencilere göre farklı sınav yapılmasını zorlaştırmaktadır. Yönetmeliklerin, öğrenme stili farklı olan öğrencilerin daha iyi bir biçimde değerlendirilebilmesine olanak sağlaması için değiştirilmesi gerekmektedir. Halen klasik öğrenme modelini kullanan ülkemizin, gelişen ve değişen dünya şartlarına

uygun teknik elemanları yetiştirebilmesi, ancak öğrenme stillerine göre öğrencilere yapılacak modern öğretim sistemine geçiş ile mümkün olacaktır. Bu sebeple ihtiyaç duyulan daha donanımlı ve bilgili, teknik insan gücünü karşılamak için öğrencilerin öğrenme stilleri dikkate alınarak yapılan teknik eğitim sistemi yavaş yavaş hayata geçirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Byrne, M., Flood, B., Willis, P. (1999). Approaches to learning of Irish Students Studying Accounting, DCUBS Research Papers, No.36.
- Dart, B.C., Burnett, P.C. & Purdie, N.M. (2000). Students conceptions of learning, the classroom environment, and approaches to learning, The Journal of Educational Research, Vol. 93(4), 262-270.
- Garrison, D. R., Andrews , J. & Magnusson, K. (1995). Approaches to teaching and learning in higher education, New Currents in Teaching and Technology, Vol. 2 (1).
- Ozden,Y.(2000). Öğrenme ve Öğretme, Pegem Yayıncılık.
- Güleryüz,H.(2001).Eğitim Programlarının Dili Ve Yaratıcı Öğrenme, Pegem Yayıncılık.
- Babadoğan ,C. Öğretim Stili Odaklı Ders Tasarımı Geliştirme ,Milli Eğitim Yayınları.
- Dunn,R. Beudury J.S. Lavas A.K. Öğrenme Stilleriyle ilgili Araştırmaların Taranması (Cev.C.Babadoğan) Arşiv

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA MESLEK AHLAKI DERSİNİN OKUTULMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN INVESTIGATION ON TEACHING PROFESSIONAL ETHIC AT VOCATIONAL COLLEGES

**Sabahattin AKKUŞ¹, Hasan ÇAĞLA¹, Fuat BAŞÇİFTÇİ¹,
Turgut AYTEN¹, Fatih Uysal²**

ABSTRACT

Ethic is whole voluntary behaviours of human like moral qualities and nature which caused to described as good or bad.The increase in globalization trends in the 21 th century and rapid changes and development in economic conditions have made economic activities more complex. While performing these complex actions become difficult day by day,it has brought up the necessity of constituting healthy communication.

The role of professional ethics on creating positive interaction in the business world and economy is very important.About professional ethics in business life the investigation of the applications good-bad, right-wrong,Just-unjust come to mind.

Ethical rules that regulate the society are the rules that are not written. Ethic is one of the most important components on professional success.

Besides improving professional and technical education as quality and quantity in Vocational Colleges in Turkey, qualified middle staff that were educated with professional etic have been needed. Teaching professional ethic at least one term at Vocational Colleges with compulsory lessons in YOK curriculum is very important.

In this study, suggestions have been made on teaching Professional Ethic Lesson at Vocational Colleges.

Key Words: Vocational colleges, professional ethic, student

ÖZET

Ahlâk terimi insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar bütünüdür.21 inci yüzyılda küreselleşme eğilimindeki artış ve ekonomik şartların hızla değişerek gelişmesi ile ekonomik faaliyetler daha karmaşık bir hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu karmaşık faaliyetlerin yerine getirilmesi her geçen gün zorlaşırken beraberinde sağlıklı iletişimin oluşturulması zorunluluğunu ortaya koymuştur.¹

¹Öğretim Görevlisi, S.Ü. Kadınhanı Faik İçil MYO, sakkus@selcuk.cdu.tr, hcagla@selcuk.cdu.tr, fuatbasçiftci@selcuk.cdu.tr, tayten@selcuk.cdu.tr

²Araştırma Görevlisi, S.Ü. Müh. – Mim. Fakültesi Jeodezi ve Fotogrametri Müh.fuyisal@selcuk.cdu.tr

Mesleki ahlâk olgusu ekonomi ve iş dünyasında olumlu etkileşimler meydana getirme yolunda üstlendiği rol ve etkiler çok önemlidir. Mesleki ahlâk denildiğinde iş yaşamı ile ilgili iyi-kötü, doğru-yanlış, hakkı-haksız uygulamaların incelenmesi akla gelmektedir.

Toplumu düzenleyen kurallardan ahlâk kuralı yazılı olmayan kurallara manzumesidir. Mesleki başarıların artmasında ahlâk kuralları çok önemli unsurlardan bir tanesidir. Türkiyedeki meslek yüksek okullarında mesleki ve teknik eğitimin, nicelik ve nitelik olarak bu günkü durumundan daha ileriye götürülmesi yanında, meslek ahlâkı ile yetiştirilmiş kalifiyeli ara elemanlara ihtiyaç duyulmaktadır. YÖK müfredatında, meslek yüksekokulunda okutulması zorunlu olan temel derslerin yanında mesleki ahlâk dersinin en az bir dönem okutulması, büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada meslek yüksek okullarında mesleki ahlâk dersinin okutulması üzerine öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek yüksekokulları, mesleki ahlak, öğrenci

1.GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılda, küreselleşme eğilimlerindeki artış ve ekonomik şartların hızla değişerek gelişmesi ile ekonomik faaliyetler daha da karmaşık bir hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu karmaşık faaliyetlerin yerine getirilmesi her geçen gün zorlaşırken beraberinde sağlıklı işletmelerin oluşturulması zorunluluğunu da ortaya koymuştur. Bütün bu gelişmelere ve eğilimlere uyum sağlayabilmek ve bu doğrultuda sağlıklı işletmeler sağlıklı işletmeler oluşturabilmek için tüm dikkatler meslek ahlâkı ve sosyal sorumluluklar üzerinde yoğunlaşmaktadır (**Selimoğlu,2007**).

Ahlak terimi "insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar bütünü; bu konularla ilgili ilim dalı" olarak tarif edilmektedir (**Özdemir,2009**).

Ahlak, Bir insanın yaradılışı gereği gerçekleştirdiği davranış biçimidir. Ahlak verimliliğin devamına denir. Ahlak, İnsanın öz ve sözünün, düşünce ve davranışlarının birbirine uygun düşmesi, başka bir deyişle insanın kendi kendisiyle tutarlı olması temeline dayanır.

Ahlâk, toplumda yerleşmiş değer yargılarıdır. Ahlâkî değer yargıları, "iyi" veya "kötü" subjektif ve temelsiz değer yargıları değildir. Ahlâkî kurallara uymamak, topluma ve bireye son çözümlemede mutlaka zararlıdır. Bir eylemin "zararlı" olması ise bir değer yargısı değil, bir "gerçek" yargısıdır. Şu halde ahlâkî değer yargılarının temelinde, diğer değer yargılarından farklı olarak bir gerçek yargısı vardır; ahlâka aykırı davranış zararlıdır. Şu halde ahlâka aykırı davranış "zararlı" olduğu için "kötüdür". Ahlâki değer yargılarının temelinde gerçek yargısının bulunması, her insan için geçerli olabilecek ahlâkî kuralların araştırılması sonucunu doğurmuştur .

Meslek ahlakının temelinde, insanın temel ahlak anlayışı vardır. Bir insanın çocukluk dönemi, gençlik dönemi ve yaşlılık dönemi vardır. Bizim inceleyeceğimiz dönem gençlik dönemidir. İnsan bu dönemde kendine özgü ahlaki davranış biçimi sergiler. İnsanın sergilediği ahlaki davranış biçimi nerelerden beslenir. Nasıl beslenir bunları çok iyi bilmemiz gerekir. Bunlar; Bireyin içinde yaşadığı toplum kurallarıdır, bunların başında Din, Görgü (Muaşeret), Örf-Adet ve Hukuk kuralları gelir (**Karagöz, 1996**).

2. GENEL OLARAK MESLEK AHLAKI KAVRAMI

İşletmeler belirli çevre koşullarında faaliyet gösteren kurumlardır ve aldıkları kararlarda hem çevreden etkilenir hem de çevrelerini etkilerler. Bu karşılıklı etkileşimde meslek

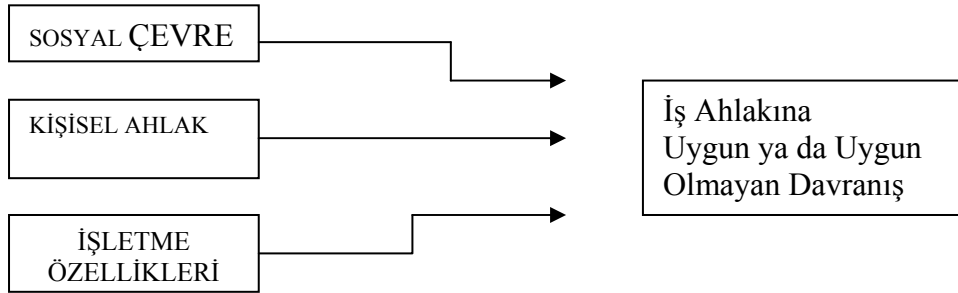
ahlakı şirkete, personele, hissedarlara ve çevreye olan sorumlulukları içerir. Yani meslek ahlakı mikro çevre içerisindeki tüm etmenlerin birbirine karşı olan sorumluluklarından oluşur. Kısaca firma içi disiplini ifade eder ve bu nedenle istemler ile uyulması gereken kurallar oldukça açık ve nettir. O halde meslek ahlakı şöyle tanımlanabilir.

Meslek ahlakında; Yalan söylememek, başkalarına kötü duygu beslememek, verilen görevi en iyi şekilde yapmak, hoşgörülü - geçimli olmak, başkalarına iftira atmamak, uymamız gereken başlıca kurallardır. Bu kurallar din, Görgü ve örf-adet kurallarıdır. Bu kuralların yaptırımını manevidir. Bir de hukuk kuralları vardır. Hukuk kuralları, Toplum halinde yaşayan insanların birbirleri ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması kamu kudretiyle desteklenen sosyal kuralların bütünüdür

“Mesleki davranışla ilgili neyin doğru, neyin yanlış, neyin haklı, neyin haksız olduğu hakkında inançlara dayalı ilkeler ve kurallar topluluğudur” (KONSOL, 2001).

Meslek ahlakı denildiğinde iş yaşamıyla ilgili iyi-kötü, doğru-yanlış ve haklı-haksız uygulamaların incelenmesi akla gelmektedir. Ahlakın incelenmesinde kullanılan araçlar “ne yapılması” ile ilgili bir dizi ilkeler, kurallar, değerler ve düşüncelerdir. Ahlaki davranışlarla ilgili ilkelere ve standartlara dayalı yargılar genellikle din ve felsefi düşünceden, kültürel değerlerden, yasalardan ve insan vicdanından kaynaklanmaktadır.

Şekil 1’de görüleceği üzere meslek ahlakı, sosyal çevre, kişisel ahlak ve işletme özelliklerinin oluşturduğu bir bütündür Kişilerin bir örgüt içinde ahlaki ya da ahlaki olmayan davranışları, yaşamını sürdürdüğü sosyal çevrenin, aileden aldığı eğitimin, dinin ve çalıştığı firmanın örgüt kültürünün etkisiyle ortaya çıkar. Diğer bir ifadeyle, meslek ahlakının temelini bireysel ahlak işletme ahlakı ve toplumsal ahlak oluştururken; toplum, müşteriler, rakipler, hissedarlar, yasal ve siyasal çevreyi oluşturan kurumlar da meslek ahlakını etkileyen dış çevre etkenleri ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1. İş Ahlakına Uygun Davranışları Etkileyen Faktörler

İngiltere’ de merkezi idarelerde iç denetçilere yönelik meslek ahlak kuralları şunlardır (URL 1):

1. Dürüstlük
2. Tarafsızlık
3. Meslekî Ehliyet
4. Sır Saklama

Dürüstlük: İç denetim ekibinin bütün mensupları çalışmalarının her cepesinde dürüstlük sergilemelidirler. Meslektaşları ile kurdukları ilişkiler ve kurum dışındaki temasları samimi ve hakkaniyetli olmalıdır. Bu husus iç denetim ekibi tarafından yürütülen bütün faaliyetlerde itimada dayalı bir güven ortamı yaratır.

Tarafsızlık: Tarafsızlık; kişisel çıkarlardan veya başkalarının görüşlerinden gereğinden fazla etkilenmeden incelenmekte olan faaliyet veya süreçle bağlantılı bütün hususları dikkate alan zihinsel bir durumdur. İç denetim ekibinin mensupları görüşlerini, değerlendirmelerini ve tavsiyelerini sunarken gereken mesleki tarafsızlığı göstermelidirler.

Mesleki Ehliyet :İç denetim ekibinin mensupları görevlerinin icrası sırasında ihtiyaç duyulan bilgilerden, becerilerden ve deneyimlerden yararlanmalıdırlar. Çalışmalarını Kamu İç Denetim Standartlarında belirlenen Standartlara göre yürütmelidirler. Denetim ekibinin mensupları çalışmayı ehliyetle yürütecek gerekli tavsiyeleri ve desteği almadıkça üstlenmeye ehil olmadıkları çalışmayı kabul etmemeli ya da yürütmemelidirler.

Sır Saklama: İç denetim ekibinin mensupları görevlerini yaparken elde ettikleri bilgileri koruma altına almalıdırlar. Yasal ve mesleki bir gereklilik bulunmadıkça, herhangi bir bilginin izinsiz ifşa edilmesi söz konusu olmamalıdır.

3.MESLEK AHLAKININ MERKEZİNDEKİ GENÇLİK

Gençlik toplumun en canlı, en duyarlı kesimi ve değişimin başlıca sürükleyici gücüdür. Gençlik bir toplumun lokamatifidir, geleceğidir. Ülkeler gençlerin omuzlarında yükselirler, Gençlerini milli-manevi değerler içerisinde yetiştirip, çağın teknolojik imkânları ile eğitimlerini tamamlatan toplumlar her devirde başarılı olmuşlardır. Amerika Birleşik Devletleri'nin 32. başkanı olup en uzun süreyle görevde kalmış olan .. **Franklin Delano Roosevelt**, ‘Gençlerimizin geleceğini inşa etmeyi her zaman başaramayabiliriz, ama onları geleceğe hazırlayabiliriz’ demiştir.

Gençlerimiz; İlköğretim okullarından başlayıp, Üniversite eğitimini bitirinceye kadar bir süreçten geçer. Bu süreçte en önemli zaman dilimi, Liseden sonraki eğitimdir. Ülkemizde 85’ in üzerinde Devlet, 30 ‘un üzerinde vakıf olmak üzere toplam 115 in üzerinde üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerimize bağlı 497 inin üzerinde Meslek yüksekokulu mevcuttur. Bu meslek yüksekokullarımızda yaklaşık 700.000 öğrenci çok farklı programlarda okumaktadır (**URL 2**). Bu öğrencilerimiz mezun olduktan sonra, çok farklı meslek gruplarında ara eleman olarak çalışıp ülke kalkınmasına çok büyük katkılar sağlamaktadır. Bu meslek grupları sosyal ve teknik içerikli olup 2 gruba ayrılırlar.

Meslek yüksekokullarında, gerek sosyal, gerekse teknik programlarda verilen eğitim, gençliğin özündeki değerlerin yanında, beceri, bilgi, öğrenim, idarecilik ve yeni kapasiteler ortaya çıkarma gibi kritik unsurları öğretmek, mesleki ahlak çerçevesinde olmalıdır. Meslek yüksekokulları, sanayi ve özel sektör kuruluşları arasında karşılıklı etkileşim ve işbirliği sağlamaktan başlayarak, eğitim alanında mesleki ahlakı da dikkate alarak etkin bir yönlendirme sistemi benimsenmeli, gençlerin eğitim aldıkları dallardaki yeteneklerini ve ne ölçüde istekli olduklarını doğru bir şekilde ölçecek yeni bir değerlendirme sistemi geliştirilmelidir (**URL 3**).

4.MESLEK AHLAKI DERSİ MÜREDATI

Meslek Ahlakı dersinde yapılacak çalışmalarda öğrencilerin genel performansları ve fiziksel durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrencilere seviyelerinin üstünde bilgiler vermek yerine iş yaşamına uyum sağlayabilecekleri davranışlar kazandırılmalıdır. Ayrıca öğrenciler yapamadıkları işlerde kendilerine güvenlerini kaybedeceklerinden seçilen iş belli aşamalara ayrılarak plânlanmalı ve bu planlanan aşamalara göre yapılmalıdır (**GÜRBÜZ, 2001**).

Meslek Ahlakı Dersinin Genel Amaçları:

1. İş hayatını ve meslekleri tanır.
2. Planlı çalışma ve zamanını iyi kullanma alışkanlığı kazanır.
3. Araç gereçleri uygun ve ekonomik kullanma becerisi kazanır.
4. Edindiği bilgi ve becerileri iş yaşamında kullanma becerisi kazanır.
5. Kendi yeteneklerine uygun mesleği seçebilme becerisi kazanır.
6. Yeteneklerini keşfederek en verimli şekilde kullanır.

7. İş yerinde sevgi, saygı ve iş ahlâkı duygusu geliştirir.

Özel amaçları ise:

1. İşin hayatımızdaki önemini bilir.
2. Çalışmanın ve üretici olmanın yararlarını bilir.
3. İş ahlâkının gerektirdiği davranışları bilir.
4. Çalışacağı iş alanları ile ilgili meslekleri tanır.
5. İlgi ve yeteneklerinin farkında olur.
6. İş yerini tanır.
7. İş yeri kurallarını bilir.
8. İş yerine gidiş dönüşlerde yapılması gerekenleri bilir.
9. Ücretin anlamını bilir.
10. İş yerinde olumlu ilişkiler kurar.
11. Çalışmalarda kullanılacak araç gereçleri tanır.
12. İşe hazırlık yapar.
13. İş yeri kurallarına uyar.
14. Çalışırken güvenlik tedbirlerini uygular.
15. Planlı iş yapma becerisi geliştirir.
16. Araç ve gereçlerin kullanımına özen gösterir.
17. Grup çalışması yapmaya istekli olur.
18. Temiz ve düzenli olmaya özen gösterir.
19. Üretici olmanın hazzını duyar.
20. İş ararken yapılması gerekenleri bilir.
21. İş başvurusuyla ilgili yapılması gerekenleri bilir.
22. İş görüşmesiyle ilgili yapılması gerekenleri bilir (URL 4).

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Meslek ahlakı olgusunun geliştirilmesi ancak toplumun tüm kesimlerinin etkin bir şekilde katılımlarıyla gerçekleştirilebilir. Bu nedenle tamamlayıcı yasal düzenlemeler meslek mensuplarını olumlu tutum ve davranışlara yönlendirici biçimde hazırlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle meslek örgütünde hazırlanacak olan meslek ahlakı kurallarını tamamlayıcı nitelikteki yasal düzenlemelerin yapılması zorunludur. Meslek ahlakı kavramı içinde yer alan bir dizi kural yasalarla yakından ilgilidir. Bu nedenle çağın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde özellikle de mesleki faaliyetleri de kapsayan yasaların çıkarılması kaçınılmazdır.

Giderek artan rekabet ortamı meslek örgütüne bağlı meslek mensuplarının bir bütün olarak örgütün amaçlarında ve hedeflerinde birleşmesi gerekir. Bu konu ülkemizde öncelikle ele alınmalı ve meslek mensupları kendilerini meslek örgütünün bir parçası kabul edip, sürekli bir iletişim içinde bulunmalıdırlar. Bu bağlamda da, meslek mensuplarının hepsi için gerekli olan ve caydırıcılık özelliği taşıyan “meslek ahlakı kuralları” yasal düzenlemelerle ve yazılı hale getirilmesi ile meslek mensupları kuralların varlığından haberdar olacaklar ve psikolojik olarak meslek ahlakı kurallarına uygun mesleki faaliyetlerde bulunma zorunluluğu hissedeceklerdir.

Ancak gelişmiş ülkelerde olduğu gibi meslek ahlakına uygun davranışların de eğitim yoluyla kazandırılabilmesi de gözden kaçmamalıdır. Bu nedenle, meslek ahlakı kurallarının yazılı olarak hazırlanması ve özellikle üniversitelerde ders programlarının içine zorunlu olarak meslek ahlakı ders konmalıdır.

Meslek ahlakı kurallarının kurumsallaştırılmasını amaçlayan meslek örgütü şu temel niteliği göz önünde bulundurmalıdır:

- 1- Mesleki faaliyet için örgüte başvuran kişilerin niteliklerinin incelenmesi
- 2- Ahlak olgusuna paralel olarak önemli olduğunu ve uygun davranış beklendiğini gösteren duyuruların hazırlanması

- 3- Ahlak olgusuna paralel olarak hedefleri belirleyen, meslek ahlakına uygun olmayan davranışları tanımlayan resim düzenlemeleri kapsayan meslek örgütü politikalarının oluşturulması
- 4- Meslek örgütünün genel değerlerinin, amaçlarının ve nasıl ahlaki kararlar verilmesi gerektiğini tanımlayan yazılı meslek ahlaki kurallarının geliştirilmesi,
- 5- Kararların alınabilmesi için örgüt bünyesinde meslek ahlakı komitesi kurulması, bu komite
İse,
  - a) Çelişkili durumlarda karar alma ve ilgili konularda son söz sahibi olmalı,
  - b) Kararları yazılı olarak duyurma ve daha önceki kuralları hatırlatmalı,
  - c) En az altı ayda bir rapor hazırlamalı ve bunları meslek örgütü üst yönetimine sunmalı
  - d) Meslek ahlakı politikalarında gerekli olduğu düşünülen değişikliklerden meslek örgütü üst yönetimini haberdar etmeli,
  - e) Meslek mensuplarının düşüncelerini açıkça ifade edecekleri örgüt içi mekanizmalar geliştirmeyi amaçlamalıdır
- 6- Meslek ahlakına uygun meslek örgütü kültürü oluşturulurken ve bu olguya uygun davranışlar ödüllendirilmeli,
- 7- Meslek ahlakına uygun olmayan davranışlar ise cezalandırılırken meslek mensupları arasında eşit davranılmalıdır.
- 8- Meslek mensuplarının rekabet nedeniyle ahlaka uygun olmayan davranışlarda bulunabilecekleri göz önüne alınarak engelleyici önlemler alınmalıdır.
- 9- Örgüt içinde her düzeydeki meslek mensubu için sistematik eğitim programları geliştirilmelidir. Bu programlar çerçevesinde meslek mensuplarına neyin doğru-neyin yanlış olduğu değil, bir davranışın diğer meslek mensupları ve ilgili taraflar üzerindeki yaratacağı etkiler de öğretilmelidir.

KAYNAKLAR

- Gürbüz, R., (2001), “Meslek Yüksekokulları İçin Ödevler Ve Fırsatlar”, I.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, İstanbul
- Karagöz, M., (1996). Haritacılıkta Taşınmaz Hukuku, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, ANKARA
- Konsol, D., (2001), “KARAIŞALI Meslek Yüksekokulu Ve Yüksekokulun Sorunları”, HKMO Bülteni, 51.
- Özdemir, U., (2006), “Meslek Ahlakı ve Medya” Köprü Dergisi, Sayı:95
- Selimoğlu, K, S., (1997), “Muhasebede Meslek Ahlakı (Etik) Yaklaşımı” , 3. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMM Odası Yayın No:20, Antalya.

URL

1. www.theiia.org
2. www.yok.gov.tr
3. www.genclikpostasi.org
4. <http://orgm.meb.gov.tr/OzelEgitimProgramlar/meslekiegitimmerkprog/isegitimi.htm>

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA MUHASEBE EĞİTİMİ VE KALİTESİ ÜZERİNE BİR NOT

A NOTE ON ACCOUNTING EDUCATION IN VOCATIONAL SCHOOLS AND ITS QUALITY

Prof. Dr. Fehmi KARASİOĞLU¹

Araş. Gör. Haluk DUMAN²

ABSTRACT

Accounting is a way to shows the right ways that relates to the past in a healthy, complete and giving the right information and at the same time is a true thing to plan for the future and give effective decision. In other words while giving the information related to accounting it is also to get the reel decisions, to take the risk and confirm the opportunities which will show the ways in the future. To fulfill all these functions successfully those who assimilate “accounting business” are the ones who get a good education on accounting. It is true that the quality of education is related to many factors. To increase the quality in education, these factors should be confirmed, the reel economy demand should be considered and educational, students and the surrounding should be developed by technical learning. The development of a model in the accounting education during the four semesters that the students will get; moreover, the instructors should have the required information, skills and responsibilities on this issue.

The educational model which has been established on computer environment by a program should be followed by a business or working on issues will lead. The education model / teaching and learning the model, the assessment of the exercise being open all the time and the performances of the teachers and the students should be estimated by the authorities. Additionally, the model being open on “company based on practice” and to make it compatible in the market it should include “work simulation”. Finally, the students who will study accounting, business administration ect. in the departments at vocational school and the ones who accept it as a job should have a “career consultant” system to be settled and it should be operated actively. By this way the students will be able to reach to success by being guided and to keep the motivation alive in their future goals.

Keywords: accounting education, quality, education system, career development

---

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, fehmi@selcuk.edu.tr

² Araş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, halukduman70@hotmail.com

ÖZET

Muhasebe geçmişe yönelik sağlıklı, eksiksiz ve doğru bilgiler sunması aynı zamanda geleceğe yönelik planların hazırlanmasında doğru ve etkin karar alma sürecinde yol göstericidir. Diğer bir ifade ile muhasebe işletmelerin içinde bulunduğu mevcut duruma ilişkin bilgiler sunarken aynı zamanda geleceğe ilişkin reel kararların alınması, risklerin ve fırsatların tespit edilmesinde yol gösterici olacaktır. Muhasebenin bütün bu fonksiyonlarını başarılı bir şekilde yerine getirebilmesi “muhasebe mesleği” ni benimseyen kişilerin iyi bir eğitim almasına bağlı olacaktır. Eğitimin kalitesi şüphesiz birçok faktörün etkisi altındadır. Bu faktörlerin tespit edilmesi, reel ekonominin taleplerinin göz önünde bulundurulması ve öğretici, öğrenci ve ortam (kişisel ve fiziksel imkânlar) ile öğrenme tekniklerinin geliştirilmesi ile “ eğitim kalitesi” artırılabilir. Dört dönem boyunca öğrenciye verilecek muhasebe eğitiminde bir modelin geliştirilmesi; ayrıca bu konuda eğitimcilerin gerekli bilgi, donanım ve sorumluluğa sahip olmaları gerekmektedir.

Kurulan eğitim modelinin bilgisayar ortamında bir program vasıtasıyla örnek işletmeler veya “vak’a çalışmaları yoluyla takip edilmesi gerekir. Kurulan eğitim modelinin/ modülünün öğretme ve öğrenmeye, yapılan çalışmaların değerlendirmeye sürekli açık olması ve sistem dışında ki yetkililerce eğitimci ve öğrencilerin performanslarının değerlendirmesine izin vermesi gerekmektedir. Ayrıca modülün “şirket tabanlı uygulamalara” açık olması ve piyasaya uyumlu olmasını sağlayacak “iş simülasyonları” içermesi gerekmektedir. Son olarak meslek yüksekokulu muhasebe, işletmecilik vb bölümlerde okumayı seçen ve meslek olarak benimseyen öğrencilere “ kariyer danışmanlık” sisteminin kurulması ve etkin olarak işletilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu sayede öğrencilerine eğitim boyunca geleceğe ilişkin gerçek hedefler konularak motivasyonlarının canlı tutulması ve yönlendirme ile başarı yakalanabilecektir.

Anahtar kelimeler: Muhasebe Eğitimi, Kalite, Eğitim sistemi, Kariyer Geliştirme

1. GİRİŞ

Günümüz ekonomik dünyasının temel sorunu hızla gelişen ve değişen rekabet ortamına uyabilme ve gelişimi sürekli bir “örgüt kültürü” haline getirebilmektir. Küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalkması ile sermaye, işgücü, bilgi, teknoloji vb faktörler serbest dolaşım imkanına kavuşmuştur. Bu durum rekabetin boyutunu değiştirmiştir. Başka bir deyişle rekabet küresel bir hal almıştır. Şirketlerin yerel ve küresel rakiplerle rekabet edebilmesi ancak ihtiyaç duyduğu kalifiye işgücü istihdamı, bilişim teknolojilerine uyum ve üretebildikleri bilgi ile sağlanabilecektir.

Bütün ekonomik faaliyetlerin sonuçlarının yatırım aşamasından başlayarak faaliyetlerin sürdürülmesi, rekabet edebilme, sürekli gelişme ve/veya iflasa kadar bütün süreçlerde sağlıklı, güvenilir, tam ve zamanında bilgi muhasebe departmanı tarafından sunulmaktadır. Verilerin bilgiye dönüştürülmesi, gerekli raporların hazırlanması ve ilgililere sunulması nitelikli işgücünü gerektirmektedir. Muhasebe mesleğini icra edenlerin gerek şirkete gerekse topluma karşı sorumluluklarını yerine getirebilmesinde alacağı teorik ve pratik eğitim büyük etkiye sahiptir. Nitelikli işgücü girdi, süreç ve çıktı bağlamında; çıktının başka bir ifade ile şirket performansını ortaya koyan bilginin kalitesini etkilemektedir.

Muhasebe departmanı tarafından sunulan bilgiler geçmişle mevcut durumu, rakiplerle karşılaştırma ve dönem başında belirlenen hedefler ile bunların gerçekleşme düzeyini

saptama, düzeltici kararlar alma ve geleceğe ilişkin stratejilerin ve planların hazırlanmasında yol göstermektedir.

Muhasebe faaliyetleri yerine getirilirken “sosyal sorumluluk” gereği objektif ve tarafsız olunmak zorundadır. Muhasebe mesleğini icra eden kişiler bir işverene bağlı olarak bir ücretle veya bağımsız olarak belli bir aidatla hizmet sunmaktadır. Bu durum da muhasebeci işverenden almış olduğu ücret karşılığında işverenin beklentilerini karşılamak zorundadır. Aynı zamanda içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluğu gereği bütün işlem ve faaliyetlerinde tarafsız davranmak zorundadır.

Bu çalışmada meslek yüksek okullarında; öğrencinin üniversiteye başlamasıyla başlayan ve mezuniyet nihayetinde iş hayatı ile noktalanın süreçte muhasebe eğitimini etkileyen faktörler ve kalitesini artırmaya yönelik bir model geliştirilmeye çalışılacaktır.

2. MUHASEBE VE EĞİTİM

İşletmelerin belirli bir döneme ait para ile ifade edilen mali nitelikteki olaylara ilişkin belgeleri toplayan, kaydeden, sınıflandıran, özetleyen, analiz eden ve analiz sonuçlarını ilgili taraflara raporlar halinde sunan bilgi sistemine “muhasebe” denmektedir. Muhasebe disiplini içerisinde hukuk, vergi, istatistik, bilgi teknolojileri vb. birçok disiplin yer almaktadır.

Muhasebe bilgi sistemi şirketin faaliyetlerini belirlenen hedefler doğrultusunda kıyaslama yapma, geleceğe ilişkin karar alma sürecinde ve rakiplerle rekabetin boyutunu tespit etme konusunda bilgi sunmaktadır. Şirketlerde muhasebe departmanının bu fonksiyonları yerine getirebilmesi için muhasebe çalışanlarının muhasebe ve onu etkileyen disiplinler konusunda iyi bir eğitim alması gerekmektedir. Aynı zamanda eğitim sürecinde iş ortamında gerekli paket muhasebe programları ile farklı analiz tekniklerini kullanabilme yeteneğinin kazandırılması gerekmektedir.

Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde 2003 yılında hayata geçen Eğitim Reformu Girişimi (ERG) eğitimde başarıyı ve kaliteyi; çağın gerektirdiği değişim ve koşullara uyum sağlayabilme ve cevap verebilme olarak tanımlamaktadır. ERG Kaliteli bir eğitimi öğrencinin (Önce Kalite Dergisi,2008);

- a- Potansiyelini kendi seçimleri doğrultusunda gerçekleştirmesini,
- b- Seçtiği alanda dünyanın toplumsal, kültürel ve ekonomik birikimine katkıda bulunmasını,
- c- İnsan haklarına saygı, demokrasi ve dayanışma temellerinde işleyen bir toplumda etkin bir birey olmasını destekleyen bir eğitim süreci olarak tanımlamaktadır.

Başarılı bir eğitimin temelinde öğretim üyelerini/elamanlarının herhangi bir konuda öğrencilere bilgi aktarabilmesi; öğretim elemanı ve öğrenci arasında etkin bir iletişimin kurulmasına bağlıdır. İyi bir öğrenme iyi bir iletişim sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda iletişim bilgiyi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak ifade edilmektedir (Uğürol,2001).

Temel olarak iki öğrenme yaklaşımı bulunmaktadır. Derin öğrenme yaklaşımında sınıf ortamında önceki bilgiler ışığında yeni fikirlerin açıklanması, tasnifi ve tartışmalar yaparak temel öğrenme gerçekleştirilir. Ayrıca öğrencilerin ödevler üzerinde odaklaşması sağlanarak yeni materyallerin entegrasyonu, kişisel tecrübesi, bilgi ve ilgisinin artırılmasıyla öğrenmenin içselleştirilmesi sağlanır. Buna karşılık yüzeysel eğitim anlayışı ise görevler üzerine karakterize edilmiştir. Odak noktası dokümanların, bilginin elde edilmesi ve ezberlenmesi ile elde ki tüm materyallerden daha çok gerçeklerdir. Bu öğrenme parçaların taklit edilmesi, ders kitabında ki bilgi veya bölümlerin ezberlenmesi üzerinde odaklaşır. Öğrenci, herhangi bir destek almaksızın talep edilen bilgi seviyesine

ulaşmak için çalışır. Öğrenimin başarılı olabilmesi için her iki yönteminde birlikte takip edilmesi gerekir (Booth,Luckett ve Mladenovic,1999).

Muhasebe Eğitimi Değişim Komisyonu tarafından başarılı bir eğitim için gerekli elementler belirlenmiştir. Bunlar (Kelley,Davey, ve Haigh,1999);

- a- Anlatılan konunun öneminin anlaşılabilmesi için işlevsel (uygulamaya) iş problemlerine dönüştürülmesi,
- b- Her iş probleminin “tek doğru cevabı” var sendromundan kaçılması,
- c- Öğrenmeyi (Öğretici ve öğrenci açısından) etkili hale getirmek için öğrenme üzerinde odaklaşma,
- d- İletişim ve kişisel hünelerinin geliştirilmesi,
- e- Pasif öğrenmeye karşı aktif öğrenme,
- f- Teknolojinin eğitimde aktif kullanılması.

Eğitimin kalitesinin ve gelişiminin sürekli olabilmesi için (Cuganesan,Gibson ve Petty,1997);

- a- Sadece eğitim sürecinde değil, eğitim sınırlarının sorgulanmasında da heyecan,
- b- Bütün seslerin değerli olduğu ve kabul gördüğü demokratik ve etkileşimli sınıflar,
- c- Öğrencinin güçlendirilmesi için ferdi aktivite projeleri üzerinde yoğunlaşmak ve eğitimi kolaylaştırmak,
- d- Deneyim öğrenmede öğrencinin rolünün daha fazla olması gerekmektedir.

Öğrenci girdi olarak kabul edildiğinde; süreç kaliteli ve öğrenci/ uygulama odaklı eğitim anlayışı, çıktı ise eğitimin sonunda mesleğin gerektirdiği teorik bilgi alt yapısına ve mesleki tecrübeye sahip olma, farklı bakış açıları geliştirme, sürekli öğrenme felsefesini benimsemiş bir eğitim sistemi başarılı olarak kabul edilebilir.

Ayrıca muhasebe öğrencilerinin çoğu zaman muhasebe derslerinin zorluğu, sıkıcılığı ve karmaşıklığı karşısında motivasyonları olumsuz etkilenmektedir (Murphy,1997). Bu durumda kısa ve kolay konuların tümdengelim, uzun ve karmaşık konuların tümevarım yoluyla öğretilmesi öğrenmeyi kolaylaştıracaktır (Koç vd.,2001). Başarılı bir mesleki kariyerin ilk adımı olan asgari eğitim alma hususunda gerekli çabayı göstermekten vazgeçmektedir. Bu durum öğrencinin eğitim boyunca ve sonrası çalışma hayatında başarısız ve mutsuz olmasına yol açmaktadır.

Bu durumda muhasebe öğretim üye/elamanlarına büyük görevler düşmektedir. Gerek derslerde motivasyonun artırılmasında gerekse ders dışı çalışmalarda birçok faktör muhasebe eğitiminin kalitesi ve öğrencinin eğitimi ve mesleki başarısında etkili olmaktadır.

3. MUHASEBE EĞİTİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Günümüz ekonomik dünyasında meydana gelen her bir değişim ve gelişme muhasebe dünyasında da aynı etkiyi meydana getirmektedir. Örneğin Amerika’ da başlayan ve tüm dünyayı sarsan şirket yolsuzlukları muhasebe standartlarını, temel kavramları vb ilgili bütün işlem kayıt ve süreci ile denetimini etkilemiştir.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak dünyanın küreselleşmesi ile birlikte tüm dünyada muhasebe standartlarının tek standart haline getirilmesi (yakınsama) ve tek bir muhasebe dilinin kullanılması başka bir ifade ile Türkiye’ deki bir şirkete ait ticari kâr ile Avrupa’ daki bir şirkete ait ticari kârın aynı anlamı ifade etmesi ve karşılaştırmaların anlamlı sonuçlar vermesi gerekmektedir.

Bu açıdan muhasebe eğitimi birçok faktörün etkisi altındadır. Bunlar;

- Ekonomik gelişmeler,
- Teknolojik gelişmeler,
- Yönetim faktörü,
- Öğretim üyesi / elemanı (Öğretici) faktörü,

- Öğrenci faktörü,

3.1. Ekonomik Gelişmeler

Ekonominin lokomotifini olan şirketler iç ve dış çevre olmak üzere farklı organizasyonlarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Dış çevre içerisinde yer alan genel ekonomi ve endüstriyel rakiplerin kontrol edilmesi söz konusu değildir. Buna karşılık şirketler tarafından çevresel koşullarda meydana gelen değişim izlenebilir, etkisi tespit edilir ve strateji geliştirirler. Şirketlerin iç çevresi; şirket stratejilerinin uygulanması için finansal ve finansal olmayan hedefleri, tanımlanan hedefleri gerçekleştirecek stratejileri ve iş aktivitelerini belirlemektedir. Performans ölçümleri; örneğin pazar payı, kazancın veya kârın büyümesi, belirlenen hedefleri gerçekleştirebilme derecesi, problemleri olan bölgelerin tanımlanması ve hedeflerin, stratejilerin ve iş aktivitelerin değiştirilmesini sağlamaktır (Rebele,2001).

Ekonominin ve rakiplerin sürekli olarak değişim ve gelişim içerisinde olması; buna bağlı olarak belirsizliğin artması, risklerin ve fırsatların öngörülmesi, krizlerin yönetilmesi vb durumlarda işletmeler çok farklı ve yönlü bilgi ihtiyacı duymaktadır. İşletmelerin doğru, eksiksiz, hızlı başka bir ifade ile kaliteli ve güvenilir bilgi ihtiyacı artmıştır. İşletme bünyesinde finansal bilgi “ muhasebe departmanı tarafından üretilmektedir. Finansal bilgiyi üreten bireylerin aldığı eğitimin kalitesi bilginin güvenilirliği ve kalitesi üzerinde etkili faktördür (Tugay,Tekin ve Başgöl,2008).

Ekonomik gelişmeler muhasebe bilim dünyasına yön vermektedir. Bu durum öğretim üye/ elemanlarının ekonomik gelişmeleri takip etmesi ve bunun muhasebe dünyasına yansımaları öğrenmek zorundadır. Öğretim üye/elemanlarının eğitimde ki kalitesi muhasebenin teorik boyutundan çıkararak ekonomik hayata uyumlu hale getirdiği sürece artacaktır. Aksi takdirde öğreticinin ekonomik gelişmelere bağlı olarak bilgilerini güncellemediği takdirde öğrencilere sunacağı bilgiler eski ve kullanılmayacak durumdadır. Bu durum öğrencilerin öğrenmeye ilişkin motivasyonlarını olumsuz yönde etkilerken aynı zamanda mezun olduklarında iş yaşamında öğrenilen bilginin kullanım imkanı olmadığı için başarısız olacaktır.

3.2. Teknolojik Gelişmeler

Teknolojik gelişmeler muhasebe işlemlerinin yerine getirilmesinde iş yükünü azaltmakta ve işlemleri hızlı ve doğru yapabilme imkanı sunmaktadır. Teorik eğitim teknoloji sayesinde pratiğe aktarılabilir. Bu durum muhasebe de öğrenmeyi kalıcı hale getirmekte ve iş hayatına yönelik alt yapının oluşmasını sağlamaktadır. Özellikle ticari yazılım ürünleri sayesinde işletmelerin ticari faaliyetlerinin muhasebeye ait işlemlerinin yapılması, depolanması, ilgililere sunulması standart hale gelmiştir. Önemli olan öğrencinin bu programları kullanabilme yeteneğine sahip olması bundan daha da önemlisi ise eldeki veriyi bilgiye dönüştüren insanın kattığı değer ise; biçimlendirme, deneyim katma ve yorumlama becerisidir. Buda iyi bir teorik eğitim, teknoloji sayesinde tecrübeyi artırıcı vak’a çalışmaları ve yorumlama yeteneğini geliştirici analitik düşünme uygulamaları ile mümkündür(Güzel ve Mersin,2007).

Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde muhasebe dünyasında meydana gelen gelişmeler kolayca takip edilmekte, istenilen bilgiye kolayca hızlı ve maliyetsiz olarak ulaşılabilir.

İnternet ortamında bilginin kolayca aktarılması, paylaşılması, yer ve zaman kısıtlamasının olmaması sonucunda eğitimin fiziksel ortamı olan sınıfın sanal ortama taşınmasına imkan vermiştir. Böylece belirli saatlerde verilen eğitim yerine sürekli eğitim ya da istenildiğinde eğitimin yolu açılmıştır. Bu yönü ile internet ile eğitimin verimliliği ve kalitesini artırıcı bir faktör olmaktadır.

3.3. Yönetim Faktörü

Muhasebe eğitiminde üniversite yönetimi üç boyutu ile etkili olmaktadır. Birinci boyutu muhasebe öğretim üyelerinin/elemanının seçiminde gösterilen titizlik ve liyakat sisteminin

işletilmesi aşamasındadır. Burada, eğitimin iki tarafından biri olan öğretim elemanı yeterli mesleki bilgi ve tecrübeye sahip olması, bu mesleki bilgi ve tecrübesinin öğrenciye aktaracak formasyona sahip olması ve mesleki literatüründe meydana gelen değişimleri takip edebilecek bir dil ve araştırma yeteneğine sahip olması asgari kriter olmaktadır.

Yapılan araştırmalarda öğrencilerin % 70' inin en önemli memnuniyetsizlikleri olarak; akademik kadronun sayısı ve bilimsel açıdan yetersiz olması, akademik kadro ile öğrenci arasında iletişimin yetersiz olması ve derslerde uygulamaya yönelik projelerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir (Sarul ve Tulunay, 2007). Bütün bu problemler yönetimin çabaları ile aşılabılır.

İkinci boyut ise yönetim eğitimin etkin ve verimli olarak yapılabilmesi için uygun fiziksel ortamı ve materyalleri sağlamak zorundadır. Çünkü öğretim elemanının ve öğrencinin motivasyonunun sağlanması, eğitim boyunca iyi bir iletişim kurulabilmesi için sınıfların düzeni, görsel işitsel yöntemlerin kullanılmasına imkan verecek teknolojik alt yapının kurulması önemli olmaktadır. Ayrıca ders sonrası araştırma ve uygulama yapmaya yönelik bilgisayar laboratuvarların kurulması, online veri tabanlarına erişimin sağlanması ve iyi bir kütüphane hizmetinin sunulması yönetim tarafından yerine getirebilecektir.

Üçüncü boyut ise muhasebe öğrencilerinin eğitim sonrasına ilişkin hedeflerinin seçilmesi, hedeflerin örneklerle somutlaştırılması, okul ve çevresine ilişkin uyumun sağlanarak eğitimi aldığı bölümü meslek olarak benimsenmesi sağlanmalıdır. Öğrencinin geleceğe ilişkin ne olmak istediğine eğitimin başında karar vermesinin sağlanması ve bunu başarması için dört dönem boyunca yapması gerekenlerin planlanması ve danışmanlık müessesesince etkinliğinin takip edilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Ayrıca yönetim öğretim üyelerinin / elamanlarının çok farklı dersler vermesi yerine birkaç ders ile sınırlandırılması, sürekliliğinin sağlanması ile uzmanlaşmayı sağlayabilir. Başka bir ifade ile öğretim üyelerinin/ elamanlarının aşırı ders yükü ve farklı derslerle enerjilerini harcamamaları buna karşılık gelir açısından da tatminin sağlanması gerekmektedir (Sabancı,Baştürk ve Çelik,2007).

3.4. Öğretim Üyesi/Elamanı Faktörü

Klasik olarak eğitim; öğreticinin konuyu anlatması buna karşılık öğrencinin bireysel ve sessizce dinlemesi olarak ifade edilmektedir. Fakat bu durum bir zaman sonra hem öğretici hem de öğrenci açısından eğitimin sıkıcı hale gelmesine ve motivasyonun dağılmasına yol açmaktadır (Yılmaz,2001).

Öğretim üyesi/elemanı teorik muhasebe eğitimi ekonomik yaşamın içine aktararak öğrencinin hafızasında soyut bir kavramı somut hale getirebilir. Bu sayede konu anlaşılabilir ve kalıcı olmaktadır. Derslerin kuramsal ağırlıklarının kısa tutulması buna karşılık öğrencilerin uygulama becerilerinin artırılması gerekmektedir.

Bu sayede öğretim elemanı öğrencilerin dikkatini üzerine toplamakta, öğrenme hedeflerini aktarmakta ve önceki öğrenmeleri hatırlatarak yeni konuları anlatmaktadır (Öztürk,2001). Öğretici derse giriş bölümünde öğrencileri öğrenmeye güdüleyerek yeni öğrenmelere hazırlamaktadır.

Öğretici, bir sonraki hafta anlatacağı konuyu öğrencilere aktarır ve onların bu konuda hazırlıklı gelmelerini sağlar. Derse başlarken konuya ilişkin başlıkları vererek öğrencilerin ders akışında hangi konular üzerinde bilgi sahibi olmaları gerektiğini gösterir ve motive olmalarını sağlar. Kısa bir ders sunumundan sonra karşılıklı soru- cevap halinde konunun anlaşılıp anlaşılmadığı veya eksiklikler tespit edilir ve tekrar anlatılır.

Burada öğretim elemanının öğrencinin motivasyonunu sürekli canlı tutabilmesi için kelimeleri çok iyi seçerek açık ve net ifadelerle dersi anlatması gerekir. Bazı karışık konular direkt anlatmak yerine örneklendirerek anlatmak öğrencinin konuyu daha kolay anlamasını sağlayacaktır.

Sıkıcı olan bazı muhasebe konularını ise mizah yada şaka yolu ile öğretmek ders vermek kalıcı bir öğrenmeyi sağlayabilmektedir. Eğer önemli bir konunun daha iyi anlaşılması ya da önemini vurgulamak için dikkat çekici benzetmeler yapmak yine öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve pekiştirici olacaktır.

Teorik muhasebe eğitiminin öğrencinin algılama, bilgi ve düşünme sürecini tanıma, kendini değerlendirebilme ve kendisiyle ilgi oluşturabilmesinde en önemli rol öğretim üyesine/ elemanına düşmektedir. Öğretim elemanının vereceği teorik ve pratik bilgi, tutum ve davranışları öğrencinin meslek seçiminde en etkili faktörlerden biridir.

Öğretim üye/ elemanı öğrencilerin grup içerisinde, işbirlikçi çalışma, sağlıklı iletişim kurabilme, grup üyelerinin duygu ve düşüncelerini anlama, paylaşma ve ikna edebilme becerisi sağlayacak; onların zekalarını geliştirecek grup çalışmaları yaptırması mesleki başarıyı pekiştirecektir. Başkaları ile sık sık çalışmak öğrenme seviyesini artıracaktır. Fikirlerin birisiyle paylaşılması ve diğerlerinin fikirlerini geliştirici yanıtlar verilmesi anlamayı derinleştirecektir (McVay,2007). İşbirlikçi öğrenme ve takım çalışması ile öğrenme sürecinde öğrenci aktivitelerin parçası olduğu için pasif öğrenci durumu ortadan kaldırılmaktadır (Ravenscroft,Buckless ve Hassal,1999).

Günümüz teknolojik gelişmelerine bağlı olarak öğretim elemanı eğitimi fiziksel sınıf ortamından çıkartarak internet ortamına taşınması eğitim kalitesini artırıcı bir faktör olacaktır. Bu sistem öğrencilerin bilgiye ve eğitime ihtiyaç duydukları ve herhangi bir konuya ilişkin bir problem yaşadıklarında çözüm bulmalarına tam zamanlı destek sağlamaktadır (Yazıcı,2004). Örneğin internet ortamında sunulan ders notlarının yanında sınıf içerisinde kendini ifade etmekten çekinen öğrenci farklı bir isim/ rumuz ile kolayca öğretici ve diğer öğrencilere kolayca soru sorabilmekte ve öğrenebilmektedir. Bu sayede öğrenciler kendileri için öğrenmenin en faydalı olduğu saatte bilgisayarın başında ders sunumlarına ulaşarak çalışmakta ve başarılı olabilmektedir. Öğrenci teknoloji sayesinde kendi öğrenmesini takip edebilme yeteneğine ulaşacaktır. Bu sayede öğrenci yaşam boyu öğrenme becerisini sürdürebilmesi için gerekli üst düzey düşünme becerisini geliştirme imkanına ulaşmaktadır (Aşkar,2008).

İngiltere’ de Sheffield Hallam Üniversitesi’ nde uygulanan Finansal Karar Verme (Financial Decision Making) bilgisayar yazılımı ile öğrencilere muhasebe ve yönetime ilişkin bilgiler sunulmakta, problem çözme ve kişisel hünerleri geliştirici çalışmalar yapılması sağlamaktadır. Öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada programın gelecek kariyerleri üzerinde pozitif bir fayda sağladığı tespit edilmiştir (Hassal vd.,1998) . Muhasebe eğitimi veren bütün okullarda verilen teorik eğitimin bir program çerçevesinde bilgisayar yazılımları ile desteklenmesi ve eğitimin kalitesinin test edilmesi gerek öğretim elemanı gerekse öğrencinin almış olduğu eğitimin boyutlarını ve eksiklerini görmekte, bilgi ve hünerlerini artırabilmektedir.

Benzer bir çalışma Muhasebe Eğitimi Değişim Komisyonu (The Accounting Education Change Commission) tarafından öğrencilerin yeteneklerini geliştirici (kırtık düşünme, takım tabanlı hünerler vb.) öğrenci tabanlı bir çalışma yapılmaktadır. Bunun sebebi ise üniversitelerde ki eğitimin ekonomik hayatta mesleki uygulama açısından zayıf olmasıdır. Bunun için öğrenci grupları oluşturularak ekonomik organizasyonların simultane yer aldığı takım oyunları (monopol vb) ile işbirlikçi tabanlı öğrenme yöntemini benimsemiştir. Bu sayede oyunu tamamlamayabilmek için öğrenciler şirketlerine ait bir muhasebe yılının bütün dökümanları, yevmiye defteri, defter-i kebir ve mali tabloları hazırlayarak sunmaları sağlanmıştır (Tanner,1998). Öğrenci öğrenmenin aktif oyuncusu olarak rol almaktadır.

Ayrıca öğrenciye anlatılan konuyu destekleyen veya karşı görüşler sunan makaleleri okuma, özet çıkarma bunun yanında okuduğu makalenin yazarına karşı görüşler ortaya koyan argümanları hazırlayarak bir değerlendirme ödevinin verilmesi gerekir. Bu ödev klasik ödev mantığının dışında öğrencinin belirli bir konu üzerinde literatürü araştırması,

okuması ve değerlendirerek kendini ifade etmesini sağlayacaktır. Bu durum öğrenmenin içselleştirilmesini, kişisel hünelerinin ortaya çıkmasını ve geliştirecek ortam meydana getirecektir (NG,Lloyd,Kober ve Robinson,1999).

Sonuç olarak öğreticinin başarısı teori ve uygulamayı birleştirebilme yeteneği, pedagojik formasyonu ile konusunu entegre edebilmesi, hayatı sürekli öğrenme odaklı algılamaları ve mesleki eğitimi araştırma tabanlı olması gerekmektedir (Önce Kalite Dergisi,2008).

3.5. Öğrenci Faktörü

Muhasebe eğitiminin kalitesinin sonuçları öğrencinin muhasebe bilgi seviyesi ve bu bilginin iş hayatında uygun iş bulma ve işte başarılı olma süreci sonunda ortaya çıkacaktır. Bu durumda öğrencinin teorik muhasebe eğitimi boyunca elde ettiği bilgileri iş hayatına aktarabilme, kendini iyi ifade edebilme yeteneği ile ilişkilidir.

Öğrencinin başarısında; yaşadığı toplumun kültürü, gelir seviyesi, yeteneği, ilgisi vb. birçok faktör etkili olmaktadır. Bu durumda okula kayıt yaptıran öğrencilerin psikoteknik (mesleki) ve psikososyal testlerin yapılarak öğrenci profilinin çıkarılması gerekmektedir. Fiziksel altyapı olarak barınma, sosyal aktivitelerin yapılacağı tesislerin hazırlanması eğitim öncesi ve sonrasında başarıyı etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel ihtiyaçların karşılanması ve öğrencinin sosyo-kültürel yapısının tespit edilmesi eğitimde öğreticiye yol gösterici, öğrencinin enerjisini ve motivasyonunu öğrenmeye vermesini sağlayacaktır.

Eğitim boyunca “eğme ve itme” fiilleri gereği aynı tezgahtan çıkmış tek tip öğrenci yerine yeniliklere açık, sorunlar karşısında farklı fikirler üretebilen ve öğrenmenin bilincinde ve yaşam boyu öğrenme felsefesini benimseyen öğrenciler yetiştirmek temel amaçtır (Kaylan,2008).

Öğrenci başarısının sadece sınavlar ile tespit edilmesi yanlış değerlendirme ve sonuçlara yol açmaktadır. Sınavın yanında öğrenciye araştırma temelli ödevler hazırlanması ve sunum yaptırılması öğrencinin hem motivasyonunun artmasına hem de başarılı bir öğrenmeyi sağlayacaktır. Ayrıca sınavda sorulan soruların objektif olarak hazırlanması ve reel olarak öğrencinin bilgi seviyesini ölçecek titizlikte hazırlanması gerekmektedir.

Auyeung ve Sands (1997) öğrencinin kariyer seçiminde 12 faktörün etkili olduğunu belirtmiştir. Bu faktörler; kazanç potansiyeli, diğer meslek gruplarıyla ilişkisi, ailenin etkisi, eğitimin maliyeti, sosyal statü elde etme, mesleki doyum, resmi eğitim, derse ilgi ve yetenek, öğretici etkisi, önceki iş tecrübesi ve iş bulabilmesidir.

Öğrencinin eğitim boyunca aldığı derslerin iş hayatında hangi pozisyonda ve mevkilerde çalışabileceğine ilişkin “mesleki bilgilerin” aktarılması bu sayede öğrencinin geleceğe ilişkin belirsizliklerin minimize edilerek iş hayatında “ kariyer hedeflerine” ait yol haritasının çizilmesi ve bu yolda eğitimini sürdürmesi sağlanmalıdır. Bu sürecin etkin yönetimi danışman öğretim elemanlarının desteği ile sağlanabilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Muhasebe eğitiminin temel işlevi; öğrencinin zeka profilini; toplum içerisinde kişisel ve mesleki gelişmesini sağlayacak görev ve alanlarda ustalaşmasına yardım etmek ve bu yönde motive ederek “ öğrenmeyi yaşama boyu öğrenme” haline getirmektir (Yeşilyaprak,2001).

Muhasebe Eğitimi Değişim Komisyonu tarafından başarılı bir eğitim için gerekli elementler belirlenmiştir. Bunlar (Kelley,Davey, ve Haigh,1999);

- Anlatılan konunun öneminin anlaşılabilmesi için işlevsel (uygulamaya) iş problemlerine dönüştürülmesi,
- Her iş probleminin “tek doğru cevabı” var sendromundan kaçılması,
- Öğrenmeyi (Öğretici ve öğrenci açısından) etkili hale getirmek için öğrenme üzerinde odaklaşma,
- İletişim ve kişisel hünelerinin geliştirilmesi,

- e- Pasif öğrenmeye karşı aktif öğrenme,
- f- Teknolojinin eğitimde aktif kullanılması.

Başarılı bir eğitim ise; öğretim üye/ elamanları ile öğrenci arasında sağlıklı bir iletişim sayesinde mümkündür. Sağlıklı bir iletişim ise öğretim üye/ elemanının işin gerektirdiği mesleki bilgi, pedagojik formasyona sahip olması ve en önemlisi teorik- uygulama odaklı eğitim anlayışı ile her türlü öğrenme tekniklerini uygulayarak bilgi aktarımını sağlayabilmektir. Ayrıca öğretim elamanının ekonomi dünyasında meydana gelen gelişmeleri takip ederek öğrencilere aktarmalı ve bunu bir program içerisinde öğrencilerin eleştirel ve analitik bakışını sağlayacak formasyonda yapmalıdır.

Sonuç olarak başarılı muhasebe eğitimi için çağın gerektirdiği öğrenci/ öğrenme odaklı muhasebe eğitim politikasının ve modellerini geliştirilmesi, eğitimin çıktısı olan iş bulabilmek için etkin kariyer danışmanlık” sisteminin kurulması gerekir.

Kaynakça

- Aşkar,P. (2008), “Teknoloji ve Eğitimdeki Rolü”, Önce Kalite Dergisi,yıl:17,sayı:128,50
- AUYEUNG ,Pak ve SANDS, J., (1997), “ Factor Influencing Accounting Students’ Career Choicce: A Cross- Cultural Validation Study”, Accounting Education, volume:6 (1),14
- Booth,P.,Luvkett,P. Ve Mladenovic,R.,(199) The Quality of Learning in Accounting Education: The Impact of Approaches to Learning on Academic Performance,Accounting Education,volmu:8 (4),279
- Cuganesan,S.,Gibson,R. ve Petty,Richard,(1997),“Exploring Accounting Education’s Enabling Possibilities; An Analysis of a Management Accounting Text”,Accounting, Auditinf & Accountability Journal,volume:10 (3),436
- Güzel,T. ve Mersin Z.,(2007),“Bilgi Teknolojilerinin İşletmelerin Muhasebe Uygulamalarında Yarattığı Değişim”,Muhasebe ve Finansman Dergisi,sayı:35,173
- Hassall,T.,Lewis,S. ve Broadbent,M.,(1998)“Teching and Learning Using Case Studies: a Teaching Note”, Accounting Eduation,volume:7 (4),326
- Kaylan,A. R.,(2008), “Eğitim Kalitesi Nasıl Gelişir”, Önce Kalite Dergisi,yıl:17,sayı:128,14
- Kelley,M.,Davey,H., ve Haigh,N.,(1999),“Contemporary Accounting Education Society”, Accounting Education,volume:8 (4),327
- Koç,M., Yavuzer,Y.,Demir,S. ve Çalışkan,M.(2001),”Gelişim ve Öğrenme”, Nobel Yayın Dağıtım,Ankara,113
- Mcvay,Gloria, Murphy,Pamela R. ve Yoon, Sung Wook, (2007), “Good Practices in Accounting Education: Classroom Configuration and Tecnological Tools for Enhancing the Learning Environment”,Accounting Eduation: an International Journal,volume:17(1),47
- MURPHY, V., (1997)“Teaching Note: Thinking About The Accountant In His Bath”, Accounting Education, volume:6 (1),50
- Nemli,Esra,(2004) “E-Öğrenme- İnsan Kaynakları Eğitiminde Stratejik Dönüşüm-Kurumsal Eğitimlerde E- Öğrenme”Editör: Selim Yazıcı, Alfa Yayın,179
- NG, J.,Lloyd,P.,Kober,R. ve Robinson,P.,(1999), “Developing Writing Skills; A Large Class Expreience: A Teaching Note, Accounting Education, volume:8 (1), 49-50
- Önce Kalite Dergisi (2008), “Eğitim Reformu Girişimi: “Herkes İçin Kaliteli Eğitim”,Yıl:17,sayı:128,34

- Öztürk,B.(2001), “Derse Giriş Davranışlarının Öğretmenler Tarafından Kullanılma Durumu”,
Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,yıl:7,sayı:25,109
- RAVENSCROFT,S., BUCKLESS, F. A. ve HASSALL,T.,(1999), “*Cooperative Learning – A Literature Guide*”, Accounting Education, volume:8 (2), 167
- REBELE, J. E.,(2002) “*Accounting Education’s Uncertain Enviroments: Descriptions and Implications for Accounting Programmes and Accounting Education Research*”, Accounting Education, volume:11 (1),5
- Sabancı,A.Baştürk,N. ve Çelik M.,(2007),“Meslek Yüksekokullarında Yendien Yapılanma ve Yönetim Modelleri”,III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı,Adana,s.108
- Sarul,L. S. ve Tulunay,Y.(2007), “Öğrenci Başarılarının Değerlendirilmesinde doğrusal Programlama Modelinin Kullanılması ve İşletme Fakültesinde Bir Uygulama”,İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı enstitüsü Dergisi “Yönetim”,yıl:18,sayı:58,52
- Uğürol,Y. (2001), “Öğrenme ve Öğretmeye Psikolojik Hazırlık”,Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,yıl:7,sayı:25,128
- Tanner,M. M. Ve LindQuist, T. M.,(1998),“Using Monopoly and Teams-Games Tournaments in Accounting Education : a Cooperative Learning Teaching Resource”,Accounting Education, volmue:7 (2),s.151
- Tugay,O.,Tekin,M. ve Başgül, N. (2008), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Bakış Açısıyla Meslek Yüksekokullarında Verilen Eğitimin Yeterliliği: Bir Araştırma”,Yalvaç Gelişim Dergisi,yıl:1,sayı:1-2,58
- Yeşilyaprak,B.,(2001), “ Duygusal Zeka ve Eğitim Açısından Doğurguları”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,yıl:7,sayı:25,142
- Yılmaz,A.,(2001), “Sınıf İçi Öğrenci – Öğrenci Etkileşiminin Öğrenme ve Sosyal Gelişim Üzerindeki Etkileri”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,yıl:7,sayı:25,148

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA MUHASEBE EĞİTİMİNDE ÖĞRENCİLERİN BAKIŞ AÇISINDAN BAŞARIYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ŞARKÎKARAAĞAÇ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

**THE FACTORS THAT AFFECT THE SUCCESS OF THE STUDENTS AT
ACCOUNTANT PROGRAM: CASE OF ŞARKÎKARAAĞAÇ
VOCATIONAL SCHOOL**

Hakan ÖZÇELİK¹

İbrahim DEMİRTAŞ²

ABSTRACT

The aim of the education of Accounting course is responding the need of staff in business enterprices by giving information and techniques of accounting in Vocational High Schools. Business Enterprices which work in competitive atmosphere national and international must be improved by changing. In changing process, the financial datas which business enterprices need can be developed by accounting information system. In info developing process, the competence of accounting staff is stood in the forefront. The competence of accounting staff is related to the education which the accounting staff got.

The factors of success in accounting course are determined with the survey done by the views of students to contribute in improving the education success standarts in accounting programmes.

Key words Vocational School, Education of Accounting, Factors Affecting Student Achievement

ÖZET

Meslek Yüksekokullarında Muhasebe eğitiminin amacı; öğrencilere muhasebe bilgi ve becerilerini kazandırarak işletmelerin ara elaman ihtiyacını karşılamaktır. Ulusal ve uluslararası rekabet ortamında faaliyetlerini sürdüren işletmeler, değişerek gelişmek zorundadırlar. Değişim sürecinde işletmelerin ihtiyaç duyduğu finansal bilgiler muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilmektedir. Bilgi üretim sürecinde muhasebe personelinin yeterliliği ön plana çıkmaktadır. Muhasebe personelinin yeterliliği de, personelin almış olduğu muhasebe eğitimi ile doğrudan ilişkilidir.

¹ Öğr. Gör. Hakan ÖZÇELİK, S.D.Ü Şarkikaraağaç Meslek Yüksekokulu, hozcelik@sdu.edu.tr

² Öğr. Gör. İbrahim DEMİRTAŞ, S.D.Ü Şarkikaraağaç Meslek Yüksekokulu , demirtas@sdu.edu.tr

Bu çalışmada, muhasebe programlarının eğitim başarı standartlarını yükseltme amacına katkı sağlamak için muhasebe derslerindeki başarıyı etkileyen faktörler, öğrenci bakış açısından anket çalışması ile tesbit edilmiş ve sonuçlar açıklanmıştır.

Anahtar Kelime Meslek Yüksekokulları, Muhasebe Eğitimi, Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörler

1. GİRİŞ

Rekabetin hızlı ve yoğun yaşandığı, doğru ve çözüm odaklı kararların alınması gereken günümüz koşullarında, işletmelerin yaşanan bu rekabet ortamında başarılı olabilmesi için sahip oldukları kaynakları en etkin ve verimli bir şekilde kullanmaları gerekir.

Modern anlamda işletme faaliyetleri her geçen gün daha karmaşık bir hal almaktadır. Bu karmaşıklık içinde alınan bilgiler, hem işletme yöneticilerini, hem üçüncü kişileri, hem de kamuyu ilgilendirmektedir. İşletme yöneticileri kadar bütün bu gruplarda işletmenin içinde bulunduğu durum ve faaliyetleri yakından takip etme ve en doğru finansal bilgiler elde etme ihtiyacı duyarlar. İşte, gerek işletme yöneticilerinin, gerekse diğer grupların ihtiyaç duydukları bu bilgiler muhasebe bilgi sisteminden sağlamaktadır.³

Üniversitelerde verilen muhasebe eğitimi, küreselleşme sürecindeki amansız bir rekabetin yaşandığı iş dünyasına nitelikli eleman yetiştirme amacına yönelik olmalıdır. Bu nedenle, teknolojiyi bilen takip eden, kullanan, yönetim kararlarında ihtiyaç duyulan bilgileri sağlayan, entelektüel birikimi ve vizyonu olan öğrenciler yetiştirmek üniversitelerin birinci önceliği olmalıdır.

Üniversitelerde muhasebe eğitimi iktisadi ve idari bilimler fakülteleri ile meslek yüksek okullarında verilmektedir. Meslek yüksekokulları iş dünyasının ihtiyaç duyduğu nitelikli ara elemanlarını yetiştiren yüksek öğretim kurumlarıdır. Meslek yüksek okullarında yetiştirilecek öğrenciler, mesleğin gerektirdiği bilgilerle donatmanın yanında, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu iletişim becerisi kuvvetli, problem çözme becerisi gelişmiş, eleştirel düşünebilen, yeniliklere ve gelişmelere açık bireyler olarak yetiştirmek gerekmektedir.

Muhasebe mesleğine yönelik bilgilerin aktarıldığı muhasebe bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler mesleki bilgi ile donatılmaya çalışılmaktadır. Bu bilginin aktarılmasında ve alınmasında hem öğretici hem de öğrenci yönünden bir takım zorluklar yaşanmaktadır.

³ KAVAK, Ş., Genel Muhasebe, Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s.3

2. MUHASEBE EĞİTİMİ

Muhasebe eğitimi; öğrencinin işletme kararlarına yaralı bilgilerin saptanması, toplanması, işlenmesi, doğruluğunun denetlenmesi, raporlar halinde özetlenmesi ve raporlanan bilgilerin karar alma aşamalarında nasıl kullanılacağı konusunda bilgilendirilmesi ve bu bilgilerin uygulanması konusunda öğrenci yeteneğinin gelişen bilgi teknolojilerinden de yararlanarak geliştirilmesidir.⁴

Muhasebe eğitimi, muhasebecinin içinde çalıştığı çevresel koşulları görebilme, sorunları belirleme ve bunlara çözüm bulabilme becerilerinin kazandırılması açısından çok önemlidir. Bununla birlikte muhasebe eğitimi, muhasebenin ilişkili olduğu diğer alanlardaki- işletme, yönetim, üretim, pazarlama, ekonomi, finans, vergi, hukuk, teknoloji, matematik, istatistik vb.- eğitimle desteklenmelidir. Dolayısıyla muhasebe eğitimi, muhasebeciye gerekli becerileri kazandıracak yeterliliklerin sağlanması, bunların hayata geçirilmesi ve sürdürülmesi açısından önem kazanmaktadır. Ancak bu önemin ortaya konulması için muhasebe eğitiminin kalitesinin artırılması gerekir.⁵

2.1 Muhasebe Eğitiminin Unsurları

Muhasebe eğitiminde, istenen amacı gerçekleştirebilmek için, eğitim sürecinde etkili olan tüm unsurların söz konusu amaca hizmet edebilecek niteliklere sahip olması gerekir. Bu unsurlar oldukça geniş olmasına rağmen bu çalışmada öne çıkan üç temel unsur üzerinde durulacaktır. Bunlar sırasıyla, öğrenci, öğretici ve uygulayıcılardır.⁶

Öğrenci; Herhangi bir eğitimde “öğrenci” o eğitimin var olma nedenidir. Dolayısıyla eğitimdeki dikkatler genelde “öğrenci” unsuru üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak bu durum, öğrencinin eğitimde sadece pasif bir rol üstlenmesi gerektiği anlamına gelmemelidir. Aksine, özellikle muhasebe eğitiminde öğrencinin kendisine yüklenen bilgiyi kullanabilme becerisinin olması gerekir. Zira muhasebe, daha önce de belirtildiği üzere, yüklenen bilgilerin “uygulama”da kullanılması ile anlam bulmaktadır. **Öğretici;** Bir eğitimde arzulanan kalite ve amaca ulaşmada en önemli görev “öğreticiye düşmektedir. Buna göre öğretici, diğer unsurlara (öğrenci ve uygulayıcılar) göre en aktif rolü üstlenmektedir. Zira kaliteli eğitim hedefine ulaşmada etkili olduğu kabul edilen “öğrenci ve uygulayıcılar öğreticiye göre daha pasif durumdadırlar. Örneğin öğrenci, öğreticinin yol göstermesi ile bilgilenmekte ve yetişebilmekte iken, uygulayıcılar da hem öğreticinin yetiştirdiği elemanlarının bilgilerinden, hem de doğrudan onun ürettiği bilgi kaynaklarından (kitap, makale, seminer vb.) yararlanarak faaliyetlerini yürütmektedirler. **Uygulayıcı;** Muhasebe eğitiminin dış müşterisi olan uygulayıcılar da eğitim sürecinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Ancak eğitim sürecinden çıkan her öğrencinin meslek mensubu olmayacağı hesaba katıldığında uygulayıcıların eğitim sürecindeki “rolü” diğerlerine göre kısmen azalacaktır. Öte yandan Muhasebe Eğitimi Değişim Komisyonu tarafından hazırlanan 150 saatlik eğitim programına katkı sağlayanların önemli bölümünün

⁴ GÖKÇEN G., “Uygulamacıların Muhasebe Eğitiminden Beklentileri” **Marmara Üniversitesi, Muhasebe Araştırma ve Merkezi Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı 9, Aralık 1998, ss.43-50.

⁵ KALMIŞ Halis ve YILMAZ B.Burcu, “Lisans Seviyesindeki Muhasebe Eğitiminin Mevcut Durumu Ve Geliştirilmesi İçin Yapılması Gereken Geliştirmeler”, **XXIII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Antalya, Mayıs 2004, s. 21.

⁶ KAYA Uğur ve DAŞTAN Abdulkemir, “Türkiye’de Lisans Düzeyinde Verilen Muhasebe Eğitiminin Öğrenci - Öğretici Ve Uygulayıcılar Açısından Değerlendirilmesi”, **XXIII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Antalya, Mayıs 2004, s.174-176.

uygulayıcılardan oluşması sözkonusu unsurun da katkısının alınması gerçeğini bir defa daha ortaya koymaktadır.

2.2 Türkiye’de Muhasebe Eğitimi

Ülkemizde ve yurt dışında yayınlanan muhasebe tarihi ile ilgili hemen hemen tüm çalışmalarda muhasebe konusunda ilk ciddi çalışmanın, 1494 yılında yazılan İtalyan din adamı ve matematikçisi Luca PASSOLİ’ni ‘Summa Arithmica’ adlı kitabı ilk eser olarak kabul edilmekle birlikte bu düşünceyi değiştirebilecek bir başka yayınında varlığı bilinmemektedir. Bu yayın 1930 yılında Prof. Zeki TOGAN tarafından ele alınmıştır. Prof. TOGAN, Abdullah Bin Muhammed Bin Kiya El- Mazandarani tarafından ‘Risale-i Felekiyye’, ‘Kitab-us Siyagat’ adlı muhasebe kitabının Hicri 769, Miladi 1363 yılında yazılmış olduğu ispatlanmıştır. Daha sonra Alman Profesör Walter HUNZ tarafından kitap Almancaya çevrilerek yayınlanmıştır.⁷

Türkiye’de ilk muhasebe eğitimine 1868 tarihinde kurulan ve o zamanki adı ‘Mekteb-i Mülkiyeyi Şahane’ olan okulda başlanmıştır. Daha sonra 1883 yılında kurulan ‘Hamidiye Yüksek Ticaret Mektebi’ Muhasebe alanında en geniş eğitimi vermiştir. 1914 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi kurulmuş ve muhasebe eğitimi verilmiştir. Daha sonraları ise, 1959 yılında Galatasaray Lisesinin kurulması ve 1956 yılında Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu üç yıl süreli olarak eğitime başlamıştır.

Türklerin muhasebe tarihi incelendiğinde; 12. yüzyıla kadar dönemdeki Türk Devletleri muhasebe tarihi; Göktürkler, Uygurlar, Karahanlılar, Gazneliler ve Samaniler dönemini kapsamaktadır. 12. ve 13. yüzyıllardaki Türk devletleri muhasebe tarihi ise İlhaneliler, Memlükler, Selçuklular ve Ahiliğin ticaret kuralları üzerindeki etkileri mali yapısı ve kayıt düzeni incelenmiştir.⁸

Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat’a kadar olan dönemdeki 15. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemde; Osmanlı dönemindeki kayıt düzeni ve mali yapısı, Batı Avrupa’ da ki iktisadi gelişmeler ve muhasebe uygulamaları ve Osmanlı Devleti’nin 17. ve 18. yüzyıllardaki mali yöntem ve muhasebe incelenmiştir.⁹

Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar dönemde; iktisadi ve sosyal değişmeler ve muhasebe düşüncesinin gelişimi; Osmanlı Devletinde Tanzimat’tan sonra mali yönetim ve muhasebe düşüncesindeki gelişmeler, Avrupa’da 19. yüzyılda iktisadi alanda ve muhasebenin uygulama ve kuramsal alanlardaki gelişmeler, Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılın ilk yarısında muhasebe uygulamaları, Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılın ikinci yarısındaki muhasebe uygulamaları konuları işlenmiştir.¹⁰

Cumhuriyet döneminde iktisadi gelişmeler ve bu gelişmelerin muhasebe uygulamalarına etkileri, 19. yüzyıl sonrası ile 20. yüzyıl başlarında muhasebe uygulamalarını etkileyen kurumsallaşma ve yasal düzenlemeler, 20. yüzyılın ilk yarısında vergi uygulamalarındaki gelişmeler ve bu gelişmelerin muhasebe uygulamalarına etkileri, 20. yüzyılın ilk yarısında muhasebe öğreti kitapları ve yüzyılın başlarında Türkiye

⁷ SEVİLENGÜL Orhan, **Genel Muhasebe (Genişletilmiş 6. Baskı)**, Gazi Kitabevi, Ankara 1997, s. 12

⁸ GÜVEMLİ, Oktay, **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi (Osmanlı İmparatorluğu kadar)**, 2. Baskı, İstanbul YMM Odası Yayını, İstanbul, 2000, s. 151-201

⁹ GÜVEMLİ, Oktay; **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, (Osmanlı İmparatorluğu Tanzimata kadar)**, 2. Cilt, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 1998, s. 325-327

¹⁰ GÜVEMLİ, Oktay; **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e**, 3. Cilt, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 2000, s. 321-427.

uygulamalarını etkileyen batı ülke yazarlarının eserleri, 20. yüzyılda muhasebe eğitimi, genel hesap planları, muhasebe denetiminin Dünya’da ve Türkiye’de mesleğin örgütlenmesi aşamalarını kapsamaktadır.¹¹

Türkiye’de muhasebe eğitiminin iki kademeli bir sistemden oluşmaktadır. Birinci kademede, dört basamaklı bir genel eğitim sistemi mevcuttur. Bu genel eğitim sisteminde, muhasebe mesleğine girebilmek için, muhasebe eğitimi verilen bir eğitim kurumundan diploma almak zorunluluğu vardır. Bu diploma dört farklı basamaktaki eğitim kurumundan alınabilmektedir. İlk basamakta ticaret liseleri bulunmaktadır. Bu liselerde, üç yıllık eğitim sonunda, öğrencilere diğer meslek dersleri ile ilgili temel bilgiler kazandırılmaya çalışılmaktadır. İkinci basamaktaki eğitim kurumu, Meslek Yüksekokulları bünyesinde yer alan Muhasebe Programlarıdır. Ön lisans düzeyinde eğitim veren bu kurumlara kayıt yaptırabilmek için lise diploması zorunludur. Bu okullar, 2 yıllık bir eğitim sürecine sahip olup, muhasebe alanında ara eleman yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Üçüncü basamakta, İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri bulunmaktadır. Lisans düzeyinde eğitim veren kurumlarda, muhasebe, finans, pazarlama, iktisat, maliye, hukuk gibi farklı alanlarda 4 yıl süre ile öğrencilere formasyonlar kazandırılmaktadır. Lisans düzeyinde ki bu eğitim kurumlarına hem lise diploması olan hem de ön lisans diploması olan öğrenciler başvurabilmektedir. Dördüncü basamakta ise, Yüksek lisans ve Doktora programları yer almaktadır.

Tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de meslek eğitiminde Meslek Yüksekokulları öncü rol oynamaktadır. Meslek Yüksekokullarının Muhasebe programları da muhasebe alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. İşletmelerin muhasebe ve ön muhasebe alanında ara eleman ihtiyacını gidermek için açılan muhasebe programları Türkiye genelinde yayılmış toplam 269 meslek yüksekokulunda eğitim ve öğretimine devam etmektedir.

3.ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın amacı, meslek yüksekokulları muhasebe programı öğrencilerinin bakış açısından, muhasebe derslerindeki öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen faktörleri tesbit etmektir. Bu kapsamda, muhasebe eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik bilimsel çabalara katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Şarkıkaraağaç MYO muhasebe programı 2. sınıf normal ve ikinci öğretim öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Çalışma kapsamında, literatürden belirlenmiş, akademik başarıyı etkileyen faktörler anket formu ile 131 öğrenciye uygulanmıştır.

Araştırmanın kısıtı, sadece bir üniversiteye ait bir meslek yüksekokulunun muhasebe programında okuyan öğrencilere uygulanmış olmasıdır.

Öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen faktörlerin belirlenbilmesi için anket yöntemi uygulanmıştır. Anket soruları iki grupta toplanmış olup; birinci grupta demografik özelliklerle ilgili, ikinci grupta ise başarıyı etkileyen faktörlerle ilgili sorular yer almaktadır.

¹¹ GÜVEMLİ, Oktay; Türk Devletleri Muhasebe Tarihi(20. yüzyıl), Cilt4 , Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 2003, s.55-125

Anket verilerinin değerlendirilmesinde SPSS 13 paket programı kullanılmıştır. Yöntem olarak, Ki kare bağımsızlık testi ve başarıyı etkileyen faktörlerin belirlenmesinde de faktör analizi yöntemi tercih edilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde, araştırma ile ilgili anket sonuçları ve bu sonuçların yorumlarına yer verilmiştir. Bu kısımda öncelikle ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri incelenmiştir. İkinci olarak; öğrencilerin muhasebe programı ve mesleğini tercih etme sebepleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü olarak; öğrencilerin akademik başarıları ile; cinsiyet, muhasebe programı isteyerek tercih etme durumları arasında ilişki olup olmadığı sorgulanmıştır. Dördüncü kısımda ise; araştırmanın esas amacı kapsamında, öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

4.1 Demografik özellikler

Bu anket çalışması Süleyman Demirel Üniversitesi Şarkıkaraağaç Meslek Yüksekokulu Muhasebe Normal Öğretim ve Muhasebe İkinci Öğretim Programında okuyan 240 öğrenciden 131 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

	Sayı	Yüzde %
Bay	45	34,4
Bayan	36	65,6
Toplam	131	100

Tablo 1 de ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları gösterilmektedir. Anketimize katılan öğrencilerin %65.6'sı bayan, %34.4'ü baydır.

Tablo 2: Okuduğu Bölüm

	Sayı	Yüzde %
Normal Öğretim	49	37,4
İkinci Öğretim	82	62,6
Toplam	131	100

Tablo 2 de ankete katılan öğrencilerin okudukları bölümler gösterilmektedir. Buna göre öğrencilerin %62,6'sı ikinci öğretim, %37,4'ü normal öğretime kayıtlı öğrencilerdir.

Tablo 3: Mezun Oldukları Lise Türü

	Sayı	Yüzde %
Düz Lise	106	80,9
Ticaret Lisesi	7	5,3
Diğer Liseler	18	13,8
Toplam	131	100

Öğrencilerin mezun oldukları lise türlerinin dağılımı Tablo 3 de gösterilmektedir. Öğrencilerin %80,9'u düz lise çıkışlı, %5,3'ü ticaret lisesi, %13,8'i diğer liselerden mezun olmuşlardır. Öğrencilerimizin çoğunluğu ÖSS puanı ile yerleştirildiklerinden, muhasebe programı öğrencileri ağırlıklı olarak düz lise mezunlarından oluşmaktadır. Muhasebe programında okuyan öğrencilerimizin %5,3'ü lisede muhasebe eğitimi almış, geriye kalan %94,7'si muhasebe eğitimi almamıştır.

Tablo 4: Lisede Mezun Oldukları Alan

	Sayı	Yüzde %
Eşit Ağırlık	91	69,5
Sayısal	19	14,5
Sözel	16	12,2
Diğer	5	3,8
Toplam	131	100

Ankete katılan öğrencilerin mezun oldukları alanlar Tablo 4 de gösterilmiştir. Öğrencilerin lisede mezun oldukları alan türleri ise şöyledir; %69,5'i eşit ağırlık, %14,5'i sözel, %12,2'si sayısal, %3,8'i diğer alanlardan mezun olmuşlardır.

Tablo 5: Muhasebe Programında Okuyan Öğrencilerin Başarısı

	Sayı	Yüzde %
Başarısız	17	13
Başarılı	93	71
Üstün başarılı	21	16
Toplam	131	100

Muhasebe programında okuyan öğrencilerin başarı durumları Tablo 5 de gösterilmektedir. Ankete katılan öğrenci grubunun %13'ü başarısız, %71'i başarılı, %16'sı yüksek başarılı öğrencilerden oluştuğu görülmüştür.

4.2. MYO öğrencilerinin muhasebe programı ve mesleğini tercih durumu

1990 yılında 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik kanunun yürürlüğe girmesinden sonra muhasebecilik mesleğine olan ilgi artmaya başlamış ve özel sektör sektördeki işletme sayılarının artması ile birlikte muhasebecilik mesleğine olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Ülkemizdeki muhasebeci ara elemanlarına olan ihtiyaç MYO'ları muhasebe programlarında verilen eğitimle karşılanmaya çalışılmaktadır.

Anket kapsamında; öğrencilere muhasebe programını isteyerek tercih edip etmedikleri sorulmuş ve verilen cevapların değerlendirme sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir..

Tablo 6: Muhasebe Programını İsteyerek Tercih Edip Etmeme Durumu

Muhasebe Programını İsteyerek Tercih edip Etmeme Durumu		
	Sayı	Yüzde %
İsteyerek tercih edenler	88	67,2
İstemeyerek tercih edenler	43	32,8
Toplam	131	100

Ankete katılan meslek yüksekokulu muhasebe programları öğrencilerinin ‘Muhasebe programını isteyerek tercih edip etmedikleri’ yönündeki soruya %61,1’i isteyerek tercih ettikleri, %32’si de istemeyerek tercih ettikleri yönünde cevap vermişlerdir. Bu durum muhasebe bölümlerinin istenilerek tercih edilen bir bölüm olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 7: Muhasebe Bölümünü Tercih Sebepleri

	Sayı	Yüzde %
Puanı yettiği için	51	39,2
Kaliteli ve gelecek vaat eden bir meslek olduğu için	36	26,9
Mezunların rahatlıkla iş bulması	26	20
Askerlik tecili	2	1,5
Aile tavsiyesi	16	12
Toplam	131	100

Öğrencilere Muhasebe programını niçin tercih ettikleri sorulduğunda aldığımız cevaplar Tablo 7 de gösterilmektedir. Buna göre öğrencilerin %39,2’si puanı yettiği için, %26,9’u kaliteli ve gelecek vaat eden bir meslek olduğu için, %20’si mezunların rahatlıkla iş bululabileceği, %1,5’i askerlik tecili, %12 ailelerinin tavsiyesi ile tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin %46,9’u muhasebe bölümünün gelecek vaat eden bir meslek olması ve mezunların rahatlıkla iş bulması sebebiyle tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

4.2 MYO Muhasebe Programı Öğrencilerinin Cinsiyet Başarı İlişkisi

Muhasebe programında okuyan öğrencilerin cinsiyetleri ile başarıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tesbit edilebilmesi için aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H₀: Cinsiyet ile Başarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Cinsiyet ile Başarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 8 de Muhasebe programında okuyan öğrencilerin cinsiyete göre başarı dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 8: Muhasebe Programında Okuyan Öğrencilerin Cinsiyet Başarı İlişkisi

	Bay		Bayan	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
2'nin Altında	10	58,8	7	41,2
2,00-2,49 arası	16	34	31	66
2,50-2,99 arası	15	32,6	31	67,4
3,00-3,49 arası	4	21,1	15	78,9
3,50-4.00 arası	0	0	2	100
Toplam	45	34,4	86	65,6

Veriler Ki-kare testine tabi tutulduğunda cinsiyet ile başarı düzeyi arasında bir ilişkinin olmadığı görülmektedir (Ki-kare 7,115; p: 0,130). Testin gözlemlenen önemlilik seviyesi $p= 0,130 > 0,05$ olduğundan 'Cinsiyet ile Başarı arasında anlamlı bir ilişki' olmadığı şeklindeki sıfır hipotezi kabul edilir. Böylece erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında başarı açısından bir fark olmadığı sonucuna ulaşılır.

4.3 Muhasebe Programını İsteyerek Tercih Edip Etmeme Düşüncesi İle Akademik Başarı İlişkisi

Muhasebe programını isteyerek tercih edip etmeme düşüncesi ike öğrencilerin akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığıın tesbit edilebilmesi için aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

- H₀:** Muhasebe Programını isteyerek tercih edenlerle Muhasebe derslerinde başarılı olanlar arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- H₁:** Muhasebe Programını isteyerek tercih edenlerle Muhasebe derslerinde başarılı olanlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 9: Muhasebe programını isteyerek tercih edip etmeme düşüncesi ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki

	Muhasebe Programını isteyerek mi tercih ettiniz?			
	Evet		Hayır	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
2'nin Altında	8	47,1	9	52,9
2,00-2,49 arası	32	68,1	15	31,9
2,50-2,99 arası	33	71,7	13	28,3
3,00-3,49 arası	14	73,7	5	26,3
3,50-4.00 arası	1	50	1	50
Toplam	88	67,2	43	32,8

Ki-kare testinde gözlemlenen önemlilik seviyesi $P= 0,379$ olduğundan 'Öğrencilerin Muhasebe programını isteyerek tercih etmeleri ile başarıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı' şeklindeki sıfır hipotezi kabul edilir. Buna göre öğrencilerin muhasebe

bölümünü; isteyerek tercih etmeleri ile muhasebe derslerinde başarılı olmaları arasında bir ilişki olmadığı görülmektedir.

4.4 Öğrencilerin Başarılarını Etkileyen Faktörler

Anket de, öğrencilerin başarılarını etkileyen faktörlerle ilgili 22 soru hazırlanmıştır. Bu soruların her biri ayrı ayrı analize tabi tutulması zor olduğundan faktör analizi uygulanmıştır.

Faktör Analizi, altında değişkenler seti olan ve faktör olarak adlandırılan genel değişkenin oluşturulması biçimidir. Verilerin küçültülmesi işlemini görür. Ana amacı, veri setini küçülterek daha kolay açıklanabilir hale getirmektir. Faktör analizi ile, birçok değişkeni birkaç başlık altında toplanması sağlanmış olur.¹²

Anketimizde ki, 22 soru faktör analizi sonucunda 19 değişken ve 8 faktör altında toplanmıştır.

---

¹² AKGÜL, Aziz, ÇEVİK, Osman, İstatistiksel Analiz Teknikleri, Emek Ofset, Ankara, 2003, s. 417

Tablo 10: MUHASEBE EĞİTİMİNDE BAŞARIYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
Dersin öğretim elemanı ile rahat iletişim kurabilme	,760							
Muhasebe derslerinin bol örneklerle anlatımı	,663							
Muhasebe konularının derste anlaşılması	,646							
Dersin amaç ve gerekliliğini kavratılması	,634							
Ders saatleri	,614							
Sınıfın fiziki ortamı		,721						
Üniversite okurken kalınan yer		,534						
Meslekle ilgili konferans, seminer ve bilimsel etkinliklere katılım			,685					
Gelecekte iyi bir iş bulma inancı			,520					
Maddi durum				,731				
Aile desteği				,712				
Düzenli ders çalışma					,809			
Muhasebe kaynak kitap kullanımı					,796			
Muhasebe bilgi temeli						,593		
Muhasebenin sayısal konularının iyi anlaşılması						,775		
Muhasebenin Sözel konularının iyi anlaşılması						,862		
Yevmiye kayıtları ile ilgili işlemler daha iyi anlaşılır						,709		
Muhasebe derslerinde ödev verilmesi							,522	
Muhasebe derslerinde grup çalışması							,690	
Dersten geçememe kaygısı								,588

Tablo 10’da araştırma kapsamında elde edilen verilere ilişkin muhasebe bölümü öğrencilerinde başarıyı etkileyen faktörlerin analiz sonucunu göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre öz değer 1,0’ın üzerinde olan sekiz faktör belirlenmiştir. (F1: Dersin İşleniş Metodu, F2: Fiziki Çevre, F3: İş bulabilme İnancı ve Mesleki Gelişim, F4: Sosyal Çevre, F5: Ders Çalışma Düzeni ve Kaynakları, F6: Muhasebe Bilgi Temeli ve Muhasebe Konularının Anlaşılabilirliği, F7: Grup Çalışması ve Ödev, F8: Dersten Geçememe Kaygısı). Bu sekiz faktör toplam varyansın % 63,10’ nu açıklamaktadır.

Tüm modelin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü, gözlenen korelasyon katsayıları büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indekstir. KMO değerleri %50'nin altında olduğunda değişkenlerin faktör analizinin yapılmasının uygun olmadığını gösterir.¹³ Bu çalışmadaki değişkenler işle ilgili bulunan değer %72'i dir. %72'i değeri değişkenlerin faktör analizine uygun olduğunu gösterir.

Faktörler tek tek değerlendirildiğinde dersin işleniş metodu en önemli faktör olarak tespit edilmiştir. Ders işleniş metodunun alt değişkenleri olarak; dersin öğretim elemanı ile rahat iletişim kurabilme, muhasebe derslerinin bol örneklerle anlatımı, muhasebe konularının derste anlaşılması, dersin amaç ve gerekliliğini kavratılması ve ders saatleri belirlenmiştir. Buna göre, ders öğretim elemanının öğrencilere yaklaşımı, yaklaşım tarzı ve dersi işleyiş metodu öğrenciler açısından başarıyı etkileyen en önemli faktör değişkenleri olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca muhasebe derslerinin özelliği gereği, teorik anlatımların örneklerle desteklenerek dersin işlenmesi diğer bir faktör değişkenidir.

Fiziki çevre, öğrencilerin başarısını etkileyen ikinci önemli faktör olarak tespit edilmiştir. Fiziki çevre kapsamında, sınıf ve öğrencilerin barındıkları yer (ev, yurt vb) başarıyı etkileyen faktör değişkenleridir.

Öğrenciler mezun olduklarında iş bulabilme inançları ve mesleki yönden kendilerini geliştirici etkinliklere katılımları başarılarını etkileyen bir diğer faktördür. Öğrencilerin gelecekte iyi bir iş bulabilme beklentileri öğrenci başarılarının artmasında motive edici bir faktör değişkenidir.

Dördüncü önemli faktör olan sosyal çevre kapsamında, aile desteği ve maddi durum başarıyı etkileyen faktörlerdir. Bu faktör kapsamında ankette sorulan arkadaş çevresi ise, faktör analiz değerlendirilmelerinde değeri 1'in altında çıktığı için, başarıyı etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmeye alınmamıştır.

Ders çalışma düzeni ve kaynakları, beşinci önemli faktör olarak tespit edilmiştir. Bu faktörün değişkenleri, düzenli ders çalışma ve muhasebe derslerinde yardımcı kaynak kitap kullanımınıdır.

Muhasebe bilgi temeli ve muhasebe konularının anlaşılabilirliği, başarıyı etkileyen altıncı faktör olarak belirlenmiştir. Öğrencilerimizin ağırlıklı olarak düz lise mezunu olmaları, muhasebe bilgi temellerinin olmadığını göstermektedir. Bu durum öğrenciler tarafından başarıyı etkileyen bir faktör olarak görülmüştür.

Son iki önemli faktör olarak da, grup çalışması ve verilen ödevler ile dersten geçememe kaygısı başarıyı etkileyen faktör olarak tespit edilmiştir.

¹³ AKGÜL Aziz, ÇEVİK Osman, a.g.e, s.428

5. SONUÇLAR

Süleyman Demirel Üniversitesi Şarkîkaraağaç Meslek Yüksekokulunda yapılan bu çalışmada, muhasebe programı öğrencilerinin demografik özellikleri, muhasebe bölümü ve mesleği tercih etme durum ve sebepleri, muhasebe programında okuyan öğrencilerin cinsiyetleri ile başarıları arasında ilişki olup olmadığı, öğrencilerin programı isteyerek tercih edip etmemeleri ile başarıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ve öğrencilerin bakış açısından başarılarını etkileyen faktörler incelenmiştir.

Araştırma kapsamında iki bölümden oluşan anket formu, muhasebe normal öğretim ve ikinci öğretimde okuyan 240 ikinci sınıf öğrencilerinden 131'ine tesadüfi örnekleme yöntemi ile anket soruları dağıtılmıştır.

Araştırma sonucunda ankete katılan öğrencilerin %61,1'inin muhasebe bölümünü isteyerek tercih ettiği ve yine ankete katılan öğrencilerin %70'inin gelecekte muhasebecilik mesleğini yapmayı düşünmeleri meslek yüksekokullarında muhasebe programlarının tercih edilen bir bölüm, muhasebecilik mesleğinin de tercih edilen bir meslek olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında, geliştirilen hipotezler doğrultusunda muhasebe programı öğrencilerinin cinsiyetleri ile başarıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Geliştirilen bir diğer hipotez kapsamında, öğrencilerin muhasebe bölümünü isteyerek tercih edip etmemeleri ile başarıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışmasına göre öğrenci başarılarını etkileyen faktörler önem sırasına göre şöyle sıralanmıştır:

- Dersin İşleniş Metodu,
- Fiziki Çevre,
- İş bulabilme İnancı ve Mesleki Gelişim,
- Sosyal Çevre,
- Ders Çalışma Düzeni ve Kaynakları,
- Muhasebe Bilgi Temeli ve Muhasebe Konularının Anlaşılabilirliği
- Grup Çalışması ve Ödev,
- Dersten Geçememe Kaygısı

KAYNAKLAR

- AKGÜL, Aziz, ÇEVİK, Osman, İstatistiksel Analiz Teknikleri, Emek Ofset, Ankara, 2003
- DEMİR, M., ÇAM, M., (2006), “Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Öğreniminde Başarılarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Bir Araştırma”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı. 32, 160-169
- GENÇTÜRK, M., (2007), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türünün ve Öğretim Şeklinin Muhasebe-Finans Derslerindeki Başarıya Etkisi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı. 35, 178-184
- GÜCENME, Ümit, “İki Yıllık Meslek Yüksekokullarında Muhasebe ve İşletme Finansmanı Eğitimi, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı 2
- GÜVEMLİ, Oktay, Türk Devletleri Muhasebe Tarihi (Osmanlı İmparatorluğu kadar), 2. Baskı, İstanbul YMM Odası Yayını, İstanbul, 2000, s. 151-201
- GÜVEMLİ, Oktay, Türk Devletleri Muhasebe Tarihi (Osmanlı İmparatorluğu Tanzimata kadar), 2. Cilt, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 1998, s. 325-327
- GÜVEMLİ, Oktay; Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e, 3. Cilt, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 2000, s. 321-427
- İBİCİOĞLU, H., DOĞAN, H., (2003), “Süleyman Demirel Üniversitesine Bağlı Meslek Yüksekokullarındaki Programların Eğitim Kalitesi ve Rekabet Gücüne İlişkin Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y, C. 8, Sayı. 3, 27-48
- KALAYCI, Şeref, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 2. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006
- KALMIŞ Halis ve YILMAZ B.Burcu, “Lisans Seviyesindeki Muhasebe Eğitiminin Mevcut Durumu Ve Geliştirilmesi İçin Yapılması Gereken Geliştirmeler”, XXIII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya, Mayıs 2004, s. 21.
- KAVAK, Ş., (2006), “Genel Muhasebe”, Nobel Yayın Dağıtım, s.3
- ÖZPEYNİRCİ, R., DUMAN, H., Erdemir, N.K., (2004), “Lisans Öğrencilerinin Muhasebe Eğitiminin Kalitesini Artırmada Öğrenen Organizasyon Yaklaşımı ve Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi”, 24. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu
- GENÇTÜRK, M., DEMİR, Y., Çarıkçı, O., (2008), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Muhasebe- Finans Eğitimine Bakış Açılı ve Farkındalıkları Üzerine Bir Uygulama”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y, C. 13, Sayı. 1, 209-228
- SENGE P. “The Fifth Discipline: The Art and Practice of The Learning Organization ,Double, (Kitap Yapı Kredi Yayınları tarafından 1991 yılında Beşinci Disiplin Olarak Türkçe’ye çevrilmiştir.)
- SEVİLENGÜL, Orhan, Genel Muhasebe (Genişletilmiş 6. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara 1997, s. 12
- YARDIMCIOĞLU, M., BÜYÜKŞALVARCI, A., (2007), “Muhasebe Eğitiminde Meslek Yüksekokullarının Yeterliliği ve Tercih Edilme Sebepleri: Selçuk Üniversitesinde Bir Uygulama”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı. 36, 173-178

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA SINAVSIZ GEÇİŞ ÖNCESİ İLE SINAVSIZ GEÇİŞ SONRASI DÖNEMLERDEKİ ÖĞRENCİ DİSİPLİN SUÇ ORANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF STUDENTS' DISCIPLINABLE OFFENCES'
RATES BETWEEN THE PERIODS OF PRE-PASSING WITHOUT
EXAMINATION AND POST-PASSING WITHOUT EXAMINATION AT
VOCATIONAL HIGH SCHOOLS

Hüseyin AYDIN¹

Kaan GAYTANCIOĞLU²

Ediz ENGİN³

ABSTRACT

Vocational High Schools have started accepting students without passing without examination since 2002-2003 education year .Beginning from this period it was observed that students' intelligence levels and successes at the lessons were low.Also it was noted that average age was lower than students of previous periods because of settling directly after high school .

Students have qualified settlement of two-year degree programmes in their own fields by more advantageous way according to other candidates.Thus they have started to receive education in two-year degree programmes in their own city or another city right after their high school period was ended.It was observed that some of two-year degree programmes' students have experienced adaptation problem because of leaving from their families in young ages and starting to have education in a field without passing examination.And also it could be said that the students who have experienced adaption problem, have been closer to get disciplinary punishment.

This announcement aims the comparison of students' disciplinary punishments between the periods of pre-passing without examination and post-passing without examination.This study will reveal whether passing without examination increases disciplinary punishment.

Key Words: Passing Without Examination,Discipline,Situation of Success.

ÖZET

Meslek Yüksekokulları 2002-2003 eğitim-öğretim yılından itibaren sınavsız geçiş ile birlikte öğrenci almaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren bir önceki dönemlere göre öğrenci bilgi seviyelerinin az olduğu ve derslerdeki başarı durumlarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin lise eğitimi sonrası hemen yerleşmeleri sonucu da öğrenci yaş ortalamasının bir önceki dönemlerde yerleşen öğrencilere göre daha genç olduğu dikkati çekmiştir.

¹ Öğretim Görevlisi, Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu, haydin@nku.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu, kaangaytancioglu@hotmail.com

³ Öğretim Görevlisi, Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu, eengin@nku.edu.tr

Öğrenciler, sınavsız geçiş ile birlikte kendi alanlarındaki ön lisans programlarına diğer adaylara göre daha avantajlı bir biçimde yerleşmeye hak kazanmışlardır. Böylece lise hayatlarının sona ermesinden hemen sonra başka bir şehirdeki veya bulunduğu şehirdeki ön lisans programlarında eğitim görmeye başlamışlardır. Genç yaşta ailelerinden ayrı kalmaları ve sınavla kazanmadığı bölümlerdeki eğitim hayatları boyunca bazı sınavsız geçiş öğrencilerinin başarılı olamayıp uyum sorunu çektikleri gözlemlenmiştir. Uyum sorunu çeken öğrencilerin disiplin cezası almaya daha yatkın olduğu söylenebilir.

Bu bildiri, Saray Meslek Yüksekokulu'nda sınavsız geçiş öncesi ve sınavsız geçiş sonrası eğitim görmüş öğrencilerin aldıkları disiplin cezalarının karşılaştırılmasını hedeflemektedir. Bu çalışma, Saray Meslek Yüksekokulu'nda sınavsız geçişin, disiplin cezalarını arttırdığını ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sınavsız Geçiş, Disiplin, Başarı Durumu.

1. GİRİŞ

İnsanın eğitilmesi, ekonomik unsurlar gözönüne alındığında son derece önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalkınmanın yolunun eğitimden geçtiği, bu konuda çaba sarf etmeyen ve bu alana yeterince kaynak ayırmayan toplumların ekonomik gelişmelerini en azından gereken hızda tamamlayamayacağı düşüncesi iyiden iyiye kendini kabul ettirmiş görülmektedir. Eğitimin gelecek için bir yatırım olduğu herkesin bildiği bir olgudur. Değişimin desteklenmesi, sürekliliği ve başarısı için; ekonomik ve sosyal değişim, yaratıcı, algılayabilen genç kuşaklar tarafından gerçekleştirilecektir. Bu ise ancak çağdaş bir üniversite eğitimi ile olur(Akdeniz, Aydın, 2003) .

Yükseköğretim sisteminin bir parçası haline gelen ve 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yasa ile üniversitelere bağlanan meslek yüksekokulları, saanayinin gereksinim duyduğu nitelikli ara insan yetiştiren tek kaynak olarak görülmektedir(Yükseköğretim Kurulu,2004).

Meslek yüksekokullarına öğrenci yerleştirme sistemi, 10 Temmuz 2001 yılında yürürlüğe giren 4702 Sayılı Yasa ile sınavsız hale gelmiş ve bu sistem beraberinde bir takım sorunları da Meslek Yüksekokullarına beraberinde getirmiştir.

Sınavsız geçiş projesinin uygulamaya konulmasıyla birlikte meslek yüksekokulları her isteyenin girebileceği eğitim kurumları olarak algılanmaya başlanmıştır.Sınavla öğrenci alındığı dönemlerde kalite sorunlarından şikayetçi olunsa da çıkarılan sınavsız geçiş uygulaması ile meslek yüksekokulları çok daha kötü öğrenci profili ile karşı karşıya kalmıştır(Yükseköğretim Kurulu,2007).

Meslek yüksekokullarının değişen bu yerleştirme sistemi ile ilgili yaşadığı sorunlardan biri olan disiplinsizlik ve verilen disiplin suçlarına ilişkin araştırma bildirimimizin ana konusunu oluşturmaktadır. Yapılan çalışma ile sınavsız geçiş ve öncesinin disiplin suçları açısından karşılaştırmalı sonuçlarını ortaya konularak, yorumlanmaya çalışılmıştır.

2. SINAVSIZ GEÇİŞTE YAŞANAN ÖĞRENCİ KAYNAKLI SORUNLAR

Meslek yüksekokullarına giriş sistemi kendi içinde yeniden değerlendirilerek yeni bir yöntemle uygulanabilir. Şu bir gerçek ki özellikle meslek yüksekokullarında sınavsız geçiş ile öğrenci kontenjanları belirlenmeye başladığından bu yana kaynaklanan ve öğrenci profili açısından gerçekleşen bir takım olumsuzluklar somut olarak ve hemen hemen tüm meslek yüksekokullarında görülmüştür.

Yükseköğretim Kurulu'nun yayınlamış olduğu değerlendirme raporunda yaşanan aksaklıklar belli başlıklarla şu şekilde tespit edilmiştir(Yükseköğretim Kurulu,2004).

- Sınavsız geçişle gelen öğrencilerin bir kısmı meslek lisesindeki davranış ve alışkanlıklarını aynen devam ettirmekte olup üniversiteye geldiklerinin farkında değildir.
- Zaman zaman üniversite öğrencisine uygun olmayan şekilde hocalarına ve

DÖNEM	ÖĞR. SAYISI	Uyarı	Kınama	Uzaklaştırma	Çıkarma	Toplam
-------	-------------	-------	--------	--------------	---------	--------

y
ö

neticilerine hitap eden öğrenciler mevcuttur.

- Üniversiteye giriş sınavında sıfır alan yüzlerce meslek lisesi öğrencisi sınavsız olarak meslek yüksekokullarına yerleştirilmiştir.
- Sınavsız geçiş nedeniyle meslek yüksekokullarındaki öğrenci profili olumsuz yönde değişmiştir. Öğrencilerin bir bölümünün sosyal ve psikolojik davranışlarının olumlu olmadığı, birçok öğrencide özgüven noksanlığı ile kendini ve düşüncelerini ifade etme zorluğu olduğu görülmektedir.
- Bir meslek yüksekokuluna birincilikle yerleştirilen bir öğrenci birinci dönemde, 10 dersin 8'inden başarısız olmuştur.
- Küçük Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri'nden (METEB) meslek yüksekokullarına gelen öğrenciler arasında yaygın disiplinsizlik olayları yaşanmaktadır. Bunlar genellikle, cam çerçeve kırma, malzemeye zarar verme, kopya, başkasının yerine sınava girme gibi olaylardır. Birçok meslek yüksekokulu müdürü disiplinsiz davranışlar karşısında sınavlı sisteme nazaran çok fazla ceza vermek durumunda kaldıklarını üzümlere ifade etmektedirler.

Sınavsız geçiş sonrası öğrenci odaklı olarak gerçekleşen bu sorunlar meslek yüksekokullarımızın hemen hemen tümünde yaşanan sorunlardır. Özellikle öğrencilerin davranışlarından kaynaklanan disiplinsizlikler ve bunun sonucunda yaşanan disiplin suçlarında, öğretim elemanlarının ve yöneticilerin iyi niyetli düşüncelerine ve uygulamalarına rağmen önemli bir artış görülmüştür.

3. SINAVSIZ GEÇİŞ ÖNCESİ VE SONRASI ÖĞRENCİLERİN DİSİPLİN SUÇU VE CEZALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bu karşılaştırma, Saray Meslek Yüksekokulu'nun Trakya Üniversitesi bünyesinde iken yayınlanmış ve 1998-2004 yılı verileri ile Namık Kemal Üniversitesi bünyesine geçtikten sonraki verilerinden yararlanılarak yapılmıştır.

Yüksekokulumuzun 1998-2004 yılları arasındaki öğretim dönemlerini kapsayan ve öğrenci sayıları ile disiplin cezalarını içeren bilgiler Tablo- 1'de, 2004-2007 yılları arasındaki öğretim dönemini kapsayan bilgiler ise Tablo- 2'de verilmiştir.

1998-1999	101	-	-	-	-	-
1999-2000	106	-	-	-	-	-
2000-2001	127	-	-	-	-	-
2001-2002	158	-	-	-	-	-
2002-2003	314	-	-	-	-	-
2003-2004	468	-	-	4	-	4

Tablo 1.
T. Ü. Saray

Meslek Yüksekokulu Disiplin Cezaları Dönem Dağılımı

Tablo 2. Saray Meslek Yüksekokulu Disiplin Cezaları Dönem Dağılımı

Yüksekokulumuzun durumuna sınavsız geçiş öncesi öğrenci disiplin suçları açısından baktığımızda, herhangi bir cezai yaptırım bulunmadığı görülmekte, sınavsız geçiş sistemi ile öğrenci alınan dönemlerde ise disiplin cezalarında önemli artışın bulunduğu

DÖNEM	ÖĞR. SAYISI	Uyarı	Kınama	Uzaklaştırma	Çıkarma	Toplam
2004-2005	616	-	-	-	-	-
2005-2006	680	-	-	-	-	-
2006-2007	686	-	3	10	1	14

görülmektedir. Özellikle, disiplin cezalarının fazla artmamasında yüksekokul idareci ve öğretim elemanlarının hoşgörülü davranışları ile öğrenciyi kaybetmek değil, kazanmak yönünde çaba sarf etmelerinin önemli rolü bulunmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yüksekokulumuz bazında öğrenci verilerine baktığımızda, sınavsız geçiş sistemi ile yerleşen öğrencilerin tavır, davranış uyum açısından yükseköğretim sistemine hazır olmadıklarını Yükseköğretim Öğrenci Disiplin Yönetmeliği içinde yer alan yaptırımlar açısından bu tür sorunların artarak devam etmesinin olası olduğu görülmektedir.

Yükseköğretim Kurulu'nun 2004 yılında sınavsız geçişin değerlendirildiği yayınında Meslek yüksekokullarından gelen raporlar doğrultusunda görüş ve önerilerin bazıları şöyledir(Yükseköğretim Kurulu,2004):

- Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal yeterliliklerindeki düşüklük ve yükseköğretime hazır olmama gibi nedenlerden ötürü sınavsız geçiş sistemi yeniden ele alınmalıdır.
- Eskiden olduğu gibi meslek yüksekokullarına ÖSS sınavı ile öğrenci alınmalı, sınavsız sistemden vazgeçilmelidir.

- Meslek lisesinde başarı düzeyi çok düşük olan öğrencilerin meslek yüksekokullarına girişleri sınırlandırılmalıdır.
- Meslek lisesinden meslek yüksekokullarına geçişte seviye tespit sınavı yapılmalıdır.
- Sınavsız geçişten ancak ortaöğretim başarı puanı yüksek olan öğrenciler yararlanmalıdır.
- Sınavsız geçiş teorik olarak son derece anlamlı ve doğru, fakat Türkiye gerçekleri ile bağdaşmayan bir uygulamadır. Bu uygulama, sadece açık öğretim ve uzaktan öğretim için geçerli olmalıdır. Sınavsız geçiş uygulamasına devam edilecekse mesleki ve teknik ortaöğretimde eğitimin seviyesi mutlaka yükseltilmelidir.

KAYNAKLAR

Akdeniz,R., Aydın,H.,(2003), “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş; Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, II. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, İzmir.

Trakya Üniversitesi, 1998-1999 Eğitim-Öğretim Yılı Faaliyet Raporu, Edirne.

Trakya Üniversitesi, 1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı Faaliyet Raporu, Edirne.

Trakya Üniversitesi, 2001-2002 Eğitim-Öğretim Yılı Faaliyet Raporu, Edirne.

Trakya Üniversitesi, 2002-2003 Eğitim-Öğretim Yılı Faaliyet Raporu, Edirne.

Trakya Üniversitesi, 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılı Faaliyet Raporu, Edirne.

Yükseköğretim Kurulu,(2004), “Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, Sf: 10, Ankara.

Yükseköğretim Kurulu,(2004), “Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, Sf: 117-119, Ankara.

Yükseköğretim Kurulu,(2004), “Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, Sf: 121-122, Ankara.

Yükseköğretim Kurulu,(2007), 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Komisyon-1 Raporu , Sf: 107-112, Adana.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA SOSYAL PROGRAM ÖĞRENCİLERİNİN STAJ ALGILARININ TESPİTİ: D.P.Ü. KÜTAHYA MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

DETERMINATION OF SOCIAL PROGRAM STUDENTS' PERCEPTION
ABOUT APPRENTICESHIP AT VOCATIONAL SCHOOLS:
MODEL OF KUTAHYA VOCATIONAL SCHOOL, DUMLUPINAR
UNIVERSITY

Şerafettin SEVİM¹

Şerife ÖNDER²

ABSTRACT

For the vocational schools established with the aim of training intermediary personnel with high qualifications for the industrial sector, one of the most important problems is inefficiency in apprenticeship applications. The basic reasons for this inefficiency can be listed as problem of determining the place for apprenticeship, lack of revision in the apprenticeship programs, and lack of supervision. It is well known that, especially for the social programs these problems are experienced more acutely and clear estimations are never possible.

Higher Education Council (YÖK) announced the new regulations to be applied concerning vocational schools at the end of last December. One of these regulations is about the apprenticeship applications in vocational schools.

This study aims at determining the perception of social program students making use of their experiences thereby creating a database for reference for the new regulations of YÖK and establishing proposals thereunto.

Keywords: vocational high school, training practice, education

ÖZET

Sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman ihtiyacının karşılanmasını amaçlayan meslek yüksekokullarının en önemli sorunlarından birisi, staj uygulamasının etkin olarak gerçekleştirilememesidir. Staj yerinin belirlenmesi, staj ile ilgili programların revize edilmemesi ve denetimlerin yapılmaması staj ile ilgili sorunların başlıcalarını oluşturmaktadır. Özellikle sosyal programlarda staj ile ilgili bu sorunların daha fazla yaşandığı ve ölçümünün net olarak yapılamadığı bilinmektedir.

¹ Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, ssevim@dumlupinar.edu.tr

² Öğr. Grv., Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, sonder@dumlupinar.edu.tr

YÖK Aralık ayının sonunda meslek yüksekokullarına ilişkin yapılması planlanan yeni düzenlemeleri kamuoyuna duyurmuştur. Bu düzenlemelerden birisi de meslek yüksekokullarındaki staj uygulaması ile ilgilidir.

Bu çalışmanın amacı, sosyal program öğrencilerinin bilgi birikiminden yararlanıp algı tespiti yaparak, YÖK'ün yapacağı staj düzenlemelerine ilişkin önemli bir kaynak oluşturmak ve bu düzenlemelere bazı öneriler getirebilmektir.

Anahtar Kelime: Meslek Yüksekokulu, staj, eğitim

1. GİRİŞ

Günümüzde her alanda yaşanan hızlı değişim ve gelişim, ekonomide aranan kalifiye ara eleman ihtiyacını da arttırmıştır. Ülkemizde ise, ihtiyaç duyulan bu ara eleman gereksinimi mesleki ve teknik eğitim ile karşılanmaktadır (Önder,2005). Mesleki eğitimin amacı, toplumda yer alan bireylerin meslek sahibi olabilmelerini sağlamaktır. Bunun için bireylere mesleğin gerektireceği bilgi, beceri ve uygulama yetenekleri kazandırılmalı ve bireysel yetenekler; fiziksel, entelektüel, duygusal, sosyal ve iktisadi açılardan geliştirilmelidir (Pelit ve Güçer, 2006). Meslek elemanlarının en kısa zamanda bilgiye ulaşabilmesi, sahip olduğu bilgiyi üretime yansıtabilmesi, aynı zamanda değişen koşullara hızlı şekilde uyum sağlayabilmesi ve öğrendiklerini insanların ihtiyaçlarına sunabilmesi gerekmektedir (Usul vd.,2007). Meslek elemanlarının iş hayatında başarılı olabilmeleri, mesleki eğitim sürecinde her yönüyle iş hayatına hazırlanmalarına bağlıdır (Gençtürk,2006). Bu amaçla da meslek yüksek okullarında, teorik bilgilerin pratiğe dönüştürülmesi imkânını sağlamak için zorunlu staj uygulaması bulunmaktadır (Karacan ve Karacan,2004). Eğitimde etkinliği ve verimliliği arttırmanın en önemli koşullarından birisi de sanayi ve üniversite arasında uyum ve amaç birliğinin sağlanmasıdır (Binici ve Arı,2004).

Stajın tanımı Türk Dil Kurumu tarafından, kişilerin mesleki bilgisini arttırmak amacıyla, belirli bir süreyle, bir kurumun bir veya daha fazla bölümünde çalışması olarak yapılmıştır. Daha geniş anlamda staj, edinilen bilgilerin uygulanmasıyla, davranışa dönüştürme hareketi veya mesleki bilgiye sahip olan kişilerin akademik bilgilerini gerçek hayatta kullanması, denemesi olarak tanımlanabilmektedir (Tütüncü,2009, Sevim vd., 2005). Akademik program içerisinde yer alan staj uygulaması, kişilerin derslerde öğrendiklerini uygulamalı çalışmalar yaparak pekiştirmeleri amacını taşır (Parlar vd.,2008). Staj, öğrencilerin yeteneklerini geliştirmek için fırsatlar sunarken aynı zamanda iş ilişkilerini öğrenmelerini, işletme yapılarını ve yapılan işleri anlamalarını, işletme faaliyetleri arasındaki ilişkileri görebilmelerini gerçek yaşamdan örneklerle izleyebilme imkânı sağlar (Uzay,2005).

Çalışmamızın amacı; sosyal program öğrencilerinin staj ile ilgili algılarını tespit ederek, YÖK'ün yapacağı yeni düzenlemelere bir kaynak oluşturmak ve öneriler getirmektir. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Uygulanan anket dört bölümden oluşmaktadır. Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Sosyal Programlarda öğrenim görmekte olan hem staj yapmış olan 2. sınıf öğrencilerine hem de henüz staj yapmamış 1. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Anket sonucunda üç alanda Sosyal program öğrencilerinin algıları tespit edilmiştir.Bu alanlar öğrencilerin, staj yerini belirlemede etkili faktörler, stajların denetlenmesine ilişkin öğrenci görüşleri, ve öğrencilerin staj ile ilgili beklentileridir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Çalışmada kullanılan veriler, Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu İktisadi ve Sosyal Programlarda yer alan; Muhasebe, İthalat İhracat, Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Pazarlama ve Turizm ve Otelcilik Programlarında bulunan, 1.ve 2. Sınıf öğrencilerine anket uygulanarak elde edilmiştir. Anket sorularının belirtilen programlarda 1. sınıf öğrencilerine uygulanması ile staj yapmayanlar açısından, yine aynı programlarda 2. sınıf öğrencilerine uygulanması ile de staj yapan öğrenciler açısından değerlendirmenin yapılması sağlanmıştır.

Sosyal programlarda 250 öğrenci tarafından cevaplandırılan anketler 4 bölümden ve toplam 30 sorudan oluşmaktadır. Ankette yer alan ilk altı soru öğrencilerin demografik yapılarını inceleyen sorulardır. Diğer sorular ise üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin staj yerini belirlemede etkili olan faktörler ölçülmüştür. İkinci bölümde stajların denetlenmesine ilişkin öğrenci görüşleri değerlendirilirken, son bölümde ise staj ile ilgili beklentiler değerlendirilmiştir. Beşli likert tipi ölçek ile hazırlanmış (5 - Kesinlikle katılmıyorum, 1 -Kesinlikle katılıyorum) olan sorular öğrenciler tarafından cevaplandırıldıktan sonra, her bir bölümde yer alan soruların önem derecelerine göre sıralamaları istenmiştir.

Anket soruları, daha önce bu konuda yapılan çalışmalardan faydalanılarak ve öğrencilerin staj algılarının tespitine yönelik olduğu düşünülerek oluşturulan soruları kapsamaktadır (Önder, 2005, Şimşek ve Çetinkaya,2004).

Yöntem

Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Programlarında öğrenim görmekte olan birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine uygulanan anket sonuçları SPSS 16 paket programında frekans dağılım tabloları şeklinde raporlanmıştır. Oluşturulan bu tablolar ile sosyal program öğrencilerinin staj algıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Anketin ilk bölümünde, staj yerinin belirlenmesini etkileyen faktörlerin ölçülmesi amaçlanmıştır. Aşağıdaki tabloda Kütahya Meslek Yüksekokulu'nda sosyal programlarda öğrenim görmekte olan öğrencilerin, staj yerinin tespitine ilişkin faktörlere katılma derecesi ve önem derecesine göre ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 1: Öğrencilerin, staj yerinin tespitine ilişkin faktörlere göre ortalamaları

	Staj Yapanlar		Staj Yapmayanlar	
	Katılma Derecesi	Önem Derecesi	Katılma Derecesi	Önem Derecesi
Bana bilgi birikimini en çok verecek yeri staj yeri olarak tercih ederim.	3,9	1	4,9	1
Staj yaptığım yerde alanında uzman kişilerin bulunması staj yerimi seçmende önemli bir etkidir.	3,8	2	4,8	2
Staj yaptığım yerin bana belli bir ücret vermesi, o yeri seçmemde önemli bir etkidir.	1,8	10	3,6	7
Sosyal güvenlik primlerimin ödenmesi o iş yerini seçmemde etkili olur.	2,0	7	4,5	5
Oturduğum ilde ve kolay ulaşılabilir bir iş yerini staj yeri olarak seçerim.	3,1	6	3,5	8
Staj yeri, işe geliş gidişlerimde esnek davranmalıdır.	2,1	9	2,5	10
Staj yeri, direkt olarak eğitim aldığım alanla ilgili olmalıdır.	4,2	3	4,2	3
Staj yerinde, tanıdığım insanlar olduğu için seçerim.	2,4	8	2,1	11
Staj yerinin okul tarafından belirlenmesi yada tavsiye edilmesi gerekir.	1,3	11	2,5	9
Staj yaptığım yer kurumsal nitelikler taşıdığı için seçerim.	3,4	5	4,2	6
Staj yaptığım yer ulusal ve uluslar arası alanda etkin olduğu için seçerim.	3,4	4	4,4	4

Tablodan da görüldüğü üzere hem staj yapmış hem de staj yapmamış öğrenciler için, staj yerinin belirlenmesinde aynı faktörün önemli olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğrenciler staj yerini belirlerken bilgi birikimini en çok verebilecek yerleri staj yeri olarak tercih etmektedirler.

Staj yerinin tespitinde önemli olan diğer unsurlar ise, alanında uzman kişilerin bulunması, öğrenim gördükleri alan ile ilgili olması, ulusal ve uluslararası etkinliği olan yerlerin olması, kurumsal bir nitelik taşıması olarak tespit edilmiştir.

Hem staj yapmış hem de staj yapmamış öğrenciler için staj yerinin belirlenmesinde önem arz etmeyen unsurlar ise; tanıdık insanlar olması, okul tarafından tavsiye edilmesi, staj nedeniyle ücret ödenmesi ve çalışma saatlerinin esnek olması olarak sayılmaktadır.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde ise, staj yerinin belirlenmesinde staj yapmış ve staj yapmamış öğrencilerin önem derecesi açısından sıralaması birbirine çok yakın, hatta bazılarının birebir aynı olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin stajların denetlenmesine ilişkin görüşlerinin ortalamaları

	Staj Yapanlar		Staj Yapmayanlar	
	Katılma Derecesi	Önem Derecesi	Katılma Derecesi	Önem Derecesi
Staj yaptığım yerdeki yetkililerin direkt olarak okula bilgi vermesi stajımı daha etkin kılar	4,1	1	3,9	1
Staj yaptığım yere okuldan yetkililerin belli aralıklarla gelmesi stajımın daha düzenli hale gelmesini sağlar	3,3	4	3,5	3
Staj yeri ve okul arasında bir anlaşmanın olması stajımın daha düzgün işlenmesini sağlar	3,6	3	4,1	2
Staj raporu hazırlamam stajda yaptığım işleri özetler niteliktedir	4,3	2	4,4	4
Staj sonrasında bir sınav yapılması beni stajımı daha ciddi yapmaya teşvik eder	3,0	6	2,8	6
Staj yeri ve okul arasında iletişim araçları kullanarak yapılan bilgi alışverişleri beni daha ciddi staj yapmaya motive eder	3,7	5	3,9	5

Tablo 2’de stajların denetlenmesine ilişkin öğrenci görüşleri incelenmiştir. Önem derecesi açısından hem staj yapmış hem de staj yapmamış öğrenciler, en önemli etkinin staj yapılan yerdeki yetkililerin okula direkt olarak bilgi vermesi olarak belirtmişlerdir. Yine katılma derecesi açısından da hem staj yapan öğrenciler, hem de staj yapmayan öğrenciler staj raporunun hazırlanmasının stajın denetlenmesi açısından en etkili yöntem olduğunu vurgulamışlardır.

Yine staj yeri ve okul arasında bir anlaşmanın olması, staj yerinin okuldan yetkiler tarafından belli aralıklarla ziyaret edilmesi, iletişim araçlarıyla staj yeri ve oku arasında iletişimin sağlanması ve staj sonrasında yapılacak olan bir sınavın da stajların denetlenmesi açısından önemli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo incelendiğinde, stajların denetlenmesine ilişkin olarak da, staj yapan ve yapmayan öğrencilerin görüşlerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin stajdan beklentilerine ilişkin görüşlerinin ortalamaları

	Staj Yapanlar		Staj Yapmayanlar	
	Katılma Derecesi	Önem Derecesi	Katılma Derecesi	Önem Derecesi
Yaptığım staj süresince okulda aldığım teorik bilginin uygulamasını gerçekleştirdim	3,5	2	4,7	1
Staj yaptığım işyerinde okulda kazandığım bilgiyi tamamladım	3,5	3	4,6	2
Staj eğitimini aldığım mesleği yakından tanımama sağladı.	4,4	1	4,8	3
Yaptığım staj bana stajın mezun olabilmek için yerine getirilmesi gereken bir formalite olduğunu öğretti.	2,5	6	2,0	6
Yaptığım staj ile eğitimden sonrası için bağlantılar kurdum	3,5	4	4,2	4
Yaptığım staj bana mesleğimi sevdirdi	3,5	5	3,8	5
Yaptığım stajın bana tek getirisi kazandığım para oldu	1,6	7	1,6	7

Tablo 3'te ise, öğrencilerin staj ile ilgili beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Staj yapan ve staj yapmayan öğrencilerde, önem derecesi ve katılma derecesi açısından en önemli 3 beklentinin aynı olduğu görülmektedir. Buna göre öğrenciler staj ile teorik bilgilerin uygulamasını gerçekleştirmekte, okulda edindikleri bilgileri tamamlamakta ve mesleklerini yakından tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Öğrencilerin stajdan beklentilerine ilişkin diğer sıralamalarının da aynı olduğu görülmektedir. Staj öğrencilerin sektörle ilgili bağlantılar kurmasını ve mesleklerini sevmesini sağlamıştır. Anket sonuçları değerlendirildiğinde, stajın formalite olduğu ve tek getirisinin ücret olduğu görüşü ise en önemsiz etkenler olarak yer almaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Staj mesleki eğitimin en önemli basamaklarından biridir. Mesleki eğitimin bu önemli basamağına ilişkin YÖK'ün yapacağı yeni düzenlemeler bu konunun tekrar kamuoyu ve akademik ortamda tartışılmasını sağlamıştır. YÖK'ün yapacağı yeni staj düzenlemelerine Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu özelinden hareketle öğrencilerin görüşlerini yansıtmayı amaçlayan bu çalışmada öğrencilerin stajdan bilgi ve beceri düzeylerini arttıracak firma ve/veya kurumlarda staj yapmayı istedikleri staj yerlerini seçerken bu konuda istekli oldukları anlaşılmıştır. Bu sonuç anketin stajdan beklentiler bölümündeki sonuçlarla da uyumaktadır. Bu nedenle öğrencilerin staj yerlerinin tespitinde stajyer alma konusunda istekli iş yeri ve/veya kurumların bir veri tabanında tanımlanması yararlı olabilecektir. Bu veri tabanında işyeri ve/veya kurumların hangi branşta stajyer talep ettikleri, talep ettikleri stajyere gerekli katkıyı sağlayacak nitelikli ve eğitilmiş personellerinin olup olmadığı, faaliyet alanları v.b. bilgilerin tanımlanması gerekmektedir. İsteyen öğrencilerin bu veri tabanından staj yeri seçmesi faydalı olabilecek bir uygulama olması beklenmektedir.

Mesleki Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 1. Maddesinde yönetmeliğin amacı ile öğrencilerin stajdan beklentileri arasında uyum olduğu görülmektedir. Bu maddede stajın amacı “ METEB bölgeleri içindeki yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin öğrenim süreleri içinde kazandıkları teorik bilgi ve deneyimlerini pekiştirmek, laboratuvar ve atölye uygulamalarında edindikleri beceri ve deneyimleri geliştirmek, görev yapacakları iş yerlerindeki sorumluluklarını, ilişkileri, organizasyon ve üretim sürecini ve yeni teknolojileri tanımalarını sağlamaktır” şeklinde belirtilmiştir. Yapılan çalışmada öğrencilerin staj ile mesleği yakından tanıma fırsatı buldukları ve mesleği sevdirmelerini sağladığı da tespit edilmiştir. YÖK’ün yapacağı yeni düzenleme ve MYO Staj Yönergelerinde de bu hususların belirtilmesi önerilmektedir.

Stajların daha etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesinin temelinde de stajın denetlenmesi gerekliliği daha önce yapılan çalışmalarla da tespit edilmiştir. Bu çalışmada da stajların denetlenmesine ilişkin öğrencilerin görüşleri ise; staj yapılan yerdeki yetkili kişilerin stajı takip eden okul görevlileri ile karşılıklı iletişimde bulunmaları şeklindedir. Bu durum hem öğrencilerin stajlarını ciddiye almalarını ve gereken özeni göstermelerini hem de staj yerindeki yetkili kişilerin sorumluluklarını yerine getirmelerinde önemli bir etken oluşturacaktır. Yine Mesleki Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 21. Maddesinde de yapılan stajların mutlaka Denetçi Öğretim Elemanı tarafından staj dönemi boyunca en az bir kere denetlenmesi, staj yerinin coğrafi olarak uzakta bulunması durumunda ise, staj yerinin bulunduğu yerdeki MYO’nunun öğretim elemanlarından yararlanılması gerektiği yer almaktadır. Ancak bu yönetmeliğe karşın MYO’larının neredeyse tamamında maddi olanaksızlar nedeniyle denetim işlemi yerine getirilmemektedir. Yeni yapılacak olan düzenlemede denetimin hem direk olarak denetlenmesi hem de iletişim araçlarıyla bu denetimin gerçekleştirilmesi gerekliliği ve önerisi bu çalışma ile de ortaya konmuştur. Ancak ilave olarak bu konu ile ilgili MYO’larına maddi olanakların sağlanması ve denetimlerin yapılıp yapılmadığına ilişkin tespitlerin daha özenli izlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Binici Hanifi, Arı Necdet, 2004, “Mesleki Ve Teknik Eğitimde Arayışlar”, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24. Sayı 3, sy:383-396
- Gençtürk Mehmet, 2006, “Alınan Eğitimin Meslek Yaşamındaki Yeterlilik Düzeyinin İşletmelerin Muhasebe - Finans Bölümünde Çalışanlar Üzerinde Tespitine Yönelik Bir Alan Çalışması: Isparta, Burdur, Denizli ve Antalya Organize Sanayi Bölgeleri Örneği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:12/ 2, sy:55-82
- Karacan Sami, Karacan Esin, 2004, “Meslek Yüksekokullarında (MYO) Yapılan Staj Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma: Kalite ve Verimlilik İçin İş Yerleri - MYO İşbirliğinin Gereği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:8/ 2, sy: 168-184
- Önder Şerife, 2005, “Meslek Yüksek Okullarında Sosyal Programların Staj Uygulamasına Bir Bakış D.P.Ü. Kütahya Meslek Yüksek Okulu Örneği”, 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, sy:266-270

- Parlar Zeynep, Kocabal Ziya, Temiz Vedat, Derbentli Taner, 2008, “Üniversitelerimizde Staj Uygulamaları Ve Sanayi-Üniversite İşbirliği Açısından Önemi”, Üniversite-Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu (USİMP) Üniversite Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi- 2008 26-27 Haziran 2008, Adana
- Pelit Elbeyi, Güçer Evren, 2006, “Turizm Alanında Öğretmenlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm İşletmelerinde Yaptıkları Stajları Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma” Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl: 2006 Sayı: 1, sy:139-164
- Sevim Şerafettin, Güven Zafer, Beydilli Elif Tuba, 2005, “Staj Yapan Öğrencilerin İşletmelerden Beklenti ve Algılamalarının Ölçülmesinde Servqual Ölçeğinin Kullanılması (Kütahya MYO’ nda Bir Uygulama), 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, sy:254-258
- Şimşek Ergün, Çetinkaya Özlem, 2004, “Sosyal Bilimler Alanındaki Meslek Yüksekokullarının Staj Yükü Muhasebe Bürolarında” ,Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:11, sy:101-115
- Tüttüncü Özkan, 2009, “İzmir İli Anadolu Otelcilik Turizm Meslek Liselerinde Öğrencilerin Beceri Eğitimleri Algılamaları”, Editör: Nazmi Kozak, Anadolu Üniversitesi Prof. Dr. Fermani Maviş Anı Kitabı
- Usul Hayrettin, Eroğlu Hüsrev, Akın Osman, 2007, “Meslek Liseleri Ve Meslek Yüksek Okullarındaki Eğitim Süreçleri Arasındaki Uyum Sorunun Analizi Ve Ticaret Lisesi Örneği”, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 12, Yıl:9, sy:235-243
- Uzay Şaban, 2005, “Muhasebe Meslek Stajyerlerinin Sorunları Ve Beklentileri: Bir Araştırma”, MUFAD – Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:25, sy:70-78

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA STAJ UYGULAMALARI VE SİGORTA İŞLEMLERİ

INTERNSHIP APPLICATIONS AND INSURANCE PROCEDURES AT VOCATIONAL SCHOOLS

Hüseyin ÇİÇEK¹

Mustafa DEMİREL²

ABSTRACT

Students of the vocational schools are obliged to complete an internship for 30 days. The aim of the internship is acknowledging the working life and increasing the occupational knowledge and working habits.

Payment of the premiums⁷ of work accidents and job illness during the internship wasn't being required for the higher education students until 1 October 2008. But 5510 numbered Social Security and General Health Insurance Law impose obligation of taking out a policy and payment of premiums by the higher education institutions.

This new condition will affect higher education institutions, business enterprises, institutions and organizations and students, and all sides will have to behave consciously and make the required preparations. In this aspect, benefits of taking out a policy of insurance for students and problems which can happen at the beginning were discussed in this paper.

Keywords : Internship, Vocational Schools, Insurance Procedures

ÖZET

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin öğrenimlerini tamamlayabilmeleri için 30 iş günü staj yapmaları gerekmektedir. Stajın amacı çalışma hayatını yakından tanımak ve mesleki bilgi ve becerileri arttırmaktır.

Yükseköğrenim sırasında zorunlu staja tabi tutulan öğrencilerin stajlarını yaparken iş kazası ve meslek hastalığı sigortası olmaları ve sigorta primlerinin ödenmesi 1 Ekim 2008 tarihine kadar gerekmemekteydi. Ancak 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu bu tarihten itibaren yüksek öğrenim gören öğrencilerden staj yapanların öğrenim gördükleri yüksek öğretim kurumu tarafından sigortalarının yapılması ve primlerinin ödenmesi zorunluluğunu getirmiştir.

Bu yeni durum yükseköğretim kurumları işletmeler, kurum ve kuruluşlar ile öğrencileri etkileyecek olup tüm tarafların bu konuda bilinçli davranması ve gerekli

¹ Yrd.Doç.Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gölhisar Meslek Yüksekokulu, hcicek@mehmetakif.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, mdemirel@mehmetakif.edu.tr

hazırlıkları yapması gerekmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada öğrencilerin sigortalarının yapılmasının sağlayacağı yararlar ile başlangıçta oluşabilecek sorunlar tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Staj, meslek yüksekokulu, sigorta işlemleri

1. GİRİŞ

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 3. maddesi Meslek Yüksekokullarını, “Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyillik eğitim öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur” şeklinde tanımlamaktadır. Kamu ve özel sektörün nitelikli ara insan gücü ihtiyacını karşılamak ve mezunlarına kendi işlerini kurmalarını sağlamak amacıyla eğitim öğretim faaliyetinde bulunan meslek yüksekokulları, ancak öğrencilerin okulda öğrendiği bilgileri uygulama imkanı bulmasıyla amacına ulaşabilir.

Staj çalışmaları Ülkemizde meslek yüksekokullarından mezun olabilmek için yerine getirilmesi gereken şartlardan biridir. Mevcut durumda öğrenciler staj çalışmalarını en az otuz iş günü olmak üzere II. veya IV. dönemde yaz tatilinde yerine getirmektedirler. Üniversite eğitimi boyunca öğrencilerin, öğrenim sonrasında atılacakları iş hayatına daha rahat adapte olabilmeleri ve mesleki tecrübe kazanmaları için çeşitli staj uygulamaları yapılmaktadır. Gerek öğrencilerin öğrenim süresinde edindikleri teorik bilgileri iş yaşamında pratiğe dökülebilmeleri, gerekse iş yaşamı öncesi mesleki tecrübeler kazanmaları ve bu tecrübelerle iş yaşamının sorunlarına hazırlıklı olmaları açısından staj dönemi, öğrenimin önemli parçalarından biridir(Karacan, 2004). Staj uygulamasındaki mevcut iki taraftan biri gelecekte yapacağı işle ilgili bilgi, beceri ve deneyimini artırmak isteyen öğrenci, diğeri de işinin niteliklerine uygun meslek adayını yetiştirmek üzere gerekli bilgileri veren staj yeri yetkilisidir.

Staj uygulamaları sırasında işletmelerde meydana gelebilecek iş kazaları ve meslek hastalıkları gibi risklere karşı stajyerlerin sigorta ettirilerek sosyal güvenliklerinin sağlanması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu staj yapan yüksek öğrenim öğrencilerinin bu sigorta dallarından primlerinin ödenmesi yükümlülüğünü öğrenim gördükleri yükseköğretim kurumlarına getirmiştir. Bu durum meslek yüksekokullarının yönetim ve çalışanları açısından fazladan bir iş yükü getirirken, öğrencinin güvenliğini sağladığından staj uygulamalarında hedeflenen verime yaklaştıracığı aşıkardır.

2. MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA STAJ UYGULAMALARI

Ülkemizde Meslek Yüksekokullarındaki programlarda mesleğe yönelik teorik eğitimin yanı sıra uygulamalı eğitim de verilmektedir. Uygulamalı eğitimin bir bölümü uygulama derslerinde verilirken, bir bölümü de staj uygulamaları olarak işletmelerde iş başında verilmektedir. Okulda öğrenilen teorik bilgilerin işletmelerde uygulanabilmesi ve uygulamaya dönük yeni becerilerin kazanılabilmesi stajın amacını oluşturmaktadır.

Stajın, sektörü ve iş yaşamını tanımada ve hatta gelecekte bu mesleği yapıp yapmayacağı konusunda fikir vermede çok önemli bir yeri vardır. Okul, işveren/işletme ve öğrenci arasındaki üçlü ilişkiye dayanan staj çalışmaları, öğrencinin mesleki yaşantısının ilk adımıdır(Önder, 2005). Bilindiği gibi bir kurum veya kuruluşu ve burada yapılan işleri tanımadan mezun olan öğrenciler kendilerini boşlukta hissetmekte, kendisine güvensizlik duygusu hakim olmaktadır. Staj, okulda öğrenilen teorik bilgilerin uygulanması için

gerekli imkan ve ortamı yaratarak; öğrenciye kendine güven duygusu kazandırmakta, öğrenilen bilgilerin neden gerekli olduğunu öğretmekte, işletme ve sanayi ile tanıştırmakta, farklı veya yeni teknolojilerle ilgili bilgilerini pekiştirmekte, mesleki gücünü arttırmakta veya eksikliklerini görmesini sağlamaktadır. Ayrıca, stajyer; staj yaptığı kurumun yönetim yapısını inceleme, üretim yöntemlerini ve güvenlik işlemlerini kavrama, kalite kontrol sistemlerini analiz etme, araştırma geliştirme programlarını ve pazarlama politikalarını inceleme, iletişim ve işbirliği olanağı sağlar(Binici vd., 2005).

Staj konusunda yapılmış birçok araştırma, gözlem ve değerlendirme bulunmaktadır. Bunların her biri farklı yönlerden stajla ilgili konuları ele almışlardır. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin stajdan beklentileri, stajdan elde edilen kazanımlar, staj sürecinde karşılaşılan sorunlar, işletmelerin staj konusuna ve stajyer öğrencilere bakış açıları ele alınan konular arasındadır. Emir vd. (2008) araştırmaların sonuçlarına ve yapılan değerlendirmelere bakarak stajlardaki sorunlarla ilgili olarak aşağıdaki tespitlerde bulunmaktadır;

- Genel anlamda beklentilerin karşılanamaması,
- Stajyerlerin işletmeler tarafından ucuz işgücü olarak görülmesi,
- İş yaşamına uyum ile ilgili sorunlar,
- Stajyerlerin alanları dışında çalıştırılmaları,
- Sosyal haklar ile ilgili sorunlar (sigorta, izin, fazla mesai ücreti, ücret v.b.),
- Beslenme ve barınma sorunları,
- İşletmelerin iş başında eğitime gerekli önemi vermemeleri.

3. 5510 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU VE STAJYERLERİN SİGORTA İŞLEMLERİ

5510 sayılı Kanununun 5 inci maddesinin b bendinde “5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim gören öğrenciler hakkında iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası; meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında zorunlu staja tâbi tutulan öğrenciler hakkında ise iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanır ve bu bentte sayılanlar, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar.” hükmü bulunmaktadır.

506 sayılı Kanun’dan farklı olarak, meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında zorunlu staja tabi tutulan öğrenciler hakkında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanacaktır (md. 5/b). Aynı madde, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu’nda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde mesleki eğitim gören öğrenciler hakkında, eskiden olduğu gibi, iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık sigortası hükümlerinin uygulanacağını öngörmektedir(Şakar, 2006).

Gerek çırak, gerek meslek liseli ve gerekse de yüksek öğrenimli öğrencilerden staja gidenlerin kısa vadeli sigorta kollarından sadece iş kazası meslek hastalığı sigortası yapılacak olanlar için prim ödeyecek yer okudukları okulları-üniversiteridir. Kanun’un 87’nci maddesinin (e) bendine göre; “5’inci maddenin (b) bendinde belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim görenler ile meslek liselerinde zorunlu staja tâbi tutulan öğrenciler için Milli Eğitim Bakanlığı veya bu öğrencilerin eğitim gördükleri okullar, yüksek öğrenim sırasında zorunlu staja tâbi tutulan öğrenciler için öğrenim gördükleri yüksek öğretim kurumu” prim ödeyecektir.

5510 Sayılı Kanununun 5754 Sayılı Kanununun 60 inci maddesi ile değişik 102 inci maddesine göre; Kurumca dayanağı belirtilmek suretiyle diğer kanunlarda aşağıda belirtilen fiiller için idari para cezası öngörölmüş olsa dahi ayrıca bu Kanuna göre idari para cezası uygulanacağı belirtilmiştir.

Hizmet akdine tabi sigortalı sayılanlar için sigortalılık, çalışmaya, mesleki eğitime veya zorunlu staja, başladıkları tarihten itibaren başlar. İşverenler, söz konusu sigortalıları bu tarihlerden önce örneği Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğiyle belirlenen sigortalı işe giriş bildirgesi ile Kuruma bildirmek zorundadır.

Hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte 3308 sayılı Kanunda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde mesleki eğitim gören öğrenciler ile öğrenimleri sırasında zorunlu staja tabi tutulan öğrencilerin bildirimleri, Milli Eğitim Bakanlığı veya bu öğrencilerin eğitim gördükleri okullar, yüksek öğrenim sırasında zorunlu staja tabi tutulan öğrenciler için ise öğrenim gördükleri yüksek öğretim kurumlarınca yapılır.

5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalıları çalıştıranlar tarafından Kuruma yapılacak bildirimler, Kurum ile işveren, kamu idareleri ile kurum ve kuruluşların internet ve elektronik alt yapısı oluşturuluncaya kadar kâğıt ortamında yürütülür. Adi posta veya kargo ile gönderilen veya Kuruma doğrudan verilen işe giriş bildirgelerinde, bildirgenin Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarih; taahhütlü, iadeli taahhütlü veya acele posta servisi olarak gönderilenlerde ise postaya verildiği tarih, bildirim tarihi olarak kabul edilir.

Sigortalı işe giriş bildirgesinin kâğıt ortamında Kuruma verilmesi halinde bildirme üç nüsha düzenlenir, Kurum evrak kaydından geçen bildirgenin bir nüshası sigortalıya verilmek diğer nüshası sigortalı dosyasında saklanmak üzere işverene verilir, bir nüshası da sigortalının dosyasında muhafaza edilmek üzere Kurumca saklanır. Belgenin e-sigorta yoluyla verilmesi halinde işverenler bilgisayarlarından alacakları Kurumca üretilmiş barkod numaralı çıktılarının bir nüshasını sigortalıya verir, bir nüshası da işverence sigortalı dosyasında saklanır.

Yeni Sosyal Güvenlik mevzuatı çerçevesinde stajyerlerin sigorta işlemlerini yapacak olan meslek yüksekokullarının karşılaşılabilecekleri ceza gerektiren fiiller ve bu kapsamda uygulanacak idari para cezaları (Zengin, 2008):

1) Sigortalı İşe Giriş Bildirgesi ve Genel Sağlık Sigortası Giriş Bildirgelerini, Bu Kanunda belirtilen süre içinde ya da Kurumca belirlenen şekle ve usûle uygun vermeyenler veya Kurumca internet, elektronik veya benzeri ortamda göndermekle zorunlu tutulduğu hâlde anılan ortamda göndermeyenler hakkında her bir sigortalı için asgari ücret tutarında idari para cezası uygulanır.

2) Sigortalı İşe Giriş Bildirgesinin verilmediğinin, mahkeme kararından veya Kurumun denetim ve kontrole görevli memurlarınca yapılan tespitlerden ya da diğer kamu idarelerinin denetim elemanlarının kendi mevzuatları gereğince yapacakları soruşturma, denetim ve incelemelerden veya bankalar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi ve belgelerden anlaşılması halinde bildirgeyi vermekle yükümlü olanlar hakkında her bir sigortalı için asgari ücretin iki katı tutarında idari para cezası uygulanır.

3) İşyeri esas alınmak suretiyle bildirgenin verilmediğine ilişkin; mahkemenin karar tarihinden, Kurumun denetim ve kontrole görevli memurlarının tespit tarihinden, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının denetim elemanlarının rapor tarihinden, bankalar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi veya belgelerin Kuruma intikal tarihinden itibaren bir yıl içinde bu bendin (2) numaralı alt bendinde sayılan durumlardan biriyle tekrar bildirme verilmediğinin anlaşılması halinde, bildirgeyi vermekle yükümlü olanlar hakkında bu defa her bir sigortalı için asgari ücretin beş katı tutarında idari para cezası uygulanır.

4.SONUÇLAR

Staj çalışmaları MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi kapsamında geliştirilen ve Meslek Yüksekokulları öğretim programlarının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Staj çalışmaları öğrencilere yüksekokulda almış oldukları bilgi, beceri ve alışkanlıklarını gerçek ortamda gözlemlemesi ve uygulamasına olanak sağlamaktadır. Staj uygulamaları sırasında olabilecek olumsuzluklar düşünülerek stajyerlerin iş kazası ve meslek hastalıkları konusunda sigorta ettirilmesi, şüphesiz meslek yüksekokulu öğrencileri büyük önem taşımaktadır. Böylece öğrenciler işyerlerinde karşılaşılabilecekleri risklere karşı korunabilecektir.

Bu yeni uygulama meslek yüksekokullarına önemli bir iş yükü getirmektedir. Okulların bu iş yükünü dikkate alarak kendi bünyelerinde bu işlemler için gerekli düzenlemeleri yapmaları ve çok sıkı kontrol etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde önemli miktarda idari para cezası ile karşılaşmaları kaçınılmazdır.

Öğrencilerin okudukları programlara uygun staj yerlerinin seçilmesi ve öğretim elemanları tarafından belirli aralıklarla denetiminin sağlanması ile stajlar daha verimli hale getirilebilir.

KAYNAKLAR

- Binici, H., Bodur, M.N., Arı, N. (2005), “Mesleki ve Teknik Eğitimde Endüstriye Dayalı Eğitim (EDE) / Staj”, 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 28-30 Eylül, Burdur, 260-264.
- Emir, O., Arslan, S., Kılıçkaya, Ş. (2008), “Turizm İşletmeciliği Ve Otelcilik Programı Öğrencilerinin Staj Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi C.X, S II, 273-291.
- Karacan, S., Karacan, E. (2004), “Meslek Yüksekokullarında (MYO) Yapılan Staj Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma: Kalite ve Verimlilik İçin İş Yerleri – MYO İşbirliğinin Gereği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (8) 2004 / 2 : 168-184.
- Önder, Ş. (2005), “Meslek Yüksekokullarında Sosyal Programların Staj Uygulamasına Bir Bakış D.P.Ü. Kütahya Meslek Yüksekokulu Örneği”, 3. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 28-30 Eylül, Burdur, 266-270.
- Şakar, M. (2006), “5510 Sayılı Kanun’da 4/a’lı Sigortalılar Bakımından Yapılan kapsam Değişiklikleri”, Yaklaşım Dergisi, Ağustos, Sayı 164.
- Zengin, B.A. (2008), “Yeni Sosyal Güvenlik Mevzuatı Çerçevesinde Ceza Gerektiren Fiiller ve Bu Kapsamda Uygulanacak İdari Para Cezaları”, <http://www.kto.org.tr/tr/dergi/dergiyazioku.asp?yno=1509&ano=89>
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
5754 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
4857 Sayılı İş Kanunu
Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA TAKI VE TASARIM BÖLÜMLERİNE KUYUMCULUK SEKTÖRÜNÜN BAKIŞ VE DEĞERLENDİRMESİYLE İLGİLİ ANALİTİK ÇALIŞMA

**AN ANALYTIC WORK ABOUT JEWELLERY SECTOR'S POINT OF
VIEW UPON THE DEPARTMENTS OF JEWEL AND DESIGN AND TO
EVALUATE THEM**

Önder YAĞMUR¹

ABSTRACT

Jewel and design departments in vocational higher education institutions are found in order to educate equipped employee for jewellery sector. The number of these departments in our country are reached around about 20. Jewel sector showed big interest in these departments with the expectation of cause a dynamic by the graduated students from those departments in the early days of foundation of them. However, in later periods the students graduated from those departments haven't been attracted attention that they deserved. Moreover, the sector started to consider these students as unskilled.

The global alterations at present affected the jewellery sector and these alterations are caused to be appeared new requirements. After all, the sector's unfavorable point of view upon students made communication disconnection between the university and the sector a current issue.

From this point, it is tried to investigate the reasons of why students cannot find a job in the sector after graduation. For this purpose, it is conversed with the administrators of jewellery sector via an interview about the subjects of the point of view of the sector upon these departments' students, problems, expectations and insufficiencies. The interviews are recorded on a tape and the results obtained are analyzed. It is tried to offer various solution proposals about the correction of the point of view of the sector upon students and the problems defined in students' education according to analysis results.

Key Words: Jewel, Design, Jewellery Sector

ÖZET

Meslek Yüksekokullarında takı ve tasarım bölümleri kuyumculuk sektörü için ara kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Ülkemizde bu bölümlerin sayısı bugün yaklaşık 20'ye ulaşmıştır. Bölümlerin ilk kurulduğu dönemlerde, kuyumculuk sektörü, bu bölümlerden mezun olan öğrencilerin sektöre canlılık getireceği beklentisiyle yoğun ilgi göstermişlerdir. Ancak, ilerleyen zamanda takı ve tasarım bölümlerinden mezun olan öğrenciler sektörde hak ettikleri ilgiyi görememişlerdir. Daha da ötesi, sektör bu öğrencilere niteliksiz eleman gözüyle bakmaya başlamıştır.

---

¹ Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu, oyagmur@atauni.edu.tr

Günümüzde gerçekleşen küresel değişimler kuyumculuk sektörünü de etkilemiş, bu değişimler yeni ihtiyaçların doğmasına yol açmıştır. Takı ve tasarım bölümlerindeki öğrencilerin günümüzün değişen koşullarına göre eğitim almalarına ve sektörde ortaya çıkan bu ihtiyaçların çözümünde oldukça önemli rol oynayacak niteliktedirler. Buna rağmen sektörün öğrencilere olumsuz bir bakış açısına sahip olması, üniversite ve sektör arasındaki iletişim kopukluğunun söz konusu olduğunu gündeme getirmektedir.

Buradan hareketle, bu araştırmada mezun olan öğrencilerin sektörde iş bulamamasının nedenleri araştırılmaya çalışılmış ve elde edilen veriler ışığında çeşitli önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır. Kuyumculuk sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yöneticileriyle röportaj yapılarak sektörün bu bölüm öğrencilerine bakış açıları, sorunlar, beklentiler, eksiklikler görüşülmüştür. Röportajlarda ses kaydı gerçekleştirilmiş ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre sektörün olumsuz bakış açısının düzeltilmesi ve öğrencilerin eğitiminde belirlenen sorunlar için çeşitli çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Takı, Tasarım, Kuyumculuk Sektörü

1.GİRİŞ

"Kuyumculuk" değerli metalleri ve alaşımlarını işleyerek şahsi süs eşyaları, ev eşyası, dini takı v.b. eserleri meydana getirmek değildir. Kuyumculuk, değerli-değersiz, metal ve metal olmayan ham maddeleri işlemek suretiyle sanat eseri yapmaya yönelik faaliyetlerin tümüne denir. Mesleki beceri, alalade bir malzemeyi bir mücevhere dönüştürür. Metal olmayan ham maddeler mineral kökenliler (Mermer, Değerli-Değersiz Taşlar, Seramikler v.b gibi) mevcuttur. Güzel alımlı her takı ve ev eşyası kullanıldığı zaman seyredende haz duygusu ve ilgi uyandırır. Bu etkiyi fark eden insanoğlu, ta taş devrinde yani metallerin keşfinden önce kuyumculuğa başlamıştır. Kuyumculuk, insanoğlunun kendini, çevresini güzelleştirme ihtiyacını ve arzusunu karşılamaktadır (Gesad, 2008).

Altın, gümüş gibi kıymetli metal ve alaşımlarının eritilerek dökülmesi, plâka veya tel haline getirildikten sonra işlenerek ziynet eşyasına dönüşmesi işlemlerinin yapıldığı meslek dalına "Kuyumculuk" denir.

Kendi başına ve belirli bir süre içerisinde, altın, gümüş ve benzeri kıymetli metalleri estetik bir anlayışla şekillendirme ve kıymetli taşlarla işleme bilgi ve becerisine sahip nitelikli kişilere ise "Kuyumcu" denilmektedir (Başlangıç, 2005).

Takı, kişinin günlük giysileriyle bir bütünlük ve renk uyumu sağlamak, kendi stilini yaratmak ve kişiliğini yansıtmak, ayrıca hoşluk hissi duyması gibi birtakım nedenlerle tasarlanmış çeşitli şekillerde ve malzemede nesnelere ve aksesuar olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, 2006).

Geleneksel yöntemlerle çalışan küçük atölyelerin üretimi olan takılarda geleneksel çizgi ön plandadır. Zanaatkarlar usta çırak ilişkileri ve Pazar talepleri doğrultusunda elde ettikleri formları ve bezeme tekniklerini kullanırlar.

Endüstriyel takıda tasarımcı veya tasarım ekibi konsepti belirledikten sonra modeli ya bilgisayarda özel programlarla hazırlayıp döküm için gereken ana modelleri yine bilgisayara bağlı özel aparatlarla yapmakta, ya da usta bir kuyumcunun çalışması ile el işi model olarak ortaya konulmaktadır. Koleksiyon bu prototiplerin geliştirilmesi ile tamamlanıp seri hale getirilip üretimle çoğaltılmaktadır.

Çoğunlukla butik takı parça üretimi olan sanat takıları alanında tasarımcı sanatçılar kuyumculuk alanında da uzmanlaşmıştır. Dolayısıyla sanatçı takıyı kendisi üretir yada tasarımı projelendirip usta bir kuyumcunun el emeği ile sanatsal ürününü tamamlar.

Takı ve endüstriyel tasarım çalışmaları, konusunda temel tasarı sanat eğitimi temeline sahip olması gerekir. Görsel Sanat dersleri büyük ustaların kullandığı temel teknikleri öğrenerek öğrencilerin düşüncelerinin şekillenmesine yardım eder teorileri öğretir. Bu şekilde bir öğrenci kendi düşüncesini destekleyen tercihleri nasıl seçeceğini anlar. Bir sanatçının tarzı; çizgi, renk-biçim, parlaklık ve derinlik, doku ve boşluk-doluluk düzenlemesi bir düşüncenin sentaksını (düzenleme) oluşturmak için ortaya konulan uygun elementler yoluyla yansıtılır.

2. TAKI TASARIM EĞİTİMİNİN TÜRKİYE’DE Kİ DURUMU

Tasarım araştırmaya dayalı bir problem çözme sürecidir ve bu, sistematik düşünceyi, dolayısı ile bilimsel, sanatsal, teknolojik yaklaşımı gerektirir. Amaç bilimin, sanatın ve zanaatin uyumlu bir ortamda bir arada kullanılmasıdır (Friedman, 1997).

Yıllar önce “kuyumcu” denince akla ilk önce Kapalıçarşı’daki sıra sıra kuyumcular gelirdi. 10 yıl önce 8 milyon dolarlar civarında olan ihracat yapan sektör, bugün dünyanın dört bir yanına toplam 1 milyar dolarlık ihracat yapıyor. Türk kuyumcuları mamül altın takı ihracatında İtalya’nın ardından dünya ikinciliği koltuğuna oturmayı başardı. Üstelik İstanbul Sanayi Odası’nın (İSO) her yıl yaptığı 500 büyük firma listesine de en üst sıralardan giriyor (Tosuner, 2008).

Kuyumculuk ürünleri 1990 yılına kadar enflasyona karşı paranın değerini korumak amacıyla bir yatırım aracı olarak kullanılmıştır. Ancak sonraları “telkari” gibi büyük rağbet gören geleneksel ürünlerle yetinmek yerine, dünya çapında söz sahibi olabilmek yolunda, artık klasik üretim metotlarının değiştirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Bu yöndeki ilk hareketlenme 1990 yılı başlarında görülmüştür. Önce makine parkı yenilenmiş, ileri teknoloji ile çalışan makineler ithal edilmiştir. Bu yeniliklerle üretim artmış, zaman kaybı azalmış, kalite yükselmiştir. Bu yeni teknolojik donanımla üretimde bilgisayar teknolojisi de kullanılarak gerek tasarım ve gerekse tasarlanan ürünlerin üretiminde en uç sınırlar zorlanmaya hatta aşılmaya başlanmıştır. Günümüzün büyük takı işleme fabrikalarının ilk örneklerine bu tarihlere görülmeye başlanmıştır (Bilgin, 2006).

Son yıllarda takıya olan ilginin çok artması ile birlikte bu sektörde iş görenlerin sayısında da bir artış izlenmiştir. Üretime ve tasarıma mühendis ve mimarların da katkısıyla, atölyelerde üretim yanında evlerde kişisel zevk ve beğenin, hayal gücünün de etkisiyle çok değişik renk, malzeme, ebat ve tasarımlarda takılar piyasaya çıkmaktadır. Günümüzde takı tasarımı konusunda eğitim veren yüksek okullar da devreye sokulmuştur (Bilgin, 2006).

Tasarım, araştırma ve geliştirme (AR-GE) departmanlarını bünyelerinde bulunduran değişik ölçekteki firmalar, eğitim kurumlarını kendileri için iyi yetiştirilmiş, kalifiye piyasa elemanı yetiştiren okullar olarak görmekle kalmamalı bu kurumların, makine parkı kurma, proje geliştirmek için laboratuvar çalışmalarına olanak sağlamak gibi sorunlarına sahip çıkarak, kendileri için yararlı olacak elemanın niteliğinin o ölçüde artacağını unutmamalıdır. Eğitim kurumlarına devletin katkısı yeterli boyutlarda olmayabilir. Tasarım eğitimi için iyi bir alt yapının gerekliliği tüm taraflarca fark edilmeli ama asıl sektörden kuruluşların akademik seviyelerde bu farkındalığa ortak olmaları gerekmektedir. Üniversite ve sektör işbirliği ile daha uygun eğitim ve ürün geliştirme projeleri ile ortak yönde çalışmalar yapılmalıdır.

Türk kuyumculuk firmaları farklılaşmalarını hem teknolojiyle, hem de tasarımla sağlamaktadır (Nayır, Uzunçarşılı, 2007). Tasarım eğitimi, özünde iki kısma ayrılabilir. Bunlar tasarıma iki farklı yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Biri, tasarımı, bir obje veya sanat ürünü yapmak/ortaya çıkarmak olarak ele alır. Buna göre; tasarımcı adayları belirli

objeleri ya da sanat ürünlerini yeniden üretmeyi/yapmayı öğreterek yetiştirebilir. Bu, bugün pek çok tasarım okulunda geçerli bir yöntemdir. Fakat bu yöntem zanaat eğitimine ya da mesleki yetiştirmeye çok yatkındır. Öte yandan diğer yaklaşım, tasarımı bilgi, yoğun bir süreç olarak görür. Bu süreç, hedeflerin seçimi ve bu hedeflere ulaşmak için stratejiler geliştirip uygulamayı içerir. Bu günlerde, tasarım eğitiminin, artık yeniden tasarım veya ürün geliştirmeye yönelik egzersizlere dayandırılmaması gerektiği, bunun yerine analitik, mantığa dayalı ve retorik araçlara, problem çözme becerisine önem verilmesi gerekliliği benimsenir. Problem çözme becerisi ve analitik düşünce endüstrinin tasarımcıdan beklidiklerinden sadece birtanesi (Friedman, 1997).

Türkiye’de kuyumculuk eğitiminin mevcut durumunu ikiye ayırarak inceleyebiliriz.

- 1.Geleneksel eğitim,
- 2.Akademik eğitim,

2.1. Geleneksel Eğitim

Türkiye’de kuyumculuk M.Ö. 3000–4000’den beri yapılmaktadır. Bu sanatın eğitiminin nasıl yapıldığı konusunda elde fazla kaynaklar bulunmamaktadır. Ancak; elimizdeki genel ve özel bulgulardan yola çıkılarak konuyu inceleyebiliriz.

Hepimizin bildiği gibi, fütüvvetin VII. ve VIII. yüzyıllara inen, Ahi’liğin XIII. yüzyılın ilk yarısından başlayarak XVIII. Yüzyıla dek süren, o zamandan 1913’e kadar da “Gedik” yani “Lonca” örgütü olarak sürmüş, Cumhuriyetin kuruluşundan sonrada Esnaf Odaları Teşkilatı olarak devam eden örgütlenme biçimi değişik aşamalar geçirmiştir.

Bu örgütlenme biçimi tarih içinde Anadolu şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkâr kuruluşlarına eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurumdu diye tanımlanabilir.

Bu tarihsel örgütlenme ve eğitim ile bağlantılı olarak kuyumculuk eğitiminde;

Bir çırak işe başladığı zaman ebeveyni tarafından “eti senin, kemiği benim” düşüncesiyle ustaya teslim edilir. Usta bu aday çırağın karakterini ve yeteneğini dener. Birçok denemeler sonunda karakteri yüksek, yeteneği olan ve gelişmeye açık ham çekirdekler varsa mesleğe kabul eder. Çünkü Ustasından bir emanet olarak devir alınan Kuyumculuk mesleği, emanete hıyanet etmeyecek bir ustaya teslim edilmelidir.

Usta; Çırağını mesleğin geleceği olarak gördüğünden kişiliğinin oluşumunu belirleyecek olan kuyumculuğun temel tekniklerini önce görerek sonra uygulayarak öğretir, bilgi ve becerisi arttıkça kalfalığa geçer, bu arada girişimcilik, yönetim, pazarlama bilgilerini gözlemleyerek öğrenir ve sistemin içinde pasif de olsa rol alır. Yaşamın her alanında yeme içmesinden, oturup kalkmasına insan ilişkilerine kadar ustanın gözetiminde olgunlaştırılır. Teknik bilgi ve becerileri geliştikçe hayata bakışı ve gözlem gücü artan kalfa ustalığa doğru yol alır. Kuyumculukta ilerleyen yeni usta, tasarlama ve üretim tekniklerini artık daha farklı görmeye başlar. Görünende görünmeyeni ifade edecek tasarımları, teknik becerisi ile birleştirerek kendi çizgisini oluşturmaya başlar. Ürettikleri ile kendi ayakları üzerinde durabileceğine inandığında ustası da ona her türlü desteği vererek “benim yetiştirdiğim kalfa” ona her şekilde güvenebilirsiniz diyerek kuyumculuk camiasına takdim eder. Yaptığı işlerden, karakterinden ve yetiştireceği yeni çıraklarda mesleğin daha da gelişeceğine olan umuduyla gurur duyar.

Yukarıda kısaca özetlenen çok yönlü ve uzun süreli eğitim binlerce yıllık tarih içinde gelenekleri ve kuralları oluşturulmuş olup idari, ekonomik, teknik, sosyal bazı değişikliklerle kuyumculuk mesleğinde bu günde geçerliliğini sürdürmektedir.

2.2. Akademik Eğitim

Milli eğitim sistemimiz 1970–80’lerden sonra pasif yönlendirme ilkesi üzerine yapılandırılmıştır. Bu gün konuya baktığımızda ise zorunlu eğitim olan İlköğretim diplomasını aldıktan sonra;

Çalışma hayatına giren kişilere Mesleki Eğitim Merkezlerinde çıraklık eğitimi uygulama kapsamına alınan illerde ve meslek dallarında aday çırak, çırak, kalfa ve ustalara mesleki eğitim verilmektedir. Orta öğretime girişte OKS sınavları ile öğrencilerin kategorileri belirleniyor ve bu alanlara yönlendiriliyorlar. Bunların dışında belirli bir taban puanı alan öğrencilerin içinden olmak üzere ayrı bir seçme sınavı ile öğrenci alan güzel sanatlar liseleri bulunmaktadır.

Yüksek eğitimimizde, yukarıda sayılan liselerdeki alanlarına, okul ve mezuniyet not ortalamalarına göre ÖSS (öğrenci seçme sınavı) ile Ön Lisans ve Lisans düzeyinde öğrenciler yerleştirilmektedir. Ön lisans eğitimi hepimizin bildiği gibi iki yıldır. Bu eğitimi alanlar tekniker sıfatını alır. Ön lisans eğitimini belirli bir ortalama ile bitiren öğrencilerden isteyenler Dikey Geçiş Sınavına girerek alınan belirli bir puanla ve açılan az sayıdaki kontenjanlara uygun alanlarda olmak üzere öğrenciler Lisans düzeyine dikey geçişle yerleştirilmektedir.

Lisans eğitimi yine hepimizin bildiği üzere dört yıllıktır ve mezunları Uzmanlık derecesine sahip olurlar. Lisans eğitimini belirli bir ortalama ile bitiren öğrencilerden isteyenler Lisans Üstü Sınavına girerek alınan belirli bir puanla ve açılan kontenjanlara uygun alanlardan olmak üzere öğrenciler Yüksek Lisans eğitimi almaktadırlar ve bu eğitimde iki veya üç eğitim yılı süresidir. Bu eğitimi alanlar yüksek uzman derecesine sahip olurlar. Bu aşamadan sonra isteyenler akademik kariyer (Dr. Doç. Prof.) yaparlar. İsteyenler ise uzmanlık alanları ile çalışma hayatına atılırlar ve bu alanda kariyerlerine devam ederler. Kuyumculuk eğitimi aşağıdaki süreçlerden geçmiştir.

2.3. Orta Öğretim Düzeyinde

1990 yılında Milli eğitim bakanlığı ve İstanbul Kuyumcular Odası işbirliği ile Kadırga Meslek Lisesinde, Kuyumculuk Bölümü eğitime başlamıştır. 1994–95 öğretim yılında Kadıköy Meslek Lisesinde, Kuyumculuk Takı Tasarımı Bölümü eğitime başlamıştır. İlerleyen yıllarda meslek liselerinin müfredatlarına kuyumculuk dersleri dahil edilmiştir.

2.4. Ön Lisans Düzeyinde

1983–84 öğretim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulunda Taş ve Metal İşlemciliği programı eğitime başlamış bu program daha sonra Gemoloji ve Mücevher Programı şeklinde yapılanmıştır. 1992–93 öğretim yılında Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Takı Teknolojisi programı eğitime başlamıştır. 1992 yılında Mersin Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Taş ve Metal İşlemciliği Programı, 1995 yılında Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu Kıymetli Taş ve Metal İşlemciliği Programı, 1996-97 öğretim yılında Muğla Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman Meslek Yüksekokulu Takı Tasarımı ve Süs Taşı İşlemciliği Programı, 1999 yılında Gazi Üniversitesi Beypazarı Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Kuyumculuk ve Takı Tasarımı Programları ve diğerleri takip etmiştir.

2.5. Lisans Düzeyinde

2002–03 öğretim yılında Mersin Üniversitesi Takı Teknolojisi ve Tasarımı Yüksekokulu eğitime başlamıştır. Ancak; kuruluşunda itibaren ön lisans mezunlarından dikey geçişle gelen öğrencilere, lisans tamamlama eğitimi verilmiştir. 2007–2008 öğretim yılından itibaren özel yetenek sınavı ile 1. sınıftan başlayan bir eğitim sürecine geçilmiştir.

Lisans düzeyinde takı dersleri Güzel Sanatlar Fakültelerinin heykel bölümlerinde dönemlik seçmeli dersler olarak çoğunlukla verilmektedir. Bu fakülteler arasında en kapsamlı takı ve tasarım eğitimi Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi heykel bölümünde 5 dönemlik teorik ve uygulamalı eğitim olarak yapılmaktadır. Sanatsal biçimlendirme ve tasarımı sanatsal açıdan düşünerek verilen takı tasarım dersleri sınırlı takı yapım teknikleriyle kalmaktadır. Öğrencilerin sektörde kullanılan teknik ve teknolojik gelişmelerden ve üretim tekniklerinden haberleri olmamaktadır. Benzeri ve daha olumsuz durum diğer üniversitelerin heykel ana sanat dallarında verilen takı ve tasarım derslerinde de görülmektedir. Bu derslerde ağırlıklı olarak mum model takı tasarımları ve metalin mekanik şekillendirilmesi yapılmakta daha çok görselliğe önem verilmekte işlevsellik ise daha geri planda tutulmakta, tasarım olgusu üretim olgusundan daha ön planda tutulmaktadır. Üniversitelerin güzel sanatlar fakültelerindeki teknolojik alt yapı ve sektörel işbirliğinin eksikliği takı piyasasında üretimin nasıl olduğu hususunda yeterli eğitimi verememektedir. Eğitim kadrosunun kuyumculuk eğitimi konusundaki yetersizliğide istenilen eğitimin sağlanamamasında başka bir etken olmaktadır.

2.6. Yüksek Lisans Düzeyinde

2008–2009 öğretim yılında İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde Endüstri Ürünü Takı ve Aksesuar Tasarımı Yüksek Lisans İkinci Öğretim Programı eğitime başlayacaktır. Yaşanan sorunlara gelince; kuyumculuk temel eğitimini verecek olan orta öğretim düzeyinde baştan yapılan sistem hatası nedeniyle problemler oluşturmaktadır.

Nedenine gelince, kuyumculuk sanatı çok özel yetenek ve birikim isteyen meslektir. Türk eğitim sisteminin en düşük puanını alan öğrenciler ile bu yeteneklerin bir arada olması ancak istisnalar dâhilinde olabilir. Sistemin diğer bir hatası ise kuyumculuk meslek liselerinden takı ve tasarım lisans düzeyinde programlara geçişlerin olmayışıdır. Meslek liselerinde matematik eğitimi verilmediğinden ön lisanstan dikey geçiş istisnası dışında fiili olarak imkânsızdır. Bu durumda dört yıllık lisans ve lisansüstü eğitimine geçiş mümkün değildir.

Bu durumda; kuyumculuk sektörüne ve akademik eğitime ve araştırmaya sistematik olarak öğrenci nasıl yetiştirilecektir? Sorusuna Marmara Üniversitesi Takı Teknolojisi Programı öğretim görevlisi Sefa BAYKAL şöyle yaklaşmaktadır.

“1993 yılından itibaren o süreçte uygulanan sistem gereği Eşit ağırlık puanı ile oldukça yüksek bir puan alarak Marmara Üniversitesi Takı Teknolojisi Programına yerleşen Genel Kültür Lisesi öğrencileri ile takı çalışmalarımız en verimli dönemi oluşturmaktadır. Nitekim o dönemde birlikte çalıştığımız öğrenciler bugün kuyumculuk piyasasının en önemli noktalarındalar. Bu öğrencilerimiz ise meslek lisesinden gelen istisnaları oluşturmaktaydı” (İTÜ takı tasarım platformu, 2006) açıklamasıyla BAYKAL takı tasarım eğitimi alacak öğrencilerin sayısal zeka ve öğrenme becerisinin yüksek olması öğrenci kitlesinde başarının bariz olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

2002 yılından itibaren meslek liselerinden meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş başlayınca sistem hatası daha çok ortaya çıkmıştır.

Meslek liselerinde kuyumculuk alanı “bölüm” düzeyinde açıldığından yeterli seviyede ve kuyumculuğun diğer uzmanlık alanlarına dönük eğitim verilememektedir. Kuyumculuğun tüm dallarını içeren bir kuyumculuk lisesi açılması gerekmektedir.

Kuyumculuk meslek liselerinin diğer bir sorunu da eğitimcilerdir. Yukarıda ki tablodan görüleceği üzere kuyumculuk ana sanat dalında lisans eğitimi veren bir kurum daha öncelerden olmadığı için orta eğitimde kuruluşundan itibaren metal, el sanatları vb diğer alanlardan gelen öğretmenler ve mesleğin içinden gelen “Usta Öğreticiler” ile bu açık kapatılmaya çalışılmıştır.

Ve tabii ki, en önemli sorunlardan bir tanesi de malzeme, aletler, aletlerin sarf malzemeleri ve teknolojidir. Kuyumculuğun bu konuda, büyük oranda dışa bağımlı ve dövize endeksli olması sektörü zorladığı gibi öğrencileri ve eğitim kurumlarını da zorlamaktadır.

Orta öğretimde, eğitim programları (temel sanat eğitimi, temel eğitim ve tasarım eğitimi) kuyumculuğun temel eğitimine göre yapılandırılması gerekmektedir.

2.7. Ön Lisans/Lisans Düzeyinde Ortaya Çıkan Sorunlar

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere genel olarak eğitim kurumları tasarım ağırlıklı olarak eğitim vermekteler.

Nedenlerine gelince;

Eğitimci sorunu burada da devam etmektedir.

Diğer derslerin öğretmenleri ve ders içerikleri, kuyumculuk üzerine uzmanlaşmadıklarından bazı sorunlar oluşturmaktadır. Atölye / laboratuvarların en önemli eksikleri ise malzeme, aletler, aletlerin sarf malzemeleri ve teknolojidir. Bu eksikler ön lisans ve lisans eğitiminde yapısal sorunlardır. Diğer sorunlara gelince;

İki yıllık bir ön lisans eğitimde bütün bir kuyumculuk eğitimi yapılamaz. Çünkü eğitim süresi yeterli değil, eğitim süresi teorik derslerin yoğunluğuyla doludur. Bu teorik dersleri öğrenciler alt yapı eksikliği ile aldıkları için ders içeriklerinin ve amacın kavratılması zaman almaktadır. Sanatsal bilgi alt yapısı orta öğretim kurumlarında da verilmediğinden yüksek öğretimde eğitim süresinin önemli bir kısmını işgal etmektedir. Kuyumculuk eğitiminin uygulama kısmı ön lisans programlarının çoğunluğunda eğitimin ikinci yılında yoğunlaşmaktadır. Kalan bu sürede ise hem takı yapım teknikleri hem tasarım ve uygulama eğitimlerinde istenilen verimliliğe ulaşamamaktadır. Yüksek eğitim kurumlarının yeterli teknolojik alt yapı donanımına sahip olmamaları nedeniyle okul eğitiminin sektörde çalışmaları için öğrencilere katkısı olmamaktadır.

Kuyumculuk kütüphanesinin eksikliği diğer en önemli sorunlardan biridir. Kaynak kitaplar, araştırmalar, yorumlar ve yeni açılımları desteklemek için acilen bu sorunun planlı ve programlı olarak çözülmesi gerekmektedir.

Kuyumculuk kültürünü oluşturmak için kuyumculuk müzesinin eksikliği diğer bir sorundur. Kuyumculuğun tarihsel ve teknolojik gelişimi içinde çeşitli yabancı dillerden ve bölgesel dillerden birçok kavram yerleşmiştir. Aynı işlem veya alet için çok değişik terimler kullanılmaktadır. Kavram birliğinin sağlanması gerekmektedir. Sektör ve eğitim için büyük bir sorunu oluşturmaktadır.

Türkiye’de ki geleneksel kuyumculuğun eğitimi sözel ve uygulamalıdır. Akademik eğitimde ise yazılı ve uygulamalıdır. Akademik eğitimde verimliliği sağlayabilmek için kuyumculuğun (insan, malzeme, teknik, teknoloji ve ürün) standartlarının yazılı hale getirilmesi gerekmektedir fakat bunu yapmak için sektörle işbirliği içinde olunması gerekir. Piyasanın içinde yer almalıdır eğitim kurumları. Aslında sektörel kurumlar eğitim kurumlarını yanlarında iyi bir partner olarak görmek istemektedirler. Araştırma ve geliştirme süreçlerinde hem sosyal bilimsel olarak hemde sanatsal olarak hemde mesleki deneyim olarak birbirlerinden yararlanmak ve geliştirmek beraber yol almak istemektedirler. Bunu sağladığımızda ise eğitim ve sektörün, kalite ve verimliliği artacaktır.

Eğitim kurumlarından sektörün beklentileri karşılanamadığı zaman sektör kendi eğitim kurumunu kendisi oluşturma yoluna gitmeyi tercih etmektedir. Nitekim benzeri girişimlerde bulunmuştur sektör. Kendi bünyesinde eğitim departmanları oluşturmuş kendi gereksinimini kendisi karşılama eğilimine gitmiştir. Söz konusu girişimi başta Favori, Goldaş ve benzeri kuyumcu şirketleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Fakat bu oluşum sürecinde uygulama eğitimin yeterli olmadığı sosyal ve sanatsal eğitiminde yer alması gerektiği fark edilerek eğitim kurumları ile işbirliğine gidilerek ortak bir eğitim poalitikası oluşturulup uygulanmaya başlanmıştır.

Alaylı-Mektepli çekişmesi bu meslekte de yaşanmaktadır. Alaylı olanlar kendilerini meslekte daha yetkin görmekte mektepli olanlar ise daha donanımlı olduklarını çok yönlü olduklarını savunmaktadırlar. Fakat alaylı olanların mektepli olanları ezmeye çalıştığı onların yeterli mesleki bilgiye sahip olmadıkları belirgindir. Bu duruma sebep mektepli olanın eğitim ve bilgi seviyesi olmakla beraber sektörde konumunun neresi olduğu sorununun yeterli netliğe kavuşmamasıdır.

Okullar ile işletmeler arasında bir duvar var. İşletmeler, okulda neyin, nasıl yapıldığını bilmiyorlar. Ayrıca tersi durumda geçerlidir. Kuyumculuk sektörü yıllarca kapalı kalmayı benimsemiştir. Kendi kendisiyle yetinme çabası içine giren sektör değişen dünya şartlarında açılması gerektiğini geçte olsa anlamıştır. Bu kapalılık sektör ve eğitim kurumlarının arasında kalın bir duvar örmüştür. Ne yaptığını nasıl yaptığını kimse görüp öğrenmesin kronik düşüncesi artık günümüz şartlarında daha üretken ve modern olmak için şeffaflığın ve paylaşmanın gerekli olduğu düşüncesine bırakmıştır. Bu düşüncede eğitim kurumları ve sektör arasında işbirliğini kaçınılmaz kılmıştır. Eğitim kurumlarıyla kuyumculuk sektörünün birçok alanda işbirliği olanakları olmasına rağmen bunlar kullanılamamaktadır. Son zamanlarda sektör ve eğitim kurumları işbirliğinin gerekli olduğu hakim olan ve şiddetle hayata geçirilmesi gerekli olan düşünce, bu gelişme sektör okul yakınlaşmasını sağlayarak ortak hareket etmeye zorlamaktadır.

3. SONUÇ

Çalışmada kuyumculuk sektörünün sorunlarının irdelenmesi ve çözüm önerileri için sektör iş verenleri, sektörde çalışan eğitim kurumlarından mezun olmuş kişiler ve kuyumculuk eğitim sorunlarıyla oldukça fazla muhatap olması gereken İstanbul Kuyumcular Odası yönetim kurulu üyeleri ile karşılıklı röportaj yönteminde görüşmeler yapılarak dijital kayıt alınmıştır. Görüşmeler üzerinde yapılan analiz çalışmalarında katılımcıların en fazla üzerinde durdukları konular üzerinden bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır.

Yüzyıllar önce kurumsal bir alt yapıya sahipken, bu gün eğitim, dokümantasyon ve diyalog eksikliği ile karşı karşıya kalan kuyumculuk sektör ve eğitim kurumları ciddi anlamda öz eleştiriye gereksinim duymaktadır.

Canlı iç piyasa ve sektörel kapalı ekonomi döneminde, eğitim ve etkinlikleri gereksiz gören sektör çalışanları, ekonomik kriz dönemlerinin ardından her şeyin görüldüğü gibi olmadığını ve dünyada ki değişimleri fark etmişlerdir. Bu dönemde uluslar arası yapıya uyum sağlayabilen, bilgi ve belge donanımlı kuruluşlar, iç piyasada ki işsizlik sonucu oluşan “usta enflasyonunun” da etkisiyle konumlarını güçlendirmişlerdir. Düşünülmesi gereken sektörü bu güne getirebilen alt yapı, yarınlara taşıma gücünü kendisinde bulabilecek mi? sorusudur. Sektör yeni yapılanmanın gereği olarak, eğitime yeterli önemin verilmemesi halinde, üretim açısından olası olumsuzlukları göğüsleyebilecek mi?

Bu günkü eğitim, mevcut alt yapısıyla sanayinin ileriye dönük gereksinim duyacağı eğitilmiş iş gücünü yetiştirmede yetersizdir. Sanayi ise mevcut kaynağın bitmeyeceğini ve ya bittiği noktada düz emeğe dayalı kendi sistemini kurmuş olacağını düşünüyor olmalı ki;

eğitim faaliyetlerine yeterli özeni göstermemektedir. Kuyumculuk eğitiminin temel politikası belirlenmelidir. Bu politikayı belirlemek için ise çalıştaylar düzenlenmeli, konumuz ile ilgili olabilecek en geniş katılımı endüstrileşen kuyumculuk ve “kuyumculuk eğitimi” tartışılmalı tüm boyutları ortaya konulmalı ve ortak bir akıl ile bu eğitim politikası belirlenmelidir. Sektör, sektörün üst kurumları, Üniversite ve Milli Eğitim Bakanlığı bu politikayı hayata geçirmelidirler. Eğitimin orta öğretimden yüksek öğretime kadar olan piramidi doğru olarak yapılandırılabilirse, yetenekli insanların katkıları ile kuyumculuk mesleği ve çalışanları arzu edilen konumuna ulaşabilecektir.

Kuyumculuk üretim tekniği ve iş bölümü bakımından karmaşık bir yapılanma içindedir. Bu nedenle başarılı bir kuyumculuk eğitimi için müfredat oluşturulurken, ağırlıklı olarak sektör sistemine vakıf kişiler, kuruluşlar ve usta öğreticilerin görüşü alınmalıdır. Eğitim kurumlarının sektörden bihaber durumda oluşturdukları ders program ve içeriklerinin de takı ve tasarım eğitiminde yaşanan sorunların sebeplerinden biri olduğu sektör tarafından ortak görüş olarak yer almaktadır.

Kuyumculuk eğitim kurumlarından mezun olan öğrencilerin kültürel ve sanatsal birikime sahip olmamaları ve bu yönde de eksiklerinin giderilmesinin şart olduğu yaygın bir görüş olarak yer alırken, diğer yaygın bir görüş ise uygulama yönünün daha fazla olduğu bir eğitim içeriğinin olması gerektiğidir.

Yakın geçmişe oranla kuyumculuk sektörü dışa açılım sergilemektedir. Eğitimde ki diğer bir sorun olarak ise sektör okul arasında kopuk olan iletişimin olduğudur. Eğitim kurumlarında bulunan öğretmenlerin mesleki eksikliklerinin olduğu ve bunun kuyumculuk eğitiminde sorun oluşturduğu düşünülmekte bu sorunun çözümünde ise kişisel bazda değil kurumsal anlamda iş birliği ile sektörün eğitime gönüllü olacağı söylenmektedir. Sektör İstanbul Kuyumcular Odası aracılığı ile her zaman eğitime katkıda bulunabileceklerini vurgularken sektörün ihtiyaçlarının farkına varılarak yüksek öğrenimde eğitimin yapılması gerektiğini düşünmektedir. Eğitim kurumlarının sektörün çalışma sistem ve koşullarından ve tekniklerinden haberi olmadığı için mezun olan öğrenciler sektörde çalışma hususunda adaptasyon sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların eğitim sorumlularının sektörü yakından tanımadığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Her meslekte olduğu gibi, tasarımcının da başarısı, kendini iyi yetiştirmesine, sanatını sevmesine bağlıdır. Tasarımcı, gelişmesini, ilerlemesini sağlayan kaynakları kurutmamalıdır. Üzerinde yaşanan dünya, estetik değerlere sahip, yaratıcı, sorun çözücü tasarımcıların katkılarıyla daha güzel görselliklere sahip, daha yaşanır olacaktır. Bu konuda görev başta üniversiteler olmak üzere sektörel ve akademik yaklaşımlara ve doğru kurulacak ortaklıklara düşmektedir. Tasarım eğitimi sırasında özel bir amaca odaklanmanın çokta doğru olmadığı, onun yerine serbest fikirlerle kapsamlı fakat açık ufuklu çalışmaların verimliliği sorgulanmalıdır. Benzer yeni süreçler yaratmada hızlı ve esnek olmak için küçük ve orta ölçekli işletmelerin birikimlerine ve atikliğine ihtiyaç duyulabileceği gibi bunların erişim alanlarını küresele yayma çabasına ortak olunarak yeni stratejilerin oluşturulması gerekmektedir. Tasarım bölümleriyle firmalar arasında planlama ve yeni ara süreçler yaratmak, iş çevresi ve çalışma düzeninin yeniden yapılandırılmasını sağlayarak mümkün olabilir. Bilgi paylaşımını ve teknoloji transferlerini sürekli olarak birlikte yürüterek sanayi-üniversite işbirliği projeleriyle yeni nesil tasarımcıların yetiştirilmesi amaçlanmalıdır.

Kuyumculuk eğitim sisteminde sorunların bulunduğunu ve bu sorunların kuyumculuk sektörünü de etkilediği karşılıklı ilişkiler içerisinde bulunularak sektörün eğitim kurumunu ciddiye alarak ve eğitim kurumunun da sektörü ciddiye alarak sorunların çözümüne ulaşılacağı de yapılan görüşmelerde yaygın düşüncedir.

KAYNAKLAR:

- Başlangıç, A., B., (2005), “Kuyumculuk Sektörünün Vizyonu”, İzmir Ticaret Odası Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü Bülteni, Mart Sayısı, İzmir
- Bilgin, M., (2006), “Takı Sektör Profili”, İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Şubesi Uygulama Servisi, Aralık Sayısı, İstanbul
- FRIEDMAN, K., (1997), “Design Science and Design Education”, Norwegian School of Management Research Report Series. Oslo: Norwegian School of Management.
- Gesad, “Kuyumculuğun Tanımı”, <http://www.e-kuyumcu.org/kuyumculuk.asp>, Erişim:10.10.2008
- Nayir, D., Z., Uzunçarşılı, Ü., Baştuğ, Y., (2007), “Gizli Şampiyon Şirketlerden Ne Öğrenebiliriz? Türk Kuyumculuk Sektörüne Stratejik Öneriler”, XV. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Tosuner, N., E., “Türkiye’de Kuyumculuk Sektörü”, <http://www.e-kuyumcu.org/kuyumculuk.asp>, Erişim: 10.10.2008.
- İTÜ Takı Tasarımı Platformu, (2008), “Takı Tasarımı ve Eğitimi”, Panel, İstanbul

RÖPORTAJLAR:

- Arslanyan, H., İstanbul Kuyumcular Odası Yönetim Kurulu Üyesi, Sektörde İşletme Sahibi, Röportaj Tarihi: 04.12.2008
- Karatoprak, İ., H., İstanbul Kuyumcular Odası Yönetim Kurulu Üyesi, Sektörde İşletme Sahibi, Röportaj Tarihi: 05.12.2008
- Kurtulan, M., Takı Tasarımcısı, Sektörde İşletme Sahibi, Röportaj Tarihi: 04.12.2008
- Müftüler, E., İstanbul Kuyumcular Odası Halkla İlişkiler Müdürü, Röportaj Tarihi: 03.12.2008
- Demirgüç, U., Takı Tasarımcı, Röportaj Tarihi: 02.12.2008
- İnci, A., Takı Tasarımcı, Röportaj Tarihi: 02.12.2008
- Şahin, S., Takı Tasarımcı, Röportaj Tarihi: 01.12.2008

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA TEKSTİL PROGRAMLARININ ADLANDIRILMASINDAKİ ÇELİŞKİLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESSMENT OF THE CONTRADICTIONS WITNESSED IN NAMING TEXTILE PROGRAMS OF VOCATIONAL HIGH SCHOOLS

Ebru DİKMEN¹

ABSTRACT

The textile sector is quite significant in Turkey as it has created great employment opportunities; however there is the need to solve problems that have arisen in the area as well as take permanent preventative measures. These precautions must involve tangible and long-term goals in areas concerning technology, design, economy, social structures and education; and in this sense, textile programs of Vocational (High) Schools carry quite a great significance within the area of education. The aim of these textile programs is to train “intermediate technical staff” that are more equipped with theoretical knowledge than those technicians who rank between a top executive and/or an engineer and an expert/qualified technician. The graduate must be well informed and have general information on his/her subject. And thus, the possibility arises to characterize the programs under the title “Textile Program”. Aside from “Textile Program”, we see programs under the titles “Textile Design Program” and “Fashion and Textile Design Program” within the programs of Vocational High Schools that accept students without subjecting them to an exam. Education on design involves a four year period in the Faculties of Fine Arts. The general aim of the Fashion and Textile Design departments of the Faculties of Fine Arts and Design is to educate artists that would weave, make garments and press designs for the textile industries and clothing manufacturers of Turkey. Students are accepted to these departments being objected to a special ability exam as well as being subjected to a well rounded education program in arts and design. A student will graduate gaining the title “intermediate staff member” in Vocational High Schools while in the Faculty of Fine Arts they will graduate as “an artist or a designer.” This study will explicate with the examples of this paradox witnessed in naming most of the programs in vocational high schools.

Key Words: Textile, Education, Techniques, Design

ÖZET

Tekstil sektörü ülkemizde yarattığı istihdam nedeniyle büyük önem taşımakta; alandaki sorunların çözümü, kalıcı önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. Bu önlemler; teknoloji, tasarım, ekonomi, sosyal yapı ve eğitim alanlarında somut ve uzun vade hedeflerini içermelidir. Eğitim alanında, Meslek Yüksekokullarındaki tekstil programlarına bu nedenle

---

¹ Öğretim Görevlisi., Akdeniz Üniversitesi Serik Meslek Yüksekokulu, ebrudikmen@akdeniz.edu.tr

ciddi sorumluluklar düşmektedir. Sektör için tekstil programları, çalışma alanındaki görevi itibariyle üst düzey yönetici ve/ veya mühendis ile usta/kalifiye işçi teknisyen arasında bulunan teknisyenden daha fazla teorik bilgiye sahip “ara teknik eleman” yetiştirmektedir. Mezun, konusunda genel bilgilere sahip olmalıdır. Dolayısıyla programların “Tekstil Programı” olarak isimlendirilmesi olağandır. Sınavsız geçiş sistemiyle öğrenci kabul eden Meslek yüksekokullarımızdaki programları incelediğimizde “Tekstil Programı” yanında , “Tekstil Tasarımı Programı”, “Moda ve Tekstil Tasarımı Programı” gibi program isimlerinin de yer aldığı görülmektedir. Tasarım eğitimi, güzel sanatlar fakültelerinde dört yıllık bir süreçte verilmektedir. Sanat ve Tasarım fakültelerindeki Moda ve Tekstil Tasarımı bölümlerinin genel olarak amacının, ülkenin tekstil ve konfeksiyon endüstrisi için dokuma, giysi ve baskı tasarımı yapacak sanatçıları yetiştirmektir. Bu bölümlere öğrenci özel yetenek sınavıyla alınmakta, geniş kapsamlı sanat ve tasarım eğitiminden geçirilmektedirler. Meslek Yüksekokulundan öğrenci “ara eleman”, Güzel Sanatlar Fakültesinden ise “sanatçı, tasarımcı” olarak mezun olmaktadır. Bu çalışmada, meslek yüksekokullarımızdaki programlarımızın bir çoğunun adlandırılmasında yaşanan bu çelişki örnekleriyle irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tekstil, Eğitim, Teknik, Tasarım

1. GİRİŞ

Dünya tekstil hazır giyim sektöründe markalı ticaret yaparak üst noktalara ulaşmak isteniyorsa ülke tanıtımına, tasarıma, rekabetçi üretim girdilerine, lojistik desteklerin sağlanmasına ve eğitime öncelik verilmelidir. Kotaların da kalkmasıyla beraber moda markayı bina etmek için; rekabet gücünün en önemli unsurlarından verimlilik, yenilikçilik, kalite, fark yaratma, AR-GE, tasarım, teknolojik geliştirme, markalaşma gibi alanların değeri giderek artmaktadır.

Giysi insanoğlunun yaşamında önemli yer tutan, zengin içerikli kültürel bir olgudur. Zengin Anadolu giysi ve tekstil kültürüne sahip olan ülkemizde özgün tasarımlarımızı oluşturup dünya pazarına sunmamız asıl gerektirir. Tekstil sektörü ülkemizde yarattığı istihdam nedeniyle büyük önem taşımakta; alandaki sorunların çözümü, kalıcı önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. Bu önlemler; teknoloji, tasarım, ekonomi, sosyal yapı ve eğitim alanlarında somut ve uzun vade hedeflerini içermelidir. Bu hedeflere doğru hareket edildiğinde sektörde donanımlı kalifiye eleman sıkıntısı kendini göstermektedir. Gerek üretim gerekse tasarım alanında eğitimin önemi de bu noktada devreye girmektedir. Bu kapsamda Meslek Yüksekokullarındaki öğretim için “MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi” geliştirilmiş ve uygulanmasına 2002 yılında başlanmıştır. Uygulama ile birlikte meslek yüksekokullarında Teknik Bilimler Bölümlerinin altında tekstil ana başlığında çeşitli isimler ya da içeriklerle programlar oluşturulmuştur. Proje ile ilgili olarak “Tekstil Eğitim Programı” adı altında bir müfredat kitabı hazırlanmış, öğretim bu doğrultuda sürmesi istenmiştir.

2. ÜLKEMİZDE TEKSTİL SEKTÖRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Cumhuriyet döneminde 1933 yılında ülkemizde kurulan ilk endüstri dalı tekstildir. Böylece, ilk olarak kamu daha sonra da özel sektör firmaları terbiye, iplik ve dokuma fabrikalarını açmışlardır. Sümerbank ile de Tekstil sektöründe, modern anlamda ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Böylelikle Anadolu’da kurulan fabrikalarda bir yandan

istihdam arttırılmış, işçi, teknik eleman ve kadrolar yetiştirilmiş, diğer yandan ise, kuruldukları bölgelerde sosyal yaşam hareketlenmeye başlamıştır. Yıllar içinde yeterli AR-GE çalışmalarının yapılmaması ve geniş bir alanı kapsayan tekstil endüstrisinin sadece üretime ağırlık vermesi sonucunda tekstil sektörü de günün pazar koşullarına ayak uyduramaz konuma gelmiştir. (Yurtcan, 2006) Son dönem de yaşanan küresel krizle birlikte bu daha da pekişmiştir.

Önlem olarak 2007-2013 dönemini öngören 9. Kalkınma planı kapsamında kurulan Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Özel İhtisas Komisyonu; kamu, özel sektör, bağımsız uzmanlar ile akademik çevreleri kapsıyor. Bu komisyona göre Türkiye'nin, sağladığı istihdam, ihracat ve ciro bakımından en önemli sektörü olan tekstil sanayini gözden çıkarmak mümkün değil. Tekstil sanayinde meydana gelecek büyük boyutlu bir kriz veya ani bir çökme, küçülme, Türkiye'de çok tehlikeli ekonomik ve sosyal çalkantılara neden olabilecektir. Türk Tekstil sanayi yapısal değişim dönemine geçmelidir. Tedarikçi ülkeden piyasa yapıcı ülkeye dönüşüm şarttır. (Uyanık, 2006)

Tekstil ve Konfeksiyon firmalarımızın, modanın takibi, yeni üretim teknikleri, araştırma geliştirme ve ilgili eğitim faaliyetlerine yeterli önemi vermemeleri, sektörün nitelikli ve verimli iş gücü temin etmesini, katma değeri yüksek ürünlerin üretimini yapmasını engellemektedir. Sanayileşmiş ülkeler, teknoloji geliştirip, üreten ülke olma avantajlarını en iyi şekilde değerlendirerek teknik tekstiller dahil, yüksek katma değerli, yüksek kaliteli tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin üretimine yönelmişlerdir. (Yurtcan, 2006)

Ayrıca AB' de, 2020' ye endekslenen, Türkiye'nin de yer aldığı Tekstil Teknolojisi Platformu çalışmasında hedeflere ulaşmak için, yapılması gereken AR- GE, ÜR-GE çalışmalarının önceliklerini ve işbirliği imkanlarını tespit etmek amacıyla üç ana yol olarak; Standart ürünlerden özel ürünlere geçilmesi, yeni tekstil uygulamaları ve kitlesel üretiminden kişiye özel üretime geçilmesi planlanmıştır. Bu kapsamda fonksiyonlar değişerek devam edecek, sektör tedarikçilikten biraz daha piyasa belirleyen bir konuma geçecektir. (Oran, 2006)

Tekstil sektörü için uzun vadede strateji belirlenmelidir. Çözüm ise, kaliteli üretim ve markalaşmadan geçmektedir. Türk tekstili, tasarım, üretim ve pazarlamada markalaşır, dünyada kendini çok daha farklı bir konuma oturabilecektir.

Küreselleşme olgusu, 21.yy' da daha da hızlanmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da dünyadaki rekabet unsurları değişmiştir. Dünyada artık "geleneksel rekabet unsurları" (emek ve hammadde bolluğu gibi) geri plana düşerken, iyi yetişmiş insan gücü, iyi işleyen bir piyasa mekanizması, nihai pazarlara ulaşmayı sağlayan gelişmiş bir bilgi yapısı, nihai pazarlara kolaylıkla mal sevk edilebilmesini sağlayan gelişmiş bir ulaştırma ve haberleşme ağı ön plana çıkmıştır. (Canitez)

Tüm bu unsurlara baktığımızda sağlam temellere oturması gereken noktanın; çok yönlü ve doğru bir sistemle doğru bir tekstil eğitimi olduğu açıktır.

3. MESLEK YÜKSEKOKULLARI VE GÜZEL SANATLAR FAKÜLTELERİNDE TEKSTİL EĞİTİMİ

3.1 Meslek Yüksekokullarındaki Tekstil Programları Hakkında Genel Bilgiler

Eğitim alanında, Meslek Yüksekokullarındaki tekstil programlarına bildirimizin giriş kısmında belirtilen nedenlerle ciddi sorumluluklar düşmektedir. Sektör için tekstil programları; çalışma alanındaki görevi itibariyle üst düzey yönetici ve/ veya mühendis ile usta/kalifiye işçi teknisyen arasında bulunan teknisyenden daha fazla teorik bilgiye sahip “ara teknik eleman” yetiştirmektedir.

Tekstil programının amacı; tekstil teknikeri unvanı taşıyacak bireyin vizyonu, rolü, teknik beceri ve davranış şekilleri göz önüne alınarak tekstil sektöründe istihdam sağlanması, işletmelerde bu unvanla çalışacak kalifiye ara elemanlar yetiştirmek, öğretilecek teorik bilgilerin, endüstri kuruluşlarıyla bağlantılar sağlayarak pekiştirilmesidir.

Programın mezunlarına kazandırdığı bilgi - yetenek ve diğer özellikler ise şu şekilde özetlenebilir. Programda eğitim gören öğrencinin birden fazla alanda ara eleman yeterliği elde etmesi mümkündür. Ana ve seçmeli dersler sayesinde öğrenci tekstil programının farklı uzmanlık alanlarında yeterlilik kazanabilme imkanına sahiptir. Öğretim programının hem gelişen teknolojiye uygun hem de piyasa geçerliliğinin olmasına dikkat edilmiştir. Öğrencinin iş hayatına kendini daha iyi hazırlayabilmesi ve okul ile endüstri arasında güçlü bir ilişkinin kurulması gerekliliğinden hareketle iki yıllık öğrenim süresinde belirlenen oranda endüstriye dayalı staj da öngörülmektedir (Bu konu ile ilgili Yüksek Öğretim Kurumu tarafından yeni bir çalışma da yürütülmektedir). Mesleğin bilgisayar ve yabancı dil açısından gereksiniminin önemi dolayısıyla bu konularla ilgili dersler de verilmektedir. Uluslararası denkliği kabul edilmiş yurt dışındaki iki yıllık mesleki ve teknik okulların eğitim ve programları incelenerek hazırlanan programın gelecekte akredite olabilecek yapıda olması sağlanmıştır (Bu konuda çalışmalar geliştirilerek devam etmektedir). Dersler öğrencinin bilimsel tetkik ve kararlarındaki becerisini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Derslerde öğrenci aktif bir rol oynar; işlenen konunun teorik içeriğiyle birlikte uzmanlık dalı teçhizatını da çalıştırarak laboratuvar deneyleri yapar. Öğrencinin önceden belirlenmiş iş görevlerini başarıyla yerine getirmesi gereğini anlaması ve ekip çalışmasının önemi kavratılır.

Tekstil teknikeri unvanını alacak bireylerin görev tanımları; hata bulma, problem çözme, karar verme ve işlem - fonksiyonların planlaması olarak özetlenebilir. Tekstil teknikeri çalışma alanındaki görevi itibariyle üst düzey yönetici ve/ veya mühendis ile usta/kalifiye işçi teknisyen arasında bulunan teknisyenden daha fazla teorik bilgiye sahip bir ara teknik elemandır. Bu vasıflardaki eleman, bazı küçük veya orta büyüklükteki işletmelerde liderlik ve yöneticilik rolünü de üstlenebilir. Bir teknikerde olması gereken bu özelliklerin yanında tekstil konusunda genel bilgilere sahip olmalıdır. Genel olarak tekstil maddelerini tanıır. Ayrıca dokuma, iplik, örme, triko, terbiye, konfeksiyon ve kalite kontrol konularında mevcut teknolojilerin ve işlemlerin ne olduğunu ve nasıl yapıldığını bilir. Ayrıca tekstille ilgili ana makineleri tanıır.

Tekstil teknikeri almış olduğu vizyonla;

- Üretim teçhizatını sürekli hazır konumda tutar.
- Meydana gelebilecek sorunlara karşı önceden tedbir alır ve üstlerini uyarır.
- Kalite kontrol elemanlarıyla sürekli bilgi alışverişinde bulunur.
- Bu faaliyetleri düzenli olarak sürdürür.

- Makinelerin düzenli olarak koruyucu bakımını yapar.
  - Kendi atölyesindeki malzemelerin stoklarını takip eder, gereğinde talep eder veya ettirir.
  - Bulunduğu işletmenin verimini arttırmak için çalışmalarda bulunur.
  - Tekstil dokuma, iplik, örme ve konfeksiyon konularında yenilikleri takip etmeye çalışır. (Tekstil eğitim Programı, 2002)
- Artık diplomalarda tekniker unvanının yazmadığını hatırlatmak gerekir.

3.2 Güzel Sanatlar Fakültelerindeki Tekstil Tasarımı ya da Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümleri Hakkında Genel Bilgiler

Güzel Sanatlar Fakültesi veya Sanat ve Tasarım Fakültelerinde verilmekte olan öğretim sürecinde Tekstil Tasarımı ya da Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümlerine de bildirimizin giriş kısmında değindiğimiz nedenlerden dolayı önemli sorumluluklar düşmektedir. Tekstil Tasarımı Eğitimine detaylı olarak göz atmak istersek, öncelikle Tasarımın kelime anlamını irdeleyerek işe başlamamız gerekir. Tasarımı tanımlarken aşağıdaki anlatımlar açıklayıcı olacaktır.

- Çevrenin ve nesnelerin insanın fiziksel ve ruhsal gereksinimlerini de karşılayacak şekilde biçimlenmesi süreci, (Ergür, 2002)
- Göze ilk çarpan görsel algının zihinde bıraktığı etkidir, (Çivitçi, 2004)
- Tasarım, bir kimsenin yapmayı düşündüğü şey, olması ya da yapılması istenen bir şeyin zihinde aldığı biçimdir. Bir tasarımın oluşabilmesi için; bir konunun olması, ana fikrinin yakalanması, bir planın oluşması, planın denetimi ve geliştirme çalışmaları gereklidir. Tasarımın hareket noktası, moda ve pazar olmalı ve aynı zamanda tasarlanan ürün işlevsel ve özgün olmalıdır. (Saldıray, 1998)

Tekstil Tasarımı genellikle tekstil elyafından yapılmış ürünlerin oluşturduğu geniş bir alan olarak çağdaş sanatlar kapsamına girer (bazı fakültelerde bölüm ismi Tekstil Sanatları olarak değişmiştir). Tekstil sözcüğünün kendisi dokunmuş kumaşlar ya da dokuma anlamını taşımasına karşın, günümüzde çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Ana hatlarıyla; Tekstil Hammaddeleri, Dokuma, Baskı, Moda ve Aksesuar alanlarıyla sınıflandırılabilir olan Tekstil Tasarımında, dokunmuş kumaş estetik özünde bir kompozisyonu, rengi ve malzemeyi total olarak içerir. Bugün bütün tasarım alanlarında bir düzen ve kuram araştırması vardır. Ülkemizde ve dünyada, elyaf, iplik ve kumaş üretiminin yanı sıra, boya ve apre, örme ürünler ve giysiler, halılar, bütün ev tekstilleri ve teknik tekstiller tekstil tasarım ürünleridir.

Tekstil Sanatları, sanatçıların, teknik çözümler, ekonomik veya tasarım kapasiteleri, rasyonel ve sistematik düşünce, yaratıcılık ve karar verme, çevre duyarlılığı ve diğer meslek alanlarıyla iletişimlerini geliştirmelerinin yanı sıra, ulusları ve kültürleri, küresel değişim gereksinimlerini takip etmelerini sağlar ve yaşamdaki ilerlemede bireysel eğitim ve profesyonel sorumluluk sahibi olmalarına katkıda bulunarak yeni bir bakış açısı yaratır. (Sürür, 2006)

Tekstil Tasarımı hakkında verdiğimiz tüm bu genel bilgilerden sonra; Moda ve Tekstil Tasarımı bölümlerinin genel olarak amacını irdelediğimizde, ülkenin tekstil ve konfeksiyon endüstrisi için dokuma, giysi ve baskı tasarımı yapacak sanatçıları yetiştirmek olduğunu görürüz. Bölümünün ilk iki yılında uygulama alanları ile ilgili teknolojik bilgiler ve malzeme bilgileri kuramsal ve uygulamalı olarak verilmekte daha sonraki yıllarda uygulamaya dönük tasarım çalışmaları yaptırılmaktadır. Eğitim süresince öğrencilerin

genel kültür ve sanat bilgileri ile teknolojik bilgilerinin geliştirilmesine özen gösterilmektedir.

3.3 Meslek Yüksekokulları ile Güzel Sanatlar Fakültelerine Öğrenci Alımındaki Farklılıklar ve Sonuçları

Tasarım, göze ilk çarpan görsel algının zihinde bıraktığı etkidir demiştik. Ürünü satın alan kişi, daha sonra ürünle ilgili diğer teknik ayrıntılara bakmaktadır. Bu, üründe görsel ve estetik olarak tasarım öge ve ilkelerinin yerinde kullanılmasıyla mümkün olmaktadır. Tasarımcı, estetik ve görsel öğeleri kullanarak yaptığı tasarımlarını, teknik ekip işbirliği ve titiz bir çalışma ile sonuçlandırmaktadır. Moda ve tekstil tasarımcısı sanatsal yaratıcılığını yönlendirirken, soyut olanı somutlaştırmakta, değişik sorunlara farklı çözüm önerileri bulmaktadır. Sanatçı çalışmalarından her türlü konuyu, olayı, malzemeyi, düşünceyi, imgeyi, simgeyi, kavramları buluş yapmak için kullanmaktadır (Bağrıışen, 1999). Dolayısıyla ilgili fakültelerdeki Tasarım bölümlerine öğrenci özel yetenek sınavıyla alınmakta (sınavlarda, karakalem, canlı modelden figür çizebilme, sulu boya ve hayalden resim yapabilme yetenekleri sınanmakta) ve geniş kapsamlı bir sanat ve tasarım eğitiminden geçmektedir.

Meslek Yüksek okullarında ise öğrenci, “MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi” kapsamında ilgili Meslek Liselerinden mezun olup, tercih ettikleri takdirde Sınavsız olarak ilgili programlara ÖSYM’ce yerleştirilmektedirler. Böyle bir öğrenci seçme yöntemi Meslek Yüksekokullarımızın bir kısmında görülen Moda ve Tekstil Tasarımı ya da Tekstil Tasarımı Programlarının amacına ne kadar uygun ve sağlıklı bir eğitim verdiğinin tartışmasını da beraberinde getirir. Özel yetenek sınavı ile seçilmeyen ve sanatsal düzeyde yaratıcılık yeteneğine sahip olamayan öğrencilerin bu programlarda başarılı olmaları söz konusu olamaz. Tasarım eğitimi dört yıllık zorlu bir süreci kapsayan, tasar öge ve ilkelerinin öğrencinin yeteneğiyle harmanlanarak kavratılması, temel sanat eğitiminin geniş kapsamlı ana ders olarak verilmesi ve kuramsal olarak sanatla ilgili derslerle bu eğitimin desteklenmesi ile mümkündür.

Şekil 1. Özel yetenek sınavı ile GSF 'ye kayıt olmuş bir öğrenci çalışması

Şekil 2. Sınavsız Geçiş Sistemi ile MYO kayıt olmuş bir öğrenci çalışması

İki yıllık eğitim veren meslek yüksekokullarında tasarım eğitimi verilmesi öğrenim süreci ve öğrencinin seçilmesi yöntemi sebebiyle mümkün değildir. Ama maalesef bu örnekleri görmekteyiz. Bazı Üniversitelerimizin Meslek Yüksekokullarında Moda ve Tekstil Programları olduğu ve programların tanıtım web sayfalarında açıkça, “Mezunlar sektörde tasarımcı olarak iş bulma imkanına sahip olmaktadır” ifadesi kullanılmaktadır.

Genel olarak bütün Meslek Yüksekokullarında Tekstil Programlarının müfredat ve ders içeriklerine baktığımızda dört yarı yıl boyunca, tekstilin her alanından yarım yarı yıl ders aldıklarını biliyoruz. Bu nedenle program adlarının “Tekstil Programı” olarak kullanılması en doğal olanıdır.

Tablo 1. Tekstil Programlarında Uygulanan Genel müfredat

<i>I. Yarı Yıl</i>	<i>II. Yarı Yıl</i>	<i>III. Yarı Yıl</i>	<i>IV. Yarı Yıl</i>
Matematik I	Desen	Kalite Güvence ve Standartları	İşletme Yönetimi
Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı	Temel Bilgisayar Bilimleri	Sistem Analizi ve Tasarımı I	Sistem Analizi ve Tasarımı II
Teknolojinin Bilimsel İlkeleri	Genel İletişim	Tekstil Ürünleri ve Muayeneleri	Fiziksel Tekstil Muayeneleri
Genel Dokuma Ve Örmek Teknolojisi	Genel Konfeksiyon Teknolojisi	Hazır Giyim ve Konfeksiyon Makineleri	Kalıp Hazırlama Teknikleri II
Genel İplik Teknolojisi	Genel Terbiye Teknolojisi	Kalıp Hazırlama Teknikleri I	Konf. Organi. Ve Planlaması
Tekstil Maddeleri I	Tekstil Maddeleri II	Konfeksiyon Malzeme Bilgisi	Model Uygulama Teknikleri II
Türk Dili I	Giyim Tarihi	Model Uygulama Teknikleri I	Konfeksiyon Atölyesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	Türk Dili II	Konfeksiyon Atölyesi I	Bilgisayar Destekli Giysi Tasarımı
İngilizce I*	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	Moda Resmi	Sipariş Takibi
Almanca I*	İngilizce II*	Konfeksiyonda Maliyet Hesapları	Moda Tasarımı
Beden Eğitimi I**	Almanca II*		
Güzel Sanatlar (Resim) I**	Beden Eğitimi II**		
Güzel Sanatlar (Müzik) I**	Güzel Sanatlar (Resim) II**		
Üniversite'de Yaşam Kültürü	Güzel Sanatlar (Müzik) II**		

Değinilmesi gereken en önemli noktalardan biri de, ilgili meslek liselerinden sınavsız olarak meslek yüksekokullarına kayıt olan öğrencilerin gerek mesleki dersler, gerekse kültürel derslerden donanımları çok zayıf bir şekilde mezun olduklarıdır. Tasarım ve mühendislik derslerinde bu donanım eksikliği kendini daha da göstermektedir. Bu fikir meslektaşlarımızla yaptığımız tartışmalar sonrası ortaya çıkmış bir tespittir. Maalesef meslek liselerimizin büyük bir yüzdesinde öğrencilerimizin tüm eğitim-öğretim süreci döner sermaye işleriyle meşgul edilmektedir.

Ayrıca yine meslek yüksekokulumuzda görev yapan birçok öğretim elemanının ortak fikri olarak, öğrencilerin meslek yüksekokullarını dikey geçiş sınavlarına hazırlık kursu gibi görmeleri büyük bir handikaptır. Amacı ara eleman yetiştirmek olan meslek yüksek okullarında dikey geçiş yapmaya hak kazanan öğrenci yüzdesi çok azdır. Öğrencinin ara eleman olarak yetiştiğinin bilincinde olması ve meslek yüksekokullarını tercih ederken bunu özümsemiş olması gerekir. Unutulmamalı ki iki yıllık meslek yüksekokullarının, Tekstil programlarında ne Tekstil Tasarımcısı, ne de Tekstil Mühendisi yetiştirilmektedir. Kalifiye “Ara Eleman” yetiştirilmektedir. Program adlandırılmalarında, Tekstil Mühendisliği Programı nasıl kullanılmıyor ise Tekstil Tasarımı ya da Moda ve Tekstil Tasarımı Programı adlandırılmalarının da kullanılmaması gerekir. (Bu Grafik Tasarımı Programı gibi başka Sanat ve Tasarım Dalları için de geçerli olmalıdır.) Ülkemizde en büyük sıkıntının işletmelerde iyi yetişmiş kalifiye “ara eleman” eksikliği olduğunun bilinci öğrenci velilerine ve öğrencilere kavrıtılmalıdır. Öğrencinin bunun bilincinde olmadan okulunu bitirmesi iş hayatına atıldığında veya atılmaya teşebbüs ettiğinde, karşısına hayal kırıklığı ve olumsuzluk olarak çıkacaktır. Bu olumsuzluk ancak program adlandırılmalarındaki çelişkilerin ortadan kaldırılmasıyla giderilebilecektir.

4.SONUÇ

Türk Tekstil sektöründe 2000 yılından itibaren yeni bir değişim dönemi başlamıştır. Sektör aktif pazarlamaya yönelerek, kendi özgün tasarım ve koleksiyonlarını üretmeye başlamış,

yurt içi ve yurt dışında mağazacılık ve markalaşma ile Türk modacılarının varlığı hızla gelişme sürecine girmiştir. Kaliteli üretim ve tasarımın önemi artmıştır.

2005'te kotaların kalkmasıyla ile Türkiye'nin "Basic Products"ta hem AB hem de ABD pazarında rekabet gücünün azalmakta olduğu endişe verici bir gerçektir. Buna karşın, sezonluk moda ürünleri "Fashion Products" gruplarında, ülkemizin coğrafi konumu, entegre üretimi, lojistik altyapısı ile AB pazarında kalıcı olabileceği muhtemeldir. Bundan çıkarabilecek temel sonuç fason üretimde de daha fazla emek isteyen ve katma değeri nispeten yüksek olan ürünlere yönelmemiz gerektiğidir. Örnek olarak, bir Amerikan firmasının marka vizyonu olmadan yaptırdığı 100.000 adet "basic product"ta Çin ile maliyet açısından rekabet etme gücümüz düşüktür. Ne var ki, ünlü bir İtalyan firmasına yapılacak 5000 adetlik "fashion product"ta kuşkusuz Türkiye'nin belli bir rekabet gücü vardır. (Bozoğlu, 2006)

Üniversitelerdeki öğretim sürecinin bilinçli bir şekilde amacına yönelik olarak yüksek kalite de yapılması, beraberinde kaliteli üretim, özgün tasarımlar ve mühendislik projelerini getirecek, globalleşen dünyada Türkiye'yi tekstil sektöründeki hedefleri doğrultusunda ön saflara çıkaracaktır.

Eğitim kurumları bünyesinde, Meslek Yüksekokullarında kalifiye ara eleman , Güzel Sanatlar ya da Sanat ve Tasarım Fakültelerinde Moda ve Tekstil Tasarımı bölümlerinde Sanatçı- Tasarımcı, ayrıca mühendislik fakültelerinin Tekstil Mühendisliği bölümlerinde mühendis unvanı ile mezun olan öğrencilerin, işine vakıf, sektörle iç içe olması gereken ve alanındaki çalışmaları gelir kaynağına dönüştürebilmek düşüncesiyle, eğitim kriterlerinin yüksek tutulması gerekir. Asıl önemli nokta Sektör - Üniversite işbirliğinde (Bugün bir çok üniversitemizde "teknopark"lar ve doğrudan doğruya araştırma- geliştirme olanakları vardır) maalesef ki iki tarafın bir araya gelmesi yıllardır konuşulmasına rağmen gereken ölçüde değildir. Bu teknoparklarda, özellikle tekstil tasarımı ve tekstil mühendisliği kuruluşlarında fiyat, kalite ve zaman ölçeğinde mevcut krize de yardımcı olmak bakımından yapılacak çok şey vardır. Genç mezunlar; üretim, tekstil tasarımının çeşitli dalları ve mühendislik alanlarında düzenlenen yarışmalarla desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Bu doğrultuda mezun öğrenci her nereden mezun ise bunun bilincinde hareket etmeli, ona ihtiyaç duyulan alanlara yönelmeli, yetkin olduğu alandaki sıkıntıları gidermede yardımcı olma bilincine sahip olmalıdır. Bu konuda sektördeki işverenlerin personel alımında insan kaynakları bölümlerinde geliştirmiş oldukları stratejilerinin de önemi büyüktür.

Küreselleşmeyle birlikte önemi daha da artan rekabet gücünün dayanıklı olabilmesi, sanayi ve hizmet sektöründe kaliteli işgücünün karşılanması ile mümkün olabilir. Bu nedenle mesleki eğitim ülkelerin gelişmesi açısından çok önemlidir. Hakkını vererek, kavram kargaşasına mahal vermeden, unvanını ve görev tanımlarını doğru bir şekilde kavramış ve özümsemiş öğrenciler mezun etmek, meslek yüksekokulları ve ilgili fakültelerin asli hedefi olmalıdır.

KAYNAKLAR

Bağrıışen, Y. Ö. Sanatsal yaratıcılığın Giyim tasarımında ve Marka oluşumundaki Yeri , M.Ü.S.B.E (Sanatta yeterlik tezi), 1999

Bozoğlu, Z.M., Türk Hazır Giyim Sektöründe Çin Tehdidine Karşı Markalaşma <http://www.igeme.org.tr/tur/bakis/sayi%2028/bakis2844.htm>

Canitez, M. , *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Yıldız, Sayı:21, s.21

- Çivitçi, Ş. , 2004 *Moda Pazarlama*, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti, sa. 270)
- Ergür, A. , (2000) *Tekstil Terimleri Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları,
- MEB- YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, (2002), “Tekstil Eğitim Programı”, Vol 3, 4-5, Ankara
- Oran, U. , Bolu TSO Meclis Başk., *Tekstil Sektöründe Derinleşen Kriz ve Çıkış Yolları Semineri*, 2006
- Saldıray, S. , (1996) *Gözlemsel ve Çözümsel yöntemlerle Yeni Düzen ve Yeni Biçim*, DGSA Yayını No:57, İstanbul,
- Sürür, A. ,Tekstil Sanatları ve Yeni Bir Bakış, “*Tekstil sanatı Grup sergisi*” *Sergi Kataloğu*, 2006
- Yurtcan, M.A. , *Standart Dergisi*, Nisan 2006

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA TEMEL ELEKTRONİK DERSİNİN SUNULMASINDA İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRENME YÖNTEMİNİN UYGULANMASI

IMPLEMENTATION OF COOPERATIVE LEARNING METHODS AT BASIC ELECTRONICS COURSES OFFERED BY VOCATIONAL SCHOOLS

Yılmaz ESENBOĞA¹

Eyyüp GÜLBANDILAR²

ABSTRACT

Cooperative learning is an educational approach by creating small groups of students to solve a problem or a task to fulfill a common goal by working together. Cooperative learning has been implemented more successfully in mathematics and native language courses at universities comparing to the traditional methods. The effect of cooperative learning technique on teaching the basic electronics course was researched in the current study. First of all, homogeneous groups of four people were established from students who enrolled the basic electronics course. Activities of groups during a week were predetermined. Supports necessary to plan their experiments for their course work were provided. Students presented their works to their groups. After that, surveys were carried out to evaluate success inter groups and intra groups. It was found that the success increased intra groups as well as inter groups over time. It was thought that the more active participation of group work might be increased the success of the students who had failed before. Although, increases at success were observed at quizzes and exams, they were not as much as that it was concluded from surveys. This was attributed that students did not repeated lectures afterward. Overall, it was concluded that cooperative learning approach can be implemented successfully at technical programs of vocational schools.

Key Words: Cooperative learning, basic elektronik course, vocational school.

ÖZET

İşbirliğine dayalı öğrenme, öğrencilerin küçük gruplar oluşturarak, bir problemi çözmek ya da bir görevi yerine getirmek üzere, ortak bir amaç uğruna birlikte çalışma yoluyla öğrenme yaklaşımıdır. İşbirliğine dayalı öğrenme, üniversitelerde matematik ve anadil eğitiminde geleneksel yöntemlere göre başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu çalışmada; işbirliğine dayalı öğrenme tekniğinin temel elektronik dersinin öğretilmesindeki etkisini belirlemek hedeflenmiştir. Dersi alan öğrencilerden homojen olarak dörder kişilik gruplar oluşturulmuştur. Grupların her hafta yapacakları çalışmalar önceden belirtilmiştir. Öğrencilere hazırlanmış oldukları konu ile ilgili deneyi de önceden planlamaları konusunda

¹ Öğr.Grv.,Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, y_esenboga@hotmail.com

² Yrd.Doç.Dr.,Dumlupınar Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, egul50@dumlupinar.edu.tr

gerekli destekler sağlanmıştır. Öğrenciler yapılan görev dağılımı doğrultusunda gruplarına sunumlarını yaparak deneme çalışmasını gerçekleştirmişlerdir. Konu sunumu gerçekleştikten sonra grup içi ve gruplar arası başarının değerlendirilmesi için anketler uygulanmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonunda hem grup içi çalışmalarda hem de gruplar arasında başarının zamanla arttığı tespit edilmiştir. Başarının zamanla artmasının, başlangıçta başarısız olan öğrencilerin grup içi çalışmalara daha aktif katılmalarının sağlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan yıl içi ve final sınavlarında daha önceki dönemlere göre başarının arttığı gözlemlenmesine rağmen, bu anketlerde tespit edilen oranda olmamıştır. Bunun da öğrencinin konuyu tekrar etmemesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşbirliğine dayalı öğrenme, temel elektronik dersi, meslek yüksekokulu.

1. GİRİŞ

İşbirliğine dayalı öğrenme yöntemi 1970’li yılından itibaren eğitim ve araştırma alanında ilgi duyulan bir konu olmuştur. İşbirliğine dayalı öğrenme metodu (cooperative learning), ortak öğrenme amaçlarını maksimum düzeyde gerçekleştirmek üzere öğrencilerin küçük gruplar hâlinde (2-4 kişilik) işbirliği içerisinde birlikte çalışması esasına dayalı interaktif bir öğrenme-öğretme metodu olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem ile öğrencilerin ortak bir hedef doğrultusunda birbirleriyle etkileşimi sonucunda yaparak ve yaşayarak öğrenmelerini sağlamaktır. Öğrenciler kendi öğrenmelerinin yanı sıra arkadaşlarının öğrenmelerinden de sorumlu olacaklardır. Kendileri öğrendikten sonra grup başarısını artırmak için diğer arkadaşlarına da öğretme kaygısı yaşayacaklardır. Bu da öğrencilerde iç bağımlılığı ya da amaç bağımlılığı yaratmaktadır. Bunun sonucunda öğrencilerin öğrenme gayretleri artacaktır (Açıkgöz (1993), Demirel (2007), Yılmaz (2001)) .

İşbirliğine dayalı öğrenme yöntemi eğitimin çeşitli kademelerinde yaygın kullanma alanı bulmuştur (Şimşek (2008)). Oral (2000) yaptığı çalışmada İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin, Demirel (2007) Fen Bilgisi ve Matematik derslerinin eğitimi alanlarında başarılı bir şekilde uygulanabileceğini göstermiştir. İşbirliğine dayalı yöntem internet tabanlı eğitimde başarılı bir şekilde kullanılmaktadır (Chiu vd (2000), Hwang vd (2004), Ergün (1998)). Yılmaz (2007) Görsel Sanatların eğitiminde de başarılı bir şekilde uygulanabileceğini göstermiştir. Ayrıca; Özkurt vd (2005) Elektrik-Elektronik mühendisliği alanında da işbirliğine dayalı eğitim yönteminin uygulanabileceğini belirtmiştir.

Meslek Yüksekokullarında Temel Elektronik dersi eğitiminde öğrencilerde hedeflenen başarıya bir türlü ulaşamamaktadır. Biz de bu çalışmamızda değişik alanlarda yaygın olarak kullanılan işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımının ne derece başarılı olabileceğini araştırmayı hedefledik.

2. MATERYAL VE METOT

Çalışmamızın hedef kitesini Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Endüstriyel Elektronik programına 2007 ve 2008 yılları yaz okulunda Analog Elektronik dersine kayıt yaptıran öğrenciler oluşturmaktadır. 2008 Yaz Okulu döneminde derse kayıt yaptıran 45 öğrenci deney grubu olarak seçildi. Bu öğrencilerden homojen olarak dörder kişilik gruplar oluşturuldu. Öğrenci grupları belirlenirken başarı düzeyi yüksek olan

öğrencilerin aynı grupta olmamasına dikkat edildi. Ayrıca grupların kendi aralarında daha rahat çalışabilecekleri arkadaşları ile grup kurmalarına izin verildi. Grupların her hafta yapacakları çalışmalar önceden belirtildi. Çalışmalarında gruba aktaracakları konunun ana başlıkları verildi. Konuların hazırlanması esnasında grup içinde görev dağılımlarının kendilerinin organize etmelerine izin verildi, diğer çalışmaların hazırlanmasında ve sunulmasında grup içi görev değişiminin yapılmasına dikkat edildi. Öğrencilere hazırlanmış oldukları konu ile ilgili deneyi de önceden planlamaları konusunda gerekli destekler sağlandı. Konun aktarılması esnasında uygulamalar için Temel Elektronik Laboratuvarı kullanıma açıldı. Öğrenciler yapılan görev dağılımı doğrultusunda gruplarına sunumlarını ve deney çalışmalarını gerçekleştirdiler. Her konu sunumu gerçekleştikten sonra grup içi ve gruplar arası başarının değerlendirilmesi için anketler uygulandı. Anket soruları konuların aktarılmasında işbirliğinin ne derece başarılı olduğunu ölçmeye yönelikti. Ayrıca işbirliğine dayalı öğretim yönteminin başarısını karşılaştırmak için yılsonu sınav sonuçları da değerlendirmeye alındı. 2007 Yaz Okulu döneminde derse kayıt yaptıran 62 öğrenci ise kontrol grubu olarak seçildi.

Çalışmamızdaki verilerin değerlendirilmesi SPSS 13.0 versiyonu paket programı kullanılarak yapılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının karşılaştırılmasında student-t testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $\alpha=0.05$ seçilmiştir.

3. BULGULAR

Yapılan anket değerlendirmeleri sonunda hem grup içi hem de gruplar arasındaki çalışmalarda başarının zamanla arttığı tespit edilmiştir. İlk sunumu takiben yapılan anket çalışmasında öğrencilerde yeterince motivasyonun sağlanamamasından dolayı hedeflenen başarı sağlanamamıştır. Fakat yapılan diğer anket çalışmalarında başarıda zamanla bir artış olduğu gözlenmiştir. Başlangıçta başarısız olan öğrencilerin grup içi çalışmalara daha aktif katılmalarının sağlanamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Deney grubunun ve kontrol grubunun yıl içi sınav notları ile karşılaştırıldı. Kontrol grubunun ve deney grubunun yıl içi sınav notları ile karşılaştırma sonuçları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1 Deney ve kontrol grubunun yıl içi sınav sonuçlarının karşılaştırılması

	Sınav not $\pm$ standart sapma	Önemlilik
Deney grubu	62.43 $\pm$ 16.09	P<0.001
Kontrol grubu	33.26 $\pm$ 12.47	

Tablo 1 incelendiğinde deney grubunun yıl içi sınav ortalamasının kontrol grubundan daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu görülmektedir (P<0.001).

Deney grubu ve kontrol grubunun final sınav notları karşılaştırıldı. Karşılaştırma sonuçları Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2 Deney ve kontrol grubunun final sınav sonuçlarının karşılaştırılması

	Sınav not $\pm$ standart sapma	Önemlilik
Deney grubu	41.17 $\pm$ 25.25	P<0.001
Kontrol grubu	21.94 $\pm$ 17.01	

Tablo 2’deki sonuçlar incelendiğinde deney grubunun final sınav notları kontrol grubundan daha yüksek olduğu ve bu farkında istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($P<0.001$). Yapılan yıl içi ve final sınavlarında deney grubunda kontrol grubuna göre başarının arttığı gözlemlenmesine rağmen, deney grubunun final sınav notunda bir azalma olduğu görülmektedir. Final sınavlarının yıl içi bütün çalışmaları kapsamından dolayı öğrencilerin ilk konuları tekrar etmemesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının genel başarı notlarının değerlendirmeleri Tablo 3’de görülmektedir.

Tablo 3 Deney ve kontrol grubunun genel başarı dağılımları

Başarı Notu	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	Frekans	Yüzdellik	Frekans	Yüzdellik
AA	7	15.56	3	4.84
BA	3	6.67	1	1.61
BB	4	8.89	1	1.61
CB	7	15.56	7	11.29
CC	5	11.11	5	8.06
DC	7	15.56	6	9.68
DD	4	8.89	15	24.19
FF	8	17.78	24	38.71
Toplam	45	100	62	100

Dumlupınar Üniversitesi Sınav Yönetmeliğine göre FF harf notu alan öğrenciler başarısız, DD ile DC harf notu alan öğrenciler ise sınamalı durumdadır. Tablo 3 incelendiğinde deney grubundaki 8 (%17.78) öğrenci başarısız iken kontrol grubundaki 24 (%38.71) öğrencinin başarısız olduğu görülmektedir. Başarı durumlarına toplamda baktığımızda ise deney grubunda 37 (%82.22) öğrenci başarılı sayılırken kontrol grubunda 38 (61.29) öğrencinin başarılı olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmamız sonucunda işbirliğine dayalı öğrenme metodu temel elektronik dersinin sunumunda öğrenci başarıları değerlendirildiğinde önemli derecede bir artışın olduğu görülmektedir. Bu yöntem sayesinde öğrencilerin grup içi çalışmaları gerçekleştirmeleri esnasında öğrenciler arasında grup oluşturma kavramının geliştiği görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin grup başarısının artması için birbirlerini motive ettikleri bunun sonucunda da kendi bireysel başarılarının arttığı da açık olarak söylenebilir. Gruplar arasındaki rekabetinde öğrenci başarılarını tetiklediği ifade edilebilir. İşbirliğine dayalı öğrenme metodu başarı üzerindeki olumlu etkilerinin yanında yüksek özgüven, iletişim becerileri, problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşüncenin gelişimine de büyük katkılar sağlar.

Çalışma bütün olarak değerlendirildiğinde, işbirliğine dayalı öğrenme yönteminin meslek yüksek okullarındaki teknik programlarda başarılı bir şekilde uygulanabileceği kanaatine ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K. (1993), “İşbirliğine dayalı öğrenme ve geleneksel öğretimin üniversite öğrencilerinin akademik başarısı, hatırd tutma düzeyleri ve duyuşsal özellikleri üzerindeki etkileri”, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi: I. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (25-28 Eylül 1990). Ankara: MEB yay. 187-201.
- Şimşek, Ü., Doymuş, K. ve Şimşek, U. (2008), “İşbirlikli öğrenme yöntemi üzerine derleme çalışması: II. işbirlikli öğrenme yönteminin sınıf ortamında uygulanması”, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 123-142.
- Oral, B. (2000), “Sosyal bilgiler dersinde işbirlikli öğrenme ile küme çalışması yöntemlerinin öğrencilerin erişileri, derse yönelik tutumları ve öğrenilenlerin kalıcılığı üzerindeki etkileri”, Ç. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(19), 43-49.
- Yılmaz, M. (2007), “Görsel sanatlar eğitiminde işbirlikli öğrenme”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 15(2), 747-756.
- Chiu, C.H, Huang, C.C. and Chang, W.T. (2000), “The evaluation and influence of interaction in network”, Computers & Education, 34, 17-25.
- Hwang, G.J., Huang, T.C.K. and Tseng, J.C.R. (2004), “A group-decision approach for evaluating educational web sites supported Cooperative concept mapping”, Computers & Education, 42, 65–86.
- Chou, S.W. and Min, H.T. (2009), “The impact of media on Cooperative learning in virtual settings: The perspective of social construction”, Computers & Education, 52, 417–431.
- Ergün, M. (1998), “İnternet destekli eğitim”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1.
- Yılmaz, A. (2001), “İşbirliğine dayalı öğrenme; etkili ancak ihmal edilen ya da yanlış kullanılan bir metot”, Milli Eğitim Dergisi, 150.
- Özkurt, A., Kuntalp, D., Yüksel, Y., Kuntalp, M., Öztura, H., Gündüzalp, M., Güzeliş, C. ve Şahin, Ö. (2005), “Elektrik ve elektronik mühendisliğinde modüler tabanda probleme dayalı eğitim programlarının yapılandırılması”, DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, 7(3), 23-30.
- Demirel, F.G. (2007), “İlköğretim 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersinin Dünya, Güneş ve Ay Ünitesinde İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Öğrenci Başarılarına ve Derse Olan Tutumlarına Etkisi” Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA UYGULAMALI DERSLERİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

A STUDY AIMED TO INCREASE EFFICENCY OF PRATICAL LESSONS IN VOCATIONAL SCHOOLS

Mehmet Fatih IŞIK¹

**Serhat Oğuzhan KIVRAK²
YANMAZ³**

Hilmi

ABSTRACT

In this study, the technical program of the Vocational School studying to improve students' skills in a practical approach to teaching is presented. This approach of the fall semester Osmancik Vocational School in the 2008-2009 school year for students who studied in Industrial Electronics, has been applied with success in the past period have been compared. Students can see an application for industrial control of a control system prototype was developed training. Often used in industrial applications with this prototype implementation of axis control systems, PLC control, which will provide access to education, servo motor control, operator panel, such as software development has been shown through significant prototype applications. Working according to the situation of students in the past semester course with class participation and increased interest and skills so you achieve a process that has been observed since.

ÖZET

Bu çalışmada, Meslek Yüksekokullarının özellikle teknik programlar bölümünde öğrenim gören öğrencilerin uygulamalı derslerdeki becerilerinin artırılmasını yönelik bir yaklaşım sunulmuştur. Bu yaklaşım Osmancık Meslek Yüksekokulunda 2008-2009 Öğretim yılı güz döneminde Endüstriyel Elektronik bölümünde öğrenim gören öğrenciler için uygulanmış olup geçmiş dönemlerdeki başarıları ile kıyaslanmıştır. Öğrenciler için endüstriyel kontrol uygulamalarını görebilecekleri bir kontrol sistemi eğitim prototipi oluşturulmuştur. Bu prototip ile endüstriyel uygulamalarda sık kullanılan eksen kontrol sistemlerinin uygulanabilmesini sağlayacak olan PLC kontrol eğitimi, servo motor kontrolü, operatör panel yazılımı geliştirme gibi önemli uygulamalar prototip üzerinden gösterilmiştir. Çalışma sonunda öğrencilerin geçmiş dönemlerindeki durumlarına göre derse katılım ve derse olan ilgi ve becerilerinin arttığı buna bağlı olarak başarılı bir süreç olduğu gözlemlenmiştir.

¹ Öğr.Gör.Dr., Hitit Üniversitesi, mehmetfatih@hitit.edu.tr

² Öğr.Gör., Hitit Üniversitesi, soguzhankivrak@hitit.edu.tr

³ Öğr.Gör., Hitit Üniversitesi, hilmiyanmaz@hitit.edu.tr

1. GİRİŞ

Meslek Yüksekokullarında öğretim süresince öğrencilerin uygulama becerilerinin artırılması, öğrenciye verilen teorik eğitimin yanında uygulama dersleri ile pekiştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Teorik bilgi sadece öğrendiği konu hakkında neler yapabileceğini ve nasıl yapabileceğini ortaya koyar. Meslek Yüksekokullarının temel amacı ara eleman yetiştirmek olduğuna göre, ara elemanlarında endüstride uygulama yetenekleri ve el becerilerini ortaya koyma zorunluluğunu bulduğundan, öğrencilere verilecek uygulama öğretiminin de ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öğretim elemanlarının uygulayabilecekleri klasik uygulama yöntemlerinin dışında, uygulama yapılacak ortamın birlikte hazırlanması hem öğrenci açısından hemde öğretim elemanı açısından bir avantaj olarak gösterilebilir.

“Bilgi Çağı” olarak isimlendirilen çağımızda, üretilen bilgilerin bilgisayar ortamında saklanması ve dünyanın herhangi bir yerinden kısa sürede erişilmesi oldukça kolaylaşmıştır. Bu bağlamda, bilgisayar teknolojisinin sunduğu imkânlardan yararlanmasını bilen, bilgiye erişebilen, kullanabilen ve en önemlisi de bilgi üretebilen nesillerin yetiştirilmesi gerekliliği eğitim alanında bilgisayar teknolojisini kullanmasını zorunlu hale getirmiştir (Arıcı ve Dalkılıç, 2006). Gelişmiş ülkelerin büyük bir kısmında bilgisayarlı eğitimin kapsamı ve etkinliği arttırılmış, yeni arayış ve planlamalara başvurulmuştur (Aytaş, 1991)

Meslek Yüksekokullarında uygulamalı derslerin etkinliğinin artırılmasına yönelik yapılan bu çalışmada; özellikle Elektrik ve Elektronik bölümlerinin eğitim gören öğrenciler için uygulama becerilerinin artırılması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde endüstriyel kontrol uygulama becerilerinin artırılması amaçlanmıştır. Endüstriyel kontrol eğitim sistemi içinde önemli bir konu olan denetim işlemleri, genellikle mikroişlemci, mikrodenetleyici yada yarıiletken teknolojiler kullanılarak yapılmaktadır. Denetim işlemleri farklı olsa da denetlenen mekanizma çoğu zaman bir elektrik makinasıdır. (Işık ve Coşkun, 2008).

2. TASARLANAN PROTOTİP

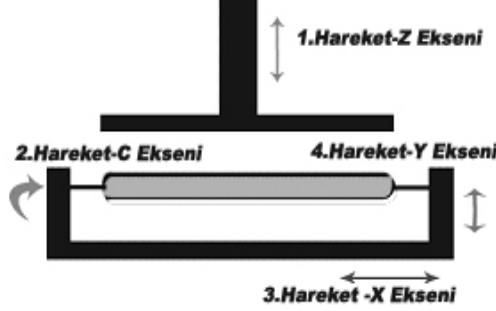
Bu çalışmada bu amaca uygun olarak geliştirilen eksen kontrol sistemi prototipi için öncelikle hareket mekanizmasının tasarımı yapılarak kullanılan AC servomotorlar ile adaptasyonu sağlanmıştır. Hareket mekanizması ve servomotorların uygun şekilde çalışması için özel kaplinler işlenmiştir. Kullanılan AC servomotorlar için özel sürücüler kullanılmıştır. Servomotorların denetimi için aynı anda dört eksen kontrol edebilecek PLC kullanılmıştır.

Çalışma üç ana bölümde incelenebilir. Bu bölümler;

1. Hareket Mekanizmasının tasarımı,
2. Servokontrol ünitesi tasarımı,
3. Operatör panel yazılımının geliştirilmesi.

2.1. Hareket Mekanizmasının Tasarımı

Tasarlanan eksen kontrol sistemi eğitim setinin hareket yönleri Şekil 1' de verilmiştir (Coşkun ve diğerleri, 2008).

Şekil 1. Eksenel hareket için mekanik kontrol şekli

Eksen hareketi için tasarlanan hareket mekanizması için mil ve bilya kullanılmıştır. Ayrıca taşıyıcı mili servomotor miline bağlamak için GS-14 Rotex marka kaplinler işlenerek ve motora uygun ölçülere getirilerek adaptasyonu sağlanmıştır.

Gerçekleştirilen hareket mekanizması ve servo motorlara ait adaptasyon işleminden sonra elde edilen ürün Şekil 2' deki gibidir (Işık, 2009).

Şekil 2. Hareket mekanizması genel görünüm (X-Y-Z-C eksenli)

2.2. Servo Kontrol Ünitesi

Servo motorlar, yüksek hassasiyetleri ve tork kapasiteleri nedeniyle otomasyon uygulamalarında tercih edilmektedir. AC servomotorlar mikroişlemci teknolojisindeki hızlı ilerlemenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Servomotorlar kendi içyapıları ve sürücülerinden dolayı, hassas bir şekilde konumlandırma yapabilirler. (Şahbaz ve Diğerleri, 2007-Yaskawa,2002).

Tasarlanan kontrol ünitesine ait temel bileşenler şunlardır;

1. Programlanabilir Lojik Kontrol (PLC) birimi
2. Servomotor ve sürme devresi
4. Operatör Panel (Touch Panel)

Servo motorların denetimi için Tablo 1’ deki özelliklere sahip PLC -Programlanabilir Lojik Kontrol- kullanılmıştır.

Tablo 1. Panasonic FP-X serisi PLC özellikleri

İşlemci hızı 0.32 usec	Runtime edit
32K of program hafızası	FP-X 24v sensör güç kaynağı
Eklenebilen kartlar	16 İstasyonlu master/master ağı
50 Micro saniyeli işlem hızı	USB Girişi
I-PD kontrol	Auto Tuning PID
100KHz Hareket hızı	Floating point math
Modbus Master & Slave	8 Kanal hızlı sayacı

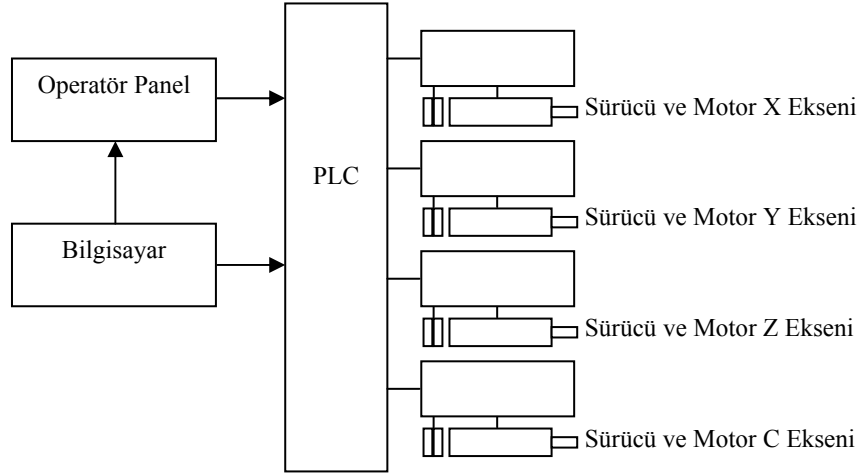
Servo kontrol ünitesinde kullanılan servomotorlara ait teknik özellikler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Servomotorların teknik özellikleri ve sürücü tipleri

Eksen	Gerilim (VAC-VDC)	Akım (A)	Güç (W)	Tork (Nm)	Devir Sayısı (d/dk)	Servo Motor Sürücü Tipi
X	220 AC	1,8	400	1,27	3000	ASDA
Y	220 AC	1,8	400	1,27	3000	ASDA
C	220 AC	1,8	400	1,27	3000	SGDH-04AE
Z	12 DC	6,5	80		3000	DC Servo Motor

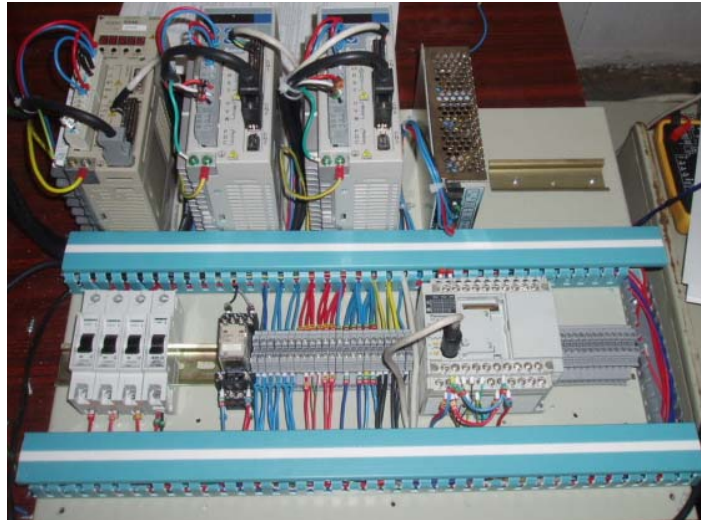
Operatör panel aracılığı ile gönderilen pozisyon bilgileri PLC aracılığı ile servo sürücülere gerçek zamanlı bilgi olarak aktarılmaktadır. Servo sürücüler pozisyon bilgilerine göre (Darbe Miktarı) istenilen pozisyona hareket etmektedir. Bu sırada servomotorlardan alınan gerçek zamanlı bilgiler ile karşılaştırarak sürücünün karşılaştırma yapmasına imkan sağlamaktadır.)

Servo kontrol ünitesi blok diyagramı Şekil 3' de verilmiştir (Coşkun ve diğerleri, 2008).

Şekil 3. Servo kontrol sistemi blok diyagramı

Geliştirilen servo kontrol ünitesi sürme devresine ait fotoğraf Şekil 4' de verilmiştir.

Şekil 4. Servo kontrol ünitesi

2.3. Geliştirilen Yazılım

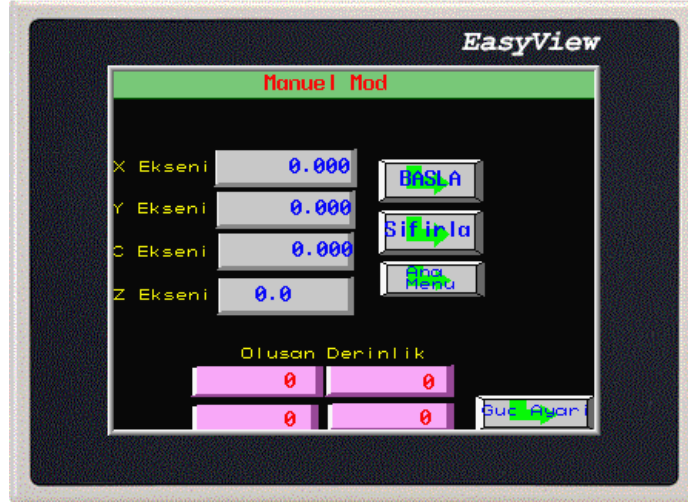
Geliştirilen operatör panel yazılımı EBW-500 programı kullanılarak geliştirilmiştir. Operatör panel kontrolünde işleme seçeneği göre kullanıcı işlem yapabilmektedir. Kullanıcı isteğine bağlı olarak tek işleme yada birden fazla işleme seçeneği (Reçete sistemi) seçilmek suretiyle işlem yapılabilir (Şekil 5) (Işık, 2009).

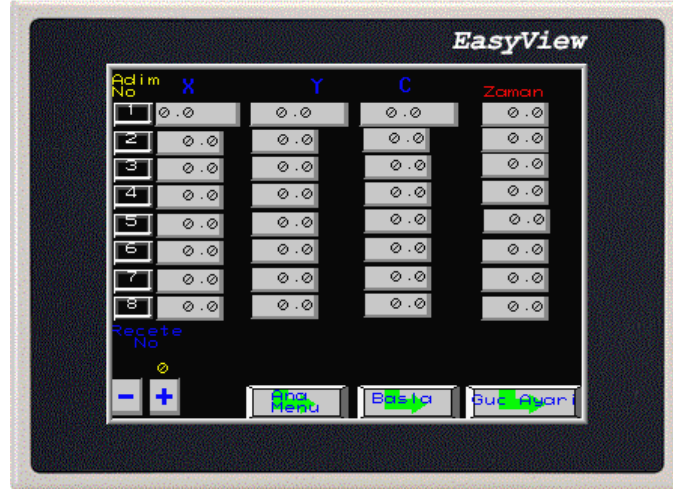
Şekil 5. Operatör panel giriş ekranı

Tek malzeme işlemede, işlenecek malzemenin konumuna göre belirtilen parametrelere bağlı olarak elektrot malzemeye tek noktada işlem yapabilmektedir. Eksenler için girilen değerler PLC'in dijital çıkışlarından yön ve konum bilgisine göre hareket sağlamaktadır (Şekil 6) (Işık, 2009).

Kullanıcı isteğine bağlı olarak geliştirilen reçete sistemi ile işlenecek malzemenin farklı konumlarına ister adım adım ister her adım bittiğinde diğer adıma geçiş şeklinde otomatik olarak ayarlanabilmektedir. Bu durumda kullanıcı için geliştirilen önemli bir fark, her adım için farklı işleme parametreleri girebilmektedir (Şekil 7) (Işık, 2009).

Şekil 6. Tek malzeme işleme kontrol ekranı

Şekil 7. Reçete sistemi ile işleme

3.SONUÇLAR

Bu çalışma ile geliştirilen eksen kontrol sistemi, endüstriyel kontrol sistemi eğitimi ile ilgili olarak yapılan uygulama derslerin etkinliğinin artırılması çalışmalarına katkı sağladığı gözlemlenmiştir. İmalat işlemlerinde kullanılan eksen kontrolü uygulamalarının gerçekleştirildiği tezgâhların kontrollerinde uygun motorların kullanımının yanı sıra bu motorların denetimi de önemli bir aşamadır. Bu nedenle Meslek Yüksekokullarında ve özellikle Elektrik, Elektronik bölümlerinde öğretim gören öğrencilerin bu alandaki gelişimini sağlamak için geliştirilecek prototip üzerinde yapılacak denetim işlemlerini yapabilmek, kullanabilmek ve kumanda işlemleri sırasında meydana gelebilecek hataları en az seviyeye indirmek mümkün olacaktır. Bu amaçla geliştirilen eksen kontrol sistemi için kullanılan servomotorların istenilen pozisyon işlemini tamamlaması için geliştirilen operatör panel yazılımı ile PLC ile haberleşmesi sağlanmış ve sayısal olarak gönderilen değer kadar hareket etmesi sağlanmıştır. Geliştirilen reçete sistemi ile birden fazla komutun aynı anda işlenmesi sağlanmıştır. Öğrencilerin bu çalışma ile uygulamalı derslerden prototip eğitimi almaları ve prototipin tasarım kriterlerinin birlikte yapılması öğrencilere büyük katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Arıcı N., Dalkılıç E., (2006) "Animasyonların Bilgisayar Destekli Öğretime Katkısı: Bir Uygulama Örneği, Kastamonu Eğitim Dergisi", Ekim 2006, Cilt 14, No:2, 421,430.
- Aytaş, G., (1991) "Eğitimde Yeni Teknoloji Kullanımındaki Virajlarda Bilgisayar Destekli Eğitimin Düşündürdükleri", Milli Eğitim Bakanlığı, METARGEM Bölüm Başkanı, Milli Eğitim Vakfı Dergisi, Yıl:6, Sayı: 24, Ankara.
- Işık M. F., Coşkun, A., (2008) "Bilgisayar Destekli Elektrik Makinaları Eğitimi" International Conference on Educational Sciences, Eastern Mediterranean University, 23-25 June 2008, P: 1016-1021, Famagusta, North Cyprus.
- Coşkun, İ., Işık M. F., Yanmaz, H., (2008) "PLC Denetimli Servo Kontrol Sistemi Eğitim Setinin Tasarımı Ve Uygulaması " International Conference on Educational Sciences, Eastern Mediterranean University, 23-25 June 2008, P: 455-462, Famagusta, North Cyprus.

- Işık, M.F., (2009), “Bilgisayar Destekli Elektroerozyon Yöntemi ile Talaş Kaldırma Sisteminin Tasarımı ve Uygulaması”, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Şahbaz, H., Karagülle, H., Malgaca, L., (2007) “Bir Hegzapod Uygulamasında Bilgisayar Tabanlı Hareket”, 13. Ulusal Makina Teorisi Sempozyumu, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 241 – 251, 07 - 09 Haziran.
- Yaskawa, Σ -II Series SGMBH/SGDH User’s Manual, (2002). Yaskawa Electric Corporation.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA UYGULANAN ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

PRINCIPLES AND METHODS OF TEACHING IN VOCATIONAL HIGH SCHOOLS

**Özlem AKIN¹, Fatih ARSLAN¹, Oktay YILDIZ¹, Meryem KARA², Özlem
TARHAN³, Meltem KILIÇASLAN⁴**

ABSTRACT

In this study, it is tried to evaluate the principles and methods used by teaching staffs of vocational high schools in Turkey. For this purpose, a serial of comprehensive survey was arranged to examine teaching principle, method and techniques. These surveys were conducted amongst students in different universities (in 7 universities), vocational high schools and different departments. Data were evaluated by comparing with teaching principle and methods found in literatures. In this frame, the necessity of education of teaching personels in vocational schools is arised.

Keywords: Teaching principles, Teaching methods, teaching technics

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'deki mevcut meslek yüksekokullarındaki öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim ilke ve yöntemleri tespit edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretim ilke, yöntem ve tekniklerini sorgulayan bir seri anket hazırlanmıştır. Bu anketler ülkemizdeki farklı üniversitelerde (7 farklı üniversite), farklı meslek yüksek okullarında, farklı bölümlerde öğrencilere uygulanmıştır. Veriler literatürdeki öğretim ilke ve yöntemleri ile karşılaştırılmıştır. Bu çerçevede meslek yüksekokullarımızdaki öğretim elemanlarının eğitime tabi tutulmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Öğretim ilkeleri, Öğretim yöntemleri

¹ Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi Şebinkarahisar Meslek Yüksekokulu Şebinkarahisar/GİRESUN,
o-akin79@hotmail.com, fatiharslan_tr@hotmail.com, oktayyildiz29@hotmail.com

² Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi, Çumra Meslek Yüksekokulu/KONYA meryemkara_72@hotmail.com

³ Öğr. Gör., Artvin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Kimya Bölümü/ARTVIN,
kimya061@hotmail.com

⁴ Arş.Gör. Karadeniz teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Kimya Bölümü/TRABZON

GİRİŞ

Öğretim ilkeleri eğitimin değişik alanlarında görev alan akademisyenlerin, öğreticilerin psikologların çalışmaları sonucunda elde ettikleri tecrübelerden yararlanılarak geliştirilmiş ve bir öğreticiyi öğrenme ortamına profesyonelce yönetebilmesi için donatan ve onun öğrencilerini de öğretim amaçlarına ulaştıran kurallardır (Ayas, A.,2008). Bir öğretim sisteminde yer alan çeşitli derslerin gerek ders konularının seçilip ders kitaplarının yazılmasında gerekse o dersin sınıflarda öğreticiler tarafından işlenmesinde esas alınan genel öğretim ilkelerinden bazıları şunlardır (Ergün ve Özdaş, 1997; Büyükkaragöz ve Çivi, 1996; Varış, 1988).

A) Öğrenciye Görelik İlkesi

Bu ilkeye "öğrenciye uygunluk" veya öğretimi "bireyselleştirme" ilkesi de denir. Öğrenci bir yetişkin olarak, hattâ yetişkinin küçük modeli olarak düşünülmemeli; fizyolojik ve psikolojik olarak tamamen kendine has bir birey olarak görülmelidir. Buradaki eğitim düzenlemelerinde gelişim ve öğrenme psikolojisinin sonuçlarına dikkat edilir. Seviyeye uygunluk ilkesi, bir yaş grubundaki öğrencilerin aynı gelişim seviyesinde bulunacakları, benzer ruhsal özellikler gösterecekleri varsayımına dayanır. Öğretimi "yıllık sınıflar sistemi" üzerine kurduğumuzda, zaten her şey bu ilkeye göre düzenlenecektir. Ders, sınıfın ortalama seviyesine göre düzenlenir. Bu seviyenin altındaki ve üstündeki öğrencilerin dersin dışında kalma tehlikesi vardır. Ayrıca bu ilkenin mükemmel işleyebilmesi için, aynı yaş grubundaki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerinin de birbirine eşit olması gerekir.

B) Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Ders kitabı hazırlarken ve sınıfta ders anlatırken, öğrencinin o zamana kadarki bilgi ve tecrübelerinden hareket ederek, yeni bilgi ve tecrübelerin bunlar üzerine kazandırılması çok daha kolay olacaktır. Yeni bilgileri eski bilgilerle karşılaştırarak, gerektiğinde eskileri doğrulayarak geliştirmek, öğrencideki bilgi sisteminin çok daha sağlam olmasını sağlayacaktır.

C) Somuttan Soyuta İlkesi

Bireyin zihinsel gelişimi somuttan soyuta doğru olmaktadır. İnsan her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, onların soyut kavramlarla anlatılmasından daha kolay öğrenir. Bu nedenle, öğrenci mümkünse ders konusu olan eşya ve nesnelere doğrudan karşı karşıya getirilmeli; bu mümkün olmadığı zaman o nesne veya olayın modeli, fotoğrafı veya başka bir simgesi gösterilmelidir. Bu sebeple öğretimde öğrencilere öncelikle somut şeyler öğretilmeli, daha sonra soyuta ulaşılmalıdır. Soyut konuların öğretiminde somut konulardan faydalanılmalıdır. Görsel-işitsel araçlar ve özellikle bilgisayar teknolojisindeki son gelişmeler, bu ilkenin, öğretimin her seviye ve her ders konusunda uygulanmasını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

D)Yakından Uzağa İlkesi

Öğrenciye öğretilecek bilgilerin düzenlenmesinde, örneklerin verilmesinde, hem doğal hem de sosyal olarak onun en yakın çevresinden hareket etmelidir. Bu, sadece yer ve yaşayış açısından değil zaman açısından da böyledir. Yakın zamandan uzağa, yakın aile ve okul çevresinden uzağa, yakın köy-kasaba-bölge-ülke çevresinden uzağa ilkesi birçok

derste rahatlıkla kullanılabilir ve bu ilkeye uyma, öğrenmenin düzeyini yükseltir. "Çevreye görelilik", "topluma görelilik" gibi bazı ilkeler de bu çerçevede düşünülebilir.

E) Tasarruf (Ekonomi) İlkesi

Her türlü eğitim-öğretim faaliyeti en az zaman, en az emek ve enerji sarfedilerek, en yüksek verim elde edilecek şekilde düzenlenmelidir. Bunun için de, öğretim baştan sona her yönden plânlanmalıdır. Plânsız ve methodsuz olarak yapılan dersler çok sınırlı olan öğretim zaman ve imkânlarını israf edeceği gibi, istenilen düzenli bir öğrenme de sağlanamaz.

Hem öğretici öğretirken hem de öğrenci öğrenirken ekonomik ve pratik metod ve teknikler bulmalı, hattâ konuya ve seviyeye uygun olarak kendi tekniklerini geliştirmelidirler.

F) Açıklık İlkesi

Öğrenci, derste işlenen tüm konuları somut olarak görebilmeli; bu mümkün olmuyorsa resmini, sesini, grafiği, modelini v.s. görsel-işitsel olarak algılayabilmelidir. Eğer öğretici sadece sözel anlatıma dayalı olarak ders işliyorsa, öğrencinin anlayacağı kelime ve cümle yapıları ile son derece açık ve anlamlı bir ders işlemelidir.

G) Aktivite İlkesi

Buna, "öğrenci eylemi" veya "iş ilkesi" de denmektedir. Eski öğretim, belki dersleri ve konuları gereği, öğrenciyi derse katmayan, sadece öğreticinin anlattıklarını dinleyerek pasif olarak almaya çalışan bir konumda tutuyordu. Artık günümüzdeki öğretim faaliyetlerinde sadece dinleyerek anlamaya çalışan öğrenci yerine, derse aktif olarak katılan, soru soran, bazı konuları kendine özgü plân ve tekniklerle araştıran, bulduklarını sistemli hale getirip düzenleyen, karşılaştırmalar yapan, gözleyen, düşünüp sonuç çıkaran ve bu şekilde derse katılan öğrenci istenmektedir.

H) Hayata Yakınlık İlkesi

Okul ve öğretim ortamı hayattan kopuk, yapay bir ortam olmamalı; hayata yakın, oradaki gerçeklikten uzak olmayan, öğrencinin hayatla bağlantısını koparmayan bir yaşantı sunmalıdır. Okul, öğrencileri hayat için hazırladığına göre, oradaki öğretim de hayatın doğrudan kendisi olmalıdır. Ders konuları, anlatım sırasında verilen örnekler hayatın içinden seçilmelidir. Çocuklara öğretirken kullanılan dil, oluşturulan sosyal ortam vs. gerçek hayata yakın olmalıdır.

I) Bütünlük İlkesi

G. Kerschensteiner'in üzerinde durduğu bu ilke, öğrencinin eğitilecek yönlerinin bir bütün olarak alınıp değerlendirilmesini ister. Öğrenci bedensel ve ruhsal kuvvetler (düşünce, duygu, irade gibi) bakımından bir bütün olarak ele alınmalı ve her yönü dengeli olarak eğitilmelidir. Zaten bedensel ve ruhsal kuvvetler sürekli olarak birbirlerini etkilerler ve birbirine bağlıdırlar. Sadece bedeni geliştirip zihni ve ahlâkî yönler geliştirilmezse veya bunun tersi durumlarda dengesiz; hem topluma hem de kendine zararlı olabilecek insanlar yetişmiş olur. Bu ilke aynı zamanda bilgilerin birbirine bağlı ve birbirini tamamlar mahiyette sunulması demektir.

İ) Otoriteye İtaat Ve Özgürlük İlkesi (Sosyallik İlkesi)

Eğitimin en baş görevlerinden biri, öğrencileri dengeli olarak sosyalleştirmektir. Bu sosyalleşmenin içinde anne-baba, okul yönetici ve öğretmenleri, yönetmelikler, yasalar, toplumun manevî otoriteleri olan din, ahlâk, gelenek, töre gibi güçleri tanımalı, saygı göstermelidir. Çünkü bu güçler toplumsal yapının direkleridir ve öğrenci de daha sonra bu rolleri üstlenecek, bu güçlerin temsilcisi olacaktır.

J) Bilgi Ve Becerinin Güvence Altına Alınması İlkesi

Öğretimin amacı, bireylere ve gruplara, seçilmiş bir takım bilgi ve becerilerin öğretilmesi, benimsetilmesi ve onlar tarafından da diğer birey ve gruplara öğretilmesini sağlamaktır. Yani öğretimde toplumun çıkarları, kişinin zekâ, yetenek ve ilgilerine özen gösterildiği kadar bilgi ve becerilerin tam ve doğru öğretilmesine de önem verilmelidir. Gerçi bilgi ve becerilerin unutulmaması ve bozulmadan gelecek nesillere aktarılması kitap, ses ve görüntü kayıt ortamları sayesinde güvence altına alınmıştır ama, bunların gerçek hayatta tam değerlendirilmesi ve daha da geliştirilmesi için, bu bilgi ve becerilerin yeni yetişen gençlerin beyinlerine ve bedenlerine yerleştirilmesi gerekir.

Daha etkili bir şekilde kişilerin öğrenmelerinin gerçekleşmesi için teorisyenler, felsefeciler ve psikologların görüş açıları dikkate alınarak belirlenen öğretim usulleri ise öğretim yöntemleri olarak kabul edilmektedir.

Öğretim yöntemleri öğretici ve öğrencinin aktif olma durumlarına göre üç grupta toplanabilir (Çepni et al., 2008).

a) Daha Çok Öğreticinin Aktif Olduğu Yöntemler

—*Anlatım Yöntemi*: Öğreticinin bir konuya ilişkin bilgileri pasif konumdaki dinleyicilere aktarma biçimidir. Anlatım yöntemi formal ve informal şekilde incelenebilir. Formal anlatımda iletişim tek yönlü olarak gerçekleşir. Öğreticiden öğrenciye doğru bilgi akışı söz konusudur. Formal anlatım büyük sayıdaki öğrenci gruplarını belli bir konuda ikna etmek yada dersleri motive etmek amacıyla etkili kullanılabilir. İnfomal düz anlatımda ise öğrenci sayısının az olması gereklidir. Çünkü bu yöntemde iletişim çift yönlü kullanılabilir. Bu iletişim hem tartışma hem de karşılıklı soru sorma biçiminde olabilir.

—*Gösterip Yaptırma Yöntemi*: Bir işlemin uygulanması veya bir aracın çalıştırılmasının bu işlemleri iyi bilen bir birey tarafından adım adım gösterilip açıklanmasını kapsamaktadır. Yöntemin asıl amacı devinişsel beceriler geliştirmektir. Uygulama ve üst düzeydeki hedef başarıların kazandırılmasında duyuşsal alanın değer verme, örgütlenme, kişilik haline getirme, devinişsel alanın tüm basamakları için gösterip yaptırma yöntemi etkili bir biçimde kullanılabilir.

b) Öğretici ve Öğrencinin Birlikte Aktif Olduğu Yöntemler

—*Tartışma Yöntemi*: Öğrencilerin fikir üretme, yorum yapma ve kalabalık gruba sunuş yapma yeteneklerini geliştirebileceği bir yöntemdir. Tartışma yöntemi grup tartışması, sınıf tartışması, münazara, panel, forum, seminer ve fisiltı grupları şeklinde uygulanabilir.

—*Örnek Olay İncelemesi (Vaka) Yöntemi:* Yöntem öğrencilerin gerçek yaşamdan bir sorunla karşı karşıya getirilerek o sorunun üstesinden gelebilmelerini sağlamak amacıyla uygulanan etkili bir yöntemdir. Vaka yöntemi olarak da bilinir. Okul bilgisi ile gerçek hayat bilgisini ilişkilendiren ve irdeleyen bir yöntemdir. Kavrama ve uygulama değer verme ve kılavuz denetiminde yapma basamaklarındaki amaç davranışlarının kazandırılmasında işe koşulmak üzere gerçek ya da gerçeğe yakın durumların irdelendiği öğretim, öğrenme metodudur (Sönmez, 2003). Öğrenciler olayla ilgili verileri toplaması, bunları öğrenip analiz etmelerini kapsayan bu yöntemle (Hesapçıoğlu, 1992) olayın nedenlerine ya da çözümüne ilişkin öneriler getirirler (Küçükahmet, 1994).

c) Daha Çok Öğrencilerin Aktif Olduğu Yöntemler:

—*Problem Çözme Yöntemi:* Bireyi karşılaştığı zaman rahatsız eden bir olay karşısında yine kendi bilgi ve deneyimi yardımıyla çözüm arama ihtiyacı hissettiği durumu yani problemi (Baki, 2006) çözerken takip edilen yöntemlerdir. Kritik düşünme ve sorgulama yöntemi olarak da bilinir. Okullardaki problem çözümedeki amaç sonucunu bulmak değil sorunu ana hatları ile ortaya koyabilmek, çözüm için gerekli koşulların neler olduğunu saptamak, eldeki verilerle mantıklı çözüm yolları üretebilmektir.

—*İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi:* Öğrencilerin küçük gruplar oluşturarak bir problemi çözmek, bir görevi yerine getirmek üzere ortak bir amaç uğruna birlikte çalışma yoluyla bir konuyu öğrenme yaklaşımıdır (Demirel, 2005). Bu yöntemde amaç öğrencilere verilen görevin parçalarını bireysel olarak yapmasını sağlamak değil gruptaki tüm üyelerin performanslarını sonuna kadar zorlamak ve ortak ürün oluşturmaktır (Çepni et al., 2008).

—*Proje Tabanlı öğretim:* Eğitimdeki temel amaç edinilen bilginin kullanılmasıdır. Öğrencilerin kazandıkları bilgi ve becerilerin günlük yaşama transfer edilmeleri, bu bilgilerin belli projelerle uygulamaya aktarılmaları ile mümkün olmaktadır. Bu modelde öğrenciler temel eğitimlerini aldıktan sonra öğreticinin kontrolünde bağımsız çalışmalar yaparlar. Öğrenciler uygulandığı zaman hatırlanan bu becerilerin kendileri için öneminin de farkına varırlar (Trepanier-Street., 1993).

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Bu çalışmada ülkemizde eğitim veren üniversitelerimizin meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının değerlendirmeleri için bir seri anket hazırlanmış ve anket Karadeniz Teknik Üniversitesi (4), Giresun Üniversitesi (14), Bilecik Üniversitesi (8) ve Cumhuriyet Üniversitesinde(4) yapılmıştır. Çalışma toplamda 30 bölüm, 904 öğrenci tarafından 30 farklı öğretim elemanı için yapılmıştır.

Yöntem:

Öğretim elemanı değerlendirme anketi (Tablo 1) öğrencilerden herhangi bir kişisel bilgi istenmeden yapılmıştır. Anket sonuçları excel ortamına alınarak % olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Öğretim Elemanı Değerlendirme Anketi

Soruları uygun şekilde cevaplayınız.						
SORULAR	1 ÇOK ZAYIF	2 ZAYIF	3 YETERLİ	4 İYİ	5 ÇOK İYİ	ORT.
Dönem başında, dersin hedefi, içeriği ve öğrencilerden beklentiler açıklandı mı?						
Ders planlı bir şekilde işlendi mi?						
Öğretim elemanı dersi işlerken, uygun yöntemlerle, öğrencinin aktif katılımını sağladı mı?						
Öğretim elemanı ile öğrenci arasında olumlu bir etkileşim var mıdır?						
Kullanılan kaynaklar, gerekli araç ve gereçleri dersi anlamanız için yeterli oldu mu?						
Bu dersin iş hayatında katkısı sizce ne düzeyde olacak?						
Öğretim elemanının konu ile ilgili bilgisi yeterli düzeyde midir?						
Öğretim elemanı derse hazır gelir mi?						
Öğretim elemanı derse zamanında gelir mi?						
Öğretim elemanı sorulara ve eleştirilere açık mıdır?						
Ders başarısının ölçülme yöntemleri (sınav, ödev, proje vb.) dersin hedef ve içeriğine uygun mudur?						
1-Öğretim elemanı Yeni bilgileri eski bilgilerle karşılaştırarak, gerektiğinde eskileri doğrularak geliştirerek, öğrencideki bilgi sisteminin çok daha sağlam olmasını sağlamaktadır. Evet Hayır Kısmen						
2-Öğretim elemanı gerek konu seçim ve işlenişinde gerek okul binası, sınıftaki oturma düzeni, ders kitabı ve diğer ders malzemeleri ve dersin işleniş sırasında "öğrenci merkezli" bir öğretim ortaya koymaktadır. Evet Hayır Kısmen						
3- Öğretim elemanı görsel-işitsel araçlar ve özellikle bilgisayar teknolojisindeki son gelişmeleri kullanmaktadır. Evet Hayır Kısmen						
4- Öğretim elemanı Öğrenciye öğretilen bilgilerin düzenlenmesinde, örneklerin verilmesinde, hem doğal hem de sosyal olarak onun en yakın çevresinden hareket etmektedir. Evet Hayır Kısmen						
5-Hem öğretim elemanı öğretirken hem de öğrenci öğrenirken ekonomik ve pratik metod ve teknikler bulmakta ve hatta konuya ve seviyeye uygun olarak kendi tekniklerini geliştirmektedir. Evet Hayır Kısmen						
6-Öğrenci, derste işlenen tüm konuları somut olarak görebilmekte; bu mümkün olmuyorsa resmini, sesini, grafiği, modelini v.s. görsel-işitsel olarak algılayabilmekte, bunda mümkün olmaması durumunda öğrencinin anlayacağı kelime ve cümle yapıları ile son derece açık ve anlamlı bir ders işlenmektedir. Evet Hayır Kısmen						
7-Öğrencinin derste aktif olması sağlanmaktadır. Evet Hayır Kısmen						
8-Okul ve öğretim ortamı öğrencinin hayatla bağlantısını koparmayan bir yaşantı sunmaktadır. Evet Hayır Kısmen						
9-Öğrenci bedensel ve ruhsal kuvvetler (düşünce, duygu, irade gibi) bakımından bir bütün olarak ele alınmakta ve her yönü dengeli olarak eğitilmektedir. Evet Hayır Kısmen						
10-Öğretim elemanı öğrencileri dengeli olarak sosyalleştirmektedir. Evet Hayır Kısmen						
11-Öğretimde toplumun çıkarları, kişinin zekâ, yetenek ve ilgilerine özen gösterildiği kadar bilgi ve becerilerin tam ve doğru öğretilmesine de önem verilmektedir Evet Hayır Kısmen						

12-Öğretim elemanı derste hangi yöntemle dersi işlemektedir?

Daha çok anlatıma ve gösterip yapmaya yönelik işlenmektedir. Yalnızca öğretim elemanının aktif olduğu bir ders işlenmektedir.

Tartışma ortamı oluşturulmakta ve örnek olaylarla ders anlaşılır hale getirilmektedir. Öğrenci ve öğretim elemanının beraberce aktif olduğu bir ders işlenmektedir.

Derste problemlerin tespit edildiği, bunların çözülmeye çalışıldığı, öğrenciler arasında işbirliğinin sağlandığı, proje tabanlı bir öğretim yapılmaktadır. Daha çok öğrencinin aktif olduğu bir ders işlenmektedir.

Öğretim elemanını, yeterliliğini ve ders işleyişini birkaç cümle ile anlatmak isteseyiz nasıl bir tarif yapardınız:

.....

SONUÇLAR

Çalışma sonuçları excel ortamına alınarak sorulara cevap veren katılımcıların %'si olarak sonuçlar elde edilmiş ve Tablo 2.'de gösterilmiştir. Çalışmada öğretim elemanlarının yeterliliklerine yönelik sorulan sorularda hedonik puanlama ile yapılan değerlendirmede 3,1 ile 4,1 (yeterli –iyi) arasında puanların alındığı görülmüştür. Dersin dönem başında tanımlanması ve araç gereç kullanılarak konunun anlaşılması ile ilgili olarak verilen sorularda alınan puanlarda üniversiteler arasında ciddi puan farkları oluşmuş ve en yüksek puanı KTÜ öğretim elemanları almıştır. Öğretim elemanı ile etkileşim konusundaki sorularda ise üniversiteler arasında puan farkları oluşmamış ancak Giresun Üniversitesi öğretim elemanlarının aldıkları puanların yüksek olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin ölçme yöntemleri ile ilgili olarak akademisyenlere verdiği puanların oldukça inişli çıkışlı bir periyod izlediği gözlenmiştir. Buradan yola çıkılarak ölçme –değerlendirme konusunda öğretim elemanlarının oryantasyona tabi tutulması gereği hissedilmiştir.

Tablo 2. Öğretim Elemanı Değerlendirme Anketi Sonuçları

SORULAR	ORTALAMA PUAN
Dönem başında, dersin hedefi, içeriği ve öğrencilerden beklentiler açıklandı mı?	3,6
Ders planlı bir şekilde işlendi mi?	3,8
Öğretim elemanı uygun yöntemlerle, öğrencinin aktif katılımını sağladı mı?	3,6
Öğretim elemanı ile öğrenci arasında olumlu bir etkileşim var mıdır?	3,6
Kullanılan kaynaklar, gerekli araç ve gereçleri dersi anlamamız için yeterli oldu mu?	3,1
Bu dersin iş hayatında katkısı sizce ne düzeyde olacak?	3,7
Öğretim elemanının konu ile ilgili bilgisi yeterli düzeyde midir?	4,0
Öğretim elemanı derse hazır gelir mi?	4,0
Öğretim elemanı derse zamanında gelir mi?	4,1
Öğretim elemanı sorulara ve eleştirilere açık mıdır?	3,9
Ders başarısının ölçülme yöntemleri (sınav, ödev, proje vb.) dersin hedef ve içeriğine uygundur?	3,8

Öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim ilkelerini tespit etmeye yönelik yapılan anket değerlendirmesinde ise şu sonuçlar elde edilmiştir (E:Evet; H:Hayır; K:Kısmen).

Bilinenden bilinmeyene ilkesi :	E % 72	H: %24,64	K:%3,11
Öğrenciye Görelilik ilkesi:	E% 71,29	H: %27,27	K:% 1,44
Somuttan soyuta ilkesi:	E% 39,33	H:%59,47	K:%1,2
Yakından uzağa ilkesi :	E%70,26	H:%27,63	K:%2,11
Tasarruf (ekonomi) ilkesi:	E%61,43	H:%36,72	K:%1,85
Açıklık ilkesi	E%60,6	H: %37,56	K:%1,84
Aktivite İlkesi	E%65,71	H:%31,42	K:%2,88
Hayata yakınlık ilkesi:	E%62,04	H: %35,52	K:%2,43
Bütünlük İlkesi :	E%49,07	H:%47,92	K:%3,01
Otoriteye itaat ve özgürlük ilkesi:	E%64,21	H:%34,47	K: %1,32
Bilgi-becerinin güvence altına alınması ilkesi:	E%60,8	H:%37,32	K:%1,82

Çalışma sonuçlarında, öğretim elemanlarının somuttan soyuta ilkesini en düşük oranda; bilinenden bilinmeyene ilkesini ise en üst seviyede kullandığı tespit edilmiştir.

Çalışmada Öğretim Elemanının Kullandığı Yöntemleri belirlemek üzere sorulan sorularla ilgili sonuçlara bakıldığında, %51.80’le bir tartışma ortamı oluşturulmakta ve örnek olaylarla ders anlaşılır hale getirilmeye çalışılarak, öğrenci ve öğretim elemanının beraberce aktif olduğu bir ders işlenmektedir. Sadece öğretim elemanının aktif olduğu, daha çok anlatıma ve gösterip yapmaya yönelik yöntem ise % 37.12 ile ikinci sırada yer almıştır. Genellikle öğrencinin aktif olduğu, problemlerin tespit edildiği, bunların çözülmeye çalışıldığı, öğrenciler arasında işbirliğinin sağlandığı, proje tabanlı yöntem ise %11.08 ile üçüncü sırada yer almıştır.

Yapılan çalışma ile elde edilen verilerde meslek yüksekokullarındaki öğretim elemanlarının öğretim ilke ve yöntemleri konusunda eğitime tabi tutulmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır. Eski üniversiteler ve yeni kurulmuş üniversitelerde öğretim yöntemleri konusunda elde edilen sayısal veriler arasında önemli farklar gözlenmiştir. Öğretim elemanlarının büyük bir kısmının, özellikle eğitim fakülteleri çıkışlı olmayan öğretim elemanlarının, pedagojik eğitim almadıkları dikkate alındığında çıkan düşük puanlamaların sebepleri de anlaşılmaktadır. Bu anlamda planlı bir oryantasyon eğitimi ile bu eksiklikler giderilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ayas,A.,2008.Öğretim İlkeleri, “Öğretim İlke ve Yöntemleri”, Trabzon:Celepler Matbaacılık s:52-58.
- Baki, A.,2006. “Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi”. Derya Kitabevi.
- Büyükkaragöz, S.S. & Çivi, C. , 1996. Genel Öğretim Metodları, 6. Baskı. , Özeğitim yay. İstanbul .
- Çepni, S. et al., (2008), “Öğretim İlke ve Yöntemleri”, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Demirel, Ö., 2005. “Öğretimde Planlama ve Değerlendirme”, Öğretme Sanatı, Pegama yayıncılık, Ankara.
- Ergün, M. Özdaş,A.,(1997), “Öğretim İlke ve Yöntemleri”, İstanbul.
- Hesapçıoğlu, M.,1994.”Öğretim İlke ve Yöntemleri”, Beta Basım Yayın A.Ş., Ankara.
- Küçükahmet, L.,1994. Öğretim İlke ve Yöntemleri” Ankara:Gazi Büro Kitabevi.
- Sönmez, V.,2003. “Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı”, Ankara: Anı Yayıncılık .

- Trepanier-Street, M.,1993. What's so new about project approach, *Childhood Education*, 69 (4),25-28.
- Variş, F., 1988. Eğitimde Program Geliştirme”Teori ve Teknikler”, Ankara: A.Ü.Eğitim fakültesi Yayınları, No:157.
- Yiğit, N., Alev, N., Altun, T.,Özmen, H. ve Akyıldız, S.,(2006), “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme”.Trabzon: Celepler Matbaacılık.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA YAPILAN STAJLARIN ÖĞRENCİLERİN NİTELİKLİ YETİŞTİRİLMESİ VE İŞ PİYASASININ BEKLENTİLERİNİ KARŞILAMASINDAKİ ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI

**THE INQUIRY OF THE PRACTICAL TRAINING OF THE STUDENTS AT
VOCATIONAL COLLEGES IN TERMS OF THEIR WELL QUALIFIED
COACHING ACCORDING TO THE EXPECTATIONS OF THE JOB MARKET**

ALİ SOYLU¹

ABSTRACT

It is obligatory that the students at the vocational colleges should have a practical training. The main idea behind this is to make the students apply their theoretical knowledge into practice and prepare them as the individuals that the labor market requires. The practical training concerns the students in terms of their participation in the labor market and interests the employers in terms of finding the well qualified labor.

Whether the students at Vocational colleges have a good practical training at the suitable companies increases their chance for getting a good job in their future careers. The companies would prefer to employ the individuals whom they have trained themselves and the ones who have learnt their organizational culture. If the students do not have an ideal practical training period, their chance to find a good job decreases. Because it will mean that they have not spent the time allocated for them to improve themselves and they haven't got into touch with the sector they will come across in the future (Kesik,2008).

Higher Education Council suggests that the educational span be 6 semesters and three of them be spent for the practical training(Açıköz,2008).

The main aim of this study is to assess to what extent practical training attains its object in terms of institutions, students and the university.

Keywords: practical training, expectations of the job market

ÖZET

Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin staj yapmaları zorunludur. Amaç öğrencilerin okulda aldığı teorik bilginin uygulamaya dönüşmesini sağlamak ve mezun olduktan sonra işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu donanıma sahip bireyler yetiştirmektir.

Stajlar işgücü piyasasına katılım açısından öğrencileri,nitelikli işgücü bulma açısından da işverenleri yakından ilgilendirmektedir.

MYO öğrencilerinin uygun işletmelerde iyi bir staj dönemi geçirmeleri istihdam olanaklarını artırmaktadır. İşletmeler, yetiştirdikleri ve o örgüt kültürünü almış bireyleri istihdam etmeyi, örgüte dışarıdan yeni iş görenler temin etmeye tercih edecektir.Mezunlar iyi bir staj dönemi geçiremedikleri takdirde ise iş bulma olanakları da azalmaktadır. Çünkü kendilerini

¹ Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Honaz MYO İşletme Programı Öğretim Üyesi, asoylu@pau.edu.tr

yetiştirebilecekleri dönemi verimli geçirmemiş ve sektörle bağlantı kuramamış olmaktadır. (Kesik,2008)

MYO 'larda yapılan stajların sağlıklı ve istenen sonuçları sağlayacak şekilde yapılabilmesinin taşıdığı kritik önem bu konuda sürekli yeni arayışları da beraberinde getirmektedir.Yüksek Öğretim Kurulunun son olarak orta koyduğu öneriler arasında eğitim süresinin 6 sömestr olması ve bunun 3 ünün işyerinde uygulanması teklif edilmektedir.Ayrıca yapılan stajları takiple görevli üçüncü bir müdür yardımcısı kadrosu oluşturulması hedeflenmektedir.(Açıkgöz,2008). Bu ve benzer tekliflerin yeterli olup olmadığını görmek açısından yapılan stajların ayrıntılı olarak incelenmesi ve yorumlanması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı stajların amacına ne kadar ulaştığının okul,öğrenci ve üniversite boyutunda incelenerek yorumlanması ve mevcut sistemin yeterlilikler anlamında değerlendirilmesidir.

Çalışma yöntemi olarak staj defterlerinin incelenmesi seçilmiştir.Bu doğrultuda okul bünyesinde eğitim verilen sekiz bölümden rastgele 228 staj dosyası incelenmiş ve elde edilen bulgular yorumlanarak ortaya çıkan sorunlara ilişkin çözüm önerileri ortaya konmuştur.

1.GİRİŞ

Küresel ekonomik ve ticari rekabetin giderek daha da acımasızlaştığı günümüz koşullarında bireylerin,şirketlerin ve ülke ekonomilerinin başarısında mesleki eğitimin önemi giderek daha da artmaktadır.Mesleki eğitim kalkınmada kritik bir faktör haline gelmiştir.

Günümüzde bireyler uluslar arası işgücü piyasasında tüm meslekdaşlarıyla rekabet etmektedir.Bu rekabette üstünlük elde etmenin temelinde ise akademik ve mesleki eğitimin yetkinliği ve yeterliliği yatmaktadır.

Yeni ekonomik şartlarda “yaşam boyu istihdam garantisi”nin yerini “yaşam boyu eğitim” ve “istihdam edilebilirlik” kavramları almıştır.Artık bireylerin istihdam güvencesini arttıran en önemli etken işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere sahip olmaktır.(İlter,2008)

21. Yüzyılın dinamik dünyasında işgücü piyasasının talep ettiği işgücünde aradığı temel niteliklerin bir kısmını şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Sorun çözme yeteneğine sahip olma
- Takım çalışmasına yatkın olma
- Değişime ayak uydurabilme
- İletişim yeteneği yüksek olma
- Sorumluluk üstlenebilme
- Çok boyutlu düşünebilme
- Mesleki bilgilerdeki gelişimi izleyebilme,
- Sahip olduğu bilgiyi uygulayabilme

İşgücünün bu ve benzeri özelliklerinin geliştirilmesinde teorik eğitimin yanısıra uygulamaya dönük eğitimlerin de verilmesi büyük önem taşımaktadır.Özellikle işgücü piyasasının ihtiyacı olan nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanmasına dönük olarak kurulan meslek yüksek okulları,okul-işyeri temeline dayalı olarak eğitim vermekte ve bu doğrultuda işyerlerinde staj uygulamaları gerçekleştirmektedirler.Yapılan stajların temel amacı öğrencilerin okulda aldıkları teorik eğitimi işyerlerindeki uygulamalarla pekiştirmeleridir.Çoğu zaman alınan teorik eğitimin uygulamada birebir örtüşmediği bir gerçektir.Stajlar bu konudaki sorunların giderilmesinde kritik bir önem taşımaktadır.Öğrenciler henüz eğitim sürecindeyken sahip oldukları teorik bilgileri gerçek iş ortamında nasıl ve hangi ölçüde kullanabileceğini görmekte ve aynı zamanda uygulama eksikliğini giderme olanağı bulmaktadır.Bu süreçte öğrenci mezuniyet sonrasında staj yaptığı yerlerde işe girebilme olanağı da elde edebilmektedir.

İşverenler açısından konuya bakıldığında, staj yaptırılan öğrencilerin yeterlilik düzeyleri uygun olduğunda onları işe alarak nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak önemli bir avantaj olarak ortaya çıkmaktadır.

Stajların gerek öğrenci gerekse de işveren açısından sağladığı katkıları arttırabilmek için öncelikle stajların etkinliğinin artırılması büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, yapılan stajların analiz edilmesi kritik bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak meslek yüksekokullarında yapılan stajların önemi, genel işleyişi ve özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Uygulama kısmında ise yapılan stajların yerindeliği ve istenen sonuçları sağlaması noktasında ne durumda olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Honaz Meslek Yüksekokulu'nda eğitim verilen sekiz bölümden 228 staj dosyası incelenmiş ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise stajlarla ilgili literatürde yer alan tespitler ve uygulamadan elde edilen bulgular beraberce değerlendirilerek yorumlanmıştır.

2.İŞ DÜNYASININ İŞGÜCÜNDE ARADIĞI NİTELİKLER VE STAJLARIN BU ALANDA TAŞIDIĞI ÖNEM

Mesleki ve teknik eğitim mevcut eğitim sisteminin en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Bugün Türkiye genelinde aktif halde bulunan 549 meslek yüksekokulunda yaklaşık beşyüzyirmibin öğrenci mesleki ve teknik eğitim alanında eğitim görmektedir. Bu sayı toplam yüksek öğretim öğrenci sayısının %20,6 sını oluşturmaktadır.

(ÖSYM 2007-2008 İstatistikleri) Mesleki ve teknik eğitim alanında öğrenim gören bu öğrencilerin aldıkları eğitimin bir bölümünü işyerlerinde kendi alanlarında staj yapmak suretiyle gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu konuda 2002 yılında resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren staj yönetmeliği gerekli uygulama esaslarını ortaya koymuştur. Yönetmelik staj yapılma nedenini "*mesleki ve teknik eğitim bölgeleri içindeki meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin öğrenim süreleri içinde kazandıkları teorik bilgi ve deneyimlerini pekiştirmek, laboratuvar ve atölye uygulamalarında edindikleri beceri ve deneyimleri geliştirmek, görev yapacakları iş yerlerindeki sorumluluklarını, ilişkileri, organizasyon ve üretim sürecini ve yeni teknolojileri tanımlarını sağlama*" şeklinde ifade etmiştir. Staj süresi olarak da "*programın niteliğine göre 30 işgününden (240 saat)'den az 60 işgününden (480 saat)'den çok olamaz*" olarak belirlemiştir. (Resmi Gazete, sayı 24762)

Staj yapılma amaçlarına bakıldığında öğrencilerin öğrenim süreleri içinde kazandıkları teorik bilgi ve deneyimlerini pekiştirmek, uygulamalarda elde ettikleri beceri ve deneyimleri geliştirmek ve aynı zamanda ileride çalışacakları işyerlerinin tüm süreçleriyle ilgili bilgi sahibi olmalarının hedeflendiği görülmektedir. Ortaya konan bu amaçlar içinde özellikle vurgulanan noktalar şunlardır:

- Teorik bilgileri staj yolu ile pekiştirmek
- Becerileri geliştirmek
- İş ortamını ve iş süreçlerini tanıtabilmek
- İşle ilgili yeni gelişmeleri aktarabilmek

Amaçlanan hedefler stajlardan beklentilerin de büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Buna karşılık günümüz koşulları dikkate alındığında gerek iş ortamının gerçekleri gerekse de işverenlerin beklentilerinin yukarıdaki amaçlarla örtüştüğü görülmektedir.

2006 yılında İŞKUR'un MEGEP projesi ve Milli Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa yürüttüğü bir çalışmada işgücü piyasası ve beceri ihtiyaçları incelenmiş ve elde edilen bilgiler arasında işletmelerin %44' ünün en azından bir veya daha fazla beceri sorunu yaşadıkları görülmüştür. Ortalama olarak firmalar iki beceri sorunu bildirmişlerdir. Belirtilen beceri

sorunlarının toplam sayısında beceri türünün payı açısından, en sık bildirilen beceri sorunu sosyal becerilerle iletişim becerileridir (tüm yanıtların %27'si). Sık belirtilen diğer beceri türleri şunlardır:Yönetim becerileri (%13), temel beceriler (%13), iş planlama becerileri (%11) ve bilgi ve iletişim teknolojisi becerileri (%10). Daha az sözü edilen beceriler ticaret ve satış becerileri (%8), diğerlerini yönlendirme konusunda isteklilik (%9), ağır fiziksel iş becerileri (%5) ve mali becerilerle bütçe oluşturma becerileri (%4).Kısacası, firmalar daha çok sosyal becerilerle iletişim becerileri ve en azından mali becerilerde sorun yaşamaktadır. Firma boyutu, beceri sorunlarını neredeyse hiç etkilememektedir.Ayrıca işyerlerinin yaklaşık %17'si en azından bir teknik sorun yaşamıştır.Çoğu teknik sorun mesleğin gerektirdiği becerilerle ilgilidir.(İŞKUR,2006)

İşgücü niteliğiyle ilgili yapılan bir çalışmada aranılan ilk üç nitelik, çekirdek beceriler, pratik deneyim, çok iyi İngilizce bilgisi olarak sıralanmıştır.(YÖK,2007)

Konuyla ilgili yapılan bir başka çalışmada ise iş dünyasında tercih edilen mesleki öğrenim yetkinlikleri sıralamasında ilk üç nitelik mesleki bilgi,öğrenim düzeyi ve iş deneyimi olurken,tercih edilen ilk beş davranışsal yetenek iletişim,ekip çalışması,gelişmeye açıklık,analitik düşünme ve problem çözme olmuştur.(Coşkunöz,2006)

Yapılan araştırmalar işgücü piyasasının talep ettiği işgücünün temel özelliklerini iletişim becerisi yüksek,eğitilmiş,mesleki bilgi sahibi ve iş deneyimine sahip olma şeklinde ortaya koymuştur.Ancak bu özellikler aynı zamanda sorun yaşanan alanlar olarak ortaya çıkmaktadır.Bu sorunların bir uzantısı olarak özellikle 15-24 yaş arası eğitilmiş gençler arasında yüksek oranda işsizlik söz konusu olmaktadır.Ocak 2009 döneminde genç nüfusta işsizlik oranı %27,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK,2009).Bu yüksek işsizlik oranı eğitimle istihdam arasında sağlıklı bir ilişki kurulamadığı konusundaki kaygıları da giderek arttırmaktadır.

Meslek yüksekokullarında gerçekleştirilen staj uygulamaları işverenlerin öğrencilerle ilgili beklenti ve değerlendirmelerini ortaya çıkarmada ve gelecekte onları istihdam etme isteklerini belirlemede önemli bir gösterge niteliğindedir.

3.ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin;

- Öğrenim gördüğü programla staj yaptıkları işkolları arasındaki bağıntının belirlenmesi
- İşveren tarafından yapılan staj değerlendirmelerinin ne ölçüde objektif olduğunun belirlenmesi
- Stajyerlerin işverence eksik görülen özelliklerinin belirlenmesi
- Stajyerlerin işverenlerin beklentilerini ne ölçüde karşıladığının belirlenmesi
- İşverenlerin stajyerleri işletmelerinde işe alma istekliliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma yöntemi olarak staj defterlerinin incelenmesi seçilmiştir.Bu doğrultuda okul bünyesinde eğitim verilen sekiz bölümden rastgele 228 staj dosyası incelenmiş

3.2.Araştırmanın Kapsamı

Araştırma farklı programlarda eğitim gören ve işyerlerinde staj yapan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir.Bu doğrultuda Honaz Meslek Yüksekokulunda bulunan İşletme,Pazarlama,Muhasebe,Dış Ticaret,Büro Yönetimi,Bankacılık,Halkla İlişkiler,Sermaye Piyasası ve Menkul Kıymetler Programları araştırmanın kapsamı içine alınmıştır.

Araştırma 247 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.Böylece ana kütle (1200 kişi) %20'sine ulaşılmıştır.Örneklem seçiminde rastsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır.(Özsoy,2005)

3.3.Araştırmada Kullanılan Metod

Araştırmada nitel veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmış ve sonuçlar sayısallaştırılmıştır.Bu kapsamda öğrencilerin yaptıkları stajla ilgili olarak hazırladıkları ve ilgili öğretim üyesi ile işverenin görüşlerinin de yer aldığı staj dosyaları üzerinde çalışılmıştır.

4.ARAŞTIRMA SONUCU ELDE EDİLEN BULGULAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Elde Edilen Bulgular

4.1.1. Staj Yapılan Yerlerin Hukuki Durumu

Öğrencilerin staj yaptıkları işyerlerinin %19'u gerçek, %81'i tüzel kişi işletmesidir

4.1.2. Staj yapılan İşyerinin Öğrencinin Öğrenim Gördüğü Programla İlişkisi

Staj yapılan işyeri ile öğrencinin öğrenim gördüğü işyeri arasındaki bağıntı araştırıldığında bunlardan %5'i kesinlikle ilgisiz,%14'ü ilgisiz,%13'ü kısmen ilgili,%21'i ilgili ve %47'si kesinlikle ilgili olarak ortaya çıkmıştır.

4.1.3. Staj Değerlendirme Notları

İşverenlerin stajyerleri değerlendirme notları incelendiğinde beşli harf değerlendirmesi uygulamasına göre öğrencilerin %84'üne A,%16'sına da B notu verildiği diğer not düzeylerinin ise hiç kullanılmadığı görülmektedir.

4.1.4. Stajyerler Hakkında Yapılan Olumlu ve Olumsuz Değerlendirme Düzeyleri

İşverenlerin %96'sı stajyerler hakkında olumlu görüşler taşıırken,%4'ü olumsuz görüşlere sahiptir.

4.1.5 Stajyerlerin İşverence Eksik Görülen Yönleri

İşverenlerin stajyerlerde yetersiz gördükleri ilk beş beceri şu şekilde sıralanmıştır:

- Problem çözme becerisi (%17)
- İletişim kurma becerisi (%13)
- Alet ve teçhizat kullanabilme becerisi (%13)
- Grup çalışmasına yatkınlık (%13)
- Zamanı verimli kullanabilme becerisi (% 13)

4.1.5. İşveren Öğrenciyi İşe Almayı Düşünüyor mu?

İşverenlerin %21'i stajyerleri işe alma konusunda görüş belirtmemiş,%21'olumsuz bakmış,%58'i ise mezuniyet sonrasında işe alabileceğini ifade etmiştir.

4.2. Araştırma Sonuçları

1-Öğrencilerin staj yaptığı yerler incelendiğinde %19'unun gerçek kişilerin işyerlerinde stajını yaptığı görülmektedir.Bu tür işyerleri genellikle küçük ölçekli ve az sayıda çalışanın bulunduğu,sağlıklı staj yapmanın olanaklı olmadığı ortamlardır.Bu durum aynı zamanda naylon staj olasılığını da arttırmaktadır.

2-Staj yapılan yerlerin %42'si mezuniyet sonrası öğrencileri işe alma konusunda ya olumsuz görüş bildirmekte ya da hiç görüş bildirmemektedir.Buna karşın işyerlerinin %84'ü staj değerlendirme notu olarak A,%16'sı B vermekte ve genel değerlendirmede hiçbir olumsuz not görülmemektedir.Bu iki veri arasındaki uyumsuzluk işyerlerinin staj değerlendirmeleri konusunda yeterince titiz davranmadığı veya öğrencinin yüksek not almasına dönük olarak manipüle edildiği olasılığını akla getirmektedir.

3- Stajın yapıldığı işkolları incelendiğinde,bunların %32'lik bir bölümünün öğrencinin okuduğu programla ilişkisinin çok alt düzeyde olduğu görülmektedir.Bu konuda önemli bir sorun gözükmemektedir.Çünkü bu durum stajdan beklenen verimliliği ciddi biçimde olumsuz yönde etkilememektedir

4- Staj yaptıran işverenlerin öğrencilerin sadece %4'ü hakkında olumsuz özellik belirttiği görülmektedir. Buna karşın işletmelerin ancak %58'i mezuniyet sonrası öğrencileri işe alabileceğini belirtmiştir.Bu durum işletmelerin öğrencileri objektif değerlendirme noktasında isteksiz davrandığını göstermektedir.

5- Stajyerlerin işverenlerce eksik görülen özelliklerine bakıldığında özellikle;Problem çözebilme(%17),iletişim kurma(%13),grup çalışmasına yatkınlık(%13),alet ve teçhizat kullanabilme yeteneği(%13),zamanı verimli kullanabilme yeteneği(%13) konularında yetersizlikler tespit edilmiştir.Bu sorunlar ise iş yaşamında başarılı olabilmek için hayati önem taşıyan konuların başında gelmektedir.

5.SONUÇ

Türkiye'de yüksek öğretimde eğitim gören öğrencilerin %20,6'sını oluşturan mesleki ve teknik eğitim öğrencileri, gerek sayısal büyüklükleri gerekse de iş dünyasına dönük eğitim almaları yönüyle oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır.Öğrenciler aldıkları eğitim içeriği ve süresi itibarıyla hemen işgücü piyasasına katılabilecekleri bir sistemde yetiştirilmek istenmektedir.Buna karşılık işverenler hergeçen gün işgücünde arandığı bilgi ve beceri düzeylerindeki artışa paralel bir nitelikli işgücü ihtiyacını vurgulamaktadır.Bu noktada işyerlerinde yapılan stajların etkinliğinin artırılması kritik bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Stajlarla ilgili yapılan araştırmalar ve gerçekleştirilen uygulamanın ortaya koyduğu sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Türkiye'de genç işsizlik oranının yüksek olmasının en büyük nedenlerinden birisi gençlerin deneyim eksikliği nedeniyle işyerleri tarafından reddedilmesidir.Buna karşılık gelişmiş ülkelere bakıldığında etkin işleyen bir uygulama sisteminin gençlerin daha rahat işbulmasına katkı yaptığı görülmektedir.(İLO,2009)
- Sanayi-üniversite işbirliğinin geliştirilmesi öğrencilerin alanlarına uygun ve nitelikli staj yapma olanaklarını da geliştirecektir.Bu konuda ciddi sorunlar yaşanmaktadır.Özellikle işverenler öğrencilerin staj süresi içinde sigortalanmasına sıcak bakmamakta ve herhangi bir iş kazası durumunda sorumluluk altında kalmamak için staj yaptırmaktan kaçınılmaktadırlar
- Özel sektör ve kamuda yer alan bazı kuruluşlar öğrencilere staj yaptırmayı bir "angarya" olarak görmekte ve isteksiz davranmaktadırlar.(Töre,2007)
- Okul yönetimleri öğrencilerin işletmelerle iletişim kurmasını kolaylaştıracak çabalar göstermede yetersiz kalmaktadır. (Kudatgobilik,2007)
- Öğrencilerin staj süreleri iş yaşamında ihtiyaç duyulan deneyim düzeyini karşılamaktan oldukça uzaktır.(Ata,2007)
- **Staj dönemi sadece yaz aylarına rastlatıldığından staj yerlerinde yığılmalar meydana gelmektedir.Bu durum staj yeri bulmakta güçlük çeken öğrencilerin kendi alanlarıyla ilgisiz ortamlarda staj yapmasına neden olmaktadır**
- **Staj sırasında sektörde meslek alanlarıyla ilgili birimlerde yeterli derecede çalıştırılmamaktadırlar.**
- **Öğrencilere staj yaptırılması tam anlamıyla bir yasal zemine oturtulamamıştır. Bu durum öğrencilerin staj yapma kalitesini ciddi anlamda azaltmaktadır.(Binici,Arı;2004)**
- **İşletmelerde stajyerlere gereken önem verilmemektedir.Stajyerler çoğunlukla "ayak altında dolaşan" kişiler olarak görülmekte ya da "getir götür işlerinde" kullanılmaktadır. (Aydagül,2006)**
- **Öğrenciler staj hakkında yeterli bilinçlendirme yapılmadığı takdirde bunu sadece bir zorunluluğun yerine getirilmesi şeklinde algılamada bulunmakta ve "naylon staj"lar yapabilmektedir.**
- **İşyerleri stajlara gereken özeni gösteremeyebilmekte ve buna bağlı olarak öğrencilerin staj değerlendirmelerini geliş güzel yapabilmektedirler.**

- İşverenler staj yaptırdıkları öğrencileri mezuniyet sonrasında işe alma konusunda çok istekli görülmemektedir.
- İşverenler stajyerlerde bulunması gereken temel beceriler konusunda olumsuz görüş belirtmektedir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Öğrencilerin deneyim eksikliklerini giderecek biçimde staj süresi ve içeriklerinin artırılması sağlanmalıdır.Nitekim bu konuda Yüksek Öğretim Kurulu'nun yaptığı bir taslak çalışmada eğiti süresinin 6 sômesir olması ve bunun üç döneminin işyerinde uygulama olarak gerçekleştirilmesi teklif edilmektedir.Böylece staj yerine işyeri eğitimi getirilmiş olacaktır.Öğrencilere de işveren tarafından asgari ücretin üçte biri oranında maaş ödenmesi sağlatılacaktır.Konuyla ilgili MYO'lara gönderilen yeni bir yönergede bu konu kesinleştirilmiş ve 2011 yılına kadar sistemin hayata geçirilmesi istenmiştir.(YÖK taslağı,2008)
- Meslek yüksekokulu öğrencileri sigorta konusunda yaşadıkları sorunlardan kurtarılmalı ve meslek liselerinin yaralandırıldığı 3308 sayılı Mesleki Eğitim yası kapsamına alınmalıdır. Bu konuda Yüksek Öğretim Kurulu'nun yaptığı bir taslak çalışmada öğrencilerin bu yasa çerçevesinde iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sigortalanması önerilmiştir. YÖK taslağı,2008) Bu öneri de uygulamaya sokulmuştur.
- Eğitim ve istihdam arasındaki çelişkileri giderecek yapısal önlemler alınmalıdır.Bu konuda YÖK kendi bünyesinde Ön Lisans Mesleki ve Teknik Eğitim Koordinasyon Merkezi kurulmasına karar vermiştir. (YÖK taslağı,2008)
- İşyerlerinde yapılan eğitimlerin etkinliğini kontrol edecek idari mekanizmalar oluşturulmalıdır.YÖK bu kapsamda okullarda işyeri eğitiminden sorumlu üçüncü bir müdür yardımcısı kadrosu oluşturulmasını önermiş ve gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmiştir.
- Okul yöneticilerinin ve öğretim elemanlarının işyeri eğitimleriyle ilgili ortaya koyacağı performansa bağılı olarak özlük haklarında iyileştirmeler yapılmalıdır.Bu konuda YÖK iyileştirme yapılacağı vaadinde bulunmuştur.
- Ülkemizde genelde cezalandırma üzerine kurulan uygulanma zorunluluklarını , rahatlatıcı ve özendirici teşviklerle cazip duruma getirerek işverenler öğrencileri eğitmeye yönlendirilmelidir.
- Okullarda verilen teorik bilgiler ve işyerlerindeki uygulamalı eğitimler öğrencilerde görülen temel beceri eksikliklerini giderici nitelikte olmalıdır.Bu doğrultuda geleceğe dönük olarak öğretim programlarında beceri ve yeterliliklerin artırılmasının temel alınması,öğrencilere kaliteli eğitim alma fırsatı sunulması,okul-işyeri birlikteliğinin sağlanması ve yaşam boyu öğrenme felsefesini benimsetecek metotların uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

KESİK B., , İş Dünyası ile MYO'ların Ortak Çalışma Platformlarının Oluşturulmasına İlişkin Modeller,MYO Mezunlarının Alanda Karşılaştıkları Sorunların Tespiti ve Çözümleri ,IV Ulusal Meslek Yüksekokulları müdürler Toplantısı, (2008)
<http://www.4myomt.ktu.edu.tr/komisyon6/6.komisyon.be.%20kesik.doc> (Erişim Tarihi: 11.02.2009)

AÇIKGÖZ Ö.,Meslek Yüksek Okullarında Yapılması Düşünülen Düzenlemeler, (2008),
<http://www.4myomt.ktu.edu.tr/kmetinlersunumlar.php> (Erişim Tarihi: 11.02.2009)

İş Piyasası ve Beceri İhtiyaçları İncelemesi,2005
<http://www.iskur.gov.tr/LoadExternalPage.aspx?uicode=statikraporindex> (Erişim Tarihi:20.03.2009)

Uluslararası Mesleki Teknik Eğitim Konferansı,2007, www.yok.gov.tr , (Erişim Tarihi:20.03.2009)

Bursa Sanayisinin İşgücü Nitelik Tercihleri Araştırması,Coşkunöz Eğitim Vakfı,2006,
www.bucosev.com (Erişim Tarihi:22.03.2009)

Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Ocak 2009, www.tuik.gov.tr/PreTablo.do (Erişim Tarihi:22.03.2009)

ÖZSOY O.,İktisatçılar ve İşletmeciler için İstatistik,Siyasal Kitabevi,Ankara 2005,

KUDATGOBİLİK T.,Genç İşsizliği Sempozyumu,TİSK Akademi Dergisi Özel sayı:I, Mayıs 2007

Global Employment Trends,January 2009,
www.ilo.org/public/english/region/ampro/cinterfor/news/get-2009.pdf (Erişim Tarihi:22.03.2009)

TÖRE N., Genç İşsizliği Sorununu Çözmeye Yönelik Politikalar, Genç İşsizliği Sempozyumu,TİSK Akademi Dergisi Özel sayı:I, Mayıs 2007

ATA N., Türkiye’de İşgücü Piyasasının Yapısı ve Genç İşsizlik, Genç İşsizliği Sempozyumu,TİSK Akademi Dergisi Özel sayı:I, Mayıs 2007

BİNİCİ H.,ARI N.,Mesleki ve Teknik Eğitimde Arayışlar, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 3 (2004) 383-396

AYDAGÜL B.,Beceriler Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi:Politika Analiz ve Öneriler,Sabancı Üniversitesi ve TÜRKKONFED,2006

Mesleki ve Teknik Yükseköğretimde Ön Lisansın Yeniden Düzenlenmesi Taslağı,YÖK Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Komisyonu, <http://www.4myomt.ktu.edu.tr/kmetinlersunumlar.php> (Erişim Tarihi: 11.02.2009)

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA YÖNETİCİLERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

THE PROBLEMS FACED BY THE ADMINISTRATOR IN A VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER EDUCATION

Nermin BAHŞI¹

ABSTRACT

The aim of this study is to confirm the problems faced by the administrators who are dutied in these associations in a detailed way in order to increase the place of administrating of vocational schools of higher education. Research had been done by questionnaires sent to the administrators of vocational schools of higher education administrators by post. Returned 239 questionnaires had been taken to evaluate. According to the questionnaire result the greatest problems which had been come into being in Vocational School of Higher Education are; economic hardship and insufficiency of resourches, Physical insufficients, lack of equipment, lack of insructors and not telling the aims of Vocational School of Higher Education to the environment sufficiently.

Key words: Vocational Schools of Higher Education, Management, Administration Problems

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Meslek Yüksekokullarında yönetimin etkinliğini arttırmak, bu kurumlarda görev yapan yöneticilerin karşılaştığı sorunları ayrıntılı bir şekilde tespit etmektir. Araştırma meslek yüksekokulu yöneticilerine posta yoluyla gönderilen anketlerle yapılmıştır. Geri dönen 239 anket değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre meslek yüksekokullarında ortaya çıkan en büyük problemler; mali kaynak yetersizlikleri, fiziki yetersizlikler, araç-gereç yetersizlikleri, öğretim elemanı yetersizlikleri ve meslek yüksekokullarının amaçlarının çevreye yeterince anlatılamaması olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler Meslek Yüksekokulları, Yöneticilik, Yöneticilik Sorunları

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünyada, ülkelerin en büyük sorunu, hızlı bir şekilde değişen çevrede rekabet edebilmek ve bu değişime uyum sağlayabilmektir. Çağımızda bilginin ve bilgi teknolojisinin önemi giderek artmaktadır. Teknolojideki hızlı gelişmeler, yükseköğretimi zorunlu kılmakta ve bilginin yenilenmesi için sürekli eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu da ülkelerdeki yükseköğretime olan talebi artırmaktadır.

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Düziçi Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü e-posta: bahsinrmn@myynet.com

Sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında nitelikli insan gücü yetiştirilmesinin önemi büyüktür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayi ve hizmet sektörlerindeki en önemli sorunlarından birisi vasıflı “ara eleman” eksikliğidir. Ara elemanın istihdamı ile sanayi ve hizmet sektörlerinde verim ve kalite artmaktadır (Sabancı, 2007). Gelişmiş ülkelerin kalkınma planlarına bakıldığında, nitelikli insan gücü ihtiyacını karşılayan mesleki ve teknik eğitim kurumlarına daha fazla yer ayırdıkları görülmektedir. Bunun sonucu olarak da bu ülkelerdeki ekonomik kalkınmanın itici gücü mesleki eğitim olmuştur (Çakır, 2007).

Ülkemizde sektörlerin ihtiyacını karşılayacak nitelikli ara eleman yetiştirilmesi gibi önemli bir görevi meslek yüksekokulları gerçekleştirmektedir. Ülkemizdeki meslek yüksekokullarının yükseköğretim içindeki payının düşük olması ve meslek yüksekokullarının yaşamış olduğu sorunlar nedeniyle bu okullardan beklenen katkı sağlanamamaktadır. 4702 sayılı kanun ile meslek liselerinden meslek yüksekokullarına “sınavsız geçiş projesinin” uygulanmasıyla, meslek yüksekokulları ÖSS sınavını kazanamamış, vasat öğrencilerin okudukları öğretim kurumları olarak görülmektedir. Meslek yüksekokullarının eksiklikleri giderilmeden ve sorunlara çözüm bulunmadan bu kurumlardan beklenen katkının sağlanması da mümkün değildir.

Meslek Yüksekokullarından beklenen katkının sağlanabilmesi ve bu okulların amaçlarına ulaşabilmesi için elde var olan insan ve maddi kaynakların en etkili ve en verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayacak yöneticilere ihtiyaç vardır. Yönetici, kuruluşun amaç ve politikalarını belirlemek, personelini seçmek, sorunları, çatışma ve anlaşmazlıkları çözmek ve karar vermek gibi işlevsel yetkilere sahiptir (Şahingöz).

Meslek yüksekokullarının sorunları 2008 yılında dördüncüsü düzenlenen “Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı”nda görüşülmüş ve çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Meslek yüksekokullarının yeniden yapılandırılması ve cazibe merkezi haline getirilmesi için bu öneriler ışığında çeşitli çalışmaların en kısa sürede yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada meslek yüksekokullarında daha etkili bir yönetim sağlanabilmesi için, bu kurumlarda görev yapan yöneticilerin karşılaştıkları sorunları detaylı bir şekilde tespit etmek amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM VE KAPSAM

Çalışmanın ana materyalini, Türkiye’deki devlet üniversitelerine bağlı Meslek Yüksekokulu Müdürlerinden anket yolu ile derlenen birincil veriler oluşturmaktadır. Anket formu oluşturulurken Onural (2002) ve Özçelik (2001) tarafından çeşitli okullarda yaşanan sorunları ölçmek üzere geliştirilen anket formlarından yararlanılmıştır. Ayrıca meslek yüksekokullarının özelliklerine uygun olarak eklenen bazı sorularla anket formuna son şekli verilmiştir. Öncelikle soruların anlaşılabilirliğinin ve sorunu ölçme düzeyinin tespit edilmesi amacıyla araştırma konularında deneyimli iki akademisyen tarafından incelenerek, alınan tavsiyeler doğrultusunda gerekli ekleme ve düzeltmeler yapılmıştır. Veri toplama aşamasına geçilmeden önce ilgili okullarda görev yapmış bazı yöneticiler ile ön test çalışması gerçekleştirilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulamaya geçilmiştir.

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yöneticilerin kişisel ve mesleki bilgileri ile görev yaptıkları okulla ilgili bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise meslek yüksekokullarının sorunlarını belirlemeyi amaçlayan ifadeler içeren 28 soru yer almıştır (1=kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum).

Ankette yer alan ifadelerin birbirleri ile olan tutarlılığı ve kullanılan ölçeğin ilgili sorunu ne derece yansıttığı, yani güvenilirliği SPSS 15.0 programı ile test edilmiş, güvenilirlik katsayısı 0,87 olarak bulunmuştur. Analiz sonucu elde edilen bu değer kullanılan ölçeğin yeterince güvenilir olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın ana kitlesini 2007 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzunda yer alan Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Ön Lisans Programları Tablosunda yer alan 479 Meslek Yüksekokulunda görev yapan Meslek Yüksekokulu Müdürleri oluşturmaktadır. Araştırmada tam sayım yöntemi uygulanmıştır. Anketler ilgili kişilere posta yoluyla gönderilmiştir. Ayrıca Meslek yüksekokulu yöneticilerine gönderilen zarfların içerisine anket formu ile birlikte bir açıklama yazısı ve geri gönderim zarfı da ilave edilmiştir. Toplam 479 adet mektup Mayıs 2008 tarihinde postaya verilmiş ve 2 adet mektup adres yetersizliği vb. nedenlerle iade alınmıştır. Ekim 2008 dönemine kadar geri dönen 239 adet anket değerlendirmeye alınmıştır. Geri dönüş oranı % 49.90'dır. Veriler SPSS 15.0 programı veri tabanına yüklenerek elde edilen bulgular yüzde, ortalama ve standart sapma gibi istatistiki teknikler yardımıyla tablolar halinde sunulmuştur. Ayrıca konu ile ilgili çeşitli yayın ve araştırmalardan da yararlanılmıştır.

Anketin posta ile yapılmış olması bu çalışmasının sınırlılığını oluşturmaktadır.

3- ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmaya katılan meslek yüksekokulu yöneticilerinin kişisel ve mesleki bilgileri Tablo 1'de sunulmaktadır. Katılımcı yöneticilerin % 86,2'si erkek, 13,8'i ise kadındır. Yöneticilerin %48,5'i 40-49 yaş aralığında yer alırken, yaşları 40'dan küçük olanların oranı % 26,7 iken, 50 ve üzeri olanların oranı ise 24,7'dir. Yöneticilerin deneyimli akademisyenlerden olduğu dikkat çekmektedir. Yöneticilerin % 47,7 si 11-20 yıl arası akademik deneyime sahipken, % 36,8'i 21 yıl ve üzeri deneyime sahiptir. Yöneticilerin % 38,9'u Yardımcı Doçent ünvanına sahipken, % 24,7'si Profesör ünvanına sahiptir. Yöneticilerin % 52,7'si 5 yıl ve üzeri yöneticilik deneyimine sahiptir. Araştırmaya katılan yöneticilerin % 66,5'i yöneticilik konusunda herhangi bir eğitim almamıştır. Bu konuda eğitim alanların ise %,6,7'si yüksek lisans, % 6,3'ü bu konuda seminer ve kurslara katılmış, % 5'i ise bu konuda lisans eğitimi almış olan akademisyenlerden oluşmaktadır.

Tablo 11- Kişisel ve Mesleki Bilgiler

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	206	86,2
	Kadın	33	13,8
Yaş	20-29	2	0,8
	30-39	62	25,9
	40-49	116	48,5
	50-59	39	16,3
	60 üzeri	20	8,4
Akademik Deneyim	1-10 yıl	37	15,5
	11-20 yıl	114	47,7
	21 yıl ve üzeri	88	36,8
Ünvan	prof.dr.	59	24,7
	doc.dr.	38	15,9
	yrd.doc.dr.	93	38,9
	ögr.gör.	46	19,2
Yöneticilik Süresi	1	26	10,9
	2	29	12,1
	3	30	12,6
	4	28	11,7
	5 ve üzeri	126	52,7
Yöneticilik Konusunda Eğitim var mı?	evet	80	33,5
	hayır	159	66,5
Evet ise	lisans	12	5,0
	yüksek lisans	16	6,7
	seminer	9	3,8
	kurs	9	3,8
	seminer-kurs	15	6,3
MYO'da Durum	Myo'da kadrolu öğretim elemanı	90	37,7
	Baska birimde öğretim elemanı Myo'da yönetici	149	62,3
MYO'da Süre	1	9	3,8
	2	37	15,5
	3	49	20,5
	4	25	10,5
	5	119	49,8
Ders var mı?	evet	202	84,5
	hayır	37	15,5
İkili Eğitim Durumu	evet	146	61,1
	hayır	93	38,9

Araştırmaya katılan yöneticilerin % 62,3'ü başka bir birimde öğretim elemanı olarak görev yaparken MYO'larda da yöneticilik görevini yürütmektedir. % 37,7'si ise yöneticilik yaptıkları MYO'ların kadrolu öğretim elemanıdır. Yöneticilerin % 49,8'i yöneticilik yaptıkları MYO'larda haftanın 5 günü bulunurken, % 20,5'i haftada 3 gün, % 15,5'i ise haftada 2 gün MYO'larda bulunmaktadır. Yöneticilerin % 84'ü görev yaptıkları MYO'larda derslere girmektedir. Meslek Yüksekokullarının % 61,1'inde ikinci öğretim de vardır.

Çalışmanın bu bölümünde meslek yüksekokullarındaki yöneticilerin okullardaki sorunlarla ilgili ifadelerine verdikleri yanıtların frekans ve yüzde dağılımları ile ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 2’de meslek yüksekokullarında çeşitli düzeylerde çalışan kişiler ve öğrenciler arasında yaşanan çatışmalardan oluşan sorunlar dikkate alınmıştır. Araştırmaya katılan yöneticilerin % 49,3’ü öğretim elemanları arasında çatışma olmadığını belirtirken, % 15,1’i bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. %58,2’si idari personel arasında çatışma olmadığını, %62’si öğretim elemanı-idari personel arasında çatışma olmadığını, % 66,1’i yönetici-öğretim elemanı arasında çatışma olmadığını, %74’5’i yönetici-idari personel arasında çatışma olmadığını belirtmiştir. Yöneticilerin %69,4’ü öğretim elemanı-öğrenci arasında çatışmalar olmadığını, %83,7’si öğrenci-yönetici arasında çatışmalar olmadığını, %56,3’ü öğrencilerin kendi aralarında çatışmalar yaşanmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 12- Çatışmalar

	1		2		3		4		5		Art. Ort.	Std. Spm.
	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%		
Öğretim elemanları arasındaki çatışmalar	35	14,6	83	34,7	36	15,1	60	25,1	25	10,5	2,82	1,26
İdari personel arasındaki çatışmalar	43	18	96	40,2	38	15,9	48	20,1	14	5,9	2,56	1,17
Öğretim elemanı-idari personel arasındaki çatışmalar	47	19,7	101	42,3	40	16,7	45	18,8	6	2,5	2,42	1,08
Yönetici-öğretim elemanı arasındaki çatışmalar	43	18	115	48,1	35	14,6	38	15,9	8	3,3	2,38	1,06
Yönetici-idari personel arasındaki çatışmalar	49	20,5	129	54	28	11,7	24	10	9	3,8	2,23	1,01
Öğretim elemanı-öğrenci arasındaki çatışmalar	45	18,8	121	50,6	33	13,8	32	13,4	8	3,3	2,32	1,03
Öğrenci-yönetici çatışmaları	65	27,2	135	56,5	19	7,9	16	6,7	4	1,7	1,99	0,88
Öğrencilerin kendi aralarındaki çatışmalar	32	13,4	103	43,1	54	22,6	38	15,9	12	5	2,56	1,07

Ağırlıklı ortalamalar açısından değerlendirildiğinde çatışmalar konusundaki ortalamaların (2,41) “katılmıyorum” kategorisinde olduğu görülmektedir. Her bir madde ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise yöneticilerin öğretim elemanları arasındaki çatışmalar (2,82) konusunda kararsız oldukları, ancak diğer kategorilerde yer alan kişiler arasında çatışmaların yaşanmadığını ifade etmişlerdir.

Bu durum meslek yüksekokulu yöneticilerinin okullarında kişiler arası ilişkilerde sorunlar yaşanmadığını, bununla birlikte öğretim elemanları arasında da çatışmalar yaşanmadığını ifade etmekle birlikte bu konuda biraz da olsa kararsız oldukları görülmektedir.

Tablo 13- Yetersizlikler

	1		2		3		4		5		Art. Ort.	Std. Spm.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Mali kaynak yetersizliği	6	2,5	19	7,9	5	2,1	95	39,7	114	47,7	4,22	0,99
Fiziki yetersizlikler (bina, sınıf, laboratuvar vb.)	17	7,1	30	12,6	14	5,9	96	40,2	82	34,3	3,82	1,23
Araç-gereç yetersizlikleri (bilgisayar, kitap, dökümantasyon)	14	5,9	49	20,5	16	6,7	102	42,7	58	24,3	3,59	1,22
Çalışma ortamına ilişkin fiziki yetersizlikler (odanın küçüklüğü, ısı, ışık, gürültü vb.)	25	10,5	77	32,2	23	9,6	70	29,3	44	18,4	3,13	1,33

Tablo 3’de ise yöneticilerin meslek yüksekokullarındaki çeşitli konulardaki yetersizliklerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri yer almaktadır. Yöneticilerin % 87,4’ü meslek yüksekokullarının fiziki yetersizliğe yol açan en büyük nedenin mali kaynak yetersizliği olduğunu belirtmişlerdir. %74,5’i fiziki yetersizlikler (bina, sınıf, laboratuvar vb.), %67’si araç-gereç yetersizlikleri (bilgisayar, kitap, dökümantasyon), % 47,7’si çalışma ortamına ilişkin fiziki yetersizliklerin (odanın küçüklüğü, ısı, ışık, gürültü vb.) olduğunu ifade ederken, %42,7’si ise çalışma ortamına ilişkin fiziki yetersizliklerin olmadığını ifade etmişlerdir.

Ağırlıklı ortalamalar açısından yetersizlikler konusu değerlendirildiğinde ortalamanın (3,69) “katılıyorum” kategorisinde olduğu görülmektedir. Her bir madde ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise ekonomik sıkıntı kaynak yetersizliği (4,22) “kesinlikle katılıyorum”, fiziki yetersizlikler (3,82), araç-gereç yetersizlikleri (3,59) “katılıyorum”, çalışma ortamına ilişkin fiziki yetersizlikler (3,13) ile “kararsızım” kategorisinde olduğu görülmektedir.

Bu durum meslek yüksekokulu yöneticilerinin kendi yönetimlerinde bulunan meslek yüksekokullarında fiziksel yetersizliklerin var olduğunu ve okullarında bu durumdan kaynaklanan sorunlar bulunduğu inandıklarını göstermektedir. IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı IV. Komisyon Raporları’nda Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu Md.Yrd Öğr.Gör.İbrahim ÇAKIR’ın ve Muğla Üniversitesi Dalaman Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcısı Öğr.Gör.Kemal YAZAR’ın da ifade ettiği gibi, Meslek yüksekokullarının kurulmasından itibaren fiziki alt yapı sorunları her zaman mevcut olmuştur. Meslek yüksekokulları; kuruluş yerlerinin ve şartlarının olumsuzluğu, teknolojik araç-gereç donanım eksikliği, laboratuvar eksikliği, kütüphanesi yetersiz ve eksik, okuma salonları bulunmayan, internet alt yapısı zayıf, rektörlük merkezlerinden uzakta, öğrencilerine iyi sosyal imkan (*yemek, kantin, sosyal aktivite, spor, sağlık, rehberlik, barınma vb.*) sunamamanın eksikliğini her zaman yaşamaktadırlar.

Tablo 4- Öğretim Elemanları ile İlgili Sorunlar

	1		2		3		4		5		Art. Ort.	Std. Spm.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Öğretim elemanlarının sayısının yetersizliği	11	4,6	22	9,2	6	2,5	96	40,2	104	43,5	4,09	1,11
Nitelikli öğretim elemanı yetersizliği	12	5	38	15,9	23	9,6	102	42,7	64	26,8	3,7	1,17
Öğretim elemanlarının aşırı ders yükü	7	2,9	37	15,5	21	8,8	110	46	64	26,8	3,78	1,09
Öğretim elemanlarının alandaki gelişmeleri takip edememesi	13	5,4	45	18,8	25	10,5	102	42,7	54	22,6	3,58	1,19
Eleman almada mevzuatın sınırlayıcı olması	11	4,6	31	13	24	10	80	33,5	93	38,9	3,89	1,19
Mesleki gelişme açısından gerekli olanakların bulunmaması	11	4,6	55	23	31	13	95	39,7	47	19,7	3,47	1,18
Motivasyon eksikliği	14	5,9	55	23	39	16,3	88	36,8	43	18	3,38	1,19
Derslerin inceleme, araştırma, gözlem gibi uygulamalı etkinliklerle desteklenmemesi	11	4,6	63	26,4	40	16,7	91	38,1	34	14,2	3,31	1,14
Öğretim elemanları ve yöneticilerin katılımcı yönetimi desteklememeleri	24	10	93	38,9	48	20,1	57	23,8	17	7,1	2,79	1,13

Tablo 4’te ise öğretim elemanları ile ilgili sorunlara yer verilmiştir. Yöneticilerin %83,7’si öğretim elemanlarının sayısının yetersiz olduğunu, %69,5’i nitelikli öğretim elemanının yetersizliğini, %72,8’i öğretim elemanlarının aşırı ders yükü olduğunu, %63,3’ü öğretim elemanlarının alandaki gelişmeleri takip edemediklerini ve %72,4’ü eleman almada mevzuatın sınırlayıcı olduğunu belirtmişlerdir. Yöneticilerin % 59,4’ü mesleki gelişme açısından gerekli olanakların bulunmadığını, % 54,8’i öğretim elemanlarında motivasyon eksikliği olduğunu, % 52,3’ü derslerin inceleme, araştırma, gözlem gibi uygulamalı etkinliklerle desteklenemediğini belirtirken, % 48,9’u Öğretim elemanları ve yöneticilerin katılımcı yönetimi desteklediklerini ifade ederken, % 20’si bu konuda kararsız kalmıştır.

Ağırlıklı ortalamalar açısından değerlendirildiğindeyse bu gruptaki ortalamanın (3,55) “katılıyorum” kategorisinde olduğu görülmektedir. Maddeler ayrı ayrı değerlendirildiğinde de meslek yüksekokullarındaki yöneticilerin; öğretim elemanlarının sayısının yetersizliği, nitelikli öğretim elemanı yetersizliği, öğretim elemanlarının aşırı ders yükü, öğretim elemanlarının alandaki gelişmeleri takip edememesi, eleman almada mevzuatın sınırlayıcı olması, mesleki gelişme açısından gerekli olanakların bulunmaması gibi konularda “katılıyorum” yönünde cevaplar verdiği, motivasyon eksikliği, derslerin inceleme, araştırma, gözlem gibi uygulamalı etkinliklerle desteklenmemesi, öğretim elemanları ve yöneticilerin katılımcı yönetimi desteklememeleri “kararsızım” kategorisinde yer almaktadır.

Bu durum meslek yüksekokulu yöneticilerinin kendi okullarında çalışan öğretim elemanlarının yetersizliği, aşırı ders yükü ve diğer görevler nedeniyle kendi alanlarındaki gelişmeleri takip edemedikleri ve asıl işleri proje üretmek olan öğretim elemanlarının derse girmekten başka bir iş yapamadıkları gibi sorunların var olduğunu göstermektedir.

Tablo 5’de meslek yüksekokulu yöneticilerinin çevre ile olan ilişkiler konusundaki değerlendirmeleri yer almaktadır. Yöneticilerin % 61’i MYO’ların amaçlarının çevreye yeterince anlatılmadığını belirtmişlerdir. %47,3’ü sosyal çevreyle iyi iletişim kurulabildiğini, %56’sı yerel yönetimlerle iyi ilişkiler kurulabildiğini belirtirken, %54’ü yerel yönetimlerden destek sağlanamadığını ifade etmişlerdir.

Ağırlıklı ortalamalara bakıldığında bu gruptaki ortalama (3,09) “kararsızım” kategorisindedir. Ancak maddeler ayrı ayrı değerlendirildiğinde MYO’ların amaçlarının çevreye yeterince anlatılamaması (3,47) “katılıyorum”, sosyal çevreyle iyi iletişim kurulamaması (2,9), yerel yönetimlerle iyi ilişkiler kurulamaması (2,67) “katılmıyorum” kategorisinde yer alırken, yerel yönetimlerden destek sağlanamaması (3,32) “kararsızım” kategorisinde yer almaktadır.

Tablo 5- Çevre İle İlişkiler

	1		2		3		4		5		Art. Ort.	Std. Spm.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
MYO'ların amaçlarının çevreye yeterince anlatılamaması	15	6,3	50	20,9	28	11,7	100	41,8	46	19,2	3,47	1,20
Sosyal çevreyle iyi iletişim kurulamaması	21	8,8	92	38,5	38	15,9	67	28	21	8,8	2,9	1,17
Yerel yönetimlerle iyi ilişkiler kurulamaması	40	16,7	94	39,3	28	11,7	59	24,7	18	7,5	2,67	1,23
Yerel yönetimlerden destek sağlanamaması	20	8,4	63	26,4	27	11,3	79	33,1	50	20,9	3,32	1,29

Bu durum meslek yüksekokulu yöneticilerinin, meslek yüksekokullarının amaçlarının çevreye anlatılması konusunda sorunlar olduğunu kabul ederken, sosyal çevreyle ve yerel yönetimlerle ilişkilerinin iyi olduğunu ancak yerel yönetimlerden destek alma konusunda sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 6’da sanayi ile ilişkiler ve mezun öğrencilerin durumu ile ilgili ifadelere yer verilmiştir. Yöneticilerin %65,7’si ilçelerde sanayi tesislerinin bulunmadığını, % 64,9’u sanayi ile ilişkilerin yeterli olmaması sonucu amaca uygun şekilde uygulamaya yönelik eğitim-öğretim verilemediğini, % 69,5’i mezun öğrencilerin işe yerleştirilmeleri konusunda yasal düzenlemelerin bulunmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 6- Sanayi İle İlişkiler ve Mezun Öğrenciler

Faktör 7	1		2		3		4		5		Art. Ort.	Std. Spm.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
İlçelerde sanayi tesislerinin bulunmaması	14	5,9	35	14,6	33	13,8	88	36,8	69	28,9	3,68	1,21
Sanayi-myö ilişkisinin zayıflığından uygulamaya yönelik eğitim-öğretim verilememesi	12	5	33	13,8	39	16,3	102	42,7	53	22,2	3,63	1,12
Mezun öğrencilerin işe yerleştirilmeleri konusunda yasal düzenlemelerin bulunmaması	7	2,9	25	10,5	41	17,2	97	40,6	69	28,9	3,82	1,06

Ağırlıklı ortalamalar açısından değerlendirildiğinde ise bu grubun ortalaması (3,71) “katılıyorum” kategorisinde yer almaktadır. Maddeler ayrı ayrı değerlendirildiğinde de yine yöneticilerin bu gruptaki sorunların varlığı konusuna katıldıkları görülmektedir.

4- SONUÇ VE ÖNERİLER

2547 sayılı yasaya göre Meslek Yüksekokulu; Belirli mesleklere yönelik ara insangücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarı yıllık eğitim - öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur. 2 yıl gibi kısa bir sürede kişilere mesleki beceriler kazandırmak, sanayinin ve hizmet sektörlerinin ihtiyacı olan kalifiye eleman yetiştirmek gibi önemli görevleri üstlenmektedirler Bu kurumlarda verilen eğitimin iş dünyasının taleplerini karşılaması, eğitim programlarının güncelliğini koruması, eğitimi yürüten öğretim elemanlarının da yeterli piyasa tecrübesine sahip olmaları gerekmektedir. Bu kurumların amaçlarına ulaşması ve kendilerinden beklenen katkıyı yapabilmesi için öncelikle bu kurumlarda var olan sorunların çözülmesi gerekmektedir.

2008 yılında dördüncüsü Yapılan “Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı” Raporlarında da açıklandığı gibi meslek yüksekokullarının pek çok sorunları vardır. Bu çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan meslek yüksekokulu yöneticilerinin % 87’si ekonomik yetersizlik, % 74,5’i fiziki yetersizlik, % 67’si de araç-gereç yetersizlikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Meslek yüksekokullarının kaliteli eğitim verebilmesi için altyapı tamamlandıktan sonra eğitim-öğretime başlamaları sağlanmalıdır. Meslek yüksekokullarında güç koşullarda eğitim verilmektedir. Çoğu meslek yüksekokulunun kendisine ait bir binası bulunmamaktadır. Bununla birlikte sınıflar kalabalık, kütüphane ve laboratuvarlar yetersizdir. Mevcut olan laboratuvarlar günün şartlarına uygun şekilde donatılmalıdır. Yaşanan sorunların bir çoğu kaynak yetersizliğinden ileri gelmektedir. Hükümetler bu kurumlara yeterli finansal desteği sağlamalı, mezun öğrencilerin iş piyasalarına uyumunu kolaylaştıracak şekilde materyal ile donatılmalıdır.

Araştırmaya katılan yöneticilerin % 83,7’si öğretim elemanlarının yetersiz, % 72,8’i mevcut öğretim elemanlarının aşırı ders yüküne sahip olduğunu, % 69,5’i nitelikli öğretim elemanının yetersiz olduğunu, % 63,3 öğretim elemanlarının alanlarındaki gelişmeleri takip edemediklerini, % 59,4’ü öğretim elemanlarının mesleki gelişme olanaklarının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Ülkemizde meslek yüksekokullarının etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmesi buralarda görev yapan öğretim elemanlarının sektördeki değişme ve gelişmeleri yakından takip edebilmeleriyle mümkün olacaktır. Bu durumun gerçekleştirilebilmesi için ise bu kurumlara yeterli sayıda ve nitelikli öğretim elemanı atamasının yapılması ile sağlanabilir. Bunun sağlanmasıyla birlikte de mevcut öğretim elemanlarının aşırı ders yükleri hafifleyecektir. Bu şekilde öğretim elemanlarının kendilerini geliştirecek faaliyetler içine girmeleri, alanlarında projeler üretmeleri ve alanlarındaki değişme ve gelişmeleri yakından takip ederek bunları öğrencilere aktarmalarına fırsat tanınmış olacaktır. Ayrıca mevcut öğretim elemanlarının çalışma şartlarının sosyal ve ekonomik açılardan iyileştirilerek motivasyonlarının artırılması da sağlanmalıdır.

Yöneticilerin % 65,7’si buldukları ilçelerde sanayi tesislerinin olmadığını, % 65,7’si sanayi ile ilişkilerin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Meslek yüksekokulları fakültelere göre uygulama ağırlıklı eğitim veren yükseköğretim kurumlarıdır. Bu uygulamaların sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi de sanayi ile iyi ilişkiler kurularak, öğrencilerin gerekli uygulamaları ilgili oldukları iş piyasalarında yapmaları sağlanmalıdır. Çünkü öğrenciler teorik olarak verilen bilgileri uygulamaya aktarmada sorunlar yaşamaktadırlar. Bununla birlikte öğrencilerin uygulama amacıyla yapmış oldukları stajlarda ise işyerlerinde öğrencilerin yetersiz oldukları düşünülerek farklı şekilde değerlendirilmektedir. Bu sorunların ortadan kaldırılması için en kısa sürede gerekli girişimlerin yapılması gerekmektedir.

Yöneticilerin % 69,5'i mezun öğrencilerin işe yerleştirilmeleri konusunda yasal düzenlemelerin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda herhangi bir yasal düzenlemenin bulunmayışı öğrencilerin bu okullara meslek öğrenmek için değil başka amaçlarla gelmelerine neden olmaktadır. Aynı zamanda meslek yüksekokullarının devlet dairelerinde çalışanlar açısından derece almak için bitirilmesi gereken bir okul olduğunu düşünmelerine neden olmaktadır. Yapılacak yasal düzenlemelerle çeşitli alanlarda işe alınabilmek için bu okulların diplomasının şart koşulması bu okulları cazibe merkezleri haline getirecektir. Ayrıca çeşitli alanlarda işyeri açabilmek için de en az meslek yüksekokulu diploması olması şartı aranmalıdır. Bunlarla ilgili gerekli yasal düzenlemelerin en kısa sürede yapılarak hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Yöneticilerin % 54'ü yerel yönetimlerden destek sağlanamadığını, % 61'i ise çevreye amaçların yeterince anlatılmadığını ifade etmişlerdir. Sadece yerel yönetimlerden değil bulunan yöredeki her türlü kurum ve kuruluştan gerekli desteklerin sağlanamamasının en büyük nedeni meslek yüksekokullarının amaçlarının çevreye yeterince anlatılmaması ve iyi ilişkiler kurulamamasından kaynaklanmaktadır. Bunların sağlanabilmesi ise kurum ve kuruluşlarla, sivil toplum örgütleriyle ortak çalışmalar, projeler ve organizasyonlar yapılmasıyla mümkün olacaktır. Bunun yanında meslek yüksekokullarında yapılan etkinliklere bölgedeki kişi ve kurumların katılımının sağlanması, yapılacak organizasyonlarda onlara da yer verilmesi, ya da bölgede yapılan herhangi bir organizasyonda meslek yüksekokullarının da katkı sağlaması ilişkilerin geliştirilmesi açısından önemlidir.

Araştırmada yöneltile sorulara verilen cevaplar dışında meslek yüksekokulu yöneticileri ayrıca şu sorunların da var olduğunu ifade etmişlerdir; Yöneticiler, üniversite yönetimlerinin MYO'lara yeterince önem ve değer vermediğini, idari personel eksikliği, ilçelerde bulunan MYO'ların merkezde bulunanlarla aynı imkanlara sahip olmadığını ve ilçelerdeki okulların daha fazla desteklenmesi gerektiğini, ilçelerde öğrencinin az olmasından dolayı öğrenci yurdunun bulunmadığını belirtmişlerdir.

Bu çalışmayla meslek yüksekokullarının bütün sorunlarının ortaya konulması tabii ki mümkün değildir. Ancak eksikleri olsa da bu çalışma, meslek yüksekokullarının pek çok sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Hükümetler, YÖK ve üniversite yönetimlerinin meslek yüksekokullarına daha fazla kaynak aktarması gerekmektedir. Meslek yüksekokullarının amaca uygun eğitim verebilmesi için bu okulların en kısa süre içinde yeniden yapılandırılması, sorunların çözümü için gerekli olan faaliyetlerin ve yasal düzenlemelerin de bir an önce yapılabilmesi konusunda gerekli çalışmalara başlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aydoğan, İ. (2002), "Etkili Yönetim", Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 13
- Clayton, S. (Çeviri: Mehmet Zaman) (2000), "Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Yönetim (Supervision)", Hayat Yayınları, İstanbul.
- Çakır, İ., (2007), "Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Yönetim Modelleri", III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı I. Komisyon Raporu, Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu.
- Jandt, F.E. (Çeviri: Akın, L., Diker, V.G.), (2002), "Yönetim Sorunlarına Etkili Çözümler", Çanta Kitaplar 1, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Thompson, B.L. (Çeviri: Diker, V.G.), (2002), "Yeni Yöneticinin El Kitabı Yönetim Fonksiyonları", Çanta Kitaplar 2, Hayat Yayınları, İstanbul.

- Onural, H. (2002), “MEB Merkez Teşkilatı Eğitim Yöneticilerinin Görevlerini İcra Ederken Karşılaştıkları Sorunlar”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Doktora Tezi.
- Özçelik, N. (2001), “İlköğretim Okulu Müdürlerinin Okul Yönetiminde Karşılaştığı Sorunlar (Kırıkkale İli Örneği)”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Sabancı, A., (2007), “Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Yönetim Modelleri”, III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı I. Komisyon Raporu, Çukurova Üniversitesi Adana Meslek Yüksekokulu.
- Şahingöz, F., “Yönetim ve Yönetici”, www.ilksan.gov.tr/sizden-bize-detay.asp?sayfaID=12
- Voss, T. (Çeviri: Zaman, M.) (2002), “Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Lider Yöneticilik (Coaching)”, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Yazar, K., (2008), “Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi” IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı IV. Komisyon Raporu, Muğla Üniversitesi Dalaman Meslek Yüksekokulu.
- III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı (2007), “I. Komisyon Raporu, V. Komisyon Raporu”.
- IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı (2008), “IV. Komisyon Raporu.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ MATEMATİK EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

**A RESEARCH ON THE MATHEMATICS EDUCATION
AT VOCATIONAL SCHOOLS
(KIRIKKALE UNIVERSITY MODEL)**

Müzeyyen T. ÖZHAVZALI ¹

ABSTRACT

Mathematics is important for students in understanding and solving to problems which they face both in daily and professional lives. Therefore, whether mathematics given at Vocational Schools reach the defined targets must be evaluated.

The purpose of this study is to research the mathematics education at Vocational schools, to determine the quality and the success of this education and to contribute to increase of success level by identifying the factors affecting it. With this aim, a questionnaire of 29 questions was prepared to learn the ideas of students about mathematics , to evaluate the success level of mathematics education and to bring out the existing problems. This questionnaire was applied to randomly chosen 447 students at Kırıkkale and Keskin Vocational Schools at Kırıkkale University and the results were evaluated by using via statistical analysis by SPSS program. Most of the students have claimed that although they like mathematics, due to lack of the basic mathematics , they have difficulty in understanding . Most of the students claimed that they are not successful in mathematics and the most important reason of this failure is same reason ,too. At the end of research, various suggestions are made to improve the mathematics given at vocational schools by reviewing and improving the background of this course which are given at secondary schools, and to give more examples according to students' fields.

Key words: Mathematic education, Vocational Schools, Factors.

ÖZET

Öğrencilerin iş ve günlük yaşantılarında karşılaşılabilecekleri problemleri algılamalarında, yorumlayıp, çözüm önerileri geliştirmelerinde, Matematik eğitimi çok önemlidir. Bu nedenle, Meslek Yüksekokullarındaki diğer derslerde olduğu gibi Matematik eğitiminin de hedeflenen amaçlara ne kadar ulaşıp ulaşmadığı değerlendirilmesi yapılmalıdır.

---

¹ Öğr. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Keskin MYO ,email: thavzalimuzeyyen@hotmail.com

Bu araştırmanın amacı, Meslek Yüksekokullarındaki Matematik eğitimini araştırmak, bu eğitimin kalitesini ve başarı durumunu belirlemek, bu başarı durumunu etkileyen faktörleri tespit ederek, eğitiminin başarı düzeyinin artırılmasına katkı sağlamaktır. Bu amaçla, yüksekokullardaki öğrencilerinin Matematik eğitimi hakkındaki görüşlerini almak, Matematik eğitiminin başarı düzeyini tespit etmek, var olan sorunları ortaya çıkarmak için 29 soruluk bir anket hazırlanmıştır. Kırıkkale Üniversitesi'ndeki, Kırıkkale ve Keskin Meslek Yüksekokulları'nda Matematik eğitimi almış, rasgele seçilmiş 447 öğrenciye bu anket uygulanmış ve SPSS programı ile çeşitli istatistiksel analizlerle sonuçları değerlendirilmiştir. Analizler sunucunda: Öğrencilerin çoğunluğunun Matematik dersini sevdiğini fakat "Dersin temel eğitiminin çok eksik olmasından" dersi anlamada zorlandıkları, bu derste büyük çoğunluğunun başarılı olmadığını, bu başarısızlığının en önemli sebebinin de aynı olduğu gibi bazı sonuçlar tespit edilmiştir. Çalışma sonunda ise bu eğitiminin daha başarılı olması için Ortaöğretim ve Liselerde verilen bu dersin alt yapısının tekrar gözden geçirilerek, iyileştirilmesi, dersle ilgili örneklerin daha çok ve öğrencilerin alanına uygun olması gerektiği gibi sorunları giderici çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Matematik eğitimi, Meslek yüksekokulları, faktörler.

1. GİRİŞ

Teknolojide yaşanan hızlı değişme ve gelişmeler, iletişim olanaklarının artması, bilgi alışverişinin ve ulaşımın kolaylaşması, serbest ticaret engellerinin ortadan kaldırılması yönündeki gelişmeler ülkelerin ulusal ekonomilerini etkilediği ve uluslararası rekabeti ön plana çıkardığı herkesçe bilinen bir gerçektir. İşletmelerin ürettikleri mal ve hizmeti zamanında ve kaliteli olarak teslim etmek konusunda daha duyarlı olmaları, teknolojiyi anlayan, yorumlayan, uygulayabilen, verimli ve kaliteli mal ve hizmet üretebilen yüksek nitelikli iş gücü, kaynakların etkili ve verimli kullanımı, en az kaynak kullanarak, en çok yarar sağlama ilkeleri ön plana çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine uluslararası rekabeti yakalatacak en etkili unsurlardan biri de mesleki ve teknik ara elemanlar yetiştirmektir. Ülkemizde de uluslararası rekabet koşullarına uyum sağlayabilecek mal ve hizmetlerin üretilmesinde görev alacak bu iş gücünü Meslek Yüksekokulları yetiştirmektedir(www.yok.gov.tr).

Öğrencilerin iş ve günlük yaşantılarında karşılaşılabilecekleri problemleri algılamalarında, yorumlayıp, çözüm önerileri geliştirmelerinde, öğrendiklerini diğer benzer problemlere uyarlamalarında yani genellemeler yapabilmelerinde ve diğer bilim dallarında başarılı olmalarında Matematik eğitimi çok önemlidir. Ayrıca, program geliştirmede en önemli aşamalardan birisi de programın zaman zaman değerlendirilmesinin yapılmasıdır(Mirici vd.,2000,19). Bu nedenle, Meslek Yüksekokullarındaki diğer derslerde olduğu gibi Matematik eğitiminin de hedeflenen amaçlara ne kadar ulaşıp ulaşmadığı değerlendirilmesi yapılmalıdır. Bu değerlendirmeler yapılırken Matematikteki başarının diğer derslerle olan ilgisi mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bir Matematik probleminin çözülme sürecindeki aşamalar da bile diğer derslerin göz ardı edilemeyen ilişkisi çok açık bir şekilde görülmektedir.

Bir problemin çözülme süreci izah edilirken Matematik programında şu aşamalardan söz edilir:

1. Problemin verilenlerini ve istenenlerini söyleme ve yazma
2. Problemi özet olarak yazma,
3. Probleme uygun şekil ve şemayı yapma,
4. Problemin çözümüne başvurulacak işlemi veya işlemleri sebepleri ile birlikte söyleme ve yazma,
5. Problemin sonucunu tahmin edip söyleme ve yazma,
6. Problemi çözüp sonucunun söyleme ve yazama,
7. Problemin çözümünde varsa değişik çözüm yollarını söyleme ve yazma,
8. Problemin çözümünün doğru yapılp yapılmadığının sebebini ve yanlış yapılmış ise yanlışını belirterek söyleme ve yazma,
9. Öğrenilen bilgilerin kullanılabilceği şekilde bir problem söyleme ve yazma.

Problemin anlaşılması amacıyla dikkat edilecek yukarıdaki hususlar, problem çözme sürecindeki aşamaların, ifade etmeyle ilgisini ön plana çıkarmaktadır. Keza söyleme ve yazma-yazdırma çalışmalarındaki başarı özellikle Türkçe'nin yeterince anlaşılmasına ve bu bağlamda bir alt yapıya bağlıdır.

Ayrıca matematik dersleri rakamlar dünyası olmaktan çıkartılmalı, diğer derslerle sürekli olarak bağlantılı şekilde işlenmelidir. Bu derslerin yaşanılan hayatla iç içeliği düşünülerek bir işleyiş programı hazırlanmalıdır(www. yayim.meb.gov.tr).

Matematik eğitiminde, özellikle matematik öğretiminin önemi çok büyüktür. Matematik öğretimini güçleştiren iki temel neden, matematiğin soyut bir yapıya sahip olması ve öğretmenlerin matematiksel bilgileri içleştirmelerine yardım etmek yerine ezberlemelerine yönelik ders işlemeleridir. Öğrenme teorileri ve yaklaşımları bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, öğrencilerin öğrenmelerinin nasıl ilerletilebileceği hakkında ipuçları veren değerlendirme süreci de önem kazanmaktadır (Yeşildere vd.,2005,1).

2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Meslek Yüksekokullarındaki Matematik eğitimi araştırmak, bu eğitim kalitesini ve başarı durumunu belirlemek , bu başarı durumunu etkileyen faktörleri tespit ederek , Matematik eğitiminin başarı düzeyinin artırılmasına katkı sağlamaktır.

3. YÖNTEM VE KAPSAM

Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin Matematik eğitimi hakkındaki görüşlerini almak, bu eğitimi etkileyen faktörlerin durumlarını tespit etmek için bir anket hazırlanmıştır. Kırıkkale Üniversitesi'ndeki, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu ve Keskin Meslek Yüksekokulu'nda geliş güzel seçilmiş çok sayıda öğrenciye bu anket uygulanmış ve istatistiksel analizlerle sonuçları değerlendirilmiştir. Güvenirliliği, geçerliliği madde analizleriyle sağlanan anket 29 sorudan oluşmuş, Kırıkkale Üniversitesi'ndeki, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu ve Keskin Meslek Yüksekokulu'nda Matematik eğitimi almış 40 öğrenciye bu anket uygulanmış ve SPSS paket programında, soruların güvenirlilik analizleri yapılmıştır.Daha sonra bu güvenirlilik sonuçlarına göre anket soruları yeniden

düzenlenmiştir. Kırıkkale Üniversitesi (K.Ü.) Kırıkkale Meslek Yüksekokulu, K.Ü. Keskin Meslek Yüksekokulu olmak üzere bu Meslek Yüksekokullarından gelişigüzel seçilmiş 447 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmıştır. Elde edilen verilerin SPSS paket programında çeşitli istatistiksel analizleri yapılmış ve çalışma raporlaştırılmıştır.

4. BULGULAR

Meslek Yüksek Okullardaki matematik eğitiminin başarı düzeyini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmaya katılan öğrencilerden bayanlar 96 kişi(%21,5), erkekler 337(75,4) iken bu kişilerin yaşlarının grupları 19 yaş altı 138(%30,9), 20-24 yaş 264(%59,1), 25 ve üzeri yaş 45 (%10,1) ‘dan oluşmaktadır. Araştırmadaki öğrencilerin okudukları bölümlere göre programlar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin 262(%58,6)’i Teknik Programlarda, 185(%41,4)’i İktisadi ve İdari Programlarda okumaktadırlar.

Tablo 1. Öğrencilerin derse katılma durumu

Katılma durumları	f	%
Her derse katılıyorum	240	53,7
Arada bir katılıyorum	119	26,6
Hiç katılmıyorum	46	10,3
Toplam	405	90,6

Tablo 1’e göre %53,7’i derse sürekli katıldıkları görülmektedir. Öğrenciler, “Matematik dersini seviyor musunuz?” sorusuna evet 222 (%49,7), hayır 218 (%48,8) diye şekilde cevaplamalarına rağmen cinsiyetlere göre aynı sonunun durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyetlere göre Matematik dersini sevme durumu

		cinsiyet		
		bay	bayan	Toplam
Dersi sevme durumu	evet	180	36	216
	hayır	150	60	210
	Toplam	330	96	426

($\chi^2=8,644$, $p=0,004$, Fisher Yaklaşık Testi)

Tablo 2’e göre öğrencilerden anketi cevaplandıran 447 kişiden, sadece %50,1’i matematik dersini sevdiklerini, belirtirken cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p=0.004<0.05$). Erkek öğrencilerin matematik dersini daha çok sevdiği görülmektedir. %48,3’ü matematik dersini sevmediklerini ve bunun en önemli sebebinin(%35,5 oranla) dersi anlayamamak olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 6).

Tablo 3. Derste başarısız olmalarının sebepleri

Sebepler	f	%
Temel eğitimin olmadığı için	217	53,8
Dersi sevmediğim için	46	5,6
Dersi dinlemediğim için	33	1,6
Hocamız anlatamıyor	16	3,6
Anlamıyorum	150	33,6
Ders saati yetersiz	10	2,2
Hocayı sevmiyorum	12	2,7
Diğer	41	9,2
Toplam		

Öğrencilerin yaşlarına göre dersi sevme durumları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. Yaşlara göre Matematik dersini sevme durumu

		yaş grupları			
		19 yaş altı	20-24 yaş	25+ yaş	Toplam
Dersi sevme durumu	evet	63	128	31	222
	hayır	74	132	12	218
	Toplam	137	260	43	440

($\chi^2=9,305$, $p=0,015$)

Matematik dersini sevme durumunda öğrencilerin yaşlarına bakıldığında, yaşlara göre de anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir($p=0,015<0,05$, Tablo 4).

Tablo 5. Derslerle ilgili çeşitli görüşler

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Derslerde başarı durumu nasıldır?	69	15,4	197	44,1	158	35,3
Bölümünüzde dersin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?	231	51,7	116	26,0	95	21,3
Ders saati sizin için yeterli mi?	260	58,2	95	21,3	85	19,0
Matematikle bağlantılı derslerde başarılı mısınız?	108	24,2	244	54,6	91	20,4

Araştırmadaki analiz sonuçlarına göre, katılımcıların % 58,2 'i Matematik dersinin ders saatini yeterli bulduğunu, %44,1'i matematik dersinde 'Kısmen' başarılı olduklarını, %35,3'ü bu dersten başarısız olduklarını ve bu başarısızlığın en önemli sebebinin 'Temel eğitimlerinin olmaması' (% 46 oranında) ve 'Dersi anlayamamak' (%27 oranında) olduğunu, diğer yandan sadece %15,4'ü bu dersten başarılı olduklarını belirtmişlerdir(Tablo 5,6)

Tablo 6. Dersle ilgili yapılan çalışmalar

Çalışmalar	f	%
Test çözüyorum	145	32,4
Matematik bulmacaları çözüyorum	40	8,9
Çözümlü örnekleri tekrar ediyorum	79	17,7
Derste işlenen konuları tekrar ediyorum	87	19,5
Hiçbir şey yapmıyorum	48	10,7
Toplam	399	89,3

Yukarıdaki tabloya göre sadece %32,4'ü ders dışında başka kaynaklardan test çözerek çalıştığını ifade etmişlerdir.

Tablo 7. Öğrencilerin Matematik eğitim düzeyi Okulunuzdaki genel matematik başarı durumu

Çalışmalar	f	%	f	%
Çok kötü	10	2,2	7	1,6
Kötü	67	15,0	37	8,3
Orta	221	49,4	177	39,6
İyi	104	23,3	151	33,8
Çok iyi	37	8,3	59	13,2
Toplam	439	98,2	431	96,4

Okullarındaki diğer öğrencilerin matematik eğitim düzeyini %49,4'ü orta bulurken, %39,6'ı okullarındaki diğer öğrencilerin Matematik dersindeki başarı durumunu 'Orta' düzeyde, %33,8 'İyi' düzeyde bulduklarını yukarıdaki tabloda belirtmişlerdir.

Tablo 8. Sınav soruları ve Ders konuları hakkındaki görüşler

Görüşler	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Sınav soruları derste işlediğiniz konuların çözümlü örneklerle benzer mi?	311	69,6	124	27,7
Sınav soruları seviyenize uygun mu?	269	60,2	166	37,1
Ders konuları sizin seviyenize uygun mu?	260	58,2	180	40,3
Sınavda geçerli not alabiliyor musunuz?	248	55,5	193	43,2
Derste öğrendiklerinizi sınavda uygulayabiliyor musunuz?	217	48,5	222	49,7

%58,2'i ders konularını ve %60,2 sınav sorularının kendi seviyelerine uygun bulduğunu, % 69,6'u sınav sorularının derste işledikleri konuların çözümlü örneklerle benzer olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların % 49,7'u derste öğrendiklerini sınavda uygulayamadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı tabloya göre % 55,5'i sınavda geçerli not alabildiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 9. Cinsiyetlere göre bölümünde dersin gerekli olduğunu düşünme durumu

		cinsiyet		
		bay	bayan	Toplam
Bölümünde dersin gerekli olduğunu düşünme durumu	Evet	188	36	224
	Kısmen	83	28	111
	Hayır	63	30	93
	Toplam	334	94	428

($\chi^2=10,977$, $p=0,004$)

Bölümünüzde dersin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir($p=0,004<0,05$, Tablo 8).

Tablo 10. Programlara göre bölümünde dersin gerekli olduğunu düşünme durumu

		Programlar		Toplam
		iktisadi programlar	teknik programlar	
Bölümünde dersin gerekli olduğunu düşünme durumu	Evet	85	146	231
	Kısmen	46	70	116
	Hayır	51	44	95
Toplam		182	260	442

($\chi^2=8,076$, $p=0,018$)

%51,7'i bölümlerinde bu dersin gerekli olduğunu düşünürken bu oranın Teknik programlarda %62,4; İktisadi ve İdari Programlarda ise % 41 olduğu ve bölümlere göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir($p=0,018<0,05$, Tablo 10).

Tablo 11. Programlara göre Matematikle bağlantılı derslerde başarı durumu

		Programlar		Toplam
		iktisadi programlar	teknik programlar	
Matematikle bağlantılı derslerde başarı durumu	Evet	51	57	108
	Kısmen	98	146	244
	Hayır	35	56	91
Toplam		184	259	443

($\chi^2=18,978$, $p=0,371$)

Matematik derslerini veren öğretim elemanları ile ilgili matematik konusunda yeterli bilgiye sahip mi? sorusuna katılımcılardan: Evet 250(%55,9), hayır73(%16,3) ve kısmen116 (%26) şeklinde cevap verirken, “Öğretim elemanlarından ders dışında yardım alabiliyor musunuz?” sorusuna ise Evet diyenler 190(%42,5), hayır diyenler 248(%55,5) oranında yanıtlarken Öğretim elemanlarının ders konularını öğrencilerin seviyesine göre anlattıklarını 122 (%27,3) oranında Evet, 233(%52,1) oranında Hayır şeklinde yanıtlamışlardır(Tablo 11). Bunlara ek olarak,

- %52,1'i ders dışında öğretim görevlisi tarafından verilen çalışma sorularını kendi başlarına 'Kısmen' yapabildiklerini, kendi başlarına yapabilenlerin oranı ise %27,5 olduğunu,
- Matematikte anlayamadıkları üç konunun sırasıyla Trigonometri (%26,8), Geometri(%13,4) ve Logaritma (%10,4) olduğunubelirmişlerdir (Tablo12).

Tablo 12. Öğrencilere Matematik derslerinde anlaşılması zor gelen konular

Konular	f	%
Denklemler	16	6,7
Trigonometri	64	26,8
Köklü sayılar	12	5,0
Üslü sayılar	8	3,3
Fonksiyonlar	10	4,2
Geometri	31	13,4
İntegral	8	3,3
Logaritma	27	11,3
Limit	5	2,1
Tüm konular	24	10,4
Kompleks sayılar	2	0,8
Oran orantı	4	1,7
Problemler	6	2,5
Polinomlar	20	8,4
Toplam	239	100,0

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Meslek Yüksekokullarındaki Matematik eğitimi ile ilgili, ankete katılan öğrencilerin yarısının Matematik dersini sevdikleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan, Matematik dersini sevmeyen diğer yarı sayıdaki öğrencilerin, bunun en önemli sebebinin 'dersi anlayamamak' olduğu söylenebilir. Ayrıca, ankete katılanların öğrencilerin yaklaşık yarısı tarafından ders sürekli takip edilmemekte ve derse sürekli katılmamaktadır. Bu öğrenciler büyük çoğunluğunun dersten başarısız oldukları ve bunun en önemli sebeplerinin 'ortaöğretimden gelen temel eğitimin çok eksik olması ve buna bağlı olarak dersi anlayamamak olduğu anlaşılmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı Matematik dersinin gerekli olmadığını düşünürken, bu konuyla ilgili olarak Teknik Programlarda bu dersin gerekli olduğunun düşünülmesine rağmen, İktisadi ve İdari Programlarda dersin gereksiz görüldüğü ortaya çıkmıştır. Ayrıca, öğrencilerin yarısından fazlası Matematik dersinin ders saatini yeterli bulduğu tespit edilmiştir. Matematikle bağlantılı diğer derslerde ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun başarısız olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin büyük kısmı ders dışında başka kaynaklardan herhangi bir ek çalışma yapmamaktadır. Öğrencilerin yarısından fazlası derste gördükleri konulardan daha başarılı oldukları söylenebilir. Ayrıca kendilerini denemek için matematik

testi çözen öğrencilerin oranı çok düşük tespit edilmiştir. Dersin öğretim görevlilerinin Matematik konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünenlerin sayısı yarıdan fazladır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu dersin öğretim görevlilerinden yardım talep etmediği anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bulgularından anlaşılacağı gibi, ders dışında öğretim görevlileri tarafından verilen Matematik çalışma sorularının ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunlu tarafından kendi başlarına yapılmaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu Matematik dersinin öğretim görevlileri tarafından öğrencilerin seviyesine uygun anlattıklarını düşündükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin büyük kısmı Matematik dersini geliştirmek için herhangi bir şey yapmadıkları ve aynı çoğunluğun derste işlene konuları tekrar etmedikleri tespit edilmiştir. Matematik konularından ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından belirtilen ve en az anlaşılan üç konunun sırasıyla logaritma, trigonometri ve geometri olduğu söylenebilir. Meslek Yüksekokulundaki Matematik eğitim seviyesini 'Orta' düzeyde bulanların oranı yaklaşık öğrencilerin yarısı olduğu görülmüştür. Yine aynı oranda öğrenci tarafından okullarındaki diğer öğrencilerin Matematik dersindeki başarı durumu 'İyi' olarak görüldüğü söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin yaklaşık yarısının Matematik dersinde öğrendiklerini uygulayabildikleri ve bunun en önemli sebebinin sınav sorularının seviyelerine uygun olmasının olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, bu öğrencilerin sınav sorularının derste işledikleri konuların çözümlü örneklerine benzediğini düşündükleri görülmüştür. Yine aynı çoğunluk, bunlara bağlı olarak dersin sınavlarından geçerli not alabildikleri ifade etmişlerdir .

5.2 Öneriler

Öğrencilerin iş ve günlük yaşantılarında karşılaşılabilecekleri problemleri algulamalarında, yorumlayıp, çözüm önerileri geliştirmelerinde, öğrendiklerini diğer benzer problemlere uyarlamalarında yani genellemeler yapabilmelerinde ve diğer bilim dallarında başarılı olmalarında Matematik eğitimi çok önemlidir. Ayrıca, program geliştirmede en önemli aşamalardan birisi de programın zaman zaman değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Bu nedenle, Meslek Yüksekokullarındaki diğer derslerde olduğu gibi Matematik eğitiminin de hedeflenen amaçlara ne kadar ulaşmış ulaşılmadığı değerlendirilmesi yapılmalıdır.

Ancak, yaşanan deneyimlere, yapıcı eleştirilere ve bilimsel araştırmalara dayalı öneriler, bunların üstesinden gelinmesine ve Matematik eğitiminin amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Bu araştırmadan elde edilen tespitlere göre, öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- ✓ Öğrencilere Matematik dersinin gerekliliği daha etkin bir şekilde anlatılmalıdır. Matematik dersi ve bu ders kullanılarak yapılan çalışmalar, uygulamalar hakkında bilgilendirmeler ve örneklemler çok yönlü ve daha geniş kapsamlı yapılmalı, matematik eğitiminin durumu kesitsel ve boyutsal olarak değerlendirilmelidir.
- ✓ Matematik eğitim programının, alt yapısının iyileştirilmesi ve öğrencilerin Yüksekokullarda bu derse kolayca uyum sağlayıp, daha başarılı olması için Meslek Yüksekokulları-Ortaöğretim kurumları Matematik Eğitim programları uyumlu hale gelecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

- ✓ Meslek Liseleri ve Ortaöğretimdeki Matematik dersinin başarı seviyesinin ve derslerdeki alt yapının çok düşük olmasından dolayı çok düşük Meslek Yüksekokullarındaki Matematik dersi başarı seviyesi(Mirici ve diğerleri:2004) ve öğrenci kalitesini yükseltmek için Ortaöğretim ve Meslek Liseleri yeniden gözden geçirilmeli ve yeniden yapılandırılmalıdır.
- ✓ Öğrencilerin derse katılanların başarısının yüksek olması göz önünde bulundurularak, Meslek Yüksekokullarındaki öğrencilerin derse katılımları teşvik edilmelidir.
- ✓ Öğrencilerin Matematik dersinde işlenen konuları tekrar etmesi için öğrenciler teşvik edilmeli ve öğretim elemanları tarafından yönlendirmeler yapılmalıdır.
- ✓ Çoğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de Meslek Liselerinden, Meslek Yüksekokullarına geçiş sürecinde, bir yıllık hazırlık sınıfında Matematik dersleri de verilerek hazırlık sınıfı uygulaması konulabilir.
- ✓ Ortaöğretimden ve Meslek liselerinden gelen öğrencilerin Yüksekokullardaki Matematik eğitimindeki uyumsuzlukların giderilmesi için bu öğrenciler daha bilinçli yetiştirilmeli, üniversitelerde, Meslek Liselerinde ve Meslek Yüksekokullarında bu konuda rehberlik hizmetlerinin daha etkin verilmelidir.

KAYNAKLAR

- <http://www.aniyayincilik.com.tr>. Yeşildere, S., Türnüklü E.B. (2005) “Matematik Öğretiminde Oluşturmacı Değerlendirme”, Anı Yayıncılık. 13 Nisan 2008
- <http://www.yok.gov.tr>. (13 Nisan 2008)Eğitim Öğretim, Endüstriyel Eğitim Projesi, MeslekYüksekokullarının Günümüzdeki Durumu. Anonim.
- Eskici, A. (1994).”Yaratıcı Sanat: Matematik”, Matematik Dünyası Dergisi,Sayı :4.
- Mirici, İ.H., Aslan, M.Metin, Hoşgörürür, V.A. (2000).”Anadolu Liselerinde Yabancı Dille Yapılan Öğretim İle İlgili Öğretmen, Öğrenci, Veli ve Denetçilerin Görüşleri”. Eğitim ve Bilim. Cilt 25, sayı:118,s.18-25.Ankara.Türk Eğitim Dergisi.
- <http://www.yayim.meb.gov.tr>. (13 Nisan 2008). “Başarıya Giden Yolda İfade ve Beceri Derslerinin (Türkçe ve Matematik) Birlikteliği”. Milli Eğitim Dergisi, Sayı :150.
- Altun, M. (1997). “Matematik Öğretimi”. Erkam Matbaası, Bursa., s.117.
- Mirici. İ.H, M. Özhavzalı, F.Ö. Saka (2004). “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş Projesi Hakkında Öğretim Elemanları ve Öğrencilerin Görüşleri”. Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı: 308, Ankara.
- Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S., (2004), SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ ÖĞRENCİ AİLELERİNİN MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDEKİ ÖNEMİNİN VURGULANMASI ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI: MUĞLA MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

A FIELD STUDY ON THE SIGNIFICANCE OF THE STUDENTS' FAMILIES IN VOCATIONAL AND TECHNICAL TRAINING AT VOCATIONAL SCHOOLS : VOCATIONAL SCHOOL OF MUĞLA CASE

Yıldıray KIZGIN¹

Tahir BENLİ²

ABSTRACT

Technology, which is utilized as criteria in order to determine the development levels of countries in the current century, has become an inevitable part of the culture of the society in nearly all needed sectors. Technology also necessitates the training of the qualified man power in order to be benefited because man power capital that the societies have and their level of benefiting from this man power determine the welfare level of that society. The education system of the country has a significant role on the training of qualified man power in the societies willing to develop. The fundamental issue of the education system is, in essence, to educate individuals convenient to the needs of the society. Consequently, vocational and technical training has an important responsibility. In order to provide that the individuals cope with the changing conditions, vocational and technical education need to have a wide base of information, skill and flexibility. In order to achieve this in vocational and technical education, the positive effects of factors, such as School, lecturer, society, family, sector and technology, are needed to be ensured. Considering the vocational higher schools which are important components of the vocational and technical education, it will positively influence the success of the vocational and technical education if the social consideration changes positively, if the graduates are employed by the sector, if the motivation of the students is improved by the lecturers and the school and if the interest and support of the families increase. Especially, it will facilitate the vocational higher schools to achieve the mission laid on when the families are conscious about orienting the students to the vocational higher schools during their school selections, about facilitating them to attend the schools; and their positive motivation, will and consistency about guiding the students to have positive occupational expectations from the schools. Therefore, a questionnaire survey was conducted in order to determine the consciousness levels of the families about the school and success of the students'; and in order to learn the attitudes and expectations of the families about the positions and missions of the

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Muğla Üniversitesi, Muğla Meslek Yüksekokulu, ykizgin@mu.edu.tr; kizginy@yahoo.com

² Yrd.Doç.Dr., Muğla Üniversitesi, Muğla Meslek Yüksekokulu, tbenli@yahoo.com

vocational higher schools. The main group of the questionnaire survey is the families of 3871 students attending various departments and programmes at Vocational School of Muğla at Muğla University.

According to the data gathered from the 150 sample families; The families don't interested in their children' education but they still believe the importance of the Vocational and Technical Education in Turkey.

Keywords: VET, Families, Vocational Colleges

ÖZET

Yaşanılan yüzyılda, ülkelerin kalkınmışlık düzeyini belirlemek için kullanılan bir ölçüt olan teknoloji; gereksinim duyulan neredeyse tüm sektörlerde toplum kültürünün vazgeçilemez bir parçası hâline gelmiştir. Teknoloji aynı zamanda, kendisinden faydalanılması için beraberinde nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini de zorunlu kılmaktadır. Kalkınmayı isteyen toplumlarda nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, ülkenin eğitim sistemine özellikle meslekî ve teknik eğitime önemli bir görev düşmektedir. Bireylerin hızla değişen koşullara uyumlarının sağlanabilmesi için mesleki ve teknik eğitimin geniş tabanlı bilgi, beceri ve esnekliğe sahip olması gerekir. Bunun sağlanabilmesi açısından mesleki ve teknik eğitimde; okul, öğretmen, toplum, aile, sektör ve teknoloji gibi öğelerin başarı üzerindeki etkilerinin olumlu yönde olması sağlanmalıdır. Mesleki ve teknik eğitimin önemli bir ayağını oluşturan Meslek Yüksekokullarına yönelik; toplumsal bakış açısının olumlu yönde değişimi, mezunlarının sektörel kabul görürlükleri, öğrencilerinin öğretmen ve okul tarafından motivasyonlarının yükseltilmesi ile ailelerin ilgi ve desteğinin artması; mesleki ve teknik eğitimin başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Özellikle, meslek yüksekokulları öğrenci ailelerinin; öğrencilerin Meslek Yüksekokullarına girmeleri konusunda bilinçli ve istekli olmaları; öğrencilerin okula devam etmelerine yardımcı olmaları ve bu okullardan bir gelecek beklentisine sahip olmaları konusunda olumlu yönlü motivasyonları, istekleri ve kararlılıkları; ülkemizin geleceği yakalama konusunda meslek yüksekokullarına yüklenen misyonun gerçekleşmesine yardımcı olacaktır. Böylesi bir desteğin öğrenci aileleri tarafından verilip verilmediğinin belirlenmesi ve bu ailelerin mesleki ve teknik eğitime yönelik düşüncelerinin elde edilmesi amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasının ana kütlesi; Muğla Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu'nda farklı bölüm ve programlarda okuyan 3871 öğrenci ailesidir. 150 aileden oluşan örneklemden elde edilen veriler ışığında ailelerin yeterince çocuklarına öğretimleri konusunda destek olmadıkları ancak Türkiye'deki mesleki ve teknik eğitimin önemine olan inançlarının devam ettiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki ve Teknik Eğitim(VET), Aileler, Meslek Yüksekokulları

GİRİŞ

Ülkelerin eğitilmesi gereken nüfusu artarken eğitime ayrılan kişi başına bütçelerin daha da azaldığı bilinmektedir. Diğer taraftan eğitimle aktarılması gereken bilgi miktarının sürekli artması, ülkeleri eğitim alanında yeni arayışlara itmektedir. Bazı fakültelerin eğitim-öğretim sürelerinin kısaltılması, iki yıllık mesleki ve teknik eğitimin kurumlarının işlevselliğinin yükseltilmesi bu çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Son yıllarda Türkiye’de de benzer arayışlar kapsamında dört yıllık ve daha üzeri bir zaman eğitimi olan fakülte düzeyindeki okulların verimliliği Türk Yüksek Öğretimi alanında bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu okulların üç yıla indirilmesi bir model olarak halen tartışılmaktadır. Bu arayışlar sonucunda ülkemizde Mesleki ve Teknik Eğitimin(VET) önemi daha belirgin hale gelmiştir.

Mesleki ve teknik eğitim; hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklerde yeterli teknik elemanlar yetiştirilmesi için gerekli bilgi ve becerilerin verildiği eğitimidir. Meslek yüksekokulları ön lisans eğitimi veren, ülkemizin önemli işgücü ihtiyacını karşılayan mesleki ve teknik eğitim kurumlarıdır. Özel üniversitelerimizden bazılarının iki yıllık meslek yüksekokullarına öğrenci alıyor olmaları toplum, öğrenci, okul ve sektör tarafından bu kurumların ne kadar önemsendiğinin bir göstergesi sayılabilir.

Bu desteğin devamlılığı açısından meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerin mesleki ve teknik eğitime devam konusunda eğitimin önemli bir kısmını oluşturan ailelerin ilgisi, desteği ve üzerine düşen paydaş olma sorumluluğunu yerine getirmesi çok önemlidir. Ailenin ilk ve orta öğretimde başarıdaki etkisi ne kadar büyük ise; aynı etkinin mesleki ve teknik eğitimde önemi tartışmasız bir gerçektir. “Öğrencilerin eğitim sürecinde aktif rol alan ailelerin başarıda diğer öğrencilere göre daha başarılı olduğu belirlenmiştir”(Seyfi, 2009), “Anne ve babanın dikkat etmesi gereken en önemli konu onu bilinçli olarak yetiştirmektir”(Tuzcuoğlu, 2004: 88).

Mesleki ve teknik eğitim konusunda ailenin önemi ve etkisini vurgulamak açısından önce öğrencilerin içinde buldukları eğitime ait temel bilgilerin aileler tarafından doğru ve tam bilinirliği bu çalışmanın aile etkisinin vurgulanması açısından önemli bir gösterge olduğu düşünülmektedir.

Aileler, sanayi olarak adlandırılan işletmeler, eğitime kaynak veren devlet; bir an önce ülke bireylerini eğiterek istihdam edilmesini istemektedir. Bu yöneliş meslek yüksekokullarına olan eğitim talebini artırması gereklidir. Eğitimde önemli bir taraf olan ailelerin bu anlamda çocuklarını mesleki ve teknik eğitime yönlendirmeleri, onlara destek olmaları ve bu eğitimin daha da başarılı olması konusunda toplumsal baskı oluşturmalarıdır.

Ailelerin çocuklarının mesleki ve teknik eğitim konusunda eğitilerek ihtiyaç duyulan alanlarda istihdam edilirliliği noktasında önemli sorumlulukları vardır. Çocuklarının hayata erken yaşta sorumluluk alarak başlamaları, işsizlik sıkıntısı çekmeden mutlu olabilmeleri ve özellikle işletmelerin nitelikli ve yeterli işgücü bulmaları konusunda sıkıntı çekmemeleri açısından meslek yüksekokullarına; özellikle buralara öğrenci gönderen ailelere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Oysa çocuğunun ne amaçla okula gittiğini, hangi programda eğitim aldığını, kaçınıcı sınıfta olduğunu hatta kaç dersten tekrara kaldığı ya da okulu ne zaman bitireceğine dair eğitime ilişkin temel bilgilerde ailelerin bilgisinin olmadığını bilmek, duymak; mesleki ve teknik eğitim konusunda ülkemizin geriye gitmesini görmek anlamına gelmektedir.

Bu anlamda, çalışmamızda mesleki ve teknik eğitimin önemli bir ayağını oluşturan ailelerin bu konuda çocuklarına verdikleri ilgi ve desteği sorgulayarak, mesleki ve teknik eğitimin başarısındaki önemlerine dikkat çekmek istiyoruz.

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- Meslek yüksekokullarındaki farklı programlara kayıtlı öğrencilerin ailelerinin mesleki ve teknik eğitime olan desteklerini ortaya çıkarmak açısından; öğrencilerin eğitimlerine ilişkin bilgi düzeylerini belirlemek,
- Ailelerin mesleki ve teknik eğitime destek olmaları ve çocuklarını bu eğitimi almaları konusunda motive etmelerinin önemini belirtmek açısından Türkiye’deki

mesleki ve teknik eğitimin bugünü ve geleceği konusundaki tutum ve düşüncelerini öğrenmektir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Okulun Teknik Programlar bölümüne bağlı; Bilgisayar, Harita, Endüstriyel Elektronik, Elektrik, İnşaat, Tasarım Basım ve Yayıncılık programları öğrencileri; İktisadi Programlar bölümüne bağlı Turizm Otelcilik, Turizm Seyahat, Muhasebe, Pazarlama, Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Dış Ticaret programı öğrencileri araştırmanın ana kümesini oluşturmaktadır. Ailelerin mesleki ve teknik eğitime olan desteklerini ortaya çıkarmak; öğrencilerin eğitimlerine ilişkin bilgi düzeylerini ve Türkiye'deki mesleki ve teknik eğitimin bugünü ve geleceği konusundaki tutum ve düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla Muğla Meslek Yüksekokulu öğrenci ailelerine yönelik bir anket çalışması yapılmıştır.

Anket iki kısımdan oluşmaktadır. Anketin ilk kısmında ailenin demografik ve sosyo-ekonomik yapısına ait soruların yanında öğrencinin okula ait bilgilerinin yer aldığı sorular vardır. Bunlar; program bilgisi, sınıfı, öğretim türü, dönemi, öğrencinin kaldığı ders sayısı, kaldı ise ders isimleri, öğrencinin genel not ortalaması, staj durumu, okulu bitirdiği zaman hangi mesleğe sahip olacağı bilgisi, bildiği öğretim elemanlarının isimleri, çocuğunun dijital şifresini bilmesi/notlarını izlemesi, çocuğu ile ilgilenmek amacıyla kaç kez okul ile görüşme(yüz yüze/telefonla) yaptığı, çocuğunun geleceği ile ilgili bilgileri paylaşma düzeyi ve çocuğunun bu programı seçmesinde etkisi olup olmadığına ilişkin bilgileridir. Elde edilen bilgiler, öğrencinin gerçek bilgileri ile karşılaştırılarak doğru ve yanlış bilgi dökümü yapılmıştır.

Anketin ikinci kısımda ise ailelerin Türkiye'deki mesleki ve teknik eğitimin bugünü ve geleceği konusundaki tutum ve düşüncelerinin alınması amacıyla sorular yer almıştır. 3 tanesi olumsuz olmak üzere toplam 16 sorudan oluşan önerme soruları Likert tipi ve üç(1:Katılıyorum, 2: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum 3: Katılmıyorum) ölçeklidir.

Muğla Meslek Yüksekokulundaki öğrenci sayısı 2008/2009 eğitim öğretim yılı şubat ayı itibariyle 3871 dir. Buna göre ana kütleinin bilinmesi durumunda örneklem sayısının belirlenmesinde kullanılan formül(İstatistik Analiz, 2009)

) yardımıyla 350 öğrenci, örnek sayısı olarak belirlenmiştir.

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{d^2.(N-1) + t^2.p.q} ; n = \frac{(3871).(1,96^2).(0,5).(0,5)}{(0,05)^2.(3871-1) + (1,96)^2.(0,5).(0,5)} = 350 \text{ öğrenci.}$$

Formülde;

N: Hedef kitledeki birey sayısı(3871 öğrenci)
p: İncelenen olayın gerçekleşme olasılığı(0,5)
q: İncelenen olayın gerçekleşmeme olasılığı(0,5)
t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer(%5 hata payı ile 1,96)

d : Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.(%5)

Öğrenci ailelerinin seçiminde öğrencilerin programlardaki toplam sayıları genel toplam içindeki payı dikkate alınarak kotalı örnekleme yapılmıştır. Belirlenen örneklem grubuna anket uygulanabilmesi için tesadüfi sayı üreten bir bilgisayar programı yardımıyla anket katılımcılarının sıra sayıları belirlenmiştir. Ailelerin seçiminde öğretim türü, öğrencinin cinsiyeti ve bulunduğu sınıfa ait değişkenler kota örneklemesinin dışında tutulmuştur.

Ulaşılamayan ailelerin olması durumunda bir sonraki aile, daha sonraki aile ve bulunan aileye kadar işlem sürdürülmüştür. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla 400 öğrenci ailesine ulaşılması hedeflenmiş ancak öğrenci ailelerinin bulunamaması ve ankete katılmak istememeleri nedeniyle sadece 150'sine ulaşıp anket yapılabilmektedir. Anket soru formu önceden oluşturulmuş ve arayan kişi tarafından telefonla uygulanmıştır.

BULGULAR

Katılımcı aile ve öğrencilere ait demografik, eğitim ve sosyo-ekonomik bulgular aşağıda Tablo 1'de verilmektedir.

<i>Görüşülen Ebeveyn</i>	F	%	<i>Mesleği</i>	F	%	<i>Öğrenci Cinsiyet</i>	F	%
Anne	45	30,0	İşçi - Memur	58	38,7	Kız	40	26,7
Baba	105	70,0	Serbest Meslek	30	20,0	Erkek	110	73,3
<i>Toplam</i>	150	100,0	Ev Hanımı	35	23,3	Toplam	150	100,0
<i>Yaş</i>	F	%	Emekli <td>27</td> <td>18,0</td> <th><i>Bölümü</i></th> <th>F</th> <th>%</th>	27	18,0	<i>Bölümü</i>	F	%
36-45	73	48,7	<i>Toplam</i>	150	100,0	Teknik Program	77	51,3
46-55	77	51,3	<i>Aylık Gelir(TL)</i>	F	%	İktisadi Program	73	48,7
<i>Toplam</i>	150	100,0	1000 ve az	51	34,0	Toplam	150	100,0
<i>Eğitim Durumu</i>	F	%	1001-2000	69	46,0	<i>Okul ile Görüşme Sayısı</i>	F	%
İlköğretim	103	68,7	2001-3000	23	15,3	Bir kez görüşen	20	13,3
Lise ve dengi okul	35	23,3	3001-5000	7	4,67	İki kez görüşen	15	10,0
Üniversite ve üzeri	12	8,0	<i>Toplam</i>	150	100,0	Üç kez görüşen	5	3,3
<i>Toplam</i>	150	100,0				Hiç Görüşmeyen	110	73,3
						Toplam	150	100

Tablo 1'e göre; Anketin %70'i öğrencilerin babasına %30'u ise annelere uygulanmıştır. Bu katılımcıların %68,7'si ilköğretim mezunu iken; büyük bir çoğunluğunun(%51,3) 46-55 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %38,7'si işçi-memur iken %46'sının 1001-2000 TL gelir aralığında olduğu gözlemlenmiştir. Yine katılımcıların %73,3'ünün okul ile kayıt sonrasında telefonla ya da yüz yüze görüşmediği tespit edilmiştir.

Yine Tablo 1'e göre ailesine anket uygulanan öğrencilerin %73,3'ü erkek, % 26,7'si kız öğrencilerdir. Öğrencilerin bölümler düzeyinde ise birbirine yakın bir oran söz konusudur. Bölümler bazında programa ait katılımcı detayları ise tüm programların ankete eşit katılım göstermemesi nedeniyle göz ardı edilmiştir.

Ailelerin öğrencilerin eğitim bilgilerini doğru bilmelerine ilişkin bilgileri ise Tablo 2’de verilmiştir.

Öğretim Bilgileri	Doğru Biliyor		Yanlış Biliyor / Bilmiyor	
	Sayı	%	Sayı	%
Program Bilgisi	145	96,7	5	3,3
Başarısız Ders Sayısı Bilgisi	35	23,3	115	76,7
Başarısız Dersler Bilgisi	25	16,7	125	83,3
Ortalama Bilgisi	10	6,7	140	93,3
Staj Durum Bilgisi	130	86,7	20	13,3
Okul Sonrası Meslek Bilgisi	5	3,3	145	96,7
Öğretim Elemanı İsim Bilgisi	15	10	135	90,0
Dijital Şifre Bilgisi	5	3,3	145	96,7

Tablo 2 verilerine göre ise; ankete katılan ebeveynlerin, Öğrencilerin başarısız oldukları ders sayısını %76,7’si, Başarısız olduğu derslerin isimlerine ait bilgiyi, %83,3’ü, Okul sonrası meslek bilgisini %96,7’si, Öğretim elemanlarına ait isim bilgisini %90’ı ve öğrencilerin notlarının izlenebildiği dijital şifreyi de %96,7 oranında ailelerin yanlış bildikleri ya da bilmedikleri tespit edilirken; sadece öğrencilerin program adını ve staj durumlarının büyük bir oranda(%96,7 ve %86,7) doğru olarak bilmişlerdir.

Gelecek ile ilgili bilgilerin paylaşım düzeyi	Sayı	%	Program Seçiminde Etki Düzeyi	Sayı	%
Evet	70	46,7	Evet	30	20,0
Hayır	25	16,6	Hayır	70	46,7
Kısmen	55	36,7	Kısmen	50	33,3
Toplam	150	100,0	Toplam	150	100,0

Tablo 3’te ailelere çocuklarının öğretimleri ile ilgili geleceğe ait beklentileri paylaşım paylaşmadıkları sorulmuş; %46,7’si çocuklarının geleceği ile ilgili bilgiyi paylaştıklarının belirtirken; %36,7’si ise kısmen bu bilgiyi bildiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan; öğretim gördükleri program seçiminde ise ailelerin %46,7’sinin etkisi olmadığı ve %33,3’ünün ise kısmen etkisi olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 4’te ise katılımcıların Türkiye’deki Mesleki ve Teknik Eğitim konusundaki bugüne ve geleceğe dair tutum ve düşüncelerinin alınmasına yönelik sorulan önerme sorularına verdiklere cevaplara ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların Mesleki ve Teknik Eğitim Konusundaki Tutum ve Düşünceleri

Türkiye’de Meslek Yüksekokulları;	Katılmıyorum		Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum		Katılıyorum		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gerçek anlamda bir üniversite eğitimi verilen okullardır.	4	2,7	29	19,3	117	78,0	150	100,0
Aslında meslek lisesi/lisenin bir devamıdır	64	42,7	7	4,7	79	52,7	150	100,0
Çocuğuma iyi meslek bilgilerinin kazandırılması açısından yeterlidir	6	4,0	20	13,3	114	76,0	140	93,3
Dikey geçiş(fakülte ve daha üstü) eğitim alması için önemli bir fırsattır(araştır)	3	2,0	10	6,7	132	88,0	145	96,7
Diplomasının Türkiye’de önemli bir geçerliliği vardır.	4	2,7	24	16,0	122	81,3	150	100,0
Oğlum/Kızım bu okullardan mezun olduktan sonra iyi bir kariyer/meslek sahibi olacaktır.	14	9,3	34	22,7	97	64,7	145	96,7
Askerlikle ilgili tecil yapabilmesi açısından önemlidir.	8	5,3	35	23,3	87	58,0	130	86,7
Bu okullardan mezun olduktan sonra rahatlıkla bir iş bulacağına inanıyorum.	22	14,7	16	10,7	112	74,7	150	100,0
Sınavsız geçiş imkânı sunarak birçok kişiye üniversite fırsatı veren kurumlardır.	3	2,0	26	17,3	121	80,7	150	100,0
Mesleki ve teknik eğitim sunarak Türkiye’nin geleceğe dönük ihtiyaç duyduğu bireylerin yetiştirileceği kurumlarıdır.	4	2,7	44	29,3	102	68,0	150	100,0
Sadece bir diploma amacıyla tercih edilmektedir	97	64,7	16	10,7	37	24,7	150	100,0
Genel anlamda kaynak yetersizliği nedeniyle iyi bir eğitim veremediğini düşünüyorum.	64	42,7	49	32,7	37	24,7	150	100,0
Bazı meslek alanlarında sınırlı da olsa imza yetkilerinin olmasının bir üstünlük olduğunu düşünüyorum	9	6,0	44	29,3	97	64,7	150	100,0
Açık öğretime sınavsız geçmelerinin bu kurumların üstünlüğü olduğunu düşünüyorum	9	6,0	19	12,7	122	81,3	150	100,0
Türkiye’de bir geleceği olduğunu düşünmüyorum.	77	51,3	16	10,7	57	38,0	150	100,0
Bu okullardan hiçbir beklentim bulunmamaktadır.	117	78,0	6	4,0	27	18,0	150	100,0

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Yapılan anket çalışması sonucunda Muğla Meslek Yüksekokulu’nda okuyan öğrenci ailelerin büyük bir kısmının okul ile hiç görüşmediği, öğrencinin derslerine giren öğretim elemanlarını tanımak bir yana isimlerinden bile haberleri olmadığı; yine büyük bir kısmının öğrencinin başarısız olduğu ders sayısı ve isimleri konusunda bilgisinin olmadığı ya da öğrenciler tarafından kendilerine yanlış bilgi verildiği anlaşılmıştır.

Bu durum mesleki ve teknik eğitim açısından son derece olumsuz bir durumdur. Gerçi benzer durum aslında lisans eğitimi veren okullar için de geçerli olabilir. Bu başka bir araştırma konusunda aydınlatılabilir, ancak buradaki gerçek mesleki ve teknik eğitimin önemli bir paydaşı olan ailelerin öğrencilerin eğitim-öğretimleri konusunda ilgisizliklerinin bir göstergesi sayılabilir.

Diğer taraftan, ailelerin büyük kısmı çocuklarının öğrenim gördüğü program türünün seçiminde etkisi olmadığı anlaşılmıştır. Bu durum mesleki ve teknik eğitimin türünün belirlenmesinde ailenin öğrenciye destek olmadığı ve yardımcı olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak çocuklarının geleceği ile ilgili olarak genel anlamda bilgiyi paylaşmaları ise anlaşılması zor bir sonuçtur.

Ailelerin, eğitime karşı tutumları, öğrencilerin eğitim ortamlarını hazırlamaları, mesleğe yönlentmeleri ve eğitimde başarıya yönlentmeleri açısından farklı uygulamaları olmasına rağmen(Daştan, 2009), ailelerin çocuklarının her tür eğitimlerinde yadsınamaz sorumlulukları vardır. Bu sorumluluk, Türkiye’de kendisinden çok şey beklenen mesleki ve teknik eğitimin tutundurulmasında ve yaygınlaştırılmasında da devam etmelidir.

Ailelerin Türkiye’deki mesleki ve teknik eğitimin bugünü ve geleceği konusundaki tutum ve düşüncelerinin alınması amacıyla sorulan önerme sorulara verdiği cevaplar incelendiğinde ise;

Aileler Türkiye’deki Meslek Yüksekokullarının gerçek anlamda üniversite eğitimi verdiği, bu okulların çocuklarına iyi bir meslek kazandıracağına, Dikey geçiş için iyi bir fırsat olduğuna, Bu okulların diplomasının geçerliliği olduğuna, mezuniyet sonrası çocuklarının iyi bir meslek sahibi olacaklarına ve rahatlıkla iş bulabileceklerine inanmaktadırlar. Bunun yanında sınavsız geçiş ile birçok kişiye üniversite olanağı sunması, açık öğretim fakültelerine yine sınavsız geçişlerinin dışında bazı meslek alanlarında imza yetkilerinin olmasını bir üstünlük olarak görürlerken; bu okulların sadece diploma amacıyla tercih edilen kurumlar olmadığına ve Türkiye’de bu okulların geleceği olduğuna inanmaktadırlar. Hepsinden önemlisi katılımcı ailelerin büyük bir kısmı bu okullardan beklentileri olduğunu vurgulamışlardır.

Sonuç olarak; öğrenci ailelerinin Muğla Meslek Yüksekokulu’nda okuyan öğrencilerinin eğitim-öğretimleriyle ilgili olmadıkları; ancak bu okul üzerinden verdikleri cevaplar kapsamında Türkiye’deki mesleki ve teknik eğitim kapsamında Meslek Yüksekokullarının eğitim ve öğretim uygulamalarından olumlu yönde beklentileri olduğu belirlenmiştir. Ancak hangi aile yapısının gerek mesleki ve teknik eğitim konusunda gerek çocuklarının eğitimleri ile ilgilenmeleri konusunda farklılıkları belirlemek amacıyla çapraz karşılaştırmalar yapmak gereklidir. Ancak bu çalışmamızda yer kısıtı nedeniyle bu çalışmalar yapılamamıştır.

Meslek yüksekokulu da olsa başka eğitim kurumu da olsa ailenin çocuğunun eğitim ve öğretiminde üstlendiği rol her zaman önemli olacaktır. Özellikle Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılandırılmasında bir paydaş sorumluluğu kapsamında ailelerin daha dikkatli ve çocuklarının eğitim-öğretim faaliyetlerinde onlara destek ve yardımcı olmaları, Meslek yüksekokullarından beklenen ulusal faydalara daha kısa zamanda ve daha verimli bir şekilde ulaşılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Daştan, Gül (2009), <http://www.msxlabs.org/forum/egitim-bilimleri/111343-aile-ve-egitim.html>, 05.04.2009.

İstatistik Analiz (2009), http://www.istatistikanaliz.com/ornekem_buyuklugunu_saptanmasi.asp, 02.01.2009.

Seyfi, Hüseyin (2009), “<http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=131046>”, 07.03.2009.

Tuzcuoğlu, Necla (2004), “Bir aile olmak: anne baba olmanın altın kuralları”, Morpa Kültür, İstanbul.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ TEKNİK VE SOSYAL PROGRAM ÖĞRENCİLERİNİN GELECEKLE İLGİLİ UMUTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

A COMPARATIVE ANALYSIS OF FUTURE EXPECTATIONS OF THE STUDENTS IN TECHNICAL AND SOCIAL PROGRAMMES OF VOCATIONAL SCHOOLS: THE CASE OF KANDIRA VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION

Nilay KALELİ*

ABSTRACT

Nowadays, businesses of either public or private sector and non-governmental organizations that are named third sector, struggle to carry on their operations during transformation and rapid change process. This process pronounce oneself upon all of businesses as an urgency with globalization, increasing competition, improving technology and expanding and changing customer demands. It is a basic strategy to apply an approach to have human resources who skilled, qualified, informed, competent and open to develop. In order to achieve efficiency at firm level, realizing quality production with zero defects, it is a necessity to adapt a rational employment policy, and put right man into right place.

Basic factors affecting the quality and quantity of workforce for businesses are national employment policies, capacity of production and sales, state and structure of the market, and competitor's behaviors. Taking these factors into account, main policy of businesses would be selecting human resource according to work analysis, and employing suitable workers. An approach to meet the need for human resource easily and quickly is employing work force which is called as medium person.

Medium work force is provided by vocational schools of universities in Turkey, as well as in the world. Vocational schools are higher education institutions where work force for both public and private sector businesses at medium level of qualification are educated in two years. Students of these schools get relatively intensified and applied education depending on the specific characteristics of the program to meet the workforce need of the market.

However, not all vocational high schools are the same, in terms of the sufficiency of technical and human infrastructure. Realizing the prospected training with full endowment is not possible for vocational schools where infrastructural shortages exist. Students of this kind of schools experience a theoretical intensification, and feel the shortages of applicable knowledge. Thus, future expectations of these students will be shaped by facilities of employment, infrastructure of vocational high school, and the content of the program.

Main purpose of this research is to determine future expectations of the students at technical and social programs of vocational high schools comparatively, and provide some

policy outcomes, using the case of some vocational school with higher education in Kocaeli University.

Key Words: Vocational School, Usuance, Technic Programme, Social Programme, Expectation.

ÖZET

Günümüzde gerek kamu gerekse özel sektörde varolan kuruluşlar ile üçüncü sektör olarak tanımlanan Sivil Toplum Kuruluşları, yaşanan değişim sürecinde faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu değişim süreci, küreselleşme, artan rekabet, yükselen teknoloji ve değişerek büyüyen müşteri talepleri ile tüm işletmeler üzerinde bir zorunluluk olarak kendisini göstermektedir. Bu zorunluluğun yerine getirilmesinde ve istenilen başarıya ulaşmada, vasıflı ve kaliteli, bilgili, yetkin ve gelişime açık insan kaynaklarını istihdam etmek, işletme yönetimleri için temel bir stratejidir. Özellikle firma etkenliğinin sağlanmasında, sıfır hatalı ve yüksek kaliteli üretimleri gerçekleştirilmede, yüksek verimliliği yakalamada doğru işe doğru insanı getirmek ve rasyonel bir istihdam politikası yaratmak şarttır.

İşletmelerin insan kaynağının sayısını ve niteliğini belirlemede etkilendiği temel faktörler, var olduğu ülkenin istihdam politikaları, işletmelerin üretim ve satış hacmi, pazarlarının yapısı, rakiplerinin tutumu gibi temel unsurlardır. Bütün bu faktörlerin değerlendirilmesi sonucunda işletmenin odaklandığı temel politika, yaptığı iş analizlerine uygun insan kaynağını seçmek ve istihdam etmektir. İşletmelerin insan kaynağı arzının hızlı ve kolay bir şekilde yerine getirilmesinde ihtiyaç duydukları uygulama, ara eleman olarak tanımlanan işgücünün istihdamı olacaktır.

Ülkemizde ve dünyada, piyasanın ihtiyaç duyduğu ara elemanlar, üniversiteler genelinde varolan meslek yüksekokulları tarafından sağlanmaktadır. Meslek yüksekokulları, gerek kamu gerekse özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerde belirli mesleklere yönelik ara insangücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyılık eğitim-öğretimi sürdüren bir yükseköğretim kurumlarıdır. Bu kurumlarda eğitim gören öğrencilerin, bağlı oldukları programın niteliğine göre piyasadaki işgücü ihtiyacını karşılamak için daha dar ya da sıkıştırılmış ve uygulamaya yönelik bir müfredatla eğitim görmeleri hedeflenmektedir.

Ancak, meslek yüksekokullarının teknik ve beşeri altyapısının yeterlilik durumu bütün meslek yüksekokulları genelinde aynı değildir. Hedeflenen eğitimin tam donanımla yerine getirilmesi, altyapısı eksik olan yüksekokullarda gerçekleştirilememektedir. Bu durum, bahsedilen meslek yüksekokullarında eğitim gören öğrencilerin teorik yoğunluk yaşamalarına ve uygulamaya dönük bilgi eksikliği hissetmelerine neden olmaktadır. Bu noktada öğrencilerin geleceğe dönük umutları, istihdam edilebilme olanakları, mezun olacakları meslek yüksekokulunun altyapı durumuna ve bağlı oldukları programın içeriğine göre şekillenecektir.

Yapılan bu çalışma ile, meslek yüksekokullarında okuyan teknik ve sosyal programlardaki öğrencilerin gelecekle ilgili umutlarını tespit etmek, karşılaştırmak ve çözüm önerileri getirmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, İstihdam, Teknik Program, Sosyal Program, Umut.

* Öğretim Görevlisi, Kocaeli Üniversitesi Kandıra MYO, nilaykaleli@yahoo.co.uk

1.GİRİŞ

İnsan kaynağının ikinci planda görüldüğü, üretim ve verimliliğin arttırılmasına odaklanılan bir dönemden, çalışanı müşteri olarak algılayan ve onun memnuniyetine, gelişimine odaklanılan bir döneme geçilmiştir. Bu geçişin temel sebebi, işletme yönetimleri tarafından benimsenen yönetim yaklaşımlarındaki gelişmelerdir. Bu gelişmelerin ortaya çıkması ise, dünya genelinde yaşanan değişim ve dönüşüm hareketleridir. Küreselleşmenin yaşandığı ve buna bağlı olarak rekabetin sürekli arttığı, teknolojinin hızla geliştiği, müşteri istek ve ihtiyaçlarının sürekli değiştiği günümüz dünyasında, işletmelerin ayakta kalabilmeleri, değişime ve gelişime açık olmalarına bağlıdır.

İşletmelerin değişim sürecini başarıyla atatabilmelerinde çok önemli ve stratejik kaynaklardan birisi, istihdam ettikleri insan kaynakları yani işgücüdür. Değişimden etkilenen işgücünün, değişikliğin geliştirilmesine, yaratılmasına ve uygulama aşamasında yönetime katılmasına olanak sağlamak gerekmektedir. İşgücünden alınacak bu katkı, onu, değişikliği benimseme ve başarıya ulaştırmada motive edecek, böylelikle çalışan, kendisinin işletme için gerekli olduğuna inanacak, yeni yöntemleri başarıyla yürütebilecek ve bu yöntemlere kolayca uyum sağlayacağına inanacaktır. İşletme yönetiminin bir dirençle karşılaşmaması için, değişimin gerekli olduğu ve gerek kurumu gerekse çalışanı daha yüksek refaha ulaştıracağına inanması ve inandırması şarttır.

Bu noktada insan kaynağının stratejik önemi, yöneticileri insan kaynağını eğitime, geliştirme ve en önemlisi de onları motive etmeye zorunlu olarak yöneltmektedir. Çalışanın çalışma koşullarını iyileştirme, terfi, iş zenginleştirme, sorumluluk ve yetki alanını arttırma, kariyer planlarını oluşturma ve kurum içi iletişimi arttırma gibi politikalar, doyumlu, işine motive olmuş bir çalışanı ortaya çıkaracaktır. İşletmelerde motivasyonun artması, iş tatmini, performans, verimlilik, kalite gibi konularda artışa neden olacak, işletme amaçlarının gerçekleşmesinde ve değişimin yönetilmesinde yöneticiye bir kolaylık olacaktır.

İnsan kaynaklarının işletme için kritik olmasının sebebi, onların başarısıyla ancak işletmenin başarılı olabileceğidir. Değişime ve gelişime açık, bilgili, tecrübeli, yetenekli, sürekli eğitilebilen ve aldığı eğitimleri uygulamaya koyabilen, bilinçli, motive olmuş ve kurumuna inanan bir insan kaynağı işletmenin temel yapı taşı olacaktır.

Dünyada bilimsel, teknolojik süreçlerle birlikte, toplum genelinde sosyal ve ekonomik gelişmeler hızla değişerek gelişmektedir. Bu gelişmeler ve değişimler beraberinde insanların beklenti ve ihtiyaçlarında da sürekli olarak değişikliğe neden olmaktadır. Ülkemizde de kurulmuş olan ve kuruluş amaçları itibariyle yukarıda bahsedilen gelişim ve değişim süreçlerini takip ederek, toplumun ve bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermek ve bu gelişmelerin gerçekleşmesini sağlayacak farklı konularda ancak aynı amaçları taşıyan çok fazla kurum vardır. Bu kurumlardan birisi de, üniversitelerdir. Üniversiteler, toplum ve işletmeler için vardır. Toplumun menfaatine yönelik çalışmalar için, toplumsal sorunların çözümü için, işletmelerin temel yapı taşı olan doğru işgücüne ulaşabilmeleri ve bu işgüçüyle belirledikleri amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için, en önemli ve stratejik kurumlardan biridir. Üniversiteler bu stratejik konumlarından dolayı, özellikle işletmelerin işgücü kalitesi anlamında beklentilerini karşılayabilmek adına, varolma nedenlerini yani misyonlarını, vizyonlarını ve yönetim tarzlarını doğru belirlemek, teknik ve beşeri altyapılarını oluşturmak, kaynakları en etkin biçimde kullanarak, doğru işe doğru işgücünün istihdam edilebilmesi için uygun programları oluşturmalarıdır.

Değişen dünyada, bu değişime uyum sağlamaya çalışan işletmelerin yeni işgücü istihdamında izleyeceği temel politika, kendileriyle kısa zamanda uyum gösterecek ve yaşanan sürece kolay adapte olabilecek işgücünü tercih etmek olacaktır. İşte bu noktada üniversitelerin özellikle ara eleman olarak tanımlanan meslek yüksekokulu mezunlarını

yetiştirirken, işletmelerin beklentilerini karşılayacak bir işgücü profilinin oluşturulması için gerekeni yapmaları şarttır.

Bilindiği gibi, ülkemizde varolan üniversitelerin meslek yüksekokullarındaki programlar genel olarak iki ana grupta toplanmakta ve eğitim vermektedirler. Bunlar; iktisadi ve idari programlar (sosyal) ile teknik programlardır. Bu programların ders içerikleri, uygulamalı derslerin teknik donanımlarla beslenmesi, üniversite-sanayi işbirliği, staj olanakları ve genel anlamda ülkenin istihdam politikası, bu programlardan mezun olacak öğrencilerin gelecekle ilgili umutları üzerinde etkili olacaktır. Okudukları programın içeriği ile işletme beklentilerinin uyuştuğunu farkedenden ara elemanlar, geleceğe dönük daha fazla umut taşıyacaklardır. İstihdam edilebilme umudu açısından, program içeriği itibarıyla teknik programda eğitim gören öğrencilerin gelecekle ilgili umutlarının, sosyal program öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu varsayılmakta, ancak ülkemizde varolan üniversitelerdeki meslek yüksekokullarının teknik ve beşeri donanımlarının genel olarak yetersiz olduğu ve ders içeriklerinin işletmelerin beklentilerini tam anlamıyla karşılamadığı ve gerek teknik gerekse sosyal program öğrencilerine olduğundan daha fazla teorik bilginin verildiği düşünülürse, bu programlardaki öğrencilerin gelecekle ilgili umutlarının genel anlamda düşük olduğu ihtimali yüksek olacaktır.

Yapılan bu çalışma ile, meslek yüksekokullarında okuyan teknik ve sosyal programlardaki öğrencilerin gelecekle ilgili umutlarını tespit etmek, karşılaştırmak ve çözüm önerileri getirmek amaçlanmıştır.

2.ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın evreni, Kocaeli Üniversitesi'ne ait tüm Meslek Yüksekokullarından, örnekleme ise bunlar arasından rastgele seçilmiş üç yüksekokuldan oluşmaktadır. Tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak toplam 499 kişiden veri toplanmıştır. Bu deneklerin 250'sini sosyal program (İktisadi ve İdari Program) öğrencileri, 249'unu ise teknik program öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmada deneklere, Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulanmıştır. Uygulanan Umutsuzluk Ölçeği sonucunda, güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alfa) 0,839 çıkmıştır. Bu da anketin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Anket, 20 soru üzerinden yapılmış ve her soru için 0 ve 1 puan değerleriyle (0-Umutlu, 1-Umutsuz) çalışılmıştır. Dolayısıyla, en umutlu olanların alacağı en yüksek puan 0, en umutsuz olanların alacağı en yüksek puan da 20 olacaktır. Başka bir ifadeyle, alınan puan arttıkça, umutsuzluk da artmaktadır.

Teknik ve Sosyal Programlardan ankete katılanların %69,7'si (348 kişi) kız öğrencilerden, % 30,3'ü de (151 kişi) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ve yaşlarına göre, okudukları programlara dağılımları, aşağıda Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin cinsiyet ve yaşlarına göre, okudukları programlara dağılımları

Cinsiyet	Yaş	Programlar				Toplam	
		Teknik		Sosyal		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Kız	16-18	58	23,3	41	16,4	99	19,8
	19-22	99	39,8	136	54,4	235	47,1
	23-25	7	2,8	4	1,6	11	2,2
	26 +	2	0,8	1	,4	3	0,6
	Toplam	166	66,7	182	72,8	348	69,7
Erkek	16-18	7	2,8	7	2,8	14	2,8
	19-22	60	24,1	57	22,8	117	23,4
	23-25	11	4,4	4	1,6	15	3,0
	26 +	5	2,0	0	0,0	5	1,0
	Toplam	83	33,3	68	27,2	151	30,3
Toplam		249	100	250	100	499	100

Öğrencilerin cinsiyet, yaş ve okudukları programlara göre Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları toplam puan ve ortalama umutsuzluk değerlerinin dağılımı ise aşağıda Tablo 2’de verilmiştir. (Ortalama değerler, 0-1 arasında değişmektedir)

Tablo 2. Öğrencilerin umutsuzluk ölçeğinden aldıkları toplam puan ve ortalama umutsuzluk değerlerinin dağılımı

Cinsiyet	Yaş	Programlar				Toplam	
		Teknik		Sosyal		Toplam	
		Toplam Puan	Ortalama	Toplam Puan	Ortalama	Toplam Puan	Ortalama
Kız	16-18	5,2	0,3	5,4	0,3	10,6	0,27
	19-22	6,5	0,3	5,4	0,3	11,9	0,30
	23-25	5,0	0,3	4,8	0,2	9,8	0,24
	26 +	0,0	0,0	18,0	0,9	18,0	0,45
	Toplam	16,7	0,2	33,6	0,4	50,3	0,31
Erkek	16-18	7,6	0,4	8,7	0,4	16,3	0,41
	19-22	6,3	0,3	6,5	0,3	12,8	0,32
	23-25	4,6	0,2	4,3	0,2	8,9	0,22
	26 +	2,6	0,1			2,6	0,13
	Toplam	21,1	0,3	19,5	0,3	40,6	0,29
Toplam		37,8	0,2	53,1	0,4	90,9	0,30

Bu sonuca göre, cinsiyetleri kız ya da erkek, yaş grupları ise, 16-18, 19-22, 23-25, 26 ve üstü grubundan herhangi birine dahil olan tüm öğrencilerin genel olarak gelecekle ilgili umutsuzluk oranları % 30 olarak tespit edilmiştir.

Aşağıda Tablo 3’te umutsuzluk değerlerinin programlara göre farklılığı incelenmiştir. Yapılan t-testleri sonucunda hem Teknik, hem de Sosyal programlardaki öğrencilerin umutsuzluk değerlerinin kendi içlerinde farklılaştığı gözlenmiştir (p<0,05).

Tablo-3. Umutsuzluk değerlerinin programlara göre farklılığı

Program	n	Ort ± ss	t	Ser.Drc.	p	p (gruplararası)
Teknik	249	5,90 ± 4,51	20,654	248	0,000	0,693
Sosyal	250	5,75 ± 4,05	22,422	249	0,000	

Umutsuzluk tam olduğunda alınacak en yüksek puanın 20 olacağı göz önüne alındığında, teknik program öğrencilerinin umutsuzlukları ortalama %29,50 ve sosyal program öğrencilerinin ise %28,74 oranında çıkmıştır. Bununla birlikte programlar arası farklılığa bakıldığında, herhangi bir istatistiksel farklılaşmaya rastlanılmamıştır.($p=0,693 > 0,05$) Bu sonuç, teknik ve sosyal program öğrencilerinin geleceğe dair umutsuzluklarının yaklaşık %30 oranında olduğunu, ancak programlar arası anlamlı bir farklılığın olmadığını ortaya koymaktadır.

Her soru ile programlar arasında oluşan farklılığı test etmek için Pearson Ki-kare testi uygulanmıştır. Ancak, istatistiksel olarak herhangi anlamlı bir farklılık yakalanamamıştır ($p>0,05$). Her iki programda okuyan öğrenciler olumsuz olarak en fazla 4. soruda odaklanmışlardır. Teknik programda okuyanların 147'si (%59,0) ve sosyal programındakilerin 163'ü (%65,2) gelecek on yıl içinde hayatlarının nasıl olacağını hayal bile edemediklerini belirtmişlerdir. Bu sonucu aşağıda, Tablo 4'te görmek mümkündür.

Tablo 4. Anket soruları ile programlar arasında oluşan istatistiksel farklılıklar

		Program		χ^2	p
		Teknik	Sosyal		
1.Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.	+	171	165	,406	,524
	-	78	85		
2.Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur	+	218	226	1,033	,309
	-	31	24		
3.İşler kötüye giderken bile herşeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.	+	212	210	,124	,724
	-	37	40		
4.Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.	+	102	87	2,014	,156
	-	147	163		
5.Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.	+	152	149	,109	,742
	-	97	101		
6.Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.	+	212	212	,011	,915
	-	37	38		
7.Geleceğimi karanlık görüyorum.	+	207	210	,068	,794
	-	42	40		
8.Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum.	+	129	126	,099	,753
	-	120	124		
9.İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiç bir neden yok.	+	173	189	2,348	,125
	-	76	61		
10.Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.	+	191	195	,119	,730
	-	58	55		
11.Gelecek benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.	+	182	194	1,365	,243
	-	67	56		
12.Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.	+	121	137	1,924	,165
	-	128	113		
13.Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.	+	177	187	,873	,350
	-	72	63		
14.İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.	+	122	117	,241	,623
	-	127	133		
15.Geleceğe büyük inancım var.	+	176	174	,070	,792
	-	73	76		
16.Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.	+	204	211	,545	,461
	-	45	39		
17.Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.	+	172	179	,381	,537
	-	77	71		
18.Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.	+	163	158	,278	,598
	-	86	92		
19.Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.	+	209	213	,153	,696
	-	40	37		
20.İstediğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.	+	218	224	,518	,472
	-	31	26		

Not: Tabloda belirtilen (+) işareti “Umutlu”, (-) işareti ise “Umutsuz” değişkenini göstermektedir.

Cinsiyetler ve umutsuzluk arasındaki ilişkiyi göstermek için yapılan testler sonucunda, her iki cinsiyetin kendi içlerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Ancak, toplam puan ile cinsiyet arasında herhangi anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır ($p = 0,168 > 0,05$). Bu sonucu aşağıda tablo 5’de görmek mümkündür.

Tablo 5. Cinsiyetlerin kendi içlerindeki tutarlılık

Cinsiyet	n	Ort ± ss	t	Ser.Drc.	p	P (gruplararası)
Kız	348	5,65 ± 4,28	24,626	347	0,000	0,168
Erkek	151	6,23 ± 4,28	17,891	150	0,000	

Kızların umutsuzluk oranları %28,25 , erkeklerinki ise %31,15’dir. Bu sonuca göre, cinsiyetlere göre umutsuzluk oranlarına bakıldığında, her iki cinse ait öğrencilerin yaklaşık %30 oranında umutsuzluk taşıdıkları, ancak cinsiyetler arası anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Cinsiyetlerine göre, ankete katılan deneklerin (öğrencilerin), umutsuzluk ölçeğindeki sorulara vermiş oldukları cevaplara bakıldığında ise, en çok 7., 9., 13. ve 17. sorularda umutsuzluk yaklaşımı ile cinsiyet farklılığı arasında istatistiksel olarak bazı farklılıklar elde edilmiştir. Bu sonuçları aşağıda Tablo 6’da görmek mümkündür.

Tablo 6. Umutsuzluk yaklaşımı ile cinsiyet farklılığı arasındaki istatistiksel farklılıklar

		Cinsiyet		χ^2	P
		Kız	Erkek		
1.Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.	+	239	97	,944	,331
	-	109	54		
2.Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur	+	312	132	,538	,463
	-	36	19		
3.İşler kötüye giderken bile herşeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.	+	301	121	3,266	,071
	-	47	30		
4.Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.	+	129	60	,318	,573
	-	219	91		
5.Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.	+	210	91	,000	,987
	-	138	60		
6.Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.	+	295	129	,036	,850
	-	53	22		
7.Geleceğimi karanlık görüyorum.	+	300	117	5,836	,016*
	-	48	34		
8.Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum.	+	175	80	,306	,580
	-	173	71		
9.İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiç bir neden yok.	+	264	98	6,353	,012*
	-	84	53		
10.Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.	+	268	118	,077	,781
	-	80	33		
11.Gelecek benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.	+	265	111	,395	,530
	-	83	40		
12.Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.	+	184	74	,631	,427
	-	164	77		
13.Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.	+	264	100	4,956	,026*
	-	84	51		
14.İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.	+	165	74	,107	,744
	-	183	77		
15.Geleceğe büyük inancım var.	+	238	112	1,681	,195
	-	110	39		
16.Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.	+	290	125	,023	,880
	-	58	26		
17.Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.	+	255	96	4,749	,029*
	-	93	55		
18.Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.	+	226	95	,189	,664
	-	122	56		
19.Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.	+	301	121	3,266	,071
	-	47	30		
20.İstediğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.	+	313	129	2,119	,145
	-	35	22		

Not: Tabloda belirtilen (+) işareti “Umutlu”, (-) işareti ise “Umutsuz” değişkenini göstermektedir.

Uygulanan test sonucunda her sorudaki umutsuzluk yaklaşımı ile cinsiyet farklılığı arasında istatistiksel olarak bazı farklılıklar elde edilmiştir. Kızların %13,8'i geleceğini karanlık görürken, erkeklerde bu oran %22,5'e çıkmaktadır ($p=0,016<0,05$). Bunun yanı sıra, "İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiç bir neden yok." diye düşünen kızların oranı %24,2 iken erkeklerde %35,1 olarak çıkmaktadır ($p=0,012<0,05$). Geleceğe baktığında şimdiki oranla daha mutlu olacağını ummayanların oranı ise kızlarda %24,2, erkeklerde %33,8 olmuştur ($p=0,026<0,05$). Son olarak, kızların %26,8'i ve erkekleri %36,4'ü "Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi." diye düşünmektedirler ($p=0,029<0,05$).

Programların kendi içinde oluşan farklılığında olduğu gibi cinsiyetlerin kendi içinde oluşan farklılaşmada en karamsar olunan nokta, öğrencilerin gelecek on yıl içinde hayatlarının nasıl olacağını hayal bile edemedikleri düşüncesidir. Kızların 219'u (%63,1) ve erkeklerin 91'i (%60,3) bu yönde düşünmektedirler. Bu sonucu da, tablo 6'da 4. soruda görmek mümkündür.

3.SONUÇ

Sonuç olarak, meslek yüksekokullarının teknik ve sosyal programlarında eğitim gören öğrencilerin gelecekle ilgili umutsuzluklarının yaklaşık olarak %30 oranında olduğu tespit edilmiş ve program karşılaştırılması yapıldığında anlamlı bir farklılık ortaya konulamamıştır. Yine, cinsiyetlerin karşılaştırılması yapıldığında ise anket sorularına verilen cevaplara bakıldığında, erkeklerin kızlara oranla daha umutsuz oldukları görülmektedir. Ancak oranlar arası farklılıklar, istatistiksel açıdan çok anlamlı değildir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, kapsadığı örneklem açısından değerlendirildiğinde, üniversitelerin meslek yüksekokullarında görev yapan yönetici ve akademik personeller için bir referans olabileceği düşünülmekte ve böylelikle eğitim verilen öğrencilerin gelecekle ilgili umutlarının yükseltilmesi için yüksekokul politikalarının yeniden düzenlenmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Üniversitelerin yönetim kademelerinde yer alan yöneticilerin, bilhassa yüksekokul yönetiminin bir takım özelliklere sahip olması şarttır. Bu özellikler ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Yönetim, profesyonel yöneticilerden oluşmalı ve kurumun ilgili alanında uzmanlığa sahip olmalıdır,
2. Yönetim, personellerinin denetimi konusunda gerekli uygulamaları adaletli ve eşit bir biçimde yerine getirmelidir,
3. Yönetim, eğitimin kalitesi için katılımcılığı sağlamalıdır, yani eğitim paydaşlarının görüş ve önerilerini, eğitimin sürekli daha iyi düzeylere getirilmesi için almalıdır,
4. Yönetim, alınan kararları ve sonuçlarını planladığı sıklıkta, açık ve şeffaf bir biçimde paylaşmalıdır,
5. Yönetim, misyon ve vizyon belirleyerek, tüm çalışanlar tarafından bilinmesini sağlamalıdır,
6. Yönetim, yapılan faaliyetlerin sonuçlarının izlenip değerlendirildiğine dair bir sistem kurmalıdır,
7. Yönetim, her bir personeline ait görev tanımları yapmalı, çalışanlarının eğitimine yönelik faaliyetleri yerine getirmelidir,
8. Yönetim, tüm personelinin belirlenen ilkelere ve hedeflere yönelmede entelektüel bir lider modeli çizmeli ve şu özelliklere sahip olmalıdır: güvenilir, işbirliği yapan,

ikna kabiliyetine sahip, esnek, bilgili, yenilikçi, kendini adanmış, yetkin, enerjik, kararlı, duyarlı, tutarlı.

Çalışmamızın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, yüksekokul öğrencilerinin gelecekle ilgili umutlarını etkileyen temel faktörlerden birisi, onların istihdam edilebilme olanakları, diğeri ise, işe uygun eleman olarak eğitim görmeleridir. Teorik ile uygulamanın birbiriyle uzlaşabilmesi ve işletmelerin beklentilerini karşılayacak donanıma sahip mezunların yetiştirilebilmesi için, üniversitelerin ve yüksekokulların teknik ve beşeri altyapılarını doğru planlaması, programlarında var olan ders içeriklerini piyasa odaklı oluşturması, öğrenci odaklı eğitimi sağlaması, katımlı yönetimi benimsemesi, üniversite-sanayi işbirliğini arttırıcı girişimlerde bulunması ve globalleşmenin eğitim açısından getirdiği evrenselleşme adına gerekli uyum süreçlerini oluşturması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Işık Savaşır, Nesrin Şahin (1997), **Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler: BECK Umutsuzluk Ölçeği**, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, s.s. 61-66.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ MESLEĞİNE BAKIŞ AÇILARI VE KARİYER BEKLENTİLERİ

PERSPECTIVES ON TOURISM AND HOTEL MANAGEMENT PROFESSION AND CAREER EXPECTATIONS OF TOURISM AND HOTEL MANAGEMENT STUDENTS IN VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER EDUCATION

Gül Nihan GÜVEN¹

Feyza TÜRKER TAŞKIN²

Öznur AYDINER³

ABSTRACT

The most important characteristic of tourist industry is that it produces service which is a product that is intangible and invisible, and has no chance of testing. Due to this feature, products and services can not be stored, production and consumption occur simultaneously. Tourist described as an end users, matches the quality of product with the service quality of the dealer. For this reason, in order to meet the demands of the tourists, a great importance is given to the education of the dealers working in the tourism industry. Because of this, almost every university today has a tourism and hotel management department. Students show great interest in these sections. The purpose of this study is to introduce student's perspectives on the profession and their expectations related to professional career. Tourism and hotel management students in vocational schools of higher education constitutes to the environment of the research and those in İstanbul, which is an important tourism center and selected 2010 European Capital of Culture, constitutes to sampling of the research. This research was performed on 200 students at vocational schools of higher education of 4 state and 10 foundation universities in İstanbul. Survey method was used in the research. Factor and reliability analysis was done through SPSS package program to measure the validity and reliability of questions. In order to test the hypothesis, correlation and regression analysis were made to reach to result.

Key Words: Tourism, Service Industry, Hospitality Industry, Perspective on Profession, Career Expectations on Tourism

---

¹ Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, gulnihanguven@beykent.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, feyzataskin@beykent.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, oznuraydiner@beykent.edu.tr

ÖZET

Turizm sektörünün en önemli özelliği elle tutulup gözle görülemeyen, deneme imkânı bulunmayan bir ürün olan hizmeti üretiyor olmasıdır. Bu özelliğinden dolayı üretilen ürün ve hizmetler depolanamaz, üretim ve tüketim eş zamanlı gerçekleşir. Son tüketici olarak nitelendirdiğimiz turist, ürünün kalitesini işgörenin hizmet kalitesiyle eşleştirir. Bu nedenden dolayı turizm endüstrisinde çalışan işgörenlerin, turistlerin talebini karşılamak amacıyla eğitimi olmalarına büyük bir önem verilmektedir. Bu sebeple; artık günümüzde hemen hemen her üniversitede bir turizm ve otel işletmeciliği bölümü bulunmaktadır. Bu bölümlere öğrenciler tarafından ise büyük bir ilgi gösterilmektedir. Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin mesleğe bakış açılarını ve meslekle ilgili kariyer beklentilerini ortaya koymaktır. Yapılan araştırmanın evrenini meslek yüksekokullarında okuyan turizm ve otel işletmeciliği öğrencileri, örneklemini ise 2010 Kültür Başkenti seçilen ve önemli bir turizm merkezi olan İstanbul’ daki meslek yüksekokullarında okuyan turizm ve otel işletmeciliği öğrencileri oluşturmaktadır. Bu araştırma İstanbul’ daki 10 vakıf ve 4 devlet üniversitesinin meslek yüksekokullarında okuyan 200 öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. SPSS paket programı aracılığıyla soruların geçerliliğini ve güvenilirliğini ölçmek için faktör ve güvenirlilik analizi yapılmıştır. Hipotezi test etmek için ise regrasyon ve korelasyon analizi yapılarak sonuca ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm , Hizmet Sektörü, Otelcilik, Mesleğe Bakış Açısı, Kariyer Beklentileri

1. GİRİŞ

Turizm sürekli kendini yenileyen ve gelişen bir sektördür. Turizm Endüstrisi özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızla gelişmiş ve en önemli endüstrilerden birisi haline gelmiştir (Kozak,2008). Turizmden en büyük payı gelişmiş ülkeler almaya devam ederken, gelişmekte olan ülkeler içinde önemli bir olgu haline gelmiştir. Gittikçe artan bu rekabet ortamında avantajlı bir durum elde etmek ancak müşteri istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilmekle olmaktadır (Hussein vd; 2008:103). Turizmde üretim ve tüketim eş zamanlı gerçekleşir (Öztürk, 2007). Turizm sektörü bir hizmet sektörüdür ve verilen hizmet işgören ile eşleştirilir (Ünlüönen,2004:7). Turizm sektörünü oluşturan ünitelerin fiziksel yapıları kadar bunlara anlam kazandıran turistin istediği doğrultuda kaliteli hizmet üreten insan gücü de büyük öneme sahiptir (Timur; 1992).Çalışanların bu süreçteki katkıları şüphesiz ki alanlarıyla ilgili gördükleri eğitime bağlıdır (Güçer ve Pelit; 2006:140).

Eğitim, önceden saptanmış amaçlar doğrultusunda insan davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizisidir (Karlı;2003:9). Eğitimin alt dallarından biri olan turizm eğitimi, turizm olay ve ekonomisinin halka ve öğrenim gören gençliğe öğretilmesi, turizm konusunda bilgili ve kalifiye iş gören yetiştirilmesi için yapılan çalışmalardır (Güçer ve Pelit;2006:141).

Turizm endüstrisinin ihtiyacı olan kalifiye insan gücünün yetiştirilmesi büyük ölçüde eğitim kurumlarının sorumluluğundadır (Arslan vd: 2008;57). Bu sorumluluk çerçevesinde eğitim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin mesleğe bakış açıları ve

kariyer beklentileri hiç kuşkusuz ki başarılarının artmasında önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Kariyer kavramı insan yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. İleriye dönük planlarını oluşturmaya erken yaşlarda başlayan insanlar, çeşitli faktörlerin etkisiyle belirli bir mesleğe yönelmek ve bu konuda eğitim ve deneyimle uzmanlaşmayı hedeflemektedirler (Uyargil vd., 2008: 306). Kariyer, bir çalışanın tüm çalışma hayatı boyunca yaptığı işlerden oluşur. Ayrıca kişinin iş hayatı boyunca takip etmesi gereken bir dizi “ faaliyet yolu” olarak da ifade edilmektedir (Özgen vd., 2002:179).

İnsan yaşamını oluşturan çeşitli evreler, insanın kendi, ailevi ve mesleki gelişimini yakından etkiler. Bir insanın geleceğe ilişkin kariyerini belirlerken dikkate alacağı yaşam süreci aşağıdaki evrelerden oluşmaktadır (Özgen vd., 2002:181):

- Büyüme (0-14 yaş grubu)
- Araştırma ve inceleme (14-25 yaş grubu)
- Oluşturma (25-45 yaş grubu)
- Koruma (45-65 yaş grubu)
- Düşüş ve çözülme (65 ve üzeri yaş grubu)

Kişinin kariyer aşamalarını ise genel olarak, keşfetme, kurma ve orta kariyer aşamaları olarak belirtebiliriz. Çalışmanın örnek kapsamını meslek yüksekokul öğrencilerinin oluşturduğunu düşündüğümüzde keşfetme aşaması bu çalışma için önem kazanmaktadır. Bu aşamada, kişi kendini değerlendirerek hangi mesleğe daha yatkın olduğunu tahmin etmeye çalışır. Ülkemizde de genç kuşakların mesleklerini belirleme aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını düşündüğümüzde bu sürecin kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Genç nüfus sayısının fazlalığı, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar, iş olanaklarının belirli merkezlerde toplanması, çalışma yaşamı içinde bulunan yakın kişilerden alınan bilgiler, aile büyüklerinin ve çevredeki tanıdık kişilerin önerileri, mesleklerin geçerlilikleri ve bunlara benzer faktörler, bu aşamadaki kişiler için belirleyici rol oynamaktadır (Uyargil vd., 2008: 313).

Meslek seçimi, meslek gelişimi sürecinin en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Her gencin, belli bir dönemde, gelecekte yapacağı mesleğini belirlemesi beklenir. 14-25 yaş dilimini kapsayan “Araştırma dönemi” nin ilk yılları kişinin ilgilerini, yeteneklerini ve değerlerini tanıdığı bir dönemdir. Bu dönemde gencin, meslek alanlarına yönelik tercihlerini netleştirmesi düşünülmektedir. Tercihler başlangıçta çok net değildir fakat gencin kendisi ve çevresi hakkında bilgileri arttıkça, eğilimlerini daha doğru olarak değerlendirecek ve daha akılcı tercihler yapabilecektir (Kuzgun, 1986: 217).

Bireyin meslek seçimine yönelik kararların alınmasında birçok etken rol oynar. Bu etkenleri şu şekilde belirleyebiliriz: Cinsiyet ve fiziksel özellikler, kendi istek ve hayalleri, mesleğin toplumdaki yeri, getirdiği gelir ve mesleğe olan talep, okul başarısı ve öğretmenlerin düşünceleri, ailenin beklentisi ve kendisi hakkındaki düşünceleri, çalışma alışkanlıkları ve okul başarısı, benlik kavramı, ilgileri, özel yetenekleri ve zekası, akranlarının etkisi ve düşünceleri, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, çevrenin etkisi, ülkenin ekonomik durumu ve teknolojik gelişmeler, meslek hakkındaki bilgi düzeyi, mesleki olgunluk düzeyi. Bu etkenlerin hepsi bireyin kendi mesleğini seçerken önemli birer belirleyici olmaktadır (Deniz, 2001: 4).

Bu araştırmanın amacı; meslek yüksekokulu öğrencilerin turizm mesleğine bakış açılarını belirlemek ve turizm mesleğiyle ilgili kariyer beklentilerini ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde öğrencilerin cinsiyet, mezun oldukları lise ve turizm mesleğini seçme durumlarına göre turizm mesleğine bakış açıları (meslek özellikleri, mesleki gelişim ve çalışma durumu yönlerinden) ve kariyer beklentileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmış ve fark varsa bunun hangi düzeyler arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin turizm mesleğine bakış açıları ile kariyer beklentileri arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda İstanbul'da bulunan 10 vakıf ve 4 devlet üniversitesinden tesadüfi olarak seçilen 200 öğrenciye anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgular çalışmanın alan uygulaması bölümünde açıklanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN ALAN UYGULAMASI

2.1. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler kullanılmıştır:

H₁: Turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşünce cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₂: Öğrencilerin aldıkları eğitimin, mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₃: Öğrencilerin mezun olduktan sonra turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₄: Öğrencilerin turizm sektöründeki kariyer beklentilerine ilişkin düşünceleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₅: Turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşünce mezun olunan lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H₆: Öğrencilerin aldıkları eğitimin, mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi mezun olunan lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H₇: Öğrencilerin mezun olduktan sonra turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri mezun olunan lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H₈: Öğrencilerin turizm sektöründeki kariyer beklentilerine ilişkin düşünceleri mezun olunan lise türüne göre farklılık göstermektedir.

H₉: Öğrencilerin turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşünceleri, bu mesleği seçme durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H₁₀: Öğrencilerin aldıkları eğitimin, mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi turizm mesleğini seçme durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H₁₁: Öğrencilerin mezun olduktan sonra turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri turizm mesleğini seçme durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H₁₂: Öğrencilerin turizm sektöründeki kariyer beklentilerine ilişkin düşünceleri turizm mesleğini seçme durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H₁₃: Öğrencilerin turizm mesleğinin özelliklerine bakış açıları ile bu sektördeki kariyer beklentileri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₁₄: Öğrencilerin aldıkları eğitimin mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi ile turizm sektördeki kariyer beklentileri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırları

Yapılan araştırmanın evrenini meslek yüksekokullarında okuyan turizm ve otel işletmeciliği öğrencileri, örneklemini ise 2010 Kültür Başkenti seçilen ve önemli bir turizm merkezi olan İstanbul'daki meslek yüksekokullarında okuyan turizm ve otel işletmeciliği öğrencileri oluşturmaktadır. Bu araştırma İstanbul'daki 10 vakıf ve 4 devlet üniversitesinin meslek yüksekokullarında okuyan 200 öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. SPSS paket programı aracılığıyla soruların geçerliliğini ve güvenilirliğini ölçmek için faktör ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Hipotezleri test etmek için ise t- testi, Tek-yönlü varyans analizi (ANOVA), Tek-yönlü varyans analizinin parametrik olmayan karşılığı olan Welch testi, Tamhane's T2 testi ve Korelasyon analizleri yapılarak sonuca ulaşılmıştır.

2.3. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme

2.3.1. Araştırmaya Katılanlara Ait Kişisel Bilgiler

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzde (%)
Bayan	118	59.0
Bay	82	41.0
Toplam	200	100.0

Anketi cevaplandıran öğrencilerin % 59'u bayan, % 41'i erkektir.

Tablo 2. Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Frekans (n)	Yüzde (%)
Meslek Lisesi	14	7.0
Turizm Meslek Lisesi	18	9.0
Düz Lise	111	55.5
Anadolu Lisesi	26	13.0
Diğer	31	15.5
Toplam	200	100.0

Mezun olunan lise türüne göre bir sınıflandırma yapıldığında; öğrencilerin % 7'sinin meslek lisesi, % 9'unun turizm meslek lisesi, % 55.5'inin düz lise, % 13'ünün anadolu lisesi ve % 15.5'inin diğer lise mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin Turizm Mesleğini Seçme Durumlarına Göre Dağılımları

Tercih Durumu Cevapları	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kendi tercihim	157	78.5
Ailemin tercihi	11	5.5
Hocalarımla tavsiyesi	7	3.5
Arkadaş çevrem	9	4.5
Diğer	16	8.0
Toplam	200	100.0

Öğrencilerin turizm mesleğini seçme durumları ile ilgili olarak yöneltilen soruya verilen cevapların dağılımı incelendiğinde % 78.5'i kendi tercihleri olduğunu belirtmişlerdir.

Bunun dışında öğrencilerin % 5.5'i ailelerinin tavsiyesi ile, % 3.5'i hocalarının tavsiyesi ile, % 4.5'i arkadaş çevresinin etkisiyle ve % 8'i diğer faktörlerden dolayı bu bölümü tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Anketi oluşturan sorular faktör analizine tabi tutulmuş, en uygun faktör yapısına Varimax Rotation dönüşümü ile ulaşılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda soruların farklı değişkenleri ölçtüğü görülmektedir. Dolayısıyla yapılmış olan analizle ilgili değişkenleri ölçmek için kullanılan ölçeklerin uygunluğu ortaya konmaktadır.

2.3.2. Mesleğe Bakış Açısı ve Kariyer Beklentisi İle İlgili Araştırma Bilgileri

Tablo 4. Bakış Açısı ve Kariyer Beklentisi Faktör Analizi Sonuç Tablosu

BAKIŞ AÇISI	Faktör Ağırlığı	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenirlilik
Meslek Özelliği	0.861	26.772	0.877
	0.845		
	0.803		
	0.753		
	0.667		
Mesleki Gelişim	0.820	19.968	0.788
	0.766		
	0.640		
	0.589		
Çalışmaya İlişkin Düşünce	0.860	20.647	0.819
	0.826		
	0.801		
	0.563		
Toplam		67.387	
Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği			0.809
Bartlett Küresellik Testi			Ki-kare 1372.103
			sd 78
			p- değeri 0.000
KARİYER BEKLENTİSİ	0.882	67.616	0.838
	0.834		
	0.802		
	0.766		
Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği			0.797
Bartlett Küresellik Testi			Ki-kare 318.713
			sd 6
			p- değeri 0.000

Tablo 4'te Faktör ve Güvenirlilik analizleri sonuçları verilmektedir. Faktörlere ait tüm alfa değerleri Cronbach Alfa'sının alt sınırı olan 0.70'in üzerindedir (Aydın, vd, 2008). Dolayısıyla ölçeklerin güvenilirliği ispatlanmıştır.

Tablo 5. Bakış Açısı ve Kariyer Beklentisinin Cinsiyete Göre İstatistikleri

BAKIŞ AÇISI	Cinsiyet	n	Ortalama	Standart sapma	Standart hata
Meslek Özelliği	Bayan	118	3.716	0.883	0.081
	Bay	81	3.842	0.796	0.088
	Toplam	199	3.767	0.848	0.060
Mesleki Gelişim	Bayan	117	3.621	0.823	0.076
	Bay	82	3.271	1.025	0.113
	Toplam	199	3.477	0.925	0.065
Çalışmaya İlişkin Düşünce	Bayan	117	4.215	0.692	0.064
	Bay	82	3.082	1.339	0.147
	Toplam	199	3.748	1.152	0.081
KARİYER BEKLENTİSİ	Bayan	118	3.714	0.874	0.080
	Bay	82	3.497	0.806	0.089
	Toplam	200	3.625	0.852	0.060

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşünceleri, cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. 0.05 anlam düzeyinde H_1 hipotezi kabul edilememiştir ($t = -1.021$, $p = 0.309$).

Öğrencilerin aldıkları eğitimin, mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Yani 0.05 anlam düzeyinde H_2 hipotezi kabul edilmiştir. Tablo 5'e bakıldığında bayan öğrencilerin, erkek öğrencilere göre aldıkları eğitimi daha iyi ve yeterli buldukları görülmektedir ($t = 2.569$, $p = 0.011$).

Öğrencilerin mezun olduktan sonra turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri cinsiyete göre önemli bir farklılık göstermektedir. 0.001 anlam düzeyinde H_3 hipotezi kabul edilmiştir. Tablo 5'e göre bayan öğrencilerin turizm sektöründe çalışma düşüncesi erkek öğrencilere göre çok fazla olumludur ($t = 7.034$, $p < 0.001$).

Öğrencilerin turizm sektöründeki kariyer beklentilerine ilişkin düşünceleri, cinsiyete göre farklılık göstermektedir, şeklindeki H_4 hipotezi ise 0.05 anlam düzeyinde kabul edilememiştir ($t = 1.781$, $p = 0.076$).

Tablo 6. Bakış Açısı ve Kariyer Beklentisinin Mezun Olunan Okul Türüne Göre İstatistikleri

BAKIŞ AÇISI	Okul Türü	n	Ortalama	Standart sapma	Standart hata
Meslek Özelliği	Meslek Lisesi	13	3.261	1.299	0.360
	Turizm Meslek Lisesi	18	3.588	0.691	0.162
	Düz Lise	111	3.785	0.850	0.080
	Anadolu Lisesi	26	3.600	0.430	0.084
	Diğer	31	4.161	0.828	0.148
	Toplam	199	3.767	0.848	0.060
Mesleki Gelişim	Meslek Lisesi	14	3.482	0.987	0.263
	Turizm Meslek Lisesi	18	3.347	0.849	0.200
	Düz Lise	110	3.379	1.046	0.099
	Anadolu Lisesi	26	3.538	0.677	0.132
	Diğer	31	3.846	0.523	0.093
	Toplam	199	3.477	0.925	0.065
Çalışmaya İlişkin Düşünce	Meslek Lisesi	14	3.214	1.712	0.457
	Turizm Meslek Lisesi	18	4.138	0.800	0.188
	Düz Lise	110	3.720	1.160	0.110
	Anadolu Lisesi	26	3.769	1.090	0.213
	Diğer	31	3.846	1.001	0.179
	Toplam	199	3.748	1.152	0.081
KARİYER BEKLENTİSİ	Meslek Lisesi	14	3.267	0.874	0.233
	Turizm Meslek Lisesi	18	3.569	0.856	0.201
	Düz Lise	111	3.540	0.896	0.085
	Anadolu Lisesi	26	3.615	0.592	0.116
	Diğer	31	4.129	0.691	0.124
	Toplam	200	3.625	0.852	0.060

Öğrencilerin turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşüncelerinin, mezun oldukları lise türüne göre farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında; grup varyansları eşit olmadığı için yapılan ve Tek-yönlü varyans analizinin (ANOVA) parametrik olmayan karşılığı olan Welch testinin sonucuna göre mezun olunan okul türünün düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. H_5 hipotezi kabul edilmiştir (Welch istatistiği=3.278, $p=0.019$). Hangi lise türleri arasında fark olduğunu bulmak için parametrik olmayan ikili karşılaştırma testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Buna göre sadece "Anadolu lisesi" seçeneği ile "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin düşünceleri arasında 0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Tablo 6'da da görüldüğü gibi "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin olumlu düşünceleri daha fazladır.

Öğrencilerin aldıkları eğitimin, mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi de mezun olunan lise türüne göre farklılık göstermektedir. Yani H_6 hipotezi de kabul edilmektedir (Welch istatistiği=3.287, $p=0.018$). Yapılan Tamhane's T2 testine göre "Düz lise" seçeneğini işaretleyenler ile "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin düşünceleri arasında 0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Tablo 6'ya göre "Diğer" seçeneğini işaretleyen öğrencilerin, aldıkları eğitimin mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi daha fazladır.

Öğrencilerin mezun olduktan sonra turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri mezun olunan lise türüne göre 0.05 anlam düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermemektedir. H_7 hipotezi kabul edilememiştir (Welch istatistiği=1.310, $p=0.280$).

Öğrencilerin turizm sektöründeki kariyer beklentilerine ilişkin düşünceleri mezun olunan lise türüne göre farklılık göstermektedir, şeklindeki H_8 hipotezi 0.05 anlam düzeyinde kabul edilmiştir (Welch istatistiği=4.652, $p=0.003$). Yapılan Tamhane's T2 testinin sonuçlarına göre; "Diğer" seçeneğini işaretleyen öğrencilerin kariyer beklentilerine ilişkin düşünceleri, meslek lisesi, düz lise ve anadolu lisesi mezunlarınınkinden farklıdır. Tablo 6'ya göre "Diğer" seçeneğini işaretleyen öğrencilerin, turizm sektöründeki kariyer beklentilerine ilişkin olumlu düşünceleri daha fazladır.

Tablo 7. Bakış Açısı ve Kariyer Beklentisinin Turizm Bölümünü Seçme Nedenine Göre İstatistikleri

BAKIŞ AÇISI	Bölümü Seçme Nedeni	n	Ortalama	Standart sapma	Standart hata
Meslek Özelliği	Kendi Tercihi	156	3.792	0.883	0.070
	Aile Tercihi	11	3.690	1.187	0.358
	Hoca Tavsiyesi	7	3.600	0.115	0.043
	Arkadaş Çevresi	9	4.088	0.425	0.141
	Diğer Kişiler	16	3.475	0.466	0.116
	Toplam	199	3.767	0.848	0.060
Mesleki Gelişim	Kendi Tercihi	156	3.524	0.944	0.075
	Aile Tercihi	11	3.113	1.163	0.350
	Hoca Tavsiyesi	7	3.571	0.850	0.321
	Arkadaş Çevresi	9	3.333	0.718	0.239
	Diğer Kişiler	16	3.312	0.673	0.168
	Toplam	199	3.477	0.925	0.065
Çalışmaya İlişkin Düşünce	Kendi Tercihi	156	4.022	1.038	0.083
	Aile Tercihi	11	2.659	1.266	0.381
	Hoca Tavsiyesi	7	3.035	0.508	0.192
	Arkadaş Çevresi	9	3.500	0.375	0.125
	Diğer Kişiler	16	2.281	0.948	0.237
	Toplam	199	3.748	1.152	0.081
KARİYER BEKLENTİSİ	Kendi Tercihi	157	3.695	0.844	0.067
	Aile Tercihi	11	3.522	1.158	0.349
	Hoca Tavsiyesi	7	3.714	0.566	0.214
	Arkadaş Çevresi	9	3.666	0.810	0.270
	Diğer Kişiler	16	2.937	0.528	0.132
	Toplam	200	3.625	0.852	0.060

Öğrencilerin turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşüncelerinin, bu mesleği seçme durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında; yapılan Welch testinin sonucuna göre düzeyler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yani H_9 hipotezi kabul edilmiştir (Welch istatistiği=3.968, $p=0.012$). Hangi düzeyler arasında fark olduğunu bulmak için yapılan Tamhane's T2 testine göre ise; bölümü seçme durumunu "Arkadaş çevrem" şeklinde işaretleyenler ile "Diğer kişiler" şeklinde işaretleyenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Tablo 7'ye göre arkadaş çevresinin etkisiyle karar verenlerin turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşünceleri daha olumludur.

Öğrencilerin aldıkları eğitimin mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi, turizm mesleğini seçme durumlarına göre 0.05 anlam düzeyinde farklılık göstermemektedir. Diğer bir ifadeyle; H_{10} hipotezi kabul edilememiştir ($F=0.719$, $p=0.580$).

Öğrencilerin mezun olduktan sonra turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri turizm mesleğini seçme durumlarına göre farklılık göstermektedir, şeklindeki H_{11} hipotezi 0.05 anlam düzeyinde kabul edilmiştir (Welch istatistiği=16.454, $p<0.001$). İkili karşılaştırmalar

sonucunda; “Kendi tercihim” diyenlerin turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri diğer dört cevabı verenlerin hepsinden daha olumludur. Ayrıca “Arkadaş çevrem” şeklinde cevap veren öğrenciler ile “Diğer kişiler” şeklinde cevap verenler arasında da anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Tablo 7’ye göre arkadaş çevresinin etkisiyle karar verenlerin turizm sektöründe çalışmaya ilişkin düşünceleri, “Diğer kişiler” seçeneğini işaretleyenlere göre daha olumludur.

Öğrencilerin turizm sektöründeki kariyer beklentilerine ilişkin düşünceleri turizm mesleğini seçme durumlarına göre farklılık göstermektedir, şeklindeki H_{12} hipotezi 0.05 anlam düzeyinde kabul edilmiştir (Welch istatistiği=6.127, $p=0.002$). Yapılan Tamhane’s T2 testinin sonuçlarına göre; ankette “Kendi tercihim” seçeneğini işaretleyen öğrenciler ile “Diğer kişiler” seçeneğini işaretleyen öğrencilerin turizm sektöründe kariyer beklentilerine ilişkin olumlu yöndeki düşünceleri farklılık göstermektedir. Tablo7’ye göre turizm bölümüne kendi tercihi ile gelenlerin bu sektördeki kariyer beklentileri daha yüksektir.

Öğrencilerin turizm mesleğinin özelliklerine bakış açıları ile bu sektördeki kariyer beklentileri arasında anlamlı bir ilişki vardır, şeklindeki H_{13} hipotezi yapılan Korelasyon analizi sonucunda kabul edilmiştir. Öğrencilerin turizm mesleğinin özelliklerine bakış açılarının olumlu olması ile bu sektördeki kariyer beklentilerinin yüksek olması arasında 0.74 oranında pozitif yönde kuvvetli bir ilişki vardır ($r=0.744$, $p<0.001$).

Öğrencilerin aldıkları eğitimin mesleki gelişimlerine katkıda bulunduğu düşüncesi ile turizm sektöründeki kariyer beklentileri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yani Korelasyon analizi sonucunda H_{14} hipotezi de kabul edilmiştir.

3.SONUÇLAR

Yapılan araştırma sonucuna göre, turizm mesleğinin özelliklerine ilişkin düşüncelerin cinsiyete göre farklılık göstermediği ancak öğrencilerin aldıkları eğitimin mesleki gelişimlerine katkıda bulunacağı hususunda farklı düşündükleri söylenilebilir. Çünkü araştırmaya katılan bayan öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla aldıkları eğitimi daha iyi ve yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir. Bayan öğrencilerin mezun olduktan sonra turizm sektöründe çalışma düşüncesi erkek öğrencilere göre daha olumludur, bu nedenle bayanların turizm sektörünü daha çok tercih ettikleri söylenebilir. Bununla birlikte, mezun olunan lise türünün bu sektörde çalışmayı seçmede önemli bir etkisinin olmadığı, fakat kariyer beklentilerini etkilediği bulunan sonuçlar arasında yer almaktadır. Turizm bölümünü kendi tercihi ile seçen öğrencilerin bu sektördeki kariyer beklentilerinin daha yüksek olması, öğrencilerin meslek hakkında bilgili olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Sonuç olarak, turizm sektörünün kendine has özellikleri öğrencileri bu sektörde çalışmaya teşvik etmekte ve verilen eğitim öğrencilerin bu meslekte ilerlemelerine olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

Arslan, S., Arslantürk, Y. ve Koç, H. (2008), “ Yükseköğretimde Öğrenci Tatmin Düzeyleri İle Başarı Ortalamaları Arasındaki İlişki: Hazırlık Sınıfı Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, ”, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (1), 57-69.

Aydiner, Ö., Ocak, B. ve Semiz, M. (2008), “ Bilgisayarda İstatistik Uygulamaları-SPSS”,Ofset Yayıncılık

Deniz, S. (2001), “Bireyin Meslek Seçimini Etkileyen Kaynaklar: Yeni Teknolojilerden İnternet”, Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, (6), 1-9.

Güçer, E ve Pelit, E. (2006), “ Turizm Alanında Öğretmenlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm İşletmelerinde Yaptıkları Stajları Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma”, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (1), 139-168.

Hussein, A., Temizkan P.S. ve Temizkan, R. (2008), “ Turizm Alanında Öğretmenlik Eğitimi Veren Lisans Programlarında Yabancı Dil Eğitimi: Akademisyen ve Öğrencilerin Değerlendirmeleri”, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (1), 102-119.

Karlı, M.D. (2003), “Öğretmenlik Mesleğine Giriş”, Pegem Yayıncılık.

Kozak, N. (2008), “Genel Turizm İlkeler- Kavramlar” , Detay Yayıncılık

Kuzgun, Y. (1986), “Meslek Seçiminde Kararsızlık”, Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 217-223.

Özgen, H. vd. (2002), İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Yayınları.

Öztürk, S.A. (2007), “Hizmet Pazarlaması”, Seçkin Yayıncılık

Timur, A. (1992), “ Türkiye’de Turizm Eğitiminin Yapısı, Uygulanan Politikalar ve Sonuçları, Turizm Eğitim Konferansı/ Workshop 9-11 Aralık Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayını.

Ünlüöner, K. (2004), “Turizm İşletmeciliği Öğretmenlik Programlarının Öğrenci Beklentileri ve Algılamaları Açısından Karşılaştırılması (1998-1999 ve 2003-2004 Öğretim Yılları), Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (1), 108-130.

Uyargil, C., vd. (2008), İnsan Kaynakları Yönetimi, İ.Ü. İşletme Fakültesi İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, Beta Yayınları, 3.bs.,

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAN MEZUN OLAN GENÇLERİN İSTİHDAM DURUMU: BABAESKİ MESLEK YÜKSEKOKULU BÜRO YÖNETİMİ VE SEKRETERLİK PROGRAMI ÖRNEĞİ.

**EMPLOYMENT SITUATIONS OF THE JUNIORS GRADUATED FROM
VOCATIONAL SCHOOLS: CASE STUDY ABOUT BABAESKI
VOCATIONAL SCHOOL OFFICE MANAGEMENT AND
SECRETARYSHIP PROGRAMME.**

Hüseyin ÇİÇEK¹

ABSTRACT

In that study, employment situations of the juniors graduated from Babaeski Vocational School Office Management and Secretaryship Programme had been analyzed, showed if they employed in private sector or public sector, contributions of the vocational school education for their employment. If the juniors are unemployed what the reasons are, if they are happy about their professional background, or they would prefer another programme if they were in the past, deficiencies of the school, effects of the crisis about their employment and had been obtained important results.

Key words: Employment, vocational school, crisis, analyze.

ÖZET

Bu çalışmada, Kırklareli Üniversitesi Babaeski Meslek Yüksekokulu Büro Yönetimi ve Sekreterlik programından mezun olan gençlerin istihdam durumu incelenmiş, özel sektör veya kamu sektöründe çalıştıkları, işe girmelerinde Meslek Yüksekokulu öğretiminin katkıları, eğer çalışmıyorlarsa bunun sebepleri, seçtikleri uzmanlık alanlarından memnuniyetleri ya da geçmişe dönseler başka bir alanı tercih edip etmeyecekleri, okulun eksikleri, iş bulmalarında krizin etkileri ortaya konmuş ve önemli sonuçlara varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: istihdam, meslek yüksekokulu, kriz, analiz.

---

¹ Kırklareli Üniversitesi Babaeski Meslek Yüksekokulu ogr85@trakya.edu.tr

GİRİŞ

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin nitelik ve nicelik olarak yeterli bir düzeyde olmadığı ve bugünkü durumundan daha ileri bir düzeye götürülmesi ihtiyacı bilinen bir gerçektir. Bunun yanında ülkemizin nitelikli ara insan gücüne ihtiyacı yüksek boyuttadır. Sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insan gücünü yetiştiren tek kaynak meslek yüksekokullarıdır.(6)

Meslek Yüksekokullarında bulunan programlar sayı ve çeşitlilik açısından sürekli artış göstermektedir. Bu artışın planlı olup olmadığı sorgulanmalıdır. Bazı programlara öğrencilerin talebi yetersiz kalırken, bazı program mezunlarına da sanayinin ve işverenin talebi yetersiz kalmaktadır. Bu olumsuzlukların giderilmesi bilimsel bir araştırma ile sağlanabilir. (7)

Nitekim Kocaeli Üniversitesi’nin yaptığı bir çalışma sonucunda, uygulamalı eğitim olanaklarının arttırılmasının, program ve müfredatların ilgili paydaşlarla birlikte yeniden düzenlenmesinin meslek yüksekokullarının cazibe merkezi olmasında önemli katkı sağlayacağı görülmüştür. (7)

Meslek Yüksekokulu mezunlarının; istihdam sorunu, kamu ve özel sektörde gerekli önemin gösterilmemesi, ön yargılı davranılması ve aldıkları eğitime uygun olmayan işlerde çalıştırılması, görev yetki ve sorumluluklarının net olarak belli olmaması gibi sorunları yaşadığı bilinmektedir. (1)

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada, günümüz iş hayatının ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde büro yöneticisi, yönetici asistanı gibi uzman iş gücü yetiştirmeyi hedefleyen büro yönetimi ve sekreterlik programından, (3) mezun olanların istihdam durumu, hangi sektörde çalıştıkları, işe girmelerinde meslek yüksekokulunun katkıları, çalışmıyorlarsa sebepleri, seçtikleri bu alandan memnuniyetleri, geçmişe dönseler başka bir alanı tercih edip etmeyecekleri ve okulun eksiklikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMADA MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, Kırklareli Üniversitesi Babaeski Meslek Yüksekokulu bünyesinde yer alan Büro Yönetimi ve Sekreterlik programından 1998-2008 yılları arasında mezun olanlara anket çalışması uygulanarak gerçekleştirilmiştir.

Anket telefonla yapılmıştır. Toplam öğrenci sayısı 264 olup bunlardan ancak 108’ine ulaşılabilmektedir. Bu sayının 78’i kız, 30’u erkektir. Ulaşılamayanların 46’sının telefon numarası yanlış, 14’ünün numarası satılmış, 16’sının defalarca aranmasına rağmen telefonu meşgul çıkmış, 66’sından cevap alınamamış, 2’si faks çıkmış ve nihayet 12’sinin hattı değişmiş olup toplam 156 öğrenciye ulaşılamamıştır. SPSS istatistik programından yararlanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Çizelge 1: Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıkları

Çalışıyor musunuz?	Dağılım	Yüzde
Evet	80	74,07
Hayır	28	25,93
TOPLAM	108	100,00

Ankette, 108 kişiden, 80'i çalıştığını, 28'i çalışmadığını belirtmiştir. Bunların yüzdesi de sırasıyla 74,07 ve 25,93'tür. Çoğunluğun çalıştığı görülmektedir.

Çizelge 2: Çalışanların (Evet'lerin) Sektörlere Göre Dağılımı

Hangi Sektörde Çalışıyorsunuz?	Dağılım	Yüzde
Kamuda	21	26,25
Özel Sektörde	57	71,25
Kendi İşinde	2	2,50
TOPLAM	80	100,00

Çalışanların sektörlere göre dağılımı ise kamuda 21, özel sektörde 57 ve kendi işinde 2 şeklindedir. Yüzdeleri de 26,25, 71,25 ve 2,50'dir. İstihdamın en büyük kısmının özel sektör tarafından karşılandığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 3: Çalışanların İşlerini Bulurken ve Sürdürürken Yüksekokulun Katkı Durumu
İşlerini Bulurken ve

Sürdürürken Yüksekokulun	Dağılım	Yüzde
Katkısı		
Hiç Yok	4	5,00
Az	20	25,00
Çok	56	70,00
TOPLAM	80	100,00

İşlerini bulurken ve sürdürürken yüksekokulun katkısı hiç yok diyen 4, az diyen 20 ve çok diyen 56 kişidir. Yüzdeleri 5,00, 25,00 ve 70,00'dir. Neticede çoğunluğu, katkısı çok demektedir.

Çizelge 4: Çalışmayanların (Hayır'ların) Çalışmama Ya da Çalışmama Nedenleri

Çalışmayanların Çalışmama Ya da	Dağılım	Yüzde
Çalışmama Nedenleri		
Kendisi	13	46,43
Ülke Koşulları	13	46,43
Yüksekokulun İstene Nitelikte Öğretim	0	0
Vermemesi	0	0
Bunlardan Birkaçı	0	0
Hepsi	2	7,14
TOPLAM	28	100,00

Çalışmayanların çalışmama ya da çalışmama nedenleri şöyle sıralanmıştır: Kendisi 13, Ülke koşulları 13, Yüksekokulun istene nitelikte öğretim vermemesi 0, Bunlardan birkaçı

0 ve Hepsi 2 biçimindedir. Yüzdeler karşılıkları da 46,43, 46,43, 0, 0 ve 7,14'tür. Okulda verilen öğretimin memnuniyet verici olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 5: Yeniden Okuma Şansları Olsaydı İki Yıllıklardan Aynı Okulu ve Programı Tercih Edip Etmeyecekleri Durumu

Yeniden Okuma Şansınız Olsaydı, İki Yıllıklardan Aynı Okulu ve Programı Tercih Eder miydiniz?	Dağılım	Yüzde
Evet	92	85,19
Hayır	15	13,89
Belki	1	0,93
TOPLAM	108	100,00

Yeniden şansları olsaydı, iki yıllıklardan, Kırklareli Üniversitesi Babaeski Meslek Yüksekokulu Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programını tercih edenler 92, etmeyenler 15 ve belki diyen 1 kişidir. Yüzdeleri 85,19, 13,89 ve 0,93'tür. Dolayısıyla ezici bir çoğunluk okulumuz ve programını tercih etmektedir.

Çizelge 6: Yeniden Okuma Şansları Olsaydı Ön lisanslardan Aynı Okulu ve Programı Tercih Etmeyenlerin (Hayır'ların) İstedikleri Programlar

Yukarıdaki Çizelge 5'te Hayır Diyenlerin İstedikleri Programlar	Dağılım	Yüzde
İşletme	11	73,33
Muhasebe	2	13,33
Halkla İlişkiler	2	13,33
TOPLAM	15	100,00

Çizelge 5'te hayır diyenler okulumuzu tercih ettikleri halde programı tercih etmemektedirler. Bu 15 öğrenciden; 11'i işletmeyi, 2'si muhasebeyi ve 2'side halkla ilişkileri tercih etmektedirler. Yüzdeleri 73,33, 13,33 ve 13,33'tür. 4 kişiden yaklaşık 3'ü işletmeyi talep etmektedir.

Çizelge 7: Yıllara Göre İstihdam Durumu

YILLAR	Çalışan	Çalışmayan	TOPLAM
1998	14	1	15
1999	6	1	7
2000	11	1	12
2001	4	3	7
2002	11	3	14
2003	11	5	16
2004	7	1	8
2005	4	1	5
2006	1	-	1
2007	9	6	15
2008	2	6	8

Yıllara göre istihdamda, 2006 yılını değerlendirme dışında bırakırsak (çünkü çeşitli nedenlerle sadece 1 kişiye ulaşılabilmıştır) ve 2008 yılı mezunlarının da daha yeni mezun

olduklarını düşünürsek, bunların dışında en az istihdamın 2001 yılında olduğu görülmektedir. Bu da o yıldaki krizin etkisine bağlanabilir.

Çizelge 8: Yıllara Göre İstihdam Yüzdesi

YILLAR	Çalışan Yüzdesi	Çalışmayan Yüzdesi	TOPLAM
1998	93,3	6,7	100,0
1999	85,7	14,3	100,0
2000	91,7	8,3	100,0
2001	57,1	42,9	100,0
2002	78,6	21,4	100,0
2003	68,8	31,3	100,0
2004	87,5	12,5	100,0
2005	80,0	20,0	100,0
2006	100,0	0	100,0
2007	60,0	40,0	100,0
2008	25,00	75,00	100,0

Çizelge 7'deki vurgulananları, çizelge 8'deki yüzdeler de doğrulamaktadır.

SONUÇ

Anket sonuçlarının bu kadar olumlu olabileceğini doğrusu tahmin etmemiştim. Sonuçlar sevindirici ve çalışanları motive edici düzeydedir. Bu memnuniyetlerini ve istihdam edilebilirliklerini daha da yükseltmek amacıyla çalışmalarımızı yoğunlaştırmalı ve içeriklerini yeni bilgilerle donatmalıyız.

Sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- 1- Mezunların yaklaşık 4 kişiden 3'ü çalışmaktadır.
- 2- Yarıdan fazlası özel sektörde çalışmaktadır. Kendi işinde çalışanlar % 2,5 gibi düşük bir düzeydedir. Bu sonuca göre, öğrencilerimizin girişimcilik yönlerini biraz daha işlememiz gerekmektedir.
- 3- % 70 gibi bir çoğunluk işlerini bulurken ve sürdürürken yüksekokulun katkısının çok olduğunu belirtmektedir. Bu da bizleri sürükleyici bir neticedir.
- 4- Çalışmama ya da çalışamama nedenlerinin eşit oranda kendileri ya da ülke koşulları olduğu, (%46,43, % 46,43) % 7,14 oranında sıralanan tüm nedenlerin etkili olduğu, ancak okulun istenen nitelikte öğretim vermemesi seçeneği dağılım ve yüzde olarak sıfırdır. Yani okulumuzun öğretiminden şikayetleri bulunmamaktadır. Bu çok sevindiricidir.
- 5- Mezunların % 92'si, yeniden geriye dönüş mümkün olsa, Kırklareli Üniversitesi Babaeski Meslek Yüksekokulu Büro Yönetimi ve Sekreterlik programını tercih edeceğini belirtmektedir. Bizim için bir onurdur.
- 6- Okulumuzu tercih ettikleri halde, programı tercih etmeyen 15 öğrenciden; 11'i işletmeyi, 2'si muhasebeyi, 2'si de halkla ilişkileri tercih etmektedir. Bu tercih, meslek yüksekokullarına girişte yapılan tercih ile neredeyse örtüşmektedir. Çünkü girişte en çok tercih edilen 12 programdan, muhasebe 1.sırada, işletme 3.sırada, halkla ilişkiler ilk 12'ye girememiştir, büro yönetimi ve sekreterlik ise 9.sıradadır. (4)
- 7- Bazı özel durumlar haricinde, en az istihdamın 2001 yılında olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin o yıl yaşanan kriz olduğu rahatlıkla söylenebilir.
- 8- Yeni programlar açılırken ve müfredatları belirlenirken araştırma yapmak ve ilgili çevrelerle işbirliği içinde olmak verimli sonuçlara neden olabilmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Altaş, İ.H. ve Açıkgoz, Ö.(2008), “İş Dünyası ile MYO’ların Ortak Çalışma Platformlarının Oluşturmasına İlişkin Modeller MYO Mezunlarının Alanda Karşılaştıkları Sorunların Tespiti ve Çözümleri”, IV.Ulusal Meslek Yüksekokulları Toplantısı, 6.Komisyon, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- 2- Ateşoğlu, İ. ve Tuğay, O.(2005), “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinde Meslek Yüksekokulu Mezunlarının İstihdamı: Göller Bölgesin Bir Araştırma”, 3.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s. 573 -578.
- 3- Ersöz, G.P.(2005), “Büro Yönetimi ve Sekreterlik Bölümü Öğrencilerinin Meslek Seçimindeki Memnuniyet Derecesi ve Mesleki Hayata Yönelik Düşünceleri: Kütahya Meslek Yüksekokulu Örneği”, 3.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s. 524-532.
- 4- Eşme,İ.(2007), “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Sorunları”, Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, Yükseköğretim Kurulu, s.15-19, Ankara
- 5- Güler, F. ve Uzun, İ. (2005), “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Getirdikleri ve Çözüm Önerileri”, 3.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s. 456-460.
- 6- Poyraz, K. ve Esenboğa Y. (2005), “Meslek Yüksekokullarının Dünü, Bugünü ve Yarınina Yönelik Bir Değerlendirme”, 3.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s. 102-107.
- 7- Sertçelik, İ.(2008), “Program ve Müfredat Geliştirme”, IV.Ulusal Meslek Yüksekokulları Toplantısı, 2.Komisyon, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- 8- Sönmez, M.(2005), “I.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısında Ortaya Konulmuş Sorunlara Çözüm Önerileri Meslek Yüksekokullarının Geleceği”, 3.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s. 1-5.
- 9- Teziç, E., Tekeli, İ., Yarımağan, Ü., Ertepinar, A., Sevük, S., Şenatalar, B., Özgen, T., Eşme, İ., Şenses, F., Yüzbaşıoğlu, N. ve Durman, M.(2007), “Türk Eğitim Sisteminde Yapılacak Düzenlemelerle Çözüm Arayışları”, Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, s. 154 - 156.
- 10- Teziç, E., Tekeli, İ., Yarımağan, Ü., Ertepinar, A., Sevük, S., Şenatalar, B., Özgen, T., Eşme, İ., Şenses, F., Yüzbaşıoğlu, N. ve Durman, M.(2007), “Türkiye’nin Yükseköğretim Sisteminin Kamuda Sağladığı Güven ve Sunduğu Kamu Hizmeti Açısından Performansı”, Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, s. 120 – 121
- 11- Teziç, E., Tekeli, İ., Yarımağan, Ü., Ertepinar, A., Sevük, S., Şenatalar, B., Özgen, T., Eşme, İ., Şenses, F., Yüzbaşıoğlu, N. ve Durman, M.(2007), “Türkiye’nin Yükseköğretim Sisteminde Yüksekokulların, Meslek Yüksekokullarının ve Önlisans Programlarının Yeniden İlişkilendirilmesi Konusunda ki Stratejik Seçmeler”, Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, s. 169 - 175.
- 12- Teziç,E. (2007), “Açılış Konuşması”, Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, Yükseköğretim Kurulu, s.9-12, Ankara.
- 13- Yeşilkaya, L. ve Bayrakçeken, H.(2005), “Mesleki ve Teknik Eğitim ile İlgili Problemlerin Meslek Yüksekokullarındaki Durumu ve Çözüm Önerileri”, 3.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, s. 487- 491.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAN MÜHENDİSLİK FAKÜLTELERİNE DİKEY GEÇİŞLE GEÇEN ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

TO ENGINEER FACULTS FROM VOCATION SCHOLLS VERTICAL TRANSFER OF STUDENTS TO ENCOUNTER PROBLEMS AND OFFER THE RECİPE

Nilgün BAKKAL¹

Mehmet KURBAN²

Mehmet Ergim İMAN³

ABSTRACT

According to the act which was dated 15.10.1999, numbered 23847 and published in the Official Gazette, technicians bring up to talented and successful graduates students of vocation colleges started to be selected being about to vertical transfer and placed their own the faculties by DGS (The Selection Examination for Vocation Transfer of Two-Year Collage Graduates) which is administered by the Student Selection and Placement Centre(ÖSYM). This paper aims to explore the problems and difficulties of the students who are transferred vertically from vocational schools to the Electric-Electronic Programs context to other programs to exhibit. Consequently to highlight application of accord programs either student to vertical transfer and about to universities. This paper has benefited numeric and statistical data

Key words: Vocational school, engineering faculty, vertical transferring exam.

ÖZET

Ara eleman yetiştiren meslek yüksek okulu programlarında yetenekli ve başarılı olan öğrencilere, kendi alanlarındaki fakültele devamlarını özendirme ve sağlamak için 15.10.1999 tarih ve 23847 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmelikle “dikey geçiş sınavı” hakkı tanınmıştır. Bu çalışmada, bu olanaktan yararlanan meslek yüksekokulu öğrencilerinin karşılaştıkları sorunlar ele alınarak bunlara getirilebilecek çözüm önerileri başta Elektrik-Elektronik programları kapsamında olmak üzere diğer programlarla karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur. Böylece uygulanması gereken uyum programlarının hem dikey geçiş yapan öğrenci hem de üniversiteler açısından önemi vurgulanmıştır. Bu çalışmayı yaparken sayısal ve istatistiksel verilerden de yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Meslek yüksekokulu, mühendislik fakültesi, dikey geçiş sınavı

1. GİRİŞ

Hızla sanayileşen üretime yönelen dünyamızda insan kaynakları anlamında sektörlerin kendilerine gerekli işgücü temininde, nitelikli ara insan gücüne ihtiyaç duydukları bir gerçektir. Ve yine bu gücü temin maksadıyla Meslek Yüksekokulları'nın potansiyel bir kaynak olduğunu, başka bir ifade ile Meslek Yüksekokulları'nın nitelikli ara insan gücü

¹ Bilecik Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu BİLECİK

² Anadolu Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi ESKİŞEHİR

³ Bilecik Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu BİLECİK

kaynağı olduğu da bir gerçektir. Ancak yurdumuzda 600 civarında Meslek Yüksekokulu olduğu da bir gerçektir. Meslek Yüksekokulları'ndan mezun olanların büyük bir kısmı vasıflı ara eleman olurken bir kısmı da dikey geçiş sınavı ile mühendislik eğitim içerisinde yer almaktadır. Bu yolla bir taraftan Meslek Yüksekokulların da kalite artırımı hedeflenirken diğer yandan da mühendislik eğitimi süresinde farklı bir model uygulanmış olmaktadır.

Meslek Yüksekokulları'nın eğitim programı 2 yıl süreli olarak planlanmıştır. Genel itibari ile Meslek Yüksekokulları mezunları "Tekniker" unvanı almaktadır. Üniversite eğitimi süresinde 2 yıllık süre ön lisans süresi olarak ifade edilmektedir. Genelde teorik eğitimin yanı sıra endüstriye dayalı eğitimlerde "Tekniker" unvanı verilen ara eleman desteklenmiştir.

4702 sayılı kanun uyarınca mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarından Meslek Yüksekokulları'na sınavsız olarak öğrenci alınmaya başlanmıştır.15.10.1999 tarih ve 23847 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni yönetmelik ile öğrenciler, ÖSYM tarafından merkezi sistemli DGS (Dikey Geçiş Sınavı) ile yerleştirilmeye başlanmıştır.

Tekniker; çalışma alanındaki görevi itibari ile üst düzey yönetici ve/veya mühendis ile teknisyen arasında bulunan, teknisyenlerden daha fazla teorik bilgiye, mühendisten daha fazla uygulanma becerisine sahip bir ara teknik elemandır.

Bu özelliklere sahip bir eleman küçük veya orta büyüklükteki işletmelerde liderlik ve yöneticilik rolünü de üstlenmektedir. 2 yıllık ön lisans eğitiminden sonra her yıl yapılan Dikey Geçiş Sınavı (DGS) lisans seviyesinde eğitim veren mühendislik fakülteleri ve diğer teknik okullara yine 4702 sayılı kanun uyarınca geçiş mümkündür. Mühendislik fakültelerinin mevcut öğrenci kapasitelerinin % 10'u kadar Meslek Yüksekokulu mezunu ön lisans öğrencileri uygulanan özel eğitim programlarıyla lisans tamamlayıp mühendis olabilmektedirler. Tablo 1'de 2001 ve 2002 yıllarında Elektrik-Elektronik, Makine, Kimya ve Döküm Programlarından lisans programına DGS ile geçiş yapan öğrenci sayıları ve yüzdeleri görülmektedir.

Tablo 1. 2001-2002 yıllarında belirli programlarda DGS sınav sonuçları ve yüzdeleri

MYO Programları	2001			2002		
	Sınava Giren Öğrenci Sayısı	Lisans Yerleşen Öğrenci Sayısı	Prog.	Sınava Giren Öğrenci Sayısı	Lisans Yerleşen Öğrenci Sayısı	Prog.
Elek-Elektronik Prog. (19 Farklı Programı)	7036	272		6746	418	
Yüzdesi		%3,87			%4,18	
Makine Programları (20 Farklı Program)	5759	457		5697	438	
Yüzdesi		%7,9			%8,3	
Kimya Programları (26 Farklı Program)	1772	232		1954	303	
Yüzdesi		%13,1			%15,5	
Döküm Programları (4 Farklı Program)	174	5		143	7	
Yüzdesi		%2,8			%4,8	

Elektrik-elektronik ve döküm programlarındaki oranların diğer programlara göre düşük olduğu gözlenmesine rağmen dikey geçiş sınavına girerek lisans eğitimine geçen

öğrencilerin sınava giren öğrencilerin %2,8-%15,5 oranlarında olması meslek yüksekokullarının da lisans eğitime küçümsenmeyecek katkı sağladığının bir göstergesidir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmanın materyalini, Türkiye’de meslek yüksekokullarından üniversitelerin mühendislik fakültelerine dikey geçiş yapmış öğrenciler ve onların eğitim-öğretim ile ilgili sorunları oluşturmaktadır. Dikey geçiş ile lisans programlarında okuyan öğrencilere anket uygulanarak onlara, bu anketler sonucunda bilgi edinerek sonuca varma yöntemi uygulanmıştır. Ankette DGS ile fakülteye geçmiş 16 teknik program öğrencisine 14 soru sorularak sonuç alınmaya çalışılmıştır. Anket soruları şu şekilde sıralanmıştır:

- 1- Hangi üniversitede meslek yüksekokulu ve programını bitirdiniz?
- 2- Meslek Yüksekokulundan kaç yılında mezun oldunuz?
- 3- Hangi yıl DGS sınavını kazandınız?
- 4- Hangi üniversitenin hangi fakültesini kazandınız?
- 5- DGS sınavında kaçınıcı tercihinizi kazandınız?
- 6- 3. sınıftan önceki intibak döneminde fark dersleri aldınız mı, adları nelerdir?
- 7- Bu dersler sizlere şartlı olarak mı verildi. Şartları var ise şartlar nelerdir?
- 8- 3. sınıfa geçtiğinizde diğer arkadaşlarınızdan fazla ders aldınız mı, alındı ise isimleri nelerdir?
- 9- Meslek Yüksekokulunda okurken yaptığınız staj fakülteniz tarafından kabul edildi mi, yeniden staj yaptınız mı, yaptıysanız kaç gün yaptınız?
- 10- Meslek Yüksekokulunda gördüğünüz uygulamalı derslerin fakültede görülen uygulamalı derslere etkisi oldu mu? (Olumlu ve olumsuz etkilerini açıklayınız.)
- 11- Meslek Yüksekokulunda öğrenci-hoca ilişkilerini, fakültedeki öğrenci-hoca ilişkileri ile karşılaştırınız?
- 12- Dikey geçiş sınavı sonucunda fakülteye geçişte ilk karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Sıralayınız.
- 13- Fakültede öğrencilik sırasında karşılaştığınız olumlu ve olumsuz durumlar nelerdir? Sıralayınız.
- 14- Ek olarak yukarıdaki sorularda bulunmayan ancak sizlerin eklemek istedikleri hususlar var ise yazınız?

Şeklindeki sorular öğrencilere internet ortamında gönderilmiş onların geri dönüşümlerine göre değerlendirmeler yapılarak sonuca varmaya çalışılmıştır.

3. ANKET BULGULARI VE DEĞERLENDİRMELER

Yukarıdaki sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplara göre elde edilen bulgular ve değerlendirmeler şöyle sıralanabilir:

- 1- Meslek Yüksekokullarından DGS ile fakülteye giden öğrenciler alanlarıyla ilgili programlara devam etmiş olsalar bile, bazı üniversitelerin senato kararları ile üniversitelerin öğrencilere tanıdığı derecelendirme ve ödül haklarından yararlandırılmayarak öğrenciler arasında ayırım yapıldığı anlaşılmıştır. Örneğin; öğrencilerin mezunlar derneğine kabul edilmediği gibi.
- 2- Normal öğrencilere fakültelerde genelde ilk 2 yılın derslerini tamamlanması için 4 öğretim yılı okuma hakkı tanınırken DGS ile gelen öğrenciye bu hak tanınmamaktadır. Örneğin; 1-3 kuralı olan fakültelerde 3. sınıfa geçiş için ilk 2 yıllık öğrenime maksimum 4 öğrenim yılı hak tanınırken DGS’ den gelen öğrencilere sadece 1 yıl içinde 1. ve 2. sınıftan verilen dersleri başarıları istenmekte bu da 3 yıl içinde 2 yıllık eğitimi tamamlama zorluğunu getirmektedir.

- 3- Bazı fakültelerde MYO da görülen derslerin içerikleri fakülte ile aynı olsa bile yine zorunlu olarak aynı dersleri öğrencilere tekrar vermektedirler.
- 4- İntibak yılında 1. ve 2. sınıftan ders alan öğrencilerin dersleri ve sınavları çakışmakta bu da öğrencilerin zor durumda kalmalarına neden olmaktadır. Örneğin; çakışan derslerden birinden devamsızlıktan kalmalarına, sınavlarda ise sınavlardan birine girememeye neden olmaktadır.
- 5- DGS ile gelen öğrenciler eğitimlerinde başarılı olsalar bile MYO da ki kazandıkları beceri ve pratik bilgiler dışı vurduklarında bazı hocaların kendilerine karşı tavır almalarından çekinmektedirler.
- 6- Genelde alınan fark dersleri matematik, fizik, kimya gibi temel dersler olmakta bunların 1 yıl içinde verilme zorunluluğu öğrencide okuldan atılma korkusu yaratmaktadır.
- 7- Meslek Yüksekokulundaki hoca-öğrenci ilişkisinde laboratuvar ve atölye uygulamaları nedeniyle öğrenci ile hoca samimiyetinin daha fazla olduğu, fakülte de ise mesafeli ve resmi olduğu anlaşılmıştır.
- 8- Meslek Yüksekokulunda yapılan stajların genelde fakülteler tarafından da kabul edildiği anlaşılmıştır.

4. SONUÇLAR

DGS ile fakülteleere giden öğrenciler alanlarıyla ilgili programlara devam ediyorlarsa bilimsel hazırlık programının belli standart ölçülerde uygulanması, adaptasyon döneminde anlayış gösterilmesi ve yardımcı olunması gerekir. Ayrıca uygulama becerilerinin daha da fazla geliştirilmesi için uygun çalışmalar yapılmalı ve bu öğrencilere rehberlik ve psikolojik destek sağlanmalıdır. Elektrik-elektronik ve döküm programlarındaki oranların diğer programlara göre düşük olduğu gözlenmesine rağmen dikey geçiş sınavına girerek lisans eğitimine geçen öğrencilerin sınava giren öğrencilerin %2,8-%15,5 oranlarında olması meslek yüksekokullarının da lisans eğitimine küçümsenmeyecek katkı sağladığının bir göstergesidir. Bu öğrencilerin motivasyon desteği ile daha başarılı olma şanslarının yüksek olduğu ve bu tür örnek öğrencilerin bulunduğu dikkate alınırsa bu konunun önemi çok daha iyi anlaşılacaktır. Bu anlayışın MYO, üniversiteler ve ülkemiz için büyük faydalar sağlayacağı düşünülerek tekrar detaylı olarak her yönüyle gözden geçirilmesi doğru bir yol olacaktır.

KAYNAKLAR

- Dinçer H. vd., Türkiye’de EBB Mühendislik Eğitimi, Elektrik, Elektronik ve Bilgisayar Mühendislikleri Eğitimi 1. Ulusal Sempozyumu, s. 198-200, 30 Nisan – 2 Mayıs 2003, Ankara
- Kurban M., Anadolu Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümünün AB Süresince Eğitim Açısından Karşılaştırılmalı Öz Değerlendirilmesi, II. Ulusal Mühendislik Kongresi, Zonguldak, 11-13 Mayıs 2006. (Poster)
- Gençoğlu, M. T., Cebeci, M., Türkiye’de Mühendislik Eğitimi ve Öneriler, Mühendislik-Mimarlık Eğitim Sempozyumu, 73-80, İSTANBUL, Ekim, 1999
- 2001 Dikey Geçiş Sınavı Sonuçları, ÖSYM Yayınları, 2002–1, Ankara
- 2002 Dikey Geçiş Sınavı Sonuçları, ÖSYM Yayınları, 2003–1, Ankara
- MEB – YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, Endüstriyel Elektronik Eğitimi Programı, Ankara, 2002.

MESLEK YÜKSEKOKULLARININ İÇ VE DIŞ TEMSİLİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

THE PROBLEMS THAT CONFRONTED AT THE INNER AND OUTER REPRESENTATION OF THE VOCATIONAL HIGH SCHOOLS

Sadettin GÜLTEKİN¹

ABSTRACT

Vocational High Schools are the academic units of the Universities that provide practical-weighted education to train staff members for the business world and the country. The first and foremost mission of the Vocational High Schools is create synergy among the service providers and the people who demand that service. In addition, these high schools, are the units that contribute to the economic, social and cultural structure of places that found. At this means, Vocational High Schools are the bridge between Universities and communities. But Vocational High Schools are confronting many representation problems both their inner and outer vicinity. For example, the managers of these high schools are not attend to the administrative boards of Universities. This and many other problems are confronted at the sufficient representation of the Vocational High Schools.

Because of this, the main aim of this study is the examination of the problems that confronted at the representation of the Vocational High Schools.

Key Words: Vocational High Schools, Representation Problems, Inner and Outer Vicinity

ÖZET

Meslek Yüksekokulları, Üniversitelerin, iş dünyası ile ekonominin uzman elemanlarını yetiştirmek için uygulama ağırlıklı eğitim- öğretim hizmeti sunan birimleridir. Meslek Yüksekokullarının ilk ve en öncelikli görevi, hizmet sunan birimler ile bu hizmeti talep edenler arasında sinerji yaratmaktır. Bununla birlikte, Yüksekokullar, kuruldukları yerin ekonomik, sosyal, kültürel yapısına katkıda bulunan birimlerdir. Bu anlamda, Meslek Yüksekokulları Üniversiteler ve toplumlar arasında köprüdür. Fakat, Meslek Yüksekokulları iç ve dış çevrelerinde pek çok temsil sorunuyla karşılaşmaktadır. Örneğin, Yüksekokul Müdürleri, Üniversitelerin Yönetim Kurullarına katılamamaktadır. Meslek Yüksekokullarının yeterli şekilde temsilde bu ve daha pek çok sorunla karşılaşmaktadır.

Bu nedenle, bu çalışmanın esas amacı Meslek Yüksekokullarının temsilde karşılaşılan sorunların incelenmesidir.

Anahtar Sözcükler: Meslek Yüksekokulları, Temsil Sorunları, İç ve Dış Çevre.

1.Giriş

¹ Yrd. Doç.Dr., Rize Üniversitesi Fındıklı Meslek Yüksekokulu Müdürü, sdgultekin@gmail.com

Bilginin ve yoğun bilgi kullanımına dayalı teknolojilerin giderek yaygınlaştığı çağımızda, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi; kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmenin ön koşulunu oluşturmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayi ve hizmet sektörlerindeki en önemli sorunlarından birisi, hızla gelişen ve değişen teknolojilerin gerektirdiği nitelikli işgücü eksikliğidir. Nitelikli işgücü istihdamı ile sanayi ve hizmet sektörlerinde verim ve kalite artmaktadır. Bilindiği gibi Ülkemizde nitelikli işgücünü Üniversiteler yetiştirmektedir. Ancak, Ülkemizde, sanayi ve hizmet sektöründe çalışanlar içinde fakülte ve yüksekokul bitirenlerin oranının %10 olduğu düşünüldüğünde, bilgi kullanımının hızla yaygınlaştığı çağımızda, Meslek Yüksekokullarının önemi, misyonu ve ekonominin ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünü yetiştirme görevinden kaynaklanan toplumsal sorumluluğu daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Yine, yükseköğretim sistemi içerisindeki payı %33 olan Meslek Yüksekokullarının, yapısında var olan önemli sorunlar nedeniyle, bu okullardan beklenen katkı yeterince sağlanamamaktadır. Bu anlamda, Üniversitelerimiz içerisinde yer alan Meslek Yüksekokullarının sorunlarından biri de temsil (iç ve dış temsil, tanınma, prestij ve imaj) sorunudur.

2.Meslek Yüksekokullarının Eğitim Sistemi İçerisindeki Yeri

Mesleki ve teknik eğitimin yükseköğretim kademesindeki en büyük kurumu meslek yüksekokulları (MYO)'dır. 2006-2007 dönemi için faal olan MYO sayısı, 28'i vakıf yükseköğretim kurumlarında olmak üzere 522'dir. 7.086 öğretim elemanının görev yaptığı bu okullara kaydolun öğrenci sayısı 190.291, okuyan öğrenci sayısı 482.208, mezun sayısı 98.766'dır. Bu rakamlara göre örgün yükseköğretimde okuyan 1.419.525 öğrencinin %33'ü mesleki eğitimdedir. Bu oran Almanya'da %13, Japonya'da %34, İngiltere'de %33, ABD'de %45'dir. Dünyada belli başlı ülkeler ortalamasının %28 olduğu dikkate alınırsa Türkiye yükseköğretimde yüksek bir orana sahiptir (Eşme, 2007, s.12). MYO'lar, AB kısa dönem eğitim-öğretim ile tamamen uyumlu bir yapıya sahiptir. Mezunları arasında işsizlik oranı daha düşüktür. Dünya Bankası ve DPT tarafından desteklenen 57 MYO'da, eğitim koşulları oldukça iyi olup tüm MYO öğrencilerinin üçte biri bu okullarda okumaktadır (Eşme, 2007, s.12).

MYO'larda 260 ayrı programda eğitim verilmektedir. Muhasebe, Bilgisayar ve İşletme Öğrenciler tarafından en çok tercih edilen ilk üç programdır(Eşme, 2007, s.12).

3.Meslek Yüksekokullarının Temsilinde Karşılaşılan Sorunlar

Her kurumda yöneticilerin başlıca işlevleri arasında planlama, koordinasyon, kontrol ve temsil yer almaktadır. Ancak, temsil kavramı kurum yöneticisinin yönetim işlevlerinden biri olmaktan çok daha geniş anlam taşımaktadır. Öncelikle, bir kurum sadece üst yönetici tarafından değil, bütün çalışanları tarafından temsil edilir. Yine, temsil sadece yöneticinin belli bir toplantıya, törene, sosyal, kültürel veya bilimsel bir etkinliğe katılması değil, bütün iç ve dış paydaşların, kurum kimliğini ve kurum kültürünü ortaya çıkararak, kuruma saygınlık ve prestij sağlayan planlanmış veya tesadüfi her türlü eylem, tutum ve davranışları sonucunda oluşur.

Meslek Yüksekokulları da birer kurum olarak, öncelikle bağlı buldukları Üniversite içerisinde olmak üzere, iç ve dış çevrede temsil edilmektedir. Ancak, Meslek Yüksekokullarının kurum içi ve kurum dışı temsilinde sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar, Türk eğitim sistemi içerisinde %33'lük öğrenci oranına sahip olan Meslek

Yüksekokullarının, gerek bağlı buldukları Üniversite içerisinde, gerekse iş çevreleri ve toplum nezdinde saygınlığını azaltmakta, personelinin ve öğrencilerinin çalışma motivasyonunu ve verimliliğini düşürmektedir. Bu nedenle, mesleki eğitimin en önemli birimleri olan Meslek Yüksekokullarının sorunlarının, sadece Üniversitelerin sorunu olarak değil, Türkiye’de mesleki eğitim sorunu olarak görülmesi ve incelenmesi gerekmektedir.

Meslek Yüksekokullarının temsilinde karşılaşılan sorunlar; iç temsil sorunları ve dış temsil sorunları şeklinde sınıflandırılmış olup, aşağıda açıklanmıştır.

3.1.Meslek Yüksekokullarının İç Temsilinde Karşılaşılan Sorunlar

3.1.1.Üniversite Yönetim Kurulunun Oluşumundan Kaynaklanan Temsil Sorunları

Meslek Yüksekokulu Üniversite Yönetim Kurulu’nda temsil edilmemektedir. Oysa, Üniversite Yönetim Kurulu (ÜYK) kararları Meslek Yüksekokullarını doğrudan etkilemekte, görüşülen kararlar bazen Meslek Yüksekokulları ile ilgili olmakta, ancak, Meslek Yüksekokulu adına Yüksekokul Müdürü toplantıda görüş ve gerekçe bildirememekte, Kurulu bilgilendirme şansına dahi sahip olamamaktadır. Kaldı ki, özellikle yeni kurulan Meslek Yüksekokullarında akademik kadro yetersizliği nedeniyle Yönetim Kurulu oluşturulamamakta, Yüksekokul Yönetim Kurulunda görüşülmesi gereken her şey ÜYK’da görüşülmekte, ancak kararlara Yüksekokul Müdürü katılamamaktadır.

Bu nedenle, YÖK bünyesinde yapılan çalışmalarda ortaya çıkan, “Üniversitelerde Meslek Yüksekokulları Koordinatörlüğü’nün oluşturulması” kararı yerinde bir karardır. MYO Koordinatörlüklerinin daha da güçlendirilmesi, örneğin; bir Rektör Yardımcısının bu amaçla görevlendirilmesi daha işlevsel olabilir (Anonim, 2008, s.113). Bu karar uygulamaya geçirilebilirse, MYO’ların Üniversiteler içerisinde daha etkili şekilde temsili sağlanacaktır.

3.1.2.Üniversite Senatosunun Oluşumundan Kaynaklanan Temsil Sorunları

Üniversite Senatosu’na Fakülteler adına Dekan ile Fakülteden seçilmiş diğer bir üye katılmakta, Yüksekokul adına sadece Yüksekokul Müdürü toplantıya katılmaktadır. Oysa, bazı Üniversitelerde öğrencilerin büyük çoğunluğu Yüksekokul öğrencilerinden oluşmakta, ancak kararlar Fakültelerin öncelikleri, istekleri ve yönlendirmeleri doğrultusunda alınmaktadır. Bu gün, Yüksekokulların çoğunda yeterli sayıda öğretim üyesi bulunmaktadır ve Yüksekokulların da Senato Temsilci Üyesi seçebilmesi mümkündür.

3.1.3.Rektör Seçim Sisteminden Kaynaklanan Temsil Sorunları

Rektör seçiminde sadece öğretim üyeleri seçime katılarak oy kullanabilmektedir. Meslek Yüksekokulları kadrosunda bulunan ve Üniversiteler içerisinde eğitim öğretim ve uygulama işlevinin büyük bölümünü yürüten öğretim görevlisi ve okutmanlar oy kullanma hakkından yoksun bırakılarak dışlanmaktadır. Bu durum, bir yandan Üniversiteler içerisinde oligarşik, aristokratik yapının henüz demokrasi kültürünün yerleşmesine ve gelişmesine izin vermediğini göstermekte, diğer yandan Üniversite üst yönetiminin, güçlü seçim bölgesi olan fakültelere ilgi göstermesine ve daha çok onların sorunlarına eğilmesine neden olmaktadır. Çağdaş, demokratik, laik, sosyal hukuk devletinin en önemli kurumları olan Üniversitelerin kendi içlerinde bile demokrasiyi özümsememiş olmaları düşünülemez.

Bu nedenle, kararları ile Meslek Yüksekokullarının bütün akademik ve idari personelinin her türlü hakları üzerinde yetki kullanabilen Rektörün seçimlerinde de Meslek Yüksekokullarının yeterince temsil edilmesi gerekir.

3.1.4.Meslek Yüksekokullarının Tanımından Kaynaklanan Temsil Sorunları

MYO'ların tanımında karşılaşılan yetersizlikler de temsil sorunlarına yol açmaktadır. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun "Tanımlar" başlığını taşıyan 3. maddesinin (ı) fıkrasında "Meslek Yüksekokulu; belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarı yıllık eğitim- öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur" şeklinde tanımlanmıştır. 2547 sayılı Kanun'un 20. maddesinde "Yüksekokullar" Üniversitelerin akademik organları arasında sayılmış, bu kanunda ayrıca "Meslek Yüksekokulları"na Üniversite organları arasında yer verilmemiştir. MYO'lar, Üniversitelerin esas yasası olan 2547 Sayılı Kanun'da ayrıca düzenlenmemiş, Yüksekokullar içerisinde düşünülmüştür. Bu anlamda MYO'lar yasal tanımlanma sorunu yaşamaktadır.

2809 Sayılı Yükseköğretim Kurumları (Üniversiteler) Teşkilat Kanunu'nun 3. maddesinde "Üniversite; fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar, meslek yüksekokulu, araştırma-uygulama merkezi ve benzeri birimlerden oluşur" şeklinde Üniversite birimleri sayılmış ve Meslek Yüksekokuluna bir yasal metinde yer verilmiştir. Aynı maddenin (f) fıkrasında Meslek Yüksekokulu; ön lisans düzeyinde ara insangücü yetiştiren birimler olarak tanımlanmıştır.

4702 Sayılı Kanunla, Vakıflara, bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın, ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda yüksek nitelikli işgücü yetiştirmek amacıyla, bu Kanun hükümleri çerçevesinde kalmak şartıyla meslek yüksekokulu kurabilme yetkisi tanınmıştır. Bu kanunda yer alan "yüksek nitelikli iş gücü yetiştirmek amacı" kavramı, meslek yüksekokullarının misyonunu en doğru şekilde ortaya koyduğundan, MYO'ların temsiline olumlu katkı sağlamaktadır.

Gerek 2547 Sayılı Kanunda gerekse diğer mevzuatta Meslek Yüksekokulu tanımı ve Yüksekokul ile Meslek Yüksekokulu ayırımı çok net olarak yapılmamıştır. Meslek Yüksekokulları açısından bir kavram, tanım ve konum kargaşası vardır. Meslek Yüksekokullarının konumu yasal zeminde de net olarak ortaya konulmalıdır.

3.2.Meslek Yüksekokullarının Dış Temsilinde Karşılaşılan Sorunlar

3.2.1.Meslek Yüksekokullarının Protokol Sırasından Kaynaklanan Temsil Sorunları

Meslek Yüksekokullarının sayı olarak pek çoğu ilçe merkezlerinde kurulmuştur. İlçede yetkili mülki amir Kaymakam'dır. Kaymakam, yasal olarak bakanlıklara bağlı teşkilatın (nüfus müdürlüğü, milli eğitim müdürlüğü gibi) yasal temsilcisi ve amiri konumundadır. Ancak, İlçede doğrudan bakanlıklara bağlı bulunmayan ve devlet tüzel kişiliğinden ayrı kamu tüzel kişiliğine sahip olan Garnizon Komutanlığı, Belediye Başkanlığı ve Adliye bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, çelenk sunma törenlerinde ve diğer bütün törenlerde, Kaymakamın yanı başında, protokolün ön sırasında kurumlarını temsil etmekte, ancak İlçede bulunan Yüksekokul Müdürü'nün protokolün ön sırasında bulunması, alışılmadık bir durum olarak derhal göze batmakta, yadırganmakta, Yüksekokul Müdürü protokolün arka sırasına itilmektedir. Oysa, tıpkı Kaymakamlık, Garnizon, Belediye ve Adliye gibi

Üniversitelerin de devlet tüzel kişiliğinin dışında ayrı bir kamu tüzel kişilikleri, bağımsızlıkları, bilimsel özerklikleri, kendilerine ait bütçeleri, personel atama yetkileri bulunmaktadır. Üniversiteler, birer kamu tüzel kişisi olarak kendi yönetmeliklerini yapabilirler, kararlarını da İlgili Bakanın, Başbakanın ve Cumhurbaşkanının imzası olmadan, doğrudan Rektörün imzası ile uygularlar. Üniversite Rektörlerinin seçiminde Başbakan ve Bakanın seçme, atama ve hatta aday gösterme yetkileri yoktur. Üniversite Rektörleri, özerk bir kamu tüzel kişisi olan Yükseköğretim Kurulu tarafından önerilen adaylar arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilmekte ve atanmaktadır. Üniversite Rektörlerine tıpkı Başbakan, Bakan, Genel Kurmay Başkanı gibi makam aracı tahsis edilmektedir.

İlçe Kaymakamı İlçede mülki amir olması sıfatıyla, Garnizon Komutanı, Belediye Başkanı, Cumhuriyet Savcısı üzerinde hangi yetkiye sahip ise, Üniversiteler üzerinde de aynı yetkiye sahiptir. Hatta, belediyeler üzerinde mülki amirlerin vesayet yetkisi vardır, Üniversiteler üzerinde bu tür yetkileri bile yoktur. Buna rağmen, Üniversitelerin İlçede temsilcisi bulunan Yüksekokul Müdürleri Kaymakamın yönetim ve denetiminde çalışan ve protokolün arka sırasında yer alan diğer daire müdürleri ile eş tutulmakta, özerk bir kamu tüzel kişisi olan Üniversiteler hak ettiği şekilde temsil edilememektedir. Yasal açıdan ise durum uygulamadan çok farklıdır. Bütün Yüksekokul Müdürlerinin makam odasında Türk Bayrağı ve bağlı bulunduğu Üniversitenin flaması bulunur. Üniversite Öğretim Üyelerinin ölümü halinde tabutuna Türk Bayrağı örtülür. Bunun anlamı, Üniversite Öğretim Üyelerinin yasa karşısında devleti temsil yetkisinin olduğudur. Yasa ile devleti temsil yetkisi bulunan ve ilçede bilimsel olarak en üst düzeyi temsil eden bir öğretim üyesinin protokolün arka sıralarında yer alması sadece bir temsil sorunu değil Üniversiteler açısından bir onur sorunudur.

3.2.2.Mezunların Askerlik Süresinden Kaynaklanan Temsil Sorunları

Meslek Yüksekokullarının gerek öğrencileri, gerekse kamuoyu karşısında prestijini sarsan, etkinliğini, saygınlığını ve konumunu zedeleyen diğer bir husus da Meslek Yüksekokulu Mezunlarının askerlik süresi bakımından lise mezunları ile aynı sınıflandırmaya tabi tutulmalarıdır. Meslek Yüksekokulu eğitimi ön lisans eğitimidir. Ancak Üniversite eğitiminin bir parçasıdır. Üniversite düzeyinde verilen bir eğitimi, lise eğitimi düzeyinde bir eğitimle eş düzeyde değerlendirmek, sadece Meslek Yüksekokullarının değil, Üniversitelerin de toplumsal saygınlığını düşürmektedir.

Bu sorunun çözümü için Meslek Yüksekokulları Toplantılarında kararlar alınmış, bu kararlar Üniversiteler ve YÖK tarafından benimsenmiş ancak çözümü yolunda herhangi bir gelişme sağlanamamıştır.

Dört yıllık fakülte ya da yüksekokul mezunları 6 ay kısa dönem ya da 12 ay yedek subay olarak askerlik görevini yerine getirmektedirler. Meslek Yüksekokulu mezunları ise ilköğretim ve ortaöğretim mezunları ile aynı kategoride değerlendirilmekte ve 15 ay uzun dönem er ve erbaş olarak askerlik yapmaktadırlar. Meslek Yüksekokulu mezunlarına ortaöğretim mezunlarına göre daha kısa süreli askerlik yükümlülüğü getirilmelidir (Anonim, 2008, s.117).

3.2.3.Eğitim- Öğretim Süresinin İki Yıl Olmasından Kaynaklanan Temsil Sorunları

MYO'ların iki yıllık olması, Üniversiteler içerisinde MYO'ların ve toplum içerisinde de Üniversitelerin saygınlığını azaltmaktadır. Toplum artık iki yıllık eğitimi yeterli görmemekte, iki yıllık eğitime Üniversite eğitimi gözüyle bakmamaktadır.

MYO'ların iki yıllık olması nedeniyle, kaydolan öğrencilerin başlangıçta başarılı olup 4 yıllık bölümlere geçiş yapma hayalleri bulunmakta, pek çoğu bu hayali gerçekleştirememenin düş kırıklığı ile mezun olup gitmektedir.

MYO'lar, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızla yaygınlaştığı, bilinenin çok çabuk değiştiği bilgi çağının işgücüne eğitim-öğretim hizmeti sunmaktadır. Bu okullar, yaş ortalamaları 18-20 olan genç nüfus kitlesini, geleceğin 50-60 yılına hazırlamaktadır. Gelecek 50- 60 yıllık dönemde teknolojik yeniliklerin değişim trendini bu günden kestirmek neredeyse imkansızdır. Ancak, bu süreçte kesin olan bir gerçek vardır, o da bilim ve teknolojinin, teknolojik yeniliklerin değişim hızının artarak süreceğidir. Hızlı değişimlerin yaşanacağı geleceğin dünyasına, bilimsel ve mesleki yeterlilikte, gelişen teknolojileri yakından izleyebilecek nitelikte iş gücü yetiştirebilmek için iki yıllık eğitim yeterli değildir.

Meslek Yüksekokullarının iki yıllık olması, gelecekte yetersiz kalacağı gibi, bu gün gerek öğrenci nezdinde, gerekse Üniversite içerisinde ve dış çevrede MYO'ların saygınlığını azaltmakta, bu okulların adeta “yüksek lise” şeklinde değerlendirilmesine neden olmaktadır. Askerlik hizmetinde bile lise mezunları ile aynı statüye tabi tutulmaktadır.

MYO'ların iki yıllık olması nedeniyle, MYO mezunları dört yıllık lisans eğitimini tamamlamak için diğer örgün eğitim kurumlarında veya Açıköğretim Fakültelerinde eğitim-öğretimlerine devam etmektedirler. MYO'larda mesleki eğitim alıp, meslek eğitimi vermeyen diğer programlarda eğitimlerini sürdürdüklerinden, aldıkları mesleki eğitim bu süreçte heba olmaktadır. Özellikle Açıköğretim Fakültesine devam ettiklerinde, uzaktan eğitim veren bu fakülte, örgün eğitim veren MYO'lardan daha saygın konuma yükselmektedir. Oysa, Açıköğretim Fakültesinin, MYO'lar karşısında, lisans diploması vermesinden başka bir üstünlüğü bulunmamaktadır.

Bu nedenle, iki yıllık eğitim öğretimin, gerek mezun olacak öğrencilerin gelecek 50- 60 yıllık yaşam süresi içerisinde, hızla değişecek ve gelişecek bilim ve teknoloji dünyasında yeterli olamayacağı, gerekse Üniversite çevresinde ve dış çevrede MYO'lara yeterince saygınlık kazandırmaması, bu kurumların iç ve dış temsiline de olumsuz yansımaları nedeniyle, öncelikli olarak alt yapısı yeterli olan MYO'lardan başlamak üzere, bir geçiş süreci içerisinde, bütün MYO'ların “Yüksekokul” statüsüne kavuşturulması gerekmektedir.

MYO'lardaki eğitim koşulları hakkında bir fikir edinebilmek için 11 farklı bölgeden seçilen 11 MYO'nun, 30 ayrı programında okuyan toplam 1.414 öğrenciye uygulanan öğrenci memnuniyeti araştırmasına göre; ÖSS'ye yeniden girmek isteyenlerin oranı %59, imkan verildiğinde 4 yıllık lisans programlarına geçmek isteyenlerin oranı % 92.4 olarak bulunmuştur (Eşme, 2007, s. 13). Bu sonuç, MYO öğrencilerinin büyük çoğunluğunun 2 yıllık eğitimi yeterli görmediğinin ve 4 yıllık programlara geçmek için sürekli bir arayış içinde bulunduğunun göstergesidir.

3.2.4.Öğretim Elemanlarının Statüsünden Kaynaklanan Temsil Sorunları

Öğretim elemanları yüksekokullarda kendilerini tam Üniversite elemanı gibi hissedememekte ve bir kimlik sorunu yaşamaktadır. Öğretim elemanları dünya ortalaması üzerinde öğrenciye danışmanlık hizmeti vererek sistemi devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Sayısal çokluk öğrenci sayısı olarak kalmamakta yine girdikleri ders çeşidi ve sayısı olarak da yoğun bir yükün altında bulunmaktadır.

Ücret açısından motivasyonları hayli düşük olan öğretim elemanları Milli Eğitim Bakanlığının liselerindeki öğretmenler ile yaklaşık aynı düzeyde ücret almaktadırlar. Geçmişte Üniversitelerde yapılan ücret iyileştirmelerinden yararlanamayan öğretim elemanları bu motivasyonları ile küresel ekonominin genişleyen pazarlarında, rekabet edebilecek insan gücünü eğitmeye çalışırken zorlanmaktadırlar. Bu nedenle öğretim elemanlığının cazip hale getirilmesi için ücret iyileştirmeleri yapılmalıdır.

Bir öğretim elemanının maaş ve ders ücretinin ortaöğretim kurumlarında ödenen düzeyde olması da MYO'ların öğrenciler, iş çevreleri ve toplum karşısında saygınlığını azaltmakta, MYO'ların temsilini olumsuz şekilde etkilemektedir.

Diğer yandan, öğretim elemanları içerisinde, mesleğinde uzmanlaşmış, belli başarılar kazanarak kendini kanıtlamış ve iş çevrelerine tanıtılmış olanlar, buldukları MYO'lara çok önemli katkılar sağlayacakları dönemde, kamu veya özel sektör kuruluşlarından gelen daha yüksek ekonomik imkan sunan önerilerin cazibesine kapılarak görevlerinden ayrılmakta, MYO'lar kendi yetiştirdikleri nitelikli elemanları, maaş ve ücret yetersizliğinden dolayı, en verimli oldukları çağda, kaybetmektedir.

3.2.5.Yönetim Yapısından Kaynaklanan Temsil Sorunları

Meslek yüksekokulu yönetimi için belki de en büyük sorun, Yüksekokul müdürlüklerine, bu okulların kadrosunda değil de üniversitenin başka birimlerinin kadrosunda bulunan, hatta bu okullarda derse girmeyen, doğal olarak okulu ve öğrencileri tanıma olanağı bulunmayan öğretim elemanlarının atanmasıdır. Bu durum, okul müdürlerinin yeteri kadar okulla ilgilenememe ve okulu yeteri kadar sahiplenememe gibi sorunlara yol açmaktadır. Bir de okul müdürlerinin kısa bir dönem için atandıkları düşünülürse, kalıcı bir proje üretmek yerine, sorunları geçiştirme yoluna gidilebilmektedir.

İlçelerde yer alan MYO'da müdürlüklere, genelde Üniversitenin kadrolu profesörleri atanmaktadır. Bu müdürlerin genellikle kadrosunun bulunduğu fakültede dersleri, başkaca yürüttüğü projeleri, danışmanlıkları bulunmakta, Yüksekokulun kurulduğu yer veya çevrede halkla veya kamu görevlileri ile iyi ilişkiler kuracak zamanı bulunmamaktadır. Bu yöneticiler, milli bayramlar, anma günleri gibi resmi törenlere bile katılamamakta, bu törenlerde, Yüksekokulun çelengi ya sunulmamakta veya daha alt düzey bir yönetici aracılığı ile sunulmaktadır. Bu nedenle, Yüksekokulun protokoldeki yeri bile ortaya çıkarmakta, Üniversitenin ve Yüksekokulun saygınlığı yeterince iyi temsil edilememektedir.

Meslek yüksekokulu müdürleri ve öğretim elemanları, meslek yüksekokulunun sorunları altında ezilmiş durumdadırlar. Göreve başladıklarında idealist düşüncelerle bir çok sorunu çözmek için mücadele ederlerken, gerek üniversite yönetimi ve gerekse de yörenin mülki

amiri tarafından yeterli destek bulamayınca, inançsızlıkları gittikçe artmaktadır. (Anonim, 2008, s.109).

Meslek yüksekokullarında, daha önce yönetici olarak görev yapmamış ve meslek yüksekokullarının yapılarını fazla tanımayan akademisyenlerin yönetici olarak atanmaları okulların sorunlarına çok fazla çözüm olamamaktadır. Müdür olarak görev yapan akademisyenlerin görev sürelerinin 3 yıl gibi kısa olması da yabancı oldukları çevreye alışmalarında ve paydaşlarla ilişki kurup geliştirmelerinde en verimli oldukları zamanda ayrılarak kesintiye sebep olmaktadır. Bu nedenle mesleki ve teknik eğitim tecrübesine sahip daha önceleri idari kadrolarda görev yapmış öğretim elemanlarına kariyerlerine bakılmaksızın okul müdürlüğü verilmesi olumlu katkı sağlayacaktır. Bununla beraber sorunları fazla olan yüksekokulların yönetim kadrolarının üç yıllık bir süreç için atanmaları okulun sanayi ile olan irtibatının en verimli zamanında yönetim zafiyeti oluşturmaktadır. Bu nedenle, kısa süreli atamalar, Yüksekokulların iş çevresi nezdinde de yeterince tanıtılamamasına ve temsil edilememesine yol açmaktadır.

Meslek yüksekokullarında, yüksekokul sekreteri makamında bulunan personelin de temsil yeteneği, paydaşlarla olan ilişkiler vb. konularda yetenekli ve deneyimli olması gerekmektedir. Yüksekokul Sekreteri, Üniversite vizyonu ve misyonuna uygun olarak, toplumla ilişkilerde saygın bir temsil görevi yürütmelidir.

3.2.6.Yapısal Nedenlerden Kaynaklanan Temsil Sorunları

YÖK (2006)'ün "Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi" adlı taslak raporda, "Yükseköğretim sistemimiz içinde % 30'luk bir paya sahip olan ve gelecekte de bu önemde bir paya sahip olması öngörülen ve Türkiye ekonomisinin işlerliği ve yarışabilirliği bakımından kritik önemi olan bir insangücü türünü yetiştirmek işlevi üstlenen MYO'lar konusunda çabalar isteneni sağlayamamıştır. Bu nedenle de MYO'lar yükseköğretim sisteminde hep ikincil konumda kalmıştır. MYO'lar konusunda mutlaka iddialı ve mevcut durumda köktenci değişiklikler yapabilecek bir program geliştirilmeli ve ısrarlı biçimde uygulanmalıdır" şeklindeki tespitler meslek yüksekokullar ile ilgili olarak üniversitelerimizin yeniden yapılanması konusundaki umutları arttırmıştır.

Meslek Yüksekokullarından, yaşadığı sorunlar nedeniyle beklenen katkı yeterince sağlanamamaktadır. Bu anlamda, Üniversitelerimiz içerisinde yer alan Meslek Yüksekokullarının yeniden yapılandırılması ve yönetim modellerinin oluşturulması kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir. Ancak, Meslek Yüksekokullarının yeniden yapılandırılması tam şekillenmiş olmasa da YÖK bünyesinde bir MYO Üst Birimi oluşturulması MYO'ların YÖK bünyesinde aktif ve etkili şekilde temsilini sağlayacaktır (Anonim, 2008, s.110)

3.2.7.Sınavsız Yerleştirmeden Kaynaklanan Temsil Sorunları

2002 Yılında kabul edilen 4702 sayılı yasa ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarını bitiren öğrencilerin, öncelikle kendi mesleki ve teknik eğitim bölgesindeki meslek yüksekokullarına sınavsız olarak yerleştirilmeleri hükmü getirilmiştir.

Sınavsız geçiş projesinin uygulamaya konmasıyla birlikte meslek yüksekokulları her isteyenin girebileceği eğitim kurumları olarak algılanmaya başlamıştır. Bu durum bu eğitim kurumlarında okuyan öğrencilerde ve ailelerinde negatif motivasyona sebep

olmaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bir meslek yüksekokulunda okuyor olmayı yeterli bulmamakta ve sürekli bir arayış içinde bulunmaktadır. Ayrıca bu okulların iki yıllık olmaları nedeniyle öğrenciler bir üniversitede okuyor duygusu içinde bulunmamaktadırlar. Bu sorun meslek yüksekokullarının daha cazip duruma getirilmesiyle çözülebilir. Hatta orta vadede bu okulların daha geliştirilmiş bir müfredatla dört yıllık olarak planlanması düşünülmelidir. Bu anlamda son zamanlarda yaygınlaştırılması kararı alınan Uygulamalı Teknik Bilimler Fakültelerinin meslek yüksekokulları yerine ikame edilmesi ya da bir başka deyişle meslek yüksekokullarının Uygulamalı Teknik Bilimler Fakültelerine dönüştürülmesi uygun olacaktır. (Anonim, 2008, s.112).

3.2.8.Öğretim Elemanları ve Öğrencilerinin Saygınlık ve Motivasyonundan Kaynaklanan Temsil Sorunları

Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim’in yükseköğretim kademesindeki en büyük kurumu olan Meslek Yüksekokulları’nın önemi her düzeyde sık sık vurgulanmasına rağmen yeterince anlaşılammıştır. Bu kurumlar geri planda kalmıştır. Thompson (UYK-2005/s.60)’a göre MYO’lara, Türk Yükseköğretim Sisteminde hak ettiği önem verilmemekte ve göz ardı edilmektedir. 600 kadar MYO’nun 50’si dışındakiler çok iyi düzeyde değildir. Özellikle de küçük olanlar kaliteyi pek elde edememektedir. Öğretim elemanları ve öğrenciler açısından çekici değildir. Öğretim elemanları ve öğrenciler kendilerini ikincil planda hissetmektedir. (Anonim, 2008, s.155).

Türkiye’de Meslek Yüksekokullarının Sorunlarını Çözmeye Yönelik olarak hazırlanan YÖK Stratejisi (2007/174)’nde “altı stratejik hedef” geliştirilmiştir. Bu hedeflerden birincisi MYO’lardaki öğretim elemanlarının ve öğrencilerin saygınlığını artırarak motivasyonlarını yükseltmektir (Anonim, 2008, s.156).

Geleceğe yönelik planları ve hedefleri olmayan öğretim elemanlarının kendilerini yenilemeleri düşünülemez. Bu nedenle, Meslek Yüksekokullarında çalışan öğretim elemanlarının yüksek lisans ve doktora yapmaları özendirilerek, öğretim elemanı kadroları daha cazip hale getirilmeli ve öğretim elemanlarının kendilerini yenilemeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

ANONİM, 2008. III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 8-9 Kasım 2007, Adana. Toplantı Kitabı, ISBN: 978- 487-110-4, Çukurova Üniversitesi, 2008.

EŞME, İsa; III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 8-9 Kasım 2007, Adana. Toplantı Kitabı, ISBN: 978- 487-110-4, Çukurova Üniversitesi, 2008.

GÜLTEKİN, Sadettin; Kamu Yönetimi, Akademi Yayınevi, Trabzon, 2002.

2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu, Kabul Tarihi: 28.03.1983,

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Kabul Tarihi: 04/11/1981, Resmi Gazete: 06/11/1981/17506.

Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Yönetim Modelleri, III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 8-9 Kasım 2007, Adana.

4702 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Kabul Tarihi : 29/06/2001, Resmi Gazete: 10/07/2001/24458

MESLEK YÜKSEKOKULLARININ TANINIRLIĞI VE TOPLUMLA BÜTÜNLEŞMESİ; KAMAN MYO ÖRNEĞİ

RECOGNITION AND SOCIAL INTEGRATION OF VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER EDUCATION; KAMAN VOC.SCH. AS AN EXAMPLE

Latif Onur UĞUR¹

Handan ALTINPARMAK²

Meryem ONUR³

ABSTRACT

This work deals with the recognition of vocational schools of higher education (Voc. Sch.) and their integration with the society. The relationship between Kaman Voc. Sch. of Ahi Evran University and District of Kaman is examined as an example: the relations between students and instructors of the university and the community, private sector institutions and civil administration of Kaman are explored in this paper. In accordance with this purpose, communication, recognition and integration levels were analyzed by carrying out different questionnaires with either instructors and students of Kaman Voc.sch. or Kaman community. The instructors emphasized the need to increase the integration and cooperation with the private sector. Whereas the students stated that their relationship with the local community is substantially good, and that the important components of this relationship are by order: getting a moral support, satisfaction of physical needs, interaction with different cultures and getting some material support. The position of Kaman community is that Kaman Voc.Sch. is in general useful for the community, and that activities of the vocational school are open for the community members, and that the latters feel willing to participate in them. The main beneficial issues are providing economical activity, cultural interaction, the usefulness in representation of Kaman, and sport activities becoming more efficient. The most widely known programs of the Voc.shc. are found to be Food Technologies, Construction, Computer Technologies and Drilling. At the same time only one fourth of the polled people could guess the right number of Vocational school students. The part that finds advertising activity of Vocational school sufficient equals to thirty percent. The main information sources are found to be newspaper articles, private meetings of Voc.Sch. teachers and students, conversations among people and web sites.

Key words: Vocational School of Higher Education (Voc.Sch.), Recognition, Social Integration, Representation, Kaman.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Kaman Meslek Yüksekokulu, İnşaat Programı , latifugur@mynet.com

² Ahi Evran Üniversitesi Kaman Meslek Yüksekokulu, İnşaat Programı, handanaltinparmak@mynet.com

³ Ahi Evran Üniversitesi Kaman Meslek Yüksekokulu, İnşaat Programı

ÖZET

Bu çalışmada Meslek Yüksekokullarının (MYO) tanınırlığı ve toplumla bütünleşmesi incelenmiş, örnek olarak Ahi Evran Üniversitesi Kaman MYO ile Kaman ilçesi arasındaki ilişkiler irdelenmiş, burada öğrenim gören öğrencilerin ve öğretim elemanlarının Kaman halkı, özel sektör kuruluşları ve mülki idaresi ile ilişkileri araştırılmıştır. Bu amaca yönelik olarak gerek Kaman MYO öğretim elemanlarına, gerek öğrencilere gerekse Kaman halkına farklı anketler uygulanarak iletişim, tanınırlık ve bütünleşme düzeyleri araştırılmıştır. Öğretim elemanları, bütünleşmenin ve özel sektörle ortak çalışmaların daha fazla artırılabilirliğini belirtirken öğrenciler, halkla iletişimlerinin büyük oranda iyi olduğunu; bu iletişimde öne çıkan unsurların sırası ile manevi destek alma, fiziksel ihtiyaçlarını giderme, farklı kültürlerle etkileşim yaşama ve maddi destek alma olduğunu ifade etmişlerdir. Kaman halkının görüşleri ise Kaman MYO'nun genel olarak Kaman halkına faydalı olduğu, MYO faaliyetlerinin halka açık olması ve bunlara katılma arzusunda bulunulduğu şeklindedir. Fayda sağlanan konuların başında ekonomik aktiflik sağlanması, kültürel etkileşim, Kaman'ın tanıtımına faydası, sportif faaliyetlerin daha etkin hale gelmesi bulunmaktadır. En çok tanınan MYO programları; Gıda Teknolojileri, İnşaat, Bilgisayar Teknolojileri ve Sondajcılık olurken halkın yalnızca dörtte biri MYO öğrenci sayısını doğru olarak tahmin edebilmiştir. Kaman MYO'nun tanıtım faaliyetlerini yeterli bulan kesim yüzde otuzluk bir dilime karşı gelmektedir. Gazete haberleri, MYO öğretim elemanları ve öğrencileri ile yapılan birebir görüşmeler, halk içindeki konuşmalar ve web sitesi en çok bilgi edinilen kaynaklar olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksekokulu (MYO), Tanınırlık, Toplumla bütünleşme, Tanıtım, Kaman

1. GİRİŞ

Yüksekokullar buldukları yörenin toplumsal, sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkılarda bulunabilirler. Bunun için Meslek Yüksekokullarının yöre halkı ile sürekli iletişim ve etkileşim içinde bulunmaları gerekmekte ve bu nedenle de kurumsal imajın önemi artmaktadır (Örs, 2003).

Üniversite ile toplum ayrılmaz, birbirleri için varolan iki oluşumdur. Birinin yokluğu veya kopukluğu ötekinin gelişimini önler ve her ikisinin de güdük kalmasına yol açar. Üniversiteler önce kendi toplumlarıyla sonra da tüm dünya ile bütünleşebildikleri ölçüde gelişmelerini sürdürmektedirler, çünkü üniversiteler toplumlarını ve dünyayı daha ileriye götürmek için oluşturulmuş kurumlardır (Saylan, 1990).

Önce üniversitenin çağdaş olması ve toplumu aydınlatacak olanların aydınlanması zorunludur ve buna toplumla bütünleşme istek ve niyetinin varlığının eklenmesi gerekmektedir. Üniversitenin toplumla bütünleşmesi, üniversitenin çevreye uymasıyla değil, tam tersine çevresini geliştirerek ve değiştirerek gerçekleşecektir (Uskul, 1990).

Mevcut yasalarda Meslek Yüksekokullarının amaç ve işlevleri ağırlıklı olarak eğitim-öğretim bazında açıklanmıştır. Oysa Meslek Yüksekokullarının amaç ve işlevlerinin sadece eğitim-öğretimle ve bilgi aktarımı ile sınırlandırılması yanlış olacaktır. Nitekim Yüksek Öğretim Kanunu'nda, Yükseköğretim kurumlarının temel görevleri arasında, ülkenin

bilimsel, kültürel, sosyal ve ekonomik yönden ilerlemesini ve gelişmesini ilgilendiren sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla, diğer kuruluşlarla işbirliği ile çeşitli çalışma ve araştırmalar yapması sayılmaktadır (Kahraman vd., 2002).

Çevresi ile sağlam, sürekli ve karşılıklı iletişim köprüleri kuramayan, çevresinin desteğini alamayan Meslek Yüksekokulunun gelişmesi ve toplumsal işlevini yerine getirmesi mümkün olmayacaktır. Bu haliyle Meslek Yüksekokulu sadece öğrencileriyle ilişkide bulunan ve bilgi aktaran bir kurum niteliği ile varlığını sürdürecektir (Örs, 2003).

III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Sonuç Raporu'nun "Toplumla Sosyal Bütünleşme" başlıklı bölümünde belirtilen önerilerden bazıları aşağıda sunulmuştur.

- Meslek Yüksekokullarının topluma yönelik olarak düzenleyecekleri kurslar, sertifika programları, seminerler, toplantılar, bilimsel aktiviteler, Üniversite-toplum bütünlüğünün sağlanmasına olumlu katkılar yapacaktır.
- Meslek Yüksekokullarında, yörenin kültür ve ihtiyaçlarına göre programlar açılması ve sosyal ve kültürel faaliyetlerin halka açık yerlerde sergilenmesi toplumla bütünleşmeyi kolaylaştıracaktır.
- Sivil toplum örgütleri ile konferans, panel düzenlenerek, Yüksekokulların programları tanıtılmalıdır.
- Meslek Yüksekokulları ile iş dünyası organizasyonları arasında ilişki kurumsallaşmalıdır.
- Üniversite-Sanayi işbirliği protokollerinin bölgesel çapta ve birden fazla üniversitenin iştiraki ile yapılması önem taşımaktadır.
- Her MYO kendi bünyesinde sektör ile öğrenciyi bir araya getirecek bilişim günleri düzenlemelidir. Bu organizasyonda firmalar kendilerini öğrencilere tanıtmalı ve gelen firmalardan alanında uzman üst düzey yöneticilerin konferans vermeleri sağlanarak toplumla sosyal bütünleşmeye yardımcı olunmalıdır (III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 2007).

Sosyal ve kültürel faaliyetler, Meslek Yüksekokulları tarafından halka açık yerlerde sergilenerek toplumla bütünleşme sağlanmalıdır (Kurtay).

Meslek Yüksekokullarının daha iyi tanıtılabilmesi için öncelikle "toplumun ve öğrenci kaynağının bu okullara bakışı" değiştirilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca sanayi kuruluşları ve halk nezdinde "tanıtım günleri ve TV programları" düzenlenerek teknikerlik mesleğinin ekonomik, sosyal, kültürel boyutu ile "teknikerlerin toplumdaki ve iş hayatındaki statüsü" konusunda bilgilendirmeler yapılmalı ve buna benzer çalışmalarla kamuoyu bilinçlendirilmelidir (Akınoğlu, 2007).

Kaman, Kırşehir'e 52 km uzaklıkta olup 21.118 nüfusa sahip, gelişmekte olan bir ilçedir. Nüfusun büyük bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaktadır. Fakat Kaman halkı için hayvancılık ve sanayi de büyük kazanç kaynağıdır. Kaman'ın gelişimine ve tanıtımına büyük katkı sağlayan Kaman MYO, iki ayrı binada eğitim vermektedir. 8 programa sahip Kaman MYO, 970 öğrenci ve 41 öğretim elemanı ile "Türkiye'de lider, dünyada tanınır bir yüksekokul olma" vizyonuna uygun, kaliteli teknik elemanlar yetiştirmektedir. Gelişimine artan bir ivme ile devam eden Kaman MYO, son iki yılda öğrenci sayısını üç katına çıkarmış, pek çok sanatsal ve sportif faaliyetler gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmektedir.

“Bilgi ve beceri düzeyi yüksek, çağdaş seviyede eğitim almış, piyasa koşullarında kamu ve özel sektörlerince aranan, kendine verilen görev ve sorumlulukları istenilen kalite ve zamanda yerine getirebilecek teknikerleri yetiştirme” misyonuyla Kaman MYO; bu faaliyetleri gazete haberlerine, kendi çok kapsamlı web sitesine, ayrıca sosyal, bilimsel araştırma ve yayınlara taşıyarak halkın istifadesine sunmaktadır. Kaman MYO kendi Toplam Kalite Yönetimi standartlarına ve sistemine sahip bulunmakta, bunu da belgelendirerek her yıl yapılan denetimlerde üstün uygulama verileri ile olumlu puanlar alarak sürekli gelişimine devam etmektedir. Kaman MYO’nda sık gerçekleştirilen seminerlerin, konferansların, söyleşilerin, teknik gezilerin, şiir gecelerinin, tiyatro gösterilerinin yanı sıra resmi merasimler ve mezuniyet töreni/balosu büyük ciddiyetle düzenlenmekte ve yüksek katılımı gerçekleştirilmektedir.

Kaman mülki idaresi, sanayi ve ticaret kuruluşları/birlikleri ve esnafı ile derin ilişkiler geliştiren Kaman MYO bu kuruluşların tamamının desteğini arkasına almış bulunmaktadır. İnşaat, sondaj ve gıda sektörlerinde yer alan pek çok kuruluşla ortak protokoller imzalayan Kaman MYO, üniversite-sanayi işbirliği konusunda örnek uygulamalar gerçekleştirmektedir.

Bu çalışmada Ahi Evran Üniversitesi Kaman MYO ile Kaman ilçesi arasındaki ilişkiler irdelenmiş, burada öğrenim gören öğrencilerin ve öğretim elemanlarının Kaman halkı, özel sektör kuruluşları ve mülki idaresi ile ilişkileri araştırılmıştır. Kaman MYO’nun ne kadar ve hangi nitelikleri ile tanındığı ve hâlihazırda Kaman halkı ile bütünleşme düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

Yukarıda belirtilen amaçlara yönelik olarak gerek Kaman MYO öğretim elemanlarına, gerek öğrencilere gerekse Kaman halkına farklı anketler uygulanarak iletişim, tanınırlık ve bütünleşme düzeyleri araştırılmıştır.

Çalışmanın başlangıcında toplam 41 öğretim elemanın 36’sına, 5 adet çoktan seçmeli sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Bunun ardından Kaman MYO öğrencilerine de çoktan seçmeli 5 adet sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. 342 öğrenciye uygulanan bu anket, toplam öğrenci sayısı olan 970 öğrencinin yaklaşık olarak üçte birine karşılık gelmektedir. Son olarak Kaman ilçesi halkından (toplam nüfus 21.500) 321 kişiye de 7 çoktan seçmeli sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anılan üç anketin uygulamasında da isim yazılması istenmemiş, fikirlerin serbestçe ifade edilmesine çalışılmıştır. Uygulamanın ardından anket verileri işlenmiş, tablo ve grafikler yardımı ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

2.1. Öğretim Elemanı Anketi Verileri

Kaman MYO’nda anket çalışmasının yapıldığı Aralık 2008 tarihinde görev yapan toplam 41 öğretim elemanından 4 öğretim üyesi ve 32 öğretim görevlisi bu anket uygulamasına katılmıştır. Verilen yanıtların irdelenmesi ile elde edilen veriler aşağıda sunulmuştur.

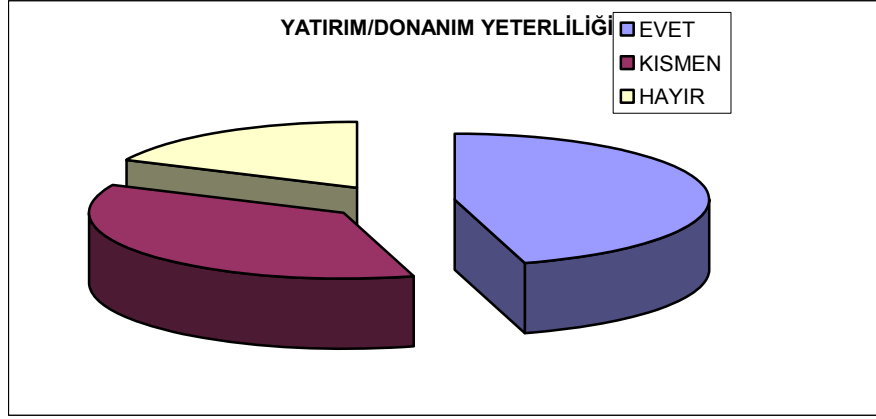
Şekil 1. Kaman MYO ile halkın bütünleşme düzeyi

Sorulan “halk ile bütünleşme düzeyi” sorusuna alınan cevaplar Şekil 1.’de görüldüğü gibi beklentilerin ulaşılan düzeyden fazla olması (%82); bütünlüğün sağlanmaması (%9) ve tam bütünlüğün sağlanmış olmasından (%9) daha çok ifade edilmiştir. Buradan öğretim elemanlarında MYO ile halkın bütünleşmesinde daha çok ilerleme olması beklendiği anlaşılmaktadır.

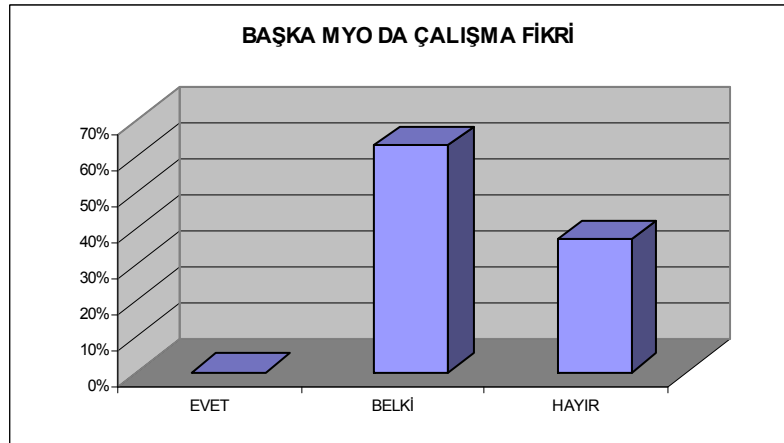
Şekil 2. Üniversite ile özel sektör işbirliği yapılabilme imkânları

Şekil 2.’den de görüldüğü üzere “MYO’ undaki uygun bölümlerle Kaman’da hizmet veren ve üretim yapan kuruluşlarla ortak çalışmalar yapılması konusuna imkânların yeterli bulunup bulunmadığına” dair soruya verilen cevaplar ise %72 kısmen yeterli, %20 hayır yeterli değil ve %8 evet yeterli şeklinde olmuştur. Bu verilere göre öğretim elemanları üniversite ile bölgesel özel ve kamu sektörü kuruluşları arasında daha fazla işbirliği yapabileceğini düşünmektedirler.

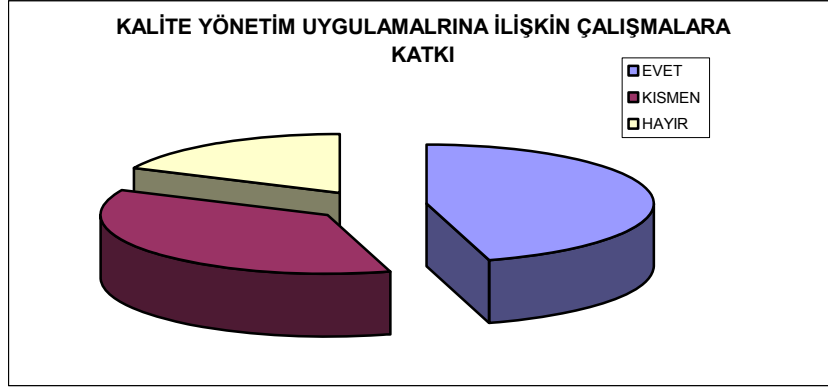
Şekil 3. Bütçe ve diğer kaynaklar esas alındığında mevcut yatırım ve donanımların yeterliliği

“Bütçe ve diğer kaynaklarının esas alındığı durumlarda MYO’ una yapılan yatırım ve donanım yeterliliği” sorusuna öğretim elemanlarından %45 evet %37 kısmen ve %18 hayır cevapları alınarak ankete tabi tutulan öğretim elemanlarının yarıya yakınının mevcut yatırım ve donanımdan memnun oldukları bulgusu elde edilmiştir. Bu durum Şekil 3.’te belirtilmiştir.

Şekil 4. Yakın zamanda başka bir MYO’nda çalışma fikri

Kaman MYO öğretim elemanlarına yöneltilen “yakın zamanda başka bir MYO’nda çalışma fikrine bakış açısı” sorusuna alınan cevaplar ise %37 hayır, %63 belki ve %0 evet cevapları alınmıştır. Bu durum Şekil 4.’te belirtilmiştir. Bu veriler, öğretim elemanlarının öğrencilerle, kendi aralarında ve kurumları ile bütünleşme ve memnuniyetsizlik sıkıntısı yaşamadığını işaret etmektedir.

Şekil 5. Kaman MYO Toplam Kalite Yönetimi çalışmalarında yer alma

Öğretim elemanlarına “Kaman MYO Toplam Kalite Uygulamalarına (TKU) ilişkin çalışmalara katılmalarının düzeylerinin” sorulduğu soruya alınan yanıtların dağılımı Şekil 5.’te verilmiştir. Buna göre öğretim elemanlarının % 45’i bu çalışmalara katıldığını, % 37 ‘si kısmen katıldığını ve % 18’i da hiç katılmadığını ifade etmişlerdir. Buna göre öğretim elemanlarının yarıya yakını direk olarak TKU ’na katılmış, önemli bir kısmı da kısmen katkıda bulunmuştur.

2.2. Öğrenci Anketi Verileri

Kaman MYO’ unda öğrenim gören 342 öğrenciye uygulanan 3 soruluk bir anketle öğrencilerin halkla iletişimleri, iletişimlerinde öne çıkan ana unsurlar ve Kaman MYO’nun ilgili sanayi dallarındaki kuruluşlarla ortak faaliyetlerini ne kadar yeterli buldukları değerlendirilmek istenmiştir. Anket uygulanan öğrenci sayısı, bu uygulama yapılırken kayıtlı bulunan toplam öğrenci sayısı olan 970 öğrencinin %35’ine karşılık gelmektedir. Anket verilerinin değerlendirilmesi ile edinilen bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Kaman halkı ile iletişim düzeyi

	Yüzde %
Çok iyi	12,9
İyi	22,1
Orta	41,4
Kötü	23,3
Yanıt yok	0,3

“Kaman MYO öğrencilerin halkla iletişimlerinin düzeylerini” belirlemek için sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 1.’de verilmiştir. Buna göre öğrenci-halk iletişiminin düzeyini kötü bulan öğrencilerin oranı %23,3 ‘tür. Diğer öğrenciler bu iletişimi %41,4 orta, %22,1 iyi ve % 12,9 çok iyi düzeyde bulduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Halkla iletişimde daha öne çıkan unsurlar

	Yüzde %
İhtiyaç giderme	30,2
Farklı kültür etkileşimi yaşama	22,5
Manevi destek	40,6
Maddi destek	7,1

“Kaman MYO öğrencilerin halkla iletişimlerinde öne çıkan ana unsurları” belirlemek için sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 2.’de verilmiştir. Buna göre öğrenci-halk iletişiminin en önemli unsuru % 40,6 oranı ile manevi destek sağlanmasıdır. Bunu %30,2 oranı ile ihtiyaçların giderilmesi, % 22,5 ile farklı kültürlerle etkileşim sağlanması ve % 7,1 ile maddi destek ihtiyacı izlemektedir.

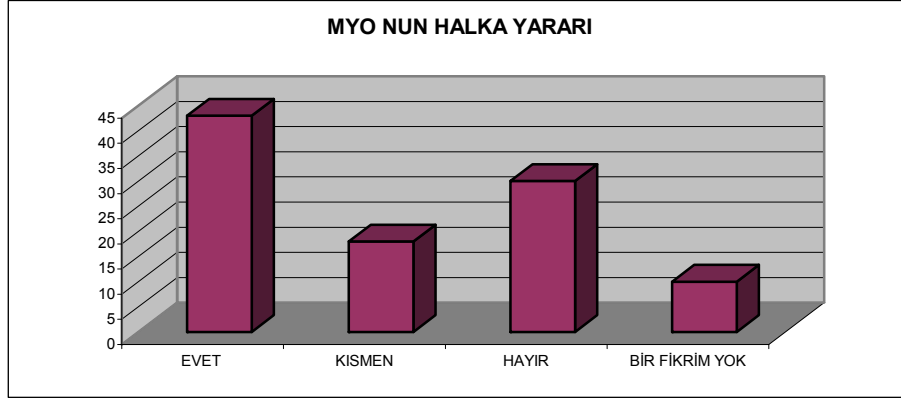
Tablo 3. Kaman MYO eğitim gamındaki sanayi dallarındaki kuruluşların ortak faaliyetlerinin verimliliği

	Yüzde %
Evet, çok verimli buluyorum	14,9
Daha çok verimli olabilir	31,5
Hayır, hiç verimli değil	12,5
Bir fikrim yok	39,9
Yanıt yok	1,2

“Kaman MYO’nun eğitim gamındaki sanayi dallarındaki kuruluşlarla ortak faaliyetlerinin verimliliğinin değerlendirilmesi” amacı ile öğrencilere sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 4.’te verilmiştir. Bu verilere göre öğrencilerin %14,9’u bu faaliyetleri çok verimli bulunduğunu ifade ederken %31,5’i daha verimli olabileceğini, %12,5’i verimli olmadığını belirtmiştir. %39,9’luk önemli bir grup herhangi bir fikir beyan etmezken %1,2 ise bu soruya yanıt vermemiştir. Bu verilere göre; Kaman MYO ile sanayi işbirliği konusunda öğrencilerin yaklaşık %40’ının yeterli bilgi sahibi olmadığı, ancak %15’lik bir grubun mevcut işbirliğini verimli bulunduğu sonucu çıkarılmıştır.

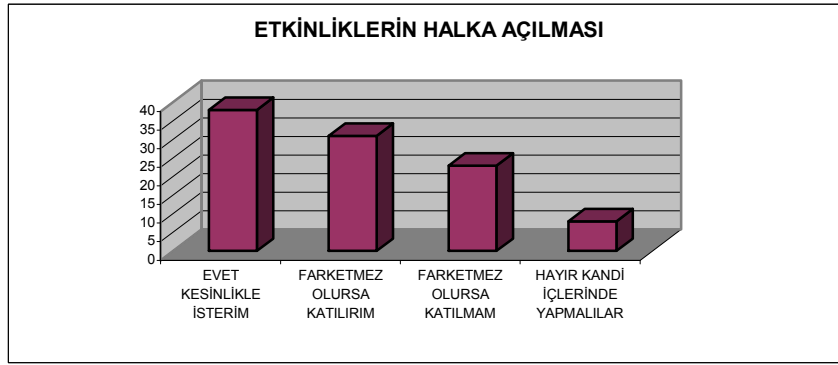
2.3. Kaman Halkı Anketi verileri

Kaman halkının Kaman MYO’ unu nasıl algıladığı, kendilerine faydasının derecesini, etkinliklerinin açıklığını, elde ettikleri fayda türlerinin önem düzeylerine göre sıralamasının belirlenmesini, öğretim yapılan programlardan haberdar olma derecelerini, toplam öğrenci sayısını hangi doğrulukta bildiklerini, Kaman MYO’nun tanıtım faaliyetlerinin yeterlilik düzeyi hakkındaki fikirlerini, Kaman MYO ile ilgili bilgileri hangi kaynaklardan aldıklarını, Kaman MYO web sitesini ne sıklıkta ziyaret ettiklerini ve bu sitenin içerdiği bilgileri ne kadar yeterli bulduklarını belirlemek için sorulan sorulara alınan yanıtların değerlendirilmesi ile edinilen bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Şekil 6. Kaman MYO'nun Kaman halkına yararlılığı

“Kaman halkının Kaman MYO’ unu kendilerine yararlı bulup bulmadığına” dair sorulan soruya verilen yanıtların dağılımı Şekil 6.’da verilmiştir. Buna göre %42’si Kaman MYO’ unu Kaman’a yararlı bulurken %18’i kısmen yararlı, % 30’u yararlı bulduğunu ifade etmiştir. % 10m’luk bir grup ise fikir beyan etmemiştir.

Şekil 7. MYO etkinliklerinin halka açık olması ve katılma talebi

“Kaman halkının Kaman MYO’ unun etkinliklerinin halka açık olmasını isteyip istemediklerinin” belirlenmesine yönelik olarak sorulan soruya verilen yanıtların dağılımı Şekil 7.’de verilmiştir. Buna göre % 40 kesinlikle istediğini, % 30 açık olup olmamasının fark etmeyeceğini fakat açık olması halinde etkinliklere katılabileceğini, % 25 açık olup olmamasının fark etmeyeceğini fakat açık olması halinde etkinliklere katılmayacağını ve % 5 da etkinliklerin halka açık olmaması gerektiği fikrini ifade etmiştir.

Tablo 4. Kaman MYO’nun Kaman’a faydaları

Fayda	Frekans	Yüzde %
Kültürel Etkileşim	45	23,6
Ekonomik Aktiflik Sağlanması	48	25,1
Spor Faaliyetlerinin Daha Etkin Hale Gelmesi	20	10,1
Üniv. Özel Sektör, Kamu Kuruluşu İş Birliği	15	7,9
Kamanın Tanıtımına Yararı Olması	33	17,3
Halkın Eğitim Düzeyine Olumlu Katkısı	12	6,3
Halkın Farkındalık Düzeyine Olumlu Etkisi	18	9,4

“Kaman MYO’ unun Kaman’a sağladığı fayda türlerinin önem düzeylerine göre sıralamasının belirlenmesi” amacı ile Kaman halkına sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 4.’te verilmiştir. Bu verilere göre Kaman MYO’ unun Kaman’a sağladığı en önemli fayda %25,1 oranı ile ekonomik aktiflik sağlamasıdır. Bunu %23,6 ile kültürel etkileşim, %17,3 ile Kaman’ın tanıtımına yararı olması, %10,1 ile spor faaliyetlerinin daha etkin hale gelmesi, %9,4 ile halkın farkındalık düzeyine olumlu etkisi ve %6,3 ile halkın eğitim düzeyine olumlu katkısı izlenmektedir.

Tablo 5. Kaman MYO’da bulunan programlarının varlığından haberdar olma

	Frekans	Yüzde %
İnşaat Prog.	55	21,5
Gıda Tek. Prog.	60	23,4
Sondajcılık Prog.	40	15,6
Bilgisayar ve Tek. Prog.	42	16,4
Harita Kadastro Prog.	21	8,2
Endüstriyel Elektronik Prog.	20	7,8
Elektronik Haberleşme Prog.	10	3,9
Pazarlama Prog.	8	3,1

“Kaman halkının Kaman MYO’nun hangi programlarının varlığından hangi oranda haberdar olduklarının” belirlenmesi amacı ile sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 5.’te verilmiştir. Buna göre varlığı en çok bilinen programlar sırası ile %23,4 ile Gıda Teknolojileri Programı, %21,5 ile İnşaat Programı ve %16,4 ile Bilgisayar ve Teknolojileri Programı olmuştur. Sıralamada en az biline program olarak %3,1 ile Pazarlama Programı yer almaktadır. Bu program tanınırlığı oranları Kaman MYO’nun programlarının açılma tarihlerinin eskiliği ile orantılı bulunmakta, en uzun süredir öğretim yapılan programlar en çok tanınırken en yeni programlar en az tanınmaktadır.

Tablo 6. Kaman MYO’nun öğrenci sayısından haberdar olma

	Yüzde %
100-350	13
350-550	14
550-650	11
750-850	18
850-1000	23
1000-1150	12
1150’den fazla	9

“Kaman halkının Kaman MYO’nun öğrenci sayısını ne kadar doğru bildiğinin” belirlenmesi amacı ile sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 6.’da verilmiştir. Kaman MYO’nun öğrenci sayısı olan 970 adet öğrencinin yaklaşık olarak tahmin edildiği dilim %23’e karşılık gelmekte, %56 toplam öğrenci sayısını bu adetten daha az, %21 ise daha fazla olarak tahmin etmiştir. Kaman MYO’ unun Kaman’a sağladığı en önemli faydanın ekonomik aktiflik sağlaması olarak şekillenmesinin ardından ekonomik kaynaklardan biri olan öğrencilerin toplam sayısının büyük çoğunluk (%79) tarafından bilinmediğinin tespiti bu çalışmanın ilginç bulgularından biridir.

Tablo 7. Kaman MYO'nun kendisini tanıtabilmesi

	Yüzde
Evet, Tanıtımları Yeterli	30
Bu Konuda Daha Çok Çalışılmalı	32
Tanıtım Adına Bir Çalışmayla Karşılaşmadım	18
Bir Fikrim Yok	20

“Kaman MYO'nun kedi tanıtımını hangi yeterlilikte yaptığının Kaman halkınca değerlendirilmesi” amacı ile sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 7.'de verilmiştir. Bu verilere göre Kaman MYO'nun tanıtımlarını yeterli bulanların oranı %30, bu konuda daha çok çalışılması gerektiğini ifade edenlerin oranı %32 ve herhangi bir tanıtım faaliyeti görmediğini ifade edenlerin oranı %18'dir. %20'lik bir grup ise herhangi bir fikir beyan etmemiştir.

Tablo 8. Kaman MYO hakkında hangi kaynaktan bilgi edinildiği

	Frekans	Yüzde
Gazete ve İlanlardan	36	26,1
İnternet (Web) Sitesinden	25	18,1
Birebir Görüşmelerinden	30	21,7
Halk İçindeki Konuşmalardan	28	20,3
TV Bültenlerinden	8	5,8
Öğrenci Temsilcilerinden	11	8,0

“Kaman halkının Kaman MYO hakkında hangi kaynaklardan bilgi edindiğinin” belirlenmesi için sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 8.'de verilmiştir. Bu verilere göre en önemli haber kaynakları sırası ile %26,1 ile gazete ilanları, %21,7 ile öğrenci, öğretim elemanları ve idari personelle bire bir görüşmeler ve %20,3 ile halk içi konuşmalardır.

Tablo 9. Kaman MYO Web sitesinin hiç ziyaret edilip edilmediği

	Yüzde %
Sık Sık	13
Arada Bir	15
Çok Nadir	28
Hiç Ziyaret Etmedim	44

“Kaman halkının Kaman MYO web sitesini hiç ziyaret edip etmediğinin” belirlenmesi için sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 9.'da verilmiştir. Bu verilere göre Kaman MYO web sitesinin sık sık ziyaret edilme oranı %13, arada bir ziyaret edilme oranı %15, çok nadir olarak ziyaret edilme oranı % 28 ve hiç ziyaret edilmemiş olma oranı %44 olarak şekillenmiştir.

Tablo 10. Kaman MYO Web sitesinin hangi sıklıkta ziyaret edildiği

	Yüzde %
Her Gün	10
Haftada Bir	14
İki Haftada Bir	26
Ayda Bir	48

“Kaman halkından Kaman MYO web sitesini ziyaret edenlerin bunu hangi sıklıkta yaptığını” belirlenmek için sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 10.’da verilmiştir. Bu verilere göre Kaman MYO web sitesini en az bir kez ziyaret etmiş kişilerin bu ziyareti yapma periyotları %10 her gün, %14 haftada bir, % 26 iki haftada bir ve % 48 ayda bir şeklindedir.

Tablo 11. Web sitesinin Kaman MYO hakkında verdiği bilgilerin yeterliliği

	Frekans	Yüzde %
Aranılan Her Şeye Ulaşılabiliyor	24	40,7
Yeterli Değil	32	54,2
Çok Yetersiz	3	5,1

“Kaman halkının Kaman MYO web sitesinin Kaman MYO hakkında verdiği bilgilerin yeterliliğini değerlendirmeleri” için sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 11.’de verilmiştir. Bu verilere göre Kaman halkının Kaman MYO web sitesinde Kaman MYO hakkında aradığı her şeye ulaşılabilme oranı %40,7, verilen bilgileri yeterli bulmama oranı %54,2 ve çok yetersiz bulma oranı % 5,1’dir.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Meslek Yüksekokullarının tanınırlığı ve toplumla bütünleşmesini irdelemek amacı ile yapılan ve üç farklı anket uygulamasından oluşan bu çalışmadan elde edilen verilere göre; tanıtım faaliyetlerinin artırılması doğrultusunda gazete haberlerine ağırlık verilmesi yararlı olacaktır. Kaman MYO ‘nun bünyesel gelişimi için mevcut kurslar, sertifika programları ve bilimsel etkinliklerin miktarına artan ivme vermek gerekecektir. Yapılan anketler neticesince ankete tabi tutulan üç grup da (halk-öğrenci-öğretim elemanları) bütünleşmenin daha çok olmasını istediğini belirtmiştir. Daha fazla kuruluşla, daha fazla ve etkin ortak çalışmaların yapılması MYO ve halk bütünleşmesi bağlamında daha yararlı olacaktır.

Bütçenin ve diğer kaynakların efektif kullanılması MYO’nun standartlarını, çıktılarının düzeyinin artırılması ve geliştirilmesini, buda kurumsal gelişmeyi ve büyümeyi ivmelendirecektir. Bu gelişme de halk ile her düzeyde iletişim ve bütünleşmeye olumlu yansıtacaktır.

Kaman MYO, mevcut kaynakları olabilecek en faydalı şekilde kullanılmalıdır. Mevcut şartlarda öğretim elemanlarının yarından fazlası bu uygulamanın daha üst düzeye getirilebileceğini ifade etmektedir.

Öğretim elemanları kendi aralarında, öğrencilerle ve kurumları ile büyük ölçüde bütünleşmiş olduklarını ve bu alanda önemli sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmektedirler. Kendi içindeki bütünleşmenin sağlanması bir MYO için halkla bütünleşmenin gereğidir.

Öğretim elemanlarının büyük çoğunluğunun tamamen ya da kısmen Kaman MYO, toplam kalite yönetim uygulamalarına katılmış olmaları, mevcut sistemin başarıyla uygulanmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Toplam kalite yönetim uygulamalarına katılımın topluma yansımaları dahilinde, bütünleşmeye olabilecek olumlu etkiler ve toplumun olumlu yönelimlere ulaşmasının mümkün olduğunun altı çizilmiştir.

Kaman MYO öğrencilerinin ancak üçte birine yakınını halk ile iletişimlerinin iyi ya da çok iyi olduğunu ifade etmektedir. Bu bulguyla, Kaman MYO ile Kaman halkı arasındaki iletişim düzeyinin daha fazla artırılması gerekliliği belirlenmiştir.

Öğrencilerin halk ile iletişimindeki unsurların önem sırası; ihtiyaç giderme, farklı kültür etkileşimi yaşama, manevi destek ve maddi destek olurken halkın öğrencilerle olan iletişiminde öncelik; kültürel etkileşim ve ekonomik aktiflik olmaktadır. İki temel yaklaşımdaki farklılığın incelenmesi, değerlendirilmesi, olabildiğince birbirine yaklaştırılması iletişim ve bütünleşme konusunda daha olumlu katkılar sağlayacağı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Kaman MYO öğrencilerinin üniversite-sanayi işbirliği alanında farklı organizasyonlarla geliştirilen ortak faaliyetlerin daha verimli olabileceğini düşündükleri tespit edilmiştir. Gerek bu faaliyetlerin miktarlarının ve niteliklerinin gerekse verimliliklerinin artırılması, iletişimin ve bütünleşmenin gelişim düzeyine olumlu etkileyecektir.

Edinilen bulgulara göre, Kaman halkı Kaman MYO'nu genel olarak kendileri için faydalı bulmaktadır. Bu faydalı bulma izleniminin geliştirilerek halkın tamamına yayılması öncelik arz eden bir husus olarak öne çıkmaktadır. Ortak faydaların artırılması ile gerek iletişim gerekse bütünleşmeye olumlu etkiler sağlanacaktır.

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere Kaman mülki idaresi, sanayi ve ticaret kuruluşları/birlikleri ve esnafı ile derin ilişkiler geliştiren Kaman MYO bu kuruluşların tamamının desteğini arkasına almış bulunmaktadır. İnşaat, sondaj ve gıda sektörlerinde yer alan pek çok kuruluşla ortak protokoller imzalayan Kaman MYO, üniversite-sanayi işbirliği konusunda örnek uygulamalar gerçekleştirmektedir. Karşılıklı faydaların Kaman MYO'na da olumlu etkileri olduğu/olacağı ortaya çıkmıştır.

Edinilen önemli bulgulardan biri de; Kaman MYO' nun etkinliklerini, hâlihazırdaki duruma göre halka daha açık gerçekleştirmesinin bütünleşme adına büyük bir katkısı olacaktır.

Kaman halkı, Kaman MYO ile ilişkilerinde ana faktör olarak ekonomik aktifliği düşünmekle birlikte kültürel etkileşime de ikinci sırada önem verdiklerini ifade etmektedir. Bu etkileşimin artırılması doğrultusunda gösterilecek her türlü çaba, bütünleşmeye direkt katkı sağlayacaktır.

Kaman halkı, Kaman MYO öğretim programlarından geçmişi daha uzun olanları daha büyük oranda, son iki yılda açılanları ise daha düşük oranda tanımaktadır. MYO tanıtım faaliyetleri kapsamında; bu programlarda verilen eğitimlere, donanımlara, öğretim kadrosu deneyim ve yetkinliklerine, mezunların mesleki performanslarına daha fazla önem verilmesi de bütünleşmeye olumlu etkiyecektir.

Kaman MYO ile iletişimde gerek ekonomik gerekse kültürel faydalanmayı ön plana çıkararak Kaman halkının, bu faydanın ana kaynaklarından biri olan MYO öğrenci sayısını yeterince bilmiyor olması önemli bir iletişim eksikliği anlamına gelmektedir. Bu eksikliğin kısa vadede giderilmesi her açıdan olumlu katkılar sağlayacaktır.

Edinilen bulgulara göre Kaman MYO hakkında en önemli bilgi edinme kaynakları gazeteler, Kaman MYO mensupları ve öğrencileridir. Bu iletişim kaynaklarının etkinliğinin artırılması doğru, zamanında ve tam bir iletişim sağlanması için büyük önem arz etmektedir. Web sitensin tanınırlığının, niteliğinin ve çekiciliğinin artırılması, TV programlarında alınan yerin büyütülmesi, halk ile yapılan birebir iletişimlerin miktar ve niteliğinin artırılması, mevcut bu unsurlara yeni iletişim kaynaklarının eklenmesi için çaba gösterilmesi MYO ile halk bütünleşmesi için önemli katkılar sağlayacaktır.

İletişim düzeyinin artırılması gerektiği, anket uygulanan üç gruptan da alınan ortak cevaptır. Kaman MYO'nun tüm çalışanlarının, öğrencilerinin ve Kaman halkının; daha yapıcı, üretken ve olumlu sonuçlar getirecek iletişim çabaları içinde bulunmalarının, bu doğrultuda bilgiye açık ve daha gayretli olmalarının gerektiği anlaşılmaktadır. Gerek karşılıklı tanınırlık gerekse bütünleşerek gelişmek doğrultusunda arzu edilen düzeye ulaşılabilmesi için; aynı çabaların işteş olarak ilerletilmesi, daha sağlıklı sonuçlarla birlikte iki grubunda memnuniyetini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Örs, F. (2003), "Meslek Yüksekokullarının Toplumsal İşlevi; Bir MYO'nun Kurumsal İmaj Araştırması", Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 10,
- Saylan, T. (1990), "Bir Sağlık Bilimci Gözüyle Üniversite ve Toplum, Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler", Cem Yayınevi, İstanbul, s. 31-36,
- Uskul, Z. (1990), "Taşra Üniversitelerinin Kültürel Etkinlikleri ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi Örneği, Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler", Cem Yayınevi, s. 289-294,
- Kahraman, L. ve Öktem, M.K. (2002), "Üniversite-Belediye İşbirliğine Doğru: Kent Belediyelerinin Üniversite Gençliği ve Öğretim Elemanlarına Yönelik Hizmetleri", Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 11, Sayı 1, s.73-108,
- III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı. (2007), "Sonuç Raporu", s. 10-11,
- Kurtay, F. , "Meslek Yüksekokullarının Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Bakış Açısı".
- Akinoğlu. A. (2007), "III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Kapanış Konuşması", s. 10-11,

MESLEK YÜKSEKOKULLARININ TANITIMINDA BİR ARAÇ OLARAK WEB SİTESİ KULLANIMI KAMAN MYO UYGULAMA ÖRNEĞİ

**WEBSITE USAGE ON PRESENTATION OF VOCATIONAL HIGH
SCHOOLS, EXAMPLE OF KAMAN VOCATIONAL HIGH SCHOOL**

Mücella ÖZBAY¹

Latif Onur UĞUR²

ABSTRACT

In this study, it is searched how the senior class students take advantage of web sites to choose a job suitable for their interests and talent area and also after the ÖSS exam (university exam) to choose one of the Vocational Collages. On the other hand it is searched how the students take advantage of topics about the staff, social, cultural and sportive activities in the vocational collage they are studying. In addition to this it is searched in this study how the web sites give advantages to present vocational academies to the public. In order to analyze Kaman Vocational Collage web site, different polls applied to the senior class students of the five different types of high school which take place in Kaman, Kaman Vocational Collage students and public living in Kaman. According to the data acquired, it is stabilized that the students are not aware of Kaman Vocational Collage and also they don't utilize the web sites as important information sources. It is determined that Kaman Vocational Collage Students just look for the exam results and notices on the web site. Using Kaman Vocational Collage web site in order to get information, takes the last place in the order. With the symptoms acquired from the searches, it is realized that Vocational Collages' web sites and the contents of them, the awareness of the web sites and the ratio of the usage by the students should be enriched.

Key Words: Vocational Collage, Web Sites, Presentation, Allurement

ÖZET

Bu çalışmada lise son sınıf öğrencilerinin ilgi ve beceri alanlarına uygun meslek seçimi ve ÖSS sınavı sonrasında üniversite tercihi yaparken herhangi bir MYO'nu seçmelerinde web sitelerinden ne kadar faydalandıkları araştırılmıştır. Ayrıca öğrencilerin öğrenim gördükleri MYO'larında; dersler, akademik kadro, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler, eğitim faaliyetleri konularında bilgi sahibi olmak için web sitelerinden ne kadar faydalandıkları da araştırılmıştır. Buna ek olarak MYO'larının halka tanıtılmasında web sitelerinin ne kadar yarar sağladığı da bu araştırma kapsamında incelenmiştir. Bunun için örnekleme düzlemi olarak seçilen Kaman MYO web sitesinin analiz edilmesine yönelik olarak Kaman'da bulunan beş farklı lisenin son sınıf öğrencilerine, Kaman MYO öğrencilerine ve Kaman

¹ Öğretim Görevlisi, Ahi Evran Üniversitesi, mucella-ozbay@hotmail.com

² Yardımcı Doçent, Ahi Evran Üniversitesi, latifugur@mynet.com

halkına farklı anketler uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre lise öğrencilerinin Kaman MYO'ndan haberdar olma ve üniversite tercihlerinde önemli bir bilgi kaynağı olarak web sitelerinden istifade etme oranlarının düşük olduğu saptanmıştır. Kaman MYO öğrencilerinin web sitesinde öncelikli olarak takip ettikleri konuların başında sınav sonuçları ve duyuruların yer aldığı tespit edilmiştir. Kaman halkının Kaman MYO ile ilgili bilgi edinme kaynakları arasında Kaman MYO web sitesini kullanma tercihlerinin yerel gazeteler, MYO çalışanları ve öğrencileriyle iletişimleri ve halkın kendi aralarındaki iletişimden sonra dördüncü sırada yer aldığı belirlenmiştir. Çalışma bulguları ışığında MYO web sitelerinin içeriklerinin zenginleştirilmesi gereğine ek olarak gerek lise öğrencilerinin MYO web sitelerine dair farkındalıklarının artırılması gerekse MYO öğrencilerinin MYO web sitelerini kullanım oranlarının artırılmasının elzem olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: MYO, Web Sitesi, Tanıtım, Çekicilik

1. GİRİŞ

Üniversite sınavı ile bir yüksek öğretim kurumuna girmek isteyen öğrencilerin yapacakları üniversite ve bölüm seçimini ulaşılabilecekleri en detaylı ve kaliteli bilgi ile yapmaları hayati önem arz etmektedir. Yüksek öğretim kurumu öğrencileri için; üniversiteleri, okulları, bölümleri, müfredatları, tabi oldukları mevzuat, öğretim elemanları, okullarında yapılan sosyal ve sportif aktiviteler ve benzeri pek çok konu birinci elden ve eşzamanlı olarak bilgi sahibi olmaları gereken hususlardır. Yüksek öğretim kurumlarının bulunduğu yöre halkının sosyal, kültürel ve sportif yaşamında, buralarda bulunan yüksek öğretim kuruluşlarının kurumsal kişiliğinden ve aktivitelerinden haberdar olması, faaliyetlerini yakından ve güncel olarak takip etmesi de önemlidir. Anılan bu hususların tamamının gerçekleştirilmesinde ilgili yüksek öğretim kurumlarının web siteleri ve içerikleri en önemli kaynaklardan biridir.

Meslek yüksekokullarının tanıtılmasında web sitelerinin kullanılması etkili bir araçtır. Bir önlisans programında öğrenim görmek isteyen lise öğrencilerinin ve mezunlarının mezun oldukları lise koluna veya ilgi ve beceri sahibi oldukları konulara göre hangi programlarda öğrenimlerine devam etmelerinin daha uygun olacağına karar vermeleri aşamasında web sitelerinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Herhangi bir ön lisans programı için hangi lise kolundan mezun olunması gerektiği, bu programda öğrenim görülmesi süresince hangi derslerin alınacağı, bu derslerin içerikleri ve mezun olduğunda mesleki açıdan ne gibi bilgilere sahip olunacağı hakkında bir çok bilgiye yüksekokulların web sitelerinden ulaşılabilmektedir.

Türkiye çapında toplam 111 üniversitenin 390 meslek yüksekokulu ve 13 teknik meslek yüksekokulu faaliyettedir. Halihazırda 347 MYO'nun web site adresi mevcut olup 19 tanesinin web sitesi aktif şekilde çalışmamakta, 18 tanesinin ise herhangi bir web sitesi bulunmamaktadır. Aktif şekilde çalışan 328 web sitesinin 14 tanesinin de çok az bilgi içerdiği tespit edilmiştir. (<http://www.osym.gov.tr/dosyagoster.aspx?DIL=1&BELGEANAH=31201&DOSYASIM=Bolum2Onlisans.pdf>)

WWW bilgisayar üzerinde çalışan bir aktarım aracıdır. Mesajlar ve dosyalar bilgisayarlar üzerinde dolaşmaktadır. Web'e bilgisayarlar kullanılarak erişilmekte, web sayfaları bilgisayarlar üzerinde depolanmakta ve diğer bilgisayarlarda yer alan web sayfalarına

erişilmektedir. Bilgisayarlar çalışabilmeleri için özel komutlar gerektirirler. Bu komutlar bilgisayara yerleştirilir ve bilgisayara neyi nasıl yapması gerektiğini söyler. Bilgisayar yazılımı ve donanımını etkili kullanabilmek için mevcut yazılım ve donanım hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir. İnternet yazılım teknolojisi üzerine kurulmuştur. Aynı zamanda donanımdan bağımsız olarak tasarlanmıştır. Uyumlu bir İnternet yazılımı kullanılıyorsa kullanılan donanımın önemi yoktur. Web donanımdan bağımsız olduğundan web üzerinde birçok değişik bilgisayar platformu mevcuttur. En popüler platformlar UNIX, DOS, Windows, ve Macintosh işletim sistemlerini çalıştırır. Her işletim sisteminin zayıf ve güçlü olduğu yanlar vardır, fakat hepsi temelde aynı işi yapmaktadırlar. Bir bilgisayardan başka bir modeme ihtiyaç duyulmaktadır. Bir modem bilgisayarın telefon hatları vasıtası ile diğer bilgisayarlarla iletişim kurmasını sağlamaktadır. En önemli modem özelliği onun hızıdır. Modem hızı saniyedeki bit sayısı (bps) ile ölçülmektedir. Modem ne kadar hızlı olursa web’de o kadar rahat dolaşılır. Bilgisayar ve modemden sonra İnternet için bir bağlantı gerekmektedir. Bu birkaç yoldan sağlanabilir. İlk olarak bir ticari servis sağlayıcı kullanılabilir. İki çeşit servis sağlayıcı vardır. Bunların ilki geçit (gateway) servis sağlayıcılarıdır. Bunlara örnek olarak America Online, Prodigy ve Compu Serve verilebilir. İkinci türdeki servis sağlayıcılar tam İnternet erişim hakkı verirler. Bu servis sağlayıcılar direk bir İnternet erişimi sağlarlar. Bazı yerlerde bir okul üzerinden İnternete bağlanmak mümkündür. Eğer böyle bir imkan varsa okulun PPP’ni yoksa SLIP’ni kullandığı kontrol edilmelidir. Web sayfalarını görebilmek için iki tür yazılım gerekir. Bunlar sunucu ve browser yazılımlarıdır. Sunucu yazılımı bireylerin web sayfalarına erişmesini sağlamaktadır. Browser yazılımı ise sunucuya erişmek ve web sayfalarını görüntülemek için gereklidir. Kullanılan server yazılımı web sayfalarını içeren bilgisayara bağlıdır. Bu seçim genellikle sistem yöneticisine kalmıştır. Eğer bir Macintosh kullanılıyorsa seçim genellikle MacHTTP ya da WebSTAR olacaktır. GNNserver Windows NT üzerinde, HTTPD UNIX ya da Linux üzerinde kullanılabilir. Browser yazılımı web sayfalarına erişmeyi ve onları görüntülemeyi sağlayan yazılımdır. Bazı insanlar bunu görüntüleyici olarak adlandırır. Tüm browser’lar değişiktir ve herbiri web sayfalarını biraz değişik gösterebilir. Aynı browser farklı platformlarda aynı web sayfasını değişik gösterebilmektedir. En basit browser Lynx’tir. Lynx metin tabanlı bir browser’dır. Web sayfasında ne olursa olsun kullanıcılar sadece metin göreceklerdir. Lynx hızlı ve verimlidir fakat web’deki yararlı bilgilerin çoğu kaybolur. Lynx birçok mainframe bilgisayarda desteklenmektedir. Kullanıcıların çoğunluğu bir grafik browser kullanmaktadır. Bir grafik browser metin yanında resimleri de gösterebilir. En çok kullanılan grafik browserlar Netscape Navigator, Microsoft Internet Explorer, America Online browser, Quarterdeck Mosaic ve NSCA Mosaic’tir. WWW’in önemli bir özelliği HiperMetin Biçimleme Dilidir (HTML). WWW belgeleri HTML ile yazılırlar. Bu bir bilgisayar dili değildir ve öğrenmesi kolaydır. HTML bir biçimleme dilidir. Browserlara metni ve grafiği nerede ve nasıl görüntülemesi gerektiğini söyleyen etiketlerden (tag) meydana gelir. HTML dökümanları basit bir metin editörü ile de oluşturulabilir. HTML belgelerinin oluşturulması için alternatif bir yaklaşım HTML editörlerinin kullanılmasıdır. HTML editörleri etiketleri kendiliğinden yerleştirirler. İki tür editör vardır. Birincisi basitçe metne etiketleri ekler. Metin yazıldıktan sonra menüler yardımı ile istenen biçim seçilir. HTML Assistant, BBEdit, HTML-Editor, HTMLed, Hot- Metal, Tex2RTF bu türe örnek gösterilebilir. İkinci tür HTML editörü WYSIWYG (What You See Is What You Get- Ne Görürsen Onu Alırsın) editörlerdir. Adobe PageMill buna bir örnektir. Bunların kullanımı daha kolaydır. HTML editörler kolay ve popülerdir. Kullanıcıların az bir çaba ile WWW sayfaları üretmesine izin verirler. Bununla birlikte editörlerin bazı dezavantajları vardır. Birincisi her zaman yazarın istediği gibi bir görüntü elde edilmesine izin vermezler. Kullanıcı HTML bilgisinden fazla anlamadığından

bir sorun durumunda elle HTML kodunu düzeltmesi zordur. İkinci dezavantaj bu editörlerin

tüm etiketleri içermemesidir WWW metin ve grafiklerden oluşmuştur. Bunlara ses ve video da eklenebilir. Bunların herbirisi değişik türde yazılımı gerektirmektedir. Daha hızlı ve verimli metin, grafik, ses ve video formatları geliştirildikçe daha da yeni uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm web browserları bu uygulamaların kendilerine eklenmesine imkan tanımaktadır. Web browserları tarafından desteklenen en ortak grafik standardı JPEG (Joint Photographic Experts Group) ve GIF'tir. Ayrıca DIB, TGA, TIFF, PCX gibi formatlar da bulunmaktadır. Sayısal video artan bir hızla web sayfalarına entegre edilmektedir. Büyük dosya boyutu, yüksek bant genişliği gibi önceki sorunlar yeni dosya sıkıştırma teknikleri ve daha hızlı modemlerle aşılmıştır. Şu an için 3 popüler sayısal video formatı mevcuttur: AVI (Audio Video Format - Microsoft), QuickTime (Apple) ve MPEG (Motion Picture Experts Group). Sayısal ses web üzerinde Mosaic browser'ın geliştirilmesinden beri mevcuttur. Bir ses dosyasının dinlenmesi için önce yüklenmeli ve sonra da çeşitli uygulamalarla çözümlenmelidir. Bu, yavaş bir modem kullanıldığı takdirde uzun bir süre alabilmektedir. (BAY Ö. F. TÜZÜN H.)

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada lise son sınıf öğrencilerinin ilgi ve beceri alanlarına uygun meslek seçimi ve ÖSS sınavı sonrasında üniversite tercihi aşamasında herhangi bir MYO' yu seçmelerinde, MYO öğrencilerinin eğitim gördükleri MYO'da dersler, akademik kadro, sosyal yaşam, MYO' nun bulunduğu yerleşim yerinin özellikleri ve eğitim faaliyetleri konularında bilgi sahibi olmak için web sitelerinden ne kadar faydalandıkları araştırılmıştır. MYO' larının halka tanıtılmasında web sitesinin ne kadar yarar sağladığı da bu araştırma kapsamında incelenmiştir.

Bu amaçla meslek lisesi ve genel liselerin öğrencilerine, Kaman MYO öğrencilerine ve öğretim elemanlarına ve Kaman halkına çeşitli anketler uygulanmıştır.

Ayrıca bir MYO' nun tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde etkin bir araç olarak kullanılabileceği bir web sitesi oluşturulmasında asgari teknik gereklilikler de irdelenmiştir.

Bir yüksek öğretim kurumunun web sitesinin tanıtım ve bilgilendirme alanında asgari fonksiyonları yerine getirmesini sağlayacak temel gereklilikler arasında;

1. Güvenilirlik: Sunucu kullanıcı açısından tehlikeli olabilecek yazılımları barındırmamalıdır.
2. İnteraktivite: Web sitesinin yapım amacı karşılıklı etkileşimi sağlayabilmektir. Web sitesinde interaktiviteyi sağlayan multi sayfa yapısı ve iletişim kutusu/bilgisi mutlaka olmalıdır.
3. Erişilebilirlik: Kolay erişimin anahtarı akılda kalan bir **domain adı** ve hızlı açılan optimizasyonu yapılmış bir web sitesidir. Kullanıcının sayfalarda gezinmesini kolaylaştırıcı işlevsel bir düzenleme yapılmış olmalıdır.
4. İçeriğin düzgün ve anlamlı olması
5. Bilgi vermesi
6. Hizmet sunması
7. Tasarımın özgün olması vb. birkaç özellik sayılabilir.

Bir MYO' nun yukarıda anılan amaçlara yönelik olarak belirli bir düzeyin üzerinde bir web sitesinin oluşturulmasında çeşitli kriterler web üzerinde ödül dağıtan kurumlar

tarafından belirlenmiştir. Buna göre iyi bir web sitesi aşağıdaki özelliklerin sağlanmasıyla oluşturulabilir;

- Tasarım
- İçerik
- Navigasyon
- Kodlama ve kullanıcıların sayfalarda kolaylıkla gezinmesidir.

Efektif bir web sitesi için sitesinde görsel içerikler ve sunum ön planda olacağından tasarım ve içerik çok önemlidir. Ancak sunum güzelliği arttıkça sayfaların, imajların artan boyutları ya da önyüklemeye süresinin uzaması nedeniyle sayfalarda dolaşma hızı düşer.

Türkiye genelinde 111 üniversitenin 394 MYO ve 13 Teknik MYO bulunmaktadır. Bu MYO'ların 18 adedinin bir web sitesi olmadığı, web sitesi olan 351 adet MYO'nun da 332 adedinin web sitelerinin aktif şekilde çalıştığı tespit edilmiştir.

Kaman Meslek Yüksekokulu resmi web site adresi : <http://kamanmyo.ahievran.edu.tr/> olup aynı zamanda Ahi Evran Üniversitesinin "<http://www.ahievran.edu.tr/>" olan web site adresindeki Akademik Birimler linkinden de web siteye ulaşılabilir. (<http://kamanmyo.ahievran.edu.tr/>)

Kaman MYO web sitesinin tasarımı ve güncelleştirilmesi Kaman MYO teknik programlar bölümü öğretim görevlileri tarafından gerçekleştirilmektedir. MYO web site dizaynında özellikle görselliğe ve tanıtıcı bilgilerin çokluğuna özen gösterilmektedir. Amaçlanan görsellik fotoğraflarla desteklenmekte ve MYO web sitesi yüksekokul hakkında; Kaman MYO yönetimi, akademik ve idari personeli, Kaman MYO'nun tarihçesi, misyonu, vizyonu ve kalite politikası, stratejik planı, sosyal ve kültürel faaliyetleri, teknik ve iktisadi-idari programları ve bunların dışında Kaman MYO hakkında duyuru ve haberler gibi pek çok bilgi içermektedir. Şekil 1. de Kaman MYO web sitesi açılış sayfası görülmektedir.

Şekil 1. Kaman MYO web sitesi açılış sayfası 10 Ekim 2008
(<http://kamanmyo.ahievran.edu.tr/>)

Bu bilgilerin çok yönlülüğüne, siteyi incelemek isteyen her türlü ziyaretçiye hitap edebilecek şekilde mevcut programların ve öğretim elemanlarının tanıtımına, okulumuzun tarihçesine, misyon, vizyon ve ileriye yönelik plan ve stratejilerimize ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Kaman MYO' nun fiziksel yapısı ve sahip olunan laboratuvarlar fotoğraflarla incelenebildiği gibi; dersler, ders içerikleri ve kredi sistemi hakkında detaylı bilgiye de yine web site adresimizden ulaşılabilir. Sınav tarihi ve sonuçları da eş zamanlı olarak sitemizden yayınlanmaktadır.

Kaman MYO' ya ait her türlü iletişim bilgisinin de mevcut olduğu sitemizden öğrenci ve öğretim elemanları için seminer, panel, konferans, sempozyum, kongre gibi programlar hakkında bilgilendirme amaçlı duyurular da web sitesinden yapılmaktadır.

Ayrıca Kaman MYO çapında yapılan her türlü gezi, şiir ve tiyatro çalışmaları, spor faaliyetleri gibi çalışma, uygulama ve aktiviteler en kısa sürede web sitesinden takip edilebilecek şekilde fotoğraflarla desteklenerek yayınlanmaktadır. Böylece yüksekokulun yakın ve uzak çevrede tanıtımı yapıldığı gibi öğrencilerin vaktinde bilgilendirilmesi ve motivasyonu da sağlanmaktadır. Bu şekilde gerek akademik ve idari personelin gerekse öğrencilerin yeni çalışma ve projelere imza atma isteği artmaktadır.

3. BULGULAR

Bu araştırma için Kaman halkına, Kaman'daki 3 liseye ve Kaman MYO öğrencilerine uygulanan anketlerden elde edilen veriler aşağıda sunulmuştur.

3.1. Kaman halkına uygulanan anket verileri

Kaman MYO web sitesinin içerdiği bilgilerin Kaman halkı tarafından ne kadar yeterli bulunduğu anlaşılmasına yönelik olarak 59 kişiye uygulanan anketten elde edilen veriler tablo... da belirtilmiştir.

Tablo 1. Web sitesinin Kaman MYO hakkında verdiği bilgilerin yeterliliği

	Frekans	Yüzde %
Aranılan Her Şeye Ulaşılabilir	24	40,7
Yeterli Değil	32	54,2
Çok Yetersiz	3	5,1

Bu verilere göre anket uygulaması yapılan Kaman halkının %40'dan fazlası Kaman MYO web sitesinden Kaman MYO ile ilgili aradığı her bilgiye ulaşabildiğini ifade etmektedir. %54,2'lik bir grup web sitesi içeriğini yeterli bulmazken %5,1'lik bir grup da web sitesini çok yetersiz bulunduğunu belirtmektedir.

3.2. Kaman'daki liselerden beşinin öğrencilerine uygulanan anket verileri

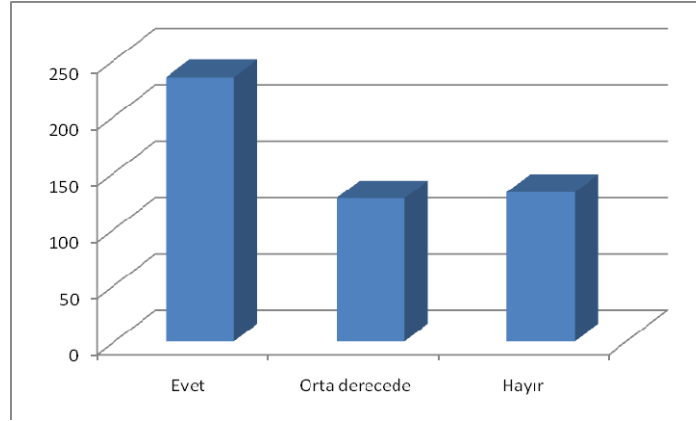
2009 yılı Ocak ayında Kaman'da eğitim veren Kaman Sağlık Meslek Lisesi, Kaman Anadolu Lisesi, Kaman İmam Hatip Lisesi, Kaman Lisesi ve Kaman Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencilerine 14 çoktan seçmeli sorudan oluşan bir anket uygulanarak öğrencilerin web siteleri, Kaman MYO hakkında bilgi edinme kaynakları ve Kaman MYO web sitesi

ile ilgili bilgi ve fikirleri araştırılmıştır. Edinilen bulgular şekil ve tablolar yardımıyla aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Anket uygulanan liseler ve öğrenci sayıları

Okulun Adı	Sayı
Kaman Sağlık Meslek Lisesi	109
Kaman Anadolu Lisesi	51
İmam Hatip Lisesi	23
Kaman Lisesi	213
Anadolu Öğretmen Lisesi	137

Kaman’ da bulunan liselerden üçünde öğrenim gören 533 lise 3. ve 4. sınıf öğrencisine 14 çoktan seçmeli sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Tablo 2’de bu okulların isimleri ve anket uygulanan öğrenci sayıları verilmiştir.

Şekil 2. Eğitim kurumları için web sitelerinin yeterli bir iletişim aracı olup olmadığı Anket uygulanan öğrencilere eğitim kurumları için web sitelerinin yeterli bir iletişim aracı olup olmadığına dair sorulan soruya alınan yanıtlara göre öğrencilerin %46,92’ si yeterli bir iletişim aracı olduğunu, %25,39’ u orta derecede yeterli olduğunu ve %26,5’ i ise yeterli bir iletişim aracı olmadığını ifade etmiştir. Bu durum Şekil 2.’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Kaman MYO bünyesindeki lise öğrencileri tarafından aşağıdaki programlardan hangilerinin var olduğunun bilindiği

	frekans	yüzde (%)
İnşaat programı	246	49,13
Gıda teknolojisi programı	144	28,70
Sondajcılık programı	152	30,36
Bilgisayar ve tek. Programlama	381	76,18
Harita kadastro programı	155	30,91
Endüstriyel elektronik programı	207	41,40
Elektronik haberleşme programı	132	26,50
Pazarlama programı	130	25,94

Kaman MYO bünyesindeki programların hangilerinin ne kadar tanındığının anlaşılması amacıyla sorulan soruya alınan yanıtların dağılımı tablo 3’ de gösterilmiştir. Bu sonuçlara

göre Kaman MYO'nun en az tanınan programının %25,94 oranıyla Pazarlama programı ve en çok tanınan programının ise %76,18 oranıyla Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama programı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Kaman MYO hakkındaki bilgilerin hangi kaynaklardan edinildiği

	frekans	yüzde(%)
Halk içindeki konuşmalardan	58	11,59
İnternet (web) sitesinden	47	9,38
Birebir görüşmelerinden	36	7,18
Gazete ve ilanlardan	25	4,97
TV bültenlerinden	8	1,66
Öğrenci temsilcilerinden	8	1,66

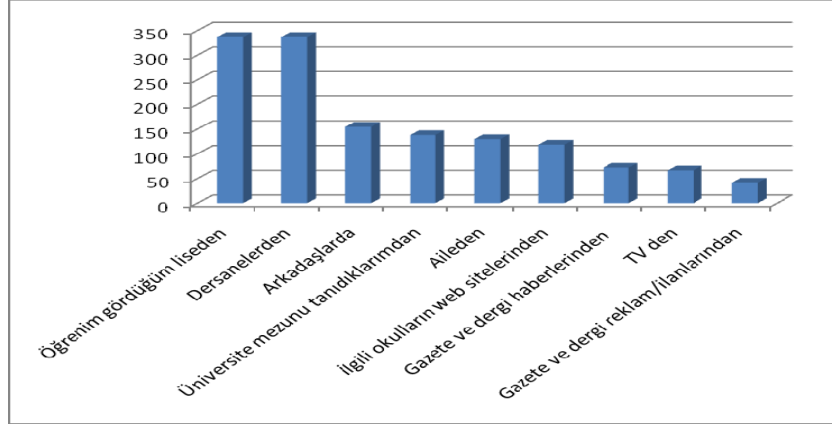
Tablo 4'de lise öğrencilerinin Kaman MYO hakkında hangi kaynaklardan ne oranda bilgi edindiği gösterilmiştir. Edinilen bulgulara göre yöneltilen soruya yanıt veren lise öğrencilerinin Kaman MYO hakkında en çok %11,59 oranında halk içindeki konuşmalardan, %1,66 oranında da TV bültenlerinden ve öğrenci temsilcilerinden bilgi edindikleri belirlenmiştir. Bir bilgi edinme kaynağı olarak Kaman MYO web sitesinin %9.38 kullanılma oranıyla diğer seçenekler arasında ikinci sırada yer aldığı görülmüştür.

Anket uygulanan lise öğrencilerinin “Kaman MYO’ nun web sitesine erişme konusunda problem yaşıyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar evet % 10,49, bazen %11,6 , hayır %74 olup bu yanıtlara göre Kaman MYO web sitesi anket uygulanan öğrenciler tarafından nadiren ziyaret ediliyor olsa da bağlantı konusunda sorun yaşanmadığı anlaşılmıştır.

Kaman liselerinin 11. Ve 12. sınıflarında okuyan öğrencilerin %23,74'ünün Kaman MYO'nun bir web sitesi olduğunu bildikleri, kalan %76,18'inin de böyle bir bilgiden haberdar olmadıkları da edinilen bulgulardan biridir. Bu öğrencilerin Kaman MYO eğitsel ve sosyal faaliyetlerinden haberdar olma yüzdeleri %30,91'dir.

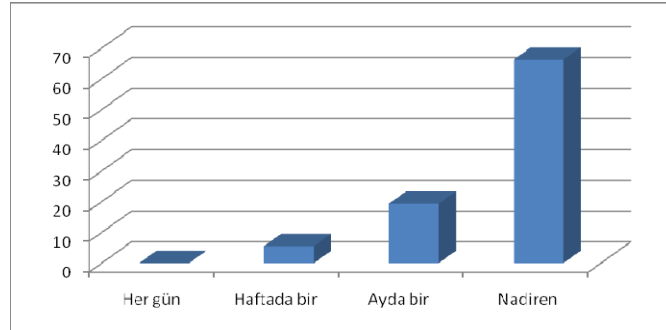
Anılan öğrencilerin Kaman MYO’ nun eğitsel ve sosyal faaliyetleri hakkında bilgi edindikleri kaynaklar ve bu kaynakların kullanılma oranları tablo 4’ de verilmiştir. Buna göre bilgi edinilen kaynaklar arasında en çok %11,59 ile halk içindeki konuşmalar, en az %1,66 ile TV bültenleri ve öğrenci temsilcileri olduğu tespit edilmiştir.. Kaman MYO web sitesi bu sıralamada %9,38 ile 2. en çok kullanılan kaynaktır.

Kaman MYO’ nun öğretim elemanları, öğrenci sayıları, program kontenjanları, öğretim kalitesi vb. konularda yeterli bilgileri olup olmadığı sorulan öğrencilerin %14,35’ i yeterli bilgi sahibi olduklarını, %33,12’ si bilgileri olduğunu fakat bu bilginin yeterli düzeyde olmadığını, %52,44’ ü ise herhangi bir bilgileri olmadığını ifade etmişlerdir.

Şekil 3. Üniversite sınavında tercih yapma aşamasında hangi kaynaklardan faydalandığı

Örnekleme düzlemi dahilindeki lise öğrencilerinin liseden sonra üniversite öğrenimi görmek isteyip istemedikleri sorulan soruya yanıt verenlerin (%99,36) tamamı üniversite tahsili yapmak istediğini ifade etmiştir. Ancak lise öğrencilerinin üniversite sınavında tercih yapma aşamasına gelene kadar tercih edecekleri bölüm ve programlarla birinci derecede bilgi alabilecekleri en kapsamlı kaynak ilgili okulların web siteleri olmasına karşın %67,34 oranında öğrenim gördükleri liseden, %67,34 oranında dersanelerden ve 30,91 oranında da arkadaşlarından bilgi almaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Birden çok seçeneğin işaretlenebildiği ankette ilgili okulların web sitelerinden bilgi alan öğrencilerin oranı %23,74 olup Şekil 2’ den görüldüğü üzere dokuz ana kaynak arasında 7. sırada yer almıştır.

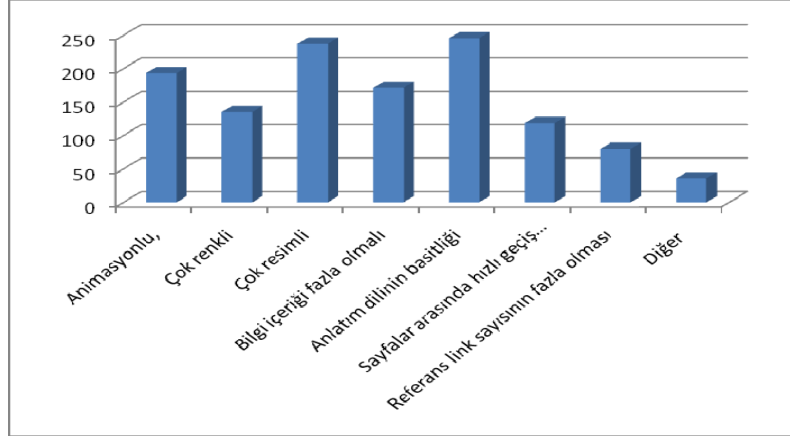
Şekil 4. Kaman MYO web sitesinin lise öğrencileri tarafından ne sıklıkta ziyaret edildiği

Kaman MYO’ nun bir web sitesinin hangi sıklıkta ziyaret edildiğinin tespit edilmesi amacıyla yöneltilen soruya; Kaman MYO web sitesini en az bir kez ziyaret etmiş olan lise öğrencilerinin toplamın %23,74’ ü olduğu ortaya çıkmıştır.

Örnekleme düzlemindeki lise öğrencilerinden Kaman MYO web sitesini en az bir defa ziyaret etmiş olanların(%14,35) %6’ sı haftada bir, %21’ i ayda bir, %73’ ü de nadiren ziyaret ettiğini belirtmiştir.

Kaman MYO’ nun bir web sitesi olduğundan haberdar olan öğrencilere bu web sitesini hiç ziyaret edip etmedikleri sorulmuştur. Bu öğrencilerin %60,5’i en az bir kez Kaman MYO web sitesini ziyaret ettiğini, kalanların ise daha önce hiç ziyaret etmediği belirlenmiştir.

Şekil 5. Hangi nitelikteki web sitelerinin daha çekici bulunduğu

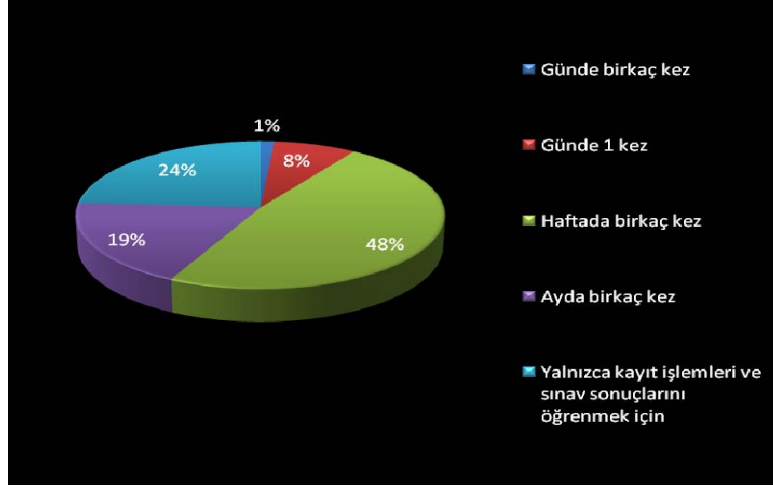
Hangi nitelikteki web sitelerinin daha çekici bulunduğunun belirlenmesi amacıyla örnekleme düzlemindeki lise öğrencilerine sorulan soruda anlatım dili basit, anlaşılır web siteleri (%49,13) ile çok resimli (%47,47) ve animasyonlu web sitelerinin (%38,64) ziyaret edilme açısından tercih edilme oranlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Şekil 1.'den anlaşıldığı üzere tanıtım aracı olarak web sitesi kullanılırken ilgi çekicilik açısından görünüm ve anlaşılabilirliğin dışında bilgi içeriğinin fazla olması diğer seçenekler arasında %34,22 ile 4. sırada yer almıştır. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler herhangi bir alternatif kriter belirtmemiştir.

Klasik olarak kitap, makale gibi ortamlar, bilgi sunumunda doğrusal yaklaşım olarak kabul edilir. Web sayfaları, belgeler arası linkler kurabilen hypertext mimarisinin kullanılmasıyla, bilginin sunumuna etkileşimli yeni bir yol getirmiştir. Web' in bu potansiyeli tam olarak kullanıldığında hiyerarşik bir yapı içinde hem konuların hem de bölümlerin yapılandırılması mümkündür (Jesus G. Boticario, Elena Gaudios, 2000).

Ayrıca web sayfalarının sadece alternatif ortam değil aynı zamanda sınıf içi eğitimleri destekleyici bir ortamdır (Leon, R.V. ve Parr, W. C. , 2000). Web sayfalarının sınıf içi eğitimleri desteklemek amacıyla kullanımı ve ders web sayfalarının oluşturulması, dersin uzaktan eğitime geçiş yolunda ilk adım sayılabilir (Keuchler Manfred, 1999).

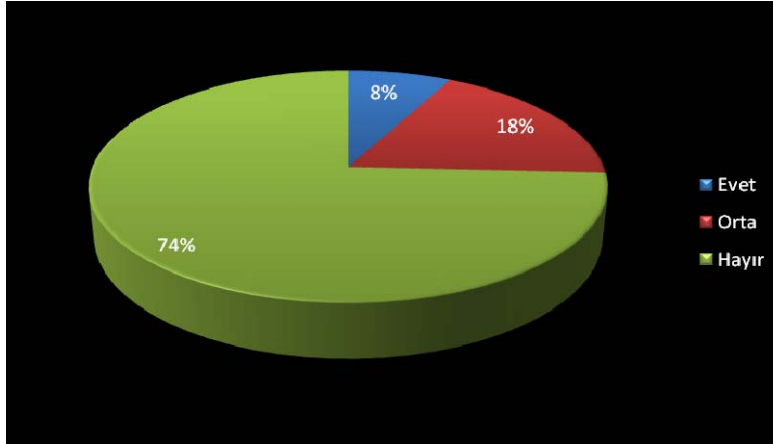
3.3. Kaman MYO öğrencilerine uygulanan anket verileri

Kaman MYO öğrencilerinden İnşaat programı 1. ve 2. sınıftan 35 öğrenci ve Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama programı 1. sınıftan 39 öğrenci olmak üzere toplam 74 öğrenciye Kaman MYO web sitesinin Kaman MYO öğrencileri tarafından ne sıklıkta ziyaret edildiğinin, Kaman MYO'nun tercih edilmesinde web sitesinin etkili bir rol oynayıp oynamadığının, Kaman MYO bünyesindeki sosyal ve sportif faaliyetler hakkında web sitesinden bilgi edinilip edinilmediğinin, Kaman MYO bünyesindeki teknik gezi, seminer, konferans ve eğitim faaliyetleri, öğretim elemanları ve çalışmaları hakkında web sitesinden bilgi edinilip edinilmediğinin, eğitim öğretim yönetmeliği ve stratejik plan gibi dökümanlarının web sitesinden incelenip incelenmediğinin, Kaman MYO ile ilgili haber ve duyuruların web sitesinden takip edilip edilmediğinin belirlenmesi için bir anket uygulanmıştır. Bu anket 7 adet çoktan seçmeli sorudan oluşturulmuştur.

Şekil 6. Kaman MYO web sitesinin Kaman MYO öğrencileri tarafından ne sıklıkta ziyaret edildiği

Kaman MYO öğrencilerine uygulanan ankette; Kaman MYO web sitesinin en sık ziyaret edilme oranının %8 ile günde 1 kez olduğu, öğrencilerin yalnızca kayıt işlemleri ve sınav sonuçlarını öğrenmek için web sitesini ziyaret ettikleri ve bu oranın da %24 olduğu belirlenmiştir. Kaman MYO öğrencileri, Kaman MYO web sitesini %48 oranında haftada birkaç kez ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Buna ilişkin veriler şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 7. Kaman MYO'nun tercih edilmesinde web sitesinin etkili bir rol oynayıp oynamadığı

Kaman MYO'nda öğrenim görmeye başlayan öğrencilerin, Kaman MYO'nu tercih etmelerinde Kaman MYO web sitesinin etkili bir rol oynayıp oynamadığının sorulduğu soruya alınan yanıtlar; %8 oranında "Evet", %18 oranında "Orta" ve %74 oranında ise "Hayır" olmuştur. Bu durum şekil 7'de belirtilmiştir.

Tablo 5. Kaman MYO öğrencilerinin Kaman MYO web sitesinden hangi konulardan hangi oranlarda bilgi edindiği

	Evet (%)	Bazen (%)	Hayır (%)
MYO bünyesindeki sosyal ve sportif faaliyetler hakkında web sitesinden bilgi ediniyor musunuz?	13,51	31,08	55,41
MYO bünyesindeki teknik gezi, seminer, konferans ve eğitim faaliyetleri hakkında web sitesinden bilgi ediniyor musunuz?	22,97	35,14	40,54
MYO bünyesindeki öğretim elemanları ve çalışmaları hakkında web sitesinden bilgi ediniyor musunuz?	28,38	32,43	40,54
Eğitim öğretim yönetmeliği ve stratejik plan gibi dökümanları web sitesinden inceliyor musunuz?	22,97	32,43	45,95

MYO ile ilgili haber ve duyuruları web sitesinden takip ediyor musunuz?	36,49	32,43	31,08
---	-------	-------	-------

Kaman MYO öğrencileri, Kaman MYO web sitesinden en çok Kaman MYO ile ilgili haber ve duyuruları öğrenmek için istifade etmektedirler. Kaman MYO’da gerçekleştirilen sosyal ve sportif faaliyetler, teknik gezi, seminer, konferans ve eğitim faaliyetleri; Kaman MYO öğretim elemanları, öğretim elemanlarının çalışmaları, eğitim öğretim yönetmeliği ve stratejik plan gibi dökümanlar hakkında bilgi edinilme oranları arzu edilenin altında bulunmaktadır.

Öğrencilerin yaşadığı çevre, okul, arkadaş grubu gibi çevresel etmenlerin özellikle lise öğrencilerinin içinde bulunduğu ergenlik döneminin de etkisiyle ilgisizlik ve sorumluluk almak istememe gibi konuları tetiklediği düşünülmektedir.

1960’larda yapılan araştırmalarda ergenlik bir devreden ziyade normal bir yaşam akışı olduğu belirtilmiştir. Buna bağlı olarak müdahale edilmemesi gereken bir evre olarak görülmektedir (VARİŞ, F. 1963). Ergenin aile içi iletişim boyutu, bilim adamlarınca araştırma konusu olmuştur. Aile bireyleri arasında yeterli bir değer verme ve karşılıklı saygı varsa kolayca iletişim kurulabilmektedir (ROBERT vd.).

İletişimin temelinde anlam alış-verişi vardır(CÜCELOĞLU, D., 2002). Ergenin kendisiyle kuracağı iletişim, çevresiyle kuracağı iletişimin temelini oluşturur (DÖKMEN, Ü., 1994). Ergenin kendi iç dünyasında sağlayacağı iç denge, dış çevreye açılmasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte kişiler arası çatışmada bireylerin zıt tavırlar içinde olmaları iletişim çatışmalarına neden olmaktadır (DÖKMEN, Ü., 1994). Bu konuda ailelere görev düşmektedir.

Öğrenci anketi uygulaması bulgularına ek olarak Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)’ nin web sitesinden edinilen bilgilere göre Kaman MYO’ nun 2007 ve 2008 yıllarında hangi programlara ne kadar taban puanla öğrenci aldığına ilişkin veriler Tablo 6 da verilmiştir. Tabloda herhangi bir veri bulunmayan programların ilgili öğretim yılında sınavsız geçiş uygulaması dahilinde taban puanı bulunmamaktadır. Yalnızca Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama (İÖ), Gıda Teknolojisi ve İnşaat programları tabloda belirtilen yıllarda taban puanla öğrenci kabul etmiş bulunmaktadır. (<http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D71125158FF58FE6CBF0AC2>)

Tablo 6. Kaman MYO programları 2007 ve 2008 yılları üniversite sınavı taban puanları [4]

Kaman Meslek Yüksekokulu Programları	Puan Türü	Kontenjan	2007	2008
Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	SAY-1	100	----	----
Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama (İÖ)	SAY-1	100	233.771	230.684
Elektronik Haberleşme	SAY-1	40	----	----
Endüstriyel Elektronik	SAY-1	40	----	----
Gıda Teknolojisi	SAY-1	100	224.643	230.237
Gıda Teknolojisi (İÖ)	SAY-1	100	----	----
Harita Kadastro	SAY-1	40	----	----
İnşaat	SAY-1	40	----	193.845
İnşaat (İÖ)	SAY-1	40	----	----

Pazarlama	EA-1	40	----	----
Sondajcılık	SAY-1	40	----	----

Her ne kadar Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama (İ.Ö.) programının taban puanı yaklaşık 3 puan düşmüş olsa da 2008 yılında Gıda Teknolojisi programının taban puanı 2007 yılına göre yaklaşık 5,6 puan yükselmiş; 2007 yılında taban puanı bulunmayan İnşaat programı 2008 yılında taban puanı ile öğrenci almış bulunmaktadır. Bu verilere Kaman MYO web sitesinin de belli bir düzeyde katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kaman halkının Kaman MYO ile ilgili önemli bilgi kaynaklarından biri olan Kaman MYO web sitesi içeriğinden yeteri kadar tatmin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bulgu doğrultusunda web sitesi kapsamının geliştirilmesine yönelik olarak yapılacak araştırmaları takiben web sitesi içeriğinin gerekli revizyon ve geliştirmelere tabi tutulması gerekmektedir.

Lise öğrencileri öğretim kurumlarının tanıtımında web sitelerinin önemli birer tanıtım aracı olduğunu düşünmektedirler. Bu bulgu; Meslek Yüksekokullarının tanıtımında web sitelerinin kullanımının daha etkin, daha yaygın ve daha kolay ulaşılabilir hale getirilmesinin; içeriklerinin zenginleştirilmesinin ve sıklıkla güncelleştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Lise öğrencileri anketi bulgularına göre; Kaman MYO bünyesinde uzun süredir eğitim vermeye devam eden eğitim programlarının, yeni açılan eğitim programlarına göre daha tanınır olduğu belirlenmiştir.

Lise öğrencileri, Kaman MYO hakkında halk içindeki iletişimin ardından ikinci sırada Kaman MYO web sitesinden bilgi edinmektedir. Potansiyel öğrenci kitlesinin sağlıklı ve gereken miktarda bilgilendirilmesi için en önemli araçlardan biri olan web sitesinin, etkin bir iletişim unsuru olarak daha efektif kullanılması ve geliştirilmesi elzemdir.

Mevcut teknik donanımlar ve uygulamalar esas alındığında Kaman'daki lise öğrencilerinin Kaman MYO web sitesine ulaşmakta önemli bir problem yaşamadıkları belirlenmiştir. Fakat bu tespit; teknoloji çağında büyük hızla gelişen yazılım ve donanım uygulamaları dikkate alındığında, mevcut teknik altyapının orta ve uzun vadede yetersiz kalabileceği tehlikesini engellemektedir.

Bu çalışmanın önemli bulgularından biri; lise öğrencilerinin büyük bir bölümünün Kaman MYO'nun bir web sitesi bulunduğundan haberdar olmadığıdır. Öğrenim düzeyi ve okullaşmanın yüksek değerlerde olduğu, tüm liselerin bilgisayar laboratuvarlarının bulunduğu, pek çok evde internet bağlantılı bilgisayarların bulunduğu ve çok sayıda internet kafenin yer aldığı Kaman'da pek çok internet faaliyetlerinde bulunan öğrencilerin Kaman'daki tek yüksek öğretim kurumunun bir web sitesi olup olmadığından haberdar olmamaları yalnızca Kaman MYO'nun üzerine düşen tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde yeterli olmadığıyla açıklanabilecek bir bulgu değildir. Bu konuda lise öğrencilerinin internet kullanım alanlarının neler olduğu ve gelecekleri ile ilgili hangi alanlarda araştırmalar yapmaları gerektiği konusunda bilinçlenmeleri ile ilgili çalışmaların yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü erkekler internet ortamında genel olarak oyun oynarken kızların zamanın çoğunu "Chat" yaparak geçirmektedir (AKSÜT, M).

Ayrıca Kaman MYO'nun da lise öğrencileri düzeyinde tanınırlığını arttırmak yolunda yeni ve kapsamlı açılımlarda bulunması gerekmektedir.

Kaman MYO'nun eğitsel ve sosyal faaliyetleri, öğretim elemanları, öğrenci sayıları, program kontenjanları ve öğretim kalitesi gibi konularda gerekli bilgilere erişim oranları da web sitesinin tanınırlığına paralel değerler taşımaktadır. Bu alanların hepsi içinde Kaman MYO web sitesi ikinci en önemli bilgi kaynağıdır.

Yapılan araştırma bulgularına göre, lise öğrencilerinin üniversite sınavından sonra tercih yapma aşamasında, faydalanmaları gereken en önemli kaynaklardan birinin ilgili okulların web siteleri olması gerekirken; arkadaşlarından ve dersanelerden bilgi almaya çalışmaları bu konuda bilgiye dayanan ve bilinçli kararlar alınmadığına işaret etmektedir.

Lise öğrencilerinin ilgi ve dikkatlerini daha fazla çekilebilmesi doğrultusunda “anlatım dili basit, anlaşılır web siteleri ile çok resimli ve animasyonlu web sitelerinin ziyaret edilme açısından tercih edilme oranlarının yüksek olması”, Kaman MYO web sitesi uygulamaları, güncelleştirmeleri ve geliştirmeleri esnasında göz önünde bulundurulması gereken hususlar arasına alınmalıdır.

Kaman MYO öğrencilerinin Kaman MYO web sitesini gereken sıklıkta takip etmedikleri, daha çok kayıt işlemleri ve sınav sonuçlarını öğrenmek için web sitesini kullandıkları anlaşılmaktadır.

Kaman MYO öğrencilerinin Kaman MYO ile ilgili gelişme ve aktivitelerden yeterince haberdar olmadıkları bu çalışmanın bulgularından bir diğeridir. Kaman MYO web sitesinin Kaman MYO öğrencileri tarafından gereken sıklıkta ve ilgiyle takip edilmesi halinde gereken bilgilenemenin düzeyinin artacağı düşünülmektedir. Web sitesinin içeriğinin ve çekiciliğinin artırılması bu konuda olumlu katkılar sağlayacaktır.

Kaman MYO öğrencilerinin üniversite öğrenimleri için Kaman MYO'nu tercih etmelerinde Kaman MYO web sitesinin çok düşük oranda bir rol oynadığı belirlenmiştir. Bu durum Kaman lise öğrencilerine yapılan anket bulgularıyla paralellik göstermektedir. Liseden gelen ilgi, araştırma, bilgilene kaygısı vb. eksikliği üniversite öğreniminde de devam etmektedir. Bu ebatta bir problemin, yalnızca yüksek öğretim kurumlarının web site içeriklerinde geliştirme veya güncelleme çalışmalarıyla çözülebileceği düşünülmemektedir. Çalışmada elde edilen bu bulgu; orta öğretimi de kapsayan derin sosyolojik araştırmaların yapılması gerekliliğine işaret etmektedir.

Kaman MYO'da gerçekleştirilen sosyal ve sportif faaliyetler, teknik gezi, seminer, konferans ve eğitim faaliyetleri; Kaman MYO öğretim elemanları, öğretim elemanlarının çalışmaları, eğitim öğretim yönetmeliği ve stratejik plan gibi dökümanlar hakkında Kaman MYO web sitesinden bilgi edinilme oranları, diğer kaynaklardan aynı konularda bilgi edinme oranları ile paralellik göstermektedir. Bu da yalnızca web sitesi içerik ve uygulamalarının değil diğer iletişim unsurlarının da etkinliğinin artırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Yüksek öğretim kurumlarının üniversite öğrencisi adayları tarafından tercih edilmesi sürecinde web sitelerinin çok önemli bir bilgi kaynağı olduğu yadsınamaz. Eğitim kadrosu, donanım, teknik yeterlilik, teknik geziler, seminer ve konferanslar, projeler, sosyal ve sportif faaliyetler konularında yeterli ve doğru bilgilerin güncel olarak yer aldığı web sitelerine sahip olan yüksek öğretim kurumları doğal olarak daha çok tercih edilecektir. Bu

doğrultuda tüm MYO'larının gereken nitelik ve içerikte web siteleri oluşturmaları, geliştirmeleri, sıklıkla güncellemeleri; tanınmaları, tercih edilmeleri, öğrenci ve mezun kalitelerini arttırmaları açısından hayati önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- <http://www.osym.gov.tr/dosyagoster.aspx?DIL=1&BELGEANAH=31201&DOSYAISIM=Bolum2Onlisans.pdf> (Kasım 2008)
- BAY Ö. F. TÜZÜN H. , Yüksek Öğretim Kurumlarında Ders İçeriğinin Web Tabanlı Olarak Aktarılması-II, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Elektronik ve Bilgisayar Eğitimi Bölümü, 06500 Teknikokullar, ANKARA
- <http://kamanmyo.ahievran.edu.tr/> (Ekim 2008)
- <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D71125158FF58FE6CBF0AC2>
- ROBERT and others, The İnternet and Social İnteraction: A Meta-analysis and critique of studies <http://www.alper.nl/wiki.index>
- VARIŞ, F., *Ergenin Gelişimi*, Özgü Yayınevi, İstanbul, 1963, s.20
- CÜCELOĞLU, D., *İletişim Donanımları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002,s.45
- DÖKMEN, Ü., *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.46-126
- AKSÜT, M. İnternet Perspektifinde Ergenlerin Sosyalleşme Ve İletişim Kurma Süreci, Uşak Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Uşak
- Jesus G. Boticario, Elena Gaudios (2000) “Adaptive Web site for Distance Learning” Campus-Wide Information Systems, Volume 111, Number 4-2000 MCB University Press
- Keuchler Manfred (1999) “Using Web in The Classroom”, Social Science Computer review, Vol 111, No 2, Summer 1999, 166-161
- Leon, R.V. and Parr, W. C. (2000) “Use of Course Home Pages in Teaching Statistics”, Teacher’s Corner, American Statistician, Feb 2000

MESLEK YÜKSEKOKULLARININ TOPLUMSAL ÇEVRE İLE İLETİŞİMİ: ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ KUYUCAK MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

VOCATIONAL SCHOOLS¹, COMMUNICATION WITH THE
SOCIAL ENVIRONMENT: THE CASE OF ADNAN MENDERES
UNIVERSITY, KUYUCAK VOCATIONAL SCHOOL

Ayla BALABANOĞLU¹

Yıldırım TOPRAK²

D.Ali KIZILYALÇIN³

Ahu YAZICI⁴

ABSTRACT

Vocational Schools are higher education institutions offering a two-year education programme and training highly-qualified professionals.

Vocational Schools provide education and training while economically and socially contributing to the region it is situated in. Cooperating coordinating with other local institutions they also contributes to public information processes.

Usually located outside the campus and in the countryside, the Vocational Schools need to be integrated with the society to function properly. This requires regular communication with the instructors, school administrators, personnel and students within the school and a regular communication with the local people, public and private sector institutions, non-governmental organizations outside the school.

In this study: the integration process of Kuyucak Vocational School is discussed. The importance of the views or thoughts and the point of view for the institution is emphasized.

Together with the fieldwork carried out in this concept; the results rooting from the information, experience and opinions about Kuyucak Vocational School and the impression resulting from their interaction are mentioned here.

Keywords: Vocational School, social function, communication with the social environment

ÖZET

Meslek Yüksekokulları iki yıl süreli eğitim veren ve nitelikli meslek elemanı yetiştiren yüksek öğretim kurumlarıdır.

¹Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, abalabanoglu@adu.edu.tr

²Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, ytoprak@adu.edu.tr

³Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, dalikizilyalchin@adu.edu.tr

⁴Öğr.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO, ayazici@adu.edu.tr

Meslek Yüksekokullarının toplumsal işlevi sadece eğitim ve öğretim vermek olmayıp, bulunduğu yerleşim birimlerine ekonomik ve sosyal açıdan da önemli katkılar sağlamaktır. Aynı zamanda diğer yerel birimlerle işbirliği yaparak ve koordineli çalışarak toplumun bilgilendirilmesine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Genellikle yerleşke dışında ve taşrada yer alan meslek yüksekokullarının toplumsal işlevini yerine getirebilmesi için, toplumla bütünleşmesi gerekmektedir. Bu ise; okul içinde öğretim elemanları, okul yöneticileri, çalışanlar ve öğrencilerle; okul dışında ise yöre halkı, yerel yönetimler, kamu ve özel sektör kurumları, sivil toplum kuruluşları ile düzenli iletişim sağlamasını zorunlu kılmaktadır.

Çalışmada; Kuyucak meslek yüksekokulunun toplumla bütünleşme süreci ele alınmıştır. Düşünce ya da görüşlerin, kuruma bakış açısının önemi üzerinde durulmuştur.

Bu bağlamda yapılan alan araştırması ile Kuyucak Meslek Yüksekokulu ile ilgili sahip olunan bilgiler, kurum ile ilgili deneyimler, inançlar ve bunların karşılıklı etkileşimi sonucu oluşan izlenimlerin ortaya çıkarılmasına yönelik ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksekokulu, toplumsal işlev, toplumsal çevre ile iletişim

1. GİRİŞ

Kurumlar toplumun bir parçasıdır. Kurumsal özellikleri taşıyan ve bu özellikleriyle toplumsal yapının bir parçasını oluşturan meslek yüksekokulları yaşamlarını içte ve dışta kurulan bir ilişkiler düzeni içinde sürdürmektedirler. Varlıklarını amaçlara yönelik bir şekilde sürdürebilmeleri için, değişen ve gelişen bir çevrede yeni koşullara uymak ve toplumsal ilişkiler kurmak zorundadırlar.

Meslek yüksekokullarının toplumsal çevresi iç ve dış çevre olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç çevresini öğretim elemanları, okul yöneticileri, çalışanlar ve öğrenciler oluşturmaktadır. Dış çevresini ise, yöre halkı, yerel yönetimler, kamu ve özel sektör kurumları ve kamuoyu önderleri oluşturmaktadır.

Meslek yüksek okulları ilçelerde üniversite olarak algılanmakta, bu üst kurum kimliği ile ilçenin kamu üst yöneticileri ve diğer kesimler tarafından önemsenmektedir. Toplumsal, ulusal (sosyo-ekonomik) ve eğitimsel sorumluluk çerçevesinde, ilçe yerleşim birimindeki kurum ve kuruluşlar ile yerel halk üzerinde önemli etkilere sahip olmaktadır.

Bu çalışma, meslek yüksekokullarının toplumla bütünleşmesine ve dış çevre ile olan iletişimine yönelik olarak yapılmıştır. Adnan Menderes Üniversitesine bağlı Kuyucak Meslek Yüksekokulu'nun dış çevre açısından bilinirliği ve iletişimine yönelik bir alan çalışmasından oluşmaktadır. Çalışmada konuyla ilgili giriş yapılmış, meslek yüksekokullarının tarihsel süreci, toplumsal işlevi, toplumsal çevresi ve toplumsal çevre ile iletişimi ele alınmıştır. Toplumsal dış çevre ile olan iletişiminde araştırma bulguları değerlendirilmiştir. Çalışma sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

2. MESLEK YÜKSEKOKULLARININ KURULUŞ VE GELİŞİMİ

Türkiye'de tekniker eğitime planlı ve düzenli şekilde 1953 yılında başlanmıştır. 1962 yılında Türkiye'de 22 akşam, 4 gündüz eğitimi olmak üzere tekniker okullarında 3700 öğrenci öğrenim görmekte idi. 1965 yılında İstanbul'da (gece) ve Ankara'da (gündüz ve gece) açılan tekniker okullarının katılımı ile 1967 yılına gelinmiştir. Çeşitli nedenlerden dolayı 1967 yılında tekniker eğitime, 1972 yılında ise yüksek tekniker eğitime son

verilmiştir. 1975 yılında YAY-KUR'a bağlı olarak 45 Yüksekokul açılmış, 1979 yılında 45'i Meslek Yüksekokulu olmak üzere tekniker okullarının sayısı 59'a yükseltilmiştir. 1982 yılında Meslek Yüksekokulları 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda tanımlanarak üniversitelere bağlanmıştır. 1982 yılında Üniversitelere devredilen Meslek Yüksekokulu sayısı 44'tür. (Gürbüz, 2009)

İşletmelerin mal ve hizmetlerini zamanında ve kaliteli olarak sunma konusunda duyarlı olmaları teknolojiyi anlayan, uygulayabilen yüksek nitelikli iş gücünün gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda; meslek yüksekokulları üst düzeyde uygulayıcı meslek elemanı yetiştiren yüksek öğretim kurumları olmaktadır.

2. MESLEK YÜKSEKOKULLARININ TOPLUMSAL İŞLEVİ

Türkiye’de meslek yüksekokulları, yeni bir kapasite oluşturarak hem lisans programlarının önündeki yığılmaları önlemek, hem artan yükseköğrenim talebini karşılayarak eğitim imkânlarını genişletmek; hem ülkenin sanayi, ticaret, tarım ve hizmet alanlarının değişen ve gelişen ihtiyaçlarına cevap verecek kalifiye ara eleman ihtiyacını karşılamak hem de toplumsal gelişmeyi yaygınlaştırmak üzere kurulmuşlardır (Anonim, 2009).

Konuya üniversite-toplum ilişkisi açısından bakılacak olursa; Saylan’a göre, “üniversite ile toplum ayrılamaz, birbirleri için var olan iki oluşumdur. Birinin yokluğu veya kopukluğu ötekinin gelişimini önler ve her ikisinin de güdük kalmasına yol açar. Üniversiteler önce kendi toplumlarıyla sonra da tüm dünya ile bütünleşebildikleri ölçüde gelişmelerini sürdürmektedirler, çünkü üniversiteler toplumlarını ve dünyayı ileriye götürmek için oluşturulmuş kurumlardır” (Saylan,1990).

Üskül, üniversitenin içinde yer aldığı kentin sosyal ve kültürel yaşamını zenginleştireceğinin, çağdaşlığı o yöreye taşıyacağı, toplumu aydınlatacağının kesin olmadığını; bunun için önce üniversitenin çağdaş olmasının ve toplumu aydınlatacak olanların aydınlanmasının zorunlu olduğunu ve buna toplumla bütünleşme istek ve niyetinin varlığının eklenmesi gerektiğini vurgulayarak; üniversitenin toplumla bütünleşmesinin, üniversitenin çevreye uyarak değil, tam tersine çevresini geliştirerek ve değiştirerek gerçekleşeceğini belirtmektedir (Üskül,1990).

Amaç ve işlevleri mevcut mevzuatta genellikle eğitim-öğretim açısından ele alınan meslek yüksekokulları, aynı zamanda buldukları yerleşim birimlerine ve çevresine sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel katkılar da sağlamaktadır.

Meslek yüksekokullarının ilgili olduğu sektörleri etkilemesi ve yeni işbirliği olanaklarının oluşmasına yaptığı katkı yanında, kurulu bulunduğu bölge ve özellikle ilçe yerleşim birimlerindeki kurum ve kuruluşlar ile yerel halk üzerinde önemli etkilere sahip olma potansiyeli de önemlidir. Bu potansiyel iyi kullanıldığında özellikle ilçe ve belde düzeyinde değişimi teşvik edebilir ve sosyo-kültürel bakımdan toplumun istenilen doğrultuda yönlendirilmesine olanak sağlayabilir. (Pekmezci ve Özçatalbaş, 2007)

4. MESLEK YÜKSEKOKULLARININ TOPLUMSAL ÇEVRESİ

Toplumsal çevre, bireylerin ve insan topluluklarının yaşayış ve davranımları ile ulusların ve kültürlerin gelişimi üzerinde rol oynayan toplumsal koşulların ve etkilerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Toplumda amaçların izlenmesinde beliren duygu ve davranışlardaki birliktelik ile ortaklaşa amaçların izlenmesindeki duygu ve davranışların geliştirilmesi gerekmektedir.

Meslek Yüksekokullarının toplumsal çevresi, buldukları yörede ilişkide bulunduğu ya da bulunabileceği kişi, kurum ve organizasyonları ifade eder. Çevresi ile sağlam, sürekli ve karşılıklı iletişim köprüleri kuramayan, çevresinin desteğini alamayan meslek yüksekokulunun gelişmesi ve toplumsal işlevini yerine getirmesi mümkün olmayacaktır. (Örs, 2003).

Meslek yüksekokullarının toplumsal çevresini iç çevre ve dış çevre olarak ikiye ayırabiliriz. İç çevresini okul yöneticileri, öğretim elemanları, çalışanlar ve öğrenciler oluşturmaktadır. Dış çevresini oluşturanlar ise kaymakamlık, diğer kamu kurumları, ilçe belediye başkanlığı, diğer yerel kurumlar, özel sektör kuruluşları, mesleki örgütler, sivil toplum kuruluşları, yerel halk, yerel basın ve medya, Kuyucak Meslek Yüksekokulu mezunları, öğrenci velileri, diğer kişi ve kuruluşlardır.

5. MESLEK YÜKSEKOKULLARININ TOPLUMSAL ÇEVRE İLE İLETİŞİMİ

İletişim bir paylaşma eylemidir. İletişim kurmada kişisel özelliklerimiz, kültürel yapımız, değer ve tutumlarımız etkilidir (Gökcan, 2009).

Kurumsal iletişim ise, iç ve dış çevreyi oluşturan unsurlar arasında eşgüdümü, bilgi akışını, motivasyonu, bütünleşmeyi, değerlendirmeyi, eğitimi, karar almayı ve denetimi sağlamak amacıyla belli kurallar içinde gerçekleşen iletişim sürecidir. Dışarıdan gelen bilgiler, kurumun karar mekanizmasında, yapısında ve davranış biçimlerinde düzenleme yapmalarını gerekli kılmaktadır.

Çalışmada; dış çevrenin Kuyucak Meslek Yüksekokulu hakkındaki düşünce ya da görüşleri, kuruma bakış açıları üzerinde durulmuştur. Kuyucak Meslek Yüksekokulu ile ilgili sahip olunan bilgiler, kurum ile ilgili deneyimler, inançlar ve bunların karşılıklı etkileşimi sonucu oluşan izlenimlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

6. KUYUCAK MESLEK YÜKSEKOKULU'NUN TOPLUMSAL DIŞ ÇEVRE İLE OLAN İLİŞKİSİ

6.1. Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın materyali birincil ve ikincil verilerden oluşmaktadır. Birincil veriler Kuyucak halkına uygulanan anket sonuçlarından elde edilen orijinal verilerdir. İkincil veriler ise, aynı konuda yapılmış çalışmalardır. Araştırma yöntemi yüz yüze görüşme tekniğine dayalı anket yöntemidir. Araştırma örnekleme, tesadüfi örnekleme tekniği ile belirlenen 200 kişiden oluşmaktadır. Anket soru sayısı 10 olup, ilk 4 soru katılımcıların demografik bilgilerine, diğerleri ise Kuyucak Meslek Yüksekokulu ile dış çevrenin iletişimini belirlemeye yönelik olarak oluşturulmuştur. Verilerin analizinde Microsoft Excel programından yararlanılmıştır.

6.2. Araştırmanın Analizi

Tablo: 1 Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	N	%	Yaş	N	%
Kadın	80	40	18-26	29	14,50
Erkek	120	60	27-35	59	29,5
Toplam	200	100	36-44	44	22
			45-53	51	25,5
			54-62	11	5,5
Meslek	N	%	63-71	6	3
Serbest Meslek	91	45,5	Toplam	200	100
Ev Hanımı	32	16	Öğrenim Durumu	N	%
İşçi	24	12	Okur-yazar değil	1	0,5
Emekli	20	10	Okur-yazar	4	2
Devlet Memuru	18	9	İlkokul mezunu	51	25,5
Öğrenci	9	4,5	Ortaokul mezunu	33	16,5
İşsiz	4	2	Lise mezunu	75	37,5
Diğer	2	1	Üniversite mezunu	36	18
Toplam	200	100	Toplam	200	100

Ankete katılanların demografik özellikleri tablo 1’de verilmiştir. Buna göre ankete katılanların %60’ı erkek, %40’ı kadındır. Yaş dağılımı bakımından en fazla %29,5 ile (27–35) ve % 25,5 ile (45–53) yaş grupları temsil edilmektedir. Bunu %22 ile (36–44), %14,50 ile (18–26) yaş grupları izlemektedir. Diğerleri ise en az temsil edilen yaş gruplarını oluşturmaktadır. Meslek sıralaması yapıldığında ilk sırada %45,5 ile serbest meslek yer almaktadır. Bunu %32 ile ev hanımı, %24 ile işçi, %20 ile emekli ve %18 ile devlet memuru izlemektedir. Katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında ise, %37,5 ile en fazla lise mezunu oluşturmaktadır. Sırasıyla %25,5’i ilkökul mezunu, %18’i üniversite mezunu ve %16,5’i ortaokul mezunudur. Okur-yazar ve okur-yazar olmayanların oranı ise oldukça düşüktür.

Tablo: 2 Kuyucak’ın En Yüksek Eğitim Kurumunun Adı

Okulun Adı	N	%
Farklı ifadeler	57	28,5
Kuyucak Meslek Yüksekokulu	52	26
ADÜ Kuyucak Meslek Yüksekokulu	28	14
Üniversite	27	13,5
Meslek Yüksekokulu	19	9,5
Yüksekokul	11	5,5
Diğer	6	3
Toplam	200	100

Kuyucak’ın en yüksek eğitim kurumunun adı sorulduğunda tablo 2’de görüldüğü gibi, katılımcıların %28,5’i (yüksek meslek okulu, Adnan Menderes Okulu gibi farklı ifadeler kullanarak) düzgün ifade edememişlerdir. %26’sı Kuyucak Meslek Yüksekokulu olarak ifade etmişlerdir. %14’ü ise Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu ifadesini tam olarak kullanmışlardır. Sadece üniversite ifadesini kullananlar %13,5 meslek yüksekokulu diyenler %9,5 yüksekokul diyenler %5,5 ve başka kurumların isimlerini kullananlar ise %3’dür. Katılımcıların %97’si Kuyucak’ta bir yükseköğretim kurumunun olduğunu bilmekte fakat tablo 2’deki verilere göre, büyük bir çoğunluğu

okulun ismini tam olarak ifade edememekte ve okulun halk tarafından net olarak algılanmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo: 3 Kuyucak Meslek Yüksekokulu Yeterince Tanınıyor Mu?

Yanıtlar	N	%
Evet	145	72,5
Kısmen	37	18,5
Hayır	18	9
Toplam	200	100

Katılımcılara Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu'nun ilçede yeterince tanınıp tanınmadığı sorulduğunda, %72,5'i yeterince tanındığını, %18,5'i kısmen tanındığını ve %9'u da tanınmadığını belirtmişlerdir. Tablo 3'de katılımcıların büyük bir çoğunluğu meslek yüksekokulunun Kuyucak'ta tanındığına inandığı görülmektedir.

Tablo: 4 Kuyucak Meslek Yüksekokulu Hakkında Sürekli Bilgi Alma Ve Bilgi Alma Kaynakları

Sürekli Bilgi Alma	N	%
Evet	44	22
Kısmen	58	29
Hayır	98	49
Toplam	200	100
Bilgi Alma Kaynakları	N	%
Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinden	59	29,5
Okul yöneticileri, öğretim elemanları ve çalışanlardan	5	2,5
Eş, dost, arkadaşlardan	15	7,5
Yerel gazeteden	1	0,5
Öğrenci, eş-dost, çalışanlar, yerel gazeteden	22	11
Toplam	102	51

Katılımcılara Kuyucak Meslek Yüksekokulu hakkında sürekli bilgi alıp almadıkları ve alıyorlarsa bilgi kaynaklarının neler olduğu sorulduğunda, alınan cevaplar tablo 4'de verilmiştir. Bu verilere göre, %49'u okul hakkında sürekli bilgi almadıklarını, %29'u kısmen bilgi aldığını ve %22'si ise sürekli bilgi aldıklarını belirtmişlerdir. Bilgi alanların %29,5'i bu bilgileri meslek yüksekokulu öğrencilerinden aldıklarını ifade etmişlerdir. Bunu %11 ile öğrenci, eş-dost, çalışanlar, yerel gazete; %7,5 ile eş-dost, arkadaş; %2,5 ile okul yöneticileri, çalışanlar ve öğretim elemanları izlemektedir. Bu verilere göre okul hakkında edinilen bilgilerin öğrenciler tarafından sağlandığı ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, okulu dış çevreye tanıtan öğrenciler olmaktadır. Katılımcılar ile okul yöneticileri, öğretim elemanları ve çalışanlar arasındaki iletişimin oldukça zayıf olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %85'i (170) Kuyucak Meslek Yüksekokulu ile Kuyucak halkı arasındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesi sorusuna evet, %4'ü (8) hayır ve %11'i (22) fikrim yok diye yanıt vermişlerdir. Evet, yanıtını verenler Kuyucak Meslek Yüksekokulunun dış çevre ile olan iletişimi ve bütünleşmesi yönünde görüş ve öneriler belirtmişlerdir. Bu görüş ve öneriler şöyle özetlenmiştir.

- Bilgilendirme amaçlı seminerler, sempozyumlar ve toplantılar yapılmalı, halkın katılımı sağlanmalıdır.
- Kuyucak halkının tarım ve hayvancılıkla uğraşmasının, Meslek yüksekokulu ile iletişimini zorlaştırmaktadır. Yörenin iş faaliyetine uygun programlar açılarak, halka yönelik projeler üretilebilir.
- Sosyal ve ekonomik açıdan öğrenciler, bulunduğu topluma canlılık getirir. Kuyucak'ın tanıtımı için okul ve öğrenciler büyük bir etkiye sahiptir. Bu yüzden kamu kurum ve kuruluşları ile birliktelik sağlanmalı, daha fazla öğrencinin Kuyucak'ta ikamet etmesi sağlanmalıdır. Bunun için de devlet yurdunun yapılması yararlı olacaktır.
- Meslek yüksekokulu Kuyucak için bir şanstır. Bu şans kültürel, sosyal ve ahlaki açıdan doğru kullanılmalıdır. Sosyal aktiviteler geliştirilmeli, halkla ilişkilerinde öğrenciler daha özenli olmalıdır. Öğrenci ile halk arasındaki kültür birbirini etkiler. Bunun sonucunda halkın öğrencilere bakışı değişir. Öğrenciler toplum içinde yaşamının gerekleri konusunda bilgilendirilmeli ve geliştirilmelidir.
- Okuldaki program sayısı artırılmalı, öğrenci çoğunluğu sağlanmalıdır. Ayrıca yöredeki kadınların da yararlanabileceği teknik programlar açılmalıdır.
- Kuyucak halkı ile öğrencilerin bir arada sorunlarını tartışabileceği, önerilerin dile getirileceği ortamlar yaratılmalıdır. Öğrencilerin sorunlarını kendi ağzından dinlemek, Kuyucak halkının onları, öğrencilerin de halkı daha iyi anlamasını ve tanımalarını sağlayabilir. Öğrenciler ekonomik kaynak olarak görülmenin ötesinde, halka kültürel-sosyal etkileşme gayreti gösterebilmelidir.
- Teorik olarak öğretilenlerin, pratikte halkın hizmetine sunabilmenin yolları aranmalıdır. Örneğin mevcut programlardan öğrenciler kamuya açık yerlerde sunum yapabilir, bilgilendirebilir.
- Spor ve kültürel etkinliklerin halkla paylaşılması, kurumlar arası etkinliklerin yapılması yararlı olur; karşılıklı etkileşim sonucu iletişim artar.
- Eksikliklerin ve gereksinimlerin aktarılabilmesi için platformlar oluşturulmalıdır.
- Eğitim-Öğretim döneminin başladığı ilk haftalarında Kuyucak ilçesini tanıtıcı etkinlikler yapılabilir.
- Kuyucak'ın örf ve adetleri incelenerek buna göre sosyal faaliyetler düzenlenebilir. Okuldaki bilgi ve becerilerin Kuyucak halkına aktarılması sağlanmalıdır.
- Eğitimde işbirliği yapılabilir. Yüksekokuldaki mevcut programlar ve iş olanakları hakkında bilgi verilebilir.
- Öğretim elemanlarının halkla bir araya gelip tanışması, sorunların çözümünde etkili olabilir. Yüksekokulun sorunları (idari-fiziki-öğrenci) halka anlatılabilirdir.

7. SONUÇ

Yüksek öğretim kurumlarının en önemli özelliklerinden biri toplumsal gelişmelere karşı duyarlı olmalarıdır. Meslek yüksekokulları yöre halkı için üniversitenin temsilcisidir. Ekonomik açıdan bulunduğu yörenin kalkınmasına yaptığı katkı yanında, yöreye getirdiği sosyal ve kültürel değişikliklerle öncü kurum olarak görev üstlenmektedir. Üniversitelerin temel görevleri arasında bulunan eğitim-öğretim ve topluma hizmet çerçevesinde yöre insanının sorunlarına yeni ve yaratıcı çözümler üreten çalışmalar yapılmalı, toplumun hayatında fark ve fayda yaratılabilirdir.

Genellikle yerleşke alanı dışında tutulan meslek yüksekokulları, küçük yerleşim birimlerindeki yani ilçelerdeki kuruluş yerlerinin ve şartlarının olumsuzluğu toplumla bütünleşmeyi ve iletişimi etkilemektedir. Çalışmada, ankete katılanların büyük bir çoğunluğu okulun tanındığına inanmakta ve okulun tanıtımında öğrencilerin payının daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat Kuyucak halkı okul yöneticileri, öğretim elemanları ve çalışanlarla da bir arada olmak istemektedir. Bilgilendirme amaçlı seminerler, sempozyumlar ve toplantılar yapılarak, halkın katılımı ile birliktelik sağlanabilir.

Gerek meslek yüksekokulu öğrencilerinin gerekse kurum olarak meslek yüksekokulunun düzenleyeceği etkinlikler ilçeye sosyal faaliyet olarak canlılık getirecek ve ilçe halkıyla üniversite öğrencilerinin kaynaşmasını ve halkının aydınlanmasına katkı sağlayacaktır.

Meslek yüksekokullarının, kurulu bulunduğu ilçe yerleşim birimlerindeki kurum ve kuruluşlar ile yerel halk üzerindeki etkileri önem arz etmektedir. Kendilerine verilen bu önemin farkında olarak faaliyetlerini bu bilinçle gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, <http://www.tumgazeteler.com> [06.04.2009]
Gökcan, K., “Günümüzde İletişim(Sizlik)”, <http://www.toplumvesiyaset.com> [02.04.2009]
Gürbüz, R. (2009), “Meslek Yüksekokullarının Beklentileri”, <http://www.cmyo.ankara.edu.tr/gurbuz/pdf/5.pdf>, [12.02.2009]
Kavak, Y., (1992) ‘Meslek Yüksekokulları İş hayatı İlişkileri’, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı,7, sayfa, 95-115, Ankara.
Örs, F., (2003), ‘ Meslek Yüksekokullarının Toplumsal İşlevi, Bir Meslek Yüksekokulunun Kurumsal İmaj Araştırması’ Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı, 10, Muğla.
Pekmezci, M. ve Özçatalbaş, O. (2007) “Meslek Yüksekokullarının Önemi ve İşlevlerini Geliştirme Olanakları”, <http://www.myotoplantisi.cu.edu.tr> [17.02.2009]
Saylan, T., (1990). “Bir Sağlık Bilimci Gözüyle Üniversite ve Toplum, Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler”, Cem yayınevi, İstanbul.
Tabak, R.S.,(2008), “ Kurumsal İletişim” <http://www.skid.org.tr> [15.03.2009]
Üskül, Z., (1990), “Taşra Üniversitelerinin Kültürel Etkinlikleri ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi Örneği, Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler, Cem Yayınevi, İstanbul.
YÖK, (2003), Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, Ankara.

MESLEK YÜKSEKOKULLU ÖĞRENCİLERİNİN SORUNLARI, SINAVSIZ GEÇİŞİN MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ EĞİTİM KALİTESİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA; KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

PROBLEMS OF VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION STUDENTS A RESEARCH ABOUT THE EFFECT OF WITHOUT EXAMINATION SYSTEM ON EDUCATION QUALITY OF VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION: A SAMPLE OF KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY

Mehmet ÇELİK¹   Abdulkadir DİLBER²   Fadime DİLBER³

ABSTRACT

In our country new regulation were made in education system in order to increase the education level and qualification and to provide advantage in competition. For this reason students are taken to technical colleges from secondary schools without on exams. The project of without examination system was taken effect in 2001 so as to provide the program continuity and integrity between occupational and technical secondary school and vocational school of higher education.

This study exposures the effects of students who came with exam and without exam to education quality, their thoughts about their situation when they graduate and especially the problems which are emerged by without examination system. Also this study shows the existende of title, authority and position chaos creates future fear on students and in what ways it effects the students' success.

795 second class students of Karamanoğlu Mehmetbey University have contributed to this study. Thought and solution offers were developed according to the results which were analysed statistically.

Keywords: Vocational School Of Higher Education, Without Examination System, Education, Karamanoğlu Mehmetbey University

---

¹Öğr.Gör. Selçuk Üniversitesi, mehmetcelik@selcuk.edu.tr

²Öğr.Gör. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, akdilber@kmu.edu.tr

³ Uzman. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, fdilber@kmu.edu.tr.

ÖZET

Ülkemizde, eğitim seviyesini ve niteliğini yükseltmek, rekabette üstünlük sağlamak için eğitim siteminde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda mesleki ve teknik ortaöğretimden Meslek Yüksekokullarına sınavsız geçişle öğrenci alınmaktadır. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığının sağlanması amacıyla sınavsız geçiş projesi 2001 yılında yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmada; sınavsız geçişle ve sınavla gelen öğrencilerin eğitim kalitesine etkileri, mezun oldukları konumları ile ilgili düşünceleri araştırılmakta ve özellikle sınavsız geçişin getirdiği sorunları ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Meslek Yüksekokulunda okuyan öğrencilerin unvan, yetki ve statü karmaşasının olması öğrencilerde gelecek kaygısı yaratmakta ve öğrencilerin başarısını ne yönde etkilediğini yapılan çalışma ile gösterilmektedir.

Çalışma kapsamında Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi bünyesinde bulunan Meslek Yüksekokullarındaki toplam 795 ikinci sınıf öğrencisi katılmıştır. İstatistiksel olarak analiz edilen veri sonuçları çerçevesinde de düşünce ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Meslek Yüksekokulları, Sınavsız Geçiş, Eğitim, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

1.GİRİŞ

Bir ülkede ekonomik gelişmenin hızı ile o ülkedeki eğitim sisteminin niteliği doğrudan ilgilidir. Becerikli insan gücü ekonomik ve teknolojik gelişmenin temel amacıdır (Süvari, 1985). Her alanda baş döndürücü bir hızla etkilerini hissettiren küreselleşmeyle birlikte üretim ve hizmet sektöründe insan unsurunun yeri ve önemi, iş gücünün tanımı, işçi işveren ilişkilerinin kapsamı ve niteliği hızlı ve kökten değişikliklere uğramıştır (Engin,1999). Dünyada mesafeler her geçen gün daha da küçülmekte, ülke sınırları ortadan kalkmaktadır. Türkiye'nin bu çerçevede rekabet edebilmesi gençlerimize istihdam sağlayabilmesinde meslekî ve teknik öğretim kritik öneme sahiptir. Dünyada gelişen teknolojinin ihtiyacı olan ara insan gücünün karşılanabilmesi için 20.yüzyılda ABD'de başlayan ön lisans uygulamaları 1960'lı yıllarda pek çok ülkede gelişip uygulanmaya başlamıştır (Akpınar, 2003). Türk ekonomisinin gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmesi, meslekî ve teknik alanda iyi eğitim almış, teknolojiyi özümsemiş ve bunu bir yaşam tarzı olarak kabul etmiş insan gücünün varlığı ile mümkün olabilir.

Dünyada, yüksek öğretimde daha önce görülmediği kadar yüksek bir talep artışı ve büyük bir çeşitlilik söz konusu iken, yüksek öğrenimin geleceğin yapılanmasında, yeni neslin ihtiyaç duyacağı bilgi, beceri ve ideallerle donatılmasında, sosyo-kültürel gelişmedeki yaşamsal önemini kavramada da artan bir duyarlılık söz konusudur (Rehber, 2002) Meslekî ve teknik eğitimden beklenen, yeni gelişmelere uyumlu, işe göre esnek bir iş gücü yetiştirmektir. Bu gelişmeler doğrultusunda ülkemizin ihtiyacı olan her türlü ara iş gücünü; yeterli sayıda ve nitelikte yetiştirmek, meslekî ve teknik yüksek öğretiminde temel amaç haline getirilmelidir.

Türkiye'de ara insan gücünü yetiştirmeye çalışan tekniker ve yüksek tekniker okulları 1954 yılından itibaren sanat enstitüleri bünyesinde kurulmuş, 1975 yılında yeni bir yapılanma ile MEB'e bağlı meslek yüksek okulları açılmaya başlamıştır (Tunç, 2005). 1981 yılında çıkartılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile ülkemizdeki tüm

yükseköğretim kurumları bir çatı altında toplanmıştır. Bu düzenleme sonucunda akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş ve konservatuarlar ile meslek yüksekokulları üniversitelere bağlanmıştır.(Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi, 2004).

Son dönemde, özellikle meslek eğitimi veren meslek yüksekokullarının sayısında önemli artışlar olmuş, yurdun her yanında yeni meslek yüksekokulları açılmıştır. Buna rağmen ülkemizdeki yüksek öğrenim yapmak isteyen gençlerin büyük bir bölümü üniversite eğitimi alma imkânını bulamazken pek çok genç ise meslek yüksekokullarında eğitim almak istememektedir (Fırat ve Özel, 2003). Çünkü okumakta olanların ve mezunların sorunlar yaşamaları Meslek Yüksekokullarının tercih edenlerde ve okuyanlarda gelecek kaygısı oluşturmaktadır.

4702 sayılı sınavsız geçiş yasası uyarınca (Resmi Gazete, 2001), mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına 2002–2003 öğretim yılında sınavsız geçiş sistemi ile öğrenci alınmasına başlanmıştır. Yasa gereği her ilde (en az bir) mesleki ve teknik eğitim bölgesi (METEB) oluşturulmuştur (MEB,2002).

Ayrıca 4702 sayılı yasa ile Meslek Yüksekokulları mesleki teknik orta öğretim kurumlarının devamı konumuna gelmiştir. Kuruluş amaçları böyle olmasa bile, mesleki teknik orta öğretim kurumları için toplumda oluşan yaygın kanı, sabit ve dar gelirli ailelerin, çocuklarını kısa yoldan hayata hazırlamak ve bir meslek sahibi yapmak amacıyla tercih ettiği kurumlar olduğudur.

Öğrencilerin en temel problemlerinden birisi gelir düzeyi düşüklüğüdür. Üniversite öğrencileri bir taraftan eğitimlerini sürdürürken diğer taraftan yeme, içme, giyinme, barınma gibi yaşamsal sorunlarını çözmeye çalışmaktadırlar (Türk Üniversite Gençliği Araştırması, 2003). Bu tür sorunlar, meslek yüksek okulunda okuyan öğrencilerin, üniversite eğitimindeki etkinliğini düşürmektedir.

Meslek liselerinde aynı sınıftaki öğrencilerin, Meslek Yüksekokulunda yine aynı sınıfta bulunmaları öğrenci başarısını olumsuz yönde etkilemiş ve öğrenciler orta öğretimdeki alışkanlıklarını sürdürme eğilimine girmişlerdir.

Bu araştırmada amaç meslek yüksek okulları öğrencilerinin sorunlarını tespit etmek ve sınavsız geçişle ortaya çıkan eğitim kalitesine etkisini ortaya koymaktır.

2. MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ

Meslek Yüksekokulları iki yıl ön lisans düzeyinde ve üniversitelerin bünyesinde eğitim ve öğretim yapan yüksek öğrenim kurumlarıdır. Kuruluş amaçları sanayi, ticaret ve hizmet sektöründe ihtiyaç duyulan“nitelikli ara eleman” yani “tekniker” yetiştirmektir (Şimşek ve ark. 1996).

Mesleki ve teknik eğitimin asıl amacı, bireye iş dünyasında geçerliliği olan bir işe girebilmesi ve bu işte ilerleyebilmesi için gerekli olan temel bilgi, beceri ve davranışları kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda ortaöğretim ve yükseköğretimde birçok kurum bulunmakta ve bu kurumlar iş dünyasını çeşitli kademelerine insan yetiştirmektedirler. Bireye bir mesleğin temel davranışlarını kazandıracak bu kurumların programları büyük bir titizlikle geliştirilmeli ve mesleklerin sistematik analizleri yapılmalıdır. Çünkü bu kurumlar ülkenin gelişmişliğine temel teşkil etmektedirler (Sezgin,1989).

Ülkemizde temel sorunlardan biri işsizliktir ve bundan en fazla etkilenen kesim gençlerdir. İşsizliğin yanında nitelikli işgücü ihtiyacı da sorunun bir başka boyutudur. Son dönemde, özellikle meslek eğitimi veren meslek yüksekokullarının sayısında önemli artışlar olmuş, yurdun her yanında yeni meslek yüksekokulları açılmıştır. Buna rağmen ülkemizdeki yüksek öğrenim yapmak isteyen gençlerin büyük bir bölümü üniversite eğitimi alma imkânını bulamazken pek çok genç ise meslek yüksekokullarında eğitim almak istememektedir (Fırat ve Özel, 2003).

Çağdaş endüstride meydana gelen değişimlere uyum sağlama ve öğrencilerin seçtikleri meslek dalında, endüstrinin beklenti ve gereksinimlerini karşılayacak şekilde bilgi, beceri, tavır ve iş alışkanlıkları kazanmalarına rehberlik edecek davranışlara da sahip olma konusunda öğretim elemanlarının daha dikkatli olması beklenmektedir (Ulusoy, 1999).

3. MATERYAL VE METOD

Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Hakkında Genel Bilgi

5662 Sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda ve Yükseköğretim Kurumları Öğretim Elemanlarının Kadroları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye Ekli Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"la kurulan ve 29 Mayıs 2007 tarihinde Cumhurbaşkanımız Ahmet Necdet Sezer tarafından onaylanan, 17 yeni üniversiteden biridir. Üniversitemiz hali hazırda 3 fakülte, 2 yüksekokul, 3 meslek yüksekokulu ve 2 enstitü ile eğitim öğretime devam etmektedir. Üniversitenin toplam 5576 öğrencisi bulunmaktadır (Tablo 1).

Tablo 3.1. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Öğrenci Sayıları

	Ön Lisans	Lisans
Normal Öğretim	1396	2010
İkinci Öğretim	794	1456
Toplam	2110	3446

Tablo 3.2. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğrenci Sayıları

	1.SINIF				2.SINIF				GENEL TOPLAM
	Nor.Öğ.		İkinci Öğ.		Nor. Öğ.		İkinci Öğ.		
	K	E	K	E	K	E	K	E	
Karaman M.Y.O.	95	171	63	122	165	331	106	179	1232
Ermenek M.Y.O.	66	103	42	55	75	202	41	106	690
K.Karabekir M.Y.O.	61	32	---	---	63	32	---	---	188

Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Okumakta Oldukları Bölümler ve Sayıları

Okuduğu Bölüm	Öğrenci Sayısı	Yüzde %
Otomotiv	97	12.2
Bilgisayar	112	14.1
Büro Yönetimi	48	6
Makine	114	14.3
Halicilik	36	4.5
Gıda Teknolojisi	68	8.6
Mimari Dekoratif Sanatlar	43	5.4
Elektrik	67	8.4
Muhasebe	99	12.5
Yerel Yönetimler	66	8.3
İşletme	45	5.7
Toplam	795	100

UYGULAMA SONUÇLARI

Araştırmaya Katılan Öğrenciler Hakkında Genel Bilgiler

Yapılan çalışma da Tablo 3.2’de verilen meslek yüksekokullarındaki ikinci sınıf öğrencileri katılmıştır. Araştırma verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmaya katılan 795 meslek yüksekokulu öğrencisinin 500 tanesi erkek öğrenci (%62.9), 295 tanesi de kız öğrenciden (%37,1) oluşmaktadır.

Tablo 3.4. Araştırmamıza Katılan Öğrencilerin Genel Dağılımı

Cinsiyet	Öğrenci sayısı	Yüzde (%)
Bay	500	62,9
Bayan	295	37,1
Toplam	795	100

Tablo 3.5. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Aile Durumu

Aile durumu	Öğrenci Sayısı	Yüzde
Anne-baba birlikte	708	89
Anne ölü-baba sağ	12	1,5
Baba ölü-anne sağ	52	6,5
Anne baba ayrı anne ile yaşıyor	16	2,1
Anne baba ayrı baba ile yaşıyor	7	0,9
Toplam	795	100

Tablo 3.5.’te Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin durumu sorulmuş ve anne-baba birlikte olan öğrencilerin çoğunlukta olduğu görülmekte % 89’u birlikte olduğunu belirtirken, %6,5’nin ise babasının ölü olduğu, %1,5’i ise annesinin ölü, %2.1’i ise anne-baba ayrı anne ile yaşadığını, %0.9’da anne-baba ayrı babasıyla yaşadığını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin gelir düzeyleri Tablo 3.6.’da verilmiştir. Öğrencilerin yaklaşık % 70,5’nin ailesinin aylık geliri 1000 TL’ nin altındadır. Bu da meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin gelir düzeyinin düşük olduğunu ve dar gelirli ailelerin çocukları olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Gelir Düzeyi

Aile geliri	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
0-500	254	32
501-1000	307	38,5
1001-1500	156	19,5
1500 ve üstü	78	10
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin eğitim durumları sorulmuş ve Tablo 3.7.’de görüldüğü üzere anne-baba okur yazarlığında hangisinin daha yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin büyük bir oranı (% 45.3) ilköğretim mezunu olduğu görülmüştür.

Tablo 3.7. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Okur Yazarlığı

Aile Reisi Okur-Yazarlığı	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Okuryazar Değil	20	2,5
Okur Yazar	44	5,5
İlkokul	360	45,3
Ortaokul	121	15,2
Lise	175	22
Üniversite	75	9,5
Toplam	795	100

Öğrencilerin ailelerinin yaşadıkları yer değerleri Tablo 8’de verilmiştir. Buna göre % 54.2’sinin il ve Büyükşehirlerde yaşadıkları görülmüştür

Tablo 3.8. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İkamet Yerleri

Ailenin yaşadığı yer	Öğrenci Sayısı	Yüzde
Köy	103	13
Kasaba	50	6,3
İlçe	211	26,5
İl	203	25,5
İl (büyük şehir)	228	28,7
Toplam	795	100

Tablo 3.9.’da öğrencilerin okudukları bölümü neden tercih ettikleri sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir.

Tablo 3.9. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Şu An Okumakta Oldukları Bölümleri Tercih Etme Nedenleri

Bölümü Neden Tercih Ettiği	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Başka Bir Yeri Kazanamadığım İçin	190	23,8
Askere Gitmemek	13	1,7
Geleceği İyi Bir Bölüm	340	42,7
Ailem İsteddiği İçin	41	5,2
Bölümüne Merak Duyduğum İçin	132	16,6
Diğer	79	10
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere okurken barındıkları yer sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 3.10’da verilmektedir. Öğrencilerin %53.4’ü özel ve devlet yurdunda kalmakta olduğu görülmektedir.

Tablo 3.10. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okurken Barındıkları Yer

Barındıkları Yer	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Aile Yanında	104	13,1
Özel Yurt	304	38,2
Devlet Yurdu	121	15,2
Kiralık Ev	266	33,5
Toplam	795	100

Tablo 3.11’de Araştırmaya katılan öğrencilere bir yüksekokul okumadaki amaçları doğrultusundaki kendilerine sorulan soruda % 52 gibi büyük bir oranı bir meslek sahibi olabilmek için, %33 gibi bir oranı ise rahat iş bulabilmek için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Küçük bir oran olmakla birlikte % 7,7’lik bir kısmı da sadece bir yüksekokul okumak amacıyla olduğunu belirtmişlerdir

Tablo 3.11. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bir Yüksek Okul Okumadaki Amaçları

Yüksek Okulu Okumadaki Amacı	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Çalıştığım İsteki Özlük İçin	58	7,3
Meslek Sahibi Olmak İçin	414	52
Herhangi Bir Yüksekokul Okumak	61	7,7
Daha Rahat İş Bulabilmek İçin	262	33
Toplam	795	100

Tablo 3.12’de ankete katılan öğrencilere yüksekokula sınavsız geçişle mi geldikleri soruldu ve % 72.8’lik kısmı ÖSYM’nin yaptığı sınavla geldiğini belirtmiştir

Tablo 3.12. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Meslek Yüksekokulunu Kazanma Şekli

Sınavsız Geçişle mi Kazandınız	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Evet	217	27,2
Hayır	578	72,8
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere sınavsız geçişin sürdürülmesine ilişkin sorulan soruda % 61.7’si sınavsız geçişin kaldırılmasını bunun sebebinin de başarı oranını ve sınıf kalitesini düşürdüğünü belirtmişlerdir.

Tablo 3.13. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınavsız Geçişle İlgili Düşünceleri

Sınavsız Geçiş Sürdürülmeli mi?	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	322	40,5
Katılmıyorum	169	21,2
Katılıyorum	150	18,9
Kesinlikle Katılıyorum	154	19,4
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere sınavsız geçişle gelmelerinin akademik başarıya etkisi sorusu sorulduğunda Tablo 14’te görüldüğü üzere öğrencilerin % 61.8’i katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Buda öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sınavsız geçişin başarıyı etkilediğini düşündüğünü göstermektedir.

Tablo 3.14. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınavsız Geçişle Gelmelerinin Akademik Başarıya Olan Düşünceleri

Öğrencilerin Sınavsız Geçişle Gelmeleri Akademik Başarıyı Olumsuz Etkiliyor mu?	Öğrenci Sayıları	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	132	16,6
Katılmıyorum	172	21,6
Katılıyorum	241	30,3
Kesinlikle Katılıyorum	250	31,5
Toplam	795	100

Tablo 3.15'te öğrencilerin okudukları bölümü neden tercih ettikleri sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Ortaya çıkan sonuçlarda öğrencilerin % 42.7'si bölümün geleceği iyi olduğunu düşünerek yazdığını belirtmiştir. Erkek öğrencilerin yaklaşık % 2.6'sı ise askere gitmemek için tercih ettiklerini belirtmiştir.

Tablo 3.15. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okumakta Oldukları Bölümü Neden Tercih Sebepleri

Bölümü Neden Tercih Ettiği	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Başka Bir Yeri Kazanamadığım İçin	190	23,8
Askere Gitmemek	13	1,7
Geleceği İyi Bir Bölüm	340	42,7
Ailem İstediyi İçin	41	5,2
Bölümüne Merak Duyduğum İçin	132	16,6
Diğer	79	10
Toplam	795	100

Tablo 3.16'da öğrencilere atölye uygulamaları ve staj konusunda işletmelerden yardım alabilmeleri konusunda sorulan soruya %55.2'si olumsuz cevap vermişlerdir. Burada işletmeler stajda öğrenciye ücret vermemelerine rağmen yapmış oldukları yemek ve servis harcamalarını da işletmeler kendilerine külfet oluşturduğu düşüncesinden ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.16. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Atölye Uygulamaları Ve Staj Konusundaki İşletmelerden Alınan Destekle İlgili Düşünceleri

Atölye Uygulamaları ve Staj Konusunda İşletmelerden Destek Alabiliyoruz	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	208	26,2
Katılmıyorum	231	29
Katılıyorum	269	33,8
Kesinlikle Katılıyorum	87	11
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere meslek yüksekokulundaki aldıkları eğitimin meslek öğreniminde yeterli olup olmadığı ile ilgili düşünceleri sorulmuş ve sonuçlar Tablo 17'de

verilmiştir. Öğrencilerin % 63.3'ü mesleği öğrenmede aldıkları eğitimin yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 3.17. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yüksek Okuldaki Eğitimin Yeterliliği Konusundaki Düşünceleri

Eğitimi Meslek Öğrenimimizde Yeterli Görüyorum	Öğrenci Sayıları	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	207	26
Katılmıyorum	297	37,3
Katılıyorum	228	28,7
Kesinlikle Katılıyorum	63	8
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere okulu bitirdikten sonra unvan,yetki ve statülerinin belli olduğu hakkındaki soruya öğrencilerin %54.2'si olumsuz cevap vererek çalışma hayatlarında unvan ve statülerinin ne olduğunu belli olmadığını düşünmektedirler.

Tablo 3.18. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Meslek Yüksek Okulunu Bitirdikten Sonra Unvan, Yetki Ve Statüleri İle İlgili Düşünceleri

Okulu Bitirdikten Sonra Unvan, Yetki ve Statümüzün Belli Olduğunu Düşünüyorum	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	156	19,6
Katılmıyorum	275	34,6
Katılıyorum	306	38,5
Kesinlikle Katılıyorum	58	7,3
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere okulun altyapı ve fiziki imkanlarının yeterliliği ile ilgili soruya %81.5'i olumsuz cevap vermişlerdir. Bunun sonucunda ortaya çıkmasındaki nedenler ise; anket çalışması yapılan okullarının kendilerine ait binaların dahi olmaması, içinde öğrenim görülen binaların aslında başka kurumlardan devredilen okul amacı dışında planlanıp yapılan binalarda eğitim yapılmaya çalışılması ve ödenek yetersizliği sebebiyle fiziki imkanların geliştirilememesidir.

Tablo 3.19. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Yüksek Okulun Fiziki İmkanları Hakkındaki Düşünceleri

Okulun Altyapı ve Fiziki İmkanları	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	361	45,4
Katılmıyorum	287	36,1
Katılıyorum	104	13,1
Kesinlikle Katılıyorum	43	5,4
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere meslek yüksekokulunun öğretim elemanlarının yeterliliği sorusuna % 60.7'si yeterli cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.20. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Meslek Yüksek Okulunda Ders Veren Akademisyenler Hakkındaki Düşünceleri

Öğretim Elemanları Konusunda Yeterliliği	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	138	17,3
Katılmıyorum	175	22
Katılıyorum	357	45
Kesinlikle Katılıyorum	125	15,7
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere meslek yüksekokulunun bulunduğu yerleşim yeri ve sosyal imkanları ihtiyaçlarımıza cevap veriyor mu diye sorulduğunda % 80.5'i olumsuz cevap vermişlerdir. Bu da okulların açılacağı yerleşim alanlarının bölgesel ihtiyaç ve imkanlar gözeticmeden keyfi ve siyasi uygulamalar sebebiyle açıldığı düşüncesini desteklemektedir.

Tablo 3.21. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Meslek Yüksek Okulunun Bulunduğu Yerleşim Yeri Hakkındaki Düşünceleri

Okulun Bulunduğu Yerin Sosyal İmkanları Yeterli Geliyor	Öğrenci Sayısı	Yüzde(%)
Kesinlikle Katılmıyorum	445	56
Katılmıyorum	195	24,5
Katılıyorum	94	11,8
Kesinlikle Katılıyorum	61	7,7
Toplam	795	100

Araştırmaya katılan öğrencilere meslek yüksekokulda yapılan sosyal etkinliklerin yeterli olup olmadığı sorulduğunda verilen cevap Tablo 23'te verilmiştir. Öğrencilerin % 86.6'sı olumsuz cevap vererek okullarda sosyal etkinliğin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.22. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Meslek Yüksek Okulundaki Sosyal Etkinliklerin Yeterliliği Hakkındaki Düşünceleri

Okuldaki Sosyal Etkinlikler	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	474	59,6
Katılmıyorum	215	27
Katılıyorum	65	8,2
Kesinlikle Katılıyorum	41	5,2
Toplam	795	100

SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmelere paralel olarak eğitim sistemimizde geliştirilmekte ve ülke genelinde eğitimin yaygınlaştırılması çalışmaları hızla devam etmektedir. Bu nedenle de ülkemizde eğitim sistemimizin niteliği gelişmemizle doğrudan ilgilidir.

İşte bu bağlamda kaliteli ve kalifiye insan gücü teknolojik gelişmenin temel amacıdır. Kaliteli insan gücü yetiştirmek ise mesleki ve teknik eğitimle mümkündür. Türkiye’de ara insan gücünü yetiştirmeye çalışan meslek yüksek okullarıdır. İşte bu nedenle mesleki ve teknik eğitim dünya gerçeklerine uygun bir eğitim sistemine kavuşturularak kaliteli ve vasıflı ara eleman yetiştiren meslek yüksek okulları kaliteyi yakalayarak eğitimine devam etmelidir.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin yöredeki meslek liselerinden gruplar halinde gelen öğrenciler, homojen bir yapı sergilemekte; aynı kültürü, konuşma tarzını ve aynı davranış biçimlerini yansıtmakta, aynı ortak geçmişi paylaşmaktadırlar. Bu durum üniversite gibi farklı kültürlerin bir araya geldiği, tartışıldığı, kaynaştığı bilgi ve kültürün etkileştiği, paylaşıldığı ortamı ortadan kaldırmaktadır. Hatta bazı meslek yüksek okullarını üniversitenin bir parçası olmaktan çıkarıp, yöresel orta öğretimin bir parçası haline dönüştürmektedir (YÖK, 2004).

Sınavsız geçiş sistemi ile meslek liselerindeki eğitim ve sosyal açıdan yeterli olmayan öğrencilerin meslek yüksekokullarına yerleştirilmeleri bu okulları statü kaybına uğratmıştır. Bu nedenle sınavsız geçiş sistemi gözden geçirilmeli ve sisteme son verilmelidir. Meslek yüksekokullarına öğrenciler ÖSS’de aldıkları puana göre yerleştirilmelidir. Sistem içinde meslek lisesi mezunlarına, bitirdikleri programın devamı niteliğindeki programları seçmeleri durumunda ek puan verilmelidir

Sonuç olarak yapılan araştırmada hem öğrencilerin demografik özellikleri hem de sınavsız geçiş sisteminin yarattığı soruları şöyle sıralayabiliriz;

- Sınavsız geçişle “nasıl olsa bir meslek yüksekokuluna gireceğim” diyen mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin artı bir çaba göstermeden geldikleri bu okulda, bilgi ve beceri kazanmak için yeterli çabayı gösterdikleri söylenemez.
- Mesleki ve teknik ortaöğretimden yeterli bilgi ve beceriyi kazanamayan öğrenci çaba sarf etmeden geldiği okulda başarıyı düşürmektedir denilebilir.
- Mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin meslek yüksekokulunu ve üniversite ortamını yeteri kadar tanımadıkları, bu okullara gelirken de istekli olmadıkları başarı oranlarının düşük olması nedenleriyle Meslek yüksekokullarında gelecek kaygısı da başarılarını etkilemektedir.
- 4702 Sayılı Sınavsız Eğitim Yasası ile mesleki ve teknik liselere giriş özendirilmek istenmiş ama Meslek Yüksekokullarındaki öğrencilerin hem kalitesinde hem de sayısında düşüş olduğu gözlenmiştir.
- Sınavsız geçiş ile Meslek yüksekokuluna gelen yetersiz, isteksiz mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencileri öğretim elemanlarının motivasyonunu olumsuz yönde etkiledikleri söylenebilir.
- Meslek yüksekokulu öğrencilerinin ailelerinin okuma yazma oranlarının düşüklüğü ve ailelerin çoğunluğunun dar gelirli olduğu görülmektedir.

Bu çıkan sonuçlar doğrultusunda Mesleki ve Teknik ortaöğretimden itibaren eğitim sistemi yeniden gözden geçirilmeli, yapılan çalışmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sınavsız geçişe katılmamaları da dikkate alınarak 4702 Sayılı Sınavsız Geçiş Yasası yeniden gözden geçirilmeli ve öğrenciler ÖSS sınavı ile yerleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akpınar, B. (2003); Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Sayı 33, Pegem, Ankara.
Engin, Y.(1999).“Kamu Kesimi Çalışma İlişkilerinde Toplam Kalite Yönetimi”, Kamu Yönetiminde Kalite 2. Ulusal Kongresi, TODİE: ANKARA

Fırat Z.Y., Özel N., (2003). Uludağ Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında Okuyan Öğrencilerin Çalışma Hayatından Beklentileri Üzerine Bir Değerlendirme. İşgüç.org, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:5 Sayı:1, On-line erişim: http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=26 (02 Mayıs 2004).

Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu(2005). www.yok.gov.tr/egitim.endustriyel.myo_durumu.pdf.26.03.

MEB (2002), Milli Eğitim Bakanlığı Sınavsız Geçiş Projesi Bilgi Kılavuzu.

Hayat Boyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT: 2568 . ÖİK: 584

Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu(2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT: 2576 . ÖİK: 589

Rehber,Erkan,(2002).“Yüksek Öğretimde Kalite Sorunu”, TC Uludağ Üniversitesi Basımevi: Bursa.

Sezgin S.İ., (1989). Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası.

Süvari, Ayfer.,(1985). Ülkemizdeki Meslek Yüksekokullarının Teknik ve Ekonomik Fonksiyonlarının Ankara'daki İşletmelerle Bütünleştirilmesi Sorunları ve Öneriler. Ankara: G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

T.C. Yüksek Öğretim Kurulu(2004). Meslek Yüksekokullarının bugünkü durumu ve mesleki ve teknik orta öğretim okullarından meslek yüksekokullarına sınavsız geçişin değerlendirilmesi

T.C. Yüksek Öğretim Kurulu(2006). Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak Rapor)

Tunç,A.,(2005), Yüksek Okullara Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt1, Sayı2

Türk Üniversite Gençliği Araştırması, (2003). “Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili”, Gazi Üniversitesi Yayını:Ankara

Ulusoy A., (1999). Kız Teknik Öğretim Kurumlarında Görev Yapan Atölye Ve Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mesleki Davranışlarına İlişkin Yeterlikleri İle İlgili Görüşleri. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Mesleki eğitim Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz-1999

YÖK (2004), 1.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, www.yok.gov.tr, 26-28 Kasım, Nevşehir, (Erişim Tarihi:15.12.2004).

MESLEK YÜKSEKOKULU AKADEMİK PERSONELLERİNİN TÜKENMİŞLİĞİ VE İŞ TATMİNİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE RESEARCH ABOUT BURNOUT AND JOB SATISFACTION ON THE ACADEMIC STAFFS OF VOCATIONAL SCHOOL

Murat BERBEROĞLU¹
SAĞLAM²

Bülent

ABSTRACT

The economy of our country is improving fastly. Our economy needs many qualified intermediate members in this time. The vocational schools are very important to train qualified intermediate members but many Universities ignore vocational schools. For this reason, sometimes the academic staff works much more and then it affects them negatively.

The academic staff who has high burnout degree and low job satisfaction degree can't teach in a high qualified way. For this reason, the vocational school can't train qualified intermediate members.

In this respect, we examined job satisfaction, burnout and the factors which affected on academic staff of the vocational school in this research, and also we examined the factors which affected the academic staff negatively, and tried to find a solution for this issue.

In this study, burnout and job satisfaction of academicians who are working in vocational schools of higher education were tried to be examined. Data were collected by using questionnaire method. The questionnaire form is designed by three parts. The first part was comprised of demographical questions. In the second part, we used Maslach's Burnout Inventory to measure burnout degree. As for the last part of the questionnaire, Minnesota Satisfaction questionnaire is being used to measure job satisfaction levels of the sample. Data were obtained from academics who are working in vocational schools of higher education which are in East Blacksea Region of Turkey. The One Way Anova analysis was conducted on the data to analyze burnout and job satisfaction differences between groups of academicians. A regression analysis also conducted to examine effect of job satisfaction on burnout.

The results of the research facilitate to determine factors which affected academic staff's burnout or job satisfaction degree, and to train more qualified intermediate members.

Key Word: Burnout, Job Satisfaction, Vocational School, Academic Staff

---

¹ Öğr. Gör., AÇÜ., MYO., murat@artvin.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., AÇÜ., MYO., saglambul@gmail.com

ÖZET

Ülkemiz ekonomisi hızla gelişmektedir. Bu gelişim sırasında istihdam edilmek üzere nitelikli teknik ve mesleki eleman ihtiyacı her geçen gün daha da artmaktadır. Teknik ve mesleki eleman yetiştirme açısından Meslek Yüksekokulları çok önemli bir konumdadır. Ancak son yıllara kadar MYO'lara verilmesi gereken önem üniversiteler tarafından gösterilememiştir. Bu nedenle MYO akademik personeline zaman zaman aşırı bir yük binmekte bu durum akademik personelin yıpranmasına ve iş tatmin düzeylerinin azalmasına neden olmaktadır.

İş tatminsizliği yaşayan ve tükenmişlik düzeyi artan akademik personelin eğitim-öğretim hizmetini yerine getirirken göstereceği performans çok düşük seviyelerde kalabilmekte bu da nitelikli teknik ve mesleki eleman yetiştirme konusunda aksamalara yol açmaktadır.

Bu noktadan hareketle çalışmada, MYO'lardaki akademik personelin mevcut tükenmişlik ve iş tatmin düzeylerinin, bunları etkileyen faktörlerin ve alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada MYO'larda çalışan akademik personelin iş tatmini ve tükenmişlik düzeyleri incelenmeye çalışılmıştır. Veriler anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Anket üç kısımdan oluşmaktadır; ilk kısımda demografik özelliklerle ilgili bilgiler toplanmaya çalışılmıştır, ikinci kısımda tükenmişliğin ölçülmesi amacıyla Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmış, üçüncü kısımda ise iş tatmininin ölçülmesi amacıyla Minnesota İş Tatmini Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Doğu Karadeniz'de bulunan MYO'larda görev yapan akademik personelden oluşturulmuştur. Verilerin analiz edilmesinde, farklı özellikler bakımından gruplandırılan akademik personelin iş tatmini ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki farkları varyans analizi kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca iş tatmininin tükenmişlik boyutları üzerindeki etkisini belirlemek için de regresyon analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonuçları daha kaliteli teknik ve mesleki eleman yetiştirmek amacıyla MYO akademik personelinin tükenmişliğini ve iş tatminini etkileyen faktörlerin ortaya konulmasına ve sonuçta akademik personelin verim ve kalitesini artırabilecek stratejilerin belirlenmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik, İş Tatmini, Akademik Personel, Meslek Yüksekokulu

1.GİRİŞ

İnsanların çalışma hayatlarındaki verimlilik ve başarılarını etkileyen birçok etken vardır. Bu etkenlerin en başında elbette ki motivasyon kavramı yer almaktadır. Motivasyona çalışma ortamının şartları, beklentiler, amaçlar gibi çok çeşitli unsurlar etki etmektedir. Özellikle hizmet sektöründe ya da insanlarla birebir iletişimde bulunan sektörlerde, verimli çalışma açısından motivasyonun çok daha önemli olduğu görülmektedir.

Motivasyonu etkileyen faktörlerden biri bireyin tükenmişlik düzeyidir. Tükenmişlik; özellikle insanlarla yoğun iletişim gerektiren meslek grubu çalışanlarında görülen, mesleğin gerekliliğinden dolayı karşılaşılan stresle başa çıkamama sonucunda ortaya çıkan fizyolojik ve duygusal alanlarda hissedilen, tükenme hissiyle ortaya çıkan bir durumdur (Antoniou, 2000; Aktaran: Demirkol, 2006).

Bir diğer faktör ise iş tatminidir. İş tatmininin çok çeşitli tanımları yapılmıştır.

Landy (1978) iş tatminini; işe ait bireysel değerlendirme sonucu ortaya çıkan duygusal durum olarak tanımlarken, Smith (1969) ise; çalışanların işe karşı olan duygusal tepkileri olarak tanımlamıştır(Uslu, 1999).

Gibson, Ivancevich ve Donnelly (2000)' a göre iş tatmini; bireyin yaptığı işle ilgili kendini iyi hissetmesi olarak tanımlanır. İş tatmini içsel ve dışsal sonuçların seviyesine ve iş görenin bu sonuçlara nasıl baktığına bağlıdır. Bu sonuçlar, kişiden kişiye değişen farklı değerler alır ve insanlar iş sonuçlarını farklı önemlilikte değerlendirir. Bu farklılıklar, temelde aynı iş görevi için farklı seviyede iş tatminine neden olabilir. Henne ve Locke (1985) iş tatminini (veya tatminsizliğini), çalışan birey tarafından değer yargılarına duygusal bir cevap olarak tanımlamaya çalışmıştır. Eğer çalışan kendini işle ilgili değerleri yerine getirilmiş olarak algırsa, bireyde yeterli bir tatmin duygusu oluşacaktır; eğer hayal kırıklığına uğramış olarak algırsa, hoş olmayan tatminsizlikle baş başa kalacaktır(Gençay, 2007).

MYO'larda görev yapan akademik personelin, gerek ders yoğunlukları gerekse çalışma ortam şartları olarak değerlendirildiğinde fakültelerden daha zor koşullarda görev yaptıkları görülmektedir. Bu nedenle MYO'larda çalışan akademik personelin iş tatmin ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan bir çalışmanın yararlı olabileceği kanısına varılmış ve çalışma bu doğrultuda yapılmıştır.

Bu çalışmada Doğu Karadeniz Bölgesindeki Meslek Yüksekokullarında görev yapan akademik personelin tükenmişlik ve iş tatmini düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ VE İLGİLİ LİTERATÜRÜN İNCELENMESİ

2.1.Tükenmişlik

Tükenmişlik kavramı ilk olarak 1974 yılında Freudenberg tarafından tanımlanmış ve son 20 yıldır farklı meslek alanları ile ilgili olarak yoğun bir şekilde üzerinde çalışılmıştır(Bilgiç, 2005).

Mesleğinden ya da işinden dolayı insanlarla tek yönlü, yani sadece verici bir iletişime girmek zorunda kalan bireyler verdikleri kadar alamadıkları durumlarda, sürekli kendilerinden bir şeyler verdiklerini, bir süre sonra tükendiklerini ve verecek bir şeyleri kalmadığını hissetmeye başlayacaklardır(Çavuş vd., 2007).

Tükenmişliğin ölçülmesinde ya hep ya hiç şeklinde bir kullanım çok yanlış sonuçlar vereceği için tükenmişliğin bir derece sistemi ile ölçülmesi düşünülmüştür.

Maslach ve Jackson (1981) çalışmalarında, meslekleri gereği insanlarla yüz yüze çalışan bireylerde sıklıkla ortaya çıkan tükenmişliği üç boyutlu bir durum olarak tanımlamışlardır. Bunlar; duygusal tükenme, duyarsızlaştırma ve kişisel başarıda düşüş hissi olarak belirlenmiştir(Maslach vd., 2001).

Duygusal Tükenme; Tükenmişlik kavramının merkezindedir. Tükenmişliğin stres boyutunu ifade eder. Enerji kaybı, duygusal olarak aşırı yüklenilmiş olma hissi ve yorgunluk olarak tanımlanmaktadır. Duygusal tükenmişlik çalışanın stresle başa çıkma konusundaki başarısıyla da ilişkilidir. İş Stresi aynı düzeyde olan fakat stresle baş etmede başarısız olan bireylerin duygusal tükenmişliği daha fazla yaşadığı bilinmektedir (Demirkol, 2006).

Duyarsızlaşma, Bireyin ilgili olduğu kişilere karşı duyarsız bir şekilde davranmaya başlaması şeklinde açıklanmaktadır. Duyarsızlaşma evresinde olan kişilerin tavırlarında sertlik soğukluk ve ilgisizlik oluşur. Birey kendini güçsüz hisseder ve kendine bu şekilde

bir kaçış yolu bulur. Bunun neticesinde de insan ilişkilerini minimum düzeye indirir(Maslach ve Jackson, 1981).

Kişisel başarıda düşüş hissi, birey aşırı yıprandığı için kendine olan güvenini kaybetmiştir bu nedenle sürekli bir olumsuzluk ve başarısızlık hissi yaşamaktadır. Bunun sonucunda kendine karşı olan beklentileri karşılayamamaya başladığından bireysel yeterlilik duygusunda azalma meydana gelir(Maslach, vd., 2001).

Örnek vermek gerekirse; okulda yöneticisiyle iletişimde problem yaşayan bir öğretmende ilk olarak duygusal tükenme duygusu belirlemekte, çevredeki öğretmen arkadaşlarından destek almaması durumunda bu duygu duyarsızlaşmaya dönüşebilmektedir. Duyarsızlaşmanın seviyesinin artması neticesinde de bireyde kişisel başarıda düşüş hissi oluşmaya başlayacaktır(Leiter ve Maslach, 1988).

2.2. İş Tatmini

İş tatmini ilk kez 1911 yılında Taylor ve Gilbert tarafından yapılmıştır. Taylor ve Gilbert göre iş tatmini; stres ve yorgunluğu en aza indirecek biçimde fabrikada çalışmaktır. İş tatmini konusundaki yapılan esas bilimsel araştırmalar 1920'lerde yapılan Hawthorne araştırmalarıdır (Başalp, 2001; Aktaran: Tanrıverdi, 2008).

İş tatmini, iş görenlerin işlerinden duydukları hoşnutsuzluk ya da hoşnutsuzluktur. İş tatmini, işin özellikleriyle iş görenlerin istekleri birbiriyle uyduğu zaman gerçekleşir; iş görenin işten beklentileriyle işin sağladığı ödülleri içeriğine göre, eşitlik kuramı ve psikolojik anlayışla da yakından ilgilidir(Yiğit, 2007).

İş tatmini denince, işten elde edilen maddi çıkarlar ile çalışanın beraberce çalışmasından zevk aldığı iş arkadaşları ve ürün meydana getirmenin sağladığı bir mutluluk akla gelmektedir. Landy, iş tatminini işe ait bireysel değerlendirme sonucu ortaya çıkan duygusal durum olarak tanımlamaktadır. İş tatmininin, işi tutkuyla yapmak gibi bireysel, kararlara katılmak gibi toplumsal etkenlere bağlı olduğu anlaşılmaktadır(Keser, 2005).

İş tatmininin yaşam doyumuyla ilgili olduğu ve bireylerin fizik ve ruh sağlıklarını doğrudan etkilediği kabul edilmektedir. İş tatmini, çalışma yaşamının kalitesinin artırılması, çalışma koşullarının ve çalışma çevresinin düzenlenmesi, çalışanların psikolojik, ekonomik ve toplumsal gereksinimlerinin karşılanması ile çalışma yaşamından kaynaklanan sorunların en aza indirgenmesiyle sağlanabilmektedir(Kale, 2007).

Tüm çalışanlar, çalışma koşullarının iyileştirilmesini, çalışma yaşamına ilişkin ekonomik, psikolojik ve toplumsal gereksinimlerinin, özlem ve isteklerinin karşılanmasını istemektedirler. Çalışanlar çalıştıkları kurumlarda ihtiyaçlarının karşılandığı, kendilerini önemli hissettiği ve emeklerinin karşılığını aldığı sürece tatmin olmaktadır(Demirkol, 2006).

2.3. Tükenmişlik ve İş Tatmini Arasındaki İlişki

İlgili literatür incelendiğinde tükenmişlik ve iş tatmini arasındaki ilişkiyi ele alan bir kısım araştırmalarda tükenmişliğin alt boyutları ve iş tatmin düzeyi ile demografik özelliklerin incelendiği görülmüştür(Arches, J. 1991; Butterworth vd., 1999; Camilli, 2004; Piko, 2006; Erdem vd., 2008). Örnek vermek gerekirse, Gençay (2007)'in beden eğitimi öğretmenlerinin üzerine yapmış olduğu bir araştırmaya göre, beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyum ve tükenmişliklerinin incelendiği araştırma sonucunda; beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyum ve mesleki tükenmişliklerinin yaş ve cinsiyete göre şekillenmediği, ancak işten elde edilen ekonomik gelirin artmasının iş doyumuna pozitif etki ettiği belirlenmiştir. Günlük çalışma sürelerinin iş doyumunu azalttığı ve mesleki tükenmişliklerini artırdığı, beden eğitimi öğretmenlerinde mesleki tükenmişlik

arttıkça, iş doyumunun azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca, Özyurt vd., (2006)'nın Türk doktorlarının iş tatmini ve tükenmişlik düzeyleri ile ilgili yapmış olduğu araştırmada, demografik özellikler ile iş tatmin düzeyi ve tükenmişlik boyutları arasındaki ilişkinin araştırılması konusunda t-testleri ve ANOVA testi kullanılmıştır.

Aynı çalışmada iş tatmin ve tükenmişlik alt boyutları araştırıldığında iş tatmin düzeyinin, tükenmişlik alt boyutlarından duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutu ile ters yönde ilişkili olduğu, kişisel başarı alt boyutu ile de pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Tükenmişlik ve iş tatmini arasındaki ilişkinin yapısı incelenirken değişik görüşler ortaya çıkmıştır fakat bir çok araştırmacı, tükenmişliğin iş tatminine bağlı olarak değiştiğini belirten bir görüş bildirmişlerdir(Barrick vd., 1989; Grunfeld vd., 2000; Visser vd., 2003; Renzi vd, 2005). Örnekler vermek gerekirse; Visser vd., (2003) tükenmişliği bir bağımlı değişken olarak ele aldığı çalışmada iş tatmininin ve iş stresinin her üç tükenmişlik düzeyi üzerinde %41'lik bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Ayrıca Piko (2006) Macaristan sağlık çalışanları üzerine yapmış olduğu çalışmada iş tatminin tükenmişlik alt boyutlarıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu belirtilmiş ve iş tatmin düzeyinin azalırken tükenmişlik alt boyutlarından duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın arttığını belirtmiştir. Tsigilis vd., (2006)'in Yunanistan'da eğitimciler üzerine yapmış olduğu çalışmaya göre, iş tatmin düzeyinin artması duygusal tükenmeyi azalttığını ortaya koymuştur. Bunlara ek olarak 2008 yılında ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre, iş tatmin düzeyinin artması tükenmişlik seviyesinin azalmasına neden olduğu belirtilmiştir(Erdem vd., 2008). İlgili literatürden yola çıkılarak bu çalışmada, tükenmişlik, iş tatminine bağlı olarak değişen bir değişken olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda iş tatmin düzeyindeki azalmanın her üç tükenmişlik boyutunda artışa neden olması beklenebilir. Çalışmanın bu sonuçlar neticesinde geliştirilen hipotezleri:

H1: Tükenmişlik düzeyi alt faktörleri, yaş, cinsiyet, idari görev, idari görev süresi eğitim düzeyi ve çalışılan yıl gibi demografik özellikler açısından farklılık göstermede etkili olacaktır.

H2: İş tatmin düzeyi, yaş, cinsiyet, idari görev, idari görev süresi eğitim düzeyi ve çalışılan yıl gibi demografik özellikler açısından farklılık göstermede etkili olacaktır.

H3: İş tatmin düzeyinin tükenmişlik faktörü boyutları üzerine etkisi negatif olacaktır.

3.METODOLOJİ

3.1.Örneklem

Araştırmanın amacı doğrultusunda çalışmanın ana kitlesi, Doğu Karadeniz Bölgesinde MYO'larda çalışan akademik personel olarak belirlenmiştir. Yapılan araştırma sonucu ana kitlenin 200 civarında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneklem seçiminde basit tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Baş'ın *farklı evren büyüklükleri ve hata düzeyleri için ihtiyaç duyulan örneklem büyüklükleri tablosuna* göre evren büyüklüğünün 200 olması durumunda %5 hata payına göre 76 anket sayısının yeterli olacağı kabul edilebilir(Baş, 2006).

Bu öngörüler çerçevesinde, elde edilen örneklemin (n=76) çalışmada kullanılan analizleri yapabilecek yeterlilikte olduğu söylenebilir.

Hedef kitlenin bir kısmına e-mail yoluyla, bir kısmına posta yöntemiyle, bir kısmına ise yüz yüze anket yöntemi ile ulaşılmıştır.

İnternet yolu ile gönderilen 151 adet ankettten 21 adet geri dönüş olmuş, posta yoluyla gönderilen 20 ankettin tamamı geri dönmüştür. Yüz yüze anket yöntemi kullanılarak da 35 adet anket elde edilmiş olup toplam 81 adet ankete ulaşılabilmektedir. Toplanan 81 ankettten

76 tanesi geçerli kabul edilmiş ve analiz sonuçları 76 anketin sonuçlarına göre belirlenmiştir.

3.2. Ölçme

Veriler anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Anket üç kısımdan oluşmaktadır; ilk kısımda demografik özelliklerle ilgili bilgiler toplanmaya çalışılmıştır, ikinci kısımda tükenmişliğin ölçülmesi amacıyla Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmış, üçüncü kısımda ise iş tatmininin ölçülmesi amacıyla Minnesota İş Tatmini Ölçeği kullanılmıştır. Her iki ölçekte sorulara verilecek alternatif yanıtlar (“1 kesinlikle katılmıyorum” dan “5 tamamen katılıyorum” a uzanan) 5’li likert ölçeği üzerinde yer almaktadır.

3.3. Ölçeklerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizleri

Tükenmişlik ölçeğinin güvenilirliğinin test edilmesi için Cronbach’s alpha yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutları için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda soru silindiğinde alpha katsayısındaki değişimin ne kadar olacağı dikkate alınarak eklenebilirlik özelliği taşımayan sorular ölçekten çıkarılmıştır. Buna göre, duygusal tükenme boyutundan 2 soru, kişisel başarıda düşüş hissi boyutundan 1 soru ve duyarsızlaşma boyutundan 2 soru ölçekten çıkarılmıştır. Bu soru yapısıyla uygulanan keşfedici faktör analizi sonuçları tablo 1 de gösterilmiştir. Analiz sonuçları, tükenmişlik sorularının kavramsal yapıya uygun biçimde 3 ayrı faktöre yüklendiğini göstermektedir. Elde edilen faktörlerin açıkladığı toplam varyans 0,55’dir. Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, Cronbach’s alpha istatistiği, Duygusal tükenme boyutu için, 0,88 Başarı duygusunda azalma için, 0,75 ve Duyarsızlaşma boyutu için, 0,76 olarak hesaplanmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi (CFA) sonuçları elde edilen faktör yapısının geçerliliğine kanıt sağlamaktadır($\chi^2/df=1,160$; CFI=0,957; TLI=0,950; RMSEA: ,046).

Tablo1. Tükenmişlik Sorularının Faktör Analizi Tablosu

	Duygusal Tükenme	Başarı duygusunda azalma	Duyarsızlaşma
1. İşimden soğuduğumu hissediyorum.	,840		
8. İşimden dolayı tükendiğimi hissediyorum.	,823		
3. Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.	,791		
2. İş günüm sonunda kendimi bitkin hissediyorum.	,754		
6. Bütün gün öğrencilerle uğraşmak benim için çok yıpratıcı.	,726		
16. Doğrudan insanlarla çalışmak beni çok fazla yıpratıyor.	,685		
13. İşimin beni hayal kırıklığına uğrattığını düşünüyorum.	,515		
19. Bu meslekte pek çok değerli işler başardım.		,739	
17. Öğrencilerle aramda rahat bir hava yaratırım.		,737	
4. İşim gereği insanların neler hissettiklerini hemen anlarım.		,643	
18. Öğrencilerle etkili bir ders işledikten sonra kendimi canlanmış gibi hissederim		,634	
21. İşimdeki duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşırım.		,497	
9. İşimle öğrencilerin yaşamlarını olumlu yönde etkilediğimi hissediyorum.		,449	
7. Öğrencilerin sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.		,440	
11. Bu iş beni duygusal olarak katılaştırdığı için sıkıntı duyuyorum.			,886
10. Bu işin giderek beni katılaştırmasından korkuyorum			,879
22. Öğrencilerin bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandıklarımı hissediyorum.			,530
Açıklanan Varyans	0,367	0,136	0,99
Toplam Varyans	0,549		

İş tatmini ölçeği için yapılan güvenilirlik analizi sonucu, Cronbach's alpha istatistiği, 0,86 olarak hesaplanmıştır. İş tatmini kavramı tek boyutlu bir yapı olarak ele alınmıştır. Bu yapının geçerliliğini belirlemek için uygulanan doğrulayıcı faktör analizi (CFA) veri ile kavramsal yapı arasında tatminkâr bir uyum elde edildiğini göstermektedir($\chi^2/df=1,399$; CFI=0,989; TLI=0,977; RMSEA: 0,073).

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analiz edilmesinde, farklı özellikler bakımından gruplandırılan akademik personelin iş tatmini ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki farkları varyans analizi kullanılarak incelenmiş ve tükenmişlik düzeyi ile iş tatmini arasında bir bağlantının olup olmadığı regresyon analizi ile ölçülmeye çalışılmıştır.

Toplumun demografik özellikleri ise Tablo 2'deki gibi bir dağılım göstermektedir.

Tablo 2. Demografik Özellikler Tablosu

Değişken	Frekans	Oran (%)	Değişken	Frekans	Oran (%)
Cinsiyet			İdari Görev Süresi		
Bayan	19	25	4 yıla kadar	66	86,8
Bay	57	75	5 yıl ve üstü	10	13,2
Yaş			Eğitim		
20-34 yaş grubu	34	44,7	Üniversite	33	43,4
35-46 yaş grubu	33	43,4	Yüksek Lisans	26	34,2
47 ve üstü	9	11,8	Doktora	17	22,4
İdari Görev			Çalışılan Yıl		
Evet	14	18,4	12 yıla kadar	43	56,6
Hayır	50	65,8	13-21 yıl arası	22	28,9
Görev yaptım fakat şu anda görevli değilim	11	14,5	22 yıl ve üstü	11	14,5

Bu tabloya ek olarak MYO'larda görev yapan akademik personelin büyük bir çoğunluğunun öğretim görevlisi(n=47) olduğu belirlenmiştir.

İş tatmini ve tükenmişliğin üç boyutuyla ilgili toplumun demografik özellikleri ile yapılan varyans ve t-testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı derecede farklılıklar bulunmuştur.

Demografik özelliklerden yaş ile yapılan analize göre; yaş grupları ile kişisel başarıda düşüş hissi boyutu arasında anlamlı derecede(0,017) farklılık bulunmuştur. Tablo 3'de de görüldüğü gibi 34 yaşına kadar olan kişisel başarıda düşüş hissi daha az olurken 35 yaş ve üstünde oluşan tükenmişlik daha fazla olmaktadır.

Tablo 3. Yaş Grupları Farklılık Tablosu

Yaş Grubu	Grup Ortalamaları	SS	ANOVA	
			F	P
20-34 yaş grubu	3,6429 ^a	,10844	4,330	0,017
35-46 yaş grubu	3,9740 ^b	,07651		
47 ve üstü	4,0794 ^b	,12397		

(a: birinci grup; b:ikinci grup)

Anova analizinde ortaya çıkan farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla Dunnett T3 Post-Hoc değeri yorumlanmıştır.

Eğitim düzeyi ile tükenmişlik boyutları arasında yapılan t-testine göre eğitim düzeyi gruplarında duyarsızlaşma ve duygusal tükenme faktörlerine göre anlamlı derecede farklılık olduğu belirlenmiştir. Tablo 4'de görüldüğü gibi doktora mezunu olan akademik personelin üniversite ve y.lisans mezunu akademik personele göre duyarsızlaşma düzeyi daha düşük olmasına rağmen duygusal tükenme seviyelerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Eğitim Düzeyi - Tükenmişlik Boyutları t-testi Tablosu

Duyarsızlaşma			
	<i>Mean</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
Eğitim Düzeyi		2,830	0,007
Üniversite ve Y.Lisans	2,15		
Doktora	1,64		
Duygusal Tükenme			
Eğitim Düzeyi		-2,168	0,033
Üniversite ve Y.Lisans	2,21		
Doktora	2,64		

Tükenmişlik boyutlarından *kişisel başarıda düşüş hissi* çalışılan yıl açısından incelendiğinde gruplar arasında anlamlı derecede farklılık olduğu görülmüştür. Gruplar homojen bir şekilde dağılmadığı için farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla Dunnett T3 Post-Hoc değeri yorumlanmıştır. Tablo 5’te de belirtildiği gibi çalışma süresi 12 yıla kadar olan akademik personelin, 13-21 yıl arası çalışan akademik personele göre kişisel başarıda düşüş hissi tükenmişlik faktörünün daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Hizmet Süresi - Kişisel Başarıda Düşüş Hissi Farklılık Tablosu

<i>Yaş Grubu</i>	<i>Grup Ortalamaları</i>	<i>SS</i>	<i>ANOVA</i>	
			<i>F</i>	<i>P</i>
12 yıla kadar	3,6944 ^a	0,09407	3,598	0,032
13-21 yıl arası	4,0195 ^b	0,08732		
22 yıl ve üstü	4,0390 [*]	0,11081		

(a: birinci grup; b:ikinci grup)

İş tatmini ile idari görev süresi grupları arasında farklılığı belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda anlamlı derecede farklılık bulunmuştur. Aşağıdaki tabloda da belirtildiği gibi idari görev süresi 4 yıl ve daha az olan akademik personel iş tatmin düzeyinin, görev süresi 5 yıl ve daha fazla olan gruba oranla daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6. İdari Görev – İş Tatmini t-testi Tablosu

İş Tatmini			
	<i>Mean</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
İdari Görev Süresi		-2,180	0,032
4 yıla kadar	3,62		
5 yıl ve üstü	3,97		

Ayrıca, *kişisel başarıda düşüş hissi ile idari görev yapma durumu* arasında yapılan t-testi analizinde de idari görevde bulunanlar ile hiç idari görevde bulunmayan akademik personeller arasında anlamlı derecede farklılık bulunmuştur. Tablo 7’de de görüldüğü gibi aktif olarak idari görevde bulunan veya belirli bir dönem idari görevde bulunan akademik personeller, hiç idari görevde bulunmayan akademik personellere oranla daha fazla tükenmişlik düzeyine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 7. İdari Görev - Tükenmişlik Boyutları t-testi Tablosu

Kişisel başarıda düşüş hissi			
	<i>Mean</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
İdari Görev		-3,158	0,002
Hiç idari görev yapmayanlar	3,70		
İdari görev yapanlar	4,10		

İncelenen literatür neticesinde iş tatminin, tükenmişlik üzerine etkili olduğunun belirlenmesi üzerine yapılan regresyon analizinde iş tatmininin; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşüş hissi tükenmişlik alt boyutları üzerine etkisi ve

etkinin şekli belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 8’de de görüldüğü gibi iş tatmini her üç tükenmişlik alt boyutuyla da anlamlı derecede ilişkilidir. Ayrıca bu ilişkinin negatif bir yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Farklı bir ifadeyle açıklanmak istenirse bireyin işinden duyduğu tatminin artması tükenmişlik seviyesini azaltmakta; iş tatmin seviyesinin azalması da tükenmişlik seviyesini arttırmaktadır.

Tablo 8. İş Tatmini – Tükenmişlik Alt faktörleri Regresyon Analizi Tablosu

	Model 1			Model 2			Model 3		
	Duygusal Tükenme			Duyarsızlaşma			Kişisel başarıda düşüş hissi		
	β^*	P	R ²	β^*	P	R ²	β^*	P	R ²
İş Tatmini	- 0,376	0,001	0,129	- 0,239	0,038	0,044	- 0,227	0,049	0,039

* standardize edilmiş regresyon katsayıları

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Meslek Yüksek okullarında görev yapan akademik personelin tükenmişlik ve iş tatmin seviyelerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada akademik personelin yaş grupları ile tükenmişlik seviyesi arasında anlamlı derecede farklılıklar bulunmuştur. Tükenmişlik seviyesinin ilerleyen yaşlarda daha fazla olmasının nedeni; uzun yıllar boyunca aşırı ders verme zorunluluğundan kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca MYO’lardaki akademik personelin eğitim durumu grupları arasında da tükenmişlik faktörüne göre anlamlı derecede farklılık bulunmuştur. Bu duruma göre doktora mezunu olan akademik personelin, y.lisans ve üniversite mezunu akademik personele oranla, akademik kariyerini ve görevini ilerleyen yıllarda fakültede sürdürebilme düşüncesine sahip olması nedeniyle daha düşük bir duyarsızlaşma seviyesine sahip olduğu söylenebilir. Ek olarak yine doktora mezunu akademik personelinin doktora süresince diğer akademik personelden çok daha yoğun bir şekilde çalışmış olması nedeniyle, y.lisans ve üniversite mezunu olan akademik personele göre, tükenmişliğin ilk alt boyutu olan duygusal tükenme düzeyinin daha yüksek bir seviyeye ulaştığı sonucuna varılmıştır.

On iki yıldan fazla görev yapan akademik personelin kişisel başarıda düşüş hissini artması, akademik kariyer düşünen bireylerin bu ideallerini gerçekleştirmek amacıyla ilk basamak olarak gördükleri MYO’larda öğretim görevlisi olarak göreve başlamalarından sonra yoğun iş temposu ve imkânsızlıklar nedeniyle bu amaçlarını gerçekleştirmede başarısız oldukları düşüncesi nedeniyle ortaya çıktığı söylenebilir. İdari görevde dört yıldan daha uzun süre bulunan akademik personelin iş tatmin seviyelerinin daha yüksek olması, MYO’lardaki konumlarının güçlenmesi ve bu konumun getirmiş olduğu maddi cazibenin, akademik kariyer yapma düşüncesinden daha fazla öneme sahip olmaya başlamasından dolayı olduğu söylenebilir. Buna ek olarak MYO’da idari görevde bulunmuş veya bulunan akademik personelin, idari görevde hiç bulunmayan akademik personele oranla daha fazla yetersizlik ve başarısızlık hissi düşüncesine sahip olması, yoğun idari işler nedeniyle bireyin kendini geliştirme ve kariyer yapma amacıyla yeterli süreye sahip olamama sonucundan kaynaklandığı söylenebilir.

Bu araştırmalar ayrıca MYO’larda çalışan akademik personel sayısının yeterli sayıda olmadığını da ortaya koymuştur. Ayrıca yapılan görüşmeler neticesinde çoğu akademik personelin, bir süre önce uygulanmaya başlanan metep projesine bağlı sınavsız geçiş sisteminin öğrenci profilini değiştirmesi nedeniyle akademik personelin tükenmişlik düzeyini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir.

Yapılan çalışma neticesinde iş tatmin düzeyinin tükenmişlik seviyesini belirlemede etkin rol oynadığı ve akademik personelin iş tatmininin yükselmesinin tükenmişlik seviyesini azaltmaya yardımcı olduğu söylenebilir.

Özellikle YÖK'ün yeni düzenlemelerinden sonra MYO'lardaki eğitim kalitesinin artması daha da önem kazanmıştır. Bu bağlamda akademik personelin tükenmişlik seviyesinin azaltılması ve iş tatmin seviyesinin artırılmasına yönelik önlemler alınmalıdır. Öncelikli olarak Yapılması gereken şeylerden biri, birey başına düşen ders yükü miktarının normal seviyelere inmesi için MYO'larda görev yapan akademik personel sayısının artırılmasıdır. Ayrıca, kariyer yapmak isteyen akademisyenlere bu imkânın verilmesi ve doktora seviyesinde bulunan öğretim görevlilerin ders yükünün minimum seviyeye indirilmesi gibi uygulamalar iş tatminini artırıcı etki yapacak, bu ise dönüşüm içerisinde tükenmişliğin azalmasını sağlayacaktır.

Analizin kısıtlı bir zamanda yapılmaya çalışılması ve veri toplama aşamasının sınav dönemine denk gelmesinden dolayı toplanan veri sayısı ve buna bağlı olarak da regresyon analizinde çok yüksek bir açıklayıcılık düzeyi elde edilememiştir (tablo 8). Çalışmanın daha geniş bir çevrede ve daha büyük bir örnek kitleyle yapılması durumunda farklı sonuçlar verebileceği gibi analizin sonuçlarının daha fazla açıklayıcılık seviyesine sahip olmasını sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Arches, J. (1991), "Social Structure, Burnout, and Job Satisfaction", *Social Work*; Vol. 36, 3; ProQuest Health and Medical Complete, pg. 202-206.
- Barrick, R. K., (1989), "Burnout and Job Satisfaction of Vocational Supervisor", *The Ohio State University, Journal of Agricultural Education*, 1-7
- Baş, T., (2006) "Anket Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir", 4. Baskı, Seçkin, Ankara.
- Butterworth, T., Carson, J., Jeacock, J., White, E. (1999), "Stress, Coping, Burnout And Job Satisfaction In British Nurses: Findings From The Clinical Supervision Evaluation Project", *Stress Medicine*, Vol. 15, 27-33.
- Camilli, K.A., (2004), "Teacher Job Satisfaction and Teacher Burnout as a Product of Years of Experience in Teaching", A Thesis Submitted in partial fulfillment of the requirements of the Master of Arts Degree of The Graduate School at Rowan University.
- Çavuş, M.F., Gök, T., Kurtay, F. (2007), "Tükenmişlik: Meslek Yüksekokulu Akademik Personeli Üzerine Bir Araştırma", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, s.97-108.
- Demirkol, İ. (2006), "Avukatlarda İş Doyumu, Tükenmişlik ve Denetim Odağının Bazı Demografik Değişkenler Bağlamında İncelenmesi", *Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Y. Lisans Tezi*.
- Erdem, R., Rahman, S., Avcı, L., Göktaş B., Şenoğlu, B., Firat, G., (2008), "Investigating Job Satisfaction and Burnout Levels of the Persons Working for the Hospitals at City Center of Elazığ, Turkey, INSİnet Publication, *Journal of Applied Sciences Research*, 4(2): 188-201.
- Gençay, Ö. (2007), "Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:15 No:2, 765-780.
- Grunfeld, E., Whelan, T.J., Zitzelsberger, L., Willan, A.R., Montesanto, B., Evans, W.K., (2000), "Cancer care workers in Ontario: prevalence of burnout, job stress and job

- satisfaction” Canadian Medical Association or its licensors, JAMC, 2000;(2),166-169
- Hackman, R., Oldham(1975), G.R., “Development of the Job Diagnostic Survey”, Journal of Applied Psychology, Vol. 60, No. 2, 159-170.
- Kale, F., Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından incelenmesi”, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Keser, A. (2005), “İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2005/4 Sayı, 77-96
- Maslach, C., Jackson, S.E. (1981), “The measurement of experienced burnout”, Journal of Occupational Behaviour, Vol. 2, 99-113
- Maslach, C., Schaufeli, C. W, Leiter, M. P. (2001), “Job Burnout”, Annual Reviews Psychol. Vol. 52, 397–422.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., (1988), “Historical and Conceptual Development Of Burnout”, <http://www.fss.uu.nl/sop/Schaufeli/043.pdf>.
- Özyurt, A., Hayran, O., Sur, H., (2006), “Predictors of burnout and job satisfaction among Turkish physicians”, From the Faculty of Health Education, Marmara University School of Medicine, Istanbul, Turkey, Received 26 July 2005 and in revised form 16 January 2006; 99:161–169.
- Piko, B.F., (2006) “Burnout, role conflict, job satisfaction and psychosocial health among Hungarian health care staff: A questionnaire survey”, The University of Szeged, Department of Psychiatry, Behavioural Sciences Group, Szeged, Hungary, International Journal of Nursing Studies 43, 311–318
- Renzi, C., Tabolli, S., Ianni, A., Di Pietro, C., Puddu, P., (2005) “Burnout and job satisfaction comparing healthcare staff of a dermatological hospital and a general hospital”, European Academy of Dermatology and Venereology, JEADV, 19, 153–157.
- Schutte, N., Toppicen, S., Kalimo, R., Schaufeli, W. (2000), “The Factorial Validity of The Maslach Burnout Inventory-General Survey(MBI-GS) across occupational groups and nations”, Journal of Occupational and Organizational Psychology, Vol. 73, 53-66.
- Tsigilis, N., Zachopoulou, E., Grammatikopoulos, V., (2006), “Job satisfaction and burnout among Greek early educators: A comparison between public and private sector employees”, University of Thessaly, AlexandrioTechnological Educational Institute of Thessaloniki, Greece, Academic Journals, Educational Research and Review Vol. 1 (8), pp. 256-261.
- Tanrıverdi, L. (2008), “İlköğretim Müfettişlerinin İş Tatmini ile Tükenmişlik Düzeylerinin incelenmesi”, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi, Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Uslu, M. (1999), “Resmi Eğitim Kurumlarında Çalışan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uzmanlarının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Danışmanların Denetim Odağı ve Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Eğitim Hizmetleri Bölümü, Yayınlanmış Y. Lisans Tezi.
- Vanheule, S., Rosseel, Y., Vlerick, P. (2007), “The factorialvalidity and measurement invariance of the Maslach Burnout Inventory for human services”, Stress and Health 23: 87–91.

- Visser, M.R.M., Smets E.M.A., Oort F.J., Haes, H.C.J.M., (2003), “Stress, satisfaction and burnout among Dutch medical specialists”, 2003 Canadian Medical Association or its licensors, FEB. 4, 2003; 168 (3), 271-275.
- Yiğit, A. (2007), “Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

MESLEK YÜKSEKOKULU GRAFİK PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN ESTETİK EĞİTİMİ

AESTHETIC EDUCATION OF GRAPHIC PROGRAM'S STUDENTS IN VOCATIONAL SCHOOLS OF HIGHER EDUCATION

Melek GÖKAY ¹

M. Sami ÖZTÜRK ²

ABSTRACT

Personal allocation towards the art and its development are raised by general level education and art education. The methods followed in art education courses however should not be limited only about the education of art production techniques. The art course should include art itself, artistic thinking, creative thinking, improvement of artistic creativity, understanding the facts through different opinions, artistic percussion, artistic critics. When our society are evaluated in artistic point of view, the lack of aesthetic education in general education is realized through the samples observed around like; irregularities in architectural buildings, different, unmatched colors of houses, no city planning, narrow roads with very limited green areas, unpleasant shop signs and all the other quickly-made limited-quality products covering our life. In this research study, aesthetic educations of graphic program's students of Seydişehir Vocational Schools of Higher Education were surveyed. Total 81 students were encountered in this survey. These students were questioned to clarify their aesthetic levels. The questions were open ended and the students could write whatever they thought about the directed one. The survey questions include; involving the relationship of art to life, the definition of beauty, reasons for art's existence in culture and the importance of the artist in society. The survey revealed that; students getting only graphical design lectures in studio in their school should also be educated about on art history, aesthetics, art analyses and art criticism.

Keywords: Aesthetic education, aesthetic preferences, graphical education.

ÖZET

Bireyin sanata karşı ilgisi ve yeteneğinin gelişiminde sanat derslerinde ve genel eğitiminde izlenen yol; sadece belli teknikleri işlemek değil, sanatı, düşünebilme, yaratıcı zekâyı geliştirebilme, olaylara farklı açılardan bakabilme, gözlemleyebilme, eleştirebilme yetisini kazandırmak ve geliştirmek olmalıdır. Çevremize baktığımızda genel eğitim sistemimiz içerisinde estetik eğitiminin eksikliği hissedilmektedir. Mimari yapılardaki düzensizlikler, herkesin kendi beğenisine göre rengarenk boyanan evler, betona çevrilen yeşil alanlar, çeşitli ebatlarda düzensiz yapılan reklam tabelalarının yanısıra, hızlı ve özen gösterilmeden

¹ Doç. Dr. , Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanat Eğitimi Böl. Konya, melegokay@yahoo.com

² Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi, Seydişehir Meslek Yüksekokulu Grafik Prog. Konya,

üretilen zevksizlik ürünlerine olan taleplerin fazlalığı, estetik eğitim eksikliğine birer örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmada bugün içinde yaşadığımız insanlar arasında meslekleri gereği estetik konusunda daha fazla bilgi edinmeleri beklenen Seydişehir Meslek Yüksek Okulu Grafik Programı öğrencileri üzerinde (toplam 81 öğrenci) estetik kavramının içeriği konusunda bir araştırma yapılmıştır. Bu bölüm öğrencilerine yaşam ve sanat arasındaki ilişki, kültürde sanatın varlığının nedenleri, güzel kavramının tanımı, toplumda sanatçının ve sanatın yeri konularında öğrencilerin düşüncelerini ortaya koymaya yönelik sorular sorulmuştur. Öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevaplar, onların sanat ve estetik hakkında düşüncelerini ortaya koyduğu için önemlidir. Öğrencilerin grafik tasarımı eğitimi aldıkları bu bölümde estetik konusunda edindikleri bilgilerin ortaya çıkarılmasına yönelik olan bu araştırma sonucunda; öğrencilere uygulama (atölye) ağırlıklı eğitimin yanısıra; estetik, sanat eseri analizi, sanat tarihi gibi konuların da öncelikli olarak aktarılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Estetik eğitim, estetik, beğeni, grafik eğitimi.

1. GİRİŞ

Eğitim kurumları arasında mesleki eğitim kazandıran ve üniversitelerin bulunduğu il merkezi dışında da eğitim veren meslek yüksekokulları günümüzde sınavsız geçiş sistemi ile ortaöğretimin bir devamı niteliğindedir. Mesleki teknik eğitimin tarihi incelendiğinde sanayi öncesi toplumlarda usta çırak ilişkisi şeklinde ele alınan bu eğitim ülkemizde Ahilik ve Lonca teşkilatları tarafından yürütülmüştür. Bunun yanı sıra devlete bağlı bazı kuruluşlar da kurs veya özel seminerler aracılığıyla ihtiyaç duydukları kalifiye elemanları yetiştirebilmektedirler (Semiz ve Kuş, 2004; Şahin ve Fındık, 2008). Günümüzde böylesi eğitimler; belediyeler, halk eğitim merkezleri ve özel kuruluşların desteğiyle farklı alanlarda sürdürülmektedir. Böylece, meslek eğitimleriyle bireylerin iş sahibi olmasına katkı sağlanarak, piyasa şartları içerisinde ara eleman ihtiyaçlarına cevap aranmaktadır.

Meslek yüksekokulları, sanayi devriminin dünyadaki etkileri sonucunda ülkemizdeki mesleki eğitimin okul disiplini içinde yürütülmesi zorunluluğunun ortaya çıkması sonucu sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerine yeterli bilgi ve beceriyle donanmış ara eleman yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu okullar lisans düzeyinde eğitim veren Mesleki ve Teknik Eğitim kurumları ile ortaöğretim kurumlarının hedef aldığı istihdam sahaları arasında kalan boşluğu doldurma işlevini yerine getirmektedir (Şahin ve Fındık, 2008).

Meslek yüksek okullarının ağırlıklı görsel iletişim tasarımı eğitiminin verildiği bölümü “grafik tasarımı” programlarıdır. Grafik tasarım programları; ülkenin ihtiyaçlarına göre, dünyadaki gelişmeleri izleyerek grafik tasarım konularında araştırma ve incelemeler yapmayı ve her türlü grafik tasarım problemini çözecek, çağın getirdiği donanımı yetkin şekilde kullanabilen tasarımcılar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, duygu ve düşünceleri grafik imge kullanımı ile ifade eden, güzel sanatları bilim ve teknoloji ile destekleyen bireyler yetiştirme, programların diğer bir amacıdır. Türkiye’de meslek yüksek okullarındaki grafik tasarım programlarının geçmişi aynı alanda eğitim veren fakültelerin geçmişine göre çok gençtir. Bu nedenle bu alanda ortak bir müfredat birliği oluşturulamamıştır. Farklı illerdeki üniversitelere bağlı meslek yüksekokullarının grafik tasarımı program içerikleri incelendiğinde çevresel ve kurumsal şartlar göz önünde bulundurularak hazırlandığı anlaşılmaktadır.

2. ESTETİK VE GRAFİK TASARIM EĞİTİMİ

Çevremize baktığımızda imgelerden, sembollerden oluşan görsel bir bombardıman yaşanmaktadır. Görsel olarak algılanan bu görüntüler toplumda grafik imgeler olarak önemli ve sürekli bir yere sahiptir. Becer'in (2005) de belirttiği gibi; bir mesajın açık, ekonomik ve estetik olarak iletilmesi grafik iletişimin (yazılar, resimler ve fotoğraflar) başlıca amacı ve başarı kıstasıdır.

Bu kavramları yaratan meslek grubunun kökeni mağara duvarlarına hissettiklerini, korkularını, mesaj ve beklentilerini çizimlerle anlatmaya çalışan ilk insana kadar uzanmaktadır. Zamanla teknoloji ve iletişimde değişimin ve gelişimin olması, çoğaltım ve baskı tekniklerinin yaygınlaşması ile bu iletişim sürecine anlam, kavram ve estetik kazandıracak bir kişinin gereksinimi ortaya çıkmıştır (Uçar, 2004). Sadece estetik zevklerinin gelişmesine, araç olmak değil onun günlük yaşamında karşılaştığı hemen tüm sorunlarının, ihtiyaçlarının giderilmesinde çözüm önerici, uyarıcı, bilgilendirici rolü ile yardımcı olan, katkıda bulunan bu kişi grafik tasarımcı olmuştur (Bölükoğlu, 2004). Becer'e (2005) göre "grafik tasarımcısı"; sözcükleri ve görüntü unsurlarını görsel bir iletişim oluşturacak şekilde bir araya getiren kişidir. Bu kişiler mesajları doğru ve yalın olarak aktarma görevini yerine getirirken aynı zamanda düzenleyicilik görevi de yapmaktadırlar.

Günümüzde ne yazık ki; teknoloji ürünü tüketiminin bilinçsiz artışıyla, zanaatçı deneyimi ile üretilen belirli bir temele veya bakış açısına dayanmayan görsel efekt ve süslemelerle dolu, iletişim işlevinin göz ardı edildiği ürünler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Güzel Sanatlar Fakülteleri dışında bu bilincin kazandırılması görevi Meslek Yüksekokulları Grafik Programlarına düşmektedir.

Bu programın temeli sanata ve sanat eğitime dayandığından adı geçen programda temel kavramların verilmesi ve bu konuların bireyde davranış haline dönüşmesi büyük önem arz etmektedir. Sanat sadece geçmişte değil günümüzde de görsel okur-yazarlığı geliştiren ve insanlar arasındaki iletişimi sağlayan bir araç konumunda ele alınmaktadır. Değer yargısını içeren ve sanatın temel kavramlarından biri olan estetik, sanat eserinin farklılığının anlaşılmasında, sanatın doğasını, anlamını, değerini bulmaya çalışarak, sanat eserlerinin daha iyi anlaşılmasına, sanat eserinin değerlendirilmesine ve eser hakkında karar vermenin geliştirilmesine yardım etmektedir (Gökay, 1998).

Sadece sanat için değil insan çevresini ve kendi iç dünyasını anlama ve algılama yolunda, akıl ve mantığının yanında duymalara ve estetik yönelimlere de ihtiyaç duymaktadır. Tunalı (1989), Yunanca "aisthesis" kelimesinden türeyen estetiğin, duyum ve duyulur algı anlamına geldiğini belirterek bu anlamıyla estetiğin; duyulur algının ve duyusallığın sağladığı bilgiyle ilgili bir bilim olarak da ele alındığını söylemektedir.

Estetiğin tanımı farklı kaynaklardan incelendiğinde estetik teriminin açıklanmasında, güzel kavramının temel alındığı görülecektir. Bu tanımlar güzellik ve güzelliğin düşünce ve duygulara etkileri, özellikle doğada ve sanatta güzel olanın temellerini ve yasalarını kapsayan bilgi şeklindedir.

Estetik, sanat felsefesi bağlamında incelendiğinde ise, onun sadece güzelle ve güzellikle ilgili olguları kapsamadığı, aynı zamanda; *iyi, alımlı, hoş, trajik, dramatik, komik, çirkin, korku, itici, tiksinti, yalnızlık, yaban, yabancılaşıma, tikellik, bireysellik, bulantı, bunalım,*

toplumsallık, felsefi, psikolojik, sosyolojik, antropolojik olguları ve arkeolojik buluntuları da kapsadığı görülmektedir (Yenişehirlioğlu, 1993a).

Farklı tanımlar incelendiğinde estetik algılamının toplumdan topluma, insandan insana değişmesi, estetiğin sonradan içinde yaşanan kültür ortamı ve edinilen eğitim-öğretimle farklılaştığı görülmektedir. Bu nedenle “grafik tasarımı” bölümlerinde de verilecek güçlü bir estetik eğitim sayesinde, daha farklı ve estetik algılaması güçlü olan bireyler yetiştirilebilir. Wenchun ve Kazuhiro'nun da (2002) belirttiği gibi; kültür ve çevrenin insanın estetik beğeni düzeyi üzerinde bir etkisi olmakla birlikte, eğitim ve öğretimle kazandırılanlar daha da fazla olmaktadır. Öğrencilere verilen sanat ve tasarım eğitimiyle ilgili derslerde izlenen yol sadece belli teknikleri öğretmek olmamalıdır. Bu öğrencilere ayrıca; sanatı, sanat içeriğini, düşünebilmeyi, yaratıcı zekâlarını geliştirmeyi, olaylara farklı açılardan bakabilmeyi, gözlemleyebilme, eleştirebilme yetileri de kazandırılmalıdır. Eğer bu öğrenciler; sanatın anlamını bilmiyor, güzeli fark etmiyor, eleştiride kişisel bir tavırda bulunmuyor ise ve kendine ait sanatsal bir birikimden yoksunsa o bireye verilen sanat eğitimi eksik veya yetersizdir denilebilir (Gökay ve Demir, 2006).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR

Bu çalışma yaratıcılığa, anlamaya, düşünmeye, sanat beğenisine, sanatsal ilerlemeye, sanatçılara, sanatın kültür ve toplum üzerindeki etkilerine katkıda bulunan estetik bakış açısının grafik tasarımı bölümünde eğitim alan öğrencilere ne kadar yansıdığını belirlemesine yöneliktir. Bu amaca ulaşmak ve estetik kavramı hakkındaki görüşlerini öğrenmek için Selçuk Üniversitesi, Seydişehir Meslek Yüksekokulu, Grafik Programı'nda eğitim gören 1. ve 2. sınıf öğrencilerine açık uçlu anket uygulaması yapılmış ve öğrencilerin verdikleri cevaplar genel başlıklar altında ele alınmıştır.

Programın müfredat içeriğine bakıldığında “estetik” ismiyle adlandırılan dersin 4.dönem içerisinde verildiği görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf farklılıkları olmakla beraber anket uygulamasının yapıldığı tarihe kadar ilgili “estetik” dersini almadıkları belirlenmiştir. Fakat sanatı temel alan bir eğitim programı kapsamında yer alan her ders içeriğinde mutlaka estetik kavramı yer almalıdır.

Öğrencilerin güzel kavramı, toplum-sanat ilişkisi, sanatçı kimdir, tasarımın etkisi ve estetik kavramı hakkında düşüncelerini öğrenmek için hazırlanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kişisel bilgileri ikinci bölüm ise estetik kavramı temelinde oluşturulan 19 soruyu içermektedir. Bu araştırma, anket çalışmasına katılan ilgili Grafik Programı 1. sınıf (42 öğrenci; 2 erkek, 40 bayan) ve 2. sınıf (41 öğrenci, 5 erkek, 36 bayan) öğrencileriyle sınırlandırılmıştır.

3.2 Bulgular ve değerlendirme

Görüşleri alınan öğrencilerin anne baba eğitim seviyeleri incelendiğinde çoğunlukla ebeveynlerin ilköğretim ve lise mezunu oldukları görülmektedir. Birkaç öğrencinin anne-babasının üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılan öğrencilerin üçü dışında hepsi meslek lisesi sanat bölümü (grafik (%95), resim, teknoloji tasarım, seramik) mezunlarıdır. Bu öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde aşağıda değerlendirilmesi yapılan sonuçlara ulaşılmıştır.

Soru 1: *Sizce sanatçı kime denir?* Sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; 2. sınıf öğrencileri en fazla; sanatla uğraşan, eser ortaya koyan (16 kişi) anlatımını seçmişlerdir. Diğer cevaplar ise duygu ve düşüncesini yansıtan (14 kişi), yorum yapan, yaratıcı olan ve toplumu etkileyen (9 kişi), güzeli yansıtan (1 kişi) şeklindedir. Bu soruya 1.sınıf öğrencileri de; sanat eserleri ortaya koyan, farklı sanat dallarında çalışan (18 kişi), yaratıcı ve farklı düşünen (8 kişi), üstün yetenekli, kendine özgün çalışma yapabilen (6 kişi), duygu ve düşüncesini yansıtan (3 kişi), merak-istek ve beğeni duygusu uyandıran (2 kişi) şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Her iki öğrenci grubunda da sanatçı hakkında fazlaca “*sanat eserleri üreten farklı sanat alanlarında çalışan kişiler*” tanımlaması yapıldığı görülmektedir. “*Duygu ve düşüncelerini yansıtan, yaratıcı ve farklı düşünen*” tanımlaması ise benzer ortak ifadelerdendir.

Soru 2: *Sanat sizce toplumda nasıl bir etkiye sahiptir?* sorusuna 2.sınıf öğrencilerinden sadece “etkilidir” cevabını veren 17 öğrenci bulunmaktadır. Bu sonuç öğrencilerin bu konuyu açıklamada yeterli bilgiye sahip olamadıkları anlamını vermektedir. Diğer öğrenciler kültüre etkisi vardır (7 kişi), geçmiş bugüne yansıtır (3 kişi), sanat önem taşıyor fakat yaygınlaşmamış (3 kişi), estetik güzellik duygusu kazandırır (2 kişi), kazanç sağlar (1 kişi), şiddeti azaltarak iç huzuru sağlar (1 kişi), toplum düşüncesini değiştirecek etkiye sahiptir (1 kişi), etkisi yoktur (1 kişi) yorumlarını yapmışlardır. 1.sınıf öğrencileri (12 kişi) sanatın toplumla iç içe olduğundan bahsetmiş ve ayrılamayacağını söylemiştir. Diğerleri ise kültüre etkisi vardır (2 kişi); toplumu eğitir, fikir açısını genişletir, etrafına duyarlı kılar (4 kişi); sanatçı içinde yaşadığı toplumu yansıtır, etkilenir ve etkiler (1 kişi); toplumda sanata yeterince önem verilmiyor (6 kişi) ifadelerini kullanmışlardır.

Tezcan (2003) toplumsal bir olgu olan sanatın ve sanat yapınının geçmişi tartışıp eleştirmek (tarihsel boyut), günceli yansıtmak (toplumsal gerçekçi boyut) ve geleceği tasarlamak (siyasi boyut) zorunda olduğunu belirtmektedir. Çok yönlü olan bu işlevde, sanat eserleri hem toplumun ekonomik alt yapısından hem de toplumun üst yapısını oluşturan bilişsel sistemin farklı öğelerinden etkilenmektedir. Bunun yanısıra sanat eserleri de, toplumsal işlevleri nedeniyle hem üst yapıyı, hem de bir oranda alt yapıyı etkilemektedir.

Soru 3: “*Güzellik anlayışının geçmişten günümüze zamanla nasıl değiştiği*” hakkındaki soruda; 2.sınıflardan 9 öğrenci, teknolojinin gelişimi ile sanatın değiştiğini vurgularken, 5 öğrenci geçmişe özlem ve geçmişte yapılan sanat eserlerinin daha güzel olduğunu belirtmişlerdir. Diğer öğrenciler eskiden doğa ve insanı taklit etmek güzeldi şimdi ise farklı düşünmek güzel, eskiden itina ve özenle yapılırdı şimdi şartlar değişti şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir. Burada “bakış açılarına göre değişmiş” veya sadece “değişmiş” ifadesine yer veren öğrenciler de mevcuttur. Bunun yanında bu soruya 2 öğrenci “değişmemiş” derken, 1 öğrenci “bilmiyorum” şeklinde cevaplamıştır. Ankete katılan 1.sınıf öğrencilerinin ise bu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, yeni fikir ve düşüncelerle farklı anlayışların çıktığını söyleyen 6 kişi; zaman mekân ve dönem farklılıklarına göre değiştiğini söyleyen 4 kişi; teknoloji ile değişti diyen 3 öğrenci bulunmaktadır. Diğerleri ise farklı olarak; *eskiden göze hoş gelen şimdi ise farklı olan, geçmişte doğal olandı şimdi yapay olan var, kültürlere göre evrim geçirmiştir, eğitim düzeyinden dolayı, sanatın gelişimiyle değişmiştir* ifadelerini kullanmışlardır. Bu sınıftan 3 öğrenci ise güzellik anlayışında herhangi bir değişme olmadığını belirtmiştir.

İnsan toplulukları arasında sanatın zaman içinde değişim göstermesi estetik algılamalarda oluşan farklılaşmaları ortaya koymaktadır. Sanat tarihinden bilindiği gibi bir zaman güzel

olarak tanımlanan objeler, başka bir zaman ve yerde güzel olarak kabul görmemekte veya ret edilmektedir. Bu nedenle estetik farklılıklar göz önüne alınarak, sanatın daha geniş açıdan değerlendirildiği sosyal, kültürel ve kişisel değerlerin, anlamların değişimler gösterdiği öğrencilere öğretilmeli ve bu konu hakkında düşünceleri sağlanmalıdır (Gökay, 1998).

Soru 4: *Size göre estetik terimi ne anlama gelmektedir?* sorusu için 2.sınıftan gelen cevaplar incelendiğinde göze hitap eden, göze ve kulağa hoş gelen (19 kişi) ifadesi büyük oranı kapsamaktadır. Diğer cevaplarda ise; güzelliştir, görünüş açısından çarpıcı olan, bir objenin formu, biçimi, ışık gölgesi, zarif görünen, kibarlık, yumuşaklık hissettiren, çekici olan gibi terimler kullanılmıştır. Bu soruya 1.sınıflardan 23 öğrenci; güzel olan, göze ve kulağa hoş gelen ifadesini kullanmışlardır. Ayrıca beğenilen yön, güzellik anlayışının bütünü, incelik zariflik, renk, biçim, form, beğeni kazanmak, ilgi çekici olmak, var olanı etkili göstermek gibi tanımlamalarda yapılmıştır. Sonuç olarak ankete katılan her iki sınıf öğrencileri büyük oranda estetik terimi için *göze ve kulağa hoş gelen, göze hitap eden* ifadelerini kullandıkları görülmüştür.

Soru 5: *Sanatçı eserini oluşturmaya başlamadan önce ne gibi estetik kararlar almaktadır?* ifadesi için verilen cevaplar da 2.sınıflar şöyle demiştir: Topluma uygunluğu, hitap edeceği kesimin beğenisine göre olması (16 kişi), sanata uygunluk (5 kişi), dikkat çekmek (5 kişi), kompozisyon şekli (2 kişi), yeni fikirler, özgünlük, mesaj, sadelik, göze hitap etmesi, hayal gücü, araştırma yapmak. 1.sınıflar ise: Göze ve kulağa hoş gelmeli, dikkat ve ilgi çekici olmalı (13 kişi); renk, şekil, form ve biçime dikkat etmeli (10 kişi); kompozisyon şekli(2 kişi); topluma uygun olmalı (3 kişi) demişlerdir. Bunun dışında; kendine sınırlar koymamalı, içeriğin sanatçıyı yansıtmayı, araştırma yapması cevaplarını verenler de vardır. Bu cevaplardan sınıflar arasında fark olduğu ve 2. sınıf öğrencilerinin kişilerin beğenisine göre cevabı tasarımcının yaratıcılığının yönlendirildiği görüşünün hakim olduğu görülmüştür. Bu da sanatçının düşüncesinin kısıtlanmasıdır.

Soru 6: Bu soruda “*sanatın neden her kültürde karşımıza çıktığı*” sorulmuştur. Öğrencilerden 17’si sanatla kültürün birlikte ve hayatın bir parçası olduğunu söylemiştir. Diğerleri ifade aracı, yeteneğin olduğu her yerde, ruh halini yansıttığı için, güzeli aradığı için, dönemi anlattığı için, hayal gücünü yansıttığı için derken, 7 kişi bilmiyorum demiştir. 1.sınıflar da 18 öğrenci kültür ve sanatın birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceğini; 6’sı her toplumda duygu ve düşüncesini yansıtmak isteyen insanlar olduğunu söylemiş. Diğerlerinde ise sanatın toplumun ortak noktası olduğu, her toplumun kültür deseninin farklı olduğu, toplumun gelişebilmesi için gerekli olması, insanın olduğu yerde sanatın doğal olarak var olması, ifade edilemeyen bu şekilde anlatılması tanımlamaları görülmüştür.

Soru 7: *İnsanı sanat eseri üretmeye yönlendiren duygu size göre nedir?* sorusunun 2.sınıflardan elde edilen cevapları arasında; duygusunu, hissettiğini, düşüncesini yansıtmayı (11 kişi); yetenek, yaratıcılık (6 kişi); beğenilme (2 kişi); istek (3 kişi); güzellik duygusu (3 kişi); Hobi-iş, maddi çıkar, gelecek nesillere ürün bırakma, topluma katkı şeklindedir. Bu sorunun 1.sınıflardan elde edilen cevapları arasında; duyguların, düşüncelerin ve içten gelenin dışa yansıtılması (12 kişi), yetenek, el becerisi (6 kişi); farklı düşünmek (3 kişi); merak ve beğeni (5 kişi); ifadeleri vardır. Ayrıca sanatın insanı rahatlatması, söylenemeyenlerin insanlara aktarılabilmesi yanıtları olmuştur.

Soru 8: *Sizin bir sanat eserinde görmeyi beklediğiniz estetik yön nedir?* sorusu için verilen cevaplar 2.sınıf öğrencileri için; göze hitap etmesi, dikkat çekmesi (17 kişi), sanatçının kendinden bir şeyler katması (6 kişi), anlaşılır olması ve akılda kalması (8 kişi), güzellik (3 kişi), gözü yormaması (2 kişi), kompozisyon ve renkleri (2 kişi), sanatsal olması, mesajı, farklı olması, hayranlık uyandırması, tasarım uygunluğu şeklindedir. Bu soruyla ilgili cevaplar alt sınıfta ise şöyledir: dikkat çekici ve göze hitap etmesi (20 kişi), hoş ve güzel olması (5 kişi), anlatım gücünün iyi olması (3 kişi), alışılmıştan farklı olması (3 kişi), sadelik (2 kişi), gerçekçi olması ve emek istemesi (1 kişi).

Soru 9: *“Estetik kaygı duymak ifadesinin öğrencilere ne anlam ifade ettiğini”* öğrenmek için sorulan bu soruya verilen cevaplar; beğenilme kaygısı ifadesini içeren 19 kişiden sonra, görsel yönden güzel olması (9 kişi), endişelenmek (3 kişi), kompozisyonun iyi olması (2 kişi), sade olması, gerçeğe benzemesi fotoğraf gibi yapılması olarak yer almıştır. 1. sınıfların verdiği cevaplarda dikkat çeken husus; 16 öğrencinin soruyu yanıtsız bırakmış olmasıdır. Diğer öğrencilerden; beğenilme kaygısını belirten 7 öğrenci, güzel olup olmamasından kaygı duymayı belirten 5 öğrenci, eseri iyi hazırlama konusunu 2 öğrenci, eserin sade olması konusunu da 2 öğrenci cevaplarına yazmışlardır.

Soru 10: *Galeri ve müzelerde sergilenen eserlerin neleri onları diğerlerinden farklı kılmaktadır?* sorusuna 2. sınıflardan; geçmişi yansıtması (20 kişi); miras olması, değerli olması (2 kişi); farklı olması (2 kişi); göze hitap etmesi (2 kişi); zaman farklılığı, tasarımı dizaynı, ilk kez yapılması cevapları gelmiştir. Diğer gruba baktığımızda ise diğerlerinden farklı olması (8 kişi), tarihi öneme sahip olması (7 kişi), konusu ve amacı (3 kişi); seçkin çalışmalar olması (3 kişi); kültür farklılıklarını yansıtması (2 kişi); sanatçı imkânlarını göstermesi (1 kişi); geçmişte bir fonksiyonunun olması (1 kişi); kullanılan malzeme farkı (1 kişi) gibi cevaplar alınmıştır.

Soru 11: *Hiç müzede buldunuz mu? (Konya ve Konya dışı hangi müzeleri gezdiniz?), Ne kadar sıklıkla müze veya galeriye sergi izlemeye gidersin? Daha önce hangi sergileri izlediniz?* soruları için öğrencilerden gelen cevaplar çok kısa ifadeler içermektedir. Hayır (5 kişi), hatırlayamadım (4 kişi), Evet (5 kişi). Diğer cevapların yoğunluğu azalan sıralamayla aşağıda verilmiştir: Konya Mevlana Müzesi, Arkeoloji Müzesi, İstanbul Topkapı, Ayasofya, İstanbul Modern, Ankara Etnografya, Arkeoloji, Resim Heykel, Anadolu Medeniyetleri Müzeleri, Trabzon, Hasankeyf, Romanya. Sadece iki öğrenci resim alanını içeren iki ayrı (İstanbul Modern Çağdaş Sanatlar Müzesi, İstanbul Resim Heykel Müzesi) müzeye gittiklerini belirtmişlerdir. Müze ziyareti konusunda 1.sınıflardan 27 öğrenci “evet” cevabını verirken 6 öğrenci müzeye hiç gitmediklerini belirtmiştir. 1. sınıf öğrencilerinden daha önce müzeye gittiğini yazan öğrenciler incelendiğinde, gidilen müzeler azalan sıralamayla; Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi, Konya Mevlana Müzesi, Arkeoloji Müzesi, Etnografya Müzesi, Ayasofya Müzesi, Anıtkabir, Antakya Arkeoloji Müzesi, Şanlı Urfa Sanat Müzesi, Eskişehir Açık Hava Müzesi, Sabancı Müzesi, resim ve grafik sergilerinin olduğu görülmüştür.

Müzede bulunma durumuna göre verilen cevaplardan, öğrencilerin büyük bir bölümünün en az bir müze gezdiği anlaşılmaktadır. Öğrenciler okulun bulunduğu ilçe imkanları dolayısıyla, bu ilçede veya yakın illerde eğitimleri sırasında müzeye gidemediklerini belirtmişlerdir.

Soru 12: *Ailenizde sanat hakkında konuşmalar olur mu? Bunlar nelerdir?* sorusu için 2. sınıflardan gelen cevapların büyük oranı “hayır” (21 kişi) şeklindedir. Kendi çalışmalarım

hakkında (3 kişi); müzik, spor, tiyatro, sinema konusunda (5 kişi); desen, el işçiliği, nakış (2 kişi); el oymaları, eski eserler, Salvador Dali ve Picasso hakkında (1 kişi)-(son yıllarda ülkemizde adı geçen sanatçıları sergilerinin açılması nedeniyle olabilir), sanatın topluma faydası, nadiren (2 kişi). Diğer deney grubu olan 1. sınıflardan ankete katılanlardan (16 kişi) “evet” cevabını vermiştir. Bunların büyük bölümü sinema ve müzik konusuna değinmiştir. 1. sınıf grubundan (14 kişi) 12.soruya “hayır” cevabını vermiştir. Bu öğrencilerden (2 kişi) bu soruya “arada bir” cevabını vermiştir. 1.sınıf grubundan “evet” cevabını veren öğrenciler; ailelerinde “resim” hakkında konuştuklarını yazarken, bununla birlikte müzeler, dans, fotoğraf, tiyatro gibi konuların da tartışılan konular arasında olduğunu belirtmişlerdir.

Soru 13: *Arkadaşlarıyla sanat hakkında konuşur musunuz? Bu sanatın hangi alanıdır?* sorusuna 2. sınıf grubundan en fazla “sinema” alanı ifade edilmiştir. Bu soruya 2. sınıf öğrencilerinden “nadiren” cevabını verenler (6 kişi), “hayır” cevabını verenler (6 kişi), ders kapsamında yer alan sanat konuları hakkında diyen 6 kişidir. Diğer öğrenciler müzik, tiyatro ve sanatçılar hakkında konuştuklarını yazmışlardır. Ankete katılan 1.sınıf öğrencileri bu soruya ağırlıklı olarak okul derslerinin sanatsal içerikleri konusunda yaptıkları tartışmaları örnek vermişlerdir. 13. soruya bu öğrencilerden (4) kişi “arada bir”, (5) kişi de “hayır” cevabı vermiştir. “Evet” cevabını veren öğrenciler; sinema, müzik, sanatçılar, resim, ressamlar gibi konu başlıklarını dile getirmişlerdir.

Soru 14: *Evinizde sanat eseri var mı? Varsa bunu anlatır mısın?* sorusuna 2.sınıflardan “hayır” cevabı 29 kişiden gelmiştir. Kendi yaptığım resimler şeklinde cevap veren (8 kişi) (bu resimler usta sanatçıların eserlerinden kopyadır), çini bakır işlemler, ağaç oyma, Japon-Çin elişleri verilen cevaplar arasındadır. 2 öğrenci evlerinde yağlıboya tablo olduğunu belirtmiştir. Bir öğrenci de “sanat eseri pahalı nasıl alalım” ifadesini kullanmıştır. Bu soruya 1.sınıflardan 27 öğrenci “hayır” cevabını vermiştir. “Evet” diyen 5 öğrenciden, 2 kişi “sanat eseri” tanımını evlerindeki yağlı boya tablo için, diğerleri ise tarihi bir çömlek, el dokuması bir halı, bir ebru çalışması için kullanmışlardır. Öğrencilerin zanaat ürünlerini ve kopya resimleri de sanat eseri olarak ele almaları sanat eseri kavramının yerleşmediğini göstermektedir.

Soru 15: *Günlük hayatında estetik terimini başka hangi alanlarda ve ne anlamda kullanıyorsun?* sorusunda; 2 sınıflarda kıyafet dış görünüş (14 kişi) en fazla yazılan cevap olmuştur. Diğerleri ev dekoru (7 kişi), güzel olan her şey (5 kişi), tıp alanı (2 kişi), grafik çalışmalarında, resim sergilerinde, göz yormayan şeylerde, salsa dansı, yemek, hiç kullanmıyorum (2 kişi) şeklindedir. Bu soruya 1.sınıflardan 11 kişi kıyafet ve giyim için, 3 kişi tıp alanında, 6 kişi doğa için, 3 kişi güzel olan şeyler için cevabını vermişlerdir.

Bu cevaplardan estetiğin sadece güzel terimi ile eşleştirildiği görülmektedir. Gündelik dilde güzel bir davranış, güzel bir çalışma, güzel bir iş, güzel bir kanıt, güzel bir ameliyat v.b. iyi, yararlı, doğru ve başarılı gibi değer kavramlarıyla eşanlamlı olarak kullanılan "güzel" değeri, aslında özel bir değeri, estetik değeri gösterir. Bu özel ve dar anlamında güzel, estetikçe değerli olanlarla aynı anlama gelir. Güzel bir manzara, güzel bir yapı, güzel bir tablo, güzel bir roman gibi anlatımlar söz konusu nesnelere, estetik yönden değerli olduğunu bildirmektedir (Eczacıbaşı, 1997).

Soru 16: *Yaşamında sinema, tiyatro, konser gibi sanat etkinliklerine ne kadar vakit ayırıyorsun?* anket sorusuna öğrencilerin % 80’ni çok az vakit ayırıyorum derken “tatillerde daha çok vakit ayırabiliyorum” cevabı da anket kağıtlarından elde edilen

sonuçlar arasındadır. Öğrencilerin bazıları Seydişehir’de etkinlikler çok olmadığından, katılamıyorum demektedir. 1.sınıf öğrencilerinde de bu durumun değişmediği görülmektedir. Öğrencilerin tercihleri daha çok sinema ve konser etkinlikleri olmaktadır.

Soru 17: *Çevrenizde karşılaştığınız grafik tasarım ürünlerini estetik açıdan değerlendirme ölçütleriniz nedir?* sorusuna gelen cevaplar şu şekilde sıralanabilir; göze hitap etme (6 kişi), hedef kitleye uygunluk (4 kişi), konunun anlaşılabilirliği (6 kişi), sade olması (2 kişi), hızlı algılanması, boş-dolu ilişkisi, parçaların bütünlüğü, estetik açıdan uygunluk, ifadesi, içerik, kullanılabilirliği, psikolojik etki, ilgi çekme (3 kişi), güzellik (2 kişi), renk uyumu, ilginç, mesajı, modern tarzda yapılması. Konunun anlaşılabilirliği ifadesi bu öğrencilerin 5. soruya verdikleri cevapla da eşleşmektedir. Bu soruya 1.sınıflardan verilen cevaplar arasında; kompozisyon, renk dağılımı, biçim özellikleri (10 kişi), dikkat çekicilik (5 kişi), amaca uygunluk (4 kişi), göze hoş gözükmesi (3 kişi), özgün olması (1 kişi) gibi değerlendirmeler vardır.

Soru 18: *“Mesleğe yönelik eğitim alan bir yüksekokul öğrencisi olarak çalışma yaparken duydukları sanatsal kaygıları”* öğrenmek için sorulan bu soru için 2.sınıf öğrencilerinden; beğenilme (8 kişi), parçaların uyumu, istediğini anlatabilme, bakış açısı, amaca uygunluk, farklılık, akılda kalması, sanatçı gibi bakabilme, çok kaygı duymuyorum, bölümümüzde ders veren öğretim üyelerinden çok kaygı duyuyorum cevapları gelmiştir. 1.sınıf öğrencileri de bu soruya; güzel ve iyi bir çalışma olup olmadığı kaygısını (8 kişi), özgün olma durumunu (2 kişi) belirtirken, kaygı duymadığını söyleyenler de (3 kişi) dir. Bu konuda görüş bildiren diğer öğrenciler; titiz ve temiz işçilik, konuya uygunluk, anlaşılma kaygısı, hocaların beğenme durumu gibi cevapları vermişlerdir.

Soru 19: *Okulunuz dışındaki sosyal yaşamınızda sanatın herhangi bir alanında faaliyet gösteren birileri var mı, komşu, akraba gibi?* 2.sınıflardan 28 öğrenci “hayır” cevabını vermiştir. Bu soruya “akraba, komşu” cevabını veren 1 öğrenci vardır. Öğrencilerden 2’si “resim öğretmeni” cevabını vermiştir. Bu soruya 2 öğrenci “çini seramik alanında” cevabını vermiştir. Ankete katılan 1.sınıf öğrencilerinden 22’si “evet”, 10 öğrenci de “hayır” demişlerdir. “Evet” cevabı verenlerin büyük bir kısmı, “aile içi kişiler ve akrabaların” sanatsal faaliyetleri nedeniyle bu yorumu yaptıklarını yazmışlardır.

4. SONUÇLAR

Anket çalışması şeklinde gerçekleştirilen bu çalışma ile grafik tasarım programı öğrencilerinin estetik bakış açıları hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Yapılan anket çalışmasının ilk bölümündeki demografik sorularla öğrencilerin ortak bilgilerine ulaşılmıştır. Bu bilgiler ışığında öğrencilerin tamamının lise eğitimini meslek liselerinde tamamladığı, yaş ortalamasında çok farklılıklar olmadığı, büyük bir kısmının bayan öğrencilerden oluştuğu, aile eğitimlerinin (anne, baba) ilk ve ortaöğretim düzeyinde olduğu, gelir seviyesinin genelde asgari ücret ve bir miktar üzerinde olduğu görülmüştür.

İkinci bölümde; bu bölüm sorularına verilen cevaplar incelendiğinde, genel itibari ile çok büyük farklılıklara rastlanmamıştır. Öğrencilerin cevap vermekte zorlandıkları konulara değinmek gerekirse; estetik kaygı duyma sorusuna 1.sınıf öğrencilerinin cevap vermekte zorlandığı görülmüştür. Başka bir soruda evlerinde sanat eseri bulunup bulunmadığı sorgulanmıştır. Ankete katılan öğrencilerden elde edilen cevaplarda; sanat eseri ile zanaat

ürünlerini karıştırdıkları görülmektedir. Aradaki ayrımı yapan öğrencilerin varlığı toplam öğrenci içerisinde yetersiz kalmaktadır.

Sanat hakkında öğrencilerin aile fertleri içerisinde çok fazla konuşmadıkları, ailelerin sanata karşı ilgilerinin az olduğu verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın ortaya çıkardığı bir başka nokta da; öğrencilerin “mesleki eğitim ağırlıklı” çalışmasının bir sonucu olarak; sorulan sorulara “sanatsallık ve meslek-iş alanı” içerisinde cevap verdiklerinin ortaya konulmasıdır.

Uygulanmakta olan müfredat kapsamında “estetik” dersi 2.sınıfın son ders döneminde verilmektedir. Bu anket çalışmasına katılan 1. ve 2. sınıf öğrencileri estetik dersini henüz almadan bu anket sorularına cevap vermişlerdir. Anketin sonucunda da görüldüğü gibi estetik dersinin daha önceki bir dönem içerisinde verilmesi öğrenciler için daha verimli olacaktır. Ayrıca ortaöğretim de meslek liseleri ve yüksek öğretimde meslek yüksekokulları ders müfredatları hazırlanırken etkileşimli bir çalışma yapılmalı, mezuniyet sonrası hizmet verilecek sektörler bazında araştırma yapılarak ders içerikleri hazırlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki bu öğrencilerin teknoloji ürünleri ile bilinçsizce yapılan tasarım ürünleri üretmemek üzere eğitilmeleri amaçlanmaktadır. Mezun olduktan sonra meslek hayatları boyunca ortaya koydukları ürünlerle aynı zamanda sanat değeri yüksek tasarımlar yapmaları beklenmektedir. Aynı zamanda topluma estetik değer taşıyan bu ürünlerle de estetik eğitim vermiş olacaklardır. Ayrıca verilen eğitim öğretimin sonucu olarak bu öğrencilerin hizmet ve ürünlerinde bu eğitimi almayanlara göre anlamlı bir farklılık oluşması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Becer, E. (2005), “İletişim ve Grafik Tasarım”, Dost Yayınevi, Ankara.
- Bölükoğlu, H.İ. (2004), “Eğitim Fakültelerinde Grafik Tasarım Eğitiminde Bilgisayar Kullanımının Değerlendirilmesi”, The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET April 2004 ISSN: 1303-6521, V3, N2, Article 20.
- Eczacıbaşı, (1997), Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul.
- Gökay, M. (1998), “Birleştirilmiş Sanat Eğitimi Yöntemine Göre İlköğretim II. Basamağında Sanat Eleştirisinin Uygulanması ve Sonuçları”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Gökay, M. ve Demir A. (2006) “Farklı Eğitim Seviyelerinde Estetik Beğeni”, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, N16, ss329-342.
- Şahin İ.ve Fındık,T. (2008), “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, TSA, Yıl:12, S3, Aralık.
- Tezcan, M.** (2003). Sanat Sosyolojisi, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, MEB Yay., İstanbul.
- Tunalı, İ.** (1983). Estetik Beğeni, Say dağıtım, İstanbul.
- Uçar T.F. (2004), “Görsel İletişim ve Grafik Tasarım”, İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- Wenchun, W., Kazuhiro, I. (2002), “Aesthetic Development in Cross-Cultural Contexts: A Study of Art Appreciation in Japan, Taiwan and the United States”. Studies in Art Education, ProQest Education Journals.
- Yenişehirlioğlu, Ş.** (1993a). “Estetik ve Sanat Felsefesi” Kitap bölümü, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, Resim-iş Lisans Tamamlama Programı, Sanata Giriş ve Estetik, (Editör: Cantürk. F.), 1993, Eskişehir.**Tezcan, M.** (2003). Sanat Sosyolojisi, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, MEB Ders Kitapları dizisi, İstanbul.

MESLEK YÜKSEKOKULU MEZUNLARININ ÇALIŞMA HAYATINDA İZLENMELERİ TÜRKİYE İÇİN MEZUN TAKİP MODELİ ÖNERİSİ

**THE TRACING OF THE VOCATIONAL COLLEGE STUDENTS
THROUGHOUT THEIR WORKING LIVES AND AN OFFER OF
TRACING MODEL FOR TURKEY**

Oğuz KARADENİZ¹

ABSTRACT

The rapidly developing technology, reshaping production systems, increasing rival business make it easier get better and safer jobs with high wages for the ones who improve themselves having a good educational background. At this point, the assessment of the quality of having a higher education gains importance.

This issue is not simply concerned with the pleasure of the students dealing with the professors or the opportunities of the university. It is also important in terms of the status of the student after graduation (their participation in the work labour, the rate of unemployment, wages and social security) and whether there is a relationship between their educational background and the job they they have, if there is a relationship, the extent of it and to what extent higher education is successful. Higher education gains importance in terms of production and capabilities or occupations required throughout the country. Thus, there is a need to trace the students after their graduation. Although there has been suggestions dealing with this topic in the meetings held before, there hasn't been an exact solution about how to form such a system and there are only limited models about this issue (Karadeniz vd. 2007, PAÜ, Buldan Vocational College Graduate tracing System). Household work labor questionnaires and Household Budget questionnaires practiced by TÜİK (TÜİK, 2006) do not include the data of the participation of the vocational college graduates in the work labor and the rate of unemployment etc. Moreover these data do not give any clue of capabilities of the graduates they have acquired through education and to what extent the graduates use their capabilities in their jobs. Ministry of Education has been conducting a project since 2007 dealing with tracing of the graduates of Vocational and Technical Higher Education Institutions. Thanks to this project it is possible to get the idea about the status of the graduates in the working labor market (MEB, EARGED, 2008). In other countries there are some studies dealing with the effect of education on the graduates and inquiring the status of the work labor of the graduates

---

¹ Doç Dr. , Pamukkale Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi oguzk@pau.edu.tr

including comparable data in terms of countries. (Ed. Teichler , 2007, CHEERS, <http://www.uni-kassel.de/incher/cheers/index.ghk>).

This study discusses the tracing of the graduates in specific periods and what the data should include about the graduates, how the data should be collected and when to be collected including the applications not only in Turkey but also throughout the world. Finally, it suggests a model for all the vocational colleges to trace their graduates.

Keywords: Tracing of the graduates, a tracing model for Vocational Colleges, Vocational college graduates, employment, unemployment

ÖZET

Hızla gelişen teknoloji, üretim sistemlerinin yeniden şekillenmesi, artan rekabet, iyi eğitim almış kendini sürekli yenileyen bireylerin daha kolay iş bulabilmesini, yüksek ücretli güvenceli işlerde çalışmasını sağlamaktadır. Bu noktada özellikle getirisi diğer eğitim seviyelerine oranla fazla olan yüksek eğitimin kalitesinin ölçülmesi de önem taşımaktadır.

Yüksek eğitimin kalitesini ölçmek demek salt, eğitim-öğretim süreçlerinde öğrencin öğretim üyesinden ve üniversite olanaklarından memnuniyetine indirgenemez. Öğrencinin mezun olduktan sonra, işgücü piyasasındaki konumunun (işgücüne katılım, işsizlik oranları, ücret ve sosyal güvence durumu vb.) ve yaptığı iş ile aldığı eğitim arasında bağıntı olup olmadığının (mezunun mesleğinde çalışıp çalışmadığının), eğer yapılan iş ile alınan eğitim arasında bağıntı varsa, söz konusu bağıntının derecesinin ölçülmesi, yüksek eğitimin ne derece başarılı olduğunun tespiti açısından da önem taşımaktadır. Yüksek eğitimin etkinliği sadece en az kaynakla en fazla üretimin yapılması anlamında kullanılamaz. Aynı zamanda ülke için hangi mesleklerin ya da yeteneklere ihtiyaç duyulduğunun tespiti de önem taşımaktadır. Söz konusu nedenlerle öğrencilerin mezuniyetten sonra takibi bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde günümüze kadar yağılan çeşitli toplantı ve sempozyumlarda mezun takip sisteminin kurulmasına dönük önerilerde bulunulmasına karşın, söz konusu sistemin nasıl kurulabileceği konusunda uygulama örnekleri son derece sınırlıdır (Karadeniz vd. 2007, PAÜ, Buldan MYO Mezun Takip Sistemi) ve karşılaştırılabilir verilere haiz değildir. TÜİK tarafından düzenli olarak yapılan *Hane Halkı İşgücü Anketleri* ile *Hane Halkı Bütçe Anketleri* (TÜİK, 2006) ise meslek yüksekokulu düzeyinde işgücüne katılım oranı, işsizlik oranı vb. hesaplanabilecek verileri içermesine karşın mezun olunan programlar özelinde verileri içermemekte ve mezun olunan programda elde edilen yetkinliklerin iş hayatında hangi ölçüde kullanıldığı konusunda bilgi vermemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise 2007 yılında başlattığı Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi ile mezunların işgücü piyasası içerisindeki konumlarını izlemekte, eğitim ile iş hayatı arasındaki konumunu izlemektedir. (MEB, EARGED, 2008). Diğer ülkelerde üniversite eğitiminin mezunlar üzerine etkisini, mezunların işgücü piyasasındaki konumlarını araştıran çalışmalar mevcuttur ve ülkeler itibariyle detaylı karşılaştırılabilir veriler içermektedir (Ed. Teichler , 2007, CHEERS, <http://www.uni-kassel.de/incher/cheers/index.ghk>).

Çalışma meslek yüksek okulu mezunlarının mezuniyetten sonra belirli periyotlarla takibi için üniversiteler bünyesinde mezunlarla ilgili toplanabilecek verilerin neler olabileceğini, söz konusu verilerin hangi periyotlarla ve hangi yöntemlerle toplanabileceğini Dünya'daki ve Türkiye'deki uygulamaları da dikkate alarak tartışmakta ve ardından Türkiye'de tüm meslek yüksekokullarının uygulayabileceği ve karşılaştırmalı verilerin elde edilebileceği bir model önerisi ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mezunların takibi, mezun takip modeli, meslek yüksekokulları mezunları, istihdam işsizlik

KAYNAKLAR

- Karadeniz Oğuz, SOYLU Ali, KEPENEK Yüksel,(2007) Pamukkale Üniversitesi Honaz Meslek Yüksekokulu Mezun Takip Anketi, Yayınlanmamış Çalışma
Pamukkale Üniversitesi Buldan Meslek Yüksekokulu, Mezun Takip Sistemi, www.mezunlartbuldanmyo.pamukkale.edu.tr (Erişim Tarihi:12.02.2009)
TÜİK, Hane Halkı İşgücü Anketleri, www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi:14.02.2009)
TÜİK,(2006) Hane Halkı Bütçe Anketi Veri Tekerleri (CD)
Ulrich Teichler, (Ed.) Careers of University Graduates Views and Experiences in Comparative Perspectives Series: Higher Education Dynamics , Vol. 17 2007, VI, Dordrecht: Springer 2007
CHEERS (Careers After Graduation- an European Resarch Study) , <http://www.uni-kassel.de/incher/cheers/index.gkh> (Erişim Tarihi:14.02.2009)
MEB, EARGED, (2008), Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi, <http://emezun.meb.gov.tr/> (Erişim Tarihi:14.02.2009)

MESLEK YÜKSEKOKULU MEZUNLARININ ÇALIŞMA YAPISININ İNCELENMESİ (FATİH ÜNİVERSİTESİ ANKARA MESLEK YÜKSEKOKULU GRAFİK PROGRAMI ÖRNEĞİ)

EMPLOYMENT PATTERNS OF VOCATIONAL SCHOOL GRADUATES
(CASE OF FATİH UNIVERSITY, ANKARA VOCATIONAL SCHOOL,
GRAPHIC PROGRAM)

Fehmi Soner MAZLUM¹

Özge MAZLUM²

Elif GÜLERCE³

ABSTRACT

Today, failure of educational institutions to respond to and comply with rapid technological developments with due dynamism is seen as the biggest obstacle to ensuring sustainable quality in vocational and technical training. While the number of students attending vocational and technical training in our country is higher than the average number in developed countries, it is generally agreed that the quality of training provided to these students is not sufficient.

Among the vocational and technical training institutions at higher education level, vocational schools have the highest number of students. In the academic year 2007-2008, 205,054 students enrolled for formal training, including secondary education, while 193,634 enrolled for vocational and technical training, including secondary education, at higher education level (Osym, 2008). These figures clearly show that the vocational and technical training has a considerable share in the Turkish higher education system. Studying the extent to which qualities of vocational and technical training graduates correspond to expectations of the non-financial sectors as well as their employment patterns is important for an analysis of the quality of education provided to them.

This study aims to survey the employment patters of the students who graduated from Ankara Vocational School of Fatih University, one of the first private universities that opened vocational and technical training departments, and the level of correspondence between education provided to them and expectations of their employers. To this end, 202 students who graduated from the Graphic Program of Ankara Vocational School, Fatih University, were interviewed.

Keywords: Vocational School, Graduate, Fatih University

---

¹ Öğr.Gör., Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programı, smazlum@fatih.edu.tr

² Öğr.Gör.Dr., Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programı, omazlum@fatih.edu.tr

³ Öğr.Gör., Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programı, egulerce@fatih.edu.tr

ÖZET

Günümüzde; teknolojiye yaşanan hızlı değişimler ve eğitim kurumlarının gerekli dinamizmi gösteremeyerek bu değişimin ve beraberindeki gelişimin gerisinde kalması; özellikle mesleki ve teknik eğitimde sürdürülebilir kalitenin sağlanmasında en önemli engel olarak görülmektedir. Ülkemizde, mesleki ve teknik eğitimde okuyan öğrenci sayısı gelişmiş ülkeler ortalamasının üzerindeyken bu öğrencilere verilen eğitimin niteliğinin yeterli olmadığı genel olarak kabul görmektedir.

Mesleki ve teknik eğitimin yükseköğretim kademesindeki en büyük öğrenci yoğunluğu meslek yüksekokullarındadır. 2007-2008 eğitim öğretim yılında örgün öğretim için lisans eğitiminde ikinci öğretim dahil toplam 205.054 öğrenci kaydolurken, önlisans eğitimi için meslek yüksekokullarına ikinci öğretim dahil 193.634 öğrenci kayıt yaptırmıştır (Ösym, 2008). Bu rakamlar açık bir şekilde göstermektedir ki önlisans eğitimi Türk Yükseköğretim sistemi içerisinde önemli bir paya sahiptir. Meslek yüksekokulu mezunlarının istihdam konusunda nitelikleri açısından reel sektörün beklentilerini karşılayabilme düzeylerinin ve çalışma yapılarının incelenmesi verilen eğitimlerin niteliği konusunda yorum yapabilmek açısından önemlidir.

Bu çalışmada; vakıf üniversiteleri arasında meslek yüksekokulunu ilk olarak kuran üniversiteler arasında yer alan Fatih Üniversitesi'ne bağlı Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programı'ndan mezun olan öğrencilerin çalışma yapısı incelenerek verilen eğitimin beklentileri karşılama düzeyi araştırılmıştır. Bu amaçla, 1998-1999 eğitim öğretim yılında öğrenci olarak eğitime başlayan Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programı'nın 197 mezunundan, 190'ı ile görüşülerek çalışma durumları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Mezun, Fatih Üniversitesi

1. GİRİŞ

Toplumların doğal kaynakları, sahip oldukları insan gücü ve bunlardan faydalanma durumları, o toplumun refah düzeyini belirlemektedir. Meslekî ve teknik eğitim ise, insan gücü yetiştirme aracı olarak toplumların refahında aktif rol oynamaktadır. Temel (1996), meslekî ve teknik eğitimi, ekonomik yönden gerekli kılan hedefleri aşağıdaki şekilde açıklamaktadır;

- İş gücü piyasası ihtiyaçlarının karşılanması,
  - Üretimde verimlilik ve kalite artışının sağlanması,
  - İşsizliğin azaltılması,
  - Daha ucuz ve kaliteli mal ve hizmet üretilmesi,
  - İç ve dış pazarlarda rekabet gücünün yükseltilmesi,
  - Kaynakların etkinlik, verimlilik ve rasyonellik esaslarına göre kullanılması,
  - Çağdaş teknolojinin izlenmesi, yorumlanması, mal ve hizmet üretimine yansıtılması,
  - Hızlı, istikrarlı ve sağlıklı bir ekonomik kalkınmanın desteklenerek gerçekleştirilmesi.
- (Aktaran; Kuzu, Y., 2002)

Ülkemizde; mesleki ve teknik eğitimde sözkonusu hedefleri gerçekleştirebilmek için eğitim verilen yükseköğretim kurumlarından birisi de meslek yüksekokullarıdır. Meslek

yüksekokullarında (MYO) verilen eğitim ve yetiştirilen insan gücü; ülkemiz sanayisi ve ekonomisi için büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de ara insan gücünü yetiştirmeye çalışan tekniker ve yüksek tekniker okulları 1954 yılından itibaren sanat enstitüleri bünyesinde kurulmuş, 1965 yılında öğrencilerin mühendis olma istemiyle boykota başlamaları sonucu 1973 yılında kapatılmıştır. 1975 yılında yeni bir yapılanma ile MEB Yaykur Örgün Öğretim Dairesi Başkanlığına bağlı meslek yüksek okulları (MYO) açılmaya başlamıştır. İlk etapta genelde sanayinin yoğun olduğu yörelerde açılan MYO mezunlarına, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 26.02.1982 gün ve 300-1982.82 sayılı teklifi ve MEB’in 10.03.1982 gün ve 300/805 sayılı olurları ile Teknik Programlar Bölümü mezunlarına “Tekniker”; İktisadi ve İdari Programlar Bölümü mezunlarına “Meslek Elemanı” ünvanı verilmiştir. 1982 yılında sayıları 51’e yükselen meslek yüksekokulları, 20 Temmuz 1982 tarihinde 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (bu kararname, 28.03.1983 tarih ve 2809 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilat Kanunu ile değiştirilmiştir) ile üniversiteler bünyesine alınmıştır (Tunç, A., 2005). 26 Haziran 2001’de çıkartılan 4702 sayılı yasaya göre üniversite kurma koşuluna bağlı olmadan meslek yüksekokullarının kurulması olanaklı hale gelmiştir.

Örgün öğretim içinde MYO’larının payı yaklaşık % 30 düzeyindedir. Türkiye’de genel olarak bu oranın diğer ülkelere göre yetersiz olduğu ve önemli ölçüde artırılması gerektiği konusunda yaygın bir kanı bulunmaktadır. Oysa istatistikler bu durumu tümüyle desteklememektedir. Bu oran Finlandiya’da % 23, Almanya’da % 13, Yunanistan’da % 31, İtalya’da % 5.4, Kore’de % 27, İngiltere’de % 33, Japonya’da % 34, ABD’de % 45’dir (YOK, 2007).

Türk Yükseköğretim sistemi içerisinde önemli bir paya sahip olan MYO’lar, nicelik açısından dünya ortalamasını yakalarken, bu kurumlarda verilen eğitimin niteliği ve MYO’ların genel başarısı her zaman tartışılan bir konu olmuştur. Bu tartışmaların merkezinde ise; MYO’lardaki öğrenci kalitesinin yeterli olmayışı, başarılı öğrencilerin MYO’ları tercih etmemesi, piyasa koşullarında uygulama eğitiminin verilebileceği araç-gereç ve laboratuvar imkanlarının bulunmayışı ve öğretim elemanı yetersizliği gibi başlıklar öne çıkmaktadır.

Eğitim kurumlarının ve verilen eğitimin başarısı konusunda sadece öğrencilerin öğrenim süresi içerisinde aldıkları derslerdeki başarısını yani akademik başarısını kriter olarak almanın yetersiz olacağı günümüzde sıkça dile getirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde; eğitim kurumlarının başarılarını değerlendirmede, mezunlarının reel piyasa beklentilerini karşılaması, eğitim kurumlarının öğrencilerini gerçek hayata hazırlayabilmesi ve dolayısıyla mezunlarının kolaylıkla iş bulabilmesi gibi kriterlerin öncelikli olarak incelendiği görülmektedir.

Çengel (2004); ABD’deki üniversitelerin başarısını, büyük oranda üniversitelerin mezunlarını takibi ile mezunların reel sektörün beklentilerini karşılayabilmeleri ve iş bulabilmeleri konusunda yaptıkları araştırmalara bağlamaktadır. Bu konuyu değerlendirmesi ise; “ABD’de üniversiteler özel şirket mentalitesi ile faaliyet gösteriyor. Mezunlara “ürün” ve işverenlere de “müşteri” nazarıyla bakılıyor ve başarı müfredat programları ile değil, mezunlarının başarıları ile ölçülüyor” şeklindedir. (Çengel, 2004)

Eğitimde başarının belirlenmesinde ve eğitim sistemi hakkında sağlıklı değerlendirme yapılabilmesinde mezunların çalışma yapılarının incelenmesi önemli veriler oluşturacaktır.

Bu çalışmada; 1998-1999 eğitim öğretim yılında öğrenci alan Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programı'ndan 2008-2009 eğitim öğretim yılına kadar mezun olan toplam 197 öğrenciye, birebir görüşme ve telefonla iletişim yöntemi uygulanarak ulaşılmaya çalışılmış ve mezunların çalışma durumları mezun oldukları lise türü ve cinsiyet kriterlerine göre incelenmiştir.

2. FATİH ÜNİVERSİTESİ ANKARA MESLEK YÜKSEKOKULU GRAFİK PROGRAMI

Türkiye Sağlık ve Tedavi Vakfı tarafından kurulan Fatih Üniversitesi, 18.11.1996 tarihinde açılarak eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştır. İstanbul Büyükçekmece'deki yerleşkesinin yanısıra, Ankara'da Tıp Fakültesi ve Ostim Yerleşkesi bulunan Fatih Üniversitesi, bünyesindeki 3 meslek yüksekokulu ile mesleki ve teknik eğitime önem veren bir vakıf üniversitesidir.

2.1. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programının Kısa Tarihçesi

Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programı, bölgesel ihtiyaçlar gözetilerek ve görsel iletişim alanında yetişmiş, özellikle teknik becerisi yüksek eleman sıkıntısı olduğu düşünülerek 1998-1999 Eğitim öğretim yılında 20 kontenjan ile Ankara Ostim Yerleşkesi'nde öğrenci alarak faaliyetlerine başlamıştır. Halen, Ankara İlinde bulunan vakıf üniversiteleri arasında meslek yüksekokullarında Grafik Programı bulunan tek üniversite Fatih Üniversitesi'dir. Nitelikli eğitim verilebilmesi için gerekli tüm araç gereç ve teknolojik altyapı imkanlarının bulunduğu gelişmiş laboratuvar imkanları ile Programda piyasa şartlarında uygulamalı eğitim verilmeye çalışılmaktadır.

2.2. Grafik Tasarım Eğitiminin Önemi ve Gerekliliği

Grafik Programında verilen eğitimin öncelikli amacı; görsel iletişim ve grafik tasarımı konusunda uygulama becerisi yüksek elemanlar yetiştirilmesidir. Grafik tasarım; sanatsal öğeler içeren, özünde bilgi iletme, iletişim ve öğreti olan bir tasarım biçimidir. Farklı dilleri konuşan insanlar arasında iletişim kurmak ve günlük yaşam içerisinde yüzlerce, hatta binlerce mesaj iletilen bireylere algılanabilir görsel mesajlar iletebilmek açısından çok önemli bir işlevi olan bu tasarım dalı, iletişim medyalarına paralel olarak, insanın yaşamında her geçen gün daha fazla yer almaya başlamış, günümüzde ise dünyayı saran iletişim ağı ortamında çağdaş dünyanın vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir.

2.3. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programında Verilen Eğitimin İçeriği

Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu Grafik Programında; ülkemizin ve özelde Ankara İli çevresinin ihtiyaçlarına yönelik, dünyadaki gelişmeleri izleyerek grafik tasarım konularında araştırma ve incelemeler yapabilen, her türlü grafik tasarım problemini çözebilen ve çağın getirdiği donanımı yetkin şekilde kullanabilen tasarımcıların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Mezun olan öğrenciler; reklam ajanslarında, matbaalarda, TV'lere bağlı tanıtım birimlerinde, kamu ve özel kuruluşların tanıtım departmanlarında, pazarlama şirketlerinde, grafiker ve sanat danışmanı olarak istihdam edilebilmektedir.

Program öğrencilerine;

- Güzel sanatları teknoloji ile destekleyerek, her türlü grafik tasarım uygulamasını çağın gerektirdiği ekipmanlar ile yapabilme,
- Fotoğrafçılık, desen, tipografi, illüstrasyon, web tasarımı tekniklerini bilme ve uygulama,
- Reklamcılık, iletişim ve metin yazımı becerileri kazandırılmaya çalışılmaktadır.

2.4. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programına Kayıt Olan ve Yüksekokuldan Mezun Olan Öğrencilerin Durumu

Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programında; 2002-2003 eğitim öğretim yılına kadar, ÖSS’de taban puanı aşan adaylara desen ve imgesel tasarım yeteneklerini ölçen iki aşamalı özel yetenek sınavı uygulanarak, başarı gösterenler kayıt hakkı kazanırken, sınavsız geçiş uygulamasının başladığı 2002-2003 eğitim öğretim yılından itibaren öğrenci yerleştirmesi ÖSYM tarafından merkezi olarak yapılmaya başlanmıştır. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programına yıllar itibariyle kaydolun öğrenci sayıları aşağıdaki gibi olmuştur:

Tablo 1. Yıllar itibariyle Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programına kayıt olan öğrenci sayısı

Eğitim Öğretim Yılı	1998 1999	1999 2000	2000 2001	2001 2002	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	TOPLAM
Kayıt Olan Öğrenci Sayısı	19	29	19	10	7	13	32	40	45	214

Kaynak: FÜ AMYO (2009); Öğrenci Kayıtları, Ankara.

Tablo 2. Yıllar itibariyle Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programından mezun olan öğrenci sayıları ve cinsiyetleri

Mezun Olan Öğrenci Sayısı	1998 1999	1999 2000	2000 2001	2001 2002	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	TOPLAM
Erkek Mezun	5	7	4	3	0	3	6	8	10	46
Kız Mezun	14	22	14	5	5	7	25	28	31	151

Kaynak: FÜ AMYO (2009); Öğrenci Kayıtları, Ankara.

2. FATİH ÜNİVERSİTESİ ANKARA MYO GRAFİK PROGRAMI MEZUNLARININ ÇALIŞMA PROFİLİ

Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programı; Tablo 2’de de gösterildiği gibi 2000 yılından itibaren mezun vermeye başlamış olup toplam mezun sayısı 197’dir. 2000-2008

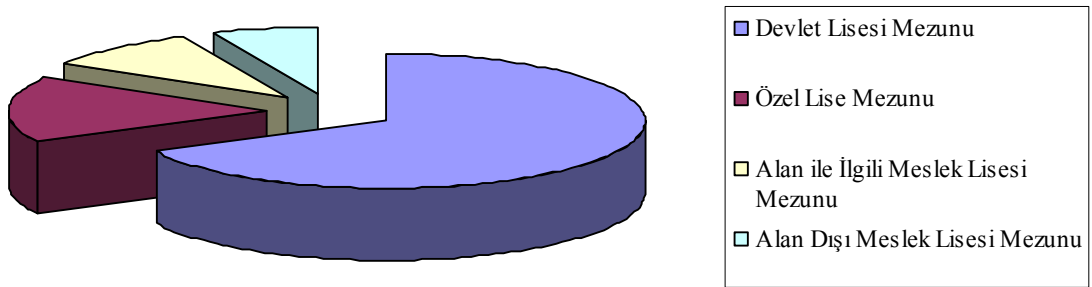
yılları arasında mezun olan öğrencilere, birebir görüşme ve telefonla iletişim yöntemi uygulanarak ulaşılmaya çalışılmış ve 190 öğrenci ile irtibat sağlanmıştır. Görüşülen öğrencilerin Yüksekokul Öğrenci Kayıtlarında bulunan mezun oldukları okulun adı, türü, alanı bilgileri kontrol amaçlı sorulduktan sonra, halen çalıştıkları işletmenin türü (kamu, özel), çalışma alanlarının grafik tasarım ile ilgili olup olmadığı, eğitimlerine devam ediyorlarsa hangi yöntem ile eğitimlerine devam ettikleri (dikey geçiş, tekrar ÖSS'ye girerek) sorulmuştur. Alınan cevaplar neticesinde mezun olan öğrenciler ile ilgili aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 3. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programından 2000-2008 yılları arasında mezun olan öğrencilerin yıllar itibariyle mezun oldukları liselere göre dağılımı

Mezun Olan Öğrenci Sayısı	19	29	18	8	5	10	31	36	41	197
Devlet Lisesi Mezunu	12	21	13	4	1	6	20	24	32	133
Özel Lise Mezunu	7	5	5	2	-	2	6	0	4	31
Alan ile İlgili Meslek Lisesi Mezunu	-	-	-	-	3	2	2	8	5	20
Alan Dışı Meslek Lisesi Mezunu	-	3	-	2	1	-	3	4	0	13

Yukarıdaki tablo ışığında mezun olan toplam 197 öğrencinin, mezun oldukları lise türüne göre genel dağılımı aşağıdaki gibi oluşmaktadır.

Grafik 1. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programından 2000-2008 yılları arasında mezun olan öğrencilerin mezun oldukları liselere göre genel dağılım grafiği

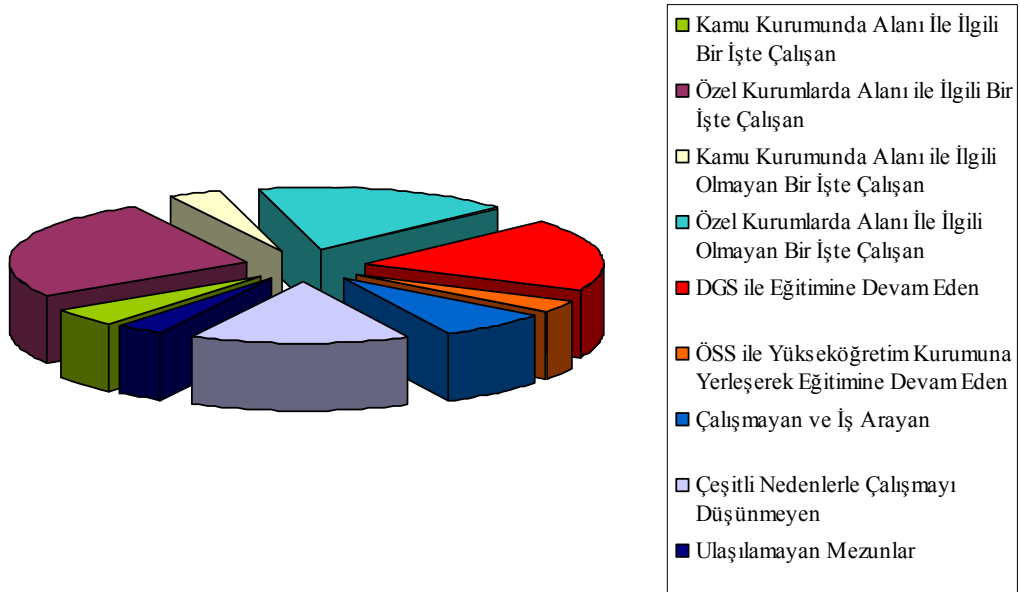
Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programı'ndan 2000-2008 yılları arasında mezun olan öğrencilerden çalışanlar ve eğitimine devam edenler ile ilgili genel bilgiler aşağıdaki gibi oluşmuştur.

Tablo 4. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programından 2000-2008 yılları arasında mezun olan öğrencilerin çalışma ve eğitime devam etme durumları

Mezun Olan Öğrenci Sayısı	19	29	18	8	5	10	31	36	41	197
Kamu Kurumunda Alanı İle İlgili Bir İşte Çalışan	1	2	-	1	-	-	5	1	-	10
Özel Kurumlarda Alanı ile İlgili Bir İşte Çalışan	7	9	3	2	-	3	12	5	15	56
Kamu Kurumunda Alanı ile İlgili Olmayan Bir İşte Çalışan	1	2	-	-	-	2	3	-	-	8
Özel Kurumlarda Alanı İle İlgili Olmayan Bir İşte Çalışan	5	7	9	3	2	-	3	4	4	37
DGS Sınavını Kazanan (24'ü Halen Eğitime Devam Ediyor)	1	9	3	3	1	3	3	6	23	52
ÖSS ile Yükseköğretim Kurumuna Yerleşerek Eğitime Devam Eden	1	-	-	2	-	1	-	3	-	7
Çalışmayan ve İş Arayan	-	-	-	1	1	2	1	6	5	16
Çeşitli Nedenlerle Çalışmayı Düşünmeyen	4	3	6	-	1	1	2	5	10	32
Ulaşılamayan Mezunlar	1	3	-	1	1	-	1	-	-	7

Yukarıdaki tablo ışığında mezun olarak iletişim kurulan toplam 190 mezunun, çalışma ve eğitime devam durumları aşağıdaki gibi oluşmaktadır.

Grafik 2. Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programından 2000-2008 yılları arasında mezun olan öğrencilerin çalışma ve eğitime devam etme durumlarına göre genel dağılım grafiği

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Fatih Üniversitesi Ankara MYO Grafik Programından mezun olan öğrenciler ile ilgili yapılan araştırma sonucunda elde edilen bazı önemli veriler şu şekilde olmuştur.

- Mezun olarak iletişim kurulan 190 öğrenciden toplam 40 tanesi DGS sınavında başarı göstererek lisans tamamlama hakkını elde etmiştir,
- DGS ile geçiş yaptığı lisans programını tamamlayan mezunlardan toplam 4 kişi yüksek lisans eğitimine başlamış ve 2 kişi yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır,
- Mezunlardan 4 kişi lisans eğitimini tamamladıktan sonra bir yükseköğretim kurumunda öğretim elemanı olarak (2 kişi Fatih Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu, 1 kişi Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1 kişi Akdeniz Üniversitesi) çalışmaya başlamıştır,
- Çalışmayan ve iş arayan öğrencilerin büyük çoğunluğunu (%87,5) 2003 yılından sonra mezun olanlardan oluşturmaktadır,

4.2. Öneriler

- Yükseköğretim kurumlarının başarılarının değerlendirilmesinde akademik başarı odaklı araştırmanın yanısıra, mezun yapılarının incelenmesi meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilere ve adaylara gelecekleri ile ilgili örnekler ve hedefler oluşturması açısından son derece önemlidir. Bu nedenle yükseköğretim kurumlarında ve MYO'larda başarının artırılması ve öğrenci motivasyonlarının sağlanması için benzer araştırmaların yapılması faydalı olacaktır,
- Mezunlar arasında çalışmayan ve iş arayanların büyük çoğunluğu (%87,5 – 14 kişi) sınavsız geçiş uygulamasının başladığı 2003-2004 eğitim öğretim yılından itibaren kaydolan öğrencilerden oluşmaktadır. Özel yetenek ve ilgi gerektiren grafik tasarım eğitimi için öğrenci alımında uygulanan özel yetenek sınavının kaldırılarak merkezi yerleştirmenin başlatıldığı sınavsız geçiş uygulaması ile birlikte yeneceği ve ilgisi az olan öğrencilerin programa yerleşmesinin önü açılmıştır. Özel yetenek sınavı uygulamasında, daha önce bilgisi olmasa dahi okula gelerek sınava girme zorunluluğu olan adayların bilinçsizce ve belki şanslarını kullanarak programa yerleşmeleri önlenmekteydi. Meslek yüksekokullarında özel yetenek gerektiren programlar için tekrar özel yetenek sınavı uygulamasına geçilmesinin, eğitimin kalitesinin artmasına olumlu etki edeceği öngörülmektedir.
- Dikey geçiş sınavı ile lisans öğrenimine devam etme hakkı kazanan mezunlar ile yapılan görüşmeler sonucunda; hemen her üniversitenin farklı bir intibak programı uyguladığı gözlenmiştir. Bazı üniversitelerde ise mecburen kontenjan verildiği ve dikey geçiş ile öğrenim hakkı kazanan 5 mezunumuza henüz kayıt sırasında sorunlar çıkarıldığı gözlenmiştir. Dikey geçiş; MYO'larda okuyan öğrenciler için önemli bir hedeftir. Öğrencileri motive eden ve eğitim başarısını olumlu etkileyen DGS uygulamasına daha fazla önem verilmesi, fakültelerde DGS kontenjanlarının %10 oranında uygulanması ve DGS ile öğrenim hakkı kazanan öğrencilerin farklı bir öğrenci olarak algılanmasının önlenmesi faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Çengel, Y. (2004), “**Temel ve Yükseköğretimde ABD Modeli**”, AB Sürecinde Eğitimde Reform İhtiyacı Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Eğitim-Bir-Sen, Ankara
- FÜ AMYO (2009); Öğrenci Kayıtları, Ankara.
- Kazu, Y. ve Demirli C. (2002), “**Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumlarındaki Gelişmeler**”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 155-156, Yaz, Güz, 2002
- ÖSYM (2008), 2007-2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı, www.osym.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.03.2009
- Temel, M. (1996), “**Orta Kademedeki Meslekî ve Teknik Eğitim ile Meslek Yüksekokulları Arasında Uyum Sorunları**”, 21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılanması Sempozyumu, 22-23 Mayıs 1996 Çankırı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s.6.
- Tunç, A., (2005), “**Yüksek Okullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi**”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, s. 75-81
- Y.Ö.K. (2007), “**Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi**”, 2007-1, Ankara, s.87.

MESLEK YÜKSEKOKULU TEKNİK PROGRAMLAR MEZUNLARININ LİSANS PROGRAMLARINA GEÇİŞİ İLE İLGİLİ SAYISAL VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ANALYSIS OF NUMERICAL DATUM FOR VERTICAL TRANSFER OF VOCATIONAL SCHOOL OF TECHNICAL PROGRAMS GRADUATES

Tunay Dik¹

ABSTRACT

Graduates of Vocational School of Higher Education and Open Education Faculty can complete the licens education by applying The Selection Examination for Vertical Transfer of Two-Year College Graduates, DGS, performed by The Student Selection and Placement Center, ÖSYM. Regulations about the application to DGS was improved whereas unfavourable changes in quota for bachelor's degree programs was performed in 10 years. Regulations which applicant should gradutes in five years and could enters exam at most three times were cancelled in December 2007. These regulations create prudential positive effect for graduates. Quota for bachelor's degree programs increases 25% in 2003, 45% in 2004 and 39% in 2008 on the base of 2001. Quatos increases 85% for Electric, 14% for Industrial Electronic, 84% for Industrial Automation , 37% for Food Technology and 12% for Welding Technology programs from 2001 to 2008. Ratio of quota of bachelor's programs in 2008 to quota of Vocational School of Higher Education programs is 0.4 for Industrial Automation and in range of 0.04 to 0.1 for other programs. Keeping constant also decreasing in quota for bachelor's degree programs inspite of the increase in number of students in Vocational School of Higher Education after application Sytem of Wihout Examinatin cause to negatif effect on candidates and sucessfull students. This work will quide the graduates who wants to complete licens degree, under the light of numerical data.

Key Words : DGS, Numerical Datum, Technical Programs

ÖZET

Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim önlisans programları mezunlarının lisans programlarına dikey geçiş yapmaları ÖSYM tarafından yapılan merkezi sınav, DGS, ve yerleştirmeye olmaktadır .Meslek Yüksekokulları mezunlarının lisans programlarına dikey geçiş yapmaları ile ilgili uygulamalar son on yıl içinde başvuru koşulları açısından iyileştirilirken kontenjanlar açısından gelişmemiştir. Aralık 2007'de yapılan son değişiklikle sınava başvurmak için en çok beş yıl içinde mezun olma şartı aranır ve sınava en fazla 3 kez girilebilir kuralı kaldırılmıştır. Yapılan değişiklik meslek yüksekokul mezunları için ileriye dönük olumlu etki yaratacaktır. DGS ile yerleştirilecek olan programların kontenjanları 2001 yılı kontenjanları esas alındığında 2003'te %25, 2004'te

¹ Öğr. Gör. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, dik@metu.edu.tr

%45 ve 2008’de %39 artmıştır. 2001’den 2008’e ilgili program kontenjanları bazı sayısal programlara göre incelendiğinde Elektrik programı için %85, Endüstriyel Elektronik için %14, Endüstriyel Otomasyon için %84, Gıda Teknolojisi %37 ve Kaynak Teknolojisi programı için %12 artmıştır. Fakat 2008 yılı dikey geçiş kontenjanlarının MYO programlarının kontenjanlarına oranı Endüstriyel Otomasyon için 0.4, diğerleri için 0.04-0.1 aralığındadır. Sınavsız geçiş ile MYO’lara gelen öğrenci sayısının artmasına karşılık kontenjanlarının aynı oranda değişmemesi hatta düşürülmesi lisansa devam etmek isteyenler için ve MYO’ları tercih edecek olan başarılı öğrenciler için sorun yaratmaktadır. Bu çalışma dikey geçiş sistemi ile lisans tamamlamak isteyen mezunlara sayısal veriler ışığında yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler : Dikey Geçiş Sınavı, Sayısal Veriler, Teknik Programlar

1. GİRİŞ

Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim önlisans programları mezunlarının lisans programlarına dikey geçiş yapmaları ile ilgili uygulamalar son on yıl içinde başvuru koşulları ve kontenjanlar açısından sık sık değişikliğe uğramıştır. Başvuru koşullarındaki değişiklikler ile ilgili bilgiler Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi başvuru koşulları açısından sonuç olumlu olmuş, eğitimlerine devam etmek isteyen MYO mezunlarına her zaman bu hakkı kullanmaları sağlanmıştır. Kontenjanlar açısından 2002 yılında belirlenen “Kontenjanlar sınavsız olarak MYO programlarına devam ederek mezun olan öğrencilerin %10’undan az olamaz” kararı ise uygulanamamıştır.

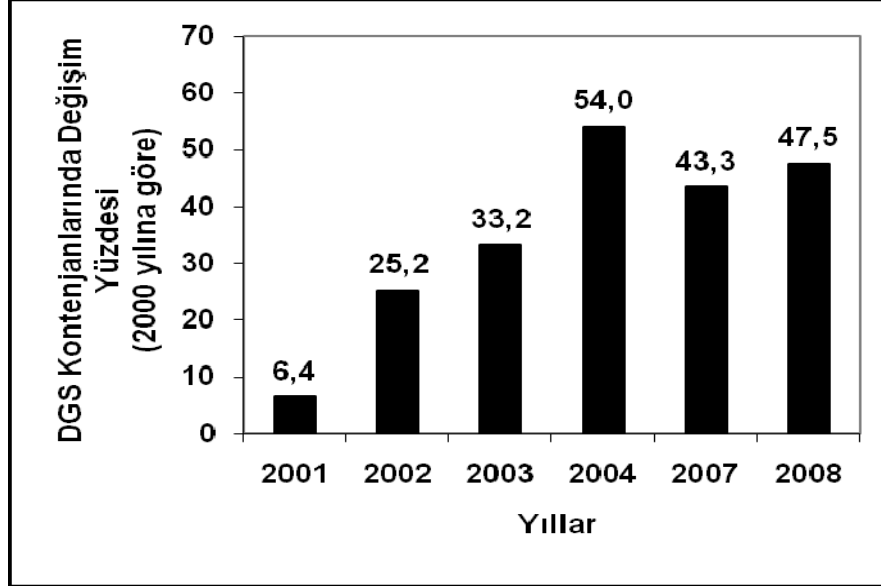
Tablo 1 : Son 10 yıl içinde Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim önlisans programları mezunlarının lisans programlarına devamları ile ilgili başvuru koşulları ve kontenjanlarda yapılan yönetmelik değişiklikleri.

Tarih	Başvuru Koşulları	Kontenjan	Kaynak
15.10.1999	<p>“Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim önlisans programları mezunlarının lisans programlarına devamları ÖSYM tarafından yapılan merkezi dikey geçiş sınavı, DGS, ve yerleştirmesiyle yapılacaktır” uygulamasına yürürlüğe girmiş ilk sınav 2000 yılında yapılmıştır.</p> <p>1. Dikey geçiş için başvuracak adaylarda söz konusu programlardan en çok beş yıl önce mezun olmuş olma şartı aranır (Madde 4),</p> <p>2. Adaylar dikey geçiş için yapılacak sınavlara en çok üç kez girebilirler (Madde 4), şartları getirilmiştir.</p>		23847 sayılı Resmi Gazete
19.02.2002		Kontenjanlar sınavsız olarak MYO programlarına devam ederek mezun olan öğrencilerin %10’undan az olamaz (Madde 5), koşulu eklenmiştir.	24676 sayılı Resmi Gazete
08.01.2006	15.10.1999 tarihli yönetmelikteki Madde 4 (beş yıl önce mezun olma ve üç kez sınava girilebilir şartı) yürürlükten kaldırılmıştır (Madde 5).		26047 sayılı Resmi Gazete
30.05.2006	15.10.1999 tarihli yönetmelikteki Madde 4 yeniden yürürlüğe girmiştir. (Madde 1).		26173 sayılı Resmi Gazete
16.12.2007	15.10.1999 tarihli yönetmelikteki Madde 4 yeniden yürürlükten kaldırılmıştır (Madde 2).		26732 sayılı Resmi Gazete
10.01.2009		Öngörülmüştür.Lisans giriş kontenjanlarının yüzde 10’u kadar dikey geçiş ile öğrenci kabul edileceği	YÖK Yürütme Kurulu Üyesi Prof. Dr. Durmuş Günay’ın 16.01.2009 tarihli yeni kanun taslağı ile ilgili açıklaması.

2. DİKEY GEÇİŞ SINAVININ KONTENJANLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2000 yılında uygulanmaya başlayan dikey geçiş sınavında 5074 olan kontenjan için sınava 113000 aday başvurmuştur. 2000 yılına göre dikey geçiş kontenjanlarında önce artışlar olmuş, son senelerde kontenjanlarda düşüş görülmektedir (Şekil 1) . En yüksek artış 2004 yılında görülmektedir. 2002 yılında başlayan MYO'lara Sınavsız Geçiş Sistemi ilk mezunlarını 2004 yılında verdiği için 2002 yılına göre kontenjan %23 artmıştır. Ancak Sınavsız geçiş sistemi ile MYO'lara yerleşen öğrenci sayısı düşünülürse artış yetersizdir.

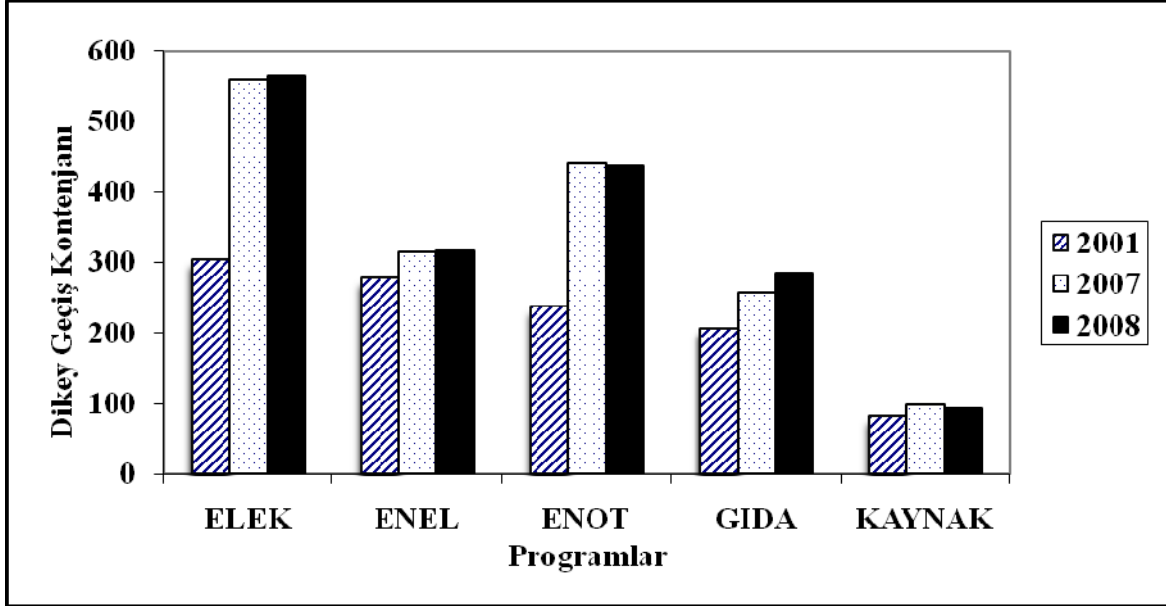
Şekil 1. 2000 yılına göre Dikey Geçiş kontenjan artışları.

2008 yılında Meslek Yüksekokullarında okumakta olan 441074 öğrenciye (Akyurt ve ark.,2008) karşılık dikey geçiş lisans programları kontenjanı 7482'dir. Yaklaşık yüz öğrenciden 2'sinin lisans tamamlama olasılığı vardır. Diğer taraftan 2008 yılına kadar tercihlerin sınava girmeden yapılması, sekiz tane tercih yapma hakkı olması ve ek yerleştirme yapılmadığı için özellikle vakıf üniversitelerinin kontenjanları dolmamaktadır. Halbuki Türkiye ve Kıbrıs'taki vakıf üniversitelerini dikey geçiş kontenjanı toplam kontenjanın %27'sini oluşturmaktadır. 2009 yılı yerleştirme işlemi sınav sonuçları açıklandıktan sonra merkezi olarak, adayların DGS puanları, tercihleri ve yükseköğretim programlarının kontenjan ve koşulları göz önünde tutularak bilgisayarla yapılması ve tercih sayısını 8'den 18'e çıkarılması kararları adayların yerleşme yüzdesini artıracak, hem de üniversitelerin atıl kalan kapasitelerinin kullanılmasını sağlayacaktır (2009 DGS Basın Duyurusu).

2.1. Kontenjanların Programlara Göre Değişimi

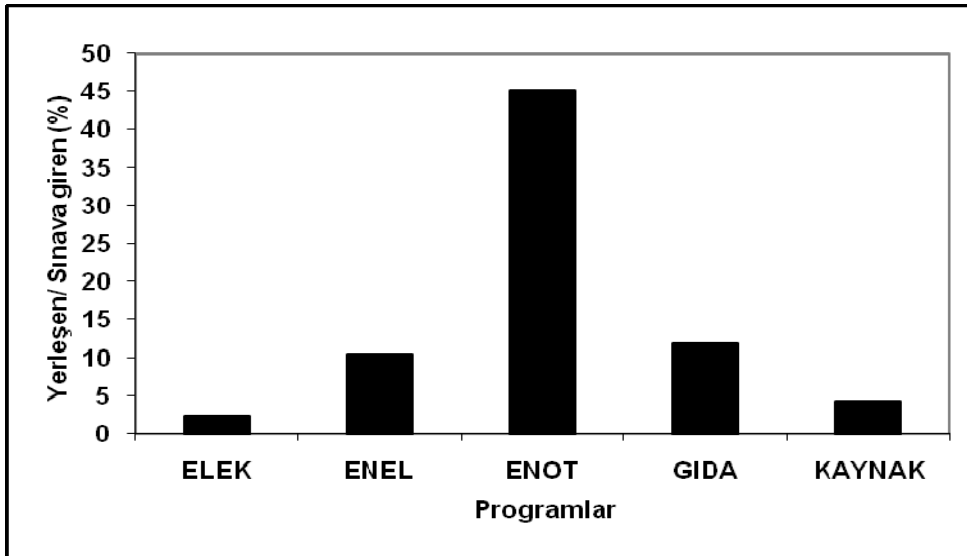
Kontenjan artışları Programlar içinde farklılıklar göstermektedir (Şekil 2). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Meslek Yüksekokulunda açılmış olan Elektrik (ELEK), Endüstriyel Elektronik (ENEL), Endüstriyel Otomasyon (ENOT), Gıda ve Kaynak Teknolojisi Programlar seçilerek yapılan incelemeye göre; ELEK ve ENOT programları için kontenjan 2001'e göre 1.85 kat artarken, Gıda programı kontenjanları nispeten daha az bir artış

göstermiş (1.37 kat), Kaynak Teknolojisi ve ENEL programı için kontenjan artışı çok olmamıştır (1.13 kat).

Şekil 2. Programlara göre dikey geçiş kontenjanlarının değişimi. ELEK : elektrik programı, ENEL : Endüstriyel Elektronik, ENOT: Endüstriyel Otomasyon, GIDA: Gıda teknolojisi Programı, KAYNAK: Kaynak Teknolojisi Programı

Önlisans mezunlarının tercih yapabilecekleri Lisans Programları sayısı da programlara göre değişmektedir. Gıda Programı, Kaynak Teknolojisi ve Kaynakçılık programları mezunları için tercih edebilecekleri lisans programları sayısı 4 iken, Endüstriyel Elektronik Programı ve çok fazla sayıdaki Elektrik grubu önlisans programı için 9 alanda lisan programına başvuru yapabilmektedir. Ayrıca Elektrik ve Endüstriyel Elektronik programlarının başvurabilecekleri lisans programlarının çoğu ortaktır. Bu nedenle iki programdaki öğrenciler için yerleştirilme olasılığı düşmektedir. Dikey geçiş sınavı ile yerleşenlerin sınava girenle oranını gösteren 2001 yılı verileri de (Şekil 3) bu görüşü doğrulamaktadır. Benzer veriler 2008 yılı için elde edilemediği için karşılaştırma yapılamamıştır.

Şekil 3. Programlar bazında 2001 yılında yerleşenlerin sınava girenlere oranı.

2008 yılı önlisans programları ile ilgili lisans programları dikey geçiş kontenjanları Tablo 2’de verilmiştir. Bu açıdan da programlar arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Endüstriyel Elektronik önlisans programı öğrencileri için dikey geçiş ile yerleştirilebilecekleri lisans programları yaklaşık %4, Endüstriyel otomasyon için %44 olmuştur.

Tablo 2 . Programlara göre 2008 yılında önlisans program kontenjanları ile dikey geçiş kontenjanlarının karşılaştırılması. 2008 Yılı ÖSYS ve DGS Kılavuzu verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

2008 yılı	Önlisans Kontenjanı	Lisans Programları Dikey Geçiş Kontenjanı, DG	DG kontenjanı / Önlisans kontenjanı (%)
ELEK	10095	565	5,60
ENEL	7953	316	3,97
ENOT	995	438	44,02
GIDA	3345	285	8,52
KAYNAK	760	93	12,24

3. DİKEY GEÇİŞ SINAVI HAZIRLIK SÜRECİ

Çağdaş standartlarda ortaöğretimden mezun olanların 2/3’ü hayata ve bir mesleğe, 1/3’ü yüksek öğrenime yönelmektedir. Mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam öğrenciler içindeki payı %35’tir ve bu grubun hedefi de yüksek öğretime girmektir (Arslan 2004). Bu amaç için özellikle sınavsız geçiş sisteminden sonra yetersiz kalan kontenjanlara girebilmek için öğrenciler bir yıl sınava hazırlanarak geçirmektedir. Teknik program mezunları mezun oldukları yıl içinde lisans programlarına yerleştirilme oranı çok düşüktür. Mezunlar en az bir yıl sınava hazırlanmakta, kısıtlı olan bütçelerinden ticari amaçlı kurumlara pay ayırmak durumunda kalmaktadırlar.

SONUÇLAR

Sınavsız geçiş ile MYO’lara gelen öğrenci sayısının artmasına karşılık kontenjanlarının aynı oranda değişmemesi hatta düşürülmesi lisansa devam etmek isteyenler ve Meslek Yüksekokullarını tercih edecek olan başarılı öğrenciler olumsuz motivasyona neden olmaktadır. Özellikle 2009 yılında alınan kararlar ile dikey geçiş sisteminde olumlu sonuçlar yaratacaktır. Bu çalışma dikey geçiş sistemi ile lisans tamamlamak isteyen mezunlara sayısal veriler ışığında yol gösterici olacaktır.

KAYNAKLAR

Akyurt, N., Şahin, H., Demirbaş, B., Özkan, N., Gayef, A., Bekiroğlu, N. Ve Turoğlu, H. T. (2008), “Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu’na Sınavlı ve Sınavsız Geçiş Sistemi ile Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Mezuniyet Başarılarının Karşılaştırılması”, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, cilt 2(7), 155-169

Arslan, M. (2004), “Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarısı-Yükseköğretime Geçiş”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 1(16), 37-51

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, ÖSYM 2009-DGS Basın Duyurusu

<http://www.osym.gov.tr/Duyurular> 2009-DGS 06.05.2009. Erişim: 7.05.2009.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, ÖSYM 2009-Meslek Yüksekokulları ile Açıköğretim Önlisans Programları Mezunlarının Lisans Öğrenimine Dikey Geçiş Sınavı (DGS) Kılavuzu

<http://www.osym.gov.tr/Duyurular> 2009-DGS Kılavuz ve Başvuru Bilgileri

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, ÖSYM 2008-Meslek Yüksekokulları ile Açıköğretim Önlisans Programları Mezunlarının Lisans Öğrenimine Dikey Geçiş Sınavı (DGS) Kılavuzu

<http://www.osym.gov.tr/Duyurular> 2008-DGS Kılavuz ve Başvuru Bilgileri

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, ÖSYM 2008-Öğrenci Seçme Sınavı (OSS) Kılavuzu

MESLEK YÜKSEKOKULU MUHASEBE PROGRAMLARINDA OKUTULAN DERSLERİN ULUSLARARASI EĞİTİM STANDARTLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF COURSES TAUGHT IN ACCOUNTING PROGRAMS OF VOCATIONAL SCHOOLS IN TERMS OF INTERNATIONAL EDUCATION STANDARDS

Berna DEMİR¹

Serife SUBAŞI²

ABSTRACT

Globalization formed after economic and technological development provided to share a lot of values between the countries and collapse the borders. With the globalization phenomenon, to fulfill the functions of the accounting, members of this profession should have a global perspective, specialization, and knowledge of reporting new economy results. The role of education is big in acquiring the required knowledge and skills. The importance of the accounting education increased with the globalization phenomenon and this evokes various national and international organizations about the education of accounting. To eliminate the differences between countries and produce accurate and reliable information by accountants, International Education Standards (IES) has been established by International Federation of Accountants (IFAC).

According to International Education Standards, accounting related to many disciplines, and because of this besides accounting course, education should also be given in economics, finance, tax, business and organization, law, mathematics and statistics courses. Furthermore, during the accounting education technological knowledge and skills, communication skills, organization and business management skills, intellectual skills and personal skills should be acquired to students. To be a qualified accountant, ethic and attitudes which are complementals of professional values are important to be acquired. Consequently, this study has been taken up to state the situation of courses taught in the accounting programs of vocational schools with the knowledge, skill, professional value, ethic and attitudes required by International Education Standards.

Keywords: International Education Standards, Vocational School, Accounting Program, Curriculum

---

¹ Yrd.Doç.Dr. , Bilecik Üniversitesi, berna.demir@bilecik.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr. , Bilecik Üniversitesi, serife.subasi@bilecik.edu.tr

ÖZET

Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin sonucu oluşan küreselleşme, ülkeler arasındaki sınırları ortadan kaldırarak bir çok değer uluslararası düzeyde paylaşımını sağlamıştır. Küreselleşen dünyada muhasebenin işlevlerini yerine getirebilmesi, küresel bakış açısına ve gerekli uzmanlığa sahip, yeni bilgi ekonomisinin bilgi gereksinimlerini ve bunların raporlanmasını karşılayabilecek bilgi ve becerilere sahip muhasebe meslek mensuplarının varlığına bağlıdır. Gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasında eğitimin rolü büyüktür. Küreselleşme ile birlikte muhasebenin öneminin artması, muhasebe eğitimi konusunda çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşları harekete geçirmiştir. Ülkeler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak ve muhasebecilerin doğru ve güvenilir bilgi üretmesini sağlamak amacıyla Uluslararası Muhasebeciler Birliği (IFAC) tarafından Uluslararası Eğitim Standartları (UES) oluşturulmuştur.

Standartlara göre, muhasebenin birçok disiplinle ilişkili bir alan olması nedeniyle, muhasebe ile birlikte, ekonomi, finans, vergi, işletme ve organizasyon, hukuk, matematik, istatistik gibi alanlarda da eğitim verilmelidir. Ayrıca teknolojik bilgi ve beceriler, iletişim becerileri, organizasyon ve iş yönetim becerileri, entellektüel beceriler ve kişisel beceriler de kazandırılmalıdır. İyi bir muhasebeci olmanın tamamlayıcı değerleri olan profesyonel değerler, etik ve davranışların kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, meslek yüksekokulu muhasebe programlarında okutulan derslerin Uluslararası Eğitim Standartlarında istenen bilgi, beceri, profesyonel değer, etik ve davranışları kazandırma durumunu ortaya koymak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Eğitim Standartları, Meslek Yüksekokulu, Muhasebe Programı, Ders Programı

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte muhasebeden ve muhasebe meslek mensuplarından beklentiler gün geçtikçe artmaktadır. Muhasebe meslek mensubundan sadece bilgiyi üretmesi değil, üretilen bilgiyi analiz etmesi ve yorumlaması, karar almaya destek olması, gerektiğinde danışman ve denetçi olması beklenmektedir. Bu sorumluluklarını yerine getirebilmeleri gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalarına ve teknolojiyi çok iyi kullanmalarına bağlıdır.

Meslek mensuplarının yeterlilikleri ve niteliklerinin geliştirilerek kalitelerinin artırılmasının temeli meslek öncesi ve mesleği yürütürken alınan eğitimidir. Muhasebe mesleğinde başarı için, eğitimde gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmış olması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle alınan eğitimin beklentilere cevap vermesi çok önemlidir. Muhasebe eğitiminde öğrencilere gerekli bilgi ve beceriler kazandırılırsa muhasebe uygulamaları ile muhasebe eğitimi arasındaki uyum artacaktır.

Muhasebe eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlar çalışmalar yapmaktadır. Bu konudaki en önemli çalışmalardan birisi IFAC'a bağlı olarak çalışan Uluslararası Muhasebe Eğitimi Kurulu (International Accounting Education Standards Board-IAESB) tarafından oluşturulan Uluslararası Eğitim Standartları (UES)'dir.

Standartlar, muhasebe ve finans bilgisinin, organizasyon ve iş bilgisinin, teknolojik bilgilerin, becerilerin ve mesleki değerlerin kazandırılmasına yönelik muhasebe eğitiminin verilmesini ön görmektedir. Ülkemizin IFAC üyesi olması sebebiyle, standartlara uygun mesleki muhasebe eğitiminin verilmesi mesleğin gelişimi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Ülkemizde muhasebe eğitiminin aşamalarından biri olan meslek yüksekokulu muhasebe programlarında okutulan derslerin bu standartlarda istenen bilgi ve becerileri kazandırma durumunu ortaya koymak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Çalışmanın kapsamını, MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi kapsamında geliştirilen muhasebe programı ders müfredatı ile Uluslararası Muhasebe Eğitim Standartları oluşturmaktadır.

2. ULUSLARARASI MUHASEBE EĞİTİMİ STANDARTLARI (UES)

IFAC Eğitim Komitesi tarafından oluşturulan Uluslararası Eğitim Standartları, mesleki yeterlilik sınavı öncesi uyulması gereken şartları, yeterlilik sınavının nasıl yapılması gerektiğini, yeterlilik sonrası alınması gereken eğitimler ve diğer düzenlemeleri içermektedir. IFAC tarafından yayınlanan standartlar;

- UES 1: Mesleki Muhasebe Eğitim Programına Giriş Koşulları
- UES 2: Mesleki Muhasebe Eğitim Programlarının İçeriği,
- UES 3: Mesleki Beceriler,
- UES 4: Mesleki Değerler, Etik ve Davranışlar,
- UES 5: Staj Şartları,
- UES 6: Mesleki Yetenek ve Yeterliliğin Ölçülmesi,
- UES 7: Sürekli Mesleki Gelişim
- UES 8: Profesyonel Denetçiler İçin Yeterlilik Şartları'dır.

Meslek öncesi eğitimde kazandırılması gereken bilgi ve becerileri içeren ilk üç standart bu çalışmanın kapsamındadır.

2.1. Mesleki Muhasebe Eğitim Programına Giriş Koşulları (UES 1)

Bu Standardın amacı, muhasebe meslek mensubu olmak isteyen öğrencilerin, çalışmalarında, yeterlilik sınavlarında ve staj dönemlerinde başarılı olmalarını mümkün kılacak bir eğitim altyapısına sahip olmalarını sağlamaktır. Standarda göre, muhasebe meslek mensubu olabilmek için aday;

- mesleki bilgi,
- mesleki beceriler,
- mesleki değerler, etik ve tutumların elde edilmesini sağlayacak eğitimi almış olmalıdır.

Standart, mesleğe giriş koşulu olarak en az lisans mezunu olma şartını koymaktadır. Ancak bu bilgi ve becerilerin sadece lisans eğitiminde kazanılmasını beklememekte, orta öğretim sonrasında veya bir lisans derecesi altındaki bir yüksek öğrenim düzeyinin bir noktasında başlayabileceğini belirtmektedir.

2.2. Mesleki Muhasebe Eğitim Programlarının İçeriği (UES 2)

Bu standart, mesleki muhasebe eğitim programlarının bilgi içeriğini tanımlamaktadır. Standarda göre mesleki muhasebe eğitim programlarında verilmesi gereken mesleki bilgi aşağıdakilerden oluşmalıdır:

- Muhasebe, finans ve ilgili bilgi,
- Organizasyon ve iş bilgisi, ve
- Bilgi teknolojisi bilgisi ve yeterlik

Standartta istenen mesleki bilgi içerikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Eğitimde Edinilmesi Gereken Mesleki Bilgiler

Muhasebe, Finans ve İlgili Bilgi	<ul style="list-style-type: none"> - Finansal muhasebe ve raporlama, - Yönetim muhasebesi ve kontrol, - Vergileme, - İş ve ticaret hukuku - Denetim ve güvence, - Finans ve finansal yönetim, - Mesleki değerler ve etik.
Organizasyon ve İş Bilgisi	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomi, - İş çevresi, - Kurumsal yönetim, - İş etiği, - Finansal piyasalar, - Nicel metotlar, - Örgütsel davranış, - Yönetim ve stratejik karar alma, - Pazarlama, - Uluslararası iş ve küreselleşme.
Bilişim Teknolojisi Bilgisi ve Yeterlilik	<ul style="list-style-type: none"> - BT genel bilgisi, - BT kontrol bilgisi, - BT kontrol yeterlilikleri, - BT kullanıcısı yeterlilikleri, - Bilgi sistemleri yöneticisi, kontrolörü ya da tasarımcısı rollerinin yeterliliği, biri veya bunların bir karışımı.

2.3. Mesleki Beceriler (UES 3)

Bu standardın amacı, muhasebe meslek mensubu adaylarının gerekli becerilere sahip olmalarını sağlamaktır. Standarda göre muhasebe meslek mensuplarının sahip olması istenen mesleki beceriler;

- entellektüel beceriler,
- teknik ve fonksiyonel beceriler,
- kişisel beceriler,
- toplumsal ve iletişim becerileri ve
- organizasyon ve iş yönetimi becerileridir.

Standartta sahip olunması istenen becerilerin içeriği Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Mesleki Becerilerin İçeriği

Entelektüel Beceriler	<ul style="list-style-type: none"> - Beşeri, yazılı ve elektronik kaynak bilgisini saptama, elde etme, düzenleme ve anlama yeteneği - Soruşturma, araştırma, mantıksal ve analitik düşünme, muhakeme gücü ve çözümsel analiz kapasitesi - Alışılmamış ayarlarda olabilen yapılandırılmamış problemleri belirleme ve çözme yeteneği
Teknik ve Fonksiyonel Beceriler	<ul style="list-style-type: none"> - Sayılardan anlama (matematiksel ve istatistiksel uygulamalar) ve BT becerisi, - Karar modellemesi ve risk analizi, - Ölçme, - Raporlama, - Yasal ve düzenleyici yükümlülükler ile uyum.
Kişisel Beceriler	<ul style="list-style-type: none"> - Kendi kendini yönetme, - İnisyatif, etki ve kendi kendine öğrenme, - Sınırlı kaynaklarla önceliklerin seçilmesi ve belirlenmesi yeteneği ve dar son teslim tarihlerini karşılamak için çalışma düzenleme yeteneği, - Değişimi öngörme ve adapte etme yeteneği, - Karar almada mesleki değerler, etik ve tutumların uygulanmasını dikkate almak, - Mesleki şüphecilik
Kişiler arası (Toplumsal) ve İletişim Becerileri	<ul style="list-style-type: none"> - Uyuşmazlığa karşı koymak ve onları çözmek için bir danışma süreci içinde diğerleriyle birlikte çalışma, - Takımlarda çalışma, - Kültürel ve entelektüel biçimde farklı insanlarla etkileşim kurma, - Mesleki görevlerde kabul edilebilir çözümler ve anlaşmaları müzakere etme, - Karşıt-kültürel yapılar içinde etkili çalışma, - Resmi, resmi olmayan, yazılı ve sözlü iletişim aracılığıyla görüşleri etkili bir biçimde sunma, tartışma, raporlama, ve savunma, - Kültür ve dil farklılıklarına hassasiyeti içeren etkili dinleme ve okuma.
Organizasyon ve İş Yönetimi Becerileri	<ul style="list-style-type: none"> - Stratejik planlama, proje yönetimi, beşeri ve kaynak yönetimi ve karar alma, - Görevleri düzenleme ve devretme; motive etme ve insanları geliştirme yeteneği, - Liderlik, - Mesleki yargılama ve muhakeme

Standart (UES 3), tüm mesleki eğitim programlarının genel eğitimin bazı kısımlarını içermesi gerektiğini ve kapsamlı genel eğitimin mesleki becerilerin kazanılmasına önemli katkılarda bulunacağını vurgulamaktadır. Genel eğitim aşağıdakilerden oluşabilir:

- Tarihteki fikirlerin ve olayların akışının anlaşılması, bugünün dünyasındaki farklı kültürler ve bir uluslararası görünüm,
- İnsan davranışı temel bilgisi,
- Dünyada fikirlerin, sorunların ve karşıt ekonomik, politik ve sosyal güçlerin genişlik hissinin anlaşılması,
- Nicel verilerin sorgulanması ve değerlendirilmesi deneyimi,
- Sorguların yürütülmesi, mantıksal fikirlerin uygulanması ve kritik düşüncelerin kavranması yeteneği,

- Sanat, edebiyat ve bilimin takdir edilmesi,
- Kişisel ve sosyal değerler ve soruşturma ve yargılama süreci bilinci,
- Önemli hükümlerin verilmesinde deneyim.

3. MUHASEBE PROGRAMLARINDA OKUTULAN DERSLERİN ULUSLARARASI EĞİTİM STANDARTLARINDA İSTENEN BİLGİ VE BECERİLERİ KARŞILAMA DURUMU

3.1. Meslek Yüksekokulları Muhasebe Programında Okutulan Ders Müfredatı

Meslek yüksekokulları muhasebe programlarında genelde MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi kapsamında geliştirilen ders müfredatı uygulanmaktadır. Bu nedenle çalışmada ilgili müfredat baz alınmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Muhasebe Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

I. Yarıyıl

Dersin Adı	Z/S	HAFTALIK DERS SAATI			Toplam Kredi
		Toplam	Teori	Uygulama	
Türk Dili –I	Z	2	2	0	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi –I	Z	2	2	0	2
Beden Eğitimi –I	S	1*	0	1	0
Güzel Sanatlar I –I	S	1*	0	1	0
Yabancı Dil –I	Z	4	4	0	4
<u>Genel Muhasebe</u>	Z	4	3	1	4
Bilgisayara Giriş	Z	2	1	1	2
Genel İşletme	Z	4	3	1	4
Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri	Z	2	1	1	2
İktisada Giriş	Z	2	2	0	2
Matematik	Z	3	2	1	3
Genel Hukuk Bilgisi	Z	2	2	0	2
TOPLAM		27	22	5	27

II. Yarıyıl

Türk Dili –II	Z	2	2	0	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi –II	Z	2	2	0	2
Beden Eğitimi –II	S	1*	0	1	0
Güzel Sanatlar –II	S	1*	0	1	0
Yabancı Dil –II	Z	4	4	0	4
Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri	Z	4	3	1	4
<u>Bilgisayar Büro Programları</u>	Z	4	3	1	4
İşletme Becerileri Grup Çalışması	Z	2	1	1	2
Makro İktisat	Z	2	2	0	2
Ticari Matematik	Z	2	1	1	2
Ticaret Hukuku Bilgisi	Z	2	2	0	2
İstatistik	Z	2	1	1	2
TOPLAM		26	21	5	26

III. Yarıyıl

Bilgisayarlı Muhasebe –I	Z	4	3	1	4
Vergi Hukuku	Z	4	3	1	4
Maliyet Muhasebesi	Z	4	3	1	4
Şirketler Muhasebesi	Z	3	2	1	3
Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi	Z	2	1	1	2
Yönlendirilmiş Çalışma -I	Z	3	2	1	3
TOPLAM		20	14	6	20
<u>Secmeli Dersler (*)</u>		8			

Mesleki Yabancı Dil -I	S	4	2	2	3
Finansal Yönetim	S	4	3	1	4
Muhasebe Sistemleri ve Organizasyonu	S	2	1	1	2
Kooperatif Muhasebesi	S	2	1	1	2
Borçlar Hukuku	S	2	2	0	2
Kamu Maliyesi	S	2	2	0	2
İnşaat Muhasebesi	S	2	1	1	2
Diğer Seçmeli Dersler					
GENEL TOPLAM		28			

IV. Yarıyıl

Bilgisayarlı Muhasebe –II	Z	4	3	1	4
Türk Vergi Sistemi	Z	4	3	1	4
Muhasebe Denetimi	Z	3	2	1	3
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku	Z	2	1	1	2
Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi	Z	2	1	1	2
Yönlendirilmiş Çalışma –II	Z	3	2	1	3
TOPLAM		18	12	6	18
Seçmeli Dersler (*)		8			
Mesleki Yabancı Dil -II	S	4	2	2	3
Mali Tablolar Analizi	S	4	3	1	4
Banka Muhasebesi	S	3	2	1	3
Masa Üstü Yayıncılık	S	4	3	1	4
Enflasyon Muhasebesi	S	2	1	1	2
Konaklama Muhasebesi	S	2	1	1	2
Diğer Seçmeli Dersler					
TOPLAM		26			

(Z: Zorunlu, S: Seçmeli)

3.2. Mesleki Bilgiyi Veren Derslerin Analizi

Meslek Yüksekokulları Muhasebe Programlarında okutulan ders müfredatı muhasebe, finans ve ilgili bilgi, organizasyon ve iş bilgisi, bilgi teknolojisi bilgisi verme durumlarına göre gruplandırılarak incelenmiştir. Bu müfredatta yer alan ve zorunlu olarak verilen Yönlendirilmiş Çalışma I-II dersleri kapsamında incelenen konular farklılık gösterebileceği için mesleki bilgiyi veren dersler kapsamında analiz edilmemiştir.

3.2.1. Muhasebe, Finans ve İlgili Bilgiyi Veren Derslerin Analizi

Standartta (UES 2), finansal muhasebe ve raporlama, yönetim ve kontrol, vergileme, iş ve ticaret hukuku, denetim, finansal yönetim ve mesleki değerler ve etik ile ilgili bilgilerin kazandırılması gerektiği belirtilmektedir.

Muhasebe programları ders müfredatı incelendiğinde muhasebe, finans ve ilgili bilgiyi veren zorunlu 14 ders ve seçmeli 9 ders olduğu görülmüştür.

Müfredatta muhasebe, finans ve ilgili bilgiyi veren dersler, uluslararası eğitim standartları çerçevesinde yedi başlıkta gruplandırılmıştır.

• Finansal Muhasebe ve Raporlama İle İlgili Dersler

Bu grupta 4 zorunlu, 6 seçmeli ders bulunmaktadır.

- Genel Muhasebe (Z)
- Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri (Z)
- Şirketler Muhasebesi (Z)
- Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi (Z)
- Mali Tablolar Analizi (S)
- Kooperatif Muhasebesi (S)
- Konaklama Muhasebesi (S)
- İnşaat Muhasebesi (S)
- Enflasyon Muhasebesi (S)
- Banka Muhasebesi (S)

Yukarıda görüldüğü gibi finansal muhasebe ve raporlamayı içeren dersler arasında yer alan Mali Tablolar Analizi dersi seçmeli olarak verilmektedir. Standartta uyum açısından ve meslek mensubundan sadece bilgiyi üretmesi değil, üretilen bilgiyi analiz etmesi, yorumlaması da istendiği için bu ders zorunlu olarak verilmelidir.

• **Yönetim Muhasebesi ve Kontrol İle İlgili Dersler**

Standartta göre yönetim muhasebesi ve kontrol bilgisinin kazandırılması gerekmektedir. Bu grupta zorunlu olarak verilen 1 ders bulunmaktadır.

- Maliyet Muhasebesi (Z)

Program incelendiğinde Yönetim Muhasebesi dersinin olmadığı görülmektedir. Standartta uyum açısından bu dersin zorunlu olarak programa konulması gerekmektedir.

• **Vergileme İle İlgili Dersler**

Vergileme ilgili bilgileri kazandıran dersler programda yer almaktadır.

- Vergi Hukuku (Z)

- Türk Vergi Sistemi (Z)

- Kamu Maliyesi (S)

Vergileme ile ilgili dersler bu konudaki temel bilgiyi öğrenciye kazandıracak niteliktedir.

• **İş ve Ticaret Hukuku İle İlgili Dersler**

İş ve ticaret hukuku ile ilgili bilgileri kazandıran derslerin zorunlu olarak verilmesi standartlara uyum açısından önemlidir.

- Ticaret Hukuku Bilgisi (Z)

- İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku (Z)

- Genel Hukuk Bilgisi (Z)

- Borçlar Hukuku (S)

• **Denetim ve Güvence ile İlgili Dersler**

Denetim ve kontrol bilgisini veren muhasebe denetimi isimli tek bir ders bulunmaktadır. Bu ders standartta istenen denetimle ilgili bilgileri kapsamaktadır.

- Muhasebe Denetimi (Z)

• **Finans ve Finansal Yönetimle İlgili Dersler**

Finans bilgisini veren Ticari Matematik ve Finansal Yönetim dersleri bulunmaktadır. Ancak seçmeli olarak verilen Finansal Yönetim dersi zorunlu olmalıdır.

- Ticari Matematik (Z)

- Finansal Yönetim (S)

• **Mesleki Değerler ve Etik İle İlgili Dersler**

Mesleki değerler ve etik konusunda açılmış bir ders bulunmamaktadır. Ancak Finansal Muhasebe, Denetim gibi dersler başta olmak üzere diğer derslerde de bu konularla ilgili bilgiler verilmektedir.

3.2.2. Organizasyon ve İş Bilgisini Veren Derslerin Analizi

Standartta (UES 2), ekonomi, iş çevresi, kurumsal yönetim, iş etiği, finansal piyasalar, nicel metotlar, örgütsel davranış, yönetim ve stratejik karar alma, pazarlama, ve uluslararası iş ve küreselleşme ile ilgili bilgilerin kazandırılması gerektiği belirtilmektedir. Müfredatta bu bilgileri kazandıran 7 zorunlu 3 seçmeli ders bulunmaktadır.

Organizasyon ve iş bilgisinin içeriği standartta on başlıkta gruplandırılmıştır. Ancak müfredat incelendiğinde içerikte yer alan kurumsal yönetim; iş etiği, finansal piyasalar; örgütsel davranış, yönetim ve stratejik karar alma, pazarlama ile ilgili grupların kapsamına giren derslerin bulunmadığı görülmüştür. Ancak bu konuların bazıları Genel İşletme başta olmak üzere farklı derslerde verilmektedir.

• Ekonomi İle İlgili Dersler

Standartta (UES 2) belirtilen mikro ve makro ekonomi konularını veren dersler bulunmaktadır.

- İktisada Giriş (Z)
- Makro İktisat (Z)

• İş Çevresi ile İlgili Dersler

Bu grupta 3 zorunlu 1 seçmeli ders bulunmaktadır.

- Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri (Z)
- Genel İşletme (Z)
- İşletme Becerileri Grup Çalışması (Z)
- Muhasebe Sistemleri ve Organizasyonu (S)

Muhasebe programında, organizasyon bilgisinin verildiği Muhasebe Sistemleri ve Organizasyonu dersi zorunlu olmalıdır.

• Nicel Metotlar İle İlgili Dersler

Bu grupta 1 zorunlu ders bulunmaktadır.

- İstatistik (Z)

• Uluslararası İş ve Küreselleşme İle İlgili Dersler

Uluslararası ticaret ile ilgili temel bilgileri kapsayan Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi dersi zorunlu olarak verilmektedir. Uluslararası ticaretin bir gereği olarak Mesleki Yabancı Dil dersinin verilmesi olumludur.

- Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi (Z)
- Mesleki Yabancı Dil I-II (S)

3.2.3. Bilgi Teknolojisi Bilgisini Veren Derslerin Analizi

Standart (UES 2), bilgi teknolojisi ve yeterlilik konusunda bilgi teknolojisi genel bilgisi, kontrol bilgisi, kontrol ve kullanıcı yeterliliklerinin edinilmesini öngörmektedir. Standartta göre, ayrıca bilgi sistemleri yöneticisi, tasarımcısı veya kontrolörü rollerinin en az birine sahip olmaları da beklenmektedir. Bu kapsamda müfredat incelendiğinde 4 zorunlu dersin verildiği görülmüştür.

- Bilgisayara Giriş (Z)
- Bilgisayar Büro Programları (Z)
- Bilgisayarlı Muhasebe I-II (Z)
- Masa Üstü Yayıncılık (S)

Muhasebe Sistemleri ve Organizasyonu Dersinde de bilgi teknolojileri ile ilgili konulara değinilmektedir. Ancak doğrudan ilgili olmadığı için yukarıdaki listede verilmemiştir.

Standart, bilgi teknolojilerinin sadece kullanımını değil yönetimini, tasarımını veya kontrolünü de öngörmesine rağmen verilen dersler incelendiğinde verilen derslerin ağırlıklı olarak teknoloji kullanımına yönelik olduğu görülmektedir.

3.3. Mesleki Becerilerin Kazandırılması Kapsamında Derslerin Analizi

Standart (UES 3), mesleki becerilerin belli derslerle kazanılmayacağını mesleki eğitim ve genel eğitimin toplam etkisi ile elde edileceğini ve hayat boyu öğrenme ile geliştirileceğini vurgulamaktadır. Uygun beceriler, elde edilen bilgilerin başarılı bir şekilde kullanmalarını mümkün kılmaktadır.

Müfredatta yer alan tüm dersler becerilerin edinilmesine katkıda bulunmaktadır. Hatta bazı dersler birden fazla becerilerin kazandırılmasına yöneliktir. Becerilerin edinilmesinde sadece bilginin aktarılması değil, gerekli donanım, öğretim yöntem ve teknikleri gibi faktörlerde etkilidir. Belirtilen faktörlerden dolayı müfredatta yer alan tüm derslerin hangi becerileri kazandırdığını kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Ancak tüm derslerin

öğrencilere bir veya birden fazla beceriyi kazandırdığı söylenebilir. Hatta bazı derslerin öğrencilere hangi becerileri kazandırdığı açıkça görülmektedir. Derslerle ilgili birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

- Yönlendirilmiş Çalışma I-II dersi entellektüel beceri, teknik ve fonksiyonel beceri, kişisel beceri, kişilerarası ve iletişim becerilerini kazandırır.
- Müfredatta yer alan tüm bilgisayar dersleri öğrencilere teknik ve fonksiyonel becerileri (bilgi teknolojisi becerisi) kazandırır.
- Matematik ve İstatistik dersleri teknik ve fonksiyonel beceriler (sayılardan anlama becerisi) kazandırır.
- Türk Dili I-II, Yabancı Dil I-II, Mesleki Yabancı Dil I-II dersleri kişilerarası ve iletişim becerileri kazandırır.
- Maaliyet Muhasebesi ve Mali Tablolar Analizi dersleri entellektüel beceri ve teknik ve fonksiyonel beceriler kazandırır.
- Muhasebe Sistemleri ve Organizasyonu dersi organizasyon ve iş yönetimi becerileri kazandırır.
- Muhasebe Denetimi dersi entellektüel beceri, teknik ve fonksiyonel beceri, kişisel becerileri kazandırır
- Finansal muhasebe dersi teknik ve fonksiyonel beceri, entellektüel beceriler kazandırır.

Yukarıda belirtilen derslerin kazandırdığı beceriler derslerin işleniş biçimine göre farklılık gösterebilir.

Mesleki Beceriler Standardı (UES 3), tüm mesleki eğitim programlarının genel eğitimin bazı kısımlarını içermesi gerektiğini ve kapsamlı genel eğitimin mesleki becerilerin kazanılmasına önemli katkılarda bulunacağını vurgulamaktadır. Muhasebe programı ders müfredatı incelendiğinde genel eğitimin kapsamına giren dersler aşağıda verilmiştir.

- Türk Dili I-II (Z)
- Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I-II (Z)
- Yabancı Dil I-II (Z)
- Matematik (Z)
- Beden Eğitimi I-II (S)
- Güzel Sanatlar I-II (S)

Standart dünya tarihi, sosyoloji, psikoloji gibi konuları kapsayan derslerinde muhasebe eğitiminde verilmesini öngörmektedir. Mevcut müfredatta ilgili dersler bulunmamaktadır.

4. SONUÇLAR

Meslek yüksekokulları muhasebe programlarının uygulamış olduğu ders müfredatının muhasebe eğitim standartlarında istenen bilgi ve becerileri karşılama durumu incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

- Standartta istenen finansal muhasebe ve raporlama ile ilgili temel dersler müfredatta yer almaktadır. Ancak bu dersler arasında yer alan Mali Tablolar Analizi dersi, üretilen bilginin analizi ve yorumunu kapsadığı için zorunlu olmalıdır.
- Standartta uyum açısından Yönetim Muhasebesi dersi müfredata eklenmeli ve zorunlu olarak verilmelidir.
- Vergileme ile ilgili verilen dersler bu konudaki temel bilgiyi öğrenciye kazandıracak niteliktedir.
- İş ve ticaret hukuku ile ilgili bilgileri kazandıran derslerin zorunlu olarak verilmesi standartlara uyumu sağlamaktadır.
- Denetim ve kontrol bilgisini veren Muhasebe Denetimi isimli tek bir ders bulunmasına rağmen bu ders standartta istenen denetimle ilgili temel bilgileri kapsamaktadır.

- Standartlar finans bilgisinin öğrenciye kazandırılmasını istemektedir. Bu nedenle müfredatta seçmeli olan Finansal Yönetim dersi zorunlu olmalıdır.
- Mesleki değerler ve etik konusunda açılmış bir ders bulunmamaktadır.
- Standartta değinilen kurumsal yönetim; iş etiği, finansal piyasalar; örgütsel davranış, yönetim ve stratejik karar alma, pazarlama ile ilgili grupların kapsamına giren dersler bulunmamaktadır. Ancak bu konuların bazıları Genel İşletme başta olmak üzere farklı derslerde verilmektedir.
- Organizasyon ve iş bilgisini veren Yönetim ve Organizasyon dersi programa eklenmelidir.
- Standartta belirtilen mikro ve makro ekonomi konularını veren dersler bulunmaktadır.
- Standartta değinilen iş çevresi, nicel metotlar, uluslararası iş ve küreselleşme ile ilgili dersler bulunmaktadır.
- Standart, bilgi teknolojilerinin sadece kullanımını değil yönetimini, tasarımını veya kontrolünü de öngörmesine rağmen verilen dersler incelendiğinde derslerin ağırlıklı olarak teknoloji kullanımına yönelik olduğu görülmektedir.
- Müfredatta yer alan tüm dersler sadece bilgi değil aynı zamanda beceriyi de kazandırmaktadır. Ancak kazandırılan beceriler kullanılan donanım ve öğretim yöntem ve teknikleri gibi faktörlere göre farklılıklar gösterir. Ancak bazı dersler doğrudan bilgi ve becerilerin kazandırılmasına yöneliktir. Örneğin; Yönlendirilmiş Çalışma I-II, Bilgisayar dersleri, Matematik ve İstatistik dersleri gibi.
- Standartta istenen becerilerin kazanılmasına destek olan genel eğitim ile ilgili dersler (örneğin; Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi gibi) müfredatta yer almaktadır. Ancak standardın öngördüğü dünya tarihi, sosyoloji, psikoloji gibi konuları kapsayan dersler müfredatta bulunmamaktadır

Sonuç olarak müfredatta uluslararası eğitim standartlarında istenen bilgi ve becerileri kazandırmaya yönelik dersler bulunmaktadır. Ancak standarda uyum ve muhasebe meslek adaylarının nitelikleri açısından müfredatta gerekli bazı dersler eklenmelidir.

KAYNAKLAR

- IFAC-IAESB (2008), "Introduction to International Education Standards", <http://www.ifac.org/store/Category.tmpl?Category=Education> (Erişim Tarihi: 5.1.2009)
- IFAC-IAESB (2008), "IES 1: Entry Requirements to a Program of Professional Accounting Education", <http://www.ifac.org/store/Category.tmpl?Category=Education> (Erişim Tarihi: 5.1.2009)
- IFAC-IAESB (2008), "IES 2: Content of Professional Accounting Education Programs", <http://www.ifac.org/store/Category.tmpl?Category=Education> (Erişim Tarihi: 5.1.2009)
- IFAC-IAESB (2008), "IES 3: Professional Skills and General Education", <http://www.ifac.org/store/Category.tmpl?Category=Education> (Erişim Tarihi: 5.1.2009)
- MEB-YÖK Program Geliştirme Projesi, <http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/index.htm> (Erişim Tarihi: 10.01.2009)
- MEB-YÖK Program Geliştirme Projesi: Muhasebe Eğitimi Programı, <http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/muhasebe/index.htm> (Erişim Tarihi: 10.01.2009)

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN EKONOMİK BEKLENTİLERİ İLE KARIYER PLANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ALAN ARASTIRMASI

**A FIELD RESEARCH ABOUT THE EVALUATION OF RELATIONSHIPS
BETWEEN ECONOMIC EXPECTATIONS AND CAREER PLANS OF
VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION STUDENTS**

Aysun KANBUR¹

Fatih ŞANÖZ²

ABSTRACT

Making career plan is one of the keys of catching vocational success for the students. Most of the students being in a career planning process hope to work in a job related to the education they got. Unfortunately, lots of factors effect this expectation and their career plans.

In this study economic factors are examined being thought as one of the factors that will be effect career plans of the students. And so, the purpose of the study is to evaluate the relationships between economic expectations and career plans of students. In the frame of this purpose a field research is cunducted with the Vocational School of Higher Education and Business Department Students of Hitit University. The results are examined with statistical analyses dependant throug the main purpose of the study.

Keywords: Career Planning, Economic Expectations, Vocational School of Higher Education Students.

ÖZET

Kariyer planı yapmak öğrenciler için mesleki başarıyı yakalamanın anahtarlarından biridir. Kariyer planlama süreci içinde bulunan öğrencilerin çoğu almış olduğu eğitimle ilgili bir işte çalışabilmeyi umut etmektedir. Ancak birçok faktör bu beklentiye ve kariyer planlarını etkilemektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin kariyer planlarını etkileyeceği varsayılan faktörlerden biri olarak ekonomik faktörler ele alınmaktadır. Buradan hareketle çalışmanın amacı, öğrencilerin ekonomik beklentileri ile kariyer planları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesini sağlamaktır. Bu amaç çerçevesinde Hitit Üniversitesi Meslek Yüksekokulu İşletme Bölümü öğrencileri ile bir alan araştırması yürütülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçlar yapılan istatistiksel analizlerle birlikte çalışmanın temel amacı doğrultusunda incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Kariyer Planlama, Ekonomik Beklentiler, Meslek Yüksekokulu Öğrencileri.

¹ Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, aysun_kanbur@yahoo.com

² Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, fsanoz@hotmail.com

1.GİRİŞ

Günümüz yoğun rekabet ortamının yaşattığı hızlı değişim, bilimsel ve teknik alanlardaki farklılaşma ve iş dünyasında nitelikli işgücüne duyulan ihtiyacın her geçen gün artması kaliteli, sürekli gelişen ve çağdaş teknolojiyi içeren bir meslek eğitiminin gerekliliğini doğurmaktadır. Bu mesleki eğitim üniversiteler tarafından karşılanmaya çalışılmaktadır. Üniversitelerin bünyesi içerisindeki meslek yüksekokulları mesleki eğitimle belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeteneklerini bireye kazandırarak toplumun beklentilerine cevap vermeyi amaçlamaktadır (Çağlar & Türel, 2005). Aldıkları mesleki eğitim ile iş dünyasına hazırlanan öğrenciler için kazandıkları nitelikleri ve yetenekleri doğru alanda ve doğru zamanda kullanmak da oldukça önemlidir. Mezun olduklarında rekabetin odağına atılacak olan gençlerin bireysel kariyer planlarını daha okul sıralarındayken şekillendirmeleri gereği de işte bu noktada karşımıza çıkmaktadır.

Kariyer planlaması bireyin kendini tanımasını ve bu sayede ne yapmak istediğini en doğru biçimde belirlemesini sağlayarak hangi sektörde ne yapabileceğini araştırıp kendine uygun işi seçmesinde yol göstereceği olacaktır. Kariyer planlaması süreci içinde bireyler kişisel ve profesyonel uzmanlıklarına ilişkin eksikliklerinin neler olduğunu tespit edebilecek ve bu eksiklikleri gidermeye veya geliştirmeye dönük fırsatları değerlendirebilecektir. Bireyler geleceklerini planladıkları bu süreçte iş yaşamına dair kararlarını biçimlendirirken çalışmayı hedefledikleri kurumlar ve bu kurumlardaki kariyer olanaklarıyla ilgili araştırmalar yaparak kendilerine en uygun işi ve iş ortamını bulma çabası içinde olacaktır. Böylece bireysel kariyer planlarıyla kendi istekleri doğrultusunda hareket ederek iş dünyasında başarılı ve mutlu çalışanlar olarak kendilerine bir yer edinme şansı yakalayabileceklerdir.

Kariyer yolculuğunun henüz başında olan öğrenciler geleceğe ilişkin vizyonlarını belirlemeye çabalarken kendilerini amaçlarına ulaştıracak en iyi strateji adımlarını kariyer planlarına yerleştirmeye uğraşmaktadır. Bir taraftan kendilerini keşfederken diğer taraftan kariyer basamaklarına ilk adımlarını atacakları girişimlerde bulunacaklardır. Bu süreçte yapacakları stajlar, geçici süre ile part-time veya full-time çalışacakları işler, hazırlayacakları ve çeşitli kurumlara gönderecekleri özgeçmişler onlar için ilk kariyer girişimleri olacaktır. Günümüzde artık farklı yaşlardaki kişilerin kariyer beklentileri farklı anlamlar içerebilmektedir. Örneğin yirmili yaşlardaki bireylerle kırklı yaşlardaki bireylerin kariyer beklentileri özellikle ihtiyaçlarının farklı olacağı düşünülürse değişebilir (Şimşek ve diğ., 2004). Bununla birlikte bireylerin sosyal, kültürel, psikolojik veya ekonomik düzeydeki farklı beklentileri de kariyer planlarının şekillenmesinde rol oynayabilir. Bu çalışmada da meslek yüksekokulu öğrencilerinin ekonomik beklentileri ile kariyer planları arasındaki ilişkiler değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada bu amaç doğrultusunda Hitit Üniversitesi Meslek Yüksekokulu İşletme Bölümü öğrencileri ile bir alan araştırması yürütülmüştür. Ayrıca çalışmada öğrencilerin bireysel kariyer planlarına yönelik bir değerlendirme de yapılmaktadır.

2.KARİYER PLANLAMASINDA EKONOMİK BEKLENTİLER

Kariyer kavramı genellikle ilerlemeyi ifade etmektedir ve bir kişinin iş yaşantısındaki aktivite, sorumluluk, tutum ve davranışlarının gelişimi olarak açıklanabilir (Öztürk & Teber, 2006). Odak noktasında bireyin yer aldığı kariyer kavramı seçilen bir iş hattında

ilerlemenin sonucunda daha fazla para kazanmayı, daha fazla sorumluluk üstlenmeyi, daha fazla statü, güç ve saygınlık elde etmeyi ifade etmektedir (Mat, 2004). Kariyer, “insanın iş hayatı boyunca yer aldığı basamaksal mevkiiler ve yaptığı işler, bulunduğu konumlarla ilgili tutum ve davranışlarını kapsayan bir süreç” olarak da tanımlanabilir (Aytaç, 2000). Kariyer planlaması ise “kişisel yeteneklerin gelecekte kullanılması sürecidir” ve bireyin kişisel ihtiyaçlarının neler olduğunu ve bu ihtiyaçlarını kariyer yaşam planı içerisinde nasıl karşılayabileceğini ortaya koymaktadır. Kariyer planlamasının en temel amacı bireylerin edindiği bilgi birikimi ve deneyimlerini geleceklerini kontrol edebilecek yeteneklerinin gelişimine yansıtılmalarını sağlamaktır (Sabuncuoğlu, 2000). Kariyer planlaması bireylere gerek iş dünyasında gerekse kişisel yaşamlarında atacakları adımlar için ışık tutan bir yol oluşturarak her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Kariyer planlamasının önem kazanmasında işlerin giderek değişmesi, yenilenmesi ve karmaşık bir hale gelmesi ile birlikte bireylerin bilgi ve becerilerinin de geliştirilmesine duyulan ihtiyacın artması ve çalışan nüfusun eğitim düzeyindeki genel artış ile çalışanların işten ne istediklerine ve işe neler verebileceklerine yönelik artan bir bilinçlenme göstermesinin rol oynadığı söylenebilir (Sümer, 2009). Kariyer planlaması sürecinde bireyler kendilerini tanımakta, becerilerini, değerlerini ve ilgi alanlarını belirlemekte, meslek araştırması yaparak kendi kariyer hedeflerini oluşturmakta ve iş yaşamı boyunca yapacakları planlamalar ile başarıyı yakalamak için çabalamaktadır (Hoşoğlu, 2005). Kariyer planlaması bireylerin iş dünyasına hazırlanmalarında ve iş dünyasında başarı için izleyecekleri stratejilerde onlara yol gösterecek bir süreç olarak aşağıdaki aşamalarla değerlendirilebilir (Erdoğan, 2003):

- *Kendini değerlendirme:* Bu aşama bireylerin kişiliklerini ve ilgi alanlarını analiz ederek kendilerini tanımaları sürecidir. Bireyler kendilerini tanıırken ulaştıkları bilgileri kariyerlerine yönelik kararlar alırken değerlendirecektir.
- *İş dünyasının analizi:* Bireylerin genel bakışla dünyada ve ülkelerinde, daha özel bakışla sektörel ve mesleki anlamda yaşanan gelişmeleri değerlendirmeleridir.
- *Kariyer planı geliştirme:* Bu aşama ise bireyin kendine soracağı soruları cevaplayarak kariyer planını oluşturmasını içerir. Birey öncelikle “*Nerede olmak istiyorum?*” sorusu ile hedeflerini belirleyecek ve “*Şimdi neredeyim?*” sorusu ile şu anki durumunu ele alacaktır. “*Güçlü yönlerim neler?*” ve “*Zayıf yönlerim neler?*” soruları ile sahip olduğu becerilerin ve şu anda sahip olmadığı ancak gelecekte sahip olması gereken becerilerinin neler olduğunu anlayacaktır. Daha sonra “*Zayıf yönlerimi nasıl geliştirebilirim?*” ve “*Zayıf yönlerimi geliştirmek için kimlerden yardım alabilirim?*” soruları ile kendisi için gerekli becerileri nasıl kazanacağını planlayacak ve bu planlama sürecinde destek alacağı kişilerin farkına varacaktır. Bu sorulardan sonra “*Hedefime ulaşmamın önündeki engeller neler?*” ve “*Hedefe ulaşmamda ne tür fırsatlarla karşı karşıyayım?*” soruları ile kariyer yolunun önündeki engellerin ve kendisine olumlu katkı sağlayacak fırsatların neler olduğunu görecektir. Son olarak ise “*Etrafımdaki engellerin nasıl üstesinden gelebilirim?*”, “*Önümdeki fırsatları nasıl avantaja çevirebilirim?*” ve “*Engelleri ortadan kaldırmak için kimlerden yardım alabilirim?*” soruları ile engelleri aşmak ve fırsatları avantaja dönüştürmek için planlar yapacak ve bu planları hazırlarken kimlerden destek alabileceğini fark edecektir.
- *Planı gözden geçirme:* Bu aşamada ise birey planını sürekli gözden geçirerek ve gerekli durumlarda değişiklikler yaparak planına esneklik kazandıracak ve çevresel değişimleri göz önünde bulundurarak iş dünyasının yenilenen gereksinimlerine yanıt verebilecektir.

Kariyer planlamasının temelinde bireylere rehberlik etme anlayışı vardır ve kariyer planları bireyler için özel olarak tasarlanmış strateji haritaları olarak nitelendirilebilir. Kariyer kelimesinin dayanak noktası incelendiğinde de Latin kökenli olan ve bir yol veya araç/taşıma yolu anlamı taşıyan “carraria”ya dayandığı görülmektedir. Kariyer yolculuk kelimesi ile özdeşleştirildiğinde işler, meslekler veya örgütler arasında coğrafi biçimde yapılan bir “hareket” olarak açıklanabilir. Bu açıdan yolculuğun genel yapısı ele alındığında bir yolculuğun varış noktasının ya da hedeflerinin her zaman çok açık olamayacağı ve en planlı yolculuklarda bile gezginin öngöremediği dışsal faktörlerin de hedeflerin değişmesine neden olabileceği ifade edilebilir (Seymen, 2004). Dolayısıyla kariyer planlaması sürecinde de bireyleri etkileyecek farklı faktörler olabilir. Örneğin, kariyer planlamasına ilişkin bir çalışmada, öğrencilerin kariyer kararlarında kişilik tipleri, öğretmenleri, gelir durumu ve yaşam biçimi gibi faktörlerin etkili olacağı vurgulanmıştır (Zink ve diğ. 2007). Bireyin izleyeceği kariyer yolunun ve ulaşmak istediği hedeflerinin şekillenmesinde geleceğe ilişkin beklentilerinin ve özellikle ekonomik beklentilerinin de önemli rol oynayacağı söylenebilir. Bireylerin içinde yaşadıkları dünyanın geleceği ile ilgili beklentilerinin yönünün ortamda var olan ipuçları ile bireyin bu ipuçlarını değerlendirirken referans çerçevesi olarak kullandığı tutumları, değerleri, kişilik özellikleri, benlik değeri, geçmiş deneyimleri gibi değişkenlerin etkileşimi ve umutları ile beklentisizlik anlamında da kullanılan umutsuzlukları sonucunda belirlendiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla bireylerin ekonomik beklentilerinin şekillenmesinde de şu an içinde buldukları ortamdaki ipuçlarının ve umutlarının ya da umutsuzlukların etkili olacağı düşünülebilir (Bozkurt & Tevruz, 2000).

İnsanlar, kariyer planları ile beklentileri arasında sürekli bir düşünce halindedirler. Çünkü kariyer planları risklerle doludur. Risk kavramı genellikle “objektif olasılıkla belirlenebilen kaybetme şansı” olarak ifade edilmektedir (Akmüt, 1998). Bireylerin ekonomik beklentileri ile kariyer planları arasında kabul edilebilir bir risk aralığı olması gerektiği söylenebilir. Girişimci olarak ya da özel veya kamu işletmelerinde çalışan olarak kendilerine gelecekle ilgili bir yön belirlemek isteyen bireyler, kabul edilebilir bir risk faktörü arasında olmak zorunda kalacaktır. Diğer bir bakış açısıyla, her belirsizlik bir risk olgusu taşıdığı için bireyler gelecekteki beklentilerinde risk faktöründen etkilenecektir. Sonuçta meslek seçimlerinde de ekonomik beklentiler, gelecekteki belirsizlikler ve risk olgusu arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1.Araştırmanın Amacı ve Örneklem Hacminin Belirlenmesi

Bu araştırmanın amacı meslek yüksekokulu öğrencilerinin ekonomik beklentileri ile kariyer planları arasındaki ilişkinin analiz edilmesini sağlamaktır. Ayrıca araştırmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin bireysel kariyer planlarının hangi amaçlar doğrultusunda şekillendiğini ortaya çıkarmaya yönelik bir değerlendirme de yapılmıştır. Araştırmanın ana kütesini Hitit Üniversitesi Meslek Yüksekokulu İşletme Bölümü ikinci sınıfta öğrenimlerini sürdüren 149 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın uygulama sürecinde öğrencilerin e-mail ile gönderilen anketlerle araştırmaya katılmaları sağlanmıştır. Bu süreç içerisinde araştırmacılara geri dönen 89 anketten de 5 tanesi cevaplanmayan sorular olduğu için araştırmaya dahil edilmemiştir. Sonuçta araştırmanın örneklem hacmi 84 öğrenci olarak belirlenmiştir ve bu sayı da toplam öğrenci sayısının %59,7'sini oluşturarak araştırma için yeterli görülmektedir.

3.2.Araştırma Anketi ve Güvenilirlik Analizi

Araştırma anketi üç bölümde yapılandırılmıştır. Birinci bölümde öğrencilerin ekonomik beklentilerini değerlendirmeye yönelik 11 soru bulunmaktadır. Öğrencilerin ekonomik beklentileri; bireysel ekonomik beklentileri, ailelerine yönelik ekonomik beklentileri, ülkeye yönelik ekonomik beklentileri ve dünyaya yönelik ekonomik beklentileri olmak üzere dört boyutta ele alınmaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise öğrencilerin bireysel kariyer planlarının hangi amaçlar doğrultusunda şekillendiğini ortaya çıkarmaya yönelik 26 soru bulunmaktadır. Anketin üçüncü bölümünde ise açık uçlu bir soru ile öğrencilerin araştırma anketinde yer almayan bir kariyer planlarının bulunup bulunmadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu soru katılımcılar tarafından yanıtlanmamıştır.

Araştırmanın güvenilirliğinin tespit edilmesinde Cronbach Alfa Katsayısı'ndan yararlanılmıştır. Araştırma verileri analiz edildiğinde %75,7 olarak ortaya çıkan Cronbach Alfa Katsayısı kabul edilebilir bir değere sahiptir.

3.3.Araştırmanın Problemi, Varsayımları, Hipotezleri ve Sınırları

Bu araştırmanın temel problemi meslek yüksekokulu öğrencilerinin ekonomik beklentileri ile kariyer planları arasında bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda araştırmanın temel varsayımı da meslek yüksekokulu öğrencilerinin kariyer planlarının ekonomik beklentileri doğrultusunda şekilleneceğidir. Araştırmanın temel problemi ve varsayımı çerçevesinde oluşturulan araştırma hipotezleri ise şunlardır:

- **Hipotez 1:** Öğrencilerin bireysel kariyer planları bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.
- **Hipotez 2:** Öğrencilerin bireysel kariyer planları ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.
- **Hipotez 3:** Öğrencilerin bireysel kariyer planları ülkelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.
- **Hipotez 4:** Öğrencilerin bireysel kariyer planları dünyaya yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.

Araştırmanın sınırları ele alındığında, araştırmanın en temel sınırı Hitit Üniversitesi Meslek Yüksekokulu İşletme Bölümü ikinci sınıfta öğrenimlerini sürdüren öğrenciler ile yürütülmesidir. Öğrencilerin devam zorunluluğu olmayan dersleri de olduğundan tüm öğrencilere okul içinde ulaşamayacağı dikkate alınarak araştırma anketi de e-mail ile öğrencilere gönderilmiş ve geri dönen anketler üzerinden araştırma bulguları değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırma anketinde yer alan sorular da araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

3.4.Araştırmanın Bulguları

Araştırma verileri SPSS paket programı ile değerlendirilmiş ve ki-kare analizinden yararlanılarak araştırma hipotezleri test edilmiştir. Ki-kare analizleri doğrultusunda araştırma hipotezlerinin kabul veya reddine ilişkin ortaya çıkan “p değerleri” aşağıdaki Tablo 1’de yer almaktadır. Tablo 1’deki bulgular değerlendirildiğinde Hipotez 1’in “0,015” p değeri ile ve Hipotez 2’nin de “0,014” p değeri ile kabul edildiği görülmektedir.

Diğer yandan bulgular Hipotez 3'ün "0,115" p değeri ve Hipotez 4'ün ise "0,114" p değeri ile reddedildiğini göstermektedir.

Tablo 1. Hipotezlerle İlgili Ki-kare Analizi Sonuçları

Hipotezler		P Değerleri
1	Öğrencilerin bireysel kariyer planları bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,015**
2	Öğrencilerin bireysel kariyer planları ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,014**
3	Öğrencilerin bireysel kariyer planları ülkelere yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,115
4	Öğrencilerin bireysel kariyer planları dünyaya yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,114
*P<0,01 düzeyinde anlamlıdır. **P<0,05 düzeyinde anlamlıdır.		

Tablo 1'deki bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel kariyer planlarında ekonomik beklentilerin ön planda olduğu ve özellikle de bireysel düzeyde ekonomik beklentileri ile ailelerine yönelik ekonomik beklentilerinin öğrencilerin bireysel kariyer planlarında önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Özellikle ikinci sınıf öğrencilerinin araştırma kapsamına alınması ve bu öğrencilerin de kendi vizyonlarını oluşturma süreci içinde bulunmasının, öğrencileri bireysel düzeyde ekonomik beklentileri üzerine yoğunlaşmaya sevk edeceği belirtilebilir. Öğrencilerin bireysel kariyer planlarının ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre şekillenmesinin en önemli nedeni ise toplumumuzda bireylerin kararlarında ailelerinin oynadığı belirleyici rol olarak düşünülebilir. Bununla birlikte öğrenimlerinin son aşamalarında kararlarında ve her türlü faaliyetlerinde hala aileleri ile içi içe yaşamaları da öğrencilerin bireysel kariyer planları üzerinde etkili olabilir. Tablo 1'deki bulgulara göre, öğrencilerin ülkelere ve dünyaya yönelik ekonomik beklentileri yönünden ise anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Bunun nedeni küreselleşmenin ülkemiz üzerindeki etkileriyle de birlikte gençlerdeki "ben" merkezîyetçi tutumun her geçen gün biraz daha gelişmesi olarak düşünülebilir. Diğer bir ifadeyle "ailem ve ben" kavramının gençler üzerindeki etkisinin "insanlık, ülkem ve ben" kavramından daha fazla hissedilmesi öğrencileri bireysel kariyer planlarına ekonomik beklentilerini yansıtırken aile ve bireyi odak noktası olarak kabul etmeye yönlendirecektir.

Araştırma hipotezlerinin test edilmesi sürecinde kabul edilen hipotezler için daha ayrıntılı bir değerlendirme yapılmasını sağlamak üzere alt hipotezler oluşturulmuştur. Bu alt hipotezler öğrencilerin bireysel kariyer planlarına ilişkin araştırma anketindeki sorular dikkate alınarak yapılandırılmıştır. Böylece kabul edilen araştırma hipotezlerinde öğrencilerin hangi boyutlardaki bireysel kariyer planlarının bireysel düzeyde ve ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre biçimlendiği de yine ki-kare analizleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Hipotez 1 ve Hipotez 2 için oluşturulan alt hipotezlere ilişkin araştırma bulguları aşağıdaki Tablo 2 ve Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 2. Hipotez 1 ile İlgili Alt Hipotezlere İlişkin Ki-kare Analizi Sonuçları

Hipotez 1 ile İlgili Alt Hipotezler		P Değerleri
1	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra yeniden ÖSS sınavına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,006*
2	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra KPSS sınavına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,708
3	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra askeri sınavlara gireceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,259
4	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra polislik sınavlarına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,032**
5	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra açıköğretim ile devam edeceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,298
6	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra dikey geçiş sınavına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,265
7	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra özel üniversiteye geçiş yapacağım.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,000*
8	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra eğitimime yurtdışında devam edeceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,021**
9	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra babamın işini devam ettireceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,167
10	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra arkadaşlarımla iş kuracağım.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,037**
11	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra kendi işimi kuracağım.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,084
12	Öğrencilerin “Mezun olunca evleneceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,371
13	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra ailemin benle ilgili planları yönünde hareket edeceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,491
14	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra staj yaptığım yerde işe başlayacağım.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,126
15	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra yurtdışına çalışmaya gideceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,019**
16	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra okuduğum programla ilgili bir işte çalışacağım.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,912
17	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra çalışmayı düşünmüyorum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,001*
18	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra iş bulma kaygısı taşıyorum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,004*
19	Öğrencilerin “Şu anda geçici olarak bir işte çalışıyorum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,067
20	Öğrencilerin “Meslek yüksekokulunda okumaktan mutluyum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,582
21	Öğrencilerin “Okuduğum programdan memnunum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,542
22	Öğrencilerin “Bir özgeçmiş hazırladım.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,052
23	Öğrencilerin “Çeşitli kuruluşlara iş başvurusunda bulundum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,018**
24	Öğrencilerin “İnternetteki iş bulma ilanlarına başvurudum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,467
25	Öğrencilerin “İleriye dönük planlarımı ailem desteklemektedir.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,521
26	Öğrencilerin “İleriye dönük hedeflerime ulaşamayacağımı düşünüyorum.” yargısına katılım düzeyi bireysel düzeyde ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,022**

*P<0,01 düzeyinde anlamlıdır. **P<0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3. Hipotez 2 ile İlgili Alt Hipotezlere İlişkin Ki-kare Analizi Sonuçları

Hipotez 2 ile İlgili Alt Hipotezler		P Değerleri
1	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra yeniden ÖSS sınavına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,453
2	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra KPSS sınavına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,655
3	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra askeri sınavlara gireceğim.” yargısına katılım düzeyi bireysel ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,267
4	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra polislik sınavlarına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,282
5	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra açıköğretim ile devam edeceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,067
6	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra dikey geçiş sınavına gireceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,041**
7	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra özel üniversiteye geçiş yapacağım.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,000*
8	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra eğitimime yurtdışında devam edeceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,210
9	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra babamın işini devam ettireceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,039**
10	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra arkadaşlarımla iş kuracağım.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,046**
11	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra kendi işimi kuracağım.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,142
12	Öğrencilerin “Mezun olunca evleneceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,568
13	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra ailemin benle ilgili planları yönünde hareket edeceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,084
14	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra staj yaptığım yerde işe başlayacağım.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,049**
15	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra yurtdışına çalışmaya gideceğim.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,034**
16	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra okuduğum programla ilgili bir işte çalışacağım.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,817
17	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra çalışmayı düşünmüyorum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,884
18	Öğrencilerin “Mezun olduktan sonra iş bulma kaygısı taşıyorum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,001*
19	Öğrencilerin “Şu anda geçici olarak bir işte çalışıyorum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,156
20	Öğrencilerin “Meslek yüksekokulunda okumaktan mutluyum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,119
21	Öğrencilerin “Okuduğum programdan memnunum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,219
22	Öğrencilerin “Bir özgeçmiş hazırladım.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,121
23	Öğrencilerin “Çeşitli kuruluşlara iş başvurusunda bulundum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,077
24	Öğrencilerin “İnternetteki iş bulma ilanlarına başvurudum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,492
25	Öğrencilerin “İleriye dönük planlarımı ailem desteklemektedir.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,186
26	Öğrencilerin “İleriye dönük hedeflerime ulaşamayacağımı düşünüyorum.” yargısına katılım düzeyi ailelerine yönelik ekonomik beklentilerine göre değişmektedir.	0,048**

*P<0,01 düzeyinde anlamlıdır. **P<0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 2'deki bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin; mezun olduktan sonra yeniden ÖSS sınavına girme, polislik sınavlarına girme, özel üniversiteye geçiş yapma, eğitimine yurtdışında devam etme, arkadaşlarıyla iş kurma, yurtdışına çalışmaya gitme, çalışmayı düşünmeme, iş bulma kaygısı taşıma, ileriye dönük hedeflerine ulaşamayacağını düşünme ve çeşitli kuruluşlara iş başvurusunda bulunma amaçlarıyla ifade ettikleri kariyer planlarının bireysel düzeydeki ekonomik beklentileriyle birlikte şekillendiği ortaya çıkmıştır. Tablo 3'teki bulgular değerlendirildiğinde ise öğrencilerin; mezun olduktan sonra dikey geçiş sınavına girme, özel üniversiteye geçiş yapma, ileriye dönük hedeflerine ulaşamayacağını düşünme, staj yaptığı yerde işe başlama, yurtdışına çalışmaya gitme, iş bulma kaygısı taşıma, babasının işini devam ettirme ve arkadaşlarıyla iş kurma amaçlarıyla ifade ettikleri kariyer planlarının ailelerine yönelik ekonomik beklentileriyle birlikte şekillendiği ortaya çıkmıştır.

Tablo 2 ve Tablo 3'teki sonuçlar genel olarak öğrencilerin okullarını bitirdikten eğitimlerini devam ettirmeyi planladığını göstermektedir. Bu durum özellikle bireysel ekonomik beklentileri ele alındığında daha fazla etkisini hissettirmektedir. Öğrencilerin kendi ekonomik beklentilerini karşılamayı başardıkları sürece eğitime ve öğrenmeye açık bireyler olmayı ilke edinerek kendilerini sürekli geliştirmek istedikleri söylenebilir. Diğer yandan ailelerine yönelik ekonomik beklentilerinin ise öğrencilerin eğitim planlarının yanı sıra iş konusunda daha farklı planlar yapmasına destek olduğu görülmektedir. Hatta ailelerinin bu noktada öğrencilerin girişimcilik ruhuna da etkilediği belirtilebilir. Öğrencilerin girişimci fikirlerinin çevreleri tarafından desteklenmesi ise hem iş konusundaki kariyer planlarına hem de ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlayacaktır. Ancak öğrencilerin tüm bu olumlu beklentilerinin ötesinde bireysel düzeyde ve ailelerine yönelik ekonomik beklentilerinde taşıdıkları kaygıların ve umutsuzluklarının ise kariyer planlarını olumsuz etkilediği ve onları hedeflerini gerçekleştirememeye veya iş bulamama endişesiyle karşı karşıya bıraktığı da görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin duyduğu ekonomik endişelerin kariyer planlarına ve umutlarına ulaşma çabalarının ardında yatan handikaplar olduğu ifade edilebilir.

4.SONUÇ

Bilginin gücünün her geçen gün daha da ortaya çıktığı günümüz dünyasında bireyler yaşamdan ne istediklerine, kendilerine hangi nitelikleri nasıl kazandıracaklarına ve gerek iş yaşamlarında gerekse özel yaşamlarında içinde buldukları ortama neler kazandırabileceklerine yönelik artan bir bilinçlenme göstermektedir. İş hayatına atılmaya hazırlanan birçok kişi çalışmaya nerede ve nasıl başlayacağına dair planlar yapmaktadır. Ancak sürekli gelişime ve öğrenmeye açık bireyler için bu planlara, çalışacakları işin kendilerine neler kazandıracığı ve sahip oldukları nitelikleri iş dünyasına nasıl yansıtacaklarına dönük planlar da eklenmeye başlamıştır. Böylece bireylerin geleceğin bilgi işçileri olma yolunda atacakları adımları planlayarak yürüme çabaları bireysel kariyer planlamasının önem kazanmasını sağlamaktadır.

Kariyer planlaması bireylerin sahip oldukları nitelikleri ve iş dünyasının gereklerini değerlendirerek, kendileri için en doğru işe yönelmelerini sağlayan ve geleceğe dönük kararlarını biçimlendiren bir süreçtir. Bu süreçte bireyleri etkisi altına alan koşullar arasında ekonomik beklentilerinin oldukça önemli rol oynayacağı söylenebilir. Bu çalışmada da henüz kariyerlerini keşfetme çabası içinde olan meslek yüksekokulu öğrencilerinin bireysel kariyer planları ile ekonomik beklentileri arasındaki ilişkiler

incelenmiş ve böylece ileride bu konuda yapılacak araştırmalara destek olunması hedeflenmiştir. İleride yapılacak araştırmalarda öğrencilerin bireysel kariyer planları ile ekonomik beklentileri arasındaki ilişki farklı yönleriyle değerlendirilebileceği gibi öğrencilerin bireysel kariyer planlarının şekillenmesinde etkili olacağı varsayılan farklı faktörler de irdelenebilir.

Kariyer planlaması bireylerin sistematik bir biçimde kendilerini tanımalarına ve amaçlarını tanımlamalarına yardımcı olurken, beklentileri ile amaçları arasındaki uyumu ve iş dünyasının gerekleri ile bireysel ihtiyaçları arasındaki bütünleşmeyi ortaya çıkaracak, çevrelerindeki fırsat alanlarını fark etmelerini ve bu alanları değerlendirmek için izleyecekleri stratejileri belirlemelerini sağlayacaktır. Yeni mezun olacak gençler de umutsuzluklarının ve kaygılarının arasında kaybolmak yerine mesleki, sosyal ve kişisel gelişimlerini kararlı biçimde planlayarak hayallerinin peşinden koşabilirler.

KAYNAKLAR

- Akmut, Ö. (1998), “Modern Portföy Yönetimi”, Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Aytaç, S. (2000), “Çalışma Yaşamında Kadın ve Kariyer Sorunu”, TUHİS Yayınları.
- Bozkurt, T. ve Tevruz, S. (2000), “Üniversite Öğrencilerinin Dini ve Siyasi Tutumları ile Gelecekle İlgili Beklentileri Arasındaki İlişkiler”, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XVI (1), 19-30.
- Çağlar, N. ve Türel, N. (2005), “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişle ve ÖSS Puanı ile Gelen Öğrencilerin Genel Başarı Oranlarının Karşılaştırılması”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (2), 369-377.
- Erdoğan, N. (2003), “Kariyer Geliştirme”, Nobel Yayınları.
- Hoşoğlu, H. (2005), “Malul Gazi, Subay ve Astsubayların Kariyer Planları ve Çalışma Performansları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mat, N. (2004). “İnsan Kaynakları Yönetiminde Kariyer Yönetiminin Değerlendirilmesi (Kardar Trade Company (Turkuaz) Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Z. ve Teber, S. (2006), “Kariyer Yönetiminin Çalışanların Motivasyonuna Etkileri: Jandarma Havacılık Komutanlığı Örneği”, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, (19), 67-91.
- Sabuncuoğlu, Z. (2000), “İnsan Kaynakları Yönetimi”, Ezgi Kitabevi.
- Seymen, O.A. (2004), “Geleneksel Kariyeden, Sınırsız ve Dinamik/Değişken Kariyere Geçiş: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Yazınsal Bir İnceleme”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXIII (1), 79-114.
- Sümer, C. (2009). “İnsan Kaynakları Yönetimi Etkinliği Olarak Örgütsel Kariyer Planlama ve Geliştirme”, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kariyerplanlama.htm>, Erişim Tarihi:03.04.2009.
- Şimşek, M.Ş., Çelik, A., Akgemci, T. & Soysal, A. (2004). “Kariyer Yönetimi”, Gazi Kitabevi.
- Zink, B. J., Hammoud, M.M., Middleton, E., Moroney, D. & Schigelone, A. (2007). “A Comprehensive Medical Student Career Development Program Improves Medical Student Satisfaction with Career Planning”, Teaching and Learning in Medicine, 19(1), 55-60.

“MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNDE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA” (KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

“ A RESEARCH ON ENTREPRENEURSHIP TENDENCY OF VOCATIONAL COLLEGES STUDENTS” (KIRIKKALE UNIVERSITY MODEL)

Öğr. Gör. Fatma BULAT ALSWEDAN¹
Öğr.Gör.Müzeyyen Özhavzalı.,Kırıkkale Üniversitesi .thavzalimuzeyyen@hotmail.com

Öğr. Gör. Müzeyyen ÖZHAVZALI
Kırıkkale Üniversitesi

ABSTRACT

The aim of this study is to research the age of efflorescence for Vocational preference and for career planning education at Vocational colleges students', to determine whether or not to be their tendency entrepreneurship. With this aim, a questionnaire of 14 questions with 3 sections was prepared to learn the tendency of entrepreneurship at Vocational colleges students, to give about some valuable suggestions for their entrepreneurship. This questionnaire was applied to randomly chosen 394 students who were students at Kırıkkale Vocational School, Keskin Vocational School and Hacılar Vocational of Kırıkkale University and the results were evaluated by using various statistical analysis by using SPSS programs.

It is possible to mention the outstanding results of the applied questionnaires as follows; most of the students have personality properties of entrepreneurship. It is determined that, most of the students claimed that they are afraid of assuming all risk for doing job work because of “lack of financial supplement of entrepreneurship”. Thus this tendency is decreasing. In our country some investigations have made about entrepreneurship but these works are not enough. Especially it is usually found “the lack of investigations for entrepreneurship” in fields of Vocational education. In the Vocational students have not been brought up having their own business or partner in business but they have been brought up to be just as a worker in the state sector or private sectors.

One of the most effective things considering the economies of the developing countries in catching up with the contemporary countries is to introduce and supply on entrepreneurship spirit. Characteristics of genetic are very important for human but environmental factor doesn't ignore for them. It is possible to find out these students' entrepreneurship tendency with the education of powerful interactive.

Key words: Enterprising, Entrepreneurship, Entrepreneurial Spirit, Vocational Colleges, Kırıkkale University

¹ Kırıkkale Üniversitesi Öğr.Gör.Fatma Bulat Alswedan.,Kırıkkale Üniversitesi .fatmabulat_06@hotmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı; Mesleki tercihlerin olgunlaşmaya başladığı ve kariyer planlaması yapıldığı bir dönemde Kırıkkale Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okulları öğrencilerinde “Girişimcilik Eğilimi”nin var olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla 3 bölümden ve 14 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanıp, Kırıkkale Üniversitesine bağlı, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu, Keskin Meslek Yüksekokulu ve Hacılar Meslek Yüksekokulu’nda rastgele seçilmiş 394 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen veriler çeşitli istatistiksel analizlerle ve SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda katılımcıların girişimcilik için gerekli olan karakteristik özelliklere sahip olduğu görülmüştür, ancak yeterli finansman kaynaklarının olmaması, yapacakları işlerden ortaya çıkacak riskleri üstlenme korkuları girişimcilik eğilimlerini azaltmaktadır. Girişimcilik ruhu oluşturulması ile ilgili, ülkemizde de bazı çalışmalar yapılmaktadır. Ancak, bunların yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu eksiklik, özellikle mesleki eğitim alanlarında daha çok görülmektedir. Öğrencilerimiz kendi işinin sahibi ya da ortağı olmak yerine daha çok kamu sektöründe veya özel sektörde çalışan olmayı tercih etmektedir.

Gelişmekte olan bizim gibi ülkelerin, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesi girişimcilik ruhunun ortaya çıkarılması ve desteklemesi ile gerçekleşebilir. Kalıtsal özellikler oldukça önemlidir ancak çevre faktörünün de insan üzerindeki etkisi inkar edilemez, güçlü bir enteraktif eğitim desteği ile öğrencilerimizin girişimcilik ruhunun ortaya çıkarılması sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Girişimci, Girişimcilik, Girişimcilik ruhu, Meslek Yüksekokulları, Kırıkkale Üniversitesi

1.GİRİŞ

Klasik anlamda girişimci, daha çok kendi işini kuran, çeşitli üretim faktörlerini bir araya getiren ve risk üstlenerek üretim sürecinde bulunan ve bunun sonucunda da kâr elde etmeyi amaçlayan kişi olarak tanımlanmaktaydı (Emsen, 1996: 154). Günümüzde ise girişimcilik, yüksek düzeyde yaratıcılık kullanılarak ortaya çıkarılabilecek daha üstün durumlara varmak için bir “yöntem“ olarak algılanmaktadır (Titiz, 1999: 11)

Fikri emeğin ikinci üretkenlik özelliği olarak ortaya konan girişimcilik, insanda yaratıcılık ve riske girme gibi niteliklerin bilhassa önem kazandığı üretkenlik kabiliyetidir(Müftüoğlu, 1994: 65). Aynı zaman da yüz milyonlarca liralık gelirle bir rantiyer rahatlığı içinde yaşama gibi eserler ortaya koyarak “ölümsüzlüğe ulaşmanın bir yolu” olarak değerlendirmektedir (Garib, 1986).

Çağdaş uygarlığın gelişmesinde girişimcilik unsuru hemen her dönemde çok önemli bir işleve ve yere sahip olmuştur. Son yıllarda ise daha da önem kazanmış ve ekonomik kalkınma, istihdam yaratma ve sosyal gelişmenin temel faktörü olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. İnsanlık 21. yüzyılda yepyeni bir dünyaya adımını atacaktır. Adına “bilgi toplumu” veya “iletişim toplumu” denilen bu yeni dünyada insanoğlunun ekonomik değerler yaratma kaynağı ve yeteneği, fiziki gücünden çıkıp tamamen beyninde toplanmıştır (Erkan, 1993: 111).

Ekonomik değerlerin yaratılması için gerekli üretim faktörleri bileşimi, biyolojik veya mekanik bir olay olmayıp insan tarafından gerçekleştirilir. Son yıllarda insanın kas gücünün ve hatta basit yönetsel faaliyetlerinin hızla makineleştirilmesinin bir neticesi olarak, insanın daha üst derecedeki yönetim ve girişimcilik niteliklerinin önemi artmıştır.

(Müftüoğlu, 1994: 65).Ekonominin itme gücünü, dinamiğini oluşturan ve ulusal düzeyde zenginlik ortaya çıkararak, rekabeti arttıran, çok çeşitli ürün ve hizmetin sunulmasını sağlayan aynı zaman da fazla sayıda iş fırsatı sunarak sosyo-ekonomik büyüme ve gelişme için önemli bir faktör olan girişimcilik, geleceğin dünyasında potansiyel güç olarak kabul edilmektedir (Mueller ve Thomas, 2000: 53).

Girişimcilik eğilimi genetik olarak var olabileceği gibi aile, çevre, eğitim, gelir vs. gibi çeşitli unsurların da girişimcilik eğiliminin gelişmesinde çok önemli etkenler olduğu kabul edilmektedir (Arslan, 2006; 1).Girişimcilik olgusunu etkileyen önemli faktörler vardır. Ancak girişimciliğe yol açan ya da engelleyen faktörlerin bulunması ve ölçülmesi zordur. Bu konuda en ciddi çalışmalar OECD ve GEM tarafından yapılmaktadır. OECD ülkelerinde girişimciliğe yönelik oluşturulan programların oldukça sık referans aldıkları OECD (1998, 2001) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, girişimciliğin alt yapı koşulları, devlet programları ve kültürel davranışlar ve tutumlar olmak üzere üç temel faktörden etkilendiğini belirtmektedir (TÜSİAD, 2002: 47). Ayrıca kişiliğin ve eğitiminde girişimcilik üzerinde belirleyici etkisi olduğu bilinmektedir. Girişimcilik ruhunun nasıl ortaya çıktığını araştırmak üzere yapılan çalışmalar, iş, eğitim, olgunlaşma ile ırk, cinsiyet ve dini geçmiş gibi sosyo-biyolojik etkenlerin girişimciliğin ortaya çıkmasında etkin olduğunu ortaya koymuştur (Bird, 1993: 15).

Ekonomik faktörler de girişimcilik ruhunun oluşmasında oldukça önemlidir, yapılan çalışmalar göstermektedir ki, istikrarlı ekonomik ortam ve gelişmiş bir rekabet ortamı girişimciliği destekler. Girişimciliğin olabilmesi için fırsatların yaratılması ve hem yatırım isteği oluşturacak, hem de risk almayı ödüllendirecek bir ortamın oluşturulması gerekir (TÜSİAD, 2002: 49).

Girişimciliği etkileyen bir diğer önemli unsur kişisel faktörlerdir. Bazı bireyler, kimi temel özellikleriyle diğer kişilerden ayrılırlar. Risk alabilme yeteneği, başarı arzusu, kendine güven, kontrol yeteneği, yaratıcılık ve yenilik, bağımsızlık, hayal gücü gibi özellikler bireyleri diğer bireylerden ayrı kılan özelliklere örnek olarak verilebilir. Bu kişisel özelliklerden özellikle kendine kontrollük, başarı ihtiyacı, risk alma, kendine güven, bağımsız olma arzusu, yenilikçilik, girişimcilik için tanımlanan en önemli ve tanımlayıcı özellikler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tür bireysel özelliklerin büyük çoğunluğunun doğuştan getirildiği ifade edilse de, çevresel faktörlerin ve eğitimin bu tür özellikleri ortaya çıkarmada büyük etkisi bulunduğu bu tür karakteristiklerin önemli bir bölümünün öğrenilebilir ve geliştirilebilir davranışlar olduğu bilinmektedir (Alpugan, 1998: 64).

Tüm bunların yanında, toplumsal ve kültürel unsurlardan sayılan ailenin girişimcilik üzerinde ayrıcalıklı bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. Girişimci olma fikrinin temelinde birey ve onu yetiştiren ailenin hayat bakış açısı, toplumsal değerleri, eğitim ve özgüven açısından olumlu olumsuz yönleri yatmaktadır (Bozgeyik, 2006: 53).

Aile, çocuğun istek ve yeteneklerinin yönlendirilmesinde en fazla etkilendiği kurumdur. Çocukların duygu ve düşüncelerini doğal ifadesi içerisinde kabul eden anne ve babalar kendine güveni olan, girişimci insan ilişkilerinde başarılı bireyler yetiştirirken; çocuklarını olumsuz yönde sürekli eleştiren, kısıtlayan, dolayısıyla duygu ve düşüncelerini doğal bir biçimde ifade etmesini engelleyen anne ve babalar, pısrık, çekingen, içine kapalı alingan bireyler yetiştirirler. Bu anlamda çocuğun kişiliğinin gelişiminde önemli söz sahibi olan aile, girişimcilik yetenek ve isteklerini öne çıkartacak ya da engelleyecek şekilde davranışlarda bulunarak çocuğun geleceği üzerinde söz sahibi olur (Cüceloğlu, 1993: 119).

Az gelişmiş toplumlarda ataerkil aile yapısının görüldüğü tarımla uğraşan kırsal kesimde; ailenin etkisi, anne-babanın sıkı denetimi, itaat beklentisi yüksek düzeyde olup, yiyecek-içecek gibi temel maddelerin evde üretilmesi şeklinde kapalı bir ekonomik yaşam söz konusudur. Bu tür toplumsal koşullar içerisinde yeniliklere açık, bireysel başarıyı hedefleyen, dinamik, üretken, risk alabilen girişimci tipinin oluşması zordur. Türkiye’de

kırsal kesimde yaşayan bazı vatandaşlar, geçmişten gelen alışkanlıkları dolayısıyla çocuklarının devlet işinde çalışmaları böylece hayatlarını garanti altına almaları gerektiğini düşünmektedirler. Bu girişimciliği engelleyici bir durumdur (TÜSİAD, 1987: 19). Türkiye’de girişimci değerlerine karşıt, geleneksel değer sistemi günümüzde de halen güçlü konumunu devam ettirmektedir (Çelik ve Akgemici, 1998: 21).

Girişimcilik ruhunun ortaya çıkarılıp desteklendiği süreç ise eğitim sürecidir, eğitim girişimcilikte boşuna kaynak sarf edilmesine engel olacak bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin girişimcilik üzerindeki etkisi önemli araştırma konuları arasında yer almaktadır. Girişimcilik tamamen doğuştan değildir, zamanla geliştirilebilir ve bu nitelik eğitimle kazandırılabilir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 18).

İlk olarak 1930’lu yıllarda Harvard Business Okulu’nda başlayan girişimcilik eğitimi ve dersleri 1970’li yıllarda yaygınlaşmıştır. 1990’lı yıllarda Amerika’da 400, günümüzde ise yaklaşık 700 üniversitede girişimcilik eğitimi verilmektedir. Günümüzde girişimcilik konusunda yüksek lisans ve doktora düzeyinde de eğitim programları açılmaktadır. Türkiye’de de meslek yüksek okullarının ders programlarında işletme, iktisat gibi sosyal bilimler alanında eğitim veren fakültelerle mühendislik, tıp alanında verilen derslere destekleyici olarak girişimcilik dersleri ders programlarında yer almaktadır. Üniversitelerde bu akademik eğitimin yanında üniversite-sanayi işbirliği içerisinde genç girişimcileri bulup ortaya çıkartmak ve teşvik etmek için her yıl yenilenen çeşitli programlar düzenlenmektedir. Elbette ki bu planlı eğitim programlarının tüm öğrencileri girişimci haline getireceğini söylemek mümkün değildir. Ancak girişimcilik istek ve eğilimi içerisinde olanların bu yöndeki potansiyellerinin ortaya çıkmasında ve geliştirilmesinde önemli yere sahip olduğu yadsınamaz (Börü, 2006: 23). Girişimcilik eğilimine doğru çekme gücü oluşturan eğitiminin, üniversitede eğitim gören gençlerin girişimcilik eğilimlerinin teşvik edilmesi ve girişimciliğe yönelmeleri üzerinde önemli etkileri olduğu kabul edilmektedir (Wang ve Wong, 2004: 163).

Girişimcilik eğitimi ile, iş fırsatlarını görmek ve değerlendirmek, yönetim fonksiyonlarını anlamak, hukuki mevzuat konusunda bilgi sahibi olmak, işletme fonksiyonlarını analiz etmek, kredi kuruluşlarını tanımak ve ilişkilerinin nasıl geliştirileceğini belirlemek gibi teknik bilgilerin yanında kararlılık, başarıya arzusu, hedeflere ve fırsatlara odaklanma, sorumluluk bilinci geliştirme, problem çözebilme, ısrarcılık, stresle başa çıkma, başarısızlıklarından ders alma, doğruluk ve güvenilirlik ekip çalışması gibi yeteneklerin kazandırılması da mümkündür (Arıkan, 2002: 54).

Girişimciliğin önemi, girişimcilerin toplumun ihtiyaçlarının belirleyip, bunu yatırıma ve sonucunda toplumsal refaha dönüştürebilmelerinde yatmaktadır. Çünkü yatırım sonucunda istihdam ve gelir düzeyi yükselmekte, bireylerin ve genel olarak da toplumun refah düzeyi artmaktadır. Milli ekonomi açısından bakıldığında girişimcilerin yürüttüğü yatırım projelerinin milli gelirden artış sağlaması, gizli ve açık işsizliği gidermesi, gelir dağılımında adaletsizliği önlemesi, kalkınma ve sanayileşmeye yöneltmesi, dış ödemeler dengesi açığının kapatılması, yerli hammaddelerin üretimde değerlendirilmesi gibi nedenlerden dolayı önem kazanacağı ortaya çıkmaktadır (Arıkan, 2002: 41). Günümüzde artık kalkınma anlayışı yerelden başlayıp küresele doğru gitmekte ve sonunda küresel entegrasyonu yakalayan kuruluşlar önemli ve etkin hale gelebilmektedirler. Bu süreci etkin hale getirecek kişiler ise o ülkenin girişimci gücü ve potansiyeli yüksek insanları olacaktır (Kaya, 2004: 34).

Bir ülke; gelişip kalkınmak, gelir dağılımında adaleti sağlamak, istihdam yaratmak, yoksulluk ve yolsuzlukla mücadele etmek, refahı tabana yaymak, fert başına düşen geliri arttırmak, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği etkin hale getirmek için girişimci gücü yüksek insanlara başta maddi imkanlar olmak üzere destek vermek zorundadır. Eğitim konusunda, dış satım konusunda, mevzuat konusunda, rekabet konusunda, yönetim ve organizasyon

konusunda girişimci adaylarına yatırım ve eğitim boyutunda destek vermek zorundadır (Kaya, 2004: 34).

Diğer yandan girişimcilik, yeni düşüncelerin yaratılmasını, yayılmasını ve uygulanmasını hızlandırarak, yeni endüstrilerin doğmasına yol açar, teknoloji kullanılan sektörlerde verimliliği artırarak ve hızlı büyüyen sektörler yaratarak önemini giderek artırmaktadır. Bütün bunların yanında girişimcilik, kentsel gelişme açısından da önemli rol oynar. Bir kentteki girişimciler ne kadar faal olursa, bu diğer toplumsal grupları da o oranda etkileyecek, sonuç olarak kentin ve ülkenin yaşam kalitesini arttıracaktır (Dolgun, 2003: 8).

Bu araştırma, dünya da ve ülkemizde girişimciliğin önem kazandığı bu günlerde, gençlerin mesleki tercihlerin olgunlaşmaya başladığı ve kariyer planlamasının yapıldığı ön lisans döneminde Kırıkkale Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okulları öğrencilerinde “Girişimcilik Eğilimi”nin oluşmasında cinsiyet, aile, kardeş sayısı, ebeveynlerin eğitim durumu, meslek durumu ve gelir durumu gibi demografik özelliklerin yanın da kişilik özelliklerinin de ne derece etkin olduğunu, ortaya çıkarmak üzere planlanıp yürütülmüştür.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın materyalini, Kırıkkale Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okullarında eğitimini sürdüren (394) gönüllü öğrencilerden elde edilen veriler ve ilgili kaynaklar oluşturmaktadır. Bu çalışma bir pilot çalışma olarak planlanıp yürütülmüştür.

Araştırmanın örnekleme, Kırıkkale Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okullarında eğitimine devam eden öğrencilerden seçilen 394 kişiyi kapsamaktadır.

Konu ile ilgili kaynaklar araştırmanın amacı doğrultusunda taranmıştır. Literatür taraması yapılırken konu ile ilgili, kurum kütüphane, seminer notları, sempozyum, kongre tebliğleri, internet vb. kaynaklardan yararlanılmıştır. Araştırma konusu ile ilgili anket soruları ilgili çalışmalardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinde girişimcilik eğilimini açığa çıkarmayı hedefleyen, anket soruları hazırlanmış ve anket küçük bir grup üzerinde denenmiştir. Ankete verilen cevapların güvenilirliği gözlenmiş ve anket örneklem grubuna uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda elde edilen verilere, aritmetik ortalama, standart sapma, korelasyon katsayıları gibi çeşitli istatistiksel analizler uygulanmış ve sonuçlar tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur. Araştırmada bütün istatistiksel analizler SPSS 11.5 programı kullanılarak yapılmıştır.

Verilerin frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Ki-kare (X^2) testi uygulanarak, sonuçlar $P < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Bulgulardan faydalanarak Meslek Yüksekokulu öğrencilerinde girişimcilik ruhu olup olmadığı açıklanmaya çalışılmıştır.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında katılımcıların genel özellikleri şu şekilde saptanmıştır:

•Katılımcılar cinsiyet açısından incelendiğinde örnek kitlenin %50,5 i (199 kişi) erkek, %49,5'i (195 kişi) kız öğrencilerden oluşmaktadır.

•Katılımcıların yaş grupları itibariyle dağılımında %1,3'ü 15-16 yaş aralığın da, %6,8'i 17-18 yaş aralığın da, %42,4'ü 19-20 yaş aralığın da, %37,32'ü 21-22 yaş aralığın da, %9,8'i de diğer yaş gruplarındadır.

•Katılımcılar mezun oldukları lise türü açısından %49,6 (198) klasik lise, %9,3 (37) Anadolu Lisesi, %30,1 (120) Meslek Lisesi, %4 (16) .sı Kolej, %4,8 (19) ise diğer lise mezunudur.

•Katılımcıların aile gelirlerinin dağılımı ise şöyledir; 300 TL ve daha az gelire sahip olanlar %3,5 (14), 400-500 TL olanlar %8 (32), 600-700 TL olanlar %12,8 (51) , 800-900TL olanlar %17,5 (70) ve 1000 TL ve üzeri %55,1 (220) olanlar olarak tespit edilmiştir.

•Katılımcıların%7,5 i (30) tek çocuklu, %38,8.i (155) iki çocuklu, %27,1. i (108) üç çocuklu, %14,5.i (58) dört çocuklu, %10.u (40) beş ve daha fazla çocuklu ailelere mensuptur.

•Katılımcıların Anne ve babalarının eğitim durumu açısından incelendiğinde annenin eğitim seviyesi ilköğretim %59,9 (239), Lise %23,6 (94), Üniversite %12 (48), Yüksek lisans %3 (12) olarak saptanmıştır. Babanın eğitim durumunda ise ilköğretim %44,3 (177), lise %31,8 (127), Üniversite %18,8 (5) Yüksek lisans %3,5 (14) olarak saptanmıştır.

•Katılımcılar Anne ve Babalarının mesleği açısından incelendiğinde annenin meslek dağılımda; kamu çalışanı %8,5 (34), özel sektör çalışanı %9,3 (37), İşletme sahibi %5,3 (21), Emekli %9 (36), Diğer %65,4 (261) olarak saptanmıştır. Babanın meslek dağılımda; kamu çalışanı %18,8 (75), özel sektör çalışanı %23,3 (93), İşletme sahibi %13 (52), Emekli %24,6 (98), Diğer %19 (76) olarak saptanmıştır.

Kendi işini kurmuş bir baba ve anne de çocuğu için büyük bir ilham kaynağı olabilmektedir (Hisrich ve Peters, 1995: 55). İş hayatına atılan çoğu kişinin babaları ile aynı işi yaptığına ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır (Kuhn, 1988: 36).

•Araştırmadan elde edilen verilere göre katılımcıların mesleki idealleriniz nelerdir diye sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir; %35,3'ü (141)devlet memuru, %22,8'i (91) özel sektör, %18,3'ü (73) kendi işini kurma, %11,3 (45) akademisyen, %10,8'i (43) de diğer seçeneğini tercih etmiştir.

Bu bilgilerden yola çıkarak, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik istikrarsızlık sonucu katılımcıların büyük çoğunluğunun da en az risk taşıyan garanti bir işte çalışmaya yöneldiği söylenebilir.

•Verilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda mesleki tercihlerin oluşumunda etkili olan faktörlerden ilk sırayı %30,8 (123) ile bağımsız çalışma isteği oluşturmuştur. Bunu sırayla, %26,6 (106) ile kar elde etme isteği, %25,8 (103) ile kişisel tatmin, %3,3 (13)ile aile baskısından kurtulma, %11,8 (47)ile diğer seçeneği etkiler demişlerdir.

•Girişimcilik eğilimi belirlemeye yönelik en bilindik soru olan **hiç beklemediğiniz yerden yüklü bir para alsanız ne yaparsınız sorusu** öğrencilere yöneltilmiş alınan cevaplara göre katılımcılar % 39,3'ü (157) kendi işimi kurardım demiştir. Bu oranın Avrupa'da %45 ve ABD'de %67 olduğu bildirilmektedir(www.osmangokce.com). Bunu sırayla %21,3 (85) gayri-menkul alırdım, %18,5 (74) Bankaya yatırırdım, %6,5 (26) borsaya yatırırdım, %12,8 (51) diğer seçeneğini tercih etmişlerdir. Bu sonuçlara göre katılımcıların büyük bölümünün girişimcilik eğilimine sahip olduğu ancak yeterli finansman sağlayamadıklarından kendi işlerini kurma konusunda çekimser kaldıkları söylenebilir.

Tablo I. Girişimcinin sahip olması gereken özellikler

Özellikler	Ortalama	S.S.	Varyans
Güvenilir	2,82	,022	,184
İnsanları seven	2,55	,029	,336
Paylaşımçı	2,52	,031	,374
Sorumluluk sahibi	2,79	,023	,199
Algılama yeteneği yüksek	2,65	,027	,291
Azimli	2,73	,024	,229
Öz güven sahibi	2,73	,024	,220
Tutarlı	2,65	,026	,264
İletişim becerisine sahip	2,63	,027	,291
Vizyon sahibi	2,46	,031	,369
Çalışmaktan zevk duyan	2,61	,030	,343
Zorluklar karşısında yılmayan	2,66	,028	,301
Yaratıcı	2,66	,028	,297
Rekabetçi	2,56	,031	,376
Eleştiriye açık	2,55	,032	,404
Risk almaktan kaçınmayan	2,54	,031	,379

N=394

Katılımcılara bir girişimcide bulunması gereken özelliklerin neler olabileceği sorulmuş, alınan sonuçlara göre katılımcılar sırasıyla; güvenilir ($X=2,82$), sorumluluk sahibi ($X=2,79$), azimli ($X=2,73$), öz güven sahibi ($X=2,73$), tutarlı ($X=2,65$), algılama yeteneği yüksek ($X=2,65$), yaratıcı ($X=2,66$), zorluklar karşısında yılmayan ($X=2,66$), iletişim becerisine sahip ($X=2,63$), çalışmaktan zevk almalıdır ($X=2,66$) ve rekabetçi ($X=2,56$), seçeneklerine tamamen katılıyorum demişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar eleştiriye açık ($X=2,55$), insanları seven ($X=2,55$), risk almaktan kaçınmayan ($X=2,54$), paylaşımçı ($X=2,52$), ve vizyon sahibi olmalıdır ($X=2,46$) seçeneklerine de katılıyorum demişlerdir.

Tablo II. Katılımcıların Kişilik Özellikleri

Değişkenler	Evet		Hayır	
	N	%	N	%
İstediğim şeyler için çok çalışmaktan kaçınmam	367	92,0	21	5,3
Kendi başıma bir iş yapmak istersem ailem beni destekler	327	82,0	63	15,8
İstediğim şeylere yapabilecek kadar yeterli enerjiye sahibim	330	82,7	59	14,8
İnsanları severim hemen herkesle iyi geçinirim	318	79,7	69	17,3
Eğer bir iş yapmayı kafama koyarsam hiçbir şeyin beni durdurmasına izin vermem	301	75,4	85	21,3
Yetersiz finansman desteği nedeniyle kendi işimi kurmanın zor olduğunu düşünüyorum	251	62,9	134	33,6
Sorumluluk almaktan kaçmam ve sorumluluklarımı baştan sona izlerim	323	81,0	65	16,3
Rekabetten kaçmam	285	71,4	101	25,3
Bir şeye/işe başladığım zaman çevremdeki birçok insanı benimle birlikte harekete geçiririm	278	69,7	109	27,3
Yenilik yaratma ve özellikle bunları uygulama konusunda başarılı olduğumu düşünüyorum	286	71,7	98	24,6
Günde 12-16 ve daha fazla çalışmayı göze alabilirim	195	48,9	192	48,1
Daha önceden sorulmamış sorular sorup kimsenin aklına gelmemiş şeyleri düşünürüm	270	67,7	119	29,8
Bir işin fırsatlar sunmasının emniyetli ve garantili olmasından daha önemli olduğunu düşünüyorum	250	62,7	138	34,6
Kendi işimi kurmaktansa bir şirkette yönetici olmayı tercih ederim	219	54,9	171	42,9
Yeni bir işin nasıl kurulacağı ile ilgili bilgiye ulaşmanın zor olduğunu düşünüyorum	207	51,9	181	45,4
Geleceği garanti altına almanın insanın kendi işini kurmasından geçtiğini düşünüyorum	233	58,4	154	38,6
İnsanların kendi işlerini kurmak için yeterli fırsatlara sahip olduklarını düşünüyorum	212	53,1	177	44,4
Bir iş kurmayı ancak iyi bir iş bulamadığımda düşünürüm	214	53,6	172	43,1
Başarısızlık riski olduğunda yeni bir işe başlanmaması gerektiğini düşünüyorum	213	53,4	175	43,9
Tüm birikimimi kaybetsem de yinede aynı işi yapmaya devam ederim	191	47,9	198	49,6
Kendi işimi kurmaya cesaret edecek kadar riski göze alma özelliğinin kendimde olmadığını düşünüyorum	211	52,9	179	44,9

N=394

Tablo XI deki sorulara katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğunda girişimci adayında olması beklenen kişilik özelliklerinin bulunduğu söylenebilir. Ancak katılımcıların; Yetersiz finansman desteği nedeniyle kendi işimi kurmanın zor olduğunu düşünüyorum seçeneğine %62,5 (251) evet, %33,6 (134) hayır, Günde 12-16 ve daha fazla çalışmayı göze alabilirim %48,5 (195) evet, %48,1 (192) hayır, Kendi işimi kurmaktansa bir şirkette yönetici olmayı tercih ederim %54,9 (219) evet, % 42,9(171) hayır, Yeni bir işin nasıl kurulacağı ile ilgili bilgiye ulaşmanın zor olduğunu düşünüyorum%51,9 (207) evet, %45,4 (181) hayır, Bir iş kurmayı ancak iyi bir

iş bulamadığımda düşünürüm %53,6 evet,%43,4 hayır, Başarısızlık riski olduğunda yeni bir işe başlanmaması gerektiğini düşünüyorum %53,4 (213) evet, %43,9 (175) hayır, Tüm birikimimi kaybetsem de yinede aynı işi yapmaya devam ederim %47,9 (191) evet, %49,6 (198)hayır, Kendi işimi kurmaya cesaret edecek kadar riski göze alma özelliğinin kendimde olmadığını düşünüyorum %52,9 (211) evet, %44,9 (179) hayır demeleri oldukça ilgi çekicidir.

Bu bilgilerden yola çıkarak katılımcıların, girişimci de bulunması gereken kişilik özelliklerine sahip oldukları, ancak finansman eksikliği, risk alma korkusu, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum, çevre faktörünün etkisi ve eğitim eksikliği nedeniyle girişimci olmak yerine kamu sektöründe veya özel sektörde çalışmaya yöneldikleri söylenebilir.

3.1.Çapraz Tablolarla İlgili Bulgular

Yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, anne babanın eğitim durumu, anne babanın mesleki durumu, ailenin gelir durumu, gibi demografik özelliklerin, mesleki idealler ve girişimcilik kişilik özelliklerinin oluşumu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? hipotezlerinden yola çıkarak bu değişkenlerin birbirleri ile ilişkileri test edilmiştir ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

TABLO III. Kardeş sayısı* Mesleki İdealler

Kardeş Sayısı	Mesleki İdealiniz					
	Devlet Memuru	Akademisyen	Özel Sektör	Kendi İşini Kurma	Diğer	Toplam
Tek Çocuk	15	6	4	3	2	30
İki Çocuk	47	14	43	33	18	155
3 Çocuk	41	16	24	19	8	108
4 Çocuk	26	3	13	13	3	58
Diğer	12	5	6	5	11	39
Toplam	141	44	90	73	42	390

Kardeş sayısı ve mesleki idealleriniz arasında anlamlı ilişki vardır ($p=0,011<0,05$)

Aile ortamının çocukların girişimcilik özelliklerini etkilemeleri açısından kardeşler arası doğum sırası, cinsiyet, anne-babanın mesleği ve sosyal statüleri, anne-babanın yetiştirme tarzı ve desteği, ailenin değer yönelimi, kültürü, çocuk yetiştirme tarzı, çocuk sayısı gibi unsurlarda sayılmaktadır (Erdoğan, 2000: 99). Yapılan araştırmalar genellikle ailede ilk doğan çocukların aileden daha özel muamele gördüğünde kendine güvenlerinin daha yüksek olduğunu, bu nedenle de girişimci olma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

TABLO IV. Babanın eğitim durumu* Mesleki İdealler

Babanın eğitim durumu	Mesleki İdealiniz					
	Devlet Memuru	Akademisyen	Özel Sektör	Kendi İşini Kurma	Diğer	Toplam
İlkokul	52	7	21	18	9	107
Ortaokul	24	10	26	8	2	70
Lise	43	12	24	26	21	126
Üniversite	16	14	18	19	8	75
Yüksek lisans	6	2	1	2	3	14
Toplam	141	45	90	73	43	392

Babanın eğitim durumu ve mesleki idealler arasında önemli düzeyde ilişki vardır. ($P=0,001<0,05$)

Aile, çocuğun geleceğini sağlamaya ve yaşamına yön vermeye çalışır. Çocuğun aile içerisinde almış olduğu eğitim, görgü ailesinin içerisinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal sınıf ile değerler onun yaşamı boyunca doğrudan etkiler. Çocuğun üretken alanlarda faaliyet göstermesi için teşvik edilmesi, girişimci olabilmesi açısından olumlu bir etki yaratır. Teşvik edici ailelerde, aile içerisinde ya da çevresinde girişimci olan büyüklerin başarıları örnek olarak gösterilmektedir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 20). Ayrıca ailesinde başarılı girişimciler bulunanlar, bu kişiyi taklit etme ve rol modeli oluşturma şeklinde girişimciliğe yönelebileceklerdir. Araştırmalar ailenin, çocukluk dönemindeki deneyimlerin rol modellerinin ortaya çıkmasının, geçmiş iş deneyimlerinin girişimcinin oluşmasında etkili olduğu belirtmektedir (Morris ve Lewis, 1995).

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırıkkale Üniversitesi Meslek Yüksek Okullarında eğitim gören potansiyel girişimcilerimizi belirlemek ve onları sahaya çıkarmanın yollarını bulabilmek açısından öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin saptanması önem arz etmektedir. Bu amaçla Kırıkkale Üniversitesi Meslek Yüksek Okulları öğrencileri, arasında kapsamlı bir anket çalışması yapılmış ve öğrencilerin demografik özelliklerinin yanında mesleki tercihleri ile girişimcilik eğilimleri de araştırılmıştır.

Araştırmada elde edilen en çarpıcı sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

- Araştırmadan elde edilen verilere göre cinsiyet açısından, girişimcilik konusunda ayrımın önemini yitirmiş olduğu görülmektedir. Bu sonuç bayanların gelecek dönemlerde iş hayatında daha önemli roller alacaklarının bir göstergesi sayılabilir. Öğrencilerin ailelerinin gelir seviyesi ve ailedeki çocuk sayısının az oluşu ile girişimcilik arasındaki ilişkinin, beklenen pozitif ilişkiyi onaylar nitelikte olduğu görülmüştür.
- Girişimcilik eğiliminin, anne-babanın kendi işinde bağımsız çalışması veya sabit bir ücretle çalışması ile yakından ilişkili olmadığı saptanmıştır. Ayrıca, babanın eğitim seviyesi yüksek olmasının, mesleki ideallerin oluşumunda etkili olduğu görülmüştür. Bilgi toplumuna geçilen bir dönemde kadını ile erkeği ile girişimci adaylarının eğitime daha çok önem verdiklerini, başarı ya da başarısızlıkların tanrı, kader, şans vb. değil de kendi içsel donanım ve eylemlerine bağlı olduğunu kavradıklarını yansıtmaktadır(Erdal, 2001: 4).
- Araştırma katılımcıların büyük bir çoğunluğunda girişimci adayında olması beklenen kişilik özelliklerinin bulunduğu söylenebilir. Ancak katılımcıların yine büyük çoğunluğunu, finansman eksikliği, normalden daha fazla çalışmanın gerekliliği, bilgi edineme korkusu, risk alma korkusu nedeniyle girişimci olmaktan vazgeçmeleri dikkat çekicidir.
- Araştırmadan elde edilen bir diğer ve en önemli sonuç ise; katılımcıların büyük bölümünün girişimcilik ruhuna sahip olduğudur. Ancak; finansman eksikliği, ülkenin için de bulunduğu ekonomik koşullar girişimci adayları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, kendi işini kurmaktansa, kamu teşebbüslerinde ve özel sektörde yönetici ya da çalışan olmayı tercih etmektedirler.

Literatür taramaları ve araştırma sonuçları da göstermiştir ki girişimcilik hem dünyada hem de ülkemiz açısından son derece önemli bir konudur. İşsizliğin yoğun yaşandığı ülkemizde hem bu sorunun giderilmesi hem de fert başına düşen milli gelirin arttırılabilmesi için yeni girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da girişimcilik tarihi cumhuriyet kadar eski olan

ülkemizde çağdaş milletler seviyesine ulaşmak bakımından son derece önemlidir. Bu yeni girişim ihtiyaçlarının giderilmesi güçlü girişimcilerin yetiştirilmesi ile mümkün olacaktır.

Girişimcilik ruhu oluşturulması ile ilgili, ülkemizde de bazı çalışmalar yapılmaktadır. Ancak, bunların yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu eksiklik, özellikle mesleki eğitim alanlarında daha çok görülmektedir. Öğrencilerimiz kendi işinin sahibi ya da ortağı olmak için değil de kamu sektöründe ve ya özel sektörde çalışan olmak için yetiştirilmektedir.

Gelişmekte olan bizim gibi ülkelerin, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesi girişimcilik ruhunun ortaya çıkarılması ve desteklemesi ile gerçekleşebilir. Kalıtsal özellikler oldukça önemlidir ancak çevre faktörünün de insan üzerindeki etkisi inkar edilemez, güçlü bir enteraktif eğitim desteği ile öğrencilerimizin girişimcilik ruhunun ortaya çıkarılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Alpugan, O. (1998), “Küçük İşletmeler: Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi”, İzmir, Per Yayınları.
- Arıkan, S. (2002), “Girişimcilik - Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Sorunlar”, Ankara, Siyasal Kitapevi.
- Arslan, K. (2002), “Üniversiteli Gençlerde Mesleki Tercihler ve Girişimcilik Eğilimleri”, Doğu Üniversitesi Dergisi, Sayı; 6, İstanbul.
- Bird, J. B. (1993), “Demographic Approaches to Entrepreneurship: The Role of Experience and Background”. Advances in Entrepreneurship, Firm Emerge and Growth, Ed. (Jerome A. Katz ve Robert H. Brockhaus), JAI Press, 11-48.
- Bozgeyik, A. (2006), “Kriz Döneminde Girişimcilik Niçin Daha Önemli”
http://www.bilgiyönetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=577, Erişim: 12.05.2008.
- Börü, D. (2006), “Girişimcilik Eğilimi”, Marmara Üniversitesi Yayın No: 733, İstanbul.
- Cüceloğlu, D. (1993), “Yeniden İnsan İnsana”, İstanbul, Remzi Kitap Evi.
- Çelik, A., ve Akgemci, T. (1998), “Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler”, Ankara, Nobel yayınevi.
- Dolgun, U. (2003), “Girişimcilik”, ALFA Yayını, İstanbul.
- Emsen, Ö. (2001), “Genç Nesilde Mesleki Eğilimler ve Girişimcilik : Ampirik Bir Çalışma”, MPM Verimlilik Dergisi, Sayı 2001/1, 153-176
- Erdal, M. (2001), “Yeni Binyılda Girişimci Eğitiminin Önemi”, *TOSYÖV Girişim Dergisi*, (20 Ekim 2001), 4-5
- Erdoğan, N. (2000), “Otobiyografilerin Analizi Yoluyla Girişimci İşadamlarının Kariyer Gelişimi Hakkında Bir Araştırma”, 8. Ulusal Yön. ve Org. Kongresi Bildiriler Kitabı, Erciyes Üniversitesi, Nevşehir.
- Erkan, H. (1993), “Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Garih, Ü., Güneş Gazetesi, 2 Aralık 1986
- Kaya, A. (2004), “Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi”, Konya, Eğitim Kitapevi.
- Kuhn, R. L. (1988), “Creative Characters: Entrepreneurs And Chief Executives: Handbook for Creative and Innovative Managers”, New York: Mc Graw Book Comp.
- Morris, M. H., Lewis, P. S. (1995), “The Determinants of Entrepreneurial Activity: Implication for Marketing” European Journal of Marketing, 29 (7).

- Mueller, L.S ve thomas, S.A. (2000), “Culture and Entrepreneurial Potential: A Nine Country Study of Locus and Control and Innovativeness”, Journal of Business Venturing, 16.
- Müftüoğlu, T. M. (1994), “İşletme İktisadı”, Ankara, Turhan Kitapevi, 1994.
- Müftüoğlu, T., ve Durukan, T. (2004), “Girişimcilik ve KOBİ’ler”, Ankara, Gazi Kitapevi.
- Titiz, T. (1998), “Genç Girişimcilere Öneriler”, İstanbul, İnkılâp Yayınevi.
- Tüsiad. (1987), “Türkiye’de Girişimcilik İle İlgili Sorunlar ve Çözümler”, Ankara, TÜSIAD Yayınları.
- Tüsiad. (2002), “Türkiye’de Girişimcilik”, Ankara, TÜSIAD Yayınları.
- Wang, K.C. ve Wong, P. (2004), “Entrepreneurial Interest of Universty Students in Singapore”, Technovation, 24.
- <http://www.osmangokce.com/index.php?page=PageAreav&Id=84&event=6>

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNDE KARIYER PLANLAMA: BUCAK İLÇESİNDE BİR ARAŞTIRMA

CAREER PLANNING ON THE STUDENTS OF VOCATIONAL HIGH SCHOOL: A RESERCH IN BUCAK TOWN

Özlem KAPLAN

ABSTRACT

Career is a self realization period for a person who gain experience while doing his/her job in the direction of his/her determined objectives, in terms of professional and individual after he/she had necessary education. It has expressed that a person who will develop himself /herself from the point of his/her area of interest and ability and professional, work in a job which will make satisfied the person about economic, social and personal, advancing continuously raise in a given job.

Career planning is the shaping of many different stages which were prepared by a person during his/her business life in the direction of his/her plan and strategies. Career Management is also all activities about the defining of career goals, the performance review, making career counseling, the motivation of people, the program development to provide job satisfaction.

The Vocational High Schools have been given education during two years to meet the requirements employee in private and public sector. The awareness of students about career planning is directly proportional with studying efficiently, having a job at will as a qualified employment, business motivations, providing material and moral job satisfaction, the achievement of the students in business and social life.

This study is intended to evaluate the consciousness levels of the students at Vocational High School about the career planning. The original size of this study has also composed a survey study which will be made on the students at Hikmet Tolunay Vocational High School and Emin Gülmez Vocational High School and the analysis of the survey results.

Keywords: Career, Career Planning, Career Management, Career Development

ÖZET

Kariyer, kişinin mesleğini yürütürken belirlediği hedefler doğrultusunda iş deneyimi kazanması, gerekli eğitimleri alarak mesleki ve bireysel açıdan kendisini gerçekleştirme sürecidir. Bireyin mesleki açıdan, ilgi alanları ve becerileri yönünden kendisini geliştireceği, ekonomik, sosyal ve kişisel açılardan tatmin olabileceği iş ile uğraşmasını, belli bir meslekte gelişerek sürekli yükselmesini ifade etmektedir.

Kariyer planı, kişinin iş hayatı boyunca birçok farklı aşamayı hazırlamış olduğu plana ve stratejiler doğrultusunda şekillendirmesi, yön vermesidir. Kariyer yönetimi ise kariyer hedeflerinin belirlenmesi, performans değerlendirmesi, kariyer danışmanlığı yapılması, kişilerin motivasyonunu, iş tatminini sağlamaya yönelik programların düzenlenmesi faaliyetlerinin tümüdür.

Meslek yüksekokulları özel sektör ve kamu sektöründe meslek elemanı ihtiyacını karşılamak üzere iki yıl eğitim vermektedir. Öğrencilerin etkin çalışmaları, nitelikli meslek elemanı olarak istedikleri işe sahip olmaları, iş motivasyonları, maddi-manevi tatmin sağlamaları, iş ve sosyal hayattaki başarıları kariyer planlamadaki farkındalıkları ile doğru orantılıdır.

Bu çalışma, meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin kariyer planlama konusundaki bilinç düzeylerini değerlendirmeye yöneliktir. Çalışmanın özgün boyutunu ise Burdur'un Bucak ilçesindeki Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu ve Emin Gülmez Meslek Yüksekokulu'nda konu üzerine yapılacak olan anket çalışması ve sonuçların analiz edilmesi oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer, Kariyer Planlama, Kariyer Yönetimi, Kariyer Geliştirme

1. GİRİŞ

Günümüzde küreselleşme, teknoloji, sosyal, kültürel, ekonomi, bilgi toplumu alanlardaki gelişmeler, insan kaynakları ve onun alt sistemlerinden olan kariyer kavramını stratejik öneme sahip unsurlar haline getirmekte, modern yönetim yaklaşımları da kariyer ve kariyer planlama konusuna büyük önem vermektedir. İş hayatında ilerleme anlamında kullanılan kariyer, bireylerin kendini gerçekleştirme, iş doyumlarını, motivasyonlarını sağlayan başarı ile ilişkili bir kavram ve bilinçli planlama ile geliştirilen bir süreçtir.

Nitelikli meslek elemanı yetiştirmeyi amaçlayan Meslek Yüksekokulları, yürüttükleri staj uygulamaları, danışmanlık hizmetleri, kariyer günleri, sertifika programları gibi etkinlikler ile öğrencilerin mezuniyet sonrasında kamu veya özel sektörde görev alarak yada serbest girişimde bulunarak kariyerlerine yön vermelerine yardımcı olmaktadır. Öğrencilerin kariyer planlamalarında eğitim kurumlarının yanında yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik olanaklar, ilgi alanları, iş tecrübesi, aile ve kişisel özellikler gibi pek çok faktör de etkili olmaktadır.

Öğretim Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu,
ozlemk_7@hotmail.com

Çalışmanın amacı, Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kariyerlerini planlarken hangi faktörlerden ne ölçüde etkilendiklerini belirlemektir. Bu kapsamda kariyer kavramı

açıklanmaya ve öğrencilerin kariyer eğilimlerini, kariyer planlama süreçlerini etkileyen unsurlar ile etki oranları tespit edilmeye çalışılmıştır. İş tatmini ve motivasyonu, iş ve sosyal çevrede etkinlik, başarı, sosyo ekonomik statü, yaşam kalitesi gibi birçok unsur kariyer planlarken atılacak doğru adımlara bağlıdır. Bu durum çalışmanın önemini ortaya koymakta ve çerçevesini çizmektedir.

Konu ile ilgili literatür taraması araştırmanın teorik kısmını, Burdur'un Bucak ilçesinde eğitim öğretim hizmeti veren iki Meslek Yüksekokulu'nda gerçekleştirilen anket çalışması ise uygulama kısmını oluşturmaktadır.

2. KARIYER KAVRAMI, KAPSAMI VE ÖNEMİ

2.1. Kariyer Kavramı

Sözlük anlamı ile meslek, mesleki uzmanlık şeklinde tanımlanan kariyer, iş yaşamında başarı elde etmek amacıyla izlenen yol, süreç (Demirbilek, 1994:72), çalışma hayatından soyutlanamayan ve ömür boyu süren bir iş, uğraştır. Birey açısından, bir işe sahip olmanın ötesinde meslekte gelişerek hiyerarşik olarak yükselmek (Özden, 2007:25), maddi kazanç, sorumluluk, deneyim, statü, güç, saygınlık, başarıma duygusu, psikolojik ödüller ve daha iyi yaşam biçimi elde etmektir (Can vd, 1995:163) (Şimşek vd, 2004:14; Canman, 2000:20; Tortop vd, 2006:174) (Demirbilek, 1994:72).

Kariyer; kişinin sadece işini değil, kendisine verilen iş rolü ile ilgili beklenti, amaç, duygu ve isteklerini gerçekleştirme için eğitilmesi, sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek ve çalışma arzusu ile işyerinde ilerlemesini de ifade etmektedir. (Beach, 1995:20). Bireysel nitelik ve kalitenin yanında birçok statü ve mesleği tanımlayan kariyer (Inkson, 2007:319), bir organizasyon yada mesleğin kalitesini, niteliğini, meslekteki farklı kademeleri, her kademe ve pozisyonun da farklı bir nitelik taşıdığını belirtmektedir (Greenhous, 1987:51,58).

Günümüzde örgütsel ve yönetsel alandaki değişimler çerçevesinde kariyeri, bireyin iş deneyimleri ile kazandığı bilgi, beceri, uzmanlık ve ilişkileri içeren bir süreç olarak kabul eden yaklaşım yaygınlaşmaktadır (Erdoğan, 2002:530). Kariyer, işletmelerin çalışanlarına sunduğu imkanların ötesinde kişinin istihdam edilebilirliğini artırması anlamına dönüşmüş, standart, güncelliğini yitiren kariyer yolları yerine işletmelerin strateji ve hedefleriyle uyumlu, esnek kariyer yaklaşımları önem kazanmıştır (Zaimler, 2003:147,148).

2.2. Kariyer Kavramının Özellikleri

Kariyer, sadece yüksek statüde ya da hızlı ilerleme olanakları bulunan kişileri ve salt dikey hareketleri değil hiyerarşik yükselmenin yanında, yatay pozisyonda yer alan, yaptıkları işten memnun olan ve yükselmek istemeyen personeli de kapsamaktadır. Bir örgütte işe alma ve/veya alınma ile eş anlamlı değildir. Birden fazla örgüt ve birden fazla faaliyet ile ilgili olabilmektedir. Kariyer, hem örgütün birey üzerindeki etkilerini hem de bireyin kendi iş hayatı, planlaması ve denetiminde söz sahibi olmasını ifade etmektedir. Kariyerin ortak kabul gören özelliği ise başarı derecesini çağrıştırmasıdır (Gök, 2000:8, Aktaran: Sav, 2008:7).

2.3. Kariyer ile İlgili Kavramlar

2.3.1. Kariyer Yönetimi, Amacı ve Önemi

Bireysel kariyer yönetimi, “İnsanın karşılaşılabileceği kariyer alternatiflerinden birini seçmek üzere karar vermesi”dir. Araştırma ile başlayan ve amaca uygun stratejiler belirlenerek izlenmesi şeklinde devam eden bireysel kariyer yönetiminin konusunu bireyin sorumlulukları ve faaliyetleri oluşturmaktadır (Greenhaus ve Callanan, 2000:23).

Örgütsel açıdan ise kariyer yönetimi, bireyin kariyer planının örgüt tarafından kariyer geliştirme araçları ile desteklenmesidir (Erdoğan, 1999:6) (Özden, 2007:26). Etkin kariyer yönetimi; insan kaynakları planları ile sistemi bütünleştirerek kariyer yollarını belirleyen, çalışanların performanslarını değerlendirerek iş deneyimlerini arttıran, eğitim programları ve kariyer danışmanlığını içeren bir sistemdir (Barutçugil, 2004:321,326). Başarıyı hedefleyen stratejilere uyumlu bilgi, beceri ve davranışları ön plana çıkaran (Zaimler, 2003:148), bireye yükselme olanakları hazırlayarak uygun statülere yönlendirilmesini içeren bir uğraştır (Fındıkçı, 1999:338). İş hayatında denge yaratmada, insan potansiyelini geliştirmede örgütlerin kullanabilecekleri stratejik bir rekabet aracıdır (Soysal, 2006:5).

Örgüt açısından bireysel kariyerin irdelenmesi, yönlendirilmesi, örgütsel amaçlarla bireysel amaçların özdeşleşmesi, çalışanlarda iş tatmini, örgütte ise etkinlik ve verimliliğin artırılması gerekmektedir. Kariyer yönetiminin amacı; bireylerin örgüt içinde ilgi, değer ve becerilerine uygun işlerde istihdam edilerek kapasitelerinden etkin biçimde yararlanılmasına, nitelikli işgücünün hazırlanmasına, birey-örgüt bütünleşmesi ile verimlilik artışına yardımcı olmaktır. (Kaynak vd, 1998:231) (Erdoğan, 2002:65,67) Artan rekabet ortamında fark yaratmayı, yüksek performansı, rekabet üstünlüğünü ve üretimde etkinliği amaçlayan isteyen örgütler açısından bilgiyi en iyi şekilde kullanabilen, sorgulayan, araştıran bireylere sahip olma noktasında kariyer yönetiminin önemi açıktır (Özer, 2008:294)

2.3.2. Kariyer Geliştirme

Kariyer geliştirme, kariyer seçiminin sağlıklı olmasına, çalışanların yeterlilik ve ihtiyaçlarını tatmin ederek kendilerini geliştirmelerine katkı sağlayan bilinçli faaliyetlerin, örgütün bireysel ihtiyaçlarla kariyer fırsatlarını uzlaştırmasına yönelik etkinliklerinin tümü (Can, 2002:356) (Aydemir, 1995:7) (Ünsalan ve Şimşeker, 2006:113) ve kariyer planlama ile yakından ilişkili bir süreçtir. Bireysel açıdan kariyer gelişimi, bireyin kendi kariyerini planlaması ve bu planların eğitim, öğretim, iş arama ve iş deneyimleri ile yürütülmesidir.

3. KARIYER AŞAMALARI

Kariyer aşamaları, mesleklere yönelik zihinsel ön hazırlık devresi olan ve okuldan ilk işe başlayıncaya kadar geçen süre ile başlamaktadır. Bu dönem, aile, öğretmen, arkadaş, çevre, medya gibi etkenler karşısında beklentilerin açıkça ortaya çıktığı, kişisel gelişime bağlı olarak kendini ispatlama ve mesleğe yönelik kariyer alternatiflerinin değerlendirildiği dönemdir. Kariyer gelişiminin hızlı olduğu dönemde birey çalışmaya başlayarak işe ve iş ortamına uyum sağlamakta, konumunu sağlamlaştırmakta, mesleki ilerlemesine bağlı olarak yetki ve sorumlulukları artarken başarı, saygınlık ve özgürlük önem kazanmaktadır

(Can vd, 1995:304). Kişi, kariyer yaşamının sonuna geldiği emeklilik döneminde ise saygınlık ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı yanında kişiliğe yönelime odaklanmaktadır (Ünver, 2005:14).

4. KARIYER PLANLAMA

4.1. Kariyer Planlama, Amacı, Önemi

Kariyer planlama, bireyin kendisini tanıması, ihtiyaçlarını, yeteneklerini, ilgi alanlarını, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmesi, kariyer alternatiflerini incelemesi, amaçlarını belirleyerek kendisini geliştirecek faaliyetlere yönelmesidir (Beach, 1995:20). Bireysel kariyer planlamanın temel amaçları: insan kaynaklarının etkin kullanımı, iş performansının yükselmesi, kendine güven, işe bağlılık, tatmin, başarı, eğitim, gelişim ve iş güvenliği sağlamaktır (Ünsalan, Şimşeker, 2006:110). Etkin kariyer planlaması ile birey kendini tanıyarak yönünü belirlemekte, kendini gerçekleştirme düşüncesiyle hedeflediği noktalara ulaşma ve kariyerinde yükselme çabası içine girmektedir. Bu çabanın sağlıklı olması, kariyer planının kişisel gerçeklerle çelişmemesi, aktif karar alma, sorumluluktan kaçmama, performans analizi, işi iyi öğrenme şartları yanında (Soylu, 2002:6) rehberlik ve danışmanlık, geri besleme, bilgi akışı, kontrol, motivasyon uygulamalarının etkinliğine bağlıdır (Özer, 319). Birey, kariyer stratejisini başarı ile tamamladığında sağlıklı, gerçekçi kararlar verebilecektir (Aytaç, 1997:64). Bu nedenle kişisel değerler ve yeteneklerle kariyer fırsatları arasında bağlantı kurabilmek hayati bir adımdır (Cascio, 1986:349). Kariyer seçimi, bireyin başarı ve tatminini, gelirini, yaşayacağı yeri, yaşam standartlarını hatta hobilerini etkileyeceğinden kariyer planlama, bireyin amaç ve yeteneklerini analiz etmeye yoğunlaşmaktadır (Aydemir, 1995:29).

Örgütsel açıdan kariyer planlama, bireyin değerleri ile iş fırsatları arasında en uygun ilişkiyi kurarak verimliliğini amaçlayan, yetenek ve becerilerini maksimum kullanabilmeleri için danışmanlık yapan ve geleceğine yön verebilen, mesleki yaşamını planlayan yüksek motivasyona sahip çalışanlar yaratan bir sorun çözme ve karar alma süreci (Barutçugil, 2004:321) (Gürüz ve Özdemir, 2005:190) (Gürüz ve Gürel, 2006:233), uzun dönemli profesyonel başarıda gerçekçi temellere dayalı kritik bir noktadır (Gök, 2006:46).

Günümüzde çalışanlar iş konusunda insancıl yaklaşımları ve değerler sistemini benimseyerek işi, kapasitelerini kullanmalarına izin veren bir araç olarak gördüklerinden kariyer planlama, yönetim alanında önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Çalışan nüfusun eğitim düzeyindeki genel artış, işlerin değişerek yenilenmesi, karmaşılaşması çalışanların ve kurumların kariyer planlama ve geliştirmeye verdikleri önemi arttırmıştır (Sümer, 1998:63). Geleneksel hiyerarşik yapılanmanın yerine giderek daha sık karşılaşılan yatay yada düz yapılanma da kariyer planlamanın öneminin artmasına katkıda bulunan bir diğer nedendir.

Diğer yandan yaşam boyu iş olanaklarının, fonksiyonel ünvanların ve gelir açısından yükselmenin yerini katma değer, yaşam boyu öğrenme, kendini sürekli geliştirme ve istihdam edilebilir kalmaya gereksinim duyulan bir dünya almıştır. Yeni iş dünyasında kariyerler farklılaşmış, sosyal iş bağlantıları değişmiş; küreselleşme ve teknoloji iş dünyasını olağanüstü rekabet ortamı haline getirmiştir. Bu durum bireylerin kendilerinin, çevrelerinin, olanakların farkına varmalarını ve kariyer hedefleri saptamalarını yaşam boyu devam etmesi gereken dinamik bir süreçte dönüştürmektedir (Anafarta, 2001:1-7).

4.2. Bireysel Kariyer Planlamayı Etkileyen Temel Faktörler

Bireyler kariyer planlarını; kişilik özellikleri, ilgi alanları, sosyal ortam (eğitim, mesleki düzey, ailenin sosyoekonomik statüsü vb.), çevre (işgücü piyasasının durumu, rekabet şartları vb) gibi unsurların etkisinde şekillendirmektedirler. Demografik, ekonomik ve sosyal faktörlerin yanında ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve politik şartlar bireyin kariyer planlamasında temel belirleyiciler konumundadır.

Sürekli değişen, istikrarsızlığın yaşandığı kariyer yaşamında, realist ve esnek hedefler belirlemek güçleşmektedir (Özdemir, 2006:120). Diğer yandan okul ve branş seçimlerinin gerçekçi yapılamaması bireylerin aldıkları eğitimden farklı alanlara yönelmelerine neden olmaktadır. Meslek seçimi konusundaki değer yargıları, eğitim sistemindeki eksiklikler, kariyer danışmanlığı konusundaki yetersizlikler gibi birçok faktör gençlerin yanlış mesleklere yönelmesine neden olmaktadır (Özden, 2003:157,158). İşsizlik oranının çok yüksek, iş olanaklarının kısıtlı olduğu ülkemizde birey istediği nitelikte iş bulamamakta, ekonomik nedenlerle iş yaşamına atılmakta ve birçok sorunla karşılaşmaktadır.

4.2.1. Demografik Faktörler

Bireyin kariyer planlamasını belirleyen temel unsurların başında demografik faktörler gelmektedir. Bu faktörler; aile, yaş, cinsiyet, kişisel ve özel yetenekleridir.

4.2.1.1. Aile

Bireylerin kariyer seçimlerinde niceliksel olarak ölçebilmenin zorluğuna rağmen ailenin etkileri görülmektedir (Brown, 2002:60). Ailenin demografik özellikleri; gelir düzeyi, sosyo ekonomik seviye, eğitim, meslek gibi faktörlerdir (Kuzgun, 2000:109,115).

Kariyer yöneliminde bireyin ailesinden en çok etkilendiği dönem, meslekleri araştırma ve mesleki kimlik geliştirme süreci olan ergenlik dönemidir. Araştırmalar ergenlerin mesleki hedef ve beklentilerinin kendileri için ebeveynlerinin düşündüğü hedef ve beklentiler ile büyük ölçüde örtüştüğünü göstermektedir. Kariyer gelişimini ailenin yapısal özellikleri değil ailede yaşanan etkileşimsel süreçler şekillendirmektedir. (<http://www.bukam.bahcesehir.edu.tr/>). Yine araştırmalar, aile büyüklerinin kariyerleri ile çocukların kariyer hedefleri arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir (Can, 2002:346). Destekleyici aile tutumları ergenlikte sağlıklı karar almaya, yetişkinlikte kariyer olgunluğuna ve planlı kariyer gelişimine yardımcı olmaktadır.

4.2.1.2. Yaş

Kariyer planlamayı belirleyen demografik faktörlerden birisi de yaştır. Kişinin yaşı yapacağı kariyer planlamasında etkilidir. Bazı meslekler için yaş sınırlaması getirilmektedir. Kişinin yaşı ilerlemişse her meslek için kariyer planı yapamamaktadır.

4.2.1.3. Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadınların ve erkeklerin kariyer gelişimleri de farklı olmaktadır. Aile yaşamı kadınların kariyer modelini etkilemekte, işe alınmada, terfi ve performans değerlendirmesinde daha fazla kısıtlamalarla karşılaşabilmektedirler. Toplumda bireylerin yerine getirmeleri gereken görevlerin

dağılımını belirlemede önemli bir faktör olan cinsiyet, kariyer planlamada, meslek dalı ve sektör seçiminde etkili olmaktadır.

4.2.2. Kişisel Yetenek ve Özellikler

Meslek seçimi, bireyin kariyer hedefinin yani uzmanlık alanının, çalışma ortamının ve hedeflenen üst pozisyonların genel çerçevesini oluşturmaktadır (Özden, 2007:61). Birey kendi kişiliğine uyumlu olan işlere eğilim göstermektedir. Kişisel değerlerin gelişiminde aile büyükleri, öğretmenler, toplum önemli rol oynamaktadır (Can, 2002:347).

Birey, karakteristik özelliklerini, potansiyelini iyi analiz etmeli, fırsatlar için hazır olmalı, planlarını, alternatif kariyer hedeflerini ve hareket alanını netleştirmelidir. İşe alınma uygulamaları, çalışma koşulları, mesleğin gerektirdiği yetkinlikler hakkında bilgi sahibi olmalı, seçtiği meslekteki gelişmeleri izlemeli, spesifik ve genel işgücü trendlerini incelemelidir. Bireylerin kendi gelecekleri ile ilgili verdikleri kararların iş yaşamlarındaki performanslarını, iş tatmini ve motivasyonlarını direkt etkilediği unutulmamalıdır.

4.2.3. Sosyal Faktörler

Bireyin mensup olduğu sosyal sınıf, ailenin sosyal statüsü ve gelir düzeyi gibi sosyal kültürel unsurlar kariyer seçiminde etkilidir. Bireyin sosyal geçmişi, yaşadığı sosyal çevre, ana baba ilişkisi, ailenin toplumsal ekonomik düzeyi de kariyer seçiminde yönlendiricidir.

Meslek seçiminde sosyal faktörler gençlerin ilgi alanlarından daha fazla etkili olmakta, gözde mesleklere ve okullara göre tercihler yapılmakta çoğunlukla kariyer planlama konusunda bilinçli kararlar verilememektedir (Özden, 2003:158).

4.2.4. Ekonomik Faktörler

İnsanlar, güç, statü ve maddi imkan sağlayan pozisyonlara geçmelerini sağlayacak kariyer planları yapmaktadırlar (Kitapçı ve Sezen, 2002:221) Mesleğin ekonomik getirisi birçok kişinin kariyer eğiliminde etkili bir faktördür. Mesleğin sunduğu maddi kazanç, sosyal güvence, sigorta hizmetleri, ücretin güvence altında olması vb. imkanlar önem taşımaktadır.

4.2.5. Eğitim Öğretimin Etkisi

Birey yetkinliklerini, eğitimine göre şekillendirmekte, eğitim kurumlarının etkisi altında kariyer yaşamına yön vermektedir (Özden, 2007:30). Kişilik özellikleri ve becerilerine uygun eğitim alan yani alanını bilinçli seçen birey, eğitimi doğrultusunda kendisine uygun mesleği seçmek durumundadır (Dessler, 1994:379). Kariyer planlama birey odaklı olmakla birlikte kişilik ve ilgi alanlarının farkında olarak bilinçli tercih yapmak, eğitim ve gelişim faaliyetleri ile destek almak, alternatifleri değerlendirmek gibi birçok konu sadece bireye bağlı değildir.

Eğitimin amacı bireyin bir işi, görevi yerine getirme yeteneğini arttırmak, becerilerini geliştirmek, verimini yükseltmektir. Okullardaki danışmanlık sistemi, öğrencinin kendisini analiz etmesinde, mevcut ve potansiyel nitelikleri ile kariyer hedefi arasında uyumu yakalamasında, ilerleme fırsat ve alternatiflerini düşünmesinde, mesleki nitelikleri kazanmasında önemli katkılar sağlamakta, bilinçli hareket etme noktasında

yönlendirici olabilmektedir (Anafarta, 2001:7). Araştırmalar, okulda yapılan etkinlikler ve uygulamaların da kariyer planlama sürecini etkileyebildiğini göstermektedir.

5. MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNDE KARIYER PLANLAMA

Sektörlerin ihtiyaç duyduğu nitelikli meslek elemanlarını yetiştirmek üzere eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunan Meslek Yüksekokulları'nda kuramsal eğitime olduğu kadar uygulamaya da ağırlık verilmektedir. Öğrenciler zorunlu staj ile kamu kurumlarında ve özel sektör işletmelerinde edindikleri bilgilerin pratik uygulamalarını yapmakta, piyasadaki firmaların ve sistemin işleyişini öğrenme imkânı bulmaktadırlar.

Öğrencilerin gelecekteki meslektaşları ve çalışmak istedikleri sektörlerdeki yöneticiler ile iletişimleri kariyer planlarında önemli rol oynayabilmektedir. Bu nedenle okullar kariyer günleri düzenlemekte, farklı sektörlerde başarılı olmuş büyük şirketlerin, önde gelen firmaların yöneticilerini davet ederek iş hayatında başarı konusunda öğrencilerin motivasyonunu sağlamaktadırlar. Yine okullar, bünyelerindeki branşlara yönelik olarak uzmanlarla öğrencileri buluşturmakta ve katılım sertifikaları düzenlemektedirler.

Meslek Yüksekokulları mezunları, devlet tarafından düzenlenen kamu personeli seçme sınavı sonucuna göre bölümlerine uygun olan kadroları tercih edebilmekte, özel sektörde çalışabilmekte yada serbest girişimlerde bulunarak kariyerlerine yön verebilmektedirler.

6. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölümde araştırmanın amaç ve önemine, kapsam ve yöntemine ve temel bulgularına yer verilmektedir.

6.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Meslek Yüksekokullarında eğitim gören öğrencilerin 'Kariyer Planlama'larını etkileyen faktörler, bu faktörlerin olumlu yada olumsuz etki derecelerini belirlemektir. Ömür boyu süren iş ve sosyal yaşamda başarı ve tatmin öğrencilik yıllarında kariyer planını şekillendiren unsurlara ve bireyin bu konudaki farkındalık düzeyine bağlıdır. Çalışma, demografik, sosyal, ekonomik ve eğitim kurumları faktörlerinin kariyer planlama sürecindeki belirleyici rolü saptaması açısından öğrencilere ve literature katkı sağlayacaktır.

6.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın kapsamını Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'ne bağlı Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu ve Emin Gülmez Meslek Yüksekokulu öğrencileri oluşturmaktadır.

Anket çalışması ile Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kariyer planlamasına etki eden faktörler ile bunların önem dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu kullanılarak toplanmıştır. Anket, öğrencilerin kariyer planına etki eden faktörleri ölçen sorulardan oluşmaktadır. Öğrencilerin kariyer planlamasına etki eden faktörler; Aile, Sosyal Çevre, Kişisel Özellikler ve Yetenekler, Ekonomik Faktörler, Eğitim, Mesleğin Güçlük Derecesi, Mesleğin Saygınlığı, Güncel Gelişmeler ve Okul faktörleri altında incelenmiştir.

Değerlendirme sorularında beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılardan her bir maddeyi (1) Son Derece Etkili, (2) Büyük Ölçüde Etkili, (3) Kararsızım, (4) Büyük Ölçüde Etkili Değil, (5) Hiç Etkili Değil seçeneklerinden birini kullanarak değerlendirmeleri istenmiş ve sonuçlar bu değerler baz alınarak yorumlanmıştır.

6.3. Araştırmanın Bulguları

Anket verileri SPSS 13.0 programıyla değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları değerlendirilirken istatistiksel test ile anketteki soruların tutarlılığını, güvenilirliğini ölçmek üzere “Güvenilirlik Analizi”, araştırma konusuna ilişkin fikir ve yorumlara yarayacak “Basit Yüzde Analizler”, “Kariyer Planına Etki Eden Faktörlere İlişkin Analizler”, kariyer planlarken farklı sektörlerle yönelmede bayan ve erkek öğrenciler arasında anlamlı tutum farkı veya ilişki olup olmadığını ölçmeye yarayan “T Testi” kullanılmıştır.

6.3.1. Güvenilirlik Analizi Sonucu

Güvenilirlik Analizi’nde Alfa katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenilirlik durumu: $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirlikte, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir ve $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir (Akgül, Çevik, 2003:435-436).

SPSS 13 programı ile yaptığımız güvenilirlik analizinde araştırmamızın sonuçları $\alpha=0,85$ olarak belirlenmiş ve $0,80$ ’in üzerinde olduğundan oldukça güvenilirdir.

6.3.2. Basit Yüzde Analizleri

Araştırma Bucak’ta bulunan iki Meslek Yüksekokulu’nda ve 12 farklı programda öğrenim gören öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 500’ü Bucak Hikmet Tolunay MYO, 100’ü ise Emin Gülmez MYO öğrencisi olup yaşları 18-21 aralığında ve 313’ü (%52.2’si) erkek, 287’si (%47.8’i) bayandır.

Kız öğrencilerin %56’sı kamu sektöründe çalışmayı tercih ederken bu oran erkeklerde %43.2’dir. Yine kız öğrencilerin %47.6’sı, erkeklerin ise %52.3’ü özel sektörü tercih etmektedir. 7 kız öğrenci özel girişimi düşünürken erkeklerde bu sayı 53 yani ankete katılanların 1/12’si civarındadır. Tüm öğrencilerin %40’ı kamu, %50’si özel sektörü, %10’u ise serbest çalışmayı düşünmektedir. Günümüzde özel sektörde çalışmanın zorluklarına rağmen kamu sektörünün beklenenden daha az ilgi görmesinin nedeninin kamu personeli alımı için yapılan sınavlar ve işe yerleşmedeki güçlükler olduğunu söyleyebiliriz.

Kariyerini eğitim aldığı alanda sürdürmek isteyen öğrenciler toplam sayının %70’ini, farklı bir alanda kariyer yapmayı düşünenler ise %30’unu oluşturmaktadır. Bu sonuç eğitim alınan alanı bilinçli seçmekle de ilgilidir. Nitekim öğrencilerin %62’si öğrenim gördüğü branşı kariyer planına uygun olarak seçtiğini, %38’i bu konuda bilinçli bir tercihte bulunmadığını ifade etmiştir.

Öğrenciler hedefledikleri mesleklerin gerektirdiği nitelikleri büyük ölçüde taşıdıklarına inanmaktadır. Bu soruya ‘evet’ seçeneğinin oranı %80, ‘hayır’ seçeneğinin ise %20’dir. Hayır cevaplarının mesleğe farklı etkenler sonucu yönlendirilme, mesleğe yönelik yeterli araştırma yapmama, hedeflenen meslekle kişisel özellik ve yetenekleri karşılaştırmama, kendini yeterince tanıyamama gibi sebeplerden kaynaklandığını düşünebiliriz. Yüzdesi oldukça fazla olan evet cevapları ise bunun tersi olarak mesleği

isteyerek tercih etme, kişisel özelliklerle uyumunu sağlama ve meslek liselerini bitirerek Meslek Yüksekokullarına bilinçli olarak yönelmekten ileri gelebilmektedir.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerine verilen danışmanlık hizmetlerinin öğrencilerin kariyer planlamasına olumlu etkileri olup olmadığı sorusuna öğrencilerin %62.5'i olumlu, %37.5'i ise olumsuz cevap vermiştir. Gençlerin kişisel yetenek ve potansiyel niteliklerini göz önünde tutarak onların kariyer planlamalarında ve alternatif alanlara yönelmelerinde en önemli etkenlerden birisi de danışmanlardır. Danışman öğretim görevlileri branşlarına göre ders verdikleri programlara yönlendirilmekte, öğrencileri tanıma fırsatı bularak onların geleceği üzerinde etkili olabilmektedirler.

Öğrencilerimizin %86.5'i hedeflediği mesleğe yönelik iş imkanları araştırdığını, %13.5'i ise bu tip bir araştırma yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

6.3.3. Kariyer Planına Etki Eden Faktörlere İlişkin Analizler

FAKTÖRLER	ORTALAMA
Mesleğin Saygınlığı	1,68
Ekonomi	1,82
Kişisel Özellikler ve Yetenekler	1,86
Güncel Gelişmeler	2,13
Eğitim	2,23
Okulun Sağladığı İmkanlar	2,26
Mesleğin Güçlük Derecesi	2,68
Aile	2,88
Sosyal Çevre	2,98

Tablo: Kariyer Planına Etki Eden Faktörlerin Etki Derecesine Göre Sınıflandırılması

Tablodan anlaşıldığı üzere araştırmamıza katılan öğrenciler, kariyer planlamada en önemli faktörü 1.68'lik ortalama ile 'Mesleğin Saygınlığı' olarak belirlemiş, meslekte yükselme imkanlarını %84.7, mesleğin uzun yıllar geçerliliğini korumasını %84.3 oranda tercih etmişlerdir. Ekonomik faktörler ikinci sırada yer alırken bu kapsamda mesleğin; iş bulma olasılığı %82.3, geleceğinin güvenli olması %76.6, maddi getirisinin yüksek olması %76.2, özel sağlık hizmetleri ve sosyal imkanlar sunması %72.2 oranında çok etkilidir. Bu sonuç günümüz ekonomik şartları içerisinde mesleğin iş bulma imkanının ve gelecekteki durumunun önemini ön plana çıkarmaktadır.

Kariyer planlamada etkili faktörlerden kişisel özellikler üçüncü sırada yer almakta, öğrenciler genel anlamda hedefledikleri mesleğe uygun yetenek, beceri, bilgi düzeyi ve kapasiteye sahip olduklarını düşünmektedirler. Güncel gelişmeler başlığı altında ele alınan ülkenin içinde bulunduğu durum, gelecekteki konumu ve ekonomik gelişmeler ankete katılan öğrencilerin %70'i tarafından kariyer planlamada çok etkili bir faktör olarak belirlenirken politik gelişmelerin etkisi %53.4 ile daha geri planda kalmaktadır.

Eğitim aldıkları alanın ilgili sektörlerce talep edilmesi gençlerin kariyer planlamasında etkileyici olmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin %70'i bu faktörün çok önemli olduğunu belirtirken eğitim gördüğü alana ilgi duyanların oranı %67.5 ve yine öğrenim gördüğü programı bilinçli tercih edenlerin oranı %61.7'dir.

Öğrencilerin %50'si mesleğin güçlük derecesini (yoğun mesai, seyahat, ikamet vb.) kariyer planlaması üzerinde çok etkili olarak belirlerken %20'si hiç etkili olmadığını ifade etmiştir. Bu noktada mesleğin ekonomik getirisi, mesleğe duyulan ilgi, sevgi vb. hususlar etkili olabilmektedir.

Öğrencilerin kariyer planları üzerinde ailelerinin etkisi 8. sırada yer almaktadır. Aile faktörünü kendi içerisinde değerlendirdiğimizde 'baba' %60.7, 'anne' ise %57.8 etki derecesine sahip olup bu oran kardeş ve akrabalar için daha düşük düzeydedir. Bu sonuç gençlerin mesleki planlarını aile gibi direkt bağlantılı oldukları bireylerden ziyade mesleğin konumu, ekonomik şartlar ve bireysel özellikler gibi değişkenler etkisinde şekillendirdiklerini göstermektedir. Ailelerin de eskisine kıyasla kendi isteklerini değil gençlerin yetenek ve becerilerini göz önüne alarak hareket ettiklerini ve mesleğin saygınlığı, ekonomik koşullar vb. faktörlerden etkilendiklerini düşünebiliriz. Bu durum kariyer planlama konusunu ülkenin içinde bulunduğu sosyal, kültürel, ekonomik tüm unsurlarla iç içe değerlendirmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kariyer planlamada en az etkisi olan sosyal çevre içerisinde; öğretmenler %51.7 ile ilk, arkadaşlar %37.2 ile ikinci sırada yer almakta iken aile dostlarının etkisi daha düşüktür.

6.3.4. Tutum Farklılıklarının Ölçülmesine Yönelik T Testi

Yapılan çift yönlü t testi sonucunda ($\alpha=0,05$ iken, iki yönlü $r \leq 0,00$) bayan öğrencilerle erkek öğrenciler arasında kariyer planlamasında tercih edilen sektörlerle ilgili tutum farklılığı bulunmaktadır. Bayan öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla kamu kurumlarında çalışmayı daha fazla tercih etme eğilimindedirler. Bu tutumu göstermede bayanların iş hayatındaki risk algılamaları, düzenli bir çalışma ve sosyal hayat istemeleri, gelecek kaygısı olmaksızın garantili çalışma eğilimleri önemli rol oynamaktadır.

SONUÇ

Kariyer insan yaşamının önemli bir bölümünü kapsayan ve yaşam kalitesi ile tatminini büyük ölçüde etkileyen bir konudur. En önemli husus bireyin yaptığı tüm işlerin kendi vizyonuna uygun olması ve hedeflerine ulaşmasıdır. aldığı eğitim ile belli noktalara gelmek isteyen bireylerde kariyer yaşamı, demografik, sosyal ve ekonomik faktörlerden etkilenmekte ve üniversite eğitimiyle şekillenmektedir.

Ülkemizin genel ekonomik koşulları, işsizlik sorunu, olumsuz çalışma şartları, okul veya programların bilinçli tercih edilememesi, özgüven eksiklikleri, sosyal imkanların yetersizliği gibi birçok neden henüz eğitim aşamasında olan gençlerin kariyer planlarını sağlıklı ve bilinçli oluşturmalarının önünde önemli engeller yaratabilmektedir. Bu sorunlar

öğrencilerin mesleki araştırmalar yaparak bilinçli kararlar vermeleri, ailelerinin olumlu desteği ve okulda etkin danışmanlık hizmetleri verilmesi ile giderilebilmektedir.

Çalışma kapsamında gerçekteştirilen araştırmadan da anlaşıldığı üzere gelişen teknoloji, bilgi-iletişim çağı, sosyal-kültürel etkileşim gibi unsurlar meslek seçimi ve kariyer planlamada öncelikli faktörleri mesleğin konumu, ekonomik getirisi ve sağladığı imkanlara yoğunlaştırmış, aile ve sosyal çevre gibi bireyin yetişmesi ve gelişmesinde çok önemli ve daha önceki dönemlerde ilk sıralarda yer alan faktörleri arka plana itmiştir.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

- Akgül, A. ve Çevik, O. (2003), İstatistiksel Analiz Teknikleri (SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları), Emek Ofset
- Aydemir, N. (1995), "2000'li Yıllara Doğru Özel İmalat Sanayiinde İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kariyer Arayışları", TÜGİAD
- Aytaç, S. (1997), "Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi Planlaması Geliştirilmesi Sorunları", Epsilon Yayıncılık
- Barutçugil, İ. (2004), "Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi", Kariyer Yayıncılık
- Beach, D. S. (1995), "Managing People at Work", McMillan Publishing Co., New York
- Brown, D. (2002), "Career Choice and Development", John Wiley Inc.
- Can, H. (2002), "Organizasyon ve Yönetim", Siyasal Kitabevi
- Can, H, Akgün, A. ve Kavuncubaşı, S. (1995), "Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi", Siyasal Kitabevi
- Canman, D. (2000), "İnsan Kaynakları Yönetimi", Yargı Basım Yayımları Ltd. Şti.
- Cascio F. W. (1986), "Managing Human Resource", MCGraw-Hill Book Company
- Dessler, G. (2005), "Human Resource Management", Person Prentice Inc., New Jersey
- Erdoğmuş, N. (1999), "Kariyerde Yeni Yaklaşımlar ve İstihdama Etkileri", Mercek Yayınları
- Fındıkçı, İ. (1999), "İnsan Kaynakları Yönetimi", Alfa Yayınları

- Greenhous, JH. (1987), “Career Management”, The Dryden Pres, Forth Worth
- Greenhous, J, H, Callanan G, A. ve Godshalk, V, M. (2000), “Career Management”,
Harcourt
Collage Publishers
- Gök, S. (2006), 21. Yüzyılda İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım
- Gürüz, D ve Özdemir Yaylacı, G. (2005), “İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi”,
Mediacat Yayınları
- Gürüz, D ve Gürel, E. (2006), “Yönetim ve Organizasyon”, Nobel Yayın Dağıtım
- Inkson, K. (2007), “[Career Development](#)”, [Sage Publications Inc](#)
- Kaynak, T.(1998), “İnsan Kaynakları Yönetimi”, İstanbul Üniversitesi İ.İ.B.F Yayınları
- Kuzgun, Y. (2000), “Meslek Danışmanlığı”, Nobel Yayın Dağıtım
- Özdemir Yaylacı, G. (2006), “Kariyer Yaşamında Duygusal Zeka ve İletişim Yeteneği”,
Hayat Yayınları
- Özden, M. C. (2007), “Bireysel Kariyer Yönetimi”, Akis Kitapları
- Özer, M.A. (2008), “21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler”, Nobel Yayın Dağıtım
- Şimşek, Ş. (2004), “Kariyer Yönetimi”, Gazi Kitabevi
- Ünsalan, E. ve Şimşeker, B. (2006), İnsan Kaynakları Yönetimi, Detay Yayıncılık
- Tortop, N, Aykaç, B, Yayman, H ve Özer, A. (2006), “İnsan Kaynakları Yönetimi”,
Nobel Yayın Dağıtım

Makaleler:

- Anafarta, N. (2002), “Bireysel Kariyer Danışmanı Olarak Rehber (Mentor)”, Cumhuriyet
Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, C:3, S:1, 115-127

Anafarta, N. (2001), "Orta Düzey Yöneticilerin Kariyer Planlamasında Bireysel Perspektif", Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, S.2, 1-17

Demirbilek, T. (1994), "Örgütlerde Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri", Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, C:9, S:2, 71-85

F, N. (2002), "Yeni Kariyer Yaklaşımları ve Kariyer Değerlerindeki Değişim", I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli

Kitapçı, H ve Sezen, B. (2002), "Çalışanların Tatminini Belirleyici Unsurlar Üzerine Bir

Araştırma: Kariyer Süreci Örneği", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:12, S:1, 219-230

Özden, M, C. (2003), "Geleceği Yaratmak: Gençler ve Kariyer Danışmanlığı", Düşünceden

Sonuca İnsan Kaynakları, Ed. Figen Tahiroğlu, Hayat Yayınları, 154-165

Soysal, A. (2006), "Kariyer Yönetiminde Yeni Strateji Arayışları: Türkiye Ölçeğinde Bir Değerlendirme", Çimento İşverenler Dergisi

Sümer, C. (1998), "İnsan Kaynakları Yönetimi Etkinliği Olarak Örgütsel Kariyer Planlama ve Geliştirme", Türk Psikoloji Bülteni, C:4, S.9, 62-65

Vergiliel Tüz, M. (2003), "Kariyer Planlamasında Yeni Yaklaşımlar", Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 4, S: 4

Zaimler, D.(2003), "Kariyer Yönetimi Kimin Sorumluluğunda?", Düşünceden Sonuca İnsan Kaynakları, Ed. Figen Tahiroğlu, Hayat Yayınları, 147-153

Tezler:

Gök, E. (2000), Kariyer Yönetimi ve Planlaması: Bir İşletme Uygulaması, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Sav, D. (2008), Bireysel Kariyer Planlamada Etkili Olan Faktörler ve Üniversitelerin Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Soylu, A. (2002), Yalın Örgütlerde Kariyer Yönetimi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

İnternet:

Uzun, T., “İnsan Kaynakları Yönetimi'nde Etkin Bir Yöntem: Kariyer Planlaması”, İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 2003, C: 5, S:2
<http://www.isgucdergi.org/index.php?> 12.11.2008

Ünver, Y., “İşletmelerde Kariyer Yönetimi Ve Performans Değerlendirme Sistemleri”
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dönem Projesi, 2005
acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/628.pdf, 17.11.2008

Kariyer Yönetiminde Aile Etkileri,
http://www.bukam.bahcesehir.edu.tr/index.php?lang=TR&sablon_id=6&ana_id=69,
20.10.2007

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN AKADEMİK ÖZ-YETERLİKLERİ İLE ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÖĞRETMEN İLETİŞİM DAVRANIŞLARI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

ANALYZING THE RELATION BETWEEN ACADEMIC SELF- EFFICACY OF VOCATIONAL HIGH SCHOOL STUDENTS AND TEACHER COMMUNICATION BEHAVIORS OF TEACHING STAFF

Ayşe Sert ÇIBIK¹

Gülay EKİCİ⁴

Mustafa ÇEVİK²

Pınar FETTAHLIOĞLU⁵

Gökhan ILGAZ³

ABSTRACT

The aim of this research is to analyze the relation between academic self-efficacy of Vocational High School students and teacher communication behaviors of teaching staff. The research is done with “description-survey” method. 500 students, who are enrolled in Gazi Vocational High School and Atatürk Vocational High School, attended this research. The research data are summed up with “Communication Behaviors Scale of Teachers” (She and Fisher, 2000) and “Academic Self-Efficacy Scale” (Yılmaz ve diğerleri, 2007). Data are evaluated using the techniques of descriptive statistics, independent groups t-test, ANOVA by the help of SPSS-15 package program.

At the end of the research, it is determined that students’ perception toward communication behaviors of teaching staff is on a positive level in the overall and lower part of the scale. It is also determined that academic self-efficacy levels of students are on good levels. Although communication behaviors of teaching staff do not statistically show a meaningful difference between sexes, it is determined that there is a meaningful difference in favor male students between academic self-efficacy levels and sexes. On the other hand, students, who have a high academic self-efficacy level, express that teaching staff behave mostly in an understanding and friendly way, and students whose academic self-efficacy level is low express that teaching staff behave in a controlling and questioning way

Key Words: Communication behaviors of teachers, vocational high school, teacher-student communication, academic self-efficacy.

¹ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl. sertcibik@gmail.com

² Öğretmen, Çubuk Endüstri Meslek Lisesi, Ankara, biyolog70@yahoo.com

³ Araş.Gör.Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi,Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl., gokanilgaz@gmail.com

⁴ Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, gulayekici@yahoo.com

⁵ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl., pdenizoglu@cu.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, meslek yüksekokulları öğrencilerinin akademik öz-yeterlikleri ile öğretim elemanlarının öğretmen iletişim davranışları ilişkisini incelemektir. Araştırma “betimleme-survey” yöntemiyle yapılmıştır. Araştırmaya Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 500 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri Öğretmenin İletişim Davranışları Ölçeği (She & Fisher, 2000) ve Akademik Öz-yeterlik Ölçeği (Yılmaz ve diğerleri, 2007) ile toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS-15 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü ANOVA kullanılarak yapılmıştır.

Araştırma sonunda, öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algıları ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında olumlu düzeyde olduğu tespit edilirken, öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerinin iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermezken, cinsiyetleri ile akademik öz-yeterlik düzeyleri arasında erkek öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan akademik öz-yeterlik düzeyi yüksek olan öğrenciler öğretim elemanlarının en fazla anlayışlı ve arkadaşça davrandıklarını belirtirlerken, akademik öz-yeterlik düzeyi düşük olan öğrenciler ise en fazla kontrol edici ve sorgulayıcı davrandıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen iletişim davranışları, meslek yüksekokulu, öğretmen-öğrenci iletişimi, akademik öz-yeterlik.

1. GİRİŞ

Öz-yeterlik kavramı, bireylerin belli bir performansı göstermede kendi kapasitelerine ilişkin yargıları ve bir işi yapabilme kapasitelerine, yeteneklerine duydukları güven olarak tanımlanmaktadır (Zusho ve Pintrich, 2003; Bandura, 1977). Özyeterlik beklentisi ise “kişinin yetenekleri hakkındaki kendini ikna edişi” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak olumlu özyeterlik beklentisinin bireyin motivasyonunu arttırdığı, zor ve yeni görevlerle başa çıkabilmeyi sağladığı ve bu yönde çaba harcamaya istekli kıldığı belirtilmektedir. Öte yandan olumsuz özyeterlik beklentisinin ise bireyin inisiyatifi ile davranışlarda bulunamamasına veya yapılan bir işin sonucuna ulaşmadan işi bırakmasına neden olduğu bildirilmektedir (Jerusalem, 2002). Öz-yeterlik alanında yapılan çalışmalara bakıldığında akademik öz-yeterlik en dikkat çekici olanıdır. Öğrencilerin akademik bir işi başarıyla tamamlayabilmesine ilişkin inancı akademik öz-yeterlik olarak tanımlanmaktadır (Solberg ve diğerleri, 1993; Zimmerman, 1995). Bu inancın her düzeydeki akademik yaşantıda etkili olduğu çoğu çalışmada eğitim araştırmacıları tarafından gözlemlenmiştir. Bu anlamda meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik düzeylerinin araştırılması konuya farklı ve yeni bir bakış açısı geliştirerek değerlendirmemizi sağlayacaktır. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin günlük yaşamlarındaki her konuda başarılı olabilmeleri için eğitim-öğretim sürecinde önemli olan matematik, fizik, kimya, biyoloji, Türkçe, tarih ve coğrafya gibi bir çok akademik alan yanında mesleki alanda da yüksek akademik öz-yeterlik düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin yaşamın her alanında yüksek öz-yeterlik seviyesine ulaşabilmesinde sınıf ortamındaki pek çok boyutun yanında belkide en önemlisinin

öğretmen iletişim davranışlarının öğrenci tarafından nasıl algılandığının ortaya çıkarılmasıdır.

Eğitim-öğretim ortamında öğretmen ve öğrenciler arasında sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi öncelikle sınıf içerisinde etkili bir iletişimin gerçekleşmesine bağlıdır. Bu karşılıklı iletişim bağı büyük oranda öğretmenlerin davranış biçimleriyle ilgilidir. Bu nedenle öğretmenlerin sınıf içindeki davranışlarının eğitim hedeflerine ulaşma seviyelerindeki etkileri çok fazladır. Yani öğretmen sınıf içinde gösterdiği davranışlarıyla öğrencide olumlu etkiler yanında olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. Kişiler arasındaki iletişimin karşılıklı olması durumunda bu olumsuz etkiler ortadan kalkmakta ve bu süreç başarıyla amaçlar yönünde gelişebilmektedir. Sınıf içi iletişim süreci çoğunlukla öğretmenlerin kişisel niteliklerinin etkisi altında biçimlenmektedir (Ekici ve diğerleri, 2008). Öğretmenlerin eğitim ortamında her bir öğrencinin bireysel farklılığını dikkate alarak olumlu davranışlarda bulunması onların olumlu akademik öz-yeterliğe sahip olarak yetişmelerine imkan sağlamaktadır. Öte yandan sınıf ortamında baskı, şiddet ve sıkı kontroller gibi her yönden olumsuz tutumlar sergileyen öğretmen davranışları sonucunda öğrencilerde olumsuz akademik öz-yeterliğin gerçekleştiği görülmektedir (Walberg, 1984; Fisher ve Rickards, 1997). Akademik öz-yeterlik inancının ve öğretim elemanlarının iletişim davranışlarının eğitim alanında, öğrencilerin bireysel farklılıklarını ortaya çıkarması amacıyla kullanılabilmesi ve öğrencilerin eğitimin amaçlarının istendik yönde gerçekleşmesinde önemli katkılar sağlayacağı düşünülebilir. Bu bağlamda eğitim amaçlarının istenilen düzeyde gerçekleşmesi büyük oranda öğretmenlerin eğitim-öğretim ortamında gerçekleştirdiklerine bağlıdır (Açıkgöz, 1992). Bu nedenle öğretmenlerin sınıf içindeki olumlu davranışları büyük önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, meslek yüksekokulları öğrencilerinin akademik öz-yeterlikleri ile öğretim elemanlarının öğretmen iletişim davranışları ilişkisi açıklanmaya çalışılmaktadır. Araştırma sonuçlarının alana oldukça nitelikli bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Çünkü yapılan literatür taramasında konuyla ilgili yapılmış herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, meslek yüksekokulları öğrencilerinin akademik öz-yeterlikleri ile öğretim elemanlarının öğretmen iletişim davranışları ilişkisini incelemektir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeyleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları nasıl bir dağılım göstermektedir?
3. Öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları nasıl bir dağılım göstermektedir?

3. YÖNTEM

Betimsel bir çalışma olan bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama (survey) modeli geçmişte ve halen var olan durumu, mevcut olayları, grupları, objeyi ve özellikleri

olduğu gibi betimlemeyi-resmetmeyi- açıklanmaya amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Kaptan, 1993; Ekiz, 2003). Bu çalışmada da meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlikleri ile öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları ve bu algıların cinsiyet ile ilişkileri betimlenmiştir.

3.1. Çalışma Grubu

Araştırmaya Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 500 öğrenci katılmıştır. Ancak bu örneklemin 452 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

3.2. Veri Toplama Aracı

Öğretmenin İletişim Davranışları Ölçeği

Bu çalışmada She & Fisher (2000) tarafından geliştirilmiş olan “Öğretmenin İletişim Davranışları Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, Tüzün (2006) tarafından Türkçeye uyarlanarak ilköğretim okullarında uygulanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek beş alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar sorgulamak, teşvik etmek ve övmek, sözel olmayan destekler vermek, anlayışlı ve arkadaşça davranmak ve kontrol etmektir. Ölçek 5’li Likert tipinde her boyutta 8’er madde olmak üzere toplam 40 madde içermektedir. Bu araştırma kapsamında ise ölçeğin boyutlarına ait Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.83 ile 0.90 arasında değiştiği ve ölçeğin genelinde de 0.92 olduğu belirlenmiştir.

Akademik Öz-yeterlik Ölçeği

“Akademik Özyeterlik Ölçeği” Jerusalem ve Schwarzer (1981) tarafından geliştirilmiş Yılmaz ve diğerleri, (2007) tarafından da Türkçeye uyarlanmıştır. Tek boyut içeren orijinal ölçek akademik özyeterlik için anlamlı bir yapı gösteren 7 maddeden oluşmaktadır. 4’lü likert tipinde hazırlanan ölçeğin cronbach alfa güvenilirlik katsayısı bu çalışma için .77 olarak hesaplanmıştır.

3.3. Veri Çözümleme Teknikleri

Verilerin analizi SPSS-15 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü ANOVA kullanılarak yapılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen verilere ait bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

1. Öğrencilerin Akademik Öz-Yeterlik Düzeyleri Nasıl Bir Dağılım Göstermektedir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik düzeylerinin genel dağılımı tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Akademik Öz-Yeterlik Düzeylerinin Genel Dağılımı

Akademik Öz-Yeterlik Düzeyi	N	X	ss	Minimum	Maksimum
Ölçeğin Geneli	452	2.9	.50	1.14	4.00

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin akademik öz-yeterlik ölçeğinden almış oldukları ortalama puan $X = 2.9$ olarak belirlenmiştir. Bu sonuç öğrencilerin akademik öz-yeterliklerinin “bana uyuyor” seçeneği seviyesinde olduğunu göstermektedir. Bu noktada öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançlarının iyi seviyede olduğu söylenebilir.

2. Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algıları Nasıl Bir Dağılım Göstermektedir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının genel dağılımı tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algılarının Genel Dağılımı

İletişim Davranışları Ölçeği Boyutları	N	X	ss	Min	Max
Sorgulamak	452	3.41	.79	1.00	5.00
Teşvik Etmek ve Övmek	452	3.27	.89	1.00	5.00
Sözel Olmayan Destekler Vermek	452	3.31	.94	1.00	5.00
Anlayışlı ve Arkadaşça Davranmak	452	3.43	.85	1.00	5.00
Kontrol Etmek	452	3.42	.83	1.00	5.00
ÖLÇEĞİN GENELİ	452	3.37	.69	1.00	5.00

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algıları ölçeğin genelinde ($X=3.37$) ve alt boyutlarında orta düzeyin ($X=3.00$) üstünde, olumlu düzeyde olduğu görülmektedir. Bu boyutların ortalamalarına bakıldığında sorgulamak ($X=3.41$), teşvik etmek ve övmek ($X=3.27$), sözel olmayan destekler vermek ($X=3.31$), anlayışlı ve arkadaşça davranmak ($X=3.43$) ve kontrol etmek ($X=3.42$) olarak bulunduğu görülmüştür. Bu bulgular öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algılarının ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında birbirlerine benzer ve olumlu seviyelerde olduğunu göstermektedir.

3. Öğrencilerin Akademik Öz-Yeterlik Düzeyleri Cinsiyetlerine Göre Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik düzeylerinin cinsiyete göre değişimi tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Cinsiyete Göre Akademik Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	ss	sd	t	p
Kız	61	2,78	,60	447	-2.05	.041*
Erkek	391	2,92	,48			

* p<0.05

Tablo 3 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin akademik öz-yeterlik inancı düzeylerini karşılaştırmak için yapılan bağımsız gruplar t-testinde kız ve erkek grupları arasında erkekler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t_{(447)}=2.05$, $p>.041$].

4.Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algıları Cinsiyetlerine Göre Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının cinsiyete göre dağılımı ise tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına İlişkin Algı Puanı Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Ölçeğin Boyutları	Cinsiyet	N (452)	X	ss	t	p
Sorgulamak	Kız	61	3.53	.81	1.3	.194
	Erkek	391	3.39	.78		
Teşvik Etmek ve Övmek	Kız	61	3.38	.90	1.06	.287
	Erkek	391	3.25	.89		
Sözel Olmayan Destekler Vermek	Kız	61	3.21	1.00	.905	.366
	Erkek	391	3.32	.93		
Anlayışlı ve Arkadaşça Davranmak	Kız	61	3.50	.81	.651	.515
	Erkek	391	3.42	.86		
Kontrol Etmek	Kız	61	3.53	.78	1.025	.306
	Erkek	391	3.41	.83		
ÖLÇEĞİN GENELİ	Kız	61	3.43	.72	.726	.468
	Erkek	391	3.36	.69		

Tablo 4’de, öğrencilerin ölçeğin genelinde ve alt boyutlarındaki öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algılarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Daha sonra aritmetik ortalamalar arasındaki farkların önemli olup olmadığını ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde, öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$).

5.Öğrencilerin Akademik Öz-Yeterlik Düzeylerine Göre Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algıları Nasıl Bir Dağılım Göstermektedir?

Öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerine göre öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının genel dağılımı tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışlarına Yönelik Algı Puanı Ortalamalarının Akademik Öz-Yeterlik Düzeylerine Göre Dağılımı, Ortalamalar Arasındaki Farka İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Farkın Anlamlılığına İlişkin LSD Testi Sonuçları

Ölçeğin Boyutları	Akademik Öz-Yeterlik Düzeyleri**	N (452)	X	ss	F	p	Anlamlı fark	
Öğretim Elemanlarının İletişim Davranışları	Sorgulamak	1.00-1.75	6	3.62	.41	3.1	.026*	(3-4)
		1.76-2.5	86	3.26	.73			
		2.51-3.25	239	3.38	.73			
		3.26-4.00	121	3.58	.92			
	Teşvik Etmek ve Övmek	1.00-1.75	6	3.14	.57	4.0	.007*	(3-2) (3-4)
		1.76-2.5	86	3.00	.81			
		2.51-3.25	239	3.29	.83			
		3.26-4.00	121	3.43	1.02			
	Sözel Olmayan Destekler Vermek	1.00-1.75	6	2.95	.24	6.5	.000*	(1-4) (2-4) (3-4)
		1.76-2.5	86	3.10	.73			
		2.51-3.25	239	3.24	.86			
		3.26-4.00	121	3.61	1.15			
	Anlayışlı ve Arkadaşça Davranmak	1.00-1.75	6	3.00	.25	5.5	.001*	(1-3) (1-4) (2-4)
		1.76-2.5	86	3.22	.78			
		2.51-3.25	239	3.40	.82			
		3.26-4.00	121	3.67	.93			
Kontrol Etmek	1.00-1.75	6	3.81	.22	5.1	.002*	(1-2) (1-3) (2-4)	
	1.76-2.5	86	3.16	.81				
	2.51-3.25	239	3.42	.80				
	3.26-4.00	121	3.59	.86				
Ölçeğin Geneli	1.00-1.75	6	3.30	.10	6.7	.000*	(1-4) (2-4) (3-4)	
	1.76-2.5	86	3.15	.62				
	2.51-3.25	239	3.35	.64				
	3.26-4.00	121	3.58	.81				

* p<0.05

**1 (düşük):1.00-1.75; 2 (orta):1.76-2.5; 3 (iyi):2.51-3.25; 4 (yüksek):3.26-4.00

Tablo 5 incelendiğinde akademik öz-yeterlik düzeyi yüksek olan (X=3.67) öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarını en fazla anlayışlı ve arkadaşça olarak algıladıklarını; akademik öz-yeterlik düzeyi düşük olan (X=3.81 ve X=3.62) öğrencilerin ise öğretim elemanlarının iletişim davranışlarından en fazla kontrol edici ve sorgulayıcı olarak davrandıklarını belirtmişlerdir. Aritmetik ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını anlamak amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerine göre, öğretim elemanlarının iletişim davranışları ölçeğinin her boyutundaki aritmetik ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre öğretim elemanlarının iletişim davranışları; Sorgulamak boyutunda, akademik öz-yeterlik düzeyi 2.51–3.25 ve 3.26–4.00 olan öğrencilerin algıları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Anlayışlı ve arkadaşça davranmak boyutunda, akademik öz-yeterlik düzeyi 3.26–4.00 olan öğrenci algılarının akademik öz-yeterlik düzeyi 1.00–1.75 ve 1.76–2.5 olan öğrenci algılarına göre anlamlı olduğu gözlenmektedir.

Diğer yandan akademik öz-yeterlik düzeyi 1.00–1.75 ve 2.51–3.25 olan öğrenci algıları arasında anlamlı derecede farklılık olduğu ortaya çıkarılmıştır. Son olarak kontrol etmek boyutunda, akademik öz-yeterlik düzeyi 1.00–1.75 olan öğrenci algılarının akademik öz-yeterlik düzeyi 1.76–2.5 ve 2.51–3.25 olan öğrencilerin algıları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Yine akademik öz-yeterlik düzeyi 1.76–2.5 ve 3.26–4.00 olan öğrenciler arasında anlamlı derecede farklılıklar gözlenmiştir. Bu sonuçlardan da anlaşıldığı üzere öğretmen-öğrenci iletişim davranışları akademik öz-yeterlik düzeyini etkileyen önemli faktörlerden biri olduğundan, öğrencilerin öğretim elemanları iletişim davranışlarını algılamaları onların akademik öz-yeterlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

5. SONUÇLAR

Türk Eğitim sisteminin niteliğinin artırılmasına yönelik yapılan çalışmalarda üniversite öğreniminin önemi temel unsur olarak göze çarpmaktadır. Bir yandan üniversite öğrencilerine verilen eğitimin kalite ve yapısının ne derece önemle üzerinde durulduğu tartışılırken diğer yandan öğrencilerin sosyal yetenekleriyle beraber kendi yeteneklerine ilişkin bakış açısının da dikkate alınması ve bu yeteneklerin günlük yaşamda eyleme dönüştürülmesi kabul edilebilir bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyin kendine yönelik yaptığı tahminler ve değerlendirmeler göz önüne alındığında öne çıkan kavramlardan biri olan özyeterlik, üniversite öğrenimine ilişkin olarak da ele alınabilir. Böylelikle akademik özyeterliğin araştırılması yeni bakış açılarını görmemizi sağlayacak bir araç olarak düşünülebilir (Braun ve Gusy 2004; Zimmerhofer ve diğerleri, 2006, Akt: Yılmaz ve diğerleri, 2007). Bunun yanı sıra öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişime bağlı olarak gösterilen davranışlar iki yönlü olarak birbirlerini etkilediğinden öğretmen-öğrenci arasında oluşabilecek olumlu veya olumsuz her türlü ilişki, öğrencilerin akademik öz-yeterlik inançlarını farklı boyutlarda etkileyebilmektedir.

Bu çalışma meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlikleri ile öğretim elemanlarının öğretmen iletişim davranışları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacı ile hazırlanmıştır. Örneklem olarak meslek yüksek okulu öğrencilerinin seçilmesinin nedeni bu konuda yapılan çalışmalarda meslek yüksek okulu öğrencilerine yönelik herhangi bir çalışmanın yapılmamış olmasının yanında ülkemizdeki mesleki ve teknik alanda eğitim alan bireylerin daha nitelikli eğitim alabilmeleri yönünde destek sağlayabilecek veriler elde etmektir. Araştırmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları ortalamalarının “bana uyuyor” seviyesinde olduğu ve bu sonuç öğrencilerin var olan akademik öz-yeterlik inançlarının iyi seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durumun olumlu yönde olması öğrencilerin akademik alandaki amaçlara daha kolay ulaşabileceklerini ifade etmektedir. Çünkü yapılan araştırmalarda akademik öz-yeterlik beklentisi yüksek öğrencilerin, öğrenme etkinliklerine daha istekli yaklaştıkları, bu tür etkinliklerde büyük çaba harcadıkları, güçlükler karşısında uzun süre gayret ederek daha etkili stratejiler kullandıkları ve düşük beklentisi olan öğrencilerden daha yüksek performans gösterdikleri ortaya çıkmıştır (Eggen ve Kauchak, 1999:403). Araştırma sonuçlarından bir diğeri ise; öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında orta düzeyin üstünde yani olumlu düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgular öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algılarının ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında birbirlerine benzer ve olumlu seviyelerde olduğunu göstermektedir. Ekici ve diğerleri, (2008) tarafından yapılan çalışma sonuçlarında bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Çalışmada ayrıca cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin akademik öz-yeterlik inancı düzeylerinin

etkisi de incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda erkek öğrencilerin bayanlara göre daha yüksek akademik öz-yeterlik inancı geliştirdikleri tespit edilmiştir. Akademik öz-yeterlik konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında kız ve erkek öğrencilerin ilköğretim yılları boyunca öz-yeterlikleri eşit olurken; orta ve yüksek okul döneminde erkeklerin akademik öz-yeterlik düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Wigfield, Eccels ve Pitrinch, 1996). Bu çalışmaların sonuçları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca meslek yüksekokulu öğrenci profilinde erkek öğrenci sayısının kızlara göre daha yüksek olması araştırmanın dikkat çeken bir noktası olarak görülebilir. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına ilişkin algıları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak farklılık göstermemiştir. Ekici ve diğerleri, (2008) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin cinsiyetlerine göre öğretmenlerin iletişim davranışları istatistiksel olarak farklılık göstermemiştir. Bu yönde bu çalışma bulgularını destekleyici diğer bir çalışmada da Telli, Brok ve Çakıroğlu (2006) tarafından yapılan araştırmada elde edilmiştir. Diğer taraftan çalışmada öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik algılarının, akademik öz-yeterlik düzeylerine göre dağılımları iletişim davranışlarının her boyutunda anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Bu farklılıklardan en fazla dikkat çeken sonuçlar incelendiğinde; akademik öz-yeterlik düzeyi yüksek olan öğrencilerin öğretim elemanlarının iletişim davranışlarından en fazla anlayışlı ve arkadaşça olduklarını, akademik öz-yeterlik düzeyi düşük olan öğrencilerin ise öğretim elemanlarının iletişim davranışlarında en fazla kontrol edici ve sorgulayıcı davrandıklarını belirttikleri görülmektedir. Literatür incelendiğinde bu iki değişkeni ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Akademik öz-yeterlik inancının öğrencilerin derslerdeki başarılarını, motivasyonlarını ve güdülerini etkileyen önemli duyuşsal alanlardan biri olduğu göz önüne alındığında, öğretmen-öğrenci iletişim sürecinin öğrencilerin davranışlarına yön vereceği gerçeği göz önüne alınmalıdır.

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlara yönelik olarak birtakım önerilerde bulunulmuştur;

- 1) Üniversitelerde yer alan öğretim elemanlarından farklı olarak ilköğretim veya ortaöğretim öğretmenlerinin iletişim davranışlarının incelendiği araştırmalar yapılabilir. Ayrıca herhangi bir derse yönelik branş öğretmenlerinin iletişim davranışlarının araştırıldığı çalışmalara yer verilebilir.
- 2) Akademik öz-yeterlik değişkeninin farklı örneklem grubuna uygulanarak sonuçları incelenebilir.
- 3) Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek akademik öz-yeterlik inancı geliştirdiklerinin nedenlerini öğretmen-öğrenci iletişim davranışları açısından detaylıca incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K. (1992), “İşbirlikli Öğrenme, Kuram, Araştırma, Uygulama”, Malatya: Uğurel Matbaası.
- Bandura, A. (1977), “*Social Learning Theory*”, Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall.
- Braun, E. ve Gusy, B. (2004), “Perspektiven der Lehrevaluation”, 28 Şubat 2007 tarihinde www.ewipsy.de/braun/Braun/braun_gusyAWF04.pdf adresinden alınmıştır.
- Ekici, G. (2009), “Lise Öğrencilerinin Biyoloji Öğretmenlerinin İletişim Davranışlarına İlişkin Algıları”, Milli Eğitim, 181, 152–168.
- Ekici, G., Denizoglu, P., ve Uzun, N. (2008), “Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Resmi Okullarda Ve Özel Dershanelerde Görevli Biyoloji Öğretmenlerinin Öğretmen İletişim Davranışlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Karşılaştırılması”, 17. Ulusal

**Eğitim Bilimleri Kongresi 01–03 Eylül, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Sakarya, Türkiye.**

- Eggen, P. ve Kauchak, D. (1999), “Educational Psychology, Fourth”, New Jersey: Printice-Hall, Inc.
- Ekiz, D. (2003), “Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş”, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fisher, D., ve Rickards, T. (1997), “A way of Assessing Teacher-Student Interpersonal Relationships in Science Classes”, **Paper presented at the National Science Teachers Association Annual National Convention**, New Orleans, and USA.
- Jerusalem, M., ve Schwarzer, R. (1981), „Fragebogen zur Erfassung von "Selbstwirksamkeit. Skalen zur Befindlichkeit und Persoenlichkeit"“, In R. Schwarzer (Hrsg.). (Forschungsbericht No. 5). Berlin: Freie Universitaet, Institut fuer Psychologie.
- Jerusalem, M. (2002), “Theroretischer Teil - Einleitung I, *Zeitschrift für Pädagogik*“, 44, 8-12.
- Kaptan, S. (1993), “Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri“, Ankara: Tekış Web Ofset Tesisleri.
- She, H-C., ve Fisher, D. (2000), “The Development of A Questionnaire To Describe Science Teacher Communication Behavior In Taiwan And Australia”, *Science Education*, Vol 84, 706-726.
- Solberg, V. S., O'Brien, K., Villareal, P., Kennel, R. ve Davis, B. (1993), “Self-Efficacy and Hispanic College Students: Validation of The College Self-Efficacy Instrument, *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, Vol. 15 (1), 80-95.
- Telli, S., Brok, P. J. ve Çakıroğlu, J. (2006), “Liselerde Fen Sınıflarında Öğretmen Profilleri. Ankara:Gazi Üniversitesi:**VII. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi**, 7-9 Eylül 2006.
- Tüzün, Ö. Y. (2006), “Validation and Use of Teacher Communication Behavior Questionnaire in Elementary Schools”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Vol 31, 234–243.
- Walberg, H.J. (1984), “Improving the Productivity of America's Schools”, *Educational Leadership*, Vol. 41 (8), 19-27.
- Wigfield, A., Eccles, J.S., ve Pintrich, P.R. (1996), “Development Between The Ages Of 11 And 25. In D.C. Berliner ve R.C. Calfee (Eds.), “Handbook Of Educational Psychology” (pp. 148-185). New York: Simon & Schuster Macmillan.
- Yılmaz, M., Gürçay, D. ve Ekici, G. (2007), “Akademik Öz-yeterlik Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Vol 33, 253–259.
- Zimmerhofer, A., Heukamp, V. M. ve Hornke, L.F. (2006), “Ein Schritt Zur Fundierten Studienwahl-Webbasierte Self- Assesment İn Der Praxis”, *Report Psychologie*, Vol. 31 (2), 63-71.
- Zimmerman, B. J. (1999),”Attaining Self-Regulation: A Social Cognitive Perspective”, In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, & M. Zeidner (Eds.), Handbook of self-regulation (pp. 13-39). New York: Academic Press.
- Zusho, A. ve Pintrich, P. R. (2003), “Skill and Will: The Role of Motivation and Cognition in the Learning of College Chemistry”, *International Journal of Science Education*, Vol. 25 (9), 1081-1094.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİSAYAR EĞİTİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞ VE EĞİLİMLERİ

OPINION AND PROPENSITY OF STUDENTS OF VOCATIONAL SCHOOL ON AND TO COMPUTER TRAINING

Erhan KAHYA¹

ABSTRACT

Computer training is one of the biggest affairs of our country. The deficiency of quality of teachers and material problems affect the quality of computer training. The number of instructors per student is also effective in decrease of the quality. European countries started this education in infant schools. However, this education has recently been started to be given in infant school age in our country. Computer, which takes part in almost everywhere in daily life, has been a device hard to be trained and comprehended. New technologies and systems arise on computers everyday, which are quite expensive to follow, thus complicating computer training. This education is two hours per week in vocational schools, which is somewhat insufficient for these schools. Besides, computer laboratories has become old-fashioned because of rapid technology; therefore it is difficult and expensive to reach the technology. Instructors have difficulties also from this aspect in catching the technology. That one computer is shared by two students in laboratories decrease the quality of computer education. It is studied how computer education should be on vocational school students in this research. 230 students studying in various courses in Vocational School were conducted a survey consisting of 18 questions. The results of the survey were assessed with SPSS (statistical package for social sciences). It was deduced that weekly periods are insufficient, physical environment is expedient, subjects are actual, etc.

Keywords: computer, education, student

ÖZET

Bilgisayar eğitimi ülkemizin en önemli sorunlarından biridir.Eğitimi veren öğretmen niteliklerinin yetersizliği ve fiziki sorunlar bilgisayar eğitiminin niteliğini etkilemektedir.

---

¹ Öğr.Gör., Namık Kemal Üniversitesi,Tek.Bil. MYO,Bilgisayar Tek.ve Prog.,TEKİRDAĞ,ekahya@nku.edu.tr

Niteliğin düşmesinde öğrenci başına düşen öğretim elemanı sayısı da etkin olmaktadır.Avrupa ülkeleri bilgisayar eğitimine önem verdikleri için bu eğitime ana okulu seviyesinde başlamışlardır.Buna rağmen ülkemizde bu eğitim son zamanlarda ana okul seviyesinde verilmeye başlamıştır.Günlük hayatımızın her safhasında yer alan bilgisayar öğretilmesi ve anlaşılması zor bir cihaz konumundadır.Bilgisayarla ilgili her gün yeni bir teknoloji ve sistem çıkmaktadır.Bunların takibi zor ve maliyetlidir.Bu da bilgisayar eğitimini zorlaştırmaktadır.Meslek yüksekokullarında bilgisayar eğitimi haftalık iki saat gibi az bir sürede verilmeye çalışılmaktadır. Bu ders saati meslek yüksekokulları için yetersizdir.Ayrıca teknolojinin hızlı gelişmesi nedeniyle bilgisayar laboratuvarları kısa bir sürede demode olmakta bundan dolayı da teknolojiyi yakalamak hem zor hem de pahalı olmaktadır. Öğretim elemanları teknolojiyi yakalamakta bu açıdan da zorlanmaktadırlar.Bu etmenlerin yanında laboratuvarlarda iki öğrenciye bir bilgisayar düşmesi bilgisayar eğitiminin kalitesini düşürmektedir.Bugüne kadara bilgisayar eğitiminin nasıl olması gerektiği hep eğiticiler gözüyle incelenmiştir. Bu araştırma bilgisayar eğitiminin nasıl olması gerektiğini meslek yüksekokulu öğrencileri açısından incelenmektedir.Meslek Yüksekokulumuz çeşitli bölümlerinde okuyan 230 öğrenciye 18 soruluk bir anket uygulanmıştır.Anket sonuçları SPSS ile değerlendirilmiştir.Değerlendirme sonucunda bilgisayar eğitimindeki haftalık ders saatlerinin yetersiz olduğu,fiziksel ortamın yeterli ve öğretilen konuların güncel olduğu gibi sonuçlara varılmıştır.

Anahtar kelimeler: bilgisayar,eğitim,öğrenci

1.Giriş

Meslek yüksekokullarında verilen temel bilgisayar dersleri öğrencinin gelecekteki bilgisayar okur-yazarlığına önemli katkıda bulunmaktadır.Bilgisayar okur-yazarlığının şu şekilde tanımlanabiliriz;”Kişinin günlük ve mesleki hayatında bilgisayarı etkin ve doğru şekilde kullanabilme becerisine Bilgisayar okur-yazarlığı” denir.Bilgisayar okur-yazarlığını etkileyen faktör bilgisayar eğitiminin kalitesidir.Bilgisayar eğitiminin kalitesini beş önemli etken belirlemektedir.

- 1-Bilgisayar eğitiminin yapıldığı laboratuvarların teknik yeterliliği,
- 2-Bilgisayar eğitimini veren öğreticilerin yeterliliği,
- 3-Bilgisayar eğitimi sırasında kullanılan eğitim materyallerinin yeterliliği,
- 4-Bilgisayar eğitimin sırasında kullanılan öğretim yöntemi,
- 5-Bilgisayar eğitimi sırasında öğrencinin eğitime ilgisinin çekilmesi.

Yukarda sayılan tüm etkenlerin bir bütün halinde uygulanması gerekir.Öğrencilerimiz iş hayatında ara eleman olarak çalışacakları için bilgisayarı etkin bir şekilde kullanmaları gerekmektedir.Çünkü tekniker mühendisin çizmiş olduğu projeyi bilgisayarda değerlendirebilmelidir.Kendisi için gerekli programları kullanabilmelidir ve en önemlisi bunları tam olarak teknisyen,usta gibi çalışanlara doğru bir şekilde aktarabilmelidir.

Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde meslek yüksekokullarındaki eğitimin kalitesini üye ülkelerle aynı seviyeye getirmeliyiz.Bununla ilgili çalışma 2001-2002 yılında yapılmıştır.Buna göre 2001-2002 Eğitim-öğretim yılında MEB-YÖK işbirliği ile Meslek Liselerinden Meslek Yüksekokullarına sınavsız geçiş uygulamasında Meslek Liseleri ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğünü sağlamak üzere 15 program geliştirilmiştir. Geliştirilen 15 program Meslek Yüksekokullarında mevcut 298 programda öğrenim gören öğrencilerin yaklaşık %60'nı kapsamaktadır. Program geliştirme genel

kurulunun ortak kararı ile geliştirilen programların tamamında temel seviyede en az iki saatlik bilgisayar dersi zorunlu olarak tüm programlara konulmuştur. Meslek Yüksekokullarının bilgisayar programları dışındaki muhasebe, otomotiv, makine, elektrik, elektronik, inşaat vb. programlardaki bilgisayar kullanımı ve mesleki bilgisayar dersleri, toplam derslerin yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır. MEB-YÖK MYO Program Geliştirme Projesinde Eğitim programlarının geliştirilmesi internet destekli yapılmıştır.(Gürbüz,2002)

YÖK tarafından oluşturulan bir proje ile 26 Meslek Yüksekokulunun makine-teçhizat alt yapısını geliştirmek üzere 2001-2002 eğitim-öğretim yılında yaklaşık 8 trilyon'luk bir kaynak ayrılmıştır. Bu proje gelecek yıllarda kademeli olarak devam edecektir(Gürbüz,2002).

Ayrıca program geliştirme,eğiticilerin yeterli sayıya getirilmesi,eğiticilerin bilgi düzeylerini artırılması gibi çalışmalara da önem vermelidir.Önemli olan bilgisayar derslerinde kalitenin artırılması olmalıdır.Her gün yeni bir yazılım programı ve sistem çıkmaktadır.Bunu sanayicimiz takip etmekte,yenilikleri kendisine uyarlamaktadır.Bilgisayar eğitiminin hangi konuları içereceği sanayicilerle ortak belirlenmeli ve dersler bu konulara göre yapılmalıdır.

2002 yılında kabul edilen 4702 sayılı yasa ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarını bitiren öğrencilerin ,öncelikle kendi mesleki ve teknik eğitim bölgelerindeki meslek yüksekokullarına sınavsız olarak girebilmeleri sağlanmıştır.(Karagöz vd.,2007)

Bu yasa ilk başta güzel görünmekle beraber bazı sakıncaları ortaya çıkmıştır.Esas sorun mesleki ve teknik ortaöğretimden gelen öğrenciler arasında bilgi ve beceri seviyesi farklılığıdır.Bu farklılık eğitimin kalitesini önemli olarak etkilemektedir.Meslek yüksekokullarından mezun olacak öğrencilerimiz geleceğin ara elemanları olarak çalışacakları için eğitim kalitesini en üst seviyede tutmalıyız.Sorunları bir an önce çözmeli nitelikli,kaliteli,gerekli bilgi seviyesine ulaşmış çağdaş ara elemanlar yetiştirmeliyiz.

2.Uygulama

2.1.Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada,bilgisayar eğitiminin nasıl olması gerektiği,eğitimin kalitesinin ne düzeyde olduğu,eğitimin nitelikleri öğrencilerin gözünden yapılan anketle incelenmiştir.Esas olan öğrencilerin eğitimden beklentileridir.Yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular bu beklentileri ortaya koymaktadır.

2.2.Yöntem

Araştırmada örneklem olarak Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu 2008-2009 eğitim öğretim yıllarında öğrenim gören birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine anket çalışması yapılmıştır.Toplanan veriler SPSS paket programı kullanılarak işlenmiştir.Verilerin yorumlanmasında frekans ve yüzde değerleri göz önüne alınmıştır.

2.3.Bulgular

Bu bölümde,araştırmada kullanılan verilerden elde edilen sonuçlar verilmiştir. Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu 2008-2009 eğitim öğretim yıllarında öğrenim gören birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine 18 sorulu bir anket uygulanmıştır.Aşağıdaki tablolarda ortaya çıkan sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 1. Daha önce temel bilgisayar eğitimi aldınız mı?

	Frekans	Yüzde
Evet	156	67,8
Hayır	74	32,2
Toplam	230	100,0

Tablo 2. Eğer temel bilgisayar eğitimi aldıysanız hangi eğitim kurumundan aldınız?

	Frekans	Yüzde
Eğitim Almamış	74	32,2
İlköğretim	20	8,7
Lise	112	48,7
Özel Kurs	8	3,5
Diğer	16	7,0
Toplam	230	100,0

Tablo 3. Temel bilgisayar bilginizin seviyesi 1 ile 4 arasında değerlendirmeniz istense kaç numarayı verirsiniz?

	Frekans	Yüzde
Zayıf	22	9,6
Orta	107	46,5
İyi	84	36,5
Çok İyi	17	7,4
Toplam	230	100,0

Tablo 4. Meslek yüksekokullarında verilen temel bilgisayar eğitimi yeterliliği 1 ile 4 arasında değerlendirmeniz istense kaç numarayı verirsiniz?

	Frekans	Yüzde
Zayıf	25	10,9
Orta	96	41,7
İyi	96	41,7
Çok İyi	13	5,7
Toplam	230	100,0

Tablo 5. Meslek yüksekokullarında verilen temel bilgisayar derslerinin içeriği güncel mi?

	Frekans	Yüzde
Evet	159	69,1
Hayır	71	30,9
Toplam	230	100,0

Tablo 6. Okulda verilen temel bilgisayar eğitimi iş hayatındaki gerekli olan programlar mı?

	Frekans	Yüzde
Evet	201	87,4
Hayır	29	12,6
Toplam	230	100,0

Tablo 7. Meslek yüksekokullarında verilen temel bilgisayar dersleri sizce gerekli mi?

	Frekans	Yüzde
Evet	204	88,7
Hayır	26	11,3
Toplam	230	100,0

Tablo 8. Meslek yüksekokulunda verilen temel bilgisayar derslerinin haftalık ders saati yeterli mi?

	Frekans	Yüzde
Evet	107	46,5
Hayır	123	53,5
Toplam	230	100,0

Tablo 9. Cevabınız hayır ise sizce bu ders haftalık kaç saat olmalı?

	Frekans	Yüzde
3 saat	18	7,8
4 saat	65	28,3
5 saat	14	6,1
6 saat	17	7,4
>6 saat	9	3,9
Toplam	123	53,5
Evet	107	46,5
Genel Toplam	230	100,0

Tablo 10. Bilgisayar derslerindeki uygulama yeterli mi?

	Frekans	Yüzde
Evet	128	55,7
Hayır	102	44,3
Toplam	230	100,0

Tablo 11. Bilgisayar eğitiminde kullanılan eğitim materyallerinin yeterliliği 1 ile 4 arasında değerlendirmeniz istense kaç numarayı verirsiniz?

	Frekans	Yüzde
Zayıf	12	5,2
Orta	112	48,7
İyi	97	42,2
Çok İyi	9	3,9
Toplam	230	100,0

Tablo 12. Bilgisayar eğitiminin yapıldığı fiziksel ortam elverişli mi?

	Frekans	Yüzde
Evet	177	77,0
Hayır	53	23,0
Toplam	230	100,0

Tablo 13. Bilgisayar eğitimindeki öğretim yöntemi nasıl olmalı?

	Frekans	Yüzde
Uygulama	143	62,2
Uygulama-Teorik	87	37,8
Toplam	230	100,0

Tablo 14. Sizce bilgisayar eğitiminde hangi öğretim yöntemi kullanılmalı?

	Frekans	Yüzde
Aktif Eğitim	169	73,5
Klasik Eğitim	61	26,5
Toplam	230	100,0

Tablo 15. Bilgisayar eğitimi sırasında uygulanan sınavların ne şekilde yapılmasını istersiniz?

	Frekans	Yüzde
Uygulama	28	12,2
Test	127	55,2
Uygulama-Test	72	31,3
Klasik(Yazılı)	3	1,3
Toplam	230	100,0

Tablo 16. Bilgisayar eğitimi sırasında verilen temel bilgisayar eğitim konularından başka bilgisayarla ilgili ek dersler olmalı mı?

	Frekans	Yüzde
Evet	107	46,5
Hayır	123	53,5
Toplam	230	100,0

Tablo 17. Eğer cevabınız evet ise bu dersler seçmeli mi olmalı?

	Frekans	Yüzde
Evet	95	41,3
Hayır	12	5,2
Toplam	107	46,5
Hayır	123	53,5
Genel Toplam	230	100,0

Tablo 18. Bu ders konuları sizce hangi konuları kapsamalı?(Hangi bilgisayar eğitim konusu)

Anlatılması İstenen	Autocad
	Visual Basic
	Pascal
	C ++
Diğer Konular	Macromedia
	Flash
	Html
	Php

3.SONUÇ

Yapılan çalışma sonucunda öğrenci görüşleri;öğrencilerin %67,8' inin daha önce bilgisayar eğitimi aldığını ve bunu ortaöğretimde aldıkları gözlenmiştir.Ama aldıkları bu eğitimin yeterli seviyede olmadığı belirlenmiştir.Bu sonuç öğrencilerin aldıkları bilgisayar

eğitiminin yeterli seviyede verilemediğini göstermektedir.Sadece kullanıcı seviyesinde kaldıkları anlaşılmaktadır.

Anketten çıkan diğer bir sonuç ise meslek yüksekokulunda verilen eğitimin yeterli seviyede olduğudur.Ayrıca verilen bu eğitimin güncel konuları kapsadığı ve iş hayatında karşılaşılabilecekleri yazılım programları olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.Öğrencilerin okulda verilen bilgisayar derslerini gerekli buldukları ama haftalık ders saatlerinin yetersiz olduğunu belirttikleri sonucu ortaya çıkmıştır.Ankete katılan öğrencilerin çoğunluğu bu dersin haftalık dört saat olması gerektiğini vurgulamışlardır.Uygulama saati miktarının yeterli olduğu ancak ders materyal eksikliğinin bulunduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğrencileri, bilgisayar eğitiminin yapıldığı fiziki ortamın yeterli olduğunu ve sınavların test sınavı şeklinde olması gerektiğini vurgulamışlardır.Bilgisayar eğitiminin aktif eğitim şeklinde olmasını istemektedirler.Temel bilgisayar eğitimi dersleri yanında başka bir bilgisayar dersi istememektedirler.İsteyenler ise bu dersin seçmeli olmasını belirtmektedirler.r.Seçmeli ders olarak Autocad,Visual Basic,Pascal,C++,Macromedia Flash,Html ,Php gibi dersler istemiştir.

Öğrencilerin genel eğilimlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- 1-Meslek Yüksekokulundaki derslerin güncel ama ders saatlerinin yetersizliği,
- 2-Derslerin uygulama ağırlık ve aktif eğitim olarak verilmesi,
- 3-Sınavların test şeklinde yapılması,
- 4-Seçmeli başka dersin olmaması,
- 5-Öğretim materyallerinin artırılmasıdır.

Yukarıdaki sonuçlara göre aşağıdaki öneriler yapılabilir.;

- 1-Meslek Yüksekokullarında verilen temel bilgisayar derslerinin saatleri uygulama ağırlıklı olacak şekilde arttırılmalıdır,
- 2-Temel bilgisayar derslerini verirken kullanılacak öğretim materyalleri öğrencinin alabileceği ve anlayabileceği şekilde olmalıdır,
- 3-Ders öğretim yöntemi öğrenciyi derse aktif olarak katacak şekilde aktif eğitim şeklinde yapılmalıdır,
- 4-Sınavlar çoktan seçmeli her konuyu kapsayacak şekilde görsellik içeren test soruları şeklinde olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Karaarslan,E.,Sengonca,H.,2003, “Meslek Yüksek Okullarında Bilgi Güvenliği Eğitimi”
<http://ube.ege.edu.tr/~enis/bildiri/MeslekYuksekokullarındaGüvenlikDersi.pdf>
- Gürbüz,R.,2002,”Meslek Yüksekokullarında Bilgisayar Eğitimi”
<http://cmyo.ankara.edu.tr/~gurbuz/pdf/332.pdf>
- İnceoğlu,M.,2002,”Üniversitelerde Verilen Temel Bilgisayar Eğitimi Üzerine Bir İzlenim”
<http://ab.org.tr/ab02/tammetin/92.doc>
- Balcı, S. , Gürbüz, R.,1998, “Dünya’daki Gelişmeler Işığında Tekniker Eğitimimizin Geleceği Nasıl Olmalı”
<http://cmyo.ankara.edu.tr/~gurbuz/pdf/15.pdf>
- Karagöz,İ.,Yıldız,İ.,Özerçin,U.,2007, “Meslek Yüksekokullarına Sinavsız Gelen

Öğrencilerin Bilgisayar Okur Yazarlığı Düzeylerinin Belirlenmesi”
<http://ab.org.tr/ab07/bildiri/5.doc>

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİSAYARA YÖNELİK TUTUM VE ÖZ-YETERLİK ALGILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ANALYZING ATTITUDES AND SELF-EFFICACY PERCEPTIONS OF
STUDENTS IN VOCATIONAL HIGH SCHOOL TOWARD COMPUTERS

Gülay EKİCİ¹

Pınar FETTAHLIOĞLU²

Ayşe Sert ÇIBIK³

Mustafa ÇEVİK⁴

Gökhan ILGAZ⁵

ABSTRACT

The aim of this research is to evaluate attitudes and self-efficacy perceptions of students in vocational high school toward computers. 451 students, who are enrolled in Gazi Vocational High School and Atatürk Vocational High School, attended this descriptive research. The research data are summed up with “Self-Efficacy Perception Scale” (Ekici, 2004), “Scale of Attitudes toward Computer” (Ekici & Bahçeci, 2006) and personal information form. Cronbach-Alfa reliability coefficient of “Self-Efficacy Perception Scale” is figured out 0.85 and Cronbach-Alfa reliability coefficient of “Scale of Attitudes toward Computer” is figured out 0.88. Data are evaluated using the techniques of descriptive statistics, independent groups t-test, ANOVA and Pearson correlation coefficient analysis by the help of SPSS-15 package program.

At the end of the research, student attitudes toward computers and student self-efficacy perceptions toward computers are on a high level. It is determined that there is a good level relation ($r=0.53$) between attitudes toward computers and self-efficacy perception points. Although a meaningful difference between attitudes toward computers and their classes could not be found, there is a meaningful difference in self-efficacy perceptions in favor of 2nd classes. Otherwise, there is a meaningful difference between attitudes toward computers - self efficacy perceptions about computers and sexes in favor of male students.

Key Words: Attitude, self-efficacy perception, attitude toward computers, self efficacy perception about computers, vocational high school.

ÖZET

Bu araştırmada, meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Betimsel

¹ Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, gulayekici@yahoo.com

² Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl. pdenizoglu@cu.edu.tr

³ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl. sertcibik@gmail.com

⁴ Öğretmen, Çubuk Endüstri Meslek Lisesi, Ankara, biyolog70@yahoo.com

⁵ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl. gokanilgaz@gmail.com

nitelikteki bu araştırmanın çalışma grubunu, Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 451 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verileri bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algı ölçeği (Ekici, 2004), bilgisayara yönelik tutum ölçeği (Ekici & Bahçeci, 2006) ve kişisel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algı ölçeğinin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.85 ve bilgisayara yönelik tutum ölçeğinin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.88 olarak tespit edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS-15 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü ANOVA ve pearson korelasyon katsayısı analizleri kullanılmıştır.

Araştırma sonunda; öğrencilerin bilgisayara yönelik tutumları ve bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algıları yüksek düzeyde çıkmıştır. Bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algı puanları arasında iyi düzeyde ($r=0.53$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin bilgisayara yönelik tutumları ile sınıfları arasında anlamlı bir fark bulunamazken, bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarında 2. sınıflar yönünde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Diğer taraftan öğrencilerin hem bilgisayara yönelik tutumları hem de bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algıları ile cinsiyetleri arasında erkek öğrenciler yönünde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tutum, öz-yeterlik algısı, bilgisayara yönelik tutum, bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı, meslek yüksekokulu.

1.GİRİŞ

Günümüzde pek çok ülkenin eğitim sistemine bakıldığında modern topluma ayak uydurabilecek bireyler yetiştirmek amaçlandığı görülür. Hızla çoğalan bilgiyi etkili ve en kısa sürede elde etme becerisi günümüz bireylerinde olması gereken bir beceri haline gelmiştir. Bilgi elde etmenin yollarında biri artık kütüphaneye gidip kitap karıştırma değil, dünyanın her hangi bir yerinde bilgi-iletişim teknolojilerini etkili biçimde kullanmaktır. Bilgi-iletişim teknolojilerinin en önemli aracı bilgisayar ve onun kullanıldığı teknolojidir. Bilgisayar teknolojisi tarım endüstrisini de kapsayan modern toplumun bir parçasıdır (Johnson & Wardlow, 2004). Bu açıdan bilgisayarların etkili biçimde kullanılması modern toplum bireyi açısından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte bir nesneye veya eyleme yönelmek ona yönelik tutum ve öz yeterlik algısından etkilenir. Araştırmacılar bilgisayara yönelik pozitif tutumun, yüksek düzeydeki öz yeterliliğin ve düşük bilgisayar kaygısının insanların bilgisayar becerini ve kullanımını öğrenmelerine yardımcı olabileceğini ifade etmektedirler (Sam, Othman & Nordin, 2005). Buradaki iki kavram, tutum ve öz yeterlilik birbiriyle ilişkili ve olan pek çok araştırmada yer verilen iki kavramdır (Kinzie, M. B., Delcourt, M. A. B., & Powers, S. M., 1994; Busch, 1995; Zhang & Espinoza, 1998; Sam, Othman & Nordin, 2005).

Smith'e göre tutum "bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir" (Ünlü, 2001: 208). Bilgisayara yönelik tutum ise öğrencilerin bilgisayarla ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını oluşturan tepki ve eğilimlerdir (Uzunboylu, 1995). Öğrencilerin tutumları ile nesnelere ve eylemlere yönelmeleri arasında yüksek ilişki olduğunu gösteren pek çok disiplinde yapılmış çalışma vardır (Ajzen & Fishbein, 1980; Kim & Hunter, 1993; Neathery, 1991; Kraus, 1995). Bu açıdan eğitim sürecinde öğrencilerin tutumları hakkında bilgi edinmek gelecekle ilgili tahminler yürütmede ve eğitim sürecindeki eksiklikleri gidermede önem taşımaktadır. Farklı disiplinlerde yapılan çalışmalarda bilgisayara yönelik tutum ile öz yeterlilik arasında anlamlı ilişki olduğunu gösteren pek çok çalışma vardır (Çelik & Bindak, 2005; Zhang & Espinoza, 1998)

Yeterlik inancı, Albert Bandura'nın Sosyal Öğrenme Teorisi'nin merkezinde yer alan temel kavramlardan biridir. Bandura'ya göre bireylerin motivasyonları, olaylardan etkilenme durumları ve hareketleri, gerçek olandan çok neye inandıklarına bağlıdır (Üredi & Üredi, 2005). Bandura öz-yeterliği, bireyin, belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısı şeklinde tanımlar (Senemoğlu, 2004: 230). Bilgisayar öz yeterliği, öz yeterliğin özel bir türüdür ve bireyin bilgisayar kullanmaya yönelik yeteneklerinin inancıdır (Compeau & Higgins, 1995, Akt.: Sam, Othman & Nordin, 2005). Bu yargılar ve inançlar dört temel kaynaktan etkilenmektedirler. Bireylerin kendi öğrenme deneyimleri ile elde ettiği bilgiler, başka kişilerin başarılı ya da başarısız uygulamalarına ilişkin gözlemler, başarabileceğine ya da başaramayacağına ilişkin toplumun etkisi ve görevi başarma ya da başarısız olma beklentisine ilişkin psikolojik durumdur. Her bir kaynak bireylerin öz-yeterlik inancını etkiler (Üredi & Üredi, 2005). Örneğin bir öğrenci bilgisayar dersinde veya bilgisayarla yaptığı çalışmalarda sürekli olarak düşük not alıyor veya yeterince performans gösteremiyorsa, bu alanda daima başarısız olacağına inanacak, bu durumda bu derse veya konuya ilişkin öz-yeterlik düşecek, bunun sonucunda da sürekli başarısız olduğu bir derse veya alana yönelik olumlu tutum sahibi olması olasılığı azalacaktır.

Günümüz modern dünyasında gelecekte pek çok sektörde ara eleman olarak hizmet edecek olan meslek yüksekokulu öğrencilerinin modern dünyayı takip ederek kendilerini güncelleştirmeleri açısından bilgi iletişim teknolojilerini kullanmaları önemlidir. Bu teknolojiyi kullanmaları da onların bilgisayar ve onun teknolojiyi başarılı bir şekilde hayatlarına uygulamaları ile olacaktır. Alan yazında pek çok çalışma bilgisayara yönelik tutum ve öz yeterliğin, onun başarılı kullanımı ve deneyimleri arasında pozitif yönde ilişki olduğunu göstermektedir (Uzunboylu, 1995; Aral, Ayhan, Ünlü, Erdoğan & Ünal, 2006; Üzel & Özdemir, 2008; Hasan, 2003). Bu bağlamda meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutum ve öz yeterlik algılarının incelenerek, bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin bilgi iletişim teknolojilerinin temelini oluşturan bilgisayarı daha iyi kullanmaları için eğitim sistemine dönüt vermek ve alan yazına katkı sağlamak için böyle bir çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu amaçla bu çalışmanın amacı bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarının değerlendirilmesidir. Bundan dolayı meslek yüksek okulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarının düzeyleri ve aralarındaki ilişki ile bunların sınıf düzeyi ve cinsiyet durumuna göre nasıl değiştiği belirlenmeye çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırma tarama modelindedir. Bu çalışmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet ve sınıf durumlarına göre bilgisayara yönelik tutum ve öz yeterliklerinin nasıl değiştiği ve tutum ile öz yeterlik arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu, Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 451 (55 Kız, 396 erkek) öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verileri bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algı ölçeği (Ekici, 2004), bilgisayara yönelik tutum ölçeği (Ekici & Bahçeci, 2006) ve kişisel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algı ölçeğinin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.85 ve bilgisayara yönelik tutum ölçeğinin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.88 olarak tespit edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS-15 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü ANOVA ve pearson korelasyon katsayısı analizleri kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Öğrencilerin bilgisayara yönelik tutum düzeylerini belirlemek için önce ölçeğin tüm maddelerinin aritmetik ortalamaları ($\bar{X}=3.58$) ve standart sapmaları ($SS=.70$) hesaplanmıştır. Bir standart sapma solda yer alan öğrencilerin bilgisayara yönelik tutumları düşük, bir standart sapma sağda yer alan öğrencilerin bilgisayara yönelik tutumları yüksek, iki grup arasında kalan öğrencilerin bilgisayara yönelik tutum düzeyleri orta düzey olarak kabul edilmiştir. Aynı işlemler bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algı ölçeği ($\bar{X}=3.52$, $SS=.84$) için yapılmış ve Tablo 1. verilmiştir

Tablo 1. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bilgisayara Yönelik Tutum ve Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlik Algı Düzeyleri

	Düzeyler	f	%
Bilgisayara Yönelik Tutum Düzeyleri	Düşük	30	6.6
	Orta	289	64
	Yüksek	132	29.4
Bilgisayar İlgili Öz-Yeterlilik Algı Düzeyleri	Düşük	40	8.9
	Orta	306	67.8
	Yüksek	105	23.3

Tablo1'e göre öğrencilerin bilgisayara yönelik tutumları ve bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarının genelde olumlu olduğu bulunmuştur.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan pearson korelasyon analizi Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bilgisayara Yönelik Tutumları ile Bilgisayar İlgili Öz-Yeterlilik Algıları Arasındaki İlişki

		Bilgisayara Yönelik Tutum	Bilgisayar Öz-Yeterlilik Algı
Bilgisayara Yönelik Tutum	Pearson Correlation	1	.53 (**)
	Sig. (2-tailed)	.	.000
	N	451	451
Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlilik Algı	Pearson Correlation	.53(**)	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.
	N	451	451

**0.01 düzeyinde anlamlı

Tablo 2'e göre Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algıları arasında pozitif yönde, orta düzey anlamlı bir ilişki vardır ($r=.53$). Buna göre tutum arttıkça öz-yeterlik inançlarının arttığı da söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0.28$) dikkate alındığında öz yeterlikteki toplam varyansın %28'inin tutumdan kaynaklandığı söylenebilir.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarının sınıf düzeyine göre aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları belirlenmiştir ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bilgisayara Yönelik Tutum ile Bilgisayar İlgili Öz-Yeterlilik Algı Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

	Sınıf Düzeyleri	N	$\bar{X}$	SS
Bilgisayara Yönelik Tutum	1	280	3.62	.68
	2	157	3.54	.75
	3 (Okul dönemi uzamış)	13	3.35	.65
Bilgisayar Öz-Yeterlilik İlgili Algı	1	280	3.48	.89
	2	157	3.61	.74
	3 (Okul dönemi uzamış)	13	3.08	.63

Tablo 3'te görüldüğü gibi, bilgisayara yönelik tutum puanları birinci sınıflarda ($\bar{X}=3.62$, $SS=.68$), ikinci sınıflarda ($\bar{X}=3.54$, $SS=.75$) ve üçüncü sınıflarda ($\bar{X}=3.35$, $SS=.65$) iken; bilgisayarla ilgili öz-yeterlilik algı puanları birinci sınıflarda ($\bar{X}=3.48$, $SS=.89$), ikinci sınıflarda ($\bar{X}=3.61$, $SS=.74$), üçüncü sınıflarda ($\bar{X}=3.08$, $SS=.63$)'tür.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlilik algılarının sınıf düzeylerine göre aritmetik ortalamaları arasındaki farkın önemli olup olmadığını anlamak için varyans çözümlemesi yapılmış ve sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bilgisayara Yönelik Tutum ile Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlilik Algı Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Varyans Çözümlemesi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bilgisayara Yönelik Tutumlar	Gruplar Arasında	1.32	2	.66	1.33	.27
	Gruplar İçinde	221.79	447	.50		
	Toplam	223.12	449			
Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlilik Algıları	Gruplar Arasında	4.27	2	2.13	3.08	.04
	Gruplar İçinde	309.88	447	.69		
	Toplam	314.14	449			

Tablo 4'e göre meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumlarında sınıf düzeyine göre herhangi bir fark olmazken [$F_{(2, 447)}=1.33$; $p>.05$], bilgisayarla ilgili öz-yeterlilik algılarında sınıf düzeyine göre bir fark bulunmuştur [$F_{(2, 447)}=3.08$; $p<.05$]. Farkın kaynağını belirlemede, varyanslar eşit olmadığı için Tamhane testi yapılmış, sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlilik Algı Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Scheffe ve Tamhane Testi Sonuçları

	(I) Sınıf	(J) Sınıf	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlilik Algısı	1	2	-.13	.26
		3(Okul dönemi uzamış)	.40	.13
	2	1	.13	.26
		3(Okul dönemi uzamış)	.53(*)	.03
	3(Okul dönemi uzamış)	1	-.40	.13
		2	-.53(*)	.03

* .05 düzeyinde anlamlı

Tablo 5'e göre, Tamhane testi sonucu olarak ikinci sınıf öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlilik algıları ile üçüncü sınıf öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlilik algıları arasında anlamlı bir fark vardır.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlilik algılarının cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemek için aritmetik ortalama ve standart sapmalar hesaplanmış, ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığını tespit etmek için t testi yapılmıştır.

Tablo 6. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlilik Algılarının ve Bilgisayara Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları

	CİNSİYET	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlilik Algısı	Kadın	55	2.57	.98	-7.92	.00
	Erkek	396	3.65	.72		
Bilgisayara Yönelik Tutumlar	Kadın	55	2.74	.42	-14.61	.00
	Erkek	396	3.70	.65		

Tablo 6'da görüldüğü gibi meslek yüksekokulunda eğitim gören erkek öğrencilerin bilgisayar öz-yeterlilik algı puanlarının ortalaması ($\bar{X}=3.65$) kız öğrencilerinkinden ($\bar{X}=2.57$) yüksektir. Yine tablo da yer aldığı gibi erkek öğrencilerin bilgisayara yönelik tutum puanlarının ortalaması ($\bar{X}=3.70$) kız öğrencilerin ortalamasından ($\bar{X}=2.74$) yüksektir.

4. SONUÇLAR

Araştırmanın ilk bulgusuna bakıldığında, öğrencilerin %6.6 bilgisayara yönelik düşük düzeyde tutuma sahipken, %64'ü orta ve %29.4'ü yüksek düzeyde tutuma sahiptir. Bununla birlikte öğrencilerin bilgisayarla ilgili öz-yeterlilik algıları incelendiğinde %8.9'unun düşük düzey, %67.8'inin orta ve %23.3'ünün yüksek düzey olduğu tespit edilmiştir. Bilgisayara yönelik tutum ve bilgisayarla ilgili öz yeterlilik algısı için elde edilen bulgular literatürle uyum göstermektedir. Literatürde, farklı zaman ve örneklemelerle yapılan pek çok çalışmada, bilgisayara yönelik tutumun olumlu olduğu görülmektedir

(Uzunboylu, 1995; Aral, Ayhan, Ünlü, Erdoğan & Ünal, 2006; Selwyn, 1999). Tutumun davranışlar üzerindeki etkisi düşünüldüğünde bu olumlu bir durumdur. Aynı şekilde bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı da literatürde yer alan farklı çalışmalarda olumlu olarak belirtilmiştir (Smith, 2001; Sam, 2005; Umeron, 2008). Araştırmalar bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısının teknolojiye adaptasyonda önemli olduğunu vurgulamaktadır (Thatcher, Gundlach, McKinght & Srite, 2007). Bu açıdan değerlendirildiğinde teknoloji ile gelişen tüm işletmelerde ara eleman olarak çalışacak meslek yüksekokulu öğrencilerinin yüksek bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısına sahip olması olumlu bir durumdur.

Bununla birlikte bu iki özelliğin yüksek olmasının nedenleri arasında bilgisayarların yaygınlaşması olabilir. Günümüzde bilgi erişimden alış-verişe kadar pek çok şey bilgisayarlar aracılığı ile kolayca yapılabilmektedir. Böylece bireyle bilgisayarları günlük yaşamlarının vazgeçilmezleri arasına koymaktadırlar.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algıları arasında pozitif yönde, orta düzey anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Alanyazında yapılan diğer çalışmalarda bilgisayara yönelik tutum ile bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirtir (Olu, 2007; Çelik & Bindak, 2005; Zhang & Espinoza, 1998; Conrad & Munro, 2008). Literatürde tutum ve öz-yeterlik inancının ilişkisinde iki yönlü durum olduğu yazılmaktadır (Yalçınalp, 2005). Hem tutumlar öz-yeterliği hem de öz-yeterlik tutumları etkileyebilmektedir. Bu çalışmada her ikisi de yüksek düzeyde çıkmıştır. Bundan dolayı değişkenlerden hangisinin hangini etkilediğinin belirlenebilmesi için daha kapsamlı bir araştırmaya ihtiyaç vardır.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin öğrenim seviyesine göre bilgisayara yönelik tutumlarında bir fark olmazken, bilgisayarla öz-yeterlik algıları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Farkın kaynağı Tamhane testi ile belirlenebilmiştir. Fark 2. sınıf öğrencileri ile normal öğrenim zamanında okulunu bitirememiş öğrenciler arasında çıkmaktadır. Bunun nedeninin, öğrencilerin başarısızlık veya başka olası sebeplerden kaynaklanan okul dönemlerinin uzamasından dolayı mı kaynaklandığı daha geniş bir araştırma ile saptanmalıdır.

Bireysel değişmeyen farklılıklardan biri de cinsiyettir (Kuzgun ve Deryakulu, 2004). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumlarında cinsiyete göre erkekler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Bu literatürle uyumlu bir sonuç (Whitley, 1997; Huang ve Hsu, 2005) olmakla birlikte, aslında olumsuz bir durum olarak göze çarpmaktadır. Aynı durum bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısında da mevcuttur. Cinsiyet farklılıklarının temelinde biyolojik faktörlerin ve sosyal deneyimlerin olduğu düşünülmektedir (Niemi, 1997). Bu açıdan ele alındığında erkek öğrencilerin toplumda daha girişken bir yapı sergilemeleri onların bilgisayar kullanımında kızların önüne geçmeyi sağlamıştır. Bu da bilgisayar öz-yeterliklerini etkilemiştir. Literatüre göre, bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı ile bilgisayar kullanımı açısından pozitif ilişki vardır (Torkzadeh ve Koufteros, 1994). Böylelikle cinsiyetler arasında fark oluşmaktadır. Öz yeterlik algısı bu çalışmada ve diğer çalışmalarda belirtildiği gibi tutumla pozitif bir ilişkiye sahiptir. Bunun sonucu olarak öz yeterlikte açığa çıkan cinsiyet farkı kendini tutumda da göstermektedir. Bu nedenle ara eleman olarak bilgisayarı sürekli kullanacak olan meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumlarında ve öz-yeterlik algılarında cinsiyet açısından oluşan farkın azaltılması için öğrencilerin daha fazla bilgisayar kullanarak deneyimlerini arttırabilecekleri uygulamaların çoğaltılması gereklidir. Bunun yanı sıra özellikle kız öğrencilerin yapacakları uygulamalar bilgi seviyelerine göre basitten karmaşığa gidecek şekilde seçilmelidir. Böylece kız öğrencilerin bilgisayarla ilgili deneyimler artarak ve uygulamalarda küçük adımlarla başarıyı tadarak bilgisayarla ilgili öz yeterlik inançları yükselecektir. Bunu sonucu olarak ta bilgisayara yönelik tutumlarının ve bu alandaki başarılarının artması beklenebilir.

KAYNAKLAR

- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980), *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Aral, N., Ayhan, A.B., Ünlü, Ö., Erdoğan, N. & Ünal, N. (2006), *Anaokulu ve Anasınıfı Öğretmenlerinin Bilgisayara Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 17: 25-32.
- Busch, T. (1995), *Gender Differences in Self-Efficacy and Attitudes toward Computers*. *Journal of Educational Computing Research*, 12 (2):147-58.
- Conrad, A. M. & Munro, D. (2008), *Relationships Between Computer Self-Efficacy, Technology, Attitudes and Anxiety: Development of the Computer Technology Use Scale (CTUS)*, *Journal of Educational Computing Research*, 39(1).51-73
- Çelik, H.C. & Bindak, R. (2005), *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Bilgisayara Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6(10), 27-38.
- Ekici, G. (2004), "Öğretim Kademelerine Göre Öğretmenlerin Bilgisayar Destekli Öğretim Uygulamasına Yönelik Tutumlarının ve Bilgisayarla İlgili Öz Yeterlik Algılarının Değerlendirilmesi". Ankara: Orta Öğretimde Yeniden Yapılanma Sempozyumu, 20–22 Aralık 2004. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Ekici, G. & Bahçeci, E. (2006), "Öğretmen Adaylarının Bilgisayara Yönelik Tutumları İle Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlik Algılarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma". Ankara: Gazi Üniversitesi: VII. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 7–9 Eylül 2006.
- Huang, S. & Hsu, W. (2005), *Factors That Influence Students' Learning Attitudes toward Computer Courses, An Empirical study for Technology and Vocational Institute students, The 3rd Annual Hawaii International Conference on Education, Hawaii, 1904-1917*.
- Johnson, D. M & Wardlow, D. W. (2004), *Computer Experiences, Self-Efficacy, and Knowledge Of Undergraduate Students Entering A Land-Grant*, *Journal of Agricultural Education*, 45, 3, 2004.
- Kim, M., Hunter, J.E. (1993), "Attitude-Behavior Relations: A Meta-Analysis of Attitudinal Relevance And Topic", *Journal of Communication*, 43,1: 101-142
- Kinzie, M. B., Delcourt, M. A. B., & Powers, S. M. (1994), *Computer Technologies: Attitudes and Self-Efficacy Across Undergraduate Disciplines*. *Research in Higher Education*, 35: 745-768.
- Kraus, S. J. (1995), *Attitudes and the Prediction of Behavior: A Meta-Analysis of the Empirical Literature*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 58–75.
- Neathery, M.F (1991), *Relationship between Science Achievement and Attitudes toward Science and the Relationship of the Attitudes toward Science and Additional School Subjects*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Texas Üniversitesi.
- Olu, J. P (2007), *Computer Attitude As Correlates of Computer Self -Efficacy among South Western Nigerian Higher Education Teachers*, Cairo: ICT Learn2007: Sixth International Education Conference, 2-4 September 2007.
- Sam, H. K., Othman, A. E. A., & Nordin, Z. S. (2005), *Computer Self-Efficacy, Computer Anxiety, and Attitudes toward the Internet: A Study among Undergraduates in Unimas*. *Educational Technology & Society*, 8 (4), 205-219.

- Selwyn, N. (1999), Students' Attitudes towards Computers in Sixteen To Nineteen Education, *Education and Information Technologies*, 4(2): 129-141.
- Smith, S. M (2001), "An Examination of The Computer Self-Efficacy and Computer-Related Task Performance Relationship", Cleveland: Osra Conferences, February 2001
- Thatcher, J. B., Gundlach, M. J., McKnight, D. H., & Srite, M. (2007), Individual and human-assisted computer self-efficacy: An empirical examination, <http://www.aifb.uni-karlsruhe.de/Forschungsgruppen/BIK/wi2007/papers/wi-2007-1-051.pdf> web sayfasından 08.11.2008 tarihinde alınmıştır.
- Torzadeh, G. & Koufteros, X. (1994), Factorial validity of a computer self -efficacy scale and the impact of computer training, *Education and Psychological Measurement*, 54(3): 813-821.
- Umeron, G. (2008), Computer Self-Efficacy, Computer Anxiety And Attitudes Toward The Internet A Study Among Undergraduates In University Of Calabar, Boston: The Fourth International Conference On Technology, Knowledge And Society, 18-20 January 2008.
- Uzunboylu, H. (1995), Bilgisayar öğrenme düzeyi ile bilgisayara yönelik tutumlar arasındaki ilişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünlü, S. (2001), "Sosyal Psikoloji", in A. Hakan (ed), Psikoloji, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Üzel, D. & Özdemir, E. (2008), İlköğretim Matematik Öğretmenliği (İMÖ) Öğrencilerinin Bilgisayara Yönelik Tutumlarıyla Öğrencilerin Başarılarının İncelenmesi, Eskişehir: 8th International Educational Technology Conference, May 6th - 9th
- Yalçınalp, Serpil (2005), A Study of Students' Self-Efficacy, Performance and Attitudes Towards Computers and Internet in a Computer Literacy Course at Freshman, European Conference on Educational Research, University College Dublin, 7-10 September 2005.
- Zhang, Y., & Espinoza, S. (1998), Relationships among Computer Self-Efficacy, Attitudes toward Computers, And Desirability of Learning Computing Skills. *Journal of Research on Technology in Education*, 30 (4), 420-436.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINING THE IT LITERACY LEVEL OF UNDERGRADUATES IN VARIOUS ASPECTS OF VARIABLES

Mahmut TEKİN¹ Mehmet KARAHAN² İbrahim GEZER³ Sait PATİR⁴

ABSTRACT

The rapid development of the possibility of sharing the technology and knowledge made the IT, which is needed almost in all fields, a prerequisite to be a qualified person nowadays. The ability to use IT has become a priority regardless of your working field.

In our age which is characterized by the importance of knowledge & information technology; vocational schools are responsible for the provision of qualified middle-level personnel mostly needed in industrial & service sector. Thus the provision of high quality IT training & education at these vocational schools is very important. We aimed at determining the knowledge levels of vocational school student at IT courses; and also to develop some recommendations to solve the problems found out at the end of the current research study.

In our research study; we have taken a group of students who are still studying in our vocational school in the education year of 2008-2009 as sample; and they are asked to answer the questions previously prepared by other research groups and also applied by us. Our questionnaire consist of four dimensions: personal information, computer awareness, computer literacy and internet usage. The results obtained from this study were investigated separately from the perspective of various dimensions, and they are also evaluated by means of cross-relationship in term of several variables.

Keywords: IT literacy, computer awareness, computer literacy, information literacy, internet usage.

ÖZET

Teknolojinin ve bilgiyi paylaşım imkanlarının hızla gelişimi, neredeyse tüm alanlarda ihtiyacı hissedilen bilişim teknolojilerini, günümüzde nitelikli eleman sayılabilmenin ön koşulu haline getirmiştir. Artık hangi uzmanlık alanında olursanız olun mutlaka bilişim teknolojilerini kullanabiliyor olmanız birinci öncelik olarak karşınıza çıkmaktadır.

¹ Prof.Dr., Selçuk Üniversitesi, mtekin@selcuk.edu.tr

² Öğr.Gör., İnönü Üniversitesi, mkarahan@inonu.edu.tr

³ Doç.Dr., İnönü Üniversitesi, igezer@inonu.edu.tr

⁴ Yrd.Doç.Dr. İnönü Üniversitesi,

Bilginin ve bilişim teknolojilerinin giderek önem kazandığı çağımızda, sanayi ve hizmet sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman yetiştirilmesi misyonunu üstlenen Meslek Yüksekokullarının BT eğitimini istenen kalitede vermesi oldukça önemli bir konudur. Bu bağlamda yaptığımız bu çalışmada; öncelikli olarak Yüksekokullarımızda öğrenimini sürdüren öğrencilerimizin bilişim teknolojileri konusundaki bilgi düzeylerini ölçmeyi ve elde edilen araştırma sonuçları ışığında ortaya çıkan sorunların giderilmesi için öneriler geliştirmeyi amaç edindik.

Çalışmamızda Yüksekokulumuzda 2008-2009 öğretim yılında halen öğrenimini sürdüren bir gurup öğrenci örneklem olarak seçilmiş, bunlardan daha öncede çeşitli uygulamaları tarafımızdan ve diğer araştırmacılar tarafından da benzer uygulamalarda kullanılan bir anketi cevaplamaları istenmiştir. Anketimiz dört boyuttan oluşmakta olup bunlar; kişisel bilgiler, bilgisayar farkındalığı, bilgisayar okuryazarlığı ve İnternet kullanım durumları boyutlarıdır. Çalışmada elde edilen bu bilgiler her boyut için ayrı ayrı değerlendirildiği gibi birbirleriyle olan çapraz ilişkileri de çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: BT okuryazarlığı, bilgisayar farkındalığı, bilgisayar okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, internet kullanımı.

1. GİRİŞ

Günümüzde bilginin kapsamı gittikçe arttığından, bilgi farklı kitle iletişim araçları içinde çeşitli bölüm ve şekillerde kaydedilebilmektedir. Diğer taraftan bu şekilde kaydedilmiş sayısal bilgi dediğimiz bu sayısız miktarlardaki kaynakları etkili bir şekilde kullanmak ve bilgiye erişmek de insanlar için gittikçe kaçınılmaz bir ihtiyaç olmuştur. İşte bunun için artık günümüzde “Bilgi Okuryazarı” olmak zorunlu hâle gelmiştir diyebiliriz (Ercegovac ve Yamasaki, 1998).

Bilişim çağını yaşadığımız şu günlerde eğitimde temel amaç, bireylere bilişim toplumunun gerektirdiği nitelikleri kazandırmaktır. Bu nitelikler, bilgiye ulaşmak, bilgiyi düzenlemek, bilgiyi değerlendirmek, bilgiyi sunmak ve iletişim kurmaktır. Okullarımızda bu nitelikleri öğrencilerimize kazandırmanın temel koşulu, eğitimde teknolojik uygulamalara genişçe yer vermektir (Karahana, 2001:17)

21. yüzyılın bireyleri için eleştirel düşünce ve yaratıcılık artık bir standart olmaktadır. Bilim ve teknolojinin ürettiği malzemelerin kullanımı ve tüketicilerin işi daima kolaylaşmasına rağmen, tüm bireylerin tekno-bilimsel çıktıları kullanırken düşünmeleri ve fikir üretmeleri birey ve toplum sosyo-ekonomisi açısından olduğu kadar toplumsal sorunların çözümü bağlamında da gereklidir. Gelişmekte olan toplumun tüm bireyleri tüketim kadar üretimle de ilgili olmak zorundadır (Akpınar, 1999:148).

Tüm toplumların çağa adapte olmuş ve onu davranış ve düşünce örüntüsüyle daha ileri götürmeye çalışan her bireyin bilgiyle haşır neşir olması kaçınılmazdır. Toplumların plan yapan, karar veren ve sürekli artarak önüne gelen veri setlerini yorumlayan, çıkarımda bulunan, çıkarımlar üstüne yeni bilgiler inşa edebilen ve sosyal ve teknik sorunlar için kafa yoran bireylere ihtiyaç vardır. Bilişim çağı bu tür bireylere yaşam hakkı tanır. Bilişimin tüm bireyler tarafından anlamlıca işe koşulması, istendik vatandaş olma özellikleriyle birlikte, yaratıcı ve sorun yaratmaktan ziyade sorun çözen, insan-insan ve insan-bilgi iletişimde başarılı bireyler dinamik bir toplum hazırlayacaktır. Bu gereksinimleri karşılayacak niteliklerde bireylerin yetişmesi başta üniversiteler olmak üzere tüm kurumların birincil görevi haline gelmiştir (Akpınar, 1999:149).

Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler sebebiyle meslek elemanı yetiştirme sürecinde edinilen bazı beceriler kısa sürede geçerliliğini yitirmekte veya yetersiz

kalmaktadır. Meslek mensupları bir yandan mesleğini sürdürürken diğer yandan yeni birtakım bilgi ve beceriler edinme, mevcut becerilerini geliştirme ihtiyacı hissetmektedir. Kısaca mesleki başarının devamlılığı için meslek mensuplarının değişme ve gelişmelere uyum sağlaması, kendisini sürekli yenilemesi gerekmektedir. Bu süreçte bilgi kaynaklarına ulaşma önem kazanmaktadır (Aktaran: Yıldırım ve Bahar, 2009:654).

Teknolojinin ve bilgiyi paylaşım imkanlarının hızla gelişimi, neredeyse tüm alanlarda ihtiyacı hissedilen bilişim teknolojilerini, günümüzde nitelikli eleman sayılabilmenin ön koşulu haline getirmiştir. Artık hangi uzmanlık alanında olursanız olun mutlaka bilişim teknolojilerini kullanabiliyor olmanız birincil öncelik olarak karşınıza çıkmaktadır. Bilginin ve bilişim teknolojilerinin giderek önem kazandığı çağımızda, sanayi ve hizmet sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman yetiştirilmesi misyonunu üstlenen Meslek Yüksekokullarının BT eğitimini istenen kalitede vermesi oldukça önemli bir konu olarak önümüze gelmektedir.

Araştırmamız çerçevesinde literatürde geçen bilişim terimlerinin kısa tanımlamalarını aşağıya özetlemeye çalıştık.

2. BİLİŞİM TEMEL KAVRAMLARI

2.1. Bilgisayar Farkındalığı

Bilgisayarın günlük yaşamdaki kullanım biçimlerinin ve toplum üzerindeki etkilerinin farkında olmaktır. Bilgisayar farkındalığı; bilgisayar tarihini, bilgisayarın nasıl çalıştığını ve bilgisayarla neler yapılabileceğini bilmek demektir. Bilgisayar farkındalığı bilgisayar okuryazarlığının başlangıcıdır. Bilgisayarı kullanmaktan çok bilgisayarın yapısı, kullanım biçimleri topluma ve günlük yaşama etkileri ile ilgili bilgi sahibi olmaktır (Akkoyunlu, 1998:39).

2.2. Bilgisayar Okuryazarlığı

Bilgisayar okuryazarlığı, bilgisayarı kullanma yeteneğidir. İnsanların amaçlarına ulaşmada bilgisayarları ve bilgisayar programlarını denetleme, bilgisayarı uygulamalarında kullanabilme, bilgi elde etmede, iletişim kurmada ve sorunlarını çözümede kullanabilme yeteneğidir.

En genel anlamıyla bilgisayar okuryazarı olan bir öğrenci, bilgisayarı ihtiyacı doğrultusunda etkin olarak kullanabilen öğrencidir. İsteddiği bir CD-ROM'u kullanabilme, uygulama programlarını kullanarak bilgisayarda resim çizme, dönem ödevlerini, projelerini hazırlama, araştırma yaptığı konularla ilgili internette tarama yapma, projesini bilgisayar ile sunma bilgisayar okuryazarlığının bazı aşamalarıdır (Orhan, 1999:72).

Bilgisayar okuryazarlığı, yaşam boyu süren bir süreçtir. Öğretmen ve öğrencilerin bilgisayar konusundaki deneyimleri arttıkça, bilgisayar okuryazarlığı da artar. Buna göre, bilgisayar okuryazarı olan bir öğrencinin yapabileceklerini şöyle sıralayabiliriz (Akkoyunlu, 1998:39).

- Bilgisayar sisteminin ne olduğunu anlama,
- Bilgisayar sözlüğündeki sözcükleri kullanabilme,
- İşlerinde bilgisayarı kullanabilme,
- Bir programın ne olduğunu ve nasıl çalıştığının bilincinde olma,
- Bilgisayarın ticaret, sanayi ve öteki alanlardaki uygulamalarının farkında olma,
- Bilgi teknolojilerinin ve sosyal doğurgularının farkında olma.

2.3. Bilgi Okuryazarlığı

Bilgisayar okuryazarlığının tamamlayıcısıdır. Bilgisayar ile yapılan işlerin “anlayarak” yapılması ve bilginin “yorumlanması” evrenini içerir. İnternet çok fazla bilgi

barındırdığından bilgi okuryazarları olan birey, Internet ve bilgisayar teknolojisinin temel kavramlarını bilir ve bu bilgi denizinde kaybolmaz (AASL, 1998:1).

Bilgi Okuryazarlığı ifadesi oldukça yeni bir ifade olmakla beraber bu ifadeyle ilgili çeşitli tanımlamalar getirilmiştir. Bunlardan (ALA, 1998) tarafından yapılan tanımlamaya göre bilgi okuryazarlığı; “Bilgi kaynaklarını etkince kullanmak ve bilgi kaynaklarını araştırabilme yeteneği, depolanmış bilgi kaynaklarının ve bilgi teknolojilerinin nasıl kullanılacağına bilinmesidir.”

Günümüzde bilgiye ulaşma, bilgiyi değerlendirme, bilgiyi organize etme, bilgiyi kullanma ve bilgiyi diğerleriyle paylaşma çok önem kazanmıştır. Bütün bunların sonucu olarak da, öğretim ortamında bizi bilgiye ulaştıracak, bilgiyi kullanabilmemizi ve yayabilmemizi sağlayacak her türlü aracı kullanmak zorunda olacağımızı söyleyebiliriz. Günümüzde geçerli olan beceriler için kullandığımız yöntemlerin ve öğretim programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve değişmesi gerekmektedir. Artık, bilgi teknolojileri kültürü ve ekonomiyi zorlayan bir güç olmuştur (Karahana ve İzci, 2001)

Bilgi okuryazarlığı, “bilgiye ihtiyacı olduğunu bilmek, mevcut bilgi kapasitenin belirlenmesi, geliştirilmesi ve bilginin etkin bir şekilde kullanılmasıdır.” (CAUL, 2001:3).

Bu tanımlardan hareketle; bilginin kullanımı, değerlendirilmesi ve özelleştirilmesi bilgiye erişim kadar önemlidir diyebiliriz. Erişilen bilgiye kişisel katkıların yapılabilmesi olanağı ve yeni projelerin ortaya konması, bireyde yaratıcı düşünceyi geliştirecek bir araç olarak görülebilir. Kişiselleştirilen bu yeni bilgilerin sayısı arttıkça, kaynak zenginliği de artacaktır. Aynı konuda değişik bakış açılarıyla ortaya çıkarılan ürünler, ihtiyaç sahiplerinin her türlü gereksinimlerine cevap verebilecek bir nitelik kazanacaktır. Bu da bilginin daha yaygın kullanımını sağlayacaktır. Bilginin kullanımı, değerlendirilmesi ve özelleştirilmesi bilgiye erişim kadar önemlidir (Akdağ ve Karahana, 2004:19).

Değişimin sürekliliği eğitim kurumlarında kazandırılan bilgi ve becerilerin zaman içinde yetersiz kalmasına neden olmakta, bir başka deyişle yaşam boyu öğrenmeyi gerekli kılmaktadır. Yaşam boyu öğrenmenin ön koşulu olan bilgi okuryazarlığı ise yine eğitim kurumlarında kazandırılması gereken bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda bilgi okuryazarlığı çağdaş eğitim programlarının vazgeçilmez bir parçası haline gelmeye başlamış, eğitim kurumları çağın bireylerine gereksinim duydukları “öğrenmeyi öğrenme”, “bilgi okuryazarlığı” ve “yaşam boyu öğrenme” gibi becerileri kazandırmak amacıyla bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir (Aldemir, 2004).

2.4. Bilgi Teknolojileri Okuryazarlığı

Bilgisayar okuryazarlığı ve bilgi okuryazarlığının toplamıdır. Bilgi kaynaklarının önemli bir kısmının Internet üzerinde olduğu, sanal kütüphanelerin her geçen gün önemini artırdığı günümüzde bilgi teknolojileri okuryazarlığı eğitimde “olmazsa olmaz” öneme sahiptir. Bilgi teknolojileri okuryazarlığı ilk, orta ve yüksek öğretim kurumlarında eğitimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Bilgi teknolojileri (IT), bir örgütün bilgi işleme ve bilgi desteği ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılan bilgisayar temelli araçların tümüdür. İşletmeler BT’yi üç yolla kullanırlar; iş sürecinde destek bilgisi olarak, yenilik yapabilmek için ve zaman ve mekandan bağımsız özgür bir ortamında çalışmak için (Haag, Cummings ve Dawkins, 1998:17).

2.5. Bilişim Teknolojileri

Bilişim teknolojileri; bilgiyi otomatik olarak işleme yöntemlerinin araştırılması ve geliştirilmesi, bu yöntemlerin gerçekleştirilmesini sağlayan donanımların tasarlanması, tasarlanan donanımlar üzerinde bilgi iletişim tekniklerinin geliştirilmesi ve bu yöntem ve tekniklerin test edilmesinden sonra kullanımını içerir. Bilişimin ana konuları; kuramsal bilgisayar konuları, programlama dilleri, veri yapıları ve algoritmalar, işletim sistemleri, iletişim ağları ve bilgisayar mimarileridir. Veri tabanları ve yönetim sistemleri, yapay zeka,

bilgisayarlı grafik, paralel ve dağıtık sistemler, derleyiciler, yazılım mühendisliği, bilgisayar görme ve görüntü işleme, örüntü tanıma, yapay sinir ağları, veri madenleri, uzman sistemler, bulanık mantık, genetik algoritma, vb gibi konular ise ileri düzey konulardır (Sağiroğlu, 2001:2).

2.6. Bilişim Sistemleri

Bilişim sistemi; her organizasyonda karar vermeyi, koordinasyonu ve kontrolü desteklemek için bilgiyi toplayan, işleyen, depolayan ve dağıtan ilgili parçaların bir seti olarak tanımlanmaktadır. İşletmelerde karar vermeyi, koordinasyonu ve kontrolü destekleyen bilişim sistemleri yöneticilerin ve çalışanların problemlerini analiz etmelerinde, karmaşık konuları gözlerinde canlandırmalarında ve yeni ürünler oluşturmalarında da yardımcı olmaktadır (Tekin ve Ömürbek, 2004:151).

Bilişim sistemi kavramı ile, yönetime karar alma sürecinde gerekli bilgiyi sağlamak için değişik kaynaklardan veri toplayan, saklayan, işleyen ve raporlayan bilgisayar destekli bilgi sistemi kastedilmektedir. Tüm sistemler gibi BS'leri de birbirleriyle bağlantılı parçalardan meydana gelmektedir. BS'nin özünü girdiler, süreçler, veri dosyaları ve çıktılar oluştururken, bunlar donanım ve personel tarafından yürütülmekte ve kontrol edilmektedir (Güleş ve Bülbül, 2004:224).

Günümüz rekabetçi işletmelerinde yaygın olarak faydalanılan bilişim sistemleri, genel olarak örgütte destekledikleri kademeler (stratejik, yönetim, operasyonel) ve kullanım amaçları bakımından sınıflandırılmaktadır. Buna göre bilişim sistemleri; ticari işlem sistemleri, yönetim bilişim sistemleri, karar destek sistemleri, üst yönetici bilişim sistemleri, uzman sistemler, ofis otomasyon sistemleri, üretim bilgi sistemleri gibi sıralanabilir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın evreni, 2008-2009 öğretim yılı bahar döneminde İnönü Üniversitesi Malatya Meslek Yüksekokulu'nda iktisadi ve idari bilimler bölümü ve teknik programlar bölümünde öğrenim gören öğrencilerden random örnekleme yöntemiyle seçilen, 206 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmanın bağımlı değişkeni olan üniversite öğrencilerinin bilişim teknolojileri bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen ve daha öncede araştırmacılar tarafından değişik çalışmalarda kullanılan ve güvenilirlik testleri yapılmış olan, "Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Belirleme Ölçeği" kullanılmıştır (Karahan ve İzci, 2001; Akdağ ve Karahan, 2004). Bu ölçekte "Bilgisayar Farkındalığı" ve "Bilgi Okuryazarlığı" düzeylerinin belirlenmesine yönelik 10'ar soru bulunmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin "İnternet kullanım durumları" ve "kişisel bilgilerini" belirlemek amacıyla 13 soruluk bir anket formu ile araştırmanın bağımsız değişkenlerine yönelik kişisel bilgiler tespit edilmiştir.

Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Belirleme Ölçeğinin geliştirilmesinde öncelikle kaynaklar ve ilgili literatür gözden geçirilmiş ve yüksekokul öğrencilerinin ders programları incelenerek test maddeleri hazırlanmıştır. Ölçekte 33 madde yer almaktadır.

Öğrencilerin İnternet kullanım durumlarını belirlemek için frekans ve yüzdeler kullanılmıştır. Öğrencilerin bilişim teknolojileri bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ise t-testi, tek yönlü Varyans analizi ve Tukey testi kullanılarak belirlenmiştir. Veri toplama araçlarından elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, istatistiksel analizlerde SPSS programı kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Demografik Veriler

Anketteki üç maddelik “Kişisel Veriler” kısmındaki sorulardan alınan sonuçlara göre; araştırmamıza İnönü Üniversitesi Malatya Meslek Yüksekokulunda halen öğrenim görmekte olan, %35 (72) kız ve %65 (134) erkek, toplam 206 öğrenci katılmıştır. Bunlardan %61,7 (127) Meslek Lisesi, %35,9 (74) Normal Lise ve %2,4 (5) Anadolu Lisesi mezunu öğrencilerdir. Bunların %52 (109) İktisadi ve İdari Programlar ve %47 (97) Teknik Programlar Bölümü öğrencileridir.

4.2. İnternet Kullanım Durumu Frekansları

1. Üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs alanlar %30,1 (62), almayanlar %69,9 (144) kişidir.
2. Okul içinde veya dışında internet kullanma süresi; “Her gün kullananlar” %34,0 (70), “Haftada 1-2 gün kullananlar” %32,5 (67), “Haftada 1 gün kullananlar” %16,0 (33) ve “Ayda 1 gün kullananlar” %17,5 (36) dir.
3. Öğrencilerin interneti kullanım amaçları; “Sohbet etmek amaçlı” %17,0 (35), “Araştırma yapmak amaçlı” % 61 (127), “Oyun amaçlı” %3,4 (7), “Gazete ve magazin takibi” %14,6 (30) ve “Dosya indirmek amaçlı” %3,4 (7) dir.
4. Öğrencilerin internet kullanım sıklığı; “Her zaman” %21,8 (45), “Sık sık” %20,4 (42), “Ara sıra” %53,4 (110) ve “Hiç kullanmayan” %4,4 (9) kişidir. İşman ve Altınay, (2003:189)’de yaptıkları araştırmada internet kullanım sıklığını, “Nadiren-Ara sıra” %52, “Sık sık” %16 olarak tespit etmiştir.
5. İnternet kullanım ortamları; “Okul lab.” %3,4 (7), “Kampus merkezi” %2,9 (6), “İnternet kafe” %45,1 (93), “Ev/yurt” %38,8 (80) ve “Hiçbirisi” %9,7 (20) dir.
6. Öğrencilerin internetten konularıyla ilgili araştırma yapmak amacıyla yararlanma durumları ise; “Her zaman” %28,2 (58), “Sık sık” %16,5 (34), “Ara sıra” %51,0 (105) ve “Hiç kullanmayan” %4,4 (9) dir.
7. Öğrencilerin e-mail hesabı olma durumları ise; “Evet” %78,2 (161), “Hayır ama düşünüyorum” %9,7 (20) ve “İhtiyaç duymuyorum” %12,1 (25) dir.
8. Kişisel Web sayfası olanların oranları; ”Evet” %21,4 (44), “Hayır” %44,7 (92), “Yapmayı düşünüyorum” %17,5 (36) ve “İhtiyacım yok” %16,5 (34) dir.
9. Messenger hesabı olanlar; “Evet” %74,8 (154), “Hayır” %8,7 (18) ve “İhtiyacım yok” diyenler %16,5 (34) kişidir.
10. İnternet üzerinden sesli ve görüntülü görüşme yapan öğrencilerin oranları ise; “Evet” %81,6 (168), “Hayır” %7,8 (16), “Yapmak isterim” %5,3 (11) ve “İhtiyacım yok” diyenler %5,3 (11) kişidir.

4.3. Çeşitli Değişkenlere göre Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırmaları

Araştırmaya katılan toplam 206 öğrencinin “İktisadi ve İdari Bilimler Bölümü” ve “Teknik Programlar Bölümü” olarak “Bilgisayar Farkındalığı” ve “Bilgisayar Okuryazarlığı” boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları ve standart sapmaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Bölümlere Göre Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Puan Ortalamaları

BÖLÜM	N	Bilgisayar Farkındalığı		Bilgisayar Okuryazarlığı	
		X	S	X	S
İktisadi ve İdari Programlar Bölümü	109	54	15,85	68	15,67
Teknik Programlar Bölümü	97	55	16,46	66	14,05
Toplam	206	54	16,12	67	14,94

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, araştırmamıza katılan öğrencilerin her iki düzeyde de puan ortalamaları arasında belirgin bir farklılık yoktur. Genel olarak her iki bölüm öğrencilerinin ortalaması; "Bilgisayar Farkındalığı" düzeyi 54, "Bilgisayar Okuryazarlığı" düzeyi 67 puan olduğu görülmektedir. Yüz tam puan üzerinden değerlendirildiğinde, bu durum Yüksekokul genelinde öğrencilerin bilişim teknolojileri bilgi düzeylerinin pek de iyi olmadığını, özellikle de farkındalık düzeyinin daha düşük olduğu gözlenmektedir. Farkındalık düzeyinin düşük olması, öğrencilerimizin kullandıkları bilişim araçlarının fonksiyonlarını tam olarak kavrayamadıklarına işaret ediyor olabilir. Bunun sebebini de, ortaöğretim düzeyinde almaları gereken bu bilgileri öğrencilerimizin tam olarak alamadıkları/kavrayamadıkları şeklinde yorumlayabiliriz.

Öğrencilerimizin Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeylerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Farkındalık düzeyinde erkekler lehine ve okuryazarlık düzeyinde de kızlar lehine bir miktar farklılık gözlenmiştir. Bu tespitlerin netleştirilmesi amacıyla cinsiyet ve puanların karşılaştırılmasına ilişkin aşağıdaki tabloda t-testi ile bu ilişki ayrıca incelenmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Farkındalık-Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşma İlişkisi t-testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	S	T değeri	Anlamlılık düzeyi
Farkındalık	Kız 1	72	51,25	14,91	-2,084	P<0,05
	Erkek 2	134	56,12	16,54		
Okuryazarlık	Kız 1	72	69,58	14,67	1,697	P>0,05
	Erkek 2	134	65,90	14,98		

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, öğrencilerin farkındalık ve okuryazarlık puan ortalamaları cinsiyete göre yalnızca farkındalık düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=-2,084$, $p<0,05$). Bu bulgu kız ve erkek öğrenciler arasında farkındalık düzeyinde erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir (%5 önem seviyesinde). Akdağ ve Karahan (2004), Yıldırım ve Bahar (2009), İşman ve Altınay (2003)'da yaptıkları araştırmalarda öğrencilerin bilgi düzeylerinin cinsiyete göre çok önemli bir fark göstermediğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeylerinin Mezun Oldukları Liselere Göre Karşılaştırılması

Araştırmaya katılan öğrenciler, Meslek Lisesi %61,7 (127), Normal Lise %35,9 (74) ve Anadolu Lisesi %2,4 (5) kişidir. Bunların mezun oldukları liseler ile bilgi düzeyi puan ortalamaları karşılaştırılmasına ait Varyans analizi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Mezun Oldukları Liseler ve Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Mezun Olunan Lise		Farkındalık	Okuryazarlık
Meslek lisesi	X	53,62	66,61
	N	127	127
	S	15,82	15,54
Normal lise	X	55,00	68,24
	N	74	74
	S	16,24	14,18
Anadolu lisesi	X	66,00	66,00
	N	5	5
	S	20,74	11,40
Toplam	X	54,42	67,18
	N	206	206
	S	16,12	14,94

Tablo 4: Öğrencilerin Mezun Oldukları Liseler ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki Düzeyi Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.	ANLAMLILIK DÜZEYİ
FARKINDALIK	Gruplar Arası	776,239	2	388,119	1,501	,225	P>0,05 ANLAMLI DEĞİL
	Gruplar İçi	52503,858	203	258,640			
	Toplam	53280,097	205				
OKURYAZARLIK	Gruplar Arası	131,274	2	65,637	,292	,747	P>0,05 ANLAMLI DEĞİL
	Gruplar İçi	45635,716	203	224,806			
	Toplam	45766,990	205				

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, öğrencilerin mezun oldukları liseler ile bilişim teknolojileri bilgi düzeyleri puanları arasında, yapılan varyans (Anova) analizi sonucunda, anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığı ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması

Öğrencilerin İnternet kullanım sıklığı ile bilişim teknolojileri bilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi tablosu aşağıda gösterilmiş ve bu tablodan yalnızca farkındalık düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu (F=3,573, p<0,05) sonucuna varılmıştır. Okuryazarlık düzeyinde ise herhangi bir farklılaşma görülmemiştir. Bu sonuç öğrencilerin interneti yeterli düzeyde (sıklık) kullanmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5: Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığı ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.	ANLAMLILIK DÜZEYİ
FARKINDALIK	GRUPLAR ARASI	2685,104	3	895,035	3,573	,015	P<0,05 ANLAMLI
	GRUPLAR İÇİ	50594,993	202	250,470			
	Total	53280,097	205				
OKURYAZARLIK	GRUPLAR ARASI	962,070	3	320,690	1,446	,231	P>0,05 ANLAMLI DEĞİL
	GRUPLAR İÇİ	44804,921	202	221,807			
	Total	45766,990	205				

Öğrencilerin İnternet Kullanım Amaçları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Puanlarının Karşılaştırması

Yapılan Varyans analizi sonucunda öğrencilerin İnternet kullanım sıklıkları ile bilişim teknolojileri bilgi düzeyi puanlarından *okuryazarlık düzeyi puanları* arasında anlamlı bir ilişki olduğu (F=3,652, p<0,05) tespit edilmiştir.

Tablo 6: Öğrencilerin İnternet Kullanım Amaçları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.	ANLAMLILIK DÜZEYİ
FARKINDALIK	Gruplar Arası	1638,099	4	409,525	1,594	,177	P>0,05 ANLAMLI DEĞİL
	Gruplar İçi	51641,999	201	256,925			
	Toplam	53280,097	205				
OKURYAZARLIK	Gruplar Arası	3100,669	4	775,167	3,652	,007	P<0,05 ANLAMLI
	Gruplar İçi	42666,322	201	212,270			
	Toplam	45766,990	205				

Tespit edilen anlamlı ilişkinin hangi grup lehine olduğunu belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmasına karar verilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin İnternet Kullanım Amaçları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması Tukey Testi Sonuçları

X	İntr.Kullanım Amacı	Sohbet	Araştırma	Oyun	Gazete	Download
71,71	1 Sohbet				*	
68,19	2 Araştırma				*	
57,14	3 Oyun					
60,00	4 Gazete	*	*			
67,14	5 Download					

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, İnternet kullanım amaçlarından “sohbet” ve “araştırma” amacıyla İnternet kullanan öğrencilerin bilgisayar okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, interneti kullanım

amaçlarından sohbet ve araştırma amaçlı kullanımların, bilişim okuryazarlığı düzeyinin gelişmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir.

Öğrencilerin e-mail hesabı bulunma durumları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Puanlarının Karşılaştırması

Öğrencilerin %78,2 (161)'nin bir e-mail hesabı olduğu ve "Var" diyenlerin farkındalık puan ortalamalarının 55,90, okuryazarlık ortalamalarının da 68,88 olduğu, "Yok" diyenlerin farkındalık puan ortalaması 49,60 ve okuryazarlık ortalamaları 58,00 olarak tespit edilmiştir.

Yapılan Varyans analizi sonucunda öğrencilerin e-mail hesabı bulunma durumları ile bilişim teknolojileri bilgi düzeyi puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu (Farkındalık için; $F=3,213$, $p<0,05$ ve Okuryazarlık için; $F=5,796$, $p<0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 8: Öğrencilerin e-mail Hesabı Bulunma Durumları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.	ANLAMLILIK DÜZEYİ
FARKINDALIK	GRUPLAR ARASI	1634,687	2	817,344	3,213	,042	P<0,05 ANLAMLI
	GRUPLAR İÇİ	51645,410	203	254,411			
	Total	53280,097	205				
OKURYAZARLIK	GRUPLAR ARASI	2472,233	2	1236,116	5,796	,004	P<0,05 ANLAMLI
	GRUPLAR İÇİ	43294,758	203	213,275			
	Total	45766,990	205				

Tespit edilen bu anlamlı ilişkilerin hangi gruplar lehine olduğunu belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmasına karar verilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Tablo 9: Öğrencilerin e-mail Hesabı Bulunma Durumları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması Tukey Testi Sonuçları

X	E-Mail Hesabi	Var 1	Yok 2	İhtiyaç yok 3
68,88	Var 1		*	
58,00	Yok 2	*		
63,60	İhtiyaç Yok 3			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, e-mail hesabı olan öğrenciler ile olmayan öğrencilerin bilgisayar okuryazarlık düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu bulgular, e-mail hesabının olmasının öğrencilerin bilgisayar okuryazarlık düzeylerini artırmada etkili olduğu savını desteklemektedir.

Öğrencilerin Messenger hesabı Kullanma durumları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Puanlarının Karşılaştırması

Öğrencilerin %74,8 (154)'nin bir Messenger hesabı olduğu ve "Var" diyenlerin farkındalık puan ortalamalarının 57,14, okuryazarlık ortalamalarının da 69,22 olduğu, "Yok" diyenlerin farkındalık puan ortalaması 42,78 ve okuryazarlık ortalamaları 55,56 olarak tespit edilmiştir.

Yapılan Varyans analizi sonucunda öğrencilerin Messenger hesabı bulunma durumları ile bilişim teknolojileri bilgi düzeyi puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu

(Farkındalık için; $F=10,239$, $p<0,05$ ve Okuryazarlık için; $F=8,126$, $p<0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 10: Öğrencilerin Bir Messenger Hesabı Bulunma Durumları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması Varyans Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.	ANLAMLILIK DÜZEYİ
FARKINDALIK	Gruplar Arası	4882,011	2	2441,006	10,239	,000	P<0,05
	Gruplar İçi	48398,086	203	238,414			ANLAMLI
	Toplam	53280,097	205				
OKURYAZARLIK	Gruplar Arası	3392,523	2	1696,261	8,126	,000	P<0,05
	Gruplar İçi	42374,467	203	208,741			ANLAMLI
	Toplam	45766,990	205				

Tespit edilen bu anlamlı ilişkilerin hangi gruplar lehine olduğunu belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmasına karar verilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Tablo 11: Öğrencilerin Bir Messenger Hesabı Bulunma Durumları ile Bilişim Teknolojileri Bilgi Düzeyi Karşılaştırması Tukey Testi Sonuçları

Farkındalık

X	MESSENGER HESABI	Var 1	Yok 2	İhtiyaç yok 3
57,14	VAR 1		*	*
42,78	YOK 2	*		
48,24	İhtiyaç yok 3	*		

Okuryazarlık

X	MESSENGER HESABI	Var 1	Yok 2	İhtiyaç yok 3
69,22	VAR 1	*		
55,56	YOK 2	*		
64,12	İhtiyaç yok 3			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, bir Masegner hesabı olan öğrenciler ile olmayan öğrencilerin, bilgisayar okuryazarlık/farkındalık düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu bulgular, herhangi bir Messenger hesabının olmasının öğrencilerin bilişim bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu savını desteklemektedir.(% 5 önem seviyesinde).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yüksekokul öğrencilerinin bilişim teknolojileri bilgi düzeyi puan ortalamaları, farkındalık düzeyinde 54 ve okuryazarlık düzeyinde ise 67 puan (yüz üzerinden) olarak hesaplanmıştır. Bu durum genel olarak yüksekokul öğrencilerinin bilişim teknolojileri bilgi

düzeyinin pekte iyi olmadığına işaret etmektedir. Farkındalık ortalamasının daha düşük olmasını, öğrencilerin kullandıkları bilişim araçlarının fonksiyonlarını tam olarak bilmedikleri şeklinde yorumlamak mümkündür. Bunun sebebini, ülkemizde henüz ortaöğretimde bilgisayar okuryazarlığının geniş kitlelere yayılmadığından, üniversiteye gelen öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu konuda eğitilmemiş durumda olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu sorunun çözümü için, çeşitli seminer ve kurslarla öğrencilerin bu eksikliklerinin giderilmesi, mesela yaz dönemlerinde halk eğitim kurslarına yönlendirilmeleri veya yüksekokul bünyesinde yapılacak çalışmalarla eğitilmesi önerilebilir.

Yüksekokul öğrencilerimizin internete erişim sağladıkları ortamların erkeklerde çoğunlukla Internet kafeler olarak, kızlarda ise kaldıkları yurt veya evleri olarak tespit edilmiştir. Bu durum yüksekokul içerisinde öğrencilerimize yeterince imkan sağlamadığını göstermektedir. Bu sorunun giderilmesine yönelik önerimiz ise; okul içi öğrencilerimizin boş zamanlarında çalışmalarını sağlayacak alt yapının hazırlanması ve gerekli desteğin sağlanması önerilebilir. Öğrenciler çeşitli proje ve ödevlerle bu teknolojilerden yararlanmaya sevk edilebilir.

Yüksekokul öğrencilerinin araştırma amaçlı Internet kullanım amaçlarının bilişim teknolojileri bilgi düzeyinin artırılmasına olumlu katkılar sağladığı tespit edilmiştir. Bu olumlu katkının daha da artırılması amacıyla öğrencilerin hocaları tarafından özellikle kendi alanlarıyla ilgili konularda internetten bilgi edinmeye yönlendirilmesi önerilebilir.

Yapılan incelemeler sonucunda, yüksekokul öğrencilerinin yalnızca bir mail hesabına, bir web sayfasına ve bir Messenger hesabına sahip olması bile, öğrencilerin bilişim bilgi düzeylerini artırmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Bu önemli katkıyı artırmak amacıyla öğrencilerimizin öğrenimleri süresince mutlaka bir e-mail hesabı, bir kişisel web sayfası ve bir Messenger hesabı edinmeleri sağlanmalıdır. Dönem içerisinde mutlaka tüm öğrencilerin katılımının sağlandığı Internet üzerinden yapılacak tartışma ortamları oluşturulmalı ders bu şekilde takip edilmelidir.

Bu önerilere ek olarak; araştırmamızdan elde ettiğimiz tespitler ışığında, yüksekokul öğrencilerimizin bilişim teknolojileri bilgi düzeylerinin artırılmasına yönelik olarak aşağıdaki önerileri de sıralamak mümkündür.

- Öncelikle öğretmenlerimizin, öğretici ve düşüncüyü kılavuzlayıcı nitelikleri artırılmalı, hep konuşan değil ama dinleyen bir bilge kılavuz olarak öğrenme ortamında yer almaları sağlanmalıdır (Akpınar, 1999:149).
- Öğrencilerimizin çevrelerindeki gelişmeleri-yenilikleri daima bilim mantığı dahilinde algılayıp onlarla bir “bilgi iletişim köprüsü” kurmaları cesaretlendirilmeli ve ödüllendirilmelidir.
- Öğrencilerimizin aralarında işbirliği yapmaları, proje üretmeleri özendirilmeli, bilişim teknolojilerini tüm bireyler kullanarak iletişim ve görüş alışverişi yapılması sağlanmalıdır (Akdağ ve Karahan, 2004:26).
- Öğrencilerimize öğrenmeyi öğretip, bilişim teknolojileri ile daha çok, daha yenilikçi ve daha hızlı bireysel öğrenmelerin gerçekleştiği anlatılmalıdır.
- Öğrencilerimizin bilişim teknolojilerini kullanılarak, bireysel yenilikçi fikirlerini deneyebilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır.
- Öğrencilerimize düşüncelere şüpheyle ve merakla yaklaşma alışkanlığı kazandırılarak, araştırmacı ve sorgulayıcı nitelikleri geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akdağ M., Karahan M. (2004), “Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Eğitim Bilim Dergisi, Ekim 2004, Cilt 29, Sayı 134 (19-27).
- Akkoyunlu, B. (1998), “Türkiye’de Eğitim Teknolojisinin Görünümü”, Çağdaş Eğitimde Yeni Teknolojiler, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 120, Eskişehir.
- Akpınar, Y. (1999), “Bilgisayar Destekli Öğretim ve Bilgi Toplumunda İnsan Nitelikleri”, Bilgi Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansı 1999 Bildiri Kitapçığı, s.145-150, Ankara
- Aldemir, A. (2001), “Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı Düzeyleri: Sakarya Üniversitesi Örneği”, EĞİTEK Bildirileri, 2004 (IV. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı, 24-25-26 Kasım 2004, Sakarya Üniversitesi Sakarya - Türkiye)
- American Association of School Librarians (1998:1-4), *Information Power*, ISBN 0-8389-3470-6. Retrieved on April 10, 2002 (de indirildi) from the World Wide Web: <http://www.ala.org/aasl/ip-nine.html>.
- American Library Association (1998), *New Visions: Beyond ALA Goal 2000. Planning Document* Chicago: American Library Association
- Concil of Australian University Librarians (2001), *Information Literacy Standards*. First Edition, s.3 Canberra: ISBN 0 8680369 1. Retrieved on April 10, 2002 (de indirildi) from the World Wide Web: <http://www.caul.edu.au/>
- Ercegovac, Z., Yamasaki, E. (1998), *Information Literacy: Search Strategies, Tools & Resources*. ERIC Digest, URLAdresi: <http://www.gse.ucla.edu/ERIC/eric.html>
- Güleş, H. K., Bülbül, H. (2004), *Yenilikçilik, İşletmeler için Stratejik Rekabet Aracı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Haag S., Maeve C., and James D. (1998), *Management Information System for the Information Age*, Irwin McGraw-Hill, Boston.
- İşman, A. ve Altınay, F. (2003). “Effects of Internet on Learning” IJCI Proceeding of Intl. XII. Turkish Symposium on Artificial Intelligence and Neural Networks, Vol.1, No:1, July 2003
- Karahan, M. ve İzci E. (2001), “Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanım Düzeyleri ve Beklentilerinin Değerlendirilmesi”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 150, Mayıs 2001, Ankara.
- Karahan, M. (2001), *İnternet Eğitimine Giriş*, Kubbe6 Yayıncılık, Malatya
- Orhan, F. (1999), “Bilgisayar Okur-Yazarlığı: Hangi Yaşta/Nasıl?”, *Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansı Bildirileri*, 1999, ODTÜ, Ankara.
- Sağıroğlu, Ş. (2001), *Herkes için Etkili Bilişim*, Ufuk yayınevi, Kayseri, 2001, s 1-2
- Tekin Mahmut ve Ömürbek Nuri (2004), *Küresel Rekabet Ortamında Teknolojik İşbirliği ve Otomotiv Sektörü Uygulamaları*, Ankara.
- Yıldırım, S., ve Bahar, H. H. (2009), “Eğitim Fakültesi Öğrencileri ile Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İnternete karşı Tutumları (Erzincan Üniversitesi Örneği)” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:20, s.653-663, Konya

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN BOŞ ZAMANLARINI DEĞERLENDİRME VE YAŞAM BOYU ÖĞRENİME KATILMALARINDA ÜNİVERSİTE VE HALK EĞİTİM MERKEZLERİ İŞBİRLİĞİ;HONAZ ÖRNEĞİ

**THE LEISURE OF THE VOCATIONAL COLLEGE STUDENTS AND THE
COLLOBARATION OF THE PBLIC EDUCATION AND THE
UNIVERSITY FOR THEM TO ATTEND LIFELONG LEARNING
PROCESS**

OĞUZ KARADENİZ¹

ALİ SOYLU²

YÜKSEL KEPENEK³

ABSTRACT

Education is one of the most important topics in terms of changes in the 21st century. In this respect, most of the developing and developed countries have made innovations in their educational systems. These innovations include the reforms in the level of the system and the effort to form modern institution, providing the modern educational materials and instruments and increasing the students' knowledge and skills level and developing the teaching and learning process with different policies and applications (Balay,2004,61).

In our country , especially in the district centres, the vocational colleges are to cope with the negative affects of the social and physical circumstances. In this respect, it is a critical issue that the students need to assess their leisure time learning the new things and skills they need both in their social lives and work lives. Moreover, this issue is closely related to 'lifelong education' which has gained importance recently as a term. In addition, learning throughout life, 'lifelong education', provides the students a chance to refresh their skills and creates them a second chance and also means to provide them a further educational opportunity(Soran V.D. ,2006,201).

Public education centres play a role as a source for the vocational college students to take the advantage of lifelong education. Pamukkale University Honaz Vocational College has been collaborating with the Public Education Center for two years. The students have been attending courses such as English, German, Computer, Accounting, Diction, Drama and Capital |Speech via Public Education. It should be noted that the students pay very little to attend these courses. Thus, even the students who have a low economical status are able to attend such courses.

¹ Doç Dr. , Pamukkale Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi oguzk@pau.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Honaz MYO İşletme Programı Öğretim Üyesi, asovlu@pau.edu.tr

³ Öğr. Gör. Yüksel KEPENEK, Pamukkale Üniversitesi Honaz MYO Halkla İlişkiler Programı Öğretim Üyesi, ykepenek@pau.edu.tr

Honaz Vocational College has provided the classrooms and the laboratories needed for the educational atmosphere of the Public Education. Moreover, all the lecturers and the professors have informed the students about the lifelong education and motivated them to attend such courses. 1055 students attend these courses and 720 of them have got the certificates from these courses.

The aim of this study is to share the experience of the collaboration between Honaz Vocational College and the Public education Center with the other vocational colleges and inform them about the procedure of this collaboration and present the results attained and also present this experience as a method that the others can also apply.

Abstract: Public education, lifelong education, collaboration between the vocational college and the public education center

ÖZET

21. Yüzyılın geçen yüzyıldan devralarak günümüze taşıdığı değişimlerin içinde eğitim konusu önemli bir yer taşımaktadır. Bu bağlamda son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu, eğitim sistemlerini geliştirmek amacıyla birçok yenilikler yapmıştır. Bu yenilikler, sistem düzeyinde reformları, modern kurumlar oluşturma çabalarını, modern öğretim araç ve gereçlerin sağlanmasını, öğreticilerin mesleki bilgi ve beceri düzeylerinin yükseltilmesini ve okul yönetiminde yenilikler yoluyla öğretme-öğrenme sürecini geliştirmeye yönelik değişik politika ve uygulamaları kapsamaktadır(Balay,2004,61).

Ülkemizde özellikle ilçe merkezlerinde eğitim veren meslek yüksekokullarının ,bu yörelerdeki kısıtlı sosyal ve fiziksel şartların ortaya çıkardığı olumsuzlukları mümkün olduğunca gidermesi gerekmektedir.Bu kapsamda,öğrencilerin gerek boş zamanlarının değerlendirilmesi,gerekse de iş hayatı ve günlük yaşamda kullanabilecekleri yeni bilgi ve becerilerin edinilmesine katkı sağlayacak eğitimlerin yapılması kritik bir konudur.Diğer taraftan bu konu aynı zamanda günümüzde en çok üzerinde durulan konulardan birisi olan yaşam boyu eğitimle de ilgilidir. Yaşam boyu öğrenme, aynı zamanda temel becerilerin güncellenmesi yoluyla kişilere ikinci bir fırsat yaratabilmek ve daha ileri düzeylerde öğrenim imkanları sunmak anlamına da gelmektedir(Soran v.d. ,2006,201).

Halk eğitim merkezleri myo öğrencilerinin gerek yaşam boyu eğitimden yararlanmasında gerekse boş zamanlarını değerlendirmesinde önemli bir kaynaktır. Pamukkale Üniversitesi Honaz MYO iki yıldan beri ilçedeki Halk Eğitim Merkezi ile bu doğrultuda bir çalışma yürütmektedir. Öğrencilere Halk Eğitim Merkezi tarafından İngilizce, Almanca, Bilgisayar, Muhasebe, Diksiyon ve Güzel Konuşma, tiyatro gibi teknik ve sosyal içerikli kurslar açılmıştır. Kursların bir diğer özelliği de öğrencilerin Halk Eğitim Merkezi'ne neredeyse ücretsiz denecek kadar sembolik ücretler ödemeleridir. Böylelikle özellikle düşük gelirlili öğrencilerin kurslara katılabilmesi sağlanmaktadır.

Honaz MYO' da bu konuda Halk Eğitim Merkezi'ne derslik ve laboratuar konusunda katkısı sağlamıştır. Ayrıca öğretim elemanlarınca yaşam boyu öğretimin önemi sıklıkla vurgulanmış ve öğrencilerin söz konusu kurslara katılmaları da teşvik edilmiştir. Bu kurslara toplamda 1055 öğrenci katılmış ve bunlardan 720' si sertifika almaya hak kazanmıştır.

Bu çalışmanın amacı Pamukkale Üniversitesi Honaz MYO'nun Halk Eğitim Merkeziyle yapmış olduğu çalışmayı diğer MYO'larla paylaşmak ve bu süreçte nasıl bir yöntem izlendiğini, ne gibi sonuçlar elde edildiğini ortaya koymak ve sonuçta diğer MYO'ların kullanabileceği bir yöntem olarak sunabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Halk eğitimi, yaşam boyu öğrenim, meslek yüksekokulları ile halk eğitim merkezleri arası işbirliği

KAYNAKLAR

BALAY, R. ,(2004), Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt: 37, sayı: 2, 61-82
www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/144/1022.pdf

SORAN H. AKKOYUNLU B. , KAVAK Y.,(2006), H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education). 30 (201-210),
www.efdergi.hacettepe.edu.tr/journalinfo/30/a23.htm - 11k

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ İLE EĞİTİM BEKLENTİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

**A STUDY TO EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN
COMMUNITY COLLEGE STUDENT'S EDUCATIONAL
EXPECTATIONS AND THEIR DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS**

İlham YILMAZ¹

Evrin MAYATÜRK²

ABSTRACT

Although the number of students training at the universities in our country increases day by day, capacity of our universities is still inadequate. In order to be adequate, both new departments are founded and the quota is increased at the vocational high schools as well as faculties. Community Colleges entegrated thanks to the Law of Higher Education No. 2547 in 1981 are evaluated in three groups. These are Community Colleges Wich is dependent on government universities, Private Community Colleges founded by private universities and the other founded according to legal provision No. 4702.

Common aim of Community Colleges in our country is furnishing the students who are important to the future with essential knowledge, ability and practice skill. This aim is influenced by professors' qualitative and quantitative characteristics, physical conditions of vocational high schools and students' personal skills, perceptions and some demographic characteristics.

The aim of this study is determining the relationships between the students' demographic characteristics like gender, place, family structure, monthly income and future expectations by means of examining the student profile of a Community Colleges dependent on Manisa Celal Bayar University.

Keywords: Vocational high school, demographic characteristics, education expectations

ÖZET

Ülkemiz üniversitelerinde eğitim gören öğrencilerin sayısının her geçen gün artmasına rağmen, üniversitelerimizin kapasitesi henüz yetersiz düzeydedir. Dört yıllık fakültelerin yanı sıra ara eleman yetiştirmede önemli bir yere sahip olan Meslek Yüksekokullarında ise; söz konusu ihtiyacı karşılamak amacıyla; hem yeni bölümler açılmakta hem de kontenjan artırma yoluna gidilmektedir. 1981 yılında 2547 sayılı

¹ Öğretim Görevlisi, Celal Bayar Üniversitesi, ilhamyilmaz@gmail.com

² Araştırma Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, evrim.mayaturk@deu.edu.tr

Yükseköğretim Kanunu ile bir çatı altında toplanan Meslek Yüksekokulları, ülkemizde üç farklı grupta değerlendirilmektedir. Bunlar; devlet üniversitelerine bağlı olan Meslek Yüksekokulları, vakıf üniversiteleri tarafından kurulan Meslek Yüksekokulları ve 4702 sayılı kanun hükümlerine göre kurulan Meslek Yüksekokullarıdır (Şenol ve Tüfekci, 2007: 152).

Kuruluşları farklı da olsa ülkemizdeki tüm Meslek Yüksekokullarındaki ortak amaç; eğitim gören öğrencilere mesleki alanları ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve uygulama yeteneklerini kazandırmak; yarının iş dünyasının ihtiyacı olan ara elemanları yetiştirmektir. Bu amacı gerçekleştirme başarısı; bir yandan öğretim elemanlarının niteliksel ve niceliksel özellikleri ve Meslek Yüksekokullarının fiziksel koşulları diğer yandan öğrencilerin kişisel beceri ve algılamaları ile belirli demografik özellikleri tarafından etkilenmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Manisa Celal Bayar Üniversitesi'ne bağlı bir Meslek Yüksekokulunun öğrenci profilini inceleyerek; bu öğrencilerin cinsiyet, yerleşim yeri, aile yapısı, aylık gelir gibi demografik özellikleri ile eğitim ve dolayısıyla başta iş bulma olmak üzere gelecek beklentileri arasındaki ilişkileri saptamaya çalışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Meslek Yüksekokulu, demografik özellikler, eğitim beklentileri

1. GİRİŞ

Rekabetin yoğun bir şekilde yaşandığı günümüz iş dünyası, “ara eleman” konusunda özellikle nitelik açısından sorunlar yaşamaktadır. Bu konuda kuruluş amaçları itibarıyla Meslek Yüksekokullarına önemli görevler düşmektedir. Bu noktada söz konusu okulların yalnızca sayılarının artırılması değil; aynı zamanda kalitelerinin de yükseltilmesi açısından Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), önemli rol oynamaktadır. Diğer bir deyişle YÖK; Meslek Yüksekokullarına ilişkin öğrenim süresinin uzatılması, sınavsız geçiş ve METEB Projesi gibi konularda çalışmalarına devam etmektedir.

Çalışmamız kapsamında da öncelikle Meslek Yüksekokullarına dair genel bir bilgi verilmekte; onların eğitim dünyasındaki yeri ve öneminden söz edilmektedir. Ardından bir soru formu aracılığıyla Celal Bayar Üniversitesi Ahmetli Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden elde edilen verilerin analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Söz konusu pilot çalışma ile öğrencilerin belirli demografik özellikleri ve başarı durumları ile eğitimden duydukları memnuniyet ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkiler saptanmaya çalışılmış; daha kapsamlı araştırmalar için ışık tutulması ve literatüre bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

2. MESLEK YÜKSEKOKULLARININ YERİ VE ÖNEMİ

Eğitim olanaklarını genişletme, insan gücü gereksinimini karşılama, toplumsal gelişmeyi yaygınlaştırma, öğretimde etkinliği artırma gibi pekçok fonksiyonu üstlenmiş bulunan Meslek Yüksekokullarının eğitim sisteminde oldukça önemli bir yeri vardır (Sevinç, 2001: 148).

Ülkemizin hızla artan genç nüfusu nedeniyle bir yandan üniversitelerin önündeki yığılımların önüne geçmek, diğer yandan da iş dünyasının ihtiyaç duyduğu kaliteli ara elemanı yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan söz konusu Meslek Yüksekokullarının sayısı her geçen gün artmaktadır.

Fakat zaman zaman ne yazık ki Meslek Yüksekokulu açma kararının ardında yatan birincil neden; o yerleşim yerinin sosyo-ekonomik yapısına katkıda bulunmak olmaktadır.

Bu durum da; orada okuyan öğrencilerin barınmalarına ilişkin sorunlarını, sosyal faaliyetlere katılamamalarını, kaliteli öğrenim görememeleri sorununu da beraberinde getirmektedir. İş dünyasının ara kademe işgörenlerde aradığı özellikler düşünüldüğünde, bu sorunlar daha da önem kazanmaktadır. Söz konusu işgörenlerde aranan özellikler şu şekilde sıralanabilmektedir (Er vd., 2003: 113):

- Belli ve yeterli bir teorik bilginin yanı sıra mutlaka işin pratiğini bilmek ve işi uygulayabilmek
- Zaman içerisinde ortaya çıkacak bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek bunları özümseyebilmek
- Takım ruhuna sahip olup, beraber çalıştığı astlarına önderlik edebilmek ve üstlerine yardımcı olmak
- İş yerindeki kurallara uyum sağlayabilmek
- İş yerindeki kaynakları etkin ve verimli kullanabilmek
- Zamanı ve kendisini yönetebilmek

Yukarıda sıralanan özelliklere sahip öğrenciler yetiştirebilmek ise; kampüs havasının yaşandığı, üniversite-sanayi işbirliğinin gerçekleştiği Meslek Yüksekokullarında mümkündür (Savaş, 2009). Diğer yandan da Meslek Yüksekokullarında okuyan gençler; kişisel bilgi ve becerilerini geliştirmek, böylece kendilerini yarının iş dünyasına hazırlamak istemektedirler. Öğrencilerin kendinden emin ve donanımlı olmaları; hem kendileri hem de onları yetiştiren öğretim elemanları ve üniversiteleri açısından artı bir özellik olmaktadır. Bu amacı gerçekleştirme başarısı; bir yandan öğretim elemanlarının niteliksel ve niceliksel özellikleri ile Meslek Yüksekokullarının fiziksel koşulları diğer yandan da öğrencilerin kişisel beceri ve algılamaları ile belirli demografik özellikleri tarafından etkilenmektedir.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Manisa Celal Bayar Üniversitesi'ne bağlı Ahmetli Meslek Yüksekokulu'nun Muhasebe ile Büro Yönetimi ve Sekreterlik bölümlerinde eğitim gören öğrenciler, çalışmamızın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma süreci sonunda 118 soru formu, analizlere dahil edilmiştir.

Araştırmada 25 maddeden oluşan soru formu kullanılmıştır. Sorulardan bir kısmı, öğrencilerin demografik özelliklerini ve yaşam koşullarını yansıtırken; geriye kalan bölüm ise, öğrencilerin aldıkları eğitime ilişkin görüşlerini ve geleceğe yönelik hazırlıkları ile tercihlerini belirtmektedir.

Tablo 1, katılımcıların farklı değişkenlere göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 1: Örneklem Grubunun Değişkenlere Göre Dağılımı

	n	%
BÖLÜM		
Muhasebe	49	41,5
Büro Yönetimi ve Sekreterlik	69	58,5
CİNSİYET		
Kız	88	74,6
Erkek	27	22,9
MEZUN OLUNAN LİSE		
Düz Lise	55	46,6
Meslek Lisesi	63	53,4
KARDEŞ SAYISI		
1	47	39,8
2	31	26,3
3	18	15,3
4 ve üzeri	22	18,6
AİLENİN AYLIK GELİRİ		
500 TL'den az	22	18,6
501-1000 TL	59	50
1001 TL ve üstü	36	30,5
AYLIK HARCAMA TUTARI		
100 TL ve altı	39	33,1
101-200 TL	35	29,7
201-300 TL	24	20,3
301 TL ve üstü	17	14,4
BURS		
Alanlar	37	31,4
Almayanlar	81	68,6
AİLENİN YAŞADIĞI YER		
Köy ve Kasaba	21	17,8
İlçe	34	28,8
İl	29	24,6
Büyükşehir	33	28
BÖLÜMÜ TAVSİYE EDENLER		
Diğer Kişiler	47	39,8
Kendi Tercihim	70	59,3
AHMETLİDE YAŞAM ŞEKLİ		
Aileden ayrı	69	58,5
Aile ile	49	41,5
BAŞARI ORTALAMASI		
50-60	58	49,2
61-80	60	50,8

Araştırmamıza katılan öğrencilerin % 41,5'i muhasebe; % 58,5'i ise büro yönetimi ve sekreterlik bölümünde eğitim görmektedir. % 74,6'sı kız, % 22,9'u erkek olan öğrenciler arasında bu değişken için 3 kayıp değer bulunmaktadır. Mezun olunan lise sorusuna verilen yanıtlar arasında analize dahil olamayacak kadar düşük rakamlar bulunduğundan; meslek lisesi dışındaki tüm liseler düz lise grubuna dahil edilmiş ve

değişken iki bölüme indirgenmiştir. Buna göre katılımcıların % 46,6'sı düz lise, % 53,4'ü ise meslek lisesi mezunudur. Katılımcıların % 39,8'i 1; % 26,3'ü 2; % 15,3'ü 3; % 18,6'sı ise 4 ve üzeri kardeşi olduğunu belirtmiştir. Hiç kardeşi olmayanların da genellikle "1" seçeneğini işaretlediği görüldüğünden onlar da bu grupta toplanmıştır. Öğrencilerin % 18,6'sının ailesinin aylık 500 TL'den az, % 50'sinin ailesinin aylık 501-1000 TL arası, % 30,5'inin ailesinin ise aylık 1001 TL ve üstü geliri olduğu saptanmıştır. Soru formunda bulunan 2001 TL ve üstü seçeneğini oldukça az sayıda öğrencinin işaretlemesi sonucu bu yanıtlar, 3. gruba dahil edilmiştir. Aylık harcama için ailelerinden 100 TL ve altı para alan öğrencilerin oranı % 33,1; 101-200 TL arası alanların oranı % 29,7; 201-300 TL alanların oranı % 20,3; 301 TL ve üstü alanların oranı ise % 14,4 şeklindedir. Ailelerinden para almayan öğrenciler çok az sayıda olduğu için bunlar da, ilk seçenek içerisinde değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır. Bunun yanı sıra ailenin aylık geliri değişkeninde 1, aylık harcama tutarı değişkeninde ise 3 kayıp değer vardır.

Öğrencilerin % 31,4'ü burs alırken; % 68,6'sı ise burs almamaktadır. Katılımcıların % 17,8'inin ailesi köy veya kasabada-bu seçenek de birleştirilmiştir-, % 28,8'inin ailesi ilçede, % 24,6'sının ailesi ilde, % 28'inin ailesi ise büyük şehirde yaşamaktadır. Öğrencilerin % 39,8'i diğer kişilerin yönlendirmesi ile, % 59,3'ü ise kendi kararı ile okuduğu bölümü tercih etmiştir. Ailenin yaşadığı yer ve bölümü tavsiye edenler şeklindeki değişkenlerde de 1'er kayıp değer vardır. % 58,5'i ailesinden ayrı, % 41,5'i ailesi ile yaşayan söz konusu öğrencilerin; % 49,2'sinin başarı ortalaması 50 ila 60 arasında, % 50,8'inin ise 61 ila 80 arasındadır. Soru formunda yer alan bazı değişkenlerin seçenekleri birleştirilse dahi düşük rakamları teşkil ettiğinden analiz dışında tutulmuşlardır.

3.2. Bulgular

Öncelikle araştırmamıza katılan öğrencilerin demografik değişkenler ve yaşam koşulları dışındaki sorulara verdikleri yanıtları analiz edebilmek için tek örneklem için t testi (one sample t test) uygulanmıştır. Bu teste göre anlamlı düzeyde farklılık gösteren maddelere ilişkin sonuçlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Tek Örneklem için T Testi

SORULAR	N	Ortalama	Sig.
Okuduğunuz bölümden memnun musunuz?	118	2,54	0,000
Okulda aldığımız eğitimin sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?	118	3,17	0,049
Stajın sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?	117	2,06	0,000
Eğitim sürecindeki 40 günlük staj süresini yeterli buluyor musunuz?	118	2,75	0,035
Dikey geçiş sınavına hazırlanıyor musunuz?	117	3,44	0,000
Kamuda çalışmayı özel sektörde çalışmaya tercih eder misiniz?	118	2,33	0,000

Yukarıda belirtilen soruların seçenekleri 1-Kesinlikle evet, 2-Evet, 3-Ne evet ne hayır, 4-Hayır, 5-Kesinlikle hayır şeklinde sıralanmaktadır. Tablodan görüldüğü gibi Sig. değerleri 0,05'ten küçük olduğu için söz konusu altı soruya verilen yanıtlar orta değerden (3) anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır.

Buna göre katılımcıların "okuduğunuz bölümden memnun musunuz" sorusuna verdiği yanıtlar, orta değerden anlamlı ölçüde düşük çıkmıştır. Bu yanıtlar, öğrencilerin genel olarak okuduğu bölümden memnun olduğunu göstermektedir.

“Okulda aldığımız eğitimin sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar ise, orta değerden anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur. Bu durum, öğrencilerin genel olarak, aldıkları eğitimin onları iş dünyasına hazırladığına yeterince inanmadığını göstermektedir.

“Stajın sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?” ve “eğitim sürecindeki 40 günlük staj süresini yeterli buluyor musunuz?” şeklindeki iki soruya verilen cevapların orta değerden anlamlı düzeyde düşük bulunması, öğrencilerin bu konudaki fikirlerinin genel olarak olumlu olduğuna işaret etmektedir.

“Dikey geçiş sınavına hazırlanıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtların ortalamasının 3,44 ile orta değerden anlamlı ölçüde yüksek olması, öğrencilerin genel olarak bu sınava hazırlanmadığını belirtmektedir.

Son olarak “kamuda çalışmayı özel sektörde çalışmaya tercih eder misiniz?” sorusuna verilen cevapların orta değerden anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuç ise, öğrencilerin genel olarak özel sektöre nazaran kamuda çalışmayı daha çok tercih ettiklerini ifade etmektedir.

Bunların yanı sıra 3,4,5,6 ve 7. tablolar; T ve Anova testleri sonuçlarını belirtmekte olup; öğrencilerin demografik değişkenleri ve başarı durumları ile aldıkları eğitime ilişkin görüşleri ve geleceğe yönelik hazırlıkları arasındaki ilişkileri yansıtmaktadır.

Tablo 3: Öğrencilerin Okudukları Bölüme Göre Farklılaşan Düşünce ve Beklentileri

SORULAR	"Muhasebe" Ortalama	"Büro Yönetimi ve Sekreterlik" Ortalama
Okuldaki eğitimi kaliteli buluyor musunuz?	2,67	3,25
Okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara hazırlanıyor musunuz?	3,37	2,51
Özel sektörde kolayca iş bulabileceğinize inanıyor musunuz?	3,31	2,78

Tablo 3’te öğrencilerin okudukları bölüme göre anlamlı ölçüde farklılaştıkları maddeler görülmektedir. Buna göre muhasebe bölümünde eğitim gören öğrencilerin “okuldaki eğitimi kaliteli buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtların ortalaması (2,67), büro yönetimi ve sekreterlik bölümündeki öğrencilerin ortalamasından (3,25) anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır ($p=0,000$). Bu durum, muhasebe öğrencilerinin okuldaki eğitimi daha kaliteli bulduğunu göstermektedir. “Okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara hazırlanıyor musunuz?” sorusunda ise büro yönetimi ve sekreterlik bölümü öğrencilerinin ortalaması (2,51), muhasebe öğrencilerinin ortalamasından (3,37) anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır ($p=0,000$). Bu sonuç, büro yönetimi ve sekreterlik öğrencilerinin okul eğitimiyle birlikte KPSS sınavlarına daha fazla hazırlandığını göstermektedir. Aynı şekilde büro yönetimi ve sekreterlik öğrencilerinin ortalaması (2,78), “özel sektörde kolayca iş bulabileceğinize inanıyor musunuz?” sorusu için de muhasebe öğrencilerinin ortalamasından (3,31) anlamlı ölçüde düşük bulunmuştur ($p=0,003$). Bu sonuç ise, büro yönetimi ve sekreterlik öğrencilerinin özel sektörde kolayca iş bulabileceklerine daha çok inandıklarını göstermektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin Mezun Oldukları Liseye Göre Farklılaşan Düşünce ve Beklentileri

SORULAR	"Düz Lise" Ortalama	"Meslek Lisesi" Ortalama
Okuldaki eğitimi kaliteli buluyor musunuz?	3,26	2,79
Okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara hazırlanıyor musunuz?	2,50	3,19
Özel sektörde kolayca iş bulabileceğinize inanıyor musunuz?	2,80	3,17

Tablo 4’te öğrencilerin mezun oldukları liseye göre anlamlı ölçüde farklılaştıkları maddeler görülmektedir. Buna göre “okuldaki eğitimi kaliteli buluyor musunuz?” sorusunda meslek lisesi mezunlarının ortalaması (2,79), düz lise mezunlarının ortalamasından (3,26) ($p=0,002$); “okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara hazırlanıyor musunuz?” ve “özel sektörde kolayca iş bulabileceğinize inanıyor musunuz?” sorularında ise düz lise mezunlarının ortalaması (2,50 ve 2,80), meslek lisesi mezunlarının ortalamasından (3,19 ve 3,17) anlamlı ölçüde düşük çıkmıştır ($p=0,003$ ve $p=0,032$). Bu sonuçlar; meslek lisesi mezunlarının okuldaki eğitimi daha kaliteli bulduğuna; düz lise mezunlarının ise okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavları daha fazla önemsediklerine ve özel sektörde kolayca iş bulabileceğine daha fazla inandıklarına işaret etmektedir.

Tablo 5: Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelirine Göre Farklılaşan Düşünce ve Beklentileri

SORULAR	"500 TL'den az" Ortalama	"501-1000 TL" Ortalama	"1001 TL ve üstü" Ortalama
Özel sektörde kolayca iş bulabileceğinize inanıyor musunuz?	3,29	3,17	2,61
Kamuda çalışmayı özel sektörde çalışmaya tercih eder misiniz?	2,50	1,98	2,83

Tablo 5’te öğrencilerin ailelerinin aylık gelirine göre anlamlı ölçüde farklılaştıkları maddeler görülmektedir ($p=0,006$ ve $p=0,004$). Buna göre “özel sektörde kolayca iş bulabileceğinize inanıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda ailesi 1001 TL ve üstü aylık gelire sahip olan öğrencilerin ortalaması (2,61), ailesinin aylık geliri 501-1000 TL (3,17) ve 500 TL’den az (3,29) olan öğrencilerin ortalamasından anlamlı ölçüde düşük bulunmuştur ($p=0,017$ ve $p=0,029$). Buna göre ailesinin aylık geliri daha yüksek olan öğrencilerin özel sektörde kolayca iş bulabileceklerine daha çok inandıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra “kamuda çalışmayı özel sektörde çalışmaya tercih eder misiniz?” sorusuna verilen yanıtlarda ise; ailesinin aylık geliri 501-1000 TL olan öğrencilerin ortalaması (1,98), 1001 TL ve üstü olan öğrencilerin ortalamasından (2,83) anlamlı ölçüde düşük çıkmıştır ($p=0,005$). Bu sonuç, aileleri ortalama bir aylık gelire sahip öğrencilerin, aileleri yüksek geliri olan öğrencilere göre kamuda çalışmayı daha çok tercih ettiklerini göstermektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin Aylık Harcama Tutarlarına Göre Farklılaşan Düşünce ve Beklentileri

SORULAR	"101-200 TL" Ortalama	"301 TL ve üstü" Ortalama
Okulda aldığımız eğitimin sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?	2,97	3,76

Araştırmamıza katılan öğrenciler, ailelerinden aylık harcamaları için aldıkları tutara göre “okulda aldığımız eğitimin sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?” sorusunda anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Tablo 6’ dan görüldüğü gibi aylık harcama tutarı 101-200 TL arası olan öğrencilerin ortalaması (2,97), 301 TL ve üstü olan öğrencilerin ortalamasından (3,76) anlamlı ölçüde düşük çıkmıştır ($p=0,039$). Bu durum, aylık harcama tutarı daha düşük olan öğrencilerin, aldıkları eğitimin onları iş dünyasına hazırladığına daha çok inandıklarını belirtmektedir.

Tablo 7: Öğrencilerin Başarı Ortalamalarına Göre Farklılaşan Düşünce ve Beklentileri

SORULAR	"50-60" Ortalama	"61-80" Ortalama
Okuduğunuz bölümden memnun musunuz?	2,78	2,32
Okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara hazırlanıyor musunuz?	3,16	2,60

Tablo 7’de öğrencilerin başarı ortalamalarına göre anlamlı düzeyde farklılaştıkları maddeler görülmektedir. Buna göre “okuduğunuz bölümden memnun musunuz?” ve “okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara hazırlanıyor musunuz?” soruları için dönem ortalaması 61 ila 80 puan arasında olan öğrencilerin ortalaması (2,32 ve 2,60), 50 ila 60 arasında olan öğrencilerin ortalamasından (2,78 ve 3,16) anlamlı ölçüde düşük bulunmuştur ($p=0,007$ ve $p=0,017$). Bu sonuçlar ise; başarı ortalaması yüksek olan öğrencilerin okudukları bölümden daha memnun olduklarını ve okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara daha çok hazırlandığını yansıtmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aldıkları eğitim hakkındaki düşünceleri ve geleceğe dair beklentilerini ifade eden sorularda cinsiyetlerine, kardeş sayılarına, burs alıp almamalarına, ailelerinin yaşadığı yere, bölümü tavsiye edenlere, Ahmetli’deki yaşam şekillerine göre anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma, Celal Bayar Üniversitesi Ahmetli Meslek Yüksekokulu muhasebe ile büro yönetimi ve sekreterlik bölümündeki 118 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında öncelikle katılımcılar; okudukları bölüm, cinsiyet, mezun oldukları lise, kardeş sayıları, ailelerinin aylık geliri, aylık harcama tutarları, burs alıp almamaları, ailelerinin yaşadığı yer, okudukları bölümü tavsiye edenler, Ahmetli'deki yaşam şekilleri ve başarı ortalamaları gibi değişkenlere göre frekans analizine tabi tutulmuşlardır.

Ardından Tek Örneklem için T Testi gerçekleştirilmiş; Buna göre “okuduğunuz bölümden memnun musunuz?”, “stajın sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?”, “eğitim sürecindeki 40 günlük staj süresini yeterli buluyor musunuz?” ve “kamuda çalışmayı özel sektörde çalışmaya tercih eder misiniz?” sorularına verilen yanıtlar; orta değerden anlamlı ölçüde düşük çıkmıştır. Bu sonuçlar, söz konusu maddeler açısından öğrencilerin genellikle olumlu fikre sahip olduklarını göstermektedir. “Okulda aldığınız eğitimin sizi iş dünyasına hazırladığına inanıyor musunuz?” ve “dikey geçiş sınavına hazırlanıyor musunuz?” şeklindeki soruların ortalaması ise, orta değerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar ise, söz konusu maddeler açısından öğrencilerin genellikle olumsuz fikre sahip olduklarını belirtmektedir.

Çalışmanın T ve Anova testi sonuçlarında ise; öğrencilerin okudukları bölüm, mezun oldukları lise, ailelerinin aylık geliri, aylık harcama tutarları ve başarı ortalamaları şeklindeki değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Buna göre muhasebe öğrencileri, okuldaki eğitimi daha kaliteli bulmakta iken; büro yönetimi ve sekreterlik öğrencileri, okul eğitimiyle birlikte KPSS sınavlarına daha fazla hazırlanmakta ve özel sektörde kolayca iş bulabileceklerine daha çok inanmaktadırlar. Bunun yanı sıra meslek lisesi mezunu öğrenciler, okuldaki eğitimi daha kaliteli bulurken; düz lise mezunu öğrenciler, okul eğitimiyle birlikte KPSS sınavlarına daha fazla hazırlanmakta ve özel sektörde kolayca iş bulabileceklerine daha çok inanmaktadırlar. Ayrıca ailelerinin aylık geliri daha yüksek olan öğrenciler, özel sektörde kolayca iş bulabileceklerine daha çok inanırken; ortalama bir aylık gelire sahip aileleri bulunan öğrencilerin, kamuda çalışmayı daha çok tercih ettiği görülmektedir. Aylık harcama tutarı daha düşük olan öğrencilerin ise, aldıkları eğitimin onları iş dünyasına hazırladığına daha çok inandıkları saptanmıştır. Son olarak başarı ortalaması yüksek olan öğrencilerin, hem okudukları bölümden daha memnun oldukları hem de okul eğitimiyle birlikte KPSS gibi sınavlara daha çok hazırlandıkları saptanmıştır.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde; Gençtürk ve diğerlerinin (2008: 226) çalışmasında da değinildiği gibi Meslek Yüksekokullarının bulunduğu il ve ilçedeki sanayi ile işbirliği yapılması; staj, iş bulma, kariyer hedefleri konusundaki çalışmaların daha etkin olarak yapılması; derslerin bilimsel etkinliklerle desteklenmesi; dersler dışındaki belirli alanlarda etkili olacak kurs ve seminerlerin düzenlenmesi gibi gelişmelerin önemli katkı sağlayabileceği ileri sürülebilmektedir.

Başka bir ifadeyle eğitim sistemimizde önemli bir boşluğu doldurabilecek bir eğitim kademesi olan Meslek Yüksekokullarından beklenen sonucun alınabilmesi için sorunların ciddi olarak ele alınması ve belirli bir plana uygun olarak çözümlenmesi gerekmektedir (Sevinç, 2001: 148).

KAYNAKLAR

Er, H., Kocaman, F. ve Açıkgöz, A.F. (2003), “Trakya Üniversitesi Çorlu Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Üzerinde Sınavsız Geçiş Öncesi ve Sonrası Öğrenci Profili

Üzerine Yapılan Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi İVETA Bölgesel Konferansı, 20-22 Ekim, 113-116.

Gençtürk, M., Demir, Y. ve Çarıkçı, O. (2008), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Muhasebe-Finans Eğitime Bakış Açıları ve Farkındalıkları Üzerine Bir Uygulama”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 209-228.

Savaş, A.F. (Erişim Tarihi: Nisan 2009), “Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Üniversite-Sanayi İşbirliğine Yönelik Yönelik Yönelik Yaklaşımlar”, <http://myotoplantisi.cu.edu.tr/komisyon1/bakkalkomisyonI.doc>.

Sevinç, B. (2001), “Meslek Yüksekokullarının Eğitim Sistemimizdeki Yeri ve Sayısal Gelişmeler”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 34(1-2), 139-148.

Şenol, H. ve Tüfekci, Ö.K. (2007), “Muhasebe Programında Eğitim Gören Öğrencilerin Profili ve Beklentileri: SDÜ Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(5), 151-163.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN EĞİTİM-ÖĞRETİM İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

OPINIONS OF THE STUDENTS AT VOCATIONAL HIGHER SCHOOLS ON EDUCATION-INSTRUCTION

Fatma BAYRAKTAR¹

ABSTRACT

In this study, it was aimed to reveal the opinions of the students on education, learning setting, competence of the instructors, and social and cultural activities. The sampling of the study is comprised of 470 students at Gazi University Ankara Vocational Higher School. The data of the study was collected through “students satisfaction questionnaire” prepared by Academic Assessment and Quality Development Board at Gazi University. It has been concluded as a result of the variance analyses that students generally agree on the curriculum and academic competency of the instructors, and they have problems in accessing the educational social and cultural settings and environment and they are undecided about the competency of the administrative tasks and the behaviour of the academic personnel. The results suggest that in order to bring the educational quality of the vocational higher schools at a desired level in terms of physical infrastructure and equipment, financial opportunities should be improved, social and cultural setting and environments should be provided that will help to gain students with a university students identity and administration should have flexible and dynamic structure.

Keywords: Vocational Higher School, education-instruction, satisfaction

ÖZET

Bu çalışmada, meslek yüksekokulu öğrencilerinin eğitim-öğretim ile ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini, Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulunda altı farklı programda öğrenim gören 470 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verileri, Gazi Üniversitesi Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Kurulu tarafından hazırlanan ‘öğrenci memnuniyet anketi’ kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada; öğrencilerin, eğitim programlarına ve öğretim elemanlarının akademik yeterliklerine güven görüşlerine genel olarak katıldıkları, eğitim-öğretim sosyal ve kültürel ortamlara ulaşma konularında sorunlar yaşadıkları, öğretim elemanlarının davranışları ve idari hizmetlerin yeterliliği ile ilgili kararsız oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin öğrenim gördükleri program ile görüşleri arasında anlamlı farklar olduğu yapılan varyans analizi sonucunda saptanmıştır. Bu sonuçlara göre; meslek yüksekokullarının eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı ve donanım açılarından yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkânları geliştirilmesi, öğrencilere üniversiteli kimliğini kazandıracak her türlü sosyal ve kültürel ortamlar sağlanması, yönetimin esnek ve dinamik bir yapıya kavuşturulması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, eğitim-öğretim, memnuniyet.

¹ Yrd.Doç.Dr., Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu, fbayrak@gazi.edu.tr

1. GİRİŞ

Dünyada küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme sürecinde uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve teknoloji geliştirme yetkinliği rekabet gücünün önemli unsurları olmuştur. Rekabet avantajı unsurlarının hızla değiştiği bu süreçte, bilgi ve iletişim teknolojileri iş yapma biçimlerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Ekonomik gelişmede bilgi yoğun ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmış, özellikle işgücünün eğitim seviyesi ve gerekli yeteneklere sahip olması önem kazanmıştır (DPT, 2006). Uluslararası Yönetim Enstitüsü'nün (IMD) 2008 rekabet gücü yıllığı verilerine göre, Türkiye'de eğitim sistemi rekabetçi bir ekonominin ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Türkiye, bu kritere göre 55 ülke arasında 34. olmuştur (İlter, 2008). Sekizinci Kalkınma Planı döneminde, ülke genelinde hızlı nüfus artışının neden olduğu olumsuzluklar azalmasına rağmen, istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması ile eğitime ilişkin sorunlar çözülememiş ve eğitim-istihdam arasındaki ilişki yeterince kurulamamıştır. İşgücünün, 2000 yılında yüzde 73,8'i, 2005 yılında yüzde 67,3'ü lise altı eğitimli ve okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. İşgücü içinde yükseköğretim mezunlarının payı 2000 yılında yüzde 8,8 iken, 2005 yılında yüzde 11,5'e yükselmiştir. İşgücünün eğitim düzeyi söz konusu plan döneminde yükselmekle birlikte, AB ortalamasına göre düşük olmaya devam etmiştir (DPT, 2006). AB ülkelerinde, meslek yüksekokullarını bitirme oranı %52 iken Türkiye'de bu oran %17'lerde bulunmaktadır (Aydın, 2008). Bu durum nitelik ve beceri düzeyi yüksek insangücüne ihtiyaç duyulan günümüzde önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) stratejisi, ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri çerçevesinde, istihdamın artırılması kapsamında; işgücü piyasasının geliştirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması, aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi kararları alınmıştır (DPT, 2006).

Ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda nitelikli insangücü temininde zorluk yaşanmasına rağmen, mesleki eğitim mezunlarının işsizlik oranı yüksektir. Bu oran 2000 yılında yüzde 10,9'dan 2005 yılında yüzde 13,3'e yükselmiştir. Bu durum; bilişsel yetenekleri yüksek öğrencilerin mesleki eğitimi tercih etmemesi, mesleki eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmaması, mevcut mesleki eğitim programlarının ilgili tüm taraflarla işbirliği içinde güncellenmemesi, donanım eksikliği ve nitelikli eğitim personelinin yetersiz olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (DPT, 2006).

Üniversite, hem insan malzemesinin belli disiplinler bazında mükemmelliğe ulaştırıldığı bir öğretim kurumu hem de ülkenin ulusal araştırma-geliştirme ağının odak noktaları olan kurumlardır. Bu anlamda üniversite, üretim sürecinin ve entellektüel faaliyetin ayrılmaz bir parçasıdır (DPT, 2000). Meslek Yüksekokulu (MYO), belirli mesleklere yönelik nitelikli insangücü yetiştirmeyi amaçlayan iki yıllık yükseköğretim kurumudur (YÖK, 2008). Ayrıca, sekiz düzeyden oluşan Avrupa Yeterlikler Çerçevesinde 5. düzeyde yer almaktadır (King, 2008). Meslek Yüksekokulları, ülkemiz ekonomisinin işlerliği ve yarışabilirliği bakımından kritik önemi olan bir insangücü türünü yetiştirmek işlevini yerine getirmektedir.

MYO'ların 2007-2008 verilerine göre statü, yerleşim, öğrenci ve öğretim elemanı durumu Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Meslek Yüksekokullarının Statü, Yerleşim, Öğrenci ve Öğretim Elemanı Durumu

Statü	Sayı	%
Devlet	661	93,9
Vakıf Üniversitesi	37	5,2
Vakıf	6	0,9
Toplam	704	100
Yerleşim		
İl merkezi	71	10
İlçe	584	83
Belde	49	7
Toplam	704	100
Öğrenci		
Yeni Kayıt	193.634	23,83
Öğrenci	502.622	61,85
Mezun	116.384	14,32
Toplam	812.640	100
Öğretim Elemanı		
	7.855	100

Kaynak: ÖSYM, 2008

Meslek Yüksekokullarının yerleşim ve öğrenci dağılımları incelendiğinde; ilçede bulunan ve %83'lük orana sahip olan MYO'larda toplam öğrencilerin %39'u eğitim-öğretim görürken, öğrencilerin %58'i il merkezlerindeki (%10) MYO'larda bulunmaktadır. Meslek Yüksekokullarında, 7 bin 855 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Türkiye'deki toplam öğretim elemanı sayısı 98.766, MYO öğretim elemanlarının toplamdaki oranı %9,49'dur. Yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısı 2.532.622, MYO öğrencilerinin toplamdaki oranı %20,6'dır. Öğrenci sayısında Türkiye toplamının %21 'e yakınına oluşturan MYO'ların, öğretim elemanındaki oranının %9'lara düştüğü dikkat çekmektedir. MYO'larda öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı ise 63,9'dur. MYO'lardaki bölümlerin yaklaşık üçte ikisini teknik programlar bölümü oluşturmaktadır (ÖSYM, 2008). Eğitimin temel amacı, zihinsel-bedensel-sosyal-duygusal yönlerden topluma aktif bir şekilde uyum sağlayabilen mutlu ve üretken bireyler yetiştirmektir (Yeşilyaprak vd., 1996). Eğitim sisteminin işlevini yerine getirmesinde üç temel öge rol oynamaktadır. Bu öğeler; öğrenci, öğretim elemanı ve eğitim programlarıdır. Nitelikli bir eğitimin verilebilmesi, eğitim hedeflerinin en üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi, bu öğeler arasındaki uyuma bağlıdır. Öğrenci, öğretim elemanı ve eğitim programı arasındaki bu üçlü ilişkinin belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bunlardan birisinin istenen niteliklerden yoksun olması, eğitim sürecini doğrudan etkilemektedir (Çakar vd., 2007). Eğitimin temel öğelerinden biri olan öğrencinin, öğrenme sürecinde etkin olabilmesi anlamlı öğrenmeye yol açacaktır. Öğrencilerin eğitim-öğretim ile ilgili tutumlarının ortaya çıkarılması da bu sürece katkıda bulunacaktır.

Bu araştırma, meslek yüksekokulu öğrencilerinin eğitim-öğretim ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, meslek yüksekokulu öğrencilerinin eğitim-öğretim, öğrenme ortamı, öğretim elemanlarının yeterliliği, sosyal ve kültürel hizmetlerle ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılması amacıyla betimsel (survey) yöntem kullanılmıştır. Bu çerçevede, örneklem grubuna araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen kişisel bilgilerin (cinsiyet, program ve sınıf) ve eğitim-öğretim ile ilgili görüşlerin bulunduğu bir anket formu uygulanmıştır.

Araştırma örneklemini, Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulunda altı farklı programda öğrenim gören 470 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verileri, Gazi Üniversitesi Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Kurulu tarafından hazırlanan ‘öğrenci memnuniyet anketi’ kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin eğitim-öğretim ile ilgili görüşlerini almak üzere beş dereceli bir likert ölçeği [kesinlikle katılıyorum(5), katılıyorum(4), kararsızım(3), katılmıyorum(2), kesinlikle katılmıyorum(1)] kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS programında analiz edilmiş, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiştir. Öğrencilerin, öğrenim gördükleri programlara göre eğitim-öğretimle ilgili görüşleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek faktörlü varyans analizi (anova) testi uygulanmış, anlamlılık dereceleri saptanmıştır.

Araştırma örneklemini oluşturan Ankara Meslek Yüksekokulu, yaklaşık 850 öğrenciye ikinci öğretim veren bir kurumdur. Teknik programlar ve sağlık programlar bölümleri altında 6 program bulunmakta ve üçü öğretim üyesi olmak üzere toplam 9 öğretim elemanı kadrolu olarak hizmet vermektedir. Okul, Mesleki eğitim Fakültesi’nin 17.00-22.00 saatleri arasında atıl olan kapasitesini kullanmak üzere kurulmuştur ve eğitim-öğretim hizmetlerini fakülte binasında yürütmektedir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyet, Öğrenim Gördükleri Program ve Sınıflarının Dağılımları

	Sayı	%
Cinsiyet		
Kız	439	93,4
Erkek	31	6,6
Program		
Çocuk Gelişimi	128	27,2
Tekstil	106	22,6
El Sanatları	62	13,2
Kuaförlük	62	13,2
Cilt Bakımı	59	12,6
Grafik	53	11,3
Sınıf		
1.Sınıf	237	50,4
2.Sınıf	233	49,6
Toplam	470	100,0

Tablo 2’deki öğrencilerin cinsiyet, öğrenim gördükleri program ve sınıfları ile ilgili bulgulara göre; öğrencilerin %93,4’ünün kız %6,6’sının erkek olduğu, öğrencilerin %27,2’sinin çocuk gelişimi %22,6’sının tekstil %13,2’sinin eşit oranlarda el sanatları ve kuaförlük %12,6’sının cilt bakımı %11,3’ünün grafik programında öğrenim gördükleri, öğrencilerin %50,4’ünün 1.sınıf %49,6’sının 2.sınıf oldukları belirlenmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Eğitim-Öğretim ile İlgili Görüşleri

Görüşler	$\bar{x}$	s
Birim eğitim programını sürekli olarak geliştirmektedir.	3,72	1,26
Birim toplumda iyi anılan bir kurumdur.	3,68	1,13
Birimdeki öğretim elemanlarının akademik yeterliklerine güveniyorum.	3,58	1,11
Birimin çalışanları, sundukları hizmet karşılığında kural dışı kişisel bir beklenti içinde olmazlar.	3,57	1,14
Birimin program hedefleri ve amaçları açık ve belirlidir.	3,54	1,00
Birimde öğretim elemanları, derslerde öğretim teknolojilerini (tepegöz, projeksiyon cihazı vb.) kullanmaktadırlar.	3,42	1,30
Birimde öğretim elemanları, eğitim vermeye isteklidirler.	3,39	1,15
Birimde öğretim elemanları, derslerin amaçları hakkında beni bilgilendirir.	3,33	1,18
Birimde öğretim elemanları güler yüzlüdür.	3,27	1,21
Birimde eğitim-öğretim hizmetleri tüm öğrencilere eşit sunulmaktadır.	3,15	1,33
Birimde öğretim elemanları, derslerle ilgili güncel kaynakları kullanmakta ve bize önermektedirler.	3,14	1,23
Birimde verilen idari hizmetler (ders kayıt, belge alma vb.) yeterlidir.	3,14	1,52
Birimi yakınlarıma ve diğer öğrencilere tavsiye ederim.	3,13	1,25
Birimde öğretim elemanları, kişisel sorumluluklarım hakkında beni bilgilendirir.	3,12	1,20
Birimdeki derslerde kuramsal bilginin yanında uygulamaya da yeterince yer verilmektedir.	3,12	1,22
Birimden aldığım eğitim beklenti ve ihtiyaçlarımı karşılamaktadır.	3,07	1,20
Birimde öğrenci haklarıma ilişkin alacağım hizmetlerle (devam-devamsızlık, kayıt dondurma, başarı-başarısızlık vb.) ilgili sorularıma cevap alabiliyorum.	3,07	1,26
Birimde akademik / öğrenci danışmanlık hizmetleri yeterlidir.	3,01	1,24
Birim öğrenci sorunlarına duyarlıdır.	2,97	1,24
Birim toplumsal sorunlara duyarlıdır.	2,95	1,21
Birimin fiziki ortamları (dershane, laboratuvar, kütüphane vb.) temizdir.	2,94	2,72
Birimdeki öğretim elemanlarına gerektiğinde kolayca ulaşabiliyorum.	2,93	1,27
Birimde öğretim elemanları, sorumlu oldukları derslerle ilgili ders bilgi formu hazırlayıp dönem başında bize dağıtmaktadır.	2,89	1,29
Birimde sağlık hizmetleri yeterlidir.	2,87	1,31
Birimde tuvaletler için ayrılan yerler yeterli ve kullanıma elverişlidir.	2,75	1,31
Birimde kültürel hizmetler yeterlidir.	2,69	1,34
Birimin fiziki ortamları (dershane, laboratuvar, kütüphane vb.) yeterlidir	2,66	1,36
Birimde spor hizmetleri yeterlidir.	2,58	1,30
Birimdeki hizmet alanları engellilerin durumu göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır.	2,45	1,26
Birimde internet hızı ve bağlantısı yeterlidir.	2,33	1,26
Birimdeki internet hizmetinden yararlanabilmek için yeterli sayıda bilgisayar vardır.	2,24	1,24
Birimdeki kantinler için ayrılan yerler yeterli ve kullanışlıdır.	2,16	1,31

n:470

Tablo 3'teki öğrencilerin eğitim-öğretim ile ilgili görüşlerinin önem derecelerine göre dağılımı ile ilgili aritmetik ortalamalara ve standart sapmalara bakıldığında; öğrencilerin, birim eğitim programını sürekli olarak geliştirmektedir ($\bar{x}$ 3,72), birim toplumda iyi anılan bir kurumdur ($\bar{x}$ 3,68), birimdeki öğretim elemanlarının akademik yeterliklerine güveniyorum ($\bar{x}$ 3,58), birimin çalışanları, sundukları hizmet karşılığında kural dışı kişisel bir beklenti içinde olmazlar ($\bar{x}$ 3,57), birimin program hedefleri ve amaçları açık ve belirlidir ($\bar{x}$ 3,54) görüşlerine katıldıkları saptanmıştır. Öğrencilerin, birimdeki öğretim elemanları ve idari hizmetlerle ilgili kararsız görüş bildirdikleri tablodaki verilerden anlaşılmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin birimdeki eğitim-öğretime ayrılan fiziki ortamları, bilgisayar ve internet erişim olanaklarını, kantin ve spor hizmetlerini yetersiz buldukları belirlenmiştir. Tablo 3'teki aritmetik ortalamalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin, kesinlikle katıldıkları / katılmadıkları bir görüş tespit edilememiştir.

Buna göre; öğrencilerin genellikle, birimde uygulanan eğitim programına, öğretim elemanlarının akademik yeterliklerine güvenme görüşlerine katıldıkları, ancak; eğitim-öğretim ortamları, sosyal ve kültürel ortamlara ulaşma konularında problem yaşadıkları söylenebilir. Öğrencilerin, öğretim elemanlarının davranışları ve idari hizmetler konusunda kararlı bir görüş bildirmediikleri gözlenmiştir.

Öğrencilerin, öğrenim gördükleri programlara göre eğitim-öğretim ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla uygulanan tek faktörlü varyans analizi (anova) testi sonuçlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre; birimden aldığım eğitim beklenti ve ihtiyaçlarımı karşılamaktadır ($F=7,971$ $P=0,000$), birimdeki öğretim elemanlarının akademik yeterliklerine güveniyorum ($F=7,796$ $P=0,000$), birimde akademik/öğrenci danışmanlık hizmetleri yeterlidir ($F=7,492$ $P=0,000$), birimi yakınlarıma ve diğer öğrencilere tavsiye ederim ($F=6,241$ $P=0,000$) görüşleri ile programlar arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin, kararsız görüş bildirdikleri öğretim elemanlarının davranışları ile programlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4. SONUÇLAR

Ülkelerin gelişmesini etkileyen faktörlerin başında, eğitilmiş nitelikli insan gücü gelmekte, bu da iyi planlanmış bir eğitim-öğretimle mümkün olmaktadır. Öğrencilere, seçtikleri alanlarda teknik, uygulamalı ve teorik bilgileri tam olarak vererek gerçek anlamda iş gücü yetiştirecek kurumlar meslek yüksekokullarıdır. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin eğitim-öğretim ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin çoğunluğunun tekstil ve çocuk gelişimi olmak üzere altı farklı programda öğrenim gören, yaklaşık eşit oranlarda 1. ve 2. sınıf kız öğrenciler olduğu,
- Öğrencilerin, eğitim programlarına ve öğretim elemanlarının akademik yeterliklerine güven görüşlerinde genel olarak birleştiği,
- Öğrencilerin, öğretim elemanlarının davranışları ve idari hizmetlerin yeterliliği ile ilgili kararsız oldukları,
- Öğrencilerin, eğitim-öğretim ortamları, sosyal ve kültürel ortamlara ulaşma konularında problem yaşadıkları,
- Öğrencilerin; aldıkları eğitimin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılama, öğretim elemanlarının akademik yeterliklerine güvenme, akademik/öğrenci danışmanlık hizmetlerinin yeterliliği görüşleri ile programlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlar ışığında şunlar önerilebilir:

- Meslek yüksekokullarının eğitim-öğretim amaçlarının özellikle piyasanın talepleri doğrultusunda düzenlenerek, eğitimin işlevsel bir nitelik kazanması sağlanmalı,
- Meslek yüksekokulları; meslek standartları-eğitim-istihdam ilişkisini kuran, talebe ağırlık veren, işletmelerin nitelikli işgücünü esas alan, yerel ihtiyaçları gözeten, mesleki eğitimi ön planda tutan bir yapıya yönelmeli,
- Mesleki eğitime çekicilik kazandırılması ve sistem içindeki ağırlığının artırılması sağlanmalı, eğitim kalitesini yükseltici tedbirler alınmalı,
- Meslek yüksekokullarının, eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı ve donanım açılarından yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkânları geliştirilmeli,
- Öğrencilere, üniversiteli kimliğini kazandıracak her türlü sosyal ve kültürel ortamlar sağlanmalı,
- Öğrencilere; teknolojinin özelliklerini kavrama, endüstriyel süreçleri anlama, yerinde ve çabuk karar verme ve ekip çalışması gibi çeşitli yeterlikleri kazandıracak zihinsel bir eğitim anlayışı esas alınmalı,
- Öğrenci, öğretim elemanı ve yöneticileriyle beraber meslek yüksekokulları ve iş dünyası iç içe olmalı,
- Yönetim, esnek ve dinamik olmalı,
- Eğitimin her kademesinde teknolojinin sağladığı imkânlardan özellikle bilgisayar teknolojisinden azami ölçüde yararlanan ve ileri teknolojileri kullanan yeni eğitim yöntemleri uygulamaya konulmalı,
- Meslek Yüksekokullarının öğretim elemanı portföyü nicelik ve nitelik olarak zenginleştirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Aydın, M. (2008), “Vakıf Meslek Yüksekokulları Açısından Mesleki Eğitime Bakış”, IV.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 5-8 Kasım, Trabzon.
2. Büyüköztürk, Ş. (2006), “Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı, İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum”, Pegem Yayıncılık
3. Çakar, G., Oktar, İ. ve Bayraktar, F. (2007), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarının Davranışları Konusundaki Görüşleri”, 4.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 14-16 Mayıs Bergama, İzmir.
4. DPT (2006), “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)”, Ankara.
5. DPT (2000), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara.
6. King, W. (2008), “European Quality Framework, The UK Experience”, IV.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 5-8 Kasım, Trabzon.
7. İltar, A.F. (2008), “İşverenler Açısından Mesleki Teknik Eğitimin Önemi ve Gerekli Düzenlemeler”, IV.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 5-8 Kasım, Trabzon.
8. ÖSYM (2008), “2007-2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri”, Ankara.
9. Yeşilyaprak, B., Güngör, A. ve Kurç, G. (1996), “Eğitsel ve Mesleki Rehberlik”, Varan Matbaa, Ankara.

10. YÖK (2008), ‘Mesleki ve Teknik Yükseköğretimde Ön Lisansın Yeniden Düzenlenmesi Taslağı’, Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Komisyonu, IV.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 5-8 Kasım, Trabzon.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ENDÜSTRİ STAJ UYGULAMALARINDA KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

CHOOL OF VOCATIONAL STUDENTS EXPERIENCED AT INDUSTRY INTERNSHIP APPLICATIONS AND SOLUTION PROPOSALS

İsmail OVALI

ABSTRACT

One of the most important aims of Higher School of Vocational Education, educate students which have capability of contact between engineer and workers and prepare essential format of technical form getting from authorized technical personal in order to give workers. Industry internship where Higher School of Vocational students getting opportunity to practice for knowledge learning at Higher School on industry internship, look workflow process among technical personal and their position on this hierarchy is very important. Because of all these reasons, the industry internship must be done suitable and realistic. The aim of this study, determined of all problems starting from find internship corporation process to complete the internship was experienced by students. In order to achieve this aims, a survey consisting of questions internship about process was performed on 72 randomly selected students completed or continues to internship and statistics study carried out on data getting from survey with Excel program. According to result different solution methods improving for problem experienced during the internship.

Keywords: Higher school of vocational education, Internship, Industry.

ÖZET

Meslek yüksekokullarının en önemli amaçlarından birisi mühendisle işçi arasında iletişimi sağlayacak, mühendisten ya da üst düzey teknik personelden aldığı bilgileri gerekli formatlarda hazırlayarak işçiye aktaracak ara eleman yetiştirmektir. Meslek yüksekokul öğrencilerinin okulda öğrendikleri bilgileri uygulama şansı buldukları endüstri staj uygulamaları, bir işletmede teknik personeller arasındaki iş akışını, kendinin bu hiyerarşideki konumu görme ve uygulaması açısından çok önemlidir. Tüm bu sebeplerden dolayı meslek yüksekokullarında yapılan endüstri sanayi staj uygulamalarının gerçekçi ve en verimli şekilde yapılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin staj yerini bulma sürecinden başlayıp stajını tamamlayana kadar karşılaştıkları problemleri belirleyip bu problemlere çözüm önerileri getirmek ve öğrenci stajlarını amaca uygun en etkili şekilde yapılabilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda Hacettepe Meslek yüksekokulu tüm programlarında staj yapmakta ve yapan öğrenciler arasından rastgele

secilen 72 öğrenciye anket uygulanmış ve bu anketlerin sonuçları Excel programı kullanılarak değerlendirilmiş ve çeşitli çözüm önerileri üretilmiştir.

Anahtar sözcükler: Meslek Yüksekokulu, staj, Ara eleman, Çözüm önerisi.

1. GİRİŞ

Günümüzde artan ve gelişen sanayi ile birlikte nitelikli teknik elamana duyulan ihtiyaç hızla artmaktadır. Bu teknik eleman kavramı makine operatöründen mühendise kadar tüm teknik elemanları kapsamaktadır. Ülkemizde özellikle mühendisle işçi arasında veri akışını sağlayacak ve imalatın akışını düzenli olarak sürmesini sağlayan ara eleman eksikliği ve bu teknik elemanların eğitimi ciddi bir problemdir. Bu teknik elemanların eğitimi meslek yüksekokullarında verilmektedir. Meslek yüksek okullarında verilen eğitimde en önemli büyük sıkıntıda öğrencilerin aldıkları teorik bilgileri uygulama olanağı bulamamalarıdır. Bunun sebebi de birçok meslek yüksek okulunun yeterli teknik alt yapıya sahip olmamasıdır (Karaca S ve Karacan E 2004) .

Meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin öğrendiklerini uygulama şansı buldukları diğer bir etkinlikte endüstriyel staj uygulamalarıdır. Bu staj uygulamaları 60 gün ya da iki ayrı 30 gün şeklinde yapılmaktadır (Resmi gazete 2002). Staj uygulamasında öğrenciler stajda kazandıkları bilgi ve tecrübeleri gösteren bir rapor hazırlamakta ve bunun sunumu yapmaktadır. Staj uygulamasının bu etkinlikleri içermesi bu yüzden dolayı büyük önem taşımaktadır. Öğrenciler gittikleri firmada kendi pozisyonlarını görebilme, işi akış mantığını anlama, işçilerle ve mühendislerle etkileşimli olarak çalışma, rapor hazırlama, raporları sunma, teknik cihaz ve aletleri kullanma ve birçok vasıf kazanmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı endüstri staj uygulamasının önemi bir kat daha artmaktadır. Endüstri staj uygulamasının ciddi olarak yapılması ve öğrencinin stajı benimsemesi öğrencinin okuldan sonraki iş hayatı için büyük bir önem taşımaktadır(Çetinkaya 2004).

Endüstriyel stajın uygulanmasında karşılaşılan problemlerin ve öğrencilerin staj uygulamasına bakış açılarının belirlenmesi, öğrencilere stajı benimsetme ve stajın verimliliğini artırma açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı öğrencilerin staj yerlerini bulmasından stajı tamamlayana kadar geçen verede karşılaştıkları problemleri ve öğrencilerin staj uygulamasına olan bakış açıların belirlenmesi ve elde edilen veriler ışığında stajın etkinliğini artırıcı çözüm önerileri üretmektir.

2. METARYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal

Bu çalışmada öğrencilerin staj yerlerini bulmasından stajı tamamlayana kadar geçen verede karşılaştıkları problemleri ve öğrencilerin staj uygulamasına olan bakış açıların belirlenmesi amacıyla Hacettepe üniversitesi Hacettepe meslek yüksekokulu öğrencilerinden staj uygulamasını yapan ve yapmakta olan 72 öğrenciye bir anket uygulanmıştır.

2.2 Yötem

Betimsel modeli uygulanan bu çalışmada Hacettepe meslek yüksekokulu öğrencilerinden staj uygulamasını yapan ve yapmakta olan öğrencilere uygulanan anket sonucunda elde edilen verilerin analizi Microsoft Excel programında yapılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Hacettepe meslek yüksekokulunda staj yapmakta ve yapmış olan öğrencilerine uygulanan anketin sonuçları ve sonuçlar hakkında yorum ve tartışmalar aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Öğrencilerin staj yeri bulmada zorluk çekme durumu

Şekil birde görüldüğü gibi öğrencilerin %76 sı staj yerini bulmada herhangi bir zorlukla karşılaşmazken % 24' ü belirli zorluklarla karşılaşmıştır. Öğrencilerin birçoğu staj yerini bulmada başta danışması, ailesi ve arkadaşlarının aracılığı ile kolaylıkla uygun staj yer bulabilmektedir. Özellikle bazı öğrencilerde ulaşım ve konaklama sebeplerinden dolayı staj yeri bulmada zorluklarla karşılaşmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin staj yeri bulma şekli

Staj yeri bulma şekli	%
Kendim belirledim	51
Tavsiye üzerine belirledim	13
Danışmanımın tavsiyesi ile belirledim	5
Çalıştığım kurumda yaptım	20
Diğer	11

Tablo 1'de öğrencilerin staj yeri bulma şekilleri görülmektedir. Öğrencilerin yarısından fazlası staj yerini kendi ikili ilişkileri sonucunda belirlemiştir.

Öğrencilerin staj yaptıkları kurumdaki personel sayısı bir bakımdan o firmanın gelişmişliğinin bir ölçüsüdür. Şekil 2'den görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir çoğunluğu orta ölçekli firmalarda staj yapmaktadır. Öğrencilerin daha iyi ve daha gelişmiş firmalarda staj yapmasının sağlanması öğrencilerin motivasyonu ve vizyon kazanması açısından büyük öneme sahiptir.

Şekil 2. Staj yapılan kurumun personel sayı durumu

Staj yapılan kurumdaki personel sayısının önemi yanı sıra bu elamanların içindeki kalifiye ve eğitilmiş teknik personel sayısı yapılan stajın verimliliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu amaçla öğrencilere staj yaptıkları firmada bulunan tekniker ve mühendis sayıları sorulmuş ve % 73'ünde 5-10 arasında değiştiği belirlenmiştir. Öğrencilerin daha fazla teknik personel bulunduran kurumlara yönlendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 3. Staj yapılan kurumun arge bölüm durumu

Staj yapılan kurumda arge departmanının bulunması kurumun vizyonu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Arge departmanındaki iş akışı stajyer öğrencilerin vizyon kazanması açısından da büyük öneme sahiptir. Şekil 3'te görüldüğü gibi staj yapılan firmaların %53 arge birimine sahip değildir.

Stajın verimli ve etkin yapılabilmesi için her şeyden önce öğrencilerin stajı önemsemeleri ve isteyerek yapmaları gerekmektedir. Bu amaçla öğrencilere staj uygulamasına bakış açıları sorulmuş ve Tablo 2' de verilen sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrencilerin %46 lık bölümü stajı önemserken %14 bölümü stajın bir prosedür olduğunu düşünmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin staja bakış açıları

Öğrencilerin staja bakış açısı	%
Çok önemsiyor	33
Önemsiyor	46
Önemsemiyor	5
Hiç önemsemiyor	2
Prosedür olduğunu düşünüyor	14

Staj yapılan kurumun staja verdiği önemi ölçmek amacıyla öğrencilere staj yaptıkları kurumda onlardan sorumlu bir teknik personel olup olmadığı sorulmuş ve öğrencilerin cevaplarının %62 bir bölümünün bir sorumlunun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin staj yapımı sırasında yapılan denetimler öğrencilerin staja olan bakışlarını değiştirmektedir. Şekil 4’de %85 denetim yapıldığını sonucuna bunun sonucunda da öğrencilerin daha ciddiye aldıkları belirlenmiştir.

Şekil 4. Staj yapımı sırasında denetleme yapılma durumu

Öğrencilerin staj yaparken kurumu imkânlarından yararlanmaları öğrencilerin motivasyonunu ve olaya bakışlarını ciddi anlamda değiştirmektedir. Bunun etkisini görmek amacıyla öğrencilere staj yaparken kurumun sosyal(Ulaşım, Yemek, Sosyal tesisler) etkinliklerinden ne kadar yararlandıkları sorulmuş ve % 64 sinin bu olanaklardan yararlanmadıkları belirlenmiştir.

Öğrencilerin staj yaparken karşılaştıkları en büyük problemlerden birinin de staj süresince staj dışı işlerde kullanılması ve gereksiz görevler verilmesidir. Tablo 3’te görüldüğü üzere öğrencilerin önemli bir bölümü staj dışı işler yapmaya mecbur bırakılmıştır.

Tablo 3. Öğrencilerin staj süresince kendi alanlarının dışında görevlendirilmesi durumu

Staj Süresince Kendi Alanlarının Dışında Görevlendirilmesi Durumu	%
Evet	32
Hayır	68

Öğrencilerin staj yaptıkları sürece ücret almaları stajı daha ciddi almalarını ve yaptıkları işi benimsemelerini sağladığı görülmüştür. Anket yapılan öğrenciler üzerinde staj ücretinin etkisini görmek amacıyla yöneltilen sorunun sonucu alınan veriler tablo 4’de görülmektedir. Öğrencilerin % 57 ücret almak ve ücret alanların % 60 ‘ı beş yüz TL üzerinde ücret aldığı görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin staj süresince ücret alma ve ücret aralığı durumu

Öğrenilen durum	Cevap	%
Staj yapımı süresince ücret alma durumu	Evet	57
	Hayır	43
Aldıysa ücret aralığı durumu	50-100 TL	12
	100-250 TL	4
	300-400 TL	24
	500 TL ve Üzeri	60

Öğrencilerin staj yapımı sırasında staja bakış açılarını etkileyen diğer bir etkende staj yaptıkları kurumda kendi bölümünden mezun olmuş çalışan teknik personelin bulunup bulunmadığıdır. Öğrencilere yöneltilen bu soruda % 72 sinde staj yerinde aynı programdan mezun bir teknik elmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenciler stajlarını tamamladıklarında stajları hakkında bir takım raporlar hazırlamaktadırlar. Hazırladıkları bu raporlar ileriki iş hayatlarında onlar için büyük önem taşımakta ve öğrencilere bazı alışkanlıkları kazandırmayı sağlamaktadır. Özellikle bir üst amirinden aldıkları verileri bir alt kademesindeki personele anlatırken kendini ifade edebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Şekil 5'te öğrencilerin bu konudaki farkındalıkları hakkındaki veriler görülmektedir.

Şekil 5. Öğrencilerin staj raporları hazırlamanın yararlarını farkındalık durumu

Öğrencilerin staj yaptıkları kuruma karşı olan düşünceleri de büyük önem taşımaktadır. Eğer öğrenciler staj yaptıkları kurumun yeterli bir teknik alt yapıya sahip olduklarını düşünüyorlar ise staja olan ilgileri ve tutumları olumlu yönde etkilenmektedir. Ankete katılan öğrencilerin bu konudaki tutumlarını değerlendirmek amacıyla öğrencilere staj yaptığınız kurumun alanınızla ilgili yeterli alt yapıya sahip olup olmadıkları sorulmuş ve % 95 yeterli olduğu kanısında olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Öğrencilerin stajda aldıkları olumlu tepkileri ölçmenin diğer bir yolu da öğrencilerin o kurumda mezuniyet sonrası çalışıp çalışmamayı düşünmedikleridir. Şekil 6'dan görüldüğü üzere ankete katılan öğrencilerin % 81 staj yaptığı kurumda çalışmayı düşünmemektedir.

Şekil 6. Staj yaptığı kurumda çalışmayı düşünen öğrenci durumu

Ankete katılan öğrencilere staj yaparken en çok karşılaştıkları sorunları belirtmeleri istenmiş ve aşağıda maddeler halinde belirtilen bilgiler elde edilmiştir.

- Ulaşım sorunu
- Pratik yapma imkânının olmaması
- Kurumun stajı yeterince ciddiye almaması
- Kurumda çalışabilmek için bilgi eksikliği

4.SONUÇLAR

Meslek yüksek okullarında staj yapan ve yapmakta olan öğrencilerin staj yerinin bulunma aşamasından stajın tamamlanmasına kadar geçen süreçte karşılaştıkları problemleri belirlemek ve bunları gidermek için çeşitli çözüm önerileri üretmeyi hedefleyen bu çalışmanın sonucunda aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır.

- Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun staj yerini bulmada herhangi bir zorlukla karşılaşmadığı belirlenirken bir kısmının ise ulaşım ve konaklama sorunlarından dolayı zorlandığı görülmüştür.
- Öğrencilerin staja olan bakış açılarını değiştirmede ve stajın etkin bir şekilde gerçekleştirilmesinde kurumun ve staj danışmanın tutumunun çok önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.
- Staj süresince öğrencilere ücret verilmesi durumunda öğrenciler üzerinde olumlu bir etki yarattığı görülmüştür.
- Staj yapılan kurumdaki yetişmiş teknik personel sayısının artması ile stajın etkinliğinin arttığı belirlenmiştir.
- Staj sonunda öğrencilere hazırlanan raporların öğrencilere belirli alışkanlıkları kazandırdığı belirlenmiştir.
- Staj süresince öğrencilerin alan dışı başka işlerde görevlendirilmeleri ve gereksiz işlerle uğraştırılması öğrencileri ciddi anlamda olumsuz etkilediği belirlenmiştir.
- Staj uygulaması sırasında denetim yapılması öğrencilerin stajı daha ciddi almalarını sağlamıştır.
- Staj yapan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun stajdan olumlu sonuçlar aldığı görülmüştür. Bu sonuca da öğrencilerin % 81 staj yaptıkları kurumda çalışmak istemeleridir.

KAYNAKLAR

- Karacan, S., Karacan, E., (2004), MYO Yapılan Staj Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma, Kalite Ve Verimlilik İçin İşyerleri-Myo İşbirliğinin Önemi, Kocaeli, 168-184.
- Resmi Gazete, 22.05.2002/24762, Meslek Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin İş Yerlerindeki Eğitim, Uygulama Ve Stajlarına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik.
- Çetinkaya Ö., (2004) Sosyal Bilimler Alanındaki Meslek Yüksekokullarının Staj Yükü Muhasebe Bürolarında ,Muhasebe ve Denetime Bakış ,4 ,11 ,101-115 .

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİKLERİ VE STAJ OLANAKLARINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

A STUDY ON EMPLOYMENT ELIGIBILITY OF AND INTERNSHIP POSSIBILITIES FOR VOCATIONAL HIGH STUDENTS

Fazlı YILDIZ¹

ABSTRACT

Internship practices in vocational high schools are the practices in companies within the academic programs. Students consolidate what they have learned during their education with practical studies. Internship is an important chance with which both students and companies employing their future candidates get to know each other. To make well use of this chance, expectations of the business world, determination and evaluation in internship practices, opinions and suggestions gain importance.

In this study, companies' providing vocational high school students with internship possibilities at a local level, companies' evaluations after internship, their level of creating employment possibilities after internship and their opinions and suggestions about qualities of vocational high school graduates they will employ were analyzed.

Key Words: Employment Eligibility, Cooperation Between Vocational High Schools and Companies, Internship Practice, Employer Opinions

ÖZET

Meslek Yüksekokullarında staj uygulaması, öğrencilerin öğrenimleri sırasında derslerde öğrendiklerini, uygulamalı çalışmalar yaparak pekiştirmeleri amacıyla akademik programlar içinde yer alan işletmelerdeki uygulamalardır. Staj, hem öğrencilerin sektörleri, hem de firmaların ileride istihdam edecekleri adayları tanımaları açısından önemli bir fırsattır. Bu fırsatın iyi kullanılması için iş dünyasının beklentileri, staj uygulamalarındaki tesbitleri, değerlendirmeleri, sonrasında görüş ve önerileri önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada, işletmelerin yerel düzeyde meslek yüksekokulu öğrencilerine staj fırsatı yaratma, işletmelerin staj sonrası değerlendirmeleri, işletmelerin staj sonrası istihdam olanakları yaratma düzeyleri ve işletmede istihdam edecekleri meslek yüksekokulu mezunlarının niteliklerine ilişkin görüş ve önerileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstihdam Edilebilirlik, Meslek Yüksekokulu-İşletmeler Arası İşbirliği, Staj Uygulaması, İşveren Görüşleri.

---

¹ Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi Kütahya MYO, fyildiz@dumlupinar.edu.tr

1.GİRİŞ

Ülkemizde ön lisans eğitimi veren meslek yüksekokulları, iş dünyasının gereksinim duyduğu ara insan gücünün yetiştirilmesine yönelik kurulmuştur. Eğitim süreci sonunda uygulama ve teorinin birlikte uyumunun sağlanması için üniversite-sanayi işbirliği önem kazanmıştır. Üniversite-sanayi işbirliği 19. yüzyılın ilk yarısında sanayi devrimi ile başlamıştır. Endüstride yapılan stajlar öğrencilere eğitim aldıkları alanlarda deneyim kazandırma, teorik bilgiler ve endüstriyel uygulamalar arasında ilişki kurabilme gibi yararlar sağlamaktadır. İşverenler açısından bakıldığında ise, düşük maliyetli işgücü edinebilmenin yanı sıra eğitimi tamamladıktan sonra sektörde çalışacak az da olsa deneyime sahip, çalıştıkları sektörler hakkında fikir sahibi elemanlar bulabilme imkanı sağlamaktadır.(Parlar ve Diğerleri, 2008: 1)

Meslek yüksekokulu mezunlarının iş dünyasını iş dünyasının aradığı şartlara kavuşturmak, eğitim düzeylerini yükseltmek, uygulamalı eğitime ağırlık verilerek ülke kaynaklarının israf edilmesini önemli oranda önlemek mümkündür. (Gümüş, 1999: 27) Meslek yüksekokulları, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman sağlayabilecekleri en önemli ve en ucuz kaynaklardan birisidir. İşletmeler, meslek yüksekokulu öğrencilerine işletmelerde staj olanağı sağlayarak staj süresinde gözlemleyip, işin gerektirdiği özelliklerle stajyerlerin niteliklerini karşılaştırarak uygun elemanı işe alma olanağına sahip olabilmektedir. İşletmeler açısından bu yöntem işe alma maliyeti en düşük ve zaman olarak da kısa sürede eleman tedariki sağlayan bir yöntemdir.(Acar ve Tuğay, 2007: 2)

Araştırmamız, farklı sektörlerde çalışan ve farklı büyüklüğe sahip işletmelerin meslek yüksekokulu öğrencilerini stajyer olarak kabul etme düzeyleri, staj uygulaması ve sonrasında beklenti ve değerlendirmeleri, işletmelerin staj sonrasında meslek yüksekokulu öğrencilerini istihdam düzeyleri, istihdam sürecinde mezunların niteliklerine ilişkin görüş ve önerilerine yöneliktir. Bu çalışma sonrasında yerel düzeyde meslek yüksekokulu mezunlarının istihdam edilebilirliklerine ilişkin tesbitler yapılmaya çalışılmıştır.

2. MESLEKİ ÖN LİSANS EĞİTİMİNDE MESLEK YÜKSEKOKULLARI - İŞLETMELERARASI İŞBİRLİĞİ ve İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİK

Türkiye ekonomisinin büyük bölümünü küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) oluşturması MYO-İşletme işbirliği konusunun önemini daha da belirginleştirmektedir. Türkiye, Avrupa Birliği ile bütünleşmek, uluslar arası pazarlarda söz sahibi olmak, uluslar arası rekabet düzeyini yükseltmek ve bilgi çağının gerektirdiği insan gücünü yetiştirmek durumundadır. Türkiye’de bunları sağlamak için iş dünyası ile meslek yüksekokulları arasındaki ilişkinin geliştirilmesi gereklidir. İş dünyası meslek yüksekokulu mezunlarına istihdam sağlayan bir gruptur. İlişkilerin sağlıklı olarak yürümesi ve devamlı olması için iş dünyası memnuniyetinin sağlanması şarttır. Aksi durumlarda iş dünyası, ihtiyaçları için değişik alternatifleri aramak zorundadır. İş dünyasının önünde giderek onlara öncülük etmesi gereken meslek yüksekokulları bu misyonlarını yerine getirememektedirler. Toplam kalite yönetimi açısından ele alındığında meslek yüksekokullarının hedef kitlesi; hem mezun öğrenciler hem de iş dünyasıdır. Bu nedenle bir taraftan mezun olan öğrenci aldığı eğitim ile iş dünyasına girebilmeli, diğer taraftan da iş dünyası iş verdiği bu kişiden memnun kalabilmelidir. Bunun yanında eğitimci ve yöneticiler de yaptıkları işten memnun olabilmelidirler. (Tokay, 2005: 2)

Ülkemizde nitelikli insan yetiştirme zorunluluğu, üniversitenin mevcut ve potansiyel imkanlarını sanayiye aktarılması, sanayi kesimi imkanlarının üniversite tarafından değerlendirilmesi imkanı ve karşılıklı sinerji etkisi yaratmak benzeri sebepler üniversite

sanayi işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Üniversite-sanayi işbirliğinin öğrenci, eğitim kurumları, istihdam sektörü (sanayi) ve toplum açısından farklı faydaları vardır. Özellikle işletmeler açısından, nitelikli eleman konusunda kendi alt yapılarının oluşturulması, işe almayı düşündüğü elemanı yakından tanıma, bireyin işe uyum sürecini azaltma, öğretim elemanlarının bilgi ve tecrübelerinden işletmelerin faydalanması ve üniversitede eğitim programlarının düzenlenmesinde işletmelerin gereksinmelerini dikkate alarak değerlendirme faydaları vardır. (Güler, 2000: 121)

Meslek yüksekokullarında zorunluluktan çok, doğal bir işbirliği olarak görülmesi gereken staj uygulaması, işletmelere ihtiyaç duydukları kaliteli ve yüksek eğitilmiş ara eleman ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir kaynaktan yararlanma imkanı sağlamaktadır. Staj uygulaması öğrencilere de, iş hayatında gerçek uygulamaları görme, meslekleri ile ilgili çevre edinme, sahip oldukları teorik bilgileri uyumlaştırma ve mesleklerini yakından tanıma imkanı sağlamaktadır. Bu faydaların ortaya çıkması için öğrencilerin staja bir zorunluluktan çok, kendilerine uygulama ile ilgili çok yönlü yararları olduğu konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. (Aytaç, 1997: 51)

Staj dönemi sonrasında önemli beklentilerden birisi de istihdam edilebilirliktir. Crimando, işe hazır olan bir kişinin hem istihdam edilebilir hem de bir işe yerleştirilebilir olduğunu belirtmekte ve istihdam edilebilirliğin anlamını şöyle açıklamaktadır: İstihdam edilebilirlik, bireyin pazarlanabilir (marketable) olması anlamına gelmektedir. Pazarlanabilirlikten ise yerleştirilebilirlik kastedilmekte ve bunun iş arama ve işte kalabilme davranışlarını da içerdiği belirtilmektedir. İstihdam edilebilirlik becerilerinin neler olduğunun belirlenmesine yönelik bazı kaynaklar dikkat çekmektedir. Bunlar; Birleşik Devletler Çalışma Bakanlığı Gerekli Becerileri Kazanma Komisyonu Raporları SCANS (1991), Kanada Konferans Kurulu Raporlarıdır (The Conference Board of Canada, 2000). Bu kaynaklarda geçen istihdam edilebilirlik becerileri; (1) iletişim, (2) değişikliklere uyum sağlama ve başa çıkma, (3) problem çözme ve eleştirel düşünme, (4) çalışma ahlakı (Etik), (5) teknoloji bilgisi, (6) ekip çalışması, becerileri olarak sıralanmaktadır. Bunun yanı sıra Ünal (2001) tarafından “İstihdam Edilebilirlik Becerileri ve Bu Becerilerin Kazandırılmasına Yönelik Eğitsel Bir Model Önerisi” başlıklı, istihdam edilebilirliği etkileyen yeterliklerin neler olduğunu belirlemeye yönelik bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda; sorumluluk, teknoloji, uyum, ekip çalışması, zihinsel, iletişim, akademik, kendini yönetme gibi yeterlik alanları belirlenmiştir.(Baran ve Cavkaytar, 2007: 213-214)

İşletmeler, piyasaya sunulan mesleki eğitim elemanların kullanıcıları durumundadırlar. Mesleki eğitim almış insanın talep edilmesi onun istihdam edilmesi ile mümkün olur. İstihdamdaki olumlu-olumsuz etkenler ile verimlilik arasındaki ilişki işverenlerce gayet iyi bilinmektedir. Mesleki eğitim almış işgücünün nitelikli ve verimli hale getirilmesi için, iş dünyasının görüş ve önerileri doğrultusunda yönlendirilmesi ve mesleki eğitimde kaynak kullanımının optimal oluşması için mesleki eğitim kurumları ve işletmelerin işbirliği halinde hareket etmeleri gerekir. (Sibbon, 1991:84)

3. MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİKLERİ VE STAJ OLANAKLARINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

3.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Balıkesir il merkezinde farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin Meslek Yüksekokulu öğrencilerine staj olanağı yaratma düzeylerini tesbit etmek, MYO öğrencilerini staja kabul etme seviyelerini belirlemek ve işletmelerin meslek

yüksekokullarından mezun öğrencilerden istihdam etme aşamasında beklentilerine ilişkin görüş/önerileri ortaya çıkarmaktır.

3.2. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Yöntemi

Araştırma kapsamında Balıkesir il merkezinde farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden 100 (yüz) tanesi seçilmiştir. Ancak yüz işletmeden 93 (doksan üç) işletme anket cevaplama sürecinde katkıda bulunmuştur. Anket formları işletme sahipleri veya yöneticileri tarafından doldurulmuştur. Anket, işletmelerin genel özellikleri, staj uygulamalarına katkı dereceleri, staja ilişkin değerlendirmeleri, meslek yüksekokulu mezunlarını istihdam etmeye ilişkin değerlendirmeleri ve istihdam edecekleri mezunlardan beklentilerine ilişkin görüşlerine yönelik soruları kapsamaktadır. Anket çalışması toplam 21 adet sorudan oluşturulmuş, birinci bölümde işletmelerin genel özelliklerine ilişkin 4, ikinci bölümde staj uygulamaları ve istihdam olanaklarına ilişkin 13, üçüncü bölümde ise istihdam yeterliliklerine ilişkin görüş ve önerilerin tesbiti ile ilgili 4 sorudan oluşturulmuştur. Soruların hazırlanmasında daha önceden bu alanda yapılmış birçok çalışmadan yararlanılmıştır. Anketlerden elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla frekans dağılımlarından yüzdeleri tablo dökümleri ile alınmıştır. Yüzdeler tablo dökümlerinde; işletmelerin genel özellikleri, stajyer öğrenci kabul düzeyleri, staja ilişkin değerlendirmeleri, staj sonrası istihdam düzeyleri, istihdam sürecine ilişkin beklenti, görüş ve önerileri tesbit edilmeye çalışılmıştır.

3.3. Bulgular ve Yorumlar

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin staj uygulamaları ile geliştirilmesi, öğrencileri staja kabul etmeme sebepleri, işletmelerin istihdam olanağı sağlama seviyeleri ve istihdam etme sürecindeki beklentilerine ilişkin sonuçlar tablolar şeklinde sunulacaktır. Bu tabloları belirli bir sistematik içinde sırasıyla ve ayrı bölümlerde yorumlamak uygun olacaktır. Çalışma sonuçları yerel düzeyde çalışma yürütülmesine rağmen, bir örnek kabul edilerek mesleki eğitimin ve işletmelerle mesleki eğitim kurumları arasında işbirliğinin geliştirilmesi açısından yol gösterici olacaktır.

3.3.1. İşletmelerin Genel Özellikleri ve MYO Öğrencilerini Staja Kabul Etme Düzeyleri

Anket uygulanan işletmeler Tablo 1’de incelendiğinde, işletmelerin meslek yüksekokulu öğrencilerini stajyer olarak kabul etme düzeyleri(%70), kabul etmeme düzeyleri ise (%30)’dur. İşletmelerin büyüklüğü arttıkça (mikro işletmeden-büyük işletmeler doğru), hukuki yapıları farklılaştıkça (şahıs işletmelerinden-kamu işletmelerine doğru) öğrencileri stajyer olarak kabul etme düzeyleri artış göstermiştir. Örneğin, şahıs işletmelerine göre sermaye şirketlerinin ve mikro işletmelere göre orta büyüklükteki işletmelerin staja öğrenci kabul etme düzeyleri daha yüksektir. Sektörel açıdan baktığımızda, gıda maddeleri üretim (%77,78), konaklama ve seyahat işletmeleri (%73,33) oranında meslek yüksekokulu öğrencisini stajyer olarak kabul etmektedir. Staja kabul etmeme oranının en yüksek olduğu sektör ise%35,71 ile finans, muhasebe ve sigorta hizmetlerinden oluşan sektördür. Staja öğrenci kabul etme oranını en yüksek olduğu işletme türü kamu işletmeleridir. Anket uygulamasına katılan iki kamu işletmesinin tümü stajyer öğrenci kabul etmektedir. Şirket türleri içinde en az staja öğrenci kabul eden şirket türü ise %50 ile kooperatiflerdir.

Tablo:1 Ankete Katılan İşletmelerin Genel Özellikleri ve MYO Öğrencilerini Staja Kabul Etme Düzeyleri

N=93	İşletmenizde Meslek Yüksekokulu Öğrencilerini Stajyer Olarak Kabul Ediyor musunuz?							
	Frekans		Frekans		Frekans	Frekans		
İşletmelerin Faaliyet Alanları	Evet	Yüzde	Hayır	Yüzde	Boş	Toplam	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Madencilik, Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	8	66,67	4	33,33	0	12	12,90	100,00
Gıda Maddeleri Üretimi	7	77,78	2	22,22	0	9	9,68	100,00
İnşaat-Gayrimenkul Sektörü	11	64,71	6	35,29	0	17	18,28	100,00
Finans, Muhasebe ve Sigorta Hizmetleri	9	64,29	5	35,71	0	14	15,05	100,00
Dayanıklı ve Dayaniksız Tüketim Malları İmalatı ve Pazarlama	19	73,08	7	26,92	0	26	27,96	100,00
Konaklama ve Seyahat İşletmeleri	11	73,33	4	26,67	0	15	16,13	100,00
Toplam	65	70	28	30	0	93	100,00	
İşletmelerin Hukuki Durumu								
Şahıs İşletmesi	25	65,79	13	34,21	0	38	40,86	100,00
Limited Şirket	22	75,86	7	24,14	0	29	31,18	100,00
Anonim Şirket	13	72,22	5	27,78	0	18	19,35	100,00
Kooperatif	3	50,00	3	50,00	0	6	6,45	100,00
Kamu İşletmesi (KİT, BIT)	2	100,00	0	0,00	0	2	2,15	100,00
Toplam	65	70	28	30	0	93	100,00	
İşletmelerde Çalışan Sayısı								
Mikro İşletme (1-9 Kişi)	23	60,53	15	39,47	0	38	40,86	100,00
Küçük İşletme (10-49 Kişi)	34	73,91	12	26,09	0	46	49,46	100,00
Orta Büyüklükte İşletme(50-249 Kişi)	7	87,50	1	12,50	0	8	8,60	100,00
Büyük İşletme(250 ve üzeri kişi)	1	100,00	0	0,00	0	1	1,08	100,00
Toplam	65	70	28	30	0	93	100,00	100,00

Tablo 1 incelendiğinde, ankete atılan işletmelerin %40,86'sı şahıs işletmesi, %31,18'i limited şirket, %19,35'i anonim şirket, %6,45'i kooperatif ve %2,15'i kamu işletmelerinden oluşmaktadır. İşletmelerin %40,86'sı mikro işletme, %49,46'sı küçük işletme, %8,60'ı orta büyüklükte işletme ve %1,08'i büyük işletmelerden oluşmuştur.

Tablo:2 İşletmelerin MYO Öğrencilerini Staja Kabul Etmemeye Nedenleri

N=28			
MYO Öğrencilerini Staja Kabul Etmemeye Nedeniniz Nedir?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Öğrencilerden Talep Olmaması	4	14,29	14,29
Bulduğumuz Yöredeki MYO'larla İşbirliğinin Olmaması	7	25,00	39,29
İşletmedeki İş Disiplinini Olumsuz Etkilediğini Düşünüyorum	8	28,57	67,86
Geçici Olmaları	6	21,43	89,29
MYO Mezunlarına İhtiyaç Duymuyorum	3	10,71	100,00
Toplam	28	100,00	

Tablo 2'de İşletmelerinde MYO öğrencilerini staja kabul etmeyen işletmelere nedenlerine ilişkin sorulara karşılık sonuçlar incelendiğinde; işletmedeki iş disiplini olumsuz etkilemeleri (%28,57), faaliyet gösterilen yörede MYO'larla işbirliği olanaklarının yetersizliği (%25) ve sürekli bir istihdam olarak değerlendirilmemeleri (%21,43) önemli nedenler olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmeleri ile MYO'lar arasındaki ilişkilerin karşılıklı geliştirilmesi bu olumsuz bakış açılarının ortadan kalkmasına katkı sağlayabilecektir.

N=65			
MYO Öğrencilerinin İşletmenizde Staj Yaptığı Bölümler	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Büro-İdari Bölüm	21	32,31	32,31
Muhasebe-Finans	17	26,15	58,46
Satış-Pazarlama	9	13,85	72,31
Üretim/İmalat	11	16,92	89,23
Bilgi İşlem	6	9,23	98,46
Diğer	1	1,54	100,00
Toplam	65	100,00	

Tablo 3 incelendiğinde işletmelerim MYO öğrencilerini staja kabul ettikleri bölümler ağırlıklı olarak doğrudan üretim alanları değil, büro-idari kısım(%32,31) ve mali işlerin (%26,15) yürütüldüğü kısımlardır. İşletmelerin öğrencileri işletme faaliyetlerinin doğrudan gerçekleştirildiği alanlar ve müşterileri ile doğrudan temasta oldukları alanlarda staja kabul etme oranları ise düşük kalmıştır. Staja öğrenci kabulünde en düşük kalan alan ise bilgi işlem (%9,23)'dir.

N=93			
MYO Öğrencilerinin İşletmenizde Staja Kabul Edilmesinde Öncelikle Size Katkı Verilmesini İstedığınız Konu Nedir?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sosyal Güvenlik Primleri ve Yasal Yükümlülüklerin Üniversiteler Tarafından Karşılanması	42	45,16	45,16
Öğretim Elemanlarının Haftalık Belirli Sürelerde Öğrencileri İşyerlerinde Denetlemesi	16	17,20	62,37
Öğrenci Seçimlerinin MYO'lar Tarafından İşletmelerce Belirlenen Kontenjanlara Göre Yapılması	12	12,90	75,27
Kurulacak Ortak Komisyonlarda Karşılıklı İhtiyaçların Belirlenmesi ve İletişim Sağlanması	23	24,73	100,00
Toplam	93	100,00	

Tablo 4'te işletmelerin stajyer öğrenci kabulünde kendilerine katkı verilmesini istedikleri konular tesbit edilmeye çalışılmıştır. İşletmelerin en öncelik verdikleri konu stajyer öğrencilerle ilgili sosyal güvenlik primleri ve diğer yasal yükümlülüklerin üniversiteler tarafından karşılanması (%45,16) olmuştur. Devamında ise meslek yüksekokulları ile işbirliğinin geliştirilmesinde de önemli bir çalışma olan ortak komisyonlar oluşturulup karşılıklı ihtiyaçların tesbiti ve iletişimin sağlanması (%24,73) talebi ön plana çıkmıştır. Uygulamadan da takip edildiğinde görülecektir ki, özellikle özel işletmelerin stajyer öğrenci kabulünde en önemli çekinceleri arasında stajyer öğrencilerin staj dönemlerinde sosyal güvenlik primleri ve diğer yasal yükümlülükleri karşılanmasına ilişkin çekinceleridir.

N=65			
İşletmenizde Staj Yapan Öğrencileri Staj Sonrası Dönemde İşyerinizde İstihdam Etmek İster misiniz?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	38	58,46	58,46
Hayır	20	30,77	89,23
Cevapsız	7	10,77	100,00
Toplam	65	100,00	

Tablo 5'te işletmeleri stajyer öğrencilerinden memnuniyet düzeylerine ilişkin sonuçlar vardır. İşletmelerin büyük bir çoğunluğu staj dönemleri sonunda çalışacak eleman ihtiyacının olduğunda stajyer öğrencilerini istihdam etmek isteyeceklerini (%58,46)

belirtmişler, %30,77'lik kısmı istihdam edemeyeceklerini ve %10,77'lik bir kısmı ise bu soruyu cevapsız bırakmışlardır. Bu sonuçla ankete katılan işletmelerden staja öğrenci kabul edenlerin büyük bir kısmının memnuniyet derecesinin yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Tablo:6 İşletmelerin MYO Mezunlarını İstihdam İçin Tercih Sebeplerinin Belirlenmesi

N=62			
İşletmenizde MYO Mezunlarını İstihdam Etmede Tercih Sebebiniz Nedir?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ucuz İşgücü	10	16,13	16,13
Nitelikli ve Yetişmiş İşgücü	32	51,61	67,74
Staj Dönemlerindeki Başarılı Çalışmaları	14	22,58	90,32
Diğer Sebepler	6	9,68	100,00
Toplam	62	100,00	

Ankete katılan işletmeler, “İşletmenizde MYO Mezunlarını İstihdam Ediyor musunuz? Sorusuna 62 işletme evet (%67), 31 işletme de hayır (%33) cevabını vermişlerdir. Tablo 6’da MYO mezunlarını istihdam ediyoruz diyen işletmeler arasında, istihdamda tercih sebeplerine ilişkin verilen cevaplarda; MYO mezunlarının niteliklerinden dolayı tercih edilme sebeplerinin (%51,61) ve staj dönemlerindeki işletmelerin memnuniyetinin (%22,58) olduğu görülmektedir. Devamında da işletmeler açısından istihdam maliyetlerinin düşük olması (%16,13) gelmektedir. Genel olarak değerlendirdiğimizde, ankete katılan işletmelerin MYO mezunlarını istihdam düzeylerinin yüksek olduğu ve MYO mezunlarını istihdamda tercih etmede nitelikleri, stajdaki performansları ve istihdam maliyetleri olduğu tesbit edilmiştir.

Tablo:7 İşletmelerde Çalışan veya Çalışmakta Olan MYO Mezunlarının Sahip Olmaları Gereken Yeterliliklere İlişkin İşverenlerin Görüşleri

N=93			
Beceri Alanları	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
A-EKİP BECERİLERİ			
Toplantılarda Alınan Kararlara Katkıda Bulunma	21	12,21	12,21
Farklı Eğitim ve Tecrübedeki Kişilerle Çalışabilme	48	27,91	40,12
İşyerindeki Yaşanan Başarı ve Başarısızlığı Paylaşabilme	39	22,67	62,79
Ekip Çalışmasına Yatkınlık ve Uyum	64	37,21	100,00
B-TEKNOLOJİ KULLANIM BECERİLERİ			
İşyerinde Teknolojik Gelişmelere Katkıda Bulunma	32	15,24	15,24
İş İçin Gerekli Teknolojileri Kullanabilme	68	32,38	47,62
İşyerinde Kullanılan Ekipmanı ve İşlevlerini Bilme	53	25,24	72,86
İş İçin Kullanılan Araçların Performanslarını Artırma	57	27,14	100,00
C-İŞYERİNE UYUM BECERİLERİ			
İş Arkadaşlarına Karşı Hoşgörülü ve Saygılı Olma	55	28,65	28,65
İşyerindeki Disiplin Kurallarına Özen Gösterme	48	25,00	53,65
Uyumlu ve Uzlaşmacı Kişilik Sergileme	71	36,98	90,63
Olası Riskleri Hesaba Katarak Hareket Etme	18	9,38	100,00
D-SORUMLULUK BECERİLERİ			
Yaptığı İşte Ayrıntılara Önem Verme ve Dikkatli Olma	37	15,55	15,55
Aldığı İş Tamamlamada İstekli Davranma	62	26,05	41,60
Zamanı Verimli Kullanma	41	17,23	58,82
Kişisel Olarak Bir İşin Sorumluluğunu Üstlenme	48	20,17	78,99
Sorumlu Olduğu İş Organize Etme Becerilerine Sahip Olma	50	21,01	100,00

Tablo 7 ve Tablo 8'in oluşturulmasında ankette sorulan sorular, Ünal (2001) ve Baran, Cavkaytar (2007) çalışmalarında yapılan değerlendirmelerden faydalanılarak oluşturulmuştur. Bu soruların cevaplanmasında ankette diğer soruların cevaplanmasından farklı bir yöntem izlenmiştir. Tablo 7'de çalışanların istihdam becerilerine ilişkin işveren beklentilerinin ölçülmesinde dört temel kategori belirtilmiş ve cevaplayıcıların aynı anda önemsedikleri dört temel alandaki alt seçeneklerden birden fazlasına vurgu yaparak işaretlemeleri istenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde;

İşverenlerin Ekip Becerilerine İlişkin Görüşleri: İşverenlere sorulan “İşyerlerinde çalışan veya çalışacak olan MYO mezunlarının sahip olmaları gereken ekip becerilerine ilişkin yeterlikler neler olmalıdır?” sorusuna dört alanda toplam 172 kez vurgu yapılmıştır. Bu vurgulamalardan en önemlisi ekip çalışmasına yatkınlık ve uyum (%37,21) ve farklı özellikteki kişilerle birlikte çalışma yeteneği (%27,91) ön plana çıkmaktadır. Diğer seçeneklerde ise sırasıyla işyerindeki yaşanan başarı ve başarısızlığı paylaşabilme ve toplantılarda alınan kararlara katkıda bulunma seçeneği gelmektedir.

İşverenlerin Teknoloji Kullanım Becerilerine İlişkin Görüşleri: İşverenlere sorulan “İşyerlerinde çalışan veya çalışacak olan MYO mezunlarının sahip olmaları gereken teknoloji kullanım becerilerine ilişkin yeterlikler neler olmalıdır?” sorusuna dört alanda toplam 210 kez vurgu yapılmıştır. Bu vurgulamalardan en önemlisi (%32,38) ile işin gerektirdiği araç-gereçleri kullanabilme yetenekleridir. İş için kullanılan araçların performanslarını artırma, işyerinde kullanılan ekipmanı ve işlevlerini bilme devamında önemsenmektedir. En az vurgu yapılan seçenek ise (%15,24) ile işyerinde teknolojik gelişmelere katkıda bulunmadır. İşverenlerin MYO mezunlarından işyerindeki teknolojik gelişmelere katkıda bulunmalarına ilişkin beklentileri oldukça düşüktür.

İşverenlerin İşyerine Uyum Becerilerine İlişkin Görüşleri: İşverenlere sorulan “İşyerlerinde çalışan veya çalışacak olan MYO mezunlarının sahip olmaları gereken işyerlerine uyum becerilerine ilişkin yeterlikler neler olmalıdır?” sorusuna dört alanda toplam 232 kez vurgu yapılmıştır. Bu vurgulamalardan en önemlisi (%36,98) ile uyumlu ve uzlaşmacı bir kişilik sergilemedir. İş arkadaşlarına karşı hoşgörülü ve saygılı olma, işyerinde disiplin kurallarına özen gösterme seçenekleri devamında önemsenmektedir. En az vurgu yapılan seçenek ise (%9,38) ile işyerinde olası riskleri hesaba katarak hareket etmedir. İşverenlerin MYO mezunlarından işyerin risk alarak istihdam sürecine katılmalarına ilişkin beklentileri düşük, uyumlu ve uzlaşmacı bir çalışan beklentisi ise yüksektir.

İşverenlerin Sorumluluk Becerilerine İlişkin Görüşleri: İşverenlere sorulan “İşyerlerinde çalışan veya çalışacak olan MYO mezunlarının sahip olmaları gereken sorumluluk becerilerine ilişkin yeterlikler neler olmalıdır?” sorusuna beş alanda toplam 238 kez vurgu yapılmıştır. Bu vurgulamalardan en önemlisi (%26,05) ile aldığı işi tamamlamada istekli davranmadır. Devamında ise sorumlu olduğu işi organize etme becerilerine sahip olma, kişisel olarak bir işin sorumluluğunu üstlenme ve zamanı verimli kullanma becerileri gelmektedir. En az vurgu yapılan seçenek ise (%15,55) ile yaptığı işte ayrıntılara önem verme ve dikkatli olma seçeneği gelmektedir.

Tablo:8 İşletmelerin MYO Mezunlarının İşe Girebilmesi ve İşte Devam Edebilmeleri İçin MYO'larda Görev Yapan Yöneticilere ve Eğitimcilere Önerileri

N=93			
Öneri Alanları	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Öğrenim Dönemlerinde İş ve İşyeri Deneyimlerinin Arttırılması	43	46,24	46,24
Staj Dönemi ve Sonrasında İşyeri Takiplerinin Yapılması	5	5,38	51,61
Eğitim Dönemlerinde İşe Hazırlanmaları	3	3,23	54,84
Takım Çalışmasına Uyumlarının Arttırılması	3	3,23	58,06
MYO-İşletmeler Arası İşbirliğinin Geliştirilmesi	39	41,94	100,00
Toplam	93	100,00	

İşverenler sorulan “MYO mezunlarının bir işe girebilmesi ve işte başarılı bir şekilde devam edebilmeleri için MYO’larda görev yapan yöneticilere ve eğitimcilere neler önerirsiniz?” sorusuna, Tablo 8’de görüldüğü gibi beş farklı konuda öneri seçenekleri sunulmuştur. Bu önerilerden en önemli ikisi: Öğrenim dönemlerinde iş ve işyeri deneyimlerinin arttırılması(%46,24) ve MYO-İşletmeler arası işbirliğinin geliştirilmesi (%41,94) dir. İşveren önerileri arasında, staj takiplerinin yapılması, eğitim sürecinde işe hazırlanma ve takım çalışmasına uyumun arttırılması ise düşük düzeylerde kalmıştır. MYO’larda görev yapan yönetici ve eğitimcilerin işveren görüşlerini eğitim sürecinde dikkate almaları açısından yüksek değere sahip iki öneri önemlidir.

4. SONUÇLAR

Mesleki yüksek eğitim veren meslek yüksekokullarının ülke kalkınmasına ve iş dünyasının ihtiyaç duyduğu ara eleman ihtiyaçlarının karşılanmasında temel fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için MYO-İşletmeler arası işbirliğini daha etkin hale getirmeye ihtiyaç vardır. Çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz sonuçları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

- Anket çalışmasına katılan işletmelerin stajyer öğrenci kabul düzeylerinin yüksek olduğu,
- Stajyer öğrenci kabul etmeyen işletmelerin kabul etmeme nedenlerinin, işletmedeki iş disiplinin bozulacağı yönünde kaygı taşıdıkları ve MYO-İşletmeler arası işbirliğinin yetersizliğini sebep olarak gösterdikleri,
- Staj dönemlerinde öğrencilerin çalıştırıldıkları bölümlerin genelde, bireysel inisiyatif alma ve kullanma olasılığının zayıf olduğu ve iş risklerinin en az olduğu bölümler büro, idari kısım vb. olduğu,
- İşletmelerin staj uygulamalarına katkı vermek için bazı beklentiler içinde oldukları, bunların içinde en önemlisinin de öğrencilerin sosyal güvenlik vb. yasal yükümlülüklerinin üniversiteler tarafından karşılanması isteğinin olduğu,
- İşletmelerin genel olarak stajyer öğrencilerden memnuniyet derecelerinin ve staj sonrasında staj yapan öğrencileri istihdam etme isteklerinin yüksek olduğu,
- İşletmelerin MYO mezunlarını istihdam düzeylerinin yüksek olduğu ve istihdam etmede en önemli tercih sebeplerinin işgücü nitelikleri ile staj dönemindeki başarıları olduğu anket çalışmasında tesbit edilmiştir.

Yine araştırma bulgularına göre işverenlerin MYO mezunlarında istihdam yeterliliklerine ilişkin beklentileri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Ekip becerilerine ilişkin, ekip çalışmasına yatkınlık ve uyum becerisi,
- Teknoloji kullanım becerilerine ilişkin, işin gerektirdiği araç-gereçleri kullanabilme yetenekleri,
- İşyerine uyum becerileri ilişkin, uyumlu ve uzlaşmacı bir kişilik sergileme becerisi,
- Sorumluluk becerilerine ilişkin, aldığı işi tamamlamada istekli davranma becerisi öncelikli beklentilerdendir.

- MYO mezunlarının bir işe girebilmesi ve işte başarılı bir şekilde devam edebilmeleri için MYO'larda görev yapan yöneticilere ve eğitimcilere yönelik beklentilerde ise öğrencilerin öğrenimleri esnasında işyeri deneyimlerinin artırılması ve MYO-İşletmeler arası işbirliğinin geliştirilmesi önerisi öncelikli tesbit edilmiştir.

Bu araştırma, araştırmanın yapıldığı il merkezinde farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin sahip ve yöneticilerinin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırmada elde edilen bulgular araştırmanın sınırlılıkları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. İleride daha geniş kapsamlı yapılacak araştırmalarla yerel düzeyde MYO-İşletmeler arası işbirliği düzeylerinin tesbit edilmesine ihtiyaç vardır. Bu araştırma sonuçları, staj ve istihdam olanakları yönüyle bir durum tesbiti ve istihdam sürecinde işverenlerin beklentilerinin ortaya çıkarılmasında fayda sağlayacak niteliktedir.

KAYNAKLAR

- Acar, D., Tuğay, O., (2007), "Üniversite Sanayi İşbirliği Bağlamında Meslek Yüksekokulu (MYO) Öğrencilerinin KOBİ'lerde Staj Olanakları: Burdur'da Bir Araştırma", SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı:1.
- Ateşoğlu, İ., Tuğay, O., (2005), "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinde Meslek Yüksekokulu Mezunlarının İstihdamı: Göller Bölgesinde Bir Araştırma", III.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 28-30 Eylül 2005 Burdur.
- Aytaç, S., (1997), "İşgücü İhtiyacının Karşılansında Üniversitelerin İş Dünyası İle İlişkileri", Bakış Dergisi, Sayı: 160, Mayıs-Haziran 1997.
- Baran, N., Cavkaytar, A., (2007), "İşverenlerin Zihin Engelli Bireylerin İstihdamına İlişkin Görüş ve Önerileri", Elementary Education Online, 6 (2).
- Crimando, W. (1984), A Review of Placement-Related Issues for Clients with Learning Disabilities, Journal of Rehabilitation, 50(2).
- Güler, F., (2000), "Üniversite-Sanayi İşbirliği Sorunlar ve Avantajlar Araştırması", Prof. Dr. Yüksel Ülken'e Armağan, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 50 (1).
- Gümüş, İ., (1999), "Türkiye'de Hizmet Ağırlıklı Ön Lisans Eğitiminin Niteliği ve Özel Sektör Beklentileri", III. Ulusal Kalite Kongresi Bildirisi, 11-12 Kasım 1999, TÜSİAD Kalder Yay., İstanbul.
- Gürol, M., (1997), "Okul Sanayi İşbirliği", Pegem Yayınları, Ankara.
- Küçükçirkin, M., (1990), "Üniversite Sanayi İşbirliği", TOBB Yayınları, Ankara.
- Parlar, Z., Kocabal, Y.Z., Temiz, V., Derbentli, T., (2008), "Üniversitelerimizde Staj Uygulamaları ve Sanayi Üniversite Açısından Önemi", Üniversite Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu (USİMP) Üniversite Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi-2008, Adana.
- Sibbon, E.B., (1991), "İşletmelerde İşgücü Verimliliğinin Arttırılması", Çeviren: Sinan Artan, İnci Artan, Çağdaş Yönetim Dizisi, No:1, Bilim Teknik Yayınevi, Ankara.
- Tokay, H., (2005), "I.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı Sonuç Raporu", <http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/rapor.doc>, (Erişim: 26/11/2008)
- Ünal, F., (2001), "İstihdam Edilebilirlik Becerileri ve Bu Becerilerin Kazandırılmasına Yönelik Eğitsel Bir Modeli Önerisi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İŞ HAYATINA DAİR ALGILARI, BEKLENTİLERİ VE HAZIRBULUNUŞLUKLARI: ANADOLU BİL MYO ÖRNEĞİ

SCHOOL OF PROFESSIONAL EDUCATION STUDENTS'
PERCEPTIONS, EXPECTATIONS AND READINESS TOWARDS
BUSINESS LIFE:
ANADOLU BİL SCHOOL OF PROFESSIONAL EDUCATION SAMPLE

Öğr. Gör. Tuğba ÖZEL¹

Öğr. Gör. Bihter KARAGÖZ²

ABSTRACT

In this era, which is also called as 'Information Society'; in today's Turkey, having the youngest population, professional education schools, educating qualified workers and intermediate staff, are among the academic institutions that are increasingly on demand. The responsibility and performance expected from professional education schools, which provide staff to be employed in private and state institutions, have become more different and intense. In this context; the study is significant in terms of students', being educated at the professional education schools which educate higher level of qualified individuals, performing their perceptions expectations and readiness for business life and in terms of their giving feedback to authorities.

In this context; the purpose of the researcher is to search if the expectations, readiness and perceptions of the vocational school students, related to the business world, how vary meaningfully due to some variants such as age, economic income, gender, etc.. The research was done at Anadolu Bil School of Professional Education of İstanbul Aydın University in 2008-2009 academic year, fall semester, among 350 students in the senior years at different departments of the school. The database was collected via a questionnaire and analysed statistically through SPSS (Statistical of Programme Social Science). The questionnaire had 90 questions and four parts. In the first part, students' demographical features like their ages, high schools of graduation and monthly income were determined. In the second part, students' university education and problems were specified asking them questions about their school and programme. In the third part, students were asked questions to find out about their readiness for the business life and in the fourth , results were gained of how students perceive business life. And students' expectations and targets related to business life were appointed, in the last part.

Key Words: School Of Professional Education, Perceptions, Expectations And Readiness

---

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı, Öğretim Görevlisi, tugbaozel@anadolubil.edu.tr

² İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu, Uluslararası Lojistik Programı, Öğretim Görevlisi, bihterkaragoz@anadolubil.edu.tr

ÖZET

Araştırmanın amacı, meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerin iş hayatına dair algıları, beklentileri ve hazır bulunuşluklarının çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemektir.

Araştırma 2008-2009 akademik yılının güz döneminde İstanbul Aydın Üniversitesi'ne bağlı Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu'nun çeşitli bölümlerinin son sınıflarında okuyan 350 öğrenci arasında yürütülmüştür. Bilgiler anket yöntemiyle toplanmış, SPSS 13.0 yardımıyla istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Uygulanan anket 90 sorudan ve dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, kişisel bilgi formu kullanılarak öğrencilerin yaş, mezun olduğu lise türü, aylık geliri gibi *demografik özellikleri* belirlenmiştir. İkinci bölümde; öğrencilerin devam ettikleri, okul ve bölümle ilgili sorular sorularak, öğrencilerin *okul ve bölümleri ile ilgili beklenti ve görüşleri* tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde, öğrencilerin *iş hayatına hazır bulunuşluğunun* belirlenmesine yönelik sorular sorulmuş olup dördüncü bölümde de; öğrencilerin *iş hayatını algılamasına* ilişkin sonuçlara varılmıştır. Son bölümde ise, öğrencilerin *iş hayatına ilişkin beklenti ve hedefleri* saptanmıştır.

Araştırma sonucunda; öğrenciler mesleklerine dair beklenti, bakış açısı ve iş hayatına hazır bulunuşluklarının olduğu yolunda yeterli ve olumlu bir profil çizdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, İş Hayatına İlişkin Algı, İş Hayatından Beklenti, İş Hayatına Hazır bulunuşluk

1- GİRİŞ

Günümüzde toplumun beklentilerine yanıt verebilen, bilgi kullanımına ve teknolojilerine hakim, en az bir yabancı dili iş yaşamında kullanabilen, araştıran, sorgulayan ve üreten; yaşam için gerekli bilgilerin yanı sıra kendini her alanda yenileyen, katılımcı, evrensel boyutlarda bağımsız düşünebilen ve çalışabilen insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Anadolu Eğitim ve Kültür Vakfı (AKEV) 1995 yılında kurulmuştur. Bu Vakıf 2003 yılında, ülkemizin kalifiye eleman açığını kapatmak ve istihdam sorununa çözüm olabilmek adına, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na başvurarak, Anadolu BİL Meslek Yüksekokulu'nun kurulmasını talep etmiştir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nca 26.09.2003 tarih ve 106 sayılı Genel Kurul Kararı ile Türkiye'de ilk kez, doğrudan Yükseköğretim Kurulu'na bağlı olarak Anadolu BİL Meslek Yüksekokulu kurulmuştur. Türkiye'de ilk defa Mesleki İngilizce hazırlık eğitim programını uygulayan okul, ülkemizin sanayi ve iş dünyasının ve daha ileri bir hedef olarak Avrupa Birliği ülkelerinin kalifiye eleman ihtiyacını dikkate alarak, 37 gündüz öğretimi; 37 ikinci öğretimde olmak üzere 74 programda, 2007 yılı itibarıyla İstanbul Aydın Üniversitesine bağlı olmak üzere eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir.

Bilgi toplumu olarak adlandırılan bu çağda, çok genç nüfusa sahip günümüz Türkiye’inde kalifiye ara eleman yetiştiren meslek yüksekokulları, her zamankinden daha fazla talep edilen yükseköğretim kurumlarıdır. Kamu ve özel sektöre istihdam edilmek üzere girdi yaratan eğitim-öğretim kurumları olan meslek yüksekokullarına yüklenen sorumluluk ve performans beklentileri her zamankinden daha farklı ve daha yoğun yaşanmaktadır. Bu bağlamda çalışma; toplumun hemen hemen her alanına gerek mesleki açıdan, gerekse topluma en yüksek düzeyde nitelikli birey yetiştiren meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerin iş hayatına dair algıları, beklentileri ve hazır bulunuşluklarını ortaya koyması ve yetkililere geri bildirim sağlaması açısından önem taşımaktadır.

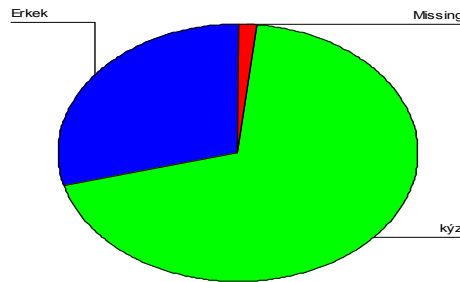
Araştırma konu başlıklarımızdan hazır bulunuşluk; kişinin olgunlaşma ve öğrenme sonucunda belli bir davranışı göstermeye hazır olmasıdır. Bir yaşantının istenen düzeyde gösterilebilmesi için o konunun gerektirdiği temel ön yaşantılara o yaşama atılacak kişinin mutlaka sahip olması gereklidir. Meslek edindirilen bir gencin iş dünyasına ve mesleğine karşı tutum ve motivasyonu onun iş hayatına hazır bulunuşluk halini belirleyici olmaktadır.

2- VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

Toplam 350 kişi üzerinde yapılan anketin analiz kısmına geçerli olan 342 anket dahil edilmiştir. SPSS programıyla yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi %5 ($p=0,05$) olarak alınmıştır.

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Ankete katılanların %70’ini kız öğrenciler, % 30’unu ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

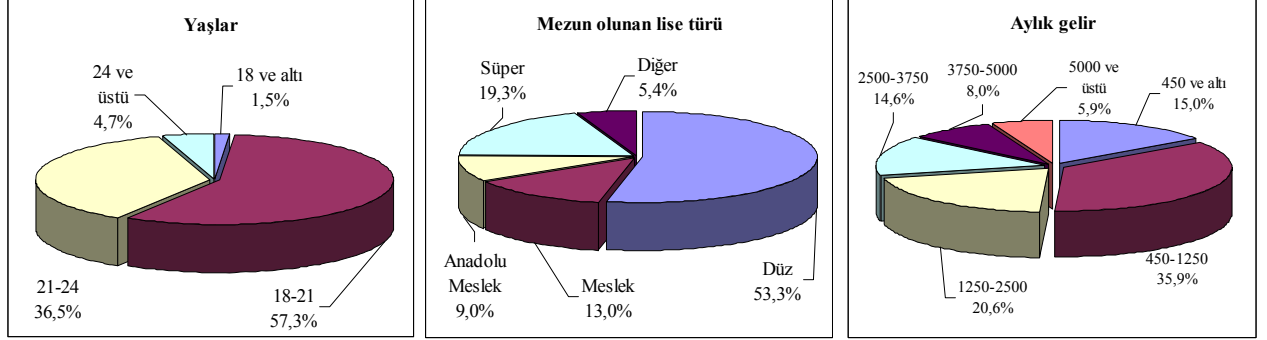

Ankete katılanların %57,3’ü 18-21 yaş arasındaki kişilerden oluşmaktadır. Bununla birlikte 21-24 yaş arasında olanlar da grubun %36,5’ini oluşturmaktadır.

Mezun olunan lise türüne göre bakıldığında, çalışmada yer alanların %53,3’ü düz liseden ve %19’u da süper liseden mezun olmuştur.

Ankete katılanların %35,9'luk oranla büyük çoğunluğu 450-1250 TL gelire sahiptir. Bunun yanında %20,6'lık kesim 1250-2500 TL arasında aylık gelirinin olduğunu belirtmiştir. (Grafik-1)

Grafik-1: Kişisel bilgiler

B. OKUL VE BÖLÜM İLE İLGİLİ SORULAR

Ankete katılıp bölümlerini belirten kişilerin 117'si (%37,6'sı) Lojistik Bölümü öğrencisidir. Bunu takip eden en kalabalık grup %25,1'lik bir oranla "İnsan Kaynakları Yönetimi" bölümü öğrencileri olmuştur. (Tablo-1)

Tablo-1: Ankete katılan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı.

	n	%
Büro yönetimi ve yönetici asistanlığı	37	11,9
Dış ticaret ve avrupa birliği	8	2,6
Gıda Teknolojileri	2	0,6
Grafik Tasarım	1	0,3
Gümrük işletme	10	3,2
İnsan kaynakları yönetimi	78	25,1
İnternet gazeteciliği ve yayıncılığı	1	0,3
Lojistik	117	37,6
Moda tekstil tasarım	2	0,6
Radyo tv	1	0,3
Tasarım basım ve yayıncılık	1	0,3
Turizm rehberliği	50	16,1
Uluslar arası lojistik	2	0,6
Yerel yönetimler	1	0,3

Ankete katılanların %34,9'u ABMYO'da iş bulma potansiyeli en yüksek olan bölüm olarak "Lojistik"i işaret etmektedirler. Bunu takip eden bölüm ise %19,6'lık oranla "İnsan Kaynakları Yönetimi" olmuştur.

İş bulmada düşük potansiyele sahip olan bölümler olarak ilk sırada “İşletme” bölümü yer almaktadır (%18,6). Bunu sırasıyla “Turizm ve Otelcilik”, “Takı Tasarım” ve “Bankacılık ve Sigortacılık” bölümleri izlemektedir. (Tablo-2)

Tablo-2: Ankete katılan öğrencilere göre iş bulma potansiyelinin en fazla olduğu bölümler

Yüksek Potansiyel			Düşük Potansiyel		
	n	%		n	%
Lojistik	89	34,9	İşletme	30	18,6
İnsan Kaynakları	50	19,6	Turizm Otelcilik	23	14,3
İşletme	16	6,3	Takı Tasarımı	19	11,8
Dış Ticaret ve Avrupa Birliği	14	5,5	Bankacılık ve Sigortacılık	17	10,6
Turizm Otelcilik	12	4,7	Yerel Yönetim	11	6,8
Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	10	3,9	Lojistik	10	6,2
Pazarlama	10	3,9	Basın Yayıncılık	9	5,6
Bankacılık ve Sigortacılık	8	3,1	Hastane Yönetimi	9	5,6
Halkla İlişkiler	8	3,1	Gıda Teknolojileri	5	3,1
Bilgisayar Programcılığı	6	2,4	Girişimcilik	5	3,1
Çocuk Gelişimi	6	2,4	Halkla İlişkiler	4	2,5
Hastane Yönetimi	6	2,4	Pazarlama	4	2,5
Gıda Teknolojileri	3	1,2	Otomotiv	3	1,9
İngilizce Çevirmenlik	3	1,2	Kuyumculuk	3	1,9
Reklamcılık	3	1,2	Moda Tasarımı	3	1,9
Yerel Yönetim	3	1,2	İnsan Kaynakları	2	1,2
Grafik ve Bilgisayar	2	0,8	Dış Ticaret ve Avrupa Birliği	1	0,6
Muhasebe	2	0,8	Muhasebe	1	0,6
Otomotiv	2	0,8	Reklamcılık	1	0,6
Basın Yayıncılık	1	0,4	Emlak	1	0,6
Radyo TV	1	0,4			
TOPLAM	255	100,0	TOPLAM	161	100,0

Okuduğu bölümü isteyerek seçenler çalışmaya katılanların %72,1’ini oluşturmaktadır. Bölümünden memnun olanlar ise %71,1’lik bir oranı kapsamaktadır. Öğrencilerin %72,8’i bölüm derslerinin iş hayatıyla örtüşüğünü belirtmişlerdir. Bununla birlikte, sağlanan eğitimle diğer Meslek Yüksekokulların mezunlarının önünde olacağına inananlar grubun %43,2’sini oluşturmaktadır. Yapılan Ki-kare testleriyle her seçeneğin kendi içinde farklılaştığı görülmüştür. ($p < 0,05$) (Tablo-3)

Tablo-3: Öğrencilerin bölümleri hakkındaki görüşleri.

	Evet		Hayır		Kararsızım		Test Sonuçları		
	n	%	n	%	n	%	χ^2	sd	p
Bölümümü isteyerek seçtim.	246	72,1	70	20,5	25	7,3	240,01	2	0,000
Bölümümden memnunum.	243	71,1	56	16,4	43	12,6	219,70	2	0,000
Bölüm dersleri iş hayatıyla örtüşmektedir.	244	72,8	42	12,5	49	14,6	235,46	2	0,000
Sağlanan eğitimle diğer Meslek Yüksekokulların mezunlarının önünde olacağıma inanıyorum.	147	43,2	78	22,9	115	33,8	21,04	2	0,000

Tablo-4: Öğrencilerin okul faaliyetlerinin, iş hayatına hazırlama yeterliliğine ilişkin bakış açıları

	Hiç yeterli değil		Yeterli değil		Kararsızım		Yeterli		Kesinlikle Yeterli		Toplam
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Staj süresi	33	9,9	40	12,0	25	7,5	156	46,7	80	24,0	334
YUM gününün sayısı	56	16,9	38	11,5	31	9,4	126	38,1	80	24,2	331
Staj yerlerinin uygunluğu	43	12,8	52	15,5	46	13,7	129	38,4	66	19,6	336
Ders içerikleri	31	9,3	59	17,7	73	21,9	156	46,8	14	4,2	333
Kariyer günleri	67	20,4	62	18,9	64	19,5	96	29,3	39	11,9	328
Mezun Yerleş. Merkez.	72	22,4	52	16,1	125	38,8	52	16,1	21	6,5	322
Yurt dışı olanakları	102	31,2	89	27,2	62	19,0	59	18,0	15	4,6	327
Klüp faaliyetleri	114	34,3	86	25,9	61	18,4	44	13,3	27	8,1	332
Sosyal faaliyetler	111	34,0	108	33,1	45	13,8	45	13,8	17	5,2	326
Dernek faaliyetleri	134	40,5	94	28,4	57	17,2	34	10,3	12	3,6	331
Şirket gezileri	137	41,5	99	30,0	45	13,6	36	10,9	13	3,9	330

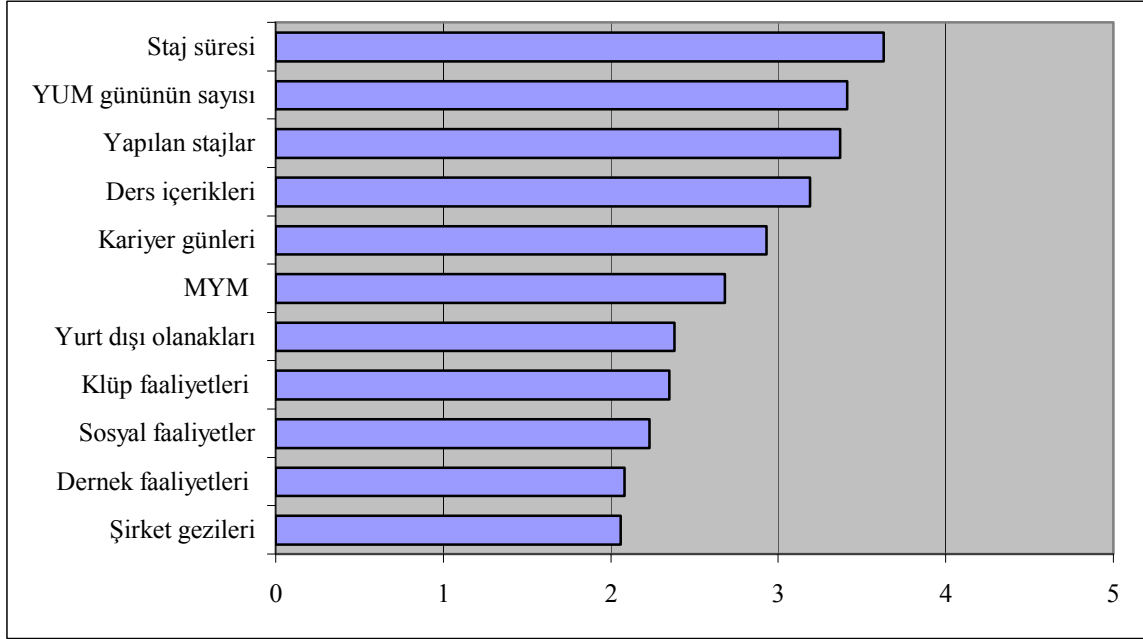
Tablo-5: Öğrencilerin okul faaliyetlerinin iş hayatına hazırlama yeterliliğine ilişkin bakış açılarındaki değişikliklerin anlamlılık düzeyi

	Ortalama	Standart Sapma	Medyan	Mod	χ^2	sd	p	Friedman Testi	
								Ortalama Sıralaması	Anlamlılık
Staj süresi	3,63	1,24	4	4	175,73	4	0,000	8,12	$\chi^2=738,94$ sd=10 p=0,000
YUM gününün sayısı	3,41	1,41	4	4	89,20	4	0,000	7,61	
Yapılan stajlar	3,37	1,31	4	4	75,70	4	0,000	7,48	
Ders içerikleri	3,19	1,07	4	4	182,06	4	0,000	7,14	
Kariyer günleri	2,93	1,33	3	4	25,14	4	0,000	6,49	
MYM	2,68	1,18	3	3	90,36	4	0,000	5,80	
Yurt dışı olanakları	2,38	1,22	2	1	68,64	4	0,000	5,02	
Klüp faaliyetleri	2,35	1,29	2	1	71,28	4	0,000	4,99	
Sosyal faaliyetler	2,23	1,2	2	1	109,39	4	0,000	4,69	
Şirket gezileri	2,06	1,16	2	1	155,76	4	0,000	4,38	
Dernek faaliyetleri	2,08	1,15	2	1	142,43	4	0,000	4,28	

Yapılan testler sonucunda öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından okul faaliyetlerini çok yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Faaliyetler öğrencilerde oluşan yeterlilik algılamasına göre sıralandığında en yeterli faaliyet olarak “staj süresi” öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, sırasıyla, “YUM gününün sayısı”, “yapılan stajlar” ve “ders içerikleri” de yeterli seviyede görülmektedir.

Yeterli seviyede görülmeyen faaliyetler ise, ilk başta “şirket gezileri” olarak belirtilmiştir. Bunu sırasıyla “dernek faaliyetleri”, “sosyal faaliyetler”, “klüp faaliyetleri” ve “yurt dışı olanakları” izlemektedir. ($\chi^2=738,9$, $sd=10$, $p=0,000$) (Tablo-5, Grafik-3)

Grafik-3: Okul faaliyetlerinin iş hayatına hazırlama yeterliliğine ilişkin görüşlerinin dağılımı

C. İŞ HAYATINA HAZIR BULUNUŞLUĞUN BELİRLENMESİNE YÖNELİK SORULAR

Mezun olduktan sonra öğrenimine açık öğretimden devan etmek isteyenler grubun %49,4'ünü oluşturmaktadır. DGS ile 4 yıllığa geçiş yapmak isteyenlerin oranı %40,7'dir. Eğitimine yurt dışında devam etmek isteyenlerin oranı %22,2 iken bunun yanında yurtdışında devam etmek istemeyenlerin oranı ise %50,5'tir. Erasmus programı çerçevesinde uluslararası eğitim işbirliğinden faydalanmak istemeyenler %70,2'lik bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Mezun olur olmaz çalışmak isteyenler %72,0 iken, çalışmak istemeyenler %14,9'dur.

“Mezun olmadan bir işletme ile anlaşma yaptım. Oraya başvuracağım” diyenlerin oranı %17,6'dır. %68,8'i ise ya mezun olmadan bir işletme ile anlaşma yapmamış veya anlaşma yapmışsa bile orada çalışmak istememektedir. Öğrencilerin %20,0'ı yarı zamanlı çalıştığı yerde tam zamanlı çalışmaya başlayacağını belirtmiştir. Ancak %66,3'lük bir kısmı da ya şu anda yarı zamanlı çalışmamakta ya da çalışıyorsa dahi bu işte devam etmeyeceğini söylemişlerdir.

Mezun olduktan sonra hemen çalışmaya başlayacakların oranı %54,0'tür. Ankete katılanların %72,1'i aile şirketinde çalışmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin %52,9'u özel sektörde, %51,7'si kamu sektöründe ve %45,8'i okulun bulunduğu bir işte çalışmayı arzuladıklarını söylemektedirler. Çalışmaya kendi bölümüyle alakalı bir sektörde başlamayı düşünenler %67,8'lik bir oranı oluşturmaktadır. Öğrencilerin %26,0'ı şu anda zaten bir işletmede çalışmaktayken, %70,8'i işsizdir. Çalışmayı hiç düşünmeyenlerin oranı ise sadece %6,0'dır.

Verilen yanıtların iç tutarlılıkları ve farklılaşmaları test edildiğinde her soru için ortaya çıkan farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır. ($p < 0,05$). (Tablo-6)

Tablo-6: Öğrencilerin mezuniyet sonrası planları, mesleki idealleri hakkındaki görüşleri

	Evet		Hayır		Kararsızım		Test Sonuçları		
	n	%	n	%	n	%	χ^2	sd	p
Açıköğretim'e başlayacağım.	162	49,4	77	23,5	89	27,1	38,71	2	0,000
DGS ile 4 yıllığa geçeceğim.	134	40,7	113	34,3	82	24,9	12,48	2	0,002
Eğitimimi yurtdışında devam ettireceğim.	72	22,2	164	50,5	89	27,4	44,24	2	0,000
Erasmus Programı çerçevesinde uluslararası eğitim işbirliklerinden faydalanacağım.	44	13,7	226	70,2	52	16,1	197,09	2	0,000
Bir müddet çalışmayacağım.	48	14,9	232	72	42	13	217,37	2	0,000
Mezun olmadan bir işletme ile anlaşma yaptım. Oraya başvuracağım.	56	17,6	218	68,6	44	13,8	178,19	2	0,000
Yarı zamanlı çalıştığım yerde tam zamanlı olarak çalışmaya başlayacağım.	63	20	209	66,3	43	13,7	156,42	2	0,000
Hemen çalışmaya başlayacağım.	170	54	102	32,4	43	13,7	76,93	2	0,000
Aile şirketinde çalışacağım.	56	17,3	233	72,1	34	10,5	221,10	2	0,000
Özel sektörde çalışacağım.	173	52,9	85	26	69	21,1	57,54	2	0,000
Kamu sektöründe çalışacağım.	63	19,6	166	51,7	92	28,7	52,73	2	0,000
Okulun bulunduğu işte çalışacağım.	70	21,8	147	45,8	104	32,4	27,83	2	0,000
Çalışmaya kendi bölümümle alakalı bir sektörde başlayacağım.	219	67,8	59	18,3	45	13,9	173,60	2	0,000
Şu anda bir işletmede çalışmaktayım.	82	26	223	70,8	10	3,2	223,60	2	0,000
Hiç çalışmayacağım.	19	6	287	90	13	4,1	460,61	2	0,000

İş bulma yöntemlerinde iş arama motorlarını tercih edenler %47,1, mezun yerleştirme merkezinin yönlendirmesini isteyenler %45,6, ABMYO'nun stratejik çözüm ortaklarından birine başvurmak isteyenler %45,1, tanıdık vasıtası ile iş bulmayı düşünenler %58,2'dir. Çeşitli sınav yoluyla iş bulmayı düşünenler 36,3'ken buna karşı çıkanlar %48,1 dur. Gazete ilanı ile iş bulmayı düşünenler %40,5 iken bu yöneme başvurmak istemeyenler %40,9'dur. ($p < 0,05$) (Tablo-7)

Tablo-7: Öğrencilerin iş bulmada tercih edeceği yollar.

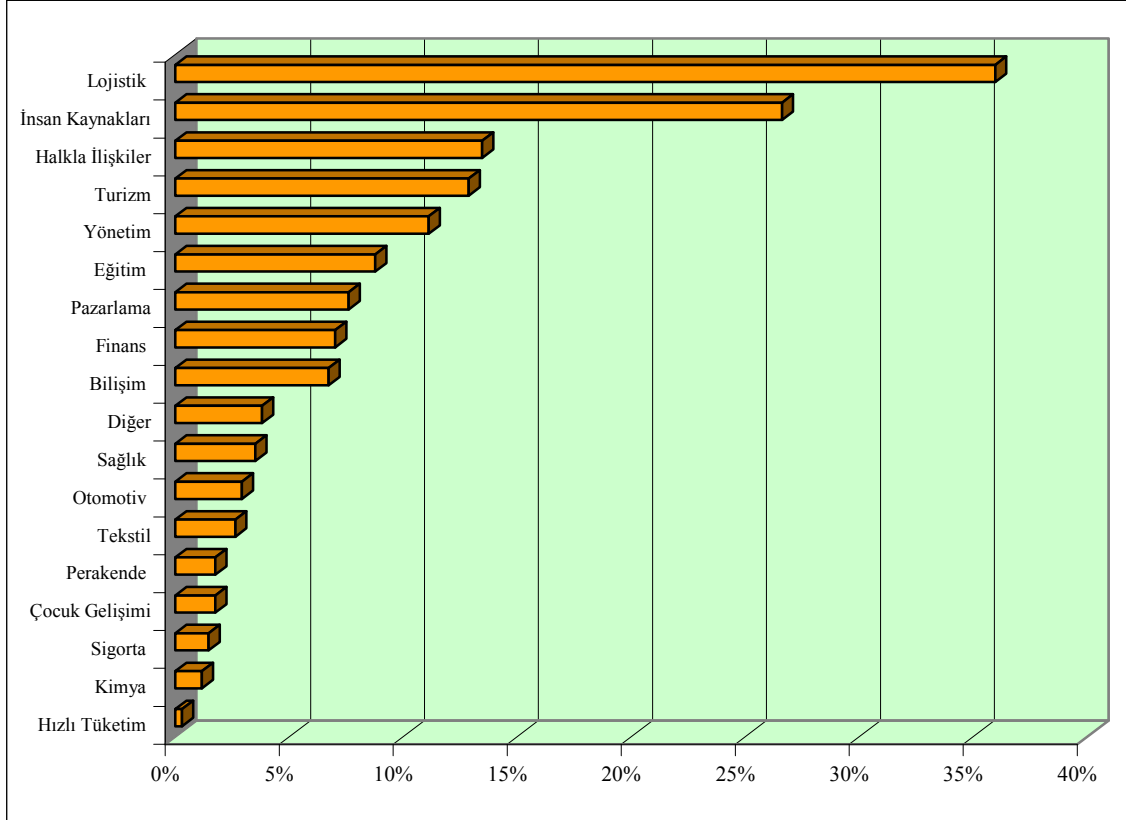
	Evet		Hayır		Kararsızım		Test Sonuçları		
	n	%	n	%	n	%	χ^2	sd	p
İş arama motorları	139	47,1	83	28,1	73	24,7	25,74	2	0,000
Mezun Yerleştirme Merkezinin beni yönlendirmesi	131	45,6	91	31,7	65	22,6	23,11	2	0,000
ABMYO'nun stratejik çözümlerinden birine başvuracağım.	129	45,1	90	31,5	67	23,4	20,61	2	0,000
Tanıdık vasıtasıyla	167	58,2	57	19,9	63	22	79,97	2	0,000
Çeşitli sınavlar yoluyla (KPSS vs)	105	36,3	139	48,1	45	15,6	47,03	2	0,000
Gazete ilanları	118	40,5	119	40,9	54	18,6	28,60	2	0,000

En fazla tercih edilen sektörler %36,0'la Lojistik, %26,6'la İnsan Kaynakları Yönetimi ve %13,5 oranla Halkla İlişkiler'dir. Bunun yanında en az tercih edilen sektörlerse %1,5'la Sigorta, %1,2 oranla Kimya, %0,3'le de Hızlı Tüketimdir. (Tablo-8 ve Grafik-4)

Tablo-8: Öğrencilerin çalışmaya hangi sektörde başlamak istediklerinin dağılımı.

Sektör	n	%
Lojistik	123	36,0
İnsan Kaynakları	91	26,6
Halkla İlişkiler	46	13,5
Turizm	44	12,9
Yönetim	38	11,1
Eğitim	30	8,8
Pazarlama	26	7,6
Finans	24	7,0
Bilişim	23	6,7
Diğer	13	3,8
Sağlık	12	3,5
Otomotiv	10	2,9
Tekstil	9	2,6
Çocuk Gelişimi	6	1,8
Perakende	6	1,8
Sigorta	5	1,5
Kimya	4	1,2
Hızlı Tüketim	1	0,3

Grafik-4: Öğrencilerin çalışmaya hangi sektörde başlamak istediklerinin dağılımı

D. İŞ HAYATINI (MESLEĞİ) ALGILAMAYA İLİŞKİN SORULAR

Tablo-9: Öğrencilerin mesleklerine bakış açıları.

	Evet		Hayır		Kararsızım		Test Sonuçları		
	n	%	n	%	n	%	χ^2	sd	p
Mesleğinizi seviyor musunuz?	225	76,3	27	9,2	43	14,6	246,05	2	0,000
Mesleğinizin saygın olduğuna inanıyor musunuz?	240	81,9	33	11,3	20	6,8	312,01	2	0,000
Herkesin bu mesleği kolaylıkla yapabileceğini düşünüyor musunuz?	78	26,4	185	62,7	32	10,8	125,34	2	0,000
Bu meslek dışında başka bir mesleği yapma şansınız olsaydı meslek değiştirmeyi ister miydiniz?	145	49,2	98	33,2	52	17,6	43,98	2	0,000
Eğitiminizi aldığımız işin yapılmaya değer bir iş olduğuna inanıyor musunuz?	215	73,1	37	12,6	42	14,3	209,65	2	0,000
Yaptığımız iş size çekici geliyor mu?	193	65	34	11,4	70	23,6	140,42	2	0,000
Toplum içinde ve işyerinizde saygınlığınız olduğuna inanıyor musunuz?	207	70,6	39	13,3	47	16	183,92	2	0,000
Kendinizi mesleğinize uygun görüyor musunuz?	204	69,9	47	16,1	41	14	175,53	2	0,000
Emeklilik yaşınıza kadar eğitiminizi aldığımız işi sürdürmeyi istiyor musunuz?	162	55,3	72	24,6	59	20,1	64,43	2	0,000

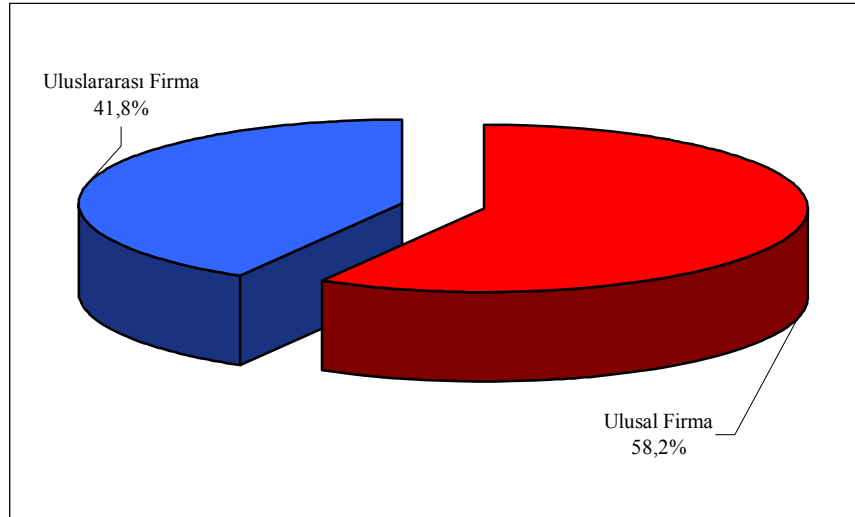
Anket sonucunda mesleğini sevenler %76,3, mesleğinin saygın olduğunu düşünenler %81,9 oranında çıkmıştır. Herkesin bu mesleği kolaylıkla yapamayacağını düşünenler öğrencilerin %62,7'sini oluşturmaktadır. Başka mesleği yapma şansı bulduğunda mesleğini değiştirmek isteyenler %49,2, eğitimini aldığı işi yapılmaya değer bulanlar %73,1, yaptığı işi çekici bulanlar %65,0 oranındadır. Mesleklerinin toplum içinde ve işyerinde saygınlığı olduğunu düşünenler %70,6, kendisini mesleğine uygun bulanlar %69,9, mesleğinden emekli olmak isteyenler ise grubun %55,3 ünü oluşturmaktadır. ($p < 0,05$) (Tablo-9)

Tablo-10: Öğrencilerin çalışmayı düşündükleri firmalara göre dağılımı.

	n	%	Test Sonucu
Ulusal Firma	99	58,2	$\chi^2=4,612$ sd=1 p=0,032
Uluslararası Firma	71	41,8	
TOPLAM	162	100	

Ulusal firmalarda çalışmak isteyenler %58,2, uluslar arası firmalarda çalışmak isteyenler %41,8 dir. (Tablo-10 ve Grafik-5)

Grafik-5: Öğrencilerin çalışmayı düşündükleri firmalara göre dağılımı.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplam kalite yönetimi açısından ele alındığında meslek yüksekokullarının hedef kitlesi; hem mezun öğrenciler, hem de iş dünyasıdır. Bu nedenle bir taraftan mezun olan öğrenci aldığı eğitim ile iş dünyasına girebilmeli, diğer taraftan da iş dünyası iş verdiği bu kişiden memnun kalabilmelidir. Bunun yanında eğitimci ve yöneticiler de yaptıkları işten memnun olabilmelidirler (1.Ulusal MYO. Müdürler Toplantısı Sonuç Raporu, 2004, s.15).

Günümüzde toplumun beklentilerine yanıt verebilen, bilgi kullanımına ve teknolojilerine hakim, en az bir yabancı dili iş yaşamında kullanabilen, araştıran, sorgulayan ve üreten; yaşam için gerekli bilgilerin yanı sıra kendini her alanda yenileyen, katılımcı, evrensel boyutlarda bağımsız düşünebilen ve çalışabilen insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun bilincinde olan meslek yüksekokulu öğrencilerimizin çoğu yarı zamanlı olarak hali hazırda çalışmakta olduklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerinin yarısından fazlasının iş hayatına hazır bulduklarının ve mesleklerini sevdiklerinin ve saygın bulduklarının tespit edilmiş olması biz eğitimciler açısından da sevindiricidir.

Çalışmayan öğrencilerimizin çoğu ise okulu bitir bitirmez iş hayatına atılacak ve yine kendi öğrenim gördükleri sektörü tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

ABMYO meslek yüksekokulu öğrencilerinin yarısından fazlası okullarındaki staj ve yum süreleri ile staj yaptıkları yerleri, ders içeriklerini, düzenlenen kariyer günlerini iş hayatına hazırlayıcı birer faaliyet olarak yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin çoğu iş bulmada ABMYO çözüm ortakları ve tanıdıklarının kendilerine yardımcı olacaklarını düşünmekle beraber, ulusal firmalarda iş bulmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma sonucunda; öğrenciler mesleklerine dair beklenti, bakış açısı ve iş hayatına hazırbuluşluklarının olduğu yolunda yeterli ve olumlu bir profil çizmişlerdir.

İş dünyası meslek yüksekokulu mezunlarına istihdam sağlayan bir alandır. İş dünyası ile ilişkilerin sağlıklı olarak yürümesi ve devamlı olması için iş dünyası memnuniyetinin sağlanması şarttır. Aksi durumlarda iş dünyası, ihtiyaçları için değişik alternatifleri aramak zorundadır. İş dünyasının önünde giderek onlara öncülük etmesi gereken meslek yüksekokulları bu misyonlarını yerine getirmek için bu tip araştırmalar ile öğrenci motivasyonlarını, beklentilerini, hazır bulunuşluklarını ölçmeli ve iyi yorumlamalıdır.

Öğrencilerin çeşitli zamanlarda iş ortamlarına teknik gezi ve tanıtım amaçlı ziyaretlerine önem verilmeli ve bu tür faaliyetler artırılmalıdır. Bu ve benzeri amaçlarla yapılacak meslek yüksekokulu ve iş dünyası işbirliği çalışmalarının zorunlu giderlerini finanse etmek, konusunda iş yerlerinin katkıda bulunması sağlanmalıdır (1.Ulusal MYO. Müdürler Toplantısı Sonuç Raporu, 2004, s.16).

KAYNAKÇA

Yılmaz, H. ve A. Sünbül (2003). **Öğretimde Planlama Ve Değerlendirme**. Ankara:Mikro Yayınları.

YÖK. (2004). “Sonuç Raporu”. **1. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı**, 26-28 Kasım, Nevşehir.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN KALİTE STANDARTLARINI TANIMA VE SATINALMA SÜREÇLERİNDE DİKKATE ALMA DERECELERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

**A STUDY ON IDENTIFYING THE CONSIDERATION LEVEL OF
VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION STUDENTS
DURING THE PROCESS OF LEARNING THE QUALITY STANDARDS
AND PURCHASING**

Ali ERBAŞI¹

Semih BÜYÜKİPEKÇİ²

Tugay ARAT¹

ABSTRACT

The world of competition which is renovated and demonstrating rapid changes is leading the organizations towards development with all aspects. Organizations operating under fierce competition conditions are in an effort to introduce their facets that differentiate them. The number of organizations that are striving to document the quality of their goods and services are increasing continuously. The mission of university vocational schools is to provide the students' technical skills and know how required by quality process. The aim of this study is to lay out the degree of consciousness of students about quality and assurance system standards and degree of their considerations during purchasing process. For this purpose 5 vocational schools of Selçuk University are subjected to a questionnaire survey.

Keywords: Quality, vocational school, purchasing, standard

ÖZET

Yenilenen ve hızla değişim gösteren rekabet dünyası, beraberinde işletmeleri de her açıdan gelişime doğru sürüklemektedir. Rekabetin her geçen gün daha da şiddetlendiği üretim dünyasında işletmeler, rakiplerinden farklı yönlerini ortaya koyma çabası içine girmişlerdir. Bu doğrultuda ürün ve hizmetlerinin kalitesini belgelemeye çalışan kuruluşların sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Sürecin bu yönde olduğu iş dünyasına orta düzey yönetici yetiştiren üniversite meslek yüksekokulları, öğrencileri kalite ve kalite sürecinde eğitmek ve gerekli bilgilerle donatılmalarını sağlamakla yükümlüdürler. Bu çalışmadaki amaç; meslek yüksekokulu öğrencilerinin kalite yönetim ve güvence sistemi standartları ile ilgili ne derece bilgi sahibi olduklarını ve öğrencilerin satınalma sürecinde bu standartları ne derece dikkate aldıklarını ortaya koymaktır. Bu amaçla Selçuk Üniversitesi'ndeki 5 Meslek Yüksekokulu üzerinde anket çalışması yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kalite, meslek yüksekokulu, satınalma, standart

¹ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, Seydişehir M.Y.O. İktisadi ve İdari Programlar, İşletme Bölümü, aerbasi@selcuk.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler M.Y.O. İktisadi ve İdari Programlar, İşletme Bölümü, sbipekci@selcuk.edu.tr

¹ Bilgisayar Okutmanı, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler M.Y.O., tarat@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

21. yüzyılın organizasyonlara getirdiği en önemli yenilik, rekabet kavramının ön plana çıkması olmuştur. Kuruluşlar, son derece şiddetli etkileri olan bu kavramı göz ardı etmeksizin faaliyetlerine devam etmek durumunda kalmışlardır. Rekabetin yok edici etkisine kapılmak istemeyen organizasyonlar, kendilerini diğer firmalardan farklı hale getirebilmenin ya da tüketiciye farklı olduklarını gösterebilmenin savaşı içerisine girmişlerdir. Bu savaşta galip gelebilmenin yegane kuralı ise, müşteriye, bir başka ifade ile tüketiciyi kendine bağımlı hale getirmektir.

Kaliteyi her yönüyle bir gereksinim olarak algılayan tüketiciler, satınalma davranışını gerçekleştirirken ürün/hizmette kullanıma uygunluk kriterini aramaktadırlar. Bu durumun yegane sebebi ise, pazarlarda oluşan güven kaybıdır. Bu pazarlarda tüketicinin güvenini kazanan işletmeler amaçlarına ulaşırken, bu durumu göz ardı eden işletmelerin her yönüyle kaybettiklerini ifade etmek son derece rasyonel bir tanımlama olacaktır. Güven probleminin piyasada baş göstermesi üzerine tüketicilerin imdadına, ürün/hizmetin güvenilir olduğunun belgelenmesine dair meydana gelen oluşumlar yetişmiştir. Bu çerçevede işletmeler, kaliteli ürün/hizmet, bir başka ifade ile standartlara uygun ürün/hizmet ürettiklerini tüketicilere yansıtmanın kaygısı içine girmişlerdir. Uluslararası kalite belgesine sahip olarak dünya pazarlarına rahatlıkla açılabilme imkanına kavuşabilen işletmeler, kendilerini bu sürecin içerisine isteyerek almışlar; istemeyen kuruluşların başarısı ise yalnızca rüzgarın hareketine bağlı kalmıştır.

İş dünyasında bu derece stratejik önem kazanan kaliteye erişim süreci, yalnızca kaliteyi tanıyan, bilen ve idrak edebilen çalışanlar sayesinde harekete geçirilebilecektir. Bu doğrultuda iş dünyasına kalite sürecini idrak edebilen nitelikte eleman sunmak, yüksek öğretim kurumlarına düşmektedir. Özellikle meslek yüksekokulları, doğrudan piyasadaki işletmelere orta düzey yönetici yetiştirme misyonları açısından ön plana çıkmaktadır. Günümüz iş dünyasında bulunan işletmelerin, gerek yerli pazarlarda rekabet güçlerini arttırabilmeleri, gerekse dış pazarlara açılabilmek için ihtiyaç duydukları kalite yönetim ve güvence sistemi standartlarına ilişkin süreçleri yönetecek bireylerin, bu okullarda yetişen öğrenciler olması olaya farklı ve detaylı bir misyon yüklemektedir.

2. KALİTE YÖNETİM VE GÜVENCE SİSTEMİ STANDARTLARI KAVRAMI

Bir işletmede tasarımdan, satın alma, üretim, pazarlama, dağıtım ve servise kadar ürünün kalitesini etkileyen bütün unsurların taşınması gereken vasıfları gösteren belgeye Kalite Güvence Sistemi Standartları denilmektedir (Çetin vd., 1998: 242). Bir başka tanımla kalite güvence sistemi; yönetimin etkili çalışmasını sağlayan sorumluluklar, prosedürler ve kaynaklardan oluşan organizasyonel yapıdır (Donald, 1994: 245). Kalite standartları, bir ürün standardı değil, ürünün ortaya konduğu sistemin standartlarıdır (Bozkurt, 1993: 35). Kalite standartları, işletmelere standart bir kalite sistemi getirmemekte olup kalite sağlama için gerekli fonksiyonların asgari özelliklerini vurgulamaktadır.

Dünya savaşlarında nitelikli işgücünün büyük bölümü hayatını kaybedince, üretim aşamalarında niteliksiz ve genç işgücü istihdam edilmeye başlanmış ve bunun sonucunda da üretim kalitesinde düşüşler yaşanmıştır. Ayrıca aynı dönemde, nükleer teknoloji ve savunma sanayi hızlı bir ilerleme içine girmiş ve ürünlerin hatasız olması genel bir zorunluluk olarak belirlenmiştir. Bu gelişmeler üzerine, kaliteye ve standardizasyona

yönelik ciddi çalışmalar başlatılmıştır (Dolgun 2003: 79). ISO 9000 standartlarının gelişimi ise, savunma sanayi mallarının hatalı üretilmesi sonucunda insan hayatının tehlikeye atılmasından kaynaklanmıştır (Ulusoy, 2001: 43; Ünlü, 2006: 10). Bunun sonucu olarak kalite güvence sistemi, ilk olarak 1963 yılında Amerika'da askeri alanda kullanılmış, belirli aşamalardan geçmiş ve Uluslararası Standart Örgütü (ISO) tarafından 1987 yılında ISO 9000 standardı olarak çıkarılmıştır. Türkiye'de de aynı yıl çevirisi yapılarak TS-ISO 9000 adıyla yayımlanmıştır (TSE, 1991: 1). Kalite Yönetim ve Kalite Güvence Sistem Standardları'nın gelişimi Tablo 1'deki gibi özetlenebilir.

Tablo 1: Kalite Yönetim ve Kalite Güvence Sistem Standardları'nın Tarihsel Gelişimi

TARİH	ADI
1963	MIL/Q/9858 (ABD'de savunma teknolojisinde)
1968	AQAP Standardları (NATO üyesi ülkelerde)
1979	BS 5750 (İngiltere'de)
1979	ANSI Z 1.15 (ABD'de)
1987	ISO 9000 serisi (ISO tarafından)
1988	EN 29000 standartları(CEN tarafından)
1988	TS 6000 Kalite Güvence Sistem Standardı olarak yayımlanmıştır.
1991	TS-EN-ISO 9000
1994	ISO tarafından revize edilmiştir.(9001:1994 / 9002:1994 /9003:1994)
1996	EN 29000 serisi EN-ISO 9000 olarak yayımlanmıştır.
2000	ISO tarafından revize edilmiş ve 9001: 2000 olarak yayımlanmıştır.

Kaynak: www.tse.org.tr adresindeki bilgilerden derlenmiştir.

2000 yılına kadar kurulan kalite sistemleri, kalite güvence sistemi olarak adlandırılmaktaydı. 1994 yılında yayımlanan üç temel standart;

TS ISO 9001: Tasarım, geliştirme, üretim, tesis ve hizmette kalite güvencesi modeli,

TS ISO 9002: Üretim ve tesiste kalite güvencesi modeli,

TS ISO 9003: Son muayene ve deneylerde kalite güvencesi modeli idi. Görüldüğü gibi üç temel standart da "Kalite Güvence İçin Bir Model" şeklinde tanımlanmaktaydı. ISO 9001: 2000 standardı yeni revizyonla önceki üç standardı da yürürlükten kaldırmış ve tek temel şart standart olarak uygulamaya girmiştir. Sistem düşüncesi bu revizyonla doğrudan başlığa yansımış bulunmaktadır; ISO 9001: 2000 Kalite Yönetim Sistemi – Şartlar. Böylece standardın kalite güvence için bir model olma kısıtlılığından kurtulmuş ve ondan daha öte bir yönetim sistemi olması hedeflenmiştir (Altunbağ, 2005: 28).

Kalite güvencesi standartlarından anlaşılması gereken ISO 9000 iken, kalite yönetim sistem standardından anlaşılması gereken ISO 9001: 2000 olmalıdır (Kaya, 2005: 49). ISO 9001: 2000 standartları, genel olarak standart sayısını azaltmıştır. Bu çerçevede ISO 9002 ve ISO 9003 standartları kaldırılmış, belgelendirmeye esas tek standart ISO 9001 olmuştur. ISO 9004 ve ISO 9001 standartları birbirini tamamlayacak şekilde tasarlanmış, uygulamalarını tutarlı bir çift olarak destekleyebilmek için benzer yapıda hazırlanmışlardır. ISO standartlarının yeni yapısı ile tedarikçi ve taşeron kavramları değiştirilmiş; taşeron yerine tedarikçi, tedarikçi yerine kuruluş kavramları kullanılmıştır. ISO 9001 standardı, 2008 yılında revizyona tabi tutulmuş olup bu kapsamda kalite yönetim sistem standardı, ISO 9001: 2008 olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

ISO 9000: 1994 versiyonu 20 standart ve 1 kılavuz olmak üzere 21 dökümandan oluşmaktaydı. Bu durum, yalnızca bu standartları ilgilendiren kuruluşlar tarafından dikkate alınmakta olup diğer kuruluşlarda tereddütlere yol açmaktaydı. Standard serisinin anlaşılmasını kolaylaştırmak için ISO 9000: 2000 Standartları serisi Tablo 2’de verildiği gibi 4 temel standarttan ve 6 zorunlu dökümandan oluşacak şekilde özetlenmiştir (Altunbağ, 2005: 34). Dökümanların, ihtiyaçlara bağlı olarak kuruluş tarafından belirlenmesi esnekliği getirilmiş olup uygulamalar ön planda tutulmuştur. Böylece standart, toplam kalite yönetimine daha uygun hale getirilmiştir.

Tablo 2: ISO 9000: 2000 Temel Standartları

ADI	TANIMI
ISO 9000: 2000 Kalite Yönetim Sistemi	Esaslar ve Sözlük
ISO 9001: 2000 Kalite Yönetim Sistemi	Şartlar
ISO 9004: 2000 Kalite Yönetim Sistemi	Kılavuz (Performans İyileştirmesi İçin)
ISO 19011: 2000 Kalite ve Çevre Yönetim Sistemleri	Kılavuz (Kalite ve Çevre Tetkiki İçin)

Örgütler; karlılığı ve verimliliği artırdığı, etkin bir yönetim sağladığı, müşterilerce talep edildiği, uluslar arası düzeyde uygulanabilen bir model olduğu, tüm faaliyetlerde geniş izleme ve kontrol sağladığı ve kalite sisteminin belgelendirilmesinde model olduğu gerekçeleriyle ISO 9001: 2000 Kalite yönetim standartlarına yer verirler (Kölük, vd., 2006: 89). Bir organizasyon için önemli olan ISO 9001: 2000 Kalite yönetim sistemi standardına ilişkin belge almak değil, onun gereklerine uymaktır. Çünkü kalite hedefine ulaşmak, esasen kalite prosedürlerinde yazılı olan sistem elemanlarının işletilmesiyle mümkündür. Aksi halde organizasyonların durumu, sürücü belgesi olmasına rağmen araç kullanmayı bilmeyen kişiye benzeyecektir (Gözlü, 1994: 58). Bu çerçevede kuruluşların genel hedefleri, kuruluşun kalite belgesine sahip olmasını sağlamak değil, hazır hale getirilen kalite sürecinin belgelendirilmesine yönelik olmalıdır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulları bünyesinde bulunan öğrencilerin kalite yönetim ve güvence sistemi standartları ile ilgili ne derece bilgi sahibi olduklarını, öğrencilerin satınalma sürecinde bu standartları ne derece dikkate aldıklarını ortaya koymak ve kurulan hipotezlerden yararlanarak öğrencilerin kaliteye bakış açılarını belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin kalite yönetim ve güvence sistem standartları konusundaki bilgi düzeyini ölçmek ve satın alma süreçlerindeki hareketlerini tanımlamak, eğitim sürecinde üzerinde durulması gereken önemli bir konuya eğilimin mevcudiyetini ve özellikle hedef kitesinde öğrenciler bulunan işletmelerin, kalite yönetim ve güvence sistemlerine ne derece eğilmeleri gerektiğini ortaya koymak bakımından büyük önem taşımaktadır.

4. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, tarama modelinde yürütülmüş ve öğrencilerin kalite yönetim ve güvence sistem standartları kavramlarına ilişkin bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin cevapları arasında çeşitli ilişkiler ortaya konulmaya çalışıldığından dolayı çalışma ilişkisel tarama türündedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Selçuk Üniversitesi'ne bağlı meslek yüksekokullarında öğrenim gören 28.869 öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışmanın örnekleme, küme örnekleme tekniğiyle belirlenmiş 2.180 öğrenciden oluşmaktadır. Tüm okullara ulaşmak zor olduğundan dolayı Selçuk Üniversitesi'ne bağlı 22 Meslek Yüksekokulu'ndan (Adalet, Akören, Akşehir, Beyşehir, Bozkır, Cihanbeyli, Çumra, Doğanhisar, Ereğli, Güneysınır, Hadim, Huğlu, Ilgın, Kadınhanı, Karapınar, Kulu, Sosyal Bilimler, Sağlık Hizmetleri, Sarayönü, Seydişehir, Silifke ve Teknik Bilimler) 5 tanesi (Akören MYO., Akşehir MYO., Doğanhisar MYO., Sosyal Bilimler MYO. ve Seydişehir MYO.) üzerinde uygulama gerçekleştirilmiştir.

Selçuk Üniversitesi Akören MYO., Akşehir MYO., Doğanhisar MYO., Sosyal Bilimler MYO. ve Seydişehir MYO.'da toplam 9.072 adet öğrenci kayıtlı olup bu öğrencilerden tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 2.180 tanesine anket dağıtılmış ve fire olmaksızın tüm anketler geri dönmüştür. Anketlerin cevaplayıcılara ulaştırılmasında yüz yüze görüşme metodu uygulanmış ve bu yüzden anketlerin geri dönüş oranları tam çıkmıştır. Dağıtılan anketler ve geri dönüş oranları ile güvenilirlik analizine yönelik tespitler, Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Dağıtılan Anketler ve Geri Dönüş Oranı

Dağıtılan Soru Kağıdı	Geri Dönen Soru Kağıdı	Geri Dönüş Oranı (%)	Öğrencilerin kalite standartları Cronbach α Değeri
2.180	2.180	100	0,83

Hazırlanan anketin geçerliliği için uzman kişilerin eleştirisi ve önerileri alınmış, ve bu eleştiriler ışığında ankette bazı değişiklikler yapılmıştır. Öğrencilerin kalite yönetim ve güvence sistemi standartları ile ilgili bilgi düzeyi ve satınalma süreçlerinde dikkate alma derecelerinin tespitine yönelik hazırlanan anketlerin SPSS'de Cronbach Alpha güvenilirlik analizi yapılmış ve güvenilirliği 0,83 bulunmuştur. Dolayısıyla değişkenlerin güvenilirlikleri kabul edilebilir 0,70'lik Cronbach α düzeyinin üzerinde değerlere sahiptir.

Ankete katılan öğrencilere ait bilgiler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Araştırma örneklemine ait bilgiler

Özellikler	Sayı	Oran	Özellikler	Sayı	Oran
Cevaplayıcıların Cinsiyeti			Cevaplayıcıların İkametgahı		
Bay	1246	57,2	Ev (Aile)	743	34,1
Bayan	934	42,8	Ev (Bekar)	384	17,6
Toplam	2180	100	Yurt	969	44,4
Cevaplayıcıların Sınıfı			Diğer	84	3,9
1	1108	50,8	Toplam	2180	100
2	1072	49,2	Cevaplayıcıların Ailelerinin İkametgahı		
Toplam	2180	100	Büyükşehir	879	40,3
Cevaplayıcıların Yüksekokulu			Diğer İller	412	18,9
Akören M.Y.O.	299	13,7	İlçe	624	28,6
Akşehir M.Y.O.	275	12,6	Belde	99	4,5
Doğanhisar M.Y.O.	86	3,9	Köy	166	7,6
Sosyal Bilimler M.Y.O.	1120	51,4	Toplam	2180	100
Seydişehir M.Y.O.	400	18,3	Cevaplayıcıların Ailelerinin Gelirleri		
Toplam	2180	100	Belirtmeyenler	12	0,6
Cevaplayıcıların Bölümü			100 TL. ve altı	101	4,6
İktisadi ve İdari Programlar Böl.	1331	61,1	101-500 TL.	357	16,4
Teknik Programlar Bölümü	849	38,9	501-1.000 TL.	762	35,0
Toplam	2180	100	1.001-1.400 TL.	515	23,6
Cevaplayıcıların Programı			1.401-2.000 TL.	259	11,9
Bankacılık ve Sigortacılık	144	6,6	2.001 TL. ve üstü	174	8,0
Bilgisayar Teknik ve Programlar	208	9,5	Toplam	2180	100
Büro Yönetimi ve Sekreterlik	11	0,5	Cevaplayıcıların Aylık Harcaması		
Dış Ticaret	49	2,2	Belirtmeyenler	35	1,6
Elektrik	201	9,2	100 TL. ve altı	306	14,0
Endüstriyel Elektronik	0	0	101-200 TL.	459	21,1
Grafik Tasarım	102	4,7	201-300 TL.	543	24,9
Halkla İlişkiler	12	0,6	301-400 TL.	412	18,9
İşletme	511	23,4	401-500 TL.	233	10,7
Makine	93	4,3	501 TL. ve üstü	192	8,8
Maliye	69	3,2	Toplam	2180	100
Muhasebe	388	17,8			
Otomotiv	145	6,7			
Pazarlama	189	8,7			
Turizm Rehberliği	6	0,3			
Turizm ve Otel İşletmeciliği	37	1,7			
Turizm ve Seyahat İşletmeciliği	15	0,7			
Yerel Yönetimler	0	0			
Toplam	2180	100			

Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere, ankete katılan öğrencilerin %42,8'i bayan %57,2'si erkektir. Cevaplayıcıların %50,8'i 1. sınıf, %49,2'si 2. sınıf öğrencisidir.

Ankete katılan öğrencilerin öğretim gördüğü yüksekokullar toplam öğrenci sayılarına göre küme örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Ankete katılan öğrencilerin %13,7'si Akören M.Y.O.'da, %12,6'sı Akşehir M.Y.O.'da, %3,9'u Doğanhisar M.Y.O.'da, %51,4'ü Sosyal Bilimler M.Y.O.'da, %18,3'ü Seydişehir M.Y.O.'da öğrenim görmektedirler.

Anket yapılan yüksekokullardaki öğrencilerin %61,1'i İktisadi ve İdari Programlar Bölümünden, %38,9'u Teknik Programlar Bölümündendir. Öğrencilerin %6,6'sı Bankacılık Sigortacılık Programında, %9,5'i Bilgisayar Teknik ve Programlar, %0,5'i Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programında, %2,2'si Dış Ticaret Programında, %9,2'si Elektrik Programında, %4,7'si Grafik Tasarım Programında, %0,6'sı Halkla İlişkiler Programında, %23,4'ü İşletme Programında, %4,3'ü Makine Programında, %3,2'si Maliye Programında, %17,8'i Muhasebe Programında, %6,7 Pazarlama Programında, %0,3'ü Turizm Rehberliği Programında, %1,7'si Turizm ve Otel İşletmeciliği Programında, %0,7'si Turizm ve Seyahat İşletmeciliği Programında öğrenim görmektedirler.

5. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMÜ

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve 2 bölümden oluşan 22 soruluk bir anket formu ile toplanmıştır. İlk bölümde demografik bilgileri almaya yönelik, ikinci bölüm ise kalite yönetim ve güvence sistemi standartları ile ilgili bilgi düzeylerini ölçmeye ve satınalma süreçlerinde bu standartları dikkate alma derecelerinin tespitine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Ankette kapalı uçlu sorular kullanılmıştır, ancak cevaplayıcıların en uygun yanıtı verebilmeleri için “diğer” seçeneği verilerek kendi düşüncelerini de yazmalarına uygun sorular sunulmuştur. Anket 2008-2009 öğretim yılının güz döneminde sınıf ortamında uygulanmıştır.

Verilerin Çözümü

Elde edilen veriler SPSS 16.0 (Statistical Programming for Social Science 16.0) paket programı ile analiz edilmiştir. Tüm analizler %5 anlamlılık seviyesinde önemli görülmüştür. Chi-square, bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizleri kullanılmıştır. İlişkideki farklılığı tespit için Post Hoc Testi kullanılmıştır. Varyansların homojenliğini belirlemek için levene's testi uygulanmıştır.

5.3. Araştırmanın Kısıtları

Çalışmamız sadece Selçuk Üniversitesi meslek yüksekokulları öğrencilerine yönelik yapılmıştır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar sadece burayı bağlayacaktır. Bunun yanı sıra, Selçuk Üniversitesi'nde bulunan 22 meslek yüksekokulunun tüm öğrencilerine ulaşmak zor olacağından dolayı yalnızca 5 meslek yüksekokulu örnekleme dahil edilmiştir.

6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde anket çalışmasına öğrencilerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin hipotezler test edilip yorumlanarak verilmektedir. Bununla birlikte bazı değerler arasında ilişkiler kurularak analizler yapılmış ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

H1: Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe en çok aradıkları özellikler ile ailelerinin gelirleri arasında ilişki vardır.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe en çok aradıkları özellikler ile ailelerinin gelirleri arasında ilişki öngören hipotezi sınamak amacıyla Crosstabs Chi-square testi kullanılmıştır.

Tablo 5: Satınalma Davranışında Aile Gelirine İlişkin Sonuçlar

Ailenizin geliri?	Satınalma davranışında üründe en çok dikkat edilen özellik?					Toplam
	fiyat	garanti	kalite belgesi	üretim yeri	marka	fiyat
100 altı	54	24	14	0	9	101
101-500	166	57	78	13	43	357
501-1000	261	147	227	12	115	762
1001-1400	66	58	220	37	134	515
1401-2000	41	28	110	22	58	259
2001-ustu	13	21	62	9	69	174
Toplam	601	335	711	93	428	2168

Tablo 6: Satınalma Davranışında Aile Gelirine İlişkin Chi-Square Sonucu

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	343,604(a)	20	,000
Likelihood Ratio	355,709	20	,000
Linear-by-Linear Association	,033	1	,855
N of Valid Cases	2168		

%5 anlamlılık seviyesinde iki grup arasında satın alma davranışında üründe en çok dikkat edilen özellik bakımından anlamlı bir fark bulunmaktadır. Sig.<.05 H1 kabul edilmiştir.

Ailelerinin aylık geliri 1.000 TL. üzerinde olan öğrenciler, satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe en çok kalite ve markaya odaklanırken; ailelerinin aylık geliri 1.000 TL.'nin altında olan öğrenciler, satınalma davranışını gerçekleştirirken en çok fiyat unsuruna odaklanmaktadır. Dolayısıyla öğrenci ailelerinin gelirleri ile satınalma davranışını etkileyen unsurlar arasında önemli bir ilişki vardır.

H2: Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kalite standartları hakkındaki bilgi düzeyleri ile bölümleri arasında ilişki vardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kalite ve kalite standartları hakkında ne kadar bilgili olduklarının bölümlere göre farklılaştığını içeren hipotezi sınamak amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre deneklerin bölümlerine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 7: Kalite Standartları Bilgi Düzeyi İle Bölüm İlişkisi Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	bölüm	N	Ortalama	Standart Sapma
Kalite hakkında bilgi	İktisadi idari programlar	1331	2,9812	1,02837
	Teknik programlar	849	2,9258	,90877

Tablo 8. Kalite Standartları Bilgi Düzeyi İle Bölümler Arası İlişkinin Independent Samples Testi Sonuçları

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower
Kalite hakkında bilgi	1,973	,160	1,283	2178	,200	,05542	,04320	-	,14014
			1,318	1963,732	,188	,05542	,04204	-	,13787

Tablo 8’de görüldüğü gibi; kalite hakkındaki bilgi genel puanı ($t=1.283$, $p>.05$) bölüme göre anlamlı farklılaşmamaktadır. Tablo 7’deki İktisadi İdari Programlar Bölümü ($ort=2,98$) ile Teknik Programlar Bölümü ($ort=2,92$) arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir.

H3: Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyetleri ile kalite ve kalite standartları hakkındaki bilgi düzeyi arasında ilişki vardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kalite ve kalite standartları hakkında ne kadar bilgili olduklarının cinsiyete göre farklılaştığını içeren hipotezi sınamak amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre deneklerin cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 9: Öğrencilerinin Cinsiyetleri İle Üründe En Çok Aradıkları Özellikler İlişkisi Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
Kalite hakkında bilgi	Bay	1246	3,0241	,95995
	Bayan	934	2,8737	1,00859

Tablo 10: Öğrencilerinin Cinsiyetleri İle Üründe En Çok Aradıkları Özellikler Arasındaki İlişkinin Independent Samples Testi Sonuçları

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower
Kalite hakkında bilgi	3,933	,047	3,542	2178	,000	,15042	,04246	,06715	,23369
			3,517	1954,824	,000	,15042	,04276	,06655	,23428

Tablo 10’da görüldüğü gibi, kalite hakkındaki bilgi genel puanı ($t=3.542$, $p>.05$) cinsiyete göre anlamlı farklılaşmaktadır. Ayrıca Tablo 9’ da bayların ($ort=3,02$) bayanlara ($ort=2,87$) göre anlamlı biçimde daha fazla kalite bilgisine sahip oldukları bulunmuştur.

H4: Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kalite standartları hakkındaki bilgi düzeyleri ile sınıfları arasında ilişki vardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kalite ve kalite standartları hakkında ne kadar bilgili olduklarının sınıflarına göre farklılaştığını içeren hipotezi sınamak amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre deneklerin sınıflarına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür

Tablo 11: Öğrencilerinin Kalite Standartları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri İle Sınıfları Arasında İlişki Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Sınıf	N	Ortalama	Standart Sapma
Kalite hakkında bilgi	1.sınıf	1108	2,8989	,98438
	2.sınıf	1072	3,0224	,97946

Tablo 12: Öğrencilerinin Kalite Standartları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri İle Sınıfları Arasındaki İlişkinin Independent Samples Testi Sonuçları

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower
Kalite hakkında bilgi	2,257	,133	-2,935	2178	,003	-,12347	,04207	-,20597	-,04097
			-2,935	2176,288	,003	-,12347	,04206	-,20596	-,04098

Tablo 12 de görüldüğü gibi, kalite hakkındaki bilgi genel puanı ($t=2,935$, $p>.05$) sınıfa göre anlamlı farklılaşmaktadır. Tablo 11’de 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin ($ort=3,02$) 1.sınıfta öğrenim gören öğrencilere ($ort=2,89$) göre anlamlı biçimde daha fazla kalite bilgisine sahip oldukları bulunmuştur.

H5: Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe kalite belgesi arayıp aramamaları ile ailelerinin gelirleri arasında ilişki vardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe kalite belgesi arayıp aramamalarının ailelerinin gelirlerine göre farklılaştığını içeren hipotezi sınamak amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır.

Tablo 13: Öğrencilerinin Satınalma Davranışını Gerçekleştirirken Üründe Kalite Belgesi Arayıp Aramamaları İle Ailelerinin Gelirleri Arasında İlişki Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N		Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
	Lower Bound	Upper Bound				Lower Bound	Upper Bound		
100 altı	101	3,1287	1,22199	,12159	2,8875	3,3699	1,00	5,00	
101-500	357	2,7591	,99335	,05257	2,6557	2,8625	1,00	5,00	
501-1000	762	3,0118	1,00648	,03646	2,9402	3,0834	1,00	5,00	
1001-1400	515	2,9320	,92166	,04061	2,8523	3,0118	1,00	5,00	
1401-2000	259	2,9614	,84361	,05242	2,8582	3,0646	1,00	5,00	
2001-ustu	174	3,1667	1,00911	,07650	3,0157	3,3177	1,00	5,00	
Total	2168	2,9631	,98326	,02112	2,9217	3,0045	1,00	5,00	

Tablo 13'te ailelerin aylık gelirleri arasında anlamlı farklılık test edilmiş ve gelir grupları arasında farklılıklar bulunmuştur. Ailelerin gelir düzeyine göre öğrencilerin üründe kalite belgesi arama düzeylerinin farklılaşacağını öne süren hipotezi sınamak amacıyla; kademeli ölçüm düzeyindeki ikiden fazla grupların aralıklı ölçüm düzeyine sahip kalite belgesi arama tutumu ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Öğrencilerinin Satınalma Davranışını Gerçekleştirirken Üründe Kalite Belgesi Arayıp Aramamaları İle Ailelerinin Gelirleri Arasında İlişki Anova Testi Sonuçları

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	27,143	5	5,429	5,676	,000
Within Groups	2067,905	2162	,956		
Total	2095,048	2167			

Tablo 15: Öğrencilerinin Satınalma Davranışını Gerçekleştirirken Üründe Kalite Belgesi Arayıp Aramamaları İle Ailelerinin Gelirleri Arasındaki İlişkide Ortaya Çıkan Farklılığın Hangi Gelir Gruplarını Gösterdiğine İlişkin Anova Post Hoc Testi Sonuçları

(I) ailenizin geliri	(J) ailenizin geliri	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
		Lower Bound	Upper Bound	Lower Bound	Upper Bound	Lower Bound
100 altı	1001-1400	,19667	,12820	,871	-,1861	,5794
	101-500	,36961	,13247	,086	-,0250	,7642
	1401-2000	,16732	,13241	,970	-,2271	,5618
	501-1000	,11690	,12694	,999	-,2624	,4962
	2001-ustu	-,03795	,14366	1,000	-,4643	,3883
101-500	100 altı	-,36961	,13247	,086	-,7642	,0250
	1001-1400	-,17294	,06643	,132	-,3681	,0222
	1401-2000	-,20229	,07424	,095	-,4205	,0159
	501-1000	-,25271(*)	,06398	,001	-,4407	-,0647
	2001-ustu	-,40756(*)	,09282	,000	-,6813	-,1339
501-1000	100 altı	-,11690	,12694	,999	-,4962	,2624
	1001-1400	,07977	,05458	,903	-,0804	,2399
	101-500	,25271(*)	,06398	,001	,0647	,4407
	1401-2000	,05042	,06385	1,000	-,1374	,2382
	2001-ustu	-,15486	,08475	,657	-,4053	,0956
1001-1400	100 altı	-,19667	,12820	,871	-,5794	,1861
	101-500	,17294	,06643	,132	-,0222	,3681
	1401-2000	-,02935	,06631	1,000	-,2243	,1656
	501-1000	-,07977	,05458	,903	-,2399	,0804
	2001-ustu	-,23463	,08661	,102	-,4904	,0212
1401-2000	100 altı	-,16732	,13241	,970	-,5618	,2271
	1001-1400	,02935	,06631	1,000	-,1656	,2243
	101-500	,20229	,07424	,095	-,0159	,4205
	501-1000	-,05042	,06385	1,000	-,2382	,1374
	2001-ustu	-,20528	,09274	,342	-,4788	,0682
2001-ustu	100 altı	,03795	,14366	1,000	-,3883	,4643
	1001-1400	,23463	,08661	,102	-,0212	,4904
	101-500	,40756(*)	,09282	,000	,1339	,6813
	1401-2000	,20528	,09274	,342	-,0682	,4788
	501-1000	,15486	,08475	,657	-,0956	,4053

* The mean difference is significant at the .05 level.

Genel örneklemdaki ailelerin gelir düzeylerinin, öğrencilerin satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe kalite standartlarına ilişkin bir belge aramalarına göre farklılaşp farklılaşmayacağını test etmek amacıyla tekyönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar anlamlı çıkmıştır. Gelir düzeyi genel puanının hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tabloları hesaplanmıştır ve sonuçlar Tablo 15'e yansıtılmıştır.

Üründe kalite standartlarına ilişkin belge arama davranışının, gelir gruplarından hangileri arasında anlamlı şekilde farklılaştığını ortaya koymak amacıyla Post Hoc Test uygulanmıştır. Test sonucunda elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre 501-1000 TL

gelir ile 101-500 TL arasında (sig.=0,01) ve 2001 TL. üstü gelir ile 101-500 TL arasında (sig.=0,00) anlamlı şekilde daha fazla farklılaştığı bulunmuştur.

7. SONUÇ

İşletmelerde, yapılan üretimin belirli kalite ve yönetim standartlarına bağlı olduğunu belgelendirme, son zamanlarda önemle üzerinde durulan bir konu olmuştur. Yapılan araştırma ile işletme dünyasına orta düzey yönetici yetiştiren Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin kalite ile ilgili görüşleri analize tabi tutulmuştur. Öğrencilerin büyük bir kısmının satınalma davranışlarını gerçekleştirirken bazı faktörlerin etkisinde hareket ettikleri görülürken işletmelerdeki kalite ve kalite yönetim standartları ile ilgili çok net bilgiye sahip olmadıkları göze çarpmaktadır. Hipotezler test edilerek elde edilen araştırmanın bulgularına göre;

Ailelerinin aylık geliri 1.000 TL. üzerinde olan öğrenciler, satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe en çok kalite ve markaya odaklanırken; ailelerinin aylık geliri 1.000 TL.'nin altında olan öğrenciler, satınalma davranışını gerçekleştirirken en çok fiyat unsuruna odaklanmaktadır. Dolayısıyla öğrenci ailelerinin gelirleri ile satınalma davranışını etkileyen unsurlar arasında önemli bir ilişki vardır.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kalite ve kalite standartları hakkındaki bilgi düzeyleri ile bölümleri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyetleri ile kalite ve kalite standartları hakkındaki bilgi düzeyleri arasındaki ilişki sorgulandığında, ilişki anlamlı çıkmıştır. Bu kapsamda cevaplayıcı bayların, bayanlara göre anlamlı biçimde daha fazla kalite bilgisine sahip oldukları görülmektedir.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kalite ve kalite standartları hakkındaki bilgi düzeyleri ile sınıfları arasında anlamlı bir ilişki vardır. 2. sınıf öğrencileri, 1. sınıf öğrencilerine nazaran daha fazla kalite bilgisine sahiptir. Bu durumun ana sebebi, birinci sınıf öğrencilerinin kalite standartları ile ilgili bir ders almamış olmaları olabilir. Çünkü öğrencilerden kalite veya kalite standartları ile ilgili ders alanların büyük bir çoğunluğu, ikinci sınıf öğrencileridir. Kalite bilincinin birinci sınıftan itibaren öğrencilere verilmesi hususunda ders plan ve programlarında bir değişiklik yapılması gerektiği söylenebilir.

MYO. öğrencilerinin satınalma davranışını gerçekleştirirken üründe kalite belgesi arayıp aramamaları ile ailelerinin gelirleri arasındaki ilişki anlamlı çıkmıştır. Bu farklılaşma, gelir grupları arasında tekrar analize tabi tutulduğunda aileleri yüksek gelirli öğrencilerle düşük gelirli aileler arasındaki farklılığın daha yüksek olduğu görülmüştür. Ailesinin aylık geliri 1.000 TL.'nin üzerinde olan öğrencilerin %41,5'i satınalma sürecinde üründe kalite belgesi aramakta iken, ailesinin aylık geliri 1.000 TL.'nin altında olan öğrencilerin %58,5'i satınalma sürecinde üründe kalite belgesi aramaktadır. Üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeyleri, satınalma sürecinde üründe kalite belgesi arayıp aramamalarını önemli ölçüde etkilemektedir.

Üniversite öğrencilerinin kalite sürecinde daha etkin bilgilendirilmeleri gerekliliği açıkça ortadadır. Bu doğrultuda üniversitelerdeki ders mevzuatının daha anlamlı ve 21. yy. pazarlarının beklentilerine uygun konularda içeriklerle donatılması gerekmektedir. Gerek mevzuat yapısı gerekse öğrencilerin kişisel gayretlerinin artırılmasına yönelik eğitim ve bilgilendirmenin yapılması son derece elzem bir görüntü çizmektedir. Bu çerçevede oluşturulacak bir misyonun, işletme dünyasının ihtiyaç duyduğu nitelikli ortay düzey yönetici gereksinimini gidereceği kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- Altunbağ, M. (2005) ISO 9000 Standartları ve Toplam Kalite Yönetiminin Uluslar arası Pazarlamaya Etkileri: İç Anadolu Bölgesi'nde Bir Uygulama, Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri
- Bozkurt, R. (1993) ISO 9000 ve Belgelendirme, Verimlilik Dergisi (Kalite Özel Sayısı)
- Çetin, C., Akın, B. ve E. Vedat (1998) Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi, Beta Basım Yayın, İstanbul
- Dolgun, U. (2003) Girişimcilik, Alfa Yayınları, İstanbul
- Donald, A. Sanders ve H. Johnson Richard (1994) ISO 9000 Nedir? Niçin? Nasıl?, (çev. Gönül Yenersoy) Rota Yayıncılık, İstanbul
- Gözlü, S. (1994) Üretim, Verimlilik ve Toplam Kalite Yönetimi, Toplam Kalite Yönetiminde Türkiye Perspektifi: Uygulamalar, Sorunlar-Fırsatlar, Örnekler, Değişen Kalite Anlayışı ve Toplam Kalite Yönetimi Sempozyumu, Toplam Kalite Yönetimi Araştırma Komitesi, İstanbul
- Kaya, A. (2005) Kurumlarda Evrak ve Arşiv Yönetimi İle İlgili Proseslerin ISO 9000 Serisi Standartlarına Uyarlanması, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Kölük, N., İ. Dilsiz ve Cafer S. Kartal (2006) Kalite Güvencesi ve Standartları, Detay Yayıncılık, Ankara
- TSE, Türk Standartları (1991) TS-ISO 9000, Ankara
- Ulusoy, Ş. (2001) Gıda Sektöründe Kalite Güvence Sistemleri ve Fayda Masraf Analizi, Uludağ Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa
- Ünlü, A. (2006) Kalite Standartlarının Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale
- www.tse.gov.tr

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN MATEMATİK ALT YAPILARININ MESLEK DERSLERİNDEKİ BAŞARILARINA ETKİSİ: KOÜ KÖSEKÖY M.Y.O. ÖRNEĞİ

EFFECT OF STUDENTS MATHEMATIC KNOWLEDGE ON THEIR
SUCCESS IN PROFESSIONAL COURSES IN VOCATIONAL SCHOOLS:
EXAMPLE OF KOÜ KÖSEKÖY VOCATIONAL SCHOOL

Yard. Doç. Dr. Metin BAYRAK¹ Öğr. Gör. Cengizhan M. DİKMEN²
Öğr. Gör. Kayhan KOCA³

ABSTRACT

In this study, success of students in mathematics and their success in professional courses in vocational schools were compared. In this research, curriculum documents in Rubber and Plastic Technology, Machine Drawing Construction, Biomedical Equipment Technology, Chemistry, Fermentation, Computer Programming and Technology Programs in Köseköy Vocational School at Kocaeli University were considered. First of all, the courses which are based on mathematic knowledge are determined. Then the comparison of success in these courses for 2006-2008 education years using final exam results were determined. In addition this, the correlation testing technique was applied to data and the results were evaluated.

Key words: Mathematics, professional courses, education İngilizce özet 200 kelimeyi.

ÖZET

Bu çalışmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin matematik derslerindeki başarıları ile meslek derslerindeki başarıları karşılaştırılmıştır. Araştırmada Kocaeli Üniversitesi Köseköy Meslek Yüksekokulu'nda yer alan Lastik Plastik Teknolojisi, Makine Resim Konstrüksiyon, Biyomedikal Cihaz Teknolojisi, Kimya, Fermentasyon, Bilgisayar Programcılığı ve Teknolojisi programlarının ders içerikleri temel alınmıştır. Öncelikle matematik alt yapısı gerektiren dersler belirlenmiştir. 2006-2008 öğrenim yıllarına ilişkin final sınav listeleri kullanılarak derslerdeki başarılarının karşılaştırmaları grafiklerle gösterilmiştir. Ayrıca verilere korelasyon sınaması tekniği uygulanmış ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Matematik, mesleki dersler, eğitim.

¹ Yrd.Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi Köseköy Meslek Yüksekokulu, mbyrak@kocaeli.edu.tr

² Öğr.Gör., Kocaeli Üniversitesi Köseköy Meslek Yüksekokulu, cdikmen@kocaeli.edu.tr

³ Öğr.Gör., Kocaeli Üniversitesi Köseköy Meslek Yüksekokulu, kkoca@kocaeli.edu.tr

1. GİRİŞ

Çağımızda bilim ve teknolojide meydana gelen hızlı gelişmeler gerek üretim gerekse hizmet sektörlerini hızla geleneksel yapılarından çıkarıp bilimsel teknik yöntemlerin kullanıldığı alanlara dönüştürmeye zorlamaktadır. Küresel ekonomik kuralların işlediği günümüzde ulusların sağlıklı ve güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmaları her alanda bilim ve teknolojiyi kullanmalarına, bunlara katkı sunmalarına bağlıdır. Bu nedenle her alanda yetişmiş insan gücüne olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Günümüzde sektörler yeni gelişmelere bağlı olarak istihdam koşullarını belirlemekte, bilgiyle donatılmış, bilgiyi kullanabilen, karşılaştığı problemlere çözüm sunan, yorum ve eleştiri getirebilen yenilikleri izleyen ve kendisini sürekli geliştiren kişileri istihdam etmek istemektedirler.

Dünyamızda olduğu gibi ülkemizde de en büyük nitelikli işgücü kaynağı mesleki ve teknik eğitimden geçmiş insan gücüdür. İşyerlerinin mesleğe göre istihdam oranlarına bakıldığında Meslek yüksekokullarının önemi açığa çıkmaktadır.

Bu okulların başarısı öğrencilerin seçilme kriterlerine ve verilen eğitimin kalitesine bağlıdır. Mesleki ve teknik öğrenim gören öğrencilerin belirli ön koşulları sağlaması kaçınılmazdır. Bu koşulların en gerekli olanlarından bir tanesi öğrencilerin mesleki derslerini kavrayabilmeleri için gerekli olan temel bilgi birikimleridir. Okul başarıları büyük oranda bu birikimlere bağlıdır. Meslek yüksekokullarının programları ve eğitim süreleri bu temel bilgi eksikliklerini giderecek düzeyde değildir.

Bu çalışmada Kocaeli üniversitesi Köseköy Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin mesleki derslerini kavrama, isteneni hesaplama ve yorumlama için gerekli olan matematik yeterliliklerinin meslek derslerindeki başarılarıyla bağıntısı araştırılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Yapılan çalışmada Kocaeli üniversitesi Köseköy Meslek Yüksekokulu' nda yer alan Lastik-Plastik Teknolojisi, Makine-Resim-Konstrüksiyon, Biyomedikal Cihaz Teknolojisi, Kimya, Fermentasyon Teknolojisi, Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama programlarının koordinatörlerinin görüşlerine baş vurularak matematik altyapısı gerektiren dersler belirlenmiştir. Kocaeli Üniversitesi öğrenci işleri veri tabanından ilgili derslere ait 2006-2008 öğrenim yıllarındaki final sınav listeleri alınmıştır. Programlarda belirlenen derslerin tümünün final sınavına katılan toplam 450 öğrenciye ait notlar değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 1.de öğrencilerin bölümlere göre dağılımı verilmiştir. Derslerdeki sınıf başarı oranları Excel ortamında hesaplanarak grafikler üzerinde gösterilmiştir. Matematik ve meslek dersleri arasındaki başarı ilişkisi, korelasyon tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Bu işlem için SPSS paket programından yararlanılmıştır.

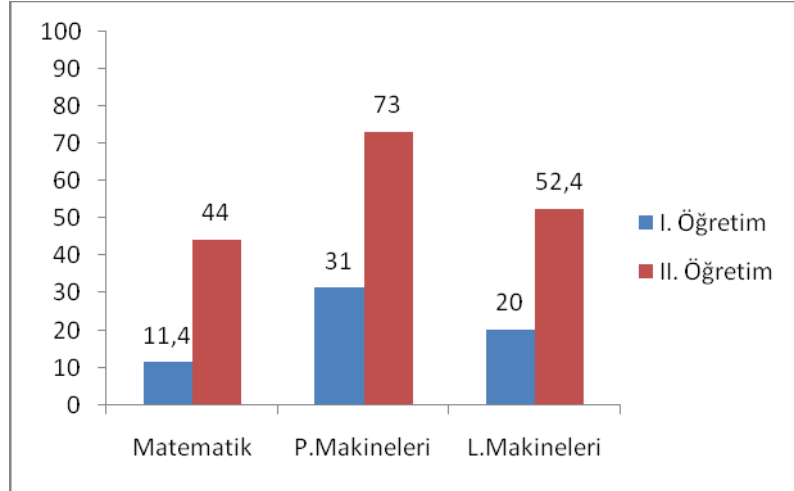
Tablo 1. Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımı

PROGRAM ADI	ÖĞRENCİ SAYISI	
	I. ÖĞRETİM	II. ÖĞRETİM
LASTİK PLASTİK TEKNOLOJİSİ	36	34
MAKİNE-RESİM-KONSTRÜKSİYON	41	-
BİYOMEDİKAL CİHAZ TEKNOLOJİSİ	51	43
KİMYA	46	33
FERMENTASYON	39	42
BİLGİSAYAR TEKNOLOJİSİ VE PROGRAMLAMA	41	44
TOPLAM	450	196

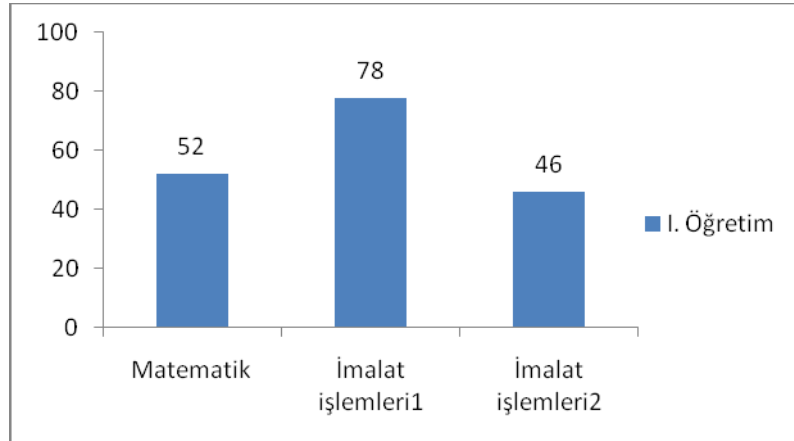
3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1 Derslere Göre Başarı Ortalamaları

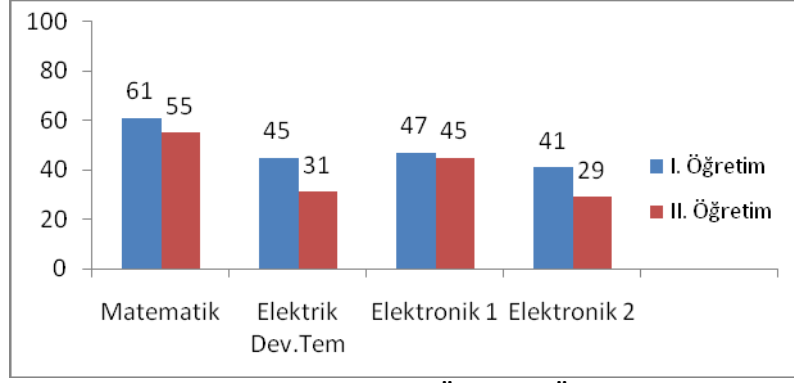
Matematik ve meslek derslerindeki ortalama başarıların programlara göre dağılımları şekil 1,2,3,4,5,6 da verilmiştir. Grafikler incelendiğinde genel olarak matematik derslerindeki başarının ilgili meslek derslerindeki başarıları etkilediği görülmektedir.

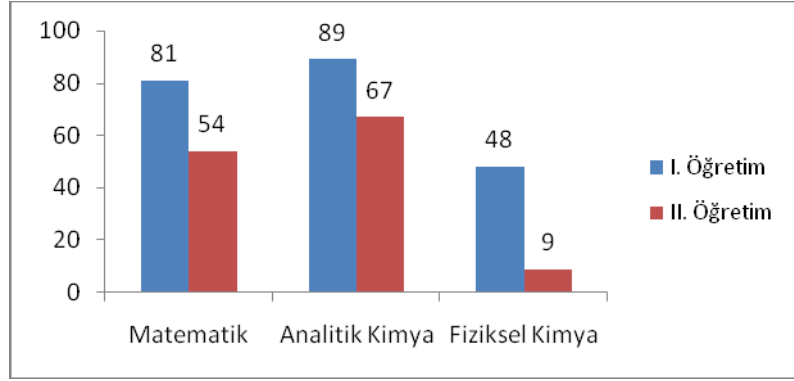
Şekil 1. Lastik-Plastik Teknolojisi I.Ö ve II.Ö. Ders Başarı Oranları (%)

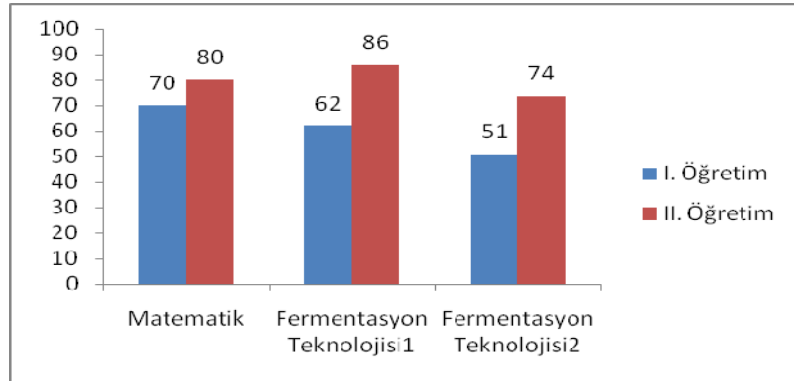
Şekil 2. Makine-Resim-Konstrüksiyon I.Ö. Ders Başarı Oranları (%)

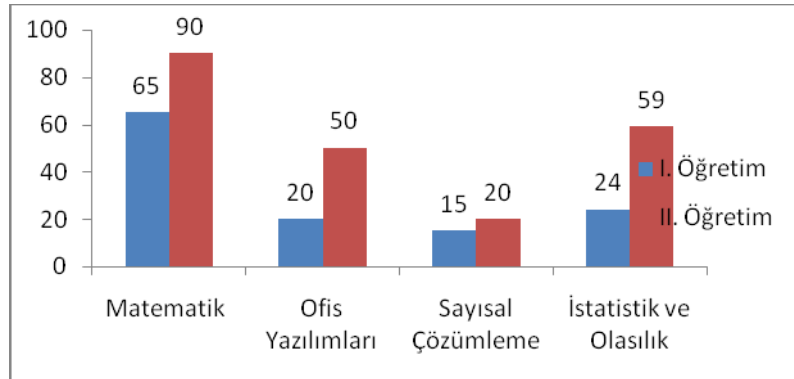
Şekil 3. Biyomedikal Cihaz Teknolojisi I.Ö. ve II. Ö. Ders Başarı Oranları (%)

Şekil 4. Kimya I. Ö. ve II. Ö. Ders Başarı Oranları (%)

Şekil 5. Fermentasyon Teknolojisi I. Ö. ve II. Ö. Ders Başarı Oranları (%)

Şekil 6. Bilgisayar Teknolojisi Ve Programlama I. Ö. ve II. Ö. Ders Başarı Oranları (%)

3.2 Korelasyon Sınaması

Korelasyon sınaama tekniği iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirleyen bir tekniktir. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemenin en iyi yolu ilişkinin derecesini sayıya dönüştürmektir. Bu sayıya korelasyon katsayısı denir. Korelasyon katsayısı r $[-1;1]$ aralığında bir sayıya karşılık gelir. Eğer r sıfırsa değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığı, sıfıra yakın bir değerse ilişkinin zayıf olduğu söylenir. r , -1 ve 1 değerlerine yaklaştıkça ilişkinin gücü artar. Ancak r 1 'e yaklaştığında değişkenler arasında pozitif, -1 'e yaklaştığında da negatif bir ilişkinin olduğu söylenir.

Bu çalışmada matematik ve meslek dersleri arasındaki başarı ilişkileri Person korelasyon kat sayısı tekniği uygulanarak hesaplanmıştır. Bu işlem için veriler SPSS programına yüklenerek her programa ilişkin korelasyon katsayıları ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Tablo 2. de Matematik ve Plastik Makineleri derslerindeki başarılar arasında $r = 0,824$, Matematik ve Lastik Makineleri dersleri arasında da $r = 0,817$ derecesinde güçlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Tablo 3. de aynı dersler arasındaki bağıntılar sırasıyla sırası ile $r = 0,48$ ve $r = 0,328$ derecelerinde olduğu görülmektedir. En zayıf bağıntı Tablo 7. de Matematik ve Analitik Kimya dersleri arasında $r = 0,164$ olarak bulunmuştur.

Tüm tablolar incelendiğinde Matematik dersleri ile matematik altyapısı gerektiren dersler arasında pozitif yönlü ve genelde güçlü bağıntıların olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Lastik-Plastik Teknolojisi Programı I.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar..

		Matematik	Plastik Mak.	Lastik Mak.
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,824**	,817**
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000
	N	36	36	36
Plastik Mak	Pearson Correlation	,824**	1,000	,846**
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,000
	N	36	36	36
Lastik Mak.	Pearson Correlation	,817**	,846**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,
	N	36	36	36

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 3. Lastik-Plastik Teknolojisi Programı II.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matemati k	Plastik Mak.	Lastik Mak.
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,480**	,328
	Sig. (2-tailed)	,	,004	,058
	N	34	34	34
Plastik Mak.	Pearson Correlation	,480**	1,000	,282
	Sig. (2-tailed)	,004	,	,106
	N	34	34	34
Lastik Mak.	Pearson Correlation	,328	,282	1,000
	Sig. (2-tailed)	,058	,106	,
	N	34	34	34

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 4. Makine-Resim-Konstrüksiyon Programı I.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	İmalat İşlemleri 1	İmalat İşlemleri 2
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,165	,686**
	Sig. (2-tailed)	,	,303	,000
	N	41	41	41
İmalat İşlemleri 1	Pearson Correlation	,165	1,000	,342*
	Sig. (2-tailed)	,303	,	,028
	N	41	41	41
İmalat İşlemleri 2	Pearson Correlation	,686**	,342*	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,028	,
	N	41	41	41

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 5. Biyomedikal Cihaz Teknolojisi programı I.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Ei.Dev.Tem.	Elo.1	Elo.2	Elo.3
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,637**	,685**	,566**	,502**
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000	,000	,000
	N	51	51	51	51	51
Ei.Dev.Te m.	Pearson Correlation	,637**	1,000	,790**	,709**	,371**
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,000	,000	,007
	N	51	51	51	51	51
Elo.1	Pearson Correlation	,685**	,790**	1,000	,675**	,418**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,	,000	,002
	N	51	51	51	51	51
Elo.2	Pearson Correlation	,566**	,709**	,675**	1,000	,302*
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,	,032
	N	51	51	51	51	51
Elo.3	Pearson Correlation	,502**	,371**	,418**	,302*	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,007	,002	,032	,
	N	51	51	51	51	51

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 6. Biyomedikal Cihaz Teknolojisi programı II.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Ei.Dev.Tem.	Elo.1	Elo.2	Elo.3
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,679**	,478**	,504**	,581**
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,001	,001	,000
	N	43	43	43	43	43
Ei.Dev.Tem.	Pearson Correlation	,679**	1,000	,677**	,639**	,599**
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,000	,000	,000
	N	43	43	43	43	43
Elo.1	Pearson Correlation	,478**	,677**	1,000	,559**	,534**
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,	,000	,000
	N	43	43	43	43	43
Elo.2	Pearson Correlation	,504**	,639**	,559**	1,000	,460**
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,000	,	,002
	N	43	43	43	43	43
Elo.3	Pearson Correlation	,581**	,599**	,534**	,460**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,002	,
	N	43	43	43	43	43

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 7. Kimya Programı I.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Analitik Kimya	Fiziksel Kimya
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,513**	,495**
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000
	N	46	46	46
Analitik kimya	Pearson Correlation	,513**	1,000	,380**
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,009
	N	46	46	46
Fiziksel kimya	Pearson Correlation	,495**	,380**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,009	,
	N	46	46	46

** . 0,01 önem düzeyinde korelasyon *0,05 önem düzeyinde korelasyon

Tablo 8. Kimya Programı II.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Analitik Kimya	Fiziksel Kimya
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,164	,756**
	Sig. (2-tailed)	,	,355	,000
	N	34	34	34
Analitik Kimya	Pearson Correlation	,164	1,000	,256
	Sig. (2-tailed)	,355	,	,144
	N	34	34	34
Fiziksel Kimya	Pearson Correlation	,756**	,256	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,144	,
	N	34	34	34

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 9. Fermentasyon Teknolojisi Programı I.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Fer.Tek.1	Fer.Tek.2
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,577**	,523**
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,001
	N	39	39	39
Fer.Tek.1	Pearson Correlation	,577**	1,000	,650**
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,000
	N	39	39	39
Fer.Tek.2	Pearson Correlation	,523**	,650**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,
	N	39	39	39

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 10. Fermentasyon Teknolojisi Programı II.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Fer.Tek.1	Fer.Tek.2
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,479**	,389*
	Sig. (2-tailed)	,	,002	,014
	N	39	39	39
Fer.Tek.1	Pearson Correlation	,479**	1,000	,531**
	Sig. (2-tailed)	,002	,	,001
	N	39	39	39
Fer.2	Pearson Correlation	,389*	,531**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,014	,001	,
	N	39	39	39

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 11. Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programı I.Ö. öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Ofis Yaz.	Sayısal Çöz.	İst.ve Olas.
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,535**	,531**	,638**
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000	,000
	N	41	41	41	41
Ofis Yaz.	Pearson Correlation	,535**	1,000	,582**	,620**
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,000	,000
	N	41	41	41	41
Sayısal Çöz.	Pearson Correlation	,531**	,582**	1,000	,780**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,	,000
	N	41	41	41	41
İst ve Olas.	Pearson Correlation	,638**	,620**	,780**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,
	N	41	41	41	41

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 12. Bilgisayar Teknolojisi Ve Programlama Programı II.Ö öğrencilerinin matematik ve meslek derslerindeki başarıları arasındaki korelasyonlar.

		Matematik	Ofis. Yaz.	Sayısal Çöz.	İst. ve Olas.
Matematik	Pearson Correlation	1,000	,364*	,400**	,529**
	Sig. (2-tailed)	,	,015	,007	,000
	N	44	44	44	44
Ofis Yaz.	Pearson Correlation	,364*	1,000	,398**	,402**
	Sig. (2-tailed)	,015	,	,007	,007
	N	44	44	44	44
Sayısal Çöz.	Pearson Correlation	,400**	,398**	1,000	,405**
	Sig. (2-tailed)	,007	,007	,	,006
	N	44	44	44	44
İst. ve Olas.	Pearson Correlation	,529**	,402**	,405**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,007	,006	,
	N	44	44	44	44

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kocaeli Üniversitesi Köseköy Meslek Yüksekokulu öğrencilerine yönelik yapılan bu çalışmada matematik altyapısının diğer meslek derslerindeki başarılarla ilişkisi programlara ve derslere göre derecelendirilmiştir. Değerlendirmeye alınan bağıntılarda negatif bir ilişkiye rastlanmamıştır. Meslek derslerindeki başarılar ile matematik dersindeki başarılar arasında pozitif yönlü anlamlı bağıntılar elde edilmiştir.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin temel bilgi eksiklikleri mesleki derslerindeki başarılarını olumsuz yönde etkilemekte ve eğitimin kalitesinin düşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle okullara yerleştirilen öğrencilerin mutlaka bir ön elemenden geçirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca bu okullarda eğitim gören öğrencilerin meslek derslerini alabilmeleri için temel derslerde başarılı olmaları koşulu getirilmelidir...

KAYNAKLAR

Akdeniz, F., (2002), “Olasılık ve İstatistik”, Baki Kitabevi
Tekin, V.N., (2006), “SPSS Uygulamalı İstatistik Teknikleri”, Seçkin Kitabevi
Kocaeli Üniversitesi Daire Başkanlığı veri tabanı

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN MEDYA KULLANIM ALIŞKANLIKLARI (ANTALYA ÖRNEĞİ)

**MEDIA USING HABITS OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS
(ANTALYA SAMPLE)**

Erhan ARSLAN¹

Tunahan ATÇILAR²

Berna ARSLAN³

ABSTRACT

Communication and communication processes have an important role in individual's intellectual development, becoming social, perception of the environment and making sense of it. Mass media affects not only the individuals that the message but also internal dynamics of the society and its social development because of extensiveness mass media's domain. When it is thought that media, having a strong effect and being one of the dominant institutions, functions by directiong society, it is an inarguable fact that it fulfils a vital duty.

Attitudes of especially university students in terms of mass media and their practices in using media have a great importance in this point, because university and the experience gained at university play critical role in young individuals' formation and changing of ideas and thoughts related to society's social structure or individuals' having a stronger intellectual structure. In this process, information that has been obtained from these resources may have both positive and negative effects in young individuals' thoughts.

In this study, practices of vocational schools students' using media have been discovered through fieldwork. The study generally focuses on subjects such as students' communication means, frequency of their using media, the goal in using the media, which media contents they are interested in, and the students' levels in being influenced from media messages.

Key Words: Media, Student and Media, Use of Media.

ÖZET

İletişim ve iletişim süreçleri bireyin düşünsel gelişiminde, sosyalleşmesinde ve çevreyi algılayıp, anlamlandırmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kitle iletişimi ise etki alanının yaygınlığından dolayı sadece mesajı alan bireylerin değil; toplumun iç dinamiklerini ve sosyal anlamdaki gelişimini de etkilemektedir. Bu bağlamda, önemli bir etki gücüne sahip olan ve toplumun başat kurumları arasında yer alan medyanın; topluma

¹ Dr., Akdeniz Üniversitesi, erhanarslan@akdeniz.edu.tr

² Serbest öğretim elemanı, Akdeniz Üniversitesi, tunahanatcilar@mynet.com

³ Dr., Akdeniz Üniversitesi, arslanberna26@hotmail.com

yön verme işlevini yerine getirdiği düşünülürken hayati bir misyonu yerine getirdiği tartışılmaz bir gerçektir.

Özellikle üniversitelerde eğitim gören genç bireylerin kitle iletişimi konusundaki tutumları ve medya kullanımına ilişkin alışkanlıkları bu noktada büyük önem arz etmektedir. Çünkü üniversite ve burada elde edilen deneyim; genç bireylerin, toplumun sosyal yapısına ilişkin görüş ve düşüncelerinin şekillenmesinde, değişmesinde ya da genç bireyde var olan düşünsel yapının daha sağlam bir biçimde yer etmesinde kritik roller oynamaktadır. İşte bu süreçte, medya ve bu kanallardan elde edilen enformasyon genç bireylerin düşünce ufuklarının gelişimine olumlu/olumsuz etkilerde bulunabilmektedir.

Bu çalışmada, meslek yüksekokulu öğrencilerinin medya kullanım alışkanlıkları saha çalışması ile ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Çalışma ana hatlarıyla, öğrencilerin; sıklıkla kullandıkları iletişim araçları, medya kullanım sıklığı, medyayı kullanım amacı, hangi medya içeriklerine daha fazla ilgi duydukları ve medya iletilerinden etkilenme düzeyleri gibi noktalar üzerine odaklanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Medya, Öğrenci ve Medya, Medya Kullanımı.

1. GİRİŞ

Kitle iletişimi kişisel olmayan, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen profesyonel bir süreci ifade etmektedir. Mesajların medya ile geniş kitlelere ulaştırılmasıyla meydana gelir. Bu nedenle teknoloji daima kitle iletişimi ile iç içe bir durumdadır. İletilmek istenen mesajlar, geniş hedef kitleye etki düzeyi son derece yüksek bir şekilde; yazılı, sözlü ya da görsel olarak gazete, televizyon, radyo gibi araçlarla ulaştırılır.

Kitle iletişiminde önemli bir kavram olan “hedef kitle” tanımlanması zor ve farklı karakteristik özellikleri içeren bir olgudur. Hedef kitlenin tanımlanmasında yardımcı olacak nitelikteki temel özellikler şunlardır:

- 1. Hedef kitle çok sayıda insanı ifade eder:** İletilen mesajlar, medya sayesinde çok sayıda insana ulaşır.
- 2. Hedef kitle doğal seyrekliktedir:** Hedef kitle genellikle doğal seyrekliktedir ya da bölgesel olarak dağılmıştır. Bazı alıcılar bir bölgede bir şehirde olduğu gibi diğerleri başka şehirlerde veya bölgelerde yaşamaktadır.
- 3. Anonim yapıdadır:** Hedef kitleyi oluşturan bireyler genellikle anonim yapıdadır, birbirlerini ve gerçek iletişimciyi tanımayabilirler.
- 4. Heterojen yapıdadır:** Hedef kitle, değişik geçmiş deneyimleri olan, farklı yaş gruplarında, cinsiyette, eğitimde, meslekte ve farklı politik görüşteki geniş insan gruplarından oluşur (Merill vd.,1994). Hedef kitlenin bu değişik özellikleri ve yapısı nedeniyle kitle iletişiminin etkileri de farklı nitelikler gösterir.

Kişilerarası iletişim ile kitle iletişimini birbirinden ayıran en önemli farklılık ‘feed-back’ (geri bildirim)dir. Feed-back kitle iletişiminde çok nadiren ya da hiç gerçekleşmeyen bir unsurdur. Bu yüzden iletilen mesajların gerçekte kodlandığı biçimde alıcıya ulaşp ulaşmadığı veya anlaşılıp anlaşılmadığını kaynak aynı anda öğrenemez. Ayrıca kitle iletişimi kapsamındaki iletilerin hedef kitle üzerindeki etki düzeyini de tespit etmek oldukça zordur.

Birey yaşantısının her anında medya ile iç içe yaşar. Medya üç grupta değerlendirilebilir: yazılı, görsel ve elektronik. Yazılı iletişim araçları; kitaplar, dergiler ve gazetelerdir. Görsel iletişim araçları; fotoğrafları, resimleri ve hareketli görüntüleri içerir.

Elektronik araçlar ise; radyo, televizyon ve internet gibi, mesajların digital kodlarla iletilmesini sağlayan araçlardır.

Bu çalışma, kitle iletişim araçlarının hedef kitlesi içerisinde önemli bir yer tutan üniversitede eğitim gören gençlerin medya kullanım alışkanlıkları üzerine odaklanmaktadır. Elde edilen bulgular aynı zamanda bütünlüklü bir yapıda hedef kitlenin; yazılı, görsel ve elektronik iletişim araçlarından gelen iletilere ilişkin geri bildirimini de ortaya koymaktadır.

2. TOPLUMSAL BOYUTUYLA MEDYANIN ROLÜ VE ÖNEMİ

Medyanın toplumlara etkisi, bu araçların toplumlar tarafından yoğun olarak kullanılmaya başlamasından bu yana sürekli tartışılmaktadır. Bir anlamda konu eskidir, ancak güncelliğini korumaktadır. Bunda da en önemli etken, kitle iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmelerin de etkisi ile medyanın toplum yaşamının vazgeçilmez bir parçası olmasından kaynaklanmaktadır (Aziz, 1994). Toplumsallaşma etmenleri arasında görülen medya, özellikle 20.yy.'ın ikinci yarısında önemini arttıran bir etmendir (Aziz, 1982). Modern iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasına neden olan gelişmeler sonucunda, iletişimin nesnesi olan içerik ve enformasyon üretimi ölçek olarak genişlemiş, diğer hizmetler gibi pazarda karşılığı olan bir meta haline gelmiş, iletişimin teknolojik doğası modern dünyada sembolik üretim ve değişimin doğasını değiştirmiştir. İletişim artık belirli araçlarla aracılığıyla gerçekleştirilir hale gelmiştir (Timisi, 2003).

Günümüz insanı içinde yaşadığı siyasal, toplumsal, kültürel, ekonomik, felsefi ve dini yaşamın nasıl yönlendirildiğini, yönetildiğini her yönüyle bilmek, tanımak görüşünü taşımaktadır. Toplumsal kurumlar olarak çalışan iletişim örgütleri de yaşanan çağda, kişilerin bu enformasyon gereksinimini sağlamaktan sorumludurlar (Tokgöz, 1994). Medya aynı zamanda, uluslararası anlamda bütün yaşam biçimlerinin ve dolayısıyla bütün kültürlerin temel ögesidir. Bir anlamda, kültürün temel vektörü olarak işlev görür. Medya, davranışları geliştirmeye ve etkilemeye, davranış modellerinin yayılmasını motive etmeye ve özendirmeye, toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya hizmet eden kültürel araçlardır. Medyanın toplum ve birey üzerindeki bu olumlu etkilerinin yanısıra; hiç kuşkusuz bazı olumsuz etkilerinin de olduğunu altını çizmek gerekmektedir.

2.1. Medyanın Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Kamuoyunun; sosyo-ekonomik yaşama etki eden faktörler hakkında enforme edilmesi, siyaset konusunda bilinçlendirilmesi ve farklı görüş açıları konusunda bilgilendirilmesi medyayı olumlayan görüşlerdendir. Fakat medyanın bu işlevlerine, medyanın içinde bulunduğu ortam ve yapısı itibarıyla bakıldığında farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Medya eğlence işlevini ön plana çıkartarak; toplumsal yapıdaki izdüşümü önemli bir yer tutan gelişmeleri ve olguları ıskalayabilmekte ya da mesaj söylemi içerisinde bunlara ilişkin ardalanı yeterince vermeden yüzeysel bir yaklaşım sergileyebilmektedir. Bu yüzeysel yaklaşım ise çoğu kez entelektüel tasarımlardan uzak, geleceğe ilişkin öngörülerini bünyesinde barındırmayan, gündelik ve popüler bir tarz olabilmektedir (Arslan, 2007).

- **Medyanın Olumlu Etkileri**

-Medyanın ortaya çıkmasının ilk ve belki de bugüne değin süregelen en olumlu etkisinin, medyanın varlığından önce belirli bir kesimin malı olan "bilgi"nin toplumlara yayılması ve bilginin evrenselleşmesi olduğunu söylemek mümkündür (Göksel, 1993).

-Ülkelerin çoğunda iletişimin hızla gelişmesi, çeşitli medya biçimlerinin ve özellikle de enformatiğin genelleşmesinde görsel-işitsel iletişimin yaygınlaşması yeni perspektifler açmakta; eğitim ile iletişim arasındaki ilişkileri arttırmaktadır (MacBride vd., 1984). Medya sayesinde eğitim, sadece örgün eğitim yıllarına özgü bir uygulama olmaktan çıkarak yaşamın bütününe yayılma imkanını bulmuştur (Göksel, 1993).

-Medyayla yeniden üretilen ideoloji ile toplumsal sistemin kendini yenilemesi ve yapılandırmasında etkili ve başarılı sonuçlar elde edilmektedir. Medya ile parlamenter demokrasinin yaratılmasında, toplumsal hayat içindeki kurumların birbirlerini denetlemeleri ve eleştirmeleri görevi yerine getirilmiş olur (Yüksel ve Demiray, 1988).

-Medya, bireyin toplumsallaşmasında ve kent kültürüne uyum sağlamasında da başat rol oynamaktadır. Birey, salt kendi kısıtlı çevresinden değil; dış dünyanın çok renkli ve kültürlü yapısından da medya aracılığıyla yararlanabilmektedir.

Medyanın toplumsal açıdan ele alınan olumlu etkileri şüphesiz ki, sadece bunlarla sınırlı değildir. Burada ifade edilenler sadece toplumsal bağlamdaki temel olumlu etkileridir.

- **Medyanın Olumsuz Etkileri**

Olumsuz etkiler genellikle medyanın varlığından değil, bu araçların kullanımından kaynaklanan etkilerdir. Mülkiyet biçimleri ve kullanım amaçları medyaya ayrı bir güç sağlamaktadır. Belirli bir merkezden insanları etkileme ve yönlendirme amacıyla gerçekleştirilen iletişim doğal olarak bu araçlara bir üstünlük vermektedir (Uzoğlu ve Yılmaz, 1996).

-Günümüzde medyaya yöneltilen eleştirilerin en çok yoğunlaştığı nokta tekelleşmedir. Belirli kurumlarda başlayan tekelleşme, giderek ulusal ölçekte araçlar arası tekelleşmeye ve uluslararası düzeyde de çok uluslu; teknoloji, mali yapı ve ideolojik içerikli ürünleri kapsayan boyutlara varmaktadır (Ersan, 1989).

-Medya gelişmiş ülkelerin kültürlerini, geliştirmekte olan ülkelere aktaran bir işlevselliğe de sahiptir (Berelson, 1992). Söz konusu bu işlev, geliştirmekte olan ülkelerin kültürel yapısı için bir tehdit unsuru oluşturabilir. Medya gücünü elinde bulunduranlar, kendi kültürel dokularını edilgen durumdaki ülkelere empoze etme yoluna gidebilirler.

-Son yıllarda, medya iletileri içerisinde önemli bir yer tutan şiddet ve cinsel içerikli öğeler özellikle çocuklar ile gençleri olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

-Medya bireylere değişik kültür ve ülkeler ile ilgili bilgi vererek onların dolaylı yaşam deneyimi kazanmalarını sağlarken; bu değişik grupların yaşam tarzlarına özenmelerine de etki ederek, onların rasyonel olmayan tüketimde bulunmalarına neden olabilir (Göksel, 1993).

3.ARAŞTIRMAYA YÖNELİK METODOLOJİ VE BULGULAR

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin medya kullanım alışkanlıklarını ortaya koymaya çalışan bu araştırmanın metodolojisi ve araştırmada elde edilen bulgular aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

- **Araştırmanın Amacı, Önemi ve Sınırlılıkları**

Bu araştırmada, Antalya ilinde yer alan Akdeniz Üniversitesi bünyesindeki üç meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin medya kullanım alışkanlıkları saha çalışması ile ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda araştırma; öğrencilerin tercih ettikleri iletişim araçlarını, medya kullanım sıklığını, medya kullanım amacını, ilgi duyulan medya içeriklerini ve medya iletilerinden etkilenme düzeylerini saptamayı amaçlamaktadır. Araştırma, medyanın toplumsal gücü ve genç kitleler üzerindeki etkisi göz önünde tutulduğunda ve doğrudan meslek yüksekokulu öğrencilerini merkeze alan bir

çalışma olmasından ötürü önem arz etmektedir. Söz konusu kitle ile medyayı ilişkilendiren çalışmaların yetersizliği düşünüldüğünde; araştırmanın bu alandaki boşluğu giderici bir katkı sağlayacağı da söylenebilir. Meslek yüksekokullarında öğrenim gören genç kitlenin sayıca fazlalığı araştırmanın önemli bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Ankette elde edilen nicel/nitel verilerin geçerlilik ve güvenilirliği veri toplamada kullanılan anket tekniğinin özellikleri ile sınırlıdır. Ayrıca sosyal bilimler alanındaki araştırmalara özgü sınırlılıklar, bu çalışma içinde geçerlilik arz etmektedir.

- **Araştırmanın Yöntemi, Evren ve Örneklemi, Veri Toplama Tekniği**

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmış ve ilgili literatür taraması sonucu elde edilen anket formlarından da yararlanılmıştır. Anket formu altı bölümden ve 35 sorudan oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde, öğrencilerin demografik özellikleri betimlenmiştir. Diğer beş bölümde ise sırasıyla; gazete, televizyon, radyo, internet ve dergi ile ilgili sorular bulunmaktadır. Hazırlanan anket 25 kişilik bir öğrenci grubuna öntest amaçlı uygulandıktan sonra ankete son hali verilmiştir.

Araştırmanın evrenini Akdeniz Üniversitesi bünyesinde yer alan 11 meslek yüksekokulundaki toplam 8 bin 494 öğrenci oluşturmaktadır. Bu meslek yüksekokullarından 3 tanesi (Sosyal Bilimler, Teknik Bilimler ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu) İl merkezinde, diğerleri ilçelerde bulunmaktadır. Merkezdeki bu üç okulun öğrenci sayısının toplamı 5 bin 969'dur. Araştırmanın örnekleme kapsamında Antalya İli merkezinde yer alan 3 meslek yüksekokulundaki, 28 farklı programda 450 öğrenciye yüz yüze anket uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden 40 tanesi eksiklikler ve hatalar nedeniyle analize dahil edilmemiş, 410 anket değerlendirilmiştir. Söz konusu örneklem, okulların öğrenci sayıları ve öğrencilerin cinsiyet dağılımı dikkate alınarak oluşturulmuştur. Anket sonucu elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 15.0 programında değerlendirilmiştir.

- **Araştırma Örneklemine İlişkin Bulgular**

Ankete katılan 410 öğrencinin 191'i Teknik Bilimler, 166'sı Sosyal Bilimler ve 53'ü de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndandır. Bu sayılara ilişkin oranlar okulların öğrenci sayıları ile de örtüşmektedir. Söz konusu üç okul içerisinde en fazla öğrenci mevcuduna sahip okul Teknik Bilimler MYO'dur. Ankete dahil olan öğrencilerin %51,2'si birinci sınıf ve %48,8'i ise ikinci sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrenciler genelde 19-21 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Ankete katılanların, %29,5'i 20, %27,8'i 19 ve %19'u da 21 yaşındadır. Ankete katılan öğrencilerin doğum yerlerine göre dağılımı incelendiğinde hemen hemen tüm illerden öğrencilerin olduğu görülmektedir. Bu illerden ise ilk üç sırada; Antalya (%33,2), Ankara (%6,8) ve İstanbul (%5,9) yer almaktadır. Öğrencilerin aylık harcama tutarlarının ağırlıklı olarak 151-400 TL aralığında olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu rakam, anketi yanıtlayanların yaklaşık yarısı (%46,3)'nin aylık harcama tutarına karşılık gelmektedir. Ayrıca %17,8'lik bir kesimin aylık 150 TL'den az bir miktarla öğrencilik hayatını yaşamaya çalıştıkları ise ortaya çıkan çarpıcı sonuçlar arasındadır.

Ankette örneklem kitlesine, söz konusu demografik verileri elde etmeye yönelik soruların ardından; medya kullanım alışkanlıklarını ortaya çıkartmaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Medya ile ilgili ilk sorgulanan öğrencilerin en çok hangi aracı kullandığı yönündeydi.

Tablo 1: Öğrenciler Tarafından En Çok Kullanılan Kitle İletişim Aracı

Kitle İletişim Aracı	Frekans	Yüzde
Gazete	67	16,3
Televizyon	141	34,4
Radyo	20	4,9
İnternet	176	43,0
Dergi	6	1,4
Toplam	410	100

Meslek yüksekokulu öğrencileri arasında ‘en çok’ kullanılan kitle iletişim aracı, günümüzde popülaritesini her geçen gün arttıran ‘internet’dir. Öğrencilerin %43,0’ı interneti sıklıkla kullanırken, %34,4’ü televizyonu, %16,3’ü gazeteyi, %4,9’u radyoyu ve sadece %1,4’ü ise dergiyi tercih etmektedir. Söz konusu oranlar öğrencilerin ilk sırada belirttikleri iletişim araçlarını ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Gazete Okuma Sıklığı

	Frekans	Yüzde
Her gün	132	32,2
Haftada 5-6 gün	46	11,2
Haftada 3-4 gün	101	24,6
Haftada 1-2 gün	62	15,1
Nadiren	61	14,9
Gazete okumuyorum	8	2,0
Toplam	410	100

Ankete katılanların gazete okuma alışkanlıkları sorgulandığında öğrencilerin; %32,2’sinin hergün, %11,2’sinin haftada 5-6 gün, %24,6’sının haftada 3-4 gün, %15,1’inin haftada 1-2 gün, %14,9’unun nadiren gazete okudukları görülmektedir. Öğrencilerin %2,0’ı ise gazete okumadıklarını ifade etmiştir. Gazete okuma alışkanlığı olan öğrencilerin %70,7 gibi büyük bir çoğunluğu gazeteyi satın aldıklarını belirtmiştir. Gazete okuyan fakat satın almayan öğrencilerin %13,5’inin internetten, %9,3’ünün arkadaş çevrelerinden, %3,4’ünün kantin-kafeden ve %3,1’inin ise diğer kaynaklardan gazetelere ulaştıkları görülmektedir.

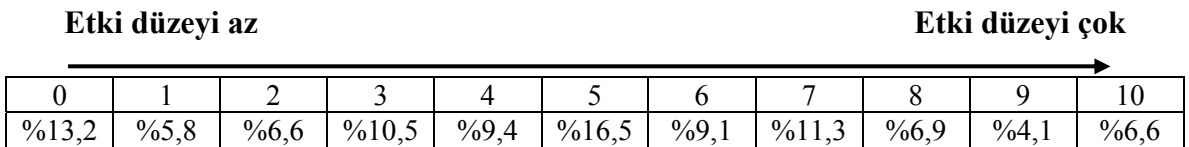
Bir gazeteyi okumaya ortalama ne kadar zaman ayırıyorsunuz? Sorusuna öğrencilerin %45,9’u ‘30 dakikadan az’, %43,9’u ‘31-60 dakika arası’ ve %10,2’si ise bir saatten çok yanıtını vermiştir. Bu bağlamda öğrencilerin neredeyse tamamının gazete okumaya bir saat veya bir saatten daha az bir süre ayırdıkları görülmektedir. Öğrencilerin gazete okumadaki temel amaçları içerisinde ilk sırada; %86,3 ile ‘çevredeki ve ülkedeki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmak’ gelmektedir. Diğer amaçlar ise sırasıyla şöyledir; ‘eğlenmek ve boş vakit geçirmek’ %6,4, ‘kültürel donanımı arttırmak’ %4,6, ‘arkadaş çevresiyle paylaşım sağlamak’ %2,0 ve diğer %0,7. Gazete okumadaki temel amaç ile ilgili oranlardan da açıkça anlaşılacağı üzere söz konusu iletişim aracı, gençler tarafından genelde bir bilgi kaynağı olarak algılanmaktadır. Ayrıca gazete okuyan öğrencilerin %52,9’luk bölümü ‘yerel gazeteler’i de takip ederken, %47,1’lik bölümü ise yerel gazete okumamaktadır.

Tablo 3: Günlük Ortalama Televizyon Seyretme Süresi

	Frekans	Yüzde
1 saatten az	104	25,3
1-2 saat	123	30,0
3-4 saat	106	25,9
5-6 saat	34	8,3
7 saat ve üzeri	9	2,2
TV seyretmiyorum	34	8,3
Toplam	410	100

Meslek yüksekokulu öğrencileri arasında yapılan ankete katılanların %30,0'lık bölümü günde ortalama 1-2 saat televizyon seyretmektedir. Televizyon seyretmeye ayrılan zamana ilişkin diğer değerler şöyledir; '3-4 saat %25,9', 'bir saatten az %25,3', '5-6 saat %8,3', '7 saat ve üzeri %2,2', 'seyretmeyenler %8,3'. Televizyon seyretme nedenleri incelendiğinde ilk sırada %68,7'lik oranla 'bilgilenmek ve haberdar olmak' gelmektedir. İkinci sırada 'eğlenmek ve boş vakti değerlendirmek' (%23,3) yer alırken, %5,6'sı 'kültürel', %1,9'u 'arkadaş çevresiyle paylaşmak' ve %0,5'i de 'diğer nedenler'le televizyon başına geçmektedir. Söz konusu oranlar gazete ile ilgili oranlarla karşılaştırıldığında televizyonda 'bilgilenmek ve haberdar olmak' amacına ilişkin oranın düştüğü; 'eğlenmek' amacının arttığı dikkati çekmektedir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği 'Televizyonda hangi programları daha sıklıkla izliyorsunuz?' sorusuna ilişkin yanıtların film (199 kişi), dizi (191 kişi) ve haber (184 kişi) seçenekleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Televizyon izleyen öğrencilerin %48,9'unun yerel televizyon kanallarını da takip ettiği, %51,1'inin ise bu kanalları izlemediği ortaya çıkmaktadır.

'Televizyon iletileri sizce bireyi ve toplumu nasıl etkiliyor?' sorusunu, anketi yanıtlayan öğrenciler olumlu ve olumsuz etkiler çerçevesinde birden fazla seçenek işaretleyerek yanıtlamışlardır. Olumlu etkiler içerisinde 'bilgilendiriyor' seçeneğini 313 kişi işaretlemiştir. Öğrenciler ayrıca televizyon iletileri yoluyla 'farklı dünyaların tanıtıldığını' (230 kişi) ve 'kültürel gelişime katkı sağlandığını' (199 kişi) ifade etmiştir. Olumsuz etkiler içerisinde ise ilk sırada 'şiddete özendirme' (226 kişi) yer almaktadır. Ayrıca 'aile yapısını olumsuz etkileme' (209 kişi) ve 'kötü alışkanlıklara özendirme' (178 kişi) öğrenciler tarafından ön plana çıkartılan olumsuz etkiler içerisinde bulunmaktadır. Ankete katılan öğrenciler, televizyon programlarının içeriğindeki olumsuz öğelerden etkilenme düzeyini 0-10 arasında puanladıklarında şekil-1'de ortaya konulan sonuçlar çıkmıştır.

Şekil 1: Televizyon Programlarının İçeriğindeki Olumsuz Öğelerden Etkilenme Düzeyi

Televizyon programlarındaki olumsuz öğelerden etkilenme orta düzeyde (5) en fazla orana (%16,5) sahiptir. Hiç etkilenmeyenlerin (0) oranı %13,2 iken, %6,6'lık kesim bu öğelerden aşırı derecede etkilendiklerini belirtmiştir.

Tablo 4: Günlük Ortalama Radyo Dinleme Süresi

	Frekans	Yüzde
1 saatten az	102	24,8
1-2 saat	117	28,5
3-4 saat	31	7,6
5-6 saat	13	3,2
7 saat ve üzeri	9	2,2
Radyo dinlemiyorum	138	33,7
Toplam	410	100

Anketi cevaplayan öğrencilerin %33,7'lik bir bölümü radyo dinleme alışkanlıklarının olmadığını ifade ederken; radyo dinleyen kitlenin genelde bir saatten az (%24,8) ya da 1-2 saat arası (%28,5) radyo dinledikleri ortaya çıkmaktadır. Radyo dinleyen öğrencilerin %54,5 gibi büyük bir çoğunluğu 'eğlenmek ve boş vakitlerini değerlendirmek' amacıyla bu iletişim aracını kullandıkları görülmektedir. Diğer dinleyicilerin ise %36,5'i bilgilenmek, %6,4'ü kültürel donanımını arttırmak, %1,1'i arkadaş çevreleriyle paylaşmak ve %1,5'i de diğer nedenlerle radyoyu dinlemektedir. Radyo dinleyicilerinin radyo programları arasında en çok tercih ettikleri programlar arasında müzik-eğlence (%72,3) ve haber programları (%24,0) yer almaktadır. 'Daha çok hangi ortamda radyo dinliyorsunuz?' sorusuna ankete katılanların %68,0'ı evde-yurtta, %26,3'ü araçta, %3,4'ü iş yerinde, %1,9'u okulda ve %0,4'ü de diğer ortamlarda yanıtını vermiştir. Yerel radyo kanallarını dinleyenlerin oranı %53,4, dinlemeyenlerin ise %46,6'dır.

Tablo 5: Günlük Ortalama İnternet Kullanma Süresi

	Frekans	Yüzde
1 saatten az	95	23,2
1-2 saat	120	29,3
3-4 saat	107	26,1
5-6 saat	37	9,0
7 saat ve üzeri	39	9,5
İnternet kullanmıyorum	12	2,9
Toplam	410	100

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin internette yararlanma sıklığı incelendiğinde; öğrencilerin en çok (%29,3) 1-2 saat aralığında internette kaldıkları görülmektedir. Bir saatten az kullananların oranı %23,2 iken 3-4 saat arası internet kullananlar %26,1'lik kesimi oluşturmaktadır. İnternet kullanım süresi ile ilgili diğer oranlar ise şöyledir; %9,0'ı 5-6 saat, %9,5'i 7 saat ve üzeri, %2,9'u internet kullanmayanlardan oluşmaktadır. İnterneti kullanmaktaki temel amaçlar sorgulandığında ilk sırada %21,1 ile bilgilenmek-haberdar olmak gelmektedir. İkinci sırada ise benzer bir oranla (%20,4) ödev-proje araştırmaları bulunmaktadır. İnternet kullanımındaki amaca ilişkin elde edilen diğer sayısal veriler şöyledir; %17,6 arkadaş çevresiyle paylaşım sağlamak, %16,2 eğlenmek-oyun oynamak, %12,4 kültürel donanımını arttırmak, %8,5 iş olanaklarını araştırmak ve %3,8 alışveriş yapmak. Elde edilen bulgulardan da anlaşılacağı üzere, internet diğer araçlardan farklı olarak öğrencilere iş olanaklarının araştırılması konusunda da bir destek noktası oluşturmaktadır. Öğrencilerin %92,1 gibi büyük bir çoğunluğu internetin hayatlarına kolaylık kattığını ifade ederken, %4,3'ü bu görüşü benimsemediklerini, %3,6'sı ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmiştir.

Öğrencilerin internet kullanımına ilişkin yaşadıkları problemler arasında ilk üç sırada; hız-kapasite sorunu (%28,5), yanlış bilgi (%21,0) ve pornografik yayınlar (%14,9) yer almaktadır. İnternetin olumsuz etkilerinin neler olduğu konusunda öğrenciler, ilk sırada %33,5 ile ‘sosyal ilişkileri zayıflatır’ görüşünü ortaya koymuşlardır. İnternetin olumsuz etkilerine ilişkin diğer görüşler ise sırasıyla şu şekildedir; toplumsal ahlakı kötü etkiler (%19,2), bireyi yalnızlığa iter (%16,7), sanal ile gerçek arasındaki farkın ayırt edilmesini zorlaştırır (%15,2), suç unsuru artırır (%4,6). Ayrıca öğrencilerin %10,8’lik bir bölümü internetin herhangi bir olumsuz etkisi olmadığı görüşünü ifade etmiştir.

Tablo 6: Dergi Okuma Sıklığı

	Frekans	Yüzde
Haftada bir	110	26,8
Ayda bir	171	41,7
Yılda bir iki kez	48	11,7
Dergi okumuyorum	81	19,8
Toplam	410	100

Dergi okuma alışkanlığı ile ilgili sorulan soruya, öğrencilerin %19,8’lik bölümü dergi okuma alışkanlıklarının olmadığını söylemiştir. Dergi okuyanların ise %41,7’si ayda bir, %26,8’i haftada bir ve %11,7’si ise sadece yılda bir iki kez dergi okumaktadır. Dergi okuyan öğrencilerin %71,0’lık bölümü dergiyi satın aldıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin okudukları dergiye diğer ulaşma biçimleri arasında; internet (%14,4), arkadaş çevresi (%9,5), kantin-kafe (%3,6), kütüphane (%1,0) ve diğer (%0,5) yer almaktadır. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği, ‘Hangi içerikteki dergileri okumayı tercih ediyorsunuz?’ sorusuna ankete katılanların öncelikli olarak; bilim (126 kişi), magazin (75 kişi), sanat (69 kişi), spor (62 kişi), otomotiv (60 kişi) ve mizah (51 kişi) içerikli dergileri ön plana çıkardıkları görülmektedir. Öğrencilerin %22,6’sı ilgi alanındaki gelişmeleri takip etmek, %19,8’i eğlenmek, %18,8’i kültürel donanımını arttırmak, %17,9’u çevrelerindeki ve ülkedeki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmak, %12,4’ü mesleki birikimini arttırmak ve %8,5’i ise arkadaş çevresiyle paylaşım sağlamak amacıyla dergi okumaktadır.

4.SONUÇLAR

Akdeniz Üniversitesi bünyesindeki meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin medya kullanım alışkanlıklarının sorgulandığı bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında şu çarpıcı sonuçlara ulaşılmıştır.

1.Teknolojik gelişmelerin hızla ivme kazandığı günümüzde internet kullanımının da giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Öğrencilerin özellikle, ‘bilgilenmek ve haberdar olmak’ amacıyla interneti diğer medya organlarına göre daha öncelikli olarak tercih ettikleri görülmektedir. Öğrenciler bilgi sahibi olmak için ikinci sırada televizyonu ve daha sonra gazeteyi tercih ettiklerini bildirmişlerdir.

2.Öğrencilerin gazete okumak için ayırdıkları ortalama süre sorgulandığında, ankete katılanların %45,9’u ‘30 dakikadan az’, %43,9’u ‘31-60 dakika arası’ gazete okuduklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu bu durum, gazete okuma süresinin bir saati geçmediğini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, öğrencilerin okuma alışkanlıklarının gelişmiş düzeyde olmadığını bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.Televizyon iletilerinin bireyi ve toplumu nasıl etkilediği sorgulandığında öğrencilerin olumsuz etkiler içerisinde ilk üç sırada ‘şiddete özendirme’, ‘aile yapısını olumsuz etkileme’ ve ‘kötü alışkanlıklara özendirme’ olgularını ifade ettikleri

görülmektedir. Televizyon programlarının içeriğindeki olumsuz öğelerden etkilenme düzeyi incelendiğinde ise hiç etkilenmeyenlerin oranı %13,2 iken, %6,6'lık bir kesim bu öğelerden aşırı derecede etkilendiklerini belirtmiştir. Orta düzeyde etkilenenlerin oranı ise %16,5'dir.

4.Araştırmada diğer çarpıcı bir nokta ise radyo dinleme alışkanlığı ile ilgili sonuçlardır. Ankete katılan öğrencilerin %33,7'lik bir bölümü radyo dinleme alışkanlığının olmadığını, radyo dinleyen öğrencilerin %54,5'inin ise 'eğlenmek ve boş vakitlerini değerlendirmek' amacıyla radyo dinlediklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, radyonun gençlere hitap eden bir kitle iletişim aracı olma özelliğini her geçen gün kaybettiği ve temel işlevinin eğlendirmek olgusuna dönüştüğü söylenebilir.

5. Öğrencilerin 92,1 gibi büyük bir çoğunluğu internetin hayatlarını kolaylaştırdığını ifade etmiştir. İnterneti olumlayan bu sonuca tezat oluşturan nokta ise, öğrencilerin %33,5'lik bir bölümünün internetin sosyal ilişkileri zayıflattığı savını ortaya koymasıdır. Bu anlamda öğrenciler internetin yaşamlarına kattığı değerlerin farkında olmakla birlikte, kendi dünyalarında yalnızlaşmaya neden olduğunun da bilincindedir.

6. İlk sırada tercih edilme oranı açısından, öğrencilerin dergi okuma alışkanlıkları diğer medya organlarına göre daha azdır. İçerikleri bakımından okudukları dergiler sorgulandığında, öğrencilerin öncelikle bilimsel anlamda yayın içeriğine sahip olan dergileri okudukları görülmektedir. Diğer iletişim araçlarından farklı olarak öğrenciler dergiyi, ilgi alanındaki gelişmeleri takip etmek ve mesleki birikimlerini arttırmak amacıyla da okuduklarını ifade etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Arslan, E. (2007), "Türk Basınında Yer Alan Avrupa Birliği Haberlerinin Analizi", Ege Üniversitesi Yeni Düşünceler Dergisi, Sayı:2.
- Aziz, A. (1982), "Toplumsallaşma ve Kitle İletişimi", A.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, Sayı:2
- Aziz, A. (1994), "Kitle İletişim Araçlarının Kamuoyunu Etkileme Gücü", Kitle İletişim Araçları ve Kamuoyu, İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Berelson, B. (1992), "The Mass Media", Mass Media In Modern Society, Transaction Publishers.
- Ersan, İ. (1989), Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum, Der yayınları.
- Göksel, A. (1993), "Kitle İletişim Araçlarının Olumlu-Olumsuz Etkileri", Ege Üniversitesi Düşünceler Dergisi, Sayı:6
- MacBride S., Abel E., Beuve H., vd. (1984), Many Voices, One World-Communication and Society Today and Tomorrow, UNESCO.
- Merill, John C., Edward, John Lee, ve Friendlender, Jay. (1994), Modern Mass Media, Harper Collins College Publishes.
- Timisi, N. (2003), Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi, Dost Kitabevi.
- Tokgöz, O. (1994), Temel Gazetecilik, İmge Yayınları.
- Uzoğlu,S. ve Yılmaz A. (1996), "Medyanın Gücü", Yeni Türkiye, Sayı:2.
- Yüksel, H. ve Demiray U. (1988), Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:281.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ EĞİTİME BAKIŞ AÇILARI VE FARKINDAKLILIKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**A RESEARCH ON VIEWPOINTS AND AWARENESS OF VOCATIONAL
SCHOOL STUDENTS ABOUT VOCATIONAL**

Yrd.Doç.Dr. Cantürk KAYAHAN¹

Yrd.Doç.Dr. Serdar ÖGEL²

EDUCATION

Vocational Schools are among most important institutions in high teaching system which compensates intermediate personnel requirements for both industry and social institutions. Especially, by the increase in student number in recent years, education quality is not increased at the same rate and vocational schools was founded in many places with low infrastructure. In this scope, determination and evaluations on students' schools and departments has a big importance about education and teaching plannings intended for future. In this study, viewpoints and awareness level of economy and technic program students in Bolvadin Vocational School at Afyon Kocatepe University were tested in SPSS program and evaluations were made with respect to results.

Key Words: Vocational Education, Student, Research

ÖZET

Yüksek öğretim sistemi içerisinde gerek sanayi gerekse sosyal kuruluşların ara eleman ihtiyacının karşılanmasında en önemli yere sahip kuruluşların başında meslek yüksekokulları gelmektedir. Özellikle son yıllarda öğrenci sayısında yaşanan artışlarla birlikte, eğitim kalitesinin ayrı oranda artırılamadığı ve alt yapısı yetersiz birçok yerlerde meslek yüksek okullarının kurulduğu gözlenmektedir. Bu kapsamda öğrencilerin okulları ve bölümleri üzerine tespit ve değerlendirmeleri, geleceğe yönelik eğitim ve öğretim planlamalarının yapılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören iktisadi ve teknik program öğrencilerinin, öğrenim gördükleri bölümleri üzerine bakış açıları ve farkındalıkları SPSS programında test edilmiş ve elde edilen sonuçlar üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki eğitim, öğrenci, araştırma.

GİRİŞ

Yüksek öğretim sistemi içerisinde meslek yüksekokulları, özellikle Anadolu üniversiteleri için öğrenci sayısı bakımından önemli bir sayısal büyüklük oluşturmaktadır.

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin MYO Öğretim Üyesi, ckayahan@aku.edu.tr.

² Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., Öğretim üyesi, serdaroqel@hotmail.com.

Bununla birlikte meslek yüksekokullarının ve programlarının her geçen gün artmaya devam etmesiyle birlikte, öğretim elemanı yetersizliklerinden ve öğrenci kalitesinden kaynaklanan problemler ön plana çıkmaktadır. Aslında bu okullar amaçları doğrultusunda kullanılabilse ekonomik sistemin işleyişine önemli bir işlevlik kazandırılabilirlerdir. Çünkü tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik sistemin en büyük ve en önemli istihdam merkezi olan KOBİ’lerin ara eleman ihtiyacının meslek yüksekokulları tarafından karşılanması beklenmektedir. Ancak mevcut sistem içinde meslek yüksekokulları her öğrencinin yerleşebildiği, üst lise konumuna dönüşmüşlerdir. En önemli özellikleri olan uygulamalı eğitim ise, birkaç büyük meslek yüksekokulu dışında neredeyse imkansız hale gelmiştir. Dünya ülkeleri arasında nüfus bakımından 15. sırada gelen Türkiye’nin, hızla artan nüfusunun eğitimi, mesleki eğitime katılımı ve oradan da işgücüne aktarımın da meslek yüksek okullarına önemli görevler düşmektedir.

Bu çalışmada meslek yüksekokulları teknik ve iktisadi program öğrencilerinin mesleki eğitime bakış açıları ve farkındalıkları üzerine Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin Meslek Yüksekokulu öğrencilerine anket uygulanmış ve SPSS 11.0 programı kullanılarak ulaşılan sonuçlar üzerine gerekli değerlendirmeler ve yorumlamalar yapılmıştır.

I. MESLEK YÜKSEKOKULLARI VE TARİHİ GELİŞİMİ

Mesleki eğitim (vocational education), genel anlamda teknik eğitim olarak da ifade edilir. Bu eğitimde öğrenciler elle ya da pratik aktivitelere dayalı işler için eğitim alırlar. Genelde akademik olmayan ve özellik arz eden iş ve meslekler için katılımcılara ya da öğrencilere hizmet verilir. 20. yüzyıla kadar mesleki eğitim, özel ya da spesifik işler üzerine odaklanmıştı. Örneğin kaynakçılık, mobilyacılık ve otomobil mekaniği gibi. 20. yüzyıldan sonra ise artan rekabet ve uzman işgücü ihtiyacıyla birlikte mesleki eğitim, daha spesifik olarak teknik alanlar yanında sosyal alanlarda da özel yeni uzmanlık alanları ortaya çıkarmıştır. Örneğin dış ticaret, turizm, kozmetik, bilgi teknolojileri, tekstil ve bilgisayar gibi.

Türkiye’de önlisans seviyesindeki mesleki eğitim, meslek yüksekokulları vasıtasıyla organize edilmektedir. 1974 yılında kurulan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme merkezi (ÖSYM), üniversitelere merkezi sınavla öğrenci alınmasını sağlarken, üniversiteye giriş sisteminde de kurumsal bir oluşumun başlangıcı olmuştur. 1981 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, üniversiteler, milli eğitime bağlı okullar ve YAYKUR gibi dağınık bir alanda faaliyet gösteren yükseköğretim kurumlarını YÖK (Yükseköğretim Kurulu) çatısı altında toplamıştır. Meslek yüksekokulları 1981 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa kadar Milli Eğitim bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu kanunla birlikte üniversitelere bağlanan Meslek Yüksekokullarının ve programlarının açılması da Yükseköğretim Kurulunun kararına tabi olmuştur³.

Yüksek öğretim sisteminin temelini üniversitelerin oluşturduğu düşünüldüğünde, meslek yüksekokullarının da organizasyon içindeki yeri daha iyi anlaşılabilir. Tablo 1’de üniversiteler ve alt birimlerine ait sayılar verilmiştir. Bunun yanında uygulamaya dönük olarak lisans seviyesinde 246 okulda mesleki eğitim verilmektedir. Önlisans seviyesindeki uygulamaya dönük eğitim, meslek yüksekokulları tarafından sağlanmaktadır. Bu okulların sayısı 632’dir ve örgün öğretim içerisindeki payı % 30 gibi oldukça önemli bir seviyededir (YÖK, 2004: 32).

³ http://www.yok.gov.tr/duyuru/yok_strateji_kitabi.pdf (21.03.2009).

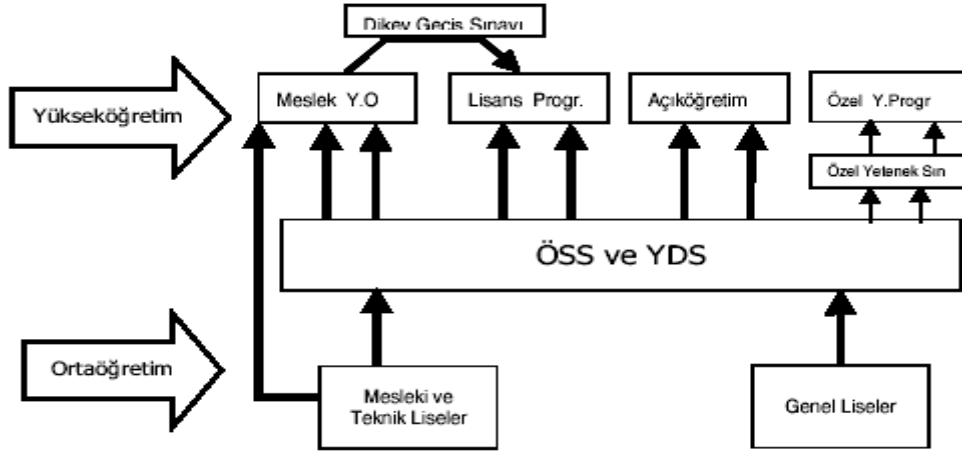
Tablo 1. Yüksek Öğretim Kurumları ve Birim Sayıları

	Üniversite Sayısı	Fakülte Sayısı	Enstitü Sayısı	Yüksekokul Sayısı	MYO Sayısı	Toplam Birim Sayısı
Devlet Üniversiteleri	68	549	259	236	599	1711
Vakıf Üniversiteleri	25	126	71	10	24	256
4702 Sayılı Kanunla Vakfa Bağlı Kurulan MYO'ları		-	-	-	5	5
Genel Toplam	93	675	330	246	628	1972

Kaynak: Türkiye'nin Yüksek Öğretim Stratejisi, 2007: 49.

Meslek Yüksekokullarının sisteminin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, bugünkü anlamda orta öğretimden yükseköğretime geçiş sistemi Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Orta Öğretimden Yüksek Öğretime Geçiş Sistemi

Kaynak: Türkiye'nin Yüksek Öğretim Stratejisi, 2007: 74.

Türkiye'de merkezi olarak uygulanan yerleştirme sınavı (ÖSS), iki temel amaca yöneliktir: Birincisi adaylar arasından başarı ve yetenekte üstün olanları seçme; ve diğeri yükseköğretime devam edebilmek için gerekli asgari bilgi ve beceri donanımına sahip olanları belirleyebilmedir. Dolayısıyla aşağıdaki şekilden de izlenebileceği gibi, meslek yüksekokullarına geçişte tanınan sınavsız geçiş imkanı, ÖSS sistemine göre yükseköğretime yerleşme amacıyla çelişmektedir. Bunun sonucunda da amaçsız ve her hangi bir emek harcamadan birçok öğrenci meslek yüksekokullarına yerleşebilmektedir. Sınavsız geçiş sisteminin meslek yüksekokullarına gelen öğrenci sayısındaki etkisi Tablo 2'de net bir biçimde görülmektedir. Sınavsız geçiş sisteminin başladığı 2001 yılına kadar meslek liselerinden örgün öğretime geçebilen öğrenci sayısı 2002 yılında iki katından daha fazla artış göstermiştir.

Tablo 2. Meslek Lisesi Çıkışlı Adaylardan Örgün Öğretim Programlarına Yerleşenlerin Yıllara Göre Değişimi.

Yıl	Sayı
1995	57.265
1996	63.647
1997	69.349
1998	65.121
1999	68.046
2000	78.061
2001	85.986
2002	188.628
2003	143.672
2004	292.427

Kaynak: Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, 2005: 38.

Meslek Yüksekokullarına sınavsız geçiş yolu ile yerleşen öğrencilerin bir kısmı, üniversitelere yerleştirilmelerine rağmen bu haklarını kullanmamakta, bunun sonucunda da yüksek öğretime devam etme isteğindeki birçok lise çıkışlı öğrenci mağdur olmaktadır. Tablo 3’de önlisans örgün öğretimi kazanan ancak kayıt yaptırmayan öğrenci yüzdesini göstermektedir. Tüm bunların yanında kayıt yaptıran ancak ilk dönem’den çıkış alan öğrenci sayısı da unutulmamalıdır.

Tablo 3. 2004 ÖSS Örgün Öğretime yerleştirilen ve Kaydolan Öğrenci Sayıları

Lisans- Önlisans	Yerleştirilen (Y)	Kaydolan (K)	K/Y (%)
Örgün Öğretim			
Lisans	197.774	197.087	99,7
Ön Lisans	195.665	153.707	78,6
Toplam	393.439	350.794	89,2

Kaynak: Türkiye’nin Yüksek Öğretim Stratejisi, 2007: 85.

Meslek Yüksekokullarının sorunları değerlendirildiğinde; öğretim elemanı yetersizliği ve öğrenci kalitesi problemleri yanında, diğer bir problem her üniversitenin her ilçesine bir meslek yüksekokulu açılmak istenmesidir. Bu durum hem öğretim elemanı ihtiyacını artırmakta hem de uygulama ve eğitim kalitesini düşürmektedir. Türkiye’de MYO’larının örgün öğretim içerisindeki payı % 30’lar civarındadır. Halbuki bir çok gelişmiş Avrupa ülkesinde bu oran çok daha düşük değerlere sahiptir. Örneğin, Finlandiya’da % 23, Almanya’da % 13, Yunanistan’da % 31, İtalya’da % 5.4, Kore’de % 27, İngiltere’de % 33, Japonya’da % 34, ABD’de % 45’dir⁴. Dolayısıyla her bölgeye okul açmakla değil mevcut okulların eğitim kalitesinin artırılmasıyla meşgul olunmalıdır. Bunun yanında meslek yüksekokullarındaki öğrenci başına öğretim elemanı sayısı da oldukça düşüktür. YÖK tarafından 2007 yılında yayımlanan Yükseköğretim Stratejisi raporunda bu oranın % 59 gibi oldukça yüksek bir orana tekabül ettiği, bunun sonucunda da öğretim elemanın ders yükü artmakta ve öğrenciye yönelik fayda değeri düşmektedir.

Meslek eğitiminde öğrenmeye karşı bir direnç olduğu birçok uzman tarafından belirtilmektedir (Bıncı ve Arı, 2004: 384). Bu durum eğitimin kalitesini de doğrudan

⁴ http://www.yok.gov.tr/duyuru/yok_strateji_kitabi.pdf (21.03.2009)

etkilemekte ve bir takım yeni alternatiflerin uygulanmasını gerektirmektedir. Çünkü verilen eğitimlerde, dinleyicilerin hep pasif tarafta kalması ve verilen eğitimlerin sıkıcı ya da anlaşılabilir olması öğrencinin performansını ve motivasyonu düşürmektedir. Bu problemin çözümü ise öğrenci merkezli öğretim, eğlenceli, uygulayıcı ve düşündürücü eğitim modellerinin uygulanması ile mümkündür (Atherton, 1999: 3).

Günümüzde üniversiteler, buldukları bölgelere sadece bilgi düzeyinde katkı yapmamakta aynı zamanda sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan da önemli bir ivme kazandırmaktadırlar. Bu kazanımlar ya da getiriler Tablo 4’de ekonomik ve sosyal açıdan toplumsal ve kişisel olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 4. Yükseköğretimin getirileri

	Toplumsal	Kişisel
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> • Vergi gelirlerindeki artış • Üretkenlikteki artış • Tüketimdeki artış • İşgücü esnekliğinin artışı • Devletten beklenen mali desteğin azalması	<ul style="list-style-type: none"> • Yüksek kazanç düzeyi • İş bulmada kolaylık • Yatırımda artış • Daha iyi çalışma koşulları • Kişisel/Mesleki hareketlilik
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> • Suç oranındaki azalma • Bağış ve topluma hizmette artış • Vatandaşlık bilincinin gelişmesi • Sosyal kenetlenme • Teknolojiye uyum sağlama ve kullanma becerisinin gelişimi	<ul style="list-style-type: none"> • Daha sağlıklı ve uzun yaşam • Çocuklar için daha iyi yaşam koşulları • Müşteri olarak daha iyi karar verebilme • Kişisel statünün yükselmesi • Daha fazla hobi ve boş zaman aktiviteleri

Kaynak: Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, 2005: 8.

II. ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ EĞİTİME BAKIŞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A) Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırma meslek yüksekokulu öğrencilerinin mesleki eğitime bakış açılarının, beklentilerinin ve bölüm tercihlerinin belirlenmesi amacıyla, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin Meslek Yüksekokulu, teknik ve iktisadi program öğrencilerini kapsamaktadır.

B) Araştırma Yöntemi

Kullanılan kategorik değişken düzeyleri arasındaki ilişkilerin iki boyutlu öklit uzayında grafiksel olarak gösterilerek çeşitli yorumlamaların yapılabilmesi amacıyla SPSS istatistik programında uyum analizinden yararlanılmıştır.

C) Araştırma Bulguları ve Yorumu

Bu çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve Teknik program öğrencilerinden 630 kişiye yüz yüze anket yoluyla uygulanmıştır. Öğrencilerin bölümlerine ait dağılımları, Tablo 5’de ayrıntılı olarak verilmiştir. Tablo’da da görülebileceği gibi öğrenci sayıları bölümler itibariyle eşit oranda dağılım göstermesine dikkat edilmiştir. Ancak bazı bölümlerin ikinci öğretimleri olmaması ve öğrenci sayılarının azlığı, bazı bölümlerde ankete katılan öğrenci sayısının düşük kalmasına neden olmuştur. Örneğin, mobilya, doğalgaz ve inşaat programlarında olduğu gibi.

Tablo 5. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bölümlerine Göre Dağılımı

BOLUMLER		Sayı	Yüzde
Dış Ticaret		41	6,5
Muhasebe		59	9,4
İşletme		70	11,1
Pazarlama		58	9,2
Bankacılık ve Sigortacılık		41	6,5
Büro Yönetimi ve Sekreterlik		53	8,4
Bilgisayar		75	11,9
Makine		55	8,7
Elektrik		47	7,5
Gıda teknolojileri		59	9,4
Doğalgaz		20	3,2
Mobilya		15	2,4
İnşaat		36	5,7
	Toplam	629	99,8
Missing	System	1	,2
Toplam		630	100,0

Tablo 6’da öğrencilerin meslek yüksekokullarındaki bölümlerini seçme nedenleri gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 27,1’i tamamen tesadüfi nedenlerle, % 20,8’i DGS (Dikey Geçiş Sınavı)’den yararlanabilmek amacıyla, % 19,5’i OSYM puanı yettiği için seçtiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçların dağılımı öğrencilerin meslek yüksekokulu seçimlerinde çok bilinçli hareket etmediklerini göstermektedir.

Tablo 6. Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bölüm Seçimlerinde Etkili Unsurlar

Bölüm Seçmede Etkili Unsurlar		Sayı	Yüzde
DGS		131	20,8
Ailevi Etkenler Ve Yakın Akrabalar		35	5,6
Eğitiminin İyi Olduğunu Düşündüğüm İçin		48	7,6
Osym Puanım Yettiği İçin		123	19,5
Bilmeyerek Tamamen Tesadüfi		171	27,1
Üniversite Mezunu Olabilmek İçin		57	9,0
Memleketime Yakın Olduğu İçin		36	5,7
Diğer		28	4,4
	Total	629	99,8
Missing	System	1	,2
Toplam		630	100,0

Tablo 7’de öğrencilerin mesleki eğitime bakış amaçları sıralandığında; öğrencilerin % 27,5’i DGS’ini kullanmak amacıyla, % 26,2’si iyi bir derece yaparak iş hayatına atılmak amacıyla, % 22,7’si meslek sahibi olabilmek amacıyla, % 20,7’si de

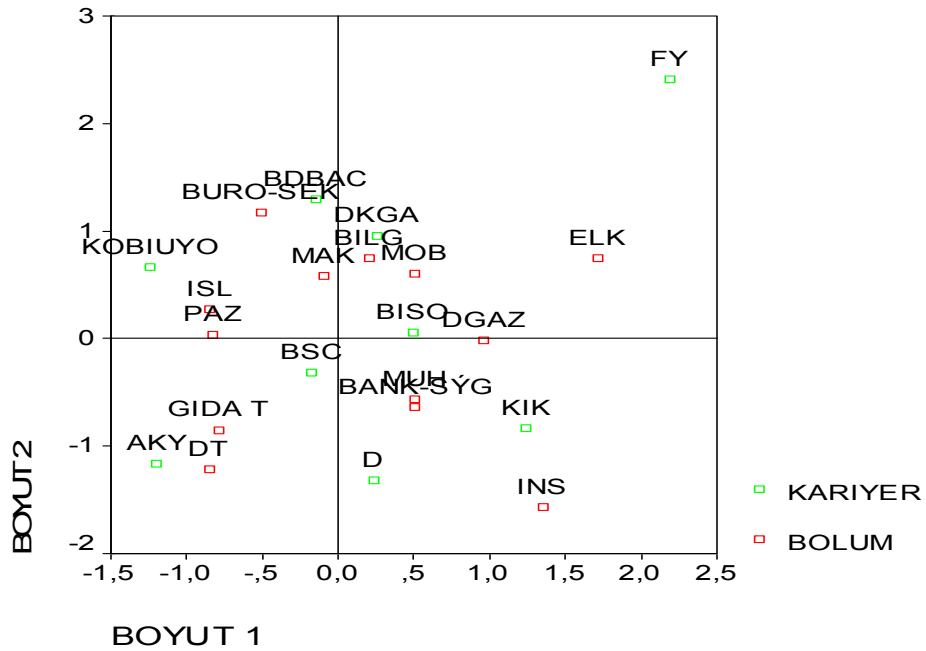
sadece sınıfı geçmek amacıyla ilgili bölümlerine devam ettiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar öğrencilerin birinci önceliklerinin meslek sahibi olabilmek olduğunu, diğer önceliğin ise DGS sınavı yoluyla daha iyi bir eğitim alabilmek olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin Mesleki Eğitime Bakış Amaçları

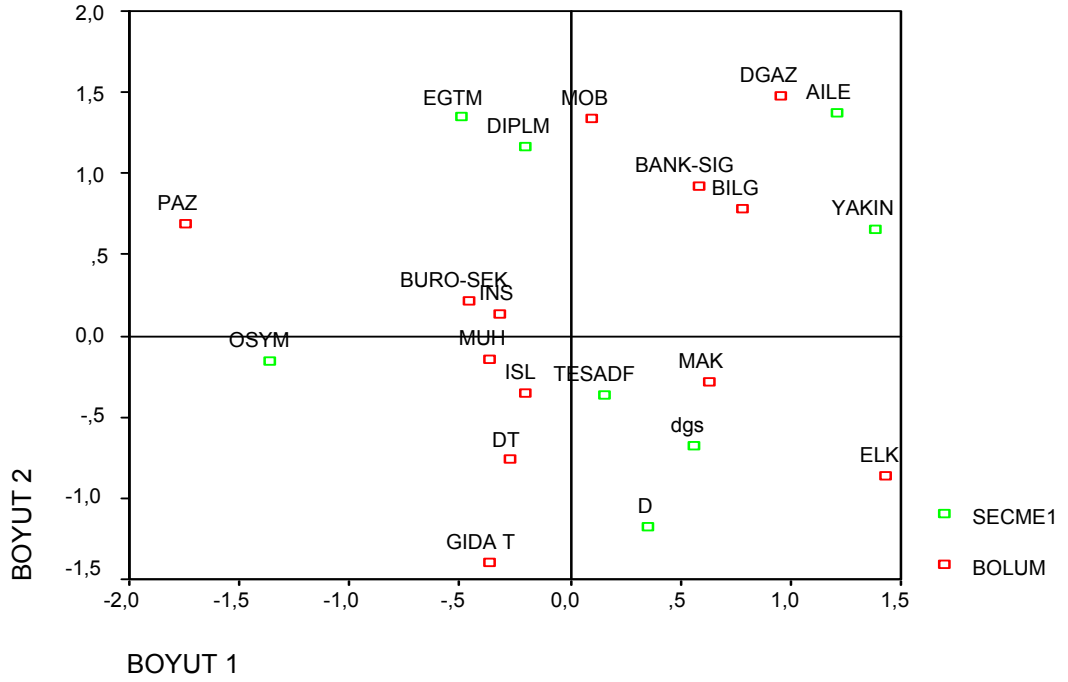
AMAÇLAR		Sayı	Yüzde
sınıfı geçmek		130	20,6
iyi bir derece yapıp ısı hayatına atılmak		165	26,2
DGS		173	27,5
Aile ve çevre baskısını azaltmak		8	1,3
Meslek sahibi olmak		143	22,7
Maddi nedenler		3	,5
Diğer		7	1,1
Toplam		629	99,8
Missing	System	1	,2
Toplam		630	100,0

SPSS uyum analizleri yapıldığında; öğrencilerin bölümlerine göre, mesleki eğitime bakış açıları ve farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre Tablo 8’de yapılan uyum analizi sonuçlarına göre, doğalgaz ve elektrik bölümünü seçen öğrencilerin genellikle bir iş sahibi olmak, Bilgisayar ve mobilya bölümünü seçen öğrencilerin devlet kurumunda görev alabilmek, Gıda teknolojileri ve dış ticaret bölümlerini seçen öğrencilerin daha çok akademik kariyer için bölümlerini tercih ettikleri söylenebilir. Bu öğrencilerin ayrıca büyük bir şirkette çalışmak için bu tercihi yaptıkları da söylenebilir. Pazarlama ve işletme bölümlerini seçen öğrencilerin ise, küçük ve orta büyüklükte bir şirkette üst yönetici olmak için bölüm tercihi yaptıkları söylenebilir. Bunun yanında makine ve büro yönetimi-sekreterlik bölümünü seçen öğrencilerin bölüm dışında bir alanda çalışmak için bölüm tercihi yaptıkları söylenebilir.

Tablo 8. Öğrencilerin Bölümleriyle Kariyer Hedefleri Arasındaki İlişki

Tablo 9. Öğrencilerin Bölümleri ve Seçme Nedenleri Arasındaki İlişki

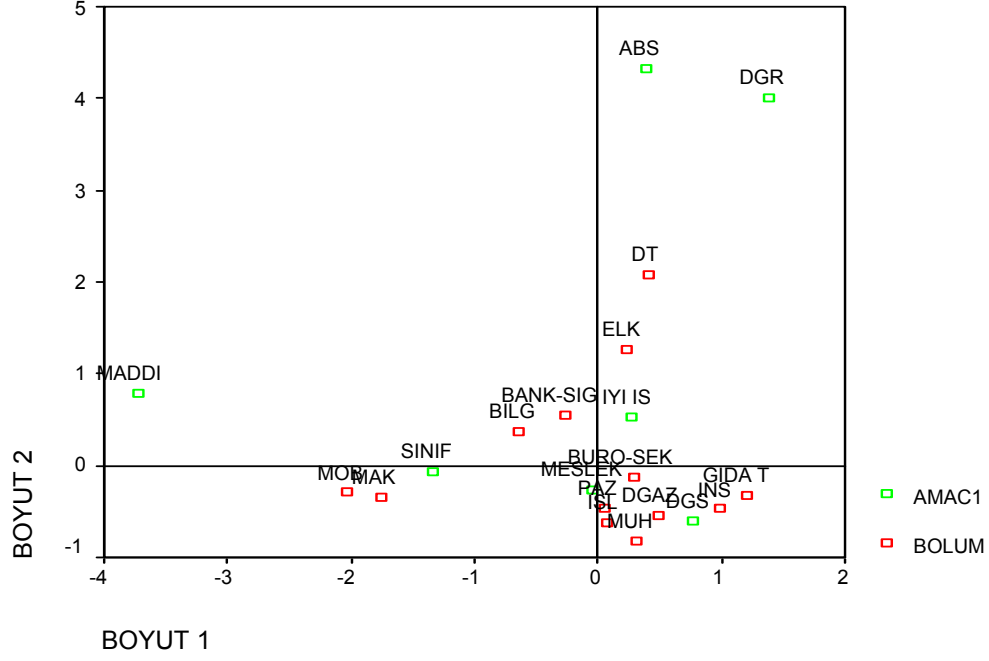

Tablo 9’da ankete katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda uygulanan uyum analizi sonuçlarına göre; mobilya, doğalgaz, bankacılık-sigortacılık ve bilgisayar bölümlerini seçen öğrencilerin genellikle ailevi etkenler ve memlekete yakın olduğundan dolayı bu tercihleri yaptıkları söylenebilir.

İnşaat, büro yönetimi-sekreterlik ve pazarlama bölümünü seçenlerin üniversite mezunu olabilmek ve okulun eğitiminin iyi olduğunu düşündüğü için bu tercihlerde buldukları söylenebilir.

Makine ve elektrik bölümünü seçenlerin ise, bu bölümleri tesadüfen, DGS için ve diğer sebeplerden dolayı seçtikleri söylenebilir.

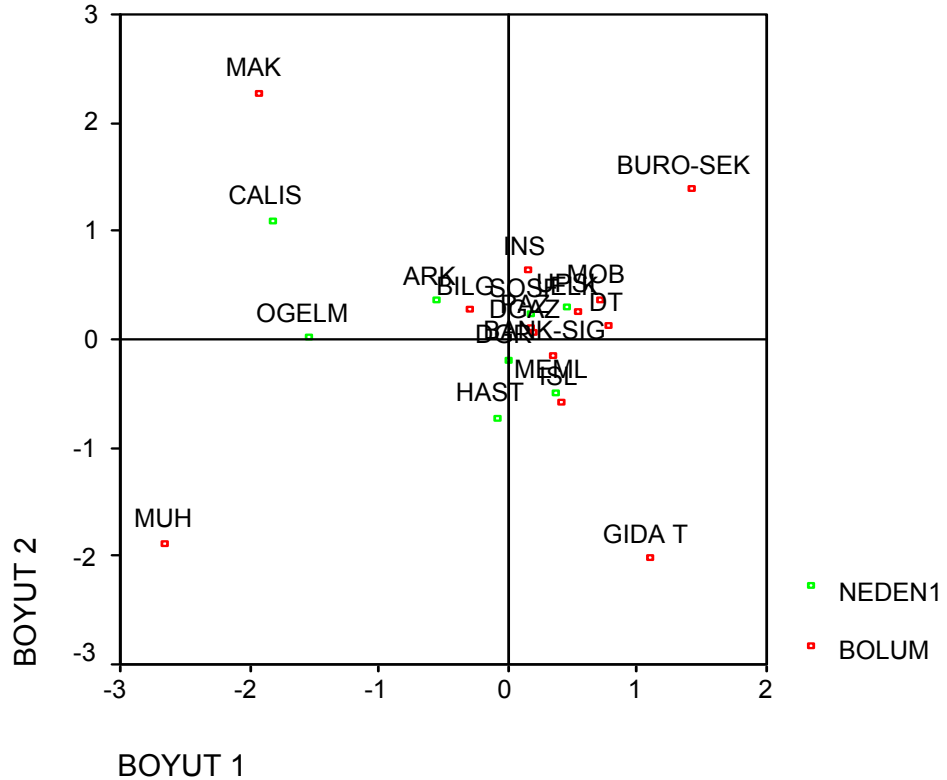
Tablo 10. Öğrencilerin Bölümleri İle Mesleki Eğitime Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

Tablo 10'da ankete katılan, elektrik ve dış ticaret bölümlerinde okuyan öğrencilerin mesleki eğitime bakış açılarının, genellikle aile baskısını azaltmak, iyi bir iş sahibi olmak ve diğer amaçlarla ilişkili olduğu söylenebilir. Mobilya ve makine bölümlerinde okuyan öğrencilerin mesleki eğitime bakış açılarının sınıfı geçmek olduğu söylenebilir.

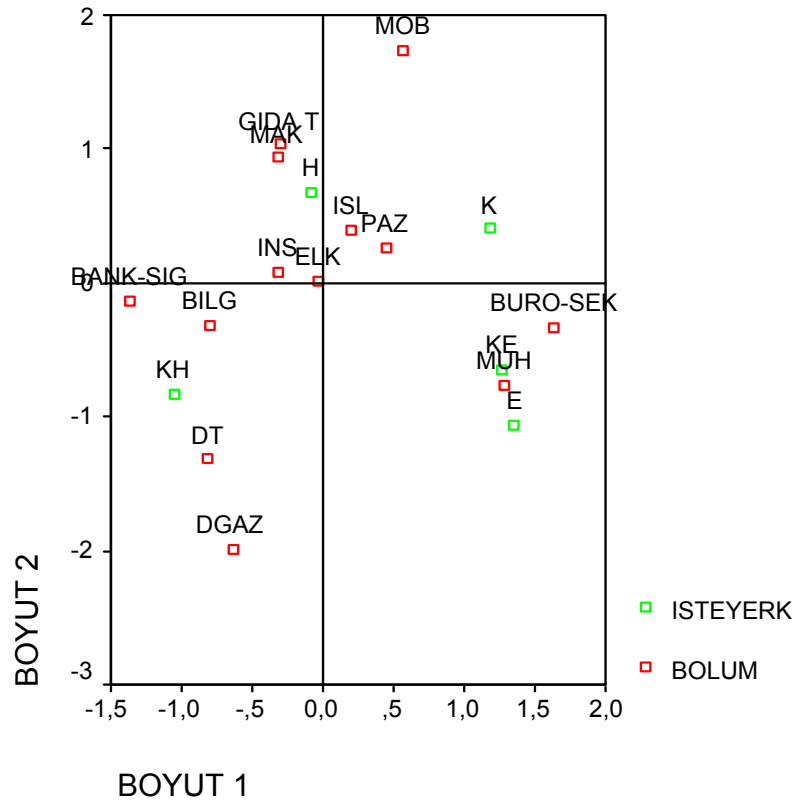
Eğitimden beklentileri iyi bir iş sahibi olmak ve DGS sınavını kazanmak olan öğrencilerin genellikle, işletme, muhasebe, inşaat, büro yönetimi ve sekreterlik, pazarlama, gıda teknolojisi ve doğal gaz bölümlerinde okuyan öğrenciler olduğu söylenebilir

Tablo 11. Bölüm ve Devamsızlık Yapma Nedenleri Arasındaki İlişki

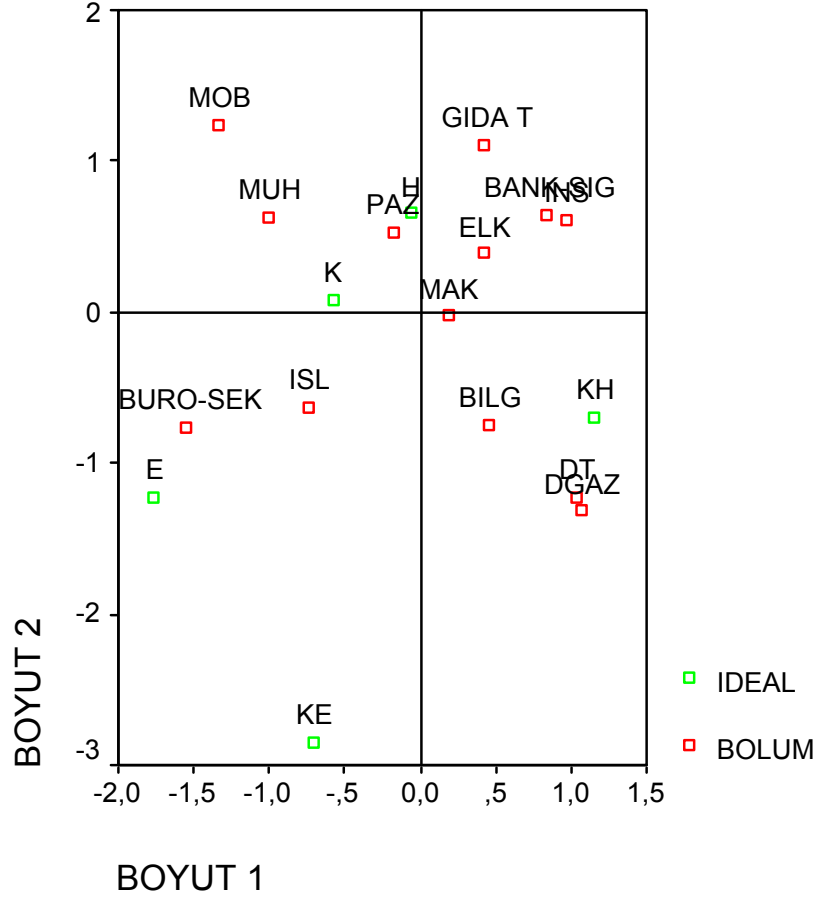
Tablo 11’de devamsızlık nedenlerine göre öğrenciler incelendiğinde, dış ticaret, pazarlama, elektrik, doğalgaz, mobilya, inşaat ve büro yönetimi ve sekreterlik bölümünde okuyan öğrencilerin devamsızlıklarının sosyal faaliyetler, uykusuzluk ve psikolojik nedenler ile diğer sebeplerden dolayı olduğu söylenebilir. Bilgisayar ve makine bölümünde okuyan öğrencilerin ise devamsızlık nedenlerinin, bir işte çalıştıklarından, öğretim elemanlarından ve arkadaşlık ilişkilerinden dolayı kaynaklandığı söylenebilir. Muhasebe bölümünde okuyan öğrencilerin ise hastalık nedeniyle devamsızlık yaptıkları söylenebilir. İşletme ve bankacılık sigortacılık bölümünde okuyan öğrencilerin ise memlekette olduklarından dolayı devamsızlık yaptıkları söylenebilir.

Tablo 12 Öğrencilerin Okudukları Bölümü İsteyerek Seçip Seçmediklerinin Değerlendirilmesi

Ankete katılan öğrencilerin okudukları bölümler ile bu bölümleri isteyerek seçip seçmedikleri incelenecek olursa, bankacılık-sigorta, bilgisayar, doğal gaz ve dış ticaret bölümlerinde okuyan öğrencilerin bu bölümleri kesinlikle istemeyerek seçtikleri söylenebilir, diğer yandan, muhasebe ve büro yönetimi sekreterlik bölümünde okuyan öğrencilerin ise okudukları bölümleri kesinlikle isteyerek ve isteyerek seçtikleri söylenebilir.

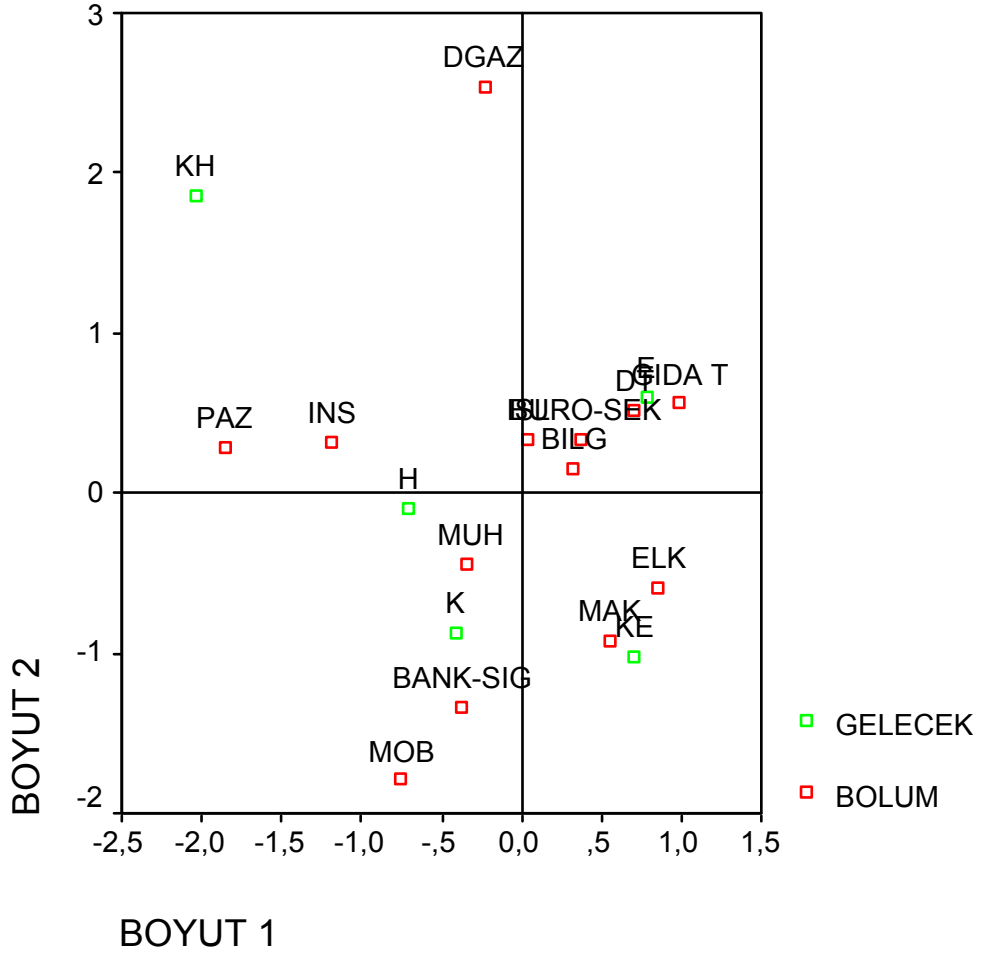
Tablo 13. Öğrencilerin Seçtikleri Bölümün Kendileri İçin İdeal Meslek Olup Olmadığı

Ankete katılan öğrencilerin okudukları bölümler ile bu bölümlerin kendileri için ideal meslek olup olmadığı incelendiğinde, bilgisayar, doğal gaz ve dış ticaret bölümlerinde okuyan öğrencilerin bu bölümlerin kendileri için kesinlikle ideal olmadığını düşündükleri söylenebilir.

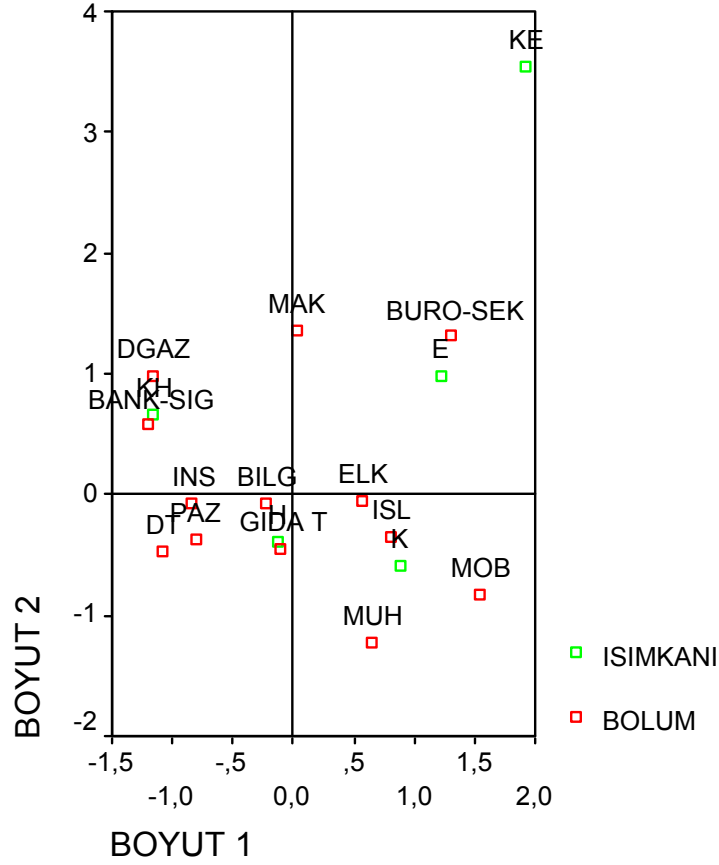
İşletme ve büro yönetimi sekreterlik bölümünde okuyan öğrencilerin ise okudukları bölümlerin kendileri için kesinlikle ideal ve ideal bir meslek olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 14. Öğrencilerin Okulda Aldıkları Eğitimle Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki

Tablo 14 öğrencilerin, okulda aldıkları eğitimin gelecek için yeterli olup olmadığına ilişkin düşünceleri değerlendirildiğinde, elektrik ve makine bölümü öğrencileri kesinlikle yeterli, inşaat ve pazarlama öğrencileri kesinlikle yetersiz, büro yönetimi ve sekreterlik, bilgisayar, dış ticaret ve gıda bölümü öğrencilerinin ise yeterli olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 15. Öğrencilerin Okudukları Bölümle İş Bulabilmeleri Arasındaki İlişki

Mezun olduğunuz bölümün iyi bir iş imkânı sağlayıp sağlamayacağı noktasında öğrencilerin düşünceleri değerlendirildiğinde, makine ve büro-yönetimi sekreterlik bölümü iyi bir iş imkânı sağlayacağını, bankacılık-sigortacılık ve doğal gaz kesinlikle sağlamayacağını, inşaat, bilgisayar, pazarlama, dış ticaret ve gıda teknolojileri bölümlerinin ise sağlamayacağını düşündükleri söylenebilir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye'nin Yüksek Öğretim sistemi içerisinde, mesleki eğitim konusunda en önemli yere sahip kuruluşların başında meslek yüksekokulları gelmektedir. Bu okulların başarısı ya da daha etkin faaliyet gösterebilmesi, öğretim elemanı ve öğrenci merkezli eğitim yanında, uygulama alanlarının yeterliliğine bağlıdır. Bunun yanında tüm eğitim-öğretim sistemlerinde olduğu gibi, öğrencilerin tercih ve beklentileri doğrultusunda eğitim kurumlarının re-organizasyonu da gerekmektedir. Üniversite yaşantısı boyunca öğrenciler, öğretim faaliyetleri yanında sosyo-kültürel faaliyetlere katılarak, görgülerini ve genel kültürlerini de artırır. Özellikle Anadolu merkezli kurulan birçok üniversite ve bu üniversitelerin meslek yüksekokulları, buldukları yerleşim yerlerinin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınabilmesinin ana unsurlarından birisidir. Tüm bunların yanında öğrencilerin şehrin kentsel yaşam biçimlerine yaptıkları katkılar da aynı derecede önemlidir.

Bu çalışmada yukarıda da sıralanan hedefler doğrultusunda, öğrencilerin mesleki eğitime bakış açıları ve farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda SPSS programında belirli açılardan ilişkilerin belirlenebilmesi amacıyla yapılan uyum analizleri sonucunda: öğrencilerin bölümleri ile kariyer hedefleri arasındaki ilişki açısından;

doğalgaz ve elektrik bölümünü seçen öğrencilerin genellikle bir iş sahibi olmak, bilgisayar ve mobilya bölümünü seçen öğrencilerin devlet kurumunda görev alabilmek, gıda teknolojileri ve dış ticaret bölümlerini seçen öğrencilerin daha çok akademik kariyer için bölümlerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğrenciler bölümleriyle bu bölümleri seçme nedenleri arasındaki ilişki açısından değerlendirildiğinde; mobilya, doğalgaz, bankacılık-sigortacılık ve bilgisayar bölümlerini seçen öğrencilerin genellikle ailevi etkenler ve memlekete yakın olduğundan dolayı; inşaat, büro yönetimi-sekreterlik ve pazarlama bölümünü seçenlerin üniversite mezunu olabilmek ve okulun eğitiminin iyi olduğunu düşündükleri için; makine ve elektrik bölümünü seçenlerin ise, bu bölümleri tesadüfen, DGS için ve diğer sebeplerden dolayı seçtikleri belirlenmiştir. Öğrenciler bölümleri ile mesleki eğitime bakış açıları arasındaki ilişki açısından değerlendirildiğinde; elektrik ve dış ticaret bölümlerinde okuyan öğrencilerin mesleki eğitime bakış açılarının, genellikle aile baskısını azaltmak, iyi bir iş sahibi olmak ve diğer amaçlarla ilişkili olduğu; mobilya ve makine bölümlerinde okuyan öğrencilerin mesleki eğitime bakış açılarının sınıfı geçmek olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler bölümleri ve devamsızlık nedenleri arasındaki ilişki açısından değerlendirildiğinde; dış ticaret, pazarlama, elektrik, doğalgaz, mobilya, inşaat ve büro yönetimi ve sekreterlik bölümünde okuyan öğrencilerin devamsızlıklarının sosyal faaliyetler, uykusuzluk ve psikolojik nedenler ile diğer sebeplerden kaynaklandığı; bilgisayar ve makine bölümünde okuyan öğrencilerin ise devamsızlık nedenlerinin, bir işte çalıştıklarından, öğretim elemanlarından ve arkadaşlık ilişkilerinden dolayı kaynaklandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin okudukları bölümleri isteyerek seçip seçmedikleri konusunda; bankacılık-sigorta, bilgisayar, doğal gaz ve dış ticaret bölümlerinde okuyan öğrencilerin bu bölümleri kesinlikle istemeyerek seçtikleri; muhasebe ve büro yönetimi sekreterlik bölümünde okuyan öğrencilerin ise okudukları bölümleri kesinlikle isteyerek ve isteyerek seçtikleri belirlenmiştir. Öğrenciler seçtikleri bölümün kendileri için ideal bir meslek olup olmadığı konusunda; bilgisayar, doğal gaz ve dış ticaret bölümlerinde okuyan öğrenciler bu bölümlerin kendileri için kesinlikle ideal olmadığını; işletme ve büro yönetimi sekreterlik bölümünde okuyan öğrencilerin ise okudukları bölümlerin kendileri için kesinlikle ideal ve ideal bir meslek olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin okulda aldıkları eğitimle geleceğe yönelik beklentileri arasındaki yeterlilik konusunda; elektrik ve makine bölümü öğrencileri kesinlikle yeterli, inşaat ve pazarlama öğrencileri kesinlikle yetersiz, büro yönetimi ve sekreterlik, bilgisayar, dış ticaret ve gıda bölümü öğrencilerinin ise yeterli olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Son olarak öğrenciler okudukları bölümle iş bulabilme arasındaki ilişki açısından değerlendirildiğinde; makine ve büro-yönetimi sekreterlik bölümü iyi bir iş imkanı sağlayacağını; bankacılık-sigortacılık ve doğal gaz bölümlerinin kesinlikle sağlamayacağını, inşaat, bilgisayar, pazarlama, dış ticaret ve gıda teknolojileri bölümlerinin ise sağlamayacağını düşündükleri tespit edilmiştir. Buradan hareket uyum analizleri yoluyla yapılan istatistiki testler, öğrenciler ve bu öğrencilerin bölümleriyle ilişkileri, farkındalıkları, tercihleri ve beklentilerinin somut bir şekilde gösterilmesine imkan sağlamıştır. Meslek yüksekokullarının gelecekteki başarısı, bu bölümlere bilerek ve isteyerek gelen öğrenci profiline bağlıdır. Sonuçta bölümleri ve okulları tanıtıcı broşür, cd, el kitabı ve web sayfası yoluyla yapılacak bilgilendirme çalışmaları, bundan sonraki dönemler de daha bilinçli öğrencilerin meslek yüksekokullarına gelmelerinde önemli bir itici güç olacaktır.

KAYNAKLAR

- Atherton, J. (1999). Resistance to learning: a discussion based on participants in in-Service Professional Training Programs, *J.E.T.*, 51(1), 265-271.

- Bıncı Hanifi ve Arı Necdet, (2004), Mesleki ve Teknik Eğitimde Arayışlar, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı:3, Ankara.
- Türkiye'nin Yüksek Öğretim Stratejisi, (2007), T.C. YÖK, Yayın No: 2007-1, Ankara.
http://www.yok.gov.tr/duyuru/yok_strateji_kitabi.pdf (21.03.2009).
- Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, (2005), YÖK, Kasım 2005, Ankara.
<http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/raporlar.htm> (21.03.2009).
- YÖK: I.Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, Sonuç Raporu (26-28 Kasım 2004. Nevşehir)

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN OKULA BAĞLILIK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ'NDE BİR ARAŞTIRMA

THE INVESTIGATION OF SCHOOL ENGAGEMENT LEVELS OF
VOCATIONAL COLLEGE STUDENTS IN TERMS OF THEIR
DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS: A SURVEY IN KIRKLARELİ
UNIVERSITY

Levent GÜNAYDIN¹

İbrahim Alpay YILMAZ²

ABSTRACT

School engagement may be defined as the active involvements of students in school; their genuine interests in lessons and their senses of belonging to and identification with school. It is a multifaceted concept which includes affective, behavioural and cognitive dimensions. Furthermore, school-driven and student-driven factors influence the engagement. The importance of the concept in the literature relies on its linear relationship with both the academic performance and personal improvement of students. While strongly engaged students can more effectively learn and can acquire some skills, which they can use in the rest of their lives; the situation is contradictory for weakly engaged students. School engagement is something beyond having students continue lessons by building authority over them. Engagement includes the voluntarily participations of students in lessons; their commitments to learning; their attendances at social activities; their positive relationships with their classmates and teachers; and their intentional focuses on personal improvement. Therefore, school engagement is a background for an effective teaching and learning process.

The aim of this paper is to determine the school engagement levels of the students, having education at the vocational colleges of Kırklareli University; and to analyse whether these levels vary due to the students' demographic characteristics.

Keywords: School Engagement, Behavioural Dimension, Affective Dimension, Cognitive Dimension, School-Driven Factors, Student-Driven Factors, Survey.

---

¹ Yrd. Doç.Dr, Kırklareli Üniversitesi. Pınarhisar Meslek Yüksekokulu, lgunaydin@trakya.edu.tr

² Ser.Öğr.Elm, Kırklareli Üniversitesi. Pınarhisar Meslek Yüksekokulu, alpay100@gmail.com

ÖZET

Okula bağlılık, öğrencilerin okula ve derslere ilgi duymaları, kendilerini okula ait hissetmeleri ve okulla özdeşleşmeleri olarak tanımlanabilir. Okula bağlılık kavram

literatüre de üç boyut altında incelenmektedir. Bu boyutlar; davranışsal, duyuşsal ve bilişsel boyutlardır. Öte yandan okul düzeyli faktörler ile öğrenci düzeyli faktörler okul bağlılığını etkilemektedirler. Okula bağlılığın literatüdeki önemi; öğrencilerin gerek akademik başarıları, gerekse de bireysel gelişimleri ile doğrusal ilişkisinden ileri gelmektedir. Okula bağlılık düzeyi yüksek olan öğrenciler daha etkili öğrenirler ve hayatları boyunca yararlanabilecekleri beceriler edinirlerken; bağlılık düzeyi düşük olan öğrenciler tersine bir durum sergilemektedirler. Okula bağlılık öğrencilerin otorite gücü ile okula devamlarının ve itaatlerinin sağlanmasının ötesinde; derslere aktif ve gönüllü katılımlarını, öğrenmeye adanmışlıklarını, ders dışı sosyal etkinliklere katılımlarını, arkadaşları ve öğretmenleriyle kurdukları olumlu ilişkileri ve bireysel gelişime odaklanmalarını içerir; bu bağlamda okula bağlılık nitelikli bir öğretim-öğrenim sürecinin arka planını oluşturmaktadır.

Bildiride okula bağlılık kavramına yönelik Literatür taramasının ışığında Kırklareli Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin okula bağlılık düzeyini belirlemek ve bu düzeyin, öğrencilerin demografik özellikleri bakımından anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okula Bağlılık, Davranışsal Boyut, Duyuşsal Boyut, Bilişsel Boyut, Okul Düzeyli Faktörler, Öğrenci Düzeyli Faktörler, Araştırma.

1. GİRİŞ

Okula bağlılık kavramı öğrencilerin okulla özdeşleşmeleri ve okuldaki akademik ve ders dışı etkinliklere katılımları olarak tanımlanabilir (Willms, 2003, s.8). Okula bağlılık daha geniş olarak öğrencilerin sınıf içi faaliyetlere katılmaları ve okul kurallarına uymaları; okulda olup bitenlere ilgi duymaları ve bu etkinliklere gönüllü olarak katılmaları; katılım konusunda eğiticiler tarafından motive edilmeleri ve kendilerine güven duygusunun kazandırılması; düşünme becerisine sahip olmaları; yaşamları hakkında belirledikleri amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak iradi bir biçimde öğrenmeleri ve öğrenmeyi sahiplenmeleri ve ona değer vermeleri olarak tanımlanabilir (Harris, 2008, s. 65).

Okula bağlılık üç boyut altında ele alınmaktadır. Bu boyutlar davranışsal, duyuşsal ve bilişsel bağlılık boyutlarıdır. Davranışsal bağlılık; öğrencilerin akademik ve sosyal faaliyetlere katılımını ifade etmektedir. Öğrencinin gözlemlenebilir eylem ve performanslarını içermektedir (Jimerson, v.d. 2003, s. 7). Okula ve derslere devam, ders için önceden hazırlıklı olma, ev ödevlerini zamanında yapma ve sportif faaliyetlere ya da sevdiği uğraşlara katılma davranışsal bağlılığın göstergeleridir (Willms, 2003, s. 8).

Duyuşsal bağlılık öğrencinin okula, öğretmenlerine, öğrenmeye ve arkadaşlarına yönelik olumlu tutum ve tepkilerini ifade etmektedir (Harris, 2008, s. 58). Duyuşsal bağlılık öğrencilerin dersleri ile ilgili etkinlikleri gerçekleştirme sırasındaki şevk ve arzu, iyimserlik, merak ve ilgi gibi olumlu duygularını içerir (Klem ve Connell, 2004, s. 262). Duyuşsal bağlılık öğrencinin kendisini okula ait hissetmesi ve okul değerlerini benimsemesiyle ilişkilidir. Öğrencinin kendisinin diğer öğrenciler tarafından kabul edildiği ve onlar tarafından değerli görüldüğü şeklindeki bir algılaması ile bağlantılı olarak kendisini okula ait hissetmesine yönelik duyguları duyuşsal bağlılığın göstergeleridir. Duyuşsal bağlılığın diğer bir unsuru öğrencinin okul başarısına ne derece önem verdiğidir. Bu, öğrencinin okulun kendisine hem kişisel hem de ekonomik olarak yararlı olacağına

inanıp inanmaması ile ilişkilidir (Willms, 2003; s. 8). Öğrencilerin duyuşsal bağılığı özdeşleşme olarak ifade edilirken, davranışsal bağılığı katılım olarak ifade edilmektedir (Johnson, Crosnoe ve Elder, 2001, s. 320).

Bilişsel bağılılık, öğrencilerin benlikleri, okulları, öğretmenleri ve diğer öğrenciler hakkında sahip oldukları algılarını ve inançlarını içerir. Kendine yeterlik, motivasyon, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının kendisini dikkate aldıkları şeklindeki bir algılama, özlem ve beklentiler bilişsel bağılığın göstergeleridir (Jimerson, v.d 2003, s. 7). Bilişsel bağılılık öğrencinin öğrenmeye geleceğe yönelik bir etkinlik olarak odaklanması, öğrenme ve öğrenme sürecini kendisinin denetlemesi ve bu kapsamda öğrenmeye bilinçli olarak kişisel bir yatırım yapması durumunda ortaya çıkmaktadır (Haris, 2008, s. 58). Her üç boyutta bağılığın oluşması konusunda eşit öneme sahiptir (Harris, 2008, s. 58). Bağılılık kavramı genellikle doğrudan akademik çaba ve başarımla ilişkilendirilerek gözlemlenebilir davranışlar bağlamında davranışsal bağılılık çerçevesi içinde incelenmektedir. Bağılığın göstergeleri olarak okulla ilişkili etkinliklere katılım, yüksek notlar alma, ödevlere ayrılan zaman ve ödevlerin tamamlanma oranı gibi ölçütler dikkate alınmaktadır. Bu nedenle bağılığın tanımlanmasında duyuşsal ve bilişsel boyutların da dikkate alınması ihmal edilebilmektedir (Jimerson, v.d, 2003, s. 8). Öğrencilerin okula bağılıklarının göstergeleri; akademik bağılılık, ait olma, disiplin, okulu sevmeye, okul dışı etkinliklere katılma, öğrencilere karar alma süreçlerine katılma fırsatının verilmesi, arkadaş ilişkileri, okulda kendini güvende hissetme, ve öğretmenlerin öğrencilere desteğidir (Anonim. 2005, s.12). Okula bağılılık düzeyleri yüksek olan öğrenciler kendilerini okula ait hissederler. Okuldaki faaliyetlere katılırlar, akademik başarıya değer verirler ve eğitimin kendilerine yararlar sağlayacağına inanırlar (Anonim. 2009). Bağılılık düzeyi yüksek olan öğrenciler, öğrenme ile ilgili etkinliklere davranışsal olarak katılırlar ve buna yönelik olumlu duygular içindedirler. Yeteneklerini zorlayıcı konuları seçerler, kendilerine fırsat tanıdığına inisiyatif olarak harekete geçerler ve öğrenmeyle ilgili faaliyetleri gerçekleştirmek için yoğun bir çaba harcarlar (Fletcher. 2009)

Okula bağılılık duyan öğrenciler bağılığın yanı sıra adanma da gösterirler. Bağılılık öğretmenlere, okula ve sınıflara bağılılık şeklinde oluşur ve öğrencilerin bunlara dair sahip oldukları duyguların sonucunda gerçekleşir. Bu nedenle öğrencilerin duyguları okul bağılığının gerçekleşmesinde belirleyici faktörlerdir. Öte yandan öğrencilerin adanmaları da okul bağılığının içinde değerlendirilmektedir. Öğrenciler öğrenmeye adanma ve ders dışı etkinliklere katılmaya adanma şeklinde iki tür adanma gösterirler. Okul bağılığının adanma yönü bağılığın hem davranışsal hem de bilişsel boyutlarını yansıtır (Jimerson, Campos ve Greif, 2003 s. 9).

Yukarıda belirtilen özellikler okula bağılığın öğrenci düzeyli faktörlerini oluşturmaktadır. Ancak okula bağılılık yalnızca öğrencilere dair faktörlerle ilişkili değil, okula dair faktörlerle de ilişkilidir. Öğrencilerin, eğitim ve öğrenim faaliyetlerinin içinde gerçekleştiği ortam olan okullara bağılılık duymaları, okulların bir takım özelliklere sahip olmalarını da gerektirmektedir. Öğrencilerin bağılıklarını artıran okul özellikleri arasında akademik başarı için belirlenen yüksek standartlar; bağılığa yol açan ve anlamlı bir pedagoji ve müfredat programı; çalışanlar arasında profesyonel öğrenme topluluklarının oluşturulması; kişiselleştirilmiş öğrenme çevreleri sayılabilir (Klem ve Connell, 2004,s. 262).

Birer kurum olarak okullar, müfredat programlarının talepleri çerçevesinde organize edilmektedirler, fakat aynı zamanda öğrenciler, öğretmenler ve idareciler arasındaki etkileşimleri ve bu her üç grubun beklenti ve değerlerini içeren sosyal bir ortam olma özelliğine de sahiptirler. Bu çok yönlü ortam öğrencilerin duygularını ve davranışlarını şekillendirmektedir. Okul bağılığı, öğrencinin bu sosyal ortamla

özdeşleşmesi anlamına gelmektedir ve okulun sağladığı ortamın niteliği ile ilişkilidir (Johnson, Crosnoe ve Elder, 2001, s. 322).

Okul ortamındaki öğretmenler, öğrenciler ve okul çalışanları gibi aktörlerin öğrencilerin kendilerini okula ait hissetmeleri üzerinde etkileri vardır. Öğretmenler, diğer öğrenciler ve okul çalışanları tarafından kabul görme duygusunu yaşayan öğrenciler daha yüksek motivasyona sahip olmakta, öğrenmeye daha bağlı olmakta ve okula daha fazla adanmaktadır. Adanma ve bağlılık kavramları öğrencinin performansı ve öğrenme kalitesi ile de yakından ilişkilidir. Öte yandan okuldaki sosyal ortama ait normların ve değerlerin öğrenciler arasındaki etkileşimi teşvik etmesine bağlı olarak, öğrencilerin bireysel olarak kabul görmeleri diğer öğrencilerle ilişkilerini de olumlu yönde etkilemektedir (Osterman, 2000, s. 359). Öğrenci bağlılığının oluşması için mevcut olması gereken koşullar eğitimciler tarafından sağlanmaktadır. Bu koşulların başında tüm okulda bağlılık konusunda paylaşılan ortak bir tanımın bulunması gelmektedir. Diğer koşullar; öğretmenlerin öğrenme kriterlerini açık bir biçimde ifade etmeleri ve öğrencilere açık, hızlı ve yapıcı geribildirimde bulunmaları, öğrencilere başarılı olmak için gereksinim duyacakları beceriler hakkında açık ve sistematik bildirimde bulunmaları ve öğrenmeye olan bağlılığın, onların kişiliklerinin değerli bir boyutunu oluşturduğu şeklinde öğrencilerde bir kanaat oluşturmalarıdır (Fletcher.2009).

2. ARAŞTIRMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Kırklareli Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin belirlenmesi ve bu düzeylerin öğrencilere ait demografik değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadıklarının saptanmasıdır.

2.2. Evren ve Örneklem.

Bu araştırma Kırklareli Üniversitesi'ne bağlı Pınrahisar, Vize, Babaeski, Lüleburgaz, Sosyal Bilimler ve Teknik Bilimler Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrenciler üzerinden gerçekleştirilmiştir. 2008-2009 Akademik yılında bu Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrenci sayısı 5603 dır (Kırklareli Üniy, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı.2009). Bu ana kütle içinden toplam 564 öğrenciden veri elde edilmiştir.

2.3 Veri Toplama Aracı.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Arastaman' in anketinden yararlanılmıştır (Arastaman. 2006). Okul bağlılığı ölçeği olarak isimlendirilen bu ölçek Likert tipi aralık ölçeğidir ve toplam 27 maddeden oluşmuştur. Bu çalışmada her bir madde ile ilgili seçenekler (1) Hiç Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum şeklinde puanlanmıştır.

2.4. Demografik Sorular

Ankette öğrencilerin cinsiyetleri, öğrenimin kaçınıcı yılında oldukları, öğrenim gördükleri programlara nasıl yerleştikleri, anne ve babalarının eğitim durumları, aylık ortalama masrafları ve ailelerinin aylık gelirlerinden oluşan demografik özelliklerine ilişkin veriler toplanmıştır.

3. ANALİZ VE BULGULAR

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğinin sınanması amacıyla Cronbach'ın alpha değeri analiz edilmiş; geçerliğini ölçmek için ise faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen faktörlerin ortalamalarının orta değer 3'ten anlamlı bir biçimde farklı olup olmadıklarının belirlenmesi amacıyla bir örneklem t –testi gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin bağıllık düzeylerinin demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini saptamak amacıyla ilişkisiz örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.1. Örneklemin Demografik Özellikleri

Araştırmaya 564 öğrenci katılmıştır. Tablo 1'den de görüleceği üzere Bu öğrencilerin 314'i erkek, 248'i kızdır, 2 öğrenci cinsiyet seçeneğini cevaplandırmamıştır.

Tablo 1. Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerine İlişkin demografik bulgular.

DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER	KATEGORİ	N	%
Cinsiyet	Erkek	314	55,7
	Kız	248	44,0
	Cevaplanmayan	2	0,4
Öğrenim Yılı	1. Yıl	203	36,0
	2. Yıl	310	55,0
	2+1. yıl	36	6,4
	2+2. Yıl	11	2,0
	Cevaplanmayan	4	0,7
MYO' ya Nasıl Yerleştiği	ÖSS İle	292	51,8
	Sınavsız geçiş	258	45,7
	Cevaplanmayan	14	2,5
Annenin Eğitim Durumu	İlkokul	302	53,5
	Ortaokul	128	22,7
	Lise	108	19,1
	Üniversite	17	3,0
	Cevaplanmayan	9	1,6
Babanın Eğitim Durumu	İlkokul	215	38,1
	Ortaokul	136	24,1
	Lise	172	30,5
	Üniversite	36	6,4
	Cevaplanmayan	5	0,9
Aylık Ortalama Masrafı	0-250 TL	124	22,0
	251-500 TL	267	47,3
	501 TL ve Üstü	159	28,2
	Cevaplanmayan	14	2,5
Ailenin Aylık geliri	0-750 TL	137	24,3
	751-1500 TL	278	49,3
	1501 TL ve Üstü	125	22,2
	Cevaplanmayan	24	4,3

3.2. Ölçeğin Güvenirlik ve Geçerlik Analizleri

Ölçeğin güvenirlilik analizi amacıyla hesaplanan Cronbach'ın Alpha katsayısı 0.93 olarak gerçekleşmiştir. Bu değer ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir. Araştırmada ölçek maddelerinin faktörlerle ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla faktör analizi yapılmış ve faktör analizi iki aşamadan oluşmuştur. Birinci faktör analizinde verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla KMO örneklem yeterliği ve Barlett testleri gerçekleştirilmiştir. 27 maddeyle yapılan ilk analiz sonucunda KMO değeri 0.937 ve Barlett's test değeri 4882, 106 ($p<0,01$) ve anlamlılık değeri 0.000 çıkmıştır. Bu değerler verilerin faktör analizine tabi tutulabileceğini göstermektedir. Birinci faktör analizi sonucunda 27 madde, özdeğeri 1'in üzerinde toplam 5 faktör altında toplanmıştır. Ancak 4 maddenin faktör yük değerlerinin .45'in altında olması nedeniyle bu 4 madde ölçekten çıkarılarak madde sayısı 23'e indirilmiş ve kalan bu 23 madde ile ikinci defa faktör analizi yapılmıştır. İkinci faktör analizinin KMO değeri .924 ve Barlett's test değeri 4132,799 ($p<0,01$) ve anlamlılık değeri 0.000 çıkmıştır. İkinci faktör analizi sonucunda 23 madde, özdeğeri 1'in üzerinde dört faktör altında toplanmış ancak yüklendikleri faktörlerle anlamlı bir ilişki taşımadıkları için üç maddenin daha ölçekten çıkartılması gerekmiştir. Sonuçta ölçek toplam 20 maddeye indirilmiş ve bu maddeler dört faktör altında toplanmıştır. Faktör analizi sonuçları ile ilgili bilgiler Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Okula Bağlılık Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Madd e Yükle ri	Özdeğer	Varyans	Alpha
<i>Faktör 1. Öğrencinin İçsel Bağlılığı</i>		8,195	35,631	.839
Sınıfta anlatılanları dikkatle dinlerim.	.704			
Okul çalışmalarımı tamamlamak için yeterli çabayı gösterdiğimi düşünüyorum.	.698			
Okulda benden beklenen çalışmaları gerçekleştirebilmek için canla başla çalışırım.	.631			
Sınıfta işlediğimiz konuları sınıf dışında da arkadaşlarımla konuşur ve tartışırım.	.626			
Okulda öğrendiğimiz şeylerle ilgili olarak daha çok öğrenmek için başka kitaplar okurum.	.620			
Yüksekokuldan sonra üniversiteye devam etmeyi istiyorum.,	.619			
Okula gitmeden önce ödev ve çalışmalarımı ilgili hazırlığımı yaparım.	.557			
Okulda verilen ödevlerin dışında da ders çalışmayı severim.	.556			
Sınıfta zor olan ödev ve çalışmaları tercih ederim	.533			
<i>Faktör 2: Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi</i>		1,921	8,350	.826
Okulda kendimi mutlu hissederim.	.814			
Okula isteyerek, zevkle giderim.	.787			
Okulda öğrenme süreci eğlenceli bir süreçtir.	.680			
Okulda yaptığım etkinliklerden zevk alırım.	.620			
<i>Faktör 3: Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi</i>		1,490	6,480	.826
Öğretim elemanları öğrencilerle iyi iletişim kurarlar.	.821			
Öğretim elemanlarının çalışmalarında beni desteklediklerini düşünürüm	.792			

Sınıf içi çalışmalarımı ilgili olarak öğretim elemanları .773 tarafından bilgilendirilirim.

<i>Faktör 4: Okul Programı-Bağlılık İlişkisi</i>	1,283	5,578	.805
<i>Okulda önemli şeyler öğrendiğimizi düşünürüm.</i>	.745		
<i>Okul bize iş yaşamında gerekli olan becerileri kazandırır.</i>	.726		
<i>Okulda yararlı beceriler ediniriz.</i>	.722		
<i>Okulda öğretilenler ilgimi çeker.</i>	.677		

Bu araştırmada kullanılan ölçeğin Arastaman'ın çalışmasında ilk kullanımında ölçek maddeleri beş faktör altında toplanmıştır. Bu araştırmada ise ölçek maddeleri dört faktör altında toplanmıştır. Arastaman'ın çalışmasında ortaya çıkmış olan "Okul Yönetimi-Bağlılık İlişkisi" faktörü, bu araştırmaya ait faktör analizinde ortaya çıkmamıştır. Bunun nedeni bu faktöre ait maddelerin bir kısmının yük değerlerinin .45'in altında olması ve diğer kısmının anlamlı ilişki içinde olmadıkları diğer faktörler altında toplanması nedeniyle ölçekten çıkartılmalarıdır. Arastaman'ın geriye kalan dört faktörü, bu araştırmada da ortaya çıkmıştır. Faktörlerin isimlendirilmesinde Arastaman'ın isimlendirmesine sadık kalınmıştır ve faktörler birinci faktörden başlayarak sırasıyla "Öğrencilerin İçsel Bağlılığı Boyutu", "Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi Boyutu", "Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi Boyutu" ve "Okul Programı-Bağlılık İlişkisi Boyutu" olarak isimlendirilmişlerdir.

3.2.1. Öğrencilerin İçsel Bağlılığı Boyutu

Öğrencinin içsel bağlılığı boyutu okula bağlılığı, en yüksek varyansla (% 35,631) açıklamaktadır ve toplam 9 maddenin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Bu maddelerin faktör yük değerleri .704 ile .533 arasındadır. Maddeler incelendiğinde bu boyutun okula bağlılığın davranışsal ve bilişsel boyutları ile ilişkili olduğu görülmektedir. "Sınıfta anlatılanları dikkatle dinlerim.", "Okul çalışmalarımı tamamlamak için yeterli çabayı gösterdiğimi düşünüyorum.", "Okulda benden beklenen çalışmaları gerçekleştirebilmek için canla başla çalışırım." "Sınıfta işlediğimiz konuları sınıf dışında da arkadaşlarımla konuşur ve tartışırım." ve "Okula gitmeden önce ödev ve çalışmalarımı ilgili hazırlığımı yaparım." maddeleri davranışsal bağlılığı çağrıştırmaktadır. "Okulda öğrendiğimiz şeylerle ilgili olarak daha çok öğrenmek için başka kitaplar okurum.", "Yüksekokuldan sonra üniversiteye devam etmek istiyorum.", "Okulda verilen ödevlerin dışında da ders çalışmayı severim." ve "Sınıfta zor olan ödev ve çalışmaları tercih ederim." maddeleri ise bilişsel bağlılığı çağrıştırmaktadır.

3.2.2. Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi Boyutu

Okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutunun varyansı % 8,350'dir ve 4 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin faktör yük değerleri .814 ile .620 arasındadır. Bu dört maddenin de duyuşsal bağlılık ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu maddeler öğrencilerin kendilerini psikolojik olarak okula bağlı hissetmeleri ve okul yaşantısından duydukları tatmin ile ilgilidir.

3.2.3. Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi Boyutu

Bağlılığı öğrencinin içsel bağlılığı ve okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutlarından sonra % 6,48 varyansla üçüncü sırada açıklayan öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi boyutu üç maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin faktör yük değerleri .821 ile .773 arasındadır. Bu maddeler öğretim elemanlarının öğrencilerle yakın iletişim kurmaları, derslerinde destek

olmaları ve sınıf içi çalışmalarını ile ilgili olarak onlara geribildirimde bulunmaları ile ilgilidir.

3.2.4. Okul Programı-Bağlılık İlişkisi Boyutu

Okula bağlılığını % 5,578 varyansla son sırada açıklayan okul programı-bağlılık ilişkisi boyutu dört maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin faktör yük değerleri .745 ile .677 arasındadır. Özellikle madde yük değerleri birbirine yakın olan ilk üç madde okulda öğrenim görülen programların öğrencilere okuldan sonraki yaşamlarında ve iş yaşamlarında da yararlı olacak beceriler kazandırması ile ilişkilidir.

3.3. Araştırmada Ölçülen Faktörlerin Orta Değer 3'ten Farklılığının Bir Örneklem T-Testi

Bir örneklem t-testi yapılarak oluşan dört faktörün ortalamalarının 5'li Likert tipi ölçekte orta değer 3'ten istatistiksel olarak farklı olup olmadıkları araştırılmıştır. T-testinin sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir. Dört faktörün tümünün de ortalamaları $p < 0,001$ anlamlılık düzeyinde orta değer 3'ten istatistiksel olarak farklı çıkmıştır. Öğrencilerin içsel bağlılığı boyutu ($x = 3,57$; $t = 16,869$, $p < 0,001$) orta değer 3'ten anlamlı olarak yüksek olup "katılıyorum" seçeneğine yakındır. Yani öğrenciler okula hem davranışsal hem de bilişsel bağlılık gösterdiklerini ifade etmektedirler. Okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutu ($x = 3,61$; $t = 15,235$, $p < 0,001$) orta değer 3'ten anlamlı olarak yüksek olup "katılıyorum" seçeneğine yakındır. Öğrenciler okul ortamına duyuşsal olarak bağlı olduklarını ve okul ortamından tatmin duyduklarını ifade etmektedirler. Öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi boyutu ($x = 3,5$; $t = 11,246$, $p < 0,001$) orta değer 3'ten anlamlı olarak yüksek olup "katılıyorum" seçeneğine yakındır. Öğrenciler öğretim elemanlarının okulda kendilerine destek ve yardımcı olduklarını ifade etmektedirler. Okul programı-bağlılık ilişkisi boyutu ($x = 3,74$; $t = 19,786$, $p < 0,000$) orta değer 3'ten anlamlı olarak yüksek olup "katılıyorum" seçeneğine çok yakındır. Öğrenciler okulda öğretilenlerin kendilerine ileriki yaşamlarında ve mesleklerinde yararlı olacağını düşünmektedirler.

Tablo 3. Faktörlerin Orta Değer 3'ten Farklılıklarının Analizi

Faktörler	Ortalama	Standart Hata	t-değeri	p-değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	3,57	0,75	16,869	,000
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	3,61	0,93	15,235	,000
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	3,50	1,03	11,246	,000
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	3,74	0,86	19,786	,000

3.4. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin öğrencilerin cinsiyetleri, öğrenim yılları, öğrenim gördükleri programa nasıl yerleştikleri, anne ve babalarının eğitim durumları, aylık ortalama masrafları ve ailelerinin aylık gelirleri değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği incelenecektir.

3.4.1. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından Analizi

Tablo 4. Cinsiyet Değişkenine İlişkin İstatistikler

Faktörler	Erkek Ortalama	Kız Ortalama	t-değeri	p-değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	3,44	3,73	-4,282	,000
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	3,53	3,71	-2,249	,025
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	3,40	3,62	-2,405	,016
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	3,65	3,86	-2,779	,006

Öğrencilerin okula bağlılıklarının cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini bulmak için ilişkisiz örneklem t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testinin sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir. Analiz sonucunda okula bağlılığın tüm boyutlarının $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Bu durum tabloda erkek ve kız öğrencilerin ortalamalarından anlaşılmaktadır. Erkek öğrencilerin içsel bağlılık ortalaması 3,44 iken, kız öğrencilerin ortalaması 3,73'tür. Bu durum kız öğrencilerin içsel bağlılıklarının, erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Erkek öğrencilerin okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutuna ilişkin ortalamaları 3,53 iken, kız öğrencilerin 3,71'dir. Bu durum, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre okul ortamı ile daha duygusal bir bağa sahip olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi faktörüne ilişkin ortalamaları, diğer üç faktöre oranla daha düşüktür. Erkek öğrencilerin bu boyuta ilişkin ortalamaları 3,40; kız öğrencilerin ortalamaları 3,62'dir. Bu durum kız öğrencilerin öğretim elemanlarının kendilerine derslerinde ve sınıf içi çalışmalarında destek olduğu şeklindeki algılarının, erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Son olarak okul programı-bağlılık ilişkisi boyutuna ilişkin erkek öğrencilerin ortalamaları 3,65 ve kız öğrencilerin ortalamaları 3,86'dır. Bu durum kız öğrencilerin okulda öğretilenlerin önemli, yararlı ve ileriki yaşamlarında gerekli olduğu şeklindeki algılarının erkek öğrencilere göre daha güçlü olduğunu göstermektedir.

3.4.2. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Öğrenim Yılı Değişkeni Açısından Analizi

Tablo 5. Öğrenim Yılı Değişkenine İlişkin İstatistikler

Faktörler	F değeri	p değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	5,6	,001
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	,624	,600
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	2,155	,092
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	1,229	,298

Tablodan da görülebileceği gibi analiz sonucunda öğrencilerin içsel bağlılığı boyutunun öğrenim yıllarına göre $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak farklılık gösterdiği bulunmuştur. Diğer bağlılık boyutları ise öğrenim yılına göre bir farklılık göstermemektedir. Farklılığın yönünü bulmak için yapılan Post Hoc analizi sonucunda öğrenimlerinin 1. yılında olan öğrencilerin içsel bağlılığı ile 2+2. öğrenim yılında olan öğrencilerin içsel bağlılığı arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Öğrenimlerinin 1. yılında olan öğrencilerin içsel bağlılık boyutuna ait

ortalaması 3,67; öğrenimlerinin 2+2. yılında olan öğrencilerin içsel bağlılık ortalaması ise 2,88'dir. Bu durum öğrenimlerinin 1. yılında olan meslek yüksekokulu öğrencilerinin, öğrenimlerinin 2+2. yılında olan öğrencilere göre daha yüksek bir okul bağlılığı düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

3.4.3. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Programa Yerleşme Türü Açısından Analizi

Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin içsel bağlılığı boyutu $p < 0,001$ anlamlılık düzeyinde öğrenim görülen programa yerleşme türüne göre değişmektedir. Programlarına ÖSS'yi kazanarak yerleşen öğrencilerin içsel bağlılığa ilişkin ortalamaları 3,69; meslek liselerinden sınavsız geçiş yapan öğrencilerin içsel bağlılığa ilişkin ortalamaları 3,43'tür. Bu durum ÖSS ile yerleşen öğrencilerin içsel bağlılığının, sınavsız geçiş yapan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer boyutlar ise öğrenim görülen programa yerleşme türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 6. Öğrenim Görülen Programa Yerleşme Türüne İlişkin İstatistikler

Faktörler	ÖSS Ortalama	Sınavsız Geçiş Ortalama	t-değeri	p değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	3,69	3,43	3,793	,000
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	3,66	3,55	1,384	,167
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	3,57	3,40	1,877	,061
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	3,80	3,66	1,849	,065

3.4.4. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Annelerin Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Analizi

Tablo 7. Annelerin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin İstatistikler

Faktörler	F değeri	p değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	1,382	,247
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	3,427	,017
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	1,356	,255
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	,678	,566

Analiz sonuçlarına göre okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutu $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bağlılığın diğer boyutları ise annelerin eğitim durumu açısından böyle bir farklılık göstermemektedir. Farklılığın yönünü belirlemek için yapılan Post Hoc testi sonucunda annesi ilkököl mezunu olan öğrencilerle annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin ve annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerle annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutundaki ortalamaları $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde farklı çıkmıştır. Annesi ilkököl mezunu olan öğrencilerin okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutu ortalamaları 3,66; annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin okul ortamı-bağlılık ilişkisi boyutu ortalamaları 3,61 ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin ortalamaları 2,88'dir. Bu durumda anneleri ilkököl ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin bağlılıklarının, anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

3.4.5. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Babaların Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Analizi

Tablo 8. Babaların Eğitim Durumuna İlişkin İstatistikler

Faktörler	F değeri	p değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	,238	,870
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	2,147	,093
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	,544	,652
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	,714	,544

Analiz sonuçlarına göre okula bağlılığın boyutları, öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

3.4.6. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Aylık Ortalama Masrafları Açısından Analizi

Tablo 9. Aylık Ortalama Masraflara İlişkin İstatistikler

Faktörler	F değeri	p değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	1,021	,361
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	,054	,948
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	6,389	,002
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	3,292	,038

Tabloya göre öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi boyutu ile okul programı-bağlılık ilişkisi boyutu $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde öğrencilerin aylık ortalama masrafları değişkenine göre farklılık göstermektedir. Diğer boyutların ortalamaları aylık ortalama masrafları değişkenine göre bir anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi ile ilgili Post Hoc analizi sonucunda aylık ortalama masrafları 0-250 ve 251-500 TL aralığında olan öğrencilerin bağlılıklarının, 501 ve üstü TL olan öğrencilerin bağlılıklarından farklılık gösterdiği bulunmuştur. Aylık ortalama masrafı 0-250 TL aralığında olan öğrencilerin öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi boyutuna ait ortalaması 3,67; 251-500 TL aralığındaki öğrencilerin bu boyuta ait ortalaması 3,54 ve 501 ve üstü TL olan öğrencilerin ortalaması 3,25'tir. Bu durum aylık ortalama masrafları 0-250 TL ve 251-500 TL aralığında olan öğrencilerin okula bağlılığının birlikte 501 ve üstü TL masrafı olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Okul programı-bağlılık ilişkisi ile ilgili Post Hoc analizi sonucunda aylık ortalama masrafı 0-250 TL aralığında olan öğrencilerin bağlılıklarının, ortalama masrafı 501 ve üstü TL olan öğrencilerin bağlılıklarından $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık gösterdiği bulunmuştur. Aylık ortalama masrafları 0-250 TL arasında olan öğrencilerin okul programı-bağlılık ilişkisi boyutuna ait ortalamaları 3,89; 501 ve üstü TL olan öğrencilerin bu boyuta ait ortalaması 3,62'dir. Bu durum 0-250 TL arası harcama yapan öğrencilerin, 501 TL ve üzerinde harcama yapan öğrencilere göre daha yüksek bir bağlılık düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

3.4.7. Öğrencilerin Bağlılık Düzeylerinin Ailelerinin Aylık Gelirleri Açısından İncelenmesi

Tablo 10. Ailelerin Aylık Gelirlerine İlişkin İstatistikler

Faktörler	F değeri	p değeri
Öğrencilerin İçsel Bağlılığı	2,781	,063
Okul Ortamı-Bağlılık İlişkisi	,246	,782
Öğretim Elemanı-Bağlılık İlişkisi	2,762	,064
Okul Programı-Bağlılık İlişkisi	1,639	,195

Tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo. 10'da gösterilmektedir. Yapılan analizler sonucunda okul bağlılığına ilişkin boyutların öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

4. SONUÇ

Kırklareli Üniversitesi Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin okula bağlılık düzeyleri ile bu düzeylerin öğrencilerin demografik özelliklerine göre istatistiksel olarak geçerli farklılıklar gösterip göstermedikleri belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin okul programı-bağlılık ilişkisi düzeyleri ($x=3,74$) en yüksek iken, bunu sırasıyla okul ortamı-bağlılık ilişkisi ($x=3,61$), öğrencilerin içsel bağlılığı ($x=3,57$) ve öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi ($x=3,50$) boyutlarının düzeyleri izlemiştir. Bu ortalamalar araştırmaya katılan öğrencilerin okula bağlılıklarının öncelikli olarak okulda öğretilen program ve dersler, daha sonra duyuşsal boyut (okul ortamına bağlılık boyutu), davranışsal ve bilişsel boyut (öğrencilerin içsel bağlılığı boyutu) ve nihayetinde öğretim elemanlarının öğrencilere gösterdikleri destek ve ilgi (öğretim elemanı-bağlılık ilişkisi boyutu) ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin okula bağlılık düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre değişmektedir. Okula bağlılığın tüm boyutlarında kız öğrenciler, erkek öğrencilerden daha yüksek bir bağlılık düzeyine sahiptirler. Özellikle davranışsal bağlılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin okula bağlılık düzeyleri, öğrenimin kaçınıcı yılında olduklarına göre de farklılık göstermektedir. Öğreniminin 1. yılında olan öğrencilerin içsel bağlılığı 2+2. yılında olan öğrencilerden oldukça yüksektir. Öte yandan 2+2. öğrenim yılında olan öğrencilerin normal öğrenim sürelerini bu denli uzatmaları, onların düşük okul bağlılıklarının da bir göstergesi ya da sonucu olarak görülebilir.

Meslek yüksekokullarına ÖSS sınavında başarılı olarak yerleşen öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin, sınavsız geçiş hakkını kullanarak yerleşen öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ÖSS ile yerleşen öğrencilerin içsel bağlılığı sınavsız geçiş yapan öğrencilere göre daha yüksektir.

Öğrencilerin okula bağlılık düzeyleri annelerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Anneleri ilkökul ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin, annesi üniversite mezunu olan öğrencilere göre okul ortamından kaynaklanan bağlılıkları daha yüksektir. Bunun nedeni olarak örnekleme annesi üniversite mezunu olan öğrenci sayısının yalnızca 17 gibi çok düşük bir seviyede kalması gösterilebilir. Öte yandan öğrencilerin okula bağlılık düzeyleri ile babalarının eğitim durumları arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır.

Öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin aylık ortalama masraflarına göre değiştiği görülmektedir. Aylık masrafları 0 ve 250 TL ile 251 ve 500 TL arasında olan öğrencilerin

öğretim elemanından kaynaklan bağlılıklarının 501 ve üstü TL olan öğrencilerden daha yüksek; ve aylık masrafları 0-250 TL arasında olan öğrencilerin müfredat programından kaynaklanan bağlılıklarının, masrafları 501 ve üstü TL olan öğrencilere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu durum aylık harcamaları daha az olan öğrencilerin, daha fazla olan öğrencilere göre daha yüksek bir bağlılığa sahip oldukları şeklinde açıklanabilir.

Öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin ailelerinin aylık gelirleri bakımından değişmediği görülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular ve sonuçlar, öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin ne gibi değişkenler açısından farklılık gösterdiğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Ancak bu çalışmanın okula bağlılık düzeyleri ile hangi değişkenlerin ilişkide olduğunu belirlemeye yönelik korelasyon ve hangi bağımsız değişkenlerin okula bağlılık değişkenini yordadığını belirlemeye yönelik regresyon analizleri ile genişletilmesi ve geliştirilmesi okula bağlılık kavramına ilişkin yeni modellerin oluşturulması açısından önemlidir. Bu çalışmanın, daha ileriki çalışmalara bu yönde ışık tutması beklenebilir.

KAYNAKLAR

- Anonim. (2005) Virginia Department of Education “Improving School Attendance: A Resource Guide for Virginia Schools”.
- Anonim.(2009) (www.educationfoundation.org.au). Erişim Tarihi: 10 Nisan 2009.
- Arastaman, G., (2006) ‘Ankara İli Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Bağlılık Durumlarına İlişkin Öğrenci, Öğretmen Ve Yöneticilerin Görüşleri’ Ankara Üniversitesi Eğitim Bil. Enst.. Eğitim Yönetimi ve Teftişi Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi
- Fletcher, Adam (2009) “Defining Student Engagement: A Literature Review”
<http://www.soundout.org/student-engagement-AF> (Erişim tarihi: 11 Nisan 2009)
- Harris, Lois Ruth (2008) “A Phenomenographic Investigation of Teacher Conceptions of Student Engagement in Learning” The Australian Educational Researcher, Vol. 35, No. 1, 57-79.
- Johnson, M.K., Crosnoe, R. ve Elder, G.H. (2001) “Students’ Attachment and Academic Engagement: The Role of Race and Ethnicity”, Sociology of Education, Vol. 74, No. 4, 318-340.
- Jimerson,R.S., Campos,E., Greif, L.J. (2003). “Toward an Understanding of Definitions and Measures of School Engagement and Related Terms”, The California School Psychologist, Vol. 8,7-27
- Klem, A.M. ve Connell, J.P. (2004) “Relationships Matter: Linking Teacher Support to Student Engagement and Achievement” Journal of School Health, Vol. 74, No. 7, 262-273
- Osterman, K.F. (2000) “Students’ Need for Belonging in the School Community”, Review of Educational Research, Vol. 70, No. 3, 323-367.
- Shane R. Jimerson, Emily Campos, ve Jennifer L. Greif (2003) “Toward an Understanding of Definitions and Measures of School Engagement and Related Terms” The California School Psychologist, Vol. 8; pp. 7-27.
- Willms, J.D. (2000) “Student Engagement at School: A Sense of Belonging and Participation” Results from Pisa, OECD.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRENME STİLLERİ İLE AKADEMİK ÖZ-YETERLİKLERİ İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATING THE RELATION BETWEEN INSTRUCTION STYLES
AND ACADEMIC SELF-EFFICACY OF STUDENTS IN VOCATIONAL
HIGH SCHOOL

Pınar FETTAHLIOĞLU¹ Ayşe Sert ÇIBIK² Mustafa ÇEVİK³
Gökhan ILGAZ⁴ Gülay EKİCİ⁵

ABSTRACT

The aim of this research is to evaluate the relation between instruction styles and academic self-efficacy of students in Vocational High School.460 students, who are enrolled in Gazi Vocational High School and Atatürk Vocational High School, attended this descriptive research. The research data are summed up with “The Inventory of Kolb Learning Style” (Aşkar and Akkoyunlu, 1993) and “Academic Self-Efficacy Scale” (Yılmaz, Gürçay and Ekici, 2007). Data are evaluated using the techniques of descriptive statistics, independent groups t-test and ki-kare analysis by the help of SPSS-15 package program. These are important results of the research, It is determined that students mostly prefer Assimilating and Distinguishing learning styles. A meaningful difference between sexes and learning styles of students could not be found, but there is a meaningful difference in favor of male students between sexes and academic self-efficacy levels. Academic self-efficacy levels of students are on a medium level. It is also determined that students, who have assimilating learning style, have the highest academic self-efficacy level.

Key Words: Self-efficacy, academic self-efficacy, learning style, Kolb learning style, vocational high school.

ÖZET

Bu araştırma; meslek yüksekokulu öğrencilerinin öğrenme stilleri ile akademik öz-yeterlikleri ilişkisini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Betimsel nitelikteki bu araştırmaya Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 460 öğrenci katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında Kolb Öğrenme Stili Envanteri (Aşkar & Akkoyunlu, 1993) ve Akademik Öz-yeterlik Ölçeği (Yılmaz, Gürçay & Ekici, 2007) kullanılmıştır. Verilerin

¹ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl, pdenizoglu@cu.edu.tr

² Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl, sertcibik@gmail.com

³ Öğretmen, Çubuk Endüstri Meslek Lisesi, Ankara, biyolog70@yahoo.com

⁴ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl, gokanilgaz@gmail.com

⁵ Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, gulayekici@yahoo.com

değerlendirilmesinde SPSS–15 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi, khi-kare analizleri yapılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma sonunda tespit edilen en önemli sonuçlar şunlardır; öğrencilerin en fazla Özümseyen ve Ayrıştıran öğrenme stillerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyetleri ile öğrenme stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Ancak öğrencilerin cinsiyetleri ile akademik öz-yeterlik düzeyleri arasında erkek öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerinin iyi düzeyde olduğu belirlenirken, en yüksek akademik öz-yeterlik düzeyine özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilerin sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öz-yeterlik, akademik öz-yeterlik, öğrenme stili, Kolb öğrenme stili, meslek yüksekokulu.

GİRİŞ

Çağdaş eğitim sisteminin amacı, değişime açık, yaratıcı, nitelikli, bilgiyi üreten ve kullanan bireyler yetiştirmektir (Yılmaz, 2007). Bireylerin bu hedeflere ulaşabilmeleri, bir bakıma eğitim sisteminde göstermiş oldukları başarılarla ilgili bir durumdur. Çünkü eğitim sistemlerinin kalitesinin bir göstergesi olarak da düşünülen değişkenlerden başarı, genel olarak, okul ortamındaki belirli bir ders ya da akademik programdan bireyin ne derece yararlandığının bir göstergesi olarak tanımlanmaktadır (Alnabhan, Al-Zegoul ve Harwell, 2001; Özgüven, 2002; Üredi ve Üredi, 2005). Dolayısıyla bireylerin başarısını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörler üzerinde eğitim sistemini geliştirici yönde araştırmalar yapılması bireyin eğitim sisteminde belirlenen hedeflere ulaşması bakımından önem taşımaktadır.

Başarıyı etkileyen faktörler ile ilgili yapılan çalışmalar, bireyin okulda göstermiş olduğu başarının, genel olarak içsel ya da dışsal birçok faktörden etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Bunlardan bir kaçısı aile, okul, arkadaş çevresi ve bireyin kendi özellikleri şeklinde ifade edilmektedir. (Alnabhan, Al-Zegoul ve Harwell, 2001). Diğer taraftan başarıyı etkileyen faktörlerden özellikle son yıllarda üzerinde durulan konulardan biri de akademik öz-yeterlik inancıdır (Pajares, 1996).

Albert Bandura'nın ortaya attığı sosyal bilişsel kuramın anahtar kavramlarından olan öz-yeterlik inancı kavramı genel olarak; "bireylerin belli bir performansı göstermede kendi kapasitelerine ilişkin yargıları ve bir işi yapabilme kapasitelerine, yeteneklerine duydukları güven" olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1997). Bandura (1995)'nin tanımından anlaşıldığı gibi öz-yeterlik inancının, bireyin içinde var olan davranışların ortaya çıkmasında ve yeni davranışların oluşmasında son derece önemli olan bir faktör olduğunu vurgulamıştır. Pajares (1996)'de bu bağlamda yaptığı çalışmasında öz-yeterlik inancı yüksek olan bireylerin bir işi başarmak için büyük çaba gösterdikleri, olumsuzluklarla karşılaştıklarında kolayca geri dönmedikleri, ısrarlı ve sabırlı oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Bireyin davranışlarında oldukça önemli olan öz-yeterlik inançları dört kaynağa bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Bandura,1995). Bunlar; a) benzer bir davranışı ilk elden tecrübe etme (tam ve doğru deneyimler), b) başkalarının aynı tür davranışlarını izleme fırsatı bulma (sosyal modeller), c) bir otorite tarafından inandırılma (sözel ikna) ve d) bireyin kendi fizyolojik ve duygusal durumlarını algılama (Fizyolojik ve duygusal durumlar)'dır. Temelde belirtilen dört kaynağa bağlı olarak ortaya çıkan pek çok davranışa ait öz-yeterlik inançları vardır. Bunların en önemlisinden biri akademik öz-yeterlik inancıdır. Özellikle

öğrenme faaliyetleri düşünüldüğünde akademik öz-yeterlik inancı kavramının daha çok dikkat çektiği söylenebilir (Ekici,2009).

Akademik öz-yeterlik genel olarak; öğrencinin kendisinin akademik bir işi başarı ile tamamlayabilmesine ilişkin inancı olarak tanımlanmaktadır (Solberg ve diğerleri 1993; Zimmerman,1995; Yılmaz, Gürçay ve Ekici, 2009). Bandura'nın (1977) öz-yeterlik kavramını açıklamasından sonra, yapılan çalışmalarda eğitim araştırmacıları bu inancın her düzeydeki akademik yaşantıda etkili olduğunu gözlemişlerdir. Öğrencinin yüksek akademik öz-yeterliğinin önemini gösteren pek çok çalışma yapılmıştır (Eggen ve Kauchak, 1999). Bu araştırma sonuçlarında akademik öz-yeterlik beklentisi yüksek öğrencilerin, öğrenme etkinliklerine daha istekli yaklaştıkları, bu tür etkinliklerde büyük çaba harcadıkları, güçlükler karşısında uzun süre gayret ederek daha etkili stratejiler kullandıkları ve düşük beklentisi olan öğrencilerden daha yüksek performans gösterdikleri ortaya çıkmıştır. (Eggen ve Kauchak, 1999:403). Öz-yeterlik inancı ayrıca bireylerin önceki başarıları ya da becerileri ile sonraki davranışları arasında aracı konuma da sahiptir. Örneğin; bir öğrenci test sonuçlarına nerede ne eksikliği var nasıl daha çok başarılı olabilir tarzında yaptığı yorumları bir sonraki sınavda daha yüksek performans sergilemek için kullanabilir (Zeldin, Britner ve Pajares, 2008). Sonuç olarak, öz-yeterlik beklentisi inançları, bireylerin ulaştıkları başarı seviyesinin kuvvetli belirleyicileri olduğu ve insan davranışında bir anahtar rolü üstlendiği söylenebilmektedir (Ergül,2006). Bu bağlamda eğitim sürecinde öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerini artırıcı yönde çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.

Öz-yeterlik inancını etkileyen birçok faktör olmakla birlikte en önemli faktörlerden birinin eğitimde bireysel farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Jonassen (1986)'da bu doğrultuda yapmış olduğu çalışmasında bireysel farklılıkların dikkate alınması öğrenme sürecini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Dolayısıyla olumlu öğrenme süreci yaşayan öğrencilerinde buna dayalı olarak yüksek öz-yeterlik geliştirmeleri beklenen doğal bir sonuç olabilecektir.

Eğitim öğretim sürecine büyük etkisi olan öğrencilerin bireysel farklılıklarından biri belki de en önemlisi öğrenme stilleridir. Öğrenme stilleri her bireyin kendine göre bilgiyi alma, işleme ve kavrama özelliklerinin olduğu yargısından doğan bir olgudur (Denizoğlu, 2008). Dolayısıyla bireylerin öğrenme stilleri bilindiğinde; kullanılabilir öğretim stratejileri, öğretim yöntem ve teknikleri, gerekli öğretim materyalleri daha kolay bir şekilde seçilebilecek ve bireylerin ilgileri doğrultusunda bir öğretim yapılabilir (Peker, 2003). Bu durumda eğitimde bireylerin kazanmaları gereken öz-yeterlik inançlarının olumlu yönde artış göstermesi sağlanacaktır (Denizoğlu, 2008).

Öz-yeterlik inancının ve öğrenme stillerinin; sayılan etkileri çerçevesinde, eğitim alanında, öğrencilerin bireysel farklılıklarını açıklamak amacıyla kullanılabileceği ve öğrencilerin başarılarının gelişmesinde önemli katkılar sağlayacağı düşünülebilir. Bu nedenle eğitimde akademik öz-yeterlik inancının geliştirilmesine özel önem verilmesi ve öğrencilerin bireysel farklılıklarına dolayısıyla öğrenme stillerine dikkat edilerek eğitimin bu yönde yapılandırılmasının sağlanması önem taşımaktadır.

Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları nasıl bir dağılım göstermektedir?

2. Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğrenme stilleri nasıl bir dağılım göstermektedir?

3. Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir?

4. Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğrenme stilleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir?

5. Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları öğrenme stillerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir?

2. YÖNTEM

Araştırma betimleme- survey yöntemiyle hazırlanmıştır. Tarama (survey) modeli geçmişte ve halen var olan durumu, mevcut olayları, grupları, objeyi ve özellikleri olduğu gibi betimlemeyi-resmetmeyi- açıklamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Ekiz, 2003). Bu çalışmada da meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları ile öğrenme stillerinin hem birbirleri ile hem de cinsiyet değişkeni ile ilişkileri betimlenmiştir. Araştırmaya Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 460 öğrenci katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında Kolb Öğrenme Stili Envanteri (Aşkar ve Akkoyunlu, 1993) ve Akademik Öz-yeterlik Ölçeği (Yılmaz, Gürçay ve Ekici, 2007) kullanılmıştır.

Kolb Öğrenme Stili Envanteri

Örneklem grubuna giren öğrencilerin öğrenme stillerini belirlemek amacı ile Kolb tarafından 1984 yılında geliştirilen Kolb Öğrenme Stili envanteri kullanılmıştır. Aşkar ve Akkoyunlu (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Kolb Öğrenme Stili Envanterinde Kolb öğrenme stili modelinde belirtilen 4 öğrenme stili tanımlanmıştır. Envanter bireylerden kendi öğrenme stillerini en iyi tanımlayan 4 öğrenme stilini sıralamalarını isteyen 4'er seçenekli 12 maddeden oluşmaktadır. Envanter içerisinde yer alan 4 temel öğrenme biçim puanları ve birleştirilmiş puanların güvenilirliği Cronbach alpha ile hesaplanmıştır. Elde edilen bulgularda göre somut yaşantı için Cronbach alpha güvenilirlik değeri .58, yansıtıcı gözlem için .70, soyut kavramsallaştırma için .71, aktif yaşantı için .65, soyut-somut için .77, aktif yansıtıcı için .76 bulunmuştur.

Kolb öğrenme stili envanteri için Cronbach alpha güvenilirlik değerine bu çalışma için tekrar bakıldığında somut yaşantı için .88; yansıtıcı gözlem için .67; soyut kavramsallaştırma için .58 aktif yaşantı için .78 bulunmuştur. Birleştirilmiş puanların güvenilirlik değerlerine bakıldığında soyut-somut için cronbach alpha .85; aktif yansıtıcı için .72 bulunmuştur.

Akademik Öz-yeterlik Ölçeği

Akademik öz-yeterlik ölçeği Jerusalem ve Schwarzer (1981) tarafından almanca dilinde geliştirilmiş ve Yılmaz, Gürçay ve Ekici (2007) tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. 7 maddeden oluşan 4'lü likert tipindeki tek boyutlu orijinal ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik değeri .87' dir. Türkçeye uyarlama çalışması esnasında hesaplanan cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise araştırmacılar tarafından .79 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için cronbach alfa güvenilirlik değerine tekrar bakıldığında cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır.

2.1. Veri Çözümleme Teknikleri

Akademik öz-yeterlik ölçeğinden elde edilen verilerin analizi için öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlar dikkate alınarak öz-yeterlik düzeyleri belirlenmiştir. Bunun için öncelikle ölçeğin aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmış, puanlar alt-orta-üst %33'lik dilimler şeklinde işleme sokulmuştur. Verilerin analizinde 15.0 - SPSS (Statistical Package For The Social Science) programı kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde yüzde, frekans dağılımlarından, bağımsız gruplar t-testinden, tek yönlü varyans

analizinden, tek örneklem kay-kare testinden ve iki değişken için kay-kare testinden yararlanılmıştır. Ayrıca varyansların eşit olmadığı durumlarda Tamhane's T2 testi analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda elde edilen verilere ait bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları nasıl bir dağılım göstermektedir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançlarının dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir. öğrenme stillerine göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1: Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Akademik Öz-Yeterlik İnançlarının Genel Dağılımı

X	ss	Başarı Aralığı	Grup adı	Frekans	Yüzde
2.86	.52	1<X≤2.34	ALT	79	17.2
		2.34<X≤3.38	ORTA	294	63.9
		3.38<X≤4.00	ÜST	87	8.9
Toplam				460	100

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin akademik öz-yeterlik ölçeğinden almış oldukları ortalama puan 2.86; olarak belirlenmiştir. Bu sonuç öğrencilerin akademik öz-yeterliklerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğrenme stilleri nasıl bir dağılım göstermektedir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğrenme stillerine göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Öğrenme Stillerinin Genel Dağılımı

	f	%
Özümseyen	174	37.8
Ayrıştıran	140	30.4
Yerleştiren	112	24.3
Değiştiren	34	7.4
Toplam	460	100.0
$X^2=92.8$	sd=3	p=.000

Tablo 4.13. incelendiğinde, öğrencilerin 174'ü (%37.8) özümseyen, 140'si (%30.4) ayrıştıran, 112'si (%24.3) değiştiren ve 34'ü (%7.4) yerleştiren öğrenme stiline sahip olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının öğrenme stillerinin aralarındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını anlamak için yapılan tek değişken için kay-kare testi sonucunda

öğretmen adaylarının öğrenme stilleri arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur [$X^2_{(3)}= 92.8$ $p< .001$]. Buna göre öğretmen adaylarının en fazla özümseyen (%37.8) ve ayrıştırıcı (%30.4), en az ise; yerleştiren (%24.3) ve değiştiren (% 7.4) öğrenme stiline sahip oldukları görülmektedir.

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançları ve öğrenme stilleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir?

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin akademik öz-yeterlik inançlarının cinsiyete göre değişimi Tablo 3’de, öğrenme stillerinin cinsiyete göre dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 3: Cinsiyete Göre Akademik Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	ss	sd	T	p
Kız	56	2.5	.35	458	4.102	.000
Erkek	404	2.8	.52			

Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin akademik öz-yeterlik inancı düzeylerini karşılaştırmak için yapılan bağımsız gruplar t-testinde kız ve erkek grupları arasında erkekler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t_{(458)}=4.102$, $p>.000$].

Tablo 4: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrenme Stilleri Kay-Kare Testi Sonuçları

Cinsiyet	Öğrenme Stilleri				Total	
	Özümseyen	Ayrıştırıcı	Değiştiren	Yerleştiren		
Kız	N	23	12	5	16	56
	%	41.1	21.4	8.9	28.6	100.0
Erkek	N	151	128	29	96	404
	%	37.4	31.7	7.2	23.8	100.0
Toplam	N	174	140	34	29	460
	%	37.8	30.4	7.4	7.2	100.0

$X^2= 2.548$ $sd=3$ $p= .467$

Tablo 4 incelendiğinde; özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilerin oranı kızlarda %41.1, erkeklerde ise %37.4; ayrıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilerin oranları kızlarda %21.4, erkeklerde ise %31.7, değiştiren öğrenme stiline sahip olanların oranları kızlarda %8.9, erkeklerde %7.2, yerleştiren öğrenme stiline sahip olanların oranları ise kızlarda %28.6, erkeklerde %23.8 olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin öğrenme stillerinde görülen bu değişikliğin yapılan kay-kare testi sonrasında anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [$X^2_{(3)}= 2.548$, $p> .05$]. Diğer taraftan çalışmada cinsiyet değişkeninin öğrencilerin SK-SY (Soyut Kavramsallaştırma- Somut Yaşantı) ve AY-YG (Aktif Yaşantı-Yansıtıcı Gözlem) öğrenme süreçleri boyutlarına etkisi de incelenmiş ve sonuçlar Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Cinsiyete Göre SK-SY ve AY-YG Öğrenme Süreçlerine İlişkin Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	ss	sd	T	p
SK-SY	Kız	56	.48	14.3	458	2.194	.029
	Erkek	404	3.8	13.9			
AY-	Kız	56	5.4	10.1	458	1.470	.142
	Erkek	404	7.6	10.3			

Tablo 5'e göre öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre AY-YG öğrenme sürecinde anlamlı bir farklılık görülmezken, SK-SY sürecinde erkekler lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür [$t_{(458)}=2.194$, $p<.05$].

Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Akademik Öz-Yeterlik İnançları Öğrenme Stillerine Göre Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte midir?

Öğrencilerin akademik öz-yeterlik inançlarının öğrenme stillerine göre analizi Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Akademik Öz-Yeterlik İnançlarının Öğrenme Stillerine Göre Dağılımı

Öğrenme Stilleri	N	$\bar{X}$	ss
Özümseyen (1)	174	2.92	.58
Ayrıştıran (2)	140	2.79	.50
Yerleştiren (3)	112	2.91	.40
Değiştiren (4)	34	2.60	.49
Toplam	460	2.86	.52

Meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğrenme stillerine göre akademik öz-yeterlik inançları puan ortalamaları arasında özümseyen öğrenme stiline sahip olan öğretmen adayları en yüksek ortalamaya ($X= 2.93$) sahiptir.

Öğrencilerin öğrenme stillerine göre akademik öz-yeterlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığını anlamak için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 7.'de verilmiştir.

Tablo 7. Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Akademik Öz-Yeterliklerinin Öğrenme Stillerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	4.002	3	1.334	5.053	.002	1-4
Grupla içi	120.373	456	.264			3-4
Toplam	124.375	459				

Tablo 6’da görüldüğü gibi, öğrencilerin öğrenme stillerine göre akademik öz-yeterlik puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan varyans analizi sonucunda F değeri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [$F_{(3-456)} = 3.834$, $p < .05$]. Bu sonuca ilişkin öğrenme stillerine göre öğrencilerin öz-yeterlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir. Öz-yeterlik puanları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacı ile yapılan tamhane testinin sonuçlarına göre özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilerin ($X = 2.93$) öz-yeterlik puanları ortalamalarının değiştiğini öğrenme stiline sahip öğrencilerin ($X = 2.88$) puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4. SONUÇLAR

Bu çalışma meslek yüksek okulu öğrencilerinin öğrenme stilleri ile akademik öz-yeterlikleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacı ile hazırlanmıştır. Öğrencilerin akademik öz-yeterlikleri eğitimde belli bir düzeyde başarıya ulaşmalarında büyük etki yaratan faktörlerden biridir. Çünkü öz-yeterlik beklentisi yüksek öğrencilerin, öğrenme etkinliklerindeki çabaları, katılım oranları, güçlükler karşısında direnmeleri, stratejiler kullanmaları düşük beklentisi olan öğrencilerden çok daha farklılık göstermektedir (Eggen ve Kauchak, 1999:403). Bu bağlamda eğitim sürecinde belirlenen hedeflere ulaşmak için öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerini artırıcı faktörlere ağırlık verilmelidir. İşte bu faktörlerden biri de öğrenme stilleridir.

Araştırmada öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerinin orta seviyede olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin en fazla özümseyen ve ayrıştıran öğrenme stiline sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin ağırlıklı olarak detayı çok sevdiği, daha çok parçadan bütüne doğru gittikleri, sesli ve görsel sunuları ve ders anlatımlarını tercih ettikleri, söylenebilir. Bu tip öğrencilerin en kuvvetli yönleri çok iyi plan yapmaları problemleri tanımlamaları ve kuramlar geliştirebilmeleri iken zayıf yönleri ise hayal kurmaları ve pratiklikte eksikliklerinin olmasıdır (Kolb, 1984; Felder, 1996; Ergür, 1998). Her bireyin sahip olduğu farklı öğrenme stilleri vardır, ancak bunlardan biri diğerlerinden daha baskındır. Baskın olarak nitelendirilen öğrenme stili, genetik faktörler, çevresel etkenler ve eğitimsel deneyimler sonunda ortaya çıkmaktadır (Kolb, 1984).

Bu araştırmada da cinsiyetin öğrenme stilleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Sonuçlara göre öğrencilerin öğrenme stillerinin cinsiyete göre değişmediği tespit edilmiştir. Ancak Kolb’un yaşantısal öğrenme kuramındaki bireyin iki öğrenme süreci, cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde aktif yaşantı-yansıtıcı gözlem boyutunda anlamlı farklılık bulunmazken, soyut kavramsallaştırma- somut yaşantı boyutunda (sk-sy) erkekler lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu Kolb (1985) erkek öğrencilerin öğrenmelerini daha çok düşünerek gerçekleştirdikleri bayan öğrencilerin ise hissederek gerçekleştirdikleri şeklinde yorumlamıştır.

Araştırmada ayrıca cinsiyet değişkeninin akademik öz-yeterlik inancı üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Bulgularda erkek öğrencilerin bayanlara göre daha yüksek akademik öz-yeterlik inancı geliştirdikleri tespit edilmiştir. Akademik öz-yeterlik konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde kız ve erkek öğrencilerin ilköğretim yılları boyunca öz-yeterlikleri eşit olurken; orta ve yüksek okul döneminde erkeklerin akademik öz-yeterlik düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Wigfied, Eccels ve Pitrinch, 1996). Pajares (1996) ortaya çıkan araştırma sonuçlarının bir nedeni olarak öğrencilerin akademik yeteneklerindeki farklılıkları göstermektedir. Yani Pajares, akademik yetenekleri aynı olan öğrencilerin öz-yeterlik inancının da hemen hemen aynı seviyede olduğunu vurgulamaktadır. Diğer taraftan Eisenberg, Martin ve Fabes (1996) sonuçların bu şekilde çıkmasının başka bir nedeni olarak da öğrencilerin genel cinsiyet kavramından ziyade kendi zihinlerinde geliştirdikleri cinsiyet tanımları olduğunu ileri sürmektedirler. Eğitimsel ve meslek seçimi modelleri de öğrencilerin sosyo-kültürel faktörlerden biri olan cinsiyet tanımları öğrencilerin meslek seçimlerinde, kariyer hedeflerinde, derslerdeki başarılarında büyük etkiye sahip olduğunu kabul etmektedir (Pajares, 2002).

Diğer taraftan araştırmada akademik öz-yeterlik düzeyinin en yüksek özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilerde olduğu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle meslek yüksek okulundaki derslerin daha çok araştırmaya yönelik alanlarda ağırlık kazanması sebebiyle, özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilerin akademik öz-yeterliklerinin daha yüksek olduğu düşünülebilir. Çünkü özümseyen öğrenme stiline sahip bireyler Kolb (1985)'e göre araştırmaya yönelik alanlarda çalışmayı tercih etmektedirler.

Akademik öz-yeterlik inancı öğrencilerin derslerdeki başarılarını ve motivasyonlarını etkileyen önemli duyuşsal alanlardan biridir. Dolayısıyla okullarda öğrencilerin akademik öz-yeterlik inançlarının gelişmesine dikkat edilmelidir. Bu bağlamda öğrencilerin öğrenme stilleri dikkate alınarak öğrenme ortamı öğrencilerin etkili öğrenme süreci geçirebileceği şekilde oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alnabhan, M., Al-Zegoul, E., and Harwell, M. (2001), "Factors Related To Achievement Levels Of Education Students At Mu'tah University", *Assessment And Evaluation In Higher Education*, 26(6), 593-604.
- Aşkar, P. ve B. Akkoyunlu (1993). "Kolb Öğrenme Stili Envanteri", *Eğitim ve Bilim*, 17 (87), 37-47.
- Bandura, A. (1977), "Social Learning Theory", Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall
- Bandura, A. (1997), "Self Efficacy: The Exercise of Control", New York: W.H. Freeman And Company.
- Bandura, A. (Ed.). (1995), "Self Efficacy In Changing Societies", Newyork: Cambridge University Press
- Denizoğlu, P(2008), "Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Fen Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları, Öğrenme Stilleri Ve Fen Öğretimine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyoloji Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Eggen, P. ve Kauchak, D. (1999), "Educational Psychology, Fourth", New Jersey: Printice-Hall, Inc.
- Eisenberg, N., Martin, C.L., and Fabes, R.A. (1996), "Gender Development And Gender Effects", In D.C. Berliner ve R.C. Calfee (Eds.), "Handbook Of Educational Psychology" (Pp. 358-396). New York: Simon & Schuster Macmillan.

- Ekici,G.(2009), “Biyoloji Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması”, *kastamonu eğitim dergisi*, 17(1), 111-125.
- Ekiz, D. (2003), “Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş”, AnıYayıncılık, Ankara.
- Ergül, G.(2006), “Çevrimiçi Eğitimde Akademik Başarıyı Etkileyen Güdülenme Yapıları”, *TOJET*, 5(1).
- Ergür, O. E. (1998), “Hacettepe Üniversitesi Dört Yıllık Lisans Programlarındaki Öğrenci Ve Öğretim Üyelerinin Öğrenme Stillerinin Karşılaştırılması”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Felder, R. M. (1996), “Matters of style”, *ASEE Prism*, 6(4), 18-23.
- Jonassen, H. D. (1986), “Hypertext Principles For Text And Courseware Design”, *Educational Psychologist*, 21(4), 269-292.
- Kolb, D. A. (1985), “Learning Style Inventory: Technical Manual”, Boston, MA: Hay Group, Hay Resources Direct.
- Kolb, D.A.(1984), “Experimental Learning: Experience As The Source Of Learning And Development”, Englewood Cliffs, Mj:Prentice-Hall,Inc.
- Özgül, İ.E. (2002), “Bireyi Tanıma Teknikleri”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Pajares, F. (1996), “Role Of Self-Efficacy Beliefs In The Mathematical Problem-Solving Of Gifted Students”, *Contemporary Educational Psychology*, 21, 325-344.
- Pajares, F.(2009), “Gender And Perceived Self-Efficacy In Self-Regulated Learning”, Theory Into Practice. FindArticles.com. 14 Apr, 2009. http://findarticles.com/p/articles/mi_m0NQM/is_2_41/ai_90190499/
- Peker, M. (2003), “Kolb Öğrenme Stili Modeli”, *Milli Eğitim Dergisi*, 157.
- Solberg, V. S., O’Brien, K., Villareal, P., Kennel, R. ve Davis, B. (1993), “Self-Efficacy and Hispanic college students: Validation of the college self-efficacy instrument”, *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 15 (1), 80-95.
- Üredi, I., Üredi, L. (2005), “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Öz-Düzenleme Stratejileri Ve Motivasyonel İnançlarının Matematik Başarısını Yordamadaki Gücü”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 250-260.
- Wigfield, A., Eccles, J.S., ve Pintrich, P.R. (1996), “Development Between The Ages Of 11 And 25. In D.C. Berliner ve R.C. Calfee (Eds.), “Handbook Of Educational Psychology” (pp. 148-185). New York: Simon & Schuster Macmillan.
- Yılmaz, M. (2006), “Sınıf Öğretmeni Yetiştirmede Teknoloji Eğitimi *GÜ*”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1),155–167.
- Yılmaz, M., Gürçay, D., ve Ekici,G. (2007), “Akademik Öz-Yeterlik Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 253-259.
- Zeldin, A. L., Britner, S. L., ve Pajares, F. (2008), “A Comparative Study of the Self-Efficacy Beliefs Of Successful Men And Women In Mathematics, Science, And Technology Careers Preview”, *Journal Of Research In Science Teaching*, 45(9), 1036-1058. doi: 10.1002/tea.20195
- Zimmerman, B. J. (1995), “Self-Efficacy And Educational Development”, In A. Bandura (Ed.), “Self-Efficacy In Changing Societies” (pp. 202-231). New York: Cambridge University Pres.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ÖNLİSANS PROGRAM TERCİH SEBEPLERİ CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ SUŞEHRİ TİMUR KARABAL MESLEKYÜKSEKOKULUNDA BİR UYGULAMA

VOCATIONAL HIGH SCHOOL STUDENTS PREFER ASSOCIATE
DEGREE PROGRAM REASONS IMPLEMENTATION OF
CUMHURİYET UNIVERSITY SUŞEHRİ TİMUR KARABAL SCHOOL
OF VOCATIONAL

Sevtaş SARIOĞLU¹

Mustafa ÖZKAN²

ABSTRACT

Two years of college teaching profession and is known in higher education expressed as a vocational training unit. After graduating students receive the title of professional staff, the public and private sectors are employed in related fields. Unfortunately many of these programs of research and observation, most students prefer to treat the unconscious is revealed. Most of the students choose what programs like this that are not aware they even made by the teachers because their parents or because of the preference program, or after reading as they do not know where to employ are many negative reasons. Yet our country's economic development is discussed the importance of skilled professional staff is a reality.

The purpose of this study, students choose vocational programs as the main reason to identify and determine the next generation drawbacks of this negativity and explain the real and positive side of vocational programs is to transfer. For this is what economic and technical programs, which provide employment in areas where people win and the other ualifications have been eliminated.

Therefore, Cumhuriyet University School of Vocational Suşehri 350 students selected by students as a random survey and the survey results was made.

Analysis of data collected as a result, the causes of high school students' vocational preferences and circle of friends, family and other social causes were determined to be a correlation between variables.

Key Words: Associate Degree Programs, Vocational Staff, Social Variables

---

¹ Öğretim Görevlisi, Cumhuriyet Üniversitesi, sevetap_58@hotmail.com

² Öğretim Görevlisi, Cumhuriyet Üniversitesi, mozkan@cumhuriyet.edu.tr

ÖZET

Meslek yüksekokulu bilindiği üzere iki yıl eğitim veren ve yüksek öğretimde önlisans olarak ifade edilen eğitim birimidir. Öğrenciler mezun olduktan sonra meslek elemanı unvanı alarak kamu ve özel sektörlerin ilgili alanlarında istihdam edilirler. Ancak ne yazık ki birçok araştırma ve gözlem çoğu öğrencinin bu programları tercih ederken bilinçsiz davrandıklarını ortaya koymaktadır. Şöyle ki öğrencilerin çoğu hangi programı seçtiklerinden bile haberdar olmadıkları zira ebeveyn ya da öğretmenler tarafından yapılmış tercihlerden dolayı ya da programı okuduktan sonra nerelerde istihdam edileceklerini bilmedikleri gibi birçok olumsuz sebepler söz konusudur. Oysa ülkemizin ekonomik kalkınmasında vasıflı meslek elemanının önemi tartışılmaz bir gerçektir.

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin önlisans programını asıl olarak tercih etme sebeplerini belirlemek ve olumsuzlukları tespit ederek gelecek nesile bu olumsuzlukların izahı ile önlisans programlarının gerçek ve olumlu tarafının aktarılmasını sağlamaktır. Bunun için iktisadi ve teknik programların neler olduğu, hangi alanlarda istihdam sağladığı ve kişilere kazandırdığı diğer vasıflar ele alınmıştır.

Bu nedenle Cumhuriyet Üniversitesi Şuşehri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden rassal olarak seçilen 350 öğrenci ile anket yapılmış ve bu anket sonuçları değerlendirilmiştir.

Toplanan verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin önlisans tercih sebeplerinin lise eğitimleri, arkadaş çevresi, ailevi sebepler ve diğer sosyal değişkenler arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Önlisans Programı, Meslek Elemanı, Sosyal Değişken

1. GİRİŞ

Günümüzde hızla gelişen teknoloji beraberinde bu teknolojiyi kullanacak ve kullanıma sunacak uzman kişilerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır ve bu kişilerin eğitimi için yeni araştırmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalar gelişmiş olan ülkelerde tamamen veya kısmen uygulamaya dökülmüş^o, bazı gelişmekte olan ülkelerde ise tam tersine; önce uygulamalar değiştirilmiş daha sonra yeni uygulamaların geçerliliği araştırılmıştır. Mesleki ve teknik eğitimde (MTE) sınavsız geçiş gibi köklü ve uzun araştırmalar gerektiren değişiklikler verilen ani kararlarla uygulamaya sokulmuş ve bu uygulamaların sonuçları alındıkça değerlendirme yoluna gidilmiştir. Bu durum MTE’de belirsizlik ortamını doğurmuş, öğrencilerin okullarındaki ve öğrenimlerindeki bu belirsizlikleri günlük hayatlarına ve gelecekleriyle ilgili planlarına yansıtmaları ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliği yolundaki ülkemizde MTE’nin hak ettiği yeri bulabildiğinin göstergelerinden biri de öğrencilerin MTE kurumlarını severek ve isteyerek tercih etmeleri olarak düşünülebilir. Oysa ülkemizde genel eğitim yaklaşık yüzde 80’lik bir yere sahipken MTE sadece yüzde 20’ler seviyesinde kalmıştır.

Bu çalışmanın amacı, meslek yüksekokullarının ve bu okullarda eğitimi verilen programların öğrenciler tarafından tercih sebeplerini belirleyerek olması gereken ile ortaya çıkan sonuçları tespit edebilmek, ülkemizde vasıflı meslek elemanları yetişmesinde daha sağlıklı eğitim verebilmek, öğrenci tercihlerinde tespit edilen aksaklıkları gidererek önlisans eğitimini daha cazip hale getirebilmek ve gerek eğitim alan, gerek gelecekte alacak olan gençleri bu konu hakkında bilinçlendirmektir. Bu çalışmada konuya ilişkin literatür taraması verilip, araştırma bulguları değerlendirilerek, daha sonra da sonuçlar üzerinde yorumlar yapılmıştır.

2.LİTERATÜR TARAMASI

Meslek yüksekokulları ve öğrenci problemleri ile ilgili yapılmış çalışmaların bazıları aşağıda verilmiştir.

Kazu ve Özdemir (2004), Fırat Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmada meslek yüksek okulu öğrencilerinin büyük bir çoğunlukla okullarının bulunduğu yörelerde yaşayan öğrenciler tarafından tercih edildiğini ve bu durumda öğrenci çeşitliliğini ortadan kaldırarak meslek yüksekokullarını ortaöğretim kurumlarının son sınıfları haline getirdiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca çalışmada, öğretim elemanlarının derslerde öğretim teknolojilerinden yararlanmadıkları belirlenmiştir. Yine meslek yüksekokulu öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun, meslek yüksekokullarını bitirdikten sonra iş yaşamına atılma yerine dikey geçiş sınavı veya yeniden ÖSS'ye girerek lisans düzeyinde diploma alma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Bunun dışında, Soysal ve Arkadaşları (2008), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Afşin Meslek yüksekokulunda yaptıkları araştırmada, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun üniversite yaşamlarını sadece ders çalışmak olarak algılamadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra meslek yüksekokulu öğrencilerinin %77'si gibi büyük bir çoğunluğunun ailelerinin aylık gelirinin 1000 TL ve altında olduğu tespit edilmiş ve bu sonuçla meslek yüksekokullarını genelde geliri düşük ailelerin çocuklarının tercih ettiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğrencilerin hayata bakış açılarının olum olduğu tespit edilmiş ve öğrencilerin gelecekte bütün yaşamlarını etkileyeceğine inandıkları bir takım sosyo-kültürel faaliyetlere katılma eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Çalışmaya ışık tutması bakımından üniversite öğrencilerinin ruhsal durumları ve üniversiteye adapte olma (oryantasyon) durumlarının araştırıldığı çeşitli araştırmalardan da yararlanılmıştır.

3. MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ÖNLİSANS PROGRAM TERCİH SEBEPLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ARAŞTIRILMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Sınırları

Çalışmanın amacı; ülkemizde özellikle son yıllarda vasıflı ara eleman açığının giderek artış gösterdiği bir gerçek olduğu bilinci ile, istihdam sorununa sağlıklı çözümler getirebilmek bunun için de sorunun kaynağına inerek ara eleman yetiştiren meslek yüksekokullarının neden tercih edildiğinin tespit edilmesi ve bu sebepler ışığında meslek yüksekokullarının içinde bulunduğu durumu belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma, sadece Cumhuriyet Üniversitesi Suşehri Timur Karabal Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmada ülkemizdeki bütün meslek yüksekokullarına ulaşılamadığından, çalışmanın sonuçları tüm önlisans öğrencilerinin tercih sebepleri olarak genellenemeyecektir. Ancak yine de ülkemizde ilköğretim koşulları, ekonomik koşullar gibi faktörler üniversite eğitiminde belirleyici özellikte olabildiği için araştırmada tatmin edici bir veri sağlayacaktır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Cumhuriyet Üniversitesi Suşehri Timur Karabal Meslek Yüksekokulu öğrencileri arasından rassal olarak seçilen 350 öğrenciye 20 sorudan oluşan bir anket

uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Programme for Social Sciences/ Sosyal Bilimler için Paket Program) programı ile analiz edilmiştir. Yine araştırmada kurulan hipotezlerin test edilmesinde “ki-kare testi”nden faydalanılmıştır.

3.3.Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya ait soruların frekans tabloları aşağıda verilmiştir.

Tablo1. Anketi Cevaplayanların Cinsiyetleri

Cinsiyet	Frekans	Geçerli Yüzde
Erkek	129	36,9
Kız	221	63,1
Toplam	350	100,0

Tablo1’de anketi cevaplayan 350 öğrencinin %63,1’inin kız; %36,9’unun erkek olduğu görülmektedir. Frekans tablosuna bakılarak ilgili meslek yüksekokulundaki cinsiyet dağılımında ankete katılan öğrencilerin kız nüfusunun erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo2. Öğrencilerin Memleketleri (Yaşadıkları İl)

İl	Frekans	Yüzde	İl	Frekans	Yüzde	İl	Frekans	Yüzde
Cevapsız	1	,3	Eskişehir	2	,6	Muğla	3	,9
Adana	8	2,3	Gaziantep	9	2,6	Muş	4	1,1
Adıyaman	9	2,6	Giresun	10	2,9	Mersin	14	4,0
Aksaray	1	,3	Gümüşhane	2	,6	Nevşehir	1	,3
Amasya	8	2,3	Hatay	3	,9	Niğde	1	,3
Ankara	16	4,6	Isparta	1	,3	Ordu	11	3,2
Antalya	1	,3	İstanbul	8	2,3	Osmaniye	7	2,0
Artvin	1	,3	İzmir	6	1,7	Rize	4	1,1
Ardahan	2	,6	K.maraş	7	2,0	Samsun	14	4,0
Balıkesir	1	,3	Karaman	3	,9	Siirt	3	,9
Bartın	1	,3	Kars	3	,9	Sinop	3	,9
Batman	2	,6	Kastamonu	1	,3	Sivas	53	15,2
Bayburt	2	,6	Kayseri	19	5,4	Tekirdağ	2	,6
Bingöl	3	,9	Kırıkkale	5	1,4	Tokat	15	4,3
Bolu	2	,6	Kırklareli	1	,3	Trabzon	6	1,7
Çanakkale	1	,3	Kırşehir	2	,6	Şanlıurfa	6	1,7
Çorum	11	3,2	Kilis	1	,3	Şırnak	1	,3
Denizli	2	,6	Konya	7	2,0	Van	1	,3
Diyarbakır	3	,9	Kütahya	2	,6	Yozgat	6	1,7
Elazığ	5	1,4	Malatya	8	2,3	Zonguldak	1	,3
Erzincan	4	1,1	Manisa	5	1,4			
Erzurum	3	,9	Mardin	2	,6	Toplam	350	100,0

Anketi cevaplayan öğrencilerin memleketlerinin büyük bir çoğunluğunun Sivas ili ve çevresi olduğu tespit edilmiştir. Sivas % 15,2 'lik bir oranda olup bunu %5,4 oranında Kayseri, %4,6 oranında Ankara, % 4 oranında Samsun takip etmektedir. Bu sonuca göre ilgili meslek yüksekokulunu, öğrencilerin genelde memleketlerine yakın ve memleketleri olması sebebiyle tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo3. Öğrencilerin Lise Mezuniyet Bilgilerinin Dağılımı

Mezun Olunan Okul	Frekans	Geçerli Yüzde
Meslek lisesi	41	11,7
Anadolu Lisesi	21	6,0
Süper lise	30	8,6
Lise	249	71,1
Diğer lise ve dengi okullar	9	2,6
Toplam	350	100,0

Anket, cevaplayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun %71,1 oranla üniversite eğitimlerinden önceki mezuniyet durumlarında düz lise diye tabir edilen liseden mezun oldukları ve bunu %11,7 oranında meslek lisesinin takip ettiği görülmektedir. Tabloya göre önlisans tercihinde düz lise ve meslek lisesi mezunu öğrenciler geneli oluşturmaktadırlar.

Tablo4. Öğrencilerin Önlisansa Kayıt Türü Dağılımı

Kayıt Türü	Frekans	Geçerli Yüzde
Sınavsız geçişle kaydoldum	28	8,0
ÖSS ile yerleştirildim	322	92,0
Toplam	350	100,0

Tablo 4'e göre öğrencilerin önlisansı tercih ederek yani ÖSS sistemi ile yerleşme oranı neredeyse ankete katılan öğrenci sayısının tamamını oluşturarak %92 oranla ve meslek lisesinden direkt kayıt yolu ile yani sınavsız geçişle kaydolan öğrenci sayısının % 8'ini oluşturduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin çoğunluğu kendi tercihlerinden ötürü önlisansa kayıt oldukları söylenebilir.

Tablo5. Öğrencilerin Önlisans Tercih Sebepleri Dağılımı

Tercih Sebepleri	Frekans	Geçerli Yüzde
Boşta kalmamak	60	17,1
Üniversite ortamını görmek	25	7,1
Aile/çevremin isteği	25	7,1
Önlisansta okuyan arkadaş/arkadaşlarının tavsiyesi	15	4,3
Lisedeki öğretmenlerimin tavsiyesi	18	5,1
Ara eleman açığımı bildiğimden kısa sürede iş sahibi olmak	57	16,3
ÖSS puanımın önlisansa yetmesinden dolayı	126	36,0
Meslek lisesinden direkt kayıt olduğum için	20	5,7
Diğer	4	1,1
Toplam	350	100,0

Tablo5 'e göre öğrencilerin önlisans tercih sebebinin büyük çoğunluğunun %36'lık bir oranla ÖSS puanlarının önlisansa yetecek kadar bir puan almalarından kaynaklandığını, %17 'lik oranla boşta kalmak istemedikleri için önlisansı tercih ettikleri, % 16,3 oranı ile ara eleman açığının bilincinde olarak böylelikle kısa sürede iş sahibi olmak adına tercih ettikleri, % 7,1 oranı ile üniversite ortamını görmek ve aile veya çevresinin isteği ile tercih ettikleri, %5,7 oranında meslek lisesinden direkt kayıt oldukları için tercih ettikleri ve bunu %5,1 oranında lisedeki öğretmenlerin tavsiyesinden dolayı tercih ettikleri ile %4,3 oranı ile önlisansa okuyan arkadaş ya da arkadaşlarının tavsiyesinden ötürü tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Ankete katılanların % 1,1'lik oranı ise bu şıkların dışında kalarak ancak herhangi bir sebep belirtmeksizin tercihlerini diğer sebeplerden yana kullanmışlardır.

Buna göre ilgili meslek yüksekokulunda öğrencilerin önlisans tercih sebebinin ÖSS aracılığı ile olup, elde ettikleri puan neticesinde kendi tercihlerine göre yerleştirildikleri söylenebilir.

Tablo6. “Önlisans Hakkında Önceden Bilgi Sahibi miydiniz?”
Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Bilgi Sahibiyim/ Değilim	Frekans	Geçerli Yüzde
Evet	232	66,3
Hayır	118	33,7
Toplam	350	100,0

Ankete katılan öğrencilerin önlisans tercih ederken daha önceden bilgi sahibiydim diyen % 66,3 oranında iken bilgi sahibi olmadıklarını söyleyen öğrenci oranı ise neredeyse yarı yarıya bir sonuçla % 33.7 oranındadır. Buna göre öğrenciler tercih ederken önlisans hakkında yeterli bilgiye her ne kadar sahip olsalar da yine de tercih edenlerin gözle görülür bir çoğunluğu bilinçsiz olarak tercihlerini gerçekleştirmişlerdir.

Tablo7. “Eğitim Aldıktan Sonra Hangi Unvanla
Mezun Olacağınızı Araştırdınız mı?”
Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Bilgi Sahibiyim/ Değilim	Frekans	Geçerli Yüzde
Evet	288	82,3
Hayır	62	17,7
Toplam	350	100,0

Öğrencilerin önlisans eğitimi aldıktan sonra hangi unvanla mezun olup olmadıkları sorularak mesleki becerilerini hangi vasıfla adlandırılacağı hakkında bilgi sahibi olup olunmadığı araştırılmış ve ortaya çıkan tabloda öğrencilerin % 82,3 'lük oranı mezun olduktan sonra alacağı unvanı bilerek önlisans tercihi yapmışken % 17,7'lik oran bilmeden tercih yapmıştır.

Tablo8. “Eğitim Aldığınız Program Hakkında Araştırma Yaptınız Mı?”
Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Bilgi Sahibiyim/ Değilim	Frekans	Geçerli Yüzde
Evet	288	82,3
Hayır	62	17,7
Toplam	350	100,0

Öğrenciler önlisans programlarını tercih ederken daha önceden bir araştırma yapıp yapmadıkları hakkındaki soruya % 82,3 ‘lük oran araştırma yaparak yani bilgi sahibi olarak tercih yaptıklarını % 17,7 ‘lik oran ise araştırma yapmadan program tercihinde bulduklarını ifade etmişlerdir. Tablo8’e göre öğrencilerin büyük çoğunluğu eğitim alacakları program hakkında araştırma yaparak yani bilinçli bir şekilde tercih yaptıkları söylenebilir.

Tablo9. “Eğitim Aldığınızı Programı Tercih Sebebiniz?”
Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Tercih Sebepleri	Frekans	Geçerli Yüzde
Boşta kalmamak	45	12,9
Üniversite ortamını görmek	16	4,6
Aile/çevremin isteği	28	8,0
Önlisansta okuyan arkadaş/arkadaşlarının tavsiyesi	21	6,0
Lisedeki öğretmenlerimin tavsiyesi	27	7,7
Ara eleman açığını bildiğimden kısa sürede iş sahibi olmak	71	20,3
ÖSS puanımın önlisansa yetmesinden dolayı	79	22,6
Meslek lisesinden direkt kayıt olduğum için	17	4,9
Memurluk sınavında diplomam olsun	8	2,3
Diğer	38	10,9
Toplam	350	100,0

Ankete katılan öğrencilerin iki yıllık meslek yüksekokulu tercih sebepleri ile beraber bu okullarda eğitim gösteren program tercih sebepleri de araştırılmış olup öğrencilerin ilgili meslek yüksekokulunda eğitim aldıkları tercih sebepleri belirlenmiştir. Buna göre % 22,6 ‘lık bir oranla ÖSS puanının tercih edilen programa denk olduğu için ilgili programı tercih ettikleri bunu %20,3 oranla ara eleman açığının olduğu bilinci ile programı tercih ettikleri , %12,9 oran yine boşta kalmamak adına bir program seçtikleri , %8 ‘lik bir oarn aile ve çevresinin isteği ile program tercihini yaparken %7,7’si lisedeki öğretmenlerinin tavsiyesi neticesinde ve % 6’sı önlisansta okuyan arkadaş veya arkadaşlarının önerisi ile program tercih ettiği görülmüştür. Bunları % %4,9 oranla meslek lisesinden doğrudan kayıt ile %4,6 oran üniversite ortamını görmek ve % 2,3 oran ise sadece memurluk sınavı için diploma sahibi olmak adına tercih ettikleri söz konusudur. Ankete katılanların % 10, 9’u ise bu sebeplerin dışında bir nedenle program tercihinde bulunduğunu ifade etmiştir.

Tablo10. “Eğitim Aldığınız Programın Size Sunduğu İş İmkânları Hakkında Araştırma Yaptınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Araştırma Yapma	Frekans	Geçerli Yüzde
Evet	307	87,7
Hayır	43	12,3
Toplam	350	100,0

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ki bu % 87,7’lik bir oranla eğitimlerinin kendilerine sağladığı iş imkânları hakkında bilgi sahibi olarak tercihte bulduklarının %12,3’lük oranın ise iş imkânı hakkında bilgi sahibi olmadan tercihte buldukları tespit edilmiştir. Bu tabloya göre öğrencilerin büyük çoğunluğu iş imkânları hakkında bilgi sahibi olarak önlisans ve programlarını bilinçli olarak tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo11. “Önlisans Öğrencisi Olduğunuzu Söylemekten Çekindiğiniz Oluyor Mu?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Önlisanslı Olmaktan Çekinme	Frekans	Geçerli Yüzde
Evet	191	54,6
Hayır	159	45,4
Toplam	350	100,0

Öğrencilere önlisans öğrencisi olduklarını çevrelerine söylemekten çekinip çekinmedikleri sorulduğunda verilen cevaplar ne yazık ki yarıdan fazlasının yani % 54,6 ‘lık bir oranda çekinen öğrencilerin olduğu geriye kalan % 45,4’lük oranın da çekinmedikleri sonucu elde edilmiştir. Tabloya göre ilgili meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin yarıdan da fazla bir kısmının eğitim aldıkları programa devam ettikleri halde bunu çevreleri ile paylaşmaya çekindikleri sonucuna varılabilir.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmada aralarında ilişki olabileceği düşünülen değişkenler arasındaki ilişkiye ait hipotezler oluşturulmuş ve bunların test sonuçları bu bölümde verilmiştir. Oluşturulan hipotezlerin test edilmesinde Ki-kare analizi kullanılmıştır ve tüm araştırma hipotezlerinin test edilmesinde anlamlılık seviyesi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Metin içerisinde test edilen değişkenlere ait Ki-kare analizi tablolarına yer verilmemiştir.

H₁: “Cinsiyet İle Önlisans Tercihi Arasında Bir İlişki Vardır”

Şeklinde kurulan araştırma hipotezinin ki-kare analizi yardımıyla test edilmesi sonucu, hipotez kabul edilmiştir. Yani cinsiyet ile meslek yüksek okulu seçimi arasında anlamlı bir ilişki vardır. ($p=0.034$) anlaşıldığı üzere meslek yüksek okulu seçiminde cinsiyetin etkisi bulunmaktadır.

Anketi cevaplayan öğrenciler, anketi cevaplayan tüm öğrencilerin %36’sını temsil ederek, önlisans seçimlerinde etken olarak ÖSS puanlarının sadece önlisans programlarına yetmesinin etken olduğunu belirtmişlerdir. Bu şekilde düşünen öğrencilerin %72.2’si bayan öğrencilerden %27.8’i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu şekilde düşünen erkek öğrenciler anketi cevaplayan tüm erkeklerin %27.1’ini ve ankete bu şekilde cevap veren

bayan öğrenciler ise anketi cevaplayan tüm bayan öğrencilerin ise %41.2'sini temsil etmektedirler.

Anketi cevaplayan öğrencilerin %17.1'i önlisans tercih sebepleri olarak boşta kalmamak olduğunu belirtmişlerdir. Bu şekilde düşünen öğrencilerin %60'ı bayan öğrencilerden, %40'ı erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca, önlisansı boşta kalmamak için tercih eden erkek öğrenciler, tüm erkek öğrencilerin %18,6'sını ve önlisansı boşta kalmamak için tercih eden bayan öğrenciler, tüm bayan öğrencilerin %16,3'ünü oluşturmaktadırlar.

Bunun dışında ankete göre, önlisans tercih eden öğrencilerin %63,1'i bayan öğrencilerden, %36,9'u ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

H₂ : “Cinsiyet ile eğitim alınan programı tercih etme arasında bir ilişki vardır” şeklinde kurulan araştırma hipotezi ki-kare analizi yardımıyla test edilmiş ve hipotez kabul edilmemiştir. Eğitim alınan program ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür(p=0.530)

H₃ : “Cinsiyetle, MYO'larda hangi programlar olduğu hakkında daha önceden bir araştırma yapıp yapılmadığı hakkında bir ilişki vardır” şeklinde kurulan araştırma hipotezi test edilmiş ve hipotez kabul edilmemiştir. Yani cinsiyet ile programlar hakkında bilgi sahibi olmak arasında bir ön çalışma yapılması arasında bir ilişki yoktur. (p=0.120)

H₄ : “Cinsiyetle, tercih edilen program hakkında daha önceden bir araştırma yapıp yapılmadığı hakkında bir ilişki vardır” şeklinde kurulan araştırma hipotezi test edilmiş ve reddedilmiştir. Bu sonuçtan anlaşıldığına göre cinsiyet ile ilgili program hakkında bilgi sahibi olmak arasında bir ilişki yoktur.(p=0.229)

H₅ : “Önlisans hakkında araştırma yapmak ile iş imkânını araştırmak arasındaki ilişki vardır” şeklinde kurulan araştırma hipotezi test edilmiş ve reddedilmiştir. Yani öğrencilerin önlisans hakkında araştırma yaparken bu araştırmalara iş imkânlarını dâhil etmedikleri görülmüştür.
(p=0.34)

4. SONUÇLAR

Meslek yüksekokullarının ara eleman ihtiyacı için kurulduğu ve vasıflı işgücü ihtiyacının özellikle günümüzde büyük bir açıklıkla neticelendiği bilinmekte iken bu çalışmanın amacı hâlihazırda bu okullarda okuyan öğrencilerinin amaca uygun bir şekilde bu okulları tercih edip etmediklerinin tespit edilmesini sağlamaktır. Yapılan analizler sonucu tablolarda verilen matematiksel değerler ve ulunan bu değerlere ilişkin yorumlar izah edilmiş olup ne yazık ki sonuçlar pek iç açıcı görünmemektedir. Zira öğrencilerin gerek önlisans gerek program tercih sebeplerinde kendi istekleri doğrultusundan çok uzak sebepler göstererek mecburen “eğitim sisteminin getirmiş olduğu puanlamaya göre” veya “üniversite ortamından mahrum kalmamak” ile “boşta kalmamak adına” gibi geçersiz sebeplerle tercih yaptıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin çevresel baskılar sonucu tercih yaptıkları da tespit edilmiş olup bununla beraber mezun olunan lisenin sağlamış olduğu hak ile kayıt olduklarını belirtenler de olmuştur. Büyük çoğunluğu oluşturmasa da bilinçli olarak ara eleman açığının araştırılması ve buna bağlı olarak kısa yoldan meslek sahibi olma arzusu ile tercih ettiklerini belirten öğrencilerin bulunması yine de sevindiricidir.

Belirlenen bu tespitler ışığında, meslek yüksekokullarının ülkemizdeki işlevlerinin üniversite adaylarına ve böylelikle tüm topluma tanıtılması gerçeği ortaya çıkmıştır. Özellikle önlisansa tercih edilen programların içeriği, iş imkânlarının neler olduğu ve hangi unvanla mezun olunacağına bilgileri, önlisans diploması ile ne gibi hak ve yasal yükümlülüklerin taşındığı, eğitim hayatlarında önlisans okurken öğrencilerin maruz kalacakları zorunlu uygulamaların olup olmadığı (staj gibi), öğrencilerin sosyal hayatlarına ne gibi bir katkı sağlayıp sağlamadığı, öğrencilerin farklı il tercihlerinde barınma gibi büyük bir etkenin sorun olup olmadığı gibi hususlar çok önem arz etmektedir. Bu ve buna benzer hususların titizlikle analizi yapılmalı ve ülkemizde faaliyet gösteren meslek yüksekokullarının daha cazip hale getirilmesi için bu faaliyette emeği geçen tüm ilgili kişilerle (akademisyenler gibi) ve mesleki bilgilerin uygulama ile önem kazandığı bilinci ile gerek işverenler gerek iş hayatından ilgili diğer kişilerle ve ülkemizin başta YÖK olmak üzere diğer eğitim kurumları ile birlikte çalışmalıdır. Gereken çözüm yolları aranmalı ve meslek yüksekokulları daha bilinçli nesillerin yetişmesi için gerekli kaliteli eğitim veren kurumlar haline dönüştürülmelidir.

KAYNAKLAR

- Dilekmen, M. (2003). “Oryantasyon Hizmetlerinin Öğrencilerin Üniversiteye Uyum Düzeylerine Etkisi”.VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı, 09-11 Temmuz 2003, İnönü Üniversitesi, Malatya, PegemA Yayıncılık, s.94.
- Erkan, S. (1989). “Üniversite Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezlerinin İşlevleri ve Çalışan Kişilerin Formasyonları”, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Meteksan Anonim Şirketi Yayınları.
- Kazu,İ.Yaşar ve Oğuzhan ÖZDEMİR (2004), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Beklentileri(Beklenti Profili) Fırat Üniversitesi Örneği”,İnönü Üniversitesi, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6–9 Temmuz 2004(Yayınlanmış Bildiri), Malatya, Türkiye
- Kılıç, M.(1995). “Üniversite Öğrencilerine Göre Ruh Sağlığını Bozan Nedenler ve Tedavide Başvurdukları Çözüm Yolları”. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (2)2:86- 103.
- Soysal, Abdullah, Cengiz ŞAVKILI, Sadi GEDİK ve Sedat ALICI (2008), “Öğrencilerin Sosyo-kültürel ve Güncel Yaşamlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Afşin MYO Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN PROGRAM TERCİHLERİNDE ROL OYNAYAN ETKENLERİN BELİRLENMESİ KOÜ ARSLANBEY MYO ÖRNEĞİ

**DETERMINATION OF ACTING IN VOCATIONAL SCHOOL
STUDENTS' CHOICE PREFERENCE KOU ARSLANBEY
VOCATIONAL SCHOOL SAMPLE**

Ehlinaz TORUN¹ Aysun ÇELİK² Serenad OTAR³

ABSTRACT

The aim of this work is to determine the reasons of the vocational school students giving preference to their own parts of study. With this aim, the review of literature on the subject has been concluded and a poll which includes 3 open-end and 40 close end questions has been applied to 250 randomly selected Technical-Economic and Managerial Part 8 program student from science departments of K.O.U. Arslanbey Vocational School Technical-Economic and Managerial Part.

The data of the research has been expounded by evaluating statistic programs of SPSS 15.0 program chi- square assay to %95 in confidence.

The students' cause of choice prefers has changed according to findings which obtained from the research. These findings have testified that the three of the most important reasons are the hope of possible good job in future, being a student at a vocational schools in probable case of not getting established in any programs in faculties and the students' entry to faculties with perpendicular passing test.

Keywords: Student, Preference, Vocational School, Job Expectation

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, meslek yüksekokulu öğrencilerinin öğrenim görecekları programı tercih etmelerinde rol oynayan etmenleri belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda gerekli literatür taraması yapılarak KOÜ Arslanbey MYO Teknik Programlar ile İktisadi ve İdari

---

¹ Yrd. Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey Meslek Yüksek Okulu Teknik-İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, 41285 İzmit/KOCAELİ

Tel: +90 262 3513281 Fak: +90 262 3513583 e-mail: ehlinaz.torun@kocaeli.edu.tr

² Yrd. Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey Meslek Yüksek Okulu Teknik Programlar Bölümü, 41285 İzmit/KOCAELİ

Tel: +90 262 3513281 Fak: +90 262 3513583 e-mail: aysuncelik@yahoo.com

³ Öğr. Gör. Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey Meslek Yüksek Okulu Teknik Programlar Bölümü, 41285 İzmit/KOCAELİ Tel: +90 262 3513281 Fak: +90 262 3513583 e-mail:

seryotar@yahoo.com

Programlar bünyesinde 8 programdan rastgele seçilmiş 250 öğrenciye, 3 açık uçlu, 40 kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Bu araştırmada elde edilen veriler istatistik programlarından SPSS 15.0 programında chi-kare analizi yapılarak %95 güven sınırları içerisinde değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin kendi programlarını tercih etmelerinin en önemli sebepleri olarak, gelecekte iyi bir iş imkânına sahip olma umudu, ÖSS sonrası yerleşememe durumunda açıkta kalmamak ve dikey geçiş sınavı ile fakülteye geçme arzusu olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci, Tercih, Meslek Yüksekokulu, İş Beklentisi

1.GİRİŞ

Üniversiteler; önlisans, lisans ve lisansüstü düzeylerinde eğitim veren yükseköğretim kurumları olup, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğretim veren eğitimin tümünü kapsamaktadırlar.

Yükseköğretimin çok önemli amaçlarından birisi; öğrencileri, ilgi ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdun ve toplumun en üst düzeyde ve çeşitli alanlardaki insan gücü gereksinimlerine göre yetiştirmektir. Öğrencilerin ilgi ve yetenekleri meslek seçiminde çok önemli bir ölçüttür.

Meslek, bir kişinin hayatını kazanmak, geçimini sağlamak için yaptığı iş olarak tanımlanmaktadır. Meslek seçimi, öğrencinin yaşamında önemli bir olaydır. Meslek seçerken birey belli bir çalışma ortamı, belli bir yaşam biçimini de seçmiş olur. Seçtiği bu yolda da başarısıyla kendisini kanıtlamaya çalışır. Bireyler yetenekleri, ilgileri ve istekleri doğrultusunda meslek seçtiklerinde başarılı olurlar.

Hatta denilebilir ki meslek seçimi ile birey bir bakıma hayatının geri kalan kısmında nerde yaşayacağını, kimlerle etkileşim kuracağını, kiminle evleneceğini, çocuklarının nasıl bir ortamda yetişeceğini de seçmiş olur⁴.

Mesleki tercihlerin önemi ilk olarak 1890'lı yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul görmüş ve George Merrill önderliğinde öğrencileri mesleklerden haberdar etmeye yönelik ilk çalışmalar yapılmıştır⁵.

Türkiye'de, öğrenciler yükseköğretime başlarken ilgi alanlarına göre değil, yaşamlarını güvenceye almaya yönelik seçim yapabilmektedirler. Bazen bu durum sadece üniversite mezunu olabilmek ya da "açıkta kalmamak" için öğrencinin hiç ilgi duymadığı bir bölümde okumasına yol açmaktadır⁶.

⁴ [Tanılkan, Tuncel ve Sunay, 2002].

⁵ [Kuzgun, 2000]

⁶ [Gündoğar, Gül, Uskun, Demirci, ve Keçeci, 2007]

Meslek seçiminde önemli olan, kişinin o mesleği yaparken mutlu olması yani mesleki doyumunu yaşamasıdır. Yaptıkları işte mutsuz olan kişiler; bir süre sonra tükenmişlik duygusu yaşamaya başlamaktadırlar. Bu hem kişinin yaşam kalitesini hem de işteki verimliliğini olumsuz etkiler⁷.

Tüm işletmeler için nitelikli ara insan gücü önemli bir ihtiyaçtır. İşletmelerin bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, meslek yüksek okullarına (MYO) önem verilmeye başlanmıştır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de, ihtiyaç duyulan nitelikli ara insan gücü, sayıları bir hayli artmış olan meslek yüksek okulları aracılığı ile yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu okulların temel amacı, farklı alanlarda ihtiyaç duyulan nitelikli ara elemanların yetiştirilmesini sağlamaktır⁸.

Ayrıca bu okullar, üretimde bulunan işletmelerin ve buna bağlı olarak ulusal ekonominin üretim ve rekabet gücünün artırılması üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu etki günümüz koşullarında daha da artmaktadır⁹.

Küreselleşen ekonominin temel sorunu, hızla değişen ortamda rekabet edebilmek ve bu değişime uyum sağlayabilmektir. Dünyada mesafeler her geçen gün daha da küçülmekte, ülke sınırları ortadan kalkmaktadır. Türkiye'nin bu çerçevede rekabet edebilmesi ve 25 yaş altındaki yaklaşık 35 milyon gence istihdam sağlayabilmesinde mesleki ve teknik öğretim kritik öneme sahiptir¹⁰.

Eğitilmiş işgücü (beşeri sermaye) potansiyelinin değerlendirilmesi, değişen dünya düzeninde ve küresel rekabetin gerektirdiği ölçüde kaliteli ve rakipleri ile rekabet edebilir ürünler üretebilmenin ön koşuludur. Bütün bunların gerçekleşebilmesi ise eğitilmiş ve kalifiye işgücü ile mümkün olmaktadır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu çalışma, 2008–2009 Eğitim – Öğretim Yılı'nda, Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu'nda gerçekleştirilmiştir. KOÜ Arslanbey MYO, tarımsal alanda ve iktisadi ve idari alanlarda eğitim veren 8 programlı bir yükseköğretim kurumudur. Kayıtlı öğrenci sayısı 1250 kişidir. Çalışmada, Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören tüm öğrenciler¹¹, ana kütle ve bu ana kütleden rastsal olarak seçilen 250 öğrenci örneklem olarak belirlenmiş ve anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket uygulamasında, her bir program ve sınıfta öğrenim gören öğrencilerin %20'si dikkate alınarak $1250 \times 0.20 = 250$ öğrenci tesadüfî olarak örnekleme seçilmiştir. Değerlendirilemeyecek durumda olabilecek anketlerin yerine kullanılabilir yedek anket için, bu örneklemin %10' nu kadar $250 \times 0.10 = 25$ öğrenci ise yedek seçilerek anket uygulanmıştır. Bu ankette yer alan soruların 3'ü açık uçlu, 40'ı kapalı uçludur.

⁷ [Telman, 2000]

⁸ [Dinç, 2008]

⁹ [Uzgören ve ark. 2006]

¹⁰ [Kaya, 2005]

¹¹ [Anket çalışması, "Kocaeli Üniversitesine bağlı Arslanbey Meslek Yüksek Okulunda (MYO) Öğrenim gören tüm öğrenciler" ana kütle alınarak

uygulanmıştır. Yazımda ve okumada kolaylık sağlaması düşüncesiyle, çalışmanın buradan sonraki kısımlarında bu öğrenciler, "KOÜ Arslanbey

MYO öğrencileri" olarak ifade edilecektir.]

⁸ [Kılıç, M. 2003]

Anket formunda, öğrencilere cinsiyetleri, yaşları, öğrenim gördükleri programları, programlarını tercih etme sebepleri, ailelerinin tarımsal faaliyetle uğraşma durumu, ailelerinin eğitim durumları, kendilerinin ve ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Anket çalışması, 13 -31 Ekim 2008 tarihleri arasında öğrenciler ile yüz yüze yapılmıştır. Buradan elde edilen veriler çeşitli istatistikî programlarda değerlendirilmek üzere kod planı çıkarılmış ve kod planına dökümleri yapılmıştır. İstatistik programlarından SPSS 15.0 programında Crosstab tabloları ve frekans değerleri ile **khi- kare** analizleri (%95 güven aralığında) çıkarılarak değerlendirilmeye alınmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Yapı

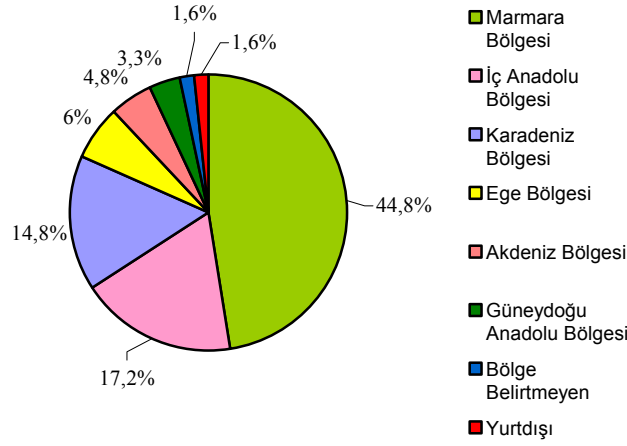
Sosyo-kültürel yapı; “kültür öğelerinin ve kurumlarının, zaman içinde tekrarlanarak meydana getirdikleri ve onların karşılıklı etkileşmeleri sonucunda ortaya çıkan ‘sosyal denge’ye verilen addır”¹².

“Bir toplumda üniversite gençliği, toplumun sosyo-kültürel yapısının en dinamik, en yeni ve gelecek unsurlarını sergiler. Türkiye’de üniversite gençliği, gençlik piramidinin tepesinde küçük bir azınlığı teşkil etmektedir. Türkiye’de yüksek öğretimde okullaşma oranı açık öğretim fakültesi dâhil %17’dir. Söz konusu oran Türkiye’de yüksek öğretim çağındaki genç nüfus için yetersizdir. Türkiye’de bugün üniversite gençlerin kurtuluşunu sağlayacak sihirli bir değnek gibi algılanmaktadır”¹³.

---

¹² [Abbas, Z. B., 1997]

¹³ [Yazıcı, N., 2003]

Şekil 1. Öğrencilerin ailelerinin ikamet ettikleri bölgelere göre dağılımı

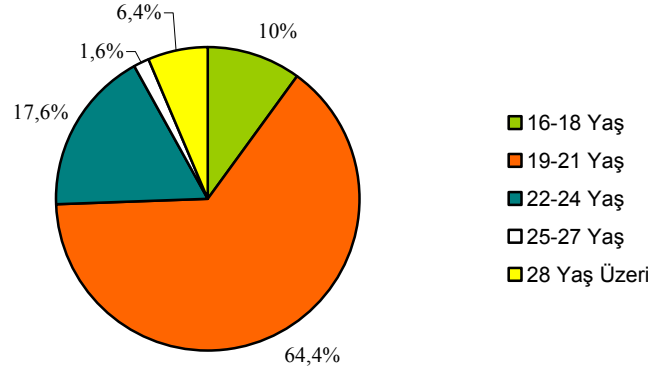
KOÜ Arslanbey MYO öğrencilerinin ailelerinin yaşadıkları bölgelere göre dağılımı incelendiğinde öğrencilerin %44.8'ini Marmara Bölgesi, %17.2'sini İç Anadolu Bölgesi, %14.8'ini Karadeniz Bölgesi ve % 6'sını ise Ege Bölgesi'nden gelen öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, KOÜ Arslanbey MYO'nun bölgesel bir nitelik gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır (Şekil 1).

Benzer özellik İnönü üniversitesinde yapılan bir araştırmada da görülmüştür. Söz konusu araştırmada çıkan sonuçta; öğrencilerin çoğunluğu doğu Anadolu, Akdeniz ve güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelenlerden oluştuğu görülmüştür¹⁴.

Öğrencilerin ailelerinin yaşadığı yer ile nüfusa kayıtlı olduğu yer ilişkisi incelendiğinde; çalışma alanının yer aldığı Marmara Bölgesi'nin en çok Karadeniz Bölgesi'nden(%10.7), ikinci ve üçüncü sıralarda İç Anadolu (%7.1) ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden (%6.3) göç aldığı ortaya çıkmaktadır. Dördüncü sırada ise diğer bölgeler %3.6 ile yer almaktadır.

KOÜ Arslanbey MYO öğrencilerinin %10'u 16-18 yaş, %64.4'ü 19-21 yaş, %17.6'sı 22-24 yaş, %1.6'sı 25-27 yaş ve %6.4'ü 28- + yaş aralığındaki öğrencilerden oluşturmaktadır (Şekil 2). Burada 25 yaş ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerin oranının kısmen yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, bu yaş grubundaki öğrencilerin yoğunlukla kamu ya da özel kurumlarda çalışan ve kadro derecesi yükseltmek isteğinde olan ya da zirai faaliyetlere ilgi duyan kişiler olması nedeni ile yüksek öğrenimdeki bu programlarda okumalarından kaynaklanmaktadır.

¹⁴ [Kılıç,M, 2003]

Şekil 2. Öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımı

Bireysel ve toplumsal faktörlere göre lise öğrencilerinin meslek seçimleri araştırmasında bireyin tüm davranışlarına etki eden en önemli toplumsal faktörlerin başında içinde bulunduğu sosyal sınıf gelmektedir. Alt ve üst sosyal sınıflarda bulunan çocuklar meslek seçme konusunda büyük farklılıklar göstermektedirler. Bu tabii bir sonuçtur; çünkü üst sosyo-ekonomik statüde olan ailelerin çocuklarının, bir zekâ geriliği yoksa genellikle üniversite eğitime devam imkanları vardır. Buna karşılık, alt sosyo-ekonomik statüdeki ailelerin çocuklarının ise üniversite eğitimi görebilme imkânları diğer sosyo-ekonomik sınıflardaki çocuklara göre oldukça kısıtlıdır¹⁵.

Araştırma grubundaki öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında annelerin eğitim düzeylerinin babaların eğitim düzeylerinden daha düşük olduğu ve annelerin %42.8'inin, babaların ise %31.6'sının ilkokul mezunu olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 3.1).

Tablo 3.1. Ailelerin eğitim düzeyleri

Eğitim Düzeyi	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	21	8,4	4	1,6
İlkokul	107	42,8	79	31,6
Ortaokul	50	20,0	54	21,6
Lise ve Dengi	59	23,6	71	28,4
Önlisans	4	1,6	13	5,2
Lisans	7	2,8	20	8,0
Lisansüstü	-	-	3	1,2
Belirtmeyenler	2	0,8	6	2,4
Toplam	250	100	250	100

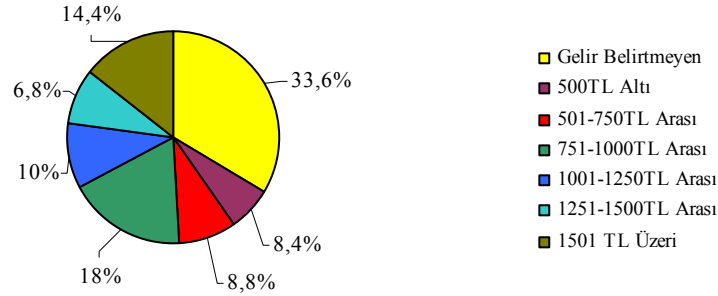
¹⁵ [Uysal, 1970]

Anne ve babalarda okur-yazar olmayanların oransal dağılımı, annelerin %8.4, babaların %1.6 olup, ortaokul ve üzeri eğitim düzeylerine bakıldığında annelerin oranının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Annelerde lisansüstü eğitim yapanların bulunmaması da önemli bir sonuçtur.

Benzer bir çalışma olan “Ç.Ü. Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Otomatik Düşünce ve Problem Çözme Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi”nde de öğretmen adayları olarak sınıf öğretmenliği öğrencilerinin anne-babalarının da çoğunlukla ilköğretim mezunu oldukları bulunmuştur¹⁶.

KOÜ Arslanbey MYO öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeyleri şekil 3’de verilmiştir. Buna göre; 1000 TL ve altındaki gelir grubu alt ve orta gelir grubu olarak kabul edildiğinde, KOÜ Arslanbey MYO öğrencilerinin ailelerinin %35.2’si alt ve orta gelir grubunda yer almaktadır. Öğrencilerin %33.6’sı ise ailelerinin gelir düzeyleri hakkında bilgi vermek istememişlerdir.

Şekil 3. Ailelerin gelir düzeyleri

KOÜ’ de daha önce yapılmış olan başka bir araştırmada da ailelerin gelir düzeyleri ile ilgili çıkan sonuç; Fakülte ve MYO Öğrenci ailelerinin %45.1’lik oranının aylık geliri 500-1000 TL arasında olduğu tespit edilmiştir¹⁷. Yine benzer başka bir çalışma Muğla Üniversitesinde yapılmış. Muğla Üniversitesinde yapılan bu çalışmada; öğrencilerin ailelerinin %73.4’ünün geliri 1000 TL’den daha az olduğu tespit edilmiştir¹⁸.

3.2. Tercihlerinde Rol Oynayan Etkenler

3.2.1 Cinsiyetin bölüm (program) üzerine etkisi

Cinsiyetin meslekleştirilmesi ya da bazı mesleklerin cinsiyetlere yakıştırılması (kız öğrenciler için öğretmenlik, peyzaj mimarlığı, eczacılık vs. gibi meslekler) olası bir durum

¹⁶ [Tümekaya ve İfazeoğlu , 2000]

¹⁷ [Es, Oktay, Çakır, ve Kandemir, 2007]

¹⁸ [Gavcar, Bulut ve Karabulut, 2005]

olduğundan öğrencilerin bölüm ya da program tercihlerinde cinsiyetin etkisi araştırılmış ve sonuçlar tablo 3.2 de verilmiştir.

Cinsiyet dağılımları yönünden, KOÜ Arslanbey MYO öğrencilerinin % 50.8'i kız öğrencilerden, %49,2'si de erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Tablo 3.2'de Programlara göre cinsiyet dağılımı verilmiştir. Buna göre; Bitki Koruma %82.6 ve Hasat Sonrası Teknolojisi Programı %76.5 ile erkek öğrencilerin daha çok tercih ettiği programlar olmuştur. Seracılık Programı % 72.3, Peyzaj Programı %69.7 ve Organik Tarım Programı ise % 68.7 ile daha çok kız öğrencilerin tercih ettiği programlar olarak saptanmıştır. Tercih edilen program ile cinsiyet arasındaki ilişki % 95 güven sınırları içinde **khi-kare** analizi ile irdelenmeye çalışılmış ve yapılan **khi-kare** analizine göre öğrencilerin tercih ettikleri program üzerine cinsiyetin etkisi olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.2. Programlara göre cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	Tercih Edilen Program																Toplam	
	Bitki Koruma		Fidan ve Fidecilik		Mantarçılık		Seracılık		Organik Tarım		Peyzaj		Hasat Sonrası Teknolojisi		Tarım İş. Ve Pazarlama			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	4	17,4	16	45,7	7	43,7	34	72,3	11	68,7	23	69,7	4	23,5	28	44,4	127	50,8
Erkek	19	82,6	19	54,3	9	56,3	13	27,7	5	31,3	10	30,3	13	76,5	35	55,6	123	49,2
Toplam	23	100	35	100	16	100	47	100	16	100	33	100	17	100	63	100	250	100
Ki- Kare Analizi	Değer				Serbestlik Derecesi								İki Yönlü Önem Değeri					
	32,531				7								,000					

Önem değeri 0.000 < 0.05 olduğu için H0 hipotezi reddedilir.

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi öğrencileri ile yapılan benzer bir çalışmada da cinsiyetin tercihler üzerine etkisi görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin %50.2'sinin kız, %49.8'inin erkek öğrencilerden oluştuğu görülmüştür. Öğrencilerin yaş dağılımı 19-20 yaş arasında yoğunlaşmıştır. Öğretmenlik mesleğinin daha çok bayanlara yakıştırılması kız öğrenciler tarafından daha fazla tercih edilmesine neden olmaktadır¹⁹.

3.2.2 Mezun olduğu lisenin etkisi

Mezun oldukları lise türü ile tercih ettiği program ilişkisi Tablo 3.3' de verilmiştir. Tablo verilerine göre; Meslek Lisesi mezunlarının (sınavsız), MYO Programları içerisinde sırasıyla en çok tercih ettikleri programlar; Hasat Sonrası Teknolojisi (%37), Bitki Koruma (%22.3), Seracılık ve Peyzaj Programları (%11.1), Fidan-Fidecilik ve Organik Tarım Programları (%7.4) ve Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama Programı (%3.7) iken, Mantarçılık Programında meslek lisesi mezunu öğrenciye rastlanmamıştır. Yapılan **khi-kare** analizine göre öğrencilerin tercih ettikleri program üzerine mezun olunan lisenin etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

¹⁹ [Erdoğan, Şanlı ve Şimşek Bekir, 2005]

Tablo 3.3. Mezun oldukları lise türü ile tercih ettiği program ilişkisi

Tercih Ettiği Program	Mezun Olunan Lise								Toplam
	Belirtmeyen	Lise	Çok Programlı Lise	Meslek Lisesi	Anadolu Lisesi	Özel Okul	İmam Hatip Lisesi	Açık Lise	
Bitki Koruma	0	13	2	6	1	0	1	0	23
Fidan ve Fidecilik	0	31	0	2	1	1	0	0	35
Mantarcılık	2	12	1	0	1	0	0	0	16
Seracılık	2	32	3	3	3	0	2	2	47
Organik Tarım	1	12	0	2	1	0	0	0	16
Peyzaj	0	22	3	3	3	2	0	0	33
Hasat Sonrası Tekn.	0	5	1	10	0	0	1	0	17
Tarım İşl. Ve Pazar.	1	48	6	1	5	1	1	0	63
TOPLAM	6	175	16	27	15	4	5	2	250
Ki-Kare analizi	Değer		Serbestlik Derecesi			İki Yönlü Önem Değeri			
	95,450		49			,000			
	<i>Önem değeri 0.000 < 0.05 olduğu için H0 hipotezi reddedilir</i>								

3.2.3. Okudukları programın gelecekle ilgili düşünceleri üzerine etkisi

Öğrencilerin gelecek ile ilgili düşüncelerinde okudukları programı en yüksek oranla dikey geçiş için tercih ettikleri ve okudukları alanda çalışmak üzere seçtikleri saptanmıştır. Tablo 3.4 incelendiğinde sırasıyla öğrencilerin %30.3 gibi büyük bir oranı dikey geçiş sınavı ile fakülteye geçebilmek için, ikinci sırada %23.6'lık oranla iş olanakları iyi olduğu için, %10.1'lik oranla ise üçüncü sırada ilgi alanına girmesi nedeni ile MYO'lardaki programları tercih etikleri saptanmıştır. Tercihlerde aile mesleği olması ve arkadaş tavsiyesi en az etkili faktörler olduğu görülmüştür.

Tablo 3.4. Gelecekle İlgili Düşüncelerin Etkisi

Program Tercih Sebebi	Okudukları Programla İlgili Alanda Çalışma İstekleri							
	Evet		Hayır		Kararsız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İş Olanakları İyi Olması	49	23,6	1	2,6	-	-	50	20
İlgi Alanına Girmesi	21	10,1	-	-	1	33,3	22	8,8
Tesadüfen	14	6,7	5	12,8	-	-	19	7,6
Açıkta Kalmamak	17	8,2	11	28,2	-	-	28	11,2
Aile Mesleği Olması	7	3,4	1	2,6	-	-	8	3,2
Okulun Bulunduğu Yerin Ailesine Yakın Olması	8	3,8	3	7,7	-	-	11	4,4
Arkadaş Tavsiyesi	7	3,4	1	2,6	-	-	8	3,2
Dikey Geçiş Sınavı İle Fakülteye Geçebilmek	63	30,3	9	23	-	-	72	28,8
Ailesinin İsteği	8	3,8	-	-	-	-	8	3,2
Diğer	14	6,7	8	20,5	2	66,7	24	9,6
TOPLAM	208	100	39	100	3	100	250	100

3.2.4. Ailenin tarımsal faaliyetle ilgilenme durumu

KOÜ Arslanbey MYO programlarından tamamı tarım ile ilgili programlar olduğundan, ailelerin tarımsal faaliyette bulunma durumlarının, öğrencilerin program tercihleri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Tablo 3.5. Ailenin Tarımsal Faaliyetle İlgilenme Durumu

Tercih Edilen Program	Ailenin Tarımla Uğraşma Durumu						Toplam	
	Belirtmeyenler		Evet		Hayır		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Bitki Koruma	0	0	16	69,6	7	30,4	23	9,2
Fidan ve Fidecilik	0	0	10	28,6	25	71,4	35	14,0
Mantarcılık	0	0	5	31,3	11	68,7	16	6,4
Seracılık	2	4,3	9	19,1	36	76,6	47	18,8
Organik Tarım	0	0	4	25	12	75	16	6,4
Peyzaj	0	0	9	27,3	24	72,7	33	13,2
Hasat Sonrası Teknolojisi	0	0	5	29,4	12	70,6	17	6,8
Tarım İşl. Ve Pazarlama	0	0	25	39,7	38	60,3	63	25,2
Toplam	2	0,8	83	33,2	165	66	250	100
Ki-Kare analizi	Değer		Serbestlik derecesi		İki Yönlü Önem Değeri			
	28,550		14		,012			
	<i>Önem değeri 0.000 < 0.05 olduğu için H0 hipotezi reddedilir</i>							

Elde edilen verilere göre; Bitki Koruma Programını tercih eden öğrencilerin % 69.6'sının ailelerinin, tarımsal faaliyette bulunduğu saptanmıştır. Ailelerin tarımsal faaliyette bulunma oranı Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama Programı'nda %39.7, Mantarcılık Programı'nda %31.3, Hasat Sonrası Teknolojisi Programı'nda %29.4, Peyzaj Programı'nda %27.3, Fidan ve Fidecilik Programı'nda %28.6, Organik Tarım Programı'nda %25 ve Seracılık Programı'nda ise %19.1'dir (Tablo 3.5). Tercih edilen program ile ailenin tarımla uğraşma durumu arasında yapılan **khi-kare** analizine göre aradaki ilişki anlamlıdır. Yani, öğrenciler tarımsal programlardan oluşan Arslanbey MYO programlarını tercih ederken ailenin tarımla uğraşma durumu etkili olmuştur denilebilir.

3.2.5. Tercih ettikleri alanda çalışma istekleri

Günümüzde fert açısından meslek seçimi büyük önem taşımaktadır. Meslek seçimini önemli kılan nedenler genel olarak **dört temel** kategoride toplanabilir.

1- Meslek seçimi bireyin hayatının hemen hemen bütün yönlerini belirlemektedir. Örneğin; bireyin ailesinin nerede yaşayacağını, çocukların nerede ve hangi okula gideceklerini, dost, arkadaş çevresini, sahip olacağı değerleri, idealleri, standartları, sosyal ve ekonomik statüsünü, itibarını, ailesi ile geçireceği zamanı, hatta bireyin fiziksel ve ruh sağlığını bile etkileyebilir.

2- Meslek seçimi bireyin sosyal hayattaki basan ve başarısızlığına neden olabilir. Şans, çaba, doğru yerde bulunma, doğru zamanlama ve doğru kişilerle karşılaşma vs. insanlar yeteneklerinin seviyesi ve doğası açısından farklılaşırlar ve mesleklerinde performans için talep ettikleri yeteneklerde farklılaşırlar. Dolayısıyla, isabetli bir meslek seçimi yeteneklere uygunluk ve zayıf noktaları açığa çıkarma ihtimalini minimize etme bağlamında, bireyin başarı şansını artırabilir.

3- Meslek seçimi bireyin iş bulmasını veya bulamamasını belirleyebilir Bazı mesleklerde istihdam düzensiz, bazılarında ise çok daha sabit ve güvenilirdir.

4- Meslek seçimi bireyin işini sevmesini veya işinden nefret etmesini belirleyebilir Akıllı bir seçimle birey hayattan zevk alabilir ve işinden tatmin olabilir. Bireyin hayatında bu kadar önemli bir yer tutan mesleğin seçimi ise birçok faktörün rol oynadığı problematik bir süreçtir²⁰.

Ülkemizde is ile meslek birbirine karıştırılmaktadır. Meslek ve is birbirinden farklı kavramlardır. Meslek bir kimsenin hayatını kazanmak için yaptığı, kuralları toplumca belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan sistemli etkinlikler bütünüdür. Meslek, belli bir tür alanda etkinlikte bulunabilme gücüdür. Is ise, belli bir is yerinde sürdürülen benzer etkinlikler grubudur. Bir kimsenin mesleği olabilir, ama isi olmayabilir. Bir isin olması da bireyin mesleği olduğu anlamına gelmez. Günümüz dünyasında önemli olan bireyin meslek sahibi olmasıdır. Geleceğin dünyası meslek sahibi olan insanlarla belirlenecektir. O yüzden gençlerin iş sahibi olması önemlidir, ancak meslek sahibi olması daha da önemlidir.

Bireylerin okudukları ve sevdikleri alanda çalışmak istemeleri en doğal durumdur. Dolayısı ile yapılan araştırma sonucunda Tablo 3.6'ya göre; tercih ettikleri ve okudukları alanlarda çalışmak isteyen öğrencilerin oransal dağılımı %83.2 gibi yüksek bir orandır.

KOÜ Arslanbey MYO öğrencilerinin %83.2 gibi büyük bir oranı okudukları programla ilgili bir alanda çalışmak istediklerini belirtmiştir (Tablo 3.6). Bu durum programlara göre irdelendiğinde; %100'lük bir oranla Organik Tarım Programı ilk sırada, %95,7 ile Bitki Koruma, %91 ile Peyzaj programı, %85 ile Fidan ve Fidencilik, %83 ile Seracılık, %76 ile Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama, %75 ile Mantarcılık ve %64,7 ile Hasat Sonrası Teknolojisi Programı öğrencilerinin kendi alanlarında çalışmak istedikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.6. Öğrencilerin tercih ettikleri programlara göre kendi alanlarında çalış isteklerinin programlara göre oransal dağılımı

Okudukları Programla İlgili Alanda Çalışma İstekleri	Tercih Edilen Program																Toplam	
	Bitki Koruma		Fidan ve Fidencilik		Mantarcılık		Seracılık		Organik Tarım		Peyzaj		Hasat Sonrası Tek.		Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	22	95,7	30	85,7	12	75,0	39	83	16	100	30	91,0	11	64,7	48	76,2	208	83,2
Hayır	1	4,3	4	11,4	3	18,8	7	14,9	-	-	3	9,0	6	35,3	15	23,8	39	15,8
Kararsız	-	-	1	2,9	1	6,2	1	2,1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1,2
Toplam	23	100	35	100	16	100	47	100	16	100	33	100	17	100	63	100	250	100

Öğrencilerin tercih ettikleri program ile okudukları programla ilgili alanda çalışma isteği arasında yapılan **khi-kare** analizine göre aradaki ilişki anlamlı çıkmaktadır (Tablo 3.7). Buna göre, öğrencilerin şu anda öğrenim gördükleri bölüm ile mezun olduktan sonra çalışma şekilleri birbirinden bağımsız değildir. Bu durum öğrencilerin tercihlerini yaparken ilgi alanlarına göre ve sevdikleri işi yapmak amacıyla doğru tercih yaptıklarını ortaya koymaktadır.

²⁰ [Uysal, 1970]

Tablo 3.7. Tercih ettikleri alanda çalışma istekleri

Tercih Edilen Programlar	Okudukları Programla İlgili Alanda Çalışma İstekleri							
	Evet		Hayır		Kararsız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bitki Koruma	22	10,6	1	2,7	0	-	23	9,2
Fidan ve Fidencilik	30	14,4	4	10,2	1	33,3	35	14,0
Mantarcılık	12	5,8	3	7,7	1	33,4	16	6,4
Seracılık	39	18,7	7	17,9	1	33,3	47	18,8
Organik Tarım	16	7,7	0	-	0	-	16	6,4
Peyzaj	30	14,4	3	7,7	0	-	33	13,2
Hasat Sonrası Teknolojisi	11	5,3	6	15,4	0	-	17	6,8
Tarım İşl. Ve Pazarlama	48	23,1	15	38,4	0	-	63	25,2
Toplam	208	100	39	100	3	100	250	100
Ki-Kare analizi	Değer		Serbestlik derecesi		İki Yönlü Önem Değeri			
	34,005		21		,036			
	Önem değeri 0.000 < 0.05 olduğu için H0 hipotezi reddedilir							

Bireyin bir işi yaparken, yaptığı işle ilgili tutumunun, işin sonundaki ürünü etkileyebileceği ve mesleğini sevmeyen birinin o meslekte başarılı olamayacağı oldukça yaygın bir kanıdır²¹.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çağdaş bir toplumda özgür bir bireyin önemli gelişim görevlerinden biri mesleğini seçmesidir. Bir kimsenin meslek seçimi konusunda doğru seçim yapabilmesi için yani sağlıklı karar verebilmesi için her şeyden önce ne istediğini bilmesi gerekir. Bunun ardından, çeşitli seçenekleri inceleyip, her birinin isteklerine ve koşullarına ne derece uygun olup olmadığını değerlendirmesi gerekir.

Sağlıklı bir mesleki karar süreci; kişinin kendini tanıması, meslekleri tanıması ve hangi mesleğin kendisine uygun olduğuna karar vermesi aşamalarından oluşmaktadır.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar şunlardır;

- Sağlıklı mesleki karar süreci ile bu çalışmadan elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında; öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%30.3) dikey geçiş sınavı ile fakülteye geçebilme, okudukları programların iş olanaklarının iyi olduğu düşüncesine sahip olma(%23.6) ve ilgi alanına girmesi (%10.1) nedenleri ile okudukları programları seçmişlerdir. Bu sonuca göre; buradaki yüzdeler dilimlerdeki öğrencilerin tercihlerini yaparken bilinçli davranmışlardır. Ancak, bu yüzdeler dilimlerin dışında kalan öğrencilerde meslek bilincinin oluşmadığı ve çoğunlukla bir mesleğe ya da iş alanına bilinçsizce yöneldikleri söylenebilir.

Oysa ki, insan hayatının en önemli kararlarından birisi meslek seçimidir. Bir okulu seçmedeki amaç, eve yakın olması, eş dost tavsiyesi ya da rastlantısal olmamalıdır. Okul seçimi öğrencinin geleceği ile ilgili olarak seçeceği mesleklere göre bilinçli bir şekilde yapılmalıdır.

²¹ [Çitil, (Kaya ve Büyükkasap 2005) 2006]

- MYO öğrencilerinin ailelerinin büyük bir kısmı orta ve alt sosyo- ekonomik düzeydedirler.

Çalışma grubunun ailelerinin sosyo ekonomik durumunun orta ve alt seviyede olması, aileden uzakta okumayı kısıtlamakta ve yakın yerlerin tercih edilmesinde etkili olmaktadır.

- Yaş grubu yönünde %8'lik oran 25 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerden oluşmaktadır.

Bunun nedeni, çalışırken kadro derecelerini yükselterek emeklilik için kıdem alma arzusuna kısa süreli bir eğitimle ulaşmak ve emeklilikte hobi olarak tarımla uğraşma arzusundan kaynaklanmaktadır.

- MYO öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeyleri çoğunlukla ilköğretim düzeyindedir (anne için %62.8, baba için % 53.2).

Bu durum, öğrencilerin anne- babalarının eğitsel ve meslek tercihlerinde onlara rehberlik etmede yeterli olamadığını göstermektedir.

- Öğrencilerin tercih ettikleri program üzerinde cinsiyetin etkisi vardır.

Bitki Koruma Programı, bu alanda makine kullanımına yönelik fiziksel güç gerektirdiğinden %82.6 oranı ile daha çok erkeklerin tercih ettiği bir programdır.

- Mezun olunan lise ve dengi okul ile program tercihinin arasında ilişkinin olduğu saptanmıştır.
- Araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri de; Arslanbey MYO Programlarını tercih eden

öğrencilerin ailelerinin %66'sının tarımla uğraşmadığı, %34'ünün ise tarımsal faaliyette bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Mezun oldukları alanda çalışmak isteyen yani, mesleğini iş edinmek isteyen öğrencilerin çoğunlukta olduğu programlarda ilk üç sıralama şu şekildedir; Organik Tarım (%100), Bitki Koruma (%95.7), Peyzaj (%91) programlarıdır. Bunun sebebi, bu mesleklerin popülaritesinin yüksek oluşudur.

Son yıllarda organik ürünlerin tüketim ve üretiminde yükselen bir eğilimin olması Organik Tarım Programını cazip hale getirmiştir. Ailelerinin tarımsal faaliyette bulunma oranının düşük olmasına karşın, Organik Tarımı gelecekte iyi bir sektör olarak gören öğrenciler bu programı tercih etmiştir. Bu durum Organik Tarım Programı öğrencilerinin %100' lük oranla kendi alanlarında çalışmak istediklerini belirtmeleri ile desteklenmektedir.

Günümüzde tarım ilaçları, muhafaza ve depolama amaçlı ilaçlı mücadelenin yaygınlaşması, Bitki Koruma Programının popülaritesini artırdığı gibi ekonomik açıdan da gelecek vaat etmesi sebebi ile bu programı tercih eden öğrencilerin % 95,7' si kendi alanlarında çalışmak istemektedir.

Kentleşmenin doğal sonucu olarak Açık-yeşil alana duyulan gereksinimin kentsel mekânlarda giderek artması nedeni ile Peyzaj sektöründe meydana gelen canlılık (artış) öğrencilerin bu programı tercih etme ve bu alanda çalışma isteklerini de artırmaktadır. Yapılan bu çalışmada; Arslanbey MYO Peyzaj Programı öğrencilerinin %91'lik kısmı kendi alanında çalışmak istediğini belirtmiştir.

Bireylerin ve toplumun mesleklere bakışı değişirken, mesleklere olan ihtiyaç düzeylerinde de bir değişim olmaktadır. Kişiler yaşamı, kendilerini ve meslekleri tanıdıkça değerleri değişmekte ve buda meslek seçimindeki ölçüleri değiştirmektedir.

Dolayısı ile insanların meslekleri değerlendirme, önemseme ve seçme kriterlerinde de değişiklikler olmuştur. Bir başka boyutta ise bireylerin yaşı ve psikolojik olgunluk düzeyleri de meslek seçimlerinde ve meslekleri algılayışlarında önemli bir kriteri oluşturmaktadır.

5.KAYNAKLAR

- Abbas, Z. B. (1997) “Makedonya Türkleri’nin Sosyo-kültürel Yapısı”, T.C. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s:7,9, Ankara.
- Çitil, M., İspir, E., Söğüt, Ö. Ve Büyükkasap, E. (2006), “Fen Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profilleri ve Başarılarını Etkilediğine İnanırları Faktörler: K.S.Ü. Örneği”, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt – Sayı: 8-2 ,s: 69-81.
- Dinç, E. (2008). “Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi Meslek Yüksek Okulu- Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”.Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (16) 2008 / 2: 90-106, Kocaeli.
- Erdoğan, S., Şanlı, H. S. ve Şimşek Bekir, H. (2005),“Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyum Durumları”, Kastamonu Eğitim Dergisi, Ekim 2005, Cilt: 13, No:2., s; 479-496, Kastamonu.
- Es, M.,Oktaç, E. Y., Çakır, N. Ve Kandemir, A. (2007), “Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı Araştırması” Kocaeli Üniversitesi BPAB- Proje No: 2003/114, Kocaeli.
- Gavcar, E., Bulut, Z. A. ve Karabulut, A. N. (2005), “Öğrencilerin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Muğla Üniversitesi Örneği), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 7 Bahar 2005/1, s: 21-39, Muğla.
- Gündoğar, D., Gül, S.S., Uskun, E., Demirci, S. Ve Keçeci, D. (2007), “Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumunu Yordayan Etkenlerin İncelenmesi”, Klinik Psikiyatri Dergisi, Cilt:10, s; 14-27.
- Kaya, F. (2005), “Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Demografik Yapısı ve Meslek Yüksek Okullarının Etkinliği Üzerine Bir Araştırma”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 168, Ankara.
- Kılıç, M. (2003), “2000-2001 Akademik Yılında İnönü Üniversite Eğitim Fakültesi I. Sınıflarına Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Niteliklerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, 2003 VII. Ulusal PDR Kongresi Bildiri Kitabı.
- Kuzgun, Y. (2000). “Meslek Danışmanlığı”. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Tanılgan, K., Tuncel, F., Sunay, H. (2002). "Ankara'daki Beden Eğitimi Yüksekokulu Öğrencilerinin okullara Giriş Nedenleri ve Mesleki Beklentileri". 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 27-29 Ekim 2002, Antalya.
- Telman, C. (2000). "Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi", Epsilon Yayıncılık; İstanbul; 2000 .Eyüboğlu Eğitim Kurumları. Kolej Rehberlik Birimi. İstanbul.
- Tümkaya, S. Ve İfazeoğlu A. (2000), "Ç.Ü. Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Otomatik Düşünce ve Problem Çözme Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi", Sosyal Bilimler Entitüsü, Enstitü Dergisi, Cilt:6, Sayı:6, s: 143-158, Adana.
- Uysal, Ş.(1970)."Bireysel ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:12, s:13 , Ankara,.
- Uzugoören, N., Çelikkol, H.,Yılmaz, Z. Ve Uzugoören, E. (2006), "Dumlupınar Üniversitesine Bağlı Meslek Yüksekokullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin İstatistiksel Analizi", Dumlupınar Üniversitesi Yayınları No: 23, ISBN: 975-7120-08-1, Kütahya.
- Yazıcı, E.(2003)."Türk Üniversite Gençliği Araştırması: Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili", Gazi Üniversitesi Yayınları, s:12, Ankara,.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ (ANKARA MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ)

**RESEARCHS IN THE LEVEL OF THE SOCIAL SUPPORTS OFFERED
TO THE STUDENTS OF THE VOCATIONAL COLLEGES
(MODEL İS ANKARA VOCATIONAL COLLEGE)**

Ayşe Tuba CEYHUN¹ Suzan Vasfi² Banu AKGÜN³ Burak Erhan Tarlakazan⁴

ABSTRACT

Human being with his endowed feelings and behaviors is social by his nature during his life and within his social environment he could never downgrade the helps which he receives in order to overcome the social or psychological difficulties the social assistances which he receives has remarkable positive effects on the individual's life (Cohen, 2004). The social support persistently keeps social relationships at the desired level, it relieves individuals feeling of solicitude as well as maintaining his integration with the environment and keeping his morale always high because of all these social support is an unavoidable basic necessity (Kozaklı, 2006). The variables which are taken into consideration in this research work which may influence the level of the support offered are (the gender, social class, living in a boarding home and living with a family). Students of Ankara Vocational School were our models within the frame of this aim. Concentrated on three lower dimensions of family, friends and the individual himself in peers and multi dimensional concepts of social support levels and materialistic multi dimensional scaling of (MSPSS; Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988) was used. The collected data coded, entered and analyzed into SPSS 11.5. (Statistical Package Of Social Science; SPSS Inc, 2001). The variables concerning peculiarities of the students and in order to verify their distribution, frequency and percentages were accounted for and used to determine the differentiation states.

Key words: Social support, high vocational school students, concept of social support.

---

¹ Öğr.Gör., Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu, ayseceyhun@gazi.edu.tr

² Öğr.Gör., Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu

³ Öğr.Gör., Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu

⁴ Öğr.Gör., Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu

ÖZET

Duygu, düşünce ve davranışlarıyla bir bütün olarak değerlendirildiğinde, doğası gereği sosyal bir varlık olan insanın yaşamında sosyal çevresinin ve bu çevreden sağlanan desteğin etkisi küçümsenemez. Bireylerin hem sosyal hem de psikolojik sağlıkları açısından hissettikleri veya yaşadıkları problemlerin üstesinden gelmede sosyal destek kaynaklarından yardım aldıkları, sosyal desteğin ve sosyal ilişkilerin bireyin yaşamında olumlu etkisi olduğu kabul edilmektedir (Cohen, 2004). Sosyal destek, sosyal ilişkilerini istenilen düzeyde devam etmesinde, yalnızlık duygusunun giderilmesinde, çevreye uyum sağlanmasında ve psikolojik iyilik halini sürdürülebilmesinde, öğrenciler için vazgeçilmez temel bir ihtiyaç özelliğini taşımaktadır (Kozaklı, 2006). Bu çalışmada öğrencilerde sosyal destek düzeyini etkileyebileceği düşünülen değişkenlerle (cinsiyet, bölüm, sınıf, yurtda ve ailelerinin yanında barınma durumu) ilişkisi ele alınmıştır. Araştırmanın genel çerçevesi içinde Ankara Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeylerini belirlemek için her üç alt boyutta da (aile, arkadaş ve özel kişi) algılanan sosyal destek düzeyleri incelenmiş ve materyal olarak Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (MSPSS; Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988) kullanılmıştır. Araştırmada, veri toplama araçlarından elde edilen veriler kodlanarak SPSS (Statistical Package for Social Sciences; SPSS Inc, 2001) 11.5. paket programına girilmiş ve analiz edilmiştir. Öğrencilerin özellikleriyle ilgili değişkenlerin dağılımlarını belirlemek üzere frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal destek, meslek yüksekokulu öğrencileri, algılanan sosyal destek.

1.GİRİŞ

Kentleşmenin arttığı, kişiler arası iletişimin sınırlandığı, paylaşma ve dayanışma gibi değerlerin bireyselleşme karşısında etkisini kaybettiği günümüz dünyasında bireyler sosyal ilişkilerini yalıtılmış olarak yaşamaktadır. Sosyal yaşamdaki değişimler, çelişkiler bireylerin sosyal ağ dan soyutlanmasına neden olmaktadır.

Sosyal destek ve sosyal ağın kişilerin yaşamında bir baş etme kaynağı işlevinde bulunması bilim dünyasında 1970'lerin ortalarından itibaren ilgi uyandırmıştır. Sosyal destek ve sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çok çalışmada sosyal desteğin psikolojik ve fiziksel semptomlara karşı kişiyi koruduğunu ispatlamak amaçlanmıştır (Cohen ve Wills, 1985 ; Sencar, 2007).

Doğası gereği sosyal bir varlık olarak değerlendirilen insanın hayatındaki olumlu ve olumsuz durumlarda sosyal çevresinden sağladığı desteğin etkisi küçümsenemez. Sosyal destek birçok kaynaktan alınabilir. Bu kaynaklar genelde informal ve formal olarak ikiye ayrılmaktadır. Aile ve arkadaşlar informal sosyal destek kaynağı olarak görülürken; danışmanlar, öğretmenler, din adamları gibi sosyal hizmetlerde çalışan kişiler ise formal destek kaynakları olarak değerlendirilmektedir (Altay, 2007). İnfomal sosyal destek kaynakları içinde bireyin yaşamında ilk sosyal ilişkinin başlatıldığı ve sürdürüldüğü kurum olması nedeniyle, aile desteği önemli bir etkililiğe sahiptir. Dünyaya geldiği andan itibaren çevrede bulunan insanların yardımına ihtiyaç duyan insane hayatının tüm evrelerinde diğer insanlarla bir takım ilişkiler içine girmektedir. Çocukluk döneminde bireyin sosyal destek kaynakları ailesi, kardeşleri, oyun arkadaşları eğer okula gidiyorsa okul arkadaşları ve öğretmenidir (Annak, 2005). Yetişkinlikte ise ailesi, akrabaları, arkadaşları, birlikte olduğu kişi, iş arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile bireyin içinde

yaşadığı toplumda etkileşimde bulunduğu diğer insanlar o bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Bireyin aile yaşantısı kadar günün büyük bölümünü beraber geçirdiği sosyal arkadaş ve iş arkadaşı çevresi de sosyal destek kaynakları içinde önem arz etmektedir. Winnubst (1984), ailede, okulda ve işteki ilişkilerden sağlanan yüksek düzeyde sosyal desteğin bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerinde olumlu etkileri olduğunu vurgulamıştır (Akt., Balaban, 2000).

Sosyal destek kaynaklarının niceliği kadar niteliği de önemlidir. Bireyin güven duyduğu, önemseydiği, fikirlerini dikkate aldığı bireylerle kurduğu sosyal ilişkinin değerini ve önemini anlama, algılanan sosyal desteği ifade etmektedir. Algılanan sosyal destek kişiler arası bağların niteliği ve varlığının bilişsel değerlendirilmesidir. Bir anlamda kişinin destekleyici etkileşimleri yorumlama, bağlı olduğu kişilere kişisel anlamlar vermeye dayalı öznel değerlendirmesidir (Altay, 2007). Jones ve Bright'e (2001), göre "algılanan sosyal destek" yaklaşımı, bireyin çevresinden aldığı sosyal desteği nasıl algıladığını incelemektedir. Örneğin, kişiye sosyal destekten ne kadar doyum sağladığı, sosyal ilişkilerini yeterli değerlendirip değerlendirmedeği gibi sorular sorulmaktadır. Yapılan araştırmalar, kişinin algıladığı sosyal desteğin azalması sonucunda depresyon ve psikosomatik semptomlarda artma olduğunu ortaya koymuştur.

Üniversite eğitimi akademik kariyer eğitimleri dışında genel eğitim düzeyi içinde en yüksek eğitim seviyesidir. Bu eğitimi alan gençler, gelecekte yönetsel anlamda ülkemizde belirleyici konumda yer alacaklardır. Bu yüzden öğrencilerin mesleki bilgi edinmeleri ile birlikte kişisel, sosyal, kültürel gelişimlerinin sağlıklı tamamlanması son derece önemlidir (Kozaklı, 2006). Bu düşünceden yola çıkılarak üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin belirlenmesi ve mevcut durumun ortaya konması yapılacak düzenlemeler ve alınacak önlemler açısından önemli görülmektedir.

Bu araştırmada Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sosyal destek alt boyutların da (aile, arkadaş ve özel kişi) algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmadaki genel amaç çerçevesinde, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Öğrencilerin cinsiyetine göre algılanan sosyal destek düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
2. Öğrencilerin sınıf düzeyine, algılanan sosyal destek düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin eğitim aldıkları bölüme göre sosyal destek düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin yurttan veya ailenin yanında barınma durumuna göre algılanan sosyal destek düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1.Çalışma Gurubu: Araştırma, 2008 –2009 öğretim yılında Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulunda I. ve II.sınıfta okuyan çalışmaya gönüllü olarak katılan toplam 288 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler, tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Uygulama bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma gurubunun demografik özellikleri Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Çalışma gurubunun demografik özelliklerine göre dağılımı:

Kişisel özellikler	Değişkenler	N	%
Cinsiyet	Erkek	34	11,8
	Bayan	254	88,2
	Toplam	288	100,0
Sınıf Düzeyi	I. Sınıf	140	48,6
	II.Sınıf	148	51,4
	Toplam	288	100,0
Bölüm	Sağlık Programları	155	53,8
	Teknik Programları	133	46,2
	Toplam	288	100,0
Barınma Durumu	Aileyle	227	78,8
	Yurtta	61	21,2
	Toplam	288	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 1); bayan öğrencilerin % 88,2’i (n=254) ile çoğunluğu oluşturdukları görülmektedir. Erkek öğrenciler araştırma gurubunun % 11,8’ini (n=34) oluşturmaktadır. Öğrencilerin % 48,6 ‘sı (n=140) I.sınıf, %51,4’ü (n=148) II.sınıfa devam etmektedir. Araştırma gurubunun %53,8’ni (n=155) sağlık programları (Çocuk Gelişimi Bölümü, Cilt Bakımı Ve Güzellik Bölümü, Kuaförlük Bölümü) öğrencilerinden oluşurken, % 46,2’si (n=133) teknik programlar (El Sanatları Bölümü, Tekstil Bölümü, Grafik Bölümü) öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin barınma durumuna göre dağılımı incelendiğinde büyük çoğunluğu %78,8’i (n=227) ailesiyle evde yaşayan öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir. Yurtta yaşayan öğrenciler ise araştırma gurubunun %21,2’sini (n=61) oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları :

2.2.1. Demografik Bilgi Formu: Öğrencilere ait cinsiyet, sınıf, bölüm, barınma durumu gibi bilgiler yer almaktadır.

2.2.2. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Multidimensional Scale of Perceived Social Support-MSPSS): Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988) tarafından geliştirilerek Eker ve Arkar (1995) tarafından Türkçe’ye çevrilmiş bu ölçek algılanan sosyal desteğin yeterliliğini değerlendirmektedir (Kozaklı, 2006). Ölçek toplam 12 maddeden oluşan “Kesinlikle Hayır” dan “Kesinlikle Evet”’e kadar 1,2,3,4,5,6,7 şeklinde 7 dereceli olarak düzenlenmiş likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin; bireylerin destek kaynaklarını yansıtan aile, arkadaş, özel kişi desteği olmak üzere üç alt grubu bulunmaktadır ve her alt grup 4 maddeden oluşmaktadır. Aile alt boyutu (Madde 3, 4, 8, ve 11); Arkadaş alt boyutu (Madde 6, 7, 9, ve 12) ve Özel Kişi alt boyutu (Madde 1, 2, 5, ve 10) dur. Eker ve arkadaşları (2001) tarafından ölçeğin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği çalışması sonuçları Aile alt ölçeğinin güvenilirliği Alpha: .85, arkadaş alt

ölçeğinin güvenilirliği Alpha: .88, özel kişi alt ölçeğinin güvenilirliği Alpha: .92, toplam puanın güvenilirliği Alpha: .89 bulunmuştur. Bu araştırmada ise Aile alt ölçeğinin güvenilirliği Alpha: .80, arkadaş alt ölçeğinin güvenilirliği Alpha: .78, özel kişi alt ölçeğinin güvenilirliği Alpha: .83, toplam puanın güvenilirliği Alpha: .81 bulunmuştur.

2.2.3. Araştırmanın Analizi:

Araştırma tarama modelini temel alarak planlanmış betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2002). Araştırmada, veri toplama araçlarından elde edilen veriler kodlanarak SPSS (Statistical Package for Social Sciences; SPSS Inc, 2001) 11.5 paket programına girilmiş ve analiz edilmiştir. Öğrencilerin özellikleriyle ilgili değişkenlerin dağılımlarını belirlemek üzere frekans ve yüzde hesaplamaları ile sosyal destek ölçeği maddelerinin ortalama ve standart sapmaları hesaplanarak kullanılan ölçeğe ait değerlendirme yapılmıştır. Çalışma gurubunun algıladıkları sosyal destek düzeylerinin değişkenlerle açısından farklılaşma durumunu tespit etmek için t Testi Analizi yapılmış, $p < 0,05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

3. BULGULAR:

3.1. Çalışma Gurubunun Sosyal Destek Ölçeğine Göre Değerlendirilmesi

Tablo 2. Sosyal Destek Ölçeği Maddelerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Maddeleri	N	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
1 İhtiyacım olduğunda yanımda olan özel bir insan var.	288	1	7	4,32	2,433
2 Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim özel bir insan var	288	1	7	3,07	2,058
3 Ailem bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.	288	1	7	3,68	1,537
4 İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden alırım.	288	1	7	4,72	1,910
5 Beni gerçekten rahatlatan özel bir insan var	288	1	7	3,89	2,036
6 Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar	288	1	7	4,81	1,897
7 İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim	288	1	7	4,92	1,878
8 Sorunlarımı ailemle konuşabilirim	288	1	7	4,11	1,850
9 Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var	288	1	7	3,79	2,217
10 Yaşamımda duygularıma önem veren özel bir insan var	288	1	7	4,48	1,927
11 Kararlarımı vermede ailem bana yardımcı olmaya isteklidir	288	1	7	3,47	1,885
12 Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim	288	1	7	3,97	2,181

Tablo 3. Sosyal Destek Ölçeğinin Alt Boyutlarının Ortalama ve Standart Sapmaları

Sosyal Destek Boyutları	N	En Düşük Deger	En Yüksek Deger	Ortalama	Standart Sapma
Özel Kişi Desteği	288	8,00	20,00	15,1285	2,23548
Aile Desteği	288	9,00	20,00	16,3472	2,23004
Arkadaş Desteği	288	5,00	28,00	17,4861	5,39323
Genel Destek	288	31,00	65,00	48,9618	6,89356

Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin alt ölçeklerden alınabilecek en düşük puan 4, en yüksek puan ise 28'dir. Alt ölçeklerden alınan puanların toplanması ile toplam ölçek puanı elde edilmektedir. Ölçeğin bütününden alınabilecek en düşük toplam puan 12, en yüksek toplam puan ise 84'tür. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Kozaklı, 2006). Bu bilgiler ışığında Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunun algıladığı sosyal desteğin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutlarında algılanan sosyal destek düzeyleri incelendiğinde ise öğrencilerin arkadaş desteği sosyal destek kaynağından daha fazla sosyal destek algıladıkları görülmektedir.

3.2.Cinsiyetin Sosyal Destek Düzeyine Etkisi

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik İstatistik Analiz Değerleri

Sosyal Destek Boyutları	ERKEK		BAYAN		t	sd	p
	x	ss	x	ss			
Özel Kişi Desteği	14,41	2,64	15,22	2,16	-2,00	286	,046*
Aile Desteği	15,61	2,68	16,44	2,14	-2,04	286	,042*
Arkadaş Desteği	16,20	5,88	17,65	5,31	-1,47	286	,141
Genel Destek	46,23	7,16	49,32	6,78	-2,47	286	,014*

Tablo 4 'de bayan ve erkek öğrencilerin sosyal destek puanları incelendiğinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bayan öğrencilerin sosyal desteğin alt boyutu olan özel işi desteği puan ortalamalarının ($t=-2,00$, $sd=286$, $p<.05$), aile desteği sosyal destek alt boyutu puanlarının ($t=-2,04$, $sd=286$, $p<.05$) ve genel sosyal destek puan ortalamalarının ($t=-2,47$, $sd=286$, $p<.05$), erkek öğrencilerin sosyal destek düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyal desteğin arkadaş desteği alt boyutunda ise erkek ve bayan öğrenciler arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir (Tablo 4).

3.3. Sınıf düzeyinin Sosyal Destek Düzeyine Etkisi

Tablo 5. Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik İstatistik Analiz Değerleri

Sosyal Destek Alt Boyutları	I.SINIF		II.SINIF		t	sd	p
	x	ss	x	ss			
Özel Kişi Desteği	15,97	1,92	14,22	2,19	-7,18	276,55	,000*
Aile Desteği	16,70	2,11	15,96	2,28	-2,87	286	,004*
Arkadaş Desteği	16,79	5,04	18,21	5,66	2,24	286	,026*
Genel Destek	49,48	6,60	48,40	7,16	-1,33	286	,185

Tablo 5 de görüldüğü gibi I. Sınıf öğrencileri özel kişi sosyal destek boyutunda ($t=-7,18$, $sd=276,553$, $p<.05$) ve aile desteği sosyal destek boyutunda ($t=-2,87$, $sd=286$, $p<.05$) II. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde daha fazla sosyal destek algılamaktadırlar. Buna karşılık sosyal desteğin arkadaş desteği boyutunda II. Sınıf öğrencileri I.sınıf öğrencilerine oranla daha fazla sosyal destek algılamaktadırlar ($t=2,24$, $sd=286$, $p<.05$). Öğrencilerin genel destek puan ortalamaları incelendiğinde I.sınıf ve II.sınıf öğrencileri arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır (Tablo 5).

3.4. Öğrenim Alınan Bölümün Sosyal Destek Düzeyine Etkisi

Tablo 6. Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Bölüme Göre Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik İstatistik Analiz Değerleri

Sosyal Destek Boyutları	TEKNİK PROGRAM		SAĞLIK PROGRAM		t	sd	P
	x	ss	x	ss			
Özel Kişi Desteği	16,43	1,56	14,00	2,11	7,11	280,08	,000*
Aile Desteği	16,74	1,96	16,00	2,38	2,83	286	,005*
Arkadaş Desteği	17,69	4,89	17,30	5,79	,629	285,93	,530
Genel Destek	50,87	6,06	47,31	7,15	4,57	285,96	,000*

Tablo 6 incelendiğinde teknik programlar bölümünde öğrenimini sürdüren öğrencilerin sosyal desteğin alt boyutu olan özel kişi desteği puan ortalamalarının ($t=7,11$

, $sd=280,080$, $p<.05$), aile desteği sosyal destek alt boyutu puanlarının ($t=2,83$, $sd=286$, $p<.05$) ve genel sosyal destek puan ortalamalarının ($t=4,57$, $sd=285,984$, $p<.05$), sağlık programlarda öğrenim süren öğrencilerin sosyal destek puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyal desteğin arkadaş desteği alt boyutunda ise bölümler arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir (Tablo 6).

3.5. Barınma Durumunun Sosyal Destek Düzeyine Etkisi

Tablo 7. Öğrencilerin Barınma Durumuna Göre Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik İstatistik Analiz Değerleri

Sosyal Destek Alt Boyutları	YURTTA		AİLE İLE		t	sd	p
	x	ss	x	ss			
Özel Kişi Desteği	15,63	2,16	14,99	2,240	2,021	286	,044*
Aile Desteği	15,93	2,50	16,45	2,141	-1,491	84,923	,140
Arkadaş Desteği	16,45	6,04	17,76	5,183	-1,538	85,166	,128
Genel Destek	48,03	7,72	49,21	6,647	-1,088	85,335	,280

Tablo 7 incelendiğinde yurttan kalan öğrencilerin sosyal desteğin alt boyutu olan özel kişi desteği puanlarının ($t=2,021$, $sd=286$, $p<.05$) aile ile kalan öğrencilerin sosyal desteğinden daha fazla olduğu görülmektedir. Aile desteği, arkadaş desteği alt boyutlarında ve genel destek düzeyinde yurttan ve aile yanında kalan öğrenciler arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır (Tablo 7).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinin sosyal destek alt boyutların da (aile, arkadaş ve özel kişi) algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve değişkenlere göre farklılaşma durumunu belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın sonucunda;

1. Araştırmaya katılan öğrenciler orta düzeyde sosyal destek algılamaktadırlar.
2. Bayan öğrenciler daha fazla sosyal destek algılamaktadırlar.
3. I.sınıfa devam eden öğrencilerin sosyal desteğin özel kişi, aile desteği boyutlarında daha fazla sosyal destek algıladıkları, buna karşın II.sınıf öğrencilerinin daha fazla arkadaş desteği algıladıkları belirlenmiştir.
4. Teknik Programlar bölümünde eğitim alan öğrenciler, Sağlık Programlar bölümünde eğitim alan öğrencilerden daha fazla sosyal destek (aile , özel kişi, genel destek) algılamaktadırlar.
5. Yurttan kalan öğrenciler özel kişi desteğini daha fazla algılamaktadırlar.

Bu bilgiler ve literatür ışığında şu öneriler sunulabilir:

- Öğrenci danışmanları, öğrencilerin sadece derslerine yönelik sorunlarıyla değil, kişisel problemleriyle de ilgilenilmeli, daha etkili bir iletişim kurulabilmek için daha sık görüşmeler yapılmalıdır.
- Öğretim elemanları ve öğrenci danışmanlarının öğrencilere daha fazla zaman ayırtabilmeleri ve yeterli desteği sağlayabilmeleri için danışman başına düşen öğrenci sayısı ve iş yükünün azaltılması gerekmektedir.
- Kaygı, depresyon, anksiyete, yalnızlık, umutsuzluk gibi duygu durumları üniversite eğitimi döneminde öğrencilerde çok yaygın rastlanılmakta ve gerekli önlemler alınmadığında ciddi sonuçlara yol açmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin ruhsal durumlarının belirli aralıklarla değerlendirilerek ve gerekli müdahaleler yapılmalıdır.
- Ekonomik koşullar öğrencilerin eğitim, kültürel ve sosyal harcamalarını sınırlandırmaktadır. Üniversite bünyesinde ihtiyacı olan öğrencilerin tespit edilerek burs imkanları sağlanarak maddi destek verilmelidir.
- Öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde etkileyecek sosyal, kültürel ve spor faaliyetleri düzenlenmelidir.
- Öğrencilerin ruhsal sorunlarının çözümünde üniversite bünyesinde yer alan danışmanlık hizmetleri daha etkili hale getirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Altay, M.(2007), “Okul Yöneticilerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri İle Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki”. Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Annak, B. B.(2005), “ Sosyal Destek Sosyal Ağ, Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumu: Duygu-Durum Ve Anksiyete Bozukluğu Tanısı Alan Kişiler ve Düzenli Hemodiyaliz Tedavisi Gören Hastalar Açısından Bir Karşılaştırma”. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacanlı, H.(1999), Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balaban,J.(2000), “Temel Eğitimde Öğretmenlerin Stres Kaynakları Ve Başa Çıkma Teknikleri”. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , Sayı:7.
- Büyüköztürk, Ş.(2002), Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ceyhun,A.T.(2009), ‘Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde İş Stresi, Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ve İş Doyumu’, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cohen, S. (2004), “Social Support and Health”, American Psychologist. 676- 682.
- Cohen, S. ve T.A. Wills.(1985), “Stress, Social Support and Buffering Hypothesis”, Psychological Bulletin, 98 (2): 310-357.
- Cüceloğlu, D.(1996). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, D.; Arkar, H; Yıldız, H. (2001), “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirligi” *Türk Psikiyatri Dergisi*. 12(1) 17-25.
- Ekinci, H. ve Ekici S.(2003), “İşletmelerde Örgütsel Stres Yönetim Stratejisi Olarak Sosyal Desteğin Rolüne İlişkin Görgül Bir Araştırma”. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(1).
- Jones, F. ve Bright J. (2001). Stress: Myth, theory and research. London: Pearson Education Limited.
- Karasar, N.(2002), Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 12. Baskı.

- Kozaklı, H.(2006), “ Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması”.Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sencar B.(2007), “Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”.Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Weiss J.M.(2002), “Hardiness and Social Support as Predictors of Stress in Mothers of Typical Children, Children with Autism, andChildren with Mental Retardation”, The State University of New Jersey: SAGE Publications and The National Autistic Society, 6(1) 115–130.
- Wright, L.S.(2005), “Organizational Climate, Social Support and Loneliness in the Workplace”, University of Canterbury : Research on Emotion in Organizations, (1) 23-142, 2005.

MESLEK YÜKSEKOKULUNDA GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ KULLANDIKLARI ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARININ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRENME STİLLERİ AÇISINDAN ANALİZİ (KOLB ÖĞRENME STİLİ ÖRNEĞİ)

ANALYZING INSTRUCTION APPROACHES WHICH TEACHING
STAFF OF VOCATIONAL HIGH SCHOOLS USED IN TERMS OF
LEARNING STYLES OF STUDENTS
(KOLB LEARNING STYLE SAMPLE)

Gülay EKICI¹

Pınar FETTAHLIOĞLU²
Mustafa ÇEVİK⁴

Ayşe Sert ÇİBİK³

Gökhan ILGAZ⁵

ABSTRACT

The aim of the research is to analyze instruction approaches which teaching staff of Vocational High Schools used in terms of learning styles of students. 500 students, who are enrolled in Gazi Vocational High School and Atatürk Vocational High School, attended this descriptive research. The research data are summed up with “Instruction Approaches List of Kolb Learning Style” (Ekici, 2003). While evaluating data, descriptive statistics and independent group t-test are used by the help of SPSS-15 package program. At the end of the research, it is determined that teaching staff use the instruction approaches of students who have the most convergers learning style. In this context, it is determined that the instruction approaches they mostly use are explaining the lesson by discussing about the subject, using computer simulations, preparing individual research reports, explaining the lesson with question-answer technique, using visual tools about the subject, etc. in an order. Otherwise, students also prefer different instruction approaches like divergers, assimilators and accomodators learning styles by distinguishing instruction approach. At this point, teaching staff have to use so different instruction approaches that all students understand the whole explained information. In conclusion, some offers related to the research are suggested.

Key Words: Kolb Learning Style Model, instruction approach, vocational high school.

ÖZET

Bu araştırma; meslek yüksekokulunda görevli öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim yaklaşımlarını öğrencilerin öğrenme stilleri açısından analiz etmek amacıyla hazırlanmıştır. Betimsel nitelikteki bu araştırmaya Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek

¹ Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, gulayekici@yahoo.com

² Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl., pdenizoglu@cu.edu.tr

³ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl., sertcibik@gmail.com

⁴ Öğretmen, Çubuk Endüstri Meslek Lisesi, Ankara, biyolog70@yahoo.com

⁵ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Böl., gokanilgaz@gmail.com

Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 500 öğrenci katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında Kolb Öğrenme Stili Öğretim Yaklaşımları Listesi (Ekici, 2003) kullanılmıştır. Veriler SPSS-15 paket programı yardımıyla betimsel istatistikler ve bağımsız gruplar t-testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda, öğretim elemanlarının en fazla Ayrıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilerin tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarını kullandıkları belirlenmiştir. Bu kapsamda ise en fazla kullandıkları öğretim yaklaşımlarının, konuyla ilgili tartışarak ders anlatımı yapma, bilgisayar simülasyonları kullanma, bireysel araştırma raporları hazırlama, açık uçlu sorular sorma, konuyla ilgili görsel araçlar kullanma vb şeklinde sıralandığı belirlenmiştir. Oysaki öğrenciler Ayrıştırıcı öğrenme stiline yanında Değiştiren, Özümseyen ve Yerleştiren öğrenme stillerini ve dolayısıyla farklı öğretim yaklaşımlarını da tercih etmektedirler. Bu noktada öğretim elemanlarının anlatılan bilgilerin tüm öğrenciler tarafından öğrenilebilmesi için mutlaka farklı öğretim yaklaşımlarını kullanmaları gerekmektedir. Araştırma sonunda konuyla ilgili öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kolb Öğrenme stili modeli, öğretim yaklaşımı, meslek yüksekokulu.

1. GİRİŞ

Öğrenme stilleri, bireysel farklılıklar kavramı kapsamında en fazla dikkat çeken ve literatürde en fazla yer verilen kavramların başında gelmektedir. Özellikle 1980'li yıllarda, eğitimde amacın öğrencinin belirlenen amaçlara ulaşmasını sağlamak olduğu bir dönemde, öğrenci başarısız oluyorsa sistemin öğrenciye uygun öğrenme ortamı sağlayamadığı, "eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğrencinin öğrenme stillerinin dikkate alınmadığı" dolayısıyla "eğitim-öğretim faaliyetlerinin öğrencinin öğrenme özelliklerinin merkeze alınarak yapılması" gerektiği fikrinin yoğun olarak vurgulandığı görülmektedir. Artık öğrencilerin neler yapabildiğinden çok, neler yapabileceği, potansiyel yeteneklerinin nasıl ortaya çıkartılabileceği düşünölmeye başlanmıştır. Öğrenme stiline dayalı eğitim-öğretim fikri bu amaca yönelik olarak ortaya atılmıştır.

Öğrencilerin bireysel niteliklerinden biri olan öğrenme stillerini baz alarak yapılan **Öğrenme Stiline Dayalı Eğitim-Öğretim** uygulamaları kapsamında **Öğrenme Stiline Dayalı Eğitim-Öğretim Programları** pek çok ülkede ilgililerin üzerinde çalıştıkları konuların başında gelmektedir. Öğrencilerin öğrenme stillerine göre hazırlanmış programlar doğrultusunda yapılan eğitim-öğretim uygulamalarında, öğrencilerin daha başarılı oldukları belirlenmiştir (Burrows ve Oakland, 1997; Burns ve diğerleri, 1998). Bu kapsamda pek çok öğrenme stili modeli geliştirilmiştir. Bu araştırmada kullanılan Kolb Öğrenme Stili Modeli de bunlardan biridir.

1.1. Kolb Öğrenme Stili Modeli

David Kold tarafından geliştirilen Kolb Öğrenme Stili Modelinde, bireylerin öğrenme stilleri bir döngü şeklindedir. Bu döngü içerisinde 4 öğrenme biçimi bulunmaktadır. Bunlar Somut Yaşantı, Yansıtıcı Gözlem, Soyut Kavramsallaştırma ve Aktif Yaşantıdır. Her bir öğrenme biçimini simgeleyen öğrenme yolları birbirinden farklıdır. Bunlar sırasıyla somut yaşantı için "hissederek", yansıtıcı gözlem için "izleyerek", soyut kavramsallaştırma için "düşünerek" ve aktif yaşantı için "yaparak" öğrenmedir. Modelde belirtilen öğrenme stilleri düşünme ve yaratıcılık kuramlarına dayanılarak Yerleştiren (accomodator), Özümseyen (assimilator), Değiştiren (diverger) ve Ayrıştırıcı (converger) olarak belirlenmiştir. Özümseme ve Yerleştirme J. Piaget'in kavramlarından dış dünyaya uydurulması süreci (yerleştirme) ile dışsal gözlemlerin var olan kavramlara uydurulması (özümseme) arasındaki denge olarak tanımlanan zeka kavramında yer almaktadır. Ayrıştırıcı ve değiştirme ise Guilford'un zeka yapısı

modelinde yer alan iki temel yaratıcılık sürecinde yer almaktadır. Kolb Öğrenme Stili Modelinde yer alan Ayırıştırıcı Öğrenme Stilinin, Değiştiren Öğrenme Stilinin, Özümseyen Öğrenme Stilinin ve Yerleştiren Öğrenme Stilinin ve bu öğrenme stillerine sahip bireylerin özellikleri şunlardır (Aşkar ve Akkoyunlu, 1993: 37–38; Ekici, 2003; Harb, Durrant ve Terry, 1993: 70–71; Stice, 1990:291–293):

Ayırıştırıcı Öğrenme Stili: Soyut kavramlaştırma ve aktif yaşantı biçimlerini kapsar. Bu öğrenme stilinde yer alan bireyler problem çözme konusunda başarılıdır. Bireyler problem çözerken sistemli olarak planlama yaparlar. Yaparak öğrenme önemlidir.

Değiştiren Öğrenme Stili: Somut yaşantı ve yansıtıcı gözlem öğrenme biçimlerini kapsar. Bu öğrenme stiline sahip kişilerin en önemli özelliği düşünme yeteneği, değer ve anlamların farkında olmalarıdır. Öğrenme durumunda sabırlı, nesnel, dikkatli yargılarda bulunan fakat bir eylemde bulunmayanlardır. Düşünceleri biçimlendirirken kendi düşünce ve duygularını göz önüne alırlar.

Özümseyen Öğrenme Stili: Soyut kavramsallaştırma ve yansıtıcı gözlem öğrenme biçimini kapsar. Bu öğrenme stiline sahip kişilerin kavramsal modelleri yaratma en belirgin özelliğidir. Bir şeyler öğrenirken soyut kavramlar ve fikirler üzerinde odaklaşırlar.

Yerleştiren Öğrenme Stili: Somut yaşantı ve aktif yaşantı öğrenme biçimi içerisinde yer almaktadır. Bu öğrenme stiline sahip kişilerin planlama yapma, kararları yürütme ve yeni deneyimler içinde yer alma belli başlı özellikleridir. Öğrenme durumunda bireyler açık fikirli ve değişimlere karşı kolaylıkla uyum sağlarlar.

Kolb Öğrenme Stili Modelinde yer alan *ayırıştırıcı öğrenme stili, değiştiren öğrenme stili, özümseyen öğrenme stili ve yerleştiren öğrenme stiline* sahip bireylerin yukarıda da belirtildiği gibi farklı özellikleri vardır ve bu bireyler bu farklılıklarıyla sınıfa gelmektedirler. Dolayısıyla eğitim-öğretim ortamları öğrencilerin farklı öğrenme stillerinin özellikleri dikkate alınarak düzenlendiğinde öğrencilerin başarılarının da daha yüksek olacağı söylenebilir. Dolayısıyla bireylerin akademik başarılarının yüksek olması açısından eğitim-öğretim ortamlarının öğrenme stillerine göre düzenlenmesi oldukça önemlidir (Ekici, 2003). Çünkü öğrenmede bireysel farklılığın oldukça önemli olduğu, öğrencinin öğrenme stilinin sınıf içi performansta etkili olduğu, öğrenme ürünlerinin istenilen düzeyde olabilmesi açısından eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğrencilerin öğrenme stillerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir (Delcourt & Kinzie, 1993; Davidson, Savenye, & Orr, 1992; Grasha & Yangerber-Hicks, 2000; Jordanov, 2001; Jones, Reichard & Makhtari, 2003; Miller, 2005).

Ancak konuyla ilgili araştırmalar incelendiğinde meslek yüksekokulu öğrencilerinin öğrenme stillerinin ve öğrenme stillerine yönelik olarak tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarının tespit edildiği bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Yapılan araştırmalarda ise öğretmenlerin programda belirtilen amaçları gerçekleştirebilmek için farklı öğrenme stillerine yönelik olarak farklı öğretim yaklaşımlarını kullanmaları gerektiği, böylece her öğrencinin uygun öğrenme ortamı bulabileceği ve başarılarının artacağı ifade edilmektedir (Balas ve Mascazine 1997; Stice, 1990). Bu nedenle bu araştırma sonuçlarının alana önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; meslek yüksekokulunda görevli öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim yaklaşımlarını öğrencilerin öğrenme stilleri açısından analiz etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin öğrenme stillerinin dağılımı nasıldır?
2. Öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim yaklaşımları öğrencilerin öğrenme stillerine göre nasıl dağılım göstermektedir? Bu kapsamda öğretim yaklaşımlarının dağılımı

- a. Yerleştiren öğrenme stiline göre nasıldır?
- b. Değiştiren öğrenme stiline göre nasıldır?
- c. Özümseyen öğrenme stiline göre nasıldır?

d. Ayırıştırıcı öğrenme stiline göre nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim yaklaşımlarını öğrencilerin öğrenme stilleri açısından analiz etmek odaklı bu çalışmada betimsel bir araştırma deseni yapılandırılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Gazi Üniversitesi Çubuk Meslek Yüksekokulu ve Atatürk Meslek Yüksekokullarında kayıtlı toplam 500 öğrenci oluşturmuştur. 500 öğrenciye uygulanan anketlerden araştırma amaçlarına uygun olarak doldurulmuş olanlar değerlendirilmeye alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma verilerinin toplanmasında Kolb Öğrenme Stili Öğretim Yaklaşımları Listesi (Ekici, 2003) ve Kolb Öğrenme Stili Envanteri kullanılmıştır. Kolb Öğrenme Stili Öğretim Yaklaşımları Listesi; Kolb'un öğrenme stilleri envanterinde yer alan yerleştiren öğrenme stili, değiştiren öğrenme stili, özümseyen öğrenme stili ve ayırıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilerin öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim yaklaşımlarına yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik dört boyut yer almaktadır. Bu bölümde likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. Her maddeye verilecek cevap kodları 1,00 ile 3,00 arasında değişmektedir. Öğretim Yaklaşımları Listesinin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alpha ile belirlenmiş; yerleştiren öğrenme stili için .72 değiştiren öğrenme stili için .76 özümseyen öğrenme stili için .80 ayırıştırıcı öğrenme stili için .85 ve envanterin tümü için .88 bulunmuştur. Kolb Öğrenme Stili Envanterinin Cronbach Alpha güvenilirlik değeri .85 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar SPSS 15.0 for Windows programında analiz edilmiştir. Verilerin çözümlemesinde, yüzde, frekans, standart sapma, aritmetik ortalama, t-testi ve tek değişken için kay-kare testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları yönünde elde edilen verilere ait bulgulara ve yorumlara yer verilmektedir

3.1. Öğrencilerin Öğrenme Stillерinin Dağılımı Nasıldır?

Tablo 2: Öğrencilerin Öğrenme Stillерinin Genel Dağılımı

Öğrenme Stilleri	f	%
Özümseyen	174	37.8
Ayırıştırıcı	140	30.4
Yerleştiren	112	24.3
Değiştiren	34	7.4
Toplam	460	100,0
$X^2= 92.8$	sd=3	p=.000

Tablo 2. incelendiğinde, öğrencilerin 174'ü (%37.8) özümseyen, 140'si (%30.4) ayırıştırın, 112'si (%24.3) değiştiren ve 34'ü (%7.4) yerleştiren öğrenme stiline sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin öğrenme stilleri aralarındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını anlamak için yapılan tek değişken için kay-kare testi sonucunda öğrencilerin öğrenme stilleri arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur [$X^2_{(3)}= 92.8$ $p< .001$]. Buna göre öğrencilerin en fazla özümseyen (%37.8) ve ayırıştırın (%30.4), en az ise yerleştiren (%24.3) ve değiştiren (% 7.4) öğrenme stiline sahip oldukları görülmektedir.

3.2.Öğretim Elemanlarının Kullandıkları Öğretim Yaklaşımlarının Yerleştiren Öğrenme Stiline Göre Dağılımı

Tablo 2'de yerleştiren öğrenme stiline sahip öğrencilerin öğretim elemanlarının

kullanmasını tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarının dağılımı verilmektedir.

Tablo 2'de öğretim elemanlarının yerleştiren öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik

olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları incelendiğinde; öğretim elemanlarının önem

derecesine göre en fazla Grup olarak proje raporu hazırlama öğretim yaklaşımını

kullandıkları belirlenirken ($\bar{x} =2.35$), bunu Dersin soru cevap şeklinde işlenmesi ($\bar{x} =2.28$),

Grup çalışmaları yapma ($\bar{x} =2.20$), Açık uçlu problemler çözüme ($\bar{x} =2.17$), Bir konu

hakkında sunumlar yapma ($\bar{x} =2.16$) vb öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir.

Diğer taraftan tüm öğretim yaklaşımlarının %40'ın üstünde bir oranda bazen

kullanıldığı belirtilmiştir tespit edilmiştir.

Tablo 2. Yerleştiren Öğrenme Stiline Sahip Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının Kullanmasını Tercih Ettikleri Öğretim Yaklaşımlarının Dağılımı

*p<0.05

Öğretim Elemanlarının Kullandıkları Öğretim Yaklaşımlarının Değiştiren Öğrenme Stiline Göre Dağılımı

Tablo 3'te değiştiren öğrenme stiline sahip öğrencilerin öğretim elemanlarının kullanmasını tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarının dağılımı verilmektedir. Tablo 3'te öğretim elemanlarının değiştiren öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları incelendiğinde; öğretim elemanlarının önem derecesine göre en fazla Soru-cevap çalışmaları yapma öğretim yaklaşımını kullandıkları belirlenirken ($\bar{x}=2,35$), bunu Tartışma yöntemini kullanarak ders anlatımı yapma ($\bar{x}=2,30$), Gösterilerle birlikte anlatım yapma ($\bar{x}=2,29$), Grup olarak problem çözme çalışmaları yapma. ($\bar{x}=2,19$), Grup projesi çalışmaları yapma ($\bar{x}=2,18$) vb şeklinde öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir. Ayrıca tüm öğretim yaklaşımları kapsamında % 40'ın üstünde bir oranda öğretim yaklaşımlarının bazen kullanıldığını belirtildiği tespit edilmiştir.

Tablo 3. Değiştiren Öğrenme Stiline Sahip Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının Kullanmasını Tercih Ettikleri Öğretim Yaklaşımları

Öğretim Yaklaşımları	Hiçbir zaman kullanmama	Bazen kullanma	Her zaman kullanma	$\bar{x}$	ss	t	p	ÖD
	f - %	f - %	f - %					
Açık uçlu problemler çözme	55-11.6	286-59.2	141-29.2	2.17	.61	77.81	.00*	4.
Grup çalışmaları yapma	67-13.9	263-54.5	153-31.7	2.20	.65	73.45	.00*	3.
Bir konu hakkında sunumlar yapma	73-15.1	258-53.4	152-31.5	2.16	.66	71.68	.00*	5.
Grup olarak proje raporu hazırlama	73-15.1	240-49.7	170-35.2	2.35	.68	71.02	.00*	1.
Simülasyonlar yapma	105-21.7	237-49.1	141-29.2	2.07	.71	64.17	.00*	9.
Dersin soru cevap şeklinde işlenmesi	57-11.8	231-47.8	195-40.4	2.28	.66	75.64	.00*	2.
Gözlem gezileri yapma	119-24.5	203-42.0	161-33.3	2.08	.75	60.57	.00*	8.
Konuyla ilgili yüksek sesle okuma çalışması yapma	122-25.3	245-50.7	116-24.0	1.98	.70	62.17	.00*	10.
Görsel ve işitsel araçlar kullanarak konuyu anlatma	87-18.0	238-49.3	158-32.7	2.14	.69	67.63	.00*	6.
Konuyla ilgili hikâyeler yazdırma	174-36.0	215-44.5	94-19.5	1.83	.72	55.45	.00*	12.
Konuyla ilgili kompozisyon yazdırma	154-31.9	229-47.4	100-20.7	1.88	.71	57.85	.00*	11.
Bağımsız araştırmalar yapma	108-22.4	209-43.3	166-34.4	2.12	.74	62.59	.00*	7.
Yerleştiren Öğrenme stiline ait genel ortalama ve standart sapma				$\bar{x} = 24.15$	$ss = 4.71$			

*p<0.05

3.3.Öğretim Elemanlarının Kullandıkları Öğretim Yaklaşımlarının Özümseyen Öğrenme Stiline Göre Dağılımı

Tablo 4'te özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilerin öğretim elemanlarının kullanmasını tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarının dağılımı verilmektedir.

Tablo 4'te öğretim elemanlarının özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları incelendiğinde; öğretim elemanlarının önem derecesine göre en fazla Görsel araçlarla anlatım yapma öğretim yaklaşımını kullandıkları ($\bar{x} = 2,48$), bunu Farklı ders kitaplarından yararlanma ($\bar{x} = 2,36$), Uygulamalı aktiviteler yapma ($\bar{x} = 2,33$), Beyin fırtınası yapma ($\bar{x} = 2,26$), Derste ders kitabındaki örnek problem çözümlerine yer verme

Öğretim Yaklaşımları	Hiçbir zaman kullanmama	Bazen kullanma	Her zaman kullanma	$\bar{x}$	ss	t	p	ÖD
	f - %	f - %	f - %					
Soru-cevap çalışmaları yapma	51-10,6	234-48,4	198-41,0	2,35	,65	77,79	,00*	1
Grup olarak problem çözme çalışmaları yapma.	65-13,5	258-53,4	160-33,1	2,19	,65	73,79	,00*	4
Tartışma yöntemini kullanarak ders anlatımı yapma	66-13,7	227-47,0	190-39,3	2,30	,68	72,72	,00*	2
Grup projesi çalışmaları yapma	83-17,2	230-47,6	170-35,2	2,18	,70	68,28	,00*	5
Konuyla ilgili kompozisyon yazdırma	127-26,3	239-49,5	117-24,2	1,97	,71	61,16	,00*	12
Konuyla ilgili resimler kullanma	99-20,5	229-47,4	155-32,1	2,13	,71	64,89	,00*	7
Konuyla ilgili film izleme	102-21,2	29-43,3	172-35,6	2,15	,73	63,71	,00*	6
Bilgileri basılı materyallerle verme	85-17,6	237-49,1	161-33,3	2,11	,69	68,04	,00*	8
Bireysel okuma etkinlikleri yapma	91-18,8	246-50,9	146-30,2	2,07	,74	61,22	,00*	10
Kavram haritasından faydalanma	117-24,2	213-44,1	153-31,7	2,11	,69	67,14	,00*	9
Gösterilerle birlikte anlatım yapma	85-17,6	218-45,1	180-37,3	2,29	,71	67,53	,00*	3
Konuyla ilgili uzun notlar tutma	120-24,8	217-44,9	146-30,2	2,05	,74	60,92	,00*	11
Değiştiren Öğrenme stiline ait genel ortalama ve standart sapma				$\bar{x} = 25,77$, ss= 4,99				

($\bar{x} = 2,21$) vb şeklinde diğer öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir. Aynı şekilde diğer öğrenme stillerinde olduğu gibi bu öğrenme stilinde de öğretmenlerin tüm öğretim yaklaşımlarını en fazla % 40'ın üstünde bir oranda bazen kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 4. Özümseyen Öğrenme Stiline Sahip Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının Kullanmasını Tercih Ettikleri Öğretim Yaklaşımları

*p<0.05

Öğretim Yaklaşımları	Hiçbir zaman kullanmama	Bazen kullanma	Her zaman kullanma	$\bar{x}$	ss	t	p	ÖD
	f - %	f - %	f - %					
Görsel araçlarla anlatım yapma	53-11,0	192-39,8	238-49,3	2,48	,67	77,49	,00*	1.
Farklı ders kitaplarından yararlanma	59-12,2	237-49,1	187-38,7	2,36	,66	75,04	,00*	2.
Bağımsız araştırmalar yaptırma	75-15,5	240-49,7	168-34,8	2,19	,68	70,51	,00*	6.
Konular hakkında bilgi toplamak amacıyla kütüphane çalışmaları yaptırma	85-17,6	240-49,7	158-32,7	2,15	,69	68,14	,00*	9.
Derste ders kitabındaki örnek problem çözümlerine yer verme	70-14,5	240-49,7	173-35,8	2,21	,67	71,82	,00*	5.
Bireysel okuma etkinlikleri yapma	110-22,8	211-43,7	162-33,5	2,10	,74	62,30	,00*	10.
Uygulamalı aktiviteler yapma	71-14,7	227-47,0	185-38,3	2,33	,68	71,28	,00*	3.
Çalışma yaprakları kullanma	86-17,8	224-46,4	173-35,8	2,18	,71	67,43	,00*	7.
Beyin fırtınası yapma	69-14,3	219-45,3	195-40,4	2,26	,69	71,75	,00*	4.
Grup projeleri üzerinde çalışma	85-17,6	227-47,0	171-35,4	2,17	,70	67,73	,00*	8.
Işıklı haritalar kullanma	129-26,7	208-43,1	146-30,2	2,03	,75	59,28	,00*	12.
Konuyla ilgili afiş ve posterler	110-22,8	229-47,4	144-29,8	2,07	,72	62,97	,00*	11.
Özümseyen Öğrenme stiline ait genel ortalama ve standart sapma				$\bar{x} = 26,11$, ss= 5,54				

3.4.Öğretim Elemanlarının Kullandıkları Öğretim Yaklaşımlarının Ayırıştırıcı Öğrenme Stiline Göre Dağılımı

Tablo 5'te ayırıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilerin öğretim elemanlarının kullanmasını tercih ettikleri öğretim yaklaşımlarının dağılımı verilmektedir.

Tablo 5'te öğretim elemanlarının ayırıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları incelendiğinde; öğretim elemanlarının önem derecesine göre en fazla Konuyla ilgili tartışarak ders anlatımı yapma öğretim yaklaşımını kullandıkları belirlenirken ($\bar{x} = 2,94$), bunu bilgisayar simülasyonları kullanma ($\bar{x} = 2,64$), bireysel araştırma raporları hazırlama ($\bar{x} = 2,49$), açık uçlu sorular sorma ($\bar{x} = 2,35$), konuyla ilgili görsel araçlar kullanma ($\bar{x} = 2,30$) vb şeklinde diğer öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir.

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında; Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5 incelendiğinde öğretim elemanlarının en fazla ayırıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik öğretim yaklaşımlarını kullandıkları tespit edilirken ($\bar{x} = 28,27$), bunu özümseyen öğrenme stili ($\bar{x} = 26,11$), değiştiren öğrenme stili ($\bar{x} = 25,77$) ve yerleştiren öğrenme stili ($\bar{x} = 24,15$) izlemektedir. Ancak öğrencilerin öğrenme stilleri incelendiğinde öğrencilerin en fazla

özümseyen (%37.8) öğrenme stiline sahip oldukları ve bunu ayrıştıran (%30.4), yerleştiren (%24.3) ve değiştiren (% 7.4) öğrenme stillerinin izlediği belirlenmiştir.

Tablo 5. Ayrıştıran Öğrenme Stiline Sahip Öğrencilerin Öğretim Elemanlarının Kullanmasını Tercih Ettikleri Öğretim Yaklaşımları

Öğretim Yaklaşımları	Hiçbir zaman kullanmama	Bazen kullanma	Her zaman kullanma	$\bar{x}$	ss	t	p	ÖD
	f - %	f - %	f - %					
Bilgisayar simülasyonları kullanma	53-11,0	211-43,7	219-45,3	2,64	,66	77,13	,00*	2.
Ev ödevleri yapma	106-21,9	245-50,7	132-27,3	2,05	,70	64,42	,00*	11.
İyi rehberlik verilen geziler düzenleme	97-20,1	196-40,6	190-39,3	2,11	,74	64,49	,00*	9.
Bireysel araştırma raporları hazırlama	76-15,7	232-48,0	175-36,2	2,49	,69	70,04	,00*	3.
Bilgisayar destekli öğretim yapma	68-14,1	218-45,1	197-40,8	2,26	,69	72,04	,00*	6.
Açık uçlu sorular sorma	91-18,8	237-49,1	155-32,1	2,35	,70	66,76	,00*	4.
Konuyla ilgili görsel araçlar kullanma	75-15,5	229-47,4	19-37,1	2,30	,69	70,23	,00*	5.
Konuyla ilgili işitsel araçlar kullanma	8-16,1	234-48,4	171-35,4	2,19	,69	69,59	,00*	7.
Grup olarak proje raporu hazırlama.	89-18,4	219-45,3	175-36,2	2,17	,71	66,64	,00*	8.
Konuyla ilgili tartışarak ders anlatımı yapma	77-15,9	219-45,3	187-38,7	2,94	,70	69,53	,00*	1.
Dramatizasyon yöntemini kullanma	118-24,4	224-46,4	141-29,2	2,04	,73	61,52	,00*	12.
Konu öğretiminde bulmacalar çözme	110-22,8	233-48,2	140-29,0	2,06	,71	63,16	,00*	10.
Ayrıştıran Öğrenme stiline ait genel ortalama ve standart sapma				$\bar{x} = 28,27$	$ss= 5,10$			

*p<0.05

4.SONUÇLAR

Araştırma sonunda genel olarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Bunlar;

1. Öğretim elemanlarının yerleştiren öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları önem derecesine göre sıralandığında en fazla Grup olarak proje raporu hazırlama, Dersin soru cevap şeklinde işlenmesi, Grup çalışmaları yapma, Açık uçlu problemler çözme ve Bir konu hakkında sunumlar yapma vb şeklinde diğer öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir.

2. Öğretim elemanlarının değiştiren öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları önem derecesine göre sıralandığında en fazla Soru-cevap çalışmaları yapma, Tartışma yöntemini kullanarak ders anlatımı yapma, Gösterilerle birlikte anlatım yapma, Grup olarak problem çözme çalışmaları yapma, Grup projesi çalışmaları yapma şeklinde diğer öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir.

3. Öğretim elemanlarının özümseyen öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları önem derecesine göre sıralandığında en fazla Görsel araçlarla anlatım yapma, Farklı ders kitaplarından yararlanma, Uygulamalı aktiviteler yapma, Beyin fırtınası yapma, Derste ders kitabındaki örnek problem çözümlerine yer verme vb şeklinde diğer öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir.

4. Öğretim elemanlarının ayırıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik olarak kullandıkları öğretim yaklaşımları önem derecesine göre sıralandığında en fazla Konuyla ilgili tartışarak ders anlatımı yapma, bilgisayar simülasyonları kullanma, bireysel araştırma raporları hazırlama, açık uçlu sorular sorma, konuyla ilgili görsel araçlar kullanma vb şeklinde diğer öğretim yaklaşımlarının izlediği belirlenmiştir.

5. öğretim elemanlarının kullandıkları öğretim yaklaşımları incelendiğinde en fazla ayırıştırıcı öğrenme stiline sahip öğrencilere yönelik öğretim yaklaşımlarını kullandıkları tespit edilmiştir. Ancak yapılan değerlendirmelerde öğrencilerin en fazla özümseyen öğrenme stiline sahip oldukları belirlenmiştir. Dolayısıyla öğretim elemanlarının öğrencilerin öğrenme stillerini çok fazla dikkate almadan eğitim-öğretim faaliyetlerini düzenledikleri söylenebilir.

5. ÖNERİLER

- 1.Dönem başlarında öğrencilerin öğrenme stilleri belirlenerek öğretim elemanları eğitim-öğretim faaliyetlerini öğrencilerin öğrenme stillerine göre düzenlemelidirler.
2. Öğrencilerin öğrenme stillerine uygun öğretim yaklaşımlarının kullanımına uygun araç-gereç temininde okul idarecileri daha fazla çaba göstermelidirler.
- 3.Öğrencilere mümkün olduğunca fazla zengin öğrenme ortamında eğitim-öğretim fırsatı sağlanmalıdır.
- 4.Öğretim elemanlarının öğrenme stiline dayalı eğitim-öğretim konusunda eğitim almalarına yönelik bilgilendirici kurslar düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Aşkar, P. ve B. Akkoyunlu (1993). “Kolb Öğrenme Stili Envanteri. Eğitim ve Bilim Dergisi”, Vol. 17 (87), 37-47.
- Atwater, M. M. (1986). “We Are Leaving our Minority Students Behind”, The Science Teacher, Vol 5, 54-58.
- Balas, A. and Mascazine J.R. (1997). “Using Field Experiences to Enhance College Science”, Paper Presented at the Annual Meeting of the International Consortium for Research in Science and Mathematics Education, 7th, St. Clair, Trinidad, February 26-28 1998. (Eric Document Abstract: ED 417 944).
- Block, J. H. (Ed). (1971).”Mastery Learning Theory and Practice”, New York: Holt, Rineart and Winston, USA.
- Brant, R.(1990). “On Learning Styles: A Conversation With Pat Guild”, Educational Leadership, Vol. 48 (2), 10-13.
- Burns, D. E., S. E. Johnson and R. K. Gable. (1998).”Can We Generalize about the Learning Style Characteristics of High Academic Achiever?”, Roeper Review, Vol. 20 (4), 276-283.
- Burrows, C. and T. Oakland.(1997). “Temperament-Based Learning Styles as Moderators of Academic Achievement”, Adolescence, Vol. 32 (125), 131-141.

- Cano, J. and S. Metzger. (1995). "The Relationship between Learning Style and Levels of Cognition an Instruction of Horticulture Teachers", Journal of Agricultural Education, **Vol. 36 (2)**, 36-43.
- Charkins, R. J. and D. M. O'toole. (1985). "Linking Teacher and Student Learning Style with Student Achievement and Attitudes", Journal of Economic Education, Vol 25, 111-120.
- Coop, R. H. and D. L. Brown. (1970). "Effects of Cognitive Style and Teaching Methods on Categories of Achievement", Journal of Educational Psychology, **Vol.61 (5)**, 400-408.
- Davidson, G. V., Savenye, W. C., and Orr, K. B. (1992). "How Do Learning Styles Relate to Performance in a Computer Applications Course?", Journal of Research on Computing in Education, **Vol.24 (3)**, 348-358.
- Delcourt, M. A. and Kinzie, M. B. (1993). "Computer Technologies in Teacher Education: The Measurement of Attitudes and Self-Efficacy", Journal of Research and Development in Education, **Vol. 27 (1)**, 35-41.
- Dunn, R., M. C. Giannitti, J. B. Murray, I. Rossi, G. Geisert and P. Quinn. (1989). "Grouping Students for Instruction: Effect of Learning Style on Achievement and Attitudes", The Journal of Social Psychology, **Vol. 103 (4)**, 485-494.
- Ekici, G. (2003). "Öğrenme Stiline Dayalı Öğretim ve Biyoloji Dersi Öğretimine Yönelik Ders Planı Örnekleri", Ankara: Gazi Kitabevi.
- Fidan, N. (1986). "Okulda Öğrenme ve Öğretme "Kavramlar, İlkeler, Yöntemler"". Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Grasha, A. F. and Yangerber-Hicks, N. (2000). "Integrating Teaching Styles and Learning Styles With Instructional Technology", College Teaching, Vol 48, 2-10.
- Harb J.N., S.O. Durrant and R.E Terry (1993). "Use of Kolb Learning Cycle and the 4MAT System in Engineering Education", Journal of Engineering Education, **Vol. 81 (7)**, 70-77.
- Jardanov, W. L. (2001). "An Examination of the Relationship between Learning Style and Technology Use", Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences, 62 (6-A), 2083. (Umi No. 3017963).
- Jones, C. Reichard, C. and Mokhtari, K. (2003). "Are Students Learning Styles Discipline Specific?", Community College Journal of Research and Practice, Vol 27, 363-375.
- Kısakürek, M. A. (1983). Sosyal Bilimlerde Lisans Program Modelleri ve "Programların Disipliner Analizi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 100.
- Miller, M. L. (2005). "Using Learning Styles to Evaluate Computer-Based Instruction", Computers in Human Behavior, **Vol. 21 (2005)**, 287-306.
- Okebukola, P. A. (1986). The Influence of Preferred Learning Styles on Cooperative Learning in Science. Science Education, 70 (5), 509-517.
- Stice, J. E. (1991). "Improve Students Learning "Using Kolb's Learning Cycle to Engineering Education", Journal of Engineering Education, **Vol. 79(5)**, 291-296.
- Witkin, H. A.(1976). "Cognitive Style in Academic Performance and in Teacher-Student Relation-in Individuality in Learning", Edited by Samuel Messick and Associates, San Francisco: Jossey - Bass. (Eric Document Abstract: ED 293 478).

MESLEKİ EĞİTİM KONUSUNDAKİ TEMEL EĞİLİMLER VE GELİŞMELER: BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM

MAJOR TRENDS AND DEVELOPMENTS IN VOCATIONAL EDUCATION: AN INTEGRATED APPROACH

Oktay Salih AKBAY¹

Zuhal KURBAN²

ABSTRACT

Recent developments in the world of education and increasing globalization process made it necessary to re-define role and function of vocational education. These developments, as a whole, caused to a paradigm shift in the world of education. In this study, so-called paradigm shift is being analysed in the context of vocational education. Specifically, we try to present an integrated view of a broad range of factors from commercialization of education to increased job insecurity which have an impact on vocational education.

Key words: vocational education, globalizaton, human capital

ÖZET

Eğitim dünyasında yaşanan son gelişmeler ve artan küreselleşme süreci, mesleki eğitimin rolünün ve işlevinin yeniden tanımlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeler, bir bütün olarak, eğitim dünyasında bir paradigma değişikliğine yol açmıştır. Bu çalışmada, eğitim dünyasında ortaya çıkan söz konusu paradigma değişikliği mesleki eğitim konusu çerçevesinde analiz edilmektedir. Özellikle, eğitimin ticarileşmesinden azalan iş güvenliği konusuna kadar mesleki eğitim üzerinde etkide bulunan bir dizi faktörü bütüncül bir bakış açısıyla sunmaya çalışmaktayız.

Anahtar kelimeler: mesleki eğitim, küreselleşme, beşeri sermaye

1. GİRİŞ

Bir çok iktisatçı, eğitim konusunda yapılan yatırımların ülkelerin ekonomik kalkınmasında son derece kilit bir rol oynadığını kabul etmektedir. Önceleri, ülkelerin ekonomik büyümeleri sadece sahip oldukları fiziksel sermaye stoku ile ölçülürken, 1980'li yıllardan itibaren beşeri sermaye stoku kavramı daha giderek daha fazla ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Özellikle, içsel büyüme teorileri (endogenous growth theories) olarak bilinen yaklaşım, uzun dönem ekonomik büyüme konusunda beşeri sermaye kavramını merkezi

¹ Yrd.Doç.Dr, Düzce Üniversitesi Akçakoca MYO, oktaysalihakbay@duzce.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr, Düzce Üniversitesi Akçakoca MYO, zuhalkurban@duzce.edu.tr.

bir konuma oturtmuştur (örn. Lucas,1988; Barro ve Lee, 1993). Söz konusu çalışmalarda, uzun dönem ekonomik büyümenin temel dinamiği olan verimlilik artışları, beşeri sermaye ile ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede eğitim ve özelde mesleki eğitim beşeri sermaye stokunu arttıran ve böylece ekonomik büyümeye katkı sağlayan en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, mesleki eğitim konusu, küreselleşme son dönemlerde yaşanan sosyo-ekonomik değişimler çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır. Küreselleşme sürecine bağlı olarak ekonomik ve sosyal yapıda ortaya çıkan söz konusu değişikliklerin mesleki eğitim üzerinde yarattığı etkilerin anlaşılması önümüzdeki dönemde ortaya çıkabilecek gelişmeleri anlayabilmemiz açısından bir pusula rolü oynayacaktır.

2. MESLEKİ EĞİTİM KAVRAMINDA YAŞANAN DEĞİŞMELER

Mesleki eğitim kavramının iki şekilde tanımlanması mümkündür. Mesleki eğitim kavramı dar anlamda ele alınırsa, insanların belirli bir işi yapmak üzere eğitilmesi olarak tanımlanabilir. Ancak mesleki eğitim bu şekilde sınırları önceden belirlenmiş bir mesleğin yürütülmesi için gerekli teknik boyutların öğretilmesiyle sınırlı mı olmalıdır? Yoksa mesleki eğitim, öğrencinin kişisel ve kültürel gelişimini de kapsayan daha geniş bir çerçevede mi düşünülmelidir? Eğer mesleki eğitim kavramı geniş anlamda ele alınacak olursa eğitimin iki farklı amacından bahsetmek mümkündür: (i) öğrencilere belirli mesleki icra edebilecek bilgilerin verilmesi (ii) öğrencinin toplumsal yaşama ve çevreyle uyumuna yönelik bir takım düşünce ve davranış kalıplarının kazandırılması. Kısaca, işgücü yetiştirmek ve vatandaş yetiştirmek şeklinde eğitimin iki farklı misyonu söz konusu olacaktır.

Mesleki eğitim kavramının anlam ve içeriği tarihsel süreç içerisinde değişmiş, dar anlamdan geniş anlama doğru bir kayma ortaya çıkmıştır. Mesleki eğitim kavramının tarihsel gelişiminin incelenmesi, ekonomik ve sosyal yapılarda ortaya çıkan değişimlerin eğitim dünyasını nasıl etkilediğinin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

1932 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 57 no'lu tavsiye kararında mesleki eğitim; okulda veya işyerinde verilen her türden teknik veya mesleki eğitim şeklinde tanımlanmaktadır (www.ilo.org). ILO'nun, 1962 yılındaki 117 no'lu tavsiye kararında ise; eğitim verilmesinin tek başına amaç olmadığı belirtilmekte, kişinin mesleki kapasitesinin arttırılması, bu şekilde eğitimin hem kendisinin hem toplumun en çok fayda sağlayacağı şekilde düzenlenmesi önerilmektedir. ILO daha sonraki dönemlerde, örneğin 1975 ve 2000 yıllarındaki tanımlarında ise, mesleki eğitimin çerçevesini daha da genişleterek sosyal çevre ve diğer eğitim türleriyle de ilişkilendirmiştir.

Eğitim kavramının tarihsel gelişiminden izlenebileceği gibi mesleki eğitim artık sadece belirlenmiş bir iş tanımından hareketle kişiye belirli mesleki beceri kalıplarının kazandırılmasından ibaret görülmemektedir. Esasen değişen koşulların etkisiyle birçok meslek ortadan kalkmış ve yeni birçok meslekler ortaya çıkmıştır. Artık bireylerin hayatlarının hangi dönemlerinde nerelerde yaşayacakları ve hangi işleri yapacakları iyice belirsizleşmiştir. Bu nedenle öğrencilere bilgi ve becerilerini çok farklı durumlara uygulayabilecek esneklikte eğitim verilmesi son derece önemli hale gelmiştir. Yaşam boyu öğrenimin (lifelong learning) bir de bu çerçevede ele alınması gereklidir. Bu kavramsal değişimin nedenleri izleyen bölümlerde daha detaylı olarak incelenmeye çalışılmaktadır.

3. KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE DEĞİŞEN İŞGÜCÜ TALEBİ

Küreselleşme süreci ve ona bağlı olarak giderek artan rekabetçi yapılar, ülkelerin ekonomik başarılarını yeni teknolojilere erişim dolayısıyla nitelikli işgücü stoklarına daha fazla bağımlı hale getirmiştir. Teknolojik değişim aralıkları çok kısa sürelerle inmiş ve ürün yaşam süreleri son derece kısalmıştır (Hirt, 2001). Teknolojik değişimin hızı baş döndürücü bir hale gelmiştir. İşgücü piyasalarındaki tahmin edilebilirlik ve iş güvenliği son derece azalmıştır. İşgücü, eskisine oranla çok daha ağır ulusal ve uluslararası standartları karşılamaya zorlanmaktadır. 1990'lı yıllarda yaşanan gelişmelerin kalıcı etkisi yaşanan teknolojik devrim ile ilgilidir. Teknolojik gelişmeler, mal ve hizmet üretiminde sermaye yoğunluğunu artırarak teknolojik işsizliğe yol açmıştır. Rekabet gücünü artırma baskısı altında kalan firmalar maliyetlerini düşürmek için mevcut teknolojilerini yükseltmek durumunda kalmışlardır. Yüksek teknolojilerin ortaya çıkması, yüksek nitelikli işgücüne olan talebi arttırmıştır. Bununla birlikte sanıldığı gibi aksine, düşük nitelikli işgücüne olan talepte de artışlar ortaya çıkmıştır. Hirt, (2001) çalışmasında, American Monthly Labour Review dergisine göre A.B.D.'de en hızlı büyüyen işgücü talebinin % 56'sının resepsiyonist, güvenlikçi, pazarlamacı gibi kısa süreli eğitim isteyen düşük nitelikli işgücünden oluştuğunu aktarmaktadır. Diğer bir deyişle, bir yanda yüksek bilgi ve beceriye sahip, diğer yandan düşük nitelikli olmak üzere ikili bir işgücü talebi ortaya çıkmıştır ve bu paradoksal yapı giderek keskinleşmektedir. Çalışma hayatının gerçekleri değişmiştir ve halen değişmeye devam etmektedir. Artık, çalışanlar eskiden olduğu gibi aynı işi uzun süre yapmaya devam edememektedir. Birdenbire işsiz kalabilmekte, bir üretim sürecinden bir diğerine geçmekte ve dolayısıyla yeni bilgi ve beceriler kullanmak durumuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Değişen çalışma şartları, sadece belli bir becerinin kazanılması yerine farklı alanlara uygulanabilecek bir takım yeterliliklerin kazanılmasını zorunlu hale getirmektedir. Teknolojik değişim hızının artması, artan işgücü mobilitesi ve iş yapma biçimlerinin sürekli değişmesi bilgilerin sürekli yenilenmesini zorunlu kılmaktadır.

Özetlemek gerekirse, küreselleşme sürecine bağlı ekonomik olarak 3 temel eğilim söz konusudur: (i) ekonomik ve teknolojik istikrarsızlık (ii) işgücü talebindeki istikrarsız yapı (iii) Devletin eğitimdeki rolünün ve ağırlığının giderek azalması.

4. EĞİTİM KAVRAMINA YAKLAŞIMDAKİ DEĞİŞMELER

Eğitim hizmeti uzun dönemler boyunca, bazı istisnalar hariç genellikle kamu hizmeti olarak görülmüş ve kamu kaynaklarıyla finanse edilmiştir. 80'li yıllarla birlikte sosyal devletten liberal devlete geçiş ve kamu hizmetlerinde azalma trendi içerisinde eğitim hizmetine olan bakış açısında bazı değişiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede geleneksel olarak kamu sektörü tarafından sunulan eğitim hizmeti, özel sektör tarafından da sunulmaya başlanmış, sonuçta bir çok ülkede ikili bir yapı ortaya çıkmıştır. Sonuçta, eğitim kurumları kamu kaynakları içerisinde giderek daha az pay almaya başlamıştır. Bu durum, bir yandan eğitim kurumlarını yeni finansman kaynakları arayışına iterken diğer yandan eğitim kurumlarının mevcut kaynaklarını daha etkin ve verimli kullanmaya teşvik etmektedir. 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren üniversitelerin kar amaçlı eğitime yönedikleri görülmektedir (Lieberwitz, 2007). Bu yöneliş, uzaktan öğrenim programları, başka üniversitelerle ortak programlar ve kar amaçlı kurumlarla işbirlikleri şeklinde olmuştur. Eğitim kurumlarında kamu yararı yerine kar maksimizasyonu dürtüsünün öne çıkması, geleneksel eğitim misyonundan piyasa merkezli eğitime doğru bir yönelmeye yol

açmıştır. Kar maksimizasyonu amacı, eğitim kavramının anlam ve içeriğini büyük ölçüde etkilemiştir.

1980’li yıllarla birlikte ortaya çıkan neo-liberal politikalarla birlikte mesleki eğitimde etkinliğin ve verimliliğin artırılması için özel sektörün rolünün daha fazla artırılması gerektiği konusu sıkça vurgulanmaya başlamıştır. Bu tür öneriler, özel sektör kuruluşlarının kamu sektöründekilere oranla daha hızlı, daha etkin ve daha rasyonel hareket edebildiği, dolayısıyla değişen şartlara ve rekabetçi ortama daha çabuk uyum sağladığı şeklinde bir ön kabule dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, özel sektör kuruluşları piyasadaki değişen işgücü talebini hızlı bir şekilde algılayacak ve piyasaya ihtiyaç duyulan nitelikli işgücü arzı sağlayacaklardır. Bununla birlikte özel sektörün devreye girmesi kamu sektörünün tamamen ortadan kaldırılması anlamına gelmemekte ancak mevcut yapısını büyük ölçüde değiştirmesi önerilmektedir.

Ekonomik ve sosyal yapıda ortaya çıkan birçok gelişme geleneksel merkezi yapılanmaya dayalı kamu yönetimi anlayışını değiştirmiştir. Kamu yönetiminin daha etkin ve verimli çalışması için arayışlar ortaya çıkmış, bu çerçevede esnek, katılımcılığa açık, vatandaş odaklı yeni bir kamu yönetimi anlayışı ortaya çıkmıştır. Kamu hizmetlerinin önemli bir parçası olan eğitim kurumları, söz konusu yeni yönetim anlayışına uygun olarak değişim baskısı ile karşı karşıya kalmıştır. Bilgisayar ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler eğitim kurumları dahil bütün kurumların yapı, işleyiş ve hizmet sunma biçimlerini etkilemiştir. Teknolojik gelişmeler bilgiye ulaşmayı son derece kolaylaştırmış ve böylece eğitim, tek bir disipline, belirli zaman ve mekana bağlı bir yapıdan esnek yapılara doğru evrilmeye başlamıştır.

5. SONUÇLAR

Mesleki eğitim konusunda köklü yeni bir paradigma değişikliğine ihtiyaç duyulduğu açıktır. Nitekim Türkiye’de dahil olmak üzere bir çok ülkede mesleki eğitim konusunda köklü reformlara gidilmekle birlikte, bu konudaki kafa karışıklıkları henüz giderilebilmiş değildir. Herşeyden önce eğitim bir gelecek tasarımıdır ve içinde yaşadığımız zaman diliminde nasıl bir geleceğin bizi beklediği konusunda keskin tartışmalar ve kararsızlıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda, yaşanan küresel krizin sadece bir ekonomik kriz olarak değil aynı zamanda çok geniş çaplı bir değerler krizi olarak düşünülmesi gerekmektedir. Toplumlar artık önlerini görememekte ve bu belirsizlikler, kararsızlıklar eğitim dünyasına olumsuz bir biçimde yansımaktadır. Yaşamakta olan küresel ekonomik krizin sosyal yapılarda ne şekilde ve ne ölçüde değişimlere yol açacağı henüz belli değildir.

Sonuç olarak, eğitim ve onun bir alt kategorisi olarak mesleki ve teknik eğitim, ekonomik ve sosyal yapıda ortaya çıkan yeni gelişmelere bağlı olarak köklü değişikliklere zorlanmaktadır. Dolayısıyla genel olarak eğitim ve özeldes mesleki eğitim konusunda yeni düzenlemeler yapılırken, ekonomik ve sosyal yapının önümüzdeki dönemlerde alabileceği muhtemel şekillere ilişkin uzun dönemli stratejik analizler yapılmalıdır. Bu şekilde, bütüncül bir bakış açısı ile analiz edilmeksizin –sadece kısa dönem hedeflere odaklanarak- yapılacak reform çabalarının başarılı olma şansının çok az olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Barro R.J. and Lee, J.W. (1993), “International Comparasions of Educational Attainment”, Journal of Monetary Economics, (32/3), 363-394.
- Lucas, H.C (1988), “On the Mechanics of Economic Development”, Journal of Monetary Economics, (22/1), 3-42.
- Hirt, N. (2001), “From Brussels to Lisbon”, Paper Presented at the Conference on “Globalisation, Identities and Education Policy in Europe”.
- ILO (International Labor Organization), www.ilo.org, (Erişim tarihi: 11.04. 2009)
- Lieberwitz, R.L (2007), “Universities and Markets: The Ownership of Knowledge”, Journal of Knowledge Economy and Knowledge Management, vol.2, 11-14.

MESLEKİ EĞİTİM MODELLERİNDE KALİTE YAKLAŞIMI

QUALITY APPROACH IN VOCATIONAL EDUCATION

Abdulkadir KOŞAN¹

Erkan GÜNEŞ²

ABSTRACT

The model seeking and efforts to program development in vocational education are also the means for quality development. The expected results in model seeking and program development are not only improving the existing situation or increasing the quality of vocational education but also attracting a wide attention to the arrangements to be done and bringing solutions to the issues in practical fields.

The model seeking related to the renovation of the structures, methods and contents in vocational education has played significant part for a long time. Lots of issues about the vocational education standarts and the existing vocational education depend on model seeking. For this reason model seeking should be evaluated by considering the evolution processes.

The aim of this study is to make an evaluation and analysis under the light of new approacges and developments in vocational education.

Key words: Model approac, quality, vocational education.

ÖZET

Mesleki eğitimdeki model arayışları ve program geliştirme çabaları aynı zamanda kalite geliştirme araçlarıdır. Model arayışlarında ve program geliştirmede beklenen sonuçlar, sadece mevcut durumun iyileştirilmesi ve mesleki eğitimdeki niteliğin artırılması olmayıp, yapılacak düzenlemelerin geniş ilgi uyandırması ve uygulama alanındaki sorunlara çözüm getirmesidir. Uzun yıllardan beri mesleki eğitimdeki yapıların, metotların ve içeriklerin yenilenmesi ile ilgili modeller önem kazanmaktadır.

Mesleki eğitim standartları ve bugünkü mesleki eğitimle ilgili birçok husus, model arayışlarına dayanmaktadır. Model arayışları, değişim süreçleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmanın amacı, mesleki eğitimde yeni yaklaşımlar ve gelişmeler ışığında bir değerlendirme ve analiz yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Model yaklaşımı, kalite, mesleki eğitim.

¹ Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Erzurum M.Y.O., akosan@atauni.edu.tr

² Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi, Erzurum M.Y.O., erkangunes@atauni.edu.tr

1. GİRİŞ

Eğitim; kişiler, işletmeler, bölge ve tüm ekonomiler için önemli bir rekabet faktörü haline gelmiştir. Mesleki eğitimin kalitesi, bu nedenle ulusal ve uluslararası alanda eğitim tartışmalarında özel önem verilmesi gereken güncel konuların başında gelmektedir. Türkiye uzun yıllardan beri bu rekabete ayak uydurma çabasında olmuş ve eğitim modelleri geliştirme gayretini sürdürmüştür. AB süreciyle yeni yol ayrımına girmiş ve birliğin konseptlerine uygun modeller üzerinde tartışma ve ülkeye uygun eğitim programları geliştirmeye başlamıştır. Çalışmada konu bu kapsamda ele alınarak bir değerlendirme yapılaya gayret gösterilmiştir.

2. MESLEKİ EĞİTİM REFORMU ÇATISI

Günümüzde artık birçok şeyi bilen ama az bilene değil, bir şeyi bilen ama uzmanlık seviyesinde bilen elemanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla endüstri toplumundan hizmetler ve bilgi toplumuna dönüşümde, istihdamda uzmanlığa doğru yoğun bir talep oluşmuştur. Bu gelişme, mümkün olduğunca çok sayıda insanın daha kapsamlı nitelik kazanmasını zorunlu kılmaktadır.

Mesleki eğitimdeki reform tartışmalarının diğer bir önemli noktası da demografik gelişmeler ile ilgilidir. Birçok Avrupa ülkesinden daha çok genç nüfusa sahip ülkemizde, istihdam edilebilirliğin arttırılarak işsizlik sorununa çözüm bulunması açısından mesleki eğitim hem sosyal hem de ekonomik boyutuyla önem kazanmaktadır(Tablo 1).

Tablo1: Gençlerin nüfus içindeki sayısı ve oranı, 2000 - 2004

Yıl	Total population (millions)	0-14 year olds (millions) (% of total)	15-19 year olds (millions) (% of total)		
EU 27					
2000	482,6	82,7 17,1 %	31,0 6,4 %		
2001	483,8	81,9 16,9 %	30,8 6,4 %		
2002	485,5	81,1 16,7 %	30,7 6,3 %		
2003	487,6	80,3 16,5 %	30,6 6,3 %		
2004	489,8	79,6 16,3 %	30,6 6,2 %		
Turkey					
2000	-	- -	- -		
2001	-	- -	- -		
2002	-	- -	- -		
2003	70,4	20,5 29,2 %	6,3 9,0 %		
2004	71,1	20,4 28,8 %	6,2 8,8 %		

Kaynak: Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Türkiye açısından genel ve mesleki eğitimin durumu incelendiğinde aşağıdaki sorunlar öncelikli tespit edilmektedir:

- Ülkemiz Avrupa ülkelerine oranla eğitimde (ileri eğitim görenlerin, diploma alanların sayısı gibi) pozitif gelişme göstermemektedir(Tablo 2-3).
- Ülkemizde bir mesleğe yönelmede kişinin yeteneklerinden ziyade ailelerin talepleri ve çevresel faktörler belirleyici olmaktadır. Aileler genellikle meslek okullarına yönelmemektedirler.
- Sorun daha ilköğretim veren okullarda başlamaktadır. Mesleğe hazırlanma, mesleki eğitime yönelme konusunda bu okullara büyük görev düşmektedir. Öğrencileri

mesleki eğitime yöneltmede bu okullar büyük gayret göstermelidirler. Bu konuda okul ve okul dışı aktörler (işletmeler, ticaret sanayi odaları, meslek liseleri gibi) arasında işbirliğinin güçlendirilmesi ve mesleki eğitime hazırlık, öncelikle ilköğretim okullarında başlamalıdır.

Tablo:2 Eğitimsel Başarı: Yetişkin Popülasyonu (2004) 25 – 64 Yaş Popülasyonunun Ulaşılan En Yüksek Eğitimsel Başarıya Göre Dağılımı

Country	Pre- primary and primary education	Lower secondary education	Upper secondary education			Post- secondary non-tertiary education	Tertiary education			All levels of education
			ISCED 3C Short	ISCED 3C Long/3B	ISCED 3A		Type B	Type A	Advanced research programmes	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Turkey	64	10	a	6	11	a	x(8)	9	x(8)	100
EU countries:										
Austria	x(2)	20	a	47	6	9	9	9	x(8)	100
Belgium	16	19	a	9	24	1	17	13	n	100
Czech Republic	n	11	n	43	33	n	x(8)	12	x(8)	100
Denmark	1	16	2	45	4	n	7	25	n	100
Finland	13	10	a	a	43	n	17	16	1	100
France	15	20	a	31	10	n	10	14	x(8)	100
Germany	2	14	a	50	2	6	10	13	2	100
Greece	31	11	2	n	27	8	6	14	n	100
Hungary	2	23	a	29	28	2	n	16	n	100
Ireland	18	19	n	a	24	10	10	17	n	100
Italy	19	32	1	7	28	1	x(8)	11	n	100
Luxembourg	19	3	15	18	15	6	9	11	2	100
Netherlands	8	21	x(4)	16	22	4	2	26	n	100
Poland	x(2)	16	34	a	31	4	x(8)	16	x(8)	100
Portugal	61	14	x(5)	x(5)	12	1	x(8)	12	1	100
Slovak Republic	1	15	x(4)	36	36	x(5)	1	12	n	100
Spain	28	27	c	6	12	c	7	19	c	100
Sweden	7	10	a	x(5)	48	x(7)	15	19	x(8)	100
United Kingdom	n	15	20	21	15	a	9	14	6	100
OECD average	30			42			25			
	attained lower secondary level of education or below		attained upper secondary level of education				attained tertiary level of education			

a: Category not applicable

m: data not available

n: Data value nil

x(number): data included in other category (see numbers in the first row)

Notes: Due to discrepant data, averages have not been calculated for each column individually.

Source: OECD.

Kaynak: OECD, Eğitime Bakış, 2006

- Türkiye; küçük, orta ve büyük ölçekli toplam işyerlerinin % 25,3'ünde öğrencilere staj ve uygulama yaptırmaktadır. Stajların toplam istihdam içindeki oranı % 3'tür. Bu oran küçük ölçekli işyerlerinde % 4,6, orta ölçekli işyerlerinde % 3,2, büyük ölçekli işyerlerinde ise %2,7'dir. Staj yapan öğrencilerin en çok istihdam edildiği faaliyet grupları, % 16,6 ile otel ve lokanta sektörü, % 14,3 ile mali hizmetler, % 11,1 ile sağlık ve toplum hizmetleri, % 10,1 ile toptan ve perakende ticaret, %9,9 ile tekstil ve deri sanayidir(MEGEP, 2006:11).

**Tablo:3 Üçüncü Düzey Eğitime Katılım: Yaşa Bakılmaksızın Isced 5 – 6'ya Kayıtlar
(Nüfusun 20 – 24 Yaş Grubunun %'Si Olarak)**

Country	2000	2001	2002	2003	2004
Turkey *)	15,2%	23,6%	24,7%	28,4%	29,5%
EU 27	49,0%	51,0%	52,9%	54,9%	56,4%
Belgium	56,3%	56,2%	57,0%	58,1%	60,0%
Bulgaria	43,4%	43,2%	40,5%	41,5%	41,8%
Czech Republic	29,1%	31,3%	35,9%	37,9%	44,0%
Denmark	56,8%	59,4%	62,6%	66,5%	73,5%
Germany	44,8%	44,3%	45,0%	46,1%	47,7%
Estonia	56,4%	60,1%	62,2%	64,0%	64,6%
Ireland	51,3%	51,9%	53,4%	54,0%	55,5%
Greece	50,4%	57,6%	65,0%	70,5%	76,8%
Spain	56,6%	57,6%	58,5%	59,9%	61,4%
France	52,2%	51,5%	50,4%	52,1%	52,9%
Italy	48,9%	52,3%	55,4%	58,5%	61,6%
Cyprus	20,3%	22,4%	25,4%	32,1%	34,5%
Latvia	56,6%	63,7%	67,7%	71,0%	73,9%
Lithuania	51,6%	57,4%	62,0%	68,3%	72,9%
Luxembourg	9,4%	9,7%	11,6%	12,0%	.
Hungary	37,1%	41,5%	46,3%	53,4%	60,2%
Malta	21,4%	24,8%	24,4%	29,5%	26,2%
Netherlands	50,8%	52,1%	53,2%	54,3%	56,1%
Austria	55,6%	55,6%	45,6%	45,6%	46,1%
Poland	50,2%	56,6%	60,1%	61,4%	62,2%
Portugal	47,2%	50,0%	52,0%	53,4%	53,6%
Romania	25,2%	29,9%	33,3%	38,0%	41,6%
Slovenia	55,3%	60,5%	66,1%	68,6%	72,3%
Slovakia	28,7%	30,6%	32,6%	34,3%	36,2%
Finland	82,5%	85,7%	86,9%	88,6%	90,3%
Sweden	66,9%	69,4%	74,2%	80,0%	82,4%
United Kingdom	57,6%	57,8%	61,4%	61,3%	58,7%

*) Based on mid-year population estimate TURKSTAT

Kaynak: Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)(üçüncü düzey eğitim gören öğrencilerin sayısı), Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>) (AB nüfus rakamları) & TURKSTAT (Türkiye'deki nüfus rakamları)

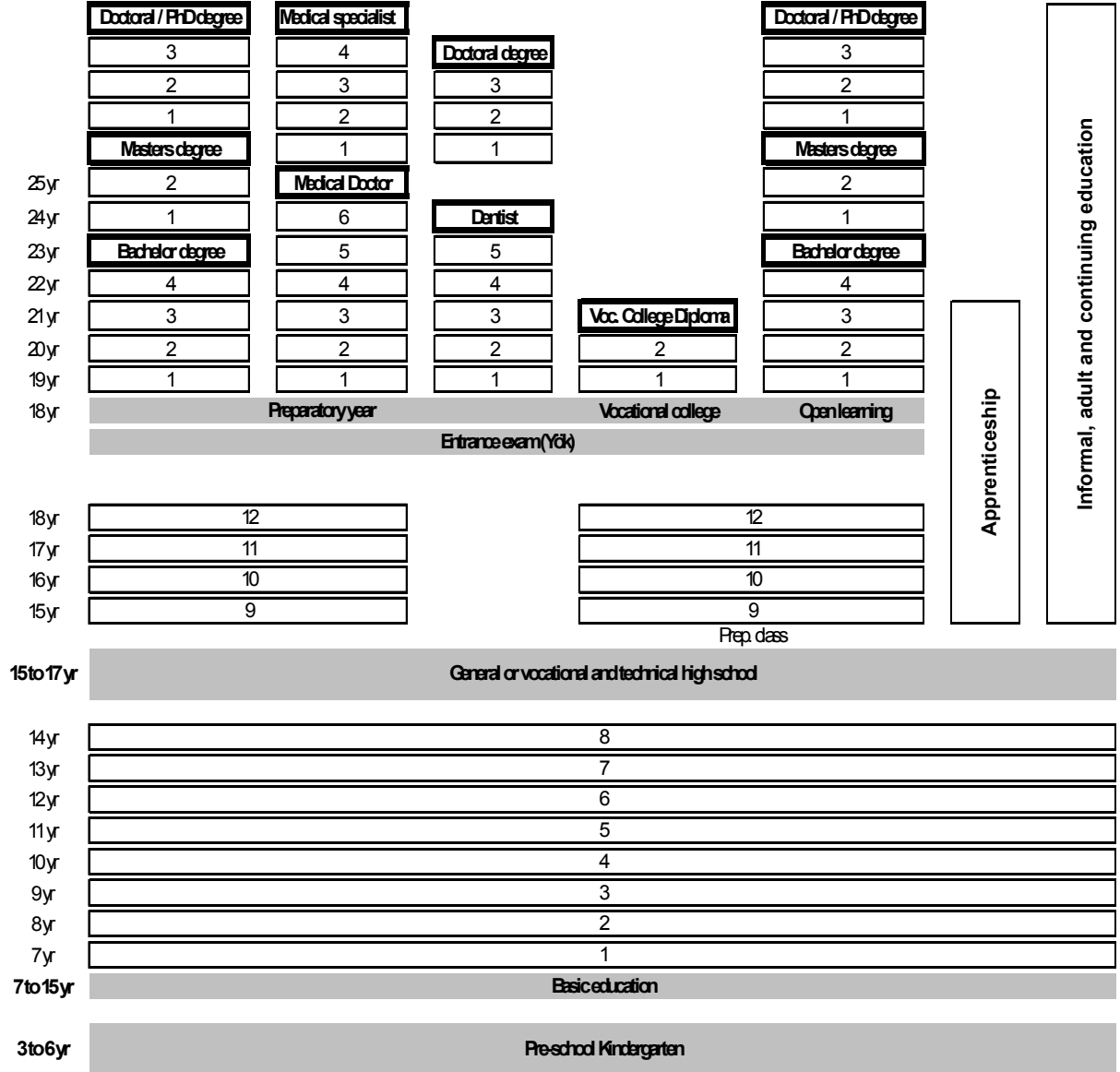
Bu durum yeterli sayıda işletmenin devrede olmadığını ifade etmektedir. 2000'li yıllardan itibaren, staj ve uygulama arzında nispeten artışlar gözlemlenmektedir. Bu sorun bugün konjoktürel ve demografik yapıya bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Uygulama ve staj verecek işyerlerinin yeterli sayıda olması için işletmeler ve dış aktörler arasında işbirliği kaçınılmaz hale gelmiştir.

3. GENEL VE MESLEKİ EĞİTİM İLİŞKİSİ

Eğitim sistemi bir bütün olarak görülmelidir. Eğitim ve mesleki eğitim birbirleriyle ilişkili bir kesitte yer almaktadır. Bu, genel eğitim veren okullarla mesleki eğitim veren okullar arasında ve aynı zamanda mesleki eğitim ile akademik eğitim veren kurumlar arasında yoğun bir ilişkiyi talep etmektedir. Teorik bilgilerin gittikçe hakim olacağı/olması tezi yanlıştır. Doğru tez mesleki yeteneğin, mesleki uygulamalarda

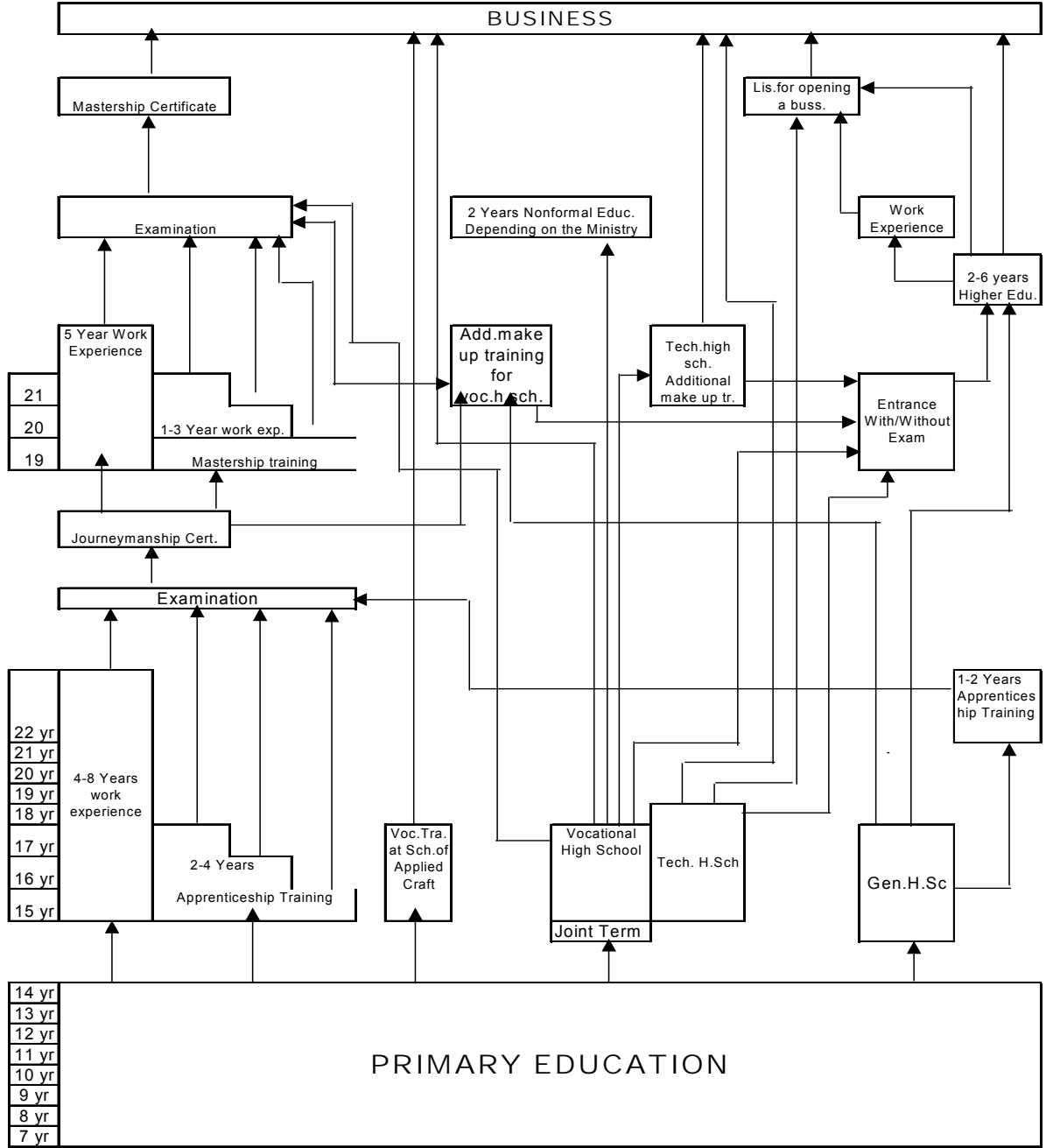

öğrenilmesidir. Uluslararası Eğitim Standardı sınıflandırması ISCED 1997 eğitim düzeyleri ve eğitim alanlarının yorumlamasına dayanılarak AB tarafından benimsenen “8 seviyeli Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi”nin bu yaklaşımla geliştirdiği gözlemlenmektedir. Uygulamaya dayanan bilgi ve sistematik bilgi birbirlerini tamamlayıcı haldedirler. Dual sistem benzeri uygulamaların yaygın hale getirilmesi bu nedenle anlamlı görünmektedir. Eğitim sisteminin tamamı tam bir kast sistemi olarak hazırlanmalıdır. En düşük seviyeden en yüksek seviyeye doğru geçiş imkanı tanınmalı ve münferit sistemler arasında da köprü arızlar sunulabilmelidir.

Şekil 1: Türk Eğitim Sisteminin Şematik Sunumu

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim İstatistikleri 2004 – 2005 & www.meb.gov.tr

Şekil: 2 Türkiye’de Meslekî Eğitimin Şematik Sunumu

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı

Meslek öğretmeni ve öğretim elemanı yetiştirmede ideal bir konumda olduğumuz söylenemez. Öğretmen eğitiminde ve okullarda iş öğretme konusunda revizyona ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretim elemanları seçiminde, sektör deneyimi aranmalı ve öğretim elemanlarının mesleki gelişimini sağlamak için iyi donanımlı Mesleki ve Teknik Eğitim Fakültelerinden yararlanma yolları araştırılmalıdır(YOK, 2007:113).

4. AVRUPA MESLEKİ EĞİTİM TARTIŞMALARI

Mesleki eğitim için Avrupa tartışmaları çerçevesinde yeni sayılabilecek bakış açıları geliştirilmiştir. O günkü girdilerin yerine (hangi eğitim yoluyla, hangi zaman diliminde ve hangi sınavla) şimdi uzmanlıklar bir başka ifade ile çıktılar (ne yapabilirsin?) tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Avrupa Kalifikasyon Çerçevesi (EQR), Avrupa Mesleki Eğitimde Kredi Transferi (ECVET), Avrupa Kalite Güvencesi (EQA), gibi ortak araçların kullanımı şeklinde bir dizi yeni politika ve faaliyetler geliştirilmektedir. AB'nin istihdam stratejisinde "istihdam edilebilirlik" öncelikli sorun olarak ele alınmaktadır. Türkiye, AB uyum sürecinde mesleki eğitim politikaları geliştirme ve yeni mesleki eğitim sistemi kurmaya çaba gösterdiğini 5544 sayılı Mesleki Yeterlilik Kanunu, MEGEP gibi çalışmalarla ortaya koymaktadır.

Türkiye'de mesleki eğitimde sistematik bir yapıdan bahsetmek oldukça güçtür. Ulusal Mesleki yeterlilik sistemi geliştirilirken uzmanlık seviyelerini tespititte "Avrupa Meslek Ailesi" yönünde hareket etmenin ne derece doğru olacağı sorusu ortaya çıkmaktadır.

1990'lı yılların başlangıcından itibaren AB mesleki eğitim stratejisinde yeni yaklaşımlar vurgulanmaktadır. Öncelikle gençlik kesimindeki işsizliğe karşı mücadeleye yönelik politik yaklaşım kapsamlı bir "policy strategie" formülü ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu strateji "İnsan Kaynakları Yaklaşımı" ile ilişkili olarak mesleki eğitim politikasına odaklanmış ve özellikle "yaşam boyu öğrenme" alanında yeni Avrupa bildirgeleriyle bağlantılar kurmaya özen göstermektedir.

AB ülkelerinde uygulanan yüksek öğretim sistemleri için öngörülen yapısal değişikliğin niteliği ile kapsamının belirlenmesi amacıyla atılan ilk adım olan Sorbon Deklarasyonu 1998 tarihinde (Alman, Fransız, İngiliz, İtalyan Eğitim Bakanlarına) imzalanmış. Bunu 1999 tarihinde 31 ülke eğitim bakanlarının imzaladığı Bolonya Deklarasyonu izlemiştir.

Mart 2000 tarihinde Avrupa Konseyi Lizbon'da özel bir oturumda şu hususu tespit etmiştir. Avrupa Birliği küreselleşme ve yeni ekonominin taleplerinden ortaya çıkan bir "kuantum sıçrama" ile yüz yüze gelmiştir. Bu arka plana dayalı olarak Avrupa Konseyi, AB'yi 2010 yılına kadar rekabetçi ve dinamik bilgiye dayalı iktisadi alan haline getirmek ve aynı zamanda daha fazla oranda ve iyi şartlarda iş olanakları yaratmak, sosyal işbirliklerini geliştirmek konusundaki iddialı stratejisini ortaya koymuştur.

Konsey sadece Avrupa ekonomisini derinden etkileyecek değişiklik taleplerini ortaya koymamış, eğitim ve sosyal koruma sistemlerinin modernizasyonunu da talepleri arasına almıştır. Bu programda Avrupa Konseyi birliğin ekonomi ve sosyal gelişimi ve geleceği için genel ve mesleki eğitim sisteminin önemli bir faktör olduğunu açıkça ifade etmektedir. Mart 2001 tarihinde Avrupa Konseyi Stokholm'da 2010 yılına kadar ulaşmak istediği üç stratejiyi hedef tespit etmiştir. Genel ve mesleki eğitim sistemlerinin dünya çapında bir kalite referansı haline gelmesi amacını benimsemiştir:

- AB'de mesleki ve genel eğitim sistemlerinin etkinlik ve kalitesinin artırılması,
- Herkesin eğitim sistemlerine erişiminin kolaylaştırılması,
- Eğitim sistemlerinin dünyaya açılması.

Bu hedeflerine ulaşmak için Avrupa Konseyi Mart 2002 de Barselona'da detaylı bir çalışma programı ortaya koymuş ve Avrupa Eğitim Bakanları 2010 yılına kadar Avrupa eğitim sistemlerinin küresel bir kalite referansı olma projesine destek vermişlerdir. (Rat Der Europäischen Union 2002).

Çalışma programı aşağıdaki 13 hedefe bağlı olarak biraz evvel ifade edilen üç stratejinin somutlaştırılmasını kapsamaktadır(Rat Der Europäischen Union 2002:14-15).

1. Eğiticilerin eğitimini iyileştirme.
2. Bilgi toplumu için becerilerin geliştirilmesi.

3. Herkesin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi.
4. Bilimsel ve teknik araştırmalara ilgisinin teşvik edilmesi.
5. Kaynakların en iyi şekilde kullanılması.
6. Açık öğrenme ortamları oluşturmak.
7. Öğrenmenin çekiciliğinin arttırılması.
8. Aktif vatandaşlık, fırsat eşitliği ve toplumsal uyumu teşvik etmek.
9. Çalışma dünyası, araştırma ve toplumla yakın temasta bulunmak.
10. Girişimciliğin geliştirilmesi.
11. Dil öğrenmenin teşvik edilmesi.
12. Hareketlilik ve değişimin arttırılması.
13. Avrupa işbirliğinin güçlendirilmesi.

Buna paralel olarak Ekim 2001 tarihinde Brülj’de yapılan toplantıda AB üye devletleri Mesleki Eğitim Genel Müdürleri AB’de mesleki eğitim politikalarıyla ilgili işbirliğini geliştirme konusunda anlaşmaya varmışlardır. Brülj girişimi de denen bu eylem (Mesleki eğitimin Bolonyası da denir) aynı zamanda Kopenhag Kriterleri içinde temel oluşturmuştur.

Konseynin 2002 Kasım zirvesinde “Mesleki eğitimin Avrupa alanında yoğun işbirliğinin teşviki” kararına varılmıştır. Bu karar Kopenhag deklarasyonunun imzası olmuştur. Deklarasyonda mesleki ve halka açık eğitimin farklı yönleriyle ilgili olarak Avrupa işbirliğinin yoğunlaştırılmasına karar verilmiştir.

5.SONUÇ

Kopenhag süreci ile Avrupa mesleki eğitim politikası yeni bir safhaya girmiştir. Bu dönemim mesleki eğitim ulusal sistemler üzerinde önemli etkileri olacağına benzetilmektedir. Bu durumun Türkiye mesleki eğitimine önemli açılımlar getireceği açık haldedir. Mesleki eğitim alanında kredi sistem ile bağlantılı olarak EQF hem ulusal eğitim sistemi hem de Europass eğitim sistemleri arasında geçişliliği olan bir yapıyı geliştiren potansiyel taşımaktadır.

EQF-LLL’in sekiz referans düzeyi öğrenme çıktıları ile tanımlanmıştır. EQF’de öğrenme çıktısı, öğrencinin öğrenme süreci sonunda bildiği, anladığı ve yapabildiği şeyler olarak tanımlanır. Bu yüzden, EQF-LLL öğrenim süresi gibi öğrenme girdilerine değil, öğrenme sonuçlarına odaklanmıştır. Yeterlikler üç kategoride belirtilir: Bilgi (knowledge), beceri (skill) ve yetkinlik (competence).

Türkiye’de yükseköğretimde ulusal yeterlikler çerçevesi oluşturulmasına yönelik ilk çalışmalar, 2005 yılında Bergen’de gerçekleştirilen ve ulusal yeterlikler çerçevesinin oluşturulmasını karara bağlayan Bakanlar Zirvesi sonrasında Yükseköğretim Kurulu tarafından başlatılmıştır. Yükseköğretim Kurulu tarafından 28.04.2006 tarih ve 2006/8 sayılı Yükseköğretim Kurulu Başkanlık Kararı ile kurulan ilk **Yükseköğretim Yeterlikler Komisyonu (YYK)** üyeleri Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Kurumları temsilcilerinden oluşturulmuş ve çalışmalarını 04.02.2008 tarihine kadar sürdürmüştür. Komisyon bu tarihler arasında sürdürdüğü çalışmalar sonucunda ağırlıklı olarak QF-EHEA düzey tanımlayıcılarını kullanarak UYÇ’yi yükseköğretimin her düzeyi (önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora) sonunda asgari olarak kazanılması gereken bilgi ve kavrama (knowledge and understanding), kavrananları uygulama (applied knowledge) ve geniş anlamda yetkinliklere (competences) göre tanımlamış ve bu kapsamda öğrenme çıktıları (learning outcomes) ile ifade edilen “Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlikler Çerçevesi”nin ilk taslak çalışmasını ilgili paydaşların görüşlerine ve katkılarına sunmuştur.

2006 yılında başlatılmış olan TYUYÇ'nin hazırlanması ve onaylanmasının Mart 2009 yılına kadar, gerekli idari organizasyonel yapılanmanın ise Mayıs 2009'a kadar tamamlanması öngörülmektedir. Çerçevenin öncelikle pilot ölçekte belirlenecek olan kurum ve programlarda uygulanmasının 2010 yılına kadar, tüm kurumları ve programları kapsayacak şekilde uygulanmasının ise 2012 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanmıştır(YOK, 2009:22).

Türkiye'deki reform çabaları desteklenmesi yeni dinamikleri ortaya çıkaracaktır. EQF sabit ve değişmez bir araç olarak görülmemekte Avrupa üye devletlerine hareket serbestliği de vermektedir. Bu nedenle Türkiye mesleki eğitim sisteminin aktörleri sistemi hangi yönde geliştireceklerine karar vermelidirler.

1992-2000 yılları arasındaki süreçte Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT, Sosyal ortaklar Ulusal Yeterlilik sistemini hazırlamışlar, 2005 yılında Ulusal Yeterlilik Kurumu Kanun Tasarısını TBMM gündemine 2006 yılı Eylül ayında da 5544 sayılı Kanunda Mesleki Yeterlilik Kurumu kurulmuştur.

Türkiye'de Yükseköğretim için ulusal kalite güvencesi süreci "Yükseköğretim Kurumları'nda Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği" ile başlamıştır. Böylece, kurumsal ve ulusal boyutta bir "iç değerlendirme sistemi" oluşturulmuştur. Ancak dış değerlendirme yapabilecek bağımsız kurum ve kuruluşlar henüz oluşturulamamıştır. Yükseköğretim kurumlarının kalite düzeylerinin geliştirilmesi ve hizmetlerinin güvence altına alınmasına yönelik yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla geliştirilmiş son kurumsal uygulama Mesleki Yeterlilik Kurumu'dur(IV. Komisyon Raporu, 2007:24).

Ulusal Yeterlilik Çerçevesi: Mesleki yeterlilik kurumunca tanımlanan ve standartları geliştirilen mesleklerin icrasına yönelik yeterlilikler olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda ISCED 97, ulusal yeterlilikler çerçevesi ve ECVET ilkeleri çerçevesinde Halk Eğitim Merkezleri (1.seviye), Meslek Liseleri) 2, 3, 4, seviyeler) ve Meslek Yüksekokulları (4. ve 5. seviyeler) için Esnek/Modüler Eğitim Program ve Paketleri oluşturulmuştur(IV. Komisyon Raporu, 2007:25).

Eğitim, kişiler, işletmeler, bölge ve tüm ekonomiler için bir rekabet faktörü haline gelmektedir. Mesleki eğitimin kalitesi bu nedenle ulusal ve uluslar arası alanda eğitim tartışmalarında özel önem verilmesi gereken güncel konuların başında gelmektedir.

Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5544 sayılı Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu'nun amacı; ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alarak, teknik ve meslekî alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirlemek; denetim, ölçme ve değerlendirme, belgelendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetleri yürütmek için gerekli ulusal yeterlilik sistemini kurmak ve işletmek üzere Meslekî Yeterlilik Kurumunun kurulması, çalışma usûl ve esaslarının belirlenmesi ile ulusal yeterlilik çerçevesiyle ilgili hususların düzenlenmesini sağlamaktır.

Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu ulusal düzeyde meslek standartlarını geliştirmek ve bu standartlara dayalı eğitim hazırlanması ve öğretim programlarının geliştirilmesi, öğretim programlarında süreklilik ve bütünlüğün sağlanması için altyapı oluşturulması, çıktı odaklı değerlendirme sistemini oluşturma gibi eğitim alanına önemli bir yön tayin etmiştir.

Kanun ulusal standartları geliştirmede uluslararası meslek standartlarının temel alınmasını öngörmekte bu nedenle Avrupa yeterlilik Çerçevesi (EQF) bağlayıcı bir belge hüviyetini göstermektedir. EQF farklı ülkelerin yeterlilik sistemleri ve çerçeveleriyle ilgili bir referans çerçevesidir. Hareketliliği ve hayat boyu öğrenmeyi kolaylaştırmak en önemli amacıdır. Gönüllü bir çerçeve ve ülkelerin resmi zorunlulukları bulunmakla beraber 2010 yılı ülkelerin yeterlilik sistemleri oluşturmaları için tavsiye edilmekte ve Türkiye bu konuda çalışmalarını yürütmektedir.

KAYNAKLAR

- Europäische Kommission, Generaldirektion Bildung und Kultur (2003): Verstärk-te Zusammenarbeit in der beruflichen Bildung. Kopenhagen-Koordinierungs-gruppe, Sachstandsbericht Oktober 2003 [EAC-2003-00738-02-00-DE-TRA-00].
- Hanf, Georg; Fahle, Klaus: Der Europäische Qualifikationsrahmen - Konsultationsprozess läuft, S. 8 <http://www.bibb.de/de/21696.htm>
- MEGEP, işgücü Piyasası Özet raporu, Haziran 2006, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [www. meb.gov.tr](http://www.meb.gov.tr).
- Rat der Europäischen Union (2002): Detailliertes Arbeitsprogramm zur Umset-zung der Ziele der Systeme der allgemeinen und beruflichen Bildung in Euro-pa. Brüssel [Beratungsergebnisse, Vordokument Nr. 5828/02 EDUC 17].
- T.C. yükseköğretim Kurulu Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, 15-16 Ocak 2007, Ankara.
- III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, IV. Komisyon Raporu, 8-9 Kasım, 2007, Adana.
- Yükseköğretim Kurulu Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlikler Çerçevesi(Tyuyç), Ara Raporu S.1, Ocak 2009

MESLEKİ EĞİTİM VE ÖĞRETİMİN AVRUPA BOYUTU MESLEKİ EĞİTİMİN ÇEKİCİLİĞİ

EUROPEAN DIMENSION OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING ATTRACTIVENESS OF VOCATIONAL TRAINING

Gülten EREN GÜMÜŞTEKİN¹

ABSTRACT

It was participated to the studying visits called “European Dimensions in Vocational Education” realized in Kielce, Poland in the dates between 13th and 17th October 2008 in the extent of “Studying Visits of the Transversal Programmes in the field of Lifelong Learning Programme (LLP) of the European Union Education & Youth Center Administration, in the name of the Chairman of the Vocational School of Kütahya, Dumlupınar University, Turkey.

There were 6 participants of various countries of the studying visits in the topics of “European Dimensions of Vocational Education and Training; Attractiveness of Vocational Education and Training; Accommodation and food service activities”. The manager countries of the visits were; Holland, Turkey, Portuguese, England, Scotland and Bulgaria.

Participating a studying visit is both an important tool of learning in the Life Long Education and an exciting experience for the participants. The main objective of a studying visit is sharing the best applications and experiences of both the visitors and the landlord.

At the end of the visits the participants are invited to prepare a group report useful for summarizing the participants’ experiments and useful for Cedefop’s convincing what was taught to the non-participants. (Cedefop is the European Agency that promotes the development of vocational education and training (VET) in the European Union).

Key Words: Vocational Education, European Dimensions, European Union, Study Visit

ÖZET

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Başkanlığı Hayat Boyu Öğrenme (LLP) Programı Ortak Konulu (Transversal) Programlardan Çalışma Ziyaretleri kapsamında 13-17 Ekim 2008 tarihleri arasında Polonya Kielce’de gerçekleştirilen “Mesleki Eğitimde Avrupa Boyutu” adlı çalışma ziyaretine; Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Müdürü sıfatıyla katılmıştır.

Mesleki Eğitimin Avrupa Boyutu: Mesleki eğitimin çekiciliği: barınma ve yemek servisi aktiviteleri (European dimension of vocational education and training: Attractiveness of

¹ Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya Meslek Yüksekokulu, ggumustekin@gmail.com

Vocational Training; Accommodation and food service activities) konulu çalışma ziyaretine çeşitli ülkelerden 6 yönetici katılmıştır. Ziyaretin katılımcı ülkeleri; Hollanda, Türkiye, Portekiz, İngiltere, İskoçya ve Bulgaristan'dır.

Bir çalışma ziyaretine katılma; katılımcılar için hem heyecanlı bir deneyim hem de hayat boyu öğrenimde önemli bir öğrenme aracıdır. Bir çalışma ziyaretinin ana amacı hem geldiğiniz ülkelerin hem de ev sahibi ülkenin deneyimleri ve iyi uygulamaları konusunda paylaşımıdır.

Ziyaret sonunda katılımcılar; deneyimlerinin özetlenmesine yarayacak ve cedefop'un (Cedefop is the European Agency that promotes the development of vocational education and training (VET) in the European Union) bu ziyarete katılmayanlara neler öğrenildiğinin anlatılmasına yardımcı olacak bir grup raporu hazırlamaya davet edilirler.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Eğitim, Avrupa Boyutu, Avrupa Birliği, Çalışma Ziyareti

1. GİRİŞ

Euroguidance (National Recourses Centres for Vocational Guidance) veya kısaca Avrupa Rehberlik Merkezi olarak bilinen bu merkezler, Avrupa Komisyonu'nun isteği üzerine 27 Avrupa Birliği ülkesi, 4 EFTA ülkesi ve aday ülke olarak Türkiye olmak üzere toplam 32 ülkeden oluşturulmuştur. Euroguidance; Genel Eğitim, Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık sisteminin Avrupa boyutunun geliştirilmesine katkıda bulunmayı, eğitim ve öğrenim alanında Avrupa boyutunu desteklemeyi, değişik ülkelerdeki danışmanlık servisleri arasında işbirliği sağlamayı, eğitim ve öğrenim alanında ülkeler arası dolaşıma katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, ilgili ülkelerdeki eğitim öğrenim sistemi ve ilgili ülkelerdeki mesleki ve öğrenim rehberlik sistemleri konularında bilgi değişimine katkıda bulunur.

Avrupa Rehberlik Merkezinin en genel amacı; eğitim öğrenim, iş, meslek ve rehberlik konularında bilgi vererek ilgili ülkelerde Avrupa boyutunun desteklenmesine katkıda bulunmak ve Avrupa genelinde dolaşımın en etkin şekilde gerçekleşmesine zemin hazırlamaktır. Türkiye'de ise bu çalışmaları 2005 yılından itibaren Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı yapmaktadır. Euroguidance, Ulusal Ajans Hayat Boyu Öğrenme Genel Koordinatörlüğü, Ortak Konulu Program Koordinatörlüğü tarafından yürütülmektedir.

Hayatboyu Öğrenme Programı (LLP) / Ortak Konulu (Transversal) Program faaliyetleri içinde yer alan "Genel ve Mesleki Eğitim Yönetici ve Uzmanlarının Çalışma Ziyaretleri" için 2008-9 Akademik Yılında başvuruda bulunulmuş ve 13- 17 Ekim 2008 tarihleri arasında Polonya Kielce'de ev sahipliğini Kuratorium Oswiaty kurumu ve LLP Koordinatörünün yaptığı "Mesleki Eğitimde Avrupa Boyutu: Mesleki eğitimin çekiciliği, barınma ve yemek servisi aktiviteleri " adlı çalışma ziyaretine katılmıştır. Çalışma ziyaretinin katılımcı ülkeleri şunlardır; Hollanda, Türkiye, İngiltere, İskoçya, Portekiz, Bulgaristan

Her bir ziyaretin talep ettiği yararlanıcı profili konu başlığına göre farklı olduğundan, Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Müdürü sıfatıyla katılan çalışma ziyaretine; Tüm Mesleki ve Genel Eğitim - Öğretim Kurumlarının müdürleri, müdür yardımcıları (Meslek Yüksek Okulu Yöneticileri Dahil), ilgili ziyaretin gerektirdiği yararlanıcı grubuna dahil kişilerdir.

Her alandaki eğitim uzman ve yöneticilerinin katıldığı çalışma ziyaretlerinin temel amaçları;

- Eğitim uzmanlarının ve yöneticilerinin diğer Avrupa ülkelerinin eğitim sistemlerini daha yakından tanımalarını sağlamak,
- Avrupa ülkelerinin eğitim sistemlerindeki yenilikleri yakından takip etmek,
- Yerli eğitim sistemini diğer Avrupalı eğitim yöneticilerine ve uzmanlara tanıtmak,
- Elde edilen bilgi ve tecrübelerin yaygınlaştırılmasını ve eğitim sistemine katkısını sağlamaktır.

2.GENEL EĞİTİM VE MESLEKİ EĞİTİM UZMAN VE YÖNETİCİLERİNİN ÇALIŞMA ZİYARETLERİ

Çalışma Ziyaretleri'nin amacı katılımcı ülkeler için ortak fayda alanlarından karar vericiler ve eğitim uzmanları arasında bilgi ve deneyim alışverişini kolaylaştırmaktır. Ziyaretler katılımcıların başka yerde benimsenen yaklaşımları dikkate almalarına yardımcı olur ve eğitim politika yapıcılara tüm Avrupa'daki eğitim ile ilgili daha iyi ve daha güncel bilgi sağlar. Uygun adayların, Hayatboyu Öğrenme Programına katılan başka bir ülkede gerçekleşen planlanmış bir çalışma ziyaretine 1 hafta süreyle katılmalarına imkan sağlamak üzere topluluk desteği mevcuttur. Ziyaretler, ulusal düzeyde Ulusal Ajans tarafından ve Avrupa düzeyinde Komisyon tarafından koordine edilen ziyaretlerin ev sahibi ülkenin ilgili eğitim makamları tarafından yerel veya bölgesel olarak organize edilir. Her bir ziyaret ideal olarak çeşitli farklı ülkelere yaklaşık on/onbeş katılımcıyı bir araya getirir. Bir ziyaretteki katılımcılar çoğunlukla sonraki yıllarda ziyaretlerin içeriğine ve organizasyonuna katkıda bulunur.

Her yıl çalışma ziyaretlerinin programı belirli bir seçilmiş konu grubuna yönlendirilir. Yetkili makamlar ulusal önceliklerine göre mevcut konuların bazılarını seçme veya başka konular teklif etme özgürlüğüne sahiptir. Ayrıca organizasyonundan sorumlu oldukları ziyaretleri bir konunun belirli bir yönüne yoğunlaştırmayı da tercih edebilirler.

Ayrıca, çalışma ziyaretleri hayatboyu öğrenme programının diğer faaliyetleri ile ilgili faaliyetleri teşvik etme, başlatma veya destekleme konusunda bir fırsat sunabilir. Bu nedenle, çalışma ziyaretleri sırasında çok sayıda temasta bulunma fırsatı göz önünde alındığında, çalışma ziyaretlerindeki katılımcıların bir başlatıcı veya kaynak kişisi olarak oynayabilecekleri rolü düşünmeleri teşvik edilir.

Mesleki eğitim ve öğretimden sorumlu kişiler için çalışma ziyaretleri programı (Avrupa komisyonu adına ve katılımcı ülkelerdeki ve sosyal ortaklardaki ulusal irtibat büroları ile işbirliği halinde Cedefop tarafından yönetilen) AB düzeyinde ortak ilgi alanlarında tartışma değişim ve karşılıklı öğrenme için bir forum oluşturur. Üç ana hedefe hizmet eder (Avrupa Toplulukları Komisyonu, 1985),

1.Katılımcıların mesleki eğitim politikasının belirli yönleri ve başka ülkelerdeki ortak ilgi alanları hakkındaki anlayışlarını geliştirmelerine imkan vermek

2.Ziyaretçiler ve ev sahipleri dahil programa katılan herkes arasında, sürekli bilgi ve fikir alışverişinin üretilmesini teşvik etmek,

3.Üye ülkeler arasında ve topluluk düzeyinde bilgi akışının zenginleştirilmesini sağlamak

Çalışma Ziyaretleri ulusal düzeyde Ulusal Ajans koordinasyonu altında yerel veya bölgesel olarak organize edilir. Çalışma ziyaretlerinin konuları; Avrupa Birliğinin öncelikleri, ulusal öncelikler (Lizbon gündemi, Kopenhag – Maastricht - Helsinki öncelikleri) göz önünde bulundurularak, program için geliştirilen konular çerçevesinde çalışma ziyaretinin konuları seçilir.

Çalışmalar ve karşılaştırmalı araştırma - hayatboyu öğrenme'nin Lizbon sürecine katkıları ve "çalışmalar ve karşılaştırmalı araştırma" faaliyetinin amaçları şunlardır:

- 1.Avrupa düzeyinde eğitim ve öğretim alanlarında çalışmalar ve karşılaştırmalı araştırma yoluyla “eğitim ve öğretim 2010” sürecini desteklemek,
- 2.Eğitim ve öğretimin spesifik sektörleri üzerinde en gelişmiş bilimsel bilgiyi üreterek delile dayalı politika üretimine katkıda bulunmak,
- 3.Avrupa'da araştırma kurumları ve araştırmacılar arasında araştırma ortaklığı ve işbirliğinin oluşturulmasını teşvik etmek.

Bu faaliyet, “eğitim ve öğretim 2010” sürecinde tanımlanmış olan belirlenmiş ihtiyaçlarla ilgili öncelik konularına odaklanır ve bu konular genel teklif çağrısında yayınlanır. Bu faaliyet kapsamında yürütülen çalışma ve araştırmaların sonuçlarının yaygınlaştırılması ve kullanımına özel ilgi gösterilir. Faaliyetler arasında, sonuçların yayımı ve yaygınlaştırılmasının yanısıra karşılaştırmalı çalışma ve araştırma, araştırma ağları ve araştırma konferanslarını da içerir.

Çalışma ziyareti yararlanıcılarının seyahat ve AB ülkelerine göre değişen harcırahları Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından karşılanmaktadır. Programdan yararlanmaya hak kazanan yararlanıcılarla sözleşme yapılır ve sözleşmede belirtilen miktarın %80'i seyahat öncesinde ilk ödeme olarak yararlanıcılara ödenir. Çalışma ziyareti dönüşünde gidilen ziyaretin gün sayısı kadar "gidilen ülkelere göre verilecek harcırah tablosunda belirtilen oranlara, belgelendirilen seyahat harcamalarının ilave edilmesinden sonra ortaya çıkan rakam, sözleşmede yer alan miktarı geçmemek üzere nihai ödemeye esas alınır. Başvurular online ortamda ve AB resmi dillerinden birinde, (tercihen İngilizce, Fransızca veya Almanca) olacak şekilde CEDEFOP'un adresinden yapılır. Başvurular, ön değerlendirme ve içerik değerlendirme formları kullanılarak, iki adet uzman tarafından değerlendirilip puanlandıktan sonra, ülkemize ayrılan bütçenin elverdiği kontenjan dahilinde başarılı başvuru CEDEFOP'ta yapılacak yerleştirme işlemlerinin sonunda temmuz ayı başında Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı internet sitesinde yayınlanır(www.ua.gov.tr).

3. MESLEKİ EĞİTİMDE AVRUPA BOYUTU: MESLEKİ EĞİTİMİN ÇEKİCİLİĞİ

13- 17 Ekim 2008 tarihleri arasında Polonya Kielce'de gerçekleştirilen "Mesleki Eğitimde Avrupa Boyutu: Mesleki eğitimin çekiciliği" konulu çalışma ziyaretine 6 ülkeden gelen katılımcılar ve ev sahibi Polonya temsilcisi; kendi ülkelerinin eğitim sistemlerini, bağlı oldukları kurumlarını tanıtmışlardır. Bu bağlamda, Türkiye katılımcısı olarak, Türkiye'nin eğitim sistemi açıklanmış, Dumlupınar Üniversitesi tanıtılmış ve 23 farklı programı olan Kutahya Meslek Yüksekokulu kapsamlı biçimde anlatılmıştır.

Bu çalışmada, ev sahibi ülkenin uygulamaları kısaca özetlenmiştir. Avrupa'da işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik ve mesleki öğrenmeyi daha çekici hale getirme amaçlı çalışma ziyaretinde, özellikle Polonya'nın mevcut mesleki eğitim politikası hakkında ve uygulama örnekleri hakkında bilgi edinmek mümkün olmuştur. Bunların yanında, Kielce bölgesel eğitim yetkilileri ile birlikte okul ve meslek eğitim merkezleri ile LdV (Leonardo da Vinci) projeleri üzerinde çalışan kurumlar gezilmiş, mesleki eğitim politikasında yaşanan değişim deneyimleri öğrenilmiş, ayrıca ziyaret edilen otellerin yönetim ve organizasyonları ve yemek deneyimleri gözlenmiştir.

Kielce Uluslararası Gastro-Teknik Fuarına katılmış ve fuarda gastronomi, gıda üretimi ve ekipmanları incelenmiştir. Avrupa ile işbirliği, Polonya eğitim sisteminin bir önceliği haline gelmiş olduğu saptanmıştır. Polonya'nın dinamik sektörlerinden özellikle otel ve yiyecek sektörüne tüm Avrupa Birliği ülkelerinin kolay erişimi sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle bu sektörde Polonya, sahip olduğu işgücünün iyi ve kaliteli

olduğunu Avrupa pazarına tanıtmayı amaçlamaktadır. Yaşam boyu öğrenme programı ve özellikle Leonardo da Vinci, Avrupa Birliği işgücü piyasasını bütünleştirmede önemli bir araçtır.

Polonya Kielce merkezindeki Swietokrzyski Bölgesi bir sermaye merkezi konumuna gelmiştir. Swietokrzyski Bölgesi'nde ki mesleki eğitim sorunları ve Polonya'nın eğitim beklentileri analiz edilmiştir.

Çalışma ziyaretine katılanların ortak görüşleri; Polonya'da Mesleki eğitimin önemi ve ağırlama biçimi Hollanda, Portekiz, Türkiye ve İngiltere ile benzerlik gösterdiği yönündedir. Leonardo projelerinin önemi bütün katılımcılar tarafından benimsenmiş durumdadır. İstihdam ve işveren bağlantılarının önemi tüm katılımcılar tarafından önemle vurgulanmıştır. Bu nedenle, bütün katılımcılar gelecekte leonardo projeleriyle ilgileneceklerini ifade etmişlerdir.

Polonya'da mesleki eğitime 16-20 yaş gurubundan talebin oldukça fazla olduğu gözlenmiştir. Polonya eğitim politikası geleneksel, planlı ve merkezi olarak yürütülmekle beraber, değişime ve gelişmeye dönük çabalar sürmektedir. Özellikle, mesleki eğitimle sanayi işbirliği kurulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Her bir meslek okulu ve yerel eğitim otoriteleri arasında çalışma ilişkileri gelişmiş ve güçlü biçimde bulunmaktadır. Meslek okullarının çoğunda bilgisayar laboratuvarları gibi teknolojik alt yapı tamamlanamamış durumdadır. Polonya AB üyesi olduğu için, eğitim politikaları ve uygulamaları değişmeye ve gelişmeye açıktır. Meslek okullarındaki birçok öğrencinin, AB projeleri konularında bilgi sahibi olmadıkları gözlenmiştir. Kielce'de Ekonomi üzerine meslek eğitimi veren okulda, yurt dışında eğitim fırsatı sunan birkaç Leonardo projesi yapılmıştır. Okuldaki öğretmenlerin çoğu gönüllü olarak öğrencileri projelere yönlendirmektedirler. Meslek okulları Türkiye'de olduğu gibi devlete bağlıdır. Diğer ülkelerin katılımcıları genellikle özel meslek okullarından çalışma ziyaretine katılmışlardır. Türkiye'de meslek yüksekokulları üniversitelere bağlı olduğundan, üniversite imkanlarından daha fazla yararlanabildikleri için daha avantajlı durumdadırlar. Ayrıca öğrencilerimiz de Avrupa'da ki meslek okullarındaki öğrencilerine kıyasla üniversite eğitimi almış olmaktadır.

Ziyaretin teması baz alınarak, politikaları uygulamadaki çabalarda bazı ya da tüm ülkelerin karşılaştığı genel sorunlar şöyle özetlenebilir; kaynaklar için fon bulmada sıkıntılar, kadro yönetimi – eğitimcilerin eğitimi gereksinimi, endüstriyel ihtiyaçları karşılayacak mesleki eğitim politikaları geliştirme gerekliliği, daha yaşlı yetişkinler için mesleki eğitime katılımı yaygınlaştırmada güçlükler, sosyal problemleri ve kısıtlı akademik becerileri olan öğrencileri motive etmektir. Çünkü, beceri gelişimi hayat boyu bir süreçtir. Sözü edilen sorunlara karşı ülkelerin uyguladığı görülen etkili ve yenilikçi çözüm ise; öğretmen eğitimini mesleki eğitime yönelik olarak geliştirme gerekliliğidir.

4. SONUÇLAR

Polonya Kielce'de çalışma ziyaretinden edinilen bilgi ve tecrübeler, Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulunda uygulanmaya çalışılmaktadır. Amaç, Meslek Yüksekokulunu geliştirmek ve eğitim kalitesini artırmak için, hem fiziksel donanımları destek için projeler üretmek hem de öğretim elemanı ve öğrencilerin kendilerini yetiştirmeleri ve geliştirmeleri için projeler üretmektir. Bunun sonucunda, öğretim elemanları AB Eğitim ve Gençlik Programlarının faaliyetlerini öğrenecek, bu faaliyetler içerisinde yer alan çalışma ziyaretleri konusunda bilgi sahibi olacak, öğrenilen bu bilgiler ile kendileri de bu tür tüm faaliyetlerin içerisinde yer alma isteği oluşacak ve böylece programın yaygınlaştırılması elde edilmiş olacaktır.

Polonya Kielce’de çalışma ziyaretinden edinilen bilgi ve tecrübelerle, Kütahya Meslek Yüksekokulunda, özellikle LLP kapsamındaki projelere okuldaki öğretim elemanlarının katılımlarını sağlamak için projeler üretmelerini desteklenmekte ve proje üretmeleri teşvik edilmektedir. Kütahya Meslek Yüksekokulunda 23 farklı programın her biri için ayrı ayrı üretilebilecek Leonardo, Sokrates ve LLP kapsamlı projelerin yapılması konularında hem öğrenciler hem öğretim elemanları için çalışma gurupları oluşturulmaya başlanılmış ve projeler üretilmektedir. Okula maddi kaynak sağlayacak çeşitli projeler de üretilmeye başlanmıştır.

KAYNAKLAR

Avrupa Toplulukları Komisyonu, istihdam, sosyal işler ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Brüksel,

15/3/85, Ortak Mesleki eğitim Stratejisinin uygulanması, mesleki eğitim uzmanları için eğitim ziyaretleri programı.

CEDEFOP: European, Centre for the Development of Vocational Training, 2008, Study Visit,

Group No:378, 13-17 Ekim, Kielce, Poland.

<http://www.cedefop.europa.eu/>, CEDEFOP; European, Centre for the Development of Vocational Training.

<http://www.ua.gov.tr>, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği Eğitim ve

Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı, Türk Ulusal Ajansı, 2. Hayatboyu Öğrenme Programı, Ortak Konulu (Transversal) Programları, Çalışma Ziyareti.

MESLEKİ EĞİTİMDE İLETİŞİMİN ÖNEMİ VE MARMARA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

IMPORTANCE OF COMMUNICATION IN VOCATIONAL EDUCATION AND AN EXAMPLE FROM MARMARA UNIVERSITY

**Nuran AKYURT¹, Demet ÖZNAZ², Murat BALIKÇI³, Yasemin ŞEKERCİOĞLU⁴,
Oktay SARI⁵, Aysun ALTIKARDEŞ⁶, Nural BEKİROĞLU⁷**

ABSTRACT

Man is the sole creature capable of communicating using complex combinations of learned behaviors, including expressions and gesticulation accompanied by the most advanced reflexes and instincts supplementary to language. The factors critical to successful communication in business life are dependent upon the nature of the profession in which the skill is being applied and the various characteristics of the individuals applying them. Among professions in which human relations are paramount, communication skills are of considerable importance while professions requiring primarily technical skills are not thought to value them to the same degree. It is natural, therefore, for those who maintain professional relationships in a range of fields to possess varying abilities to communicate. It is with this in mind that Marmara University investigated whether or not the ability of students to communicate in a variety of departments has any affect on their success in their respective departments. It was decided that students undergoing studies in Technical departments and the departments of Healthcare and Education would provide the best representative sample. International studies and literature with the same purpose were analyzed and provided the basis for the development of a two-part, 34 sections, and questionnaire. In the first part of the survey we developed, students are asked questions related to their socio-cultural status. The second part of the survey is a measuring tool composed of 45 Likert type questions updated by Ersanlı and Balcı (1998). It evaluates mental, emotional, and behavioral communication capacities. Each characteristic is evaluated over 15 questions. The data collected in the study were statistically converted and analyzed. At the conclusion of this study, students were presented with the results concerning the respective communicative capacities and offered advice.

Key Words: Communication Skills, Vocational Education

ÖZET

İnsan, jest ve mimikleri en iyi kullanan, gelişmiş refleks ve içgüdü dilinin yanında dili de

¹ Öğr. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu. nakyurt@marmara.edu.tr

² Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu.

³ Öğr. Gör., Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu.

⁴ Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi.

⁵ Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.

⁶ Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu.

⁷ Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi.

içine alan çok karmaşık öğrenilmiş davranışlarla iletişim yapan yegâne varlıktır. İş yaşamında kişinin başarısını etkileyen önemli faktörler arasında sayılan iletişim becerileri; meslekler ve bu mesleği uygulayan kişiler açısından farklı özellikler taşımaktadır.

İnsan ilişkilerinin ön plana çıktığı mesleklerde büyük önem taşıyan iletişim becerileri, insan ilişkilerine dayanmayan teknik içerikli mesleklerde ise o derecede önem taşımadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, farklı dallarda mesleki ilişkilerini yürüten kişilerin sahip olduğu iletişim becerilerinin de farklı olması doğaldır.

Bu söylemden hareketle, Marmara Üniversitesi'nde farklı alanlarda mesleki eğitim gören öğrenciler arasında, iletişim becerileri açısından fark olup olmadığı ve bu meslek alanlarında iletişim becerisinin gelişmiş olmasının mesleki başarıya olan katkısı incelenmiştir. Farklı mesleki yönelimleri temsil etmek üzere, Sağlık Bilimleri, Teknik Bilimler ve Eğitim alanlarında öğrenim gören öğrenci örnekleminin kullanılmasına karar verilmiştir.

Bu amaçla yurt içi ve yurt dışında yapılmış çalışmalar incelenmiş, incelenen literatür eşliğinde iki bölüm ve 34 maddeden oluşan bir anket formu geliştirilmiştir. Tarafımızdan geliştirilen anketin birinci bölümünde; mesleki eğitim alan öğrencilerin sosyo-kültürel durumlarını belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Anketin ikinci bölümünde ise; ölçme aracı olarak Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından son hali verilen envanter, likert tipi 45 sorudan oluşmaktadır. Envanter zihinsel, duygusal ve davranışsal açıdan iletişim becerilerini ölçmektedir. Her bir boyutu ölçen 15 madde vardır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler istatistikî ortama aktarılarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma sonucunda, öğrencilerimizin iletişim becerisi konusundaki durumları ortaya konulup öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İletişim Becerileri, Mesleki Eğitim.

1. GİRİŞ

1.1. İletişim Kavramı ve Tanımı

Sosyal bir varlık olan insan yaşamını topluluklar halinde, diğer insanlarla birlikte sürdürmektedir. Böylece hem sosyal ihtiyaçlarını gidermekte, hem de kişisel yetersizliklerden kaynaklanan birtakım sorunlarını aşabilmektedir. Diğerleriyle birlikte ve beraber olduğunda, ihtiyaçların giderilmesi, bireysel gelişmenin sağlanabilmesi ve çevreyle başa çıkabilmek daha kolay ve çabuk olabilmektedir. (Tevrüz vd., 1999). İletişim, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur; ,insanoğlu var olduğu ilk andan itibaren kendisi ve çevresiyle olan ilişkilerinde kendisini bir iletişim ağının içerisinde bulmaktadır. (Tevrüz, 1997). İletişim sözcüğü, Latince “ortak” anlamına gelen “communis” kökünden türetilmiş “Communication” kelimesinin dilimizdeki karşılığı olarak kullanılmaktadır. “Communication” sözcüğü, kökeni dolayısıyla ortaklığı, toplumsallaşmış olmayı, birlikteliği ifade etmektedir. Bireyin yaşadığı toplum içerisinde mevcut olan kuralları, değer ve inançları aktarabilmesi iletişimle gerçekleşmektedir.

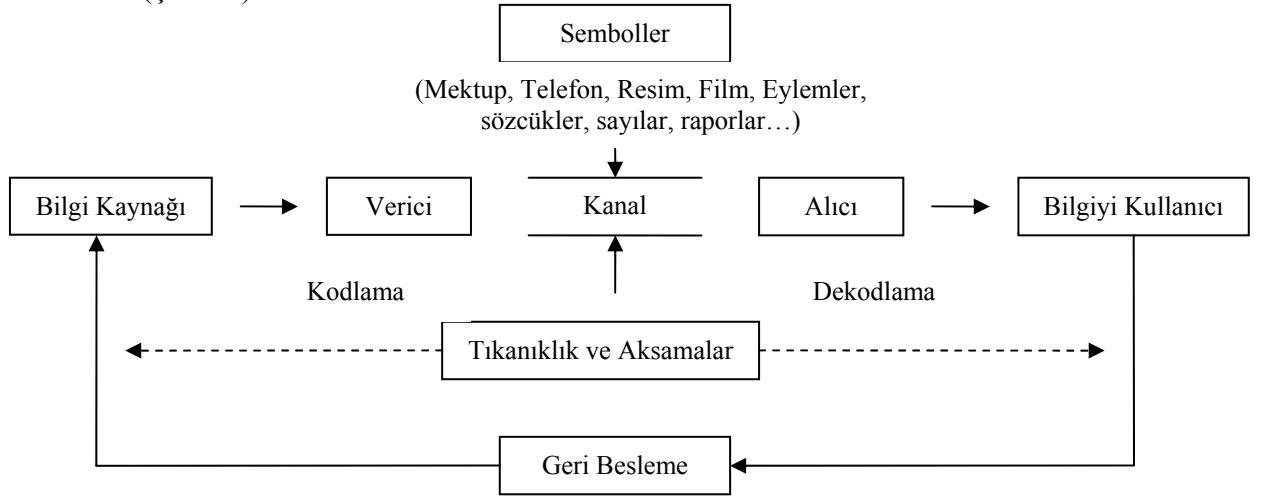
Literatürde iletişim kavramının değişik tanımları bulunmaktadır. İlk kez M.Ö 5. ve 4. yüzyıllarda Aristo tarafından “bir hatibin, konuşmasıyla dinleyicilerini istediği biçimde etkileyebilme ve inandırıcı olma beceri ve sanatı” olarak tanımlanan iletişimin, günümüzde artık daha farklı işlevlere sahip olduğu kabul edilmektedir. (Tevrüz, 1997). Eren (2003) iletişimi; bilgi, fikir ve duyguların bir kişiden diğerine geçme süreci olarak tanımlamıştır. Paksoy’a göre (2002) iletişim, gönderen kişinin gönderdiği şey ile kastettiği anlama, alıcının da aynı anlamı vermesi ile gerçekleşmektedir. Koçel’e göre (2005) iletişim, bir şahıstan diğer bir şahsa olan bilgi, veri ve anlayış aktarmasıdır şekliyle ifade edilmektedir. Başka bir tanıma göre iletişim, zamansal, nesnel ve sosyal boyutları olan ve taraf olan kişilerin birlikte hareket etmeleriyle tutum ve davranışlar gerçekleştirmelerine ve sosyal yapılar kurmalarına olanak hazırlayan bir sistemdir. (Kaynak,

1995). Diğer bir tanıma göre iletişim, “bilginin, semboller, vasıtası ile bir yerden diğer bir yere gönderilmesidir.” (Siegel, Gerald M.; Gregora, April W.1985) Bir başka tanıma göre iletişim, “bir birimden çıkan bilginin, haberin karşı birime ulaşması, onda bir etki uyandırması ve bunun ilk birime geri dönmesi sürecidir.” (Köknel, 2005). Demir (2002) iletişimi; bireyler, kümeler ve toplumlar arasında söz, yazı, görüntü, el-kol hareketleri vb. simgeler aracılığıyla düşünce, duygu ve dileklerin karşılıklı iletilmesini sağlayan bir etkileşim süreci olarak tanımlamıştır. (Akt: Alper, 2007). Baltaş ve Baltaş’a göre, etkileşimin olduğu her yerde iletişim, iletişimin olduğu her yerde etkileşim vardır ve bu iki olgu birbirinin tamamlayıcısı ve vazgeçilmez parçalarıdır. Burgoon, Buller ve Woodall (1989), kişilerarası anlamda iletişim kavramının daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak üzere *bilgi*, *davranış* ve *iletişim* kavramları arasındaki ilişki ve farklardan söz etmektedirler. (Akt: Alper, 2007).

Literatürde verilen ortak ifadelerde iletişim bilgi, veri, algı, anlayış ve sezgi aktarmalarında çeşitli sistemleri, yazılı, sözlü, sözsüz her türlü mesaj şeklini içermektedir. Dolayısı ile iletişim basit görünmesine rağmen bünyesinde birçok problem taşıyan bir süreçtir.

1.2. İletişim Sürecinin Unsurları

İletişim süreci; bilgi, veri, fikir, düşünce, algı, anlayış, yaklaşım, sezgi, arzu, istek ve duyguların bir kişiden diğerlerine aktararak karşılıklı etkileşimin sağlanması süreci olarak adlandırılmaktadır. (Tevrüz vd.,1999). İletişim sürecinde verici (gönderici, kaynak) bir mesaj oluşturur ve bunu alıcıya (hedef) aktarır. Alıcı bu mesajı yorumlar ve vericiyi tatmin edici bir şekilde yanıtlar (geri bildirim, geri besleme). İletişim sürecini açıklamak amacıyla pek çok model geliştirilmiştir. Bunlardan biri olan literatüre geçmiş en eski ve yaygın bilinen model, belli haber veya bilgilerin bir vericiden bir alıcıya aktarılışı sırasında; kodlama, gönderme, alma, geri besleme (geri bildirim) gibi bütün fonksiyonları kapsayan Shannon ve Weaver’in iletişim modelidir (Şekil 1)

Şekil 1. İletişim Süreci

Kaynak: C. E. Shannon, “A Mathematical Theory of Communication” Reprinted with corrections from The Bell System Technical Journal, Vol. 27, pp. 379–423, 623–656, July, October, 1948.

Shannon–Weaver’in iletişim modeli iletişim anlamında yapılmış ve günümüzde de geçerliliğini sürdürmekte olan bir modeldir.

Son derece objektif ve teknik olan bu modele göre iletişim sürecinin başlıca unsurları verici, alıcı, mesaj, iletişim kanalı, tıkanıklık ve aksamalar ile geri besleme şeklinde sıralanabilir. (Kaynak,

1995). Belirtilen modelde, verici veya gönderici olarak adlandırılan kaynak birim, kendisine ulaşan veya kendisinde oluşan bilgi, duygu, düşünce ve fikirleri alıcıya gönderen kişi veya gruptur. Verici, oluşturulan mesajı bir iletişim kanalından geçirerek alıcıya ulaştırır. İletişim sürecindeki mesaj, vericiden alıcıya belli araçlar vasıtasıyla aktarılmaktadır. Alıcı, mesaja göndericinin verdiği anlama yakın bir anlam vermiyorsa, iletişim amacına ulaşamamış demektir. Bu amaçla alıcının her şeyden önce gönderilen mesajı alması yani iyi bir dinleyici olması gerekir. Tıkanıklık ve aksamalar, iletişim sürecinde oluşan ve iletişimin bozulmasına yol açan, iletişimin doğruluğu ve güvenilirliğini zedeleyen negatif unsurlardır. Geri besleme ise, alıcının mesajı gönderen vericiye cevabıdır, iletişim sürecinde önemli bir yer tutar ve iletişim sürecinin tamamlandığını gösterir. (Tevrüz vd.,1999)

1.3. Etkili iletişim süreci

Etkili bir iletişim süreci için literatür de benzer ifadeler bulunmaktadır. Koçel'e (2005) göre iletişimin tam olabilmesi için, mesajı belirten sembollerin alıcı tarafından tanımlanması gerekir. Bozdoğan (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2009) ise, doğallık, kabul etme/saygı ve empati gibi üç temel koşulun olduğunu belirtmektedir. Buna göre; doğallık bireyin açık ve dürüst olmasıdır. Kabul etme/saygı, kişilerin birbirlerinin varlığına saygı duyması ve bu kişiyi kendine özgü nitelikleri ile kabul etmesidir. Empati ise bireylerin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyabilmesi yani onun bakış açısı ile olayları değerlendirebilmesidir. Empati, kazanılması zor bir beceridir.

Hodgetts' e (1997) göre de, çalışma yaşamında etkili bir iletişim süreci; empati, dikkat, anlama, kabul ve tepkiden oluşan dört aşamada gerçekleşir. Dikkat, alıcının iletmeye çalışılan mesajı dinlemesini sağlamak, alıcıyı dinlemeye zorlamaktır. Verici, alıcının dikkatini çekemezse iletişim sağlanamayacak ve devamı mümkün olamayacaktır. Anlama, alıcının mesajın içeriğini kavraması, mesajı algılamasıdır. Kabul, alıcının mesaja karşı itaati olarak açıklanabilir. Tepki ise, iletişimin gerçekleştiği aşamadır ve mesajın uygulanmasını gerektirir. Korkut (1996), iletişimin daha sağlıklı olmasını sağlayan becerileri, etkili dinleme ve etkili tepki verme olarak özetlemiştir. Bu beceriler; soru sorma, özet yapma, tekrarlama, anahtar sözcüklerle tepki verme, karşısındaki kişinin davranış, söz ve duygularını tanımlama ve yansıtma, anlayıp anlamadığını sınama, etkili geri bildirim verme şeklinde sınıflandırılmıştır. (Akt:Yılmaz, 2007). Korkut (2002), en etkili iletişim becerilerinden birinin etkili dinleme olduğunu ve iletişim problemlerinin çoğunun iyi dinlemekten kaynaklandığını ifade etmektedir. Cüceloğlu'na göre (2004), insanlar dinlerken önemsememe, seçici dinleme, dikkatle dinleme ve empatik dinleme gibi dört düzeyde farklı davranışlar göstermektedir. (Akt: Alper, 2007)

Baltaş ve Baltas(1997), daha iyi insan ilişkileri ve daha iyi iletişim kurabilmek için bedenin iyi kullanılmasının yanı sıra, bireyin “duygusal olgunluğa” ulaşmasının gereğini açıklamaktadırlar. Duygusal olgunluk, bireyin kendi duygularını anlaması ve yaşam düzeyini yükseltebilecek yönde düzenlemesi, başkalarının duyguları için empati göstermesidir. Coleman; duygusal olgunluk kavramı yerine, kendinin farkında olma (self awareness) ve ertelenmiş haz (delayed gratification) kavramlarını kullanmıştır. Bireyin bu becerilere sahip olma derecesine göre, hayattaki başarısının artacağı belirtilerek; bu özelliğe “duygusal akıl” adı verilmiştir. Daha sonra bu kavram “duygusal zekâ” olarak ifade edilmiş ve bireyin kendi duygularının farkında olması biçiminde tanımlanmıştır. (Bozkurt, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2009)

Yukarıda başlıca unsurlarının verildiği etkili iletişim süreci uygulamada tam olarak işleyememektedir. İletişim bariyerlerinin bu sürecin işleminde etkin olmasından dolayı iletişim noksanlığı ortaya çıkmaktadır.

1.4. Farklı Meslek Gruplarının Gerektirdiği İletişim Becerileri

Çalışma yaşamında iletişimin kendine özgü bir yeri ve önemi vardır. Endüstriyel işletmelerde çalışan birey, çevresine karşı olumlu ya da olumsuz davranışta bulunurken iletişim araçlarından geniş ölçüde yararlanır. Amacı ne olursa olsun, toplumsal yapının bir parçası olan işletmeler yaşamlarını içte ve dışta kurulan bir ilişkiler düzeni içinde sürdürürler. Toplumsal yaşamın doğasında var olan ve örgütsel yapının özünü oluşturan iletişim düzeni, bireyler, gruplar ve örgütler arası ilişkiler kurmayı amaçlayan bir olgudur. (Sabuncuoğlu ve Tüz, 1998).

Örgütler, “üretim” için bir araya gelmiş, değişik görüş ve bilgilere sahip, farklı ama ortak amaca ulaşmak için birbirlerine de bağımlı olan insanların oluşturduğu birimlerdir. (Tevrüz,1997). Örgütlerin en önemli unsuru birbirleri ile sürekli etkileşim içerisinde bulunan insanlardır. Bu insanları birbirlerine bağlayan örgütsel iletişim sistemleri ise, üretime yönelik çevreden uzlaşmayı sağlamaya yönelik sistemlerdir. Daha geniş bir açıdan bakıldığında, bugün örgütler, yalnız üretime yönelik, örgüt içi işbirliği ve ortak görüş sağlama çabasının dışında, “dış dünya” ile iletişim kurma, çevreden aldıkları bilgiyi, örgüt içindeki bilgi işlem merkezlerine aktararak bir strateji oluşturarak belirsiz, rekabetçi ve dinamik çevre şartlarına uyum gösterebilme çabasını içermektedir.

Toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi, iş yaşamında da iletişim becerileri, büyük bir öneme sahiptir. İletişim kurabilme becerisi, neredeyse her iş tipi için gerekli olan kişiler arası beceriler, diğer bir deyişle bir işteki başarı için gerekli olan genel iş boyutları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bireylerin iletişim konusundaki becerileri, mesleklerin büyük bir çoğunluğunda önemli bir avantajdır. İletişim becerileri, hemen hemen her meslek ve her konum için önemlidir. İletişim becerilerinin iş yaşamında taşıdığı önem dolayısıyla, işverenler de işe alımlarda iletişim becerilerine önem vermektedirler. Böylece bir işin iyi yapılması için gerekli beceriler arasında, sıklıkla iletişim becerileri anılmaktadır. İş ilanlarında en çok aranan becerinin, insan ilişkilerinde başarı, diğer bir deyişle iletişim becerisi olduğu ortaya konmuştur. Örgütler bünyesinde barındırdığı iş gücü potansiyelinin etkileşimleriyle varlıklarını sürdürmektedirler. Örgüt çalışanlarının kişilerarası ilişkileri ne kadar iyi olursa örgütün gelişmesi de o derece iyi olmakta, kötü olması durumunda ise örgütün varlığı tehlikeye girmektedir.

Kişinin sahip olduğu bilgi, beceri ve yeteneklerle işe yönelik olarak sergilediği her türlü davranış biçimi çalışma yaşamını etkilemektedir. Bireyin çalışma yaşamında başarı ve doyum elde edebilmesi için; sahip olduğu bilgi, beceri ve yetenekler, kişilik özellikleri ve ilgi alanlarının seçtiği mesleğe uygunluğu önem taşımaktadır. Bireyin sahip olduğu özelliklere uygun bir mesleğe yönelmesi, mesleki yaşamında önemli ve büyük bir adım olmaktadır. Bu noktadan hareketle, kişinin kendini ve seçeceği mesleğin ne gibi nitelikler gerektirdiğini bilmesi gerekmektedir. Her meslek, farklı bilgi, beceri ve yetenekleri gerektirmektedir. Hemen hemen tüm meslekler için önem taşıyan temel becerilerden biri de “iletişim becerileri”dir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı ve Tasarımı

Bu çalışmada, Marmara Üniversitesi’nde farklı alanlarda meslek eğitimi alan öğrenciler arasında, iletişim becerileri açısından fark olup olmadığı ve öğrencilerin iletişim becerilerinin sosyo demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca farklı meslek alanlarında, iletişim becerisinin gelişmiş olmasının mesleki başarıya olan etkisi de irdelenmiştir. Araştırma kapsamında farklı mesleki yönelimleri temsil etmek üzere,

Sağlık Bilimleri, Teknik Bilimler ve Eğitim alanlarında öğrenim gören öğrenci örnekleminin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın evrenini oluşturan ve ülkemizin en köklü eğitim kurumlarından biri olan Marmara Üniversitesi, 1982-1983 eğitim öğretim yılında 9 fakülte, 1 yüksekokul ve 1 enstitü ile eğitim öğretime başlamıştır. Bugün 14 fakülte, 9 yüksekokul, 11 enstitü ile faaliyetini sürdürmektedir. Araştırmanın tasarlanması aşamasında, meslek eğitimine devam etmekte olan öğrenci sayısının belirlenmesinde Marmara Üniversitesi tarafından yayınlanan öğrenci istatistiklerinden yararlanılmıştır.

Çalışmada uygulanan anketin mesleki eğitimde okuyan üniversite öğrencilerine uygulanması esnasında gerekli izinler üst yönetimden alınmıştır. Formların uygulanması sırasında her sınıfta ayrı ayrı çalışmanın amacı ile ilgili açıklama yapılarak sözlü onam alınmıştır. Çalışmaya katılım gönüllü olmuş, anket formunda öğrencinin ismi ve kişisel bilgilerine yer verilmemiştir.

2.2. Örneklem

Çalışmanın hedef kitlesini, Marmara Üniversitesi'nde; Sağlık, Teknik ve Eğitim alanlarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Atatürk Eğitim ve Teknik Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 1116 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem grubunda ise sağlık alanında; Ambulans ve Acil Bakım Teknikerliği, Anestezi, Diş Protez, Patoloji Laboratuvarı, Tıbbi Laboratuvar ve Radyoloji Programları, teknik alanda; Tekstil, Bilgisayar, Tasarım ve Basım Yayıncılık, Elektronik Haberleşme, Makine ve Elektrik Programları, eğitim alanında; Matbaa Öğretmenliği ile Özel Eğitim, Okul Öncesi Öğretmenliği, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümlerinde okuyan öğrenciler araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Araştırmanın evreni sağlık, teknik ve eğitim alanlarında öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak iki ayrı form kullanılmıştır. **Birinci form**, araştırmacılar tarafından literatür incelesi yapılarak geliştirilen, öğrencilerin sosyo demografik özelliklerini belirlemek amacıyla (*yaş, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, gelir durumu, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma durumu, yazılı ve sözlü iletişim araç ve gereçlerini takip etme durumu gibi bilgileri içeren*) 34 sorudan oluşan anket formudur.

Çalışmada kullanılan **ikinci form ise**; Ersan ve Balcı tarafından geliştirilen **“İletişim Becerileri Envanteri”**dir. Meslek eğitimi alan öğrencilerin iletişim becerilerinin ölçülmesi amacıyla araştırmacılar tarafından kullanılan **İletişim Becerileri Envanteri**; ilk olarak Balcı (1996) tarafından geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Gerekli geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan envanterin bu ilk sürümünün madde sayısı 70'tir. Envanter daha sonra tekrar, 500 üniversite öğrencisinden oluşan bir örnekleme uygulanmış, yapılan faktör analizi sonucunda madde sayısı 45'e indirilmiştir (Ersanlı & Balcı, 1998). Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından son hali verilen envanter, likert tipi 45 sorudan oluşmaktadır. Envanter zihinsel, duygusal ve davranışsal açıdan iletişim becerilerini ölçmektedir. Her bir boyutu ölçen 15 madde vardır. Her boyuta giren maddeler aşağıda görülmektedir:

Zihinsel: 1,3,6,12,15,17,18,20,24,28,30,33,37,43,45

Duygusal: 5,9,11,26,27,29,31,34,35,36,38,39,40,42,44

Davranışsal: 2,4,7,8,10,13,14,16,19,21,22,23,25,32,41

Maddeler; “her zaman”, “genellikle”, “bazen”, “nadiren”, “hiçbir zaman” olarak yanıtlanmaktadır. Boyutlarda ve genel (toplam) iletişim becerisinde yüksek puan, daha yüksek iletişim becerisine karşılık gelmektedir.

Veri toplama araçları olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu ile **İletişim Becerileri Envanteri**'nin, 2008-2009 Eğitim-Öğretim Güz Yarıyılı final sınav döneminde öğrencilerden doldurmaları istenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin değerlendirilmesi SPSS (16.0 sürümü) İstatistik Paket Programı ile yapılmıştır. İstatistik analiz tekniği olarak, (Ural ve Kılıç, 2005; Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2005; Altunışık vd., 2005; Akgül ve Çevik, 2005; Bekiroğlu, 1998) frekans dağılımları, “Bağımsız Örneklem t Testi”, “Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA)” ve “Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi (Post-Hoc)” kullanılmıştır.

2.5. Hipotezler

Genel teorik çerçeve içinde verilen çeşitli literatüre dayanılarak aşağıda belirtilen hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 1. Öğrencilerinin öğrenim gördüğü alan ve İletişim Becerileri (Zihinsel, Duygusal, Davranışsal) Envanteri puan ortalamaları arasında fark yoktur.

Hipotez 2. Cinsiyet ve İletişim Becerileri (Zihinsel, Duygusal, Davranışsal) Envanteri puan ortalamaları arasında fark yoktur.

Hipotez 3. Sosyo ekonomik durum ve İletişim Becerileri (Zihinsel, Duygusal, Davranışsal) Envanteri puan ortalamaları arasında fark yoktur.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre meslek eğitimi alan gençlerin cinsiyetlerine bakıldığında yarımından fazlasının kız öğrencilerden oluştuğu (%63,6), eğitim alanı açısından ise; Sağlık Hizmetleri MYO (%31,3), Teknik Bilimler MYO (%37,3), Atatürk Eğitim ve Teknik Eğitim Fakülteleri (%31,4) öğrencilerinden oluştuğu görülmektedir. Mesleki Eğitime devam etmekte olan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%55,2) hayal ettiği bölümde okumadıklarını dile getirmişlerdir. Elde edilen sonuç Yiğit ve arkadaşlarının 2007 yılında üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin önemli bir bölümünün hayal ettiği üniversite ve bölümde okumadığı yönünde (%55,2) ulaştıkları sonuç ile benzerlik göstermektedir. (Yiğit vd., 2007). Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%60,4) kentte yaşadıkları görülmektedir. Başer (1995), Hacettepe Üniversitesi hemşirelik bölümü öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin büyük kısmının (48,2) kent kökenli olduğu yönünde bir sonuca ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmının (%62,5) ailesiyle birlikte yaşamaktayken, diğer bir kısmının ise (%16,5) evde arkadaşlarıyla birlikte ikamet etmekte olduğu görülmektedir. Yiğit ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise (2007); üniversite eğitimi sırasında öğrencilerin, aile (%37,6), öğrenci yurdu (%31,2) ve arkadaşlarla evde birlikte (%31,2) yaşama oranları birbirine yakın çıkmıştır. Bu farklılık, araştırma kapsamındaki öğrencilerin çoğunluğunun meslek yüksekokulu öğrencilerinden oluşması ve sınavsız geçiş sistemine göre öğrencilerin öncelikle kendi METEB bölgelerinde olan Marmara Üniversitesi'ne

yönlendirilmeleri ve ailelerinin de bu bölgede ikamet etmesinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo1a'da Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumları incelendiğinde; annenin (%47) ve babanın (%32,8) büyük bir çoğunluğunun ilkökul mezunu olduğu görülmüştür. Mesleki eğitim alan gençler üzerinde yapılan diğer çalışmalarda anne-babanın eğitim durumu ile ilgili benzer sonuçlara ulaşılmıştır. (Razı vd., 2009).

Araştırmaya katılan üniversite öğrencileri sosyo-ekonomik düzeylerinin orta seviyede (%78) olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuç Yiğit ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışma ile örtüşmektedir. (%69,5). Öğrencilerin herhangi bir kuruluştan burs almadıkları görülmüş olup (%72,4), bu durumun, öğrencilerin iş alanları ile ilgili işlerde ek gelir elde ettikleri ve bursa ihtiyaç duymadıkları yönünde yorumlanabilir.

Tablo1b'de görüldüğü üzere, Meslek eğitimi alan öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarına bakıldığında önemli bir oranın (%27,5) kitap okuma alışkanlığına sahip olmadıkları, aynı gençlerin kurslara katılım (%82,3) ve sportif faaliyetlere katılım durumlarına (%62,4) bakıldığında ise büyük bir çoğunluğunun bu tarz bir aktivite ve faaliyet içerisinde olmadıkları izlenmiştir. Bu durumda üniversite yönetimleri tarafından, öğrencilerin aktif olarak katılabilecekleri kurs ve sportif faaliyetlerin açılması ve öğrencilerin bu aktivitelere yönlendirilmeleri sağlanmalıdır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerden öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%73,3) meslek lisesi mezunu olduğu, yarısından fazlasının (%58,3) birinci sınıfta eğitimine devam etmekte olduğu, %60,6 gibi büyük bir oranının şu ana kadarki yaşamını şehir merkezinde geçirdiği, %39,2'sinin aile bireylerinin 4, %27,2'sinin 5, %14'ünün 6 kişiden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı (%37,1) ailelerinin gelir durumunu 1000 TL ve altı, bir kısmı (%35,6) 1000-1500 TL arasında, diğer bir kısmı ise (%12,4) 1500-2000 TL arasında olduğunu ifade ederken, kendilerinin aylık harcama miktarını ise; bir kısmı (%28,2) 200 TL ve altı, bir kısmı (%31,2) 200-300 TL, bir kısmı (%17,3) 300-400 TL, bir kısmı da (%22,5) 400 TL üstü olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 1(a). Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

		Sıklık	Yüzde %
Cinsiyet	Kız	710	63.6
	Erkek	406	36.4
	Genel Toplam	1116	100.0
Öğrenim Gördüğü Fakülte / Yüksekokul	Atatürk Eğitim Fakültesi	191	17.1
	Teknik Eğitim Fakültesi	160	14.3
	Sağlık Hizmetleri MYO	349	31.3
	Teknik Bilimler MYO	416	37.3
	Genel Toplam	1116	100.0
Hayal Ettiği Bölüm	Evet	499	44.7
	Hayır	615	55.2
	Toplam	1114	99.8
	Cevap Yok	2	.2
Yaşadığı Yer	Genel Toplam	1116	100.0
	Ailenizle Birlikte	698	62.5
	Akraba Yanında	67	6.0
	Evde Yalnız	26	2.3
	Evde Arkadaşla	184	16.5
	Devlet Yurdu	57	5.1
	Özel Yurt	70	6.3
	Lojman	14	1.3
Genel Toplam	1116	100.0	
Annenin Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	66	5.9
	Sadece Okur Yazar	51	4.6
	İlkokul Mezunu	524	47.0
	Ortaokul Mezunu	206	18.5
	Lise Mezunu	201	18.0
	Üniversite Mezunu	56	5.0
	Bilmiyorum	7	.6
	Toplam	1111	99.6
Babanın Eğitim Durumu	Cevap Yok	5	.4
	Genel Toplam	1116	100.0
	Okur Yazar Değil	6	.5
	Sadece Okur Yazar	22	2.0
	İlkokul Mezunu	366	32.8
	Ortaokul Mezunu	243	21.8
	Lise Mezunu	309	27.7
	Üniversite Mezunu	147	13.2
Bilmiyorum	12	1.1	
Toplam	1105	99.0	
Cevap Yok	11	1.0	
Genel Toplam	1116	100.0	

Tablo 1(b). Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

		Sıklık	Yüzde %
Sosyo-Ekonomik Düzey	Alt	166	14.9
	Orta	871	78.0
	Üst	68	6.1
	Toplam	1107	99.0
	Cevap Yok	11	1.0
Genel Toplam	1116	100.0	
Burs Alma Durumu	Evet	298	26.7
	Hayır	808	72.4
	Toplam	1106	99.1
	Cevap Yok	10	.9
Genel Toplam	1116	100.0	
Kitap Okuma Alışkanlığı	Evet	801	71.8
	Hayır	307	27.5
	Toplam	1108	99.3
	Cevap Yok	8	.7
	Genel Toplam	1116	100.0
Gazete/Dergi Okuma Alışkanlığı	Evet	969	86.8
	Hayır	136	12.2
	Toplam	1108	99.0
	Cevap Yok	11	1.0
	Genel Toplam	1116	100.0
Kültürel Etkinliklere Katılma Durumu	Evet	606	54.3
	Hayır	503	45.1
	Toplam	1109	99.4
	Cevap Yok	7	.6
	Genel Toplam	1116	100.0
Kurslara Katılma Durumu	Evet	179	16.0
	Hayır	919	82.3
	Toplam	1098	98.4
	Cevap Yok	18	1.6
	Genel Toplam	1116	100.0
Sportif Faaliyetlerle Katılma Durumu	Evet	386	34.6
	Hayır	716	64.2
	Toplam	1102	98.8
	Cevap Yok	14	1.2
	Genel Toplam	1116	100.0

Tablo 2’de görüldüğü gibi Marmara Üniversitesi’nde meslek eğitimi alan üniversite öğrencilerinin öğrenim gördüğü alan ile İletişim Becerileri (Zihinsel, Duygusal, Davranışsal) Envanteri puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). H0 hipotezi red edilmiştir. Toy, 2007 yılında mühendislik ve hukuk fakültesi öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmış olup, bu çalışmada elde edilen sonuçlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. (Toy, 2007)

Üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri alan ile iletişim becerileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ve bu farklılığın davranışsal, zihinsel ve duygusal boyutta iletişim becerilerini ölçen sorular ve bu soruların genel toplamından kaynaklandığı görülmüştür ($p<0.05$).

Tablo 2. Meslek Alanlarına Göre İletişim Becerileri Farklılığı Testi (ANOVA)

İletişim Becerileri Envanteri/Soru No	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F Değeri	P Değeri
Davranışsal	1209.997	3	403.332	12.595	.000
Soru: 2,4,7,8,10,13,14,16,19,21,22,23,25,32,41	35608.737	1112	32.022		
	36818.734	1115			
Zihinsel	1542.641	3	514.214	11.798	.000
Soru: 1,3,6,12,15,17,18,20,24,28,30,33,37,43,45	48467.134	1112	43.586		
	50009.774	1115			
Duygusal	506.085	3	168.695	5.127	.002
Soru: 5,9,11,26,27,29,31,34,35,36,38,39,40,42,44	36589.937	1112	32.905		
	37096.022	1115			
Genel Toplam	8987.791	3	2995.930	14.045	.000
	237206,819	1112	213.315		
	246194,609	1115			

Tablo 3’de görüldüğü üzere öğrencilerin İletişim Becerileri Envanteri toplam puanları ile öğrenim gördükleri alan arasındaki farklılığı göstermek için çoklu karşılaştırma Tukey istatistik testi yapılmıştır. Farklılığın Davranışsal, Zihinsel, Duygusal ve genel toplamaları içeren ifadelerin meslek alanlarına göre teknik ve sağlık bilimlerinden kaynaklandığı görülmüştür. Araştırmada sağlık alanında eğitim gören öğrencilerin iletişim becerileri puan ortalamalarının diğer bölümlere göre yüksek olmasının sağlık hizmetlerinin etkin yürütülebilmesi için hasta, sağlık personeli ve hasta yakınları ile kurulacak kuvvetli iletişim becerileri gerektirmektedir. Buradan yola çıkarak sağlık alanında eğitim veren okullarda davranış bilimleri ve iletişim becerileri derslerinin müfredatta yer almasının etkili olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 3. Öğrenim Gördükleri Alanlara Göre Farkın Kaynağının Belirlenmesi (Çoklu Mukayese Analizi Post Hoc Tests) Tukey Testi

İletişim Becerileri Envanteri / Sorular	(I) Öğrenim Görülen Alan	(J) Öğrenim Görülen Alan	Ortalama Farklılık (I-J)	Standart Hata	P Değeri
Davranışsal Soru:2,4,7,8,10,13,14,16,19,21,22,23,25,32,41	Atatürk Eğitim Fakültesi	TEF	.59617	.60646	.759
		SHMYO	2.02309(*)	.50932	.000
		TBMYO	-.42402	.49460	.827
	Teknik Eğitim Fakültesi	AEF	-.59617	.60646	.759
		SHMYO	1.42692(*)	.54027	.042
		TBMYO	-1.02019	.52642	.213
	Sağlık Hizmetleri MYO	AEF	-2.02309(*)	.50932	.000
		TEF	-1.42692(*)	.54027	.042
		TBMYO	-2.44711(*)	.41077	.000
	Teknik Bilimler MYO	AEF	.42402	.49460	.827
		TEF	1.02019	.52642	.213
		SHMYO	2.44711(*)	.41077	.000
Zihinsel Soru:1,3,6,12,15,17,18,20,24,28,30,33,37,43,45	Atatürk Eğitim Fakültesi	TEF	.47925	.70754	.906
		SHMYO	2.65916(*)	.59421	.000
		TBMYO	.07877	.57704	.999
	Teknik Eğitim Fakültesi	AEF	-.47925	.70754	.906
		SHMYO	2.17991(*)	.63031	.003
		TBMYO	-.40048	.61415	.915
	Sağlık Hizmetleri MYO	AEF	-2.65916(*)	.59421	.000
		TEF	-2.17991(*)	.63031	.003
		TBMYO	-2.58039(*)	.47923	.000
	Teknik Bilimler MYO	AEF	-.07877	.57704	.999
		TEF	.40048	.61415	.915
		SHMYO	2.58039(*)	.47923	.000
Duygusal Soru:5,9,11,26,27,29,31,34,35,36,38,39,40,42,44	Atatürk Eğitim Fakültesi	TEF	.82618	.61476	.535
		SHMYO	1.19724	.51629	.094
		TBMYO	-.33680	.50137	.908
	Teknik Eğitim Fakültesi	AEF	-.82618	.61476	.535
		SHMYO	.37106	.54766	.906
		TBMYO	-1.16298	.53362	.130
	Sağlık Hizmetleri MYO	AEF	-1.19724	.51629	.094
		TEF	-.37106	.54766	.906
		TBMYO	-1.53404(*)	.41639	.001
	Teknik Bilimler MYO	AEF	.33680	.50137	.908
		TEF	1.16298	.53362	.130
		SHMYO	1.53404(*)	.41639	.001
Genel Toplam	Atatürk Eğitim Fakültesi	TEF	1.90160	1.56527	.617
		SHMYO	5.87949(*)	1.31455	.000
		TBMYO	-.68205	1.27656	.951
	Teknik Eğitim Fakültesi	AEF	-1.90160	1.56527	.617
		SHMYO	3.97788(*)	1.39443	.023
		TBMYO	-2.58365	1.35868	.228
	Sağlık Hizmetleri MYO	AEF	-5.87949(*)	1.31455	.000
		TEF	-3.97788(*)	1.39443	.023
		TBMYO	-6.56154(*)	1.06019	.000
	Teknik Bilimler MYO	AEF	.68205	1.27656	.951
		TEF	2.58365	1.35868	.228
		SHMYO	6.56154(*)	1.06019	.000

Tablo 4 ve 5’de görüldüğü gibi öğrencilerin “Cinsiyete Göre Ortalama Dağılım” değerleri verilerek ve cinsiyete göre iletişim becerilerinin (Zihinsel, Duygusal, Davranışsal) dağılımının karşılaştırılması t-testi ile analiz edilmiştir. Buna göre İletişim Becerileri Envanteri Puan

Ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). H_0 hipotezi red edilmiştir. Cinsiyete göre farklılığın erkek öğrenci grubundan kaynaklandığı görülmüştür. Bu sonuç, Cunningham (1977), Bulut Bozkurt (2004), Korkut (2005) ve Toy (2007)'un elde ettiği sonuçlara göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığı oluşturan nedenlerin tespitinin başka bir araştırmanın konusu olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Ortalama Dağılımı

İletişim Becerileri Envanteri / Sorular	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
Davranışsal	Kız	710	37.6028	5.93785
	Erkek	405	38.9827	5.29545
Zihinsel	Kız	710	43.6000	6.52179
	Erkek	405	44.3901	6.98165
Duygusal	Kız	710	33.2342	5.34515
	Erkek	405	34.3827	6.37711
Genel Toplam	Kız	710	114.4370	14.65457
	Erkek	405	117.7556	15.00864

Tablo 5. Cinsiyete Göre İletişim Becerilerinin Dağılımının Karşılaştırılması (t-testi)

İletişim Becerileri Envanteri / Sorular	t Testi	Serbestlik Derecesi	P Değeri
Davranışsal	-3.879	1113	.000
Zihinsel	-1.896	1113	.058
Duygusal	-3.212	1113	.001
Genel Toplam	-3.605	1113	.000

Tablo 6'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamındaki öğrencilerin sosyo ekonomik durumları ve İletişim Becerileri (Zihinsel, Duygusal, Davranışsal) Envanteri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$). H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre meslek eğitimi alan öğrencilerin, algıladıkları sosyo-ekonomik düzey ile iletişim becerileri envanterinde yer alan davranışsal, zihinsel ve duygusal puan toplamları ile genel toplamda anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Elde edilen bu sonuç, Toy'un (2007) araştırması ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 6. Sosyo Ekonomik Düzeye Göre Farkın Kaynağının Belirlenmesi (Çoklu Mukayese Analizi Post Hoc Tests) Tukey Testi

İletişim Becerileri Envanteri / Sorular	(I) Sosyo- Ekonomik Düzey	(J) Sosyo- Ekonomik Düzey	Ortalama Farklılık (I-J)	Standart Hata	P Değeri
Davranışsal Soru:2,4,7,8,10,13,14,16,19,21,22,23,25,32,41	Alt	Orta	-.14948	.48676	.949
		Üst	-1.26417	.82755	.278
	Orta	Alt	.14948	.48676	.949
		Üst	-1.11469	.72371	.273
	Üst	Alt	1.26417	.82755	.278
		Orta	1.11469	.72371	.273
Zihinsel Soru:1,3,6,12,15,17,18,20,24,28,30,33,37,43,45	Alt	Orta	.28178	.56550	.872
		Üst	.80900	.96140	.677
	Orta	Alt	-.28178	.56550	.872
		Üst	.52722	.84076	.805
	Üst	Alt	-.80900	.96140	.677
		Orta	-.52722	.84076	.805
Duygusal Soru:5,9,11,26,27,29,31,34,35,36,38,39,40,42,44	Alt	Orta	.19066	.48731	.919
		Üst	-.29376	.82848	.933
	Orta	Alt	-.19066	.48731	.919
		Üst	-.48443	.72452	.782
	Üst	Alt	.29376	.82848	.933
		Orta	.48443	.72452	.782
Genel Toplam	Alt	Orta	.32296	1.25650	.964
		Üst	-.74894	2.13617	.934
	Orta	Alt	-.32296	1.25650	.964
		Üst	-1.07190	1.86813	.834
	Üst	Alt	.74894	2.13617	.934
		Orta	1.07190	1.86813	.834

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mesleklerin genelinde, başarı ve doyum için, temel düzeyde de olsa kendini ifade etme, karşı tarafı doğru anlayabilme gibi iletişim becerilerine gerek duyulmaktadır. Fakat meslekler, gerektirdikleri iletişim becerileri seviyesi açısından farklılaşmaktadır. İş pratiği insan ilişkilerine dayanmayan işler için, iletişim becerilerinin yüksek olması beklenmez. Sosyal ilişkilerin ön planda olduğu işlerde ise yüksek düzeyde iletişim becerisi, büyük önem taşımaktadır.

Teknik alanda eğitim alan kişilerin gerek iş yaşamlarında karşılaştıkları, üretim sürecinde doğru ve eksiksiz bilgi akışının sağlanması, (*..ki, seri üretim yapan işletmelerde iletişim eksikliğinden kaynaklanan en küçük hata kalite, zaman, emek, fiyat maliyetlerine yol açar*) teknolojinin takip edilmesi ve kullanılması, takım çalışması, astların işe yönlendirilmesi gibi işletme ortamının gerekliliklerinden kaynaklanan nedenlerle gerekse özel yaşamlarında dengeli kişilik özelliklerine sahip olabilmeleri için etkin iletişim becerilerine sahip olması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda sağlık alanında eğitim veren bölümlerde okuyan öğrencilerin iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun; sağlık alanında çalışan/çalışacak kişilerin iş ortamında, hasta ve hasta yakınları gibi hassas bir kitle ile olduğu kadar diğer sağlık personeli ile de iyi iletişim kurma zorunluluğu ve üniversitede meslek eğitimi süresince iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik alınan derslerin olumlu etkilerinden

kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmamız sonucunda teknik alanda eğitim gören öğrencilerin iletişim becerileri puan ortalamaları düşük çıkmıştır. Bu sonucun; teknik alanda eğitim alan öğrencilerin, genellikle sayısal ve el becerilerinin yüksek olması, iş ortamları gereği daha etkin bir iletişime gerek duymamaları, meslek eğitimleri süresince davranış bilimleri veya iletişim benzeri dersler almamasından kaynaklandığı söylenebilir. Oysa ki, gerek iş yaşamı gerekse özel yaşamda aksaksız, sorunsuz bilgi akışı veya iletişimin kaliteli ürünler, sağlıklı kişisel ilişkiler, daha az problemlerle bir yaşam kısacası kaliteli çıktılar üreteceği muhakkaktır. Gerçek yaşamda ise teknik alanda ise bilgi akışının (engelsiz) doğru bir şekilde sağlanması sonucunda kaliteli ürünler(çıktılar) oluşturmaktadır. Teknolojinin en üst seviyede kullanıldığı teknik alanda insan ve iletişim unsuru oldukça önem kazanmaktadır. Bu açıdan mesleki (sağlık, sosyal, teknik, eğitim.vb) alanlarda görev yapan/yapacak olan kişilerin etkin iletişim becerilerine sahip olması ve bu becerilerini günlük ve iş yaşamında etkin olarak kullanabilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bireylerde, özellikle profesyonel iş yaşamında yer alacak meslek eğitimi alan kişilerde, gerek iş ortamı gerekse günlük yaşamlarında etkili bir iletişim becerisi için;

- Açık ve doğru mesaj vermesi,
- Saygı ve güven hissi vermesi
- Göz teması kurması,
- Beden diline dikkat etmesi,
- Geri bildirimde bulunması,
- İyi bir dinleyici olması ve dinlemeyi öğrenmesi,
- Empati kurması,
- Doğru zamanda doğru kişiyle iletişim kurabilmesi,
- Bilgiyi doğru iletmesi,
- Nazik ve esnek olması,
- Pratik olması,
- Güler yüzlü ve iyimser olması gibi nitelikler beklenen değerler arasında yer almaktadır.

Ayrıca farklı alanlarda meslek eğitimi veren tüm branşlarda, etkin iletişim becerilerine yönelik derslerin müfredatta yer alması ve ilgili sektör tarafından gerek mezuniyet sonrası eğitim programları gerekse periyodik dönemler halinde hizmet içi eğitimlerle bu becerilerin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması gerekliliği önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Alper, D. (2007), Psikolojik Danışmanlar ve Sınıf Öğretmenlerinin Duygusal Zeka Düzeyleri- İletişim ve Empati Becerilerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Altunışık, R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E., (2005), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, Sakarya.
- Akgül, A., Çevik, O., (2005), İstatistiksel Analiz Teknikleri SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları, Emek Ofset Ltd. Şti.2005, Ankara.
- Başer, G., (1995), Hemşirelik Yüksekokullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Sosyal Özellikleri, Okulu Tercih Sıralamaları ve Seçme Nedenleri, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Sayı: 2(1).
- Bekiroglu, B., (1998), Açıklamalı Bioistatistik Terimleri Sözlüğü, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.
- Bozdoğan, Z., (Erişim Tarihi: 15 Mart 2009), Etkili Öğretmen Olabilmek, www.e-kutuphane.egitimsen.org.tr/331.pdf.

- Bozkurt, E., (Erişim tarihi: 15 Mart 2009)Bireylerin İletişim Sorunları Ve İletişim Becerilerinin Geliştirilmesi,
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/medergi/16.htm>
- Bulut Bozkurt, N. (2004), İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Becerilerine İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:2(4).
- Burgoon, J.K., Buller, D.B. & Woodall, W.G. (1989), Nonverbal Communication: The Unspoken Dialogue. New York: Harper & Row
- C. E. Shannon, “A Mathematical Theory of Communication” Reprinted with corrections from The Bell System Technical Journal, Vol. 27, pp. 379–423, 623–656, July, October, 1948.
- Eren, E., (2003), Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar), Beta Yayınları, 6.Baskı, İstanbul.
- Hodgetts, Richard M. (1997), Yönetim-Teori, Süreç ve Uygulama, (Çev: Canan Çetin, Esin Can Mutlu), Der Yayınları, İstanbul.
- Kaynak, T. (1995), Organizasyonel Davranış ve Yönlendirilmesi, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul.
- Koçel, T. (2003), İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.
- Korkut, F. (2005), Yetişkinlere Yönelik İletişim Becerileri Eğitimi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:28.
- Köknel, Ö., (2005), İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, 8. Basım, İstanbul.
- Paksoy, M. (2002), Çalışma Ortamında İnsan ve Toplam Kalite Yönetimi, Cantay Kitabevi, İstanbul.
- Razı, G.S., Kuzu, A., Yıldız, A.N., Ocakçı, A.F., Arifoğlu, B.Ç., (2009), Çalışan Gençlerde Benlik Saygısı, İletişim Becerileri ve Stresle Baş Etme, TAF Preventive Medicine Bulletin, Sayı: 8(1)
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M., (1998), Örgütsel Psikoloji, Alfa Yayınları, 3. Baskı, Bursa.
- Siegel, Gerald M.; Gregora, April W.” Communication Skills of Elderly Adults.” Journal of communication Disorders, v18 n6 p. 485–94 Dec 1985
- Tevrüz, S. (1997), Endüstri ve Örgüt Psikolojisi, Türk Psikologlar Derneği-Kalder Kalite Derneği Ortak Yayını, 2. Baskı.
- Tevrüz, S., Artan, İ., ve Bozkurt, T. (1999), Davranışlarımızdan Seçmeler (Örgütsel Yaklaşım), Beta Yayınevi, İstanbul.
- Toy, S., (2007), Mühendislik ve Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerileri Açısından Karşılaştırılması ve İletişim Becerileriyle Bazı Değişenler Arasındaki İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- Ural, A., Kılıç, İ., (2005), Bilimsel Araştırma Süreci Ve SPSS İle Veri Analizi, Detay Yayıncılık, Ankara,
- Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan S., (2005), SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, B.(2007), Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İletişim Becerileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla Üniversitesi.
- Yiğit, R., Esenay, F.G., Derebent, E., (2007), Türkiye’de Hemsirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Profili, Cumhuriyet Üniversitesi HYO Dergisi, Sayı:11, Cilt:3

MESLEKİ EĞİTİMDE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ VE MÜŞTERİ ODAKLILIĞIN ÖNEMİ

IMPORTANCE OF THE TOTAL QUALITY MANAGEMENT AND CUSTOMER ORIENTED ON TECHNICAL TRAINING

Birol AKYÜZ¹

Mina ÖZEVREN²

ABSTRACT

The innovations and the developments in technology require new changes. And in accordance with these innovations and developments, the workers who work in industry need to change and improve their quality.

In this study, both the effects of the requirements of the customers on curriculums and the quality dimensions of these students are studied and determined. It has been examined required qualifications which qualifications are important or have the necessary qualifications. It is of Total Quality Management and some notions which are related to this notion. It is based on the description of education and some main notions which are related to education. The importance of the Total Quality Management is also emphasized. It is based on the description of Technical and Vocational schools and their importance in education system. The main factors which effect on the education quality are examined and determined. It is explained that customer oriented on technical training why is very important. Customer oriented on technical training provides to bring up qualified manpower who can fulfill requirements and expects of companies. Because, one of the most important factors in success of company and industry is qualified manpower. The main factors which effect on the education quality of Technical and Vocational Schools are the requirements of the customers or industry. For this reason, the curriculum of Technical and Vocational Schools ought to be organized and developed according to the requirements of the customers or industry.

Keyword: Technical and Vocational Training, Total Quality Management, Education, Quality Dimensios

ÖZET

Dünyada meydana gelen teknolojik yenilikler ve gelişmeler, yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu değişim ve gelişmeler, işletmelerde çalışan bireylerin görevlerinde değişiklik yapmaktadır. Dolayısıyla her meslek kademesi kendi sınırlarını zorlamaktadır.

¹ Yrd.Doç.Dr., Bilecik Üniversitesi, birol.akyuz@bilecik.edu.tr

² Prof.Dr., Marmara Üniversitesi

Bu çalışmamızda, eğitim sistemimizde önemli bir yeri olan, Mesleki Eğitimin kalitesinin nasıl geliştirileceği üzerinde durulmuş, işletmelerin işgücünde hangi niteliklere önem verdiği, istek ve beklentilerinin ders programı üzerindeki etkileri araştırılarak, mezun öğrencilerin Kalite Boyutları tespit edilmiştir. Toplam kalite yönetiminin tanımı ve toplam kalite yönetimi ile ilgili kavramlar üzerinde durulmuştur. Eğitimin tanımı yapılarak, eğitimle ilgili temel kavramlar ve Mesleki Eğitimde Toplam Kalite Yönetiminin önemi ve eğitimde müşteri odaklılığın faydaları açıklanmıştır. Mesleki eğitimde müşteri odaklılık, işletmelerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak nitelikli işgücünün yetiştirilmesini sağlar. Nitelikli işgücü işletmelerin ve endüstrinin başarısında önemli faktörlerden birisidir. Bu nedenle mesleki ve teknik eğitim kurumları toplam kalite yönetimi ve müşteri odaklı yaklaşıma uygun olarak ders programları geliştirmelidir.

Anahtar Sözcük: Mesleki ve Teknik Eğitim, Toplam Kalite Yönetimi, Eğitim, Kalite Boyutları

1. GİRİŞ

Küreselleşmenin sonucunda ekonomik sınırlar ortadan kalkmış ve rekabet sertleşmiştir (Odabaşı, 1997). Ekonomik sınırların ortadan kalkması ile birçok kuruluş sahip oldukları pazarlarda yeni ve güçlü rakipleri karşılarında bulmuşlardır. Bu yeni ortamda başarılı olabilen kuruluşlar incelendiğinde, bunların ortak özelliklerinin nitelikli iş gücüne sahip oldukları ve Toplam Kalite Yönetimi felsefesini ve onun getirdiği yaklaşımı benimseyen şirketler olduğu görülmektedir (Çetin ve diğ.,2001). Toplam Kalite Yönetimi, klasik anlamdaki yönetim anlayışının alternatifi olarak ortaya çıkan ve gelişen modern ve etkin yönetim anlayışıdır (Decosmo ve diğ., 1991).

Ekonomik ve sosyal gelişme ancak nitelikli insan gücü ile olmaktadır. Sanayi toplumu, teknolojik yenilik yanında bilgi ve beceri düzeyini yükseltmeye ihtiyaç duymaktadır. Böylece ülkeler arası rekabette nitelikli ara eleman yetiştiren okullarında önemi artmaktadır (The Economist, 1997). Gelişmiş ülkelerde işletmelerin yönetiminde uygulanan yönetim teknikleri eğitim sistemlerini de etkilemektedir. Günümüzde karşılaşılan taleplere cevap verebilme sürecinde en iyi yöntemlerden biri olarak Toplam Kalite Yönetimi görülmektedir (Şimşek, 2004).

Bu çalışmada meslek eğitim kurumları içinde önemli bir yeri olan meslek yüksekokulları ele alınmıştır. Meslek Yüksekokulları belirli mesleklere yönelik ara insan gücü (orta kademe yönetici) yetiştirmeyi amaçlayan bir yüksek öğretim kurumudur (Hatipoğlu, 1998). Uluslararası kalite standartlarında eğitilmiş ara kademe insan gücü (Tekniker/meslek elemanı) yetiştirerek, ülkemizin ihracata yönelik endüstri dalları başta olmak üzere üretim ve hizmet sektörlerini rekabet gücünü artıracak yönde desteklemektir. Mesleki eğitim kurumlarının, bireylere işin gerektirdiği yeterlilikleri gerçekleştirecek tecrübeleri kazandıracak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir (Erkan, 1997).

Hizmet ve endüstri sektörlerinin ihtiyacı olan nitelikli ve kaliteli teknik eleman (ara insan gücü) yetiştirme görevini üstlenen Meslek Yüksekokullarında Toplam Kalite Yönetimi anlayışını yerleştirmek mesleki eğitimin bir gereğidir. Toplam Kalite Yönetimi sadece öğrenci kalitesini ve niteliklerini artırmak değil, bir sistem bütünlüğü içinde bir kurumun tüm yönleriyle eğitim sürecinde uygulanan yöntem ve tekniklerde, eğitim ortamında,

anlayış ve kültürde yani bütünüyle kurum içinde değişimi ve teknolojik yenilikleri esas alan bir felsefedir (Çetin ve diğ.,2001).

2. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ VE MESLEKİ EĞİTİM

Eğitim sistemleri, ülkelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü geliştirmektedir. Yetiştirilen insan gücü ülkelerin kalkınmasında anahtar rol oynamaktadır (Özsoy, 2007; Güleç, 1994). Günümüzde birçok ülke eğitimde kaliteyi artırmaya yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Girdisi ve çıktısı insan olan eğitim sistemi yetiştirdiği insanlarla örgülerin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmektedir (Kavrakoğlu, 1992). Bu da bütün sistemleri etkilediğinden, kalite konusunda en çok duyarlı olunması gereken kurumlar eğitim kurumlarıdır (Şimşek, 2002).

Toplam Kalite Yönetimi, müşteri beklentilerini her şeyin üzerinde tutan ve müşteri tarafından tanımlanan kaliteyi, tüm faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında ürün ya da hizmet bünyesinde oluşturan bir yönetim biçimi olarak tanımlanmaktadır (Şimşek, 2001). Burada müşteri ve müşterinin belirlediği kalite çok önemlidir. Sunulan hizmet ya da ürünün kalitesinin tatmin edici olup olmadığı hakkında son kararı veren müşteridir. Bu nedenle müşteri kalite iyileştirme programının odak noktası olmak durumundadır(Yenersoy, 1997).

Müşteri beklentileri günümüzde büyük bir hızla değişmektedir. Gelecekte var olmak isteyen kuruluşlar müşteri odaklı olan bir sistem geliştirmek zorundadırlar (Drucker, Çev:Üçcan, 1994). Toplam Kalite Yönetimi tüm süreç, ürün ve hizmetlerin tam katılım yoluyla geliştirilmesi, tüketici/müşteri doyumunun artırılması, beklentilerinin ve gelecekte ihtiyaç duyabileceği beklentilerini de dikkate alan bir yönetim sistemidir (Öztürk, 1996). Toplam Kalite Yönetimi, Günümüzün rekabetçi dünyasında müşteri istek ve beklentilerine uygun en iyi mal ve hizmet üretmek amacıyla iyi bir kalite sistemine ve yönetimine sahip olmaktır (Aydeniz, 1998). Tüketici merkezli bu sistemin meslek yüksekokullarında uygulanabilmesi için ders programlarının buna göre hazırlanması ya da sürekli yenilenmesi gerekmektedir. İşletmelerin de eğitim sistemi içine alınması işletmelerin istediği teknik ve genel bilgi ve beceri seviyesinde Tekniker eğitimi programları hazırlanmış olacaktır (Özgüven, 1996).

Toplam Kalite Yönetim sisteminde kalite kavramı; bir ürün ya da hizmetin özellik ve niteliklerinin mevcut ya da ileride duyulabilecek müşteri beklentilerini karşılayabilme yeterliliği olarak tanımlanmaktadır (Özevren, 1997). Bu tanıma göre kalite kavramının boyutlarını müşteri belirlemektedir. Meslek Yüksekokullarında kalite ise, sanayinin ihtiyaçlarına uygun nitelik ve sayıda tekniker yetiştirmektir. Burada önemli olan sanayinin beklentilerine cevap verebilmektir (Bozkurt, 1996). Sanayide kullanılan mevcut veya yeni bilgiyi, teknolojiyi kullanabilecek nitelikte ve kalitede ara eleman (tekniker) yetiştirmektir. Meslek Yüksekokullarının başarısı, eğitim yoluyla bireye kazandırılan mesleki yeterlikler ile işin gerektirdiği yeterliklerin uygunluğu ile orantılıdır. Meslek Yüksekokullarının eğitim kalitesini etkileyen faktörler şu ana başlıklar altında toplanabilir;

- Öğrencinin ve Öğretim elemanının kalitesi
- Teknik donanımın ve fiziki ortamın kalitesi
- Yönetim Anlayışı
- Finans
- Sosyal – Kültürel ve Akademik faaliyetlerin yeterliliğidir.

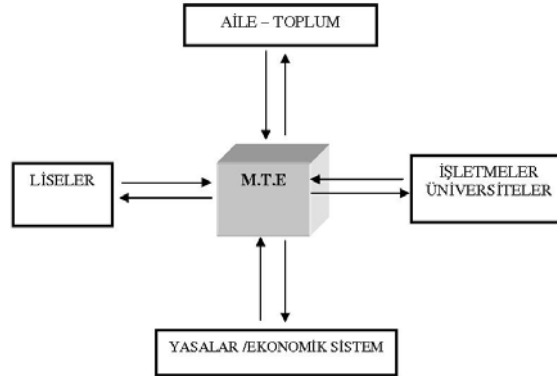
3. MESLEKİ EĞİTİMDE MÜŞTERİ KAVRAMI

Toplam Kalite Yönetimine göre müşteri, üretilen mal ya da hizmeti kullanan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Müşteri “bir kurumun ürettiği mal ya da hizmetten yararlanan/kullanan” kişi ya da işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Toplam Kalite Yönetimi anlayışına göre meslek yüksekokulu öğrencileri eğitim süreçlerinde iç müşteri olarak, mezunlarını istihdam eden işletmeleri ise dış müşteri olarak tanımlamak mümkündür. Müşteri; ne istediğini, ne zaman istediğini, nasıl istediğini tedarikçilere söyleyen baskın bir güçtür (Kavrakoğlu, 1992).

Müşterilerin ürün/hizmet hakkındaki düşüncelerinin ve beklentilerinin neler olduğunun bilinmesi çok önemlidir (Ceyhun ve Çağlayan, 1997). Toplam Kalite Yönetimi müşterinin beklentilerinin yerine getirilmesinde sağlayan bir yönetim sistemidir (Odabaşı, 1997).

Kaliteden söz edebilmek için iki tarafın olması gerekir. Bunlardan birincisi üretici ikincisi ise müşteridir. Yükseköğretimde üreticiler olarak yükseköğretim kurumları ifade edilmektedir. Yüksek öğretimde müşteri ise; eğitim öğretim hizmetinden yararlanan öğrenciler ve yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen bilimsel, teknolojik araştırmalardan yararlananlar. Yükseköğretimin tarafları ve muhatapları: Akademisyenler, öğrenciler, aileler, işverenler, devlet, meslek grupları, kurumun sahipleri, yönetiminde iş ve hak sahipleri, hükümetler ve bütün insanlık.

Mesleki eğitim kurumlarının mezunlarını istihdam eden işletmeler eğitim kurumlarının müşterileridir. Bu çalışmada müşteri olarak mesleki ve teknik eğitim kurumu olan meslek yüksekokulları mezunlarını istihdam eden bütün kurumlar olarak ifade edilmektedir.

Şekil: Mesleki ve Teknik Eğitimde Müşteri Kavramı (Akyüz,1999)

3.1.Müşteri Tatmini

Bir işletmenin en önemli hedeflerinden biri müşterilerini tatmin etmektir. Bu nedenle müşteri ihtiyaç ve beklentilerinin işletmeye bildirilmesi, geliştirilmiş bir süreçte ele alınan sonsuz iyileştirme çalışmalarının toplamı, ürün kalitesine katkıda bulunacaktır. Müşteri beklentilerinin belirlenmesinde, müşterilerin ürün ya da hizmet hakkındaki görüşleri çok önemlidir. Müşterinin ürün hakkında düşündükleri, ürün ya da hizmeti tarif eden kalite boyutlarını oluşturmaktadır (Özevren, 1997).

Bir ürün veya hizmetin kalitesi çeşitli boyutlar veya özelliklerle tanımlanabilir. Müşteri gereksinimleri, ürün veya hizmetin önemli boyutlarını oluşturmaktadır. Bu önemli boyutları tanımlamak için “Kalite Boyutu” kavramını kullanabiliriz. Müşterilerin, ürün veya hizmet hakkındaki görüşleri ürün veya hizmetin kalite boyutlarını belirler. Bu tanıma göre, “Kalite Boyutları” kavramı “Müşteri Beklentileri” kavramı olarak da kullanılabilir. Müşteri beklentilerine cevap verilerek müşteri tatmini sağlanır. Müşteri tatmini ise bir ürünün kullanan kişilerin beklentilerini o ürünün ne kadar karşıladığı ile ölçülür (Özevren, 1997).

Müşteri Tatmini = Beklenti < Algılama

MT = B < A

Müşterileri ürün ya da hizmetin kullanıcıları olarak düşünmek Toplam Kalite Yönetimi sisteminin ana görüşlerinden biridir. Müşteri tatmini, müşterinin bir ürün ya da hizmetten beklediği yararları, performansa, Sosyo-kültürel değerlere uygunluğuna bağlı bir fonksiyondur. Ürünün kullanımı sırasında ve hizmetin tüketimi esnasında müşteriler beklentileriyle deneyimlerini karşılaştırırlar ve eğer karşılaştırma beklentilerini karşılıyorsa sonuç, müşteri tatmin ürünü olan yüksek bir kalite çıktısıdır.

3.2.Kalite Boyutları

Kalite, müşterinin ürün ya da hizmetlere karşı tutumunun ölçülmesidir ve müşterinin istediği veya beklediği kalite özelliklerinin uygunluğunun ölçüsü olarak da tanımlanabilir. Günümüzde kalite ise, ürün ya da hizmetin, müşterilerin beklentilerini karşılayan özelliklerinin tamamı olarak da tanımlanmaktadır (Yüksel, 1998). Mesleki eğitimde kalite ise; işletmelerin mesleki ve teknik eğitim mezunları hakkındaki düşünceleri ve gelecekte olmasını istedikleri özelliklerin tamamı olarak tanımlanabilir(Yenersoy,1997). Kalite kavramını aşağıdaki gibi formülize edebiliriz.

Kalite = Müşteri Tatmini

Bir ürün ya da hizmetin kalitesi çeşitli özellikler ve boyutlarla tanımlanabilir. İşte bu özellik veya boyutlara o ürünün ya da hizmetin kalite boyutları denir (Öztürk,1996). Müşteri beklentilerinin belirlenmesi için kalite boyutları çok önemlidir. Meslek Yüksekokulu mezunu Makina Teknikerleri istihdam eden, Türkiye'nin değişik bölgelerinde, Metal sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üzerinde anket uygulayarak yaptığımız bir araştırmaya göre, işgücünde aranan kalite boyutlarından bazıları şunlardır (Akyüz,1999):

Bilimsellik: Çalışmalarında bilimsel yöntemleri kullanması ve yaptığı her işi bilimsel bir temele dayandırması, geleneklere göre değil bilimsel metotlara göre çalışması,

Beceriklilik: Kazandığı bilgileri uygulayabilmesi, pratik olması, çizim, tasarım, grafik okuma gibi becerilere sahip olması, Ekip çalışmasına katılması,

Doğruluk: Ölçümleri ve çizimleri doğru yapabilmesi, hesaplamaları doğru yapabilmesi, hataların kaynağını araştırması,

Performans: Kendisinden beklenenleri tam olarak karşılaması,

Yaratıcılık: Yenilikçi, yaratıcı olması ve mantık yürütebilmesi,

Dikkatlilik: İş ortamında dikkatli olması,

İfade Kabiliyeti: Kendini ifade edebilme ve anlama kabiliyetinin iyi olması,

Zamanlılık: Zamanı etkin ve verimli kullanması, İş takibi yapabilmesi,

Temizlik: Çalışma düzeninin korunması ve temizliğe önem vermesi

Yaptığımız araştırmadan elde edilen bilgilere göre Türkiye’de Meslek Yüksekokullarının başarı kriterlerini şöyle sıralamak mümkündür: (Akyüz, 1999)

- Meslek Yüksekokullarının alt yapısı,
- Meslek Yüksekokullarındaki programlardan yakın çevresindeki işletmelerin beklentilerine cevap verebilmesi,
- Konusunda uzman Eğitici kadrosu,
- Meslek Yüksekokullarını yöneticileri,
- Meslek Yüksekokullarının alt yapılarını destekleyecek yakın çevresindeki sanayi kuruluşları,
- Meslek Yüksekokullarına gelen öğrencilerin nitelikleri ve tercih edilmeleri,
- Mezun veya mezuniyet sonrası istihdam edilmiş tekniker sayısı,
- Yönetim kadrosunun tekniker ve meslek elemanı eğitimi ve yönetim konusunda istekliliği ve yeterliliği,
- Öğretim elemanlarının kendi alanlarında ve tekniker eğitimi konusunda yeterliliği,
- Müfredat programları ile atölye-laboratuvarların endüstrinin ihtiyacı olan tekniker yetiştirecek ölçüde uyumlu olması,
- Meslek Yüksekokullarının endüstri ile ilişkilerinin düzeyi,
- Öğrencilerin ve öğretim elemanlarının memnuniyeti,
- Mezun öğrencilerin sanayide kabul görme seviyesi sayılabilir.

4. MESLEKİ EĞİTİMDE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİNİN ÖNEMİ

Toplam Kalite Yönetiminin benimseyen eğitim sisteminde insanı ön plana çıkarmak ve insana değer vermek temel önceliktir. Eğitimde önemli olan bireyleri rekabete hazırlamak ve onlara rekabet gücü kazandırmaktır. Bunun içinde “Bir insan ne kadar kusursuz olursa olsun mutlaka geliştirilebilecek yönleri vardır” ilkesi benimsenmektedir (Şirvancı, 1993).

Mesleki eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, paylaşılmış bir beraberliği amaçlamaktadır. Örgütsel uyum, ekip çalışması ve tam katılım yüksek düzeyde başarı için gereklidir. Toplam Kalite Yönetimini benimseyen Mesleki Eğitim sisteminde;

- Öğrenme sürecinde odak noktası öğrencidir. Öğrenme sürecinde öğrencilerin aktif olması gerekir. Yüksek düzeyde başarı için öğrencilerin motive edilmesi gerekir. Öğrenciler, öğrenme süreçlerindeki gelişmelerinde katılımı arzulamaktadırlar (William, 1995).
- Mesleki Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi sistemi kaliteli bir eğitim için gerekli fırsatları sağlayan, bütün toplumun gereksinim ve beklentilerini göz önüne alan aile, öğrenci, öğretim elemanı, işletmeler ve toplum temsilcilerinin eğitim programlarının hazırlanmasında katılımını öngören, teknolojik gelişmelere açık ve eğitimde sürekli gelişmelere olanak sağlayan bir ortam yaratmaktır (Taşçı, 1995).
- Toplam Kalite Yönetiminde öğrencilerin eğitime gönüllü katılımı sağlanır. Böylece öğrencilerde hem ekip çalışması kültürü kazandırılır hem de etkin bir işbirliği kazanılmış olur.
- Toplam Kalite Yönetimi, aileleri, işletmeleri ve toplumu müşteri olarak görmektedir. Toplam Kalite Yönetimi uygulayan eğitim kurumları, müşterilerin gereksinimlerini ve beklentileri dikkate alarak eğitim programlarında sürekli bir geliştirme yaratırlar.

- Eğitimin ana hedeflerinden birisi de kaliteli insan yetiştirmektir. Bir eğitim sisteminde öğrenci, mesleğinin gerektirdiği bilgi-beceri ve davranışları kazanamıyorsa fireye ayrılmış ürün gibidir. Bir eğitim kurumunun firesiz eğitim yapması, hayat boyu öğrenmeyi amaçlayan ve bunu davranışlarına yansıtan, bir öğretimle mümkün olabilir. Toplam Kalite Yönetiminde, eğitim kurumlarında tam öğrenmeyi, sıfır hata üretimi şeklinde görebiliriz (Decosmo ve diğ., 1991).

Bir sınıf ortamında, Toplam Kalite Yönetimi uygulamalarından sonra şunlar görülür;

- Öğretim elemanı, Toplam Kalite Yönetimin' den önce, bilginin yayıcısıdır, sınıfa ilişkin tek karar vericidir ve denetleyicidir. Ama Toplam Kalite Yönetimi' den sonra, öğretme etkinliklerinin kolaylaştırıcısıdır, diğer eğitimciler ile birlikte takım üyesidir, destekleyicidir, müşterinin istek ve ihtiyaçlarını kendisine odak noktası olarak alır ve buna göre denetleme yapar, hizmet verme ön planda gelir.
- Yönetici, Toplam Kalite Yönetiminden önce denetleyici konumundadır. Toplam Kalite Yönetiminden sonra, hem destekleyici hem müşteriyi merkeze alıcı, hem hizmet sunucu, hem de yönlendiricidir.
- Öğretim programı, Toplam Kalite Yönetiminden önce, tek metne dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Ama Toplam Kalite Yönetiminden sonra, yetişkin yaşamının sorumluluklarıyla tanımlanmış yeterlikleri içermektedir.
- Toplam Kalite Yönetiminden önce eğitim sektörünün kendisi üzerinde yoğunlaşma vardır. Toplam Kalite Yönetiminden sonra öğrenci ve diğer ilgililer üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Mesleki eğitimde Toplam Kalite Yönetimi uygulamalarının gereklerini ve yararlarını şöyle sayabiliriz:

- Müşteri odaklılık,
- Müfredatların hazırlanmasına öğrenci, veli ve işletmelerin katılımı,
- Çağdaş değerlendirme ve ölçme yöntemlerinin geliştirilmesi,
- Uygulamalı eğitime ağırlık verilmesi,
- Öğrenme proseslerinin denetimine işletmelerin katılımı,
- İç ve dış müşteri tatmini,
- Gönüllü katılımcı grupların oluşumu,
- Eğitim engellerinin tanımlanması,
- Meslek standartlarının belirlenmesinde önemlidir.

5.SONUÇ

Geleceğin modern eğitim kurumları olma yolunda hızla ilerleyen Mesleki eğitim kurumları, değişim olgusu çerçevesinde meydana gelen hızlı teknolojik yenilikler karşısında, sanayinin işgünü oluşturan mezunlarına daha kaliteli eğitim vererek, işletmelerle dünya pazarlarında rekabet edebilecek güce sahip olmalarına katkı sağlamalıdır. İnsan kaynakları bir işletme için en değerli üretim faktörleri arasındadır.

21.Yüzyılda yetişkin, kalifiye insan kaynağı ve en büyük rekabet unsuru olarak görülmektedir. Rekabet gücü olan işletmelerin teknoloji, mal ve hizmeti, coğrafi sınır tanımayan bir pazara zamanında ve kalite standartlarına uygun olarak üretmesi

gerekmektedir. Bu durum kaliteli iş gücüne ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Hızlı değişikliklere uyum sağlayabilen işletmelerin en belirgin özelliklerinden biri yüksek kaliteli iş gücüne sahip olmalarıdır. Rekabet üstünlüğü, çalışanların teknolojik yeniliklere paralel olarak bilgi ve beceri düzeyini yükseltmekle sağlanabilmektedir. Eğitim niteliğinin düşüklüğü üretim hacim ve kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle uluslararası rekabette eğitim stratejik bir önem kazanmaktadır.

- Bu günkü eğitim sistemi, ihtiyaçlara cevap verebilecek esnek bir yapıya sahip değildir.
- İşletmelerin ayakta kalabilmeleri rekabet edebilme gücü ile doğru orantılıdır. Bunu için kendilerini sürekli yenilemeleri gerekmektedir. Mevcut sistemde okullarda kazanılan yeterliklerle, iş hayatının ihtiyaçları arasında ciddi farklar bulunmaktadır.
- Meslek standartlarının bulunmayışı program geliştirme çabalarını aksatmakta, verilen eğitim kalitesi tartışılmaktadır.
- Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile sistem desteklenmelidir.

Mesleki eğitim kurumlarının iş hayatının nitelikli insan gücü ihtiyacını karşılayacak şekilde geliştirilmesi, kalkınmanın hedeflerinin gerçekleşmesi ve istihdamın artırılması ile yakından ilişkilidir. Mesleki eğitim kurumlarının, bireylere işin gerektirdiği yeterlilikleri gerçekleştirecek tecrübeleri kazandıracak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Meslek yüksekokulları, işin gereklerine uygun mesleki yeterlilikleri kazandırabildiği ölçüde etkilidir.

Teknolojik gelişme ve ilerlemeler, ekonomik kalkınma süreci içinde bulunan Türkiye’de mühendislerin, teknikerlerin ve vasıflı işçilerin birlikte çalışmasını gerektirmektedir. Ülkemizdeki kalkınma ve gelişmenin hız ve verimliliği ekip halinde çalışmaya bağlıdır. Değişen teknolojik ihtiyaçların meydana getirdiği boşluk ara kademe insan gücü ile doldurulacaktır.

Hazırlanacak olan Mesleki eğitim programlarının, teknolojik gelişmelere ve ihtiyaçlara göre yenilenmesi ve programın uygulanmasında, amaçlara ulaşılabilmesi için, öğrenme sürecine katkıda bulunacak, okul, sınıf, atölye, laboratuvar, kütüphane, araç-gereç ve her türlü donanımın sağlanmış olması gerekmektedir. Mezun olan elemanların, kendilerine gerekli pratik becerileri hem laboratuvar ve atölyelerde, hem de iş tecrübesi şeklinde kazanması sağlanmalıdır.

6.KAYNAKLAR

- Akyüz, B., (1999), “Meslek Yüksekokullarında Müşteri İstek ve Beklentilerinin Ders Programı Üzerindeki Etkileri ve Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Aydeniz, N. (1998), “Toplam Kalite Yönetiminin Günümüz ve Gelecekteki yeri”, Standard Dergisi, Nisan 1998.
- Bozkurt, R.(1996), “Hizmet Endüstrilerinde Kalite”, Verimlilik Dergisi, Özel Sayı İkinci Baskı.
- Ceyhan, Y. ve Çağlayan, M.U. (1997), “Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Çetin, C.; Akın, B.; Erol, V.(2001), “Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi”, 2.Baskı, Beta Basım, İstanbul.

- Decosmo, R.D., PARKER J., ve HEVERLY M.A. (1991), "Total Quality Management in Higher Education", San Francisco, Jossey-Bass Inc. Publisher Number.71.
- Drucker, F.P.(1994), "Gelecek İçin Yönetim", (Çev: Üçcan, F.)Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Erkan, H. (1997), "Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme", Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Güleç, K.(1994), "Türkiye'de ve Dünyada Teknolojik Gelişmeler", DPT, Ankara.
- Hatipoğlu, T.(1998), "Yükseköğretim Mevzuatı", Selvi Yayınevi 3.Baskı,Ankara.
- Kavrakoğlu, İ.(1992), "Toplam Kalite Yönetimi", Kalder Yayın No.1,İstanbul.
- Odabaşı, H. (1997), "Toplam Kalite Yönetimi Yolculuğu", A.Ü İ.İ.B.F. Dergisi, Mart 1997.
- Özevren, M. (1997), "Toplam Kalite Yönetimi ve Temel Kavramlar ve Uygulamalar, Alfa Basım, İstanbul.
- Özgüven, E. (1996), "Ülkemizin Üst Düzey Teknisyen İhtiyacı ve Eğitimi", H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 2,1996.
- Özsoy, C. (2007), "Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin İktisadi Kalkınmadaki Yeri ve Önemi", A.Ü. Yayın No.1780, Eskişehir.
- Öztürk, S. A. (1996); "Hizmet İşletmelerinde Kalite boyutları ve Kalitenin Artırılması" MPM yayını, 1996/2.
- Şimşek, M. (2000), "Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri", Alfa Yayınevi, İstanbul.
- Şimşek, M.(2002), "Toplam Kalite Yönetiminde Başarının Anahtarı", Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Şimşek, M.: "İş Hayatında Mükemmellik", *Hayat Yayınları*, İstanbul, (2004).
- Şimşek, M.: "Toplam Kalite Yönetimi", *Alfa Yayınları*, 3.Basım, İstanbul, (2001).
- Şirvancı, M.(1993), "Toplam Kalite Yönetiminin Temel Öğeleri", Kalite Dergisi,Ekim 1993
- Taşçı, Deniz, "Toplam Kalite Yönetimi ve Eğitimde Uygulanabilirliği", 4.Ulusal Kalite Kongresi, Kasım 1995,İstanbul, Kalder Yayını, cilt2.
- Uzun, A. ve Vatansever F.,(2005), "Eğitimde Kalite ve Sanayicinin Beklentileri", MTET2005, İstanbul.
- William, A. Weimer, "The Future Of Industrial Training", Industry&Higher Education, April 1995
- Yenersoy, G.(1997), "Toplam Kalite Yönetimi", Rota yayınları, İstanbul.
- Yüksel, B.(1998), "Kalite Kavramına Müşteri Yönlü Yaklaşım", MPM Dergisi,1998/2.
- : (1997), The Economist, "Education and The Wealth of Nations", Vol:342, March 29th- 4 April 1997.

MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE AİLE VE ÇEVRENİN ROLÜ

THE ROLE OF FAMILY AND ENVIRONMENT AT VOCATIONAL TECHNICS EDUCATION

Hülya BOZYOKUŞ¹

ABSTRACT

Education is an opportunity leading a country to a successful future.

Great progresses at economy by reason of the science and technique are a conclusion of “imagination power” and “mental abilities”. Younger generation whose thoughts aren't considered important by the scoldings with the question “why are you trying with the unnecessary things” countries.

The way of having a lasting place in a family and a contemporary country for a person occurs by discussing the educational subjects at the markets, shops and universities. Why do the societies esteeming the time, effort and money spend so effort and money to discover and train the superior capable people?

The aim of the education is to supply the necessary preparations so that the students can be successful in their jobs. Only intelligence, special skills and vocational techniques are not enough in order to succeed. During the education, having the knowledge and various abilities is important. The education based on the research, discovery, usage, production and application should be preferred. The researches show that families help the success of their children during the education period. The success in education is related to both the intelligence and the interest of the family. The family takes an important role at the growing up their children. Spreading the conscious that a quality education first starts in the family to every section of society and realizing the influence of the family in education increases the quality of education.

Keywords: Education Instruction, school-home relationship, environmental effects, student succes.

ÖZET

Eğitim, bir memleketi parlak geleceğe götüren bir imkandır.

Bilim ve teknik sayesinde ekonomideki büyük ilerlemeler, “hayal gücünün” ve zihinsel yeteneklerin eseridir. Farklı düşünceleri yüzünden “boş şeylerle niye uğraşıyorsun?” azarlarıyla buruşturulup çöp sepetine atılan fikirleri olan gençler yabancı ülkelere göç etmektedir.

İnsanın ailesi ve çağdaş bir memleketi içinde kalıcı bir yere sahip olmasının yolu, eğitim konularının “çarşıda, pazarda, üniversitelerde” görüşülüp tartışılmasından geçer. Zamana, emeğe, paraya kıymet veren toplumlar niçin üstün yetenekleri keşfetmeye ve yetiştirmeye bunca emek ve para sarf ediyorlar?

¹Öğr.Gör.,Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, hulya@uludag.edu.tr

Eğitimin hedefi, öğrencilerin mesleklerinde başarılı olabilmeleri için gereken hazırlıkları sağlamaktır. Büyük başarılar kazanabilmek için yalnız zeka, özel yetenekler ve mesleki teknikler yeterli değildir. Eğitim esnasında, bilgilerin ve çeşitli yeteneklerin kazanılması önemlidir. **Araştırmaya, bulmaya, kullanmaya, üretmeye, uygulamaya** dayanan eğitim tercih edilmelidir. Araştırmalar, öğrencinin eğitim öğretim sürecinde ailelerin başarıya büyük katkı sağladığı yönündedir. Eğitimde başarı, zekanın dışında ailenin ilgisinde bağlıdır. Aile, çocuğun yetiştirilmesinde anahtar rol oynar. Kaliteli bir eğitimin aileden başladığı bilincini toplumun her kesimine yaymak ve ailenin eğitimde etkinleştirilmesini sağlamak eğitim kalitesini yükseltecektir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim öğretim, okul-aile ilişkisi, çevresel etkiler, öğrenci başarısı.

1.GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, eğitimde ailenin ve çevrenin rolünü vurgulamaktır. Pek çok gencimiz kişiliği, beyin gücü ve yetenekleri göz ardı edilerek, kabiliyetinin olmadığı fakat ailesinin seçtiği ve istediği mesleklerde çalışmaktadır. Bu durumu daha iyi ifade etmek için Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinden 200 kişilik bir gruba anket uygulanmış ve çıkan sonuçlar değerlendirilmiştir. Ankette aile yapısı, ailenin gelir düzeyi, anne-babanın çocukla ilişkisi, çocuğun çalışma ortamının mevcut olup olmadığı, meslek seçimi, başarı durumu vb sorular sorulmuştur.

Anne babaların davranışları, aile yapısı, gelir düzeyi, çevre faktörü, başarı durumu, çalışma ortamı gibi değişkenlerden elde edilen veriler, SPSS 13.0 ortamında Ki-kare testi uygulanarak incelenmiştir.

2.AİLENİN ROLÜ

Çocuk eğitimi, ailede başlar, okul ve çevreyle birlikte hayat boyu devam eder. Aile toplumun temelidir. Eğitimin en iyi gerçekleştirildiği ilk yer ailedir. Toplumlar temel değerlerini aile aracılığıyla yeni kuşaklara aktarırlar.

Toplumların çekirdeğini oluşturan aile; insan neslinin devamını sağlar, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi, yeni nesillere kültürel kimliğin aktarılması, ahlaki değerlerin kazandırılması, tarihsel ve toplumsal bilincin kazandırılması, sevgi, saygı ve hoşgörü esasına dayanan değerlerin yerleştirilmesi gibi temel fonksiyonları içerir.

Ailede, anne baba ile çocuk arasındaki iletişim ve anne babanın disiplin anlayışı, çocuğun eğitiminde önemlidir. Eğitimde en temel en etkili olan anne babanın rolü iyi bir örnek veya model olmaktır. Kişilik oluşumu için gerekli olan model, büyük ihtimalle aile içindeki yakın bir üye ile gerçekleşmektedir. Genellikle model anne baba olmaktadır. Fakat ağabey, teyze, hala, dayı yada amca gibi aile içinden bir erişkin de model olabilir. Bu nedenle anne baba model çocuğun eğitilmesinin temel taşıdır. Anne baba çocuklarına doğru ve yanlışları bu sayesinde öğretirler. Çünkü çocukta öğrenmenin ilk ve basit şekli çevresinde gördüğü davranışları taklittir.

İyi bir aile, çocuğunu çevrenin kötü koşullarına ve yargılarına karşı korumalıdır. Aile çocuğa yol göstererek, kuralları öğreterek davranışlarına yön verir, güç durumlarda çocuğun yanında olur, onu destekler. Gerektiğinde denetleyerek, sınır çekerek, cezalandırarak, kurallara uymasını sağlar, doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretir.

Aile, insan ilişkilerinin yaşandığı bir sahne gibi düşünülebilir. Bir aile düşünelim, kurallara uymada kararlılık ve süreklilikten yoksun ise bu ortamda yetişen çocuk neyin iyi, neyin kötü olduğuna karar veremez, nerede, ne zaman neyin yapılmaması gerektiğini

bilemez. Anne baba ve diğer büyükler evin düzenini sağlamak için kuralların uygulanmasında tutarlı olmalıdır. Birinin tepki gösterdiği diğerinin tepkisiz kaldığı durumda çocuk güvenini yitirir. Evdeki akrabalarda çocuğun kişiliği üzerinde belirgin olumsuz etkileri olabileceği gibi bazı yönlerden ailede iyi bir eğitim ortamının oluşmasına yardım edebilir.

Kısacası; aile ortamının eğitime elverişli olması için ailede bulunması gereken koşullar en azından şunlardır:

- 1.Ailenin öğrenciyi öğrenmeye ve başarılı olmaya motive etmesi
- 2.Ailede öğrenciye ödevlerinde kılavuzluk edecek kişilerin olması
- 3.Ailenin eğitime elverişli yerlerinin olması
- 4.Çocuğun denemeler yaparak öğrenmesini , yaratıcılığını destekleyici ortamın olması
- 5.Çocuğun düşüncelerine saygı gösterilmesi, düzgün bir dille anlatmasına izin verilmesi
- 6.Çocuğun eğlenme, televizyon izleme, gibi etkinlikleriyle birlikte ödevlerini yapmaya elverişli bir çalışma programı yapmasına yardım edilmesi.

Çocuk yetiştirmek dünyanın en zor sanatıdır. Zaman zaman çocuklara kızılır, sinirlenilir, hatta cezalandırılır, ancak çocuklar geleceğin yapı taşlarıdır. Sonuç olarak, çocuğu kendi kendine kararlar alabilen ve aldığı kararların sorumluluğunu taşıyabilecek, özgüven sahibi, girişken, saygılı, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla söyleyebilen, yeteneklerini kullanabilen, kültür değerlerine sahip, sağlıklı bireyler yetiştirmeliyiz.

2.2. Aile ve Çevre

Yapılan bir araştırmaya göre aile özellikleri, öğrenci başarısındaki en önemli çevre faktörünü oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, okul başarısının yarından çoğunun, ailenin katkısıyla gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Eğitim, önce ailede başlar, daha sonra sokakta, mahallede, okulda, iş yerinde ve çevreyle birlikte hayat boyu devam eder. Bilgi, beceri ve kişilik kazanmada çevrenin rolü büyüktür. Çocuk önce farkında olmadan taklit eder, zamanla bu davranışlar alışkanlık hâline gelir; böylece bilgi dağarcığı ve kişiliği oluşur. Gazali, “İnsan bulunduğu kabın şeklini alan sıvı gibidir.” benzetmesiyle kişiliğin oluşmasında çevrenin önemine dikkat çeker.

Çevre, kalıtım, beyin gücü, yaşam süresince şekillenirken çevrenin rolüde unutulmamalıdır. İnsan doğası gereği içinde yaşadığı çevrenin etkisinde kalmakta, çevresel, kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Çevrenin insan gelişimine katkıda bulunduğu gelişimini hızlandırdığı belirtilmektedir. Değişik çevrelerden gelen insanlar birbirinden fikir ve hizmet alışverişinde bulunmakta, birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmaktadır.

2.3. Televizyon ve İnternet

Günümüz iletişim ve etkileşim toplumunda çocuğun gelişiminde anne baba üzerine düşen görevi yaparken; akraba çevresi, okul ortamı, arkadaş ve sosyal çevresi, dışarıdan gördükleri, duydukları da gelişimi açısından önemli olmaktadır. Çalıştığı ortamda öğrenci dikkatinin dağılmadığını, etkilemediğini söylese de, TV, internet, müzik vb uyarıcıları kapatmalıdır. Dersini masada çalışmalı, çalışırken dikkatini çekecek afiş, resim gibi materyaller görüş alanında olmamalıdır.

Anne babalar ev içerisinde çocuğu yönlendirir, çünkü çocuk, çevresine uyum sağlayacak davranışları küçük yaşlarda öğrenir. Cömertlik, cimrilik, temizlik, düzenlilik, dağınıklık, çekingenlik gibi alışkanlıkların kazanılması hep çocuklukta eğitime bağlıdır.

Televizyon çocuklara günlük hayattan farklı heyecan vermektedir. Bilinçli ebeveyn çocuğuna faydalı olabilecek programları seçmekte, aynı zamanda süre sınırlaması koymaktadır. Çocuk televizyon izlerken kendini çevresinden soyutlamakta, kendisini ifade etme becerisini kaybetmektedir. Böylece, ailenin görünümü “aynı çatı altında fakat birbirine yabancı bireyler” boyutuna doğru sürüklenmektedir. Oysa aile televizyonun ne zaman, nasıl ve ne kadar izleneceğine ilişkin kurallar koymalı ve programlarda seçici olmalıdır. Kitap okuma alışkanlığının gelişmesi içinde televizyon kapatılmalıdır. Ailece kitap okuma saati düzenlenmeli. Bu yapılırken baskıcı olunmamalı, çocuklarla ailece neşeli, huzurlu, verimli bir zaman geçirmenin bir yolu olarak düzenlenmelidir.

Televizyon gibi internette faydalı olabileceği gibi kontrolsüz kullanıldığı takdirde aile ilişkilerini yaralayacak sorunlar yaşatabilir. Bu tür sorunların önünün alınabilmesi için aile bireylerinin internet ve içerikleri konusunda bilinçlendirilmesi gerekir.

2.4.Mesleki Eğitim

Eğitim toplumda önemli bir yer tutar ve toplumdaki her unsurun kaynağını oluşturur. Bireyin kendi kendisine ve çevresiyle uyumlu bir kişilik kazanması eğitimle mümkündür. Kuşkusuz eğitimin doğduğu yer ailedir. Çocuk ancak ailenin sevgisi ve ilgisi ile sağlıklı büyüebilir. Uyumlu ilişkiler içinde güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla büyüyen çocuk olgunlaşır, kişilik kazanır, kendi kanatlarıyla uçmayı öğrenir. Sevildikçe güven duygusu pekişir, desteklendikçe kendisine saygısı artar. Anlayış gördükçe hoşgörülü olmayı, sorumluluk aldıkça bağımsız davranmayı öğrenir.

Mesleki eğitimin amacı; bireyleri çevreleriyle uyumlu kılarak verimli ve üretken yapabilmektir. Bireyden beklenen özellikler; sorumluluk alma, yaratıcı düşünme, değişime uyum gösterme, problem çözebilme, kolay iletişim kurma, grupla çalışabilme, işbirliğine yatkın olma, karmaşık teknolojik sistemleri anlayabilmektir.

Sanayi üretken, titiz ve verilen işleri standartlara göre uygun yapabilen elemanlar istemiştir. Eğitim bu talepleri karşılayan insanların yetiştirilmesine yönelmiştir. Eğitimde eleme yöntemi uygulanır. Başaramayan devre dışı kalır.

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim yeterli düzeyde değildir. Ülkemizin nitelikli ara insan gücüne olan ihtiyacı çoktur. Gelişen Türkiye ekonomisinin uluslararası pazarda rekabet gücünün yükselmesi sadece meslek yüksekokulları ve bunların yetiştirdiği kaliteli elemanlarla mümkündür. Sayıları her geçen gün artmakta olan meslek yüksekokulları, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insan gücünü yetiştirmede olumlu gelişmeler kaydetmeye devam etmektedir. Bu okullarda teknik programlar denilen bilgisayar, elektrik, iktisat, sağlık, denizcilik vb programlar adı altında eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Sanayinin yüksek nitelikli ara insan gücüne olan ihtiyacını artırmıştır. Sanayi kuruluşları öğrencilerin üretim bilgisi ve becerisi, teknolojinin yakın takibi gibi konuların önceden bilinmesini temel istek olarak bildirmektedir. Mesleki eğitimi, iş dünyasının gereksinim duyduğu kadar kaliteli ve rekabet edebilir bir eğitim vermelidir. Bu eğitimde, iş dünyasına yüksek öğretimden geçiş sırasında genel rekabetin ve mesleki yeteneklerin ön planda tutulması gerekir.

Meslek seçiminde, öğrencinin ailesindeki kişilerin yönlendirmeleri çok önem taşır. Öğrencinin meslek seçimini etkileyen iki temel faktör vardır: Birincisi ailesinin etkisi, ikincisi ise tesadüflerdir. Anne babalar meslek seçiminde çocukları etkilemektedir. Oysa çocukların, yetenekleri, bilgi ve becerileri birbirinden farklıdır. Ailelerin görevi çocuklarının yetenek ve becerilerini keşfederek uygun meslek seçiminde çocuklarına yardımcı olmaktadır. Maalesef bugün ki eğitim sistemimiz sınava endekli durumdadır. Çoğu genç eline bir tornavida verilse bir vidayı sıkamayacak düzeydedir. Her yıl binlerce öğrencinin sınava hazırlandığı ülkemizde gençler sınava girerek başarısız olmakta,

istemediği işlerde zoraki çalışmak zorunda kalmaktadır ve çoğu da mutsuz yaşamaktadır. Anket çalışmasında bu konuya değinilecektir.

3. ANKET

2008-2009 Bahar yarıyılında U.Ü.TBMYO'da 200 öğrenciye uygulanan ankete göre sonuçlar şöyle gözlenmiştir. Öğrencilerin yüksekokuldaki başarıları ile ailesinin kendisiyle ilgilenmesi arasında yakın bir ilişki vardır.

Tablo 1. Öğrencilerin başarı durumu ve aile ilgisi

s14 * s16 Crosstabulation

			BAŞARI			Total
			EVET	HAYIR	BAZEN	
AİLE İLGİSİ	EVET	Count	46	36	56	138
		% within s14	33,3%	26,1%	40,6%	100,0%
	HAYIR	Count	9	10	9	28
		% within s14	32,1%	35,7%	32,1%	100,0%
	BAZEN	Count	13	9	12	34
		% within s14	38,2%	26,5%	35,3%	100,0%
TOPLAM	Count	68	55	77	200	
	% within s14	34,0%	27,5%	38,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,566 ^a	4	,815
Likelihood Ratio	1,519	4	,823
N of Valid Cases	200		

0 cell^s (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,70.

Yukarıda görüldüğü gibi, yüksekokul öğrencilerinin aileleri, kendileriyle ilgilenmektedir. Ailelerin çocuklarıyla ilgilenmeleri öğrencilerin okuldaki başarısını artırmaktadır.

Tablo 2. Aile yapısı ve başarı arasındaki ilişki.

s1 * s16 Crosstabulation

			BAŞARI			TOPLAM
			EVET	HAYIR	BAZEN	
Aile Yapısı	EVET	Count	52	47	53	152
		% within s1	34,2%	30,9%	34,9%	100,0%
	HAYIR	Count	13	8	24	45
		% within s1	28,9%	17,8%	53,3%	100,0%
	BAZEN	Count	3	0	0	3
		% within s1	100,0%	,0%	,0%	100,0%
TOPLAM	Count	68	55	77	200	
	% within s1	34,0%	27,5%	38,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,457(a)	4	,022
Likelihood Ratio	12,062	4	,017
N of Valid Cases	200		

3 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,83.

Hesaplanan Pearson Ki-Kare istatistiği 0,022 ve 4 serbestlik derecesiyle 0,05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Aile yapısı ve başarı arasında ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Türk ailesinde çekirdek aileye doğru bir gidiş vardır.

Tablo 3. Aile yapısı ve yüksekokul seçimi.

s1 * s13 Crosstabulation

			Yüksekokulu kendi isteğinizle seçtiniz?			Toplam
			EVET	HAYIR	BAZEN	
Aile Yapısı	EVET	Count	107	22	23	152
		% within s1	70,4%	14,5%	15,1%	100,0%
	HAYIR	Count	33	9	3	45
		% within s1	73,3%	20,0%	6,7%	100,0%
	BAZEN	Count	1	1	1	3
		% within s1	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
TOPLAM	Count	141	32	27	200	
	% within s1	70,5%	16,0%	13,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,604 ^a	4	,330
Likelihood Ratio	4,679	4	,322
N of Valid Cases	200		

3 cells (33,3%) have expected count less than 5. The min expected

Tabloya göre, çocukların aile yapısı ve yüksekokul seçimleri incelendiğinde anlamsız bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Tablo 3'te $0,330 > 0,05$ olduğundan anlamsızdır. Demek ki, yeni dönemde bireylerin kendisini yetiştirmesi, geliştirmesi ve bireysel yeteneklerini sonuna kadar kullanması, seçim yaparken kendi kararlarını kendisi vermesi ön plana çıkmaktadır.

Tablo 4. Ailede huzursuzluk ve yıl kaybı

s20 * s28 Crosstabulation

			YIL KAYBI			Total
			EVET	HAYIR	BAZEN	
Ailede Huzursuzluk	EVET	Count	9	6	1	16
		% within s20	56,3%	37,5%	6,3%	100,0%
	HAYIR	Count	63	85	2	150
		% within s20	42,0%	56,7%	1,3%	100,0%
	BAZEN	Count	9	22	3	34
		% within s20	26,5%	64,7%	8,8%	100,0%
Total	Count	81	113	6	200	
	% within s20	40,5%	56,5%	3,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,940 ^a	4	,041
Likelihood Ratio	9,086	4	,059
N of Valid Cases	200		

a. 3 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,48.

Tablo 4 hesaplanan istatistiğe göre $0,041 < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır. Ailesi içinde huzursuzluk olan, çocuğa karşı baskıcı tutum izleyen, ceza uygulayan ailelerin çocukları daha başarısızdır. İçine kapanık, hoşgörüsüz, çekingen şiddete yönelik, özgüvensiz... oldukları söylenebilir. Sonuç olarak, anne-baba tutumu, kötü alışkanlıklara başlamada, sürdürmede ve sonlandırmada özellikle ergenlik döneminde belirleyici rol oynamaktadır. U.Ü.MYO'da 200 öğrenciye uygulanan ankette "başarısızlığın nedenleri" konusunda elde edilen veriler şöyledir:

- 1.Ailemde derslerime yardımcı olacak kimse olmadığından başarısızım 68 öğrenci
- 2.Evde ders çalışacak müsait ortam olmadığından başarısızım 12 öğrenci
- 3.Ailemden ayrı kaldığım için başarısızım 86 öğrenci
- 4.Aile içinde huzursuzluk olduğu için başarısızım 16 öğrenci
- 5.Annem babam boşanmış olduğu için başarısızım 10 öğrenci
- 6.Ailem göç ettiği için başarısızım 8 öğrenci
- 7.Toplam 200 öğrenci

Anket sonuçlarına göre büyük çoğunluk ailesinde derslerine yardımcı olacak kimse olmadığı için başarısız olduğunu vurgulamıştır. 10 öğrenci ise başarısızlığının nedeni olarak ailesinin boşanmasını, 8'i göç etmesini neden göstermiştir.

21.yüzyılda teknolojik gelişmeler, sanayileşme, şehirleşme, göç hareketleri, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri boşanmadır. Boşanmalar sonucunda en büyük zararı çocuklar görür. Boşanma sırasında çocuklar annesiz veya babasız, yeni bir yaşama ortamına uyum sağlamada güçlük çekerler. Çünkü boşanma, çocuğun gelişmesinde en önemli etken olan tam aileye son veren bir olaydır. Bu doğrultuda boşanmanın en kötü etkileri çocuklar üzerinde görülür. Boşanma çocuğun yaşına uygun açıklamalar yapılarak çocuğa olumlu biçimde uyum göstermesi sağlanabilir.

Ülkemizde ailelerin daha iyi yaşamak için köyden kente göç etmeleri, özellikle büyük illerde uyum sorunu yaşamalarına neden olmaktadır. Bunların başında işsizlik, yoksulluk, kültür erozyonu, kente uyumsuzluk... gibi konuları sıralayabiliriz. Ailelerin

yaşadığı sorunlar kuşkusuz çocukları da önemli ölçüde etkilemektedir. Sorunların çocuklara yansımaları ise, eğitimi tamamlamama, başarısızlık, vb şeklinde olmaktadır.

Göç sonucunda da çocuklar, yeni bir doğal ve toplumsal çevre ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakabilmektedir. Çocukların yaşadığı güvensizlik, kaygı ve çaresizlik duygularının, onların uyumlarında önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Kente göç eden aile üyeleri, bildikleri çevre ve ilişkilerinden kopar, sosyal rollerini kaybederler. Ait olma, yeterlilik ve denetim duygularından uzaklaşırlar. Bütün bu olumsuzluklar öncelikle çocukların uyumlarında önemli rol oynar.

Hedefimiz, ailesinin ve çevresinin etkisinde kalmayan, çağımızı anlayan, kendi ayakları üzerinde durabilen, sorumluluk sahibi, problem çözme yeteneği olan, doğruyu eğriyi görebilen, teknolojiyi takip eden, işini seven kişiliği oturmuş öğrenciler yetiştirmektir. Kısaca “ben de varım” diyen, araştıran, uğraşan, sorgulayan gençlerin yetişmesi gerek. Toplumla faydalı olacak, sevdikleri mesleklerde çalışan aile ve çevre faktöründen etkilenmeyen gençler toplum için çok daha yararlı ve üretken olacaklardır.

2.SONUÇLAR

SPSS ortamında yapılan değerlendirmeler sonucunda, anne babaların çocukla iletişiminde vasat bir tutum sergiledikleri, çocukların bilgi kaynağı olarak televizyon, internet kullandıkları, genellikle çekirdek aileye sahip oldukları görülmüştür.

Öğrencinin okul başarısı üzerinde aile faktörünün oynadığı rolü konu alan bu çalışmada ulaşılan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 1.Eğitim açısından destekleyici bir tutum içinde bulunan ailelerin çocukları daha başarılıdır.
- 2.Aile ilgisi, şefkati ve çocuğun koruması, başarının artmasında önemli bir faktördür.
- 3.Çocuğuna eğitim desteği sağlayan, iletişim kuran ailelerin çocukları daha başarılıdır.
- 4.Anne babaların gerek tutum öğelerinin ve gerekse bilgi düzeyi öğelerinin, çocukların kendilerinde değerlendirdikleri davranış problemlerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde belirlemediği görülmüştür.
- 5.Dersler öğrencilere ansiklopedik bilgi yüklemek yerine konuları anlamaya ve düşünmeyi esas almaya yönelik olmalıdır.
- 6.Öğrencinin bilgiye odaklı öğrenme yerine, düşünme, karşılaştırma, sorunları çözme ve etkili iletişim kurma gibi becerilere sahip olması beklenmektedir.
- 7.Ailedeki birey sayısı fazla olan öğrencilerin, birey sayısı az olan öğrencilere oranla başarı seviyeleri düşüktür.
- 8.Öğrencilerin ders çalışma alışkanlıklarının(zamanı iyi planlama ve kullanma, öğrenme motivasyonu vb) başarıyı olumlu etkilediği görülmüştür.
- 9.Aileleri tarafından kabul gören desteklenen öğrenciler, sürekli eleştirilen ve yeteri kadar desteklenmeyen öğrencilere oranla daha başarılı ve yüksek motivasyona sahiptir.
10. Kişiliğin biçimlenmesinde ilk rolü aile oynar. Aile çevresini, okul çevresi, arkadaş çevresi, meslek çevresi, dinsel, siyasal çevreler izler.
- 11.Bir mesleği seçerken öğrenci sadece para ve statüyü dikkate almamalıdır. Yeteneği ve kabiliyetiyle seçtiği mesleğe birşeyler katabilmelidir. İnsan o zaman verimli olur. Robota dönüşmez.

KAYNAKLAR

- Arık, Doç.Dr.Alev, “Yaratıcılık”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:790 Kültür Eserleri Dizisi:88, 1.Baskı, 1987.
- Haynes, Felicity , “Eğitimde Etik”, Ayrıntı Yayınları:1.Baskı, 2002.
- Şişman, Mehmet, “Eğitimde Mükemmellik Arayışı”, Pegema Yayıncılık 2002.
- Aydın, Prof.Dr.Mehmet Zeki,<http://www.okulonceciyiz.biz> (2008)
- AB Sürecinde Mesleki Eğitimde Diyalog, Mess Türkiye Metal Sanayicileri 2006.
- İstanbul Ticaret Odası, AB Eğitim Programlarına Katılım, 2005.
- Elmacıoğlu, Tuncer, “Başarıda Aile Faktörü”, Hayat Yayınları, 8.Baskı, 2004.
- Doğan, Abdullah, Başarı Çocuk Doğurdu, 2.Baskı, 2002.
- Ongun, İpek, “Lütfen Beni Anla”, 4.Basım, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Küçükahmet, Prof.Dr.Leyla, “Öğretimde Planlam ve Değerlendirme”, Nobel, 2002.
- Mathelin, Catherine,“Freud’a Ne Yaptık da Çocuklarımız Böyle Oldu?”, Kitap Yayınevi, 1.Basım, 2003.
- Cloud, Henry & Townsend John, “Anne Faktörü”, Sistem Yayıncılık.
- Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu Nisan 2006 Antalya

MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞ BİRLİĞİNİN ÖNEMİ

IMPORTANCE OF UNIVERSITY INDUSTRY COOPERATION IN VOCATIONAL TECHNICAL EDUCATION

Hatice ER¹

ABSTRACT

It is essential that technical employee's man power has to be given priority to reach modern prosperous level from designing to production education to art agriculture to commerce at every area within the information and technology society that we have. It needs to students practical training in real manufacturing environments, service sectors and other industry branches to obtain real targets of vocational colleges. The characteristics people to work in today's competitive world are quite different from the demanded in job market up to now. If our education systems are unable to educate persons expected in informatics century, it is required and compulsives that these education systems have to be revised and restructured. In this study it has been searched that whether vocational colleges educate people according to this view.

It has been aimed that university industry cooperation should be improved at vocational training based on research results. Furthermore, making related changes for sector necessities at education and teaching programmes are among the goals.

Key words: Job, Technical University, Industry, Education

ÖZET

İçerisinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında tasarımdan üretime, eğitimden sanata, tarımdan ticarete her alanda ekonomik kalkınma ve çağdaş müreffeh seviyeye ulaşmak için nitelikli ara insan gücüne gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Meslek Yüksekokullarının gerçek hedeflerine ulaşması için hizmet sektörü ve diğer sanayi iş kollarında, öğrencilerin gerçek üretimde yer almaları ve sektörde uygulamalı eğitimlerin gerçekleştirilmeleri gerekmektedir. Günümüz rekabet ortamında görev yapacak iş gücünde aranan nitelikler; bugüne kadar iş gücünde aranan niteliklerden oldukça farklıdır. Eğer eğitim sistemlerimiz bilişim çağının gereksinim duyduğu insanlar yetiştiremiyorsa, bu eğitim sistemlerinin gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması gerekli ve zorunlu olmaktadır. Bu çalışmada Meslek Yüksekokullarında bu görünüme uygun niteliklerde insan gücünün yetiştirilip yetiştirilmediği sorgulanmıştır.

---

¹ Yard.Doç.Dr.;Namık Kemal Üniversitesi Çorlu Meslek Yüksek Okulu Müdürü her@nku.edu.tr

Çalışma sonuçlarına dayanarak mesleki eğitime hız kazandıracak olan üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi de amaçlanmıştır. Ayrıca; eğitim öğretim programlarında, sektör beklentilerini karşılayacak ve gelişmenin önünü açacak şekilde değişikliklerin olmasına bir katkıda bulunmak da hedefler arasındadır.

Anahtar kelime: Meslek, teknik, üniversite, sanayi, eğitim

1.GİRİŞ

Çağımızda yaşadığımız çok hızlı değişim sürecinin getirdiği özelliklerden birisi de, giderek ağırlığını ve önemini hissettiren bir rekabet ortamının, ekonomik hayatın ve iş yaşamının gereksinim duyduğu yüksek nitelikli ve üstün performanslı iş gücünü yetiştirme yönünde hissettirdiği baskıdır. *Akpınar (2005)*

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerle emek piyasasının taleplerine uygun olarak yetiştirilmiş iş gücünün istihdamın artırılmasına ve kalkınmanın hızlandırılmasına, Türkiye'nin küresel pazarda rekabet gücünün yükseltilmesine anlamlı katkıları olacaktır. Mal ve hizmet üretiminde, küresel pazarda rekabet edebilmek için Türkiye'nin uluslararası standartları da dikkate alarak nitelikli işgücünü yetiştirmesi gerekir. İşgücünün niteliğinin yükseltilmesi, emeğin emek pazarında dolaşımı için de gereklidir. *Öztaş (2000)*

Günümüzde vasıflı işgücü uluslararası platformda da en önemli unsur haline gelmiştir. Yoksa niteliksiz bir nüfus ile dünya rekabet yarışında başarılı olmamız mümkün değildir. Nitelik düzeyi yeterli olmayan işgücü ile küresel pazarda rekabet etmek güçtür. Başarı ve rekabet daha çok bilgi-beceriye bağımlı hale gelmiştir.

İçerisinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında, tasarımdan üretime, eğitimden sanata, tarımdan ticarete her alanda ekonomik kalkınma ve çağdaş müreffeh seviyeye ulaşmak için nitelikli ara insan gücüne gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Günümüz rekabet ortamında görev yapacak iş gücünde aranan nitelikler; bugüne kadar iş gücünde aranılan niteliklerden oldukça farklıdır. Eğer eğitim sisteminiz, bilişim çağının gereksinim duyduğu insanlar yetiştiremiyorsa, bu eğitim sisteminin gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması gerekli ve zorunlu olmaktadır. *Sabancı (2007)*

Bu çalışmada Meslek Yüksekokullarının bu görünüme uygun niteliklerde insan gücünün yetiştirilip yetiştirilmediği sorgulanmıştır.

2.MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE NİTELİKLİ İŞGÜCÜ

Mesleki teknik eğitimin amacı, genel olarak, bireyleri sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde istihdam için nitelikli iş gücü olarak eğitmek ve yetiştirmek, mesleklerinin devamı olan yüksek öğretim kurumlarına geçiş için gerekli temel eğitimi vermektir. *Eşme (2007)*

Meslek eğitimi; "bilmeyi", "yapabilme" ye çevirmedi. Teorik eğitimi, pratik eğitimle tamamlama ve istihdama yönlendirebilmektir. Bu eğitimde yaparak öğrenme esastır. Ucuz maliyetle etkili eğitim sağlamada sosyal verimlilik aracıdır. Programları iş dünyasındaki gelişmelere göre uyarılma temel kuraldır. Okullar toplumla uyumlu ve iş dünyasına dönüktür. Programlar çalışma yaşamına giren ve çalışanların büyük çoğunluğunu kapsar. Öğrenme öğretme ortamı iş ortamının kendisi ya da benzeridir. Yönetim dinamik ve esnek. Öğrenciler sınıf etkinliklerinden çok laboratuvar ve atölye çalışmaları yönünde

güdülenir. Programlar hayata hazırlayıcı niteliktedir. Öğretimin içeriği meslek alanında yetişkin kişilerin bilgi, beceri ve etkinlikleri esas alınır. *Yılmaz (2007)*

Toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilecek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi büyük ölçüde eğitim sisteminin görevidir. Eğitim sistemi, bu görevini yerine getirirken, öğrencileri üretken birer yurttaş olarak görür ve onları toplum yaşamına, meslekler dünyasına ya da ileri eğitime hazırlar. Bu görevlerin her biri, eğitim sisteminin değişik aşamalarında gerçekleşir. *Öztaş (2000)*

3. TÜRKİYE AÇISINDAN MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN ÖNEMİ

Bireyin ve toplumun gelişmesinde, sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde en önemli etken ve itici güç durumunda olan eğitime, özellikle meslekî ve teknik eğitime; önem, öncelik ve ağırlık veren ülkelerin, çağın gelişmiş ülkeleri arasında yer aldıkları herkes tarafından bilinmekte ve kabul edilmektedir. *Karcı (2003)*

Bilgi ekonomisine dönüşüm sürecinde, bireyler, çalışanlar, firmalar ve kamu kurum ve kuruluşları için beşeri sermayenin önemli unsurları olan eğitim, beceri kazandırma eğitimi ve yaşam boyu öğrenme kavramları giderek önem kazanmaktadır. *Kelleci (2003)*

Günümüz rekabet ortamında görev yapacak iş gücünde aranan nitelikler; bugüne kadar iş gücünde aranan niteliklerden oldukça farklıdır. Bu durum, teknolojiyi kullanabilen, verimli, kaliteli mal ve hizmet üretebilen işgücüne, ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Türk iş dünyası, küreselleşen pazarda rekabet edebilmek için iyi eğitilmiş, nitelikli ara insan gücüne ihtiyaç duymaktadır.

Türk ekonomisi, uluslararası pazarlarda rekabet gücünün yükseltilmesi, gelişmiş meslek yüksekokulları ve bunların yetiştirdiği nitelikli elemanlarla mümkün olabilecektir. Ülkemizin ihtiyacı olan her türlü ara insan gücünü, yeterli sayıda ve nitelikte yetiştirmek için mesleki ve teknik eğitime öncelik ve ağırlık verilmelidir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerle üretim sektörünün taleplerine uygun olarak yetiştirilmiş iş gücü istihdamının artırılması; kalkınmanın hızlandırılmasına ve Türkiye'nin küresel pazarda rekabet gücünün yükseltilmesine anlamlı katkıları olacaktır. Türkiye'nin küresel pazarda rekabet edebilmesi için, uluslararası standartları da dikkate alarak nitelikli işgücünü yetiştirmesi gerekir. İşgücünün niteliğinin yükseltilmesi, emeğin emek pazarında dolaşımı için de gereklidir. *Göker (2008)*

4.MEVCUT DURUM

Mesleki Eğitim sisteminin en öncelikli amaçlarından biri işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikte istihdam edilebilir işgücünün yetiştirilmesidir. Ancak, ülkemizde verilen mesleki eğitim iş dünyasının ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve mezunların önemli bir kısmı işsiz kalmakta veya eğitim gördükleri alanlarda istihdam şansı bulamamaktadır. Bir yanda işgücü ihtiyacı, bir yanda iş dünyasının beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayamayan mesleki eğitim kurumları ile mesleki eğitime ilgi azalmış ve bu kurumlar temel işlevlerini yerine getiremez duruma gelirken, işletmeler kendi sorunlarına kendi imkânları ile çözüm üretmeye başlamışlardır. İş dünyasının aktif olarak karar

mekanizmasının dışında bırakılmasından kaynaklanan bu durum, hem mesleki eğitime ayrılan finansman kaynaklarının, hem de Türkiye'nin genç insan gücünün israfına neden olmaktadır. *Balcı (2006)*

Kuruluş amacı sanayi ve hizmet sektörlerine nitelikli ve nicelikli ara insan gücü yetiştirmek olan Meslek Yüksekokulları maalesef henüz tam amaçlarına ulaşmış değildir. İş dünyası ile Meslek Yüksekokulları arasında sıkı bir işbirliğinin sağlanamaması durumunda kuruluş amaçlarına zor ulaşılacağı görülmektedir. Çünkü ülkemizde iş gücü arzı ile talebi arasında ciddi uyumsuzluk söz konusudur. Bu durum; mesleki eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programları, bu programlarla yetiştirilen teknik iş gücü ile iş gücü piyasasının ihtiyaçları arasında nitelik ve nicelik yönünden bir uyum sağlanmamasından kaynaklanmaktadır. *Bülbül (1998)*

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarına, ulusal kalkınma çabalarında büyük umutlar bağlanmıştır. Ancak bu kurumlar uzun süredir çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Varoluş gerekçelerini oluşturan en temel görevlerini bile yerine getirmede zorlanmaktadırlar. Bu sorunlara, her ülke kendi koşul ve olanaklarına göre çözümler aramakta, bazıları başarılı olurken, bazılarının durumu daha da kötüleşmektedir. İyileştirme çalışmalarında değişik modeller denenmesine karşın, ülkemizde başarı umutları "yeniden yapılanma" çalışmalarına bağlanmıştır.

Yeniden yapılanma çalışmalarının dayandığı temel varsayım, yalnızca okullarda yapılacak iyileştirmelerin yeterli olmayacağıdır. Meslek Yüksekokulları, çalışma yaşamının tüm öğeleriyle sürekli bir etkileşim halindedir. Yapılacak yeni düzenlemelerde, olayların birbirleriyle olan karmaşık bağlantı durumlarının da dikkate alma gereği vardır. Bu nedenle, MYO'ları, çalışma yaşamındaki gelişmeleri yakından izleyerek programlarını işlevsel bir temele oturtmak zorundadırlar. *Şahin ve Ark.(2007)*

Her şeyden önce saptanması gereken konu, Türkiye'nin sahip olduğu nitelikli insan gücünün, sektörde istenen ile uyumlu olup olmadığıdır.

5.MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA ÜNİVERSİTE SANAYİ İŞBİRLİĞİNİN ÖNEMİ

Toplumların kültürel, bilimsel ve teknolojik anlamda gelişimi için, eğitim kurumlarının özellikle üniversitelerin yeri ve konumu son derece önemlidir. Üniversiteler teknoloji üretiminde temel faktör olan, bilginin üretilmesi gibi bir sorumluluk üstlenmişlerdir. Bu kuruluşların bilgi birikiminden ve teorik yapılanmalarından sanayi kesiminin faydalanması yanı sıra, sanayi işletmelerinin de pratik uygulamalardaki bilgi ve tecrübe birikimlerinden üniversitelerin faydalanarak, fonksiyonellik düzeyleri arttırılmalıdır. *Erk (2005)* .

Gelişmesini hızla sağlamak zorunda olan Türkiye açısından üniversite sanayi İşbirliğinin önemi daha da anlamlıdır. Kaynakları kıt ve bu kaynakları maksimum verimle kullanma durumunda olan ülkemiz, hem genç nüfusuyla hem de bulunduğu coğrafi konumu ve toplumun beklentileri açısından çok çalışması gerekmektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinden beklenen fayda, sanayinin katma değer üretimini arttıracak yeniliklerin sanayinin emrine verilmesi ve toplumda refah seviyesinin artırılmasıyla sağlanacaktır. *Göker (2008)*

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de işsizlik en büyük sorunların başında gelmektedir. Buna karşılık iş dünyası, eğitilmiş kalifiye eleman bulamadıkları konusunda yakınmaktadır. Yani bir tarafta iş arayan işsizler ordusu varken, diğer tarafta nitelikli insan gücünü bulamayan iş dünyası vardır. İşte tam bu noktada Mesleki Teknik Eğitim kurumları

devreye girmelidir. Amacı iş dünyasının taleplerine uygun niteliklerde teknik elemanlar yetiştirmektir. *Eşme (2007)*

Mesleki ve teknik öğretimde, eğitim programlarının oluşturulmasında, periyodik olarak güncelleştirilmesinde, işverenin meslek elemanı istihdamında nitelik olarak verdiği önceliklerin iyi bilinmesi gerekmektedir. *İlter (2008)*

Bilgi birikimini üretime dönüştürmenin en önemli araçlarından biri üniversite-sanayi işbirliğidir. Çeşitli ülkelerde, üniversite-sanayi işbirliği, üniversitelerde elde edilen temel ve teorik bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesinin güzel bir aracı olarak kullanılmaktadır. Bu işbirliği yoluyla sanayinin ihtiyacı olan teknolojik bilgi üniversitelerden firmalara aktarılmaktadır. Kıt kaynakların rasyonel kullanılması açısından bu kuruluşların işbirliğine ihtiyaçları vardır. *Çilingir (2008)*

Bilginin birikimi, inovasyon ya da bilginin hayata hükmetmesi ile birlikte; çalışan ve üretenlerin, teknolojik yeniliklere paralel olarak bilgi ve beceri düzeylerini yükseltmeleri rekabet üstünlüğü sağlayacaktır. Bilgiye sahip olmak ve bu bilgiyi teknoloji üretimine dönüştürebilmek için de üniversitelere ve sanayiye önemli görevler düşmektedir. *Erk (2005)*

6. ÜNİVERSİTE SANAYİ İŞ BİRLİĞİNE ÖRNEK BİR ÇALIŞMA

Üniversite-sanayi işbirliği (ÜSİ) kavramı; üniversitelerin mevcut olanakları ile sanayinin mevcut olanaklarının birleştirilerek; bilimsel, teknolojik ve ekonomik yönden güçlenmeleri için ortaklaşa yaptıkları sistemli, belli bir plana dayanan çalışmaların bütünüdür.

Namık Kemal Üniversitesi Rektörlüğü (bundan böyle NKÜ olarak belirtilecektir) ve Mercedes Benz Türk A.Ş. (bundan böyle MBT olarak belirtilecektir) arasında Üniversite Sanayi İşbirliği çalışmaları 2008 yılında başlamıştır. NKÜ Çorlu Meslek Yüksek Okulu Kaporta Boya ve Karoseri Doğrultma Programı öğrencilerinin atölye pratik çalışmaları için gerekli olan bilgi ve becerilerini artırmak amacıyla 2009 yılında bir protokol imzalanmıştır.

Bu protokol kapsamında; NKÜ Çorlu Meslek Yüksek Okulu Kaporta Boya ve Karoseri Doğrultma Programı öğrencileri, 1.sınıf sonunda 60 iş günü süreyle MBT Hoşdere Boya Eğitim Merkezinde teorik ve uygulamalı eğitime tabi tutulacaklardır. Sonrasında mesleki uygulama sınavı ve teorik sınav yapılacaktır. Sınav sonucu başarılı bulunan öğrenciler için, 2.sınıfın (3. ve 4. yarıyıl) teorik ve uygulama dersleriyle, İşyeri Uygulamalı Eğitimlerinin (staj) ve seminerlerin, MBT'nin Hoşdere Eğitim Merkezi ve diğer birimlerinde (fabrika, servisler vb.) gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Bu Projeyle;

- 1) Sanayide verimliliğin artırılması
- 2) Sanayide rekabet gücünün artırılması
- 3) Bilgi ve kaynak aktarımı ile AR-GE çalışmalarının geliştirilmesi
- 4) Sanayicinin ihtiyacı olan nitelikli ara teknik eleman yetiştirilmesi
- 5) Üniversite – Sanayi işbirliği geliştirilerek teknoloji transferinin sağlanması
- 6) Mezun olan öğrencilerin kolaylıkla iş bulmasının sağlanması hedeflenmiştir.

6.1 Danışma Kurulu

NKÜ ve MBT Eğitim-Öğretim İşbirliği Danışma Kurulu, NKÜ Rektörü ve Çorlu Meslek Yüksek Okulu Müdürü, NKÜ Çorlu Meslek Yüksek Okulu Kaporta Boya ve Karoseri Doğrultma Program Danışmanı, Mercedes Benz Türk A.Ş. Otobüs Üretim Direktörünün görevlendirdiği bir üye ve Mercedes Benz Türk A.Ş. Eğitim Kısım Müdürü'nden oluşur.

6.2 Danışma Kurulunun Görev ve Yetkileri

1.Danışma Kurulu Toplantıları yılda iki kez, güz yarıyılı ve bahar yarıyılı başlangıcından önce yapılır. Toplantılar sırasıyla fabrikalarda ve Üniversite de yapılır.

2.Danışma Kurulu, MBT'de dersler, staj ve seminerlerle ilgili programların hazırlanması, uygulanması ve izlenmesini koordine eder.

3. Boya Eğitim Merkezinde eğitime alınacak öğrencilerin kontenjanları tespit edilir.

4.2.sınıfta (3. ve 4. yarıyıl) okutulan Teorik ve Uygulamalı dersleri, NKÜ Çorlu Meslek Yüksek Okulu müdürünün ve MBT'nin önerdiği, NKÜ yönetim kurulunun uygun ve NKÜ Rektörlüğünün olur verdiği öğretim elemanları tarafından birlikte yapılır.

5.Çorlu Meslek Yüksekokulunda yapılacak teorik eğitim ve işletmede yapılacak pratik çalışmalarla ilgili derslerin müfredat değişikliğine karar verir.

6.İşletmedeki çalışmalar, Çorlu Meslek Yüksekokulu Müdürü veya program danışmanı tarafından danışma kurulunun onaylayacağı programla ilgili öğretim elemanı tarafından belirli aralıklarla denetlenir.

7.İlgili dersler ve sınavları, MBT'nin Hoşdere Eğitim Merkezinde gerçekleştirilir.

8. Sınav tarihleri NKÜ Akademik Takvimine göre belirlenir.

6.3 Eğitim ve Öğretimin Uygulama Süresi

1.1.sınıf sonunda 60 iş günü süreyle MBT Hoşdere Boya Eğitim Merkezinde teorik ve uygulamalı eğitime tabi tutulurlar.

2.2. sınıfın (3. ve 4. yarıyıl) teorik ve uygulama dersleriyle, İşyeri Uygulamalı Eğitimlerinin (staj) ve seminerlerin, MBT'nin Hoşdere Eğitim Merkezi ve diğer birimlerinde (fabrika, servisler vb.) gerçekleştirilir.

3.İşyeri Uygulamalı Eğitimi (staj), 4. yarıyıl sonunda, en az 40 (kırk) iş günü olarak, MBT'nin uygun gördüğü birimlerde (fabrika, servisler vb.) gerçekleştirilir.

6.4 Başarı Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi

1.İşletmedeki öğrenciler, üniversite tarafından atanan öğretim elemanlarının ve ilgili işletmenin eğitim koordinatörlerinin öğrencisi sayılır.

2.MBT'nin öğretim elemanı olarak görevlendireceği elemanlar dört yıllık lisans mezunu olmalıdır. Ancak işyeri uygulamalarında (staj), MBT'nin uygun gördüğü, birim yöneticileri ve teknikerler (vb.) görev alabilirler.

3.Öğrenciler, MBT'de eğitime başlamadan önce, MBT tarafından hazırlanan, belirli süreli-gönüllü MBT stajyer sözleşmesini imzalarlar.

4.Öğrencilerin, günlük olarak faaliyetlerini yazdıkları eğitim defterlerini, işyeri uygulamalarında görev alacak öğretim elemanları tarafından denetlenir.

5.Staj çalışmalarının değerlendirmesini Üniversite ile MBT'nin öğretim elemanları birlikte yapar.

6.Yarıyıl sonunda öğrenciler NKÜ Ön Lisans Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine tabidirler.

7.Bu sınavların değerlendirilmesi NKÜ Ön lisans Yönetmeliği'ne göre yapılır.

8.Öğrencilerin teorik öğrenimi ve pratik çalışmalarında başarısız olmaları halinde ilgili yönetmelik hükümleri uygulanır.

9.İşletmedeki öğrencilere çalışmalarıyla ilgili üretim birim yetkililerince çalışma takip formu düzenlenir.

10.İlgili öğrencilerden programa tam zamanlı katılanlara MBT tarafından asgari ücretin yarısı (1/2'si) kadar ücret ödenir.

11.İlgili öğrencilerin MBT'nin yemekhane ve personel servisi olanaklarından, ayrıca çalışanlara verilen erzak yardımının da yarısından (1/2'sinden) faydalanmaları sağlanır.

12.MBT, yeni gelişen teknolojiler ile ilgili olarak, öğrencilere, yılda en az bir defa seminer düzenler.

13.Öğrencilerin sigorta işlemleri, yemek, iş elbisesi ve servis gibi ihtiyaçları fabrikalar tarafından karşılanır.

14.Öğrenciler işletmelerdeki çalışma süresince işçilerin şartlarına tabidirler.

15.İşçiler gibi üretime ve fabrikanın tüm çalışmalarına iştirak ederler.

16. İşletmelerdeki disiplini, uyumu bozacak davranışlarda bulunamazlar.

17.Öğrencilerden uygun mazereti olanlara eğitim koordinatörü tarafından izin verilebilir.

18.Öğrenciler teorik ve uygulamalı çalışmaları süresince sendikal faaliyetlere katılamazlar.

19.Öğrenciler, MBT'nin ilgili birimlerindeki çalışmaları süresince, işyeri çalışma koşullarına uyarlar ve işyerindeki disiplin ve uyumu bozacak davranışlarda bulunamazlar.

20.Yukarıdaki olumsuz durumlardan birinin oluşması halinde sorunlu öğrenci derhal Danışma Kurulu Başkanlığı'na bildirilir ve öğrenci hakkında gereken disiplin soruşturması, Yüksek Öğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliğine göre yapılır.

21.MBT'nin ilgili iş birimlerinden, herhangi birisinin kapatılması halinde, teorik ve uygulamalı eğitimler, bu protokol esaslarına göre MBT'nin uygun gördüğü, diğer otomotiv sanayi birimlerinde yapılır.

6.5 Protokol Süresi, Değişiklik ve İlave

Bu protokol taraflarca imzalandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer. Protokol yürürlükte iken, taraflarca lüzum görülmesi halinde esaslar aynı kalmak üzere değişiklik ve ekler yapılabilir. Değişiklik ve ekler yapıldığı tarihten itibaren geçerlidir. Bu protokol 2 yıl için geçerlidir. 2. yılın sonunda tarafların arzu etmeleri halinde protokol süresi uzatılır.

7. SONUÇ:

Her ilde birer üniversite, her ilçede birer MYO ve kendine göre de bir sanayi (sektör) bulunmaktadır. Kâğıt üzerinde de olsa üniversitelerle sanayi arasında bir işbirliği son yıllarda yapılmıştır. Var olan üniversite-sanayi işbirliğinin istenilen düzeye gelebilmesi için, üniversite ve sanayi tarafının karşılıklı işbirliğinin önemini kavramaları gerekir.

Devlet, ÜSİ'ni bir milli politika olarak benimsemeli ve her iki tarafı teşvik (finansal ve hukuki) tedbirlerini bir an önce hayata geçirmelidir. Bu tedbirler çerçevesinde işbirliğinin itici gücü üniversite tarafı olmalıdır. Üniversite, daha organize bir güç olduğu için sanayi ile sürekli temas halinde olmalıdır. Bu şekilde birlikte çalışmayı sağlayacak işbirliği gerçekleşebilecektir. Sanayinin kar edebilmesi ve büyüebilmesi için imalatın

arttırılması ve geliştirmesi gerekmektedir. Bu ise teknolojik buluş ve yeniliklerin üretime uyarlanması ve uygulanması ile mümkündür. Sanayinin yeni teknolojilere adaptasyonu için tasarım ve üretim organizasyonunun yeniden yapılandırılması, üretim yöntem ve tekniklerinin gerçekleştirilmesi gerekir.

2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın Yükseköğretim Stratejisinde öngörülen hedefleri sağlamak amacıyla çağın gereklerine göre yeniden düzenlenerek, yasada eksikliği hissedilen Yüksekokul ve Meslek Yüksekokulu tanımlarına açıklık getirilmelidir. Sektörle iç içe çalışacak bir ortam yaratılabilmesi için MYO'larının daha esnek çalışmasına olanak sağlayan bir düzenleme yapılmalıdır.

Yüksek öğretim kurumu, MYO için ulusal yeterlilik sistemine dayalı, uluslar arası yeterliliklerle örtüşen bir yapıya sahip, yeni meslek tanımlarına cevap veren, mesleki ve teknik eğitimde uzmanlık seviyesinde yeni bir eğitim modeli kurmayı amaçlamalıdır.

KAYNAKLAR

Yılmaz, H. (2007), "Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi: Finansman Yapısı ve Politika Önerileri", TÜRKONFED, İstanbul

Şahin, İ. Okay, Ş. ve Özdemir, S. (2007), "Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitimin Durumu ve Karşılaşılan Sorunlar", Ulusal Teknik Eğitim, Mühendislik ve Eğitim Bilimleri Genç Araştırmacılar Sempozyumu (UMES'07), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 1018-1021.

Eşme, İ. (2007), "Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Sorunlar", T.C. YÖK Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, Ankara.

Akpınar, B. (2005), "Teknik Öğretmen Yetiştirmeye sorunu ve Teknik Eğitim Fakültelerinin Geleceği", G.Ü Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25

Göker, A. (2008), "Türkiye'deki Bilim ve Teknoloji Politikaları Tasarımlarında Üniversite Sanayi İşbirliği" Üniversite Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu (ÜSİMP), Üniversite-Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi; Adana

Erk, N. (2005), "Üniversite-Sanayi İşbirliği İstihdam edilebilirlik ve Bologna Süreci" Türkiye Bologna Rehberi, Ankara

Çilingir, C. (2008), "Teknoloji Transfer Ofisleri ve Teknoparklar- ODTÜ Örneği" (USİMP) Üniversite Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi; Adana

İlter, F. (2008), "İşveren Açısından Mesleki Teknik Eğitimin Önemi ve Gerekli Düzenlemeler" IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı. Trabzon

Özdaş, M.N. (2000), Bilim ve Teknoloji Politikası ve Türkiye; TÜBİTAK BTP 00/01,

Balcı, M. (2006); TEGEV Teknolojik Eğitimi Geliştirme Vakfı Kongresi

Karcı, H. (2003); Mesleki ve Teknik Eğitimde Bölgesel ve Uluslararası İşbirliği Konuları, "A.Ü.-IVETA Bölgesel Konferansı, Ankara

Bülbül, H.İ.(1998); 'Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğretim Stratejileri ve Yeni Teknolojilerle Entegrasyonu', 16.Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dokümanı Mesleki ve Teknik Eğitim, Ankara; 27 – 32

Sabancı, A. (2007); "Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Yönetim Modelleri" III. MYO Müdürler Toplantısı, Adana.

Kelleci, M.A.(2003), 'Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler',DPT Yayın No: DPT:2674, Ankara

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM – EMEK PİYASASI İLİŞKİSİ

VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION AND LABOUR MARKET RELATIONSHIP

Bilge Nur KATIPOĞLU¹

Ayşe Çelikel DANIŞOĞLU²

ABSTRACT

The qualification of the work force is the most important factor in determining the development potential of countries. Increase in the productivity of the the factors of production could not become the leading factor in the process economic growth in Turkey. In achieving increases in productivity, it is necessary to establish and develop career standards and certification systems, taking modern education fundamentals and the needs of the labour market into account. The correct and most common solution is to build up a strong relationship between these career standards and certification systems and the employment opportunities in the market via vocational and technical education programs in institutes of higher education. It is possible to upgrade the views of the young people towards vocational education only if improved and increased employment opportunities are provided to them.

We have made a survey to approximately 1000 students of vocational schools of social sciences, technical sciences, school of nursing and school of jurisprudence of Istanbul University to determine their reasons in choosing their areas of education, their expectations from the private sector and the university, their intentions towards a four-year bachelor's degree and considering the results of the survey, we have made suggestions about the path the private sector needs to follow in order to obtain higher productivity in terms of their employees.

Key word: Vocational choice- Employment opportunities - Survey - Private sector

---

¹ Yard.Doç.Dr, Okan Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, bilge.nur@okan.edu.tr

² Yard.Doç.Dr, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, aysed@istanbul.edu.tr

ÖZET

Ülkelerin kalkınma potansiyelini belirleyen en önemli faktör işgücünün nitelik düzeyidir. Türkiye’de ekonomik büyüme öncelikle üretim etmenlerinin verimlilik düzeylerinin yükseltilmesine dayandırılan bir sürece dönüştürülemediği. Verimliliğin artabilmesi için çağdaş eğitim esasları ve istihdam piyasası gerekleri dikkate alınarak meslek standartları ve sertifikasyon sistemleri oluşturmak ve geliştirmek gereklidir. Meslek Yüksekokullarının bünyesindeki mesleki ve teknik eğitim programları aracılığı ile meslek standartları- eğitim-istihdam olanakları arasında sağlam bir ilişkinin kurulması en yaygın ve doğru çözümdür.

Gençlerin mesleki eğitime bakış açısının geliştirilmesi, istihdam olanaklarının artırılmasına yönelik daha güçlü yeterliliklerin sağlanması ile mümkün olacaktır.

İstanbul Üniversitesi Sağlık, Adalet, Sosyal ve Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu yaklaşık 1000 öğrencisine uyguladığımız Mesleki ve Teknik Eğitim - İş Dünyası İlişkisi Anketinde sınavsız geçiş sisteminden yararlanarak Meslek Yüksekokulunu tercih etme nedenlerini, sektörden ve üniversiteden beklentilerini, dört yıllık lisans eğitimine devam arzularının olup olmadığını araştırdık ve anket sonuçları doğrultusunda sektörün nasıl bir yol izlemesi gerektiğine ilişkin öneriler geliştirdik.

Anahtar Kelime : Meslek Seçimi- İstihdam İmkanları – Anket – Özel Sektör

Ülkelerin kalkınma potansiyelini belirleyen en önemli faktör işgücünün nitelik düzeyidir. Sorunun çözümü işgücünün üretime yönelik eğitim politikaları ile niteliğini yukarıya çekmek ve verimliliği arttırmaktır. Bu nedenle eğitim, yeniden eğitim ve yaşamboyu eğitim süreçleri rekabet gücünü geliştirme ve istihdamı korumada en önemli araçlardır

Dünyada “yaşamboyu eğitim” anlayışı üretim alanlarının öncelikli politikaları arasına girmesine karşılık Türkiye’de bu anlayışın henüz pekişmediği görülmektedir. Nitekim Avrupa Birliği’nin 2000 yılı Lizbon toplantılarında alınan “Avrupa Birliği Ülkeleri Yenilik Karnesi’ni” oluşturan 16 bileşenden biri de “Yaşamboyu Eğitimin” ülke genelindeki yüzde miktarıdır.

Mart 2000’de gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi Birliğin hedefini “gelecek 10 yıl içinde dünyanın en rekabetçi ve dinamik, bilgiye dayalı ekonomisi haline gelmek, tam istihdama ulaşmak, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak” olarak belirlemiştir. Barcelona Zirvesi’nde ise tam istihdam için mesleki eğitimin önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişmeler karşısında işgücü piyasasının yeni koşullara uyumu gerekmektedir. Teknolojik gelişmeler bir yandan bazı iş ve meslekleri yok ederken diğer yandan yeni işler yaratmış ancak yeni işlerde beceri açığı ortaya çıkmıştır. Katı işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi ve modernizasyonu ile firmaların rekabet yeteneğini geliştirecek yeni iş organizasyonlarının ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de ekonomik büyüme öncelikle üretim etmenlerinin verimlilik düzeylerinin yükseltilmesine dayandırılan bir sürece dönüştürülemediği. Yapılan araştırmalar Türkiye’de sadece çalışanların değil, işverenlerin de eğitim düzeyinin düşüklüğü nedeni ile işgücü verimliliğinin Avrupa Birliği ortalamasının altında kaldığını açıklamaktadır.

Yaklaşık olarak üçte biri 15 yaşının altında bulunan 75 milyon dolayındaki nüfus, kalkınma sürecine etkili bir üretim etmeni olarak sokulamamaktadır.

Türkiye’de işsizlerin en önemli özelliği yaşlarının küçük ve eğitim düzeylerinin düşük olmasıdır. %45’i ilköğretim mezunu, %33’ü ise lise mezunudur. Lise mezunları arasında sadece % 6’lık meslek lisesi mezunu yer almaktadır. Son yıllarda yükseköğretim mezunları arasında da işsizlik oranı artmakta olup meslek yüksekokullarından mezun işsiz sayısı ise aynı oranda artmamaktadır.

Ülkemizde KOBİ’lerin önemli bir kısmı düşük verimlilikle çalıştığı için küresel rekabette yer alamamaktadır. Ülkemizdeki işletme ölçeği Avrupa Birliği’ne kıyasla oldukça düşük olduğundan ölçek ekonomilerinden yararlanma olanağı yoktur.

Verimliliğin artabilmesi için çağdaş eğitim esasları ve istihdam piyasası gerekleri dikkate alınarak meslek standartları ve sertifikasyon sistemleri oluşturmak ve geliştirmek gereklidir. Bu etkinliğin sağlanabilmesi için öncelikle Türkiye’de meslek standartlarını belirlemeye dönük yapılan çalışmalar uygulama konulmalıdır. Türkiye’deki yaygın meslek eğitimi, işlevsel açıdan güncel ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Mesleki ve teknik eğitim programlarında meslek standartları- eğitim- istihdam olanakları arasında sağlam bir ilişki kurulamamıştır. Her mesleğin ortak standartları belirlenerek bunları kazandırmaya yönelik programlar uygulandığında istihdam sorunu daha kolay çözümlenecektir. Eğitim yapılan mesleğin evrensel standartlarına dayalı bir programı uygulanır ve verilen diplomalar yeterlik belgesi olarak düzenlenirse kalite güvencesi de sağlanmış olur.

Genel eğitim ve meslek eğitimi sistemlerine iş yaşamına girişi kolaylaştıracak daha güçlü yeterlilikler sağlanmalıdır.

Eğitim sistemi herkes için ömür boyu öğrenme yaklaşımıyla etkin rehberlik hizmeti içeren, fırsat eşitliğini gözeten, üretime dönük eğitime ağırlık veren kısacası değişen piyasa koşullarına uyumu sağlayan bir bütünlük içinde yeniden düzenlenmelidir. Eğitimin her kademesinde teknolojinin sağladığı imkanlardan en üst düzeyde yararlanılarak, uzaktan eğitim ve ileri teknoloji kullanan yeni eğitim yöntemleri uygulamaya konulmalıdır.

Mesleki eğitimin karar, uygulama ve denetleme aşamalarında iş hayatı, öğretim kurumları, meslek kuruluşları ve gönüllü kuruluşların etkin katılımı sağlanarak oluşturulan “Ulusal Meslek Standartları Kurumu”nun çalışmaları desteklenmelidir. Bu kurumun amacı değişik kurumlarca yürütülen eğitim programlarındaki tekrarı ve kaynak israfını önleyerek güvenilir yeterlik ölçümlerine dayalı uluslararası standartlara uygun yaygın mesleki eğitimin planlamasını yaparak işlerliğini kazandırmaktır.

Meslek eğitim yoluyla işgücü piyasasına kalifiye eleman yetiştirmek için beceri eğitimi yaptıran işverenlere gerekli destek ve teşvikler verilmelidir.

Yeni Avrupa İstihdam Stratejisi 2003- 2006 yılları için yeniden yapılandırılmıştır ve dört eksene dayanmaktadır:

- İstihdam edilebilirliği arttırmak; işsizlerin ve uzun süre işsizlik tehdidi altında olan kişilerin mesleki eğitimlerinin sağlanarak iş bulmasını kolaylaştırmak
- Girişimciliği geliştirmek

- Yaşam boyu öğrenimle çalışanların değişen piyasa koşullarına uyumlarını sağlamak
- İşgücü piyasasında fırsat eşitliği sağlamaktır.

Değişen dünya ekonomisi ve gelişen işletmecilik anlayışı işletmelerin rekabet gücünün belirlenmesinde verimlilik ve kalite kavramlarının daha da ön plana çıkmasına neden olmuştur. KOBİ'lerin verimliliğe dayalı büyüme stratejilerini kullanması ve verimlilik ölçme izleme sistemlerinin kurmalarını gerektirmektedir.

Türkiye'de üretim düzeyi temelde iki gereğin yerine getirilebilmesiyle yükseltilebilir:

- Daha fazla girdi/ üretim etmeni kullanmak
- Girdilerin/ üretim etmenlerinin verimlilik düzeyini arttırmak

Bu gereklerin yerine getirilebilmesi için Ulusal Meslek Standartları'nın uygulanması ve geliştirilmesi gerekmektedir ki sonuç olarak piyasa etkinliği de artacaktır.

Bilindiği üzere sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile bilginin güncelleştirilmesi zorunluluğu karşısında mesleklerin yapısının değişmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Mesleki ve Teknik Eğitim - İş Dünyası İlişkisi Anketi İ.Ü.MESLEK YÜKSEKOKULU 2.SINIF ÖĞRENCİLERİNE UYGULANACAKTIR.

S.1. Kayıtlı Olduğunuz Programın Adı.....

S2. Kayıtlı Olduğunuz Eğitim

Örgün.....

İkinci.....

S.3 Okurken aynı zamanda çalışıyor musunuz?

Evet

Hayır

Cevabınız Hayır ise lütfen soru 5'e geçiniz.

S.4 Çalıştığınız sektör eğitiminizle paralellik gösteriyor mu?

Evet

Hayır

S.5. MEZUN OLDUĞUNUZ ORTA ÖĞRETİM KURUMU

Meslek Lisesi .....

Teknik Lise.....

Düz Lise.....

Anadolu Meslek Lisesi.....

Diğer.....

S.6. Mesleki veya teknik eğitimi tercih etmenizi etkileyen kişiler (Birden fazla şikkı tercih ediyorsanız lütfen şıkları 1'den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız)

Kendi tercihim .....

Ailemin tercihi.....

Arkadaşlarımın yönlendirmesi.....

Öğretmenlerimin yönlendirmesi.....

Diğer.....

S.7. Mesleki veya teknik eğitimi tercih etme nedeniniz (Birden fazla şıkkı tercih ediyorsanız lütfen şıkları 1’den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız)

İş bulma imkanlarının olması.....

Başka seçeneklerimin olmaması.....

Askerlik süremi erteletme imkanı yaratması.....

Ekonomik şartlarımın yetersizliği.....

Diğer.....

S.8 Meslek Lisesi mezunu ve Yüksekokul Karşılaştırması yaparak donanımınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

	Mesleki ve Teknik Lise			Meslek Yüksekokulu		
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
Uygulama becerileri						
Sosyal ve iletişim becerileri (bir takım içinde çalışma dahil)						
İdari beceriler						
Yabancı dil becerileri						
Bilgisayar becerileri						
Teknik ve mesleki beceriler						
Diğer						
.....						
.....						

*Bu soru, MEGEP kapsamında hazırlanan “2005 Yılı İşgücü Piyasası Bilgileri Soru Kağıdı”ndan alınmıştır.

S.9 MYO’larında verilen eğitimin işgücü ihtiyaçlarını daha iyi karşılaması için yapılması gerekenler nelerdir? (Lütfen tercih ettiğiniz şıkkı/şıkları önem sırasına göre 1’den başlayarak numaralandırınız. Tercih etmediğiniz şıkların karşısını boş bırakınız)

Etkin ve düzenli işgücü piyasası analizleri yapılarak, müfredatta gereken değişikliklere hız ve esneklik kazandırılması	
Mesleki ve teknik eğitim veren öğretmenlerin düzenli olarak hizmet içi eğitimden geçirilmesi	
Mesleki ve teknik eğitimde uygulamaya daha fazla ağırlık verilmesi	
Meslek standartlarının belirlenmesi	
Mesleki ve teknik okulların imajının geliştirilmesi	
Mesleki ve teknik okulların yer seçiminde sanayi kuruluşlarına yakınlığının dikkate alınması	
Mesleki ve teknik eğitim okullarına daha fazla özel sektör yatırımı yapılarak sanayi- eğitim işbirliğinin geliştirilmesi	
Diğer	
.....	
.....	

S.10. Staj yaptığınız işletmelerden iş teklifi aldınız mı?

Evet

Hayır

S.11. Mesleki ve teknik eğitim veren eğitim kurumları ile işletmeler arasındaki diyalog ve işbirliği sizce yeterli düzeyde mi?

Evet

Hayır

S.12. STAJ SÜRELERİ SIZCE YETERLİ Mİ?

Evet

Hayır

S.13. EĞİTİM DÖNEMİNİZ BOYUNCA İŞLETMELERİN BURS OLANAKLARINDAN YARARLANDINIZ MI?

Evet

Hayır

S.14. Yüksek Okul eğitimi boyunca kendinizi üniversite öğrencisi olarak hissediyor musunuz? Cevabınız Evet ise lütfen soru 16'ya geçiniz.

Evet

Hayır

S.15. Yüksekokul eğitiminiz boyunca kendinizi üniversite öğrencisi olarak hissetmeme nedeniniz?(Lütfen tercih ettiğiniz şıkkı/şıkları önem sırasına göre 1'den başlayarak numaralandırınız. Tercih etmediğiniz şıkların karşısını boş bırakınız)

2 yıllık kısa bir eğitim olması	
Sektörden gelen öğretim görevlilerinin varlığı	
Lise arkadaşlarımla beraber eğitim görmem	
Mekanların fiziksel özellikleri	
Derslerin içeriği	
Sosyal açıdan eksiklikler	
Diğer	

S.16. MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNÜMÜZDEKİ YILLARDA TÜRKİYE'DE DAHA DA ÖNEMLİ OLACAĞINI DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?

Cevabınız Hayır ise lütfen soru 18'e geçiniz.

Evet

Hayır

S.17. Mesleki eğitimin Türkiye'de önemli olacağına neden olan faktörler aşağıdakilerden hangisidir? (Lütfen tercih ettiğiniz şıkkı/şıkları önem sırasına göre 1'den başlayarak numaralandırınız. Tercih etmediğiniz şıkların karşısını boş bırakınız)

İş dünyasının mesleki eğitime desteğinin artması	
Hükümetlerin mesleki eğitim politikaları geliştirme arzusu	
Üniversitelerde Meslek Yüksekokul sayısının artması	
Diğer.....	
.....	

S.18. Yüksekokul eğitiminizi tamamladıktan sonra 4 yıllık lisans eğitimine devam etmeyi düşünüyor musunuz?

Evet

Hayır

Cevabınız Evet ise lütfen soru 20'ye geçiniz.

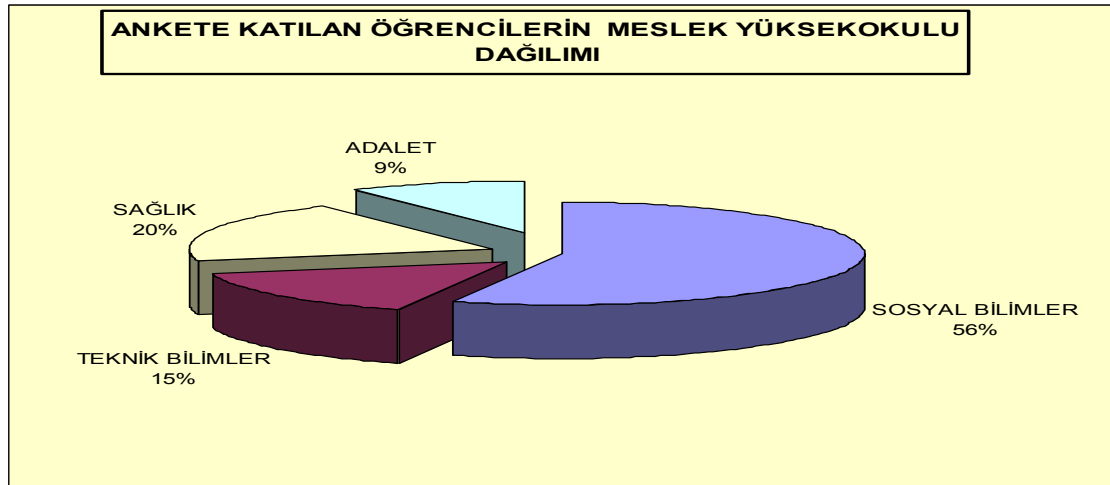
S.19. Dört yıllık lisans eğitime devam etmeyi düşünmemenizden dolayı? (Lütfen tercih ettiğiniz şıkkı/şıkları önem sırasına göre 1'den başlayarak numaralandırınız. Tercih etmediğiniz şıkların karşısını boş bırakınız)

Ekonomik koşullarımdan dolayı	
Sınavı kazanamayacağımı düşündüğümden	
Yüksekokul eğitimimin iş olanakları yaratacağını düşündüğümden	
İstanbulda devlet üniversitelerinin kontenjanlarının sınırlı olması	

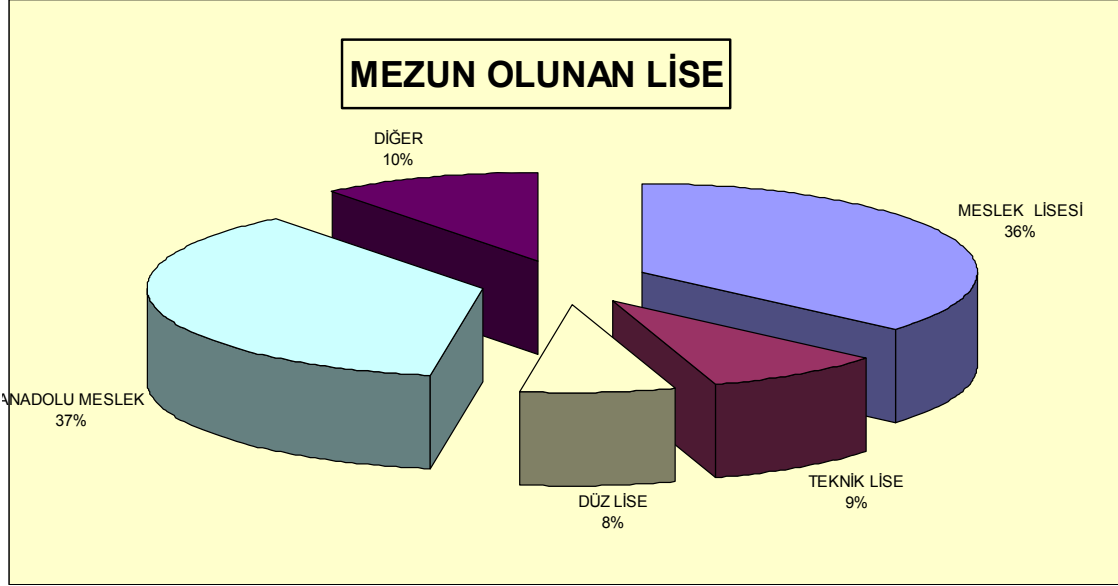
S.20 Dört yıllık lisans eğitiminin ne açıdan önemli olduğuna inanıyorsunuz? (Lütfen tercih ettiğiniz şıkkı/şıkları önem sırasına göre 1'den başlayarak numaralandırınız. Tercih etmediğiniz şıkların karşısını boş bırakınız)

Kısa dönem askerlik yapma imkanı	
Daha kolay iş bulabilmek	
Statü beklentisi	
Daha kurumsal şirketlerde çalışabilmek	
Daha fazla bilgi donanımı sağlamak	
Diğer.....	
.....	

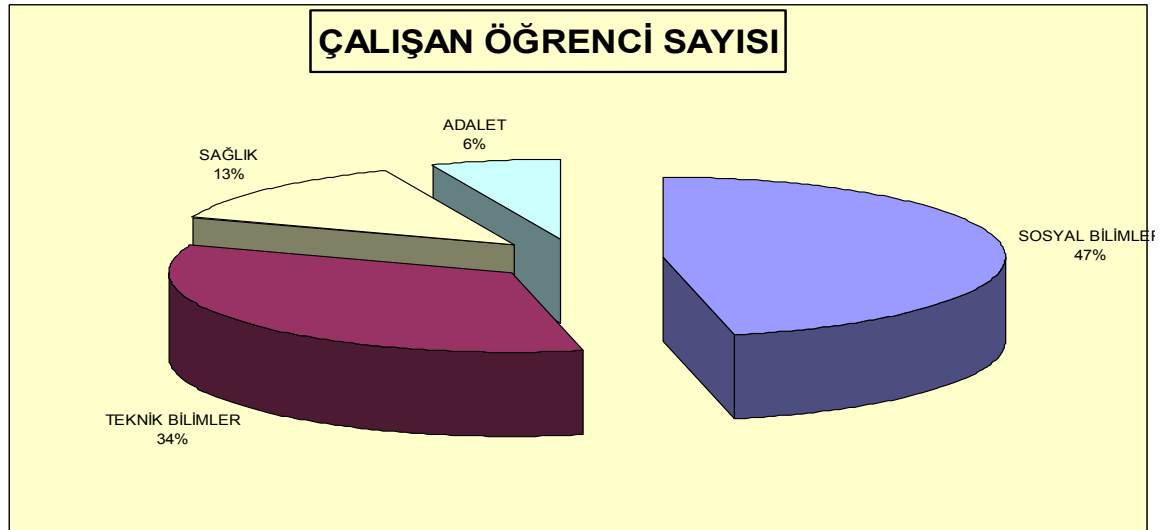
Türkiye’de 1986 yılından itibaren mesleki eğitime başlayan İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu’nun dışında 2 yıllık önlisans eğitimi veren Adalet, Teknik Bilimler ve Sağlık Bilimlerinden 984 öğrenciye anket yapılmış ve beklentileri sorulmuştur.

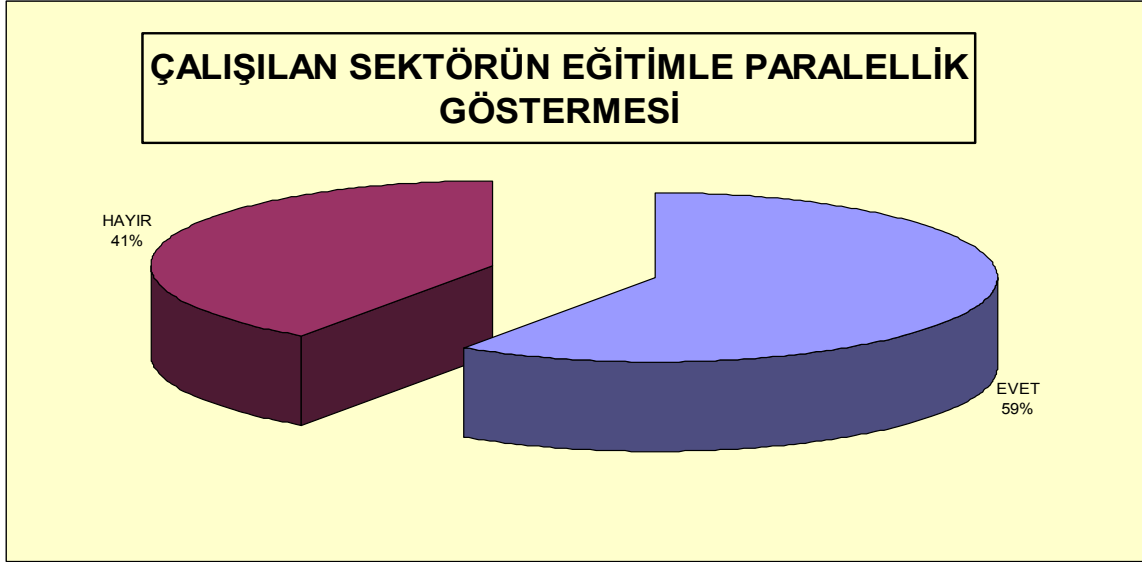
Anket sorularını cevaplandıran öğrencilerin dağılımı İstanbul Üniversitesi Meslek Yüksekokulları yerleşkelerinin ve sayısının farklı olmasından dolayı Sosyal Bilimlerde yoğunlaşmıştır.

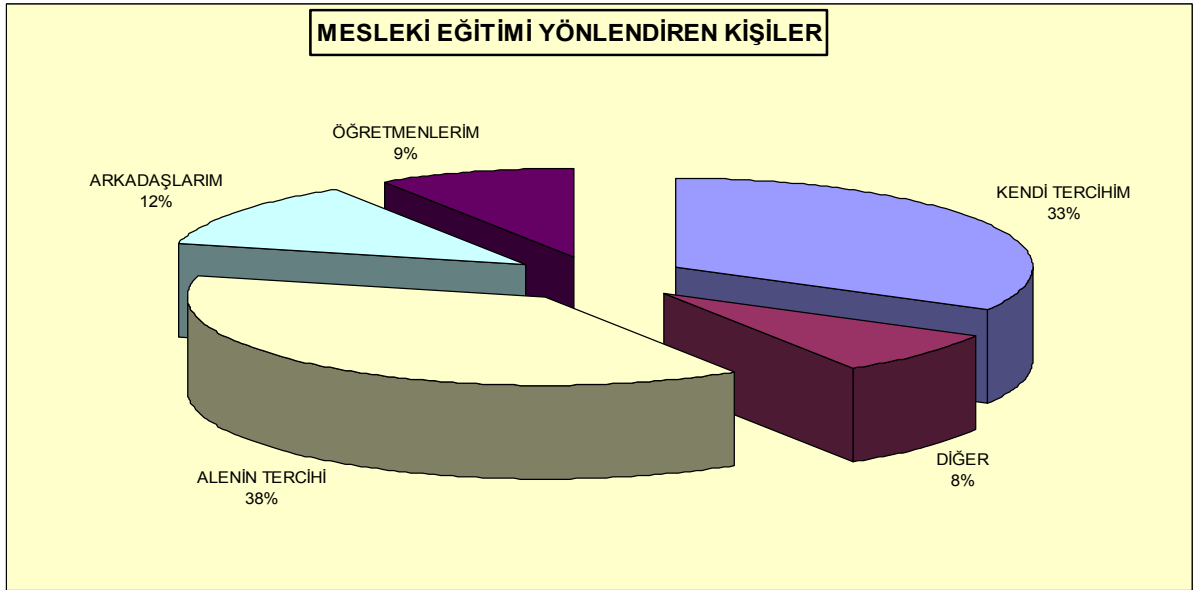
Öğrencilerin dikey geçiş sınavından yararlanmaları sonucu mezun oldukları liseleri teknik ve meslek liselerinden oluştuğunu görüyoruz.

Ankete katılan Sosyal Bilimlerde okuyan 549 öğrencinin 130'u - %23, Teknik Bilimlerde okuyan 150 öğrencinin 94' ü - %63, Sağlık Bilimlerde okuyan 192 öğrencinin 37' si --% 20 , Adalet Bilimlerde okuyan 93 öğrencinin 17' si - %18 'i çalışmaktadır.

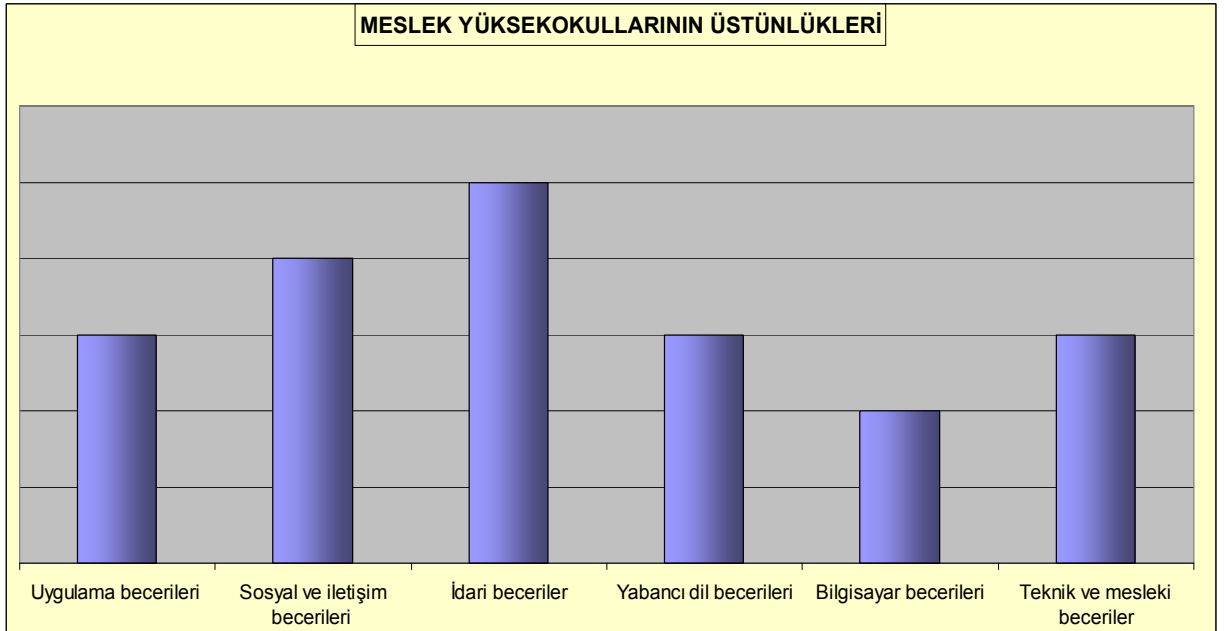
Mesleki eğitim sürecinde 278 öğrencinin %59'u eğitim gördükleri programlara paralellik gösteren sektörlerde çalıştığı ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin küçük yaşlarda bu tercihi yapmasındaki en önemli faktörün aile olduğunu görmekle beraber anket sorularına cevap verdiklerinde kendi tercihlerinin de önemli bir paya sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. İki yıllık kısa bir eğitim süreci sonrası istihdam edilmeleri umudu önem taşımaktadır.

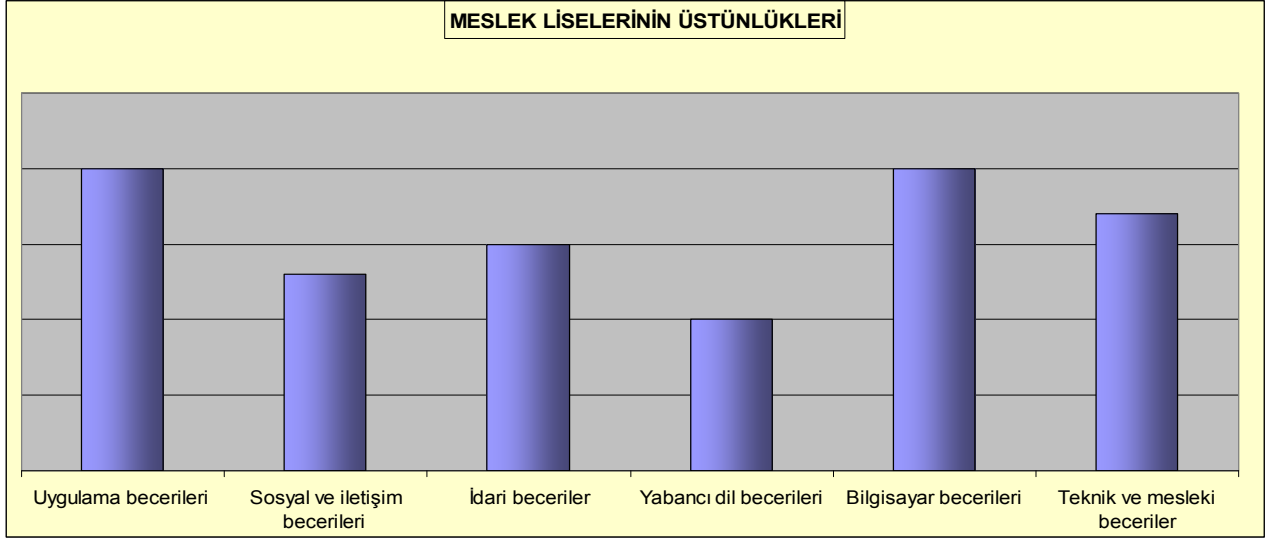

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Mesleki eğitimi istihdam yaratma konusunda doğru çözüm olarak görmektedir.

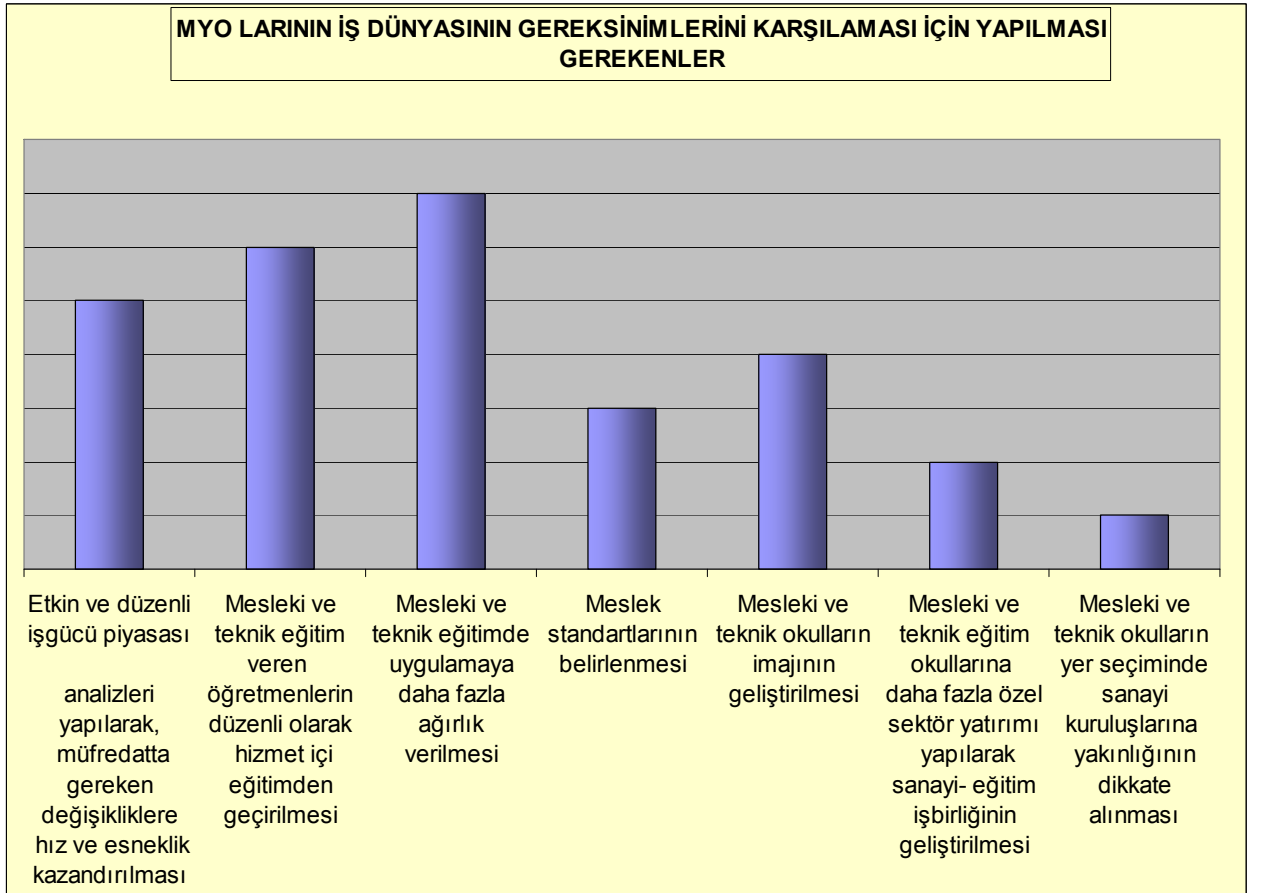

Bu kriterler Sosyal Bilimler, Adalet, Sağlık ve Teknik Bilimler öğrencileri için ayrı ayrı sonuçlar çıkarmaktadır.

Adalet Bilimleri ve Sağlık Bilimleri için Meslek Yüksekokulu kriterlerinin önemli bir kısmı Meslek Lisesi kriterlerinden daha üstündür.

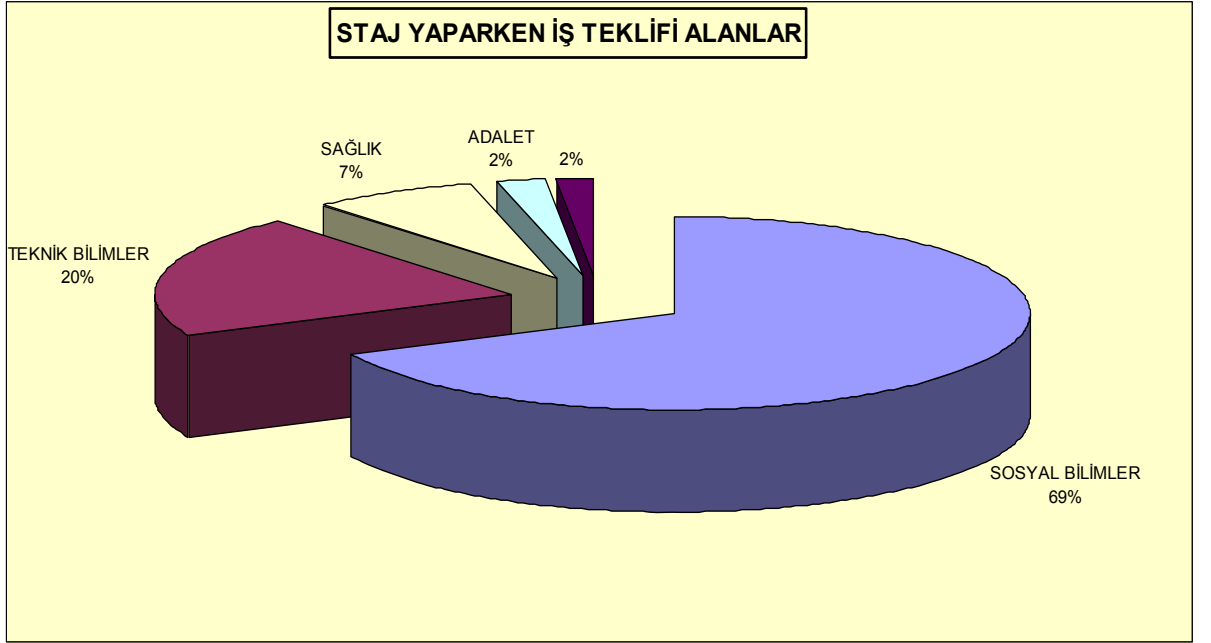

Teknik ve Sosyal Bilimlerin kriterlerinden önemli bir kısmı Meslek Liselerinin kriterlerinin altında kalmaktadır

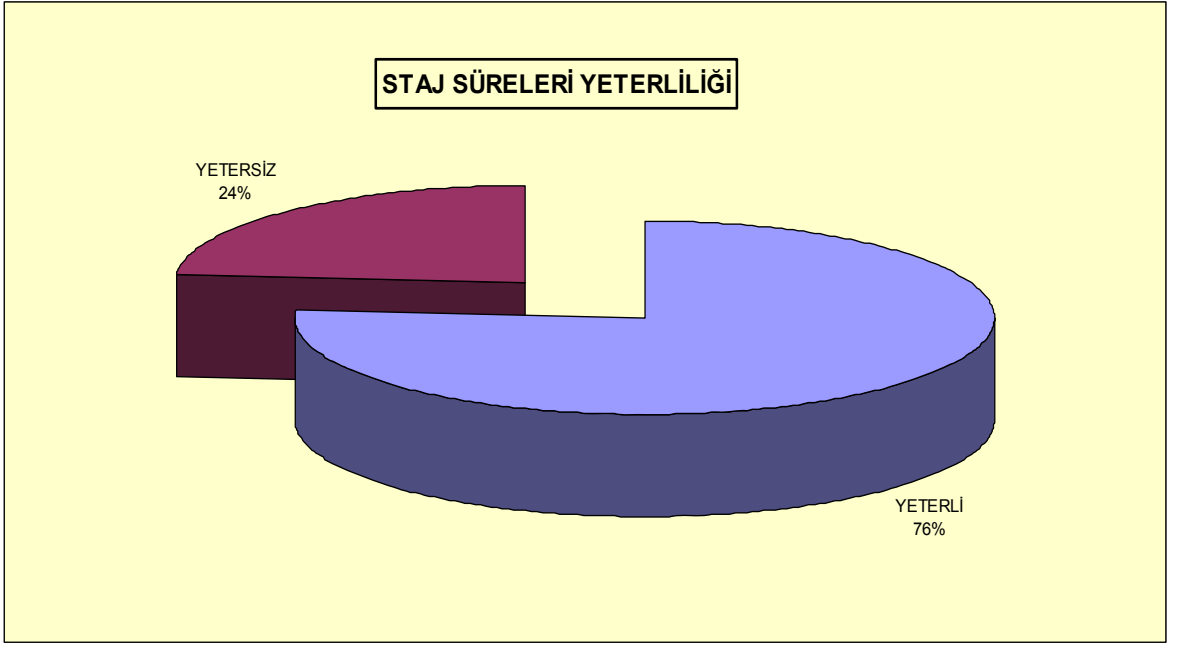

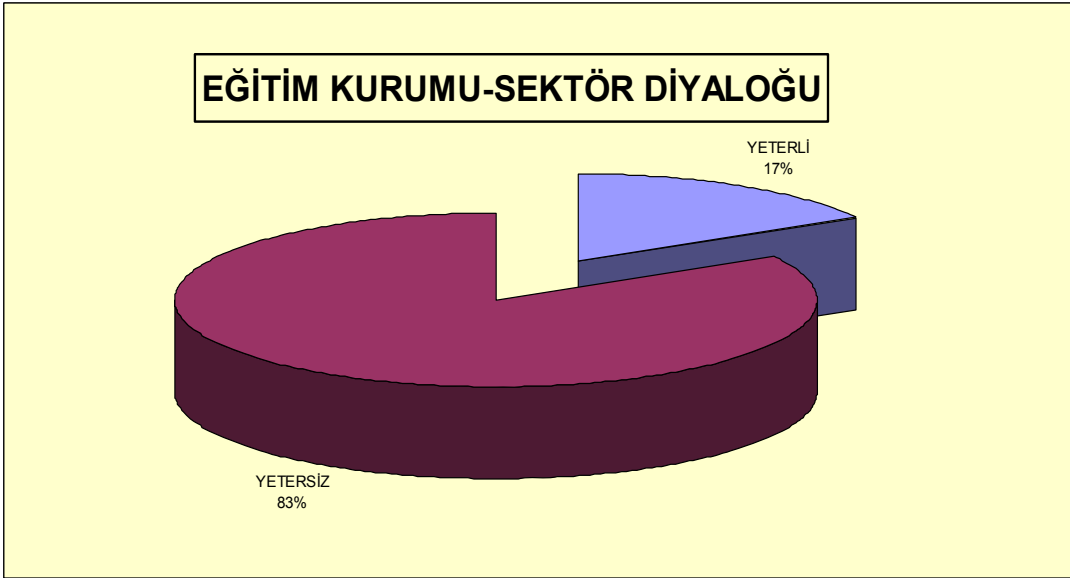
Öğrenciler açısından iş dünyasının gereksinimi karşılması için yapılması gerekenler arasında birinci sırada gördükleri mesleki ve teknik eğitimde uygulamaya daha fazla ağırlık verilmesi, mesleki ve teknik eğitim veren eğitimcilerin düzenli olarak hizmet içi eğitimden geçirilmesi, etkin ve düzenli işgücü piyasası analizleri yapılarak müfredatta gereken değişikliklere hız ve esneklik kazandırılması önem taşımaktadır.

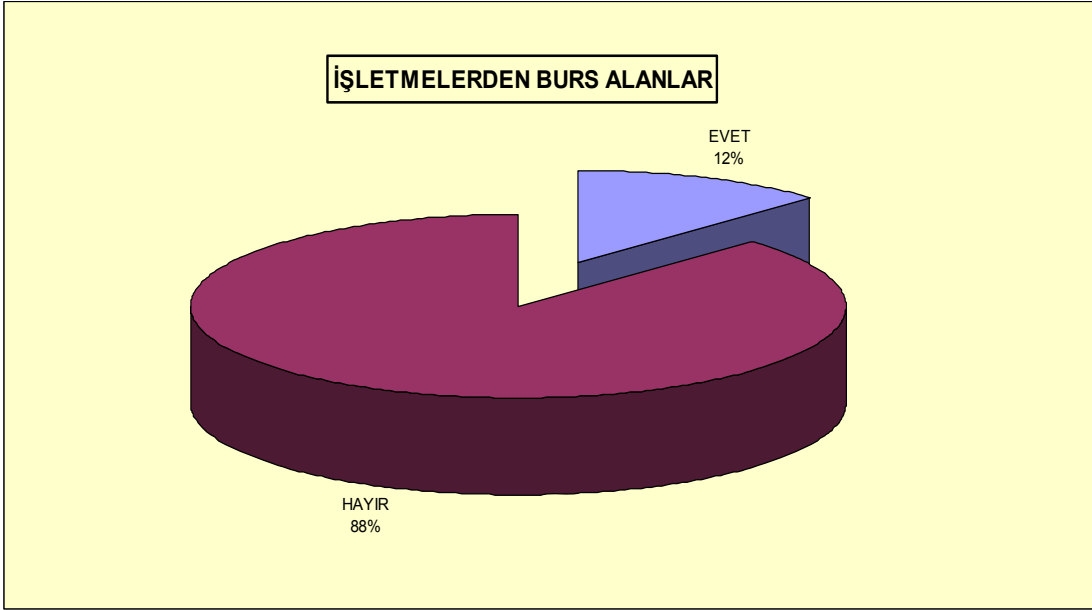
Staj yaparken iş teklifi alan öğrencilerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bu noktada önemli olan sektörüm öğrencileri tanıyarak performanslarını görmesi gerekmektedir.

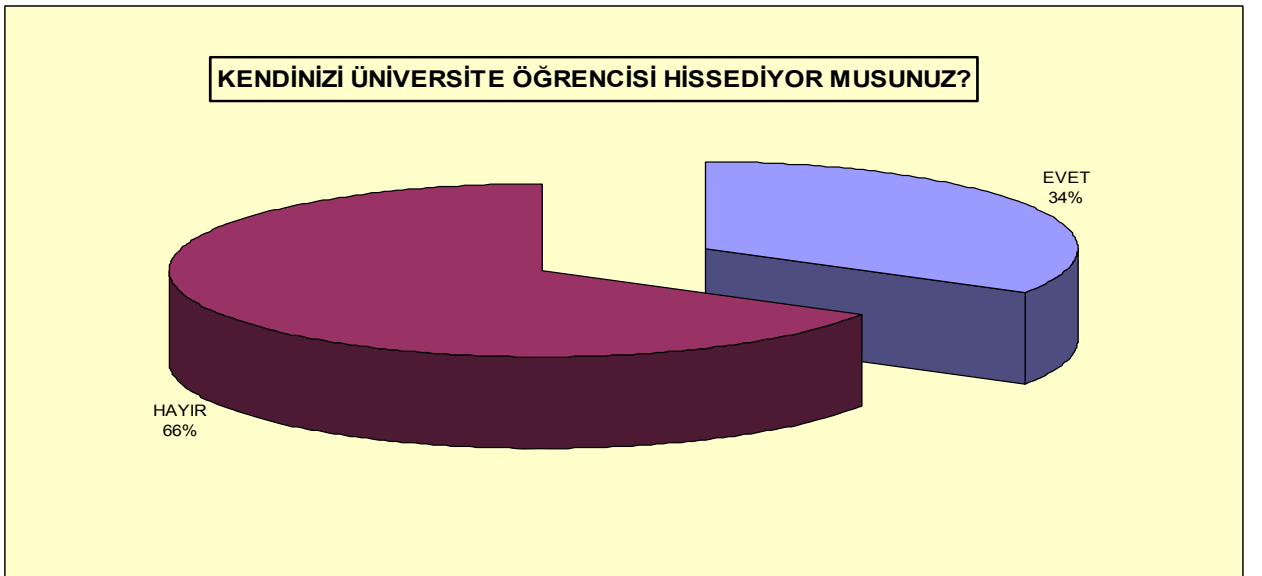
Öğrencilerin % 78 i staj sürelerinin yeterli olduğu kanaatindedir. Sadece Adalet Meslek Yüksekokulu öğrencileri bu konuda olumsuz yanıt vermişlerdir.

Öğrencilerin % 83 ü Yüksekokul-sektör diyalogunun yetersiz olduğu kanaatindedir.

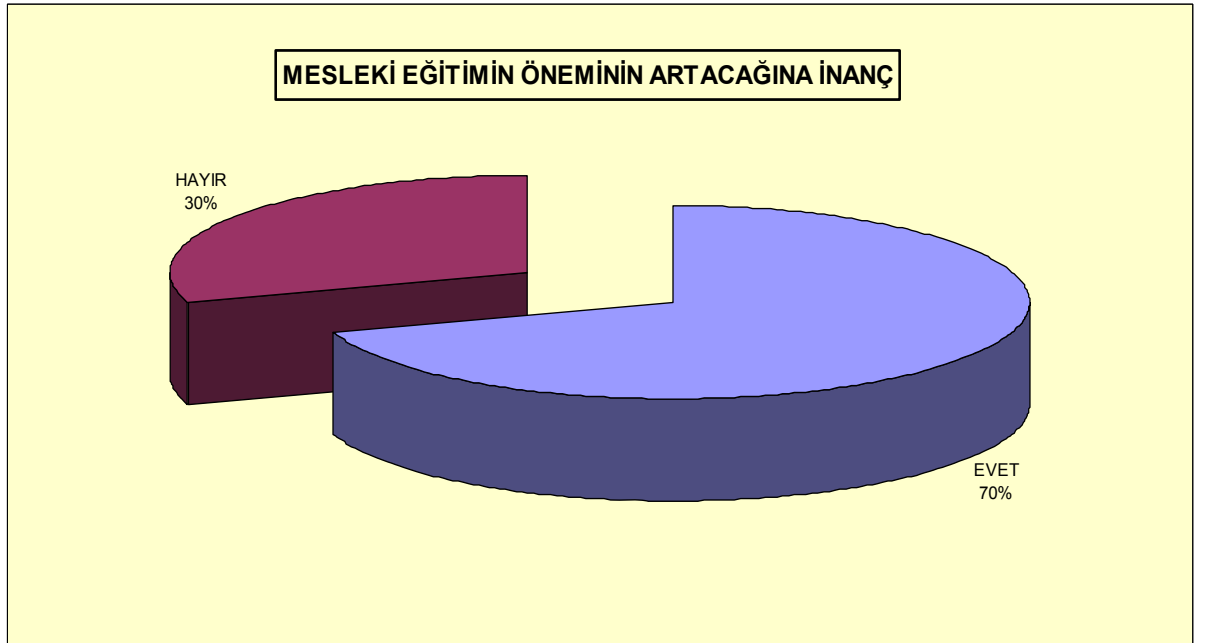
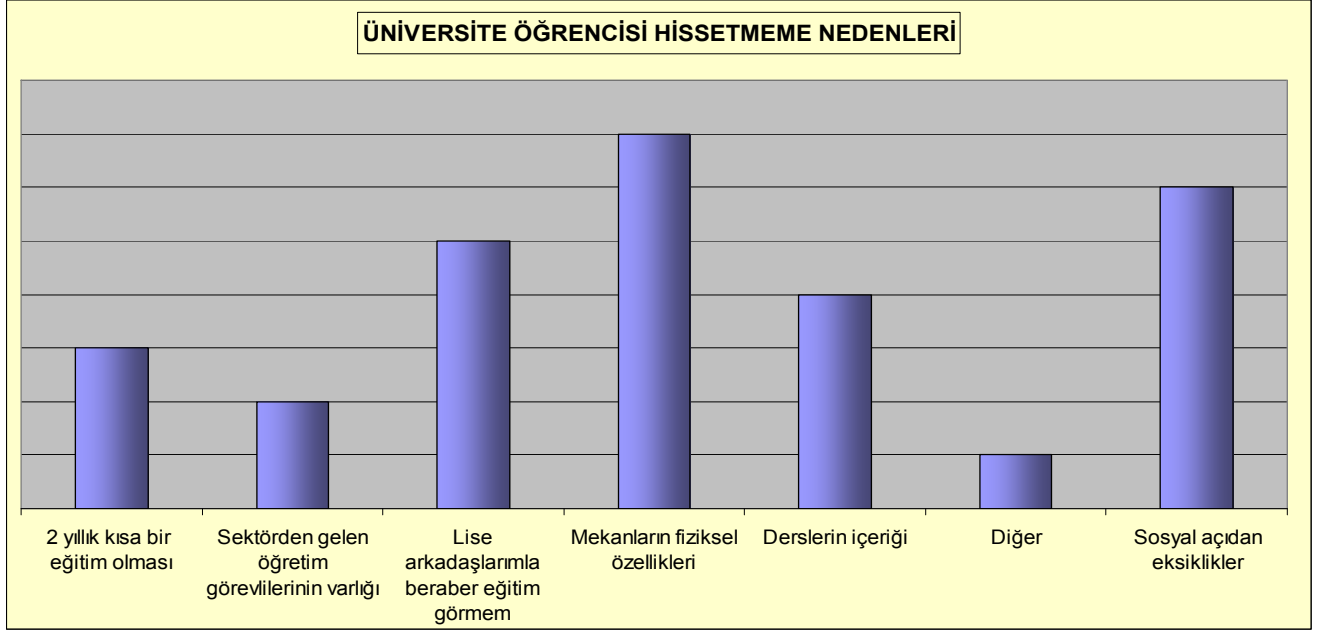

İşletmelerin Yüksekokul öğrencilerine burs desteğini fazla vermedikleri görülmektedir. İşletmeler genellikle 4 yıllık lisans eğitimi tercih etmektedirler.

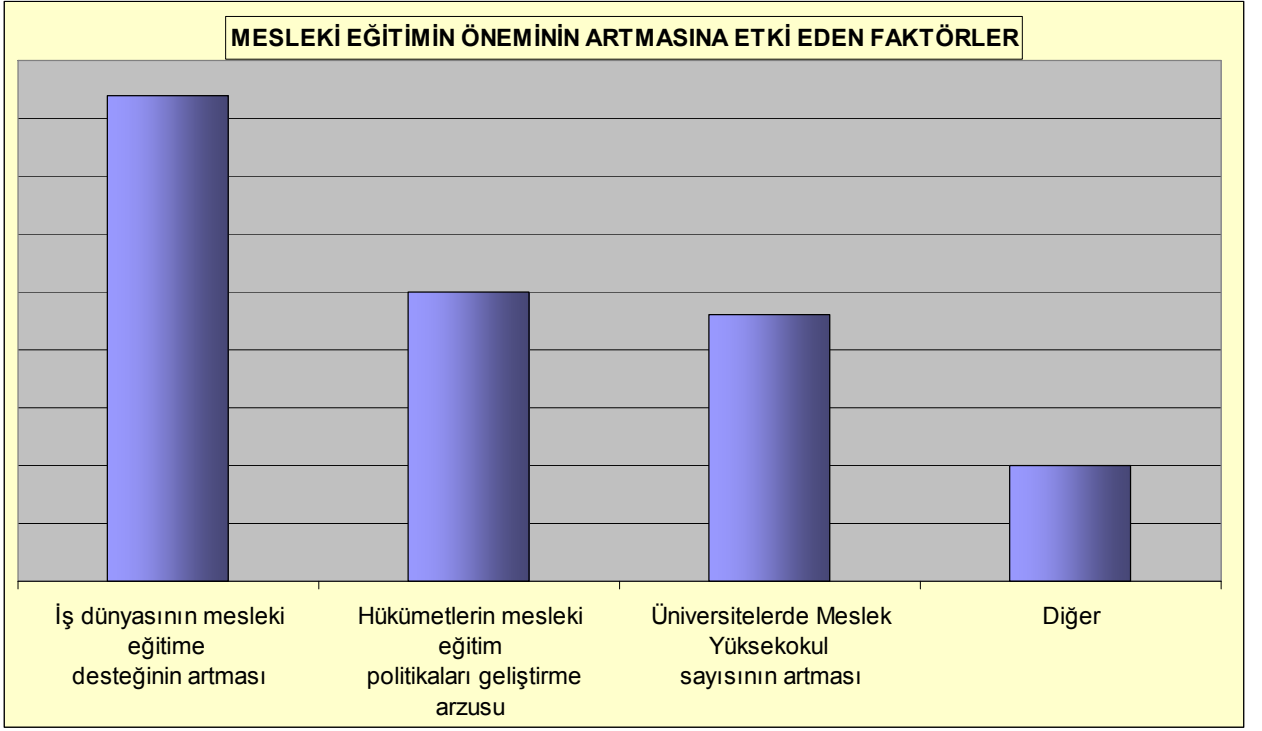

Yüksekokul öğrencisinin %66 sı ikinci sınıfta olmasına rağmen binaların fiziksel koşullarının yetersizliği, lise arkadaşları ile eğitime devam etmeleri, sosyal açıdan

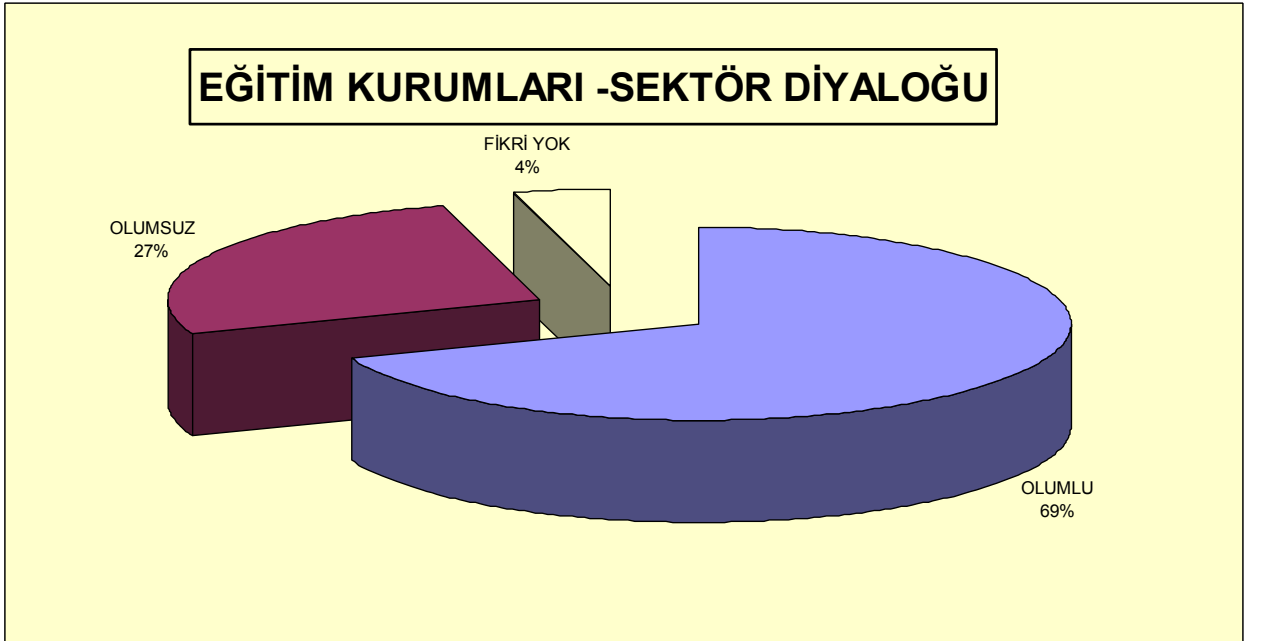
eksiklikler gibi faktörlerden dolayı kendilerini üniversite öğrencisi olarak görmemektedir.

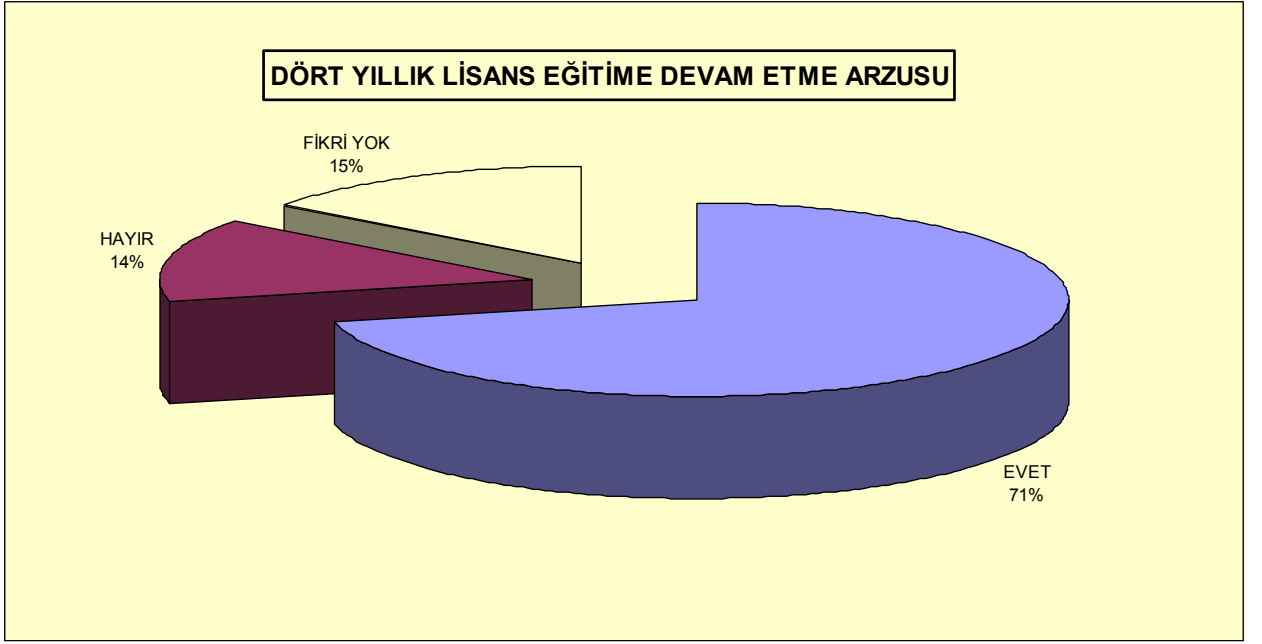
Öğrencilerin %70 i mesleki eğitimin önümüzdeki yıllarda önemini artacağına inanıcı taşımaktadır.

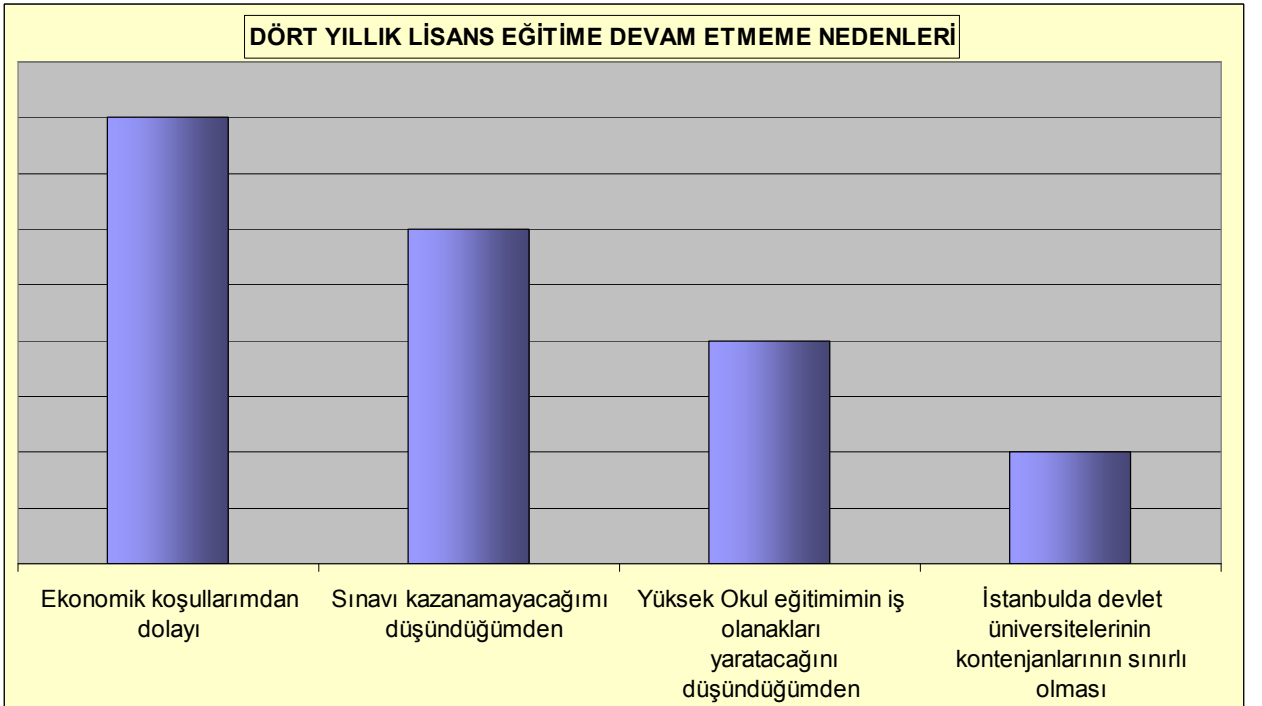
Öğrencilerin beklentileri iş dünyasının mesleki eğitime daha fazla destek vereceğidir.

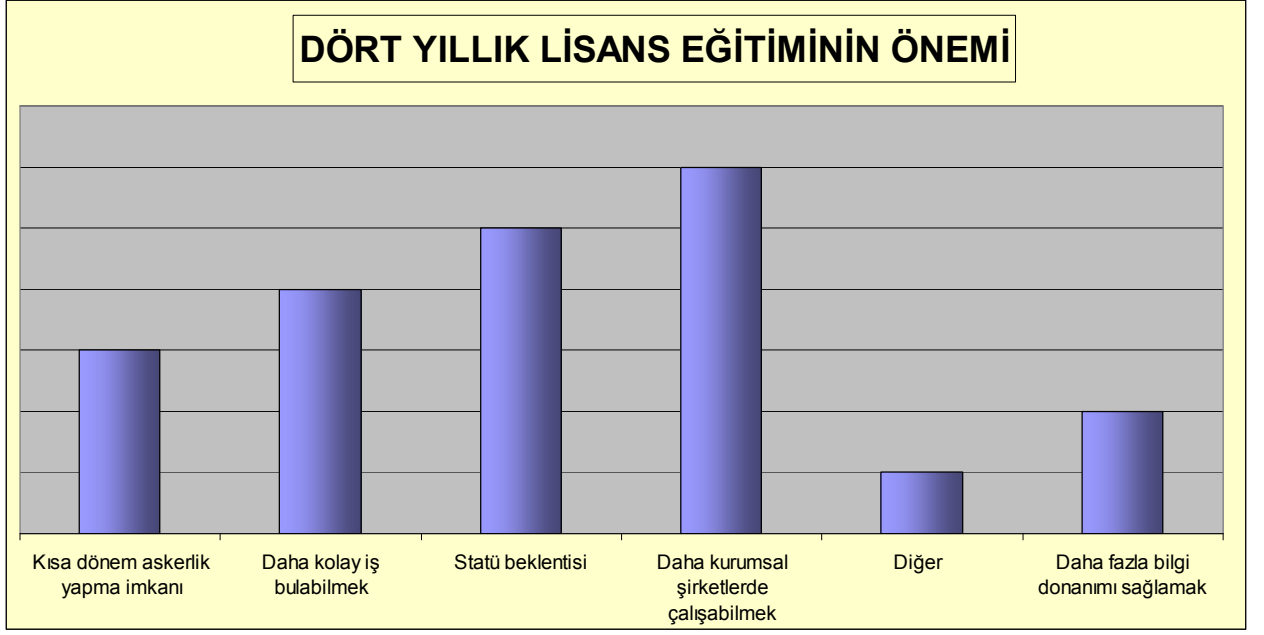
Öğrencilerin %69'unun eğitim kurumları-sektör işbirliğine olumlu baktığı görülmüştür.

Dört yıllık lisans eğitime devam etme arzusunda olanların oranı %71 dir.

Ekonomik koşullardan dolayı dört yıllık eğitime devam etmeyecekler olduğu gibi

Dört yıllık lisans eğitime devam etme arzusunda olanların gerekçesi istihdam imkanlarının fakülte mezunlarına daha fazla verilmesi ve statü beklentileri olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak Mesleki eğitimi tercih eden öğrencilerin amacı, istihdam edilmelerinin önündeki engellerin yok edilmesidir. Bu süreçte kurumlar ve işletmeler mesleki eğitimin önemini anlayıp öğrencilerin sektörlerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte eğitilmesine destek vermelidirler.

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE ÖĞRETİM ELEMANI PROFİLİ, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

THE PROFILE OF THE INSTRUCTORS IN VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION, PROBLEMS AND SOLUTIONS

Hüseyin CEYLAN¹

Murat AVAN²

Halil ELİBOL³

ABSTRACT

Although there is an increase in the number of the the educational institutions directed to Vocational and Technical education, the problem of providing qualified personnels that are needed by the bussiness world and that are appropriate for the expectations of the markets. Competing, complying with the rapid changing occasions, has become one of the main fact to survive in the economical environment. Today, one of the major facts, that builds the basis of succes, is to grow qualified labor power. The required qualifications in labor power are in a continious evolution and development paralel to the developing technology. In this century, the only provision of competing is to grow a furtile and flexible labor power. This fact shows that we need the labor power that is fruitfull and qualified and those who grasp and produce the technology. Thus, The Vocational and Technical education is an indispensable matter for our country.

The three major facts that adjust the quality of the Vocational and Technical education can be drawn up as student, instructor and phsical & technical facilities. In this study,it is tried to educe a profile of the instructors who work in the vocational high schools, their effects on the educational quality.The inquiry, done for this purpose, has been submitted Table-1. This inquiry has been mainly applied on the instructors of two vocational high schools of Kırıkkale University including Hacettepe University Hacettepe Vocational High School.

Key Words : Profile of the instructors, Quality of Education, Vocational High School, Education tuned into markey

ÖZET

Mesleki ve teknik eğitime yönelik eğitim kurumlarının sayısının artmasına karşın, iş dünyasının piyasa beklentilerine uygun nitelikli eleman sorunu halen devam etmektedir. Hızla değişen ortama uyum sağlayarak rekabet edebilmek, ekonomik hayatta varolabilmenin asli unsuru haline gelmiştir. Günümüzde başarının temelini oluşturan en önemli unsurların başında yetişmiş insan gücü gelmektedir. İş gücünde aranan nitelikler; gelişen teknolojiye paralel olarak sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde. Bu yüzyılda rekabet edebilmenin şartı verimli ve esnek bir iş gücünün yetiştirilebilmesidir. Bu durum, teknolojiyi üreten, anlayan, uygulayabilen, verimli ve kaliteli iş gücüne ihtiyaç olduğunu

¹ Öğr. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu, husceylan@hotmail.com

² Öğr. Gör., Ahi Evran Üniversitesi, Kaman Meslek Yüksekokulu, muratavan_71@hotmail.com

³ Yrd.Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu, elibolh@hotmail.com

göstermektedir. Bu nedenle Mesleki ve Teknik Eğitim, ülkemizin geleceği açısından vazgeçilmez bir konudur[2, 3, 4, 5, 6, 7].

Mesleki ve Teknik eğitimin kalitesini belirleyen üç temel unsur; öğrenci, öğretim elemanı ve fiziksel-teknik imkanlar şeklinde sıralanabilir. Bu çalışmada meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının bir profili çıkarılarak eğitimin kalitesi üzerine etkileri araştırılmaktadır. Bu amaca yönelik olarak hazırlanan anket çalışması Tablo-1’de verilmiştir. Bu anket başta Kırıkkale Üniversitesine bağlı iki meslek yüksekokuluyla beraber, Hacettepe Üniversitesi Hacettepe M.Y.O.’da çalışan öğretim elemanları üzerinde uygulanmış ve çok dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretim elemanı profili, eğitim kalitesi, meslek yüksekokulu, piyasaya duyarlı eğitim

1. GİRİŞ

Meslek Yüksekokulları “ara insangücü” yetiştirmek amacıyla kurulan yüksek öğretim kurumlarıdır. Diğer bir ifade ile öğrencilerini herhangi bir meslek alanına yönelik eğiten ve mesleki beceri kazandıran okullardır. Ancak günümüzde meslek yüksekokulları bu misyonunu tam anlamıyla gerçekleştirememektedir. Bununla ilgili birçok neden saymak mümkün olmakla beraber belki de en önemli sorun; meslek derslerini veren öğretim elemanlarının mesleki yeterlilik sorunudur[8]. Bu konu ile ilgili diğer bir sorunda mevcut ve yeni açılan meslek yüksekokullarının öğretim elemanı ihtiyacıdır. II. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler toplantısında Yükseköğretim Kurulu yetkililerinin belirttiği gibi yaklaşık 7000 öğretim görevlisine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla hem bu açığı kapatmak için yeni öğretim görevlilerinin alımında dikkat edilecek hususları tespit etmek hem de mevcut öğretim görevlilerinin sorunlarını belirlemek son derece önemli bir husustur[9].

Meslek yüksekokullarının yapısal sorunlarını bilimsel gözle değerlendirmeden, ihtiyaçlarını belirlemeden, değişime muhatap olacak öğretim elemanlarının görüş ve desteği alınmadan girilecek her türlü çaba olumlu sonuç vermekten uzak kalacaktır[1]. Bunun için, bu çalışmada meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının sorunları tespit edilmeye çalışılmış, aynı zamanda onların kendi okullarının problemleriyle ilgili görüşleri alınmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

Bu çalışmada, meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının profilini çıkarmak için bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan sorulardan oluşturulmuş anket formu Kırıkkale Üniversitesine bağlı iki ve Hacettepe Üniversitesine bağlı bir olmak üzere üç farklı meslek yüksekokulunda görevli toplam 50 öğretim elemanı üzerinde uygulanmıştır. Tablo-1’de uygulanan anket formu ve ankete öğretim elemanlarınca verilen cevapların dağılımı görülmektedir.

Ankette kullanılan soruların iki temel amacı vardır. Bunlardan birincisi meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının profilini belirlemek ve sorunlarını tespit etmek; ikincisi ise öğretim elemanlarının meslek yüksekokulları ile ilgili düşüncelerini ve izlenimlerini tespit etmektir.

TABLO-1: ÖĞRETİM ELEMANI ANKET FORMU

1. Ünvanınız nedir?
Yrd. Doç. Dr. **3 Kişi**   Öğr. Gör. Dr. **4 Kişi**   Öğr. Gör **40 Kişi**
Okutman Dr ----   Okutman **3 Kişi**
2. Çalışmakta olduğunuz Birim
Hacettepe M.Y.O. **6 Kişi**   Kırıkkale M.Y.O. **40 Kişi**
Kırıkkale Üni. Hacılar M.Y.O. **4 Kişi**
- 3.Yabancı Dil Düzeyinizi işaretleyiniz
A **1 Kişi**   B **5 Kişi**   C **7 Kişi**
D **13 Kişi**   E **2 Kişi**   Yabancı dil bilmiyorum **22 Kişi**
4. Yurt dışında bulundunuz mu?
Evet **16 Kişi**   Hayır **34 Kişi**
5. Yurt dışında bulunma nedeninizi işaretleyiniz.
Gezi **5 Kişi**   Dil Öğrenme **1 Kişi**   Yüksek lisans-Doktora **1 Kişi**
Sempozyum **1 Kişi**   Bilgi-Tecrübe arttırma **7 Kişi**   Diğer **1 Kişi**
6. Yaşınızı işaretleyiniz
20-31 **5 Kişi**   32-42 **29 Kişi**   43-54 **13 Kişi**   55-66 **3 Kişi**
7. Ailenizin toplam gelirini işaretleyiniz (TL)
1001-1500 **5 Kişi**   1501-2000 **15 Kişi**   2001-2500 **18 Kişi**
2501-3000 **9 Kişi**   3001-3500 **1 Kişi**   3501- Üzeri **2 Kişi**
8. Akademik ihtiyaçlarınız için yaptığınız aylık harcama miktarını işaretleyiniz. (TL)
Hiç **12 Kişi**   0-50 **15 Kişi**   51-100 **6 Kişi**
101-150 **6 Kişi**   151-200 **5 Kişi**   200+ **5 Kişi**
9. Ek iş yapma gereksinimi duyuyor musunuz?
Daimi olarak ek iş yapıyorum **9Kişi**   Zaman zaman ek iş yapıyorum **18 Kişi**
Ek iş yapmıyorum **23Kişi**
10. Haftalık ders yükünüz nedir?
1-12 **1 Kişi**   13-22 **9 Kişi**   23-30 **26 Kişi**   31-40 **13 Kişi**   40(+) **1 Kişi**
11. Ayda okuduğunuz kitap sayısını işaretleyiniz. (Akademik kitaplar hariç)
Okuyamıyorum **21 Kişi**   1-2 kitap **24 Kişi**   3-4 kitap **4 Kişi**   5-10 kitap **1 Kişi**
12. Öğretim elemanı olmaktan memnun musunuz?
Evet **29 Kişi**   Hayır **21 Kişi**
13. Meslek yüksekokullarında öğretim elemanı olmanın üniversitelerin başka birimlerinde öğretim elemanı olmaya göre ekstra zorlukları var mıdır?
Evet **46 Kişi**   Hayır **4 Kişi**
14. Meslek yüksekokulunda çalışmaktan elde ettiğiniz iş doyum seviyesini işaretleyiniz.
Hiç **16 Kişi**   Az **15 Kişi**   Orta **14 Kişi**   Çok **4 Kişi**   Tam **1 Kişi**
15. Öğrencilerinizle disiplin sorunları yaşıyor musunuz?
Evet **38 Kişi**   Hayır **12 Kişi**

16. Okulunuzdaki bilişim ve akademik altyapı (laboratuvar, kütüphane vb.) yeterlidir?
Evet **6 Kişi** Hayır **44 Kişi**
17. Okulunuzda altyapısı hazırlanmadan yeni programlar açıldığını düşünüyor musunuz?
Evet **43 Kişi** Hayır **7 Kişi**
18. Hiç ulusal yayın yaptınız mı (Tebliğ, makale veya kitap)?
Evet **16 Kişi** Hayır **34 Kişi**
19. Hiç uluslararası yayın yaptınız mı (Tebliğ, makale veya kitap)?
Evet **11 Kişi** Hayır **39 Kişi**
20. Yabancı literatürden yararlanabiliyor musunuz?
Evet **14 Kişi** Bazen **12 Kişi** Hayır **24 Kişi**
21. Yayın yaparken herhangi bir sorunla karşılaşıyor musunuz?
Evet **8 Kişi** Bazen **4 Kişi** Hayır **7 Kişi** Cevapsız **24 Kişi**

Aşağıdaki soruları cevaplandırırken birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

22. Öğretim elemanı olmaktan memnun olmama nedenleriniz en çok hangileridir?
Ücret düşüklüğü ve sosyal hakların yetersizliği **48 Kişi**
Prestij kaybetmesi **17 Kişi**
Yükselme zorlukları **27 Kişi**
İş yoğunluğu, uygunsuz çalışma koşulları **23 Kişi**
Stres **20 Kişi**
Kişisel çatışma **3 Kişi**
Politik baskılar **3 Kişi**
23. Öğretim sürecinde karşılaştığınız olası güçlükleri işaretleyiniz.
Öğrencinin ilgisiz olması **48 Kişi**
Sınıfta öğrenci mevcudunun fazla olması **38 Kişi**
Dershanelerin fiziki yapısının uygun olmaması **31 Kişi**
Öğrencilerin ders yükünün fazla olması **15 Kişi**
Ders içeriklerinin birbiriyle çakışık olması **13 Kişi**
Ders araç ve gereçlerinin yetersiz olması **38 Kişi**
Öğretim elemanlarının ders yükünün fazla olması **31 Kişi**
Öğretim elemanlarının birbirinden farklı derslere girmesi **34 Kişi**
24. Araştırma yaparken karşılaştığınız sorunlara ilişkin görüşlerinizi işaretleyiniz.
Araştırma hakkında danışacak kimse bulamıyorum. **20 Kişi**
Araştırma araçlarını çoğaltma, dağıtma ve toplamada zorluklar yaşıyorum. **12 Kişi**
Araştırma yapacağım kurumlardan izin alırken güçlük çekiyorum. **11 Kişi**
Araştırma ile ilgili dokümanların basım dağıtım ve toplama maliyeti yüksek oluyor. **24 Kişi**
Literatüre ulaşamıyorum. **10 Kişi**

3. BULGULAR

Aşağıda sırasıyla ankette kullanılan her bir soruya verilen cevaplar değerlendirilmiş ve çeşitli sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

* Birinci soruda öğretim elemanlarının ünvanı araştırılmıştır. Verilen cevaplar incelendiğinde meslek yüksekokulunda çalışan öğretim elemanlarından yalnız % 6'sının öğretim üyesi, % 14'ün ise doktoralı olduğu görülmektedir. Bu anket çalışmasının daha ziyade büyük ve köklü yüksekokullarda yapıldığı düşünüldüğünde, taşrada ve/veya yeni kurulan meslek yüksekokullarında bu rakamların daha da küçük çıkacağı tahmin edilebilir. Bu sonucu doğuran en önemli sebeplerden birisi de meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarına Lisansüstü Eğitim için izin verilmemesidir. Eğitimin kalitesini belirleyen üç temel unsur; öğretmen, öğrenci ve fiziki eğitim ortamıdır. Bu unsurlardan öğretim elemanlarının hem motivasyonunu hem de yetkinlik düzeyini olumsuz etkileyen bu uygulamanın yanlış olduğu düşünülmektedir. Bunun yerine yüksekokullarda görev yapan öğretim elemanlarının Lisansüstü Eğitim yapmasına imkan sağlayacak şartlar oluşturulmalı, öğretim elemanları Lisansüstü Eğitim için teşvik edilmeli ve hatta belirli süreler sonunda Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini tamamlayamayan öğretim elemanlarının görevlerine son verilmelidir.

Öğretim elemanlarının ders yüklerinden kaynaklanan başka üniversitelere Lisansüstü Eğitime gönderilememe problemi burada önereceğimiz yöntem vasıtasıyla çözümlenebilir. Bizim önerdiğimiz çözüm yöntemi '*Uzaktan ve Örgün*' öğretim yöntemlerinin bir karması şeklindedir. Öncelikle ALES sınavından belirli bir baraj puanını aşan her öğretim elemanının yüksek lisans-doktora yapmalarına izin verilmelidir. Lisansüstü öğretimdeki ders dönemi uzaktan öğretim yöntemiyle verilebilir. Her bir lisansüstü program için, konusunda en yetkin öğretim üyeleri ve verebilecekleri dersler tespit edilir. Bu dersler uygun stüdyo ortamlarında dijital ortama alınabilir. Bu şekilde çok zengin bir ders içeriği oluşturularak hem çok fazla öğrencinin bu imkandan faydalanması hem de herkesin kendi ilgi alanına göre istediği dersleri seçme imkanı sağlanabilir. Burada verilen dersler asenkron olmalıdır; yani öğrenci istediği bir anda internete girip istediği hocadan istediği dersin herhangi bir konusunu çalışabilmelidir. Bu şekilde zaman-mekan sorunu çözümlenebilir. Ayrıca öğretim elemanı kendi bulunduğu ilde bulunan üniversitedeki lisansüstü program derslerinden de arzu ederse seçim yapabilmelidir. Bu şekilde ders dönemi tamamlanabilir. Tez döneminde ise öğrencinin hocasıyla aynı ilde bulunması şart değildir. İnternet üzerinden veya haftanın belirli günlerinde hocanın bulunduğu şehre gitmek suretiyle hocadan danışmanlık hizmeti alınabilir. Ayrıca öğrencinin bulunduğu üniversiteden başka bir öğretim üyesi de ikinci bir danışman olarak öğrenciye yardımcı olabilir. Bu şekilde öğretim elemanlarının Lisansüstü eğitim almaları temin edilebilir.

* Anketteki üçüncü soruda öğretim elemanlarının yabancı dil düzeyine bakılmıştır. Bunada öğretim elemanlarının % 44'ünün hiç yabancı dil bilmediği, % 30'unun ise çok az yabancı dil bildiği görülmektedir. Bu durum öğretim elemanlarının yaklaşık 3/4'ünün (% 74) yabancı dil sıkıntısı yaşadığını göstermektedir. Günümüzde bilimsel gelişmeleri takip edebilmek için yabancı dil bilmenin ne kadar önemli olduğu düşünüldüğünde, bu durumun ne denli ciddi olduğu anlaşılabilir. Bu sorunun aşılabilmesi için, öğretim elemanları seçilirken yabancı dil düzeyine de bakılmalıdır. Ayrıca yabancı dil düzeyini geliştirmek isteyen öğretim elemanlarına dönüşümlü olarak bir yıl yabancı dil hazırlık kursu için

ücretli izin verilebilir. Yine bu eğitim köklü üniversitelerin bünyesinde öğretim elemanlarına özel sınıflar açmak suretiyle yapılmalıdır.

* Anketteki 4. ve 5. sorular değerlendirildiğinde öğretim elemanlarının % 68'inin hiç yurtdışına çıkmadığı ve tüm öğretim elemanlarının yalnızca % 20'sinin kendisini geliştirmek için yurt dışına çıktığı görülmektedir. Üniversitelerde çalışan öğretim elemanlarının hayatlarında en az bir kez yurtdışı tecrübesi yaşaması gerektiği yaygın bir kanaat olarak düşünüldüğünde, bu durum yüksekokullardaki yerleşme, içine kapanma sorununu göstermektedir.

* Anketteki 7., 8. ve 9. sorular incelendiğinde öğretim elemanlarının %40'ının aylık ortalama gelirin 2000 TL'nin altında olduğu görülmektedir. 3000 TL'den fazla aylık gelire sahip olanların oranı ise sadece % 6'dır. Ayrıca öğretim elemanlarının % 24'ünün akademik ihtiyaçlar için hiç harcama yapmaması ve % 54'ünün ise 50 TL'den daha az harcama yapmaları çok dikkat çekici ve düşündürücüdür. Yine öğretim elemanlarının % 54'ünün ya zaman zaman yada daimi olarak ek iş yapması, öğretim elemanlarının içinde buldukları maddi durumu açıklayan bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

* Anketin 10. sorusunda öğretim elemanlarının haftalık ders yükleri araştırılmıştır. Buradaki verilerde çok iç açıcı değildir. Öğretim elemanlarının % 80'inin haftalık ders yükü 23 saatten daha fazladır. Haftalık ders yükü 31 saatten daha fazla olanların oranı ise % 28'dir. Tablo-2'de Kırıkkale M.Y.O'da kadrolu olarak görev yapan 43 öğretim elemanının haftalık ders yükü görülmektedir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanları ders yükü altında ezilmektedirler. Bu sorunun çözülmesi için bu okullara daha fazla öğretim elemanı alınmalı ve öğretim elemanlarının maaşları iyileştirilerek ek ders ücretine ihtiyaç duymayacak hale getirilmelidir.

* Anketin 11.-15. sorularından da çok ilginç sonuçlar çıkmıştır. Öğretim elemanlarının % 42'si hiç kitap okumadığı, % 48'i ise ayda sadece 1-2 kitap okuduğunu beyan etmektedir. Öğretim elemanlarının % 58'i öğretim elemanı olmaktan memnun olmadığını ifade etmiştir. Çok daha ilginç bir sonuç ise öğretim elemanlarının % 92'si meslek yüksekokullarında öğretim elemanı olmanın ekstra zorlukları olduğunu düşünmektedir. Meslek yüksekokulunda çalışmaktan 'Hiç' yada 'Az' iş doyumunu elde ettiğini beyan edenlerin oranı % 62, öğrencileriyle disiplin sorunu yaşayanların oranı ise % 76'dır.

* Anketin 16. ve 17. soruları meslek yüksekokullarının altyapısı ile alakalıdır. Burada öğretim elemanlarının % 88'i okullarındaki bilişim ve akademik altyapılarının yeterli olmadığını, % 86'sı ise altyapısı hazırlanmadan okullarında yeni programlar açıldığını beyan etmiştir.

* Anketin 18-21. sorularında meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının akademik altyapılarına bakılmıştır. Burada öğretim elemanlarının % 68'i hiç ulusal yayın, % 78'i ise hiç uluslararası yayın yapmadığını beyan etmiştir. Yabancı literatürden yararlanan öğretim elemanlarının oranı % 28, yayın yaparken her hangi bir sorunla karşılaşmadığını beyan edenlerinin oranı ise sadece % 14'dür.

* Anketin 22. sorusunda öğretim elemanlarının sorunları araştırılmıştır. Bu soruya öğretim elemanlarının % 96'sı ücret düşüklüğü ve sosyal hakların yetersizliği, % 54'ü

yükselme zorlukları, % 46'sı iş yoğunluğu ve % 40'da stres cevabını vermiştir. Bu cevaplardan da anlaşılacağı üzere, öğretim elemanlarının en önemli sorunu ücret yetersizliği olarak görülmektedir.

* Anketin 23. sorusunda öğretim elemanlarının öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunlar araştırılmıştır. Öğretim elemanlarının % 96'sı öğrencinin ilgisiz olmasını, % 76'sı sınıfta öğrenci mevcudunun fazla olmasını ve yine %76'sı da ders araç ve gereçlerinin yetersizliğini beyan etmiştir. Bu cevapları % 68 ile öğretim elemanlarının birbirinden farklı derslere girmesi, % 62 ile öğretim elemanlarının ders yükünün fazla olması ve %62 ile dersanelerin fiziki yapısının uygun olmaması seçenekleri takip etmiştir.

* Anketin 24. sorusunda öğretim elemanlarının araştırma yaparken karşılaştıkları sorunlar araştırılmıştır. Burada % 48 ile araştırma ile ilgili dokümanların basım dağıtım maliyeti sorunu en fazla ifade edilen sorun olarak karşımıza çıkarken bunu % 40 ile 'araştırma hakkında danışacak kimse bulamıyorum' sorunu takip etmektedir.

**TABLO-2: 2008-2009 ÖĞRETİM YILI KIRIKKALE M.Y.O. KADROLU ÖĞRETİM
ELEMANLARI DERS YÜKLERİ**

S.N.	2008 / 2009 ÖĞRETİM YILI GÜZ Y.Y.	NORMAL ÖĞRETİM			İKİLİ ÖĞRETİM			Genel
		T	U	Top	T	U	Top	
1	Dr. HÜSEYİN CEYLAN	14	4	18	9	3	12	30
2	YEŞİM KALYON	19	4	23	9	3	12	35
3	Yrd. Doç. Dr. MUZAFFER KILIÇ	23	3	26	15	3	18	44
4	TUNCAY ERDURAN	20	5	25	12	2	14	39
5	Yrd. Doç. Dr. İBRAHİM ERDOĞAN	11		11	11		11	22
6	Yrd. Doç. Dr. HALİL ELİBOL	16	1	17	9	1	10	27
7	Yrd. Doç. Dr. SEZGİN ÇELİK	18	2	20	10		10	30
8	SEYFİ KAYGUSUZ	13	5	18	9	2	11	29
9	ADNAN CEBECİ	22	3	25	10	2	12	37
10	HAYDAR EDE	13	5	18			0	18
11	AHMET CEBECİ	14	1	15	10	1	11	26
12	KAMİL İSPİR	22	4	26	9	1	10	36
13	KEMAL AKTÜRK	14	4	18	9	3	12	30
14	ALİ GÖZÜAK	10	4	14	7	3	10	24
15	AHMET TAŞÇI	24	8	32	15	5	20	52
16	M.NURİ SEYMAN	15	5	20	9	3	12	32
17	FATİH GÜLER	11	3	14	8	2	10	24
18	M.ZEKİ SAĞ	6	2	8	15	3	18	26
19	M.AKİF BAYDEMİR	17	5	22	8	2	10	32
20	NURETTİN ÖZYÜREK	9	4	13	9	4	13	26
21	HAYDAR KESKİN	9	2	11	9	2	11	22
22	ÖZCAN DEMİR	15	2	17	9	2	11	28
23	MEHTAP AKGÜNGÖR	9	2	11	9	2	11	22
24	F.CENGİZ UYSAL	9	3	12	9	3	12	24
25	ASLAN SİLO	10	2	12	8	2	10	22
26	İSHAK GENÇYILMAZ	19	6	25	10	3	13	38
27	Dr. M.EMİN AKAY	8	1	9	10	1	11	20
28	Dr. YAŞAR YETİŞKEN	12		12	14		14	26
29	RAMAZAN YILMAZ	13	3	16	9	3	12	28
30	MENNAN KONAĞI	12	4	16	9	3	12	28
31	ATILLA ERGÜZEN	11	3	14	9	3	12	26
32	AŞIR ÖZBEK	16	3	19	8	2	10	29
33	Yrd. Doç. Dr. H.MURAT ÜNVER	3	1	4	3	1	4	8
34	AHMET TAŞTAN	21	1	22	9	1	10	32
35	MAHMUT ÜNVER	19	5	24	7	3	10	34
36	TANER DİZEL			0	17	5	22	22
37	H.ENDER ERDEM			0	20	2	22	22
38	HAYRİ YAMAN			0	16	6	22	22
39	SEMRA YÜKSEL			0	19	5	24	24
40	EBRU ATEŞOK	10	4	14	9	4	13	27
41	ÜMİT YIRTICI	17	6	23	9	1	10	33
42	DİLEK ULUSAL	19	5	24	10	2	12	36
43	SELİM ERARSLAN	21	7	28	9	3	12	40

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

*Ek ders ücretlerinden dolayı gereğinden fazla ders yüklenen öğretim elemanlarının performansları düşmektedir. Bunun için mutlaka öğretim elemanlarının ücretleri iyileştirilmeli ve meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının sayısı makul düzeye çıkarılmalıdır.

*Meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının Lisansüstü Eğitim yapmasına imkan sağlayacak şartlar oluşturulmalı, öğretim elemanları Lisansüstü Eğitim için teşvik edilmelidir.

*Meslek yüksekokulları ile ilgili kararlar alınırken meslek yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının görüşleri de mutlaka alınmalıdır.

*Meslek yüksekokullarının yöneticileri mutlaka bu kurumlarda çalışan öğretim elemanları arasından seçilmelidir. Bu durum sorunların çözümlerinin bulunmasını ve bulunan çözümlerin benimsenmesini kolaylaştıracaktır.

*Altyapısı hazırlanmadan meslek yüksekokulları ve yeni programlar açılmamalıdır. Meslek Yüksekokullarında yeni programlar açılırken ülke gereksinimleri göz önüne alınmalı, gerçekçi olunmalı, endüstri ve sanayi kuruluşlarının görüşleri dikkate alınmalıdır. Zaman içerisinde güncelliğini yitiren programlar kapatılmalıdır. Belirli periyotlarla ülke ihtiyaçlarına göre öğrenci sayıları gözden geçirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. **Ç. Özdemir, G. Yüksel, N. Cemaloğlu, (2006), ‘Türkiye Üniversiteleri Öğretim Elemanları Araştırması’, Gazi Kitabevi.**
2. **H. Ceylan, (2009), ‘Mesleki Eğitimde Öğrenci Kalitesi’, 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).**
3. **H. CEYLAN, İ. ERDOĞAN, (2009), ‘MESLEK YÜKSEK OKULLARI NASIL CAZİP HALE GETİRİLEBİLİR?’, 1.ULUSAL 5. ULUSLARARASI MESLEK YÜKSEKOKULLARI SEMPOZYUMU (YAYINLANMAK ÜZERE GÖNDERİLDİ).**
4. **K. İspir, H. Ceylan, (2009), ‘Meslek Yüksekokullarında Elektrik Eğitimi Sorunlar Ve Çözüm Önerileri’, 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).**
5. **H. Ceylan, H. Elibol, (2009), ‘Meslek Yüksekokullarının Öğrenci Kaynağı Açısından Mesleki Teknik Ortaöğretim’, 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).**
6. **A. Ergüzen, H. Ceylan, (2009), ‘Mesleki Ve Teknik Eğitimde Bilgisayar Teknolojileri Ve Programlama Programının Sorunları Ve Çözüm Önerileri’, 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).**
7. **H. M. ÜNVER, H. YAYLI, H. CEYLAN, (2009), ‘TAŞRA MESLEK YÜKSEKOKULLARININ SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ’, 1.ULUSAL 5. ULUSLARARASI MESLEK YÜKSEKOKULLARI SEMPOZYUMU (YAYINLANMAK ÜZERE GÖNDERİLDİ).**
8. **A. Gürbüz, (2008), ‘Meslek Yüksekokullarında Görev Alacak Öğretim Elemanı Profillerinin Belirlenmesi Ve Kariyer Geliştirme Sistemi’, IV.Ulusal Müdürler toplantısı, 7. Komisyon Raporu.**
9. **Ö. Yardım, (2006), ‘Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma İle İlgili Saptamalar’, II.Ulusal Müdürler toplantısı, I. Komisyon Raporu.**

MESLEKİ VE TEKNİK ORTA ÖĞRETİM OKULLARINDAN MESLEK YÜKSEK OKULLARINA SINAVSIZ GEÇİŞİN DEĞERLENDİRİLMESİ(SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

EVALUATE THE IMPLEMENTATION FOR THE TRANSITION WITHOUT
AN EXAMINATION FROM SECONDARY LEVEL VOCATIONAL AND
TECHNICAL SCHOOLS TO HIGHER VOCATIONAL INSTITUTIONS(FOR
SELÇUK UNIVERSITY)

Hasan Gökhan CAN, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, hasangokhancan@hotmail.com

ABSTRACT

. The new arrangements in our education system have been made and is still being made in order to improve our country's people's educational level and the quality of it and to compete the others in a world that changes continuously. One of the arrangements of these is passing to vocational high school or collages from technical and vocational schools without examination. With these arrangements these vocational high schools has been faced with lots of difficulties as a result of passing without examination while trying to solve the other problems. This work has been done to find out the problems that appeared as a result of the passing to Vocational Highschools with out examination by the help, of the people that are given teh education and giving the education and the associations, foundations and the literature. Two questionnaire that consists of 26 articles for the lecturers and 27 articles for the learners have been improved to find out the problems. This questionnaires was applied to lecturers and students in Selcuk University's 5 Higher Schools which faced passing without examination to higher collages. Taking data was vaulted and analyzed with SPSS software.

Key words: Vocational High Schools, Passing to Vocational High School Witout Examination, Vocational and Technical Schools

ÖZET

Eğitim sistemimizde yeni düzenlemeler, ülkemiz insanının eğitim seviyesini ve niteliğini yükseltmek ve sürekli gelişen dünyada rekabet

sağlayabilmek için yapılmış ve yapılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalardan birisi de Mesleki ve Teknik Öğretim Okullarından Meslek Yüksek Okullarına Sınavsız Geçiş'tir. Bu düzenleme ile bir çok sorunla başetmeye çalışan Meslek Yüksek Okulları sınavsız geçişin beraberinde getirdiği bir çok sorunla karşı karşıya getirilmiştir. Bu çalışma, Meslek Yüksekokullarında sınavsız geçişin beraberinde getirdiği sorunları ortaya çıkarmak için konunun tarafları olan kişilerden , kurum ve kuruluşlardan ve literatürden faydalanılarak yapılmıştır. Sorunların ortaya çıkarılabilmesi öğrtetim elemanları için 26 , öğrenciler için 27 maddeden oluşan 2 adet anket geliştirilmiştir. Bu anketler Selçuk Üniversitesi evreni içinde örneklem olarak sınavsız geçişin yoğun olduğu 5 meslek yüksekokulunda uygulanmıştır. Alınan veriler, SPSS paket programı ile analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Melek Yüksekokulları, Sınavsız Geçiş, Mesleki Ve Teknik Ortaöğretim Okulları.

1. GİRİŞ

Dünyadaki küresel ekonomi yüzünden ülkeler bilim ve teknolojiyi en iyi şekilde kullanmaya yöneltmiştir. Bu durum teknolojiyi anlayabilen, uygulayabilen, verimli ve kaliteli mal ve hizmet üretebilen, değişen teknolojiye hızla uyum sağlayabilen, yeni iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaçtan dolayı oluşan insan gücünün karşılanabilmesi için 20. Yüzyılda ABD'de başlayan önlisans uygulamaları 1960'lı yıllarda çoğu ülkede geliştirilip uygulanmıştır. (Akpınar, 2003,10).

1954 yılında da Türkiye bu ara insan gücünü karşılamak üzere tekniker ve yüksek tekniker okullarını sanat enstitüleri bünyesinde kurmuştur. Bu okullarda okuyan öğrenciler 1965 yılında okuldan mühendis olarak mezun olmayı isteyip boykota başladıklarından dolayı 1973 yılında kapatılmıştır. 1975 yılında tekrar yapılandırılarak MEB Yaykur Örgün Öğretim Dairesi Başkanlığına bağlı Meslek Yüksek Okulları (MYO) olarak açılmıştır. Başlangıçta sanayinin gelişmiş ve kalabalık olduğu bölgelerde açılan MYO mezunlarına, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 26.02.1982 gün ve 300-1982.82 sayılı teklifi ve MEB'in 10.03.1982 ve 300/805 sayılı olurları ile Teknik Programlar Bölümü mezunlarına 'Teknikler'; İktisadi ve İdari Programlar Bölümü mezunlarına 'Meslek Elemanı' ünvanı verilmiştir. Ülkemizde 1982 yılında sayısı 51'e yükselen MYO'ları, 20 Temmuz 1982 tarihinde 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname il üniversiteler bünyesine alınmıştır.

1.1 Meslek Yüksek Okullarının Tanımı:

Türkiye'de Yüksek Öğretim, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu (YÖK, 2006a) ile akademik, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu kanunla bütün Yüksek Öğretim kurumları YÖK çatısı altında toplanmıştır. Bu sayede MYO'lar yüksek öğretim kurumu olarak tanımlanmaktadır. YÖK kanununda da açıklandığı üzere MYO'ların toplumsal, ulusal ve eğitimsel sorumlulukları vardır. (YÖK,2006a)

Yükseköğretim Kanunu'na göre; Meslek yüksekokulları belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyılık eğitim-öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumu statüsündedir. Üniversiteler ile ileri teknoloji enstitüleri bünyesinde yer alan meslek yüksekokulları, fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar, uygulama ve araştırma merkezleri gibi birimlerle birlikte Yükseköğretim Kurumu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde üniversitelere bağlı 486 meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Meslek yüksekokullarından 1.260.063 kişi mezun olmuş olup halen 441.074 öğrenci bu okullarda eğitim-öğretim faaliyetini sürdürmektedir (Hürriyet Gazetesi). Bu okullarda 220 teknik, 83 iktisadi, 28 sağlık, 46 tarım, 24 hayvancılık ve 7 denizcilik programları bulunmaktadır.

2. Meslek Yüksekokulu'na Sınavsız Geçiş Sistemi

4702 sayılı sınavsız geçiş yasası göre (www.meb.gov.tr, 01.02.2008) mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından MYO'larına 2002–2003 öğretim yılından itibaren sınavsız geçiş sistemi ile öğrenci alımı yapılmıştır. Buna göre mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarından mezun olan öğrenciler istedikleri takdirde, mezun oldukları programların devamı niteliğinde veya buna yakın programların uygulandığı, öncelikle kendi mesleki ve teknik eğitim bölgesi içinde yer alan veya bölgesi dışındaki meslek yüksekokullarına sınavsız olarak yerleştirilebilmektedir. (Ergin ve Yağcı, 2003)

Bu sisteminin 1 senelik uygulaması sonunda, MYO programlarının kontenjanlarının dolmadığı görülmüştür. Sınavsız geçiş sistemiyle MYO'larına öğrenci alımının ikinci yılında, yüksekokulların boş kalan programlarına ' ek kontenjan döneminde' ÖSYM tarafından genel liselerden de öğrenci alınması esası getirmiş olup üniversitelerin lisans programlarını kazanamayan öğrencilere MYO'larına girebilme fırsatı verilmiştir. (ÖSYM, 2003)

Sınav sistemindeki yenilik, meslek liselerinden ön lisans programlarına kayıt sayısının yükselmesine sebep olurken lisans programlarına kayıt sayısını önemli ölçüde azaltmıştır. (Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Yönetim Modelleri, 2007)

Tablo 1. Meslek Lisesi Mezunlarının Değişen Sınav Sistemlerine Bağlı Olarak Önlisans Ve Lisans Programlarına Yerleşme Yüzdeleri (Özpinar, 2006)

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Meslek Liselerinden Ön lisans programlarına giren öğrenci (%)	Meslek Liselerinden lisans programlarına giren öğrenci (%)
1998	14083	47,3	52,7
1999	23722	56,6	43,4
2000	21524	61,8	38,2
2001	21933	63,9	36,1
2002	76505	89,5	10,5

Değişen üniversite yerleştirme sistemindeki farklı katsayı uygulaması, Tablo 1'de görüldüğü gibi, yıllara göre meslek okulu mezunlarının lisans programlarına yerleşmesini azaltmıştır. Diğer taraftan ön lisans programına yerleşen meslek lisesi mezunlarının yüzdesindeki artışın ise sınavsız MYO girişimden kaynakladığı yorumu yapılmaktadır. (Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma Ve Yönetim Modelleri, 2007)

Araştırmanın Amacı ve Önemi:

Bu çalışmanın amacı sınavsız geçiş ile ilişkilendirilen mesleki ve teknik orta öğretim okullarından meslek yüksek okullarına sınavsız geçişe tabi tutulan Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulları'nda öğrenim gören öğrenciler ile bu Meslek Yüksekokullarındaki öğretim elemanlarının sınavsız geçiş ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesidir. Bu araştırmada sorgulanan ana unsurlar aşağıdaki gibidir:

Selçuk Üniversitesi bünyesindeki meslek yüksek okullarında görev yapan öğretim elemanlarının ve öğrenim gören öğrencilerin,

- a. Sınavsız geçiş uygulamasının amaçlarına,
- b. Sınavsız öğrenci kabulüne,
- c. Sınavsız yerleştirmede esas alınan kriterlere,
- d. Sınavsız yerleştirilen öğrencilerin meslek yüksekokullarındaki başarı durumlarına,
- e. Sınavsız yerleştirilen öğrencilerin, sahip oldukları ön bilgilerin yeterlik durumlarına,
- f. ÖSS ile yerleştirilen öğrencilerin, sahip oldukları ön bilgilerin yeterlik durumlarına,
- g. Sınavsız geçiş ile ve ÖSS ile yerleştirilen öğrencilerin, yüksekokullarındaki başarı düzeyi farklılıklarının anlamlılık durumuna,
- h. Meslek yüksekokullarındaki fiziki altyapı ve öğretim elemanı sayısının yeterlilik durumuna ilişkin görüşleri nelerdir.

İş dünyası Meslek Yüksekokulları hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Meslek Yüksekokulları da kendini iş dünyasına yeterince tanıtamamaktadır. Bu çalışmada, Meslek Yüksekokulları ve yapıları ile bilgiler bulunmakta olup, iş dünyasına meslek yüksekokulları hakkında detaylı bilgiler verilmektedir.

Bu araştırmada, mesleki ve teknik orta öğretim okullarından meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş uygulamasının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Değerlendirmede mesleki ve teknik orta öğretim okullarıyla ilişkilendirilen Selçuk Üniversitesi bünyesinde bulunan 5 meslek yüksekokulları öğretim üyeleri ve öğrencilerinin görüşlerinden yararlanılmıştır.

Selçuk Üniversitesi'nde, sınavsız geçiş ile ilgili olarak, öğretim elemanlarının ve MYO öğrencilerinin bilgisine başvurularak yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma öncelikli bu eksikliği tamamlama hedefinde olması bakımından önemli görülmektedir.

Selçuk Üniversitesi içinde yapılan bu araştırmanın Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu ve üniversiteler tarafından yapılabilecek bu tür çalışmalara katkı sağlayabilmesi temennisi araştırmacı tarafından en önemli görülen noktadır.

Değerlendirilen araştırma sonuçları, mesleki ve teknik orta öğretim okullarından meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş uygulamasında yapılacak yeni düzenlemeler için kaynak teşkil edebilecektir. Ayrıca araştırmanın sonuçları, konunun yeniden ele alınmasında ilgili ve yetkili kişilere yardım edebilecek bilgileri içermesi bakımından önemlidir.

3. Araştırmanın Yöntemi

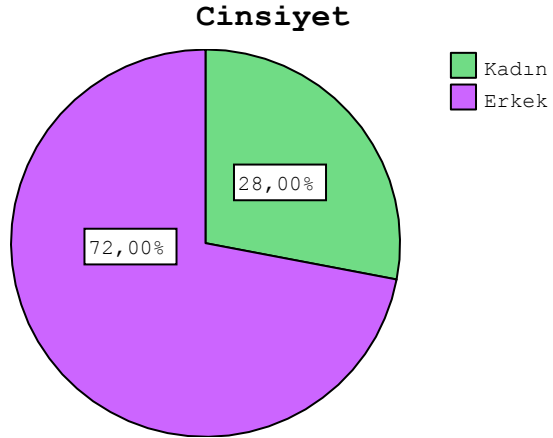
Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Selçuk Üniversitesi'ne bağlı 5 Meslek Yüksekokulu'ndaki; (Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Cihanbeyli Meslek Yüksekokulu ve Seydişehir Meslek Yüksekokulu) öğretim elemanları ve öğrencileri oluşturmaktadır.

Bu okulların ilgili bölümlerinde anket okullarda bulunan 150 öğrenci ve 50 öğretim elemanına uygulanmıştır.

Tablo 1. Cinsiyet Dağılımı (Öğrenci)

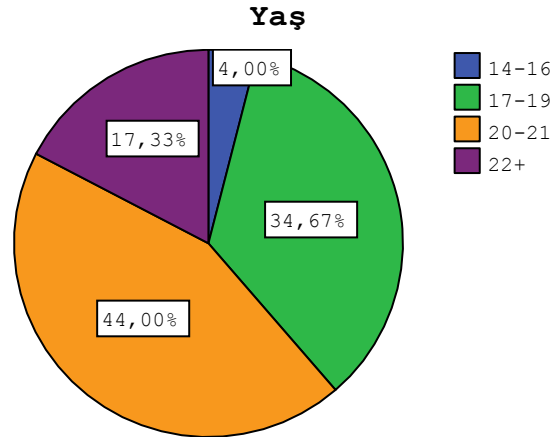
CİNSİYET	N	%
Bayan	42	28,0
Erkek	108	72,0
Toplam	150	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %28'i bayan ve %72'si erkektir.

Tablo 3. Yaş Dağılımı (Öğrenci)

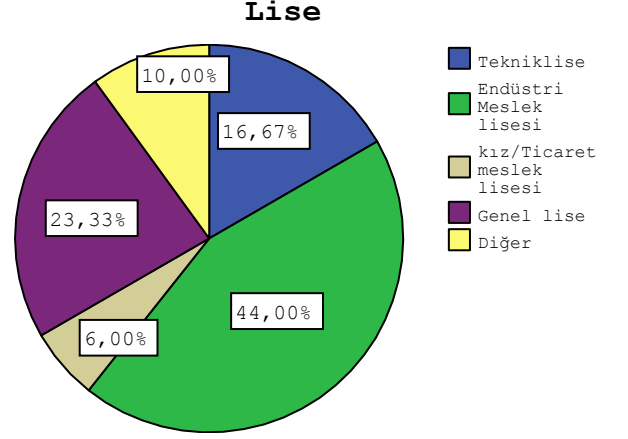
YAŞ	N	%
14-16	6	4,0
17-19	52	34,7
20-21	66	44,0
22 ve üzeri	26	17,3
Toplam	150	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %4'ü 14-16 yaş aralığında, %34,7'si 17-19 yaş aralığında, %44'ü 20-21 yaş aralığında ve %17,3'ü 22 yaş-üzerindedir.

Tablo 4. Lise Dağılımı (Öğrenci)

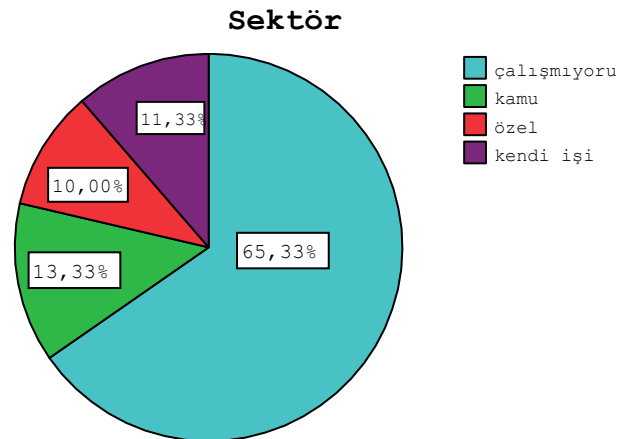
LİSE TÜRÜ	N	%
Teknik Lise	25	16,7
Endüstri Meslek Lisesi	66	44,0
Kız/Ticaret Meslek Lisesi	9	6,0
Genel Lise	35	23,3
Diğer	15	10,0
Toplam	150	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %16,7'si teknik lise, %44'ü endüstri meslek lisesi, %6'sı kız/ticaret meslek lisesi, %23,3'ü genel lise ve %10'u diğer lise mezunudur.

Tablo 5. Sektör Dağılımı (Öğrenci)

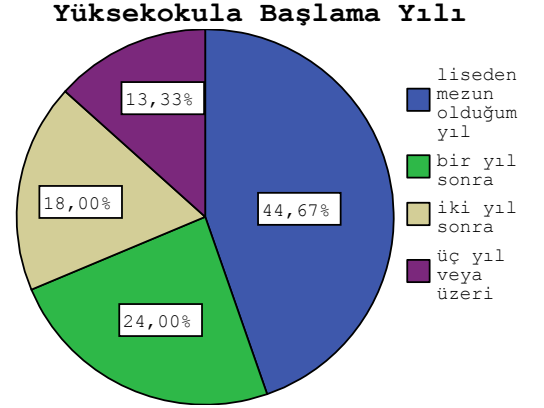
Sektör	N	%
Çalışmıyorum	98	65,3
Kamu	20	13,3
Özel	15	10,0
Kendi İşim	17	11,3
Toplam	150	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %65,3'ü çalışmıyor, %13,3'ü kamu, %10'u özel, %11,3'ü kendi işinde çalışıyor.

Tablo 6. Eğitime Başlama Yıl Dağılımı (Öğrenci)

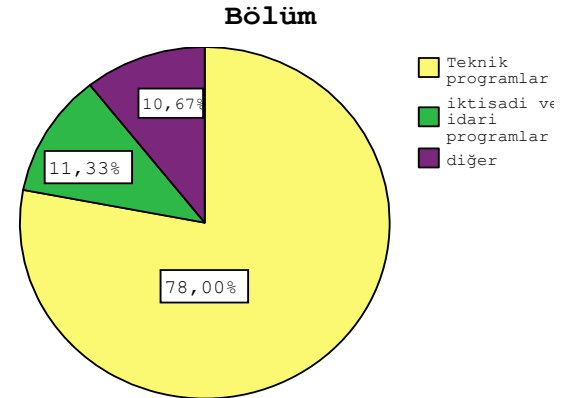
Başlama Yılı	N	%
Liseden mezun olduğum yıl	67	44,7
Bir yıl sonra	36	24,0
İki yıl sonra	27	18,0
Üç yıl ve üzeri	20	13,3
Toplam	150	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %44,67'si liseden mezun olduğu yıl, %24'ü bir yıl sonra, %18'i iki yıl sonra ve %13,3'ü üç-üzeri yıl sonra yüksekokula başlamıştır.

Tablo 7. Bölüm Dağılımı (Öğrenci)

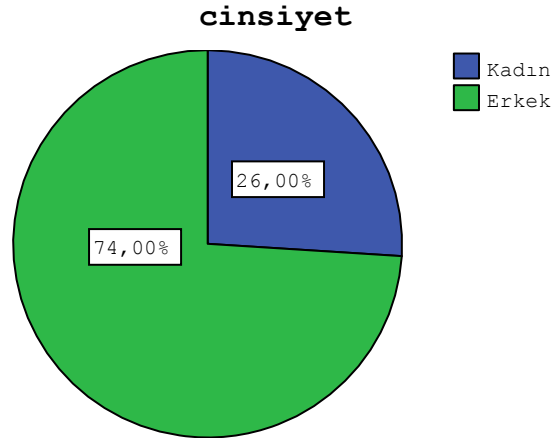
Bölüm	N	%
Teknik Programlar	117	78,0
İktisadi ve İdari Programlar	17	11,3
Diğer	16	10,7
Toplam	150	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %78'i teknik programlar, %11,33'ü iktisadi ve idari programlar ve %10,67'si diğer bölümlerdedir.

Tablo 8. Cinsiyet Dağılımı (Öğretim Elemanı)

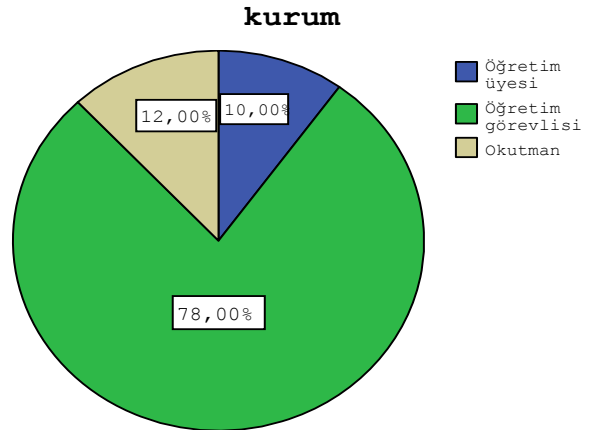
CİNSİYET	N	%
Bayan	13	26,0
Erkek	37	74,0
Toplam	50	100,0

Ankete katılan hocaların %26'sı bayan ve %74'ü erkektir.

Tablo 9. Görev Dağılımı (Öğretim Elemanı)

Görev	N	%
Öğretim Üyesi	5	10,0
Öğretim Görevlisi	39	78,0
Okutman	6	12,0
Toplam	50	100,0

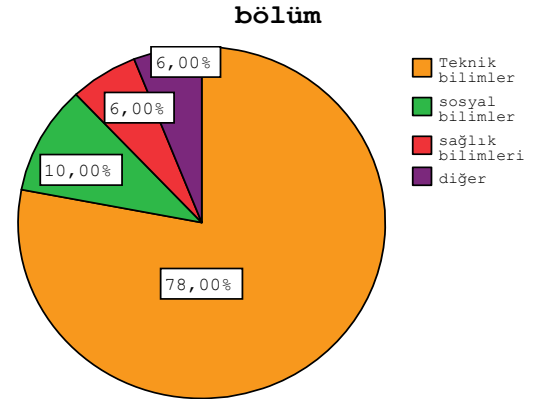

Ankete katılan hocaların %10'u öğretim üyesi, %78'i öğretim görevlisi ve %12'si okutmandır.

Tablo 10. Bölüm Dağılımı (Öğretim Elemanı)

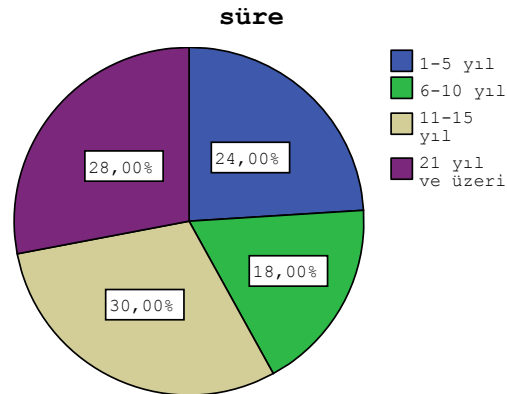
Bölüm	N	%
Teknik Bilimler	39	78,0
Sosyal Bilimler	5	10,0
Sağlık Bilimler	3	6,0
Diğer	3	6,0
Toplam	50	100,0

Ankete katılan hocaların %78'i Teknik Bilimler, %10'u sosyal bilimler, %6'sı sağlık bilimler ve %6'sı diğer bölümlerdedir.

Tablo 11. Çalışma Süresi (Öğretim Elemanı)

Süre	N	%
1-5 yıl	12	24,0
6-10 yıl	9	18,0
11-15 yıl	15	30,0
21 yıl ve üzeri	14	28,0
Toplam	50	100,0

Ankete katılan hocaların %24'ü 1-5 yıl, %18'ü 6-10 yıl, %30'u 11-15 yıl ve %28'i 21- üzeri yıl çalışmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma, tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Araştırmaya başlanmadan önce literatür taraması yapılmış ve mesleki ve teknik orta öğretim okullarından meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş kapsamında, mesleki teknik orta öğretim okulları ile ilişkilendirilen; Selçuk Üniversitesi'nde sınavsız geçişin yoğun olduğu 5 meslek yüksekokulunun öğretim elemanı ve öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Uygulamanın öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından nasıl görüldüğü veya değerlendirildiği tespit edilmiş, araştırma değişkenleri dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma modelinin tanımlayıcı olması ve gerekli verilerin tarafsız ve istatistiksel analize uygun olarak toplanabilmesi için vari toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmıştır.

Anketin geçerliliğinin sınanması amacıyla; literatürde Selçuk Üniversitesi'nde, bu konuda bir çalışma olup olmadığı araştırılmış, anket hazırlanırken ve analizi yapılırken uzman görüşleri ve yardımı alınmış ve anket formuna son şekli verilmeden önce pilot çalışma yapılmıştır.

Verilerin analizi, bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 12.00 paket programında yapılmıştır. Verilerin analizinde; frekans (sayı) ve yüzde tekniklerinden yararlanılmıştır. Ölçeğin Güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan ilk güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha 0,574 (%57,4) olarak bulunmuştur. Güvenilirliği düşüren 14, 19, 22, 23, 24, 25 ve 26. sorular çıkarıldığı takdirde Cronbach's Alpha 0,831 (%83,1) olarak bulunmuştur dolayısıyla ölçek oldukça güvenilirdir.

Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarında Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesinde öğrenci ve hocaya göre farklılık olup olmadığını ve cinsiyete göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

Ölçeğin Güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan ilk güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha 0,574 (%57,4) olarak bulunmuştur. Güvenilirliği düşüren 14, 19, 22, 23, 24, 25 ve 26. sorular çıkarıldığı takdirde Cronbach's Alpha 0,831 (%83,1) olarak bulunmuştur dolayısıyla ölçek oldukça güvenilirdir.

4. Araştırma Bulguları

Tablo 12. Öğretim Elemanı Anketi Analiz Sonuçları

Önermeler	Ortalama	Standart Sapma	Kesinlikle Katılmıyorum %	Katılmıyorum %	Kararsızım %	Katılıyorum %	Kesinlikle katılıyorum %
1. Sınavsız Geçiş Projesi ile; Ülkemizin sahip olduğu kaynaklar verimli ve etkili bir şekilde kullanılır.	1,30	0,51	72	26	2	0	0
2. Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik eğitimde ortaöğretim ile yükseköğretim kurumları arasında ilişki kurulur ve güçlenir.	1,72	0,70	36	60	2	0	2
3. Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumlarında mevcut olan fiziki yapı ile öğretim elemanı kaynaklarını ortak kullanmak suretiyle ek kapasiteler yaratır.	1,96	0,53	14	78	6	2	0
4. Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik orta öğretim kurumları ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığı sağlanır.	2,68	1,15	14	44	2	40	0
5. Sınavsız Geçiş Projesi; Kaliteli üretimi gerçekleştirebilecek, bilimsel ve teknolojik gelişime uyum sağlayabilecek iş hayatının ihtiyaç duyduğu, yüksek nitelikli ara kademe insan gücünün niteliğini artırır.	1,56	0,71	52	44	0	4	0
6. Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik eğitimi teşvik ederek, bu alandaki çok düşük olan okullaşma oranını artırır.	2,60	1,23	20	40	2	36	2
7. Sınavsız Geçiş Projesi ile; daha çok gencimize önlisans düzeyinde mesleki ve teknik eğitim imkanı sağlanır.	2,50	1,30	26	38	0	32	4
8. Sınavsız Geçiş Projesi; Yükseköğretimdeki dört yıllık programlar üzerindeki talebi azaltır.	1,78	0,95	42	50	0	4	4
9. İlke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları'na öğrenci alınması uygundur.	1,78	0,91	44	44	2	10	0
10.MYO'larına sınavsız olarak alınan öğrencilerin Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumları'ndaki aynı ya da benzer programlar arasından gelmesi gereklidir.	3,50	1,18	12	10	4	64	10
11.Mezuniyet yılı	2,94	1,00	4	40	14	42	0

12. Öğrenim süreleri	3,40	0,90	2	22	10	66	0
13.Okul türleri	3,84	0,62	0	6	10	78	6
15. Mesleki Orta Öğretim Başarı Puanları (MOBP'ları)	3,78	1,00	6	6	8	64	16
16. Kontenjan ve koşulları	3,04	1,03	0	46	8	42	4
17. Sınavsız olarak MYO'larına gelen öğrenciler derslerinde başarılıdır.	1,28	0,45	72	24	4	0	0
18. MYO'lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	1,60	0,54	42	56	2	0	0
20. MYO'larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler ile ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerin başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.	4,58	0,50	0	0	4	38	58
21. MYO'larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler, ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerden daha başarılıdır.	1,52	0,71	54	44	0	0	2
25. Sınavsız Geçiş ile MYO'larına aynı bölgede bulunan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri'nde (METEB'nden) gelen öğrenciler üniversite kültürünü benimseyememektedir.	3,50	1,18	12	10	4	64	10
26. Sınavsız Geçiş Projesi ilgili MYO'larına gelen METEB'nden gelen öğrencilerde disiplin sorunu görülmektedir.	3,78	1,00	6	6	8	64	16

Tablo 12 incelendiğinde özetle öğretim elemanı anketinde ilişkileri bulunan madde 1 “Sınavsız Geçiş Projesi ile; Ülkemizin sahip olduğu kaynaklar verimli ve etkili bir şekilde kullanılır.” %72 oranında kesinlikle katılmamakta, madde 2 “Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik eğitimde ortaöğretim ile yükseköğretim kurumları arasında ilişki kurulur ve güçlenir” önermesine % 60 oranında katılmamakta , madde 3 “Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumlarında mevcut olan fiziki yapı ile öğretim elemanı kaynaklarını ortak kullanmak suretiyle ek kapasiteler yaratır” önermesine % 78 oranında katılmamakta ve madde 4 “Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik orta öğretim kurumları ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığı sağlanır” önermesine %44 oranında katılmamakta ve % 40 oranında katılmaktadır.

Öğretim Elemanları, sınavsız geçiş projesi ile Ülkemizin sahip olduğu kaynakların verimli bir şekilde kullanılmadığını, sınavsız geçiş projesi ile; mesleki ve teknik ortaöğretim ile yüksek öğretim kurumları arasında işbirliği kurulamayacağını ve sınavsız geçiş projesinin mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında mevcut olan fiziki yapı ile meslek yüksekokullarındaki öğretim elemanı kaynaklarının ortak kullanılmasıyla ek kapasiteler yaratacağını düşünmemektedirler.

Buna rağmen mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile meslek yüksekokulları arasında program bütünlüğünün ve devamlılığının sağlanacağına % 40 oranında katılmakta ve %44 oranında katılmamaktadırlar.

Öğretim elamanlarının %88'i ilke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları'na öğrenci alınmasının uygun olmadığını belirtirken Sınavsız Geçiş Projesi ile; daha çok gencimize önlisans düzeyinde mesleki ve teknik eğitim imkanı sağlanacağına %64 oranında katılmamakta ve Sınavsız Geçiş Projesi; Yükseköğretimdeki dört yıllık programlar üzerindeki talebi azaltacağına %92 oranında katılmamaktadırlar.

Öğretim elamanları sınavsız geçişin devam etmesi halinde sınavsız olarak alınan öğrencilerin MYO' lara aynı ya da benzer programlardan gelmesini %74 oranında desteklemektedirler ve sınavsız geçişle ilgili yerleştirmede okul türlerinin ve Mesleki Orta Öğretim Başarı Puanı(MOPB) kriterinin %84 ve %80 oranında uygun olduğunu

Önermeler	std. J-T statistic	p
-----------	-----------------------	---

düşünmektedirler.

Öğretim elamanlarının tamamına yakını(%96) Sınavsız olarak MYO' larına gelen öğrenciler derslerinde başarılı olmadıklarını düşünmekte, MYO' lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO' larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir önermesine %98 oranında katılmamaktadırlar. %96'sı MYO' larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler ile ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerin başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu düşünmektedir.

Sınavsız Geçiş ile MYO' larına aynı bölgede bulunan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri'nde (METEB' nden) gelen öğrenciler üniversite kültürünü benimseyemediğine %74 oranında katılmaktadırlar. METEB' nden gelen öğrencilerde disiplin sorunu görüldüğüne %80 oranında görüş bildirmişlerdir.

Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarında Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesinde öğretim elemanları cinsiyetlerine göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi uygulanmıştır ve uygulama sonucunda ($p > \alpha = 0,05$) olduğundan dolayı cinsiyete göre farklılığın olmadığı sonucuna varılmıştır.

Önermeler	Std. J-T	p
Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumlarında mevcut olan fiziki yapı ile öğretim elemanı kaynaklarını ortak kullanmak suretiyle ek kapasiteler yaratır.	-3,906	0,000*
Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik orta öğretim kurumları ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığı sağlanır.	-1,993	0,046*
Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik eğitimi teşvik ederek, bu alandaki çok düşük olan okullaşma oranını artırır.	-4,455	0,000*
Mezuniyet yılı	-2,381	0,017*
Öğrenim süreleri	-3,179	0,001*
Okul türleri	-4,060	0,000*
Mesleki Orta Öğretim Başarı Puanları (MOBP'ları)	-2,781	0,005*
Kontenjan ve koşulları	-2,247	0,025*

Tablo 13. ve 14. Öğretim Elemanı Cinsiyet ve Programlarına Göre Farklılık Gösteren

Maddeler

* $p < \alpha = 0,05$ İstatistikî olarak fark var

Önermeler	Öğretim Üyesi		Öğretim Görevlisi		Okutman	
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumlarında mevcut olan fiziki yapı ile öğretim elemanı kaynaklarını ortak kullanmak suretiyle ek kapasiteler yaratır.	2,00	0,00	2,10	,45	1,00	,00
Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik orta öğretim kurumları ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığı sağlanır.	2,00	0,00	3,03	1,04	1,00	,00
Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik eğitimi teşvik ederek, bu alandaki çok düşük olan okullaşma oranını artırır.	4,00	0,00	2,67	1,13	1,00	,00
Mezuniyet yılı	4,00	0,00	2,87	1,03	2,50	,55
Öğrenim süreleri	4,00	0,00	3,46	,91	2,50	,55
Okul türleri	4,00	0,00	4,03	,36	2,50	,55
Mesleki Orta Öğretim Başarı Puanları (MOBP'ları)	4,00	0,00	3,95	,97	2,50	,55
Kontenjan ve koşulları	4,00	0,00	3,00	1,08	2,50	,55

	<i>Statistic</i>	
Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumlarında mevcut olan fiziki yapı ile öğretim elemanı kaynaklarını ortak kullanmak suretiyle ek kapasiteler yaratır.	-3,644	0,000*
Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik orta öğretim kurumları ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığı sağlanır.	-3,956	0,000*
Sınavsız Geçiş Projesi; Kaliteli üretimi gerçekleştirebilecek, bilimsel ve teknolojik gelişime uyum sağlayabilecek iş hayatının ihtiyaç duyduğu, yüksek nitelikli ara kademe insan gücünün niteliğini artırır.	-2,611	0,009*
Sınavsız Geçiş Projesi; Yükseköğretimdeki dört yıllık programlar üzerindeki talebi azaltır	-3,618	0,000*
Öğrenim süreleri	-4,269	0,000*
Okul türleri	-4,360	0,000*
Mesleki Orta Öğretim Başarı Puanları (MOBP'ları)	-1,721	0,085**
MYO'lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	-3,309	0,001*
MYO'lara ÖSS sınavı sonucuna göre ek kontenjan ile yerleşen genel lise mezunu öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	-2,618	0,009*
MYO'larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler, ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerden daha başarılıdır.	-3,373	0,001*
MYO'larındaki programlar için, makine, teçhizat ve teknolojik altyapı yeterlidir.	2,173	0,030*

* $p < \alpha = 0,05$ İstatistikî olarak fark var

** $p < \alpha = 0,10$ İstatistikî olarak fark var

Önermeler	Teknik Bilimler		Sosyal Bilimler		Sağlık Bilimler		Diğer	
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile yüksek öğretim kurumlarında mevcut olan fiziki yapı ile öğretim elemanı kaynaklarını ortak kullanmak suretiyle ek kapasiteler yaratır.	2,05	,32	2,40	,89	1,00	,00	1,00	,00
Sınavsız Geçiş Projesi ile; Mesleki ve teknik orta öğretim kurumları ile Meslek Yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığı sağlanır.	2,97	1,04	2,40	,89	1,00	,00	1,00	,00
Sınavsız Geçiş Projesi; Kaliteli üretimi gerçekleştirebilecek, bilimsel ve teknolojik gelişime uyum sağlayabilecek iş hayatının ihtiyaç duyduğu, yüksek nitelikli ara kademe insan gücünün niteliğini artırır.	1,64	,63	1,60	1,34	1,00	,00	1,00	,00
Sınavsız Geçiş Projesi; Yükseköğretimdeki dört yıllık programlar üzerindeki talebi azaltır	1,97	,99	1,20	,45	1,00	,00	1,00	,00
Öğrenim süreleri	3,67	,77	2,40	,89	3,00	,00	2,00	,00
Okul türleri	4,03	,36	4,00	,00	3,00	,00	2,00	,00

Mesleki Orta Öğretim Başarı Puanları (MOBP'ları)	3,87	,89	4,60	,89	3,00	,00	2,00	,00
MYO'lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	1,72	,46	1,40	,89	1,00	,00	1,00	,00
MYO'lara ÖSS sınavı sonucuna göre ek kontenjan ile yerleşen genel lise mezunu öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	4,38	,75	2,20	,45	5,00	,00	3,00	,00
MYO'larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler, ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerden daha başarılıdır.	1,67	,74	1,00	,00	1,00	,00	1,00	,00
MYO'larındaki programlar için, makine, teçhizat ve teknolojik altyapı yeterlidir.	2,05	,83	3,60	,89	1,00	,00	5,00	,00

Tablo 15. Öğrenci Anketi Analiz Sonuçları

Önermeler	Ortalama	Standart Sapma	Kesinlikle Katılmıyorum %	Katılmıyorum %	Karasızım %	Katılıyorum %	Kesinlikle katılıyorum %
1. MYO'nda verilen eğitim, iş hayatı için yeterlidir.	2,73	1,38	22,0	33,3	7,3	24,7	12,7
2. Sınavsız Geçiş Projesi; daha çok öğrenciye yükseköğretimde öğrenim görme şansı tanımaktadır.	3,45	1,12	8,0	14,0	14,7	51,3	12,3
3. Sınavsız Geçiş uygulaması ile Meslek Yüksekokullarına öğrenci alınması yerinde verilmiş bir karardır.	2,88	1,39	24,0	18,0	17,3	27,3	13,3
4. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında verilen eğitim, meslek yüksekokullarına altyapı oluşturacak şekildedir.	3,26	1,29	12,7	18,0	16,7	36,0	16,7
5. Meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş ile ilgili yerleştirmede esas alınan mezun olunan okulun eğitim süresi kriteri uygundur.	2,88	1,12	14,0	24,0	25,3	33,3	3,3
6. Meslek yüksekokullarında verilen mesleki eğitim, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli bulunmaktadır.	2,91	1,27	13,3	32,7	15,3	26,7	12,0
7. Meslek yüksekokulu mezunları, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli derecede tanınmaktadırlar.	2,98	1,23	12,0	29,3	18,0	30,0	10,7
8. Sınavsız Geçiş Projesi; Yükseköğretimdeki dört yıllık programlar üzerindeki talebi azaltır.	2,68	1,26	20,7	28,7	22,0	19,3	9,3
9. İlke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları'na öğrenci alınması uygundur.	3,39	1,23	10,0	15,3	18,7	38,0	18,0
10. MYO'larına sınavsız olarak alınan öğrencilerin Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumları'ndaki aynı ya da benzer programlar arasından gelmesi gereklidir.	3,59	1,24	8,7	13,3	14,0	38,7	25,3
11. Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili	2,74	1,20	20,0	23,3	24,0	18,0	4,7

yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki ve teknik eğitim bölgesi kriteri uygundur.							
12. Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki orta öğretim başarı puanı kriteri uygundur.	3,04	1,27	14,7	24,7	18,0	33,3	11,3
13. Sınavsız Geçiş Projesi ile ilgili yerleştirmede esas alınan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri(METEB'leri) öğrencilerin istedikleri üniversitede okuma tercihlerini kısıtlamaktadır.	3,49	1,21	8,0	15,3	18,0	37,3	21,3
14. Sınavsız Geçi Projesi; Mesleki ve Teknik eğitimi teşvik ederek, bu alandaki düşük olan okullaşma oranını artırır.	3,11	1,36	21,3	9,3	20,7	34,7	14,0
15. Sınavsız Geçiş Projesi ile ilgili MYO'larına gelen öğrencilerde disiplin sorunu görülmektedir.	3,29	1,29	12,0	16,7	21,3	30,0	20,0
16. Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulu arasındaki yönetim ilişkileri, istenilen düzeydedir.	2,63	1,15	17,3	32,0	27,3	16,7	6,7
17. Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun yönetici/teknik öğretmenlerinden yaralanmaktadır.	3,22	1,15	8,7	19,3	25,3	34,7	12,0
18. Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun makine ve teçhizatından yaralanmaktadır.	2,61	1,24	22,0	30,0	19,3	22,0	6,7
19. Sınavsız olarak MYO'larına gelen öğrenciler derslerinde başarılıdır.	2,64	1,34	25,3	26,7	18,0	18,7	11,3
20. MYO'lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	2,60	1,30	24,0	31,3	14,0	22,0	8,7
21. MYO'lara ÖSS sınavı sonucuna göre ek kontenjan ile yerleşen genel lise mezunu öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	2,75	1,26	21,3	23,3	20,7	28,0	6,7
22. MYO'larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler ile ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerin başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.	3,48	1,23	8,0	16,0	18,0	36,0	22,0
23. MYO'larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler, ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerden daha başarılıdır.	2,41	1,25	30,7	28,0	16,7	19,3	5,3
24. MYO'larındaki programlar için, makine, teçhizat ve teknolojik altyapı yeterlidir.	2,77	1,33	22,7	24,0	16,7	26,7	10,0
25. MYO'larındaki öğretim elemanları, mesleki ve bilgi beceri yönünden yeterlidir.	3,37	1,29	10,7	16,7	19,3	31,3	22,0
26. MYO'larına sınavsız değil ÖSS ile Öğrenci alınmalıdır.	3,43	1,33	9,3	20,0	17,3	25,3	28,0
27. Sınavsız Geçiş ile MYO'larına aynı bölgede bulunan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri'nden (METEB''nden) gelen öğrenciler üniversite kültürünü benimseyememektedir.	3,49	1,20	7,3	14,0	24,7	30,7	23,3

Tablo 13 incelendiğinde özetle;

“MYO’nda verilen eğitim, iş hayatı için yeterlidir”, “Meslek yüksekokullarında verilen mesleki eğitim, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli bulunmaktadır”, “Sınavsız Geçiş Projesi; Yükseköğretimdeki dört yıllık programlar üzerindeki talebi azaltır”, “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş’le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki ve teknik eğitim bölgesi kriteri uygundur”, “Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulu arasındaki yönetim ilişkileri, istenilen düzeydedir”, “Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun makine ve teçhizatından yaralanmaktadır” “Sınavsız olarak MYO’

larına gelen öğrenciler derslerinde başarılıdır”, “MYO’lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO’larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir”, “MYO’lara ÖSS sınavı sonucuna göre ek kontenjan ile yerleşen genel lise mezunu öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO’larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir”, “MYO’larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler, ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerden daha başarılıdır”, “MYO’larındaki programlar için, makine, teçhizat ve teknolojik altyapı yeterlidir” önermelerine MYO öğrencileri katılmamaktadırlar.

“Sınavsız Geçiş Projesi; daha çok öğrenciye yükseköğretimde öğrenim görme şansını tanımaktadır.³ Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında verilen eğitim, meslek yüksekokullarına altyapı oluşturacak şekildedir”, “İlke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları’na öğrenci alınması uygundur”, ”MYO’larına sınavsız olarak alınan öğrencilerin Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumları’ndaki aynı ya da benzer programlar arasından gelmesi gereklidir”, “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş’le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki orta öğretim başarı puanı kriteri uygundur”, “Sınavsız Geçiş Projesi ile ilgili yerleştirmede esas alınan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri(METEB’leri) öğrencilerin istedikleri üniversitede okuma tercihlerini kısıtlamaktadır”, “Sınavsız Geçiş Projesi; Mesleki ve Teknik eğitimi teşvik ederek, bu alandaki düşük olan okullaşma oranını artırır”, ”Sınavsız Geçiş Projesi ile ilgili MYO’larına gelen öğrencilerde disiplin sorunu görülmektedir”, “Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun yönetici/teknik öğretmenlerinden yaralanmaktadır”, “MYO’larına sınavsız olarak yerleşen öğrenciler ile ÖSS sınavı ile yerleşen öğrencilerin başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır”, “MYO’larındaki öğretim elemanları, mesleki ve bilgi beceri yönünden yeterlidir”, “MYO’larına sınavsız değil ÖSS ile Öğrenci alınmalıdır”, “Sınavsız Geçiş ile MYO’larına aynı bölgede bulunan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri’nden (METEB’nden) gelen öğrenciler üniversite kültürünü benimseyememektedir” önermelerine MYO öğrencileri katılmaktadırlar.

“Sınavsız Geçiş uygulaması ile Meslek Yüksekokullarına öğrenci alınması yerinde verilmiş bir karardır”, “Meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş ile ilgili yerleştirmede esas alınan mezun olunan **okulun eğitim süresi** kriteri uygundur”, “Meslek yüksekokulu mezunları, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli derecede tanınmaktadırlar” önermelerine belirttikleri görüşlerde anlamlı bir fark bulunmamaktadır

Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarında Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesinde başlama yılına göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Joncheere-Terpstra testi uygulanmıştır ve uygulama sonucunda başlama yılına göre farklılık içeren önermeler ve bunlara ilişkin test istatistiği sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 16. ve 17. Öğrencilerin MYO' na Başlama Süreleri ve Devam Ettikleri Programlar göre Farklılık Gösteren Maddeler

Önermeler	Std. J-T Statistic	p
Sınavsız Geçiş uygulaması ile Meslek Yüksekokullarına öğrenci alınması yerinde verilmiş bir karardır.	-1,984	0,047*
Meslek yüksekokulu mezunları, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli derecede tanınmaktadırlar.	-2,205	0,027*
Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki ve teknik eğitim bölgesi kriteri uygundur.	-2,461	0,014*
Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki orta öğretim başarı puanı kriteri uygundur.	-2,014	0,044*
Sınavsız Geçi Projesi; Mesleki ve Teknik eğitimi teşvik ederek, bu alandaki düşük olan okullaşma oranını artırır.	-2,024	0,043*
Sınavsız Geçiş Projesi ile ilgili MYO'larına gelen öğrencilerde disiplin sorunu görülmektedir.	-2,505	0,012*
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun makine ve teçhizatından yararlanmaktadır.	-3,792	0,000*
Sınavsız olarak MYO'larına gelen öğrenciler derslerinde başarılıdır.	-2,536	0,011*
MYO'lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	-2,13	0,035*
MYO'larına sınavsız değil ÖSS ile Öğrenci alınmalıdır.	1,649	0,099**

* $p < \alpha = 0,05$ İstatistikî olarak fark var

** $p < \alpha = 0,10$ İstatistikî olarak fark var

Önermeler	Liseden mezun olunan yıl		Bir yıl sonra		İki yıl sonra		Üç yıl veya üzeri	
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Sınavsız Geçiş uygulaması ile Meslek Yüksekokullarına öğrenci alınması yerinde verilmiş bir karardır.	3,10	1,34	2,97	1,36	2,26	1,40	2,80	1,47
Meslek yüksekokulu mezunları, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli derecede tanınmaktadırlar.	3,24	1,16	2,83	1,30	2,67	1,27	2,80	1,20
Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki ve teknik eğitim bölgesi kriteri uygundur.	3,03	1,19	2,44	1,08	2,63	1,24	2,45	1,23
Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki orta öğretim başarı puanı kriteri uygundur.	3,28	1,20	2,89	1,30	2,78	1,37	2,85	1,23
Sınavsız Geçi Projesi; Mesleki ve Teknik eğitimi teşvik ederek, bu alandaki düşük olan okullaşma oranını artırır.	3,27	1,37	3,42	1,23	2,44	1,42	2,90	1,25
Sınavsız Geçiş Projesi ile ilgili MYO'larına gelen öğrencilerde disiplin sorunu görülmektedir.	2,99	1,30	3,53	1,23	3,56	1,15	3,55	1,43
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve	3,01	1,19	2,47	1,30	2,22	1,15	2,05	1,00

Teknik Ortaöğretim okulunun makine ve teçhizatından yararlanmaktadır.								
Sınavsız olarak MYO'larına gelen öğrenciler derslerinde başarılıdır.	2,88	1,32	2,72	1,45	2,33	1,24	2,10	1,21
MYO'lara sınavsız olarak yerleşen öğrencilerin sahip olduğu ön bilgiler MYO'larındaki programlarda başarılı olmak için yeterlidir.	2,87	1,27	2,44	1,42	2,30	1,23	2,40	1,19
MYO'larına sınavsız değil ÖSS ile Öğrenci alınmalıdır.	3,13	1,41	3,72	1,28	3,85	1,13	3,30	1,22

Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarında Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesinde bölüme göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Joncheere-Terpstra testi uygulanmıştır ve uygulama sonucunda bölüme göre farklılık içeren önermeler ve bunlara ilişkin test istatistiği sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Önermeler	Std. J-T Statistic	p
Meslek yüksekokullarında verilen mesleki eğitim, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli bulunmaktadır.	2,570	0,010*
İlke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları'na öğrenci alınması uygundur.	1,766	0,077**
Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki ve teknik eğitim bölgesi kriteri uygundur	-1,838	0,066**
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulu arasındaki yönetim ilişkileri, istenilen düzeydedir	-1,658	0,097**
MYO'larındaki öğretim elemanları, mesleki ve bilgi beceri yönünden yeterlidir	2,277	0,023*
MYO'larına sınavsız değil ÖSS ile Öğrenci alınmalıdır.	2,136	0,033*

* $p < \alpha = 0,05$
İstatistikî olarak fark var
** $p < \alpha = 0,10$
İstatistikî olarak fark var

Önermeler	Teknik Programlar		İktisadi ve İdari Programlar		Diğer	
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Meslek yüksekokullarında verilen mesleki eğitim, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli bulunmaktadır.	2,76	1,20	3,70	1,31	3,19	1,43
İlke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları'na öğrenci alınması uygundur.	3,29	1,24	3,77	0,83	3,69	1,45
Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş'le ilgili yerleştirmelerde esas alınan aşağıdaki mesleki ve teknik eğitim bölgesi kriteri uygundur	2,85	1,17	2,12	1,27	2,63	1,20
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulu arasındaki yönetim ilişkileri, istenilen düzeydedir	2,71	1,15	2,29	1,16	2,44	1,09
MYO'larındaki öğretim elemanları, mesleki ve bilgi beceri yönünden yeterlidir.	3,26	1,28	3,94	0,97	3,63	1,50
MYO'larına sınavsız değil ÖSS ile Öğrenci alınmalıdır.	3,31	1,30	3,82	1,24	3,88	1,54

Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarında Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesinde sektöre göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla

Joncheere-Terpstra testi uygulanmıştır ve uygulama sonucunda sektöre göre farklılık içeren önermeler ve bunlara ilişkin test istatistiği sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 18. Sektöre Göre Farklılık Gösteren Maddeler

Önermeler	Std. J-T Statistic	p
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun yönetici/teknik öğretmenlerinden yaralanmaktadır	2,093	0,036*

* $p < \alpha = 0,05$ İstatistikî olarak fark var

Önermeler	Çalışmıyorum		Kamu		Özel		Kendi İşim	
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun yönetici/teknik öğretmenlerinden yaralanmaktadır	3,08	1,15	3,45	1,28	3,13	0,99	3,82	1,02

Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Okullarında Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesinde liseye göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Joncheere-Terpstra testi uygulanmıştır ve uygulama sonucunda liseye göre farklılık içeren önermeler ve bunlara ilişkin test istatistiği sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 19. Mezun Olunan Orta Öğretim Programına göre Farklılık Gösteren Maddeler

Önermeler	Std. J-T Statistic	p
Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında verilen eğitim, meslek yüksekokullarına altyapı oluşturacak şekildedir	-1,971	0,049*
Meslek yüksekokullarında verilen mesleki eğitim, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli bulunmaktadır.	-2,085	0,037*
İlke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları'na öğrenci alınması uygundur.	-2,549	0,011*
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun yönetici/teknik öğretmenlerinden yaralanmaktadır	-2,401	0,016*
MYO'larındaki programlar için, makine, teçhizat ve teknolojik altyapı yeterlidir.	-2,666	0,008*
Sınavsız Geçiş ile MYO'larına aynı bölgede bulunan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri'nden (METEB''nden) gelen öğrenciler üniversite kültürünü benimseyememektedir.	-2,676	0,007*

* $p < \alpha = 0,05$ İstatistikî olarak fark var

Önermeler	Teknik Lise		Endüstri Meslek Lisesi		Kız/Ticaret Meslek Lisesi		Genel Lise		Diğer	
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında verilen eğitim, meslek yüksekokullarına altyapı oluşturacak şekildedir	2,96	1,34	2,83	1,41	3,33	1,41	2,49	1,36	2,07	1,16
Meslek yüksekokullarında verilen mesleki eğitim, kamuoyu ve işverenler tarafından yeterli bulunmaktadır.	3,16	1,40	3,12	1,26	2,67	1,12	2,31	1,05	3,13	1,30
İlke olarak sınavsız geçiş ile Meslek Yüksekokulları'na öğrenci alınması uygundur.	3,60	1,32	3,64	1,17	3,11	0,93	2,77	1,21	3,53	1,13
Mesleki Yüksek Okulu ile ilişkilendirilen Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okulunun yönetici/teknik öğretmenlerinden yararlanmaktadır	3,52	1,05	3,39	1,20	2,78	0,83	2,77	,94	3,27	1,44
MYO'larındaki programlar için, makine, teçhizat ve teknolojik altyapı yeterlidir.	3,52	1,26	2,73	1,36	2,78	0,97	2,37	1,33	2,67	1,11
Sınavsız Geçiş ile MYO'larına aynı bölgede bulunan Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri'nden (METEB'nden) gelen öğrenciler üniversite kültürünü benimseyememektedir.	4,04	1,06	3,53	1,17	3,56	0,73	2,94	1,21	3,60	1,40

4. ÖNERİLER ve SONUÇ

- Meslek yüksek okullarından mezun olan öğrenciler, mezun olduktan sonra izlenmelidir.
- METEB bölgelerinden sınavsız geçişle gelen MYO öğrencilerine ek rehberlik hizmetleri sağlanmalıdır.
- Meslek yüksek okullarına giriş için neler yapılabilir, araştırılmalıdır.
- Meslek yüksek okulları ile sanayi iş birliği içinde olmalıdır.
- Meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş hakları ve bunun için aranacak kriterler yeniden düzenlenmelidir.
- Meslek yüksek okullarında öğretim elemanı kalitesinin artırılması ile ilgili düzenlemeler yapılmalı, alt yapı sorunlarına ilişkin önlemler alınmalıdır.
- MEB ve YÖK mevcut sorunun çözümü için birlikte hareket etmelidirler.
- Meslek yüksek okullarındaki akademik başarı ve bunun etkileri araştırılmalıdır.
- Meslek yüksek okullarındaki öğretim elemanları öğrencilerini yeterince tanımalı, öğrencilerine yönelik sosyolojik araştırmalar yapmalıdır.

- Vakıflar tarafından kurulan meslek yüksek okulları araştırılmalı, gereken özen gösterilmelidir.
- Meslek yüksek okullarında verilen eğitim okulla sınırlı kalmayıp,gerçek hayatla da ilişkilendirilmelidir.
- Meslek yüksek okullarına gelen öğrencilerin nitelik açısından belirli bir düzeyde olmalarına dikkat edilmelidir.
- Meslek yüksek okullarındaki öğretim elemanlarının gündemi takip edip,iş hayatındaki gelişmelerden öğrencileri haberdar etmeleri sağlanmalıdır.
- Meslek yüksek okullarından mezun olanların lisans programlarına dikey geçiş hakları araştırılmalıdır.
- Selçuk Üniversitesi bünyesinde bulunan meslek yüksek okullarındaki öğrenciler, okullarını eğitim,öğretim açısından çoğunlukla olumlu bulmaktadır. Bunun nedenini ortaya koyan gerekli araştırmalar yapılabilir.
- Meslek yüksek okullarında verilen eğitim,öğretim ile ilgili yasal düzenlemeler tekrar gözden geçirilmelidir.mesleki ve teknik orta öğretim okullarının programları, meslek yüksek okullarının programlarının ön koşulu haline getirilmeli ve iş yaşamının programların göre yeniden düzenlenmelidir.
- Meslek yüksek okullarının öğrencileri mesleki ve teknik orta öğretim okullarından mezun olan öğrenciler olmalıdır.

KAYNAKLAR

ÖSYM (2002); “2002 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYM), Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu”, Ankara.

MEB-YÖK (2002); Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksek Okullarına Geçiş Uygulama Esasları, Ankara.

YÖK (2004); “Meslek Yüksek Okullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullarından Meslek Yüksek Okullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, Ankara.

Akpınar, B. (2003), “Meslek Yüksek Okullarına Sınavsız Geçiş”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Yıl: 9, Sayı: 33.

Ergin A., Yağcı Ö.(2003) “ 4702 Sayılı Yasa Çerçevesinde Gerçekleştirilen MEBYÖK Meslek Yüksekokulları Projesi’ne Yönelik Bir Değerlendirme” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,25: 256–264

Özpınar Y.(2006) “Mesleki ve teknik ortaöğretim okulları ve yüksekokulların yeniden yapılandırılması”, BASİAD Yayınları, No:8, Denizli.

Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma Ve Yönetim Modelleri “II. Komisyon Raporu “ III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı 8–9 Kasım 2007 Adana, 1–9.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA İSTİHDAM SORUNU

VOCATIONAL SCHOOL AND EMPLOYMENT ISSUE

Nilgün ŞENER¹

Ehlinaz TORUN²

ABSTRACT

The technological developments that have been emerged by globalization, international unions, rapid changer, competitive facts, economic welfare and productivity of institutions and countries, their sufficiency related to work, flexibility of productive power market have been obligatory to meet the new expectations and necessities fast. For those reasons, countries have to give importance to develop their educational and work standards and to increase the competition through the qualities of productive power.

Our country has to increase the investments for vocational education in order to be successful in competitive atmosphere which globalization has brought. It has been understood that vocational schools are very important because of realizing the importance of employing educated intermediate stage man power especially in these days. Although there are hundreds of vocational schools in our country today, it has been watched that most of them have given education at low level because they were established due to political reasons and they don't have to enough educational staff, workshops, laboratories, machines and so on to educate people who are qualified, sophisticated, have high communicational skills, and are able to apply technological innovations to their work in the direction of the needs and expectations of industrial institutions is possible by the cooperation with industrial institutions. To educate qualified intermediate personnel must be in the standard of forming curriculum in the direction of industrial needs; of innovations which are done for developing new standards; of applying learning and teaching techniques which are based on universal norms and of accepting the matches or international diplomas.

Finally, the article named "Vocational Schools and Employment Issue" has evaluated the necessity of "lifetime learning" for "lifetime employment" of the individuals, the importance of Vocational schools that are one of the steps which increases the level of employment and the position of vocational schools which develop the quality levels of man power related to globalization and country's conditions.

Key words: Vocational School, Lifetime Learning, Lifetime Employment, Employment Issue...

---

(1) Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Değirneendere Ali Özbay MYO., e-mail: nilgunsener72@gmail.com

(2) Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey MYO., e-mail: ehlinaztorun@hotmail.com

ÖZET

Küreselleşme ile ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, uluslararası birleşmeler, hızlı değişimler, rekabet olgusu; bireylerin, kurumların ve ülkelerin ekonomik refah ve üretkenlikleri, iş ile ilgili yeterlikleri, iş gücü piyasasının esnekliği, yeni beklenti ve ihtiyaçlara hızlı cevap vermesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı ülkeler, iş gücü nitelikleri yolu ile rekabet edebilmeyi arttırmak eğitim ve meslek standartlarını geliştirmeye önem vermek durumundadırlar.

Ülkemizin küreselleşmenin getirdiği rekabet ortamında başarı göstermesi için mesleki eğitime yapacağı yatırımları arttırmayı şart koşmaktadır. Özellikle günümüzde eğitilmiş ara kademe insan gücü istihdam etmenin ne kadar önemli olduğunun farkına varılmasıyla M. Y. O. ların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bugün ülkemizde yüzlerce meslek yüksekokulu olmasına rağmen büyük bir çoğunluğunun politik nedenlerle kurulması, yeterli eğitim kadrolarının, atölye, laboratuvar, makine-teçhizat-cihaz vb. malzemenin olmaması gibi nedenlerle düşük seviyede eğitim verdiği gözlemlenmektedir. Endüstri kuruluşlarının beklentileri ve ihtiyaçları doğrultusunda kaliteli, bilgili, iletişim yetenekleri yüksek, teknolojik yenilikleri işlerine uyarlayabilecek yetenekte eleman yetiştirmek endüstri kuruluşları ile yapılacak işbirliği ve mümkündür. Nitelikli ara eleman yetiştirme, endüstri ihtiyaçları doğrultusunda müfredatların oluşturulduğu, gelişen yeni standartlara paralel olarak yeniliklerin yapıldığı, evrensel normları esas alan öğrenme ve öğretme tekniklerinin uygulandığı, uluslar arası diploma denkliklerinin kabul gördüğü bir boyutta olmalıdır.

Sonuç olarak “M. Y. O. ve İstihdam Sorunu” adlı makale; bireylerin “Yaşam Boyu İstihdam” için “Yaşam Boyu Öğrenme” nin gerekliliği, istihdam edilebilirlik düzeyini arttıran basamaklardan biri olan M. Y. O. ların önemi, küreselleşme ve ülke şartları bağlamında insan gücü nitelik düzeylerini geliştiren M. Y. O. ların durumu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Mesleki Eğitim, İstihdam, İstihdam Edilebilirlik,....

1. GİRİŞ

Teknolojik değişim, küreselleşme, küreselleşmenin pazarlara yansımaları, iletişimin hızla artması, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, ulaşım şartlarının rahatlaması, ticaret engellerinde yaşanan iyileştirmeler bilgi ve teknoloji çağı olarak nitelendirilen günümüzde rekabeti ön plana çıkarmıştır. Artan rekabete uyum sağlama gerekliliği ülkelerin ekonomilerinin gelişmesi için önemli bir durumdur. “Bilginin küreselleşmesi ve küresel olarak inşa edilen entegre bilgi ve iletişim ağlarının etkisi ile dünya ekonomisi entegre bir küresel karakter kazanmış ve küresel toplumun oluşmasını sağlamıştır. Küreselleşme kalkınma için yeni bir uluslararası gündem ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme ve Bilişim teknolojilerindeki devrim yeni bir ‘insan merkezli kalkınma modelini’ gerekli kılmaktadır. Dünya bilgi tabanlı bir ekonomiye gitmektedir. Küreselleşen ekonominin temel sorunu ise hızla değişen ortamda ‘rekabet edebilme ve uyumdur’. Rekabette üstünlük ürün ve hizmet kalitesi ile belirlenmektedir. Rekabet edebilmenin “Kritik başarı faktörü” ise ‘verimli ve esnek bir işgücünün’ yetiştirilebilmesidir. Bu sebeple, üretim ve hizmet endüstrilerinde teknolojik gelişmelerle uyumlu, talebe uygun mesleki ve teknik becerilerle donatılmış nitelikli insan gücüne olan ihtiyaç sürekli artacaktır” (Balci, 2006). Rekabete dayalı ekonominin istenilen

düzeyle ulaşmasına yardım eden potansiyel kaynağın ‘Meslek Yüksekokulları’ olduğu bir gerçektir. Ancak mevcut duruma, açılması planlananlar eklenip mezunlar da düşünüldüğünde meslek yüksekokulları ile sektör arasında önemli farklar olduğu gözlemlenir.

Günümüzde tüm toplumların işgücü ve insan kaynaklarına yatırım yapma yarışında olması gerçeğinden yola çıkarak bilgi ve teknolojik gelişmelerin insan kaynaklarında aranan nitelikleri belirlediği unutulmamalıdır. Emek ve sermayenin yerine geçen bilgi ve teknoloji nedeniyle uluslararası arenada rekabet edebilecek duruma gelebilmek için eskisinden farklı niteliklere, yeni bilgi, beceriler ve yeterliliklere ihtiyaç vardır. “Hayat boyu öğrenme, yeniliklere açıklık, girişimcilik, değişim ve teknolojik gelişmelere uyum, ekip içinde çalışabilme, problem çözebilme, etkili iletişim kurabilme, geniş tabanlı meslek kültürü, temel fen ve teknoloji bilgi tabanı olması, nitelikli insan gücü, sürdürülebilir kalkınma, barış kültürü, çevreye duyarlılık, sosyal dayanışma, uluslararası işbirliği, iş kurma, istihdam, yeniden işe girebilme” (Balcı, 2006) bunlardan sadece birkaçıdır. Bu özellikleri kazanan bireyler ve toplumlar hızla değişen ve gelişen rekabete dayalı dünyadaki konumlarını koruyabilme şansını yakalayabileceklerdir.

AB giriş süreci içinde olan ülkemizin diğer ülkelerle rekabet edebilmesinde ve uluslararası platformda yer almasında avantaj yaratacak etken, genç ve dinamik insan gücüne sahip olmasıdır. Bu amaçla genç nüfusun istihdam edilebilirlik seviyelerinin yükseltmesi çok önemlidir ve yolu ‘Mesleki Eğitim’e dayanmaktadır. Çünkü uluslararası standartlarda mesleki niteliklere ulaşmış insan gücü, toplumsal kalkınma sağlanmasının temel taşlarından biridir.

2. M.Y. O.’ NDA YAŞANAN PROBLEMLER VE İSTİHDAMA ETKİLERİ

Ülkemizde uzun zamandır tartışılan konuların başında “Mesleki Eğitim” gelmektedir. Son zamanlarda mesleki eğitimin bir basamağı olan MYO. ile ilgili sorunların tespitlerine ve çözüm önerilerine rağmen uygulamada istenilen seviyelere ulaşamamıştır. ‘Mesleki Eğitim’in ortaöğretim ve yükseköğretimde uygulanması, sistem içinde genel ve mesleki eğitimin kendi içinde ve bütünde hem birbirine bağımlı hem de bağımsız olduğunun kabul edilmemesi, toplumun hedeflerine ve iş çevrelerinin taleplerine kısa vadede çözümler üretilip uygulanmaya konulması ülke kalkınmasına, topluma ve bireye yarardan çok zarar vermektedir.

“Öncelikle yerel endüstri, iş dünyası ve toplumun talep ve ihtiyaçları göz önüne alınarak kurulması ve geliştirilmesi beklenen bu kurumların kuruluşunda yeterli dikkatin gösterilmediği, gereğinden fazla açıldığı, toplumla yeterince entegre olamadıkları, eğitimin kalitesinde genel olarak ciddi sorunların olduğu, iş dünyası ile işbirliğinin oldukça zayıf olduğu, öğretim elemanında nitelik ve nicelik yönünden ciddi sorunların yaşandığı, verimlilik bakımından kaynak israfı içerisinde bulunduğu, bina, tesis ve teçhizat bakımından da ciddi sorunların yaşandığı ilk bakışta görülmektedir. Biraz daha teknik ve ayrıntılı olarak değerlendirecek olursak M. Y. O.’larda ulusal yeterlilik sistemi, mesleki standartlar, eğitim standartları, mesleki ve teknik eğitime olan ilginin azlığı, öğrencilerin motivasyonu, iş dünyasının ihtiyaçlarını karşılamak için müfredatların güncellenmesi ve müfredatların geliştirilmesi için modüler yaklaşımın kullanılması, mesleki ve teknik orta öğretimle kurulan yetersiz ilişkiler, iş dünyası ve sosyal ortaklarla kurulan yetersiz ilişkiler,

öğrencilerin ve yöneticilerin eğitimi, multi-medya teknolojilerinin etkin olmayan kullanımı, statülerin artırılması, ekipmanın modernizasyonu, altyapı yetersizliği, eğitim programlarındaki düzensizlik, endüstriye dayalı eğitimin yetersizliği ve öğretim elemanlarının sanayi tecrübesi eksikliğinin temel sorunlar olduğu söylenebilir”(Balcı, 2008).

“Yaşadığımız yüzyılda tüm çalışanların teknolojiyi anlayabilecek kadar temel becerilere sahip olmaları, ekip halinde çalışabilmeleri, değişikliklere kolayca uyum sağlayabilmeleri, bilgiyi yorumlayan, kullanan ve yeni teknolojiler üreten olmaları, karar verme ve problem çözebilmeleri, yazılı ve sözlü iletişim kurabilmeleri, kaliteli ürün ve hizmet üretiminde sorumluluk alabilmeleri beklenmektedir. Değişken şartlara uyum sağlayabilen, sorun gideren, çevresi ile iyi iletişim kurabilen, ekip çalışması yapabilen, mesleğinin gerektirdiği teknik becerilere sahip, yetişmiş mesleki ve teknik insan gücü, kalkınmanın itici gücüdür”(Yağcızeybek).

Türkiye’de mesleki anlamda yeniden yapılanma sürecinin acilen başlatılması gerekmektedir. Yapılması gereken en önemli atılım, M.Y.O. na olan ihtiyacın ne seviyede olduğunun belirlenmesi ve M.Y.O. ların günün şartlarına ve piyasa taleplerine uyum sağlayabilecek esneklikte güncelleştirilip yeniden şekillendirilmesidir.

2. 1. Okul-Sanayi İşbirliğinin Önemi

Sürekli teşvik edilmesine rağmen mesleki eğitimde okul-sanayi işbirliğinin istenilen seviyelere gelememesi, gerekli ortamın geliştirilememesi istihdamı etkileyen önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkar. Genelde politik nedenlerle ihtiyaç belirlenmeden sektöre ve bağlı bulunduğu üniversiteye yakınlığı düşünülmeden, alt yapısı hazırlamadan kurulan meslek yüksekokulları iş dünyasının talep ettiği alanlarda nitelikli işgücü yetiştirmede yetersiz kalmaktadır. Eğitim programlarının oluşturulmasında, iş dünyasının istihdam edeceği elemanların özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Değişen şartlara uyum sağlanmadığı, iş dünyası öğretim kurumlarının içine çekilmediği, sektöre uygun eleman yetiştirilmediği sürece istihdam konusu her iki taraf için de sıkıntı yaratacaktır. Örneğin, iş dünyası aradığı donanımlara sahip elemanları bulmakta güçlük çekecek istihdam edeceği elemanlara istediği donanımı kazandırmak için tek başına zaman ve para harcaması gerekecektir.

MYO. ile sanayi arasındaki işbirliğine bazı işbirlikçilerin iş akışını aksatacak gereksiz bir çaba olarak görmesi, bazı öğretim elemanlarının çağın gerisinde olduğunu düşünerek özgüven eksikliği yaşamaları eğitim kalitesini büyük ölçüde etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıkar. Ayrıca eğitim kurumu yöneticileri ile sanayi kuruluşu temsilcileri arasındaki eğitim ve kültür farklılıklarından kaynaklanan uyum problemleri, işbirliğini sağlamaya yönelik organizasyonların yetersiz kalması, işyeri tabanlı uygulamaya dönük programların oluşturulmasındaki geç kalmışlık ve stajlarda yaşanan çözümsüzlüklerin konunun daha da çıkmaza girmesine neden olur.

Sektörün ihtiyaç duyduğu yeni meslek gruplarını doğru tespit etmede güçlük çekilmesi, alt yapının oluşturulmasında yetersizliklerin yaşanması ve bu programları yürütecek öğretim kadrosu oluşturmada ve istihdam etmede yaşananlar, sektör-egitim kurumu birliktelikleriyle son bulabilir. Alınacak karşılıklı desteklerle (fiziki, mali ve teknik alt yapı desteği, eğitim, staj, teknik eleman-usta öğretici, tanıtım, reklâm...) günün şartlarına uyum ve rekabet şansı artacaktır.

Öğrencilerini istihdam etmede sorun yaşanan ve eğitimlerini halen devam ettiren programlara çağın şartlarına uygun yenilenme, benzer nitelikte olan programlarda birleşme, belki bir merkezde toplanma hatta gerekiyorsa kapatılması ülke ekonomisi açısından acilen yapılması gereken bir gerçektir. Sektörün gerisinde ya da dışında kalan MYO.'nın öğrenci kontenjanını arttırmak gibi girişimlerde ülke geleceği için düşündürücü bir olaydır. Bu durumun ilçe, il, bölge ve ülke çapında kurulacak olan komitelerce denetlenmesi gelişmekte olan ülkemiz için çok önemlidir.

2. 2. Öğretim Elemanı Yetersizliği-Akademik Personel Kalitesinin Yükseltilmesi

Mesleki eğitimin temel işlevi insan kaynaklarını piyasanın talebine uygun yetiştirmek olduğuna göre öğretim elemanlarının yeterlilikleri görev yaptıkları MYO. ile uyumlu olmasını gerektirir. Yapacağı görevin gerektirdiği yeterlilikleri kazanmış elemanlar, ülkemizdeki mesleki eğitim sisteminin gelişmesine anlamlı katkıda bulunabilir, yetiştirdiği bireyler ise rekabet ortamının hareketliliğine ayak uydurabilirler.

Fakültelerle kıyaslandığında Meslek Yüksekokullarında öğretim elemanı sıkıntısı büyük oranda yaşamaktadır. Zaten öğretim elemanı yetersizliği yaşayan MYO.'ı, sınavsız geçişle birlikte öğretim elemanına düşen öğrenci sayısında artış yaşanmış, bu yüzden MYO. hizmet ve endüstri sektörünün ihtiyacı olan nitelikli insan gücü yetiştirilmesi görevine gölge düşmüştür. Dolayısıyla arzulanan mesleki eğitimde kalite seviyesi düşmüştür. Bu kadar düşük eğitim seviyesi ile Türk endüstrisinin gelişmiş ülkelerle rekabet etmesi mümkün değildir.

MYO.'nda görev yapan öğretim elemanlarının kadroları genelde öğretim görevlisidir. Ders yükü ve sınıfların kalabalık olması gibi nedenler öğretim elemanlarının çağın gerektirdiği gelişmeleri takip etmesini engellediği gibi akademik anlamda çalışmalar yapmasını da zorlaştırmaktadır. Öyleyse, öğrenci kalitesinin yükseltilmesinde önemli yeri olan öğretim görevlilerinin yeterliliğinin ve kalitesinin yükseltilmesi için gerekli önlemlerin alınması şarttır. Bu anlamda öncelik meslek yüksekokullarındaki öğretim elemanı kadrolarının artırılmasına verilmelidir.

2. 3. Meslek Yüksekokuluna Sınavsız Geçiş (Mesleki ve Teknik Orta ve Yükseköğretim Kurumları Arasında Program Bütünlüğünün ve Devamlılığının Sağlanması Projesi)

“Sınavsız geçiş projesi, daha çok mezuna mesleki ve teknik eğitim olanağı sunmak, mesleki ve teknik eğitimde dünya standartlarına göre çok düşük olan okullaşma oranını yükseltmek, mesleki ve teknik orta öğretim ile yüksek öğretim arasında şimdiye kadar kurulamamış olan ilişkiyi kurmak ve mesleki ve teknik eğitim programlarını çağdaş ölçülere göre yeniden düzenlemek açısından, ülkemizde önemli gelişmelere başlangıç olabilecek bir çalışmadır” ( ). Ülkemizin mesleki ve teknik eğitim alanında önemli başarılarla imza atacağı ve bunun sonunda mesleki ve teknik eğitimde reform niteliğinde sonuçlara ulaşacağı düşünülen bu proje, maalesef istenilen düzeylere ulaşamamış, aksine her isteyen rahatlıkla gideceği bir eğitim kurumu olarak algılanmaya başlamıştır.

MYO.'na gelen öğrenci profillerinin iyileştirilmesi veya MYO. daha dikkatli bir seçimle öğrenci alınması ile ilgili yapılacak yapılanmalar istihdam sorununun çözümüne katkı sağlayacaktır. Projeden önce sınavla öğrenci alan meslek yüksekokullarında sınavsız geçiş sonrası kalite anlamında ciddi bir düşüş söz konusudur. Meslek lisesi mezunlarının ÖSS.'

deki başarı durumu incelendiğinde elde edilen sınavsız geçiş hakkıyla MYO: na geçen öğrencilerin MYO.'nın geleceğini belirlenmektedir. Yeni bir seçme sistemi ile öğrenci alınacak olursa Meslek Yüksekokulları hak ettiği yere gelebilecek, amacını gerçekleştirebilecek böylece mesleki eğitim-işgücü piyasa bağlantısı daha sağlıklı kurulabilecektir.

2. 3. Yaşam Boyu Öğrenme

İstihdam edilebilirlikle ilgili önemli diğer bir konu yaşam boyu öğrenmedir. MYO. nın eğitimin kalitesinin artırılması dolayısıyla istihdam sorununun çözümü için, “öğrencilere ekonominin ve piyasanın değişen koşullarına “adapte olma becerisi” ve “sisteme esneklik” kazandırılmasına bağlıdır. Bu kavram, mesleki ve teknik eğitimin “yaşam boyu” sürdürülmesi gerekliliğini de ön plana çıkarmaktadır. Türkiye’de yaşam boyu eğitime ilişkin bazı kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler tarafından sunulan çeşitli projeler olsa bile henüz hayata geçirilememiştir. “Yaşam boyu öğrenme paydaşlarını birbirlerine bağlayacak ve yaşam boyu öğrenmenin yararlarını, önceliklerini, uygulama yöntemlerini, sertifikasyonunu, finansmanını ve yasal düzenlemelerini, iletişim boyutu dâhil olmak üzere, kapsayacak bir strateji hazırlanmalıdır. Sertifikasyon konusunda, kanunu yürürlüğe giren Mesleki Yeterlilik Kurumu ile gerekli bağlantılar kurulmalıdır” (Katlandur)

2. 4. Staj- Sosyal Güvence ve İş Bulma

Genelde politik nedenlerle hiçbir ihtiyacın karşılanmasının mümkün olmadığı ilçelere kurulan Meslek Yüksekokulu öğrencileri staj yapacak işyeri bulmakta zorluk çekmektedirler. Sektöre yakın bölgelerde kurulmayan bu okulların öğrencileri, yerleşke ortamından da uzak olmaları nedeniyle kendilerini üniversitede okuyormuş gibi hissetmemekte, eğitim amacına uygun olmayan bir şekilde nasıl olsa biter havasına girmektedirler. Staj yeri bulmakta zorlanan, yapmak istemeyen, bulunduğu yerden başka bir yere gitmeden nasıl halledebilirim düşüncesinde olan, ailesinden baskı gören hatta staj yapmadan yaptı gösterilme yolları arayan öğrenci mezun olduğu disiplinde iş bulmakta zorlanmaktadır. Dünyanın ve ülkemizin yaşadığı ekonomik krizler nedeniyle her geçen gün zorlaşan hayat şartlarında kaliteli üretim gerçekleştirebilecek, bilimsel ve teknolojik gelişimlere uyum sağlayabilecek, iş hayatının ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücü kaliteli eğitimle sağlanmaktadır ve staj da bunun bir parçasıdır. Bu anlamdaki en büyük problem, sosyal güvence ve sağlık sigortasında yaşananlardır. Yeni sosyal güvenlik yasasında ele alınması ile Meslek Yüksekokulları ile iş dünyası arasındaki ilişki kurumsallaşmalıdır

2. 5. Yapılanma Ve Organizasyon-Kaynak Sorunu

Uygulama ağırlıklı, işyeri tabanlı ve dahası oldukça pahalı olan meslek yüksekokullarına üniversite bütçelerinden ayrılan pay oldukça yetersizdir. Eğer ihtiyaç duyulan kaynak ayrılmıyorsa eğitimin yeterliliğinin ve kalitesinin istenilen seviyelerde olması imkansızdır. Dolayısıyla gereksinim duyulan özelliklere uygun mezun verilmesi, iş bulmaları ve/veya buldukları işleri sağlıklı devam ettirme de sorunlar yaşanacaktır.

İstihdam analizi (işgücü piyasasıyla ilgili rapor ve sonuçları) yapmadan, yeterli fiziki ve teknik altyapı hazırlanmadan, öğretim elemanı kadrosunu tamamlamadan birçok üniversitede meslek yüksekokullarının açılmaya devam edildiği görülmektedir. Bu durum da eğitim ve öğretimi, akademik ve idari yapılanma, uygulama ve staj yapma imkânları, sanayi işbirliği gibi birçok konuyu derinden etkilemektedir. Meslek eğitiminin ciddi bir fiziki, mali ve teknik altyapı gerektirdiği gerçeği yola çıkacak olursak yeni MYO'nun ya da programların açılması ancak maksimum fayda sağlayacak şekilde planlanmasıyla mümkündür.

Meslek eğitimi veren okulların diğer bir sorunu da eğitim öğretimi yapılacak mesleklerin belirlenmesi ve öngörülen eğitimin planlanmasında ortaya çıkmaktadır. Hangi mesleğin nasıl ve ne kadar süre bir eğitim gerektireceği konusunda belirsizlikler vardır. Sadece lise eğitiminin yeterli olabileceği birçok meslek için yüksekokul hatta fakülte düzeyinde eğitim verilmektedir. Bu hususta bir düzenlemeye gidilmeli ve ülkemizin hangi mesleklere ihtiyacı olduğu, bu meslekler için ne kadar elemana ihtiyaç duyulduğu, ilgili mesleğin hangi seviyede ne kadar sürelik bir eğitim gerektirdiği ve potansiyel gelişim alanları belirlenmelidir. Ülke kaynaklarının rasyonel bir şekilde değerlendirilmesi için bu kaçınılmazdır.

2. 6. Öğretim Programları ve Eğitim Kalitesi

“Emek piyasasının taleplerine uygun işgücü yetiştirmeye ilişkin eğitim-öğretim görevlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli yeterlilikleri ve performans ölçütlerini gösterir. Görevin gereklerine uygun yeterlilik kazanmış meslek dersleri öğretmenlerinin, mesleki eğitimin niteliğinin yükseltilmesine anlamlı etkisi olur. Yeterlilikler, meslek dersleri öğretmen eğitiminin nitelik yönünden ulusal ve uluslar arası seviyede mukayesesine ve akredite edilmesine imkân verir. Türkiye, meslek dersleri öğretmen eğitiminin standartlarını geliştirme, öğretmen eğitimini standartlara dayalı olarak yapılandırma çabalarına rağmen istenilen düzeyde değildir. Meslek dersleri öğretmen eğitimine ilişkin olarak Türkiye ve AB ülkelerinde izlenen politika ve stratejilerin kapsamlı bir analizi yapılmalıdır. Mesleki-Teknik Yükseköğretim kurumlarının AB ve gelişmiş ülkelerde akredite olabilecek eşdeğeri ve programların diploma denkliği bulunmamaktadır. Türk yükseköğretim sistemi içerisinde yer alan, temel amacı mesleki-tekni orta öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek olan, bölüm ve programları bu amaç doğrultusunda hazırlanan Teknik Eğitim Fakülteleri'nin benzeri hiçbir Avrupa ülkesinde bulunmamaktadır. Örneğin İngiltere'de, belirli bir süre mühendislik yaparak endüstri ve piyasa deneyimi kazanmış kimseler, bir yıllık sürede verilen pedagojik formasyon ile meslek öğretmenleri olabilmektedirler. Açık ve esnek eğitim yapıları oluşturulmalıdır.

Meslek yüksekokulları programlarında ulusal ve uluslararası bir standart oluşturulmalı, mezunların unvan ve statüleri belirlenmeli, nitelik ve yeterlilikler ile ilgili standartların sağlanması amacıyla değerlendirme, akreditasyon ve belgelendirmeye dayanan kapsamlı ve sağlam kalite güvence sistemi oluşturulmalıdır. Çağı yakalamak adına sık sık eğitim programları geliştirilmeli, sertifika eğitimleri yapılmalıdır” ( ).

Ayrıca sosyal statü, özlük hakları, staj ve çalışma hayatlarında ücretlendirme ile ilgili yasal ve mali düzenlemelerin yapılması; meslek yüksekokulu mezunlarına, kamu sektöründe, kendi alanlarında, işe alınacaklar arasında öncelik tanınması ve özlük hakları, sosyal statüleri eğitim düzeylerine uygun olması, meslek yüksekokullarında uygulanan

programların; işgücündeki çeşitliliğine, rekabet gücüne göre harmanlayarak öğrencilerine aktaracak, onları çağın beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verecek zenginlikte olmasını sağlayacak şekilde hazırlanması rekabet üstünlüğü getirecektir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Batı ülkelerinde olduğu gibi iş dünyası, aslında ortaöğretimden itibaren öğretim kurumlarıyla işbirliği içine çekilmeli ve öğretim kurumu ile birlikte öğrencinin yetiştirilmesine çalışılmalıdır. İş dünyası bu adımı atmadığı sürece, kendi istediği donanıma sahip elemanları bulmada zorluk çekeceğini ve istihdam edeceği elemanlara yeniden bu donanımı kazandırmak için tek başına emek, zaman ve mali açıdan uğraşması gerektiğini bilmelidir. Bu nedenle iş dünyası istihdam edeceği elemanların yerleştirildiği meslek yüksekokulları ile koordineli bir şekilde çalışmalıdır. Bu anlamda meslek yüksekokullarına, iş dünyasına ve diğer muhattaplara bir takım sorumluluklar düşmektedir. Bunlar:

- Meslek Yüksekokulu mezunlarının istihdam yapısı niteliğinin iyileştirilmesi için gerekli hukuksal ve mali düzenlemeler yapılmalıdır.
- MYO. nın öğrenci başarı, kalite ve yeterliliklerinin tekrar yükselmesi için, “sınavsız geçiş”in kaldırılması, yeniden sınavla öğrenci alınması yoluna gidilmesi, özel yetenek gerektiren (cam-seramik, kuyumculuk-takı gibi) meslek yüksekokullarına giriş kriterlerini nitelikleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Dikey geçiş hakkı tanınan fakülte ve yüksekokulların öğrenci kontenjanlarının artırılması, sınav esaslarının alan çeşitliliğine ve bu alanların özel durumlarına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Fiziksel alt yapı, gerekli nitelikte ve sayıda öğretim elemanı gibi temel standartları olmayan okulların açılmasına izin verilmemelidir.
- Uygulamaya ve işyerinde öğrenmeye ağırlık verilmesi MYO. mezunlarında rekabet üstünlüğü sağlayacak ve istihdam edilmeleri kolaylaştıracaktır.
- Meslek Yüksekokullarının sayılarının her geçen gün artırılması yerine kalitesinin yükseltilmesini sağlaması ve buna yönelik tedbirlerin alınması yönünde çalışmalar yapılması aciliyet ve önem taşımaktadır. Bu tedbirlerin başında sayısı gereğinden fazla olan bazı programların birleştirilmesi gelmektedir. Bu sayede teknik yapı, atölye bina, makine-teçhizat, teknik eleman, idari personel ve öğretim elemanları problemleri çözümlenebilir. Hatta istihdam durumuna, belli standartlara uygun eğitim verilip verilmemediğine göre bazı programlar kapatılabilir.
- Meslek Yüksekokullarında çok yoğun bir şekilde uygulama, bilgisayar, yabancı dil eğitimi verilmeli, seçmeli dersler konulmalı hatta bu dersleri başka meslek yüksekokullarından ya da fakültelerden seçmek hakkı tanınmalıdır. Bu durum işgücü yeterliliğinin çeşitlendiği günümüzde mezunlara artı puan kazandıracaktır.
- Mezun öğrencilerin takibi için mezun takip sisteminin oluşturulması sektörün istihdam edeceği elemanı bulmasına yardımcı bir etken olacaktır.
- Hem meslek yüksekokulları hem de aynı alan programları içinden seçilmiş bir kişi tarafından, önce kendi illerine daha sonra bölgesel olarak yılda en az bir kez toplanarak sorunlarını tartışılması ya da ülke çapında örneğin İktisadi ve idari bilimler programı için linkler verilerek web ortamında bilgi alışverişinde bulunmak sağlanmalıdır.
- MYO.'ların sempozyum, ortak etkinlik, bilimsel etkinlik, sergi, yarışma ya da şenlikler düzenleyerek birbirlerini tanıma, mesleki sorunların ele alınmalı, paylaşımı sağlanmalıdır.

- Başarılı olan öğrenciler stajlarında, işbirliği yapılan sektöre ya da sektörün önde gelen isimlerine tavsiyeler yoluyla gönderilerek ödüllendirilmeli, gerek yurt içi gerekse yurt dışı öğrenci değişimi ile bilgi ve görgünün artırılması sağlanmalıdır.
- Özellikle benzer niteliklere sahip programların sektör-eğitim kurumu yapısını anlayabilmek, karşılaştırmalar yapabilmek, ihtiyaçları belirleyebilmek için ortak anketler yapılmalı, sonuçlar değerlendirilerek sektörle paylaşılmalıdır.
- MYO. eğitiminde kalite ve yeterlik gelişimini hızlandırabilmek için MYO. çalışanlarının yönetim strateji uzmanlarının ve eğitim danışmanlarının desteğine, hizmetçi seminer, toplam kalite, işletme, yönetim gibi bazı ek çalışmalara ihtiyaç vardır.
- Meslek yüksekokullarında benzer programlar için (sektör ve istihdam analizi yaparak) bir eğitim modeli oluşturmak ve tüm standartları asgari bu modele uygun hazırlamak yatay ve dikey geçişlerde öğrencilere kolaylıklar sağlayacaktır.
- Aynı alandaki meslek yüksekokulları koordinatörlüğünün oluşturulması, toplantılar düzenleyerek soruların çözümünde etkin rol oynamalı, diğer koordinatörlerle işbirliği yapılmalı, YÖK tarafından tanınmasının sağlanarak meslek yüksekokulları eski cazibesine ulaştırılmalıdır.

Eğitim programlarında ders isimleri, derslerin teorik ve uygulama saatleri ve derslerin verildiği dönemler, içerikler, staj gibi birçok açıdan farklılıklar olduğu saptanmıştır. Bu durum öğrencilerin yatay ve dikey geçişlerinde okula ve derslere olan uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yine okullar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun yetersiz olması, mezuniyet sonrasında aynı unvana sahip kişilerin farklı bilgi ve becerilere sahip olmaları nedeniyle, meslek terminolojisi açısından önemli problemlere yol açmaktadır.

Öncelikle meslek yüksek okullarındaki eğitimin kalitesinin yükseltilmesi mezun kalitesini dolayısıyla istihdam oranını yükseltecektir.

4. KAYNAKLAR

- Akan, İ., Bayır, M., Arslan, R. ve Kuş, A. (1996), “Meslek Yüksekokullarında Sektörel Bazda Bakış Ve Beklentiler”, “21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılanması” Konulu Uluslararası Sempozyum, 1-443.
- Burgaz, B. (2008), “Mesleki ve Teknik Lise Mezunlarının İstihdam Edilebilirlik Yeterlikleri” Ejer (Bahar, Sayı: 31), (<http://65.55.113.183/att/GetAttachment.aspx?File=bd4a9a58-023e-420c-b3dc-5eaabd5...>(3.11.2008).
- Balcı, S., (2006), “Rekabetçi Bir Ekonomi Oluşturmada Ülkemizde Mesleki Ve Teknik Eğitimin Önemi, Temel Sorunlar Ve Öneriler” Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksekokulu Müdürü (<http://www.megabul.com/showthread.php?p=453351>).
- Çelik, M., Yağcı, S. ve Ayas, N. (2003), “Meslek Yüksekokulları İle Endüstriyel Sektör İşbirliğinin Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi İveta Bölgesel Konferansı, (www.cmyo.ankara.edu.tr)
- Gümüş, İ. “Türkiye’de Hizmet Ağırlıklı Önlisans Eğitiminin Niteliği ve Özel Sektörün Beklentileri”, (<http://bloglar.drcetiner.com/makaleler/turkiye%E2%80%99de-hizmet-agirlikli-onlisans-egitiminin-niteliği-ve-ozel-sektorun-beklentileri>)
- Katlandur, S., (TÜSİAD Mesleki ve Teknik Eğitim Alt Çalışma Grubu Başkanı), “Mesleki Teknik Yüksekokulda Yeniden Yapılanma – İş Dünyası ile İşbirliği ve

İstihdam” Paneli, “III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı”
Kapsamındaki Konuşması

- Kılıç, R. (1998) “İşverenler Ne İstiyorlar? Kaliteli Genç İşgücü Yetiştirmede Mesleki Teknik Eğitim Kurumlarından Beklentileri”, İveta 98 Konferansı, 1-5, (http://karatekin.cM.Y.O..ankara.edu.tr/iveta98/ruhi/body_ruhi.html).
- Kumkale, İ., “Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma Ve Yönetim Modelleri” (<http://myotoplantisi.cu.edu.tr/komisyon1/MESLEK%20Y%C3%9CKSEKOKULLARINDA%20YEN%C4%B0DEN%20YAPILANMA%20VE%20Y%C3%96NET%C4%B0M%20MODELLER%C4%B0.doc>)
- Kuş, A., Arslan, R. ve Kaynak Z. G., “M. Y. O.- Sanayi Çalışmaları” Uludağ Üniversitesi, Teknik Bilimler M. Y. O.: Görükle, (kaynag@uludag.edu.tr).
- Sümer, B. (2003), “Avrupa Birliği’nde İstihdam Stratejileri İngiltere “New Deal” Örneği” ([http://65.55.113.183/att/GetAttachment.aspx?file=09f42c9f-Oce5-4ea7-8080-cb967f625894.ht...\(03.11.2008\)](http://65.55.113.183/att/GetAttachment.aspx?file=09f42c9f-Oce5-4ea7-8080-cb967f625894.ht...(03.11.2008))).
- www.tumgazeteler.com/?a=1448493
- www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/M.Y.O._durumu.pdf
- Yağcızeybek, S. (2006), “Mesleki Teknik Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Namık Kemal Üniversitesi Malkara M. Y. O. (<http://zulfikar.forumup.com/about1018-zulfikar.html>).

MOBİL CİHAZLARIN MESLEKİ TEKNİK EĞİTİME KAZANDIRDIKLARI: “PODCASTING” VE “WEBCASTING”

BENEFITS OF MOBILE DEVICES IN PROFESSIONAL TECHNICAL EDUCATION: PODCASTING AND WEBCASTING

Tuncay ERCAN¹

Tohid Ahmed RANA²

ABSTRACT

National economies can only succeed in the manufacturing and service industries if only they can adapt themselves into the current technology. Technological tools and techniques used by the organizations help them pursuit the innovation processes and theories without looking at their application area. Every worker should learn the ways how to apply his/her own knowledge acquired during the education and carry out an effective individual adaptation into the business life. However, 20-40 day of training and the first years of actual working period in an industrial sector pass with the complaints about lack of experience and theoretical knowledge. The technical trainings and courses are the environments giving the opportunity of putting the necessary theory learned into practice. This paper proposes a practical training model that can be attended through the use of mobile devices within the campus in coordination with the small and medium sized organizations. It also evaluates how to use the necessary technologies like podcasting and webcasting. This model will help the trainees and students keep up with technology and develop their industrial skills for a competitive advantage.

Key words: Industrial skill, Training period, Podcast, Webcast.

ÖZET

Ulusal ekonomiler hizmet ve üretim endüstrilerinde teknolojiye uyum sağladıkları oranda başarılı olabilirler. Teknolojik araç ve gereçler, işletmelerin hangi alanda faaliyet gösterdiklerine bakılmaksızın teknolojiye yoğun olarak katılmalarına sebep olur. Her çalışan kendi eğitimi esnasında kazandığı bilgileri çalıştığı sektöre nasıl uygulayacağına ve kendi konusundaki teknolojik gelişmelere etkili bir şekilde nasıl katılacağını öğrenmiş olmalıdır. Ancak, eğitim süreci içindeki 20-40 günlük staj dönemi ve mezuniyetten sonraki birkaç sene edinilen teorik bilgilerin ve pratik uygulamaların eksikliğine yönelik şikayetlerle geçer. Eğitim dönemindeki teknik eğitimler ve kurslar teorik bilgilerin uygulama fırsatının yaratıldığı ortamlardır. Bu çalışmada küçük ve orta ölçekli işletmelerle koordine edilerek staj dönemi öncesi ve sonrasında mobil cihazlarla okul içinde öğrenciler tarafından takip edilebilen bir model tasarlanmış, “podcasting” ve “webcasting” gibi

¹ Yard.Doç.Dr.Tuncay ERCAN, Yaşar Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği, tuncay.ercan@yasar.edu.tr

² Tohid Ahmed RANA, Yaşar Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, ahmed.rana@yasar.edu.tr

günümüz teknolojilerinden nasıl yararlanılacağına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Böylece gelecekte çalışan nüfusun daha okul dönemindeyken gerekli endüstriyel yeteneklere kavuşmaları ve rekabet ortamında avantaj kazanmaları sağlanacaktır.

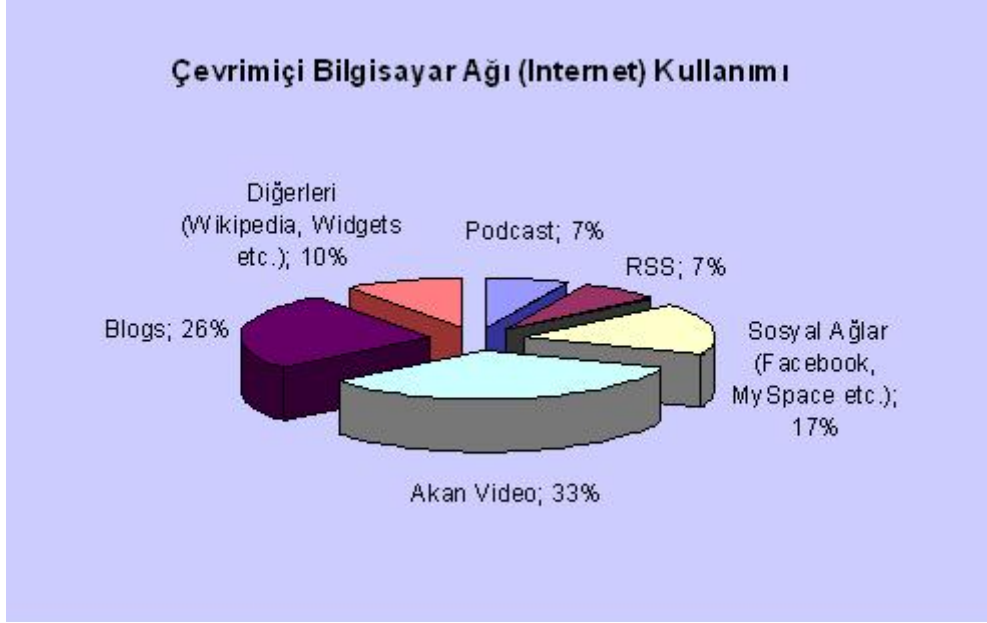
Anahtar Kelimeler: Endüstriyel yetenek, Staj dönemi, Podcast, Webcast.

1. GİRİŞ

Üniversite öğrencilerinin zorunlu olarak tamamlamaları gereken staj dönemlerinden önce firmalar tarafından istenebilecek temel endüstriyel yeteneklerini geliştirmeleri önemlidir. Staj dönemlerinin planlaması son derece dikkatli yapılmalı ve öğrenci açısından faydalı olması sağlanmalıdır. Mezuniyet sonrası farklı iş kollarında çalışacak öğrenciler için bu dönem iş dünyası ile karşılaşacakları ilk fırsattır. İyi planlanmış staj dönemi hem öğrenciler hem de işverenler için bir avantaj haline dönüştürülebilir. İşverenler gelecekte muhtemel personeli olabilecek adayları önceden tanıma imkanına sahip olurken, öğrenciler de kendilerini en iyi şekilde işverene tanıtmaya imkanı bulurlar.

Üniversitelerdeki staj komisyonları ve kariyer merkezleri öğrencilerin staj yapabilmeleri için bölgedeki sanayi odaları ile devamlı temas halinde bulunur ve işyerlerinden staj kontenjanı almaya çalışırlar. Bu birimler öğrencilerin faydalı bir staj dönemi geçirmelerinden sorumlu olup, yıl içinde de derslerle beraber yürütülebilecek uygulamalar, mühendislik ve tasarım seminerleri, laboratuvar çalışmaları, projeler, yazılı raporlar, sözlü sunumlar, pratik uygulamalar, takım çalışmaları, sanayi ziyaretleri gibi eğitim ve öğretimle ilgili her türlü faaliyeti koordine ederler. Farklı sektörlerin ihtiyacı doğrultusunda, öğrencilere kendi yeteneklerine uygun staj imkanı sağlamak ve onları gerçek çalışma hayatının şartlarına hazırlamak bu birimlerin sorumluluk sahasındadır. Bu konuda, sektör temsilcileri ile zaman zaman bir araya gelip ihtiyaçları belirler ve buna göre planlama yaparlar.

İletişim araçlarının gelişmesi bütün iş kollarını birbirine yaklaştırmakla birlikte çalışan insanları da ciddi bir yarış içine sokmaktadır. Etkili bir mesleki eğitimde teknoloji ve iş hayatındaki değişim ve gelişmelerin sürekli olarak izlenmesi çok önemlidir. Teknolojik araç ve gereçler işletmelerin hangi alanda faaliyet gösterdiklerine bakmaksızın teknolojiye yoğun olarak katılmalarına sebep olur. Şekil 1’de İnternet üzerinden erişilebilecek ve eğitim maksatlı kullanılacak teknolojik hizmetlerin kullanım oranları verilmiştir. Gartner (2007) tarafından sağlanan bu şekilde kişisel eğitimi destekleyecek hertürlü bilgiye erişim için bilgisayar ağları ve internet üzerinden erişilip kullanılacak olan “podcast” teknolojisinin 2005 yılında %1 civarında olan kullanım oranının 2007 yılında %7 civarına geldiği vurgulanmıştır.

Şekil 1. Teknoloji Kullanımı

Bilgisayar ağları üzerinden “podcast” veya “webcast” teknolojileriyle sağlanabilecek eğitimler yaz döneminde staj yapacak öğrencilerin staja hazırlık çalışmalarında kolaylıkla kullanılabilir. Her iki teknoloji de geleneksel uzaktan eğitim yöntemlerinden farklı olarak ayrı bir eğiticiye ve önceden planlamaya gerek kalmaksızın oldukça esnek bir ortamda sadece kullanıcının inisiyatifiyle ve motivasyonu ile, belirlenen konuda uygun ve etkin eğitim alınmasını sağlayabilir. Eğitim öncesi detaylı bir değerlendirme testiyle öğrencinin en çok ihtiyaç duyduğu konular da daha uygun olarak seçilebilir.

Bundan sonraki bölümlerde mesleki teknik eğitim ve mobil teknolojilerin kişisel eğitime katkıları ile ilgili ön bilgi verilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde podcasting ve webcasting kullanımı ile ilgili açıklama yapılarak bu konudaki benzer çalışmalar incelenecektir. Üçüncü bölümde üniversite öğrencilerinin staj dönemi süreçleri, önerdiğimiz modelin gerekliliği ve mimari yapısı incelenecektir. Dördüncü bölümde kullandığımız altyapının öğrenci stajlarına olan muhtemel etkisi ve sonuçları değerlendirilecektir.

1.1. Mesleki Teknik Eğitimin Etkisi

Mesleki Teknik Eğitimin başlangıç noktası sayılan staj dönemi birçok ülkede üniversite eğitiminin zorunlu bir parçasıdır. Bu dönem öğrencinin yetiştirildiği alandaki pratik uygulamaları mezuniyetten önce görme ve fiilen uygulama fırsatı bulduğu önemli bir süreçtir. Kang ve Hong (2002), özellikle üretim endüstrisinde mezuniyet öncesi ve sonrası takip edilecek bir staj döneminin önemini belirtmişlerdir. Bu dönem okulların ve şirketlerin belirlediği kurallara göre 3-4 haftalık bir dönemden 1 seneye kadar olan uzunca bir dönemi kapsayabilir. Birçok üniversitede 20-30 işgünü olarak uygulanan staj dönemi kesintisiz olmalı, öğrencinin staja devamlılığı kontrol edilmeli ve %90’lık bir devam zorunluluğu aranmalıdır.

Stajyer kabul edecek firmalar stajın yapılacağı yaz döneminden önce üniversitelere kabul edecekleri öğrenci sayılarını açıklayarak farklı okullardan öğrenci müracaatlarını beklerler. Okullar da kendilerine tanınan kontenjanlara göre uygun öğrencileri belirler veya

öğrencilerin kendi insiyatiflerinde bu kadroları doldurmalarını beklerler. Öğrencilerin staj yapacakları firmalar tarafından kabul edilmeleri, firmalar ve okul arasındaki yazışmalarla gerçekleşir. İyi geçecek bir staj dönemi öğrencilerin;

- şirketin bir parçası olarak çalışma hayatını öğrenmelerini,
- şirketin sosyal, ekonomik ve teknik faaliyetlerini anlamalarını ve keşfetmelerini,
- endüstriyel alanda şirketin pozisyonunu tanımlamalarını ve,
- teknolojik altyapıyı öğrenmelerini sağlayacaktır.

1.2. Mobil Cihazların Eğitime Etkisi

Bu konuda önceden yapılmış çalışmaların çoğu farklı şekilde kazanılmış olan tecrübelerin endüstriyel alanda kullanımıyla ilgili olup, mevcut veya kullanılmakta olan teknolojinin tanımlanması yerine, bu teknolojinin eğitime doğrudan etkilerini incelemektedir. Mobil cihazlar üzerinden sağlanan “podcasting” farklı formatlarda bilgiye erişim için oldukça yaygın bir ortam sağlamıştır. “Podcast”ler öğrencilerin bağlı oldukları bilgisayar ağları ve internet ortamlarında sistem sunucuları üzerindeki ders kayıtlarını ses ve görüntü olarak kendi cihazlarına aktarıp daha sonra kullanabilmelerini sağlamaktadır. Copley (2007) “Podcast” teknolojisinin öğrenci eğitimine olan katkısını incelemiş, (Berk vd. 2007) de bu teknolojiyi kullanan ve akademik yeterliliğe katkısını araştıran pilot çalışmalar yapmışlardır. Aynı şekilde birçok eğitmen de iPod ve “podcasting” yayınıyla ilgili olarak kolej ve üniversitelerde eğitim maksatlı kullanım çalışmaları yaparak farklı mimariler geliştirmeye çalışmaktadır (iTunes, 2008).

Shim vd. (2007) ile Overton (2006) “podcasting” ve “webcasting” teknolojileri üzerine ayrı ayrı çalışma yapmışlar, farklı bilgi kaynakları için öğrenci davranışlarını ve önceliklerini incelemişlerdir. Bugün artık öğrenciler, yeni teknolojileri kullanarak bilgiye ulaşmayı ve bilgiyle iletişim kurmayı öğrenerek yetişmek zorundadır (Akkoyunlu, 2003). İletişim teknolojilerinin yayılımı, kullanıcı beklentilerine ve kullanıcıların bu teknolojilerden elde edecekleri yeterliliğin seviyesine bağlıdır. Bu amaçla yapılacak istatistikî değerlendirmeler yeniliklerin yayılması için uygun bir zemin hazırlayabilir (Aluç ve Arsoy, 2003).

Spring Arbor Üniversitesi (2007) üniversite eğitiminde sınıflarda kullanılacak iPod teknolojisinin etkinliğiyle ilgili bir çalışmanın sonuçlarını inceleyip, bu teknolojinin derslerle ilgili konuların, öğrenciler tarafından istenilen yer ve zamanda kendi cihazlarında derslerden önce dinlenmesi veya izlenmesinin eğitime olan katkısını belirtmektedir. Bu çalışmada ayrıca mobil teknolojilerin öğrencilerin öğrenme dinamiklerine olan katkısı istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

2. “PODCASTING” VE “WEBCASTING”

Ulusal ekonomiler hizmet ve üretim endüstrilerinde teknolojiye uyum sağladıkları oranda başarılı olabilirler. Teknolojik araç ve gereçler, işletmelerin hangi alanda faaliyet gösterdiklerine bakılmaksızın teknolojiye yoğun olarak katılmalarına sebep olur. “Podcasting” Apple Bilgisayar Şirketi’nin iPod isimli, bilgisayarlardan istenilen parçaları indirerek veya yükleyerek sonradan dinleme imkanı veren portatif müzik çalma cihazları için kullanılmaya başlayan bir terimdir (ELI Web Sitesi, 2008). “Podcasting” ile sadece müzik değil aynı zamanda bütün metin, ses ve video dosyaları da kullanılabilir. “Podcast” abone olan kişilere İnternet üzerinden verilen bir otomatik web sayfası besleme hizmetidir.

Aboneler kendi mobil cihazları üzerinden eriştikleri web sitesinde belirlenen dosyaları yükleyebilirler.

2.1. Podcast'in Eğitim Maksatlı Kullanımı

“Podcast” teknolojisinin özellikle eğitimde birçok kullanımı mümkündür. iPod'lara ilaveten aynı maksatla kullanılacak PDA (Personal Digital Assistant) ve cep telefonu gibi diğer mobil cihazlarla öğrencilerin stajla ilgili dökümanlara önceden ulaşım kullanmaları eğitimde büyük bir esneklik sağlar. Özellikle sabit bellekleri büyük cihazlar PowerPoint dosyaları ile beraber ses ve video dosyalarını da saklayarak esnek bir kullanım serbestisi yaratırlar (Duke Üniversitesi, 2007). Öğrencilerin kaçırdıkları derslere ilave olarak diğer eğitim kaynaklarının da sağlanabileceği bir “podcast” altyapısının diğer akademik faydaları şunlardır:

- Çevredeki turistik ve tarihi yerler hakkında bilgiler,
- Müzeler, şirketler ve araştırma laboratuvarları bilgileri,
- Farklı konulardaki eğitim dökümanları,
- Davetli konuşmacılara ilişkin veya düzenlenen panellere ait kayıtlar,
- Yazılı yönetmelik ve uyulması gereken kurallar,
- Önceki sınavlar ve çözüm kayıtları,
- Grup tartışmaları.

2.2. Webcast'in Eğitim Maksatlı Kullanımı

“Webcast”ler öğretmenlerin verdikleri dersleri, farklı uzmanların güncel konulardaki bilgi ve deneyimlerini web üzerinden aktardıkları 30-40 dakikalık sunumlardır. Webcast izleyicileri kendi ihtiyaç duydukları konulardaki sunumları İnternet üzerinden bulabilir veya ilgili sitelerden takip edebilirler. Bu yüzden “webcast” öğrenciler için her türlü ortamda özellikle kablosuz ağlar ve mobil cihazlar kullanıldığında oldukça esnek bir eğitim ve bilgilendirme seçeneği sağlar. Bu teknoloji ile alınan bir eğitimin hem görsel hem de işitsel olan özellikleri daha kolay anlaşılmasını ve istenilen yer ve zamanda bağımsız olarak tekrar edilebilmesini sağlar.

3. ÖNERİLEN MODEL

Bilindiği gibi 20-30 günlük bir staj dönemi öğrencilerin farklı sanayi uygulamalarında yaşayacakları ilk pratik tecrübe olacaktır. Staj yapacak olan öğrencilere Kampüs Bilgisayar Ağı üzerinden “podcast” ve “webcast” hizmetleri ile stajdan önce verilecek bir çevrimiçi eğitim fırsatı hem öğrencilere hem de stajyerleri kabul edecek firmalara büyük avantajlar sağlayabilir. Öğrencilerin kendi iPod, PDA veya uygun cep telefonları ile mevcut çevrimiçi sistemleri kullanarak takip edilen görsel, işitsel ve en önemlisi öğrencinin kendi istediği yer ve zamanda gerçekleşen bu eğitim dönemi, öğrencilerin kazanacakları bilgileri geleneksel dönem içi eğitimlerden daha fazla benimsemelerini ve akılda tutmalarını sağlayacaktır. Çoklu medya uygulamaları öğrencilerin ilgisini çekerek bu eğitim süresinde gönüllü olarak daha fazla zaman harcamalarını bile sağlayabilir. Öğrenciler mevcut elektronik dökümanları arkadaşlarıyla ortaklaşa kullanılabilir.

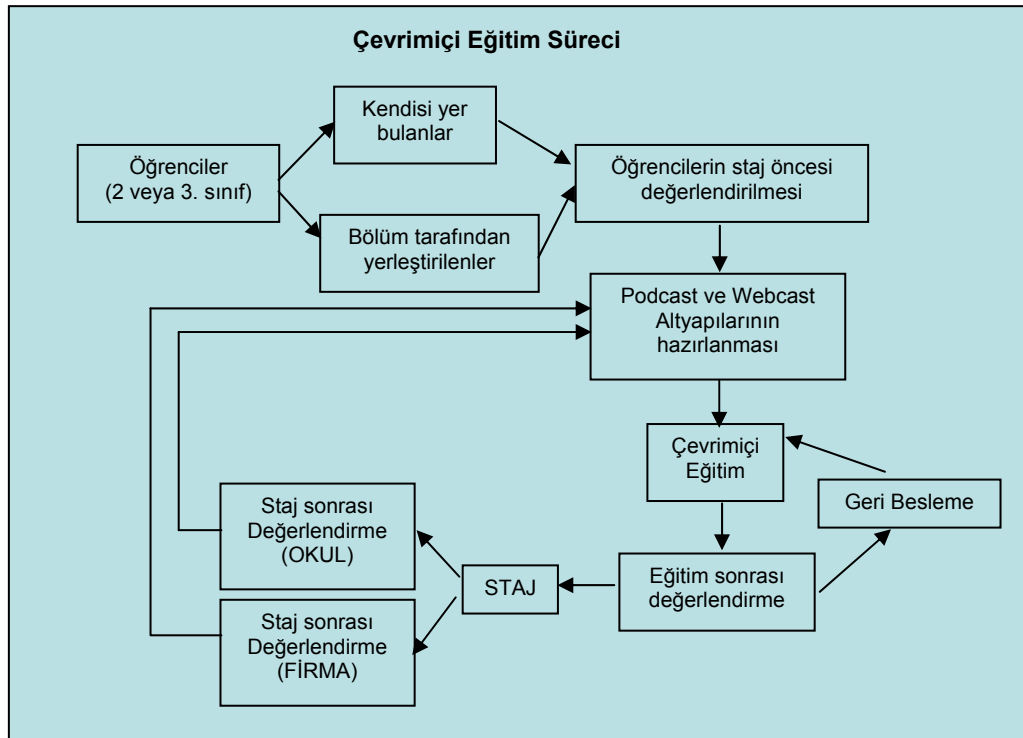
3.1. Çalışmanın Kapsamı ve Gerekliliği

Staj için çevredeki şirketlere başvuran öğrenci sayısı firmaların kendi staj kontenjanlarından daha fazla ise, stajdan sorumlu birimler öğrencilerle görüşmek ve seçim yapmak zorundadırlar. Özellikle okulumuzun bulunduğu İzmir’de 5-6 tane farklı üniversitenin bulunması, sadece staj değil mesleki açıdan da öğrenciler arasında büyük rekabet yaratmaktadır. Bu yüzden stajyerlerimize ilave eğitim fırsatı vermek oldukça önemlidir. Kendi iş tecrübelerimiz ve şirket beklentileri ile birlikte, 2007-2008 yaz stajlarının değerlendirilmesinden başlayıp, şirket çalışanları ile önceden tanışmak, öğrencilerin şirketler ile yaptıkları başlangıç görüşmeleri, çalışma koşulları ve staj dönemi faaliyetlerine kadar her türlü konuyu kapsayan detaylı bir eğitim süreci planlamaya karar verdik. Yapılan çalışmaların devamlı olarak güncel tutulabileceği ve öğrencilere düşündüğümüz eğitim konularını aktarabileceğimiz ortam olarak Kampüs ağıımızı ve öğrenciler tarafından kullanılacak teknoloji olarak da “podcast” ve “webcast” hizmetlerini sağlamayı uygun bulduk.

3.2. Çevrimiçi (Online) Eğitim Süreci

İyi planlanmış bir eğitim süreci beklenen faydanın sağlanabilmesi için gerekli ortamı sağlayacaktır. Şekil 2 staj yapacak öğrencilere “Podcast” ve “Webcast” olarak sağlanacak olan eğitim süreçlerinin mantıki sırasını göstermektedir. Üniversitemizde Mühendislik Fakültesi, Endüstri ve Bilgisayar Mühendisliği Bölümleri ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri kendi buldukları veya bölüm tarafından koordine edilen staj yerleri belirlendikten sonra, staja başlamadan önce firmalarla yapılan görüşmelerde üzerinde durulan hususlara göre, ihtiyaç duyacakları konularla ilgili bir ön değerlendirmeye alınır.

Şekil 2. Podcast ve Webcast Eğitim Süreci

Bu değerlendirme sonrasında okulun bilgisayar altyapısında hazırlanmış olan “podcast” ve “webcast” sitelerinin içerikleri (Şekil 3) düzenlenir. Mevcut kablosuz ve portatif öğrenci cihazlarıyla “podcast/webcast” veya kütüphanedeki bilgisayarlar aracılığıyla sadece “webcast” olarak alınan çevrimiçi eğitimden sonra yapılan değerlendirmeye göre ya

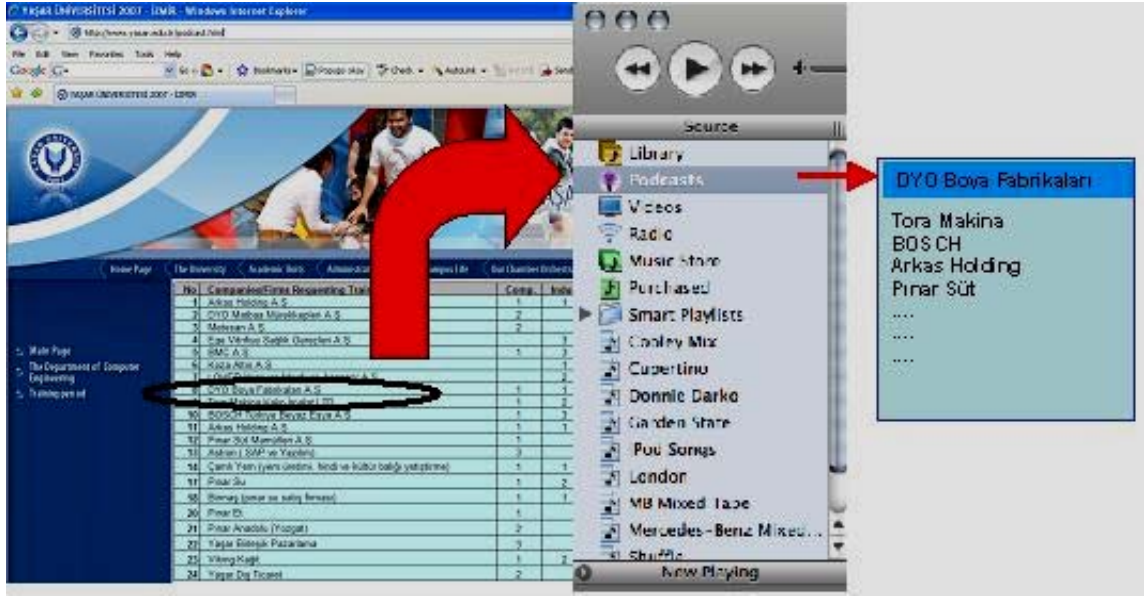

öğrenci gerçek stajına edinmiş olduğu yeterli bilgilerle başlar ya da öğrenmesi gereken hususlarla ilgili eğitime staj süreci içinde de devam eder.

3.3. Mimari Yapı

Kampüs içi mevcut bilgisayar altyapımız öğrenciler, idari ve akademik personel tarafından kullanılmakta olan Macintosh ve Windows tabanlı ofis bilgisayarları ile sistem odasındaki sunucuları kapsamaktadır. Kendi web sunucumuz üzerinde aşağıdaki linkler ve sayfalar yaratıldı/yaratılacaktır (Şekil 3).

- Okulun ana Web sayfası içinde Staja ilişkin bir link,
- Staj sayfası içinde bulunduğumuz seneye ilişkin staj kontenjan bilgileri,
- Staj sağlayacak firmaların web sitelerine linkler,
- Staj yapılan firmada daha önceki senelerde staj yapmış öğrencilerin bilgileri,
- Şirket hakkında bilgiler,
- Şirket tarafından öğrencilerden istenen belgeler,
- Şirketin stajyer öğrencilerden beklentileri,
- Bu beklentilere göre hazırlanmış “podcasting”, “webcasting” sayfaları,

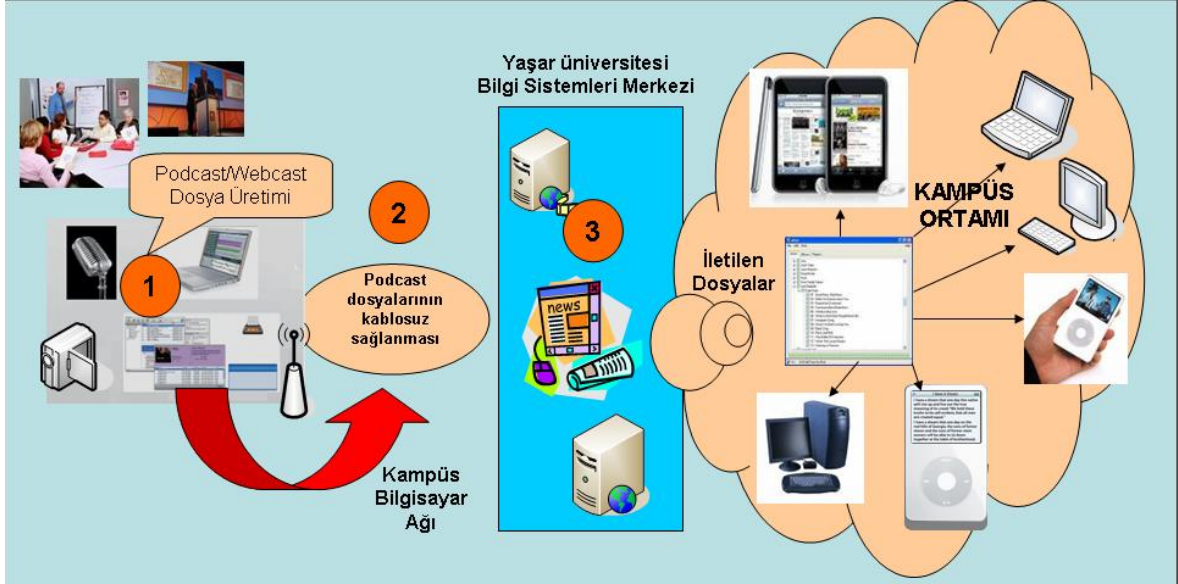

Şekil 3. Staj Web sayfası

Bu bilgilerden öğrencilerin çevrimiçi ve kablosuz olarak yararlanabilmeleri kendi sahip oldukları/olacakları cihazlarla sınırlıdır. Bu cihazların teknik özelliklerine göre öğrenciler ilgili ofis dosyalarını, “.mp3” formatında sağlanan ses dosyalarını, “MPEG” veya “.mp4” formatındaki video dosyalarını kendi cihazlarına yükleyerek okuyup, dinleyebilir veya izleyebilirler (Şekil 4). Öğrencilerin sahip olmaları gereken cihazlar kablosuz ağ özellikli taşınabilir bilgisayarlar, ofis dökümanlarını görüntüleyebilen cep telefonları (smart phone), üzerinde işletim sistemi ve ofis yüklü olan PDA cihazları, iPod, mp3 veya mp4 çalarlar olabilir. Bütün bu cihazların ortak özellikleri şunlardır:

- Teknik özelliklerine göre sundukları hizmet nedeniyle uygun fiyat avantajları,
- Cep telefonu özellikleri yoksa izin verilen her yerde kullanılabilmesi,
- Depolama birimleri nedeniyle çevrimdışı da kullanılabilmesi,

- Ağda oluşan bir hatada eğer çalıştığımız doküman cihazımıza yüklenmişse problem olmaksızın kullanılmaya devam edilebilmesi,
- Okuma, dinleme, izleme gibi farklı metodlarla bilgiye erişim imkanı sağlamaları,
- Kullanım kolaylıkları ve taşınabilirlikleri,

Şekil 4. Kampüs içi mimari altyapı

4. SONUÇLAR

Bu çalışmada kampüs ortamı içinde öğrencilere sağlanabilecek “podcasting/webcasting” uygulamalarının staj faaliyetleriyle ilgili olarak eğitim maksatlı kullanılabileceği konusunda bir değerlendirme yapıp, kendi kampüs ağıımız içinde kurup işlettiğimiz örnek bir uygulama modelini açıkladık. Öğrencilerin sistemi etkinlikle kullanmaları konusunda tam bir değerlendirme yapılmamış olmakla birlikte, bundan sonraki çalışmalarımıza esas olacak bir anket formu hazırladık, uygulama ve değerlendirmesi 2008-2009 staj dönemi içinde yapılacaktır.

Üniversite içinde kablolu veya kablosuz ağ üzerinden verilmekte olan bu iki hizmet ile öğrencilerin kişisel ve mesleki kazanımları için çok verimli bir potansiyel kullanım ilave edilmiştir. Öğrencilerin firmaların kendilerinden bekledikleri teknik bilgiye sahip olarak staj yapmaları hem bu dönemin son derece verimli geçmesine katkıda bulunur, hem de öğrencilerin gelecekteki iş yaşamları konusunda olumlu bir eğitim almış olmalarını sağlar. Bu uygulama ile Mühendislik Fakültesi dışındaki diğer akademik personel de böyle bir teknolojinin varlığının farkına varmış ve kendileri de aynı konularda çalışma yapabilmek fikrine sahip olmuştur.

“Podcasting” öğrencilerin istenilen konularda doğru zamanda ve yerde eğitilmesini sağlayarak okullar için müşteri odaklı bir eğitim ve öğretim stratejisi izlenmesine yardımcı olur. PDA ve iPod kullanan öğrenciler hareketli bir işgücü gibi gerekirse ilgili staj sitesine devamlı bağlı kalarak üniversite içinde buldukları sürede her zaman ve her yerde staj ile ilgili okul veya firma yönetiminden farklı taleplerini karşılayabilirler. Şirket temsilcileri ile koordine edilerek eğitim maksatlı olmak üzere çoklu medya imkanlarını kullanma konusunda yeni yeni fırsatlar yaratılabilir. Bu da sadece staja yönelik değil öğretimin her safhasında bütün öğretmenlere büyük yararlar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu,B.,2003, Öğretmenlerin İnternet Kullanımları Üzerine Bir Çalışma,
- Aluç, E.,Arsoy,A., 2003, Üniversite Öğrencilerinin Üniversite Eğitimi Öncesi Bilgisayar Ve İnternet
- Copley, J. (2007). Audio and video podcasts of lectures for campus-based students: production and evaluation of student use. *Innovations in Education and Teaching International*, Volume: 44, Issue: 4, pp.387-399.
- Duke University. (2007). iPod First Year Experience Final Evaluation Report, retrieved July 7, 2008 from http://cit.duke.edu/pdf/reports/ipod_initiative_04_05.pdf.
- ELI Web Site. (2008). Educause Learning Initiative, 7 things you should know about Podcasting, retrieved July 7, 2002 from <http://www.educause.edu/eli/>.
- Gartner. (2007). eLearning in Higher Education: A Quiet Resolution. Gartner Europe, Apple.
- iTunesU, (2008). iTunes U and Mobile Learning, retrieved July 15, 2008 from http://www.apple.com/education/itunesu_mobilelearning/itunesu.html.
- Kang, S., Hong, D.P. (2002). Technological change and demand for skills in developing countries: An empirical investigation of the Republic of Korea's case. *Developing Economies*, Volume: 40, Issue: 2, pp.188-207, 2002.
- Overton, G. (2006). Are you webcasting or podcasting? *Laser Focus World*, Volume: 42, Issue: 6, p.61.
- Shim, J.P., Shropshire, J., Park, S., Harris, H., Campbell, N. (2007). Podcasting for e-learning, communication, and delivery. *Industrial Management & Data Systems*, Volume: 107, Issue: 3-4, pp.587-600.
- Spring Arbor University. (2007). SAU studies effectiveness of iPod and iTunes use in higher education, retrieved July 7, 2002 from <http://www.arbor.edu/news.aspx?id=30323>, Feb.23, 2007.

MOBİLYA ATÖLYELERİNDE KULLANILAN EL ALETLERİNİN ERGONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANTROPOMETRİK ÖLÇÜLERE UYGUN YENİ TASARIM ÖNERİLERİ

**AN ERGONOMICAL EVALUATION OF FURNITURE PRODUCTION
TOOLS AND SUGGESTIONS FOR ANTROPOMETRIC REDESIGNING**

Ertan Yesari HASTÜRK¹

ABSTRACT

In this study, the furniture production hand tools and their ergonomicity have been analysed and some new designing suggestions have been developed. First, hand tools that are used most frequently have been determined. Then, respectively, forces on the tool during its use, reaction forces on the user, pressure of reaction forces on ankles, and medical problems that may be the result of these forces have been put forward. Static and dynamic positions of tool users have been analysed and pressure on hands, arms and other moving parts of the body have been identified. After studying the hand tools and their forces and eventual reactions of the body, their function, suitability, size, portability, vibration, noise, size of contact parts, and whether they are visually ergonomic have been brought about. Besides, considering earlier academic studies, anthropometric qualifications have been revisited. Throughout the research, it has been found out that some permanent physical and psychological damages are quite possible due to the frequent use of these tools which usually and non-ergonomically put pressure on certain body parts. The study also offers new designs to come over these ergonomic and anthropometric issues with more apt, suitable and handy reconstructions.

Key words: Tools, Ergonomics, Anthropometry, Design

ÖZET

Bu çalışmada, ağaç işleme ve mobilya atölyelerinde kullanılan el aletleri çeşitli yönlerden incelenmiş, ergonomik açıdan uygun olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmış ve uygun tasarımlar önerilmiştir. Öncelikle sık kullanılan el aletleri belirlenmiştir. Belirlenen aletlerin kullanımı sırasında alet üzerine etkiyen kuvvetler ve aleti kullanan insan üzerinde yarattığı tepki kuvvetleri, tepki kuvvetlerinin özellikle eklem bölgelerine baskısı ve bu baskı sonucu oluşabilecek rahatsızlıklar araştırılarak ergonomik açıdan hatalı tasarımlar ortaya konulmuştur. El aletleri kullanan insanların statik ve dinamik pozisyonları incelenmiş, el ve kol üzerinde oluşan kuvvetlerle birlikte vücudun çeşitli noktalarında oluşan baskılarda tespit edilmiştir. El aletleri uygulanan etki ve tepki kuvvetleri açısından

¹ Öğretim Görevlisi (Mobilya ve Dekorasyon Program Koordinatörü), Hacettepe Üniversitesi, Hacettepe Meslek Yüksekokulu, ertanh@hacettepe.edu.tr

değerlendirildikten sonra işlevi, işe uygunluğu, büyüklüğü, taşınabilirliği, oluşturduğu titreşim ve gürültü, tutma noktalarının büyüklüğü – açısı ve görsel açıdan ergonomik koşulları taşıyıp taşımadığı incelenmiştir. Ayrıca daha önce yapılmış bilimsel çalışmalardan faydalanılarak insana ait standart antropometrik değerler tanımlanmıştır. İncelemeler sırasında el aletlerinin çoğunda kullanım sırasında oluşan, eklem bölgelerine ve/veya vücudun çeşitli noktalarında kalıcı etki bırakabilen ve sağlık açısından uygun olmayan kuvvetler etkilediği ve zaman içinde bu kuvvetlere bağlı fiziksel ve psikolojik rahatsızlıkların oluştuğu anlaşılmıştır. İnceleme ve gözlemler sonucu el aletlerinin çeşitli noktalarında ya da tamamında belirlenen ergonomik uygunsuzluklar, insan ergonomisine ve antropometrik ölçülerine uygun hale getirilmeye çalışılmış ve yeni tasarımların taşınması gereken özellikler önerilmiştir.

Anahtar kelime: El aletleri, Ergonomi, Antropometri, Tasarım

GİRİŞ

İnsan vücudunun çeşitli kısımları arasındaki oransal ve metrik ilişkiler çok eski dönemlerden beri sanatçılar ve bilim adamları için araştırma konusu olmuştur. Eski Mısırlılar ve Çinliler, el ve ayak uzunluklarını kullanarak çeşitli ölçü ve oranlama teknikleri geliştirmişlerdir (Yıldırım v.d., 1988; Coyle v.d. 2000).

İnsanı diğer canlılardan ayıran önemli etken onun evrimsel sürecinde kazandığı bazı özelliklerdir. Etiyopya Hadar'da Gona ve Hata yakınlarında ele geçirilen taş aletler 2,6 milyon yıla tarihlendirilmekte ve ilk taş alet kullanıcısının *Australopithecus garhi* olduğu düşünülmektedir (Asfaw, v. d., 1999). Sofistike alet teknolojisinin 2,5 milyon yıl önce ortaya çıktığı bilinmektedir (Conroy, 1997; Klein, 1989). Aletlerindaha özelleşmesi ile Oldovan alet kültürü, devamında Acheulian alet kültürü ve değişen insan morfolojisi , çevre koşulları ve yeni kültürel birikimlerle birlikte mükemmelliğe ulaşmayı hedefleyen alet yapımı günümüzdeki düzeye ulaşmıştır (Koca, v.d. 2001).

Bronz çağına (ortalama 5000 yıl öncesi) ait marangoz aletleri ilk defa Girit adasında bulunmuştur. Bronz çağının sonunda ise, ilk olarak demirin kullanılmaya başlaması ile marangoz aletlerinin büyük çoğunluğu icat edilmişti. En eski uygarlıklardan başlayarak 19. asrın başlangıcına kadar ağaç, yalnız elde işlenir ve şekillendirilirdi. Bütün bu devirler boyunca kullanılan araçlar ve uygulanan yöntemler çok az değişti (Afyonlu, 1971). Günümüzde sanayileşmenin de etkisi ile el aletleri uygulanacağı malzemenin özelliğine göre şekillenmeye başlamış, ahşap işleme el aletleri ise şekil olarak fazla değişmese de antropometrik ve ergonomik veriler ışığında kendine özgü nitelikler kazanmıştır.

Ergonomi; insan, makine ve çevrenin karşılıklı etkileşimi çerçevesinde, uygulamalı ve teorik prensipler, veri ve metodlarla bireyin ve tüm sistemin performansı için optimum tasarım sağlayan disiplindir (Erkan, 1996; Sabancı, 1999). Antropometri ise, insan vücut ölçüleri, vücut hareketleri ile bu hareketlerin frekans ve sınırları gibi vücut özelliklerini inceleyen bir bilim dalı veya disiplindir (Sabancı, 1999).

El aletlerinin gelişimi incelendiğinde hep işi yapabilme özellikleri ön plana çıkarılmış, aletin insana uyumu, ergonomik özellikleri ve insanın antropometrik özellikleri dikkate alınmamış ya da alışlagelmiş kullanım özelliklerini değiştirmemek adına bu tür yaklaşımlardan kaçılmıştır. Genellikle değişim, el aletlerinin elektrikle çalışanları üzerinde

olmuştur. Tüm özellikler dikkate alınarak el aletlerinin ergonomik ve antropometrik kriterlere uyumlandırılması, daha az enerji harcayarak daha fazla verim alınması ve vücudun çeşitli noktalarına uygulanan basınçlardan kaynaklı hastalıkların oluşmasının engellenmesi amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

MATERYAL VE METOD

Öncelikle ahşap işleme atölyelerinde kullanılan el aletleri belirlenmiş, bu aletler arasından en sık kullanılan beş tanesi seçilmiştir. Değerlendirmeye alınacak el aletleri; el testeresi, çekiç, pense, rende, matkap olarak belirlenmiştir. Bu aletler belirlenen kontrol başlıkları (Tablo 1) açısından değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 1. El Aletlerinin Uygunluk Kontrol Listesi

Vücut verileri	Biyomekanik veriler	Eklemler nötr pozisyonda mı?
		Kaslar uygun pozisyonda mı?
	Fizyolojik veriler	Her bir iş için harcanan enerji tüketimi sınırlı mı?
		Uzun süren işler için iş arası mola vermek uygun mu?
	Antropometrik veriler	Farklı vücut ölçüleri dikkate alınmış mı?
Doğru antropometrik tablolar kullanılmış mı?		
Duruş	Oturma	Bu alet oturarak kullanılabilir mi?
		Oturma pozisyonunda çalışma yüzeyinde aşırı uzanmalar söz konusu olabilir mi?
	Ayakta durma	Alet sadece ayakta durma pozisyonunda mı kullanılıyor?
		Ayakta dururken eklemlere aşırı yük biniyor mu?
	Duruş Değiştirme	Alet farklı pozisyonlarda kullanılabilir mi?
		Sürekli sabit durmanın ya da sürekli pozisyon değiştirmenin vücut üzerine baskısı var mı?
	El ve kol duruşları	Bileğin en doğru açıyla ve en az basınçla kullanılması mümkün mü?
El ve kollar vücuttan çok uzaklaşıyor mu? Harcanan enerji verimli kullanılıyor mu?		
Hareket	Kaldırma	El aleti yeterince hafif mi?
		El aleti kullanılırken işlenen malzemenin kaldırılması gerekiyor mu?
	Taşıma	El aleti üzerinde uygun taşıma noktaları var mı?
		El aletinin taşıma anında vücutta mümkün olduğunca yakın tutulmasının sakıncası var mı?
	İtme ve çekme	İtme ve çekme anında uygulanan kuvvetlerin yönü ve direnci işlemeye uygun mu?
		İtme ve çekme anında uygulanan basıncın eklemler üzerinde olumsuz etkisi var mı?

Atölyelerde gözlemler yapılmış, her el aleti için genel tutuş ve kullanım özellikleri belirlenmiştir. Belirlenen tutuş açılarına bağlı alet kullanımı sırasında eklemlere baskı yapıp yapılmadığı belirlenmiş, çalışanlarla yapılan mülakatlarla da makine kullanımına bağlı oluşan eklem ağrıları incelenmiştir. Yapılan incelemeler ve belirlenen fiziksel kuvvetler tasarımlarla simüle edilmeye çalışılmış, antropometrik verilere ve insan ergonomisine uygun alet yapısı, uygun alet kullanımı ve uygun çalışma koşulları için sayısal ya da görsel veriler elde edilmiştir.

BULGULAR

Yapılan araştırmalar sonunda ahşap işleme atölyelerinde kullanılan el aletlerinin bir çoğunun ergonomik açıdan yetersiz olduğu belirlenmiş. Yine birçok el aletinin Antropometrik açıdan taşınması gereken özelliklere sahip olmadığı gözlemlenmiştir.

İncelenen el aletlerinden el testerelerinin birçoğunun ergonomik tasarım açısından uygun olmadığı belirlenmiştir.

Testereye ait uygunsuz özellikler;

- Testerelerin birçoğunun sapının, kolun dirsek ve bilek arasında kalan kısmı ile dik bir açı yapacak şekilde kavranabildiği
- Kesme yüzeylerinin tek doğrultuda kaçışsız olduğu (çaprazlama olmadan) ve dirençten doğan kuvvetin (tepki kuvveti) eklem yerlerine en üst seviyede bir baskı oluşturduğu
- Testere saplarının çoğu açılı olsa bile uygulanan kuvvetin kesme hattı ile aynı doğrultuda değil daha yukardan olduğu
- Kuvveti ileten testere üst kolunun kuvveti en kısa yoldan ve orantılı olarak diğer uca iletmediği
- Tutma noktalarının avuç içine tam olarak oturmadığı ya da çok kalın olduğu
- Yanlış tutmadan kaynaklı baş parmak eklemleri ve bilekte, dirençten dolayı da üst kol kasları ve omuzda ağrı oluştuğu şeklinde sıralanmıştır.

Matkaba ait uygunsuz özellikler;

- Matkaplarda tepki kuvvetlerinin fazla olmasından ve yanlış tutmadan dolayı bilekte, üst kol kaslarında ise kasılmalara bağlı ağrı oluştuğu
- Matkap tutma bölgesinin ergonomik açıdan uygun olmasına karşın tutuş açılarının yanlış olduğu, matkap ucu doğrultusu ile kolun bilek ile dirsek arasında kalan kısmının dik bir açı oluşturacak şekilde tutulduğu
- Matkapların hemen hemen hepsinde titreşimin insana aktarılmasını azaltacak bir düzeneğin kurulmadığı belirlenmiştir.

Penseye ait uygunsuz özellikler;

- Penselerin tamamına yakınının uc ve sap kısımlarının aynı doğrultuda olmasının kullanıldığı yere göre parmak, bilek dirsek ve omuz üzerinde baskı oluşturduğu ve sürekli kullanımın ağırlara neden olduğu
- Baş kısmı dışındaki kısımların açıldırılmadığı ve kuvvetin doğrudan değil açılı bir şekilde alet üzerinden iş parçasına iletildiği ve kuvvet kayıplarının ya da daha fazla kuvvet kullanma gerekliliğinin doğduğu
- Tutma noktalarında, kavranan kısımların el ayasına tam oturmadığı ya da kalınlığı fazla olan iş parçalarını tutmak amaçlı yapılmış tutma kolları arasındaki açıklığı fazla olan penselerin, insan antropometrisine uygun olmadığı gözlemlenmiştir.

Çekice ait uygunsuz özellikler:

- Çekiç saplarının tutulduğu durumda alt kol ile dik bir açı oluşturduğu, halbu ki uygulama yüzeyinin yer ile aynı doğrultuda olduğu varsayımı ile bileğin 90° bükülmesi gerektiği

- Sapların çok hafif yapılması durumunda ağırlık merkezi öne kayacağından dönme noktası olacak olan bileğe fazla kuvvet uygulayacağı ya da aşırı ağır olması durumunda da bütünden doğan toplam ağırlığın aynı şekilde bileğe fazla kuvvet uygulayacağı
- Çekicinin malzemeye uygulanması sonucu oluşan tepki kuvvetinin azaltılmasına yönelik bir çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Rendeye ait uygunsuz özellikler:

- Rendelerin bazılarının tutma kollarının uygulama yüzeyine paralel olacak şekilde tasarlandığı bunun da bilek, dirsek, omuz eklemleri ile kol kasları üzerinde baskıya ve sürekli kullanımında ağırlara neden olduğu
- Tutma kollarının paralel tasarımından kuvvetin dikey uygulandığı, ileri yönde hareket için yatay kuvvet uygulama amaçlı bileklerin uygunsuz şekilde açıldırılarak büküldüğü
- Kesme bıçaklarının açılı şekilde yerleştirilmesi gerekirken bir çoğunun uygulama yönüne dik olacak şekilde yatay olarak yerleştirildiği ve böylece malzemeye temas eden yüzeyi arttırdığı için sürtünmeyi ve tepki kuvvetini de arttırdığı
- Tutma kollarının uygun şekilde rende yüzeyine sabitlenmediği ya da kullanımdan ve uygulanan ters kuvvetlerin etkisinden dolayı sabitliğinin bozulduğu ve bununda kullanım zorluğu oluşturduğu belirlenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

El ve kol duruşlarının yanlış bir konumda tutulduğu uzun süreli çalışmaların insanlarda bilek, dirsek ve omuzlarla ilgili belirgin yakınmalara neden olduğu belirlenmiş. Bileklerde oluşan ağrıların ise, sürekli bükülmeden kaynaklı olarak lokal sinirlerin iltihaplanması ve sıkışmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca sürekli bükülmüş halde kullanılan dirsekler ve bileklerde tendon bağlarında oluşan lokal iltihaplanmalara bağlı tenis dirseği oluşması söz konusu olmuştur.

Desteksiz kalkmış durumdaki kollarla uzun süre çalışmada boyun ve omuzla ilgili yakınmalar oluşur. Bu problemler özellikle el aletlerinin kullanımından kaynaklanır. Duruşa ek olarak, bir kuvvetin ve tekrarlayan bir hareketin uygulanması bu koşulların gelişmesi ve kötüleşmesinde rol oynar. Doğru el ve kol duruşları, eller için doğru bir çalışma yüksekliği (Tablo 2) seçerek ve doğru aletler kullanarak sağlanabilir (Dul, 2007).

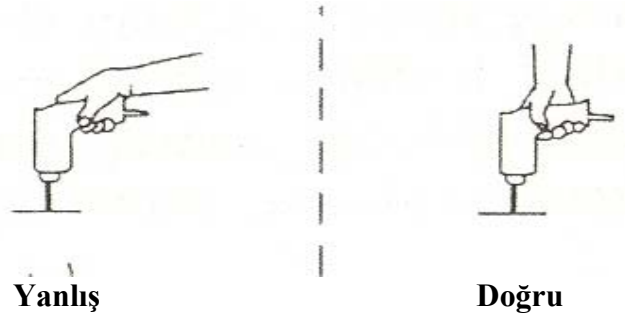
Tablo 2. Eller İçin Doğru Çalışma Yüksekliği (Dul, 2007)

Görevin Tipi	Çalışma yüksekliği
Gözlerin kullanımı: sık, Ellerin kullanımı: seyrek	Göz yüksekliğinin 10-30cm altı
Gözlerin kullanımı: sık, Ellerin kullanımı: sık	Dirsek yüksekliğinin 0-15 cm üstü
Gözlerin kullanımı: seyrek, Ellerin kullanımı: sık	Dirsek yüksekliğinin 0-30 cm altı

El aletlerinin kullanılmasında dikkat edilmesi gereken koşulları maddeler halinde verecek olursak;

- Eklemle en az kuvvetin bineceği mümkünse nötr pozisyonlar tercih edilmeli
- Nötr pozisyonu sağlayacak uygun model seçilmeli
- Bilekler olabildiğince düz tutulmalı
- Bilekleri bükme yerine tutma yerleri eğri aletler kullanılmalı
- El aletlerinin ağırlıklarının bilek dirsek ve omuzları zorlayıcı ve işlem yapmayı önleyici ağırlıkta olmamasına dikkat edilmeli
- Ağırlığı azaltılamayan el aletleri ağırlık merkezini dengeleyecek şekilde bir ağırlık kullanmak suretiyle yeni oluşan ağırlık merkezi düşeyinden asılmalı
- Omuz seviyesi üzerinde iş yapmaya zorlayan el aletleri kullanılmamalı
- El aletinin sabit tutulduğu işlenen parçanın hareket ettiği çalışma şekilleri tercih edilmemeli
- Parmakların el aletini iyi kavraması sağlanmalı
- Eklem noktalarına direk baskı uygulayabilecek ya da desteği eklem noktasından alarak hareket edecek şekilde tasarlanmış el aletleri kullanılmamalı
- Bir defa çalıştırılan el aletinin iş bitene kadar çalışma zorunluluğu varsa bu tür aletler yerine belirli zaman aralıkları ile çalışılan elektrikli el aletleri kullanılmalı
- Çalışma, oturma ya da ayakta durma pozisyonlarından hangisinde yapılacaksa ona uygun el aleti seçilmeli
- Rende kullanırken; rendenin tutma bölümünün uygulama yüzeyi ile paralel olmasından kaçınılmalı, kuvvetin dikey ve yatay doğrultuda eşit uygulanabilmeli ve kolay hareket edebilmesi için uygulama yüzeyi ile 45°'lik bir açı yapacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Matkap kullanırken; matkabı tuttuktan sonra eklem noktalarına en az basıncın uygulanması ve kas yorgunluğunu düşürmek için matkap ucu doğrultusu ile kolun dirsek ile bilek arasında kalan kısmı aynı doğrultuda olmalı (Şekil 1)

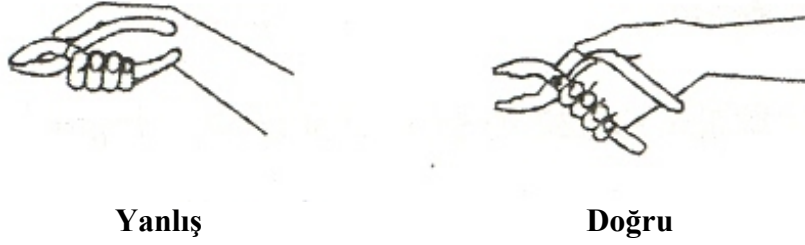
Şekil 1. Matkap kullanımı için tutuş pozisyonu (Dul, 2007'den değiştirilerek)

- Testere kullanırken; testerenin kesme hattı ile kolun bilek ile dirsek arasında kalan kısmı aynı doğrultuda olmalı, bunun sağlanabilmesi için testere sapının kesme hattı ile aynı doğrultuda olmamalı ve sapın kesme hattı ile 90°'ye yakın bir açı oluşturacak şekilde tasarlanmalı (Şekil 2)

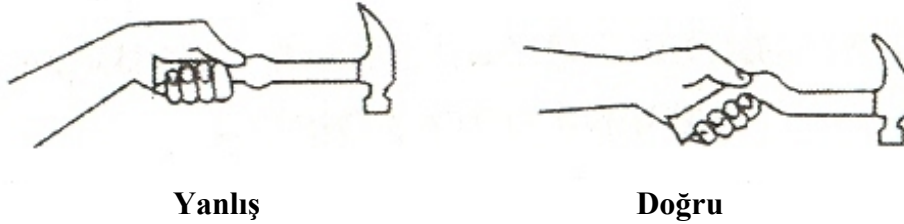
Şekil 2. Testere kullanımı için tutuş pozisyonu (Dul, 2007'den değiştirilerek)

- Pense kullanırken; bileklerin bükülmesi yerine bükülmüş saplı pense kullanılmalı (Şekil 3)

Şekil 3. Pense kullanımı için tutuş pozisyonu (Dul, 2007'den değiştirilerek)

- Çekiç kullanırken; bileklerin bükülmesi yerine bükülmüş saplı çekiç kullanılmalı (Şekil 4)

Şekil 4. Çekiç kullanımı için tutuş pozisyonu (Dul, 2007'den değiştirilerek)

El aletlerinin tasarımı ve kullanımına yönelik belirlenen özelliklerin çoğunun olması gerektiği, aletleri kullananlar tarafından bilinmesi ya da söylenildiğinde doğrusunun bunlar olduğunun kabul edilmesine rağmen, alışkanlıklardan vazgeçilemediği bahane edilmekte ve yanlış tasarımdaki el aletleri ya da yanlış tutuş ve kullanışlar devam etmektedir. Bütün bu davranış ve mazeretlere rağmen rahatsızlıklardan kaçınmak ve doğru aleti doğru pozisyonda kullanmak için belirlenen uyarı ve önerilere dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Afyonlu, S., (1971), “Ağaçişleri Endüstrisinde Makine Kalıpları”, E.T.Y.Ö.O. Matbaası, Ankara
- Asfaw, B., White, T., Lovejoy, O., Latimer, B., Simpson, S., Suwa, G., (1999), “Australopithecus garhi: A new Species of Early Hominid from Etiopia”, Science, Vol:284:629-634
- Conroy, G. C., (1997), “Reconstructing Human Origins: A modern Synthesis”, W. W. Norton & Company, Inc. New York,
- Coyle, M., Aird, M., Cobbin, D. M., Zaslowski, C, (2000), “The cun measurement system: An investigation into its suitability in currentpractise”, Acupuncture in Medicine, 188(1):10-14
- Dul, J., Weerdmeester, B., (2007), Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Erkan, N., (1996), “Ergonomi”, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:373, Ankara
- Koca, B., Akin, G., Gültekin, T., (2001), “Ergonomik tasarımlarda el antropometrisi ve veri analizi”, 8. Ulusal Ergonomi Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi
- Sabancı, A., (1999), “Ergonomi”, Baki Kitabevi, Adana
- Yıldırım, M., Taşkinalp, O., Kahraman, G., (1988), “Yetişkin Türk erkeklerinde boy ile bazı el ve ayak ölçüleri arasında somatometrik ilişkiler”, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 5(1): 25-31

MOTORLU TAŞITLARDA YANMA SONRASI EGZOZ EMİSYON KONTROLU VE GÜNÜMÜZ UYGULAMALARI

POST COMBUSTION EXHAUST EMISSION CONTROL IN VEHICLES AND NOWADAYS APPLICATIONS

Ahmet KESKİN¹

ABSTRACT

Transportation is one of the main sources of air pollution. Major pollutants caused by vehicles are carbon oxides (CO and CO₂), particulate matters (PM), nitrogen oxides (NO_x), hydrocarbons (HC), and sulphur oxides (SO_x). There are various post combustion emission control methods as emission control technology. In this study, pollutants caused by motor vehicles and their environmental effects, emission regulations, and catalytic converters, diesel oxidation catalysts, selective catalytic reduction, and diesel particulate filters from post combustion emission control methods in vehicles are investigated.

Key Words: Exhaust emission control, catalytic convertors, oxidation catalysts, particulate filters, selective catalytic reduction.

ÖZET

Taşımacılık sektörü hava kirliliğinin ana kaynaklarından biridir. Taşıtların neden olduğu başlıca kirleticiler karbonoksitleri (CO ve CO₂), partikül madde (PM), azot oksitler (NO_x), hidrokarbonlar (HC) ve kükürt oksitler (SO_x)'dir. Motorlu taşıtlarda emisyon kontrol teknolojileri olarak çeşitli yanma sonrası kontrol yöntemleri bulunmaktadır. Bu çalışmada motorlu taşıt kaynaklı kirleticiler ve çevreye etkileri, emisyon düzenlemeleri ve motorlu taşıtlarda yanma sonrası emisyon kontrol yöntemlerinden katalitik konvertörler, dizel oksidasyon katalizörleri, seçici katalitik indirgeme ve dizel partikül filtreleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Egzoz emisyonları, emisyon kontrolü, katalitik konvertörler, partikül filtreleri, seçici katalitik indirgeme.

1. GİRİŞ

Hava kirliliğinde motorlu taşıtlardan kaynaklanan egzoz emisyonlarının önemli bir payı bulunmaktadır (Çelik ve Yaman, 2004). Benzin ve dizel motorlarda ideal koşulların sağlanamaması nedeniyle tam yanma gerçekleşmemekte ve kirletici bileşenler oluşmaktadır. Motorlu taşıtlardan kaynaklanan egzoz gazlarının bileşiminde; parafinler, olefinler ve aromatikler gibi yanmamış hidrokarbonlar, aldehitler, ketonlar, karboksilik

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Meslek Yüksekokulu, BOLU, keskin_a@ibu.edu.tr, ahmkeskin@gmail.com

asitler gibi kısmen yanmış hidrokarbonlar, CO, NO_x, SO₂ ve partikül maddeler bulunmaktadır. Benzinli motorlarda CO ve yanmadan kalan hidrokarbonlar ve NO_x, dizel motorlarda ise NO_x ve PM en önemli yeri tutmaktadır (Yıldırım ve Akkaya, 2000). Bu kirletici emisyonlar insan sağlığı, hayvanlar ve çevre açısından zararlı ve tehlikeli etkilere sahiptir.

Emisyonların kontrol yöntemleri; yanma öncesi alınan önlemler, yanma sırasında alınan önlemler ve yanma sonrası alınan önlemler olarak sınıflandırılabilir. Yanma öncesi alınan önlemler, yakıt kalitesinin iyileştirilmesi, alternatif yakıt kullanımı gibi yöntemlerdir. Yanma sırasında alınan önlemler çoğunlukla yapısal nitelikteki önlemlerdir. Yanma sonrasında alınan önlemler ise; katalitik konvertörler, partikül filtreleri, termik reaktörler gibi art işlem yapan sistemlerdir (Çelik ve Yaman, 2004). Bu çalışmada motorlu taşıt kaynaklı kirleticiler ve çevreye etkileri, emisyon düzenlemeleri ve motorlu taşıtlarda yanma sonrası emisyon kontrol yöntemlerinden katalitik konvertörler, dizel oksidasyon katalizörleri, seçici katalitik indirgeme ve dizel partikül filtreleri incelenecektir.

2. EGZOZ EMİSYONLARININ ÇEVRE VE İNSAN SAĞLIĞINA ETKİLERİ

Bu kısımda motorlu taşıtlardan kaynaklanan başlıca kirletici ve emisyonlardan hidrokarbon, karbonmonoksit, azotoksit, partikül madde, kükürtdioksit ve karbondioksitin etkilerinden kısaca bahsedilecektir.

Yanma odası içinde yeterli oksijen bulunmaması nedeniyle yakıtın tam yanamaması sonucunda CO gazı oluşmaktadır. Koksuz ve renksiz bir gaz olan CO çok zehirlidir. Bu gazın kandaki oksijeni taşıma görevine sahip olan hemoglobine bağlanma yeteneği oksijene oranla yaklaşık 200 kat daha fazladır. Bu nedenle CO ortamında bulunan bir kişinin solunum yoluyla aldığı CO, kandaki normal hemoglobini bozar, vücut hücrelerinin oksijen alma yeteneğini önemli ölçüde azaltarak zehirlenmeye ve boğulmaya neden olur. Yani CO solunması, akciğerlerden vücut dokularına oksijen taşınmasını azaltmaktadır (Arslan, 1996).

Hidrokarbonlar, yakıtların eksik yanması veya tutuşamaması sonucu meydana gelirler (Sürmen, 1997). Hidrokarbonlar, özellikle solunum sistemi ve göz bozukluklarına ve oluşturdukları polisiklik aromatik bileşiklerle başta kan kanseri olmak üzere diğer kanser türlerine yol açarlar (Yıldırım ve Akkaya, 2000).

NO, NO₂, N₂O₂ (diazotdioksit) ve benzeri bileşiklerin tümü NO_x olarak tanımlanmaktadır. Azotoksitler kandaki hemoglobin ile birleşmektedir. Ciğerdeki nemle birleşerek nitrik asit oluştururlar. Oluşan asit miktarının konsantrasyonunun azlığı nedeniyle etkisi de az olmaktadır. Ancak zamanla birikerek solunum yolu hastalıkları bulunan kişiler için tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca NO_x'ler aerosol ve fotokimyasal duman oluşumu ile ozon tabakasının tahribine yol açmaktadırlar. Azot oksitler içinde NO; koksuz bir gazdır. Akciğerlerin çalışmasını bozar, mukoza zarını tahriş eder ve felç yapıcı etkisi vardır. Nitrik asit oluşumuna sebep olur. Çevre koşullarında kararsızdır ve oksijenle birleşerek NO₂'ye dönüşür. NO₂; keskin kokulu kırmızı kahverengi karışımı bir gazdır. Düşük yoğunlukta olması halinde bile akciğeri tahriş eder, dokulara ve mukoza zarına zarar verir (Haşimoğlu vd., 2002).

Günümüzde başlıca zararlı dizel emisyonlarından olan olan PM'nin sağlık etkileri, iklim değişikliği, ekolojik etkiler ve görünürlük gibi potansiyel çevresel etkileri yaygın bir şekilde tartışılmaktadır (Maricq, 2007). Dizel PM'nin astım, kalıcı bronşit ve akciğer kanseri gibi sağlık problemlerine sebep olduğundan şüphelenilmektedir. Birkaç kuruluş dizel egzozunun bazı kısımlarının salgın hastalıklarla ilgili ve zehirli olduğuna dair bilimsel görüş bildirmişlerdir ve dizel egzozu partikül kısmını bir potansiyel, muhtemel veya belirli insan kanserojeni olarak sınıflandırılmasını önermektedirler (Van Setten, 2001).

Kükürtdioksit yakıtta bulunan sülfürün hava ile birleşmesinden oluşur. Solunum yolları, akciğer ve karaciğer hastalıklarına yol açar. Havadaki su ile birleşerek oluşan sülfürik asit, toprağa, ve bitkilere zarar verir (www.ssm.gov.tr).

CO₂ bir tam yanma ürünüdür. Gerçekte havadaki oksijen ve hidrokarbonlar (yakıt) karışır ve tamamen yanar, böylece CO₂ oluşur (Kakeli, 2001). Taşıt motorunun egzozundan çıkan toplam yanma ürünleri içindeki karbondioksitin payı %18,1'dir. Karbondioksit (CO₂), doğrudan insan ve çevre sağlığı üzerinde zararlı etkilere sahip değildir. Ancak yanma sonucu atmosfere en çok salınan ve sera etkisi yapan gazdır (Kutlar vd., 1998). CO₂ atmosfer içindeki normal bileşiklerden olup planlı ve uygun yaşam için önemlidir. Tüm yaşam süresince organizmaların solunum esnasında ve fotosentez yoluyla yeşil alanlar tarafından üretilir. Normal atmosfer içerisindeki miktarı 300-380 ppm kadardır. CO₂ miktarının aşırı artışı, bitkilerin fotosentez olayını bozacağından yeşil alanların yok olmasına neden olur (Çelikten, 1996).

3. EGZOZ EMİSYON DÜZENLEMELERİ

Taşıt egzoz emisyonlarının azaltılmasına yönelik ilk çalışma 1960 senesinde Los Angeles şehrinin de bulunduğu Kaliforniya eyaletinde başlamıştır. ABD'de 1970 ve 71 senelerinde çıkarılan kanunla taşıt emisyonunda HC, CO ve NO_x üçlüsünün bir arada kontrolü öngörülmüştür (Kutlar vd., 1998). Günümüzde ise emisyonlarla ilgili sınırlamalar gittikçe sıkılaşmaktadır. Motorların çevreye daha az atık bırakması yönünde Avrupa'daki ilk adım 1993 yılında Euro 1 standardının yürürlüğe girmesi ile atılmıştır. Bugün ise Avrupalı araç üreticileri, taşıtlarını Ekim 2008'de yürürlüğe giren Euro 5 normlarına uygun üretmek zorundadırlar. Tablo 1.de benzinli ve dizel motorlu binek araçlar için AB egzoz emisyon değerleri verilmiştir. Bu süreçte üreticiler ve mühendisler, ana ve yan sanayi laboratuvarları çözüm yolları arayıp, ortak çalışmalar yaparak yeni yöntemler geliştirmişlerdir. Türk idari otoriteleri normları Avrupa'daki gelişmelere göre düzenlemektedirler. Türkiye'de henüz Euro normlarına uyulması ile ilgili sıkı denetim başlamış değildir. Üreticiler taşıt üretimini Euro 1 ila Euro 3 arasında gerçekleştirmektedirler. İthal araçlar ise Euro 3 ve daha yukarı normları karşılamaktadır. Yüksek normlu motorların istenilen biçimde ve verimde çalışması için yakıt ve yağ üretiminde de uygunluk gerekmektedir (Taşıyanlar, 2006).

Tablo 1. Binek araçlar için AB emisyon değerleri (g/km) (Bey ve Böge,2007).

		Dizel				
	Tarih	CO	HC	HC+NO_x	NO_x	PM
Euro 1+	07.1992	2.72 (3.16)	-	0.97 (1.13)	-	0.14 (0.18)
Euro 2, IDI	01.1996	1.0	-	0.7	-	0.08
Euro2, DI	01.1996	1.0	-	0.9	-	0.10
Euro 3	01.2000	0.64	-	0.56	0.50	0.05
Euro 4	01.2005	0.50	-	0.30	0.25	0.025
Euro 5±	09.2009 ^a	0.50	-	0.23	0.18	0.005
Euro 6±	09.2014	0.50	-	0.17	0.08	0.005
		Benzinli				
Euro 1+	07.1992	2.72 (3.16)	-	0.97 (1.13)	-	-
Euro 2	01.1996	2.2	-	0.5	-	-
Euro 3	01.2000	2.30	0.20	-	0.15	-
Euro 4	01.2005	1.0	0.10	-	0.08	-
Euro 5±	09.2009 ^a	1.0	0.10 ^b	-	0.06	0.005 ^c
Euro 6±	09.2014	1.0	0.10 ^b	-	0.06	0.005 ^c

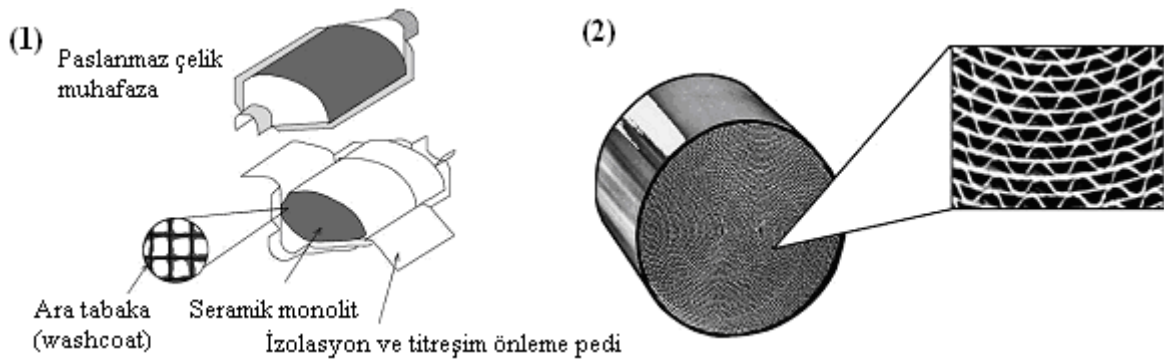
Not: Parantez içi değerlerler üretime uyma sınırlarıdır.

± Önerilen; a- araçlar>2500 kg için 09.2010 b- ve NMHC=0,068 g/km

c- sadece DI motorları kullanan araçlara uygulanabilir.

4. KATALİTİK KONVERTÖRLER

Katalitik konvertörler egzoz manifoldu ile egzoz susturucusu arasında yerleştirilen bir cihazdır. Egzoz manifoldundan geçen kirleticileri ve zehirli maddeleri daha az kirletici haline dönüştürür (Salman, 1998). Katalitik konvertörler karbonmonoksiti karbondioksite, yanmamış hidrokarbonları su buharına ve azotoksitleri azot haline dönüştürür. Oksidasyon, çift yataklı ve üç yollu olmak üzere üç çeşit katalitik konvertör sistemi vardır (Bover). Altlık sistemlerine göre ise; seramik tek parçalı (monolitik), küresel tanecikli (pelet tipi) ve metal tek parçalı olmak üzere üç çeşit katalitik konvertör vardır (Balcı ve Çelikten, 1995). Tipik bir katalitik konvertör ve metal katalizör Şekil 1.de gösterilmektedir.

Şekil 1. Tipik Bir Katalitik Konvertör Şekli (1) ve Metalik Petek Biçimli Katalizör (2)

(Kapşar and etc., 2003).

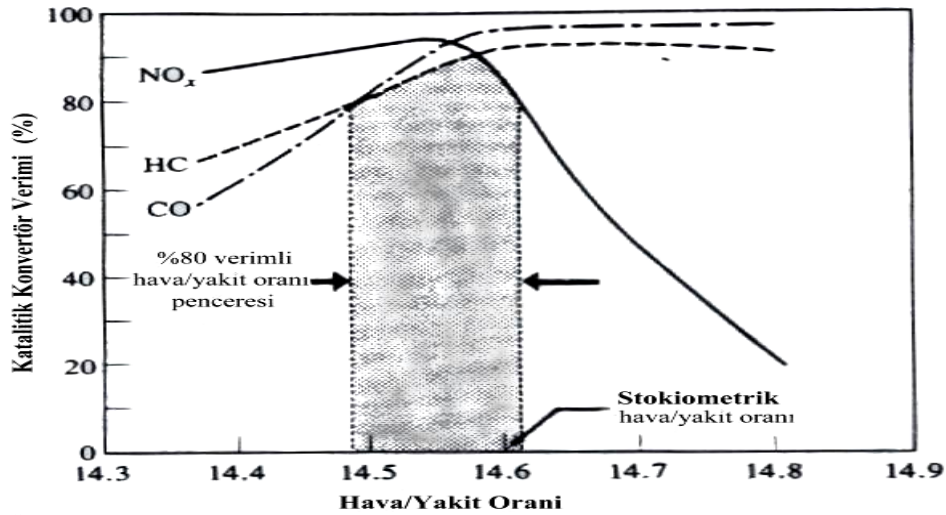
4.1. Üç Yollu Katalitik Konvertörler

Egzoz gazlarının silindiri terk etmesinden sonra gaz kirleticilerin temizlenmesi termal veya katalitik olabilir. Katalizör kullanmadan hidrokarbonları oksitlemek için sıcaklıklar 600 °C'nin üzerinde olmalıdır. Karbonmonoksiti oksitleyebilmek için sıcaklıkların 700 °C'nin üzerinde olması gerekmektedir. Egzozdaki karbonmonoksit ve hidrokarbonların katalitik

oksidasyonu 250 °C kadar düşük sıcaklıklarda mümkün olmaktadır. Böylece, bu kirleticilerin temizleme etkinliği termal oksidasyonda olduğundan daha geniş sıcaklık aralığında oluşmaktadır. Egzoz gazından azotoksitleri temizlemek için tek tatmin edici yöntem katalitik prosesleri içermektedir. NO'in (azotmonoksit) arıtılmasında egzoz gazında bulunan CO, HC veya H₂ kullanılarak N₂'e indirgenilen katalitik sistemler tercih edilmektedir. Buji ateşlemeli motorlarda katalitik konvertörler yaygın şekilde kullanılmaktadır.

Katalitik konvertörlerde petek şeklinde, yüzey alanı çok geniş, seramikten (magnezyum-alüminyum silikat) veya metalden yapılmış (monolith) taşıyıcı eleman bulunmaktadır. Petek yapıdaki kanal sayısı 30-60 kanal/cm² kadardır. Bu taşıyıcının yüzeyi 20 µm kalınlığında gözenekli (poroz) tabakayla (washcoat) kaplıdır. Tipik bir monolith, 1mm genişlikteki kare kesitli geçiş kanallarından oluşur, bu kanallar 0,1-0,15 mm kalınlığındaki ince gözenekli duvarlarla ayrılır. Bu kanalların sayısı 400-600 adet/inç²'dir. Bu sayı metal taşıyıcılarda 1200 adet/inç² olabilmektedir. Yüzey kaplama malzemeleri monolith ağırlığının %5-15'i kadardır. Esas olarak Al₂O₃'den oluşmaktadır ve yüzey alanı 100-120 m²/g'dir. Böylece yüzey alanı 1 litre hacimde 20000 m²'ye kadar ulaşabilmektedir. Gözenekli alümina tabakası ise platin (Pt), palladyum (Pd), rodyum (Rh) gibi değerli (soy) metallere oluşan katalizör malzemesi ile kaplanmıştır. Bu metaller egzoz gazları ile reaksiyona girmeyip sadece normal egzoz şartlarında oluşmayacak reaksiyonların oluşması için katalizör görevi görürler. Ortalama olarak bu metallere bir katalitik konvertör başına miktarları 1-2 g dir. Pt, Pd CO ve HC'nin oksidasyonunda, Rh ise NO_x'in indirgenmesinde rol alırlar.

Üç yollu katalitik konvertörlerin NO_x, HC ve CO için dönüşüm verimleri hava/yakıt oranının fonksiyonu şeklindedir (Şekil 2). Hava/yakıt oranının stokiometrik orana yakın olduğu dar bir pencerede bu üç kirletici için yüksek dönüşüm verimi elde edilmektedir.

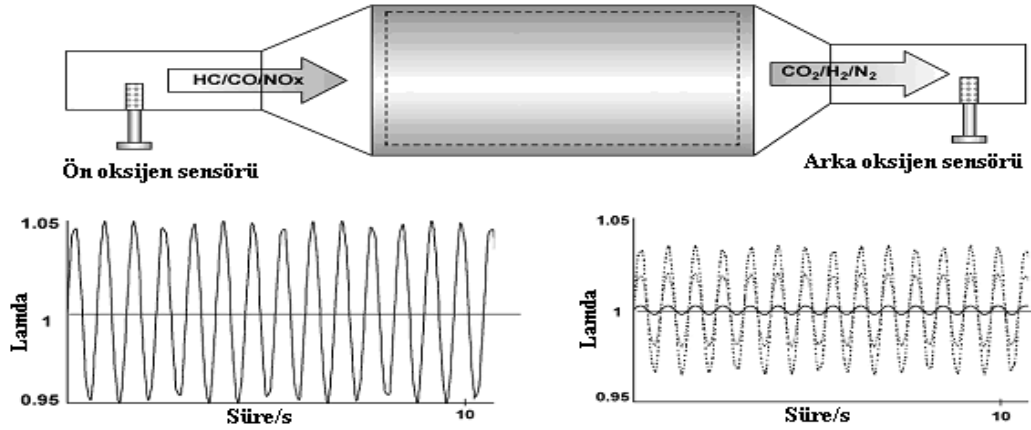
Şekil 2. Üç Yollu Katalizörün Hava/Yakıt Oranına Bağlı Olarak Dönüşüm Verimi (Dinler ve Yücel 2003).

Üç yollu katalizörün geliştirilmesi esnasında oksidasyon-redüksiyon reaksiyonunda aktif seryum bileşikleri katılmaktadır. Seryum bileşikleri fakir şartlarda (oksitleyici) oksijeni absorbe eder ve zengin şartlarda (indirgen) absorbe edilen oksijen salınır. Bu yolla katalizör yüzey kompozisyonu stokiometrik değer civarında tutulur. Bu üç kirleticinin ve özellikle NO_x'in dönüşümünü artırır. Kinetik sebepler için kısa motor geçişleri sırasında

tamamen geçerli olmamasına rağmen toplam oksijen depolama kapasitesi (OSC) var olan seryum oksit miktarıyla doğrudan ilgilidir.

Yürürlükteki düzenlemeler üç yollu katalizörün kullanımı sırasında fonksiyonlarını yerine getirip getirilmediğinin periyodik olarak sorgulanmasını gerektirmektedir. Eğer performans önceden belirlenmiş seviyeden düşükse arıza rapor edilir ve on-board (yerleşik) bilgisayarda hafızaya alınır. Eğer yetersiz performans devam ederse bir arıza gösterge lambası yanar, böylece sürücü arızayı anlar ve düzeltirebilir. OBD sistemde biri katalizör girişinde, biri de katalizör çıkışında olmak üzere iki adet oksijen sensörü kullanılmaktadır. Motorun birazcık zengin çalıştığı ve katalizörden çıkan gazın birazcık zengin olduğu durum ikinci oksijen sensörü tarafından belirlenir. Bu oksijen depolama kapasitesinin bir doğrudan ölçümüdür. Bu ölçüm katalitik performansıyla ilgilidir ve böylece ölçülen değer OBD'nin ihtiyacı için bir kriter olarak kullanılabilir. Uygulamada bu yaklaşım veya bir gelişmiş alternatif şekli çok iyi sonuç vermektedir. Şekil 3.de iki oksijen sensörü kullanılarak OSC kontrolunun temelleri gösterilmektedir (Collins, and Twigg, 2007).

Şekil 3. İki Oksijen Sensörü Kullanan Bir Üç Yollu Katalitik Konvertör OBD Sisteminin Şematik Gösterimi. (Normal oksijen seviyesi salınımları katalizördeki oksijen depolama bileşenleri tarafından söndürülmektedir.)

5. DİZEL OKSİDASYON KATALİZÖRLERİ (DOC)

Dizel oksidasyon katalizörleri karbon monoksit ve hidrokarbonları karbondioksit ve suya dönüştürür ve dizel partikül emisyonlarının kütesini azaltır fakat azot oksitler üzerindeki etkisi küçüktür. Bir oksidasyon katalisti dizel partikülünün çözülebilir organik bölümünün (SOF) %90'a kadarını azaltır. SOF'nin azaltılması önemlidir çünkü partikülün bu kısmı sağlıkla ilgili çok kimyasalları içermektedir. Dizel oksidasyon katalizörleri toplam partikülü oluşturan bileşenlere bağlı olarak partikül emisyonlarının %25-50'sini böylece düşürebilir. Oksidasyon katalizörleri CO ve HC emisyonlarındaki azalma sağlamasına ek olarak dizel dumanını düşürmekte ve dizel egzozunun keskin kokusunu da ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte partikül sayısı değişmemekte ve aşırı ince partiküllerin etkisiyle ilgili sorunlar çözülmemektedir. Dizel oksidasyon katalizörleri NO_x adsorplayıcılar, DeNO_x katalizörler, dizel partikül filtreleri ve seçici katalitik indirgeyicilerle birlikte NO₂ miktarını artırmak veya NO_x'i indirgeyici (hidrokarbonlar veya amonyak) olarak kullanılan püskürtülmüş indirgeyicinin by-passı ile temizlenmesi için de kullanılmaktadır (Keskin ve Emiroğlu, 2008).

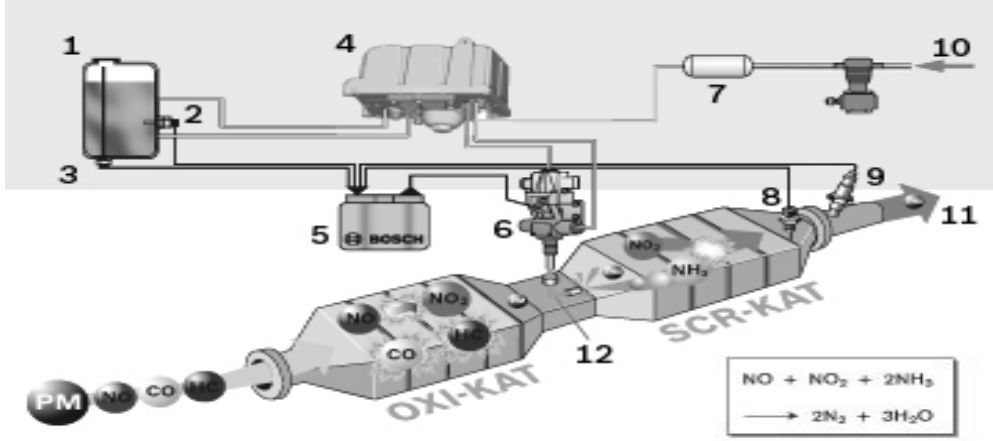
6. SEÇİCİ KATALİTİK İNDİRGEME (SCR)

SCR teknolojisi yirmi yıldan fazla zamandan beri kömür, gaz yakıtlı güç santralleri, gemiler ve sabit dizel motor emisyonlarındaki NO_x 'in azaltılmasında başarılı bir şekilde kullanılmaktadır. SCR teknolojisi NO_x indirgeme reaksiyonunun bir oksitleyici atmosferde gerçekleşmesine imkan sağlar. Sistemin “seçici” olarak isimlendirilmesi NO_x 'in amonyak (NH₃) ile katalitik indirgememesinin bir redüktant olarak oksijenin amonyakla oksidasyonuna tercihli olarak meydana gelmesindedir. Bir kaç katalist tipi kullanılır ve egzoz sıcaklığı tercihte belirleyicidir. Hareketli kaynak uygulamaları için indirgeyici kaynak tercihi egzoz akışında amonyak üretmek için hızla hidroliz olan sulu üredir. Bir katalist üzerinde amonyak ve NO_x reaksiyona girerek su ve azot elde edilir. Üre çözeltilisi % 32.5 üre ve % 67.5 su karışımıdır. Üre egzoz içerisine püskürtüldüğünde bozunarak amonyağı oluşturur. SCR işlemi üre püskürtme oranının tam kontrolünü gerektirir. Yetersiz püskürtme miktarı kabul edilemez miktarda düşük NO_x azalmasını, çok yüksek miktarda püskürtme ise sistemden istenmeyen amonyağın salınmasını sonuç verir. SCR katalistin fakir NO_x katalizörü ve NO_x adsorblayıcı sistemlere göre üstünlüğü daha geniş bir sıcaklık aralığında kullanılabilmesidir. SCR sistemleri 200-600°C sıcaklık aralıklarında kullanılabilir. SCR sistemlerinin bir dezavantajı karmaşık kontrol sistemi gerektirmesidir. SCR sistemlerin bir dezavantajı da kükürt, fosfor veya katalist aktif maddesi üzerinde birikerek katalizörün deaktivasyonuna neden olan diğer kimyasallardan etkilenmesidir. Bu kimyasallar motorda kullanılan yakıt ve yağlama yağından kaynaklanmaktadır. Ayrıca SCR katalist yüksek egzoz sıcaklıklarına maruz kalırsa termal bozunma meydana gelebilir. SCR sistemlerin başlıca dezavantajı NO_x 'in azaltılabilmesi için ürenin bittikçe doldurulma ihtiyacının olmasıdır (King, 2007).

Ağır hizmet taşıtlar için SCR, Avrupa test çevrimlerinde NO_x emisyonlarını yaklaşık %80, HC emisyonlarını yaklaşık %90 partikül emisyonlarını yaklaşık %40 azaltmaktadır. SCR'nin bir ön oksidasyon katalisti, bir hidroliz katalisti ve bir oksidasyon katalisti ile birlikte kombinasyonu düşük yük ve sıcaklık şartlarında daha yüksek NO_x azaltımını sağlayabilir. SCR ticari olarak ilk defa 2005 yılında Avrupa ve Japonya'da ağır hizmet taşıtlarına uygulanmıştır. Avrupa'da SCR katalistler vanadia esaslı, Japonya'da ise zeolit esaslıdır (Keskin ve Emiroğlu, 2008). Şekil 4.de Bosch firması tarafından üretilen Denoxtronic SCR katalizörü görülmektedir.

7. DİZEL PARTİKÜL FİLTRELERİ VE FİLTRE SİSTEMLERİ

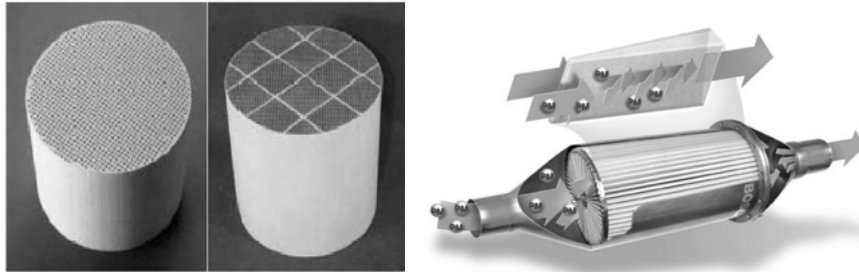
Dizel partikül filtreleri PM'nin azaltılmasında teknik olarak en uygun çözümlerden biridir. Dizel partikül filtresi egzoz gazlarının sistem boyunca geçişine izin verirken katı ve sıvı partikül madde emisyonlarını biriktirmek için tasarlanıp egzozu yerleştirilmektedir. Genellikle bir yanma sonrası PM kontrol sistemi dizel egzozundaki PM veya is tutabilen gözenekli metal veya seramik bir filtreden oluşur. Filtreden düşük bir basınç azalması ve yüksek is tutma kapasitesine sahip olması istenir. Günümüzde ticarileşmiş dizel partikül filtreleri silikon karpit, kordierit veya metalden yapılmaktadır (Şekil 5). Bu çeşitli filtrelerin biriktirme verimleri kütleli olarak %30-90 arasında değişmektedir, ancak çoğu DPF son derece ince partikül sayıları olarak ifade edildiğinde %99'un üstünde başarı sağlamaktadırlar. Dizel partikül filtreleri difüzyonel çöküntü, eylemsiz çöküntü veya akışı engelleme gibi derin yatak filtreleme mekanizmaları ve yüzey mekanizmalarının kombinasyonuyla partikül madde

AdBlue deposu, 2 Isı sensörü, 3 Yakıt seviyesi sensörü, 4 Besleme modülü, 5 Kontrol ünitesi,
Dozajlama modülü, 7 Hava biriktirme haznesi, 8 Egzoz gazı ısı sensörü, 9 Egzoz gazı sensörü,
Hava girişi, 11 Arıtılmış egzoz gazı, 12 Püskürtme borusu.

Şekil 4. Bosch Denoxronic SCR Katalizörü (Bosch, 2009).

emisyollarını tutar. Biriken partiküller sürekli veya periyodik termal rejenerasyon aracılığıyla filtreden uzaklaştırılır. Dizel partikül filtreleri PM emisyonunun katı kısımları üzerinde çok etkilidir, fakat katı olmayan kısımlarında etkisiz olabilir. Wall-flow monolitler (tek parça filtreler) en popüler dizel filtre tasarımıdır. Filtre olarak görev yapan gözenekli duvarlar boyunca gaz akışını zorlamak için kanal sonları alternatif olarak tıkanmış olan akış boyunca katalist desteklerden oluşur. Bir diğer filtre çeşidi ise partial filtrelerdir. Bu filtrelerin filtreleme verimleri %50-85 arasındadır (Şekil 6).

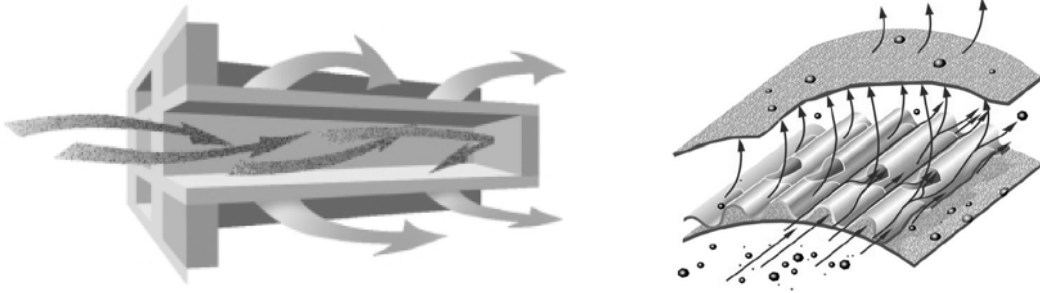

Şekil 5. Kordierit (solda), Silikon Karpit (ortada) ve Sinterlenmiş Metal (sağda) DPF'leri .

Dizel motorlu araçlarda üç filtre sistemi kullanılmaktadır. Birinci sistemde kısmi olarak yanmış yakıtı yüksek sıcaklıklarda yakmak için filtreden önce bir oksidasyon katalisti ve PM yanma sıcaklığını düşürmek için bir yakıt katkısı kullanılmaktadır. İkinci sistemde oksidasyon katalisti yine kullanılmakta yakıt katkısı kullanılmamaktadır. PM'nin yanmasını hızlandırmak için filtre katalistli yapılmaktadır. Üçüncü sistemde gerekli katalist fonksiyonlarının hepsi bir filtrede birleştirilmiştir (Twigg, 2006).

7.1. Dizel Partikül Filtrelerinin Rejenerasyonu

DPF'de birikmiş olan is fazla yakıt harcanmaması, motor ve filtrenin zarar görmemesi için uzaklaştırılması gerekir. İsin uzaklaştırılması rejenerasyon olarak ifade edilen oldukça kompleks bir işlemdir. Rejenerasyonun filtreye zarar vermeden yapılabilmesi için çoğu işlem

Şekil 6. Wall-flow ve Partial DPF'nin Şematik Şekli.

parametresi uyuşmalıdır. Ana parametreler egzoz gaz sıcaklığı, egzoz gaz geri basıncı, egzozda kalan oksijen miktarı, hacimsel akış oranı vb.leridir. Bir DPF'inde sıcaklık gerekli is ateşleme sıcaklığının üzerine çıkarsa dizel partikül maddeleri yanar ve geri basınç düşer. Rejenerasyon prensipleri esas alındığında filtreleme sistemleri aktif ve pasif olmak üzere sınıflandırılabilir.

Pasif rejenerasyonda is bir katalitik reaksiyonla yakılır. Bu amaçla katalitik olarak aktif demir ve seryum içeren dizel yakıt katkıları is partiküllerinin alevlenme sıcaklığını normal egzoz gaz sıcaklığına düşürür. Diğer pasif rejenerasyon yöntemleri katalitik kaplı filtreler, sürekli rejenerasyon (Continuously Regenerating Trap-CRT) ve sürekli katalitik rejenerasyon (Catalytic Continuously Regenerating Trap-CCRT) yöntemleridir. Pasif rejenerasyonda tutulan PM'nin yanması aracın normal kullanımı esnasında gerçekleşir. Yani, ne araç kullanıcısı ne de araç motor yönetim sistemi DPF rejenerasyonunu başlatmak için bir şey yapmak zorunda değildir.

Pasif DPF teknolojilerinin uygulaması egzoz gaz sıcaklığıyla sınırlandırılır. Çoğu dizel motor uygulamalarında sıcaklıklar pasif rejenerasyonu sürekli devam ettirmek için yeterli değildir. Bunun için tutulan isin sıcaklığını oksitlemenin başlayacağı sıcaklık değerine kadar (550-600 °C) artırmak bu problemin çözümünde kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntem aktif rejenerasyon sistemi denmektedir. Böyle durumlarda aktif rejenerasyonu periyodik olarak başlatmak için dışarıdan enerji sağlanabilir. Bu sistemler rejenerasyon için gerekli sıcaklığa ulaşmak için gerekli enerjiden dolayı yüksek yakıt ekonomisine sebep olabilir. Aktif rejenerasyon hızlı bir prosestir. Onu kontrol etmek için kompleks proses kontrolü ve bazı motor yönetim kontrolü gerekmektedir. Aktif DPF'leri rejenerasyon için kullanılan enerji tipine göre elektrikli, yakıt brülörlü ve mikro dalgalı, kontrol metoduna göre ise otomatik ve manuel destekli olarak sınıflandırılabilir (Keskin, 2008).

4.SONUÇLAR

Motorlu taşıtlardan kaynaklanan kirleticilerle ilgili düzenlemeler giderek sıkılaşmaktadır. Bu düzenlemeleri yerine getirebilmek için alınan önlemlerden biri de yanma sonrası alınan önlemlerdir ve günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Benzinli taşıtlarda en yaygın olarak üç yollu katalitik konvertörler kullanılmaktadır. Dizel taşıtlarda ise dizel partikül filtreleri ve seçici katalitik indirgeme yöntemi yaygın olarak kullanılmaktadır. Motorlu taşıtlardan kaynaklanan kirleticilerin azaltılması için yanma sonrası alınan önlemlerle birlikte yanma öncesi ve yanma esnasında alınacak önlemler de uyumlu bir şekilde düzenlenmelidir. Yanma sonrası emisyon kontrol yöntemleriyle ilgili çalışmalar gerek burada açıklanan yöntemler, gerekse farklı yöntemlerle ilgili olarak devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Arslan, H. (1996), “Taşıt Egzoz Emis. ve İ.T.Ü. Mot. ve Taşıtlar Lab.larında 1993-1995 Yılları Arasında Yapılan Ölçümlerin Değerlendirilmesi”, İTÜ, Y.L. Tezi , İstanbul.
- Balcı, M. ve Çelikten, İ. (1995), “Benzinli Motorlu Taşıtlarda Kullanılan Katalitik Konvertörler”, Endüstriyel Teknoloji, Mayıs sayısı, 41-47.
- Bey, E. ve Böge, A.C. (2007), “Dizel Sistemlerde Emisyon, Enjektör Memesi Örneği”, Mühendis ve Makine, c.48, s.568, 22-35.
- Bover H., Emission Control for SIE's, Bosch.
- Collins, N.R., and Twigg, M.V. (2007), “Three-Way Catalyst Emissions Control Technologies For Spark-İgnition Engines—Recent Trends And Future Developments”, Topics in Catalysis Vols. 42–43, 323-332.
- Çelik, M.B. ve Yaman, H. (2004), “Benzinli Motorlarda Egzoz Emisyonlarına Etki Eden Faktörlerin Deneysel Olarak İncelenmesi”, Teknoloji, c. 7, s. 4, 681-691.
- Çelikten, İ. (1996), “Türkiye’de Katalitik Dönüştürücü İhtiyacının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, Gazi Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- “Daha çevreci ve temiz motorlar için Euro 4-5’e geçişte EGR mi? SCR mi?” (2006), Taşıyanlar Dergisi, 6, 42-47.
- Dinler, N. ve Yücel, N. (2003), “Karbüratörlü Bir Motora Üç Yollu Katalitik Konvertör Uygulanması”, Gazi Ü. M.M.F. Dergisi, c.18, s.1, 57-70.
- Haşimoğlu, C., İçingür, Y., Öğüt, H., (2002), “Dizel Mot.da EGR’nin Mot.Performansı ve Egzoz Emis.na Etkisinin Deneysel Analizi”, Turkish J. Eng. Env. Sci., 26,127-135.
- Heisler, H. (1995), “Advanced Engine Technology”, Edward Arnold, London.
http://rb-kwin.bosch.com/tr-TR/start/nfz_DENOX1_SCR-Kat.html (23.02.2009)
- Kaleli, H. (2001), “The Impact of Crankcase Oil Containing Phosporus on Cat. Conv. and Engine Exh. Emissions”, Industrial Lubrication and Tribology, v.53, n.6, 237-255.
- Kaşpar, J., Fornasiero, P., Hickey, N. (2003), “Automotive Catalytic Converters: Current Status and Some Perspectives”, Catalysis Today, v.77, 419–449.
- Keskin, A. (2008), “Dizel Motor Emisyon Kontrol Yöntemi Olarak Dizel Partikül Filtreleri ve Gelişmeler”, 10. Uluslararası Yanma Sempozyumu, Sakarya.
- Keskin, A. ve Emiroğlu, A.O., (2008), “Ağır Hizmet Tipi Dizel Araçalarda Emisyon Kontrolü ve Yeni Uygulamalar”, 4. Otomotiv Teknolojileri Kongresi, Bursa.
- King, R.T. (2007), “Design of a SCR System to Reduce NOx Emissions of The 2003 West Virginia Univ. FutureTruck”, MSc. Thesis, West Virginia Univ., Morgantown,.
- Kutlar, O.A., Ergeneman, M., Arslan, H. ve Mutlu, M. (1998), “Taşıt Egzozundan Çıkan Kirleticiler”, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1998
- Maricq, M.M. (2007), “Chemical Characterization of Particulate Emissions From Diesel Engines: A Review”, Aerosol Science , 38, 1079–1118.
- Van Setten, B., Makkee, M., and Moulijn, J.A. (2001)., “The Science and Technology of Catalytic Diesel Particulate Filters”, Catalysis Reviews, 43, 4, 489–564.
- Salman, S. (1998), “Seramik Konvertörler ve Türkiye Şartlarında Kullanımı”, 5.Yanma Sempozyumu, Bursa, 560-563.
- Sürmen, A. (1997), “Buji ile Ateşlemeli Motorlarda HC Emisyonlarının Oluşumu ve Alev Geçisi Sonrası Davranımının Matematik Modeli”, 5. Yanma Semp, Bursa.
- Twigg M.V. (2006), “Roles of Catalytic Oxidation in Control of Vehicle Exhaust Emissions”, Catalysis Today, v.117, 407-418.
- Yıldırım, M. ve Alkaya, B. (2000), “Taşıt Kaynaklı Kirleticilerin Azaltılma Yöntemleri”, Ekoloji, c. 9, s. 34, 15-20.
- www.ssm.gov.tr/TR/etkinlikler/konferanslar/Documents/9-BMC_saktas.pdf (06.05.2009).

MUHASEBE EĞİTİMİNDE DEĞİŞİM İHTİYACININ MUHASEBE PROGRAMLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETİM ELEMANLARINCA DEĞERLENDİRİLMESİ: SDÜ ÖRNEĞİ

**CHANGE IN ACCOUNTING EDUCATION NEEDS THE FACULTY
WHO WORKED IN THE ACCOUNTING PROGRAM EVALUATION: A
CASE OF SDU**

Hasan ŞENOL¹ Ömer Kürşad TÜFEKÇİ² Ahmet SONGUR³

ABSTRACT

Accounting is aimed at training students to the profession requires knowledge, skills and attitudes is to win. Information, accounting theory and practice of science requires the features of an assessment is offered by. However, the globalization of the world in the process, reveals the need to change. As in all areas of change needed in accounting education are quite opposite. In work by starting from this point, the Accounting program at the University of Süleyman Demirel, who served on the faculty of the survey was to determine the need of change. Through research, teaching staff or the rules of textbooks as well as stay connected to a case based on the use of active learning teaching techniques to ensure that his participation was seen. Accounting training program is, the institutional infrastructure created by the event together to identify and interpret them for the ability to develop, expression, presentation and case studies on the problem-solving techniques as well as students make observations of the real business to do research on the dynamic of a classroom environment should be provided. The use of the technical and information-level faculty, students really have learned to feel, it will affect their professional life. The increase of the quality of accounting education quality as well professional will increase.

Key Words: Accounting Education, Vocational School, Accounting Programme, Change.

ÖZET

Muhasebe eğitiminde amaçlanan, öğrenciye mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasıdır. Bilgi, muhasebe biliminin özelliği gereği kuram ve uygulama bir arada değerlendirilerek sunulmaktadır. Bununla birlikte dünyanın içerisinde bulunduğu

¹ Okutman., Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğirdir Meslek Yüksekokulu, Muhasebe Programı, hassenol@sdu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğirdir Meslek Yüksekokulu, Muhasebe Programı,, ktufekci@sdu.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğirdir Meslek Yüksekokulu, Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı, asongur@sdu.edu.tr

küreselleşme süreci, değişim ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Değişim ihtiyacı her alanda olduğu gibi muhasebe eğitiminde de karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan yola çıkarak çalışmada, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde bulunan Muhasebe programlarında görev yapan öğretim elemanları üzerinde yapılan anket çalışmasıyla değişim ihtiyacı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretim elemanlarının ders kitabına veya kurallara bağlı kalmanın yanı sıra örnek olaylara dayandırılan bir öğretim tekniğinin kullanılması etkin öğrenmeyi sağlayacağı görüşüne katıldıkları görülmüştür. Muhasebe eğitimi programlanırken, kurumsal alt yapının oluşturulmasıyla birlikte olayları tanıma ve bunları yorumlama yeteneklerinin geliştirilmesi için, anlatım, sunuş ve örnek olaylar üzerinde problem çözme tekniklerinin yanı sıra öğrencilerin gözlem yaparak gerçek işletmeler üzerinde araştırma yapmaları ve dinamik bir sınıf ortamı sağlanmalıdır. Öğretim elemanlarının kullandığı teknik ve bilgi düzeyi, öğrencilerin gerçekten öğrendiklerini hissetmeleri, onların meslek yaşamını da etkileyecektir. Muhasebe eğitiminin kalitesinin yükseltilmesiyle meslek mensuplarının da kalitesi yükselecektir.

Anahtar kelimeler: Muhasebe Eğitimi, Meslek Yüksekokulu, Muhasebe Programı, Değişim.

1. GİRİŞ

Dünya hızla değişiyor. Bu değişim teknolojik, ekonomik, ticari, sosyal, politik ve diğer tüm konularda kendini göstermektedir. Bir yandan küreselleşme diğer yandan bölgesel bloklaşma kendine özgü bir rekabet yapısı doğurmaktadır. İşletmelerin yaşamlarını sürekli kılmaları için bu değişime ayak uydurmaları ve oluşan yeni rekabet yapısı içinde rekabet edebilmeleri zorunluluk olmuştur. İşletmenin dili olan muhasebe de bu değişimleri izlemeli, kendini bunlara adapte ederek geliştirmeli ve işletmeler hakkında mali bilgi üretme işlevini yerine getirmelidir.

Bir bilgi sistemi olarak muhasebe geniş bir kitle için işletmeyle ilgili ekonomik bilgileri belirler, biriktirir, işler ve iletir. Muhasebe bilgi sistemi çeşitli karar alıcılara iletmek üzere finansal verileri bilgiye dönüştürmek için tasarlanan insan, süreçler ve donanım gibi kaynaklar toplamıdır. İşletmelerin günümüz rekabet ortamında karlı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için çok önemli olan rekabet edebilme ve kaynakları etkin kullanma, zamanlı, yeterli ve doğru bilgi üretebilecek iyi bir bilgi sistemi aracılığıyla artırılabilir. (Kalmış ve Yılmaz, 2004; 19)

İşletme çevresindeki değişim ve gelişim sürecine bakıldığında, işletmelerin en önemli kaynağı olan insan gücünün değerinin arttığı görülmektedir. Değişim, aynı zamanda insan gücünün niteliğinin ve donanımının da değişmesi yönünde baskı oluşturmaktadır. Bireylerin niteliklerinin değişmesi bir başka ifade ile değişimin gereklerine uygun olması önemli ölçüde üniversitelerin performanslarına bağlı olacaktır. Bu değişime paralel olarak üniversitelerin de değişime ayak uydurması gerekmektedir. Bir diğer deyişle, üniversitelerin performansları değişime ayak uydurma potansiyellerine dayalıdır. Üniversitelerin performansı; temelde, finansal olarak yaşayabilme becerileri, mesleki ilişki, endüstri ilişkileri, pazar payı, öğrencilerin profili gibi değer unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Bu değerler, işletmelerden yansıyan ve üniversitelerin giderek daha fazla içselleştirmeleri gereken unsurlardır. (Bayazıtlı ve Çelik, 2004; 46)

Üniversitelerin günlük olarak yerine getirmeleri gereken faaliyetler bütünü olan eğitim ve öğretim, ülkenin ekonomik gücüne katkıda bulunacak elemanların çağın koşullarına uygun şekilde yetişmelerini gerçekleştirmelidir. Ön lisans seviyesindeki muhasebe eğitimi de, çağdaş muhasebe uzmanlık bilgisinin kazandırılması açısından çok büyük önem taşımaktadır. Ancak mevcut durumuyla günümüz muhasebe uzmanlık

bilgisini sağlamaktan oldukça uzaktır. Bunun temel nedeni, muhasebe eğitiminin temel etkenleri olan; verilen dersler, derslerin içerikleri, ders verme şekli, ders verme araçları, donanımı ve ortamı, ders alan öğrenciler ve dersleri veren öğretim elemanları ve verilen bilgilerin uygulanmasının, günümüzde ortaya çıkan bilgi gereksinimlerinden uzak olmasıdır. (Kalmış ve Yılmaz, 2004; 21-22)

Muhasebe bilgi sistemi, işletme yönetiminin belirlediği amaç ve beklentiler, işletmenin içinde bulunduğu çevresel koşullar, rekabet yapısı, ve bunlara göre biçimlenen yönetim anlayışlarına bağlı olarak değişmektedir.

Yasal, teknolojik ve küresel alanda yaşanan değişim ve gelişmeler, müşteri gereksinimlerindeki değişimler, meslek mensuplarının değişimini de zorunlu kılmaktadır.

Muhasebenin bu değişime ayak uydurması için, muhasebe bilgi sistemini oluşturan insan, süreçler ve donanım kaynaklarını geliştirmelidir. Donanım, teknolojik gelişmelere bağlı olarak iyileştirilmeli ve kullanılmalıdır. İnsan kaynağı ise muhasebe bilgi sisteminin temelidir. Çünkü muhasebe, uzmanlık bilgisine dayanarak yerine getirilen bir alandır. Dolayısıyla muhasebeci, gerekli uzmanlık bilgisi muhasebe, işletme, yönetim, iktisat, üretim, pazarlama, finans, mali ve diğer mevzuat v.b. olmalı ve bu bilgisini en iyi şekilde yerine getirecek gerekli donanıma ve donanımı kullanıma yeterliliğine sahip olmalıdır. (Kalmış ve Yılmaz, 2004; 19)

Muhasebe eğitiminde bilginin kazandırılmasında bilimin teorik esasların önemi yadsınamaz. Muhasebe biliminin uygulamalı bir bilim olması nedeniyle söz konusu teorik bilgilerin uygulama ile de ilişkilendirilmesi becerinin kazandırılmasında önem kazanmaktadır. Bu nedenle de muhasebe eğitiminde öğretim programları hazırlanırken bu ilişki dikkate alınmaktadır. Ancak muhasebe bilimi hem uygulamalı hem de bilgi üreten bir bilim olduğu için ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişimlerden etkilenmektedir. (Zaif, 2004; 36)

MESLEK YÜKSEKOKULUNUN ÖNEMİ VE MUHASEBE PROGRAMLARI

MYO'ların Rolü ve Önemi

Tüm işletmeler için nitelikli ara insan gücü önemli bir ihtiyaçtır. İşletmelerin bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, meslek yüksek okullarına (MYO) önem verilmeye başlanmıştır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de, ihtiyaç duyulan nitelikli ara insan gücü, sayıları bir hayli artmış olan meslek yüksek okulları aracılığı ile yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu okulların temel amacı, farklı alanlarda ihtiyaç duyulan nitelikli ara elemanların yetiştirilmesini sağlamaktır. İşletmelerde, muhasebe alanında ihtiyaç duyulan ara eleman gücünün yetiştirilmesi için kurulan MYO- Muhasebe programları'nın önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. (Dinç, 2008: 90)

Tablo 1. Meslek yüksekokullarının 2008 yılı istatistik bilgileri

	MYO Sayısı	Okuyan Sayısı	Mezun Sayısı
Meslek Yüksekokulu	429	432.182	98.843
Diğer MYO	89	70.440	17.541
Toplam MYO	518	502.622	116.384

Ön Lisans Seviyesindeki Muhasebe Eğitimi ve Türkiye'deki Durumu

Ülkemizde önlisans seviyesindeki muhasebe eğitimi, 4 yarıyıllık eğitim verildikten ve staj yapıldıktan sonra tamamlanmaktadır. Muhasebe programlarından mezun olan öğrenciler lisans eğitimini tamamladığı takdirde Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olabilmek için stajını başlatabilir. 3 yıllık stajın ardından sınavlardan başarılı olduğu takdirde bu ünvanı almaya hak kazanır.

Türkiye’de Bulunan Muhasebe Programları

Türkiye’de 279 MYO’da muhasebe programı bulunmaktadır. Bunların 267’si devlet üniversitelerinde, 12’si ise özel üniversitelerde bulunmaktadır.

SDÜ’de Bulunan Muhasebe Programları

SDÜ’de Muhasebe eğitimi toplam 9 MYO’da verilmektedir. Aşağıda MYO’lar ve öğretim elemanı sayıları verilmektedir;

Tablo 2. SDÜ’de Muhasebe programı bulunan MYO sayıları

	SDÜ’ ye bağlı olarak eğitime başladığı yıl	SDÜ Merkez kampuse uzaklığı (km)	Muhasebe Derslerine Giren Kadrolu Öğretim Eleman Sayısı
Atabey MYO	2000-2001	21	2
Eğirdir MYO	1995-1996	34	3
GelendostMYO	2001-2002	81	2
Gönen MYO	2003-2004	17	4
Isparta MYO	1992-1993	Merkez kampüste	5
KeçiörlüMYO	1995-1996	41	4
Sütçüler MYO	1994-1995	101	3
Şarkikaraağaç MYO	1995-1996	118	3
Yalvaç MYO	1992-1993	105	5

ARAŞTIRMA KONUSUNUN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, SDÜ muhasebe programlarında meslek derslerine giren öğretim elemanlarınca programın değişime ihtiyaç duyup duymadığını ortaya koymaktır. Bunun için birincil veri toplama yöntemlerinden biri olan “anket yöntemi” kullanılmıştır. Analiz yöntemi olarak da “frekans analizi”, yaygın biçimde kullanılması ve araştırma amacına uygunluğu nedenlerinden dolayı tercih edilmiştir.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın ana kütesini Süleyman Demirel Üniversitesi Muhasebe programlarında muhasebe meslek derslerine giren öğretim elemanları oluşturmaktadır. Araştırmada uygulanan anket sorularının hazırlanmasında Hülya Gül Koçak’ın “Bilgisayar

Teknolojisi ve Programlama Eğitim Programının Sorunları” başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır. Hazırlanan anket soruları yüzyüze görüşme tekniği ile uygulandıktan sonra toplanan anket verileri SPSS 11.5 programında analiz edilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler, iki bölüm halinde sunulmaktadır. Birinci bölümde öğretim elemanlarına ilişkin demografik bilgiler, ikinci bölümde öğretim elemanlarının ders sunuş şekilleri, muhasebe bölümü ve ders içeriklerine ilişkin değerlendirmeleri, gerek seçmeli soru şeklinde gerekse de likert ölçekli sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Demografik Özellikler

Anket çalışması uyguladığımız SDÜ’ye bağlı MYO muhasebe programlarında görev yapan öğretim elemanlarının ortaya çıkan profili şu şekildedir:

Tablo 3. Demografik özellikler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
Erkek	30	81,1
Kadın	7	18,9
Toplam	37	100,0
Yaş	Frekans	Yüzde (%)
21 - 25	2	5,4
26 - 30	11	29,7
31 - 35	13	35,1
36 - 40	5	13,5
41 - 49	5	13,5
50 +	1	2,7
Ünvan	Frekans	Yüzde (%)
Yrd. Doç. Dr.	3	8,1
Dr.	4	10,8
Öğr. Gör.	21	56,8
Okutman	2	5,4
Part Time Öğretim Elemanı	7	18,9
Diğer	-	-
Toplam	37	100,0
Toplam	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarının cinsiyet olarak dağılımına bakıldığında %81’lik kısmının erkek olduğu, yaş gruplarına bakıldığında %70’lik kısmının 21-35 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Ankete katılan öğretim elemanlarının %70’i 1 ile 10 yıl arasında kıdem yılına sahiptir. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %

62.2'si Öğretim Görevlisi ve Okutman, %18.9'u Part-Time Öğretim elemanı, %10.8'i Doktorasını tamamlamış, %8.1'i Yrd.Doç.Dr.'dur.

Öğretim Elemanlarının Ders Sunuş Şekilleri, Muhasebe Bölümü ve Ders İçeriklerine İlişkin Değerlendirmeleri

Tablo 4. Muhasebe Program Amaçlarının Saptanması

	Frekans	Yüzde (%)
Toplumsal Yeterlilik	1	2,7
Mesleki Yeterlilik	9	24,3
Teknolojik Gelişmeler	1	2,7
Amaçların Gerçek	5	13,5
Amaçların Tutarlılığı	3	8,1
Hepsi	18	48,6
Toplam	37	100,0

Muhasebe programının amaçlarının belirlenmesinde yukarıda sayılan unsurların hepsinin gerekli olduğunu söyleyenlerin oranı %48.6, sadece mesleki yeterlilik diyenlerin oranı %24.3, Amaçların gerçekleştirilmesi %13.5 olarak cevaplandırılmıştır.

Tablo 5. Ders İçeriklerinin Seçilmesi

	Frekans	Yüzde (%)
Toplumsal fayda	8	21,6
Bireysel Fayda	3	8,1
Öğrenme ve Öğretme	12	32,4
Hepsi	13	35,1
Diğer	1	2,7
Toplam	37	100,0

Muhasebe programında okutulacak derslerin içeriklerinin belirlenmesinde Öğrenme ve Öğretme diyenler %32.4, toplumsal fayda gözetilmeli diyenler %21.6, bireysel fayda diyenler %8.1 ve hepsi diyenler %35.1 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6. Girdiğiniz Dersin Amacı

	Frekans	Yüzde (%)
Teorik Bilgi	18	48,6
Uygulamaya Yönelik Bilgi	14	37,8
Mesleğe Yönelik Olumlu Duygular Kazandırmaya Yönelik Bilgi	5	13,5
Toplam	37	100,0

Öğretim elemanlarına girdikleri derste ne gibi bir bilgi aktarıyorsunuz sorusuna, %48.6'sı teorik bilgi sunuyorum derken, %37.8'i uygulamaya yönelik bilgi sunarken, %13.5'i ise mesleğe olumlu duygular kazandırmaya yönelik bilgi sunduğunu belirtmiştir.

Tablo 7. Muhasebe programını bitiren öğrencinin, bilgileri kazanma düzeyinin tespiti

	Muhasebe Programını Kullanabilme Frekans Yüzde (%)		İşletme Esasına Göre Defter Tutma Frekans Yüzde (%)		Bilanço Esasına Göre Defter Tutma Frekans Yüzde (%)		Mevzuattaki Gelişmeleri Takip Edebilme yeteneği Frekans Yüzde (%)	
	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)
Yeterli Düzeyde	29	78,4	24	64,9	27	73,0	24	64,9
Orta Düzeyde	7	18,9	13	35,1	10	27,0	13	35,1
Yetersiz Düzeyde	1	2,7	-	-	-	-	-	-
Toplam	37	100,0	37	100,0	37	100,0	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarına muhasebe programını bitiren öğrencilerin hangi düzeyde bilgiye sahip olabileceklerine ilişkin öngörülerini yukarıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 8. Derslerde Yer Verilen Öğretim Yöntemleri

	Anlatım Frekans Yüzde (%)		Soru-Cevap Frekans Yüzde (%)		Monografi Çözme Frekans Yüzde (%)		Power-Point Sunusu Frekans Yüzde (%)		Soru Sorup Öğrenciye Yaptırma Frekans Yüzde (%)		Grup Çalışması ve Sunum Frekans Yüzde (%)	
	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)
Daima	25	67,6	14	37,8	14	37,8	4	10,8	9	24,3	2	5,4
Sık sık	10	27,0	16	43,2	10	27,0	6	16,2	12	32,4	4	10,8
Ara Sıra	2	5,4	7	18,9	8	21,6	18	48,6	13	35,1	18	48,6
Hiç	-	-	-	-	5	13,5	9	24,3	3	8,1	13	35,1
Toplam	37	100,0	37	100,0	37	100,0	37	100,0	37	100,0	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarına derslerde öğretim yöntemlerini ne sıklıkla kullandıkları sorulmuş, tablodaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 8. Öğretim Yönteminin Seçilmesini Etkileyen faktörler

	Frekans	Yüzde (%)
Dersin Amaçları	11	29,7
Dersin Süresi	1	2,7
Ders ve Konunun Özelliği	23	62,2
Öğrenci Sayısı	2	5,4
Toplam	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarına öğretim yönteminin seçilmesinde hangi faktörlerin etkili olduğu sorusuna %62.2'si ders ve konunun özelliği demiştir.

Tablo 9. Dersin Sunumunda Kullanılan Yöntem

	Frekans	Yüzde (%)
Temel Kaynak + Yardımcı Kaynak	30	81,1
Sadece Not Tutturuyorum	4	10,8
Çeşitli Fotokopiler Veriyorum	3	8,1
Diğer	-	-
Toplam	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarının %81.1'i dersi bir kaynak ve yardımcı kaynakla birlikte işlediğini belirtmiştir.

Tablo 10. Muhasebe Programındaki Staj Süresinin Yeterliliği

	Frekans	Yüzde (%)
Yeterli	5	13,5
Yetersiz	18	48,6
Kısmen Yeterli	14	37,8
Toplam	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarına muhasebe programındaki staj sürelerinin yeterliliği konusundaki soruya %48.6'sı yetersiz cevabını vermişlerdir.

Tablo 11. Staj Süresi

	Frekans	Yüzde (%)
30 iş Günü	2	5,4
45 iş Günü	4	10,8
60 İş Günü	13	35,1
Bir Yarıyıl	15	40,5
Diğer	3	8,1
Toplam	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarına staj sürelerinin ne kadar olması gerekir sorusuna bir yarıyıl ve diğer diyenlerin oranı %48.6'dır. Bu da staj süresinin mevcut durumunun düzeltilmesi gerektiğini gösterir.

Tablo 12. Öğretim Elemanı Gözüyle Öğrenci Başarısızlık Sebepleri

	Frekans	Yüzde (%)
Derslerin Teorik İşlenmesi	6	16,2
Sınavsız Geçişin Uygulanması	17	45,9
Öğrencilerin Haftalık Ders Yükünün Çokluğu	2	5,4
Öğrencilerin Kişisel Sorun ve Kaygıları	3	8,1
Orta Öğretimde Yetersiz Yetişmeleri	9	24,3
Toplam	37	100,0

Ankete katılan öğretim elemanlarına öğrenci başarısızlıklarının sebepleri sorulmuş, karşılığında %45.9'la sınavsız geçişin uygulanması seçeneği işaretlenmiş, %24.3'ü Orta Öğretimde Yetersiz Yetişmeleri olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 13. Ankete Katılanların 5’li Likert Ölçekli Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans Dağılımları ve Tablo Ortalamaları

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ortalama (X)
Meslek Yüksekokullarına öğrenci alımında uygulanan sistemi onaylıyorum.	n	18	13	2	3	1	37	1.81
	%	48.6	35.1	5.4	8.1	2.7	100	
Uygulanmakta olan “Muhasebe” önlisans eğitim programı ile Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumlarının “Muhasebe bölümü” eğitim programlarının ders içeriklerinde paralellik vardır.	n	1	8	6	21	1	37	3.35
	%	2.7	21.6	16.2	56.8	2.7	100	
Muhasebe programında yer alan zorunlu ve seçmeli ders saatlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	n	4	10	1	21	1	37	3.14
	%	10.8	27	2.7	56.8	2.7	100	
Muhasebe derslerinizde mesleki alandaki gelişmeler öğretim programı içeriğine yansıtılmaktadır.	n	-	13	3	18	3	37	3.30
	%	-	35.1	8.1	48.6	8.1	100	
Programda yer alan dersler, muhasebecilik için gerekli bilgi ve becerileri kazandıracak niteliktedir.	n	1	7	6	18	5	37	3.51
	%	2.7	18.9	16.2	48.6	13.5	100	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ortalama (X)
Muhasebe programında yer alan dersler, Teorik bilgilerle doludur.	n	4	13	5	12	3	37	2.92
	%	10.8	35.1	13.5	32.4	8.1	100	
Muhasebe programında yer alan dersler, Güncel ve geçerli bilgiler içermektedir.	n	1	6	4	25	1	37	3.51
	%	2.7	16.2	10.8	67.6	2.7	100	
Muhasebe programında yer alan dersler, Öğrencinin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmesini sağlayacak temelleri verecek niteliktedir.	n	1	9	3	22	2	37	3.41
	%	2.7	24.3	8.1	59.5	5.4	100	
Muhasebe programında yer alan derslerden gereksiz olduğunu düşündüğüm dersler vardır.	n	3	9	1	12	12	37	3.57
	%	8.1	24.3	2.7	32.4	32.4	100	
Muhasebe programındaki dersler birbiri ile yakından ilgili ve birbirini tamamlar niteliktedir.	n	-	3	2	25	7	37	3.97
	%	-	8.1	5.4	67.6	18.9	100	
Muhasebe programındaki derslerden bazılarının içerikleri birbiriyle benzerlik göstermektedir.	n	1	6	4	17	9	37	3.73
	%	2.7	16.2	10.8	45.9	24.3	100	
Muhasebe programındaki bazı derslerin ders saatleri gerekenden fazladır.	n	2	15	4	8	8	37	3.14
	%	5.4	40.5	10.8	21.6	21.6	100	
Staj sırasında okulumuzla staj yapılan işyeri arasında iyi bir iletişim ve etkileşim sağlanabildiğini düşünüyorum.	n	15	12	4	5	1	37	2.05
	%	40.5	32.4	10.8	13.5	2.7	100	
Muhasebe programından mezun olan öğrencilerin işgücü piyasasında istihdam edilebilecek yeterliliklerle donatıldığını düşünüyorum.	n	2	11	4	18	2	37	3.19
	%	5.4	29.7	10.8	48.6	5.4	100	

Ortalama (X)= 1-1,49 Kesinlikle Katılmıyorum; Ortalama (X)= 1,5-2,49 Katılmıyorum; Ortalama (X)=2,5-3,49 Kararsızım; Ortalama (X)= 3,5-4,49 Katılıyorum; Ortalama (X)= 4,5-5 Kesinlikle Katılıyorum. (Akat, Taşkın ve Özdemir, 2006; 22)

4.3. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğretim elemanlarına uygulanan ankette alınan cevaplara bakıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlardan katılıyorum ifadesine yakın olanlar şöyledir:

- Muhasebe programındaki dersler birbiri ile yakından ilgili ve birbirini tamamlar niteliktedir. (X=3.97)

- Muhasebe programındaki derslerden bazılarının içerikleri birbiriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. (X=3.73)
- Muhasebe programında yer alan derslerden gereksiz olduğunu düşündüğüm dersler olduğu düşüncesindedir. (X=3.57)
- Programda yer alan derslerin muhasebecilik için gerekli bilgi ve becerileri kazandıracak nitelikte olduğu kanaatine katıldıkları görülmüştür. (X=3.51)
- Muhasebe programında yer alan dersler güncel ve geçerli bilgiler içermektedir.(X=3.51)

Bunlardan kararsızım ifadesine yakın olanlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Muhasebe programında yer alan dersler, Öğrencinin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmesini sağlayacak niteliktedir görüşünde katılıyordum yakın kararsız kalmışlardır.. (X=3.41)
- Önlisans muhasebe programıyla Mesleki ve Teknik orta öğretim muhasebe bölümü arasında ders içerikleri olarak bir uyum ve paralellik olduğu düşüncesinde kararsız kalmışlardır. (X=3.35)
- Mesleki alandaki gelişmelerin ders programı içeriğine yansıtıldığı görüşünde kararsız kalmışlardır. (X=3.30)
- Muhasebe programından mezun olan öğrencilerin işgücü piyasasında istihdam edilebilecek yeterliliklerle donatıldığını düşünüyorum yargısında kararsız kaldığı görülmektedir. (X=3.19)
- Muhasebe programında yer alan zorunlu ve seçmeli ders saatlerinin yeterli olduğu konusunda kararsız kalmışlardır. (X=3.14)
- Muhasebe programındaki bazı derslerin ders saatleri gerekenden fazladır görüşünde kararsız kalmışlardır. (X=3.14)

Bunlardan Katılmıyorum ifadesine yakın olanlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Muhasebe programındaki derslerin teorik bilgilerle dolu olduğu fikrine katılmamaktadır. (X=2.92)
- Staj sırasında okulumuzla staj yapılan işyeri arasında iyi bir iletişim ve etkileşimin sağlanmadığını düşünmektedir. (X=2.05)
- Meslek Yüksekokullarına öğrenci alımında uygulanan sistemi öğretim elemanlarının onaylamadığı görülmektedir. (X=1.81)

SONUÇ

Muhasebe programında meslek derslerine giren öğretim elemanları tarafından anket sorularına verilen cevaplara göre olumlu verdikleri yanıtlar dikkate alındığında muhasebe programındaki dersler birbiri ile yakından ilgili ve birbirini tamamlar nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte muhasebe programında yer alan derslerden gereksiz olduğu düşünülen derslerin de var olması muhasebe programında değişimin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Muhasebe programında yer alan derslerin bazılarının içerikleri itibariyle benzerlik göstermesi, diğer taraftan ders programında gereksiz olduğuna inanılan derslerin var olduğuna inanılması değişimin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple ders programlarında seçmeli ders sayısı artırılmalıdır. Öğrenciler MEB-YÖK projesindeki dersleri almak yerine yöresel farklılıkları da ortaya koyacak şekilde dersleri alması

sağlanmalıdır. Muhasebe eğitiminin hedef öğrenci kitlesine uygun verilecek muhasebe dersleri, içerikleri ve verilme şekilleri için standartlar oluşturulmalıdır.

Okul ile staj yapılan işyeri arasındaki işbirliğinin sağlanması, devam etmesi ve iletişimin sürdürülebilmesi için staj dönemlerinde öğretim elemanları işyerlerini ziyaret ederek bu eksikliği gidermelidirler. Bu sayede işyerinin talepleri, dolayısıyla sektörün istekleri tespit edilerek sonraki dönemlerde staja gönderilecek öğrenciler daha donanımlı olarak gönderilir.

Öğrencilerin mesleki bilgi ve becerisini geliştirecek nitelikte derslerin konulması, Önlisans muhasebe programıyla mesleki ve teknik eğitim Muhasebe bölümü arasında ders uyumunun sağlanması gerekliliği, mesleki alandaki gelişmelerin ders içeriğine tam olarak yansıtılması konusunda kararsız kalınması, programda yer alan seçmeli ve zorunlu ders saatlerinin yeterliliği konusunda kararsız kalınması değişimi gerekli kılmıştır. Yeni oluşturulacak muhasebe ders programlarında sektör temsilcilerinin de görüşü alınarak taslak ders programları oluşturulmalı ve tartışılmalıdır.

Geleceğin muhasebecileri yalnızca bilgiyi üreten değil, karar alma ve analiz etmeyi bilen kişiler olmalıdır. Muhasebe eğitimi verilirken buna dikkat edilmelidir. Muhasebe dersleri, işletmelerin sorunlarını çözmeye yönelik pratik yaklaşımları ve becerileri geliştirme temeline oturtulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akat, Ö., Taşkın Ç. ve Özdemir, A. (2006), “Uluslararası Alışveriş Merkezi Tüketicilerinin Satın Alma Davranışı: Bursa İlinde Bir Uygulama”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2006/2, 13-30.
- Bayazıtlı, E. ve Çelik O. (2004), “Muhasebe Eğitiminin Kalitesinin Artırılmasında İlk Adım: Yükseköğretim Kurumlarında Muhasebe Eğitiminin Etkinliğinin Analizi”, Türkiye XXIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya, 44-78.
- Dinç, E. (2008), “Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksekokulu-muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (16) 2008/2, 90-106.
- Gül Koçak, H. (2006) “Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Eğitim Programının Sorunları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kalınış, H. ve Yılmaz B.B. (2004), “Lisans Seviyesindeki Muhasebe Eğitiminin Mevcut Durumu ve Geliştirilmesi İçin Yapılması Gereken Geliştirmeler”, Türkiye XXIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya, 19-33.
- Zaif, F. (2004), “Muhasebe Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar”, Türkiye XXIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya, 34-43.

MUHASEBE MESLEĞİNİN TERCİH EDİLMESİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI: MUĞLA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

**A FIELD SURVEY OF DETERMINING THE EFFECTIVE FACTORS ON
PREFERRING ACCOUNTANCY PROFESSION
MUĞLA UNIVERSITY SAMPLE**

Çağrı KÖROĞLU¹

Volkan DAYAN²

Canan DOĞAN³

ABSTRACT

Education has been a significant factor through choosing the appropriate occupation and also it is effective on being successful in the occupation chosen. Choosing the appropriate occupation is a significant problem at the present day since economy develops consistently and becomes a complicated circumstance. This problem will be reduced mainly by means of having adequate training for the profession that is going to be chosen. Accountancy has an important part among the other occupations. However, as in the others, the necessity of being aware of the factors that affect the given preference of choosing accountancy has been a significant problem on the occupational side.

The purpose of this study is to determine the most effective factors that affected the students who have chosen accountancy. For this purpose, the students of DKY Vocational school of Accountancy Department will be taken a poll by using simple random sampling and the data which is gained will be analysed by using SPSS. Chi Square, Frequency Table analysing methods will be used in analysing the data.

Key Words: Accounting, business, accounting business

ÖZET

Eğitim, insanların doğru mesleği seçmesinde ve o meslekte başarılı olmasında etkili olan önemli bir faktör olmaktadır. Ekonominin sürekli geliştiği ve karmaşık bir durum haline geldiği günümüzde doğru meslek seçimi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların tercih edecekleri meslekler ile ilgili yeterli düzeyde eğitim almaları bu sorunu büyük ölçüde azaltacaktır. Muhasebe mesleği, meslek dalları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ancak diğer meslek dallarında olduğu gibi, muhasebe mesleğinin tercih edilmesine etki eden faktörlerin bilinmesi gereği mesleki açıdan önemli bir sorun olmaktadır.

¹ Öğr. Gör., Muğla Üniversitesi Datça Kazım Yılmaz Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, cagrikoroglu@hotmail.com

² Öğr. Gör., Muğla Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman Meslek Yüksekokulu İşletme Programı, volkandayan@gmail.com

³ Öğr. Gör., Muğla Üniversitesi Datça Kazım Yılmaz Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, canancolgecen@mynet.com

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin muhasebe mesleğini tercih etmesinde etkili olan faktörlerin neler olduğunun belirlenmesidir. Bu amaçla, Muğla Üniversitesi Datça Kazım Yılmaz Meslek Yüksekokulu Muhasebe Bölümü öğrencilerine basit tesadüfî örnekleme yoluyla anket çalışması yapılacak ve elde edilecek veriler SPSS ortamında analiz edilecektir. Verilerin analizinde Ki-Kare, Frekans tablosu, t-testi analizlerinden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, meslek, muhasebe mesleği

1. GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte dünyada, ticari anlamda bir çok değişim meydana gelmiştir. Bu değişime paralel olarak bir çok işletme birden çok yerde faaliyet göstermektedir. İşletmeler bu faaliyetlerini ilgili kişi veya kurumlara doğru, güvenilir, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir şekilde sunması için muhasebeye ihtiyaç duyacaktır. Bu anlamda muhasebe, bütün işletmelerin göz önünde bulundurması gereken önemli bir unsur olmuştur. Muhasebenin bu derece önemli bir paya sahip olması ve uluslar arası ekonominin muhasebe bilgisine gün geçtikçe daha fazla ihtiyaç duyması nedeniyle muhasebe mesleğinde yeni istihdam alanları oluşmuş ve mevcut olan alanlarda da istihdam edilen kişi sayısı yetersiz kalmıştır (Yayla ve Cengiz, 2005). Bu nedenle, ülkemizde bir çok lisans veya önlisans düzeyindeki okullarda muhasebecilik mesleğine yönelik eğitim verilmekte olup, meslek ile ilgili bilgilerin en iyi şekilde kullanılması için yeterli donanım sunulmaktadır.

Araştırmanın kapsamı bölümler halinde şu şekildedir. Birinci bölümde konuya giriş yapılmıştır. İkinci bölümde, genel bir başlık altında muhasebe eğitimi ve muhasebecilik mesleğine ilişkin genel bilgiler verilmiştir. Bu bölümün alt başlıklarında muhasebe eğitimi ve kalitesi, kavram olarak muhasebe mesleğinin tanımı, önemi ve özellikleri, ve son olarak muhasebe mesleğinin gelişim süreci yer almaktadır. Araştırmanın üçüncü bölümünde materyal ve yöntem, dördüncü bölümde bulgular ve tartışma, son bölümde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

2. MUHASEBE EĞİTİMİ VE MUHASEBECİLİK MESLEĞİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

2.1. Muhasebe Eğitimi ve Kalitesi

Muhasebe, işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde değişme yaratan mali nitelikteki ve para ile ifade edilebilen olayların kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır (Gücenme, 2002). Tanımdanda anlaşılacağı üzere muhasebenin kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz etme ve yorumlama fonksiyonları vardır. Bu fonksiyonları yerine getirebilmek için muhasebe eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır.

En genel tanımıyla muhasebe eğitimi, işletme kararlarına yararlı bilgilerin belirlenmesi, toplanması, ölçülmesi, işlenmesi, kaydedilmesi, doğruluğunun denetlenmesi, kolay anlaşılır raporlar şeklinde özetlenmesi, incelenmesi ve incelenmesinden çıkarılan

sonuçların karar almada kullanılması konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi ve bu bilgilerin kullanılması için yeteneklerinin geliştirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Dursun, 2006). Tanımdanda anlayacağımız üzere muhasebe eğitimi, öğrenciye mesleğin gerektirdiği bilgi, yetenek ve davranışların kazandırılmasını amaçlayan bir eğitimidir (Paksoy vd., 2005).

Muhasebe eğitiminde, öğrenilen bilgilerin güncel kalması için eğitim kalitesine önem verilmesi gerekir. Muhasebe eğitiminde kalite, okullarda alınan teorik bilgilerle muhasebe uygulamaları arasında uyumun olması sonucunda ortaya çıkar. Bu nedenden dolayı, önlisans düzeyinde muhasebe eğitimi veren okullarda dersler ortak bir çatı altında toplanmış ve standardize edilmiştir (Gençtürk, 2006). Daha sonra öğrenilen teorik bilgilerin karşılaştırılması için staj uygulamaları başlatılmıştır. Bütün bu yapılan uygulamalarda ki amaç, muhasebe eğitimi ile muhasebe uygulaması arasında uyum sağlanıp, eğitim kalitesinin artırılmasıdır.

2.2. Muhasebe Mesleğinin Tanımı ve Önemi

Meslek en genel tanımıyla, bir kişinin hayatını kazanmak için seçerek kendini verdiği iş ya da düşünce alanı veya üretimde verim sağlamak amacıyla çalışan ve bu sayede yaşama ihtiyacına yardım edecek kazancı sağlayan bir alanda iş yapmanın somut şekli olarak tanımlanabilir (Otlu, 1999). Bir işin meslek olarak nitelendirilmesi için bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler; sürekli gelişen bilgi yapısını içermesi, uygulamada sorunların çözümü için mesleki yargı kullanılması ve kamu yararına hizmet edecek mesleki bir sorumluluk taşımasıdır (Maşrap, 1996). Muhasebe faaliyetleri, yukarıda belirtilen özelliklere sahip olduğundan bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Muhasebe mesleği, gerek teknolojik gelişmelerin gerekse mevzuat değişikliklerinin paralelinde sürekli olarak bilgi üreten ve ürettiği bilgileri çıkar gruplarına sunan, uygulama yönü ağırlıklı olan ve sorunların çözümünde mesleki yargılarla karar veren bir meslek dalıdır (Dinç ve Kaya, 2006).

Her faaliyet alanında olduğu gibi muhasebe sektöründe de yoğun bir rekabet ortamı yaşanmakta ve buna bağlı olarak nitelikli insan yetiştirme çabaları diğer mesleklerde olduğu gibi muhasebe meslek alanında da giderek önem kazanmaktadır (Yayla ve Cengiz, 2005). Muhasebe mesleğinin hem işletme hemde toplum açısından önemi büyüktür. İşletmelerin oluşumu, faaliyette bulunması, verimli ve kârlı çalışması için bütün unsurların para ile değerlendirilmesi işletme açısından muhasebe mesleğinin önemini belirtmektedir. Toplumun iyi işleyen mali ve ekonomik bir yapıya sahip olmasında, vergi gelirlerinin artırılmasında ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde ise toplum açısından muhasebe mesleğinin önemi ortaya çıkmaktadır (Ertaş, 2007).

2.3. Türkiye’de Muhasebe Mesleğinin Gelişim Süreci

Muhasebe mesleğinin ülkemizdeki gelişimi oldukça yavaş bir seyir izlemiştir. İlk muhasebe çalışmaları ve uygulamaları iktisadi devlet teşekküllerinin kurulmasıyla başlamış, kamu sektörünün hakim olduğu Cumhuriyetin ilk yıllarında , batı ülkelerinden getirilen muhasebe ilke ve kuralları İktisadi Devlet Teşekküllerinde uygulamaya konmuştur.(Avder, 2007)

Muhasebe mesleği ile ilgili kanuni düzenleme çalışmaları ise 1932 yılında başlamış, çeşitli tarihlerde hazırlanan kanun tasarıları TBMM'ne sunulmuş ancak söz konusu tasarılar yasallaşamamıştır.13.06.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3568 sayılı “Serbest Muhasebecilik , Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” ile muhasebe mesleği yasal bir yapı kazanmıştır (Çetiner, 2006).

Son olarak 26.07.2008 tarih ve 26948 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 5786 sayılı kanun ile muhasebe mesleği ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir. 5786 sayılı kanun ile getirilen düzenleme uyarınca, 3586 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununun adı “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” olarak değiştirilmiş, serbest muhasebecilik mesleği söz konusu düzenleme sonrası için kaldırılmıştır. Yine aynı adlı kanun ile SMMM olabilmek için yapılması gereken 2 yıllık stajın süresi 3 yıla çıkartılmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada araştırma yöntemi tarama yöntemi olup, veri toplama yöntemi ise ankettir. Anket çalışması, Muğla Üniversitesi Datça Kazım Yılmaz M.Y.O. Muhasebe programı öğrencilerine uygulanmıştır. Muhasebe programında toplam 75 öğrenci bulunmakta olup, öğrencilerin tamamına yüz yüze anket uygulanmış ve bunların hepsinden yanıt alınmıştır.

Ankette toplam 12 soru sorulmuş, bunların tamamı kapalı uçlu sorulardır. Anketleri değerlendirmek için Frekans dağılımı, Ki-kare testi ve t testi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapılan analizler sonucunda elde edilen bazı frekans tabloları aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özellikleri

Cinsiyet	Sayı	Yüzde(%)			
Bayan	27	36			
Erkek	48	64			
Mezun Olunan Lise					
Normal Lise	20	26.7			
Anadolu Lisesi	4	5.3			
Meslek Lisesi	11	14.7			
Ticaret Lisesi	40	53.3			
Baba Mesleği					
Muhasebeci	7	9.3			
Diğer	68	90.7			
Anne Mesleği					
Muhasebeci	-	-			
Diğer	75	100			
Anne ve Baba Eğitim Düzeyi	Anne	Baba	Anne	Baba	
Okur-Yazar Değil	4	2	5.3	2.7	

İlkokul	42	32	56	42.7
Ortaokul	16	17	21.3	22.7
Lise	12	19	16.0	25.2
Üniversite	1	5	1.3	6.7
Lisansüstü	-	-	-	-
Toplam		75		100

Ankete katılanların %36'sı bayan, %64'ü erkektir. %53.3'lük kısım ticaret lisesinden mezun olup en yüksek paya sahiptir. Aile eğitim düzeyinde en yüksek pay ilk okul olup, en düşük pay ise üniversitedir. Baba mesleği olarak %9.3'lük kısım muhasebeci olup, anne mesleğinde bu durum sıfırdır.

Tablo 2. Tercihe Etki Eden Kişisel Faktörler

Kişisel Faktörler	Sayı	Yüzde(%)
Kendi tercihim	13	17.3
Aile ve Akraba Etkisi	11	14.7
Mezun Olunan Okul	13	17.3
Meslek Yeteneğine Sahiplik	2	2.7
Mesleğin İlgi Çekici Olması	-	-
Kendi ter.-Aile ter.	6	8
Kendi ter.-Aile ter.-Mezun okul	7	9.3
Ken. Ter.-Aile-Mezun ok.-Mes. Yet.	4	5.4
Aile Etk-Mezun Okul	6	8
Kendi ter-Mezun Okul	6	8
Kendi ter.-İlgi çek.	7	9.3
Toplam	75	100

Tablodan da görüldüğü gibi tercihe etki eden kişisel faktörler, beş grupta toplanmış ancak bu grupların da birleşimi söz konusu olmuştur. Öğrencilerin bir kısmı tek bir kişisel faktörü, bir kısım ise bu faktörlerin birleşimlerini benimsemişlerdir.

Tablo 3. Tercihe Etki Eden Meslekle İlgili Faktörler

Mesleki Faktörler	Sayı	Yüzde(%)
Saygınlık ve Statü	9	12
Bağımsız Çalışmaya Uygunluk	28	37.3
Gelir Düzeyi Yüksekliği	10	13.3
Saygınlık – Bağımsız Çalışma	9	12
Saygınlık- Yüksek Gelir	3	4
Bağımsız Çalışma-Yüksek Gelir	13	17.4
Saygınlık-Bağımsız Çal.-Yük. Gel	3	4
Toplam	75	100

Aynı kişisel faktörlerde olduğu gibi meslekle ilgili faktörler de temelde üç gruba ayrılmış ancak bunlarında birleşimi söz konusu olmuştur. Ankete katılanların %37.3'ü muhasebe mesleğinin bağımsız çalışmaya uygun olduğunu, %17.3'ü ise bağımsız çalışma ve yüksek gelir sağladığını belirtmiştir..

Tablo 4. İş Güvencesinin Yüksekliği ve Geniş İş Olanaklarının Tespiti

İş Güvencesinin Yüksekliği	Sayı	Yüzde (%)
Katılıyorum	32	42.7
Kararsızım	26	34.6
Katılmıyorum	17	22.7
Geniş İş Olanakları		
Katılıyorum	40	53.3
Kararsızım	18	24
Katılmıyorum	17	22.7
Toplam	75	100

Muhasebe mesleğinin diğer mesleklere göre iş güvencesinin yüksek olduğuna ilişkin ifadeye ankete katılan öğrencilerin %42'si katılıyorum, %22'si katılmıyorum cevabını verirken, %34.6'sı kararsız kalmıştır.

Mesleki bilgi ve tecrübenin geniş iş olanakları yaratacağımı düşünüyorum ifadesine ise ankete katılan öğrencilerin %53.3'ü katılıyorum, %22.7'si katılmıyorum, %24' ü ise kararsızım cevabını vermiştir.

Tablo 5. Gelecekte Mesleği Bekleyen Tehlikelerin Tespiti

Mesleği Bekleyen Tehlikeler	Sayı	Yüzde(%)
Evet	75	100
Hayır	-	-
Hangi Tehlikeler		
Vasıfsız Muhasebeci	9	12
Gelir Düzeyinin Azalması	3	4
Farklı Baranştakilerin Mes.	14	18.7
Kal.Düşürmesi		
Diğer	49	65.3
Toplam	75	100

Muhasebe mesleğini gelecekte bekleyen tehlikenin olup olmadığına ilişkin soruya ankete katılanların %100'ü evet yanıtı vermiştir. Bu tehlikelerin %12'si vasıfsız muhasebeci sayısındaki artış, %4'ü gelir düzeyinin azalması, %18.7'si gelecekte meslek kalitesinin düşmesi ve %65.3'ü ise diğer tehlikelerden bahsetmektedir. Diğer tehlikeler içerisinde bu üç temel tehlikenin çeşimli birleşimleri yer almaktadır.

Bir faktörün diğer bir faktöre bağlı olup olmaması veya bir faktör üzerine diğer faktörlerin etkisi olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-Kare testinden yararlanılmaktadır (Gavcar vd., 2006). Bu amaçla yapılan test sonucunda elde edilen veriler tabloda verilmiştir.

Ho: Bir faktör diğerine bağlı değildir.

H1: Bir faktör diğerine bağlıdır.

Tablo 6. Ki-Kare Testi Analizi Sonuçları

Sorular	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Anlam Düzeyi
Cinsiyet-Kişisel Faktörler	20.235	9	0.017*
Cinsiyet-Meslekle İlgili Faktörler	5.432	6	0.490
Mezun olduğu lise-Kişisel fak.	41.565	27	0.036*
Mezun olduğu lise-Meslekle İl. fak	16.964	18	0.526

*<0.05

Tabloya göre mesleğin tercih edilmesine etki eden kişisel faktörler, cinsiyete ve öğrencilerin mezun oldukları liseye bağlı olarak değişmektedir. Buna karşın mesleğin tercih edilmesine etki eden meslekle ilgili faktörler, cinsiyete ve mezun olunan liseye bağlı olarak değişmemektedir.

İki Örneklem grubu arasında fark olup olmadığını araştırmak için kullanılan teste t-testi denir (Kalaycı, 2008). Bu amaçla bayan ve erkekler arasında sorulara verilen yanıtlar yönünden farklılıklar araştırılmış ve aşağıdaki tablo elde edilmiştir.

Ho: Erkek ve Bayan arasında fark yoktur.

H1: Erkek ve Bayan arasında fark vardır.

Tablo 7. Cinsiyete Göre t Testi Analizi Sonuçları

Sorular	t Testi	Serbestlik Derecesi	Anlam Düzeyi
Geniş İş Olanakları Tut.	1.462	44	0.151
Yüksek İş Güvencesi	-1.100	73	0.275

*<0.05

Tabloya göre meslekle ilgili iş güvencesi ve mesleğin geniş iş olanaklarının arttıracağına yönelik tutumlar bakımından erkek ve bayan arasında fark yoktur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde uluslararası ticari ilişkilerin artarak önem kazanması, işletme faaliyetlerinde de artışa ve çeşitliliğe neden olmuştur. Buna bağlı olarak işletme taraflarının doğru ve güvenilir bilgi gereksinimi, muhasebe mesleğinin önemini arttırmış ve bu mesleği icra edenlere yeni sorumluluklar yüklemiştir.

Küresel ekonomide kendine yer bulmaya çalışan ülkemizde de dünya ticaretindeki bu değişikliklere ve gelişmelere paralel olarak, muhasebe eğitim ve kalitesini arttırmaya dönük çabalar ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda ülkemizde, lisans ve önlisans düzeyindeki bir çok okulda muhasebecilik mesleğine yönelik eğitim verilmektedir.

Bu çalışmada, muhasebe mesleğinin seçimine etki eden temel faktörler incelenmiş ve gelecekte mesleği bekleyen tehlikeler üzerinde durulmuştur. Mesleğin seçiminde etkili olan faktörler, kişisel faktörler ve mesleki faktörler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Ankete katılanlar tek bir faktör üzerinde durmayıp, meslek seçiminde her iki faktör grubunun da etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Yine ankete katılanların tamamı mesleği gelecekte bekleyen tehlikelerin olduğunu düşünmektedir. Mesleği tehdit eden unsurlar arasında, vasıfsız muhasebeci sayısındaki artış, meslek kalitesinin düşmesi ve artan rekabet sonucunda gelir düzeyinin azalması ön plana çıkmıştır.

Çalışmamızda bahsettiğimiz üzere günümüzde muhasebe mesleğinin önem kazanması, ülkemizde de muhasebecilik mesleğinin kalitesinin artırılmasını ve dünya standartlarıyla uyumlu hale getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda ;

- Muhasebe mesleğine ilişkin yasal düzenlemeler meslekteki gelişmelere paralel olarak düzenlenmeli ve meslek mensupları bu sürece dahil edilmelidir.
- Haksız rekabeti önleyici düzenlemeler yapılarak, ücretlerde standartlaşmaya uyulmalıdır.
- Uluslararası Muhasebe Standartlarındaki değişiklikler takip edilmeli ve Ulusal Muhasebe Standartları, Uluslararası Muhasebe Standartlarıyla uyumlu hale getirilmelidir.
- Okullarda ve çeşitli kurumlarda muhasebecilik mesleğine yönelik verilen eğitimin kalitesi ve muhasebecilik mesleğine giriş şartlarının çitası yükseltilerek vasıfsız muhasebeci sayısındaki artış önlenmelidir.

KAYNAKLAR

5786 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve yeminli Mali Müşavirlik Kanunu.

Avder, E. (2007), “ Geçmişten Günümüze Muhasebe Mesleği”, <http://www.muhasabetr.com/>

Çetiner, E. (2006), “Genel Muhasebe”, Gazi Kitabevi, Ankara.

Dinç, E. ve Kaya, U. (2006), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Ahlakı Kuralları Açısından Hizmet Satın Alanlar Tarafından Algılanma Biçimi Üzerine Bir Araştırma”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, **Sayı. 17 (5)**, 139-152.

Dursun, A. (2006), “Muhasebe Eğitiminde Kalite Arayışı”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Ertaş, Ç. F. (2007), “ İşletmelerde Muhasebe Organizasyonu ve Muhasebe Mesleği”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Gavcar, E., Uçma, T. ve Köroğlu, Ç. (2006), “Seyyar Pazar Esnafının Sorunları ve Çözüm Önerileri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, **Sayı. 9 (5)**, 133-142.

- Gençtürk, M. (2006), “Alınan Eğitimin Meslek Yaşamındaki Yeterlilik Düzeyinin İşletmelerin Muhasebe-Finans Bölümünde Çalışanlar Üzerinde Tespitine Yönelik Bir Alan Çalışması: İsparta, Burdur, Denizli ve Antalya Organize Sanayi Bölgeleri Örneği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, **Sayı. 12, (2)**, 55-82.
- Gücenme, Ü. (2002), “Genel Muhasebe”, Marmara Kitabevi, Bursa.
- Kalaycı, Ş. (2008), “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri”, Asıl Yayınevi, Ankara.
- Maşrap, B. (1996), “ Muhasebe Mesleği, Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri”, Yaklaşım Dergisi, **Sayı. 37 (1)**, 119-125.
- Otlu, F. (1999), “ Muhasebe Mesleğinde meslek Ahlakının Yeri ve Önemi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, **Sayı. 4**.
- Paksoy, H.M., Akbulut, R., Aydın, V. (2005), “ Meslek Yüksek Okullarında Muhasebe Eğitiminin Yeterliliğinin Harran Üniversitesi Özelinde İncelenmesi ve Geleceğe İlişkin Bir Değerlendirme” Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, **Sayı. 15 (5)**, 73-105.
- Yayla, E. H. ve Cengiz, E. (2005), “Muhasebe Mesleğinin Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, **Sayı. 16 (5)**, 147-168.

MUHASEBE MESLEK ELEMANLARININ İSTİHDAM OLANAKLARI ve SORUNLARI:BİLECİK ÖRNEĞİ

EMPLOYMENT OPPORTUNITIES AND THE PROBLEMS OF ACCOUNTING PROFESSION STAFF: A CASE STUDY OF BİLECİK

Doç Dr Salim ŞENGEL¹

ABSTRACT

Vocational schools provide associate degree level training in the accounting profession and the graduates are graduating with the title of accounting profession staff. During their two-year training period, accounting profession staff complete their education by taking accounting profession courses, field courses and the general culture courses. However, ensuring employment to the qualified professional staff completed their training is an important case. In the business of the accounting department human resources, the place of the accounting profession staff, their preferred status, satisfaction and expectations are important to the people employed. In this study, the case of employment status of the accounting profession staff in Bilecik businesses was investigated. The data is collected via survey method and analyzed by SPSS. Analysis results are interpreted and suggestions are offered.

Key words: Vocational school, Education, Employment

ÖZET

MYO'larda ön lisans düzeyinde muhasebe eğitimi verilmekte ve mezunlar muhasebe meslek elemanı ünvanı ile mezun olmaktadır. Muhasebe meslek elemanları iki yıllık eğitim süreleri içinde muhasebe meslek dersleri, alan dersleri ve genel kültür dersleri olarak eğitimlerini tamamlamaktadırlar. Eğitimlerini tamamlayan nitelikli meslek elemanlarının istihdamının sağlanması önemli bir durumdur. İş dünyasının muhasebe departmanlarında istihdam ettikleri insan kaynakları içinde muhasebe meslek elemanlarının yeri, tercih edilme durumları, memnuniyet durumu ve beklentiler önemlidir. Bu çalışmada Bilecik'teki işletmelerin muhasebe departmanlarında muhasebe meslek elemanı istihdam durumları araştırılmıştır. Anket yöntemiyle veriler toplanmış ve SPSS'de analiz edilmiştir. Analiz sonuçları yorumlanmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksek Okulu, Eğitim, İstihdam

---

¹ Anadolu Üniversitesi Eskişehir MYO

1.GİRİŞ

Günümüzde bir ülkenin kalkınmışlık düzeyini belirlemede kullanılan en önemli ölçülerden biri o ülkenin sahip olduğu insan kaynaklarının niteliğidir. Genel olarak bakıldığında, gelişmiş ülkeler, ulusal kalkınma çabalarının gerektirdiği insan kaynaklarını istenen nitelik ve nicelikte yetiştirmiş durumdadır. Buna karşılık, geri kalmış ülkelerin çoğu, ekonomilerinin gereksinim duyduğu insan kaynaklarını yetiştirme konusunda ciddi bunalım yaşamaktadır (TUSİAD;1999, 19)

Ülkemizin önemli sorunlarından birisi meslek eğitiminin iş dünyasının gereksinimine yanıt verememesidir. Bu gereksinimi karşılamak üzere yükseköğretim düzeyinde meslek yüksekokullarında meslek elemanları yetiştirilmektedir. Nitelikli meslek elemanı gereksinimi duyulan alanlardan biriside muhasebe meslek elamanıdır. Muhasebe alanında gereksinim duyulan muhasebe meslek elemanları meslek yüksekokulları muhasebe programlarında yetiştirilmektedir. Meslek yüksekokullarında yapılan muhasebe eğitimi istihdama yönelik olarak teorik bilginin yanında uygulama ağırlıklı olarak yapılmaktadır. 2 yıllık bir süre içinde iş dünyasının beklentileri doğrultusunda bilgili ve becerikli, kendini ifade edebilen, grup çalışması içinde yer alabilen, kendini yenileyebilen, yeniliklere açık, bilgi kaynaklarına ulaşmasını bilen ve sorun çözebilen meslek elemanlarını yetiştirme hedeflenmektedir.

Bu çalışmada meslek yüksek okulları muhasebe programlarından muhasebe meslek elemanı olarak mezun olanların Bilecik ilinde istihdam olanakları ve sorunları incelenecektir.

2. MESLEKİ EĞİTİM VE İSTİHDAM

Mesleki eğitim, bireyi sadece “mesleğe hazırlama eğitimi olmayıp” aynı zamanda bireyin tüm olarak gelişimi ve yaşamdaki bütün rolleri en iyi şekilde yerine getirmesi için gerekli nitelikleri kazandırmaya yönelik eğitimidir (Yeşilyaprak,1996,68). Diğer taraftan mesleki eğitim, bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi beceri ve pratik uygulama yetenekleri kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik ve kişisel yönleriyle dengeli biçimde geliştirme (Alkan,Doğan,Sezgin,1998:3) olarak tanımlanmaktadır. İşgücüne bilgi ve beceri kazandırılmasında önemli bir role sahip olan eğitimin ekonomik gelişmelere katkısı da son derece önemlidir. (İçli, 2001,s 67)

Bireyin elde ettiği eğitim, hem ekonomik faaliyetlerin niteliğini hem de işgücüne katılım oranlarını etkileyen bir faktördür.(Kavak, 1997, s.23) Günümüz toplumlarında özellikle sanayileşmiş toplumlarda eğitim, insan kaynağının ya da işgücünün toplumsal gereksinimler çerçevesinde etkin olarak hazırlanması şeklinde değerlendirilmektedir. Eğitim bir yandan toplumsal anlamda yeniden üretimi, diğer yandan da bireylerin çeşitli rol ve beceriler kazanmasını, dönüştürmesini sağlamaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsinde işgücünün niteliğinin arttırılmasına yönelik politikalar önem kazanmıştır. Toplumsal yaşamla bütünleşmiş, ekonominin gereksinimine göre nitelik kazanmış insana duyulan gereksinim eğitime verilen önemi arttırmıştır. Çoğu zaman toplumların gelişmişliği eğitilmiş insan gücüne bağlı olarak değerlendirilmektedir. Eğitim kurumu yalnızca okul sistemini kapsamakla kalmayıp toplumdaki diğer kurumlarla da

ilişkilidir. İşgücü, istihdam, üretim ilişkilerinde sürekli değişimin yer aldığı ekonomi kurumu da bunlardan birisidir. (İçli, 2001, s.65)

Diğer yandan, ülkemizde önemli sorunlardan birisi de yükseköğrenimden mezun olanların önemli bir kısmının istihdam edilememesidir. İşsizlik oranı %15,5 olarak açıklanmıştır (TUİK,Nisan 2009) Türkiye’de üniversite mezunu çalışabilir nüfusun % 29’u ekonominin dışındadır. AB ülkelerinde ise bu oran % 16 düzeyindedir. AB ülkelerinde eğitim düzeyi ilerledikçe işsizlik azalırken, bu süreç Türkiyede aynı biçimde işlemiyor. İşsizliğin kültürel ve sosyal nedenleri yanında, ekonominin işgücünü emme kapasitesinin sınırlı bulunması ve çalışma çağındaki nüfusun istihdam edilebilir nitelikte olmaması da, önemli nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. OECD ülkeleri arasında en fazla üniversite mezunu işsiz Türkiye’de bulunuyor. İşsiz kadın üniversite mezunu sıralamasında Türkiyede 1. sırada. OECD verilerine göre Türkiyede üniversite emzunu arasında işsizlik oranı 12,5, bu oran İspanya’da %8.1, fransa’da %7.4, polonya’da %7.3’tür. Yükseköğretim mezunlarının %382i işsizdir. Nüfusun istihdama olan oranı %30’dur. Bu oran Lüksemburg’da % 70’dir. Üniversiteli işsizlerin durumu bu denli dramatikken, bir de senkronizasyon sorunu yaşanıyor. Bir taraftan üniversiteli işsizler iş ararken, iş verenler de nitelikli eleman bulamadıklarından yakınmaktadırlar(Kırbaş,2009,7)

Ülkemizde eğitim ve istihdam arası ilişkiye baktığımızda eğitim sistemimizin örgün eğitim ağırlıklı olduğu, eğitim kurumlarından mezunların edindikleri bilgi beceri ve tutumların piyasanın talep ettiği özelliklerden çok farklı olduğu görülmektedir. Bu durum eğitim ve istihdam arasında kopukluk olduğunu göstermektedir. (İçli,2001,s.68). Bu bağlamda eğitimin iş gücüne duyarlılığının artırılması, Devlet Planlama Teşkilatı OrtaVadeli Programında yer almıştır. Buna göre(DPT, 2009-2011, s.46);

-İşgücünün talep ettiği nitelikte iş gücü yetiştirilmesi amacıyla eğitim ve işgücü arasındaki işbirliğini güçlendirecek mekanizmalar oluşturulacaktır.

-Yaşam boyu eğitim stratejisi hazırlanacaktır.

-Bilgi toplumuna dönüş süreci ile bölgesel, ulusal ve uluslararası gelişme ve ihtiyaçlar göz önünde tutularak yükseköğretim kurumlarının birim ve programları güncellenecektir.

-Nitelikli işgücü yetiştirmeye yönelik faaliyetlerin finansmanında özel sektörün katkısı özendirilecektir.

Son yıllarda ülkelerin coğrafi sınırları dışına taşan ekonomik sınırlar beraberinde yeni gelişmeleri getirmiştir. Ticaretin uluslararası bir düzeyde gerçekleşmesi, artan rekabet, bilgisayar ortamındaki yeni gelişmeler muhasebe alanında da değişimler yaratmaktadır. Bu değişim de beraberinde muhasebe alanında yeterli birikime sahip kişilerin önemini arttırmaktadır (Gücenme;1999;38). Dolayısıyla muhasebe meslek elemanı yetiştirme önem kazanmaktadır. Muhasebe meslek elemanlarının da yetiştirilmesinde bilgi, beceri ve pratik uygulama yetenekleri kazandırılması gerekmektedir. Günümüzde işletmeler, özellikle işe çabuk konsantre olabilecek ve gereksinim duyulan bilgileri muhasebede üretebilecek meslek elemanları istemektedirler. Daha doğrusu işletmeler yetişmiş insan gücü istemektedir. İşletmeler nitelikli meslek elemanlarının kendilerine çetin rekabet ortamında avantaj sağlayacak katkıyı sağlamalarını beklemektedirler. Bunun içinde karar almaya olanak sağlayacak bilgileri muhasebede güvenilir, doğru, zamanlı hızlı bir şekilde üretebilmeleri ve teknolojiyi mesleki alanında kullanabilmeleri gerekmektedir.

3.BİLECİK EKONOMİK YAPI VE İSTİHDAM

Bilecik ilinde kalkınma özellikle ilin 1973 yılında Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına alınmasıyla başlamıştır. Bozüyük ve Osmaneli ilçelerinde başlayan sanayileşme, 1976 yılından itibaren il merkezinde de ivme kazanmıştır. İl’de güçlü yer altı zenginlikleri sahip olup, merkez ve diğer ilçelerde mermer ve seramik hammaddeleri potansiyeli oldukça fazladır. Bu nedenle seramik ve mermercilik sektörü yatırımlar yönünden önemli bir yer tutmaktadır (<http://www.serkankaraduman.com/projects>). İl, Devlet Planlama Teşkilatı 2003 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması açısından 81 arasında 18. sırada yer almaktadır.

Bozüyük İlçesi son 30 yıllık dönem içerisinde hızlı sanayileşme hareketlerine sahne olmuş bir sanayi kentidir. İlçede, 1970’li yıllarda Bilecik ili ve ilçelerinin kalkınmada öncelikli yörelere arasına alınması ile büyük bir sanayileşme olmuştur. İlçe, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), il ve ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında 2003 yılı verilerine göre (872 ilçe arasında) 51. sırada yer almıştır.

Bilecik ilinde iki organize sanayi bölgesi olmak üzere, Bozüyük, Pazaryeri ve Osmaneli’nde ilçelerinde organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Organize sanayi bölgeleri faal durumda olup, bölgenin konumunun uygunluğu nedeniyle yeni yatırımlar yapılmaktadır. Bilecik ili ve Bozüyük ilçesinde 2008 yılı ve 2009 ilk üç ayı verilerine göre ildeki istihdam durumu Tablo 1’de görüldüğü gibidir.

Tablo 1. Bilecik ve Bozüyük İstihdamı Sayısı

Yıl	Aylar	Bozüyük	Bilecik(Genel)
2008	Ocak	13.295	31.840
	Şubat	12.293	31.370
	Mart	12.921	31.717
	Nisan	13.936	34.123
	Mayıs	14.181	34.198
	Haziran	13.995	33.280
	Temmuz	13.871	33.280
	Ağustos	14.169	34.546
	Eylül	14.847	35.546
	Ekim	14.758	35.368
	Kasım	13.953	33.995
	Aralık	13.125	32.356
2009	Ocak	12.166	30.534
	Şubat	11.818	29.377
	Mart	11.831	29.447

Tablo 1’de görüldüğü gibi Bilecik (Genel) ve Bozüyük ilçesinde istihdam sayısında Ekim 2008 (14.847 kişi) ayından itibaren düşme başlamış ve Mart 2009 itibariyle istihdam sayısı mutlak olarak 11.831’e düşmüştür. İstihdam sayısındaki düşüş eğilimi Bilecik(Genel) olarak da gerçekleşmiştir.

Diğer yandan Bilecik ili (genel) ve Bozüyük ilçesinde 2008 yılı ve 2009 yılı ilk üç ayında faal işyeri sayısı ise tablo görülmektedir.

Tablo 2. Bilecik ve Bozüyük Aktif İşyeri Sayısı

Yıl	Aylar	Bozüyük	Bilecik(Genel)
2008	Ocak	1.731	2.948
	Şubat	-	-
	Mart	1.044	2.991
	Nisan	1.131	3.209
	Mayıs	1.125	3.240
	Haziran	1.105	3.178
	Temmuz	1.115	3.160
	Ağustos	1.142	3.218
	Eylül	1.154	3.269
	Ekim	1.164	3.297
	Kasım	1.163	3.302
Aralık	1.143	3.257	
2009	Ocak	1.093	2.836
	Şubat	1.090	2.827
	Mart	1.096	2.839

Tablo 2’de görüldüğü gibi Bilecik (Genel) ve Bozüyük ilçelerinde iş yeri sayısında azalma görülmektedir.

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Amacı ve Sorun

Araştırmanın amacı, meslek yüksek okulu mezunu muhasebe meslek elemanlarının istihdamı ile ilgili olarak iş dünyasının yaklaşımı ve tercih nedenleri hakkında bilgi sunmaktır.

Bu araştırma, muhasebe meslek elemanlarının istihdamında bilgi, beceri ve genel kültür seviyesinin oynadığı rolü belirlemeyi amaçlamaktadır.

4.2. Anakütle ve Örnekleme

Bu çalışmada ana kütle Bilecik ili Bozüyük İlçesindeki KOBİ’lerdir. Bozüyük İlçesindeki KOBİ niteliğindeki işletme sayısı 68’dir. Araştırmadan daha anlamlı ve güvenilir sonuçlar alınabilmesi açısından ana kütlelerin tamamına(68 KOBİ) anket uygulanmıştır. Uygulanan çalışmada anketleri istenilen ölçütlere göre dolduran KOBİ sayısı ise 31’dir. Anket geri dönme oranı % 45’dir. Anketteki soruların anlaşılabilirliğini test

etmek amacıyla 10 KOBİ üzerinde pilot uygulama yapılmıştır. Katılımcıların anketi yanıtlama süresi yaklaşık 8-12 dakika sürmüştür.

4.3. Araştırma Modeli

Araştırma amaçlarına uygun olarak “Betimsel” araştırma modeli kullanılmıştır. Betimsel araştırmalar, bir konudaki herhangi bir durumu saptamayı hedefleyen araştırmalardır (Erdoğan, 1998:60-62). Bağıntısal araştırma modeli ise değişkenler arası ilişkileri ve bu ilişkilerin düzeyini inceler (İftar, 2000). Bu araştırma modellerinde amaç; eldeki problemi, bu problemle ilgili durumları, değişkenleri ve değişkenler arası ilişkileri tanımlamaktır (Kurtuluş, 1998:310-311).

4.4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma modelinin betimsel ve gerekli verilerin tarafsız ve istatistiksel analize uygun olarak toplanması bakımından en uygun veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmıştır.

Geliştirilen ankette, Bilecik İli Bozüyük İlçesindeki (DPT İlçelerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik sıralamasına göre sırası 51 (872 ilçe içinde, İstanbul, Ankara ve İzmir ilçeleri hariç olmak üzere <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/seg/ilce2003.html>) iş dünyasının muhasebe meslek elemanı istihdam etmedeki değerlendirmelerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

4.5-Verilerin Analizi

Veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanıldığı için verilerin analizinde SPSS 12.0 kullanılmıştır. Tanımlayıcı analizde frekans, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

5-BULGULAR

5.1. Katılımcılara İlişkin Özellikler

Araştırmaya katılan işletmelerin çalışan sayısı bakımından % 32.2’si 1-9 kişi (10 KOBİ), % 48.3’ü 10-49 kişi (15 KOBİ), % 16.1’i 50-249 kişi (5 KOBİ) ve bir işletmede 250ve üstü çalışan sayısına sahiptir. Yıllık satış hasılatı bakımından ise %71’i 1-9 milyon TL (22 işletme), % 9.7’si 50 milyon TL ve üstü (3 işletme), %6.5’i 20-29 milyon TL (2 işletme), %6.5’i 30-39 milyon TL (2 işletme), diğer iki işletmeler ise 10-19 milyon TL ile 40-49 milyon TL arasında bir satış hasılatına sahiptir. İşletmelerin faaliyet alanları ise % 61.3’ü (19 işletme) imalat yaparken, % 35.5’i (11 işletme) ticaret ve % 3.2’si (1 işletme) hizmet alanında faaliyet göstermektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Grup	Değişkenler	Sıklık	Yüzde
İşletme Çalışan Sayısı	1-9	10	32.2
	10-49	15	48.3
	50-249	5	16.1
	250 ve üstü	1	3.2
Yıllık Satış Hasılatı	1 -9 milyon TL	22	71.0
	10-19 milyon TL	1	3.2
	20-29 milyon TL	2	6.5
	30- 39 milyon TL	2	6.5
	40-49 milyon TL	1	3.2
50 milyon ve üstü	3	9.7	
Faaliyet Alanı	İmalat	19	61.3
	Ticaret	11	35.5
	Hizmet	1	3.2

5.2 Muhasebe Yürütülüşü

İşlemlerinin

İşletmelerin % 58.1'inde muhasebe departmanı bulunurken, muhasebe işlemlerini %35.5 Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere yaptırmaktadır. Bir işletme ise muhasebe işlemlerini kendisi yürütmektedir(Tablo 4).

Tablo 4. Muhasebe İşlemlerinin Yürütülüşü

	Değişkenler	Sıklık	Yüzde
Muhasebe İşlemlerinin Yürütülüşü	İşletmede muhasebe departmanı var	18	58.1
	SMMM yaptırıyorum	11	35.4
	Kendim yapıyorum	2	6.5

5.3 Muhasebe Meslek Elemanı Çalıştırma Durumu

İşletmelerin % 45.2'si 1 ya da 2 muhasebe meslek elemanı istihdam ederken % 38.7'si hiç muhasebe meslek elemanı istihdam etmemektedir. 3 ve daha fazla muhasebe meslek elemanı istihdam eden işletmelerin oranı ise %16.1'dir.

Tablo 5. Muhasebe Meslek Elemanı Çalışan Sayısı

Grup	Değişkenler	Sıklık	Yüzde
Muhasebe meslek elemanı çalıştırma	1 Kişi	6	19.4
	2 Kişi	8	25.8
	3 Kişi	1	3.2
	4 Kişi	3	9.7
	5 ve üstü	1	3.2
	Hiç	12	38.7

5.4 Çalışan Sayısında Azalma Durumu

İşletmelerin % 77.4'ünde çalışan sayısında azalma olurken %22.6'sında çalışan sayısında azalma olmamıştır. Çalışan sayısındaki azalma bakımından Tablo 6 incelendiğinde azalmanın daha çok % 54.1 ile 5 ve altında gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca çalışanların 21 ve üstü kişi sayısı bakımından da % 29.1 ile önemli bir oranda olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Çalışan Sayısında Azalma

Grup	Değişkenler	Sıklık	Yüzde
Çalışan Sayısında Azalma (Son bir yıl)	Evet	24	77.4
	Hayır	7	22.6
Azalan kişi sayısı	5 ve altı	13	54.1
	6-10	2	8.4
	11-15	2	8.4
	16-20	0	0
	21 ve üstü	7	29.1

5.5 Muhasebe Meslek Elemanında Azalma Durumu

Tablo 7 incelediğinde, işletmelerin sadece % 17.2'si muhasebe meslek elemanını işten çıkarmışken % 82.2'si muhasebe meslek elemanını istihdam daralması olmasına rağmen işten çıkarmama yönünde tercih kullanmıştır. Bu aynı zamanda muhasebe meslek elemanını işten çıkarma konusunda tercihlerinde de görülmektedir. İşletmelerin % 32.3'ü ikinci sırada muhasebe meslek elemanını işten çıkarma yönünde tercih kullanacağını belirtirken % 82.8'i muhasebe meslek elemanının işten çıkarılmasının düşünülmediğini belirtmiştir. Ayrıca muhasebe meslek elemanlarının ilk olarak işten çıkarılması düşünülmemektedir.

Tablo 7. Muhasebe Meslek Elemanında Azalma

Grup	Değişkenler	Sıklık	Yüzde
Muhasebe meslek elemanında azalma	Evet	5	17.2
	Hayır	24	82.8
Muhasebe meslek elemanını işten çıkarma tercih sırası	1. sırada	0	0
	2. sırada	10	32.3
	Çıkarılması	2	67.7
	düşünülmeyen		

5.6 Muhasebe Meslek Elemanında İstihdamı

Araştırmaya katılan işletmelerin, muhasebe meslek elemanı istihdamı ile ilgili olarak verilen ifadelerin değerlendirilmesinde 20 ifadeden yararlanılmıştır. Bu ifadeler iki grup altında değerlendirilmiştir. Verilen tüm ölçek ifadelerinin alpha. 84'tür. Cronbach-alpha değerleri "güvenilirliğin genel kabul sınırlarının (0.70)" içinde olduğunu göstermektedir. Bu değer ölçek sorularının güvenilirliği açısından yüksek olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 8. Muhasebe Meslek Elemanı İstihdamı

Alpha α :: .84

Gruplar	N	Ortalama	Standart Sapma
Mesleki Yeterlilik			
Mesleki bilgi	31	4.548	.505
Deneyim	31	4.064	.963
Yabancı dil bilgisi	31	3.064	.928
Bilgisayar bilgisi	31	4.516	.508
Kişisel Gelişim			
Kurumu benimseme	31	4.774	.425
Motivasyon	31	4.322	.747
Kültür düzeyi	31	4.032	.657
Hobi	31	2.871	1.087
Yaratıcılık	31	4.322	.652
Yenilikçilik	31	4.290	.642
Sertifika eğitimleri	31	3.451	.960
Sorunlara çözüm üretebilme yeteneği	31	4.387	.715
İletişim Becerisi	31	4.451	.567
Kişisel Durum			
Sadakat	31	4.709	.528
Çalışma koşullarına uygunluk	31	4.354	.505
Ücret	31	4.000	.577
Fiziki görünüm	31	3.064	1.093
Medeni durum	31	2.032	.982
Cinsiyet	31	2.032	1.168
Yaş	31	2.709	.937

Araştırmaya katılan işletmelerin muhasebe meslek elemanı istihdamı ile ilgili verilen değişkenler çerçevesinde üç grup belirlenmiştir. Birinci grup, dört ifadeden oluşmakta olup “*Mesleki Yeterlilik*” olarak adlandırılmıştır. İkinci grup, dokuz ifadeden oluşup “*Kişisel Gelişim*” olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü grup, yedi ifadeden oluşup “*Kişisel Durum*” olarak adlandırılmıştır.

Bu iki grubun ortalamaları ve standart sapması Tablo 6’da verilmiştir. Birinci grup olan mesleki yeterlilik ile ilgili verilen ifadeler içerisinde en yüksek öneme sahip olan görüş; mesleki bilgi 4.548 ortalama (std. sap.=. 505) ile ilk sırada yer alırken, ikinci sırada deneyim ifadesi 4.064 ortalama (std. sap.=. 963) ile en yüksek öneme sahip ifadeler olarak belirlenmiştir. Genel olarak tüm ifadelerin önem derecesi iyi olarak ifade edilmiştir. Sadece yabancı dil bilgisi ile ilgili ifade 3.064 ortalama (std. sap.=. 928) ile ortalama düzeyde bir öneme sahiptir.

İkinci grup kişisel gelişim ve durum ile ilgili önem derecesi değerlendirildiğinde; Hesap verebilirlik 4.774 ortalama (std. sap.=. 425) ile en yüksek önem derecesine sahip iken, kuruma bağlılık, sadakat 4.709 ortalama (std. sap.=. 528) ikinci derecede öneme sahip olduğu görülmektedir. Meslek elemanının hobi durumu 2.871 ortalama (std. sap.=.1.087) en az öneme sahip olan ifade olarak gözükmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu grup ifadeler de iyiye yakın olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü grup kişisel durum ile ilgili verilen ifadeler değerlendirildiğinde; en yüksek ifade işyerine sadakat 4.709 ortalama (std. sap.=. 528) en yüksek öneme

sahip iken, cinsiyet 2.032 ortalama (std. sap.=. 1.168) ve medeni durum 2.032 ortalama (std. sap.=. 982) ile önem sırası açısından en son sırada yer almaktadır.

6. Sonuç

İş dünyasının etkin ve verimli mal ve hizmet üretim süreci açısından nitelikli meslek elemanlarına gereksinim duymaktadır. Meslek yüksekokulları bu gereksinimi karşılamak amacıyla dört yarı yıllık eğitim ve öğretim ile nitelikli meslek elemanı yetiştirmektedir.

Araştırmaya katılan işletmelerin çoğunluğu mikro ve küçük işletmelerden oluşmaktadır (% 80.5). Ayrıca muhasebe departmanı olan veya serbest muhasebeci mali müşavire muhasebe işlemlerini yaptıran işletmelerin oranı ise %93.5'tur. Ancak işletmelerinde muhasebe meslek elemanı istihdam edenlerin oranı % 61.3'tür. İşletmelerin % 19.4'ü bir, % 25.8'i iki muhasebe meslek elemanı istihdam etmektedir.

Diğer yandan işletmelerin % 77,4'nün son bir yılda çalışan sayısında azalma olup, daha çok 5 çalışan veya daha az (%54.1) azalma olmuştur. Ancak muhasebe meslek elemanı istihdamında % 17.2 oranında azalma olup, % 82.2 oranında (24 işletme) azalma olmamıştır. Ayrıca muhasebe meslek elemanının istihdam daralması olması durumunda işten çıkarılmaları konusunda işletmelerin tutumuna bakıldığında, hiçbir işletme ilk sırada muhasebe meslek elemanını çıkarmayı düşünmemektedir. İkinci sırada işten çıkarmayı düşünenlerin oranı % 32.3 iken % 67.7'si (21 işletme) muhasebe meslek elemanını işten çıkarmayı düşünmemektedir.

İşletmeler açısından muhasebe meslek elemanın istihdam açısından göz önünde bulundurulmuş bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar mesleki yeterlilik, kişisel gelişim ve kişisel durum olarak değerlendirilebilir. İşletmeler mesleki bilgi yanında kişisel gelişime de önem vermektedirler. Mesleki bilgi 4.548 ortalama (std. sap.=. .505) bilgisayar bilgisi 4.516(std. sap.=. .508) önemli bulunmaktadır. Kurumu benimseme 4.774 ortalama (std. sap.= .425) ve 4.451 ortalama(std. sap.=.567) önemsenmekte, ancak hobi 2.871 ortalama(std. sap.=1. 087) ile çok önemsendiğini söylemek güçtür. Diğer yandan kuruma sadakat 4.709 ortalama (std. sap.=.528) çok önemli bulunurken, medeni durum, cinsiyet gibi durumlar işletmeler açısından pek önemsenmemektedir.

İş dünyasının gereksinim muhasebe meslek elemanını yetiştirirken mesleki bilgi yanında kişisel gelişimi de dikkate alınması gerekmektedir. İşletmeler, istihdam edecekleri muhasebe meslek elemanında iyi düzeyde mesleki bilgi yanında kurumu benimseyen, sorunlara çözüm üreten, yaratıcı, yenilikçi özellikler aramaktadırlar.

KAYNAKLAR

ALKAN, Cevat, HIFZI Doğan, İLHAN Sezgin, Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Alkım Yay., İstanbul, 1998

ERDOĞAN, İ.; (1998), Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri, Ankara, Emel Matbaası. Birinci Basım.

GÜCENME,Ümit, İki Yıllık Meslek Yüksekokullarında Muhasebe ve İşletme Finansmanı

Eğitimi,Muhasebe ve Finansman Dergisi,Sayı:2 1999

İÇLİ Gönül, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl:2001 Sayı:9,

İFTAR,G.K. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, [http:// bde. anadolu.edu.tr/](http://bde.anadolu.edu.tr/(http://193.140.21.192:8000/SCRIPT/bay2/scripts/student/serv_page.pl?970127244+bay0401.html)
(http://193.140.21.192:8000/SCRIPT/bay2/scripts/student/serv_page.pl?970127244+bay0401.html) (28 Ekim 2002)

KAVAK Yüksel, s.23, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 13: 21-26 {1997

KIRBAŞ Dursun, Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı 1128, 2009

KURTULUŞ, K. (1998). *Pazarlama Araştırmaları*. İstanbul. Genişletilmiş 6. Baskı,
İstanbul Üniversitesi, İşl. Fak.Yay. No: 274.

ŞENGEL S, " Meslek Yüksekokullarında Açılan Muhasebe Programlarıyla İlgili Bir Değerlendirme", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,Cilt 3, Sayı:2 Haziran 2001

YEŞİLYAPRAK, Binnur, Yaşam Odaklı meslek Eğitimi Yaklaşımı Açısından Mesleki Rehberliğin Yeri ve İşlevi. 21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksekokullarının yeniden Yapılandırılması Sempozyumu, Çankırı,1996, s.68

DPT İlçelerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması,
<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/seg/ilce2003.html>

DPT Orta Vadeli Program, 2009-2011

TUİK,Haber Bülteni, Sayı: 64,15 Nisan 2009

TÜSİAD, Türkiye’de Mesleki Eğitimin Yeniden Yapılandırılması,Yayın No-252,1999,

http://www.serkankaraduman.com/projects/bilecikvaliligi/s-sanayiticaret.htm?reload_coolmenus

<http://www.bozuyuktso.org.tr>

MUHASEBE PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN STAJ ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

THE RESEARCH ORIENTED INTERSHIPS EVALUATION OF ACCOUNTING PROGRAM STUDENTS

Yeşim HELHEL¹

Güler Ferhan ÜNAL²

ABSTRACT

The students of vocational schools which are founded to generalize social development also meet qualified land reeves required to correspond the developing and ever-varying demands of commercial, industrial, informatics areas in our country are wanted some doing in order to attribute qualifications needed by business market. Internship programs are important components of vocational school curriculums. Internships that are mandatory for at least thirty working-days provide the conditions of application and to observe theoretical knowledge with real- working environment. As vocational school administration, the contribution of internship to student has been discussed and revision of this subject has been come to order. Therefore, the current internship program should be analyzed for revision. This research is aimed at determining the opinions of the accounting program of students at Akdeniz University Social Sciences Vocational School. The research oriented questionnaires prepared have been applied to 97 students of accounting program. The results of research are as follows: The majority of the students has preferred offices of certified public accountants for internship, knowledge transfer has been partially adequate due to excess of workload at the offices, internship programs have been inspected by the lecturers and internship program has been more effective if internship period has not been only in summer but also has been at any time in a year. The suggestions have been presented at the end of research in order to restore internship conditions and be efficient.

ÖZET

Ülkemizin tarım, ticaret, sanayi ve bilişim alanlarının değişen ve gelişen taleplerine cevap verecek kalifiye ara eleman ihtiyacını karşılamak, ayrıca toplumsal gelişmeyi yaygınlaştırmak üzere kurulan meslek yüksekokullarının öğrencilerini, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu niteliklere kavuşturmak ciddi bir çaba gerektirir. Bu kapsamda geliştirilen Meslek Yüksekokulları müfredatının önemli unsurlarından biri de staj çalışmalarınıdır. En az 30 iş gününden ibaret olan staj, öğrencilerin yüksekokulda almış oldukları teorik bilgilerin gerçek ortamda gözlemlenmesi ve uygulama yapılması imkânını sağlamaktadır. Yüksekokul yönetimi olarak, stajların öğrenciye yapmış olduğu katkı tartışılmakta ve bu konuda yeniden bir düzenleme yapılması gerektiği gündeme gelmektedir. Ancak, yeni bir

¹ Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, yhelhel@hotmail.com

² Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, gulerferhan@hotmail.com

düzenleme yapılabilmesi için mevcut durumun irdelenmesi gerekir. Bu araştırmanın amacı, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören Muhasebe Programı öğrencilerinin, yapmış oldukları zorunlu staj programı hakkında görüş ve önerilerini saptamaktır. Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket formu 97 adet muhasebe programı öğrencisine uygulanmıştır. Öğrencilerin çoğunlukla muhasebe bürolarında staj yapmayı tercih ettiği, büroların iş yükünün fazla olmasından dolayı bilgi aktarımının kısmen yapıldığı, stajın bir öğretim elemanı tarafından denetlenmesi ve sadece yaz dönemi ile sınırlı tutulmayıp yılın herhangi bir zamanında yapılması imkânının verilmesi durumunda daha etkin olabileceği sonucu çıkmıştır. Araştırmanın sonunda öğrencilerin staj ortamının iyileştirilmesi ve daha verimli olabilmesi için öneriler sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Ülkemizin tarım, ticaret, sanayi ve bilişim alanlarının değişen ve gelişen taleplerine cevap verecek kalifiye ara eleman ihtiyacını karşılamak, ayrıca toplumsal gelişmeyi yaygınlaştırmak üzere kurulan meslek yüksekokullarının öğrencilerini, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu niteliklere kavuşturmak ciddi bir çaba gerektirir. Bu kapsamda geliştirilen meslek yüksekokulları müfredatının önemli unsurlarından biri de staj çalışmalarıdır. En az 30 iş gününden ibaret olan staj çalışması, öğrencilerin yüksekokulda almış oldukları teorik bilgilerin gerçek ortamda gözlemlenmesi ve uygulama yapılması imkânını sağlamaktadır. Meslek yüksekokullarının gelişiminde önemli bir yeri olan staj çalışmalarının ne derece sağlıklı yapıldığı ve öğrencilerin staj yerlerinden ne derece memnun oldukları tartışmalıdır. Staj çalışmalarında; öğrencilerin staj yapacak kurum bulamamaları, staj yerlerinde yeterince bilgi edinememeleri ve ayak işlerinde kullanılmaları, yapılan stajların 'nylon staj' olması, staj yerlerinin denetiminin yeterince yapılmaması, staj çalışmalarının belli başlı sorunlarıdır.

Bu sorunlar göz önüne alınarak yapılan bu çalışmada, öğrencilerin sıkıntılarının ortaya konması ve bunların giderilmesi ile ilgili öğrencilerin görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Adnan Menderes Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada (Şimşek ve Çetinkaya, 2004: 101-114), Sosyal Bilimler alanında eğitim gören Meslek Yüksekokulu ikinci sınıf öğrencilerine yüz yüze anket çalışması yapılarak konuyla ilgili düşünce ve önerileri saptanmaya çalışılmıştır. Ve alınan sonuçlara göre; öğrencilerin staj uygulamasına bakışı olumludur. Öğrenciler yalnızca yaz dönemlerinde staj yapmak ve de staj yaptıkları yerlerin öğretim elemanları tarafından denetlenmesini istemektedirler. Ayrıca adı geçen çalışmada stajların büyük çoğunluğunun muhasebe bürolarında gerçekleştiği görülmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda 2008-2009 öğretim yılı yaz döneminde stajını tamamlayan muhasebe programı öğrencilerinin, yapmış oldukları zorunlu staj programı hakkında görüş ve önerilerini saptamaktır.

Bu amaçla, 97 Muhasebe Programı öğrencisine anket formları sunulmuştur.

Anket formu hazırlanırken aşağıda yer alan dört basamak dikkate alınmıştır: (Arseven, 2004: 11)

- ✓ Araştırma konusu hakkında yeterli literatür incelemesinin yapılması,
- ✓ Soruların ayıklanıp kesin sayısının belirlenmesi,
- ✓ Gerekliyse, bölümlere ayrılması ve anlatım akışı bakımından düzenlenmesi,
- ✓ Bir pilot gruba uygulanması, olası aksaklıkların belirlenerek gerekli değişiklik ve düzeltmelerin yapılması.

Anket formunda, ilk olarak cinsiyet, yaş, mezun olunan lise gibi demografik bilgilere ait sorular sorulmuş; geri kalan kısımda ise, staj yapılan işletme türü, staj yeri seçiminde en etkili faktör, staj yeri bulma şekli, staj yerinde yapılan işler, staj yapılan kurumda stajyere sağlanan imkânlar gibi araştırma konusuna dönük sorulara yönelinmiştir. Soruların demografik bilgileri içeren kısmı çoktan seçmeli, konuya yönelinen kısmı ise 3' lü Likert Ölçeği' ne uygun olarak hazırlanmıştır (Katılıyorum, katılmıyorum, kararsızım). Anket, 16 sorudan meydana gelmektedir.

2. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE İNCELENMESİ

SPSS 15 İstatistik Paket Programından faydalanılarak sonuçlar ortaya konmuştur.

Tablo 1: Anketin Güvenilirlik Testi Sonucu

Cronbach's Alpha	N of Items
,694	37

$0 \leq \alpha < 0,40$ güvensiz,
 $0,40 \leq \alpha < 0,60$ güvenilirliği zayıf,
 $0,60 \leq \alpha < 0,80$ güvenilir,
 $0,80 \leq \alpha < 1,00$ oldukça güvenilir olarak yorumlanacağından (Kalaycı, 2006: 405)
Çalışmamızın güvenilir olduğu görülmektedir.

2.1. Staj Yapılan İşletme Türünün Belirlenmesi

Tablo 2: Staj Yapılan İşletmenin Türü

Cinsiyet	Staj Yapılan İşletme Türü				TOPLAM
	Boş bırakanlar	Kamu kesimi	Özel sektör	SM-SMMM-YMM	
E	0	4	11	23	38
K	1	5	11	42	59
TOPLAM	1	9	22	65	97

Yukarıdaki tabloda, öğrencilerin staj yaptıkları kurumlar verilmiştir. 1 öğrenci cevap vermemiş, bunun dışında 9 öğrenci kamu sektöründe, 22 öğrenci özel sektörde ve 65 öğrenci ise SM, SMMM ya da YMM yanında stajını gerçekleştirmiştir.

2.2. Staj Yapılan İşletmenin Seçiminde En Etkili Faktör

Staj yapılan işletmenin seçiminde en önemli faktör sorulmuştur.

Tablo 3: Staj Yeri Seçiminde En Etkili Faktör

	Staj yeri Seçiminde En Etkili Faktör								Toplam
	BOŞ	OLANAK	TANIŞIKLIK	KURUMS.	MESLEK	İKAMET	KENDİ	NAYLON	
Cinsiyet E	0	15	4	3	13	1	1	1	38
K	2	20	11	2	19	0	4	1	59
Total	2	35	15	5	32	1	5	2	97

2 öğrenci bu soruya yanıt vermemiştir. Bunun yanında, en önemli yanıtlar olarak “işletmenin öğrencilere staj yapma olanağı vermesi” ve hemen arkasından “mesleki bilgilerin uygulanacak ortama sahip olunması” gelmektedir. “Naylon staj yapmaya imkân vermesi” cevabını da yalnızca 2 öğrenci vermiştir.

2.3. Staj Yeri Bulmada Zorluk Derecesi

Tablo 4: Staj Yeri Bulmada Zorluk Derecesi

Cinsiyet	Staj Yeri Bulmada Zorluk Çekme			Toplam
	Evet	Hayır	Kısmen	
E	2	30	6	38
K	8	42	9	59
Toplam	10	72	15	97

Öğrencilerin %74’ü (72 öğrenci) staj bulmada zorluk çekmemiş, yaklaşık %10’ u (10 öğrenci) zorluk çekmiş ve yine %16’ sı (15 öğrenci) kısmen zorluk çektiğini belirtmiştir.

2.4. Staj Yeri Bulma Şekli

Öğrencilerin staj yeri bulma şekli incelenmiştir.

Tablo 5: Staj Yeri Bulma Şekli

Cinsiyet	Staj yeri bulma şekli					Toplam
	AİLE	ARKADAŞ	HOCA	ÇALIŞMAKTA	KENDİ	
E	13	14	0	9	2	38
K	32	13	3	11	0	59
Toplam	45	27	3	20	2	97

Yaklaşık %50’ si (45 öğrenci) “ailesinin ve kendisinin çabaları” ile staj yeri bulduğunu belirtmektedir. Daha sonra bunu arkadaş/akraba tavsiyesi” ile staj yeri bulma ve “zaten daha önceden çalıştığı kurum olması” takip etmektedir.

2.5. Staj Yapılan Kurumda Öğrencilerin En Çok Yaptığı İşler

Staj yapılan kurumda öğrencilerin en sıklıkla yaptıkları iş sorulmuştur. Alınan cevaplar da aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir:

Belge ya da fişleri kayda geçirmek: 33 kişi

Vergi beyannamelerini düzenlemeye yardımcı olmak: 15 kişi

Mali tablo hazırlamaya yardımcı olmak: 13 kişi

Mükelleflerin vergi dairesi, sigorta işlemleri gibi işlerini takip etmek: 28 kişi

Mutfak ve dış hizmetler: 8 kişi

Tablo 6: Staj Yapılan Kurumda Öğrencilere En Sıklıkla Yaptırılan İşler

	EN SIKLIKLA YAPILAN İŞ					TOPLAM
	BELGE	BEYANNAME	TABLolar	SİGORTA	MUTFAK	
Cinsiyet E	17	8	8	3	2	38
K	16	7	5	25	6	59
TOPLAM	<u>33</u>	15	13	28	8	<u>97</u>

Staj yapılan kurumdaki çalışanların, stajyerlere yeterli bilgi aktarımı yapıp yapılmadığı konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Alınan cevaplarda ise, 51 öğrenci kendilerine yapılan bilgi aktarımının “yeterli” olduğunu belirtmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Staj Yerinde Yapılan Bilgi Aktarımını Değerlendirmeleri

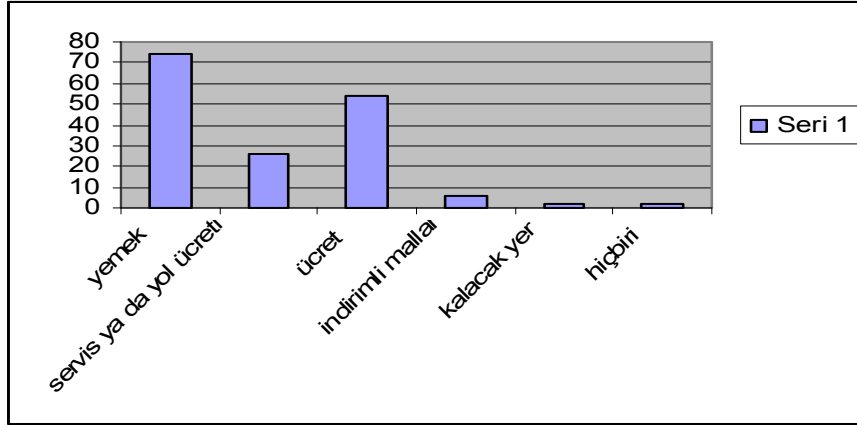
	BİLGİ AKTARIMININ YETERLİ OLMASI				TOPLAM
	BOŞ	EVET	HAYIR	KISMEN	
Cinsiyet E	3	17	1	17	38
K	5	34	5	15	59
TOPLAM	8	<u>51</u>	6	32	<u>97</u>

Kendilerine bilgi aktarımının kısmen yapıldığını ya da hiç yapılmadığını öne süren 38 öğrenciye sorulan soruda, bu eksikliğin nedenleri sıralanmıştır ve alınan yanıtlara göre: 20 öğrenci işlerin yoğun olmasından kaynaklandığını, 3 öğrenci stajyerlere geçici eleman gözüyle bakılmasından kaynaklandığını, 4 öğrenci stajyerlerin rakip olarak görülmesinden kaynaklandığını, 8 öğrenci MYO öğrencilerinin önemsenmemesi, 3 öğrenci de stajyerlere duyulan güvensizlikten kaynaklandığını ileri sürmüştür.

2.6. Staj Yapılan Kurumda Öğrencilere Sağlanan İmkânlar

Öğrenciler, birden fazla şikkı aynı anda işaretleyebilmişlerdir:

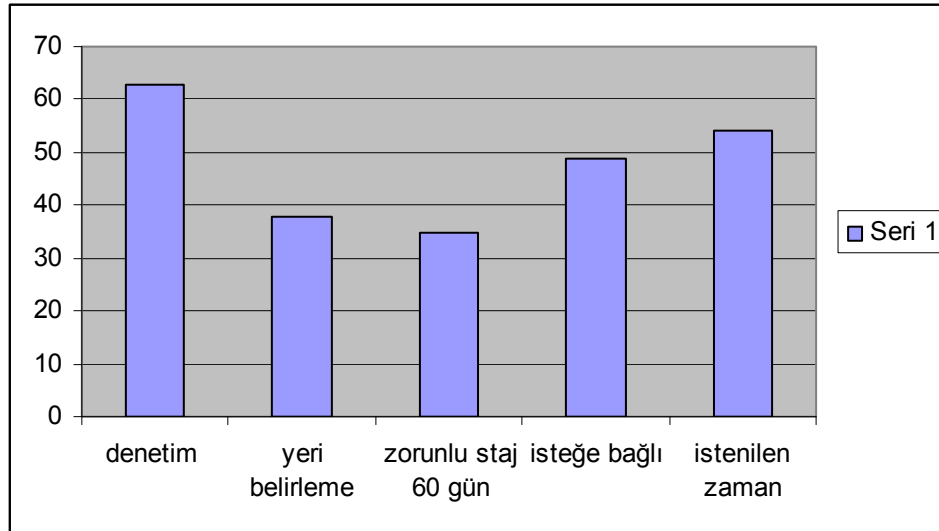
74 öğrenciye yemek sağlanmış, 26 öğrenciye servis ya da yol ücreti, 54 öğrenciye ücret, 6 öğrenciye indirimli mallar, 2 öğrenciye kalacak yer, 4 öğrenciye de hiçbiri sağlanmamıştır.

Şekil 1: Staj Yapılan Kurumda Öğrencilere Sağlanan İmkânlar

2.7. Stajın Daha Etkin Olması İçin Yapılması Gerekenler

Öğrenciler stajın daha etkin olabilmesi için birden fazla öneri sunabilmişlerdir. 63 öğrenci stajın bir öğretim elemanı tarafından denetlenmesi gerektiğini, 38 öğrenci staj yerinin okul tarafından belirlenmesi gerektiğini, 35 öğrenci zorunlu staj süresinin 60 güne çıkarılması gerektiğini, 49 öğrenci stajın isteğe bağlı yapılması gerektiğini, 54 öğrenci de stajın yaz döneminde değil de istenilen bir zamanda, yıl içerisinde yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Şekil 2: Stajın Daha Etkin Olması İçin Öneriler

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programında öğrenim gören ve 2008-2009 öğrenim yılı yaz döneminde stajını tamamlayan 97 öğrenciye sorulan sorularda, SPSS 15 paket programı yardımıyla sonuçlar şu şekilde alınmıştır:

- ✓ Öğrencilerin %67' si stajını muhasebe bürolarında gerçekleştirmiştir.

- ✓ Staj yeri seçiminde en önemli faktörler olarak “staj yerinin öğrencilere staj yapma imkânı vermesi”, “mesleki bilgilerin uygulanacağı ortam olması” gelmektedir. Öğrencilerin “Naylon staj” a yönelmedikleri görülmüştür.
- ✓ Öğrencilerin %74’ ü, staj yeri bulmada zorluk çekmemiştir.
- ✓ Öğrencilerin %74’ ü “kendi çabaları ile” ve “arkadaş tavsiyesi ile” staj yapacağı kurumu seçmiştir.
- ✓ Öğrencilere “belgeleri ya da fişleri kayda geçirmek”, “beyanname doldurmak” gibi rutin, fakat mesleğe yönelik işler yaptırılmış, “mutfak hizmetleri” gördürülmemiştir.
- ✓ Öğrencilerin çoğu, staj yaptıkları kurumda kendilerine bilgi aktarımının yeterince yapıldığını düşünmektedirler. Yeterince yapılmadığını düşünen öğrenciler ise, bunu işlerin yoğunluğuna bağlamışlardır.
- ✓ Genel olarak bakıldığında, öğrencilerin 74’ üne yemek, 54’ üne ücret, 16’ sına servis hizmeti verilmiş ya da yol ücreti sağlanmış, sadece 4 öğrenciye hiçbir imkân sağlanmamıştır.
- ✓ Öğrenciler, staj yerlerinin denetiminin bir öğretim görevlisi tarafından gerçekleştirilmesini, stajın istenilen bir zamanda yıl içerisinde yapılmasını, sadece yaz dönemiyle sınırlı kalmamasını ve staj yerlerini okulun belirlemesini istemektedirler.

Bu sonuçlara bakılarak geliştirilen öneriler şöyle sıralanabilir:

- ✓ Stajın bir öğretim elemanı tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Ancak stajların başka illerde de yapılmasından ve ulaşım güçlüğünden dolayı, yüksek maliyet ve zaman kaybı olmaktadır. Bunun için gerekli yol ücreti verilerek öğretim elemanları üniversite tarafından görevlendirilmeli, bunun yanında stajın başka illerde yapılması önlenerek de denetim etkinleştirilebilmektedir.
- ✓ Öğrencilerin staj yerlerinin denetimi sadece işbaşında yapılamayabilir. Bunun yanında telefon ya da elektronik posta aracılığıyla staj yeri yöneticileriyle bağlantı kurulabilir. Ancak bunun yapılabilmesi için, staj yapılan firmanın “kurumsallaşmış” bir firma olması gerekmektedir. Öğrencilerin kurumsal firmalara yönlendirilmesi, denetimi etkinleştirecektir.
- ✓ Denetimin yapılması bununla da sınırlı kalmamalıdır. Öğrencilere, staj dosyalarının teslimi sırasında mülakat yapılarak stajın denetimi etkinleştirilebilmektedir.
- ✓ Staj dönemi, sadece yaz dönemiyle sınırlı olmamalı; dönem içerisinde istenilen zamanda gerçekleştirilmelidir. Ancak, öğrencinin dersi olduğu günlerin staj gününden sayılmaması önem arz etmektedir.

4. KAYNAKÇA

Arseven, A. D. (2004), Anket Hazırlama (Alan Araştırmaları İçin), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Kalaycı, Ş. (2006), “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri”, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Şimşek, E, Çetinkaya, Ö. (2004), “Sosyal Bilimler Alanındaki Meslek Yüksekokullarının Staj Yüğü Muhasebe Bürolarında”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı: 11, Ocak 2004.

MUHASEBE PROGRAMINDA EĞİTİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN PROFİLLERİNİN KARIYER ANLAYIŞI VE BEKLENTİLERİNE ETKİLERİ: HİSARCİK MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ.

**PROFILE OF THE STUDENTS ATTENDING IN ACCOUNTING
PROGRAM AND ITS EFFECT IN THEIR EXPECTANCIES: IN THE
SAMPLE OF HISARCİK MYO**

Niyazi KURNAZ¹ Hüseyin YILMAZ²

ABSTRACT

Accounting is a four term college whose aim is not only to educate a qualified intermediate manpower who can run his establishment for himself and take responsibilities after he recognizes regulatory requirements, but also to make connections between public and private bodies. Thanks to accounting program, qualified members will be educated for industry and commercial establishment and financial institutions as well as intermediate members will be provided for accountant and pre-accountancy departments at institutions. In our study a survey conducted among the students in accounting program in Hisarcık MYO at Dumlupınar University. During and after the classes, data were obtained from the students and they will be presented. They were asked about expectancies about their professional field and their sense of career. It will be tried to determine that in addition to attaining a job and what the scope of the idea of improving oneself is? and they will be asked what the main purpose of attending vocational high school is? In the hope that through education they have got, it will be analysed whether they can get a job which they study.

Key words: Hisarcık MYO, accountancy, career, student profile.

ÖZET

Muhasebe programı İşletmelerin muhasebe bölümleri ile kamu kurum ve kuruluşlarının muhasebe servisinde sorumluluk üstlenebilecek ve yasal şartları tanıdıktan sonra kendi adına iş yeri açıp çalıştırabilecek nitelikli ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyıllık bir yükseköğretim programıdır. Muhasebe programı sayesinde sanayi ve ticaret işletmeleri ve mali kurumlar için vasıflı elemanlar yetiştirilecek, kurumların muhasebe ve ön muhasebeleriyle ilgili ara eleman ihtiyacını karşılanacaktır. Bu çalışmamızda, Dumlupınar Üniversitesi'ne bağlı Hisarcık Meslek Yüksekokulunda bulunan Muhasebe programlarına kayıtlı öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışmasıyla öğrencilerin profili belirlenmiş, eğitim esnasında ve sonrasında meslek alanındaki beklentiler ve kariyer

¹ Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, nkurnaz@dumlupinar.edu.tr

² Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, huseyinyilmaz@dumlupinar.edu.tr

anlayışlarına ilişkin veriler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Meslek Yüksek Okulu okumadaki amaçların ortaya konulması yanında bir meslek sahibi olmak ve mesleki açıdan kendini geliştirmek düşüncesinin boyutunun ne olduğu belirlenmeye çalışılacaktır. Almış olduğu eğitimle mesleğiyle alakalı bir işte çalışabilmeyi umut etme boyutları araştırılacaktır.

Anahtar kelimeler: Hisarcık MYO, Muhasebe, Kariyer, Öğrenci Profili

1. GİRİŞ

Meslek yüksekokulları, belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan ve dört yarı yıllık eğitim öğretim veren bir yüksek öğretim kurumudur. Muhasebe programı, işletmelerin muhasebe bölümleri ile kamu kurum ve kuruluşlarının muhasebe servisinde sorumluluk üstlenebilecek ve/veya yasal şartları sağladıktan sonra kendi adına iş yeri açıp çalıştırabilecek nitelikli ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyıllık bir yükseköğretim programıdır. Muhasebe Meslek elemanı bir işyerine bağlı veya kendi adına serbest muhasebecilik mesleği icra eden veya kamu kurum ve kuruluşlarının muhasebe yönetimine katkı veren kişidir. MEB-YÖK (2002)

Hisarcık Meslek Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesine bağlı olarak Yüksek Öğretim Yürütme Kurulunun 14.02.1994 tarih ve 94.5.332 sayılı kararı ile açılmıştır. 1994 yılında 66 öğrenci ile eğitim-öğretim faaliyetine başlayan okulda, 2008-2009 Öğretim Yılı Bahar Yarıyılı itibarıyla 721 öğrenci öğrenim görmektedir. 1994-2009 yılları arasında İşletmecilik Programından 89, Muhasebe, Pazarlama ve İşletme programlarından olmak üzere toplam 981 öğrenci mezun olmuştur. 1999 yılında İşletmecilik programına öğrenci alınmaya başlanmış, Pazarlama Programına öğrenci alınmaya başlanmış, 2005 yılında Pazarlama (İÖ), Muhasebe (İÖ) ve İşletmecilik (NÖ) Programları açılmıştır. 2006 yılında İşletmecilik (İÖ) programının açılmasıyla birlikte, öğrenci sayısı hızla artış göstermeye başlamıştır³.

Akademik açıdan bu çalışmanın, önceki dönemlerde farklı üniversitelerde yapılmış benzeri profil çalışmalarını kıyaslama ve böylelikle muhasebe bölüm öğrencilerinin kişisel (demografik) Özellikleri, sosyal ve akademik yaşamları ile gelecekle ilgili beklentilerinin daha net bir şekilde ortaya çıkmasını ümit ediyoruz.

2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖNEMİ VE AMACI

Üniversitemize bağlı meslek yüksekokullarında en çok bulunan program olmasından dolayı muhasebe programında eğitim öğretim gören öğrencilerimizin profilini ortaya koymak ve geleceğe ilişkin beklentilerini değerlendirmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Üniversitemize bağlı meslek yüksekokullarının çoğunda muhasebe eğitimi verilmektedir. Bu çalışma ile şimdilik sadece Hisarcık meslek yüksekokulu muhasebe programında eğitim öğretim gören öğrencilerin gelecek beklentileri araştırılmakta iken ilerleyen çalışmalar ile üniversitemizin diğer meslek yüksekokullarında bulunan öğrencilerin profil ve beklentileri tespit edilerek karşılaştırmalar yapılacaktır. Araştırmada hedef kitle olan muhasebe bölüm öğrencilerine anket çalışması ile ulaşılarak, elde edilen veriler SPSS 15.0 istatistik programına yüklenmiş, frekans tabloları ve çapraz tablolar elde edilmiştir. Elde edilen tabloların analiz edilip, yorumlanmasıyla analiz sonuçlarına ulaşılmıştır.

³ <http://hisarcikmyo.dpu.edu.tr/okulumuz.htm> 23.03.2009

2.1. KARİYER KAVRAMI

Kariyer, Fransızca “carriere” İngilizce “career” kelimesinin karşılığı olarak Türkçeye çevrilmiştir. Kelimenin sözlük anlamı taş ocağı, koşu yeri, arena, mecazi anlamda ise, yaşam ömür, meslektir⁴.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan kariyer kavramından daha fazla para kazanma, daha fazla sorumluluk üstlenmek, daha fazla statü, güç ve saygınlık elde etmek anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu kavramda birey, iş ve pozisyon olmak üzere üç ana olgu söz konusudur. Üniversite eğitimi başlıca iki amaca yönelik olarak öğrencilerin kariyer ve gelecek beklentileri üzerinde etkili olmaktadır. Bunları eğitim verilen alan ile ilgili gerekli temel bilgileri vermek ve o alanda öğrencileri iş yaşamına hazırlamaktır. Bu nedenle öğrencilerin okulu tercih nedenleri ve başlangıçtaki beklentileri ile okulu bitirdikleri aşamadaki beklentileri arasında değişiklikler olacaktır. Bu araştırmada birinci sınıf ve ikinci sınıf muhasebe öğrencilerinin gelecek beklentileri ile kariyere bakış açıları incelemeye çalışılacaktır. Üniversite eğitiminin geleceğe hazırlamaktaki etkilerini ortaya koymaktır. Bu çerçeveden hareketle üniversite okuyan bir öğrenci için kariyer kavramı ne anlama gelir onu da biraz açıklamakta fayda vardır. Üniversite öğrencisi için kariyer, kariyer yapmak mı? Kariyer planlamak mı? Çalışma yaşamına hazırlanmak mı? Olduğuna karar vermek gerekirse bu anlamda yanıt sonuncusu olarak ifade edilecektir. Çünkü Meslek Yüksekokulunda eğitim gören bir öğrenci için kariyer yapmaktan ve çalışanlar için bile zor olan kariyer planlaması yapmaktan söz edilemez, buradan anlaşılması gereken öğrencilerimizin çalışma hayatına hazırlanması olduğunun anlaşılması gerektiğini vurgulamak yerinde olacaktır. Öğrencilerimizin çalışma hayatında başarılı olabilmeleri için, kendilerine hedef belirlemeleri, çalışma yaşamının araştırılması, kendisine ait özelliklerin ve yeteneklerin belirlenmesi, yabancı dilin geliştirilmesi, teknolojik gelişmelerin takip edilmesi, stajların bilinçli ve gelecekteki beklentilere uygun olarak yapılması, meslekteki gelişme ve değişimleri takip etmeleri, öğrenci kulüpleri ve faaliyetlerinde aktif olmaları ve kariyer etkinliklerine katılmaları gerekmektedir.

Kariyer geliştirme, iş yaşamında bireyin ve örgütün çok önemli bir karar ve sorumluluk anlayışının ürünüdür. Kişiler ve örgütler mevcut pozisyonları göz önünde bulundurarak ve eğitim olanaklarından yararlanarak daha fazla gelişmek ve performans düzeylerini yükseltmek isterler. Bu yükseliş hedefine ulaşmak için belirli bir plan doğrultusunda harekete geçmek gerekir ki bu olgu kariyer gelişiminden başka bir şey değildir⁵.

2.2. KARİYER SEÇİMİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

Eğitim hayatı içerisindeki her öğrencinin kariyer hedefleri birbirinden farklı olabilir.Yani kariyer olgusu herkes için aynı şeyi ifade etmeyebilir ya da herkes aynı kariyer hedeflerini belirlemez. Doğru kariyeri seçmek, gerekli eğitimleri almak ve diğerleriyle nasıl etkili bir şekilde çalışacağını bilmek, gençlerin temel hedeflerindedir. Bu başlangıç aşaması önemli olduğu için birey hem kendisini hem de rekabet içine girebileceği emsallerini bilmelidir. Bu aşamada seçimine etki eden unsurlara değinmekte fayda vardır.Bunlar, sosyal ve psikolojik unsurlar olarak iki ana başlık altında toplanarak incelenebilir.

2.2.1. SOSYAL UNSURLAR

Kariyer seçimini etkileyen temel unsurlardan ilki, öğrencilerin sosyal geçmişidir. Daha önceden yapılmış olan araştırmalar aile fertlerinin kariyerleri ile çocukların arzuladıkları kariyerler arasında güçlü bir bağ olduğunu göstermektedir.Örneğin; eğitim düzeyi düşük

⁴ Bayram, Cahit, Kariyer Planlama ve Yönetimi, Kum Saati Yayınları,İstanbul,2008,s.19.

⁵ Sabuncuoğlu, Zeyyat, İnsan Kaynakları Yönetimi, Bursa, 2000,s.142.

olan ve beceri gerektirmeyen işler yapan bireylerin çocuklarında aynı düzeydeki işleri yapma olasılığı yüksektir. Diğer taraftan yöneticilerin ya da alanında uzmanlaşmış olan çalışanların çocukları, daha çok yönetsel ve profesyonel işlere eğilim göstermektedir.

2.2.2. PSİKOLOJİK UNSURLAR

Psikolojik unsurları, değerler, inançlar, tutumlar, beklentiler ya da kişilik yapıları, zekâ düzeyi, özel yetenekleri ve ailenin çocuk yetiştirme modeli olarak sayabiliriz. Bu unsurlar nedeniyle büyüünce ne olacaksın? Şeklinde daha küçük yaşta sorulmaya başlanan sorular bu unsurların etkisi ile şekillenecektir ⁶.

2.3. KARIYER YÖNETİMİNİN AŞAMALARI

İnsanlar yaşamları boyunca dört farklı kariyer aşamasından geçerler. Her aşamada geçirilen süre bireyden bireye değiştiği gibi, her bir aşamadaki beklenti ve ihtiyaçlar da değişmektedir.

2.3.1. OLUŞUM

Kariyerin başlangıcında ortaya çıkar. Birey bu aşamada güvenlik ihtiyaçlarına önem verir. Özellikle yöneticilerinden bu konuda destek bekler. Yöneticiden destek alan birey, bu aşamayla birlikte kariyerine ilk adımı atar.

2.3.2. GELİŞME

Bu aşama gerek aynı örgüt içinde, gerekse örgütler arası bir işten bir işe geçme sürecidir. Daha çok sorumluluğu fazla olan işlere geçme duygusu hakimdir. Birey böylece kendisini daha fazla kanıtlamak ister.

2.3.3. SÜRDÜRME

Bireyin gelişmesinin sınırlarına erişip yaptığı işte yoğunlaştığı aşamadır. Bu aşamadaki bireylerin en önemli ihtiyacı saygınlıktır. Kariyerinde daha fazla ilerleyemeyen birey, fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar duymaya başlar.

2.3.4. ÇEKİLME

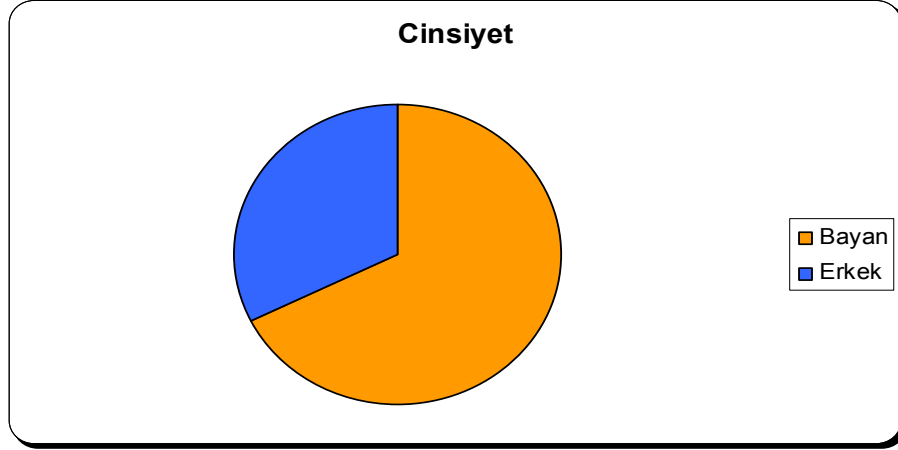
Bu aşamadaki kişi artık kariyerini tamamlamıştır. Birey mesleki yaşantısı boyunca yapmak istediği fakat zaman ayıramadığı işlere yönelerek doyum sağlar. Kısaca, bu evre artık birey için dinlenme sürecidir ⁷.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler, iki bölüm halinde sunulmaktadır. Birinci bölümde öğrencilere ilişkin demografik bilgiler, ikinci bölümde ise öğrencilerin meslek yüksekokuluna gelmeden önceki ve geldikten sonraki durumları incelenmiş ve bunun sonucu olarak gelecek beklentileri ve kariyer anlayışları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

⁶ Dolgun, Uğur, vd. "İnsan Kaynakları Yönetimi", Ekin Kitabevi, Bursa, 2007, s.140.141

⁷ Odabaşı, Salih, "Kariyer Yönetimi", Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008, s.143.144.

Şekil 1. Muhasebe Bölümü Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı

Şekil 1’de ankete katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımı verilmektedir. Öğrencilerin cinsiyet dağılımı % 32.2 Erkek, % 67.8 ise bayandır. Ana kütle cinsiyet dağılımı incelendiğinde %37.4 Erkek, % 62.6 Bayan olduğu görülmektedir.

Tablo 1.Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin “Yaş” Değişkenine Göre Dağılımı

Yaş	Sayı	Yüzde
18-19	35	23.0
20-21	97	63.8
22 ve Yukarısı	19	12.5
Bilinmeyen	1	0.7
Toplam	152	100.0

Tablo 1’de Ankete katılanYüksekokul öğrencilerinin yaş gruplarına göre dağılımı verilmektedir.Öğrencilerin % 63.8 gibi büyük bir bölümü 20-21 Yaş grubundan oluşmaktadır.

Tablo 2.Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin “Bölgelere” Göre Dağılımı

Bölge	Sayı	Yüzde
Akdeniz	11	7.2
Doğu Anadolu	6	3.9
Güneydoğu Anadolu	3	2.0
Ege	31	20.4
İç Anadolu	23	15.1
Karadeniz	7	4.6
Marmara	71	46.7
Toplam	152	100.0

Tablo 2’de Ankete katılanYüksekokul öğrencilerinin bölgeleri göre dağılımı verilmektedir. Dumlupınar Üniversitesine bağlı Hisarcık Meslek Yüksekokuluna en çok öğrenci talebi, Marmara bölgesinden gelmektedir.Sonra sırasıyla, Ege,İç Anadolu, Akdeniz,Karadeniz Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelmektedir.Yüksekokulumuza kendi bölgesi ve Marmara bölgesinden çok talep olmasının nedeni ulaşım kolaylığı olarak açıklanabilir.

Tablo 3.Meslek Yüksekokulu Öğrenci Ailelerinin Aylık Gelir Dağılımı

Gelir (TL)	Sayı	Yüzde
0-1000	17	11.2
1001-2000	58	38.1
2001-3000	46	30.3
3001 ve Üstü	27	17.8
Bilinmeyen	4	2.6
Toplam	152	100.0

Tablo 3’de Ankete katılan Yüksekokul öğrenci ailelerinin aylık gelir dağılımı verilmektedir. Ailelerin, aylık gelir dağılımına bakıldığında % 38.1 ile 1001-2000 TL gelir, % 30.3 ile 2001-3000 TL gelir, % 17.8 ile 3001 ve Üstü gelire sahip, % 11.2 ise 1000 TL ve altında bir gelire sahiptir.

Tablo 4.Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Tercih Nedenine göre Dağılımı

Gelir (TL)	Sayı	Yüzde
İsteyerek	43	28.3
Açıkta Kalmamak İçin	66	43.4
Ailemin Yönlendirmesiyle	12	7.9
Sınavsız Geçişten Faydalanmak	1	0.7
Bir Yüksekokul Okumuş Olmak	5	3.3
Daha Kolay İş Bulma Umudu	17	11.2
Diğer	8	5.3
Toplam	152	100.0

Tablo 4’de Ankete katılan Yüksekokul öğrencilerinin Meslek Yüksekokulunu tercih nedenleri verilmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu açıkta kalmamak için tercih ettiğini belirtmiştir. Yine öğrencilerin % 28.3’ ü isteyerek tercih ettiğini beyan etmiş ve % 11.2’ si daha kolay iş bulabilirim düşüncesiyle tercih ettiğini vurgulamıştır. Bu araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun düşüncesinin açıkta kalmamak ve bir yüksekokul okumuş olmak gibi hedefsiz bir halde olması Meslek Yüksekokullarının ne gözle değerlendirildiğinin bir göstergesi konumundadır.

Tablo 5.Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsiyetlerinin Yüksek Öğretime Devam Etme Düşüncesi Gruplarına Göre Dağılımı

Cinsiyet	Yüksek Öğretimi Devam Etme Düşüncesi					
	Evet		Hayır		Kararsızım	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bayan	91	67,4	6	85,7	6	60,0
Erkek	44	32,6	1	14,3	4	40,0
Toplam	135	100,0	7	100,0	10	100,0

Tablo 5’de Ankete katılan yüksekokul öğrencilerinin Cinsiyet değişkenleri ile yüksek öğretime devam etme düşüncesi arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre Erkek öğrencilerin % 32.6’sı, Bayan öğrencilerin % 67.4’ü mezuniyet sonrası ilgili alanda lisans tamamlamayı düşünmektedir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun yüksek öğretime devam etme düşüncesi taşıyor olması hem DGS sınavlarındaki başarı hem de kariyer bilinci anlamında önemli bir durum olarak vurgulanabilir.

Tablo 6.Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsiyetlerinin Mezun Olduğu Alan İle İlgili Bir İşe Girme Düşünce Gruplarına Göre Dağılımı

Cinsiyet	Mezun Olduğu Alan İle İlgili Bir İşe Girme Düşüncesi					
	Evet Düşünüyorum		Hayır Düşünmüyorum		Bilmiyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bayan	58	65,9	10	58,8	35	74,5
Erkek	30	34,1	7	41,2	12	25,5
Toplam	88	100,0	17	100,0	47	100,0

Tablo 6’da Ankete katılan yüksekokul öğrencilerinin Cinsiyet değişkenleri mezun olduğu alan ile ilgili bir işe girme düşüncesi arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre Erkek öğrencilerin % 34.1’i, Bayan öğrencilerin % 65,9’u mezuniyet sonrası mezun olduğu alan ile ilgili bir işe girebileceğini düşünmektedir. Araştırmaya katılanların toplamının % 57.9’u mezun olduğunda edindiği bilgiler ile bir işe girebileceğini düşünürken, geriye kalan öğrencilerin bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmaması üzerinde durulması gereken önemli bir durumdur. Bu araştırma sonucunda öğrencilerimizin olumsuz düşünen, özgüveni olmayan yapıdaki durumlarının araştırılmasının uygun olacağı görülmüştür.

Tablo 7.Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Ailelerinin Yaşadığı Yerleşim Birimi İle Mezun Olduğu Alan İle İlgili Bir İşe Girme Düşünce Gruplarına Göre Dağılımı

Ailenin yaşadığı Yerleşim Birimi	Mezun Olduğu Alan İle İlgili Bir İşe Girme Düşüncesi					
	Evet Düşünüyorum		Hayır Düşünmüyorum		Bilmiyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Köy/Kasaba	12	13,6	0	0,0	3	6,4
İlçe	25	28,4	7	41,2	11	23,4
İl Merkezi	16	18,2	5	29,4	10	21,3
Büyük Şehir	35	39,8	5	29,4	23	48,9
Toplam	88	100,0	17	100,0	47	100,0

Tablo 7’de ankete katılan yüksekokul öğrencilerinin ailenin yaşadığı yerleşim birimi değişkenleri ile mezun olduğu alan ile ilgili bir işe girme düşüncesi arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre köy ve kasabada yaşayan öğrencilerin % 13.6’sı, İlçede yaşayan öğrencilerin % 28.4’ü, İl merkezinde bulunanların % 18.2’ si, Büyük şehirde yaşayanların % 39.8’i mezun olduğu alan ile ilgili bir iş bulabileceğini düşünmektedir. Ankete katılan öğrencilerin toplamının % 11.2’si ilgili alanda iş bulamayacağını düşünürken, % 30.9’ u herhangi bir bilgisi olmadığını belirtmiştir.

4.SONUÇLAR

Meslek yüksekokulları, işletmelerin ihtiyaç duyduğu ara elaman ihtiyacının karşılamaya yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaç edinmiş eğitim kurumlarıdır. Bu amaca yönelik olarak öğrencilere teorik bilgiler sunan dersler ile pratik uygulama yapabilecekleri staj uygulamaları sonucu okul eğitimi tamamlanmaktadır.Dumlupınar Üniversitesi Hisarcık Meslek Yüksekokulu muhasebe bölümünde eğitim gören öğrencilerin % 64.2’si gibi büyük çoğunluğu 20-21 yaş grubu öğrencilerden ve % 84.9’u normal lise mezunlarından oluşmaktadır. Araştırmamıza katılan öğrencilerin % 7.2’si aynı yıl içinde, % 32.2’si 1 yıl, % 40.8’ i 2 yıl, % 19.7’ si 3 ve daha fazla yıl ara vererek okulumuza kayıt yaptırmıştır.

Anketimize katılan öğrencilerin % 79.6’ sı üniversite hazırlık anlamında dersaneye giderek okulumuzu kazanmıştır. Yine anketimizi yanıtlayan öğrencilerin % 79.6’ sı tercihler aşamasında ve üniversite sınavı sonuçları açıklandığında meslek yüksekokulumuz hakkında araştırma ve bilgi edinme ihtiyacı duymuştur. Meslek yüksekokulumuzu tercih nedeni sorulduğunda öğrencilerimizin % 28.3’ ü isteyerek tercih ettiğini ve % 43.4’ ü gibi büyük bir çoğunluğunda açıkta kalmama düşüncesi taşıdığı, % 7.9’u ailelerinin yönlendirmesi sonucu ve % 11.2’ si gibi bir oranında daha kolay iş bulabilirim düşüncesi taşıdığı ortaya çıkmıştır. Bu rakamlar değerlendirecek olursa öğrencilerin taşıdığı düşünceler açıkta kalmama, meslek yüksekokulu olmuş olma ve aile yönlendirmesi ve

baskısıyla okuma gibi sonuçların yüksek olması meslek yüksekokullarının toplumda ve öğrenci nazarında ne şekilde değerlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Ankete katılan öğrencilerimizin meslek yüksekokulunu bitirdikten sonra lisans eğitimine devam edip etmeyecekleri şeklindeki soruya % 88.8'i evet yanıtını vermiştir. Bu yanıtın yüksek olmasının nedenleri Üniversite beklentisinin karşılayamama (%83.6), okuduğu yerleşim yerinden menmün olmayan (%44.7), okuduğu okuldan memnün olmama (%49.3) düşüncesini ilerde gerçekleştireceği lisans eğitimi ile ulaşma yaklaşımı sözkonusudur. Öğrencilerimizin % 57.9'u okuduğu bölümden mezun olduktan sonra edindiği bilgiler ile sözkonusu alanda çalışabileceğini iyi bir iş bulabileceğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile yüksek öğretimi devam etme düşüncesi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Buna göre erkek ve bayan öğrencilerin lisans programına devam etme düşüncesi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Cinsiyet ile mezun olduktan sonra mezun olduğu alanla ilgili bir işe girebileceğini düşünme arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Buna göre erkek ve bayan öğrencilerin mezuniyet sonrası ilgili alanda işe girebileceğini düşünme davranışı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Okumakta olduğu programın öğrenim şekli ile bu bölümü bitirdiğinde yüksek öğrenime devam etme düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Buna göre normal öğretim öğrenciler ve ikinci öğretim okuyan öğrencilerin yüksek öğretime devam etmeyi düşünme davranışı arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Okumakta olduğu programın öğrenim şekli ile bu bölümden mezun olduktan sonra mezun olduğu alanla ilgili işe girebileceğini düşünme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Buna göre normal öğretim öğrenciler ve ikinci öğretim okuyan öğrencilerin mezuniyet sonrası mezun olduğu alanla ilgili bir işe girebileceği düşüncesi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Bayram, Cahit, Kariyer Planlama ve Yönetimi, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008.
Dolgun, Uğur, vd. “İnsan Kaynakları Yönetimi”, Ekin Kitabevi, Bursa, 2007.
MEB-YÖK, Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, Muhasebe Eğitim Programı, Ankara, 2002.
Odabaşı, Salih, “Kariyer Yönetimi”, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008.
Sabuncuoğlu, Zeyyat, “İnsan Kaynakları Yönetimi”, Bursa, 2000.
Şimşek, M. Şerif, “Yönetim ve Organizasyon”, Günay Ofset, Konya, 2005.
<http://hisarcikmyo.dpu.edu.tr/09.01.2009>.

MÜŞTERİ ODAKLI PAZARLAMANIN UYGULANMASINDA MÜŞTERİ ŞİKAYET YÖNETİMİNİN ROLÜ ve ÖNEMİ

THE ROLE AND IMPORTANCE OF CUSTOMER COMPLAINT MANAGEMENT FOR CUSTOMER ORIENTED MARKETING

Ö.Zafer GÜVEN¹

S.Süreyya BENGÜL²

ABSTRACT

Swift changes in market conditions, increasing competition, changes in customer profiles and difficulty in customer satisfaction result in new approaches for customer retention.

Customer complaint management has become an integral part of business in order to investigate the customer satisfaction with goods and services which are offered by firms.

This method which is based on the feedback and complaints of customers aims to raise the customer loyalty. It is a fact that customers whose complaints are not compensated will not be loyal to firm. Today's market conditions provide similar goods and services. Therefore firms try to make difference in after sales services. Customer complaint management is an important part of the after sales services.

The present study is designed to explain notions and to give information about customer complaint management.

Key Words: Customer, Customer Complaints, Customer Complaint Management, Customer Satisfaction

ÖZET

Günümüzde pazar koşullarında yaşanan hızlı değişim, rekabetin artması, müşteri profilinin değişmesi ve tüm bunların bir sonucu olarak müşteriyi memnun etmenin zorlaşmasından dolayı, müşterileri elde tutmanın farklı yolları aranmaktadır. Özellikle firmaların sundukları mal yada hizmetlerinin müşteriler için tatmin edici olup olmadığının anlaşılması ve eğer mal ve hizmetlere yönelik müşterilerde her hangi bir huzursuzluk oluşmuş ise bunun giderilmesi için müşteri şikayet yönetiminin önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Müşterilerden en hızlı biçimde geri bildirim almaya ve şikayetlerini gidermeye odaklanan bu yöntem sayesinde işletmeler müşterilerinin sadakatlerini arttırmayı amaçlamaktadırlar. Mal yada hizmete dair bir şikayeti olan ve bu şikayeti giderilmeyen müşterinin işletmelere sadık kalmayacağı bilinen bir gerçektir. Özellikle günümüz Pazar

¹ Yrd.Doç.Dr. Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, akademik34@hotmail.com

² Öğr.Grv. Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, sbengul2@hotmail.com

koşullarında müşterilere sunulan mal yada hizmetlerde çok büyük farklılıkların olmaması işletmeleri satış sonrasında sunduğu hizmetlerde farklılaştırma yapmaya yöneltmiş ve satış sonrası müşteri hizmetlerinin en önemli ögesi olarak da müşteri şikayet yönetiminin etkinleştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Bu çalışma, müşteri şikayet yönetimini ilişkin kavramların açıklanması ve müşteri şikayet yönetiminin işleyişi hakkında bilgi sunulması amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müşteri, Müşteri Şikayeti, Müşteri Şikayet Yönetimi, Müşteri Memnuniyeti

1. MÜŞTERİ ŞİKAYET YÖNETİMİNİN TANIMI

Satış sonrası hizmetin önemli alanlarından biri şikâyetlerle ilgilenmektir. Bunlar pek sık ortaya çıkmamalı ama söz konusu oldukları zaman, çözümlenme biçimi işletmeler için iyi bir reklâm haline getirilmelidir. Şikâyet konusunda acil bir durumda olduğu gibi davranılmalı ve düzeltilebilecek bir düzeydeyken derhal ilgilenilmelidir. (Rogers, 1996)

Şikayet, hizmet tecrübesinde yaşanan tatminsizliğin üçüncü bir şahsa veya kuruma resmi olarak ifade edilmesidir. (Lovelock ve Wright, 1999)

Günümüz Pazar koşullarında müşteride memnuniyetsizlik yaratan şeylerin bulunup bunların nedenleriyle birlikte çözümlerinin araştırılması olarak tanımlanan şikayet yönetiminin, mal ve hizmetlerdeki kusurun giderilmesi yoluyla müşteriyi mutlu edebilmenin en değerli aracı olduğunu söylemek mümkündür.(Barlow ve Moller, 1998)

Şikayet literatürü geniş ve dağınık olmasına karşın bu konuda yapılan araştırmalar kabaca üç temel alanda toplanabilir. Birinci grup, şikayetin oluşmasında rol oynayan etkenleri (örneğin; ürün sınıfları, sosyal, psikolojik ve ekonomik durumu) inceler. İkinci grubun araştırma alanı süreçsel faaliyetlerdir. Bu alanda yoğunlaşan araştırmacılar şikayet sürecini tüketici veya işletme bakış açılarından ele almışlardır. Üçüncü grubun çalışmalarında şikayetin sonuçları ele alınarak tüketici veya işletme bakış açısından incelenmiştir. Bu araştırmaların bulgularına göre tüketicinin şikayet ile ilgili ulaştığı sonuçlar; tatmin, tatminsizlik, gelecekteki tüketim kararı, şikayette bulunma ve işletmeyle var olan ilişkiyi sonlandırmak biçiminde sınıflandırılabilir. Diğer taraftan işletmeyle ilgili arzulanmayan sonuçlar; satışların düşmesi, kar oranlarındaki dalgalanmalar, işletmeye karşı açılan davalar, işletmenin imajının zedelenmesi gibi sonuçlar olabilir. Şikayetin ele alımı stratejik olarak hizmet sunumu süresince önemli bir yere sahip olduğundan dolayı hizmet işletmelerinin, kullanışlı, standart, basit ama etkili şikayeti ele alım mekanizmaları oluşturmaları gerekmektedir. Araştırmalar göstermiştir ki, etkili bir biçimde ele alın(a)mayan müşteri şikayetleri daha büyük tatminsizliğe, daha olumsuz kulaktan kulağa iletişime ve daha kesin sonlandırılmış ticaret ilişkilerine yol açar. (Ekiz vd., 2008)

İşletmelerde ilk satışı ve müşteri ilişkilerini oluşturmanın maliyetinin, tekrarlanan satışlardan çok daha yüksek olduğu açık biçimde bilinmektedir. Bu nedenle, kendilerine zaman ve çaba harcanan, finansal açıdan yatırımda bulunulan müşterilerin kaçırılmaması, küstürülmemesi için akılcı bir çaba göstermek gerekir. Öneri ya da şikâyetleri ele alma işi müşterinin sadık kalmasına neden olabilmektedir. Sadık müşterinin arkadaşlarına ve meslektaşlarına şikâyetlerinin nasıl ele alındığını anlatması büyük bir olasılıktır. Öte yandan, müşterilerin pek çoğu şikâyet etme için bir çabada bulunmaz. Ancak kırgınlıklarını sessizce sürdüren bu kişilerin çevresinde maruz kaldıkları kötü hizmet hakkında neler söyledikleri çok önemli bir konu olarak önümüze çıkmaktadır. Ürün ya da hizmetten hoşnut olmayan müşterilerin bu durumu en az 10 kişiye aktardığı, hoşnut olanların ise sadece 4-5 kişiye ilettikleri araştırmalar sonucu ortaya konmuştur. Şikâyette bulunan, ürün ya da hizmetin kalitesini beğenmeyen ve kuruluşun hiçbir düzeltici eylemini

göremeyen müşterilerden her biri için ürünü satın almayı bırakabilecek 50 ya da daha fazla kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bu açıdan, şikâyetlerin ele alınması müşteri odaklı bir kuruluş için çok önemlidir. (Odabaşı, 2004)

Bu nedenle, satış sonrası hizmetlerde müşteri şikâyetlerinin nasıl halledilebileceği konusu bir şirket politikası ve yönetim süreci olmalıdır. Eğer müşteride herhangi bir memnuniyetsizlik olursa ne gibi önlemler alınacağı bilinmelidir. Sadece bilinmesi de yeterli değildir. Bunun bir süreç olarak uygulanması gerekir.

2. MÜŞTERİ ŞİKAYET YÖNETİM SİSTEMİNİN AMAÇLARI

Müşteri şikayet yönetimi sisteminin amaçları, işletme ve çalışanlar olmak üzere iki grupta incelenmektedir:

Çalışanlar için amaçlar:

- Müşteriyi memnun edecek yolların belirlenmesi ve müşteriyle iletişimin temellerini oluşturan unsurların anlaşılmasını sağlamak
- Şikayetin arkasında yatan gerçek duyguları analiz edebilmek
- Şikayeti memnuniyete çevirebilme becerisini geliştirebilmek

İşletme için amaçlar:

- Müşteri şikayet yönetimi sisteminin bilinçli bir şekilde işlemlerini sağlayarak, müşteri memnuniyetinin, müşteri sadakatinin ve satışların artmasını sağlamak
- Müşterilerden ürün ve hizmet kalitesinin geliştirilmesi için gerekli olan bilgilerin edinilmesini sağlamak
- İletilmeyen şikayetleri de yönetebilmek

Son yıllarda işletmeler müşteri şikayetlerini müşteri ihtiyaçlarını belirlemek için kullanmakta ve bu durum onlara rekabet üstünlüğü kazandırmaktadır. Ayrıca müşterilerin mal ve hizmetler hakkındaki fikirlerini öğrenmede şikayetlerin işletmelerce fırsat olarak değerlendirmeleri onları maddi anlamda yükten kurtarmaktadır. Bu nedenle şikayet yönetim sisteminin misyon, vizyon ve amaçlarının işletmeler tarafından iyi anlaşılması çok önemlidir.(Wellemen, 1999)

3. MÜŞTERİ ŞİKAYET YÖNETİM SİSTEMİNİN İŞLEVİŞİ

İçinde bulunduğumuz yüzyıl artık işletmeleri şikayetleri göz ardı etmemeye ve bu şikayetleri fırsata dönüştürmeye zorlamaktadır. Bu bağlamda işletmeler için öncelik "etkin bir şikayet yönetim sistemi" kurmaktır.

3.1 Şikayet Durumlarının İncelenmesi

Günümüzde her işletme hata yapabileceğini kabullenmeli ve hatalarını giderebilmek için şikayet yönetimi sistemlerinin oluşturma yoluna gitmelidir.

Müşterilerin işletmeyi terk etme veya rakip işletmelere yönelme nedenleri literatürde çok çeşitlidir. Keaveney'in 1995 yılında seyahat acenteleri, restoranlar, bankalar vb. hizmet işletmeleri müşterilerinden oluşan 526 katılımcıyla yapmış olduğu araştırmada müşterilerin hizmet işletmelerini değiştirme nedenlerini 8 başlıkta topladığı görülmüştür. Bu başlıklar şöyledir. (Keaveney, 1995)

- **Fiyat:** Müşteriler için hizmetin fiyatının yüksek oluşu, müşterinin işletmenin uyguladığı fiyat uygulamasını dürüst bulmaması, fiyatların sürekli artış göstermesi ve müşterilerin yanıltıcı fiyatlarla karşılaşmaları katılımcıların %30'unun işletmeyi terk etmelerine neden olmuştur.

- **Ulaşılabilirlik:** Müşterilerin hizmete ve hizmeti sağlayan kuruluşlara ulaşmak için zorlanmaları %20' sinin hizmet işletmelerinden ayrılmasına neden olmuştur.
- **Temel hizmet hatası:** Hizmet sunumu sırasında, çalışanın yaptığı küçük fakat müşteri için çok büyük bir hata yada çalışanın tek bir hizmet sırasında yaptığı birden fazla küçük hatalar serisi temel hatalar olarak tanımlanmış ve katılımcıların %33'ünün hizmet işletmesini değiştirmelerine neden olmuştur. Temel hataların yanında, temel hizmet hataları olarak adlandırılan, faturalama hataları gibi hatalarda katılımcıların %44'ünün işletmeyi terk etmelerine neden olmuştur.
- **Hizmet sağlayıcısı hatası:** Çalışanların müşterilere kaba davranması, müşterilerin isteklerine umursamaz tavır göstermeleri, hizmetlerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları vb. nitelikteki davranışlarıyla ilgili nedenlerden dolayı katılımcıların %34'ü hizmet işletmelerini terk etmişlerdir.
- **Hizmet Hatası Karşısında İşgören Tepkileri:** Çalışanların hata yapmalarına rağmen bu hatalarını düzeltmede yeterli gayreti göstermemeleri, yanlış yada savunmacı tepkiler vermeleri, müşteriye suçlamaları gibi nedenler, katılımcıların %17'sinin hizmet işletmelerini değiştirmelerine neden olmuştur.

3.2 Şikayet Toplama Araçları

Müşteri şikayetleri, bunları değerlendirebilen ve yönetebilen işletmeler için önemli birer mesaj niteliğindedirler. Bir çok işletme yöneticisi, şikayetlerin işletmenin kaynaklarının daha fazla kullanılmasına neden olduğu düşüncesini savunsa da, şikayetler oldukça önemli bir pazarlama değerleridir.(Odabaşı, 2004) Genel kanı işletmelerin şikayetten hoşlanmadıkları şeklinde ise de şikayet yönetim sistemini kullanan ve şikayetleri birer fırsat ve avantaj haline çeviren işletmelerin günümüzde çoğalmakta ve bu işletmelerin rekabet güçleri de artmaktadır. Çünkü yoğun rekabetin yaşandığı, müşterilerin alternatiflerinin ve ikame mal yada hizmetlerin sayısının arttığı, müşteri istek ve ihtiyaçlarını göz ardı eden işletmelerin hüsrana uğradığı ve bilinçli tüketicilerin çoğaldığı çağımızda, ancak şikayetlere kızgınlıkla değil duyarlılıkla yaklaşabilen işletmeler yaşamını sürdürebilmektedir.

Önceki bölümlerde müşterilerin memnun kalmadıkları halde neden şikayet etmediklerinden bahsetmiştik. İşletmeler bu sessiz müşteri grubunu tespit ederek, onların şikayetlerinin gün yüzüne çıkmasını sağlayarak, ürün yada hizmetlerini kullanan müşterilerin gerçek memnuniyet düzeyini saptayabilirler. Sunulan hizmetleri satın alan yada kullanan müşterilerin şikayetlerinin tümüne ulaşabilen işletmeler tüm eksik ve hatalarını saptama imkanı bulabilmektedirler. Gerek hizmet kalitesinin artırılması, gerek müşteri memnuniyetinin sağlanması ve gerekse müşteri sadakati ve marka bağlılığı için şikayetlerin hepsinin işletme tarafından bilinmesi çok önemlidir. Ayrıca şikayetlerin işletmeye iletilmemesi temelde işletmenin şikayet yönetim sisteminin etkinliği ile ilgilidir. Bu durum işletmeler için şikayet toplama yöntemlerinin gerekliliğini açıklamaktadır.

Şikayet toplama yöntemleri, müşteriyle birebir iletişim kurarak ve şikayet dinleme sistemi kurarak olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Şikayet tavsiye kutuları, telefon hatları anketler ve şikayet müfettişleri başlıca şikayet dinleme sistemi araçlarıdır.

Şikayet toplama yöntemlerini, ilişkiye dayalı ve teknolojiye dayalı araçlar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

İlişkiye dayalı şikayet toplama yöntemleri şöyledir:

- **Şikayet kutuları:** İşletmelerin müşterilerin şikayetlerini toplamada kullandıkları en kolay ve en ucuz yöntemdir.

- **Personel:** işletmelerde müşterilerin şikayetleriyle öncelikle ilgilenen personel, müşteri şikayetlerini giderme konusunda eğitilmeli ve müşterilerin mutsuz olarak işletmeden ayrılmaları engellenmelidir.
- **Müşteri Anketleri:** işletmelerde müşterilerle ilgili veri tabanı oluşturulabilmesi için gerekli olan anketler, müşterilerden geri bildirim alınmasında en geçerli yollarından biridir.
- **Müşteri Destek Masaları:** Bu yöntem özellikle sessiz müşterilerin şikayetlerinin ortaya çıkarılması için en geçerli araçlardandır. Uygulamada yöneticilerin müşterileri dinlemesi, sırdaş müşteri edinme, müşteriye işletmeye davet etme, dinleme grupları oluşturma ve müşteri mektupları olmak üzere beş farklı şekilde kullanılmaktadır.

Teknolojiye dayalı şikayet toplama araçları:

- **Ücretsiz telefon hatları:** Telefonların, günümüzde iletişim araçları içinde en yaygın olarak kullanılan araçlardan biri olması bu yöntemin benimsenmesinin en önemli sebebidir.(Waller, 2001) Müşterilerle ücretsiz telefon hatlarını ilk olarak kullanan AT&T, kendilerine ulaşan telefonların bir çoğunun müşterileri şikayetlerinden ya da geri bildirimlerden oluştuğunu belirtmektedir. (Athanasopoulos, 1997)
- **Çağrı merkezleri:** Müşteriye özel hizmetin verilmesini mümkün kılan çağrı merkezleri "belli bir işletmenin müşterilerden gelen telefonları tek bir merkeze yönlendiren ve çok sayıda telefon operatörünün bir arada çalıştığı bir sektördür. (Işığışık, 2002)
- **Fax ve E-Mail:** Günümüzde internetin hızla yayılması ve çok sayıda kullanıcısının olması müşterilerle iletişim için bu yöntemi oldukça cazip hale getirmektedir. İnternet sayesinde hem daha hızlı, interaktif hem de daha az maliyetle müşterilerle iletişim kurmak mümkündür. Müşterilerde daha az çaba harcayarak işletmelere ulaşabildikleri için e-mail yoluyla işletmelere ulaşmayı daha fazla tercih etmektedirler. İşletmeler şikayetleri çözümledikten sonra aynı araçları kullanarak müşteriye kısa bir sürede bilgilendirmektedir. Gelen şikayetlerin bir kopyası ise şikayet izleme formunda kayıtlı olarak tutulmakta ve böylece müşteri veri tabanları oluşturmaya katkı sağlanmaktadır.
- **SMS ile:** Önceden bırakılmış olan şikayetler SMS ile interaktif olarak takip edilebilmektedir. İşletmelere ait bir numaraya, müşteriler kısa mesaj olarak şikayet yazıp başvuru numaralarıyla birlikte bu numaraya gönderebilirler. Yetkililer tarafından şikayetin durumu sorgulanarak ilgili kişiye sonuç tekrar mesaj olarak gönderilmektedir.

3.3 Şikayet Çözme Politika ve Stratejilerinin Oluşturulması

Strateji, işletmelerin amaçlarına ulaşmaları için nihai sonuca odaklı, uzun dönemli dinamik kararlar bütünüdür. Politikalar ise, stratejilerin uygulanması esnasında yapılması gereken faaliyetlere yol gösteren bir rehber niteliğindedir. Strateji ve politikalar, şikayet yönetim sisteminin çıkış noktasını belirlediği için hem arzulanan sonucu hem de bu sonuca nasıl gidileceğini gösterdiklerinden çok değerlidir.(Ülgen ve Mirze, 2004)

İşletmelerin çoğu, şikayet politikalarının amacı müşteriye memnun etmek olduğu halde bu politikaları, en hızlı ve en az maliyetle şikayetten kurtulma amacıyla düzenlemektedirler. Hatta bazılarının şikayet politikaları bile yoktur. Bu tür işletmelerin uzun dönemli uygulayacağı bir politikaları olmadığı için müşteri kaybetmeleri ve başarısızlığa sürüklenmeleri kaçınılmazdır. Artık işletmelerin kıyasıya rekabetin yaşandığı pazarlarda varlıklarını sürdürebilmeleri için etkin şikayet politikası oluşturmaları

mecburiyet haline gelmiştir. Şikayet politikalarının etkin olması için, mümkün olduğunca müşteriden yana olması ve işletmenin farklı departmanları arasında uyum yaratması gerekmektedir. Ayrıca şikayetlerin doğru ve hızlı bir biçimde üst yönetime iletilmesi, şikayet çözümünde başarılı olan çalışanların ödüllendirilmesi de bu sistemin etkin bir şekilde işleyebilmesi için oldukça önemlidir.(Barlow ve Moller, 1998)

Şikayetini açık bir şekilde dile getiren müşteriyi ikna etmek ve etkilemek daha kolaydır. Müşterilerin şikayetlerinin çözümü için arzu ettikleri yolun uygulanması için, işletmelerin alternatif seçeneklere sahip olması gereklidir. Müşteriler hizmetten hoşnut olmadıkları zaman genellikle haklı olduklarını güçlü bir şekilde savunurlar. Bu durumda işletmenin öncelikli görevi, müşterinin istediği yerde ve zamanda şikayeti kontrol altına almak ve hatanın nerden kaynaklandığını göstererek müşteriyi ikna etmektir. Her durum kendine özgü özellikler taşıdığından çalışanlar duruma ve kişiye özgü çözümler üretmek zorundadır. Şikayet eden müşteriye yönelik doğru yaklaşım sergileme şu adımlarla gerçekleştirilmelidir. (Odabaşı, 2004)

- Müşteri dikkatli dinlenmeli, sözü kesilmemelidir.
- Çalışanlar anlayışlı olmalı, sorunu paylaşmalı ve özür dilemelidir. Mağdur müşteriye saygı göstermek ve anlayışlı davranmak işletmenin itibarını zedelemeyecektir
- Çalışanlar müşteriyi kızdıran nedeni saptamalı, nedene yönelik çözüm üretmeli ve bir daha müşterinin aynı sorunla karşılaşmayacağı konusunda müşteri rahatlatılmalıdır.
- Müşterinin problemini çözmek için, çalışanlar hemen harekete geçmelidir.
- Çalışanlar, müşteriye kendini tanıtmalı ve problemin çözümü hususunda güven aşılamalıdır. Müşteri, kendisi için özel çaba sarf edildiğini gördüğünde memnun olmaktadır.
- Sorunun çözümü esnasında bir aksaklık olup olmadığı çalışan tarafından dikkatle izlenilmelidir. Gecikme olmadığından emin olunmalıdır. Standart kurallar ve yöntemler uygulandığı halde hala müşterinin öfkesi dindirilemiyor ise, bir üst düzey yöneticinin yardımına başvurulmalıdır.
- Sorun, çalışan tarafından çözülebileceği halde sırf müşterinin kendisini daha önemli hissetmesi için de bir üst düzey yöneticiye başvurulması mümkündür.

Müşteriler şikayette bulduklarında onlarla ilk muhatap olan çalışanlar olduğu için şikayet yönetimi ve müşteri memnuniyeti konusunda eğitilmeleri bir zorunluluktur. Yapılan araştırmalar, bir işletmenin yıllık personel giderinin %2-%5' ini çalışanların eğitimi için harcadığında net karını % 10 civarında arttırabildiğini göstermektedir. Hatta çalışanların aldıkları eğitim sayesinde müşteri hizmetinde ayrıcalık yaratabildikleri tespit edilmiştir. Böylece işletme, rakiplerine kıyasla mal ve hizmetlerini daha pahalıya satarak net karını da arttırabilmektedir. (Gerson, 1997)

Şikayetlerin müşteri üzerinde huzursuzluk ve gerginlik yaratacağı şüphesizdir. Bu durumdaki bir müşteri için bazen çalışanların atacağı adımlar yetersiz kalabilir.(Barış, 2006) Bu nedenle çalışanların şikayetleri çözümlerken daha geniş alanlarda hareket etmelerine imkan sağlamak gerekebilir. Para iadesi, hediye verilmesi, özür dilenmesi, gelecek alışverişlerde müşteriye indirim yapılacağına taahhüt edilmesi gibi eylemler, şikayet eden müşteriyi sakinleştirip memnun edilebilmesi için önerilen hareket alanlarına örnek olarak verilebilir. (Barlow ve Moller, 1998)

Gilly ve Hansen, şikayet çözüm stratejileri ile ilgili şu yolları önermektedir. Şikayet çözüm stratejilerinden ilki, "fazlası ile yarar sunma" stratejisi olup bu stratejiyi benimseyen işletme, memnuniyetsizlik yaşayan müşterisinin, memnuniyetsizlik öncesine dönmesi ile yetinmemektedir. Müşteriye beklemediği faydayı sunmaya çalışarak, yani şikayet sonrasında ürün veya hizmeti aldığı noktadaki faydadan çok daha fazla faydayı sağlayarak "mest etme" yi amaçlamaktadır. Bu stratejinin pazar dilindeki ifadesi "tatmininiz garantimizdedir. Aksi takdirde ödediğinizin iki katı iade edilecektir."şeklinde dir. Diğer bir

strateji ise; "yarar sunma" olup, müşterinin şikayet öncesi duruma dönmesi yeterli sayılmaktadır. İşletme, müşterinin kaybettiği kadarını vermeye razıdır. Genelde işletme ürün bedelini ödemeyi ya da ürün değiştirmeyi önermektedir. (Gilly ve Hansen, 1985)

İşletmeler için tehlikeli olan şikayet türlerinden biri de yazılı olanlardır. Yazılı şikayet eden müşteri sözlü şikayetine verilen cevaptan memnun kalmamış olabileceği gibi ileride yasal işlemlerde kullanabileceği bir delil elde etme niyetinde de olabilmektedir. Kimi müşteriler ise sorunlarını yüz yüze iletmek istemediklerinden, şikayetlerini iletecekleri yetkiliye ulaşamadıklarından ya da diğer sebeplerden dolayı yazılı şikayeti tercih etmektedirler. (Barlow ve Moller, 1998)

Çalışanların yazılı şikayetle karşılaştıklarında da dikkat etmeleri gereken noktalar aşağıda sıralanmıştır. (Yurtsever, 2008)

- Genellikle uzun şikayet mektubu yazan kişilerin, temelde önem verdiği tek bir şikayet olabilmektedir.
- Eğer sorun hemen çözümlenemiyorsa 2 gün içerisinde şikayet mektubunun alındığını belirten yazının müşteriye gönderilmesi gerekmektedir. Sorunun en geç 10 gün içerisinde çözümlenmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır.
- Şikayet konusuna göre, ilgili departman yetkilisine iletmeli ve yetkili bazı durumlarda müşteriyi hemen telefonla aramalıdır.
- Gerektiğinde cevabın bir üst makama onaylatılmadan hızlı bir şekilde müşteriye gönderilmesi faydalı olmaktadır.
- Müşteriden özür dilenmesi ve çözüm için neler yapıldığının ayrıntılı olarak açıklanması önemlidir.
- Müşteriyle empati kurulması gerekmektedir.
- Yazının müşteri beklentisine uygun olmasına ve yazım hatası yapılmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir.
- Şikayete vakıf olmadan cevap yazılmamasına dikkat edilmelidir.
- Antetli kağıda yazılacak mektubun el yazısı içermemesi gerekmektedir. Mektup için müşteriye teşekkür edilmesi unutulmalıdır.

4. MÜŞTERİ ŞİKAYET YÖNETİM SİSTEMİNİN GİRDİLERİ: MÜŞTERİ ŞİKAYETLERİ

4.1 Şikayet Eden Müşterilerin Tepkileri

Müşteriler bir mal yada hizmeti satın aldıktan sonra eğer memnun kalmamışlar ise üç farklı davranışta buldukları gözlenmiştir. Bu davranış türleri; aktif eylem, pasif eylem ve tepkisizliktir. (Barış, 2006)

Memnun olmayan müşterilerin bazıları dolaylı yani pasif tepki verme yoluna gitmektedir. Başlıca pasif eylem türleri; işletmedeki işlerin akışını engelleme, etrafı kirli bırakma, çirkin sözler söyleme hatta gece vitrinleri boyama ya da ürün çalmaya kadar "misilleme" şeklindedir. Pasif tepki veren müşteri ürünü veya hizmeti boykot edip, bir daha almama yolunu da seçebilmektedir. (Ateş, 2008)

Bir kısım memnuniyetsiz müşteri ise doğrudan tepki vermeyi tercih etmekte ve hakkını tazminat isteyerek aramaktadır. İşletmeler müşterilerine farklı tazminat seçenekleri sunabilmektedir. Bunlar; (Barış, 2006)

- Para iadeleri
- Malın değiştirilmesi ya da tamir edilmesi
- Gelecekte müşteriye mal ve hizmet alımlarında indirim yapılacağına beyan edilmesi

- Müşteriye bedeli fazla olmayan, hediye niteliğinde mal veya hizmet sunumu
- İşletmede müşteriye kredi açılması,
- Özür dilenmesi vb. nitelikteki seçeneklerdir.

Ülkemizde turizm sektöründe yapılan bir araştırmalarda, turist şikayetlerinin çözümünde turistler tarafından en çok talep edilen yöntemin ödenen paranın iadesi olduğu görülmektedir. (Kozak, 2007)

Müşteriler şikayetlerinin tazminine yönelik tepkilerini, yüz yüze, telefon, mektup ve email kanallarıyla göstermektedir. Eğer şikayet yazılı olarak yapıldıysa, işletmelerin 10 gün içerisinde bu şikayetlere cevap vermesi gereklidir. (Yurtsever, 2008)

Şikayetleri için doğrudan tepki veren müşterilerin davranış şekillerinden bir tanesi de yasal işleme başvurma olarak gözlenmektedir. Diğer bir alternatif ise; medya, müşteriye koruma dernekleri, kalite kontrol birimleri gibi kuruluşlar aracılığı ile tepki göstermektir. Yapılan araştırmalar, şikayet etme olasılığı yüksek müşterilerin, az olanlara kıyasla farklı bir takım özellikler taşıdığını göstermektedir. Bu müşteriler; (Barış, 2006)

- Şikayet sonrasında memnun olacağı sonuçlar elde edeceğine inanan
- İşletmelerin şikayetleri ele alma konusunda istekli olacağını düşünen
- Şikayet etme konusundaki tutumları olumlu olan
- Şikayete konu olan mal yada hizmetin önemli olduğunu hisseden
- Şikayet etmenin maliyetinin düşük olarak değerlendiren Şikayet için vakti olan
- Şikayetin toplum için faydalı olacağına inanan
- Benzer sorunların gelecekte başkalarının da başına geleceğini, bu nedenle şimdiden sorunun çözülmesi gerektiğini düşünen kişilerdir.

4.2. Sessiz Kalan Müşterilerin Şikayet Etmeme Nedenleri

Memnuniyetsizlik yaşayan müşterilerin bir kısmı sessiz kalma yolunu seçip eyleme geçmemeyi tercih edebilmektedir. Üstelik mal ve hizmetlerle ilgili memnuniyetsizliklerini işletmeye bildiren müşteri sayısının, memnuniyetsizliğini iletmeyen müşteri sayısına kıyasla az olduğu görülmektedir. Bunun nedeni müşterinin şikayet etmek için çaba sarf etmek istememesi, çaba gösterse dahi bunun karşılığını alacağına inanmaması yada şikayet edeceği kişilere ulaşamaması olabilmektedir. Yine müşterinin şikayet etme amaçlı işletmeye telefon etmesi karşılığında dakikalarca bekletilmesi, işletmede şikayet formlarını bulamaması yada olaydan kısmen kendisini sorumlu tutması müşteriye şikayetten caydırmaktadır. Şikayetin manevi boyutunun yanında maddi boyutunun olması(Uyar, 2008) alınan mal yada hizmetin fiyatının düşük olması, marka değiştirmenin kolay olması ve problemin öneminin müşteri için fazla olmaması şikayeti engelleyen nedenler arasında yer almaktadır. (Barış, 2006)

4.3. Şikayet Eden Müşteride Bezginlik Yaratan Faktörler

Şikayet yönetimi ve müşteri memnuniyetinin gerekliliğini kavrayamamış işletmeler, şikayette bulunan müşterileri böyle bir eylemde bulduklarına pişman etmeye yönelik davranışlarda bulunurlar. Bu davranışlardan bazıları şöyledir; (Barlow ve Moller, 1998)

- Müşteriden sadece özür dilenmesi; Şikayet eden müşteriden işletme görevlilerince özür dilenmesi hoş bir davranış olsa da, bu davranış tek başına müşteriye memnun etmeye yetmeyecektir. Mutsuz müşteri zararının tazmin edilmesi beklentisi içerisinde.

- Müşterinin reddedilmesi; Şikayet eden müşteri işleme tarafından suçlanması, hatanın müşterinin yanlış anlaması ya da gecikmesi gibi nedenlerden kaynaklandığının söylenmesidir.
- Söz verilip yerine getirilmemesi; İşletme görevlilerinin hatanın düzeltileceği konusunda güvence vermelerine rağmen hatanın düzeltilmemesi çelişkidir. Sorun çözümlendiğinde müşteriye haber verecekleri vaadinde bulunan görevlilerin bu sözlerini gerçekleştirmemeleri en sık karşılaşılan olaylardan bir tanesidir.
- Cevap verilmemesi; Şikayette bulunmak için telefon eden yada mektup yazan müşteriye yanıt verilmemesidir.
- Nazik olunmaması; Şikayet eden müşteriye kaba davranılması ve müşteriye kendini o şikayet konusunda yalnız olduğunun hissettirilmesi ile kişide suçluluk duygusu yaratılmasıdır.
- Bir başkasına yönlendirilmesi; Şikayette bulunan müşterinin oradan oraya gönderilmesidir. Şikayetlerle ilgilenmek bir başkasının görevi olsa da, bu müşteriyle ilgilenmemenin bahanesi olmamalıdır.
- Kişisel sorumluluktan kaçınılması; Görevlilerin, şikayet nedeninin kendilerinden kaynaklanmadığını dile getirerek durumu düzeltmek için hiçbir şey yapmak zorunda olmadıklarına dair mantık yürütmeleridir.
- Müşterinin sözsüz iletişim yolları ile reddedilmesi; Şikayette bulunan müşteriye olumsuz bir atmosfer yaratılması ile müşterinin kendisini rahatsız hissetmesine neden olunmasıdır.
- Gereğinden fazla soru sorulması; Görevlilerce çok fazla ayrıntılı soruların sorularak müşterinin boğulmasıdır.
- Müşterinin sorguya çekilmesi; Müşterinin üzerine gidilerek ona suç işlemiş gibi davranılmasıdır.

SONUÇ

İşletme, şikâyetçinin üç ihtiyacını karşılamalıdır.

1-Hizmetin ıslahı: Şikâyet edilen hizmet eksiktir, tamir veya değiştirme gerekmektedir. Hareket çabuk olmalıdır, çünkü müşteri ihtiyaçları acildir.

2-Şikâyet düzeltmesi: Şikâyetçilerin (mağdur olan müşteriler) kayıpları telafi edilmelidir.

3-İyi niyetin tekrar tesisi: Hizmet ıslah edilmiş olsa ve şikâyet önlense bile müşteride bir kızma kalıntısı kalır. Uygun bir şikâyet düzeltmesinde şikâyetçinin ezik hislerini de düzeltmek için çaba sarf edilmelidir. Bazı otomobil servislerinin bir programı vardır. Buna göre periyodik olarak bazı müşteriler davet edilerek tamirin tatmin edici olup olmadığı sorulur. Ülkemizde de son bir kaç yıldır servis günleri düzenlenerek müşteriye indirimli tamir bakım imkânı sağlanması ve şikâyetlerinin dinlenmesi buna iyi bir örnektir.

KAYNAKÇA

ATEŞ, M.Rauf, "Mutsuz Müşteri 23 Yıl Konuşur", www.capital.com.tr

ATHANASSOPOULOS, D.Antreas, "Another Look into the Agenda of Customer Satisfaction: Focusing on vice Providers Own and Perceived Viewpoints", **International Journal of Bank Marketing**, C.15 , 1997

BARLOW, Janelle, MOLLER, Claus, **Her Şikayet Bir Armağandır** (Çev: Günhan Günay) Rota Yayınları İstanbul, 1998

- BARIŞ, Gülfidan, **Kusursuz Müşteri Memnuniyeti İçin Şikayet Yönetimi**, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2006
- EKİZ, Erdoğan Haktan, ARASLI, Hüseyin, FARIVARSADRI, Guita, BAVIK, Ali, Algılanan Adalet Kavramı Perspektifinde Etkin Şikayet Yönetimi: KKTC Üniversiteleri Üzerine Bir Araştırma, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 19, 2008
- GERSON, Richard, **Müşteri Tatmininde Süreklilik**, (Çev: Tülay Savaşer), Rota yayınları, İstanbul, 1997
- GİLLY, C.Marry ve HANSEN, W.Richard "Cunsomer complaint handling as a strategic marketing tool", **Journal of Consumer Marketing**, Vol.2 No.4, 1985
- İŞİĞİÇOK, Özlem, "Telefonda Danışma Merkezleri :İşlevleri Faaliyet Alanları ve Bu Merkezlerde Çalışanların Genel Özellikleri" **Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C.19, S.No: 1-2, 2002
- KEAVENEY, S.M., "Customer Switching Behaviour in Service Industries: An Exploratory Study", **Journal of Marketing**, 1995
- KOZAK, Metin, "Turizm Sektöründe Tüketicilerin Şikayetlerini Bildirme Eğilimleri", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 2007, C. 14, S.1, 2007
- LOVELOCK, Christopher H., ve WRIGHT, Lauren, **Principles of Service Marketing and Management**, Prentice-Hall Inc., Upper Saddle River, New Jersey, 1999
- ODABAŞI, Yavuz, **Satışta Ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004
- ROGERS, Len, **İlke ve Yöntemleriyle Pazarlama**, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1996
- UYAR, Galip, "Şikayetlerden Şikayet Etmeyin", www.plusvalue.net, 14.06.2008
- ÜLGEN, Hayri, MİRZE, Kadri, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004
- VALİ, Hayim, Müşteri Şikayet Yönetimi, www.kalitekontrol.org, 14.06.2008
- WELLEMEN, John, **Başarılı Müşteri Hizmeti**, (Çev: Emel Köymen), Dünya Yayınları, İstanbul, 1999
- WALLER, N.Lin, Telefonda Konuşmak, (Çev: A.Cevat Akkoyunlu), Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001
- YURTSEVER, İzzettin, "Misafir Memnuniyetinde "Guest Relation", www.otelsikayet.com, 14.06.2008

MYO ÖĞRENCİLERİN ÇATIŞMA EĞİLİMİ VE SORUN ÇÖZME BECERİLERİNİN BELİRLENMESİ: HİSARCIK MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ.

**DETERMINING ABOUT CONFLICT INCLINATION OF VOCATIONAL
HIGH SCHOOL STUDENTS AND PROBLEM SOLVING SKILLS: IN
THE CASE OF HISARCIK VOCATIONAL HIGH SCHOOL**

Sezai BÜLBÜL¹

Ömer ALTAŞ²

Hüseyin YILMAZ³

ABSTRACT

In the course of teaching and training activities, conflict and its management happen naturally and inevitably thanks to interactions with others and it can give positive and negative results on average student success

Career oriented knowledge is given at vocational high school where students try to keep pace with developing and changing world, they don't only have different expectations and targets, but also they study with the individuals who have different family environments, past experiences, beliefs, perceptions. Because they are continually interacting and communicating with each other, thus, in this context misunderstandings, disagreements, conflicts are inevitable. Aim of this study is to offer students enough information and findings to tackle problems, trust oneself. In order not to turn conflict into anger or rage even violence as a respectful individuals they should take social values and rules into consideration. The problems they have faced should be recognized and the bottom of their problems as well as the conflict they have experienced to be helped even to be turned this conflict to one's efficacy. This study is oriented to determine existing approach to the conflict management and level of experienced conflict among the students who attend at Dumlupınar University Hisarcik Vocational High School,.

Survey data is collected and is statically analysed from the students who attend at Dumlupınar University Hisarcik Vocational High School.

Key words: Hisarcik MYO, conflict, student conflict, conflict management.

ÖZET

Eğitim ve Öğretim faaliyeti süreci içerisinde insan etkileşiminin doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olarak çatışma ve yönetimi genel öğrenci başarısı etkinlik ve verimliliği anlamında olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya çıkmasına yol açabilir.

Mesleğe yönelik bilgi, becerilerin kazanıldığı mesleki eğitim veren Meslek Yüksekokullarında değişen ve gelişen çevreye uyum sağlamaya çalışan, farklı beklentileri,

¹Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, sbulbul43@hotmail.com

²Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, oaltas@dumlupinar.edu.tr

³Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, huseyinyilmaz@dumlupinar.edu.tr

hedefleri olan ve aile ortamları ile geçmiş yaşantıları, inanışları, algıları farklı bireyler eğitim ve Öğretim görmektedir. Öğrenciler okullarında diğer bireylerle sürekli iletişim ve etkileşim halinde olduklarından, aralarındaki farklılıkların da doğal bir sonucu olarak anlaşmazlıklar, uzlaşmazlıklar, çatışmalar yaşanılması kaçınılmaz olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, çıkan problemleri çözebilen, kendine güvenen, değerlere ve toplumsal kurallara saygılı bireyler olarak çatışmaların kızgınlığa, öfkeye hatta şiddete yöneltmemesi için öğrencilerin yaşadıkları sorunların nedenlerine inilmesi ve bunun yanı sıra öğrencilerin yaşadıkları bu çatışmalara çözüm getirmelerine yardımcı olmak hatta yaşadıkları çatışmaları onların lehine çevirecek bilgi ve bulguları sunmaktır.

Bu araştırma Dumlupınar Üniversitesi Hisarcık Meslek Yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerin yaşadıkları çatışma düzeylerini ve bu çatışmaların yönetiminde uyguladıkları yaklaşımları belirlemeye yöneliktir. Araştırmanın verileri, Dumlupınar Üniversitesi Hisarcık Meslek Yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerden toplanmış ve elde edilen veriler istatistiksel analize tabi tutulmuştur.

Anahtar kelimeler: Hisarcık MYO, Çatışma, Öğrenci Çatışması, Çatışma Yöntemi.

1. GİRİŞ

İnsan yaşamında çatışmalar kaçınılmazdır. Çatışmalar her yerde olabildiği gibi okullarda da gözlenir. Öğretmenler çoğu zaman öğrencilerin sorunlarını dinlemek ve çözmek zorunda kalırlar. Çatışmalar çözülmeden öğrencilerin dikkatlerini çalışmaya vermeleri olanaksızdır

Çatışmanın literatürdeki ele alınışına bakıldığında, eski çalışmaların çatışmayı genel olarak olumsuz olarak ele aldığı görülmektedir Çatışmanın İngilizce karşılığı olan conflict kelimesi Latince conflictus kelimesinden gelir ve anlamı; birbirine vurmak, karşı gelmektir. Özünde olumsuz bir anlam içermekle birlikte kelimeyi tanımlarken bazı psikologlar kırıklıktan bahseder, bazıları ise çatışma içindeki kişinin duygularına (kızgınlık, güvensizlik, reddetme, öfke gibi) önem verirler. Çatışmalar günlük hayatın normal bir parçasıdır. Ancak pek çok kişi tarafından çatışma, ayrılıklara, strese, sosyal kargaşaya ve şiddete sebep olduğu için olumsuz olarak görülmekte hatta bir ilişkinin iyi olduğunun en önemli işaretinin çatışma içermemesi olduğu düşünülmektedir⁴.

2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖNEMİ VE AMACI

Bu araştırmanın amacı Dumlupınar Üniversitesine bağlı Hisarcık Meslek Yüksekokulunda okuyan öğrencilerin çatışma eğilimi ve sorun çözme becerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için elektronik pazarlar ve pazarlama uygulamaları hakkında 24 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Araştırmada hedef kitle olan meslek yüksekokulu öğrencilerine anket çalışması ile ulaşılarak, elde edilen veriler SPSS 15.0 istatistik programına yüklenmiş, frekans tabloları ve çapraz tablolar elde edilmiştir. Elde edilen tabloların analiz edilip, yorumlanmasıyla analiz sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.1. Hisarcık Meslek Yüksekokulu

Hisarcık Meslek Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesine bağlı olarak Yüksek Öğretim Yürütme Kurulunun 14.02.1994 tarih ve 94.5.332 sayılı kararı ile açılmıştır. 1994 yılında

⁴ Tapan, Çiğdem, Barış Eğitim Programı'nın Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerileri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi, İzmir, 2006, s.36.

66 öğrenci ile eğitim-öğretim faaliyetine başlayan okulda, 2008-2009 Öğretim Yılı Bahar Yarıyılı itibarıyla 721 öğrenci öğrenim görmektedir. 1994-2009 yılları arasında İşletmecilik Programından 89, Muhasebe, Pazarlama ve İşletme programlarından olmak üzere toplam 981 öğrenci mezun olmuştur. 1999 yılında İşletmecilik programına öğrenci alınmaya başlanmış, Pazarlama Programına öğrenci alınmaya başlanmış, 2005 yılında Pazarlama (İÖ), Muhasebe (İÖ) ve İşletmecilik (NÖ) Programları açılmıştır. 2006 yılında İşletmecilik (İÖ) programının açılmasıyla birlikte, öğrenci sayısı hızla artış göstermeye başlamıştır⁵.

Akademik açıdan bu çalışmanın, önceki dönemlerde farklı üniversitelerde yapılmış benzeri internet üzerinden alışveriş eğilimi çalışmalarıyla kıyaslama ve böylelikle Meslek yüksekokulu öğrencilerimizin internet ve internet üzerinden alışveriş eğilimlerinin daha net bir şekilde ortaya çıkmasını ümit ediyoruz.

3.ÇALIŞMA EĞİLİMİ VE SORUN ÇÖZME BECERİLERİ

Çatışma, birbirine uymayan etkinlik, çıkar, istek ya da değerlerdeki farklılıklar veya bireyler arasında yaşanan rekabettir.

Çatışma birbiriyle uyuşmayan davranışların var olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Birbiriyle uyuşmayan bu davranışlar iki ya da daha fazla kişi arasında olabildiği gibi gruplar arasında da olabilir. Çatışmayı iki ya da daha fazla tarafın isteklerinin birbiriyle uyuşmaması sonucu ortaya çıkan anlaşmazlık olarak da tanımlayabiliriz⁶.

Yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan çatışmalar, yaşamın her anında ve her ortamda yaşanabilmektedir. Çoğu zaman bu çatışmalardan kaçmak da mümkün değildir. Yaşanan bu çatışmaların yapıcı bir şekilde çözümlenebilmesi için, öncelikle sorunun ne olduğunu doğru saptamak ve uygun bir çözüm yolu izlemek gerekmektedir. Ne tür bir sorunla karşı karşıya olduğumuzu doğru bir biçimde tanımlayabilmek için de sorunların nedenleri hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir⁷.

Kreidler'e göre ise, öğrenciler arasındaki çatışmalar 5 nedenden kaynaklanmaktadır. Bu nedenler;

1. Öğrencilerin birlikte öğrenmek yerine birbirlerine karşı öğrenmeye çalıştıkları rekabetçi sınıf ortamı
2. Güvensiz ve arkadaşça olmayan hoş görüsüz sınıf ortamı,
3. Çatışmalara temel oluşturan düşük iletişim, yanlış anlama ve yanlış algılama,
4. Duyguların uygun olmayan biçimde ifade edilmesi (öfke duygusunun saldırgan anlatımı ve engellenme durumunda kendini kontrol edememe),
5. Zayıf çatışma çözme becerileri ile çatışmaya yaratıcı tepki verememe, gücün yanlış kullanımı, esnek olmayan kurallar, sürekli olarak gücün otoriter tarzda kullanımıdır⁸.

4.ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞLARI

Çatışma yaşayan bireyler, yaşadıkları çatışmaları çözmek için çok farklı davranışlarda bulunurlar. Bu konuda çalışan araştırmacılar, 5 tür çatışma çözme biçimi belirlemiştir. Bunlar;

1. Zorlama (Forcing): Bu davranış biçiminde, çatışma durumunda taraflardan birinin kendi çözümlerini ve isteklerini karşı tarafa kabul ettirme istekleri vardır. Bu şekilde

⁵ <http://hisarcikmyo.dpu.edu.tr/okulumuz.htm> 23.03.2009

⁶ Uysal, Zeliha, Çatışma Çözme Eğitim Programının Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi, Adana, 2006, s.22.

⁷ Uysal, a.g.e.,s.24.

⁸ Uysal, a.g.e.,s.27.

çatışma çözmeye çalışan kişilerin kendi amaçları, ilişkilerinden daha önemlidir. Amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırken, başkalarının ihtiyaçları ile ilgilenmezler. Burada bir kazan kaybet çabası söz konusudur.

2. Uyuma (Accommodation): Taraflardan birinin kendi isteklerini göz ardı ederek, karşı tarafın isteklerini yerine getirmek için çaba harcamasıdır. Bu kişiler için ilişkiler önemliken amaçlar çok az önem taşır. Bu davranışı seçen kişilerin kabul edilme gereksinimleri vardır. Karşı tarafın söylediklerine uyararak çatışmadan kaçınılabileceğini düşünürler. Aksi takdirde çatışma devam ederse ilişkinin zarar göreceği kaygısını taşırlar.

3. Uzlaşma (Compromise): Taraflardan birinin, diğerinin isteklerinin bir kısmını karşılamak için kendi isteklerinin bir kısmından taviz vererek, iki istek arasında uzlaşma yolu aramasıdır. İki tarafın da bir şeyler kazanacağı bir çözüm yolu bulma çabası vardır.

4. İşbirliği (Collaboration): Taraflar sorunlarıyla, gereksinimleriyle ne kadar ilgileniyorlarsa aynı biçimde karşı tarafın duygu, gereksinim ve istekleriyle de ilgilenirler. Bu kişiler çatışmaları çözülebilir problemler olarak görebilirler. Hem kendilerine hem de karşı tarafın amaçlarına hizmet edecek çözümler arayarak ilişkilerini sürdürürler. Sonuçta iki tarafın da memnun olması esastır. Bu kısaca problem çözme davranışıdır.

5. Kaçınma (Avoidance): Taraflardan birinin, diğerinin isteklerine karşı kayıtsız kalmasıdır. Kaçınma biçimini benimseyenler çatışma yaratabilecek kişi ve konulardan uzak dururlar. Çatışmaların çözülemeyeceğine inanırlar. Genelde insanlar bu yöntemi hiç kazanma şansları olmadığı zaman seçerler. Ya da karşı tarafın haklı ve kendilerinden daha güçlü olduğuna inandıkları zaman kaçınma davranışına başvururlar⁹.

Okulların temel işlevlerinden biri, öğrencilere, istenmeyen davranışlardan ve modellerden arındırılmış bir çevre sunarak barışçı bir toplumun temellerini atmak olmasına karşın okullarda zaman zaman okula ve okulun eşyalarına zarar verme, şiddet ve saldırganlık, gibi istenmeyen davranışlar meydana gelmektedir. Son yıllarda yaşanan şiddet olaylarındaki niteliksel ve niceliksel artışlar rahatsız edici boyuttadır. Meslek yüksekokullarında yaşanan çatışmalar, öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen ya da öğrenci-idareci ve öğrenci-aile arasında olabilmektedir. Okullar da, kırıcı ya da küfürlü konuşma, temizlik ve görgü kurallarına uymama, işini yaparken gereken dikkati gösterememe, başkalarını rahatsız edecek davranışlarda bulunma, konuşan kişinin sözünü kesme, ya da konuşmayı dinlemeyerek başka bir şeyle ilgilenme, diğer öğrencilerin çalışmalarına engel olma, okula devam etmeme ya da geç gelme, kopya çekme, sağlığa zararlı alışkanlıklar edinme gibi davranışlar okullarda görülen olumsuz davranışlardır¹⁰.

Tablo 1. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Bayan	143	54.7
Erkek	118	45.3
Toplam	261	100.0

Tablo 1’de ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı verilmektedir. Buna göre % 54.7’si bayan, % 45.3’ü Erkek’tir.

⁹ Uysal, a.g.e., s.28.

¹⁰ Kuş, Metin, Çatışma Çözümü Eğitimi Programının Anadolu Lisesi Bir Grup Öğrencinin Çatışma Çözme Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi, İstanbul, 2007, s.15.

Tablo 2. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Yaş Değişkenine

Yaş	Göre Dağılımı	
	Sayı	Yüzde
18-19	55	
20-21	166	
22 ve Üzeri	40	
Toplam	261	100.0

Tablo 2’de ankete katılan öğrencilerin yaş dağılımı verilmektedir. Buna göre 18-19 yaş grubu % ’sı, 20-21 Yaş grubu % ’si, 22 ve üzeri yaş grubu % ’ sini teşkil etmektedir.

Tablo 3. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Coğrafi Bölgelere

Coğrafi Bölge	Göre Dağılımı	
	Sayı	Yüzde
Akdeniz	22	
Doğu Anadolu	4	
Güneydoğu Anadolu	3	
Ege	35	
İç Anadolu	21	
Karadeniz	16	
Marmara	148	
Bilinmeyen	2	
Toplam	261	100.0

Tablo 3’da ankete katılan öğrencilerin coğrafi bölgelere göre dağılımı verilmektedir. Buna göre % ’i, Marmara Bölgesi, % ’i Ege Bölgesinde yaşamaktadır. Bunun nedeni olarak ulaşım kolaylığını belirtebiliriz.

4.SONUÇLAR

Üniversite gençliğinde çatışma ve sorunların olmaması beklenemez bir durum olmakla birlikte lise gençliğine oranla azalmıştır. Çünkü ergenlik dönemi sorunlarının yoğun olduğu lise çağlarından, bilinçli hareket eden sorumluluklarının farkında olan üniversite gençliği olur olmaz şeyleri bahane ederek çatışmaya düşmez, sorunlarını ve çözüm yollarını bulabilir. Yaptığımız araştırmada öğrencilerimizin para harcama ve harçlık yetersizliği nedeniyle aile büyükleri ile bir sorun yaşadıkları ve kuşak çatışmasına yol açtığı ortaya çıkmıştır. Anne ve babaların öğrencileri çok para harcamakla suçladıkları, haliyle öğrencilerinde buna tepki verdikleri ve bunun bir sorun haline dönüştüğü ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin % 64’ü bu sorunu burs ve kredi imkanları aştıklarını beyan etmiştir. Bunun yanında ailelerinden uzakta olmaları, yurtlarda yaşadıkları sorunlar, siyasal görüş farklılıkları, tatilde ailelerinin yanında olmalarını istememe, boş zaman değerlendirme imkânsızlıkları, yaşam biçimlerine müdahale, kız erkek arkadaşlığından kaynaklanan sosyal sorunlar, okul ve yönetimi ile ilgili sorunlar, iş bulma ve gelecek kaygısının yol açtığı sorunlar olarak sıralanmaktadır. Araştırmamıza katılan öğrencilerimizin % 80’i ekonomik sorunları olduğunu bunun arkadaşlık ilişkilerine olumsuz yansıdığını belirtmiştir. Yine erkeklerin % 58’i, Bayanların % 33’ü arkadaşlık ilişkisi kurmada, % 41’inin de okulumuzun bulunduğu yerleşim yerine uyum sağlamakta zorlandıklarını beyan etmiştir. Bir sorun yaşanmasının ardından konuşulması her iki tarafa da kazanç sağlar, şeklinde sorulan bir soruya bayan öğrencilerin % 74’ü, Erkek öğrencilerin ise % 36’sı bu

görüşe katıldıklarını belirtmek suretiyle sorun çözme yöntemi olarak bayan öğrencilerin karşılıklı konuşma yoluyla sonuca ulaşmayı tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Sınırlı bir insanım şeklinde sorulan bir soruya araştırmaya katılanların % 52'si evet olarak yanıtlamıştır. Sonuç olarak Öğrencilerimizin bazı görüşleri;

- Çatışmanın olumsuz bir deneyim olduğunu,
- Sorunlarını çözebildiği zaman birçok konuda gelişme sağlayabileceğini,
- Çatışma ve sorunlarla karşılaşmaktan korkmadıklarını,
- Büyük çoğunluğun çok ve çabuk sınırlendiğini,
- Arkadaşlarının farklı olan inanç ve değerlerine saygı gösterdiklerini,
- Arkadaşlarının rahatsız olduğunu söylediği davranışları hakkında, konuşmanın faydalı olacağını,
- Tanıdığı ve tanımadıkları herhangi birisinin haklarında dedikodu yapması karşılığında bile konuşmak suretiyle sorunlarını çözebildiklerini,
- Bir kişi ya da grup tarafından tehdit edildikleri zaman, nedenini araştırarak neden hakkında konuşmayı tercih ettiklerini, olmaz ise tehdite karşılık verme gereksinim duydukları,
- Yaşadıkları olaylara başkasının gözüyle bakabilmelerinin sorunun çözümü ve algılanması için gerekli olduğu,
- Bir kişi ile ilgili sorun yaşadıklarında, bu sorunun çözümü için uygun bir zaman ve uygun bir yeri bulmaya çalıştıkları,
- Çatışmada baskın tarafın olmadığını ve her iki tarafa da zarar verici bir olgu olduğu,
- Okulumuzun bulunduğu yerleşim yerinin küçük bir ilçe olması herkesin birbirini tanıması ve samimi olmasından dolayı sorunlarla pek karşılaşmadığı, karşılaşılan sorunlarında çözümünün kolay olduğu şeklinde görüşlerin ön plana çıkması yol açmıştır.

KAYNAKLAR

- Kuş, Metin, Çatışma Çözümü Eğitimi Programının Anadolu Lisesi Bir Grup Öğrencinin Çatışma Çözme Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi, İstanbul, 2007.
- Koçel, Tamer, "İşletme Yöneticiliği", Beta Yayınları, İstanbul, 2003.
- MEB-YÖK, Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, Muhasebe, Pazarlama ve İşletme Eğitim Programı, Ankara, 2002.
- <http://hisarcikmyo.dpu.edu.tr/> 09.01.2009.
- Tapan, Çiğdem, Barış Eğitim Programı'nın Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerileri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi, İzmir, 2006.
- Uysal, Zeliha, Çatışma Çözme Eğitim Programının Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi, Adana, 2006.

MYO ÖĞRENCİLERİNDE ÜNİVERSİTE VE MESLEKİ EĞİTİMİN ANLAMLANDIRILMASI, FARKINDALIKLARIN ARTIRILMASI VE HAYAT ALGILAMASININ GELİŞTİRİLMESİ; AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ, KAMAN MYO UYGULAMA ÖRNEĞİ

**INTERPRETATION OF UNIVERSITY AND VOCATIONAL
TECHNICAL EDUCATION, INCREASE OF AWARENESS AND
DEVELOPMENT OF PERCEPTION OF LIFE AMONG THE
VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS; AHI EVRAN UNIVERSITY,
KAMAN VOC.SCH. AS AN APPLICATION MODEL**

Latif Onur UĞUR¹

ABSTRACT

The aim of this work is the interpretation of university and vocational technical education, increase of awareness of this matter and the development of perception of life among the Vocational School of Higher Education (Voc. Sch.) students. In accordance with this purpose, from the beginning of 2008-2009 academic year 258 students of Kaman Voc. Sch. of Ahi Ervan University have been given weekly homework during one term. They were asked to make researches on the given subjects and to write essays building-up their own opinions. This homework was not given any marks, except that main key words were underlined in red. Thus, it helped to know that all submitted papers were examined, and to define which concepts were put forward by each student. Furthermore, it made students understand which concepts were found important by the instructors in accordance with the above mentioned purpose. Every following lesson checked papers were given back and discussed in the class. In the end of the term different questionnaires were carried out with either the students who have undergone homework and its discussion technique, or with the students of other programs where this was not exercised, in order to evaluate whether any awareness or use were raised by this technique or not. It was understood that this technique was useful for the students to different extents in the matters of “self knowledge, interpretation of life, creation of aims, interpretation of university concept, and understanding of the program studied, realization of what could be done in professional meaning after graduation, researching and getting the right information, coming up with opinions, expressing yourself and self-reliance”. According to the data of the conducted questionnaires, it is understood that along with the explanation of the peculiarities of the university, its culture, of given vocational technical education and the advantages of this education, peculiarities of their future professions; the life also should be explained to Vocational School students. Furthermore, it’s essential to explain it in the very beginning of educational process.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Kaman Meslek Yüksekokulu, İnşaat Programı , latifugur@mynet.com

Key words: Vocational School of Higher Education (Voc.Sch.), University, Vocational Technical Education, Life, Work, Success.

ÖZET

Bu çalışmada Meslek Yüksekokulu (MYO) öğrencilerinin üniversite ve mesleki teknik eğitimi anlamlandırmaları, bu konulardaki farkındalıklarının artırılması ve hayat algılamalarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefe yönelik olarak Ahi Evran Üniversitesi, Kaman MYO öğrencilerinden 258 tanesine, 2008-2009 öğretim yılı başından itibaren bir yarıyıl boyunca haftalık ödevler verilmiş, verilen konularda araştırmalar yapmaları ve kendi fikirlerini geliştirerek kompozisyonlar yazmaları istenmiştir. Verilen ödevlere herhangi bir puanlandırma yapılmamış fakat anahtar nitelikteki kelimelerin altları kırmızı kalemle çizilmiştir. Böylece hem verilen her ödevin incelendiğinin anlaşılmasına, hem her öğrencinin hangi kavramları öne çıkardığının belirlenmesine hem de yukarıdaki amaca yönelik olarak öğretim üyelerinin bu kavramlardan hangilerini önemli bulduğunun öğrencilerce anlaşılmasının sağlanmasına çalışılmıştır. İzleyen her ders, okunan ödevler geri dağıtılmış ve öğrencilerle tartışılmıştır. Yarıyıl sonunda, gerek ödev ve tartışma uygulaması yapılan öğrencilere gerekse bu uygulamanın yapılmadığı başka program öğrencilerine farklı anketler uygulanarak yapılan uygulama ile bir farkındalık ve fayda yaratılıp yaratılmadığı değerlendirilmiştir. Bu uygulamanın “kendini tanıma, hayatı anlamlandırma, hedefler oluşturma, üniversite kavramını anlamlandırma, okunan programı kavrama, mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama, araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma, düşünce üretme, kendini ifade etme ve kendine güvenme” konularında öğrencilerce farklı oranlarda faydalı bulunduğu anlaşılmıştır. Uygulanan anket verileri esas alındığında, MYO öğrencilerine; üniversitenin, üniversite kültürünün, verilen mesleki teknik eğitimin ve bu eğitimin getirilerinin, sahip olunacak mesleklerin özelliklerinin yanında hayatın da anlatılması gerektiği, hatta bu gerekliliğin eğitimlerinin başında yapılmasının elzem olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksekokulu (MYO), Üniversite, Mesleki teknik eğitim, Hayat, Çalışma, Başarı

1. GİRİŞ

4/11/1981’de kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’na göre;

Yükseköğretim: Milli Eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür.

Üniversite: Akademik, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği olan, yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma-geliştirme, yayın ve topluma hizmet sunan, evrensel değerleri dikkate alarak bilgi üreten; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerin yer aldığı bir yükseköğretim kurumudur.

Yüksekokul: Belirli bir mesleğe yönelik sekiz yarıyıllık eğitim-öğretim veren bir yükseköğretim kurumudur.

Ön Lisans: Ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyıllık bir programı kapsayan ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan veya lisans öğretiminin ilk kademesini teşkil eden bir yükseköğretimdir (Resmi Gazete, 1981)

Doğruluk ve düzen içerisinde, bağımsız çalışabilme ve karar verebilme yeteneğine sahip olmak bir tekniker için önemli özelliklerdir. Aynı zamanda çalışma hayatında profesyonel uzmanlar yanında halk ile de ilişki kuracak niteliklere sahip olunmalıdır (MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme, 2002)

Öğrencilerin çoğunun, sadece eğitimlerinde aldıkları birikimle kalma eğiliminde oldukları, kendi kendine ve yaşam boyu öğrenme konusunda yetersiz kaldıkları görülmektedir. Hâlbuki bugünden yarına gelişme ve değişimlerin yaşandığı günümüzde, sürekli öğrenmenin gerekliliği açıktır. Dolayısıyla, yaşam boyu öğrenme ve kendini yenileme disiplininin öğrenciye kazandırılması gereklidir. Bu bağlamda öğrenciler, mezuniyet sonrasında, üniversiteler, meslek odaları ve örgütleriyle sürekli ilişki içinde bulunmak, kurs, seminer, konferans ve benzeri etkinliklerden yararlanmak konusunda bilinçlendirilmelidirler. Programda yapılan araştırmalar, projeler ve ödevler öğrenciyi meslek hayatına hazırlamalı ve mümkünse bu çalışmalardan bazıları sektörel bir problemin çözümüyle ilgili olmalıdır (Yenigün, 2004).

Hacettepe Üniversitesi Ankara Meslek Yüksek Okulu Muhasebe Bölümü öğrencilerine yapılan bir ankette, bu programa gelme nedenleri sorulduğunda elde edilen sonuçlar Tablo 1.'de gösterilmiştir. Ankete 25'i kız 60 öğrenci katılmıştır. Programa kaydolmaktaki en büyük amaçları iş bulmaktır (%53.3). Erkek öğrencilerin % 30'luk kısmı ise askerliği ertelemek amacı ile programa kaydolduğunu beyan etmişlerdir. Öğrencilerin her türlü sosyal gereksinmelerinin karşılandığı yer olan Ankara'da öğrencilere yapılan ankette elde edilen sonuçlar son derece ilginçtir. İlçelerde yer alan MYO'lar göz önüne alındığında öğrencilerin programa yerleşme gerekçeleri üniversite okumuş olmak için olacaktır (Şahin vd, 2002).

Tablo 1. Öğrencilerin, Hacettepe Üniversitesi Ankara Meslek Yüksek Okulu Muhasebe Bölümü tercih etme nedenleri (Şahin vd, 2002).

Yanıtlar	Sayısı	% Oranı
İş bulmak amacı ile	32	53,3
Askerliği ertelemek amacı ile	18	30,0
Meslek öğrenmek amacı ile	8	13,3
Diğer nedenlerle	2	3,4
Toplam	60	100

III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, “Sonuç Bildirisi”nde öğrenciler açısından saptamaların bazı maddeleri ise aşağıdaki gibidir;

- Meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyal ve kültürel açıdan geliştirilmesi sağlanmalıdır,
- Öğrencilere rehberlik hizmeti verilmelidir (III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 2007).

Dr. Erdinç Yazıcı ve arkadaşları tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen “Türk Üniversite Gençliği Araştırması” na 37.680 adet fakülte ve meslek okulu öğrencisi katılmıştır. Bulguların bir kısmı aşağıdaki gibidir;

- Türkiye’de üniversite gençliği siyasal ve toplumsal katılıma karşı çok sınırlı bir duyarlılık göstermektedir (%1,4).

- Üniversite öğrencileri daha çok popüler kitaplar okumakta, edebi eserlerin okunma oranı %23,1 düzeyinde bulunmakta, bunu felsefi eserler izlemektedir.
- Üniversite öğrencilerimiz televizyon programlarında en çok kültür/sanat programlarını ve belgeselleri izlediklerini ifade etmektedirler.
- Türk toplumunda üniversiteli gençler, bireysel duyarlıkları toplumsal duyarlıklara göre daha baskın olan bir toplumsal çevreyi oluşturmaktadır.
- Türk üniversite gençliğinin önemseydiği değerlerin başında dürüstlük, bağımsızlık ve yaşamdan zevk almak gelmektedir.
- Üniversiteli gençlere göre Türkiye’de çözülmesi gereken en önemli sorun eğitim sorunudur. Hayat pahalılığı ve adaletsiz gelir dağılımı bunu izleyen sorunlardır.
- Türkiye’de üniversite gençleri ağırlıklı olarak üniversite ortamında düşüncelerin açıkça ifade edilmediğine inanmaktadır (Yazıcı, Bacalı, Başak,... 2003).

Fırat ve Özel (2003) “Uludağ Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında Okuyan Öğrencilerin Çalışma Hayatından Beklentileri Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmalarında; Meslek Yüksekokullarında okumanın öğrencilere sağladığı katkılar araştırılmıştır. Bu araştırma sonuçları Tablo 2.’de verilmiştir (Fırat, Özel, 2003).

Tablo 2. Öğrencilere Meslek Yüksekokulunda Okumanın Sağladığı Katkı

Meslek Yüksek Okulunda Okumanın Katkısı	Sayı	Oran
Hiçbir şey	2	0,9
Toplumsal anlamda	66	30,8
Mesleki açıdan gelişim	91	42,5
Sadece diploma	44	20,6
Diğer	10	4,7
Cevapsız	1	0,5
Toplam	214	100,0

MYO’larının teknik programlarında öğrenim gören öğrencilerin büyük bölümünde temel Fizik ve Matematik konularında bilgi ve uygulama eksikliği görülmektedir. Mesleki uygulamalar ve problem çözümlerinde boyut, kuvvet, moment, trigonometri, logaritma vb. konuların uygulamalarının geçtiği konularda eksikliklerini idrak eden öğrencilerin eğitim sistemi, üniversite sınav sistemi, müfredat, orta öğretim hocaları ve lise bölümleri ile ilgili eleştirilerde buldukları; kendilerinde herhangi bir eksiklik ya da kusur aramadıkları görülmektedir. Bu eksikliğin belirlendiği andan itibaren giderilmesi için kendilerinin çaba harcaması gerektiğini kabul etme ve uygulamaya dökme konularında da yeterli motivasyon gösterilmemektedir.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada MYO öğrencilerinin üniversite ve mesleki eğitimi anlamlandırmaları, bu konularda farkındalıklarının artırılması ve hayat algılamalarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaca yönelik olarak Ahi Evran Üniversitesi, Kaman MYO öğrencilerinden bir kısmına, 2008–2009 öğretim yılı başından itibaren bir yarıyıl boyunca ödevler verilmiş, verilen konularda araştırmalar yapmaları ve kendi fikirlerini geliştirerek kendi ifadeleri ile yazmaları istenmiştir. Her hafta bir ödev verilmiş, verilen ödevler imza

karşılığı toplanmış, incelendikten sonra ertesi hafta geri dağıtılırken saptanan önemli hususlar, eleştiri ve öneriler karşılıklı tartışılarak derslerin başında sözlü olarak ifade edilmiştir. Verilen ödevlere herhangi bir puanlandırma yapılmamış fakat anahtar nitelikteki kelimelerin altları kırmızı kalemle çizilmiştir. Böylece hem verilen her ödevin incelendiğinin anlaşılmasına, hem her öğrencinin hangi kavramları öne çıkardığının belirlenmesine hem de yukarıdaki amaca yönelik olarak öğretim üyesinin bu kavramlardan hangilerini önemli bulduğunun öğrencilerce anlaşılmasının sağlanmasına çalışılmıştır.

Ödev uygulamaları Kaman MYO dâhilinde toplam 12 programla ve 970 öğrenciye eğitim verilen programlardan Gıda Teknolojileri, İnşaat, Pazarlama ve Sondaj programlarında okuyan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Örneklemeye düzlemine hem birinci hem de ikinci sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Uygulama yapılan toplam 258 öğrencinin hangi programda, normal ya da ikinci öğretimin hangisinde yer aldıklarının gösterildiği Tablo 3. aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. Uygulama yapılan öğrencilerin okudukları programlar

Sınıf	Program	Dersler	Kontenjan
1	Gıda Teknolojileri (NÖ)	Matematik I	40
1	Gıda Teknolojileri (İÖ)	Matematik I	40
1	İnşaat Teknikerliği (NÖ)	Yapı Statiği I	40
1	İnşaat Teknikerliği (İÖ)	Yapı Statiği I	40
1	Pazarlama (NÖ)	İktisada Giriş, Genel İşletme	40
2	İnşaat Teknikerliği (NÖ)	Betonarme I, Çelik Yapılar I, Büro ve Şantiye Yönetimi	36
2	Sondaj Teknikerliği (NO)	Şantiye Tekniği	22
Toplam			258

Dönem sonunda, gerek ödev ve tartışma uygulaması yapılan öğrencilerden iki şubeye gerekse bu uygulamanın yapılmadığı başka program öğrencilerinden iki şubeye farklı birer anket uygulanarak yapılan uygulama ile bir fark yaratılıp yaratılmadığı değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

3. BULGULAR

Uygulama yapılan yedi şube ile ilgili veriler, uygulama yapılan yedi ve yapılmayan iki şubeye uygulanan anketlerin sonuçları aşağıda verilmiştir.

3.1. Üniversite ve Devam Edilen Programların Anlamlandırılması

Öğretim döneminin ilk dersinde öğrencilerden boş birer kâğıt çıkararak “üniversitenin ne demek olduğu, okudukları programı neden seçtikleri ve okudukları programı bitirerek mezun olanların neler yapabileceklerini” yazmaları istenmiştir. Kâğıtlar toplandıktan sonra aynı içerikte bir ödevin bir hafta sonra, bu kez ilgili kaynaklar araştırıldıktan, bu mesleğe sahip kimseler ve bu mesleğin uygulamalarının yapıldığı yerlerle görüşüldükten sonra hazırlanması istenmiştir. Bu şekilde neden bu öğrenimi gördükleri, mezun olunca neler yapabilecekleri/yapamayacakları, üniversiteden neler bekledikleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

İlk gün yazılan metinler ortalama birer paragraf boyutunda ve yüzeysel, yuvarlak ifadeler içerir mahiyette bulunmuştur. Akademik, kitabi yada nitelikli sayılabilecek metin sayısı çok az miktarda olmuştur. Edinilen izlenim, bu konuda daha önce pek düşünülmediği doğrultusundadır. Fakat ders sonunda konunun ilgi çektiği, öğrenciler arasında konuşma/tartışma konusu haline geldiği gözlenmiştir. Ödevin hazırlanacağı hafta esnasında öğretim üyesine ödev ile ilgili sorulan sorular ödevin formatı, sayfa sayısı gibi şekil esaslı konular üzerinde yoğunlaşmış, içerik esaslı sorular çok az düzeyde alınmıştır. İlk ödevlerin incelenmesi esnasındaki saptamalar; büyük bölümünün gereken düzeyde araştırma yapılmadan, internet üzerinden bulunan ilk kaynaktan ve sorgulama yapılmadan alındığı, yazı kiplerinin bile değiştirilmeden başkalarının ifadelerinin aynen yazılması şeklinde olduğudur. Birbirinin aynısı olan çok sayıda ödev tespit edilmiştir. Bu ödevler yardımı ile yeterli bir fikir edinme sağlanamadığı kanaatine varılmıştır. %15 mertebesindeki belli bir araştırma ve fikir yürütmeye dayanan ödevlerde ise öne çıkan kavramlar; “başkasına/kocasına muhtaç olmamak”, “bir meslek edinmek”, “üniversite tahsili yapmış olmak” ve “ailelerin baskısına boyun eğmek” olmuştur.

İzleyen ödevlerin niteliğinin artırılması için “düşünmek” üzerine bilgi verilmiş, basit düşünce geliştirme yöntemlerinden, karar verme tekniklerinden söz edilmiş ve bilgi olmadan sağlıklı düşünülemediği, yeni fikir ve bilgiler üretilemeyeceği konusu önemle vurgulanmıştır.

3.2. Kendini Tanıma, Amaç Edinme, Güven, Çalışma, Kendine Saygı Duyma, Mutlu Olma, Kişisel Vizyon ve Misyon Oluşturma

İkinci hafta ile birlikte öğrencilerin kendilerini sorgulamaları, hayatlarını anlamlandırmaları ve hedeflerini oluşturmaları amacı ile “ben kimim?”, “neden varım?”, “hayatımı anlamlı kılmak için neler yapmalıyım?”, “bunları yapabilmem için bana neler gerekli?” ve “bu gereklilikleri nasıl sağlayabilirim?” sorularının yanıtlanmasının istendiği bir ödev verilmiş, kişisel vizyon ve misyonlarını birer paragrafla yazmaları istenmiştir.

Resmi tatiller ve sınav haftası yakınında bulunan haftalar haricindeki dokuz haftada, öğrencilerin özlü sözler ve atasözleri esas alınan kompozisyonlar yazmaları istenmiştir. Bu özlü sözlerin ve atasözlerinin seçilmesinde; “çalışmak, öğrenmek, kendine güvenmek, başarısızları irdeleyip başarı yolunda kanalizasyon olmak, gerektiğinde risk almak ve yaşamı anlamlandırmak olguları” ana değerlendirme kriterleri olmuştur.

Ödevlerin değerlendirilmesinde öncelikli tespit, öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu uygulamalara sevece ve isteyerek katılmaları olmuştur. Haftalar ilerledikçe herhangi bir sınırlama getirilmeyen ödev uzunlukları artarak son haftalarda ortalama üç sayfaya yaklaşmıştır. Yazılı ifadelerde de görece bir düzelme olmuş, öğrencilerce ödev hazırlama işinin “daha çok vakit ayrılarak ve önemsenerek yapıldığı” ifadelerinin arttığı gözlenmiştir. Hatta, ödevlerin okunması sürecinde öğrencilerin her kağıda ayrı yorum yapılması talepleri olmuş, vakit sıkıntısı nedeni ile bu talep yerine getirilememiştir. Haftada okunan ödev sayısının hatırlatılması ile bu uygulamanın yapılamıyor olmasına genel olarak hak verildiği gözlenmiştir.

Uygulama yapılan sınıflardan Normal Öğretim İnşaat Programı ikinci sınıf (26 öğrenci) ve Normal Öğretim Gıda Teknolojileri birinci sınıf öğrencilerinin (25 öğrenci); “kendini tanıma, hayatı anlamlandırma, hedefler oluşturma, üniversite kavramını anlamlandırma, okunan programı kavrama, mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama,

araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma, düşünce üretme, kendini ifade etme ve kendine güvenme” konularında, yapılan kompozisyon ve ödev uygulamalarını ne kadar faydalı bulduğuna dair veriler Tablo 4. ve Tablo 5.’te verilmiştir.

Tablo 4. Normal Öğretim İnşaat Programı ikinci sınıf öğrencilerinin yapılan uygulama sonucu hangi konularda ne kadar fayda gördükleri

İnşaat 2 NÖ	Frekans				Yüzde			
	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç
Kendini tanıma	19	7	0	0	73,1	26,9	0,0	0,0
Hayatı anlamlandırma	14	10	2	0	53,8	38,5	7,7	0,0
Hedefler oluşturma	16	10	0	0	61,5	38,5	0,0	0,0
Üniversite kavramını anlamlandırma	10	10	6	0	38,5	38,5	23,1	0,0
Okunan programı kavrama	13	7	5	1	50,0	26,9	18,6	3,7
Mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama	16	8	2	0	61,5	30,8	7,7	0,0
Araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma	8	15	3	0	30,8	57,7	5,2	0,0
Düşünce üretme	16	8	2	0	61,5	30,8	7,7	0,0
Kendini ifade etme	13	10	3	0	50,0	38,5	11,5	0,0
Kendine güvenme	17	6	3	0	65,4	23,1	11,5	0,0

Bu verilere göre Normal Öğretim İnşaat Programı ikinci sınıf öğrencilerinin yapılan uygulamadan en çok kendilerini tanıma konusunda faydalandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Normal Öğretim Gıda Teknolojileri birinci sınıf öğrencilerinin yapılan uygulama sonucu hangi konularda ne kadar fayda gördükleri

Gıda 1 NÖ	Frekans				Yüzde			
	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç
Kendini tanıma	14	10	0	1	56,0	40,0	0,0	250,0
Hayatı anlamlandırma	12	9	4	0	48,0	36,0	16,0	0,0
Hedefler oluşturma	13	11	1	0	52,0	44,0	4,0	0,0
Üniversite kavramını anlamlandırma	9	12	3	1	36,0	48,0	12,0	4,0
Okunan programı kavrama	15	9	1	0	60,0	36,0	2,8	0,0
Mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama	13	9	3	0	52,0	36,0	12,0	0,0
Araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma	10	15	0	0	40,0	60,0	0,0	0,0
Düşünce üretme	16	9	0	0	64,0	36,0	0,0	0,0
Kendini ifade etme	16	9	0	0	64,0	36,0	0,0	0,0
Kendine güvenme	16	8	0	1	64,0	32,0	0,0	4,0

Bu verilere göre Normal Öğretim Gıda Teknolojileri Programı birinci sınıf öğrencilerinin yapılan uygulamadan en çok “düşünce üretme, kendini ifade etme ve kendine güvenme” konularında faydalandığı anlaşılmaktadır.

Uygulama yapılmayan sınıflardan İkinci Öğretim Haritacılık Programı birinci sınıf (27 öğrenci) ve İkinci Öğretim Gıda Teknolojileri birinci sınıf öğrencilerinin (25 öğrenci); “kendini tanıma, hayatı anlamlandırma, hedefler oluşturma, üniversite kavramını anlamlandırma, okunan programı kavrama, mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama, araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma, düşünce üretme, kendini ifade etme ve kendine güvenme” konularında, yapılabilecek kompozisyon ve ödev

uygulamalarını ne kadar faydalı bulacaklarına dair veriler Tablo 6. ve Tablo 7.'de verilmiştir.

Tablo 6. İkinci Öğretim Haritacılık birinci sınıf öğrencilerinin böyle bir uygulama yapılsa hangi konulardan ne kadar fayda göreceklarini düşündükleri

Haritacılık 1 İÖ	Frekans				Yüzde			
	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç
Kendini tanıma	12	11	3	1	44,4	40,7	7,4	2,5
Hayatı anlamlandırma	12	9	5	1	44,4	33,3	18,5	3,7
Hedefler oluşturma	15	6	5	1	55,6	22,2	22,5	4,5
Üniversite kavramını anlamlandırma	7	10	7	3	44,4	37,0	25,9	11,1
Okunan programı kavrama	7	13	4	3	25,9	48,1	14,8	6,2
Mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama	8	7	9	3	44,4	25,9	33,3	11,1
Araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma	14	8	3	2	51,9	29,6	10,1	6,8
Düşünce üretme	19	7	1	0	44,4	25,9	3,7	0,0
Kendini ifade etme	15	10	2	0	55,6	37,0	5,4	0,0
Kendine güvenme	13	8	3	3	44,4	29,6	11,1	11,1

Bu verilere göre, uygulama yapılmayan sınıflardan İkinci Öğretim Haritacılık Programı birinci sınıf öğrencileri, böyle bir uygulama yapılması halinde en çok “hedefler oluşturma ve kendini ifade etme” konularında fayda göreceklarini ifade etmişlerdir.

Tablo 7. İkinci Öğretim Gıda Teknolojileri birinci sınıf öğrencilerinin böyle bir uygulama yapılsa hangi konulardan ne kadar fayda göreceklarini düşündükleri

Gıda 1 İÖ	Frekans				Yüzde			
	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç	Çok	Orta düzeyde	Az	Hiç
Kendini tanıma	14	7	4	0	56,0	28,0	14,3	0,0
Hayatı anlamlandırma	8	12	4	1	32,0	48,0	16,0	4,0
Hedefler oluşturma	13	7	5	0	52,0	28,0	17,9	0,0
Üniversite kavramını anlamlandırma	6	12	5	2	24,0	48,0	20,0	8,0
Okunan programı kavrama	5	14	3	3	20,0	56,0	5,4	5,4
Mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama	6	14	4	1	24,0	56,0	16,0	4,0
Araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma	8	12	5	0	32,0	48,0	20,0	0,0
Düşünce üretme	19	6	0	0	76,0	24,0	0,0	0,0
Kendini ifade etme	17	6	2	0	68,0	24,0	8,3	0,0
Kendine güvenme	13	11	0	1	52,0	44,0	0,0	4,0

Bu verilere göre, uygulama yapılmayan sınıflardan İkinci Öğretim Gıda Teknolojileri Programı birinci sınıf öğrencileri, böyle bir uygulama yapılması halinde en çok “düşünce üretme ve kendini ifade etme” konularında fayda göreceklarini ifade etmişlerdir.

3.3. Kompozisyonlarda tercih edilen başlıklar, sıklıkla kullanılan kavramlar, özgün ifadeler

Yapılan değerlendirmeler sonucunda vurucu kompozisyon başlıklarından bazıları Tablo 8.'de verilmiştir.

Tablo 8. Vurucu kompozisyon başlıklarından bazıları

Amaç ve Ayrıntı
Amaçlar
Çıkış Yolu
Doğru ile Yanlış
Güven
Hayat
Hayat ve Fırtına
Hayatın Gerçekleri
Hayatın Kontrolü Bizim Elimizde
Hayatın Yönü
Hayatta Bugün
Hayattaki Seçimimiz
Herkes Güvende Olmak İster
İrade, Kararlar ve Sorumluluklar
Kendin Olmak
Piyon Kim?
Umutsuzluk

Yapılan değerlendirmeler sonucunda kompozisyon metinlerinde sıklıkla geçen, konunun önemi ile paralel olan ve anlamlandırma/çağrışım ifade eden bazı kavramlar Tablo 9.'da verilmiştir.

Tablo 9. Kompozisyon metinlerinde sıklıkla geçen bazı kavramlar

Aksilik	Güçlük	Rahatlık
Anlamak	Güven	Risk
Aynı yanlışı bir daha yapmamak	Hayal	Savaşmak
Başarılı olmak	Hayat	Saygı görmek
Başarısızlık	Hayatı rayına oturtmak	Sevinç
Başkalarının himayesi	Hayatın otokontrolü	Sorumluluk
Bilgi	Hedef	Umutsuzluk
Bulunmak istenmeyen ortam	İdealler	Üzüntü
Büyük düşünmek	İhtiyaç	Yanlış
Çabalama	Kapıları açabilmek	Yanlıştan geri dönmek
Deneyim	Karamsarlık	Yaşam
Düşünce	Kendini düzeltmek	Yaşam standardı
Engelleri aşmak	Kendini geliştirme	Zarar görmek
Farkındalık himayesi	Konuşma	Zevkler
Garanti	Mükemmel	Zorluk
Giden zamanın geri gelmeyeceği	Özgüven	

Metinler içinde hayata bakış ve yaşam felsefesi içeren özgün ifadelerden bazıları Tablo 10.'da sunulmuştur.

Tablo 10. Özgün ifadelerden bazıları

Amaç yoksa ayrıntılar hiçbir işe yaramaz. Ama amaca ulaşılabilmek için de ayrıntılar çok önemlidir.
Başarının sırrı analizden geçer.
Bir şeyin tek başına varolması çok zordur.
Biz garanti istiyoruz.
Bizim için pek de anlamı olmayan amaçlar, hedefler uğruna sevinip üzülmüyoruz.
Eğer hayatınızın sizin kontrolünüz altında olmadığını düşünüyorsanız bu, sizin kontrolü bırakmayı seçmenizden kaynaklanmaktadır.
Gemiler limanlar için değil, limanlar gemiler için yapılmıştır.
Gençler çocuk yaşlardan ev hayatı rahatına kapılıp çalışmaktan uzak durmaktadır.
Görevler yerine getirildikçe güvenli ortamlar oluşur.
Hayat karmaşık bir panoramadır.
Hayat, beyin denilen mucize organı, pasiflikten aktif duruma geçirmektir.
Hayatın bize verdiklerinin ne kadar farkındayız.
Hedefe kestirmeden giden yol en tehlikeli yoldur. Çünkü kurşunların gittiği yoldur.
Her birey kendi için vardır.
Her insan başarabilecekleri için farkında olmalıdır.
İnsan aklını pazara çıkarmış, yine dönüp dolaşıp kendi aklını satın almış.
İnsan çalıştığında saygı görür.
İnsanlar vasatı mükemmel yapmaya programlanmıştır.
İrade, kararlar ve sorumluluklar insanın yaşamla verdiği mücadelelerdir.
Kendi hayatımıza, kendi isteğimizle yön verebilmeliyiz.
Neyin ne kadar farkında olduğumuzun farkında mıyız?
Ömrünüzün kullanma kılavuzu sizsiniz.
Rahatlık insana amacını unutturur.
Şu anki anı yaşamak istiyorum.
Yanlış anı yaşadığına inandığın anda, doğru anı yaşamak adına çabalamak, bu hayattır.
Yanlışlar olmadan doğrular olmaz.
Yaşamın amacı, onun tadına varmak, eğlenmektir.

Kendi kişisel vizyon ve misyonlarını oluşturmaları ve yazılı olarak ifade etmeleri istenen öğrencilerin bu konuda zorlandıkları, genel ve soyut ifadelerden çok somut ve dar ifadeleri kullandıkları gözlenmiştir. Bu konuda öğrencilerden birinin kaleme aldığı ifadeler şöyledir; *“Benim vizyonum ilerideki hayatımda her şeyin en iyisini yapmış, hayatı kariyerlerle dolu, en gözde, en kaliteli, en güvenilir ve sektöründe aranan tek insan olmaktır. Misyonum ise vizyonuma ulaşmak için kendimi yeterli donanımla donatıp, ulaşmak istediğim kariyere destek olacak her türlü okul, eğitim kurumu, seminer vb. yerlerde kendimi göstermektir.”*

3.4. Uygulamalardan Duyulan Genel Memnuniyet, Devam Etmesinin İstenip İstenmediği, Diğer Öğrencilere de Faydalı Olup Olmayacağı

Yapılan kompozisyon ödevi uygulamalarının ne kadar faydalı bulunduğu, ilerideki yarıyıllarda da devamının istenip istenmediği, uygulama yapılmamış olan sınıflara da benzer çalışmalarının yapılmasının önerilip önerilmediği, verilen kompozisyon konularından hangilerinin üzerinde düşünmek ve kompozisyon yazmak için daha çok tercih edildiğinin belirlenmesi için uygulama yapılan sınıflardan Normal Öğretim İnşaat Programı ikinci sınıf (26 öğrenci) ve Normal Öğretim Gıda Teknolojileri birinci sınıf öğrencilerine (25 öğrenci) bir anket uygulanmıştır.

Ayrıca kompozisyon ödevi uygulaması yapılmamış olan İkinci Öğretim Haritacılık Programı birinci sınıf (27 öğrenci) ve İkinci Öğretim Gıda Teknolojileri birinci sınıf öğrencilerine (25 öğrenci) ilerideki yarıyıllarda böyle bir uygulama yapılmasının kendilerine faydalı olup olmayacağı ve verilen kompozisyon konularından hangilerinin, üzerinde düşünmek ve kompozisyon yazmak için daha çok tercih edildiğinin belirlenmesi için başka bir anket uygulanmıştır.

Kompozisyon ödevi uygulamalarının yapıldığı Normal Öğretim İnşaat Programı ikinci sınıf ve Normal Öğretim Gıda Teknolojileri birinci sınıf öğrencilerine; “bu uygulamanın devamının kendilerine faydalı olup olmayacağı konusundaki görüşleri” sorulduğunda alınan yanıtların dağılımı Tablo 11.’deki gibi olmuştur. Bu verilere göre yapılan uygulama genel olarak faydalı bulunmuş, faydası olmadığını düşünen öğrenci sayısı çok az (2 öğrenci) olmuştur.

Tablo 11. Uygulama yapılan program öğrencilerinin bu uygulamanın devamının faydalı olup olmayacağı konusundaki görüşleri

Uygulamaya devam etme faydası			
Çok	Orta	Yok	
15	11	0	İnşaat 2 NÖ
16	7	2	Gıda 1 NÖ

Kompozisyon ödevi uygulamalarının yapıldığı öğrencilere bu uygulamanın diğer program öğrencilerine de yapılmasının faydalı olup olmayacağı konusundaki görüşleri sorulduğunda alınan yanıtların dağılımı Tablo 8.’deki gibi olmuştur. Bu verilere göre uygulama yapılan öğrenciler, uygulama yapılmayan öğrencilere de benzer uygulamalar yapılmasının, bu arkadaşları için faydalı olacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Faydasız olacağını ifade eden öğrenci olmamıştır.

Tablo 8. Uygulama yapılan program öğrencilerinin bu uygulamanın diğer program öğrencilerine de yapılmasının faydalı olup olmayacağı konusundaki görüşleri

Diğer programlar için de faydası			
Çok	Orta	Yok	
21	5	0	İnşaat 2 NÖ
14	11	0	Gıda 1 NÖ

Uygulama yapılmayan program öğrencilerinin böyle bir uygulamanın ilerideki yarıyıllarda yapılmasının faydalı olup olmayacağı konusundaki görüşlerinin dağılımı Tablo 10.’daki gibi olmuştur. Bu verilere göre öğrencilerin yarısına yakını (23/52) böyle bir uygulama

yapılmasının çok faydalı olacağını, yarısına yakını da (24/52) orta düzeyde faydalı olacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Haritacılık Programı öğrencilerinin 5 tanesi, böyle bir uygulama yapılmasının herhangi bir faydası olmayacağı görüşündedirler.

Tablo 10. Uygulama yapılmayan program öğrencilerinin bu uygulamanın ilerideki yarıyıllarda yapılmasının faydalı olup olmayacağı konusundaki görüşleri

Bundan sonra uygulama faydası			
Çok	Orta	Yok	
13	9	5	Haritacılık 1 İÖ
10	15	0	Gıda 1 İÖ

Bu gruptaki öğrencilerin mevcut ders, ödev ve sınav çalışmalarına ek olarak vakit ve düşünsel çaba gerektirecek ek ödevlere sıcak bakmaması fikri, uygulama yapılan sınıflardaki öğrencilere göre nispeten daha az talepkar olmalarına bir açıklama olabilir. Fakat bu tespit için bir başka açıklama; üzerinde düşünme ve yazma faaliyetinde bulunma deneyimi yaşamadıkları için bu uygulamaya daha mesafeli bakılması da olabilir.

3.5. Üzerinde Düşünmek/Kompozisyon Yazmak İstenilen Konular

Gerek uygulama yapılan öğrencilerin gerekse yapılmayan öğrencilerin, üzerinde düşünmek/kompozisyon yazmak istedikleri konuların tercih sıralaması Tablo 11.'de verilmiştir. Bu soru yanıtlanırken öğrencilerden verilen 21 konuluk listede en çok ilgilerini çeken 4 konuyu belirtmeleri istenmiştir. Verilen yanıtların toplamının (406) anketi yanıtlayan dört farklı sınıftaki öğrenci sayısının (26+25+27+25=103) dört katına yakın olmasının nedeni her öğrencinin yaklaşık dörder tercih yapmış olmasıdır.

Tablo 11. Üzerinde düşünmek/kompozisyon yazılmak istenen konuların tercihi

Konu	Uygulama Yapılmayan Sınıflar		Uygulama Yapılan Sınıflar		Toplam
	İnşaat 2 NÖ	Gıda T. 1 NÖ	Gıda T. 1 İÖ	Haritacılık 1 İÖ	
Limandaki gemi güven içindedir fakat gemiler limanlar için yapılmamıştır. (John A. Shedd)	3	0	2	3	8
Atak ve cesur ol! Bir gün geriye baktığında yaptıklarından çok yapmadıkların için pişman olacaksın. (H. Jackson Brown)	12	17	11	12	52
Hergün sizi daha iyi bir geleceğe biraz daha yaklaştıracak bir şey yapın. (Doug Firebaugh)	7	4	6	5	22
Hiç düşmemiş yada tökezlememiş insanları sevmem. Onların bu meziyetleri yaşamdan yoksun ve değersizdir. Yaşam onlara kendi güzelliğini açmamıştır. (Boris Pasternak)	3	6	5	3	17
Kimse sizin için yapmayacak. (Ben Stein)	4	3	1	1	9
Neden bizim için neyin önemli olduğunu bulmaya zaman harcıyıp sonrasında peşinden gitmiyoruz? (William Ross)	2	7	5	6	20
Başarı yolunda sürat, isteğin şiddeti kadardır. (Dale Carnegie)	5	2	9	5	21
Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır; durmak zamanı değil, çalışmak zamanıdır... (Tevfik Fikret)	5	2	6	6	19

Sıkı çalışmak bir insanın karakterini ortaya çıkarır. Bazıları kollarını sıvarlar, bazıları burun bükerek, bazıları ise ortalıkta görünmezler bile. (Sam Ewing)	0	2	2	1	5
Denilebilir ki hiçbir şeye muhtaç değiliz; yalnız bir tek şeye ihtiyacımız var; Çalışkan olmak!... Servet ve onun doğal sonucu olan bolluk, rahat yaşamak ve mutluluk, yalnız ve ancak çalışanların hakkıdır. (M. Kemal Atatürk)	10	2	5	5	22
Dünya karşılaştığın fırtınalarla değil; gemiyi limana getirip getirmediğinle ilgilenir. (William Mc. Fee)	5	11	8	11	35
Her zaman sizi kısa vadeli başarısızlıklar karşısında şaşkınlıktan kurtarabilecek, uzun vadeli hedefleriniz olmalıdır. (Charles C. Noble)	9	3	5	4	21
Eğer ilk defasında başaramadıysanız ortalamaya yaklaşıyorsunuz demektir. (M. H. Alderson)	1	3	0	3	7
Hayatınız kötü bir yola girmişse, unutmayın; direksiyondaki sizsiniz. (Marlynn Longston)	6	9	11	11	37
Siz kendi elinizle teslim etmedikçe, kimse kendinize olan saygınızı elinizden alamaz. (Mahatma Gandhi)	6	6	6	6	24
Düşüncelerimizin en iyi aynası, yaşamlarımızın akışıdır. (Montaigne)	3	3	3	4	13
Yemine bakılıp insana inanılmaz, insana bakıp yemine inanılır. (Aeschylos)	6	3	11	2	22
Gerçekten mutlu bir insan, yoldan bir süre sapmak durumunda kalsa da manzaranın keyfine varabilendir. (James Jeans)	3	3	2	3	11
Hayat bir masala benzer; uzunluğu değil iyi olup olmadığı önemlidir. (Seneca)	4	7	4	7	22
Akıl vezirdir, gönül padişah. (Türk atasözü)	5	0	1	4	10
Şans, yalnızca hazır olan zihinlere güler. (Luis Pasteur)	2	1	1	5	9
					406

Bu veriler esas alındığında; “Atak ve cesur ol! Bir gün geriye baktığımda yaptıklarından çok yapmadıkların için pişman olacaksın” ifadesi en çok ilgi çeken özlü söz olurken bunu sırası ile; “Hayatınız kötü bir yola girmişse, unutmayın; direksiyondaki sizsiniz” ve “Dünya karşılaştığın fırtınalarla değil; gemiyi limana getirip getirmediğinle ilgilenir” özlü sözleri izlemiştir. “Sıkı çalışmak bir insanın karakterini ortaya çıkarır. Bazıları kollarını sıvarlar, bazıları burun bükerek, bazıları ise ortalıkta görünmezler bile” ifadesi ise mevcut seçenekler içinde en az ilgi çeken ifade olmuştur.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada MYO öğrencilerinin üniversite ve mesleki eğitimi anlamlandırmaları, bu konularda farkındalıklarının artırılması ve hayat algulamalarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun için verilen araştırma ve kompozisyon ödevlerinin öğrencilerin tamaminca yapıldığı, bu uygulamanın “kendini tanıma, hayatı anlamlandırma, hedefler

oluşturma, üniversite kavramını anlamlandırma, okunan programı kavrama, mezun olunca mesleki olarak neler yapılabileceğini kavrama, araştırma yapıp uygun bilgiye ulaşma, düşünce üretme, kendini ifade etme ve kendine güvenme” konularında öğrencilerce farklı oranlarda faydalı bulunduğu anlaşılmıştır. Uygulama yapılan öğrenciler, “bu uygulamanın devam etmesini” ve “diğer öğrencilere de benzer uygulamaların yapılmasını” istediklerini belirtmişlerdir. Uygulama yapılmamış olan öğrenciler de “böyle bir uygulama yapmak istediklerini, bundan fayda sağlayacaklarını” beyan etmişlerdir.

Büyük bir bölümü ailelerinin en yüksek tahsilli üyeleri olan MYO öğrencilerine, aileleri tarafından üniversite, üniversite eğitiminin kazandırdıkları, iyi bir öğrenci olmak için yapılması gerekenler hakkında yeterli bilgi ve yönlendirme yapılamamaktadır. Dört yıllık fakültelerde öğrenim hakkı kazanamamış olmak, toplumda iki yıllık MYO mezunlarının saygı görmediği ve çalıştıkları işlerde parasal kazançlarının daha düşük olacağı önyargıları; moral bozukluğu, ilgisizlik, motivasyon eksikliği, mesleki eğitimin, bu eğitimin verildiği okulların, buralarda öğrenilecek konuların ve alınacak diplomaların ciddiye alınmaması sonuçlarına varmaktadır. Bu silsile hocalarını, üniversiteyi, hayatı ve son olarak da kendilerini ciddiye almamaya kadar uzanmaktadır. En acı verici tespitlerden biri de öğrencilerce “öğrenmeye ve çalışmaya karşı direnç gösterilmesi”dir. Üzerinde düşünmek ve kompozisyon yazmak için seçenekler arasında yer verilen “Sıkı çalışmak bir insanın karakterini ortaya çıkarır. Bazıları kollarını sıvarlar, bazıları burun bükerler, bazıları ise ortalıkta görünmezler bile” özlü sözünün en az ilgi çeken ifade olması bu tespit ile paralellik arz etmektedir.

Üniversite sınavı sonucunda kendisini başarısız bulan, “ikinci sınıf” bir öğrenim ve mesleğe mecbur olmak durumunda algılayan öğrencilerin “teknik eleman”, “ara eleman”, “yetki ve sorumluluklar”, “toplum içinde oynanacak roller” gibi konularda yeterli bilgi edinme ve bu bilgileri anlamlandırma çabası bulunmamaktadır. Pek çok MYO’nda yeterli teknik, sportif ve sosyal donanımların gereken düzeyde bulunmaması ile bu fikirler güçlenmektedir. Arkadaşları ile vakit geçirmek, derslerde, konferanslarda ve seminerlerde dahi konuşmak, plansız ve amaçsız zaman doldurmak eylemleri ile “meslek edinmek”, “üniversite kültürü edinmek”, “düşünmeyi ve öğrenmeyi öğrenmek”, “fikir üretmek”, “yapıcı eleştirel bakış geliştirmek” olguları ıskalanmaktadır. Görülen eğitim; sıra ısıtmak ve zorla sınıf geçirilmek, sonunda da bir işe yaramayacağı düşünülen bir diploma almak ya da alınmasa bile herhangi bir kayba uğramamak şeklinde değerlendirilmektedir.

Özet olarak ifade edilen bu bulgular esas alındığında MYO öğrencilerine; üniversitenin, üniversite kültürünün, gördükleri mesleki teknik eğitimin ve getirilerinin, sahip olacakları mesleklerin özelliklerinin yanında hayatın da anlatılması gerektiği, hatta bu gerekliliğin eğitimlerinin başında yapılmasının elzem olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Resmi Gazete: 4.11.1981
MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, (2002)“İnşaat Programı”,
İnşaat Programı İhtisas Komisyonu,
Yenigün, K. Gürel, M. A. (2004)“Türkiye’deki İnşaat Mühendisliği Eğitiminin
Değerlendirilmesi ve Bazı Öneriler”, I.Ulusal Mühendislik Kongresi Eski Foça,
İzmir,

- Şahin. B. Karamustafa, K. Kargın. F. (2007) “Mesleki Teknik Eğitim’de Tanıtım ve Cazibe Oluşturma”, III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, s.168-196.
- III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, (2007) “Sonuç Bildirisi”, s.191–196.
- Yazıcı. E. Bacanlı. H. Başak. S. Durgun. Ş. Başbuğ. A. Akın. F. Durgun. G. Taşdemir. H. Tokuroğlu. B. Okur. M. A. Parıltı. C. Özaydın. M. Şallı. S. (2003) “Türk Üniversite Gençliği Araştırması- Türk Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili” Gazi Üniversitesi.
- Fırat. Z.Y. Özel. N. (2003)“Uludağ Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında Okuyan Öğrencilerin Çalışma Hayatından Beklentileri Üzerine Bir Değerlendirme” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,; 5:1-15

MYO ÖĞRENCİLERİNİN KÜLTÜR DERSLERİNDEKİ BAŞARISIZLIK SEBEPLERİNİN EĞİTMEN-ÖĞRENCİ BAKIŞ AÇISINDAN İNCELENMESİ VE YENİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

STUDYING UNSUCCESSFUL REASON ON CULTURAL LESSON OF STUDENTS OF HIGHER SCHOOL OF VOCATIONAL EDUCATION POINT OF VIEW INSTRUCTOR AND STUDENT AND DEVELOPING NEW SOLUTION PROPOSAL.

Ahmet MAVİ¹

ABSTRACT

Cultural lessons such as mathematics, physics, history and turkish are one of the most significant factors that determine the success level of the students on professions in many faculties and educational institutions. at those institutions, in spite of taking the culture lessons, it is observed that many students have failed on those lessons. for this reason serious problems are determined while perceiving these lessons. in addition to this situation culture lessons, especially on informatical areas (the programs that use computer) plays a critical role to produce solutions that they face on their professions. because of all these facts it is showed that generally those who are continuing their educations in Higher School of Vocational Education on technical programs the culture lessons should be considered in a category and the necessity to take the output at the highest level. The aim of this work is to research the reasons of the failure of the students on culture lessons and produce solutions for these problems. For this goal a public survey is carried out on Hacettepe Myo students and teachers. Also the results of this survey have been evaluated with *SPSS 16.0 program* and solution advices are presented.

Keywords: Cultural lessons, Vocational Education, Mathematics, Physics.

ÖZET

Kültür dersleri (Matematik, Fizik, Tarih ve Türkçe) birçok fakültede ve eğitim kurumlarında öğrencilerin mesleki derslerde başarı düzeylerini belirleyen en önemli etkenlerden birisidir. Birçok yüksek öğretim kurumunda, öğrencilerin orta öğretim kurumlarında kültür derslerini almalarına rağmen bu derslerde başarısız oldukları görülmüştür. Bunun sonucunda mesleki dersleri algılamalarında ciddi problemler belirlenmiştir. Buna ek olarak kültür dersleri, öğrencilerin özellikle bilişim (Bilgisayar Destekli Tasarım Programları vb.) alanında ve mesleki hayatlarında karşılaşılabilecekleri problemlerde çözüm önerileri üretmekte kritik bir rol oynamaktadır. Tüm bu etkenlerden

¹ Öğretim Görevlisi., Hacettepe Üniversitesi, Hacettepe Meslek Yüksekokulu, amavi@hacettepe.edu.tr

dolayı genellikle teknik programlarda eğitim ve öğretimini sürdüren MYO'larında kültür derslerinin ayrı bir kategoride değerlendirilmesi gerektiği ve verimliliğin en üst düzeye getirilmesinin gerekliliği açıkça ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı, MYO öğrencilerinin kültür derslerindeki başarısızlık nedenlerinin araştırılarak bu başarısızlığın eğitmen-öğrenci bakış açısından incelenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda Hacettepe MYO öğrencilerine ve eğitmenlerine bir anket uygulanmış ve bu anketin sonuçları SPSS 16.0 programı ile İstatiksel olarak değerlendirilmiş ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Kültürel dersler, Mesleki Eğitim, Matematik, Fizik

1. GİRİŞ

Dünyada gelişen teknolojinin ihtiyacı olan ara insan gücünün karşılanabilmesi için 20.yüzyılda ABD'de başlayan ön lisans uygulamaları 1960'lı yıllarda pek çok ülkede gelişip uygulanmaya başlamıştır (Akpınar, 2003).

Türkiye'de ara insan gücünü yetiştirmeye çalışan tekniker ve yüksek tekniker okulları 1954 yılından itibaren sanat enstitüleri bünyesinde kurulmuş, 1965 yılında öğrencilerin mühendis olma istemiyle boykota başlamaları sonucu 1973 yılında kapatılmıştır. 1975 yılında yeni bir yapılanma ile MEB Yaykur Örgün Öğretim Dairesi Başkanlığına bağlı meslek yüksek okulları (MYO) açılmaya başlamıştır. İlk etapta genelde sanayinin yoğun olduğu yörelerde açılan MYO mezunlarına, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 26.02.1982 gün ve 300-1982.82 sayılı teklifi ve MEB'in 10.03.1982 gün ve 300/805 sayılı olurları ile Teknik Programlar Bölümü mezunlarına "Tekniker"; İktisadi ve İdari Programlar Bölümü mezunlarına "Meslek Elemanı" ünvanı verilmiştir. 1982 yılında sayıları 51'e yükselen meslek yüksek okulları, 20 Temmuz 1982 tarihinde 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (bu kararname, 28.03.1983 tarih ve 2809 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilat Kanunu ile değiştirilmiştir) ile üniversiteler bünyesine alınmıştır.

20.yüzyılın sonlarında teknolojideki hızlı gelişmeler, pazarların küreselleşmesi, iletişim, bilgi alışverişi, ulaşımın artması ve serbest ticaret engellerinin kaldırılması yönündeki gelişmeler; ülkelerin ulusal ekonomilerini etkileyerek rekabeti ön plana çıkarmıştır. Ülkelerin işletmelerinin mal ve hizmet üretiminde ihtiyacı olan işgücünün gerek nitelik, gerekse nicelik bakımından en az kaynak kullanılarak yeterli hale getirilmesi kaçınılmaz olmuştur (Tunç, 2005).

Gelişen teknolojiye ayak uydurabilmek, işletmelerin ihtiyacı olan yetişmiş ara insan gücünü artırabilmek için; 1730 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 5 Yıllık Kalkınma Planları ve 16. Milli Eğitim Şurasında mesleki ve teknik ağırlıklı bir eğitim sisteminin hayata geçirilmesi öngörülmüştür.

İlköğretim sonrası öğrencilere, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının cazip hale getirilmesi için mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile MYO'ları arasında program bütünlüğü ve devamlılığının sağlanması amacıyla sınavsız geçiş projesi MEB ve YÖK'ün oluşturduğu çalışma gruplarında tartışılarak geliştirilmiş, tasarı 4702 Sayılı Kanun olarak 10.08.2001 tarih ve 24458 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasa gereği, 2002-2003 öğretim yılından itibaren mesleki ve teknik ortaöğretim

programlarından mezun olan öğrenciler, programlarının devamı veya buna en yakın MYO'larındaki programlara sınavsız geçiş yapmaktadırlar.

Nitelikli ara eleman yetiştirme görevini üstlenmiş olan Meslek Yüksekokullarındaki fiziki altyapı eksiklikleri, sınıf mevcutlarının fazlalığı, kaynak kitap bulma ve edinme zorlukları, yeterli hizmetiçi eğitim verilmeyişi ve öğretim elemanlarının kendilerini geliştirme olanağı bulamamaları gibi çeşitli sorunların üzerine son yıllarda uygulanan Sınavsız Geçiş Projesi ile gelen öğrencilerin başarı düzeylerinin son derece düşük olması eklenmiştir (Eker, 2003).

Bu çalışmanın amacı; Hacettepe Meslek Yüksekokulu'nda okumakta olan öğrencilerin kültür derslerindeki başarısızlık sebeplerini tespit etmek ve başarısızlıklarına neden olan faktörleri ortadan kaldırmaya yönelik önlemlerin alınmasını sağlamaktır. Başarısızlık sebeplerini belirleyebilmek için öğretim elemanlarıyla görüşülerek öğrencilerin eksiklikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilere anket uygulanarak hangi derslerde zorlandıkları ve başarısız olma nedenleri araştırılmıştır.

2. METERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmanın meteryalini, Hacettepe Üniversitesi, Hacettepe meslek Yüksekokulu Makine, Makine Resim Konstrüksiyon ile İklimlendirme ve Soğutma öğrencileri ve Hacettepe Meslek Yüksekokulunda görevli öğretim elemanları oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Öğrencilerin Kültürel derslerdeki başarısızlık nedenlerini tespit edebilmek amacıyla rastgele seçim yöntemiyle Hacettepe Meslek Yüksekokulu'nda okumakta olan Makine, Makine Resim Konstrüksiyon ile İklimlendirme ve Soğutma öğrencilerden 77 erkek ve 7 bayan olmak üzere toplam 84 öğrenciye daha önceden hazırlanmış ve 15 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ayrıca başarısızlık sebeplerini belirleyebilmek için öğretim elemanlarıyla görüşülerek öğrencilerin eksiklikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anketlerden elde edilen sonuçlar SPSS 16.0 programı ile İstatiksel olarak değerlendirilmiş ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

3.ARAŞTIRMA BULGULARI

Her dönem sonunda Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'ndan alınan veriler ile öğrencilerin hem meslek derslerindeki hem de kültür derslerindeki başarı durumları incelenmektedir.

Hacettepe Meslek Yüksekokulu Makine, Makine Resim Konstrüksiyon ile İklimlendirme ve Soğutma öğrencilerinin kültürel derslerdeki başarı oranları Tablo 1-3'de ve Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Makine Bölümünün 2008-2009 Güz dönemine ait kültürel derslerdeki başarı oranları.

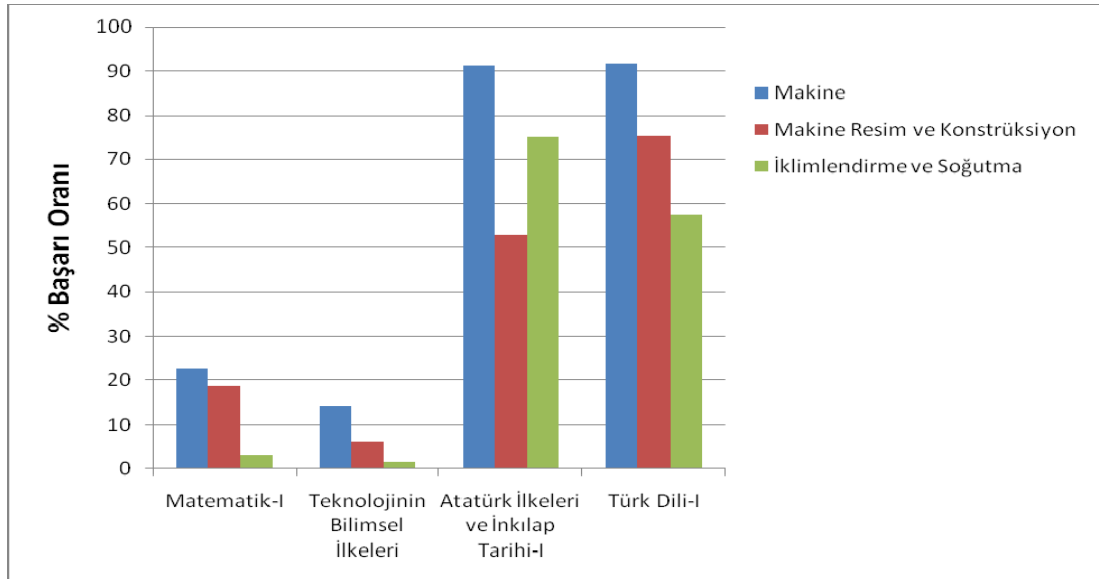
Dersler	Toplam Öğrenci	Başarılı Öğrenci	Başarısız Öğrenci	% Başarı Oranı
Matematik-I	84	19	65	% 22,6
Teknolojinin Bilimsel İlkeleri	84	12	72	% 14,3
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I	57	52	5	% 91,2
Türk Dili-I	60	55	5	% 91,6

Tablo 2. Makine Resim Konstrüksiyon Bölümünün 2008-2009 Güz dönemine ait kültürel derslerdeki başarı oranları.

Dersler	Toplam Öğrenci	Başarılı Öğrenci	Başarısız Öğrenci	% Başarı Oranı
Matematik-I	90	17	73	% 18,8
Teknolojinin Bilimsel İlkeleri	97	6	91	% 6,2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I	70	37	33	% 52,8
Türk Dili-I	73	55	18	% 75,3

Tablo 3. İklimlendirme ve Soğutma Bölümünün 2008-2009 Güz dönemine ait kültürel derslerdeki başarı oranları.

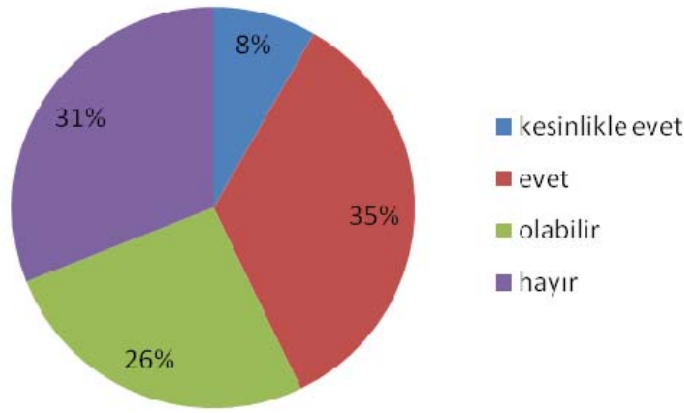
Dersler	Toplam Öğrenci	Başarılı Öğrenci	Başarısız Öğrenci	% Başarı Oranı
Matematik-I	63	2	61	% 3
Teknolojinin Bilimsel İlkeleri	67	1	66	% 1,5
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I	48	36	12	% 75
Türk Dili-I	54	31	23	% 57,4

Şekil 1. Kültür derslerindeki başarı oranlarının bölümlere göre dağılımı.

Yukarıdaki Tablolar incelendiğinde her üç bölümde de öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sayısal kültür derslerinde (Matematik-I ve Teknolojinin bilimsel ilkeleri) başarısız olduğu, sözel kültür derslerinde (Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I ve Türk Dili-I) ise daha başarılı oldukları görülmektedir. Tablolarda dikkat çeken bir başka husus ise şudur: Matematik dersindeki başarısızlık Matematik temelli bir ders olan Teknolojinin bilimsel ilkeleri dersini de olumsuz etkilemektedir.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerine uygulanan ankete göre; 43 Öğrencinin (%51.2) Sözel kültür derslerinde, 41 öğrencinin (%48.8) ise Sayısal Kültür derslerinde başarılı olduğu gözlenmektedir. Bu da yukarıdaki tabloyla örtüşmektedir. Ayrıca anket uygulanan Öğrencilerin % 58.3'ü sayısal kültür dersleriyle meslek derslerini bütünleştirememektedir. Nitekim Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'ndan alınan verilere göre Mühendislik Bilimi-I Dersini alan 44 öğrenciden sadece 2'si başarılı olmuştur.

Şekil 2. Liselerde alınan dersler MYO'na bir alt yapı oluşturuyormu sorusuna verilen cevapların yüzde dağılımı.

Başarısızlıkların temel nedenlerinden birisi de öğrencilerin sahip oldukları bilgi birikimidir. Alt yapısı olmayan öğrencilere yeni bilgiler kazandırmak isteyen Öğretim Elemanları bu nedenle sorun yaşamaktadır. Şekil 2'de görüldüğü gibi ankete katılan MYO öğrencilerinin 7'si (%8) lise alt yapısının kesinlikle yeterli olduğunu, 29'u (%35) lise alt yapısının yeterli olduğunu, 22'si (%26) lise alt yapısının yeterli olabileceğini ve 26'sı (%31) ise lise alt yapısının yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi lise hocalarının bu derslere bakış açısidir. 43 (%51.2) öğrenci lise hocalarının kültür derslerini önemseyemediğini, 41 (%48.8) öğrenci ise lise hocalarının kültür derslerinin gereksiz olduğunu söylemektedir. Lise hocalarının bu derslere karşı tutumları Öğrencileri de olumsuz olarak etkilemekte ve öğrencilerin zihninde bu derslerin gereksiz olduğu fikri oluşmaktadır. Nitekim anket uygulanan öğrencilerin % 53.6'sı bu derslerin gereksiz olduğu düşüncesine sahiptir.

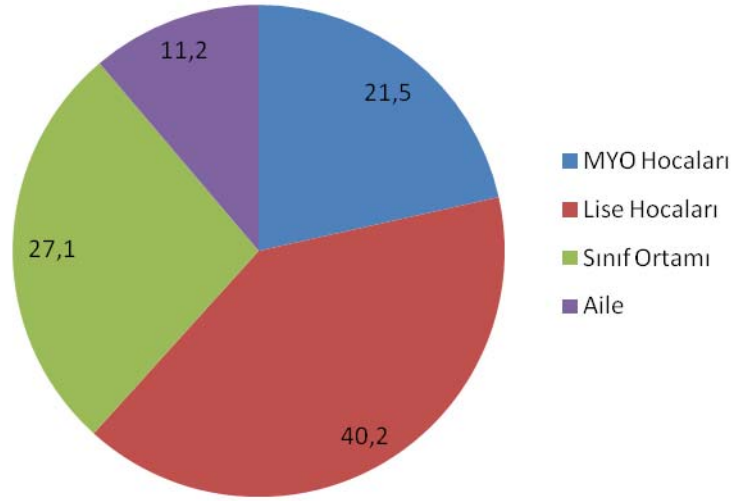
Hacettepe Meslek Yüksekokulu bünyesinde kadrolu öğretim elemanlarının sayısı yeterli olmadığı için Hacettepe Üniversitesi'nin diğer fakültelerinden öğretim elemanları, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğretmenler ve dışarıdan konusunda uzmanlaşmış kişiler görevlendirme yoluyla derslere girmektedir. 45 (53.6) Öğrenci MYO'da kültür derslerine giren hocaların derlerdeki tutumlarının başarılarını etkilediği kanaatindedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi hocaların, öğrencilerin mesleki hayatlarında bu derslerin

önemli olduğunu vurgulamalarıdır. Bu durum öğrencilerin %65.5'nin derslere daha iyi güdülenmelerine imkan vermektedir.

Hacettepe Meslek Yüksekokulu'nda ikinci öğretim sistemi uygulanmakta ve dersler hafta içi 17:30-21:20 saatleri arasında yapılmaktadır. Bu şartlarda ders saatleri, sadece hafta içine sığdırılmadığı için derslerin bir kısmı cumartesi günleri 09:00-18:00 saatleri arasındadır. Ayrıca Hacettepe Meslek Yüksekokulu'nun eğitim-öğretim yapabileceği kendine ait bir binası olmadığı için dersler MEB'e bağlı Batıkent Endüstri Meslek Lisesi'nde yapılmaktadır. Bütün bunlardan dolayı öğrencilerin % 75'i hocalarından ders dışında etkin olarak yardım alamadıklarını ifade etmektedirler.

Ankete katılan öğrencilerin 52'si (%61.9) ders dışında kalan zamanlarının büyük bir kısmını temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değişik kurumlarda çalışarak geçirmektedir. Doğal olarak da derslerine yeterince zaman ayıramamakta ve bu durum onların başarılarını olumsuz olarak etkilemektedir.

Şekil 3. Başarısızlığı etkileyen faktörlerin dağılımı.

Şekil 1'de Hacettepe Meslek Yüksekokulu Makine, Makine Resim Konstrüksiyon ile İklimlendirme ve Soğutma öğrencilerinin kültürel derslerdeki başarısızlıkları açık olarak gözükmektedir. Şekil 3'e göre öğrencilerin 23'ü (27.1) başarısızlık nedeni olarak MYO hocalarının, 43'ü (%40.2) lise hocalarının tutumlarını gösterirken 36'sı (%27.1) sınıf ortamının ve 12'si (%11.2) de aile ortamının başarısızlık nedeni olduğunu düşünmektedir. Yalnız öğrenciler bu soruda birden fazla seçenek işaretledikleri görülmektedir. Sınıf ortamının başarıyı önemli ölçüde etkilemesinin birçok nedeni vardır. Bunlar: Sınıf mevcudunun fazla olması ve METEP uygulamasıdır. METEP'e göre; öncelikle öğrenci hangi ilde ikamet ediyorsa o ilde ki Meslek Yüksekokuluna yerleştirilir. Kontenjanda boş yer kalması durumunda diğer illerdeki öğrenciler alınır. Bu yüzden öğrencilerin büyük bir kısmı lisede eğitim gördüğü arkadaşlarıyla beraber olmakta ve Hacettepe Meslek Yüksekokulunun kendine ait bir binasının olmaması nedeniyle dersleri bir lisede görmekte, bu da öğrencilerin lise ortamından kurtulmalarına izin vermemektedir.

4.SONUÇLAR

Eğitim-öğretim sisteminde öğrenilen bilgiler, bir sonraki basamağın alt yapısını oluşturmaktadır. Meslek yüksekokullarına gelen öğrencilerin bu alt yapıdan yoksun olmaları başarısızlığın ana nedenlerinden birisidir. Özellikle kültürel derslerdeki temel bilgi eksikliği olan öğrenciler mesleki derslerde de başarısız olmaktadır. Oysa birçok meslek dersi kültür derslerindeki temel bilgilere dayanmaktadır. Hacettepe Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kültürel derslerde başarısız olmalarında bilgi birikimlerinin eksikliği, günümüzde uygulanan sınavsız geçiş sistemi, öğrencilerin bu derslerin gereksiz olduğunu düşünmeleri, sınıf ortamının olumsuz etkileri, derslere yeterince zaman ayıramamaları ve hocalarından etkin olarak yararlanmamaları yatmaktadır. Bu çalışma sonunda öğrencilerin Yüksekokullara eksik bilgiyle geldikleri anlaşılmakta ve sistemin dikkatle yeniden gözden geçirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bunun için ortaöğretim kurumlarındaki eğitimin yeniden yapılandırılmasına gidilmelidir. Ayrıca Meslek Yüksekokullarına alınacak öğrencilerin mutlak suretle bir sınava tabi tutulmaları gerekmektedir.

Her projede olduğu gibi bunda da başlangıç yıllarında sıkıntılar olması doğaldır. Bu sıkıntılar gerek öğrenciler, gerekse yönetici ve öğretim elemanlarının elbirliği ve gönül birliği ile aşılacaktır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, B. (2003), “Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi”, Pegem, Sayı 33, Ankara.
- Tunç, A. (2005), “Yüksek Okullara Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 75-81
- Eker, S. (2003), “Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Öğrenci Başarılarına Etkileri”, Mevzuat Dergisi, Yıl 6, Sayı 72.

MESLEK YÜKSEKOKULLARI SAĞLIK PROGRAMLARI ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMINDAKİ DERSLERİN DİKEY GEÇİŞ YAPILAN BÖLÜMLERİN DERS İÇERİKLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

**THE COMPARİSİON OF THE LESSONS İN CHİLD DEVELOPMENT
PROGRAMS AT VOCATİONAL HİGH SCHOOLS WİTH LESSON-
CONTENTS AT HORİZONTAL TRANSFERRED DEPARTMENTS**

**Songül (YAŞA) GİREN¹
Vildan DEMİR³**

**Ufuk KANDAZ²
Yaşar Nuri ŞAHİN⁴**

ABSTRACT

In this research, the lesson contents studied in Child Development Program in the department of Health Programs of Vocational High Schools are compared to the lesson contents studied in the Faculty of Preschool Education and Child Development and Education.

As a result, it is suggested that new lessons should be added into curriculum and present lessons should be updated in terms of their credits in order to make an easier and suitable transition of names, contents and credits of lessons to the Child Development Program in Vocational High School for the faculty lessons.

Key Words: DGS, Child Development Programme, Preschool Education

ÖZET

Bu araştırmada; Meslek Yüksekokullarının Sağlık Programları bölümlerindeki Çocuk Gelişimi Programlarında yürütülen ders içeriklerinin, dikey geçiş sınavıyla öğrenci kabul eden fakültelerin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Okulöncesi Öğretmenliği bölümlerindeki ders içerikleri karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın sonucunda; Meslek yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programlarındaki ders isimlerinin, içeriklerinin, kredilerinin, fakültelelere geçişte uyumu kolaylaştırması ve fakültelerdeki derslerle örtüşmesi için yeni derslerin eklenmesi, var olan derslerin kredileri ile ilgili düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: DGS, Çocuk Gelişimi Programı, Okulöncesi Eğitim

¹A.Ü.Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı sgiren@atauni.edu.tr

²A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı ukandaz@atauni.edu.tr

³A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı vildandemir@atauni.edu.tr

⁴A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Müdürü ynsahin@yahoo.com

1. GİRİŞ

Türk eğitim sistemi içerisinde Mesleki ve Teknik Eğitimin ilk basamağı Mesleki ve Teknik Ortaöğretimi, ikinci basamağı ise Meslek Yüksekokullarında önlisans düzeyinde verilen eğitim oluşturmaktadır.

Meslek yüksekokullarında genellikle Teknik Programlar, İktisadi ve İdari Programlar ve Sağlık Programları yer almaktadır. Çocuk Gelişimi Programı, sağlık programları içerisindeki önemli programlardan birisidir. Çocuk Gelişimi Programını tamamlayan öğrenciler Çocuk Gelişimi Teknikeri olarak mezun olmaktadır.

Çocuk gelişimi teknikeri, okul öncesi eğitim ve özel eğitim kurumlarında, hastanelerin çocuk kliniklerindeki oyun odalarında tedavileri süren çocuklara müzik, resim, drama, jimnastik, bilgisayar eğitimi veren kişidir. Bu bölümde okuyan öğrencilerin, 4702 sayılı Kanun uyarınca mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından istedikleri takdirde, bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya buna en yakın programların uygulandığı, öncelikle kendi mesleki ve teknik eğitim bölgesi içinde yer alan veya bölgesi dışındaki meslek yüksekokulları ile açık öğretim önlisans programlarına sınavsız olarak yerleştirme işlemleri ÖSYM tarafından yürütülmektedir (Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş Bilgi Kılavuzu, 2002).

Sınavsız olarak meslek yüksekokulu ve açıköğretim önlisans programlarına kayıt yaptıran ve bu programları başarıyla tamamlayan öğrencilere ayrılacak kontenjanlara göre, alanlarındaki lisans programlarına dikey geçiş yapabilme imkânı sağlanmıştır. Meslek yüksekokulu mezunları, dikey geçiş için örgün lisans programlarına başvurabileceği gibi açıköğretim lisans programlarına da başvurabilirler. Bununla birlikte açık öğretim önlisans mezunları da gerek açıköğretim lisans programlarına gerekse alanlarındaki örgün lisans programlarına başvurabilirler (Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş Bilgi Kılavuzu, 2002).

Lisans öğrenimine başlama hakkını elde eden öğrencilere üniversitelerince; Lisans Öğrenimine Hazırlık Programı uygulanır. Bu programda öğrenciye birinci ve ikinci sınıflardan eksik olduğu alanlarda ders sorumluluğu yüklenir. Lisans Öğrenimine Hazırlık Programı süresince öğrenci, ilgili üniversitenin öğretim ve sınav yönetmeliğine tabi olur. Lisans Öğrenimine Hazırlık Programının süresi iki yarıyıdır (Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Önlisans Programları Mezunlarının Lisans Öğrenimine Devamları Hakkında Yönetmelik, Madde 9).

Bu araştırma; Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programlarındaki ders isimlerinin, içeriklerinin, kredilerinin, fakültele geçişte uyumu kolaylaştırması ve fakültelerdeki derslerle örtüşmesi için yeni derslerin eklenmesi, var olan derslerin kredileri ile ilgili düzenlemelerin yapılması amacıyla yapılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Meslek Yüksek Okulları Çocuk Gelişimi Programlarının ders içerikleri, kredileri ile Lisans düzeyinde eğitim veren Okulöncesi Eğitim Öğretmenliği, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği bölümlerindeki ders içerikleri ve kredileri karşılaştırılmıştır.

Ön lisans Çocuk Gelişimi ders içerikleri ve kredilerine ait veriler, MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program geliştirme projesi çerçevesinde hazırlanan Çocuk Gelişimi Programı kitabından temin edilmiştir.

Lisans düzeyinde eğitim veren Okulöncesi Eğitim Öğretmenliği, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği bölümlerinin ders içerikleri ve kredilerine ait verilere Yükseköğretim Kurumu Eğitim ve Öğretim Daire Başkanlığı Öğretmen Yetiştirme Program ve ders içerikleriyle ilgili internet adresinden ulaşılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Kız Meslek Liselerinin Çocuk Gelişimi bölümünde öğrenciler (METEP) Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesiyle mezun olarak ön lisans programlarına gelmişlerdir. Meslek liselerinin birçok bölümü için modüler sisteme geçilmiştir.

Kız Meslek Liselerinin Çocuk Gelişimi Programından, meslek yüksekokullarına gelen öğrenciler, MYO da 4 yarıyıl olmak üzere 73 saat teorik 31 saat uygulama şeklinde toplam 96 saat krediden oluşmaktadır.

Sağlık Programlarının Çocuk Gelişimi Programında öğrencilere okutulan dersler ve toplam kredileri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1: MYO I. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

Dersin Adı	Z/S	HAFTALIK DERS SAATI			Kredi
		Toplam	Teori	Uygulama	
Türk Dili –I	Z	2	2	0	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi –I	Z	2	2	0	2
Yabancı Dil –I	Z	2	2	0	2
Okul Öncesi Çocuk Gelişimi I	Z	2	2	0	2
Temel Sanat Eğitimi I	Z	3	3	0	3
Temel Matematik	Z	2	2	0	2
Temel Kimya	Z	2	2	0	2
Psikolojiye Giriş	Z	2	2	0	2
İlkyardım	Z	2	2	0	2
Okul Öncesi Eğitimde Araç Geliştirme ve Öğretim Teknikleri	Z	3	3	0	3
Eğitimde Drama	Z	3	3	0	3
Girişimcilik	Z	2	2	0	2
TOPLAM		27	27	0	27

Tablo 2: MYO II. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

Dersin Adı	Z/S	HAFTALIK DERS SAATI			Kredi
		Toplam	Teori	Uygulama	
Türk Dili –II	Z	2	2	0	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi –II	Z	2	2	0	2
Yabancı Dil –II	Z	2	2	0	2
Okul Öncesi Çocuk Gelişimi II	Z	3	3	0	3
Temel Sanat Eğitimi II	Z	3	3	0	3
Kalite Güvence ve Sanatları	Z	2	1	1	2
İşletme Yönetimi	Z	2	1	1	2
Çocuk Edebiyatı	Z	2	2	0	2
Bilgisayar	Z	2	2	0	2
Psikolojik Danışma ve Rehberlik	Z	2	2	0	2
Sosyolojiye Giriş	Z	2	2	0	2
Diksiyon ve Beden Dili	Z	2	2	0	2
TOPLAM		26	24	2	26

Tablo 3: MYO III. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

Dersin Adı	Z/S	HAFTALIK DERS SAATI			Kredi
		Toplam	Teori	Uygulama	
Çocukluk Döneminde Sanat ve Yaratıcılık	Z	2	2	0	2
Oyun ve Oyun Materyalleri	Z	2	2	0	2
Zihinsel Engelli Çocukların Gelişimi ve Eğitimi	Z	4	1	3	3
Fiziksel Engelli Çocukların Gelişimi ve Eğitimi	Z	4	1	3	3
Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi	Z	4	1	3	3
Çocuk Ruh Sağlığı	Z	3	3	0	3
Mesleki Uygulama	Z	4	0	4	4
Zorunlu Dersler Toplamı		23	10	13	20
Seçmeli Dersler					
Okul Öncesi Eğitimde Bilgisayar Öğretimi	S	2	2	0	2
Çocukluk Döneminde Müzik	S	2	2	0	2
Beden Eğitimi I	S	2	2	0	2
Kukla Tasarımı	S	2	2	0	2
GENELTOPLAM		27	4		24

Tablo 4: MYO IV. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

Dersin Adı	Z/S	HAFTALIK DERS SAATI			Kredi
		Toplam	Teori	Uygulama	
İnsan İlişkileri	Z	2	2	0	2
Görme Engelli Çocukların Gelişimi ve Eğt.	Z	4	1	3	3
Hasta Çocukların Gelişimi ve Eğitimi	Z	4	1	3	3
Dil Gelişimi ve İletişim Bozukluğu Olan Çocukların Gelişimi ve Eğitimi	Z	4	1	3	3
İşitme Engelli Çocukların Gelişimi ve Eğt.	Z	4	1	3	3
Seminer		2	2	0	2
Mesleki Uygulama	Z	4	0	4	2
Zorunlu Dersler Toplamı		24	8	16	18
Seçmeli Dersler					
Çocukluk Döneminde Jimnastik	S	2	1	1	
Beden Eğitimi II	S	2	0	2	1
Halk Dansları	S	2	1	1	2
Animasyon	S	2	2	0	2
Sanat Etkinliklerini İzleme	S	2	0	2	1
GENEL TOPLAM		27			

Lisans düzeyinde okulöncesi eğitim programlarında 127 saat teorik 48 saat uygulama şeklinde toplam olarak 151 kredi ve 175 saat ders almaktadırlar. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliğinde okuyan öğrenciler ise; 126 saat teorik, 63 saat uygulamalı toplam 189 saatlik ders almaktadır. Bu 189 saatlik dersler toplamda 162 krediye denk gelmektedir. Fakültelerin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği ve Okulöncesi Öğretmenliği lisans programlarında öğrencilere verilen dersler ve toplam kredileri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 5: Fakülte I. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Okul Öncesi Eğitime Giriş	3	0	3
A	İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi	3	0	3
A	Psikoloji	2	0	2
GK	Türkçe I: Yazılı Anlatım	2	0	2
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2	0	2
GK	Bilgisayar I	2	2	3
GK	Yabancı Dil I	3	0	3
MB	Eğitim Bilimine Giriş	3	0	3
	TOPLAM	20	2	21

Tablo 6: Fakülte II. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Anne-Çocuk Sağlığı ve İlk Yardım	3	0	3
GK	Türkçe II: Sözlü Anlatım	2	0	2
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II	2	0	2
GK	Bilgisayar II	2	2	3
GK	Yabancı Dil II	3	0	3
GK	Okulöncesi Eğitimde Resim	1	2	2
MB	Eğitim Psikolojisi	3	0	3
	TOPLAM	16	4	18

Tablo 7: Fakülte III. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Anne-Çocuk Beslenmesi	2	0	2
A	Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I	3	0	3
A	Yaratıcılık ve Geliştirilmesi	2	2	3
A	Çocukta Oyun Gelişimi	2	0	2
A	Eğitici Oyuncak Yapımı	2	2	3
GK	Çocukta Davranış Yönetimi	2	0	2
MB	Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	0	3
	TOPLAM	16	4	18

Tablo 8: Fakülte IV. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Erken Çocukluk Döneminde Gelişim II	3	0	3
A	Çocuk Edebiyatı	2	0	2
A	Matematik Eğitimi	3	0	3
A	Çocuk Ruh Sağlığı	3	0	3
A	Drama	2	2	3
GK	Çocuk Refahı ve Koruma	2	0	2
MB	Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3
TOPLAM		17	4	19

Tablo 9: Fakülte V. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi	2	2	3
A	Müzik Eğitimi I	1	2	2
A	Fen Eğitimi	2	2	3
A	Görsel Sanatlar Eğitimi	2	2	3
MB	Özel Eğitim	2	0	2
MB	Sınıf Yönetimi	2	0	2
MB	Özel Öğretim Yöntemleri I	2	2	3
MB	Okul Deneyimi	1	4	3
TOPLAM		14	14	21

Tablo 10: Fakülte VI. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Özel Öğretim Yöntemleri II	2	2	3
A	Müzik Eğitimi II	2	2	3
A	Materyal Geliştirme	2	2	3
GK	Etkili İletişim	3	0	3
GK	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	2	0	2
GK	Topluma Hizmet Uygulamaları	1	2	2
GK	İstatistik	2	0	2
MB	Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3
TOPLAM		17	8	21

Tablo 11: Fakülte VII. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları	2	0	2
A	Araştırma Projesi II	1	2	2
A	Kaynaştırma Eğitimi	3	0	3
A	Okulöncesi Eğitimde Montessori Yaklaşımı	2	0	2
MB	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	2	0	2
MB	Öğretmenlik Uygulaması II	2	6	5
TOPLAM		12	8	16

Tablo 12: Fakülte VIII. Yarıyıl Dersleri ve Kredileri

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Anne Baba Eğitimi	2	0	2
A	Araştırma Projesi I	1	2	2
A	Okulöncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar	2	0	2
GK	Çocuğu Tanıma Teknikleri	3	0	3
MB	Rehberlik	3	0	3
MB	Öğretmenlik Uygulaması I	2	6	5
	TOPLAM	13	8	17

Genel Toplam	Teorik	Uygulama	Toplam Saat	Kredi
	125	52	177	151

Tablo 13: Önlisans ve Lisans Eğitimi Ders ve Kredilerinin Karşılaştırılması

	Önlisans Çocuk Gelişimi Programı	T	U	K	Lisans Okulöncesi-Çocuk Gelişimi Bölümü	T	U	K	
1	Türk Dili –I	2	0	2	1	Türkçe I-Yazılı Anlatım	2	0	2
2	Türk Dili –II	2	0	2	2	Türkçe I-Sözlü Anlatım	2	0	2
3	OÖE Bilgisayar Öğretimi	2	2	2	3	Bilgisayar-II	2	2	3
4	Okul Öncesi Çocuk Gelişimi I	2	0	2	4	Erken Çocukluk Gelişimi I	3	0	3
5	Okul Öncesi Çocuk Gel. II	3	0	3	5	Erken Çocukluk Gelişimi II	3	0	3
6	Temel Sanat Eğitimi I	3	0	3	6	Görsel Sanat Eğitimi	2	2	3
	Temel Sanat Eğitimi I	3	0	3		OÖE Resim (Seçmeli I)	1	2	2
7	Yabancı Dil –II	2	0	2	7	Yabancı Dil –II	3	0	3
8	İlkyardım	2	0	2	8	Ana Çocuk Sağlığı ve İlkyardım	3	0	3
9	OÖE Araç Geliştirme ve Öğretim Teknikleri	3	0	3	9	Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3
10	Çocukluk Döneminde Müzik	2	0	2	10	Müzik Eğitimi I	1	2	2
						Müzik Eğitimi II	2	2	3
11	Mesleki Uygulama I	0	4	4	11	Okul Deneyimi	1	4	3

Yukarıdaki tabloda Meslek Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Programı öğrencilerinin önlisans eğitimleri sırasında aldıkları, ancak dikey geçiş yapılan fakültelerde intibak eğitimi sırasında ve sonrasında kredi ve derslerin isimleri açısından uyumsuzluklar oluştuğu için tekrar almak zorunda bırakıldıkları dersler verilmiştir.

Önlisans programındaki bu derslerden Türk Dili I ve Türk Dili II derslerinin içerikleri incelendiğinde; lisans programlarındaki Türkçe I-Yazılı Anlatım Türkçe II-Sözlü Anlatım derslerinin içerikleri ve kredilerinin örtüştüğü görülmektedir. Önlisans programındaki derslerden Okul Öncesi Eğitimde Bilgisayar Öğretimi dersi içerik ve dersin kredisi açısından incelendiğinde; lisans programlarındaki Bilgisayar II dersinin içerik ve kredisinin örtüştüğü görülmektedir.

Önlisans programındaki Okul Öncesi Çocuk Gelişimi I dersi, lisans programlarındaki Erken Çocukluk Gelişimi I dersi ile içerik açısından incelendiğinde; ders

içeriklerinin örtüştüğü ancak dersin isminin farklı olmasından ve kredi sayısının eşit olmamasından dolayı farklı olarak algılanması söz konusu olmaktadır.

Önlisans programındaki Okul Öncesi Çocuk Gelişimi II dersi, lisans programlarındaki Erken Çocukluk Gelişimi II dersi ile içerik açısından incelendiğinde; içerik ve kredi açısından örtüştüğü görülmektedir.

Önlisans Programında Temel Sanat Eğitimi I, Temel Sanat Eğitimi II derslerinin içerikleri incelendiğinde Lisans programlarında okutulan Görsel Sanat Eğitimi, Okulöncesi Eğitimde Resim (Seçmeli I) derslerin ders içerikleri örtüşmekte ancak toplam kredi sayısındaki farklılıktan dolayı farklıymış gibi görülmektedir.

Önlisans programındaki derslerden Yabancı Dil II dersi içerik ve dersin kredisi açısından incelendiğinde; lisans programlarındaki Yabancı Dil II dersinin içerikleri örtüştüğü görülmekte fakat kredilerinin örtüşmediği görülmektedir.

Önlisans programındaki derslerden İlk Yardım dersiyle, lisans programlarındaki Ana Çocuk Sağlığı ve İlk Yardım dersinin; Ana Çocuk Sağlığı bölümü dışında İlk Yardım bölümünde ders içeriklerinin örtüştüğü ancak derslerin isimlerindeki farklılıklar nedeniyle önlisansta aldıkları ilk yardım dersinden muaf olamamaktadırlar.

Önlisans programındaki derslerden Okulöncesi Eğitim Araç Geliştirme ve Öğretim Teknikleri dersinin içerikleri incelendiğinde; lisans programlarındaki Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinin içerikleri ve kredilerinin örtüştüğü görülmektedir.

Önlisans programındaki Çocukluk Döneminde Müzik dersi ile Lisans programında okutulan Müzik Eğitimi I ve Müzik Eğitimi II ders içerikleri incelendiğinde; Çocukluk Döneminde Müzik dersinin içeriği Müzik Eğitimi I ve Müzik eğitimi II derslerinin içeriklerini kapsamaktadır. Fakat derslerin kredilerindeki farklılıklardan dolayı Öğrenciler Müzik Eğitimi II dersini almak durumunda kalmaktadırlar.

Önlisans programında Mesleki Uygulama dersi ile Lisans programlarındaki Okul Deneyimi dersi içerik açısından incelendiğinde; içeriklerin örtüştüğü fakat kredilerinin farklı olduğu görülmektedir.

4-SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmanın sonucunda, Meslek Yüksekokullarının Çocuk Gelişimi Programından dikey geçiş sınavıyla Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği, Çocuk Gelişimi ve eğitimi Öğretmenliği gibi lisans programlarına yerleştirilen öğrencilerin önlisans eğitimlerinde aldıkları birçok dersi intibak eğitimi süresinde tekrar aldıkları görülmüştür. Derslerin içerikleri, kredileri ve ders isimleri açısından incelenmesi sonucunda; derslerin içerik açısından örtüştüğü ancak kredileri ve ders isimleri açısından bazı farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Diğer taraftan Yükseköğretim Kurumuna bağlı tüm Meslek Yüksekokulları Çocuk Gelişimi programında okutulan müfredatının ders içerikleri ve kredilerinin aynı olduğu bilinmektedir. Lisans eğitimi veren üniversitelerdeki Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi Eğitimi Öğretmenliği bölümlerinde de program müfredatının ders

içerikleri ve kredileri aynı olmasına rağmen; intibak eğitiminde alınan derslerle ilgili farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Elde edilen bu sonuçlar ışığında bazı öneriler geliştirilmiştir.

- 1) Dikey geçiş sınavıyla öğrenci kabul eden üniversitelerin lisans programlarında intibak eğitiminde alınacak derslerin seçiminde; Yükseköğretim Kurumunca ortak bir intibak eğitimi müfredatı oluşturulmalıdır.
- 2) Çocuk Gelişimi önlisans programındaki içeriği uygun olan derslerin isimleri lisans programındaki Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi Eğitimi Öğretmenliği bölümleriyle uyumlu hale getirilmelidir.
- 3) Aynı şekilde Çocuk Gelişimi önlisans programındaki içeriği uygun olan derslerin kredileri lisans programındaki Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi Eğitimi Öğretmenliği bölümlerindeki derslerin kredileriyle uyumlu hale getirilmelidir.
- 4) Türk eğitim dokusu içinde mesleki ve teknik eğitimin ilk kademesini mesleki ve teknik orta öğretim, ikinci kademesi ise meslek yüksekokullarında ön lisans düzeyinde verilen eğitim oluşturmaktadır. Mesleki ve Teknik ortaöğretim kurumlarında bazı bölümlerde modüler sisteme geçilmesi veya modüler sisteme geçiş hazırlıklarının yapıyor olması nedeniyle bu iki kademenin eğitim programlarının birbirinin devamı ve tamamlayıcısı şeklinde olması için Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi programının mesleki ve teknik orta öğretim programları ile bütünlük ve devamlılığını sağlayıcı yeni bir müfredat hazırlanmalıdır.
- 5) Meslek yüksekokulundaki öğrencilerin daha başarılı olmaya özendirmek, yetenekli ve başarılı öğrencilerin lisans öğrenimini tamamlamalarını sağlamak ve aynı zamanda istihdam kesiminin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde eğitim programlarının geliştirilmelidir.
- 6) İntibak eğitiminde yaşanan sorunların ortadan kaldırılması amacıyla lisans programlarıyla daha uyumlu yeni bir Çocuk Gelişimi önlisans müfredatı hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

1-Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş Bilgi Kılavuzu

<http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/sinavsizgecis/sinavsizgecisklavuzu.htm/>

Ankara. 2002. 28.01.2009

2-MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi Çocuk Gelişimi Programı, Ankara 2003.

3-AÜ AÖF Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı (OÖLP) 2008–2009: Öğretim Yılı Program Değişikliği ile İlgili 15.05.2008 Tarih ve 16/2 Nolu Yönetim Kurulu Kararı

<http://oolp.anadolu.edu.tr/Guide/oolpprogram.pdf> / 28.01.2009

4-S.Ü Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Önlisans Mezunlarının Lisans Öğrenimine Devamları Hakkında Yönetmelik

<http://www.selcuk.edu.tr/akademik/kanunyonet/kanun2.php> / 27.12.2008

5-S.Ü Dikey Geçiş İntibak Programı Yönergesi

<http://www.selcuk.edu.tr/akademik/kanunyonet/dikeygecis.php> / 25.12.2008

6-Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı

http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/okul_onesi.doc 25.12.2008

7-Uğurlu, A., Uğurlu, S. Meslek Yüksekokullarından Güzel Sanatlar Fakültesine Dikey Geçişle Gelen Öğrencilerin Eğitim Öğretim Sorunları, 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1-Sözlü Bildiriler, s:89, İzmir: 2007

8-Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Ön Lisans Programları Mezunlarının Lisans Öğrenimlerine Devamları Hakkında Yönetmelik

<http://www.yok.gov.tr/egitim/myo/egitim.htm> 15.01.2009

9-Meslek Yüksekokullarının Bu Günkü Durumu Ve Mesleki Ve Teknik Orta Öğretim Okullarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi. Ankara: Nisan 2004.

MYO SAĞLIK PROGRAMLARININ ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMINDAN DİKEY GEÇİŞ SINAVIYLA ÇOCUK GELİŞİMİ EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİ VE OKULÖNCESİ EĞİTİM ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMLERİNE GEÇEN ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLERİN BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF THE PROBLEMS OF STUDENTS TRANSFERRED FROM DEPARTMENT OF CHILD DEVELOPMENT PROGRAM IN HEALTH PROGRAM AT ATATÜRK UNIVERSITY ERZURUM VOCATIONAL HIGH SCHOOL TO DEPARTMENTS OF THE CHILD DEVELOPMENT EDUCATION AND, THE PRESCHOOL EDUCATION VIA HORIZONTAL ENTRANCE EXAM

Ufuk KANDAZ¹ Songül GİREN² M. Dursun KAYA³ Vildan DEMİR⁴

ABSTRACT

In this study, it was investigated the difficulties of student who faced problems after transferring from Department of Child Development Program in Health Program at Atatürk University Erzurum Vocational High School to Departments of The Child Development Education and, The Preschool Education via Horizontal Entrance Exam

Key Words: : MYO, DGS, Child Development Education, Preschool Education

ÖZET

Bu çalışmada, Atatürk Üniversitesi Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları çocuk gelişimi programından dikey geçişle çocuk gelişimi eğitimi öğretmenliği ve okulöncesi eğitimi öğretmenliğine geçen öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecinde karşılaştıkları problemler irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: MYO, DGS, Çocuk Gelişimi, Okulöncesi Eğitim

¹ Öğrt. Gör. A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı ukandaz@atauni.edu.tr

² Arş. Gör. A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı sgiren@atauni.edu.tr

³ Doç. Dr. A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Teknik Programlar Bölümü, Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Programı dursun@atauni.edu.tr

⁴ Öğrt. Gör. A.Ü. Erzurum Meslek Yüksek Okulu Sağlık Programları Çocuk Gelişimi Programı vildandemir@atauni.edu.tr

1-GİRİŞ

Meslek Yüksekokulu, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 3. maddesinde belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyılık eğitim öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur. Ülkemizdeki Meslek Yüksekokulları Teknik programlar, İktisadi ve İdari Programlar ve Sağlık Programları olmak üzere başlıca 3 ana grupta toplanmaktadır.

2003–2004 yılında Meslek yüksekokullarında Sağlık Programları bünyesinde ilk kez açılan Çocuk Gelişimi, Kuaförlük, Cilt Bakımı ve Güzellik programları, çok yoğun talep görmüş ve bu programlara ÖSS–2003 birinci yerleştirmede %100 yerleşme olmuştur (Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu Ve Mesleki Ve Teknik Orta Öğretim Okullarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi, 2004).

İlk kez 2002–2003 eğitim-öğretim yılında sınavsız olarak meslek yüksekokullarına ve Açıköğretim önlisans programlarına yerleştirilen adaylar 2004 DGS ile bir lisans programlarına dikey geçiş hakkını kazanmış olmaktadır. Hangi meslek yüksekokulu ve Açıköğretim önlisans programlarından hangi lisans programlarına dikey geçiş yapılacağı ve bu programlara ayrılan kontenjanlar DGS–2004 Kılavuzunda belirtilmiştir. 4702 sayılı kanunda belirtilen sınavsız olarak meslek yüksekokullarına yerleştirilip mezun olanlar, mezunların yüzde onundan az olmamak üzere ayrılacak kontenjanlara göre alanlarındaki lisans programlarına dikey geçiş yapabilirler. Hükmü gereğince 7813 kontenjan ayrılmış ve DGS–2004 kılavuzunda yayınlanmıştır(Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş Bilgi Kılavuzu, 2002).

Önlisans eğitimlerini başarı ile tamamlayan ve Dikey Geçiş Sınavında da başarılı olanlar, almış oldukları önlisans eğitimi alanında, lisans eğitimine başlamaları için görmemiş oldukları eksik dersleri tamamlamak amacıyla, bu öğrencilere lisans eğitimine hazırlık amacıyla intibak uygulaması yapılmaktadır. İntibak uygulamasında bazı üniversiteler, yasanın meslek yüksekokulu öğrencilerine sağladığı olanaklara gereğinden fazla hassasiyet göstermektedir. İntibaklarda ders içerikleri aynı olmasına rağmen, adlarındaki ufak ayrıntılardan dolayı, öğrenciler bu dersleri tekrar tekrar almak durumunda kalmaktadırlar. Okulunu başarı ile bitirenler arasından dikey geçiş sınavıyla gelenlere uygulanan anlamsız intibakin kaldırılması için çalışmalar yapsalar da bugüne kadar olumlu bir sonuç alınmamıştır. Birçok üniversitenin lisans eğitimi programlarında bu tür öğrenciler için ya hiç kontenjan ayrılmamakta, ayrılanlarda ise kontenjanlar bir iki kişiyi geçmeyen türde çok düşük tutulmaktadır (Uğurlu, 2007).

2-ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma; Atatürk Üniversitesi Erzurum Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programından dikey geçiş sınavıyla Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği lisans programlarına gelen öğrencilerin karşılaştıkları problemlerin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin sunulması amacıyla yapılmıştır.

2-1.YÖNTEM

2-2.Araştırma Modeli

Bu araştırmada var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeye çalışan genel tarama modeli kullanılmıştır. Çünkü tarama modelleri, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu, olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2003).

2-3.Evren Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini; Atatürk Üniversitesi Erzurum Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programından dikey geçiş sınavıyla Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği lisans programlarına geçen öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu dikey geçiş sınavını kazanarak fakültelerdeki ilgili bölümlere kayıt yaptıran ve eğitime halen devam eden 38 öğrenci oluşturmaktadır.

2-4.Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen 5'li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Ölçek kendi içinde soruların içeriğine göre 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekteki 1-6. sorular meslek yüksekokullarında alınan ve dikey geçiş yapılan fakültelerdeki derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili; 7-10. sorular, intibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunları; 11-15.sorular DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunları; 16-19. sorular, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar; 20-25. sorular, intibak eğitimi sırasında arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunları ifade etmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri, "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir.

2-5.Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler, Erzurum Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programında dikey geçiş sınavıyla Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği ile Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği bölümlerine geçiş yapan öğrencilere araştırmanın anketi uygulanarak toplanmıştır.

2-6.Verilerin Analizi

Erzurum Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programından mezun olup DGS sınavı ile ilgili fakülteye kayıt yaptıran öğrencilerden elde edilen veriler SPSS paket programına girildi. Veri setine betimsel analizlerin yanı sıra, dikey geçiş sonrası karşılaşılan sorunların gruplandırılarak hesaplanan ortalama değerleri demografik özelliklerden 2 grup olanlara Students' t testi 2'den fazla grup olanlar için ise varyans analizi uygulanarak sonuçlar yorumlandı.

3-BULGULAR

Bu bölümde, araştırmadan elde bulgulara yer verilmiştir. Aşağıdaki tablolarda öncelikle, öğrencilere ait demografik özellikler verilmiştir.

Tablo:1. 1 Yaş Değişkenine Göre Frekans Yüzdeler Analiz Bulguları

Yaş	Frekans	Yüzde
18–20	8	%20.0
21–23	21	%52.5
24–26	6	%15.0
26 ve üzeri	5	%12.5

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerinden yaş değişkeni; dört gruptan oluşmuştur. 18–20 yaş aralığı 8 kişiden; (%20.0); 21–23 yaş aralığı 21 kişiden; (%52.5) 24–26 yaş aralığı 6 kişiden; (% 15.0) 26 ve üzeri yaş aralığındaki 5 kişiden; (%12.5) toplam 40 kişiden oluşmaktadır.

Tablo:1. 2 Lise Türü Değişkenlerine Göre Frekans Yüzdeler Analiz Bulguları

Lise Türü	Frekans	Yüzde
Genel Lise	5	%12.5
Meslek Lise	33	%82.5
Açık Lise	-	-
Diğer	2	%5.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerinden mezun olunan lise değişkeni de dört gruptan oluşmuştur. Genel liselerden gelen 5 kişi; (% 12,5) meslek liselerinden gelen 33 kişi; (%82,5) diğer liselerden gelen 2 kişi; (%5,0) toplamda 40 kişi araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılanlar arasında açık liseden mezun öğrenci bulunmamaktadır.

Tablo:1. 3 Agno Değişkenine Göre Frekans Yüzdeler Analiz Bulguları

Agno	Frekans	Yüzde
2.00–2.50	-	-
2.51–3.00	8	%20.0
3.00–3.50	14	%35.0
3.51–4.00	18	%45.0

Meslek Yüksekokulundan mezun olunan diploma notu (AGNO) değişkeni dört gruptan oluşmuştur. Grup I, 2.00–2.50 (araştırmaya katılan öğrenciler arasında bu AGNO

aralığında öğrenci bulunmamaktadır); Grup II, 2.51–3.00 (8 ;%20.0) Grup III, 3.01–3.50 (14;%35.0) Grup IV, 3.51–4.00 (18 ;%45.0) aralığında değerlerden oluşmaktadır.

Tablo 1. 4: Barınma Yeri Değişkenine Göre Frekans Yüzelik Analiz Bulguları

Barınma Yeri	Frekans	Yüzde
Yurtta	14	%35.0
Ailemle	15	%37.5
Evde Arkadaşlarımla	8	%20.0
Diğer	3	%7.5

Araştırmaya katılan öğrencilerin barındıkları yerle ilgili bilgileri dört gruptan oluşmaktadır. Grup I, Yurtta (14 ;% 35,0); Grup II, Ailemle (15;%37,5); Grup III, Evde arkadaşlarımla (8;%20.0) Grup IV, Diğer (3 ;%7.5) oluşmaktadır.

Tablo:1. 5: Meslek Yüksekokuluna Geçiş Türü Değişkenine Göre Frekans Yüzelik Analiz Bulguları

Geçiş Türü	Frekans	Yüzde
ÖSS	35	%87.5
Sınavsız G.	5	%12.5

Ortaöğretim kurumlarından Meslek Yüksekokulları Çocuk Gelişimi Programına yerleştirilme türü açısından öğrenciler iki grupta toplanmıştır. Grup I, ÖSS ile yerleştirme(35 ;% 87,5); Grup II, Sınavsız Geçiş uygulamasıyla yerleştirme (5 ;%12,5) olarak belirlenmiştir.

Tablo:1. 6 Yerleştirildiği Üniversiteyi Tercih Nedeni Değişkenine Göre Frekans Yüzelik Analiz Bulguları

Tercih Nedeni	Frekans	Yüzde
Yaşadığım şehirde olduğu için	12	%30.0
Büyükşehir olduğu için	-	-
Arkadaşlarımla aynı şehirde olmak için	2	%5.0
Puanım bu üniversiteye yerleştirilmeye uygun olduğu için	9	%22.5
Diğer	17	%42.5

Araştırmaya katılan öğrencilerin Dikey Geçiş sınavıyla yerleştirildikleri üniversiteyi tercih nedenleri 5 gruptan oluşmaktadır. Grup I, Yaşadığım şehirde olduğu için (12 ;% 30,0); Grup II, Büyükşehirde olduğu için (araştırmaya katılan öğrencilerden hiçbirisi bu sebeple

tercihte bulunmamıştır); Grup III, Arkadaşlarımla aynı şehirde olmak için (2; %5,0) Grup IV, Puanım bu üniversiteye yerleştirilmeye uygun olduğu için (9; %22,5), Grup V diğer nedenlerden dolayı tercih edenlerden (17; %42,5) oluşmaktadır.

Tablo:2. 1 İntibak Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Sorunların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

	Yaş Grubu				F
	18–20	21–23	24–26	26 ve üzeri	
	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	
1.-6. sorular: Derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili	3,43±0,85	3,73±0,62	3,47±0,90	3,76±0,28	0,53
7–10. sorular: İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar	2,65±0,48	2,82±0,49	2,87±0,81	3,05±0,44	0,55
11–15.sorular DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar	2,97±0,48	3,44±0,78	2,06±0,92	2,92±0,94	5,07**
16–19. sorular, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar	1,96±1,08	2,57±0,90	1,08±0,20	2,15±1,08	4,39*
20–25. sorular, intibak eğitimi sırasında arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunlar	2,31±0,38	2,63±0,72	2,61±1,03	3,03±1,00	0,92

* p<0,05’de anlamlı

** p<0,01’de anlamlı

Tablo 2. 1’in verileri incelendiğinde; intibak eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerin, yaş gruplarıyla yapılan karşılaştırılmasında; 24–26 yaş aralığında “DGS ile geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar” açısından anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (p<0,01). Aynı şekilde 24–26 yaş aralığında “yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar” açısından anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (p<0,05).

Tablo: 2. 2 İntibak Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Sorunların Lise Türlerine Göre Karşılaştırılması

	Lise Türü			F
	Genel Lise	Meslek L.	Diğer.	
	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	
1.-6. sorular: Derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili	3,56±1,01	3,63±0,64	3,91±0,82	0,18
7–10. sorular: İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar	3,35±0,67	2,74±0,49	2,82±0,53	3,11*
11–15.sorular DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar	2,04±1,04	3,23±0,78	3,20±0,84	4,60**
16–19. sorular, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar	1,10±0,22	2,38±0,99	1,37±0,17	4,97**
20–25. sorular, intibak eğitimi sırasında arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunlar	2,06±0,89	2,69±0,73	2,75±0,35	1,54

* p<0,05’de anlamlı

** p<0,01’de anlamlı

İntibak eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerin, lise türlerine göre karşılaştırılmasında; meslek lisesi ve diğer liselerden gelen öğrencilerin “İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar” açısından anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Genel liselerden gelen öğrencilerin ise; 11–15 arası sorulara verdikleri cevaplarla ilgili sorulara verdikleri cevaplarında da anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0,01$). “Yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunları” ise genel lise ve diğer liselerden gelen öğrenciler açısından da anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($F=4,97$; $p<0,01$).

Tablo:2. 3 İntibak Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Sorunların Agnolarına Göre Karşılaştırılması

	Agnos			F
	2.51–3.00	3.01–3.50	3.51–4.00	
	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	
1.-6. sorular: Derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzlukları	3,18±0,89	3,59±0,64	3,87±0,51	3,22*
7–10. sorular: İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar	2,65±0,37	2,55±0,40	3,11±0,55	6,00**
11–15.sorular DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar	3,72±0,71	2,70±0,75	3,08±0,92	3,85*
16–19. sorular, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar	2,46±1,08	1,96±1,06	1,37±0,17	0,63
20–25. sorular, İntibak eğitimi sırasında arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunlar	3,06±0,63	2,34±0,68	2,62±0,80	2,43

* $p<0,05$ 'de anlamlı

** $p<0,01$ 'de anlamlı

İntibak eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerin, agnos türlerine göre karşılaştırılmasında; agnosu 2.51–3.00 olan kişilerin “derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili sorunlar” açısından anlamlı fark görülmektedir ($p<0,05$). Agnosu, 2.51–3.00 ve 3.01–3.50 olan kişilerin ise “İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar” açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0,01$). Agnosu 3.01–3.50 olan kişilerin ise “DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar” açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0,01$).

Tablo:2. 4 İntibak Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Sorunların Geçiş Türü Gruplarına Göre Karşılaştırılması

	Geçiş Türü		F
	ÖSS	Sınavsız Geçiş	
	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	
1.-6. sorular: Derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili	3,59±0,70	4,00±0,35	1,23
7–10. sorular: İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar	2,84±0,54	2,70±0,48	0,16
11–15.sorular DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar	3,12±0,92	2,76±0,60	1,13
16–19. sorular, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar	2,22±1,00	1,80±1,10	0,07
20–25. sorular, İntibak eğitimi sırasında arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunlar	2,66±0,78	2,30±0,49	3,32

Tablo 2. 4'in verileri incelendiğinde; intibak eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerin, geçiş türlerine göre karşılaştırılmasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır.

Tablo: 2. 5 İntibak Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Sorunların Yerleştirilen Üniversiteyi Tercih Etme Durumlarına Göre Karşılaştırılması

	Tercih Nedeni ‡				
	1	3	4	5	F
	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	
1.-6. sorular: Derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili	3,81±0,76	3,75±0,35	3,18±0,83	3,74±0,48	1,87
7-10. sorular: İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar	2,68±0,64	2,67±0,17	2,77±0,53	2,97±0,46	0,78
11-15.sorular DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar	2,73±0,85	3,30±1,55	3,35±0,73	3,15±0,93	0,96
16-19. sorular, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar	1,18±0,32	3,12±0,53	2,41±0,78	2,63±1,01	9,30***
20-25. sorular, intibak eğitimi sırasında arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunlar	2,61±0,75	2,66±0,70	2,37±0,62	2,74±0,86	0,45

*** p<0,001'de anlamlı

‡ 1-Yaşadığım şehirde olduğu için, 3-Arkadaşlarımla aynı şehirde olmak için, 4-Puanım bu üniversiteye yerleştirilmeye uygun olduğu için, 5-Diğer

Tablo 2. 5'in verileri incelendiğinde; intibak eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerin, yerleştirilen üniversiteyi tercih etme durumlarına göre karşılaştırılmasında; yaşadığım şehirde olduğu için tercih edenlerin “yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar” yaşamamasıyla ilgili anlamlı farklılık görülmüştür(F=9,30; p<0,001).

Tablo:2. 6 İntibak Eğitimi Sırasında Karşılaşılan Sorunların Barınma Yeri Durumlarına Göre Karşılaştırılması

	Barınma Yeri ‡				F
	1	2	3	4	
	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$	
1.-6. sorular: Derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili	3,79±0,46	3,52±0,96	3,43±0,35	4,05±0,25	1,00
7-10. sorular: İntibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili sorunlar	3,03±0,44	2,75±0,68	2,53±0,24	3,00±0,25	1,84
11-15.sorular DGS geçilen fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili sorunlar	3,15±0,77	2,69±0,88	3,37±0,94	3,86±0,75	2,23
16-19. sorular, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar	2,64±0,97	1,20±0,33	3,00±0,55	2,66±0,57	16,80***
20-25. sorular, intibak eğitimi sırasında arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunlar	2,64±0,73	2,43±0,74	2,58±0,76	3,50±0,60	1,74

*** $p < 0,001$ 'de anlamlı

‡1- Yurtta, 2- Ailemle, 3- Evde arkadaşlarımla, 4- Diğer

Tablo 2. 6'ın verileri incelendiğinde; intibak eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerin, barınma yeri durumlarına göre karşılaştırılmasında “derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili” sorunlar en yüksek puanı almıştır ve anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. İntibak eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerin, barınma yeri durumlarına göre karşılaştırılmasında; “Ailemle yaşadığını ifade edenlerin” yaşadığı şehre ve fakülteye uyumla ilgili sorunlar” yaşamamasıyla ilgili anlamlı farklılık görülmüştür ($p < 0,001$).

4-SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler sunulmuştur.

Dikey geçiş sınavıyla fakültelere yerleştirilen öğrencilerin, çoğunluğunun 21–23 yaş aralığında, Meslek liselerinden mezun ve Agnoları 3.51- 4.00 aralığında olduğu tespit edilmiştir.

Meslek Yüksekokullarına Öğrenci seçme sınavıyla yerleştirilen öğrencilerin dikey geçiş sınavında sınavsız geçişle gelenlere göre daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Dikey geçiş sınavında tercih edilen üniversitenin, çoğunlukla öğrencilerin yaşadığı şehirde olduğu ve bu öğrencilerin aileleriyle birlikte yaşadıkları tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin intibak eğitimi sürecinde en fazla “Derslerin kredi ve içerik açısından uyumsuzluklarıyla ilgili” sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra intibak eğitimi veren eğitimcilerle ilgili, fakültelerdeki sosyal, kültürel, bilimsel çalışma olanaklarıyla ilgili, arkadaş ilişkileri ile ilgili sorunlar yaşadıkları saptanmıştır.

Tercih ettiği üniversite yaşadığı şehirde olanların, yaşadığı şehre ve fakülteye uyumuyla ilgili çok az sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1- Dikey geçiş sınavıyla öğrenci kabul eden üniversitelerin lisans programlarında intibak eğitiminde alınacak derslerin seçiminde; Yükseköğretim Kurumunca ortak bir intibak eğitimi müfredatı oluşturulmalıdır.

2- Çocuk Gelişimi Önlisans programındaki içeriği uygun olan derslerin isimleri lisans programındaki Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi Eğitimi Öğretmenliği bölümleriyle uyumlu hale getirilmelidir.

3-Dikey geçiş sınavıyla öğrenci alan üniversitelerdeki eğitimciler, dikey geçiş ile gelen öğrencilerine diğer öğrencilerden ayırım yapmadan eğitim öğretim vermelidir.

4-Danışman öğretim elemanları veya üniversitelerin öğrenci sağlık hizmetleri birimindeki uzman kişiler dikey geçişle gelen öğrencilere ders ve fakülteye uyum konusunda rehberlik hizmetleri sağlamalıdır.

5-Önlisans eğitimleri süresince aldıkları burs-kredi ve barınma ile ilgili kazanmış oldukları haklarını dikey geçiş ile yerleştikleri fakültelerde intibak eğitimi süresinde ve sonrasında devam ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

- 1.Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı
http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/okul_onesi.doc 25.12.2008
- 2.S.Ü Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Önlisans Mezunlarının Lisans Öğrenimine Devamları Hakkında Yönetmelik
<http://www.selcuk.edu.tr/akademik/kanunyonet/kanun2.php/> 27.12.2008
3. AÜ AÖF Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı (OÖLP) 2008–2009: Öğretim Yılı Program Değişikliği ile İlgili 15.05.2008 Tarih ve 16/2 Nolu Yönetim Kurulu Kararı <http://oolp.anadolu.edu.tr/Guide/oolpprogram.pdf> / 28.01.2009
4. MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi Çocuk Gelişimi Programı, Ankara 2003.
- 5.S.Ü Dikey Geçiş İntibak Programı Yönergesi
<http://www.selcuk.edu.tr/akademik/kanunyonet/dikeygecis.php/> 25.12.2008
6. Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş Bilgi Kılavuzu
<http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/sinavsizgecis/sinavsizgecisklavuzu.htm/> Ankara. 2002. 28.01.2009
7. Uğurlu, A., Uğurlu, S. Meslek Yüksekokullarından Güzel Sanatlar Fakültesine Dikey Geçişle Gelen Öğrencilerin Eğitim Öğretim Sorunları, 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1-Sözlü Bildiriler, s:89, İzmir: 2007
8. Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Ön Lisans Programları Mezunlarının Lisans Öğrenimlerine Devamları Hakkında Yönetmelik
<http://www.yok.gov.tr/egitim/myo/egitim.htm> 15.01.2009
9. Bilimsel Araştırma yöntemi Niyazi Karasar Ankara2003 Nobel Yayın dağıtım 12.baskı
- 10.Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu Ve Mesleki Ve Teknik Orta Öğretim Okullarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi, 2004.
- 11.(Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokullarına Sınavsız Geçiş Bilgi Kılavuzu, 2002).

MYO-İŞ HAYATI ARASINDA İŞBİRLİĞİ ve PROJELER: OSMANİYE İLİ ÖRNEĞİ

COOPERATION BETWEEN MYO-BUSINESS LIFE AND PROJECTS: THE REFERENCE OF OSMANİYE PROVINCE

Nuri SAĞIR¹

Fazıl NACAR²

ABSTRACT

MYO-business life, work collaboration, both institutions contributed to a process. In recent years the demand for MYO graduates the importance of these institutions are once again revealed. However, this request is important to meet with qualified graduates. Very good, thanks to trained technical staff, as the country's economic development and will be among the modern nations.

In this article; The Program of Cadastral-Map in Osmaniye Vocational School between Osmaniye Municipality performs the results of cooperation projects have been introduced on the training of technicians in the production of educational model with examples. This model, MYO-business life, cooperation is essential. Thus, qualified technicians will be able to grow. In a healthy way of life based on the job training is to equip technicians with practical information.

Keywords: Vocational Technical Education, Technicians, V. School, Business Life.

ÖZET

MYO-iş hayatı işbirliği çalışmaları, her iki kurum için büyük katkılar sağlayan bir süreçtir. Son yıllarda MYO mezunlarına olan talep bu kurumların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Ancak bu talebi nitelikli mezunlar vererek karşılamak önemlidir. Çok iyi yetişmiş teknik elemanlar sayesinde, ülkeler ekonomik olarak kalkınacak ve çağdaş ülkeler arasında yer alabilecektir.

Bu makalede; teknikerlik eğitiminde üretim içinde eğitim modelinin örnekleri olan, Osmaniye MYO Harita-Kadastro Programı ile Osmaniye Belediyesi arasında yapılan iş birliği sonucu gerçekleştirilen projeler tanıtılmıştır. Bu model, MYO-iş hayatı işbirliğini esas almaktadır. Böylece nitelikli tekniker yetiştirilmesi mümkün olacaktır. İş hayatına dayalı eğitimin sağlıklı bir şekilde yapılması teknikerleri pratik bilgilerle donatacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Teknik Eğitim, Teknikerlik, MYO, İş Hayatı.

¹ Öğr. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Osmaniye MYO, nsagir@cu.edu.tr

² Öğr. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Osmaniye MYO, Osmaniye Belediye Başkan Yrd., fnacar@cu.edu.tr

1.GİRİŞ

2 yıllık ön lisans eğitimi veren Meslek Yüksekokulları, endüstri ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duydukları ara kademe insan gücünü karşılamak amacıyla kurulmuşlardır. Endüstri kuruluşlarının beklentileri doğrultusunda kaliteli, bilgili, iletişim yetenekleri yüksek, teknolojik yenilikleri işlerine uyarlayabilecek yetenekte eleman yetiştirmek, ancak endüstri kuruluşları ile yapılacak işbirliği ile mümkündür (Kuş vd., 2003).

Mesleki ve teknik eğitim; toplumsal hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklerde kalifiye teknik elemanlar yetiştirilmesi için gerekli bilgi ve becerilerin verildiği eğitimidir. Mesleki ve teknik eğitimin amacı, toplumun hedefleri ve iş çevrelerinin talepleri doğrultusunda bireylere belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeterliliklerinin kazandırılmasıdır.

Endüstride kullanılan üretim metotları, araç ve gereçleri değiştikçe ihtiyaç duyulan eleman özellikleri de değişmektedir. Bu bakımdan, özellikle ara kademe teknik eleman yetiştirme gayesi ile kurulan MYO'ların endüstri ihtiyaçları doğrultusunda eleman yetiştirmek ve karşılıklı bilgi ve tecrübeleri paylaşabilmek amacıyla ciddi anlamda kurumlar arasında işbirliğinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır (Kuş vd. 2003).

Bu çalışmada; teknikerlik eğitiminde üretim içinde eğitim modelinin örnekleri olan, Osmaniye MYO Harita-Kadastro Programı ile Osmaniye Belediyesi arasındaki iş birliği sonucu gerçekleştirilen projeler tanıtılmıştır. Kurumlar arasında farklı tarihlerde yapılan iki çalışma protokolün içeriği ve sonuçları değerlendirilmiştir.

2. OSMANİYE İLİ

Osmaniye İli Akdeniz Bölgesinin ve Çukurova'nın doğusunda yer almaktadır. Doğuda Gaziantep, güneyde Hatay, batıda Adana, kuzeyde ise Kahramanmaraş illeri ile çevrilidir. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, sancakların vilayete dönüştürülmesi nedeniyle Cebel-i Bereket Sancağı “Cebel-i Bereket Vilayeti” adını almış. 1933 yılında ilçe yapılarak Adana'ya bağlanan Osmaniye, 24.10.1996 tarihinde Türkiye'nin 80. ili olarak yeni idari yapısına kavuşmuştur.

İlin yüzölçümü 3222 km² olup, deniz seviyesinden 121 m. yükseklikte ve Akdeniz'e 20 km mesafededir. Osmaniye coğrafi alan itibariyle Türkiye'nin 67. büyük ilidir. Osmaniye kuzey yarımkürede 35° 52'–36° 42' doğu boylamları ile 36° 57'–37° 45' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Osmaniye İli'nin en güneyi ve en kuzeyi arasındaki kuş uçuşu mesafe 88 km, en doğusu ile en batısı arasındaki kuş uçuşu mesafe 74 km, il coğrafi çevresi 303 km'dir. Osmaniye ulaşım açısından uygun bir konumda olup, ili Adana'ya bağlayan D-400 karayolu çift şeritlidir. Osmaniye, 2000 yılı nüfus sayımına göre nüfus büyüklüğü bakımından Türkiye'de 44. il durumundadır.

2.1. Demografik Yapısı

Osmaniye'ye 1970'li yıllardan itibaren Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Erzurum, Bitlis, Bingöl, Van, Muş ve Gaziantep illerinden göç ederek yerleşen vatandaşlarımız bugünkü merkez ilçe şehir nüfusunun 1/3'ünü teşkil etmektedir. Merkez İlçe, nüfus sıralamasına göre Türkiye'nin 30. büyük ilidir. Çizelge-1'de Osmaniye'nin 1990 ve 2000 yılı nüfus sayımlarına göre nüfus artış hızı verilmiştir (Koç, 2008).

Çizelge-1: Osmaniye'nin Yıllık Nüfus Artış Hızı (Koç, 2008).

1990 Yılı Sayımı			2000 Yılı Sayımı			(%o Artış)		
Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
384.10	237.84	146.25	458.78	311.99	146.78	17.76	27.13	0.36
4	7	7	2	4	8			

Çizelge-2'de, 1997 ile 2000 yılları nüfus sayım sonuçları kullanılarak yapılan nüfus projeksiyonuna göre 2005 ile 2010 yılları arasında Osmaniye nüfusunun 500.000'in üzerine çıkacağı hesaplanmaktadır.

Çizelge-2: Osmaniye'nin Bazı Nüfus Projeksiyonları (Koç, 2008).

Yıllar	1997	2000	2005	2010
Nüfus (Kişi)	438.372	458.782	494.932	533.931

2.2. İnşaat Sektörü

Günümüzde pazarlamayı esas alan “**yap-sat**” sisteminin sonucu olan ve şehirlerimizin büyük bölümünü teşkil eden konutlar; bilinçsiz olarak tasarlanmakta, havasız, ağaçsız ve çiçeksiz olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bazı spekülatif yaklaşımlarla şehirlerde “**yık-yap**” israfı yaygınlaştığı için, tarihi özellikleri olan bir çok yapı da yıkılıp yok olmuştur. Osmaniye’de bu durumu yaşayan şanssız illerimizden biridir (Binici, 2003).

Osmaniye ilinin merkez ve ilçe belediye sınırları içerisinde yer alan cadde, sokak, bulvar vb. uzunlukları ulaşım alt yapısı için son derece önemlidir. Ancak, bu konularla ilgili belediyelerden teknik bilgiler temin edilerek genel durum tespiti yapılmalıdır. Bu konularla ilgili envanter çalışmasının yürütülmesi yararlı olacaktır. Yine ilgili belediyelerle işbirliği yapılarak Osmaniye ilinde içme suyu ve kullanma suyunda mevcut durum, kanalizasyon sistemi, atık su arıtma tesisleri ve çevre kirliliği göstergeleri de ortaya konulmalıdır. İnşaat sektörünün canlanması halkın alım gücünün artmasına bağlı olduğundan, gelir düzeyinin yükselmesi sektördeki iş hacmini önemli oranda artıracaktır. Son yıllarda Osmaniye’de gözlenen ekonomik hareketlilik, özellikle teşvik tedbirlerinin yaygınlaşması ve Organize Sanayi Bölgesindeki canlılık, inşaat sektörü ve yan sektörlerde hareketlilik sağlamıştır (Koç, 2008).

Osmaniye il merkezi, 4209 hektar yüzölçümlü mücavir alana ve 3800 hektarlık belediye sınırlarına sahiptir. Belediye ve valilik sınırları içinde kalan 14000 adet parsel üzerinde 47000 adet konut kurulmuştur (**Çizelge-3**), (OBB Verileri, 2007).

Çizelge-3: Osmaniye İlinde İnşaatla İlgili Yapılaşmanın Mevcut Durumu.

Parametre/Değişken	Büüklük/Birim
Belediye Sınırları Toplam Alanı	3800 hektar
Mücavir Alanın Toplam Yüzölçümü	4209 hektar
Nazım İmar Planı Alanı	4440 hektar
Çevre Düzeni Palanı Alanı	7640 hektar
Arsa (Parsel) Sayısı	14000 tane
Arsa (Tarla) Sayısı	8000 tane
Konut Sayısı	49150 tane
Merkez Emlak Abone Sayısı	54522 kişi
Park ve Bahçe Sayısı	19 tane

Osmaniye ili 392,150 km'lik asfalt yola sahiptir. 45887 kayıtlı su aboneliğini karşılamak amacı ile 33 km uzunluğunda yayla suyu projesi hayata geçirilmiştir. Ayrıca, olumsuz hava koşullarına karşılık olarak 4 km uzunluğunda yağmur suyu şebekesi ve 3 km uzunluğunda ishale hattının yapımı tamamlanmıştır (**Çizelge-4**), (OBB Verileri, 2007).

Çizelge-4: Osmaniye İli Alt Yapı Durumu

Parametre/Değişken	Büüklük/Birim
Belediye Sınırları İçinde Asfalt Yol Uzunluğu	392,150 km
Belediye Sınırları İçinde Kanalizasyon Şebekesi Uzunluğu	450 km
Belediye Sınırları İçine İçme Suyu Şebekesi Uzunluğu	480 km
Yayla Suyu Projesi	33 km
Yeni Köy İshale Hattı Projesi	22 km
Beld. Sınırları İçinde Yağmur Suyu Şebekesi Uzunluğu	4 km
Belediyeye Kayıtlı Olan Su Abone Sayısı	47532 tane

Yerel yönetimlerin alt yapıli arsa üretimi konusuna ağırlık vermeleri, finans sisteminin alt yapı ve konut ihtiyacını karşılayacak şekilde düzenlenmesi ile TOKİ'ye bağıli konut üretimi hızlanmıştır. Bu amaçla Osmaniye Fakiuşağı köyü civarında TOKİ tarafından 264 konut yaptırılmış ve 20-27 Temmuz 2007 tarihinde sahiplerine teslim edilmiştir. Teslimi tamamlanan konutların ardından Yaveriye mahallesinde 501 adet TOKİ konutun çevre düzenleme işlerini ardından satışa çıkarılması planlanmaktadır. Arsası Osmaniye belediyesi tarafından üretilen ve belediyenin 15 bin konut için planladığı Yaveriye'de, projenin 2. etabında 600 konut daha yapılması planlanmaktadır (Koç, 2008).

Yürürlükte bulunan Uygulama İmar Planı 09.04.2003 tarihinde onaylanmıştır. Söz konusu plan Çukurova Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi Bölümü tarafından hazırlanan ve 16.04.2001 tarihinde onaylanan imar planı Afet İşleri Genel Müdürlüğünce revizyona esas jeolojik, jeo-teknik, jeofizik ve hidrojeolojik etüt raporu doğrultusunda yeniden revize edilerek 20.09.2002 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca onaylanan 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planına uygun olarak düzenlenmiştir. Osmaniye İli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Yapımı işi ihale edilmiş olup, 2006 yılında tamamlanmıştır.

Osmaniye'nin imar planı içinde kalan bölümünde %85-90 oranında kanalizasyon sistemi tamamlanmıştır. İmar planı dışında bulunan yeni yerleşim yerlerinde ise çalışmalar devam etmektedir. Kent merkezi, yerleşim alanının kuzeybatısından geçen D-400 Devlet Karayolunun hemen güneydoğusunda bulunmaktadır. Yerleşim merkezinden güneydoğu yönüne doğru yoğun konut alanları oluşturmuştur. İskân alanının büyüklüğü nedeniyle dikey yapılaşma az katlı konutlara oranla daha azdır. Konut alanlarının büyük bölümü 2-3 katlı müstakil ya da ikiz, yoğun trafik akslarında ise bitişik düzende oluşturulmuş az sayıda katlı konutlardan ibarettir. Günümüzde iskân alanının % 10'undan fazla bir bölümü gecekondu önleme bölgesini kapsamaktadır (İl Çevre Durum Raporu, 2007).

3. OSMANİYE MYO HARİTA KADASTRO PROGRAMI

29.05.2007 tarihinde 5662 sayılı Kanunla Osmaniye'de **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi** adıyla, önceden Çukurova Üniversitesi'ne bağıli olarak eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren Osmaniye Meslek Yüksekokulu Kampüsü merkez yerleşke kabul edilerek bir üniversite kurulmuştur.

1976 yılında Osmaniye Belediyesi'ne ait binada Eğitim-Öğretime başlayan yüksekokul bugün yaklaşık 550 dekar alanda büyük ölçüde alt yapısı tamamlanmış olan bir kampüse sahiptir. Korkut Ata Üniversitesi merkez kampusunda değişik büyüklüklerde toplam 19 binada, 21.629 m² kapalı alanda eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürülmektedir.

Osmaniye Meslek Yüksekokulu Harita Kadastro Programı 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılı güz döneminde öğrenci alımına başlamıştır. Yüksekokulumuz Harita Kadastro Programı sektöre iyi yetişmiş “ *Tekniker* ” unvanı alacak, ara teknik eleman işlevi üstlenecek meslek elemanları yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Harita Kadastro Programı, kamu kuruluşlarının harita ve inşaat işleri yapan birimleri ile özel şirket ve büroların harita yapımı, ifraz, tevhit, parselasyon, imar uygulamaları, yol, kanal ve her türlü güzergâh aplikasyonu, kamulaştırma haritalarının yapılması, baraj ve tünel aplikasyonunda arazi işlerini yapabilecek teknik bilgi ve beceriye sahip harita kadastro teknikerleri yetiştirmek amacı ile kurulmuştur.

Bu amaçlar doğrultusunda Programın;

Misyonu;

- Harita Kadastro Teknikerliğinin gerektirdiği eğitim - öğretimi vermek ve onların uluslararası eşdeğer niteliklerde mezunlar olarak yetişmesini sağlamak,
- Nitelikli ve özgün araştırma ve yayınlar yaparak mesleğin ve bilimin gelişmesine katkıda bulunmak.
- Ülkemiz ve çevremizin meslekle ilgili problemlerine çözüm üretmek,
- Özel sektör ve kamu kurumlarınca ihtiyaç duyulan teknik elemanları yetiştirmektir.

Vizyonu;

- Ulusal ve uluslararası ortamlarda, nitelikli mezunları, araştırma ve yayınları,
- Ülke ve topluma kazandırdıkları ile öne çıkan, seçkin ve lider bir program olmaktır.

Stratejik Hedefleri;

- Konusunun temel kavram ve ilkelerini özümsemiş, girişimci, etik değerlere saygılı ön lisans öğrencileri yetiştirmek,
- Yörenin ihtiyaçları doğrultusunda eğitim çalışmaları yapmak, yöre halkını bilinçlendirmek ve ihtiyaçlarına uygun eğitim vermek,
- Kalite güvence sisteminin bilincini topluma taşımak,
- Öğrencilerimize sorumluluk alabilme özelliklerini kazandırmak,
- Çevresindeki ve dünyadaki gelişmeleri takip edebilen, olayları değerlendirebilen ve sorgulayabilen topluma faydalı bireyler yetiştirmek.
- Öncelikle programımıza mevcut programlarla uyumlu, yeterli bir ölçme ve kartoğrafya laboratuvarı tahsis edilmesini sağlamak,
- İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde programımız öğretim elemanlarının yürüteceği bilgi paylaşımının hedeflendiği seminerler düzenlemek,
- Programımızın tanıtımını sağlamak,

3.1. Programın Swot Analizi

Güçlü Yönler;

- Program içersinde Harita Çizimi ve Ölçme Laboratuvarlarının bulunması,

- 2001 yılından bugüne eğitim-öğretim deneyimine sahip olunması,
- Programda görevli 3 öğretim elemanlarının Yüksek Lisanslarını bitirmiş olması,
- Akademik ve eğitim faaliyetleri ile ilgili yenilik ve girişimlere açık bir idari yapının bulunması,
- Kamu kurumları ve özel sektör kuruluşlarının talep etmesi halinde döner sermaye aracılığıyla projelerin gerçekleştirebilecek kapasitenin olması,
- Bölgesel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde danışmanlık ve bilirkişilik hizmetlerinin yapılıyor olması,
- Uluslararası ve ulusal kapsamda yapılan sempozyum ve toplantılarda programın düzenli olarak temsil edilmesi,
- Uygulamalı bölüm dersleri için uygun mekân ve arazilerin varlığı,
- Mezunlarımızın yörenin ihtiyaçlarına yanıt verebilen bir eğitim-öğretim faaliyeti neticesinde kolay iş bulabilmeleri.

Zayıf Yönler;

- Laboratuvarlarındaki donanım ve yazılımların teknolojiye paralel olarak güncellenememesi,
- Programımızın akreditasyonunun henüz başlatılmamış olması,
- Akademik faaliyetlerin bir teşvik ortamı içinde gerçekleştirilememesi,
- Uluslararası ve ulusal kapsamda yapılan sempozyum ve toplantılara bölüm öğretim elemanlarınca istenilen düzeyde katılımın sağlanamaması,
- Programımız ile özel sektör ve kamu sektörü diyalogunun yeterince sağlanamaması,
- Programın tanıtımında internet imkânlarından yeterince yararlanılamaması,
- Diğer programlarla ortak projelerin bulunmaması,

Fırsatlar;

- Akademisyenlerin bilgi ve deneyimlerine arttırmaya yönelik olarak, Avrupa ve Amerika'daki üniversitelerle işbirliği kurulması,
- Özel sektör ve bölüm ilişkisi,
- Teknolojik gelişmelere ayak uydurulması,
- Müfredat ile sosyal beklentilerin uyumlu hale getirilmesi,
- Meslek içi uzmanlaşmanın sağlanması,
- Ara eleman ihtiyacının artması,
- Yörenin ve genel olarak ülkenin ihtiyaçlarına uygun programın seçilmiş olması.

Tehditler;

- Jeodezi problemlerin çözümüne yönelik programımıza ait yazılım bulunmaması,
- Programa ait bilgisayar laboratuvarının olmaması,

3.2. Fiziki Durum

Programdaki öğrenciler kampüs alanında yaptıkları arazi uygulamalarında, laboratuvarda bulunan cihazları kullanarak gerekli tecrübe ve teknik aletleri kullanma becerisini kazanmaktadırlar. Program döner sermaye kapsamında harita kadastro işleri yapabilir. Buna uygun teknik donanıma sahiptir. Laboratuvardaki mevcut cihazlardan bazıları aşağıdaki **Çizelge-5**'de verilmiştir;

Çizelge-5: Programın Ölçme ve Harita Çizimi Laboratuvarındaki Cihazlardan Bazıları

N.	Cihazın Adı	Adedi	Tipi / Özelliği
1	Elektronik Total Station	1	Topcon GTS-229
2	Elektronik Total Station	1	Topcon GTS-212
3	Elektronik Total Station	1	Nicon DTM-502
4	Jeodezik GPS	2	Magellan ProMark
5	Plotter A0 Çizici	1	HP Q6712A
6	Uzaklık Ölçer	2	Geodimeter-220
7	Nivo	15	Topcon AT-G7, Sokkia
8	Elektronik Total Station	1	Topcon ETL-1
9	Uzaklık Ölçer	2	Topcon DM-S2
10	Teodolit	6	Wild T-2, Wild T-1
11	Reflektör	6	Sokkia / (3 Lü)
12	Çeşitli Haritacılık Yazılımları	4	Netcad, Eghas, Kartocad, ...

4. OSMANİYE MYO & BELEDİYE İŞBİRLİĞİ ÇALIŞMALARI

Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Meslek Yüksekokulu, başta Osmaniye Belediyesi olmak üzere endüstri kuruluşları ile ilişkilerini sürekli geliştirmekte ve okul-endüstri işbirliği kapsamında bazı etkinlikler yapmaktadır.

4.1. Hâlihazır Harita Revizyonu Çalışması

Osmaniye Belediyesi ile Korkut Ata Üniversitesi arasında Kasım 2007 tarihinde imzalanan protokol gereği gerçekleştirilen Harita Revizyonu Çalışması kapsamında 2450 bina daha kayıt altına alındı. Projenin tamamlanması münasebetiyle Belediye'de düzenlenen törende bir konuşma yapan Belediye Başkanı Davut Çuhadar; çok sayıda binanın kayıt altına alınmasıyla kayıt dışılığın meydana getirdiği kaçak yapılaşmanın önüne geçmeyi amaçladıklarını, bu açıdan konunun hayati bir öneme sahip olduğunu söyledi. Başkan Çuhadar üniversite-belediye işbirliği sonucu tamamlanan projenin kent bilgi sisteminin de alt yapısını oluşturduğunu vurguladı. Başkan Çuhadar projede emeği geçen herkese teşekkür ederek üniversite ile yeni çalışmalar yapmak üzere hazırlıkların devam etmekte olduğunu sözlerine ekledi (**Şekil-1**), (URL-1).

Şekil-1: Proje Tamamlandığında Osmaniye Belediyesi'nde Yapılan Tören ve Bunun Belediye Web Sitesinde Yer Alması (URL-1).

Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Meslek Yüksekokulu Müdürü Prof. Dr. Erdem Koç da konuşmasında projenin büyük bir başarıyla sona erdiğini belirterek başta emeği geçen herkese teşekkür etti. Prof. Dr Koç, Osmaniye Belediyesi ile yeni projelerde de birlikte olmak istediklerini vurgulayarak Korkut Ata Üniversitesi'ne desteklerinden dolayı Başkan Çuhadar'ı kutladı. Teşekkür konuşmalarının sonunda projede görev alan 83 öğrenciye teşekkür belgeleri verildi (URL-1).

Bilgisayar ortamında Osmaniye Belediyesinin <http://www.osmaniye-bld.gov.tr> adresli sitesi mevcuttur (**Şekil-1**). Osmaniye Belediyesi Kent Rehberinin bulunduğu site, Kent Bilgi Sisteminin ilk adımını oluşturduğundan harita ve kadastro mühendisliği hizmetleri açısından daha da geliştirilmelidir. Osmaniye MYO bünyesindeki Harita Kadastro Programı ve öğretim elemanlarının katkılarıyla Coğrafi Bilgi Sistemi (1. Derece deprem bölgesinde olan Osmaniye için afet bilgi sisteminin kurulması, kent ve çevresi için heyelan risk haritasının oluşturulması vb. amaçlı projelerin yapılması) ile Kent Bilgi Sistemi kurulmalıdır. Bilim adamlarınca hazırlanan projelerin halkın hizmetine sunulması ve kent bilgi sistemine adapte edilmesi Osmaniye Belediyesi tarafından hızla tamamlanmalıdır.

4.2. Altyapı Tesisleri (İçme Suyu ve Kanalizasyon Hatları) Ölçüm Çalışması

Her iki kurum arasında yapılan Ekim 2008 tarihli protokol gereği; Osmaniye MYO Harita Kadastro Programı öğrencileri, **Uygulamalı Arazi** derslerinde, Osmaniye Belediyesi ve mücavir alan sınırları içerisinde kalan içme suyu ve kanalizasyon hatlarını arazide ölçerek bilgisayar ortamındaki hâlihazır harita üzerine aktaracaktır (**Şekil-2 ve 3**).

Şekil-2: Altyapı Tesisleri Ölçüm Projesindeki Öğrencilerin Arazi Çalışmaları.

Şekil-3: Ölçülen Altyapı Tesislerinin Osmaniye İli Uydu Fotoğrafı ve Hâlihazır Haritası Üzerine İşlenmesi.

Ekim 2008 tarihli protokol gereği, arazi ve büro çalışmaları sonucunda 27 Mart 2009 tarihi itibariye ölçüm yapılan mahallelerdeki su ve kanalizasyon hattının toplamı **Çizelge-6'**da gösterilmiştir.

Çizelge-6: Ölçüm Yapılan Mahallelerdeki Su ve Kanalizasyon Hattı Uzunlukları.

Çalışma Grubu	Mahalle	Su Hattı	Kanalizasyon Hattı
N.Ö.	Alibekirli Mah.	10304.m	1538.m
N.Ö.	Cumhuriyet Mah.	15184.m	1570.m
N.Ö.	Esenevler Mah.	13060.m	1149.m
N.Ö.	Fatih Mah.	7886.m	768.m
N.Ö.	Haraz Mah.	7105.m	198.m
N.Ö.	Karaboyunlu Mah.	13141.m	1050.m
N.Ö.	Karaçay Mah.	12854.m	--
N.Ö.	Rızaiye Mah.	12528.m	--
N.Ö.	Yeni Mahalle-Çiftlik	13025.m	--
N.Ö.	Yeşilyurt Yaverpaşa Mah.	10321.m	--
İ.Ö.	Dumlupınar Mah.	12056.m	42.m
İ.Ö.	Dr. İhsan Gökner Mah.	8349.m	--
İ.Ö.	Kazım Karabekir Mah.	15183.m	--
İ.Ö.	Kurtuluş Mah.	7401.m	452.m
İ.Ö.	Mevlana Mah.	6978.m	--
İ.Ö.	Mimar Sinan Mah.	16782.m	248.m
İ.Ö.	Raufbey Mah.	6586.m	947m
İ.Ö.	Selimiye Mah.	10402.m	--
İ.Ö.	Şirinevler Mah.	16303.m	190.m
İ.Ö.	Yunusemre Mah.	11465.m	319.m
İ.Ö.	Rahime Hatun Mah.	16508.m	1188.m
N.Ö. ve İ.Ö.	Mareşal Fevzi Çakmak Mah.	19911.m	1000.m
N.Ö. ve İ.Ö.	Hacıosmanlı Mah.	10442.m	--
N.Ö. ve İ.Ö.	Gebeli Mah.	7501.m	--
N.Ö.	Yediocak Mah.	8185.m	1740.m
N.Ö.	Ulaşlı Mah.	5482.m	1050.m
N.Ö.	Mehmetakif Mah.	11112.m	1620.m
N.Ö.	Adnan Menderes Mah.	15437.m	2800.m
N.Ö.	İstiklal Mah.	10739.m	2433.m
N.Ö.	Yıldırım Bayazıt Mah.	13732.m	954.m
İ.Ö.	Baş Mahalle	12835.m	--
İ.Ö.	Ahmet Yesevi Mah.	6311.m	288.m
	TOPLAM	365108.m	21544.m

5. SONUÇLAR

Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Meslek Yüksekokulu Harita Kadastro Programı ile Osmaniye Belediyesi arasında yapılan protokoller (Kasım 2007 ve Ekim 2008) sonucunda her iki kurum açısından karşılıklı olarak büyük yararlar sağlanmıştır. Özellikle öğrencilerin gerçek bir projede yer almaları, ilerideki çalışma hayatları için önemli bir referans olmuştur. Ayrıca aşağıdaki sonuçlar elde edilmiş;

- 1- Tarafların beraber yürüttükleri çalımsalar, üniversite ve belediyeye büyük yararlar sağlamıştır.
- 2- Üniversite-sanayi işbirliği çalışmaları genellikle öğretim elemanları tarafından kişisel çabalarla gerçekleşmekte, bunun gerekli kurumsal faaliyetler düzeyinde yapılması gerekmektedir.
- 3- Harita Kadastro Programı öğrencileri, gerekli bilgi ve becerilerle donatılmış, iletişim yetenekleri yüksek, toplumun kültürel değerlerini ve evrensel normları esas alan, endüstri ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duydukları nitelikli ara eleman ihtiyaçlarını karşılayacak özelliklere sahip olmaları için yapılan bu protokol çalışmalarına büyük bir özveriyle katılmışlardır.
- 4- Öğrenciler bu çalışmalardan elde ettikleri deneyimlerle arazi ve büro çalışmalarına ne kadar hazır olduklarını görmüşlerdir.
- 5- Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye MYO, yukarıdaki esaslar doğrultusunda kurulduğu tarihten itibaren üniversite sanayi ilişkilerinin geliştirilmesi ve devamlılığına büyük önem vermektedir.
- 6- Osmaniye MYO, nitelikli eleman yetiştirmenin, ancak üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi ve sürdürülmesine bağlı olduğunun bilincindedir.

KAYNAKLAR

Kuş, A., Arslan, R., Kaynak, Z. G., (2003), Ankara Üniversitesi-İVETA Bölgesel Konferansı, 20-22 Ekim, Ankara-Türkiye.

Koç, E., 2008, Osmaniye'nin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı, ISBN: 978-9944-0426, Osmaniye.

Binici, H., ...vd., 2003, Osmaniye'de Kentleşme, Osmaniye.

Osmaniye Belediye Başkanlığı Verileri, 2007, Osmaniye.

Osmaniye İl Çevre Durum Raporu, 2007, Osmaniye İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Osmaniye.

URL-1, Osmaniye Belediyesi Resmi Web Sitesi, www.osmaniye-bld.gov.tr, Haziran 2008.

NANOTEKNOLOJİ VE BİYOTEKNOLOJİNİN DÜNYA VE TÜRKİYE’DEKİ DURUMU VE HAYVANCILIKTA KULLANILMASI

STATE OF NANOTECHNOLOGY AND BIOTECHNOLOGY IN THE WORLD AND IN TURKEY AND THEIR UTILIZATION IN ANIMAL HUSBANDRY

Songül ŞENTÜRKLÜ¹

Emre ARSLANBAŞ²

ABSTRACT

Nanotechnology and Biotechnology have rapidly come into many areas of our life in recent years and for the last twenty years, it is observed that they are used for making good the damages of chemicals and health, agriculture and food sectors to the environment.

Nanotechnology is an area that directs all disciplines to reconsider, recognize, understand, design their own areas on molecular level and transform all those to the product. The “Nano” prefix is used as one in billion in scientific terminology.

Biotechnology, is the area that covers the technologic products and developed technologies with the concept and rules of process that form the molecular basis of living organism and animal spirits. At the present days, animal husbandry applications of nano and biotechnology cover such areas; production of new medicine and vaccines, diagnosis, treatment and prevention of the diseases, introduction of genetic mapping of animals, gen therapies, getting transgenic animals. With biotechnology; gen transference of farm animals, improvement of growth parameters of animals, increasing the reproduction rate, reproduction of milk, increasing reproduction quantity and quality of fleece wool, increasing the resistance of diseases are aimed.

In the world trade, within Nanotechnology and Biotechnology products, the market share of products and technology that will be used in animal production is growing rapidly. In last years, parallel to animal production operations in that area become important, many developed and developing countries make important investments for that area.

Key words: Biotechnologie, Nanotechnology, Animal husbandry

ÖZET

Nanoteknoloji ve Biyoteknoloji son yıllarda birçok alanda hızla hayatımıza girmiştir ve son yirmi yılda, özellikle sağlık, tarım, gıda sektörleri ile kimyasalların çevreye verdiği zararın giderilmesinde kullanıldığı görülmektedir.

Nanoteknoloji, tüm disiplinleri kendi alanlarında moleküler düzeyde düşünmeye, tanımaya, anlamaya, tasarıma ve bunları ürüne dönüştürmeye yönlendiren bir alandır. “Nano” ön takısı bilimsel terminolojide “milyarda bir” anlamında kullanılmaktadır.

¹ Yardımcı Doçent Doktor, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, ssenturku@comu.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, emrearslan@comu.edu.tr

Biyoteknoloji, canlı organizmaların ve canlılığın moleküler temellerini oluşturan kavram ve işleyiş kurallarının kullanımıyla geliştirilen teknolojileri ve teknolojik ürünleri kapsayan alandır. Nano ve biyoteknolojinin günümüzde hayvancılıktaki uygulamaları; yeni ilaç ve aşuların üretimi, hastalıkların teşhisi, tedavisi ve önlenmesi, hayvanların genetik haritalarının çıkarılması, gen terapileri, transgenik hayvanların elde edilmesi gibi alanları kapsamaktadır. Çiftlik hayvanlarına gen transferinden, hayvanların büyüme parametrelerinin iyileştirilmesi; üreme oranının artırılması; süt üretimi, yapağı üretim miktarının ve kalitesinin artırılması, hastalıklara karşı dirençliliğin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Dünya ticaretinde nano-biyoteknolojik ürünlerin içerisinde hayvansal üretimde kullanılacak ürün ve teknolojinin pazar payı hızla artmaktadır. Son yıllarda hayvansal üretime yönelik bu alandaki çalışmaların önem kazanmasına paralel hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok ülke bu konuda önemli yatırımlar yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Biyoteknoloji, Nanoteknoloji, Hayvancılık

1. GİRİŞ

Nanoteknoloji ve Biyoteknoloji, tüm dünyada insanlığa daha sağlıklı ve daha kaliteli bir yaşam için fırsatlar yaratmak amacıyla kabul görmüş popüler bir bilim dalı olmuştur. (TÜBİTAK, 2004). İçinde bulunduğumuz yüzyılda ve gelecek yüzyılda nanoteknoloji ve biyoteknolojinin, ülkelerin rekabet güçlerini çok önemli ölçüde etkileyeceği, dolayısıyla önemli refah artışlarına yol açacağı düşünülmektedir (Anon, 2001). Nitekim bu pratikte de şimdiden görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde giderek büyük önem taşıyan “Nanoteknoloji ve Biyoteknoloji” alanındaki araştırma ve eğitim çalışmaları ulusal ve uluslararası örgütlerce desteklenmekte, bazı ülkelerde bu alanda yapılan büyük yatırımlarla bu ülkeler dünya liderliğine soyunmaktadır ki bu ülkeler fırsatları hızla ekonomik faydaya dönüştürmeyi başarmıştır (TÜBİTAK, 2004; Tosun, 2009). Modern biyoteknoloji, hayvancılıkta ve endüstriyel üretimde, ekonomik verimliliği çok yüksek düzeylere çekerken, bilim ve teknolojiye geri kalmış ülkelerde dışa bağımlılığı arttıracaktır (Şahin, 2003). Diğer taraftan, nanoteknoloji ve biyoteknolojinin, bilinçsiz ve kontrolsüz uygulanması durumunda, çevrenin korunması ve biyoçeşitlilik açılarından, bazı riskler taşımaktadır (Şahin, 2003; Güvenç, 2008). Daha ziyade gelişmiş ülkelerde üretilmekte olan biyoteknolojik buluşların tarım alanında uygulamasının yaygınlaşması ve kullanımının artması tarımsal üretimde yeni oluşumları beraberinde getirirken gerek çevre gerekse gıda tüketicisi açısından birçok soru işareti oluşturmaktadır (Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009). Göz ardı edilemeyecek diğer bir risk de, modern biyoteknolojinin, barışçı olmayan amaçlarla, ekonomik ve askeri savaş aracı olarak kullanılmasıdır (Şahin, 2003; Güvenç, 2008).

2. NANOTEKNOLOJİ

2.1. NANOTEKNOLOJİNİN TANIMI VE KULLANIM ALANLARI

Nanoteknoloji genel olarak, maddelerin bir atoma veya bir molekülle ayrılma, birleştirilme, şekil bozma ve sağlamlaştırılma gibi teknolojik gelişmeleri içermektedir. Nanoteknoloji, çok sayıda bilim dalını kapsayan son derece disiplinli bir alandır. Bu nedenle nanoteknoloji kimya, biyoloji, genetik, uygulamalı fizik, makine ve elektrik-

elektronik mühendisliği gibi anabilim dalları arasında multidisipliner çalışmaları gerektirmektedir. Ancak nanoteknolojik çalışmalar daha birçok tamamlayıcı bilim dalı (malzeme bilimi ve biyomedikal mühendisliği gibi) ile de kesişmektedir. Nanoteknolojide önemli bir yeri olan malzemelerin tasarımı, sentezi, tanımı ve uygulanmasında bu dallar arasında etkileşimlerle sağlanmaktadır (Anon, 2008; Güvenç, 2008).

Nanoteknoloji, mikrosensörlerin, mikromakinaların, optoelektronik elemanların imalatı ve uygun şekilde bir araya getirilmesi amacıyla endüstriyel alanda ve mikro cerrahide (göz, beyin vb.), diagnostik kitlerde, bilimsel araştırmalarda, yüzey karakterizasyonu ve modifikasyonu, mikroorganizmaların taşınması, ilaç salınım sistemleri, DNA modifikasyonu gibi medikal alanda kullanılmaktadır (TÜBİTAK, 2004; Anon, 2008; Güvenç, 2008; Vikipedi, 2009).

2.2. NANOTEKNOLOJİNİN DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMU

Teknoloji devrimi olarak görülen nanoteknolojinin dünyada hâlâ kuluçka döneminde olduğu ve bu teknolojinin, 2025 yılına kadar gelişimini tamamlaması ve hayatımıza her alanda girmesi beklenmektedir. Nanoteknolojinin önemi 1980'li yıllarda kendini göstermiş ve Almanya, İsrail gibi teknolojide lider olan ülkeler tarafından nanoteknoloji için önemli yatırımlar yapılmıştır ve yapılmaya da devam edilmektedir. Bunu 1995 yılına kadar Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya, Güney Kore ve 1995 yıllarından sonrada bazı Avrupa Birliği ülkeleri gündemine almış ve ortaklaşa olarak destekledikleri çok sayıda ve yüksek maliyette pek çok nanoteknoloji öncelikli araştırma projelerine önemli yer vermişlerdir. 2006 yılı itibariyle Güney Afrika ülkeleri de bu alanda yatırım planlarını açıklamıştır. İran'da da 2005 yılında Ulusal Nanoteknoloji Enstitüsü kurulmuştur. Önümüzdeki on yılda nanoteknoloji sayesinde süper bilgisayarlara mikroskop altında bakılabilecek; insan vücudunda hastalıklı dokuyu bulup iyileştiren, ameliyat yapan nanorobotlar yapılacak; insan beyninin kapasitesi ek nanohafızalarla güçlendirilebilecek; kirliliği önleyen nanoparçacıklar sayesinde fabrikalar çevreyi çok daha az kirletecektir. Ulusal güvenliği ilgilendiren yeni savunma sistemlerinin geliştirilmesi, haber alma/gizlilik konularına yönelik çok küçük boyutlarda aygıtların yapılması gibi konulara nanomalzeme bilimi damgasını vuracaktır. Birim ağırlık başına şu andakinden 50 kat daha hafif ve çok daha dayanıklı malzemeler üretililebilecek ve bunların sonucu olarak insanın günlük yaşamında kullandığı tekstil gibi ürünler değişebileceği gibi, uzay araştırmalarında ve havacılıkta yeni roket ve uçak tasarımlarının ortaya çıkması mümkün olacaktır (TÜBİTAK, 2004; Anon, 2008; Güvenç, 2008). Nanoteknoloji; mikrosensörlerin, mikromakinaların, optoelektronik elemanların imalatı ve uygun şekilde bir araya getirilmesiyle endüstriyel alanda; mikrocerrahide (göz, beyin vb.), diagnostik kitlerde, bilimsel araştırmalarda, yüzey karakterizasyonu ve modifikasyonu ile medikal alanda ve mikroorganizmaların taşınması, ilaç salınım sistemleri, DNA modifikasyonu, hava temizleme cihazları, güneş losyonları gibi daha pek çok alanda kullanılmaktadır. Ayrıca tüm bunların dışında özellikle gıda ve tekstilde etkisini göstermiştir. Farklı sıcaklıklarda tat ve rengi değişen gıdalar, kir tutmayan elbiseler yapılmıştır (Vikipedi, 2009).

Türkiye'de nanoteknolojiye yönelik atılan en önemli adım, Bilkent Üniversitesinde Ulusal Nanoteknoloji Araştırma Merkezi'nin (UNAM) kurulması olmuştur. Ulusal Nanoteknoloji Merkezi, Araştırma laboratuvarları gerekli örgütlenmeye giderek gerek üniversitelerle gerekse "Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)" gibi kamu kuruluşları ve özel sektör arasında önemli işbirlikleri yapılmasını sağlamış ve bu alanda kısa dönemde gerçekleştirilebilecek ulusal hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler arasında; mini gaz sensörleri, biyolojik sensörler, hassas manyetik sensörler, mini foton kaynakları, hızlı nano-elektronik ve nano-sprintronik

aygıtlar, yüksek çözünürlüğe sahip ölçü aletlerinin üretilmesi ve geliştirilmesini sıralayabiliriz. Önümüzdeki 20 yılda nanoteknoloji alanında en çok ihtiyaç yetişmiş insan gücünde olacaktır. Yeterli maddi kaynaklarla teknolojik altyapı sorununu çözmek mümkün olsa da bu alanda çalışacak eleman bulmakta her ülkeden daha fazla ülkemizde yaşanacaktır. Nükleer enerjinin barış amaçlı kullanım kapsamında Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarımsal ve hayvansal üretimin artırılması, gıda ve yem kaynaklarının verimli kullanımı, toplumun gıda güvenliğinin sağlanması konularında yapılan araştırmaları desteklemektedir. Hayvancılıkta kullanılan nükleer teknikler diğer tekniklerden daha duyarlı ve daha kısa sürede doğru sonuçlar alınmaktadır. Nanoteknolojik yöntemlerden biri olan radyasyonun, hastalıklara karşı daha dayanıklı, daha verimli hayvansal ürünlerin elde edilmesine yönelik araştırma ve uygulamalarda kullanımı her geçen gün artmaktadır. Özellikle radyoizotop tekniği ile yapılan araştırmalarda bugüne kadar hayvan beslemede, hayvansal üremede ve hastalıkların teşhisinde çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Dünyada ve ülkemizde nükleer, biyoteknolojik ve gen teknolojileri kullanılarak hayvancılıkta üretim, kalite ve verimin artırılması, toplumun beslenme ve gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla kalite güvence sisteminin kurulması, ekonomik kayıplara sebep olan hastalıkların teşhisi ve eradikasyonu için çalışmalar yapılmaktadır. Nanoteknolojinin hayvansal üretimdeki uygulamasında iki nükleer teknik uygulanmaktadır. Birincisi, izleme tekniği; incelemeye alınan maddelerin (yem hammaddesi, vitamin ve mineral gibi biyolojik maddeler vb.) kimyasal ve fiziksel özelliklerini değiştirmeden radyoizotoplarla (Hidrojen, Karbon, Magnezyum, Fosfor, Kükürt, Klor, Potasyum, Kalsiyum, Krom, Manganez, Kobalt, Çinko, Selenyum, İyot, Sezyum gibi radyoizotoplar) işaretleme yapılarak onların hayvan metabolizmasındaki izlediği yol, kullanımı, emilimi, depolanması, atılımı gibi konularda bilgi edinilmesi sağlanmaktadır. Radyoizotoplarla işaretleme ve izleme tekniği sayesinde hem hayvanlar daha sağlıklı daha karlı beslenmekte hem de insan sağlığı güven altına alınmaktadır. Bir diğer method ise ışınlama tekniği; besin maddelerinin istenmeyen mikroorganizmalarla kontaminasyonu gerek hayvan ve insan sağlığı gerekse gıda ticareti için önem taşımaktadır. Işınlama tekniği yem ve yem hammaddelerinde mikroorganizmalardan kaynaklanan bulaşmayı gidermek için yapılan fiziksel bir uygulamadır. Bu teknikte gıda ve verim kaybına yol açan ve ekonomiye zarar verecek olan zararlı insektlerin, mikroorganizmaların çoğalması ve enfeksiyon yaratma yetenekleri uygulanan radyasyon ışınları ile engellenmektedir. Nanoteknolojinin hayvansal üretimde kullanıldığı önemli bir başka alan da üreme fizyolojisidir. Üremede etkili olan hormonların Radioimmunoassay (RIA) tekniği ile kontrol altına alınması ve antikör radyoizotoplarla kan ve süt örneklerinde hormon miktarlarının tespiti yapılmaktadır. RIA, hayvanların gebeliğe hazır olup olmadıkları, erken gebeliğin tayini, üreme hastalıklarının teşhisi ve suni tohumlama zamanının belirlenmesi gibi birçok konuda karar vermeyi sağladığı gibi özellikle zoonoz öneme sahip hastalıkların teşhisinde de kontrol ve eradikasyonunda RIA'nın Enzyme-Linked Immunosorbent Assay-ELISA ve Enzymeimmunosay-EIA ve diğer ileri teknikleri kullanılmaktadır (TAEK, 2009; Vikipedi, 2009).

3. BİYOTEKNOLOJİNİN TANIMI VE UYGULAMA ALANLARI

Biyoloji ve teknoloji alanındaki gelişmeler biyoteknoloji kavramını ortaya çıkarmıştır ve ilk olarak 1919 yılında Karl Erkey tarafından bu bilimsel ifade olarak dile getirilmiştir (Arda, 1995).

Biyoteknoloji: Mikroorganizma, hücre veya doku kültürlerinden veya mikrobiyal metabolitlerden, genetik, mikrobiyoloji, biyokimya ve mühendislik bilimlerinin

kullanılarak değerli ürünlerin biyolojik sistemi ve canlı organizmaları veya türevlerini kullanan teknolojik uygulamalara yönelik interdisipliner bir bilim dalıdır (Arda, 1995; Kappes, 1999; Wall, 1999; Ward, 2000; Braun, 2002; Chesne vd., 2002; Gijs ve Harry, 2002; Lyson, 2002; Faber vd., 2003).

Biyoteknoloji; canlı organizmaların veya canlılığın moleküler temellerini oluşturan kavram ve işleyiş kurallarının kullanımı ile geliştirilen teknolojileri ve teknolojik ürünleri kapsayan bir teknoloji alanıdır. İnsanlık tarihiyle eşdeğer bir geçmişe sahip olan geleneksel biyoteknoloji, son elli yılda moleküler biyoloji ve genetik alanlarında gerçekleşen bilimsel ilerlemeler sayesinde, yepyeni bir anlam ve önem kazanmıştır (Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009; Tosun, 2009). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde giderek büyük önem taşıyan “Biyoteknoloji” alanındaki araştırma ve eğitim çalışmaları ulusal ve uluslararası örgütlerce desteklenmektedir (Çakmak ve Akder, 2005; Uçar, 2009).

Biyoteknoloji çok disiplinli ve geniş kapsamlı bir bilim dalıdır. Bu nedenle disiplinler arası ortak çalışmalar önem taşımaktadır. Biyoteknoloji tarihsel süreç içerisinde iki uygulamayla karşımıza çıkmaktadır. Bu da Geleneksel Biyoteknoloji ve Modern Biyoteknoloji şeklindedir (Kappes, 1999; Braun, 2002; Lyson, 2002; Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009; Tosun, 2009). Geleneksel Biyoteknoloji; ekme, peynir, çeşitli alkollü içkiler, sirke ve yoğurt gibi maddelerin üretilmesinde bakteri, maya, mantar gibi hiçbir değişikliğe uğratılmamış bazı mikroorganizmalar kullanıldığı fermantasyon teknolojisidir. Modern Biyoteknoloji ise genetik tekniklerin kullanılarak (mutasyon ve rekombinant DNA teknolojisi) biyolojik sistemlerin modifikasyona uğratıldığı ve insan sağlığını ilgilendiren konularda daha çok çalışan (insan kanında, serumunda, hormonlarında, enzimlerinde, aşılarda vb.) biyoteknolojik yararlı ürünlerin üretilmesine olanak veren bir alandır ve klasik biyoteknolojiden modern biyoteknolojiye geçişte; biyolojik çeşitlilik, biyolojik sistemler, canlı organizmalar veya bunların türevleri ve özel amaçlarla elde edilen ürün ya da ürün işleme teknikleri önem kazanmıştır (DPT, 2000; Ward, 2000; Anon, 2001; TÜSİAD, 2006).

Biyoteknoloji, yeni ilaçların üretimi, transgenik bitki ve hayvanların elde edilmesi, biyolojik yakıt elde edilmesi, gen terapileri ve çevre kirliliğini önlemeyi içeren çok farklı araştırma alanlarını kapsamaktadır (Kappes, 1999; Braun, 2002; Gijs ve Harry, 2002; Lyson, 2002). Biosüreç ve Enzim Teknolojisi, Çevre ve Atık Teknolojisi, Yenilenebilir Kaynaklar Teknolojisi, bu teknolojik çalışmalarda Kimyasal Biyoteknoloji, Çevre Biyoteknolojisi, Tarımsal Biyoteknoloji gibi bilimsel uygulamalardan yararlanılmaktadır. Biyoteknoloji ile bitki ve hayvanlarda besin içeriği daha yüksek, hastalıklara dirençli, çevre şartlarına ve diğer streslere toleransı yüksek, daha kaliteli ve daha fazla miktarda ürün elde edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca tarımda, biyoteknoloji sayesinde tarımsal kirlilik ve tarımsal zararlılarla mücadelede de önemli gelişmeler elde edilmiştir (TÜSİAD, 2006; Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009). Hem insan hem de hayvan sağlığı alanında yeni ilaçların oluşturulması ve ilaçların etki mekanizmalarının arttırılması, hastalık tanılarının ve aşılarda geliştirilmesi, gen haritalarının çıkarılması, genetik hastalıklarda tedavilerin yapılmasında biyoteknolojik gelişmelerden yararlanılmaktadır. Bu alandaki biyoteknolojiye “Farmasotik Biyoteknoloji” de denmektedir (Bonneau ve Laarveld, 1999; Houdebine, 2002).

3.1. BİYOTEKNOLOJİNİN DÜNYADA VE TÜRKİYEDEKİ DURUMU

Son yirmi yılda özellikle 2000 yılı itibarıyla biyoteknoloji ile ilgili yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğunu sağlık, tarım, gıda sektörü ve kimyasalların çevreye verdiği zararların giderilmesine yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Ancak biyoteknolojide insanlığın faydasına sunulan buluşların büyük bir kısmı gen nakli yöntemleriyle gündeme gelmiştir (Kappes, 1999; Wall, 1999; Ward, 2000; Gijs ve Harry, 2002; Faber vd., 2003).

Özellikle insan gıdası üretimine yönelik bu tarz yöntemler, tüketici sağlığı ve çevre açısından duyarlı toplumlarda büyük tepki görmekte ve bunlara karşı çeşitli önlemleri ve risk değerlendirme tekniklerini de gündeme getirmektedir. 2020 yılı itibariyle, dünyada üretilen her 50 ilaçtan 10-15'inin biyoteknolojik yöntemlerle geliştirilmiş ve üretilmiş olacağı tahmin edilmektedir. İlaçlarla ilgili alınan patentlerin % 63'ü ABD ve Kanada, % 25'i Avrupa, % 7'si Japonya ve kalan % 5'i diğer ülkelerde geliştirilmiş ilaçlar olacağı bildirilmektedir (DPT, 2000; Allansdottir vd., 2002; Anon, 2003a; Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009).

Tüm dünyada transgenik ürünlerin sınır ötesi taşınma ve kullanımı yönünde çerçeve protokolü oluşturulmuş ve Türkiye'nin de imzaladığı Uluslararası Cartagena Biyogüvenlik Protokolü 2003'ten itibaren de yürürlüğe girmiştir. Tüm ülkelerin bu protokol çerçevesinde biyogüvenlik mevzuatlarını ve alt yapılarını hazırlamaları gereklidir. Türkiye'de Biyogüvenlik ile ilgili çalışmalar ve öneriler T.C. 8. Kalkınma Planı'nda da yer almıştır ve mevcut düzenleme halen yürürlükteki Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı tarafından çıkartılmış olan Transgenik Kültür Bitkilerinin Alan Denemeleri Hakkında Talimat'tır. Aynı zamanda Türkiye'de Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler (BM) Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Biyogüvenlik Protokolünün ulusal koordinasyonunu yapmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği biyogüvenlik konusunda revizyona giderek 2003'te yeni bir mevzuatı (EC/1829 ve EC/1830) yürürlüğe koymuştur. Bu 2 direktif ile gıda/yemde işleme, etiketleme ve izlenilebilirliği kapsamaktadır. Bu direktifler gereği Avrupa'da transgenik ürünlerin üretim ve kullanıma sokulması oldukça yavaştır. Ancak, ülkeler bir taraftan biyogüvenlik açısından tehlike taşıyan uygulamaları engellerken bir taraftan da biyoteknolojik uygulamalara ve biyoteknolojik ürünlere önyargılı karşı çıkılmasından dolayı oluşacak kayıpları da göz ardı etmemektedir. Bu bağlamda Avrupa'da 100 bin hektarın altında ve son derecede kontrollü koşullarda sadece İspanya, Bulgaristan ve Almanya'da transgenik mısır ve Romanya'da transgenik soya ekimi yapılmaktadır. Danimarka, İsveç, Norveç ve Avusturya başta olmak üzere geriye kalan diğer Avrupa ülkeleri, topraklarında Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) ekimine izin vermemektedir (Anon, 2003b; Anon, 2003c; Anon, 2005a; TÜSİAD, 2006). Avrupa Birliği ülkeleri arasında biyoteknoloji konusunda yapılan araştırmalara en fazla sermaye yatıran ülkeler İngiltere, Almanya ve Fransa olarak sıralanabilecektir. Biyoteknoloji ürünleri pazarından, tarıma yönelik ürünlerin aldığı pay incelendiğinde ise, ABD'de yüzde 8, Avrupa'da ise yüzde 16 olduğu saptanmaktadır (OECD, 1997; Anon, 2001; Anon 2004a; Anon, 2004b; Anon, 2005b; Blau, 2005; Anon, 2006).

Bununla birlikte biyoteknoloji gittikçe global bir endüstri haline gelmekte ve yaygınlaşması için çaba sarf edilmektedir. Dünyada modern biyoteknoloji alanında faaliyette olan 4 binden fazla şirket bulunmaktadır. 2004 yılı itibariyle bu şirketler, cirolarını 65 milyar dolara çıkarmışlardır. Biyoteknoloji endüstrisinde en büyük gelişme ABD'dir ve bu alanda önemli bir pazarı elinde tutmaktadır. Bunu bazı Avrupa ve Asya ülkelerindeki şirketler takip etmektedir. Dünyada ABD ve pek çok Avrupa ülkeleri arasında biyoteknoloji pazarı yıllık % 17 büyümekte iken Asya ülkelerinde bu büyüme % 36'dır. Biyoteknolojik gelişmeler içerisinde tarımsal üretimin payı yıldan yıla önemli ölçüde artış göstermektedir. Biyoteknoloji ile yapılan tarımda sadece 2004 yılı içerisindeki büyüme % 20 civarındadır ve gelişmekte olan ülkelerde çok daha hızlı artmaktadır. Dünyada biyoteknolojik tarımın toplam tarım alanı içerisindeki payı 1996'da % 8 iken 2004 yılında % 34'e çıkmıştır. Şu anda dünyada 18 ülkede biyoteknolojik tarım ve 45 ülkede de bu alanda araştırmalar yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Tarımsal biyoteknoloji alanında Çin ve Hindistan önemli gelişmeler kaydetmiştir. Güney Afrika'da pamuk üretiminin % 80'i, mısır tarımının ise % 20-30'u biyoteknolojik yöntemlerle yapılmaktadır. Kenya ve Tanzanya'da da genetiği değiştirilmiş ürünler konusunda test çalışmaları

yapılmaktadır. Modern biyoteknoloji yöntemleri ile elde edilen ürünlerin yaklaşık % 74'ü ABD'de, % 15'i Arjantin'de ve % 10'unu da Kanada da üretilmektedir (Bonneau ve Laarveld, 1999; Aydın, 2000; Braun, 2002; Lyson, 2002; Anon, 2004c; Anon, 2004d; Chatuverdi, 2005; Ernst ve Young, 2005; TÜSİAD, 2006; Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009). Biyoteknoloji konusunda Türkiye'de henüz laboratuvar altyapısı ve yeterli düzeyde araştırma olanakları bulunmamaktadır. Ancak TÜBA raporuna göre Türkiye'de biyoteknoloji alanlarında faaliyet gösteren toplam 137 araştırma birimi vardır ve bu birimlerdeki araştırmacı/uzman sayısı oransal olarak 15 dolayında olup gelişmiş ülkelerdeki benzer birimlerde gözlenen 30-60 sayılarına oranla kötü değerlendirmemeliyiz (Anon, 1996; Anon, 2000a; Anon, 2000b; Başağa ve Çetindamar, 2000; DPT, 2000; Anon, 2006; TÜSİAD, 2006; Anon, 2008; Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009).

Türkiye'nin bir tarım ülkesi olması biyoteknoloji alandaki çalışmalara ağırlık vermesinde önemli bir nedendir. Türkiye'de Tarımsal Araştırma Enstitülerindeki tarla denemeleri dışında transgenik ürünlerin üretilmediği ve henüz geliştirilmiş bir transgenik ürünün bulunmadığı bildirilmektedir (TÜBİTAK, 1993; TÜBİTAK, 1995; Özcengiz, 1996; TÜBİTAK, 1997; TÜBA-TÜBİTAK, 1999; DPT, 2000; Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009).

Türkiye'de 2000 yılında biyoteknolojik çalışmalar yapan şirket sayısı TÜSİAD'ın biyoteknoloji raporunda 50 iken 2005 yılında bu sayı 90'a ulaşmıştır. Ancak bu gelişmeler ciddi bir artışı gösterse de hala yetersiz bulunmaktadır (TÜSİAD, 2006). TÜBİTAK, 2023 yılını hedefleyen biyoteknoloji alanında çalışacak kurum ve kişiler arasında işbirliğinin sağlanması ve teknolojik üretimin kullanımında ortak hareket edilmesini öngören teknoloji yol haritalarının yer aldığı bir rapor hazırlarken Türkiye'de, biyoteknoloji alanında yapılması gerekli projeler, alınması gerekli önemli tedbirleri şu şekilde özetlemiştir:

- 1) Daha fazla finansal kaynakların oluşturulması, 2) Ar-Ge çalışmalarına ağırlık verilmesi, 3) Biyoteknoloji şirketlerinin kurulmasını teşvik edecek politikaların izlenmesi, 4) Patent-mülkiyet haklarının korunması, 5) Teknoloji transferinin artırılması ve var olan teknolojilerin verimli kullanılması, 6) Uluslararası araştırma kurumları ile ilişkiye geçilmesi, 7) Biyoteknoloji teknoparklarının oluşturulması, 8) Teknolojik gelişmelere ve fikirlere ait bilgi bankasının oluşturulması, 9) Uluslararası şirketlerle işbirliğine gidilmesi, 10) Teknolojik ve bilimsel gelişmeler karşısında sağlık, çevre ve etik bakımdan toplumun bilinçlenmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, 11) Risk değerlendirme, risk yönetimi ve izleme-kontrol mekanizmalarının kurulması gibi başlıkları sıralayabiliriz.

4.BİYOTEKNOLOJİNİN HAYVANSAL ÜRETİMDE KULLANILMASI

Bütün dünya ülkelerinde her geçen gün artan nüfusunun kaliteli ve yeterli gıda ihtiyacının karşılanması ortak bir sorundur. Biyoteknolojide, tarım ve gıdada stratejik sektör olarak önümüzdeki yüzyılda da yerini korumaya devam edecektir. 2023 yılında ülkemizin nüfusu yaklaşık 80-85 milyon olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de tarım için yapılan Ar-Ge harcamaları, tarıma yapılan toplam harcamaların % 0,2-0,4'üdür, oysa OECD ortalaması % 1,8 dolaylarındadır (Anon, 2000a; Anon, 2000b; DPT, 2000; Johnson, 2004; TÜSİAD, 2006; Kıymaz ve Tarakçıoğlu, 2009). Ülkemizde tarım sektörü henüz biyoteknoloji uygulamalarına kapalıdır. Türkiye'de biyoteknolojiye dayalı tarımın 2015 yılında 4,3 ila 8,5 milyar dolar arasında bir pazar büyüklüğüne ulaşabileceği düşünülmektedir (Demain, 2000; Anon, 2004b).

Çiftlik hayvanlarında gen transferi yoluyla büyüme parametrelerinin iyileştirilmesi, üreme oranının ve cinsiyet belirlenmesi oranının artırılması, süt üretiminin ve besin değerinin artırılması, yapağı üretim miktarının ve kalitesinin artırılması, hayvanların

yemden yararlanma kabiliyetlerinin artırılması, hastalıklara dirençliliğin yükseltilmesi, kanatlı hayvanlarda büyümenin hızlandırılması verimin artırılması, yumurtanın besin değerinin ve büyüklüğünün artırılması ve önemli olan bazı proteinleri ve terapötik maddeleri gen transferi yoluyla hayvanların kanından veya sütünden salgılanarak elde etmeyi ve transgenik hayvanların organ vericisi haline getirilmesi amaçlanmıştır (Simons vd., 1987; Burt vd., 1995; Damak vd., 1996; Bonneau ve Laarveld, 1999; Cunningham, 1999; Kappes, 1999; Murray, 1999; Chesne vd., 2002; Gijs ve Harry, 2002; Houdebine, 2002; Wall, 2002; Faber vd., 2003; Ivarie, 2003).

Doğal koşullar altında verimleri düşük olan hayvanların yüksek verime ulaşmaları için aşı ve ilaçların gelişmesi, ırkların sürekli verim yönlerine göre seleksiyonu, yetiştirme koşullarının iyileştirilmesi, doğru ve yeterli besleme olanaklarının ve teknolojinin gelişmesinin sağlanması gerekmektedir. Biyoteknolojik ürünler hayvan beslemesinde hayvanın verimini artırmak, sağlığını korumak ve hayvansal ürün kalitesini geliştirmeye yönelik pek çok alanda da yararlı olmuşlardır. Yine hayvan yetiştiriciliğinde maliyetin % 70'ini oluşturan yem giderlerini azaltmaya yönelik çeşitli biyoteknolojik ürünlerde mevcuttur. Hem yemin sindirilme oranını arttırmak hem de yem maliyetini düşürmek amacıyla biyoteknolojik ürün olan bazı enzimler (proteaz, selülaz, hemiselülaz, pentosanaz, b-glukanaz, ve fitaz enzimleri) yaygın olarak kullanılmaktadır (Graham ve Inborr, 1992; Ceylan vd., 1999; Demirel ve Gürbüz, 1999; Sarıca, 1999; Zanini ve Sazzad, 1999; Jin vd., 2000). Bu amaca yönelik gelişmeler devam etmekte ve son yıllarda yine yemlerin sindirimini, ürünlerin verimliliğini ve kalitesini artıran, hayvanların metabolik faaliyetlerini hızlandıran kekik, nane, sarımsak, rezene gibi bazı doğal bitkisel kökenli ürünler geliştirilmiştir. Yine ruminant beslemede önemli bir yem kaynağı olan silajın olgunlaşmasında gerekli fermantasyon oluşmasında yardımcı olacak bazı ajanlar (organik asitler gibi) biyoteknolojik yöntemlerle üretilmektedir (Filya, 2002). Ayrıca yem olarak kullanılması sakıncalı bazı ürünlerin (üre ve bazı enerji sanayinin yan ürünü DDCS gibi) de hayvan beslemede kullanılma olanaklarını (yeme katılan maya, küf önleyiciler, organik asit gibi biyoteknolojik ürünleri sayesinde) yaratmıştır (Karademir ve Karademir, 2003; Ekinci vd., 2005). Biyoteknolojik olarak farklı endüstriyel işlemlere tabi tutulmuş kanola, ayçiçeği gibi küspeler birçok bitkisel ürünün hayvan beslemesi açısından, esansiyel olan metiyonin, lizin, arjinin, triptofan, vb. aminoasitlerce eksiklikleri de yine yemlere dışarıdan biyoteknolojik yöntemlerle üretilmiş sentetik aminoasit kaynaklarının katılması ile mümkündür.

Yüksek verimli ırkların beslenmesi önemli hassasiyetler gerektirmektedir. Besin elementlerinden (bazı esansiyel aminoasitler, vitamin ve mineral gibi besinlerce yetersizlikler) her hangi birinin eksikliği yaşamlarında önemli risk oluşturmaktadır. Bu durumda biyoteknolojik olarak elde edilmiş sindirilebilirliği çok daha yüksek olan (organik formda sindirilebilirliği yüksek L-lisin, Vitamin-mineral madde permiksleri gibi) organik olarak üretilmiş sentetik besin maddeleri kullanılmaktadır. Ayrıca bu organik ürünler sayesinde dışkıyla atılan miktarların azalması hayvansal üretimde ortaya çıkan atıkların çevreye verdiği (kötü koku ve amonyak gibi bileşiklerin) zararları da azaltılabildiği bildirilmektedir. Gelecekte biyoteknoloji sayesinde hayvan beslemede ve hayvan sağlığında pek çok konuda önemli gelişmeler olacağı öngörülmektedir. Bunlar:

- Hayvanların gen haritalarının çıkarılması, besinlerin bu genler üzerindeki etkisinin saptanması ve ona göre beslemenin yapılması.
- Genlerden ve beslemeden kaynaklanan hastalıkların önlenmesi için özel besleme programlarının ve yem çeşitlerinin geliştirilmesi.
- Kanatlı hayvan yetiştiriciliğinde ihtiyaca göre dişi veya erkek civcivlerin elde edilmesi.

- Süt verimi yüksek ırklardan sadece dişi besi ırkı ineklerden de sadece erkek buzağının elde edilmesi.
- İnsanların ihtiyaçlarına veya tercihlerine göre fonksiyonel gıdalarda çeşitliliğin artırılması.

Hayvanlarda verimi arttırmak, büyümeyi teşvik etmek ve salgın infeksiyöz hastalıklardan korunmak, bakteriyel direncin gelişimini sağlamak amacıyla uzun yıllar antibiyotik ve kemoterapötikler kullanılmıştır. Ancak bunların hem insan hem de hayvan sağlığı açısından risk oluşturması nedeniyle yeni arayışlara yönelmiş ve bugün bunların yerine daha az riskle ve doğadaki bitkilerden ve fermantasyon gıdalarından kolayca elde edilen probiyotik, enzim ve organik asit gibi biyoteknolojik ürünlerin kullanılması güncellik kazanmıştır (Whitlock, 1986; Simons, 1987; Aytuğ vd., 1990; Arda vd., 1992; Alp ve Kahraman, 1996; Arpacık, 1999; Aydın ve Koçak, 1999; Bilal vd., 1999; Canoğulları vd., 1999; Çakmakçı ve Karahan, 1999; Sarıca, 1999; Tuncer vd., 1999; Canibe vd., 2001; Midilli ve Tuncer, 2001; Choct, 2003). Bu mikroorganizmalardan probiyotikler, hem bazı sindirim sistemi ile ilgili hastalıkların korunma ve tedavisinde hem de hayvanlarda yemden yararlanmada ve yemlerin sindirilme derecelerini arttırmada kullanılmaktadır (Armstrong ve Gilbert, 1991; Bonneau ve Laarveld, 1999; Ralfe, 2000). Aynı zamanda da bazı fermente süt ürünlerinin (yoğurt, kefir, kıymız, peynir gibi) yapımında starter kültür olarak da kullanılmaktadır (İnal, 1990; Arda vd., 1992; Jara vd., 1996; Tanaka ve Yada, 1996; Çakmakçı ve Karahan, 1999; Yaman, 2000; Roos ve Kafan, 2002). Bir diğer biyoteknolojik ürün olan organik asitler (laktik asit, fumarik asit, propiyonik asit, sitrik asit, formik asit, asetik asit) sindirim sisteminin doğal mikroflorasını oluşturan mikroorganizma dengesini lehine çevirir ve patojenik mikroorganizmaların üremelerini engeller (Şanlı ve Kaya, 1991; Alp vd., 1999; Çakmakçı ve Karahan, 1999). Yine bir diğer önemli biyoteknolojik ürün olan enzimler de son yıllarda, önemli miktarlarda yem katkı maddesi olarak kullanılmaktadır (Ceylan vd., 1999; Demirel ve Gürbüz, 1999).

Hayvanlar genellikle insan sağlığını ilgilendiren pek çok alanda ki araştırmalarda kullanılmaktadır. Hayvan sağlığı için geliştirilen bir çok teknoloji ve yöntem insanlara da transfer edilebilmektedir. Özellikle son yıllarda insan sağlığını ciddi bir tehdidi olan organ ve kan nakillerinde hayvanlardan yararlanabilmek için yoğun araştırmalar yapılmaktadır (Pintado ve Gutierrez-Adan, 1999; Wall, 1999; Houdebine, 2000; Ward, 2000; Arat, 2002; Faber vd., 2003).

5. SONUÇLAR

Nanoteknoloji ve biyoteknoloji, 21. yüzyılda bilişim teknolojisi ile birlikte insanlığın refahında en önemli katkıyı sağlaması beklenen teknolojilerin başında gelmektedir. Ancak temiz çevre ve sürdürülebilir kalkınma için nanoteknoloji ve biyoteknolojinin gelişmesi, ürünlerinin çeşitlendirilmesi önemlidir. Biyoteknolojik ilerlemeler her geçen gün artsa da beraberinde başka sorunları gündeme taşımaya devam etmektedir. Modern biyoteknoloji sayesinde gelecekte çok büyük fırsatlar olduğu kadar, bu teknolojinin yanlış uygulanması durumunda, ekonomi, çevre ve insan sağlığı açısından önemli risk ve tehlikeler de göz ardı edilmemelidir. Modern biyoteknolojinin ve nanoteknolojinin toplumsal refaha katkı sağlaması, ancak çalışmaların her aşamasında biyogüvenlik önlemlerinin alınması ile mümkündür. Bu nedenle nanoteknoloji ve biyoteknoloji birbirine paralel, tamamlayıcı ve biyogüvenliği dikkate alacak yatırımların yapılması gerekmektedir. Artan dünya nüfusunun sağlıklı ve kaliteli beslenmesi için hayvansal gıda üretiminin önemi artmakta ve hayvansal üretimde de özellikle hayvan

besleme alanında yeni teknolojik ve bilimsel gelişmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Hayvansal üretimde verimliliğin miktar ve kalitesini artırmada büyük katkı sağlayan biyoteknolojik ürünler, hem hayvan sağlığı hem de verim arttırmaya yönelik kullanılmış ve büyük kazançlar sağlanmıştır. Bu kazanımlar sayesinde gelecekte, daha düşük yağlı, kolesterolü, yem katkı maddesi ve ilaç atıkları içermeyen hayvansal ürünleri tüketiciye ulaşması sağlanabilecektir. Yine insan sağlığında ihtiyaç duyulan hastalıkların tedavisinde kullanılacak terapötik maddelerin üretiminde biyoreaktörler olarak hayvanlardan yararlanılabilecektir.

Dünya ticaretinde, biyoteknolojik ürünlerin Pazar payı 2010 yılında 25 milyar dolar olması beklenmektedir. Biyoteknolojik ürünlerde tüketicilerin büyük çoğunluğunu üçüncü dünya ülkeleri veya gelişmekte olan ülkeler oluşturmaktadır. Bu nedenle; gelecekte biyoteknolojik üretiminde pay sahibi olabilmek için kendi biyoteknolojik alt yapımızın oluşturulması, bu alanda çalışacak uzman iş gücünün yetiştirilmesi, AR-GE çalışmalarının artırılması ve üniversite ile özel-kamu sektörü arasında işbirliğinin sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Allansdottir, A., Bonaccorsi, A., Gambardella, A., Mariani, M., Orsenigo, L., Riccaboni, M., Pammolli, F., (2002), "Innovation and competitiveness: European biotechnology", Enterprise Papers, European Commission, Brüksel.
- Alp, M. ve Kahraman, R. (1996), "Probiyotiklerin Hayvan Beslemede Kullanılması", İstanbul Üniv. Vet. Fak. Derg., **Vol 22 (1)**, 1-8.
- Alp, M., Kocabağlı, N., Kahraman, R., Bostan, K. (1999), "Effects of Dietary Supplementation with Organic Acids and Zinc Bacitracin on Ileal Microflora, pH and Performance in Broilers", Tr. J. of Vet. Anim. Sci., Vol 23, 451-455.
- Anonim (1996), "Türkiye için Moleküler Biyoloji-Gen Mühendisliği-Gen Teknolojisi-Biyoteknoloji Alanına Yönelik Politika Önerisi", Genetik-Gen Mühendisliği-Biyoteknoloji Alanına Yönelik Politikalar Çalışma Grubu Raporu, TÜBA-TÜBİTAK-TTGTV Bilim-Teknoloji-Sanayi Tartışmaları Platformu, 1996.
- Anonim (2000a), "Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu", DPT, Ankara.
- Anonim (2000b), "Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komisyonu Raporu", DPT, Ankara.
- Anonim (2001), "The Application of Biotechnology to Industrial Sustainability", OECD, Paris.
- Anonim (2003a), "Commission of the European Unions 2003", Life Sciences and Biotechnology- A Strategy for Europe, Brüksel.
- Anonim (2003b), "White Biotechnology: Gateway to a More Sustainable Future", EuropaBio, 2003.
- Anonim (2003c), "Human Cell and Tissue Based Products", Mayıs, EuropaBio, 2003.
- Anonim (2004a), "Main Science and Technology Indicators", OECD, 2004, Paris.
- Anonim (2004b), "Economic Surveys: Turkey", OECD, 2004, Paris.
- Anonim (2004c), "Global update of GM crops in 2004", Agrifood Awareness Australia, Biotech Buletin 12, 194.

- Anonim (2004d) "Industrial Technology Intelligence Services (ITIS)", 2004 Taiwan Industrial Outlook, ITIS.
- Anonim (2005a), "European Medicines Agency", 2005.
- Anonim (2005b), "A Framework For Biotechnology Statistics", OECD, 2005, Paris.
- Anonim (2006), "TÜSİAD Rekabet Stratejileri Dizisi-9", Haziran 2006, Yayın No. TÜSiAD-T/2006/06-421.
- Anonim (2008), "Nano-Biyoteknoloji",
[http://www.turkmeatronik.com/mforum/index.php?topic=3275.0].
- Arat, S. (2002), "Transgenik Hayvan Üretiminde Kullanılan Teknikler", Biyolojik Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Yaz Okulu, İzmir.
- Arda, M. (1995), "Biyoteknoloji (Bazı Temel İlkeler)", KÜKEM Derneği Bilimsel Yayınları 3, 7s, Ankara.
- Arda, M., Minbay, A., Leloğlu, N., Aydın, N., Akay, Ö. (1992), "Özel Mikrobiyoloji", Atatürk Ü. Yay., No:741, Erzurum.
- Armstrong, D. G., Gilbert, H. J. (1991), "The Application Of Biotechnology For Future Livestock Production", Physiological Aspects of Digestion and Metabolism in Ruminants: Proceedings of the Seventh International Symposium on Ruminant Physiology, Academic Press, 595-624, UK.
- Arpacık, R. (1999), "Entansif Sığır Besiciliği", 3. Baskı, Ankara.
- Aydın, G. ve Koçak, D. (1999), "Bazı Antibiyotiklerin Kanatlı Yemlerinde Yem Katkı Maddesi Olarak Kullanımlarındaki Sakıncalar ve Avrupa Birliği'nin Bu Konuda Aldığı Kararlar", VIV. Poultry Yutav'99, Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 3-6 Haziran, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 316-320.
- Aydın, Z. (2000), "Az gelişmiş Ülkelerde Yoksulluk ve Gıda Sorunu", Genetik Mühendisliği, Toplum ve Bilim Dergisi, 108.
- Aytuğ, C. N., Alaçam, E., Yalçın, B. C., Türker, H., Gökçen, H. (1990), "Koyun-Keçi Hastalıkları ve Yet.", Tüm-Vet Yay., No: 2, İstanbul.
- Başaga, H. ve Çetindamar, D. (2000), "Uluslararası Rekabet Stratejileri: Biyoteknoloji Raporu", TÜSİAD, İstanbul.
- Bilal, T., Kutay, C., Özpınar, H., Eseceli, H., Abaş, İ. (1999), "Broylerlerde Broilact® Kullanımının Besi Performansı Üzerine Etkileri", VIV. Poultry Yutav'99, Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 3-6 Haziran, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 472-479.
- Blau, J. (2005), "German Biotech Coming Back", Research Technology Management, Vol 48 (6), 4-6.
- Bonneau, M. ve Laarveld, B. (1999), "Biotechnology in Animal Nutrition, Physiology and Health", Livest. Pro. Sci., Vol 59, 223-241.
- Braun, R. (2002), "People's Concerns About Biotechnology: Some Problems and Some Solutions", J. Biotechnol., Vol 98, 3-8.
- Burt, D. W., Bumstead, N., Bitgood, J. J., Ponce de Leon, F. A., Crittenden, L. (1995), "Chicken Genome Mapping: A New Era in Avian Genetics", Trends in Genetics, Vol 11, 190-194.
- Canibe, N., Engberg, R. M., Jensen, B. B. (2001), "An Overview of the Effect of Organic Acids on Gut Flora and Gut Health", Journal of Anim. Sci., Vol 79, 2123-2133.
- Canoğulları, S., Okan, F., Ayaşan, T. (1999), "Etlik Piliç Karma Yemlerine α -Amilaz ve Proteaz Katkısının Performansa ve Karkas Özelliklerine Etkileri", VIV. Poultry Yutav'99, Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 3-6 Haziran, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 505-514.

Ceylan, N., Sarıca, Ş., Gürsoy, Ü. (1999), “Kanatlı Yemlerinde Fitin Fosfor Yararışlılığını Artırmaya Yönelik Uygulamalar”, VIV.

Poultry Yutav'99, Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 3-6 Haziran, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 321-329.

Chatuverdi, S. (2005), “Dynamics of Biotechnology Research and Industry In India: Statistics”, Perspectives and Key Policy Issues, STI Working Paper 2005/6.

Chesne, P., Adenot, P. G., Viglietta, C., Baratte, M., Boulanger, L., Renard, J-P. (2002), “Cloned Rabbits Produced by Nuclear Transfer from Adult Somatic Cells”, Nature Biotechnol., Vol 70, 366-369.

Choct, M. (2003), “Effects of Organic Acids, Prebiotics and Enzymes on Control of Necrotic Enteritis and Performance of Broiler Chickens” [<http://metz.une.edu.au/?mchoct>.]

Cunningham, E. P. (1999), “The Application of Biotechnologies to Enhance Animal Production in Different Farming Systems”, Livest. Pro. Sci., Vol 58, 1- 24.

Çakmak, E. ve Akder, H. (2005), “DTÖ ve AB’deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı”, TÜSİAD, İstanbul.

Çakmakçı, M. L. ve Karahan, A. G. (1999), “Broyler Gelişiminde Laktobasillerin Önemi”, VIV. Poultry Yutav'99, Uluslararası

Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 3-6 Haziran, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 536-544

Damak, S., Su, H., Jay, N. P., Bullock, D. W. (1996), “Improved Wool Production in Transgenic Sheep Expressing Insulin-like Growth Factor 1”, Bitechology, Vol 14, 185-188.

Demain, A. L. (2000), “Small bugs, big business: The economic power of the microbe”, Biotechnology Advances, Vol 18, 499-514.

Demirel, R. ve Gürbüz, Y. (1999), “Karma Yemlerde Enzim Kullanımı”, VIV. Poultry Yutav'99, Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve

Konferansı, 3-6 Haziran, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 489-495.,

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2000), “Biyoteknoloji ve Biogüvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık

Kalkınma Planı, Ankara.

Ekinci, M. S., Akyol, İ., Karaman, M., Özköse, E. (2005), “Hayvansal Biyoteknoloji Uygulamalarında Güncel Gelişmeler”, KSÜ Fen ve

Mühendislik Dergisi, **Vol 8 (2)**, 89- 95.

Ernst ve Young (2005), “Global Challenges, Global Solutions”, Beyond Borders Global Biotechnology Report, New York.

Faber, D. C., Molina, J. A., Ohlrichs, C. L., Vander Zwaag, D. F., Fere, L. B. (2003), “Commercialization of Animal Biotechnology”,

Theriogenology, Vol 59, 125- 138.

Filya, İ. (2002), “Laktik Asit Bakteri ve Laktik Asit Bakteri+Enzim Karışımı Silaj İnokulantlarının Mısır Silajı Üzerine Etkileri”, Türk

J. Vet. Anim. Sci., Vol 26, 679-687.

Gijs, A. K. ve Harry, A. K. (2002), “Considerations for the Assessment of the Safety of Genetically Modified Animals Used for Human

Food or Animal Feed”, Livestock Produc. Sci., Vol 74, 275-285.

Graham, H. ve Inberr, J. (1992), “Application of xylanasebased enzymes in commercial pig and poultry production”, (Xylan and xylanases, Progress in Biotechnology 7, Elsevier, UK.

- Güvenç, Z. B. (2008), “Nanoteknoloji ile Marka Yaratabilmek için Doğru Model Küme Oluşturmaktır”, Çankaya Üniversitesi Gündem Dergisi, 10. Yıl Özel Sayı, 79-80.
- Houdebine, L. M. (2000), “Transgenic Animal Bioreactors”, Transgenic Res., Vol 9, 305-320.
- Houdebine, L. M. (2002), “The Methods to Generate Transgenic Animals and to Control Transgene Expression”, J. Biotechnol., Vol 98, 145-160.
- Ivarie, R. (2003), “Avian Transgenesis: Progress Towards the Promise”, Trends in Biotechnol., Vol. 21 (1), 14-19.
- İnal, T. (1990), “Süt ve Süt Ürünleri Hijyen ve Teknolojisi”, Final Ofset, İstanbul.
- Jara, P., Gilbert., Delmans, P., Guillemot, J-C., Kaghad, M., Ferrara, P., Lloison, G. (1996), “Cloning and Characterization of the eapB and eapC Genes of Cryphonectria Parasitica Encoding Two New Acid Proteinases, and Disruption of eapC”, Mol. Gen. Genet., Vol 250, 97-105.
- Jin, L. Z., Ho, Y. W., Abdullah, N., Jalaludin, S. (2000), “Digestive and Bacterial Enzyme Activities in Broilers Fed Diets Supplemented with Lactobacillus Cultures”, Poultry Sci., Vol 79, 886-891.
- Johnson, B. A. (2004), “Agricultural Biotechnology: Overview and Selected Issues”, CSR Issue Brief for Congress, Washington DC.
- Kappes, S. M. (1999), “Utilization of Gene Mapping Information in Livestock Animals”, Theriogenology, Vol 51, 135-147.
- Karademir, G. ve Karademir, B. (2003), “Yem Katkı Maddesi Olarak Kullanılan Biyoteknolojik Ürünler”, Lalahan Hay. Araşt. Enst. Derg., Vol 43 (1), 61-74.
- Kıymaz, T. ve Tarakçıoğlu, M. (2009), “Biyoteknoloji Alanındaki Gelişmelerin Yansımaları ve Türkiye'nin Politika Seçenekleri”, Planlama Dergisi DPT'nin Kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayısı, 235- 242, [http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama /42nciyil/kiymazt.pdf].
- Lyson, T. A. (2002), “Advanced Agricultural Biotechnologies and Sustainable Agriculture”, Trends in Biotechnol., Vol 20, 193-196.
- Midilli, M. ve Tuncer, Ş. D. (2001), “Broyler Rasyonlarına Katılan Enzim ve Probiyotiklerin Besi Performansına Etkileri”, Turk J. Vet. Anim. Sci., Vol 25, 895-903.
- Murray, J. D. (1999), “Genetic Modification of Animals in the Next Century”, Theriogenology, Vol 51, 149-159.
- OECD (1997), “Biotechnology and Trade”, OECD Ticaret Komitesi Çalışma Grubu Raporu, Paris.
- Özcengiz, G. (1996), “Biotechnological Developments in Turkey”, Critical Reviews in Biotechnology, Vol 16, 53-94.
- Özgür Ansiklopedi, Vikipedi (2009), “Nanoteknoloji”, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Nanoteknoloji].
- Pintado, B., Gutierrez-Adan, A. (1999), “Transgenesis in Large Domestic Species: Future Development for Milk Modification”, Reprod. Nutr. Dev., Vol 39, 535-544.
- Ralfe, R. D. (2000), “The role of Probiotic Cultures in The Control of Gastrointestinal”, Helth. J. Nutrition, Vol 130, 396-402.
- Roos, N. M. ve Kafan, M. B. (2002), “Effect of Probiotic Bacteria on Diarrhea, Lipid Metabolism, and Carcinogenesis; A Review of

- Papers Published Between 1988 and 1998”, Am. J. Clin. Nut., **Vol 714 (2)**, 405-411.
- Sarıca, Ş. (1999), “Kanatlı Hayvan Beslemede Probiyotik Kullanımı”, Hayvansal Üretim, Vol 39-40, 105-112.
- Sarıca, Ş. ve Kılınç, K. (2004), “Kanatlı Hayvan Beslemede Genetik Yapısı Değiştirilmiş Yem Maddelerinin Kullanımı”, GOÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, **Vol 21 (2)**, 119-125.
- Simons, J. P., McClenaghan, M., Clark, A. J. (1987), “Alteration of the Quality of Milk by Expression of Sheep β -lactoglobulin in Transgenic Mice”, Nature, Vol 328, 530-532.
- Şahin, T. (2003), “Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Biyoteknoloji”, Sümae Yunus Araştırma Bülteni, Vol 3, 1-5.
- Şanlı, Y. ve Kaya, S. (1991), “Veteriner Farmakoloji ve İlaçla Sağaltım Seçenekleri”, Medisan Yay., No:4, Ankara.
- Tanaka, D., Yada, R. Y. (1996), “Expression of Soluble Cloned Porcine Pepsinogen A in Escherichia coli”, Biochem. J., Vol 315, 443-446.
- Tosun, H. (2009), “Biyoteknolojinin Tanımı Tarihçesi ve Uygulama Alanları”, [<http://www.bayar.edu.tr/~gida/biyotek%20unite%201.doc>].
- Tuncer, Ş. D., Şanlı, Y., Küçükersan, K., Filazi, A. (1999), “Stabilize Rumen Ekstraktının Broyler Rasyonlarında Kullanılması”, VIV. Poultry Yutav'99, Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 3-6 Haziran, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 287-293.
- Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) (2009), “Tarım ve Hayvancılık”, [http://www.taek.gov.tr/bilgi/bilgi_maddeler/tarim_hayvan.html].
- Türkiye Bilimler Akademisi (TUBA) (2009), “Hayvancılık Alanı Genel Değerlendirme”, [<http://www.tuba.gov.tr/userfiles/file/yayin/hayvancilikalani.doc>].
- TÜBA-TÜBİTAK (1999), “Türkiye’de Biyoteknoloji/Gen Mühendisliği Çalışmalarında Düzenleyici Kurulların Belirlenmesi Çalışma Grubu”, Rapor Taslağı, 1999.
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) (1993), “TÜBİTAK-Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993-2003”, TÜBİTAK Matbaası, Ankara.
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) (1995), “TÜBİTAK Genetik-Gen Mühendisliği-Biyoteknoloji Alanına Yönelik Politikalar Çalışma Grubu Raporu”, 1995.
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) (1997), “TÜBİTAK Kamu Araştırma-Geliştirme Kuruluşları, Bilgi Derleme-Değerlendirme Çalışması”, 1997.
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) (2004), “Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi”.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) (2006), “Uluslararası Rekabet Stratejileri: Türkiye’de Biyoteknoloji İşbirlikleri TÜSİAD Rekabet Stratejileri Dizisi”.
- Uçar, T. (2009), “Mühendislik Eğitiminde Yeni Eğilimler ve Biyosistem Mühendisliği”, [www.egitim.mmo.org.tr/main/bildiri/]

- Tamer%20UCAR%20.pdf].
- Wall, R. J. (1999), “Biotechnology for the Production of Modified and Innovative Animal Products: Transgenic Livestock Bioreactors”, *Livest. Pro. Sci.*, Vol 59, 243-255.
- Wall, R. J. (2002), “New Gene Transfer Methods”, *Theriogenology*, Vol 57, 189-201.
- Ward, K. A. (2000), “Transgene-mediated Modifications to Animal Biochemistry”, *Trends in Biotechnol.*, Vol 18, 99-102.
- Whitlock, R. H. (1986), “Enteritis and Diarrhoea”, *Current Veterinary Therapy Food Animal Practice*, Ed. Howard J.L., 738-739.
738-739, W.B. Saunders Company, London.
- Yaman, H. (2000), “Partial Characterisation of Lactobacilli Isolated from Commercial Kefir Grain”, PhD Thesis, Huddersfield University, Huddersfield, UK.
- Zanini, S. F. ve Sazzad, M. H. (1999), “Effects of Microbial Phytase on Growth and Mineral Utilisation in Broilers Fed on Maize Soyabean-Based Diets”, *Br. Poult. Sci.*, Vol 40 (3), 348-52.

NORMAL AGREGALARLA SANTRAL ÖLÇEĞİNDE HAFİF BETON ÜRETİMİ

LIGHTWEIGHT CONCRETE PRODUCTION WITH NORMAL WEIGHT AGGREGATES IN THE READY MIXED CONCRETE PLANT

Seher YAŞAR¹

Ercan KARATAŞ²

ABSTRACT

Lightweight concrete is a type of concrete that has heat isolation, decreasing the structural dead load and fire strength is higher than normal weight concrete. Lightweight concrete is a type of concrete which is needed for these features. In general, lightweight aggregates use in the lightweight concrete production.

In this study, our aim is to produce lightweight concrete by using aggregates in exist plant stocks. In the first study we did laboratory, in the second study we did the same method at the RMC plant conditions.

The result of the study in RMC plant to produce lightweight concrete is positive to produce lightweight concrete as the unit weight of 1760-1991 kg/m³ which contains air entrainer additive, normal weight aggregates in the stocks. Concrete which is produced in concrete plant using with air entrainer additive has high pore rate (%40-68). This position caused to decreasing less the compressive strength of samples (5,7-6MPa). It is impossible to use lightweight concrete as load bearing skeleton or supported framework. But lightweight concrete can be used as heat isolation material.

Key words: Air entrainer chemical additives, Compressive strength, Unit weight

ÖZET

Hafif beton, ısı yalıtım özelliği, yapı zati yüklerinin azaltılmasına yardımcı olmaları, normal betona göre daha yüksek yangın dayanım özelliklerine sahip olmaları nedeni ile ihtiyaç duyulan bir beton türüdür. Genel olarak hafif beton üretiminde hafif agregaların kullanılması yoluna gidilmektedir.

Bu çalışmada, hafif beton üretiminin bir hazır beton santralinin mevcut stoklarında bulunan normal birim ağırlıklı agregalarla yapılmasının olanakları araştırıldı. Önce laboratuvar ölçeğinde yapılan çalışmalar daha sonra beton santrali – transmikser ölçeğinde genişletildi.

¹ Kimyager Konya Çimento H.B Konya Çimento H.B Konya -Türkiye

² İnş. Yük. Müh Konya Çimento H.B Teknik Md Konya - Türkiye

Sonuç olarak santral ölçüğünde yapılan denemelerle, hava sürükleyici katkı ve bir hazır beton tesisinin stoklarında bulunan normal birim ağırlıktaki agregalarla 1760 – 1991 kg/m³ birim ağırlığında betonlar üretmenin mümkün olabildiği tespit edilmiştir. Hava sürükleyici katkı kullanılarak santral ölçüğünde üretilen betonların boşluk oranları oldukça yüksektir (%40- 68). Bu durum basınç dayanımlarının düşük çıkmasına (5,7- 6,0 MPa) yol açmıştır. Bu betonlardan taşıyıcı olarak yararlanmak imkânsızdır. Ancak serilerek ve ısı geçirimsizlik malzemesi şeklinde kullanmak mümkün görünmektedir.

Anahtar kelimeler: Hava sürükleyici kimyasal katkılar, Basınç dayanımı, Birim ağırlık

1. GİRİŞ

Hafif betonlar, yüksek ısı yalıtım özellikleri, yapı zati yüklerinin azaltılmasına yardımcı olmaları, normal betona göre daha yüksek yangın dayanım özellikleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Normal betonların birim ağırlığı 2200 – 2400 kg/m³ aralığında değişirken, birim ağırlığı 1800 – 1900 kg/m³ den daha düşük betonlar hafif beton olarak adlandırılmaktadır (Neville, 1996).

Boşluklu hafif agregaların kullanılması, agregaların ince kısmının kullanılmaması veya beton matriksinde hava habbecikleri oluşturulması yolları ile betona hava boşlukları eklenerek hafif beton üretilebilir (Ozkul ve Ark, 1998).

Hafif beton üretiminde hafif agrega kullanılarak birim ağırlığı belirli bir düzeyde tutmak mümkündür. Hafif beton üretiminde kullanılan hafif agregalar üretildikleri malzemenin kaynağına ve kendi birim ağırlıklarına göre sınıflandırılırlar. Üretildikleri malzemenin kaynağına göre hafif agregalar dört farklı sınıfta toplanabilir (Sönmez ve Ark, 2008).

- Doğal Hafif Agregalar: Ponza, volkanik tuf, volkanik cüruf, ağaç parçacıkları vb.
- Doğal Malzemelerden Üretilen Yapay Hafif Agregalar: Genleştirilmiş kil, genleştirilmiş şist, genleştirilmiş arduvaz, perlit, vermikülit ve strafor (EPS) gibi polimer esaslı malzemeler
- Endüstriyel Atıklardan Üretilen Hafif Agregalar: Yüksek fırın cürufu, uçucu kül
- Endüstriyel Atıkların İşlenmesi ile Üretilen Hafif Agregalar: Genleştirilmiş yüksek fırın cürufu, kızdırılmış uçucu kül.

Hafif betonların boşluk hacminin fazla olmaları nedeni ile aşınma dayanımlarının düşük olması ve rutubete karşı yalıtıma gereksinim duymaları olumsuz yönleridir. Ayrıca istenilen mekanik dayanımı sağlamaktan uzak olduğundan yüksek dayanımlı beton uygulamalarında tercih edilmezler. Hafif betonların elastisite modülleri düşük olduğundan deprem sırasındaki deplasmanları da büyük olacaktır.

Hafif agrega tedarikinin her bölgede aynı kolaylıkla yapılamaması, aynı zamanda normal ağırlıklı beton üreten hazır beton santrallerinde hafif agregalarla hafif beton üretilmesi için üretim prosesinde yapılması gereken değişikliklerin zorluğu vb nedenlerle hazır beton santrallerinde zaten kullanılmakta olan agregalarla hafif beton üretimi yapılabilmesi önemli avantajlar sağlayacaktır.

Bu amaçla normal agregalar kullanılarak hafif beton üretilmesini konu alan bir çalışmada (Sağlam, 2007) birim ağırlığı 1056–1734 kg/m³ arasında değişen betonlar üretmek

mümkün olmuştur. Bu çalışmada da benzer yaklaşımlar kullanılarak Konya ve çevresinde kullanılan malzemelerle normal agregalar kullanılarak hafif beton üretiminin olanağı araştırılmıştır.

2. DENEYSEL ÇALIŞMA

2.1. Amaç ve kapsam

Dayanım sınırlaması ana koşul olmaksızın, Konya bölgesi ocaklarından temin edilen kırma agregalar (hafif agrega kullanmaksızın) ve hava sürükleyici katkıları yardımı ile birim ağırlığı 1500–1700 kg/m³ olan hafif beton üretimi olanağı laboratuvar koşullarında araştırılmıştır.

2.2. Malzemeler

Deneylerde kimyasal, mineralojik, fiziksel ve mekanik özellikleri Tablo 1de verilen Konya Çimento AŞ.'de üretilen CEM IIA–42,5R çimentosu kullanılmıştır.

Tablo 1. Deneylerde Kullanılan Çimentonun Kimyasal ve Fiziksel Analiz Sonuçları

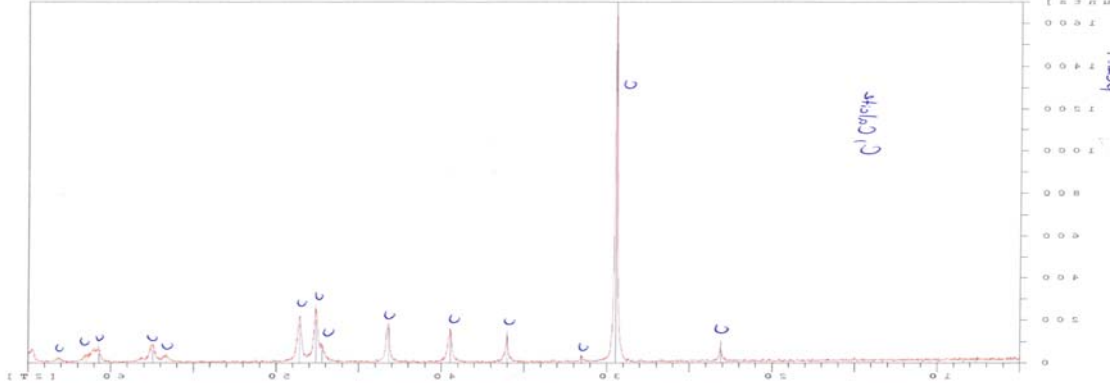
Kimyasal Analiz	(%)	Mineralojik Birleşim	(%)	Fiziksel ve Mekanik Özellikler	
SiO ₂ (%)	21,08	C ₃ S	59,97	2 Günlük basınç day. MPa	22,9
Al ₂ O ₃ (%)	4,90	C ₂ S	15,18	7 Günlük basınç day. MPa	34,5
Fe ₂ O ₃ (%)	3,83	C ₃ A	6,51	28 Günlük basınç day. MPa	46,2
CaO (%)	65,68	C ₄ AF	11,67	Yoğunluk (Density) g/cm ³	3,05
MgO (%)	1,45			Özgül Yüzey Blaine cm ² /g	4046
SO ₃ (%)	1,34			Priz başlangıcı (Dak.)	133
Na ₂ O (%)	0,2			Priz sonu (Dak.)	202
K ₂ O (%)	0,75			Hacim Genleşmesi (mm)	1
Toplam alkali Na ₂ O eş. %	0,7				
Cl- (%)	0,003				
Çözünmeyen Kalıntı (%)	8,55				
Kızdırma Kaybı (%)	4,7				

Çalışmalarda agrega olarak en büyük tane boyutu 12mm olan ve kalker esaslı kırma taş kullanılmıştır. Agregaların fiziki özellikleri Tablo 2’de verilmiştir.

İnce agrega olarak 0-5mm Konya Karaömerler mevki taşı ocaklarından elde edilen kırma kum, İri agrega olarak ta 5-12mm Konya Karaömerler mevki taşı ocaklarından elde edilen kırma agrega kullanılmıştır. Şekil 1’de Agreganın XRD difraktogram’ında mineralojik özellikleri gözükmektedir.

Tablo 2. Agrega Özellikleri

Fiziksel özellikleri	İnce Agrega	Kaba Agrega
Elek aralığı	0/5 mm	5/12mm
Yoğunluk (KYD)	2,64	2,66
Su emme oranı (%)	0,87	0,63
Kuru Gevşek BHA kg/m ³	1682	1612
Kuru Sıkışık BHA kg/m ³	1803	1749
63 µm den geçen (%)	9,7	8,2

Şekil 1. Kalkerin XRD Difraktogramı

Kullanılan agreganın XRD difraktogramından da (Şekil 1) görülebileceği gibi kullanılan malzemenin %95 kalsit (CaCO₃) olduğu görülmektedir.

Çalışmada Tablo 3’de özellikleri verilen iki ayrı tip kimyasal katkı kullanılmıştır. Bunlardan S1 Süper Akışkanlaştırıcı tipte TS EN 934–2 Çizelge 3 özelliklerine uygun Sikament-FFN katkısıdır. H1 ise Hava Sürükleyici tipte TS EN 934–2 Çizelge 5 özelliklerine uygun sentetik yüzey aktif maddelerin karışımı olan bir katkıdır.

Tablo 3. Deneyde Kullanılan Kimyasal Katkılarının Özellikleri

Katkı Adı	d (Yoğunluk) g/ml	pH	Görünüm
S1	1,2116	7,32	Kahverengi
H1	1,0082	4,78	Renksiz, Berrak şeffaf

2.3. Deney Programı ve Karışımlar

Deneyler iki farklı seri halinde planlanmıştır. İlk seri laboratuvar ölçeğinde yapıldıktan sonra ortaya çıkan genel eğilim doğrultusunda seçilen karışım beton santralinde üretilmiştir.

Laboratuvar çalışmalarında çökme miktarı 17–19cm olacak şekilde üretilmiştir. Tablo 4’den katkısız beton ile Süper Akışkanlaştırıcı (S1) betonunun olduğu ifade edilmekte, diğer karışımlarda ise hem Süper Akışkanlaştırıcılı (S1) hem de Hava Sürükleyici katkının (H1) olduğu görülmektedir.

Hedeflenen çökme değerinin elde edilmesi için gerekli olan su/çimento oranı S1 (hava sürükleyici olmayan) betonlarda 0,67 olarak gerçekleşirken, hava sürükleyici katkı kullanılan karışımlarda bu değer 0,50–0,60 aralığında değişmiştir. Tüm karışımlarda çimento dozu 300 kg/m³ olarak sabit tutulmuş ve 6 adet karışım tasarlanmış ve üretilmiştir.

Tablo 4. Laboratuvarda Üretilen Betonun Bileşenleri ve Sonuçları

Karışım No	1		2		3		4		5		6	
	S1	-	S1	H1	S1	H1	S1	H1	S1	H1	S1	H1
Katkı Dozu (%)	1	0	1	0,3	1	0,5	1	0,8	1	1	1	2
Çimento	300		300		300		300		300		300	
Su	203		186		177		172		170		153	
Su/Çimento	0,67		0,62		0,59		0,58		0,57		0,51	
K.Kum (kg/m ³)	1117		1065		1065		1065		1065		1065	
INolu Agr.(kg/m ³)	751		715		715		715		715		715	
Çökme (mm)	0'	190	180	175	180	175	190	175	190	175	190	190
	30'	170	190	180	193	190	190	190	190	190	210	210
	45'	155	195	190	198	192	192	192	192	192	214	214
	60'	140	196	190	200	200	200	200	200	200	217	217
	Taze betonun BHA (kg/m ³)	0'	2339	2240	2120	2009	1988	1890	1988	1988	1890	1890
	30'	2366	2107	1976	1891	1881	1642	1891	1881	1642	1642	
	45'	2383	1914	1834	1798	1700	1505	1798	1700	1505	1505	
	60'	2392	1840	1746	1702	1671	1468	1702	1671	1468	1468	
Taze betonun Ölçülen hava (%)'si	0'	3,5	4,5	12,0	16,5	19,0	23,5	3,5	4,5	12,0	16,5	19,0
	30'	3,2	6,0	13,5	20,5	31,0	36,0	3,2	6,0	13,5	20,5	31,0
	45'	2,6	8,5	16,5	24,0	36,5	42,0	2,6	8,5	16,5	24,0	36,5
	60'	2,1	10,5	20,5	29,0	48,0	49,0	2,1	10,5	20,5	29,0	48,0
Sertleşmiş Bet. BHA kg/m ³	28 gün	2304	2125	1815	1620	1439	1311	2304	2125	1815	1620	1439
Basınç dayanım (kg/cm ²)	Gün	3	156	71	2	-	-	156	71	2	-	-
		7	250	153	91	72	27	-	250	153	91	72
		28	317	235	152	131	82	28	317	235	152	131

Tüm deneylerde pan mikser tipi yatay karıştırıcı kullanılmıştır. 0'dakikadaki karışımlarda $45\text{sn}/\text{m}^3$ karıştırma süresi uygulanmıştır.

Beton karışımlarından alınan (1),(2) ve (3) No'lu numuneler üretimlerinin ertesi günü kalıptan sökülebilmiş, (4) No'lu numune 3gün sonra, (5) ve (6) No'lu numuneler ise kalıptan 7gün sonra çıkartılabilmektedir. Kalıpların sökülmesinin ardından beton numuneler $20^{\circ}\text{C}\pm 2^{\circ}\text{C}$ sıcaklıktaki kirece doymuş su içerisinde bırakılarak deneyin yapılacağı güne kadar kür görmüşlerdir.

Beton santralının ve transmikselerin karıştırma etkinliklerinin farklı olacağı düşünülerek, bu defa sadece hava sürükleyici katkı, çimento ve 0/5 mm kırma kum kullanılarak üretilen karışımların farklı karıştırma sürelerinde taze ve sertleşmiş haldeki özellikleri incelenmiştir. Laboratuvar çalışmalarında kullanılan 5/12 mm kırma taş malzemesinin çıkartılmasının birim ağırlık değerini daha da azaltacağı düşünülmüştür. Karışımlar verilen karışım oranlarında pan mikserle alınarak karıştırılmış, daha sonra transmiksere indirilerek sırası ile 0'dak, 30'dak ve 60'dak karıştırılmış ve deney numuneleri alınmıştır.

Tablo 5. Santralde Üretilen Betonun Bileşenleri ve Sonuçları

Karışım No		7		8		9	
Karışım Süresi		0'		30'		60'	
Katkı Adı		S1	H1	S1	H1	S1	H1
Katkı Dozu	%	0	0,8	0	0,8	0	0,8
Çimento	Kg	300		300		300	
Su	Kg	210		210		210	
Su/Çimento		0,70		0,70		0,70	
K.Kum	(kg/m^3)	1780		1780		1780	
I No'lu Agrega	(kg/m^3)	0		0		0	
Çökme	mm	135		155		175	
Taze betonun BHA	(kg/m^3)	1861		1745		1666	
Taze betonun Ölçülen hava	%	20		40		55	
Sertleşmiş Bet. BHA (28 gün)	(kg/m^3)	1794		1693		1605	
Basınç dayanım (28 gün)	(kg/cm^2)	32		27		14	

Tüm deneyler de cebri dikey tipi karıştırıcı kullanılmıştır.

Beton karışımlarından alınan (7),(8) ve (9) No'lu numuneler üretimlerinden 7gün sonra kalıptan çıkartılabilmektedir. Kalıpların sökülmesinin ardından beton numuneler $20^{\circ}\text{C}\pm 2^{\circ}\text{C}$ sıcaklıktaki kirece doymuş su içerisinde bırakılarak deneyin yapılacağı güne kadar kür görmüşlerdir.

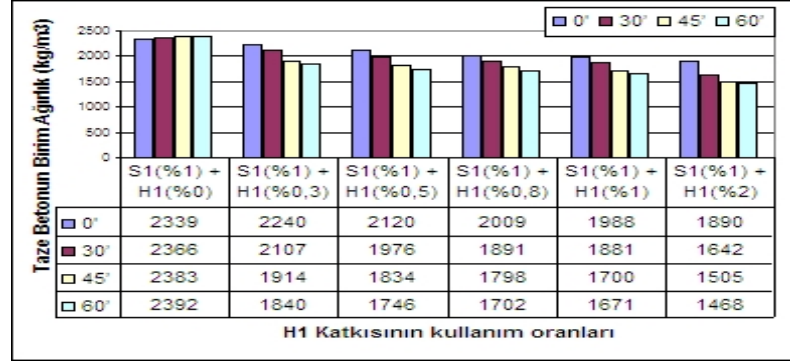
3. DENEY BULGULARI VE TARTIŞMA

3.1 Laboratuvar Ortamında Üretilen Numune Sonuçlarının Değerlendirilmesi

1) Yapılan çalışmalarda, sabit dozajdaki S1 katkısı ile birlikte artan oranlarda kullanılan H1 katkısının taze betonun hava miktarını arttırdığı ve dolayısı ile birim ağırlık değerini düşürdüğü gözlemlenmiştir.

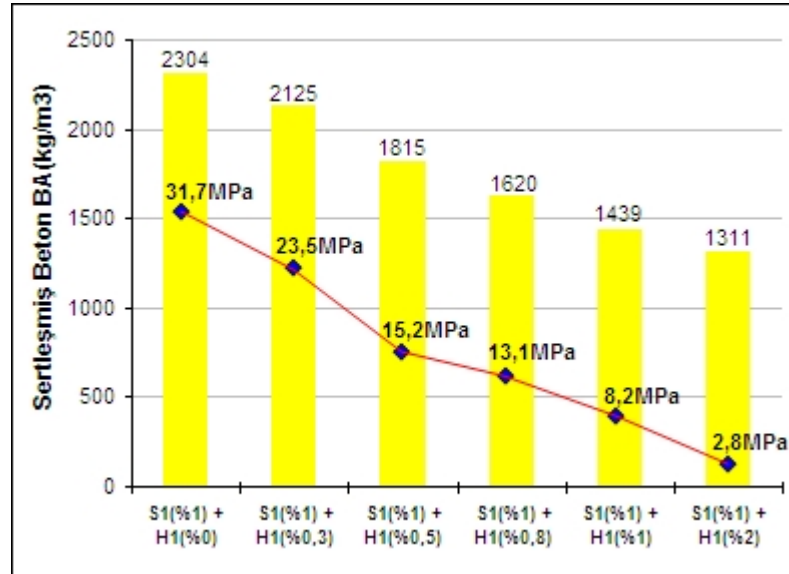
2) Katkisız betonlarda sürekli karıştırma yapılsa bile betonun birim ağırlığında azalma olmadığı gözlemlenmiştir.

3) Hava sürükleyici katkı kullanılmayan (1No'lu) karışımın birim ağırlık değeri 2339 kg/m³ iken, %0,8 oranında H1 katkısı kullanılan (4No'lu) karışımın birim ağırlık değeri 2009 kg/m³'tür. Hafif beton tanımı için bazı standartlarda kullanılan 2000 kg/m³ sınırına oldukça yaklaşmıştır. Aynı tablodan %1 oranında H1 katkısı kullanılan (5No'lu) karışımın birim ağırlığı ise 1988 kg/m³ değerine ulaşmıştır.

Şekil 2. Taze Betonun Birim Ağırlığının Karıştırma Süresine Bağlı Değişimi

4) Hava sürükleyici katkı kullanılmayan (1No'lu) karışımın 28 günlük basınç dayanımı değeri 31,7 MPa iken, % 0,8 oranında H1 katkısı kullanılan (4No'lu) karışımın aynı yaştaki basınç dayanımı 13,1 MPa olarak tespit edilmiştir.

Şekil 3. Sertleşmiş Beton (SB) Numunelerinin Birim Ağırlıklarının Dayanım ile Değişimi

5) Katkısız betonlardan alınan numunelerin 28 günlük birim ağırlığı 2304 kg/m³ olurken, Hava sürüklenmiş H1 katkılı betonlardan alınan numunelerin 28 günlük ağırlığı 2125–1311 kg/m³ aralığında değişmiştir. (Şekil 3)

3.2 Santral Ortamında Üretilen Numune Sonuçlarının Değerlendirilmesi

- 1) Yapılan çalışmalarda, aynı bileşim oranlarında beton santralinde üretilen ve daha sonra transmiksere indirilen karışımın artan karıştırma sürelerinde beton içindeki hava miktarının arttığı, buna karşılık birim ağırlık değerinin düştüğü gözlemlenmiştir.
- 2) Alınan numunelerin birim ağırlık değerlerinin 1794 – 1605 kg/m³ arasında değiştiği gözlemlenmiştir.
- 3) (7),(8) ve (9) No'lu üretilen karışımlardan hiçbiri ertesi gün sonunda kalıptan çıkartılamamıştır. Numunelerin kalıptan çıkması için 3gün bekletilmiştir. Kalıpların sökülmesinin ardından beton numuneler 20°C±2 °C sıcaklıktaki kirece doymun su içerisinde bırakılarak deneyin yapılacağı güne kadar kür görmüşlerdir.
- 4) Numuneler üzerinde sadece 28 gün dayanım deneyleri yapılmıştır. Bulunan değerlerin karıştırılma süresine (0'dak – 30'dak – 60'dak) bağlı olarak düştüğü görülmüş ve ortalama 3,2 – 2,4 – 1,7 MPa civarında bulunmuştur.

4.SONUÇLAR

- 1) Santral ölçeğinde yapılan denemelerde, hava sürükleyici katkı ve bir hazır beton tesisinin stoklarında bulunan normal birim ağırlıktaki agregalarla 1794 – 1605 kg/m³ birim ağırlığında hafif betonlar üretmenin mümkün olabildiği tespit edilmiştir.
- 2) Hava sürükleyici katkı kullanılarak santral ölçeğinde üretilen betonların boşluk oranları oldukça yüksektir (%15 – 55). Bu durum basınç dayanımlarının düşük çıkmasına (3,2 – 1,4 MPa) yol açmıştır.
- 3) Hava sürükleyici katkı içeren betonlar sürekli karıştırıldıklarında, birim ağırlık değerleri düşmekte ve betona sürüklenen hava miktarları artmaktadır. Santral – transmiksere ölçeğinde yapılan denemeler hava sürüklemeye karıştırma süresinin önemli bir etken olduğunu göstermiştir.
- 4) Hava sürükleyici katkı ve bir hazır beton tesisinde bulunan normal agregaların kullanımı ile üretilen ve ancak dökme izolasyon malzemesi olarak değerlendirilebileceği düşünülen bu malzemenin ısı izolasyon deneyleri yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- [1] Neville A.M., Properties of Concrete, Fourth Edition
- [2] Ozkul, H., Çavdar Z., Sağlam, A.R., Artırma, Ş., 1998, "Pumpable Lightweight Aggregate Concrete", European Ready Mixed Concrete Congress (ERMCO 98), Lisbon, Portekiz, vol2/ pp.831–840.
- [3] Sönmez, R., Demir, M., Ekim, H., Strafor Hafif Agregalı Beton, Beton 2004, İstanbul, 2004.
- [4] Sağlam, A.R., Normal Agregalarla Hafif Beton Üretimi, Sika Teknik Bülten Kitabı, ISBN: 978-975-01885, İstanbul, 2007.

OKUL-SANAYİ İŞBİRLİĞİ ÖRNEĞİ ve ISITMA TESİSATI DERSLERİ İÇİN BİR ISITMA LABORATUAR MODELİ

A SAMPLE COOPERATION OF SCHOOL and INDUSTRY A MODEL LABORATORY FOR HEATING INSTALLATION TECHNOLOGY CLASSES

İsmail ÇAĞIRAN¹

Memduh KARA²

S. Orkun DEMİRPOLAT³

ABSTRACT

A heating and Sanitary Installation technician is someone who installs the waste water, clean water and natural gas installations, and who sets up the heating systems that run by solid, liquid, or gas. And who is in charge of these systems' maintenance. So, Natural Gas, Heating and Sanitary Installation Program's basic aim is to support the theoretic information of the students by school's laboratory and workshop facilities, in order to provide trained, professional employees for the industry. By the school and Industry cooperation it was aimed to provide students find the chance of putting their theoretical knowledge into practice. so it is an opportunity for our students to see how they can carry out their theoretical knowledge into real life applications. In the program of Natural Gas, Heating and Sanitary Installation, %60 of the total courses consist of heating and Natural Gas Installation classes. In this research, a model laboratory for heating installation technology is presented that was built by the cooperation of school and industry.

Keywords: Cooperation of School and Industry, Laboratory for Heating Installation Technology, Heating Plant.

ÖZET

Isıtma ve Sıhhi tesisat teknikeri, binalarda atık su, temiz su ve doğalgaz tesisatını yapan, katı sıvı ve gaz yakıt ile çalışan ısıtma sistemlerini kuran, bunların bakım ve onarım işlemlerini gerçekleştiren kişidir. Bu bağlamda doğalgaz ısıtma ve sıhhi tesisat teknolojisi programının genel amacı; eğitim sürecinde verilen teorik bilgilerin mevcut atölye ve laboratuvar imkânlarıyla destekleyerek sektörde ihtiyaç olan ara elemanları yetiştirmektir. Isıtma tesisatı alanında öğrencilerden beklenenler; ısıtma tesisatlarının çalışma prensibini, tesisatın projelendirilmesi sırasında gerekli olan hesaplamaları ve çizimleri yapabilmesi, tesisatın binada yapılmasında kullanılan bütün araç gereç ve cihazların kullanılmasını bilmesi, tesisatta kullanılan elemanları tanıması ve gerektiğinde bakım onarımını yapabilmesidir. Okul sanayi işbirliği ile, okuldaki teorik bilgilerin sanayi alanında uygulamaya alınmasında karşılaşılan gerçek durumlar ve pratik anlamda nasıl hayata

¹ Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , icagiran@selcuk.edu.tr

² Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , memduhkara@selcuk.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , demirpolat@selcuk.edu.tr

geçirildiğinin öğrenci tarafından bu ortam içerisinde yaşanarak anlaşılmasını sağlamak istenmektedir. Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programında ısıtma ve doğalgaz tesisatı dersleri mevcut eğitimin %60 ını kapsamaktadır. Bu çalışmada, oku-sanayi işbirliği ile kurulan bir ısıtma tesisatı laboratuvarı model olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul Sanayi İşbirliği, Isıtma Laboratuvarı, Isıtma Tesisatı.

1.GİRİŞ

Meslek Yüksekokulu, Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyılılık eğitim-öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur.(Yüksek Öğretim Kanunu, 1981). Meslek Yüksekokulları endüstride mühendisler ile işçiler arasındaki ara elemanı oluşturan teknikerleri ve meslek ara elemanlarını yetiştiren iki yıllık üniversite birimleridir(Gürbüz,1999). Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknikeri; yapılarıdaki atık su, temiz su ve doğalgaz tesisatını yapan, doğalgaz, kömür veya güneş enerjisi ile çalışan ısıtma sistemlerini kuran, bunların bakım-onarım işlemlerini gerçekleştiren kişidir.Bu bağlamda Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Program'ının genel amacı; eğitim sürecinde verilen teorik bilgileri mevcut atölye ve laboratuvar imkanlarıyla destekleyerek sektörde ihtiyaç olan ara elemanı yetiştirmektir.Doğalgaz ısıtma ve sıhhi tesisat teknolojisi programının eğitim süreci içerisinde;öğrencilerin planlanan eğitime göre, aşağıdaki alanlarda bilgi sahibi olmalarını amaçlanmaktadır;

- Sıhhi tesisat; pis su ve temiz su tesisatını kapsar.
- Isıtma tesisatı; gaz, katı ve sıvı yakıtlı sistemleri kapsar.

Sıhhi tesisat alanında öğrencilerden beklenenler; pis su ve temiz su tesisatlarının çalışma prensibini bilmesi, tesisatın projelendirilmesi için gerekli hesaplamaları ve çizimleri yapabilmesi, tesisatın binaya kurulmasında kullanılan bütün araç gereç ve cihazları kullanabilmesi, tanıması ve gerektiğinde bakım onarımını yapabilmesidir.Doğalgaz tesisatı, ısıtma tesisatının bir alt alanı olmasına karşın, günümüzde iş hayatında ve sanayi sektöründe bağımsız bir alan olarak düşünülmektedir. Doğalgaz tesisatının alt yapısını ısıtma tesisatı oluşturur. Ancak doğalgaz tesisatının güvenliğinin sağlanması için oluşturulan kanunlar, yönetmelikler ve denetimler, doğalgaz tesisatının programımızda da doğalgaz ön adlı derslerle ifade edilmiştir. Bu anlamda Doğalgaz Tesisatı alanıyla ilgilenecek öğrencilerden beklenenler; doğalgaz tesisatının projelendirilmesi için gerekli hesaplamaları ve çizimleri yapabilmesi, tesisatın binaya kurulmasında kullanılan bütün araç gereç ve cihazların kullanabilmesi, tanıması ve gerektiğinde bakım onarımını yapabilmesidir. Ayrıca doğalgaz tesisatının güvenliğini sağlanması, gereklerini yerine getirmesi ve bu konudaki yönetmelikleri bilmesi istenir.

2.OKUL - SANAYİ İŞBİRLİĞİ

Özel kuruluş ve kamu kuruluşları ile Meslek Yüksekokulları arasında yakın bir ilişki sağlandığında, Meslek Yüksekokulları bu kuruluşların ihtiyaç duydukları elemanları dünya Standardlarında yetiştirebilirler.(Gürbüz, 1996). Okul-sanayi işbirliği ile meslek elemanı ve tekniker yetiştiren önlisans okullarındaki öğrencilerin; okuldan edindikleri teorik ya da pratik bilgileri, gerçek iş hayatı içinde uygulama imkânı sağlanır. Bu yapılmadığı takdirde bireyin iş hayatına uyum süreci uzayacak, ayrıca ekonomik kayıp oluşacaktır. Okul sanayi

işbirliği; okulda edinilen teorik bilgilerin, pratik anlamda nasıl hayata geçirildiğinin öğrenci tarafından anlaşılmasını sağlar. Gelişmişlik düzeyi ne derece yüksek olsa da, bütün ülkelerde iş hayatı ile meslek eğitiminin ortak paralel bir çizgide yürütülmesi zorunlu hale gelmiştir. Eğitim kurumları ile sanayi işletmelerinin yakın bir iş birliği içinde olması kaçınılmazdır. Doğalgaz ısıtma ve sıhhi tesisat teknolojisi programında uygulanan eğitim sürecinde modüler cihazlar ve modüler eğitim araçları söz konusu olmamaktadır. Fakat öğrencinin okul ortamında yukarıda bahsi geçen alanlardaki tesisatları görmesi, tesisat üzerindeki elemanları tanınması, ders eğitiminin somut bir tesisat üzerinde yapılması öğrencinin öğrenme sürecini hızlandırmaktadır. Ayrıca somut bir tesisat üzerinde, öğrenci ilk projelendirme çalışmalarını yapabilmektedir. Genel olarak tesisat sistemleri öğrencilere teorik olarak anlatılmaktadır. Eğitimin teorik ağırlıklı olması öğrencilerin gerçek hayatta tesisat sistemlerinde yaşanan problemleri çözümü sürecini arttırmaktadır. Öğrencinin bu problemleri çözümü sürecinin hızlandırılması için, özellikler ısıtma ve doğalgaza yönelik derslerin eğitimi çalışır bir tesisat sistemi üzerinde yapılmalıdır. Öğrenci çalışan sistem üzerinde kullanılan elemanları bulunduğu konularıyla tanımalı ve bu elemanlarla sistemi kontrol edebilmelidir. Ayrıca öğrencinin sistemdeki değişimleri ifade eden basınç ve sıcaklık değişimlerini gözlemlemesi, sistemin yorumlanması kolaylaşmaktadır. Bu bağlamda öğrenciye yukarıda belirtilen çalışır sistemlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu sistemler, birçok ekipmandan ve cihazdan oluşmaktadır. Bu sistemlerin maliyeti yüksektir. Isıtma ve doğalgaz tesisatlarında kullanılan ekipmanlar ve cihazlar üzerine çalışan birçok firma bulunmaktadır. Bu firmaların çoğu bu ürünlerin imalatını yapmakta ve tesisat sektörüne pazarlamaktadır. Firmalara yapılan görüşmelerde, programımızın ihtiyacı olan ürettikleri ekipman ve cihazların hibe yoluyla kazandırılması noktasında dahi olumsuz durumlarla karşılaşmaktayız. Anlaşıldı ki bu firmalar ticari sektörler olup kurumumuza hibe ettiği ürünler karşılığında kendilerine bir geri dönüşüm beklentisi bulunmaktadır. Firmalar için geçici veya kalıcı reklamlar firmaya sağlanan geri dönüşümlerdir. Firmalara basit isteklerden ziyade, tabanı olan kapsamlı projeler sunulduğunda, firma sizin tekliflerinizi değerlendirmektedir. Firma teklifiniz ciddiye almakta, heyecanlanmaktadır. Projeyi sahiplenerek, katkılarda bulunmaktadır. Genel olarak bu projeler firmanın düzenleyeceği firma ismiyle anılacak, öğrencilerin eğitiminin yapıldığı tesisat laboratuvarlarıdır.

Burada model olarak sunulan “Ferrolı Isıtma Tesisatı Laboratuvarı” bunun bir örneğidir. Bu model projenin ana kapsamı; firma laboratuvarı kendi firmasına ait cihazlardan oluşturacak, bütün cihazlar çalışır durumda olacak, firmanın kendi teknik şartnamelerini burada uygulayacak, çalışan bir prototip tesisat oluşacak. Bu laboratuvar firma adıyla anılmakta ve aynı zanda program öğrencilerinin sürekli kullandığı bir dersliği ifade etmektedir. Bu laboratuvar firma için geri dönüşümü yıllarca süren bir reklam, bir yatırım aracı olmaktadır. Firma ulaşmak hedef kitleyi her öğretim döneminde yenilemektedir. Okullar okul-sanayi işbirliğinde firmalar için anlamsız istekler değil, anlamlı olacak, kendisinin ürettiği, kendisinin pazarladığı ürünlerden oluşan firmaya geri dönüşüm sağlayacak teklifler götürülmelidir. Firmalar aynı zamanda bu işe bir yatırım olarak bakacağı için yapılan iş kalıcı olmalı ve birçok kişiye hitap etmelidir. Programımızda bahsedilen bu ferrolı modelinin bir benzeri, viessmann yoğunmalı cihazlar laboratuvarıdır.

Bu ve benzeri laboratuvarların oluşumunda, okul yöneticisinin oluşumun başından sonuna kadar içinde bulunduğu tutum önemlidir. Firmalar bu tip oluşumlarda muhatap olarak okul yöneticisini alırlar. Yapılan bu oluşumlarda, okul yöneticisi oluşumların başından sonuna kadar olaylara müdahil olmalıdır. Okul yöneticisi, program koordinatörlüğüne ve firmaya gereken bütün desteği vermelidir. Bu desteği Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu yöneticisi Doç. Dr. Osman Akandere şahsında maddelersek;

- Okulda eğitim yapılacak her türlü oluşumu program gözetmeksizin desteklemek.

- Okul için yapılan bütün çalışmalarda öğretim elemanlarını motive etmek.
- Yeni projeler oluşturmak.
- Projeler için gereken fiziki imkânları firmaların isteklerini dikkate alarak oluşturmak.
- Okula destek verecek firmaları ziyaret etmek ve firmaları okulda misafir etmek.
- Firmaları okulda düzenlenecek konferans, panel vb. aktivitelere dahil ederek öğrenci, sanayici kaynaşmasını sağlamak.
- Yapılan bütün çalışmalara il ve ilçe kamu kurumları ile yerel yönetimlerin desteklerini ve katılımını sağlamak.
- Firmalarla yapılan çalışmaların, laboratuvar açılışlarının yazılı ve görsel medya ile duyurulmasını sağlamak.
- Yapılan bütün çalışmaları başından sonuna kadar, takip etmek.

3.ISITMA ve DOĞALGAZ LABORATUARI MODELİ

Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Program'ında Isıtma Tesisatı ve Doğalgaz Tesisatı dersleri mevcut eğitimin %60'ını kapsamaktadır. Kurulan laboratuvar, ısıtma tesisatını kapsadığı gibi doğalgazın yakıt olarak kullanılmasıyla doğalgaz tesisatı ekipmanları ve cihazlarını da kapsamaktadır. Laboratuvarı oluşturan model tesisatın, genel görünümü ve tesisat elemanları Şekil-1,2,3 de görülmektedir.

Şekil 1. Ferroli Isıtma Laboratuvarı Genel Görünümü

Şekil 2. Ferroli Isıtma Laboratuvarı Gaz Tesisatı Ekipmanları ve Cihazları

Şekil 3. Ferroli Isıtma Laboratuvarı Isıtma Tesisatı Ekipmanları ve Cihazları

Tesisat görünümleri verilen ısıtma laboratuvarında, öğrenci aşağıda belirtilen bilgilendirme ve uygulamaları görür, öğrenir ve uygular.

- Doğalgaz ile çalışan cihazların çalışma prensibini öğrenir.
- Isıtma cihazlarının(kazan, kombi) doğalgaza bağlantı hatlarındaki elemanları ve bağlantılarını görür ve çalışma sistemlerini öğrenir.
- Doğalgaz baca uygulamalarını görür ve öğrenir.
- Isıtma tesisatı otomasyon sistemlerini görür ve öğrenir. Bu bağlamda şönt pompa uygulaması ve üç yollu vana uygulamasını görür ve öğrenir
- Isıtma sistemlerinden kaskad sistem (küçük kapasiteli çoklu cihaz sistemi) bağlantısını görür, çalışmasını öğrenir.

- Sıcak su kullanım sistemlerinden boylerli sıcak su üretim tesisatı bağlantısını görür, elemanlarını tanır çalışmasını öğrenir.
- Sıcak su kullanım sistemlerinden termosifonlu sıcak su üretim tesisatı bağlantısını görür, elemanlarını tanır çalışmasını öğrenir.
- Hermetik(hava geçirmez) sistemlerin tesisat bağlantısını görür, elemanlarını tanır çalışmasını öğrenir.
- Kapalı sistem genleşme tesisatı bağlantısını görür, elemanlarını tanır çalışmasını öğrenir.
- Atmosferik brülörlü(yakıcı) kazanın, tesisat bağlantısını görür, elemanlarını tanır çalışmasını öğrenir.
- Bir doğalgaz kazanı üzerindeki gaz yolu armatürlerinin bağlantısını görür, elemanlarını tanır, çalışmasını öğrenir.
- Dış hava kompanzasyonlu (dengelemeli) ekonomik oda termostatlı ısıtma otomasyon sistemi bağlantısını görür, elemanlarını tanır çalışmasını öğrenir.
-

4. SONUÇ

- Doğalgaz ısıtma ve sıhhi tesisat teknolojisi programında uygulanan eğitim sürecinde modüler cihazlar ve modüler eğitim araçları söz konusu olmamaktadır. Fakat öğrencinin okul ortamında tesisat sistemlerini görmesi, tesisat üzerindeki elemanları tanınması, ders eğitiminin somut bir tesisat üzerinde yapılması öğrencinin öğrenme sürecini hızlandırmaktadır
- Okulda aldığı eğitimin bir sonucu olan tesisatların projelendirilmesidir. Bu tip prototip tesisata sahip laboratuarda öğrenci tesisatı inceleyerek, projelendirme uygulamasını yapabilmektedir. Buda öğrenciye özgüven oluşturmaktadır.
- Burada söz konusu olan, Ferrolü Isıtma Tesisatı Laboratuvar'ı bu alanda yapılacak diğer birçok laboratuvarının oluşmasında, hem okullara hem de bu sektördeki firmalara bir model oluşturacaktır.
- Oluşan sanayi okul işbirliği, piyasanın talepleri doğrultusunda bilgi ve beceriye sahip teknikerlerin yetiştirilmesine öncülük etmektedir.

KAYNAKLAR

- Yükseköğretim Kanunu, 1981. Kanun Numarası:2547. Kabul Tarihi:4/11/1981. Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 6/11/1981.Yayımlandığı Resmi Gazete Sayı: 17506.
- Gürbüz, R., 1999. Meslek Yüksekokullarında Hidrolik-Pnömatik Eğitimi.MMO Yayın No: 237/3 ISBN 975-395 351-8 Sayfa 53-70.
- Gürbüz, R., 1996. Meslek Yüksekokulu - Endüstri İlişkilerinde Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu, 22-23 Mayıs 1996. sayfa 85, Çankırı.

OPTİMİZASYON PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜ İÇİN ELİT PARÇACIK SÜRÜ OPTİMİZASYONU

ELITE PARTICLE SWARM OPTIMIZATION ALGORITHM FOR SOLVING OPTIMIZATION PROBLEMS

M. Yasin ÖZSAĞLAM¹ Mehmet ÇUNKAŞ² Ömer ÖZCAN³ Vahit TONGUR⁴

ABSTRACT

Particle Swarm Optimization (PSO), is a population based algorithm which is inspired by the social behaviors of the bird and fish swarms. In this paper, PSO algorithms convergence increased by replacing the worst fitting valued particles with good fitting valued, elite particles. In this wise prevent the decrease of convergence by worst particles. Elite particles decreases diversity so algorithm may trap around the local minimum, to prevent this case an additional mutation operation used. Elite Particle Swarm Optimization (EPSO) algorithms convergence performance compared with Standart Particle Swarm Optimization (SPSO), Genetic Algorithm (GA) and Differantiel Evolution Algorithm (DEA) by using test functions. EPSO algorithm is generated much better solutions and convergence performance than other three algorithms.

ÖZET

Parçacık Sürü Optimizasyonu (PSO), kuş ve balık sürülerinin sosyal davranışlarından esinlenerek geliştirilmiş, popülasyon tabanlı bir optimizasyon algoritmasıdır. Bu çalışmada PSO algoritmasının yakınsama hızının artırılması için, uygunluk değeri kötü olan bireylerin yerine, uygunluk değeri iyi olan elit bireyler yerleştirilmektedir. Bu şekilde kötü parçacıkların yakınsama hızını düşürmesi önlenmektedir. Elit bireylerin çeşitliliği azaltarak, algoritmanın yerel minimuma takılmasını önlemek için ise ek bir mutasyon operatörü kullanılmaktadır. Elit Parçacık Sürü Optimizasyonu (EPSO) algoritmasının yakınsama performansı, Standart Parçacık Sürü Optimizasyonu (SPSO), Genetik Algoritma (GA) ve Diferansiyel Evrim Algoritması (DEA) ile test fonksiyonları kullanılarak, karşılaştırılmaktadır. EPSO algoritmasının diğer üç algoritmaya göre yakınsama hızı ve performansı bakımından daha iyi sonuçlar ürettiği görülmektedir.

¹ Öğr.Gör., S.Ü. Bozkır Meslek Yüksekokulu, myasinozsaglam@selcuk.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr, S.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi, mcunkas@selcuk.edu.tr

³ Öğr.Gör., S.Ü. Bozkır Meslek Yüksekokulu, oozcan@selcuk.edu.tr

⁴ Öğr.Gör., S.Ü. Bozkır Meslek Yüksekokulu, vtongur@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Parçacık Sürü Optimizasyonu (PSO), doğal yaşamdaki sosyal davranışlardan esinlenilerek geliştirilmiş, popülasyon tabanlı evrim algoritmasıdır (Kennedy ve Eberhart, 1995). Balıkların yada kuşların yiyeceğe ulaşırken kendi pozisyonlarını ve sürüdeki diğer komşularının pozisyonları dikkate alarak yiyeceğe ulaştıkları gözlenlenmiştir. Bu yöntem benzer şekilde matematiksel olarak ifade edilerek PSO algoritması ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1995 yılında Kennedy ve Eberhart tarafından duyurulmuş ve birçok mühendislik ve optimizasyon probleminin çözümünde başarı ile kullanılmıştır (Eberhart, 1995).

PSO Algoritması, Genetik Algoritma (GA) gibi diğer optimizasyon algoritmalarına göre, işlem basamaklarının basit ve parametre sayısının az olmasından dolayı, en iyiye ulaşma süresi oldukça kısadır (Angeline, 1998). Bunun yanında PSO algoritması en iyi sonuca ulaşırken tüm bireylerden ve sürünün önceki tecrübelerinden faydalanır, bu sayede algoritmanın yerel en iyiye takılma olasılığı azalır. Bu özellikleri ile PSO algoritması en iyiye ulaşma hızı ve kararlılık açısından, optimizasyon problemlerinin çözümü için iyi bir yöntemdir (Jiang, 2005). PSO algoritmasının avantajlarının çok olmasının yanında bazı dezavantajları da mevcuttur. İlk olarak, sürüdeki her bireyin (parçacık), sürünün elde ettiği en iyi sonuç alındığı sürece en iyiye yaklaşması ve bu durumunda özellikle uygunluk değeri düşük olan bireylerin yerel minimuma takılmasıdır. İkinci olarak arama uzayının büyük olması ve uygunluk değeri düşük olan bireylerin evrimi için harcanan hesaplama süresidir. Uygunluk değeri az bireylerin yol açtığı bu dezavantajları aşmak için uygunluk değeri fazla olan elit bireylerin daha etkin kullanılması gereklidir (Wen ve Yutian, 2005). Bundan dolayı her iterasyonda uygunluk değeri az olan bireylerin yerine uygunluk değeri iyi olan elit bireylerin yer alması iterasyon sayısını ve hesaplama süresini azaltacaktır (Higashi 2003). Bu yöntemin olası yerel minimuma takılma ihtimalini azaltmak için ise ek bir mutasyon operatörü kullanılması, en iyiye ulaşmada yararlı olacaktır. Elit bireylerin etkin olarak hesaplamaya dahil edildiği bu yöntemle Elit Parçacık Sürü Optimizasyonu(EPSO) denir.

Optimizasyon problemlerinin çözümü için genellikle evrim sürecine dayalı, popülasyon tabanlı algoritmalar kullanılır. Bunlardan en çok bilineni Genetik Algoritma(GA)'dır (Çunkaş, 2004). Zamanla GA'ya benzer evrim sürecine dayalı, popülasyon tabanlı bir çok algoritma geliştirilmiş ve optimizasyon problemlerinin çözümünde kullanılmıştır. Diferansiyel Evrim Algoritması(DEA), genetik çaprazlama işlemi, bireysel farklardan yola çıkılarak geliştirilmiştir. Bu bilinçli çaprazlama en iyiye ulaşmada oldukça etkilidir. Parçacık Sürü Optimizasyonu algoritması temelde sürüdeki bireylerin birbirini geliştirmesine dayanan yeni bir algoritmadır. PSO algoritması üzerinde bir çok yeni çalışmalar yapılmıştır (Wensheng vd., 2006). Bu nedenle ilk duyurulan PSO algoritması, Standart Parçacık Sürü Optimizasyonu (SPSO) olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada EPSO algoritması, Standart Parçacık Sürü Optimizasyonu (SPSO) algoritması, Genetik Algoritma (GA) ve Diferansiyel Evrim Algoritması (DEA) ile çeşitli matematiksel test fonksiyonları kullanılarak, yakınsama hızları ve performansları karşılaştırılmıştır. Bu makalenin, 2,3 ve 4. Bölümlerinde algoritmalar hakkında genel bilgiler verilmektedir. Bölüm 5 de kullanılan test fonksiyonları, Bölüm 6 da ise benzetim sonuçları ele alınacaktır. Bölüm 7 de ise genel sonuçlardan bahsedilmektedir.

2. PARÇACIK SÜRÜ OPTİMİZASYONU

Parçacık Sürü Algoritması (PSO) Temel olarak sürü zekâsına dayanan bir algoritmadır. Sürü halinde hareket eden hayvanların yiyecek ve güvenlik gibi durumlarda, çoğu zaman rasgele sergiledikleri hareketlerin, amaçlarına daha kolay ulaşmalarını sağladığı görülmüştür (Carlisle, 2002). PSO bireyler arasındaki sosyal bilgi paylaşımını esas alır. Arama işlemi genetik algoritmalarda olduğu generasyon sayısınca yapılır. Her bireye parçacık denir ve parçacıklardan oluşan popülasyona da sürü (swarm) denir. Her bir parçacık kendi pozisyonunu, bir önceki tecrübesinden yararlanarak sürüdeki en iyi pozisyona doğru ayarlar.

PSO algoritması, bugüne kadar ek parametreler yada operatörler kullanılarak geliştirilmeye devam edilmiştir. İlk duyurulan PSO algoritması Standart Parçacık Sürü Optimizasyonu (SPSO) algoritması olarak adlandırılmaktadır. Elit bireylerin aktif olarak kullanıldığı PSO algoritması ise Elit Parçacık Sürü Optimizasyonu (EPSO) algoritması olarak adlandırılır.

2.1. Standart Parçacık Sürü Optimizasyonu (SPSO)

SPSO algoritmasında temel amaç, arama uzayında birbirleriyle haberleşen parçacıkların (bireylerin), en iyiyi bulmasıdır (Tasgetiren, 2003). Algoritma temel olarak şu basamaklardan oluşur;

- i. Rasgele üretilen başlangıç pozisyonları ve hızları ile başlangıç sürüsü oluşturulur.
- ii. Sürü içerisindeki tüm parçacıkların uygunluk değerleri hesaplanır.
- iii. Her bir parçacık için mevcut generasyondan yerel en iyi (pbest) bulunur. Sürü içerisinde en iyilerin sayısı parçacık sayısı kadardır.
- iv. Mevcut generasyondaki yerel eniyiler içerisinde küresel en iyi (gbest) seçilir.
- v. Pozisyon ve hızlar aşağıdaki gibi yenilenir.

$$V_{id} = W * V_{id} + c_1 * rand_1 * (P_{id} - X_{id}) + c_2 * rand_2 * (P_{gd} - X_{id})$$

$$X_{id} = X_{id} + V_{id}$$

Burada X_{id} pozisyon ve V_{id} hız değerlerini verirken, $rand_1$ ve $rand_2$ değerleri rasgele üretilmiş sayılardır. W atalet ağırlık değeri ve C_1, C_2 ölçeklendirme faktörleridir.

- vi. Durdurma kriteri sağlanıncaya kadar 2,3,4,5 adımlarını tekrar edilir.

2.2 Elit Parçacık Sürü Algoritması (EPSO)

EPSO algoritmasında, en iyiye ulaşırken evrim sürecinde uygunluk değeri iyi olan elit bireyler, uygunluk değeri az olan kötü bireylerin yerini alırlar. Algoritma temel olarak şu basamaklardan oluşur.

- i. Rasgele üretilen başlangıç pozisyonları ve hızları ile başlangıç sürüsü oluşturulur.
- ii. Sürü içerisindeki tüm parçacıkların uygunluk değerleri hesaplanır.
- iii. Bireyler uygunluk değerlerine göre sıralanır.
- iv. Belirlenen sayıda, en kötü bireyler silinir ve yerlerine en iyi bireyler kopyalanır
- v. Her bir parçacık için yerel en iyi (pbest) bulunur. Sürü içerisinde en iyilerin sayısı parçacık sayısı kadardır.
- vi. Mevcut generasyondaki yerel eniyiler içerisinde küresel en iyi (gbest) seçilir.
- vii. Pozisyon ve hızlar aşağıdaki gibi yenilenir.

$$V_{id} = W * V_{id} + c_1 * rand_1 * (P_{id} - X_{id}) + c_2 * rand_2 * (P_{gd} - X_{id})$$

$$X_{id} = X_{id} + V_{id}$$

Burada X_{id} pozisyon ve V_{id} hız değerlerini verirken, $rand_1$ ve $rand_2$ değerleri rasgele üretilmiş sayılardır. W atalet ağırlık değeri ve C_1, C_2 ölçeklendirme faktörleridir.

- viii. Belirlenen oranda rasgele seçilen bireyler arasında mutasyon yapılır. Mutasyon operatörü aşağıdaki formülle belirlenmiştir;

$$P_m = R * P_{r1} + (1-R) * P_{r2}$$

Burada R [0,1] aralığında üretilmiş rasgele sayıdır. P_{r1} ve P_{r2} ise rasgele seçilen iki bireydir.

- ix. Durdurma kriteri sağlanıncaya kadar 2 – 9 adımları tekrar edilir.

3.GENETİK ALGORİTMALAR

Doğada gözlemlenen evrimsel sürece benzer bir şekilde çalışan bir optimizasyon yöntemidir. Karmaşık, çok boyutlu arama uzayında en iyinin hayatta kalması ilkesine göre küresel çözümü arar (Kwon, 2003). GA'lar , uzun çalışmaların neticesinde ilk defa John Holland tarafından optimizasyon problemlerine uygulandı ve öğrencisi David Goldberg tezinde; gaz boru hattının optimizasyonunu içeren bir problemin çözümünü GA ile gerçekleştirdi (Goldberg, 1999). Son zamanlarda GA'lar ile ilgili çalışmalar belirgin bir şekilde artmış ve bilgisayar teknolojisindeki ilerlemelere bağlı olarak çoğu uygulama alanlarında etkili bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Algoritmanın işlem basamakları aşağıdaki gibidir;

- i. Olası çözümlerin kodlandığı bir çözüm grubu oluşturulur. (başlangıç popülasyonu). Popülasyonda bulunacak birey sayısı için bir standart yoktur, problemin türüne göre bu sayı değişebilir. Başlangıç popülasyonu rasgele oluşturulur ve problemin türüne göre çeşitli yöntemlerle kodlanır (ikilik, gerçek veya permutasyon gibi).
- ii. Her kromozomun (bireyin) uygunluk değeri amaç fonksiyonu kullanılarak hesaplanır. Genetik algoritmanın başarısı çoğu zaman bu fonksiyonun iyi tespit edilmesine bağlıdır. Bu adımda en iyi birey seçilerek yerel çözüm olarak elde tutulur.
- iii. Durdurma kriteri olarak daha önceden belirlenmiş generasyon sayısı veya herhangi bir ideal küresel çözüm verilebilir. Durdurma kriteri test edilir. Eğer kriter sağlanıyorsa algoritma durdurulur ve son olarak elde tutulan yerel çözüm, küresel çözüm olarak alınır. Kriter sağlanmıyorsa sonraki adıma geçilerek yeni çözümler aramaya devam edilir.
- iv. Popülasyonda çaprazlamaya tabii tutulacak bireyler oluşturulurken uygunluk değerleri temel alınır ve çeşitli seçim yöntemleri kullanılır. Seçilen bireyler çaprazlama ve mutasyona tabii tutularak yeni bireyler oluşturulur ve Adım 2 ye gidilir. Ancak popülasyonun boyutu sabit büyüklükte kalmalıdır.

4. DİFERANSİYEL EVRİM ALGORİTMASI

Optimizasyon problemlerinde yaygın olarak kullanılan Diferansiyel Evrim algoritması, popülasyon temelli güçlü bir gelişim algoritmasıdır (Storn, 1997). Bu tür algoritmalar genel amaçlı sayısal optimizasyon algoritmaları olarak da nitelendirilmektedir. Diferansiyel evrim algoritmalarında, genetik algoritmalarından farklı olarak, gelişmiş ve etkili bir mutasyon işlemi kullanılmaktadır. Amaç vektör çiftlerinin farkına dayalı olan

mutasyon işlemi, amaç vektörlerinin kendi dağılımları tarafından belirlenir (Karaboğa, 2004). Ayrıca bir ebeveyn vektörden, bir deneme vektörü üretmek için mutasyon ve çaprazlama birlikte kullanılır. Algoritmanın işlem basamakları aşağıdaki gibidir;

- i. Başlangıç popülasyonu ve kontrol parametreleri aşağıdaki şartları sağlayacak şekilde tanımlanır. (NP:populasyon sayısı, CR: Kombi-nasyon oranı, F:ölçeklendirme faktörü)
 $NP \geq 4$, $F \in (0,1+)$, $CR \in [0,1]$.
- ii. Başlangıç popülasyonunun aşağıdaki gibi oluşturulur. Burada D popülasyon üyelerinin boyutunu ifade ederken, G ise "0" olarak atandığı için bireyin ilk parametresini ifade eder
 $\forall i \leq NP \wedge \forall j \leq D : x_{i,j,G=0} = X_j^{lo} + rand_j[0,1].(x_j^{hi} - x_j^{lo})$
 $i = (1,2,\dots, NP)$, $j = (1,2,\dots, D)$, $G = 0$, $rand_j[0,1] \in [0,1]$
- iii. Mutasyon ve Çaprazlama aşağıda belirtildiği gibi yapılır.
 $r_1, r_2, r_3 \in \{1,2,\dots, NP\}$, $r_1 \neq r_2 \neq r_3 \neq i$ (rasgele - seçim)
 $j_{rand} \in \{1,2,\dots, D\}$, (rasgele - seçim)
$$\forall j \leq D, u_{i,j,g+1} = \begin{cases} x_{j,r3,G} + F.(x_{j,r1,G} - x_{j,r2,G}) \\ eger (rand_j[0,1] < CR \vee j = j_{rand}) \\ X_{j,i,G} (diger - durumlarda) \end{cases}$$
- iv. Yeni bireyin uygunluk değeri hedef vektör olarak seçilen ebeveynin uygunluk değerinden daha iyi ise yeni birey ebeveyn ile yer değiştirilir.
$$\bar{x}_{i,G+1} = \begin{cases} u_{i,G+1} - eger - f(u_{i,G+1}) \leq f(x_{i,G}) \\ x_{i,G} - diger \end{cases}$$
- v. Durdurma kriteri sağlanıyorsa sonuç gösterilir değilse 3 ve 4. adımlar tekrar edilir

5. TEST FONKSİYONLARI

Söz konusu Algoritmalar performanslarının ölçülmesi amacıyla literatürde kullanılan sekiz farklı test fonksiyonu seçilmiştir. De Jong tarafından önerilen F₁, F₂, F₃ ve F₄ test fonksiyonları bir çok araştırmada, optimizasyon algoritmalarının performanlarının değerlendirilmesinde kullanılmıştır (De jong, 1975). F₅, F₆, F₇ ve F₈ test fonksiyonları ise Toksarı'nın (2007) çalışmasından alınmıştır. Tablo-1'de test fonksiyonları ve kullanılan sınırlar verilmiştir.

Tablo 1. Test Fonksiyonları

Fonksiyon No	Fonksiyon	Sınırlar
F ₁	$\sum_{i=1}^3 x_i^2$	$-5.12 \leq x_i \leq 5.1$ $i=1..2$
F ₂	$100(x_1^2 - x_2)^2 + (1 - x_1)^2$	$-2.048 \leq x_i \leq 2.048$ $i=1,2$
F ₃	$\sum_{i=1}^5 \text{int}(x_i)$	$-5.12 \leq x_i \leq 5.1$ $i=1..5$
F ₄	$\left[0.002 + \sum_{j=1}^{25} \frac{1}{j + \sum_{i=1}^2 (x_i - a_{ij})^6} \right]$	$-65.536 \leq x_i \leq 65.536$ $i=1,2$
Optimum Değerler		
F ₅	$x_1^2 + 2x_2^2 + 0,3 \cos(3\pi x_1) - 0,4(4\pi x_2) + 0,7$	Küresel Min.=0 $x_1 = 0, x_2 = 0$
F ₆	x^2 if $x \leq 1$ $(x-3)^2 - 3$ if $x > 1$	Küresel Min.=-3 $x = 3$
F ₇	$\frac{(x_1 - 3)^8}{1 + (x_1 - 3)^8} + \frac{(x_2 - 3)^4}{1 + (x_2 - 3)^4}$	Küresel Min.=0 $x_1 = 3, x_2 = 3$
F ₈	$\frac{x_1}{1 + x_2 }$	Küresel Min.=-10 $x_1 = -10, x_2 = 0$

6. BENZETİM SONUÇLARI

Geliştirilen yazılımda, söz konusu algoritmaların bir generasyonu tamamlama süreleri birbirine yakın olduğu için, kaçınıcı generasyonda optimuma ulaştıkları esas alınarak karşılaştırmalar yapılmıştır, ayrıca her bir fonksiyon için ilk 25 generasyondaki yakınsama hızı incelenmiştir. En iyi sonuca kaçınıcı generasyonda ulaştığını belirlemek için, program her bir test fonksiyonu için 50 kez koşturulmuş ve ortalama değerler hesaplanmıştır. Popülasyon sayısı arttıkça optimum sonucu elde etme olasılığı artıyor fakat generasyon süresi uzamaktadır. Testlerde tüm algoritmalar için popülasyon sayısı sabit seçilmiştir. Parametreler için kullanılan değerler Tablo 2 de verilmiştir. Tabloda gösterilen parametre değerleri literatürdeki çalışmalar göz önüne alınarak seçilmiştir. Fakat optimize edilen problemin karakteristiğine göre parametre değerleri farklılık gösterebileceğinden, başka problemlerde benzer parametre değerleri kullanılacak diye bir gereklilik söz konusu değildir.

Tablo 2. Parametreler için kullanılan değerler

Algoritma	Parametreler
EPSO	Popülasyon Sayısı = 100
	Atalet ağırlık Değeri (W) = 0,99
	Ölçeklendirme Faktörleri (C ₁ ve C ₂) = 1,99
	Yerdeğiştirme oranı (n) = 0,2
	Mutasyon Oranı (mr) = 0,05
SPSO	Populasyon Sayısı = 100
	Atalet ağırlık değeri(W) = 0,99
	Ölçeklendirme faktörleri (C ₁ ve C ₂) = 1,99
GA	Populasyon Sayısı = 100
	Çaprazlama oranı = 0,8
	Mutasyon oranı = 0,02
DEA	Populasyon Sayısı = 100
	Kombinasyon oranı(CR) = 0,8
	Ölçeklendirme faktörü (F) = 0,8

Tüm Algoritmaların ortalama yakınsama generasyon sayıları Tablo 3 de verilmiştir. EPSO algoritması bütün test fonksiyonlarında en iyi sonucu vermiştir. Özellikle F₁,F₂,F₃ ve F₄ fonksiyonlarında EPSO en az generasyon sayılarında , en iyiye ulaşmıştır. F₁,F₂ ve F₄ fonksiyonlarında EPSO algoritması ilk generasyonlarda en iyiye ulaşmıştır. GA, F₃ fonksiyonunda 10000 generasyonu geçmesine rağmen en iyiye ulaşamamıştır. Bu yüzden tabloda 10000+ olarak ifade edilmiştir. Genel olarak DEA algoritması ile EPSO ve SPSO algoritmalarına yakın sonuçlar elde edilmiştir. Elit parçacıkların aktif kullanımı ile EPSO algoritmasının SPSO algoritmasına göre en iyiye daha az generasyon sayılarında ulaştığı görülmektedir. Özellikle F₇ ve F₈ fonksiyonlarında generasyon sayılarındaki fark oldukça yüksektir.

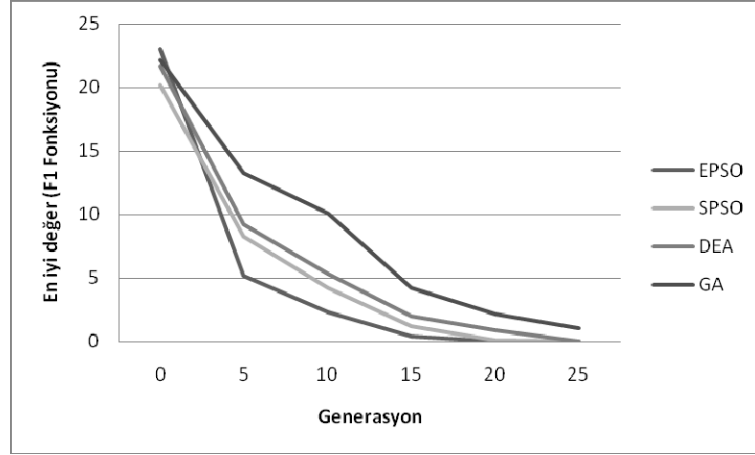
Tablodaki değerlerden anlaşıldığı gibi, genel olarak EPSO, SPSO ve DEA, yakınsama hızları açısından GA'dan oldukça iyidir. Nispeten zor diyebileceğimiz F₅, F₇ ve F₈ test problemlerinde EPSO nun yakınsama generasyon sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Özellikle F₂, F₃, F₄, F₅ F₇ ve F₈ fonksiyonlarında GA daha başarısızdır. EPSO, SPSO ile DEA nun performansları birbirine yakın olmakla beraber en iyi yakınsama hızı EPSO da ölçülmüştür.

Tablo 3. Herbir algoritma için ortalama yakınsama generasyon sayıları

	F ₁	F ₂	F ₃	F ₄	F ₅	F ₆	F ₇	F ₈
EPSO	16	20	140	33	826	116	991	1763
SPSO	19	28	157	35	854	134	1042	1854
DEA	37	60	402	81	912	178	1159	2432
GA	508	3657	10000+	2003	4652	816	5634	9122

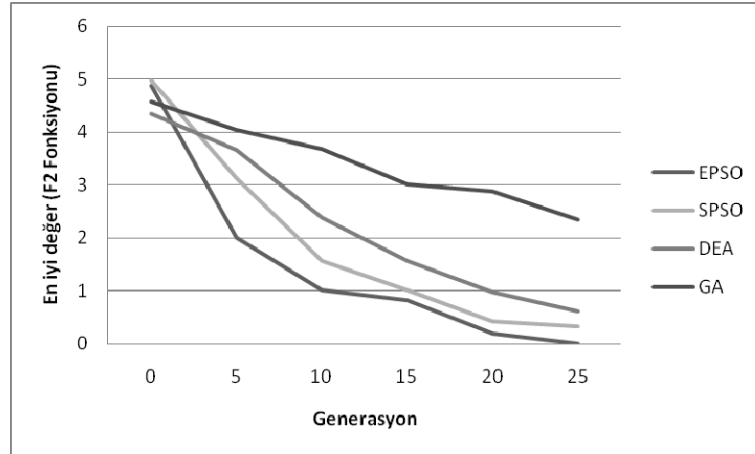
Algoritmaların yakınsama hızlarını daha iyi anlayabilmek için , her generasyondaki ilerleme hızlarını da incelemek gereklidir. Bu yüzden ilk dört fonksiyonun yakınsama hızları Şekil 1, Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4 de verilmiştir. Şekil 1 de görüldüğü gibi EPSO

algoritması, F_1 fonksiyonu için ilk 25 generasyonda oldukça hızlı bir şekilde en iyiye yaklaşmıştır.

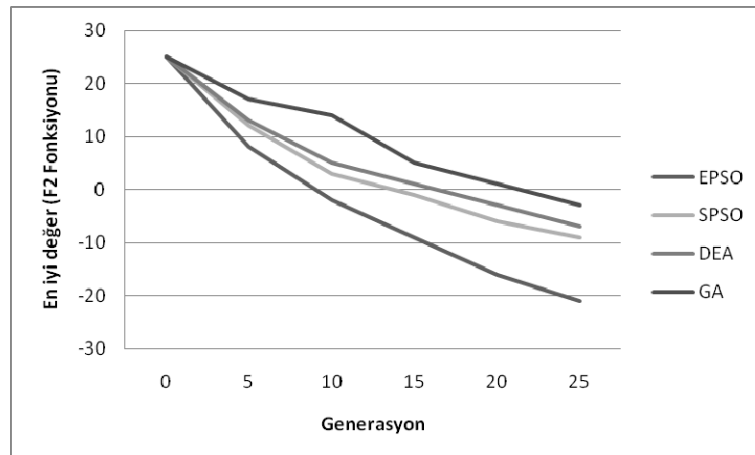
Şekil 1. F_1 fonksiyonu için ilk 25 generasyonda yakınsama hızı

F_2 Fonksiyonu için yakınsama hızı Şekil 2 de gösterilmiştir. Bu fonksiyon için de EPSO algoritması daha hızlı bir şekilde en iyiye yaklaşmıştır.

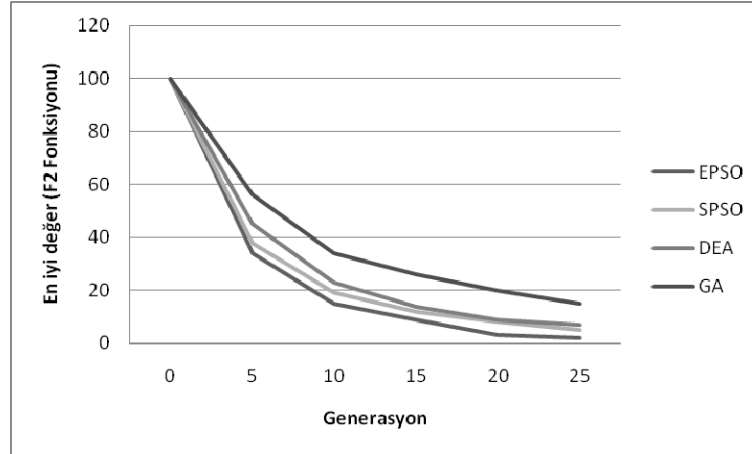

Şekil 2. F_2 fonksiyonu için ilk 25 generasyonda yakınsama hızı

F_3 ve F_4 fonksiyonlarında da EPSO algoritmasının diğer algoritmalara göre daha hızlı bir şekilde en iyiye yaklaştığı görülmüştür. Şekil 3 ve Şekil 4 de yaklaşma hızları gösterilmiştir.

Şekil 3. F3 fonksiyonu için ilk 25 generasyonda yakınsama hızı

Şekil 3. F4 fonksiyonu için ilk 25 generasyonda yakınsama hızı

7.SONUÇLAR

Kuş ve balık sürülerinin iki boyutlu hareketlerinden esinlenerek geliştirilen Parçacık Sürü Optimizasyonu, daha az parametre içermesi ve program yapısının daha kolay olması gibi avantajlara sahiptir. Bu çalışmada, Standart Parçacık Sürü optimizasyonu (SPSO), Elit bireylerin daha aktif kullanılması ile geliştirilen Elit Parçacık Sürü Algoritması (EPSO), Differansiyel Evrim (DEA) ve Genetik Algoritmaların (GA) performansları literatürden seçilen test fonksiyonları kullanılarak karşılaştırıldı. Elde edilen sonuçlardan EPSO nun yakınsama hızı, bu çalışmada sunulan, SPSO, GA ve DEA göre daha iyi olduğu görüldü. Sonuç olarak, optimizasyon problemlerinin çözümünde alternatif bir yöntem olarak EPSO algoritmasının kullanılması avantaj sağlayacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Angeline P. J., Evolutionary optimization versus particle swarm optimization: Philosophy and performance differences. In V.W. Porto, N. Saravanan, D.Waagen, and A. E. Eiben, ed- itors, Evolutionary Programming VII, 7th International Conference EP'98 (California, USA), pages 601–610. Springer-Verlag. Lecture Notes in Computer Science No. 1447, March 1998.
- Carlisle A. J., Applying the Particle Swarm Optimizer to Non-Stationary Environments. PhD thesis, Auburn University, December 2002.
- Çunkaş M., Elektrik Makinalarının Genetik Algoritmayla Optimizasyonu, Doktora Tezi, Selçuk Üniv. Fen Bilimleri Enst. 2004, Konya
- De Jong K.A., An Analysis of the Behavior of a Class of Genetic Adaptive Systems, Phd Thesis, University of Michigan, Dissertation Abstracts International 36(10), 5140B. (University Micro_lms No. 76-9381), 1975.
- Eberhart R., “A new optimizer using particle swarm theory”, Sixth International Symposium on Micro Machine and Human Science, 1995, pp. 39-43.
- Goldberg D.E., Genetic Algorithms in Search, Optimization and Machine Learning, 1999, Addison Wesley.

- Higashi N. and I. H. Particle swarm optimization with gaussian mutation. In Swarm Intelligence Symposium (Indianapolis, Indiana), pages 72–79, Piscataway, NJ., April 2003. IEEE Service Center.
- Jiang Chuanwen and Etorre Bompard. “A hybrid method of chaotic particle swarm optimization and linear interior for reactive power optimization”, *Mathematics and Computers in Simulation*, vol. 68, 2005, pp. 57-65.
- Kennedy J. and R. Eberhart. “Particle swarm optimization” *Proceeding of IEEE International Conference on Neural Networks (ICNN’95)*, vol. 4, Perth, Western Australia, IEEE, 1995, pp. 1942–1947.
- Karaboğa D., *Yapay zeka optimizasyon algoritmaları*, Atlas Yayınları, 2004.
- Karaboğa D., ÖKDEM S., “A Simple and Global Optimization Algorithm for Engineering Problems: Differential EvolutionAlgorithm”, *Turk J Elec Engin*, 12(1), 53-60, 2004.
- Kwon Y.D., Kwon S.B., Kim J., “Convergence enhanced genetic algorithm with successive zooming method for solving continuous optimization problems”, *Comput. Struct.* 81:1715–1725, 2003.
- Storn R., “Diferential Evolution, A Simple and Efficient Heuristic Strategy for Global Optimization over Continuous Spaces”, *Journal of Global Optimization*, 11: 341-359, 1997.
- Shi Y. and R. Eberhart. “A modified particle swarm optimizer”, *Proceedings of the IEEE Conference on Evolutionary Computation*, Singapore, 1998, pp. 69–73.
- Tasgetiren, M. F., Sevkli, M., Liang, Y. C., Gencyilmaz. G., (2004c). Particle swarm optimization algorithm for single machine total weighted tardiness problem, *Proceedings, 2004 Congress on Evolutionary Computation (CEC’04)*, 1412-1419, Portland, Oregon.
- Toksarı M.D., “A heuristic approach to find the global optimum of function”, *Journal of Computational and Applied Mathematics* 209:160–166, 2007.
- Wen Zhang and Yutian Liu. “Adaptive Particle Swarm Optimization for Reactive Power and Voltage Control in Power Systems”, *Lecture Notes in Computer Science*, LNCS, 2005, pp. 449-452.
- Wensheng Yi, Min Yao and Zhiwei Jiang. “Fuzzy Particle Swarm Optimization Clustering and Its Application to Image Clustering”, *Lecture Notes in Computer Science*, LNCS, 2006, pp. 459-467.

ORDU ÜNİVERSİTESİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-EKONOMİK ÇÖZÜMLEMESİ VE ALANINDA BÜYÜK, KÖKLÜ VE ÖNEMLİ BİR MESLEK YÜKSEKOKULU OLMASI AÇISINDAN SONUÇLARA DAYALI GENEL DEĞERLENDİRME

**THE SOCIOECONOMIC ANALYSIS OF THE STUDENTS IN
VOCATIONAL SCHOOL OF UNIVERSITY OF ORDU WHICH IS BIG,
ESSENTIAL AND IMPORTANT IN ITS AREA AND GENERAL
EVALUATION BASED ON THE RESULTS**

Reşit AKDAĞ¹

Nesrin GÜRSES²

ABSTRACT

The Vocational School of Ordu (Ordu TTC) which has an history about 33 years and 3600 students and 23 programs, is the most important, big and exclusive vocational school in our country. That's why and since it has students from every regions of Türkiye, it can be thought that most of the evaluations in the scale of Ordu TTC is to be generalized for Türkiye. We studied on 300 students which were selected random, by using some statistical studies over the delegate of students, and tried to learn of socio-economical structures of the students and evaluated the results. We also studied on some datas as sex, region, age ranges, the way of become a student. It can be seen that vocational schools were selected the students which are from the families which have lower income and lower educational level when we evaluated the results with cross-correlation. The families want to provide university opportunities to their child in spite of difficulties. The most of the students come from vocational high schools, and some part of them come from normal high scholls and some students want to go faculties with the DGS exam. The student are succesful on social activities and they think that the most important thing is family in their life. The study shows that the reform study about vocational schools has valid basics.

Keywords: Socio-economi, student profile, the targets about future.

ÖZET

33 yıllık geçmişi, 3600 civarında öğrencisi ve 23 programıyla Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, ülkemizin en önemli, büyük ve seçkin meslek yüksekokullarından biridir. Bu bağlamda ve her bölgeden öğrencisi olması özelliği ile, meslek yüksekokulumuz

¹ Öğr. Gör., Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, resit_akdag@hotmail.com

² Öğr. Gör., Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, nesrin-gurses@hotmail.com

ölçeğinde yapılan bir çok değerlendirmenin ülkemiz için genellenebileceği düşünülebilir. Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrenci temsilcileri aracılığı ile rastgele seçilmiş 300 öğrenciye yaptırılan yapılan bir anket çalışmasıyla öğrencilerimizin sosyo-ekonomik yapıları öğrenilmeye çalışılmış ve sunulan sonuçlar değerlendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin cinsiyet, bölge, yaş grubu, yerleşme şekilleri gibi pek çok verisi üzerinde çalışılmıştır. Sonuçlar, çarpaz ilişkilerle değerlendirildiğinde, meslek yüksekokullarının daha çok düşük gelir ve eğitim grubundaki ailelerin çocukları tarafından tercih edildiğini göstermektedir. Aileler bütün zorluklara karşın çocuklarının üniversite eğitimi almasını istemektedir. DGS sınavı ile daha yüksek hedeflere yürümek isteyen çok sayıda öğrencinin de bulunduğu ve bunlar içinde meslek lisesi dışındaki liselerden gelen öğrencilerin sayısının diğerlerinden oldukça fazla olduğu da bilinmektedir. Öğrencilerin sosyal faaliyetlerdeki başarısı ve hayatlarının en önemli olgusu olarak aileyi görmeleri de çarpıcı bir sonuç olmuştur. Yapılan çalışma, Meslek Yüksekokulları konusunda düşünülen reform çalışmalarının önemli temellere sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyo-ekonomi, öğrenci profili, geleceğe dönük hedefler.

1. GİRİŞ

Ordu Üniversitesi'nin Kısa Tanıtımı

Ordu Üniversitesi, 17 Mart 2006 tarih ve 5467 sayılı kanun ile Ondokuz Mayıs Üniversitesine bağlı olarak faaliyet gösteren Ünye İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sağlık Yüksekokulu ve Mesudiye Meslek Yüksekokulu ile Karadeniz Teknik Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Ziraat Fakültesi ve Meslek Yüksekokulunun bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Ayrıca, kuruluş yasasıyla beraber Tıp Fakültesi ile Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimleri Enstitüsü ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü açılmış ve daha sonra Ünye Meslek Yüksekokulu ve Fatsa Meslek Yüksekokulu da bünyeye katılmıştır. Akkuş Meslek Yüksekokulu'nun açılması doğrultusunda YÖK'ten onay alınmıştır. Modern bir yerleşke için bütün alt ve üst yapı projeleri tamamlanmış, yeni binaların temelleri atılmıştır. Evrensel boyutta bilgi üretebilecek, çağdaş, bilimsel, teknolojik ve kültürel birikimin egemen olmasını sağlayacak, ülke kalkınmasına ve toplumun gelişmesine katkıda bulunacak aydın ve yaratıcı düşünebilen insanlar yetiştirmek Ordu Üniversitesi'nin en önemli amacıdır. Ayrıca Ordu Üniversitesi'nin misyonu; yöremiz, bölgemiz, ülkemiz ve dünyamız için bilime ve eğitime katkıda bulunacak, insanlığın refahı ve mutluluğu için bilgi üretecek, çağdaş eğitim ortamları oluşturacak; üretilen bilgi ve teknolojiyi toplumun menfaatine sunan, araştıran, sorgulayan ve kendisiyle barışık, genç, dinamik, çalışkan ve ülkesini her şeyin üzerinde tutan gençler yetiştirmektir. Ordu Üniversitesi'nin Vizyonu; eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme ile bilimsel yayın ve uygulamada dünya standartlarına ulaşmak, üreteceği bilgiler ile uluslararası alanlarda tanınmak, evrensel değerlere sahip, üstün nitelikli gençleri yetiştirmek, ülkemizin ve yöremizin bilim, teknoloji, kültür hayatına katkıda bulunarak; üniversite-sanayi-toplum işbirliğini gerçekleştirmek ve çağdaş bir üniversite olmaktır.

Meslek Yüksekokulu'nun Kısa Tanıtımı

1976–1977 Yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak bir İlköğretim Okulu'nun bir kısmında faaliyete iki programla (Yapı İnşaatı ve Elektrik) başlamıştır. 1982–1983 yılında

K.T.Ü'ye bağlanmıştır. Bu dönemde de Motor ve Makine Resim Konstrüksiyon programı açılmış, böylece program sayısı dörde çıkmıştır. 1986 yılında Akyazı Mahallesinde 16 dönüm yer alınmış, 1987 yılında da K.T.Ü tarafından Ordu Meslek Yüksekokulu binalarının yapımına başlanmıştır. 1989 yılında Yüksekokulumuz YÖK –Dünya Bankası 2. Endüstriyel Eğitim Projesi kapsamına alınmıştır. Proje kapsamında Elektrik bölümüne ek olarak Endüstriyel Elektronik, Kontrol Sistemleri Teknolojisi, Elektronik Haberleşme Programları açılmış, bu programlara yeni öğretim elemanları alınarak Bilkent Üniversitesi'nde 2,5 aylık hızlandırılmış İngilizce eğitiminin ve değişik illerdeki oryantasyon programlarının ardından yedişer aylık yurtdışı eğitim programlarına gönderilmişlerdir. 1992–1993 Akademik yılı Kasım ayı içerisinde kendi binalarına taşınmıştır. Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi kapsamında Elektrik, Elektronik Haberleşme, Kontrol Sistemleri Teknolojisi ve Bilgisayar laboratuvarları kurulmuş, İnşaat, Makine ve Elektrik programlarının ikinci öğretimi açılmıştır.1994 yılında Turizm ve Otelcilik programı, 2001 yılında da Halkla İlişkiler Programı açılmış böylece program sayısı dokuzaya yükseltilmiştir. 2002–2003 eğitim-öğretim yılından itibaren, Milli Eğitim Bakanlığı YÖK METEP projesi kapsamında meslek liselerinden doğrudan geçişle öğrenci almaya başlamış, bu kapsamda bölüm ve programlar da aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir:

TEKNİK PROGRAMLAR BÖLÜMÜ

I. ÖĞRETİM

1. İnşaat programı
2. Otomotiv programı
3. Makine programı
4. Elektrik programı
5. Endüstriyel elektrik programı
6. Elektronik Haberleşme programı
7. Endüstriyel Otomasyon programı
8. Bilgisayar Teknolojisi ve programlama
9. Makine Resim ve Konstrüksiyon programı
10. Gemi makineleri programı

İKDİSADİ VE İDARİ PROGRAMLAR BÖLÜMÜ

I. ÖĞRETİM

1. Turizm ve Otelcilik programı
2. Halkla İlişkiler programı
3. Muhasebe programı

TEKNİK PROGRAMLAR BÖLÜMÜ

II. ÖĞRETİM

1. Mobilya programı
2. Endüstriyel Elektronik programı
3. İnşaat programı
4. Makine Resim ve Konstrüksiyon programı
5. Elektrik programı
6. Makine programı
7. Gemi Makineleri programı
8. Tekstil programı
9. Bilgisayar Teknolojisi ve programı
10. El Sanatları programı

İKDİSADİ VE İDARİ PROGRAMLAR BÖLÜMÜ

II. ÖĞRETİM

1. Muhasebe programı
2. Turizm ve Otelcilik programı
3. Halkla İlişkiler programı

2008 yılı içinde Tekstil ve Mobilya programları kapatılmış, Gemi Makinaları programı Fatsa Meslek Yüksekokulu'na devredilmiş ve 6 yeni programın açılması teklifi yapılmıştır.

Başlangıçta 4 programla 300–350 öğrencisi olan Yüksekokulumuzun bugün iki bölüm, 22 (12 gündüz, 10 gece olmak üzere) programda 3600 civarında öğrencisi bulunmaktadır. Buna göre Ordu Üniversitesi'nin mevcut öğrencilerinin %51'i Meslek Yüksekokulumuzda okumaktadır. Şu anda 1 profesör, 7 yardımcı doçent, 30 öğretim görevlisi, 4 okutman

olmak üzere 42 akademik personeli ve 17 idari personeli vardır. Ayrıca meslek dersleri için Ordu Üniversitesi'nin diğer akademik birimlerinden, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı meslek liselerinden ve diğer kurum ve kuruluşlardan toplam 42 uzman öğretici yüksekokulumuzda ücretli ders vermektedir.

2005–2006 Akademik yılı itibariyle 16 dönüm arazi üzerine 6000 m² kapalı alanı, açık spor tesisleri, kantini, yemekhanesi, 4 bilgisayar laboratuvarı, 2 elektrik laboratuvarı, Endüstriyel Elektronik laboratuvarı, Endüstriyel Otomasyon laboratuvarı, Elektronik Haberleşme laboratuvarı, Otomotiv atölyeleri, Mobilya atölyesi, Beton Kalite Kontrol laboratuvarı ve küçük çaplı AR-GE'ler ile eğitim-öğretime devam etmektedir.

Ülkemizin en önemli ve büyükleri arasında yer alan Meslek Yüksekokulu ayrıca YÖK tarafından Hayat Boyu Öğrenme Merkezi kurulmak üzere seçilen 26 Meslek Yüksekokulundan biridir. Yakın gelecekte uzaktan eğitime geçilmesi için çalışmalar hızla sürdürülmektedir.

Görüldüğü gibi Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu ülkemizin en önemli, büyük ve seçkin meslek yüksekokullarından biridir. Hemen her bölgeden öğrencisi olan meslek yüksekokulumuz ölçeğinde yapılan bir çok değerlendirmenin ülkemiz için genellenebileceği söylenebilir. Buna göre, Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrenci temsilcileri aracılığı ile rastgele seçilmiş 300 öğrenci üzerinde yapılan bir anket çalışmasıyla öğrencilerimizin sosyo-ekonomik yapıları ortaya çıkarılmış ve sonuçlar ülke geneli anlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ankette öğrencilere; anne ve babalarının hayatta olup olmadığı, evlerine her ay giren toplam gelir, evlerinde kaç kişi yaşadığı, kaç kardeş oldukları, ailelerinde üniversite mezunu kaç kişi olduğu, ailelerinde üniversite öğrencisi kaç kişi olduğu, aileye gelir getirenlerin gelir kaynağının ne olduğu, kendileri için hayatta en önemli şeyin ne olduğu, sosyal faaliyetlerinin ne olduğu, Ordu'da nerede kaldıkları, ailelerinin yaşadığı yer, ailelerinin evin kime ait olduğu gibi seçenekleri olan sorular sorulmuştur. Cevaplar değişik ölçütlere göre değerlendirilmiştir. Ayrıca öğrenci bilgi sistemi üzerinde yapılan inceleme ile öğrencilerin geldikleri bölgeler, yaş grupları, cinsiyete dayalı bilgiler, yerleşme şekilleri gibi daha bir çok değerlendirme ölçütü verisine erişilmiş ve bunlar üzerinde çalışılmıştır. Aileleri tarafından büyük umutlarla üniversite eğitimi almalarının istendiği gençler üzerinde sosyal faaliyetlerdeki başarıyı ve hayatlarının en önemli olgusu olarak aileyi görmelerini gözlemlemek çarpıcı olmuştur. Ekonomik zorlukların hem aile ve hem de gençlerin kendilerine özgü gelişim ve yönelimleri üzerinde ne tür etkileri olduğu konusunda ayrıntılı çalışmalar yapılması yerinde olacaktır. Yapılan çalışma, Meslek Yüksekokulları konusunda düşünülen reform çalışmalarının önemli temellere sahip olduğunu göstermektedir.

2. SOSYO-EKONOMİ KAVRAMI VE SOSYO-EKONOMİK STATÜ ÖLÇEĞİ

Birkaç yıl önce, 26 ilde 8 bin 500 hanede yapılan araştırmayla Türkiye'nin yeni sosyo-ekonomik profili güncellenmiştir [1]. Bu profili çalışmaya aynen almakta fayda görülmemiştir. Çünkü, verilen diğer kaynaklardan da görüleceği üzere, sosyo-ekonomik profiller ülkeden ülkeye değişmektedir. Buna göre Türkiye için Sosyoekonomik Statü Ölçeğinde A, B, C1, C2, D ve E grubu için şu kriterler belirlenmiştir: *Genel nüfusun içindeki sayıları, kaç kişi yaşadıkları, eğitim düzeyleri, çocuk sayıları, oturduğu eve sahip olma oranları, evlerindeki konfor standartları, ileri teknoloji ürünlerini kullanımları, araç sahipliği oranları, evin alışverişini kimin yaptığı, hazır yiyecekler, dondurulmuş gıda*

maddeleri, dilimlenmiş ekmek gibi farklılaşan talepleri, cep telefonu ve ev telefonu kullanma oranları, bilgisayar sahipliği ve ücretli TV yayınlarını tercih oranları, borçlanmaktan korkup korkmadıkları, kredi kullanımları, ayakkabılarını kapının önünde bırakıp bırakmadıkları, gazete ve dergi okuma oranları.

DPT tarafından yayınlanan bir çalışmada [2], gelir seviyesini belirleyen iki ana faktör olduğunun söylenebileceği belirtilmektedir. Bunlar; *mevcut gelir dağılımının yapısı ve üretimin maddi yapısı ve toplumsal kesimler ve sosyal faktörlerdir.* Çalışmada şöyle denilmektedir: *“Bu iki grup etken, ülkede uygulanan sosyo-ekonomik politikalarla karşılıklı ilişki içindedir. Bu politikalar üretimin yapısı ve gelir dağılımı konusunda tercihleri içerir; ne tür bir sermaye birikim modelinde hangi toplumsal kesimlerin daha avantajlı olacağı, hangilerinin avantajsız olacağı belirlenir. Dolayısıyla, bu politikalar, hangi toplumsal kesimin nasıl bir sosyo-ekonomik koşulda yaşayacağını belirler. Bu politikalar, elbette tepeden gelen politikalar değildir. Bunlar, gelir dağılımının niteliği, üretimin maddi yapısı, toplumsal kesimlerin birbirleri ile ilişkileri ve var olan sosyal göstergelerin gelişmişliğine bağlı olarak ortaya çıkar.”*

Başka bir çalışmada [3], Türkiye sözkonusu olduğunda, gelir ile sosyo-ekonomik statü grupları arasında bir ilişki olmadığı söylenmektedir. Bunun sebebi olarak da Türkiye'nin az gelişmiş bir ülke sayılması ileri sürülmüştür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için aynı kriterler geçerli değildir, denilmektedir. Yani, *“Gelir düzeyinin, sosyo-ekonomik statü belirlerken kritik bir faktör olarak kullanılmaması ortaya şu sonucu çıkarıyor: A, B, C, D ve E olarak adlandırılan sosyo-ekonomik statü gruplarında yer alan ve dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan insanların yaşam standartları ve tarzları birbirine benzese de, gelir düzeyleri farklı olabiliyor [3].”*

Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölüm Başkanı Prof. Dr. Muammer Yaylalı'nın başkanlığında 9 öğretim üyesi tarafından gerçekleştirilen "Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması" [4] adlı çalışma da ilginç sonuçlar vermiştir. Demografik, sosyal ve ekonomik profilinin yanı sıra öğrenim gördükleri yerleşke ekonomisine katkıları ve harcama kalıbının ortaya çıkarılması hedeflenen araştırmada ayrıca, öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif gereksinmelerine, eğitim kalitesinin artırılmasına dönük düşüncelerin ortaya konulması, boş zamanlarını değerlendirme biçimleri, ülke sorunlarına ilişkin ilgi düzeyleri ve bağımlılık yapan maddelere karşı eğimleri de belirlenmiştir.

3. MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNE DAİR GENEL İSTATİSTİKİ BİLGİLER

2000 yılından bugüne dek meslek yüksekokulumuzdan 2673'ü erkek, 1192'si kız olmak üzere toplam 3865 öğrencimiz mezun olmuştur. Bu dönemde kayıt yaptıran öğrencilerimizin %56'sı mezun olmuştur. II. Öğretimde mezunlarımızın %8,8'i 2 yılda, %69,5'u 3 yılda, %16,4'ü 4 yılda, %4,5'u 5 yılda ve %0,8'i 6 yılda mezun olmaktadır. I. Öğretimde ise mezunlarımızın %7,7'si 2 yılda, %65,4'ü 3 yılda, %18,2'si 4 yılda, %5,9'u 5 yılda ve %2,8'i 6 yılda mezun olmaktadır.

Kayıt yaptıran öğrencilerimizin mezuniyet dışındaki kayıt sildirme sebeplerine bakıldığında, son 9 yılda kaydı silinen 3221 öğrencinin %15,2'si derslerini yasal süresi içinde bitiremediği için, %39,9'si kendi isteğiyle, %5,8'i devamsızlık yüzünden, %1,5'u yatay geçiş yaptığı için, %18,3'ü katkı payını yatırmadığı için, %18,7'si mahkeme kararı

ile, %1'i kayıt silme ile, %0,2'si disiplin cezası ile, %0,1'si ölüm sebebiyle, %0,03'ü üst üste 2 yıl kayıt yaptırmadığı için kaydının silindiği görülmektedir.

Tablo 1. Ordu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu'na hangi bölgelerden öğrenciler geliyor? (2000-2009 yılları arası 9 yıllık ortalamalar)

Karadeniz	Akdeniz	Marmara	Ege	İç Anadolu	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu
%57	%4	%19,8	%4,2	%10,3	%2,4	%2,3

Karadeniz Bölgesinden gelen öğrencilerin %49'u Ordu ve ilçelerinden gelmektedir. Ordu ve ilçelerinden gelen öğrencilerin genel öğrenci sayısına oranı ise %28'dir. Bu oran Giresun için %5, Samsun için %10 ve Trabzon için %7'dir. İç Anadolu Bölgesinden en çok öğrenci gelen il Amasya'dır ve genel öğrenci sayısına oranı %1'dir. Türkiye genelinde öne çıkan diğer illere bakılacak olursa, Mersin'den gelen öğrenci sayısının genel öğrenci sayısına oranı %1,5, İzmir'den gelen öğrencilerin genel sayıya oranı %1,8 ve İstanbul'dan gelenlerin genel sayıya oranı ise %1,5'dur.

Halen okumakta olan kız öğrencilerimizin %2,5'u 18 yaş ve altı, %62'si 19-21 yaş arası, %26,3'ü 22-24, %9,2'si ise 25 yaş ve üstü yaş guruplarındandır.

Halen okumakta olan erkek öğrencilerimizin %1,6'sı 18 yaş ve altı, %64'ü 19-21 yaş arası, %25'i 22-24, %9,6'sı ise 25 yaş ve üstü yaş guruplarındandır.

4. ORDU ÜNİVERSİTESİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-EKONOMİK PROFİLLERİ

4.1. 2006 yılı verileri

2006 yılında Okul Müdürümüz Prof. Dr. Turan KARADENİZ önderliğinde yine meslek yüksekokulumuzda yapılan ve şu an basımda olan, Ordu Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Profili konulu bir anket çalışmasının konumuzla ilgili bazı sonuçlarını buraya almakta fayda görüyoruz. Bu şekilde bazı ölçütler açısından hem karşılaştırma yapma imkânı bulacak ve hem de sonuçlarımızın tutarlılığını daha güçlü şekilde iddia edebileceğiz.

Tablo 2. Günde kaç öğün yiyorsunuz?

Üç öğün yiyorum	Kahvaltı + Öğle	Kahvaltı + Akşam	Öğle + Akşam	Sadece öğle	Sadece akşam
%36,38	%2,9	%28,57	%27,23	%1,56	%3,35

Tablo 3. Okula hangi ulaşım yöntemi ile geliyorsunuz?

Okula hangi ulaşım yöntemi ile geliyorsunuz?	Özel araçla	Servis	Dolmuş	Yürüyerek
	%5,75	%4,87	%43,36	%46,02

Tablo 4. Cep telefonunuz var mı? Varsa ne sıklıkla değiştirirsiniz?

Var	Yok	6 ayda bir değiştiririm	Senede bir değiştiririm	Bozulmadıkça değiştirmem
%96,75	%3,25	%0,2	%4,46	%12,17

Tablo 5. Elinize geçen para yeterli mi?

İhtiyacımdan fazla	Yeterli	Yetersiz
%4,59	%59,28	%36,13

Tablo 6. Masraflarınızı nasıl karşılıyorsunuz?

Ailem	Burs/Kredi	Çalışarak	Yardımlarla	Borçlanarak
%72,39	%6,96	%13,26	%2,17	%5,22

Tablo 7. Okulumuza geliş sebebiniz nedir?

Ailem istedi	İş bulmak için	Meslek öğrenmek için	Sistem getirdi	Sosyal çevre edinmek için	Evlenmek için	Bilmiyorum
%11,18	%23,63	%43,88	%12,87	%5,06	%0,63	%2,74

4.2. 2009 yılı verileri

Kendi çalışmamızın verileri ise şöyledir:

Ankete katılan öğrenci sayısı 299'dur. Bunların 194'ü erkek (%64,9) ve 105 tanesi de (%35,1) kız öğrencilerdir.

Tablo 8. Anne - babanız hayatta mı?

	Anne hayatta baba vefat etti	Anne vefat etti, baba hayatta	İkisi de hayatta	İkisi de vefat etti
Erkek	%5	%3	%91	%0
Kız	%3	%4	%91	%0
Genel	%4	%4	%91	%0

Tablo 9. Evinize her ay giren toplam gelir ne kadar?

	0-500YTL arası	500-1000YTL arası	1000-1500 YTL arası	1500YTL ve üzeri
Erkek	%21	%34	%25	%18
Kız	%15	%31	%22	%27
Genel	%18	%33	%24	%23

Tablo 10. Evinizde kaç kişi yaşıyor?

	3 kişi	4 kişi	5 kişi	6 veya daha fazla
Erkek	%15	%38	%32	%12
Kız	%15	%38	%33	%12
Genel	%15	%38	%32	%12

Tablo 11. Kaç kardeşiniz?

	Kardeşim yok	2 kardeş	3 kardeş	4 veya daha çok
Erkek	%5	%39	%28	%26
Kız	%7	%40	%30	%20
Genel	%6	%40	%29	%24

Tablo 12. Ailenizde üniversite mezunu kaç kişi var?

	Hiç yok	Sadece annem	Sadece babam	Kardeşim
Erkek	%66	%2	%5	%25
Kız	%62	%0	%11	%31
Genel	%64	%1	%8	%28

Tablo 13. Ailenizde üniversite öğrencisi kaç kişi var?

	1	2	3	4 veya daha fazla
Erkek	%90	%7	%2	%0
Kız	%70	%24	%1	%1
Genel	%80	%16	%2	%1

Tablo 14. Aileye gelir getirenlerin gelir kaynağı nedir?

	Emekli	Kamu (memur)	Özel sektör	Serbest meslek
Erkek	%32	%15	%15	%35
Kız	%40	%14	%15	%28
Genel	%36	%15	%15	%32

Tablo 15. Sizin için hayatta en önemli şey nedir?

	Para	Kariyer	Aile	Diğer
Erkek	%10	%14	%72	%4
Kız	%10	%16	%70	%4
Genel	%10	%15	%71	%4

Tablo 16. Sosyal faaliyetiniz var mı? Varsa nedir?

	VAR					
	Var	Yok	Spor	Sanat	Öğrenci kulüpleri	Diğer
Erkek	%73	%27	%55	%8	%2	%6
Kız	%47	%53	%19	%17	%7	%6
Genel	%60	%40	%37	%13	%5	%6

Tablo 17. Aileniz nerede yaşıyor?

	İl	İlçe	Köy
Erkek	%47	%32	%18
Kız	%64	%25	%8
Genel	%56	%29	%13

Tablo 18. Öğrenciliğiniz sırasında nerede kalıyorsunuz?

	Ordu'nun ilçesine gidip geliyorum	Giresun veya ilçesine gidip geliyorum	Özel yurt	KYK	Kendi tuttuğum ev	Akrabamın yanında	Ailemle birlikte	Diğer
Erkek	%7	%2	%11	%27	%24	%5	%17	%3
Kız	%3	%0	%17	%38	%17	%1	%20	%0
Genel	%5	%1	%14	%33	%21	%3	%19	%2

Tablo 19. Aileniz oturduğu ev;

	Kira	Kendinize ait	Diğer
Erkek	%22	%77	%1
Kız	%28	%71	%1
Genel	%25	%74	%1

Anket sonuçları değerlendirilirken cevaplar arasındaki çapraz ilişkilere de bakılmıştır. Buna göre;

Kız öğrencilerin hayatta en önemli şey olarak aileyi görenleri içinde aylık aile gelirleri 1000 TL ve altında olanlarının toplam kız sayısına oranı %25 ve toplam öğrenci sayısına oranı ise %9'dur. Bu oranlar aylık gelirin 1000 TL'nin üzerinde olması durumunda %34 ve %12'dir.

Kız öğrencilerin hayatta en önemli şey olarak kariyeri görenleri içinde aylık aile gelirleri 1000 TL ve altında olanlarının toplam kız sayısına oranı %4 ve toplam öğrenci sayısına oranı ise %1,3'dür. Bu oranlar aylık gelirin 1000 TL'nin üzerinde olması durumunda %8 ve %2,6 olup az önceki verilerin tam iki katıdır.

Kız öğrencilerin hayatta en önemli şey olarak parayı görenleri içinde aylık aile gelirleri 1000 TL ve altında olanlarının toplam kız sayısına oranı %2,8 ve toplam öğrenci sayısına oranı ise %1'dir. Bu oranlar aylık gelirin 1000 TL'nin üzerinde olması durumunda %2 ve %0,7'dir.

Kız öğrencilerin hayatta en önemli şey olarak gördüğü diğer şeyler; anne, vatan, millet, huzur, mutluluk, özgürlük, sağlık, iyi bir hayat ve Allah olup cevap sayılarının kız öğrenciler içindeki oranı %5'tir.

Erkek öğrencilerin hayatta en önemli şey olarak aileyi görenleri içinde aylık aile gelirleri 1000 TL ve altında olanlarının toplam erkek sayısına oranı %44 ve toplam öğrenci sayısına oranı ise %29'dur. Bu oranlar aylık gelirin 1000 TL'nin üzerinde olması durumunda %55 ve %36'dır.

Erkek öğrencilerin hayatta en önemli şey olarak kariyeri görenleri içinde aylık aile gelirleri 1000 TL ve altında olanlarının toplam erkek sayısına oranı %4,6 ve toplam öğrenci sayısına oranı ise %3'tür. Bu oranlar aylık gelirin 1000 TL'nin üzerinde olması durumunda %5,6 ve %3,6'dır.

Erkek öğrencilerin hayatta en önemli şey olarak parayı görenleri içinde aylık aile gelirleri 1000 TL ve altında olanlarının toplam erkek sayısına oranı %2 ve toplam öğrenci sayısına oranı ise %1,3'tür. Bu oranlar aylık gelirin 1000 TL'nin üzerinde olması durumunda %5,6 ve %3,6'dır.

Erkek deneklerin aile gelirleri 1000TL ve altında olanlarının %36'sının, 1000TL üzerinde aile geliri olanlarının %23'ünün sosyal faaliyeti vardır.

Kız deneklerin aile gelirleri 1000TL ve altında olanlarının %17'sinin, 1000TL üzerinde aile geliri olanlarının %23'ünün sosyal faaliyeti vardır.

Erkek deneklerin aile gelirleri 1000TL ve altında olanlarının %15'inin, 1000TL üzerinde aile geliri olanlarının %20'sinin evinde üniversite mezunu vardır.

Kız deneklerin aile gelirleri 1000TL ve altında olanlarının %12'sinin, 1000TL üzerinde aile geliri olanlarının %20'sinin evinde üniversite mezunu vardır.

Ailesi 3 veya 4 kişiden oluşan erkek öğrencilerin ailelerinin %67'si il merkezinde, %20'si ilçe merkezinde ve % 13'ü köyde oturmaktadır. Ailesi 5 veya daha fazla kişiden oluşan erkek öğrencilerin ailelerinin %6'sı il merkezinde, %67'i ilçelerde ve 27'si köylerde oturmaktadır. Geri kalan %17'si ailesinin yaşadığı yerin bunlardan biri olmadığını belirtmiş veya hiç cevap vermemiştir.

Ailesi 3 veya 4 kişiden oluşan kız öğrencilerin ailelerinin %80'i il merkezinde, %12'si ilçe merkezinde ve %8'i köyde oturmaktadır. Ailesi 5 veya daha fazla kişiden oluşan kız öğrencilerin ailelerinin %49'u il merkezinde, %45'i ilçelerde ve %6'sı köylerde oturmaktadır.

4. SONUÇLAR

Sonuçlar değerlendirildiğinde, meslek yüksekokulumuz öğrencilerin daha çok düşük gelir, eğitim ve refah seviyesindeki, çok çocuklu ve kalabalık ailelerden geldikleri, buna karşın paraya ve kişisel çıkarı odaklı bir paradigmaya sahip olmadıkları, insanî ve toplumsal değerlere çok belirgin şekilde önem ve değer verdikleri görülmektedir. Öğrencilerimizin sosyal, sportif ve kültürel faaliyetler konusundaki aktif ve izleyici şeklindeki katılımı da son derece dikkate değer büyüklüktedir. Başarı seviyesindeki bariz düşüklüğün sebepleri ayrıca sorgulanmalıdır. Bunda sınavsız geçiş sisteminin etkisi inkâr edilemez. Bu öz sonuçlar dikkate alındığında ülkenin ihtiyacı olan kalitede ara elemanların yetiştirilmesi konusunda yapılması gerekenler açıkça kendini göstermektedir. Meslek yüksekokulu öğrencisi genel yapısal özellikleriyle üniversite öğrencilerinden farklı ama çok daha Anadolu bir profil arz etmektedir. Bunun en büyük kanıtı “hayatta en önemli şey nedir?” sorusuna aile diye cevap vermeleridir. Onlara bu açıdan yaklaşıldığında öğrenciye saygıyla başlaması gereken eğitim konusunda “aile” ortamına benzer bir ortam oluşturularak” büyük mesafeler alınacağı söylenebilir. Meslek yüksekokulunu tercih eden öğrencilerin il, ilçe ve köyde oturuyor olmaları açısından homojen dağıldığını görmek de ayrıca ilginç bir sonuç olmuştur. Ancak, ilçe ve köylerde oturan ailelerin çocuk sayılarının ilde oturanlardan daha çok olduğu da gözden kaçmamıştır.

Sonuç olarak, meslek yüksekokulumuza gelen öğrencilerin sosyo-ekonomik statü ölçeğinin alt gruplarına ait ailelerinin çocukları olduğu değerlendirilebilir. Buna rağmen teknolojiye ilgileri üst düzeydedir. Küresel dünyaya entegrasyonları sırasında toplumsal ve insanî değerleri korumak konusunda da oldukça tutucu oldukları görülmüştür. Belki de meslek yüksekokulu öğrencileri için başka bir ölçek tanımlamak gerekebilecektir.

KAYNAKLAR

1. <http://www.milliyet.com.tr/2007/04/05/guncel/axgun01.html>
2. Dansuk, Ercan, (Mayıs 1997), “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi Ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi”, Dpt – Uzmanlık Tezleri, <http://ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/dansuke/yoksullu.pdf>
3. http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=1252
4. <http://www.kerimsarigul.com/karisik/universite-gencliginin-sosyo-ekonomik-profil.html>
"Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması"

ORGANİK SEBZE ÜRETİMİNDE ÖRTÜ BİTKİLERİ

COVER CROPS IN ORGANIC VEGETABLE PRODUCTION

Hale DUYAR¹

Yüksel TÜZEL²

ABSTRACT

The successive production of the same crop year after year causes consumption of the same plant nutrients at a certain depth and increase of disease incidence and pest population resulting in intensive use of pesticides, pollution of water resources and soils and deterioration of soil microbial flora. Therefore, the use of sustainable production methods is aimed due to the increase of awareness to human health and environment.

One of the sustainable approaches is “organic agriculture”. In organic agriculture, the crucial principle is to maintain the sustainability of soil fertility due to the mismanagements in the agricultural practices damaging the natural structure of the soil and the environment of the microorganisms. In this regard, green manuring has an important role on the sustainability of soil fertility because cover crops enrich the soil organic matter, provide nutrition to soil microorganisms resulting in the increase of microbial activity.

In this paper, general information related to cover crops in organic vegetable production has been introduced.

Key words: Monoculture, Sustainable agriculture, Cover crops

ÖZET

Aynı toprakta ardışık olarak aynı bitki türünün yetiştirilmesi, sürekli olarak toprağın belli derinliğindeki besin maddelerinin tüketilmesine dolayısıyla aşırı sentetik gübre kullanımına, yetiştirilen türe ait hastalıkların etkinliğinin, zararlılarının yoğunluğunun artmasına ve dolayısıyla aşırı pestisit kullanımına, su kaynakları ile toprak kirliliğine ve toprak mikroorganizma dokusunun bozulmasına neden olmaktadır. İnsan ve çevre sağlığına karşı duyarlılığın arttığı günümüzde tarımda sürdürülebilir üretim yöntemlerinin benimsenmesi hedeflenmektedir.

Sürdürülebilir üretim tekniklerinden birisi de “organik tarım”dır. Organik tarımda, hatalı uygulamalar sonucunda özellikleri bozulan toprağın iyileştirilmesi ve içindeki mikroorganizmaların korunup beslenmesinin sağlanması, toprağın tek yönlü sömürülmesi önlenerek doğal verimliliğinin devam ettirilmesi ana ilkelere birisidir. Bu bağlamda örtü bitkilerinin kullanımı, toprağı organik madde yönünden zenginleştirilmesi, toprak mikroorganizmalarına besin kaynağı sağlaması, dolayısıyla toprakta mikroorganizmaların

¹ Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Bayındır Meslek Yüksekokulu Seracılık Programı, hale.duyar@ege.edu.tr

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, yuksel.tuzel@ege.edu.tr

nicelik ve işlevleri üzerine olumlu etkisi nedeniyle toprak verimliliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında büyük önem taşımaktadır.

Bu makalede organik sebze üretiminde örtü bitkileri ile ilgili bazı genel bilgiler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Monokültür, Sürdürülebilir tarım, örtü bitkileri

KAYNAKLAR

- Greer L. and S. Diver. (2000), “Organic greenhouse vegetable production”.
http://www.attra.ncat.org/new_pubs/attra-pub/PDF/ghveg.pdf?id=DC (erişim: 10.03.2008)
- Sullivan, P. (2003), “Overview of cover crops and green manures”.
<http://attra.ncat.org/attra-pub/covercrop.html>.
- Peet, M. (1995), “Summer annuals. Cover crops and living mulches Sustainable practices for vegetable production in the South”, North Carolina State University, Raleigh.
http://www.ncsu.edu/sustainable/cover/sum_ann.html (erişim: 4 Jan 2009).
- Pettygrove, G.S. and Williams, J.F. (1997), “Nitrogen-Fixing covercrops for California rice Production”.

ORGANİZASYONLARDA REKABET AVANTAJLARININ VE TEMEL YETKİNLİKLERİN BELİRLENMESİNDE KREDİ DERECELENDİRMENİN ROLÜ VE ÖNEMİ

THE ROLE AND IMPORTANCE OF CREDIT RATING IN DETERMINATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES AND CORE COMPETENCES

Nuri AVCI¹

Ayça TÜKEL²

ABSTRACT

From the past to the present, to achieve competitive advantage is very important for every organization. According to Prahalad and Hamel(1990), core competence is mainly descriptive factor for competitive advantage. Porter (1998) also was attracted attention to Value Chain Analysis as a supportive factor to human resources.

This paper aimed to discuss the practise of the credit rating ratios for evaluation competititive advantage and core competence of organizations. These ratios are besides as faciliator, like “Score Balanced Card” and alternative metrics. As a result of this discussion, It is expect to might done lovely contributions in literature

Key word: Credit Rating, Competitive Advantage, Core Competences

ÖZET

Günümüzde rekabet avantajı elde etmek ve bunu korumak her organizasyon için öncelikli bir konu olmuştur. Prahalad ve Hamel(1990)’a göre rekabet avantajının temel belirleyicilerinden en önemlisi temel yetkinliklerdir. Porter(1998)’da Değer Zinciri Analizinde destekleyici bir faktör olarak insan kaynaklarına dikkat çekmiştir.

Bu çalışmada, organizasyonların rekabet avantajları ve temel yetkinliklerin değerlendirilmesinde, denge skor kartı gibi diğer alternatif metriklerin yanında kredi derecelendirme rasyolarının kullanılıp kullanılmayacağı tartışılacaktır. Tartışmanın sonucunda literatüre mütevazi katkılar sağlanması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kredi Derecelendirme, Rekabet Avantajı, Temel Yetkinlikler

1.GİRİŞ

¹ Yrd. Doç. Dr., Okan Üniversitesi MYO, nuri.avci@okan.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Okan Üniversitesi MYO, ayca.tukel@okan.edu.tr

Rekabet avantajı kavramı, uluslararası iktisat literatüründen işletme ve yönetim-organizasyon bilim dalına taşınan stratejik içeriklere sahip bir kavram haline gelmiştir. Başlangıçta rekabet avantajı, sadece faktör donanımı ile tanımlanmış, “beşeri sermaye” olgusunun rekabet avantajına katkısı açıklanamadığından bu durum paradoks olarak (Leontinef Paradoksu) adlandırılmıştır. 1990’larda Hamel ve Prahalad tarafından “temel yetkinlik” kavramına popülerlik kazandırılmıştır. Böylece, temel rekabet avantajı kaynağı olarak insana vurgu yapan İnsan Kaynakları Yönetimi (İKY)paradigması ile bütünleşik bir anlama kavuşmuştur. Emek dışı faktör donanımı ve teknoloji veri kabul edilerek insanın; bilgi, beceri, yüklenim ve bağlılık ile güçlendirilmesi ölçüsünde bir fark yaratabilecektir. İnsanın eğitim ve yetiştirilmesi ile ortaya çıkacak entelektüel zeka ve sermayesi yanında, duygusal zeka ve sermayesi de önem kazanmaktadır. Bu nedenle İKY’nin seçim işlevine stratejik anlamlar yüklenmeye başlanmıştır.

Norton ve Kaplan(1992)’a değin rekabet avantajı kaynağını oluşturan temel yetkinliklerin, performans yönetimi bağlamında ölçümü; üretim sürecine katılan somut varlıkların (girdi ve çıktıların) finansal analiz araçlarıyla ölçümü esasına dayanmaktadır. Üretimin her aşamasına katılan soyut varlıklar ölçülemediği için, bu durum İKY literatüründe “kara kutu” problemi olarak açıklanmaktadır. Geliştirilen ölçüm araçları, şirket bazında deneysel sonuçlara bağımlı, iş yerine özel ve aşırı özelleşmiş karakterler taşımaktadır. Bu yönüyle, konu ile ilgili çalışmalar çok basit ilkel bir yapı arz etmektedir.

Bu içsel ölçüm çalışmaları yanında, ülke yada şirket bazında dışsal değerlendirmeler yapan uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları da ilgili kuruluşlar hakkında politik, ekonomik ve sektörel risk analizleri yaparak finansman sağlayıcılara gerekli bilgi ve risklere karşı onlara hiding olanağı sağlamaktadır. Finansman kabul eden ülke ve şirketler içinse sağlanacak dış kaynağın maliyeti ve dolayısıyla rekabet avantajları üzerinde etkili olmaktadır. Düşük rating ölçümleri, gelişmekte olan ülkelerin borç yüklerini olması gerekenden fazla artırarak onların rekabet güçlerini olumsuz etkilemektedir.

Bu çalışmada, şirket içi performans ölçümünde diğer metriklerin yanında kredi derecelendirmeden ne ölçüde yararlanılabileceği; kredi derecelendirmenin temel yetkinliklerin belirlenmesine ne ölçüde katkı sağlayacağı tartışılacak ve bu tartışmanın sonucunda bütüncül bir yaklaşımın ürünü olan bir model denenmesinde bulunulacaktır. Bu yolla daha gelişmiş benchmarking ve ölçüm araçlarına sahip ve taraflara daha tarafsız bir pozisyonda olduğu kabul edilen uluslar arası derecelendirme kuruluşlarının dışsal değerlendirmeleri ile içsel değerlendirmelerin uyumu olanağı incelenecektir.

2. REKABET AVANTAJI VE TEMEL YETKİNLİKLER

2.1. Rekabet Avantajı

Rekabet avantajı; pazardaki rekabette firmalara, rakiplerine göre üstünlük ve avantaj sağlayan her türlü enstrüman, varlık ve kabiliyetlerdir. Diğer bir deyişle, “bir işletmenin, diğer işletmeler karşısında sunmuş olduğu mal ve hizmetler sayesinde, rakiplerin ve potansiyel müşterilerin gözünde eriştiği maddi ve manevi üstünlüktür”(Okumuş, 2002 :360). Rekabet avantajı tanımında sözü edilen bu üstünlüğü sağlayabilecek etkiler olarak; “maliyetleri kontrol altına alma, piyasaya daha hızlı ürün sunma, verimliliği, karlılığı ve pazar payını artırma” faaliyetleri belirlenmiştir(Thompson ve Strickland, 1999:332). Klasik ekonomiler döneminde rekabet avantajı sağlama, faktör donanımının etrafında şekillenmiştir. Ülkeler düzeyinde tüm milli güç unsurları seferber edilerek rekabetsiz, üretime ve pazara odaklı bir yapı oluşturulmuştur. Zamanla pazara yeni oyuncuların katılmasıyla birlikte, bir yandan iç pazarlarda tekeli hakimiyet korunurken, diğer

yandan dış pazarlarda karşılıklı ticaretin sürdürülebilmesi için faktör donanımı bileşenleri ile oynanarak farklı kombinasyonlar oluşturulmuştur. Bu dönem ekonomileri, arz yanlı karakterlerini korumaktadırlar. Bu dönemde geleneksel rekabet avantajı kaynakları olarak; üretim kapasiteleri, AR-GE araştırma laboratuvarları, finansal kaynaklara ulaşım imkanları, dağıtım kanalları yada ölçek ekonomileri öne çıkmaktadır. Porter(1985)'ın ünlü rekabet çerçevesinde, büyük ekonomik karlar kazanma sırasında, şirketlerin bazı sürdürülebilir rekabet avantajına sahip olmaları gerekir Bu rekabet avantajları; onları kendi rakiplerinden ayırt eden, pozitif ekonomik çıkarlar sağlayan ve kolayca kopyalamaya olanak vermeyen özellikler taşımaktadır.

Bilgi ekonomisine geçişle birlikte; rekabet avantajının geleneksel kaynakları gerekliliğini sürdürmekle birlikte, bugünkü rekabetçi çevrede başarı için yeterli olamamaktadır. Ayrıca rekabet avantajına sahip olmanın yanında bu avantajının sürdürülebilir olması, kavramın dinamik doğasına vurgu yapmaktadır. O halde rekabet avantajı kaynakları yenilenebilir, geliştirilebilir, farklılaştırılabilir, nadir ve az bulunur, taklidi zor özelliklere sahip olmalıdır. “Yalnızca insan varlığı, öğrenme, büyüme ve katkıda bulunma potansiyeline sahiptir”(Fitz-enz,1995:45). Alanda yapılan araştırmalara göre; çalışanlar en önemli girişimci varlıktır (Mayo, 2001). İnsan kapitali, yalnızca sürdürülebilir rekabet avantajı kaynağını temsil eder (Hamel ve Prahalad, 1994; Pfeffer, 1994; Spencer, 1995; Boudreau, 1996). Entelektüel sermaye bilgi ekonomisinde kilit rekabet avantajıdır. Çalışanların yönetimi, şirket stratejisinin ve bütün yöneticilerin kilit bir sorumluluğu, doğal entegre bir parçası olmaya başlamıştır (Thite, 2004: 29).

Paradigma değişim, rekabetin kaynağı ve sürdürülebilirliği üzerinde odaklanmıştır Paradigma değişimi; ölçek ekonomisinden zaman ekonomisine, kaliteyi bir ödün olarak görmekten din olarak görmeye, uygulayıcıları planlayıcılardan ayıran görüşten planlayıcıların aynı zamanda uygulayıcı olması gerektiği anlayışına, organizasyon varlıklarının cansız şeylerden oluştuğunu ileri süren görüşten çalışanları varlık kabul eden görüşe, karı ve patronu memnun etmeyi ilk amaç gören bakıştan müşteri memnuniyeti ve sosyal sorumlulukları ilk amaç gören anlayışa , hiyerarşik organizasyondan problem çözen network organizasyona ve süreç sonuçlarını yargılayan ölçmeden süreçleri iyileştirmeyi amaçlayan ölçmeye doğru bir gelişim izlemiştir(Pfeffer, 2005).

Kaynak Temeli Görüş(RBV); insan kaynaklarına yatırımlara değin, sınıflandırılmış olan rekabet avantajının, potansiyel kaynağını anlamamıza yardımcı olan bir çerçeve sağlamaktadır.. RBV terminolojisine göre firmanın rekabet avantajı kaynakları; değerli, nadir bulunan, taklidi ve ikamesi güç içsel varlıklarıdır. Barney ve Wright(1998) sıkça bu dört kriteri insan sermayesinin karşılayıp karşılamadığını tartıştılar. Gerçekten çalışanlarla irtibatlı soyut varlıklar, rekabet avantajının adapte edilebilir önemli kaynakları olabilirler (Itami, 1987).

2.2. Temel Yetkinlikler

Dessler(2005) yetkinlikleri; “bir iş için yeterli performansa sahip bir kişinin kanıtlanabilir, gösterilebilir karakteristikleri olarak tanımlar. O yetkinlikleri; genel yetkinlikler, liderlik yetkinlikleri ve teknik yetkinlikler olarak tasnif etmiştir. Bir başka bakışla yetkinlik; bir kişinin, kendisini yada onun iş performansını doğrudan etkileyen; bilgi , becerileri, kabiliyetleri yada kişilik karakterleridir(Becker, Huselid and Ulrich , 2001). Yetkinlik; mükemmel performansın elde edilmesinde ayırt edici bilgi, beceri ve tutumları kapsayan gözlemlenebilir davranışlardır. Kişinin işteki rolü ile sorumluluklarının önemli bölümünü etkileyen , işteki performansı ile bağlantılı , kabul edilen standartlarla ölçülebilen , eğitim ve gelişim yolu ile ilerletebilen bilgi, beceri, ve özellik gruplarıdır(Lucia ve Lebsinger, 1999). Yetkinlikler organizasyon içinde liderlik markası yaratmak için kritik bir

kaldıraçtır. Çünkü yetkinlikler; organizasyonun istikametine yön verirler, ölçülebilirler, öğrenilebilirler, ayırt edilebilirler, organizasyonu farklılaştırır ve yönetim uygulamalarını entegre etmeye yardım edebilirler(Intagliata ve diğerleri, 2000)

Temel yetkinlikler ise, yetkinliklerin bütünü kapsayıcı fakat onlardan daha zengin içeriklere sahiptir. Bir temel yetkinlik; dünya ölçeğinde geçerli bir standart için, kritik süreçlerin biri yada daha çoğunu elde etme yeteneği ile sonuçlanan bir grup yada takım içinde saklı bulunan bilgi ve tamamlayıcı becerilerin bir kombinasyonudur(Coyn ve diğerleri, 1997).Temel yetkinlikler; bilgi, beceri ve deneyim; yetenek, stil ve motivasyonlardan oluşur.

Gerçek temel yetkinliklerin; tam ve açık bir şekilde tanımlanması ve ölçülmesi güçtür. Temel yetkinlikler, genellikle organizasyonların geçmiş deneyim ve başarıları ile bağlantılı olarak düşünülmüştür. Temel yetkinlikler; öngörülen yetkinlikler ve doğrudan uygulama yetkinlikleri olarak iki kategoride gruplandırılabilir. Öngörülen yetkinlikler ve doğrudan icracı yetkinlikler aynı şirkette bir arada var olabilir ama her biri için ayrı bir yönetsel odak oluşturulması gerekir. Ashour(2005), insan kaynakları yetkinliklerini içerik bakımından; teknik yetkinlik ve duygusal yetkinlik; düzey bakımından bireysel, grup ve organizasyon yetkinlikleri; durum bakımından statik/ stok ve dinamik/ süreç yetkinliği olarak sınıflandırmıştır. Ayrıca Goleman(1998) bir başka boyuttan konuya yaklaşarak, İKY performans ölçümünde kara kutu problemi olarak adlandırılan yetkinliğin, insan sermayesi ölçüm sistemi boyutuna dikkat çekerek duygusal yetkinliği; duygusal zekanın iş performansı sonuçları üzerinde temellenen, öğrenilmiş bir kabiliyet olarak tanımlamıştır. Ona göre duygusal zekanın yetkinlik boyutları; öz farkındalık, öz yönetim, sosyal farkındalık ve ilişki yönetimidir. Duygusal zeka yetkinlik içerikleri bakımından; strateji ve vizyon, İKY sistemi,

liderlik, örgüt kültürü ve örgüt yapısı ve yönetim sistemlerini içerir.

Bir temel yetkinlik üç farklı şekilde geliştirilebilir. Bunlar; evrimci gelişim; kuluçka dönemi ve kazanım şekilleridir(Coyn ve diğerleri, 1997). Evrimci gelişim yönteminde; bir yandan rutin faaliyetler icra edilirken diğer yandan bu faaliyetler içinde bir takım gelişmeye açık yaklaşımlar benimsenir. Süreç yenileme gibi bir takım değişim programları bu yönetime hizmet eder. Kuluçka dönemi yönteminde ise ayrılmış bir grup, yalnızca seçilmiş yetkinliğin şekillendirilmesi üzerinde odaklanır. Kazanımda ise bir şirketin araştırılan becerileri elde etmek için diğerlerini satın almasıdır.

Javidan(1998), temel yetkinliklerle ilgili uygulamada ortaya çıkan bazı problemler nedeniyle kavramının göreceli olarak içinin boşaltıldığına dikkat çekerek; temel yetkinlik, yetkinlik, kabiliyet ve kaynakları kapsayan varlığa kuşkuyla yaklaşılması gerektiğine ve temel yetkinlik oluşturmada daha spesifik ve seçici davranılması düşüncesinde ısrar etmektedir.Temel yetkinlik, yetkinlikten daha fazla bir şeydir. Prahalad ve Hamel(1990) organizasyonun çoğu aktivitelerinin, bir diğeri ile daha iyi entegre olabilmesi için temel yetkinliğe yardım etmesi gerektiğini belirtmişlerdir.. Prahalad ve Hamel'a göre, bir temel yetkinlik oluşturmada kullanılacak yetkinlikler; müşterilere gerçek katma değer sağlamalı, taklidi yada yeniden üretimi güç olmalı ve yeni pazarlara girişi garanti etmelidir.

3. İNSAN SERMAYESİ ÖLÇÜM SİSTEMLERİ(REKABET AVANTAJI VE TEMEL YETKİNLİKLERİN ÖLÇÜMÜ)

3.1. Klasik Performans Ölçüm Sistemleri

İKY- Performans ilişkisini açıklamaya yönelik öncü çalışmaların birinde, Dyer ve Reeves(1995), organizasyonlarda İKY uygulamalarının dört farklı çıktıya yol açtığını öne sürdüler. Bunlar; çalışan çıktıları, örgütsel çıktılar, finansal çıktılar ve pazar çıktılarıdır. Klasik ölçüm sistemleri, finansal tabanlı olup, konvansiyonel muhasebe kuralları uygulanarak oluşturulan, finansal analiz ya da finansal olmayan analiz (Cossin ve Perotte, 2000) araçlarıyla ölçümlenmiştir. Klasik performans ölçüm sistemlerinde kullanılan finansal olmayan analiz araçları, ölçüm metriklerine dayalı olarak oluşturulmuş, herhangi bir ölçüm modeline dayanmamaktadır. Bu sistemler genellikle işletme sonuçlarını dışsal kuruluşlara rapor etmede kullanılan finansal muhasebe sistemleri ile uyumlu olarak dahili ya da muhasebe yönetim sistemleri tarafından şekillenirler (örneğin denge aşamaları, gelir tabloları ve nakit akış tabloları). Konvansiyonel muhasebe sistemleri arazi, fiziksel üretim, envanter ve sermaye gibi somut varlıkları ölçmek için tasarlanmıştır. Ancak konvansiyonel muhasebe kuralları ile firma performansı üzerinde soyut varlıklarının etkisinin değerlendirilmesi, ölçüm ve yönetimi yetersiz kalmıştır (Lev, 2001). Rekabet avantajlarını ve temel yetkinlikleri faktör donanımına bağlayan klasik görüşle uyumlu olan bu ölçüm sistemlerinin, rekabet avantajı kaynağını insan kaynakları ve onun yetkinliklerine yani soyut varlıklara bağlayan görüşün gereksinmelerini karşılaması beklenemez. Ayrıca klasik ölçüm sistemlerindeki finansal olmayan analiz araçları, bir skorlama işleminden çok, analist yorumuna göre değişen subjektif değerlendirmeler bütünüdür. Analiz hatalarının çıkış noktası da burasıdır.

3.2 Dengelenmiş Skor Kartı

KOBİ'lerin işletme sonuçlarının skorlanarak dışsal kuruluşlara rapor edilmesinde başlangıçta finansal muhasebe sistemleri ile uyumlu olan muhasebe yönetim sistemleri tarafından şekillenen örneğin denge aşamaları, gelir tabloları ve nakit akış tabloları gibi finansal enstrümanların tek başına yeterli olmaması üzerine, Kaplan ve Norton(1992) tarafından skorlamada kullanılmak üzere "Denge Skor Kartı" geliştirilmiştir. Denge Skor Kartı işletme içi mevcut performansı raporlamada finansal ve finansal olmayan ölçümler arasında denge sağlayan bir yaklaşım sunmaktadır. Bu sistem; bir bütün olarak işletmenin performans takibinde kullanılan bir model olarak tasarlanmıştır. Organizasyonun uzun dönemli stratejik amaçları gerçekleştirmek için bir organizasyondaki insanların; bilgilerini, yeteneklerini ve enerjilerini birleştiren bir yönetim sistemi olarak tanımlanabilir. Toplam (Dengeli) Başarı Göstergesi Yöntemi (Balanced Scorecard)'nde Kaplan ve Norton şirket vizyon ve stratejisi etrafında şekillenen dört grup gösterge belirlemiştirler. Her bir gösterge amaçlar, ölçüler, hedefler ve girişimler norm içeriği ile değerlendirilmiştir. Bu göstergeler (Ferrier ve McKenzie, 1999; Sohn ve diğerleri, 2003);

- Finansal boyut(gelir artışı, yatırım, verimlilik, varlık kullanımı ve birim maliyeti)
- Müşteri boyutu(Müşteri verimliliği, müşteri kazanma, müşteriyi elde tutma, müşteri memnuniyeti ve pazar payı)
- İçsel süreç boyutu(Ürün/hizmet geliştirme, pazar belirleme, müşteri yönetimi, operasyon süreci ve çevre)

- Öğrenme ve gelişme boyutu(Beceri, bilgi paylaşımı, bilgi toplumu alt yapısı, bilgi toplumu uygulamaları ve örgüt kültürü)’ndan oluşmaktadır.

Bu dört boyutu içeren BSC modeli; işletme stratejisini uygulamaya dönüştürdüğü gibi, firmaların performanslarını kontrol etme ve geliştirme konusunda neler yapmaları gerektiğini göstermek konusunda da yardım etmektedir.(Koçel, 2003). Görüldüğü üzere model entelektüel sermaye ölçümü içinde anlamlı bir çerçeve sunmaktadır(Becker ve diğerleri, 2001).

İnsan Kaynakları ile finansal performans arasında nadiren direkt ilişki vardır. İK- Firma performansı ilişkisinde eksik bağ, Kaplan ve Norton tarafından geliştirilen strateji haritası ile çözülmüştür(Kaplan ve Norton, 2001:167-178). Geleneksel muhasebe ölçülerine bir alternatif olarak onlar, daha çok yönetsel kararların finansal sonuçlarını her ikisini de kapsayan ama bu sonuçların yönlendirilmesine önderlik de eden “dengelenmiş” performans ölçüleri setti (örneğin, The Balanced Scorecard) geliştirmişlerdir. (Kaplan ve Norton, 1996: 144-145).Bu “denge” kavramının esası , bir kısım firmada, altı çizilen strateji icrası ile etkin ilişkiler kuran bir nedensel sonuç setidir. Bu analizin şekillendirilmiş sonucu, firmanın kendi stratejini icrasını betimleyen temel süreç senaryosu, Kaplan ve Norton tarafından “strateji haritası” olarak adlandırılmıştır. Bu haritayla strateji icra süreçlerinin nasıl değer yaratacağı betimlenmiştir. Kaplan ve Norton, stratejik düşünen organizasyonların Denge Skor Kartı uygularken aşağıdaki ilkelere uymalarını önermişlerdir. Bu prensipler(Kaplan ve Norton, 2001);

- Stratejiyi operasyonel terimlere aktarmak
- Organizasyonu stratejiye uyumlu hale getirmek
- Stratejiyi herkesin günlük işi haline getirmek
- Stratejiyi devamlı bir süreç haline getirmek
- Üst kademe liderlik ile değişimi harekete geçirmektir.

Balanced Scocard yaklaşımı sadece soyut varlıkların ölçümlemesi için geliştirilmiş bir model değildir.Bazı yazarlar insan kaynakları gibi soyut varlıklar üzerinde özel olarak odaklanan özelleşmiş, fonksiyonel scocardlar geliştirmeye öncülük etmişlerdir. Örneğin, sürdürülebilir rekabet avantajı için Khandekar ve diğerleri(2005b : 222) “organizasyonel öğrenme temelli bir performans ölçüm sistemi”; Wright ve diğerleri ise (1994 : 318) “insan davranışının ölçümüne dayalı bir ölçüm modeli” önermişlerdir. Kaplan ve Norton Modelinden türetilen ve onun çok iyi bir uygulaması olan, Becker, Huselid ve Ulrich (2001) tarafından geliştirilen İK Skor Kartını burada anmak gerekecektir.

4. KREDİ DERECELENDİRME

4.1. Kredi derecelendirme nedir?

Kredi değerliliği- kredibilite, fon arz edenlerin (şirket, devlet gibi) ihraç ettikleri borç niteliğindeki menkul kıymetlerin (tahvil, finansman bonusu vb.) ana para ve faizini vadesinde ve eksiksiz geri ödeme yeterliliğine ne ölçüde sahip olduklarını göstermek amacıyla bağımsız kuruluşlar tarafından yapılan değerlendirme sonucunun kategorik ifadesidir. Bir diğer deyişle, fon arz edenlere yönelik olarak, fon talep edenleri kendi aralarında geri ödeme güçleri açısından sınıflandıran sistemin adıdır (Çalışkan,2004)). Rating, borçlanma araçları üzerindeki faiz ve ana paranın geri ödenmeme riskinin belirlenmesi işlemidir(Şirvan, 2004). Derecelendirme; bir hükümetin yerel ve yabancı para işle ilişkili kusurlu işlerinin yol açtığı riskin ölçülmesini amaçlar. Firma, kurum ve kuruluşların likiditede kalarak fon ihtiyaçlarını dış kaynaklardan karşılamada, dış fon kaynağının firma, kuruluş ve kurum hakkında ihtiyaç duyacağı ödeme ile ilgili garantileri

içeren bir rapordur. Kredi derecelendirme kuruluşlarının kredi derecelendirmesi firmanın ölçeğine göre farklılık göstermektedir. Genelde küçük ve orta ölçek firmalarda skorlama çalışması, büyük ölçekli firmalarda ise derecelendirme çalışması yapılmaktadır. Skorlama ile derecelendirme arasındaki en önemli fark, analizi yapan kimsenin kendi yorumunu çalışmaya katmasıdır. Derecelendirme çalışmasında sonuç analistin yorumuna bağlı olarak değişirken, skorlama çalışmasında sonuç, objektif kriter ile belirlenecektir(Cantor, 1994). Ticari ve kurumsal firmalara yapılan finansal analizde, daha detaylı ve analistin yorumuna bağlı bir çalışma yapılırken, küçük ölçek firmalar için kredi analizi amaçlı skorlama çalışmasında, finansal tablolarla ilgili birkaç soru bulunmaktadır. Bu sorular ağırlıklı olarak firmanın cirosu, borçluluk oranı, sermayesi, kar/ zarar durumu bilgilerini kapsar.Derecelendirme modelleri tüm kredi analizine yönelik olup, sadece finansal analiz için bir model bulunmamaktadır (Michael, 2000).

Bağımsız risk derecelendirme kuruluşları risk derecelendirme çalışması; bir ülkenin hazinesine, kamu kuruluşlarına yerel yönetimlerine ve özel sektör firmalarına uygulanabilir.Risk derecelendirme çalışmasını analiz edilecek kuruluşun kendisi, kredi risk derecesini tescil ettirmek için yaptırmaktadır (Reason, 2003). Uluslar arası piyasalarda itibarı olan risk derecelendirme kuruluşlarından aldıkları kredi notu sayesinde firmanın tahvil ihracında veya kredi sürecinde borçlanabilme kapasitesi ve maliyet belirlenmiş olacaktır.Risk derecelendirme kuruluşlarının yaptıkları kredi derecelendirme çalışması, bankaların çalışmasına benzer şekilde finansal ve finansal olmayan analiz bölümlerinden oluşmaktadır (Webb, 2000). Fitch, DBRS ve D& B'de gibi uluslar arası kredi derecelendirme kuruluşlarının benzer finansal analiz kriterlerini kullandıkları, ancak bu kuruluşların herhangi bir skorlama modeli kullanmadıkları saptanmıştır (Crouhy ve diğerleri, 2000). Cantor ve Packer(1996) ile Amer ve Packer(2000) tarafından Moody ve Standart&Poors'un ratinglerinin mukayeseli incelenmesinde yatırım derecesi ratinglerinde tıpa tıpa yakın bir benzerlik tespit edilmiştir.

Son zamanlarda kredi rating kuruluşlarının, mekanik değerlendirme süreçleri sonuçlarına dayalı datalar ile kantitatif istatistiksel modellerin kullanımında artış olmuştur. Ancak herhangi bir modelin diğerine üstünlük sağladığını söylemenin olasılığı bu aşamada yoktur. Uluslar arası derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmelerinin geçerli olabilmesi için; tarafsızlık, bağımsızlık, saydamlık, kredibilite, uluslar arası erişim,yeterli insan kaynağı,ulusal gözetim ve denetim otoritesi tarafından tanınmışlık kriterlerini karşılamaları gerekmektedir. Basel-2 ile önerilen kredi ağırlık değerlendirmeleri tablo-1'dedir.

Tablo- 1 : Ülke, Banka ve Şirketler için Kredi Ağırlık Değerlendirmeleri

Yükümlülük	Opsiyon	Değerlendirme (%)					
		AAA ile AA-	A+ ile A-	BBB ile BBB-	BB+ ile B-	B- den düşük	Notsuz
Ülke		0	20	50	100	150	100
Bankalar	I	20	50	100	100	150	100
	II	20	50	50	100	150	50
Şirketler		20	100	100	150	150	100

Kredi derecelendirmesine esas risk unsurları; politik risk(ülke riski, hükümler riski ve mikro ekonomik risk), ekonomik risk (döviz kuru riski, transfer riski) ve endüstri riskidir. Uygulamada uluslararası rating kuruluşları daha ziyade kalitatif ikincil verilere itibar etmektedirler. Kantitatif değerlendirmeler ise herhangi bir sistematik süreç yada modeli

izlemeyip sadece değerlendiricinin subjektif yorumlarını içermektedir. Fitch dışı hiçbir uluslar arası derecelendirme kuruluşunun Türkiye’de şubesinin olmaması da bunu doğrulamaktadır.

4.2 Kredi derecelendirmenin rekabet avantajları ve temel yetkinlikler üzerindeki rolü ve önemi

Uluslararası kredi derecelendirme notları; firmaların borçlanma maliyetlerini azaltmak, daha uygun şartlarda fon kaynaklarına erişmek, firmalara itibar sağlamak ve piyasalar arası sermaye akışına yol açmak gibi bir çok yararı bulunmaktadır. Uluslar arası kredi derecelendirme kuruluşları ya fon sahibi müşterileri için dönemsel derecelenme ölçümleri yaparak yayınlamakta ya da ilgili ülke şirket ya da bankanın talebi üzerine ölçüm yapmaktadır. Elkhoury(2008), bu iki tip derecelendirme notu arasında zaman zaman fark olabileceğini dile getirmektedir.

Ratingin firmalara yararları; borçlanma olanaklarını artırma, likidite planlaması yapma olanağı sağlama, borçlanma da maliyet tasarrufu sağlama, stratejik kararların tekrar gözden geçirilmesine neden olma, kurumların oto kontrolünü ve yönetim kalitesinin gelişimini teşvik etme ve ilgili çevrelere kurumun mali ve mali olmayan yapısı hakkında kapsamlı bilgi sağlamaktır. Teorik olarak kredi ajansları bilgi toplayıcı ve işlemcisi rolünde , bir pazarda firmanın değerini onaylayarak sermaye maliyetlerini azaltabilir, böylece , satıcı ve alıcı arasında bilgi oransızlığı çözülebilir ya da azaltılabilir (Milton ve Thakor, 1985).

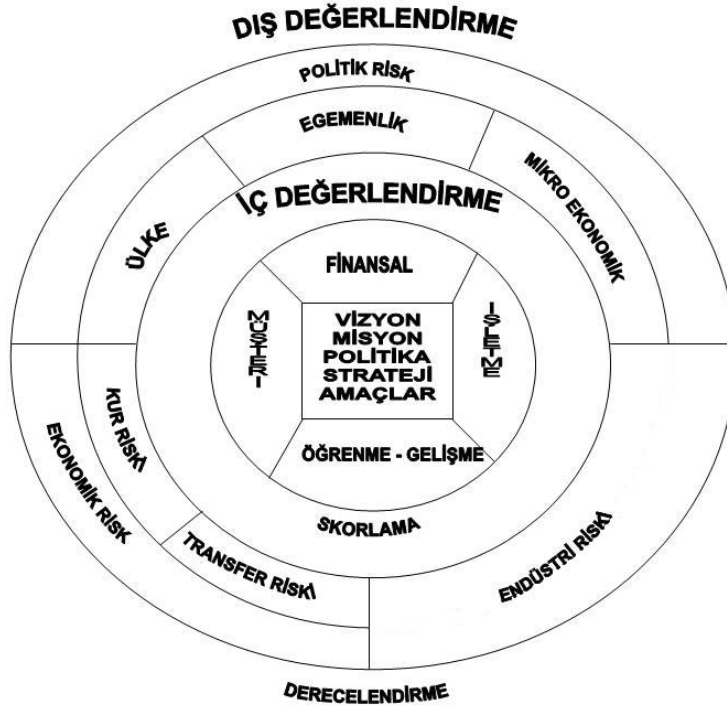
Ülkelerin ve şirketlerin, uluslararası piyasalarda tahvil ihracı yoluyla borçlanması ya da kredi temini, doğrudan ya da dolaylı olarak ülkeye yabancı sermaye girişi üzerinde uluslar arası kredi derecelendirmenin birincil derecede etkisi bulunmaktadır. Çünkü uluslararası piyasa aktörlerinin davranışlarını şekillendiren faktörler arasında; güven, saydamlık ve açıklık, beklentiler, risk durumu başta gelmektedir. Fon kaynakları yatırımların karlılığı kadar, yatırımların geri dönüşü yani ilişkilerin sürdürülebilirliği üzerinde odaklanmaktadır. İşte uluslar arası kredi derecelendirme kuruluşları büyük ölçüde bu garanti ve güveni sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimi yetersiz olduğundan bu ülke şirketlerinin uluslar arası piyasadan fon ve kredi temini yaşamsal öneme sahip bulunmaktadır. Diğer yandan fon sahiplerinin kararlarının sadece ekonomik düşünceler etrafında şekillenmediği görülmektedir. ilgili şirketin makro ve mikro seviyede finansal verileri yanında, bu şirketlerin sektör ve pazar içindeki konumları, yönetsel yapıları, kurumsallaşma ve yönetim durumları; SWOT Analiz çerçevesinde güçlü ve zayıf yanları yanında, firmaları bekleyen fırsat ve tehditleri de yansıtacak tarzda şirketin temel yetkinlik alanlarını ve bu alanlardaki rekabet avantajlarını ölçümleyecek derecelendirme ve skorlama model ve sistemlerine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Sadece finansal tabanlı analiz araçlarına dayalı derecelendirme çalışmalarının, 1997 Güney Asya Krizi gibi büyük krizlerde yapısal değerlendirme hataları içerdiği(Juttner ve Mc Carty, 2000); 1997-2002 yılları arasında meydana gelen krizlerin değerlendirilmesinde Standart& Poors’un dokuz krizde, Moody’in sekizinde egemen ratinglerde istatistik hataları yaptığı belirlenmiştir(Bhaita, 2002).

Kredi derecelendirme çalışmasının gelişmekte olan ülkeler şirketleri üzerinde iki yönlü etkisi bulunmaktadır: Birincisi, düşük kredi notu, yüksek maliyetli fonlara neden olmaktadır. İkincisi ise maliyeti ne olursa olsun fon bulmada güçlüklerle karşılaşmaktadır. LIBOR, BIBOR, FIBOR gibi borçlanma faizi üzerinden borçlanan ülkelerde borçlanma maliyeti ve borç yükü öyle noktalara ulaşıyor ki, özellikle kısa vadeli borç servislerinin çevrimi ancak yeni borçlar bulmak yani borcun borçla finansmanı yoluyla olabilmektedir. Bu adil olmayan haksız yapı nedeniyle, gelişmekte olan ülke şirketleri teknolojsi

standartlaşmış sanayilerde, yalnızca katı İKY uygulamalarıyla rekabetçi yapılarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Hiçbir finansal araca dayanmayan ülke riski, egemenlik riski ve transfer riski gibi normatif değerlendirmeler içeren derecelendirme değerleri, uluslar arası fon kaynaklarının güdümü ve denetimindeki rating şirketlerinin yönlendirilmeleri ile adeta tek yanlı bir sömürü aracı haline gelmektedir. Rating şirketlerinin tek yanlı etik kurallar dizini dışında ve ABD ve AB nezdinde bazı yasal düzenlemelere rağmen, bu uluslar arası şirketleri kontrol ve denetleyecek henüz etkin bir mekanizma oluşturulamamıştır. Diğer yandan Uluslararası Ödemeler Bankası(BIS)'ın Basel-2 düzenlemesi, ikili bir derecelendirme sistemi öngörmektedir. Bunlar; uluslar arası derecelendirme kuruluşlarınca yapılan harici derecelendirme ve ilgili kuruluşça yapılan içsel derecelendirme. Basel-2, rating kullanımını zorunlu hale getirmektedir. İçsel değerlendirmeler, büyük ölçüde bir skorlama çalışması, dışsal değerlendirme ise bir derecelendirme çalışmasını içermesi beklenmektedir. Derecelendirmenin geçerli olabilmesi için, Basel-2'ye göre değerlendirmeyi yapacak uluslararası şirketin ulusal gözetim ve denetim otoritesince tanınmış olması gerekmektedir. Bu hükmün, derecelendirilen kuruluş için bir tür güvence anlamına geleceği değerlendirilmektedir. Derecelendirme zorunluluğu, şirketlere ilave maliyetler getirmekle birlikte, üretim ve yönetim süreçlerinde kontrol ve saydamlık, stratejik bir yaklaşım, kurumsallaşma, vizyon üzerinde odaklanma, üretim süreçlerini insanileştirme ve rekabet odaklı yetkinlik sağlaması umulmaktadır. Basel-2 düzenlemeleri çerçevesinde, önerilen Holistik Derecelendirme Modeli şekil-1'dedir.

Şekil-1: Holistik Derecelendirme Modeli

Önerilen bu modelde; Kaplan ve Norton'nun Denge Skor Kartı Modeli ile büyük uluslararası rating şirketlerince kullanılan değerlendirme rasyoları esas alınmıştır. Modelde iç değerlendirmede, esas itibariyle fon talep eden kuruluşça skorlama yapılacaktır; dış değerlendirme ise ulusal gözetim ve denetim otoritesince yetkilendirilmiş uluslar arası derecelendirme şirketince derecelendirme yapılacaktır. Önerilen model klasik modellerin

aksine, bütüncül bir değerlendirme olanağı sunmaktadır. Kasıtlı yada kasıtsız yapılan konvansiyonel muhasebe oyunları(örneğin bilanço aktiflerinde oynama) ile performans ölçümünde sıkça rastlanılan değerlendirme hataları, önerilen modelde süreçler kesintisiz değerlendirildiği için önenebilecektir.

5. SONUÇ

Kredi derecelendirmenin organizasyonun rekabet avantajlarını oluşturan faktörler üzerinde doğrudan ya da dolayı etkileri bulunmaktadır. Maliyet temelli görüşe göre, klasik endüstrilerde maliyet liderliği stratejisi uygulamalarında, düşük ratingler rekabet gücünü olumsuz etkileyecektir. Farklılaşma ve odaklaşma stratejileri ise kaynak temelli görüşten hareketle temel yetkinlikler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Temel yetkinliklerin bileşimi, somut varlıklardan soyut varlıklara kaymaktadır. Soyut varlıkların ölçümlenmesi için finansal tabanlı analiz göstergeleri yeterli olmadığından skorlama yapılması gerekmektedir.

Basel-2 gelişmeleri ratingi; ülkeler, bankalar ve şirketler için zorunlu hale getirdiğinden Merkez Bankası nezdinde “Ulusal Gözetim ve Denetim Otoritesi”, Bankalar Birliği nezdinde ise dış değerlendirme yapacak ve uluslar arası kredi rating akreditasyonuna açık bir ajans oluşturulması ve şirketlerin ise iç değerlendirme yapılabilecek saydamlıkta yönetsel ve üretim süreçlerini tanımlamaları ve bu yolla etkin yönetim ve kurumsallaşma çalışmalarına ağırlık vermeleri gerekecektir.

KAYNAKLAR

- Amer, J. ve Packer, F. (2000), “ How consistent are credit rating? A Geographic and sectoral analysis of default risk”, International Finance Discussion Papers, No. 668, June
- Ashour, A. S.(2005), “ Building The Emotional Competencies of Organizations”, Alexandria University, Egypt
- Barney, J. B.(1991), “ Firm Resources and Sustained Competitive Advantage”, Journal of Management , pp.99-120
- Barney, J. B.ve Wright, P. M.(1998), “On becoming a strategic partner: The role of human resources in gaining competitive advantage”, Human Resource Management, vol.37, pp 31-46
- Becker, B.E., Huselid, M.A. ve Ulrich, D. (2001), “ Making HR a Strategic Asset”, bbecker@buffalo.edu
- Bhaita A.V.(2002), “ Sovereign Credit Ratings Methodology: An evaluation”, IMF Working Paper 02/ 170, IMF
- Boudreau, John W. (1996), “ Human Resources and Organization Success”, www.ilr.cornell.edu./cahrs pp.1-21
- Boudreau, J. ve P. Ramstad(1999), “ Human Resource Metrics: Can measures be Strategic?, in P. Wriaht, L. Dyer, J. Boudreau and G. Milkocich(eds)Staretegic Human resource Management in 21th Century, Research in personel and Human

- Resource Management, Supplement”, Stamford, CT: JAI Press.
- Cantor, P.(1994), “ The Credit Ratings Industry”, Federal Reserve Bank of New York, Quarterly Review, 1 pp.1-26
- Cantor, R. Ve Packer, F. (1996), “ Determinants and impact of sovereign credit ratings”, Economic Policy Review, Federal Reserve Bank of New York, vol.2, october
- Cossin, D. Ve Perotte, H. (2000), “ Advanced Credit Risk Analysis”, John Wiley & Sons, New York
- Coyn, K.P. , Hall, S.J.D., ve Clifford, P. G. (1997), “ Is your core competence A MIRAGE?”, The McKinsey Quarterly, No. 1
- Crouhy, M., Dan G. ve Robert M.(2000), “ A comparative analysis of current credit risk models”, Journal of Banking and Finance, 24, 1-2, pp 59-117
- Çalışkan, Ö.Veyssel(2004), “ Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Risk değerlendirme Kriterleri”, web.sakarya.edu.tr/adurmus/kredi_derecelendirme
- Dessler, Gary(2005), “ Human Resource Management”, Tenth Edition; Pearson Prentice Hall; New Jersey
- Dyer, L. ve Reeves, T. (1995), “ HR strategic and firm performace: What do we know and where do we need to go”, International Journal of Human resource Management, vol.6, pp.656-670
- Elkhoury, Marwan (2008), “ Credit rating agencies and their potential impact on developing countries”, UNCTAD Discussion Papers, No. 186
- Ferrier, F. ve McKenzie P. (1999), “ Intellectual Capital: Managing the new performance drivers”, Monash University- ACER Centre for the Economics of Education and Training
- Fitz-enz, Jack(1995), “ How to Measure Human Resources Management”, New York: McGraw- Hill, Inc.
- Goleman, Daniel(1998), “ Working with emotional Intelligence”, New york: Bantam Books
- Intagliata, J., Ulrich, D., ve Smallwood, N. (Leveraging Leadership Competencies to Produce Leadership Brand: Creating Distinctiveness by Focusing on Strategy and Results”, Human Resources Planning, Vol.23.4 , pp 12-23
- Itami, H. (1987), “Mobilizing Invisible Assets”, Boston: Harvard University Press
- Javidan, M. (1998), “ Core Competence: What does it mean practice”, Longe Range Planning, vol.31, no. 1
- Juttner, ve Mc Carthy (2000), “ Modelling a rating Crisis”, Macquarie University, Sidney
- Kaplan, R. ve Norton, D. P. (1992), “ The Balanced Scorecard- Measures That Drive Performance”, Harvard business review, January- February
- Kaplan, R. ve Norton, D.P. (1996), “ Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System”, Harvard Business review, January- February
- Kaplan, R. ve Norton, D.(2001), “The Strategy- Focused Organization”, Harvard Business School Press
- Khandekar, A. ve Sharma, A. (2005), “ Organizational Learning in Indian Organizations: A Strategic HRM Perspective”, Journal of Small Business and Enterprise Development, vol.12, No. 2, pp.211-226
- Koçel, Tamer (2003), “ İşletme Yöneticiliği”, 9. Baskı Beta Yayınevi, İstanbul

- Lev, B. (2001), “ Intangibles: managenert, measurement, and repoting”, Vashington, D.C.:
Brookings Institution Pres
- Lucia,A.D. ve Lebsinger, R.(1999), “ The Art and Science of Competency Models:
Pinpointing Critical success Fator in Organizations”, San
Francisco: Josey- Bass Pfeiffer, vol.3
- Mayo, Andrew (2001), “ The Human Value of the Enterprise: Valuing People as Assets:
Monitoring , Measuring, Managing”, London: Nicholas Brealey Publishing
- Michael, B. (2000), “ A comparative anatomy of credit risk models”, Journal of Banking
and
Finance, 24, 2, pp119-149
- Milton, M.H. ve Thakor A.V. (1985), “ Moral Hazard and Information Sharing: A Model
of
Financial Information Gathering Agencies”, Journal of Finance, vol.40
- Okumuş, Fevzi(2002), “Turistik İşletmelerde Rekabet Avantajı Yaratılma ve Koruma”,
T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, Ankara, 12-14 Nisan
- Pfeffer, Jeffrey (1994), “ Competitive Advantage Through People Unleashing the Power
of
the Work Force”, Boston: Harvard Business School Press
- Pfeffer, Jeffrey (2005), “ Producing sustainable competitive advantage through the
effective
Management of people”, academy of Management Executive, vol.19, no.4(
Reprinted
from 1995, vol.9, no.1
- Porter, M.E.(1985), “ Competitive Advantage”, New York,NY: Free Press
- Porter, E. Michael (1998), “ The Competitive Advantage of :Nations”, New York: The
Free Press
- Prahalad, C. K. ve G. Hamel(1990), “ The Core Competences of the Organization”,
Harward Business Review, pp. 79-91, May- June
- Prahalad, C.K. ve Hamel, G. (1994), “ Competing fort he future”, Harvard Business School
Press
- Reason, T., (2003), “ Good to rate? It’s not clear what went wrong at the rating agencies-
Credit ratings”, *CFO: Magazine For Senior FinancialExecutives*, 9.
- Spencer Lyle M. (1995), “ Reengineering Human resources- Achieving Radical Increases
in
Service Quality...”, New York: John Wiley& Sons
- Sohn, M. You, T. ve Lee, H.(2003), “ Corporate Strategies, Environmental Forces and
Performance Measuers : A weighting Decision support Systemw Using the K-
nearest
Neihgbor Technique”, Expert Systems with Applications, vol. 25
- Şirvan, Nesrin(2004), “ Kredi Derecelendirme ve Türkiye Ekonomisi”,
gunaycaymaz.googlepages.com/krediderecelendirme
- Thite, Mohan (2004), “ Strategic positioning of HRM in Knowledge- based
organizations”,
The Learning Organization, Vol. 11, No.1, pp.28-44
- Thompson, Arthur, A., ve Strickland, A., J., (1999), “*Strategic Management: Concepts
and Cases*”, McGraw-Hill Comp. Inc., 11.Edition, Singapure, 1999
- Wright, M. T. Ve G. C. McMahan ve A. Mc Williams (1994), “ Human Resources and
Sustained Competitive Advantage: A Resource Based Perspective”, The
Intwernational Journal Of Human resource Management, vol.5, no. 2, pp.17-29

ÖĞRENCİ BAŞARISINDA DİKEY GEÇİŞ SINAVININ ETKİSİ

THE EFFECT OF UPRIGHT PASSING EXAM ON SUCCESS OF STUDENTS

M.Ufuk KASIM¹ Rezzan KASIM¹ Bahar Aydın CAN² Süleyman ERKAL³

ABSTRACT

The Kocaeli city is ranked among the third position came after Konya (22 count) and Ankara (20 count) with regard to Vocational School number and also in point of Universities, Kocaeli University (18 count) came after Selçuk University (22 count). The Vocational School of Arslanbey in Kocaeli University is taught about eighth agricultural programmes with four of this programmes is daylight and the other four programmes is both daylight and at night education. In this study, determination of success of students started to Arslanbey Vocational School at the date between 2002 and 2006 and also passed upright passing exam was aimed. The success of students at the exam of upright passing at 2004 was 30,76 percent and to that of 2004, 2006, 2007 and 2008 years, the success ratio was found by 10.53%, 7.96%, 17.14% and 9.88% respectively. The success ratio of lanscape programme accepted students according to numerical score type was determined 17.09% from 2004 to 2008 is followed by Plant Protection programme (12.5%). It was determined that among the programmes accepted to students equal heaviness score type, Organic agriculture was the most successfull programme (13.79%). Student Selection Exam and graduation score of student per three programmes were the higher the other programmes. Furthermore the 8.42 percent of the 700 students graduated between 2002 and 2008, were achieved upright passing exam and began to an University. As a result of study student aimed passing upright exam was succesfull in School and this students advanced by the quality of education.

Key words: The Vocational School of Arslanbey, The upright passing exam, success.

ÖZET

Kocaeli ili Meslek Yüksekokulu sayısı bakımından Konya (22 adet) ve Ankara (20 adet)'dan sonra üçüncü sırada, Üniversiteler bakımından ise Kocaeli Üniversitesi (18 adet), Selçuk Üniversitesi (22 adet)'nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu dördü birinci, dördü ise hem birinci hem de ikinci öğretim olmak üzere sekiz programda tarım eğitimi vermektedir. Bu çalışmada Arslanbey Meslek Yüksekokulu'na 2002-2006 yılları arasında giren öğrencilerden dikey geçiş sınavında başarılı olmuş öğrencilerin okuldaki başarı durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. 2002

¹ Yrd.Doç.Dr., Kocaeli Üniverstesi, Arslanbey Meslek Yüksekokulu , email: mukasim@kocaeli.edu.tr, rkasim@kocaeli.edu.tr

² Öğr.Gör., Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey Meslek Yüksekokulu, email: baharcan@kocaeli.edu.tr

³ Doç.Dr., Kocaeli Üniverstesi, Arslanbey Meslek Yüksekokulu, email: suleymanerkal@hotmail.com

yılı girişli öğrencilerden dikey geçiş sınavında başarılı olan öğrencilerin oranı %30.76 olarak saptanmış; 2003, 2004, 2005 ve 2006 yılı girişli öğrenciler için ise bu oran sırasıyla %10.53, %7.96, %17.14 ve %9.88 olarak bulunmuştur. Araştırmada sayısal puan türüyle öğrenci alan Peyzaj programının 2008 yılına kadar yapılmış olan dikey geçiş sınavlarında başarı oranı %17.2 olduğu bulunmuş, bu programı Bitki Koruma programı (%12.5) izlemiştir. Eşit ağırlık puanı ile öğrenci alan programlardan ise en başarılısı Organik Tarım programı (%13.79) olarak belirlenmiştir. Her üç programa giriş yapan öğrencilerin hem ÖSS puanlarının hem de programdan mezuniyet ortalamalarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 2002-2008 yılları arasında mezun olan 700 öğrencinin %8.42'inin dikey geçiş sınavı ile bir üniversiteye yerleştiği saptanmıştır. Çalışmada dikey geçiş sınavına girmeyi hedef alan öğrencilerin okul başarısının yüksek olduğu dolayısıyla bu öğrencilerin eğitim kalitesini de yükselttikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Arslanbey Meslek Yüksekokulu, Dikey geçiş sınavı, başarı,

1. GİRİŞ

Dikey Geçiş Sınavı (DGS), Öğrenci seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından her yıl yapılan sınavlardan birisidir. Bu sınavın amacı önlisans eğitimi almış kişilerin bir kısmının Lisans eğitimine devam etmesini sağlamaktır. Dikey geçiş sınavına giren öğrenciler, eğitim aldıkları önlisans programına uygun bir alanda Lisans eğitimi almak için çaba göstermektedirler. Sınavdan başarılı olup Lisans diploması alabilen öğrenciler aynı alanda önlisans ve lisans diplomasına sahip olabilirler.

DGS'de sayısal ve sözel bölümden oluşan bir yetenek testi uygulanmaktadır. Öğrenci Seçme Sınavının (ÖSS) aksine bir mantık ve yetenek ölçme sınavı olan DGS bu yönüyle ÖSS'de başarısız olan öğrencilerin Lisans eğitimi alabilmeleri için ikinci bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde son yıllarda Meslek Yüksekokullarını bu nedenle tercih eden öğrenci sayısının oldukça artış gösterdiği görülmektedir.

Her üniversitenin toplam kontenjanının %10'u kadar bir kontenjanı DGS için açması zorunlu olmasına rağmen, bu kurala uyulmamakta ve bazı bölümler için bu sayılar 1-2 de kalmaktadır. Öğrenciler DGS de tercihlerini sınava girmeden önce kaç puan aldıklarını bilmeden yaptıkları için bazen tercih hataları ile de karşılaşabilmektedirler. Her öğrenci DGS de en fazla 8 tercih yapabilmekte ve ÖSS'de olduğu gibi ek yerleştirme fırsatı da sağlanmamaktadır.

Lisans öğrenimine başlama hakkını elde eden öğrenciler, üniversiteleri tarafından Lisans Öğrenimine Hazırlık Programına(İNTİBAK) tabi tutulurlar. Bu programda öğrenciye birinci ve ikinci sınıflardan eksik olduğu alanlardaki derslerden sorumlu tutulurlar. Lisans Öğrenimine Hazırlık Programı süresince öğrenci, ilgili üniversitenin öğretim ve sınav yönetmeliğine tabi olur. Lisans Öğrenimine Hazırlık Programının süresi iki yarı yıldır. Ancak öğrencilerin okudukları derslerin özellikleri, yıllık ders programları, öğretim elemanları ve hazırlık programındaki durumları dikkate alınarak Lisans Öğrenimine Hazırlık Programının süresi istisnai olarak bir yarıyıl daha uzatılabilir. Lisans Öğrenimine Hazırlık Programını başarı ile tamamlayan veya en fazla 2 başarısız dersi olan öğrenciler üniversitelerin üçüncü sınıfına kayıtları yaptırabilir. Ancak bazı Üniversiteler İntibak programı yerine öğrencileri doğrudan 1. sınıftan başlatarak diğer öğrenciler ile aynı statüde değerlendirebilmektedir.

Önlisans mezunu olanlar DGS ye girmeden açıköğretim lisans bölümlerine sınavsız olarak doğrudan veya intibak programıyla kayıt yaptırabilirler.

Kocaeli ili Meslek Yüksekokulu sayısı bakımından Konya (22 adet) ve Ankara (20 adet)'dan sonra üçüncü sırada, Üniversiteler bakımından ise Kocaeli Üniversitesi (18 adet), Selçuk Üniversitesi (22 adet)'nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu Tarımsal alanda 8 programda (Bitki Koruma, Seracılık, Organik Tarım, Fidan ve Fidecilik, Hasat Sonrası Teknolojisi, Mantarcılık, Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama, Peyzaj) önlisans eğitimi veren bir Meslek Yüksekokuludur. Okulumuza hem Meslek Liselerinde sınavsız geçiş ile hem de ÖSS ile öğrenci alınmaktadır. Meslek Liselerinden gelen öğrencilerin büyük bir kısmı okula uyum sorunu yaşamakta, çoğunlukla da başarı seviyeleri düşük olmaktadır.

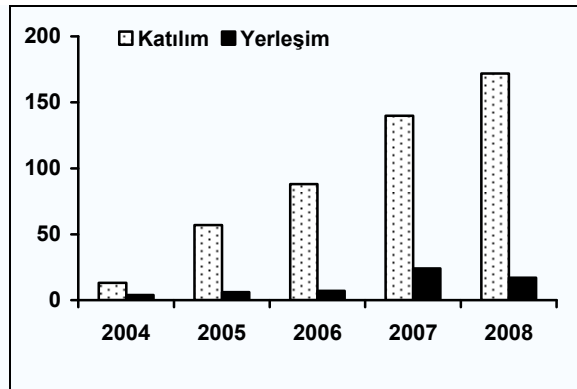
Bu çalışmada Arslanbey Meslek Yüksekokulu'ndan son 5 yıl içerisinde (2004-2008 yılları arasında) mezun olan öğrencilerimizin dikey geçiş sınavındaki performansları incelenmiştir.

2. DİKEY GEÇİŞ SINAVINDA BAŞARI ORANLARI

Arslanbey Meslek Yüksekokulu'ndan son 5 yıl içerisinde (2004-2008 yılları arasında) mezun olan öğrencilerinden sınava giren ve başarılı olan öğrencilerin miktarı Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1 de görüldüğü gibi her yıl sınava giren öğrenci sayısında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Nitekim 2004 yılında sınava giren öğrenci sayısı 13 iken bu rakam her yıl artarak 2008 yılında 172'ye ulaşmıştır (Şekil 1). Bunun sebepleri arasında;

1. ÖSS sınavında Lisans eğitimi almaya hak kazanamamış olan öğrencilerin, bunu DGS sınavı ile başarmak istemeleri,
2. Mezun olup DGS'de başarılı olamayan bir öğrencinin 2. hatta 3. kez şansını denemesi,
3. Sınavlarda başarılı olan öğrencilerin kulaktan kulağa duyulması ve diğer öğrencilere bir motivasyon kaynağı olması, sayılabilir.

Şekil 1. Arslanbey Meslek Yüksekokulu'ndan son 5 yıl içerisinde mezun olan öğrencilerimizden DGS'ye giren ve kazanan öğrenci sayıları

Sınava katılan öğrenci sayısının artması başarının artması anlamını taşımamaktadır. Nitekim Şekil 1 ve Çizelge 1 incelendiğinde Kazanan öğrenci sayılarında rakamsal olarak artışlar olmasına karşı oransal olarak bu durum azalma eğilimi göstermiştir. Sayı olarak 2004 yılında 4 öğrenci sınavı kazanırken bu değer 2007 yılında artarak 24 öğrenciye

yükselmiştir. Ancak oransal olarak 2004 yılında başarı oranı %30,76 iken 2007 yılında bu değer %17,14'e ve 2008 yılında da %9,88'e düşmüştür. Bu değerın 5 yıllık ortalaması %12,53'tür.

Çizelge 1. Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olup 2004-2008 yılları arasında Dikey Geçiş Sınavına giren öğrencilerin Önlisans Programlarına göre dağılımı ve yerleştirme oranları.

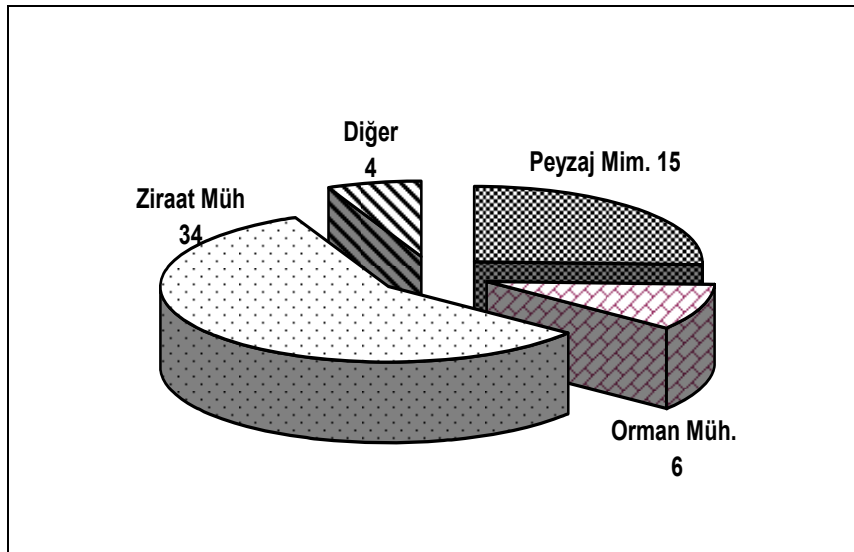
Program	2004		2005		2006		2007		2008		TOPLAM		
	Sınava Katılan	Yerleştirilen	Sınava Katılan	Yerleştirilen	Sınava Katılan	Yerleştirilen	Sınava Katılan	Yerleştirilen	Sınava Katılan	Yerleştirilen	Sınava Katılan	Yerleştirilen	Başarı Oranı
Bitki Koruma	4	-	8	-	8	3	9	3	19	1	48	7	%12,5
Seracılık	1	-	4	-	8	1	14	-	14	1	41	2	%4,88
Organik Tarım							7	3	22	1	29	4	%13,79
Fidan ve Fidecilik	4	2	9	-	15	-	6	-	11	-	45	2	%4,44
Hasat Sonrası Tek.			-	-	-	-	-	-	6	-	6	-	-
Mantarcılık	-	-	7	-	6	-	4	-	4	-	21	-	-
Tarım İşlet. ve Pazarl.			5	3	14	1	17	-	10	-	46	4	%8,70
Peyzaj	4	2	24	3	37	2	83	18	86	14	234	39	%17,09
TOPLAM	13	4	57	6	88	7	140	24	172	17	471	59	
Başarı Oranı	%30,76		%10,53		%7,96		%17,14		%9,88		%12,53		

Programlar bazında baktığımızda en yüksek katılımın (5 yıl toplamında) 234 kişi Peyzaj programında olduğu görülmektedir. Bu öğrencilerin 39 adedi bir Lisans programına yerleştirilmiştir. Tüm yerleştirilen öğrencilerimizin 59 kişi olduğu dikkate alınırsa Okulumuzdan mezun olup DGS’de başarılı olan öğrencilerin %66.1’i Peyzaj programından mezun olmuştur. Bunun en önemli nedenleri; Bu programa giriş puanlarının diğerlerine nazaran yüksek oluşu ve Sayısal ağırlıklı ÖSS puanı ile okula girmeleri gösterilebilir. Hasat Sonrası Teknoloji bölümünün ise %90-95 oranında sınavsız geçiş ile öğrenci alması nedeni ile DGS’de başarılı olamamaktadırlar. Bu bağlamda Meslek liselerinden sınavsız geçiş ile gelen öğrencilerin başarı düzeyleri ÖSS ile gelen öğrencilere göre oldukça düşük olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Öğrencilerin DGS’de almış oldukları puanların yıllara ve programlara göre dağılımına baktığımızda da benzer sonuçlar görülmektedir (Çizelge 2). Yıllar itibari ile puanlarda ilk iki yıla göre son üç yılda bir yükselme gözlenmiştir. Programlar bazında da Peyzaj ve Organik Tarım programları daha iyi sonuçlar almıştır. 5 yıl içerisinde en yüksek puanı 2006 yılında Peyzaj programından bir öğrenci 304,5 puan alarak İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümüne yerleşmiştir. Tüm puan ortalamalarına bakıldığında Peyzaj programı ile Organik Tarım Programı oldukça yüksek ortalamaya sahiptirler (sırasıyla 243,0 ve 238,3)(Çizelge 3).

3. DİKEY GEÇİŞ SINAVINDA OKUL TERCİHLERİ

Dikey Geçiş sınavlarında okulumuz öğrencileri ağırlıklı olarak Ziraat Mühendisliğine, Peyzaj Mimarlığına, Orman Mühendisliğine geçiş yapabilmektedirler. Arslanbey Meslek Yüksekokulu’ndan 5 yıl içerisinde toplam 59 kişi sınavda başarı elde etmişlerdir. Bunların hangi alanları tercih ettikleri Şekil 2’de verilmiştir. Bunlardan 34 adedi (%57.63) Ziraat Mühendisliğini, 15 adedi (%25.42) Peyzaj Mimarlığını, 6 adedi (%10.17) Orman Mühendisliğini, Tarım İşletmeciliği Pazarlama Bölümü öğrencilerinin bulunduğu 4 öğrenci (%6.78) ise İşletme Bölümlerini tercih etmişlerdir.

Şekil 2. Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu’ndan mezun olup 2004-2008 yılları arasında Dikey Geçiş Sınavından başarılı olan öğrencilerin alan tercihleri

Çizelge 2. Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olup 2004-2008 yılları arasında
Dikey Geçiş Sınavına giren öğrencilerin max ve min DGS puanları

Program	2004		2005		2006		2007		2008		Ortalama	
	Max. Puan	Min. Puan	Max. Puan	Min. Puan	Max. Puan	Min. Puan	Max. Puan	Min. Puan	Max. Puan	Min. Puan	Max. Puan	Min. Puan
Bitki Koruma	208,0	174,5	226,7	186,0	254,3	199,4	282,8	192,1	272,5	194,3	248,9	189,3
Seracılık	207,0	207,0	231,3	222,4	247,2	192,2	254,4	170,3	273,6	169,5	242,7	192,3
Organik Tarım							282,0	196,1	268,8	192,8	275,4	194,5
Fidan ve Fidecilik	220,8	187,8	223,0	188,4	231,8	174,0	218,3	184,3	172,8	225,1	213,3	191,9
Hasat Sonrası Tek.									264,7	166,9	264,7	166,9
Mantarçılık			245,0	182,0	234,8	184,1	234,5	206,7	194,2	182,9	227,1	188,9
Tarım İşlet. ve Pazarl.			160,1	209,7	247,0	194,9	252,9	211,9	251,8	201,7	228,0	204,6
Peyzaj	265,1	191,1	279,8	175,6	304,5	192,0	295,6	185,1	286,7	181,7	286,3	185,1
Ortalama	225,2	190,1	227,7	194,0	253,3	189,4	260,1	192,4	248,1	189,4	242,9	191,1

Çizelge 3. Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olup 2004-2008 yılları arasında Dikey Geçiş Sınavına giren öğrencilerinin ortalama sınav puanları.

Program	2004	2005	2006	2007	2008	Ortalama
Bitki Koruma	190,9	209,9	228,6	234,4	230,1	218,8
Seracılık	207,0	227,6	217,1	209,6	211,3	214,5
Organik Tarım				242,2	234,4	238,3
Fidan ve Fidecilik	208,5	205,3	207,7	203,5	196,9	204,4
Hasat Sonrası Tek.		-	-	-	214,1	214,1
Mantarcılık	-	210,5	215,5	220,2	189,7	209,0
Tarım İşlet. ve Pazarl.		246,4	218	226,4	221,4	228,1
Peyzaj	237,9	239,5	244,8	245,6	247	243,0
Ortalama	211,1	223,2	222,0	226,0	218,1	221,3

Öğrencilerin okul tercihlerine bakıldığında ise bölgeye yakınlık ön plana çıkmaktadır (Çizelge 4). Özellikle İstanbul, Kocaeli ve Adapazarı illerinde ikamet eden öğrencilere eğitim verdiğimiz düşünürsek, DGS tercihlerinde de buralara yakınlık önem kazanmaktadır. En çok tercih edilen ilk 3 okula Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun) Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği ve İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği-Peyzaj Mimarlığıdır. Kazanan öğrencilerimizin %35.6'sını bu bölümleri tercih etmişlerdir. Tercihlerin önemli bir kısmı devlet Üniversitelerini oluştururken 3 öğrencimiz tercihlerini özel üniversitelerden yana kullanmışlardır.

4. DİKEY GEÇİŞ SINAVININ OKUL BAŞARISININ ETKİSİ

Dikey geçiş sınavında başarı oranı yüksek olan programların okul giriş puanları da yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 5). Özellikle Okulumuza en yüksek puanla öğrenci Peyzaj ve Organik tarım programlarına alınmaktadır. Bu iki sınıftan Peyzaj programının 5 yıllık DGS başarı oranı %17.09, Organik tarım programının ise %13,79 oranındadır. Her iki programında iyi bir başarı elde etmelerine rağmen Peyzaj programının öne çıkmasının bizce esas nedeni okula giriş puan türünün Sayısal olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle eşit ağırlık puanı ile gelen öğrenciler Temel Matematik alanında zorlanmaktadırlar. Bu durum okul içindeki bazı derslerde de kendini göstermektedir. Sınavsız geçiş ile gelen öğrencilerden de geldikleri Lisenin kalitesine göre değişmekle birlikte çok başarılı öğrenciler gelmemektedir. Ancak aralarından azda olsa DGS sınavında başarı sağlayan öğrencilerimiz bulunmaktadır. Ancak esas başarı ÖSS sınavı ile gelen öğrencilerimizden olmaktadır.

DGS'de başarıyı hedefleyen öğrencilerin okulda da başarılı olduğunu ve okulu normal süresi olan 2 (iki) yıl içerisinde bitirdikleri görülebilmektedir. Ayrıca DGS başarısı yüksek olan programlara talepte daha yüksek olmaktadır (Çizelge 6). Görüldüğü gibi mezun öğrenci sayısı Peyzaj programında daha yüksektir. Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama Programında da öğrenci sayısı yüksek gibi görünse de, bu programın kontenjanı Peyzaj programından 20 kişi daha fazla olduğu unutulmamalıdır.

Çizelge 4. Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olup
2004-2008 yılları arasında Dikey Geçiş Sınavında başarılı olan
öğrencilerin yerleştirildikleri Üniversite ve Bölümler.

Üniversite-Bölüm	Yerleştirilen Öğrenci Sayısı
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	7
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun) Ziraat Fak. Ziraat Mühendisliği	6
İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği	4
İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı	4
Namık Kemal Üniversitesi (Tekirdağ) Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	4
Akdeniz Üniversitesi (Antalya) Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	3
Ege Üniversitesi (İzmir) Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	3
Yeditepe Üniversitesi (İstanbul) Güzel Sanatlar Fakültesi Peyzaj Mimarlığı	3
Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın) Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	2
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	2
Atatürk Üniversitesi (Erzurum) Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı	2
Çukurova Üniversitesi (Adana) Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı	2
Süleyman Demirel Üniversitesi (Isparta) Ziraat Fak. Ziraat Mühendisliği	2
Uludağ Üniversitesi (Bursa) Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	2
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bartın Orman Fak. Peyzaj Mimarlığı	2
Abant İzzet Baysal (Bolu) Düzce Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı	2
Doğuş Üniversitesi (İstanbul) İktisadi Ve İdari Bilimler Fak. İşletme	1
Dumlupınar Üniv.(Kütahya) Bilecik İktisadi Ve İdari Bilimler Fak. İşletme	1
İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı	1
Muğla Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme (İ.Ö.)	1
Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay) Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	1
Osmangazi Üniversitesi (Eskişehir) İktisadi Ve İdari Bilimler Fak. İşletme	1
Karadeniz Teknik Üniv. (Trabzon) Orman Fak. Orman Mühendisliği (İ.Ö.)	1
Abant İzzet Baysal (Bolu) Düzce Orman Fakültesi Orman Mühendisliği	1
Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği	1
TOPLAM	59

Çizelge 5. 2007 ÖSS sınav sonuçlarına göre Arslanbey Meslek Yüksekokulu Programlarının Puan türleri, kontenjanları ve en küçük puanları.

Program Adı	Puan Türü	Kontenjan	2007 Yılı En Küçük Puan
Bitki Koruma	SAY-1	40	*
Fidan ve Fidecilik	EA-1	30	204,443
Fidan ve Fidecilik (İÖ)	EA-1	30	191.939
Hasat Sonrası Teknolojisi	SAY-1	50	*
Mantarcılık	EA-1	30	*
Organik Tarım	EA-1	30	241.989
Peyzaj	SAY-1	30	241.957
Peyzaj (İÖ)	SAY-1	30	221.012
Seracılık	EA-1	40	206.644
Seracılık (İÖ)	EA-1	40	199.917
Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama	EA-1	50	220.086
Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama (İÖ)	EA-1	50	209.889

* Bu program kontenjanları eksik kalmıştır.

Çizelge 6. Arslanbey Meslek Yüksekokulundan son 5 yıl içinde mezun olan, kendi isteği ile ayrılan ve şu an kayıtlı öğrenci sayılarının programlara göre dağılımı

	Mezun	Kayıtlı	Kendi İsteği Ayrılan	Toplam
Bitki Koruma	55	79	11	145
Fidan ve Fidecilik	73	99	19	191
Fidan ve Fidecilik (İÖ)	12	67	9	88
Hasat Sonrası Teknolojisi	43	60	13	116
Mantarcılık	37	74	13	124
Organik Tarım	38	76	3	117
Peyzaj	160	83	14	257
Peyzaj (İÖ)	83	74	5	162
Seracılık	62	122	12	196
Seracılık (İÖ)	34	97	12	143
Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama	91	138	16	245
Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama (İÖ)	48	144	6	198

KAYNAKLAR

- Anonim (2009), “Arslanbey Meslek Yüksekokulu Öğrenci İşleri Bürosu” kayıtları.
Anonim (2008), YÖK 2008 Öğrenci Yerleştirme Kılavuzu
Anonim (2008), ÖSYM Sonuç sayfası

ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM VE ÖĞRENME

STUDENT CENDRED EDUCATION

Dr.Selahattin BEYAZ¹

ABSTRACT

While new strategies are being developed in education and teaching, some of the important questions that should be asked are those what kind of person and community do we require? Productive? Or consumer? People who examine? Or people who approve? People who have confidence? Or who don't have confidence?

The answers of these and similiar questions should be looked for constructing the education.Since, schools reflect the structure of the community where they exist. What manner will education system show towards the global economical challenge, changing customer needs and hard system competition?

How will the instructors understand the needs of the students?Who will solve the proplems which occur in schools how? Who will solve the proplems which occur in schools and how? How will the instructors acquire the development and success of the students? All of those questions should be answered.

It is necessary for the students to question and evaluate themselves in order to overcome the fear of failure. It is important in our time to support the target of students and to form a system that they can learn themselves in lifelong.

Total Quality System makes it possible to form such a system.

Key words: System, Quality, Management, Society

ÖZET

Eğitim ve öğretimde yeni stratejiler geliştirirken veya yeniden yapılanmaya giderken sorulması gereken önemli sorulardan bazıları şunlardır:

Nasıl bir insan ve toplum istiyoruz. Üreten mi? Yoksa tüketen mi? , sorgulayan mı? Yoksa kabullenen mi?, Kendine güvenen mi? Yoksa güvenmeyen mi? Eğitimimizin yapılanmasında bu ve buna benzer sorulara yanıtlar aranmalıdır.

---

¹ Öğretim Görevlisi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Düziçi Meslek Yüksekokulu, sbeyaz1@hotmail.com

Çünkü okullar içinde buldukları toplumun yapılarını yansıtırlar. Eğitim sistemimiz global ekonominin meydan okumalarına, değişen müşteri ihtiyaçlarına ve şiddetli rekabete karşı nasıl bir tutum oluşturacaktır.

Öğretim elamanları öğrencilerin ihtiyaçlarını nasıl anlayacaklar. Okullarda yaşanan sorunları kim nasıl çözecek? Öğretim görevlileri öğrencileri öğrencilerin gelişimini ve başarısını nasıl sağlayacak? Bütün bu soruların çözülmesi gerekmektedir.

Öğrencilerin başarısızlık korkusunu yenmek için kendilerini sorgulamaları ve değerlendirmeleri gerekmektedir. Öğrencilerin hedeflerini desteklemek, yaşam boyu kendi kendilerine öğrenmeyi oluşturacak bir sistemin oluşması günümüzde önemli hale gelmiştir. Böyle bir sistem ancak, Toplam Kalite Sistemiyle mümkün görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sistem, Kalite, Yönetim, Toplum

1.GİRİŞ

Günümüzde bütün dünyada başta Japonya ve Amerika da uygulanan Toplam Kalite Sistemini eğitimde de uygulayabiliriz. Kalite yönetimi müşteri ihtiyaçlarına odaklanmanın yanı sıra, yanlış uygulamaların kaldırılması, güven ve ortaklık duygusunun yaratılması, sürekli eğitim verilmesi, elde edilen başarıdan gurur duyulması, korkulardan uzaklaşılması, okul içerisinde liderlik anlayışının oluşturulması, bütün bu yaklaşımlar yeni bir düşünce yöntemini temsil etmektedir. Okulların yeniden yapılandırılmasının ortaya atıldığı şu günlerde eğitimde yeni bir düşünme yönteminin tam zamanıdır. Bu yöntem, şüphesiz eğitimde toplam kalite yöntemi olmalıdır.

Çünkü okullar iyi ya da kötü içinde buldukları toplumun kültürlerini yansıtırlar. Eğitimimiz küreselleşen ekonominin meydan okumalarına, değişen müşteri ihtiyaçlarına şiddetli rekabete karşı, yenilenmek zorundadır.

2. İleriye Bakmak

Bilgi toplumu içinde eğitimli insanın yeri çok önemlidir. Eğitim ve geliştirme, insan yaşamının her evresinde en önemli etkinliktir. İnsanlar dünyaya geldiği andan itibaren sürekli yeni bir şeyler öğrenme çabası içerisinde. Küçük çocuk, çevresini izleyerek yürümeyi, konuşmayı, oynamayı öğrenir. Daha sonra okul yaşamı başlar. Okul sona erdiğinde, bu kez iş yaşamı devreye girer. Öğrenme ve eğitim, yalnız okulda kalmaz, iş yaşamında da devam eder. İnsanlar yaşamları boyunca eğitime ve yeni bir şeyler öğrenmeye açıktırlar. Öğrenmenin yaşı ve sınırı yoktur.(Titiz,2000)

Geniş kitlelere eğitim sisteminin değiştirilmesinin gerekliliğine inanıp, inanmadıkları sorulduğunda herkes değiştirilmesi yönünde, fikirlerini söylemekte. Geleceğin ihtiyaçlarından söz ederken endüstrinin işleyiş biçimi nasıl değişti ise, eğitim sisteminin de aynı biçimde değişmesi gerekmektedir. Tıpkı kamçı üreticisinin hikayesi gibi; satışlarında düzenli azalmayı fark eden kamçı üreticisi, ürünlerinin kalitesini arttırmak için daha çok çalışarak bütün enerjisini daha iyi kamçı yapmaya harcamıştır. Ürünlerinin kalitesini artırmayı başarmış ama satışları her geçen gün düşmeye devam

etmiş. Kamçı üreticisi kaliteli ürünlerin kendi, kendilerini satacaklarını düşünürken at arabalarının yerini otomobillerin aldığını çok geç fark etmiş. Çünkü değişen dünya ile birlikte müşterilerin istekleri de değişmiş.

Eğitimciler çevrelerindeki dünyada neler olup bittiğini anlayamazlarsa, okullardan mezun olan öğrencilerde dünyada ne gibi değişikliklerin olduğunu anlamayacaklardır. Gençlerin yüksekokula başladıklarında hissettikleri heyecanı biz eğitimciler çok iyi biliriz. Ancak, bu heyecan gün geçtikçe kaybolur hatta okula gidip ders dinlemek sıkıcı hale gelir. Eğitim sisteminin en önemli amaçlarından biriside öğrencilerin dersleri zevkle dinlemesi ve öğrenme coşkusudur. Bu nedenle eğitimciler, öğrencilerdeki öğrenme coşkusunu güçlendirmeli, coşkusunu kaybedenlere de coşkuyu yeniden kazandırmak için yeni yollar bulmalıdır. Ancak okulda başarı düzeyinin toplumlardaki problemlere bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Yapılan bir araştırmada; ailesi boşanan çocukların %85'nin, maddi sıkıntı çeken çocukların %79'nun, İşsiz ailelerin çocuklarının %72'nin okullarda başarısız olduğunu ortaya çıkmıştır.

Öğrenme sevincinin olduğu yerde bağımsız bir öğrenci modeli ortaya çıkabilir. Baskı ve rekabetin olduğu ortamlarda ise, sınavlardan alınan notlar yükselse bile bağımsız öğrenme isteği azalacaktır. Öğrenme konusunda istekli ve öğrenmek için sorumluluk yüklenen öğrenciler, eğitimde belirlenen kaliteye ulaşması ancak yeni bir sistemi ile mümkün gözükmektedir. Sistemin belirli bölümlerini düzeltmek sistemin kendisini asla geliştirmeyecektir. Sistemde yer alan süreçleri tanımlayarak ve sistemdeki farklılaşma teorisini anlayarak kurumdaki değişikliğin hangi süreçte yapılması gerektiğini saptayabiliriz.

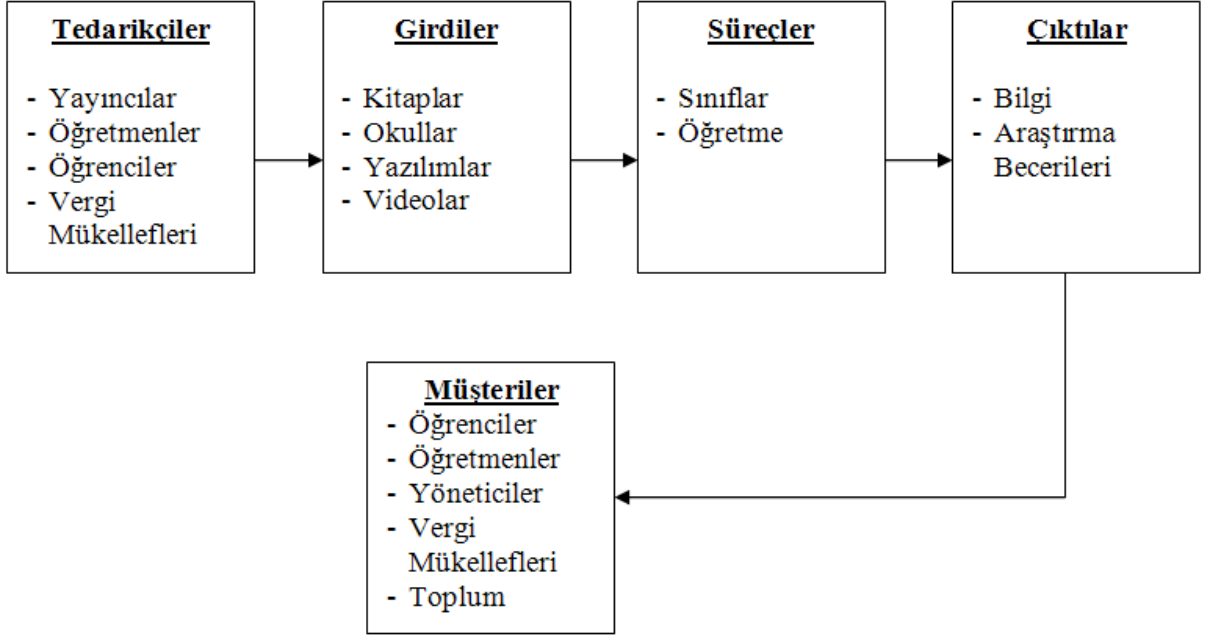
Kalite öğrenimi olarak bilinen gelişim süreci, içinde bulunan sistemi anlamaya yöneliktir. TKY'nin iş hayatında kullanım şekli ile okullardaki kullanım biçimi farklıdır. Okullar kâr anlayışı ile çalışmak zorunda değildir. Biz eğitimin gelecek için bir yatırım olduğunu düşünüyoruz. Gelecek için yeterli becerileri, öğrencilerine kazandıramayan okulların; geleceği şüphesiz kötü bir durum oluşturacaktır.

3.Sistemi Anlamak

Sistemin değişim süreçlerini öğrenmeden önce, sistemin özelliklerini, parçalarını ve bu parçaların bütünleşerek belli bir amaç doğrultusunda nasıl beraber çalıştıklarını öğrenmek gerekir. Parçalar ile sistemin bütünü arasındaki ilişki sisteme özelliğini veren ayrıntılardır. Okulun bütünsel olarak değerlendirilmediği durumlarda süreçlerin birbirleriyle olan ilişkileri uyumsuz kalır. Öğrenciler genellikle parçalara ayrılmış eğitimlerinden dolayı kendilerini baskı altında hissetmektedirler. Eğitim bir sistem olarak algılandığında parçalanmalar ortaya çıkmayacaktır. Çünkü sistemi oluşturan süreçler aynı hedefe doğru hareket edecektir. Eğitim sisteminin içerisinde yer alan eğitimciler ve öğrenciler sistemin nasıl işlediği ve sistemde kendi rollerinin neler olduğunu anladığında, sistemin bir parçası haline geleceklerdir.

Sistemin asıl amacı öğrencinin öğrenimini en iyi nasıl geliştireceğidir. Sistem tedarikçilerini, müşterilerini, girdilerini ve çıktılarını belirler. Eğitim sistemleri genellikle çoğulcu olup birden fazla amaca sahip olabilirler. Sistem anlaşma, tartışma, iç ve dış müşteriler ve geri bildirim süreçlerini kullanarak kendi hedeflerini belirler. Örneğin bir okulun ulaşmak istediği en son amaç güçlü ve kendini yaşam boyu öğrenmeye hazırlanmış kişiler yetiştirmek olabilir. Bu durumda sistemin girdileri nelerdir? Girdi olarak binalar,

eğitimciler, kişisel malzemeler, okul, taşıma otobüsleri, spor alanları, kütüphaneler, bilgi sayarlar, v.s. olabilir. Amaçlı bir sonuca ulaşmak için düzenlenen çıktılar ise müşterilerdir. (Bkz. Şekil1)

Şekil 1- Sistem Bileşenleri

Bir kuruluş içindeki bütün süreçler eğer kurumun amacı gerçekleşecekse birlikte bütünlük içerisinde olacaktır. Sistemin amacına uygun olarak düzenlenmeyen bir sınıf tek başına oldukça iyi işler başarıyor olabilir. Ancak, sistem dünya üzerinde üretilen arabaların birinden en iyi vitesi, diğerinden en güçlü motoru bir başkasından en iyi yakıt sistemini ve diğer parçaları alıp yeni bir arabada bir araya getirdiğimizde parçalar mükemmel oldukları halde araba çalışmayacaktır. Aynı şekilde sistemin amacı unutulursa alt sistemlerden bir tanesi eğitim sisteminin başarısını bozacaktır. Sistemin farklı bağımlılık düzeyleri vardır. Takım çalışması, yaşanan birliktelik, yüklenilen roller, üyelerin hedefleri paylaşmasıyla mümkündür. Eğer eğitim sisteminin amacı sadece öğrencileri mezuniyete hazırlamaksa bu amaç herhangi bir yöntemle gerçekleştirilebilir. Ancak pek çok eğitimci kendi rollerini daha büyük amaçlar doğrultusunda hazırlamak istemektedirler. Bu amaçlar içerisinde öğrencilere anlayış ve yetenek sağlamak amacıyla, onlara öğrenimi sevdirmek; öğrenciler ve eğitimciler böyle bir amaç üzerinde anlaştıklarında gelişmenin daha kolay olduğunu göreceklerdir. Sistemden faydalanan müşteriler kurumun içerisinde veya dışında olabilir. İç ve dış müşteri olarak değerlendirilen müşterilere ürün olarak da bakılabilir.

4. Müşteriyi Tanımak

İhtiyaç ve beklentilere karşılık verecek olan sistemlerin tasarlanmasında beklentiler son derece önemlidir. Ancak bu beklentiler; müşteriler tanımlandığında gerçekleşebilir. Müşteri, sistemin sağladığı avantajlarla ulaşılan kişidir. Sistemin dış müşterileri sistemin sunduğu hizmet veya ürünlerinden faydalananlardır. Dolaylı müşteriler sistemle ilgili olmalarına rağmen iç müşteri değildir ve sistemin sunduğu faydalardan doğrudan yararlanamazlar. Okul sistemi içerisinde yer alan dolaylı müşteriye örnek olarak bir devlet kuruluşunu verebiliriz. Örneğin teftiş kurulu okulun yeterliliğini onayladığında tedarikçi konumuna gelecektir.

Okulların amacı, topluma katkıda bulunacak yeterli bilgi ve beceriye sahip iyi eğitilmiş öğrenciler yetiştirmektir. Bu bağlamda toplumlar okulların sunduğu ürünlerden doğrudan doğruya faydalanıyor denilebilir.

Müşterileri sınıflandırmak, sistemin müşterileri arasındaki ilişkileri düşünmemize neden olacağından müşteriler üzerinde odaklanma gerçekleşecektir. Öğrencisini öğrenim sürecinin bir sonraki aşamasına hazırlayan bir eğitimci diğer aşamanın bir tedarikçisi konumundadır. Ondan sonra ikinci eğitimci ise sırasıyla sürecin bir sonraki aşamasında tedarikçi durumuna geçer ve sistem böyle sürer gider.

Bir okul sistemi içerisinde müşteriler; toplum, lise ve üniversiteler, öğretmenler, danışmanlar, eğitim kuruluşları, satıcılar, öğrenciler, işverenler, çevre, psikologlar, aileler, vergi mükellefleri, devlet kuruluşları ve gelecek nesillerdir. Çünkü eğitim herkesi ilgilendiren bir konudur. Bu bileşenlerin tümünün okul sistemiyle bağlantıları vardır. Kuruluşlar yani okullar müşterilerin ihtiyaçlarına özel ürün ve hizmetlerle karşılık verirler. Bu şekilde müşteri memnuniyeti oluşur.

5.İhtiyaçlara Karşılık Vermek

Öğrenciler ve aileler, okul sisteminden yaşam boyu sürecek bir iş hayatına yönelik özel bir hazırlık beklerler. Üniversiteyi bitirdi öğrenimi var ama işi yok. Okuldan mezun olanlar iş bulamadıklarında ya da buldukları işlerde başarılı olamadıklarında çoğu zaman okullarının kendilerini düş kırıklığına uğrattıklarını düşünürler. Eğer öğrencilerin hedefleri kafalarında tasarladıkları iş için belirli bir hazırlık yapmak ise, öğrenciler eğitimleri sırasında kesinlikle düş kırıklığına uğrayacaklardır.

Bir meslek için hazırlık yapmak bir zorunluluktur. Bu hazırlık geniş bir çerçevede ele alınabilir. Nasıl öğrenileceğini ve insanlarla nasıl çalışacağını bilenler; iş yaşamları boyunca başarılı olacaklardır. Ancak, şu anda işsiz olan eğitilmiş öğrenciler, özel beceri ve yeteneklerle donatılmış olsalar da iş hayatında başarılı olamayacaklardır. Çünkü yaşam boyu öğrenme eğitimi verilmemiştir. Bu nedenle mezun olan öğrencinin kendi kendini geliştirmesi mümkün değildir. Tüm sistemlerde olduğu gibi müşteri ihtiyaçları ve beklentileri dinamiktir. Beklentiler geliştirilecekse öğrencilerin ihtiyaçları tanımlanmalıdır. Örneğin öğrencilerin üniversiteye uyumlarını sağlamak için sistemler geliştirilebilir. Bu sistemler sayesinde öğrencinin önünde bulunan fırsatlara hazırlıklı olması sağlanabilir.

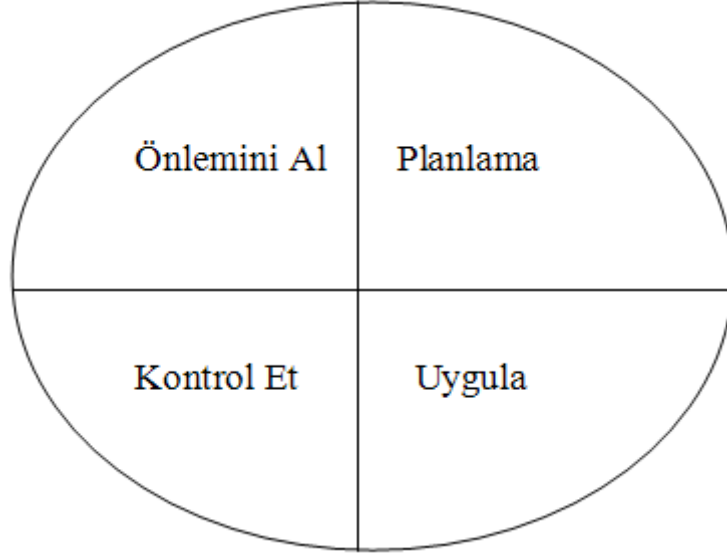
Okullarda belirli bir yeteneğe sahip olmak için yapılan sınavlar hatalı bir girişimdir. İhtiyaçların karşılanmasında; öğrencinin öğrenme ihtiyacı, eğitimcilerin öğrenmeyi desteklemesi oldukça önemlidir. Öğrenciler için sınavlar yeterlilik alanlarının değerlendirilmesinde yardımcı bir araçtır. En iyi sınav; öğrencinin sorunlarını çözmeye yarayan sınavdır. Devlet tarafından belirlenen zorunlu ve standart hale getirilen sınavlar becerileri geliştiremez. Standartlaştırılmış sınavlar öğrenciler için yaşamlarında fayda yaratmazlar. Çünkü, öğrenmenin bir sonraki aşamasındaki süreçte nasıl bir yol izleneceği belirsizdir.

Müşterilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet verecek sistemlerin oluşması ve sistem içerisinde kalite öğrenimi, sistemin geliştirilmesi sistemin sahipleri olan öğrenci ve öğretim görevlisine bırakılmalıdır. Okullarda kalite öğrenimi kavramlarını kullanarak

bir çok yenilikler sunabiliriz. Eğer öğrenme sürecinde gözle görünebilir bir gelişim yaşanırsa okulların hizmet verdiği tüm müşterilerin beklentileri sürekli gelişim döngüsünü oluşturacaktır. Sistemin bir bütün olarak geliştirilmesi üzerinde çalışmaya başlanabilir. Derslerin amacı öğrencilere yardımcı olmaktır.

6. Öğrenme Döngüsü

Öğrenme döngüsü içerisinde veri toplama, analiz etme, yorumlama, değerlendirme ve planlama gibi aşamalar yer alır. Deming'in: Planla-uygula-kontrol et-önlemeni al PUKO döngüsü sürecin bütün unsurlarını birleştirir.(Bkz Şekil 2)

Şekil 2 –Demingin Döngüsü

6.1 Planla

Deming'in; planlamayla başlayan döngü yaklaşımı, sistemlerin kavramlarını birleştirerek sistemi geliştirme yönünde hedefler belirlemektir. Planlama bilindiği gibi Neyin, Nasıl, Ne Zaman yapılacağına karar verme eylemidir. Planlama kuruluşun amaç belirlemesini temsil eder. Bu süreç okul sisteminin lideri veya bir eğitimci tarafından kullanıldığında tüm sistemi değiştirmeye başlayabilir. Döngünün planlama aşamasında geliştirilmesi istenilen süreç; bilgiyi artırma ve problemleri çözmek için, gözümüzde süreçleri canlandırabilmektir. Planlama bir sistemin performansı ile ilgili bilgileri gerektirir. Eğitim sisteminin gelişmesinden sorumlu olan liderler, kuruluşu bir sistem olarak görecektir. Alt sistem ve süreçlerden sorumlu olan sınıf öğretim görevlileri sınıf sistemini ve sistemin içerisindeki süreçleri tanımlayabilir. Bir her biri materyal, yöntemler, ortam, insanlar ve tesisatlardan oluşan süreçlerden oluşmaktadır. (Cleary,1999)

6.2. Uygula

Her yöneticinin çalışanlarını eğitime ve geliştirmelerine fırsat tanıma sorumluluğu vardır. Kaliteli eğitim hedefini gerçekleştirecek ve yöntemleri uygulayacak olan çalışanların bu konuda eğitilmeleri gerekir. Eğitimde kalite hedefini gerçekleştirecek ve yöntemleri uygulayacak olan çalışanlara bu konuda eğitilmeler verilmelidir. Bu amaçla sınıf eğitimleriyle birlikte en az $\frac{3}{4}$ oranında iş başı eğitimleri de verilmelidir. Hedef belirleme, yöntemleri tanımlama ve gerekli eğitimlerin verilmesi başarı kaçınılmaz

olacaktır. Ancak uygulamada başarılı sonuçlar elde etmenin bazı koşulları vardır. Çalışanların işi yapmada istekli ve gönüllü olmaları çok önemlidir. Bir işin yapılmasını emretmek ve sonra da işin metotlara uygun olarak ve hatasız yapılacağını beklemek, çalışanların birer insan olduğunu unutarak onları düğmesine basıldığı zaman işleyen makineler gibi görmek demektir.

6.3. Kontrol Et

Kontrol etmek ihtiyacı aslında insanın doğuştan kötü olduğu varsayımına dayanan X teorisine uygun bir işlemdir. Ancak denetleme olmadan, yönetim görevinin yerine getirileceğini beklemek de yanlıştır. İdeal olarak, planlar iyi yapılmışsa, çalışanların yeterli ve gönüllü olarak iş yapma duygusuna ortamlar hazırlanmış ise, çalışmalar kontrolsüz yürütülebilir. İşte kontrolün maksadı bu istisnaları ortaya çıkartmak olmalıdır. İstisnaların ortaya çıkarılması ise hedeflerin, standartların herkes tarafından bilinmesine bağlıdır. Çalışanların hangi esasa göre denetlendiklerini bilmemeleri büyük bir haksızlıktır.

6.4 Önlem Al

Bu aşama düzeltici hareketin yapılması anlamına gelmektedir. Yapılması gereken düzeltme ise; aksiliklerin veya hataların düzeltilmesidir. Aynı zamanda hataların tekrar ortaya çıkmasını önlemek için tedbirlerin de alınmasıdır. (Yenersoy,1997) Örneğin okullarda en önemli sorunlardan biri devamsızlık ikincisi de derslere geç katılımdır. İlkokuldan üniversiteye kadar öğrenim kurumları tarafından cezalar uygulanmıştır ama sorun çözülememiştir. Ancak planlama (PUKO) uygulandığında öğrencilerin büyük çoğunluğunun geç kalmadığı görülmüştür.

7. Nota Göre Değerlendirme

Öğrencilerin gelişimini ölçmek için not ile derecelendirme teorisi son dönemlere aittir. Tarihte öğrenmeye ters bir durum olarak değerlendirilmiştir. Sokrat ve Thomas Aguianas gibi büyük eğitimciler; yüksek notlarıyla değil, öğrencileriyle kurdukları diyaloglarıyla tanınmışlardır. Sınıf içerisinde işbirliğinin önündeki en önemli engel notlandırma sisteminin getirdiği rekabettir. Deming bireysel performansın değerlendirilmesinden dolayı, çalışanın birlikteliğinin oluşamayacağını söylemektedir. Aynı durum öğrencilerinde bireysel başarılarının notla değerlendirilmesinde de yaşanmaktadır. Eğer birisi yüksek not alacaksa başka birinin düşük not alması kaçınılmazdır. Öğrencilerin gelişimleriyle ilgili değerlendirilmelerinde her zaman bir başkası söz sahibi olacak ve öğrenci değerlendirmeyi hep bir başkasından bekleyecektir. Her eğitimcinin bildiği gibi öğrencilerin kendi kendilerini değerlendirmeleri bir başkasının onları değerlendirmesinden çok farklıdır ve verimlidir. (Ensari,1999)

8. En İyi Öğrenme

Eğitimde öğrenme üzerine yapılan bir araştırmada; en iyi öğrenmenin bir olayı canlandırma veya bir projeyi tamamlama olarak görülmüştür. Canlandırma veya projeye öğrenilen bilgilerin %90 nı bellekte kalmaktadır. Öğrenme stratejileri bakımından bellekte en çok kalan diğer yöntemler ise şunlardır; pratik sunum yapma da

bilgilerin %80'ni, konuşma veya tartışma yapmada bilgilerin %70'si, sergi, film video izlemede bilgilerin %50'si, resme bakma da bilgilerin %30'zu bellekte kalmaktadır.

Uygulamalı; yani aktif öğrenme öğrenci merkezli olduğundan, öğrenci bizzat kendisi bilgi ve veri toplamakta, araştırma yapmaktadır. Bu nedenle daha çok başarılı olmaktadır. Bu tür çalışmada öğrenci elde ettiği bilgi ve verileri düzenlerken öğrenim süresinin daha hızlı ve sağlıklı işlenmesini sağlıyor. Çünkü öğrenci bir etkinliğe ne kadar çok katılımını arttırırsa o kadar çok o etkinliğin parçası oluyor. Konfüçyüs'ün "işittiğimi unuturum, gördüğümü hatırlarım, yaptığımı öğrenirim" sözü insanların en iyi yaparak öğrendiğini gösteriyor.

Diğer bir öğrenme ekip çalışmasıyla iş birlikçi öğrenmedir. İşbirlikçi öğrenmede, öğrencilerin aktif katılımını sağlayarak, çok yönlü düşünme becerileri gerçekleştirilebilir. Ekip halinde gerçekleştirilen öğrenme, öğrencinin eleştiriler düşünmesine katkı sağlarken işbirliğinin gücünden de yararlanmaktadır. Ekip çalışmaları sırasında öğrenciler; soru sorma, açıklama yapma, eleştirme, örnek verme, vb. çok önemli stratejileri davranış haline getirme fırsatı bulabilirler (Yıldız,2002). Ekip çalışmasına en iyi örnek 1940 yıllarında kurulan Köy Enstitüleridir. Köy Enstitülerinde öğrenciyi yıldırarak işten ve çalışmaktan bezdirecek iş ve ev ödevleri verilmezdi. Sorumluluklarını bilen insanlar yetiştirilmeye çalışılırdı. İş içinde kendi kendine çalışmayla el ve kafa birliğine , tensel ve tinsel güçlerin birbirlerini destekleyerek gelişmesine önem verilirdi. (Makal, 1997)

9. Sonuç ve Öneriler

19. yüzyılın başından beri eğitim felsefesinde çeşitli gelişmeler görülmektedir. Ancak veliler eğitim sisteminin değişmesinde pek etkin olamamışlardır. Eğitimciler ise, öğrenme becerilerini ancak kendi sınıfların da uygularken sistemi bütün okula yayamamışlardır. Oysa kendi görüşünü yansıtan bu küçük okullar zaman içerisinde geniş bir sistemle uygulamasını yayabilir. Okul birim olarak güçlü hale gelirken, topluma da bağlılık artar. Öğrenciler ise, günümüz okul ortamında liderlik için yetiştirilerek problemler daha rasyonel çözülebilir.

Yeniden yapılanmaya giderken Birinci olarak yapmamız gereken; Köy Enstitüleri'nin tarihinin, yapısının ve öneminin tanınmasının veya incelenmesinin büyük gereği vardır. Milli Eğitim Bakanı'na veya iktidarlara göre değişen eğitim politikaları yerine Türkiye'nin kendi eğitim tarihinde, kendi eliyle denediği ve bulduğu eğitim sistemini 1946'da bırakıldığı yerden başlayıp daha ilerilere gitmek üzere; bölgenin veya yörenin gelişmesi için hemen her ilçede kurulan Meslek Yüksekokullarında uygulayabilir. Çünkü bu okullarda üretime yönelik olarak, öğrencilerin kendi kendilerini yönetmeleri, demokratik yönetimin yöntem ve araçlarını yaşayarak öğrenmeleri sağlanmıştır.

Bu günkü koşullarda güvenle gelişmek için; eğitim işlevini yönetecek olanların daha çok gerçekçi olmaları, halkında gerçekleri eskisinden daha iyi kavraması gerekmektedir. Dünyanın aynı çaba içerisindeki diğer tüm ulusları o zaman şüphesiz gözlerini ülkemize çevirecektir.(Kirby, 2000)

İkinci olarak okullardaki reform çalışmalarına Toplam Kalite sistemiyle başlanabilir. Kalite dilinin sınırları olsa da kaliteyi yi öğrenme kavramları sınırsızdır. Çünkü kalite

öğrenimi bir bakış açısını, bir düşünceyi bir sistemi temsil eder. Bu kavramın dili ise, vizyon, misyon ve gelişimdir.

Okul ortamında süreçler fazlasıyla bireysel olsa bile, öğrenciler belirledikleri amaçlara giden yolda, gerekli iletişimi sağlayarak becerilerini geliştirebilirler. Önemli olan öğrencilerin öğrendiklerini kullanabilmeleridir. Öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmesine, düşünmesine, geleceğe kendilerini hazırlamasına “ yaşam boyu öğrenim” süreci anlayışını da katarak, yeni bir sistemle başlayabiliriz (Eriş, 2009).

Öneriler

- 1- Eğitim de amaç belirlenmeli.
- 2- Eğitimin milliliği, Atatürkçü; önce milli sonra evrensel olmalı,
- 3- Eğitim dili tamamen Türkçe olmalı (Sinan0ğlu, 2002).
- 4- Öğretmenler kendi sınıfında öğrenme merkezleri oluşturmalı,
- 5- Okul ortamında öğrencilerin sorumluluk duygularının geliştirilmesi için liderlik dersleri verilmeli.
- 6- Geleceğin okullarında teknolojiye önem verilmeli, çağımızda hangi teknoloji geçerli ise o yönde eğitim verilmeli,
- 7- Eğitimciler öğrencilerin araştırmalarına önem vermeli, öğrencilerin kendi kendilerine not vermesi için çalışmalar yapılmalı,
- 8- Not vermenin rekabet yaratan gücünü minimuma indirip yeni kriterler belirlenmeli,
- 9- Ezberciliğe dayanmayan, sorgulayan, araştıran, düşünce üretebilen, kendine güvenen bireylerin yetiştirilmeli,
- 10- Dünyada emsali görülmeyen dersane, okul ikileminin sona ermesi, üniversiteye giriş sınavları ile ortaöğretim müfredatı ile meslek yüksekokullarının müfredatlarının uyum sağlanması,
- 11- Öğrencinin amacının sınıf geçmek değil öğrenmek, bilgiyi kendine mal etmek değil, eldeki verilere bakıp sonuç çıkarabilmek olmalıdır,
- 12- Sümerlerden günümüze dek Türk Edebiyatına, Türk Tarihine ve Türklerin doğa bilimlerine yaptıkları katkılara önem verilmeli,
- 13- Her eğitimcinin bir dalda uzmanlaşarak derinlemesine bilgi edinmesi, hatta her öğretim görevlisi adayının bir araştırma tezi hazırlaması,
- 14- Meslek Yüksekokullarında görevli öğretim elemanları, yaz aylarında ilgili sanayilerde çalışarak teknolojideki yeni gelişmeleri takip etmeli,
- 15- Ülke çapında eğitime ayrılan bütçe payının yükseltilmesi, en önemli yatırımın eğitim olduğu kabul edilmelidir,
- 16- Meslek Yüksekokulu öğrencileri yaz aylarında sıhhatli ve faal tatil yapmaları için; yurdun değişik bölgelerinde yaz kamplarına gezilerin düzenlenmesi, Yüzme, güreş, yelken, kürek, ok atma, voleybol, dağ ve orman yürüyüşleri gibi sporların yapılması,
- 17- Meslek Yüksekokullarında teorik dersler kadar da uygulamalı dersler olmalı ve dersler laboratuvarlarda ve iş yerlerinde işlenmeli,
- 18- Meslek Yüksekokullarında müfredat yeniden belirlenmeli,
- 19- Yeniden yapılanmaya gidilirken yurdumuzda başarıları hala tartışılan Köy Enstitülerinin üretime yönelik eğitim sistemi örnek olarak alınmalı,
- 20- Niteliği yüksek işgücü gereksinimini karşılayan nitelikli ara eleman yetiştiren Meslek Yüksekokullarına devletçe ve iş adamlarınca önem verilmesi,
- 21- Eğitim hedeflerine ulaşmak için, halkın ve sivil toplum örgütlerinin katılma isteği değerlendirilmelidir.

- 22- Meslek yüksekokullarında ve üniversitelerde araştırmaların, tezlerin basılması ve yayınlanmasına önem verilmeli,
- 23- Meslek Yüksekokullarında Bölüm Başkanlığı için Öğretim Üyesi olma zorunluluğunun kaldırılması.
- 24-

KAYNAKLAR

Titiz, Pınar, Organizasyonlarda Etkili Öğrenme Stratejileri, MESS Yayın No:334, Avcıoğlu Matbaası, İstanbul, 2000.

David, P.L., Cleary, B.A, Eğitimde Kalite Yönetimi, Kal-Der, (Kalite Derneği), Yayınları No:29, Kelebek Maabası, İstanbul, Kasım 1999.

Yenersoy, Gönül, Toplam Kalite Yönetimi, Rota Yayın Yapım Tanıtım Ticaret Ltd.Şti, Mecidiyeköy, İstanbul, 1997.

Ensari, Hoşcan, 21.Yüzyıl Okulları İçin Toplam Kalite Yönetimi, Sistem Yayıncılık ve Mat.San.A.Ş., İstanbul, 1999.

Yıldız, Abdulhamit, En İyi Öğrenme, Canlandırma ve Proje gerçekleştirme ile Yapılıyor, Zaman Gazetesi, 30 Nisan 2002.

Makal, Mahmut, Köy Enstitüleri ve Ötesi, Güldiken Yayınları No:25, Kozan Ofset, Ankara, 3.Baskı, 1997.

Kırby, Fay, Türkiye’de Köy Enstitüleri, Güldiken Yayınları No:83, Aktaş Basımevi, Bayındır Sokak, Ankara, 2000.

Eriş, Ertuğrul, Yükseköğretimdeki Küreselleşme Rüzgârı Karşısında Öğrenci, Cumhuriyet Bilim Teknoloji, Sayı:1154, 1 Mayıs 2009

Sinanoglu, Oktay, Büyük Uyanış, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2002.

ÖĞRENCİLERİN OKUL KÜTÜPHANESİNDEN YARARLANMA DURUMLARI VE KÜTÜPHANE DONANIMI

UTILIZATION CONDITIONS OF STUDENTS FROM THE SCHOOL LIBRARY AND LIBRARY EQUIPMENT

İmran GÜNDÜZ¹ Hakan ALPTÜRKER²

ABSTRACT

In the process of socialization the importance of reading arises while bringing up happy individuals who are feeling enjoyment of learning is aimed. To increase the proportion of reading which has a considerable importance for people's life, and to make a habit of it for students, libraries and bookcases take place in schools. Education and library are conceptions which are inseparable and indivisible from each other. At the present day, libraries of vocational school of higher education aren't only centres of information in which students study and do homework or read tales, novels and other works. These libraries are establishments which supply opportunity to students for recognizing new technologies and using them successfully; support educational purposes which are explained in teaching programmes of school and help students to get learning skills for their life.

In this research, it is aimed to determine library equipment and utilization conditions of students from the library of the Selçuk University Silifke-Taşucu Vocational School of Higher Education. According to this aim, the library using habits of the students in Silifke-Taşucu Vocational School of Higher Education are tested and study to improve those habits is done. Document investigation technique which is one of the qualitative investigation methods is used to accomplish the study.

Keywords: Reading Habit, Library, Library Usage Habit.

ÖZET

Sosyalleşme süreci içinde, bilişsel potansiyellerin bireyin öğrenme sorumluluğu dâhilinde geliştiği, öğrenme zevkini yaşayan mutlu bireyler yetiştirme amaçlanırken okumanın önemi de ortaya çıkmaktadır. İnsan hayatında bu kadar büyük öneme sahip olan okumanın oranını artırmak, öğrencilerde bunu alışkanlık hâline getirmek için de okullarda kitaplıklar ve kütüphaneler yer almaktadır. Eğitim ve kütüphane birbirinden ayrılmaz ve bölünmez kavramlardır. Günümüzde okul kütüphaneleri sadece ders çalışılan ve ödevlerin

¹ Ücretli Öğretim Elemanı, Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu Meslekyüksekokulu, Türk Dili, ichimran@gmail.com

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, hakan_alpturker@hotmail.com

yapıldığı; hikâye, roman ve diğer eserlerin okunduğu bilgi merkezleri değildir. Bu kütüphaneler, bilgi toplumunun bireyi olan öğrencilerin yeni teknolojileri tanımlarını ve başarıyla kullanmalarına imkân sağlayan, okulların öğretim programında belirtilen eğitimsel amaçları destekleyen, öğrencilerin yaşam boyu öğrenme becerilerini kazanmalarına yardımcı olan kurumlardır.

Bu araştırmada, Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin okul kütüphanesinden yararlanma durumları ve kütüphane donanımı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okuma Alışkanlığı, Kütüphane, Kütüphane Kullanma Alışkanlığı.

1. GİRİŞ

Üniversiteler, en üst düzeyde eğitim-öğretim etkinlikleri ile bilimsel araştırmalar yapan kurumlardır. Eğitim-öğretim ve araştırma etkinlikleri özellikle “bilgi toplumu” olarak adlandırılan günümüz toplumlarında gelişmişliğin temel ölçütleri arasında sayılmaktadır.

Dolayısıyla, üniversiteler gelişmeye liderlik eden başlıca kurumlar arasında yer almaktadır (Çağlar ve Yılmaz, 2007). Öğrencilerin mesleki, entelektüel ve estetik şekillenmelerine imkân sağlamanın yanı sıra, doğanın ve insanın çözülmemiş sorunlarına ışık tutan ve bilimin sınırlarını zorlayıcı çalışmalar yapan eğitim-öğretim ve araştırma kuruluşları şeklinde tanımlayabileceğimiz üniversiteler (Çakın, 1998) ile üniversitelerin kalbi olarak adlandırılan üniversite kütüphaneleri (Çakın, 1983) arasındaki ilişkiye bakacak olursak; söz konusu ilişkinin özünde birinin bilgiye, dolayısıyla bilgi kaynaklarına olan bağımlılığı, diğerinin ise bilginin sağlandığı, düzenlendiği ve kullanıma sunulduğu yer olması yatmaktadır (Çakın, 1998). Bilgi üretme sürecinin başlıca özneleri olan üniversitelerin gerek eğitim-öğretim gerekse araştırma işlevlerini yerine getirmede gereksinim duydukları temel kurumlardan birisi üniversite kütüphaneleridir. Kütüphanesi işlevsel olmayan bir üniversitenin verimli biçimde eğitim-öğretim ve araştırma etkinliklerini sürdürmesi olası değildir. Üniversitelerin, bilgi üretme hedefini gerçekleştirmesinde bilgiyi elde eden ve bu bilgileri düzenleyerek kullanıcıların gereksinimlerine sunan kütüphaneler, üniversiteler için zorunlu aynı zamanda organik altyapı kurumlarıdır (Çağlar ve Yılmaz, 2007).

Okuma çağdaş olmanın ölçütlerinden birisidir. Çağdaş, yaratıcı, yapıcı ve özgür düşünceye sahip, üretken ve eleştirel düşünceye sahip bireylerden oluşan bir toplum olmak ancak okuma bilinci aşılınmış bireylerle mümkündür. Çünkü toplumun gelişmeler ve değişimlere uyum sağlaması, okuma bilincinin oluşturulması ile söz konusudur (Birican ve Tekin, 1986). Okuma, bireysel düzlemde gelişmiş bir kişiliğin, toplumsal düzlemde ise verimli ekonomi, demokratik yapı ve sağlıklı toplumun en önemli koşul ve güvencelerinden birisidir (Yılmaz, 1990). UNESCO tarafından yapılan bir araştırmada, okumanın, eğitimin verimini ve kalitesini artırdığı; eğitimle ekonomi ve kalkınmanın doğrudan ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Okuma bireyin entelektüel gelişimini sağlamakta, anlama gücünü geliştirmekte; başkalarıyla iletişimini kolaylaştırmakta, eleştirel düşünce yapısına temel oluşturmaktadır. Çok yönlü iletişimsel bir etkinlik olan okuma alışkanlığı dayanır. (Kurulgan ve Çekerol, 2008) Okuma alışkanlığı, bireyin okumayı bir gereksinim ve zevk kaynağı olarak algılaması sonucu, okuma eylemini yaşam boyu sürekli ve düzenli bir biçimde eleştirici bir nitelikte gerçekleştirmesidir (Doğanay, 2001).

Okuma, kütüphane kullanma alışkanlıklarının kazanılmasına ve geliştirilmesine olanak sağlayan bireysel ve toplumsal koşullar için genel bir çerçeve çizmektedir (Yılmaz, 2000). Kütüphane kullanma alışkanlığı da bireyin kütüphaneden çeşitli amaçlarla ve belirli aralıklarla yararlanması anlamına gelmektedir. Bu alışkanlıkların; bireyde zekâ gelişimi, eğitimde başarı, dil ve iletişim becerisi, etkin ve sosyal bir kişilik oluşturma, eleştirel düşünme yeteneği geliştirme alanlarında yaşamsal katkıları olduğu ve sonunda sosyo-kültürel gelişmeye katkıda bulunduğu söylenebilir (Yılmaz, 2002). Kütüphane kullanma alışkanlığı, bireyin zihinsel gelişimini sağlamak için kütüphaneyi sürekli ve düzenli olarak kullanması anlamına gelmektedir. Kütüphane kullanma alışkanlığındaki süreklilik ve düzenlilik kavramları genelde kütüphaneye gitme sayısı temel alınarak değerlendirilmektedir. Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association – ALA)’nin bu konudaki önerdiği sıklıklardan yararlanılarak kütüphane kullanma alışkanlığı için bu çalışmada aşağıdaki düzeyler belirlenmiştir (Yılmaz, 2004).

Zayıf alışkanlık : Yılda 1 – 5 kez kütüphaneye gitme

Orta düzey alışkanlık : Yılda 6 – 11 kez kütüphaneye gitme

Güçlü alışkanlık : Yılda 12 kez kütüphaneye gitme

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin okul kütüphanesinden yararlanma durumlarını ve kütüphane donanımını belirlemektir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden, doküman inceleme tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Bu desen çerçevesinde, ele alınan okul kütüphanesinin donanımı ve yüksekokul öğrencilerinin okul kütüphanesinden yararlanma durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örnekleminin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme olarak Selçuk Üniversitesi Silifke–Taşucu Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi alınmıştır. Doküman incelemesinde, örneklem olan okulun 2007– 2008 öğretim yılı kütüphane kart verileri incelenmiştir. İstatistiksel hesapta da cinsiyet, bölüm, program ve normal öğretim–ikinci öğretim öğrencilerinin okul kütüphanesinde yararlanma durumları arasındaki farklılığa bakılmıştır.

Araştırmada verilerin analizinde SPSS for Windows 12.0 paket programından yararlanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde frekans ve yüzde analizleri ile ki-kare testinden yararlanılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Okul Kütüphanesinin Fiziksel Durumuna İlişkin Bulgular

Selçuk Üniversitesi Silifke–Taşucu Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin okuma ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasite ve zenginlikte bir kütüphaneye sahip olmakla birlikte, yüksekokul yönetiminin öngördüğü şekilde gelişime açık bir kütüphanedir. Kütüphane binası okulun dördüncü katında ferah ve aydınlık bir ortamda bulunmaktadır. Yaklaşık 50m² alana ve 20 kişilik oturma kapasitesine sahiptir. Okul kütüphanesinde bir uzman ve yarı zamanlı çalışan iki öğrenci ile hizmet vermektedir. Kütüphane çalışma saatleri hafta içi 9:00-18:00 saatleri arasındadır. Akademik – idari personel 30 gün süreyle 5 kitap, öğrenciler ise 15 gün süre içerisinde 2 kitap kullanma hakkına sahiptirler. Zamanında iade edilmeyen kitaplar için ise her gün için 10 kuruş para cezası uygulanmaktadır. Gecikme süresine resmi tatiller ve bayram tatilleri de dâhildir.

2008 yılı koleksiyon sayısı 2550’dir. Ayrıca koleksiyonda yeni oluşturulmakta olan kompakt disklerden oluşan bir film arşivi bulunmaktadır. Kütüphane koleksiyonu LC sınıflama sistemine uygun olarak sınıflandırılmaktadır ve açık raf sistemi kullanılmaktadır.

LC Sınıflama Sistemine uygun olarak konularına göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir. Koleksiyonun, özel olarak hazırlanmış paket programına AACR2 (Anglo American Cataloging Rules) kurallarına uygun olarak aktarılma çalışmaları devam etmektedir. Kütüphane koleksiyonunda 28 adet basılı süreli yayın aboneliği bulunmaktadır. Ayrıca Selçuk Üniversitesi, elektronik veritabanı konusunda zengin bir koleksiyona sahiptir. Kütüphaneden elektronik veritabanlarına erişim imkânı bulunmaktadır. Erişimi sağlanan veritabanları şunlardır:

BMJ Journals Online
Clinical Evidence
Directory of Open Access Journals
Ebrary Elektronik Kitaplar
EBSCO Host
Elsevier Science Direct Online
Engineering Village 2
ENGNETBASE
HukukTürk
IEEE/IEE Electronic Library (IEL)
ISI Web of Science and Cab Abstracts
Jstor
Md Consult
Ovid; Lippincott Williams & Wilkins
ProQuest 5000 ve ProQuest Digital Dissertations
SAFARI Business Books Online ve SAFARI IT Boks
SAGE Publications
Springer, Kluwer, ve Brill Veritabanları
Taylor & Francis Online Journals
Wiley Interscience - Blackwell-Synergy

Konu	2008 Yılı Kitap Sayısı
Genel	300
Felsefe, Psikoloji, Din	110
Tarihe Yardımcı Bilimler	20
Tarih (Genel, Avrupa)	110
Tarih (Asya, Afrika, vb.)	20
Tarih (ABD)	-
Coğrafya, Antropoloji	150
Sosyal Bilimler	350
Siyasal Bilimler	210
Hukuk	110
Eğitim	150
Müzik	-
Güzel Sanatlar	-
Dil ve Edebiyat	300
Bilim	10
Tarım	350
Teknoloji ve Mühendislik	350
Askerlik	-
Denizcilik	-
Tıp	-
Kütüphanecilik	-
Toplam	2550

Tablo 1: Library of Congress (LC) Sınıflama Sistemi'ne Göre 2008 Yılı Kitap Sayısı

3.2. Kütüphaneden Yararlanma Düzeyine İlişkin Bulgular

	Kitap alan öğrenci sayısı	1 kitap alan öğrenci , %	2 kitap alan öğrenci %	3 kitap alan öğrenci %	4 kitap alan öğrenci %	5 ve üzeri sayıda kitap alan öğrenci %	Önem
Erkek	163	60,1	27,6	5,5	1,8	4,9	P=0,003
Kız	153	45,1	24,8	14,4	5,9	9,8	

Tablo 2. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma % Oranları

Yukarıdaki tabloda kız ve erkek öğrencilerin ödünç kitap alma oranları görülmektedir. Kütüphaneye üye olan toplam 163 erkek öğrenciden %60'ı bir kitap, %27,6'sı iki kitap, %5,5'i üç kitap, % 1,8'i dört kitap, % 4,9'u beş ve üzeri kitap almıştır. Kütüphaneye üye olan toplam 153 kız öğrencinin % 45,1'i bir kitap, % 24,8'i iki kitap, % 14,4'ü üç kitap, % 5,9'u dört kitap, % 9,8'i beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. P<0,05 olduğundan cinsiyet ile ödünç kitap alma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir. Böylece bayanların erkeklere oranla daha fazla kitap okuma alışkanlığına sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma Amaçları % Oranları

	Okuma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Araştırma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Hem Okuma Hem de Araştırma Öğrenci %	Önem
Erkek	46,0	49,1	4,9	P=0,006
Kız	37,9	46,4	15,7	

Yukarıdaki tabloda kız ve erkek öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları % oranları görülmektedir. Toplam 163 erkek öğrenciden % 46,0'sı okuma amaçlı, % 49,1'i araştırma amaçlı, % 4,9'u ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. Toplam 153 kız öğrencinin % 37,9'u okuma amaçlı, % 46,4'ü araştırma amaçlı, % 15,7'si ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. P<0,05 olduğundan cinsiyet ile öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Tablo 4. Programlara Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma % Oranları

	Kitap Alan Öğrenci Sayısı	1 kitap alan öğrenci , %	2 kitap alan öğrenci %	3 kitap alan öğrenci %	4 kitap alan öğrenci %	5 ve üzeri kitap alan öğrenci %	Önem
İktisadi ve İdari Programlar	239	51,9	27,2	10,5	4,2	6,3	P=0,616
Teknik Programlar	77	55,8	23,4	7,8	2,6	10,4	

Yukarıdaki tabloda programlara göre öğrencilerin ödünç kitap alma oranları % olarak görülmektedir. Toplam 239 İktisadi ve İdari Program öğrencisinden % 51,9'u bir kitap, % 27,2'si iki kitap, % 10,5'i üç kitap, % 4,2'si dört kitap, % 6,3'ü beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. Toplam 77 Teknik Program öğrencisinden % 55,8'i bir kitap, % 23,4'ü iki kitap, % 7,8'i üç kitap, % 2,6'sı dört kitap, % 10,4'ü beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. $P>0,05$ olduğundan öğrenim gördükleri programlara göre öğrencilerin ödünç kitap alma sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir.

Tablo 5. Programlara Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma Amaçları % Oranları

	Okuma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Araştırma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Hem Okuma Hem de Araştırma Öğrenci %	Önem
İktisadi ve İdari Programlar	32,2	56,1	11,7	P=0,001
Teknik Programlar	72,7	22,1	5,2	

Yukarıdaki tabloda programlara göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları % oranları verilmiştir. Kütüphaneye üye olan toplam 239 İktisadi ve İdari Program öğrencisinden % 32,2'si okuma amaçlı, % 56,1'i araştırma amaçlı, % 11,7'si ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. Kütüphaneye üye olan toplam 77 Teknik Program öğrencisinden % 72,7'si okuma amaçlı, % 22,1'i araştırma amaçlı, % 5,2'si ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. $P<0,05$ olduğundan öğrencilerin öğrenim gördükleri program ile ödünç kitap alma amaçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir.

Tablo 6. Bölümlere Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma % Oranları

	Kitap Alan Öğrenci Sayısı	1 kitap alan öğrenci , %	2 kitap alan öğrenci %	3 kitap alan öğrenci %	4 kitap alan öğrenci %	5 ve üzeri sayıda kitap alan öğrenci %	Önem
Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü	32	62,5	28,1	3,1	3,1	3,1	P=0,001
Turizm ve Seyahat İşletmeciliği Bölümü	81	51,9	29,6	9,9	0	8,6	
Turizm Rehberliği Bölümü	56	53,6	12,5	16,1	5,4	12,5	
Gümrük İşletmeciliği Bölümü	52	50,0	38,5	9,6	1,9	0	
Yerel Yönetimler Bölümü	19	36,8	26,3	10,5	26,3	0	
İnşaat Bölümü	25	68,0	12,0	8,8	4,0	8,0	
Endüstriyel Elektronik Bölümü	26	50,0	34,6	3,8	0	11,5	
Bahçe Ziraatı Bölümü	25	48,0	24,0	12,0	4,0	12,0	

Yukarıdaki tabloda bölümlere göre öğrencilerin ödünç kitap alma % oranları görülmektedir. Toplam 32 Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü öğrencisinden % 62,5'i bir kitap, % 28,1'i iki kitap, % 3,1'i üç kitap, % 3,1'i dört kitap, % 3,1'i beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. Toplam 81 Turizm ve Seyahat İşletmeciliği Bölümü öğrencisinden % 51,9'u bir kitap, % 29,6'sı iki kitap, % 9,9'u üç kitap alırken 4 kitap alan öğrenci yoktur. % 8,6'sı ise beş ve üzeri sayıda ödünç kitap almıştır. Toplam 56 Turizm Rehberliği Bölümü öğrencisinden % 53,6'sı bir kitap, % 12,5'i iki kitap, % 16,1'i üç kitap, % 5,4'i dört kitap, % 12,5'i beş ve üzeri sayıda ödünç kitap almıştır. Toplam 52 Gümrük İşletmeciliği Bölümü öğrencisinden % 50,0'ı bir kitap, % 38,5'i iki kitap, % 9,6'sı üç kitap, % 1,9'u dört kitap almıştır, beş ve üzeri sayıda ödünç kitap alan öğrenci olmamıştır. Toplam 19 Yerel Yönetimler Bölümü öğrencisinden % 36,8'i bir kitap, % 26,3'ü iki kitap, % 10,5'i üç kitap, % 26,3'ü dört kitap alırken, beş ve üzeri sayıda ödünç kitap alan öğrenci yoktur. Toplam 25 İnşaat Bölümü öğrencisinden % 68,0'ı bir kitap, % 12,0'ı iki kitap, % 8,8'i üç kitap, % 4,0'ü dört kitap, % 8,0'ı beş ve üzeri sayıda ödünç kitap almıştır. Toplam 26

Endüstriyel Elektronik Bölümü öğrencisinden % 50,0'ı bir kitap, % 34,6'sı iki kitap, % 3,8'i üç kitap almıştır, 4 kitap alan öğrenci yoktur. % 11,5'i ise beş ve üzeri sayıda ödünç kitap almıştır. Toplam 25 Bahçe Ziraatı Bölümü öğrencisinden % 48,0'ı bir kitap, % 24,0'ı iki kitap, % 12,0'ı üç kitap, % 4,0'ı dört kitap, % 12,0'ı beş ve üzeri sayıda ödünç kitap almıştır. $P<0,05$ olduğundan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile ödünç kitap alma sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir.

Tablo 7. Bölümlere Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma Amaçları % Oranları

	Okuma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Araştırma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Hem Okuma Hem de Araştırma Öğrenci %	Önem
Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü	40,6	56,3	31,1	P=0,001
Turizm ve Seyahat İşletmeciliği Bölümü	38,3	55,6	6,2	
Turizm Rehberliği Bölümü	37,5	35,7	26,8	
Gümrük İşletmeciliği Bölümü	7,7	88,5	3,8	
Yerel Yönetimler Bölümü	47,4	26,3	26,3	
İnşaat Bölümü	60,0	40,0	0	
Endüstriyel Elektronik Bölümü	76,9	19,2	3,8	
Bahçe Ziraatı Bölümü	80,0	8,0	12,0	

Yukarıdaki tabloda bölümlere göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları % oranları verilmiştir. Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü öğrencilerinden % 40, 6'sı okuma amaçlı, % 56,3'ü araştırma amaçlı, % 31,1'i ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. Turizm ve Seyahat İşletmeciliği Bölümü öğrencilerinden % 38, 3'ü okuma amaçlı, % 55,6'sı araştırma amaçlı, % 6,2'si ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. Turizm Rehberliği Bölümü öğrencilerinden % 37, 5'i okuma amaçlı, % 35,7'si araştırma amaçlı, % 26,8'i ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. Gümrük İşletmeciliği Bölümü öğrencilerinden % 7, 7'si okuma amaçlı, % 88,5'i araştırma amaçlı, % 3,8'i ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. Yerel Yönetimler Bölümü öğrencilerinden % 47, 4'ü okuma amaçlı, % 26,3'ü araştırma amaçlı, % 26,3'ü ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. İnşaat Bölümü öğrencilerinden % 60,0'ı okuma amaçlı, % 40,0'ı araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. Hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap alan öğrenci yoktur. Endüstriyel Elektronik Bölümü öğrencilerinden % 76,9'u okuma amaçlı, % 19,2'si araştırma amaçlı, % 3,8'i ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır.

Bahçe Ziraatı Bölümü öğrencilerinden % 80,0'ı okuma amaçlı, % 8,0'ı araştırma amaçlı, % 12,0'ı ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. $P<0,05$ olduğundan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile ödünç kitap alma amaçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir.

Tablo 8. Sınıflarına Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma % Oranları

	Kitap Alan Öğrenci Sayısı	1 kitap alan öğrenci, %	2 kitap alan öğrenci %	3 kitap alan öğrenci %	4 kitap alan öğrenci %	5 ve üzeri kitap alan öğrenci %	Önem
Birinci Sınıf	130	58,5	18,5	9,2	6,2	7,7	P=0,044
İkinci Sınıf	186	48,9	31,7	10,2	2,2	7,0	

Yukarıdaki tabloda sınıflarına göre öğrencilerin ödünç kitap alma % oranları görülmektedir. Toplam 130 birinci sınıf öğrencisinden % 58,5'i bir kitap, % 18,5'i iki kitap, % 9,2'si üç kitap, % 6,2'si dört kitap, % 7,7'si beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. Toplam 186 ikinci sınıf öğrencisinden % 48,9'u bir kitap, % 31,7'si iki kitap, % 10,2'si üç kitap, % 2,2'si dört kitap, % 7,0'ı beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. $P<0,05$ olduğundan öğrencilerin sınıfları ile ödünç kitap alma sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin ikinci sınıf öğrencilerine oranla daha fazla sayıda ödünç kitap aldığı söylenebilir.

Tablo 9. Sınıflarına Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma Amaçları % Oranları

	Okuma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Araştırma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Hem Okuma Hem de Araştırma Öğrenci %	Önem
Birinci Sınıf	68,5	20,0	11,5	P=0,001
İkinci Sınıf	23,7	67,2	9,1	

Yukarıdaki tabloda sınıflarına göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları % oranları verilmiştir. Birinci sınıf öğrencilerinin % 68,5'i okuma amaçlı, % 20,0'ı araştırma amaçlı, % 11,5'i ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. İkinci sınıf öğrencilerinin % 23,7'si okuma amaçlı, % 67,2'si araştırma amaçlı, % 9,1'i ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. $P<0,05$ olduğundan öğrencilerin sınıfları ile ödünç kitap alma amaçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Birinci sınıf öğrencileri daha çok okuma amaçlı ödünç kitap alırken, ikinci sınıf öğrencilerinin daha çok araştırma amaçlı ödünç kitap aldığı görülmektedir.

Tablo 10. Öğretim Türüne Göre Öğrencilerin Ödünç Kitap Alma % Oranları

	Kitap Alan Öğrenci Sayısı	1 kitap alan öğrenci , %	2 kitap alan öğrenci %	3 kitap alan öğrenci %	4 kitap alan öğrenci %	5 ve üzeri sayıda kitap alan öğrenci %	Önem
Normal Öğretim	252	50,8	26,6	10,3	4,0	8,3	P=0,498
İkinci Öğretim	64	60,9	25,0	7,8	3,1	3,1	

Yukarıdaki tabloda öğretim türüne göre öğrencilerin ödünç kitap alma % oranları görülmektedir. Toplam 252 normal öğretim öğrencisinden % 50,8'i bir kitap, % 26,6'sı iki kitap, % 10,3'ü üç kitap, % 4,0'ı dört kitap, % 8,3'ü beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. 64 ikinci öğretim öğrencisinden % 60,9'u bir kitap, % 25,0'ı iki kitap, % 7,8'i üç kitap, % 3,1'i dört kitap, % 3,1'i beş ve üzeri sayıda kitap almıştır. $P>0,05$ olduğundan öğrencilerin öğretim türleri ile ödünç kitap alma sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 11. Öğretim Türüne Göre Ödünç Kitap Alma Amaçları % Oranları

	Okuma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Araştırma Amaçlı Kitap Alan Öğrenci %	Hem Okuma Hem de Araştırma Öğrenci %	Önem
Normal Öğretim	43,3	46,0	10,7	P=0,444
İkinci Öğretim	37,5	54,7	7,8	

Yukarıdaki tabloda öğretim türüne göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları % oranları görülmektedir. Normal öğretim öğrencilerinin % 43,3'ü okuma amaçlı, % 46,0'ı araştırma amaçlı, % 10,7'si ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. İkinci öğretim öğrencilerinin % 37,5'i okuma amaçlı, % 54,7'si araştırma amaçlı, % 7,8'i ise hem okuma hem de araştırma amaçlı ödünç kitap almıştır. $P>0,05$ olduğundan öğrencilerin öğretim türleri ile ödünç kitap alma amaçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

4. SONUÇ

Ülkemizde kütüphaneler çoğunluğu öğrenciler tarafından olmak üzere, genellikle ders çalışma mekânları olarak kullanılmaktadır. Kütüphaneler, aslında kullanıcının aradığı her türlü verinin veya bilginin bulunabileceği, okuyucunun aradığı kaynağa yönlendirileceği, çeşitli bilgi teknolojilerinin hizmete sunulduğu bilgi merkezleridir.

Bu çalışmada Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin okul kütüphanesinden yararlanma durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Kütüphaneye üye olan 316 öğrenci, cinsiyet, bölüm, program ve normal öğretim – ikinci

öğretim öğrencilerinin okul kütüphanesinde yararlanma durumları arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Araştırma sonuçlarıyla ilgili bulgular değerlendirildiğinde şu hususlar ön plana çıkmıştır:

- Cinsiyete göre öğrencilerin ödünç kitap alma sayılarına göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla kitap okuma alışkanlığına sahip olduğu söylenebilir.
- Cinsiyete göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçlarına göre hem okuma hem araştırma amaçlı ödünç kitap alma sayısının kızlarda daha fazla olduğu, erkek öğrencilerin ise okuma veya araştırma amaçlı ödünç kitap alma amacına sahip olduğu görülmektedir.
- Programlara göre öğrencilerin ödünç kitap alma durumları arasında herhangi bir anlamlılık görülmemiştir; programların farklı olması ile ödünç alınan kitap sayısı arasında bir ilişki yoktur denilebilir.
- Programlara göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları belirlenmeye çalışılırken teknik program öğrencilerinin daha çok okuma amaçlı, iktisadi ve idari program öğrencilerinin ise daha çok araştırma amaçlı kitap aldığı görülmüştür.
- Bölümlere göre öğrencilerin ödünç kitap alma durumları incelendiğinde öğrencilerinin çoğunluğunun bir kitap aldığı görülürken, iki, üç, dört, beş ve üzeri kitap alan öğrenci sayısının bölümlere göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Öğrencilerin okudukları bölüm ile ödünç alınan kitap sayısı arasında bir ilişki vardır.
- Bölümlere göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları değişebilmektedir.
- Sınıflarına göre öğrencilerin ödünç kitap alma sayıları incelendiğinde birinci sınıf öğrencilerinin ikinci sınıf öğrencilerine oranla daha fazla sayıda kitap aldığı görülmektedir.
- Sınıflarına göre öğrencilerin ödünç kitap alma amaçları incelendiğinde birinci sınıf öğrencileri daha çok okuma amaçlı kitap alırken ikinci sınıf öğrencileri daha çok araştırma amaçlı kitap almaktadır.
- Normal öğretim öğrencileri ile ikinci öğretim öğrencilerinin kitap alma sayıları arasında ilişki olmadığı görülmüştür.
- Normal öğretim öğrencileri ile ikinci öğretim öğrencilerinin kitap alma amaçları arasında ilişki yoktur.

KAYNAKLAR

- AL, U. (2002). Üniversite Kütüphanelerinde Bilgi Hizmetlerinin İnternet Aracılığıyla Pazarlanması. *Bilgi Dünyası*, 3 (1): 1-11.
- ATILGAN, D. (1991). Eğitim ve Kütüphane. *Türk Kütüphaneciliği* 5 (2): 69-72.
- BAMBERGER, R. (1990). *Okuma Alışkanlığını Geliştirme*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- BİRCAN, İ ve TEKİN, M. (1986). Türkiye’de Okuma Alışkanlığının Azalması Sorunu ve Çözüm Yolları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi XXII* (1): 393-410.
- ÇAĞLAR, N. ve YILMAZ B. (2007). Üniversite Kütüphanelerinde Halkla İlişkiler ve Başkent Üniversitesi Kütüphanesi. *Bilgi Dünyası* 8 (1): 1-29.

- ÇAKIN, İ. (1998). Üniversitelerimizin Bilgiye Erişim Ortamları: Genel Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı*: 37-67.
- ÇAKIN, İ. (1983). Üniversite - Kütüphane İlişkisi. *Türk Kütüphaneciliği* 32 (2):61-64.
- DOĞANAY, H. (2001). Halk Kütüphanelerinin Okuma Alışkanlığındaki Rolü ve Önemi. *Türk Kütüphaneciliği*. 15(1): 40-44.
- KURULGAN, M. ve ÇEKEROL, S. (2008). Öğrencilerin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8(2): 237-258.
- ÖZEN, F. (2001). Türkiye’de Okuma Alışkanlığı. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ÖKSÜZ, M. (2003). Hüseyin Odabaş ile Kütüphane ve Kütüphanecilik Üzerine... *Bilgin*, 1(1): 2-5.
- YILMAZ, B. (1990). *Okuma Alışkanlığı ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- YILMAZ, B. (1995). Okuma Sosyolojisi: Ankara’da Oturanların Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği* 9 (3): 325-336.
- YILMAZ, B. (2000). Viyana İlkokullarında Okuyan Türk Öğrencilerin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi Dünyası* 1 (2): 280-306.
- YILMAZ, B. (2002). Ankara’daki İlköğretim Öğretmenlerinin Okuma ve Halk Kütüphanesi Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği* 16 (4): 441-460.
- YILMAZ, B. (2004). Öğrencilerin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıklarında Ebeveynlerin Duyarlılığı. *Bilgi Dünyası* 5 (2): 115-136.

ÖĞRENEN ÖRGÜTLER VE İNSAN KAYNAKLARI PLANLAMASI

LEARNING ORGANIZATIONS AND HUMAN RESOURCES PLANNING

Emel BAHAR¹

Özlem TANER KÖROĞLU²

ABSTRACT

In a globalization world, information technologies have been more vital important for organizations workforces –so called intellectuel capital- to avoid entrophy, to solve their problems, to suply competitive superiority and to maintain existence. The linear relationship between manpower and education, development, training, learning, inservice training, hasn't come out by using information technologies, whereas it has been practiced from Taylorism (1911).

Transformation in the field of organization science in company information Technologies has been materialized by means of learning organization concept. Learning organization is not a model or system; it is a structure which is achieved by using organizational learning. It deals with totally learning approach –instead of partly- for wholly personnel and managers of organizaton.

This study aims to explain which parameters have to be considered in planning human resources by human resourches management which charged to provide suitable quality and qualified personel for seizing synergy which is created by learning organizations.

Keywords: Learning Organizations, Human Resources of Planning, Manpower Competencies.

ÖZET

Bilgi teknolojileri, örgütlerin küreselleşme ortamında entropiye yenik düşmeden hayatlarına devam edebilmeleri, rekabet ederken avantajlı konuma gelmeleri ve sorunlarına çözüm bulabilmeleri için entelektüel sermaye olarak nitelendirilen insangücünü tüm zamanlardan daha fazla yaşamsal öneme sahip kılmıştır. Eğitim, gelişme, geliştirme, öğrenme, hizmet içi eğitim, yetiştirme ... gibi örgüt biliminin *sine qua non* kavramlarıyla insan kaynağı arasında doğrusal bir ilişki kurarak verimliliği ve etkinliği artırma çabalarının önemi, bilgi teknolojileriyle birlikte ortaya çıkmamış, aksine Taylorizm'den (1911) günümüze uygulanmaktadır.

Bilgi teknolojileriyle örgüt bilimi alanında yaşanan dönüşüm “öğrenen örgüt” kavramıyla gerçekleştirilmiştir. Öğrenen örgüt bir sistem veya bir model değildir; örgütsel

¹ Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Tarsus Meslek Yüksekokulu, ebahar@mersin.edu.tr.

² Dr., Mersin Üniversitesi Tarsus Meslek Yüksekokulu, okoroglu@mersin.edu.tr.

öğrenme yoluyla ulaşılan bir yapıdır; örgütün insangücünün açılımını oluşturan personel ve yöneticiler için parçacı bir yaklaşımla gerçekleştirilen öğrenmenin “Sinerji”nin yarattığı güçten yararlanmak amacıyla bütüncü bir yaklaşımla ele alınmasıdır.

Bu araştırmada, uygun sayıda, uygun nitelikte insangücünü uygun yerde ve zamanda bulundurmaya işlevi olan insan kaynakları yönetimi disiplininin alt başlığı olan insan kaynakları planlamasının, öğrenen örgütlerin yarattığı sinerjiyi yakalayabilmesi için dikkate alınması gereken yetkinliklerin neler olduğu anlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenen Örgütler, İnsan Kaynakları Planlaması, İşgücü Yetkinlikleri.

1. GİRİŞ

Günümüz iş dünyasında yönetim ve organizasyon alanında değişimler yaşanmakta; bu değişimlerin temelinde ise teknolojik gelişmeler, bilginin önem kazanması ve değişim hızının artması yatmaktadır. Bütün bu değişimler, yönetim kademelerinin azalması ve bilgiye dayalı bir yönetim ve organizasyon anlayışının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır. Buna bağlı olarak yönetici ve çalışanların sahip olması gereken yetenekler, beklentiler ve bakış açılarında da değişim gerekmektedir (bilgiyönetimi.org) .

Bilgiye ulaşmak kolaylaşmakla birlikte öğrenme için yeterli olmamaktadır, çünkü pazaryerindeki tüm rakipler aynı bilgiyi kullanma hakkına sahiptirler. Bir örgütü farklı kılan unsur öğrenme kültürüdür. Bu nedenle, öğrenme stratejisi çok daha fazla önem kazanmakta ve anlamı; yaratıcılık, değişim, yenilik, büyüme ve kendini gerçekleştirme gibi kavramları da kapsamaktadır. Öğrenme yoluyla örgüte taşınan bilginin, yaratıcı bir şekilde analiz edilmesi ve öğrenilenin zamanında ve karşılıklı kullanılarak tüm örgüte yayılması halinde stratejik bir avantaja dönüştürülerek ekonomik bir değer yaratması sağlanabilecektir. Örgütler bu şekilde kendini farklılaştıracak ve rakiplerince taklit edilmesi güçleşecektir.

Örgütlerin giderek daha karmaşık hale gelmesi, çevrenin sürekli değişmesi, belirsizliğin ve kararsızlığın artması, yükselen enflasyon, artan rekabet, teknolojik yetersizlik, değişen sosyopolitik, hukuki ve diğer ekonomik koşullar, pazar ve tüketici karakteristikleri gibi nedenlerden dolayı örgütlerin sürekliliğini sağlayabilmeleri ve bu yönde başarılı olabilmeleri de gittikçe zorlaşmaktadır. Artık örgütlerin sadece klasik düşünce yapısına sahip iyi yöneticiler tarafından yönetilmeleri ve önceki koşulların yapılarına uygun sayılan örgüt yapıları oluşturmaları başarılı olmak için yeterli değildir (Akyüz, 2001).

2. ÖĞRENEN ÖRGÜT OLUŞTURMA

Rekabetin yoğun ve şartların dinamik olduğu bir ortamda başarı, ancak eski bilgiyi yenileme, yeni durumlara karşı hazırlıklı olma, yeniliklere açık olma, örgüt içinde yer alan bütün çalışanların birlikte beceri kazanması, bu becerileri uygulamaya koyma çabası içinde olması ile mümkün olabilir. Bu sonuç ise, yönetim literatüründe yer alan *öğrenen örgüt* ile sağlanmaktadır. Öğrenen örgütler, çalışanları için öğrenmenin önemine ve sürekliliğine inanan, kurumsallaşmaya değer veren ve kendi geleceklerini yaratan örgütlerdir (Bakan, Karayılan 2004).

Senge öğrenen örgütleri, insanların sürekli olarak gerçekten istedikleri sonuçları elde etmeleri, kapasitelerini genişlettikleri ve becerilerini geliştirdikleri, yeni ve engin düşünce ve fikirlerin beslendiği ve geliştirildiği, kollektif beklentilerin ve çalışma isteğinin

serbest bırakıldığı ve insanların sürekli olarak birlikte öğrenmeyi nasıl öğreneceklerinin araştırıldığı yer olarak tanımlanmaktadır (Senge, 1996). Bir başka tanıma göre ise; bilgi elde eden, yeni bilgiler yaratan ve bu bilgileri tüm organizasyon üyelerine aktararak, örgütsel faaliyetleri bu yeni bilgi ve görüşleri yansıtabilecek biçimde değiştirebilme esnekliğine ve yeteneğine sahip örgüt demektir (Pınar, 1999). Her ne şekilde adlandırılınsın veya tanımlansın, öğrenme sonucu oluşan bilgi, işletmeler için, rakipleri pasifize etme ve onlara göre bir adım önde olma amaçlarını gerçekleştirebilecek stratejik bir girdidir (Eleren, 2001). Nitekim, son yıllarda yapılan çalışmalar, öğrenen örgütler ve finansal başarı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Ellinger vd., 2002).

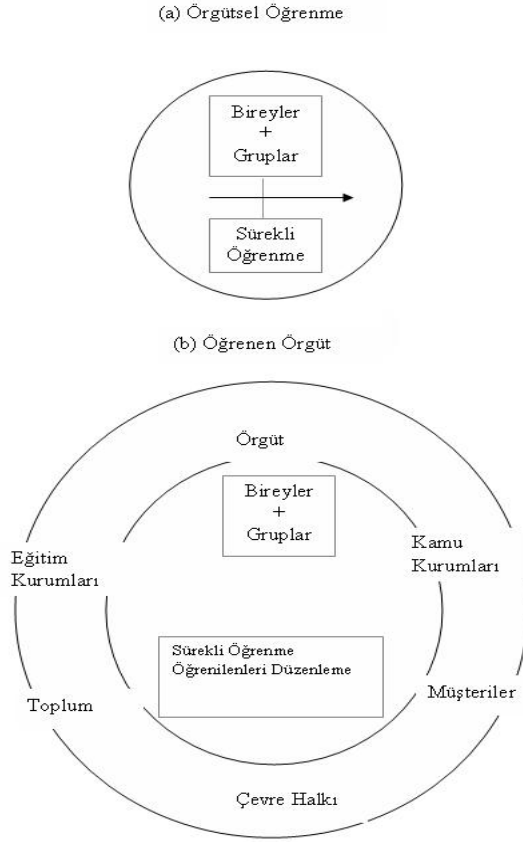
Bu nedenlerle, örgütsel öğrenme ve bilgi yönetimi iç içe geçmiş kavramlardır. Öğrenmeden bilgi yaratılamaz ve enformasyonsuz ve bilgisiz de öğrenme olamaz. Bilginin yaratılması ve öğrenmenin artırılması bilgi yönetiminin en önemli özelliklerinden biridir (Türk, 2003). Bilgi, öğrenmeyi olanaklı hale getiren ve sadece bir araya getirmeye dayanmayan aynı zamanda kullanıcının amacına ve yeteneğine bağlı olarak öğrenmeyi olanaklı kılan bir olgudur (Gülenç, 2003). Bilgi yönetimi ve örgütsel öğrenme birbirine bağlıdır. Bilgi yönetimi öğrenen örgütün alt sistemi olarak görülebilir (Aggestam, 2006). Başarılı olmak isteyen örgütler örgütsel öğrenme ve bilgi yönetimini birlikte yürütmek durumundadırlar

McElroy, teknolojinin tüm sorunların yanıtı olduğuna inanan yaklaşımın eski kuşak bilgi yönetimi olduğunu, bunun yerine daha çok insan, süreç ve sosyal inisiyatiflere odaklanan ikinci “yeni” kuşak bilgi yönetimi düşüncesinin ortaya çıktığını iddia etmektedir. O’na göre bu yeni kuşak bilgi yönetimi, ilk kuşak bilgi yönetimi düşüncesinin aksine birçok yeni kavram, ifade ve anlayışı kapsamaktadır. Bu kavramlardan biri de örgütsel öğrenmedir (McElroy, 2002). Bilgi yönetiminin yapı taşı olan bilgi paylaşımı, özgün öğrenme süreçleri aracılığıyla insan kaynaklarının sorunlara yakın ilgi duymaları ve işletme faaliyetleri için yeni kapasiteler geliştirmeleri ile ilgilidir (Şimşek, 2002). Bir örgütün kârlarını en üst düzeye çıkarabilmesi ve işletme değerinin yaratılmasını hızlandırması için örgütsel öğrenmeyi ve böylelikle bilgi sermayesinin artışını hızlandırması gereklidir (Barutçugil, 2002).

Öğrenen örgütlerde, öğrenme yönetilebilen ve yönetilmesi gereken bir kavram olarak ortaya çıkar. Buradan hareketle öğrenen örgütün örgütsel öğrenmeyi de kapsayan genişlikte bir kavram olduğu sonucuna ulaşılabilir (Garavan, 1997; Örttenblad, 2001). Örgütsel öğrenme ve öğrenen örgüt kavramları önceleri, birbirlerinin yerine kullanılmakta iken 1990’lardan itibaren aradaki farklılıklar ve benzerlikleri sorgulayan çalışmalar yayımlanmaya başlamıştır. Birbirlerini tamamlayıcı niteliklerinden dolayı örgütsel öğrenme ve öğrenen örgüt kavramları birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Öğrenen örgüt kavramının anlaşılabilmesi için örgütsel öğrenme kavramının anlaşılması gereklidir (Gorelick, 2005). Örgütsel öğrenme, örgüt içinde çeşitli düzeylerde öğrenme olayının gerçekleştiği bir süreç; öğrenen örgütler ise bu süreç sonucu ortaya çıkan bir yapıdır. Örgütsel öğrenme doğal bir durum iken, öğrenen örgüt bir takım sistematik çabalar sonucu ulaşılan noktayı ifade eder. Öğrenen örgüt bir örgüt tipi, örgütsel öğrenme ise örgütlerde gerçekleşen öğrenmedir. Örgütsel öğrenme öğrenen örgütte sürekli gerçekleşen bir süreçtir ya da öğrenen örgüt örgütsel öğrenmenin özel bir türüdür (Dodgson, 1993; Örttenblad, 2001; Tsang, 1997). Bu tamamlayıcı nitelik Şekil 1.de görülmektedir.

Öğrenme, kişisel düzeyde, grup düzeyinde ve örgüt düzeyinde olmak üzere üç kademede incelenebilir. **Kişisel düzeyde öğrenme**, bir insanın çevresine ait birikmiş veya yeni bilgilere, sezgileri veya bilişsel süreçleri kullanarak ulaşmasını, bunları algılayıp anlamasını, bunları yorumlamasını, bunlarla deneyimler oluşturmasını ve ulaştığı sonuçlara göre davranışlarını ayarlamasını ifade etmektedir. Dolayısıyla sezgi ve yorum kişisel bir

olaydır. Bu nedenle, örgüt değil, örgüt adına kişiler sezgiler ve yorumlar (Koçel, 2007) demek doğru olacaktır.

Şekil:1 Örgütsel Öğrenme ve Öğrenen Örgütler

Öğrenmenin ikinci düzeyi **grup düzeyinde** öğrenmedir. Burada kastedilen, kişisel düzeyde öğrenmiş olan kişilerin, öğrendiklerini, grup içinde paylaşımları, birlikte yorumlamaları ve bir grup anlayışına ulaşmalarını ifade etmektedir. (Koçel, 2007). Gruplar, kendi içlerinde ve örgüt içinde diğer gruplarla deneyimlerini paylaştıkça, yeni bilgiler ortaya çıkmaktadır. Böylece entelektüel sermayede bir artış meydana gelmektedir. Grupların kendi içlerinde ve aralarında oluşturdukları dinamik özellikler sayesinde bilgi paylaşımı ve öğrenme ortamı gelişerek, örgüt bütününde öğrenmenin gerçekleşmesi sağlanabilecektir (evreninka.com).

Probst ve Büchel'e (1997) göre, bireysel öğrenmeden örgütsel öğrenmeye geçişte bazı koşulların sağlanmış olması gerekmektedir. Bu koşullar: İletişim, açıklık ve bütünleşmedir. İletişim olmaksızın bireylerin sahip olduğu bilgiler örgüte aktarılamamakta, ortak bakış açısına ulaşabilmek için karşılıklı tartışmalar yapılamamaktadır. Birey ve örgütün entegrasyonu ile, bireylerin bilgisi örgütün bütününe sunulabilmekte ve bireylerin eylemleri örgütün eylemlerini desteklemektedir. Örgüt içinde etkili bir şekilde oluşturulan; iletişim, açıklık ve bütünleşme koşulları sonucunda, bireyin davranışlarında ve bilişsel yapısında değişimler meydana gelmekte ve bu değişimler örgüte yayılmaktadır. Bunun sonucunda örgütün, takım faaliyetlerinde ya da sisteminde, kolektif bilgi ve değer esasında, davranışsal ve normatif modellerinde değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimler örgütsel öğrenme olarak ifade edilmektedir.

Örgütlerdeki öğrenme olayı konusunda çeşitli modeller öne sürülmüştür. Bunlardan en bilinen bir tanesi Chris Argyris'in "tek döngü" ve "çift döngü" yaklaşımıdır. Bir diğeri Peter Senge'nin "uyumcu öğrenim" ve "yaratıcı öğrenim" yaklaşımlarıdır. Tek-döngü ve

uyumcu öğrenimin ana fikri, örgütlerin çevrelerindeki değişikliklere uyum sağlayacak tarzda insan kaynaklarını geliştirmelerini ifade etmektedir. Yani burada bir nevi uyum, olayın arkasından gitme, reaktif bir yaklaşım vardır. Oysa çift döngü ve yaratıcı öğrenim, örgütlerde yaratıcı kapasitenin geliştirilmesi ve zenginleştirilmesini amaçlamaktadır (Koçel 2007). Tek döngü “işlevsel, çift döngü ise “kavramsal” öğrenme olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer öğrenme modeli üç döngülü öğrenme yani öğrenmeyi öğrenmektir. Bu öğrenme türü, bir şeyin nedenlerini ve nasıl olup bittiğini anlamak için inceleme yapan bir öğrenmedir. Öğrenmeyi öğrenmek örgütsel öğrenmenin en zor ve karmaşık aşamasıdır. Üç döngülü öğrenmede örgütün bireyleri, öğrenme ile ilgili geçmişteki durumlarına bakarlar. Öğrenmeyi kolaylaştıracak ya da zorlaştıracak neler yaptıklarını düşünürler, öğrenme ile ilgili yeni stratejiler geliştirirler ve geliştirdikleri stratejileri değerlendirir ve genelleştirirler (Arslantaş 2003).

Öğrenen örgütler, çevredeki değişimlere hızla yanıt verebilmeleri, bilgi paylaşımının kolaylaştırılması, karar ile eylem arasındaki uzaklığın azaltılmasını sağlayan “organik yapı”ya sahip olmalıdırlar. Esnekliğe, serbestliğe ve fırsatların değerlendirilmesine önem veren yapısal karakterler taşımalıdır. Öğrenen örgütte, biçimsel yapı basıklaştırılmakta ve işlevler arası takımlardan yararlanılmaktadır. Öğrenen örgüt yapısı yataydır. Romme ve Dillen (1997), yatay örgütlerde çalışanların sahip oldukları bilgilerin daha kolay paylaşıldığını ve bu nedenle bu tür örgütlerin bilgi kaybı açısından işgücü devrinden daha az zarar gördüklerini belirtmişlerdir. Hiyerarşik yapılarda özellikle iletişimde süzgeçleme ve bilgi kaybı daha çok olmaktadır, bu durum da öğrenmenin etkinliğini azaltmaktadır. Öğrenen örgütlerde yapısal özelliklerden biri de “dışsal öğrenme ortakları”na açık olmalarıdır. Yaratıcı bir öğrenmeye sahip olmak isteyen örgütler ilişki içerisinde oldukları tüm çevresel öğelerden öğrenirler.

Öğrenmenin stratejik önemi, deneyimleri, sonuçları, hataları, bilgiyi ve fikirleri paylaşmakla yaratılacak pozitif sinerjiden kaynaklanmaktadır (Düren, 2000). Örgütlerin böyle bir sinerjiyi yaratması ve azami faydalanması büyük bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu nedenle eğitim ve geliştirme, sürekli öğrenme, sürekli gelişim, sertifikasyon gibi eğitim konuları örgütlerin en çok üzerinde durdukları konular olmuştur. Örgütler, küresel rekabetten karlı çıkabilmenin yolunun sürekli öğrenen bireyler yaratmaktan geçtiğini öğrenmişlerdir. Çalışanların eğitimi, stratejik yönetimin odak noktası olan örgütün misyonunun ve stratejilerinin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesinin en önemli araçlarından birisidir (İşcan, 2002). Örgütte ortaya konan her türlü strateji, hedef, amaç ancak çalışanlarla gerçekleştirilir. O halde onların eğitimi stratejik yönetim açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu aşamada ise insan kaynakları yönetimi ve planlaması ön plana çıkmaktadır.

3. ÖĞRENEN ÖRGÜTLERDE İNSAN KAYNAKLARI PLANLAMASI

Örgütlerin amaçlarını gerçekleştirebilme ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için sağlam bir yapı ve işleyişe sahip olmaları gerekir. Bunun için madde ve insan kaynağının, verimliliği en üst düzeye getirecek biçimde eşgüdümlemesi gerekir. Örgütte yer alacak olan insanın, yönetilmesi, yönlendirilmesi, eğitilmesi gibi değişik bir çok sürece tabi tutulması gerekir. Bu da planlamayı gerektirmektedir. Ancak bu şekilde, kaç kişinin, nerede, hangi işi, nasıl yapacağına karar verilebilir. İşte bu kararı en isabetli vermek üzere İnsan Kaynakları Planlaması (İKP) ortaya çıkmaktadır. İnsan kaynakları planlaması: Bir örgütün, gelecekteki hedeflerine etkin bir biçimde ulaşabilmesi için, ihtiyaç duyacağı insanların sayısının ve niteliklerinin önceden belirlenmesine ve bu ihtiyacın nasıl ve ne düzeyde karşılanabileceğinin saptanmasına ilişkin faaliyetlerin tümüdür (Barutçugil, 2004).

İKP, dinamik bir süreci ifade eder. Değişen çevre koşulları, örgütün uzun ve kısa vadeli değişim ihtiyacı, örgütün amacının gerçekleştirilmesi derecesine denk bir değişim ihtiyacının tahmini ve gerçekleştirilmesi, bu sürecin dinamik olmasını gerektirir. Bu anlamda örgüt içi denge sürekli bozulma eğilimindedir. İKP, aktif olarak bu sürecin izlenmesi ve sürekli bozulan dengenin yeniden kurulmasını sağlar. (Aras, 2007). Değişen dış dinamiklere uyum sağlayacak örgütsel değişimi gerçekleştirebilmek için bir taraftan sürekli öğrenmenin örgüt kültürüne yerleştirilmesi (öğrenen örgüt oluşturulması), diğer taraftan da insan kaynakları planlaması yapılması, bu dengeyi sağlamada birbirini tamamlayan vazgeçilmez unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütleri sürekli olarak insan kaynakları planlaması yapmaya iten en önemli nedenleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Örgütün vizyon ve misyonuna uygun, şimdiki ve gelecekteki insan kaynakları gereksinimlerini nitelik ve nicelik olarak belirlemek,
- Değişen çevre koşullarına cevap verebilecek bir insan kaynakları geliştirme programı uygulamak,
- Rekabet üstünlüğü sağlayacak entelektüel sermaye oluşturabilmek için; bilgi ve beceri düzeyi yüksek işgörenin örgütte kalmasını sağlayacak tedbirler almak.

İnsan kaynakları temin ve seçim süreci; öncelikle işgören ihtiyacının sayı ve nitelik olarak belirlenmesi, sonra bu gereksinmeyi çeşitli kaynaklardan karşılamak üzere bazı yöntemlerle adayların araştırılıp bulunması ve en son olarak da bu adaylar arasından çeşitli yöntemlerle en uygun işgörenin seçilmesi ve işe yerleştirilmesi evrelerini kapsamaktadır. Amaç işe en uygun işgörenlerin seçilmesidir (Acar,1998).

İKP sürecinde birinci basamak, insan kaynağının iş tanımları ve iş analizleri ile iş ve işgörenin eşleştirilmesidir. İşgören ihtiyacının sayı olarak belirlenmesi İKP sürecinin başlangıç aşamasını oluşturmakta olup konumuz dışında kalmaktadır. Öğrenen örgüt oluşturabilmek için insan kaynakları planlamasının ikinci basamağı olan işgören temin ve seçim sürecinde, işe alınacak işgörenin taşınması gerekli yetkinliklerin belirlenmesi bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır.

Öğrenen örgüt çalışanları, öğrenen örgütün geleneksel örgütlerden farklılaşan özelliklerine ve temel disiplinlerine dayanarak, bu tür örgütlerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri ve örgüte uyumlu olmaları için bazı özellikler taşımalıdır. Bu özellikler, takım oyunculuğu, açıklık, iletişim yeteneği, risk alabilme, zihinsel modellerin sorgulanması, psikolojik olgunluk, yenilikçilik, yaratıcılık ve öğrenmeyi öğrenmiş olmak olarak sıralanabilirler. İnsan kaynakları yönetiminin işlevleri açısından ele alındığında, ilk ve en önemli işlev olan işe almanın, öğrenmenin etkinliğini arttırmak açısından önemli olduğu görülmektedir. Bu işlevi yerine getiren kişilerin, sürekli örgüt ile bire bir uyum içerisinde olabilecek kişileri işe almaktansa, farklı düşünme biçimleri olan kişileri tercih etmeleri gerekmektedir. Farklı görüşlere sahip kişileri bir araya getirmek, çatışmaları dolayısıyla yenilik ve yaratıcılığı teşvik etmektedir. Önemli olan farklı bilişsel stile sahip kişileri bir araya getirip bu durumdan sinerji yaratmak ve “yaratıcı törpülenme” den yararlanarak bir arada çalışmalarını sağlamaktır (Eren,1998). Öğrenen örgütte işe alma sürecinde, kişinin bilgi düzeyi, öğrenebilme düzeyi, varsayımları sorgulayabilme düzeyi, takım halinde çalışabilme becerisi gibi öğrenen örgütsel öğrenmenin gerçekleşmesi için gerekli koşulların varlığı da sorgulanmalıdır (evreninka.com).

Bir pozisyonda başarıyı öngörebilecek yetkinliklerin tanımlanması güç ve zaman alıcıdır, ancak seçme işleminin başarısı için bunun gerçekleştirilmesi kritik bir unsurdur (Pophal, 1999). Böyle bir işlemin yapılması, adayların değerlendirilmesinde kullanılacak iş profilinin çıkarılmasını gerektirir. İş profili, belli bir iş ya da iş ailesi için geliştirilmiş yetkinlikler seti veya başarı faktörlerini kapsamaktadır (Mirabile, 1997). Boyatzis,

yetkinlikleri “kişinin işte kendisinden beklenen özel davranışları sergilemesine imkan veren kişisel özellikler”olarak tanımlamaktadır. (Boyatzis, 1982).

Örgütler yetkinlikleri, insan kaynakları ihtiyaçları ile çalışanlarının üstünlükleri ve zayıflıkları arasındaki açıklığı tanımlamak için kullanırlar. Bu karşılaştırmaya dayanarak örgütün başarısını destekleyecek insan kaynaklarının seçimi, terfii, yönetimi ve geliştirilmesi konularında önemli kararlar alırlar. Aynı zamanda bu kararlar çalışanların kariyerlerini ve yaşam kalitelerini de etkiler. Bu nedenle istihdam kararlarını temelden etkileyen yetkinliklerin inceden inceye gözden geçirilmesi ve irdelenmesi gerekir (Bayraktar, 2002).

Diğer taraftan, öğrenen örgüt oluşturulmasında işgörenlerin bilgi ve becerilerini sürekli güncelleme ihtiyacı, takım çalışması yoluyla bilginin örgüte yayılması gerekliliği örgütlerde yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Artık geleneksel hiyerarşik yapılanma yerini yatay uzmanlaşmaya, yani düz örgütsel yapılanmaya bırakmaktadır. Bu durum da, değişime uyum sağlayıcı örgüt ihtiyaçları ile işgören yetkinliklerinin eşleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Öğrenen örgütlerde insan kaynakları tedarik sürecinde dikkate alınması gereken yetkinlikleri ana hatlarıyla aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

Fonksiyonel Bilgi: Örgütte görev alacağı alanla ilgili mesleki teknik yeterliliğinin tam olması, kısaca kişisel ustalık bilgisine sahip olmalıdır.

Stratejik Düşünebilme: İşe alınacak bireyin, operasyonel fonksiyonlarının ötesinde örgüte katma değer yaratabilmesi ve örgütün stratejik bir partneri olabilmesi için bu yetkinliğe sahip olması zorunludur. Örgütün rekabet üstünlüğünün yaratılmasına katkıda bulunabilmek ve organizasyonu stratejik bir bakış açısıyla yönlendirebilmek için operasyonel bakış açısından çok stratejik bir vizyona gereksinimleri vardır.

İletişim Becerileri: Örgütte çalışan her birey için; geçmişte, günümüzde ve gelecekte en vazgeçilmez özelliklerden birisi de iyi iletişim becerilerine sahip olmaktır.

Sürekli Öğrenme ve Kendini Geliştirme: Bilgi toplumunda en önemli güç, bilgi ve bu bilginin yaratıcısı, taşıyıcısı ve etkin biçimde kullanıcısı olan insan kaynağıdır. Hızlı değişim varolan bilgiyi hızla eskitmektedir. Bu yüzden çalışanların sürekli yeni bilgilerle kendilerini donatmaları gerekmektedir. Sürekli, ya da yaşam boyu öğrenme, kişilerin belirli bir alanda bilgiye sahip olmalarından çok, “öğrenmeyi öğrenme”lerini gerektirmektedir.

Bilişim Teknolojilerini Kullanma: Bilişim teknolojisinin hızla gelişmesi ve giderek hemen hemen bütün iş süreçlerinde kullanılıyor olması sonucu, operasyonel işlemlerini hızlı, etkin ve verimli bir biçimde yürütmek, yeni ve stratejik bilginin yaratılmasında kullanmak isteyen her işgören, bu teknolojiye hakim olmak zorundadır.

Yaratıcılık: Bilginin sürekli arttığı ve kolayca paylaşılabilirdiği bir çalışma ortamında fark yaratarak rakiplerden bir adım öne geçmek, ancak yaratıcılığa sahip işgörenlerle mümkündür. Öğrenen örgüt çalışanları hem bireysel yetkinliklerini geliştirmek, hem örgütlerine farklılık katmak için yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkarma ve kullanabilme potansiyeline sahip olmak zorundadır.

Müşteri Odaklı Olma: Artan rekabet ortamında müşterinin istek ve beklentilerine hızlı ve tam karşılık verebilen örgütler, rekabet üstünlüğü sağlamaktadırlar. Örgütler artık organizasyonun tepesine müşteriyi oturtmuş durumdadır... Ancak bu konudaki başarı, tüm örgüt çalışanlarının müşteri odaklı bir bakış açısına sahip olması ile mümkündür.

Yabancı Dil Bilgisi: Küreselleşmenin bir sonucu olarak, dış ticaretin, dış yatırım ve yabancı sermayenin, çok uluslu şirketlerin ve yabancı şirketlerle birleşmenin/ ortak girişimde bulunmanın, işgücü hareketliliğinin artması, giderek çalışma ortamlarının daha fazla yabancılaşma unsuru taşımasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da yabancı dil, geleceğin en önemli yetkinliği haline gelmektedir. Bugün için bir yabancı dili iyi derecede

bilmek yeterli olurken, gelecekte bu da yetersiz kalacaktır. Başta iyi derecede İngilizce olmak üzere, gelişen pazarlarda konuşulan dilleri öğrenmek, örgüt çalışanlarında bugün ve gelecekte de aranacak çok önemli bir yetkinliktir.

Farklı Kültürlerle Çalışabilme: Çalışma ortamlarında yabancılik unsurunun artması, yabancı dil yanında, farklı kültürlerdeki insanlarla bir arada çalışabilme yeteneğini de gerektirmektedir. Bu da öncelikle farklı kültürlerle uyum yeteneğini, daha sonra farklı düşünce, inanç ve duygulara, anlayışlara saygıyı ifade etmektedir (insankaynaklari.com).

Genel İşletmecilik Bilgisi: Öğrenen örgüt çalışanın sadece fonksiyonel bilgi ile donatılmış olması yeterli olmamaktadır. Öğrenilen bilginin takım çalışması yoluyla örgüte yayılması gerçeğinden hareketle, oluşturulacak farklı fonksiyonel takımlarla bilgi paylaşımı sağlanması ve ortak projeler üretilmesi için örgütün diğer birimlerinin özelliklerinin ve iş süreçlerinin bilinmesi zorunludur.

Öğrenen örgüt oluşturma bireysel öğrenmeyle başladığına göre sürecin merkezinde birey bulunmaktadır. Sürecin başarıyla işletilmesi için de örgütte görev alan işgörenlerin yukarıda sayılan yetkinlikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Durumu diğer bir açıdan değerlendirecek olursak, bu yetkinliklere sahip bireyler de çalışacakları örgütleri seçerken yalnızca maddi faydalar üzerinde durmamaktadırlar. Sürekli öğrenmeyi gerçekleştirebilecekleri, öğrendiklerini iş ortamına aktarabilecekleri ve kendilerini geliştirebilecekleri örgütlerde çalışmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle değişim dinamiğini yakalamak isteyen işletmeler, yetenekli ve becerikli işgörenleri örgüte kazandırmak için öğrenen örgüt ortamını yaratmaları gerekmektedir.

4. SONUÇ

Bilgi ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte işletmelerin yönetim anlayışında da değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Klasik örgüt yapısı terk edilmekte, yerine ekip çalışmasının ve bilgi paylaşımının kolaylaştığı, dışa dönük yapıda örgütlere geçiş süreci yaşanmaktadır. Bilgi çağında örgütleri karakterize eden çok sayıda boyut vardır ve örgütsel öğrenme ya da öğrenen örgüt kavramlarının son yıllarda revaçta olması tesadüf değildir. Pek çok diğer olayda olduğu gibi, bu kavramların gündeme gelmesi de çevresel değişimlerle olmuştur. Bu süreçte değişimi gerçekleştirecek en önemli faktör insan olarak ön plana çıkmaktadır. Üretim, bilgiye bağımlı duruma geldiğinden nitelikli insan kaynağına duyulan ihtiyaç da her geçen gün artmaktadır. Nitelikli insan kaynağında aranan yetkinlikler de zaman içinde yaşanan bu değişimlerden etkilenmektedir. Sonsöz olarak; bugünün örgütleri öğrenen örgüt olmanın ve önemini ne olduğunun ötesine geçerek nasıl bir öğrenen örgüt haline gelebileceklerini araştırmalıdır. Çünkü öğrenen örgüt olmak artık bir seçenek değil, zorunluluktur.

KAYNAKLAR

- Acar, A.C. (1998), “İnsan Kaynakları Temin ve Seçimi”, İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, s.113.
- Aggestam, L. (2006); “Learning Organization Or Knowledge Management – Which Came First, The Chicken Or The Egg?”, Issn 1392 – 124x Information Technology And Control, 2006, Vol.35, No.3a, s.301
- Akyüz, Ö.F., (2001) “Değişim Rüzgarına Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması”, Sistem Yayıncılık, Ankara, s.109.
- Aras M., (2007) “İnsan Kaynakları Planlaması”, Eğitim Dergisi, Sayı:16 Ağustos 2007.

- Arslantaş, C. (2003) *Öğrenen Organizasyonlar ve Öğrenen Organizasyonlarda Örgüt Kültürünün Belirlenmesinde Örgüt İçi Bütünleşmeyi Etkileyen Unsurlara Yönelik Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Bakan, İ. ve D. Karayılan (2004) “Öğrenen Organizasyonlar” içinde Çağdaş Yönetim Yaklaşımları İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar (Editör: İsmail Bakan) Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş, İstanbul, ss. 393- 416.
- Barutçugil, İ. (2002),” *Bilgi Yönetimi*”, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, s.40.
- Barutçugil, İ. (2004),” *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*”, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, s.486-487.
- Bayraktar, O. (2002), “Yetkinliklere Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi”, *Active Dergisi*, No:25, Temmuz-Ağustos.
- Boyatzis, R.E. (1982), “*The Competent Manager*”, New York John Wiley and Sons Inc. s.12.
- Dodgson, M. (1993); “Organizational Learning: A Review of Some Literatures” *Organization Studies*, 14 (3), 375–394.
- Düren,Z. (2000), “*2000’li Yıllarda Yönetim*”, Alfa Yay., 1. Baskı, İstanbul, s.131.
- Eleren, A. (2001). “Bilginin Organizasyonlar İçin Değişen Anlamı Stratejik Önemi”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(3): 1-10.
- Ellinger, A.D., Ellinger, A.E., Yang, B.,ve Howton, S.W. (2002). The relationship between the learning organization concept and firms’ financial performance: an empirical assessment. *Human Resource Development Quarterly*, 13(1): 5-21.
- Eren, E. (1998), “*Öğrenen Örgüt Davranış Psikolojisi*”, Beta Basım Yayım, İstanbul, s.179.
- Garavan, T. (1997). “The Learning Organization: A Review and Evaluation”, *The Learning Organization*, 4 (1), 18-29.
- Gorelick, C. (2005); “Organizational Learning vs. The Learning Organization: A Conversation With A Practitioner”, *The Learning Organization*, Vol. 12 No. 4, 2005 s. 383–388
- Gülenç, İ. F. (2003); “İşletme ve Bilgi Ölçeği Çerçevesinde Bilginin Etkin Kullanımı ve Bilgi Ağları”, *Ulusal Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, 17–18 Mayıs 2003 Derbent İzmit, s.512
- İşcan,Ö.F.(2002), “Stratejik Yönetim ve İşgören Eğitimi”, *Atatürk Üniv. İİBF. Dergisi*, cilt:1, sayı:1, s.126.
- Koçel, T. (2007); “*İşletme Yöneticiliği*”, 10.Bası, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti., İstanbul, s. 434-436
- McElroy, M. (2002); “*The New Knowledge Management*”, Butterworth-Heinemann, Boston 2002, s.4
- Mirabile, Richard J., (1997), “Everything You Wanted to Know About Competency Modelling”, *Training and Deveopment*, August 1997, s.75.
- Örtenbland, A. (2001); “On differences between organizational learning and learning organization”, *The Learning Organization*, Volume: 8, Number: 3, 2001. s. 125–133
- Pınar, İ. (1999). “Öğrenen Organizasyonların Kültür Çerçevesi”. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 28 (2): 52-58.
- Pophal, L.G. “Hiring to Fit Your Corporate Culture” *Electric Library Document*, <http://www.multnomah.lib.or.us/lib/ref/index.html> (Ocak 1999).
- Probst, G. ve B. Büchel (1997), “*Organizational Learning the Competitive Advantage of the Future*”, Prentice Hall Europe, T.J. International Ltd., Great Britain., s.20-22

- Romme, G. ve R. Dillen (1997); “Mapping the Landscape of Organizational Learning”, European Management Journal, Vol. 15, No. I, s. 68–78.
- Senge M. P.(1996) “Beşinci Disiplin: Öğrenen Organizasyon Düşünüşü ve Uygulaması”, 3.b., Çev: Ayşegül İldeniz- Ahmet Doğukan, Yapı Kredi Yayınları, s. 257.
- Şimşek, Ş. (2002); “Yönetim ve Organizasyon”, Yenilenmiş 7. Baskı, Günay Ofset, Konya, s.407.
- Tsang, E. W. K. (1997); “Organizational Learning and the Learning Organization: A Dichotomy Between Descriptive and Prescriptive Research”, Human Relations, Vol. 50, No.1
- Türk, M. (2003); “Küresellesme Sürecinde Bilgi Yönetimi”, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s.189.
- [http:// bilgiyönetimi.org](http://bilgiyönetimi.org). “Örgütsel Değişimler ve Yeni Kariyer Yaklaşımları”, (Doğan Özgür), (05.01.2009).
- <http://www.insankaynaklari.com/ikdotnet/icerikdetay.aspx?KayitNo=2742> “Geleceğin İK Yetkinlikleri”(M.Cemil Özden) (15.04.2004).
- [http://www. evreninka.com](http://www.evreninka.com), “Öğrenen Organizasyonlar” İnsan Kaynakları Yönetimi (Evren Yıldırım), (09.01.2009).

ÖN LİSANS PROGRAMLARINDA ERASMUS ÖĞRENCİ DEĞİŞİMİNDE YABANCI DİL SEVİYESİNİN İRDELENMESİ: KAYNAŞLI MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

**THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGE LEVELS IN PRE- LICENCE
PROGRAMS FOR ERASMUS PROGRAM: KAYNAŞLI VOCATIONAL
COLLEGE SAMPLE**

Hüseyin BAYRAKTAR¹

Serkan PADEM²

ABSTRACT

The aim of the Erasmus program in Europe is to improve the quality of higher education and to strengthen the European dimension. Erasmus program tries to fulfill the mentioned aims by encouraging international cooperation among universities, providing the exchange of students and teachers, and contributing to the recognition of the studies in the countries attending to the program and to the development of transparency.

The facts that students in pre- licence programs improve their foreign languages via Erasmus by going abroad, open new scopes for their goals and, when they come back to their countries, they see the life in a different aspect as different vocational school students and they set an example for their peers are going to be the evidences for the necessity of Erasmus program. However; in that sense, it is afflictive that there are not such examples available for vocational school students. One of the reasons for this is that the foreign language level of vocational school students is not sufficient.

This work brings up the issues of making the students conscious of Erasmus student exchange program with the aim of improving the foreign language levels of vocational school students and proposing new projects within the coordination department which will be founded in vocational schools.

Keywords: Erasmus program, Foreign Language Level, Coordination Department

ÖZET

Erasmus programının amacı Avrupa'da yüksek öğretimin kalitesini artırmak ve Avrupa boyutunu güçlendirmektir. Erasmus programı, belirtilen amaçları; üniversiteler arasında ülkelerarası işbirliğini teşvik ederek, öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa'da karşılıklı değişimini sağlayarak ve programa katılan ülkelerdeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınması ve şeffaflığın gelişmesine katkıda bulunarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Önlisans programlarında öğrencilerin Erasmus öğrenci değişimi yoluyla yurt dışına çıkarak yabancı dillerini daha da geliştirmeleri ve hedeflerinde

¹ Öğretim Görevlisi., Kaynaşlı MYO, huseyinbayraktar@duzce.edu.tr

² Okutman., Düzce Üniversitesi, serkanpadem@duzce.edu.tr

yeni ufuklar açması ile ülkelerine döndüklerinde farklı bir meslek yüksekokulu öğrencisi olarak hayata bakmalarına ve arkadaşlarına bu hususta örnek olmaları Erasmus öğrenci değişiminin yerinde bir karar olacağını ispat etmiş olacaktır. Fakat bu bağlamda meslek yüksekokulları öğrencilerinin önünde buna benzer çok da örneğin olmaması üzücüdür. Bunun nedenlerinden biri meslek yüksekokulu öğrencileri arasında yabancı dil seviyesinin yetersiz olmasıdır.

Bu çalışmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin yabancı dil seviyelerinin artırılması yolunda ve Erasmus öğrenci değişimi konusunda meslek yüksekokullarında kurulacak koordinatörlük kapsamında öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve yeni projeler önerilmesi konularını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erasmus programı; Yabancı dil seviyesi; Koordinatörlük

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Düzce Üniversitesi Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin Erasmus ve LDV programları ile ilgili bilgi düzeylerini, bu programlar hakkındaki görüşlerini ve bu programlardan beklentilerini belirlemeyi hedeflemektedir. Ayrıca, okulumuzda öğrenim gören öğrencilerin yabancı dil seviyeleri ile yurt dışındaki eğitim faaliyetlerine bakış açıları arasındaki orantı irdelenmiş ve Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu'nda Erasmus ve LDV programları hakkında yapılması planlanan çalışmalar için önemli bir referans olması amaçlanmıştır.

2. ERASMUS PROGRAMI

2.1. Erasmus Programının Amacı

Programın amacı Avrupa'da yüksek öğretimin kalitesini artırmak, Avrupa boyutunu güçlendirmek ve üniversiteler arasında ülkelerarası işbirliğini teşvik ederek; öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa'da karşılıklı değişimini sağlamak; programa katılan ülkelerdeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınması ve gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Erasmus programı ile 1987'den günümüze kadar 1,5 milyondan fazla yükseköğretim öğrencisi, başka bir Avrupa ülkesinde öğrenim hayatının bir dönemini geçirmiş; o ülkenin insanlarını ve kültürünü de tanıma imkânı elde etmiştir. Program 2012 yılı itibarıyla 3 milyon öğrencinin Erasmus öğrencisi olmasını hedeflemektedir (www.ua.gov.tr)

2.2. Erasmus Programından Faydalanan Ülkeler

Erasmus programı, Hayatboyu Öğrenme Programına dahil ülkeler olan Avrupa Birliği üyesi 27 ülke (Avusturya, Belçika, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, Hollanda, İngiltere, Bulgaristan, Romanya), Avrupa Birliğine üye olmayıp Avrupa Ekonomik Alanı üyesi İzlanda, Lihtensteyn, Norveç ve Avrupa Birliğine aday ülkeler arasında yer alan Türkiye yüksek öğretim kurumlarının istifadesine açıktır.

Erasmus programı çerçevesinde gerçekleştirilecek bütün faaliyetlerde, taraflardan en az birinin Avrupa Birliği üyesi ülke kurumu olması şartı aranmaktadır. Türkiye henüz üye olmadığı için ortak kurumun mutlaka Avrupa Birliği üyesi ülkelere olması gerekir (www.ua.gov.tr)

2.2.1 Öğrenci Hareketliliği

Erasmus öğrenci hareketliliğine yüksek öğretim kurumlarında örgün eğitimde kayıtlı öğrenciler katılabilir. Mezun öğrenciler bu faaliyetten yararlanamaz. Öğrenci hareketliliği iki şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

1. Öğrenim Hareketliliği
2. Yerleştirme(staj) Hareketliliği

2.2.2 Öğrenim Hareketliliği

Erasmus Öğrenim Hareketliliği kurumlar arası anlaşmalar kapsamında yapılabilmektedir. Kurumlar, var olan anlaşmaları çerçevesinde gidecek Erasmus öğrencilerini belirlemek üzere öğrencilerine başvuru ilanında bulunurlar. Hareketlilik faaliyeti yalnızca anlaşması olunan programlar arasında yapılabilmektedir. Öğrenim Hareketliliğinden faydalanabilmek için öğrencilerin kendi kurumlarının Erasmus Koordinatörlüklerine başvurmaları ve seçim sürecine dâhil olmaları gerekir. Her kurum kendi başvuru ve seçim tarihlerini kendisi belirlemektedir. Önlisans ve lisans programlarının birinci sınıfında okuyan öğrenciler Erasmus Öğrenim Hareketliliği faaliyetlerinden yararlanamazlar. Faaliyete katılacak öğrencilerin tam zamanlı öğrenciler olması gerekmektedir.

2.2.3 Yerleştirme(staj) Hareketliliği

Bu faaliyet yüksek öğretim kurumunda kayıtlı öğrencinin yurt dışındaki bir işletmede veya bir organizasyonda staj yapmasıdır. “Staj”, bir yararlanıcının programa katılan başka bir ülkedeki bir işletme veya organizasyon bünyesindeki mesleki eğitim alma ve/veya çalışma deneyimi kazanma sürecidir. Faaliyet süresi lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri için 3 ile 12 ay arası bir süredir. Meslek Yüksekokulu gibi kısa dönemli yüksek öğretim programları öğrencileri için asgari süre 2 haftadır. Staj faaliyetinin öğrencinin diploma programı için zorunlu olması beklenmez. Ancak staj yapılacak ekonomik sektör öğrencinin mevcut eğitim programı ile ilgili bir sektör olmalıdır. Erasmus staj hareketliliğinden faydalanacak öğrencinin üniversite bünyesinde örgün eğitim kademelerinin herhangi birinde (önlisans, lisans, yüksek lisans, doktora ve tıpta ihtisas) bir yüksek öğretim programına kayıtlı, tam zamanlı öğrenci olması önlisans ve lisans öğrencilerinin kümülatif akademik not ortalamasının asgari 2.0/4 veya 70/100 olması gerekmektedir. Staj faaliyetinde öğrenim amaçlı hareketlilikten farklı olarak en az ikinci sınıfta olma şartı aranmaz. Bir öğrenci Erasmus staj faaliyetinden yalnızca bir defa faydalanabilir.

2008/2009 akademik yılı staj hareketliliği başvurularına değerlendirmede kullanılacak değerlendirme ölçütleri ve ağırlıklı puanlar şunlardır:

Akademik başarı düzeyi: % 50

Dil seviyesi: % 50

Öğrencinin disiplin cezası alması veya alttan dersi olması gibi sebepler Erasmus programından faydalanmasına mani değildir (Erasmus Hareketlilik Sözleşmesi).

3. LEONARDO DA VINCI (LDV) PROGRAMI

Leonardo da Vinci AB'ne üye ve aday ülkelerin mesleki eğitime yönelik politikalarını desteklemek ve geliştirmek için yürütülen bir programdır. Bu program; ülkeler arası işbirliğinin kullanılarak mesleki eğitim sistemleri ile uygulamalarında kalitenin geliştirilmesini, yeniliklerin teşvik edilmesini ve Avrupa boyutunun yükseltilmesini amaç edinmiştir.

Programın üç genel hedefi vardır;

- A. Kişilerin, özellikle gençlerin, temel mesleki eğitim içinde tüm düzeylerde beceri ve yeterliliklerinin artırılması; Bu hedef, istihdamın artırılması ve mesleki entegrasyonun/yeniden entegrasyonun kolaylaştırılması amacıyla diğerleriyle birlikte iş-bağlantılı mesleki eğitim ve çıraklık yoluyla gerçekleştirilebilir.
- B. Özellikle teknolojik ve örgütsel değişimi güçlendirmek üzere uyum sağlayabilmeyi artırıp geliştirmeye yönelik sürekli-mesleki eğitimde ve hayat-boyu beceri ve yeterlilikler kazanmada kalitenin yükseltilmesi, bunlara erişimin iyileştirilmesi.
- C. Rekabet edebilmeyi ve girişimciliği, yeni istihdam fırsatları açısından da, geliştirmek üzere mesleki eğitimin yenileşme sürecine katılımını destekleyip artırmak. Bu çerçevede, üniversiteler dahil mesleki eğitim kurumları ile işletmeler (özellikle KOBİ'ler) arasında işbirliğinin artırılmasına özel önem verilecektir (www.ua.gov.tr).

4. DÜZCE ÜNİVERSİTESİ VE ERASMUS

Düzce Üniversitesi 2007 yılında Genişletilmiş Erasmus Üniversite Beyannamesi için başvuruda bulunmuştur ve 2008 Mayıs ayı itibarı ile Genişletilmiş Erasmus Üniversite Beyannamesi almaya hak kazanmıştır. Genişletilmiş Üniversite Beyannamesi üniversitemizin öğrenci eğitim ve staj değişimi yapmasına imkân sağlamaktadır. 2008–2009 yılının üniversitemizin Erasmus kapsamında öğrenci ve öğretim elemanı değişimini gerçekleştireceği ilk yıl olması nedeniyle, üniversitemiz sınırlı sayıda öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliği gerçekleştirecektir (www.duzce.edu.tr).

4.1 Kaynaşlı Meslek Yüksekokulunda Erasmus ve LDV Faaliyetleri

Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu Düzce Üniversitesine bağlı olarak 2008–2009 güz döneminde ek kontenjanla öğrenci olarak eğitim ve öğretime 3 program ile başlamıştır. Bu programlar Harita Kadastro programı, Uluslar arası Lojistik Programı ve Yapı Ressamlığı Programıdır. Öğrencilerin tamamı ek kontenjanla gelmiş olup toplam öğrenci sayısı 75'tir ve öğrencilerin tamamı I.öğretimde öğrenim görmektedirler. 2009–2010 eğitim öğretim yılında okulumuzda program sayısının 7, öğrenci sayısının da her programa 30 kontenjan olmak kaydıyla toplam 285 olması öngörülmektedir.

Erasmus ve LDV programları için meslek yüksekokullarının en önemli sorunu şüphesiz yabancı dil problemidir. Bu problemi aşmak için okulumuzda Kaynaşlı Halk Eğitim Merkezi öğretmenlerince hafta içi her gün 2 ders saati takviye sertifikalı İngilizce

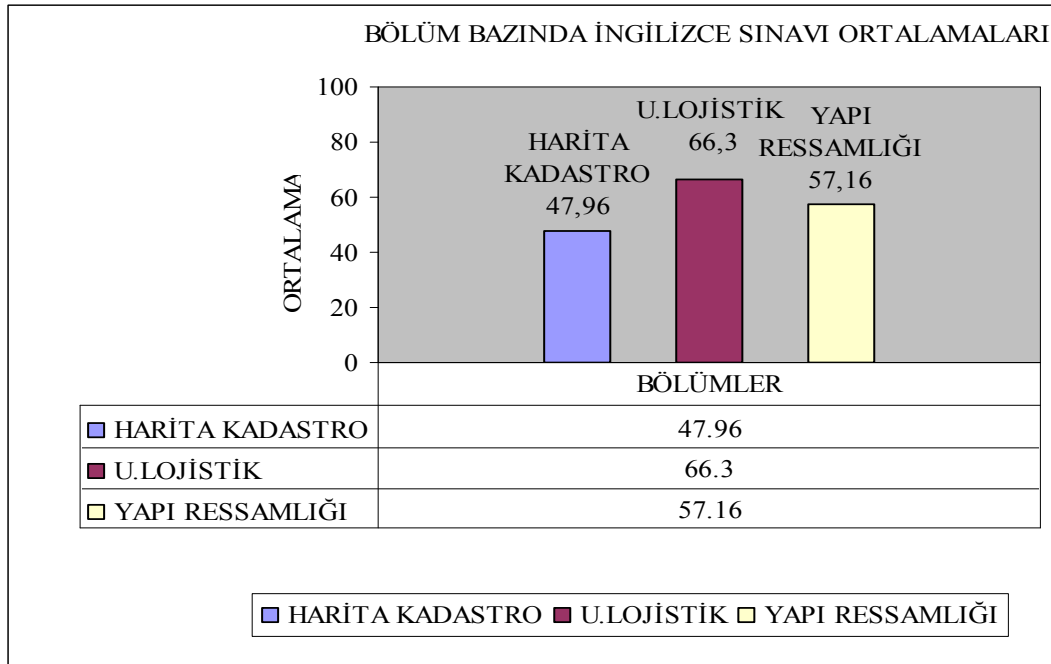
kursu açılması sağlanmıştır. Sertifika verilmesi öğrencilerin kursa karşı olan ilgi ve taleplerini oldukça arttırmıştır.

2008-2009 eğitim ve öğretim yılında hizmete açılan okulumuzda ilk yapılan faaliyet Erasmus koordinatörü olarak bir müdür yardımcısı görevlendirmek olmuştur. Öğretim elemanları değişim programı kapsamında Polonya Gdansk University of Technology Korozyon bölümü ile anlaşma imzalanmıştır.

5. MATERYAL VE METOT

Öğrencilerimize İngilizce seviye tespit sınavının önemi anlatıldıktan sonra hazırladığımız standartlara uygun (Taş, A. ve Günel, C., 2007), (Cerit, Y, vd., 2007) çoktan seçmeli 30 adet soru sorulmuştur. Elde edilen sınav sonuçları düzenlenen anket ile mukayese edilerek her programa ait veriler elde edilmiştir. Ankette, öğrencilerin program dâhilinde olan ülkelerden en çok hangi ülkeye gitmek istedikleri, yurt dışında ne kadar süre kalmak istedikleri ve daha çok hangi amaçla bu programlarla yurt dışına çıkmak istedikleri gibi sorular bulunmaktadır.

6. SONUÇ VE TARTIŞMALAR

Şekil 1. Uygulanan İngilizce Dil Sınavı Oranlarının Programlar Bazında Gösterilmesi

Okulumuzda yapılan İngilizce seviye belirleme sınavının sonuçları Şekil 1’de gösterilmiştir. Görüleceği üzere okulumuzdaki programlarda öğrenim gören öğrencilerin başarı oranları, Uluslararası Lojistik Programı’nda % 66.3, Yapi Ressamlığı Programı’nda %57.16 ve Harita Kadastro Programı’nda %47.96’dır.

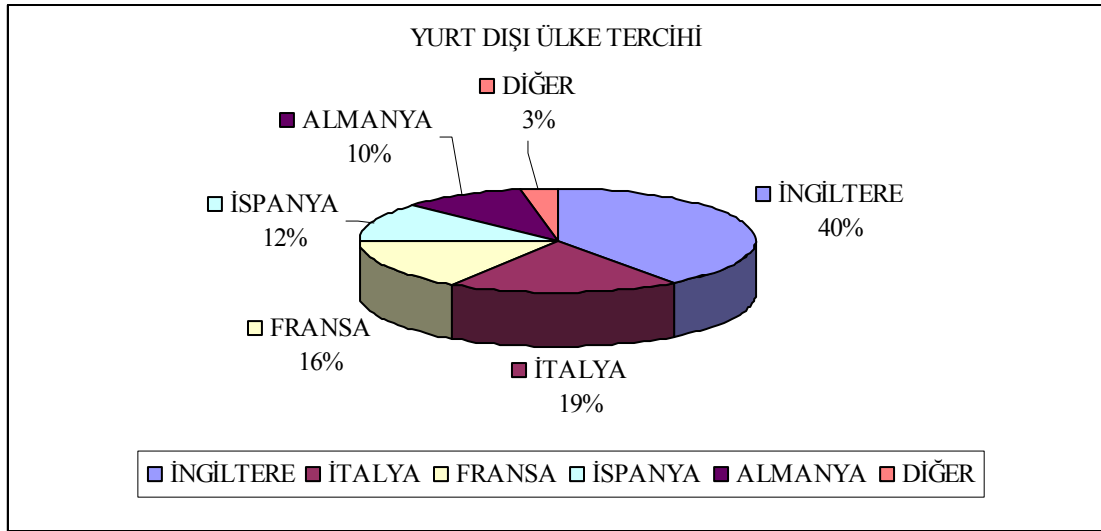
Tablo 1’de öğrencilere uygulanan İngilizce sınavında 1-49 arası not alan toplam öğrencilerin %57’si Harita Kadastro Programından, %19’u Uluslararası Lojistik Programından ve %33’ü Yapi Ressamlığı Programı öğrencilerinden; 50-59 arası not alan öğrencilerin %23’ü Harita Kadastro Programından, %14’ü Uluslararası Lojistik

Programından ve %28'i Yapı Ressamlığı Programı öğrencilerinden; 60-79 arası not alan öğrencilerin %15'i Harita Kadastro Programından, %34'ü Uluslararası Lojistik Programından ve %16'sı Yapı Ressamlığı Programı öğrencilerinden; 80-100 arası not alan toplam öğrencilerin %0.4'ü Harita Kadastro Programından, %24'ü Uluslararası Lojistik Programından ve %22'si Yapı Ressamlığı Programı öğrencilerinden oluştuğu görülmektedir. Tablo 1'e göre, yüksek not aralıkları olan 60-79 ve 80-100 arası dilimlerde yine Uluslararası Lojistik Programı öğrencilerinin en yüksek not dağılım yüzdesine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 1. Öğrencilere Uygulanan İngilizce Sınavı Not Dağılımı

	İNGİLİZCE SINAVI NOT DAĞILIMI							
	1-49 arası	ORAN	50-59 arası	ORAN	60-79 arası	ORAN	80-100 arası	ORAN
HARİTA KADASTRO	15	%57	6	%23	4	%15	1	%0.4
U.LOJİSTİK	4	%19	3	%14	9	%34	5	%24
YAPI RESSAMLIĞI	6	%33	5	%28	3	%16	4	%22

Öğrencilerimize uyguladığımız anketimizde, Erasmus ve LDV programları hakkında öğrencilerin verdikleri cevaplar okul genelinde ve programlar bazında ayrı ayrı irdelenmiştir. İlk olarak anketten yurt dışında hangi ülkeye gitmek istedikleri sorusunun cevaplarına göre öğrencilerimizin yurt dışında bulunmak istedikleri ilk 5 ülke ve yüzdelik oranları Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Öğrencilerin Yurt Dışında Bulunmak İstedikleri Ülkelerin Yüzdeleri Dağılımları

Öğrencilerimizin %40'lık oranı yurt dışında bulunmak istediği ülkeyi "İngiltere" olarak işaretlemiştir. İngiltere'yi sırasıyla %19'la "İtalya", %16 ile "Fransa", %12 ile "İspanya" ve %10'la "Almanya" takip etmektedir. Hiçbir öğrencinin yurt dışında bulunmayı tercih etmediği iki ülke ise Avrupa Birliği'ne yakın zamanda dahil olan "Romanya" ve "Bulgaristan" olduğu görülmüştür.

İkinci olarak anketimizde öğrencilerin yurt dışında ne kadar süre kalmak istedikleri sorusunun yanıtları programlar bazında irdelenmiş ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Yurt Dışında Kalmak İçin Tercih Ettikleri Süreler ve Oranları

Programlar	Kalma Süreleri		
	2-6 HAFTA	6-13 HAFTA	13-52 HAFTA
HARİTA KADASTRO	%24	%32	%44
U.LOJİSTİK	%9	%39	%52
YAPI RESSAMLIĞI	%27	%9	%64

Yurt dışında kalma sürelerine göre en uzun kalma süresi olan 13-52 haftalık zaman dilimini en fazla yüzdeler oranda tercih eden öğrencilerin %64 ile Yapı Ressamlığı Programı öğrencileri ve %52'lik oranla Uluslar arası Lojistik Programı öğrencileri olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu iki programın, uygulanan yabancı dil seviye belirleme sınavında en yüksek not ortalamasına sahip olduğu görülmüştür.

Bu oranlar da göstermektedir ki yabancı dil seviyesinin iyi olmasından kaynaklanan güven duygusu öğrencileri yurt dışında kalma süreleri konusunda daha rahat olmaya yönlendirmiştir. Öğrencinin dil seviyesi ile yurt dışında kalma isteği arasında doğru bir orantı saptanmıştır.

Anketimizde sorduğumuz “Erasmus ve LDV(Leonardo Da Vinci) programlarına hangi amaçla katılmak isterdiniz?” sorusunun yanıtı olarak 8 seçenek sunulmuştur. Bu seçenekler;”Akademik bilgi seviyemi artırmak”, “İş fırsatlarımı artırmak”, “Kişisel gelişim”, “Sosyal deneyimler kazanmak”, “Staj yapmak”, “Yabancı dilimi geliştirmek”, “Yeni kültürler tanımak” ve “Diğer” şeklinde öğrencilere sunulmuştur. Bu seçeneklerin önem sırasına göre 1’den 8’e kadar öğrencilerin numaralandırması istenmiştir. Buna göre öğrenciler kendileri için en önemli olan amacı (1), yine kendileri için en az önemli olarak gördükleri amacı ise (8) olarak işaretlemişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara göre en yüksek önem sırasına sahip amaçların yüzdeler oran olarak dağılımı Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ankette Verilen Amaçların Programlar Bazında Yüzdeler Oran Dağılımı

AMAÇLAR	PROGRAMLAR		
	HARİTA KADASTRO PROG.	ULUSLAR ARASI LOJİSTİK PROG.	YAPI RESSAMLIĞI PROG.
Akademik bilgi seviyemi arttırmak	%40	%30	%24
Kişisel gelişim	%20	%15	%35
Yabancı dilimi geliştirmek	%10	%40	%26
Yeni kültürler tanımak	%20	%5	%10
Diğer	%10	%10	%5

Tablo 3’e göre, okulumuzdaki programlarda öğrenim gören öğrencilerin Erasmus ve LDV programlarına katılmalarındaki amaçlarında farklı oranlar saptanmıştır. Buna göre, Harita Kadastro programında öğrenim gören öğrenciler tarafından %40 ile “Akademik bilgi seviyemi arttırmak” amacının ilk sırada seçildiği görülmüştür. Uluslar arası Lojistik programı öğrencilerinin ise %40 ile ilk sırada seçtikleri amacın “Yabancı dilimi geliştirmek” olduğu görülmüştür. Son olarak, Yapı Ressamlığı programı öğrencilerinin ilk sırada seçtikleri amacın %35 ile “Kişisel gelişim” olduğu görülmüştür.

Anketimizde öğrencilerimizin yurt dışına hangi amaçla çıkmak istediklerini irdelediğimiz bu kısımda göze çarpan en önemli unsur İngilizce seviye tespit sınavında en

yüksek ortalamaya sahip Uluslararası Lojistik Programı öğrencilerinin %40'lık oranla "Yabancı dilimi geliştirmek" amacını önem sırasına göre ilk sıraya koymalarıdır. Uluslararası Lojistik Programı öğrencilerinin İngilizce seviyelerinin diğer programlara göre daha iyi olmasında haftalık aldıkları İngilizce ders saatinin fazlalığı önemli bir etkidir. Ayrıca bu program öğrencileri meslekleri icabı yurt dışında çalışmaya odaklanmış öğrencilerden oluştuğu da göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışma, meslek yüksekokullarında İngilizce'nin yeterli düzeyde öğretildiği ve öğrencilere İngilizcenin küreselleşen dünyada gerek sosyal gerekse mesleki hayatlarında ne derece önemli bir faktör olduğu anlatıldığı takdirde güzel çalışmaların ortaya konacağını göstermektedir. Meslek yüksekokulları kişilerin kısa sürede teknik bilgilerle donatılıp iş dünyasına gönderildiği birimlerdir. İş dünyasında çalışacak kişilerin dünya dili olarak kabul edilen İngilizce'yi çok daha iyi öğrenmeleri beklenmektedir. Bu açıdan, İngilizce öğrenimine yönelik bir avantaj olan Erasmus ve LDV Programları meslek yüksekokulları için son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

- Cerit, Y., Yıldız, K., Akgün, N. (2007), "Üniversite Seçiminde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Görüşleri", Milli Eğitim, Sayı: 173, 314-329.
- Taş, A. ve Günel, C. (2007), "İngiltere ve Türkiye'deki Okulların Denetimi", Milli Eğitim, Sayı: 173, 139-149.
- 2008/2009 Eğitim-Öğretim yılı Hayatboyu Öğrenme Programı/Erasmus Hareketlilik Sözleşmesi, EK-6, s 2-4.
- http://www.duzce.edu.tr/ECTS/Duzce_Universitesi_ve_Erasmus.pdf
- <http://www.ua.gov.tr/index.cfm?action=detay&yayinid=623568B57EC53441108847B006D6FCE7C2BB0>

ÖRGÜTLERDE SESSİZLİĞİN NEDENLERİ VE ALGILANAN SONUÇLARI: DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA

REASONS AND PERCEIVED CONSEQUENCES OF SILENCE IN ORGANIZATION: AN EMPIRICAL INVESTIGATION

ALI KAYA¹

EBRU AYKAN²

ABSTRACT

In the globalizing world, global competition circumstances have made it indispensable for organizations to be in search of sustainable improvement and change. In this setting, people who are self-confident and have the necessary knowledge and abilities, and manage their knowledge come into prominence in order to provide continuity and performance organizations. These employees influence the performance of organizations; and change and creativity are regarded as the sources of improvement. In this context, organizations intend to create values via constantly improving the knowledge, skills and abilities of their employees by means of using participatory management techniques. By directing their attention to applications such as total quality management, reinforcement and authorization, organizational justice, and team work; and by making their employees take initiative, Express their ideas explicitly, organizations attempt to make organizational communication effective. Despite all these efforts, it has been recognized that organization employees hesitate to explain their opinions or believe that speaking up or participating in discussions is a risky matter. In this scope, the aim of this study is to make a contribution to the understanding of the reasons of silence in organizations and its perceived results for both organizations and employee. For this purpose, the data concerning the reasons of silence and the perceived consequences of silence in organizations is accumulated by means of 29 expression about employees' reasons of remaining silent and 26 expression about the perceived consequences of silence. The study is carry out on managements that are in service on the furniture sector in Kayseri.

Keywords: Organizational Silence, Reasons of Silence, Perceived Results of Silence

ÖZET

Globalleşen dünyada küresel rekabet koşulları örgütler için sürdürülebilir gelişim ve değişim arayışını zorunlu kılmıştır. Bu ortamda örgütlerin devamlılıkları ve sürekliliklerinin sağlanmasında kendilerine güvenen, gerekli bilgi ve donanıma sahip, ellerindeki bu bilgiyi yönetebilen çalışanlar ön plana çıkmaktadır. Bu çalışanlar, örgütlerinin performansını etkilemekte, değişim, yaratıcılık, ilerlemenin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda örgütler, katılımcı yönetim teknikleri kullanarak, elemanların bilgi, beceri ve yeteneklerini sürekli geliştirerek değer yaratmayı amaçlamakta; TKY, personel güçlendirme, yetkilendirme, örgütsel adalet ve ekip

¹ Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İzzet Bayraktar Sosyal Bilimler MYO, akaya@erciyes.edu.tr

² Araştırma Görevlisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, aykane@erciyes.edu.tr

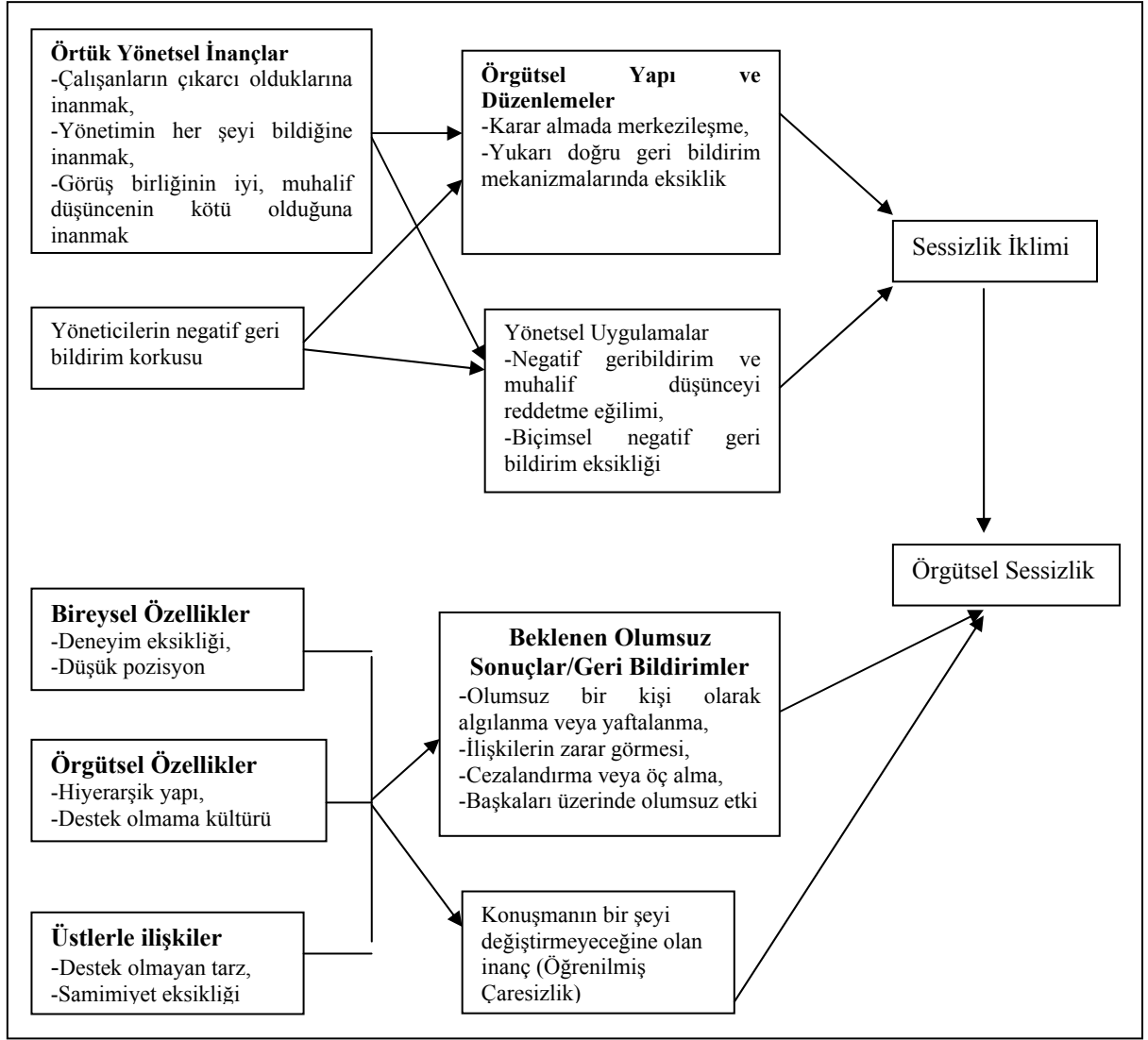
çalışmaları gibi uygulamalara yönelerek çalışanlarının daha fazla inisiyatif almaları, görüşlerini açıkça dile getirmelerini sağlayarak örgütsel iletişimi etkin kılmaya çalışmaktadır. Ancak tüm bu çabalara rağmen, örgütlerde çalışanların fikirlerini açıklamada tereddüt ettikleri, tartışmalara katılmanın veya açıkça konuşmanın riskli bir mesele olduğuna inandıklarını görülmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, örgütlerdeki sessizleşme nedenlerini ve çalışan ve örgüt açısından algılanan sonuçlarını ortaya koyarak anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Bu amaçla örgütlerde sessizleşme nedenleri ve sessizliğin algılanan sonuçları ile ilgili veriler, Çakıcı'nın (2008) geliştirdiği, çalışanların sessiz kalma nedenlerine ilişkin 29 ifade ve sessizliğin algılanan sonuçlarına ilişkin 23 ifade yardımı ile toplanmaktadır. Çalışma Kayseri ilinde mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üzerinde yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Sessizlik, Sessizliğin Nedenleri, Sessizliğin Algılanan Sonuçları

1. GİRİŞ

Globalleşen dünyada küresel rekabet koşulları örgütler için sürdürülebilir gelişim ve değişim arayışını zorunlu kılmıştır. Bu ortamda örgütlerin devamlılıkları ve sürekliliklerinin sağlanmasında kendilerine güvenen, gerekli bilgi ve donanıma sahip, ellerindeki bu bilgiyi yönetebilen çalışanlar ön plana çıkmaktadır. Bu çalışanlar, örgütlerinin performansını etkilemekte, değişim, yaratıcılık, ilerlemenin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda örgütler, katılımcı yönetim teknikleri kullanarak, elemanların bilgi, beceri ve yeteneklerini sürekli geliştirerek değer yaratmayı amaçlamakta; TKY, personel güçlendirme, yetkilendirme, örgütsel adalet ve ekip çalışmaları gibi uygulamalara yönelerek çalışanlarının daha fazla inisiyatif almaları, görüşlerini açıkça dile getirmelerini sağlayarak örgütsel iletişimi etkin kılmaya çalışmaktadır. Ancak tüm bu çabalara rağmen, örgütlerde çalışanların fikirlerini açıklamada tereddüt ettikleri, tartışmalara katılmanın veya açıkça konuşmanın riskli bir mesele olduğuna inandıklarını görülmektedir. (Morrison ve Milliken 2000, 706; Promeaux ve Bdian 2003, 1537; Miliken ve diğerleri 2003; 1473,)

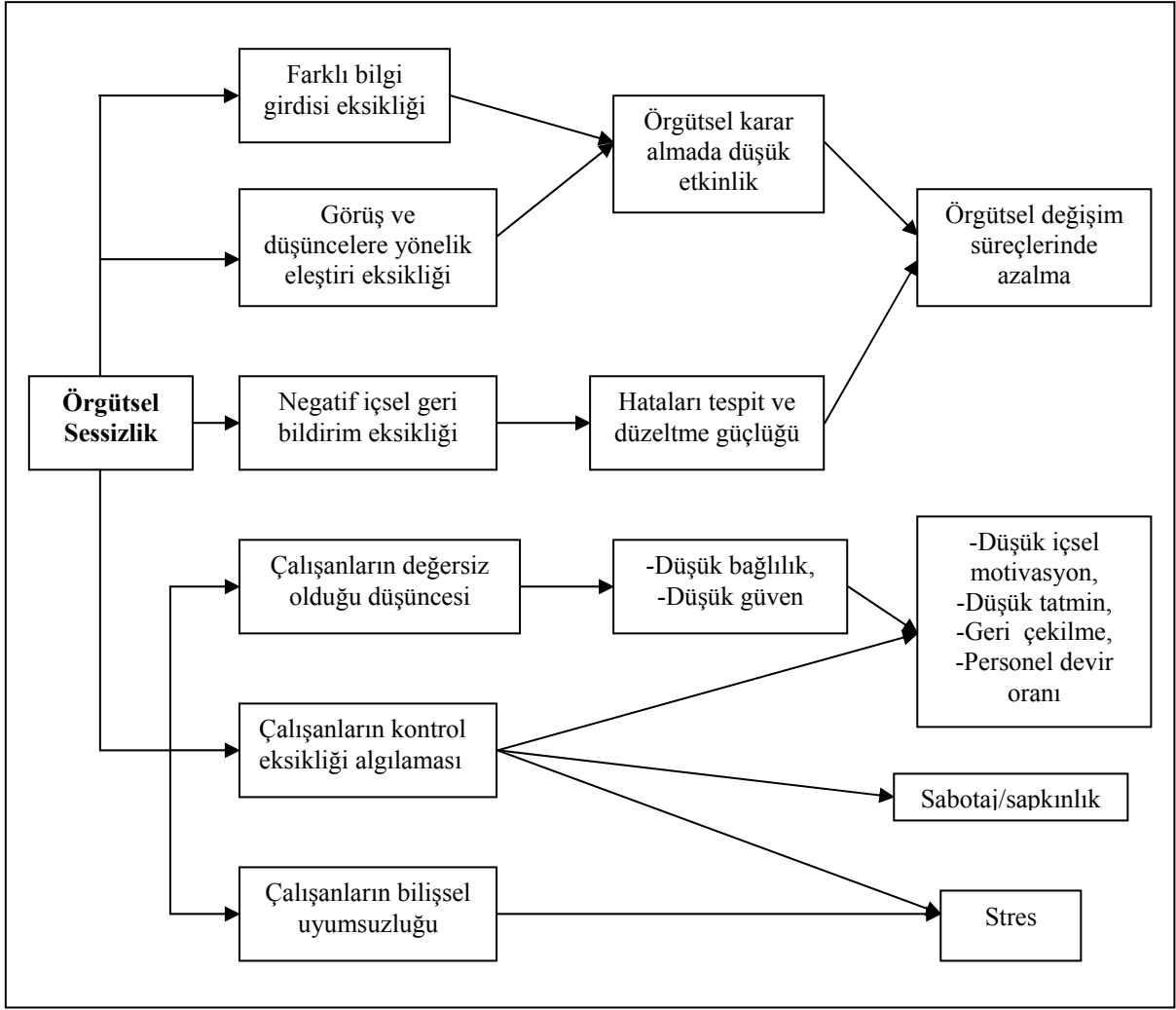
Morrison ve Milliken'in (2000), "çalışanların örgüte ilişkin sorunlar konusunda görüş ve endişelerini ifade etmeme eğilimi" olarak ifade ettikleri örgütsel sessizliği; örgütsel değişim ve gelişimin önündeki bir engel ve çoğulcu bir örgüt geliştirmenin önünü tıkayan kolektif bir fenomen olarak görmektedirler. Çoğulcu örgüt ise, çalışanlar arasındaki değer ve görüşlerin farklılaşabildiği, çok yönlü fikir ve bakış açılarının ifade edilebildiği örgütü içermektedir. Bununla birlikte çoklu bakış açılarına sahip çoğulcu örgütlerde de sessizlik sorununun yaşanması, çalışanların kurum ve işleri ile ilgili kendilerini ilgilendiren konularda üstlerine bilgi vermemeleri ise başka bir paradoksu içinde barındırmaktadır (Bowen ve Blackmon 2003, 1394; Morrison ve Milliken 2000, 707; Karacaoğlan ve Cingöz 2008, 155; Çakıcı 2007, 146). Bu kapsamda çoğulcu olsun olmasın örgütsel sessizlik; yasa dışı ve etik olmayan uygulamaları göz ardı etme potansiyeline sahip olduğu, etkili etkin örgütsel öğrenmeyi engellediği, örgütsel değişim ve gelişim için engel oluşturduğu, örgüt içinde çoğunluğu yani farklılıkları dolayısı ile de yenilikçiliği ve yaratıcılığı engellediği için önlenmesi gereken bir durum olarak görülmektedir.

Şekil 1. Örgütsel Sessizliği Ortaya Çıkaran Faktörler

Kaynak: Korhan Karacaoğlu; Ayşe Cingöz; “Örgütsel Sessizlik”, Örgütsel Davranışta Seçme Konular: Organizasyonların Karanlık Yönleri ve Verimlilik Azaltıcı Davranışlar (Edi. Mahmut Özdevecioğlu, Himmet Karadal, İlke Yayınevi, Ankara, 2008, s. 163.

Çalışanların örgütte kaygı ve endişelerini dile getirememelerinin farklı sebepleri bulunmaktadır. En yaygın sessizlik nedeni olarak, olumsuz algılanma veya olumsuz bir biçimde değerlendirilme korkusu ifade edilmekle birlikte literatürde örgütlerde çalışanların sessiz kalma tercihini etkileyen sebepler örgütsel, yönetsel ve bireyler faktörler çerçevesinde açıklanmaktadır (Milliken, Morrison ve Hewlin 2003, 1467; Premaux 2001, 13; Çakıcı 2007,18). Örgütlerde sessiz kalma nedenleri, yöneticilerden olumsuz geri bildirim alma korkusu, yöneticilerin örtük/zimni inançları, bireysel korku/inançları ve diğer faktörler kapsamında da sınıflandırılabilir (Bowen ve Blackman 2003, 1393; Çakıcı 2002, 154-157; Huang vd. 2003, K1; Morrison ve Milliken 2000, 708-714; Karacaoğlu ve Cingöz 2008, 160-163). Şekil 1’de örgütsel sessizliği ortaya çıkaran faktörler özetlenmektedir.

Şekil 2. Örgütsel Sessizliğin Sonuçları

Kaynak: Elizabeth W. Morrison; Frances J. Miliken; "Organizational Silence: A Barrier to Change and Development in a Pluralistic World", Academy of Management Review, 25(4), 2000, p. 718.

Örgütlerde sessiz kalmanın örgütler ve bireyler üzerinde olumsuz yansımaları olmaktadır. Sessiz kalmanın örgütsel sonuçları; çalışanların fikri katkılarının kullanılamaması, sorunların hasıraltı edilmesi, olumsuz geri bildirimden kaçınılması, bilgilerin filtre edilmesi ve sorunlar karşısında tepkisiz kalınması şeklinde ortaya çıkarken sessizliğin çalışanlar üzerindeki sonuçları ise bireyin işyeri ile ilgili sorun ve endişelerini açıkça konuşmakta kendini güçsüz hissetmesi, örgüte bağlılık, aidiyet, güven, takdir ve destek duygularında azalma, iş doyumunu sağlayamama ve işten ayrılma niyeti şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, örgütsel sessizlik, geribildirim, bilgi ve alternatif görüş eksikliğine aynı zamanda çalışanlarda da motivasyonsuzluğa yol açmaktadır. Şekil 2'de özetlenen sessizliğin sonuçlarının genel anlamda; karar alma ve değişim süreçleri üzerinde, çalışanların algı, tutum ve davranışları üzerinde ve çalışanların algıladığı kontrol eksikliği üzerinde meydana gelen etkilerinden söz edilebilmektedir.

Yönetim yazınında yeni yönetsel tekniklerle, çalışanların katılımı ve değer yaratmasına odaklanılmakla birlikte örgütlerde sessizliğin nedenleri ve sessizliğin yarattığı etki ve sonuçlara yönelik çok az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Literatürdeki bu eksikliği gidermek amacı ile bu çalışmada, çalışanların sessizleşme nedenleri ve sessizleşmenin algılanan sonuçları irdelenmeye çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Örgütlerde fikir yoksunluğunu gidererek, etkinlik ve verimliliği dolayısı ile de performansı artırıcı bir davranış oluşturabilecek örgütsel sessizliğin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, örgütlerdeki sessizleşme nedenlerini ve çalışan ve örgüt açısından algılanan sonuçlarını ortaya koyarak anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Ayrıca bu konuda çalışacak araştırmacı ve uygulamacılara bilgi vermek amaçlanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızın uygulaması Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde faaliyette bulunan mobilya fabrikaları arasından tesadüfi olarak belirlenen beş fabrika üzerinde anket yolu ile yapılmıştır. Araştırmada veriler Çakıcı'nın (2008) geliştirdiği anket yardımı ile toplanmıştır. Ankette, çalışanların sessiz kalma nedenlerine ilişkin 29 ifade ve sessizliğin algılanan sonuçlarına ilişkin 23 ifade yer almaktadır. Sorularda 5'li Likert ölçeği kullanılarak bilgi toplama yoluna gidilmiştir. Çalışmada, örnek kapsamını oluşturan beş fabrikadaki 240 çalışana ulaşmak hedeflenmiştir. Çalışmamızın sonucunda % 64,5 dönüş oranı sağlanmış, 178 anket dönmüş 23 tanesi eksik doldurulduğu için değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

4. VERİLERİN ANALİZİ

Uygulanan anketlerden elde edilen sonuçlar istatistik bilimi ışığında SPSS istatistiksel analiz programı ile analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri frekans ve yüzdeler kullanılarak, sessiz kalma nedenleri ve sessizliğin algılanan sonuçlarına ilişkin konular ise faktör analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Yöneticiler ve işgörenlerin bu konular arasındaki algılama farklılıkları ise t-testi kullanılarak analiz edilmiştir.

5. BULGULAR

Araştırmaya 155 kişi katılmıştır. Bu kişilerin 133'ü işgören, 22'si şef, usta ve yöneticilerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 84,5'i erkek, % 14,5'i ise bayandır. Yaş aralığı 18 ile 55 arasında değişmekte olup, ortalama yaş 28,85 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların %29'u ilköğretim mezunu, % 31,6'sı orta öğretim mezunu, % 39,4'ü ise yükseköğretim mezunudur.

5.1 Sessiz Kalma Nedenleri

İşgörenlerin sessiz kalma nedenlerini belirlemeye yönelik 29 önerme bulunmaktadır. Analizde "varimax yöntemi" kullanılarak özdeğeri 1'den büyük olan altı faktör (algılanılan değer boyutları) bulunmuştur. Özdeğeri 1'den büyük olan faktörler toplam varyansın %70,38'ini açıklamaktadır ve bu oranın %60'ın üzerinde çıkması araştırmalarda arzu edilen bir orandır(Nakip 2006:409). Faktör analizi ile belirlenen altı faktörün içerdiği değişkenler bakımından daha kolay tanımlanabilmesini sağlayan faktör döndürme (Rotated Component Matrix) sonuçlarından altı faktörün içerikleri belirlenmiştir. Bu faktörler ve faktör yükleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'deki bilgilere göre üç önerme bir araya gelerek birinci faktörü oluşturmuş ve bu faktör toplam varyansın % 18,82'sini açıklamaktadır. Faktörün yapısı incelendiğinde önermelerdeki nedenlerin çoğunluğu örgütün yapısı ile ilgilidir. "Açıkça konuşulabilecek formel bir yapının bulunmaması" (.808) ile en etkili önermeyi oluşturmaktadır.

Tablo 1. İşgörenlerin Sessiz Kalmasını Etkileyen Faktörler

Faktörler	Özdeğer	Varyans Yüzdəsi	Cronbah Alpha	Faktör Yükleri
Faktör 1: Örgütsel nedenler	9,971	18,824	0,830	
Açıkça konuşulabilecek formel bir yapının bulunmayışı				,808
Hiyerarşik (emir-komuta zinciri) yapının katılığı				,719
İlişkilerin mesafeli olması				,583
Faktör 2: Yönetmel nedenler	1,967	12,619	0,817	
Yöneticilere güvensizlik				,725
Yöneticilerin açıkça konuşmayı desteklemiyor olmaları				,715
Yöneticilerin sözde ilgileniyor gözükmeleri				,696
Yöneticilerin “en iyiyi ben bilirim” tavrı				,675
Faktör 3: İşle ilgili korkular	1,528	10,695	0,800	
Açıkça konuşan kişilerin haksızlığa veya kötü muameleye maruz kalarak emsal teşkil etmesi				,663
İşini kaybetme korkusu				,648
Terfi edememe korkusu				,609
Görevini/pozisyonunun değiştirilme korkusu				,592
Faktör 4: İlişkileri zedeleme korkusu	1,266	10,209	0,792	
Ortalığı karıştıran, arabozucu, gammaz biri olarak değerlendirilme korkusu				,813
Destek kaybına uğrama korkusu				,770
İlişkilere zarar verme korkusu				,711
Yöneticilerin hoşuna gitmeyeceği düşüncesi				,677
Yönetici/meslektaşların misilleme yapacağı kaygısı				,647
Güven ve saygı kaybına uğrama korkusu				,640
İş yükünün artırılacağı korkusu				,508
Faktör 5: Tecrübe eksikliği	1,148	9,262	0,852	
Bilgisizliğin ve deneyimsizliğin anlaşılacağı endişesi				,850
İş yeri ve işle ilgili konu ve sorunların tarafımı ilgilendirmediği, bu tür konuların yönetimi ilgilendirdiği düşüncesi				,758
Alt pozisyonda olma (mevki eksikliği)				,729
Faktör 6: Dışlanma korkusu	1,012	8,776	0,847	
Ortalığı karıştıran, arabozucu, gammaz biri olarak değerlendirilme korkusu				,672
Sorun yaratan/şikâyetçi biri olarak değerlendirilme korkusu				,609
Yöneticilerin negatif geri bildirim olumsuz tepki vermesi				,578

KMO= 0,865, Bartlett test= 1517, p=0,00 ve $\alpha=0.95$

İkinci faktör, yöneticilerin özellik ve davranışları ile ilgilidir. Toplam varyansın % 12, 61’ini açıklamaktadır. Bu faktörde, “yöneticilere güvensizlik” (.725), “yöneticilerin açıkça konuşmayı desteklemiyor olmaları” (.715) temel belirleyici önermelerdir.

Üçüncü faktör, iş görenlerin işle ilgili korkularından oluşmaktadır ve varyansın 10, 69’unu açıklamaktadır. Bu faktör, açıkça konuşan kişilerin haksızlığa veya kötü muameleye maruz kalarak emsal teşkil etmesi (.663), işini kaybetme (.648), terfi edemememe (.609) ve görev/pozisyonunun değiştirilmesi (.592) önermelerinden oluşmaktadır.

Dördüncü faktör, yedi önermeden oluşmakta ve iş görenlerin ilişkileri zedeleme kaygısını ifade etmektedir. İlişkileri zedeleme kaygısı ile çalışanlar, yöneticileri ile ilişkilerinin zarar

göreceğini, yöneticilerin ilgisini, desteğini, saygı ve güvenini kaybedeceği korkusunu taşımaktadırlar. Toplam varyansın 10, 20'sini açıklayan faktörü, “ortalığı karıştıran, arabozucu, gammaz biri olarak değerlendirilme korkusu” (.813), “destek kaybına uğrama korkusu” (.770) önemli belirleyiciliğe sahiptir.

Beşinci faktör bilgi ve deneyimsizliğin anlaşılacağı endişesi, işle ilgili konuların daha çok yönetim tarafından halledilmesi düşüncesi ve alt pozisyonda yer alma gibi hususları kapsamakta ve toplam varyansın 9,26'sını açıklamaktadır. Tecrübe eksikliği olarak ifade edilen faktör, deneyimsizlik, bilgi eksikliği, statü eksikliği ve büyükler daha iyi bilir anlayışının ürünü olmaktadır. Son faktör ise yöneticilerin daha önceki olaylara verdiği tepkilerin sonucu yerleşen, örgütte sorun yaratan, istenmeyen bir olarak görülme, sevgi ve saygı kaybı yaşama sıkıntısı ifade eden dışlanma korkusu olarak isimlendirilmekte ve toplam varyansın 8,77'sini açıklamaktadır.

Örgütlerde sessizleşme nedenlerine ilişkin belirlenen altı faktörün iş görenler ve yöneticiler bakımından farklılık gösterip göstermediği test edilmiş, yapılan t testi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

5.2. Sessizliğin Algılanan Sonuçları

Sessizliğin algılanan sonuçlarına ilişkin 23 önerme, yapılan faktör analizi sonucunda 5 maddenin eşkökenliliğinin ,500'in altında kalması ve iki önermenin de çift faktöre yüklenmesi nedeni ile 16 maddede toplanmış ve yapılan analiz bu önermelerin üç faktörde toplanmış ve toplam varyansın %69,35'ini açıklamıştır. Tablo 2'de bu faktörler görülmektedir.

Tablo 2'deki sonuçlara göre ilk faktör dört önermeden oluşmakta ve toplam varyansın 35,17'sini açıklamaktadır. Faktörün yapısı incelendiğinde, “olumsuzluklar görmezden gelinir”(,792), “kurumda “hiçbir şeye karışma, işini yap” anlayışı yerleşir” (.738), “iş süreçleri ve faaliyetlerinin etkinleştirilmesi ve iyileştirilmesine kayıtsız kalınır” (.707) ve “duyarsızlık ve umarsızlık kabul gören bir davranış haline gelir” (.629) önermelerinden oluşmaktadır. Bu önermelerin bir araya gelmesi, iş görenlerin olaylara sesiz kalma nedenlerinin temelinde duyarsızlaşma eğilimlerinin bulunduğunu göstermektedir. bu nedenle faktör duyarsızlaşmayı artıran sonuçlar olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 2. İşgörenlerin Sessiz Kalmasını Etkileyen Faktörler

Faktörler	Özdeğer	Varyans Yüzdeleri	Cronbah Alpha	Faktör Yükleri
Faktör 1: Duyarsızlaşmayı artıran sonuçlar	8,505	35,179	0,818	
Olumsuzluklar görmezden gelinir				,792
Kurumda “hiçbir şeye karışma, işini yap” anlayışı yerleşir				,738
İş süreçleri ve faaliyetlerinin etkinleştirilmesi ve iyileştirilmesine kayıtsız kalınır				,707
Duyarsızlık ve umarsızlık kabul gören bir davranış haline gelir				,629
Faktör 2: Motivasyon ve performansı kısıtlayan sonuçlar	1,576	21,420	0,851	
İşgören bölümünü/birimini değiştirmeyi düşünür				,807
Kurumun, elindeki kaynaklarla daha etkin ve verimli sonuçlara ulaşması engellenir				,782
İşgörenler sadece verilen işleri yapan, kuruma katkı sağlamayan bireyler haline dönüşür				,733
İşgören iş konusunda kendini geliştirme çabasına girmez				,732
İlgili fikir ve görüşler sadece kapalı kapılar arkasında kalır, ilgisine aktarılmaz				,687
İşgörenin işe ve iş yerine karşı motivasyonunu yitirir				,685
Sorun çözme konusunda pratik çözümler üretilemez				,681
İşgören strese girer				,669
Hatalardan ders çıkarma yolu ile örgütsel öğrenme gerçekleşmez				,626
Faktör 3: Gelişmeyi Kısıtlayıcı sonuçlar	1,015	12,750	0,757	
Kurumda istenen değişimlerin hızı yavaşlar				,796
Kurumun iyileşme hızı yavaşlar				,697
Kurumda hatalar/aksamalar/sorunlar hasıraltı edilir				,626

KMO= 0,931, Bartlett test= 1196, p=0,00 ve $\alpha=0.87$

İkinci faktör, dokuz önermeden oluşmakta ve toplam varyansın 21,42'sini açıklamaktadır. Faktörün oluşturan önermelerin yapısı incelendiğinde örgütte çalışanları mutsuz kılan, motivasyonlarını ve performanslarını olumsuz etkileyen sonuçlardan oluştuğu görülmektedir. Mutsuz birey, örgütte verimli çalışmamakta dolayısı ile üretici ve yaratıcı olmamakta dolayısı ile buda örgütün performansını olumsuz etkilemektedir.

Benzer şekilde üçüncü faktör de “kurumda istenen değişimlerin hızı yavaşlar” (,796), “kurumun iyileşme hızı yavaşlar” (,697), “kurumda hatalar/aksamalar/sorunlar hasıraltı edilir” (,626) önermelerinden oluşmakta ve örgütün gelişmesini kısıtlayıcı faktörlerden oluşmaktadır. Toplam varyansın %12,75'ini açıklayan bu faktör, iş görenlerin sessiz kalması ile katılımcı bir yönetim tarzının ve örgütte sürdürülebilir rekabet üstünlüğü ve değer yaratacak gelişme ve değişimlerin oluşmadığı bir örgüt yapısını ifade etmektedir.

Sessizliğin algılanan sonuçlarına ilişkin belirlenen üç faktörün iş görenler ve yöneticiler bakımından farklılık gösterip göstermediği test edilmiş, yapılan t-testi Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. İş Görenler ve Yöneticilere Göre Sessizliğin Algılanan Sonuçlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Faktörler	Çalışanlar	N	Ort.	Std. sapma	t değeri	p
1.Duyarsızlaşmayı artıran sonuçlar	İşgören	113	2,83	,98	-,885	0,025
	Yönetici	17	3,07	1,34		
2.Motivasyon ve performansı kısıtlayan sonuçlar	İşgören	107	2,75	,99	,553	0,149
	Yönetici	19	2,60	1,25		
3.Gelişmeyi Kısıtlayıcı sonuçlar	İşgören	124	2,83	1,03	-1,882	0,000
	Yönetici	20	3,68	,98		

Yapılan t testi sonucunda sessizliğin algılanan sonuçlarına ilişkin üç faktörün ikisinde ilgili faktöre ilişkin iş görenler ve yöneticiler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Duyarsızlaşmayı artıran ve gelişmeyi kısıtlayan sonuçları içeren faktörler iş görenlere oranla yöneticiler tarafından daha etkili görülmüştür.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Globalleşme örgütlerde değişim ve gelişim sürecini hızlandıran bir unsurdur. Bu süreçte işletmelerin bu değişim ve gelişimi yakalaması ve uyum sağlaması çalışanlarına bağlı olmaktadır. Aktif katılım ancak bireylerin fikirlerini açıkça ortaya koyabildiği, demokratik ve katılımcı yönetim anlayışı ile mümkün olmaktadır. Bu noktada, örgütlerde bu yapının oluşturulmasında en önemli unsur olan iş görenlerin sessiz kalmaları önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada iş görenlerin sessiz kalma nedenleri ve sessizlik algılarının sonuçlarını belirlemek hedeflenmiştir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında Çakıcı'nın (2008) sonuçlarını desteklediği görülmektedir. Örgütlerde sessiz kalma sebeplerinin başında örgütsel ve yönetsel sebepler yer almakta, bu faktörleri çalışanın endişe ve kaygılarını içeren korku faktörleri izlemektedir. İşle ilgili korkular, ilişkileri zedeleme korkuları ve dışlanma korkusu diğer faktörleri oluştururken bir diğer faktörü de tecrübe eksikliği oluşturmaktadır. Dutton ve arkadaşları (1997), Premeaux (2001) ve Çakıcı (2008) iş gören sessizliğini açıklamada korku faktörünü ortaya çıkaran çalışmalar yapmışlardır.

Sessizliğin algılanan sonuçları; duyarsızlaşmayı artıran sonuçlar, motivasyon ve performansı azaltan sonuçlar ve gelişmeyi kısıtlayan sonuçlar olarak üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Araştırma sonuçları Morrison ve Miliken'in (2000) modelini destekler niteliktedir. Benzer şekilde gelişmeyi kısıtlayan sonuçları Çakıcı'nın (2008) araştırmasını desteklemektedir. Duyarsızlaşmayı artıran ve gelişmeyi kısıtlayan sonuçları içeren faktörler iş görenlere oranla yöneticiler tarafından daha etkili görülmüştür. Başka bir ifade ile yöneticiler iş görenlerin sessizliğinin duyarsızlaşma ve gelişme üzerinde olumsuz etkileri olduğu görüşündedirler.

Sonuç olarak, örgütlerde daha demokratik, katılımcı, iletişim ve sinerji odaklı yapı ve yönetim uygulamaları ile iş görenlerin sessizliğinin kırılması gerekmektedir. Bu şekilde örgütlerde fark ve değer yaratan fikirlerin ortaya çıktığı görülecektir.

KAYNAKÇA:

- Bowen, F., K. Blackman, “ Spirals of Silence: The Dynamic Effects of Diversity on Organizational Voice”, Journal of Management Studies, 40(6),s. 1393-1417.
- Çakıcı, A., “Örgütlerde Sessizlik: Sessizliğin Teorik Temelleri ve Dinamikleri”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 2007, s. 145-162.
- Çakıcı, A., “Örgütlerde Sessiz Kalınan Konular, Sessizliğin nedenleri ve Algılanan Sonuçları Üzerine Bir Araştırma”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 2008, s. 117-134.

- Dutton, J. E., S.J. Ashford, R.M. O'Neil, E. Hayes, E.E. Wierba, "Reading the Wind: How Middle Managers Assess the Context for Selling Issues to Top Managers", *Strategic Management Journals*, Vol. 18, Issue 5, 1997, pp. 407-423.
- Miliken, F.J., E.W. Morrison, "Shades of Silence Emerging Themes and Future Directions for Research on Silence in Organizations", *Journal of Management Studies*, 40(6), 2003, pp. 1563-1568.
- Miliken, F.J., E.W. Morrison ve P. F. Hewlin, "An Exploratory Study of Employee Silence: Issues That Employees Don't Communicate Upward", *Journal of Management Studies*, 40(6), 2003, pp. 1453-1476.
- Morrison, E.W., F.J. Miliken, "Organizational Silence: A Barrier to Change and Development in a Pluralistic World", *Academy of Management Review*, 25(4), 2000, pp. 706-725.
- Premeaux, S. F., *Breaking The Silence: Toward an Understanding of Speaking up in the Workplace*, Doktora Tezi, Louisiana State University, 2001.
- Premeaux, S. F., A. G. Bedian, "Breaking The Silence: The Moderating Effects of Self-Monitoring in Predicting Speaking up in the Workplace", *Journal of Management Studies*, Vol. 40, Issue 6, 2003, pp. 1539-1562.
- Vacola, M., D. Bouradas, "Antecedents and Consequences of Organizational Silence: An Empirical Investigation", *Employee Relations*, 27(5), 2005, pp. 441-458.

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİM STRATEJİLERİNİN ŞİRKET MALİYETLERİNE YANSIMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT STRATEGIES FROM THE POINT OF VIEW OF CORPORATE COSTS

Nuri AVCI¹

ABSTRACT

Recently, HRM Strategies as a part of work strategies are begun to be considered important gradually in context building Porter's Generic Strategies. Specially, in production industries which use standart technologies, human resources costs are the main factor of the production costs. They were influenced "The cost- based dependency theory" because of the competition constraints increase.

Core competencies which acquired by human resources are very important despite their costs to succeed intensive competition in many sectors. Choice strategy is a preference and style of management.

Key word: Generic Strategy, Work Strategy, HRM Strategy, Strategic Cost Management

ÖZET

İnsan Kaynakları Yönetim Stratejileri, Porter'ın Jenerik stratejileri çerçevesinde oluşturulmuş iş stratejilerinin bir parçası olarak günümüzde giderek önem kazanmaktadır. Özellikle teknolojisi standartlaşmış ürün üreten sektörlerde, ağırlıklı maliyet unsuru, insan kaynağının getirisi etrafında şekillenmektedir. Bu nedenle oluşan ağır maliyet baskıları nedeniyle insan kaynakları stratejilerinin, "maliyet temelli kaynak bağımlılık teorisi"nden etkilenmesine neden olmaktadır.

Yüksek yoğunluklu teknoloji kullanan ve yenilikçi açılımlara sahip sektörlerde, farklı İnsan kaynakları yönetim stratejileri uygulamalarının maliyetler bakımından ciddi ölçülerde farklılaşmaya yol açıp açmayacağından çok insan kaynağının temel yetkinliklerinin geliştirilmesi bağlamında önemli içeriklere sahiptir.

Anahtar Kelimeler : Jenerik Strateji, İş Stratejisi, İKY Stratejisi, Stratejik Maliyet Yönetimi

---

¹ Yrd. Doç. Dr. , Okan Üniversitesi MYO, nuri.avci@okan.edu.tr

1.GİRİŞ

Her şirket pazarda keşfettiği niş alanda faaliyet gösterir. Sürdürülebilir rekabet için, kendi vizyonu doğrultusunda bu pazarda kendisini konumlandırır. Stratejide yapılan hataların taktikle düzeltilmeyeceği ilkesinden hareketle, birbirleriyle uyumlu strateji seçeneklerinin sürekli göz önünde bulundurulması gerekir. Pazarda varolmak için uygulanacak strateji seçeneklerinin kilit özelliği rekabetçi olmalarıdır. Rekabeti gözetmeyen ya da peşinen rekabeti garanti eden yaklaşımlarla pazarda var olma olasılığı değildir. Organizasyonlarda stratejilerin oluşturduğu hiyerarşi tablo-1’de görülmektedir.

Tablo-1: Strateji Hiyerarşisi

Örgütsel Düzey	Strateji Türü
Stratejik	Şirket (kurumsal) stratejileri
Operatif	İşletme(iş)stratejileri
Taktik	Fonksiyonel stratejiler

Bu hiyerarşik düzey içinde, insan kaynakları stratejileri bir fonksiyonel strateji olarak; stratejik, gelişimci, yeniden yapılandırıcı ve kaynaştırıcı perspektiflere sahiptir(Beardwell ve Holden,1994:11). Bilgi çağı ekonomisinde organizasyonların rekabeti, çalışanlarının temel yetkinlikleri etrafında şekillendirmeye başlamaları, bu değerli kaynağın şirket ve iş stratejilerinde güçlü yansımalarının görülmesi gerekmedikçe de gerçekte bunun tersini gösteren çok sayıda yönetici tercihi olduğu hususu yadsınamaz. Özellikle kriz ortamlarında ve klasik endüstrilerde; kaynak temelli görüş(Resource- Based View-RBV)’ün stratejik perspektifi yerini, maliyet temelli görüş(Cost- Based View-CBV)’ün kısır ve dar bakış açısına terk etmektedir. Organizasyonların strateji hiyerarşilerinde, stratejiler arasında uyum ve bütünleyici özellikler öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada, stratejik maliyet yönetimi bağlamında, her bir insan kaynakları stratejisinin, şirket maliyetlerine yansımaları bakımından değerlendirilerek strateji seçiminde, planlayıcı ve uygulayıcılara bir fikir verilmesi amaçlanmıştır.

2.İKY STRATEJİLERİ

İK Stratejileri; İK işlevi için bir ajanda oluşturmakta, bir niyet ve odak yaratmakta ve İK işlevlerinin önceliklerini belirleyerek İKY personeline yardımcı olmaktadır(Avcı, 2005). Ulrich’e göre(1997:189), “Organizasyonun vizyon ve misyonunun tanımlanmasına yardımcı olur. İK strateji formülasyonu; işletmeye gelecek için bir yön vererek, kaynakları paylaşarak ve strateji formülasyonuna değin üstlenilen yüklenimleri belirleyerek örgütsel amaçlara hizmet eder”. İK stratejileri, organizasyon stratejilerinin bir eki, onun bütünleyici ve uyumlulaştırılması gereken temel parçasıdır(Avcı,age.:32). Legge(1995)’e göre ise İKY stratejileri; karmaşık örgütsel problemlerin çözümü için geniş olanaklar sağlayarak, finansal ve teknolojik kaynakların planlanmasında , plan hedeflerinin belirlenmesinde tamamlayıcı özellikte katkılar sağlayarak, örgütsel strateji ve politikaların uygulanmasında insan kaynağının temel alınmasını dikkate alarak ve İKY’nin stratejik kararlara bağlı olmasından çok, bu kararlara katılmasını sağlayarak organizasyona farklı avantajlar sağlamaktadır.

Snell ve diğerleri(2000), İKY gelişim sürecine bağlı olarak İK stratejileri için üç dönem tanımlamışlardır. Bunlar;

- İnsan- iş uygunluk dönemi (Maliyet Temelli Görüş- Cost –Based View): Bu dönemde

İK stratejileri; dikey entegrasyon, ekonomik paylaşım ve verimliliği sağlamaktır. Bu dönemde; İş- işçi standardizasyonu, istihdam karlılığı, verimlilik oranı, istihdam kolaylığı, minimum yatırım parametreleri kullanarak işçilerin işten çıkarma, devir ve devamsızlık maliyetleri ve departman büyüklüğünün ölçümü amaçlanmaktadır.

- Sistem uygunluk dönemi(Resource- Based View) : Bu dönemde İK stratejilerinin yönü;

küreselleşme, çeşitlilik ve Toplam Kalite Yönetimidir. Stratejik odak; uygulama, sistem, davranış ve rollerdir. Anahtar tasarım parametreleri; içsel ve dışsal uyum, toplama, yüksek performanslı iş sistemleri, konfigürasyonlar ve olasılık modelleridir. Bu parametrelerle uygulamalarının bir birini güçlendirici etkisi, rol uyuşması ve güvenilirlik, strateji ve şirket performansını ölçmek amaçlanmıştır.

- Rekabet potansiyeli dönemi(Knowledge- Based View) :Bu dönemde stratejik yönler; bilgi

temelli rekabet, yenilik ve değişim, dış kaynaklı birleşmeler ve şebeke organizasyonlardır. Strateji odağı; strateji formasyonu, temel yetkinlikler, öğrenme ve kültürel değerlerdir. Sermayenin stratejik değeri, eşsizlik, bilgi yaratma, transfer ve entegrasyon, esneklik ve uyum ve çoklu İK rolleri gibi parametreler kullanılarak bilgi sermayesi, yetkinlikler ve dengelenmiş puan kartları ölçülmek istenmiştir.

Snell'in tanımladığı bu dönemlere uygun olarak;

- Ackerman(1986) personel yönetim işlevlerine odaklı, İKY'nin erken dönemine ait klasik

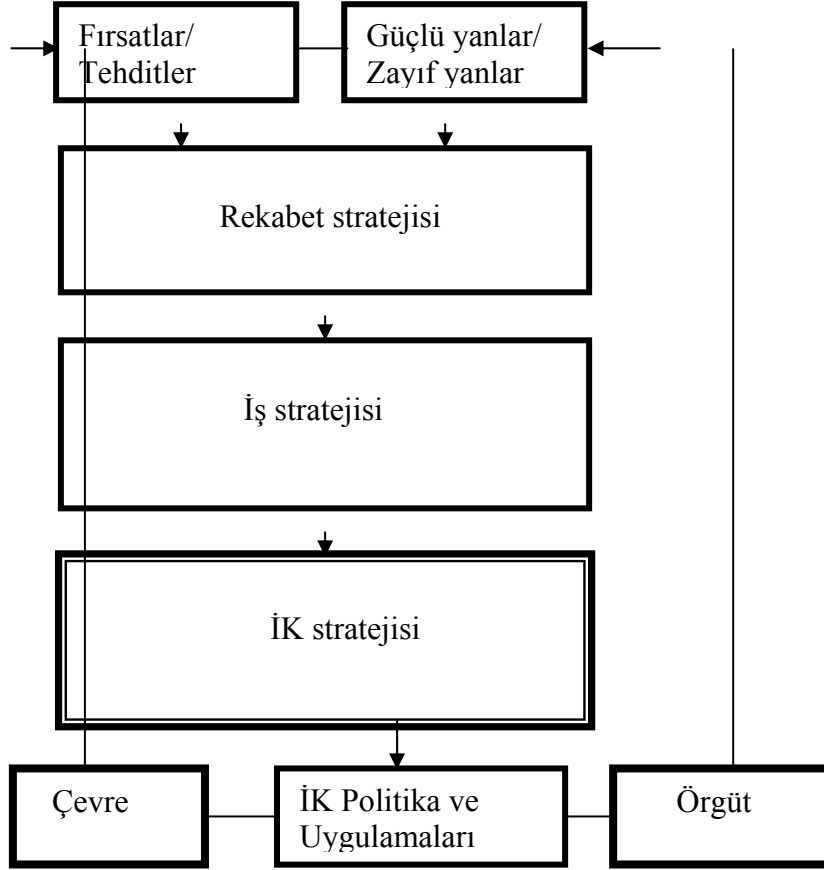
endüstriyel ilişkiler çağının değerlerini yansıtan İK strateji tipleri betimlemiştir. Bunlar; personel geliştirme stratejisi (yetiştirme ve geliştirme, uzun vadeli personel planlaması, sofistike işe alma ve seçim uygulamaları); personel tahmin stratejisi(performans tahmin şemaları,ve performansa dayalı ödeme sistemleri) ; personel idaresi stratejisi(personel aktivitelerine eşit önem) ve personel araştırma stratejisidir(emek pazarı faaliyetleri ve düzenli işçi mülakatları).

- Dyer ve Holden(1988) ise bir adım ileri giderek endüstriyel demokrasi çağını çağrıştıran

içeriklere sahip İK stratejileri tipolojilerini betimlemiştir. Bunlar; teşvik stratejisi, yatırım stratejisi ve katılım stratejisidir.

- Armstrong(1992) farklı İK planlarına yol gösteren çok sayıda pratik strateji örnekleri

sunmuştur. Bunlar; kurumun yetenekli personeli nasıl elde bulunduracağını açıklayan alıkoyma stratejileri ; çalışanların yetenek ve yeterliliklerinin nasıl artırılacağını açıklayan gelişim stratejileri ; üretimin ve maliyet etkisinin gelişmesi için hedefler belirleyen kullanım stratejileri; esnek çalışma uygulamaları geliştirmeyi amaçlayan esneklik stratejileri ve çalışanların sayısının azaltılması için yollar araştıran küçülme stratejileridir. Bir organizasyonda uygulanacak İK stratejilerini belirlemek için

Şekil-1 : SWOT Analizine Dayalı Strateji Belirleme Modeli

Avcı (2005) tarafından “SWOT Analizine Dayalı İK Stratejileri Belirleme Modeli” önerilmiş ancak bu modelin uygulamadaki geçerliliği henüz sınanmamıştır. Önerilen modelde; İK yöneticileri çevre ve örgüt algılamaları ve iş stratejileri ile belirlenen amaç ve politikalar doğrultusunda, İKY stratejilerini belirlemektedirler. Belirlenen strateji doğrultusunda organizasyon, kaynak ve karşılıklar sunarak performans yaratmaktadır. Performans yetersizliği durumunda, çevre ve organizasyona yeniden başvurulacaktır. Modelde İK stratejileri oluşturma dört aşamada gerçekleşmektedir. Bu aşamalar; iş stratejilerinin oluşturulması, insan kaynaklarını hazırlama, İK stratejisini oluşturma ve İK stratejilerini politika ve programlara dönüştürme aşamalarından oluşmaktadır.

Miles ve Snow(1978)’un fırsatçı, himayeci, analizci ve tepkici olarak nitelendirdiği kurumsal stratejilerin; iş ve insan kaynakları stratejileri arasındaki bağlantıyı açıklamak için, Schuler(1992) “Beş P modelini” ileri sürmüştür. Bu modelde; felsefe (philosophy), politika(politic), program(programme), uygulama(practice) ve süreç(process) bağlamında stratejiler arasında bağlantı kurulmaktadır.

İK stratejilerinin seçiminde; rekabet ve iş stratejileri, ürün yaşam çevrimi, sektör, pazar ve organizasyonun yapı ve kültürü belirleyici olmaktadır (Ferris ve diğerleri, 1984; Dowling ve Schuler, 1990).

İK stratejileri; stratejik entegrasyon ve yerleşme derecesi boyutları etrafında şekillenmektedir (Heijltjes ve diğerleri, 1996). Bu varsayımın tablo- 2 deki gibi gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Tablo-2 : İK stratejileri Boyutları

İK stratejisi	Entegrasyon		Yerelleşme	
	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük
Personel Yönetimi		+		+
Empoze edilmiş İK	+			+
Gerçek İK	+		+	
Gelişimci İK		+	+	

Bu çalışmada, birbirlerini bütünleme ve uyum kabiliyetleri bakımından, stratejiler arası ilişkilerde tablo-3 ‘teki ayırım kullanılacaktır.

Tablo-3: Jenerik Strateji- İş stratejisi- İK stratejisi

Rekabet stratejileri (Jenerik stratejiler)			
	Maliyet liderliği	Farklılaşma	Odaklanma
İş stratejisi	Maliyet Azaltma	Yenilikçi	Kaliteyi Geliştirme
İK stratejisi	Kullanım	Kolaylaştırma	Toplama(birikim)

Kaynak: Porter, M.E.(1998), “ The Competitive Advantage of Nations”, New York: The Free Press ve Schuler, R. ve Jackson, S. (1987), “ Linking Competitive Strategic and Human Resource Management Practices”, Academy of Management Executive, s.209-13’ dan adapte edilmiştir.

2.1. Kullanım Stratejisi

Kullanım stratejisi, “maliyet liderliği” jenerik stratejisi ve buna bağlı olarak da “maliyet azaltma” iş stratejisi uygulayan organizasyonların tercih etmesi gereken İK stratejisidir. Bu strateji, rekabeti organizasyonun somut varlıkları etrafında kurgulayan maliyet temelli yaklaşımın bir sonucudur. Katı İKY modellerini benimsemiş örgütler için, firmanın kazanç denklemini maliyet olarak minimize ederek kurumsal stratejiye olan katkıyı maksimize etmek esastır. Erken İKY modellerinden eşleme modellerinin katı versiyonu olan Fombrun, Tichy ve Devanna(1984)’nın Michigan Modelinde ekonominin dışsal uyumunu kısa dönemde sağlayabilmek için üretimde işgücü maliyetlerini aşağıya çekmek temel enstrüman olarak benimsenmiştir. Halen içinde bulunulan kriz ortamından çıkışta parlatif bir tedbir olarak düşünülen, gönüllü istihdama dayanan esnek çalışma uygulamaları gibi katı yaklaşımlar bu modelde rekabetçi yapı için koşuldur. İşlerin yüksek nitelik ve beceri gerektirmeyen şekilde basitleştirilmesi yoluyla çalışanlar faktör donanımının önemsiz bir parçası haline getirilmektedir. Maliyet odaklı bu stratejide çalışanların yönetimi ve kontrolü öncelikli bir konu olmaktadır. Küçülme stratejisi, rekabetçi yapılar bakımından esneklik sağlamada başvurulan ana yollardan biridir. Bu

stratejinin uygulanmasında kaçak işçi çalıştırılması, “sosyal güvenlik ödemeleri ve iş güvenliği yükümlülüklerinden” kaçınmak (Dowling ve Schuler, 1990) işten ayrılmalarda kıdeme tazminatı gibi ödemelerin yapılmaması gibi eğilimler ağır basmaktadır. Maliyetleri özenli bir şekilde kontrol ve minimize etmek için üretimde ölçek ekonomileri hacmine erişmek gerekmektedir.

Kullanım strateji uygulayan organizasyonlar işgücü ihtiyaçlarını, kendi kaynaklarından yetiştirmek yerine dış işgücü piyasalarından karşılamaktadır. Çalışan seçiminde; oryantasyon ve eğitim ihtiyacı az olan, hemen işe başlayabilecek yetenek becerilere sahip adaylar üzerinde odaklanılmaktadır. Performans değerlendirme kısa dönemlidir. Çalışana ödemelerde dış piyasalar ile denklik ve uyum aranmaktadır. Bu stratejiyi uygulayan şirketlerde, İKY uygulamaları bakımından Storey(1998)’in öngörüsüne uygun olarak ikili bir yapının aynı anda yürürlükte olması olasıdır. Mavi yakalı çalışanlar için katı İK uygulamaları söz konusu iken, bilgi çalışanları için esnek İK uygulamaları söz konusu olabilmektedir.

2.2. Kolaylaştırma Stratejisi

Farklılaştırma jenerik stratejisi; ürün ve hizmetleri tür, işlev ve şekil bakımından farklılaştırarak pazarda sürdürülebilir rekabeti sağlamayı amaçlar. Bunun için yenilikçi iş stratejileri izleyerek Ar-Ge çalışmalarına , üretim proseslerine ve teknoloji geçirmeye gibi konulara ağırlık verilmesi gerekmektedir. Pazarda hızlı değişimler yaşanması nedeniyle, teknolojik uyum önem kazanmaktadır. Bu strateji, kaynak temelli görüşten beslenir. Rekabet avantajı sağlama ve sürdürmede,organizasyonun soyut içsel varlıkları olan çalışanların temel yetkinliklerine odaklanan bir yapı sunmaktadır. Çalışanların yaratıcılığı, uyum ve işbirliği ve stratejik yönelişleri öne çıkmaktadır. Yüksek belirsiz bir ortamda risk almak, ürün ve hizmet kalitesine önem vermek gerekmektedir. Bu stratejinin uygulanmasında; açık iş tanımları, çalışan ilişkilerini teşvik, eğitim ve kariyer geliştirmeye önem, iç denklik üzerinde temellenen ödeme ölçekleri, mükemmel iş güvenliği, uzun dönemli performans ve oryantasyon çalışmaları ve takım çalışmasını teşvik gibi hususlar öne çıkmaktadır:

Bu stratejinin uygulanacağı organizasyonlarda, İKY modellerinin esnek versiyonlarından birinin yürürlükte olması gerekmektedir.

2.3. Toplama ya da Birikim Stratejisi

Odaklanma jenerik stratejisi izleyen firmalar için uygun iş stratejisi, kaliteyi geliştirme iş stratejisidir. Ürün kalitesini sürekli olarak iyileştirmek için, üretim süreçlerinde değişikliğe gitmek yani süreç mühendisliğine başvurmak gerekmektedir. Stratejinin bu türü yüksek çalışan bağlılığı ve esneklik gerektirir. Çalışanların ürün kalitesi odağı ve işbirliği önemlidir. İnsan kaynakları yönetiminin güç birliğini sağlayarak biriktirdiği sinerjinin ağırlık noktasını iş stratejisi üzerinde tesis etmesi ve bu sinerjiyi asimetrik etki yapacak tarzda yönlendirilmesi zorunludur. İşte toplanan ve biriktirilen bu stratejinin adı literatürde “Toplama ya da Biriktirme İK Stratejisi” olarak anılmaktadır. Bu stratejide bilgi temelli yaklaşım egemendir. Bilgi temelli perspektifte organizasyon faaliyetlerinin merkezine ; stratejik uyum konsepti, organizasyonel öğrenme, temel yetkinliklerin geliştirilmesi, entelektüel sermayenin geliştirilmesi ve bilgi yönetimi hususlar yerleştirilmelidir (Davenport ve Prusak, 1998).

3.MALİYETLEMİYÖNTEMLERİ(ŞİRKETLERDE MALİYETLEME)

Günümüzde finansal tabanlı ve sadece parasal olarak ölçümlenen değerlere dayalı geleneksel maliyetleme yöntemleri yerini ileri maliyetleme yöntemlerine bırakmıştır.Bunlar;

- Ürün Yaşam Çevrimine Dayalı Maliyetleme: İK strateji tercihinde rekabetçi jenerik stratejiler kadar, ürün yaşam çemberi de etkili olmaktadır. Bir ürünün yaşam çevrimi giriş(yenilik), gelişim, olgunlaşma(standartlaşma) ve düşüş safhalarını izler. Birinci safhada(giriş yada yenilik safhası); pazarda sınırlı sayıda oyuncu yer aldığından rekabet seviyesi düşüktür. Maliyetlere duyarlılık azdır. Ürünün pazarda tutundurulması için yüksek katılımlı iş sistemlerine gereksinme duyulmaktadır. Ancak yatırımda başa baş noktasına erişinceye değin maliyetler yine de önemlidir. İkinci safhada (gelişme safhası) maliyetler yükselmeye devam eder. Ancak bu maliyetleri azaltmaktan çok pazarda tutundurma öncelikli olmaya devam etmektedir. Rakipler artmaya başladığından gelecek rekabet için hazırlıklar önem kazanır. Olgunlaşma safhasında maliyetler düşük karlılık yüksektir. Ancak bu durum geçici bir dönemi yansıtır. Pazara giren yeni oyuncular nedeniyle rekabet artmaya başlar, standartlaşma nedeniyle maliyetler duyarlık yüksektir. Düşüş safhasında ise ürünün piyasadan çekilmesi ya da ürün devri söz konusudur

- Stratejik Maliyet Yönetimi: İşletmelerin stratejik pozisyonlarını sürekli geliştirmek ve maliyetlerini düşürmek için maliyet yönetim teknikleri uygulanması(Cooper ve Slagmulder, 2003); maliyetleri kısa dönemli olduğu kadar daha uzun dönemli olarak finansal amaçlar ve maliyet avantajı için yönetmektir(Grundy,1994). Stratejik maliyet yönetiminin(SMY) sorumluluk alanları; stratejilerin oluşturulması; bütçeleme, kar planlaması ve firmanın faaliyetleri ile ilgili karar almada firma faaliyetlerinin düzenlenmesi; faaliyet ve yönetimin kontrolü ve finansal tabloları bilgisi hazırlanmasıdır. SMY'nin anahtar unsurları ise; Operasyonel ve organizasyonel başarı için maliyet programlarına odaklı rekabetçi strateji; maliyet hedeflerini yükseltmede ve uygulama farklılıklarını ortaya çıkarmada, Değer Zinciri Analizi, Stratejik Konum Analizi Maliyet Etkenleri Analizi gibi yardımcı rekabetçi analiz ve karşılaştırmalardır.

- Toplam Kalite Kontrolü: TKY'de ortaya çıkan kalite maliyetleri ; önleyici maliyetler, kalite kontrol maliyetleri, satış öncesi kusur maliyetleri ve satış sonrası kusur maliyetleridir.

- Tam Zamanında Üretim Ortamında Maliyet Yönetimi : Sıfır stok ve sıfır israf esasına dayalı

bu yöntem, tam zamanında üretim yapan işletmeler için geçerlidir. Bu yöntemde maliyet yönetimi çerçevesinde yürütülen faaliyetler; maliyet planlanması, maliyeti azaltma ve maliyet kontrolüdür.

- Kaizen Maliyetleme : Parça ve ürünlerin maliyetlerini önceden belirlenen bir oranda azaltmak

için Kaizen tekniklerinin uygulanmasıdır. Diğer bir ifadeyle sürekli iyileşme yoluyla israfın önlenerek maliyetlerin azaltılmasıdır.Kaizen maliyetleme ile karlı olmayan ve karsız olma riski olan ürünler tanımlanır. Hedef maliyetler belirlenerek sürekli iyileştirme yoluyla bu hedeflere ulaşılacak amaçlanır. En önemli verimlik ölçütü çalışan başına düşen proje sayısıdır

- Faaliyet Tabanlı Maliyetleme: Bu yöntemde maliyetlerin esas kaynağı işletmenin faaliyetleridir.

Faaliyetler kaynakları, ürünlerde faaliyetleri tükettiğinden bunun sonucunda maliyetler ortaya çıkmaktadır. Genel üretim giderlerinin faaliyet merkezleri esas alınarak dağıtılması bu yöntemin esasıdır Bu sistem, üretim giderlerini ürünlere yükleme zorunluluğunun

ortadan kaldırılması için geliştirilmiş bir sistemdir. Farklı maliyet havuzları için farklı maliyet taşıyıcıları kullanılabilir.

- **Hedef Maliyetleme** : Müşterinin ürüne ödemeye razı olduğu hedef fiyat belirlenerek,

buradan geriye doğru bir yaklaşım izlenerek ürünün makul bir kar bırakacak tarzda fiyatı belirlenmektedir. Bu yöntem hedef ürün fiyatına göre üretim maliyetini belirlemeyi amaçlamaktadır.

İK maliyetleri; yetiştirme ve eğitim maliyetleri (görev başı eğitim, şirket dışı eğitim,kısa süreli kurs, seminer vb faaliyet maliyetleri) tedarik maliyetleri, kontrol maliyetleri, ölçme maliyetleri, işte alıkoyma maliyetleri, sosyal yenilikçi politika maliyetleri, sosyal sorumluluk proje maliyetleri seçme ve işe alma maliyetleri, iletişim maliyetleri , sosyal güvenlik maliyetleri, üretim maliyetleri(işçilik), işe geç kalma, iş kazaları , devamsızlık maliyetleri , dış kaynak kullanım maliyetleri, sözleşme maliyetleri, oryantasyon maliyetleri teşvik ve ödül maliyetleri gibi unsurlardan oluşmaktadır.

İK işlem maliyetleri doğrudan işlem maliyetleri ve dolaylı işlem maliyetlerinden oluşmakta olup; hazırlık maliyetleri, düzenleme maliyetleri, hareketli maliyetler, kontrol maliyetleri, düzeltme ve hizalama maliyetleri olarak sınıflandırılabilir.

Rekabet stratejilerini destekleyecek İK politika ve uygulamalarının performans yönünden ölçülünerek maliyetleme yöntemlerinde veri olarak kullanılması hususu, İKY literatüründe kara kutu problemi olarak yakın zamanlara kadar kabul edilmektedir. Günümüzde performans ölçümünde; Mükemmellik Modeli ve Dengeli Puan Kartı yöntemleri kullanılmaktadır. Mükemmellik modelinde organizasyona bir bütün olarak bakılarak değerlendirme yapılması tercih edilir. TKY mantığını kabul etmiş işletmelerde geçmiş performanslar yanında işletmenin gelecekteki finansal performansına etki edecek öncü göstergelerle ilgilenir. Bu öncü göstergeler ise; müşteri tatmini ve bağlılığı, çalışanların motivasyonu ve yetkinlikleri ile toplumun tatminine ilişkin sonuçları içerir (Ergun; 2002:6). Sonuçta performans ölçümü girdi ile çıktılar arasındaki oransal ilişkiden ibaret olmaktadır. Dengelenmiş Skor Kartı sisteminde ise; örgütün vizyon ve stratejisi, dört farklı perspektiften (finansal, müşteri, içsel süreç ve öğrenme ve gelişme) incelenerek faaliyet hedefleri ve başarı ölçülerine çevrilir.Dolayısıyla bu sistem, iş stratejilerini uygulamaya dönük hedeflerle ilişkili kılarak bu ilişkileri temsil eden göstergeler takip edilerek stratejilerle belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılamadığını kontrol etmek düşüncesine dayanır. Nicel değerler nitel hale getirilerek çalışanlar açısından “ödüllendirme –performans” ilişkisi sadece finansal sonuçlarla sınırlı olmaktan çıkarılmaktadır(Akgül, 2004:75). Böylece İKY’deki kara kutu sorunu bir ölçüde hal yoluna girmektedir.

4.STRATEJİLERBAKIMINDAN MALİYETLERİN FARKLILAŞMASI

Her işletmede yukarıdaki maliyetleme yöntemlerinden biri yada bir kaç aynı anda kullanılabilir. Çünkü bu temelde bir muhasebe yaklaşımı gereğidir. Ancak İK stratejilerinin maliyetlere yansıtılmasında esas güçlük, işletmenin temel yetkinlik alanlarını oluşturan, çoğu insani soyut değerlerin sayısal verilere dönüştürülmesinde yatmaktadır. Bu faaliyet özünde bir skorklama faaliyetidir.

İK maliyetleri; yetiştirme ve eğitim maliyetleri (görev başı eğitim, şirket dışı eğitim, kısa süreli kurs, seminer vb faaliyet maliyetleri) tedarik maliyetleri, kontrol maliyetleri, ölçme maliyetleri, işte alıkoyma maliyetleri, sosyal yenilikçi politika maliyetleri, sosyal sorumluluk proje maliyetleri seçme ve işe alma maliyetleri, iletişim

maliyetleri, sosyal güvenlik maliyetleri, üretim maliyetleri(işçilik), işe geç kalma, iş kazaları, devamsızlık maliyetleri, dış kaynak kullanım maliyetleri, sözleşme maliyetleri, oryantasyon maliyetleri teşvik ve ödül maliyetleri gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bu maliyetler işlemsel bazda doğrudan yada dolaylı şekillerde ortaya çıkmaktadır. İK işlem maliyetleri; hazırlık maliyetleri, düzenleme maliyetleri, hareketli maliyetler, kontrol maliyetleri, düzeltme ve hizalama maliyetleri olarak sınıflandırılabilir.

4.1. Maliyet liderliği- Maliyet Azaltma- Kullanım Stratejisi

Bu stratejik seçim üçlemesine; Katı İKY modelleri uygulayan şirketlerde sıkça rastlanılır. Maliyet temelli stratejik bakış açısı gereği işletme rekabet vasıtası olarak sadece işletmenin somut varlıklarını esas almakta, faktör donanımı fiyatları veri kabul edilerek, emek fiyatındaki artış ya da azalış yönünde oluşturulacak strateji ve politikalarla rekabet esas alınmaktadır. Genellikle “küçülme” ve “dış kaynaklardan yararlanma” politikaları izlenerek doğrudan İK işlem maliyetlerinin minimuma indirilmesi yoluna gidilmektedir. Bu stratejiler setinde özellikle İK'nın hazırlık ve düzenleme maliyetleri, sifıra doğru çekilmeye çalışılırken kontrol, düzeltme ve hizalama maliyetleri ise öngörülenin genellikle hep üstünde gerçekleşmektedir. Bu işletmelerde stratejik olmayan teknik İKY fonksiyonları üzerinde odaklanıldığı ve maliyetlemede özellikle ölçüm konusunda parasal ölçüm araçları kullanıldığı için daha fazla sadelik egemendir.

4.2. Farklılaşma- Yenilikçilik- Kolaylaştırma Stratejisi

Bu strateji üçlemesi, kaynak temelli yaklaşımdan beslenmektedir. Uygulanan İKY modeli bakımından esnekleşme belirginleşmektedir. Birinci seçenekten farklı olarak işletmede, somut varlıklar kadar soyut varlıkların da önemli olduğu düşüncesi yaygındır. Ölçek ekonomisi, teknoloji göçerimi ve AR-GE ve tekno parklara sahiplik, rekabet için belirleyici kriterler olmaktadır. İK doğrudan işlem maliyetlerinde sektör genel seviyesi korunurken, İKY'nin uygulamalarıyla üretim proseslerinin güncellenmesi ve teknik adaptasyon süresindeki kısalık bağlamında, İK'nın eğitim ve yetiştirilme yoluyla yaratıcılığının öne çıkarılması hedeflenmektedir. Bu seçenekte de maliyetleme bakımından önceliği, doğrudan İK maliyetleri almaya devam ederken, hareketli maliyetler ve hizalama maliyetleri de toplam maliyetler içinde belirginleşmeye başlamaktadır.

4.3. Odaklanma- Kalite Geliştirme- Toplama(Birikim) Stratejisi

Bu strateji üçlemesi, bilgi temelli yaklaşımın ürünüdür. Pazarda bir ürün , marka bir know-how yaratmak için kalite üzerinde odaklanan iş stratejisini çalışanların bilgi ve beceri birikiminin sinerjik bir odak yaratacak tarzda kullanılması öngörülmektedir. Bu stratejiler seti çalışanlardan yüksek bağlılık ve yüklenim beklemektedir. Takım çalışması temel bir problem çözüm ve iyileştirme unsuru olarak süreç mühendisliği çalışmalarında sıkça kullanılır. Bu stratejik seçenekte maliyetleme yönünden, “stratejik maliyet yöntemi” kullanılması uygun görülmektedir. Bu seçenekte İK doğrudan işlem maliyetleri yerini onu değerli kılan temel yetkinliklerin ve entelektüel sermayesinin geliştirilmesi gibi İK işlem maliyetlerinden hazırlık ve düzenleme maliyetleri öne çıkmaktadır. Doğrudan işlem maliyetlerinde sektör seviyesinin belirlenmesinde benckmark yapma gereksinimi duyulmadığı gibi bütün maliyetlendirmeler kuruma özgüdür. Çünkü ürün ya da hizmet fiyatlandırılmasında sektöre görelilik anlamını yitirmektedir.

5. SONUÇ

Birinci seçenek(Maliyet liderliği- Maliyet Azaltma- Kullanım Stratejisi) ; teknolojisi standartlaşmış, ürün devreleri yaklaşımı bakımından olgunluk döneminde olan ürünleri üreten üretim ekonomileri için geçerli olan bir strateji setidir. Bu sette doğrudan İK işlem maliyetleri önem kazanmaktadır. Tekstil ve otomotiv gibi sektörlerde tercih edilmesi uygun olmaktadır.

İkinci seçenek (Farklılaşma- Yenilikçilik- Kolaylaştırma Stratejisi); gelişmekte olan ülkelerin “teknolojik bağımlılık” fasit dairesini kırmalarında başlangıç için gerekli enstrümanları sağlayan bir yaklaşım sunmaktadır. Ürün ve hizmet maliyetlemesinde üreticiye kısmi bir özerklik sağlayabileceği düşünülmektedir. İnsan ve onun yarattığı değerlerin söylemden öte, bir masraf kapısı olarak görülme eğiliminin sonuna geldiğine işaret etmektedir.

Üçüncü seçenek (Odaklanma- Kalite Geliştirme- Toplama(Birikim) Stratejisi); bilgi ekonomilerinin tercih etmesi gereken stratejik tercih üçlemesidir. Ürün ve hizmet maliyetlemesinde, insan kaynakları ağırlıklı ana kalemlerden biri olmasına rağmen, ancak bu onun işletmeye sağladığı katma değerle karşılaştırılabilecek ölçekte değildir.

KAYNAKLAR

- Ackerman, K. F. (1986), “ A Contingency Model of HRM strategy empricial research findings Reconsidered”, Management Forum, No. 6, s. 65-117
- Akgül, B. A. (2004), “ İşletmelere Yeni Performans Ölçümleme Sistemleri”, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı 24
- Armstrong, Michael (1992), “ Human Resource Management”, Strategy and Action, Clays Ltd. England
- Avcı, Nuri(2005),” Formation Problem Solution Context for Human Resources Managers in Organizations: An Evaluation Qualitative for Private Deposits Banks(Unprented Doctorat Thesis)”, Adapazarı/ Turkey
- Beardwell, Ian ve Len Holden(1994), “ Human Resource Management, A Contemporary Perspective”, Pitman Publishing , London(UK)
- Cooper, R. ve Slagmulder, R. (2003), “ Strategic Cost Management, Cost Management Expanding Scope and Boundaries”, Cost Management, Jan/ Feb. S.23-30
- Davenport, T. H. ve Prusak, L.(1998), “ Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know”, Cambridge, MA: Harvard Business Press
- Dowling, J. Peter ve Rendall S. Schuler,(1990), “ International Dimensions of Human Resource Management”, California: Wods worth Publishing company

- Dyer, L. Ve Holden, G. W. (1988), “ HRM: Evolving Roles and Resposibilities”,
Washington DC.
- Ergun, Ü.(2002), “ Yönetmel Performansın Geliştirilmesinde Yeni yaklaşımlar:
Mükemmellik
Modeli ve Balanced Scorecard”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt4, sayı.1
- Ferris, G. R. , Schellenberg, D. A. ve Zammuto, R. F.(1984), “ Human Resource
Management Strategies
in Declining Industries”, Human Resource Management Review, vol.23, pp381-
94
- Fombrun,C.J., Tichy, N. M. ve Devana , M.A. (1984), “ Strategic Human Resource
Management”, Chichester : John Wiley
- Grundy, T. (1994), “ Strategic Learning in Action”, Maidenhead: McGraw-Hill
- Heijltjes, M., van Witteloostuijn, A. ve van Diepen, S.(1996), “ The Dutch Business
System and
Human Resource Management”, in Clark, T.(Eds) European Human Resource
Management:
An Introduction to Comparative Theory and Practice”,
- Legge, K.(1995), “Human Resource managerent: Rhetorics and Realities”, London:
Macmillian
- Miles, R. E. ve Snow, C. C.(1978), “ Organizational Strategy Structure and
Process”, New York: McGraw Hill Book Company
- Porter,M.E.(1998), “ The Competitive Advantage of Nations”, New York: The Free Press
- Schuler, R. S. (1992), “ Strategic HRM linking the People with the Strategic Needs of the
Business”,
Organizational Dynamics, Summer, pp18-31
- Schuler, R. ve Jackson, S. (1987), “ Linking Competitive Strategic and Human Resource
Management Practices”, Academy of Management Executive, s.209-13
- Snell, S. A., Shadur, M.A. ve Wright, P. M.(2000), “ Human Resources Strategy: The era
of Our
Ways”, CAHRS Working Paper Series, November
- Ulrich, Dave (1997), “ Human resource champions, the next agenda for adding value and
delivering results”, Harvard Business School Press
- Wright, P.M. , Dunford, B.B. ve Snell, S.A.(2001), “ Human Resources and the Resource-
Based View of the Firm”, Journal of Management, vol.27, s. 701-721

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ BULDAN MYO ÖĞRENCİLERİNİN, BİLGİSAYARA KARŞI TUTUM VE KULLANIM SEVİYELERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ALAN ÇALIŞMASI

**THE FIELD OF STUDY TOWARDS DEFINING
STUDENTS' ATTIDUTES AND USING LEVELS OF COMPUTER
IN PAMUKKALE UNIVERSITY BULDAN VOCATIONAL SCHOOL**

İrfan ERTUĞRUL¹ Cumali ERDEMİL² Nuray KESKİN³

ABSTRACT

Being important in all fields, rapid developments in technology are also crucial in vocational education. It is aimed to give better education and teaching in using information technology to four different types of programme students in Buldan Vocational School. This study aims to specify the abilities and attitudes of BMYO students towards informatics technology in accordance with improving the content of education-teaching programmes which enable them to gain the targeted knowledge and skills.

In order to fix the abilities and attitudes of BMYO students towards informatics technology and to find a meaningful difference between programmes, a 40-student sample had been formed in the first place by the way of random examples among the first grade students in programme and then the questionnaires prepared were applied to these samples. Firstly, it has been studied whether there is a significant difference based on programme among the first grade students. Secondly, the same method has been applied to the second grade students. Lastly, it has been studied to specify whether there is a significant difference towards using technology among first and second grade students.

In the study, questionnaires were applied to students about 'Personal Information on Technology' with 9 questions; 'General Attitude Measurement Towards Computer Usage' with 25 questions; 'Attitude Measurement Towards Internet Usage' with 10 questions ; and 'Effective Technology Usage in Courses' with 9 questions. Before the questions were prepared, reliability analyses had been made by scanning the literature and the SPSS programme had been used in the analysis of questionnaires.

In consequence of this study, it has been studied to determine in what measures BMYO first and second grade students follow the technology, whether they like using technology , how much time they spare to technology and the necessity in what dimensions technology should be used in classes.

Key Words: Computer, Information Technology, Student, Attitude, Vocational School.

¹ Yard.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F, iertugrul@pau.edu.tr.

² Öğr.Gör.Dr.,Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, cerdemil@pau.edu.tr.

³ Öğr.Gör., Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, nurayk@pau.edu.tr.

ÖZET

Teknolojideki hızlı gelişmeler her alanda olduğu gibi mesleki eğitimde de önemlidir. Buldan Meslek Yüksekokulu'nda (BMYO'da) bulunan dört farklı program öğrencilerine, bilgi teknolojileri kullanımı konusunda daha iyi bir eğitim-öğretim verilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışma hedeflenen bilgi ve becerileri kazandıracak eğitim-öğretim içeriğini geliştirmeye yönelik, BMYO öğrencilerinin bilişim teknolojilerine ilişkin beceri ve tutumlarını saptamayı amaçlamaktadır.

BMYO'na devam eden öğrencilerin, bilişim teknolojilerine ilişkin beceri ve tutumlarının saptanabilmesi ve programlar arasında anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığının tespiti için öncelikle her programdaki birinci sınıflar arasından tesadüfi örneklem yöntemiyle 40'ar kişilik bir örnek oluşturulmuş ve hazırlanan anket soruları bu örneklerle uygulanmıştır. Öncelikle birinci sınıfa gidenler arasında program bazında anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığının tespitine çalışılmıştır. Sonraki aşamada, ikinci sınıf öğrencilerine aynı yöntem uygulanmıştır. Son aşamada ise birinci ve ikinci sınıf öğrencileri arasında teknoloji kullanımına yönelik anlamlı bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesine çalışılmıştır.

Yapılan çalışmada; öğrencilere 9 sorudan oluşan "Teknolojiyle İlgili Kişisel Bilgiler", 25 sorudan oluşan "Bilgisayar Kullanımına Yönelik Genel Tutum Ölçeği", 10 sorudan oluşan "İnternet Kullanımına Yönelik Tutum Ölçeği", ve 9 sorudan oluşan "Derslerde Etkin Teknoloji Kullanımı" ile ilgili anket soruları uygulanmıştır. Sorular hazırlanmadan önce literatür taranarak güvenilirlik analizleri yapılmış ve anketlerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda; BMYO birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin teknolojiyi ne ölçüde takip ettikleri, teknolojiyi kullanmayı sevip sevmedikleri, teknolojiye ne kadar zaman ayırdıkları ve teknolojiyi derslerde ne boyutta kullanılması gerektiğinin belirlenmesine çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayar, Bilgi Teknolojileri, Öğrenci, Tutum, Meslek Yüksekokulu.

I. GİRİŞ

Günümüzde işyerleri başta olmak üzere birçok alanda insanların yaşantısını bilgi teknolojileri şekillendirmektedir. Bilgi: okuma, araştırma, gözlem ve deney sonucunda edinilen ya da öğrenilenlerin bütünüdür (Tutar ve Altınöz, 2003:26). Bilginin işlenmesinde hızlılığı artıran, karşılaştırma ve hesaplama yapabilen, veri işleyen, bilgi üreten, bilgiyi depolayabilen elektronik aygıt ise bilgisayardır (Tutar ve diğerleri, 2003:111). Bilgi sistemi, bilgisayar teknolojisi, altyapısı ve insan kaynaklarıyla işletmenin istek ve gereksinimlerini karşılayacak şekilde olmalıdır (Kağnıcıoğlu, 2004;1). Bilgi çağına uyum sağlayabilmek için, yüksek kalitede ulusal eğitime, gelişmiş bilimsel alanlar ve faaliyetlere, ileri teknoloji üretimi ve dönüşümüne gereksinim vardır (Kutlu, 2000:66-76 Meder, 2001:72). Bu bağlamda, meslek yüksekokullarından mezun olacak öğrencilerin de teknolojiyi yakından takip etmeleri ve etkin bilgisayar kullanmaları kaçınılmazdır. Çünkü işyerlerinin eğitimi ara eleman taleplerini çoğunlukla farklı alanlardaki programlarıyla meslek yüksekokulları karşılamaktadır.

Meslek yüksekokullarına devam eden öğrencilerin mezun olduklarında iyi bir işe yerleşme, uzmanlaşma, yükselme veya farklı alanlarda iş bulabilmeleri için teknolojiyi yakından takip etmeleri ve bilgisayar okur-yazarlığını iyi bilmeleri gerekmektedir. Bu amaçla, Pamukkale Üniversitesi (PAU) BMYO İktisadi ve İdari Programlar içerisinde yer

alan, Büro Yönetimi ve Sekreterlik (BYS), Muhasebe, Pazarlama ve Dış Ticaret Programlarına kayıtlı birinci sınıf ve ikinci sınıf öğrencilerinin bilgisayar ve internet kullanımına yönelik tutumları araştırılmış, dört bölümden oluşan anket soruları hazırlanmış ve her programdan 40'ar öğrenci olmak üzere toplam 320 öğrenciye uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre; BMYO İktisadi ve İdari programlarına devam eden birinci sınıf ve ikinci sınıf öğrencilerinin teknolojiyi ne ölçüde takip ettiklerini, teknolojiyi kullanmayı sevip sevmediklerini, teknolojiye ne kadar zaman ayırdıkları ve derslerde ne boyutta kullanılması gerektiğinin belirlenmesine çalışılmıştır.

II. Yöntem

Araştırmada verilerin objektif olarak toplanıp analizlerin yapılabilmesi ve araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için kullanılacak veriler anket yoluyla toplanmıştır. Anket soruları hazırlanmadan önce konuyla ilgili bir literatür taraması yapılmış ve araştırma yöntemi olarak tarama modeli kullanılmıştır (Köse ve diğerleri, 2007:44).

Yapılan çalışmada; öğrencilere 9 sorudan oluşan “**Teknolojiyle İlgili Kişisel Bilgiler**” (Çağiltay vd., 2007:1-8), (Vaizoğlu vd., 2006:56-63), (İşleyen vd., 2007:1-3), 25 sorudan oluşan “**Bilgisayar Kullanımına Yönelik Genel Tutum Ölçeği**” (Çekbaş, Savran ve Durkan, 2003:311-313), 10 sorudan oluşan “**İnternet Kullanımına Yönelik Tutum Ölçeği**” (İşman vd., 2003a, 2003b, Köse ve diğerleri, 2007:44), ve 9 sorudan oluşan “**Derslerde Etkin Teknoloji Kullanımı**” (Usluer vd., 2007:164-128) ile ilgili anket soruları uygulanmıştır. Sorular hazırlanmadan önce literatür taranarak güvenilirlik analizleri yapılmış ve anketlerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Dörtlü Likert ölçeği tekniği ile sorular hazırlanmış ve öğrencilerin “**Kesinlikle Katılıyorum**”, “**Katılıyorum**”, “**Katılmıyorum**” ve “**Kesinlikle Katılmıyorum**” seçeneklerini işaretlemeleri istenmiştir. Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneklerinden bir grup kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum seçeneklerinden bir grup oluşturularak olumlu ve olumsuz olmak üzere iki grupta sonuçlar toplanmıştır. Bunun sonucunda olumlu sorularda katılıyorum grubunun, olumsuz sorularda da katılmıyorum grubunun yüzde (%) ve frekans dağılımlarına bakılarak, öncelikle BMYO’da bulunan dört programın birinci sınıfları, ikinci aşamada ikinci sınıfları karşılaştırılmıştır. Son aşamada ise programların birinci ve ikinci sınıfları arasında anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığının belirlenmesine çalışılmıştır.

III. Bulgular

Bu araştırmanın verileri 2008-2009 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde BMYO İktisadi ve İdari Programlarda bulunan BYS, Muhasebe, Pazarlama ve Dış Ticaret Programlarına kayıtlı, birinci sınıfa devam eden 40'ar öğrenci ve ikinci sınıflara devam eden 40'ar öğrenci olmak üzere toplam 320 öğrenciye tesadüfi örneklem yöntemiyle zorunlu derslerinin ilk 15 dakikasında uygulanan anket sorularının yanıtlanması ile elde edilmiştir. Dört bölümden oluşan anket sorularının tamamına cevap verilmiştir. Buldan MYO’na devam eden öğrencilerin doğum tarihlerine göre yaş dağılımları şöyledir: 186 öğrenci 1985 ve altı doğumlu olup bu öğrenciler toplam öğrencilerin %58’ini oluşturmaktadır. 37 öğrenci (toplamın %11,6’sı) 1986, 42 öğrenci (toplamın %13,1’i) 1987, 38 öğrenci (toplamın %11,9’u 1988) ve 17 öğrenci (toplamın %5,3’ü) 1989 doğumludur. Öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı ise şöyledir. Araştırmaya katılan öğrencilerden 176 kişi (toplamın %55’i kız), 144 öğrenci (toplamın %45’i) erkektir.

Öğrencilerin mezun oldukları lise dağılımları şöyledir. 210 öğrenci (%65,6) lise, 89 öğrenci (%27,8) Anadolu lisesi, 7 öğrenci (%2,2) Meslek lisesi ve 14 öğrenci (%4,4) süper lise mezunudur. Meslek yüksekokullarına özellikle meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin gelmesi beklenirken BMYO'da bu oran ankete katılan öğrencilerin yalnızca %2,2'sini oluşturmaktadır.

Öğrencilerin aile gelir düzeyleri şöyledir: 501-750 TL arasında geliri olanlar 94 öğrenci (%29,4), 751-1000 TL arasında geliri olanlar 193 öğrenci (%60,3), 1001 TL ve üzerinde geliri olanlar 21 öğrenci (%6,6) ve asgari ücret kadar geliri olanlar 12 öğrenci (%3,8)'dir. Evlerinde bilgisayar ve internet bağlantısı olan 199 öğrenci olup bu ankete katılan toplam öğrencilerin %62,2'sini, olmayanlar ise 121 öğrenci olup bu toplamın %37,8'i oluşturmaktadır. Buldan'da kalan öğrencilerden bilgisayarı ve internet bağlantısı olanlar 105 öğrenci (toplamın %32,8), bilgisayar bağlantısı olmayanlar 215 öğrencidir (toplamın %67,2).

Öğrencilerin internete bağlanma süreleri, 90 öğrenci (%28,1'i) her gün, 200 öğrenci (%62,5'i) haftada 1 gün ve 30 öğrenci (%9,4'ü) haftada 3 gün ve üzeridir. Öğrencilerden 88 kişi (%27,5'i) internette 1 saatten az, 102 kişi (%63,9'u) 1-3 saat ve 126 kişi (%39,4'ü) 3-8 saat arasında ve 4 kişi (%1,4'ü) 8 saat ve üzerinde internete bağlandıklarını belirtmişlerdir. İnterneti daha çok hangi amaçla kullandıkları sorusuna, ödev amaçlı diyen öğrenciler 170 kişi (%53,1), iletişim amaçlı diyenler (aile, arkadaş vb. anlık ileti programlarını kullanarak), 68 kişi (%21,3) ve hem ödev, hem iletişim amaçlı diyenler 82 kişi (%25,6)'dır. Seçenekler içerisinde yer alan oyun oynamak için seçeneğini hiçbir öğrenci işaretlememiştir.

Tablo 1. Buldan MYO BYS-I, Muhasebe-I, Pazarlama-I ve Dış Ticaret-I Programları Öğrencilerinin Bilgisayar Kullanımına Yönelik Tutumları

Öğrencilerin Bilgisayar Kullanımına Yönelik Tutumları	BURO-1				MUHASEBE-1				PAZARLAMA-1				DIŞ.TİC-1			
	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%
Günümüzde iş yerlerinin çoğunda bilgisayar kullanılmaktadır.	40	-	100	-	40	-	100	-	40	-	97.5	2.5	40	-	100	-
Bilgisayar kullanımının zorunlu olduğunu düşünüyorum.	40	-	100	-	39	1	97.5	2.5	38	2	95	5	40	-	100	-
Bilgisayar kullanımını öğrenmek için mutlaka bir bilgisayara sahip olunmalıdır.	31	9	77.5	22.5	32	8	80	20	35	5	87.5	12.5	37	3	92.5	7.5
Bilgisayar okuldaki derslerden öğrenilebilir.	24	16	60	40	23	17	57.5	42.5	21	19	52.5	47.5	31	9	77.5	22.5
Bilgisayar öğrenmek için bilgisayar kursuna gitmek gerektiğine inanıyorum.	24	16	60	40	22	18	55	45	21	19	52.5	47.5	29	11	72.5	27.5
Bilgisayar yolu ile öğrenmeyi seviyorum.	34	6	85	15	37	3	92.5	7.5	32	8	80	20	31	9	77.5	22.5
Bilgisayar işlerinden hoşlanmam.	8	32	20	80	11	29	27.5	72.5	10	30	25	75	9	31	22.5	77.5
Bilgisayar kullanmayı öğrenmek zaman kaybına yol açar.	4	36	10	90	4	36	10	90	6	34	15	85	4	36	10	90
Bilgisayarlar göz bozuklukları ve oturuş bozukluklarını artacağı için faydalı değildir.	2	38	5	95	4	36	10	90	5	35	12.5	87.5	13	27	32.5	67.5
Bilgisayar kullanmayı öğrenebileceğime inanmıyorum.	12	28	30	70	11	29	27.5	72.5	12	28	25	75	7	33	17.5	82.5
Üniversiteye gelmeden önce bilgisayar kullanmayı bilmiyordum.	11	29	27.5	72.5	11	29	27.5	72.5	11	29	27.5	72.5	5	35	12.5	87.5
Üniversitenin bize sunduğu bilgisayar olanaklarını yeterli buluyorum.	16	24	40	60	11	29	27.5	72.5	11	29	27.5	72.5	7	33	17.5	82.5
Üniversitede bilgisayar dersi alana kadar bilgisayara hiç ilgi duymazdım.	19	21	47.5	52.5	15	25	37.5	62.5	16	24	40	60	10	30	25	75
Bilgisayar dersleri beni korkutuyor.	8	32	20	80	5	35	12.5	87.5	8	32	20	80	11	29	27.5	72.5
Bilgisayar derslerini hiç sevmiyorum sadece derslerimi geçmek için zorunlu olarak öğreniyorum.	9	31	22.5	77.5	15	25	37.5	62.5	9	31	22.5	77.5	8	32	20	80
Üniversitede aldığım bilgisayar derslerinde başarılıyım.	23	17	57.5	42.5	31	9	77.5	22.5	28	12	70	30	23	17	57.5	42.5
Bilgisayar derslerim kötü de olsa öğrendiklerimi uygulayabileceğime inanıyorum.	26	14	65	35	34	6	90	10	32	8	80	20	24	16	40	60
Bilgisayarı bir eğitim aracı olarak nasıl kullanmam gerektiğini biliyorum.	18	22	45	55	15	25	37.5	62.5	14	26	35	65	22	18	55	45
Bilgisayar destekli eğitim sınıf başarısını artırmak için gereklidir.	32	8	80	20	27	13	67.5	32.5	35	5	87.5	12.5	33	7	82.5	17.5
Bilgisayarların ders anlatım aracı olarak kullanılması zaman kaybıdır.	10	30	25	25	13	27	67.5	32.5	13	27	67.5	32.5	8	32	20	80
Bilgisayar destekli eğitim öğrencilerin kişilik gelişimini engeller.	8	32	20	80	9	33	22.5	77.5	8	32	20	80	7	33	17.5	82.5
Bilgisayar destekli eğitim öğrenciler arasındaki iletişimi engeller.	15	25	37.5	62.5	8	32	20	80	5	35	12.5	87.5	5	35	12.5	87.5
Bilgisayarların yaygınlaştırılması insanların zararlıdır.	5	35	12.5	87.5	8	32	20	80	8	32	20	80	7	33	17.5	82.5
Bilgisayarın başına geçtiğimde zamanın nasıl geçtiğini anlamam.	12	28	30	70	9	31	22.5	77.5	16	24	40	60	19	21	47.5	52.5
Bilgisayarlar toplumu robotlaştıracaktır.	19	21	47.5	52.5	9	31	22.5	77.5	35	5	87.5	12.5	33	7	82.5	17.5

Tablo-1’de BMYO birinci sınıf öğrencilerinin bilgisayara karşı tutumlarının belirlenmesine yönelik hazırlanan 25 soruluk anket ve cevap dağılımları görülmektedir. Programlar arasındaki karşılaştırmalar katılıyorum, katılmıyorum grupları ile bunların frekans ve yüzde dağılımlarının belirlenmesine göre yapılmıştır. Bu gruptaki verilerin rengi tabloda kırmızı ile belirtilmiştir. Cevap dağılımlarına göre programlar arasında belirgin bir fark bulunan ve okuldaki bilgisayar derslerine ilişkin sorular şöyledir: “Bilgisayar okuldaki derslerden öğrenilebilir”, “Bilgisayar kullanmayı öğrenebileceğime inanmıyorum”, “Üniversitenin bize sunduğu bilgisayar olanaklarını yeterli buluyorum”, “Üniversitede aldığım bilgisayar derslerinde başarılıyım”, “Bilgisayar derslerim kötü de olsa öğrendiklerimi uygulayabileceğime inanıyorum”, “Bilgisayar destekli eğitim sınıf başarısını artırmak için gereklidir”, “Bilgisayarın başına geçtiğimde zamanın nasıl geçtiğini anlamam”.

**Tablo 2. Buldan MYO BYS-II, Muhasebe-II, Pazarlama-II ve Dış Ticaret-II.
Programları Öğrencilerinin Bilgisayar Kullanımına Yönelik Tutumları**

Öğrencilerin Bilgisayar Kullanımına Yönelik Tutumları	BURO-2				MUHASEBE-2				PAZARLAMA-2				DIŞTİC-2			
	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%
Günümüzde iş yerlerinin çoğunda bilgisayar kullanılmaktadır.	32	8	80	20	38	2	95	5	32	8	95	5	38	2	95	5
Bilgisayar kullanımının zorunlu olduğunu düşünüyorum.	37	3	92.5	7.5	36	4	90	10	40	-	100	-	38	2	95	5
Bilgisayar kullanımını öğrenmek için mutlaka bir bilgisayara sahip olunmalıdır.	30	10	75	25	30	10	75	25	29	11	72.5	27.5	29	11	72.5	27.5
Bilgisayar okuldaki derslerden öğrenilebilir.	22	18	55	45	24	16	60	40	23	17	57.5	42.5	36	4	10	90
Bilgisayar öğrenmek için bilgisayar kursuna gitmek gerektiğine inanıyorum.	24	16	60	40	19	21	47.5	52.5	18	22	45	55	38	2	95	5
Bilgisayar yolu ile öğrenmeyi seviyorum.	37	3	92.5	7.5	35	5	87.5	12.5	37	3	92.5	7.5	30	10	75	75
Bilgisayar işlerinden hoşlanmam.	8	32	20	80	12	28	70	30	10	30	25	75	8	32	20	80
Bilgisayar kullanmayı öğrenmek zaman kaybına yol açar.	2	38	5	95	4	36	10	90	8	32	20	80	7	33	17.5	82.5
Bilgisayar göz bozuklukları ve oturuş bozukluklarını artacağı için faydalı değildir.	4	36	10	90	13	27	32.5	67.5	7	33	17.5	82.5	26	14	65	35
Bilgisayar kullanmayı öğrenebileceğime inanmıyorum.	6	34	15	85	9	31	22.5	77.5	16	24	40	60	8	32	20	80
Üniversiteye gelmeden önce bilgisayar kullanmayı bilmiyordum.	13	27	32.5	67.5	10	30	25	75	16	24	40	60	13	27	32.5	67.5"
Üniversitenin bize sunduğu bilgisayar olanaklarını yeterli buluyorum.	15	25	37.5	62.5	15	25	37.5	62.5	9	31	22.5	77.5	5	35	12.5	87.5
Üniversitede bilgisayar dersi alana kadar bilgisayara hiç ilgi duymazdım.	8	32	20	80	16	24	40	60	33	7	82.5	17.5	11	29	27.5	72.5
Bilgisayar dersleri beni korkutuyor.	12	28	25	75	16	24	40	60	16	24	40	60	11	29	27.5	72.5
Bilgisayar derslerini hiç sevmiyorum sadece derslerimi geçmek için zorunlu olarak öğreniyorum.	4	36	10	90	4	36	10	90	8	32	20	80	8	32	20	80
Üniversitede aldığım bilgisayar derslerinde başarılıyım.	26	14	65	35	36	4	90	10	27	13	67.5	32.5	25	15	62.5	37.5
Bilgisayar derslerim kötü de olsa öğrendiklerimi uygulayabileceğime inanıyorum.	34	6	85	15	34	6	85	15	33	7	82.5	17.5	36	4	10	90
Bilgisayarı bir eğitim aracı olarak nasıl kullanmam gerektiğini biliyorum.	36	4	90	10	10	30	25	75	16	24	40	60	25	15	62.5	37.5
Bilgisayar destekli eğitim sınıf başarısını artırmak için gereklidir.	34	6	85	15	37	3	92.5	7.5	31	9	77.5	22.5	20	20	50	50
Bilgisayarların ders anlatım aracı olarak kullanılması zaman kaybıdır.	3	37	7.5	92.5	5	35	87.5	12.5	6	34	15	85	10	30	25	75
Bilgisayar destekli eğitim öğrencilerin kişilik gelişimini engeller.	8	32	20	80	3	37	7.5	92.5	6	34	15	85	7	33	17.5	82.5
Bilgisayar destekli eğitim öğrenciler arasındaki iletişimi engeller.	4	36	10	90	24	16	60	40	6	34	15	85	5	35	12.5	87.5
Bilgisayarların yaygınlaştırılması insanların zararlıdır.	5	35	12.5	87.5	8	32	20	80	7	33	17.5	82.5	8	32	20	80
Bilgisayarın başına geçtiğimde zamanın nasıl geçtiğini anlamam.	32	8	80	20	38	2	95	5	32	8	95	5	38	2	95	5
Bilgisayarlar toplumu robotlaştıracaktır.	37	3	92.5	7.5	36	4	90	10	40	-	100	-	38	2	95	5

Tablo 2’de yine aynı yöntem ile BMYO ikinci sınıfları karşılaştırılmıştır. Cevap dağılımlarına göre programlar arasında belirgin bir fark bulunan ve okuldaki bilgisayar derslerine ilişkin sorular şöyledir: “Bilgisayar okuldaki derslerden öğrenilebilir”, “Bilgisayar öğrenmek için bilgisayar kursuna gitmek gerektiğine inanıyorum”, “Bilgisayar kullanmayı öğrenebileceğime inanmıyorum”, “Üniversiteye gelmeden önce bilgisayar kullanmayı bilmiyordum”, “Üniversitede aldığım bilgisayar derslerinde başarılıyım”, “Bilgisayarı bir eğitim aracı olarak nasıl kullanmam gerektiğini biliyorum”, “Bilgisayar destekli eğitim sınıf başarısını artırmak için gereklidir”, “Bilgisayar destekli eğitim öğrenciler arasındaki iletişimi engeller”, “Bilgisayarın başına geçtiğimde zamanın nasıl geçtiğini anlamam”.

Tablo 3. Buldan MYO BYS-I, Muhasebe-I, Pazarlama-I ve Dış Ticaret-I Programları Öğrencilerinin İnternet Kullanımına Yönelik Tutumları

İnternet kullanımı	BURO-1				MUHASEBE-1				PAZARLAMA-1				DIŞ.TİC-1			
	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%
1 Merak ettiğim herşeyi internette öğrenabiliyorum.	37	3	92.5	7.5	37	3	92.5	7.5	37	3	92.5	7.5	37	3	92.5	7.5
2 Bir eğitim aracı olarak internette yararlanmak zorunludur.	38	2	95	5	38	2	95	5	38	2	95	5	38	2	95	5
3 İnternetsiz bir yaşam düşünemiyorum.	28	12	70	30	25	15	62.5	37.5	28	12	70	30	25	15	62.5	37.5
4 İnternetin etkin kullanımını zaman kazandırır.	36	4	90	10	36	4	90	10	36	4	90	10	36	4	90	10
5 İnternet toplum yapısının bozulmasına neden olur.	19	21	47.5	52.5	34	6	15	85	20	20	50	50	34	6	15	85
6 İnternet öğrencilerin kişilik gelişimini olumsuz etkiler.	14	26	35	65	15	25	37.5	62.5	14	26	35	65	13	27	32.5	67.5
7 İnternet gereksiz bilgiler içerir.	6	34	15	85	13	27	32.5	67.5	6	34	15	85	15	25	37.5	62.5
8 İnternet insanlara sonsuz bir özgürlük sağlar.	19	21	47.5	52.5	5	35	12.5	87.5	19	21	47.5	52.5	3	37	17.5	82.5
9 İnternette bilgi edinmek heyecan vericidir.	33	7	82.5	17.5	20	20	50	50	33	7	82.5	17.5	20	20	50	50

Tablo 3’te öğrencilerin internet kullanımına yönelik tutumlarının belirlenmesine çalışılmıştır. Program öğrencileri tarafından verilen cevaplar arasında çok farklılık gözlenmemiştir. Ancak “İnternet toplum yapısının bozulmasına neden olur” ve “İnternet insanlara sonsuz bir özgürlük sağlar” soruları arasında Muhasebe ve Dış Ticaret programları ile BYS ve Pazarlama programları arasında belirgin bir farklılık görülmektedir.

Tablo 4. Buldan MYO BYS-II, Muhasebe-II, Pazarlama-II ve Dış Ticaret-II Programları Öğrencilerinin İnternet Kullanımına Yönelik Tutumları

	BURO-2				MUHASEBE-2				PAZARLAMA-2				DIŞ.TİC-2			
	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%
1 Merak ettiğim herşeyi internette öğrenebiliyorum.	38	2	95	5	37	3	92.5	7.5	38	2	95	5	37	3	92.5	7.5
2 Bir eğitim aracı olarak internette yararlanmak zorunludur.	38	2	95	5	27	13	27.5	72.5	39	2	95	5	28	12	30	70
3 İnternetsiz bir yaşam düşünemiyorum.	38	2	95	5	30	10	75	25	38	2	95	5	30	10	75	25
4 İnternetin etkin kullanımını zaman kazandırır.	28	12	70	30	36	4	90	10	28	12	70	30	36	4	90	10
5 İnternet toplum yapısının bozulmasına neden olur.	36	4	90	10	27	13	67.5	32.5	39	2	95	5	28	12	30	70
6 İnternet öğrencilerin kişilik gelişimini olumsuz etkiler.	10	30	25	75	9	31	22.5	77.5	10	30	25	75	9	31	22.5	77.5
7 İnternet gereksiz bilgiler içerir.	8	22	20	80	9	31	22.5	77.5	8	22	20	80	7	33	17.5	82.5
8 İnternet insanlara sonsuz bir özgürlük sağlar.	26	14	65	45	28	12	30	70	27	13	67.5	32.5	27	13	67.5	32.5
9 İnternette bilgi edinmek heyecan vericidir.	31	9	27.5	77.5	37	3	92.5	7.5	38	2	95	5	33	7	17.5	82.5

Tablo 4 incelendiğinde ikinci sınıfa giden öğrenciler arasında anlamlı bir fark görülemedi. Cevap dağılımları birbirine çok yakın görülmektedir.

Tablo 5. Buldan MYO BYS-I, Muhasebe-I, Pazarlama-I ve Dış Ticaret-I Programları Öğrencilerinin Teknoloji Kullanımına Yönelik Tutumları

	BURO-1				MUHASEBE-1				PAZARLAMA-1				DIŞ.TİC-1			
	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%
1 Teknoloji derslerde etkin olarak kullanılmalıdır.	36	4	90	10	36	4	90	10	36	4	90	10	36	4	90	10
2 Ders dışında öğrencilerle e-posta, ile iletişim kurulmasının faydalı olacağını düşünüyorum.	36	4	90	10	40	-	100	-	36	4	90	10	40	-	100	-
3 Ders notlarının web’de yayınlanması faydalı olacaktır.	38	2	95	5	38	2	95	5	38	2	95	5	38	2	95	5
4 Derslerin online işlenmesini isterim.	26	14	65	35	25	15	62.5	37.5	22	18	55	45	25	15	62.5	37.5
5 Teknolojinin kullanımı konuları daha iyi kavramamı sağlar.	32	8	80	20	33	7	82.5	17.5	36	4	90	10	33	7	82.5	17.5
6 Teknoloji kullanımı derse daha iyi motive olmamı sağlar.	26	14	65	35	26	14	65	35	26	14	65	35	26	14	65	35
7 Teknoloji kullanımı aldığım eğitimin kalitesini artırır.	36	4	90	10	37	3	92.5	7.5	37	3	92.5	7.5	37	3	92.5	7.5
8 Teknoloji kullanımı öğrendiklerimin daha kalıcı olmasını sağlar.	34	6	85	15	34	6	90	10	34	6	85	15	34	6	90	10
9 teknolojinin kullanımı bana herhangi bir katkı sağlamaz.	3	37	17.5	82.5	14	26	35	65	3	37	17.5	82.5	16	24	40	60

Tablo 5’te birinci sınıf öğrencilerinin teknoloji kullanımı konusunda sadece 9. soruda belirgin bir fark görülmektedir. Muhasebe öğrencilerinden 14 kişi ve Dış Ticaret

programı öğrencilerinden 16 kişi "teknolojinin kullanımı bana herhangi bir katkı sağlamaz" sorusuna katılıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 6. Buldan MYO BYS-II, Muhasebe-II, Pazarlama-II ve Dış Ticaret-II Programları Öğrencilerinin Teknoloji Kullanımına Yönelik Tutumları

Teknoloji kullanımı	BURO-2				MUHASEBE-2				PAZARLAMA-2				DIŞ.TİC-2			
	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%	K	KT	f	%
1 Teknoloji derslerde etkin olarak kullanılmalıdır.	40	-	100	-	40	-	100	-	40	-	100	-	40	-	100	-
2 Ders dışında öğrencilerle e-posta, ile iletişim kurulmasının faydalı olacağını düşünüyorum.	37	3	82.5	17.5	36	4	90	10	37	3	82.5	17.5	22	18	55	45
3 Ders notlarının web'de yayınlanması faydalı olacaktır.	40	-	100	-	40	-	100	-	40	-	100	-	40	-	100	-
4 Derslerin online işlenmesini isterim.	37	3	82.5	17.5	40	-	100	-	36	4	90	10	40	-	100	-
5 Teknolojinin kullanımı konuları daha iyi kavramamı sağlar.	36	4	90	10	26	14	65	35	36	4	90	10	26	14	65	35
6 Teknoloji kullanımı derse daha iyi motive olmamı sağlar.	33	7	82.5	17.5	34	6	85	15	33	7	82.5	17.5	38	2	95	5
7 Teknoloji kullanımı aldığım eğitimin kalitesini artırır.	36	4	90	10	40	-	100	-	38	2	95	5	40	-	100	-
8 teknoloji kullanımı öğrendiklerimin daha kalıcı olmasını sağlar.	38	2	95	5	33	7	82.5	17.5	38	2	95	5	28	12	30	70
9 teknolojinin kullanımı bana herhangi bir katkı sağlamaz.	3	37	17.5	82.5	3	37	17.5	82.5	4	36	10	90	4	36	10	90

Tablo 6'da ikinci sınıfların teknoloji kullanımına yönelik verdikleri cevaplarda "Dersler dışında öğrencilerle e-posta, ile iletişim kurulmasının faydalı olacağını düşünüyorum" sorusunda Dış Ticaret 2. sınıf öğrencilerinden 22 kişi katılıyorum cevabını vermiştir. Diğer sorulara verilen cevaplarda anlamlı bir fark görülmemiştir.

IV. Sonuç ve Öneriler

Meslek yüksekokullarına genellikle meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin gelmesi beklenirken BMYO'da ankete katılan öğrencilerin yalnızca %2,2'si meslek lisesi çıkışlı olup diğer öğrencilerden %65,6'sı lise, %27,8'i Anadolu lisesi ve %4,4'ü süper lise mezunudur. Öğrencilerin aile gelir düzeyleri çok yüksek değildir ancak evlerinde bilgisayar ve internet bağlantısı olanların ankete katılanların %62,2'sini oluşturmaktadır. Elde edilen bilgilere göre BMYO'ya devam eden öğrencilerin yaklaşık üçte ikisinin evinde bilgisayarı ve internet bağlantısı vardır. Buldan'da kalan öğrencilerin kaldıkları yerde bilgisayar bağlantılarının olup olmadığı sorusuna, %32,8'i evet, %67,2'si hayır cevabını vermiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun bilgisayarı ve internet erişimi yoktur. Öğrenciler bilgisayar ve internet erişimlerini, okul, yurt ve internet kafelerden sağlamaktadırlar. Öğrencilerin internete bağlanma süreleri, %28,1'i her gün, %62,5'i haftada 1 gün ve %9,4'ü haftada 3 gün ve üzeridir. Öğrencilerden %63,9'u 1-3 saat arasında, %39,4'ü 3-8 saat arasında yoğun olarak internet kullanmaktadır. İnternet kullanım amaçlarında da %53,1 oranıyla ödev amaçlı seçeneğini başı çekmektedir. Bu BMYO'nun öğrencileri bilgisayar ve internet kullanımına teşvik ettiklerini göstermektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun eğitim dönemlerinde kişisel, bilgisayar ve internet erişimleri yoktur. Ancak bilgisayar kullanımını ve internete erişimlerini, bilgisayar derslerinden,

ders dışında bilgisayar laboratuvarlarından ve internet kafelerden faydalanarak sağlamaktadırlar.

İkinci bölümde Bilgisayar Tutum anketi genel olarak değerlendirildiğinde BMYO öğrencilerinin bilgisayar ve internet kullanımına yönelik olumlu tutum geliştirdiği belirlenmiştir. Programlar arasında “Bilgisayar okuldaki derslerden öğrenilebilir”, “Bilgisayar kullanmayı öğrenebileceğime inanmıyorum”, “Üniversitenin bize sunduğu bilgisayar olanaklarını yeterli buluyorum”, “Üniversitede aldığım bilgisayar derslerinde başarılıyım”, “Bilgisayar derslerim kötü de olsa öğrendiklerimi uygulayabileceğime inanıyorum”, “Bilgisayar destekli eğitim sınıf başarısını artırmak için gereklidir”, “Bilgisayarın başına geçtiğimde zamanın nasıl geçtiğini anlamam” sorularında farklılık olmakla birlikte yüzdesel oranı çok fazla değildir.

Çalışmanın Üçüncü bölümünde İnternet Tutum Anketinde 1. sınıflar arasında “İnternet toplum yapısının bozulmasına neden olur” ve “İnternet insanlara sonsuz bir özgürlük sağlar” sorularına verilen yanıtlardan Muhasebe ve Dış Ticaret programları ile BYS ve Pazarlama programları arasında belirgin bir farklılık görülürken 2. sınıflar arasında ise anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Dördüncü bölümde teknolojinin derslerde kullanımıyla ilgili sorularda, 1. sınıflarda sadece 9. soruda belirgin bir fark görülmektedir. Muhasebe öğrencilerinden 14 kişi ve Dış Ticaret programı öğrencilerinden 16 kişi “teknolojinin kullanımı bana herhangi bir katkı sağlamaz” sorusuna katılıyorum cevabı vermiştir. BYS ve Pazarlama 1. sınıf öğrencileri ise 3 kişi katılıyorum demiştir. Yani yaygın görüş derslerde teknoloji kullanımının yaygın olduğu yönündedir.

BMYO öğrencileri bilgisayar, internet kullanımı, teknolojinin derslerde kullanımına yönelik, olumlu tutum göstermişlerdir. Bilgisayarı ve interneti kullanmayı sevmekte ve derslerde de etkin olarak kullanılmasını istemektedirler. BMYO yeni kurulan meslek yüksekokullarındandır. Her geçen gün bilgisayar laboratuvarlarını en iyi eğitimi verebilmek için sürekli yenilemekte ve teknolojiyi yakından takip etmektedir. Bilgisayar dersleri dışında da, tepegöz, projektör gibi teknolojik imkanlardan faydalanmakta ve teknoloji destekli ders anlatımları yapılmaktadır. Ayrıca öğrencilere bireysel ve grup halinde verilen ev ödevleriyle de öğrencilerin araştırmacı yönünü geliştirmeleri, Powerpoint programıyla etkin sunum hazırlayabilmeleri ve bu araştırmalarda bilgisayarın ve internetin etkin kullanımının öğrenilmesini hedeflemektedir.

Meslek yüksekokulu öğrencileri eğitimlerini tamamladıkları andan itibaren ara eleman olarak iş dünyasına katılacaklardır. Bu nedenle öğrencilere etkin bilgisayar teknolojilerinin öğretilmesi ve etkili şekilde kullanmalarının yolları aranmalıdır. Bu kapsamda laboratuvarlar her öğrenciye bir bilgisayar düşecek şekilde düzenlenmelidir. Böylece birebir eğitimle öğrencilerin daha etkili bilgisayar kullanımı sağlanacaktır.

Öğrencilere zorunlu bilgisayar dersleri dışında bilgisayar kullanabilmeleri için destek verilmelidir. Laboratuvarlar boş saatlerde bir yetkili gözetiminde öğrencilerin kullanımına sunulabilir. Okulların bilgisayar yapılandırmaları yeterli sayıda ise öğrencilerin kullanımı için özel bir laboratuvar verilebilir. Böylece BMYO öğrencileri mesleklerine yönelik etkin bilgisayar kullanımını pratik uygulamalara dönüştürebilir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektörde görev alacak olan BMYO programı öğrencilerini işe yerleştirebilmeleri için bir sorun beklemektedir, bilgisayar sertifikasına sahip olma sorunu. Bu nedenle öğrenciler okul zamanlarında para ve zaman harcayarak bu tür kurslara katılmaktadır. Bu sorunu aşmak ve öğrenciye faydalı olmak adına okullarda bilgisayar sertifika programları düzenlenebilir.

Bilgisayar dersleri dışında görevli öğretim elemanlarının, bilgisayar teknolojisi hakkında fazla bilgi ve ilgilerinin olmaması da etkin teknoloji kullanımını köreltebilir. Bu nedenle zaman zaman gelişen yeni teknolojiler hakkında öğretim elemanlarına hizmet içi

eğitimler verilebilir. Yine öğretim elemanlarının bilgisayar teknolojisini benimsemeleri ve öğrencileriyle paylaşabilmeleri için kişisel web sayfası hazırlama, internet üzerinden verilerin aktarılması için özendirme çalışmaları yapılabilir.

Öğrencilerin internet üzerinden gerekli evrak ve dökümanlara ulaşabilmeleri, uzaktan kayıt sisteminden yararlanmaları, dönem sonu karne ve notlarını görebilmeleri vb. kullanımlar sonucunda, kırtasiyecilik azalacak ve zaman kaybı önlenecektir. Bu uygulamalar öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanımını da artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Arslan İ. (2007), “ODTÜ’de Öğretim Teknolojilerinin Derslerde Kullanımına Yönelik Alışkanlıklar ve Beklentiler”, Kütahya: 31 Ocak 2007-02 Şubat.
- Çekbaş, Y., Savran, A. ve Durkan, N. (2003), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Bilgisayara Yönelik Tutumları” Denizli: Pamukkale Üniversitesi Bilgi Teknolojileri Kongresi-II Kongre Kitabı, s.311-313.
- İşleyen, F., Bozkurt, S. ve Zayim, N. (2007) “Tıp Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Eğitimde İnternet Kullanımı ve E-öğrenim Hakkında Düşünceleri”, Akademik Bilişim 2008, Çanakkale, 30 Ocak- 01 Şubat , <http://ab.org.tr/ab08/bildiri/95.doc>
- İşman, A., Çağlar, M., Dabaj, F., Altınay, Z. ve Altınay, F. (2003a). “Attitudes of students toward computers”, Proceedings of Third International Educational Technologies Symposium, Eastern Mediterranean University Gazimağusa- Turkish Republic of Northern Cyprus, 28-30 May.
- İşman, A., Çağlar, M., Dabaj, F., Altınay, Z. ve Altınay, F. (2003b), “Attitudes of students toward internet” Proceedings of Third International Educational Technologies Symposium, Eastern Mediterranean University Gazimağusa- Turkish Republic of Northern Cyprus, 28-30 May.
- Kahraman, Ö., Köse, S. ve Kara, İ. (2005), “İlköğretim okullarında görev yapan branş öğretmenlerin bilgisayar okuryazarlığı, bilgisayara karşı ve bilgisayar destekli öğretime karşı tutum araştırması” XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Kongre Kitabı (828-832.), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Köse, S., Ve Gezer, K. (2006), “Buldan (Denizli) ilçesi lise öğrencilerinin bilgisayara yönelik tutumları”, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, T.C. Buldan Kaymakamlığı, Buldan Belediyesi: Buldan Sempozyumu.
- Kutlu, E. (2000), “Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Meder, M. (2001), “Bilgi Toplumu ve Toplumsal Değişim”, PAU Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:9, 72.
- Öncel, M. (2005), “Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı Öğrenimlerine Devam Eden Öğrencilerin Bilgi Teknolojileri Konusunda Kullanım Açıklıkları” IV. Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi, 20-21 Mayıs, Ankara.
- Tutar, H. ve Altınöz, M. (2003), “Büro Yönetimi ve Sekreterlik Sözlüğü”, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tutar, H., Altınöz, M., Aydos, H. ve Altınöz, Ö.T. (2003), “Bürolarda Teknoloji Kullanımı”, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Vaizoglu Acar S., ve diğerleri (2006), “Hacettepe Tıp Fakültesi Türkçe bölümü dönem I ve IV öğrencilerinin bilgisayar kullanma özellikleri ve internetteki sağlık sitelerinde karflılaftıkları bilgilerin doğruluğu ve niteliği ile ilgili aradıkları kriterlerin belirlenmesi” Ankara: Hacettepe Tıp Dergisi,37, 56-63.
- <http://www.forumturka.net/forum/showthread.php?t=72890> 11.08.2008.

<http://www.msxlabs.org/forum/iletisim-bilimleri/79046-bilgi-ve-iletisim-teknolojileri.html>,
11.08.2008.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN MARKA TERCİHLERİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON FACTORS DEFINING BRAND PREFERENCES OF STUDENTS IN PAMUKKALE UNIVERSITY

İrfan ERTUĞRUL¹

Cumali ERDEMİL²

Emine UTKUN³

ABSTRACT

The Turkish Textile and Ready-Made Clothing is a sector which forms the motive-locomotive power of Turkish economy. The sector is of great importance in terms of employment and exports. The sector is supplying 12% of GSMH, 18% of manufactured industrial production, 40% of manufactured industrial employment, 40% of total exports, more than 20% of industry labour-power, and more than 10% of total labour-power. It creates 21% of contribution to total employment with its more than 2.5 million workers and opportunity for livelihood to 10 million people. Turkey is the second great providing element in textile and ready-made clothing of European Union after China. This shows that it will have some important effects on success or failure of our economy.

In this study, it is studied to reveal how Pamukkale University youth consider Turkish textile and ready-made clothing sector, how they evaluate the Turkish textile and ready-made clothing brands, and with this purpose to determine the factors reflecting their brand preferences and purchasing manners. As data collecting instrument, a questionnaire has been used in the study and the data obtained by the way of questionnaire has been analysed by using SPSS programme. It is aimed in the study to put forward some suggestions to companies on what can be done about brand concept by specifying the perspectives of youth on brand.

Key Words: Brand, brand preferences, purchase decision process, university youth, Vocational School.

ÖZET

Türk Tekstil ve Hazır Giyim - Konfeksiyon sektörü Türk ekonomisinin itici-lokomotif gücünü oluşturan bir sektördür. Sektörün istihdam ve ihracat açısından önemi büyüktür. Sektör GSMH'nin yüzde 12'sini, imalat sanayi üretiminin yüzde 18'ini, imalat sanayi istihdamının yüzde 40'ını, toplam ihracatın yüzde 40'ını, sanayi işgücünün yüzde 20'den, toplam işgücünün de yüzde 10'dan fazlasını sağlamaktadır. 2.5 milyonun üzerinde

¹ Yard.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F, iertugrul@pau.edu.tr

² Öğr.Gör.Dr.,Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, cerdemil@pau.edu.tr

³ Öğr.Gör., Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO, eutkun@pau.edu.tr

çalışanı ile toplam istihdama yüzde 21’lik katkı, 10 milyon kişiye geçim olanağı yaratmaktadır. Türkiye, tekstil-konfeksiyonda Avrupa Birliği’nin Çin’den sonra ikinci büyük tedarikçisidir. Bu, sektörün başarı-başarısızlığının ekonomimiz üzerinde önemli etkilere sahip olacağını göstermektedir. Çalışmada Pamukkale Üniversitesi gençliğinin Türk tekstil ve hazır giyim-konfeksiyon sektörüne nasıl baktığı, Türk tekstil ve hazır giyim markalarını nasıl değerlendirdikleri ortaya koyulmaya çalışılmış, bu amaçla gençlerin satın alma davranışlarını ve marka tercihlerini yansıtan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmış ve anket yardımıyla elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada gençlerin markaya bakış açılarını belirleyerek firmaların marka konusunda neler yapabilecekleri konusunda önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Marka, marka tercihi, satın alma karar süreci, üniversite gençliği, Meslek Yüksekokulu.

1. GİRİŞ

Küresel rekabetin hakim olduğu günümüzde hazır giyim sektörünün başarısını kalıcı olarak devam ettirebilmesi, küresel finansal krizlerden en az etkilenebilmesi kalite, maliyet, üretim ve pazarlama gibi faktörler yanında sektörün marka yaratma konusundaki başarısına bağlıdır. Türk tekstil ve hazır giyim sektörü bugün fason üretimden marka yaratma sürecine girmiştir. Sektörün bu markalaşma sürecindeki başarısı, sektördeki işletmelerin kendi hedef kitlelerinin özelliklerini tespit ederek buna uygun stratejiler geliştirmesine, hedef kitleye gerekli mesajları doğru bir şekilde ileterek marka imajı geliştirmesine ve markaya bağlılık yaratmasına bağlıdır.

Pamukkale Üniversitesi Buldan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin marka tercihlerini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışmada öncelikle öğrencilerin demografik yapılarına ilişkin bulgular belirlenmiş ve bu bulgular değerlendirilmiştir. Bu bölümde öğrencilerin yaş, cinsiyet, geldiği bölgelere göre dağılımı, öğrenim gördüğü sırada barınma şekilleri, aile gelirlerine göre dağılımı, aylık ortalama harcamaları ortaya konulmuştur. Öğrencilerin hazır giyim ürünlerinin markalarına yönelik bulguları araştırma bulgularının ikinci bölümünde yer almaktadır. Burada öğrencilerin ilk akıllarına getirdikleri spor ve günlük giyim markaları, en kaliteli olarak gördükleri spor ve günlük giyim markaları ve öğrencilerin giysi tercihini belirleyen faktörler ile öğrencilerin satın aldığı ürünlerde aradığı özellikler belirlenerek firmalar açısından gençlerin tercihlerini belirleyen bir faktör olarak markanın önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

2.1. Öğrencilerin Demografik Yapılarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımını gösteren Tablo 1’e bakıldığında öğrencilerin % 61,8’nin 20 ve 21 yaşlarında toplandığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımını gösteren Tablo 2’ye bakıldığında ise öğrencilerin % 57,8’inin bayan %42,2’sinin erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
18 ve altı	6	2,0
19	53	17,9
20	98	33,1
21	85	28,7
22	32	10,8
22 ve üzeri	22	7,4
Toplam	296	100,0

Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
bayan	171	57,8
erkek	125	42,2
Toplam	296	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin geldiği bölgelere göre dağılımına baktığımızda öğrencilerin % 48,6 gibi yüksek bir oranının Ege Bölgesinden geldiği görülmektedir. Bunu % 28,4 ile Marmara Bölgesi izlemektedir. Diğer bölgelerden gelen öğrencilerin oranı oldukça düşüktür (Akdeniz % 7,8, İç Anadolu % 7,1, Karadeniz %4,4 ve Doğu Anadolu 2,7)

Tablo 3. Öğrencilerin Geldiği Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	Frekans	Yüzde
Akdeniz	23	7,8
Doğu Anadolu	8	2,7
Ege	144	48,6
Güney Doğu Anadolu	3	1,0
İç Anadolu	21	7,1
Karadeniz	13	4,4
Marmara	84	28,4
Toplam	296	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin barınma durumlarını Tablo 4 göstermektedir. Tabloya göre öğrencilerin % 92,2'si ailelerinden ayrı yaşamaktadır. Bu öğrencilerin % 60,8'i arkadaşı ile evde kalmaktadır. % 24'ü ise yurttadır. % 6,1'i tek başına, % 1,4'ü ise akrabaları ile evde kalmaktadır. Öğrencilerin yüksek oranda evde kalmalarının nedeni Buldan ilçesinde yeterli öğrenci yurdunun olmaması ve öğrencilerin evde kalma arzularının etkili olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin Barınma Durumuna Göre Dağılımı

Barınma Şekli	Frekans	Yüzde
Ailesi ile evde	23	7,8
Arkadaşım ile evde	180	60,8
Akrabalarım ile evde	4	1,4
Tek başına evde	18	6,1
Devlet yurdu	13	4,4
Özel yurt	58	19,6
Toplam	296	100,0

Tablo 5 öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirlerine göre dağılımını, Tablo 6 ise öğrencilerin aylık ortalama harcamalarına göre dağılımını göstermektedir. Tablo 5'e göre öğrencilerin % 51,7'sinin aile geliri 1.000 TL'nin altında olup düşük gelirli kesimi oluşturmaktadır. Öğrencilerin aylık 2.000 TL'nin üzerinde geliri olan ailelerin oranı yalnızca % 8,1'dir. Ancak öğrencilerin aylık ortalama harcamalarını gösteren Tablo 6, Tablo 5'e bir paralellik göstermemektedir. Aylık 200 TL ve altında harcama yapan öğrenciler toplamın yalnızca % 23,6'sı iken 200 TL'nin üzerinde harcama yapan öğrencilerin oranın % 76,4'tür. Aylık 400 TL ve üzerinde harcama yapan öğrenciler ise toplamın % 21,6'sıdır. Öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri ile öğrencilerin aylık harcamaları arasında bir paralellik olmamasının nedenleri olarak; ailelerin çocuklarının eğitimi sırasında gelirlerinin önemli bir kısmını çocuklarına harcayarak önemli bir özveride bulunmalarını ve/veya öğrencilerin bir tekstil ilçesi olan Buldan'da kısmi zamanlı olarak çalışarak elde ettikleri geliri harcamaları gösterilebilir. Üniversitede okuyan bu öğrencilerin aylık harcamalarının önemli bir kısmını giyime ayırdıklarını düşünecek olursak gençlerin marka ve markaya bağımlılığının önemi ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5. Öğrencilerin Ailelerinin Gelirlerine Göre Dağılımı

Aile Geliri	Frekans	Yüzde
500 TL ve altı	33	11,1
501 - 750 TL	52	17,6
751 - 1000 TL	68	23,0
1001 - 1500 TL	74	25,0
1500 - 2000 TL	45	15,2
2001 ve üzeri	24	8,1
Toplam	296	100,0

Tablo 6. Öğrencilerin Aylık Ortalama Harcamalarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin Aylık Ortalama Harcama	Frekans	Yüzde
100 - 150 TL	32	10,8
151 - 200 TL	38	12,8
201 - 250 TL	38	12,8
251 - 300 TL	40	13,5
300 - 350 TL	44	14,9
351 - 400 TL	40	13,5

400 YTL üzeri	64	21,6
Toplam	296	100,0

2.2. Öğrencilerin Hazır Giyim Ürünlerinin Markalarına Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

Tablo 7 araştırmaya katılan gençlerin ilk akla gelen spor giyim markalarına verdikleri yanıtları, Tablo 8 ise ilk akla gelen günlük giyim markalarına verdikleri yanıtları göstermektedir. Tablolardaki marka çeşitliliğinden de görüleceği gibi gençler firmaların gençliğe sunduğu markaları yakından izlemektedir.

Buldan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin ilk aklına gelen spor giyim markası % 51,7 gibi oldukça yüksek bir oranla Adidas olmuştur. Onu % 37,5 ile Nike markası takip etmektedir. Bu da bize Adidas ve Nike firmalarının gençler üzerinde güçlü bir marka kavramı yarattığını göstermektedir. Bu yüksek oranlar eğer öğrencilerin gelir durumlarıyla da desteklenirse bu markalar için farklı bir marka sınıfı ve marka bağımlılığının yaratılmış olduğu/olacağı söylenebilir. Tablo 7'ye bakarak Adidas ve Nike firmalarının öğrenciler için önemli olan iki markayı oluşturdukları görülmektedir. Bu tabloya bakarak ayrıca diğer markaların gençlerin ilk akıllarına gelen spor giyimde yeterli marka imajını oluşturamadıkları görülmektedir.

Tablo 8 öğrencilerin ilk akıllarına gelen günlük giyim markalarını yansıtmakta olup % 21,3 ile Levi's başı çekmektedir. Bunu % 17,2 ile Rodi, % 14,2 ile LCW, & 10,8 ile Collezione, % 10,1 ile Colin's ve % 7,1 ile Mavi Jeans izlemektedir. Bu markalar öğrencilerin ilk akla gelen günlük giyim markalarının % 81'ini oluşturmaktadır.

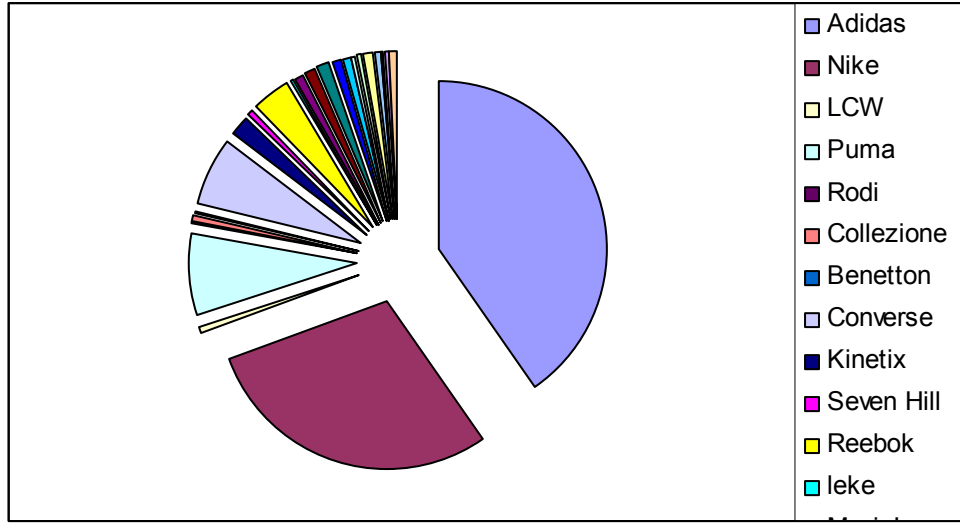
Tablo 7. İlk Akla Gelen Spor Giyim Markası

Markalar	Frekans	Yüzde
Adidas	153	51,7
Nike	111	37,5
Slazenger	1	,3
Puma	9	3,0
Reebok	4	1,4
Benetton	2	,7
Diğer	16	5,4
Toplam	296	100,0

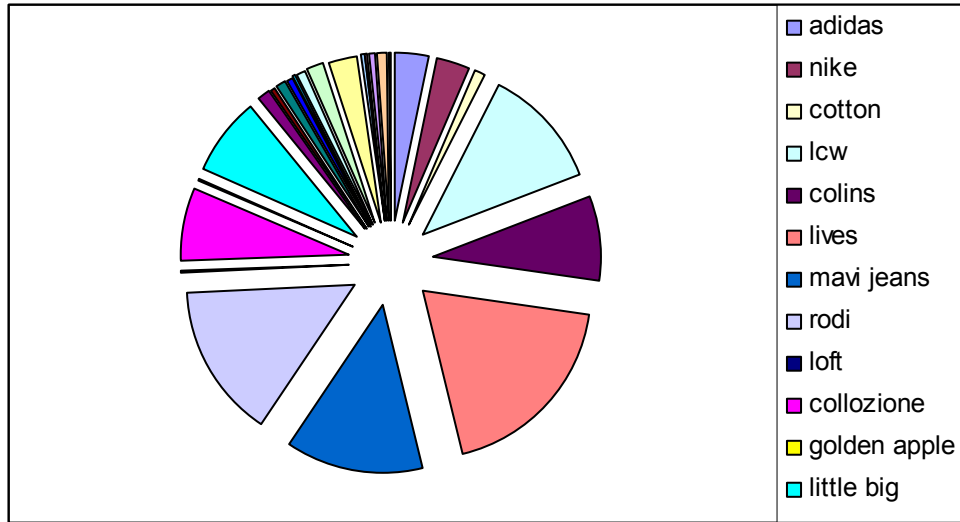
Tablo 8. İlk Akla Gelen Günlük Giyim Markası

Markalar	Frekans	Yüzde
Rodi	51	17,2
Loft	2	,7
Colin's	30	10,1
Levi's	63	21,3
Mango	5	1,7
Quiksilver	6	2,0
Mavi Jeans	21	7,1

Benetton	2	,7
Vena	3	1,0
Collezione	32	10,8
Little Big	15	5,1
Tiffany	1	,3
LCW	42	14,2
Polo	2	,7
Zara	3	1,0
Diğer	17	5,7
Boş	1	,3
Toplam	296	100,0

Şekil 1. En Kaliteli Spor Giyim Markaları

Şekil 2. En Kaliteli Günlük Giyim Markaları

Şekil 1 Buldan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin tercih ettikleri en kaliteli spor giyim markalarını, Şekil 2 ise en kaliteli günlük giyim markalarını göstermektedir. Şekil 1'e göre

öğrencilerin en kaliteli spor giyimde Adidas ve Nike olmak üzere özellikle iki marka üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu iki markanın toplam marka tercihindeki payları % 69,3'tür. En kaliteli günlük giyim markası olarak da % 18,6 ile Levi's başı çekerken bunu % 14,5 ile Rodi, % 13,5 ile Mavi Jeans, % 11,8 ile LCW, % 8,1 ile Colin's, % 7,4 ile Little Big ve % 7,1 ile Collezione izlemektedir.

Tablo 9. Öğrencilerin Giysi Tercihlerini Giysilerde Belirleyen Faktörler

Markası	Hiçbir zaman	26
	Bazen	145
	Çoğu zaman	82
	Her zaman	41
Fiyatı	Hiçbir zaman	11
	Bazen	51
	Çoğu zaman	130
	Her zaman	102
Rengi / Modeli / Stili	Hiçbir zaman	2
	Bazen	10
	Çoğu zaman	69
	Her zaman	213
Kalitesi	Hiçbir zaman	3
	Bazen	34
	Çoğu zaman	88
	Her zaman	169
Satış sonrası hizmetler (Tadilat vb.)	Hiçbir zaman	23
	Bazen	98
	Çoğu zaman	78
	Her zaman	95
Moda	Hiçbir zaman	36
	Bazen	114
	Çoğu zaman	84
	Her zaman	60
Reklamlar	Hiçbir zaman	61
	Bazen	140
	Çoğu zaman	60
	Her zaman	33
Promosyonlar	Hiçbir zaman	20
	Bazen	100
	Çoğu zaman	96
	Her zaman	78
İndirim Kampanyaları	Hiçbir zaman	4
	Bazen	56
	Çoğu zaman	91
	Her zaman	143

Tablo 10. Öğrencilerin Satın Aldığı Aradığı Özellikler

Giyim tarzınıza uygun olması	Hiçbir zaman	1
	Bazen	14
	Çoğu zaman	75
	Her zaman	205
Kullanışlı olması	Hiçbir zaman	2
	Bazen	9
	Çoğu zaman	80
	Her zaman	204
Vücuda uygun olması	Hiçbir zaman	2
	Bazen	6
	Çoğu zaman	63
	Her zaman	224
Giysi tasarımı (Model özellikleri)	Hiçbir zaman	11
	Bazen	36
	Çoğu zaman	108
	Her zaman	140
Fiyatının uygun olması	Hiçbir zaman	4
	Bazen	36
	Çoğu zaman	100
	Her zaman	155
Markalı olması	Hiçbir zaman	24
	Bazen	108
	Çoğu zaman	87
	Her zaman	76
Kaliteli olması	Hiçbir zaman	3
	Bazen	40
	Çoğu zaman	101
	Her zaman	151
Dayanıklı olması	Hiçbir zaman	4
	Bazen	18
	Çoğu zaman	98
	Her zaman	175
Moda olması	Hiçbir zaman	39
	Bazen	114
	Çoğu zaman	66
	Her zaman	76

Tablo 9 öğrencilerin giysi tercihlerini belirleyen faktörlere verdiği yanıtların sonuçlarını, Tablo 10 ise öğrencilerin satın aldığı giysilerde aradığı özelliklere verdiği yanıtların

sonuçlarını göstermektedir. Öğrencilerin giysi tercihlerini ürünlerin fiyat ve kalitesinin yanı sıra satış sonrası hizmetler, moda, reklamlar, promosyonlar, indirim kampanyaları ve özellikle markasının belirlediği görülmektedir. Öğrencilerin satın aldığı giysilerde aradığı özelliklere baktığımızda ise fiyatının uygun olması ve kaliteli olmasının yanı sıra dayanıklı, moda, tasarım, vücuda uygun, kullanışlı, giyim tarzına uygun ve özellikle markalı olması büyük önem taşımaktadır. Tablo 9 ve Tablo 10 bize markanın öğrencilerin hem giysi tercihlerini belirleyen hem de satın aldığı giysilerde önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

2.3. Korelasyon Sonuçlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Burada ankete katılan Buldan Meslek Yüksekokulu öğrencilerine kullandıkları spor ve günlük giyim markaları ile ürünlerin kalitesi ve öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyi arasındaki ilişkiler test edilmiştir.

Tablo 11 öğrencilerin en çok kullandığı spor giyim markaları ile pahalı ürünün kaliteli olup olmadığı konusundaki düşünceleri arasındaki ilişkileri, Tablo 12 ise en çok kullandığı günlük giyim markaları ile pahalı ürünün kaliteli olup olmadığı konusundaki düşünceleri arasındaki ilişkileri göstermektedir. Pahalı ürünü kaliteli gören öğrencilerin büyük çoğunluğu pahalı ve kaliteli tekstil ürününü almayı tercih ederlerken, pahalı ürünü daha az oranda kaliteli gören öğrencilerin büyük çoğunluğu ise daha düşük kaliteli olarak gördükleri ürünleri tercih etmektedir. Şekil 1’de öğrenciler en kaliteli spor giyim markası olarak Adidas ve Nike’ı görmekteydi, Tablo 11’de ise öğrencilerin çoğunluğu kaliteli gördüğü bu iki ürünü kullandıkları görülmektedir. Şekil 2’de öğrenciler en kaliteli günlük giyim markası olarak Levi’s, Rodi, Mavi Jeans, LCW, Little Big ve Collezione markalarını gördüğü açıklanmıştı. Tablo 12’de ise öğrenciler büyük ölçüde kaliteli gördüğü bu ürünleri kullandıkları görülmektedir.

Tablo 11. En çok kullandığınız spor giyim markası * Pahalı ürün kaliteli mi?
Crosstabulation

En çok kullandığınız spor giyim markası aşağıdakilerden hangisidir?	Pahalı ürün kaliteli mi?				
	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Adidas	7	27	53	24	111
Nike	8	31	31	15	85
LCW	0	0	1	0	1
Puma	3	5	6	7	21
Rodi	0	5	5	1	11
Benetton	0	0	1	0	1
Converse	0	6	9	2	17
Kinetix	0	4	1	1	6
MP	1	3	0	0	4
Seven Hill	0	1	1	0	2
Reebok	1	3	3	0	7
Leke	1	0	0	0	1
Mavi Jeans	0	0	1	2	3
Little Big	0	2	1	0	3
Lescone	0	4	3	1	8
Kappa	0	0	0	1	1
Lotto	0	1	0	1	2
Yards	1	0	0	0	1
Colin's	0	0	2	0	2
Diesel	0	2	0	0	2
Scooter	1	1	0	0	2
Roxy	0	0	1	0	1
Tigen	1	0	0	0	1
Jump	1	1	0	0	2
Toplam	25	96	119	55	295

Tablo 12. En çok kullandığınız günlük giyim markası * Pahalı ürün kaliteli mi?
Crosstabulation

En çok kullandığınız günlük giyim markası aşağıdakilerden hangisidir?	Pahalı ürün kaliteli mi?				
	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Adidas	1	1	5	3	10
Nike	2	2	4	1	9
Cotton	1	0	2	0	3
LCW	3	17	22	6	48
Colin's	0	4	11	9	24
Levi's	2	7	14	14	37
Mavi jeans	2	9	12	5	28
Rodi	3	18	17	11	49
Loft	0	1	0	0	1
Collezione	2	12	13	2	29
Golden Apple	0	2	0	0	2
Little Big	2	8	6	4	20
Vena	2	1	0	0	3
Zara	0	0	1	1	2
Leke	0	2	2	1	5
Polo Sport	0	0	2	0	2
Merdan	0	0	1	0	1
Loft	1	1	0	0	2
Mango	0	2	2	1	5
Benetton	1	3	3	1	8
Diesel	0	0	1	0	1
Abbate	1	0	0	0	1
Sarar	0	1	0	1	2
Converse	0	0	0	2	2
Seven Hill	0	1	0	0	1
Toplam	23	92	118	62	295

Tablo 13 öğrencilerin en çok kullandığı spor giyim markaları ile aile gelirleri arasındaki ilişkileri, Tablo 14 ise en çok kullandığı günlük giyim markaları ile aile gelirleri arasındaki ilişkileri göstermektedir.

Aile geliri yüksek olan öğrencilerin büyük çoğunluğu pahalı ve kaliteli tekstil ürünü almayı tercih ederlerken, aile geliri nispeten daha düşük olan öğrencilerin ise daha düşük kaliteli olarak gördükleri ürünleri tercih ettikleri görülmektedir. Şekil 1'de öğrenciler en kaliteli spor giyim markası olarak Adidas ve Nike'ı görmekteydi, Tablo 13'de ise öğrencilerin çoğunluğunun kaliteli gördüğü bu iki ürünü kullandıkları görülmektedir. Şekil 2'de öğrencilerin en kaliteli günlük giyim markası olarak Levi's, Rodi, Mavi Jeans, LCW, Little Big ve Collezione markalarını gördüğü açıklanmıştı. Tablo 14'de ise öğrencilerin büyük ölçüde kaliteli gördüğü bu ürünleri kullandıkları görülmektedir. Buradan gelir düzeyi ile kullandıkları ürünler yani alışveriş stratejisi arasında yakın bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır. Öğrencilerin gelir düzeyleri yükseldikçe kaliteli ve pahalı ürünlere doğru yöneldikleri görülmektedir.

Tablo 13. Öğrencilerin en çok kullandığı spor giyim markası* Ailelerinin aylık ortalama gelirleri Crosstabulation

En çok kullandığımız spor giyim markası aşağıdakilerden hangisidir?	Ailenizin aylık ortalama geliri toplam ne kadardır?						Toplam
	500 TL ve altı	501 - 750 TL	751 - 1000 TL	1001 - 1500 TL	1500 - 2000 TL	2001 ve üzeri	
Adidas	4	13	32	25	20	10	104
Nike	6	9	16	24	11	5	71
Lcw	1	0	0	0	0	0	1
Puma	2	3	1	5	7	3	21
Rodi	0	1	1	3	3	3	11
Benetton	0	0	0	1	0	0	1
Converse	0	4	5	5	2	1	17
Kinetix	0	4	3	2	1	0	10
Mp	3	4	1	0	0	0	8
Seven Hill	0	1	1	0	0	0	2
Reebok	0	0	2	5	0	1	8
Leke	6	0	0	0	0	0	6
Mavi Jeans	0	1	1	0	1	0	3
Tiffany	4	0	0	0	0	0	4
Little Big	1	1	0	2	0	0	4
Lescone	2	2	1	1	0	1	7
Kappa	0	0	0	1	0	0	1
Lotto	1	4	1	0	0	0	6
Yards	1	0	0	0	0	0	1
Colins	0	0	2	0	0	0	2
Diesel	0	2	0	0	0	0	2
Scooter	0	2	0	0	0	0	2
Roxy	0	0	1	0	0	0	1
Tigen	1	0	0	0	0	0	1
Jump	1	1	0	0	0	0	2
Toplam	33	52	68	74	45	24	296

Tablo 14. Öğrencilerin en çok kullandığı günlük giyim markası* Ailelerinin aylık ortalama gelirleri Crosstabulation

En çok kullandığımız giyim markası aşağıdakilerden hangisidir?	Ailenizin aylık ortalama geliri toplam ne kadardır?						Toplam
	500 TL ve altı	501 - 750 TL	751 - 1000 TL	1001 - 1500 TL	1500 - 2000 TL	2001 ve üzeri	
Adidas	0	2	2	3	2	1	10
Nike	0	3	1	2	2	1	9
Cotton	0	1	1	0	1	0	3
Lew	3	9	9	18	9	1	49
Colins	2	3	6	6	3	4	24
Leke	2	0	0	0	0	0	2
Lives	0	8	5	7	6	5	31
Mavi Jeans	2	6	10	3	4	3	28
Rodi	7	5	13	12	7	1	45
Loft	1	0	0	0	0	0	1
Collozione	4	5	8	7	5	0	29
Golden Apple	5	1	0	0	0	0	6
Little Big	3	3	3	9	2	1	21
Vena	3	2	0	0	0	0	5
Zara	0	0	0	0	1	1	2
Leke	1	0	2	2	0	0	5
Polo Sport	0	0	0	1	0	1	2
Merdan	0	1	0	0	0	0	1
Loft	0	1	0	0	0	1	2
Mango	0	0	1	2	0	1	4
Benetton	0	0	4	1	3	0	8
Diesel	0	0	0	0	0	1	1
Abbate	0	1	0	0	0	0	1
Sarar	0	1	1	0	0	0	2
Converse	0	0	1	1	0	0	2
Toplam	33	52	68	74	45	22	294

3. SONUÇLAR

Ülkemizde nüfusun yaklaşık % 40'ı 30 yaşın altındaki gençlerden oluşmaktadır. Hazır giyim sektörünün özellikle hedef kitlesini oluşturan bu kesim firmaların uygulayacakları üretim, pazarlama ve tasarım stratejileri için büyük önem taşımaktadır. Gençlerin firmaların sunduğu ürünlerin özellikle markalarına yönelik tutumları bu firmaların gençler arasında kendi markalarına belirli bir bağımlılık yaratması ve kalıcı bir müşteri kitlesi oluşturması açısından çok önemlidir. Çalışmada eğitilmiş olan genç nüfusunun hazır giyim ürünlerini tercih ederken bu ürünlerin fiyat ve kalitesinin yanı sıra satış sonrası hizmetler, moda, reklam, promosyonlar, indirim kampanyaları ve özellikle marka faktörlerinin etkili olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ayrıca öğrencilerin satın aldığı giysilerde fiyat ve kalite yanında ürünlerin dayanıklılığı, modası, tasarımı, vücuda uygunluğu, kullanışlılığı, giyim tarzına uygunluğu ve özellikle markayı aradıkları sonucu bulunmuştur.

Öğrencilerin tercih ettikleri markalar göz önüne alındığında bu markaları sunan işletmelerin kurumsallaşmış, çok uluslu şirketler olduğu ve markaların uzun yıllar üretim, pazarlama, satış, tasarım politikalarında dünya ölçeğinde hizmet veren firmaların markaları olduğu görülmektedir. Bu da bize kalıcı bir marka yaratmanın uzun ve zor bir süreç olduğunu ve mutlaka hedef kitlenin istek, tutum ve davranışlarının göz önüne alınması gerektiğini göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer sonucu tüketicilerin gelir ve eğitim düzeyi yükseldikçe markalı ürünleri daha fazla tercih ettikleri yani marka bağımlılıklarının arttığını göstermektedir. Bu nedenle özellikle gençlere ürün sunan işletmelerin hedef kitlelerinin özelliklerini daha fazla araştırması gerektiğini; üretim, pazarlama ve tasarım konularında daha fazla araştırma – geliştirme yapmalarının önemini ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, M.G., Yurdakul, O. (2008), “Gıda Ürünlerinde Marka Tercihini Etkileyen Faktörler”, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Vol. 21 (1), 1-6.
- Aktaş, R., Akçaoğlu, E. (2005), “İstersen Markalaş(ma): Küresel Değer Zincirinde Türk Firmalarının Konumu” TMMOB Makine Mühendisleri Odası, MYS’2005 Marka Yönetimi Sempozyumu, 14-15 Nisan 2005, Gaziantep.
- Atılğan, T. (2003), “Ege Üniversitesi Öğrencilerinin Tekstil Ürünlerinin Markaları Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”, Ege Akademik Bakış Dergisi, Vol 3, (1-2), 90-118
- Aktuğlu, I, K. (2004), Marka Yönetimi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aktuğlu, I, K., A, Temel (2008), “Tüketiciler Markalarını Nasıl Tercih Ediyor? (Kamu Sektörü Çalışanlarının Giysi Markalarını Tercihini Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Araştırma)”,
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CI%C5%9F%C4%B11%20Karpaz%20AKTU%C4%9ELU%20%20A%20%20Fen%20TEMEL%5CAKTU%C4%9ELU,%20I%C5%9F%C4%B11%20vd..pdf
- Ceritoğlu, B. (2005), “Markanın Gerçek Konumu: Tüketici Algısı” TMMOB Makine Mühendisleri Odası, MYS’2005 Marka Yönetimi Sempozyumu,14-15 Nisan 2005, Gaziantep.
- Gegez A.E. (2007), “Pazarlama Araştırmaları”, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- İtkib Genel Sekreterliği, Ar-Ge ve Mevzuat Şubesi (2009), Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü 2008 Yıllık İhracat Performans Değerlendirmesi, Ocak 2009.
- Koç, F. (2008) “ Socio-Cultural Evaluation of Attitude of the Youth Against Branded Clothing”, Tekstil ve Konfeksiyon, Vol. 2, 103-113.
- Kurtuldu, H.S. (2005), “Konfeksiyon Sektöründe Müşteri Sadakatine Etki Eden Faktörler”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Vol.20 (2), 109-120.
- Sipahi B., Yurtkoru E.S., Çinko M. (2006), “Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi”, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Ural, A., Kılıç, İ., (2006), “Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi”, Detay Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu Y., Erdoğan S. (2004), “SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri”, Detay Yayıncılık.
http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=630 (Erişim tarihi 01.05.2009)

PAMUKLU BEZAYAĞI KUMAŞLARDA ATKI SIKLIĞI DEĞİŞİMİNİN KUMAŞ KOPMA VE YIRTIлма MUKAVEMETLERİNE ETKİLERİ

THE EFFECTS OF WEFT DENSITY CHANGES OF COTTON PLAIN FABRICS TO FABRIC BREAKING AND TEARING RESISTANCE

Yahya CAN¹

Muhammet AKAYDIN²

Ercan AY³

ABSTRACT

Usage ranges of woven fabrics are rather different. Especially; the higher breaking resistance of technical fabric and higher tearing resistance of apparel fabric are very important. Breaking and tearing resistance of woven fabrics effect of many factors such as fiber, yarn and fabric characteristics and finish process generally. One of these factors is warp and weft density. In general an increase in warp and weft density, increases breaking resistance and reduces tearing resistance.

In this study; the relations between weft density changes and breaking and tearing resistance were examined. For this purpose plain fabrics with constant warp density and different weft density were produced. The breaking and tearing resistance of these fabrics were measured. By increasing weft density, warp- weft breaking resistance of fabrics increases, weft tearing resistance of fabrics decreases and weft tearing resistance of fabrics invariables.

Key Words: Woven Fabric, Breaking Resistance, Tearing Resistance

ÖZET

Dokuma kumaşların oldukça geniş kullanım yerleri vardır. Özellikle teknik kumaşlarda kopma mukavemetinin ve giysilik kumaşlarda da yırtılma mukavemetinin yüksek olması çok önemlidir. Dokuma kumaşların kopma ve yırtılma mukavemetlerine, lif özellikleri, iplik özellikleri, kumaş özellikleri ve terbiye işlemleri gibi pek çok faktör etki etmektedir. Bu faktörlerden birisi de çözgü ve atkı sıklıklarıdır. Genel olarak çözgü – atkı sıklıkları arttıkça kopma mukavemeti artarken yırtılma mukavemeti azalmaktadır.

Bu çalışmada atkı sıklığındaki değişim ile kumaş kopma ve yırtılma mukavemetleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu amaç için sabit çözgü sıklığında farklı atkı sıklıklarında bezayağı kumaşlar üretilmiştir. Bu kumaşların kopma ve yırtılma mukavemetleri ölçülmüştür. Atkı sıklığı arttıkça; kumaş atkı ve çözgü kopma

¹ Y.Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, ycan@pau.edu.tr

² Y.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, makaydin@pau.edu.tr

³ Öğr.Gör., Pamukkale Üniversitesi, ercanay@pau.edu.tr

mukavemetleri artmış, kumaş atkı yırtılma mukavemeti azalmış ve kumaş çözgü yırtılma mukavemeti ise değişmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Dokuma Kumaş, Kopma Mukavemeti, Yırtılma Mukavemeti

1. GİRİŞ

Pamuklu dokuma kumaşlarda en çok kullanılan doku türü bezayağıdır. Bezayağı dokulu bir kumaşta, atkı ve çözgü iplikleri birbirlerinin bir altından bir üstünden geçtikleri bir kesişme düzeninde elde edilirler. Böylece bezayağı kumaş mümkün olan maksimum sayıda birleşme sayısına sahip olur ve bu sayede diğer doku türlerine göre daha sağlam olur. Bununla birlikte atkı ve çözgü iplikleri arasında tam bir bağlanma olduğundan bezayağı kumaşların esnekliği diğer kumaşlara göre daha azdır. Yine bezayağı dokulu kumaşlar diğer kumaşlara göre daha ince olarak dokunabilirler. Belirtilen özellikler sebebiyle pamuklu bezayağı kumaşlar pek çok kullanım alanı bulabilmektedirler.

Çok genel olarak kumaşlarda dayanıklılık kavramı; belirli bir süre içinde kumaşın maruz kaldığı mekaniksel etkilere karşı fiziksel bütünlüğünü muhafaza etmesidir. Dayanıklı kumaşlar, delinmez, kopmaz, yırtılmaz ve giyim ve bakımları esnasında bükülmelere, eğilmelere, sürtünmelere ve çekmelere karşı direnç gösterirler. Dayanıklı olmayan kumaşlar ise; bahsedilen etkilerin küçük bir miktarına bile maruz kalsalar kolayca deforme olabilirler (Postle and Jong, 1996).

Kumaş kopma ve yırtılma mukavemetleri kumaşların kullanım yerine göre değişmekle birlikte en önemli kumaş mekanik özelliklerindedir. Özellikle teknik kumaşlarda kopma mukavemeti ve giysilik kumaşlarda da yırtılma mukavemetinin yüksek olması tercih sebebidir.

Kumaşların kopma ve yırtılma mukavemetlerine; iplik üretiminde kullanılan liflerin özellikleri, çözgü ve atkı ipliklerinin özellikleri, kumaş özellikleri ve kumaşa uygulanan terbiye işlemleri gibi pek çok faktör etki etmektedir. Dolayısıyla kumaşların kopma ve yırtılma mukavemetlerinin önceden hesaplanması veya tahmin edilebilmesi ve kontrol altında tutulabilmesi oldukça zordur (Greenwood, 1975).

Kumaş kopma ve yırtılma mukavemetlerine etki eden faktörlerin çoğuna kumaş üreticileri direkt olarak etki edemez. Örneğin; lif özelliklerine, iplik özelliklerine ve terbiye işlemlerine kumaş üreticileri genellikle müdahale edemez. Kumaş üreticileri, bazı kumaş özelliklerini değiştirerek, kopma ve yırtılma mukavemetlerini artırma yoluna gidebilirler.

Kumaşların kopma ve yırtılma mukavemetlerine etki eden başlıca kumaş özellikleri; kumaş doku türü, atkı ve çözgü sıklıkları, kumaş gramajı ve kumaş kalınlığıdır(Özdil, 2003). Atkı ve çözgü sıklıkları, genellikle kumaşların kalitesinin bir göstergesi olarak kullanılmaktadır ve atkı ve çözgü sıklıklarının artmasıyla da kumaşın teknolojik değerinin arttığı kabul edilmektedir. Genel olarak sıklıkların artmasıyla kopma mukavemeti artarken yırtılma mukavemeti azalmaktadır.

Uzun kenarı çözgüye paralel numuneler için kopma doğrusu çözgü yönünde, yırtılma doğrusu atkı yönünde, uzun kenarı atkıya paralel numuneler için ise kopma doğrusu atkı yönünde yırtılma doğrusu ise çözgü yönündedir. Dolayısıyla atkı sıklığının artırılması kumaş

atki kopma mukavemetini artıracak kumaş çözgü yırtılma mukavemetini ise azaltacaktır. Ancak atki sıklığının artırılması kumaş çözgü kopma mukavemetini ve kumaş atki yırtılma mukavemetini de değiştirecektir. Zira dokuma kumaşlarda enine iplikler de mukavemete katkı sağlarlar.

Çözgü sıklıkları dokuma hazırlık dairesinde çözgü hazırlama sırasında belirlenirken, atki sıklıkları dokuma makinesinde yapılan basit müdahalelerle değiştirilebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, atki sıklıkları ile kumaş kopma ve yırtılma mukavemetleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve maksimum kopma ve yırtılma mukavemeti verecek optimum atki sıklığı değerinin tespit edilmesidir.

2. MATERYAL VE METOT

Araştırmanın materyali % 100 pamuk bezayağı kumaşlardır. Tüm kumaşlarda çözgü ipliği olarak Ne 20/1, 830 t/m bükümlü ring karde iplikleri, atki iplikleri olarak Ne 20/1, 630 t/m bükümlü ring karde iplikleri kullanılmıştır. Kumaş üretiminde kullanılan ipliklere ait bazı iplik özellikleri ve ölçümlerde kullanılan standartlar Tablo 1’de verilmiştir. İplikler aynı pamuk harmanından üretilmiştir. Kumaşlar aynı dokuma makinesinde dokunmuş ve kumaşlara sadece yakma ve aynı kazan içinde enzimatik haşıl sökme işlemi uygulanmıştır.

Kumaşların kopma mukavemetleri Titan mukavemet ölçüm cihazı ile yırtılma mukavemetleri ise Elmatear Dijital Mukavemet Ölçeri ile ölçülmüştür. Kumaş özelliklerinin ölçümünde kullanılan standartlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. İplik özellikleri

İplik Özelliği	Kullanılan Standart	Çözgü	Atki
Numara (Ne)	ASTM D 861-99	20,08	19,91
Büküm (t/m)	ASTM D 1423-02	832,0	627,0
Mukavemet (cN/tex)	ASTM D 1578-93,	20,75	20,12
Düzgünsüzlük (%CV)	ASTM D 1425-96	12,95	13,77
Tüylülük (H)	ASTM D 5647	5,30	5,69

Tablo 2. Ölçülen kumaş özellikleri ve kullanılan standartlar

Kumaş Özelliği	Kullanılan Standart
Atki-çözgü sıklıkları	ASTM D 3775-03a
Kopma mukavemeti	ASTM D 5035
Yırtılma mukavemeti	ASTM D 1424

Kumaşlara ait bazı kumaş özellikleri Tablo 3’de verilmiştir.

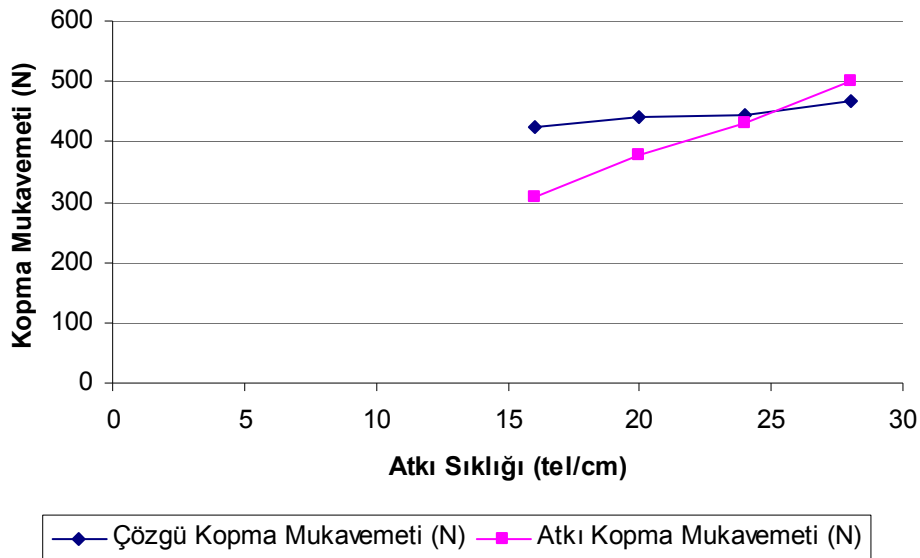
Tablo 3. Kumaş özellikleri

Kumaş No	İplik Numarası (Ne)		Sıklıklar (tel/cm)		Kopma Mukavemeti (N)		Yırtılma Mukavemeti (N)	
	Çözü	Atkı	Çözü	Atkı	Çözü	Atkı	Çözü	Atkı
1	19,9	19,7	24,1	16,0	422,9	308,4	23,8	21,5
2	20,0	19,5		20,1	439,5	377,0	22,4	21,5
3	20,2	19,9		23,8	445,7	432,5	21,7	21,8
4	20,1	20,1		28,1	467,2	499,3	20,8	21,7

Sıklık; dokuma kumaşların gramaj, geçirgenlik ve mukavemet değerleri gibi pek çok özelliği üzerinde etkilidir. Çözgü sıklığı çözgü hazırlama sırasında belirlenirken atkı sıklığı dokuma makinesindeki basit ayarlarla rahatlıkla değiştirilebilmektedir. Bu sebeple bu çalışmada; kumaş kopma ve yırtılma mukavemetine etki eden atkı sıklığı haricindeki tüm faktörler sabit tutulmaya çalışılmış ve atkı sıklığının değiştirilmesiyle kumaş kopma ve yırtılma mukavemetindeki değişimler belirlenmeye çalışılmıştır.

3. BULGULAR

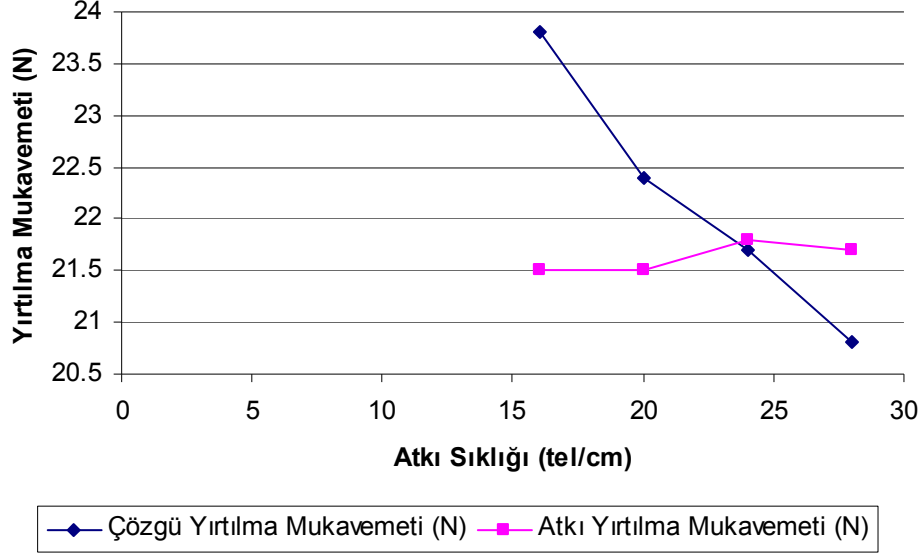
Üretilen dört kumaş için atkı sıklığı değişimi ile kumaş çözgü ve atkı kopma mukavemeti arasındaki ilişkiler Şekil 1’de, atkı sıklığı değişimi ile kumaş çözgü ve atkı yırtılma mukavemeti arasındaki ilişkiler Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 1. Atkı sıklığı değişimi ile kopma mukavemeti arasındaki ilişkiler

Atkı sıklığı arttıkça hem atkı hem de çözgü kopma mukavemeti artmıştır. Ancak atkı kopma mukavemetinin daha fazla arttığı söylenebilir. Kumaş kopma mukavemeti ölçümünde numune enindeki iplikler aynı anda koptuğu için, atkı sıklığı arttıkça numune enindeki iplik sayısını artıracak ve dolayısıyla atkı kopma mukavemeti de artacaktır. Atkı

sıklığının artması kumaş çözgü kopma mukavemetini de arttırmıştır. Çünkü çözgü yönündeki kopma mukavemet ölçümünde atkı iplikleri de kumaş yapısındaki bağlanmadan dolayı katkı sağlayacaktır. Atkı çözgü sıklıklarının eşit olduğu 3 numaralı kumaşta çözgü kopma ve atkı kopma mukavemetleri hemen hemen birbirine eşittir.

Şekil 2. Atkı sıklığı değişimi ile yırtılma mukavemeti arasındaki ilişkiler

Atkı sıklığı arttıkça kumaş çözgü yırtılma mukavemeti azalmış, kumaş atkı yırtılma mukavemeti ise çok az miktarda artmıştır. Sıklığının artması, ipliğin hareket kabiliyetini azaltmakta ve ipliklerin grup oluşturmaya izin vermemektedir. İpliklerin grup oluşturamaması ipliklerin tek tek kopmasına yol açmakta ve dolayısıyla sıklık arttıkça kumaş yırtılma mukavemeti azalmaktadır. 3 numaralı kumaşta çözgü yırtılma ve atkı yırtılma mukavemetleri hemen hemen birbirine eşittir.

4. SONUÇLAR

Dokuma kumaşlarda atkı sıklığının değişimi kopma ve yırtılma mukavemeti üzerinde etkilidir. Atkı sıklığı arttıkça; kumaş atkı ve çözgü kopma mukavemeti artmıştır. Atkı sıklığının artmasıyla kumaş atkı kopma mukavemetinin artması beklenen bir durumdur. Ancak atkı sıklığı arttıkça kumaş çözgü kopma mukavemetinin de az da olsa arttığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla kumaş çözgü kopma mukavemetinin artırılabilmesi için atkı sıklıkları artırılabilir.

Atkı sıklığı arttıkça kumaş çözgü yırtılma mukavemeti azalmış, kumaş atkı yırtılma mukavemeti ise önemli bir değişiklik olmamıştır. Sıklığının artması kumaşın pek çok teknolojik değerini arttırdığı halde yırtılma mukavemetini azaltmaktadır.

Genellikle dokuma kumaşlarda kopma ve yırtılma mukavemetinin yüksek olması tercih sebebidir. Sıklık arttıkça kopma mukavemeti artmakta yırtılma mukavemeti ise azalmaktadır. Optimum kopma ve yırtılma mukavemetini veren atkı çözgü sıklıklarının

belirlenebilmesi için, atkı ve çözgü sıklıklarının sistematik olarak değiştirildiği çok sayıda kumaş üzerinde ölçümler yapılmalıdır.

Atkı çözgü sıklıklarının eşit veya birbirlerine yakın olduğu kumaşlar nispeten dengeli kumaş yapılarıdır. Dengeli kumaş yapılarında optimum kopma ve yırtılma mukavemet değerleri elde edilebilir.

KAYNAKLAR

Postle, R. and Jong, S.D., (1996), The Development Of Woven Fabric Mechanics By Means Of Optimal – Control Theory, School Of Textile Technology, University of New South Wales, 234-249

Greenwood, K., (1975), Weaving; Control of Fabric Structure, Mellow Publishing Co. Ltd.

Özgül N., (2003), “Kumaşlarda Fiziksel Kalite Kontrol Teknikleri”, E.Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma-Uygulama Merkezi Yayını

PERAKENDECİLİK SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM EDİLEN PERSONELDE ARANAN KRİTERLER:GIDA PERAKENDECİLİĞİ

THE FEATURES DESIRED FOR PEOPLE EMPLOYED IN THE RETAILING SECTOR: THE FOOD RETAILING

M. Emin AKKILIÇ¹

ABSTRACT

The growth and diversity of today's retailing sector is increasing continuously. The businesses need qualified employees due to these changes and increased competition conditions.

In this context, the basic features desired for personnel employed in the retailing sector are be experts in occupational, have developed social competence and continuous learning and self-desire improve. In addition to these basic features, criteria desired to be employed according to the kind of retailing sector may vary.

The species most common in the retailing sector, food retailing is one. In this study, especially the personnel employed in food retailing in the desired specific criteria will be determined. To ensure the optimum alignment between the criteria determined and the course content of vocational higher education will bring some suggestions.

Key Words: Retailing, Food retailing, Qualified personnel.

ÖZET

Günümüzde sürekli büyüyen ve çeşitlenen önemli sektörlerden bir tanesi de perakendeciliktir. İşletmeler, bu değişimlere paralel olarak artan rekabet koşullarında konumlarını muhafaza etmek ve geliştirmek adına nitelikli çalışanlara gereksinim duymaktadırlar.

Bu bağlamda, perakendecilik sektöründe istihdam edilecek personelde; mesleğinde uzman, gelişmiş sosyal yetkinliğe sahip, sürekli öğrenmeye ve kendini geliştirmeye istekli gibi aranan temel özelliklerin yanı sıra, perakendecilik türlerine göre aranan spesifik kriterler farklılık gösterebilmektedir.

Perakendecilik sektöründe en yaygın olan perakendecilik türlerinden biri de gıda perakendeciliğidir. Bu araştırmada, özellikle gıda perakendeciliğinde istihdam edilen personelde aranan spesifik kriterler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Tespit edilen kriterler ile meslek yüksekokullarındaki eğitim-öğretim programlarının ders içerikleri arasında optimum uyumu sağlanmasına yönelik öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Perakendecilik, Gıda perakendeciliği, Nitelikli eleman

¹ Yrd.Doç.Dr., Balıkesir Üniversitesi, eakkilic@balikesir.edu.tr

1.GİRİŞ

Perakendecilik, üretici ve tüketici arasında malların naklini sağlayan aracılık hizmetleridir. Başka bir ifadeyle, mal ve hizmetlerin ticari bir amaçla kullanmama veya tekrar satmama, kişisel ihtiyaçlar için kullanma şartıyla, doğrudan doğruya son tüketiciye pazarlanmasıyla ilgili faaliyetler bütünüdür (Tek, 1984:46).

Perakendecilik sektörünün tarihi gelişimine bakıldığında, Türkiye açısından organizeli perakendeciğin 1400'lü yıllara kadar gittiği görülmektedir. 1400'lü yıllarda İstanbul'da kurulan kapalı çarşı, organizeli bir şekilde perakendecilik faaliyetlerini günümüze kadar devam ettirmiştir.

Türkiye'deki perakendecilik sektörünün tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda, yabancı ekonomilerle ilişkilerin azlığı ve merkezi gıda dağıtımının oluşu, perakende sektörünün uç noktalarda yer almasına neden olmuştur. 1954'te yabancı sermayeyi teşvik kanununun çıkarılmasıyla, özellikle büyük şehirlerde zincir mağaza girişimi devreye sokulmuştur.

Türkiye'de dağıtım sisteminin gelişimi, giderlerin azaltılması, rekabeti ve üretimi artırmak amacıyla İsviçre Migros Kooperatifler Birliği ülkeye davet edilmiştir. Migros-Türk sayesinde Türkiye, fiş, paketlenmiş gıda ve poşet ile tanışmıştır. 1960'da Gima A.Ş, 1960'larda Vakko, Beymen, İGS, YKM gibi özel sektör girişimiyle birkaç büyük mağaza açılmıştır.

1990'larda ulusal ve bölgesel büyük perakendecilerin sayısı artmasıyla perakendeciler, toptancılar ve üreticiler arasındaki sermaye ve güç birliği ilişkileri bir kez daha değişmeye başladı.

Perakendecilik sektöründe faaliyet gösteren aracı kuruluşlar bir çok açıdan önemli faydalar sağlamaktadır. Perakendecilik faaliyetinin oluşturduğu faydaların karşılığı ve düzeyi ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve ekonomik sistemlerine göre farklılık gösterse de genelde sağlanan faydalar dört başlık altında açıklanmaktadır. Bunlar; yer faydası, zaman faydası, şekil faydası ve mülkiyet faydasıdır (Donald, 1969:4). Yer faydasından anlaşılması gereken husus, tüketicilerin istedikleri ürünü istedikleri yerde bulabilmelerinin sağlanmasıdır. Zaman faydası, tüketicilerin hangi zamanlarda malları isteyebileceklerini önceden tahmin etmek ve zamanında hazır bulundurmaktır. Tüketicilerin ürünü istedikleri zaman sürecinde bulabilmeleri ile zaman faydası oluşur (Leslie, 1975:25). Perakendeci kuruluşlar yeniden satmak amacıyla ürünleri satın almalarıyla mülkiyet faydası sağlamış olurlar. Şekil faydası ise, üretim faaliyeti girdilerinin çıktılara dönüştürülmesiyle sağlanmış olur. Ancak burada pazarlamanın fonksiyonu, pazarlama bölümünden gelen bilgiler ışığında ürünün büyüklük, ağırlık, biçim ve ambalaj gibi özelliklerine etkide bulunarak şekil faydası sağlar.

Perakendecilik faaliyetleri bir çok farklı isim altındaki aracı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu perakendeci aracı kuruluşlarından bazıları, bağımsız mağazalar, birleşik perakendecilik, mağazasız perakendecilik, hipermarket, indirimli satış mağazaları, zincir mağazalar, alışveriş merkezleri, süpermarket gibi isimler altında faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Perakendecilik sektörünün ekonomik boyutu açısından önemi her geçen gün artmaktadır. Türkiye, perakendecilik sektöründe dünyanın 10.'uncu ve Avrupa'nın 7.'inci büyük ülkesi konumundadır. Gıda perakendeciliğinde ise Avrupa'nın 5.'inci ülkesidir. 2008 yılında toplam 160 milyar dolarlık bir cirouyla enerji, eğitim ve sağlık sektörlerinin ardından dördüncü büyük sektör konumundadır. 2010 yılında bu rakamın 200 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Perakendecilik sektöründe istihdam edilen kişi sayısı ise 2.789.000 kişidir.

Büyük ölçekli perakendeciliğin gelişimi etkileyen bir çok etmen vardır. Bu etmenler; demografik etmenler (nüfus artışı, kentleşme), ekonomik etmenler (kişi başına düşen milli gelirdeki artış, kitlesel üretime geçiş çeşitlerinin artışı), teknolojik etmenler (toplu ve özellikle özel ulaşımın gelişmesi, soğutma araçlarındaki imalat ve ambalajlama yöntemlerindeki gelişme, teknolojideki gelişmeler), sosyal, kültürel ve psikolojik etmenler (çalışanların, çalışan kadınların sayısındaki artışlar, kültür ve eğitim düzeyinin yükselmesi, tüketicilerin satın alma davranışlarındaki değişimler), bilimsel etmenler (işletmecilik, yöntem biliminin gelişmesi, bilgisayar uygulamalarının yapılması) ve hukuki ve politik etmenler (özendirici yasalar ve düzenlemeler) şeklinde sıralanabilir.

Aracı kuruluşlar, perakendecilik sektöründe artan bu pastadan daha yüksek bir pay alabilmek için farklı rekabet araçlarını kullanmaktadırlar. Temel rekabet araçlarından bir tanesi olan fiyat faktörü yanı sıra istihdam edilen personelin eğitimi, cinsiyeti, tecrübesi gibi etmenlerden de faydalanmaktadırlar (Flavian, C., Haberberg, A., Polo, Y, 2002:125-138; Maxwell, G., Ogden, S, 2006: 111-120; Morschett, D., Swoboda, B., Klein, H.S, 2006:275-287; Grewal, D., Levy, M, 2007:447-464).

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın temel amacı, gıda perakendeciliğinde istihdam edilen personelde aranan genel özellikler ile birimlere göre istenilen spesifik özellikleri tespit ederek, özellikle meslek yüksekokullarının iktisadi ve idari programlarının eğitim programlarının planlama çalışmalarına yönelik bazı öneriler getirmektir. Araştırmanın kapsamı ise Edremit'te (Balıkesir) faaliyet gösteren süpermarketlerden oluşmaktadır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada gereksinim duyulan veriler, Edremit'te faaliyet gösteren süpermarketlerin farklı birimlerinde (imalat, kasa, reyon, muhasebe, insan kaynakları) istihdam edilen personelde aranan özelliklere yönelik bilgiler yönetici pozisyonundaki kişilerle birebir görüşülerek elde edilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Edremit'te faaliyet gösteren süpermarketlerin farklı birimlerinde istihdam edilen personelde genel olarak aranan kriterler tespit edildi. Araştırmanın konusu olan gıda perakendeciliğinde, işletmelerin birimlerine göre istihdam edilen personelde aranan kriterler alt başlıklar altında açıklanmağa çalışıldı.

3.1. Pazarlama Biriminde İstihdam Edilen Personelde Aranan Kriterler

İşletmelerin pazarlama birimlerinde istihdam edilen personelde birimle ilgili olarak aranan temel kriterler;

- Perakende, mağazacılık sektöründe tecrübeli,
- Aktif olarak müşteri ziyaretlerinde bulunarak portföyünün artırılmasına katkıda bulunabilecek özelliklere sahip,
- Satış stratejilerini oluşturabilecek,

- Özgüveni, ikna kabiliyeti yüksek,
  - Diksiyonu düzgün, sözlü ve yazılı ifade yeteneği gelişmiş şirketi iyi temsil edebilen,
  - Satış ve hedef odaklı çalışmaya yatkın problem çözme ve analitik düşünme yeteneğine sahip,
  - Yoğun iş temposu ve çalışma saatlerine ayak uydurabilecek,
  - Askerlik sorunu olmayan,
  - İnsan ilişkilerinde başarılı,
  - İşletme kültürünü özümseyebilecek kişilikte olması,
  - B sürücü ehliyete sahip,
  - Bilgisayar kullanabilen,
- gibi kriterler aranmaktadır.

Meslek yüksekokullarının pazarlama programlarının ders içerikleri irdelendiğinde, sahaya yönelik eğitim-öğretim çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Özellikle ikna kabiliyeti, diksiyon, satış stratejilerinin geliştirilmesine yönelik konulara ders programlarında daha fazla ağırlık verilebilir.

3.2. Muhasebe Biriminde İstihdam Edilen Personelde Aranan Kriterler

İşletmelerin Muhasebe birimlerinde istihdam edilen personelde, birimle ilgili olarak aranan temel kriterler;

- Bilgisayar ve özellikle bilgisayar muhasebe programını kullanabilen,
- İşletme kültürünü özümseyebilecek kişilikte olması,
- İnisiyatif sahibi ve sorumluluk alabilen,

gibi kriterler aranmaktadır.

3.3. İnsan Kaynakları Biriminde İstihdam Edilen Personelde Aranan Kriterler

İşletmelerin insan kaynakları biriminde istihdam edilen personelde istenen kriterler, meslek yüksekokulu mezunlarından ziyade ilgili birimlerin lisans mezunları olmaları ve yabancı dili olan, davranışsal yetkinlik gerektiren pozisyonlara uygun, diksiyonu düzgün, sosyal ilişkilerde başarılı gibi kriterlerin arandığı söylenebilir.

Gıda perakendeciliğinde istihdam edilen personelde genel olarak aranan kriterler irdelendiğinde, meslek yüksekokullarının sosyal programlarında (işletme, pazarlama, muhasebe vb.) eğitim-öğretim programları teorik ağırlıklı olduğu, uygulamalı eğitim ve öğretime de ağırlık verilmesi gerektiği söylenebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda perakendecilik sektörü, gerek yabancı ve gerekse yerel yatırımlardaki artışlara paralel olarak 200 milyar dolarlık bir ciroya doğru gittiği görülmektedir. Bu cirodan büyük bir pay alabilmek için işletmeler arasında yoğun bir rekabet yaşanmaktadır. Yaşanan rekabette başarılı olabilmek için önemle üzerinde durulması gereken konulardan bir tanesi de istihdam edilecek personeldir.

Edremit'te faaliyet gösteren süpermarketlerde yapılan araştırmada elde edilen veriler değerlendirildiğinde, gereksinim duyulan teorik bilginin verilmesi yanı sıra sosyal programlara uygun deneyimi arttırmaya yönelik uygulamalı eğitim-öğretime ağırlık verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, sahanın (sektörlerin)

gereksinim duyduğu elaman tipleri ile meslek yüksekokullarında verilen ders içerikleri arasında optimum uyumun sağlanmasına yönelik çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

5. KAYNAKLAR

Donald, J.B., Edward, W.S., Bernard, J.L..(1969). Physical Distribution Management, The Macmilla Company, USA.

Flavian, C., Haberberg, A., Polo, Y. (2002). Food Retailing Strategies in the European Union. A comparative

Analysis in the UK and Spain, Journal of Retailing and Consumer Services , 9,125-138.

Grewal, D., Levy, M. (2007). Retailing Research : Past, Present, and Future, Journal of Retailing, 83, 447-464.

Leslie W.R. (1975). Marketing in a Competitive Economy, London.

Maxwell, G., Ogden, S.(2006). Career Development of Female managers in Retailing: Inhibitors and Enablers, 13, 111-120.

Morchett, D., Swoboda, B., Schramm-Klein, H.(2006), Competitive Strategies in Retailing-an Investigation of the

Applicability of Porter's Framework for Food Retailer, Journal of Retailing and Consumer Services, 13,275-287.

Tek, Ö.B.(1984). Perakendecilik, Üçel Yayımcılık Dağıtımçılık, İzmir.

POLİS MEMURU YETİŞTİRME DÜZENİMİZ: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

THE TURKISH SYSTEM OF TRAINING UP POLICE OFFICERS: ISSUES AND OFFERS FOR SOLUTIONS

Yrd. Doç.Dr. Faruk BARTAN¹

ABSTRACT

Due to the rapid and miscellaneous social changes, the Turkish State structure and the mentality codes of Turkish society are suffering changes as well. As a result:

Demands of “**democracy**”, “**human rights**”, “**individuality**”, “**localness**”, “**superiority of law**”, “**government liability**”, are becoming widespread and in parallel with globalization control mechanisms are getting more active. Subjects of legislative and executive powers are handling these demands, so public bodies and agencies are being reconstituted.

As the determinative dynamics of change is external and gives “**formal**” priority, desired data cannot be acquired. This fact can be understood more clearly as being evaluated in context of training police officers. Without enabling any physical, social and personnel groundwork, the training period has been extended to two years from nine months, and the Police Schools have been turned into Police Vocational Colleges (P.M.Y.O) and bounded to Police Academy. Moreover, in 2003, police training centers for graduates were founded within the Training Department of Turkish National Police General Directorate. Lack of mental changes in both Training institutions is affecting police services negatively. As this study mainly includes Police Vocational Colleges (P.M.Y.O.) the solutions offered are limited:

1. Police Vocational Colleges are not suitable for training police as a physical structure, and the selection of administrators and lecturers does not meet the criteria of education institutes.
2. The number of Police Vocational Colleges must be reduced and the quota to be increased and campuses convenient for application (traffic areas, model police station, gym and sports grounds, units for social and art activities etc.) must be created.

The suggested arguments will be elaborated in the full text along with case studies and statistical data.

Key words: police, police training, culture of institution, corporate communication, social change

---

¹ Nazilli Polis Meslek Yüksek Okulu faba64@mynet.com

ÖZET

Toplumsal değişme çok yönlü ve çok hızlı olduğundan Türk devlet yapısı ve Türk toplumunun zihniyet kodları değişime uğramaktadır. Bunun sonucu olarak:

“Demokrasi”, “insan hakları”, “bireysellik”, “yerellik”, “hukukun üstünlüğü”, “devletin sorumluluğu”, talepleri yaygınlaşmakta ve küreselleşmeye paralel olarak kontrol mekanizmaları daha etkin olmaktadır. Yasama ve yürütme erklerinin bu talepleri merkeze almalarına bağlı olarak resmi kurumlar da buna göre yapılanmaktadır.

Değişimin **belirleyici** dinamiğinin dışarıdan olması **“formel”i** öncelediğinden arzulanan veri elde edilememektedir. Bu olgu polis memuru yetiştirme bağlamında değerlendirildiğinde daha net anlaşılmaktadır. Fiziki, sosyal ve kadro bakımından alt yapısı oluşturulmadan sadece eğitim süresi dokuz aydan iki yıla çıkartılmış, Polis Okulları, Polis Meslek Yüksek Okulları’na (P.M.Y.O) dönüştürülmüş, Polis Akademisi Başkanlığı’na bağlanmıştır. Yine 2003 yılında bu standart yapının dışında E.G.M Eğitim Daire Başkanlığı’na bağlı olarak lisans mezunlarına da polis okullarına göre oluşturulmuş kadrolarla eğitim verilerek polis memuru yetiştirilmesi yoluna gidilmiştir. Her iki eğitim kurumunda da zihniyet değişiminin olmaması polisiye hizmetleri olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma genel olarak P.M.Y.Okulları’nı konu edindiğinden sorunlar ve çözüm önerileri sınırlandırılmıştır:

1. P.M.Y.O fiziki yapı olarak polislik eğitim ve öğretimine elverişli olmadığı gibi yönetici ve eğitici(ders görevlileri) personelin seçiminde de eğitim kurumu kriterlerine uyulmamaktadır.
2. P.M.Y.O sayısı azaltılmalı ancak kontenjanları artırılarak uygulamaya elverişli kampüsler (trafik alanları, örnek polis merkezi, açık ve kapalı spor alanları, sosyal ve sanatsal aktivitelere uygun birimler vs.) oluşturulmalıdır.

Bildiri tam metninde ileri sürülen görüşler, alan çalışmaları ve istatistikî verilerle temellendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Polis, Polis Eğitimi, Kurum Kültürü, Kurumsal İletişim, Sosyal Değişme

GİRİŞ:

Toplumsal değişme çok yönlü ve çok hızlı olduğundan Türk devlet yapısı ve Türk toplumunun zihniyet kodları değişime uğramaktadır. Bunun sonucu olarak:

“Demokrasi”, “insan hakları”, “bireysellik”, “yerellik”, “hukukun üstünlüğü”, “devletin sorumluluğu”, talepleri yaygınlaşmakta ve küreselleşmeye paralel olarak kontrol mekanizmaları daha etkin olmaktadır. Yasama ve yürütme erklerinin bu talepleri merkeze almalarına bağlı olarak resmi kurumlar da buna göre yapılanmaktadır.

Türk toplum yapısı imparatorluk bakiyesi üzerine kurulduğu için etnik ve dinsel farklılıkları barındırdığı gibi bu yapının çatışma potansiyeline de sahip olduğu göz önüne alındığında iç güvenlik/polislik çok daha önem kazanmaktadır. Merkezi yapının güçlü olma isteği ve uygulamaları üniformalı meslekler aracılığıyla toplumu kontrol altında tutmayı gerektirmektedir.

Türkiye’de eğitim süresince finanse edilen ve iş garantili tek alan “güvenlik” alanıdır. Siyasetin düzenleme ve müdahaleci olduğu polis teşkilatı ağırlıklı olarak “polis memurlarından” oluşmaktadır. Tarihsel gelişime bağlı olarak polis eğitim kurumlarında sürekli bir yenilenme olmakla birlikte, toplumsal temsil açısından Türkiye genelinde ağırlıklı olarak polislik mesleğini tercih edenlerin sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi açısından sosyal tabakalaşmanın orta ve altında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu sosyolojik gerçekliğin sonucu olarak bir polis alt kültürü ve buna paralel olarak ta bir polis

sosyalleşmesi oluşmaktadır (Cerrah1999 ve Çağlar2001).Polis Koleji, Polis Akademisi, Polis Okulları ve günümüzde Polis Meslek Yüksek Okulları mesleki beceri kazandırmanın dışında adayların okul öncesi var olan tutumlarını(zihniyeti) pekiştirici bir özellik sağladığı için meslek dışı dersler de amaçlanan davranış değişikliği kolayca içselleştirilememektedir. Bu okullarda egemen olan kurum kültürü uzun bir geçmişe ve “biz - öteki” şablonuna göre biçimlendirildiği için dışarıdan gelen öğretim elemanlarını da kısıtlamaktadır. Bu olgu bütün meslek kazandırıcı alanlar için temel problem olmakla birlikte özellikle sonuçları halkın büyük bir kesimini doğrudan ilgilendiren polislik mesleğinde daha da önem kazanmaktadır. Vatani koruma ve sevmede ki üniformalı ve sivil algısının farklı olduğu gerçeğinin beslediği bu olgunun temel nedeni Türkiye'nin sosyal ve siyasal yapısıyla yakından ilişkilidir. Nitekim bu olumsuz tarihsel algının dışına çıkmak için tüm kamu kurumlarında çalışmalar yapılmakta, arayışlar devam etmektedir. Bilindiği gibi 2002'nin Haziran ayında dönemin İçişleri Bakanı tarafından yayınlanan bir genelgeyle “Bürokratik Kültürden Vatandaş Odaklı Kamu Hizmeti Kültürüne Geçiş Programı” adı altında bir proje çalışması başlatmıştır. Bu genelge de özellikle şu noktalar vurgulanmıştır:

1-Kamu sektörü halka hizmet için vardır ve vatandaşın hizmetin odağına koymak zorundadır.

2-Kamu görevlilerinin hizmet anlayışının temelini, yurttaşın güven ve insan sevgisi oluşturmaktadır.

3-İdari tasarrufların bütün aşamalarında; amaç insanımızın mutluluğu olmalıdır (İçişleri Bakanlığı 2002:2 Aktaran, Göksu,2008:427)Bu genelge doğrultusunda Emniyet teşkilatınca Toplum Destekli Polislik uygulaması hayata geçirilerek halkın polise bakışını daha da olumlu kılmaya yönelik düzenlemelere gidilmiştir. Bu beklenti top yek ün olarak demokratik kültürün ve insan hakları bilincinin yaygınlaşmasıyla mümkün olacaktır.

Polis Eğitim Kurumları:

Türk polis teşkilatının emniyet sınıfı amir ve memur olmak üzere iki farklı eğitim kurumlarında eğitilerek mesleğe dahil edilmektedirler. Polis yöneticisi yetiştirmek üzere ilk polis yüksek eğitim kurumu 6 Kasım1937'de açılan Polis Enstitüsüdür yine 1938–1939 eğitim –öğretim döneminde ise lise eğitimi vermek üzere Polis Koleji açılmıştır Polis Enstitüsü 1984 yılında öğretim süresini 4yıla çıkararak ismini de Polis Akademisi olarak değiştirmiştir. “Türkiye’deki polis eğitimi tarihi boyunca Polis Okullarının, polis Kolejinin, Polis akademisinin ve Eğitim Daire başkanlığının ayrı ayrı teşkilatlanması ve fonksiyon yürütmesini amaçlayan polis eğitimi politikası(ki bu bakış2001Mayıs ayında çıkarılan bir kanun ile terk edilmiştir. Bu kanunla polis akademisi üniversite biçiminde bir teşkilatlanmaya tabi tutulmuştur. Buna göre çatı birim Polis Akademisi adını alarak bir üniversite rektörlüğü seviyesinde fonksiyona kavuşmuştur. Eski dört yıllık lisans eğitimi veren polis akademisi yerine Güvenlik Bilimleri Fakültesi kurulmuştur. Ayrıca ilk defa 2002-2003döneminde yüksek lisan eğitimini başlatan Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Akademi bünyesinde açılmıştır. Polis okulları iki yıllık Polis Meslek Yüksek Okullarına dönüştürülerek Polis Akademisine bağlanmış ve böylece polis yüksek öğreniminde birlik sağlanması amaçlanmıştır Polis amirleri/yöneticileri lisans seviyesinde eğitim veren polis akademisinden, polis memurları da ön lisans düzeyinde eğitim veren PMY O kullarından mezun olarak mesleğe dahil olmaktadır. Her iki eğitim kurumu da yatılı olup, finansmanı da devlet tarafından karşılanan ve istihdam garantili olduğu için öğrencilerin sosyo-ekonomik homojenliklerinin de sebebinin oluşturmaktadır. Ayrıca 2006 yılında başlanılan bir uygulamaya göre de, üniversite mezunlarına altı aylık eğitim verilerek polis memuru yetiştirilmektedir. Polis Meslek Yüksek Okulları; Emniyet Teşkilatının polis memuru ihtiyacını karşılamak üzere ön lisans düzeyinde eğitim-öğretim ve uygulama yapan Polis akademisine bağlı parasız yatılı ve resmi üniformalı yüksek öğretim kurumlarıdır. Polis Meslek Yüksek Okullarına Başvuru Bilgi Formu’na göre:

Polis Meslek Yüksekokullarının amacı; öğrencilere Atatürk ilke ve inkılabları doğrultusunda Atatürk milliyetçiliği Demokratik, Laik, Sosyal Hukuk Devleti İlkelerine bağlı hizmet bilinci ile mesleki değerlerin kazandırılması, milli kültürümüz, örf adetlerimize bağlı şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirmek ve öğrencilere milli birlik ile beraberliği güçlendirici ruh ve irade gücü kazandırmak, polis olmanın şeref, gurur ve şuurunda olan, polis üniformasının gerektirdiği saygınlığı taşıyabilen, beden, zihin, ahlak ve duygu bakımından dengeli sağlıklı çağdaş, bilimsel ve teknolojik düzeyde eğitim ve öğretim gören polis memurları yetiştirmektir.

POLİS MESLEK YÜKSEK OKULLARI GİRİŞ YÖNETMENLİĞİNE GÖRE ADAYLARDA ARANAN ŞARTLAR (2008 YILI UYGULAMASI)

- 1-Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olmak
- 2-Genel lise, erkek teknik öğretim, kız teknik öğretim, ticaret ve turizm öğretimine bağlı lise mezunu olmak
- 3-Herhangi bir eğitim-öğretim kurumundan disiplinsizlik nedeniyle çıkarılmamış olmak
- 4-Ö.S.Y.M tarafından yapılan üniversiteye giriş sınavından, birinci bölüm puan türlerinin her hangi birinden(ÖSS-SÖZ-1,ÖSS-SAY1,ÖSS-EA-1veya ÖSS-DİL)en az 200veya üzeri ham puan almak
- 5-Emniyet Teşkilatı personeli Şehit ve Vazife Malulü olanların eş ve çocuklarından müracaat edenlerin ilgili sınavdan ve puan türünden 160 ve üzeri puan almış olmak.
- 6-18 yaşını doldurmuş24yaşını aşmamış erkek ve bayan adaylar ile askerlik hizmetini yapmış 26yaşından gün almamış erkek adaylar müracaat edebilirler
- 7-Bayanlar için 165cm.erkekler için 167cm'den kısa olmamak, beden kitle indeksi15(dahil)ile 30 (dahil)arasında olmak
- 8-Yüz kızartıcı işler(fuhuş, kumar) uyuşturucu ve genel ahlaka aykırı işlerden dolayı hakkında idari ve adli dava açılmamış olmak ve hüküm giymemiş olmak
- 9-Eğitim öğretim yılının başlangıç itibariyle bir siyasi partiye ve siyasi parti kollarına üye bulunmamak
- 10-Kamu haklarını kullanmaktan yoksun bırakılmamış olmak
- 11-Güvenlik Soruşturması ve Arşiv araştırması olumlu olmak şartı aranır.(Polis Akademisi:2008)

Polis Meslek Yüksek Okullarında Okutulan Dersler

1.Sınıflar: Polisliğe Giriş, Devletin Yapısı ve Nitelikleri, Hukuk Başlangıcı, Silah Bilgisi ve Atış, Beden Eğitimi, Ceza Hukuku, Bilgisayar, Polis Savunma Taktikleri, Disiplin Hukuku, Türk Dili, Yabancı Dil(İngilizce) Atatürk İlk ve İnkılâp Tarihi Önleyici Polislik Hizmetleri, Polisin Görev Yetkisi ve Meslek Etiği, Mesleki Yazışma,

2.Sınıflar: Toplum Psikolojisi, Devlet Güvenliği ve Haber alma, Ceza Hukuku, Polisin Görev Yetkisi ve Meslek Etiği, Ceza Muhakemesi Hukuku, Medeni Hukuk(Kişi Hukuku)Davranış Bilimleri, Temel Trafik Bilgileri, Önleyici Polis Hizmetleri, İnsan Hakları ve Kamu Hürriyeti, Polis Taktikleri, Silah Bilgisi ve Atış, Beden Eğitimi ve Yakın Savunma, Yabancı Dil(İngilizce)

2009-Öğretim döneminde 1.sınıflarda dersler dönemlik ve sınavlar da Bağlı Değerlendirme Sistemine göre düzenlenerek yeni bir uygulama başlatılmıştır.

POLİS EĞİTİMİNDE TEMEL SORUNLAR:

Eğitim süresinin artması ve derslerin seçimlerinden de anlaşılacağı gibi polis eğitiminde teknik anlamında sürekli bir iyileştirme çabalarının olduğu gözükmeyle birlikte bu değişimin arzulan düzeyde içeriğe yansıtılmadığı görülmektedir. Yönetim tarzımızın yukarıdan biçimleyici özelliğinin sonucu olarak polis eğitim kurumları da “göç yolda dizilir” anlayışına uygun olarak alt yapı sorunları giderilmeden ve bilimsel kriterlere uyulmadan açılmışlardır.

“Polis eğitim kurumlarıyla ilgili en önemli sorun bu çabaların genelde çabuk kararlarla ve günü kurtarmak amaçlı ortaya konmalarıdır. Özellikle bu tür bir polis temel eğitiminin dünyada hiç örneği yoktur. Diğer bir ifadeyle başka ülkelerdeki örneklerinde daha çok kısa dönemli polis memuru yetiştirilmekte ve daha sonra meslek içinde bunlar terfi ederek amir sınıfını oluşturmaktadır. Bu nokta Türkiye için bir istisna olarak kabul edilse dahi başka bir sorun gündeme gelmektedir. O da polis eğitiminde üniversite düşüncesi oluşturulurken özellikle yönetici ve öğretim elemanı insan gücü kaynağı açısından hiçbir alt yapıya sahip olmadan değişikliğin gerçekleşmesidir Polis Meslek Yüksek Okulları dokuz aylık eğitimden iki yıllık ön lisans eğitime dönüştürülürken idareci ve eğitici kadrosunda değişiklik yapılmamıştır. Özellikle çoğunluğu meslekten gelme ve akademik anlamda niteliksiz emniyet yöneticilerin öğretim görevlisi (öğretmen emniyet müdürleri) olduğu bu okullarda nitelik açısından hiçbir şey değişmemiştir Çünkü önceden ders veren bu meslek mensupları yine ders vermeye devam etmektedirler. Diğer bir ifadeyle şekli olarak oluşturulan göze güzel görünen bu tablonun içeriğinde bir şey değişmemiştir. Hatta bu görüntüden artan beklentiler karşılanmadığı için hayal kırıklığı bile olmaktadır.”(Göksu, 2008:426)

Nitekim bu okullarda görevlendirilen rütbeli personelin hiçbiri pedagojik formasyona sahip olmadıkları gibi özellikle 2.sınıf emniyet müdürlerinin uzun mesleki yaşamlarında edindikleri “polis amiri” alışkanlığını sınıfa taşıdıkları da görülmektedir. Emniyet sınıfında kadro şişkinliği gerekçesiyle istihdam edilemeyen emniyet müdürlerinin polis okullarında görevlendirilmeleri yanlış personel politikalarının sonucu olmakla birlikte eğitim kurumlarında yararlı olmadıkları da bizzat öğretim görevlisi emniyet müdürleri tarafından da ifade edilmektedir(Ayrıntılı bilgi için, Aytaç-Bilir,1999:38-59) Aynı uygulamanın P.M.Y.O’larda devam etmesi de değişimin şekilselliğine örneklik teşkil etmektedir.

Polis Meslek Yüksek Okullarının açılmasının siyasi kararlar sonucunda oluşması sadece eğitimi olumsuz yönde etkilemekle kalmamakta son tahlilde topluma zararlı olmaktadır.

Tablo 1: 2009 Yılı itibariyle P M Y O'ların Yerleşim Yerlerine ve Öğrenci Sayılarına Göre Dağılımı

POLİS MESLEK YÜKSEK OKULLARI	1.SINIF ÖĞRENCİLER			2.SINIF ÖĞRENCİLER			GENEL TOPLAM		
	Erkek	Bayan	Toplam	Erkek	Bayan	Toplam	Erkek	Bayan	Toplam
A.G. OKKAN POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	428		428	422		422	850	0	850
AFYON POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	159		159	170		170	329	0	329
AKSARAY POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	403	58	461	403	43	446	806	101	907
BALIKESİR POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	450	41	491	385	66	451	835	107	942
BAYBURT POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	127		127	104		104	231	0	231
BİTLİS POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	248		248			0	248	0	248
ELAZIĞ ZÜLFÜ AĞAR POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	200		200	207		207	407	0	407
ERZİNCAN POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	147		147	147		147	294	0	294
ERZURUM POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	231		231	192		192	423	0	423
GAZİANTEP POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	203		203	198		198	401	0	401
HATAY POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	237	31	268	293	18	311	530	49	579
K.SERHADLI POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	228		228	258		258	486	0	486
KASTAMONU POLİS MESLEK YÜSEK OKULU	103		103	98		98	201	0	201
KAYSERİ POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	281		281	297		297	578	0	578
KIRIKKALE POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	97		97			0	97	0	97
KONYA EREĞLİ POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	156		156	176		176	332	0	332
MALATYA POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	207		207	232		232	439	0	439
NAZİLLİ POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	268		268	277		277	545	0	545
NİĞDE POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	466		466	496		496	962	0	962
RÜŞTÜ ÜNSAL POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	374	52	426	404	63	467	778	115	893
SAMSUN 19 MAYIS POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	470	39	509	443	58	501	913	97	1010
SİİRT POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	104		104	146		146	250	0	250
ŞÜKRÜ BALCI POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	325	40	365	299	35	334	624	75	699
TRABZON POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	223	39	262	192	20	212	415	59	474
YOZGAT POLİS MESLEK YÜKSEK OKULU	270	27	297	236	30	266	506	57	563
GENEL TOPLAM	6405	327	6732	6075	333	6408	12480	660	13140

Tablodaki veriler ayrıntılı olarak incelendiğinde ve ilk mezun polislerin başta İstanbul, Ankara, İzmir olmak üzere büyük şehirlerimizde görev yaptıkları göz önüne alındığında dağılımın olumsuzlukları daha net anlaşılır. Ayrıca polis meslek derslerinin dışındaki derslerin hukuk ve sosyoloji-psikoloji ağırlıklı olması uzman eğitimcilere ihtiyacı zorunlu kılmaktadır. PMYO bulunduğu illerde birkaç istisna hariç üniversitelerin ilgili bölümleri bile bulunmamaktadır. 2003 yılında P.M.Y.O'lar için ilan edilen öğretim üyesi statüsündeki akademik personel ilanına sadece 3 kişinin müracaat etmesi ve daha sonraki yıllarda sadece okutman-öğretim görevlisi alınması da eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir. Sivil öğretim elemanlarının sayıca azlığı ve yetkili olmamaları da statükonun devamına neden olmaktadır. Hiyerarşik yapının rütbe silsilesiyle devam etmesi öğrenciye de yansımakta buda öğrenen merkezli eğitimin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Polislik bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de zor mesleklerin başında gelmektedir. Ancak polislik mesleğinin doğasından kaynaklanan zorluklar dışında toplumsal yapıyla polislik mesleği arasında da ilişki vardır. Toplum merkezli siyasetin egemen olduğu siyasal yapılarda polislik, öğretmenlik, doktorluk gibi kamusal hizmet olarak algılanırken Türkiye'de uzun yıllar "silahlı güç" olarak algılandığı için toplumu biçimlendiricilere paralel olarak özellikle siyasal yapıdan etkilenmiştir. Nitekim diğer kamu bürokrasisi gibi polislerde 1980 öncesi dönemde ikili bir yapıya bürünerek (Pol-Der ve Pol-Bir) iç çatışmada taraf olmuşlardır. Yine 1980' yılına kadar eğitilmiş nüfusun iş bulma sorunu olmadığı içinde polis memurluğuna göreceli olarak daha az eğitilmiş yoksul olanlar müracaat etmişlerdir. Askerliğini yapmış ancak iş arayışında olanların rağbet ettikleri polis memurluğu beslenme ve barınma garantisi sağlayacak meslek olarak algılandığı için günümüzde de yine sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi orta ve altında olanlarca tercih edilmektedir.

Tablo 2 Polislik Mesleğini Tercih Nedeni

Sizce polis olmanın en iyi yanı nedir ?

Soru ve Cevaplar	1. Sınıf öğrencilerin sayısı	2. Sınıf öğrencilerin sayısı	TOPLAM
a. Çok iyi para kazandırması	70	24	94
b. Toplumun polisten çekinmesi	132	79	211
c. Düzenli bir maaşı olması	2842	2615	5457
d. Resmi elbise giymesi ve silahı olması	976	929	1905
e. Toplumda sevilmesi	1335	996	2331

PMYO ve PA Öğrencilerinin Mesleği Tercih Nedenleri
EGM, 2002

Düzenli maaş, iş garantisi, yatılı ve aynı zamanda öğrenim süresince aileye ekonomik anlamda yük olunmaması yoksulluğun göstergesi olarak meslek seçimin de birey üzerinde aile bireylerinin yönlendirmelerini de içerir. Bireyin salt kendisi için değil aile üyelerine de "fayda" sağlamak için bu imkanı değerlendirmek durumunda kaldığını da söylemek mümkündür. Eldeki bulgular Baba ve Anne eğitimiyle ilgili verilerle birlikte düşünüldüğünde yoksulluğun aile bağlamında süreklilik arz ettiğini söylemek mümkündür.

Tablo3 PMYO Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Babanızın eğitim durumu aşağıdakilerden hangisidir?			
Soru ve Cevaplar	1. Sınıf öğrencilerin sayısı	2. Sınıf öğrencilerin sayısı	TOPLAM
a. Tahsili yok	220	331	551
b. ilkokul mezunu	2316	2651	4967
c. Ortaokul mezunu	989	721	1710
d. lise mezunu	1070	607	1677
e. Üniversite mezunu(Yüksekokul,Fakülte)	553	361	914

Kaynak: EGM,2002

Tablo4. PMYO Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Annelerinizin eğitim durumu aşağıdakilerden hangisidir?			
Soru ve Cevaplar	1. Sınıf öğrencilerin sayısı	2. Sınıf öğrencilerin sayısı	TOPLAM
a. Tahsili yok	1304	1571	2875
b. İlkokul mezunu	3239	2744	5983
c. Ortaokul mezunu	340	207	547
d. Lise mezunu	361	128	489
e. Üniversite mezunu(Yüksekokul, Fakülte)	111	51	162

Kaynak:EGM ,2002

Tablo5:PMYO Öğrencilerinin Lise Diploma Notuna Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
50-60	3398	34
61-70	4008	40
71-80	1734	17
81-90	805	8
91-100	111	1
Toplam	10056	100.0

Kaynak: EGM, 2002

Polis Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin lise mezuniyet ortalamaları da beklenen yönde yoğunlaşmaktadır. Bu başarı ortalamasına göre değerlendirdiğimiz de iş bulacakları bir yüksek öğrenim puanını tutturamayacakları da Tablo 11'deki verilerden anlaşılmaktadır. Ancak bu veriler bir başka Türkiye gerçeğini de gözler önüne sermektedir. PMYO okuluna bu kadar düşük puanla giren öğrenciler, ekonomik olarak güçlü oldukları varsayıldığında vakıf üniversitelerin de kamu yönetimi, uluslar arası ilişkiler, siyaset bilimi, gibi prestijli bölümlerde okuma hakkını elde etme şansına sahip olacakları gibi, kamu bürokrasisin de üst düzey yönetici olma imkânına sahip olacaklardı. Gelecekte başta polis teşkilatı olmak üzere kamu kurumlarını bekleyen en önemli sorunlardan birinin de “ çağdaş beşik uleması” yani paralı diploma” sahiplerinin yetkisine bağlı olarak çalışmak zorun da kalınacağıdır. Ayrıca üniversite mezunlarının “zorunluluktan” polisliği tercih

etmeleri de yoksulluk göstergesi olarak değerlendirileceği gibi bu zorunluluğun mesleki tatmin ve mesleğe katkısı da engelleyeceği düşünülmelidir.

Emniyet Genel Müdürlüğünce 2003 ve 2004 yıllarında Polis Meslek Yüksek Okullarından mezun olan öğrencilerin –polis memurlarının değerlendirmelerine göre hazırlanan öğretim elamanı, idareci ders içerikleri ve okulun her türlü donanımını on iki başlık altında konu edinen ve 2005’ yılında yayınlanan “Polis Meslek Yüksek Okullarında Verilen Eğitimin Değerlendirilmesi Araştırması Raporu”na göre mezun öğrencilerin %52’si okulların eğitim için uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bu genel değerlendirmeyi okullar bağlamında ki verilere göre değerlendirdiğimizde durumun çok daha olumsuz olduğu ilgili çalışmadaki verilerden anlaşılmaktadır. Araştırmaya konu olan 20 Polis Meslek Yüksek Okullundan sadece biri(Adile-Sadullah Mermerci Polis Meslek Yüksek Okulu) ortalama değerlendirme üzerinden tam not almış buna karşın 12 P.M.Y.O ortalamanın altında görülmesine rağmen bu okullarda günümüzde de eğitim yapılmaktadır. (EGM,2005: 27)

. Türkiye iç ve dış olayların etkisiyle çok hızlı değişmekte, 1980’de başlayan özellikle 1990’dan itibaren artan değişime paralel olarak bir “kültürel gecikme” yaşamaktadır. Teknolojik donanımın transfer edilmesi tek başına yeterli olmamakta zihniyetinde buna paralel değişmesi gerekmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye’ de bürokrasinin karar alıcı pozisyonunda yer alanların zihin yapılarının /tutumlarının bu değişim öncesi şartlarına göre oluşması “kurumsal çatışmaya” yol açmaktadır. Çünkü 1980 öncesi şartlar “iki kutuplu” dünya modeline göre düzenlendiğinden değerlendirmeler de alışık oldukları “monolog” tarzı yani yukarıdan aşağıya biçimleyici tavrı benimsemelerine yol açmıştır. Polislik açısından değerlendirdiğimiz de, ülke genelinde sokakların güvensiz olduğu ve her gün ortalama 20-30 vatandaşın öldüğü şartlarda mesleğe başlayanların ve yine ortaokul kısmen de lise mezunu olan polis memurlarının meslek içinde yükselmeleri sonucunda müdürlük statüsüne yükselmeleri onların mesleki başarısı olarak anlamlıdır ancak ön lisans eğitimi veren kurumlarda idareci ve eğitici olmaları öğrenci merkezli eğitim beklentisini karşılamamaktadır. Polisiye olayların doğası gereği olması gereken “hiyerarşik” yapının (“katı disiplin” itaat” “uslu olma hali”)polis eğitim kurumlarından da beklenilmesi kurumsal zorunluluktan değil, yetki paylaşımını kişilik aşınması olarak değerlendiren iyi niyetli ancak, öğrenimin fonksiyonuna yeterli önemi vermeyen yöneticilerden kaynaklanmaktadır.

Değerlendirme ve Öneriler

1-P.M.Y.O fiziki yapı olarak polislik eğitim ve öğretimine elverişli olmadığı gibi yönetici ve eğitici(ders görevlileri) personelin seçiminde de eğitim kurumu kriterlerine uyulmamaktadır.

2-Genel olarak değerlendirildiğinde mevcut yapısıyla polis eğitim kurumlarının öğrenci kaynaklarının orta ve ortanın altı sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyine sahip ailelerden geldikleri görülmektedir. Bu durum farklılıkları barındırmadığı için polis eğitim kurumlarının “sığışmasına” neden olmaktadır.

3- Meslek seçiminde ilköğretim/ortaokul seviyesi yeterli olmadığı için Polis Koleji tercihi ağırlıklı olarak “ekonomik” gerekçelerle garantili görüldüğünden öğrencilerin tercihlerinde yönlendirmenin ağır bastığı ancak “bilinçli tercih” olmadığı anlaşılmaktadır.

4- Polis koleji sınavını kazanan öğrencilerin Türkiye ortalamasının üstünde bir zekâya sahip olduklarını ileri sürmek mümkündür ancak Polis Koleji’nden Polis Akademisi’ne sınavsız geçişin olması ve katı disiplin anlayışı öğrencileri sorumluluk almaktan ziyade(Fındıklı,2001: 25)“uslu” olmaya teşvik ettiğinden potansiyellerini göstermelerini engellemektedir. Uslu olma özelliği.Polis Akademisi ve Polis Meslek Yüksek Okulları

öğrencileri içinde geçerlidir.Sınıf geçme kriterine göre başarı değerlendirilmesi yapıldığında Türkiye ortalamasının çok ,çok üstünde oldukları görülmektedir.Bu olgu eğitimde ölçme ve değerlendirme kriterlerine aykırıdır.

5-Polis Meslek Yüksek Okullarının fiziki ve beşeri imkânları açısından yetersiz oldukları bilimsel araştırmalarca doğrulanmıştır. Şehir merkezine uzaklıkları, öğrenci sayısının azlığı polis okulu kadrosu ve geleneğinden kopamamaları, üst rütbelere açısından eğitimin ve dolayısıyla okulların cazip olmamaları, uzun yılların birikimi sonucu ulaşılan 1.sınıf emniyet müdürlüğü için tatmin sağlamaktan uzak olmalarıyla birlikte rütbeli personelin hem idari görev üstlenmesi hem de derslere girmesi öğrenci üzerin de baskı oluşturmaktadır (EGM,2005)Bayburt Polis Meslek Yüksek Okulunda taşınmalı eğitim yapıldığı gerçeği olumsuzlukları özetleyici nitelik arz etmektedir.

ÖNERİLER

1-Polis eğitim kurumları Emniyet Genel Müdürlüğü denetiminden çıkarılıp, direk İçişleri Bakanlığına bağlanmalı ve zorunlu standart ölçüleri oluşturulmalıdır.

2-Polis Meslek Yüksek Okulları en az 2500 öğrenci kapasiteli olarak her türlü “donanımı” sağlanmış ve büyük üniversitelerin kampus alanlarında veya onlara yakın bir alanda kurulmalıdır. Eksik sosyalleşmeden kaynaklanan sorunlar azalacağı gibi son dönemde uygulanan Toplum Destekli Polislik anlayışına katkı sağlayacağını da söylemek mümkündür.

3-Polis Akademisi ve Polis Meslek Yüksek Okulu mezunlarından göreve başladıklarından sonra, okudukları her yılın karşılığı olarak (PMYO mezunlarından 20 Polis Akademisi Mezunlarından 40 ay süreyle)maaşlarının %1’i mezun oldukları okullara katkı payı olarak kesilmeli ve sadece öğrenci merkezli harcamalar için kullanılmalıdır.(kitap, süreli yayın, okul gezileri, kullanılan araç gereçler spor malzemeleri v.b)

4-Polis Kolejleri kapatılıp Polis Akademisinin öğrenci kaynağı Polis Meslek Yüksek Okulunu dereceyle bitiren öğrencilere uygulanacak sınavda başarılı olanlardan sağlanmalıdır. Buna paralel olarak ta P.M.Y.O’larda en başarısız olanlarda benzer süreçlerden geçerek genel idari hizmetlerde istihdam edilmelidir.Mevcut haliyle Polis Meslek Yüksek Okullarını dereceyle bitiren öğrenci ile ek bütünleme sınavıyla bitiren arasında anlamlı fark olmadığı için derslere ilgi azaltılmaktadır.

5-P.M.Y.Okullarına atanacak müdürler önce öğretim görevlisi olarak görevlendirilmeli bir yarıyıldan sonra okul müdürlüğüne terfi ettirilmelidir.Böylece okulu tanıma imkanıyla birlikte kadrodan farklı olan göreve adaptasyonu da sağlanmış olur

6-Mevcut uygulama göz önüne alındığında akşam etütlerinin fonksiyonel olmadığı görülmektedir. Sınıflara kurulacak kapalı devre televizyonlarda idarenin belirleyeceği bir TV kanalından ana haber bülteni izlettirilmelidir. Böylece güncel gelişmeleri takip etme imkânı verilerek, sosyalleşmelerine katkı sağlanmış olur.

7-Şube müdürü ve üst rütbeliler derse girmeleri halinde okuldaki idari görevlerinden ayrılmalıdırlar. Böylece önceliğin öğretim faaliyetine verilmesi gerçekleşmiş olacağı gibi ikili görevden kaynaklanan “rol çatışması” sorunu da aşılmış olur.

8-Sosyolojik anlamda farklı bir toplum yapısına sahip olduğumuz için Toplum Psikolojisi dersinin ismi “Türkiye’nin Toplumsal Yapısı” olarak değiştirilmeli ve müfredat buna uygun olarak belirlenmelidir.

SON SÖZ:

—Bir toplumda gelişmişlik veya geri kalmışlık bütünlük arz eder. Toplam kalite bütün unsurların fonksiyonel olmasıyla mümkündür. Toplumsal kalkınma ve sosyal bütünleşme

ülke nüfusunun nimet ve külfet paylaşımında homojenlik göstermesiyle mümkündür. Güvenlik hepimiz için gerekliyse güvenlik hizmetini sunanlarında düşük sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinde homojenlik göstermesi sorunların kaynağını oluşturmaktadır. İşbirliği anlayışı çağımızın zorunluluğudur ve katılımcı yönetim çağdaşlık göstergesidir. Savaş askerlere bırakılmayacak kadar önemlidir, sözünden hareketle Polis eğitim kurumlarının yeri, ders içerikleri ve idaresi de sadece sivil akademisyenlere nede sadece polislere bırakılmayacak kadar özelliği olan ve uzmanlık isteyen bir alan olduğu unutulmamalıdır

KAYNAKÇA

- Çağlar, A “Türk Polisinde Sosyalleşme Süreci”21.Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri” EGM Yayınları, Ankara, 2001
- Cerrah, İ. “Sosyal Yapı ve Polis Alt Kültürü” (iç)21.Yüzyılda Polis: Temel Sorunlar-Çağdaş Yaklaşımlar(der. İ.Cerrah ve E. Semiz)Ankara, Sibel Matbaası,2000
- EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü)2002 “ Polis Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sosyo- Kültürel Durumu” ,Polis Akademisi Yayınları, Yayın No-6Ankara
- EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü) 2005 , “Polis Meslek Yüksek Okullarında Verilen Eğitimi Değerlendirme araştırması Raporu”.Eğitim Dairesi Başkanlığı
- Göksu, T.-vd “Karşılaştırmalı Polis Yönetimi-Türkiye Bölümü”(ed)Hasan H.Çevik EGM yay, Ankara,2008

POLİS MESLEK YÜKSEKOKULLARI'NDA EĞİTİM SORUNLARI VE EĞİTİMDE VERİMİN ARTIRILMASINA YÖNELİK BAZI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ*

EDUCATIONAL PROBLEMS OF POLICE VOCATIONAL COLLEGES AND PROPOSALS FOR BETTERMENT OF EDUCATION AND ENHANCEMENT

Mustafa ŞAHİN¹

Muammer GÜL²

ABSTRACT

Alongwith its nearly two centuries back history Turkish Police Organization, as one of the nation's fundamental structure has given prior importance to its education and has made great strides.

Still however there are serious problems in police education as the world has been growing and changing rapidly. Yet we believe those problems are not insurmountable and can be overcome through amendments of regulations .

In this study we shortly spoke about police education history then pick up the problems and analyzed and evaluated on questionnaire documents that will spread out to both police cadets and personnel.

In the conclusion we made proposals for how to overcome the problems in police education and productivity of police education.

Key Words: Police, education, problems, productivity.BO

ÖZET

Bir buçuk asra yaklaşan tarihiyle ülkemizin köklü kurumları arasında yer alan Emniyet Teşkilatı kurulduğu tarihten bu yana polis eğitimine büyük önem vermiş, tarihsel süreç içerisinde de eğitim alanında ciddi mesafeler kat etmiştir.

Ancak değişen ve gelişen dünyamızda alınan mesafeye rağmen polis eğitiminde ciddi denilebilecek sorunlar da mevcuttur. Bu sorunların çözümlenemeyecek derecede olmaması gelecek adına ümit vericidir. Yapılabilecek bazı yasal düzenlemelerle tüm sorunların üstesinden gelinebilecektir.

Bu çalışmada polis eğitim tarihine kısaca değinilmiştir. Daha sonra tespit edilen sorunlar; öğrenci ve teşkilat mensubu personele uygulanan anketin eşliğinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

* Anket çalışmasında ve kaynak araştırmasındaki katkılarından dolayı öğrencilerimiz Ahmet TUNCAY ile Fatih GÜNGÖR'e teşekkür ederiz. M. ŞAHİN-M.GÜL.

¹ Okul Müdürü, Konya Ereğli Polis Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü, mustafasahinkos@yahoo.com.

² Eğitim Şube Müdürü, Konya Ereğli Polis Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü, muamergul43@hotmail.com.

Sonuç bölümünde ise, polis eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümü ve eğitimde verimin artırılmasına dair bazı çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Polis, Eğitim, Sorunlar, Verim.

1. GİRİŞ

Bir buçuk asrı aşan tarihiyle Polis Teşkilatı; kadrolarının eğitim süreciyle ilgili olarak bu güne kadar çok ciddi mesafeler kat etmiştir. Ancak değişen zaman ve şartlarla birlikte yaşanan gelişmelerin paralelinde çeşitli eğitim sorunlarıyla yüzyüze gelinmiştir. Bu çalışmada öncelikle polis eğitiminin tarihsel sürecine kısaca değinilmiş, bu zaman diliminde eğitim alanında yaşanan gelişmeler sunulmuştur. Ardından Polis Teşkilatı'nın uzun soluklu eğitim maratonunda yaşamış olduğu eğitim sorunları irdelenerek bazı tespitlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Eğitim sürecinde karşılaşılan bu sorunların çözümüne ilişkin, vurgulayıcı sorular eşliğinde hazırlanan anket çalışmasıyla da söz konusu sorunlara bazı çözüm önerileri getirilerek Türk polisinin eğitim sürecinde yenilikçi yaklaşımlara ulaşılması ve eğitimde verimin en üst düzeye çıkartılması amaçlanmıştır.

2. TÜRK POLİSİNİN EĞİTİM SÜRECİ

Suç ve suçla mücadele kavramları ilk insanın yaratılışı ile birlikte başlamış ve yaşadığımız dünyanın ömrü sona erinceye kadar da insanlığı meşgul edeceğe benzemektedir. Türk Polis Teşkilatı'nın Osmanlı Devletinin son döneminde başlayan kurumsallaşma çalışmalarıyla birlikte her ne kadar 1845 yılında kurulduğu bilinse de güvenlik hizmetlerinin çok daha öncelere dayandığı aşikârdır (Alyot, 2008).

Emniyet Teşkilatı'nın eğitim tarihi de kurumsallaşmanın gerçekleştirilmeye başlandığı yıllarla paralellik arz eder. Değişen zaman ve şartlara ayak uydurabilmek ve teşkilattaki kalifiye eleman ihtiyacını gidermek amacıyla dönemin hukuk sistemine vakıf polisler yetiştirmek için 1889 yılında ilk defa Polis Okulu açma girişimleri başlatılmıştır. Bu amaçla hâlihazırda polislik görevini yapanlar için bir eğitim dershanesi açılmasına karar verilmiştir (Şahin, 2001). Zamanla bu tür eğitim çalışmaları geliştirilmiş ve Selanik'te 1907 yılında ilk Polis Mektebi açılmıştır (Okçabol, 1940). Selanik Polis Mektebi ile birlikte Osmanlı döneminde 1909'da İstanbul'da, 1910'da Bağdat ve Konya'da (Hakem, 1326), 1912 (1328)'de Beyrut'ta, Erzurum'da, Adana'da, 1918'de Trabzon gibi bazı illerde Polis Mektepleri açılmıştır (Yazman, 1947).

Cumhuriyetle birlikte yeniden yapılandırılan ülkemizde polis eğitim kurumlarında düzenlemelere gidilmiş, 1923 ve 1937 tarihleri arasında İstanbul, Konya, Sivas, Trabzon gibi illerde polis okulları eğitim faaliyetlerini devam ettirmişlerdir (Koçak vd., 2003). Zamanla 1980'li yıllara kadar bu okullara İzmir, Kayseri, Ankara, İstanbul'da iki ayrı okul daha ilave edilmiştir (Örge, 1965). Bu yıldan sonra 2001 yılına kadar yurdun dört bir yanında 28 adet Polis Okulu polis eğitime katkıda bulunmuştur (Şahin, 2001).

Polis eğitimindeki köklü reform arayışları konusunda ciddi bir adım atılarak 2001 yılında çıkartılan Polis Yüksek Öğretim Kanunu'yla Polis Okulları, Meslek Yüksekokulları statüsüne getirilmiştir. Böylelikle 1937 yılından bu yana Emniyet Teşkilatı'na amir yetiştiren ve Türkiye'nin ilk polis üniversitesi konumunda olan Polis Akademisi bünyesinde Polis Meslek Yüksekokulları eğitim faaliyetlerine yeni bir bakış açısıyla devam etmeye başlamıştır (Şafak, 2002).

Bu kapsamda görev yaptığımız Konya Ereğli Polis Meslek Yüksekokulu da Türkiye'deki mevcut 25 Polis Meslek Yüksekokulu'ndan birisidir ve 2004 yılında 98 öğrenciyle eğitim-öğretime başlamış, bu güne kadar toplam 389 öğrenciyi mezun etmiştir. Azami kapasitesi 400 kişi olan okulun 2008–2009 eğitim-öğretim yılı itibariyle 186 birinci sınıf ve 176 ikinci sınıf olmak üzere 362 öğrencisi bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak meslek mevzuatı eğitiminin yanında hukuk eğitimine de tabi tutulan öğrencilere silah bilgisi, polis savunma taktikleri gibi uygulamalı dersler de verilmektedir (Okul Brifingi, 2009).

3. POLİS MESLEK YÜKSEKOKULLARI'NDA EĞİTİM SORUNLARI

Polis eğitiminde geçen 120 yıllık süreyle birlikte eğitim alanında kat edilen mesafelerle doğru orantılı olarak birçok sorun da baş göstermeye başlamıştır. Aslında bu durum çekinilmesi gereken bir durum olmaktan öte eğitimcileri yenilenmeye iten bir faktör olmasından dolayı sevinilecek bir durum olarak değerlendirilmelidir. Birçok akademisyen tarafından gerçekleştirilen beyin fırtınalarında söz konusu sorunlar dört ana grupta toplanabilmektedir. Bunlar; ders programları ile müfredat, eğitici personelin yetersizliği, fiziki ortam ve çeşitli nedenlerle öğrencilerin sosyalleşememesi şeklinde açıklanabilir (Dursun ve Ürk, 2001).

Polis adaylarına okullarda verilen derslerin genellikle teorik ağırlıklı olduğu ancak uygulamaya fazla yer verilmediği yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte her ne kadar 2009 yılında müfredat programı ve ders kitaplarında A.B. uyum süreciyle bağlantılı olarak kredili ve dönemlik ders sistemine geçilerek ders kitaplarında güncellemelere gidildiyse de söz konusu yıla kadar ders kitaplarının gereğinden fazla bilgiler içerdiği ve müfredatla uyum sağlamadığı anlaşılmış, ders kitaplarının baskı tarihi itibariyle de güncelliğini yitirdiği gözlenmiştir (Fındıklı, 2001). A.B.D.'de ve bazı Avrupa ülkelerindeki polis eğitiminin kısa süreli ve uygulamaya dönük olarak verildiği gözönüne alındığında Türk polisinin eğitim sürecinin bir hayli uzun süreli, modern eğitim metodlarından uzak, geleneksel ve teorik ağırlıklı olduğu görülmekte ve bu durum bir eğitim sorunu olarak değerlendirilmektedir. (Doğuş vd.,2007). Her şeyden önce polis eğitimiyle ilgili standartlarla uyumlu bir eğitim programının oluşturulamamış olması da yine ayrı bir sorun olarak değerlendirilmiştir (Meral, 2003).

Kurumların çalıştırdığı personelin almış olduğu eğitimin kalitesi o kurumda elde edilen verimi belirleyici bir unsurdur (Semiz, E., Gökçe, E.,1998). Polis Meslek Yüksekokullarının eğitici kadrosunun genellikle yaşadığı çeşitli sorunlar nedeniyle teşkilat içerisinde tutunamamış rütbeli personel ile idari görevli olarak okula atan ve çoğunlukla amir personel tarafından oluşturduğu bir gerçektir (Aytaç, Bilir, 2000). Çalışmış olduğu kadroda herhangi bir sorun yaşamadan kendi isteği ile okullara öğretim görevlisi olarak ataması yapılan istekli personelin de yeterli formasyon eğitiminin bulunmaması eğitimdeki verimde ciddi anlamda boşluklar meydana getirdiği aşikardır (Gülşen, 2001). Bu bağlamda okullarda eğitici kadronun neredeyse %100'e yakın bir kısmının Emniyet Teşkilatı mensuplarından olması içe kapanıklılığın bir diğer ifadeyle eğitimde dışa açılmamanın bir göstergesi olduğu gibi eğitimde yapılan hataların da görülememesi ve görev yaptığı alan itibariyle halkla polisin homojenleştirilememesi sonucunu doğurmaktadır. Aynı zamanda hem idari görev üstlenen hem de ek ders görevlisi olarak derslere giren personel genel anlamda yeterince verimli olamadığı gibi idari anlamda da hizmette bir takım aksamalara da yol açabilmektedir (Murat, Uygun, 2004). Bununla birlikte polis eğitim kurumları özellikle Polis Meslek Yüksekokulları kendi eğitici kadrosunu oluşturmadıkça ve dışarıdan geçici olarak temin ettiği kadrolarla eğitim hizmetlerini sunmaya devam ettiği sürece sorunlara da açık olacaktır. Nitekim 1931 yılında eğitim faaliyetlerine son vermek

durumunda kalan Konya Polis Mektebi'nin kapatılma sebeplerinden birisi de yeterli eğitici kadrosunun bulunmayışıdır (Gül, 2003).

Türkiye'de polis eğitimi veren okulların fiziki yapıları bağlamında bir incelemeye tabi tutulduğunda tamamına yakınının standart dışı olduğu görülecektir. Kapasiteleri söz konusu olduğunda mevcut 25 okul içerisinde 1000 kişilik okullar bulunduğu gibi 250 ve daha aşağısı kapasiteye sahip okulların da yer aldığı bir gerçektir. Kaliteli ve elit bir polis eğitiminin ilk şartının öğrencilere elit ve nezih ortamlar hazırlamak olduğu değerlendirilmektedir. Oysa bu okulların büyük çoğunluğu polis eğitimi için uygun mekanlar olmaktan gayet uzaktır (Erol, İ., 2003). Hatta bu okullar polis eğitimi için tasarlanmamış çeşitli mekanların izole edilmesiyle oluşturulmaya çalışılmış tesislerdir. Eğitim için gerekli kısımlardan yoksun bu mekanlarda eğitim-öğretim ideal bir ölçüde gerçekleştirilememektedir. Fiziki ortam sorununun yanında bir de mevcut kapasitenin üzerinde öğrenci istihdamı da eğitimi büyük oranda olumsuz olarak etkilemektedir (Sönmez, N, Sönmez, E., 2001).

Polis Meslek Yüksekokullarının öğrenci kaynakları büyük oranda küçük kent, kasaba ve köylerde yaşayan ve dar bir gelire sahip ailelerin çocukları olarak yansımaktadır. Bu durumdaki öğrenciler yaşadığı alanlardan kopup sıkı bir disiplin ve eğitim- öğretilimin yatılı bir sistemde gerçekleştiği ortamlara girdiğinde çok çeşitli sosyal ve psikolojik sorunlarla karşılaşabilmektedir. Tüm bunların yanında hemen hemen her ihtiyacının hiçbir güç sarfetmeden kendi hizmetine sunulması ihtiyaç sahibine balık tutmayı öğretmekten çok her gün kendisine yetecek düzeyde balık vermeye benzemektedir. Bu eğitim sistemiyle polis adayı evinden başka bir ortamda henüz bulunmamış bir halde iken kendi ayakları üzerinde durmasının öğretilmesi yerine mesleğe başladığında sudan çıkmış bir balığa dönecek şekilde hazırlanmış olmaktadır. Bu da polis adayının hem meslek hayatında hem de özel hayatında çeşitli uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir (Özcan, Y.Z., Çağlar, A.,1994). Okulların genellikle yerleşim yerlerinden uzak olması halkla kaynaşmasını azaltıcı bir faktördür. Dar mekanlarda her gün aynı kişilerle yüzyüze kalınmasıyla birlikte tekdüze bir hayat ve sıkı bir disiplin anlayışı öğrencilerde özgüven eksikliği tetiklenmekte ve böylelikle toplumda kendine güvenen bir birey olması da engellenmiş olmaktadır. Hizmet sunacağı kesimin halk olduğu bir mesleğe hazırlanan polis öğrencisi mevcut sistemde halktan kopuk yaşaması ayrı bir çelişki olarak görülmektedir (Çağlar, A., 2000).

4. POLİS MESLEK YÜKSEKOKULLARI'NDA EĞİTİM SORUNLARI VE EĞİTİMDE VERİMİN ARTIRILMASI KONULU ANKET ÇALIŞMASI

Anket çalışması; Polis Meslek Yüksekokulları'ndaki eğitim sorunlarının tespiti ve eğitimdeki verimin en üst düzeye getirilebilmesi amacıyla 25'i okulumuz 25'i Ereğli ilçe Emniyet Müdürlüğü'nden olmak üzere amir ve memurlardan oluşan personel ile 50'si de okulumuzun birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 100 kişilik bir denek grubuna uygulanmıştır. Toplam 16 sorudan oluşan ankette sorular öncelikle olarak fiziki ortamla ilgili sorulardan başlamış, daha sonra eğitim ve eğitimciler üzerinde yoğunlaşmıştır. Son olarak eğitimdeki verimin artırılması ve öğrencilerin sosyalleşmesi ile ilgili sorulara yer verilmiştir

1-Yatılılık Sistemi:

- Kaldırılmalı,
- Yatılılık sistemi devam etmeli,
- İsteğe bağlı olmalı.

Yatılılık sistemi ile ilgili soruya deneklerin % 37'si; *Kaldırılmalıdır* derken, % 29'u; *İsteğe bağlı olmalı* ve % 34'ü de *yatılılık sistemi devam etmeli*, demiştir. (A) ve (B) şıklarının birbirine yakınlığı göz önünde tutulduğunda deneklerin % 66'sının yatılılık sisteminin kaldırılabilirliği üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

2- P.M.Y.O.'larının bulunması gereken yerler:

- İlçe merkezlerinde,
- 50 bin ile 250 bin arası nüfusa sahip illerde,
- 250 bin ile 400 bin arası nüfusa sahip illerde,
- 400 bin ile daha fazla nüfusa sahip illerde.

P.M.Y.O.'larının bulunması gereken yerlerle ilgili bu soruya deneklerden % 42'si; *400 bin ile daha fazla nüfusa sahip illerde*, % 25'i; *250 bin ile 400 bin arası nüfusa sahip illerde*, % 25'i; *50 bin ile 250 bin arası nüfusa sahip illerde*, % 7'si ise *İlçe merkezlerinde*" konuşlandırılabilirliğini belirtmiştir. Deneklerden neredeyse yarıya yakınının (D) şikkını işaretlemesi büyük şehirlerde eğitim fırsatlarının daha fazla olabilmesi açısından dikkat çekici bulunmuştur.

3- P.M.Y.O.'larının buldukları yerlerde:

- Üniversite olmalı,
- Üniversite olmasa da olur,
- Sizce.....

P.M.Y.O.'larının buldukları yerlerde üniversite bulunup bulunmaması ile ilgili bu soruya deneklerin % 78'si; *Üniversite olmalı*, derken % 16'sı; *Üniversite olmasa da olur*, demiştir. Geri

kalan % 6'lık kısmı ise bu soruyu daha çok eğitici kadronun üniversitelerden temin edilebilmesiyle ilgili algılamış ve; P.M.Y.O.'larının kendi eğitici kadrolarını oluşturması, eğiticilerin tamamen teşkilat mensubu memur ve rütbelilerden karşılanması ve uygulama derslerinin teşkilat mensubu teorik derslerin ise sivil akademisyenlerden oluması gerektiği yönünde fikir beyan etmişlerdir.

4- Daha iyi bir eğitim için P.M.Y.O.'larının öğrenci kapasitesi ortalama:

- 250-500 öğrencili küçük okullar olmalı,
- 500-750 öğrencili orta ölçekli okullar olmalı,
- 750-1000 öğrencili tam kapasiteli, donanımlı büyük okullar olmalı.

Okulların kapasiteleri ile ilgili bu soruya deneklerin % 64'ü; *750-1000 öğrencili tam kapasiteli, donanımlı büyük okullar olmalı*, % 20'si; *500-750 öğrencili orta ölçekli okullar olmalı*, % 16'sı ise; *250-500 öğrencili küçük okullar olmalı*, demişlerdir.

5- P.M.Y.O.'larının eğitim kadrosu (Birden fazla işaretlenebilir):

- Emniyet Teşkilatı mensubu veya sivil akademisyenlerden oluşmalı,
- Okuldaki idari kadro derslere girmeli,
- Mevcut sistem devam etmeli,
- Sizce.....

P.M.Y.O.'larının eğitim kadrosu ile ilgili bu soruya deneklerin % 68'si; *Emniyet Teşkilatı mensubu veya sivil akademisyenlerden oluşmalı*, % 15'i; *Mevcut sistem devam etmeli*, % 2'si de *Okuldaki idari kadro derslere girmeli*, demiştir. Geri kalan % 8'i ise; *Eğitim formasyonu bulunmayan kişilerin rütbeli olsalar dahi derslere girmemesi gerektiğini*, *Mesleki derslere formasyonu bulunan emniyet mensuplarının diğer derslere ise sivil akademisyenlerin*

girebileceği, şeklinde fikir beyan etmişlerdir. Ayrıca deneklerin % 6'sı (A) ve (B); % 1'i ise (A) ve (C) seçeneklerini birlikte olabileceğini düşünmüşlerdir.

6- Eğitim sistemi:

- Teorik olmalı,
- Uygulamalı olmalı,
- Teorik ağırlıklı uygulamalı olmalı,
- Uygulama ağırlıklı teorik olmalı

Okullardaki eğitim sistemi ile ilgili bu soruya deneklerin % 70'i; *Uygulama ağırlıklı teorik olmalı*, % 20'si; *Uygulamalı olmalı*, % 10'u ise; *Teorik ağırlıklı uygulamalı olmalı*, demiştir. İlk şık olan *Teorik olmalı*'yı işaretleyen deneğe rastlanmamıştır.

7- P.M.Y.O'larında verilen eğitimde, verimi arttırmak adına:

- P.M.Y.O'larda branşlaşma (TEM, KOM, Asayiş, Lojistik, Trafik... vb.) olmalı,
- Şu anki sistem iyi ve devam etmeli,
- Sizce.....

Eğitimde verimi arttırmakla ilgili bu soruya deneklerin % 71'i; *P.M.Y.O'larında branşlaşma olmalı*, % 12'si; *Şu anki sistem iyi ve devam etmeli*, % 17'si; *nden bir kısmı branşlaşma konusundaki ümitsizliklerini, bir kısmı ilk etapta mesleğin her biriminde belli bir süre çalışıp daha sonra yeteneklerine branşlaşmanın sağlanmasını ve okullarda ilk yıl genel bir mesleki eğitim verilmesini ikinci yıl da öğrencilerin kapasitelerine göre branşlaşmaya tabi tutulmalarını dile getirmişlerdir.*

8- Başarılı öğrencilerin belirli yüzdesinin mezuniyette:

- Öğrencilere başarı sıralamasına göre tercih hakkı sağlanmalı,
- Dereceye giren öğrencilerin doğrudan Orta Kademe Amir Yetiştirme Kurslarına girmesi sağlanmalı,
- Sizce.....

Öğrencilerin eğitim sürecindeki motivasyonlarını artırma amaçlı düşünülen bu soruya deneklerin % 55'i; *Öğrencilere başarı sıralamasına göre tercih hakkı sağlanmalı*, % 34'ü; *Dereceye giren öğrencilerin doğrudan Orta Kademe Amir Yetiştirme Kurslarına girmesi sağlanmalı*, % 8'i ise bu soruyu kendilerince yorumlayıp; *Emniyet Teşkilatı'nın her ferdinin fakülte mezunu olması ve mesleğe polis memuru rütbesiyle başlayıp gösterdiği başarı oranında yükselebilmesi gerektiğini* söylemişlerdir. Deneklerin % 1'i de bu soruyu boş geçmiştir.

9- P.M.Y.O'larında halen okutulan dersler arasından yandaki kutucuklara;

- Gereksiz gördüklerinize (G),
- Azaltılmasına inandıklarınıza (A),
- En gerekli gördüklerinize (E), harfini yazınız.

Verimi artırma adına okullarda okutulan derslerin değerlendirildiği bu soruda 1. sınıflardaki en gereksiz görülen üç dersle ilgili olarak deneklerin % 31'i; *Türk Dili*, % 22'si; *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, % 19'u da; *İngilizce* derslerini,

En gerekli görülen dersler arasından deneklerin % 84'ü; *Silah Bilgisi ve Atış*, % 83'ü; *Mesleki Yazışma*, % 81'i ise; *Polisin Görev ve Yetkileri* derslerini,

Azaltılması gereken derslerle ilgili olarak deneklerin % 45'i; *Hukuk Başlangıcı*, % 44'ü; *Devletin Yapısı ve Nitelikleri* ve % 43'ü ise *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi* derslerini seçmişlerdir.

2. sınıflarla ilgili yapılan değerlendirmede ise en gereksiz görülen üç dersle ilgili olarak deneklerin % 22'si; *Rehberlik Uygulamaları*, % 19'u; *Davranış Bilimleri*, % 16'sı ise; *Toplumsal Psikoloji* derslerini,

En gerekli görülen derslerle ilgili olarak deneklerin % 83'ü; *Silah Bilgisi ve Atış*, % 78'i; *Polis Savunma Taktikleri*, %

70'i ise *Olay Yeri İnceleme ve Kriminastik* derslerini,

Azaltılması gereken derslerle ilgili olarak ise deneklerin % 42'si *Rehberlik Uygulamaları*, % 34'ü; *Davranış Bilimleri*, % 28'i da *Toplumsal Psikoloji* derslerini tercih etmişlerdir.

10- P.M.Y.O'larında eğitim sorunlarının giderilmesi ve verimin artırılması konusunda yapılması gereken değişiklikleri öncelik sırasına göre sıralayınız.

- I- P.M.Y.O'larında yatılılık sistemi kaldırılmalı,
- II- P.M.Y.O'larının büyük şehir statüsündeki illerde kurulması,
- III- P.M.Y.O'ları üniversiteler gibi bölümlerden oluşmalı,
- IV- Öğretim elamanlarını kendi bünyesinde, uzman personelle oluşturulması,
- V- Eğitim sisteminde uygulamaya daha çok önem verilmeli

Okullardaki eğitim sorunlarını gidermek ve verimi artırmakla ilgili hazırlanan bu soruya deneklerce öncelik derecesine göre değişmesi gerektiğine inanılan yeniliklerin sıralaması ankete aşağıdaki gibi yansımıştır:

- 1...I P.M.Y.O'larda yatılılık sistemi kaldırılmalı,
- 2...V Eğitim sisteminde uygulamaya daha çok önem verilmeli,
- 3...II P.M.Y.O'ların büyük şehir statüsündeki illerde kurulması,
- 4...IV Öğretim görevlilerini kendi bünyesinde, uzman personelle oluşturulması,
- 5...III P.M.Y.O'ları üniversiteler gibi bölümlerden oluşmalı.

Yukarıda da görüldüğü gibi ilk öncelik yatılılık sisteminin kaldırılması, ardından uygulamaya daha çok önem verilmesi ve okulların büyükşehir statüsündeki illerde kurulması ilk üçe giren tercihler arasında yer almıştır.

11- Daha verimli bir eğitim-öğretim için P.M.Y.O'larının 2 yıl olan eğitim süresi:

- a) Uzatılmalı,
- b) Kesintisiz eğitim verilip süre 1,5 yıla indirgenmeli,
- c) Daha kısaltılmalı,
- d) Şuan ki sistem iyi,
- e) Sizce.....

Yine verimi artırma ile ilgili bu soruya deneklerin % 36'sı; *Daha kısaltılmalı*, % 21'i; *Şuan ki sistem iyi*, % 7'si; *Uzatılmalı*, % 5'i ise *Kesintisiz eğitim verilip süre 1,5 yıla indirgenmeli*, demiş, % 31'i tarafından da yorumlanarak; *9 aylık bir eğitim sistemi yeterli bulunduğu; Yoğunlaştırılmış 4 ay temel eğitim, 4 ay da uygulama olma toplam 8 ay, 6 ay teorik eğitim 6 ay staj toplam 12 ay, uygulamanın arttırıldığı ara verilmeden daha kısa bir zaman (örneğin 1 yıl) ve askerliğini yapanların okul süresinin 1 yıl olarak kabul edilmesi* gibi çeşitli düşünceler aktarılmıştır.

12- P.M.Y.O'larında nasıl bir eğitim programı uygulanmalıdır?

- a) ABD veya AB ülkelerinin eğitim programı uygulanmalı.
- b) ABD ve AB ülkelerinin eğitim programı dikkate alınarak Milli bir eğitim programı oluşturulmalı.
- c) P.M.Y.O'lar şu anda gayet güzel işliyor başka ülkelere örnek oluşturabilir.

Okullarda uygulanan eğitim programının değerlendirilmesi ile ilgili bu soruya deneklerin % 79'u; *ABD ve AB ülkelerinin eğitim programı dikkate alınarak Milli bir eğitim programı oluşturulmalı*, % 13'ü; *ABD veya AB ülkelerinin eğitim programı uygulanmalı*, % 6'sı ise; *P.M.Y.O'lar şu anda gayet güzel işliyor başka ülkelere örnek oluşturabilir*, şeklinde cevaplandırmış, % 2 denek ise bu soruyu boş bırakmıştır.

13- P.M.Y.O. öğrencilerinin staj programı

- a) Mevcut sistem devam etmeli
- b) Mevcut sistemdeki staj süresi 1 aydan 2 aya çıkarılmalı

- c) 2. sınıfın 2. yarısı tamamen staj olmalı
d) Sizce.....

P.M.Y.O. öğrencilerinin staj programlarıyla ilgili bu soruya deneklerin % 76'sı; 2. Sınıfın 2. Yarısı tamamen staj olmalı, % 6'sı; Mevcut sistem devam etmeli, % 6'sı ise; Mevcut sistemdeki staj süresi 1 aydan 2 aya çıkarılmalı, şıklarını işaretlemişlerdir. Deneklerin % 12'since de; okulların büyük şehirlerde açılarak 2. sınıfın 2 günü ders 3 günü de staj olmalı, 1 yıl eğitim, 1 yıl staj olmalı, her iki yılın sonunda birer ay staj yapılmalı, 1. yıl teorik eğitimin ardından 2. yıl ise kadrolarda stajyer olarak çalışılması gibi farklı yorumlar yapılmıştır.

14- P.M.Y.O. öğrencilerinin staj süresince eğitimlerinde: (Birden fazla şık işaretlenebilir)

- a) 2. sınıf öğrencilerine 2. dönemde okul içinde bizzat silahlı idari, inzibati görevler verilerek hem büro hem koruma hizmetlerinde daha mezun olmadan sorumluluk verilmeli ve kadroya adaptasyonları sağlanmalıdır,
b) Staj eğitiminde polis oto devriye hizmetleri ve maçlarda gerekli teçhizatla bizzat katılmaları daha gerekli olur. Bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır,
c) Stajlarda sadece büro hizmetleri yerinde görülmeli,
d) Henüz öğrenci statüsünde olduklarından riskli olabilecek her türlü görevden uzak tutulmalı, bürolara alınmamalı,
e) Sizce.....

Öğrencilerin staj eğitimlerinin içeriği ve kapsamının değerlendirildiği bu soruya deneklerin % 60'ı; (A) ve (B) şıklarını birlikte, % 19'u; (B) şikkını, % 15'i; (A) şikkını, % 1'i; (C) şikkını, % 4'ü; (D) şikkını, % 1'i; (B) ve (C) şikkını işaretlemiştir.

15- P.M.Y.O'larında öğrencilerin sosyalleşmelerini engelleyen en büyük engeller nelerdir?

- a) Yatılı olması,
b) Küçük illerde kurulması,
c) Teknolojiden yeterince yararlanamama
d) Disiplin
e) Sizce.....

P.M.Y.O'ları öğrencilerinin sosyalleşmelerini engelleyen faktörlerin tespiti amaçlı hazırlanan bu soruya deneklerin % 40'ı; Yatılı olması, % 22'si; Küçük illerde kurulması, % 9'u; (A), (B) ve (C) şıklarını birlikte, % 7'si; Teknolojiden yeterince yararlanamama, % 6'sı; (A) ve (D) şikkını birlikte, tercih etmişlerdir. Geri kalan % 16'sı ise; Öğrencilerin sosyal olabilmesi için eğitici ve idari personelin ne kadar sosyal olduğuna bakılmalı, Eğitim programlarında sosyal aktivitelere yer verilmeli ve okullar sosyal aktivite imkanı olan yerlerde kurulmalı, Yatılılık, teknolojiden yararlanamama, sıkı disiplinin varlığı, öğrencilerin sosyalleşmeye ihtiyaçlarının bulunmadığı, mesleğe girince istedikleri gibi sosyalleşebilecekleri, Eğitimcilerin insan psikolojisini bilmeyen kişilerden olması, gibi farklı yorumlar yapmışlardır.

16- Türkiye'deki P.M.Y.O'larının sayısı:

- a) P.M.Y.O. sayısı 10 olmalı, öğrenci kapasitesi 1000 kişi olmalı,
b) P.M.Y.O. sayısı 20 olmalı, öğrenci kapasitesi 500 kişi olmalı,
c) P.M.Y.O. sayısı yirmiden fazla olmalı, öğrenci kapasitesi 500'den daha az olmalı,
d) Sizce.....

Türkiye'deki P.M.Y.O'larının olması gereken ideal sayının tespiti ile ilgili olarak sorulan bu soruya deneklerin % 58'i; (A) şikkını, % 20'si; (B) şikkını, % 14'i; (C) şikkını, % 8'i ise; (D) şikkını

tercih etmişlerdir. Ayrıca bir denek de şıkları boş bırakmıştır. Yapılan yorumlar arasında ise; *İhtiyaçlar ve kaliteyi sağlayabilme durumuna göre sayı ve kapasite değişebileceği, Öğrenci*

sayısının azaltılmasıyla daha iyi bir eğitim verilebileceği ve her ilde bir okul açarak öğrenci sayıları da otomatik olarak standartlara düşebileceği gibi bazı düşünceler bulunmaktadır.

4. SONUÇLAR

Polis eğitim sürecinde kat edilen 120 yıllık zaman diliminde Emniyet Teşkilatı'nın çok ciddi mesafeler kat ettiği açıktır. Ancak zaman çok hızlı bir şekilde akmakta ve her geçen anın sonunda yeryüzünde büyük değişiklikler meydana gelmektedir. Bu durum suç oranlarına olduğu gibi suç çeşitlerine de yansımaktadır. Bu nedenle polis eğitimi de söz konusu değişim ve gelişimden payına düşeni almak zorundadır. AB süreciyle birlikte geçilen kredili sistem ve dönemlik derslerle beraber müfredatta gerçekleştirilen değişikliklerin yanında bazı derslerin kaldırılarak yerine yeni derslerin konulması gelecek adına ümit verici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Öğrenci, okul ve kadro (İlçe Emniyet Müdürlüğü) personelinden oluşan 100 kişilik bir grup üzerinde gerçekleştirilen anket çalışmasından hareketle polis eğitiminde karşılaşılan sorunlara getirilen çözüm önerileri aşağıda sunulmuştur:

1. Öğrencilerin sosyalleşmesindeki en büyük engellerden birisi olan yatılılık sistemi kaldırılmalı veya yumuşatılarak isteğe bağlı hale getirilmelidir.
2. Polis Meslek Yüksekokulları nüfusu 400 bin ile daha fazla olan il merkezlerinde kurulmalıdır.
3. Polis Meslek Yüksekokulları mutlaka üniversite olan merkezlerde açılmalıdır.
4. Polis Meslek Yüksekokulları 750-100 kişilik tam kapasiteli ve yeterli donanımlı büyük okullar şeklinde konuşlanmalıdır.
5. Eğitici kadroları sivil akademisyenlerin yanı sıra emniyet mensubu eğitime yatkın ve akademik kariyeri bulunan personel arasından oluşturulmalıdır.
6. Eğitim sistemi uygulama ağırlıklı teorik olmalıdır.
7. Öğrencilere başarı sıralamasına göre tercih hakkı sağlanmalı, dereceye giren öğrencilere doğrudan orta kademe amir yetiştirme kurslarına katılımı sağlanmalıdır.
8. Okullarda verimi artırma adına ilk yıl genel bir eğitim ikinci yıl ise branş eğitimi verilmelidir. Üniversitelerde olduğu gibi farklı branşlardan meslek yüksekokulları oluşturulabilmelidir (Örneğin: Terörle Mücadele Bilimleri M.Y.O., Eğitim Bilimleri M.Y.O., Asayiş Bilimleri M.Y.O., Trafik Bilimleri M.Y.O., vb...)
9. Okullarda verimi artırma adına eğitim süresi kısaltılarak bu süre staj süresine eklenebilir.
10. ABD ve AB ülkelerinin eğitim programı dikkate alınarak Milli bir eğitim programı oluşturulmalıdır.
11. Mezuniyet sonrası kadrolarda verimi azami dereceye çıkarabilmek için 2. sınıfın ikinci yarısında öğrenciler okul içerisindeki büro ve koruma hizmetlerinde çalışabilmeli ve staj eğitimlerinde aktif olarak çalışabilmeleri yönünde gerekli yasal düzenlemelere gidilmelidir.
12. Sosyal ve özgüven sahibi polis memurları yetiştirebilmek için öncelikle Polis Meslek Yüksekokulları'nda görev yapacak personelin de sosyal, özgüven sahibi, eğitimci ve insan psikolojisinden anlayan kişiler arasından seçilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alyot, H. T.(2008), “Türkiye’de Zabıta Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum”, Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Türk Polis Tarihi Araştırmaları Merkezi Yayını.
- Aytaç, Ö., Bilir, İ.(2000), “Polis Eğitimi: Polis Akademisi, Polis Koleji, Polis Okulları, Eğitim Daire Başkanlığı ve Daire Başkanlıklarının Hizmetiçi Eğitim Kurslarına Eleştirel Bir Yaklaşım Denemesi”, Polis Dergisi, C. 6, 307-336.
- Çağlar, A. (2000), “Türk Polisi’nde Sosyalleşme ve Polis Kültürü”, Polis Bilimleri Dergisi, C.2, S.7-8, 87-110.
- Doğutaş, C., Dolu, O., Gül, S.K. (2007), “A Comparative Study Of The Police Training In The United Kingdom, The United States And Turkey İngiltere, ABD ve Türkiye’deki Polis Eğitimlerine Karşılaştırmalı Bir Bakış”, Polis Bilimleri Dergisi S.1-4, C. 9, 1-20.
- Dursun, Z., Ürk, R. (2001), “Polisin Eğitim Sorunu”, 21. yy. da Polisin Eğitimi Sempozyumu, 33-44.
- Erol, İ. (2003), “Değişimden Neler Bekliyoruz?”, E.G.M. Polis Dergisi, S.35, 39-41.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Web Sayfası (2009).
- Fındıklı, R. (2001), “Polis Eğitiminin Sorunları”, 21 yy. da Polisin Eğitim Sorunları, 15-26.
- Gül, M., (2003), “Konya Polis Mektebi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.10, 131-46.
- Gülşen, H.(2001), “Polis Eğitim Sorunları Konulu Seminer Notları”, E.G.M. Polis Dergisi, S.26, 455-457.
- Hakem Gazetesi (1326), S. 88.
- Koçak, S., İmal, R., Balcı, F.(2003), “Cumhuriyet Dönemi Polis Eğitim Sistemi ve Çağdaş Yaklaşımlar”, E.G.M. Polis Dergisi S.34, 302-311.
- Konya Ereğli Polis Meslek Yüksekokulu Özet Brifingi (2008),1-6.
- Meral, U. (2003), “Türkiye’de Meslek Standartlarının Durumu ve Polis Meslek Standartları”, E.G.M. Polis Dergisi, S. 37, 159-165.
- Murat, M., Uygun, Ö.(2004), “Polis Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Ders Başarılarını Etkileyen Etmenlere İlişkin Görüşler”, Polis Bilimleri Dergisi, S. 1-2, C. 6, 97-114.
- Okçabol, D. (1940), “Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi”, Ankara Polis Enstitüsü Neşriyatı.
- Örge, G. (1965), “Polis Okulları Tarihçesi”, Polis Emeklileri Polis Dergisi, S.357, 10-11.
- Özcan, Y.Z., Çağlar, A. (1994), “Who Are The Future Police Elites? Socio-Economic Background Of The Students At The Police Academy İn Turkey”, Policing And Society, Vol.4, 287-301.
- Semiz, E, Gökçe, E. (1998), “21. yy.’da Polis Eğitimi”, 21. yy.’da Polis, 4-8.
- Sönmez, N., Sönmez, E. (2001), “Polis Okulları: Eğitim Programı (Müfredat), Öğretim Kadrosu, Yerleşim ve Temel Sorunlar”, 21. yy.’da Polisin Eğitim Sempozyumu, 457-468.
- Şafak, A.,Şafak, A.(2002), “Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı”, Başkent Matbaacılık.
- Şahin, E. (2001), “1907’den 2000’e Polis Okulları”, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yazman, N.(1947), “Polis Mekteplerinin Tarihçesi”, Polis Dergisi, S. 310, 12-25.

**POPÜLER KÜLTÜRÜN
MESLEK SEÇİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
VAKIF VE DEVLET ÜNİVERSİTESİ MESLEK YÜKSEK
OKULU ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI
BİR ARAŞTIRMA**

**THE IMPACT OF POPULAR CULTURE
ON OCCUPATIONAL CHOICE:
A COMPARATIVE STUDY REGARDING STUDENTS OF VOCATIONAL
HIGH SCHOOLS AT FOUNDATION AND STATE UNIVERSITIES**

Ebru Özlem GÜVEN¹

Arzu AZİZAĞAOĞLU²

Barış AKSU³

ABSTRACT

Occupational choice is one of the main issues about which young people are worried since decision about one's occupation that covers most of his/her life will form the basis of social status in future as well. Every young person, who is on the threshold of making a choice about his/her future, takes a decision, being affected by certain factors when occupational choice is concerned. Dreams regarding the position that one wishes to achieve in future is not the only criterion in occupational choice, but it is observed that social, economic, psychological, demographic and cultural factors that people are in interaction with throughout their lives influence the choices far more strongly. In this study, focus is on popular culture with respect to its effect on occupational choice and, therefore relationship between occupational choice and popular culture is examined. The word popular is defined in dictionary as "in conformity with taste of people" and "preferred, liked by people, known by everyone". In this context, it is aimed to find out whether young people are influenced by imitation, majority acceptance, affectation, money, wealth, image and estate which are only a few of popular culture elements when it is time to make occupational choice.

Key Words: Occupational Choice, Popular Culture, Vocational High Schools Students

ÖZET

Meslek seçimi gençlerin üzerinde en fazla kaygılandığı konulardan birisidir. Çünkü kişinin ömrünün büyük bir bölümünü kapsayacak olan mesleğine karar vermesi aynı

¹ Öğr. Gör. Ebru Özlem GÜVEN, İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil MYO, Turizm Rehberliği Programı, ebruguvan@anadolubil.edu.tr

² Öğr. Gör. Arzu AZİZAĞAOĞLU, Kocaeli Üniversitesi, Kandıra MYO, Tekstil Programı, arzu_azizagaoglu@hotmail.com

³ Öğr.Barış Aksu, Kocaeli Üniversitesi, Kandıra MYO, İşletme Programı, barisaksu@yahoo.com

zamanda onun gelecekteki toplumsal statüsünün de temelini oluşturmaktadır. Geleceği ile ilgili seçim aşamasına gelmiş olan her genç meslek seçimi söz konusu olduğunda bir takım faktörlerin etkisi altında kalarak karar vermektedir. Kişilerin gelecekte ulaşmayı arzuladıkları konuma yönelik hayalleri meslek seçiminde tek kriter olmamakta, kişinin yaşamı boyunca etkileşim halinde bulunduğu sosyal, ekonomik, psikolojik, demografik ve kültürel faktörlerin etkisinin daha ağır bastığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmada, meslek seçimini etkilemesi bakımından popüler kültür üzerinde durulmuş ve meslek seçimi ile popüler kültür ilişkisi incelenmiştir. Popüler kelimesi sözlük anlamı ile “halkın zevkine uygun” ve 'halkın tuttuğu, sevdiği, herkesin tanıdığı” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda meslek seçimi aşamasına gelmiş gençlerin popüler kültürün öğelerinden bazıları olan taklit, çoğunluk tarafından kabul görme, özentî, para, zenginlik ve imaj ile statü beklentisinden etkilenip etkilenmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Seçimi, Popüler Kültür, MYO Öğrencileri

1. GİRİŞ

Kişinin gelecekteki yaşam tarzının belirlenmesinde dönüm noktası olan mesleğini seçerken doğru ve isabetli bir karar vermesi yaşam kalitesini ve mutluluğunu etkilemesi nedeniyle son derece önemlidir. Kişinin mutluluğunda doğrudan etkili olan faktörlerin en önemlisi çalışma hayatıdır. Bu nedenle çalışma hayatında ve özel hayatta mutlu olmanın, iyi bir kariyer elde etmenin ilk adımı kişinin kendisine uygun olacak mesleği seçmesiyle mümkündür. Meslek seçimi, gençler için yaşamlarındaki en önemli kararlardan birisi olmakla birlikte birçok faktörden etkilenen karmaşık bir süreçtir. Bireyin bu karar sürecinde etkilendiği bir dizi değer yargısı, ilgi ve inançları söz konusudur. Yapılan araştırmalar mevcut bilgi birikimi, bireyin bu kararında mesleğe yönelik olarak duyduğu ilgi, sahip olduğu değerler ve elde edeceği tatmin gibi faktörlerin yanı sıra kişisel özelliklerinin ve çevresel şartların da etkili olduğunu göstermektedir (Tokar, Fisher ve Subich, 1998). Öte yandan, sosyo-ekonomik durum, kültürel değerler ve aile ile yakın çevre etkisi gibi etmenler de, ülkeler ve kültürler arasında farklılık göstermekle birlikte meslek seçiminde önemli rol oynamaktadır (Brown, 2002).

Kendine uygun meslek seçmiş olan kişilerin işlerini severek yaptığı, mesleğinde ilerlediği ve böylece hem coşkulu hem mutlu hem de verimli olarak yaşamlarını sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Buna karşılık yetenekleri ve ilgilerine uygun olmayan meslek seçen kişilerin ise; çalışmaya karşı isteksiz, işe devamsız, verimi düşük, yeniliklere direnen ve her zaman mesleklerini değiştirme gayreti içinde oldukları görülmektedir. Bu hem mutsuzluğu yaşayarak çalışmaya gayret eden kişi için hem de işveren için çalışma hayatında istenmeyen bir durumdur. Bu nedenledir ki, meslek seçimi arifesine gelmiş öğrencilerin mutlu ve verimli olabilecekleri mesleklere yönelmeleri için öncelikle onları meslek seçiminde hangi faktörlerin etkilediği ve bunların etki düzeyleri ortaya çıkarılmalıdır.

Bu çalışmada, meslek seçiminde etkili olan faktörler ve özellikle de günümüz Türkiye’inde toplumun geneline hakim olan “Popüler Kültür” ile meslek seçimi ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Popüler kelimesi sözlük anlamı ile “halkın zevkine uygun” ve 'halkın tuttuğu, sevdiği, herkesin tanıdığı” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda meslek seçimi aşamasına gelmiş gençlerin popüler kültürün öğelerinden bazıları olan taklit, çoğunluk tarafından kabul görme, özentî, para, zenginlik ve imaj ile statü beklentisinden etkilenip etkilenmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

2. MESLEK SEÇİMİ

Kişilerin belli bir eğitimle ve/veya birikimle edindikleri ve hayatlarını kazanmak için sürdürdükleri düzenli ve kurallı faaliyetler bütünü olarak tanımlanan meslek, nitelikleri ve sağladıkları olanaklar yönünden çok çeşitlilik göstermektedir. Bir kimsenin, çeşitli meslekler arasından en iyi yapabileceğini düşündüğü faaliyetleri içeren ve kendisine en üst düzeyde doyum sağlayacağına inandığı bir mesleğe yönelmesi istenen ideal durum olmasına rağmen her zaman bu ideale ulaşmak mümkün olmamaktadır.

Farmer (1987), meslek seçimi konusundaki motivasyonun; bireyin geçmişi ile sahip olduğu kişisel ve çevresel değişkenler arasındaki karmaşık etkileşim sürecinin sonucu olduğunu öne sürmektedir. Farmer bu modelde, bireyin geçmişi anlamında cinsiyet, etnik yapı, sosyoekonomik durum ve yaş gibi değişkenleri ifade etmiştir. Farmer (1987), “geçmiş, kişisel ve çevresel değişkenler” üçlüsünün, kariyer seçimi konusunda doğrudan etkili olduğu kadar dolaylı bir etkisinin de olduğunu vurgulamıştır. Örneğin bireyin seçeceği meslek ve ailesi arasında uyum sağlamakla, alacağı sosyal desteği dikkate almasında, bu üçlünün dolaylı etkisinin söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Meslek seçimi ve olası bir karara varma beklentisi çoğu zaman belirsizlik içeren karmaşık bir süreçtir. Belirsizliğin nedeni, bireyin hayatını bütünüyle etkileyecek olan meslek seçiminin taşıdığı potansiyel sonuçlardan kaynaklanmaktadır. Birey bu süreçte olası bazı senaryolar kurar, geleceğe yönelik planlar yapar ve hatta gelecekte bütün bu belirsizliğin azaldığını veya yok olduğunu düşler. Öte yandan bu süreci karmaşıklaştıran ise, bireyin son karara varmadan önce dikkate almak zorunda olduğu, mesleğin elde edeceği gelir, sosyal saygınlık, tatmin düzeyi, sağlayacağı güvenlik ve istikrar durumu, başarı durumu gibi çok sayıda faktörün olmasıdır. Karar sürecini yaşayan birey bütün bu faktörlerin varlığının ve bunların nasıl analiz edilmesi gerektiğinin farkında olabilir veya olmayabilir. Ayrıca son kararını vereceği zaman bu faktörleri eleme veya aralarında bir denge kurabilme kapasitesine de sahip olmayabilir. Bu durum kariyer seçimi sürecini son derece karmaşık ve öğrenilmesi gereken bir süreç haline getirmektedir (Athanasou, 2003). Bu noktada meslek seçimi aşamasına ulaşmış olan gençlere profesyonel nitelikte yol gösterebilecek kariyer birimleri ya da merkezlerinin varlığı ile buralarda görev yapacak bilinçli ve eğitilmiş profesyonellere olan ihtiyacın önemi de artmaktadır.

Gençler yaşama dair deneyimlerinin çok az olduğu bir dönemde hayatlarının en önemli kararlarından biri olan meslek seçimini yapmak zorunda kalmaktadır. Gelecekte hangi mesleğin geçerli olacağı konusunda endişeye kapılan gençler meslek seçimi konusunda net ve kararlı olamamakta ve bazı faktörlerin etkisi altında kalmaktadırlar. Bu kararı verirken gençlerin etkilendiği faktörlerin başında yaşadığı toplumda saygın olarak kabul edilen popüler bazı mesleklerin üyesi olduğunda kendisinin de saygın bir kişi olacağına inanması gelmektedir. Oysaki kendi yeteneklerine ve kişiliğine uymayan meslekleri seçtiklerinde mutsuz olmaları kaçınılmazdır. Bilim ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte bazı mesleklerin yok olurken çok sayıda yeni mesleklerin ortaya çıktığı düşünüldüğünde ise; bugün saygın olan bir mesleğin gelecekte çekiciliğini kaybetme olasılığının söz konusu olduğu görülmektedir. Bu nedenle gençlerin kendi yeteneklerini, ilgilerini ve seçecekleri meslekten ne gibi yararlar beklediklerini açık olarak ifade edebilmeleri ve seçimlerini buna göre yapmaları gerekmektedir (Kuzgun, 1986).

Yazın incelendiğinde genel olarak meslek seçimini etkileyen faktörler şu şekilde sınıflandırılmıştır (MEB, 2007);

- Kişinin cinsiyeti ve fiziksel özellikleri
- Kendi istek ve hayalleri
- Benlik kavramı, ilgileri, özel yetenekleri ve zekası
- Meslek hakkındaki bilgi düzeyi
- Akranlarının etkisi ve düşünceleri
- Mesleki olgunluk düzeyi
- Çalışma alışkanlıkları ve okul başarısı
- Ailenin sosyo-ekonomik durumu
- Çevrenin etkisi, ülkenin ekonomik durumu ve teknolojik gelişmeler
- Ailenin beklentisi ve kendisi hakkındaki düşüncesi
- Okul başarısı ve öğretmenlerin düşünceleri
- Mesleğin toplumdaki yeri, sağlayacağı gelir ve mesleğe olan ilgi / talep

3. POPÜLER KÜLTÜR

Popüler kültür geçmişten günümüze üzerinde çok fazla tartışılan bir kavramdır. Amerika’da kurulmuş olan Popüler Kültür Derneği’nin 1988 yılında New Orleans’ta gerçekleştirdiği on sekizinci yıllık toplantısına sekiz binden fazla kişinin katılması bunun kanıtlarından biridir. Bu ilginin başlıca nedeni hemen her konunun popüler kültür başlığı altında toplanabilmesidir (Featherstone, 2005).

Popüler kültür çevremizdeki tüm yaşamdır. Nachbar ve Lause popüler kültürü okyanustaki suya, bizleri de suyun içinde yüzen balıklara benzetmektedir. Balıklar suyun içinde bulduklarının, çevrelerinin tamamen suyla çevrili olduğunun ve hatta bu suyun dışında da başka ortamlar olabileceğinin, nasıl bilincinde değillerse, insanlar da popüler kültür içinde yaşarlar fakat suya her zaman çözümleyici biçimde bakamayabilirler.

Popüler kavramı en yaygın kullanımı ile; “halka ait olan“ , “halkın tasvip ettiği, uygun gördüğü” anlamına gelmektedir. Bununla birlikte günümüzde; “bir çok kişi tarafından sevilen ve seçilen” anlamıyla da kullanılmaktadır. Böylece popüler sanatçı, popüler tv programları, popüler meslekler gibi yeni ifade biçimleri ortaya çıkmıştır (Korkmaz ve Erdoğan, 1994). Popüler kültür; geniş halk kitleleri tarafından benimsenen kültür olarak ifade edilebilir ki, günümüzde bu kültürün tetikleyicileri olarak basın ve yayın kuruluşları kabul edilmektedir.

Özkan (2006), popüler kültürün; alt sosyal sınıfların kültürü olup, egemen sınıfların, egemenliklerini sürdürebilmeleri için ideolojilerini yeniden üreterek sundukları, zevklerin, başkaldırıların, isyanların, saldırıların, direnişlerin, taklitlerin, hava atmaların, anlamların kültürü olduğunu ifade eder. Yani popüler kültür bir nevi bağımlı bireyler kültürüdür, başkalarının tasvip ettiğini yaşayanların kültürüdür ve popüler kültürün kapsayıcı bir niteliği vardır (Özbek, 2008).

Oktay (2002) popüler kültürün gündelik yaşamın kültürü olduğunu ifade etmektedir. Ona göre popüler kültür gerçekliğin olumsuz yanlarından kurtulmaya yaramakta ve yapay mutluluklar üretmektedir. Popüler kültür; kültürel değerleri ve gelenekleri, yeni formüller

biçiminde yansıtmaktadır. Entelektüel yabancılaşma olgusunun örtülmesinin araçlarından biri olarak popüler kültür, kitlelerin umutsuzluklarını, acılarını hafifletmektedir (Oktay, 2002). Popüler kültür aracılığıyla toplumların kültür dayatmalarına karşı kendi sığ ama yaygın kültürünü oluşturduğu söylenebilir (Kahraman, 2004). Kendi yaşamından yola çıkarak dış gerçekliğini anlamlandırma sürecinde insanın popüler kültürden etkilendiği söylenebilir. Varolanı benimsemek; varolandan daha iyisini ya da farklı olanı düşünmenin önüne geçerek hafifletme işlevi görür (Aydoğan, 2004). Hazır düşünülmüş ve benimsenmiş olanı kabul etmenin insanın hayatını kolaylaştırdığı düşüncesi popüler kültürün yaygınlaşmasına neden olan temel düşüncelerden biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca popüler kültürün yaygın bir çevre tarafından benimsenmesi, bu çevreler tarafından kabul görmek isteyen insanları da söz konusu kültürün bir parçası olmaya yönlendirmektedir.

Günlük yaşamın vazgeçilmez öğeleri haline gelen popüler ürünlerin oluşumunda medya ve kitle iletişim araçlarının rolü inkâr edilemez. Medya aracılığıyla oluşan kültürel ürünler, içinde yaşanan toplum ve kültürü yansıtır. Popüler kültür, gündelik yaşamın kültürü olması sebebiyle toplumun, dolayısıyla bireyin yaşanan anın mutluluğunu, geleceğin potansiyel mutluluğuna tercih etmesi kaçınılmaz olmaktadır. Popüler kültür popüler ürünleri ve eylemleri de (gösteriler, müzik, şarkı, kitaplar, filmler vb.) kapsar, tüketicide anında doyum sağlar. Kısacası “çok satan ve en çok tercih edilen her şey” popüler ürün olarak değerlendirilebilir. Popüler kültür, kitle iletişim araçlarınca saptanmaktadır. Kitle iletişimi yapımı gereği “standartlaşma” talep eder ve bu standartlaşma içeriğini “homojenleşmeye” ve standart / homojen olanı tercih etmeye zorlar (Düzgün, 2004).

4. POPÜLER KÜLTÜRÜN MESLEK SEÇİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: VAKIF VE DEVLET ÜNİVERSİTESİ MESLEK YÜKSEK OKULU ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; devlet ve vakıf üniversitelerinde okuyan öğrencilerin okudukları meslek programlarını seçmelerinde etkili olan faktörler belirlenmeye çalışılmaktadır. Özellikle bu faktörler içerisinde popüler kültürün öğelerinden bazıları olan taklit, çoğunluk tarafından kabul görme, özentî, para, zenginlik ve imaj ile statü beklentisinden etkilenip etkilenmediğinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

4.2. Araştırma Yöntemi

Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacıların görev yaptığı vakıf ve devlet üniversitelerinin her ikisinde de yer alan programlar olan Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Tekstil ve Moda Tasarımı, İşletme ve Bankacılık – Sigortacılık programlarının öğrencileri araştırmaya dahil edilmiş olup, anketlerin öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğini değerlendirmek ve araştırmanın geçerliliğini sağlayabilmek adına 25 öğrenci üzerinde bir pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve bazı soruların daha anlaşılır hale getirilmesi sağlanmıştır.

Devlet ve vakıf üniversitelerinden toplam 482 öğrenci ankete katılmış olup, araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için ankete katılanların gönüllü olmasına özen gösterilmiştir. Yapılan anket çalışmalarına yönelik bulguların elde edilmesinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Tüm testler için anlam düzeyi %5 ($p=0,05$) olarak alınmıştır.

Araştırmanın amacı bağlamında meslek seçiminde etkili olan faktörlerin ortaya çıkarılması amacıyla faktör analizi uygulanmış olup, popüler kültürün öğeleri de dikkate alınarak 7 adet faktör belirlenmiştir. Bunlar; İş bulma garantisi, Mesleki bilgi ve beceriye sahip olma, Sosyal saygınlık, imaj, statü ve yüksek kazanç, Aile, yakın çevre ve toplum, Basın ve yayın kuruluşları, Eğitim ve iş tecrübesi, Hayaller ve kariyer beklentisi faktörleridir. Bu faktörlerden “Sosyal saygınlık, imaj, statü ve yüksek kazanç”, “Aile, yakın çevre ve toplum” ile “Basın ve yayın kuruluşları” faktörleri popüler kültürün öğeleri olarak geliştirilmiştir. Her bir faktöre ait 24 sorunun 5’li likert ölçeğinde cevaplayıcının katılım derecesine göre cevaplandırılması istenmiştir.

4.3. Araştırma Bulguları

4.3.1. Demografik

Ankete katılanların demografik bilgilerinin ayrıntıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu demografik bilgilerin öğrencilerin okul statülerine göre oluşan farklılıklarına Ki-kare testiyle bakılmıştır. Sonuçta, öğrencilerin kaçınıcı sınıfta oldukları, mezun oldukları lise türü ve üniversiteye yerleşim biçimi ile okullarının statüsü arasında bir farklılaşma mevcuttur. Buna göre; devlet üniversitesinde okuyanların % 60,4’ü meslek lisesi mezunu iken vakıf üniversitesinde okuyanların % 55,8’i düz lise çıkışlıdır ($p<0,05$). Bununla birlikte, ÖSYS puanıyla üniversiteye girenler vakıf üniversitesinde daha fazladır ($p<0,05$).

Tablo 1: Öğrencilerin demografik bilgileri

		Statü				Test	
		Devlet		Vakıf		χ^2	p
		n	%	n	%		
cinsiyet	Kız	178	74,2%	177	73,1	0,07	0,80
	Erkek	62	25,8%	65	26,9		
	Toplam	240	100%	242	100		
program	Bankacılık / Sigortacılık	60	25,0%	61	25,2	0,54	0,91
	Halkla İlişkiler / Reklam	60	25,0%	67	27,7		
	Tekstil	60	25,0%	57	23,6		
	İşletme	60	25,0%	57	23,6		
	Toplam	240	100%	242	100		
mezun olunan lise	Düz Lise	66	27,5%	135	55,8	40,03	,000*
	Meslek Lisesi	145	60,4%	86	35,5		
	Diğer	29	12,1%	21	8,7		
	Toplam	240	100%	242	100		
yerleşim şekli	ÖSYS Puanı	121	50,4%	180	74,4	33,55	,000*
	Sınavsız Geçiş	115	47,9%	55	22,7		
	Programlararası Geçiş	4	1,7%	7	2,9		
	Toplam	240	100%	242	100		
memnuni- yet	Evet	167	69,6%	170	70,2	5,08	0,08
	Hayır	30	12,5%	17	7,0		
	Emin Değilim	43	17,9%	55	22,7		
	Toplam	240	100%	242	100		

Çalışmaya katılan tüm öğrencilerin %26,3'ü erkek ve %73,7'si kızlardan oluşmaktadır. %47,9'u meslek lisesi ve %41,7'si de düz lise mezunu olan öğrencilerin %62,4'ü üniversiteye ÖSYS puanı ile, %35,3'ü sınavsız geçiş ile ve %2,3'ü de programlararası geçiş ile yerleştirildiğini söylemiştir.

Ankete katılan öğrencilerin okudukları programa göre dağılımı ise şöyledir: Bankacılık/Sigortacılık; %25,1, Halkla İlişkiler/Reklam; %26,3, Tekstil; %24,3 ve İşletme; %24,3. Öğrencilerin okudukları bölümden (veya mesleklerinden) memnun olup olmadıkları sorusuna ise %69,9'u memnun olduğunu belirtmiştir.

4.3.2. Faktörler

Aşağıdaki tabloda öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitelerin vakıf / devlet statülerine göre belirttikleri faktörler karşılaştırılmıştır. Bu testte varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. ANOVA sonucuna göre, en önemli faktörler olarak belirtilen “İş bulma garantisi” ve “Mesleki bilgi ve beceriye sahip olma” her iki okul statüsünde de benzer değere sahiptir. Aralarında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0,05$). Üçüncü sırada yer alan “Sosyal saygınlık, imaj, statü ve yüksek kazanç” faktörü iki okul arasında istatistiksel olarak farklılaşmıştır ($p=0,006<0,05$). Vakıf üniversitesinde okuyan öğrenciler ($3,52 \pm 0,79$), devlet üniversitesinde okuyanlara ($3,32 \pm 0,81$) göre bu faktörü daha fazla önemsemektedirler. “Aile, yakın çevre ve toplum” faktörünü vakıf üniversitesinde okuyanlar diğerlerine göre daha fazla önemli bulmaktadır ($p=0,003<0,05$). Benzer şekilde, yine vakıf üniversitesinde okuyanlar, “Basın ve yayın kuruluşları” ve “Hayaller ve kariyer beklentisi” faktörlerini devlet üniversitesinde okuyanlara göre daha çok değerlendirmektedirler ($p=0,000<0,05$ ve $p= 0,000<0,05$). “Eğitim ve iş tecrübesi” faktörünün her iki okul öğrencileri tarafından değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilememiştir. ($p=0,121>0,05$)

Tablo 2: Faktörlerin okul statülerine göre farklılıkları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma garantisi	Gruplarası	1,92	1	1,92	3,07	0,081
	Grup içi	300,29	480	0,63		
	Toplam	302,20	481			
Mesleki bilgi ve beceriye sahip olma	Gruplarası	1,51	1	1,51	2,26	0,133
	Grup içi	320,82	480	0,67		
	Toplam	322,34	481			
Sosyal saygınlık, imaj, statü ve yüksek kazanç	Gruplarası	4,96	1	4,96	7,74	0,006
	Grup içi	307,90	480	0,64		
	Toplam	312,87	481			
Aile, yakın çevre ve toplum	Gruplarası	8,34	1	8,34	8,76	0,003
	Grup içi	456,94	480	0,95		
	Toplam	465,28	481			
Basın ve yayın kuruluşları	Gruplarası	14,69	1	14,69	15,81	0,000
	Grup içi	446,04	480	0,93		
	Toplam	460,73	481			
Eğitim ve iş tecrübesi	Gruplarası	2,46	1	2,46	2,42	0,121
	Grup içi	489,58	480	1,02		
	Toplam	492,04	481			
Hayaller ve kariyer beklentisi	Gruplarası	10,46	1	10,46	13,99	0,000
	Grup içi	358,91	480	0,75		
	Toplam	369,38	481			

Tablo 3: Faktörlerin okul statülerine göre aldıkları değerler

	Devlet		Vakıf	
	Ort	Std.Sap.	Ort	Std.Sap.
İş bulma garantisi	3,61	,80	3,74	,78
Mesleki bilgi ve beceriye sahip olma	3,44	,89	3,55	,74
Sosyal saygınlık, imaj, statü ve yüksek kazanç	3,32	,81	3,52	,79
Aile, yakın çevre ve toplum	2,87	1,01	3,14	,94
Basın ve yayım kuruluşları	2,72	,94	3,07	,98
Eğitim ve iş tecrübesi	2,53	1,02	2,67	1,00
Hayaller ve kariyer beklentisi	2,37	,76	2,66	,96

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma bulguları öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen en önemli faktörün “İş bulma garantisi“ olduğunu göstermektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hissedilen ekonomik krizin etkilerinin ve gündemden hiç düşmeyen işsizlik sorununun sonucu olarak bu faktörün birinci sırada önemsenen faktör olması şaşırtıcı değildir. Burada dikkati çeken öğrencilerin tüm faktörler arasında “hayaller ve kariyer beklentileri”nin meslek seçimi üzerinde en az dikkate aldıkları faktör olduğudur. “Hayaller ve kariyer beklentisi” faktörü vakıf üniversitesinde okuyan öğrenciler tarafından devlet üniversitesinde okuyan öğrencilere göre daha fazla önemli görülen faktör olmuştur. Ancak bu faktörün her iki üniversite öğrencileri tarafından en az önemsendiği ortaya çıkmıştır. Gelecekte hayallerine ve kariyer hedeflerine ulaşmak yerine farklı nedenlerle sevmediği işi yapma ihtimalinin yüksek olduğu genç nesillerin varlığı hiç kuşkusuz verimsiz çalışma ortamları ve mutsuz insanlara neden olacaktır. Bu nedenle meslek seçimi aşamasına gelmiş olan gençlere hayallerine ve kariyer beklentilerine ulaşmanın önemi ifade edilmelidir. Burada önerilen bir mentorluk sisteminin geliştirilmesi yoluyla hayalleri ile kariyer beklentilerine ulaşmış insanların okullarda konferans vermelerinin sağlanmasıdır. Bununla birlikte araştırmanın bulgularında “Mesleki bilgi ve beceriye sahip olma” faktörünün ise ikinci sırada yer alması öğrencilerin kendilerine uygun bir mesleği seçmiş olmanın önemini kavramış olmaları bakımından anlamlıdır. Hem vakıf hem de devlet üniversitesinde bu iki faktör benzer değere sahiptir. “Eğitim ve iş tecrübesi” faktörünün her iki okul öğrencileri tarafından değerlendirmeleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiş ve ikinci en az dikkate alınan faktör olarak sıralanmaktadır. Bu durum ortaöğretimde alınan eğitimin gençlerin meslek seçimi üzerinde daha az etkisinin olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında özellikle popüler kültürü temsilen geliştirilmiş olan “Sosyal saygınlık, imaj, statü ve yüksek kazanç”, geliştirilen yedi faktör arasından üçüncü dikkate alınan faktör olarak sıralanırken, “Aile, yakın çevre ve toplum” faktörü dördüncü ve “Basın ve yayın kuruluşları” faktörü ise beşinci sırada yer almaktadır. Yapılan analizde özellikle popüler kültür öğelerinin vakıf üniversitesinde okuyan öğrenciler tarafından devlet üniversitesinde okuyan öğrencilere göre daha fazla önemli görülen faktörler olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak özellikle kişinin toplum tarafından kabul görme isteği, sosyal çevresinde statü edinme arzusu, aile ve yakın çevre beklentileri ile basın yayın kuruluşlarının faaliyetlerinin meslek seçiminde kişinin hayalleri ve geleceğe yönelik kariyer beklentilerinden daha büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu, meslek seçiminde popüler kültür etkisinin güçlü olduğunu ancak en önemli olan faktör olan iş bulma garantisinin her şeyden daha büyük öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum vakıf üniversiteleri arasında mezuniyet sonrası iş bulma garantisi vaatlerini daha çekici hale getirmektedir.

KAYNAKLAR

Athanasou, J.A. (2003), “Factors Influencing Job Choice”, International Journal for Educational and Vocational Guidance, 3, 205-221.

Aydoğan, F. (2004), “Medya ve Popüler Kültür”, MediaCat Yayınları, İstanbul.

- Brown, D. (2002). "The Role of Work and Cultural Values in Occupational Choice, Satisfaction, and Success: A Theoretical Statement", *Journal of Counseling & Development*, 80, 48-56.
- Düzgün, M.(2004). "Popüler Kültür ve Ürünlerin Oluşumunda Medya", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl 5, Sayı 57
- Farmer, H., S., (1987), "A Multivariate Model for Explaining Gender Differences in Career and Achievement Motivation", *Educational Researcher*, 16 (2), 5-9.
- Featherstone, M.(2005), "Postmodernizm ve Tüketim Kültürü", Çev., Mehmet Küçük, 2.b., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, H.B. (2004), "Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye", 2.b., Everest Yayınları, İstanbul.
- Korkmaz, A. ve Erdoğan, İ. (1994), "Popüler Kültür ve İletişim", Ümit Yayınları
- Kuzgun ,Y. (1986), "Mesleki Rehberlik Gereksinmesi, Uygulamalar ve Sorunlar", *Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunları*, Safak Ofset Matbaası.
- Kuzgun,Y.(2001), "Meslek Seçimi", ÖSYM Yayını.
- MEB (2007), "Meslek Seçimi Rehberi".
- Razon N. (1994), "Bireyin Yasamında Meslek Seçiminin Önemi ve Meslek Seçiminde Mesleki Rehberliğin Yeri", *Pedagoji Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basım Evi.
- Tokar, D.M., Fisher, A.R., Subich, L.M. (1998), "Personality and Vocational Behavior: A Selective Review of the Literature", 1993-1997, *Journal of Vocational Behavior*, 53,115-153.
- Oktay, A. (2002), "Türkiye’de Popüler Kültür", 5. b, Everest Yayınları, İstanbul.
- Özbek, M.(2008), "Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski", İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özkan, H.H. (2006), "Popüler Kültür ve Eğitim", *Kastamonu Education Journal*, Vol:14 No:1.

PREFABRİK TÜNEL SEGMENT BETON UYGULAMALARI

PREFABRICATED TUNNEL SEGMENT CONCRETE APPLICATIONS

Ercan KARATAŞ¹ Naci BÜYÜKKARACIĞAN² Hasan UZUN³ Güven GÜRBÜZ⁴

ABSTRACT

Today, fast developing technology is affecting construction sector and new building technics and advanced production machines have been begunned to apply in every field of sector. Technics of opening tunnel has been developing for twenty-thirty years and full sided opening tunnel machines (TBM) has engaged a important place in tunnel buildings.

The key factor of successful TBM applications is correct calculation the speed of machine progress. Because speed of machine progress is the effective factor of completion time and price of tunnel.

In this study, Building methods of prefabricated segment concrete which is accommodated in tunnel, instead of plated concrete is analysed, and tests that are applied in steps before and after segment productions, are assessed.

Key words: TBM Machine, Prefabricated Segment Mould , Segment Concrete

ÖZET

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi inşaat sektörünü etkilemiş ve sektörün her alanında yeni yapım teknikleri ve gelişmiş üretim makineleri kullanılmaya başlamıştır. Tünel açma tekniklerinde de son yirmi-otuz yıl içerisinde yaygın bir gelişme gözlenmiş olup, tam cepheli tünel açma makineleri (TBM) tünel inşaatlarında önemli bir yer tutmuştur.

Başarılı TBM tekniği uygulamalarında anahtar faktör, makinelerin ilerleme hızının doğru olarak tahmin edilmesidir. Çünkü tünel projelerinde makinelerin ilerleme hızı, tünelin tamamlanma zamanını ve fiyatını belirlemede etkin faktördür.

Bu çalışmada; TBM teknolojisi kullanılarak açılan tünellerde tünel içerisine kaplama betonu yerine yerleştirilen prefabrike beton segmentlerin üretim yöntemleri incelenmiştir ve segmentlerin üretim öncesi ve sonrasındaki aşamalarda gerçekleştirilen deneyler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: TBM Makinesi, Prefabrike Segment Kalıbı ve Segment betonu

¹ Teknik Müdür, Konya Çimento Hazır Beton , e.karatas@vicat.com

² Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil MYO, nacibk@selcuk.edu.tr

³ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil MYO, huzun@selcuk.edu.tr

⁴ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil MYO, gurbuz@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Son yıllarda inşaat sektöründeki hızlı ilerleme ve teknolojik donanımların artması ile yapı tekniğinde ve tünel teknolojisinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Günümüzde tünel uygulamaları, kullanılan inşaat prensipleri açısından dört grup halinde incelenebilir. Bu gruplar;

- Aç-kapa metotla inşa edilen tüneller,
- Klasik metotla inşa edilen tüneller
- TBM Tünel Delme Makinesi ile inşa edilen tüneller
- Batırma Tünel (Immersed Tube) yöntemi, olarak sıralanabilir.

Madencilik ve inşaat sektöründe yeraltı yapılarının önemi teknolojik gelişmelere paralel olarak gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle yerleşim merkezleri ve büyük şehirlerde elektrik, su, kanalizasyon, telefon, doğalgaz ve metro tünelleri gibi yapıların açılması sırasında, çevreye ve yer üstünde yapılara zarar vermemesi için kullanılacak kazı yönteminin seçimi son derece önemlidir. Her ne kadar ilk yatırım maliyeti yüksek olsa da tam cepheli tünel açma makineleri (TBM) tasman gibi istenilmeyen yeraltı hareketlerini önleme kabiliyeti, daha sessiz, titreşimsiz ve hızlı çalışması nedeniyle günümüzde tercih edilen kazı makineleri haline gelmiştir. Sert, orta sert, yumuşak ve akıcı formasyonlar için kullanılacak kafa dizaynları ve keski tipleri, makineyi dengeleme sistemleri, tahkimat sistemleri, çıkarılan paşayı taşıma sistemleri çeşitli yönlerden farklılıklar göstermektedir. Açılacak yeraltı boşluğu boyunca geçilecek formasyonların önceden tespiti, kullanılacak makinenin seçiminde en önemli faktörlerden biri olmaktadır.

2. PREFABRİK SEGMENTTİN TASARIM AŞAMASI

2.1. Prefabrik tünel segment kalıp tasarımı

Prefabrike segmentlerin tasarımı, segmentin kullanılacağı tünelin güzergâhı boyunca geçilecek zeminin yapısına bağlı olarak yapılır ve bu kapsamda segment üretiminde kullanılacak kalıbın, kullanılacak donatının ve contanın da tasarımı gerçekleştirilir.

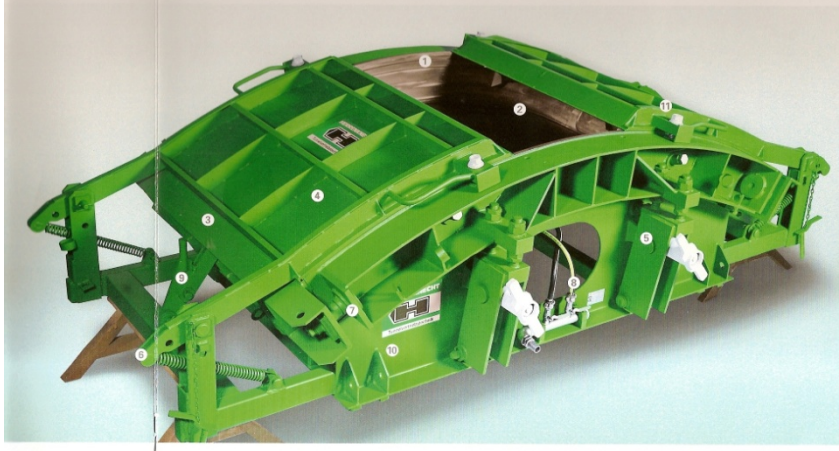
Prefabrike segmentlerin kalıpları, düzgün döküm yüzeyleri elde edilecek şekilde imal edilir. Böylelikle gerçek düzgün bir beton yüzeyi elde edilmesi sağlanır. Bağlantılar su geçirmez olacak ve kalıp yüzeyleri, bitmiş yüzeylerde herhangi bir yüzey olmayacak şekilde hazırlanırlar.

Yüklenici firma, Prekast segment kalıpları imal edecek firma ile anlaşırken kalıp şartname boyutlarına ve toleranslarına uygun plakalar imal edecek şekilde projelendirilip imal edilmesi sağlanır. Müşterek boyutları olan ve farklı kalıplarda dökülen plakalar birbirleri ile değiştirilebilecektir. Her türlü oluk donanımları, bulonlar ve bulon delikleri vs. temin edilecektir.

Prekast tünel segment kalıpları 6 parçadan oluşur. Bunlar “A-B-C-D-E” ve “F” Parçalarıdır. Tabandan başlarsak önce “C” Plakası yerleştirilir. Daha sonra sağına ve soluna “B” ve “D” Plakası yerleştirilir. Daha sonra üzerlerine “A” ve “E” plakası yerleştirilir. Son olarak kilit segment olarak “F” plakası yerleştirilerek segmentler bir bütün haline getirilerek tam bir tünel oluşturulur. Döküme başlamadan önce kalıplar tel fırça, raspa veya plastik fırça ile temizlenir. Kalıp kapatılmadan önce kalıp contaları kontrol edilerek conta arızaları giderilir. Buhar kürene dayanıklı yağ ile kalıpların beton gören yüzeyleri yağlanır.

Kalıp kapatılış sırası önce kısa-düz kenarlar kapanıp daha sonrada daireyi teşkil eden Uzun – kavisli kısımlar kapatılır ve bu kenardaki kanatların gövde bağlantıları yapılır.

Kalıbın kenar bölgelerinde biriken fazla yağ kalıp dışına atılarak donarı yerleştirmeye hazır hale getirilir. Donatı yerleştirilmeden önce kalıbın kapatıldığı ve gerekirse gövde bağlantı noktalarının sıklığı kontrol edilir.

Şekil 1. Segment kalıbı

1.Yan kalıp gövdesi	2.Harici vibratörlü ana gövde
3.Üst gövdesi	4.Kapak
5.Kalıp kapak. Açıp kapatmak için hareketli kol	6.Balans ayar yayları
7.Merkezleme konileri	8.Harici vibratör bağlantısı
9.Manivela mekanizması aç/kapa son kalıba	10.Gövde
11.Emniyetli şekilde Kapak Kilidi	

2.2. Prefabrik tünel segment donatı ve conta tasarımı

2.2.1. Prefabrik tünel segment donatı tasarımı

Prefabrik Segment üretiminde kullanılacak Donatı üzerinde aşağıdaki deneyler yapılır:

Tablo 1. Kullanılacak Donatı üzerinde yaptırılacak /yapılacak deneyler

EST No	EST	est Standart	est Amacı	est Aralığı	Sorumlu	Numune Alım yeri	Test Yeri
.1.1	emir Testi	S 708	alite Sertifikası	ılda bir	alite Kontrol	abrika raporu	Bağım sız Akredite kuruluş
.1.2	emir Testi	S 708	ygunluk	er Parti demir için	alite Kontrol	aha	Bağı msız Akredite kuruluş

2.2.2 Prefabrik tünel segment conta tasarımı

Prefabrik Segment üretiminde kullanılacak Contalar tüm yüzeyde su geçirimsizliği sağlamak için temin edilirler.

Contalar, 1mm ile 6mm arasındaki bir boşluk ile atmosfer basıncının asgari 4 bar üstünde bir işletme basıncına göre tasarlanır.

Contaların dolayısı ile segmentlerin ömrü 100 yıldır. Conta malzemesi işletme basıncında yeraltı suyu ile temas ettiğinde herhangi bir olumsuz etki meydana gelmemesi

için gerekli performansı gösterecek kalitede seçilir. Bunun için contalar 120 gün güneş ışığında bekletilerek veya ozona maruz bırakılarak bozulmadığı görsel ve fiziki olarak kanıtlandıktan sonra kullanılır.

Conta malzemesinin testi

Prefabrik segment betonunda kullanılacak conta malzemelerinin aşağıdaki şartlara uyması gerekmektedir.

- Kopma mukavemeti, ASTM D412, 10 Mpa dan büyük
- Nihai uzama, ASTM D412, %300 den büyük
- Sertlik, ASTM D2240, A tipi durometre, 65 ±5
- Kompresyon seti, ASTM D395, 10 yöntemi
- i) Kısa Vadeli Test - 70°C 22 saat için dikey kompresyonun %25 inden sonra ayarlanan %25 kompresyondan az
- ii) Uzun Vadeli Test - 20°C 22 saat için dikey kompresyonun %25 inden sonra ayarlanan %25 kompresyondan az
  - Yangın sınıfı – test örneğinin dörtte üçünden azının etkilendiği ASTM C-1166 kendi kendine söndüren türde
  - Yıpranma – ASTM D573, 100 C de 70 saat. Malzeme özelliklerindeki değişim aşağıdaki parametrelere uygun olacaktır:
    - Sertlik: 6 birim artıştan az
    - Kopma mukavemeti :%15 azalmadan daha az
    - Nihai uzama :%30 azalmadan daha az
    - Su absorpsiyonu: ASTM D471, 70°C 48 saat, ağırlık itibarı ile azami %10 artış
    - Yağ absorpsiyonu: ASTM D471, 70°C 70 saat, 3 nolu ASTM yağı içinde, ağırlıktaki azami değişim %100

2.3. Prefabrik tünel segment betonun tasarımı

2.3.1. Agrega

Prefabrik Segment üretiminde kullanılacak agregalar üzerinde aşağıdaki deneyler yapılır:

Tablo 2. Kullanılacak agregalarda yapılacak deneyler

TE ST NO	TEST	Test Standart	Test Amacı	Test Aralığı	So numlu	um. Alım yeri	T est Yeri
2.3.1.1	Kum Elek Analizi	Numune Alımı: TS 707 Elek Analizi: TS706 EN 12620	Gradasyon	İş başlangıcı	Kalite Kontrol	Beton Santrali	K onya Çimento Hzb.Lab
				Kaynak değiştirilince			
				15 günde			
2.3.1.2	İnceli k Modülü	TS706E N 12620	Gradasyon	İş başlangıcı	Kalite Kontrol	Beton Santrali	K onya Çimento Hzb.Lab
				Kaynak değiştirilince			
				Ayda 1			
2.3.1.3	No20 0 den geçen Malzeme	TS 130	K irrilik oranı	İş başlangıcı	K alite Kontrol	B eton Santrali	K onya Çimento Hzb.Lab
				Kaynak değiştirilince			

					Ayda 1			
2. 3.1.4	Agrega Metilen Mavisini Analizi	Numune Alımı: TS 707	Kirlilik oranı		İş başlangıcı	Kalite Kontrol	Beton Santrali	Konya Çimento Hzb.Lab
					Ayda 1			
2.3.1.5	İri Agregalı Elek Analizi	Numune Alımı: TS 707 Elek Analizi: TS706E N 12620	Gradasyon		Kaynak değişikliği	Kalite Kontrol	Beton Santrali	Konya Çimento Hzb.Lab
					Kaynak değişikliği			
					Ayda 1			
2. 3.1.6	Los Angeles Aşınma deneyi	TS EN 1097-2	Malzeme Kaybı		İş başlangıcı	Kalite Kontrol	Beton Santrali	Konya Çimento Hzb.Lab
					Kaynak değişikliği			
2. 3.1.7	Organik Madde tayini	TS EN 1744-1	Organik Madde Tayini		İş başlangıcı	Kalite Kontrol	Beton Santrali	Konya Çimento Hzb.Lab
					Kaynak değişikliği			
2. 3.1.8	Magnesyum Sülfat Tayini	TS EN 1367-1	İyonik Dayanıklılık		Kaynak değişikliği	Kalite Kontrol	Beton Santrali	ÇMB
					İş başlangıcı			
2. 1.3.9	Agrega Klor Muhtevası	TS EN 1744-1	Klor Tayini		Kaynak değişikliği	Kalite Kontrol	Beton Santrali	ÇMB
					İş başlangıcı			
2.1.3.9	Agrega Kil Topakları tayini	ASTM C142	Kil Miktarı		İş başlangıcı	Kalite Kontrol	Beton Santrali	Konya Çimento Hzb.Lab
					Kaynak değişikliği			
					Şüpheli durumlarda			

$MB = \frac{MB}{M_1} (V_1 - V_2) \times 10. (1000 \text{ g / g})$	0,4	4	0,	4	0,
---	-----	---	----	---	----

2.3.2. Çimento

Prefabrik segment üretiminde kullanılacak Çimento üzerinde aşağıdaki deneyler yapılır:

Tablo 3. **Kullanılacak Çimento üzerinde yapılacak/yaptırılacak deneyler**

TE ST NO	EST	Test Standart	Test Amacı	Test Aralığı	Sor umlu	umA lım yeri	Tes t Yeri
2.3.2.1	Ç imento Analizi	TSEN 197-1	Çim entoda uygunluk	İş başlangıcı Kaynak değişikçe de Gerektiğin	Kalite Kontrol	Üretici	T CMB Ankara
2.3.2.2	Ç imento Analizi	TS EN 197-1	Çim ento Fiziksel ve Kim. Analiz	İş başlangıcı Kaynak değişikçe Ayda 1	Kalite Kontrol	Üretic i	K onya Çim.Fab. Raporu

2.3.3. Su

Segment üretiminde kullanılacak Çimento üzerinde aşağıdaki deneyler yapılır:

Tablo 4. **Kullanılacak Su üzerinde yapılacak/yaptırılacak deneyler**

TE ST NO	EST	Test Standart	Test Amacı	Test Aralığı	Sor umlu	um. Alım yeri	Tes t Yeri
2.1.3.1	S u Analizi	TS EN 1008	Su uygunluk	İş başlangıcı Kaynak değişikçe 6 Ayda 1	Kalite Kontrol	Beton Santrali	Köy hizmetleri

2.3.4. Kimyasal katkı

Segment üretiminde kullanılacak kimyasal katkı olarak yeni nesil süper akışkanlaştırıcı katkı kullanılmıştır. Kullanılan kimyasal katkıya ait fiziksel ve kimyasal veriler Tablo 5. de görülmektedir.

Tablo 5. Katkı analizi sonuçları

Katkımın Adı	SIKA ViscoCrete PS10	
Katkımın Özelliği	Polikarbosilik Eter esaslı Yüksek oranda Su azaltıcı/Yeni nesil Süper Akışkanlaştırıcı	
Kullanım Yerleri	1) Kendiliğinden yerleşen ve sıkışan beton üretiminde	
	2) Sık donatılı betonarme elemanlara kolay yerleştirilebilen, Reodinamik beton üretiminde	
	3) 18–24 saatlik ve 28 günlük dayanımı yüksek beton üretiminde	
	4) Prekast ve prefabrik beton üretiminde	
	5) Hazır beton üretiminde	
Teknik Özellikleri	Malzemenin yapısı	Polikarbosilik Eter esaslı
	Görünüm, Renk	Amber renkli
	Yoğunluk	1,082 – 1,142 kg/litre
	Klor İçeriği % (TS EN 480–10)	<0,1
	Klor İçeriği % (TS EN 480–12)	<3
	Katı madde içeriği(%)	34,757
	Ph	3,97

3. PREFABRİK SEGMENTİN ÜRETİM AŞAMASI

3.1. Üretime Hazırlık Aşaması:

Bu aşamada öncelikle üretimi yapılacak kalıbın temizliği yapılarak yağlanır, Plastik dübeller kalıp içinde belirlenmiş yerlere yerleştirilir.

Dübeller yerleştirildikten sonra kalıbın temizliği, yağlanması ve yerleştirilen dübellerin konumlarıyla kalıbın ölçüleri kontrol edilir. Ölçülerde sapmalar var ise düzeltilir.

Ölçüler kontrol edildikten sonra, üretilecek prefabrik segmentin donatı planına uygun olarak daha önce hazırlanmış olan betonarme donatısı yerleştirilir. Donatı üzerine, projesinde belirlenen beton örtü kalınlıklarını sağlayacak şekilde paspayı elemanları yerleştirilir. Yerleştirilen donatı, paspayları ve ankrajların kontrolü yapılır

Yerleştirilen donatı, paspayları, ankrajların kontrolü yapılır.

Projeye göre sapma varsa düzeltilir. Yerleşimin uygunluğunu tespitinden sonra kalıbın üst kapakları kapatılır. Beton döküm aşamasına geçilir.

3.2. Üretim

3.2.1. Betonun üretimi

Prefabrik segment üretiminde kullanılacak malzemeler tasarlandıktan sonra segmentlerin üretim aşamasına geçilir.

Segmentlerin yapımında kullanılması öngörülen beton sınıfı C45/55 olarak belirlenmiştir. Betonun yerleştirilmesi esnasında yaşanacak problemlerin önlenmesi ve kalıptan erken alınması için beton karışımında yeni nesil süper akışkanlaştırıcı katkı kullanılması uygun görülmüştür. Değişik katkı firmalarının önerdiği katkıları üzerinde değişik deneyler yapılmış bunlardan Konya Çimento ile en uygun katkının Glenyum-51 ve SİKA viscoCrete PS10 olarak bulunmuştur. Karışım hesaplarımız da SİKA viscoCrete PS10 katkısı kullanılmıştır. Buna ek olarak segment betonundaki su işleme derinliği proje gereği 3.0cm den az olması ve Su/Çimento oranının da 0,45 in altında olması hedeflenmiştir.

Üretilen segmentin projesinde öngörülen sınıf dayanımını sağlayacak şekilde hazırlanmış ve laboratuvar ortamında denemeleri yapılarak uygunluğu saptanmış olan beton karışımı, üretimin yapılacağı beton santraline iletilir. Karışımında öngörülen malzemeler belirtilen miktarlarda tartılmak suretiyle santral panmikserine alınır ve homojen bir karışım elde edilinceye kadar panmikserde karıştırılır. Karışımı tamamlanan betonun işlenebilirliği kontrol edildikten sonra hazırlanan beton taşıma kovasına veya hazneli beton taşıma aracının haznesine boşaltılır.

3.2.2. Betonun taşınması, yerleştirilmesi ve sıkıştırılması

Santralde hazırlanan beton, otomatik beton taşıma sistemindeki kovayla taşınarak ürünün üretileceği alanı tarayan portal vincin kovasına aktarılır. Portal vinç kovası, üretim için hazırlanmış kalıbın üzerine getirilerek beton kalıba dökülür. Hazneli beton taşıyıcı kullanılması durumunda taşıyıcı, beton dökülecek kalıbın yanına yaklaştırılır ve spiral ileticili kolu yardımıyla beton kalıba dökülür. Beton kalıp içersine homojen bir şekilde ve kademeli olarak yerleştirilir. Yerleştirilen beton kalıp üzerine monte edilmiş kalıp vibratörleri veya gerekli olması durumunda dalgıç vibratörler takviye edilerek sıkıştırılır. Daha sonra sıkıştırılan betonun üst yüzeyi kalıbın üst kapakları açılarak perdahlanır.

4. PREFABRİK SEGMENTTİN BAKIM VE KÜR AŞAMASI

4.1. Prefabrik Segmenttin Kür Uygulaması

Üretimi tamamlanan ürünlerin üzeri kür örtüsü ile kapatılır. Üretimin bitiş saati dikkate alınarak uygulanacak çevrimi gösteren kür raporu hazırlanır.

Üretimi tamamlanan segmanlar örtü altında, beton sertleşmesini tamamlayana kadar bekletilir. Ön bekleme dönemi diye adlandırılan bu süre, kullanılan çimentonun tipine ve hava koşullarına bağlı olarak 2 – 4 saat arasında değişir. Bu süre içersinde kür örtüsü altında oluşan sıcaklık ölçülerek kaydedilir. Ön bekleme süresinin bitiminde ısıtma aşamasına geçilir ve örtü altında buhar vermeye başlanır. Bu dönemde sıcaklık artış hızı 3 – 7,5 °C / 15 dakika şeklinde uygulanır. Uygulanan ısıtma hızı ile arzu edilen erken dayanımın elde edilmesine yönelik olarak belirlenmiş sıcaklık düzeyine ulaşılan kadar (50–70 °C) ısıtmaya devam edilir. İstenen çevrim sıcaklığına ulaşıldıktan sonra örtü altı sıcaklığı aynı düzeyde kalacak şekilde örtü altına buhar vermeye devam edilir. Kür

çevriminde işlem çevrimi için belirlenen sürenin sonucunda buhar verme işlemine son verilir ve soğuma dönemine geçilir.

Buhar kürü çevrimi tamamlandıktan sonra üretim esnasında betondan alınan küp numunelerde erken dayanımın kontrolüne yönelik hazırlananlar, kür örtüsü altından alınarak laboratuara götürülür ve basınç dayanımları tespit edilir. Elde edilen dayanım değerleri üretilen ürün için ön görülen erken dayanım limitini sağlıyorsa ürünün kalıptan alınmasına karar verilir. Tespit edilen erken dayanımın yetersiz olması durumunda ürün kalıptan alınmaz ve kür örtüsü altına kalmaya devam eder. Gerekirse kür uygulaması sürdürülür. Erken dayanım düzeyi yeterli ise ürün üzerindeki kür örtüleri kaldırılır. Önce montaj balonları ve dübel cıvataları sökülür. Daha sonra sırasıyla kalıbın üst ve yan kapakları ile kalıp yan bağlantı cıvataları sökülerek kalıp açılır ve ürünler üretim holü içindeki vinçler yardımı ile ön görülen kaldırma sistemi ile (vakum aparatı veya kaldırma kancası) kalıplarından çıkartılır.

4.2. Prefabrik Segmentin Çevrilmesi, Stoklanması, Contaların Yapıştırılması:

Kalıplarından çıkartılan segment elemanları üretim holü içindeki dekoviller üzerine istif edildikten sonra stok sahasına taşınırlar ve stok sahasındaki vinçler yardımı ile takozlar üzerine stoklanır. Stoka alınan ürünlerin sulanarak kür edilmesine devam edilir. Ürünler stokta yeterli bekleme süresini tamamladıktan sonra özel olarak hazırlanmış çevirme aparatı yardımı ile çevrilir ve sevke hazır konumda yeniden takozlar üzerinde stoklanırlar. Stoklanmış ürünlerin gerekli markalama(*)

Markalama işlemleri tamamlandıktan sonra ürünler üzerine, projelerinde ön görülmüş olan sızdırmazlık contaları yapıştırılırlar. Sevkiyat için ön görülmüş olan stokta bekleme süresinin tamamlanmış olan ürünler, uygun taşıma araçlarına yüklenererek montaj için şantiyeye sevk edilir. Segmentlerin taşınırken ve depolanırken hasar olmaması veya plakaların basınç altında kalmaması için destekler kullanılır.

Taşıma ve depolama esnasında plaka yüzeylerine gelecek hasarlar önlemek ve halat, zincir veya kancaların segment yüzeyine, bağlantı elemanlarına ve contalara temasından kaçınılacak şekilde nakliyesi yapılır.

5. PREFABRİK TÜNEL SEGMENTİN SON KONTROL TEST AŞAMASI

Tablo 6. Prefabrik Segment üretiminden sonra yapılan testler

Test No	TEST	Test Standart	Test Amacı	Test Aralığı	Yöntem	Yer	Yer
1	Kalıp ölçü kontrolü	-	Kalıp ölçüleri doğruluğu	Her kalıp için 100 kullanımda 2 ad.	Retim Şefi	Üniversite	Üniversite
2	Segment ölçü kontrolü	-	Toleranslara uygunluk	Her partide	Retim Şefi	Üniversite	Üniversite
3	Su işleme derinliği tayini	TS EN 12390-8	Su işleme derinliği miktarı	Dizaynda	Kalite kontrolü	Üniversite	Abant
				İstendiği yerde			Sİ
4	Difüzyon	ASTM C1202 AASH TOT 259	Klor ionu difüzyon miktarı	Dizaynda	Kalite kontrolü	Üniversite	Sİ
				İstendiği yerde			
5	Gömülü eleman kontrolü	-	Proje ve çizimlere uygunluğu	Her parti döküm için	Retim Şefi	Üniversite	Üniversite
6	Conta takılması	-	Proje ve çizimlere uygunluğu	Her parti döküm için	Retim Şefi	Üniversite	Üniversite

TS EN 12390-8 Standardına uygun olarak yapılan deney sonucunda elde edilen maksimum su işleme derinliği (MSİD) ile ilgili standart kriterler karşılaştırma yapılabilmesi için Tablo 6. de verilmiştir.

Tablo 6. Prefabrik segment numunesi üzerinde yapılan su işleme deney sonucu

Deney No	Numune No	Deney Tarihi /ay/yıl	Numune Yaşı (Gün)	Max Su İşleme Derinliği (MSİD) mm	Standart Değeri mm
7-489	P 0131-1	.02.08	7	8	50
	P 0131-2	.02.08	7	7	50
	P 0131-3	.02.08	7	9	50

6. PREFABRİK TÜNEL SEGMENTİN STOKA ALINMA AŞAMASI

Prefabrik tünel segment üretimi tamamlandıktan ve son kontrol testleri yapılır. Kontrolde uygun çıkan segmentler tiplerine göre ayrılarak resimlerdeki gibi stoklanır.

Contaları takılmış olan segmentler açıkta ve tesiste, direk güneş ışığı ve hava şartlarından korunmalıdır. Eğer korunamıyorsa (yeterli stok sahası yok ise) 120 günden fazla depolanmayacak şekilde üretilmeli, yani üretim stok dengesi korunmalıdır.

Soğuk havalarda, segment boşluklarına ve oyuklarına su grip donmasını önlemek için gerekli tedbirler alınır.

7. PREFABRİK SEGMENTİN TAŞIMA (SEVKİYAT) AŞAMASI

Gerekli testleri geçen ve stokta bekletilen segmentler tünel montaj mühendisinin yükleme beyanı ile taşıma işlemine geçilir. Montaj mühendisinin yükleme beyanlarının birer sureti üretim mühendisine verilerek taşıma aşaması başlatılır.

Yükleme belgesinde

- Plaka adedi
- İmalat tarihi
- Tanıtım işaretleri
- Muayene belgeleri bulunacaktır.

Prefabrik Tünel Segmentler yüklenmeden önce şartnamede belirtilen mukavemete erişmiş olmalıdır. Yüklemeden önce segmentler muayene edilir, bozuk veya hasarlı olanlar ayrılırlar. Ufak tefek hasarlı olanlar onarılırlar. Segmentler komple ringler halinde tanımlamaları yapılarak yüklenirler.

8. SONUÇ (PREFABRİK SEGMENTİN YERLEŞTİRME VE MONTAJ AŞAMASI)

Çalışma konusu olan, Segment betonu yani, Prekast Beton Tünel Kaplaması, TBM makinelerinde kullanılır. TBM tünel açma teknolojisi hakkında Son dönemlerde çok önemli teknik gelişmeler kaydetmiştir.

TMB makinesinin tercih edilmesinin en önemli sebeplerini şöyle sıralaya biliriz:

1. Tünel inşaatlarının zorluğu,
2. Tünel uzunluğunun genellikle çok fazla olması,
3. Topografyadan dolayı tünelin tek ağızdan kazı yapım zorlukları,
4. Jeolojik koşulların zor olması
5. Projenin süresi gereği planlanan günlük ortalama 25 mt/gün kazının yapılabilmesi için Tünel kazma yöntemi olarak TBM (Tunnel Boring Machine) tercih edilmesinde başlıca etmen olmuştur.

Çalışma sistemine geçmeden önce TBM makinesiyle kazılacak bir tünelin maliyetine etki eden etmenleri sıralarsak:

- Tünel Çapı ve Tünel Uzunluğu
- Tünel Açılacak Formasyonun Basınç dayanımları ve kazılabilirlik
- Çalışma Saatleri
- Patlayıcı Madde ile Kazıyı Engelleyen Sebepler
- Tünele Uygun Makinelerin Temin Zorlukları (Küçük çaplı tünellerde Del-Pat sonrası ayna paşasının yüklenmesi ve taşınması vb işler için spesifik makinelerin kolaylıkla bulunamaması gibi)

- İşin Süresi
- Diğer sebepler olarak sıralaya biliriz.

9. KAYNAKLAR

Herrenknect E.h.M ve Baplar, K. (2003), Segmental Concrete Lining Design and Installation soft ground and Hard Rock mechanical tunneling technology seminar Colorado school of mines (csm)

Kramer, G.J.E ve Gregor, T.(2003), Segment design For Tunnelling Productivity,Los Angeles,California, Chapter 62.

7.Ulusal Beton Kongresi 2007 İstanbul

- TS 706 EN 12620** Beton Agregaları
- TS EN 933–1** Agregat Bölüm1-Tane Büyüklüğü Eleme Metodu
- 12390–8** Sertleşmiş Beton Deneyi Bölüm8-Su İşleme Derinliği Tayini
- TS EN 1367–1** Agregat Bölüm1-Donma Çözünmeye Karşı Direnci
- TS EN 1008** Beton Karma Suyu
- TS EN 197–1** Çimento Bölüm1-Bileşim Özellikler
- TS EN 934–2** Beton Katkıları Bölüm2-İşaretlenmesi
- TS EN 12350–1** Taze Beton Deneyi Bölüm1-Numune Alma
- TS EN 12350–7** Taze Beton Deneyi Bölüm7-Hava Miktarı
- TS EN 12390–3** Sertleşmiş Beton Deneyi Bölüm3-Beton Basınç Dayanımı
- TS 802** Ocak 1985 Beton Karışım Hesap Hesaplar
- TS EN 1097–6** Agregat Bölüm6-Tane Yoğunluğu Ve Su Emme Oranı Tayini

PROJE ÇİZİMİNİN BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÇİZİM PROGRAMLARI İLE ANLATILMASININ AKADEMİK BAŞARIYA VE KALICILIĞA ETKİSİ

**USING CAD-CAM PROGRAMS IN TECHNICAL DRAWING LESSONS,
AND THEIR POSSITIVE EFFECTS OVER ACADEMIC SUCCESS OF
THE STUDENTS**

Havva DEMİRPOLAT¹

S.Orkun DEMİRPOLAT²

ABSTRACT

In this study, it was aimed to find out the positive effects of using CAD-CAM programs for Natural gas, Heating and Sanitary Installation Program students' Installation Drawing classes. At Selçuk University, Kadınhanı Faik İçil Vocational Higher School, in the department of Naturalgas, Heating and Sanitary Installation Program, Installation Drawing and Computer Aided Design Classes are held in the 3rd and 4th semesters and for 4 hours. In this study, the students' general success at the end of the semester, and their success at Drawing were taken into consideration. And at the end of each semester, students were received questionnaires in order to evaluate students' opinions over the syllabus and the lessons. And as a result, it was evident that, Computer aided teaching method is more successful than traditional teaching method.

Keywords: CAD-CAM programs, academic success, Technical drawing lessons

ÖZET

Bu çalışmada Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programı öğrencilerine tesisat tasarımı dersindeki temel kavramların ve projelerin Bilgisayar Destekli Çizim (CAD) programları ile anlatılmasının akademik başarıya ve kalıcılığa etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programında Tesisat Tasarımı ve Bilgisayar Destekli Tesisat Tasarımı dersleri III. ve IV. yarıyılıda dört saatlik teorik ve uygulamalı ders olarak ayrı ayrı verilmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin dönem sonunda sınavlardaki ve proje yapımındaki başarı durumları değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca öğrencilere her iki dönem sonunda bir değerlendirme anketi verilerek her iki dersle ilgili ders içerikleri ve işleniş biçimi değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular Bilgisayar Destekli Öğretim yönteminin geleneksel öğretim yöntemine göre daha başarılı olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayar Destekli Çizim Programı, akademik başarı, proje çizimi

¹ Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , hdemirpolat@selcuk.edu.tr

² Öğretim Görevlisi., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu , demirpolat@selcuk.edu.tr

1.GİRİŞ

Yaşam boyu öğrenme sürecinin devam ettiği günümüz toplumlarında eğitim sürecinde kullanılan metotlar son derece önemlidir. Hızla gelişen teknoloji karşısında artan eğitim taleplerine çağa uygun nitelikler kazandırılması gerekliliği kaçınılmazdır. Buna göre eğitimden beklenen, karşılaştığı problemleri çözebilen, bilgiyi yönetebilen ve diğer insanlarla ekip halinde çalışabilen insanlar yetiştirilmesidir. Bu da ancak eğitim teknolojisi yoluyla çok çeşitli eğitim teknolojisi araçlarının eğitim süreci içerisinde en önemli şekilde kullanılması ile gerçekleşebilir. Bugün eğitimde karşılaşılan sorunların çözümünde teknolojinin getirdiği yenilikleri çeşitli yönlerden incelemek ve bu yeniliklerden en uygun düzeyde yararlanmak kuşkusuz verilecek olan eğitimin kalitesi de aynı düzeyde artıracaktır.

Küreselleşme, bilim ve teknolojideki gelişmeler, bilgi toplumunun gerektirdiği insan gücü profilini belirleyen temel etmenlerden olmuştur. Eğitim sisteminin niteliği ve niceliği üzerine tartışmalar başlamış ve eğitimde yeniden yapılanma gündeme gelmiştir. Son yıllarda hem eğitimciler hem de öğrenciler açısından belli becerilerin kazanılmasında teknolojiyi kullanabilme temel faktör olarak görülmektedir. Çünkü teknoloji bilgiye ulaşmada, bilgiyi kullanmada, bilgi üretmede bilgiyi paylaşmada ve yapabilmeye araçtır. Bizi bilgiye ulaştıran en önemli araç ise bilgisayarlardır(Yalın, 2000). Günümüz toplumlarında bilgisayar günlük yaşamda her alanda önemli bir yer almaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda eğitim kurumları da öğrencileri bilgisayar becerileri ile donanımlı kılmak amacıyla çalışmalara ve uygulamalara başlamışlardır.

Bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler toplumları etkilemiş, bu etkileşimin verimli olabilmesi için bunları kullanacak öğretmen, uzman ve diğer personelin yetiştirilmesi, fiziksel ortamın ve diğer birçok hususun dikkate alınması gerekmektedir. Bu gün eğitimde kullanılmakta olan; bilgisayarlar, televizyon, uydu iletişim sistemleri, video disk sistemleri, video, yazı ve veri tabanı sistemleri ve benzeri gibi birçok yeni teknoloji ürünü mevcuttur. Bilgisayar ise tüm bu teknolojiler arasında diğerlerine oranla daha üstün öğrenme ortamı oluşturmaktadır. Bilgisayarlar kısa sürede herkes için kullanılabilir olmuştur. Hızla değişen bir Dünya ile yüz yüze olan öğrencileri 21. Yüzyılın bilgi toplumuna hazırlamak için okul ortamında, öğretme öğrenme sürecinde bilgisayarları kullanmak zorunlu hale gelmiştir. Bilgi teknolojileri öğrencilerin bilgiye ulaşmalarına, bilgiyi organize etmelerine, bilgiyi düzenlemelerine, bilgiyi paylaşmalarına ve iletişim kurmalarına yardım etmektedir. Bilgi ve bilişim teknolojileri öğrenim sürecinde olmak zorunda olan kavramlar halini almıştır ki genel değerlerin hızla değiştiği toplumlarda bilgi teknolojileri ve bilişim konusuna hakim bireyler yetiştirmek eğitim kurumlarının başlıca hedefi haline gelmiştir. İlköğretimden itibaren bireyler bilgi çağı toplumlarının gerektirdiği gibi şekillenmektedir. Elbette bu eğitim süreci kişi inisiyatifini ikinci plana itmiş gibi görünse de optimize olmuş eğitim süreci duygusal zekâ gibi kişinin ve toplumların karakterlerinden ve kişisel becerilerinden kaynaklanan yeni değerlendirme kriterlerinin ortaya konmasını gerekli kılmıştır(Akpınar,1999).

Bu konu üzerinde yapılan bilimsel çalışmalarda genellikle bilgisayar destekli öğretimle teknik resim konusunu ortak olarak incelemiştir. Fakat bu çalışmalar eğitimden daha çok genel bilgi vermek amacıyla mühendislik bölümlerinde yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır. Daha çok bilgisayar destekli programların ve teknik resmin tanımı yapılmıştır. Eğitimsel olarak konulara değinilmemiştir. Yine bilgisayar destekli eğitim üzerine yapılan bazı çalışmalarda örneklem seçilen birkaç okulun öğrencileri ve öğretmenleri ile yapılan anket sonuçları değerlendirilmiştir. Bu da literatür taraması tipinde bir çalışmadır. Genele çalışmanın amacı bilgisayar destekli eğitimin normal (düz anlatım) eğitime göre maliyeti ve uygulanabilirliği üzerinedir.(Uyar,2007)

Konu üzerine bir diğer çalışma ise Bilgisayar Destekli Eğitim ve Bilgisayar Destekli Teknik Resim Uygulamaları (İzzet ÖCAL, 2002)'dir. Bu çalışmada ise bilgisayar destekli eğitim, CAD programları ve Standartlar üzerinde literatür tarama çalışması yapılmıştır. Öğrenciler üzerinde uygulamadan çok belirli olarak önde gelen tasarım ve teknik resim programları üzerinde durulmuştur. Bilgisayar Destekli Eğitim uygulamalarını kullanan öğrencilerin öğrenme hızlarının, geleneksel öğrenme ortamındaki öğrencilere kıyasla %40 oranında daha hızlı olduğunu bildirmişlerdir. Ancak, literatürde bu oranı destekleyecek diğer araştırma bulgularına rastlanamamıştır. (Öcal, 2002)

2. BİLGİSAYAR DESTEKLİ TESİSAT TASARIMININ GELENEKSEL YÖNTEM KARŞILAŞTIRILMASI

Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Programında Tesisat tasarımı dersleri üç farklı ana başlık halinde toplanmaktadır. Doğalgaz Tesisat Tasarımı, Isıtma Tesisat Tasarımı ve Sıhhi Tesisat Tasarımı. Yapılarda mekanik tesisat olarak tanımlanabilen bu proje çalışmaları farklı ekipman ve altyapı gerektiren ancak prensip olarak benzer çalışmalardan oluşmaktadır. Günümüzde her alanda olduğu gibi tesisat projelendirme çalışmalarında da geleneksel yöntemler tamamen terkedilmektedir. Bilgisayar destekli çizim programları kullanılarak mekanik tesisat donanımı tasarım ve montaj detayları çizilmektedir. Geleneksel yöntemle ve bilgisayar ortamında yapılan tasarım çalışmaları pek çok yönden kıyaslanabilir.

Bilgisayar destekli tesisat tasarımının geleneksel yöntemle yapılan tasarıma göre üstünlükleri vardır. Bu üstünlükler;

- Çizim hassasiyeti çizimi yapan kişinin el becerilerine bağlı değildir. Birçok çizimcinin ve teknik ressamın en büyük sorunlardan birisidir. Çizimlerde çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Aksi halde istenilmeyecek kadar çok resimde hatalar oluşacaktır. Hâlbuki bilgisayar destekli programlarla yapılan çizimler hatasız ve son derece hızlı yapılabilmektedir. Standart teknik resim kurallarında ve norm yapıda kusursuz çizim elde etmek mümkündür.
- Projelerin bazı değişiklikler ile tekrarı, eski çizimlere kolayca ulaşım değiştirilebilmesinden dolayı elle çizime nazaran çok süratle gerçekleştirilebilmektedir. Tekrar kullanılacak olan çizim üzerinde istenilen düzeltmeler çok kolay bir şekilde tespit edilmesi ve düzeltilmesi de aynı hızla yapılabilmektedir.
- Renkli çizgilerin kullanılması ile çizim daha canlı ve anlaşılabilir hale gelmektedir. İstenilen renklendirme elle çizime nazaran çok daha kolay ve kaliteli olarak yapılabilmektedir.
- Çizim ekranda büyütülüp küçültülebileceği gibi istenilen ölçekte kâğıda aktarılabilir. Örneğin bir binanın bire bir resmi çizilebilir ama kâğıda bire bir aktarmak çok zordur. Bu nedenle uygun ölçekte çıktı almak da çok önemlidir.
- Katman kullanılarak değişik tasarımlar yapılabilir, karşılaştırılabilir ve aralarında geçiş yapılabilir. Elle çizime göre en büyük artılardan birisi olan katmanlar kullanılarak resimde istenilen ve istenilmeyen kısımların gruplanarak ayrı katmanlarda bulunması sağlanabilmektedir.
- Blok çizim yönetimi sayesinde genellikle tesisat projelerinde tekrar eden ekipmanların kolay erişilebilir ve hazır bulunması farklı yapı projelerinde kullanım imkânı sağlar. Blok resimler

her türlü tesisat projesinde çizimi oldukça zahmetli ve zaman alan tesisat ekipmanlarının istenilen ölçek ve ayarlamalarla hazır olarak projede yer almasına olanak sağlar.

- Çizilen resimler kolayca saklanabilmekte ve taşınabilmektedir. Yapılan tüm çizimler düzenli olarak ve çok fazla yer kaplamadan saklanabilmektedir. Verilerin her zaman kullanılabilir ve istenildiğinde ulaşılabilir olması çok önemli bir etmendir. Bu özellik süre olarak çok fayda sağlayabilmektedir.
- Hassas ve süratli ölçümlendirme ve tolerans verme mümkün olabilmektedir. Çizimlerin istenilen hassasiyette olması da yukarıda sayılan diğer özellikler gibi uygulanabilirliği arttırdığı gibi zaman kaybını da en aza indirmektedir.
- Birbirini tamamlayan montaj parçalarının kontrolünü çok hassas şekilde yapılabilir. Bütünü oluşturan montaj çizimlerinde ilişkilendirmeler de çok kolay şekilde uygulanabilmektedir.
- Çeşitli üretim birimleri arasında koordinasyonu ve haberleşmeyi daha sağlıklı olarak yapabilmemizi sağlamaktadır.
- Klasik yöntemle gerçekleştirilen tasarım dersleri örneklerin teferruatlı ve uzun zaman almasından dolayı çok az örneklendirme ile işlenebilmektedir. Bilgisayar destekli olarak yapılan tasarım dersleri çok fazla örnekle dersin yapılmasını mümkün kıldığı için öğrencilerde yaratıcılığın ve kabiliyetlerinin gelişmesine müspet etki sağlamaktadır. Zaman kazandıran bu uygulamalar farklı örneklerin yapılmasına ve teknolojik gelişmelerin takibine imkân sağlamaktadır. Bu sayede eğitim sürecinde teorik ve uygulamalı derslere görsel destek, örneklendirme, anlatım kolaylığı gibi imkânlar sunmaktadır.
- Bilgisayar destekli tasarım derslerinin öğrenme hızı üzerine etkisinin yanı sıra, öğrenmenin kalıcılığı üzerine etkisi de araştırmacıların incelediği konulardan biridir. Bilgisayar destekli olarak yapılan dersin içeriğinin uzun süre hatırlanabildiği ve kazanımların pratik olarak uygulanabilirliğinde başarı düzeyi klasik yöntemlere göre oldukça yüksektir

3. BİLGİSAYAR DESTEKLİ ANLATIMIN ÖĞRENME SÜRECİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programında Tesisat Tasarımı ve Bilgisayar Destekli Tesisat Tasarımı dersleri III. ve IV. yarıyılıda dört saatlik teorik ve uygulamalı ders olarak ayrı ayrı verilmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin dönem sonunda sınavlardaki ve proje yapımındaki başarı durumları değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca öğrencilere her iki dönem sonunda bir değerlendirme anketi verilerek her iki dersle ilgili ders içerikleri ve işleniş biçimi değerlendirilmiştir. Bilgisayar Destekli Proje çiziminin öğrenme sürecine ve kalıcılığa etkisini araştırmak için Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Doğalgaz Isıtma ve Sıhhi Tesisat Teknolojisi Programında Bilgisayar Destekli Tesisat Tasarımı 1 dersini alan öğrenciler üzerinde araştırma yapıldı. Araştırma evreni Bilgisayar Destekli Tesisat Tasarımı 1 dersini alan 2008-2009 güz dönemindeki 200 kişilik program öğrencilerinden oluşturuldu. Birinci aşamada 200 kişilik öğrenci grubuna normal ders sürecinde dört hafta boyunca bilgisayar destekli tasarımının temel esas ve kavramları verildi. Dört hafta sonunda 200 öğrenci bir sınava alındı. Yapılan değerlendirme sonucunda başarı not ortalaması 60–70 aralığında olan 50 kişilik bir deney

grubu belirlendi. Belirlenen grup rasgele olarak iki gruba ayrıldı. Sonraki hafta aynı zaman diliminde farklı günlerde “kolon şeması oluşturulması “ konusu iki gruba anlatıldı. Birinci gruba dört ders saati boyunca klasik yöntemle konu anlatıldı. Ders sonunda anlatılan konuda sınav yapıldı. İkinci gruba dört ders saati boyunca bilgisayar destekli çizim programı kullanarak aynı konu projeksiyon yardımıyla anlatıldı. Ders sonunda anlatılan konuda sınav yapıldı. Yapılan değerlendirme sonucunda klasik yöntemle ders yapılan grubun sınav başarı ortalaması 51olarak tespit edildi. Bilgisayar destekli çizim programı kullanarak ders anlatılan ikinci deney grubuna yapılan sınavın başarı ortalaması ise 61,4 olarak tespit edildi. Yaklaşık olarak %17 sınav sonuçları arasında başarı farkı görüldü. Elde edilen sonuç Bilgisayar Destekli Öğretim yönteminin geleneksel öğretim yöntemine göre daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur.

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan çalışma sonucu başarıyı olumsuz olarak etkileyen bulgular ;

- Klasik anlatımda sınıf ortamında yazı tahtasıyla sınırlı bir alanda ders anlatıldı. Örneklendirmeler zaman aldığı için örnek sayısı sınırlı kaldı Bilgisayar destekli proje anlatımı aynı ders süresinde daha çok örneklendirme yapılması ve görsel faktörlerin bu anlatımda rol oynaması başarı ve kalıcılık üzerinde oldukça etkili oldu.
- Klasik anlatımda yapılan örneklendirmelerde doğru ve yanlışların mukayesesini sınırlı ortamda gösterme gücü yaşandı ve çok zaman aldı. Bilgisayar destekli proje anlatımında hazır olan kayıtlı resim ve farklı uygulamalarla öğrencinin kolay algılaması ve karşılaştırması sağlandı.
- Tahta ortamında oldukça teferruatlı olan tesisat detayları başarılı bir şekilde resmedilemediğinden dolayı resmin anlaşılabilirliği ve örneklendirmesi hedeflenen başarıyı yakalamadı. Ancak belli detaylar gösterilebildi.
- Klasik anlatımda resmin vazgeçilmez görselliği olan çizgi kalınlıkları ve renklendirme uygun biçimde ve norm olarak gerçekleştirilemedi. Bu da öğrencinin algılamasını zorlaştırdı. Bilgisayar destekli proje anlatımı sayesinde kullanılan blok ve katmanlarla (layers) proje çok daha anlaşılır ve çözümlenmesi kolay bir hal aldı. Aynı proje üzerinde alternatif çözümler üretilebildi bu da uzun vadede öğrencinin tasarım yeteneği kazanmasına oldukça faydalı bir faaliyet olarak gözlemlendi.
- Aynı örnek üzerinde olayın tekrar edilerek anlatılma zorunluluğu farklı tip örneklerin öğrencinin yaratıcılığını ve kavramasını kolaylaştırma avantajından faydalanamadı.
- Bilgisayar destekli proje anlatımı aynı ders süresinde daha çok örneklendirme yapılması ve görsel faktörlerin bu anlatımda rol oynaması başarı ve kalıcılık üzerinde oldukça etkili oldu.
- Yapılan çalışma Bilgisayar Destekli Öğretim yönteminin geleneksel öğretim yöntemine göre daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Bu ve benzer çalışmalar ışığında teorik ve uygulamalı derslerin günümüz teknolojinde entegre edilerek işlenmesi sayesinde tüm yüksek öğretim kurumlarında başarı oran artırılabilir.

- Çok çeşitli uygulama ve örneklemler sayesinde farklı çözüm yöntemlerinin geliştirilmesi, öğrencinin kısa vadede daha başarılı ve yaratıcı olması sağlanırken uzun vadede kalıcı bir bilgi ve tecrübe elde etmesi sağlanır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, Y.(1999), “Bilgisayar destekli Öğretim ve Uygulamalar”, Anı Yayınları, Ankara.
- Öcal, İ.(2002), Bilgisayar Destekli Eğitim ve Bilgisayar Destekli Teknik Resim Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi.
- UYAR, A (2007), Endüstri Meslek Liseleri Birinci Sınıf Öğrencilerine Teknik Resim Dersinde Temel Kavramların Bilgisayar Destekli Çizim Programları (Cad) İle Anlatılmasının Akademik Başarıya Ve Kalıcılığa Etkisi. Yüksek Lisans Tezi.
- Yalın, H.İ. (2000), Öğretim Teknolojisi ve Materyal Geliştirme. Nobel Yayın Dğt. Ankara.

RANSAC ALGORİTMASI

RANSAC ALGORITHM

E. E. Maraş¹, h. H. Maraş², s. S. Maraş³

ABSTRACT

Laser scanning technology, displaying progress in the recent years, models objects in 3d as point clouds. During laser scanning, there will be some inevitable errors in the scanned data. These errors arise from noise effects and sensing of unwanted tiny objects. Elimination of these gross errors and reduction of irrelevant points within the main data set directly affects the production period and reality of the model to be obtained. These errors and the amount can be determined by means of various techniques. One of these techniques is RANSAC algorithm. In this study, general information is given regarding RANSAC.

Keyword: Point Clouds, Algorithm Data Set

ÖZET

Son yıllarda gelişme gösteren lazer tarama teknolojisi, nesneleri nokta bulutu şeklinde üç boyutlu olarak modeller. Nesnelere taranırken nesnenin taranmasında belli miktarda hatalar oluşur. Bu hatalar, gürültü etkisi veya nesne ile ilgisi olmayan verilerin taranması gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkar. Bu kaba hataların giderilmesi ve kaba hatalı noktaların veri seti içinden atılması, oluşacak üç boyutlu modelin gerçekliğini ve üretim sürecini doğrudan etkilemektedir. Çeşitli yöntemler kullanılarak bu hatalar ve miktarları belirlenebilir. RANSAC Algoritması bahsedilen hataları gideren birçok yöntemlerden biridir. Bu çalışmada RANSAC Algoritması hakkında genel bilgiler verilecek ve RANSAC Algoritmasının çember üzerine uygulaması hakkında örnekleme yapılacaktır.

Anahtar Sözcük : Nokta Bulutu, Algoritma, Veri Seti.

1. GİRİŞ

Dünya üzerindeki nesnelere sayısal ortamda üç boyutlu olarak modelleme son yıllarda popülerliğini gittikçe arttırmıştır. Modellemeler çeşitli yöntemler ile yapılmaktadır. Bu yöntemlerden biri olan lazer tarama işlemi sırasında gürültü etkisi olarak adlandırılan çevresel ve donanımsal faktörlerden kaynaklanan hatalardan kaçınmak imkânsız gibidir. Gürültü etkisi dışında kaba hatalarda oluşmaktadır. Hataların tümünden arınmak işlem süresini ve nesne modelinin gerçekliğini doğrudan etkilemektedir. Kaba hataların eliminasyonu için Ransac Algoritması sıkça kullanılan yöntemlerden biridir.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Bölümü, 55139, Samsun, emaras@omu.edu.tr

² Harita Genel Komutanlığı, 06100, Ankara, hmaras@hgk.mil.tr

³ Selçuk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, 42075, Konya, ssm@selcuk.edu.tr

2. RANSAC ALGORİTMASI

İlk defa 1981 yılında Martin A. Fischler ve Robert C. Bolles tarafından yayınlanan Ransac Algoritması genel olarak içinde kaba hatalar bulduran bir veri setinden elde edilen matematiksel modelin parametrelerinin kestirimi olarak tanımlanabilir [1]. Önemli ölçüde büyük hatalar içeren veriyi düzeltme ve yorumlama yeteneğine sahiptir. Ransac Algoritmasının yapısı basit fakat güçlüdür. Ransac Algoritması geleneksel düzeltme tekniklerinin tersine; mümkün olduğunca ilk çözümü sağlayan verileri kullanmak ve sonra kaba veri noktalarını elimine etmekten ziyade küçük ve işlenebilir önveri setini kullanır ve bu seti mümkün olduğunca duyarlı bir şekilde genişletir [3-4]. Doğru verilerinin bulunduğu veri seti içerisinde bu verileri kullanarak model parametrelerini belirleyebilir. Öte yandan kaba hatalar model ile uyuşum sağlamaz.

3. RANSAC ALGORİTMASI YARDIMI İLE KABA HATALI VERİLERİN BELİRLENMESİ

Bağımsız parametreleri belirlemek için gerekli olan minimum n tane noktayı içeren bir model alınır. p , modeldeki nokta sayısı olmak koşulu ile $n \leq p$ olmalıdır. p adet noktadan n tane veri noktasının alt seti $S1$ rastgele seçilir ve model $M1$ yaratılır. $M1$ modeli, $M1$ hata sınırını içeren p 'deki $S1^*$ nokta alt setlerini belirlemede kullanılır.

Eğer $S1^*$ p 'deki kaba hata miktarlarının kestirimi fonksiyonu olan t eşik değerinden büyükse, yeni model $M1^*$ 'in hesaplamasında $S1^*$ kullanılır. (Bu işlem için genellikle en küçük kareler yöntemi kullanılır.)

Eğer $S1^*$ t eşik değerinden küçükse, yeni bir alt set $S2$ seçilir ve yukarıdaki işlemler tekrarlanır. Eğer önceden belirlemedeki denetlemelerde t ile ilgili bir karara varılmamışsa yada hiçbir sonuç bulunamamışsa, ya en çok ortak kaniya varılmış çözüm yapılır yada hata ile sonlandırılır.

Ransac Algoritmasında iki belirgin düzeltme vardır. Birincisi eğer S 'in biçimlendirilmesi için seçilen noktaların mantığı ile ilgili bir problem varsa, rastgele birinin yerine bir belirleyici seçim işlemi kullanılır. İkincisi uygun bir S^* alt seti ve model M^* oluşturulduğu andan itibaren S^* ve M^* ile tutarlı p 'den yeni noktalar eklenir ve bu temel olan büyük setin kendisinden yeni bir model oluşturulur [1].

Ransac Algoritması üç tane belirtilmemiş parametre içerir:

1. Bir noktanın model ile uyumlu olup olmadığını belirlemek için kullanılan hata payı,
2. Denemek için alt kümelerin sayısı,
3. t eşik değeri.

4. RANSAC ALGORİTMASININ VARSAYIMSAL OLARAK İŞLEM ADIMLARI

Ransac Algoritmasında gözlemlenmiş veri değerleri kullanılır ve algoritmanın amacı bu verilere en uygun en iyi uyan modelin parametrelerini bulmaktır. Ransac

Algoritmasında tekrarlı olarak orijinal nokta verilerinden rastgele veri setinin seçilerek işlenmesiyle yürütülür. Varsayımsal olarak seçilen noktalar doğru veriler olarak kabul görülür ve teste tabi tutulur.

1. Varsayımsal olarak seçilen noktalar ile uygun bir model meydana getirilir.
2. Set içindeki diğer tüm noktalar oluşturulan model ile karşılaştırılarak test edilir. Test edilen nokta model ile uyumlu ise doğru veri olarak kabul edilir.
3. Yeteri kadar nokta doğru veri olarak kabul edilmişse model uygun kabul edilir.
4. Model varsayımsal olarak kabul edilen doğru veri noktalarını kullanarak tekrar oluşturulur.
5. Doğru verilerin bağıl hataları hesaplanır ve model yeniden değerlendirilir.

5. ÖRNEK ALGORİTMA

input: (girilen değerler)

data – gözlemlenmiş set

model – verilerden uydurulacak model

n – modeli oluşturmak için gerekli minimum veri sayısı

k – algoritmada izin verilecek maximum iterasyon sayısı

t – bir datumun, bir modele uyduğu zaman kararlaştırmak için bir eşik değeri

d – verinin modele yakınlığı

output: (sonuç değerler)

best_model – model parametreleri (veri değerleri ile en iyi uyan model)

best_consensus_set – modeli tahmin ederek en iyi belirliyen veri seti

best_error – Göreceli bu modelin veri setindeki kaba hataları

iterations := 0

best_model := nil

best_consensus_set := nil

best_error := infinity

while iterations < k

maybe_inliers := n (veri değerlerinden rastgele seçilmiş n)

maybe_model := model parameters fitted to maybe_inliers

consensus_set := maybe_inliers

for every point in data not in maybe_inliers

if point fits maybe_model with an error smaller than t

add point to consensus_set

if the number of elements in consensus_set is > d

(Bu, bizim iyi bir modeli bulmuş olabildiğimizi belirler, şimdi onun ne kadar iyi olduğu test eder.)

better_model := model parameters fitted to all points in consensus_set

this_error := a measure of how well better_model fits these points

```
if this_error < best_error
(Daha iyi bir model buluncaya kadar iyi olan modeli elimizde tutarız.)
best_model := better_model
best_consensus_set := consensus_set
best_error := this_error

return best_model, best_consensus_set, best_error
(iterasyon tekrarlanır.)
```

6. RANSAC ALGORİTMASINDAKİ PARAMETRELER

t ve d parametre değerleri; mümkün oldukça deneysel değerlendirmeye dayanan, uygulama ve veri kümesine bağlı olan özel koşullardan belirlenmek zorundadır. Bunun ile beraber k (iterasyon sayısı) parametresi teorik bir sonuçtan belirlenir. Bazı iterasyonlarda Ransac Algoritmasının olasılığı olarak belirlenen p, değerlendirilen model parametrelerden n nokta seçildiğinde veri kümesi girdilerin tek uyumlu veri seçer. Bu olduğu zaman modelin sonucunun kullanılabilirliği muhtemeldir, bundan dolayı p algoritmasının kullanılabilir bir sonucu ürettiği olasılığını verir. [2]

Her defasında bir noktadan seçilen uygun verileri seçme olasılığı w olarak kabul edelim. w nin önceden bilinmiyor olmamasına karşın bazı kaba taslak değerler verilebilir. Farz edelim ki bir modelin değerlendirilmesi için ihtiyaç duyulan n adet nokta bağımsız seçilsin, wn doğru veri olan tüm noktaların olasılığıdır. 1 – wn ise n noktanın en az birinin olasılığı olan bir kaba (aykırı) değerdir ki bu nokta kümelerinden değerlendirilebilecek kötü bir modelin belirlendiği bir durumdur. Güçlü olasılık olan k, algoritmanın hepsi uygun veri olan n nokta kümesinden asla seçmediği bir olasılıktır ve 1 – p ile aynı olmalıdır.

Bu yüzden, $1 - p = (1 - w^n)^k$

Burada her iki tarafın logaritması alınarak, $k = \frac{\log(1 - p)}{\log(1 - w^n)}$

Unutulmamalıdır ki; bu sonuç bağımsız seçilen n veri noktasının varsayımdır, şöyle ki; seçilen bir nokta bir defa değiştirilir ve aynı iterasyonda tekrar seçilebilir. k noktaların değiştirme olmadan seçildiği durumda üst bir sınır olarak alındığından, çoğunlukla makul bir yaklaşım ve türetilen bir değer değildir.

Örneğin; veri kümesine uyan bir çizgi bulma durumunda yukarıdaki formülde modellenen Ransac algoritması tipik olarak her iterasyonda ve hesaplamada 2 nokta seçer. Maybe_model satırında olduğu gibi iki nokta arasındaki çizgidir ve burada iki noktanın farklı olması önemlidir.

Güvenirliliği sağlamak için standart sapma veya katları da k ya eklenebilir. k nin standart sapması şu şekilde tanımlanır:

$$SD(k) = \frac{\sqrt{(1 - w^n)}}{(1 - w^n)}$$

KAYNAKLAR

- [1] M.A. Fischler and R.C. Bolles. Random sample consensus, A paradigm for model fitting with applications to image analysis and automated cartography. Communications of the ACM, 24(6):381–395, 1981.
- [2] en.wikipedia.org
- [3] H. Cantzler, Random Sample Consensus (RANSAC), Institute for Perception, Action and Behaviour, Division of Informatics, University of Edinburgh, Edinburgh, EH1 2QL, UK.
- [4] O. Chum, J. Matas, Randomized RANSAC with Td,d test, European Union under Project IST-2001-32184 and by the Czech Ministry of Education under project MSM 212300013 and by The Grant Agency of the Czech Republic under project GACR 102/02/1539.

GÖKSU ÇAYININ KİRLİLİK NEDENLERİ VE EKOLOJİK ÇEVREYE ETKİLERİ

REASONS OF THE POLLUTION OF GOKSU STREAM AND ITS EFFECTS TO THE ECOLOGICAL ENVIRONMENT

Ahmet Fevzi SAVAŞ¹

Zülfikar AKTEKELİ²

ABSTRACT

The period that the world proceeded at technology in the last century brings about the biggest changings human history has lived.

With the increasing population of the world, the needs and wantings of the people are increasing day by day industrial sector is growing with the industrialization. All these reasons make the world come face to face a big problem called environment pollution.

Water is either directly or indirectly effected in a negative way by giving domestic and industrial waste to the water sources, performing of the agricultural activities unconsciously, destroying the planty flora and the deformation of the river beds owing to external effects giving domestic and industrial waste to the water sources, performing of the agricultural activities unconsciously, destroying the plant flora and the deformation of the river beds owing to external factors affect water directly or indirectly in a negative way the ones first affected by the pollution at streams are agricultural fields and living creatures. Species sensible to the the pollution dies after some time because of having no chance to migrate in the polluted environment and the other species which are less sensible to the pollution become dominant. The agricultural fields watered by polluted streams decrease the variation of products and spoil the chemical structures of them. This situation affects the both living species and agricultural fields in a negative way.

It is noticed that no studies have been made so far about Göksu River. Stream was formerly usead as drinking water and irrigation water. As days pass by, Göksu stream, let alone being used as drinking water, it can't give enough efficency at agricultural watering.

In this study, Göksu stream which issues in Inegöl, Bursa and flows into the Sakarya River was exammed with regard to reason of pollution and its effects to the ecological enviroment.

Key words: Collision, ecologi, water, Göksu River

ÖZET

Küreselleşen dünyamızın son yüzyılda teknolojiye kat ettiği yol, insanlık tarihinin yaşadığı büyük değişiklikleri de beraberinde getirmektedir.

¹ Yrd. Doç.Dr., Bilecik Üniversitesi Osmaneli Meslek Yüksekokulu, savasafevzi@hotmail.com

² Öğr. Gör., Bilecik Üniversitesi Osmaneli Meslek Yüksekokulu , zulfikaraktekeli@hotmail.com

Artan dünya nüfusuyla birlikte insanların ihtiyaçları ve istekleri de her geçen gün artmakta, endüstrileşmeyle birlikte sanayi sektörü de büyümektedir. Tüm bunlar dünyayı Çevre Kirliliği adı verilen ciddi bir sorunla karşı karşıya bırakmaktadır.

Evsel ve endüstriyel atıkların arıtılmadan su kaynaklarına verilmesi, tarımsal aktivitelerin bilinçsizce uygulanması, bitki örtüsünün tahrip edilmesi, akarsu yataklarının bozulması gibi dış etkiler, suları ya doğrudan ya da dolaylı olarak olumsuz yönde etkilemektedir.

Akarsularda, kirlilikten ilk etkilenenler; akarsularda yaşayan canlılar ve akarsuların beslendiği tarım arazileridir. Kirliliğe duyarlı olan türler, akarsu ortamından göç etme şansları olmadığı için bir süre sonra yok olmakta ve böyle ortamlarda kirliliğe daha az duyarlı olan türler baskın duruma geçebilmektedir. Tarım arazileri ise, kirletilen akarsular ile beslendiğinden üretilen tarım ürünlerinin çeşitliliğini azaltmakta ve ürün kimyasal özelliklerini bozmaktadır. Söz konusu bu durum hem canlı nüfusu hem de tarım arazilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Literatürde çalışma bölgesi olan Göksu çayı ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Göksu Çayı; önceleri içme suyu ve tarımsal sulama suyu olarak kullanılmaktaydı. Ama gün geçtikçe kullanım suyu olmaktan çıkan Göksu Çayı şu an tarım sulamasında bile yeterli verimi alamamaktadır.

Bu çalışmada Göksu Çayı, Bursa-İnegöl ilçesinde doğup; Sakarya Nehrine döküldüğü yere kadar olan bölge, kirlilik nedenleri ve ekolojik dengeye etkileri bakımından incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kirlilik, ekoloji, su, Göksu Çayı.

1.GİRİŞ

Su yenilenebilir bir kaynak olmakla beraber sınırsız değildir. Su döngüsü, belirli bir alanda senede ancak belirli bir miktar suyun bulunmasını temin edebilir. Bu da nüfus fazlaştıkça kişi başına düşen miktarın azalacağı anlamına gelir. Dolayısıyla, 1970 yılından bugüne 1.8 milyar insanın dünya nüfusuna ilave olduğu düşünülecek olursa, o tarihten bugüne kadar kişi başına düşen su miktarının üçte bir oranında azaldığı hesaplanabilir.

Nehirler, dünyadaki yüzeysel tatlı suların %2'sini barındırmakta ve su döngüsünde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir su yönetimi için nehir sularının iyi yönetilmesi ve bunun için de kirliliğinin çok iyi tespit ve takip edilmesi gerekmektedir (Gümrükçüoğlu vd. 2006).

Doğal kaynakları yer altı suyunun yüzeye ulaşmış parçası sayarsak, kullanılabilir tatlı su kaynaklarının başlıcası akarsular olarak tarif edilebilir. Türkiye sınırları içinde çok sayıda akarsu yer almaktadır. Bunların birçoğu Karadeniz, Akdeniz, Marmara ve Ege denizlerine boşalmaktadır. Kızılırmak ve Sakarya gibi nehirler İç Anadolu Bölgesi' nin evaporitik kayaçlarının yıkanmasıyla gelen acı ve tuzlu suları içermektedir. Bu nedenle su kaliteleri düşmektedir. Zaman zaman bu nehirlerin, şehirlerin kanalizasyon ve sanayi atıklarına maruz bırakılması, bu suların litolojiden kaynaklanan kirlilikler yanında insan kaynaklı kirleticilerle de kirlenmesine neden olmaktadır (<http://www.dsi.gov.tr/topraksu.htm>).

Sürdürülebilir büyüme ve kalkınma planlarının yapıldığı günümüz dünyasında doğal varlıkların bir hammadde olarak kullanılması ve üretim-tüketimden kaynaklanan çevre kirliliği büyük ekolojik krizlere neden olmaktadır. Tatlı su kaynaklarının giderek zarar görmesi bu krizlerden sadece biridir. Su, hem bölgemizde hem de dünyada son derece değerli, ekonomik ve stratejik bir kaynaktır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, atık

suyun %95'nin, sanayi atıklarının da %70'nin arıtılmadan su kaynaklarına verilmesi sonucu, halen dünyada 1.4 milyar insan temiz su kullanma imkanlarından mahrum yaşamına devam etmeye çalışmaktadır. Dünya yüzeyindeki nehirlerin yarıdan fazlası kirli durumdadır. Türkiye' de de bu durum kaçınılmaz boyutlara ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde hastalıkların %80'i kirli sulardan kaynaklanmaktadır (Girgin vd. 2004).

Tarih sulama temelli toplumların birçoğunun uzun vadede çökmeye mahkum olduğunu da gösteriyor. Sulu tarımın doğasında bulunan çevresel tutarsızlık, görünüşte gelişmiş kültürlerin politik ve sosyal çalkantılarla baş etme yeteneklerini azaltarak onları zayıflatabilir. Sulamadan kaynaklanan tuzlanma toprağı zehirleyerek, verimin azalmasına ve üretiminin düşmesine neden olabilir. Barajlar, kanallar ve taşkına karşı setler bakımsız kalabilir, seller sebebiyle yok olabilir, ya da düşmanlar tarafından yok edilebilir. Sulanabilen topraklar ve su kaynakları için rekabet, militarizme ve bölgesel savaflara yol açabilir. Bütün bunlar göz önüne alındığında, sulu tarıma bağımlı medeniyetlerin sulama ile ilgili sorunları ihmal ederlerse istikrarsızlık içine düşmeleri kaçınılmazdır.

Tarımda kullanılan suyun verimliliğini artırmak için alınacak önlemler, uzun bir liste oluşturmaktadır. Verimliliği arttırmanın anahtarı, tarım kültürüne, iklime, hidrolojiye, ekin seçimine, su kullanımı kalıplarına, çevre koşullarına, ve her bölgenin diğer özelliklerine uyum sağlayacak stratejiler tasarlamaktır. Başarılı stratejiler, her zaman, birkaç önlemi içerir. Teşvik edilmiyorsa, çiftçiler etkin teknolojilere yatırım yapmayacaklardır. Oysa, bu teknolojiler ancak iyi yönetim uygulamaları ile birlikte geliştirilirse, suyun verimliliği artacaktır. Su kaynaklarının tahsisinde, planlamasında, kullanılmasında ve korunmasında çok dikkatli olunmalı ve özen gösterilmelidir. Sürdürülebilir su kaynakları yönetimi, suyun doğadaki ekolojik dolaşımının da hesaplanarak tüm ulusların ortak paydada anlaşıp küresel politika ve uygulamalar ile çözülebileceğı bir sorundur. Bunun için alıcı ortama göre kirlilik kontrolünü öngören araştırmaların ve yasal düzenlemelerin bu bütünsel düşünce temel alınarak yapılması ve desteklenmesi gerekmektedir (Postel, 2000).

Yapmış olduğum literatür araştırmaları sonucunda yeterli kaynak bulunamamıştır. Yerel halkın görüşleri neticesinde alınan olumsuz fikirler, hem halkın hem de şahsımın Göksu Çayı ile ilgilenilmediğı ve olumsuzlukların gün geçtikçe ciddi boyutlara ulaştığını göstermiştir. Bu çalışmada Karadeniz' e dökülen Sakarya Nehri' nin bir kolu olan Göksu Çayı' nın kirlilik nedenleri araştırılmış olup; çevreye olan olumsuz etkileri yerinde incelenmiş ve tespit edilmeye çalışılmıştır. Göksu Çayı' nın kirletilmesinin ve kirletme etkilerinin yok edilmesi amaçlanmıştır.

2. AKARSU KİRLİLİĞİ VE SEBEPLERİ

2.1. Akarsu Kirliliğı

Çevre sorunları ve çevre koruması gibi kavramlar özellikle son on yıl içinde tüm dünya kamuoyunu yakından etkileyen, zaman zaman da uygarlığın geleceğı konusunda toplumlari ve bireyleri kaygıya düşüren kavramlar olmuşlardır. Çünkü adına genellikle çevre denilen unsurlar kaynakların yanlış kullanımından dolayı var olan dengeyi sarsmakta ve bundan özellikle insanlar ve öteki canlılar zarar görmektedir (Öğretir, 1992).

Daha çok üretmek ve daha çok tüketmek kalkınmanın veya ekonomik gelişmenin ana hedefidir. Ancak bu amaç sağlanırken üretimden tüketime kadar uzanan zincirde çok çeşitli atıklar ortaya çıkmaktadır. Bu zincirin iyi örgütlenmemesi ve yanlış planlanması birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle üretim unsurlarının kuruluş yerinin seçiminde yapılan yanlışlıklar ve üretim tesislerinin atıklarının gelişigüzel çevreye atılması hava, su, toprak ve gıda kirlenmeleri gibi çeşitli çevre sorunlarına yol açmaktadır (Öğretir, 1992).

Çevre kirliliğinin bir bölümü olan akarsuların endüstriyel ve evsel atıklarla kirlenmesi son yıllarda özellikle tarımsal sulama ve su ürünleri bakımından önem kazanmaktadır. Endüstriyel ve evsel atıklar akarsulardaki canlı hayatı tehdit eden zehirli maddeler bulundurmakta ve doğal temizlemeyi azaltıcı etkileri nedeniyle de kullanma suyu temininde güçlükler yaratmaktadır. Çünkü akarsulara bırakılan ve kirlenmeye neden olan atık maddelerin bir kısmı parçalanma, çökme, adsorbsiyon veya herhangi bir şekilde yok olma özelliğine sahip değildir (Soyupak, 1987).

Sağlıklı bir akarsuda ekolojik denge bulunmaktadır. Evsel ve endüstriyel kirlenme bu dengenin değişmesine neden olur. Akarsuya verilen kirleticilerin seyreltilmesi ve taşınımı üzerinde sonuç açısından oldukça önemlidir. Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği' ne göre kıta içi yüzeysel su kategorisine giren akarsular 4 ana sınıfa ayrılmıştır.

Buna göre;

I. Sınıf: Yüksek kaliteli su,

II. Sınıf: Az kirletilmiş su,

III. Sınıf : Kirli su,

IV. Sınıf : Çok kirli su.

Yukarıda belirtilen kalite sınıflarına karşılık gelen suların, aşağıdaki su ihtiyaçları için uygun olduğu kabul edilir.

I. Sınıf: Yüksek Kaliteli Su

- Yalnız dezenfeksiyon ile içme suyu temini.
- Rekreatyonel amaçlar (yüzme gibi vücut teması gerektirenler dahil),
- Yalnız dezenfeksiyon ile içme suyu temini,
- Alabalık üretimi,
- Hayvan üretimi ve çiftlik ihtiyacı,
- Diğer amaçlar.

II. Sınıf: Az Kirletilmiş Su

- İleri veya uygun bir arıtma ile içme suyu temini,
- Rekreatyonel amaçlar,
- Alabalık dışında balık üretimi,
- Teknik Usuller Tebliği' nde verilecek olan sulama suyu kalite sınırlarını sağlamak şartıyla sulama suyu olarak,
- I. Sınıf dışındaki diğer bütün kullanımlar.

III. Sınıf: Kirli Su

- Gıda, tekstil gibi kaliteli su gerektiren endüstriler hariç olmak üzere uygun arıtmadan sonra endüstriyel su temininde kullanılır.

IV. Sınıf: Çok Kirli Su

- Yukarıda I, II ve III. sınıfları için verilen kalite parametreleri bakımından daha düşük kalitedeki yüzeysel suları ifade eder (www.cevreonline.com).

Çevresel etki irdelemesi süreci içinde en önemli çalışma kirlenmenin çeşitleri ve kirlilik yaratıcı kaynakların belirlenmesidir. Daha sonra yörede yayılan kirliliğin miktarı

ve bundan doğan sonuçlar saptanarak kirlenmenin önlenmesi ve azaltılması sistemlerinin neler olacağı araştırılmalıdır (Öğretir, 1992).

2.2. Kirlilik Sebepleri

Sebeplerine göre kirlilik üç ana başlık altında toplanabilir (Çevre Sorunları, 1983).

- 1- Tarımsal Çalışmaların sebep olduğu kirlilik
  - Toprak erozyonundan gelen sediment kirlilik
  - Bitki besin maddelerinin yarattığı kirlilik
  - Hayvansal atıkların yarattığı kirlilik
  - Tarımsal mücadele ilaçlarının yarattığı kirlilik
- 2- Endüstrinin sebep olduğu kirlilik
  - Kimyasal kirlilik
  - Fiziksel kirlilik
  - Fizyolojik kirlilik
  - Biyolojik kirlilik
  - Radyoaktif kirlilik
- 3- Yerleşim alanlarındaki atıkların sebep olduğu kirlilik

3. GÖKSU ÇAYI VE KİRLİLİK NEDENLERİ

3.1. Göksu Çayı

Göksu Çayı, Bilecik-Osmaneli İlçesinin kuzey-batı istikametinden Sakarya Nehri' ne (Sakarya Nehri' nin 70 km' lik kısmı Bilecik ilinden geçmektedir.) karışmaktadır. Göksu Nehri 0,002 lik bir topoğrafik eğime sahiptir. İlkbahar aylarında taşıdığı su miktarı maksimum seviyededir. Şekil 3' te Mevsimler itibariyle;

Sonbahar mevsimi (Eylül-Ekim-Kasım) : 48,78 milyon m³

Kış mevsimi (Aralık-Ocak-Şubat) : 184,1 milyon m³

İlkbahar mevsimi (Mart-Nisan-Mayıs) : 401 milyon m³

Yaz mevsimi (Haziran-Temmuz-Ağustos) : 71,43 milyon m³ lük su potansiyeline sahiptir.

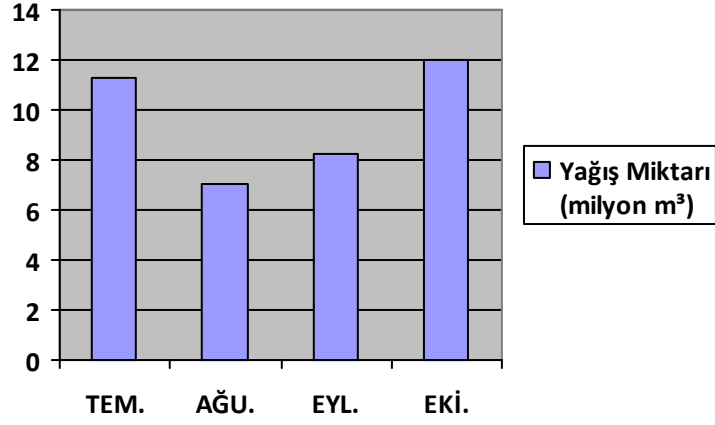
Göksu Nehrinin taşıdığı su miktarı İnegöl, Tahtaköprü, Mezit, Mahmudiye ve Yenişehir İlçelerine düşen yağışlara bağlı olarak 5-10 artmakta veya azalmaktadır.

Göksu Nehri, yıllık su miktarının % 7'sini Sonbahar mevsiminde, %26 sını Kış mevsiminde, %57'sini İlkbahar mevsiminde , %10 unu yaz mevsiminde geçirmektedir.

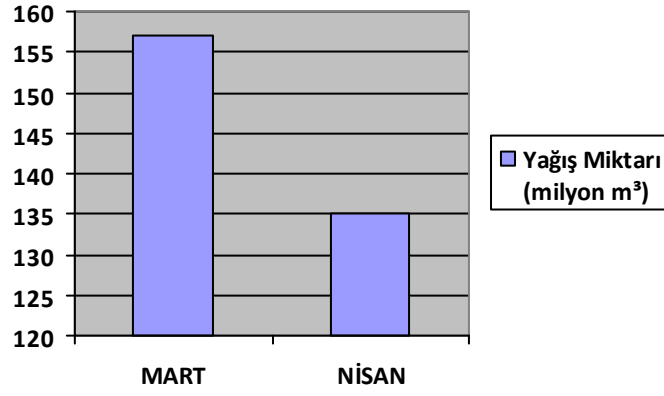
Şekil 1' de aylık taşıdığı su miktarının en az olduğu aylar, Temmuz =11,3 milyon m³, Ağustos =7,03 milyon m³, Eylül = 8,28 milyon m³, Ekim = 12 milyon m³ dür.

Şekil 2'de taşıdığı su miktarının en çok olduğu aylar, Mart = 157 milyon m³, Nisan 135 milyon m³, yıllık su potansiyeli 800 milyon m³ civarındadır. Bu miktar %10 oranında kurak ve ıslak periyotlara göre artmakta veya azalmaktadır (Yılmaz, 2004).

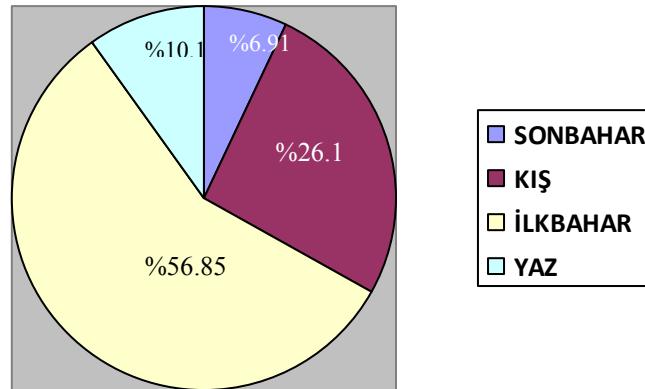

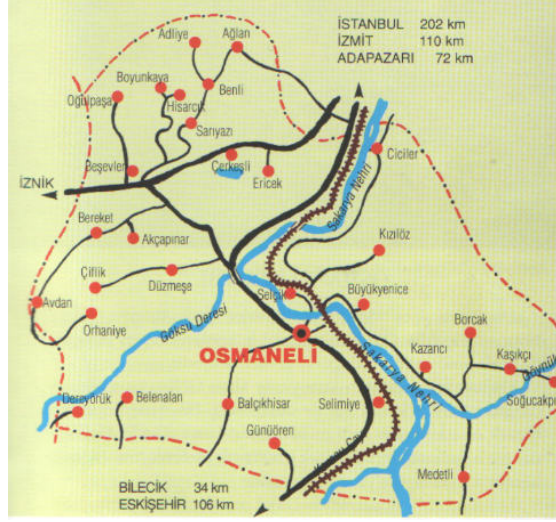
Şekil 1. Göksu Çayı'nın Aylık Taşdığı Su miktarının En Az Olduğu Aylar

Şekil 2. Göksu Çayı'nın Aylık Taşdığı Su miktarının En Çok Olduğu Aylar

Şekil 3. Göksu Çayı'nın Mevsimsel Su Potansiyeli (milyon m³)

Şekil 4. Sakarya Nehri ve Göksu Çayı' nın Bilecik İli Osmaniye İlçesi Sınırlarındaki Mecrası

Coğrafyacıların GALLUS adıyla andıkları bu çay GALLERİN GALLOS ırmağından ayrıdır. Bursa il sınırları içinde (İnegöl) doğar Osmaniye ilçe merkezine 6 km uzaklıkta Mimar Sinan'a ait kemerli taş köprüünün hemen altından Sakarya Nehrine dökülür (Osmaniye, 2006)

3.2. Göksu Çayı' nın Tarımsal Faaliyetlere Katkıları

Osmaniye toprakları Sakarya Nehri' nin ve Göksu Çayı' nın suladığı çok verimli topraklara sahiptir. İlçenin ana geçim kaynağı da hem açık alanda hem de seralarda yapılan tarımsal üretimdir. Osmaniye İlçe Tarım Müdürlüğü' nden alınan verilere göre Osmaniye ilçesine bağlı Belenalan, Merkez, Düzmeşe, Çiftlik, Dereyörük ve Orhaniye köylerinin mevcut 5500 dönümlük tarım arazileri Göksu Çayı' ı ile sulanmaktadır. Toplam tarım yapılan alan ise 15.300 hektardır. 2005 yılı rakamları ile 76 milyon 29 bin TL. tutarında üretim yapılmıştır.

Üretimin %95' i yaş sebze ve meyveden oluşur. Bu arazide yetiştirilen ürünler çeşitlilik göstermekte olup; şeftali, ayva, elma, erik, ceviz, kiraz, karpuz gibi meyveler; biber, karnabahar, ıspanak, domates gibi sebzelerin yanı sıra şeker pancarı, buğday, arpa ve yonca gibi hububatların üretimi %5' lik dilim içerisinde yer almaktadır.

3.3. Göksu Çayı' nın Kirlilik Nedenleri

3.3.1. Göksu Çayı' na Evsel Atıkların Yarattığı Kirlilik

Yenişehir İlçesi Köprühisar mevkiinden Sakarya nehri Göksu Çayı bağlantı noktasına kadar olan Bilecik ili Osmaniye ilçesi köylerinde atıklar uygun koşullar altında biriktirilmemekte ve toplanan atıklar çöplük alanına sağlıksız bir şekilde dökülmekte, ayıklama işlemi yapılmamaktadır. Belirtilen yerlere ait çöp toplama sahası, sağlık ve çevre açısından çok olumsuz koşullara sahiptir. Bu alana dökülen çöplerin yıllar boyunca gelişigüzel herhangi bir işleme tabi tutulmadan atıldığı alandaki çöp yığınlarından oluşan tehlikeli sızıntı, yağmur sularıyla birlikte yer altı sularını ve Göksu Çayı' nı kirletmekte, bu

alanda toplanan çöpün kontrolsüz biriktirilmesinden meydana gelen metan gazının varlığı tehlike arz etmektedir.

Evsel atıklar, iyi seçilmemiş bölgelerde doğrudan toprağa verildiğinde ya da kanalların taşmasına bağlı olarak toprak yüzeyine yayıldıklarında toprak ekosisteminin yok olmasına neden olmaktadır.

3.3.2. Göksu Çayı' nın Endüstriyel Atıkların Yarattığı Kirlilik

Göksu Çayı' nın su kirliliği; Köprühisar mevkiinden çayın Sakarya Nehri' ne döküldüğü kısma kadar olan Bilecik ili Osmaneli ilçesi köylerine ait tarım ve orman arazilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tarımsal üretimi etkileyen çay, çevre köy halkının geçim kaynağı olan tarımın verimini düşürmektedir.

Tablo 1' den de görüldüğü üzere;

n=numune sayısını göstermektedir. Mayıs ve ağustos aylarında alınan numunede su; kalite sınıfı olarak **I. SINIF** (yüksek kaliteli) ve **II. SINIF** (az kirlenmiş su) su sınıfına girmektedir. Yapılan bu numune raporu kıta içi su kaynaklarının sınıflarına göre kalite kriteri esas alınarak değerlendirilmiştir.

2004YILI KALİTE GÖZLEM VERİLERİ→		n	Minimu m	Ortalama	Maksimu m	Su Kalite Sınıfı
Parametreler	Sembol					
pH	pH	2	8,1	8,25	8,4	1
Toplam Çözünmüş Katılar mg/l	TDS	2	274	487	699	2
Çözünmüş Oksijen mg/l	DO	2	8,5	8,6	8,7	1
Biyolojik Oksijen Değeri mg/l	BOD5	1	3,7	4,0	4,3	2
Kimyasal Oksijen Değeri mg/l	COD	2	11,9	25,95	40, 0	2
Amonyak Azotu mg/l	NH3-N	2	0,255	0,34	0,418	2
Nitrat Azotu mg/l	NO3-N	2	1,54	3,81	6,08	2
Orta – fosfat mg/l	o-PO4	2	0,13	0,63	1,12	3
Bor mg/l	B	2	0,21	0,24	0,26	1

Tablo 1. Göksu Çayı-Sakarya Nehri Öncesi 2004 Yılı Gözlem Raporu

Resim 1. Göksu Çayı Bent Önü Görünümü

2008 YILI NUMUNE RAPORU		SU KALİTE SINIR DEĞERLERİ		Analiz Değerleri	Kalite Sınıfı
Parametreler	Sembol	Minimum Değer	Maksimum Değer		
pH	-	6.5-8.5	6.0-9.0 dışında	7.4	I. SINIF
Çözünmüş Oksijen	(mg O ₂ /L) ^a	8	<3	-	-
Amonyum Azotu	mg NH ₄ ⁺ -N/L	0.2c	>2c	11.07	IV. SINIF
Toplam Fosfor	mg P/L	0.02	>0.65	4.83	IV. SINIF
Toplam Çözünmüş Madde	mg/L	500	>5000	1202	I. SINIF
Kimyasal Oksijen İhtiyacı (KOİ)	mg/L	25	>70	75	IV. SINIF
Biyolojik Oksijen İhtiyacı (BOİ)	mg/L	4	>20	36	IV. SINIF
Toplam Organik Karbon	mg/L	5	>12	28.25	IV. SINIF
Toplam Kjeldahl Azotu	mg/L	0.5	>5	19.8	IV. SINIF
Krom (toplam)	µg Cr/L	20	>200	226.4	IV. SINIF
Çinko	µg Zn/L	200	>2000	5730	IV. SINIF

Tablo 2. 2008 Yılı Göksu Çayı Analiz Raporu

Tablo 2.' ye göre; Göksu Çayı' ndan bir defaya mahsus alınan su numunesinin analiz raporunda, Amonyum azotu (NH₄), Toplam fosfor (P), Kimyasal oksijen ihtiyacı (KOİ), Biyolojik oksijen ihtiyacı (BOİ), Toplam organik karbon, Toplam kjeldahl azotu, Krom (toplam), ve Çinko (Zn) parametrelerinin Su Kaynaklarının Sınıflarına Göre Kalite Kriterleri göz önüne alınarak 11.09.2008 tarihinde Yenişehir- Osmaneli arasında Göksu Çayı' ndan alınan su numune örneğinin TÜBİTAK' ın incelemeleri sonucunda;

Göksu Çayı' ndan akan su **IV. SINIF** (Çok Kirlili Su) sınıfında olduğu söylenebilir. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Numune Alma ve Analiz Metodları Tebliği doğrultusunda; yüzeysel sularda kalite sınıflarının belirlenebilmesi için yılda en az 12 adet numune alınması gerektiğinden, bir defaya mahsus alınan anlık numunelerin bakılabilen parametrelerinin analiz değerleri Göksu Çayı' nın kirlilik sınıfını vermese de, Çayın kirliliği aşıkardır.

Göksu Çayı' 1 ve havzası üzerinde herhengi bir sanayi tesisi ve Organize Sanayi Bölgesi yer almamakta olup, sadece ufak yerleşim yerlerinin (köy, mezra vb.) atık suları Çayı' a karışmaktadır. Nitekim, su numunesi Göksu Çayı' nın Osmaneli- Yenişehir sınırından alınmış ve bu köy yerleşim yerlerinin Çayı' a etkisi sınırlanmıştır.

Göksu Çayı' ndaki kirliliğin sanayi ve evsel kaynaklı olduğu ve bu kirliliğin Bursa İli, İnegöl ve Yenişehir İlçelerindeki sanayi tesisleri ile yerleşim yerlerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

4. SONUÇ

Bilecik ilinin önemli bir sulama suyu kaynağı olan Göksu Çayı' ndan alınan su örneklerinde yapılan analizler şu sonuçları ortaya çıkarmaktadır.

1- Evsel ve endüstriyel atıkları taşıyan Göksu Çayı' 1 geçtiği havza bölgesi ekosistemini ve insan yaşamını olumsuz etkilemektedir. Çünkü su kirliliği açısından

incelenen raporlarda bulunan parametreler Su Kontrol Yönetmeliği' nin su kalite sınır değerlerinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

2- Göksu Çay' ından alınan su numunelerinin araştırılması neticesinde; Bilecik İl Çevre Müdürlüğü' nce ; **IV. SINIF SU** sınıfında olduğunu ve bu sınıfa giren suların arıtılmadan *kullanma suyu* ve ağır metal analizlerinde *tarımsal sulama suyu* kaynağı olarak kullanılmasının sakıncalı olduğu belirlenmiştir. Böyle bir sulama suyunun toprakta birikme yapması ve kirliliğe sebebiyet vermesi kaçınılmazdır.

3- Göksu Çay' ından akan suyun, yörenin tarımsal sulama suyu olarak uzun vadede kullanılması zaman içerisinde topraklarının da kirlenmesine ve toprak veriminin hızla düşmesine sebep olacaktır.

Ülkemiz su kaynaklarının korunması ve verimliliğinin artırılması konusunda tüm resmi ve özel sektör yetkili kurum ve kuruluşların gerekli önlemleri acilen almaları ve ekolojik çevrenin kirlenmesini sağlayan tüm etkileri ortadan kaldırmaları gerekmektedir.

Yetkili merciler ilgili yönetmelikleri kullanmalı ve o yönetmelik nezninde hareket etmelidirler. Özel kuruluşların, belirtilen standartlar üzerinde atık maddeleri alıcı ortamlara vermemeleri için gerekli arıtma tesislerinin de kurulması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Özkaya, M. Galip (1999), "Çevre Koruma"
- Türkiye İstatistik Kurumu ve Çevre ve Orman Bakanlığı (2006), "Çevresel Göstergeler"
- Önmez D. (2005), "Yerel Yönetimler ve Çevre İle İlgili Hizmetleri"
- Osmaneli Belediyesi (2006), "Osmaneli Rehberi"
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2007), "Bilecik İli Çevre Durum Raporu"
- www.styd-cevreorman.gov.tr (2009)
- Postel, S. (2000) "Sulu Tarımı Yeniden Canlandırmak Dünyanın Durumu"
- http://www.dsi.gov.tr/topraksu.htm
- http://www.unesco.org/water/wwap/wwdr2/table_contents.shtml
- Girgin,S., Akyürek, Z., Usul, N. (2004), "Türkiye için Coğrafi Bilgi Sistemleri Tabanlı Su Kalitesi Veri Analiz Sistemi Geliştirilmesi", 3.Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri
- Gümrükçüoğlu M., Baştürk O. (2006), "Sürdürülebilir Su Yönetiminde Nehir Kirliliği Üzerine Bir Çalışma", TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi
- Kaş M. (2001), "Çevre Kirliliği ve Canlılar Üzerindeki Etkileri"
- Mumcu M. F. (2002), "Dipsiz ve Çine Çayı Epilitik Alglerinin Ekolojik Yönden Araştırılması"
- Yılmaz M., Özkan M., Kolaç A. (2004), "Bilecik 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu"
- http://www.cevreonline.com/CevreKR/akarsukirlilik.htm
- Öğretir K., (1992), "Karasu' nun (Sakarya Nehri) Eysel ve Endüstriyel Atıklarla Kirlenmesi ve Karasu' nun Bazı Kimyasal Özellikleri" Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı
- Soyupak S., (1987) "Akarsu Kirlenmesi", O.D.T.Ü Çevre Mühendisliği Kurs Notları
- Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, 1983 "Türkiye' nin Çevre Sorunları", Ankara

REFORM OF VOCATIONAL EDUCATION

Roxana Enache¹

Cristina Safta²

Corina Iurea³

ABSTRACT

The countries in the region inherited a system of narrowly specialized vocational education that has proved resistant to change. It was based on the assumption that everyone had to be trained for a specific occupation before starting work. Vocational schools existed to provide such training and they were tightly linked to state enterprises.

Key words vocational education, reform, management

REFERENCES

- Potolea, D., Neacșu, I., Iucu, B. R., Pânișoară, I-O.(2008), “Psychopedagogical Grounding.”, House Publishing Polirom, Iași.
- Tudorică, R. (2007), “Educational Management in European Context”, House Publishing Meronia, București.
- Tudorică, R. (2005), “European Dimension in Education”, Institutul European, Iași
- Iosifescu, Ș. (2001), “Educational Management for Education Institution”, Bucharest.

---

¹ rocatere@yahoo.com, email

² crystyne_s@yahoo.com, email

³ corinaiurea@yahoo.com, email

RESMİ BİRİM FİYATLAR İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN PEYZAJ UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN MALİYET SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

THE SUGGESTIONS FOR THE COST PROBLEMES IN LANDSCAPE APLICATIONS REALISED BY OFFICIAL UNIT PRICES

Aslı GÜNEŞ¹

ABSTRACT

With the diversification of the environment concept and environmental issues by the modern world, human being approaches more and more to nature and natural life. Therefore the recreational areas have become more important and popular venues in the urban and rural settlings. With the careful attention of local administrations, intensive hard works have been started to increase the amount of the green and the recreational areas within urban and rural sites. However, whether constructional or planting applications of these recreational areas, various complications encountering. The most commons of these complications encountered are the cost problems, especially on the planting applications of the recreational areas which are constructed by the put out and the open tender from local governments. Because of the first coast analyze of the official unit prizes yearly published and updated by Ministry of Public Works used especially on the planting applications, calculating for agricultural applications, not designed for the landscape works, today, through the high manufacturing expenses then official unit prizes for these applications, the contractors of these tenders works in difficult financial conditions. In this study, by the defining the reason of these problems while interrogation of some paradoxical applications on the rate of cost/tender (sale) prizes, some solutions and suggestions were submitted.

Key words: Landscape, planting, cost, applications, tender

ÖZET

Değişen modern dünya ile farklılık kazanan çevre kavramı ve yaşanan çevresel sorunlar, insanoğlunu doğaya ve doğal yaşama daha da yakın bir hale getirmiştir. Bu nedenle gerek kentsel yerleşimlerde gerekse kırsal yerleşkelerde rekreasyonel alanlar daha da önem kazanarak popüler mekânlar haline dönüşmüştür. Yerel yönetimlerce de gereken özenin gösterilmesiyle, rekreasyonel alanların ve kent içi yeşil alanların miktarlarının arttırılmasına yönelik yoğun çalışmalar başlatılmıştır. Ancak bu rekreasyonel alanların gerek konstrüksiyonel inşasında gerekse bitkisel aplikasyonlarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların en sık rastlananaı, yerel yönetimlerce ya da sorumlu kamu kurum ve kuruluşlarınca bayındırlık birim fiyatları ile yapım ihalesi yapılan rekreasyonel alanların, özellikle bitkilendirme etaplarında yaşanan maliyet sorunlarıdır. Her sene Bayındırlık Bakanlığınca ilan edilen ve uygulamalarda güncellenerek kullanılan birim

¹ Öğr. Gör. Dr. E.Ü. Bayındır Meslek Yüksek Okulu Peyzaj Uygulama ve Süs Bitkileri Programı. asli.gunes@ege.edu.tr

fiyatlar, özellikle yeşil alan imalatlarını içeren maliyet analizleri yapılırken günümüzdeki peyzaj uygulamaları düşünülmeden, tarımsal amaçlar gözetilerek yapıldığı için bugünkü uygulamalarda imalat maliyetinin bu bedellerin üstünde yer alarak uygulamacıyı zor duruma sokar hale gelmiştir. Çalışmada bu çelişkinin yaşandığı bazı uygulamalar, imalat maliyeti/ihale (satış) bedeli açısından irdelenerek karşılaşılan sorunların nedenleri ortaya konulmuş ve bu maliyet sorunlarının çözümüne yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Peyzaj, bitkilendirme, maliyet, uygulama, ihale

1. GİRİŞ

Küresel anlamda yaşanan, kirlilik, iklimik değişimler, kuraklık gibi çevre sorunları, her geçen gün çevrenin aslında yaşayan bir varlık olduğunu, gerekli önlemlerin alınmadığı takdirde düzeltilemeyecek zararlanmalarla karşılaşılacağını ve bunların faturasının yaşayan tüm canlılara çıkarılacağını açıkça ortaya koymuştur.

Doğal yapının bozulması, aynı ortamı paylaşan tüm bireylerde sadece fiziksel değil, psikolojik zararlara da yol açmıştır. Günümüzün insanı, yoğun ve baskıcı şehir hayatı içerisinde her geçen gün daha stresli ve sağlıksız koşullarda yaşam mücadelesi vermektedir. Oysa kırsal alanlarda bu çevresel baskı daha az hissedilmekte, hatta doğanın dingin yapısı içerisinde hiç hissedilmemektedir. Bu nedenle gerek bireysel, gerekse toplu yaşama alanlarında yapılan tüm planlama çalışmalarında doğal doku daha fazla ön plana çıkarılarak, nefes alan, yaşayan yerleşkeler ve kullanımlar tercih edilmeye başlanmıştır.

Sürdürülebilir kentler ve yaşayan mekânlar konseptiyle, doğa- insan ilişkisinin mümkün olduğunca devamlılığının sağlandığı ve ekolojik dengenin göz ardı edilmeden planlandığı kentler, şüphesiz ki her yaşta ve her kesimden bireyler için daha sağlıklı ve verimli mekânlar haline dönüşecektir. Kentlerin ve bireyin yaşamını sürdürdüğü tüm mekânların daha yaşanabilir mekânlar haline getirilmesinde doğal yapı ve açık yeşil alanlar oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Kişi başına düşen açık yeşil alanların çokluğu, toplumsal yaşam alanı olarak söz konusu olan kentin, sürdürülebilirliğinin ve ekolojik dengesinin sağlanmasında önemli bir kriter olarak göze çarpmaktadır.

Ülkemizde kişi başına düşen açık yeşil alan miktarı bu konuya verilen önemin artmasına paralel olarak her geçen gün yükselmekle birlikte, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Türkiye'deki kentlerde ortalama kişi başına 1,2 m² açık yeşil alan düşmektedir. Örneğin Ankara kent ölçeğinde 2,2 m², İstanbul'da 1 m², İzmir'de 2,3 m², Eskişehir'de 1,2 m²'dir (Uyar, 1996).

Oysa gelişmiş ülkelerde bu miktar ülkemize oranla oldukça fazladır. Örneğin Amerika'da kent düzeyinde açık yeşil alan normu, genelde kent yoğunluğu 250 kişi/ha (10 kişi için 400 m²) olması koşuluyla kişi başına 40 m² kabul edilmektedir. New York, Paris, Kopenhag gibi kentlerde ise bu oran kişi başına 40 m²'den fazladır (Gül ve Küçük, 2001).

Bu yaklaşımla, kent içi ve yakın çevresinde, hatta kırsal alanlarda dahi, ihtiyaç duyulan yeşil dokunun oluşturularak toplumun hizmetine sunulmasında, başta yerel idareler olmak üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşları sorumluluk almaktadırlar.

İhtiyaç duyulan yeşil dokunun meydana getirilmesinden sorumlu idareler, kimi zaman kendi imkânlarını kullanırken, kimi zamanda bu işleri belirli istekliler arasından seçtikleri yüklenicilere ihale etmektedirler. 4734 sayılı kamu ihale kanunu gereğince yürütülen bu işlemler, yapılacak işin en verimli ve en uygun şekilde, uygun teknik personel, alet ve

ekipmanla gerçekleştirilmesini sağlayan detaylı bir hazırlık sürecine ihtiyaç duymaktadır. Bu süreçte, kısaca, projelendirmesi yapılan işe ait gerekli fiyat analizleri ve detaylandırmalar yapılır, metrajlar çıkarılır, ataşmanlar çizilir ve Bayındırlık Bakanlığı'nın belirlediği birim fiyat cetvelleri doğrultusunda uygulamaya ait maliyet keşfi çıkarılarak işin uygulama bedeli belirlenir. Tüm bu işlemler sonucunda elde edilen veriler toplanarak keşif dosyası oluşturulur. Oluşturulan keşif dosyası, kanunda yer aldığı şekilde ihale edilerek yüklenici belirlenir ve uygulamaya başlanır. Bu prosedür kamu kurum ve kuruluşlarınca, kanunda belirtilen her iş için yürürlüğe konulmaktadır. Ancak çevre ve yeşil doku oluşturulması ile ilgili uygulamaların geçmişinin çok eski olmaması ve yeni yaklaşımlar çerçevesince bu hizmetlerin tarımsal uygulamalardan çok peyzaj mimarlığı hizmetleri kapsamında irdelenmesinden dolayı, bu uygulamalarda kullanılan ve geçmiş tarihlerde tarımsal yaklaşımlar ve analizlerle hesaplanan resmi birim fiyatların ihtiyaçlara yeterli cevap verememesine sonucu doğmuştur. Yapısal ve bitkisel uygulamaların bütünleşik olarak yer aldığı peyzaj mimarlığı çalışmalarında, konstrüksiyonel uygulamalarda bu sorunla çok sık karşılaşılmasa da, bitkisel uygulamaları içeren çalışmalarda özelliklede yapımı önceden tamamlanmış, bakımı ve onarımı gereken yeşil alan çalışmalarında oldukça sıkıntı yaşanmaktadır.

Bu çalışmada resmi birim fiyatlar kullanılarak yapılması planlanan başta bitkisel uygulamalar ve yeşil alanların bakımı ve onarımını içeren peyzaj mimarlığı hizmetlerinde yaşanan keşif ve maliyet sorunları irdelenerek çözüm önerileri getirilecektir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada materyal olarak; İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bornova, Karşıyaka, Çiğli, Bayındır gibi çevre ilçe belediyelerinde uygulanmış ve uygulanmakta olan peyzaj uygulamaları içeren ihale dosyaları, bu işlemleri yürütmekle görevli yetkililerin sözlü beyanları, Bayındırlık Bakanlığına ait birim fiyat cetvelleri, fiyat analiz dosyaları, İller Bankası (İB), Devlet Su İşleri (DSİ), Köy Hizmetleri (KH) ve Karayolları Genel Müdürlüğü'ne (TCK) ait birim fiyat cetvelleri, ihale usul ve kanunlarına yönelik yönetmelik ve çalışmalar ile serbest ticari piyasaya ait fiyat cetvelleri materyal olarak kullanılmıştır.

Yapılan çalışmalar ve incelemeler sonucunda elde edilen veriler mukayeseli olarak karşılaştırılmış, kullanım amacına ve aranan kriterlere uygunluğu irdelenerek yorumlanmıştır.

3.ARAŞTIRMA BULGULARI

Poz numaraları adı altında tanımlanarak numaralandırılan birim fiyat cetvelleri, yapılan maliyet analizleri (genel fiyat analizi) ve bunlara ait miktarlar sabit kalmak suretiyle değişen işçilik ve malzeme bedellerine göre her sene tekrardan hesap edilerek ilan edilmektedir.

Ağaçlandırma çalışmalarında, yeşil alan tesisi ve bitkisel peyzaj hizmetlerinde kullanılan birim fiyatlar, genel olarak, 37.000 başlangıç poz numarasıyla, başta Devlet Su İşleri, Karayolları Genel Müdürlüğü, İller Bankası olmak üzere farklı kamu kurum ve kuruluşların ilan ettiği çizelgelerde yer almaktadır. Genelde daha büyük arazi yüzeylerinde

uygulamalardan sorumlu bu kuruluşların analizlerinde gerek tanımsal gerekse içerik olarak farklılıklar bulunmaktadır.

Örnek olarak,

37.030 numaralı pozun açılımı

-DSİ' ye ait çizelgelerde	Çim ve çiçekçilik sahalarının tanzimi
-İller Bankasına ait çizelgelerde (İB kodu ile)	Çim ve çiçek ekimi
-Köy Hizmetlerince ilan edilen çizelgelerde	Çim ve çiçekli saha tanzimi (100 m ²)
-Karayollarınca ilan edilen çizelgelerde	Çim ve çiçeklik sahaların tanzimi olarak tanımlanmıştır.

Tanım farklılıklarından dolayı yaşanabilecek sıkıntıların yanı sıra, bu uygulamaların gerçekleştirilmesinden sorumlu bir meslek grubu olan peyzaj mimarlığı çerçevesinden bakıldığına çim alan tanziminin ve çiçekli saha tanziminin, planlama yeri, amacı ve uygulamalarından başlayarak çok değişken tesis (maliyet) bedeline kadar uzanan büyük farklılık arz ettiği görülmektedir.

Bu gün çim bitkileriyle oluşturulan bir doku, rekreasyonel aktivitelerden, spor aktivitelerine kadar farklı özellikler gösteren kullanımlara hizmet vermekte iken, yapılacak bir çiçekli saha tanzimi genel olarak görsel estetik amaçlarına hizmet edecek şekilde tesis edilerek konumlandırılmaktadır.

Değişken toprak yapısı, işlenecek toprak derinliği, uygulama yapılacak alanın eğimi gibi jeomorfolojik özelliklerin dikkate alınmadığı, sulama kaynağına ait şartların belirtilmeden, uygulama açılımında sulama için lüzumlu işçilik makine teçhizat gibi isteklerin belirlendiği poz da uygulama bedeline dahil edildiği iş tanımlarında da farklılıklar görülmektedir.

37.030 numaralı pozun İller Bankasına ait çizelgelerdeki açılımında, çim tohumu temini de 1000 m² ye 50 kg olarak dahil edilirken aynı poz, Karayolları Genel Müdürlüğü'ne ait çizelgelerde tohum temini göz önünde bulundurulmayarak 100 m² alana tohum ekimi analize dahil edilmiştir. Yine Karayolları Genel Müdürlüğüne ait aynı birim fiyat cetvelinde tohum ekimi, 1000 m² ye 50 kg olarak hesaplanan çim tohumu temini de dahil edilerek 37.556/K pozunda tanımlanmıştır.

2008 yılına ait çizelgeler göz önüne alındığında çim alan tesisi:

Karayolları Genel Müdürlüğü birim fiyat cetvellerine göre:

37.030	Çim ve çiçeklik sahaların tanzimi	1 Da	680,40 TL,
37.556/K	Çim ekimi (tohum dahil)	1 Da	129,50 TL,
İller Bankası Birim Fiyat cetvellerine göre de,			
37.030/İB	Çim ve çiçek ekimi (tohum dahil)	1 Da	780,88 TL,

olarak hesaplanmıştır (Anonim, 2009).

Örnekte de göze çarptığı gibi farklı amaçlara yönelik farklı bitkisel uygulamalar, uygulama yerine ait veriler gözetilmeksizin farklı kurumlarda aynı başlık altında toplanabilmekte ve uygulamalarda maliyet sorunlarına yol açabilmektedir. Bu durum belirli bir kesinliğe sahip yapısal uygulamalarda göze çapmazken bitkisel uygulamalara ait pozlarda sıklıkla rastlanmaktadır. Diğer yandan, bitkisel aplikasyonlarda yer alan çim tohumu veya çiçek tohumu gibi farklı bitki türlerini genelleme yaparak tek bir başlık altında toplamak bitkilerin özellikleri göz önüne alındığında çok mümkün görünmemektedir. Bu gün

literatürde sıcak iklim çimleri olarak adlandırılan Bermuda çimi (*Cynodon dactylon*), Uganda çimi (*Cynodon transvaalensis*) gibi türler dekara 30- 35 kg olarak hesaplanarak ekilirken, İngiliz çimi (*Lolium perenne*), Kamışsı yumak (*Festuca arundinaceae*) gibi serin iklim çimleri dekara 60-70 kilogramlara varan miktarlarda ekilebilmektedir (Avcıoğlu, 1997; Uzun, 1992).

Bitkisel uygulamalarla ilgili fiyatlandırmalarda diğer yaşanan bir sorun ise birim sorunudur. Önceki örnekte de görüldüğü gibi, aynı isimli ya da benzer isimli uygulamalar farklı birimlerle karşımıza çıkmaktadır. Bir kurumda analiz, aynı poz numarasına sahip iş için 100 m² (Ar) için yapılırken diğer bir kuruma ait cetvelde 1000 m² (Da) üzerinden gösterilebilmektedir. Farklı büyüklüklerdeki bitki dikimi(37.037,37.038, 37.039...vb), dikim için farklı çaplarda çukur açılması (37.011, 37.014, 37.016...vb) gibi pozlar için cetvellerde belirtilen fiyatlar birim olarak genelde 1000 adet üzerinden hesaplanarak ilan edilmiştir (Anonim, 2009). Bu pozların küçük alanlarda yapılan uygulamalarında kısıtlı miktarların kullanılması, birimi 1000 adet üzerinden verilen pozların hesaplanmasında zorluklara yol açarken, yüksek miktarlarda yapılan uygulamalara ait avantajları yansıtmakta yetersiz kalarak maliyet açısından da sıkıntılara yol açmaktadır.

İmalatı tamamlanarak hizmete açılmış yeşil alanların bakım ve onarım hizmetlerine ait bitkisel onarım- bakım pozlarının bulunmayışı da yapım sonrası hizmetlerinde soruna yol açmaktadır. İmalat esnasında kullanılan pozlarda genel anlamda bakım hizmetleri varken, imalat sona erdikten sonra özel pozlar kullanılamamaktadır. Bu tip sorunlara genelde ihale mercileri tarafından yapılan özel fiyat analizleriyle çözüm bulunmaktadır. Diğer yandan bazı inşaa pozlarının bu hizmetlere cevap verecek tanımlar içermesi idarelere seçenek oluşturmaktadır. Ancak, TCK birim fiyat cetvellerinde yer alan ve uygulamalarda park ve yeşil alan çevrelerinde genel bakım ve temizlik hizmeti sayılabilecek,

-4576 Beton ve her nevi asfalt yol dışında kalan yolların el ile süpürülmesi 1 Da
360 TL

-4376 Beton ve her nevi asfalt kalan yolların el ile süpürülmesi 1 Da 180 TL

(Anonim, 2009) pozlarının gerek uygulama sıklığı açısından gerekse imalat ve imalat sonrası pozları olarak hazırlanmış olmasından dolayı çok yüksek tutarlara ulaşabiliyor olması ihale mercilerinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak, uygulama pozları olarak kalmalarına neden olmuştur. Bu merciler gereksiz yüksek maliyetlerden kaçınmak amacıyla aynı tipteki uygulamalara özel fiyat analizi yapma yoluna giderek sorunu çözümlene yoluna gitmektedir. Böylelikle sorun çözülmekte ancak tekrar tekrar analiz yöntemlerine gidilerek gereksiz işgücü kaybına yol açılmaktadır.

Tablo 1. Kurumlara ve birimlere göre sulamaya ait pozlar ve açılımları (Anonim, 2009)

Poz no	İşin tanımı	Birimi	Ait olduğu kurum
37.030	Fidanlıkta salma sulama	Da	Köy Hizmetleri
37.071	Ağaçlandırma sahalarında hortumla sulama	Ar	Köy Hizmetleri
37.072	Park sahalarının salma sulaması	Ar	Köy Hizmetleri
15.047	Arozöz ile sulama	Ton	Karayolları
15.047/1	El ile sulama	Ton	Karayolları

Bakım hizmetleriyle ilgili bir diğer sorunda yeşil alanların sulanması ile ilgili sorundur. Yeşil alanların dağ yamaçlarından, kent içindeki park alanlarına, dar sokaklardan, geniş otoban kenarları ve orta refüjlere kadar uzanan bir yelpazede yer alması ve bu alanlardaki

su kaynaklarının farklılığı sulama hizmetlerinin hesaplanmasında büyük farklılıklar doğurmaktadır.

Diğer yandan bu alanlarda yapılacak sulamanın sıklığı ve farklı bitki türleriyle yapılan çalışmalarda farklı miktarlarda su ihtiyacının bulunması bu uygulamalarda kullanılacak poz numaralarında çeşitliliğe yol açmaktadır. Ancak Tablo 1’de sıralanan poz açılımlarına bakıldığında sulama şeklinin esas alındığı, su kaynağının ya da uygulama biriminin dikkate alınmadığı göze çarpmaktadır.

Özellikle bitkisel uygulamaların ağırlıkta olduğu peyzaj uygulamalarında resmi birim fiyatların birim ve tanımlarında yaşanan sıkıntılara verilebilecek örnekler çoğaltılabilir ancak öncelikli olarak bu uygulamalara yaklaşımın değiştirilerek iş tariflerinin yeniden yapılması eksiklikler tamamlanarak, gerekli görülen yeni iş tarifleri ve bunlara ilişkin fiyat analizleri yapılmalıdır.

4.SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Resmi birim fiyatlar çerçevesinde keşfi yapılarak gerçekleştirilen peyzaj uygulamalarında özellikle bitkisel uygulamalarda karşılaşılan sorunları kısaca özetlememiz gerekirse:

- Bitkisel uygulamalarda kullanılması amacıyla tanımlandırılan ancak geçmiş dönemlerde sadece tarımsal amaçlara yönelik çalışmalar düşünülerek maliyet analizi yapılan pozlar, bu gün yapılan peyzaj uygulamalarına cevap verememektedir. Bu analizler günümüz koşullarında, bitkilerin fizyolojik ve morfolojik özellik ve ihtiyaçları da göz önüne alınarak uygulama prensipleri dahilinde tekrar detaylandırılmalı ve maliyet analizleri yapılmalıdır.
- Aynı ya da benzer tipteki uygulamalar için farklı kurumlarca yapılan poz açılımlarındaki tanım ve birim farklılıkları giderilerek homojenlik sağlanmalıdır.
- Yapılacak uygulamaların sadece geniş alanlarda değil kısıtlı alanlarda da kullanılabilineceği düşünülerek tanım ve pozlar değiştirilmeli ya da detaylandırılarak yeni iş tarifleri eklenmelidir.
- Bitkisel uygulamalarla ilgili pozlarda çevresel koşullar da (eğim, toprak yapısı, su durumu... vb) dikkate alınarak, iş tariflerinde ve fiyatlandırılmalarında çeşitlilik sağlanmalıdır.
- Peyzaj mimarlığı çalışmaları sonucunda oluşturulan yeni alanlarda sürdürülebilirliğin sağlanarak koruma önlemlerinin alınabilmesi için cansız materyallerin yanı sıra canlı materyallerle de çalışıldığı unutulmamalı, mutlaka bakım ve onarım hizmetlerinin devamlılığını sağlayacak yeni iş tarifleri ve pozlandırmalar yapılmalıdır.
- Özellikle kent içi yeşil alanların ve rekreasyonel alanların yapımında uygulama ölçekleri dikkate alınarak, Devlet Su İşleri veya T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü’nün gerçekleştirdiği aplikasyonlar gibi büyük ölçeklerde olmayan daha çok belediyeler gibi yerel yönetimlerce küçük ölçekli aplikasyonlarda kullanılacak yeni fiyat analizleri ve iş tanımlamaları yapılmalıdır.
- Mevcut poz açılımlarında revizyona gidilerek, tanımlar detaylandırılmalı, tam olarak bilinmeyen veya yetersiz kalan içeriklere kesinlik kazandırılmalıdır.
- Peyzaj çalışmaları dahilinde sadece bitkilendirme uygulamalarına ait iş tanımlarında değil, alt yapı, sulama, drenaj, aydınlatma gibi diğer bütünleşik öğelerde uygulama karakterleri revize edilerek yeniden tanımlandırılmalı ve fiyatlandırılmalıdır.

Sonuç olarak, çevre kavramının her geçen gün önem kazandığı ve kaynakların korunarak devamlılığının sağlanmasını amaçlayan sürdürülebilirlik kavramının her konuda ön planda yer aldığı günümüzde, gerek doğal, gerek işgücü, gerekse ekonomik kaynakları en verimli şekilde değerlendirmek tüm kurum ve kuruluşların birincil ilkesi olarak belirlenmelidir.

Bu nedenle, doğal yapıları optimal koşullarda yaşatmak, korumak ve bu amacı gerçekleştirirken en uygun işgücü ile düşük maliyet sağlamak öncelikli amaç olarak belirlenmeli ve bu konuda gerek özel sektörde gerekse kamu kurum ve kuruluşlarının çalışma alanları, uygulama yöntem ve fiyatlandırmalarında gerekli görülen değişiklikler gerçekleştirilerek ülke kaynaklarının gereksiz israfından kaçınılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2009, “Birim Fiyat Türkiye”, www.birimfiyat.com, Erişim: Mayıs 2009
- Avcıoğlu, R., 1997, “ Çim Tekniği, Yeşil Alanların Ekimi Dikimi ve Bakımı”, Ege üniversitesi Matbaası Bornova, İzmir
- Gül, A. ve Küçük, V., 2001, “Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi” S.D.Ü Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Sayı 2, s: 27-47, Isparta
- Uyar, B., 1996. “21.Yüzyıla Girerken Ülkemizde Peyzaj Mimarlığı”, Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu. S:165- 174, Ankara
- Uzun, G., 1992,”Peyzaj Mimarlığında Çim ve Spor Alanların Yapımı”, Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Yardımcı Ders Kitabı No: 20, Adana

RESTORASYON PROGRAMI GELİŞİM SORUNLARI

THE PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF RESTORATION PROGRAMME

Hüseyin AKILLI¹

ABSTRACT

Restoration: It is a historical episode whereby a previous government regains control over an area. It means that keep view of cultural items where can find under or on the ground, only process to take cover these items. Our country likes as a museum. Over the education period it should be separated into two parts which are land and workshop.

- Educational instructors are very small amount.
- We can not reach outside the university.
- Accept all the circumstance and thins are mostly complicated.
- Time period of education is very limited and sometimes there is a problem which occurs from giving poorly instruction in the high schools to the students.
- Lack of technical man who can use equipment.
- Getting finance to accept laboratory is very important.

Key Word: Restoration, laboratory, Water

ÖZET

Restorasyon: Toprak altı ve üstü ile su altından gün ışığına çıkarılan kültür varlıklarımızın yapısal özelliklerini ve görünümelerini değiştirmeden uygulamalar yaparak koruma altına almaktır.

Eğitim sürecinde arazi ve atölye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ancak, ülkemizde uygulama alanlarının çok olmasına rağmen yetişmiş uygulayıcı eğitimcilerinin azlığı nedeniyle sorunlar yaşanmakta ve dışa açılım olamamaktadır.

- Laboratuvar anlayışı benimsetmek zor ve teknisyen bulma güçlüğü sorun olmaktadır.
- Eğitim süresinin azlığı ve lise düzeyindeki yetişmişliğin olumsuzluğu etkili olmaktadır.
- Benimsenme ve düşünce karışıklığı yaşanmaktadır.

---

¹ Yrd. Doç.Dr. Hüseyin AKILLI Trakya Üniversitesi Edirne Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Restorasyon Programı

Anahtar kelimeler: Restorasyon, laboratuvar, su

1. GİRİŞ

Ülkemizde Restorasyon eğitimine bakıldığında genel anlamda taşınır, taşınmaz veya arkeolojik eser onarımı amacını taşıyan yaklaşımlar içinde oluştuğunu belirlemek mümkündür. Bu ise karışıklıkları ortaya çıkarmaktadır. Kurulan Restorasyon Programları eğitimci kadrolaşmasının temel yapısına göre eğitimlerini yönlendirip sürdürmektedirler.

Mimar kökenli eğitimciler daha çok mimari restorasyon eğitimi adı altında, proje ağırlıklı ve mimariye yönelik derslerin yoğunluğu içinde dersleri oluşturmaktadır. Sanat Tarihi ve Arkeoloji kökenli eğitimciler ise küçük buluntuların korunma ve onarımı ile birlikte kazı çalışmaları ile ilgili dersleri programlarda yoğunluk kazanmaktadır.

Ülkemizde uygulayıcı yeteri kadar eğitimcinin olmamasına rağmen çok miktarda Restorasyon Programının açılmış olması ve eğitim sürecinin azlığı sonucunda Restorasyon Teknisyenleri yeteri kadar eğitim verilememesine neden olmaktadır. Ayrıca gelen öğrencilerin Restorasyon konusunda eğitim seviyelerinin düşüklüğü olumsuz durumu artırmaktadır.

2. RESTORASYON VE KONSEVASYON

Açık hava müzesi durumunda olan ülkemizde Restorasyon ve Konservasyon eğitimini yeterli görmek imkânsızdır. Yetişmiş eğitimcilerin azlığını bilimsel türkçe yayınların azlığından veya hemen hemen hiç olmamasından tespit etmek mümkündür.

Restorasyon: Su ve toprak altından günışığına çıkarılan ve yarı toprak ve toprak üstünde bulunan kültü varlıklarımızın yapısal durumlarını bağlı kalarak, görünümleriyle birlikte malzeme değişikliğine gidilmeden uygulamalar yapmak ve bizden sonraki nesillere korunmuş olarak aktarmaktır.

Bu bilinçle Koruma ve Onarım yapmak gerçekten zordur. Çünkü herşey inanmak, anlamak öğrenmekten ve saygı oluşturmaktan geçmektedir.

Bir eseri sonsuza kadar yaşatamazsınız, ancak onun kısa veya uzun sürede ayakta durmasını sağlamak, değişime uğratmamak insanların bakış açısına ve uyguladıkları yöntemlerle birlikte kullandıkları malzemeye bağlıdır. Restorasyon eğitimin yetersiz olması ve devlet kurumlarında bulunan yöneticilerin önem vermeleriyle birlikte istek azlığı ve bilgisizliklerinin olumsuz sonuçlarını kültür varlıklarımız görmektedir. Ya değişime uğratılmakta veya bozulmaları süreci yöntem ve kullandıkları malzemelerle hızlandırılmaktadır.

3. SORUNLAR

Restorasyon ön lisans eğitiminde varolan sorunlara bakıldığı zaman, bunların içinde en önemlisinin eğitim süresinin yetersiz olduğu görülür. İki yıllık eğitim süresi içinde, restoratör eğitimi, yetiştirmeyi bırakın yardımcısı dahi tam olarak eğitilemez.

Diğer önemli sorun ise, iyi bir eğitimin genelde verilememesidir. Bu olumsuzluğu ise iki şekilde belirtmek mümkündür. Birincisi, restorasyon eğitiminin temel taşı olan öğrenciye pratik uygulama yaptırılacak atölyelerin hemen hemen hiç mevcut olmaması veya malzemelerden yoksun olmalarıdır. Bu da üniversitelerimizin bünyesinde yer alan bazı eğitimci yöneticilerin kültür varlıklarımızın korunması ve onarımlarına verdikleri değerle ölçülebilir. Eğitimle ilgili ikinci sorun ise yeterli ölçüde uygulamacı eğitimcilerin ülkemizde yetişmiş olmamasıdır. Bunun bazı Restorasyon Programlarına yansması ise teorik eğitimin ağırlıklı olarak verilmesi sonucunda, pratik uygulamanın azlığından meydana gelen olumsuzluklarda görmek mümkündür.

İki yıllık Restorasyon Programlarına baktığımız zaman, aralarında benzerlik olmakla beraber, büyük bir farklılık göze çarpmaktadır. Bu durum Restorasyon Programını kuran yöneticinin veya ders veren eğitimcilerin mezun oldukları lisans veya doktora uzmanlıklarına göre ortaya çıkmaktadır. Mimar kökenliler mimari taşınmazlar üzerine, sanat tarihi ve arkeologlar, kazı buluntusu taşınır eserler üzerine güzel sanatlar kökenliler de çini ve kalemşi gibi çalışmaların onarımlarını kendi anlayış ve düşüncelerine göre öğrencileri yönlendirip derslerini vermektedirler.

Burada bu karışıklığın ortaya çıkardığı olumsuzluk, teorik ve uygulamalı eğitimine yansması sonucu mezun olan öğrencinin iş hayatında hangi konumda olduğu karışıklığını ortaya çıkarmaktadır.

4. EĞİTİM OLUŞUMU

1. Restorasyon eğitimi yetersiz iki yıllık zaman süreci içerisinde bir bütün olarak ele alınmalıdır. Restorasyon eğitimi açısından taşınır, taşınmaz olarak ayrılması veya mimari restorasyon eğitimi olarak belirlenmesi doğru değildir. Çünkü restorasyon olarak ele alındığında obje, yapı elemanı ve kullanılacak malzeme birbiri içine girmektedir.

Taşınmaz olarak kabul edilen mimari yapının (Cami, hamam, bazilika) içinde bulunan süsleme ve dinsel amaçlı (Kalemşi, mozaik, hat, ikona, revzen, ahşap) yapılan uygulamalara nasıl bir değerlendirme yapmak gerekmektedir veya arazide bulunan fırın, kabartmalar hangi kategori içine sokulabilir?

Günümüzde zorunlu olduğu takdirde mozaik, fırınlar taşınmakla hatta kilise ve çeşmeler taşınabilir duruma getirilmektedir. Ayrıca Arkeolojik Eser Restorasyonu olarak da ayırmak doğru değildir. Çünkü Hitit, Roma, Bizans, Osmanlı mermer sütunu onarımı taş olması nedeniyle aynıdır. Sadece taşın cinsine (Mermer, granit, kalker) ve bozulma durumuyla birlikte kırılma şekline göre restorasyonda farklılıklar görülebilir.

Tespit, Teşhis, Belgeleme, Tasnif, Günışığına Çıkarma, Temizleme, Yapıştırma, Tümleme, Sağlamaştırma, Paketleme, Toprakta Ayırma, Taşıma, Depolama, Koruma Altına Alma yöntemleri kültür varlıklarımızın yapısal oluşum durumlarına göre farklılık gösterirler. Yoksa taşınır ve taşınmaz veya arkeolojik eser olması nedeniyle yöntem tespiti gerçekleştirilmez.

Arazi ve Atölye (Laboratuvar) olmak üzere “Restorasyon Eğitimi” ikiye ayrılabilir. İki yıl restorasyon eğitimi veren kurumların eğitimci kadrosu, malzeme ve laboratuvar gibi gelişmişlik durumlarına göre “Arazi Restorasyonu” veya “Atölye Restorasyonu (Laboratuvar)” eğitimlerinden birini tercih etmelidirler.

Atölye restorasyonunda küçük veya büyük objelerin bozulmaları ve onarımları laboratuvar malzemeleri ile denetlenebilir, atölyelerle kontrol altında tutulabilir.

Arazi restorasyonunda ortamın değişkenliği ve malzemenin fazlalığı veya yetersizliği sonucu çoğu olumsuzluğu kontrol altında tutmak, her zaman mümkün değildir. Onarım çalışmasının devamlılığı sırasında ortamın değişkenliği sonucu, eserin durumuna göre fikir üretmek zorunda da kalılabilmektedir.

5. EDİRNE RESTORASYON PROGRAMI

Trakya Üniversitesi Edirne Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Restorasyon Programı olarak, laboratuvar oluşturulabilecek düzeyde mekan, alet ve malzemelerimizin bulunmaması, fizik, kimya gibi farklı kökenli eğitimci restoratörlerin olması ve benim daha çok arazi uygulamaları üzerine uzmanlaşmış olmam, iki yıllık eğitim süreci yetersizliğine bakılmaksızın, ağırlıklı olarak arazi restorasyonu eğitimine yönelmemizi gerektirmiştir.

Arazi restoratörü yetiştirme uğraşı içinde tatbik ettiğimiz eğitim sistemi, atölye (Laboratuvar) restorasyonu eğitimine göre daha zor yorucu ve uğraş gerektiren çalışmaları içermektedir.

Verilen eğitim iki ana grupta toplanmaktadır. Birincisi, teorik olarak sunulan Geleneksel Türk El Sanatları, Sanat Tarihi gibi kültür dersleri, Genel Restorasyon Yöntemleri, Malzeme ve Yapı Bilgisi gibi temel derslerdir. Uygulama karışımı Ahşap İşleri, Röleve, Taş Kil Eser Onarımı, Keşif, Teknik Resim ve Mesleki Temel Eğitimi dersi içinde yer alan Fresk, Kağıt, Cam, Mozaik, Kalıp Alma, Kalemışı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Uygulamalı çalışmalarımız okul ve açık arazi olmak üzere, fakat bir bütün olarak yürütülmektedir.

5.1. Okul İçi Uygulama

Masa ve sandalyelerden oluşturulan atölyelerde öğrencinin her türlü malzemeyi getirmesi suretiyle, eski eserlerin tasarımları çıkartılıp, bulunup kullanılması ile taklit eser uygulamaları yaptırılmaktadır. Yaptırılan uygulamalar kilden idol, yongtan heykel veya mimari eleman, BTB'den mozaik, sentetik sıva ve alçı plaka üzerine kalemışı, minyatür, ikona, alçı yontu ve revzendir. Diğer uygulamalar ise yeni seramiklerin kırılarak karıştırıldıktan sonra tasnifi yapılarak yapıştırma, sonra açma ve daha sonra ise eksik kısımlarının değişik yöntemler kullanılarak tümlenmesi ve boyanmasıdır. Cam yapıştırma, tümlenme ve mermer levha yapıştırma, tümlenme ile birlikte lateks veya alçı kullanılarak gerçekleştirilen kalıp alma çalışmalarıdır.

Okulda gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda, düz liseden gelip restorasyona kaydını yaptırmış öğrencinin, görsel olarak eski eser bilinci oluşturulmakla birlikte el becerileri

artırılmış ve yetenekleri ortaya çıkarılmış olmakla birlikte, bunlar üzerinde gerçekleştirdiği onarım çalışmaları ile deneyim kazandırılmaktadır.

5.2. Arazi Çalışmaları

Okul dışı arazi çalışmalarımız çok yönlü olarak ele alınmaktadır. Restorasyon Programının bulunduğu Edirne İli içinde, hatta sonlarını da kapsayacak şekilde arazi onarım, koruma ve bakım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bunu yanı sıra Türkiye genelinde yurtiçi ve yurtdışı üniversitelerde ortaklaşa çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Edirne Restorasyon Programı 1989-1996 yılları arasında en parlak dönemini oluşturmuştur. Ancak o yıllardan sonra sayın müdürümüz Yrd. Doç. Dr. Cengiz Dane'nin ayrılması sonucu -en büyük desteği kaybetmesi sonucu- inişe geçmiştir. 2008 yılına geliş sürecinde fakülteci dört müdürün bakış açılarının yetersiz olması ve zorluklar çıkarmalarıyla arazi eğitiminin çok gerilemesine neden olmuştur.

5.2.1. Edirne İli İçi Uygulamalı Çalışmalar

Bunlar Edirne İli içindeki müzelerin ve camilerin iç mekan ve bahçelerinde bulunan eserler üzerinde gerçekleştirdiğimiz tümlene, kalemişi, yapıştırma, kalıp alma, röleve, temizleme ve düzenleme gibi çalışmalardır. Osmanlı taşınmazları üzerinde gerçekleştirdiğimiz yapıştırma, temizleme ve fişlemesiyle birlikte bir bütün olarak ele aldığımız restorasyon çalışmalarıdır.

Özellikle restorasyonlarını gerçekleştirdiğimiz Osmanlı Mezarlıkları'nın, yerel yönetimlerin ilgisizliği sonucu bakımlarını da üstlenerek öğrencilere koruma bilinci oluşturmaya çalışılmaktadır.

5.2.1.1. Arazi Çalışmaları

- Muradiye Camii Haziresi'nin bir bölümünün onarımı
- Eski ve Yeni Cami 'de kalemişi çalışmaları
- Sitti Şah Sultan Camii Minberi onarımı
- Zehrimar Mescidi Haziresi onarımı
- Çamlık Mezarlığı onarımı
- Yahya Bey Camii Haziresi onarımı
- Hasan Sezai Dergahı Haziresi onarımı

5.2.1.2. Açılan Sergiler

- Çağlar Boyu Anadolu'da Sanat Sergisi
- Minyatür ve İkona Sanatı Sergisi
- Hat ve Kaplama Sanatı Sergisi
- Minyatür Sanatı'nda Hz. Muhammed'in Hayatı
- Antik Mozaik sanatı
- Minyatür Sanatı'nda Tıp
- El Sanatı Ahşap Üst Yüzey Çalışmaları
- Fotoğraflardan Atatürk Resimleri Sergisi

5.2.2. Yurtiçi Uygulamalar

Yurtiçinde İstanbul, Ankara, İzmir ve diğer üniversitelerin gerçekleştirdiği kazılarda günışığına çıkarılan kültür varlıklarımız üzerinde korunma ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Böylece eserlerin bizden sonraki nesillere aktarılmasına neden olunmasıyla birlikte öğrencilerimiz büyük deneyim kanmaları sağlamıştır.

Yurtdışından Paris Üniversitesi (Fransa) ve Roma Üniversitesi (İtalya) ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği kazılarda başarılı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle Elaiussa Sebaste Kazısı (Roma Üniversitesi), okulumuz için büyük bir çalışma alanı oluşturmuştur. Onlarca öğrencimizin on yıldır katıldığı ve metal, taş, mozaik, cam, seramiklerin onarımlarını üstlendiği kazıda, 2006 yılında okul müdürünün, izinli olmamıza rağmen, ben ve öğrenci ekibimi, on beş günlük katılım süresi sonrası çağırması sonucu meydana gelen olumsuzluk sonucunda ilişkiler askıya alınmıştır. Kaybeden ise okulum ve öğrencilerimiz olmuştur. Hiç kimse başka birini talep isteği nedeniyle azarlama hakkına sahip değildir. Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Equini Snaider böyle bir uygulamaya uğraşmıştır.

İzin verme zorlukları ve restorasyon programının anlaşılmaması nedeniyle okul öğrencilerimizin benimle veya ayrı staj yapma alanları daralmış ve yok denecek kadara ulaşmıştır.

Aşağıda yerleri belirtilen kazılarda uygulanan çalışmalar, bazılarında bir dönem, bazılarında ise birkaç dönem sürmüş ve halen sürmektedir.

Gevaş (Van) : Selçuklu sonu mezarlık onarımı

Magnesia (İzmir) : Seramik ve Roma tiyatro oturma bankları onarımı

Arykanda (Antalya) : Mozaik onarımı

Knidos (Muğla) : Heykel ve seramik onarımı

Bodrum (Muğla) : Roma büstü kalıp alma çalışması

Efes kazısı ve müzei (İzmir) : Maden eser onarımı

Kelenderis (Mersin) : Pithos ve seramik onarımı

Hierapolis (Denizli) : Kil lahit onarımıİzmit Çini Fırınları (Bursa) : Osmanlı fırın ve seramik onarımı

Porsuk (Muğla) : Pithos onarımı

Tarsus (Mersin) : Roma dönemi taban ve seramik onarımı

Ayanis (Van) : Kazı yerinden maden eser paketleme

İzmit Tiyatro (Bursa) : Seramik ve kemik onarımı

İkiztepe (Samsun) : Seramik onarımı

Karagündüz (Van) : Maden, seramik ve Demir Çağı mezar onarımı

Amnisos (Samsun) : Mozaik onarımı

Anzaf (Van) : Kitabe üst yüzey temizleme, kalıp alma

Erdemli (Mersin) : Taş eser temizleme: seramik yapıştırma ve tümleme

İzmit Çini Fırınları (Bursa) : Fırın onarımı

Vize (Kırklareli) : Tümülüs onarımı

Elaiussa Sebaste (Mersin) : Metal, opus sectile, taş onarımı

Şarhöyük (Eskişehir) : Pithos, tandır, seramik onarımı

6. SONUÇ:

Ülkemizde restoratör unvanı almak, var olanların yanında sürekli yenileri açılan restorasyon programı veya disiplinleri sonucunda çok kolay olmaktadır, fakat pratik ve teorik bilimselliği bilen restoratör olmak ise uzun seneleri gerektiren uğraşım istediğinden çok zordur. Çünkü pratik ve teorik eğitimi aynı anda verebilecek eğitmenlerle birlikte laboratuvar ve atölyelerle donatılmış, restorasyon malzemeleri bulunduran eğitim kurumumuz ülkemizde henüz oluşturulmamıştır. Restorasyon programında eğitim veren Arkeolog, Mimar, Seramik, Resim, Sanat Tarihi ve Kimya kökenli eğitimciler teorikle birlikte pratik konusunda da eğitilirler ve gerçek anlamda restorasyon eğitimi verebilecek seviyeye getirilmeleri durumunda, sorunun büyük bir kısmı halledilmiş olur. Öğrenci yerleştirilmesinde ise ön yetenek sınavının yapılması olumlu olacaktır.

Restorasyon ön lisans eğitiminin yetersiz olduğu ve pratikten yoksun tamamen teoriye ve çizime dayalı restoratör elemanı yetiştirildiği bilinen bir gerçektir. Bu eğitim sisteminin daha çok pratiğe dayalı bir eğitim sistemine dönüştürülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde restorasyon eğitimi ve bilinci 1980'lerde nasıl ise ve 1990'larda aynı devam etmiş ise 2010 yılında aynı devam edeceğinden ülkemizde koruma ve onarımı gerçekleştirecek restoratör sorunu çözümlenmemiş olacaktır.

Meslek yüksekokullarında yönetici profili (Müdür) çok önemlidir. Eğitim içi düzenleme, uygulama farklılığı bulunan ve fakültelere benzemeyen konumdadırlar. Bu nedenle restorasyon programına olduğu gibi okula da kendi bünyesinden, içinden atanacak bir müdürle yönetilmesi sorunların çoğunu çözeceği inancındayım. Böylece her yeni müdüre meslek yüksek çalışanları programlarının işlevlerini ve çalışma sistemlerini anlatma ve tanıtmaya zorunluluğundan kurtulmuş olur. Sağlıklı kadrolaşma süreci başlatılmış olur.

Restorasyon programına alınacak öğrenci sayısının azaltılması, eğitmenin kalitesinin yükselmesi ve daha çok uygulamaya yönelik oluşturulması, malzeme ve donanımlarının tamamlanmasıyla birlikte kalite yükseltilebilir.

Fakat her şeyden önce okulu yönetenlerinin restorasyona önem vermeleri amacıyla bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Bu ise okul içi müdürlerin atanması ile mümkün olur böylece, her atanmış müdüre restorasyon programının tanıtılması ve anlaşılabilirliği sürekliliğinden kurtulunur.

7. KAYNAKLAR

Akıllı, H., 2006, " Making Study About Education of Restoration With Foreign and Domestic" İnternational Scientific Conference "The Educational Policies of European Union". 18 Mayıs Yambol, Bulgaria. S.48

Feilden, M.B., Scihilone- G (1982)., "Museums: the righth places for conservation?", Conservation: a challenge to the profession, Museum Vo1. XXXIV, No.1, , s.10

Sease, C.,(1996) " A Short History of archaeological conservation", II C Archaeological Conservation and Its Consequences, preprints of the Contributions to the Copenhagen Congress, II C 1996, s.157-162

UZUNKÖPRÜ Ş.G., AKILLI H., İmportance of Education From Archaeology Clay Signs,

Anatolian of Firings Ovens Protecting Them”,International Scientific Conference “The Educational Policies of European Union”. 8 Mayıs 2006 Yambol, Bulgaria. s.35-41

S. Ü. HADİM MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN STAJ DÖNEMLERİNİN VERİMLİLİĞİNE İLİŞKİN BİR ÇALIŞMA

**A STUDY ABOUT TRAINING PERIODS EFFICIENCY OF THE
STUDENTS IN S.U. VOCATIONAL HIGH SCHOOL OF HADİM**

Durmuş Ali CEYLAN¹

Ertuğrul KARATAŞ²

Ömür Hakan KUZU³

Taha Bahadır SARAÇ⁴

Fatih VAROL⁵

ABSTRACT

In this study, the efficiency of the training applications were investigated as part of the Vocational High School of Hadim's students. The results which obtained by making overall survey on 221 students, show that training applications were efficient. This situation is positive but according to the students who joined the overall survey if we want to increase the efficiency of the training periods, we should emphasize two matters. Firstly, we should inform the firms and associations about the important of the training periods; secondly we should increase the communication between the firms, associations and lectures.

Key Words: Hadim Meslek Yüksekokulu, Efficiency, Training Period

ÖZET

Bu çalışmada, meslek yüksek okullarında yapılan staj uygulamalarının, Hadim Meslek Yüksekokulu öğrencileri çerçevesinde verimliliği araştırılmıştır. 221 öğrenci üzerinde anket yöntemi kullanılarak elde edilen sonuçların değerlendirildiği çalışmada, staj uygulamalarının verimli geçtiği tespit edilmiştir. Bu sonuç olumlu kabul edilmekle birlikte, mevcut durumun daha da verimli hale getirilebilmesi için ankete katılan öğrenciler tarafından iki hususun öne çıkarıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisini, staj döneminin önemi ile ilgili firmaların ve kurumların daha fazla bilgilendirilmesi oluştururken; ikincisini ise staj yapılan firmalar ve kurumlar ile bölüm öğretim elemanları arasındaki iletişimin artırılması oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vocational High School of Hadim, Verimlilik, Staj Dönemi

¹ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu, daliceylan@selcuk.edu.tr

² Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu, ekaratas@selcuk.edu.tr

³ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu, ohkuzu@selcuk.edu.tr

⁴ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu, tbsarac@selcuk.edu.tr

⁵ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu, fvarol@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Rekabetin hızlandığı küresel iş ortamında özel sektörün ve kamu kuruluşlarının nitelikli işgücü gereksinimi her geçen gün artmaktadır. Söz konusu bu ihtiyaç ise fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulları tarafından karşılanmaktadır. Uygulamalı eğitime ağırlık veren ve daha ziyade işgücü taleplerine göre hareket eden meslek yüksekokullarının özel sektörün ve kamu kuruluşlarının artan işgücü ihtiyaçlarına, mesleki ve teknik eleman yetiştirilmesi noktasında yeterli hızda ve kalitede yanıt verdiği düşünülmektedir. Özellikle staj uygulamasının her iki eğitim ve öğretim döneminde uygulandığı meslek yüksek okullarında öğrencilerin iş hayatını yakından tanımaları ve kendi eksikliklerini görmeleri mümkün olmaktadır. Bu anlamda staj uygulamaları, meslek yüksekokullarında verilen eğitimin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan ve üç bölümden oluşan çalışmada ise meslek yüksek okullarında yapılan staj uygulamalarının Hadim Meslek Yüksekokulu öğrencileri çerçevesinde verimliliği araştırılmıştır. Buna göre çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilirken, ikinci bölümde araştırmanın yöntemi, üçüncü bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Sonuç ve değerlendirmelerin yapıldığı sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu çalışmanın amacı, Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu'nda I. ve II. Öğretim Harita Kadastro, I. Öğretim Dış ticaret ve Makine Resim Konstrüksiyon programlarında okuyan öğrencilerin yapmış oldukları zorunlu staj uygulamaları hakkındaki düşünce ve değerlendirmelerini tespit etmek ve staj uygulamalarının verimliliğini ortaya koymaktır. Araştırma sahası bölgesel nitelikli olup sadece Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulun'da halen ikinci sınıfta okuyan 221 öğrenciden oluşmaktadır.

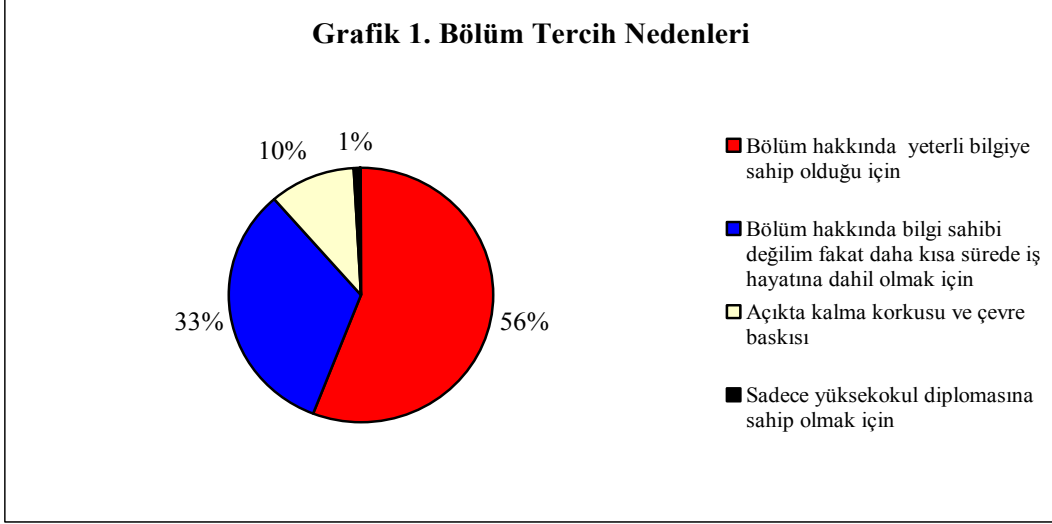
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada yöntem olarak anket yöntemi benimsenmiştir. Karacan ve Karacan (2004)'de yaptıkları çalışmadan hareketle hazırlanan anket soruları, yüzyüze görüşme tekniği kullanarak 5'i demografik olmak üzere toplam 13 adet soru yöneltilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler "Excel 2003" office programıyla değerlendirilmiştir.

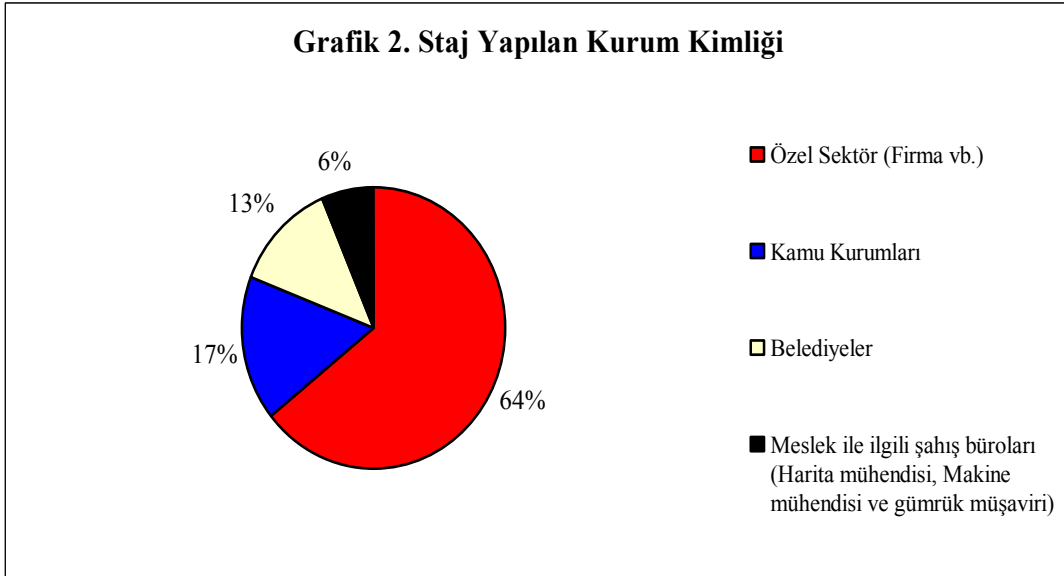
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Demografik içerikli olarak hazırlanan ilk 5 sorudan aldığımız yanıtlara göre, ankete katılan öğrencilerin 158'i Harita Kadastro Bölümü, 28'i Dış Ticaret Bölümü ve 35'i Makine Resim Konstrüksiyon Bölümü'nde okumaktadır. Diğer taraftan, 129'u erkek, 92'si bayan öğrencilerden oluşan anket grubunun, 24'ü Karadeniz, 27'si Akdeniz, 18'i Ege, 12'si Doğu Anadolu, 43'ü Marmara, 16'sı Güneydoğu Anadolu, 60'ı İç Anadolu bölgesinde ikamet etmektedir. Geriye kalan 21 öğrenci, okul öncesi dönemde farklı bölgelerde ikamet ettiği için bu soruyu yanıtlamamıştır. Yaş aralıklarına bakıldığında, 17-21 yaş aralığında 166 öğrencinin, 22-26 yaş aralığında 54 ve 26-30 arasında 1 öğrencinin olduğu anket grubunun, 3'ü Ticaret Lisesi, 6'sı Meslek Lisesi, 1'i Açıköğretim Lisesi, 6'sı Anadolu Lisesi ve 205'i ise Normal Lise'den mezun olmuştur.

Öğrencilerin okumakta oldukları bölümleri tercih etme nedenlerinin sorulduğu 6. sorudan alınan yanıtlara göre, 120 öğrenci bölüm hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu için, 72 öğrenci bölüm hakkında bilgi sahibi değil fakat daha kısa sürede iş hayatına dahil olmak için, 23 öğrenci açıkta kalma korkusu ve çevre baskısı nedeniyle, 2 öğrencinin sadece yüksekokul diplomasına sahip olmak için okuduğu bölümü tercih ettiği belirlenmiştir. Söz konusu bu açıklamalar Grafik 1’de yüzde cinsinden şu şekilde görsel hale getirilmiştir.

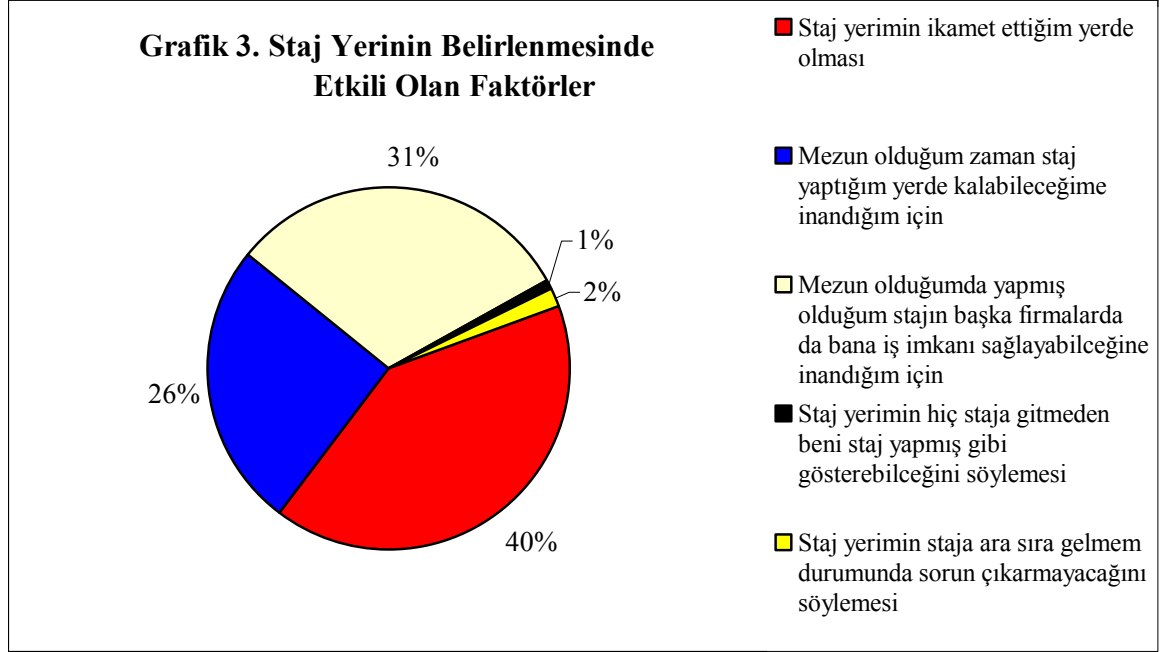
Staj yapılan kurumun kimliğinin araştırıldığı 7. soruya verilen cevaplara göre, 32 öğrencinin kamu kurumlarında, 4 öğrencinin meslek odalarında, 28 öğrencinin belediyelerde, 143 öğrencinin özel sektörde, 14 öğrencinin ise meslek ile ilgili şahıs bürolarında staj yaptığı tespit edilmiş ve Grafik 2.’de yüzde cinsinden gösterilmiştir.

Birden fazla yanıt verilebildiği 8. soruda staj yerinin belirlenmesinde etkili olan faktörler araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, 136 öğrencinin staj yerinin ikamet ettiği yerde olmasını, 85 öğrencinin mezun olduğu zaman staj yaptığı yerde kalabilceğine inandığı için, 104 öğrencinin mezun olduğunda yapmış olduğu stajın başka firmalarda da kendisine iş imkanı sağlayabilceğine inandığı için, 2 öğrencinin staj yerinin hiç staja gitmeden kendisini staj yapmış gibi gösterebileceğini taahhüt ettiği için, 6 öğrencinin ise staj yerinin

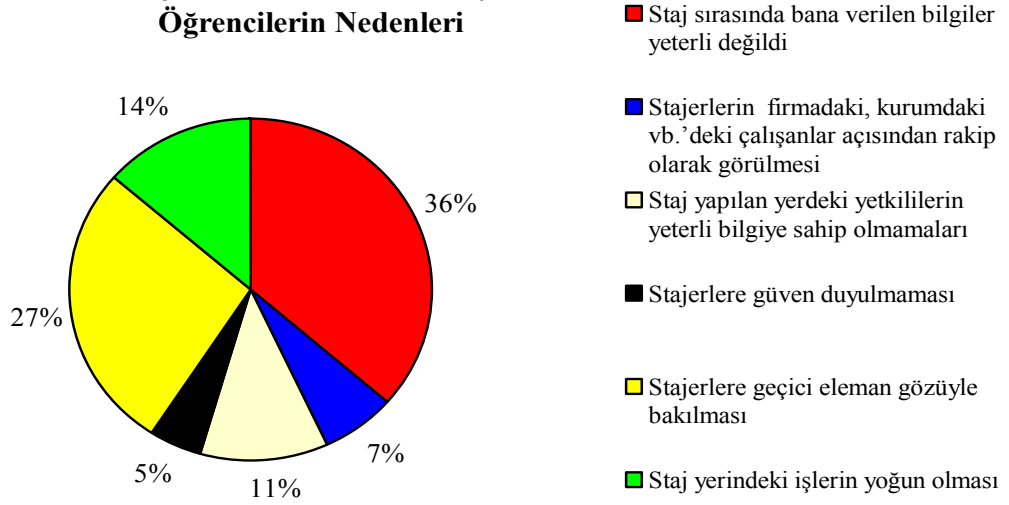
staja arasıra gelmesi durumunda sorun çıkarmayacağını söylediği için ilgi yerde staj yaptığı sonucuna ulaşılmıştır ve sonuçlar yüzde cinsinden Grafik 3.'de ifade edilmiştir.

Evet-hayır şeklinde düzenlenen ve öğrencilerin aralıksız 30 iş günü staja devam edip etmediklerini araştıran 9. soruya verilen cevaplara göre, 200 öğrencinin staja aralıksız devam ettiği; buna karşılık 21 öğrencinin staja aralıksız devam etmediği görülmüştür. Bununla beraber 9. soruya “hayır” cevabını öğrencilerin, 15’i hastalık ve diğer özel nedenler dolayısıyla, 1’i staj ortamını beğenmediği veya stajının verimsiz geçeceğine inandığı için, 3’ü staj yerinin staja devam konusunda baskı yapmaması nedeni ile staja aralıksız devam edemedikleri ortaya çıkmıştır.

Yine evet-hayır şeklinde düzenlenen 10. soruda ise öğrencilerinin staj yaptıkları yerlerle ilgili memnuniyetleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin 188’i staj yaptıkları yerlerden memnun kaldıklarını, 33’ü ise staj yaptıkları yerlerden memnun kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu soruya “hayır” cevabı veren öğrencilerin Grafik 4.’de yüzde cinsinden de belirtildiği üzere, 6’sı staj yerlerindeki işerin yoğun olması, 12’si stajyerlere geçici eleman gözüyle bakılması, 2’si stajyerlere güven duyulmaması, 5’i staj yapılan yerdeki yetkililerin yeterli bilgiye sahip olmamaları, 3’ü stajyerlerin firmadaki, kurumdaki vb.’deki çalışanlar açısından rakip olarak görülmesi, 16’sı staj sırasında kendisine verilen bilgiler yeterli olmadığını sebep olarak ileri sürmüşlerdir.

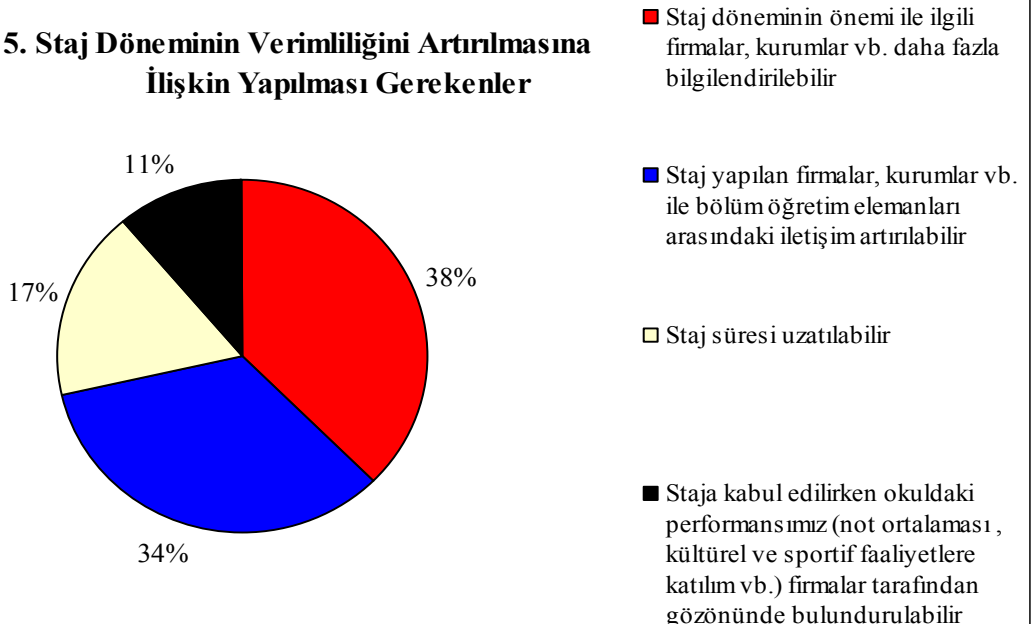
Grafik 4. Stajından Memnun Kalmayan Öğrencilerin Nedenleri

Evet-hayır şeklinde düzenlenen 11, 12 ve 13. sorularda ise öğrencilere sırasıyla, Mezun olduktan sonra aynı yerde çalışmak istermesiniz?, Tamamlamış olduğunuz staj çalışması ikinci yıl almış olduğunuz derslere katkı sağladığını düşünüyor musunuz? ve Staj yerinizi kim belirledi? soruları yöneltilmiştir. Alınan yanıtlara göre, 11. soruya öğrencilerin 156'sı "evet", 65'i "hayır", 12. soruya öğrencilerin 186'sı "evet", 35'i "hayır", 13. soruya ise öğrencilerin 146'sı staj yerini kendilerinin belirlediğini, 75'i ise staj yerinin aileleri ve yakın akrabaları tarafından belirlendiğini ifade etmişlerdir. 13. soruya staj yerinin aileleri ve yakın akrabaları tarafından belirlendiğini yönünde cevap veren öğrencilerden, 72'si aynı yere kendi çabaları ile başvurmaları halinde staja kabul edilebileceklerini, 13'ü ise aynı yere kendi çabaları ile başvurmaları halinde staja kabul edilmeyeceklerini belirtmişlerdir.

Birden fazla yanıtın verilebildiği anketin 14. ve son sorusunda ise staj döneminin verimliliğini artırmak için hangi unsuruların öne çıkarılması noktasında öğrencilerin düşünceleri araştırılmıştır. Buna göre, Grafik 5'de yüzde cinsinden de gösterildiği üzere öğrencilerin 51'i staj süresi uzatılabilirliğini, 110'u staj döneminin önemi ile ilgili firmaların daha fazla bilgilendirilebileceğini, 33'ü staja kabul edilirken öğrencilerin okuldaki performanslarının (not ortalaması, kültürel ve sportif faaliyetlere katılım vb.) firmalar tarafından gözönünde bulundurulabileceğini, 100'ü staj yapılan firmalar ile bölüm öğretim elemanları arasındaki iletişimin artırılabilirliğini ifade etmişlerdir.

Grafik 5. Staj Döneminin Verimliliğini Artırılmasına İlişkin Yapılması Gerekenler

4.SONUÇLAR

Meslek Yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerin staj verimliliğinin Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu çerçevesinde araştırıldığı bu çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekilde değerlendirilmiştir:

- Öğrencilerin yüzde 56'sının okudukları bölüm hakkında daha önceden bilgi sahibi olduğu, yüzde 33'ünün ise bölüm hakkında bilgi sahibi olmadıklarını sadece daha kısa sürede iş hayatına dahil olabilmek amacıyla yüksekokulda eğitim almayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Diğer nedenlerin örnek grubu üzerinde çok fazla etkili olmadığı görüldüğü bu sorudan elde edilen sonuçlar, öğrencilerin yüksekokul tercihlerinde bilinçli bir yaklaşım sergiledikleri fakat bu bilinç düzeyinin yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. Zira diğer nedenler ile birlikte düşünüldüğünde yüzde 44'lük bir oranının elde edilmesi bu tespiti anlamlı kılmaktadır.
- Özel sektörün diğer kurumlar ile karşılaştırıldığında staj uygulamaları açısından daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu durumun oluşmasında kamu kurumları, belediyeler ve ilgili sahiş bürolarının stajer eleman alımları konusunda öğrencilere daha az fırsat tanımlarının etkili olduğu düşünülmektedir.
- Staj yerinin belirlenmesinde etkili olan faktörler analiz edildiğinde, öğrencinin ikamet ettiği yer, mezun olduktan sonra staj yaptığı kurumda kalabilme ihtimali ve yapmış olduğu stajın başka firmalarda da iş imkanı sağlayabileceği düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bu sonuçlar diğer faktörlerde gözönünde bulundurduğunda öğrencilerin staj konusunda duyarlı davrandıkları görülmektedir. Zira, öğrencilerin mezun olduktan sonra staj yaptığı kurumda kalabilme ihtimallerini ve yapmış olduğu stajın başka firmalarda da iş imkanı sağlayabileceğini düşünmeleri bu tespiti desteklemektedir.
- Öğrencilerin yaklaşık yüzde 90'nın staja aralıksız devam etmesi; buna karşılık yaklaşık yüzde 10'nun ağırlıklı olarak sağık problemleri nedeniyle staja aralıksız devam edemedikleri belirlenmiştir. Bu durum ise staj konusunda öğrencilerin disiplinli olduklarını ortaya koymaktadır.
- Öğrencilerin yaklaşık yüzde 85'i staj yaptıkları yerlerden memnun kaldıklarını, yaklaşık yüzde 15'i ise staj yaptıkları yerlerden memnun kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran, staj yapılan kurumların staj konusunda gerekli özveriye gösterdiklerine işaret etmektedir.
- Staj yerinden memnun kalan öğrencilerin mezuniyet sonrası dönemde de, yaklaşık yüzde 70'inin aynı yerde çalışma istemesi bir önceki tespiti anlamlı kılmakla birlikte bu sonucun öğrencilerin okuldan mezun olma konusundaki motivasyonlarını olumlu etkilediği gözlemlenmektedir.
- Öğrencilerin yaklaşık yüzde 85'inin staj dönemlerinde elde ettikleri bilgilerin okul sürecinde almış oldukları derslere olumlu katkı yaptığını düşünmesi, mevcut ders müfredatının iş hayatı ile büyük ölçüde uyumlu olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada elde edilen sonuçlar birarada değerlendirildiğinde; staj dönemlerinin yüksek oranda verimli geçtiği ortaya konulmaktadır. Fakat söz konusu verimin daha da artırılabilmesi için öğrenciler, staj döneminin önemi ile ilgili firmaların daha fazla bilgilendirilebilmesi ve staj yapılan firmalar ile bölüm öğretim elemanları arasındaki iletişimin artırılmasını öncelikli gereklilikler olarak görmektedirler. Bu gerekliliklerin önemli olduğu kabul edilmekte beraber bu tespitler doğrultusunda staj uygulamalarının yeniden yapılandırılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Karacan, S. ve Karacan, E. (2004), “Meslek Yüksekokullarında (MYO) Yapılan Staj Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma: Kalite ve Verimlik İçin İşyerleri-MYO İşbirliğinin Gereği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 8 Sayı. 2,168-184.
- MEB-YÖK (2002), “Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi” <http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/programlar/a.pdf> (Erişim Tarihi: 13.03.2009)

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SAKARYA MESLEK YÜKSEKOKULUNDA ÖĞRENCİ MEMNUNİYETİ ARAŞTIRMASI

STUDENT SATISFACTION AT SAKARYA UNIVERSITY SAKARYA VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION

Cemil ÖRGEV¹

Bayram TOPAL²

ABSTRACT

The physical and technical substructure may not be excellent in Sakarya Vocational School of Higher Education but, it is in very good position in accordance with the other Vocational Schools of Higher Education. In this study, it is aimed to measure the students' satisfaction level at Sakarya Vocational School of Higher Education according to the 25 criteria. In order to improve the education quality before everthing else, it is required to increase the students satisfaction. Because of this fact, it is studied to determine the reasons of the low and high student satisfaction. Thus, in the short period of time it is aimed to supply the student satisfaction.

Therefore, the low satisfaction reflected areas are statistically determined as below; hasitation for question aksing 42 %, insufficiency at the laboratory, computer and workshop possibilities % 47.40, inefficiency at social and cultural activities of school 37 %, the crowded classes 34.70%, the library inefficiency 35.70 % .

Another way, the high satisfaction level reflected areas are cleared as below; the profits of training courses in accordance with vocational applications 83.90 %, comprehensibleness of courses 70.6 %, the usefullnes of aquired knowledge in the work life 68.70 %, the goodness of communication with the teachers 66.90 %, and the advantage of given homeworks 63.8 %.

Key Words: Vocational School of Higher Education, Student satisfaction, Statistical analysis

ÖZET

Bu çalışmada fiziki ve teknik alt yapısı mükemmel olmasa da birçok meslek yüksekokuluna göre oldukça iyi konumda bulunan Sakarya Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin 25 kritere göre memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Esasen eğitim kalitesinin yükseltilebilmesi için öncelikle öğrenci memnuniyetinin artırılması gerekmektedir. Bu sebeple öğrenci memnuniyetinin düşük ve yüksek olmasına sebep olan faktörlerin belirlenmesine çalışılmıştır. Böylece öncelikle geliştirilmesi gereken sahalara

¹ Yrd. Doç. Dr. Cemil ÖRGEV, corgev@sakarya.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Bayram TOPAL, btopal@sakarya.edu.tr

belirlenerek öğrenci memnuniyetinin kısa sürede artırılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada öğrencilerin düşük memnuniyet gösterdikleri sahalara; Okulun laboratuvar, bilgisayar ve atölye imkanlarının yetersizliği (%47,7), sınıfta soru sormaya çekinme (%42), okuldaki sosyal ve kültürel faaliyetlerin yetersizliği (%37), sınıfların kalabalıklığı (%34,7) ve kütüphane imkanlarının yetersizliği (%33,7) olarak belirlenmiştir. Öte yandan öğrencinin memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu sahalara ise; stajların mesleki uygulama açısından faydası (83,9), derslerin anlaşılabilirliği (%70,6), okulda öğrendiklerinin iş hayatında faydalı olması (%68,7), öğretim elemanları ile olan iletişim iyiliği (%66,9), verilen ödevlerin faydalı olması (%63,8) şeklinde tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Öğrenci memnuniyeti, İstatistik Analiz

1. GİRİŞ

Ülkemizde sanayi ve hizmetler sektörü için ara elemanı yetiştirmek amacıyla kurulmuş bulunan meslek yüksek okulları kurulduğu günden bu güne hızlı bir gelişme göstererek bugün öğrenci sayısı yaklaşık 324000'i bulmuştur. Meslek yüksekokullarının sayısal anlamda böylesine hızlı bir gelişme göstermesi bir kısım problemleri de beraberinde getirmiştir. Fiziki ve teknik alt yapının yanı sıra öğretim elemanı ihtiyacının yeterince karşılanamaması, öğrenci başına düşen öğretim elemanı sayısının azlığı eğitim kalitesinin yeterince geliştirilmemesinin başlıca sebepleri olmuştur.

Üniversite yönetimleri ve akademisyenler öğrenci ihtiyaçlarını gidermede ve dünyadaki bilimsel çalışmalarını takip etmede üzerlerine düşen görevi yapmakla yükümlüdürler. Öğrencilerin öğretim sürecinde, ezberden uzak, yaratıcı, sorgulayıcı, analiz yeteneği yüksek bireyler olarak kendilerini geliştirmeleri, öğretim üyelerini ve üniversite yönetimlerini bu yönde zorlamaları gerekmektedir. Eğitimin sadece üniversitedeki dersler ile sınırlı kalmadığı düşüncesi ile hareket etmelidirler. Üniversitede öğretilen derslerin yanı sıra üniversite eğitiminde alınması gereken en önemli dersin hayata yönelik ve kişiliği geliştirmeye yönelik yaşam biçimi olgusunu da unutmamaları gerekir. (Yenen, 2003)

Aktif öğrenme, öğrenci merkezli eğitim, probleme dayalı öğrenme, öğrenciye, meslek hayatında karşılaştığı sorunları çözerken mantık yürütme, analiz etme, sentezleme, bilgiye ulaşma ve yorumlama becerisi verme, ayrıca düşünen, sorgulayan ve araştıran bireyler yetiştirme amacına yönelik bir eğitim yöntemidir. “Aktif eğitim” ya da “aktif öğretim” adı verilen eğitim yönteminde eğitmen konumunda olan kişi (öğretmen) “yönlendirici” bir konumdadır ve öğrencinin aktif olarak derslere katılımını sağlamaktadır. (Çiçek ve ark, 2004)

Öğrenciler bu sürecin doğrudan içinde yer alan kesim olmasına rağmen, öğrencilere “Nasıl bir eğitim isterdiniz?”, “Üniversite eğitiminden beklentileriniz nedir?” “eğitim sürecinden, üniversitemizden beklentileriniz nedir?” şeklinde sorular sorarak bu kesimin düşünceleri ve önerileri alınmamıştır.

Üniversite eğitiminin en önemli müşterisi olarak kabul edilen alt eğitim kurumlarından (liseler) gelen öğrencilerin farklı bir sistemle yetiştiriliyor olması üniversite eğitiminin yapısını da bozmaktadır.

2. EĞİTİM SEKTÖRÜNÜN MÜŞTERİLERİ

Eğitim sektörünün müşterilerini öğrenciler, öğretmenler, iş çevresi ve toplum olarak söyleyebiliriz. Ancak şu bilinmelidir ki eğitim sektörünün ürünü öğrenci değildir. Sektörün ürünü öğrencinin eğitimidir. (Tibus, 1997) Öğrenci ürünün tasarımına ve üretimine aktif olarak katılmak durumundadır. Öğrenciyi ürünün çıktısı olarak değerlendirmek söz konusu olabilir.

Eğitmenler de eğitim sektörünün içersinde yer alan hem müşteri hem de prosesi yöneten gruptur. Eğitmenler kalite iyileştirme çalışmalarında en önemli görevi üstlenmektedirler. En önemli görevleri de öğrencilerin motivasyonunu sağlamak ve onların verimliliğini arttırmaktır. (Jenkis,1998) Kalite iyileştirme çalışmalarında en önemli göstergeler mezun sayısında meydana gelen artış ve öğrencilerin okullarını terk etme oranlarındaki düşüştür.

Sakarya Meslek Yüksekokul'unda (SMYO) 2007–2008 eğitim- öğretim döneminin sonunda (I.ve II. Öğretim olarak) toplam 732 öğrenci mezun olmuş, devamsızlık nedeniyle 281 öğrencinin kaydı silinmiş, 311 öğrenci kendi isteğiyle okuldan ayrılmış ve bir öğrenci de yatay geçiş yapmıştır.

Yüksek eğitimde hizmeti sağlayan, eğitim kurumudur. Ancak eğitim kalitesini belirleyen paydaşlar vardır. Bu paydaşların sağlanacak hizmete katkısı değişebilir. Yüksek eğitimde dört temel paydaş bulunur: Devlet/vakıf, üniversiteler, YÖK ve akademisyenler. Bu paydaşların verilen hizmetin kalitesinde belli bir payı vardır. (Bengisu, 2006)

Sektörün diğer bir müşteri grubu da toplumdur. Kısacası toplumdaki herkestir. Çünkü eğitim okula girilip mezun olunan süreç değildir. Eğitim insanın doğumuyla başlayıp ölünceye kadar süren sonsuz bir süreçtir.

3. EĞİTİMDE KALİTE KAVRAMI

Eğitimin amacı; bireyleri çevreleri ile uyumlu kılarak verimli ve üretken yapabilmektir. Mesleki eğitimde etkinlik ve verimliliğin temel kıstası sanayi ile okul arasında uyum ve amaç birliğidir. Çünkü eğitimin asıl amacı, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin yanında fertleri mutlu kılmaktır. Gelişmiş ülkelerde eğitimde, düşünen, araştırabilen, sanatsal duyarlılığı olan, öz güvene sahip, girişimci bir genç kitlenin eğitilmesi amaçlanmaktadır. Sistemin yürütülmesinde yönetim, finansman, program geliştirme, uygulama ve değerlendirmeye kadar her safhada işveren ve işçi kuruluşların, öğrenci, öğretmen ve velilerle birlikte gönüllü kuruluşların katkılarının sağlanması gerekmektedir. (GÜ, 2004)

Eğitim, kalite amaçlarını ve işlevlerini karşılayabilmek olarak tanımlanabilmektedir. Kalite amaçları olarak öğrenmenin etkinliği, eğitimin işlevselliği, öğrencileri dışarıdaki ortama uyarlayabilme ve iş hayatlarındaki başarılarını sağlayabilme olarak ifade edilmektedir.

Eğitimde kalite kavramı, eğitimden beklentilerin karşılanması yani bir anlamda diploma ile özdeşleştirilmiştir. Ancak West eğitimde kaliteyi: güç, kapasite, karakter veya özellik kelimeleri ile bağdaştırmaktadır. Kalite kavramını bir sıfat olarak kullanmak istediği zaman, aynı yazar eğitim programının etkinliği olarak betimlemektedir. Amerikan Eğitim Bakanlığı ise eğitim etkinliği (kalite) kavramını az öğrencilerden oluşan sınıflar, kişilerin kişisel becerilerini ortaya koyabildikleri, fakültelerin öğrencilerin beklentilerini karşılama derecelerini, değişik öğretme metotlarını alternatifler sunabilme yetileri olarak tanımlamaktadır.

Malcolm Frazer “yüksek eğitimde kalite, müşteri memnuniyeti ile aynı değildir; örneğin müşterinin son model bir arabadan aldıkları memnuniyet ile, yüksek eğitimden alınan memnuniyet aynı değildir kaliteyi içerir fakat bu etkinlik, etkenlik ve sorumlulukla eş anlamlı değildir” görüşünü benimsemiştir. (Cryer, 1998)

Dr. James Leonard’a göre kalite geliştirme uygulanmasındaki güçlük, öğrenciler, eğitimciler, personel ve veliler için yeni rollerin düzgün, etkin, rahat ve korkusuz olarak kabul edilip yerine getirebileceği bir çevre yaratmaktadır. (Ögel, 2001)

Öğrencilere verilen eğitim hizmetinin, algılanan kalite düzeyini ve algılanan performans düzeyini ölçebilmek önemlidir. Bu düzeyi ölçmek amacıyla değişkenler; ders dışı faaliyetler, fiziksel koşullar, eğitim ve öğretim, destek üniteleri ve eğitim ve üniversite ile ilgili kararlara katılım olarak beş başlık altında toplanmıştır.

Öğretim üyelerinin eğitimin kalite düzeyine yönelik algılamalarını etkileyen faktörler de üniversite koşulları değişkenleri başlığında; çalışma koşulları, eğitim destek üniteleri, içsel fiziksel koşullar ve dışsal fiziksel koşullar olarak gruplandırılmıştır.

İş çevreleri eğitimin kalite düzeyini belirlemek ve performansı ölçmek amacıyla eğitimden algılanan kalite düzeyi ve eğitilenden algılanan kalite düzeyi olarak değişkenleri iki başlık altında toplanmıştır.

Öğrenci ve öğretmenlerin algıladıkları kalite düzeyi öğrencilerin performansını etkilemektedir. Öğrencilerin performansı ve öğretmenlerin algıladıkları kalite düzeyi de eğitim düzeyini etkilemekte, eğitim düzeyi de iş çevresinin beklentilerini etkilemektedir. (Yenen ve Gözlü, 2003)

4. TÜRKİYE’DE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM

Türkiye’de Meslek Yüksekokullarında teknik programlar, iktisadi ve idari programlar, sağlık programları ve denizcilik programları adı altında eğitim öğretim verilmektedir.

Mesleki teknik eğitimde karşılaşılan güncel sorunlar;

a) Endüstrinin ihtiyaç duyduğu standartlarda bir eğitim gerçekleştirebilmek için, bu okulların iyi teçhiz edilmiş ve laboratuvar ve atölyelerin sanayinin uyguladığı teknolojiye uygun olarak donatılmış olmaları gerekmektedir. Ancak, sayıları sürekli artan MYO’nda maliyeti yüksek olan bu donanımlar eksiktir. Gerek sınavsız geçiş gerekse ikinci öğretim kontenjanlarının artırılması ve vakıflara MYO kurma imkanı verilmesi öğrenci sayısının artmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bugünkü sistemde MYO’larına kazandırılan yeterliliklerle sanayinin ihtiyaçları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. İş çevresi eğitim sektörünün dışsal müşteri grubu olarak en önemli müşteri gruplarından biri olmasına rağmen eğitim sürecine katkısı en az olan grup durumundadır.

b) 2001–2002 Eğitim-öğretim yılı itibarı ile MYO’larında öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 47’dir Bu oran Almanya’da 5, Avusturalya’da 8, Belçika’da 10, Japonya’da 9, ABD’de 21, İngiltere’de 2, Macaristan’da 11’dir

c) Başta yeterli akademik ve fiziksel alt yapı oluşturulmadan yeni üniversitelerin kurulması.

Türkiye, 2005 yılında örgün öğretimde %25, açık öğretim dahil edildiğinde ise %39’luk yüksek öğretim okullaşma oranı ile OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Bu oranlar gelişmiş ülkeler ortalamasının (%66) çok altında kalmasına karşın gelişmekte olan ülkeler ortalamasının (%22) üstünde ve dünya ortalamasının (%26) çok az altında bulunmaktadır. (YÖK, 2007) Mesleki eğitimin tüm eğitim içerisindeki oranı gelişmiş ülkelerde %65’ler civarında iken Türkiye’de ise bu oran tam tersi durumdadır.

Değişkenlerin kendi aralarındaki ilişkileri ortaya koyabilmek amacıyla eğitim sektörünün müşterileri olarak kabul edilen öğrenciler ve öğretim üyeleri ile anket çalışması yapılmış, iş çevreleri ile de derinlemesine mülakat yapılmıştır.

İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri en çok bölümlerinden memnun olduklarını ifade ederken, Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri ise en çok üniversitelerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Marmara Üniversitesi öğrencileri de en çok bölümlerinden memnun olduklarını söylemişlerdir.

Ayrıca öğretim üyeleri kendi kurumlarının aldıkları kararlara katılmak istediklerini belirtmişlerdir.

İş çevrelerine “istihdam etmeyi düşündüğünüz mezunlarda aradığınız özellikler” sorulduğunda analitik düşünce en önemli unsur olmuştur. İşe almada analitik düşünceyi, yaratıcı fikir üretebilme yeteneğini, inisiyatif kullanabilme yeteneğini ve karar verme yeteneğini önemsedikleri ortaya çıkmıştır (Yenen, 2003).

5. MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ

Memnuniyet algılanan performans ve beklentilerin göreceli fonksiyonudur. (Kotler & Clarke, 1987) Memnuniyet müşterinin tatmin olma derecesinin cevabıdır. (Oliver, 1997). Memnuniyet ve memnuniyetsizlik mal veya hizmetin gerçek performans kalitesi ve tepkisinden daha başka bir şeydir. Kalite seviyesi dikkate alınarak memnuniyet veya memnuniyetsizlik öncesi beklentiler tarafından etkilenir. (Solomon, 1996) Tarihi ve güncel müşteri tatmini modelleri, beklentiler, tecrübe, algılanan hizmet ve sonuçlanan değerlendirme kavramlarında odaklanmaktadır. Müşteri tatmini teknikleri yalnız mal veya hizmetin kullanımı veya tecrübesini gerektirir, bir mal veya hizmetin satın alınmasını gerektirmez. (Hom, 2002)

6. SAÜ SAKARYA MESLEK YÜKSEK OKULUNDA ÖĞRENCİ MEMNUNİYETİ ARAŞTIRMASI

Bu çalışmada SMYO öğrencilerinin farklı açılardan memnuniyet düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. SMYO’da Teknik Programlar Bölüm Başkanlığı’na bağlı 14 birinci öğretim, 8 ikinci öğretim programı; İktisadi ve İdari Programlar Bölüm Başkanlığı’na bağlı dört birinci öğretim, iki ikinci öğretim programı bulunmaktadır. 2007–2008 eğitim - öğretim yılı kayıtlarına göre de toplam 3505 öğrenci öğrenim görmektedir.

5806 sayılı af kanunu’ndan teknik programlarda 307, Sosyal ve İdari programlarda 60 öğrenci olmak üzere toplam 367 öğrenci yararlanmıştır. Bu öğrencilerin 56’sı teknik programlara, 12’si de Sosyal ve İdari programlara, birinci sınav haklarında, öğrencilik hakkı kazanmıştır.

Araştırma kapsamındaki bütün programlarda eğitim gören öğrencileri temsil edebilecek nitelikte bir örnekleme yapılmıştır. Bunu sağlamak amacıyla her programdan öğrencilerin yaklaşık %10 luk bir kısmı örneğe dahil edilmiştir. Zümre örnekleme yöntemi ile toplam 327 öğrencilik bir örneklem seçilmiştir. (Rao, 2000). Öğrenci memnuniyeti için 27 kriter tesbit edilerek öğrencilerin her bir memnuniyet kriterine göre düşünceleri beşli likert ölçeğinde elde edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 15 Paket programı kullanılarak çeşitli istatistik tekniklerle analiz edilmiştir.

Bu kısımda öncelikle anketin güvenilirliği ve yeterliliği analiz edilmiştir. Anketin güvenilirliği için yapılan analizde Coronbach’s alfa katsayısı 0,69 olarak bulunmuş olup katsayının büyüklüğü anketin güvenilirliği açısından olumlu olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan soruların tüm katılımcılar tarafından benzer şekilde algılanıp algılanmadığı

Hotellin T^2 istatistiği ile test edilmiştir. Bunun için $T^2=17,9$ olarak bulunmuş olup bu sonuç katılımcıların soruları farklı şekilde algıladıklarına işaret etmiştir. Buna katılımcıların heterojen bir yapıda olması sebep olduğu düşünülmüştür. Zira araştırmada teknik ve sosyal programlardaki bütün öğrencilerin katılımı sağlanmış, bu ise homojen yapıyı bir ölçüde bozmuştur.

6.1. Öğrenci Memnuniyeti Üzerinde Etkili olan Faktörler

Aşağıda Tablo 1’de Sakarya MYO öğrencilerinin belirlenmiş olan memnuniyet faktörleri için 5 üzerinden verdikleri puanların ortalaması sunulmuştur. Tabloda bu faktörlerinden yüksek ve düşük memnuniyet özelliği gösteren önemli faktörler sıralanmıştır.

Tablo 1. Yüksek ve Düşük Memnuniyet Gösteren Faktörler

Yüksek memnuniyet faktörleri	Katılım	Ortalama
Okuduğum programın teknik imkanlarının artırılması	326	4.125767
Mesleki uygulama açısından stajlar	326	4.01227
Öğrencilerin sorumluluk bilinci	326	3.984663
Öğretim elemanlarıyla rahatlıkla görüşebilme olanağı	327	3.938838
Öğrenim gördüğü programdan memnuniyet	327	3.917431
Okulda öğrendiklerinin iş hayatında faydalı olacağı inancı	327	3.914373
Derslerde işlenen konuların öğrencinin seviyesine uygunluğu	327	3.776758
Derslerde verilen ödevlerin faydası	326	3.604294
Dersin işlenişinin dersin amacına uygunluğu	327	3.587156
Okulun güvenlik durumu	326	3.58589
Düşük memnuniyet faktörleri	Katılım	Ortalama
Okulun laboratuvar bilgisayar atölye imkanları	326	2.794479
Derslerde soru sorma konusunda çekingenlik	326	2.98773
Okuldaki sosyal ve kültürel faaliyetlerin yeterliliği	327	3.070336
Okulun kütüphane imkanları	326	3.134969
Kantinin pahalı olması	326	3.177914
Sınıfların kalabalık olması	326	3.233129

Yukarıdaki tablo incelendiğinde öğrencilerin belirlenen faktörler açısından genellikle yüksek memnuniyet gösterdikleri anlaşılmaktadır. Görülen odur ki öğrenciler teknik imkanların artırılmasından memnuniyet duymaktalar, ancak bu imkanların hala yetersiz olduğundan da yakınmaktadırlar. Bulguların analizinden memnuniyet düzeylerinin bölümlere göre de farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Yapılan “t” testi ile İktisadi ve İdari programlarla Teknik programlarda öğrenim gören öğrencilerin hemen tüm memnuniyet faktörleri için benzer bir görüş sergiledikleri anlaşılmıştır. Sadece öğretim elemanı ile rahat görüşebilme faktörü açısından %5 anlam düzeyi için bir farka rastlanmıştır. İktisadi ve İdari programlar öğrencilerinin (Ortalama=4) bu konuda Teknik program öğrencilerine (ortalama=3,72) göre daha yüksek memnuniyet gösterdikleri anlaşılmıştır.

6.2. Öğrencinin Öğrenim Gördükleri Programlara Göre Memnuniyet Analizi

Öğrencilerin öğrenim gördükleri programlara göre memnuniyet düzeylerinin farklılığı Ki kare bağımsızlık testi ile araştırılmıştır. Yer darlığı sebebiyle çarpaz tablo sonuçlarına burada yer verilmemiştir. Yapılan bağımsızlık testi sonucu χ^2 değeri 56,39 olarak elde edilmiştir. Bu değer %5 anlam düzeyi için bağımsızlık hipotezinin reddedilmesine

dolayısıyla programlara göre memnuniyet düzeylerinin farklı olduğuna işaret etmiştir. Buna göre Bilgisayar Teknolojileri ve Programcılık, Seramik, Büro yönetimi ve Sekreterlik, Endüstriyel Kalıpcılık, Lojistik ve Ulaştırma ve Mekatronik programlarında yüksek bir memnuniyet gözlenirken, Halkla ilişkiler, Otomotiv ve Makine programlarında düşük bir memnuniyet gözlemlenmiştir.

6.3. Öğrencinin Öğrenim Gördüğü Programa ve Memnuniyet Faktörlerine Göre Memnuniyetinin Analizi

Öğrenci memnuniyetini etkilediği düşünülen bir başka faktörün öğrencinin öğrenim gördüğü program türü olacağı düşünülmüştür. Bunun için veriler programlar bazında Kuruskal-Wallis testine tabi tutulmuş ve önemli farklılıklar gösteren memnuniyet faktörleri belirlenmiştir. Kuruskal -Wallis testine göre %5 anlam düzeyi ve 11 serbestlik derecesi esas alınarak yapılan teste programlar bazında ayırıcı rol oynayan faktörler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Programlar Bazında Ayırıcı Rol Oynayan Memnuniyet Faktörleri

Memnuniyet faktörü	Ki-kare istat. ve olasılığı	Olumsuz Programlar	Olumlu Programlar
Okulda sosyal ve kültürel faaliyetler yeterlidir	36,3 (0.00)	Halkla İlişkiler, Çevre, Makine	Lojistik, Bilgisayar, End. Kalıpcılık., Seramik
Okuduğum alandaki gelişmeleri hocalardan öğreniyorum	20,55 (0,038)	Halkla İlişkiler	Bilgisayar, End. Kalıp., Lojistik, İşletme, Mekatronik
Hocalar öğrencilerle ilişkilerinde tarafsız ve adil davranıyorlar	20,99 (0,033)	Halkla İlişkiler, İnşaat	Endüst. Elektronik, Büro Yön., Bilgisay. Tek., Lojistik, Mekatronik
Sınavsız geçiş sistemi kaldırılmalıdır	46,11 (0,000)	Endüstriyel elektronik, İşletme	Makine, Halkla İlişkiler, Bilgisayar
Laboratuvar ve bilgisayar imkanları yeterlidir	25,24(0,014)	Halkla İlişkiler, Mekatronik, Makine	Lojistik, Bilgisayar
Okulun kütüphane imkanları yeterlidir	23(0,018)	Halkla İlişkiler, Makine	Lojistik, Bilgisayar
Sınavsız geçenler için hazırlık sınıfı olmalı	27,9(0,003)	Bilgisayar	Halkla ilişkiler, Çevre, Makine
Okulda kendimi güvende hissedirim	21,3 (0,03)	Halkla ilişkiler	İşletme, Endüstriyel elektronik, Bilgisayar
Derslerde soru sormaktan çekinmem	28,95 (0,002)	Lojistik, Bilgisayar, Büro Yönetimi	Seramik, Lojistik
Okuduğum bölümün teknik imkanları artarsa başarıım artar	21,7 (0,027)	Yok	Halkla İlişkiler, Makine, Çevre Kir. Kont, İnşaat
Kısa sınavlar başarıyı artırıyor	30,7 (0,002)	Halkla ilişkiler, İnşaat, Makine	Lojistik, Bilgisayar Tek., Büro Yön. Sek.
Stajlar mesleki uygulama açısından faydalıdır	19,8 (0,049)	Yok	Çevre, Lojistik, İnşaat
Sınıfların kalabalık olması başarıyı düşürüyor	30,35 (0,001)	Mekatronik, Büro Yön. End. Kalıpcılık	Lojistik, Bilgisayar, İnşaat

6.4. Öğrencinin Lisedeki Başarı Durumunun Memnuniyet Faktörlerine Etkisi

Öğrencinin başarılı bir lise eğitiminden gelip gelmemiş olmasının memnuniyet düzeyi üzerinde etkisi olabileceği düşüncesiyle lise mezuniyet başarı puanına göre öğrencilerin memnuniyet düzeyleri analiz edilmiştir. Bunun için başarılı öğrenci grubu 3 ve üzeri puanla mezun olanlar yüksek başarı gösteren öğrenciler olarak ele alınmış, geri

kalan öğrenciler normal ve düşük başarı kategorisine ayrılarak analiz yapılmıştır. Buna göre Yüksek ve düşük başarı gösteren öğrencilerin memnuniyet düzeyleri için %5 anlam düzeyinde farklılık gösteren faktörler tabloda 3’de özetlenmiştir.

Tablo 3. Lisedeki başarı durumunun memnuniyet üzerindeki etkisi

Memnuniyet faktörleri	Lise başarısı	N	Ortalama	St. sapma	Z değeri	Olasılığı
Okuldaki sosyal ve kültürel faaliyetleri yeterli buluyorum	Başarılı	207	2.93	1.20	-4.18	0.00
	Düşük başarılı	85	3.59			
Derslerde işlenen konular anlaşılabilirliği	Başarılı	207	3.66	0.79	-2.95	0.00
	Düşük başarılı	85	3.99			
Öğrencilerin sorumluluk bilinci	Başarılı	206	4.12	0.94	4.34	0.00
	Düşük başarılı	85	3.59			
Öğretim elemanlarının öğrenciye sevgi ve saygı ile yaklaşımı	Başarılı	206	3.49	1.04	2.08	0.04
	Düşük başarılı	85	3.21			
Okuduğum programın teknik imkanları artırılması	Başarılı	206	4.17	1.17	2.03	0.04
	Düşük başarılı	85	3.87			
Kısa sınavlar	Başarılı	206	3.33	1.32	-3.59	0.00
	Düşük başarılı	85	3.89			
Stajların mesleki uygulama açısından faydalı	Başarılı	206	4.13	1.14	2.92	0.00
	Düşük başarılı	85	3.71			

Lisedeki başarısı yüksek öğrencilerin sorumluluk sahibi olduklarını, öğretim elemanlarının öğrenciye yaklaşımının, teknik imkanların artırılması ve stajların mesleki açıdan faydası konusunda başarı düzeyi düşük gruba göre daha yüksek bir memnuniyet içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Lisedeki başarısı düşük olan grup ise sosyal ve kültürel faaliyetler, konuların anlaşılabilirliği ve kısa sınavların faydası açısından daha memnun gözükülmektedirler.

6.5. Öğrenci Memnuniyetinin Mezun Olduğu Liseye Göre Analizi

Bu başlık altında öğrencinin mezun olduğu liseye göre okuldan memnuniyetinin farklı olup olmadığı, varsa hangi yönde olduğu Kruskal – Wallis testi ile analiz edilmiştir. Analiz kapsamındaki öğrenciler düz lise (1), ticaret lisesi (2), endüstri meslek lisesi (EML) (3) ve diğer liseler (4) olmak üzere 4 kategoride ele alınmıştır. Aşağıdaki tablo 4’te öğrencilerin mezun olduğu lise kategorisine göre farklı memnuniyet gösterdikleri faktörler verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencinin Mezun olduğu lise kategorisine göre farklı memnuniyet gösterdiği faktörler.

Memnuniyet Faktörü	χ^2	Olasılık	Memnuniyet	
			Yüksek	Düşük
Okulda öğrendiklerim iş hayatında faydalı olacaktır	15,9	0,001	Düz lise	Diğer lise
Okuldaki sosyal ve kültürel faaliyetleri yeterlidir	12,5	0,006	Tic. lisesi	Düz, Diğer
Okuduğum alandaki gelişmeleri okulda öğreniyorum	10,2	0,017	Tic., EML	Diğer
Hocalar öğrencilerle olan ilişkilerinde tarafsız ve adildir	9,47	0,024	Düz lise	
Sınavsız geçiş sisteminin kaldırılması faydalı olur	19,5	0,000	Düz L.	Ticaret L.
Öğretim elemanları öğrenciye sevgi ve saygı ile yaklaşır	11,9	0,008	Diğer L.	Ticaret L.
Okulun laboratuvar bilgisayar atelye imkanları yeterli	14,3	0,003		Diğer, Düz
Okulun kütüphane imkanları yeterli	13,9	0,003		Diğer L.
Kantin pahalı olması	8,9	0,03		Diğer L.
Sınavsız geçenler için hazırlık sınıfı olması faydalı olur	24,1	0,000	Diğer, Düz	

Okuduğum programın teknik imkanları artırılmalı	20	0,000	Diğer, EML
Stajlar mesleki uygulama açısından faydalıdır	14	0,003	Düz lise Diğer L.

Tablo 4'ün incelenmesinden anlaşılmaktadır ki diğer lise mezunları (Ticaret, EML ve düz lise dışında kalan) genellikle düşük memnuniyet gösteren grupta yer almaktadır. Bu grubun okuldan beklentisinin yeterince karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Düz lise mezunları okuldaki sosyal ve kültürel faaliyetlerle, laboratuvar, bilgisayar ve atölye imkanlarından yakınırken, hocaların tavır ve davranışından, okulda öğrendiklerinin iş hayatında faydalı olacağından, stajlardan memnun kaldıklarını ifade etmiştir. Ticaret lisesi mezunları öğretim elemanlarının tavır ve davranışı ile sınavız geçiş sisteminin kaldırılmak istenmesinden şikayetçi olurken, öğrenim gördüğü alandaki gelişmeleri okulda öğrenmekten memnun olduklarını belirtmiştir. Endüstri meslek liseliler genel olarak okuldan fazla bir memnuniyetsizlik göstermemekle birlikte okudukları programın teknik imkanlarının geliştirilmesini arzu etmektedirler.

6.6. Öğrenci Memnuniyetinin Cinsiyete Göre Analizi

Memnuniyet faktörlerinin cinsiyet vasfının şıklarına göre (erkek, kız) farklılık gösterip göstermediği “Mann-Whitney U” testi ile analiz edilmiş ve farklılık gösteren faktörler aşağıdaki Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Memnuniyet durumunun cinsiyet faktörüne göre analizi

Memnuniyet Faktörü	Z	Olasılık	Memnuniyeti yüksek grup
Öğretim elemanlarıyla rahatlıkla görüşebilirim	4,03	0,000	Kızlar
Okulda öğrendiklerim iş hayatında faydalı olacaktır	2,2	0,027	Kızlar
Okuduğum alandaki gelişmeleri hocalardan öğreniyorum	2,36	0,019	Kızlar
Derslerde işlenen konular anlayacağım düzeydedir	2,45	0,014	Kızlar
Hocaların öğrettiklerini dersin amaçlarına uygun buluyorum	3,11	0,002	Kızlar
Hocalar öğrencilerle olan ilişkilerinde tarafsız ve adil davranır	2,15	0,032	Kızlar
Sınavsız geçiş sisteminin kaldırılmasını istiyorum	3,04	0,002	Kızlar
Öğretim elemanları öğrenciye sevgi ve saygı ile yaklaşır	2,19	0,026	Kızlar
Okuduğu programın ders müfredatından memnuniyet	2,9	0,004	Kızlar
Okulda kendini güvende hissetme	2,18	0,029	Erkekler
Genelde derslerde soru sorabilme	2,88	0,007	Erkekler
Okulu bitirdiğimde iş bulma endişem yoktur	2,74	0,006	Kızlar
Ödevlerin başarıyı artırdığına inanıyorum	4	0,000	Kızlar

Tablo 5’de görüldüğü gibi kız öğrencilerin okuldan memnuniyeti birçok faktör açısından erkek öğrencilere göre yüksektir. Kız öğrencilerin düşük memnuniyet gösterdiği iki durum, okulda kendini güvende hissetme ve derslerde soru sormaya çekinmek şeklinde ifade edilebilir. Diğer durumlar için kız öğrencilerin memnuniyeti erkek öğrencilere göre daha yüksektir.

6.7. Öğrenci Memnuniyetinin Öğrencinin Okula Sınavlı ya da Sınavsız Girişine Göre Analizi

Bilindiği gibi Meslek Yüksekokullarına girişte meslek lisesi mezunları sınavsız geçiş yapmaktadır. Ancak boş kalan kontenjanlara ya da meslek lisesinde alt bölümü olmayan bölümlere normal lise mezunları üniversite seçme sınavı ile giriş yapabilmektedir. İşte bu iki grup öğrencinin memnuniyet davranışının farklılık gösterdiği faktörler “Mann –

Whitney U” testi ile analiz edilmiş ve %5 anlam düzeyinde önemli olanlar aşağıdaki tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sınavlı ve sınavsız giriş yapan öğrencilerin memnuniyet davranışının farklılık gösterdiği faktörlerin analizi

Memnuniyet Faktörü	Z	Olasılık	Memnuniyeti yüksek grup
Öğretim elemanlarıyla rahatlıkla görüşebilirim	2,39	0,017	Sınavla gelenler
Sınavsız geçiş sisteminin kaldırılmasını istiyorum	5,7	0,000	Sınavla gelenler
Sınavsız geçenler için hazırlık sınıfı olması faydalıdır	2,8	0,005	Sınavla gelenler
Okulu bitirdiğimde iş bulma endişem yoktur	2,25	0,024	Sınavsız girenler
Stajların mesleki uygulama açısından faydalıdır	3,1	0,001	Sınavla gelenler

Tablo 6’da yer verilmeyen memnuniyet faktörleri açısından iki grup arasında fark olmadığı görülmüştür. Yukarıdaki tablonun incelenmesinden sınavla meslek yüksek okuluna giren öğrencilerin bu sistemin kaldırılmasından yana oldukları anlaşılmaktadır. Söz konusu öğrenciler öğretim elemanları ile daha iyi bir iletişim kurduklarını bildirmişler, ayrıca stajların mesleki uygulamalar için faydalı olduğunu vurgulamışlardır. Bu öğrencilerin meslek lisesinden gelen öğrencilere göre stajların faydalı olduğuna inanmalarının sebebi daha önce okuduğu saha ile ilgili uygulamaları görmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan sınavsız geçiş yapan meslek lisesi öğrencileri diğer öğrencilere göre iş bulma konusunda daha az endişe taşımaktadırlar. Bunun sebebi bu öğrencilerin birçoğunun boş zamanlarında ilgili sahada çalışıyor ya da çalışmış olmalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

6.9. Öğrenci Memnuniyetinin Diğer Faktörlere Göre Analizi

Bu kısımda yer darlığı sebebiyle kısaca diğer faktörlerin öğrenci memnuniyetine etkisi kısaca ifade edilecektir.

Eski öğrencilerin yeni öğrencilere (1. sınıfa bu sene kayıt yapmış) göre okulu, öğretim elemanlarını ve müfredatı daha iyi bildikleri düşünülerek eski ve yeni öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin farklılık göstereceği düşünülmüştür. Bunu analiz etmek için “Mann – Whitney U” testi uygulanmış ve %5 anlam düzeyinde iki grup arasında önemli farklılıklar gösteren faktörler belirlenmiştir.

Eski öğrenciler yeni öğrencilere göre okuduğu programdan, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yetersizliğinden, kantinin pahalılığından, kısa sınavlardan ve ödevlerden daha düşük memnuniyet göstermektedirler. Eski öğrenciler özellikle sınıfların kalabalık olmasının başarılarını düşürdüğüne inanmaktadırlar.

Öğrenci memnuniyetinin ailenin gelir düzeyi ile olan ilişkisi ki-kare bağımsızlık analizi ile araştırılmış olup bir kısım faktörler açısından bağımsızlık hipotezinin ihlal edildiği anlaşılmıştır. Yüksek gelir grubundaki öğrenciler okuduğu programdan, sosyal ve kültürel faaliyetlerin, kütüphane imkanlarının yetersizliğinden, kısa sınav ve stajların yeterince faydalı olmadığından şikayetçi olurken, orta ve düşük gelirli kantinin pahalılığından, öğrendikleri teorik bilgilerin uygulamasının yeterince yapılamayışından yakınmaktadırlar. Seçtiği programda severek okuduğunu belirten düşük gelirli, okuldaki sosyal ve kültürel faaliyetleri yeterli bulurken, stajların mesleki uygulama açısından faydalı olduğuna inanmaktadırlar. Yüksek gelir grubundaki öğrenciler okulun teknik imkanlarının artırılmasını ve sınavsız geçenler için hazırlık sınıfı konmasını arzu etmektedirler.

Diğer bir açıdan öğrenci memnuniyetinin onun bazı özelliklerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı bağımsızlık testi ile araştırılmış ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- Öğrencinin bölümü, cinsiyeti, mezun olduğu lise türü ve okula giriş şekli (sınavlı-sınavsız) onun okuldan genel memnuniyeti üzerinde farklı etkilere yol açmadığı,
- Öğrenim türü, I. öğretim öğrencilerinin memnuniyet düzeylerinin II. öğretime göre daha yüksek olduğu,
- Okula giriş yılı, yeni öğrencilerin memnuniyetinin eskilere nazaran daha yüksek olduğu,
- Lise mezuniyet not ortalaması, not ortalaması yüksek olan öğrencilerin memnuniyetinin daha düşük olduğu,
- İkamet ettiği yer, Devlet yurdunda kalanların memnuniyetinin daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

6.10. Okul ve Program Memnuniyeti İlişkisi

Yukarıdaki analizlerde öğrenciler 27 memnuniyet faktörü dikkate alınarak okuldan memnuniyetlerinin yüksek ve düşük düzeyde olmasına göre 2 kümeye ayrılmıştı. Buna göre öğrencilerin okul ve bölüm memnuniyetleri arasındaki ilişki için aşağıdaki tablo 7 elde edilmiştir.

Tablo 7. Okul ve program memnuniyeti ilişkisi

Memnuniyet düzeyi	Okuldan memnuniyet		Toplam (%)
	Az memnun	Çok memnun	
Programdan Memnuniyet			
Hiç memnun değil	12	0	12 (%3.7)
Memnun değil	7	8	15 (4.6)
Kararsız	25	35	60 (18.4)
Memnun	46	94	140 (42.9)
Çok memnun	12	87	99 (30.4)
Toplam (%)	102 (%31.3)	224 (%68.7)	326

(Tablonun χ^2 değeri 48,08 olup, 4 serbestlik derecesi için olasılığı 0,00 olduğundan bağımsızlık hipotezi reddedilmiştir.)

Yukarıdaki tablonun analizinden öğrencinin okuldan memnuniyeti bölümden memnuniyetinden bağımsız olmadığı anlaşılmıştır. Yani okul ve bölüm memnuniyetleri arasında önemli bir ilişki vardır. Öğrencinin okuldan memnuniyetinin yüksek olması bölümden memnuniyetinin de yüksek olmasına sebep olmaktadır.

7. SONUÇLAR

Sonuçta birbirinin aynı, fakat öğrencilerin kişisel çabalarıyla ortaya çıkan dolayısıyla kişisel farklılıklara dayanan öğrenciler mezun edilerek iş hayatına gönderilmesini önlemek için üniversitelerimiz öncelikle yapmış oldukları eğitimin niteliğini, amacını, vizyon ve misyonlarını çok iyi belirlemelidirler. Nasıl bir eğitim vermek istediklerini ve nasıl bir öğrenci mezun etmek istediklerini ortaya koymalı, programlarını, ders içeriklerini ve akademik personel istihdamını da buna göre planlamalıdır.

“Biz kimiz ve nasıl bir öğrenci yetiştirmek istiyoruz?” sorularına verilecek cevap üniversitelerin gerek toplum içinde gerekse akademik çevrede saygınlıklarının artmasına neden olacaktır.

Öğretim elemanlarının, ailelerin ve üniversiteden mezun olan öğrencileri çalıştıran iş çevresinin isteklerine göre üniversiteler kendi planlarını, misyon, vizyon ve stratejik kararlarını belirlemek zorundadırlar. Öğrencilerin eğitim sektörünün en önemli parçası olduğu unutulmamalıdır. Öğrencilerin beklentilerinin ve algıladıkları kalite boyutunun olumluya veya daha da olumluya dönüşmesi eğitim kalitesinin artmasını ve ülkemizin gelişmesini de sağlayacaktır.

İş çevrelerinin de bilimsel faaliyetler konusunda eğitim sektörü ile olan ilişkilerini geliştirmeleri Türk sanayisi ve ekonomisi için faydalı olacaktır. Böylece hem öğrenciler, hem de öğretim üyeleri uygulamalı eğitim fırsatı yakalamış olurlarken iş çevreleri de bilimsel tabanlı çalışmalarla küreselleşen dünya ekonomisinde ve artan rekabet ortamında kendilerine avantaj sağlama fırsatını yakalamış olacaklardır.

Eğitim sektörünün müşterileri olarak belirlenen grupların beklentileri ve isteklerinin çok iyi analiz edilmesi ve çözümlerin getirilmesi eğitim kalitesinin artması açısından çok önemlidir. Eğitim kalitesinin artması ve müşteri gruplarıyla yakından ilgilenen kamu ve özel yönetimlerin bakış açılarındaki gelişim toplumun gelişmişlik düzeyini de arttıracaktır.

Ancak yapılan bu ve benzeri öğrenci tatmini araştırmaları personel değerlendirme aracı değil süreç geliştirme aracı olarak ele alındığı takdirde yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Cryer, P., (1998), “Preparing For Quality Assessment And Audit”, Committee Of Vice Chancellors And Principles, Sheffield.
- Çiçek, T., Seyrenkaya, A., Cöcen, İ., Yenice, H. ve ark. (2004), “Mühendislik Aktif Eğitiminde Meslek Becerilerinin Kazanılması”, I. Ulusal Mühendislik Kongresi, 20-21 Mayıs 2004, Eski Foça, İzmir.
- GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, (2004), “Mesleki ve Teknik Eğitimde Arayışlar”, Cilt 24, Sayı:3, 383–396.
- Hom, W., (2002), “Applying Customer Satisfaction Theory to Community College Planning of Student Services”, iJournal; n2.
- Jenkins, Lee. (1998), Sınıflarda Öğrenmenin İyileştirilmesi, Çev: Gönül Yenersoy, Kalder Yayınları, İstanbul.
- Kotler, P., Clarke, R.N. (1987), “Marketing for healthcare organizations”, Englewood Cliffs, Ns: Prentice-Hall.
- Bengisu, M., (2006), “Yüksek Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, Yaşar Üniversitesi, İzmir.
- Oliver, R., (1999). “Value as excellence in the consumption experience In M. Holbrook (Ed). Consumer Value: a framework for analysis and research”, New York, 43–62.
- Ögel, Z. B., Dursunkaya, Z., (2001), “Eğitimde kalite yönetimine bir örnek: ABET 2000 akreditasyon süreci”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 20: 206 – 214.
- Solomon, M.R., (1996), “Consumer Behavior” Englewood Cliffs, NJ:Prentice Hall.
- Tribus, M., (1994). Total Quality Management In Education, The Theory And How To Put It To Work– Developing Quality Systems In Education Edited By Geoffrey D. Doherty, 80.
- Yenen, V., Y., Göz, (2003), “Yüksek öğretimde müşteri beklentileri: Türkiye’den örnekler”, itüdergisi/d mühendislik, İstanbul, cilt: 2, sayı:2, 28–38.
- YÖK, http://www.yok.gov.tr/universiteler/uni_web.htm

Rao, Poduri S.R.S., (2000). “Sampling Methodologies with Applications”. Chapman & Hall/CRC, Washington D.C.

SAYISAL YAYIN GELİŞİMİNİN TELEVİZYON EĞİTİMİNE GETİRDİKLERİ

CONTRIBUTION OF THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL BROADCAST TO TV BROADCAST EDUCATION

Selçuk HÜNERLİ¹

ABSTRACT

After students get their degree on TV broadcast, the most important problem they are facing in the business is to be asked to work with the equipments they have never met during their studies and this makes them feel completely unexperienced. Broadcast world is firstly planning to pass into the digital then high-definition systems stage. High-definition broadcast testings have already started at some digital broadcast platforms. As the full-high definition TV receivers are currently being sold the eyes of the audience got used to this visual revolution. At the same time, this technology has also brought a high cost to broadcast companies and the television viewers. While broadcast companies have to invest a significant amount of money, the viewers have to change their receivers. While the broadcast system is preparing for this revolution, the importance of broadcast has also increased. Digital systems have created the need to employ a staff who are familiar with these systems. What is more, some other working systems similat to the the high-definition systems which are at a reasonable price can be found in the market. The development of data processing technology recognizes a chance to manage broadcast with the virtual tools. Studio and broadcast live have increased their importance. It is possible to go into the studio and relay broadcast live or with recorded even with the dv cams. The quality of the students works, in the students film festivals make us surprised. This is one of the most important contribution to digital broadcast. We must find the ways to educate students like professionals to the sector. All the technological innovations will be taught and practised to students who are studying TV Broadcast by using suitable scientific methods.

Keywords: Communication, Television, Broadcast

ÖZET

Televizyon eğitimi gören öğrencilerin en önemli sorunlarından biri, mezun olup iş hayatına atıldıklarında, öğrenim yaşamları süresince görmedikleri araç-gereçlerle çalışmak zorunda kalmaları ve kendilerini amatör hissetmeleridir. Yayınıncılık dünyası, önce sayısal, şu

---

¹ Doç. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, s.hunerli@iku.edu.tr

sıralardaysa, sayısal yüksek tanımlı sistemlere geçme aşamasındadır. Kimi sayısal yayın platformlarında yüksek tanımlı yayın denemeleri de başladı. Tam yüksek tanımlı TV alıcılarının satılıyor olması, bu önemli görsel devrime izleyicileri de alıştırdı. Bu teknoloji aynı zamanda, yayıncı kuruluşlara ve izleyicilere yüklü bir maliyet getirdi. Yayıncı kuruluşlar önemli ölçüde yatırım yapmak zorunda, izleyiciler de alıcılarını değiştirmek zorunda. Yayın sistemi bu devrime hazırlanırken televizyon eğitiminin önemi de bir kat daha arttı. Sayısal sistemler bu sistemleri kullanmaya alışık eleman ihtiyacı oluşturdu. Bununla birlikte, yüksek tanımlı sistemlerin birebir benzeri olarak çalışan ve ekonomik açıdan da son derece uygun sistemler, piyasada rahatça bulunabilir. Bilgi işlem teknolojisinin gelişmesi, yayıncılığı sanal araçlarla yönetme şansını da tanır durumda. Stüdyo ve canlı yayın önemini gitgide arttırdı. İstenilen her anda stüdyoya girip aktüel kameralarla bile canlı ya da eski deyimle banttan yayın yapmak mümkün. Artık, öğrenci film festivallerindeki çalışmalarını görünce, kalitesi karşısında şaşırıyoruz. Bu dijital yayının en önemli katkılarından biridir. Bizlerse artık amatörler değil, profesyonelleri sektöre hazır bir biçimde yetiştirmenin yollarını bulmalıyız. Bu çalışmada teknolojinin getirdiği yeniliklerin televizyon eğitimi alan öğrencilere uygulanması konusu anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Televizyon, Yayıncılık

1. GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerin gerek günlük hayatımızı gerekse çalışma hayatımızı etkisi altına aldığı açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Buna bağlı olarak özellikle televizyon yayıncılığı alanında çalışan kurum ve kişilerin, hızla değişen ve gelişen bu yeniliklere ayak uydurmaları ve bu süreci takip etmeleri artık zorunluluk haline geldi. 1980'li yıllardan sonra yayıncılık alanındaki Avrupa'daki değişim dünyanın birçok ülkesini etkilediği gibi Türkiye'yi de yakından etkiledi. Uydu teknolojisinin gelişimi dünyadaki birçok ülkenin televizyon yayınlarının izlenmesine olanak sağladı. Bu gelişim sürecini birçok yenilik izledi.

Televizyon yayıncılığı alanında gerçekleşen yenilikleri sınıflandırmak ve sınırlandırmak gelişen teknoloji karşısında oldukça zordur. Fakat bu yenilik ve değişimler gerek izleyici gerekse bu sektörde çalışanlar açısından büyük avantajlar sağlamaktadır. Dijital yayın platformları izleyicilere kaliteli görüntü ve ses yayını ile birlikte aynı zamanda izleyicilerin talepleri doğrultusunda yayıncılık hizmeti sunmaktadır. Örneğin, izleyici istediği zaman istediği filmi izleme imkânını elde etmekte ya da bir futbol karşılaşmasını istediği kamera açısından seyredebilme şansına sahip olmaktadır. Bu yayıncılık sürecinde sistemin doğru bir şekilde çalışması ve verimin sağlanması için gerekli teknik iletim ağı şartlarının da uygun olması, uyumun ve sürekliliğin sağlanmasında büyük önem kazanır.

Günümüzde dijital yayın platformlarının hızlı değişim ve gelişim aşamalarının yansımalarını televizyon eğitimi alan öğrenciler üzerinde de görmekteyiz. Öğrencilerin yüksek kaliteli kameralarla çektikleri görüntüleri bilgisayarlarında kolayca kurgulamaları teknolojinin evlerinde bile rahatça kullanıldığının bir göstergesidir. Yapılan öğrenci çalışmalarına baktığımızda, gelişen teknoloji ile birlikte yapılan işlerin de çok daha iyi seviyede olduğunu görmekteyiz. Bunları göz önünde bulundurduğumuzda radyo televizyon eğitimi veren kişi ve kurumların bu değişim süreci karşısında kendilerini yenilemeleri gerekliliği ve günümüz yayıncılık standardında eğitim vermeleri zorunluluk haline gelmiştir. Bu uygulama sürecinin en verimli şekilde gerçekleşmesi için bilimsel çalışmalar eşliğinde uygulamalı çalışmalara da ağırlık verilmeli, okullardaki gerekli teknik alt yapı günümüz teknolojik şartlarına uygun bir şekilde yapılandırılmalıdır. Özellikle, internet teknolojisi ile bilgiye ulaşmanın kolaylığını

düşünecek olursak, artık öğrencilere bilgidan daha öte uygulama alanlarının açılmasının gerekliliği ortadadır. İletişim teknolojisindeki gelişim ve küreselleşme süreci öğrencilerin farkında olmadan teknolojiyi benimsemelerini zaten sağlamaktadır. Kamera ücretlerinin düşmesi, kurgu programlarının çeşitliliği ve kullanımının artması ve diğer gerekli araçların kolay bulunur ve ekonomik olması okullardaki teknik yapılanmanın uygun maliyetle oluşturulmasını sağlayabilir.

Yapılan işin özü, amacı aynıdır ancak, kullanılan teknik sayısal boyuta ulaşmış ve ortam dönüşüme uğramıştır. Öğrencileri medya sektörüne hazırlarken çağın bütün teknolojik gelişmelerini öğretirken, donanımlı ve nitelikli birer profesyonel adayları olarak hazırlamak gereklidir. Bu çerçevede, televizyon yayıncılık tarihine göz atıp, gelişim sürecindeki yeniliklere değinerek bunların okullardaki uygulama alanları ve yöntemleri incelenecektir.

2. TÜRKİYE’DE TELEVİZYON YAYINCIĞININ İLERLEME SÜRECİ VE TEKNOLOJİK GELİŞİMİ

Türkiye’de televizyon yayıncılığı başladığı günlerde zor aşamalardan geçmesine rağmen, gelişen teknoloji ile hızla ilerleyerek analog yayıncılıktan sayısal yayıncılığa geçiş hızla devam etmektedir. Sayısal yayıncılık içinde yer alan yüksek tanımlı sistemlere de geçme aşamasındadır.

İstanbul Teknik Üniversitesi’nin (İTÜ) bir laboratuvar çalışması olarak 1952’de başlattığı ilk deneme yayınları televizyonun Türkiye’de başlama tarihi olarak kabul edilir. Günde bir saatle başlayan yayın kuşağı önceleri kapalı devre olarak izlenirken daha sonra Beyoğlu ve çevresine yayın yapar hale geldi. 1966 yılında evlerde ve iş yerlerinde kullanılan televizyon alıcı sayısı ancak 2000 dolayındadır. (Tekinalp 2003:239, 240).

Türkiye’de ilk gerçek anlamda televizyon yayıncılığı TRT tarafından 1968 yılının Ocak ayında başladı. 1968-1969 yıllarında televizyon yayınları “Deneme yayınları” olarak adlandırılmaktadır. Deneme yayınları her açıdan olanaksızlıklar içinde başlamıştır. 1968 yılında deneme yayınları yalnızca bir stüdyodan yapılmış, bunlara ek olarak iki stüdyo daha planlanmış ve teçhizatı sözleşmeye bağlanmıştır. Bu yılda televizyon teknik olanakları çok kısıtlıydı. Avrupa ile radyo-link bağlantısının bulunmaması nedeniyle, aya ilk kez insanoğlunun ayak basışını gerçekleştiren Apollo – II uzay denemesi, yirmi dört saat sonra banttan yayınlanabilmiştir (Cankaya:1997:32,33).

Televizyon teknolojisi ülkemize siyah beyaz olarak girmiştir. Dünyanın pek çok ülkesinde renkli yayına geçilmişken, Türkiye’nin neden eski teknolojiyi aldığı yıllar sonra tartışma konusu olmuştur. Federal Almanya’nın teknik yardımıyla başlayan televizyon yayınlarından sonra, Türkiye’de montaj yöntemiyle TV alıcısı üreten şirketler kurulmuştur. Batı ülkeleri uzunca bir zamandan bu yana renkli televizyon çağına girdiklerinden, siyah beyaz televizyon alıcılarının fiyatları çok ucuzlanmış, bunların yapımında kullanılan çeşitli teknik giderlerin fiyatları da aynı oranda düşmüştür. Buna karşın televizyon montaj fabrikalarının o yıllarda ülkemizde ürettikleri Tv alıcılarının fiyatları oldukça yüksektir ve kazançlarının büyükçe bir bölümü yabancı ülkelere transfer olmuştur. Batı ülkelerinin stoklarını eritmeye onları kazandırmaya yaramış, ülke ekonomisi açısından ise, sonradan renkli teknolojiye geçilmesi kaçınılmaz olduğundan, pahalı bir yatırım olmuştur. (Cankaya:1997:33,34).

Siyah beyaz olarak başlayan televizyon yayıncılığı 1976 yılında renkli televizyon yayıncılığının başlamasıyla yeni bir döneme girdi. 1984 yılından itibaren TRT televizyon programlarının tümünü renkli olarak yapmaya başladı.

Özel televizyon yayıncılığının başlaması hem teknolojik anlamında hem de uydu iletişimi için önemli bir dönemdir. 1990'lı yıllarda yasadışı olarak ilk adımları atılan özel televizyon yayıncılığı medya sektöründe büyüme ve gelişme sağlamıştır. Star TV, "Magic Box" adı altında uydudan çanak anten aracılığıyla, daha sonra da belediyelerin desteğiyle karasal yayın vericileriyle izleyicilere ulaşan ilk özel kanaldır. Yayınların içerik anlamında eğitim, kültür gibi görev anlayışları değişmeye başlamış eğlendirme, dinlendirme gibi işlevlere yönelerek tecimsel çalışmalara geçilmiştir. Buna bağlı olarak medya alanı gerek çekim stüdyoları, gerekse kullanılan teknik malzemelerde değişim ve büyüme göstermiştir.

Türkiye 1994 yılına kadar uzayda bir uyduya sahip olmadığından kiralık uydularla yurt içi ve yurt dışı yayınlarını yapıyordu. Fransız Aerospatiale firması ile 1990 yılında yaptığı bir sözleşme sonucu 315 milyon ABD doları karşılığında ilk uydusu, TÜRKSAT- 1A'yı uzaya gönderdi. Roket arızası nedeniyle kaybedilen uyduyu TÜRKSAT- 1B uydusu izledi. Uydu 10 Ekim 1994 yılında hizmete girdi. 10 Temmuz 1996'da ikinci uydu TÜRKSAT- 1C, 10 Ocak 2001'de de TÜRKSAT- 2A (EURASIASAT-1) uzaya fırlatıldı (Tekinalp: 2003: 236). Bunu takip eden Türksat 3A uydusu ile daha güçlü ve daha geniş kapsamlı yayınlar yapılmaktadır. Uydu haberleşme sistemleri; iletişim alanında daha hızlı, yüksek kapasiteli ve aynı zamanda düşük maliyetli bir sistem oluşturmaktadır. Teknolojinin gelişmesi, iletişim ve bilgi ihtiyaçlarının karşılanması uydu sistemi ile doğrudan ilgilidir. Gerek televizyon yayıncılığı, gerekse hayatımızın her alanında kullandığımız iletişim gereksinimlerimiz bu sistem sayesinde gerçekleşmektedir.

Gün geçtikçe gelişen teknoloji ile birlikte televizyon yayıncılığı da analog sistemden sayısal sisteme geçmiştir. Sayısal televizyon, daha yüksek kaliteli yayın ve görüntü temeline dayanmaktadır. Sayısal olarak üretilen programların izleyicilere ulaştırılması için sayısal iletim ve sayısal yayın teknolojisi geliştirilmiştir. 1993'te Avrupa'da standartları belirlenen DVB projesinin (Digital Video Broadcasting) ilk adımı atılmıştır. Çeşitli çalışmalar sonucu önce DVB-S (Uydu yayınları), daha sonra DVB-C (Kablo yayınları) ve en son da DVB-T (Karasal verici yayınları) standartları uygulamaya başlanmıştır. Günümüz teknolojilerinin gerektirdiği geniş band yayınları ve etkileşimli çoklu ortam uygulamalarına analog teknolojinin yeterli olmaması nedeniyle, 90'lı yıllarda bu gereksinimleri karşılamak ve analog yayınlardaki bozulmaları ortadan kaldırmak üzere sayısal yayın teknolojisi geliştirilmiştir. Stüdyolarda görüntü işaretleri sayısal işlenerek ve televizyon analog sistemlerinde görülen görüntüdeki bozuklukların giderilerek, aslına daha yakın görüntü elde edilmeye başlanmıştır. (Buran: 2007: 96)

Görüntü ve ses olarak temiz, gürültüsüz yayıncılığı esas alan sayısal yayıncılıkta adet televizyon yayınının yanında, radyo yayını da yapılabilir. Bu durum yayın maliyetini de düşüren bir gelişmedir. Sayısal yayıncılıkta sayısal kodlu görüntü ve sesler var olan tüm iletim ağlarına uyumludur. Bu iletim ağı kablo, uydu ve karasal yayın ağları olup, ayrıca internet standartlarına da uydurulabilir. İzleyicilere televizyon yayın dışında başka ek bilgiler de gönderilebilmektedir. Bunun için ek veri kapasitesi kullanılır. Bu bilgiler trafik, hava durumu, borsa ve spor bilgileri, teletext verileri ya da altyazı olabilmektedir. İstenirse birden fazla dilde film yayını ya da 4-5 kanallı ses yayını yapılabilir. Uydu ya da kablo üzerinde yapılan, birleştirilmiş sayısal kanal yayını ile izleyiciler spor karşılaşmalarını saha içinde istediği noktadan, kale arkasından ya da orta

noktadan izleyecek şekilde anında seçebilmektedir. Sayısal yayıncılıkta izleyicilere, istek üzerine istenilen programı seyretme özgürlüğü de getirilmektedir. Yayın merkezinde izleyici talebine bağlı olarak farklı programlar, farklı abonelere doğrudan yönlendirilebilmektedir.

Teknik olarak yayın kalitesinin her geçen gün arttığı televizyon yayıncılığında geline son aşama ise yüksek tanımlı televizyon yayıncılığıdır. Japonya'da 70'li yılların sonlarında geliştirilen yüksek tanımlı televizyon sisteminin, uygulanmakta olan PAL ve SECAM sistemlerine karşı çok büyük üstünlükleri vardır. Ekrandaki standart satır sayısı PAL sisteminde 625, SECAM sisteminde 819 iken yüksek tanımlı televizyon sisteminde bu sayı 1125'e yükseltilmektedir. Bu da görüntü kalitesinin yükselmesi anlamına gelir. Yeni sistem aynı zamanda stereofonik 4 kanalın birden kullanılmasına da olanak sağlamaktadır (Gökçe: 1997:59,60). Yüksek tanımlı televizyon yayıncılığında, önceki standartlarını dört katı üzerinde kaliteli görüntü sağlar. Bu teknolojinin ana hedefi resimleri izleyiciye en yüksek kalitede izletebilmektir. Ayrıca bu yayıncılıkta geniş görüş açısı formatında izleme olanağı vardır. Örneğin; bir futbol maçında saha standart yayına göre daha geniş bir çerçeveden izlenir. Yüksek tanımlı televizyon yayıncılığında ses iletimi de çok yüksek kalitede yapılmaktadır. Yayın ve görüntüleme cihazlarındaki gelişmeler aynı şekilde video kamera ve video oynatıcılarında da gelişmelere neden olmuştur. Çekilen görüntülerin yüksek kalitede gösterilmesi için var olan televizyon alıcılarının da bunu desteklemesi gerekmektedir.

Yüksek tanımlı yayıncılık teknolojisi bu alanda kullanılan birçok elektronik ürünleri de etkilemiş ve değişmesini sağlamıştır. Örneğin kayıt, kamera, bant ve kurgu teknolojilerini ele alacak olursak; siyah beyaz dönemde kullanılan kameralar tüplü, ağır ve hantal bir yapıya sahipti. Dış çekimlerde ise VHS ve Betamax sistemli kayıtlar yapılabilmekteydi. Önceleri stüdyo kayıtları yarı profesyonel U- Matic aygıtlarla yapılırken, sonraları profesyonel kalitede olan ve iki inç olarak adlandırılan makaralı bantlara, daha sonra da bir inç makaralı bantlara yapılmaya başlandı. Betacam ve Betacam SP türü kaydedicilerle analog sistem sona erince, DVC Pro ve Betacam SX ara formatlarıyla sayısala ilk geçiş adımları atıldı. Daha sonra Dijital Betacam, HD Betacam formatlarıyla banda kaydedilen sistemler son bulurken, günümüzde yüksek tanımlı sistemlerde kullanılan büyük miktarlarda görüntü ve ses verisi saklayabilen sabit bellekler kullanılmaktadır.

1990'lardaki aşama hem çekim hem de kurgu için sayısal (dijital) formatların gelişidir. Ses ve görüntüye ilişkin bilgiler bir bilgisayar diski üzerinde kayıt edildiği ve depolandığı gibi sayısal olarak banda da depolanır. Bu bütün kurgu işlemi boyunca daha üstün görüntü kalitesi verir ve bu da kurgulamanın çok daha esnek ve kolay bir hale geldiğini gösterir. Sayısal olarak kaydedilmiş ses ve görüntü, kayıt yeri numarası ile hızlı ve eksiksiz bulunması, kurguda istenilen görüntüyü yerine yerleştirirken kurguya da hız kazandırmıştır. (Hart, 2007,s.24)

Siyah beyaz televizyonların ortadan kalkıp yerine renkli televizyonların gelmesi gibi sayısal yayıncılık uygulamaları ile de bütün kameralar, videolar, kayıt cihazları, uydu sistemleri vs. hepsi bu teknolojiye uygun şekilde değişti. Hiç kuşkusuz, artık televizyon yayıncılık sisteminin en önemli dayanağı ve alt yapısı sayısal teknolojidir. Yayıncılıkla ilgili stüdyo, kamera, kurgu sistemi gibi birçok unsur yüksek tanımlı yayıncılık teknolojisine göre şekillenmektedir. Yayıncılık sisteminin gelişmesi bu alan için yetişen öğrencilerin de teknolojiye uyum sağlayacak şekilde eğitim alarak sektöre hazırlanılmasının gerekliliğini tetiklemektedir. Bu bağlamda televizyon yayıncılığı

eğitiminde uygulama alanları çoğaltılarak sayısal sisteme uyumlu teknik alt yapı ile öğrencilere deneyim kazandırılmalıdır.

3. TELEVİZYON EĞİTİMDE UYGULAMA ALANLARININ ÖNEMİ

Yeni teknolojilerin yayıncılık alanında kullanılması eğitim alanında da bu teknolojiye yönelik çalışmaların yapılmasını ya da var olan sistemin yeniden yapılandırılmasını gerekli kılmaktadır. Ancak, yayıncılık çalışmalarında teknik alt yapı her ne kadar düzenlenmiş olsa da, televizyon yayıncılığı alanında yetişmiş eleman sıkıntısı süregelmiştir. Radyo-televizyon eğitimi veren bölümlerindeki uygulama daha önce de olmasına rağmen, artık daha fazla önemsenmesi gereken bir sorundur. Mesleki deneyimin gerekliliğinin en önemli alanlarından biri olan televizyon yayıncılığı, sayısal sisteme geçişle daha çok bilgi, birikim ve deneyim gerektirmektedir. Dersliklerde, bilgisayar ve görsel-işitsel sunum sağlayan aygıtlar, radyo ve televizyon stüdyoları, dijital kurgu üniteleri öğrencilerin uygulama ağırlıklı eğitimine destek vererek, profesyonel yaşama daha hazır hale gelmelerini sağlayabilir. Mesleki becerilerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi yayıncılık teknolojisine uygun sistemlerin kurulmasıyla oluşacaktır. Sayısal sisteme uygun aygıtlarla gerçekleştirilen uygulamalar, öğrencilerin mezun olduktan sonra sektöre kolaylıkla uyum sağlamasına yardımcı olacaktır. Bu alanda yetiştirilecek olan ve özellikle meslek yüksek okulu öğrencilerinde ana hedef sağlam teknik altyapı ve uygulama becerisi olmalıdır. Bu bağlamda sayısal televizyon stüdyosu kurulması ve burada öğrenciler uygulamalı eğitim yapılması önemlidir.

Televizyon yayınları televizyon kuruluşlarının stüdyolarından yapılır. Radyo televizyon öğrencilerinin televizyon yayıncılık mekanizmasını ve mantığını iyi öğrenmeleri gerekmektedir. Çünkü öğrenciler, radyo ve televizyon yayıncılığının stüdyo içindeki ve dışındaki aygıtlarını “yayıncılık mantığı” içinde kullanacak ve yayını gerçekleştirecek elemanlardır. Öğrencilerinin hızla gelişen sayısal yayıncılık teknolojisi ile görüntü, ses ve ışık bilgilerini, görerek, duyarak, dokunarak öğrenmeleri gerekir.

Öğrencilerin, mezun olduktan sonra, profesyonel hayata atıldıklarında, yayıncılık aygıtlarının birçoğunu hiç görmemiş olmalarının ezikliğini yaşamamaları ve daha yolun başındayken kendilerine olan güveni kaybetmemeleri çok önemlidir. Hiç kuşkusuz sorun yalnızca güven sorunu olmanın dışında, deneyim ve bilgi eksikliğidir. Meslek yüksek okullarında sayısal televizyon stüdyosu kesinlikle kurulmalıdır.

Televizyon stüdyoları temel olarak iki bütünleşik alandan oluşur:

- 1- Televizyon olayının geçtiği ve bu olayı görüntüleyecek kameraların, seslerini kayıt etmeye yarayacak mikrofonların, olayın görülebilir olmasını ve dramatik yapısını belirleyen ışıkların ve bu unsurları kullanacak çalışanların (kameraman, ışıkçı, boom operatörü ya da sesçi, sunucu ve diğer teknisyenler ve yardımcıları) bulunduğu çekim alanı,
- 2- Olayın geçtiği alanda kameraların, mikrofonların ve ışığın oluşturduğu sayısal kodları kayıt edecek ve onları yöneterek düzgün ve izlenebilir bir düzenlemeye getirip seyirciye ulaştıracak sayısal yayın aygıtlarının ve onları kullanacak olan çalışanların (yönetmen, resim seçici ve diğer teknisyenler) bulunduğu yönetim odası.

Bu iki alanda çok farklı aygıtlar ve bu farklı aygıtları kullanan farklı çalışanlar bulunur. Bu durum radyo– televizyon yayıncılığının pek çok farklı meslek elemanının bir arada, yaratıcı ve uyumlu çalışmasıyla mümkün olabildiği anlamına gelir. Dolayısıyla bu meslek elemanlarının, kendi mesleğinin yanı sıra, diğer mesleklere ait bilgisi de olması gerekir.

Kamerayı kullanan kameraman, iyi görüntü almalıdır. Sesçi, televizyon programındaki sesleri iyi kayıt etmelidir. Işıkcı, kameranın iyi görüntü alabileceği ve aynı zamanda dramatik anlatıyı destekleyecek aydınlatmayı yapabilmelidir. Stüdyo şefi, stüdyo içindeki yayın trafiğini iyi yönetebilmelidir. Kamera, ses, ışık asistanları görevlerini en iyi şekilde yapmalıdır. Makyajcı, kamera karşısına geçecek olan kişilerin televizyon ekranlarından, izleyiciye televizyon olayının amacına uygun görülmelerini sağlamalıdır. Sahne dekorunu hazırlayan dekoratör, sahneyi amacına uygun bir şekilde gerçekleştirmelidir.

Yönetim odasında kameralardan gelen görüntü bilgilerini düzenleyen sayısal görüntü düzenleyici (resim mikseri) bulunur ve bu aygıtı kullanan “resim seçici” bulunur. Mikrofon aracılığı ile gelen seslerin düzenlendiği bir ses düzenleyici (ses mikseri) vardır ve kullanansa bir ses uzmanıdır. Stüdyoyu aydınlatacak ve olan çeşitli özelliklere sahip onlarca değişik türden ışık verecek özel lambalar bulunur. Aydınlatmayı düzenleyen bir ışık düzenleyici vardır ve bu aygıtı yöneten de yine bir ışık uzmanıdır. Program sırasında ara görüntüleri yayımlayacak ve tekrarlayacak olan VTR cihazlarını kullanan, zamanlama konusunda uzman teknisyenler bulunur. Televizyon ekranında çeşitli bilgileri veren yazıları oluşturan kji artık bilgisayar programları aracılığıyla düzenlenir. Bu programa ve yayına hâkim bir başka eleman da burada görev yapar. Muhabir ya da sunucuların ezber yapmadan konuşmalarını sağlayan ve kameranın hemen altında bulunan metni yazılı olarak gösteren “promter” cihazı için ayrı bir çalışan gerekir.

Her televizyon kuruluşunun en az bir stüdyosu, üç kamerası, çeşitli mikrofon ve onlarca ışığı, ana kumandası ve bu cihazları kullanan meslek elemanları vardır. Ancak televizyon yayıncılığı stüdyodan ibaret değildir. Stüdyo dışında da televizyon yayınları için gerekli cihazlar kullanılmaktadır. Televizyon için çekilen diziler, filmler, reklâmlar, günlük haber olayları, eğlence programları, belgeseller ve futbol maçları gibi konuları ve boyutları çeşitli olaylar benzer yöntem ve cihazlarla evlerinde televizyonlarını seyredenlere 24 saat hizmet sunarlar. İşte bu çok meslekli televizyon yayıncılığının eğitimi de zor ve karmaşıktır.

Meslek Yüksek Okullarında Radyo-Televizyon eğitimi son gelişen teknolojilere uygun olmalı yani okullarda dijital öğrenci televizyon stüdyoları kurularak verilmelidir. Bu pahalı bir eğitimidir. Çünkü bir öğrenci stüdyosu tıpkı bir televizyon kuruluşu gibi yayın yapabilecek donanıma sahip olmalıdır.

Meslek Yüksek okullarında Kurulacak olan Dijital Televizyon Kameraları, hem dışarıda hem içeride kullanılabilir kameralar olmalıdır. Öğrenciler stüdyo içinde çoklu kamera kullanımı ve çok kamera girişli dijital resim seçici ile ses, ışık ve diğer unsurları kullanmayı öğrenirken stüdyoda çalışacaklardır. Başka bir derste de dış çekim bilgilerini yine dış mekânlarda kamera, ses, ışık bilgilerini uygulayarak öğreneceklerdir.

Kamera kullanımını öğrenmek demek, kamerayı yalnızca teknik olarak kullanmayı öğrenmek demek değildir. Çünkü televizyon sanatsal yaklaşımlardan etkilenir. Görseleştetik bilgisi ve duyarlılığı kameramanlık için en önemli gerekliliktir. Kameraman kamerasını kullanırken toplumun görsel kültürünün öğelerini bilmeli, kamerasıyla aldığı görüntü izleyici tarafından yadırganmamalıdır. Sesçi de, kameranın aldığı olayın seslerini gereksinime göre teknik ve estetik açıdan yeterli alabilmelidir. Olayların sesini kayıt edebilmek için seslerin doğasını bilmeli, sesin doğasına göre hangi tür mikrofon kullanacağını bilmeli, bu sesin hangi tür aygıtlarla izleyiciye iletileceğini de bilmelidir. Meslek Yüksek Okulunda da ses bilgisi ayrıca öğretilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİ

Öğrencilerin iki yıllık öğretimleri sürecinde stüdyoda uygulamalı ders görmelerinin, kendilerine güven kazandırdığı kendi uygulamalarımızda gözlemlenmiştir.

Meslek yüksek okullarında uygun maliyetli bir öğrenci televizyon stüdyosu aşağıda anlatılacağı biçimde tasarlanabilir:

Stüdyo, 30 öğrencinin eşzamanlı uygulama yapabilmesi amacıyla her öğrenciye en az 3 metrekare olarak düzenlenmeli ve toplam 90 metrekare öğrenci izleme alanı bulunmalıdır. Bu alan aynı zamanda izleyicili stüdyolarda bulunan izleme bölümü yerine de kullanılabilir. Stüdyoda gerekli olan sahne en az 50 metrekare olmalıdır. Yönetim bölümü için 30 metrekarelik bir alan yeterli olacaktır. Bu durumda ereksinime yönelik olarak değişebilecek en az toplam 170 metrekarelik bir alan gereksinimi vardır. Stüdyonun tavan yüksekliği de 7 metreden yüksek olmalıdır. Çünkü stüdyoda kullanılacak ışıkların yerden yüksekliği 6 metredir ve ışıkların üstünde de 1,5metrelik bir ısı boşluğu bırakılmalıdır.

Stüdyo duvarları ve yönetim bölümü ses ve ısı yalıtımlı olmalıdır. Dış seslerin girmemesi ve iç seslerinde yankı yaparak ses kalitesini bozmaması için ses yalıtımı çok önemlidir. Ayrıca, hem kamera önündekileri, hem çalışanları, hem de izleyicileri aydınlatmadan oluşan ısıdan korumak için iyi ve sessiz bir havalandırma sistemi de gereklidir.

Sahnenin ve değişik biçemlerde kurgulanacak olan televizyon programlarının aydınlatılması sıcak ve soğuk ışıklarla gerçekleşir. Sıcak ışıkların aynı zamanda stüdyo dışında da kullanılabilir olması ekonomik bir gerekliliktir.

Stüdyoda HDV formatında en az 3 sayısal kamera ve ayrıca sayısal AV mixer, ışık, mikrofon, tripod, Mini DV/DV Recorder, sayısal ses kayıt aygıtları, monitörler, gibi yayın aletleri bulunmalıdır. Kullanılacak kameraların, hem stüdyoda hem de stüdyo dışında kullanılacak türden olması, öğrencilerin kameraları dış mekân çalışmalarında da kullanabilmesi anlamına gelir.

Kablosuz yaka mikrofonları, boom (ortam sesi alan) mikrofonlar ve röportaj için kablolu el mikrofonları da hem stüdyo, hem de stüdyo dışı amaçlı kullanılabilir olmalıdır.

Resim seçici video düzenleyicilerin taşınabilir olanlarını seçmek, gerekli durumlarda dış çekimlerde kullanma durumu sağlar. Ancak kalıcılara göre daha pahalı olan bu sistemler dış mekânda canlı yayın yapılacaksa seçilmelidir. Bu tür aygıtların ayrıca büyük bir canlı yayın aracına gereksinimleri vardır. Bunun dışında, stüdyo yönetim odasında kalıcı bir aygıtın kurulmasıyla birlikte, dış çekimler için daha basit taşınabilir çantalı mikserler de kullanılabilir. Bu tür bir yapılanma maliyetin daha da düşmesini sağlar.

Sahne sonsuz fon sistemi kurulmalıdır. Bu sistem dekorlu çekimlere olanak verdiği gibi, greenbox ya da bluebox adıyla anılan, çekimlerde sunucu ya da konuşan arkasına farklı görüntüler yerleştirmeye ve kısa filmlerde mekan sorununun bu yöntemle daha rahat çözülmesini sağlayan tekniğe de uygundur..

Ayrıca, kurgu için 2 adet çift monitörlü ana bilgisayar ve bu bilgisayarla paylaşımı olan 4 adet yardımcı bilgisayarın bulunmalıdır. Aynı anda 6 kişinin montaj yapabilmesine olanak veren stüdyoda, yapım aşamasından yapım sonrası aşamasına kadar tüm süreçte, ses ve görüntü kurgusu dışında, altyazı, başlık, renk düzeltme ve görsel ve işitsel etkileme uygulamaları yapılabilir. Stüdyoda, kurgunun yanı sıra, tüm farklı formatlı kasetleri sayısal sistemlere dönüştürme olanakları da bulunmalıdır.

Bu şekilde oluşturulacak televizyon stüdyosu ve montaj sistemi ile uygulamalı yapılan dersler daha çabuk öğrenilmekte ve öğrencinin uygulama yapmasının yanı sıra, deneyim kazanmış olarak okuldan meslek hayatına sorunsuz uyum sağlamalarını gerçekleştirilecektir. Öğrenci stüdyosunun bulunduğu bir meslek yüksek okulunda, web tabanlı TV ve radyo yayını yapılabilmesi de eğitim sürecinin sonuçlarını daha da ciddileştirmektedir. Meslek yüksek okullarına da iletişim fakültelerinde olduğu gibi, frekans tahsisi ve yayın izni verilmesi öğrencilerin eğitimlerini tamamlama sürecine önemli katkı sağlayacaktır.

5. KAYNAKLAR

- Tekinalp, Ş., (2003) “Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon” Der Yayınları.
- Cankaya, Ö.,(1997) “Dünden Bugüne Radyo Televizyon” Beta Yayınları.
- Gökçe, G., (1997) “Televizyonda Program Yayımcılığı ve Yönetmenliği” Der Yayınları.
- Hart, C, (2007), “Televizyon Program Yapımcılığı”, Es Yayınları.
- Buran, H.,(2007) “Sayısal Karasal Televizyon Yayını (DVB-T)”, Broadcasterinfo

SERA ORGANİK HIYAR YETİŞTİRİCİLİĞİNDE AZOT DOZLARININ OPTİMİZASYONU

THE OPTIMIZATION OF NITROGEN DOSES IN ORGANIC CUCUMBER PRODUCTION IN GREENHOUSE

Özlem İKİZ¹

H.Yıldız DAŞGAN²

ABSTRACT

In recent years, the organic farming became popular in all around the world and in Turkey due to human health caring approaches. As it is known, in the organic farming during the plant production usage of pesticides and chemical synthetic fertilizers are forbidden. The organic farming is newly developing sector and “*plant nutrition in organic farming*” is significantly required studies for producing information about it. Nitrogen is one of the most important plant nutrient on plant growth. It is especially effective on shoot growth and yield of vegetable as cucumber. In the present study, the effects of different organic nitrogen doses (0, 5, 15, 25, 35 kg/da) on plant growth parameters, yield and some fruit properties were investigated comparatively. In the full text article, the data will be discussed.

Key Words: Ecologic cucumber, biologic cucumber, nitrogen, organic fertilisation

ÖZET

İnsan ve toplum sağlığı üzerinde pestisitlerin ve kimyasal gübrelerin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla organik sebze yetiştiriciliği dünyada ve ülkemizde giderek önem kazanmaya başlamıştır. Yeni ve gelişmekte olan organik tarım alanında, bitki besleme konusuna ilişkin çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu alanda bilgi eksikliği söz konusudur. Bitki besin elementlerinden azot, bitki büyümesi için en temel maddelerden birisidir. Özellikle hıyar gibi sebzelerde yeşil aksam gelişimi ve verim üzerine etkilidir. Burada sunulan çalışmada; serada hıyar yetiştiriciliğinde farklı dozlarda uygulanan organik azot dozlarının (0, 5, 15, 25, 35 kg/da) bitki gelişme parametreleri, verim ve bazı meyve kalite özellikleri üzerine etkileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik hıyar, biolojik hıyar, azot, organik gübreler

¹ Öğr.Gör.Dr., Çukurova Üniversitesi Karaisalı MYO, oikiz

² Doç Dr., Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, dasgan

SEYAHAT ACENTELERİ MÜŞTERİLERİNİN SATIN ALMA SÜRECİNDE İNTERNETİN ROLÜ

THE ROLE OF INTERNET ON THE BUYING PROCESS OF TRAVEL AGENCY COSTUMERS

Yüksel Türemez¹   Nur Ündey Kalpaklıoğlu²

ABSTRACT

Tourism is an important part of global commerce. In travel industry customers and hospitality organizations exchange their values by travel agencies. Customer oriented marketing has a great impact on the developmet of direct marketing. The developments in electronics and computing are now ushiring in a new era and opened up new visions for direct marketing. As these developments have substantial effect on direct marketing, the new direct marketing media internet, took the place of traditional direct marketing tecniques like; cataloques, tele marketing, and mail. In modern world, the increasing importance of internet has changed the understanding of distribution channels of travel industry. The increasing importance of internet in global commerce made internet an important distribution channel in travel industry. The aim of this article is to define the role of internet in the buying behavior of travel agency customers.

The widely use of internet by travel agencies, will diminish the importance of printed catalogs in near future. Another purpose of this article is to understand the meaning of internet for customers- do they use it to buy services directly or do they use it as a tecnological medium to collect information. A questionnaire with closed ended questions has been applied on hundred travel agency customers to understand the impact of internet on touristic buying behavior. The result of this research showses that the travel agency customers have been using internet to get information but the buying process takes place in travel agencies. But the results also show that, in near future e-agency sales will rise.

Key words: direct marketing, internet marketing, marketing communications, e-agency, distribution channels

ÖZET

Turizm global ticaretin önemli bir parçasıdır. Turizm endüstrisinde müşterilerin işletmelerle buluşmasını sağlayan seyahat acentalarıdır. Doğrudan pazarlamanın gelişim sürecine baktığımızda müşteri odaklılığını temel alan pazarlama anlayışının doğrudan pazarlamanın yaygınlaşmasındaki etkisinin büyük olduğunu görürüz. Yine bu gelişim

¹ Öğretim Görevlisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Program Başkanı, yukselturemez@aydin.edu.tr

² Yardımcı Doçent Doktor, İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu, İletişim ve Güzel Sanatlar Programları Bölüm Başkanı, nurkalpaklioglu@aydin.edu.tr

sürecine baktığımızda önceleri katalog, posta ve telefonla pazarlamanın etkin olduğu

geleneksel doğrudan pazarlama yöntemlerinin gelişen teknolojik gelişmeler sonucunda yerini elektronik posta, internet gibi yeni doğrudan pazarlama yöntemlerine/mecralarına bıraktığını görüyoruz. İnternet günümüzde artan önemiyle seyahat sektörünün dağıtım kanalları anlayışını tamamen değiştirmiştir. Küresel ticarete artan önemiyle internet seyahat sektörü için önemli bir dağıtım kanalı olmuştur. Bu çalışmanın amacı seyahat acentaları müşterilerinin satın alma süreçlerinde internetin rolünü saptamaktadır.

Son yıllarda internet uygulamalarının tüm seyahat acentaları tarafından hızla kullanıma başlaması tur operatörlerinin çok sayfalı kataloglarını gelecekte tamamen önemsiz kılacaktır. İnternetin müşteriler için bir satın alma aracı mı yoksa bilgi toplamaya yarayan bir teknolojik bir mecra mı olduğu yine bu çalışmanın amaçlarındandır. Yüz seyahat acentası müşterisine internetin satın alma kararlarına etkisi üzerine kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır. Bu anketle müşterilerin interneti doğrudan satın alma aracı mı yoksa sadece bilgi toplama aracı olarak mı gördükleri sorularına yanıt aranmıştır. Bu araştırma sonucunda internetin günümüzde daha çok bir bilgi toplama aracı olarak kullanıldığı görülmekte ve kesin satın almanın acentada gerçekleştiği saptanmıştır. Bu da seyahat acentalarının işlevlerini henüz sanal seyahat acentalarına bırakmadığı sonucuna ulaşmamızı sağlamıştır. Ancak yakın gelecekte sanal seyahat acenta satışlarının yüksek oranlarda gerçekleşeceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: doğrudan pazarlama, internette pazarlama, pazarlama iletişimi, sanal-acentalar, dağıtım kanalları

GİRİŞ

Turizm günümüz global dünyasının en önemli ticaret alanlarından biridir. Dünya ticaret hacminin önemli bir oranı turizm faaliyetlerinden oluşmaktadır. Turizm; konaklama, ulaştırma, yeme içme, eğlence sektörlerinin yanı sıra yarattığı turistik ürünlerde tüm bu sektör ürünlerini birleştiren seyahat acenteciliği sektöründen oluşmaktadır.

Turizm, tekstil ve otomotiv ile birlikte en fazla yatırım yapılan sektördür. Her yıl 2 milyar dolara yakın turizm yatırımı gerçekleştirilmektedir. Turizm, döviz kazandırıcı sektör olduğu kadar, istihdam yaratıcı özelliğiyle de ülke ekonomisinin lokomotifidir. 50'yi aşkın sektör, turizme girdi sağlamaktadır. Yüksek sezonda 1,5 milyon kişiyi istihdam eden turizm,

toplam istihdamın %6,5'ini oluşturmaktadır

Seyahat Acenteleri yarattıkları turistik ürünlerde tüm turizm sektörlerinin tüketicilerle bulaşmasını sağlarlar. Seyahat acentelerinin verdikleri hizmetlerin oluşturduğu ürünler sektörel özelliklerden ötürü diğer sektörlerle göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklara kısaca göz atıldığında;

- Üretim süreklilik gösterir.
- Üretim stoklanamaz.
- Emek yoğun bir iş alanıdır.
- Girdileri yüksektir
- Satılmayan ürünlerin tekrar satılması imkansızdır.
- Ürünlerin sürekli yeni ürünlerle desteklenmesi gerektiği görülmektedir.

Seyahat acentelerinin çalışma alanları ulaşım araçları biletleri satışı, otel rezervasyonları, kültürel tur organizasyonları, yurt dışı tur organizasyonları, toplantı organizasyonları, incoming (yurt dışından yurt içine turist getirme), Kongre-konferans

organizasyonu, kiralık araba, turistik enformasyon ve tanıtım malzemeleri satışı gibi bir çok konuda faaliyet gösterirler.

Seyahat acentaları faaliyet gösterdikleri ülke ekonomilerine önemli katkılar sağlarlar. Bu katkılar onlara ticari anlamda kazanç sağladığı gibi, ülke turizminin gelişmesinde de önemli görevler yüklemiştir. Seyahat acentaları;

- Turizmin gelişimine öncelik ederler. 1980 'li yıllarda Türkiye de bir milyon civarında olan turist sayısının 2008 yılında 26,3 milyon kişiye, turizm gelirin de 21,9 milyar dolara ulaşmasında, yatak kapasitesinin yüz elli binlerden yaklaşık bir milyon yüz elli binlere ulaşmasında en önemli katkı hiç şüphesiz seyahat acentaları ve tur operatörlerindedir.

- Dünya Turizm Örgütü verilerine göre Türkiye 2008'de turist sayısı ve gelir açısından dünyanın ilk 10 ülkesi içine girmiştir. Turizm, Türkiye'nin en hızlı büyüyen sektörüdür. Bu oransal büyümenin Türkiye gayrisafi milli hasılasına etkisi de yaklaşık yirmi kat artışla yirmi milyar dolarları bulmasında da seyahat acenteleri diğer turizm endüstrisi elemanları gibi önemli görevler üstlenmiştir. Bugün yaklaşık şubelerle toplam sayısı beş bin üç yüzleri bulan Türk seyahat acentaları bağlı buldukları meslek odası TÜRİSAB ile Turizmin önemli yapı taşlarındandır. Turizmin ülke istihdamına katkısını düşündüğümüzde seyahat acentalarının turist getirici etkisi bu katkının büyümesine yardımcı olmaktadır.

- Tanıtma ve pazarlama faaliyetlerine katkı sağlarlar. Ülkelerin tanıtımlarında resmi tanıtım ofislerinin yanında seyahat acentalarının yapmış olduğu satış ve pazarlama faaliyetleri de önemli katkı sağlar.

-Seyahat acentaları tüketicilere turizm konusunda her türlü bilgiyi sunarken danışmanlık görevi üstlenmiş olurlar. Bu danışmanlık görevinden de herhangi bir ücret talep etmemektedirler.

-Yeni turistik destinasyonların oluşumunda, tüketicilerin talepleri çerçevesinde yeni ürünler yaratmak da seyahat acentalarının görevlerindedir. İnsanlardaki gezme görme merakına öncülük yapmak onların yeni ürünlere yönelimlerini sağlamakta bu görevlerdendir.

Bu çalışmada turizmin önemli yapı taşlarından seyahat acentalarının kullandıkları doğrudan pazarlama teknikleri ve bu tekniklerden İnternetin günümüzde acenteler için taşıdığı önem üzerinde durulacaktır. Bir pazarlama iletişimi unsuru olarak internetin seyahat acentesi müşterilerinin satın alma sürecindeki rolü acentalar üzerinde yapılan araştırmayla irdelenecektir. İnternetin, geleneksel doğrudan pazarlama teknikleri düşünüldüğünde yaratmış olduğu toplam etkinin pazarlamada nasıl bir devrim gerçekleştirdiğinin incelenmesi de yine bu çalışmada ulaşılmak istenen hedeflerdendir.

PAZARLAMA İLETİŞİMİ AÇISINDAN DOĞRUDAN PAZARLAMADA İNTERNETİN ARTAN ÖNEMİ

İnternetin giderek daha popüler olması seyahat acentacılığında pazarlama sistemini hızla değiştirmektedir. Yeni mecra internet önemli bir pazarlama unsuru haline haline gelmiştir. Tüketicilerin her geçen gün artan ihtiyaçları ve artan rekabet seyahat acentalarını müşterilerinin ihtiyaçlarını rakiplerinden daha hızlı ve daha doyurucu şekilde karşılama zorunluluğuna sokmuştur. Bu aşamada iletişim ön plana çıkmış, müşterileriyle doğru ve sağlıklı iletişim kurabilen acentaların başarılı oldukları görülmüştür. İnterneti en çabuk ve kolayca benimseyerek pazarlama iletişimi çabalarına dahil eden sektörlerden biri turizm sektörüdür. Günümüz turistik ürün tüketicileri seyahat hizmetlerini satın almadan önce, daha fazla bilgi sahibi olabilmek, daha iyi karar verebilmek ve seyahatlerini daha tatmin edici hale getirebilmek için sürekli olarak yeni bilgi kaynakları arayışındadırlar. Her geçen

gün daha fazla turist seyahatlerini planlar ve rezervasyonlarını yaptırırken interneti kullanmaktadırlar.

Öte yandan artan rekabet seyahat acentalarına tüketicileriyle sağlıklı iletişim kurma, ürettikleri hizmetleri rakiplerinden hızlı ve daha rahat ulaştırma gerekliliği doğurmuştur. İnternet bu ihtiyacı karşılamaktadır. İnternet seyahat acentalarının nihai tüketicilerine hızlı ve doğrudan ulaştırmalarını sağlarken aynı zamanda aracılara verilecek komisyonu da engellemektedir.

Doğrudan Pazarlama

Doğrudan pazarlama herhangi bir mekanda, ölçülebilir bir tepki almak yada ticari işlemi etkilemek için, bir yada birden fazla reklam medyasını kullanan etkileşimci bir pazarlama sistemidir (Odabaşı, 2005). Turistik ürünlerin tutundurulmasında doğrudan pazarlama tekniklerinin kullanılması zorunlu hale gelmiştir. İnternetin yaygınlaşması sürecine kadar kullanılan geleneksel doğrudan pazarlama teknikleri kataloglar, doğrudan postalama, görsel ve yazılı medya ve telefonla pazarlama bugün tüm doğrudan pazarlama tekniklerini bünyesinde toplayan internete teslim etmiştir. Günümüzde hala geleneksel teknikler kullanılsa da, tüm bu teknikleri internet üzerinden kullanmak daha da yaygınlaşmaktadır.

Çok sayıda ürünün bir arada toplanıp müşteriye sunulması sipariş alınmasının beklendiği katalogla pazarlamada amaç, müşterinin ürün hakkında tüm bilgilere hatasız ulaşması ve güven duyması sonucu satın alma davranışına yönlendirmektedir. Bugün CD olarak da hazırlanabilen kataloglar bazı seyahat acentalarınınca hala kullanılmaktadır.

Telefonla pazarlamada ise potansiyel müşterilere ürünlerle ilgili bilgi aktarımı sonunda siparişe yönelmeleri hedeflenmektedir. Müşterinin yanıtılmaması ve güveninin kazanılması satış sürecini etkilemektedir. Günümüzde telefonla pazarlama özellikle cep telefonlarının kullanıldığı, yaygın olarak kullanılan bir seyahat sektörü doğrudan pazarlama kanalıdır.

Doğrudan postalama ise yine hedef kitlelere ürünler hakkında basılı materyalin postalama yöntemiyle ulaştırılıp sonucunda satışın hedeflendiği bir tekniktir. Tüketicinin ürünleri basılı mekutelardan inceleyip, karşılaştırıp satın alma davranışında bulunmasının sağlanmasının amaçlandığı bir tekniktir.

Yazılı ve görsel medya doğrudan pazarlama unsuru olarak seyahat acentaları tarafından sıkça kullanılmaktadır. Televizyonda özel seyahat kanalları aracılığıyla ürünleri görsel olarak tanıtılıp, telefonla siparişe yönelten doğrudan pazarlama teknikleri vardır. Aynı şekilde yazılı medya da verilen seyahat ilanları da müşterileri alıma yönelten bir doğrudan pazarlama tekniğidir.

Tüm bu teknikleri bünyesinde bulundurmayı başaran internet ise sağladığı bir çok avantajla günümüzün bir numaralı doğrudan pazarlama aracı olma yolundadır.

Doğrudan Pazarlama Aracı Olarak İnternet

Pazarlama iletişiminde iletişim teknikleri kullanılmaktadır. Doğrudan pazarlamanın en yeni kanalı ise internettir. İnternet gerek pazarlamacılar gerekse tüketiciler için bireysellik ve etkileşimlilik sağlar. Geçmişte seyahat acentaları tüketicilerine kataloglar, dergiler, haber mektupları, broşürler, reklamlar gibi geleneksel medya ile ulaşırlarken, günümüzde seyahat acentaları internet yoluyla, tüketicilerine kişiselleştirilmiş içerik gönderdikleri gibi, tüketicilerde içeriği kişiselleştirebilme olanağına sahiptirler.

Günümüzde seyahat acentaları internet aracılığıyla geçmişe oranla çok daha büyük bir kitleyle etkileşime girebilmektedir. Günümüzün bilgi çağında satın alma süreci tüketici

odaklı olmakla birlikte aynı zamanda tüketici tarafından kontrol da edilmektedir. Artık tüketici istekleri ön plana çıkmaktadır, pazarlamacılar tüketicinin değişim sürecine katılmayı istemesini beklemek zorundadırlar. Tüketiciler ihtiyaç duydukları bilgiyi kendileri tanımlamakta, ilgilendikleri teklifleri ve ödemeyi düşündükleri fiyatları kendileri belirlemektedirler.

Doğrudan pazarlamada hedef kitlenin her bir üyesine bireysel olarak ulaşmak hedeflenir. İnternette hedef kitle üyeleri tepki gösterme ve etkileşimde bulunma olanağına da sahiptirler. Bazı doğrudan pazarlama tekniklerinin bir miktar etkileşimliliğe müsait olsa da internet, pazarlama iletişiminin etkileşimliliğini değiştirmektedir. İnternet geleneksel doğrudan pazarlama, pazarlama iletişimi araçlarından tamamen farklıdır. Son yıllardaki gelişime bakıldığında prime-time televizyon izleyicilerini azaltacağı ve prime-time televizyon reklamlarından bile daha etkili olacağı ön görülebilir (Pelsmacker, Geuens & Bergh, 2001).

İnternet ürünlerin reklam, pazarlama ve dağıtımı açısından önemli bir mecra haline gelmiştir. Günümüzde ürün stratejisi kitle üretiminden kişiye özele dönmüştür. İnternet pazarlama karmasının her unsuru üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ürün stratejisi kitle üretiminden kişiye özele dönmüştür. Dağıtım daha az önemli ve daha az pahalı hale gelmiştir. İletişim kolaylaşmış ve dünyanın her yerine rahatça dağıtım olanağı doğmuştur. Bir iletişim aracı olarak internet tıpkı kitle iletişim araçları gibi büyük kitlelere ulaşabilirken aynı zamanda mesajları kişiselleştirme ve iki yönlü iletişim olanağı da sağlamaktadır. Yeni etkileşimli mecra internet kullanıcılarının, yüksek eğitim sahibi, orta ve üst gelir grubuna mensup kişiler olması da pazarlama açısından önemli özelliklerindedir.

Etkileşimlilik, İnternet ve Geleneksel Medya Arasındaki Farklılıklar

İnternet ve geleneksel medya karşılaştırıldığında karşımıza en önemli farklılık olarak gönderici ve alıcı arasındaki etkileşimlilik çıkmaktadır. Hem gönderici hem de alıcı bilginin elde edilmesi ve ortaya çıkması aşamalarında etkin role sahiptirler. Yeni mecrada kullanıcı kontrolü ön plana çıkarırken, kişiye özel içerik ve hızlı gönderim görülmektedir. Ayrıca tüketici kendi özel ilgi alanlarına yönelik bölümleri tercih edebilme özgürlüğüne sahiptirler.

İnternetin geleneksel medyadan farklılığının özellikle dört alanda olduğu görülmektedir. Bunlar;

- *İletişim biçimi*; oldukça senkronizedir. İletim ortakları arasında mesajın gönderilmesi ve geribildirim alınması arasında çok kısa zaman aralığı vardır.

- *Bağlantının kontrolü*; tüketicilerin bilgini sunumu ve hızı üzerinde kontrolü vardır..

- *İçeriğin kontrolü*; tüketiciler seçilmiş mesajları kendilerine göre kişiselleştirirler.

- *Sosyal varlık*; mecranın sosyal varlığı iletişimin daha sıcak, daha sosyal, daha duygusal ve daha aktif algılanmasına neden olur. Özellikle internette audio ve video2nun her geçen gün daha fazla kullanılması interneti daha sosyal bir iletişim aracı haline getirmekte ve e-ticaret kişisel satışın yerini hızla almaktadır.

Kısacası internet yoluyla;

- Marka ve ürün farkındalığı yaratılabilir,

- ürün ve hizmetler hakkında detaylı bilgi verilebilir,

- e- satış gerçekleştirilebilir,

- bilgi isteminden son satışa kadar her türlü tepki alınabilir,

- müşteri memnuniyeti sağlanarak, müşteriler korunur ve yeni müşteriler

edinilebilir.

Seyahat Acentalarında Doğrudan Pazarlama, e-Ticaret ve e- Satın Alma

Seyahat acenteleri internete girmeden önce amaçlarını ve ulaşmak istedikleri hedefleri belirlemek zorundadırlar. Bu amaçlar satış, e-pazarlama, servis, içerik sunumu veya müşteri hizmetleri olabilir.(Öncü, 2004)

İnternet, iletişimde bulunmak, satın almak ve satmak için çok marifetli bir yeni platform sağlamaktadır (Kotler, 2007). Bir iletişim ve reklam mecrası olmanın yanı sıra internet önemli bir doğrudan satış kanalıdır. Tüketicilerle oluşturduğu eşsiz ilişki onu bu alanda çok güçlü kılmaktadır. Bir yandan yeni coğrafi pazarlara kolaylıkla ulaşılabilme olanağı sağlarken, diğer yandan da operasyonel masrafları düşürmektedir.

Tüketiciler açısından bakıldığında ise bireysel kontrol vardır, güncel bilgilere kolaylıkla ulaşılabilir, farklı ürünler arasında karşılaştırma yapılabilir, ve satın alma gerçekleştirilebilir. Ayrıca zaman ve mekandan kaynaklanan engeller yoktur, tüketiciye rahatlık sağlar. Tüketiciler trafik, meşgul satıcılar, sırada bekleme gibi durumlarla uğraşmak zorunda kalmazlar.

E-Pazarlama seyahat acentasının tüm ürünlerini tanıtmada ve pazarlamada kullanılır. Tanıtım internetin sunmuş olduğu sınırsız imkanlarla işletme açısından daha ekonomik olabildiği gibi etkisi de birçok araca göre daha yüksek olabilmektedir.

E-Pazarlama işletmenin dünyaya açılmasını sağladığı gibi o pazarları tanımada da etkili olmaktadır. Doğrudan pazarlama aracı olarak internette reklam maliyetleri de düşük ve etkisi yüksektir. İnternet üzerinden pazarlama da reklamın devamlı değişimi ve ölçümü oldukça kolaydır. İnternette satış yapılacağı gibi satış yapmadan sadece tanıtım yapıp müşterilerin seyahat acentalarına yönelmeleri de sağlanabilmektedir.

Pazar araştırması yaparak hedef kitlelere internet üzerinden ulaşmak oldukça kolaydır. On-line kataloglar yaratarak seyahat acentalarının tüm turistik ürünleri bu kataloglarda sunulabilmektedirler. Bu katalogların yeni ürünlerle donatılması eski ürünlerin veya katalogdaki hataların kaldırılması ise oldukça kolaydır.

Birçok seyahat acentası internetin büyüyen potansiyelinden yararlanmak için, kendi Web sitelerini oluşturmuş ve interneti çok çeşitli amaçlarla kullanmaktadırlar. İnternet, pazarlama ve satış aracı olarak daha sık kullanılmasının yanı sıra, rezervasyon aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu gelişmelere rağmen, seyahat acentalarının birçoğu hala radyo, televizyon ve yazılı basın gibi geleneksel reklam medyasının tanıtımda en etkin yol olduğunu düşünmektedir. İnternet aracılığıyla alınan rezervasyonların oranları, telefon, faks gibi yollarla alınan rezervasyonlara oranla oldukça düşüktür. Fakat internet kullanıcılarının artması ve jenerasyon değişimleri, zaman tasarrufuna verilen önemin artması ve artan enformasyon yoğunluğu gibi sosyal değişimler, tüketicilerin genel anlamda ticareti kabullenmelerine yardımcı olacaktır.

Bilişim teknolojilerinin modern organizasyonların stratejik yönetimini oldukça fazla etkilediği açıktır ve bu bir paradigma değişimi yaratmış ve “en iyi meslek uygulamaları”nı gündeme getirerek, rekabeti arttırmıştır. Turizm endüstrisi de bu yeni gelişmelerden oldukça etkilenmiş yönetim, iletişim, pazarlama ve promosyon süreçlerinde bu gelişmelerin sağladığı faydalardan yararlanma ihtiyacı hissetmiştir. E-turizm uygulamalarının en son örneği turizm merkezlerinde görülmektedir. İnternet turistlere turizm merkezleri hakkında gezi öncesi ve gezi sırasında bilgi sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelere kendi ürünlerinin sunumunda yardımcı olmaktadır (Buhalis, 1998)

İnternet kullanımı üzerine daha önce yapılan araştırmalara baktığımızda araştırmaların çoğunda İnternette iletişim uygulamalarının ,turizm dağıtım siteleri üzerindeki etkisi bir çok araştırmacı tarafından incelendiği görülmektedir (O’Connor,1999, Sheldon, 1997; Cooper vd., 2000; Buhalis, 1998). Bu araştırma bulgularında İnternette

pazarlamanın yanında medya, telefon, katalog ve doğrudan postalama yöntemleri gibi geleneksel tekniklerin hala seyahat endüstrisi tarafından kullanıldığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

“Farklı ülke müşterileri üzerinde internet kullanım düzeyi ve nedenleri” üzerine Sarı ve Kozak (2004) tarafından yapılan araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşıldıkları görülmüştür;

-Bilgiye kolay ulaşamamalarının en önemli nedenleri; zaman kaybetmeleri ve internet erişiminin yavaş olmasıdır.

-Siteye güvenmedikleri, satın alma sürecinde kredi kartı kullanmak bilgisi vermek istemedikleri için internet üzerinden alışveriş yapmak istememektedirler.

Sarıışık ve Akova (2006) “Seyahat Acentalarında İnternetin Rolü ve Önemi” üzerine 148 A grubu acenta üzerinde yaptıkları araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşıldıkları görülmektedir;

- İnternet uygulamaları seyahat acentalarının tamamında kullanılmaktadır.

- Seyahat acentalarının yarısına yakınında internet uygulamaları işletme içinde istihdam edilen bir personel tarafından hazırlandığı görülmektedir.

- İşletme yöneticilerinin interneti pazarlamadan daha çok bir iletişim aracı olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

- Özellikle Amerika ve bazı Avrupa ülkelerindeki işletmelerin önemli bir kısmı internet sayfalarında müşteri görüşlerine yer verirken,Türkiye’deki seyahat acentalarının bu konuya gereken önemi vermedikleri görülmüştür.

Travelpoint dergisinde yayınlanan bir makalede Almanyada 20000 kişi üzerinde yapılan bir araştırma sonucuna göre seyahat pazarının yeni eğilimi olarak anlatılan ve “İnternette araştır seyahat acentasından satın al” olarak tanımlanan ROPO (Resarch Online-Purchase Offline) yeni sistemle müşterinin İnterneti bilgi toplama amaçlı kullanmakta olduğunu görüyoruz.

SEYAHAT ACENTALARI MÜŞTERİLERİNİN SATIN ALMA SÜRECİNDE İNTERNETİN KULLANIMI ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

Günümüzün tüm eski iletişim araçlarını yok etme gücüne sahip İnternet seyahat acenteleri müşterilerinin satın alma kararındaki etkisini ölçmek bu araştırmanın konusudur. Bu çalışmada, Seyahat acentelerinin kullandıkları doğrudan pazarlama tekniklerinin başarı derecelerini ölçmek, internetin seyahat acenteleri açısından önemini irdelemek amacıyla bir alan araştırması yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmamızın asıl amacı, doğrudan pazarlama aracı olarak İnternetin seyahat acentası müşterilerinin satın alma kararlarındaki etkisini ortaya çıkarmaktır. Seyahat acentaları müşterilerinin interneti bir satın alma aracını yoksa sadece ürünler hakkında bilgi topladıkları bir enformasyon deposu olarak mı kullandıkları da bu araştırmanın ulaşmak istediği bir diğer konudur.

Araştırmada anket tekniği kullanılmıştır. İstanbul’da faaliyet gösteren 5 A grubu seyahat acentasının müşterilerine uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Bu seyahat acentalarının faaliyet alanlarında iç turizmin yoğun olarak kullanılıyor olması göz önünde tutularak seçim yapılmıştır. Çalışmada yerli turist üzerinden sonuca ulaşılmak istenmiştir. Amaç Türk turizm tüketicisinin eğilimlerini ortaya çıkartmaktır.

Tursab'ın (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği) internet sitesindeki 2008 verilerine göre iç turizmle uğraşan 5 A grubu seyahat acentasının detaylı adres bilgilerine ulaşılmıştır. Bu seyahat acentalarının İstanbul merkezli olmaları seçilmelerinde etken olmuştur. Seyahat acentelerinin her birinde bir öğrenci görevlendirilerek gelen müşterilerden istekli olanlar üzerinde bir haftalık süreçte her bir seyahat acentasından 30 anketin geri dönüşümü sağlanmıştır.

Anket formu için yazın taraması yapılmıştır. Seyahat acentalarına yönelik yapılmış araştırmalar, Ozturan ve Roney'in 2004 yılında seyahat acentelerine yönelik yaptıkları bir araştırma için geliştirdikleri anket formu incelenmiştir. Anket soruları hazırlanırken seyahat acentaları müşterilerinin özelliklerini içeren sorular kapalı uçlu seçilmişlerdir.

Beş seyahat acentası müşterisi ile anket sorularının anlaşılabilirliği üzerine testler yapılmış ve anlaşılmayan sorular üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Hazırlanan anket formları oluşturulan öğrenci gruplarıyla önceden belirlenen seyahat acentalarında öğrencilerin 6 gün boyunca çalışmaları sağlanarak anketlerin yanıtlanması sağlanmıştır. Her on işyerinden iki öğrencinin vardiyalı çalışma sisteminde sorumlu olması sağlanmıştır. Anket çalışmasında 10 öğrenci görev almıştır. Toplam 150 seyahat acentesi müşterisinden anketin geri dönüşümü sağlanmıştır. Değerlendirmede SPSS istatistik programından yararlanılmış, tek yönlü Anova ve Scheffe testlerine başvurulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Seyahat acenteleri müşterilerinin demografik özelliklerinin irdelendiği anket sorusunda %60'ının bir firmada yönetici veya yardımcı yönetici pozisyonunda çalışanlar tarafından yanıtlandığı anlaşılmaktadır. %55'nin yüksek lisans, lisans derecesinde eğitime sahip olduğu yine elde edilen bulgular arasındadır. Ankete katılanların %55 'i kadın diğerleri erkektir. Ankete katılanların %35'nin 35-40 yaş aralığında, %30 'nun 45-50 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Test sonucunda seyahat acentası müşterilerinin farklı görüşler sunduğu, bunda da aralarındaki yaş farkının sebep olduğu görülmüştür.

“Seyahat ederken interneti ne amaçla kullandığınız?” sorusuna katılımcıların %70'i interneti tüm seyahat acentelerinin ürünlerini karşılaştırıp kendilerine en iyi hizmeti sunacak firmanın seçimi için kullandıklarını belirtmişlerdir.

“Turistik ürününüzü seçerken İnterneti ne sıklıkla kullandığınız” sorusuna ise katılımcıların % 90 'nı seyahatlerinin hepsinde internetten bilgi topladıklarını belirtmişlerdir.

“İnternette turistik ürün almayı güvenli buluyormusunuz” sorusuna ise katılımcıların %30'u güvenli bulduğunu belirtmiştir.

“Türkiyedeki Seyahat acentalarının internet sitelerindeki uygulamaları başarılı buluyormusunuz” sorusuna katılımcıların % 86'sının başarılı bulmadığı görülmektedir.

“Seyahat acentanızın internet sitesine kolay ulaşabiliyormusunuz” sorusuna katılımcıların % 40 'ı kolay ulaşamadıklarını belirtmişlerdir.

“Seyahat ettiğiniz firmanın internet sitesinde hangi bilgilere ulaştığınız” sorusuna katılımcıların % 34'ü firma bilgilerine, % 46'sı ise firmanın ürünlerine uyguladığı promosyonlara ulaşmak için kullandığını belirtmişlerdir.

“Seyahat acentenizin internet sitesinde müşteri düşünceleri yer alıyor mu” sorusuna %92'sinin hayır yanıtını verdikleri görülmektedir.

“Seyahat ettiğiniz firmanın ürünleri hakkında müşteri şikayetleri sizin karar vermenizde önemli mi” sorusuna katılımcıların % 38'ü çok önemli, % 42 si önemli, % 10'nu ise önemsiz yanıtını vermişlerdir.

İnternette müşteri şikayeti fazla olan firmalardan alım yaparken bu şikayetlerin karar verme sürecinize etkisine % 80 inin olumsuz karar verdiklerini belirttikleri görülmektedir.

“Bir destinasyona seyahat etmeyi planlarken nereden bilgi toplarsınız” sorusuna katılımcıların % 40’ı internet gazetelerindeki seyahat haberlerinden, % 32’si bölgenin kendi portalından , % 20’si seyahat acentası internet sitesinden yanıtını vermiştir.

“Seyahat acentasının internet sitesinden hiç ürün satın aldınız mı” sorusuna katılımcıların % 38 hayır yanıtını verirken, % 34 anket katılımcısı en az bir ürün aldığını belirtmiştir. Bu katılımcılara aldıkları ürünün ne olduğu sorulduğunda ürün alanların %78’i havayolu uçak bileti alırken, %8’i otel rezervasyonu aldığını belirtmiştir. Yine alım yapan katılımcıların yaşlarına bakıldığında seyahat acentasından alım yapanların % 65nin 30-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

“İnterneti seyahat planınızın hangi aşamasında kullanıyorsunuz” sorusuna katılımcıların % 46’sı bilgi toplama, % 18’i ise satın alma aşamasında kullandığını belirtmektedir.

“Seyahat planınızda karar vermenizde en etkili doğrudan pazarlama aracı” sorulduğunda internet %38 lik bir oranla birinci olarak belirtilmektedir. Anket katılımcılarının % 22’si seyahat kataloglarını, %16’sı firma gazete ilanlarının karar vermelerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

SONUÇLAR

Bu çalışmada seyahat acentesi müşterilerinin karar verme sürecinde İnternetin etkisi üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Global dünyada, geleneksel doğrudan pazarlama uygulamalarından doğrudan postalama, kataloglar, medya aracılığıyla pazarlama, etkileşimli medya, telefonla pazarlama ve İnternet seyahat acentelerinin de kullandığı doğrudan pazarlama teknikleridir. Bu tekniklerden İnternet her geçen gün önemini daha da arttırmaktadır. Yakın gelecekte tüm doğrudan pazarlama teknikleri internet üzerinden gerçekleşecektir. Modern pazarlamanın bir sonucu olarak İnternet üzerinden e-kataloglar, e-postalar, İnternet gazeteleri ve e-panolar sayesinde küresel dünyada seyahat acentalarının müşterilerine ulaşabilmeleri daha kolay olacaktır.

Seyahat acentası müşterileri günümüzde İnterneti bir bilgi toplama aracı olarak görmektedir. Gidecekleri destinasyonla ilgili her türlü bilgiyi internetten toplayıp neyi nereden alacağını öğrenip alım aşmasında ilgili seyahat firmasının ofislerini tercih etmektedir. Bunda İnternetten alımı henüz güvenli bulmamaları, seyahat firmalarının ofislerinde bir muhatap bulmaları etken olmaktadır. Müşterilerin daha genç yaş grubunda olanların İnternetten alımı daha fazla kullandıkları görülmektedir. Jenerasyon değişimlerinin İnternetin yüksek oranda satın alma aracı olarak kullanımında pozitif bir rol alacağı kesindir. Günümüzde her yaş grubundan tüketicinin internetten, turistik ürünlerle ilgili her türlü bilgiye ulaşabildikleri görülmektedir.Önümüzdeki yıllarda güvenlik duvarlarının aşılmasıyla bilgi toplamanın yanında seyahat ürünlerinin sanal acentadan alınması oranı da yükselecektir.

Seyahat acentalarının ürünleri hakkında müşteri şikayet ve dileklerini de sanal sitelerinde yer vermeleri onların müşteri odaklı oldukları konusunda yeni müşterileri üzerinde olumlu etki yapacaktır. Müşteri talepleri göz önüne alındığı taktirde internetin müşteriler üzerindeki satın alma kararlarına etkisi artacaktır.

Seyahat acentalarının internet sitelerindeki ulaşılabilirliklerinin kolaylaştırılması ve sanal acentalarındaki bilgilerin daha doyurucu olmasıyla müşterilerinin satın alma

kararında daha etkin yer almaları beklenmektedir. İnternet üzerinden tüm doğrudan pazarlama tekniklerini kullanan seyahat firmaları daha ekonomik yöntemlerle ve ölçülebilir çalışmalarla daha etkin pazarlama teknikleri kullanmış olacaklardır.

Seyahat acentelerinde İnternetin doğrudan pazarlama aracı olarak kullanılmasıyla işletmeler ölçülebilir ve yüksek düzeyde kontrol edilebilir bir yapıya sahip olacaklardır. Pazarlama programlarını kapsamlı bir veri tabanı ile yönlendirmek daha basit olacaktır. Analizlerin kişiselleştirilerek birey veya firma düzeyinde yürütülmesi daha basit hal alacaktır. Kısaca daha az bütçeyle daha etkin bir doğrudan pazarlama tekniği için tüm seyahat acentalarının internet kullanımını arttırması küresel dünyadaki rekabet edebilirliklerini pozitif yönde etkileyecektir.

KAYNAKLAR

- Batman, O., Kılıç, İ., Kılıç, G., (2002), "İnternetin Seyahat İşletmelerinin Pazarlamasına Olan Etkileri", Haftasonu Seminerleri VIII- turizmde Bilgi Teknolojileri, 9-11 Kasım 2001, Nevşehir.
- Bawisw, P., Elberse, A., Vhammond, K., (2002), "marketing and the Internet: a Research Review", London Business School.
- Bengshir, A., Türksel, K., (1996), "Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim", Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, TODAİE, Yayın No 274
- Blythe, J. (2000), "Marketing Communications", Pearson Education Limited.
- Bolin, R. (2002), "Domestic Tourism Internet User: Pinning Down the e- Tourist", Paper presented at the 12th International Research Conference At The Council For Australian University Tourism and Hospitality Education, Tourism and Hospitality On the Edge, Fremantle, Australia
- Bozkurt, İ. (2004), "İletişim Odaklı Pazarlama", Media Cat Yayınları
- Brian, W., (1998), "Your Networks Not Ready For e-Commerce" Network Competing 9(22)
- Buhalis, D., "Information Technology as a Strategic Tool for Tourism and Hospitality Management in the New Millenium", www.sp.uconn.edu/~yian/frl/38inftec.htm
- Buhalis, D., (1997), "Information Technology as a Strategic Tool for Economic, Social, Cultural and Environmental Benefits Enhancement of Tourism at Destination Regions", Progress in Tourism and Hospitality Research, Volume 3.
- Çetinkaya, A.Ş., (2002), "Konaklama ve Seyahat İşletmelerinde İnternet Kullanımı", Turizm-de Bilgi Teknolojileri, Haftasonu Seminerleri, Nevşehir, 33-75.
- George, B., ve Stefanos, V., (1999), "Some Attitudinal Predictors of Home-Shopping Through The Internet", Journal Of Marketing Management, 15(5), 361-385.
- Gronroos, C., (1994), "From Marketing Mix to Relationship Marketing", Management Decision, 32(1), 4-20, Aktaran; Bora, A., (2002) "İş Hayatında İnternet Kullanımı ve Elektronik Ticarete (E-Commerce) Genel Bir Bakış" Standart Dergisi, Ekim.
- Karafakıoğlu, M. (2005), "Pazarlama İlkeleri", Literatür Yayıncılık
- Kotler, P., Armstrong, G. (2008), "Principles of Marketing", Pearson Education Limited
- Kozak, N. (2006), "Turizm Pazarlaması", Detay Yayıncılık
- Odabaşı, Y., Oyman, M. (2005), "Pazarlama İletişimi Yönetimi", Media Cat Yayınları.
- Ozturan, M., Roney, S. A., (2004). "Internet Use Among Travel Agencies in Turkey: An Exploratory Study", Tourism Management 25 259-266.
- Öncü, F., "E-Pazarlama-İnternet Olanaklarıyla Ürün ve Hizmetin Hedef Pazara Sunulması ve Satışı", Literatür Yayıncılık, İstanbul.

- Pelsmacker, P.D., Geuens, M., Bergh, J.V.d. (2001), “Marketing Communications”, Pearson Education Limited
- Pickton, D., Broderick, A. (2001), “Integrated Marketing Communications”, Pearson Education Limited
- Sarı, Y., Kozak, M. (2004), “ Yabancı Turistlerin İnterneti Kullanma Eğilimleri; Uluslar Bazında Bir Araştırma”, *Anatolia*, **Vol. 15 (2)**, 169-184.
- WTO (2001), “e-Business For Tourism: Practical Guideless For Tourism Destinations and Business”, Madrid: wto
- www.istanbul.gov.tr
- www.tureb.org.tr
- www.tursab.org.tr

SICAK İKLİM KOŞULLARINA UYGUN BAZI YENİ ÇİM BUĞDAYGİLLERİNİN PERFORMANSLARI ÜZERİNDE ARAŞTIRMALAR

INVESTIGATION ON THE PERFORMANCES OF SOME NEW TURFGRASSES ADAPTABLE TO WARM CLIMATE

Ali SALMAN¹

Rıza AVCIOĞLU²

ABSTRACT

Turf production studies in Turkey closely depend on exportation and seed stocks are purchased spending high amount of exchange. However, it has urgent necessity to fix suitable genus, species and cultivars for the Mediterranean areas and to improve local genetic material. For this purpose, benefiting from the turf cultivars introduced from abroad and some local turf materials being used for many years in the area, turf performances of various turfgrasses (*Cynodon dactylon*, *Paspalum vaginatum*, *Zoysia japonica*, *Pennisetum clandestinum*, *Stenotaphrum secundatum*) were tested under Bayındır / İzmir ecological conditions. Properties such as, color, texture, cover, weed invasion, turf quality and dormancy period were determined. Results of experiments indicated that, *Paspalum vaginatum*, *Zoysia japonica* and *Stenotaphrum secundatum* displayed better performances compared to other warm season grasses tested.

Keywords: Turf Genetic Material, Warm Season Turfgrass, Turf Quality

ÖZET

Türkiye'nin çim alan çalışmalarında yurt dışına bağımlılığı devam etmekte ve tohumluklar yurt dışından döviz ile temin edilmektedir. Oysa en kısa sürede uygun cins, tür ve çeşitlerin belirlenmesi ve Akdeniz Kuşağı için yerli genetik materyalin hızla geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, Ege Üniversitesi Bayındır Meslek Yüksekokulu deneme tarlalarında 2006-2008 yılları arasında, uzun yıllardır bölgemizde yetiştirilmekte olan çim türleri ile ülkemize ilk defa getirilen bitki materyali kullanılmış ve bu çim türlerinin (*Cynodon dactylon*, *Paspalum vaginatum*, *Zoysia japonica*, *Pennisetum clandestinum*, *Stenotaphrum secundatum*) yeşil alan performansları karşılaştırılmıştır. Yürütülen çalışmada; renk, doku, kaplama derecesi, yabancı bitki oranı, genel görünüm ve uyku süresi (dormansi) özellikleri ele alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre, *Paspalum vaginatum*, *Zoysia japonica* ve *Stenotaphrum secundatum* türlerinin denemeye alınan diğer sıcak iklim çim bitkilerinden daha başarılı performans gösterdikleri saptanmıştır.

¹ Dr., Ege Üniversitesi Bayındır Meslek Yüksekokulu, ali.salman@ege.edu.tr

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, riza.avcioglu@ege.edu.tr

Anahtar Sözcükler: Çim Genetik Materyali, Sıcak İklim Çimleri, Çim Kalitesi

1. GİRİŞ

Dünya’da, özellikle sıcak ve kurak bölgelere uyabilen *Cynodon dactylon* (bermuda çimi), *Cynodon transvaalensis* (uganda çimi), *Zoysia japonica* (kore çimi) vb. sıcak iklim çim türleri yeşil alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bitkilerin özel koruyucu yapıları ve biyokimyasal ayrıcalıkları nedeniyle, subtropik iklim koşullarına çok iyi uyum sağlamakta, vejetatif (rizom ve stolonlarıyla) büyüme ve yatay gelişme özelliği nedeniyle bu bitkilerin çoğaltılmaları kolayca gerçekleşmektedir. Derin kök sistemleri, az su istekleri, sık biçim gerektirmeyen dengeli büyümeleri ve hemen her tür toprak strüktürüne adaptasyonları bu çim türlerini çok başarılı kılmaktadır (Açıkgöz, 1994; Avcıoğlu, 1997; Beard, 1973). Ilık rutubetli ve ılık kurak bölgelerde, özellikle çimenlikler, parklar, mezarlıklar, kurumsal yerler, sergi yolları, yol kenarları, hava alanları, spor sahaları ve diğer yerlerde genel amaçlar için çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

Sıcak iklim çim türlerinin tek dezavantajı, Ege Bölgesi koşullarında toprak sıcaklığının 5°C’nin altına düşmesiyle (Kasım-Nisan) üst yüzeylerinin sararması, gelişme ve büyümelerinin durmasıdır. Toprak sıcaklığının artmasıyla, yeniden yeşillenmekte ve gelişmelerini sürdürmektedirler.

Eldeki bilgiler ve deneyimler, Akdeniz İklim Kuşağı’nda çim alan oluşturmada henüz ideal çim türü ve/veya türlerinin bilinmediği ve bu konuda üretim ile bakım (biçme, gübreleme, sulama, havalandırma, kumlama vb) tekniklerinin yeterince araştırılıp ortaya çıkarılmadığını göstermektedir. Araştırmamızda bölgemiz için çok yeni olan beş farklı sıcak iklim çim türünün (*Cynodon dactylon*, *Zoysia japonica*, *Pennisetum clandestinum*, *Stenotaphrum secundatum* ve *Paspalum vaginatum*) iki yıl süreyle yeşil alan özellikleri incelenmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal

Sıcak iklim çim denemesinde ele alınan cins ve türler Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Bitki Materyali, Üretim Şekli ve Miktarı

<i>Sıcak İklim Buğdaygilleri (C.)</i>				
<i>Türkçe Adı</i>	<i>Bilimsel Adı</i>	<i>Çeşit Adı</i>	<i>Temin Edildiği Yer</i>	<i>Üretim Şekli / Miktarı</i>
Bermuda Çimi	<i>Cynodon dactylon</i>	Standart	Palmiye Tohumculuk	Tohum 8 g/m ²
Bermuda Çimi	<i>Cynodon dactylon</i>	SR-9554	Palmiye Tohumculuk	Tohum 8 g/m ²
Japon Çimi	<i>Zoysia japonica</i>	Zenith	Çimsen A.Ş.	Tohum 15 g/m ²
Zenci Darısı	<i>Pennisetum clandestinum</i>	Whittet	Kuzey Kıbrıs T.C.	Çelik 50 g/m ²
Sahil (Tuzcul) Yalancı Darısı	<i>Paspalum vaginatum</i>	Seaspray	Çimsen A.Ş.	Çelik 40 g/m ²
Yengeç Out	<i>Stenotaphrum secundatum</i>	Floratam	E.Ü.Z.F. Tarla Bit. Böl.	Çelik 50 g/m ²

2.2 Yöntem

2.2.1 Deneme Faktörü

Ülkemizde yaygın olarak yetiştirilen Bermuda çimleri yanında, bazı sıcak iklim cins ve türleri incelenmiş ve yeşil alan karakteristikleri açısından karşılaştırılmıştır.

2.2.2 Deneme Deseni

Deneme, Tesadüf Blokları Deneme Deseni’ne uygun olarak 4 tekerrürlü düzenlenmiştir (Açıkgöz, 1990). 24 parselden oluşan denemede, parsel boyutları 1m x 2m = 2 m² olmuştur (Hunt and Dunn, 1993). Blok ve parsel aralarında, stolon ve rizom bulaşıklığını engellemek amacıyla 50’şer cm’lik yollar bırakılmıştır.

2.3 Kültürel İşlemler

2.3.1 Deneme Parsellerinin Ekime Hazırlanması ve Ekim-Dikim

Toprak hazırlığına Nisan 2006 tarihinde başlanmış, alana freze çekilmiş, ardından tesviye işlemi yapılmış, parselasyon işlemi tamamlandıktan sonra ekim / dikim öncesi toprak merdane ile bastırılmıştır. Başlangıç gübresi olarak 5 g/m² N-P-K hesabıyla Palmorganik (12-12-12) kompoze gübresi verilmiştir.

Cynodon dactylon ve *Zoysia japonica* bitkilerine ait tohumluklar, elle serpmeye yöntemiyle ekilmiştir. Tohumlar 0.5-1 cm kalınlığında, ince elekten geçirilmiş tınlı kapak toprağı ile kapatılmıştır. Kapak işleminden sonra silindir ile tekrar parsellerin üzerinden geçilerek toprak hafifçe bastırılmış ve ekim parsellerinde karınca zararına karşı % 32,9 Endosülfan etkili madde içeren Korsülfan 35 WP toz preparatı uygulanmıştır. *Pennisetum clandestinum*, *Stenotaphrum secundatum* ve *Paspalum vaginatum* çim buğdaygilleri çelik (stolon) formunda dikilmiştir. Parsellere çepin ile 4-5 cm derinliğinde ve 20 cm sıra arası mesafede 5 çizi açılmıştır. Açılan çizilere, yukarıda belirtilen çim buğdaygillerine ait 15-20 cm boyundaki taze toplanmış stolonları dikilmiştir. Dikim işlemleri, stolonların yarısı toprak altında kalacak şekilde elle gerçekleştirilmiştir. Tüm bu ekim ve dikim işlemlerinden sonra yağmurlama sulama işlemine başlanmıştır.

2.3.2 Bakım İşlemleri ve Hasat

Tesisin ilk aşamasında yabancı bitki mücadelesi yapılmış, daha sonraki aşamalarda mücadeleye gereksinim duyulmamıştır. Ortalama 7-8 cm yüksekliğe ulaşan parsellere bakılarak biçime başlanmış ve 3-4 cm anız kalacak şekilde biçim yapılmıştır. Deneme parsellerine, havaların ısınmasıyla birlikte bitkilerin hızlı gelişim gösterdiği yaz aylarında (Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos) 10 g/m² (N-P-K) gübre dozu, ay ortasına gelecek şekilde verilmiştir.

2.4 Denemede Ele Alınan Özellikler

a) Renk : Bitkiler, kışın uyku dönemine girmeleri nedeniyle, değerlendirmeler ilkbahar, yaz ve sonbahar aylarına ait ortalama puanlamalarla yapılmıştır. Renk gözlemleri 1-7 skalasına göre değerlendirilmiştir (1- sarı, 3- açık-sarı yeşil, 5- yeşil ve 7- koyu yeşil).

b) Doku : Her parselin 5 ayrı yerinden yaprak örnekleri alınıp, yaprak ayası eni ölçümleri yapılmış ve Beard skalasına göre sınıflandırılmıştır. Genişliği; 1 mm'den az "**çok ince**", 1-2 mm arası "**ince**", 2-3 mm arası "**orta**", 3-4 mm arası "**kaba**" ve 4 mm'den fazla "**çok kaba**" olarak ifade edilmiştir.

c) Kaplama Derecesi : İlkbahar, yaz ve sonbahar aylarındaki ortalama puanlamalar dikkate alınarak değerlendirilmiş, puanlama 1-9 skalasına göre yapılmıştır (1- çok seyrek, 3- seyrek, 5- orta, 7- sık ve 9 çok sık).

d) Yabancı Bitki Oranı : İlkbahar, yaz ve sonbahar aylarındaki ortalama puanlamalarla yapılmıştır. Gözlemlerde 1-5 skalasına göre kullanılmıştır (1- yabancı bitki çok, 3- yabancı bitki orta ve 5- yabancı bitki yok).

e) Genel Görünüm : İlkbahar, yaz ve sonbahar aylarındaki ortalama puanlamalarla 1-9 skalasına göre gerçekleştirilmiştir (1- çok kötü, 3- kötü, 5- orta, 7- iyi ve 9- çok iyi).

f) Uyku Süreci (Dormansi): Kış uykusu süreçlerinin belirlenmesinde; tam sararma, ilk yeşil sürgün, %50 yeşil sürgün ve %100 yeşil sürgün oluşum tarihleri kaydedilmiş ve zaman aralıkları gün olarak ifade edilmiştir.

2.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Elde edilen veriler, hazır paket program "TARİST" kullanılarak değerlendirilmiştir (Açıkgöz, 1990). Faktöriyel Tesadüf Blokları Deneme Deseni'ne göre yapılan analizlerde farklılıklar, En Küçük Önemli Fark (LSD, %5) değerleri hesaplanarak kontrol edilmiş, hesaplanan LSD değerleri her çizelgenin alt bölümünde verilmiştir.

3. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

3.1 Renk: Renk özelliğine ilişkin veriler Tablo 3.1’de verilmiştir. İki yılın ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek renk puanı (6,60) *Stenotaphrum secundatum*’da kaydedilmiş onu 5,40 ve 5,30 puan değerleriyle *Paspalum vaginatum* ve *Zoysia japonica* izlemiştir. *Cynodon dactylon*’un “Standart” çeşidi ise 4,50 puan ile en son sırada yer almıştır. *Cynodon dactylon*’a ait “SR 9554” çeşidi ile *Pennisetum clandestinum*’daki renk değerleri 4,70 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.1: Farklı Sıcak İklim Çim Türlerine Ait Renk Değerleri (puan)

Cins ve Çeşit	2006	2007	2 Yıl Ort.
<i>Cynodon dactylon</i> “Standart”	4,30 D	4,70 F	4,50 D
<i>Cynodon dactylon</i> “SR9554”	4,50 C	4,80 E	4,70 C
<i>Pennisetum clandestinum</i> “Whittet”	4,50 C	4,90 D	4,70 C
<i>Stenotaphrum secundatum</i> “Floratom”	6,50 A	6,70 A	6,60 A
<i>Paspalum vaginatum</i> “Seaspray”	5,30 B	5,40 B	5,40 B
<i>Zoysia japonica</i> “Zenith”	5,30 B	5,30 C	5,30 B
Ort.	5,07	5,30	5,20
LSD (%5)	0,12	0,09	0,10

Yeşil alanların kalitesini ortaya koyan en önemli özelliklerden biri de renkleridir. Bunun için yeşil alan tesisinde, ekilecek veya dikilecek çim cins veya türlerinin bitki bireylerinin rengi, tüm bitki örtüsünün, yani çim örtüsünün rengini belirlemektedir. Bitkinin yaprak ve saplarında kloroplastların oluşturduğu yeşil renk, pek çok faktör yanında, topraktaki bitki besin elementlerinin dozuna, bitki su kapsamına ve bitkinin genetiksel yapısına bağlı bulunmaktadır (Beard, 1973; Uzun, 1992; Açıköz, 1994; Ries et al., 2006; Avcıoğlu, 1997).

Renk özelliğine ilişkin bulgularımız, ortalama verilerde en doyurucu yeşil rengi *Stenotaphrum secundatum*’un sağladığını, *Paspalum vaginatum* onu izlediğini göstermektedir. Gibeault et al (1998) ve Croce et al (2004) gibi araştırmacılar da anılan çim buğdaygillerinin üstün ve göze hoş gelen yeşil örtüler oluşturduklarını açıklamaktadırlar. Özellikle *Stenotaphrum secundatum*’un ABD’nin pek çok eyaletinde, en sınırlı ekolojilerde, pek az bakımla yetiştirilebilen ve doyurucu yeşil renk içeren bir buğdaygil olduğunu belirten Duple (2008), Croce et al. (2004) ve Martin (2007)’de bulgularımızla uyumlu bilgiler vermektedir. Renk özelliği açısından *Zoysia japonica* üçüncü sırada yer almakta, ülkemizde en yaygın olarak kullanılan sıcak iklim çimi olan *Cynodon dactylon*’un “Standart” ve “SR 9554” çeşitleri ise mavi yeşil renkleri ile daha sonraki grupları oluşturmaktadır. Yine son sıralamalarda yer alan *Pennisetum clandestinum*, bitkinin büyüme formunun kalın saplar ve geniş-seyrek yapraklardan oluşan yapısına da bağlı olarak, sınırlı bir yeşil renk içeren örtü oluşturabildiğini göstermekte, Trenholm (2007) ve Trenholm et al.(2007)’de benzer sonuçlara işaret etmektedir.

3.2 Doku: Tablo 3.2’den de görüleceği gibi, doku değerleri arasında hem yıllar hem de iki yılın ortalama değerlerinde istatistiksel farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. İki yıla ait ortalama değerlere bakıldığında, sonuçların her iki yıla ait verilerle paralellik gösterdiği belirlenmiştir. **Çok kaba** doku grubunda yer alan *Stenotaphrum secundatum*, *Pennisetum clandestinum* ve *Zoysia japonica*’ya ait yaprak ayası eni değerleri, sırasıyla, 8,09 mm, 5,31 mm ve 4,97 mm olarak belirlenirken, **orta** doku grubunda yer alan *Cynodon*

dactylon'a ait "Standart" ve "SR 9554" çeşitleri ile *Paspalum vaginatum*'da sırasıyla 2,95 mm, 2,61 mm ve 2,90 mm olarak saptanmıştır.

Tablo 3.2: Farklı Sıcak İklim Çim Türlerine Ait Doku Değerleri (mm)

Cins ve Çeşit	2006	2007	2 Yıl Ort.	Tanım
<i>Cynodon dactylon</i> "Standart"	3,05 C	2,86 D	2,95 C	Orta
<i>Cynodon dactylon</i> "SR9554"	2,62 C	2,60 D	2,61 C	Orta
<i>Pennisetum clandestinum</i> "Whittet"	5,12 B	5,50 B	5,31 B	Çok Kaba
<i>Stenotaphrum secundatum</i> "Floratom"	8,07 A	8,10 A	8,09 A	Çok Kaba
<i>Paspalum vaginatum</i> "Seaspray"	2,97 C	2,80 D	2,90 C	Orta
<i>Zoysia japonica</i> "Zenith"	5,04 B	4,90 C	4,97 B	Çok Kaba
Ort.	4,48	4,46	4,47	
LSD (%5)	0,71	0,37	0,43	

Çevre koşullarından etkilenen bu özellik, esas olarak bitkilerin genetik yapılarına da bağlı kalmakta, ancak agronomik uygulamalar (biçim, gübreleme, sulama vb.), yaprak ayası eninin modifikasyona uğrayarak, kısmen de olsa değişebildiğini göstermektedir (Kacar, 1989; Salisbury and Ross, 1992).

Araştırmamızın doku açısından elde edilen bulgularına bakıldığında, *Stenotaphrum secundatum* sıcak iklim çiminin en geniş yaprak ayası enine sahip olduğunu, *Pennisetum clandestinum* ile *Zoysia japonica*'nın aynı grupta (**Çok Kaba**) yer alarak onu izlediklerini ortaya koymuştur. *Cynodon dactylon*'a ait çeşitler ile *Paspalum vaginatum* çim bitkilerinin yaprak ayası enlerinin ise 2,61 – 2,90 mm değerleri arasında ve "**Orta Doku**" sınıfında oldukları belirlenmiştir. Dokuya ilişkin bulgularımız pek çok araştırmacının verdiği sonuçlarla uyumlu bulunmuş ve araştırma yeri koşullarında önemli bir varyasyon (modifikasyon) oluşmadığı saptanmıştır (Croce et al, 2004; ; Trenholm et al, 2007; Harivandi et al., 2008).

3.3 Kaplama Derecesi: Çalışmamızda incelenen kaplama değerleri, Tablo 3.3'de özetlenmiştir. Tablo 3.3'ün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, yıllar ve iki yıl ortalama değerlerinde istatistik açıdan önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Ortalama değerlere bakıldığında, her iki yılda olduğu gibi *Stenotaphrum secundatum* 9,00 puan değeri ile en iyi kaplama özelliğini sergilemiş, onu 8,80 puan ile *Zoysia japonica* ve 8,20 puan ile *Paspalum vaginatum* izlemiştir. Çalışmada en düşük kaplama derecesi 7,30 puan değeri ile *Cynodon dactylon*'un "Standart" çeşitinde kaydedilmiştir. *Pennisetum clandestinum* ile *Cynodon dactylon* (SR 9554) istatistiki açıdan aynı grupta yer almış ve her ikisi de 7,70 puan değerlerine sahip olmuşlardır.

Tablo 3.3: Farklı Sıcak İklim Çim Türlerine Ait Kaplama Derecesi Değerleri (Puan)

Cins ve Çeşit	2006	2007	2 Yıl Ort.
<i>Cynodon dactylon</i> "Standart"	7,50 D	7,10 E	7,30 E
<i>Cynodon dactylon</i> "SR9554"	7,90 C	7,40 D	7,70 D
<i>Pennisetum clandestinum</i> "Whittet"	8,50 B	6,90 F	7,70 D
<i>Stenotaphrum secundatum</i> "Floratom"	9,00 A	9,00 A	9,00 A
<i>Paspalum vaginatum</i> "Seaspray"	7,90 C	8,40 C	8,20 C
<i>Zoysia japonica</i> "Zenith"	9,00 A	8,60 B	8,80 B
Ort.	8,30	7,90	8,12
LSD (%5)	0,10	0,12	0,10

"Kaplama Derecesi", o alanda yetiştirilen çim örtüsünün başarı düzeyini göstermesi açısından önemli bir ölçüttür. (Beard, 1973; Avcıoğlu 1997). *Stenotaphrum secundatum*'un iki yıllık sürede alanı tümüyle kaplayarak, çok iyi bir kaplama sağladığı

açıkça izlenmektedir. Bu çim buğdaygili üzerinde çalışan Croce et al. (2004) ve Martin (2007)'de, *Stenotaphrum secundatum*'un iyi bakım koşullarında ve subtropik iklim koşullarında çok iyi geliştiğini ve çok iyi kaplama derecesi olan yeşil alanlar oluşturabildiğini açıklamaktadırlar. Yaprak ve sap morfolojisi açısından, anılan çim bitkisine çok benzer bir habitüse sahip olan *Zoysia japonica* da, bu özelliklerin doğal bir sonucu olarak yine çok başarılı olmuş ve iyi bir kaplama sağlayarak ikinci sırada yer almıştır (Trenholm et al. 2007). *Pennisetum clandestinum*, iri habitüsüne rağmen aynı başarıyı gösterememiş ve çok daha küçük habitüse sahip olan *Paspalum* ve *Cynodon* cinslerinden geride kalmış, ikinci yılda daha da başarısız görülmüştür. Çalışmada *Cynodon dactylon*'un "Standart" ve "SR 9554" çeşitleri ile *Paspalum vaginatum*'un "Seaspray" çeşidi de iyi bir kaplama derecesine sahip olmuş, özellikle *Paspalum vaginatum* her iki yılda da başarılı bir kaplama derecesine ulaşmıştır.

3.4 Yabancı Bitki Oranı: Yabancı bitki oranına ilişkin gözlemlerden elde edilen değerler, Tablo 3.4'de belirtilmiştir. Her iki yılın ortalamasına ait veriler incelendiğinde, *Stenotaphrum secundatum*'un (4,90) yabancı bitki puanı açısından en başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Her iki yılda olduğu gibi, sıralamada *Zoysia japonica* (4,80) ikinci sırada yer almıştır. Araştırmada en düşük yabancı bitki puan değeri (4,40) *Cynodon dactylon* (Standart)'da kaydedilmiş, onu 4,60 ve 4,70 puan değerleri ile "SR 9554" çeşidi ve *Pennisetum clandestinum* izlemiştir. Tuzlu koşullara dayanıklılığı ile bilinen *Paspalum vaginatum* ise 4,20 puanda kalmıştır.

Tablo 3,4: Farklı Sıcak İklim Çim Türlerine Ait Yabancı Bitki Oranı Değerleri (Puan)

Cins ve Çeşit	2006	2007	2 Yıl Ort.
<i>Cynodon dactylon</i> "Standart"	4,40 C	4,40 D	4,40 D
<i>Cynodon dactylon</i> "SR9554"	4,50 BC	4,80 C	4,60 C
<i>Pennisetum clandestinum</i> "Whittet"	4,60 AB	4,70 C	4,70 BC
<i>Stenotaphrum secundatum</i> "Floratom"	4,70 A	5,00 A	4,90 A
<i>Paspalum vaginatum</i> "Seaspray"	3,90 D	4,40 D	4,20 E
<i>Zoysia japonica</i> "Zenith"	4,70 A	4,80 B	4,80 AB
Ort.	4,47	4,68	4,60
LSD (%5)	0,12	0,08	0,11

Yabancı bitki oranı açısından, her iki yılda ve yıllar ortalamasında *Stenotaphrum secundatum* ve *Zoysia japonica*'nın en başarılı çim bitkileri olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle *Stenotaphrum secundatum*'un, iri sap ve yaprak yapısına ve boğum aralarının kısa olmasına rağmen, toprak yüzeyini birim alanda daha çok sayıda kardeş ile kapladığı ve yabancı bitkilerin gelişimine izin vermediği kanaatine varılmıştır.

Benzer sonuçlar *Zoysia japonica*'da da izlenmiş ve nispeten kaba dokulu olan bu çim buğdaygiline toprak yüzeyini çok sık kardeşlerle kaplayarak yabancı bitkilerin gelişimine izin vermediği sonucuna varılmıştır. En düşük yabancı bitki puanını 3,9 ile *Paspalum vaginatum* almış, ülkemiz koşullarında ilk defa yetiştirilen bu bitki kabul edilebilir bir puana ulaşmıştır. Habitüsü *Cynodon dactylon* ile birlikte denemedeki diğer çim buğdaygillerinden oldukça küçük olan *Paspalum vaginatum*'un 2. yılda bu puanını geliştirdiği ve yine *Cynodon dactylon* çeşitleri ile birlikte kabul edilebilir bir yabancı bitki puanı sağladığı da saptanmıştır.

3.5 Genel Görünüm: Genel görünüm puan değerleri Tablo 3.5'de belirtilmiştir. Elde edilen verilerden de anlaşılacağı gibi, her iki yılda ve iki yıl ortalama değerlerinde istatistiki açıdan önemli farklılıklar olduğu görülmüştür.

Tablo 3.5: Farklı Sıcak İklim Çim Türlerine Ait Genel Görünüm Değerleri (Puan)

Cins ve Çeşit	2006	2007	2 Yıl Ort.
<i>Cynodon dactylon</i> "Standart"	6,80 D	5,60 E	6,20 E
<i>Cynodon dactylon</i> "SR9554"	7,40 C	7,20 C	7,30 D
<i>Pennisetum clandestinum</i> "Whittet"	6,20 E	6,30 D	6,30 E
<i>Stenotaphrum secundatum</i> "Floratom"	8,50 A	8,10 A	8,30 A
<i>Paspalum vaginatum</i> "Seaspray"	7,50 C	8,10 A	7,80 B
<i>Zoysia japonica</i> "Zenith"	7,70 B	7,40 B	7,60 C
Ort.	7,35	7,12	7,25
LSD (%5)	0,11	0,09	0,10

Tablo 3.5'deki yıllar ortalaması verileri irdelendiğinde, *Stenotaphrum secundatum*'un 8,30 puan değeri ile en üst sırada yer aldığı ve bunu 7,80 puan değeri ile *Paspalum vaginatum*'un izlediği görülmektedir. Araştırmadaki en düşük değerler 6,20 ve 6,30 ile *Cynodon dactylon* (Standart) ve *Pennisetum clandestinum*'da kaydedilmiş ve onları 7,30 puan değeriyle *Cynodon dactylon*'un "SR 9554" çeşiti izlemiştir. *Zoysia japonica* ise bu çalışmada 7,60 puan değerine sahip olmuştur.

Genel görünüm puanı, yeşil alanın başarısını ifade etmek açısından büyük bir önem taşımaktadır. Yapılan gözlemlerimizde, *Stenotaphrum secundatum* ve *Paspalum vaginatum*'un en başarılı çim örtülerini oluşturdukları belirlenmiştir. *Stenotaphrum secundatum*'un çok başarılı yeşil örtüler oluşturduğuna vurgu yapan Martin (2007) ile *Paspalum vaginatum*'un son yılların tuzluluk ve kuraklık açısından devrim özelliklerini taşıyan bir çim bitkisi olduğunu öne süren Trenholm and Unruh (2007), bu bölümde elde ettiğimiz verileri doğrulayan bulgular öne sürmektedirler. *Zoysia japonica*'nın özellikle Avustralya koşullarındaki az bakım isteyen parklar ve şehir içi yeşil alanlarda çok başarılı olduğunu öne süren Brosnan and Deputy (2008)'nin verileri de bulgularımızla tam bir uyum göstermiştir. Ülkemizde yaygın olarak kullanılan *Cynodon dactylon*'un özellikle SR 9554 çeşidi de genel görünüm açısından bu çim buğdaygillerini izlemiştir. Ancak, ortaya koyduğu puan değerleri, anılan çim buğdaygilleri kadar başarılı olmamış, bu durum da açıklaması zor bir sonuç olarak kaydedilmiştir.

3.6 Uyku Süresi (Dormansi): Değişik uyku (dormansi) aşamalarına ilişkin veriler Tablo 3.6'da özetlenmiştir. Yeşil alanların yıl boyunca, estetik ve doyurucu yeşilliklerini koruması, tüketicilerin en önemli istekleri arasındadır (Açıkgöz 1994, Avcıoğlu 1997). Ne var ki, sıcak iklim çimlerinin tropik koşullar dışında bunu sağlamaları mümkün olmamakta ve özellikle Akdeniz ikliminin subtropik kış mevsimlerinde dormansi (uyku) sürecine girerek ilkbahar sıcaklarına kadar, sararmış dokularıyla alanı kaplamaya devam etmektedirler.

Araştırmada Sonbahar mevsiminde uyku dönemine en erken *Zoysia japonica*'nın girdiği, onu *Cynodon dactylon* çeşitlerinin izlediği, *Pennisetum clandestinum*, *Stenotaphrum secundatum* ve *Paspalum vaginatum*'un ise yaklaşık 20-25 gün sonra uyku sürecine girdikleri saptanmıştır. Bazı araştırmacılar da bu bitkilerin sonbaharda geç sarardıklarını açıklamışlardır (Trenholm et al., 2007; Croce et al, 2004).

Deneme bitkilerinin ilkbaharda ilk yeşil sürgün oluşturmaları ve bunu hızla yaygınlaştırarak %100 yeşil sürgün aşamasına ulaşmaları da ayrı bir önem taşımaktadır. Bu açıdan *Paspalum vaginatum* en başarılı deneme bitkisi olarak dikkati çekmiş ve diğer bitkilere göre tam sararmadan sonra en kısa sürede %100 yeşil sürgün aşamasına ulaşmıştır. Kısa uyku süreci geçirme bakımından *Zoysia japonica* ikinci sırayı almıştır. *Paspalum vaginatum* ve *Zoysia japonica* üzerinde çalışan araştırmacılar bu çim bitkilerinin, diğer sıcak iklim çimlerine göre daha kısa uyku dönemi geçirdiklerini açıklamaktadırlar (Croce et al., 2004; Brosnan and Deputy, 2008).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen sonuçlar, genel olarak değerlendirildiğinde, başta *Stenotaphrum secundatum* olmak üzere *Paspalum vaginatum* ve *Zoysia japonica*'nın tercih edilmesi gerektiğinin önerilmesi sonucuna varılmaktadır. Uzun yıllardır bölge koşullarında kullanılan *Cynodon dactylon* ile *Pennisetum clandestinum*'un beklenen performansa ulaşamadığı anlaşılmıştır.

Tablo 3.6: Bazı Sıcak İklim Çim Türlerinde Tam Sararma, İlk Yeşil Sürgün, %50 Yeşil Sürgün ve %100 Yeşil Sürgün Oluşturma Tarihi ve Süreleri

Çim Bitkileri	2006-2007							
	Tam sararma Tarihi	<i>Zoysia</i> 'ya göre fark (gün)	İlk Yeşil Sürgün Tarihi	Tam Sararma İlk Yeşil Sürgün Arası Süreç (gün)	%50 Yeşil Sürgün Tarihi	Tam Sararma %50 Yeşil Sürgün Arası Süreç (gün)	%100 Yeşillenme Sürgün Tarihi	Tam Sararma %100 Yeşil Sürgün Arası Süreç (gün)
<i>Cynodon dactylon</i> "Standart"	19.12.2006	14	13.02.2007	57	26.03.2007	98	01.05.2007	134
<i>Cynodon dactylon</i> "SR9554"	19.12.2006	14	08.02.2007	52	08.03.2007	80	01.05.2007	134
<i>Pennisetum clandestinum</i> "Whittet"	05.01.2007	31	05.02.2007	32	14.03.2007	69	03.05.2007	119
<i>Stenotaphrum secundatum</i> "Floratom"	29.12.2006	24	02.02.2007	36	07.03.2007	69	24.04.2007	117
<i>Paspalum vaginatum</i> "Seaspray"	27.12.2006	22	01.02.2007	37	02.03.2007	66	19.03.2007	83
<i>Zoysia japonica</i> "Zenith" *	06.12.2006	0	13.02.2007	70	08.03.2007	93	23.03.2007	108
2007-2008								
<i>Cynodon dactylon</i> "Standart"	25.12.2007	7	03.03.2008	69	20.03.2008	86	02.05.2008	129
<i>Cynodon dactylon</i> "SR9554"	25.12.2007	7	25.02.2008	62	16.03.2008	82	18.04.2008	115
<i>Pennisetum clandestinum</i> "Whittet"	10.01.2008	23	18.02.2008	39	24.03.2008	74	06.05.2008	117
<i>Stenotaphrum secundatum</i> "Floratom"	09.01.2008	22	15.02.2008	37	28.03.2008	79	21.04.2008	103
<i>Paspalum vaginatum</i> "Seaspray"	29.12.2007	11	11.02.2008	44	12.03.2008	74	24.03.2008	86
<i>Zoysia japonica</i> "Zenith" *	18.12.2007	0	27.02.2008	71	08.03.2008	81	18.03.2008	91

En erken dormansiye giren *Zoysia japonica*'ya göre

5. KAYNAKLAR

- Açıkgöz, N. (1990), Tarımsal Araştırma ve Deneme Metodları, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No: 8, Bornova-İzmir.
- Açıkgöz, E. (1994), Çim Alanlar Yapım ve Bakım Tekniği, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bursa.
- Avcıoğlu, R. (1997), Çim Tekniği, Yeşil Alanların Ekimi, Dikimi ve Bakımı, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Bornova-İzmir.
- Beard, J. B. (1973), Turfgrass Science and Culture, Englewood Cliffs, N, J. Printice Hall, London.
- Brosnan, J.T. and Deputy, J. (2008), Zoysiagrass, Turf Management, Mar. 2008, TM-8, Cooperative Extension Service.
- Croce, P., De Luca, A., Mocioni, M., Volterrani, M. and Beard, J.B. (2004), Adaptability of Warmseason Turfgrass Species and Cultivars in a Mediterranean Climate, Acta Horticulturae, No. 661, 365-368
- Duble, R.L. (2008), <http://plantanswers.tamu.edu/turf/publications/staug.html>
- Gibeault, V.A. Cockerham, S. T. and Khan, R.A. (1998), Kikuyugrass (*Pennisetum clandestinum* ex. Chiov.) Cultural Practices: I. Response to Nitrogen Fertilization and Sports Traffic, California Turfgrass Culture, Vol. 48, Nos, 3&4, California, USA.
- Harivandi, M.A., Gibeault, V.A., Henry, M.J., Wu, L., Geisel, P.M. and Unruh, C.L. (2008), Turfgrass Selection for the Home Landscape, <http://anrcatalog.ucdavis.edu/pdf/8035.pdf>.
- Hunt, K.L. and Dunn, J.H. (1993), Compatibility of Kentucky Bluegrass and Perennial Ryegrass with Tall Fescue in Transition Zone Turfgrass Mixtures, Argon. J. 85: 211-215p.
- Kacar, B. (1989), Bitki Fizyolojisi, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 1153, Ankara.
- Martin, D. (2007), Selecting a Lawn Grass for Oklahoma, <http://pods.dasn.okstate.edu/docushare/dsweb/Get/Document-997/F-6418web.pdf>
- Ries, S., Cockerham, S., Weng, V. and Gibeault, V. (2006), Color of Six Warm Season Turfgrass Cultivars of Two Species from Winter to Summer, ASA-CSSA-SSSA, 2006 International Meeting, November 12-16, Indianapolis.
- Salisbury, F. B. and Ross, C. W. (1992), Plant Physiology, Wadsworth Pub. Com., Inc., Belmont, California-USA.
- Trenholm, L.E. (2007), Low Temperature Damage to Turf, <http://edis.ifas.ufl.edu/LH067>
- Trenholm, L.E. and Unruh, J.B. (2007), Seashore Paspalum for Florida Lawns, <http://edis.ifas.ufl.edu/EP059>
- Uzun, G. (1992), Peyzaj Mimarlığında Çim ve Spor Alanları Yapımı, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yardımcı Ders Kitabı No: 20, Adana, 170s.

SINAVSIZ GEÇİŞ SİSTEMİNİN YENİDEN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ GEREKLİLİĞİ (AMASYA ÜNİVERSİTESİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ)

**THE NECESSITY OF REVISION OF THE SYSTEM OF
MATRICULATING A UNIVERSITY WITHOUT TAKING THE
UNIVERSITY ENTRANCE EXAM
(THE SAMPLE OF VOCATIONAL SCHOOL OF AMASYA UNIVERSITY)**

Ergün ŞİMŞEK¹

Ünal KURT²

ABSTRACT

In this study totally 978 students , 438 of whom have come to university without taking the exam and 540 of whom are placed at the university according to their university exam points have been investigated and according to the results the student groups have been compared at various points of view. The results obtained from the study can be summarized in this way: The number of the students who graduate have declined and also the number of the students who left the school have increased since 2002 , when this system started .It has been determined that the education level of the parents of the students who come to university through the OSS examination is far higher than those of the students who come to university without taking the exam and the parents of the students who come to university without taking the exam are mostly unemployed and come from the rural area and their income level is lower. When the students is asked why he/she has preferred that program it is found out that the students who come without taking the exam have preferred the program by coincidence where as the students who come to school through the OSS exam have preferred the program consciously .On the other hand it is also found out that the students who come through the OSS exam have been more successful and most of them have had materials and course books. In the study as it is drawn a conclusion that the students who come without taking the OSS exam more reluctant and unsuccessful than the students who come through the OSS exam , it is suggested that this system should be revised and thus some solutions have been suggested

Keywords: Vocational Schools of Higher Education, Transfer with no exam.

ÖZET

Bu çalışmada Amasya Üniversitesi Meslek Yüksekokulundaki 540'ı ÖSS sınavı ile yerleştirilen ve 438'i de sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrenci olmak üzere toplam 978 öğrenciye bir ölçme değerlendirme anketi uygulanmış olup elde edilen sonuçlara göre öğrenci gruplarının çeşitli açılardan karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir. Sınavsız geçiş sisteminin uygulandığı 2002

¹Yrd. Doç.. Dr., Amasya Üniversitesi MYO, esimsek58@ hotmail.com

² Yrd. Doç. Dr , Amasya Üniversitesi MYO, unalkurt@msn.com

yılından itibaren mezun olan öğrenci sayıları düşerken kayıtları silinen öğrenci sayıları artmıştır. ÖSS sınavı ile gelen öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumlarının, sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin ebeveynlerine nazaran daha yüksek olduğu, sınavla yerleştirilen öğrencilerin ebeveynlerine nazaran, sınavsız geçişten yararlanan öğrenci ebeveynlerinde daha yüksek oranda işsiz bulunduğu, yine sınavsız sistemden yararlanan öğrencilerin çoğunluğunun ilçe ve köylerden , gelir düzeyi daha düşük ailelerden geldikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin buldukları programı tercih etmelerinin nedeni sorulduğunda ÖSS sınavı ile yerleştirilen öğrencilerin programlarını bilinçli olarak seçmelerine rağmen , sınavsız geçişten yararlanan öğrenciler ise tesadüfen programlarını seçmişlerdir. Diğer yandan ÖSS sınavı ile yerleştirilen öğrencilerin başarı oranlarının ve ders kitabı ve materyali edinme oranlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada Mesleki ve Teknik Ortaöğretimden sınavsız geçiş yapan öğrencilerin ÖSS sınavı ile gelen öğrencilere nazaran, daha isteksiz ve daha başarısız olduğu sonucuna varıldığından sınavsız geçiş sisteminin yeniden gözden geçirilmesi önerilmiş ve bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulları, sınavsız geçiş

1. GİRİŞ

Günümüzde dünya ekonomilerinin en önemli sorunlarından birisi rekabet sorunudur denilebilir. Teknolojideki hızlı değişime paralel olarak, serbest ticaretin yaygınlaşması, iletişim ve bilgi alışverişinin hızlanması, ulaşımın daha kolay ve hızlı hale gelmesi, pazarların küresel hale gelmesi, rekabet gücü yüksek olan ülkelerin dünya ticaretinde daha ön plana geçmesine neden olmuştur. Müşteri memnuniyetini esas alan bir üretim anlayışında rekabet edebilmenin temel koşulu, üretilen mal ve hizmetlerin kaliteli olarak tüketicinin istediği zaman ve yerde teslim edebilmektir. Kaliteli mal üretmenin temelinde ise, dünyadaki gelişmeleri takip eden, yorumlayan, geleceği görebilen, kaynaklarını etkin ve verimli kullanabilen, yeni teknoloji yaratabilen nitelikli insan gücü yatmaktadır denilebilir. Yapılan araştırmalar 2000'li yıllarda iş dünyasının iş gücü ihtiyacının dörtte üçünün önlisans seviyesinde eğitimle yetiştirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Ancak, ülkemizdeki iş gücünün ortalama %77'si ilköğretim, %15'i ortaöğretim ve %8'i de yükseköğretim düzeyinde eğitim almıştır (TUNÇ, 2005). Bu kadar düşük eğitim seviyesi ile Türk endüstrisinin gelişmiş ülkelerle rekabet etmesi mümkün değildir. Türkiye'de Meslek Yüksekokulları bütün sektörlerin ihtiyaç duyduğu teorik bilgi yanında pratiği uygulayabilen, değişen teknolojiyi takip edebilen, birlikte çalışma ruhuna sahip, mevcut kaynakları en iyi şekilde kullanabilen, yeni fikirler üretebilen ve uygulayabilen nitelikli eleman yetiştirmek gibi önemli bir misyonu üstlenmiş bulunmaktadır. Böylesi önemli bir misyonu üstlenen ve mesleki ve teknik eğitimin yükseköğretim kademesindeki en büyük kurumu olan meslek yüksekokullarının 2006-2007 dönemi içerisindeki sayısı 522 olup bu okullarda 260 ayrı programda eğitim verilmektedir (YÖK, 2007).

Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile meslek yüksekokulları arasında program bütünlüğü ve devamlılığını sağlamak, bu alandaki düşük olan okullaşma oranını artırmak, daha fazla öğrenciye önlisans düzeyinde eğitim fırsatı sağlamak, Yükseköğretimdeki dört yıllık programlar üzerindeki nüfus baskısını azaltmak amacıyla meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş projesi 4702 Sayılı Yasa kapsamında 2002 yılında hayata geçirilmiştir. Ancak proje ile meslek lisesi çıkışlı öğrencilere yükseköğretim kurumunun önü açılmış olmasına rağmen yapılmış olan bir çok araştırma uygulamanın mesleki eğitimde niteliği azalttığı şeklinde sonuçlanmıştır.

Bu araştırma, Türkiye’de meslek liselerinden sınavsız geçiş sistemi ile ve ÖSS sınavı ile meslek yüksekokullarına gelen öğrenci profillerinin belirlenmesi, başarı durumlarının karşılaştırılması, okul tercihlerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi, meslekleri ile ilgili düşünceleri, gelecek ile ilgili beklentileri, aile yapıları, gelir ve harcama durumları bakımından karşılaştırmalarını yapmak amacıyla yürütülmüştür. Araştırmada Amasya Üniversitesi Meslek Yüksekokulundaki sınavla gelen ve sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerin mevcut durumu ortaya konulmaya çalışıldığından betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmadaki veriler, Amasya Üniversitesi Meslek Yüksekokulunda mevcut olan tüm programlara 2007-2008 Eğitim öğretim dönemi sonundaki final sınavları esnasında uygulanan anketlerle elde edilmiştir. Öğrencilerin tamamı örnek kapsamı içine alınmış olmasına rağmen 1130 adet anket yapılabilmemiş ancak bunların bir kısmındaki cevapların geçersizlik içermesi, eksik beyanlarda bulunulmuş olması nedeniyle 979 adet anket değerlendirmeye alınmıştır. Ankete katılan öğrencilerin %73’ü erkek, %27’si ise bayanlardan oluşmaktadır. Yine 978 öğrencinin yaklaşık olarak %55’i ÖSS sınavı ile %45’i ise sınavsız geçiş sistemi ile yüksekokula gelmişlerdir. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS paket programından yararlanılmıştır.

2. ARAŞTIRMA BULGULARI

2.1. Dönemler İtibarı ile Öğrenci Kontenjanları, Mezunlar ve Kaydı Silinenler

Amasya Üniversitesi MYO’unda dönemler itibarı ile öğrenci kontenjanları, mezunlar ve çeşitli nedenlerle kaydı silinenlerin sayıları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Amasya Üniversitesi Meslek Yüksekokulunun Çeşitli Yıllar İtibarı ile Öğrenci Kontenjanları, Kayıt Olan Öğrenci Sayıları, Mezun Sayıları ve Kaydı Silinenler

Dönemler	Kontenjan	Kayıt Yaptıran	Kontenjan Doluluk Oranı	Mezunlar	Mezunların Oranı	Kaydını Alan	Kayıt Silinen	Kayıt Silinenlerin Oranı.
2000-2001	840	791	94	587	74	59	134	24
2001-2002	830	782	94	621	79	47	154	25
2002-2003	1170	1061	91	571	54	100	160	25
2003-2004	990	651	66	442	39	83	215	46
2004-2005	950	774	81	322	42	94	215	40
2005-2006	950	907	95	492	54	118	210	36
2006-2007	880	867	99	515	59	129	270	46
2007-2008	880	853	97	128	15	62	245	36

Kaynak: Amasya Üniversitesi MYO öğrenci İşleri Kayıtları, 2008.

Tablo 1’de görüldüğü üzere kontenjan doluluk oranı %90’ların üzerindedir. Sınavsız geçiş sistemi ile ilk kez öğrencinin alındığı 2002-2003 Eğitim Öğretim yılında kontenjan doluluk oranı %90’a kadar düşmüş ve takip eden 2003-2004 öğretim yılında bu oran en düşük seviyeye inmiştir (%66). Kontenjan açıklarına çözüm bulmak amacıyla 2004-2005 öğretim yılında öncelik mesleki ve teknik orta öğretim öğrencilerinin olmak üzere genel lise öğrencilerine de MYO’larını tercih edebilme imkanı getirilmiştir (ÖSYM,2004).

Bunun sonucunda kontenjan doluluk oranının yeniden %90'ların üzerine çıktığı görülmüştür. Aynı Tablodan , okula kayıt yaptıran öğrencilerin sınavsız geçiş öncesinde mezuniyet oranlarının %70' lerin üzerinde olduğunu, sınavsız geçişle beraber bu oranın %40'lara kadar düştüğü izlenebilmektedir. Mezun olan öğrenci oranlarının kayıtlı öğrenciye oranının sınavsız geçişle beraber düşmesinin nedeni MYO ya gelen öğrencilerin niteliği ile ilgilidir denilebilir. Diğer yandan çeşitli nedenlerle okuldan kaydını sildiren veya kaydı silinen öğrencilerin kesin kayıt yaptıran öğrencilere oranı sınavsız geçiş öncesinde %25'lerde iken, sınavsız geçişle beraber bu oranın %40'lara yaklaştığı görülmektedir. Oranın sınavsız geçişle beraber yükselmesinin nedeni olarak, kayıt yaptıran öğrencinin yeterli çabayı gösteremediği, başarılı olunacak yeterli puanı alamadığından dolayı okuldan uzaklaştırıldığı veya kendi isteği ile başarısızlıkla okuldan mezun olunamayacağı öğrenci tarafından algılanması, yeterli gayreti göstermeden elde etmiş olduğu fırsatı kaybetmenin de kolay olmasından kaynaklanmaktadır denilebilir.

2.2. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Öğrenim Durumu

Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumlarına göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Anne ve Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı (%)

Eğitim Durumu	Baba			Anne		
	Sınavsız	Sınavlı	Toplam	Sınavsız	Sınavlı	Toplam
Okur Yazar Değil	1.83	0.56	1.12	8.45	5.93	7.06
Okur Yazar	1.83	1.3	1.53	5.25	4.07	4.6
İlkokul Mezunu	47.03	34.26	39.98	65.75	53.52	59
Ortaokul Mezunu	22.83	15.74	18.92	14.16	13.33	13.7
Lise Mezunu	20.32	27.96	24.54	5.94	17.22	12.17
Üniversite Mezunu	6.16	19.81	13.7	0.46	5.74	3.37
Lisans Üstü	0	0.37	0.2	0	0.19	0.1
Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo incelendiğinde öğrencilerin babalarının yaklaşık olarak %1'i okur yazar değil iken annelerinde bu oran daha yüksek olup yaklaşık %7'olmuştur. Eğitim durumu itibarı ile babalar en çok İlkokul mezunu iken bunu sırası ile lise mezunu, ortaokul mezunu, üniversite mezunu olanlar izlemekte olup aynı durum annelerde ilkokul mezunu, ortaokul mezunu lise mezunu ve okur yazar olmayanlar şeklinde sıralanmaktadır. Diğer yandan sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrenci anne ve babaların eğitim durumlarının, ÖSS sınavı ile giren öğrenci velilerine nazaran daha düşük olduğu görülmektedir. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin babalarının % 50.69'u ilkokul ve altı eğitim görmüş iken, ÖSS sınavı ile giren öğrenci babalarında bu oran %36.12 olmuştur. Aynı oranlar anneler için incelendiğinde, sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin annelerinde bu oran %79.45 iken ÖSS sınavı ile giren öğrenci annelerinde ise %63.52 bulunmuştur. Bütün bu sonuçlardan yararlanarak, MYO'larına sınavsız geçiş sisteminden yararlanarak gelen öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumlarının, ÖSS sınavı ile gelen öğrenci anne ve babalarına nazaran daha düşük olduğu söylenebilir.

2.3 Öğrenci Ailelerinin Mesleklerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin mesleklerine göre dağılımı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablodan izleneceği üzere öğrenci babalarının çoğunluğu emekli olup bunu sırası ile serbest meslek sahipleri, işçi, memur ve çiftçiler izlemektedir. Annelere bakıldığında en büyük pay ev hanımlarına ait iken bunu sırası ile emekliler, işçiler, memurlar ve serbest meslek sahipleri izlemektedir. Annelerin büyük bir çoğunluğu (%87.12) ev hanımlarından oluşmaktadır.

TABLO 3: AILELERİN MESLEKLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

Meslek Durumu	Baba			Anne		
	Sınavsız	Sınavlı	Toplam	Sınavlı	Sınavsız	Toplam
Emekli	25.06	33.14	29.52	2.74	7.22	5.21
Serbest Meslek	22.95	21.71	22.27	1.6	1.3	1.43
Memur	14.99	15.43	15.23	0.68	3.15	2.04
İşçi	20.61	14.67	17.33	3.65	1.85	2.66
Çiftçi	11.71	9.9	10.71	1.37	0.19	0.72
Şöför	2.58	3.24	2.94	0	0	0
Öğretmen	0.23	0.57	0.42	0	0.93	0.51
Muhasebeci	0	0.19	0.11	0	0	0
Kuyumcu	0.23	0.19	0.21	0	0	0
Meteahhit	0	0.19	0.11	0	0	0
Subay	0	0.19	0.11	0	0	0
İşsiz	1.64	0.57	1.05	0	0	0
Ev Hanımı	---	---	---	89.73	85	87.12
Hemşire	---	---	---	0.23	0.19	0.2
Terzi	---	---	---	0	0.19	0.1
Toplam	100	100	100	100	100	100

Sınavlı ve sınavsız geçiş yapan öğrenci velilerinin mesleklerine göre dağılımı açısından aralarında önemli bir farklılık olmamasına rağmen bazı belirgin mesleklerin sadece sınavla giren öğrenci ailelerinde olduğu veya sayılarının fazla olduğu, ev hanımlarının sınavsız sistemle giren öğrencilerde daha fazla olduğu görülmektedir. Sınavsız sistemden yararlanan öğrenci babalarında çiftçi ve işsiz sayısı sınavlı sistemle gelen öğrenci babalarına nazaran daha yüksektir. Annelerin mesleklerine göre dağılımı incelendiğinde her iki grupta da ilk sırayı ev hanımları alırken sınavsız sistemden yararlanan öğrenci grubundaki annelerde bu oran daha yüksek bulunmuştur. Bütün bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin ailelerinin mesleklerinin diğerlerine göre daha fazla sıradan mesleklerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır.

2.4 Öğrenci Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı

Öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelir durumları ile ilgili veriler Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4’e göre ailelerin yaklaşık olarak %45’i Orta altı gelir düzeyine,%26’sı orta düzey, %23’ü alt düzey %3’ü orta üstü düzey ve %1’i de üst düzey gelir grubunda bulunmaktadır. Orta altı v alt düzey gelire sahip ailelerin sınavsız geçişten yararlanan öğrenci ailelerindeki

payı %78.11 iken sınavlı geçiş yapan öğrencilerin aileleri içindeki payı %61.74 bulunmuştur. Diğer yandan orta düzey ve üstü gelire sahip ailelerin sınavsız geçişten yararlanan öğrenci aileleri içindeki payı %21,89 iken, sınavla gelen öğrenci aileleri içindeki payı %37.26 bulunmuştur. Bu sonuçlardan yararlanılarak sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerin ailelerin, gelirlerinin ÖSS sınavı ile gelen öğrenci ailelerine nazaran daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Ailelerin Aylık Gelir Düzeyi İtibarı İle Dağılımı

Ailenin Aylık Geliri (TL)	Sınavsız (*)	%	Sınavlı (**)	%	Toplam	%
Alt Düzey (0-500)	129	30.4	94	17.8	223	23.4
Orta Altı Düzey (501-1000)	203	47.8	232	43.94	435	45.65
Orta Düzey (1001-2000)	81	19.1	168	31.82	249	26.13
Orta Üstü Düzey (2001-5000)	9	2.12	27	5.11	36	3.78
Üst Düzey (5001 ve üstü)	3	0.71	7	1.33	10	1.05
Toplam	425	100	528	100	953	100

* 13 Öğrenci cevap vermemiştir

** 12 Öğrenci cevap vermemiştir.

2.5. Öğrenci Ailelerinin İkamet Ettiği Yer

Öğrenci ailelerinin yaşadığı yerleşim birimlerine göre dağılımı Tablo 5’de verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde toplam öğrenci ailelerinin %31.86’sının il merkezlerinde, %31.56’sının ilçe merkezlerinde, %18.85’inin köylerde ve %17.73’ünün büyük şehir merkezlerinde ikamet ettikleri görülmektedir. Genelde ilçe ve köylerde ikamet edenlerle, il ve büyük şehir merkezlerinde ikamet edenlerin oranlarının birbirine eşit olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5: Öğrenci Ailelerinin İkamet Ettiği Yere Göre Dağılımı

İkamet Yeri	Sınavlı(*)	%	Sınavsız(**)	%	Toplam	%
Köy	72	13.36	112	25.63	184	18.85
İlçe	159	29.50	149	34.10	308	31.56
İl	197	36.55	114	26.09	311	31.86
Büyük Şehir	111	20.59	62	14.19	173	17.73
Toplam	539	100.00	437	100.00	976	100.00

* 1 Öğrenci cevap vermemiştir

** 1 Öğrenci cevap vermemiştir

Ailelerin ikamet ettikleri yerler, sınavla giren ve sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerin itibarı ile incelendiğinde ise, sınavla giren öğrencilerin ailelerinin en büyük oranda (%36.55) il merkezlerinde ikamet ettikleri bunu sırası ile ilçe merkezleri (%29.50), büyük şehir merkezleri (%20.59) ve köylerde (%13.36) ikamet edenler izlemektedir. Sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerin aileleri ise en büyük oranda (%34.10) ilçe merkezlerinde ikamet ederken bunu sırası ile il merkezlerinde (%26.09), köylerde (%25.63) ve büyük şehirlerde ikamet edenler (%14.19) izlemektedir. Sınavla gelen öğrencilerin ilçe ve köylerde ikamet etme oranı %42.86, il ve büyük şehirlerde ikamet etme oranı %57.14 iken aynı oranlar sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerde, %59.73 ve 40.27 olmuştur. Bu

oranlar göstermektedir ki ÖSS sınavı ile gelen öğrenciler genelde kentsel kesimden gelirken, sınavsız sistemden yararlanan öğrenciler çoğunlukla kırsal kesimden gelmektedir.

2.6. Öğrencilerin Devam Etmekte Oldukları Programı Tercih Etme Nedenleri

Öğrencilerin okumakta oldukları programları tercih etme nedenleri Tablo 6’da verilmiştir. Tablo’da görüleceği üzere toplam öğrencilerin %39’u alana ilgimden dolayı bu programı seçtim cevabını verirken, bunu sırasıyla iyi getirisi olur, tesadüfen, ailemin isteği ile ve baba mesleği olduğu için seçtim diyenler oluşturmaktadır. ÖSS sınavı ile gelen öğrencilerin %48.59’u programı seçmedeki nedenin alana olan ilgim derken, bunu %30.77 ile iyi getirisi olur diye cevap verenler izlemektedir. Üçüncü sırayı %15.38 ile tesadüfen diyenler ve dördüncü sırayı %3.75 ile ailemin isteği ile diyenler takip etmektedir. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin %32.71’ i bulunduğu programı seçme nedeninin tamamen tesadüften kaynaklandığını ifade ederken bunu %27.15’lik payla alana olan ilgim nedeniyle diyenler takip etmektedir. Daha sonra sırası ile %23.67’lik payla iyi getirisi olur diyenler, %16.01’lik payla ailem istedi diyenler izlemektedir. Burada ortaya çıkan ilginç sonuç olarak, sınavlı sistemle gelen öğrencilerin büyük çoğunluğu kendi istekleri ile buldukları programı seçtiklerini belirtirken, sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin yaklaşık olarak %50’si kendi istekleri dışında bu programlara gelmişlerdir. İsteksiz olarak gelinen bir eğitim programından ne derece başarılı olunabileceği de düşündürücü bir konu olarak karşımıza gelmektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin Programlarını Tercih Etme Nedenleri

Tercih Nedeni	Sınavlı(*)	%	Sınavsız(**)	%	Toplam	%
Alana Olan İlgim	259	48.59	117	27.15	376	39.00
Tesadüf	82	15.38	141	32.71	223	23.13
Baba Mesleği	8	1.50	2	0.46	10	1.04
Ailem İstedi	20	3.75	69	16.01	89	9.23
Getirisi İyidir	164	30.77	102	23.67	266	27.59
Toplam	533	100.00	431	100.00	964	100.00

* 7 Öğrenci cevap vermemiştir

** 7 Öğrenci cevap vermemiştir

2.7. Öğrencilerin Buldukları Programdan Şu Anda Memnun Olup Olmamaları

Öğrencilere şu anda bulunduğunuz programı seçmiş olmaktan memnun olup olmadıkları sorulmuş olup alınan cevaplar Tablo 7’de özetlenmiştir. Tabloda görüleceği üzere öğrencilerin %63.47’si bulunduğu programdan memnun olduğunu ifade ederken, %36.53’ü memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 7: Öğrencilerin Buldukları Programdan Memnun Olup Olmamalarına Göre Dağılımı

Memnuniyet	Sınavlı(*)	%	Sınavsız(**)	%	Toplam	%
Memnunum	426	79.33	189	43.75	615	63.47
Memnun Değilim	111	20.67	243	56.25	354	36.53
Toplam	537	100.00	432	100.00	969	100.00

* 3 Öğrenci cevap vermemiştir.

** 6 Öğrenci cevap vermemiştir.

Buldukları programdan memnun olup olmadıkları sınavla gelen ve sınavsız geçişten yararlanan öğrenciler itibarı ile incelendiğinde, ÖSS sınavı ile gelen öğrencilerin %79.33'ü, sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerin ise %43.75'i memnuniyetlerini belirtirken, memnun olmayanların sınavla gelen öğrenciler içindeki oranı %20.67 ve sınavsız geçişten yararlanan öğrenciler içindeki oranı ise %56.25 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere sınavla gelen öğrencilerin büyük bir çoğunluğu buldukları programdan memnun olmasına rağmen, sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerin yarısından fazlası memnuniyetsizliklerini ifade etmişlerdir. Tablo 12'deki verilerle birlikte karşılaştırıldığında aile etkeni ve tesadüfen seçilmiş olunan programlardan memnun olmalarını beklemek de söz konusu olmayacaktır. Sonuç olarak denilebilir ki, sınavsız sistemden yararlanan öğrenciler eğitimini sürdürmekte oldukları programlarından çoğunlukla memnun olmadıklarından bu grubun başarısının da yüksek olmasını beklemek doğru olmayacaktır.

Buldukları programdan memnun olmayan öğrenciler memnun olmama durumlarını da ifade etmiş olup, Tablo 8'de özetlenmiştir. Tablo 8 incelendiğinde buldukları programdan memnun olmayan öğrencilerin %25.42'si derslerin zor olması, %18.08'i mesleği sevmemelerinden, %17.23'ü Amasya İlini sevmemelerinden, %16.10'u okuldaki geçme notunun yüksekliğinden, %10.45'i eğitimin liseden farksız olmasından, %6.50'si okulun merkezden uzak olmasından ve %6.21'i de öğretim elemanlarının kendilerine iyi davranmamalarından şikayette bulunmuşlardır.

Tablo 8 : Buldukları Programdan Memnun Olmayan Öğrencilerin Memnun Olmama Nedenleri İtibarı İle Dağılımı

Memn. Olmama Nedeni	Sınavlı	%	Sınavsız	%	Toplam	%
Mesleği Sevmiyorum	11	9.91	53	21.81	64	18.08
Dersler Zor Geliyor	10	9.01	80	32.92	90	25.42
Okul Merkeze Uzak	7	6.31	16	6.58	23	6.50
Hocaların Davranışı	4	3.60	18	7.41	22	6.21
Liseden Farksız	21	18.92	16	6.58	37	10.45
Geçme Notu Yüksek	13	11.71	44	18.11	57	16.10
İlin Genel Yapısı	45	40.54	16	6.58	61	17.23
Toplam	111	100.00	243	100.00	354	100.00

ÖSS sınavı ile gelen öğrencilerin memnuniyetsizliklerinin içinde en büyük oranı %40.54'ile Amasya ilini sevmemeleri oluştururken, bunu sırası ile, %18.92 oran ile eğitimin liseden farksız olması, %11.71 oran ile geçme notunun yüksek olması, %9.91 oran ile mesleği sevmemeleri, %9.01 oran ile derslerin zor gelmesi, %6.31 oran ile okulun uzakta olması ve %3.60 oran ile öğretim elemanlarının iyi davranmaması izlemektedir. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerde ise memnuniyetsizliğin nedenleri içerisinde en büyük oranı %32.92 ile derslerin zor olduğunu ifade edenler gelirken bunu sırası ile, %21.81 oran ile mesleği sevmediklerini ifade edenler, %18.11 oran ile geçme notunun yüksek olduğunu ifade edenler, %7.41 oran ile öğretim elemanlarının iyi davranmadığını ifade edenler ve %6.58 oranlarla, okulun uzak olması, eğitimin liseden farksız olduğunu ifade edenler ve Amasya ilini sevmediklerini ifade edenler takip etmektedir. Bütün bu sonuçlar özetlenecek olursa, sınavla gelen öğrencilerin memnuniyetsizlikleri genelde Amasya ilinden kaynaklanırken, sınavsız sistemden

yararlanan öğrencilerde temel sorunun eğitimin onlar için zor gelmesi ve tercih ettikleri mesleği sevmemeleridir denilebilir.

2.8. Öğrencilerin Ortalama Tekrara Kaldıkları Ders Sayısı İtibarı İle Karşılaştırılması

Araştırmada anket yapılan öğrencilere tekrara kaldıkları derslerinin olup olmadığı ve kaç tane olduğu sorulmuş olup alınan cevaplarla Tablo 9 hazırlanmıştır. Tablo'den görülebileceği gibi araştırma kapsamındaki öğrencilerin ortalama tekrara kaldığı ders sayısı 2.78 olup, sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerde, 4.07 ve sınavla gelen öğrencilerde ise 1,76 olmuştur. Bu sonuçlarda bize göstermektedir ki sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerde tekrara kalınan ders sayısı, sınavla gelen öğrencilere nazaran daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 9: Öğrencilerin Ortalama Tekrara Kaldıkları Ders Sayısı İtibarı İle Dağılımı

Yerleştirme Şekli	Tekrara Kalınan Ortalama Ders Sayısı
Sınavsız	4.07
Sınavlı	1.76
Genel Ortalama	2,78

2.9. Öğrencilerin Ders Kitabına Sahip Olup Olmamaları

Araştırmaya katılan öğrencilere her derse ait ders kitabı satın alıp almadıkları sorulmuş olup alınan cevaplar Tablo 10'da özetlenmiştir. Tablo'da görüleceği üzere toplam öğrencilerin %62.17'si ders kitaplarını almadıklarını ifade etmiş olup %26.07'si bazı derslerin kitaplarını aldıklarını ve sadece %11.76'sı bütün derslere ait ders kitaplarını aldıklarını ifade etmişlerdir.

Diğer yandan ders kitaplarına sahip olma veya olmama oranları sınavla yerleştirilen ve sınavsız geçişten yararlanan öğrenciler itibarı ile incelendiğinde daha çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Sınavla yerleştirilen öğrencilerin %17.04'ü bütün derslere ait ders kitabı aldığını ifade ederken, sınavsız geçişten yararlanan öğrencilerde bu oran daha düşük olup %5.25 olmuştur. Hiçbir derse ait ders kitabı almıyorum diyen sınavla yerleştirilen öğrencilerin oranı %54.07 iken, sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerde bu oran %72.15 olmuştur. Bu sonuçlar göstermektedir ki meslek yüksekokulu öğrencileri ders materyalini edinmekte genelde isteksizdir. Ancak bu isteksizlik sınavsız geçişle gelen öğrencilerde daha yüksek bulunmaktadır

Tablo 10: Öğrencilerin Ders Kitabı Alıp Almamalarına Göre Dağılımı

Ders Kitabına Sahip Olma Durumu	Sınavlı	%	Sınavsız	%	Toplam	%
Evet	92	17.04	23	5.25	115	11.76
Bazılarını Aldım	156	28.89	99	22.60	255	26.07
Hayır	292	54.07	316	72.15	608	62.17
Toplam	540	100.00	438	100.00	978	100.00

2.10. Öğrencilerin MYO'unu Bitirince Ne Yapmayı Düşündükleri İle İlgili Dağılım

Öğrencilere MYO'unu bitirince ne yapmayı düşündükleri sorulmuş olup alınan cevaplar Tablo 11'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde öğrencilerin okulu bitirdiklerinde yapmak istemeyi düşündükleri arasında ilk iki sırayı DGS'ye girmek (%29.76) ve alanıyla ilgili işe girmek (%21.63) almaktadır. Sınavla gelen öğrencilerde de ilk iki sırayı yine DGS'ye girmek (%38.92) ve alanıyla ilgili işe girmek (%25.88) almıştır. Amacı olmayan öğrenci oranı son derece düşük olup, genelde bu gruptaki öğrenciler daha üst bir eğitimi sürdürmek yönünde ifade bildirmişlerdir. Bunu kendi alanları ile ilgili işe girmek cevabı izlemiştir. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerde en büyük payı (%28.34) herhangi bir işe girmek almış olup ikinci sırada DGS'ye girmek izlemiştir. Bu gruptaki öğrencilerin önemli bir oranının (%11.29) amaçlarının olmaması son derece ilginçtir. Diğer yandan herhangi bir işe girmek cevabının, alanıyla ilgili işe girmek cevabından yüksek olması da düşündürücüdür. Memur olmak cevabını verenlerin oranı da oldukça yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak sınavla gelen öğrenciler kendi eğitim durumlarını bir sonraki kademeye götürmek yönünde ifadeler belirtirken, sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin gelecek ile ilgili düşünceleri genelde hangi iş olursa onu yaparım mantığı ile yürümekte bu sonuç ta bu grubun belirli bir planlarının olmadığını açık göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 11: Öğrencilerin Okulu Bitirdiklerinde Ne Yapmayı Düşündükleri İle İlgili Dağılım

Ne Yapacaksınız	Sınavlı %	Sınavsız %	Toplam %
Amacım Yok	0.93	11.29	5.56
Alanıyla İlgili İşe Girmek	25.88	16.36	21.63
Herhangi Bir İşe Girmek.	2.23	28.34	13.90
Aöfye Devam Etmek	23.09	14.29	19.16
Dgs Ye Girmek	38.92	18.43	29.76
Yeniden Öss Sınavına Girmek	4.47	3.23	3.91
Kendi İşimi Kurmak	4.47	0.23	2.57
Memur Olmak	0.00	7.60	3.40
Baba Mesleğini Sürdüürmek	0.00	0.23	0.10
Toplam	100.00	100.00	100.00

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucu elde edilen bilgiler şu şekilde özetlenebilir,

Sınavsız geçiş sistemi ile birlikte meslek yüksekokulunu kayıt yaptıran öğrencilerde mezun olma oranı azalmış ve kayıt sildirme veya silinme artmıştır. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanarak gelen öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumlarının, ÖSS sınavı ile gelen öğrenci anne ve babalarına nazaran daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin ailelerinin mesleklerinin diğerlerine göre daha fazla sıradan mesleklerden ve dolayısıyla gelir düzeylerinin daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin daha çok kırsal kesimlerden geldikleri belirlenmiştir. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin programlarını tercih etmelerinde en önemli payı tesadüf oluşturmakta ve aile baskısı oranı da oldukça yüksektir.

Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerin çoğunluğu buldukları programdan memnun olmadıklarını beyan etmişlerdir. Memnuniyetsizlikleri içerisinde en büyük payı mesleği sevmemeleri ve derslerin zorluğu oluşturmaktadır. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrencilerde başarısızlık daha yüksek bulunmuştur. Sınavsız geçiş sisteminden yararlanan öğrenciler büyük oranda ders araç ve gereç sahibi değildirler. Bütün bu sonuçlar bize göstermektedir ki, özellikle meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş sistemiyle gelen öğrencilerin motivasyonları son derece düşük, tercihleri kendi istekleri olmaktan uzak, başarıları düşüktür.

Türkiye’de mesleki eğitim kademesindeki okullaşma oranını artırmak, daha fazla öğrenciye ön lisans düzeyinde eğitim fırsatı sağlamak, lisans eğitimi üzerindeki nüfus baskısını azaltmak gibi iyi niyetlerle uygulamaya konulan sınavsız geçiş sistemi Meslek Yüksekokullarındaki öğrenci profilinin bozulmasına neden olurken , toplum tarafından da meslek yüksekokulları her isteyenin zahmetsiz olarak girebileceği vasat öğrencilerin okudukları kurumlar olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu sorunun çözümlenebilmesi ve öğrenci motivasyonunun artırılabilmesi için meslek yüksekokulları daha cazip hale getirilip, tercih edilebilir okullara dönüştürülmelidir. Bu amaçla sınavsız geçiş sadece meslek liselerinden belirli bir dereceyi yakalayabilen öğrenciler için uygulanabilir böylece meslek liselerinde de öğrenci başarısının artması sağlanabilir. Dikey geçiş ile lisansa devam edecek öğrenci kontenjanları artırılabilir. Askerlik konusunda meslek yüksekokulu mezunlarına avantajlar sağlanabilir.

Diğer yandan meslek yüksekokulu mezunları öğrencilerinin istihdam olanaklarının artırılması bu okullara olan ilginin artmasına ve öğrenciler tarafından bilinçli olarak seçilmesine neden olabilir.

Mesleklerin iyi bir tanımlanmasının yapılması, yetki ve sorumlulukların belirlenmesi ile öğrencilerin aile zoru veya tesadüfen değil istekli olarak meslek yüksekokullarına gelmeleri sağlanabilir.

KAYNAKLAR

ÖSYM (2004), Öğrenci Seçme Klavuzu.

Tunç, A. (2005), “Yüksekokullarına Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, ZKÜ, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 75-81.

YÖK (2007), III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, (8-9 Kasım, 2007 Adana).

SINAVSIZ GEÇİŞLE GELEN ÖĞRENCİLERİN ADAPTASYON EKSİKLİĞİNİN ANALİZİ

**ADAPTATION ABSENCE'S ANALYSIS OF THE STUDENTS WHO ARE
ADMISIONED WITHOUT EXAMINATION**

Kader ÇAKILCI¹

İsmet KANDİLLİ²

Remzi SÜERKAN³

ABSTRACT

After Higher education instituon were established in the vocational schools of higher education, lots of changes were built in the education contents and the entry acceptance methods. In every time, improved model systems were not replaced in our country or if they were replaced, because of faulty applications, suggested aims were not reached in one way or another. With the final arrangements, vocational school graduates have deserved to enter higher education without examination.

Vocational school graduates have been located to the vocational schools of higher education where is in their province or in the most near province, by ÖSYM. In the result of this, the classes in vocational schools have been transfered to vocational schools of higher education exactly. As students continue to higher education with the same friends in the vocational school, friend relations have been transfered to higher education exactly. Grouping have been occured at schools, and this also prevent socialization process of expected from higher education. Because of this, students who are in impression of group psychology have not grown up individual qualifications. This case impedes the adaptation to schools of students. Students who are outside of the the groups, have been excluded from social educational environment. From other side, even the students don't want to continue, they begin higher education with impression of their parents. This impression causes to be depressed and unsucceded student type.

In this study, an anket based study had done to get adaptation problem of the students who are admitted to the higher education without examination, and the fact analyzied scientificly.

Keywords: Without Examination System, Adaptation, Vocational School

ÖZET

Meslek yüksekokullarında yüksek öğretim kurumunun kurulması sonrası eğitim müfredat ve giriş kabul yöntemlerinde birçok değişikliğe gidilmiş, her seferinde yapılanmada baz alınan örnek sistemler ülkemizde bir türlü yerleştirilememiş, yerleştirilse de uygulama

¹ Öğr.Gör., Endüstriyel Elektronik Programı, Karamüsel MYO, Kocaeli Üniversitesi, kcakilci@kocaeli.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Endüstriyel Elektronik Programı, Karamüsel MYO, Kocaeli Üniversitesi, kandilli@kocaeli.edu.tr

³ Öğr.Gör., Endüstriyel Elektronik Programı, Karamüsel MYO, Kocaeli Üniversitesi, remzi.suerkan@kocaeli.edu.tr

hatalarından dolayı öngörülen hedeflere bir türlü ulaşamamıştır. Son yapılan düzenlemelerle meslek lisesi mezunlarının yüksek öğretime sınavsız olarak devam etmeleri sağlanmıştır.

Meslek lisesi mezunları, uygun program varsa kendi illerindeki ya da en yakın ildeki meslek yüksekokullarına ÖSYM tarafından yerleştirilmişlerdir. Bunun sonucunda meslek liselerinde ki sınıfların aynen meslek yüksekokullarına aktarılması gibi bir sonuç doğmuştur. Öğrenciler lisedeki aynı arkadaşları ile yüksek öğretime devam edince liselerdeki ilişkiler aynen yüksek öğretime taşınmıştır. Okullarda gruplaşma ön plana çıkmış, bu da yüksek öğretimden beklenen sosyalleşme sürecinin doğmasını engellemiştir. Grup psikolojisinde kalan öğrencilerin bireysel yetkinliklerinin gelişmemesine yol açmıştır. Bu durum öğrencilerin okullarına adapte olmasını engellemiştir. Grup dışında kalan öğrenciler ise sosyal eğitsel ortamdan dışlanmış bir sürece dahil olmuşlardır. Diğer yandan öğrenci devam etmek istemese dahi, ailesinin baskısıyla yüksek öğretime girebilmiştir. Bu öz istekten yoksun, ailenin irade zorlamasıyla oluşan okuma baskısı ise depresif başarısız öğrenci profilinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmada sınavsız geçişle gelen öğrencilerin okulda yaşadıkları adaptasyon sorununun analizi ve durumun tespiti için anket bazlı bir çalışma yapılmış olup, durum bilimsel açıdan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sınavsız geçiş, Adaptasyon, Meslek liseleri.

1. GİRİŞ

Teknolojinin hızla geliştiği ve bilimin sürekli bir değişim içerisinde olduğu dünyada, bu gelişmelere ayak uydurabilmek için, teknik eğitim çok önemli bir yere sahiptir. Teknik eğitimde, Meslek Yüksekokulları (MYO) önemli bir göreve sahiptir. Ülkemizde MYO'ları, yeni bir kapasite oluşturarak hem lisans programlarının önündeki yığılmaları önlemek, hem artan yükseköğrenim talebini karşılayarak eğitim imkanlarını genişletmek; hem ülkemizin tarım, ticaret, sanayi, hizmet ve bilişim alanlarının değişen ve gelişen ihtiyaçlarına cevap verecek kalifiye ara eleman ihtiyacını karşılamak, hem de toplumsal gelişmeyi yaygınlaştırmak üzere kurulmuşlardır (Bakkal, 2008).

Ülkemizde 2002 yılına kadar MYO'lara öğrenciler sınavla alınmaktaydı. 4702 sayılı sınavsız geçiş yasası uyarınca, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından MYO'lara 2002–2003 öğretim yılında sınavsız geçiş sistemi ile öğrenci alımına başlanmıştır. Bu sistem mesleki teknik orta öğretimi bitirdikten sonra, sınavlı sistemle MYO'lara girme şansı olmayan öğrencilere meslek liseleri kanalıyla MYO'lara kayıt yaptırabilme hakkı vermiştir (Gezer vd., 2003). Böylelikle MYO'lar başarıları düşük öğrencilerin yerleştirildiği kurumlar haline gelmiştir (Henden, 2006).

Yasa gereği her ilde mesleki ve teknik eğitim bölgesi (METEB) oluşturulmuştur. MYO'lara sınavsız geçişte adaylar öncelikle, varsa kendi METEB'leri içinde yer alan MYO'lara yerleştirilmiştir (Henden, 2006). Bunun sonucunda meslek liselerindeki sınıfların aynen meslek yüksekokullarına aktarılması sonucu doğmuştur. Öğrenciler lisedeki arkadaşları ile yüksek öğretime devam edince liselerdeki ilişkiler aynen yüksek öğretime taşınmıştır. Öğretim elemanları sınıf disiplinini sağlamada zorluklar yaşamışlar ve öğrencileri derslere motive edememişlerdir. Okullarda gruplaşma ön plana çıktığı için yüksek öğrenimden beklenen sosyalleşme sürecinin doğması engellenmiştir. Grup

psikolojisinde kalan öğrenciler bireysel yetkinliklerini geliştirememişler ve bunun sonucunda öğrenciler okullarına adapte olmamışlardır. Okullarına adapte olmayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu başarısız olmuşlar, buna bağlı olarak da bir kısmı kayıt sildirmiş ve birçoğu da iki yıllık eğitim sürecini uzatmışlardır. Bu sonuçlar, bilim ve teknolojinin değişen ve gelişen ihtiyaçlarına cevap verecek ara elemanları yetiştirmekle sorumlu olan MYO'ların amacını tam olarak gerçekleştiremez duruma gelmesine neden olmuştur. Bu durum ise Türkiye'nin hem eğitim açısından hem de teknolojik açıdan gelişme ve ilerlemesi açısından büyük bir kayıptır.

Bu çalışmada sınavsız geçişle gelen öğrencilerin okulda yaşadıkları adaptasyon sorununun analizi ve durumun tespiti için anket bazlı bir çalışma yapılmıştır. Durumun analizi için, anket içerisinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Öğrenci okuduğu bölümden memnun mu?

Öğrenci lisedeki arkadaş grubuyla aynı okulda mı?

Öğrenci kendini üniversiteli hissediyor mu?

Lisedeki öğrenci gruplarının aynı okullara yerleştirilmesi öğrencinin kendisini üniversiteli hissetmesini engelliyor mu?

Lisedeki öğrenci gruplarının aynı okullara yerleştirilmesine bağlı olarak sınıflarda gruplaşma var mı?

Arkadaşları öğrencinin başarı durumunu etkiliyor mu?

2. ÖĞRENCİLERİN ADAPTASYON SORUNUNUN ANALİZİ

Bu çalışmada verileri toplamak amacıyla anket hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini Kocaeli Üniversitesi Karamürsel Meslek Yüksekokulu Teknik Programlar Bölümü 1. ve 2. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrenciler; endüstriyel elektronik ve mekatronik programlarından seçilmiştir. Ölçek toplam 139 öğrenciye uygulanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin %62'si endüstriyel elektronik programında, %38'i ise mekatronik programında eğitim görmektedir.

Öğrencilerin yaklaşık %68'i okudukları bölümü kendi istekleri ile belirlediklerini, %25'i ailelerinin belirlediğini ve %7'si ise arkadaşlarının ve çevrenin etkisi altında kalarak belirlediklerini belirtmişlerdir (Tablo 1). Ayrıca öğrencilerin %50'si okudukları bölümden memnun olduklarını, %33'i kısmen memnun olduklarını ve yaklaşık olarak %17'si okudukları bölümden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 2). Sonuç olarak kısmen de olsa öğrencilerin %83'ünün eğitim gördükleri programdan memnun oldukları görülmektedir. Öğrencinin kendi kariyerini kendisinin belirlemesinin ve memnun olduğu bir bölümde okumasının öğrencinin başarısını olumlu yönde etkileyeceği düşünülürse, anket sonuçlarına göre öğrencilerin büyük bir bölümünün başarılı olması gerekmektedir.

Tablo 1 . Öğrencinin Okuduğu Bölümü Kimin Belirlediğinin Oranı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ailesi	35	25,2	25,2	25,2
Kendisi	94	67,6	67,6	92,8
Arkadaşı	1	,7	,7	93,5
Çevresi	9	6,5	6,5	100,0
Total	139	100,0	100,0	

Tablo 2. Öğrencinin Okuduğu Bölümden Memnuniyet Oranı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	70	50,4	50,4	50,4
Hayır	23	16,5	16,5	66,9
Kısmen	46	33,1	33,1	100,0
Total	139	100,0	100,0	

Bu ankete katılan öğrencilerin ise başarı durumları oldukça düşüktür. Bu sonuçlar ışığında, öğrencilerin eğitimlerini mesleklerinde ilerletmek ve tekniker olabilmek için sürdürmedikleri açıkça görülmektedir. Öğrenciler; bir üniversite diploması sahibi olup daha kolay iş bulmak, askerlik görevini ertelemek, ailelerinin sağlık güvencelerinden bir süre daha yararlanmak, üniversitelerin burs ve yardım katkılarından yararlanmak (SHMYO, 2006) gibi eğitim dışı beklentilerden dolayı eğitimlerini sürdürmekte ve bu nedenle de başarısız olmaktadır.

MYO'lara sınavsız geçişle gelen adayların öncelikle kendi METEB'leri içinde yer alan MYO'larına yerleştirilmesi, meslek liselerindeki arkadaş gruplarının aynen MYO'lara aktarılmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda, ankete katılan öğrencilerin %40'ının lisedeki arkadaş grubu ile aynı okulda okuduğu görülmektedir (Tablo 3). Öğrencilere lisedeki öğrenci gruplarının aynı okullara yerleştirilmesine bağlı olarak sınıflarda gruplaşma olup olmadığı sorulmuştur. Ankete katılanların %38'i sınıflarında gruplaşma olduğunu, %26'sı kısmen gruplaşma olduğunu ve %36'sı gruplaşma olmadığını ifade etmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 3. Lisedeki Arkadaş Grubu ile Aynı Okulda Olan Öğrenci Oranı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	56	40,3	40,3	40,3
Hayır	83	59,7	59,7	100,0
Total	139	100,0	100,0	

Tablo 4. Sınıflardaki Gruplaşma Oranı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	53	38,1	38,1	38,1
Hayır	50	36,0	36,0	74,1
Kısmen	36	25,9	25,9	100,0
Total	139	100,0	100,0	

Kısmen de olsa öğrencilerin %64'ü gibi büyük bir çoğunluğu gruplaşma olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlarla görülmektedir ki, sınavsız geçişle gelen öğrenciler yüksek öğrenimde kapalı sosyal tabakalaşmaya neden olmaktadır.

Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelmiş farklı bilgi, kültür ve inanç düzeyindeki bireylerle sosyolizasyonun sağlanacağı, iletişimin ve interaktif etkileşimin en rahat kurulabileceği yüksek öğrenim kurumları ancak açık tip sosyal organizasyonların varlığıyla sosyolizasyon için ideal ortamlar sunar. Grup psikolojileri kapalı sosyal tabakalaşmanın sembolleşmiş bir örneğidir. Lisedeki arkadaş grupları gibi kapalı grup yapısı geniş sosyal tabakaların oluşmasına elverişli değildir ve kapalı grup yapısı sosyolizasyon sürecini önemli ölçüde sekteye uğratar. Grup psikolojisinde kalan öğrenciler yüksek öğrenimden beklenen sosyalleşme sürecine katılmadıkları için okullarına adapte olamamaktadırlar. Bu nedenle

mümkün oldukça aynı liselerdeki öğrencileri farklı üniversitelere dağıtılarak kapalı gruplaşmanın önüne geçilmelidir.

Öğrencilerin büyük bir bölümünün lisedeki aynı arkadaşları ile yüksek öğretime devam etmesi liselerdeki ilişkilerin aynen yüksek öğretime taşınmasına neden olmuştur. Bu durum da öğrencilerin kendilerini halen lisede gibi hissetmesi sonucunu doğurmuş ve böylelikle öğrencilerin kendilerini üniversiteli olarak hissetmeleri engellenmiştir. Anket sonuçları bu teoriyi desteklemektedir. Öğrencilerin sadece %26'sı kendisini üniversiteli olarak hissetmekte ve kısmen de olsa %74'ü kendisini üniversiteli hissetmemektedir (Tablo 5). Kendisini üniversiteli hissetmeyen öğrencilerin %49'u bunun nedeni olarak lisedeki öğrenci gruplarının aynı okullara yerleştirilmesini görmektedir (Tablo 6).

Tablo 5. Öğrencinin Kendisini Üniversiteli Hissetme Oranı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	36	25,9	25,9	25,9
Hayır	62	44,6	44,6	70,5
Kısmen	41	29,5	29,5	100,0
Total	139	100,0	100,0	

Tablo 6. Lisedeki Öğrenci Gruplarının Aynı Okullara Yerleştirilmesini Öğrencinin Kendisini Üniversiteli Hissetmesini Engellediğini Düşünme Oranı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	49	35,3	49,0	49,0
Hayır	51	36,7	51,0	100,0
Total	100	71,9	100,0	
Missing System	39	28,1		
Total	139	100,0		

Öğrenciler kendilerini halen lisede gibi hissettikleri için lisedeki eğitim sisteminden kaynaklanan alışkanlıklarına yüksek öğrenimde de devam etmişlerdir. Meslek liselerinde bir öğrencinin bir üst sınıfa geçebilmesi için Türkçe notunun ortalamasının en az 2.00 ve tüm notların ortalamasının 2,5 olması yeterlidir. Not ortalaması 2,5 olan öğrenciler diğer derslerin notlarına bakılmaksızın sınıf geçmektedirler. Atölye derslerinin ders saatleri her sınıfta yoğun olmaktadır. Atölye dersinden 5 ortalamayı tutturana her öğrencinin bir üst sınıfa geçebileceği söylenebilir. Ayrıca öğretmenler kurulu kararı ile öğrenciler derslerden başarılı sayılabilmektedir (Henden ve Tunç, 2005). Bu sistem sonucunda meslek lisesinden mezun olan ve hiçbir sınav yapılmadan, yani emek harcamadan yüksek öğrenime girmeye hak kazanan öğrenciler, fazla bir çaba harcamadan yüksek öğrenimde de başarılı olabileceklerini düşünmüşlerdir. Böylelikle arkadaş grubundaki öğrenciler birbirlerini yüksek öğrenime uyum sağlama konusunda olumsuz yönde etkilemişler ve öğrenciler grup halinde yüksek öğrenime motive olmamışlardır.

Tablo 7. Arkadaşlarının Başarı Durumunu Etkilediğini Düşünen Öğrenci Oranı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet	39	28,1	28,1	28,1
Hayır	56	40,3	40,3	68,3
Kısmen	44	31,7	31,7	100,0
Total	139	100,0	100,0	

Lisedeki arkadaş gruplarının aynı yüksek öğrenime yerleştirilmesinin bir diğer dezavantajı da arkadaş gruplarının öğrencinin başarı durumunu etkilemesidir. Bu kapsamda ankete katılan öğrencilere, arkadaşlarının başarı durumunu etkileyip etkilemediği soruldu. Tablo 7’de verilen sonuçlara göre, öğrencilerin % 60’ı arkadaşlarının kendi başarı durumlarını etkilediğini düşünmektedir. Mesleki ve teknik liselerde eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle, yetersiz düzeyde eğitim alan öğrenciler yüksek öğrenimde birbirlerinin başarılarını olumsuz yönde etkilemektedirler.

3. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sınavsız geçiş sisteminin amacı, meslek liselerinde alt yapısı oluşturulan öğrencileri bir üst programa devam ettirerek, daha önceden alınmış bilgilerin üzerine yeni bilgileri inşa edip; nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılamaktır (Usul vd., 2007). Türkiye’de şu anda MYO’larda öğrencilerin başarı durumlarına bakıldığında sınavsız geçiş sisteminin amacına ulaştığını söylemek mümkün değildir. Aksine sistemin MYO’ların eğitim sisteminin seviyesini düşürdüğü ve kalifiye ara eleman olarak yetişmesi planlanan teknikerlerin bu görevleri yapacak kapasiteye ulaşamadıkları görülmüştür. Bunun bir çok nedeni bulunmaktadır. Biz bu çalışmada sistemin amacına ulaşamama nedenlerinden birinin MEGEP kapsamında liselerdeki arkadaş gruplarının aynı yüksek öğrenime yerleştirilmesi olabileceğini öngördük ve bir anket çalışması ile bu öngörümüzü destekledik. Çalışma sonucunda görülmüştür ki; öğrencilerin büyük bir bölümü lisedeki arkadaş grubuyla aynı okulda yüksek öğrenime devam ettiği için kendisini halen liseli olarak görmekte, buna bağlı olarak da kendini üniversiteli olarak hissetmemektedir. Öğrenciler arasında gruplaşma meydana geldiği için yüksek öğretimden beklenen sosyalleşme sürecinin doğmasını engellemiştir. Bu nedenlerden dolayı öğrenciler yüksek öğrenime adapte olamamışlardır. Ayrıca meslek liselerinden gelen öğrenciler yüksekokul için gerekli bilgi birikimine ve beceriye sahip olmadıkları için derslerdeki başarıları açısından birbirlerini olumsuz yönde etkilemişlerdir.

Sonuç itibarıyla sınavsız geçiş sisteminin tekrar gözden geçirilmesi kaçınılmazdır. Bununla ilgili bazı öneriler aşağıda verilmiştir.

1. Sınavsız geçiş kapsamında, öğrencilerin kendilerini üniversiteli olarak hissedebilmeleri ve böylece yüksek öğrenime uyum sağlayabilmeleri açısından, aynı liselerdeki öğrencilerin farklı üniversitelere dağıtılması gerekmektedir.
2. Öğrenciler üniversite okuma bilinciyle gelmediklerinden, öğrenciler yüksek öğrenimde eğitime başlamadan önce üniversite eğitimi ve önemi hakkında bilgilendirilmelidir.
3. Şu anda meslek lisesi mezunlarının bilgi birikimi göz önüne alındığında ve bu bilgi eksikliğinin de kısa vadede çözülmesi mümkün olmadığı için yüksek öğrenime sınavsız geçiş kaldırılmalıdır.

4. Sınavsız geçişle yüksek öğrenime devam eden öğrencilerin bir kısmının dört işlem bile bilmediği düşünülürse, mesleki ve teknik liselerin eğitim sisteminin gözden geçirilmesi gerekir.
5. Meslek liselerinde meslek eğitiminin yanı sıra temel bilgi eğitimini de ön plana çıkarılmalıdır.
6. Öğrenciler MYO'lara sınavla yerleştirilmelidir. Bu kapsamda, öğrenciler kendi alanlarında uygulanacak sınavlarla MYO'lara yerleştirilebilirler.

KAYNAKLAR

- Bakkal, N. (2008), “Meslek Yüksek Okullarında Yeniden Yapılanma ve Üniversite-Sanayi İşbirliğine Yönelik Yönelimsel Yaklaşımlar”,
- Gezer, İ., Özcan, M. ve Yağmurlu M. (2003), “Meslek Yüksekokullarının Yüksek Öğretimdeki Yeri, Önemi ve Sorunları”, 2. Ulusal MYO Sempozyumu, İzmir.
- Henden, R. (2006), “Üçüncü Yılda Sınavsız Geçiş Uygulamaları: Alaplı Meslek Yüksekokulu Örneği”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 157-168.
- Henden, R., Tunç, A.(2005), “Mesleki Teknik Öğretimde Sınavsız Geçiş Uygulamaları”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 165.
- SHMYO (2006), “I. Ulusal Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulları Sempozyumu Sonuç Bildirgesi”.
- Usul, H., Eroğlu, H. ve Akın O. (2007), “Meslek Liseleri ve Meslek Yüksek Okullarındaki Eğitim Süreçleri Arasındaki Uyum Sorununun Analizi ve Ticaret Lisesi Örneği”, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 12.

SINIF İÇİ İLETİŞİM ORTAMININ ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ

COMMUNICATION ENVIROMENT IN THE CLASSROOM IMPACT STUDENT SUCCESS

Mustafa Özodaşık¹

ABSTRACT

Today, many research is done for improve the quality of teaching. In this research communication in the classroom and interaction in the classroom have an important place in this area. Determination of the circumstances of the communication in the classroom is a clue of a solving the teaching problems. In order to improve the quality of education research is often related to student and teacher interaction, teaching methods and student success. Findings of this research are the answer of better ways to teach. Findings support to determine the conditions of better education and better educational environments.

Research results reveal better ways to teach. The findings obtained to better determine the conditions of teaching. Moreover, these research support to the regulation of a better education environment. Also, research has shown that in one to one teaching and classroom or school environment; not to adopted, unwanted and unknown many factors are not observed. Increased research findings emerged in parallel to increase the learning and teaching processes should be examined from many angles are revealed.

This study composed of three parts, first section “Introduction” section of the relevant concepts and research, second section “Findings and Comments” in the last section, “Results and Recommendations” are included.

ÖZET

Günümüzde öğretim kalitesini geliştirmek amacı ile birçok araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalarda sınıf içi iletişime ve etkileşime ilişkin olanlar önemli bir yer tutmaktadır. Sınıf içi iletişimin şartlarının tespiti, eğitim-öğretim ortamının daha iyi düzenlenmesi yanında, daha etkin bir öğretim için sorunların çözümü noktasında gerekli ipuçlarını verecek niteliktedir.

Öğretimin kalitesin artırmak amacıyla yapılan araştırmalarda genellikle, öğretim yöntemleri, öğrenci başarısı, öğrenci-öğretmen etkileşimi gibi konuları kapsamaktadır.

Bu araştırmaların ortaya koyduğu bulgular şüphe yok ki daha iyi nasıl öğretiriz? Sorusunun cevaplarını açıklamaktadır. Ortaya konan bulgular, daha iyi öğretimin koşullarını belirlemekte, geçmişe göre daha iyi öğretim ortamlarının düzenlenmesini desteklemektedir. Araştırmaların ortaya koyduğu bulgular, bire bir öğretimden, sınıf ya da okul ortamına kadar varan bir yelpaze içinde öğretim ve öğretme konusunda bilinenler

¹ Yard.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Kişilerarası İletişim Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

kadar bilinmeyen, önemli görülenler kadar önemli görülmeyen, gözlenenler kadar gözlenmeyen etkenlerin rollerini ortaya koymaktadır. Araştırmaların artmasına paralel olarak bulgular ortaya çıktıkça, öğrenme ve öğretme süreçlerinin daha birçok açılardan incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde “Giriş” kısmında konu ile ilgili kavram ve yapılan araştırmalara, ikinci bölümde “bulgular ve Yorumlar”a, Üçüncü bölümde de “Sonuç ve Öneriler”e yer verilmektedir.

GİRİŞ

Eğitim ve öğretimin kalitesin arttırmak amacıyla, son yıllarda çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların çoğu öğretmen nitelikleri, öğretim yöntemleri, öğrenci başarısı, öğrenci öğretmen etkileşimi, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler, sosyalleşme ve sosyal aktiviteler, yalnızlık ve akademik başarı gibi konuları kapsamaktadır.

Bu araştırmaların ortaya koyduğu bulgular, şüphe yok ki daha iyi nasıl eğitir ve öğretiriz sorusunun cevaplarını açıklamaktadır. Ortaya konan bulgular daha iyi iletişim ve öğretimin koşullarını belirlemede, geçmişe göre daha iyi iletişim ortamlarının düzenlenmesini desteklemektedir.

Eğitim, gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan son derecede önemli olduğu kadar, diğer yandan da zor ve zahmetli bir süreci kapsamaktadır. Bu sürecin tüm yaşam boyunca devam ettiği düşünüldüğünde yaşamın önemli zorluklarından birisiyle karşılaşırız. Zorluğun temelinde bireyin bir çalışan, bir aile üyesi, bir vatandaş, kısaca bir insan olarak kendisi ve çevresindeki dünyayı daha iyi anlamaya çalışmasının yer aldığı söylenebilir (Bloom: 1979, 67). Nitekim bireyin kendisini ve çevresini daha iyi tanımaya çalışması bir defaya has olmadığı gibi belirli bir eğitim süreciyle de sınırlı değildir.

Bilgi artışı, değişme ve gelişmesinin baş döndürücü bir hızla gerçekleştiği günümüzde sürekli öğrenme, sadece akademisyenlerin ihtiyacı olmaktan çıkmış, her bireyin günlük yaşamında vazgeçilmez bir gereklilik halini almıştır. Bir ana-babanın çocuğunu daha iyi yetiştirmesi için çocuk gelişimi ile ilgili asgari bilgileri edinmesi, zaman içindeki gelişmeleri izlemesi, diğer yandan aile yaşamındaki monotonluğu giderecek, beraberliği güçlendirecek arayışlar içinde olması gerekmektedir (Senemoğlu: 1997, 99). Bir eğitimcinin amacı ise öğrencilerinin iyi bir kişilik geliştirmelerinin yanında iyi bir öğretim sürecinin neleri gerektirdiğini bilmesi başarının anahtarını oluşturmaktadır. Nasıl ki tekstil atölyesinde çalışan bir işçi, atölyedeki makine değişimi ve bilgisayarla üretim kontrolünü öğrenmek durumundaysa, bir grup insanı aynı amaç etrafından toplamak ve koordine etmekle yükümlü olan yöneticinin, yönetim bilimi ve özellikle insan ilişkileri konusundaki gelişmeleri, yeni yaklaşımları izlemek ve öğrenmek zorunluluğu vardır.

Dikkat edileceği gibi bütün bu etkinliklerin ortak yönü, sürekli öğrenme süreciyle gerçekleşen başarı düzeyidir, diğer bir deyişle yaşam boyu öğrenmenin getirdiği sağlıklı insan ilişkileridir. Aslında ilk canlı yaşamın başlangıcı kadar eski olan öğrenme ihtiyacının, günümüzde hayatın hemen her anında gerekli olması söz konusudur. Burada öğretimin, ailenin, öğrencinin, öğretim üyesinin ortak hedefi olan öğrenmeden neyi anladığımızı kısaca değinmekte yarar olacaktır. Başarılı olma; öğrenme, eğitim, iletişim ortamı, yeni bir nesil yetiştirme gibi süreçlerin ortak amacı ve en önemli özelliğidir. Öğrenme, bireyin düşünce, tutum, bilgi, alışkanlık ve bütün bunların sonucunda davranışlarında değişime yol açan aktif bir etkinliktir. Bu etkinliğin sonucu, yeni bilgi ve beceriler edinmek, gelişmek, değişmek, güncelliği kalmamış bilgi ve becerileri terk etmek ve kendini aşmaktır. Öğrenmenin temelinde ise istek, diğer bir ifade ile başarılı olma isteği yer almaktadır. Bireylerin başarılı olmayı alışkanlık haline getirmelerini istediğimize göre iletişim ortamının nasıl oluşturulacağı, eğitim

sürecinde sorumlulukları ile beraber bireylerin, yaşam boyu öğrenmeyi nasıl gerçekleştirecekleri sorularını öncelikle yanıtlamamız gereklidir. Öğrenme isteğinde, bireyin doğuştan getirdiği zekâ ve kişilik özellikleri yanında sosyal çevresi ve özellikle içinde buldukları iletişim ortamının büyük rol oynadığı bilinmektedir.

Öğrenme düzeyinde zekânın, öğrenme biçiminde kişilik özelliklerinin, öğrenme isteğinde ise sınıf içi iletişim ortamının daha önemli rol oynadığı söylenebilir. İşte bu noktada öğrenci, iletişim ortamı ve öğretim üyelerinin en büyük sorumluluğu taşıdıkları görülmektedir. Ne yapıp edip çocuğun ve gencin içindeki öğrenme arzusunun köreltilmemesi, geliştirilmesi gereklidir. Bu konudaki "Nasıl ?" sorusuna, basit günlük davranışlar düzeyinde binlerce cevap vermek mümkündür. Çocuk ve gencin sorularına birlikte çözümler aramak, uygun öğrenme ortamları hazırlamak, öğrenmeyi teşvik etmek hemen akla ilk gelenlerdir. Ama daha da önemlisi sınıf ortamının, arkadaşlarla ve öğretim üyeleriyle olan ilişkilerin olumlu düzeyde olması öncelikle gereklidir. Öğrenme alışkanlığının birey ve öğretim düzeyindeki olumlu etkileri yanında toplumsal yararları ve gerekliliği de konunun diğer bir önemli yönünü oluşturmaktadır (Arik: 1996, 119).

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisinin, bireylerin yaşam boyu öğrenmeyi alışkanlık haline getirememeleri olduğu söylenebilir. Bu anlamda toplumların gelişmişlik ölçülerinden birisinin de sürekli öğrenme alışkanlığını kazanmış bireylerin sayısı olacağı açıktır.

Gerçekten de gelişmiş ülkelerin günlük yaşamlarından kurum yapılarına kadar hemen bütün organizasyonlarında kişilerin sürekli öğrenmeyi alışkanlık haline getirdiklerinin çeşitli örneklerini görmek mümkündür. Örneğin, İngiltere'de otobüs, tren, metro gibi toplu ulaşım araçlarında yolcuların tamamına yakın kısmının bir şeyler okuduğu hemen dikkati çekmektedir. Ayrıca yapılan bir araştırmada toplu ulaşım araçlarında herhangi bir okuma etkinliğinde bulunmayanların, çoğunluğunun bu ülkedeki yabancılar olduğu belirlenmiştir (Hyman: 1990, 78). Diğer yandan eğitim öğretim sistemlerindeki günlük uygulamalar incelendiğinde, öğrenmenin alışkanlık haline getirildiğine ilişkin farklılıklar hemen kendisini göstermektedir. Eğitim, salt bir aktarma süreci değil, bir araştırma ve en önemlisi kendi kendine öğrenme süreci olarak yaşanmakta ve öğrencilere yaşatılmaktadır. Gerek ortaöğretim gerekse yükseköğretimde her dersin amacı bellidir. Dersler, ağırlıklı olarak öğrencilerin dersin amaçları doğrultusundaki bireysel öğrenmelerinin değerlendirildiği ve tartışıldığı bir ortam olarak işlev görmektedir. Ancak dersin işleniş aşamasında öğrenci ile öğretim üyesi arasında kurulan bağ dersi daha manidar kılmaktadır.

Sonuç olarak sınıf içi iletişim ortamı ve başarının, insan yaşamının en önemli özelliklerinden biri olan sürekli gelişmenin ayrılmaz bir yönünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte bireylerin, sürekli gelişmeyi kabul etmekle beraber ne yazık ki çoğunlukla sürekli öğrenmeyi yeterince önemsemedikleri dikkati çekmektedir. Nesil yetiştirme tutumları ve öğretim sürecinin sonucu olarak gelişen öğrenme isteği ve alışkanlığının, bireysel yaşama getireceği seviye yanında toplumsal ilerlemeye de katkıları büyüktür. Gelişmiş toplumların, çoğunlukla gelişmiş, sosyal, iyi iletişim becerisine sahip ve kendini gerçekleştirmiş bireylerin eseri olduğu unutulmamalıdır.

Sorun

Yukarıda ele alınan birçok etkenin öğrenci başarısını ne şekilde etkilediğini ülkemizde de incelemek ve bu alana nasıl katkıda bulunabiliriz sorusunun cevabını aramaktır. Alt problem olarak sınıf içi iletişim ortamının öğrenci başarısı üzerindeki etkisinin neler olduğunu çözümlenmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, eğitim öğretim alanında lisans düzeyindeki sınıf içi iletişim ortamının öğrenci başarısı üzerine olan etkisini ortaya koymaktır. Böylece sınıftaki öğretim sürecinde;

- İnformel ilişkilerin yeri ve önemini ortaya koymak,
- Hangi etkenlerin öğrenci başarısında daha çok rol oynadığını ortaya koymak,
- Sınıf içi iletişim ortamının ilişkileri hangi yönde ve nasıl geliştirdiğini ortaya koymak,
- Bunların ışığında öneriler geliştirmek amaçlanmıştır.

Önem

Sınıf içi iletişim ortamının öğrenci başarısı üzerindeki etkisinin tespiti yeni eğitim ve öğretim programlarının düzenlenmesi aşamasında ve öğrenci ile öğretim üyelerinin kendilerini hangi konularda daha çok geliştirmelerini ve hangi konularda dikkatli olmaları gibi temel konularda bilgi sahibi olmaları öğrenci başarısı açısından önem arz etmektedir.

Sayıtlar

- Sınıf içi iletişim ortamı öğrenci başarısı ile doğrudan ilişkilidir.
- Sınıf içi iletişimin olumlu olması başarıyı artıran bir etkidir.
- Sınıf içi iletişim ortamı arkadaşlık ilişkilerinde bir seviye meydana getirmektedir.
- İnformal ilişkiler sınıf içi iletişim üzerinde etkilidir.

Yöntem

Araştırmanın evrenini Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, örneklemini ise son sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Sınıf içi iletişim ortamının tespitine yönelik 20 soruluk bir bilgi envanteri hazırlanmış ve öğrencilerden kendi durumlarını açıklayan ve tanımlayan soruları işaretlemeleri istenmiştir. Bilgi envanteri hazırlanırken ilk 10 soru öğrencinin kendisi ve arkadaşları ile olan durumunun başarılarındaki etkisini, diğer 10 soru da ise öğrenci ile öğretim üyesi arasındaki ilişkinin başarılarındaki etkisini hangi yönde etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sayısal olarak ilişkiyel bir araştırmadır.

BULGULAR VE YORUMLAR

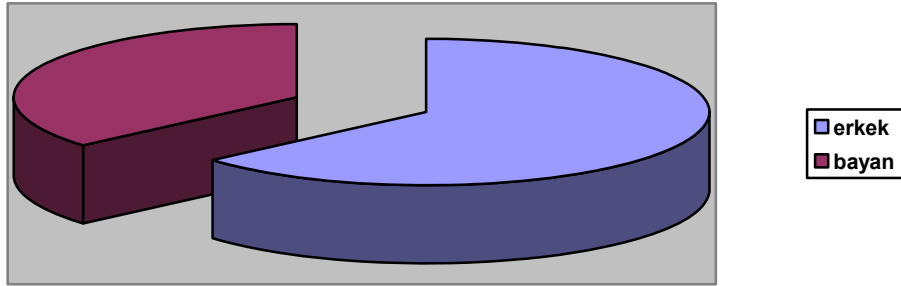
KİŞİSEL BİLGİLERE İLİŞKİN BULGULAR

1. Toplam öğrenci sayısı

Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi 2008-2009 öğretim yılı dördüncü sınıfta toplam öğrenci sayısı: 411 olup, kız öğrenci sayısı 150, erkek öğrenci sayısı da 261 dir.

Erkek	261
Kız	150
Toplam	411

Tablo 1: Erkek ve kız öğrenci sayısı

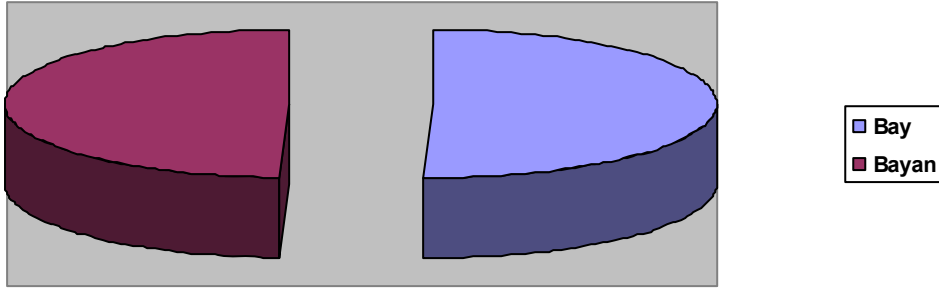
Grafik 1: Erkek ve kız öğrenci sayısı

2. Cinsiyet

Örnekleme giren öğrencilerin cinsiyet yönünden dağılımı şöyledir: tablo 2'nin incelenmesinden anlaşılacağı gibi kız öğrenci sayısı 72, erkek öğrenci sayısı 74'dür. Kızlar % 49, erkekler ise % 51 temsil etmektedir. Cinsiyete göre öğrencilerin dağılımında neredeyse sayısal bir eşitlik sağlanmıştır.

	Sıklık	Yüzde
Kız	72	49
Erkek	74	51
Toplam	146	100

Tablo 2: Cinsiyetlerine göre öğrencilerin dağılımı

Grafik 2: Cinsiyetlerine göre öğrencilerin dağılımı

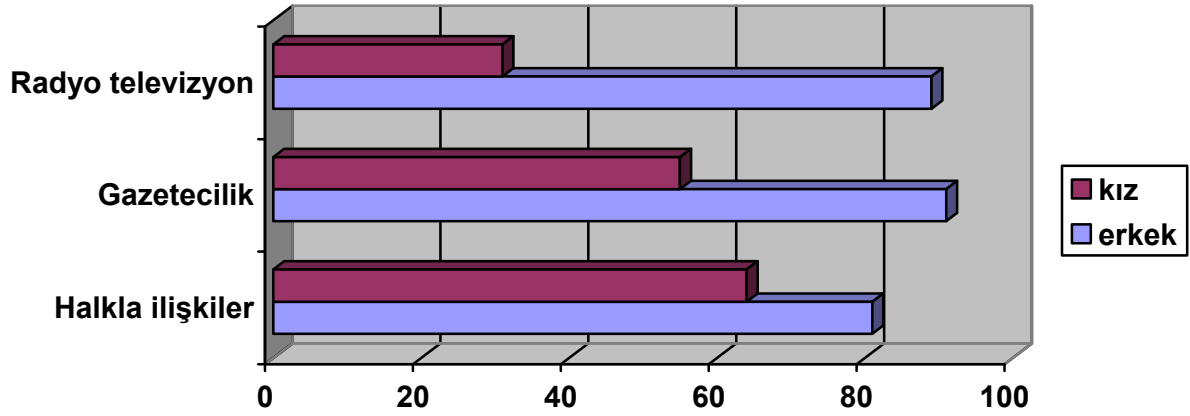

3. Öğrencilerin bölümlere dağılımı

Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi 2008-2009 öğretim yılı Halkla İlişkiler, Gazetecilik, Radyo ve Televizyon Bölümünde öğrenim gören dördüncü sınıf kız ve erkek öğrencilerin bölümlere dağılımı tablo 3 de gösterilmiştir. Bölümlere göre erkeklerin oranı (236) kızların (150) neredeyse iki katına ulaşmaktadır.

	Erkek	Kız
Halkla İlişkiler	81	64
Gazetecilik	91	55
Radyo Televizyon	89	31
Toplam	236	150
Genel Toplam		386

Tablo 3: Kız ve erkek öğrencilerin bölümlere dağılımı

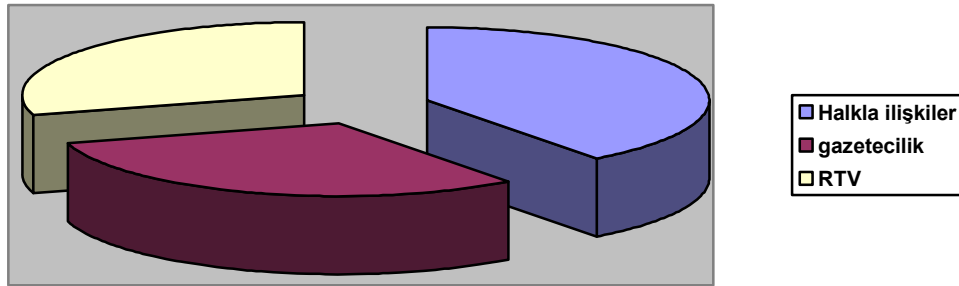
Grafik 3: Kız ve erkek öğrencilerin bölümlere dağılımı

4. Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı

Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı örneklemin evreni temsil etmesi bakımından önemlidir. Çünkü örneklemin evreni sağlıklı bir biçimde temsil edebilmesi için en az % 10'luk dilimi temsil etmesi gereklidir. Tablo 4'de görüldüğü gibi ortalama örneklem evreni % 30'luk düzeyde temsil etmektedir.

	Sıklık	Yüzde
Halkla ilişkiler	58	39,7
Gazetecilik	45	30,8
Radyo televizyon	43	29,5
Toplam	146	100,0

Tablo 4: Bölümlerine göre öğrencilerin dağılımı

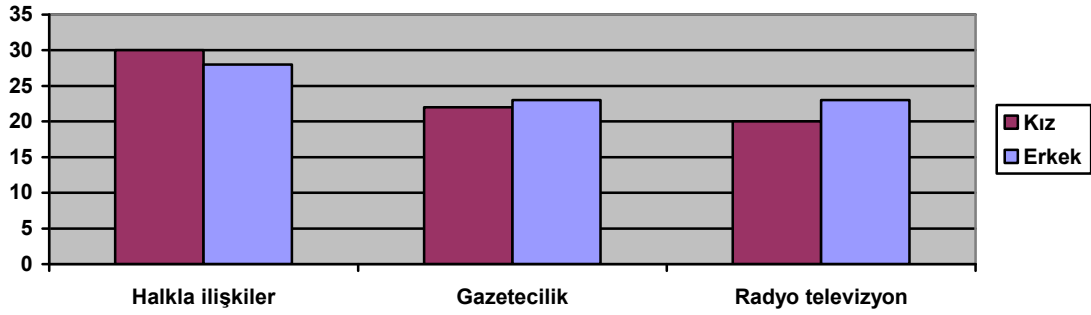
Grafik 4: Bölümlerine göre öğrencilerin dağılımı

5. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre bölümlere dağılımı

Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlere göre cinsiyet dağılımına bakıldığında cinsiyetlerin evreni temsil etmesi bakımından eşit olarak dağıldığını görmekteyiz

	Erkek	Kız	Toplam
Halkla ilişkiler	28	30	58
Gazetecilik	23	22	45
Radyo televizyon	23	20	43
Genel Toplam	74	72	146

Tablo 5: Cinsiyetlerine göre bölümlere dağılımı

Grafik 5: Cinsiyetlerine göre bölümlere dağılımı

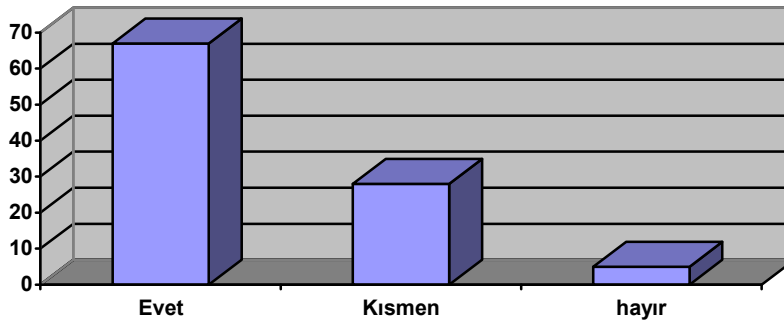
SINIF İÇİ İLETİŞİM ORTAMININ ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİNE İLİŞKİN BULGULAR

1. Derslere düzenli olarak devam ve takip etmenin öğrenci başarısına etkisi

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 67) derslere düzenli olarak devam ve takip etmelerinin başarılı olmalarında önemli bir yeri olduğu görüşünde hemfikirdirler. Kısmen seçeneği ile birlikte düşünüldüğünde bu oranın neredeyse tamamına yakın (% 95) olduğu görülür. Hayır diyenlerin oranı ise oldukça düşüktür (% 5). Bulgular bize derslere düzenli olarak takip ve devam etmenin öğrenci başarısında yüksek düzeyde etkili olduğunu göstermektedir.

	Sıklık	Yüzde
Evet	98	67,1
Kısmen	41	28,1
Hayır	7	4,8
Toplam	146	100,0

Tablo 1: Derslere düzenli olarak devam ve takip etmenin öğrenci başarısına etkisi

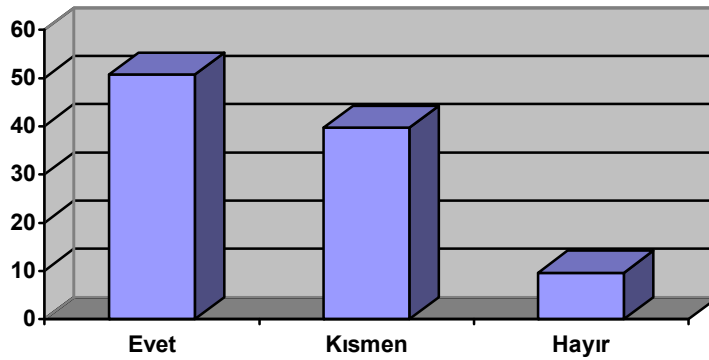
Grafik 1: Derslere düzenli olarak devam ve takip etmenin öğrenci başarısına etkisi

2. Sunulan konulara ilişkin tartışmalara katılmanın öğrenci başarısına etkisi

Sunulan konulara ilişkin tartışmalara katılmanın öğrenci başarısında rol oynayıp oynamadığına ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde, bunun tüm öğrencilerin % 50'sinin başarılarını olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmaktadır. Bu oran öğrenci başarısında kısmen etkili olduğu görüşüyle birlikte % 90'a çıktığı görülmektedir. Böylece sunulan konulara ilişkin tartışma yapılması öğrenci başarısının artmasında olumlu bir isteklendirme sağlarken aynı zamanda da öğrencinin derse olan ilgisini artırmaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	74	50,7
Kısmen	58	39,7
Hayır	14	9,6
Toplam	146	100,0

Tablo 2: Sunulan konulara ilişkin tartışmalara katılmanın öğrenci başarısına etkisi

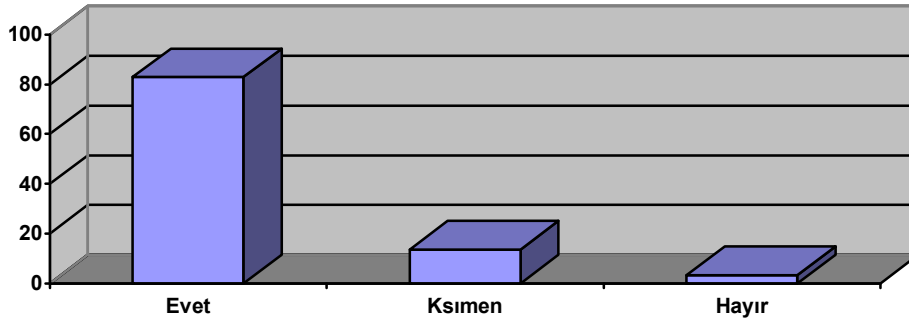
Grafik 2: Sunulan konulara ilişkin tartışmalara katılmanın öğrenci başarısına etkisi

3. Derslerden hoşlanmanın öğrenci başarısına etkisi

Derslerden hoşlanmanın öğrenci başarısındaki etkisinin çok yüksek (% 83) olduğu görülmektedir. Bu oran kısmen (% 14) seçeneği ile birlikte neredeyse % 97'ye ulaşmaktadır. Bu sonuca göre hoşlanma duygusu veren dersler öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini harekete geçirerek büyük oranda başarılı olmalarında etkili olmaktadır. Demek ki öğrenci başarısında etkili olan önemli bir noktanın da öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hoşlandıkları okul ve bölümleri tercih etmelerinin sağlanmasıdır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	121	82,9
Kısmen	20	13,7
Hayır	5	3,4
Toplam	146	100,0

Tablo 3: Derslerden hoşlanmanın öğrenci başarısına etkisi

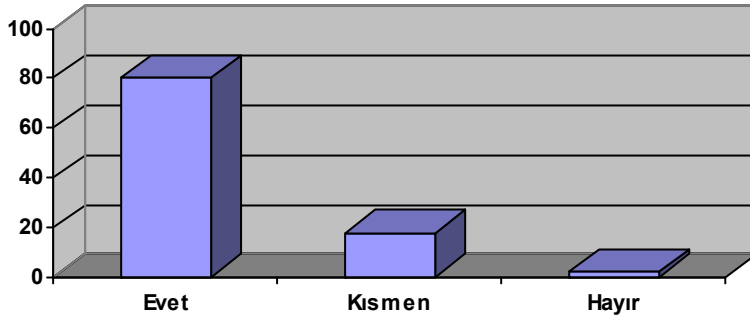
Grafik 3: Derslerden hoşlanmanın öğrenci başarısına etkisi

4. Kişisel başarı arzusunun öğrenci başarısına etkisi

Öğrencilerin % 80'ni kişisel başarı arzularının başarılarında etkili olduğu görüşünde birleşmektedirler. Kısmen etkili olmakta görüşü ile birlikte bu oran % 98 gibi yüksek bir orana ulaşmaktadır. Bu sonuca göre öğrenci benliği kişisel başarı arzusu ile pekiştirilip geliştirildiğinde öğrenci daha mücadeleci bir kişiliğe sahip olmaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	117	80,1
Kısmen	26	17,8
Hayır	3	2,1
Toplam	146	100,0

Tablo 4: Kişisel başarı arzusunun öğrenci başarısına etkisi

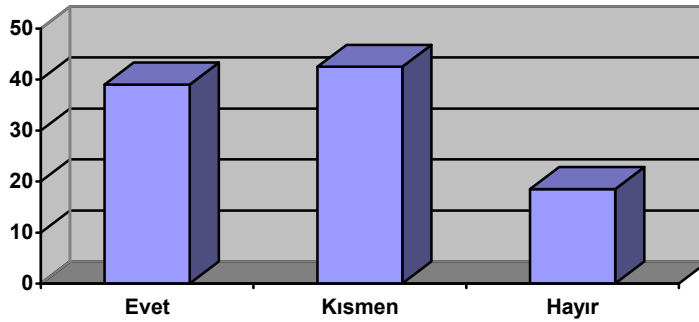
Grafik 4: Kişisel başarı arzusunun öğrenci başarısına etkisi

5. Arkadaşların anlayışlı davranmalarının öğrenci başarısına etkisi

Arkadaşlık ilişkilerinde anlayışlı olmanın öğrenci başarısına etkisi (% 39) düşük bulunmuştur. Bu oran kısmen etkilidir diyenlerle birlikte % 82'ye ulaşmaktadır. Bu görüşe katılmayanların oranı ise yaklaşık % 18 civarındadır. Bu madde diğer maddelere göre daha az etkili gibi görünse de aslında kısmen ile birlikte ulaşılan rakam % 80'ni geçmektedir. Bu sonuca göre öğrencinin anlayışlı bir ortamda bulunması onun okula ve sınıfına olan bağlılığını artırdığı için başarısında etkili olmaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	57	39,0
Kısmen	62	42,5
Hayır	27	18,5
Toplam	146	100,0

Tablo 5: Arkadaşların anlayışlı davranmalarının öğrenci başarısına etkisi

Grafik 5: Arkadaşların anlayışlı davranmalarının öğrenci başarısına etkisi

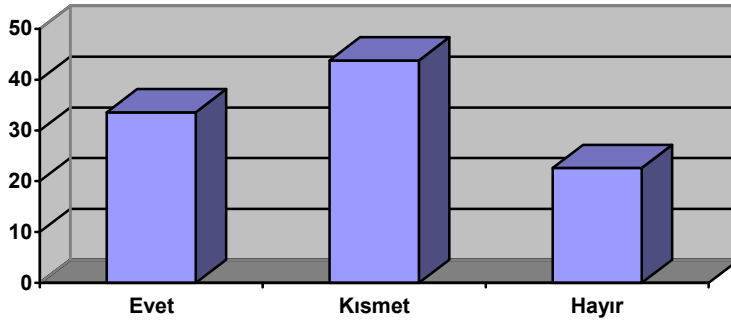

6. Arkadaşları tarafından önemsenmenin öğrenci başarısına etkisi

Önemsenme ve başarı arasındaki ilişkiye verdikleri cevaplarda düşük düzeyde (% 33) bir manidarlık görülmektedir. Kısmen diyenlerin oranı ise % 43'tür. Bu görüşün etkili olmadığını belirtenlerin oranı ise % 22'dir. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin özellikle sosyalleşmenin ve paylaşımın yüksek düzeyde olduğu kabul edilen iletişim fakültesinde böyle bir sonucun çıkması düşündürücüdür. Demek ki öğrenciler birbirlerini öyle fazla önemsememekteler ve değer vermemektedirler. Bu ise kurulan arkadaşlıkların ne kadar yüzeysel olduğunun da bir göstergesidir.

	Sıklık	Yüzde
Evet	49	33,6
Kısmen	64	43,8
Hayır	33	22,6
Toplam	146	100,0

Tablo 6: Arkadaşları tarafından önemsenmenin öğrenci başarısına etkisi

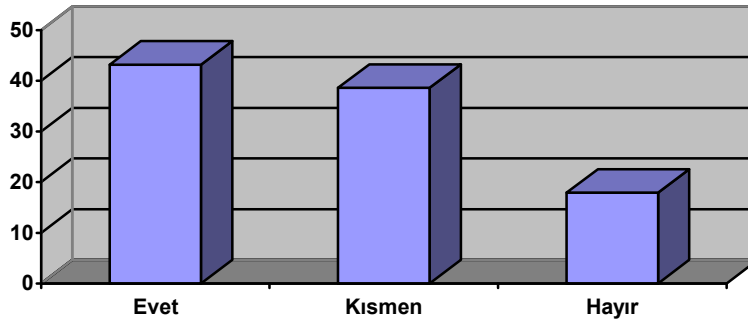
Grafik 6: Arkadaşları tarafından önemsenmenin öğrenci başarısına etkisi

7. Samimi ve sıcak ilişkilerin öğrenci başarısına etkisi

Samimi ve sıcak ilişkilerin başarıdaki oranı düşük (% 43) görülmektedir. Bunu kısmen etkili olur diyenlerin (% 38) oranı izlemektedir. Samimi ve sıcak ilişkilerin başarıda etkili olmadığını düşünenlerin oranı ise azımsanamayacak (%18) kadar çoktur. Bu bize sınıf içi iletişim ortamında samimi ve sıcak ilişkilerin başarıda kısmen ile beraber bir ölçüde etkili olduğunu gösterirken, araştırmaya katılan öğrencilerin samimi ve sıcak ilişkiler içinde olmak istemediklerini de göstermektedir. Sosyal beceri geliştirmede önemli bir yeri olan samimi ve sıcak ilişkiler öğrenciler tarafından pek fazla tercih edilmemektedir.

	Sıklık	Yüzde
Evet	63	43,2
Kısmen	56	38,6
Hayır	27	17,9
Toplam	146	100,0

Tablo 7: Samimi ve sıcak ilişkilerin öğrenci başarısına etkisi

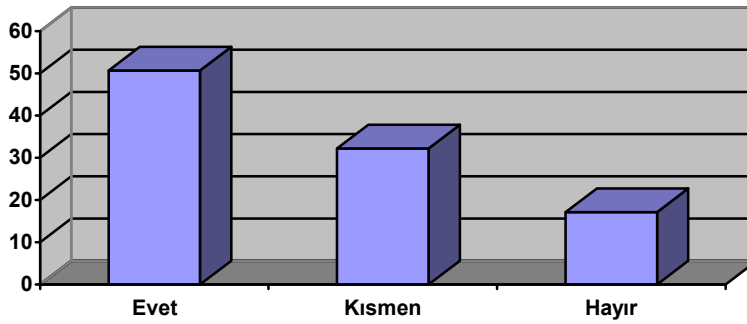
Grafik 7: Samimi ve sıcak ilişkilerin öğrenci başarısına etkisi

8. Arkadaş ilişkilerinde güven duygusunun öğrenci başarısına etkisi

Arkadaş ilişkilerinde güven duygusunun başarıya etkisi % 50'dir. Kısmen diyenlerle birlikte bu oran % 83'e ulaşmaktadır. Demek ki kendini güven ortamında hissetmesi kişiyi rahatlatmakta, başarısını olumlu düzeyde etkilemektedir. Güven duygusunun psiko-sosyal bir gereksinim olması dolayısıyla öğrencinin sınıf ortamında rahat davranabilmesine olanak sağlamaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	74	50,7
Kısmen	47	32,2
Hayır	25	17,1
Toplam	146	100,0

Tablo 8: Arkadaş ilişkilerinde güven duygusunun başarıya etkisi

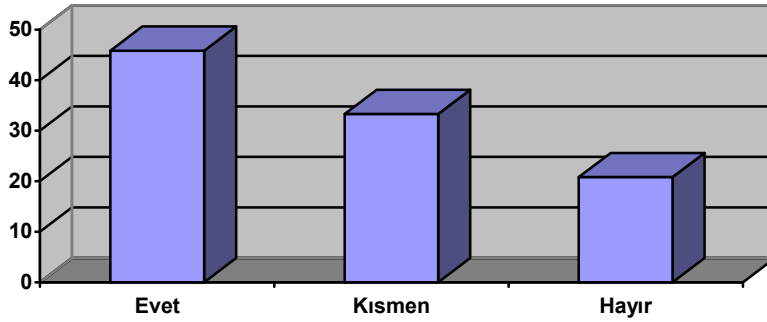
Grafik 8: Arkadaş ilişkilerinde güven duygusunun başarıya etkisi

9. Sınıf içerisinde yalnız kalmanın öğrenci başarısına etkisi

Öğrencilerin % 46'si doğrudan etkili olarak görürken, bu rakam kısmen diyenlerle birlikte % 80'e ulaşmaktadır. Yaklaşık % 20'si yalnızlıkla başarı arasında bir ilişki görmemişlerdir. Ancak genele baktığımızda sınıf ortamında iyi ilişkiler kuramayan ve yalnızlığa itilen öğrencilerin kendilerini sınıf arkadaşlarından soyutladıkları ve yalnızlığa çekildikleri için bu durum onların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir diyebiliriz.

	Sıklık	Yüzde
Evet	66	45,2
Kısmen	42	32,9
Hayır	30	20,5
Toplam	146	100,0

Tablo 9: Yalnızlık ile başarı ilişkisi

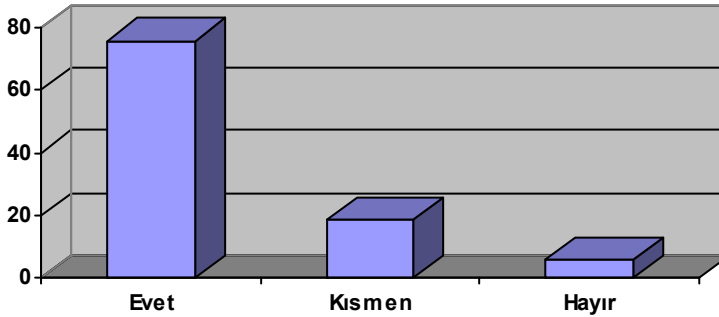
Grafik 9: Yalnızlık ile başarı ilişkisi

10. Okulunu sevmenin öğrenci başarısına etkisi

Başarılı olmamda okulum sevmem önemlidir diyenlerin oranı oldukça yüksek (%76) çıkmıştır. Bu oran kısmen diyenlerle birlikte düşünüldüğünde % 94'e ulaşmaktadır. Bu sonuca göre olunu veya bulunduğu bölüme severek gelen insanların akademik başarıdaki güdüleri yüksek olmaktadır. Sevmek her ne kadar duygusal bir yüklemeyi içerse de insan başarısını doğrudan etkileyen önemli bir faktör olmaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	111	76,0
Kısmen	27	18,5
Hayır	8	5,5
Toplam	146	100,0

Tablo 10: Okulu sevmenin başarıya etkisi

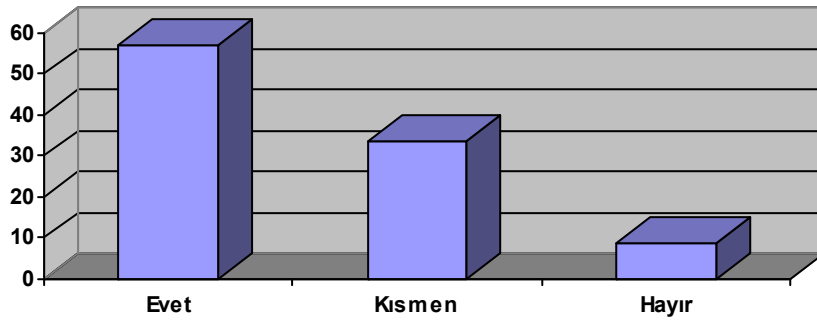
Grafik 10: Okulu sevmenin başarıya etkisi

11. Öğretim üyesine sempati duymanın başarıya etkisi

Öğrencilerin öğretim üyelerine sempati duymalarının başarılarındaki etkileri % 56'dır. Bu oran kısmen diyenlerle beraber %90'a ulaşmaktadır. Dersi veren öğretim üyesinin öğrencileri tarafından sıcak, samimi ve sempatik bulunması öğrencilerin derse olan ilgilerini artırmaktadır. Böylece sempati ile kurulan bağ başarı ile sonuçlanmaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	83	56,8
Kısmen	49	33,6
Hayır	14	8,9
Toplam	146	100,0

Tablo 11: Öğretim üyesine sempati duymanın başarıya etkisi

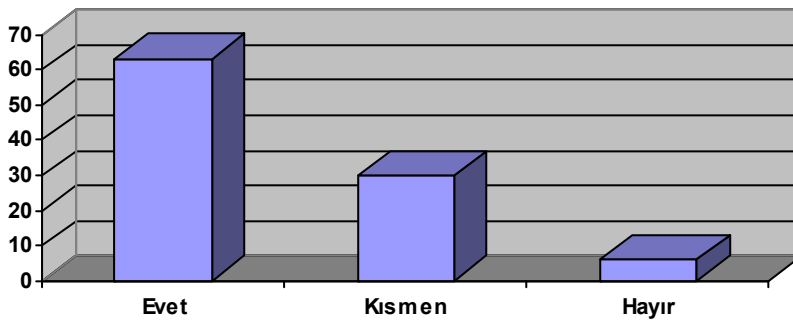
Grafik 11: Öğretim üyesine sempati duymanın başarıya etkisi

12. Öğretim üyesinin desteğinin başarıdaki etkisi

Öğrencilerin % 63'ü doğrudan etkili olarak görürlerken, % 30 ise kısmen etkili olduğunu belirtmişlerdir. Kısmen ile birlikte ortalama oranın % 93'e ulaşması oldukça anlamlıdır. Demek ki öğretim üyesinden akademik başarı konusunda destek gören öğrencilerin oranının yüksek olması eğitim öğretimde öğretim üyesinin desteğinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

	Sıklık	Yüzde
Evet	92	63,0
Kısmen	45	30,8
Hayır	9	6,2
Toplam	146	100,0

Tablo 12: Öğretim üyesinin desteğinin başarıdaki etkisi

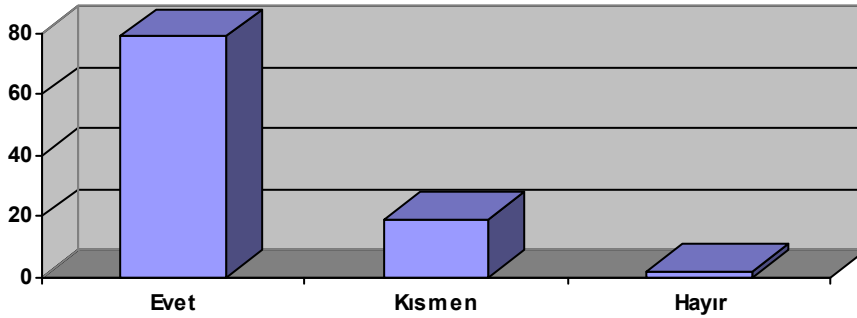
Grafik 12: Öğretim üyesinin desteğinin başarıdaki etkisi

13. Soru ve sorunlara anlayışlı bakılmasının öğrenci başarısına etkisi

Öğrencinin içinde bulunduğu okul ortamında soru ve sorunlarına çözüm yollarının aranması onların başarısında % 78 doğrudan etkili olurken, bu oran kısmen diyenlerle birlikte % 98 gibi çok yüksek bir rakama ulaşmaktadır. Gerek öğretim üyesinin tutum ve tavırları gerekse okul idaresinin tutum ve tavırları öğrenciyi doğrudan etkilemektedir. Bir anlamda tıkandığı veya zorlandığı zamanlarda okul desteğini arkasında gören öğrenci sorunlarıyla çok rahat başa çıkabilmekte ve akademik başarısını yüksek tutabilmektedir.

	Sıklık	Yüzde
Evet	115	78,8
Kısmen	28	19,2
Hayır	3	2,1
Toplam	146	100,0

Tablo 13: Soru ve sorunlara anlayışla bakılmasının başarıdaki önemi

Grafik 13: Soru ve sorunlara anlayışla bakılmasının başarıdaki önemi

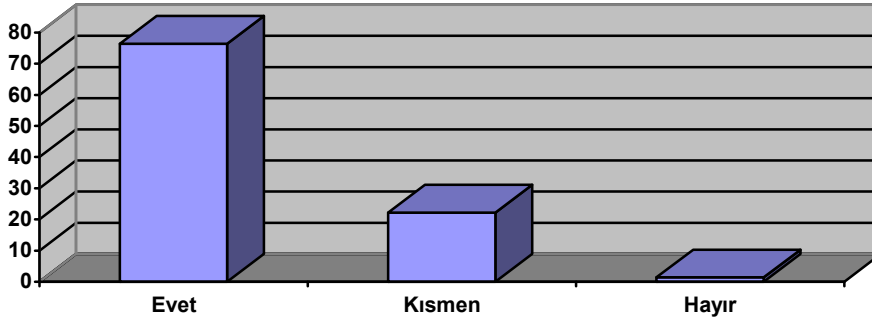

14. Öğretim üyesinin açık konuşmasının öğrenci başarısına etkisi

Öğretim üyesinin açık konuşmasının öğrenci başarısında önemli ölçüde etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu konuda verilen cevapların % 76'ı evet, % 22'i kısmen olduğu dikkate alındığında % 98 gibi çok yüksek bir sonuç elde edilmektedir. Bu noktadan hareketle öğrencilerin önemli beklentilerinden birinin öğretim üyelerinin kendilerine karşı açık konuşmalarıdır. Öğretim üyesinin açık olması öğrencinin kendisini ayarlamasına neden olurken diğer yandan da ne yapması gerektiğinin de bilincinde olmasını sağlamaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	110	76,4
Kısmen	34	22,2
Hayır	2	1,4
Toplam	146	100

Tablo 14: Öğretim üyesinin açık konuşmasının başarıya etkisi

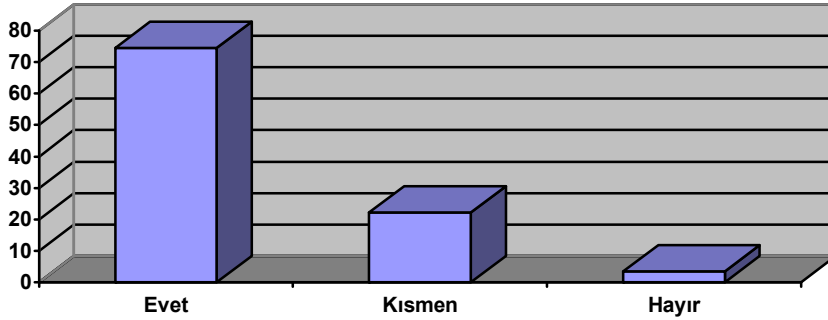
Tablo 14: Öğretim üyesinin açık konuşmasının başarıya etkisi

15. Derslerde öğrenci görüşlerine yer verilmesinin başarıya etkisi

Öğrenciler derslerde kendi görüşlerine yer verilmesini istemektedirler. Derslerde görüşlerine yer verildiğinde başarımlar artmaktadır diyenlerin oranı % 74'ken, kısmen diyenlerle birlikte bu oran % 97'e ulaşmaktadır. Bu sonuca göre öğrenciler ders esnasında aktif olmak istemektedirler. Görüşleri yanlış veya eksik olsa da kendilerinden bir şeyler katarak ders işlemleri öğrencilerin kendilerine olan güven duygularını artırırken, onların kendilerini yeterli düzeyde algılamalarına neden olmaktadır diyebiliriz.

	Sıklık	Yüzde
Evet	108	74,5
Kısmen	32	22,1
Hayır	6	3,4
Toplam	146	100,0

Tablo 15: Derslerde öğrenci görüşlerine yer verilmesinin başarıya etkisi

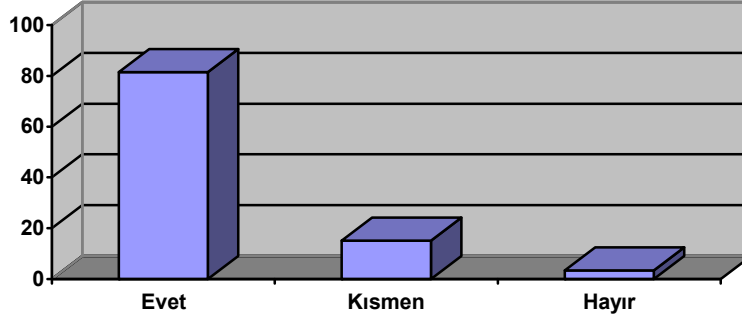
Grafik 15: Derslerde öğrenci görüşlerine yer verilmesinin başarıya etkisi

16. Sınıfta demokratik ortamın sağlanmasının öğrenci başarısına etkisi

Sınıfta demokratik ortamın sağlanmasının öğrenci başarısı üzerindeki etkisinin doğrudan % 81 olduğu görülüyor. Bu oran kısmen etkilidir diyenlerle birlikte % 97 gibi yüksek bir seviyeye ulaşmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki sınıf içi iletişim ortamında sağlanan demokratik ortamın öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri, ifade etmeleri, kendilerini gerçekleştirmelerinde önemli bir etken olmaktadır. Demokratik ortam bir yandan güven ve saygı duygusunu kazandırırken diğer yandan da birlikte yaşamın temel kuralı olduğunu göstermektedir. Başarı için sınıf içi iletişim ortamında demokratik kuralların özümsemesi mecburiyeti vardır diyebiliriz.

	Sıklık	Yüzde
Evet	119	81,5
Kısmen	22	15,1
Hayır	5	3,4
Toplam	146	100,0

Tablo 16: Sınıfta demokratik ortamın öğrenci başarısına etkisi

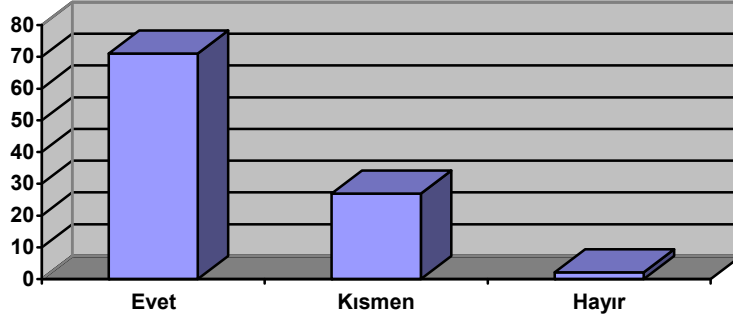
Grafik 16: Sınıfta demokratik ortamın öğrenci başarısına etkisi

17. Öğrencilerin öğretim üyesi tarafından ciddiye alınmalarının başarılarındaki etkisi

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu öğretim üyeleri tarafından ciddiye alınmalarının başarılarında (% 71) etkili olduğunu belirtmişlerdir. Kısmen etkilidir diyenlerle birlikte bu oran % 98 kadar çıkmaktadır. Bu sonuca göre ciddiye alınmak kendilerine verilen değer ve saygının bir ifadesi olarak yorumlandığında ciddiyetin insan ilişkilerinde ve sınıf ortamında ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

	Sıklık	Yüde
Evet	103	71,0
Kısmen	39	26,9
Hayır	4	2,1
Toplam	146	100,0

Tablo 17: Ciddiye alınmanın başarıya etkisi

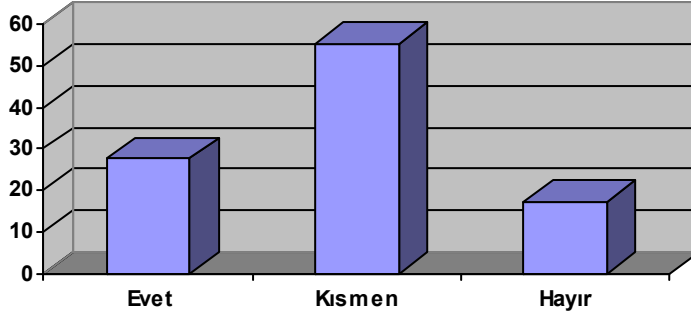
Grafik 17: Ciddiye alınmanın başarıya etkisi

18. Sınıftaki rekabet ortamının öğrenci başarısına etkisi

Öğrenciler sınıf ortamında oluşturulan rekabet ortamının başarılarında fazla etkili olmadığını belirtmişlerdir (% 27). Kısmen etkilidir diyenlerin oranı ise % 55'dir. Diğer maddeler göz önüne alındığında rekabet ortamı başarıda yeteri kadar etkili olamamaktadır. Diğer bir deyişle rekabet başarı güdüsünü yeterince harekete geçirememektedir.

	Sıklık	Yüzde
Evet	40	27,6
Kısmen	80	55,2
Hayır	26	17,2
Toplam	146	100,0

Tablo 18: Rekabet ortamının başarıya etkisi

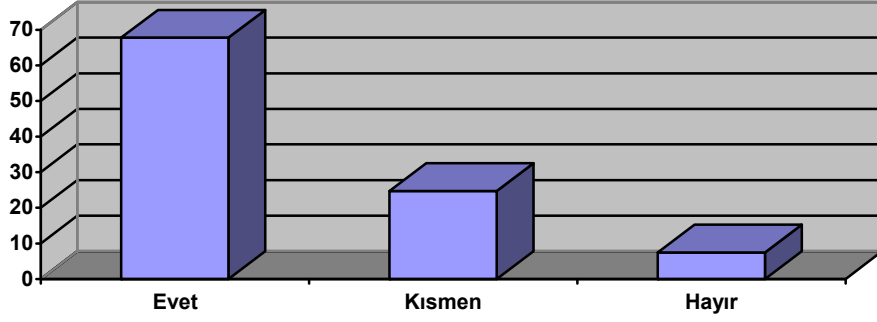
Grafik 18: Rekabet ortamının başarıya etkisi

19. Derslerin düzenli işlenmesinin başarıya etkisi

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu düzenli olarak işlenen derslerin başarılarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. % 68 tamamen bu görüşe katılırken, kısmen etkilidir diyenlerin oranı ise % 25'dir. Bu iki oran birleştirildiğinde öğrencilerin % 93'i bu görüşü desteklemektedirler. Buradan başarıda dikkat edilmesi gereken önemli bir bulgunun da derslerin düzenli olarak işlenmesi olmaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	99	67,8
Kısmen	36	24,7
Hayır	11	7,5
Toplam	146	100,0

Tablo 19: Derslerin düzenli işlenmesinin başarıya etkisi

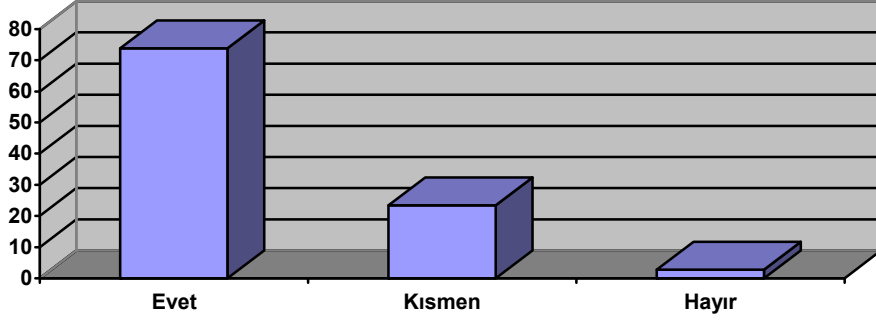
Grafik 19: Derslerin düzenli işlenmesinin başarıya etkisi

20. Derslerde uygulananlar yenilikler ve farklı açılımların öğrenci başarısına etkisi

Derslerde uygulanan yenilikler ve farklı açılımların öğrenci başarısı üzerindeki etkisinin doğrudan etkisi % 74'dür. Bu oran kısmen diyenlerle birlikte % 97 gibi yüksek bir rakama ulaşmaktadır. Bireylerin dinamik bir zihin ve düşünce yapısına sahip oldukları dikkate alındığında her yeniliğin ve farklı açılımın kabul edilirliliğinin ne kadar yüksek olduğu doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Değişmeyen tek şeyin değişimin kendisinin olması farklı açılımlar ve yenilikleri zorunlu olarak getirmektedir. Kendilerini yenileyebilen ve geliştirebilen kişiler için başarı kaçınılmaz olmaktadır.

	Sıklık	Yüzde
Evet	107	73,8
Kısmen	34	23,4
Hayır	5	2,8
Toplam	146	100,0

Tablo 20: Yenilikler ve farklı açılımların başarıdaki önemi

Grafik 20: Yenilikler ve farklı açılımların başarıdaki önemi

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Sınıf içi iletişim ortamının öğrenci başarısına etkisi” ne ilişkin bulgulardan çıkan sonuçlar kategorik olarak ele alınacak ve önerilere yer verilecektir.

1. Öğrencilerin düzenli olarak derslere devam ve takip etmelerinin başarılarında önemli bir etki olduğu neredeyse tüm öğrenciler tarafından kabul edilen bir ilke olmuştur. Bu araştırma bulgularına öğrencilerin derslere düzenli olarak takip ve devam etmeleri noktasında titizlik gösterilmesi başarı için bir zorunluluk olmaktadır.

2. Sunulan konulara ilişkin tartışmalara katılmanın öğrenci başarısında etkili olduğudur. Öğrencileri aktif hale getirmenin en iyi yollarından biri sınıf içerisinde sessiz kalan değil, konularla ilgili görüşlerini ifade edebilme, tartışmalara katılabilme ve kendini geliştirebilme cesareti verilmesidir.

3. Derslerden hoşlanma başarıyı güdüleyen bir etkidir. Öğrencinin derslerinden hoşlanmasının sağlanması onun başarılı olmasının da önünü açacaktır.

4. Kişisel başarı arzusu beraberinde başarıyı da getirmektedir. Bu nedenle öğrencilerde kişisel başarı arzuları desteklenmeli ve onların kendilerine olan güvenleri arttırılmalıdır.

5. Öğrenciler arasındaki arkadaşlık ilişkilerinin anlayış üzerine kurulması onların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamaktadır. Öğrenciler arasındaki ilişkilerde tolerans aralığının biraz geniş olması için sosyal beceri eğitimi verilmelidir.

6. Önemsemek öğrencinin en temel ihtiyaçlarından biridir. Kendini değerli biri olarak gören öğrenci emin adımlarla başarısını gerçekleştirebilecektir.

7. Samimiyet ve güven duygusu kişilerarası iletişimde ve başarıda önemli bir etkidir. Bunun öğrenciler arasında geliştirilmesi başarıyı destekleyen önemli bir adım olabilir.

8. Güven duygusunun yarattığı arkadaşlık ilişkileri bir yandan başarıyı etkilerken diğer yandan da kişinin ilişkilerine bir seviye getirmektedir. Öğrencilerin güven artırıcı

davranışları desteklenirken, güven zedeleyici davranışların iletişim ortamından kaldırılması yoluna gidilmelidir.

9. Yalnızlık orta düzeyde başarıyı etkileyen bir faktördür. Ancak insanların yalnızlığa itilmeleri onları asosyal yapmakta ve diğer insanlarla iletişim kurma süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yalnızlık kişide değersizlik duygularının da yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle çeşitli sosyal aktivitelerle yalnızlık duygularından insanların kurtulması sağlanabilir.

10. Okul başarısındaki en önemli faktörlerden biri de öğrencinin okulunu sevmesi olmuştur. Bu nedenle kişilerin üniversite veya diğer okullara başlamadan önce kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir okul veya bölüm seçmeleri sağlanmalıdır.

11. Öğrencileri tarafından sevilen hocalar daha çok kabul görmekte ve bu kabul öğrencilerin başarılarını olumlu yönde etkilemektedir. Sempati duyulan hocaya karşı onun şahsında dersleri de sevimli ve ders zor da olsa öğrenci tarafından başarılmaktadır. Bu nedenle hocaların sempatik olarak algılanması hem kendi hem de öğrenci başarısını olumlu yönde etkilen bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

12. Başarıda öğretim üyesinin desteği önemli bulunmuştur. Buna göre her öğrenci öğretim üyesi tarafından desteklenirken aynı zamanda da sahip çıkılmalıdır.

13. Öğrenci soru ve sorunlarına anlayışla bakılması başarıda önemli bir etkidir. Bu nedenle öğrenci soru ve sorunları geçiştirilme yerine onların çözüme kavuşturulması yoluna gidilmelidir.

14. Öğrenciye karşı açık olmak öğrenciler tarafından benimsenen bir durumdur. Bu nedenle öğretim üyelerinin öğrencilerine karşı açık konuşmaları gerekmektedir.

15. Öğrenci görüşlerine yer verilmesi öğrenci başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle öğrenci görüşlerine yer verilmesi hem sınıf ortamı açısından hem de öğrencinin kendini geliştirmesi açısından önemlidir.

16. Sınıfta demokratik ortamın sağlanması her öğrenci tarafından istenen bir durumdur. Bu nedenle öğrenci başarısı için hem öğretim üyesi açısından hem de sınıf arkadaşları açısından demokratik ortamın sağlanması zorunlu olmaktadır.

17. Öğrencilerin ciddiye alınmaları onların çalışma prensiplerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle öğrenciler hocaları tarafından ciddi olarak değerlendirilmeli ve onlara aykırı tutum veya tavırlar yerine ciddi bir biçimde davranılmamalıdır.

18. Öğrenciler arası rekabet ortamı başarıyı bir ölçüde etkilemektedir. Ancak aşırı rekabet ortamı ise kabul görmemektedir. Öğrencileri germeden veya birilerini küçük düşürmeden belirli dozda rekabet ortamının sağlanması sınıf içi iletişim ortamı açısından olumlu olacaktır.

19. Derslerin düzenli işlenmesi önemlidir. Her öğretim üyesi rast gele veya eksik bilgilerle derse girerek düzenli ders yapılmasını engelleyen durumlardan kaçınmalıdır.

20. Başarıyı etkileyen en etkili ilkelerden biri de derslerde uygulanan yenilik boyutu ve farklı açılımlardır. Her bir ders farklı yenilik ve açılım sağlamalı ve rutin bilgilerden uzak durulmalıdır. Derslerde işlenen konular birbirinin tekrarı olmamalı ve her bir yeni bölüm yeni bilgiler getirmelidir. Aynı zamanda her haftanın dersi farklı açılımlarla öğrencilere sunulmalı ki öğrencinin dikkati ve ilgisi ders üzerinde olabilsin. Burada dersi veren hocalara büyük sorumluluk düşmektedir. Çünkü kendini yenileyemeyen ve geliştiremeyen hocalar öğrenciler tarafından pek kabul görmemekte ve onun dersi bir zaman sonra ise rutin ders biçimi olarak algılanmaktadır. Bu noktada öğrenci tarafından bu dersler yasak savıcı bir durum olarak algılanmaktadır. Bu ders bittiğinde ise öğrencinin belleğinde dersle ilgili çok az bilgi kalmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arık, Alev. 1996, **Motivasyon ve Heyecana Giriş**, Çantay Kitapevi, İstanbul
- Bloomm, Benjamin S., 1979, **İnsan Nitelikleri ve Okulda ve Öğrenme**, çev: Durmuş Ali Özçelik, Milli Eğitim Yayınları, Ankara
- Hyman, Ray. 1990, **Psikolojik Araştırmanın Niteliği**, çev:Yılmaz Özakpınar, Selçuk Üniversitesi Yayınları
- Kısakürek, Mehmet Ali. 1985, **Sınıf Atmosferinin Öğrenci Başarısına Etkisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara
- Özodaşık, Mustafa. 2009, **Kişilerası İletişim Sürecinde Algı – İkna ve Empatik İlişkiler**, Tablet Yayınları, Konya
- Senemoğlu, Nuray. 1997, **Gelişim Öğrenme ve Eğitim**, Ertem Matbaacılık, Ankara

SIVILAŞTIRILMIŞ DOĞALGAZ(LNG) PATLAMALARINDA HUKUKİ SÜREÇİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (ANTALYA ÖRNEĞİ)

**A RESEARCH ABOUT EVALUATION OF JUDICIAL PROCESS ON
LNG EXPLOSION
(A SAMPLE FOR ANTALYA LOCATION IN TURKEY)**

Ahmet ÇOŞGUN¹

Nafel DOĞDU²

Turgay ÇOŞGUN³

ABSTRACT

LNG can be described as fundamentally liquidated situation of natural gas. Usage of LNG should be expanded and encouraged because of its cost effective in industry and non pipe-line location. Depending on these conditions, in recently, usage of LNG has been increased. There are a lot of legal enforcements in BOTAŞ's conduction lines in Turkey and it makes an important effort for distribution to cities. Although developed scientific and technological benefits of LNG, it can affect life and good security negatively of public. In this study, causes of LNG explosion occurred in a five star hotel in Antalya city reasons are evaluated and examined as engineering and judicial survey. In the study, veins and persons that cause LNG explosion are evaluated jurally and also the topic of fault distributions related on quilt is investigated.

Keywords: LNG, Explosion, Judicial process

ÖZET

LNG en basit anlamıyla Doğalgazın sıvılaştırılmış halidir. Özellikle sanayide doğalgazın boru hatlarıyla ulaştırılamayan yerlerde Sıvılaştırılmış doğalgazın kullanımı hem yaygınlaştırılmalı hem de ucuz olması nedeni ile teşvik edilmelidir. Ülkemizde doğalgaz kullanımı alanları çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Türkiye de BOTAŞ'ın iletim hatlarında yasal bir çok kanuni yaptırımları ve illere dağıtımında büyük emekleri de bulunmaktadır. Gelişen bilim ve teknoloji yararların yanında toplumun can ve mal güvenliğini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çalışma da Antalya ilinde meydana gelen beş yıldızlı bir oteldeki LNG patlamasının nedenleri, mühendislik ve hukuki yönden değerlendirilmiş ve irdelenmiştir.Çalışmada LNG patlamasına neden olan kişiler ve unsurların hukuki yönden incelenmesi yapılmış olup suça konu kusur dağılımları konusu da ayrıca incelenmiştir.

¹ Öğr Gör. Ahmet ÇOŞGUN, Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, acoskun@akdeniz.edu.tr.

² Öğr Gör.Nafel DOĞDU ., Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, ndogdu@akdeniz.edu.tr.

³ Yrd.Doç.Dr. Turgay ÇOŞGUN, İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Anahtar kelimeler: LNG, Patlama, Hukuki süreç

GİRİŞ:

Doğalgaz, endüstrileşmiş ve kalkınma yolundaki pek çok ülkede uygulamaya konulan çeşitlendirme politikalarında hak ettiği yeri alarak hızla yaygınlaşmış ve avantajlarını çok kısa bir sürede kanıtlamıştır. Türkiye’de doğalgaz kullanımı alanları çok hızlı bir şekilde artmaktadır.[5].

Doğalgaz yer üstünde atmosferik basınçta -162°C ‘de sıvılaştırılarak sıvı fazda depolanabilmektedir.Doğalgazın sıvılaştırılarak ticaretinin yapılabilmesi için ihraç eden ülkenin sıvılaştırma ve ihraç terminaline, ithal eden ülkenin ise depolama ve yeniden gazlaştırma ve LNG (Sıvılaştırılmış doğalgaz) ithal terminaline ihtiyaçları vardır.

Türkiye de temin kaynaklarının çeşitlendirilmesi, mevsimlik talep farklılıklarının verilmesi ve doğalgaz arz güvenliğinin ve esnekliğinin artırılması için hem de gerektiğinde devreye sokulmak üzere Botaş’a ait Marmara Ereğli’sinde bir LNG ithal terminali yapılmıştır[7]. Doğalgazın sanayide boru hatlarıyla taşınmadığı yerlere; LNG tankerleri taşınır[4].

Bu çalışmada, Antalya İli Serik ilçesine bağlı Kadriye beldesinde bulunan, beş yıldızlı turistik bir otelde, LNG patlamasının meydana gelmiş olup, patlamanın sebebi araştırılmıştır.

KAZA OLAYININ ARAŞTIRILMASI

LNG Teknik Özellikleri ve Taşınması :

LNG İngilizce (Liquified Natural Gas) kelimelerinin baş harflerinden oluşur. Temel olarak doğalgazın kaynama noktasına kadar soğutulup faz değiştirmiş halidir. Doğal gaz, atmosfer basıncında, -162°C ye kadar soğutulduğunda yoğunlaşarak sıvı faza geçer ve “Sıvı Doğal Gaz” (LNG) olarak adlandırılır. Doğal gazın hacmi, gaz fazından sıvı faza geçerken 600 kat küçülür. Bu sayede yüksek miktardaki doğal gaz, düşük basınçlar altında hacmi 600 kez küçültülerek sıvı halde saklanabilmektedir. Buharlaşırken 1 hacim sıvı, yaklaşık 600 kat genişir. 1 Nm^3 doğalgaz 1,7 litre LNG’ye eşdeğerdir.Bu durum nedeniyle, doğalgazın boru hatları ile taşınmasının teknik ve ekonomik anlamda mümkün olmadığı yerlere, gemi ve kamyon tankerleri ile nakliyesini uygun hale getirmektedir. LNG’nin sıvı fazının özgül ağırlığı $0,46 \text{ kg/l}$ ‘dır.Yani ağırlığı suyunkine göre yaklaşık yarısıdır. Geometrik hacmi 1 m^3 (1.000 lt) olan bir kaba doldurulan LNG’nin ağırlığı 460 kg’dır.LNG renksizdir, kokusuzdur, zehirli değildir, korozif özelliği yoktur. LNG’nin gaz halinin hava içindeki karışım oranı %5 ile %15 arasında yanıcı ve patlayıcıdır. LNG, esas olarak %90 civarında bir oranda metandan (CH_4) oluşur. Metan haricinde Etan (C_2H_6), propan (C_3H_8), bütan (C_4H_{10}) ağırlıklı olmak üzere diğer hidrokarbonları da ihtiva eden bir yakıt türü olan LNG, sıvılaştırma prosesi esnasında içindeki oksijen, karbondioksit, kükürt bileşenleri ve sudan arındırıldığı için boru hatlarındaki doğal gaza göre daha saf ve yüksek verimli bir yakıttır. LNG’nin kimyasal özellikleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. LNG'nin teknik özellikleri

Kimyasal İçeriği	LNG Esasen metan (CH₄), ayrıca C₂H₆, C₃H₈ ve bazı diğer hidrokarbonlar.
Molekül Ağırlığı (kg/kmol)	16,04
Kaynama Noktası (°C)	-162
Likit Yoğunluğu (kg/lt)	0,46
Gaz Yoğunluk (kg/m ³)	0,76
Kendiliğinden Tutuşma Sıcaklığı (°C)	580
Maksimum Alev Sıcaklığı (°C)	1.954
Parlama Limitleri (Hava ile karışım oranı)	%5 - %15
Üst Isıl Değer (kcal/kg)	12.930
Üst Isıl Değer (kcal/Sm ³)	9.825
Sıvı/Gaz Genleşme Oranı	600
Buharlaştırma Basıncı (15°C'da) bar	230

LNG'nin fire vermeden taşınabilmesi için mevcut sıcaklığı olan -162°C'nin muhafaza edilmesi gerekmektedir. Bu kadar düşük sıcaklıkta bulunan sıvıları taşıyacak olan tankerlerin imalat süreçleri de bu ısıyı muhafaza edecek şekilde olmalıdır.

Bu tür tankerlerin tankları içi içe geçmiş iki adet tanktan oluşmaktadır “yani çift çidarlı”dır. İç içe geçen bu tanklar paslanmaz çelikten imal edilir ve birleşim noktalarındaki kaynaklar özel teknolojilerle yapılır ve her kaynak röntgen filmi çekilerek kontrol edilir. Kontrolden geçen tanklardan içte kalacak olan tanka süper izolasyon uygulaması yapılarak dış tankla içi içe geçirilir. Dıştaki tankın da kapatılmasından sonra iki tank arasında kalan boşluk vakumlanarak çok düşük basınçlara inilir. Bu sayede maksimum izolasyon sağlanmış olur. Yani içerideki -162 °C'lik sıvı ile dışarıdaki ortam sıcaklığında bulunan hava arasında ısı transferi göz ardı edilebilecek rakamlara iner ve böylece uzun mesafeler boyunca LNG'nin nakliyesi mümkün olur. LNG treylerlerinin taşıma sırasındaki basınçları 5 bar civarındadır. Bu tür tankerlerin yapımı sırasında ADR standartlarına ve Avrupa Birliği Tasarım standartlarına uyulması zorunludur. Her bir tanker EN normlarına göre tasarlanarak tank imalatında yapılan tüm işlemler ve tüm testler belgelenecek tanker özlük dosyası oluşturulur ve kullanıcıya verilir. LNG İletim Lisansı olmayan tüzel kişiler hiçbir şekilde LNG taşıması yapamazlar. LNG havadan hafif olduğu için herhangi bir kaza anında hızla buharlaşarak ortamdan uzaklaşır[3].

Kusur

Türkiye Cumhuriyeti Mahkemeleri hemen her konuda en küçük duraksanma da araştırma ve inceleme yapmadan ve yanların haklarını kullandırmadan bilirkişi görüşüne başvurmaktadır.

Bilirkişiye gidilmesi gereken durumlarda ise; tüm sorunlar bilirkişiye bırakılmakta; görüşler, çoğu tartışılmadan, olduğu gibi kararlara aktarılmaktadır. Türk yargısında bilirkişi kurumunun hakkın özüne etki eden olumsuz sonuçları oluşturan duruma geldiği ve yargı hakkının yargıçlarca mı bilirkişiler tarafından kullanıldığı tartışılır hale gelmiştir.

Yüksek mahkeme Yargıtay (Danıştay ve diğerleri) bazı kararları ayırık; kusur ve derecesinin belirlenmesinin teknik bir sorun olduğunu kabul ederek mahkemelerin yanlış uygulamayı sürdürmelerine öncülük etmektedir. Oysa çağdaş hukuk ve yargı düzeni kurulmuş ülkelerde böyle bir uygulama söz konusu değildir. Aslında bu yanlış yöntemin nedeni **hukuk** ve **olgu** sorunlarının doğal olarak iç içe olmasının yarattığı yanlış yargı ve

yargıçların çoğunda bilgi eksikliği yanında sorgulama, araştırma geleneği ve yeteneğinin yeterince gelişmemiş olmasıdır.[1]

Hukuk usulü Mahkemeleri Yasasının 275. maddesi hangi konularda bilirkişiye gidilebileceği açıkça belirlenmiştir. Örnek bir olayda; araştırılması gereken kusur hukuki bir kavramdır. Bu nedenle bilirkişinin görevi teknik ve özel bilgiyi gerektiren konularla sınırlıdır. Örnek olayda boruların teknik koşullara uygun yapılıp yapılmadığı ve bu şekildeki mal almanın nasıl yapılacağı yolunda bilirkişi görüşü alması doğrudur. Ancak bilirkişilerin görevi bu bilgileri vermekle sınırlıdır. Bu yolla elde edilen bilgi ve verilerin somut hukuk kuralı (kusur) içinde değerlendirilmesi (Nitlendirme) ve kusur olup olmadığı belirleme yargıca aittir. (Y.HD 21.9.1993-8795/10853)

Kusur ve derecelendirmesinin tamamen bilirkişilere bırakıldığı ve bunun bugünde sürdürüldüğü bir olgudur.

Yargıtay'ın önümüzdeki yıllarda hatalı yöntemini tümüyle terk ederek uygulamaya yön verecek biçimde doğru olan yöntemi benimseyeceğini ümit etmekteyiz. Yukarıdaki yanlış yöntem sonucunda bir bireyin; 1-Doğru ve güvenli (Adil) yargılanma hakkı çiğnenmektedir. 2-Yargıya karşı güven sarsılmaktadır. 3-Yargıç yeteneği ve bilimin gelişmesi engellenmektedir.

Kusur Sorununun Çözümünde İzlenmesi Gereken Yol (Metod)

İlk koşul İzlenecek yolun iyi seçilmesi ve bilinmesi gerekir. Kusur konusunda ortaya çıkan sorunları doğru olarak çözebilme aklın yaşam alanında kullanılmasıyla gerçekleşir. Akıl yürütme “Uygulanacak hukuk normuna ilişkin teorik bilgiyi” bilginin kullanılmasında izlenecek metodun bilinmesini” ve uyumsuzluk konusu yaşam olayının bilgisini” gerekli kılar.Kusurun belirlenmesi süreci, doğru olarak kabul edilen bu bilgilerden mantıksal bir işlemle sonuç çıkarmayla tamamlanır.[1]

Kusur hukuka aykırı bir davranış sonucu güncelleşir. Başka bir kusur ile hukuka aykırılık iç içedir. Kusur insana özgü bir davranış olduğuna göre bir şeyi yapıp yapmama konusundaki güç(irade ve zeka) ile doğrudan ilgilidir. Kusur fiili eylemi durumun sonucunu oluşturur. Bu nedenle kınanabilen davranış nesnel nitelikte etkin bir davranış olabileceği gibi kaçınma biçiminde bir davranış da olabilir. Özde değer yargısı niteliğinde bir kavram olan kusurun hangi durumlarda var olduğunu hangi durumlarda olmadığını belirlenmesi her somut olayın kendi özellikleri içinde gerçekleştirilecek bir değer yargısını gerekli kılar [2]

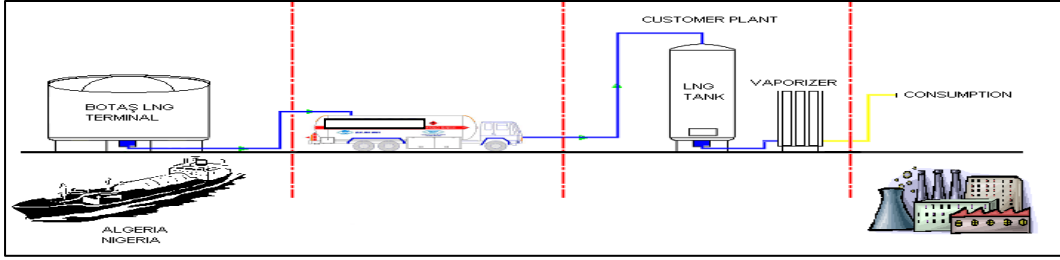
Kazanın Oluş Şekli

Patlama otelin sabit LNG tankının sökülerek yerine CNG (Sıkıştırılmış Doğalgaz) sisteminin yapım aşamasında LNG yüklü bir tır'dan, bir boru bağlantısıyla buharlaştırıcıya buradan da otel hattına bir T hattı yapılarak LNG otele direk olarak verilmiştir.

Bu geçici tesisi yani tır ve buharlaştırıcının yerini Otel Teknik Müdürü X ile bu tesis değişikliğini yapacak olan firma da görevli Mak Yük Müh. XX birlikte yer tespitini belirlemişlerdir (beyanlarından) Teknik Personel Mak. Yük Müh XX emri ile kendisine bağlı Müşteri Teknisyeni (elektrik teknisyeni) XXX başkanlığındaki 4 kişilik ekip otele gelerek XX verdiği talimatlar doğrultusunda çalışmaya başlamışlar ve mevcut olan LNG tankı yerinden alınmış ve iki adet olan buharlaştırıcının 1 tanesi tır tankerinin yanına (Çamaşırhane girişine 1.5 m olacak şekilde) monte edilmiş diğer buharlaştırıcıda sökülen tank ile geri gönderilmiştir.

Geçici kurulan buharlaştırıcı ile gaz boru tesisat bağlantısını XXX elemanları yapmıştır.LNG gazı yüklü tır çamaşırhane önündeki rampaya XX bağlı bulunduğu firmada görevli bir tır şoförü Y tarafından geri geri yanaştırılmıştır. Aynı gün bu geçici tesis 3 saat boyunca çalışması gözlenmiş ve gerekli gaz kaçağı kontrolü köpük ve gaz

kaçak dedektörü yardımı ile yapılmıştır. Bir sabit tesislerde aşağıda gösterilen standartlara uyulması gerekmektedir.

Şekil 1. LNG'nin başlangıç noktasından son tüketiciye kadar olan süreç[6].

LNG gaz elde etme tesisleri temel olarak 2 ana unsur ve 3 adet yardımcı unsurdan oluşur.

1-Ana unsurlar, **a**-Depolama Tankları, **b**-Evaporatörler(Buharlaştırıcı)

2-Yardımcı Unsurlar, **a**-Kokulandırma Sistemi **b**-Ara bağlantı boru hatları ve vanalar **c**-Emniyet Sistemlerin den oluşur.

Bu tesislerde standartlar **NFPA(Avrupa standartları)** uyulması gerekmektedir.

Sabit tesislerde, acil kapatma vanaları likit çıkışları uzaktan kumanda edilen acil kapatma vanaları (esd) bulunur. Diğer taraftan gaz kaçağı algılama sistemi, gaz sıcaklığı takip ve kontrol sistemi, deprem izleme sistemi, LNG tesisi ana kumanda panosu ve paralel ikaz panosu, EX-Pruf aydınlatma, kazan dairesi gaz kaçağı alarm sistemi, kokulandırma sistemi (THT Tedrahidrotiofen), LNG –telemetri sistemi, alt ve üst basınç alarmı bulundurulmalıdır. Depolama tanklarında oluşabilecek LNG kaçağının likit fazın çevreye yayılmaması için bir beton havuz inşa edilmesi gerekmektedir. LNG kaçağını önlemek amacıyla ayrıca su rogar'ı yapılarak bu rogar da su donacağından tıkaç vazifesi görerek çevreye yayılma önlenecektir.

Olay yeri tırın bulunduğu yeri teknik olarak incelediğimizde; Tırın bulunduğu yer olan rampa da yaptığımız ölçümlerde tırın ön tekerleklerinin yere basan yüzeyi ile tank üst noktası arasındaki mesafe 3,30 m'dir . Tırın çekicisine ait arka tekerleğinin bastığı yüzey ile çamaşırhane girişi üst kot yüksekliği 4.40 m'dir. Çamaşırhane tavan girişi yüksekliği ile Tır tankinin üst seviyesi arasındaki fark (4.40 m-3,30 m = 1,10 m) 1.10 metredir.

Şekil 2.Tırın kaza sonrası görünüşü

Tankere ait arka kısımda mevcut bulunan tahliye boru ağzı çamaşırhane giriş üst seviyesinden aşağıda kalmaktadır(Şekil 4).

Şekil 4. Tankerin tahliye atış ağzı (Kaza sonrası durumu)

Tanık Z nin verdiği ifade kısaca “Tanker şoförü ön tarafında bağlı olan çekicinin içinde uyuyordu, uyandırdım., Basıncın 5 bar olduğunu söyledim, kendisi bana basınç 6,5 bara ulaşınca otomatik olarak tahliye ventili kendiliğinden açılır, herhangi bir tehlike yok dedi. İlerleyen saatlerde tekrarlı kontrollerimde gaz basıncının 5,5 bar’a ulaştığını gördüm. Şoför tırın içinde yine uyukluyordu, kendisini yine uyandırdım O da bana 6.5 bar da kendisi otomatik tahliye atar sen merak etme, daha sonradan Tankın seviyesi 6,5 bara ulaşmıştı. Tankerin arka kısmındaki tahliye borusundan sıvı şeklinde aşağıya damlama oluyordu.” şeklinde ifadesi mevcuttur.

Bu durumda tankın duruş pozisyonu yanlış olduğundan tankın içindeki gaz basıncının artması nedeniyle standart olarak tank kendisini koruyabilmek için 6.1 bar açma basıncında tahliyeyi açarak tankerin arkasında bulunan tahliye borusundan sıvının attığı, tanık ifadesi ile tarafımızın da olay yerindeki incelemelerimiz sonunda uyduğu görülmektedir.

Tırın park ettiği rampa girişinde bulunan -4,40 m kotu bodrum kat devamındaki çamaşırhane, Soğuk hava depoları ile mutfak hazırlık mahalleri yanından tekrar bir rampa ile 0,00 metre kotuna çıkan bir araç geçiş güzergahı bulunmakta olup bu güzergah araç ve hava geçiş koridoru şeklinde çalışmaktadır.

Tehlikeli madde bulunan Lng tankerinin teknik özellikleri

Otel kazan dairesi (rampa altı) girişinde bulunan LNG tırın hacminin 45.6 m³ semi tip treyler olduğu, Teknik özellikleri ise aşağıda tablo 2’de belirtildiği gibidir.

İÇ TANK	DIŞ TANK
Çalışma Basıncı: 6 Bar	- 1 Bar
Dizayn Basıncı: 7 bar	-----
Hidro statik test basıncı: 10.1 bar	2 Bar
Dizayn sıcaklığı: +20/-196 ° C	- 20/ + 50 ° C
Kapasite : 45.600 lt	28.890 lt
Emniyet açma basıncı:32/A-B	6.1 Bar
33/A-B	6.3 Bar
35	23.5 Bar
Minimum dolum sıcaklığı: - 165° C	----
Maksimum dolum ağırlığı: (%88): 16.900 kg	(%95) 18.200 kg

Boş ağırlık :16.450 kg
2. Semi
(tır) teknik özellikleri

İzolasyon: Vakum ile ısı
izolasyonu yapılmıştır.

Tablo
traylerin

Tır'ın dolum hattı, Basınçlandırma hattı, Kullanma hattı, Emniyet hattı ve ekipmanları,
Gösterge (Seviye /Basınç)Hattı,Vakum bağlantılarından oluşmaktadır
Kaza Sonrası Olay Yeri Teknik İnceleme Fotoğrafları

Şekil 5,6 .Otel katından Tırın Rampadaki duruş pozisyonu (LNG patlama sonrası durum)

Şekil 7,8. Tır tankının yanmış durumu ve seyyar yapılan buharlaştırıcı

Şekil 9,10.Buharlaştırıcı ve Tırın arka cephe görünüşü,

Şekil 11,12.Tahliye hortumu, ve Yanmış cep telefonu tır yanında bulunmuştur.

Şekil.13,14.Teknik ofis Elektrik panosu durumu,Asma tavan üstü hasarlı betonarme yapı

Şekil 15,16.Hidrofor depoları havalandırma pencere durumu, Rampa devamı koridoru

Şekil 17,18. Tır Tankerine yakın otel bina betonarme durumu

Şekil 19,20.Havalandırma tesisatı, asma tavan durumu ile otel bina giriş'in durumu

Şekil 21,22.Otele ait balkon kapıları ile pencerelerin patlama sonrası durumu

SONUÇ VE TARTIŞMA

Tır'dan likit atan tahliye borusunun bina giriş kotundan 1.10 metre aşağıda bulunması ve tırın hidrofor giriş kapısını uzaklığının 1.50 metre yaklaşmış olması sebebiyle LNG gaz haline dönerken havanın sirkülasyon yönüne doğru, Hidrofor depoları ile çamaşırhane girişi kapısı aralıklarından girerek tüm otel mahalleri LNG nin dolduğu tarafımızdan tespit edilmiştir.Otel İçerisinde çalışan personelin gaza kokulandırma (THT tetra hidrotiofen) verilmemesinden dolayı, içeri giren LNG gazını personel hissetmemişlerdir.Eğer LNG gazına kokulandırma yapılsaydı, kokuyu hissettikleri anda personel acil olarak oteli boşalta bilirlerdi .

Yukarıda detaylı olarak açıkladığımız bilgiler ışığı altında kusur derecelendirilmesi bu olay için ; 1- İşi alan firmada çalışan Mak. Yük. XX, Bu kazanın oluşumunda Birinci derecede ASLİ kusurlu olduğuna; 2- İşi alan firmada çalışan Elektrik Teknisyeni XXX Bu kazanın oluşumunda TALİ Kusurlu olduğuna; 3- İşi alan firmada şoför olarak çalışan Y TALİ Kusurlu olduğuna; 4- Otel Teknik Müdürü X bu kazanın oluşumunda ASLİ KUSURLU olduğuna, 5- Bir firma tarafından yapılan LNG Tankerin bu kazanın oluşumunda KUSURSUZ olduğu görüş ne kanaati verilerek bir kusur dağılımına gidilmiştir.

Olay yerinde bulunan Tır tankerine ait tüm emniyet donanımlarının işlevlerini yerine getirdiği tespit edilmiş olup, Tır'ın teknik olarak bir kusurunun olmadığı da ortaya çıkmıştır. Bu tip kaza olaylarında kusur dağılımı hem savcılık hem de mahkeme aşamasında istenmektedir Özellikle kusur dağılımlarında her olayın uzman kişiler tarafından tüm yönleriyle incelendikten sonra ilgili kanun maddesinin hangi maddesine şüpheli uymamış ise her bir kanun maddesi bir kusur olarak değerlendirilmeli %100 (Yüzde yüz) üzerinden verilmelidir. (HUMK . Hukuk Usulu Kanunu). Ancak yeni değişen TCK'na göre kusur derecelendirilmesi, Asli veya tali kusur olarak bilirkişiler tarafından değerlendirilmesi istenmektedir. Bu durumda ASLİ kusur, yani bir olayda (1.dereceden – aktif) kazaya etki eden etken kişi, veya madde nitelendirilmesi gerekeceği düşünülmelidir. Tali kusur olayında (2.dereceden) ise kaza olayına pasif olarak katılanların değerlendirilmesi ve kusur dağılımlarının bu şekilde yapılması gerekmektedir. Kusur dağılımında özellikle teknik incelemelerde kazaya etki eden etmenlerin hukuki maddesi araştırıldıktan sonra kusurun derecelendirilmesi ve kanun maddesinin hangisine aykırı olduğunda raporlar hazırlanırken belirtilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] AŞÇIOĞLU Çetin, (2008) “Trafik kazalarından doğan Hukuk ve Ceza Sorumlulukları”Ankara ,2008, Bölüm 3.
- [2]. KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz “Haksız Eylem Kusuru” Yayınlanmış Doçentlik Tezi, AÜHF sh 80 vd
- [3] http://www.akdogalgaz.com/lng_ikmal.html (Erişim tarihi 16.04.2009)
- [4] YURTMAN, S. (2007), “Sanayide LNG Uygulamaları”, Uluslararası Doğalgaz Kongresi ve Sergisi 2007,Ankara, 2007/427E, S.347-360.
- [5] YAZICI, Z. (2007), “Tehlikeli maddelerin taşınması depolanması ve risk analizi”, Afet Yangın Güvenlik Sempozyum Bildirileri, 2007, Bursa s.159-161.
- [6] İpragaz “ LNG Bilgilendirme semineri” 15/04/2006 Yarımca, KOCAELİ
- [7] DİKMEN, H.,1993, “Marmara Ereğlisi LNG İthal Santrali”, Doğalgaz Dergisi, Aralık 29

- [8] HAY, E. N. 1986. Guide to New Natural Gas Utilization Technologies, The Fairmont Pres. Inc., USA.

SİMVASTATİN VE AMLODİPİN’İN BAZI HEMATOLOJİK PARAMETRELER VE AORTA ÜZERİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI

EFFECTS OF SİMVASTATİN AND AMLODİPİN ON SOME HEMATOLOGİCAL PARAMETERS AND AORTA

Cennet RAĞBETLİ¹

**Murat Çetin RAĞBETLİ²
Nureddin CENGİZ⁴**

Ender ERDOĞAN³

ABSTRACT

In this study hematological effects of simvastatin and amlodipin commonly used in developed societies were investigated. Side effects were determined by hematological, macroscopic and histopathological analyses by giving these drugs to rats for six months single and in combination. A total of 48 rats were divided into 4 experimental groups (each containing 12) and fed for six months. Groups are Control, Simvastatin 10 mg/kg, Amlodipin 10 mg/kg and Simvastatin 10 mg/kg+Amlodipin 10 mg/kg. Control group was given only feed and water. Other groups were treated with drugs by orally with doses above and fed with basal diet and water. Blood samples (total blood cell) were taken from animals on third and sixth months of the treatment and blood hematological analyses were performed. Paralel results were obtained in hematological analyses (Hb; hemoglobin, Ht; hematocrit counts, MCHC; mean corpuscular hemoglobin consantration, RBC; red blood cell, WBC; white blood cell counts, MCV; mean corpuscular volume, MCH; mean corpuscular hemoglobin, Thromb; trombocyt counts and LY; lymphocyt) between 3rd and 6th months of the experiment compared to control, Hb, Ht, and MCHC values were observed higher than control, while RBC, WBC, MCV, MCH, Thromb and LY values were decreased in drugs treated groups (Simvastatin, Amlodipin, Simvastatin plus Amlodipin). As a result, the uses of simvastatin and amlodipin (single and in combination) caused significant hematological changes and degeneration in hemapoetik organs in rats given drugs for six months. At the end of the treatment eight animals were killed for makroskobik and histopathological analyses and aorta samples were analysed microscobically. However, especially, simvastatin can cause antiinflamatuar effects and prevent intimal thickening in aorta samples, but in our study there is no microscobic and histopathologic findings.

As a result, the uses of simvastatin and amlodipin (single and in combination) caused significant hematological changes in rats given drugs for six months and hematological analyses should be repeated at spesific intervals.

¹ Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Van, TÜRKİYE

² Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Van, TÜRKİYE

³ Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tıp Fakültesi Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı Van, TÜRKİYE

⁴ Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tıp Fakültesi Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı Van, TÜRKİYE

Key Words: Simvastatin, Amlodipin, Rat, Hematologic, Side effect.

ÖZET

Bu çalışmada, modern toplumlarda sık olarak karşılaşılan hastalıklardan olan hiperlipidemi ve hipertansiyon durumlarında tercih edilen simvastatinin ve amlodipinin hematolojik parametreler ve aort üzerine etkileri araştırıldı. Ratlara altı ay süreyle bu ilaçların verilmesiyle ortaya çıkan toksik etkiler, hematolojik açıdan ve primer hedef organ olan aortanın histopatolojik analizleri ile belirlenmeye çalışıldı. Toplam 48 hayvan; her grupta 12 hayvan olacak şekilde dört deneme grubuna ayrılarak altı ay süreyle beslendi. Gruplar; Kontrol, Simvastatin (10 mg/kg), Amlodipin (10 mg/kg), Simvastatin+Amlodipin (Simvastatin 10 mg/kg +Amlodipin 10 mg/kg) olarak belirlendi. Kontrol grubuna sadece yem ve su, diğer gruplara yem ve suya ilave olarak belirtilen dozlarda ilaçlar oral yolla verildi. Denemenin başında, üçüncü ayda ve deneme sonun olan altıncı ayda her gruptan kan örnekleri alınarak hematolojik analizler (RBC; alyuvar sayısı, WBC; akyuvar sayısı, Hb; hemoglobin, Ht; hematokrit, MCHC; ortalama eritrosit hemoglobin konsantrasyonu, Tromb; trombosit sayısı, MCV; ortalama eritrosit hacmi, MCH; ortalama hemoglobin konsantrasyonu ve LY; lenfosit) gerçekleştirildi. Deneme sonunda her gruptan 8 hayvana otopsi uygulanarak aort makroskobik ve histopatolojik olarak incelendi. Hematolojik analizlerde üçüncü ve altıncı ayda yapılan ölçümler arasında paralel değerler elde edildi. Kontrolle karşılaşıldığında ilaç uygulanan tüm gruplarda (Simvastatin, Amlodipin, Simvastatin +Amlodipin) RBC, WBC, Hb, Ht, MCHC, Tromb. düzeylerinde artış görülürken, MCV, MCH ve LY düzeylerinde ise anlamlı düşüş gözlemlendi. Aorta örneklerinin makroskobik ve mikroskobik incelenmesi sonucunda ilaç uygulanan tüm gruplarla kontrol grubu arasında her hangi bir farklılık bulunmadı. Simvastatin ve amlodipinin yalnız ve kombine olarak ratlara altı ay süreyle verilmesi anlamlı hematolojik değişiklikler yapabilmesi ve bu ilaçların uzun süreli kullanım gerektirmeleri nedeniyle, klinik çalışmalarla da desteklenmesi gerektiği sonucuna varıldı.

Anahtar kelimeler: Simvastatin, Amlodipin, Hematolojik, Rat, Yan etki.

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler ve sanayileşme, insanların refah düzeyini ve yaşam standardını yükseltmekle birlikte fiziksel aktivasyonunu önemli oranda kısıtlamış, artan refah düzeyine paralel olarak hayvansal ürün tüketiminin artması ile de başta hiperlipidemi ve hipertansiyon olmak üzere kalp-damar problemlerinde yaşla orantılı önemli artışlar görülmüştür. Bu problemlerin çözümüne yönelik çalışmalar sonucunda etkili ilaçlar bulunmuş ve insanların kullanımına sunulmuş olduğundan yan etkilerin bilinmesi gerekmektedir (1).

Hipolipidemik ilaçların özellikle hiperlipidemisinin düşürülmesi ve hiperlipidemisinin sebep olabileceği aterosklerozun ve Koroner Kalp Hastalığı (KKH)'nın önlenmesindeki önemi bilinmektedir. Uzun süreli kullanımı tedaviyi masraflı kılsa da, özellikle 60 yaş üstünde ilaçla tedaviye öncelik verilmelidir. Simvastatin diğer hipolipidemik ilaçlara göre yan etkisinin az olması ve uyum sorununa yol açmaması nedeniyle oldukça fazla tercih edilmektedir (2-4).

Antihipertansif ilaçlar, gerek primer gerekse sekonder nedenlerle yükselmiş olan tansiyonun normal değerlere indirilmesi amacıyla kullanılan ilaçlardır. En sık kullanılan grup gerek kalp gerekse damar düz kas hücrelerinde bulunan iyon kanallarında kalsiyum girişini azaltan (kalsiyum antagonisti, kalsiyum kanal blokörü) ilaçlardır. Bu grupta yer alan Amlodipin vazoselektif (damar düz kaslarına gösterdiği ilgi) özelliği sayesinde son yıllarda en çok tercih edilen bir konumuna gelmiştir. Bu özelliği sayesinde diğer antihipertansif ilaçların gösterdiği yan etkileri göstermediği ileri sürülmektedir(5)

İnsanlarda hiperlipidemi ve hipertansiyonun birlikte buldukları durumlarda antilipidemik ve antihipertansif ilaçlar uygun kombinasyonlar halinde kullanılmaktadır. Gerek antihipertansif gerekse hipolipidemik ilaçlar uzun süreli, bazen ömür boyu kullanım gerektiren ilaçlardır. Bu yüzden bu tür ilaçların yan etkilerinin ve muhtemel kronik toksik etkilerinin (6-8) çok iyi bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Ancak simvastatin ve amlodipinin hematolojik parametreler üzerine olan kronik toksik etkilerine dair veriler yetersizdir (9-13). Bu çalışma ile, simvastatin ve amlodipin yalnız ve kombine olarak altı ay süreyle ratlara uygulanarak ortaya çıkabilecek kronik toksik etkileri; tam kan örnekleri hematolojik parametreleri açısından ve aort üzerine etkisi histopatolojik olarak incelendi.

MATERYAL ve METOD

Deneyisel çalışma Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik kurulunun 17.06.2003 tarih, 2003/0310 sayılı ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Neuroscience Araştırma Biriminin 18.10.2003 tarih 2002/15 sayılı izinleri ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Neuroscience Birimi laboratuvarında gerçekleştirildi.

Bu çalışmada her biri 12 rattan oluşan dört farklı grup oluşturuldu: Birinci Grup (Kontrol grubu=12 adet): Bu hayvanlara altı ay boyunca normal yem ve su verildi, hiç bir uygulama yapılmadı. İkinci Grup (Simvastatin grubu=12 adet): Bu hayvanlara altı ay boyunca her gün 10 mg/kg dozunda oral yolla simvastatin verildi(6). Üçüncü Grup (Amlodipin grubu=12 adet): Bu hayvanlara altı ay boyunca her gün 10 mg/kg dozunda oral yolla amlodipin verildi(4, 7, 14). Dördüncü Grup (Simvastatin + Amlodipin grubu=12 adet): Bu hayvanlara altı ay boyunca her gün 10 mg/kg simvastatin ve 10 mg/kg amlodipin oral yolla verildi (9). Ağırlıkları 190-245 gr ve 12 haftalık 48 adet Sprague-Dawley ırkı erkek ratlar denemenin üç gün öncesinde tartılarak her grup için özel tasarlanan kafeslerine alındılar. Oda koşullarında (22±2°C) barındırılan ratlara şehir şebeke suyu ve Van yem Sanayii'nin ürettiği standart peletler altı ay süreyle verildi. İlaçlar içme suyu içinde verileceği için her ratın içme suyu ihtiyacı belirlendikten sonra hesaplanan ilaç miktarı içme suyuna karıştırıldı. Deneme için ilaçlar Simvastatin (Lipovas) isimli ilaç İlsan İlaç ve Ham Madde San. AŞ. (Gebze/Kocaeli) firmasından, Amlodipin (Amlokard) isimli ilaç Sanovel firmasından (İstanbul) sağlandı.

Hayvanların tümünden çalışmanın öncesinde, üçüncü ayında ve çalışma sonunda hafif eter anestezisi yapıldıktan sonra direkt kalbe girilerek beşer ml kan alındı ve hematolojik parametreler (RBC; alyuvar sayısı, WBC; akyuvar sayısı, Hb; hemoglobin, Ht; hematokrit, MCHC; ortalama eritrosit hemoglobin konsantrasyonu, Tromb; trombosit sayısı, MCV; ortalama eritrosit hacmi, MCH; ortalama hemoglobin konsantrasyonu ve LY; lenfosit) Coulter cihazı (Stks, USA) ile belirlendi.

Çalışma sonunda her gruptan en az sekiz hayvana otopsi yapıldı. Otopside aort dokusundan alınan doku örnekleri histopatolojik incelemeler için %10'luk tamponlu formalinde tespit edildi. Daha sonra hazırlanan parafin bloklardan beş mikron kalınlığında kesitler alınarak Hematoksilen Eozin (HE) yöntemine göre boyandı. Gerekli görülenler ayrıca Gieson, Masson Trikrom yöntemlerine göre boyanarak tüm preparatlar ışık mikroskopunda incelendi. Gerekli görülenlerin histopatolojik HE boyası ile orjinal büyütme (×63 büyütmede) fotoğrafları çekildi.

Tüm gruplara ait ortalama, standart sapma, standart hata ve standart hata ortalaması belirlendi. $p<0.05$ değeri anlamlı kabul edildi. Aynı grubun kendi içindeki değişimleri (sıfırncı, üçüncü ve altıncı aydaki verileri) tekrarlayan ölçümlerde varyans analizi ve bunu takiben Student's-t Paired testi ile analiz edildi. Varyans analizi sonucu $p<0.05$ çıkan tüm parametreler için önemliliğin hangi çalışma grupları tarafından oluştuğunu anlamak için de Duncan's multiple range test'e göre harflendirme yapıldı.

BULGULAR

Denemenin üçüncü ve altıncı ayında yapılan hematolojik analizlerde ilaç uygulanan tüm gruplarda kontrole göre RBC, WBC, Hb, Ht ve MCHC, Tromb düzeylerinde artış, MCV, MCH ve LY düzeylerinde anlamlı azalma gözlemlendi. Ayrıntılar tablo 1' de verilmiştir.

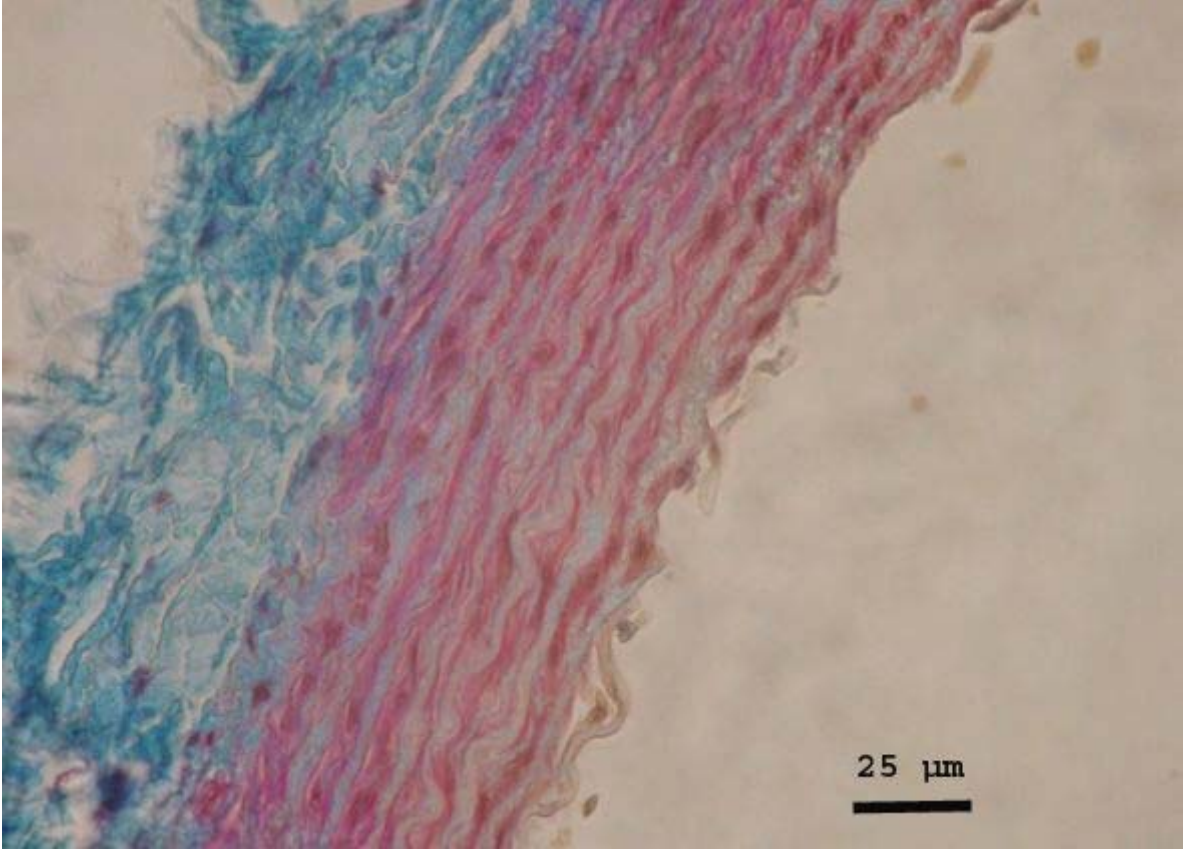
Tablo 1: Çalışma Gruplarımıza Göre Elde Ettiğimiz Hematolojik Parametreler

Parametreler	Aylar	Kontrol n=12	Simvastatin n=12	Amlodipin n=12	Simvastatin+ Amlodipin n=12
RBC ($10^6/\text{mm}^3$)	3.ay	7.28±0.24b	8.39±0.08a	8.81±0.09a	8.92±0.09a
	*6.ay	8.05±0.22	8.64±0.09	8.75±0.13	8.55±0.18
WBC ($10^3/\text{mm}^3$)	3.ay	6.48±0.82 b	12.21±1.12 a	13.51±0.73 a	12.06±0.89 a
	***6.ay	5.93±1.07 b	9.53±1.18 a	9.44±0.85 a	8.84±0.49 a
Hb (g/dl)	3.ay	13.88±0.55 b	15.70±0.12 a	15.78±0.20 a	16.10±0.24 a
	6.ay	15.70±0.35	15.64±0.30	15.67±0.19	15.50±0.32
Ht (%)	3.ay	40.58±1.01 b	42.85±0.40 a	43.58±0.42 a	44.10±0.50 a
	* 6.ay	44.29±1.04	44.83±0.54	43.90±0.57	43.35±1.00
MCV (μ^3)	3.ay	55.82±0.81 a	51.08±0.22 b	49.50±0.20 c	49.38±0.06 c
	6.ay	55.11±0.76 a	51.82±0.16 b	50.17±0.38 c	50.65±0.26 bc
MCH (pg)	3.ay	19.08±0.45 a	18.73±0.07 a	17.86±0.07 b	18.00±0.09 b
	6.ay	19.59±0.40 a	18.08±0.27 b	17.92±0.15 b	18.13±0.10 b
MCHC (%)	3.ay	34.14±0.60 b	36.65±0.19 a	36.13±0.13 a	36.46±0.18 a
	6.ay	35.53±0.21	34.93±0.57	35.70±0.24	35.81±0.21
Tromb. ($10^3/\text{mm}^3$)	3.ay	798.40±63.92 b	819.33±30.41 b	910.16±39.86 ab	961.33±22.38 a
	** 6.ay	750.20±43.32	721.90±67.28	773.80±66.25	817.63±31.56
LY(len.) (%)	3.ay	82.12±2.57 a	69.05±1.76 b	65.50±1.47 b	69.25±2.61 b
	6.ay	79.77±1.46 a	76.68±1.42 ab	70.43±1.55 c	70.92±2.99 bc

1- * : $p<0.05$; ** : $p<0.01$ ***: $p<0.001$, kontrol hariç her uygulama grubunun üçüncü ve altıncı ay değerlerinin karşılaştırılmasıdır (paired samples T test).

2- Duncan's multiple range teste göre aynı satırda farklı harf taşıyan gruplar arasındaki fark önemlidir ($p<0.05$). a: $p<0.05$; b: $p<0.01$; c: $p<0.001$ olup her değer 3. ve 6. aylar arası karşılaştırılmasıdır.

Histopatolojik incelemede tüm gruplardan rastgele seçilen sekiz hayvana otopsi uygulandı. Hayvanların aort örneklerinde gerek makroskopik olarak gerekse ışık mikroskopu ile yapılan incelemede belirgin bir patolojik bozukluk gözlenmedi (Resim). Ayrıca kontrol grubu ile ilaç uygulamalarının yapıldığı gruplar arasında da önemli bir fark tespit edilmedi.

Resim1: Aorta duvar yapısı normal histolojik katmanları ile, t. adventisya mavi kollagen lifleri, t. media kırmızı renkte kas lifleri ve arada gri renkte elastik lamelleir belirgin en içte ise endotel sarımsı renkte izlenmektedir. Boya: Masson trikrom, büyüme: x63.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Ratlara altı ay süreyle simvastatin ve amlodipin tek tek ve kombine verilmesi sonucunda yapılan hematolojik analizlerde üçüncü ve altıncı ayda yapılan ölçümler arasında paralel değerler elde edilmiştir. Kontrolle karşılaştırıldığında ilaç uygulanan tüm gruplarda (Simvastatin, Amlodipin, Simvastatin +Amlodipin) RBC, WBC, Hb, Ht, MCHC, Tromb. düzeylerinde artış görülürken, MCV, MCH ve LY düzeylerinde ise anlamlı düşüş gözlemlendi. Aorta örneklerinin makroskopik ve mikroskopik incelenmesi sonucunda ilaç uygulanan tüm gruplarla kontrol grubu arasında herhangi bir farklılık bulunmadı.

Plazma lipid düzeyinin yükselmesi olayı hiperlipidemi olarak adlandırılır. Bu durum damarların intima tabakası altında lipid birikmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bir arter hastalığı olan ateroskleroza yol açması açısından çok önemlidir. Sanayileşmiş ülkelerde ateroskleroz çok yaygındır ve birçok kalp hastalığının oluşumu için en önemli risk faktörüdür (15, 16). Ateroskleroza önlemek veya azaltmak için kullanılan simvastatin diğer antilipidemik ilaçlarla kıyaslandığında kalsiyum antagonistleri, diüretik ve beta blokörlerin aksine kalp, beyin, böbrek kan akımını ve diğer organlardaki doku perfüzyonunu azaltmazlar. Karbonhidrat ve lipid metabolizmasına olumlu etkileri vardır. Sempatolitiklerden daha az aortostatik hipotansiyon yapmaları ve ekzersize toleransı azaltmamaları nedeniyle tercih edilirler.

Hipertansiyonluların kullandığı amlodipin ise yan etki olarak renal tubullerden sodyum atımını artırdığı, renal tubullerden sodyum geri emilimini önlemesiyle natriüretik ve diüretik özelliklerinin olduğu belirlendiğinden iatrojenik kökenli hipernatremi tedavisinde çok etkilidir (17). Yan etki olarak baş ağrısı, yüzde kızarma, baş dönmesi, ayak bileği ödemi, yorgunluk gibi DHP (Dihidropridin) türevi ilaçların ortak yan etkilerini gösterirler (10). Amlodipin tedavisinin akut hepatiti indüklediğini (11), apoptosis oluşumunda da artma yapabildiğini (7), metabolik asidoz yapabildiğini, leukopeni, trombositopeni yapabildiğini ve platelet agregasyonunu önlediğini (18) ve Metabolik asidoz yapabildiğini belirten yayınlar da mevcuttur.

İnsanlarda hiperlipidemi ve hipertansiyonun birlikte olduğu durumlarda antilipidemik ve antihipertansif ilaçlar uygun kombinasyonlar şeklinde kullanılmaktadır. Klinik olarak en sık kullanılan kombinasyonlar simvastatin, verapamil, enalapril (12, 19, 20), diltiazem (20, 21), irbesartan (22) ve ramipril (23) olup, bu kombinasyonlardan istenilen ölçüde verimli sonuçlar elde edilse de toksikolojik açıdan bakıldığında CYP3 A₄ enzimini inhibe etmeleri nedeniyle simvastatine bağlı toksik etkiler (rhabdomyoliz, hepatitis, akut renal yetmezlik) rapor edilmiştir. Simvastatin ve amlodipin kombinasyonlarının uzun süreli kullanımlarının hematolojik tabloda oluşturduğu değişimlere dair yeterince çalışma olmaması bizi bu çalışmayı yapmaya kanalize etti. Simvastatin ve amlodipin antiaterojenik ve angiografik yararlı etkileri bildirilse de (8, 24, 25) kardiyak transplantlılarda rhabdomyoliz riski taşıdığı için bu grup hastalarda dikkat edilmesi gerekmektedir (18). Özellikle bu ilaçların kronik kullanım gerektirdiklerinden kronik toksik etkilerinin üzerinde özellikle durulması gerekmektedir (2, 3). Bu doğrultuda çalışmamızı ratlarda kronik toksik etkilerin gözlenmesi için altı aylık bir sürece yayıldı ve klinik uygulamalarda 10 mg/kg'lık yüksek dozajı tercih edildi (4, 6, 7, 9, 14).

Tüm bu bilgiler doğrultusunda çalışmanın başlangıcında, üçüncü ayda ve altıncı ayda yapılan hematolojik analizlerde ilaç uygulanan tüm gruplarda kontrole göre RBC, WBC, Hb, Ht, MCHC ve Tromb. parametrelerinde istatistiksel olarak anlamlı artış, MCV, MHC ve LY düzeylerinde azalma gözlenmiştir. Ratlardaki hematolojik parametrelerdeki referans aralığının genişliğide gözönüne alındığında (26), hematolojik parametrelerdeki değişimler referans değerleri içinde bulunmasına rağmen istatistiksel önem arz etmektedir. WBC düzeyi artışı (27-30) yangısel reaksiyonlara bağlanabilir. Bu tür hayvanların ilaçlara

karşı gösterdikleri refleksin bir sonucu olarak gelişen hemokonsantrasyon veya dehidratasyon nedeniyle gelişen relatif polisitemiden kaynaklanabileceği düşünüldü (31). Özellikle bu ilaçların aort üzerine etkili olması sebebiyle aortta histopatolojik incelemelerde bulunuldu (32). Statin tedavisinin aterosklerotik lezyonları geriletmesine dair veriler olmasına rağmen (33), aterosklerotik olmayan aort duvarı yapısında herhangi bir değişim yapmadığını tespit ettik. Aortun histopatolojik incelemesinde kontrol grubu ile diğer gruplar arasında belirgin bir farklılık tespit edilmemesi ve yan etki gözlenmemesi, normotansif ve normolipidemik ratların kullanılmasına bağlanmıştır.

Sonuç olarak simvastatin ve amlodipin verilen ratlarda altı aylık izleme sonucunda hematolojik parametrelerdeki değişimlere rağmen, normotansif ve aterosklerotik olmayan aort yapısında yan etkisi histopatolojik olarak ortaya konamamıştır. Ama yine de bu ilaçların tek tek ve kombine olarak uzun süreli kullanımlarının takib edilmesi ve daha ileri tetkikler yapılarak konunun klinik çalışmalarla da desteklenmesi gerekmektedir.

Teşekkür: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığına'na 2002-TF No 'lu Projemize maddi desteklerinden ötürü teşekkürlerimizi sunuyoruz.

KAYNAKLAR

1. Ziversmit DB (1979) *Atherogenesis; a postprandial phenomon*, Cicalation; 60; 473-85.
2. Marz W, Wollschlager H, Klein G, Nei BA and Wehling M (1999) *Koroner kalp hastalığı bulunan bir hasta popülasyonunda simvastatin ile karşılaştırmalı olarak atorvastatin ile sağlanan düşük dansiteli lipoprotein kolesterol düşürücü tedavinin güvenilirliği (TARGET TANGİBLE Çalışması)*, The American Journal of Cardiology, 1999, July1, 84, 1-8
3. Isusi E, Aspichueta P, Liza M, Hernandez LM, Diaz C, Hernandez G and et all (2000) *Short and long term effects of atorvastatin, lovastatin and simvastatin on the cellular metabolism of cholesteryl esters and VLDL secretion in hepatocytes*, Atherosclerosis, 2000, 153, 283-294.
4. Karaca I, Akbulut M, İlkay E, Üstündağ B, Özbay Y ve Arslan N (1999) *Hiperlipidemik hastalarda simvastatinin etkinliği ve güvenilirliği*, T Klin Kardiyoloji 1999, 12, 100-103.
5. Kayaalp O (2000a) *Antihipertansif İlaçlar* In "Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji" Ed. by Hacettepe TAŞ Kitapçılık Ltd Şti, 1. cilt, 8. baskı 423-471
6. Çalışkan S, Çalışkan M, Kuralay F and Onvural B (2000) *Effects of simvastatin therapy on blood and tissue ATP levels and erythrocyte membrane lipid composition*, Res Exp Med(Berl), 2000, Feb, 199 (4), 189-194.
7. Sharifi AM and Schiffrin EL (1998) *Apoptosis in vaskulature of spontaneously hypertensive rats effect of an angiotensin converting emzyme inhibitor and a calcium channel antagonist*, American Journal of Hypertansion, 11, 1108-1116.
8. Sparrow CP, Burton CA, Hernandez M, Mundt S, Hassing H, Patel S and et all (2001) *Simvastatin has anti-inflammatory and antiatherosclerotic activities independent of plasma cholesterol lowering*, Arterioscler Thromb Vasc Biol, 21, 115-121.
9. Mital S, Magnuson A, Lake KE, Liao J, Forfia PR and Hintz TH (2000) *Simvastatin acts synergistically with ACE inhibitors or amlodipine to decrease oxygen consumption in rat hearts*, J Cardiovasc Pharmacol, 2000, Aug, 36 (2), 248-254.
10. Suzuki M, Yamanaka K, Nabata H and Tachibana M (1993) *Long term effects of amlodipine on organ damage, stroke and life span in stroke prone spontaneously hypertensive rats*, Eur J Pharmacol, Apr1, 228 (5-6), 269-274.

11. Khemissa-Akouz F, Ouguergouz F, Sulem P, Tkoub el M and Vaucher E (2002) *Amlodipine induced acute hepatitis*, Gastroenterol Clin Biol, Jun-Jul, 26 (6-7), 637-638.
12. Kanathur N, Mathai MG, Byrd RPJr, Fields CL and Roy TM (2001) *Simvastatin-diltiazem drug interaction safely resulting in rhabdomyolysis and hepatitis*, Tenn Med, 2001, Sep, 94 (9), 339-341.
13. Mehregan DR, Mehregan DA and Pakideh S (1998) *Chelitis due to treatment with simvastatin*, Cutis, 1998, Oct, 62 (4), 197-198.
14. Lantuejoul S, Brambilla E, Brambilla C and Devovassoux G (2002) *Statin-induced fibrotic nonspecific interstitial pneumonia*, Eur Respir J, 2002, Mar, 19 (3), 577-580.
15. Koşay S, Oktay Ş (1992) *Antihipertansif İlaçlar* In “Farmakoloji İlaç Uygulamalarında Temel Kavramlar” Ed by İsmet Dökmeci, Nobel Tıp Kitabevleri, 233-241, Çapa, İstanbul.
16. Kayaalp O (2000b) *Hipolipidemik İlaçlar* In “Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji” Ed. by Hacettepe TAŞ Kitapçılık Ltd Şti, 1. cilt, 8. baskı, 567-587, Ankara.
- 17-Malaterre HR, Kallee K and Daver LMH (1999) *Hyponatremia and amlodipine therapy*, Cardiovascular Drugs and Therapy, 1999, 13, 171-172.
18. Kusus M, Stopleton DD, Lertora JJ, Simon EE and Dreischbach AW (2000) *Rhabdomyolysis and acute renal failure in a cardiac transplant recipient due to multiple drug interactions*, Am J Med Sci, 2000, Dec, 320 (6), 394-397.
19. Teo KK, Burton JR, Buller CE, Plante S, Catellier D, Tymchak W and et all (2000) *Long-term effects of cholesterol lowering and angiotensin-converting enzyme inhibition on coronary atherosclerosis: The simvastatin/enalapril coronary atherosclerosis trial(SCAT)*, Circulation, Oct, 10, 102 (15), 1748-1754.
20. Azie NE, Broter DC, Becker PA, Jones DR and Hall SD (1998) *The interaction of diltiazem with lovastatin and pravastatin*, Clin Pharmacol Ther, 1998, Oct, 64 (4), 369-377.
21. Marumo H, Satah K, Yamamoto A, Kaneto S and Ichihara K (2001) *Simvastatin and atorvastatin enhance hypotensive effect of diltiazem in rats*, Yakugaku Zasshi , 2001, Oct, 121 (10), 761-764.
22. Marino MR, Vachharojani NN and Hadjilambris OW (2000) *İrbesartan does not affect the pharmacokinetics of simvastatin in healthy subjects*, J Clin Pharmacol, 2000, Aug, 40 (8), 875-879.
23. Meyer BH, Scholtz HE, Muller FO, Luus HG, Rey N, Seibert-Grafe M and et all (1994) *Lack of interaction between ramipril and simvastatin*, Eur J Clin Pharmacol, 1994, 47 (4), 373-375.
24. Marche P, Herembert T and Zhu DL (1997) *Pharmacologic treatment of aterosklerozis: beyond lipid lowering therapy*, Int. J. Cardiol, 1997, Dec 31, 62(2), 17-22.
25. Palinski W (2001) *New evidence for beneficial effects of statins unrelated to lipid lowering*, Arterioscler Thromb Vasc Biol, 2001, 21, 3-5.
26. Canadian Council on Animal Care, *Guide to the care and use of experimental animals, volume 1,86*
27. Nishimura T, Faul JL, Berry GJ, Vazsar LT, Qiu D, Pearl RG and et all (2002) *Simvastatin attermates smooth muscle neointimal proliferation on pulmoner hypertension in rats*, American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine, 2002, 166, 1403-1408.

28. Fetkovska N, Ulicna L and Jakubouska Z (1993) *Inhibition of trombocyte activity in atherogenesis and thrombogenesis using isrodipine and other calcium antagonists*, Vnitr Lek, 1993, Apr, 39 (4), 326-333.
29. Nebe B, Halehausen C, Rychly J and Urbozsek W (2002) *Impaired mechanisms of leukocyte adhesion in vitro by the calcium channel antagonist mibefradil*, Cardiovasculer Drugs and Therapy, 2002, 16, 183-193.
30. Pruefer D, Scalia R and Lefer AM (1999) *Simvastatin inhibits leukocyte-endothelial cell interactions and protects against inflammatory processes in normocholesterolemic rats*, Arterioscler Thromb Vasc Biol, Dec, 19 (12), 2894-2900.
31. Kürşat T *Veteriner Klinik Laboratuvar Teşhis, Eritrosit bozuklukları ve testleri*, 18
32. Chen Z, Fukutomi T, Zago AC, Ehlers R, Detmers PA, Wright SD and et all (2002) *Simvastatin reduced neointimal thickening in low density lipoprotein receptor deficient mice after experimental angioplasty without changing plasma lipids*, Circulation, 2002, Jul2, 106 (1), 20-23.
33. Özkan Y, Akbulut H, Koca SS, Gençer V, Dönder E (2007) *Hiperlipidemik Olgularda Azalmış Serum Adiponektin Düzeyi ve Atorvastatin Tedavisinin Etkisi*, 12 (2), 097-101.

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA SINAVSIZ GEÇİŞ ÖNCESİ VE SONRASI ÖĞRENCİ DERS BAŞARI DURUMLARININ İNCELENMESİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

**A COMPARATIVE STUDY ON STUDENTS' PERFORMANCE AT
VOCATIONAL SCHOOLS OF SOCIAL SCIENCES BEFORE AND AFTER
DIRECT ENTRANCE (WITHOUT EXAMINATIONS)**

Mehmet ALTINÖZ¹

Nejdet KANAT²

Demet ÇAKIROĞLU³

ABSTRACT

With scientific and technological progress spreading rapidly throughout the world, a global information society is taking shape. Globalization brings along a new international agenda focusing on development, and an information-based understanding of economics is headed for. The basic problem is competition and adaptation in a rapidly changing environment. With today's business demands focusing on skilled workforce, the most important factor in competition in recent years has been the building of an efficient and flexible workforce.

These developments underline the need for different approaches to the training of professional staff in Turkey that will produce the goods and services in an environment of international competition.

The result was the 'Project for Curricular Coherence and Continuity between Secondary and Tertiary Schools of Vocational and Technical Education', or the 'Direct Entrance Project'.

This project aims to raise the number of students in vocational schools, to raise the percentage of schooling in vocational and technical education and thus to catch up with developed countries, and to enable secondary school leavers to pursue advanced vocational and technical studies.

Despite these expectations, the Vocational and Technical Education Zone (VTEZ or METEB) practice and the restrictions on school preferences cause many problems in education. Curriculum development has so far presumed a homogeneous structure of students leaving vocational and technical secondary schools and directly entering higher

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, maltinoz@hacettepe.edu.tr

² Öğr. Gör., Hacettepe Üniversitesi, nejkan@hacettepe.edu.tr

³ Öğr. Gör., Hacettepe Üniversitesi, demet.cakiroglu@hacettepe.edu.tr

education, and ignored general school leavers. However, when the places are not all taken up, general school leavers are invited in, which breaks the intended homogeneity.

This decrease in curricular coherence is thought to affect students' performance. Vocational schools of social sciences have been chosen to study this effect.

Common departments in the sample of vocational schools of social sciences selected from among all schools in Turkey form the basis of this study. Performance variations in the six years before and after the 2002-2003 Academic Year, when the direct entrance practice began, are shown in charts and graphs with accompanying interpretations.

Key Words: vocational school, direct entrance, school performance.

ÖZET

Dünyada bilimsel ve teknolojik gelişmeler hızlı bir şekilde yayılmakta ve küresel hale gelen bir bilgi toplumu oluşmaktadır. Küreselleşme, kalkınmaya yönelik yeni bir uluslararası gündem ortaya çıkarmakta, bilgiyi esas alan bir ekonomi anlayışına doğru gidilmektedir. Temel sorun hızla değişen ortamda rekabet edebilme ve uyum sağlayabilme olmaktadır. Son yıllarda rekabet edebilmenin en önemli faktörü verimli ve esnek bir işgücünün yetiştirilebilmesi olup, günümüz iş ortamının talepleri, becerili iş gücüne yönelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu gelişmeler, Türkiye'de uluslararası rekabet koşullarına uyum sağlayabilecek mal ve hizmetlerin üretilmesinde görev alacak meslek elemanlarının yetiştirilmesinde bugüne kadar sürdürülen yaklaşımlara göre daha farklı uygulamalara ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Yapılan çalışmalar sonunda "Mesleki ve Teknik Orta ve Yükseköğretim Kurumları Arasında Program Bütünlüğünün ve Devamlılığın Sağlanması Projesi" veya diğer adıyla "Sınavsız Geçiş Projesi" uygulamaya konulmuştur.

Söz konusu proje; meslek yüksekokullarında okuyan öğrenci sayılarının artırılmasını ve dolayısıyla mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranının yükseltilmesini ve böylelikle gelişmiş ülkeler seviyesine yaklaştırılmasını öngörürken, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları mezunlarının kendi alanlarında ileri düzeyde meslek eğitimi almalarını amaçlamıştır.

Projeden beklentilere karşın; Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgesi (METEB) uygulaması ve tercih sistemine getirilen sınırlama, eğitimde bir çok soruna neden olmaktadır. Eğitim programları hazırlanırken mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş olacağı ve öğrencilerin homojen bir yapıda bulunacağı öngörülmüş, genel liselerden öğrenci gelmeyeceği hususu dikkate alınmıştır. Ancak, kontenjanların boş kalması sonucunda, genel liselerden de öğrenci gelmesi, öğrenci homojenliğini bozmuş bulunmaktadır.

Bu uygulamaların sonunda, eğitim programlarından kaynaklanan bütünlüğün azalmasının öğrenci başarısını etkiler duruma geldiği düşünülmektedir. Bu durumu incelemek üzere meslek yüksekokulları içerisinde sosyal bilimler meslek yüksekokulları seçilmiştir.

Türkiye’deki tüm sosyal bilimler meslek yüksekokulları içerisinde örneklem olarak seçilen ortak programlar incelemeye esas alınmıştır.

Söz konusu programlarda sınavsız geçişin başladığı 2002-2003 öğretim yılı öncesi ve sonrasındaki öğretim yıllarında öğrencilerin örgün ve ikinci öğretim ders başarı durumlarına göre değişiklikler şekil ve grafiklerle sunulmuş ve gerekli değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelime: Meslek yüksekokulu, sınavsız geçiş, ders başarısı.

1. GİRİŞ

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler hızlı bir şekilde yayılmakta ve küresel hale gelen bir bilgi toplumu oluşmaktadır. Küreselleşme, kalkınmaya yönelik yeni bir uluslararası gündem ortaya çıkarmakta, bilgiyi esas alan bir ekonomi anlayışına doğru gidilmektedir. Temel sorun hızla değişen ortamda rekabet edebilme ve uyum sağlayabilme olmaktadır.

Son yıllarda rekabet edebilmenin en önemli faktörü verimli ve esnek bir işgücünün yetiştirilebilmesi olup (YÖK, 2007), günümüz iş ortamının talepleri, becerili iş gücüne yönelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Becerili işgücü içerisindeki değişik faaliyetler tüm sektörler içinde yer almaktadır. Bu süreçte öne çıkan husus bilginin; işlenme, analiz edilme ve dağıtım biçimlerine yönelik oluşan değişiklikler olmaktadır.

Bu gelişmeler, iş yerlerinde daha fazla bilgiye ve geliştiriciliğe ihtiyaç duyulacağı anlamına gelmektedir. Rutin işler büyük ölçüde ortadan kalkarken, işler bilgi odaklı daha kapsamlı yönetim faaliyetleri biçimine dönüşmektedir. Bu ise, becerili iş gücünde sahip olması gereken mesleki gerekliliklerin arttığı, iş gücü taleplerine cevap vermesi açısından meslek eğitiminin tüm gereklerinin gözden geçirilmesini (Alkan vd. 2001) karşımıza getirmektedir.

2. SINAVSIZ GEÇİŞ PROJESİ

Türkiye’de uluslararası rekabet koşullarına uyum sağlayabilecek mal ve hizmetlerin üretilmesinde görev alacak meslek elemanlarının yetiştirilmesinde bugüne kadar sürdürülen yaklaşımlara göre daha farklı uygulamalara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır (Doğan vd. 1997).

Bunu sağlamak için 16. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlar doğrultusunda 8 yıllık ilköğretim üzerine mesleki ve teknik eğitim ağırlıklı bir eğitim sistemi oluşturulması planlanmıştır.

Yapılan çalışmalar sonunda “Mesleki ve Teknik Orta ve Yükseköğretim Kurumları Arasında Program Bütünlüğünün ve Devamlılığın Sağlanması Projesi” veya diğer adıyla “Sınavsız Geçiş Projesi” uygulamaya konulmuştur (YÖK, 2004).

Söz konusu proje; meslek yüksekokullarında okuyan öğrenci sayılarının arttırılmasını ve dolayısıyla mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranının yükseltilmesini ve böylelikle gelişmiş ülkeler seviyesine yaklaştırılmasını öngörürken, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları mezunlarının kendi alanlarında ileri düzeyde meslek eğitimi almalarını amaçlamıştır.

Projeden beklentilere karşın; Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgesi (METEB) uygulaması ve tercih sistemine getirilen sınırlama, eğitimde bir çok soruna neden olmaktadır. Eğitim programları hazırlanırken mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş olacağı ve öğrencilerin homojen bir yapıda bulunacağı öngörülmüş, genel liselerden öğrenci gelmeyeceği hususu dikkate alınmıştır. Ancak, kontenjanların boş kalması sonucunda, genel liselerden de öğrenci gelmesi, öğrenci homojenliğini bozmuş bulunmaktadır (YÖK, 2004).

3. YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Sınavsız geçiş projesi uygulamalarının sonunda, eğitim programlarından kaynaklanan bütünlüğün azalmasının öğrenci başarısını etkiler duruma geldiği düşünülmektedir. Öte yandan sınavsız geçiş döneminde öğrenci ders başarı durumunun, sınavsız geçiş öncesine göre azaldığı gözlemlenmektedir.

Söz konusu çalışmayla, sınavsız geçiş projesi sonrasında yaşanacak sürecin, öğrenci başarısını sağlayabilecek bir duruma taşınabilmesi için iş ve sanayi dünyasından temsilcilerle işbirliği içinde eğitim programlarının yeniden düzenlenmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Böylelikle mezun olacakların istihdam edilebilir bilgi ve becerilere sahip olmalarının sağlanması ve meslek yüksekokulu öğrencilerinin iş ve sanayi alanlarında uygulamalı eğitimin sağlanması (TÜSİAD, 2008) önem taşımaktadır.

3.2. Çalışmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Örnekleme

Çalışmanın kapsamını meslek yüksekokulları içerisinde sosyal bilimler meslek yüksekokulları oluşturmaktadır. Türkiye'deki tüm sosyal bilimler meslek yüksekokulları arasından örneklem olarak seçilen ortak programlar incelemeye esas alınmıştır.

Türkiye'de eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren 15 sosyal bilimler meslek yüksekokulu bulunmaktadır (ÖSYM, 2008). Sosyal bilimler meslek yüksekokullarının 12'sinde ortak olarak tekrarlanan üç program yer almaktadır. Söz konusu programlar; Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Muhasebe ve Turizm ve Otel İşletmeciliği programlarıdır.

Ortak programların yer aldığı sosyal bilimler meslek yüksekokullarının tamamına, sınavsız geçiş öncesi ve sonrası öğrenci ders başarı durumlarının istendiği soru kağıdı gönderilmiş, bu soru kağıtlarından 4'ü geri dönmüş ve bunlardan karşılaştırma yapmaya uygun olan 2'si çalışmada kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları; soru kağıdındaki başarı yüzdeleri, çalışmada ileri sürülen yorum, meslek yüksekokullarındaki ortak program örnekleme ve veri toplama aracıyla sınırlı bulunmaktadır.

3.3. Çalışmanın Hipotezleri

Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H1: Sınavsız geçiş projesi sonunda, eğitim programlarından kaynaklanan bütünlüğün azalması öğrenci başarısını etkiler duruma gelmiştir.

H2: Sınavsız geçiş döneminde öğrenci ders başarı durumu, sınavsız geçiş öncesine göre azalmıştır.

3.4. Veri Toplama Aracı

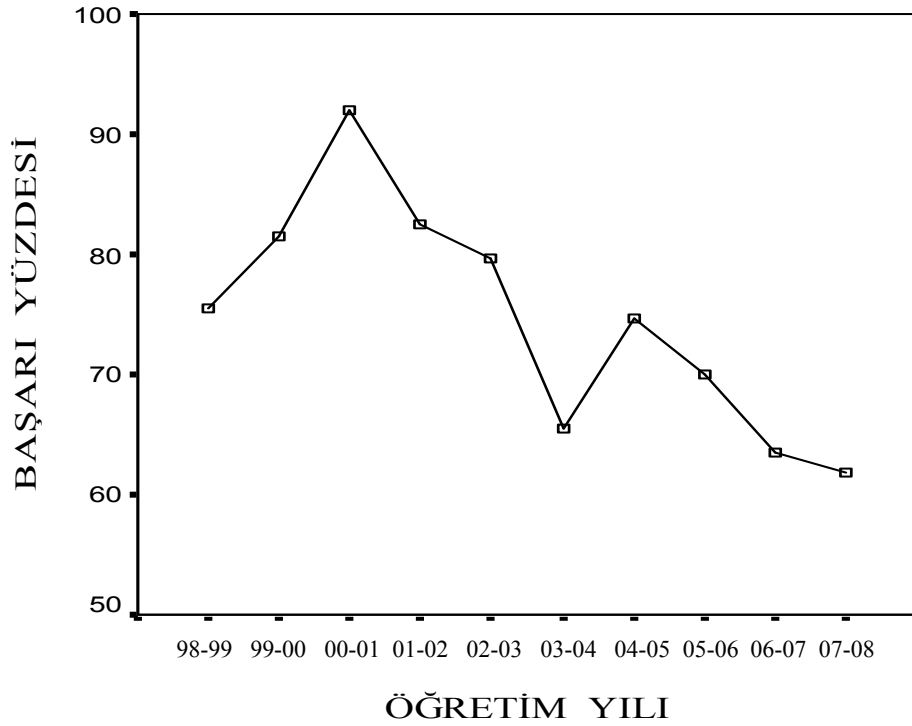
Çalışmada veri toplama aracı olarak “Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokullarının Bazı Programlarının Öğrenci Ders Başarı Yüzdeleri”nin öğrenilmesine yönelik tarafımızdan hazırlanan bir form kullanılmıştır.

4. DEĞERLENDİRME

Söz konusu programlarda sınavsız geçişin başladığı 2002-2003 öğretim yılı öncesi ve sonrasındaki öğretim yıllarında öğrencilerin örgün ve ikinci öğretimdeki ders başarı durumlarına göre değişiklikler ile tüm programların yer aldığı grafikler aşağıda sunulmuş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

4.1. Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı Örgün Öğretim

Büro yönetimi ve sekreterlik programı örgün öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı Şekil 1.’de gösterilmiştir.

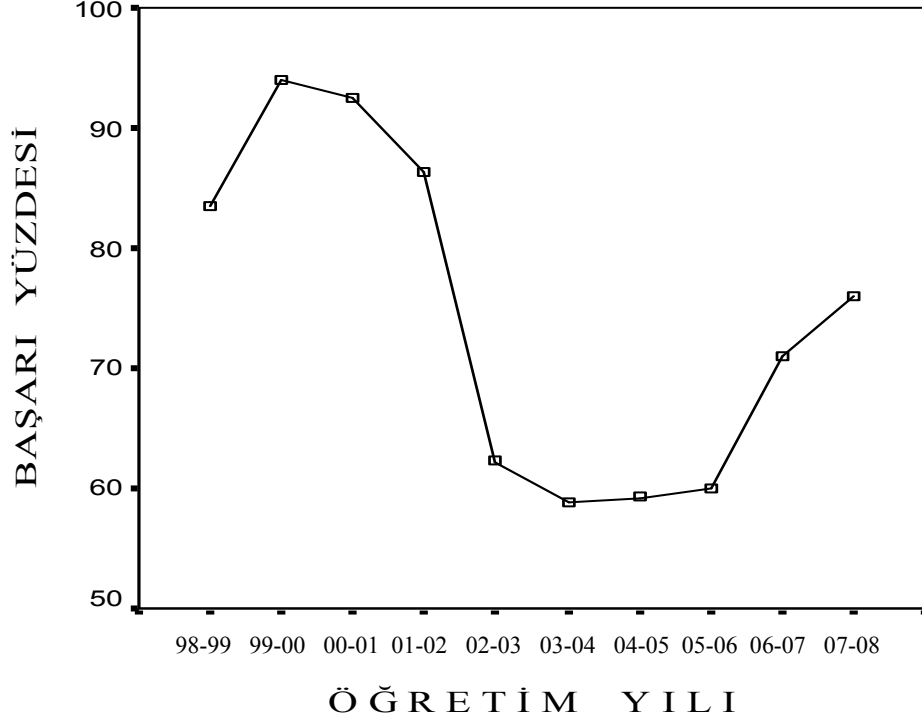

Şekil 1. Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı Örgün Öğretim Yıllara Göre Öğrenci Başarı Yüzdelerinin Dağılımı

Söz konusu programda sınavsız geçişin başladığı 2002-2003 öğretim yılı öncesi ve sonrasındaki öğretim yıllarında örgün öğretim öğrencilerinin ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılındaki ani düşüşünün daha sonra düzelme eğilimine girmesine karşın, öğrenci ders başarısının giderek azaldığı Şekil 1.’de görülmektedir.

4.2. Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı İkinci Öğretim

Büro yönetimi ve sekreterlik programı ikinci öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı Şekil 2.'de gösterilmiştir.

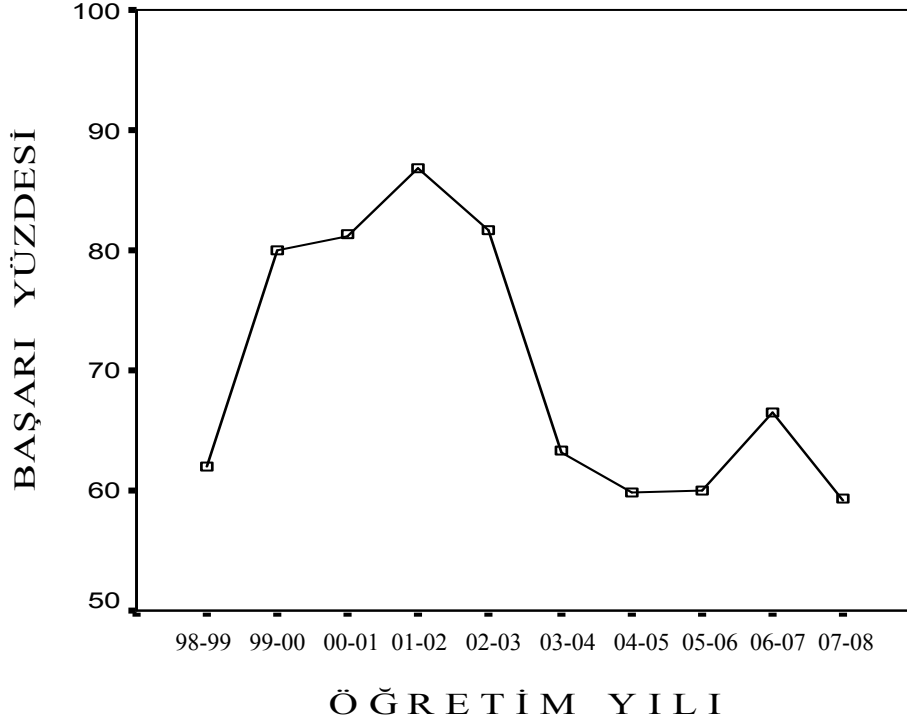

Şekil 2. Büro Yönetimi ve Sekreterlik Programı İkinci Öğretim Yıllara Göre Öğrenci Başarı Yüzdelerinin Dağılımı

Büro yönetimi ve sekreterlik programı ikinci öğretim öğrencilerinin ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılındaki hızlı düşüşünün, daha sonra düzelmeye eğilimine girdiği ve artışa geçtiği Şekil 2.'de izlenmektedir.

4.3. Muhasebe Programı Örgün Öğretim

Muhasebe programı örgün öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı Şekil 3.'de gösterilmiştir.

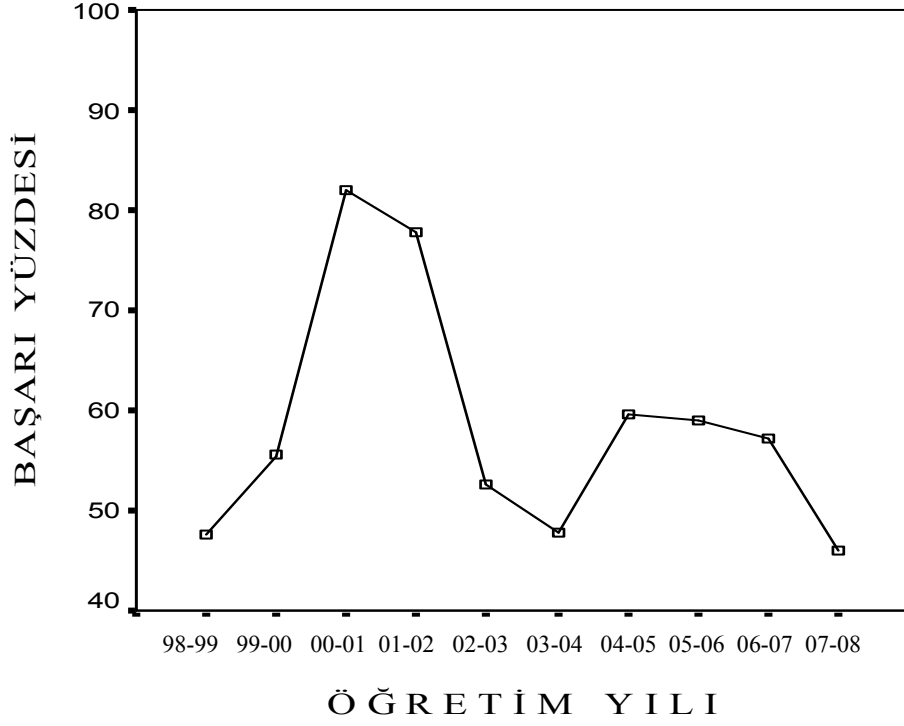

**Şekil 3. Muhasebe Programı Örgün Öğretim
Yıllara Göre Öğrenci Başarı Yüzdelerinin Dağılımı**

Muhasebe programının 2002-2003 öğretim yılı öncesi ve sonrasındaki öğretim yıllarında örgün öğretim öğrencilerinin ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılında ani olarak aşağıyı doğru kaydığı, daha sonra düzleme eğilimine girmesine rağmen, öğrenci ders başarısının yeniden azalışa geçtiği Şekil 3.'de görülmektedir.

4.4. Muhasebe Programı İkinci Öğretim

Muhasebe programı ikinci öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı Şekil 4.'de gösterilmiştir.

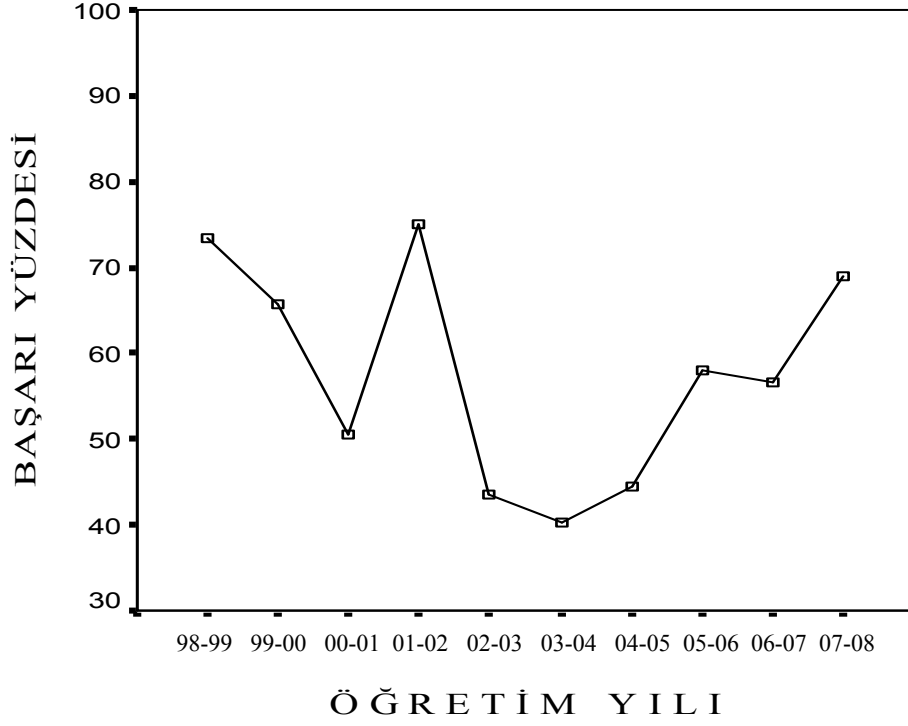

Şekil 4. Muhasebe Programı İkinci Öğretim Yıllara Göre Öğrenci Başarı Yüzdelerinin Dağılımı

Muhasebe programı ikinci öğretim öğrencilerinin ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılında ani olarak aşağıyı doğru indiği daha sonra yukarıya doğru bir iyileşme görülmesine karşın, öğrenci ders başarısının tekrar azalışa geçtiği Şekil 4.'de izlenmektedir.

4.5. Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı Örgün Öğretim

Turizm ve otel işletmeciliği programı örgün öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı Şekil 5.'de gösterilmiştir.

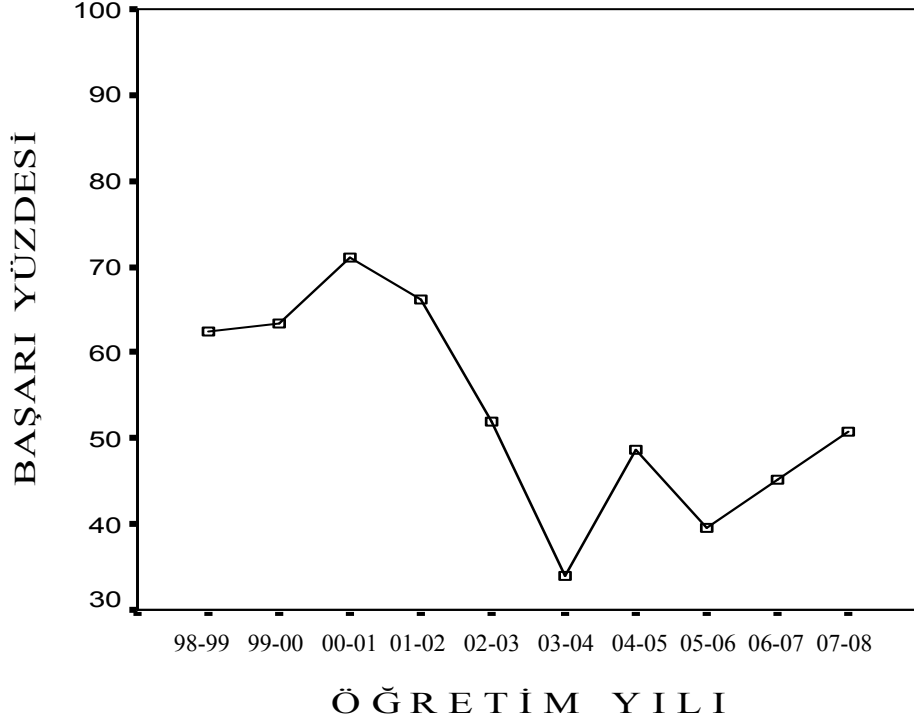

Şekil 5. Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı Örgün Öğretim Yıllara Göre Öğrenci Başarı Yüzdelerinin Dağılımı

Turizm ve otel işletmeciliği programının 2002-2003 öğretim yılı öncesi ve sonrasındaki öğretim yıllarında örgün öğretim öğrencilerinin ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılında hızlı bir biçimde aşağıyı doğru eğilim gösterdiği, daha sonra yukarı yönlü bir hareketin başladığı ve devam ettiği Şekil 5.'de görülmektedir.

4.6. Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı İkinci Öğretim

Turizm ve otel işletmeciliği programı ikinci öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı Şekil 6.'da gösterilmiştir.

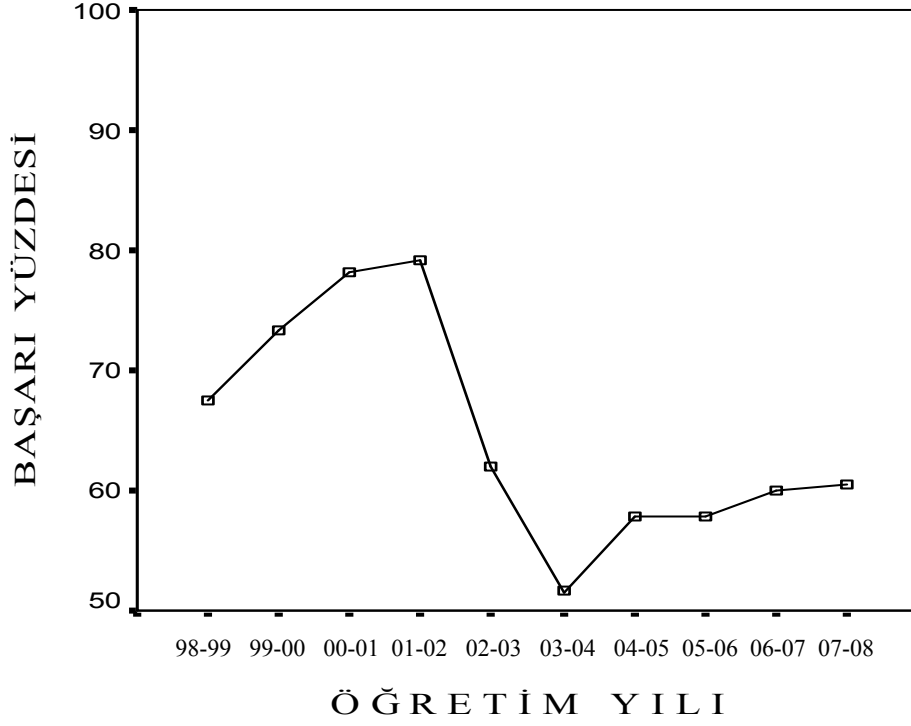
Şekil 6. Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı İkinci Öğretim Yıllara Göre Öğrenci Başarı Yüzdelerinin Dağılımı

Söz konusu programdaki ikinci öğretim öğrencilerinin ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılındaki ani düşüşü sonrasında, kırılarak ve karasız bir biçimde yukarı yönlü bir hareket oluşturduğu Şekil 6.'da izlenmektedir.

4.7. Tüm Programlar Örgün ve İkinci Öğretim

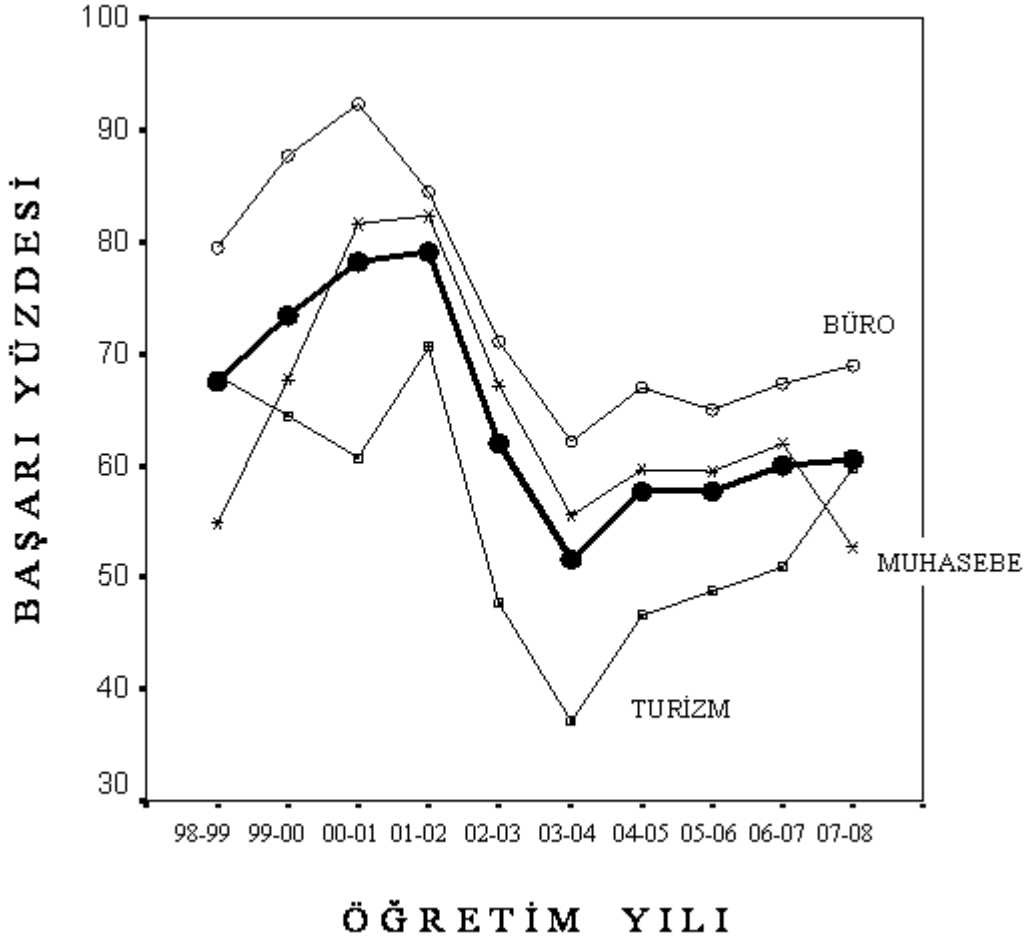
Büro yönetimi ve sekreterlik, muhasebe ve turizm ve otel işletmeciliği örgün ve ikinci öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı toplu olarak Şekil 7.'de ve program ölçeğindeki dağılımları ise Şekil 8.'de gösterilmiştir.

Şekil 7. Tüm Programlardaki Örgün ve İkinci Öğretim Öğrencilerinin Yıllara Göre Öğrenci Başarı Yüzdelerinin Toplu Dağılımı

Büro yönetimi ve sekreterlik, muhasebe ve turizm ve otel işletmeciliği örgün ve ikinci öğretim öğrencilerinin yıllara göre başarı yüzdelerinin dağılımı toplu olarak incelendiğinde 2002-2003 öğretim yılı öncesi ve sonrasındaki ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılında ani bir biçimde aşağıyı doğru eğilim gösterdiği, daha sonra yukarı yönlü hareketin, paralel bir seyir oluşturduğu ve yaklaşık % 60 civarında bir başarının bulunduğu Şekil 7.'de izlenmektedir.

Şekil 8. Tüm Programlardaki Örgün ve İkinci Öğretim Öğrencilerinin Yıllara Göre Başarı Yüzdelelerinin Program Ölçeğindeki Dağılımı

Tüm programların 2002-2003 öğretim yılı öncesi ve sonrasındaki öğretim yıllarında örgün ve ikinci öğretim öğrencilerinin ders başarı durumlarının 2003-2004 öğretim yılında hızlı bir biçimde düştüğü, daha sonra yukarı yönlü bir hareketin başladığı kalın çizgiyle görülürken; büro yönetimi ve sekreterlik ile turizm ve otel işletmeciliği programlarında bu seyrin devam ettiği, ancak muhasebe programında 2006-2007 öğretim yılından itibaren bir düşüşün olduğu Şekil 8.'de görülmektedir.

Grafiklerin tamamında sınavsız geçişin başladığı 2002-2003 öğretim yılı sonrasında 2003-2004 öğretim yılında görülen ani düşüşün, meslek yüksekokullarında sınavsız geçişle gelen hem birinci sınıf hem de ikinci sınıf öğrencilerinin ilk kez aynı anda öğrenim gördükleri öğretim yılını ortaya koymaktadır.

Örgün öğretim öğrencilerine göre, ikinci öğretim öğrencilerinin daha başarılı olmalarının nedenini; örgün öğretim öğrencilerinin büyük bir kısmının mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından sınavsız geçiş ile gelmelerine karşın, ikinci öğretimde kontenjanlar dolmadığı için genel liselerden merkezi sınav sonrasında gelen öğrencilerin oluşturduğu düşünülmektedir.

Son dönemlerde muhasebe programında yaşanan öğrenci başarısındaki düşüşün ise bu alandaki istihdam daralmasından kaynaklanabileceğini hususunu akla getirmektedir.

5. SONUÇ

Çalışmanın sonuçları, son dönemde sınavsız geçiş projesine yönelik alınan kararları doğrular nitelikte görülmektedir. Bundan sonraki süreç daha da önem taşımaktadır. Yükseköğretim Genel Kurulunun 22.12.2008 tarih ve 2008.24.2562 sayılı Kararının uygulamasının yanı sıra çalışmamızın amacı doğrultusunda test edilen ve doğrulanan hipotezlerin ışığı altında aşağıdaki hususların da dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır.

- Üniversitelerin bütünlüğü içinde meslek yüksekokulları, üniversitelerin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.
- Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS) aracılığıyla, meslek yüksekokullarındaki çalışmaların lisans dersleri bağlamında tanınmalarına olanak sağlanması; bunun yanı sıra meslek yüksekokullarının gerçek anlamda yükseköğretimin ilk seviyesi haline gelebilmesi için eğitim programı hazırlıklarında kalite anlayışına gereken önem verilmelidir (TÜSİAD, 2008).
- Eğitim programları, iş dünyası temsilcilerinin de katılımıyla yeniden hazırlanmalıdır. Aynı zamanda meslek yüksekokulları öğrencilerinin işyeri eğitimi planlamalarında, iş çevrelerinin desteğini alma konusunda gereken özen gösterilmelidir.
- Öngörüler doğrultusunda yapılacak çalışmalarla, öğrenci başarısının artacağı ve meslek yüksekokulu mezunlarının daha fazla istihdam olanağına sahip olacakları gözden uzak tutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Nobel
- Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin, İ. (2001), “Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları”,
Yayın Dağıtım, Ankara.
- Doğan, H., Ulusoy, A. ve Hacıoğlu, F. (1997), “Okul Sanayi İlişkileri”, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı – Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (1998), “Mesleki ve Teknik Öğretim Kurumları ve Meslekler Rehberi”, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1994), “Endüstriyel Okullar Projesi, Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu”, Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi (CORD).
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (1999), “Onaltıncı Milli Eğitim Şurası, Raporlar-Görüşmeler-Kararlar”, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, (2002), “Mesleki ve Teknik Eğitimde Orta ve Yükseköğretim Kurumları Arasında Program Bütünlüğünün ve Devamlılığın Sağlanması (Sınavsız Geçiş) Bilgi Kılavuzu” Ankara.
- ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi). (2008), “Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi” Ankara.
- TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu). (1997), “Türkiye’de ve Dünyada Mesleki Eğitim, (Türk Özel Sektörünün Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri)”, TİSK Yayın No: 168, Ankara.
- TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği). “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırması”.

- TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği). (2008), “Türkiye’de Yükseköğretim: Eğilimler, Sorunlar ve Fırsatlar” Yayın No. TÜSİAD-T/2008-10/473) İstanbul.
- Yükseköğretim Kurulu. (2004), I. Ulusal Meslek Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, “Sonuç Raporu”, Nevşehir.
- Yükseköğretim Kurulu. (2006), II. Ulusal Meslek Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, “Sonuç Raporu”, Muğla.
- Yükseköğretim Kurulu. (2007), III. Ulusal Meslek Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, “Sonuç Raporu”, Adana.
- Yükseköğretim Kurulu. (2008), IV. Ulusal Meslek Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, “Sonuç Raporu”, Trabzon.
- Yükseköğretim Kurulu. (2004), “Meslek Yüksekokullarının Bugünkü Durumu ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarından Meslek Yüksekokuluna Sınavsız Geçişin Değerlendirilmesi”, Ankara.
- Yükseköğretim Kurulu. (2007), “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi”, Ankara.
- Yükseköğretim Kurulu. (2007), “Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı”, Ankara.
- Yükseköğretim Kurulu. (2005), “Uluslararası Yükseköğretim Konferansı”, Ankara.

SOSYAL PROGRAMLAR BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN BOŞ ZAMANLARINI DEĞERLENDİRMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Fahri KURTAY¹

1. GİRİŞ

Eğitim dinamik bir yapıya sahiptir. Sürekli bir değişim ifade eder. Eğitim kurumları ve onun bireyleri, sürekli bu değişikliğe ayak uydurmak, yeni bilgiler ile öğrencisinin ve toplumun karşısına çıkmak duygusuna sahip olmak zorundadır.

Ancak amaca ulaşmak için, bu duygunun gereğini yerine getirmek için, amaca uygun imkanlarında mevcut olması gerekmektedir. Yeniliklere kendisini uydurmayan veya bu imkanları bulamayan bir öğretim elemanın ve dolayısıyla onun öğrencilerini okul sıralarında geçirdiği sürenin yaşamında en büyük israf olduğu ortadadır.

Günümüzde teknolojik gelişmelere ayak uydurmanın veya en azından onu uzaktan da olsa izlemenin tek yolu bilgili olmaktır. Konuyu Yüksekokullar açısından da ele aldığımız zaman ara insan gücü yetiştirmede endüstriyel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurulmadığı ortadadır. Ülkemizde endüstriyel eğitiminin yetersizliği ve endüstri işletmeciliğinin zayıflığı büyük problemdir.

Meslek Yüksekokulu iktisadi ve İdari Programlar Bölümünde, okuyan 2006-2007 bahar eğitim öğretim yarıyılında öğrenim gören öğrencilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini tesbit etmeye yönelik çalışma sonuçları elde edilerek öğrencilerin daha iyi tanınmalarını sağlamak amacıyla böyle bir çalışmanın yapılması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL ve METOT

Bu çalışmanın materyali 2006-2007 öğretim yılı bahar döneminde ders gören 164 öğrenci ile yapılan anket yoluyla elde edilen verilerden oluşmaktadır. Anketlerden elde edilen veriler çizelgelere dökülerek değerlendirilmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Meslek Yüksekokulu iktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan 2006-2007 bahar eğitim öğretim yarıyılında öğrenim gören 164 öğrenci üzerinde yapılan çalışması sonuçları elde edilen bilgiler aşağıda sunulmuştur.

---

¹ O.K.Ü.Düziçi Meslek Yüksekokulu, - Düziçi/Osmaniye fkurtay@cu.edu.tr

3.1. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarını Nerede Değerlendirdikleri

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarını nerelerde değerlendirdikleri ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1. Öğrencilerin Boş Zamanlarını Nerede Değerlendirdikleri

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Evde	29	27	19	29	104	63
Okulda	3		3	4	10	7
Kütüphanede			1	2	3	2
Eğlence Yerlerinde		11	9	5	25	15
Diğer	8	1		13	22	13
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 1’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %63’ü boş zamanlarını evde geçirirken %2’si kütüphanede %15’i de eğlence yerlerinde geçirmektedir.

3.2. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yattıkları Aktiviteler

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında yaptıkları aktifilere ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yattıkları Aktiviteler

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Eğitim	13	12	10	13	48	29
Edebiyat-Sanat	2	5	3	1	11	7
Spor	16	9	8	22	55	33
Bilimsel Uğraşlar	4	5	2	3	14	9
Eğlenceler	5	8	9	14	36	22
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 2’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %33’ü boş zamanlarında spor aktiviteleri ile uğraşırken %22’si eğlence, %29’u da eğitimle ilgilenmektedir.

3.3. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Neler Yaptıkları

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında neler yaptıklarına ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Neler Yaptıkları

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Ders Çalışırım	15	6	10	9	40	24
Müzik Dinlerim	15	11	7	16	49	31
Tv. İzlerim	1	8	6	5	20	12
Kitap, Dergi ve Gazete Okurum	2	8	4	7	21	13
Arkadaş Toplantılarına Katılırım	2	3	3	1	9	5
Spor Yaparım				3	3	2
Pastaneye Giderim				1	1	1
Birahaneye Giderim	1	1		2	4	2
Çeşitli Konularda Yazı Yazarım	4		1		5	3
Diğer		2	1	9	12	7
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 3’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %31’i boş zamanlarında müzikle uğraşırken %24’ü ders çalışmakta, %2’si ise birahaneye gitmektedir.

3.4. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Kitap Okumaları

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında kitap okuma durumlarına ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Kitap Okuma Durumu

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Sık Sık Okurum	6	7	7	10	30	18
Bazen Okurum	26	29	23	37	115	70
Okumam	8	3	2	6	19	12
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 4’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %88’i boş zamanlarında kitap okurken %12’si ise kitap okumamaktadır.

3.5. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Ne Tür kitap Okudukları

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında ne tür kitap okuduklarına ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 5’de verilmiştir.

Çizelge 5. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Ne Tür Kitap Okudukları

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Roman	20	17	21	23	81	49
Öykü	1	6	2	3	12	7
Şiir	4	2	6	4	16	10
Bilimsel Kitaplar	5	4	2	10	21	13
Okumam	6	4	1	7	18	11
Diğer	4	6		6	16	10
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 5’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %49’u boş zamanlarında roman okurken %13’ü bilimsel kitap, %11’i de hiç kitap okumamaktadır.

3.6. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Gazete Okumaları

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında gazete okuma durumuna ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 6’de verilmiştir.

Çizelge 6. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Gazete Okuma Durumu

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Evet	37	36	32	52	157	96
Hayır	3	3		1	7	4
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 6’dan da takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %96’ü boş zamanlarında gazete okurken %4’ü gazete okumamaktadır.

3.7. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında En çok okudukları Gazete Bölümleri

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında en çok okudukları gazete bölümlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7. Öğrencilerin Gazetelerde En Çok Okudukları Bölümler

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Günlük Haberler	24	19	17	34	94	58
Köşe Yazıları	7	7	6	7	27	16
Spor Sayfası	5	4	5	8	22	13
Magazin Haberleri	1	4	1	2	8	5
Politika Haberleri	3	3	2		8	5
Ekonomi Haberleri		2	1	2	5	3
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 7’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %58’i boş zamanlarında günlük haberler okurken %16’sı köşe yazarlarının yazılarını, %3’ü de ekonomi haberlerini okumaktadır.

3.8. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Hangi Tür Dergiler Okudukları

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında hangi tür dergi okuduklarına ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. Öğrencilerin Hangi Tür Dergi Okudukları

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Bilimsel	14	7	10	18	49	30
Sanat-Edebiyat	6	3	6	6	21	13
Spor	9	4	5	11	29	18
Moda	6	7	2	5	20	12
Müzik	2	6		2	10	6
Haber Dergileri	3	7	5	4	19	11
Okumam		2	3	5	10	6
Diğer		3	1	2	6	4
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 8’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %30’u boş zamanlarında bilimsel dergi okurken %18’i spor dergileri, %6’sı da hiç okumamaktadır.

3.9. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Televizyonda En Çok İzledikleri

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında televizyonda en çok izledikleri programlara ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 9’da verilmiştir.

Çizelge 9. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Tv’da En Çok Hangi Programları İzlemeleri

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Müzik-Eğlence	12	5	5	12	34	21
Haberler	7	7	6	13	33	20
Spor	5	1	3	5	14	9
Sinema	12	6	7	8	33	20
Diziler	3	10	6	11	30	18
Haber Programları	1	9	4	3	17	10
İzlemem		1	1	1	3	2
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 9’dan da takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %21’i boş zamanlarında müzik eğlence programlarını izlerken %20’si ise haberlere veya sinema, %2’si de hiç televizyon izlememektedir.

3.10. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Müzik Dinleme Durumu

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında müzik dinleme durumuna ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 10’da verilmiştir.

Çizelge 10. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Müzik Dinleme Durumu

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Evet	39	37	32	51	159	97
Hayır	1	2		2	5	3
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 10’dan da takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %97’si boş zamanlarında müzik dinlerken %3’ü ise müzik dinlememektedir.

3.11. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Hangi Müzikleri Dinledikleri

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında hangi müzik dinlediklerine ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 11’de verilmiştir.

Çizelge 11. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Hangi Müzikleri Dinledikleri

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Türk Halk Müziği	1	7	9	15	32	20
Türk Sanat Müziği	1	8	2	5	16	10
Türk Hafif Müziği	4	3	1	2	10	6
Arabesk	8	8	4	7	27	16
Hafif Batı Müziği			1		1	1
Pop Müziği	18	11	9	15	53	32
Klasik Batı	1	1	6	1	9	5
Diğer	7	1		8	16	10
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 11’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %32’si boş zamanlarında pop müziği dinlerken %20’si Türk halk müziği, %16’sı ise arabesk müziği dinlemektedir.

3.12. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Kullandıkları Müzik Aleti

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında kullandıkları müzik aletine ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 12’de verilmiştir.

Çizelge 12. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Kullandıkları Müzik Aleti Durumu

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Evet	5	7	5	12	29	18
Hayır	35	32	27	41	135	82
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 12'den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %18'i boş zamanlarında müzik aleti çalarken %82'si ise herhangi bir müzik aleti çalmamaktadırlar.

3.13. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Ailelere Yaptıkları Yardımlar

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında ailelere yaptıkları yardıma ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 13'de verilmiştir.

Çizelge 13. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Ailelere Yaptıkları Yardım Durumu

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Temizlik İşleri	17	19	18	11	65	40
Yemek Yapımı	7	8	6	5	26	16
Çocuk Bakımı				1	1	1
Yardım Etmem	4	4	3	14	25	15
Diğer	12	8	5	22	47	28
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 13'den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %40'ı boş zamanlarında ailelerinin temizlik işlerine yardım ederken %16'sı yemek yapmaya yardım, %28'i de diğer işlerde yardımlarda bulunmaktadır.

3.14. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Beceri Gerektiren İşler

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında beceri gerektiren işlere ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 14'de verilmiştir.

Çizelge 14. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Beceri Gerektiren İşler

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Evet	12	14	12	22	60	37
Hayır	28	25	20	31	104	63
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 14'den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %63'ü boş zamanlarında beceri gerektiren herhangi bir işle uğraşmazken %37'si ise beceri gerektiren bir işle uğraşmaktadır.

3.15. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yapmış Oldukları Sporlar

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında yapmış oldukları sporlara ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 15’de verilmiştir.

Çizelge 15. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yapmış Oldukları Sporlar

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Futbol	12	8	9	26	55	34
Basketbol	3	6	3	4	16	10
Voleybol	3	6	6	3	18	11
Yüzme	11	8	5	2	26	16
Masa Tenisi	2	1		1	4	2
Yapmam	6	5	5	7	23	14
Diğer	3	5	4	10	22	13
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 15’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %34’ü boş zamanlarında futbol ile ilgilenirken %16’sı yüzme, %14’ü de sportif faaliyette bulunmamaktadır.

3.16. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarındaki Hobileri

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarındaki hobilerine ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 16’da verilmiştir.

Çizelge 16. Öğrencilerin Hobileri

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Evet	18	22	22	33	95	58
Hayır	22	17	10	20	69	42
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 16’dan da takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %58’inin hobisi olurken %42’sinin hobileri bulunmamaktadır.

3.17. İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Öğrencilerin Boş Zamanlarında Para Getiren Bir İşte Çalışmaları

İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin boş zamanlarında para getiren bir işte çalışmalarına ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelge 17’de verilmiştir.

Çizelge 17. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Para Getiren Bir İşte Çalışma Durumu

Seçenekler	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı					
	1.Sınıflar		2.Sınıflar		Toplam	
	N.Ö	İ.Ö	N.Ö	İ.Ö	Sayı	Oran(%)
Evet	11	18	11	38	78	48
Hayır	29	21	21	15	86	52
TOPLAM	40	39	32	53	164	100

Çizelge 17’den de takip edilebileceği gibi İktisadi ve İdari programlar bölümü öğrencilerinin %48’inin boş zamanlarında para getiren bir işte çalışırken %52’si para getiren her hangi bir işte çalışmamaktadır.

4. SONUÇ

Meslek Yüksekokulu, iktisadi ve idari programlar bölümünde 2006-2007 Eğitim öğretim bahar döneminde, öğrenim gören 164 öğrenci üzerinde yapılan çalışma sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %63’ü boş zamanlarında evde çalıştıklarını söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %33’ü boş zamanlarında sporla uğraştıklarını belirtmişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %31’i boş zamanlarında müzik dinlediklerini söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %82’si boş zamanlarında kitap okumadıklarını belirtmişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %49’u boş zamanlarında roman okuduklarını söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %96’sı boş zamanlarında gazete okuduklarını söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %58’i boş zamanlarında okudukları gazetenin günlük haberler bölümünü okuduklarını belirtmişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %30’u boş zamanlarında bilimsel dergi okuduklarını söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %21'i boş zamanlarında müzik eğlence programlarına baktıklarını söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %97'si boş zamanlarında müzik dinlediklerini söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %32'si boş zamanlarında pop müzik dinlediklerini söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %82'si boş zamanlarında her hangi bir müzik aleti çalmadıklarını belirtmişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %40'ı boş zamanlarında temizlik işlerinde ailelerine yardım ettiklerini söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %63'ü boş zamanlarında beceri gerektiren bir iş yapmadıklarını söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %34'ü boş zamanlarında futbolla ilglendikleri söylemişlerdir.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %58'ini hobisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin %52'si boş zamanlarında kazanç getiren bir işte çalışmadıklarını söylemişlerdir.

Sonuç olarak Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümünde okuyan öğrencilerin çok sorumsuz olduklarını söylemek doğru olmaz.

KAYNAKLAR

On Altıncı Milli Eğitim Şurası Kararları''(1999).

Cockrill, A, Scott P. (1997). Vocational Education and Training in Germany: trends and issues, J.E.T, 49

Hızlan, D. (1997). Okul-Sanayi İlişkileri, İnkılap yayınevi.

Binici, H. (1999). Endüstriye Dayalı Eğitim(EDÖ), kişisel rapor,

SOSYAL VE TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN DERS BAŞARILARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE GELECEKLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ

**FACTORS AFFECTING COURSE SUCCESS OF SOCIAL AND
TECHNICAL SCIENCES VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS AND
THEIR FUTURE EXPECTATIONS**

F. Asuman YALÇIN¹, Selçuk UZMANOĞLU², Nevin KARABIYIK³, Meral SOYLU⁴

ABSTRACT

Like all systems, showing the change globalization education system is also affected and in need of self-renewal is ongoing. In our country at 2547 Law No. 1981 Institution of Higher Education (YOK) connected to the structure of the vocational colleges, universities play an important role in education. Goals of Vocational School are to transfer of training in the creative and scientific methods, and to provide human resources for business world. Restructuring of the higher education system in our country influence student candidates and shape their selections. In line with this election lead students' expectations for the future. In this sense, Vocational Schools play an important role for Turkey's Higher Education Strategy. Vocational School research on levels meet expectations regarding the future and investigation of the factors affecting course success for students. This shows students' perception about Vocational School.

This study, Social and Technical Sciences Vocational School students to identify the factors affecting the success of lessons and future expectations are intended to reveal. Prepared Survey form implemented to Marmara University Vocational School of Social and Technical Sciences students. In this study, statistical analysis that have been made such as frequency distribution, correlation analysis and chi square test, and the results are interpreted, and the factors affecting course success of students about their future expectations were revealed.

Key Words: Vocational School, Student Expectations, Student Success

¹ Prof. Dr. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, f_asuman@yahoo.com

² Araş. Gör. Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, suzmanoglu@marmara.edu.tr

³ Öğr. Gör. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, nkarabiyik@marmara.edu.tr

⁴ Prof. Dr. Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, msoylu@marmara.edu.tr

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte değişim gösteren tüm sistemler gibi eğitim sistemi de etkilenmekte ve kendini sürekli yenileme ihtiyacı içine girmektedir. Ülkemizde 1981 yılında 2547 Sayılı Kanun ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) bünyesine bağlanan meslek yüksekokulları (MYO), üniversite öğretiminde önemli bir rol oynamaktadır. Meslek yüksekokullarının amacı; meslek eğitiminde yaratıcı ve bilimsel yöntemin aktararak, iş dünyasının aradığı insan kaynağını sağlamaktır. Ülkemizde yüksek öğretim sisteminin yeniden yapılandırılması, üniversite öğrenci adaylarını etkilemekte ve seçimlerini şekillendirmektedir. Bu doğrultuda yapılan seçimler, öğrencilerin gelecek beklentilerini de yönlendirmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin Yüksek Öğretim Stratejisi içinde önemli bir rolü olan MYO'larının, öğrencilerin, gelecekle ilgili beklentilerini karşılama derecesi ve ders başarılarını etkileyen faktörlerin araştırılması, MYO'larının öğrencilerin algılarında edindiği yerin belirlenmesi açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışma, Sosyal ve Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin derslerinde başarılarını etkileyen faktörleri belirlemek ve gelecekle ilgili beklentilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Hazırlanan anket formları Marmara Üniversitesi Sosyal ve Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerine uygulanmıştır. Yapılan çalışmada frekans dağılımı, ortalama eğilimler ve ki-kare testi gibi istatistiki analizler yapılmış ve sonuçlar yorumlanarak, öğrencilerin ders başarılarını etkileyen faktörler ve gelecek ile ilgili beklentileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek yüksekokulu, öğrenci beklentileri, öğrenci başarıları

1. GİRİŞ

Bir ülkenin, insan kaynaklarını doğru yönlendirebilmesi, o ülkenin kalkınma düzeyini arttıracak bir etki oluşturmaktadır. Ülkelerin insan kaynakları yönetimi, tüm sistemleri için önemli bir girdi niteliğinde olup, özellikle eğitim sistemi ile yakından ilgilidir.

Ailede başlayan eğitim, okullar ile devam etmekte ve günümüzde yaşam boyu sürmektedir. Birçok ülkede ise eğitim, yüksek öğretim sisteminin de içinde yer aldığı geniş bir sistem niteliğindedir.

İnsan kaynaklarının niteliği ile ülkelerin kalkınma seviyesi arasındaki ilişkiye bakıldığında bu iki değişken arasında doğru orantı olduğu görülmektedir. İnsan kaynaklarının niteliğinin artırılması büyük ölçüde eğitim sisteminin görevidir. Ulusal anlamda kalkınmanın eğitim ile gerçekleştirilebileceği düşünüldüğünde eğitim sisteminin üzerinde çalışılması gereken önemli bir konu olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Eğitim sistemi; ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim ile her vatandaşın bireysel gelişimini tamamlamasını, toplumsal yaşama hazırlanmasını ve mesleki anlamda gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır (Dursun, 2008).

Bu çalışmada Sosyal ve Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda okuyan öğrencilerin ders başarılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi, gelecekle ilgili beklentilerin ortaya koyulması ve arasındaki ilişkinin aranması amaçlanmaktadır.

2. YÜKSEK ÖĞRETİM SİSTEMİ

Yüksek öğretim, genellikle her ülkede farklı yapıda olsa da lise ya da dengi okullardan sonra devam edilen, akademik eğitim olarak tanımlanabilir. Yüksek öğretim sistemi günümüzde bilgi toplumuna geçiş ile birlikte, ülkeler için önemi giderek artan stratejik bir alan haline gelmektedir. Birçok ülke bu alanda çeşitli araştırmalar yaparak, sistemlerini yenilemekte ve yüksek öğretim sistemlerini, stratejik hale getirmektedir.

Dünya’da yüksek öğretim sistemi ile ilgili farklı örnekler görmek mümkündür. Amerika’dan uzak doğuya kadar pek çok ülke yüksek eğitim sistemlerini sürekli geliştirmektedir. Örneğin Avustralya’daki yüksek öğretim sistemi, sosyal değişim programı içinde değerlendirilerek, yenilenmektedir. Avustralya’da denenen yüksek öğretim modelleri arasında lonca modeli, demokratik model, pazar odaklı model ve Anglo Amerikan Modeli bulunmaktadır (Burtscher etc., 2006, 241-242). Çin’de ise yüksek öğretime geçiş, ulusal sınav merkezleri tarafından gerçekleştirilen üniversiteye giriş sınavlarıyla olmaktadır (Davey etc, 2007, 387). Dört devlet üniversitesine ve 13 özel üniversiteye sahip olan Slovanya’ya bakıldığında ise, yüksek öğretim sisteminin 2004 yılında AB’ye uyumlu hale getirilmeye başladığı görülmektedir (Tajnikar and Debevec, 2008, 290). Konuyla ilgili örneklerin artırılması mümkündür. Bu durum, dünyadaki tüm ülkelerin en iyi ve doğru yüksek öğretim sistemini aradıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Küreselleşme, piyasa ekonomilerine geçiş ve özellikle hizmetlerin serbest dolaşımı yönündeki hızlı gelişmeler nedeniyle yükseköğretim, Birleşmiş Milletler, UNESCO, OECD, AB Komisyonu, Dünya Bankası ve hatta Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların da öncelikli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir.

Bilgi toplumuna ve ekonomisine geçiş sürecinde değişik toplum kesimlerinin üniversiteden artan beklentileri şöyle sıralanabilir (T.C. Yükseköğretim Kurulu,2007, 13-14):

1. Daha fazla öğrenciye ve daha geniş bir yaş grubuna eğitim vermek, “yığınlaşmak”(massification),
2. Hızla üretilen yeni bilgilerin ve oluşan yeni bilgi alanlarının tümünü kapsayacak şekilde programlarını genişletmek (academic expansion),
3. Eğitimde, mezunların iş bulabilmesi, araştırmada ise bilginin yanı sıra uygulamaya yönelmek (relevance),
4. Toplumla güçlü köprüler kurarak, bölgesel ve ulusal kalkınmaya daha fazla katkıda bulunmak,
5. Paydaşlarına hesap verebilen, açık ve saydam yönetim modelleri geliştirmek (accountability),
6. Tüm bu beklentileri, giderek görece olarak azalan kamusal kaynaklar ile karşılayabilmek.

Bu beklentiler dünyadaki yüksek öğretim sistemlerinin ortak amaçları olarak ele alınmaktadır. Yukarıda da görüldüğü gibi yüksek öğretim sistemleri bu amaçlara yönelmiş olsalar da sistemlerin yapıları birbirlerinden farklı olabilmektedir.

Türkiye’deki yüksek öğretim sistemine bakıldığında 1981 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle bugünkü yükseköğretim yapısının oluşturulduğu görülmektedir. 1981 yılına kadar Türkiye’de lise üstü eğitim veren;

üniversiteler, akademiler, bakanlıklara bağlı iki yıllık meslek yüksekokulları ve konservatuarlar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 3 yıllık (1979' da, bazıları 4 yıla çıkarıldı) eğitim enstitüleri, YAYKUR(1974, Mektupla öğretim) olmak üzere beş kurum bulunmaktaydı. Bu tarihte toplam 19 üniversite bulunmakta olup, Anadolu'daki birçok üniversite Ankara ve İstanbul'daki üniversitelerin desteğiyle ayakta durabilmekteydiler.

2547 sayılı kanunun tüm yükseköğretim kurumlarını aynı çatı altında toplamasıyla akademiler ve eğitim enstitüleri, sırasıyla, üniversitelere ve eğitim fakültelerine dönüştürülmüş, meslek yüksekokulları ve konservatuarlar üniversitelere bağlanmış, bu uygulama çerçevesinde 1982 yılında, İstanbul'da 3 (Marmara, Mimar Sinan, Yıldız Teknik) ve Ankara (Gazi), Antalya (Akdeniz), İzmir (Dokuz Eylül) ve Edirne'de (Trakya) birer üniversite oluşturulmuş, ayrıca Van'da Yüzüncü Yıl adı ile yeni bir üniversite kurulmasıyla üniversite sayısı 27'ye ulaşmıştır. 1984 yılında faaliyete geçen Bilkent Üniversitesi, kâr amacı gütmeyen bir vakıf yükseköğretim kurumu olarak türünün ilk örneğini oluşturmuştur.

Günümüzde yükseköğretim sistemi çeşitli değişimler geçirerek gelişimini sürdürmektedir. Bugün Türkiye'deki yükseköğretim sistemi içerisinde enstitüler, fakülteler ve meslek yüksekokulları üniversite rektörlüğüne, üniversiteler ise Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı'na bağlı bir yapıdadır (T.C. Yükseköğretim Kurulu,2007, 43-48).

3.YÜKSEK ÖĞRETİM SİSTEMİ İÇERİSİNDE MESLEK YÜKSEKOKULLARININ YERİ

Mesleki eğitimin farklı tanımları bulunmakla birlikte genel anlamda “*mesleki eğitim; bir toplumdaki bireyin, yaşantısının sağlanmasında zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırmak suretiyle birey yetilerini zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik ve kişisel yönlerden geliştirme sürecidir*”, şeklinde tanımlanabilir (Alkan, Doğan, Sezgin, 1980, Aktaran: Dursun).

Mesleki eğitimin amacına bakıldığında, insan kaynaklarını faydalı toplumsal amaçlar için değerlendirmek ve geliştirmek yoluyla kültürel, ekonomik ve bireysel gelişmeye hizmet etmek olduğu görülmektedir (Dursun, 2008, 13).

Mesleki eğitim, tüm dünyada bir değişimden geçmektedir. Bu değişimin sebeplerine bakıldığında ise işsizlik, bilgi patlaması, küreselleşme, teknoloji devrimi ve verimlilik gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir (Dursun, 2008, 14-15).

Dünyada mesleki eğitim sistemlerine bakıldığında ABD'de liseden sonra devam edilen iki yıllık okulların meslek eğitimi verdiği görülmektedir. Almanya'da okul-işletme işbirliği ile yürütülen mesleki eğitimler, öğrencilerin teorik bilgileri, eş zamanlı olarak uygulama imkanı bulduklarından başarılı olarak sürmektedir. İspanya'da da zorunlu eğitimden sonra mesleki eğitim iki yıl olarak gerçekleştirilmekte, sonrasında ise dört yıllık okullara geçiş yapılabilmektedir. Japonya'ya bakılığında ise meslek eğitimine lisede başladığı, lise bitiminde ise iki yıllık meslek yüksekokulu sürecinin olduğu görülmektedir. Ancak Japonya'nın diğer ülkelerden en büyük farkı, genel lisede de akademik eğitime ek olarak meslek eğitimin veriliyor olmasıdır. Birçok ülkede farklı örneklerinin görülebileceği meslek eğitimi Türkiye'de ise lisede başlayabilen ve meslek yüksekokullarında devam eden bir süreci kapsamaktadır (Dursun, 2008, 27-30).

Türkiye’de 2008-2009 eğitim-öğretim yılı itibariyle 94’ü devlet ve 38’i vakıf olmak üzere toplam 132 üniversitede eğitim-öğretim sürdürülmektedir (YOK, 2009). Meslek Yüksekokulları belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarı yıllık eğitim-öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur. 1982 yılında çıkartılan 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile üniversitelere bağlanmıştır. Günümüzde, 2001 yılında çıkarılan 4702 sayılı kanuna göre eğitim öğretim faaliyetleri sürdürülmektedir. Bu kanunla üniversite kurma şartı olmadan meslek yüksek okulu kurmak olanaklı hale gelmiştir.

Türkiye’de 2007-2008 eğitim-öğretim yılında toplam 704 MYO bulunmaktadır. Bunlardan 578 i faal durumdadır. Bu Meslek Yüksek Okullarından 15’i Teknik ve 14’ü Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokuludur.

2009 yılı için meslek yüksekokullarının YÖK tarafından stratejik bir konuma getirildiği ve kurulması planlanan uygulamalı bilimler fakülteleri ve uygulamalı teknoloji fakülteleri için önemli birer birim olduğu ortaya koyulmaktadır. Bu sistemle MYO’ları üniversitelerde kalmakta olup doğrudan rektörlüklere bağlanmaktadır. Böylece otonomileri artırılmakta ve MYO müdürleri kendi bütçelerinin ita amiri olmaktadır. Ayrıca mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılanmasıyla ve dikey geçişin artırılmasıyla MYO’ların tümünde yaşanan motivasyon eksikliği ve eğitim öğretime yabancılaşmanın giderilmesi konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır (T.C. Yükseköğretim Kurulu, 2007, 169-174). Tüm bu süreçlerin öğrencilerin ders başarılarını ve gelecek beklentilerini etkileyeceği düşünülmektedir.

4. DERS BAŞARILARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE GELECEK BEKLENTİLERİ

Üniversite eğitimi bireylerin eğitim aşamalarından biri olup, onların daha sonraki hayatlarına yön vermeleri açısından çok önemlidir. Öğrencilerin doğru yönlendirilmeleri, ders başarılarını arttıracaktır. Bunu yapabilmek için de onların başarılarını etkileyen faktörlerin bilinmesi gerekmektedir (Şeker vd., 2004). Başarı, okul ortamında belirli bir ders ya da akademik programlardan bireyin ne derecede yararlandığının bir ölçüsü ya da göstergesi olarak tanımlanabilir. Okuldaki başarı ise bir akademik programdaki derslerden öğrencinin aldığı notların ya da puanlarının ortalaması olarak düşünülebilir (Özgüven, 1998).

Uluğ (1990)’a göre öğrencinin ders başarısı üzerinde etkili olan pek çok değişken bulunmaktadır. **Öğrenme Değişkeni** olarak da adlandırılan bu değişkenler hemen tümüyle fizyolojik, psikolojik ve toplumsal durum ve koşullarla ilgilidirler. Öğrenme değişkenleri, öğrencinin **Öğrenme Durumunu**, dolayısıyla da başarı düzeyini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir (Uluğ, 1990). Üniversite öğrencilerinin başarısını etkileyen, uyum, barınma, arkadaş çevresi, ekonomik şartlar, ilk ve orta öğretim yıllarında kazanılan alışkanlıklar, aile desteği, okudukları fakültelerde görev yapan öğretim üye ve yardımcılarının tutumları gibi bir çok faktör bulunmaktadır. Öğrencinin başarılı olabilmesi için bu faktörlerden olumsuz yönde etkilenmemesi gereklidir (Şeker vd., 2004).

Meslek yüksekokullarına bakıldığında öğrenci profiline göre ders başarıları ve gelecek beklentilerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Öğrenci profiline yönelik çalışmalar,

öğrencilerin sosyo-ekonomik kökenlerinin, üniversitedeki akademik ve sosyal yaşama ilişkin görüşlerinin ve geleceğe yönelik beklentilerinin belirlenmesi açısından önemlidir.

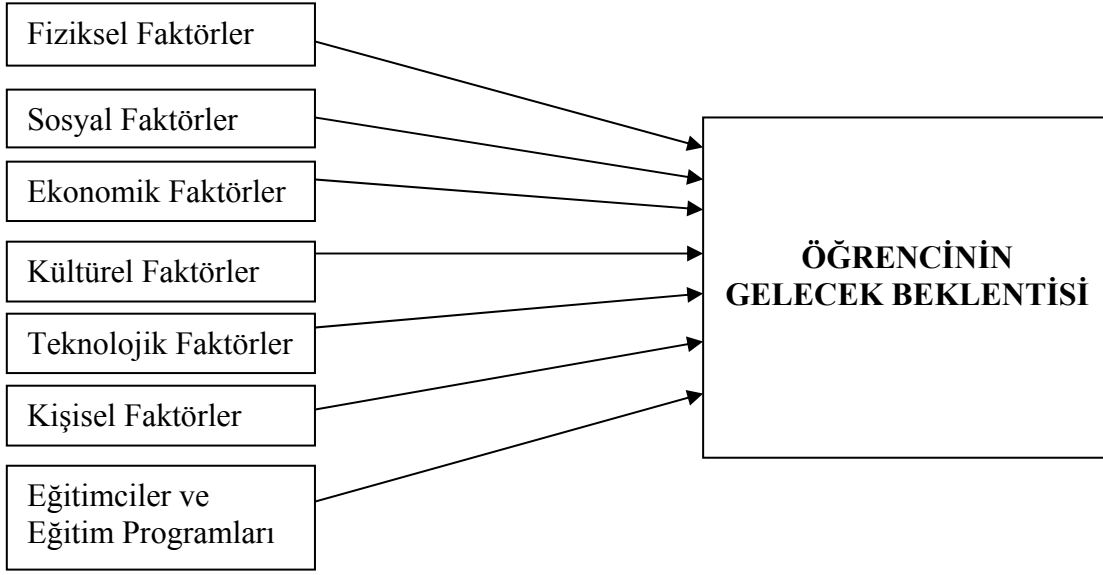
Üniversite döneminde öğrencinin başarısını ve gelecek beklentisini etkileyen; motivasyon, okul, arkadaş çevresi, aile yapısı, sosyo-ekonomik yapı gibi pek çok faktör üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre; akademik eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik yönü yüksek olan ailelerden gelen öğrencilerin başarılarının olumlu yönde etkilendiği ortaya çıkmıştır (Koç vd., 2005, Aktaran: Çitil vd. 2006).

Bilindiği üzere meslek yüksekokulları ülkemizde sınavlı ve meslek liselerinden doğrudan geçişle sınavsız olarak öğrenci almaktadır. Dursun (2008)'in MYO öğrencileri üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre, MYO'na sınavlı gelen öğrencilerin %90'ının genel liselerden, sınavsız gelen öğrencilerin ise %52'sinin endüstri meslek liselerinden, %18'inin çok programlı liselerden, %15'inin ticaret ve ticaret meslek liselerinden , geriye kalan %15'inin ise Anadolu meslek lisesi, Anadolu ticaret lisesi, kız meslek lisesi gibi liselerden geldiğini göstermektedir (Dursun, 2008, 72). Öğrencilerin mezun olduğu lise türünün, başarı düzeylerini ve gelecek beklentilerini etkilediğini söylemek mümkündür. Mezun olduğu lisedeki kültürü, vizyonu ve bilgi birikimini alan öğrenci, bu kültür, vizyon ve bilgiyi, üniversitede de hem derslerine, hem kariyer planına, hem de sosyal ilişkilerine yansıtmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin aldığı eğitim, gelecek beklentilerini ve meslek seçimlerini etkilemektedir. Dinç'in 2008 yılında yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre MYO- muhasebe bölümü öğrencilerinin, yüksek kazanç ve sorumluluk beklentisi, kariyer beklentisi, bilgi ve beceri, mesleki tecrübe ve sosyal statü beklentisi amacıyla muhasebe mesleğini mezuniyetlerinden sonra yapmak istedikleri ortaya çıkmıştır (Dinç, 2008, 103).

Bu çalışmada sosyal ve teknik bilimler meslek yüksekokulu öğrencilerinin ders başarılarını etkileyen faktörler ve gelecek beklentileri ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Yukarıdaki araştırma sonuçları, öğrencilerin pek çok faktörden etkilenecek kariyerlerini belirlediklerini ortaya koymaktadır. Bu anlamda ders başarılarını etkileyen faktörler ve gelecek beklentileri arasında ilişki aranmaktadır.

Araştırma Modeli

Yapılan çalışmada öğrencilerin ders başarılarını etkileyen faktörler ve bu faktörlere dayanılarak öğrencilerin gelecek beklentileri araştırılmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın modeli aşağıdaki gibi tasarlanmıştır (Şekil 1):

Şekil 1 Araştırma Modeli

Araştırma modelinde görüldüğü üzere, öğrencilerin ders başarısını etkileyen fiziksel faktörler, sosyal faktörler, ekonomik faktörler, kültürel faktörler, teknolojik faktörler, kişisel faktörler, eğitimciler ve eğitim programlarıyla ilgili faktörler olmak üzere yedi faktörün olabileceği varsayılmaktadır. Çalışmada bu yedi faktörün, MYO öğrencilerinin gelecek beklentisini ne ölçüde etkilediği araştırılmaktadır. Türkiye'nin Yüksek Öğretim Stratejisi içinde önemli bir yeri olan meslek yüksekokullarının yapısı ile öğrencilerin beklentileri arasındaki ilişki bu çalışmanın temel sorularından birini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Ana ve Örnek Kütlesi

Bu çalışmada tanımsal araştırma yöntemi kullanılmakta olup, meslek yüksekokulu öğrencilerinin ders başarılarını etkileyen faktörler ve gelecek beklentileri araştırılmaktadır. Tanımsal araştırma; bir ana kütle için ya da bir olgunun özelliklerini tanımlamaktır (Gegez, 2005, 30).

Çalışmanın ana kütlelerini Marmara Üniversitesi 2008-2009 Dönemi Sosyal ve Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencileri oluşturmaktadır. Sosyal Bilimler MYO'nda 2085 ve Teknik Bilimler MYO'nda 2201 olmak üzere toplam 4286 öğrenci (birinci ve ikinci eğitim) öğrenim görmektedir. Araştırmanın örneklemini ise 4286 kişilik ana kütlede kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 426 Teknik ve Sosyal Bilimler MYO öğrencisi (birinci ve ikinci eğitim) oluşturmaktadır.

Anket Tasarımı

Anket tasarımı gerçekleştirilirken öncelikli olarak ders başarılarını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. SBMYO ve TBMYO öğrencilerinden seçilen 100 kişiye ders başarılarını ve gelecek beklentilerini etkileyen ilk beş faktörü yazmaları istenmiş, daha sonra bu cevaplar düzenlenmiştir. Bu araştırma sonucunda literatürde de benzer çalışmalar incelenerek, fiziksel faktörler, sosyal faktörler, ekonomik faktörler, kültürel faktörler,

teknolojik faktörler, kişisel faktörler, eğitimciler ve eğitim programlarıyla ilgili faktörler olmak üzere yedi faktör belirlenmiştir.

İkinci aşamada ise belirlenen faktörler doğrultusunda anket tasarlanıp, örnek kütleye uygulanmıştır. Öğrencilerin ders başarılarını ve gelecek beklentilerini etkileyen faktörleri araştırmak için hazırlanan anket 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin ders başarılarını etkileyen faktörler ile ilgili 55 soru, ikinci bölümde beklentilerini ölçen 6 soru ve son bölümde demografik yapı ile ilgili 18 soru bulunmaktadır. Araştırmanın örnek kütesini 426 öğrenci oluşturmakla birlikte anketlerin 17 tanesi eksik bilgi ve yanlış cevaplamadan dolayı analize uygun bulunmamış ve 409 anket analiz edilmiştir.

Elde edilen veriler istatistiksel analiz programı SPSS ile değerlendirilerek frekans dağılımları ve ki-kare analizleri yapılmıştır. Yapılan araştırmanın Cronbach's Alfa güvenilirlik katsayısı %93 olarak bulunmuştur.

Araştırma Verilerinin Analizi

Yapılan çalışmanın veri analizi; demografik özelliklerin frekans dağılımları, ortalama hesaplaması ve ki kare analizlerinden oluşmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1 Demografik Özelliklerin Frekans Dağılımı (%)

Cinsiyet	Bay	0,49
	Bayan	0,51
Yaş	17-20	0,75
	21-25	0,24
	26 ve üzeri	0,01
Medeni Durum	Bekar	0,98
	Evli	0,01
	Boşanmış	0,01
Mezun Olunan Lise	Genel Lise	0,10
	Anadolu Lisesi	0,11
	Özel Lise	0,03
	Meslek Lisesi	0,69
	Diğer	0,07
Program türü	Birinci Eğitim	0,63
	İkinci Eğitim	0,37
Yüksekokul Türü	Sosyal Bilimler	0,54
	Teknik Bilimler	0,46
Yüksekokula Başlamadan Önce Yaşanan Yer	Büyükşehir	0,72
	Şehir	0,04
	İlçe	0,21
	Belde / Köy	0,03
Yüksekokula Başladıktan Sonra Kalınan Yer	Aileleriyle	0,86
	KYK Yurdu	0,07
	Özel Öğrenci Yurdu	0,03

	Akraba veya tanıdık yanında	0,02
	Arkadaşlarıyla kiralık evde	0,02
Annenin Eğitim Durumu	Okur yazar değil	0,05
	Okur yazar	0,10
	İlkokul mezunu	0,38
	Ortaokul mezunu	0,19
	Lise ve dengi okul mezunu	0,21
	Meslek Yüksekokulu Mezunu	0,01
	Yüksekokul / Üniversite Mezunu	0,04
	Yüksek lisans Mezunu	0,01
	Doktora Mezunu	0,01
Babanın Eğitim Durumu	Okur yazar değil	0,03
	Okur yazar	0,10
	İlkokul mezunu	0,30
	Ortaokul mezunu	0,23
	Lise ve dengi okul mezunu	0,21
	Meslek Yüksekokulu Mezunu	0,03
	Yüksekokul / Üniversite Mezunu	0,08
	Yüksek lisans Mezunu	0,01
	Doktora Mezunu	0,01
Gelir	500 TL' den az	0,03
	501-1000 TL	0,57
	1001 - 2000 TL	0,27
	2001-3000 TL	0,05
	3001 TL ve üzeri	0,08
Diz üstü Bilgisayar	Evet	0,29
	Hayır	0,71
Masa Bilgisayarı	Evet	0,76
	Hayır	0,24
Kişisel Otomobil	Evet	0,09
	Hayır	0,91
Burs Alma Durumu	Evet	0,21
	Hayır	0,79
Kardeş Sayısı	0	0,05
	1	0,27
	2	0,31
	3	0,22
	4	0,07
	5	0,04
	6	0,03
	7	0,01
Okuyan Kardeş	Evet	0,66
	Hayır	0,34

Ders Başarılarını Etkileyen Faktörler

Yapılan çalışmada ortaya çıkan yedi faktörün öğrencilerin, ders başarılarını ne ölçüde etkilediği araştırılmaktadır. Araştırmaya dahil olan MYO öğrencilerinin ders başarılarını etkileyen faktörler ve bu faktörleri oluşturan değişkenler aşağıdaki gibidir (Tablo 2):

Tablo 2 Öğrencilerin Ders Başarılarını Etkileyen Faktörlerin Ortalamaları

Fiziksel Faktörler	Ort. %	Sosyal Faktörler	Ort. %	Ekonomik Faktörler	Ort. %
Kampus	56 (2,8)	Öğrenci klüpleri	50 (2,5)	Öğrencinin ailenin maddi durumunun yeterli olması	70 (3,5)
Derslik ve anfiler	58 (2,9)	Kongre,sempozyum, panel	54 (2,7)	Öğrencinin ailesinin maddi durumunun yetersiz olması	48 (2,4)
Yemekhane, kantin, kafe	58 (2,9)	Okuldaki spor alanları	50 (2,5)	Öğrencinin, okul saatlerinde çalışmak zorunda olması	45 (2,2)
Okula ulaşım	62 (3,1)	Bahar şenlikleri	64 (3,2)	Arkadaşlarının ekonomik durumunun iyi olması	50 (2,5)
Okulun yerleşim yeri	56 (2,8)	Arkadaşlık ilişkileri	75 (3,7)	Arkadaşlarının ekonomik durumunun kötü olması	52 (2,6)
Kütüphane	56 (2,8)	Okulun sunduğu sağlık hizmetleri	54 (2,7)	Arkadaşlarının ekonomik durumuyla kendi ekonomik durumunun aynı olması	62 (3,1)
Laboratuvar	56 (2,8)	Okulun merkezi bir yerde bulunması	64 (3,2)		

Kültürel Faktörler	Ort. %	Kişisel Faktörler	Ort. %	Eğitmciler ve Eğitim Programları Faktörleri	Ort. %
Yaşanılan semt	64 (3,2)	Öğrencinin okulda kendini rahat hissetmesi	72 (3,6)	Eğitmcilerin, öğrencilere karşı davranışları	68 (3,4)
Okul dışında sosyal aktivitelerin olması	62 (3,1)	Ders motivasyonu	72 (3,6)	Eğitmcilerin kişilik yapıları	68 (3,4)
Aile desteği	80 (4)	Derse karşı ilgi	76 (3,8)	Eğitmcilerin öğrencilerle ilgilenmeleri	70 (3,5)
Çevrede iyi eğitim almış model kişi/kişilerin olması	74 (3,7)	Okulu sevmesi	72 (3,6)	Eğitmcilere rahatlıkla ulaşım	66 (3,3)
Eğitimin, aile için en önemli değer olması	82 (4,1)	Hocalarını sevmesi	74 (3,7)	Eğitmcilerin, öğrencilere zaman ayırmaları	66 (3,3)
Eğitimin, öğrenci için en önemli değer olması	85 (4,2)	Arkadaşlarını sevmesi	78 (3,9)	Eğitmcilerin, akademik kariyerde olmaları	78 (3,9)
		Kendini Marmara Üniversitesi'ne ait hissetmesi	72 (3,6)	Ders anlatma yöntemleri	70 (3,5)
Teknolojik Faktörler		Olumlu / iyimser bakış açısına sahip olması	76 (3,8)	Eğitmcilerin, uzmanlık konularındaki yeterlilikleri	74 (3,7)
Internet'in olması	76 (3,8)	Olumsuz / kötümser bakış açısına sahip olması	46 (2,3)	Derslerin beni gelecekteki işime hazırlaması	70 (3,5)
Bilgisayarın olması	78 (3,9)	Mezuniyetinden sonra çok iyi bir kariyere sahip olma inancı	66 (3,3)	Ders ve sınıf geçme sistemi	66 (3,3)
Bilgi kaynaklarına rahat ulaşım	80 (4)	Mezuniyetinden sonra çok iyi bir gelire sahip olma inancı	65 (3,2)	Fakültede okuma isteği	74 (3,7)

		Mezuniyetinden sonra çok iyi bir sosyal çevreye sahip olma inancı	66 (3,3)	Ders sayısının fazla olması	54 (2,7)
				Derslerde sunumların yapılması	62 (3,1)
				Derslerin uygulamalı olması	68 (3,4)

Yapılan çalışmada öğrencilerin ders başarılarını etkileyen faktörlerden en fazla kültürel faktörün ön plana çıktığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler, fiziksel faktörlerden **okula ulaşım** değişkeninden %62 oranında etkilenmektedir. Sosyal faktörlerden en fazla %75 oranında **arkadaşlık ilişkilerinin**, ders başarılarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik faktörlerden **ailenin maddi durumunun yeterli olması** %70 oranında öğrencilerin başarılarını etkilemektedir. Kişisel faktörlere bakıldığında ise ön plana çıkan değişkenlerin **arkadaşların sevilmesi** (%78), **derse karşı ilgi** (%76) ve **olumlu/iyimser bakış açısına sahip olunması** (%76) olduğu ve teknolojik faktörlerde ise %80 oranında **öğrencilerin bilgi kaynaklarına rahat ulaşabilmeleri** değişkeninin ders başarılarını etkilediği görülmektedir. Eğitimciler ve eğitim programları faktörüne bakıldığında %78 oranında öğrencilerin ders başarılarını; **eğitimcilerin akademik kariyerde olmaları** etkilemektedir. Bu sonucu, %75 oranıyla ders anlatma yöntemleri, uzmanlık alanlarında yeterli olmaları ve derslerin, öğrencileri iş hayatına hazırladığı inancı takip etmektedir. Kültürel faktörlere bakıldığında ise %85 oranında **eğitimin, öğrenci için en önemli değer olması** değişkeni gelmektedir. Bunun hemen ardından ise **eğitimin, aile için en önemli değer olması** (%82) ve **aile desteği** (%80) takip etmektedir. Bu anlamda en fazla kültürel faktörlerin, öğrencilerin ders başarılarını etkilediği, daha sonrasında ise eğitimciler ve eğitim programı faktörünün, sosyal faktörlerden özellikle arkadaşlık ilişkilerinin ve teknolojinin etkilediğini söylemek mümkündür. Okulun fiziksel olanakları ise, öğrenci ders başarısını, diğer faktörler kadar etkilememektedir.

Öğrencilerin Gelecek Beklentileri

Araştırmanın diğer bir sorusu olan meslek yüksekokulu öğrencilerinin gelecek beklentilerine ilişkin eğilimleri ise aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir:

Tablo 3 Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Frekans Dağılımı

Beklentiler	Birinci		İkinci		Üçüncü	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Kariyer	90	22.00	105	25.70	69	16.90
Garanti bir iş	129	31.50	67	16.40	45	11.00
Para	19	4.70	55	13.40	63	15.40
Sosyal çevre	2	.50	14	3.50	25	6.10
DGS* yi kazanmak*	79	19.30	30	7.30	18	4.40
Askerlik görevini yapmak	6	1.50	5	1.20	4	1.00
Aile kurmak	16	3.90	45	11.00	52	12.70
Beklentisi olmaması	68	16.60	88	21.50	133	32.50

* DGS: Dikey Geçiş Sınavı

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin mezun olduktan sonraki beklentileri içinde en önemli beklentilerinin % 31.50 ile **garantili bir iş**, ikinci olarak **kariyer** (%25.70), üçüncü sırada ise bir **beklentilerinin olmadığı** (%32.5) ortaya çıkmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler sonucunda, öğrencilerin öncelikli olarak bir işe girmek istemeleri normaldir. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin önemli bir kısmının üçüncü sıraya koyacak bir beklentisinin olmaması, üzerinde durulması gereken bir konudur. Bununla birlikte

katılımcıların %16,60'ının birinci sırada, %21,50'sinin ise ikinci sırada beklentilerinin olmaması, üzerinde tartışılması gereken bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, üniversitelerine, meslek yüksekokullarına, bölümlerine, yaşadıkları ülkeden beklentilerine ve geleceğe ait bakış açlarına ilişkin sorular ile ilgili tablo aşağıda görülmektedir.

Tablo 4 Öğrencilerin Bakış Açlarına İlişkin Değerlendirme

	Kesinlikle katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle katılmıyorum (%)
Marmara Üniversitesi'nden mezun olmam, gelecek beklentilerime ulaşmamda yardımcı olacaktır.	19	42	28	7	4
Meslek Yüksekokulundan mezun olmam, gelecek beklentilerime ulaşmamda yardımcı olacaktır.	11	30	37	13	9
Bu bölümden mezun olmam, gelecek beklentilerime ulaşmamda yardımcı olacaktır.	14	33	34	13	6
Türkiye'de geleceğime güven içerisinde bakmaktayım.	8	16	32	18	26
Hükümetin bizim geleceğimizle ilgili çalışmalarına güvenmekteyim.	7	7	27	24	35
Bir başka ülkede olsaydı, geleceğimin daha çok güvence altında olduğuna inanırdım.	39	26	20	6	9

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin gelecek beklentilerinin frekans dağılımına bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin %61'inin Marmara Üniversitesi'nden mezun olmalarının, gelecek beklentilerine ulaşmalarına yardımcı olacağına inanmakta, %28'i bu konuda fikirlerini net olarak belirtmemekte, %11'i ise bu konuya katılmamaktadırlar.

Öğrencilerin %41'i meslek yüksekokulundan mezun olmalarının, gelecek beklentilerine ulaşmalarında yardımcı olacağını düşünürken, %37'si bu konuda kesin bir fikre sahip olmamakta, %22'si ise bu fikre katılmamaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %47'si bölümlerinden mezun olmalarının, gelecek beklentilerine ulaşmalarına yardımcı olacağını düşünürken, %19'u bu konuya katılmadıklarını belirtmekte olup, %34'ünün ise kesin bir fikirleri olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin %24'ü Türkiye'de geleceklerine güven içinde baktıklarını belirtirken, %44'ünün Türkiye'de geleceklerine güven içinde bakmadıkları görülmektedir. %32'si ise bu konuda kesin bir fikre sahip değildir. Bununla birlikte öğrencilerin %59'u, şu anki hükümetin, kendi gelecekleriyle ilgili çalışmalarına kesinlikle güvenmemekte, %27'sinin ise bu konuyla ilgili net bir fikri bulunmamaktadır. Hükümetin gençlerin gelecekleriyle ilgili yaptığı çalışmalara güvenenlerin oranı ise %14'tür.

Öğrencilerin %65'i başka bir ülkede olsalardı geleceklerinin güvence altında olduğuna inanmakta olup, %15'i bu fikre katılmamaktadır. Öğrencilerin %20'si ise bu konuda kesin bir fikre sahip değildir.

Bu bulgular, meslek yüksekokulu öğrencilerinin, kendi gelecek beklentilerine ulaşmalarında en etkili rolü Marmara Üniversitesi'nin, daha sonra bölümün ve meslek yüksekokulundan mezun olmalarının oynacağına inandıklarını göstermektedir. Bununla birlikte araştırmaya katılan öğrencilerin, kendi gelecek beklentilerinde Türkiye'de yaşamının ve hükümetin olumlu katkısı olduğunu düşünmemektedirler. Hatta bir başka

ülkede yaşamalarının, gelecek beklentilerine ulaşmalarını kolaylaştıracağını düşünmektedirler.

Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Ders Başarılarını Etkileyen Faktörler ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki

Meslek Yüksekokulu öğrencilerin bugünkü başarılarını farklı şekillerde etkileyen ya da etkileyebilecek olan fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik, kişisel ve eğitimi /eğitim programları faktörlerinin, öğrencilerin gelecek beklentileri ile ilişkisi olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin ders başarılarını etkileyen faktörlerdeki ilgili değişkenler ile, öğrencilerin gelecekteki beklentileri arasında ilişki aranmaktadır.

Ho: Öğrencilerin arkadaşlarının ekonomik durumlarının iyi olması ile gelecek beklentileri arasında fark yoktur.

H1: Öğrencilerin arkadaşlarının ekonomik durumlarının iyi olması ile gelecek beklentileri arasında fark vardır.

Öğrencilerin arkadaşlarının ekonomik durumlarının iyi olması ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. (Asymp. Sig.değeri: 0,01 < 0,05).

Ho: Öğrencilerin ve arkadaşlarının ekonomik durumlarının aynı olması ile gelecek beklentileri arasında fark yoktur.

H1: Öğrencilerin ve arkadaşlarının ekonomik durumlarının aynı olması ile gelecek beklentileri arasında fark vardır.

Yapılan ki kare test sonucuna göre öğrencilerin ve arkadaşlarının ekonomik durumlarının aynı olması ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu ortaya çıkmaktadır. (Asymp. Sig.değeri: 0,00 < 0,05).

Ho: Öğrencilerin demografik özellikleri ile gelecek beklentileri arasında fark yoktur.

H1: Öğrencilerin demografik özellikleri ile gelecek beklentileri arasında fark vardır.

Demografik özellikler ile öğrencilerin gelecek beklentileri arasındaki ilişkiye bakıldığında sadece yüksekokul türü (teknik/sosyal) ile gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. (Asymp. Sig. Değeri: 0,01 < 0,05).

5. SONUÇ

Ülkelerin insan kaynaklarına yapmış oldukları en önemli yatırımlardan biri olan yüksek öğretim sistemleri, isteklerin ve ihtiyaçların farklılaşmasıyla sürekli değişen dinamik bir yapı içerisindedir. Farklı birimlere sahip olan üniversitelerin özellikle meslek yüksekokulları, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de stratejik bir noktada bulunmaktadır.

Meslek yüksekokullarının gelecek hedeflerinin belirlenmesi için meslek yüksekokulu öğrencilerinin ders başarılarını etkileyen faktörlerin tanımlanması ve gelecek beklentilerinin ortaya koyulabilmesi oldukça önemli görülmektedir. Bu çalışmanın amacını oluşturan meslek yüksekokulu öğrencilerinin ders başarılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve gelecek beklentilerinin araştırılması sosyal bilimler ve teknik bilimler meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma modelinde görüldüğü gibi fiziksel faktörler, sosyal faktörler, ekonomik faktörler, kültürel faktörler, teknolojik faktörler, kişisel faktörler ve eğitimci/eğitim programları faktörü, öğrencilerin ders başarılarını ve gelecek beklentilerini etkileyen ya da etkileyebilecek faktörler olarak kabul edilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin gelecek beklentilerine bakıldığında öncelikli olarak iş garantisi, ikinci olarak ise iyi bir kariyer olduğu görülmektedir. Ancak öğrencilerin önemli bir bölümünün geleceğe dair beklentilerinin olmaması da üzerinde durulması gereken önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte öğrenciler, her ne kadar gelecekte garantili bir iş ve iyi bir kariyer bekleseler de bu beklentilere ulaşma inançları ve güvenleri ne yazık ki düşük seviyededir. Öğrenciler, gelecek beklentilerine ulaşmada en önemli rolü Marmara Üniversitesi'nden, meslek yüksekokulundan ve bölümlerinden mezun olmalarının oynayacağını düşünmektedirler. Bununla birlikte araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun Türkiye'de gelecek beklentilerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumu destekleyen bir diğer bulgu ise, öğrencilerin, bugünkü hükümet politikalarının, kendilerinin gelecek beklentilerini karşılayamayacağına olan bakış açısıdır. Öğrenciler, Türkiye dışında bir ülkede olmaları durumunda beklentilerine daha kolay ulaşabileceklerine inanmaktadırlar.

Araştırmanın diğer bir bulgusu ise öğrencilerin arkadaşlarının ekonomik durumlarının iyi olması ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmasıdır. Ayrıca, öğrencilerin ve arkadaşlarının ekonomik durumlarının aynı olması ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ekonomik durumun gelecek beklentisindeki rolü ön plana çıkmaktadır. Gelecek beklentileri ile öğrencilerin okudukları yüksekokul türü arasında da bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Ortaya çıkan bulgular, öğrencilerin gelecekte ekonomik açıdan sıkıntı yaşamak istemediklerinin bir göstergesidir. Öğrencilerin gelecek beklentilerinin garantili bir iş ve iyi bir kariyer olması, beklenen bir sonuç olup, asıl düşündürücü olan öğrencilerin bu beklentilerine Türkiye'de ulaşamayacakları inancıdır. Yapılan araştırmada bu bulgulara rağmen öğrencilerin Marmara Üniversitesi'nden, meslek yüksekokullarından ve bölümlerinden mezun olmalarının, gelecek beklentilerini olumlu yönde etkileyeceği görüşleri, öğrencilerin geleceğe umutla baktığını gösterir niteliktedir.

Öğrencilerin, Türkiye'de meslek yüksekokullarını seçmeleri ve mezuniyet sonrasında gelecekteki beklentilerine ulaşabilme umutların var olması, meslek yüksekokullarının, yüksek öğretim sistemi içerisindeki önemini anlaşıldığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim (2007).Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, T.C. YOK, yayın No:2007-1, Ankara.
- Burtscher, C., Pasqualoni, P.P., Scott A., (2006), "Universities and the Regulatory Framework: The Austrian University System in Transition", Social Epistemology Vol. 20, No. 3-4, July-December, 241-258
- Çitil, M. , İspir, E., Söğüt Ö., Büyükkasap, E., (2006), "Fen Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profilleri ve Başarılarını Etkilediğine İnanırları Faktörler: KSÜ Örneği", Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, (8) / 2

- Dinç, E. (2008), “Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksekokulu- Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (16) / 2: 90-106
- Davey, D. ,Lian, C.D. and Higgins, L. (2007), “The University Entrance Examination System in China”, Journal of Further and Higher Education Vol. 31, No. 4, November, 385–396
- Dursun, F. (2008), “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, SBE, Eğitim Bilimleri ABD, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu
- Gegez, A. E., (2005), “Pazarlama Araştırmaları”, Genişletilmiş 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 369-370.
- Koç, M., Avşaroğlu, S. ve Sezer, A. (2005). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Online Dergi./ konusmalar / mesleki ve teknikyuksekokretimde onlisansin yeniden duzenlenmesi taslagi.pdf, (Erişim Tarihi, Mart 2009).
- Özgüven, İ. E. (1998)., Bireyi Tanıma Teknikleri. PDREM Yayınları, Ankara.
- Şeker, R., Çınar, D., Özkaya, A., 2004. Çevresel Faktörlerin Üniversite Öğrencilerinin Başarı Düzeyine Etkileri, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya .
- Tajnikar, M., Debevec, J., (2008), “Funding System Of Full-Time Higher Education And Technical Efficiency: Case Of The University Of Ljubljana”, Education Economics Vol. 16, No. 3, September , 289–303
- Uluğ, F. (1990), “Okulda Başarı”, Remzi Kitapevi, 3. Basım.
- YOK, 2009. www.yok.gov.tr (Erişim tarihi; Mart 2009).

TAKI-KUYUMCULUK EĞİTİMİ VEREN MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ EĞİTİM YETERLİLİĞİ VE KALİTENİN ARTTIRILMASI (KOÜ. DEĞİRMENDERE ALİ ÖZBAY MYO. ÖRNEĞİ)

**EDUCATIONAL ADEQUACY OF JEWELLERY DEPARTMENTS IN
TECHNICAL COLLEGES AND QUALITY IMPROVEMENT (AN
EXAMPLE OF KOÜ. DEĞİRMENDERE ALİ ÖZBAY VOCATIONAL
SCHOOL)**

Nilgün ŞENER¹

ABSTRACT

As being the case in all levels of education, the aim of technical colleges (or polytechnics) is to achieve the “adequacy and quality”. Technical college graduates have contributed much in economical progress in Turkey where qualified intermediary personal needs in professional and technical areas is provided in general by technical colleges. Training of experts for industrial and service sector is among the aims of technical colleges as well. Therefore, technical colleges must have professional adequacy convenient with the expectancy of modern labour quality of related sectors. Nevertheless, graduates of technical colleges must have the necessary quality assurance with their knowledge, adaptation and practicing experience.

Because of the rapid growth of global market and changes in competition conditions, jewellery sector is in a dynamic and continuous progress. Jewellery is a profession fed by knowledge and esthetical values brought from old ages but, at the same time using advanced technologies. Designing, fabricating and presenting products for the pleasure of people are working areas of jewellery.

This article is aimed to determine how to achieve an efficient education besides adequacy and quality assurance in jewellery departments of technical colleges. To this end, some technical colleges having jewellery departments have been studied and a survey for the actual and graduated students of these schools has been made, providing to present their opinions about choosing these schools, educational facilities provided by these schools and how the students benefited from these facilities, student and school inadequacies faced during education and their opinions for improving the efficiency of these schools. The subject is studied by scanning the literature, surveying and using our own experiences. Some suggestions for improvements in the related subjects are made at the end of the article.

Key words: Vocational School, Adequacy Of Education, Increase Of Quality, Jewellery

---

¹ Yrd. Doç., KOÜ. Değirmendere Ali Özbay MYO., e-mail: nilgunsener72@gmail.com

ÖZET

Her seviyedeki eğitimin olduğu gibi Meslek Yüksekokullarının amacı “yeterlilik ve kaliteye ulaşmak” tır. Mesleki ve teknik alanda nitelikli ara eleman ihtiyacı genelde Meslek Yüksekokullarınca karşılanan ülkemizde ekonomik ilerleme ve gelişme sürecine Meslek Yüksekokulu mezunlarının katkıları büyüktür. Ayrıca sanayi ve hizmet sektörünün faydalanacağı uzman personelin yetiştirilmesi de yüksekokulun amaçları arasındadır. Bu nedenle MYO.’ı çağdaş insan gücü beklentilerine uygun mesleki yeterlilikte olmalıdır. Bununla birlikte meslek yüksekokulu mezunlarının; bilgi birikimleri, uyumları ve uygulama tecrübeleriyle, gelecekte de potansiyel insan gücü olarak değerlendirilebilecek kalite güvencelerine de sahip olmalıdır.

Takı-kuyumculuk sektörü, küresel seviyede hızla değişen pazar ve rekabet şartları sebebi ile sürekli ve dinamik bir gelişim içindedir. Gelişmiş teknolojiyi kullanan, insanlığın eski çağlardan bugüne taşıdığı bilgi birikimiyle ve estetik değerlerle beslenen bir meslektir. İnsanların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamak amacıyla ürünler tasarlamak, üretmek ve onların beğenilerine sunmak takı-kuyumculuğun çalışma alanlarıdır.

Bu makale, her geçen gün sayıları hızla artan takı-kuyumculuk eğitimi veren Meslek Yüksekokullarında verimli bir eğitimin yanı sıra yeterliliğe ve kalite güvencesine nasıl ulaşılabileceğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, takı-kuyumculuk alanında eğitim veren Meslek Yüksekokulları incelenmiş, bu okullarda okumuş ve okumakta olan öğrencilerin bu okulları nasıl tercih ettiklerini, sunulan eğitim olanaklarını ve bunları nasıl kullandıkları, eğitimleri boyunca karşılaştıkları yetersizlikleri(ni) ve bu okulların verimliliği artırılması ile ilgili önerilerini ortaya koyabilmelerini sağlayan bir anket hazırlanmıştır. Literatür taraması, anket ve kendi deneyimlerimizden yola çıkılarak konu irdelenmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: MYO, Eğitim Yeterliliği, Kalitenin Artırılması, Takı-Kuyumculuk.

1. GİRİŞ

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler, bilgiye ulaşmanın ve bilgi paylaşımının kolaylaşması gibi nedenlerden dolayı bireylerin yaşam amaçlarının ve araçlarının değiştiği, toplumsal sistemlerin işlev ve işleyişlerinin de bu değişiklikten etkilendiği gözlemlenmektedir. Bilişim ve bilgi çağı, sosyal ve kültürel anlamda coğrafi engellerin öneminin giderek azalmasına, daha az maliyetle daha hızlı ilişkilere girilmesine, paylaşılan değerlerin artmasına, beklentilere ulaşmanın kolaylaşmasına, ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişmesine, sermayenin dünyaya yayılmasına, uluslararası serbest ticaret hızının ve kapsamının giderek artmasına neden olurken uluslararası birlikteliği (aslında bağımlılığı) gerekli kılmış bir yandan da uluslararası rekabeti güçlendirmiştir. Bu sürekli yenilenen değişim, nitelikli işgücüne olan talebi arttırmakta, talebi karşılamak durumunda olan eğitim sistemlerinin de yeni politikalar ve stratejiler geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak unutulmaması gereken yükseköğretim politika ve stratejilerini geliştirirken sadece dış dinamikler değil, ülke gerçekleri esas alınmalı, sorunlara bu doğrultuda çözümler bulmak hedeflenmelidir.

Küreselleşen dünyanın hedefi, sürdürülebilir bilgiye dayalı daha güçlü bir ekonomi oluşturmaktan geçmektedir. İnsanoğluna getirisi de rekabet olmuştur. Bu bağlamda

“Mesleki Yükseköğretimin Yapılandırılması”, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önceliği ve aciliyeti olan bir konu haline gelmiştir. Tarım toplumundan, sanayi toplumuna ardından bilgi toplumuna geçiş süreçlerine paralel olarak kültürel ve mesleki yeterliliklere sahip nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi sürekli değişmiş, mevcut gelişmeler aşılması gereken yeni zorlukları beraberinde getirmiştir.

Meslek yüksekokullarının temel kuruluş amacı, özellikle mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının kendi alanlarında ileri meslek eğitimi olarak iş dünyasının ihtiyaç duyduğu bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilecek, kaynakları etkili ve verimli kullanabilecek, girişimci, teorik ve pratik anlamda kaliteli üretim gerçekleştirebilecek yüksek nitelikli insan gücü olarak yetiştirmelerini sağlamak olarak tanımlansa bile lisans programlarının önündeki yığılmaları önlemek, artan yükseköğrenim talebini karşılamak, toplumsal gelişmeyi yaygınlaştırmak da meslek yüksekokulları tarafından karşılanmaktadır. Ancak son zamanlarda meslek yüksekokullarının bilgi çağına gerektirdiği koşullarla rekabet edebilecek yeterlik ve kaliteye ulaşmış insan gücünü yetiştirme konusunda aranan nitelikleri barındıramadıkları, yeterince etkili olmadıkları ve cazibe merkezi haline gelemedikleri görülmektedir.

Bu okulların geçmişi, 1953 Yılında MEM. Bünyesinde açılan Tekniker Okullarına dayanmaktadır. Bunu 1965–1971 yılları arasında Yüksek Tekniker Okulları, 1974–1981 döneminde üniversitelere bağlı Önlisans Okulları ve MEB bağlı Meslek Yüksek Okulu uygulamaları izlemiştir. Söz konusu okullar, 1981 yılında yükseköğretimde yapılan düzenlemelerin ardından üniversite çatısı altına alınmıştır. 1982’ den sonraki dönemde sayıları hızla arttırılarak ülke bazında yayılan hatta beldelerde dahi kurulmaya devam eden MYO. bugün 600 sınırına dayanmış durumdadır. Ekonominin gelişim sürecine Meslek Yüksekokulu mezunlarının dinamik katkıları olacağı beklenmektedir. Bu nedenle, her Meslek Yüksekokulu mezunu, almış olduğu eğitimle, iş piyasasının beklentilerine uygun mesleki yeterlilikte eğitilmelidirler. Bununla birlikte, Meslek Yüksekokulu mezunlarından; bilgi birikimleri, yetenekleri, algılama güçleri, sorumluluk anlayışları, uyumları ve uygulama tecrübeleriyle geleceğin potansiyel insan kaynakları olarak değerlendirilebilecek kalite güvenceleri olmaları beklenmektedir.

“Meslek Yüksekokullarının sayılarının kontrolsüz artmasından başka bölüm-program-öğrenci sayılarının yükseltilmesi, eğitimde kaliteye, eğitim sonunda verimliliğe ve kalite güvencesine ulaşılma sürecini yavaşlatmaktadır. Meslek Yüksekokullarındaki eğitimin kalite standardı, ekonominin gelişim sürecine dinamik katkıları olabilecek verimlilikte, üretim-hizmet sektörlerinin ihtiyaçlarına uygun yeterlilikte ve bunların her ikisini de sağlayacak kalite güvenceleri olan bir eğitim sürecinden geçen mezunlar vermek olmalıdır” (Erdem,1999).

“Öncelikle yerel endüstri, iş dünyası ve toplumun talep ve ihtiyaçları göz önüne alınarak kurulması ve geliştirilmesi beklenen bu kurumların kuruluşunda yeterli dikkatin gösterilmediği, gereğinden fazla açıldığı, toplumla yeterince uyum sağlayamadıkları, eğitimin kalitesinde genel olarak ciddi sorunların olduğu, iş dünyası ile işbirliğinin oldukça zayıf olduğu, öğretim elemanında nitelik ve nicelik yönünden ciddi sorunların yaşandığı, verimlilik bakımından kaynak israfı içerisinde bulunduğu, bina, tesis ve teçhizat bakımından da ciddi sorunların yaşandığı ilk bakışta görülmektedir... Biraz daha teknik ve ayrıntılı olarak değerlendirecek olursak MYO. larda ulusal yeterlilik sistemi, mesleki standartlar, eğitim standartları, mesleki ve teknik eğitime olan ilginin azlığı, öğrencilerin motivasyonu, iş dünyasının ihtiyaçlarını karşılamak için müfredatların güncellenmesi ve

müfredatların geliştirilmesi için modüler yaklaşımın kullanılması, mesleki ve teknik orta öğretimle kurulan yetersiz ilişkiler, iş dünyası ve sosyal ortaklarla kurulan yetersiz ilişkiler, öğrencilerin ve yöneticilerin eğitimi, multi-medya teknolojilerinin etkin olmayan kullanımı, statülerin artırılması, ekipmanın modernizasyonu, altyapı yetersizliği, eğitim programlarındaki düzensizlik, endüstriye dayalı eğitimin yetersizliği ve öğretim elemanlarının sanayi tecrübesi eksikliğinin temel sorunlar olduğu söylenebilir” (Balcı, 2006).

2. KUYUMCULUK-TAKI SEKTÖRÜ

Son yıllarda rekabetin en çok kendini gösterdiği sektörlerin başında “Kuyumculuk-Takı Sektörü” gelmektedir. Emeğe dayalı üretimden sermayeye dayalı üretime geçiş sürecinde kuyumculuk-takı sektörüne devletin de destek vermesiyle kısa sürede üretim hacminde ilerlemeler yaşanmıştır. Bu sayede kapasite kullanımı giderek yükselmiş, istihdam sağlanmış, ileri teknolojinin tüm imkânlarından faydalanılarak rekabet gücü arttırılmıştır. Ortalama 250 bin kişiye istihdam yaratan kuyumculuk-takı sektöründe elliden fazla büyük işletme bulunmaktadır.

İlerlemeye çok açık bir sektör olan kuyumculuk-takı sektörünün bugün dünya devleriyle yarışır hale gelmesinde eğitim kurumlarının payı büyüktür. Sektörün ihracat yapabilme durumuna geldiği 90’lı yıllardan itibaren sektörün ihtiyacı olan elemanların yetiştirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bugün yeni açılacaklarla beraber sayıları yirmiyi bulan Kuyumculuk-Takı-Tasarım programlarının bulunduğu Meslek Yüksekokulları (Ek 1, 2), ülke ekonomisinin kalkınma sürecini hızlandıracak en etkili alanlardan biri olmasına rağmen, büyük umutlar bağlanan mesleki eğitim kurumlarının uzun süredir yaşadığı sıkıntıları yaşamaktadır.

3. KUYUMCULUK-TAKI EĞİTİMİ

Ülkemizde usta-çırak ilişkisi ile yürütülen kuyumculuk-takı mesleğine evrensel bakış bir açısı, estetik kaygı, bilimsel birikim, bilinçli bir yaklaşım, çağdaş bir dil ve akademik anlayış getirebilmek için açılan MYO. nın Kuyumculuk-Takı Programları; kendi kültürel değerlerini gözeten aynı zamanda çağın gereklerine hızla ayak uydurmaya çalışan, kaliteyi ve verimi esas alan, her türlü gelişmeyi takip eden sektöre yön verebilmek için teorik ve pratikte bilgi ve becerilerle donatılmış yüksek nitelikli ve performanslı elemanlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bunun yanında kuyumculuk-takı sanatının teknik ve bilimsel ilkelerini yapıcı, yaratıcı ve gerçekçi özgün sanatsal anlatımlara ulaştırma doğrultusunda gerekeni yapmayı amaçlamaktadır.

Küreselleşmeyle artan rekabet nedeniyle ekonomilerin ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarının geliştirilmesi her zamankinden daha da önemli bir hal almıştır. Uzun süredir sorunlar yaşayan mesleki eğitimi iyileştirme çabaları sadece okullar bazında değil sürekli etkileşim halinde olan tüm öğeler dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu nedenle MYO. 1 iş hayatının gelişmelerini yakından izleyerek programlarını işlevsel bir temele oturtmak zorundadır. Ara kademe insan gücü açığı, niteliksiz işsizlerin fazlalığı, mesleki eğitimdeki okullaşma oranının düşüklüğü, eğitim sisteminin verimsizliği gibi yerel konuların da etkileriyle ülkemiz eskisinden daha farklı insan tipi yetiştirmek yükümlülüğüyle karşı

karşıya bulunmaktadır (Şimşek). Bu sıkıntılı tablo sayıları hızla artan Kuyumculuk-Takı Programları'nın da eğitim kalitesini etkilemektedir.

3. 1. Kuyumculuk-Takı Eğitiminin Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Kuyumculuk-takı programlarının geleceğin favori mesleklerinden biri olması, ülke genelinde il merkezleri, ilçeler hatta beldelerde eğitim öğretime hızla açılmasına neden olmuş, bu da kaliteli eğitim problemini beraberinde getirmiştir. Genel eğitime oranla daha pahalı olan uygulama ağırlıklı bu programlar, hızla değişen ve gelişen çağımızda alanın gerektirdiği teknik donanım, makine-teçhizat, bilgisayar ve program desteği, atölye, laboratuvar, ders araç-gereçleri ve bunların sürekli yenilenmesiyle ilgili olumsuzlukları sektöre uzak alanlarda kurulmasıyla aşılması güç bir engele çevirmektedir. Dolayısıyla verilen eğitim, iş dünyasının gereksinimlerini karşılamaktan uzak olmaktadır. Ayrıca meslek yüksekokullarının genel olarak yerleşke alanı dışında yer alması üniversitenin bir bölümü gözüyle bakılmasına, öğrencilerin üniversite havasını yaşayamamalarına neden olmaktadır. Öğrencilerin, velilerin, halkın, hatta üniversitedeki diğer öğretim elemanlarının bu gözle baktığı MYO. lar çoğu zaman okulun amaçlarıyla örtüşmeyen nedenlerle okula kaydolan öğrencilerde bile isteksizliğe yol açmaktadır. Diğer bir taraftan yerleşke dışına kurulan bu okulların üniversiteye önemli derecede ek bütçeye neden oldukları, ortak kullanılacak bazı alanların (kantin, eğitim binası, atölyeler, makine-teçhizat, etkinlik alanları...) tekrar sağlanması gerekliliği, bu ihtiyaçların okullara verilen bütçeden karşılanması zorunluluğu eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Nitelikli insan gücünün hızla gelişen rekabet ortamına uygun hale getirilmesi gereken çağımızda, zaman ve ekonomik anlamda kayıplar hiç de arzu edilen bir durum değildir. Öyleyse yatırımlara kaynak için sektör desteğinin sağlanması istenilen derecede eğitimin temel kuralını oluşturmaktadır.

Sektöre olan uzaklığın negatif etkilerinden biri de piyasa koşullarına uygun derslerin ve içeriklerin ve müfredat programların oluşturulmamasıdır. Çağın hızına yetişmek için hazırlanması gereken esnek programlar, okul-sektör işbirliklerinin olmaması, olanların birbirleriyle yaşadıkları kopukluklar ya da birlikteliklerin önemsiz olduğunun düşünülmesi işverenlerin istihdam ettikleri elemanları yeniden eğitmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu durum hem zaman hem de ekonomik anlamda gelişmekte olan ülkemize ciddi bir yük getirmektedir. Oysa mesleki ve teknik eğitimin amaçlarından biri, çalışma yaşamındaki gelişmeleri yakından izleyerek uyum sağlayabilecek elemanlar yetiştirmektir. Bu da, programların sürekli güncelleştirilmesiyle olanaklıdır. Ne var ki, okulların programları bulunan yere, sektörün ihtiyacına, öğretim elemanının düzeyine, gelen öğrenci profiline, lisans tamamlama durumuna hatta yurtdışında eğitim ya da staj imkânlarına kadar birçok faktöre göre analiz edilip belirmesi gerekirken masa başında verilen kararlarla yeni dersler eklenmekte ya da çıkarılmaktadır. “Öte yandan, bu okullar meslek standartları-diploma-istihdam olanakları arasında sağlam bir ilişki kurmak durumundadır. Mesleğin ortak standartları belirlenmeli, ortaya çıkan sonuçları kazandırmaya dönük programlar devreye sokulmalı, böylece istihdam bir sorun olmaktan çıkarılmalıdır. Bu amaçla, eğitim verilen alanda evrensel standartlara dayalı bir program uygulanmış, verilen diplomalar da yeterlilik belgesi olarak düzenlenmiş olur. Böyle bir süreçten geçerek alınan diploma, hem çalışan hem de işveren açısından bir kalite güvencesi olarak önem kazanır” (). Bu yapılanmadan dolayı uygulama ağırlıklı sektör bazlı okulların masrafları iş çevrelerince destek görebilir. Destek için “gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, işverenler için özendirici olacak biçimde, fon katkısı ya da maliyet paylaşımı uygulamalarına

geçilmelidir. İş dünyası da okulların yönetiminde ve program geliştirme çalışmalarında söz sahibi olacaktır” ( ). Yıllardır okul ve sanayi arasında etkin işbirliğinin nasıl sağlanabileceği konusunda birçok çalışma yapıldığı halde, kuyumculuk-takı programları da istenen noktaya gelememiştir.

Mesleki eğitim veren liselerdeki genel kültür ve alan derslerinin ağırlıkları sık sık güncellenmesine karşın, seçimlik derslerin oranı yok denecek kadar azdır. MYO. nda uygulama dersleri yoğun olmasına rağmen her iki öğretimde de zorunlu derslerin sayısı ve çeşidi oldukça fazladır. Birçok okulda ise seçmeli ders hiç yoktur. Seçmeli derslerin konulması hatta seçeceği derslerin sadece kendi bölümünden değil, farklı okul ve disiplinlerden olması sağlanmalıdır. Bu sayede farklı çevrelere girip rekabet ortamına uyum sağlama konusunda tercihlerini belirleme şansı olacak dahası kendilerini ayrıcalıklı hissedeceklerdir. Çünkü öğrenciler başkalarının seçtiği alanlarda değil, kendilerinin seçtiklerinde başarılı olmalıdırlar. Başka bir ifadeyle “mesleğin öngördükleriyle öğrenci özellikleri arasında farklılıklar var, eksiklerini tamamlama konusunda ise seçenekleri yok ise başarısızlık kaçınılmaz olmaktadır.

Genelde ilçelerde kurulan Meslek Yüksekokulu öğrencileri malzemelere ulaşmakta, staj yapacak işyeri bulmakta, okuduğu alanın gerektirdiği bazı özel yerlere (döküm yaptırabilecekleri dökümhaneye) ulaşmakta da zorluklar çekmektedirler. MYO. öğrencilerinin çoğu o ilçede ya da ilde doğup büyüyen kişilerden oluşuyorsa daha da büyük sıkıntı yaratmaktadır. Mezunların mezun oldukları alanda iş bulamaması da ayrı bir sorundur. Mezun olan öğrencinin kuyumculuk-takı sektörünün kalbi olan İstanbul’a ya da başka bir ilde gitmek istememesi yani memleketinde çalışmak düşüncesi hakim. Bir çoğu da ailesinden baskı gördüğü için öğrenci mezun olduğunda iş bulamamakta teknik eleman olmasına rağmen küçük bir yerde karın tokluğuna çalışmayı kabullenmektedir.

Meslek Yüksekokullarında görev alacak öğretim elemanlarını için akademik unvan ve ücret açısından Fakülte ve Yüksekokullardan farklı bir kariyer gelişimi düzenlenmesi eğitim yeterliliği ve kalitenin artırılması konusunda önemli bir adım olarak düşünülmeli ve acil önlemler alınmalıdır. Sektöre yönelik bir eğitim sistemi gerektiren meslek okullarında İngilizce, ALESS vb. konuların baraj olması yerine uzun süreli sektör deneyimi aranan temel nitelik olmalıdır. Öğretim elemanı başına her programa göre öğrenci sayısının kabul edilebilir bir düzeye çekilmesi için MYO.’ na verilen kadro sayısı önemli ölçüde artırılmalıdır. Buna ek olarak okulun fiziki yapısı ve öğretim elemanı sayısı dikkate alınarak öğrenci sayılarında artışın önü kesilmelidir. Teknik eğitimin en önemli unsurlarından biri kabul edilen öğretim elemanlarının yoğun haftalık ders programlarında ve sınavsız geçiş hakkıyla kalabalıklaşan sınıflarda verimli öğretim metotlarını nasıl öğretebileceği, teknolojik gelişmelerin ne kadarını takip edip öğrencilerine aktarabileceği, beklenti ve ihtiyaçların karşılanması ve dinamik tutulmasını nasıl sağlayacağı cevaplaması zor soruların başında gelmektedir. Meslek yüksekokullarında teknisyen, tekniker gibi öğretim elemanlarına yardımcı olmak ve atölye yüklerini hafifletecek kadrolarının bulunmaması, istenilen ölçütlerde bir eleman bulunduğu aranan nitelikler ve ücret konusunun özellikle Kuyumculuk-Takı Sektöründeki okullara hizmet etmeyi zorlaştıran bir unsurdur.

Meslek Yüksekokullarında genel olarak öğretim elemanlarının çoğu öğretim görevlisi kadrosunda bulunmaktadır. Öğretim elemanı yetersizliği, ders yükü yoğunluğu gibi nedenlerden bilimsel yayın yapmaya, kongre ve sempozyum gibi bilimsel toplantılara katılmaya, lisansüstü eğitime devam edebilmeye imkan yok denecek kadar azdır. Bu

olumsuzluklara MYO. na olan önyargı da eklenince isteksizlik ve boş vermişlik kendini göstermektedir. Oysa birçok görevlendirmelerde akademik derece gerekmektedir. Son dönemlerde hızla açılan Kuyumculuk-Takı programlarına öğretim elemanı istihdam etmede birçok sıkıntılar yaşanmaktadır. Alan mezunu dahası yüksek lisans ve doktora/sanatta yeterlik mezunu bulmak neredeyse imkansızdır. Görev alanların birçoğu resim, seramik veya heykel mezunlarından (ki genelde tercih edilme nedenleri lisansüstü eğitim yapmaları, bazılarının lisansta bu alanla ilgili ders almaları, takı-kuyumculuğa olan özel ilgileri ya da kurslara devam etmiş olmaları) oluşmaktadır. Son yıllarda lisans tamamlamış kuyumculuk-takı programı MYO. mezunu ya da yüksekokuldan mezun kişilerin de görev alması sevindirici bir durum yaratmaktadır. Genel olarak ne şekilde olursa olsun kuyumculuk-takı mezunlarının iş ve endüstriyel deneyimi yok denecek kadar azdır. Öğretim elemanlarının ilgili sektör kuruluşlarında bilgi ve deneyimlerini arttırma, gelişen yeni teknoloji hakkında bilgi edinme amacıyla inceleme ve çalışma yapabilme imkanı tanınmalıdır.

Ülkemizde kuyumculuk-takı programlarına öğrenci kabul edilme, ortaöğretim kurumlarından sonra ya ÖSS. Puanları doğrultusunda tercih ederek ya da meslek liselerinden sınavsız geçiş yöntemiyle yapılmaktadır. Sınavsız geçişe büyük umutlar bağlanmış olmasına rağmen maalesef geçen süreç sonucunda başarı ve kaliteyi önemli ölçüde düşüren bir sistem olduğu ve en kısa sürede kaldırılıp daha tutarlı ve gerçekçi ölçütlerin gündeme gelmesi gerekmektedir. Hatta özel yetenek gerektiren bu statüdeki tüm okulların güzel sanatlardaki gibi birkaç basamaktan oluşan (Genel kültür, desen, temel sanat...) bir sistemin eğitim verimliliği ve kalitesi için hayati önem taşımaktadır. Ortaöğretimdeki genel ve mesleki eğitim arasındaki farklar da ders işleyişlerine ve değerlendirmelere yansımaktadır. Özellikle ilköğretimde başarılı olamayan öğrencilerin Meslek Liselerine gönderilmesi oradan da iki yıllık Meslek Yüksekokullarına geçer ve mezun olur düşüncesi, kalitesini ve verimliliğini etkilemektedir. Bu sistemin yarattığı sıkıntıları birçoğumuz yaşamakta, gelen öğrenciler arasında çalışma düzeyi, kapasite, bilgi birikimi, algılama ve çalışmayı sonuçlandırmalardaki dengesizlikler dikkatimizi çekmektedir. MYO.'lara bu kadar yoğun talebin nedeni diplomasını da tıpkı bu okula kabul edilmeleri gibi kolaylıkla elde edeceği düşüncesinin hakim olmasıdır. MYO.'nın toplumsal statülerinin yeniden kazandırabilmenin yolu topluma kazandırdıkları değerlerle ilişkili olduğuna göre bunun gerçekleşmesi mesleki eğitimin bir bütün olarak düşünülmesi, gerekli tedbirlerin farklı kesimlerden oluşturulacak komisyonlar tarafından analizleri yapılarak acilen hayata geçirilmesi ile olabilir. Meslek liselerindeki ve MYO.'ndaki dersler ve içeriklerin hazırlanmasında MYO. ve sektörden, eğitim uzmanları gibi kişilerden danışma kurulları görev olmalı, danışma kurulları programların oluşumundan denetimine kadar görev yapmalıdır. MYO. na daha kaliteli öğrenci teşvik etmek için askerlik görevinde de birtakım düzenlemeler yapılmalıdır. Meslek yüksekokulları sayısının artması ve Avrupa Birliği ölçeğinde bir kalitenin yakalanabilmesi ülkemizin gerçekleri göz önünde bulundurularak yeniden bir yapılanmayla mümkün olabilir.

Eğitim kalitesinin ve yeterliliğinin artırılmasını etkileyen diğer bir öge de dikey geçişlerdir. 4 yarıyıl sonunda iş hayatına atılabilecek düzeyde nitelikli eğitim verebilme çabalarına ek olarak öğrencilere lisans tamamlama konusunda rehberlik edip not ortalamasının da dahil olduğu bir barajın olduğunu (DGS ya da yetenek sınavları), geçişle beraber önlisans almış olduğu derslerden muaf olabileceğinin bilinmesi okulun verimini etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkiye rağmen farklı yapılara sahip okullarda okuyan öğrencilere standart sınav yerine MYO.'nın niteliğine göre yeni açılımlar yapılması gerekmektedir. Örneğin kuyumculuk-takı programlarından mezun öğrencileri DGS den

aldıkları puanın belli bir yüzdesine ek olarak genel kültür, yetenek ve uygulamadan oluşan bir barajın konulması gibi. Ayrıca kontenjan, geçiş ölçütleri gibi konular da yeni düzenlemelere dahil edilmelidir. Kuyumculuk ve takı alanında tek yüksekokul olan Mersin Yüksekokuluna ve Güzel Sanatların ilgili bölümlerine geçiş esasları, ders içerikleri, krediler, ders saatleri gibi konular, ortak oluşturulan heyetlerle özenle hazırlanmalı, okul ders programları hem yatay hem de dikey geçişte öğrenciyi en az mağdur edecek şekilde ayarlanmalıdır.

MYO. öğrencileri stajları ya da çalışma hayatları boyunca yaşadıkları ücret, statü, sigorta ve iş güvenliği gibi konularda yasal değişikliklerin yapılması ve çağa uygun hale getirilmesi ile cazibe kazanmaları sağlanabilir.

“İstihdam analizinin yapılmayışı buna bağlı olarak Mesleki ve Teknik Eğitimde program esnekliğinin sağlanmayışı piyasa ihtiyaçları ile uygulanan programlar arasında uçurumlar oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde eğitimin dış değerlendirmesi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bunun mesleki ve teknik öğretime yansımaları, sistemin verimliliğinin ölçümünde mezunların eğitim gördükleri alanlarda işverenlerce istihdamının temel kriter olarak alınmaktadır” (Yağcızeybek). Bu durum tüm kalkınmış ülkelerde istihdam yapısını, niteliğini ve dağılımını etkilemektedir.

“Mesleki Yeterlilik Kurumu kurulması ve mezunlarımızın Mesleki Yeterlilik Sınavına girerek, başarılı olurlarsa unvan kazanması, çok önemli değişimlere yol açacaktır. Halen uygulanmakta olan öğrenci alım sistemine göre, meslek lisesi mezunlarının bu sınavlarda oldukça zorlanacağı kesin gibi gözükmektedir. Sınav ile öğrenci alımına başlanması bu dengesizliği ortadan kaldıracaktır”)

Uluslararası standartlarda meslek elemanı yetiştirebilmek için, Meslek Yüksekokullarında bilgisayar ve yabancı dil eğitimine ağırlık verilmelidir.

“Ulusal düzeyde üniversiteler arasında varılacak bir uzlaşım ile değişik meslek yüksek okullarının kendi aralarında öğrenci ve öğretim elemanı değişim ve dolaşımının sağlanması, mesleki bilgi ve görgülerini paylaşmak, proje işbirlikleri üzerinde görüşmek, dersler ile ilgili görüş alışverişinde bulunmak, meslek yüksekokulları arası ilişkilere olumlu katkılar sağlayacaktır” (Gökçesu).

Mevcut Kuyumculuk-takı Meslek Yüksekokullarına Toplam Kalite Yönetimi uygulanarak kalite standartlaştırılmalı, yeni ama kaliteden yoksun bir program açmak yerine, mevcut olanlarda kalite standartlarının arttırılmaya çalışılması en doğru karar olacaktır.

Meslek elemanı-tekniker-teknisyen gibi tanımlara uygun statüdeki kadrolar kamu ve özel sektör organizasyonlarında yer almalı, okul-sektör arasında köprü olmalıdır.

Meslek Yüksekokulları mezunlarının mesleki gelişimlerinin iş ortamında da okul tarafından izlenmelerine yönelik faaliyetler, önceden alınacak kararlar doğrultusunda ve sistematik bir şekilde yürütülmelidir. Yapılan bu çalışma eğitim kalitesini ve yeterliliğinin ne aşamada olup olmadığını görmede önemli olacaktır.

Kuyumculuk-takı programları bulunan meslek yüksekokulları ortaklaşa düzenlenecek bir organizasyonla birbirini tanımaları, kendilerini topluma ve iş dünyasına tanıtmaları bu sektörün geleceği için önemli bir adım olacaktır. Bu sayede karşılaşılan sorunlar ve çözüm

önerileri ile yeni ve çağdaş yönetim, organizasyon, müfredat programı, ders içerikleri hazırlanabilir, ileriye dönük modeller üretilebilir. Akademik anlamda da ortak bilimsel yayın oluşturma, seminer ya da sempozyumlar işbirlikleri sağlanarak kendilerini geliştirme imkanları yaratılabilir. Bu işbirlikleri esnasında öğrenci projelerinin sergilenmesi, öğrenci çalışmalarının poster sunumları, workshoplar, sportif etkinlikler, sanatsal faaliyetlerle eğitim kurumlarına ve sektöre yeni bir kan geleceği kanısındayım. Ayrıca sektörün önde gelenleriyle ulusal ve uluslar arası olmak üzere farklı kategorilerde ödüllü yarışmalar, yaz okulları, seminerler gibi programlar hazırlanmasında etkili rol oynamak sektör ile okulların ilişkilerinde daha fazla yakınlaşmaya neden olacaktır. Bu durum da öğrenim kalitesinde önemli bir artışa yol açacaktır.

Meslek sahibi olmaktan çok diploma sahibi olma amacıyla öğrencilerin bu okullara kayıt yaptırmaları eğitim süresinin uzamasına ve kalitenin düşmesine neden olan faktörlerden biri olarak belirmektedir.

Eğitimde kalite standardının belirlenen düzeyin altına düşmemesi ve sürekli bu etkin ve verimli düzeyde kalmasını sağlayacak planlı faaliyetler yürütülerek kalite güvencesine ulaşılmalıdır.

“Meslek yüksekokullarının hem idari ve akademik hem de öğrenciler bazında diyalog kurmalarında en pratik ve etkin yöntem web tabanlı iletişimdir. Her program için ayrı olarak oluşturulacak web ortamı, alan içi bilgi ve fikir alışverişlerinde ortak bir payda sağlayacaktır. Web tabanlı iletişim için ülke genelindeki tüm meslek yüksekokulları tarafından birer koordinatör belirlenmeli ve bu koordinatörler arasından da bir başkan seçilmeli, koordinatörler belirli aralıklarla bir araya gelerek durum değerlendirmesi yapmalı, oluşturulacak olan ortak bir web sayfası altında tüm bölümler için (ör. Kuyumculuk ve Takı Tasarımı) linkler verilmeli, tüm öğretim elemanlarının web sayfası için takip ve katılımı sağlanmalı, her bölümün web sayfasını ve forumunu yönetecek ortak admin’ler belirlenmeli, bölümler içerisinde değişik başlıklar (ör: cad-cam) altında bilgi bankası oluşturulmalı, öğretim elemanlarının alan ya da ilişkili alanlarla alakalı görüşlerini, ders notlarını ve kaynaklarını sunabilecekleri bir bölüm oluşturulmalıdır (Gökçesu).

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kuyumculuk-takı sektöründe çalışanların görüş ve önerilerinden yola çıkılarak mesleğe özgü yeterlilikler ayrıntılı olarak belirlenmeli, saptanan bu yeterlilikler hazırlanacak olan öğretim programlarının temel dayanağını ve içeriğini oluşturmalıdır. Hatta bu konuda eğitim veren yurtdışındaki okullar incelenmeli, yabancı uzmanların da görüşleri alınarak program çalışmalarına aktarılmalıdır. Bu doğrultuda Kuyumculuk-takı alanında ulusal ve uluslararası düzeyde standartlara uygun düzeyde eğitim olanağı sağlayan programlar hazırlanmalıdır.

Nitelikli ara elemanlarda fiziki becerinin yerini zihinsel becerinin aldığı, işgücünde yeterliliğin çeşitlendiği, bilgi-işlem kullanımının vazgeçilmez nitelikler arasına girdiği çağımızda iş dünyasındaki değişimler göz önüne alınırsa meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu, yeterliliğe ve kaliteye sahip olmaları zordur.

Kültürel açıdan böylesine zengin değerlere sahip ülkemizde, kuyumculuk-takı sektörünün çeşitli donanımlarla kendine bir farklılık yaratmaya çalışmak kaçınılmazdır. Artık perspektiflerini farklılaştırabilen, teknolojik gelişmeleri yakından takip eden yani arz talep dengesini yakalayabilen şirketler ve elemanları bu rekabet yarışını daima önde götürebilmektedirler. Bu bağlamda; üniversitelere ve özellikle Meslek Yüksekokulu bünyesinde sektöre eleman yetiştirmeyi amaçlayan programlara büyük görev düşmektedir.

KAYNAKLAR

Balcı, S., (2006), “Rekabetçi Bir Ekonomi Oluşturmada Ülkemizde Mesleki Ve Teknik Eğitimin Önemi, Temel Sorunlar Ve Öneriler” Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksekokulu Müdürü (<http://www.megabul.com/showthread.php?p=453351>).

Gökcesu, Z. “İş Dünyası İle Myo’ların Ortak Çalışma Platformlarının Oluşturulmasına İlişkin Modeller, MYO Mezunlarının Alanda Karşılaştıkları Sorunların Tesbiti Ve Çözümleri”(http://www.4myomt.ktu.edu.tr/komisyon6/6.komisyon%20gokcesu.doc)

www.yok.gov.tr/universiteler/uni_web.htm-85

Yağcızeybek, S., (2006), “Mesleki Teknik Eğitimin Sorunları ve Çözüm Öneri”, (MTEM Eş Uzmanı), (<http://zulfikar.forumup.com/about1018-zulfikar.html>).

Kumkale, İ., “Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma Ve Yönetim Modelleri”, (<http://myotoplantisi.cu.edu.tr/komisyon1/MESLEK%20Y%C3%9CKSEKOKULLARINDA%20YEN%C4%B0DEN%20YAPILANMA%20VE%20Y%C3%96NETIM%20MODELLER%C4%B0.doc>)

Kuş, A., Arslan, R. “Toplam Kalite Anlayışının MYO.’larda Uygulanması” (www20.uludag.edu.tr/~otomotiv/ridvan.html)

Mete, A., (İnönü Üniversitesi Malatya MYO Müdürü / MEYOK Koordinatörü), Komisyon I : Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Yönetim Modelleri (<http://myotoplantisi.cu.edu.tr/komisyon1/metekomisyon%20I.doc>)

Ek 1. Türkiye Mevcut Yükseköğretim Kurum Bilgileri

Üniversite	Yüksekokul ve açılış tarihleri	Bölüm adı	Kontenjan	Puanlama
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	Karacasu Memnune İnci M.Y. O. (2002-2003)	Takı Tasarımı Ve Süs Taşları İşlemeciliği	30	232,597
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ	İscehisar M.Y. O. (2007-2008)	Takı Tasarımı Ve Süs Taşları İşlemeciliği	30	220,581
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	Oltu Meslek M.Y. O. (1996-1997)	Kıymetli Taş İşlemeciliği	35	208,811
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ	Dursunbey M.Y. O.(2005-2006)	Takı Tasarımı ve Süs Taşları İşlemeciliği	40 İÖ.40	231,391 214,532
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ	Beykent M.Y. O.(2008-2009)	Takı Ve El Sanatları	60 (Yerleşen 8)	-
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	İzmir M.Y. O.(1983-1984)	Gemoloji ve Mücevher Teknikerliği	45 İÖ.45	258,491 250,926
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ	Kütahya M.Y. O	Takı Tasarım	40 İÖ.40	219,791 211,522
GAZİ ÜNİVERSİTESİ	Beypazarı Teknik Bilimler M.Y. O. (1999-2000)	Kuyumculuk ve Takı Tasarımı	30	75,275
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ	Meslek yüksekokulları (2007-2008)	Kuyumculuk ve Takı Tasarımı	40 (yerleşen 8) İÖ.	-
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ	Anadolu Bil. M.Y. O.(2003)	Kuyumculuk ve Takı Tasarımı	100 (yerleşen 41) İÖ	-
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	2. Öğretim Tezsiz yüksek lisans programı	Endüstri Ürünü Takı Ve Aksesuar Tasarımı		
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ	Safranbolu M.Y. O. (2009-2010 da planlanıyor)	Takı Teknolojileri ve Tasarımı		
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	MYO	Kuyumculuk Programı Açılması Teklif Edildi		
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ	Değirmendere Ali Özbay M.Y. O. (2003-2004)	Uygulamalı Takı Teknolojileri	30	54,04
MARMARA ÜNİVERSİTESİ	Teknik Bilimler M.Y. O.(1992-1993)	Uygulamalı Takı Teknolojileri	30	72,708
MERSİN ÜNİVERSİTESİ	Takı Teknolojisi ve Tasarım Yüksekokulu. (2002-2003)	.Takı Tasarımı Bölümü, .Kuyumculuk Bölümü, .Gemoloji Bölümü		
MERSİN ÜNİVERSİTESİ	Teknik Bilimler M.Y. O.	Uygulamalı Takı Teknolojisi Programı	40	236,237
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ	Milas Sıtkı Koçman M.Y. O.(1996-1997)	Takı Tasarımı ve Süs Taşları İşlemeciliği	30	232,106
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ	Gönen M.Y. O.	Uygulamalı Takı Teknolojisi Programı	30	219,4
GAZİANTEP ÜN.	Gaziantap Myo. Programı	Uygulamalı Takı Teknolojisi	30	233,405

Ek 2. Yirmilere Ulaşmış Kuyumculuk-Takı Meslek Yüksekokulların Kategorize Edilmiş Halleri

- Kuyumculuk ve Takı Tasarımı
(Gazi Üniversitesi, Arel Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi)
- Uygulamalı Takı Teknolojisi Programı
(Mersin Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Takı Tasarımı ve Süs Taşları İşlemeciliği
(Adnan Menderes Üniversitesi, Muğla Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi)
- Kıymetli Taş İşlemeciliği
(Beykent Üniversitesi)
- Gemoloji ve Mücevher Teknikerliği
(Dokuz Eylül Üniversitesi)

TARIM İŞLETMELERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ TARIMSAL MUHASEBE VERİ AĞI (FADN) SİSTEMİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

CLASSIFICATION OF FARMS ON EUROPEAN UNION FARM OF AGRICULTURAL DATA NETWORK SYSTEM

Ahmet Sami EROL¹

Mithat DİREK²

ABSTRACT

EU Farm Accountancy Data Network (FADN) system is the annual income of agricultural enterprises with the identification of activities necessary for the analysis of accounting data collected in a common database to be the gold records, analysis and use of information obtained from developers to offer is essential. Thus, in the framework of the EU common agricultural policy by 15 June 1965 decision by the Council Regulation No. 79/65/EEC creation and policy objectives will be the shepherd. Turkish agricultural sector the place and importance in the economy, the implementation of the policy, the structure of agricultural enterprises and the size of the organization, distribution, production patterns, production volume, the level of productivity in agriculture by the EU showed very significant differences. However, in the process of EU integration of agriculture in Turkey are required to participate in public accounting network. Turkey's EU membership candidate countries on the path as a committed and enthusiastic, according to the same terminology and data collection system with a comparable system for the implementation of FADN to do the necessary work. The studies are not enough, study FADN system structure, features and advantages and disadvantages will be reviewed with the direction of the functioning of the related units, practicality and compliance are discussed.

Key Words: Farm Accountancy Data Network (FADN), Farm Accounting Data Base (ÇMVA), Farm Records, Economical Analysis, Cost Analysis.

ÖZET

AB tarımsal muhasebe veri ağı (FADN) sistemi, tarım işletmelerinin yıllık gelirlerinin belirlenmesi ile faaliyet analizi için gerekli muhasebe verilerinin ortak bir veri tabanında toplanarak kayıt altına alınması, analiz edilmesi ve elde edilen bilginin kullanımcılara sunulmasını esas almaktadır. Böylece AB tarafından ortak tarım politikası çerçevesinde 15 Haziran 1965 yılında 79/65/EEC sayılı konsey tüzüğü ile karar alma ve politika oluşturma amacının güdülmesi hedeflenmiştir. Türk tarım sektörü; ekonomideki yeri ve önemi, uygulanan politikalar, tarım işletmelerinin yapısı ve büyüklüğü ile organizasyonu, dağılımı, üretim deseni, üretim hacmi, verimlilik düzeyi itibarıyla AB tarımına göre çok önemli farklılıklar göstermektedir. Ancak AB'ye uyum sürecinde Türkiye'de tarım işletmelerin ortak muhasebe ağına katılması

¹ Öğretim görevlisi, Selçuk Üniversitesi Çumra Meslek Yüksekokulu, Çumra-Konya.

² Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Konya.

gerekmektedir. Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda kararlı ve istekli bir aday ülke olarak, aynı terminolojiye göre oluşturulmuş ve karşılaştırılabilir bir veri toplama sistemi olan FADN sisteminin uygulanabilmesi için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Yapılan çalışmalar yeterli olmamakla birlikte, çalışmada FADN sisteminin yapısı, özellikleri ve işleyişi incelenerek avantaj ve dezavantajlı yönlerinin ilgili birimlere, uygulanabilirliği ve uyumu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Muhasebesi Veri Ağı (FADN), Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA), İşletme Kayıtları, Ekonomik Analiz, Maliyet Analizi

1.GİRİŞ

Tarım sektörü, İnsanların beslenmesi için gerekli olan gıda maddelerini üretmesi gibi stratejik fonksiyonun yanında, milli gelir, istihdam ve ihracattaki payıyla önemli bir sektör olma özelliğine sahiptir. Tarım sektörünün, serbest piyasa şartlarında önemini devam ettirebilmesi ancak geleceğe yönelik doğru kararların alınmasına bağlıdır. Bu da doğru bilgiler ile mevcut kaynakları daha etkin kullanması ile mümkündür. Türkiye'de tarımda doğru bilgiler ve kaynakların etkin kullanımı ile ilgili olarak, birçoğu ancak uzun vadede çözülebilecek yapısal problemler bulunmaktadır. Bütün bu problemlerin çözümü, planlı ve projeye dayalı çalışmaları gerektirmektedir. Bunun içinde öncelikle sağlıklı ve sürekli işleyen bir bilgi ağına ihtiyaç vardır. İhtiyaç duyulan bilgiler içerisinde yer alan mali bilgiler, en kolay ve sağlıklı olarak işletmelerin yapısına uygun olarak düzenlenmiş muhasebe sisteminden sağlanabilmektedir.

Tarımsal işletmelerin sınıflandırılması ile ilgili araştırmaların, çeşitli tarımsal politika uygulamaları açısından da büyük önemi vardır. Toprak ve tarım reformu önerilerinden, doğrudan gelir ödemelerine, tarımsal kredi sorunlarından, kooperatifleşmeye kadar pek çok alanda yapılan öneri ve düzenlemeler, işletmelerin sınıflandırılmasında kullanılan kavramların tanım ve yorumuna dayanmaktadır (Arslan 1996).

Türkiye'de gelişmiş ülkelerin aksine, tarım işletmelerinin neredeyse tamamına yakınında muhasebe kayıtları tutulmamaktadır. Bu da işletmelere ait fiziki ve finansal bilgilerin elde edilmesi, incelenmesi ve değerlendirilmesi zorluklarını da beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin gelişmiş ülkelerdeki tarım işletmelerinin seviyesine ulaşabilmesi için, tarım işletmelerindeki faaliyetler izlenebilmeli, değerlendirmeli ve başarı düzeylerini tespit ederek tarım sektörünün gelişmesine yönelik politikaların oluşturması gerekmektedir. Oluşturulacak tarım politikalarının doğruluğu ile bu politikalara temel teşkil edecek olan işletme verilerinin güvenilirliği arasında yakın bir ilişki ya da paralellik bulunmaktadır. Bu nedenle, tarım işletmelerinde muhasebe kayıtlarının tutulması önemli bir konudur.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne (AB) tam üye olmayı hedeflemiş olduğuna göre, bundan böyle tarımsal faaliyetleri kayıt altına alınmasının şart koşulacağı da açıktır. Türkiye, AB Ortak Tarım Politikası'na (OTP) uyum yükümlülüğü çerçevesinde, kendi tarım politikası ihtiyaçları ve dünya tarımındaki gelişmeleri dikkate alarak, tarımda yeniden yapılanma ve reform için kapsamlı çalışmaları başlatmıştır. Türkiye'nin tarımda yeniden yapılanma ve reform çalışmalarının ilke ve politikaları, VIII. Kalkınma Planı'nda ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği kapsamında ele alınmıştır. Bu bağlamda Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS), Tapu-Kadastro Sistemi (TKS), Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ve Tarım Muhasebesi Veri Ağı Sisteminin (FADN) geliştirilmesi, tarımsal veri tabanını kullanan tarım bilgi sisteminin kurulması öngörülmüştür.

Avrupa Birliği bünyesinde kurulan FADN sisteminin açılımı, "Farm Accountancy Data Network" tür. Dilimize, "Çiftlik Muhasebesi Veri Ağı" olarak çevrilmiştir. FADN sistemi, tarım sektörü hakkında verileri toplayan ve çıktı olarak tekrar topluluğa sunan bir

sistemdir. FADN sisteminin topluluğa sunduğu çıktılar analiz edilerek, tarım sektöründe gelecekte meydana gelebilecek değişimler tahmin edilebilir. AB Tarımsal Muhasebe Veri Ağı (FADN) sisteminde aynı terminoloji ile ülkeler arası heterojenlikler ortadan kaldırılmış ve ortak bir karşılaştırılabilirlik zemini oluşturulmuştur (Kıral ve Tatlıdil 1996).

Bu çalışmada, FADN sistemi tanımlanarak bazı özellikleri ortaya konulmuştur. Bu sistemin genel yapısı, özellikleri, işleyişi, işletme kayıtları, işletmeler hakkında ne tür bilgilerin göz önüne alındığı, Standart Brüt Kar (SBK), Avrupa Büyüklük Birimi (ESU) ve İstatistikî Bölge Sınıflaması (NUTS) gibi kavramlar açıklanmıştır.

2. TARIMSAL MUHASEBE VERİ AĞI (FADN)

2.1. Tanımı ve Kuruluş Amacı

Bir tarım işletmesinin sermaye yapısı, yıllık faaliyet sonuçlarının düzenli ve sistematik bir biçimde bilinmesi ile analiz edilebilmektedir. Bu da ancak muhasebe kayıtlarının tutulması ile mümkün olmaktadır.

Muhasebe sistemlerinin ve analiz yöntemlerinin her ülkede farklı olması karşılaştırmalı analizlerin yapılmasını zorlaştırdığı için Avrupa Birliği üye ülkeler standart bir muhasebe sistemi kullanmaya karar vermişlerdir.

Avrupa birliği komisyonu; Avrupa Birliği Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı (FADN) sisteminin 15 Haziran 1965 yılında Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde, tarım işletmelerinin yıllık gelirlerinin tespiti ve tarım işletmelerinin analizi için gerekli verileri toplamayı amaçlayan bir veri ağı kurulmasını 79/65/EEC nolu konsey düzenlemesi ile sağlamışlardır(Anonim 1995).

FADN'nin ilk amacı, AB'nde tarım sektörünün durumu hakkında veri sağlamaktır. Bu verilerden hareketle yıllık raporlar hazırlanarak Avrupa Birliği parlamentosuna ve konseyine sunulmakta ve doğru bilgilerle doğru politikaların belirlenerek istenen amaçlara ulaşılmasında kullanılan bir araçtır.

FADN verileri; tarım politikalarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesinin yanında tarım sektörü ile toplumun diğer sektörlerinde faaliyet gösteren işletme gelirlerinin karşılaştırılması için spesifik bilgilerin toplanması amacıyla kullanılmaktadır(Anonim 1999/a).

2.2. Yapısı, Organizasyonu, İşleyişi ve FADN İşletme Kayıtları

FADN bir bilgi sistemi olup işletmelerin belirlenmesi, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve elde edilen bilginin kullanıcılara (topluluğa) sunulması aşamalarından oluşmaktadır. FADN sistemi ile elde edilecek bilgi, karar alma süreçlerine yardımcı olma niteliği taşımaktadır (Anonim 1996/d).

FADN sistemine dahil olacak tarım işletmeleri, Avrupa Birliğine üye ülkelerde mevcut tarım işletmelerinden örnekleme yoluyla belirlenmektedir. Belirlenen her bir işletmeden toplanan veri ve bilgiler, yaklaşık 1000 değişkeni kapsar ve İrtibat Büroları tarafından toplanır. Bu değişkenler; Fiziksel ve yapısal veriler (işletmenin yeri, ekim alanı, hayvan sayısı, işgücü vb.) ile Ekonomik ve finansal veriler (ürünlerin üretim değeri, stoklar, satışlar ve alışlar, üretim masrafları, varlıklar, borçlar, üretim sınırlamaları ve sübvansiyonlar) olarak İşletme Kayıtlarında (Farm Return) tanımlanır (Anonim 1996/b).

FADN işletme kayıtlarında yer alan bilgilerin detayları şunlardır. (Rehber vd. 2002)

- **Genel Bilgi:** İşletmenin Tanımlanması ve Sınıflandırılması
- **Faaliyet Tipi:** Özmülk, kira ve ortakçılıkla işletilen işletme arazisinin oranı

- **İşgücü:** işletmede üretime katkı sağlayan (ücret ödenen ve ödenmeyen) bütün işgücü.
- **Hayvan Sayısı Ve Değeri:** Ortalama hayvan sayısı ile birlikte bütün işletme hayvanlarının sene başı ve sene sonu değerleri
- **Hayvan Alış Ve Satışları:** Hayvanların işletmede tüketimi ile alış-satış değerleri
- **Masraflar:** Girdilerin kullanım değeri
- **Arazi Ve Binalar, Ölü Demirbaş Ve Döner Sermaye:** Sabit varlıkların tamiri, yenilenmesi veya üretimi
- **Borçlar:** Kısa, orta ve uzun dönem borçların sene başı ve sene sonu değerleri
- **Katma Değer Vergisi:** Uygulanan KDV sistemi ve ödemeleri
- **Yardım, Sübvansiyon Ve Telafi Ödemeleri:** Kamu fonlarından tarımsal faaliyete yapılan ödemeler
- **Üretim:** Tüm üretim faaliyetlerinin üretim alanı, miktarı ve değerleri
- **Kotalar Ve Diğer Haklar**
- **Tarla Bitkileri Telafi Ödemeleri**

Üye ülkeler düzeyinde, veriler bu kayıtlara ortak tanımlamalar ve kurallar çerçevesinde kaydedilir. Ortak tanımlama ve kurallar, anket çalışmalarında üye ülkeler itibari ile ortaya çıkabilecek farklılıkları ortadan kaldırmak için bir zorunluluktur. Bu şekilde farklı ülkelerden elde edilecek veriler karşılaştırmalarda sağlıklı olarak kullanılabilir.

FADN formları karmaşık yapıya sahip bir sistemdir. Formların doldurulup görevlerin tamamının yerine getirilmesinin sorumluluğu üye ülkelere ve Komisyon birimlerine aittir. Bazı üye ülkelerde İrtibat Büroları çiftçiler için özel kayıt defterleri geliştirmişlerdir. Toplanan veriler İrtibat Büroları tarafından gerekli kontrollerden sonra AB FADN sistemi için geliştirilen form şekline dönüştürülür ve Komisyon'a sunulur (Anonim 1988).

2.3. Özellikleri

FADN sisteminin özellikleri, şu şekilde sıralanabilir (Isermeyer, 2005, aktaran: Altınkol, 2006) :

- FADN sistemi, muhasebe ofislerinden oluşan bir ağdır.
- Tarım işletmelerinin yanı sıra ormancılık ve turizm gibi işletmelerden bilgi toplayan ve bunları bir araya getiren mikro ekonomik bilgi veri tabanıdır.
- FADN sistemi bölge, ekonomik büyüklük ve çiftçilik türü gibi 3 farklı konuda bilgi toplamaktadır. Bu nedenle 3 boyutlu analizler yapabilen bir sistemdir.
- Bu sisteme sadece belli bir büyüklüğü olan ve ticari olarak nitelendirilebilen tarım işletmeleri katılabilir.
- FADN sistemine işletmeler gönüllülük esasına dayalı olarak katılabilir.
- Avrupa Komisyonu tarafından doğru bilgi veren işletmeler ücretlendirilir.
- Bireysel işletmelerden elde edilen bilgiler, gizli tutulmaktadır.
- FADN sisteminde veriler bir muhasebe döneminde (12 ay için) toplanır ve her ülkenin kendi şartlarına göre farklı veri toplama dönemleri (ayları) mevcuttur.
- FADN sistemine katılan tarım işletmeleri, her yıl belli bir oranda yenilenmektedir. Bunun nedenleri ise, sistemde yer alan tarım işletmelerinin görevlerini bırakması veya çeşitli nedenler ile sistemden çıkarılması olabilir.
- FADN sisteminden elde edilen sonuçlar, ESU olarak sunulmaktadır.

2.4. FADN Sisteminde İşletme Seçimi

2.4.1. İşletmelerin seçiminde tabakalama

FADN gözlem alanı içinde tarımsal faaliyetler açısından büyük bir çeşitlilik vardır. Bazı işletmeler çok büyükken diğerleri küçük veya bazıları bitkisel üretim faaliyetinde bulunurken diğerleri hayvansal üretim faaliyetinde bulunurlar. Bu heterojen yapının ortadan kaldırılması amacıyla irtibat büroları örnek işletmelerin seçiminden önce gözlem alanını tabakalarlar ve böylece örnekleme etkinliğini artırarak gözlem alanı içerisindeki işletmelerin çeşitliliğini temsil etmek için gerekli işletme sayısını minimize etmiş olurlar. FADN sisteminde, işletmelerin tabakalanmasında üç kriter kullanılmaktadır (Plees 2005).

- İşletmenin bulunduğu coğrafi bölge
- İşletmenin ekonomik büyüklüğü
- İşletmenin tipi

2.4.1.1 Bölgelere göre tabakalama;

Avrupa Birliği'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; bölgesel verilerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi'ne uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda ve TÜİK katkılarıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda; Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistiki Bölge Birimi tanımlanmıştır (Anonim 2006b).

2.4.1.2 Ekonomik büyüklüğe göre tabakalama

FADN'da belirli bir ekonomik büyüklüğe erişen işletmeler sisteme dahil edilmektedirler. İşletmenin toplam standart brüt karı o işletmenin ekonomik büyüklüğünü ifade eder. İşletmenin mevcut bitkisel üretim alanı (ha) ve toplam hayvan sayısı SBK ile çarpılıp toplanarak işletmenin toplam SBK değeri bulunur (Slof 1998)

Avrupa büyüklük birimine göre işletme büyüklükleri altı ana grupta toplanmaktadır.

Çizelge.1. Ekonomik Büyüklük Sınıfları (Anonim 2006a)

Gruplar	Büyüklük (ESU)
Çok küçük	< 4 ESU
Küçük	4 - < 8 ESU
Ortalamanın altında	8 - < 16 ESU
Ortalamanın üstünde	16 - < 40 ESU
Büyük	40 - < 100 ESU
Çok büyük	>= 100 ESU

2.4.1.3 Tipolojiye göre tabakalama

AB FADN sisteminde kullanılan ayrıntılı bir işletme sınıflandırma sistemi vardır. Bir tarım işletmesinin işletme tipi, işletmedeki farklı üretim faaliyetlerinin, işletmenin

toplam standart brüt karına nispi (%) katkılarına göre belirlenmektedir. Örneğin bir işletmenin ihtisaslaşmış tahıl işletmesi olarak adlandırılabilmesi için işletmenin toplam SBK' sının en az 2/3' ünü tahılın oluşturması gerekmektedir (Gündoğmuş 2000).

İşletme tiplerini belirlemede kullanılan sınıflama, dört aşamadan meydana gelmektedir. Birinci aşamada 9 genel işletme tipi ortaya çıkmaktadır ki bunlar, uzmanlaşmış tarla ürünleri işletmesi, uzmanlaşmış bahçecilik işletmesi, çok yıllık meyvecilik işletmesi, uzmanlaşmış mera hayvancılığı işletmesi, uzmanlaşmış tahılla beslenen hayvan işletmeciliği, karma bitkisel üretim işletmeleri, karma hayvancılık işletmeleri, karma bitkisel ve hayvansal üretim yapan işletmeler ve diğer şekillerde sınıflandırılmayan işletmelerdir. İkinci aşamada genel işletme tipleri 17 temel işletme tipine ayrılmaktadır. Tarım işletmelerinin yapısal durumuna ilişkin araştırmaların ele alınışı ve birçok sonucun yayınlanmasında, bu sınıflandırma tipleri kullanılmaktadır. Üçüncü aşamada ise 17 temel işletme tipi yaklaşık 50 özel işletme tipine ayrılmaktadır. Dördüncü aşamada ise özel işletme tiplerinin alt sınıflandırması olup, yalnızca belli üye ülkeler tarafından kullanılmaktadır.

2.5. Tarım İşletmelerinin Ekonomik Büyüklüğü

AB'nin tarım işletmelerini ekonomik olarak sınıflandırma sistemi, işletmelerin ekonomik büyüklük ve işletmecilik tipine dayalı olarak aynı tarzda sınıflandırılması anlamındadır. İşletmelerin ekonomik büyüklüğü ve işletme tipi; Standart Brüt Kar'a (SBK) dayalı olarak belirlenmektedir. Standart Brüt Kar'a göre belirlenen işletme büyüklükleri, Avrupa Büyüklük Birimi (ESU) olarak ifade edilir (Rehber ve ark., 2002).

Bir bitkisel üretim veya hayvancılık faaliyetinin Standart Brüt Karı, bir hayvandan veya bir hektardan elde edilen üretim değerinden, bu üretim değerini gerçekleştirmek için yapılan bazı özel masrafların çıkartılması ile bulunur. Her bölgedeki bitkisel ve hayvansal unsurlar için bir SBK belirlenir. İrtibat büroları işletmelerden toplanan verilere dayanarak SBK'ları hesaplar (Rehber ve ark.2002). Standart Brüt Kar Hesabı yapılırken bazı özel masraflar dikkate alınmaktadır. Üründen ürüne değişmekle birlikte bitkisel üretim ve hayvansal üretim için özel değişken masraflar şunlardır (Anonim 2006c);

Çizelge. 2. Bitkisel Üretim ve Hayvansal Üretim İçin Özel Değişken Masraflar

Bitkisel Üretim	Hayvansal Üretim
<ul style="list-style-type: none"> • Tohum • Fide • Kimyevi gübreler • Çiftlik gübresi ve toprak geliştiricileri • Bitki koruma ve Zirai mücadele ilaçları • Su bedeli • Ambalaj malzemesi • Özel ücretler<ul style="list-style-type: none"> * ısınma * kurutma * sınıflama, temizleme, paketleme • Özel Sigorta Masrafları • Diğer özel ücretler	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayi yemi (kesif yem) • Arpa, pancar küspesi vb. (kaba yem) • Silaj • Tuz • Saman • Enerji ve su • Aşı, ilaç ve veteriner masrafları • Sürü yenileme ücreti • Doğal ve suni dölleme servis ücreti (veteriner ücretleri) • Performans ve süt testi • Pazarlama ücreti (sınıflama, temizleme, paketleme ve işleme ücreti) • Diğer özel ücretler

Bitkisel ürünlerden mantar için SBK, 100 m² için ifade edilir ve yıl içindeki hasat sayısına bölünür. Kümes hayvanlarında 100 baş, arıcılık için kovan sayısı ile ifade edilir.

1980 yılında 1000 olarak hesaplanan ESU değeri sonraki yıllarda artırılmış ve 1984 yılından günümüze kadar 1200 olarak işlem görmektedir. FADN sisteminde ESU cinsinden belli bir ekonomik büyüklüğü aşan ve ticari olarak tanımlanan tarım işletmeleri FADN gözlem alanına girerler.

2.6. FADN Sisteminin Çıktıları

FADN sistemi, çok boyutlu analizler yapabildiği için ihtiyaca göre çok farklı tablolar düzenlenebilir. Ama FADN sistemi sonuçları arasında karşılaştırma yapılabilmesini sağlamak amacıyla, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından çeşitli standart boyutlar ve bu boyutlar ile ilgili hesap kalemleri belirlenmiştir. Belirlenen bu boyutlar ile ilgili standart tablo formatları belirlenmemiştir. Sadece bilânço ve gelir tablosunun, önceki dönemlerde kullanılan bir formatı vardır. Her yıl Avrupa Birliği Komisyonu tarafından, belirlenen boyutlar ile ilgili standart sonuçlar yayınlanmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu tarafından belirlenen boyutlar şu şekilde sıralanmaktadır (Anonim, 2005).

- a. Gelir (Gelir Tablosu)
- b. Yapı
- c. Üretim
- d. Maliyetler
- e. Sübvansiyonlar
- f. Sübvansiyon ve Vergi Dengesi
- g. Bilânço
- h. Finansal Yapı

2.7. Standart Sonuçlar

Bir tarım işletmesinin başarı derecesinin ölçülmesi, üretime ayrılan sermaye ve üretim faaliyeti ile ilgili masraf ve gelirlerin bilinmesiyle yakından ilgilidir. Bu nedenlerle tarım işletmelerinin başarı derecelerinin ölçülerek, işletmelerin zayıf taraflarının belirlenerek buna göre tarım politikaları oluşturulması önemlidir (Rehber ve Çetin 1998).

Standart sonuçlar seti içerisinde yer alan tarımsal gelir göstergelerinin hesaplanmasının iki temel nedeni vardır. Bunlardan ilki, AB'nde ve her bir üye ülkede politik, stratejik ve sosyal nedenlerle, tarımsal üretimde kullanılan sabit üretim faktörlerinin karşılıklarının hesaplanarak, verimli tarımsal faaliyetlerin belirlenmesidir. Diğer nedeni ise, OTP'nin özel amaçlarına yardımcı olmaktır. Bunların başında da kırsal alanda yaşayan insanların yaşam standartlarının yükseltilmesi gelmektedir. Hesaplanan gelir göstergeleri yardımıyla hem izlenen politikaların etkisi hem de mevcut sorunların ortaya konularak çözümünü gerçekleştirilebilmektedir (Hill 1996).

FADN sisteminden elde edilen sonuçlar, tarım işletmeciliğini geliştirmek ve işletme performansını artırabilmek açısından önem taşımaktadır. Tarım politikalarını oluşturanlar ve tarım sektörüne kredi veren kuruluşlar FADN sistemi ile elde edilen sonuçları kendilerine rehber olarak seçebilmektedirler. Özellikle kredi veren kuruluşlar işletmelerin yaşayabilir işletme olmalarına önem vermekte ve bu amaçla FADN verilerinden (işletme aile geliri, aile işgücü ünitesi) yararlanarak işletmelerin yaşayabilirliği hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler (Argiles 1998).

FADN sistemi ile elde edilen standart sonuçların işlem kayıtları aşağıda şematize edilmiştir. Bu standart sonuçlar dışında FADN sisteminden elde edilen veriler yardımıyla etkinlik analizleri gibi detaylı değerlendirmeler yapmak mümkün olmaktadır (Hill 1991).

Toplam Üretim Değeri

(+) Üretim ve masraf sübvansiyonları

(-)Ara tüketim

a) Özel masraflar :

- Tohum ve fide
- Gübre
- Bitki koruma ürünleri
- Diğer bitki özel masrafları
- Hayvan yemleri
- Diğer hayvancılık özel masrafları

b) İşletme Giderleri :

- Makine ve bina masrafları
- Enerji
- Sözleşmeli iş
- Diğer direkt girdiler

(-) Vergiler ve KDV dengesi

= **Brüt İşletme Geliri**

(-) Amortisman

= **İşletme Net Katma Değeri**

(+) Yatırım yardımları ve sübvansiyonları

(-) Dışsal masraflar:

- Ödenen ücret
- Ödenen kira
- Ödenen faiz

= **İşletme Aile Geliri**

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

AB muhasebe veri ağı (FADN) sisteminin özellikleri ve nasıl işlediği incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda, FADN sisteminin, kendine has özellikleri, çevresi, belli bir organizasyon şeması, işleyişi ve hukuki düzenlemeleri olan kapsamlı bir sistem olduğudur. Bu sistem hata kabul etmeyen, yapılan işlemlerin birkaç yoldan denetlenmesini sağlayıp hatayı dışa vuran ve kendi içerisinde, bitkisel ve bölgesel düzeyde yapılan bütün standart sonuçların karşılaştırılması oldukça kolay olan bir sistemdir.

FADN sisteminin Türkiye’de başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, bir takım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Türkiye’de FADN sisteminin uygulamaya geçilmesinden önce, veri temini konusu ile birlikte tarım işletmesi kurumlarının geliştirilmesi ve standartlaştırılması gerekmektedir. Zira, Türkiye’de makro ve mikro düzeyde veri ve bilgiler bulunmamaktadır. Özellikle işletme düzeyinde, işletmelerin yapısı ve faaliyet sonuçlarını ortaya koyan kapsamlı çalışmalar yoktur.

FADN sisteminin karışık bir sistem olmasından dolayı çiftçilerin bu sistem dahilinde kayıtlarını tutabilmeleri şimdilik mümkün görünmemektedir. Ancak çiftçilerin yaptıkları bütün işlemleri kolayca kayıt altına alabilecekleri kayıt defterleri hazırlanmalı ve eğitime tabii tutulup temel düzeyde kayıt tutma ilkeleri öğretilmelidir. Gerekirse tarım ilçe müdürlüklerinde çiftçi kayıtlarını tutacak birimler oluşturulmalıdır. Tarım işletmelerinin bu sisteme girmekte çekingenlikleri vardır. Her ne kadar bu sistem gönüllülük esasına dayansa ve bir miktar ücret verilse de sistemin yaygınlaşması için yeterli gelmemektedir. Bu nedenle örnek işletmelerin seçilmesi aşamasında mutlaka gönüllü katılıma önem verilmeli ve işletmelerden elde edilen veriler karşılığında, işletmeleri kayıt tutmaya teşvik edecek bir

ödemenin (veya sübvansiyon vb) yapılması gerekmektedir. Çiftçiler, vergilerinin artacağını düşünmekte ve gerçek beyan vermemektedirler. Her ne kadar verilerin gizli tutulacağı söylene de Türkiye’de geçmişte yaşanan olumsuzlukların izlerinin silinmemiş olmasından dolayı bir güvensizlik vardır. Verilerin gizli tutulduğuna işletme sahiplerinin ikna edilmesi veri sağlama açısından bir kolaylık taşıyacaktır.

FADN ile bir tarım işletmesinde çalışan işgücünün toplam çalışma saatleri üzerinden hareket edilmektedir. Ancak, genellikle anket yolu ile verilerin toplandığı bir sistem olan FADN’de işgüçlerinin çalışma saatlerini doğru olarak belirleyebilmek sorun meydana getirmektedir. Ayrıca bir tarım işletmesinde işgücünü oluşturan kişiler cinsiyet ve yaş grupları itibariyle farklılık göstermektedir. Tarım işletmelerinin çoğunlukla eğitim düzeyinin düşük olması veri toplamadaki en büyük güçlüklerden birisidir. Çiftçinin kendi envanteri hakkında gerçek bilgiye sahip olmaması neticesinde sorulara cevap verememekte hesaplarını kayıt altında tutmamaktadır.

FADN’nın örnekleme, veri toplama ve veri işleme metodolojisi çok ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. Böylesine teknik ve kapsamlı bir konuda Ziraat Fakülteleri ve özelde Tarım Ekonomisi Bölümü uzmanlarıyla kapsamlı bir işbirliği yapılmalıdır. Türkiye açısından bu sistemin ne denli uygun olduğu tartışmaya açık bir konu olarak görülse de çalışmadan elde edilen sonuca göre Türkiye’de tarımsal muhasebe sisteminde FADN sistemine geçilmelidir. Bu sisteme geçişte başlangıç olarak bir takım ön hazırlıkların yapılması, kalifiye elemanların yetiştirilip istihdam edilmesi, işletmelerin ekonomik açıdan sınıflandırılmasına imkan verecek verilerin toplanması ve bunun yetkili kuruluşlar tarafından özendirilmesi yararlı olacaktır. İşletme bazında veri toplama işlemi, tarım ekonomisi bölümlerinin verecekleri eğitimle muhasebeci olarak görevlendirilecek bölüm mezunlarınca gerçekleştirilebilir. Günümüzde tarım danışmanlığı yaygınlaşmaktadır. Serbest tarım danışmanlarına verilecek ek bir eğitimle kayıt tutmaları ve FADN sistemine katılımları sağlanabilir. Bu sayede hem çiftçiden veri toplamada bilgileri daha güvenilir sağlanabilecek, hem de Ziraat Mühendislerine istihdam olanağı sağlanabilir.

Ülkemizde bu sistemin oluşturulması yalnızca AB’ne uyum açısından değil özellikle uygulanan tarım politikalarına yön vermek, tarımsal yapının genel durumunu ortaya koymak ve yapılan bilimsel araştırmalara ışık tutmak açısından doğru ve güvenilir veri desteğini sağlamış olacaktır.

Türkiye’de tarımsal faaliyetlerin gelişiminin ve değişiminin takip edebilmesi, bölgesel ve ülkesel bazda tarım politikasına yön verebilmesi bakımından tarımsal işletmelerin ekonomik yapılarını ortaya koyacak, işletmelerin analizini sağlayacak ve işletmelerin başarı ölçütlerini karşılaştırabilecek bir sistem olan AB muhasebe veri ağı (FADN) sistemini kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Argiles, J.M., 1998. Accounting Information and The Prediction of Farm Viability. Economics Working Paper 277, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, Spain. 21 (Aktaran: Rehber ve ark. 2002)
- Altınkol, T., 2006. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Yönelik Tarımsal Muhasebe Veri Ağı (FADN) İncelenmesi Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Anonim, 1988, FADN Handbook of Legislation Instructions Notes for Guidance, Section 3, European Commission, Brussels.91 p. (Aktaran: Rehber ve ark. 2002)
- Anonim, 1989. Farm Accountancy Data Network, An A-Z Of Methodology. Commission Of The EC, Brussels.95 p. (Aktaran: Rehber ve ark. 2002)

- Anonim, 1995, Farm Structure 1989/90 Survey: Main Results, Eurostat,5C Brussel, Luxembourg
- Anonim, 1999/a, Ricastings-The İmplications Of A New Farm Return On A Renewed FADN. Wageningen University And Research Centre, Agricultural Economics Research Institute (LEI), The Hague, Wageningen. 105 p. (Akt: Rehber ve ark. 2002)
- Anonim. 2005 Web Sitesi http://ec.europa.eu/agriculture/rica/index_en.cfm,
- Anonim. 2006a. Web Sitesi: [http:// europa.eu.int](http://europa.eu.int),
- Anonim. 2006b. Web Sitesi: [http:// tuik.gov.tr](http://tuik.gov.tr),
- Anonim. 2006c. FADN Çalışma Notları. Türkiye İstatistik Kurumu Basılmamış Yayın. Ankara.
- Arslan, A., 1996. Türkiye Tarımında Tarımsal İşletmelerin Sınıflandırılması Konusunda Bir Deneme Çalışması. DİE Tarım ve Sanayi İstatistikleri Dairesi Başkanlığı (Yayınlanmamış), Ankara.
- Gündoğmuş,E., 2000. Tarım İşletmelerinin Avrupa Birliği Sistemine Göre Sınıflandırılması: Konya İli İhtisaslaşmış Tahıl İşletmeleri Örneği. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayını, Burcu Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Hill, B., 1991. The Calculation of Economic Indicators, Making Use of RICA (FADN) accountancy data, Wye College, London. .(Aktaran: Rehber ve ark. 2002)
- Hill, B., 1996.Monitoring Incomes Of Agricultural Households Within The EU's Information System- New Needs And Methods. European Review Of The Agricultural Economis, Vol.23, p 27-48. (Aktaran: Rehber ve ark. 2002)
- Isermeyer Folkhard,. Deblitz Claus ,Hemme Torsten, Plessman Frank, "IFCN (International Farm Comparision Network) 20 Questions and Answers About IFCN", Update April 2005, <http://www.ifcnnetwork.org/Downloads/e-20Qapril05.pdf>
- Kıral, T., Tatlıdil, F.F., 1996. Avrupa Birliğinde Tarım İşletmelerinin Sınıflandırılması Büyüklük ve Gelir ile Bazı Başarı Ölçütlerinin Saptanmasında Yeni Kavram ve Yaklaşımlar. Türkiye II. Tarım Ekonomisi Kongresi Cilt 1, 4-6 Eylül 1996, Adana, Sf. 104-117.
- Küleççi, M., 2006. Erzurum İli Hayvancılık İşletmelerinin AB Muhasebe Sistemine (FADN) Göre Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi; Karayazı, Tekman ve Çat İlçeleri Örneği, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.
- Nazlı, C.2006. Avrupa Birliği Tarım Muhasebesi Veri Ağı (FADN) Sistemi Çerçevesinde Türkiye’de Çiftçi Kayıt Sisteminin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Plees, Y. 2005. Gathering and Transmitting Data in FADN. Basılmamış Seminer Notları, Ankara.
- Rehber, E., B. Çetin. 1998. Tarım Ekonomisi. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 134, Vipaş A.Ş., Bursa. 318 s.
- Rehber, E.,Tipi, T. Aksüyek, M. 2002. AB Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı Sistemi (FADN) ve Bunun Türkiye’de Seçilmiş Bir Alandaki Tarım İşletmelerine Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Ocak 2002 Bursa.
- Rehber, E., Tipi, T., Aksüyek, M. 2002b. Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı Tanımlar ve Uygulama Rehberi, T. Z. O B., Yayın No:231, Ankara.
- Slof, E.J., Argiles. J.M. 1998. An Analysis of The Accounting Principles Applied By The European Farm Accountancy Data Network. Economics Working Paper 342, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, Spain. 15 s.

TARIMSAL MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA ÖĞRENCİLERİN BAŞARISIZLIK NEDENLERİ: ARSLANBEY MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

THE REASONS OF THE UNSUCCESS IN AGRICULTURAL VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS: THE CASE OF ARSLANBEY VOCATIONAL SCHOOL

Bahar AYDIN CAN¹

Onur CAN¹

Rezzan KASIM²

Ufuk

KASIM² Süleyman ERKAL³

ABSTRACT

The aim of this research is to determine causes of the unsuccess of students in Agricultural Vocational School and also achievement of student were reviewed. The research was conducted on 58 senior students started to school in 2007 who selected basic random sampling method from eight agricultural programmes of Vocational School of Arslanbey. Students were divided into four groups;(1) Students has not unsuccess lesson, (2) Students unsuccess less than three lessons, (3) Students has not passed between three and six lessons and (4) Students unsuccess more the six lessons. The results of the study show that students unsuccess more than six lessons was 48,28 % of total students. Furthermore Thirtyfour unsuccess reason was determined as a result of student questionnaire and student is signed mostly that “ I couldn’t succeed because practical lessons taught us theoretically”, the second reason is “ I couldn’t succeed because I can’t choose my lessons” and also the third is ” I couldn’t succeed because of I have much more lessons in a semester “. It was also found that success depends on primarily studying to lesson regularly and listening to lesson carefully. At the end of the study we represented on alternative suggestion to solve this problems .

Key Words: Agriculture, Unsuccess, Vocational School

ÖZET

Bu araştırmada, tarımsal konularda eğitim-öğretim veren meslek yüksekokulu öğrencilerinin başarı durumları ortaya konarak, başarısızlık nedenleri saptanmıştır. Araştırmada Arslanbey Meslek Yüksekokulu’nda tarım programlarında okuyan öğrenciler arasından, basit tesadüfi örnekleme ile 58 öğrenci belirlenmiştir. 2007 girişli öğrencilere ait

¹ Öğr.Gör., Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu, baharcan@kocaeli.edu.tr, onur.can@kocaeli.edu.tr

² Yrd.Doç., Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu ,rkasim@kocaeli.edu.tr, mukasim@kocaeli.edu.tr

³ Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu,suleymanerkal@hotmail.com

veriler analiz edilmiştir. Öğrenciler başarısız oldukları ders sayısına göre dört gruba ayrılmıştır. Hiç başarısız dersi olmayanlar 1.grubu, Üç dersten daha az başarısız olan öğrenciler 2.grubu, 3-6 ders arasında başarısız olan öğrenciler 3.grubu, 6 ve daha fazla dersten başarısız olan öğrenciler 4.grubu oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; İncelenen öğrencilerin %48.28'inin 6 ve daha fazla dersten başarısız olduğu saptanmıştır. Araştırmada öğrencilerden alınan bilgiler doğrultusunda 34 adet başarısızlık nedeni belirlenmiştir. Öğrencilerin başarısız olma nedenleri arasında birinci sırada “Uygulamalı ders konularının teorik olarak verilmesinden dolayı başarısız oluyorum” yer almış, bunu sırasıyla “ Bazı dersleri seçme hakkım olmadığı için başarısızım” ve “ Ders sayısının fazlalığı nedeniyle başarısızım” nedenlerinin izlediği tespit edilmiştir. Başarılı olan öğrencilerin de başarısını, düzenli çalışmaya ve dersi dinlemeye bağladıkları saptanmıştır. Çalışmanın sonunda sorunların çözümüne ilişkin alternatif öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Başarısızlık, Meslek Yüksekokulu

1.GİRİŞ

İnsan, içinde yaşadığı zaman dilimine uyum sağlama sürecinde toplumsal yaşamla ilgili yeterli niteliklere sahip olmak zorundadır. İnsanın bu süreçte sağlıklı olarak ilerlemesinin yolu, onun ancak başarılı bir birey olmasından geçmektedir. Başarılı olan engelleri aşarken, başarısız olanlar günlük doyumlarla yetinip kalmak zorundadırlar. Günümüzde önemi daha da vurgulanan “başarı” nedir? Başarı, genel olarak birey için anlamlı amaçların, yapılmış günlük programlarla adım adım gerçekleşmesidir (Baltaş, 1997).

İçinde yaşadığımız kültürde, insanların çoğunlukla başarıya göre değerlendirildikleri görülmektedir. Bu değerlendirme zamanla kültürel bir baskı halini almaktadır. Bu kültürel baskının hissedilmesi ise ilkokul yıllarından itibaren başlamakta ve çocuklar başarılı ve başarısız olarak adlandırılmaktadır (Baran, 1995).

Öğrencilerin başarısız olarak değerlendirilmelerinde, derslerde alınan notların oranı davranışların değerlendirilmesine göre daha etkilidir. Bu nedenle öğrencilerin başarısız olmasının nedenlerinin belirlenmesi önemli bir olgudur. Meslek Yüksekokulu (MYO) öğrencilerinde de son dönemlerde başarısızlık oranlarının artması, bu konunun incelenmesini önemli kılmaktadır.

Meslek Yüksekokullarına 2002-2003 öğretim yılında sınavsız geçiş sistemi ile öğrenci alınmaya başlamasıyla her geçen yıl öğrenci niteliklerinde değişimler olmuştur. Temel eğitimin eksikliği nedeniyle MYO'larında verilmesi düşünülen müfredat programından önce temel eğitimin eksiklikleri giderilmeye çalışılmakta, bu da hem zaman yetersizliği nedeniyle tam olarak sağlanamamakta, hem de MYO 'ların gerçek hedeflerine ulaşmalarını engelleyici rol oynamaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin karşılaştığı eğitim ona beklediğinden daha zor gelmekte ve kayıt sildirme, kayıt dondurma veya devamsızlıklar artmaktadır. Bu da beraberinde MYO'ların mezun olan öğrenci sayısını azaltmaktadır.

Tarımsal eğitim veren MYO'larına bakıldığında da durum hemen hemen aynıdır. Öğrencilerin büyük bir kısmı seçtiği programı bilerek gelmediği için, öğrenirken

zorlanmakta ve istekli olmamaktadır. Derslere karşı olan isteksizlik , derse karşı ilgisini azaltmakta, devamsızlık yaparak, dersten devamsızlıktan kalmasına neden olmaktadır.

Meslek Yüksekokulu öğrencileri için yapılan bu saptamalar doğrultusunda öğrenciyi başarısızlığa iten sebeplerin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada MYO öğrencilerinin başarısızlık nedenlerini belirlemek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır. Bunlar;

Anne-Baba eğitim durumunun öğrenci başarısındaki etkisi nedir?

Öğrencinin programı tercih etme şekli ile ders başarısı arasındaki ilişki nedir?

Cinsiyetin ders başarısında etkisi var mıdır?

Başarısız olan öğrencilerin öğrenci profili nedir?

Okuduğu programdan duyduğu memnuniyet düzeyi ile ders başarısı arasında ilişki var mıdır?

Öğrencilerin başarısızlık nedenlerinin önem derecesine göre dağılımı nedir?vb.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1.Materyal

Araştırmanın ana materyalini Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulu Teknik Programlar ve İktisadi ve İdari Programların 2.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrenciler, Bitki Koruma, Fidan-Fidecilik, Hasat Sonrası Teknolojisi, Mantarcılık, Organik Tarım, Peyzaj, Seracılık ve Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama Programlarının I. ve II. Öğretim öğrencilerinden basit tesadüfi örnekleme yolu ile seçilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili olarak Türkiye’de yapılmış olan çalışmalardan elde edilen bilgilerden de yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırmada kullanılan yöntemleri, verilerin toplanması ve verilerin analizi aşamasında kullanılan yöntemler olarak iki grup altında toplamak mümkündür.

2.2.1. Verilerin Toplanması Aşamasında İzlenen Yöntemler

Araştırmada verileri toplamak maksadıyla soru formu hazırlanmıştır. Soru formu hazırlamak için aşağıdaki işlemler yapılmıştır.

Öncelikle 2007 girişli öğrenci sayısını belirlemek için, Öğrenci İşleri Bürosunun öğrenci kayıtlarından programlar itibariyle sayılar alınmıştır. Toplam I. ve II.Öğretimde kayıtlı 379 öğrencinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada tüm öğrencilerle görüşmek yerine, örnekleme yöntemiyle bir kısmı ile görüşülmesinin uygun olacağına karar verilmiştir. Bu amaçla aşağıdaki oransal örnek hacim formülünden (Newbold, 1995) yararlanılmış ve % 90 olasılık ve % 10 hata payı esas alınmıştır.

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{px}^2 + p(1-p)}$$

Formülde

n= Örnek hacmi

N= Toplam öğrenci sayısı

p= Örneğe girecek öğrencilerin oranı

σ_{px}^2 = Oranın varyansıdır.

Örnek büyüklüğünün mümkün olduğu kadar büyük olmasını sağlamak için, p(1-p) çarpımında en büyük değeri verecek olan p=0,5 değerinin kabul edilmesi uygun olmaktadır

(Miran vd.,2000). σ^2_{px} parametresinin tahmininde ise, gerçek oran ne olursa olsun, bunun istenen herhangi bir olasılık düzeyinde güven aralığının , örnek oranının iki tarafında belirli bir r oranından daha fazla uzanmaması istenebilmektedir. Bu durumda σ^2_{px} parametresi, $Z_{\alpha/2} \sigma_p = r$ formülü ile elde edilmektedir. Anakitle oranına ait %90 güven aralığının, örnek oranının 0,05 iki tarafında uzanması istendiğinde $1,645 \sigma_p = 0,10$ buradan da $\sigma_p = 0,0608$ olmaktadır. Araştırmada bu değerler yukarıdaki formülde yerine konulmuş ve örnek hacmi 58 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2.1. Araştırma Kapsamında Programlara Göre Örneğe Giren Öğrenci Sayıları

I.Öğretim Program Adı	Toplam Öğrenci Sayısı	%	Örneğe Giren Öğrenci Sayısı	%
Bitki Koruma	28	7.39	4	6.89
Fidan Fidencilik	29	7.65	4	6.89
Hasat Sonrası Teknolojisi	18	4.75	3	5.17
Mantarçılık	26	6.86	4	6.89
Organik Tarım	29	7.65	4	6.89
Peyzaj	27	7.12	4	6.89
Seracılık	39	10.29	7	12.09
Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama	45	11.87	7	12.09
II.Öğretim Program Adı	Toplam Öğrenci Sayısı	%	Örneğe Giren Öğrenci Sayısı	%
Fidan Fidencilik	25	6.60	4	6.90
Peyzaj	29	7.65	4	6.89
Seracılık	36	9.50	5	8.62
Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama	48	12.67	8	13.79
TOPLAM	379	100.00	58	100.00

Tablo 2.1 de görüldüğü gibi en fazla öğrenci sayısına sahip program Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama olup, bunu Seracılık, Fidan Fidencilik ve Organik Tarım gibi programlar izlemektedir.

Araştırmada kullanılan soru formu üç bölümden oluşmaktadır. I. bölümde öğrenciler başarısızlık nedenlerini önem sırasına göre sıralamışlardır. II.bölümde aile bilgilerine yönelik soruları, III.bölümde okudukları programa karşı tutum ve beklentilerini belirleyebilecekleri soruları cevaplamışlardır. Araştırmaya ait soru formu 2008-2009 Eğitim-Öğretim Yılı Güz Yarıyılı içerisinde yapılmıştır.

2.2.2. Verilerin Analizi Aşamasında İzlenen Yöntemler

Verilerin analizinde öğrenciler başarısız oldukları ders sayısına göre 4 gruba ayrılmıştır. Hiç başarısız dersi olmayanlar 1.grubu, 3 dersten daha az başarısız olan öğrenciler 2.grubu, 3-6 ders arasında başarısız olan öğrenciler 3.grubu, 6 ve daha fazla dersten başarısız olan öğrenciler 4.grubu oluşturmuştur. Buna göre incelenen öğrencilerin 8'i (%13.79) 1.grupta, 8'i(%13.79) 2.grupta, 14'ü(%24.14) 3.grupta, 28'i ise(%48.28) 4.grupta yer almaktadır.

Tablo 2.2.İncelenen Öğrencilerin Gruplar İtibariyle Dağılımı

Öğrenci Grupları	Toplam Öğrenci Sayısı	%	Örneğe Giren Öğrenci Sayısı	%
Hiç Yok	27	7.13	8	13.79
> 3 Ders	79	20.84	8	13.79
3-6 Ders	94	24.80	14	24.14
6 Ders $\geq$	179	47.23	28	48.28
TOPLAM	379	100.00	58	100.00

Tablo 2.2. de görüldüğü gibi tüm gruplarda ilk sırayı 6 ders ve üzerinde başarısız dersi olan öğrenci grubu oluşturmuştur.

Hazırlanan soru formu bizzat araştırmacı tarafından öğrencilere uygulanmış, formlar ön elemeye tabi tutulmuş, hatalı olanlar çıkarılmış, toplam 58 anket üzerinde çözümlenmeler yapılmıştır. Yapılan anketlere ait veriler kodlanarak SPSS(Statistical Package for Social Sciences) programında yorumlanmıştır. Öğrencilerden elde edilen verilerin, genel olarak çeşitli faktörlere göre yorumlanmasında ortalama ve yüzde hesaplamaları gibi temel istatistik tekniklerinin yanında varyans ve Khi-kare analiz yöntemleri de kullanılmıştır..

3.BULGULAR

Bu bölümde meslek yüksekokulu öğrencilerinin genel özellikleri, gelir durumları, aile durumları, yaşadıkları yer, programa bilerek gelip gelmemesi gibi faktörlerin öğrencinin başarısızlığı üzerindeki etkileri analiz edilmiş yorumlanmıştır. Öğrenciler tarafından belirlenen başarısızlık nedenleri önem sırasına göre incelenmiştir.

Tablo 3.1. Öğrenci Gruplarına Göre Başarısız Ders Ortalamaları

Öğrenci Grupları	Öğrenci Sayısı	Başarısız Ders Ortalaması	%
Hiç Yok	8	-	13.79
> 3 Ders	8	1.4286	13.79
3-6 Ders	14	3.5882	24.14
6 Ders $\geq$	28	10.4231	48.28
TOPLAM	58	5.8966	100.00

Tablo 3.1 incelendiğinde hiç başarısız dersi olmayan öğrenci sayısının 8 olduğu görülmektedir. Öğrenci grupları arasında %48.28 ile en büyük payı 6 ve üzerinde başarısız ders sayısına sahip öğrenciler oluşturmuştur. Tabloya göre genel olarak başarısız ders sayısı ortalaması 5.8966 ile yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2. Cinsiyet ve Yaşa Göre Başarısız Ders Sayısı Arasındaki İlişki

	KIZ			ERKEK			F Değeri	*p Değeri
	N1	X	S _d	N2	X	S _d		
Başarısız Ders Sayısı	31	4.5484	4.1780	27	7.4444	5.2794	3.676	0.060
Yaş Ortalaması	31	20.7097	3.0353	27	21.2963	4.2137	1.077	0.304

*P<0.05 ise anlamlı

Tablo3.2'ye göre cinsiyete göre başarısız ders sayısı arasındaki ilişkiye bakıldığında erkeklerin başarısız olduğu ders sayısı ortalaması 7.44 ile kızlara göre daha fazla olmaktadır. Erkek ve kızlar arasında başarısız oldukları ders sayısı arasındaki ilişki için yapılan varyans analizinde cinsiyet ile başarısız ders sayısı arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aynı şekilde yaş ortalaması ve başarısız ders sayısı arasındaki ilişki de istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 3.3. I. ve II. Öğretimde Başarısız Ders Sayısı Arasındaki İlişki

	I.ÖĞRETİM			II.ÖĞRETİM			F Değeri	*p Değeri
	N1	X	S _d	N2	X	S _d		
Başarısız Ders Sayısı	37	5.4595	5.0585	21	6.6667	4.6296	0.016	0.901

*P<0.05 ise anlamlı

Tablo 3.3' e göre I. ve II. Öğretim öğrencilerinin başarısız oldukları ders sayısına bakıldığında , II. Öğretim öğrencilerinin 6.6667 ortalamayla I. Öğretim öğrencilerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yapılan varyans analizinde I. ve II. Öğretim öğrencilerinin başarısız oldukları ders sayısı arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 3.4 Anne- Baba Eğitimi ile Öğrenci Başarısı İlişkisi

Öğrencinin Başarısız Ders Sayısı	ANNE VE BABA EĞİTİM DURUMU												TOPLAM
	Okuryazar Değil		Okuryazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		
	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	
Hiç Yok	-	-	1	-	5	4	-	-	2	2	-	2	8
> 3 Ders	1	1	2	1	3	-	1	2	1	2	-	1	8
3-6 Ders	1	-	-	-	6	4	1	3	5	5	1	2	14
6 Ders≥	1	-	1	1	11	6	4	5	11	10	-	4	28
TOPLAM	3	1	4	2	25	14	6	10	19	19	1	9	58

Tablo 3.4'e göre başarısız dersi hiç olmayan 8 öğrenciden 5'nin annesi, 4'nün de babası ilkokul mezunudur.3'den daha az dersten başarısız olan 8 öğrenciden 3'nün annesi ilkokul, annelerin 1'i babaların 2'si liseyi bitirmişlerdir. 3 ve üzerinde dersten başarısız olan toplam 42 öğrenci içerisinde 16 anne ve 15 baba lise mezunu, 1 anne ve 6 baba üniversitemezunu, 17 anne ve 10 baba ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. Anne ve babaları ilkokul ve lise mezunu olan öğrenciler arasında başarısız ders sayısının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo3.5. Öğrenci Grupları ile Anne-Baba Eğitimi Arasındaki İlişki

	EĞİTİM DURUMU						Khi-kare Değeri	d _f	*P Değeri
	Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite			
BABA	1	2	14	10	19	9	26.414	5	0.000
ANNE	3	4	25	6	19	1	62.828	5	0.000

*p<0.05 ise anlamlı

Öğrenci grupları ile anne- baba eğitimi arasındaki ilişki Khi-kare testi yapılarak arasındaki fark istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.6. Öğrenciler Arasında Cinsiyete Göre Program Tercih Etme Şekli Arasındaki İlişki

CİNSİYET	TERCİH ETME ŞEKLİ				Khi-kare Değeri	d _f	*p Değeri
	Kendisi (%)	Arkadaş (%)	Aile (%)	Diğer (%)			
KIZ	80.6	-	6.5	12.9	9.872	3	0.020
ERKEK	44.4	14.8	11.1	29.6			

*p<0.05 ise anlamlı

Tablo 3.6 da görüldüğü gibi kız öğrencilerin %80.6'sı, erkek öğrencilere(%44.4) göre daha büyük bir pay meydana getirerek programlarını kendi isteği ile tercih ettikleri görülmektedir. Program tercih etme şekli ile cinsiyet arasındaki ilişki için yapılan Khi-kare testinde arasındaki fark istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.7 . Öğrencilerin Programdan Duyduğu Memnuniyet Düzeyi ve Ders Başarısı Arasındaki İlişki

Memnuniyet Düzeyi	N	X	S _d	F	*p
Çok İyi	7	1.8571	3.2367	2.983	0.027
İyi	20	4.8500	4.3319		
Orta	20	6.9500	5.0417		
Az	9	1.1111	4.4001		
Çok Az	2	5.5000	7.7782		

*p<0.05 ise anlamlı

Tablo 3.7 de öğrencilerin programlarından duyduğu memnuniyet düzeyine bakıldığında toplam 27 kişinin memnuniyetinin “Çok İyi” ve “İyi “düzeyde olduğu görülmüştür. Yapılan varyans analizinde, memnuniyet düzeyi ve ders başarısı arasındaki ilişki istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.8. Ailelerin Gelirleriyle Öğrenci Başarısı Arasındaki İlişki

Öğrencinin Başarısız Ders Sayısı	AİLENİN GELİR DURUMU				TOPLAM
	Alt Düzey (0-500)	Orta Alt Düzey (500-1000)	Orta Üst Düzey (1000-1500)	Üst Düzey (1500+)	
Hiç Yok	-	4	2	2	8
> 3 Ders	1	4	1	2	8
3-6 Ders	1	6	4	3	14
6 Ders _≥	4	12	8	4	28
TOPLAM	6	26	15	11	58

Tablo3.8 e göre başarısız dersi olmayan 8 öğrenciden 4'ünün, başarısız 1-3 dersi olan 8 öğrenciden 4'ünün, 6 ve üzerinde başarısız dersi olan 28 öğrenciden 12'sinin orta altı gelir grubunda olduğu görülmektedir. Aileleri orta üstü gelir düzeyinde ifade eden 15 öğrenciden 12'sinin 3 ve üzerinde başarısız dersi olduğu görüldüğüne göre, gelir düzeyini yüksek olarak ifade eden öğrencilerin başarılarının da aynı oranda arttığı görülmektedir. Öğrenciler arasındaki aile gelir düzeyi bakımından en büyük payı %44.83 ile orta altı gelir seviyesi oluşturmaktadır.

Tablo 3.9. Öğrencilerin Öğrenim Sürecinde Barındıkları Yer

Öğrencinin Başarısız Ders Sayısı	BARINDIKLARI YER					TOPLAM
	Aile Yanı	Özel Yurt	Devlet Yurdu	Kiralık Ev		
Hiç Yok	3	1	1	3	8	
> 3 Ders	2	-	-	6	8	
3-6 Ders	8	2	-	4	14	
6 Ders $\geq$	11	6	-	11	28	
TOPLAM	24	9	1	24	58	

Tablo 3.9 'a bakıldığında öğrencilerin % 82.76'sının barınma yeri olarak ailesinin yanını yada kiralık ev tutmayı tercih ettikleri görülmektedir. Ailesinin yanında kalan öğrenciler, okulun ailelerin yerleşim yerinde olmasından ötürü aile yanında kalmayı tercih etmektedir. Kiralık ev tutan diğer büyük grup ise okul çevresindeki konutların uygun fiyatlı olması sebebiyle burayı tercih ettikleri saptanmıştır.

Araştırmada öğrencilere eğitimde “neden başarılı olamıyorsunuz?” sorusu sorulmuş. Bu sorunun cevabını oluşturabilecek 34 tane neden sunulmuş bunlar arasında önem derecesine göre 10 tanesini sıralamaları istenmiştir. Verilen cevaplar arasında 1. derecede sıralanan en önemli neden “Uygulamalı ders konularının teorik olarak verilmesinden dolayı başarısız oluyorum” olmuştur. Bunu “Bazı dersleri seçme hakkım olmadığı için başarısızım” ve “Ders sayısının fazlalığı nedeniyle başarısızım” nedenleri izlemiştir. Öğrencilerin başarısızlık nedenlerine verdiği yanıtlardan en önemlileri Tablo 3.10 da verilmiştir.

Tablo 3.10. Öğrencilerin Derslerdeki Başarısızlığının Bazı Nedenleri ile Başarısız Ders Sayısı Arasındaki İlişkisi

BAŞARISIZLIK NEDENLERİ	X	SS	F	*p
Ders sayısının fazlalığı nedeniyle başarısızım	0.5862	0.4968	0.609	0.135
Bazı dersleri seçme hakkım olmadığı için başarısızım	0.5000	0.5017	2.733	0.104
Dikkatim dağınık olduğu için başarısızım	0.4483	0.5017	2.366	0.130
İlgi duymadığım derslerden başarısız oluyorum	0.4310	0.4995	0.5111	0.478
Ders çalışmaya yeterli zaman ayıramadığımdan başarısız oluyorum	0.4138	0.4968	0.382	0.539
Uygulamalı ders konularının teorik olarak verilmesinden dolayı başarısız oluyorum	0.3624	0.4848	2.325	0.133
Çalıştığım halde başarısızım	0.3793	0.4895	0.017	0.898
Verimli ders çalışma yollarını bilmediğimden başarısız oluyorum	0.3276	0.4734	0.007	0.932
Yazılı sınavlarda başarılı olamıyorum	0.2931	0.4592	5.966	0.018
Derslere karşı ilgim olmayışından başarısızım	0.2759	0.4509	4.570	0.037
Sınav soruları ders konularını tamamen kapsamadığından başarısızım	0.2759	0.4509	0.818	0.370
Bazı derslere karşı yeteneğim olmadığından başarısızım	0.2414	0.4317	2.347	0.131

*p<0.05 ise anlamlı

Tablo3.10 incelendiğinde derslerdeki başarısızlık nedenleri ve başarısız ders sayısı arasındaki ilişkiye bakıldığında ” Yazılı sınavlarda başarılı olamıyorum” ve “Derslere karşı ilgim olmayışından başarısızım” nedenleri ile başarısız ders sayısı arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur.

4.SONUÇLAR

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, örneğe giren öğrencilerin büyük bir kısmının (%48.28) 6 ve üzeri dersten başarısız olduğu görülmüştür. Başarısız ders sayısına göre anne ve babaların eğitim düzeylerine bakıldığında ise ilkokul ve lise mezunu olan anne ve babaların çocuklarının başarısız ders sayısının daha fazla olduğu saptanmıştır. Babası üniversite mezunu olan öğrencilerinin başarılarının da yüksek olmadığı görülmüştür.

Öğrencilerin çoğu ailelerinin gelirlerini "orta düzeyde" olarak tanımlamaktadır. Öğrencilerin çoğu başarısız olduğundan, ailenin gelir durumunun öğrenci başarısına etkisinden söz etmek mümkün olmamaktadır. Buna rağmen gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarının daha başarılı olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin programı tercih etme şekli incelendiğinde, kız öğrencilerin %80.6'sı , erkek öğrencilerin %44.4 'nün kendi isteği ile programı tercih ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluğunun okumakta olduğu programı kendilerinin tercih etmesi istekli olmalarını akla getirmektedir. Başarılarının da istekle orantılı olması beklenirken, tam tersi olduğu görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin dersleri başarmak, tekniker olmak, mesleğinde ilerlemek gibi amaçlarının olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın asıl amacı, öğrencilerin başarısızlıklarının nedenlerini saptamak olduğu için, öğrencilerden alınan cevaplar değerlendirildiğinde, en önemli neden olarak gördükleri nedenler arasında en fazla 1.sırada tercih edilen " "Uygulamalı ders konularının teorik olarak verilmesinden dolayı başarısız oluyorum" olmuştur. Tarımsal eğitimde birçok ders uygulamalı olarak verilmektedir. Fakat mevcut imkanlar doğrultusunda uygulamalı olarak her konuyu göstermek mümkün olmamaktadır. Öğrencilerin de uygulamalı olarak gördüğü bilgileri daha çabuk benimsedikleri görülmektedir. Bu nedenle uygulaması olan bir ders için yetersiz olan uygulama saatleri başarısız olmasını olası kılmaktadır. Öğrencilerin belirttikleri diğer nedenler ise sırasıyla" "Bazı dersleri seçme hakkım olmadığı için başarısızım" ve "Ders sayısının fazlalığı nedeniyle başarısızım" olmuştur. Bu cevaplarda ders planlarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kocaeli Üniversitesi de Bologna Süreci kapsamında bu konuda ders planları konusunda yeniden yapılanma içerisinde. Öğrencilerin daha etkin olacağı bir eğitim-öğretim sistemine doğru yol almaktadır. Bu yeni yapılanma da öğrencilerin ortaya koyduğu başarısızlık nedenlerini çözümleyici nitelikte olacağı açıktır. En başta ders sayılarının azaltılması, uygulamalı ders saatlerinin artırılması ve öğrencinin daha aktif olacağı bir eğitim sistemine geçilmesiyle, daha yüksek bir başarı oranının sağlanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Baltaş, A.(1997), "Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı" İstanbul:Remzi Kitabevi
- Baran, G.(1995), " Çocuğun Okul Başarısını Etkileyen Faktörler" Yaşadıkça Eğitim, 38,13-15
- Henden, R. (2006), " Üçüncü Yılda Sınavsız Geçiş Uygulamaları : Alaplı Meslek Yüksekokulu Örneği", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 157-168

- Keskin, H.K., Yapıcı, Ş., (2008), “Başarı ve Başarısız Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ile İlgili Öğretmen ve Veli Görüşleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, 1(1), 20-32.
- Miran, B., Abay, C., Kenanoğlu, Z., (2000), “İzmir ve Çevresinde Önemli Bazı Bitkisel Üretim Dallarının Kârlılığını ve Girdi Kullanımını Etkileyen Nicel ve Nitel Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, E.Ü. Rektörlük Araştırma Fonu 96-ZRF-042 No’lu Projesi, İzmir.
- YÖK (2007), “III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı Sonuç Raporu”, 8-9 Kasım 2007, Adana.
- YÖK (2008), “IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı Taslak Raporu”, 5-8 Kasım 2008, Trabzon.

TARIMSAL MESLEK YÜKSEKOKULLARINDAKİ DERS PLANLARININ İYİLEŞTİRİLMESİ

THE OPTIMISATION OF LESSON PLANS OF AGRICULTURAL VOCATIONAL SCHOOLS

Rezzan KASIM¹ M.Ufuk KASIM¹ Bahar Aydın CAN² Süleyman ERKAL³

ABSTRACT

Vocational schools were established to education of qualified technical personnel for different workings sector and also this schools educated four semester during two years. In Turkey there were 397 agricultural programmes in 160 vocational schools at 59 university. Twohundredfifteen of total programmes (54.2%) were related to vegetative production, 26.0 % were related to animal production and 19.9% of the programmes were related to both vegetative and animal production. In agricultural vocational schools; programme names, lecture names, lecture counts, lecture credits and content of the lessons were complicated. In this research, the first three of total programmes named Greenhouse production, Lanscape, Organic agriculture were selected, and varieties among the programmes were also determined. For the purpose, five lessons were selected from each programme and lessons names, lesson credits and content of lessons were compared. Considered lessons rewieved we aware that there are between 4 and 11 different names given for each lesson. In addition average of three different credit was giver per lesson. Furthermore, the content of the same lesson was different from each other. There are great differences found amongs lecture counts of during four semester education. As a result there are great differences in lecture plans of agricultural vocational schools in Turkey. Students graduated from the same programme with the same degree were thought by different lesson plans. Therefore, both elimination of education diversity among the students, and the optimisation of lesson plans, alternative lesson plans were suggested.

Key words: The Agricultural Vocational School, lesson plans, optimisation

ÖZET

Meslek Yüksekokulları değişik sektörlere nitelikli eleman yetiştirmek üzere kurulmuş 4 yarıyıllık eğitim-öğretim veren kurumlardır. Ülkemizde 59 üniversitede 160 MYO'ndaki 397 programda tarıma yönelik eğitim-öğretim yapılmaktadır. Tarımsal programlardan %54.2'si (215 adet) bitkisel üretim; %26.0'sı (103 adet) hayvansal üretim ve %19.9'u (79 adet) hem bitkisel hem de hayvansal üretime yöneliktir. Bitkisel üretim yapan meslek yüksekokullarındaki program adları, ders sayıları, ders kredileri, ders adları ve ders içerikleri oldukça farklılık göstermektedir. Bu çalışmada bitkisel üretim programlarında ilk

¹ Yrd.Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey Meslek Yüksekokulu, email:rkasim@kocaeli.edu.tr, mukasim@kocaeli.edu.tr

² Öğr.Gör., Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey Meslek Yüksekokulu, email: baharcan@kocaeli.edu.tr

³ Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey Meslek Yüksekokulu, email:suleymanerkal@hotmail.com

üç sırada yer alan Seracılık, Peyzaj ve Organik tarım programları ele alınarak bu farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla her programdan 5 ders seçilerek; ders adları, ders kredileri ve ders içeriklerindeki farklılıklar belirlenmiştir. Ele alınan 5 dersten her birinin programlara göre değişmekle birlikte en az 4, en fazla 11 farklı adla okutulduğu tespit edilmiştir. Ders kredileri için ise her bir ders için ortalama olarak 3 farklı kredi kullanıldığı belirlenmiştir. Ders içeriklerinin de birbirinden oldukça farklı olduğu bulunmuştur. Ayrıca programlarda 4 yarıyıldaki okutulan ders sayıları arasında da büyük farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak ülkemizdeki tarımsal eğitim veren meslek yüksekokullarının ders planları arasında oldukça farklılıklar olduğu, aynı unvanla aynı programdan mezun olan öğrencilerin aldıkları eğitimin bir örnek olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle hem öğrenciler arasındaki eğitim farklılığının hem de ders planlarındaki çeşitliliğin giderilmesi ve iyileştirilmesi için alternatif ders planları önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tarımsal meslek yüksekokulları, ders planları, iyileştirme

1.GİRİŞ

Ülkemizde meslek yüksekokulları, nitelikli ara eleman yetiştirmek üzere kurulmuş, dört yarıyılık eğitim-öğretim yapan kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Özsoy 2007). Meslek yüksekokulları çok farklı alanlarda eğitim-öğretim vermekle birlikte, ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması ve dört mevsimi bir arada yaşayan iklime sahip olması nedeni ile bir tarım ülkesi konumundadır. Bu nedenle de tarıma yönelik eğitim veren meslek yüksekokullarının sayısı da oldukça fazladır ve gün geçtikçe de artmaktadır.

Ülkemizde 59 üniversitede 160 meslek yüksekokulundaki 397 programda tarıma yönelik eğitim-öğretim yapılmaktadır (ÖSYM 2008). Tarımsal programlar içinde ise; bitkisel üretime yönelik programlar %54.2 (215 adet) ile birinci sırada yer almakta; bunu %26.0 (103 adet) ile hayvansal üretime yönelik eğitim veren programlar izlemekte; üçüncü sırada ise %19.9 (79 adet) ile hem bitkisel hem de hayvansal üretime yönelik (Gıda) programlar yer almaktadır.

Bu çalışmada; ülkemizde bitkisel üretime yönelik eğitim veren programlardan ilk sırada yer alan sırasıyla seracılık, peyzaj ve organik tarım programları ele alınarak; bu programlardaki ders planları, ders adları, ders kredileri ve içerikleri incelenmiş ve mevcut programların iyileştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

2. SERACILIK PROGRAMI

2.1. Seracılık Programından Seçilen Dersler

Seracılık programı, ülkemizde bitkisel üretime yönelik eğitim veren tarımsal meslek yüksek okullarındaki programlar arasında birinci sırada (34 adet) yer almaktadır. Türkiye'deki 34 adet seracılık programından veri elde edilebilen, 18 programda okunan ders adları ve kredileri 5 ders seçilerek incelenmiştir. Ele alınan beş dersin en az 6 en fazla ise 12 farklı ad altında okutulduğu yine bu dersler için en az 2 en fazla ise 8 farklı kredi kullanıldığı bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Seracılık programlarından seçilen 5 ders için: kullanılan ders adları, ders kredileri ve bunların elde edildiği okul sayısı

Ders Adı /Okutulduğu okul sayısı	Kredi/Kullanılan okul sayısı	Toplam Okul Sayısı
Toprak Bilgisi ve Gübreleme	2	12
Toprak Bilgisi	7	6
Sera Toprağı	2	
Sera Toprak Verimliliği	1	
Toprak Bilgisi ve Sera Toprağı Hazırlama	2	
Serada Toprak Verimliliği	4	
Bahçe Bitkileri Üretim Teknikleri	1	1
Üretim Teknikleri	2	11
Üretim Tekniği	3	1
Bitki Üretim Teknikleri	5	2
Bitkisel Üretim Tekniği	1	3
Vejetatif Çoğaltma Teknikleri	1	
Sera Üretim Tekniği	1	
Bahçe Bitkileri ÇoğaltmaTekniği	2	
Serada Üretim Tekniği	2	
Genel Sebze ve Sera Sebzeçiliği-I	2	10
Serada Sebze Yetiştirme Teknikleri-I	1	1
Serada Sebze Yetiştiriciliği	2	2
Seralarda Sebze Yetiştiriciliği-I	5	1
Sera Sebzeçiliği	1	1
Sera Sebzeçiliği-I	1	1
Örtüaltı Sebzeçiliği	1	1
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği-I	3	1
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği	1	
Örtüaltı Sebzeçiliği	1	
Bahçe Bitkileri Hastalıkları	1	6
Bitki Koruma-I	2	9
Sera Bitkileri Hastalıkları	7	2
Bitki Koruma-II (Fitopatoloji)	1	1
Bitki Hastalıkları	1	
Sebze Hastalıkları	1	
Örtüaltı Sebze Hastalıkları ve Mücadele	1	
Bitki Hastalıkları ve Savaşım	1	
Sera Süs Bitkileri Hastalıkları ve Mücadelesi	1	
Sebze ve Süs Bitkileri Hastalıkları	1	
Sera ve Süs Bitkileri Hastalıkları	1	
Sera Beslenme Bozuklukları	2	5
Bitki Besleme ve Gübreleme	4	1
Gübre ve Sera Bitkilerinin Gübrenmesi	2	9
Sera Bitkilerinin Gübrenmesi	1	1
Sera Bitkilerinde Gübreleme	1	2
Seralarda Bitki Besleme	1	
Bitki Besleme	1	
Seralarda Gübreleme	1	
Gübreler ve gübreleme	1	
Bitki Beslenme Bozuklukları	1	
Sera Bitkilerinde Beslenme Bozuklukları	2	
Bitki Besleme ve Toprak Verimliliği	1	

2.2. Seracılık Programında Aynı Dersler İçin Kullanılan Ders İçerikleri

Ülkemizdeki seracılık programlarından ulaşılabilenlerin ders içerikleri incelendiğinde, derslerin; ders adları aynı olmakla birlikte farklı içeriklerde verildiği buna karşılık ders adları farklı dersler için de aynı içeriklerin kullanıldığı saptanmıştır. Dolayısıyla ders adları ve içerikleri konusunda programlar arasında oldukça karmaşıklıklar olduğu bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Seracılık programlarında kullanılan ders içerikleri

Ders Adı	İçerik
Toprak Bilgisi (5)	<p>Toprak oluşumu ve etkileyen faktörler, toprakta ayrışma, toprak bünyesi, toprak strüktürü, kil, oksit ve hidrostikler, toprağın organik maddesi, toprak canlıları, katyon değişim kapasitesi, toprak asitliği, toprak suyu, besin elementleri, makro elementler, mikro elementler</p> <p>Toprak oluşumu, Toprağın fiziksel özellikleri, toprak ve su, toprak reaksiyonu, toprağın kimyasal özellikleri, toprak organizmaları</p> <p>Toprak kavramı ve tanımlar, bitki yetiştirme ortamı olarak toprak, toprağın fiziksel özellikleri, toprak suyu, ekolojisi, organik maddesi, toprağın minerolojik ve kimyasal özellikleri, toprak reaksiyonu ve oluşumu</p> <p>Toprağın fiziksel ve kimyasal özelliklerinin tanımlanması, toprak oluşumu, bitki yetiştiriciliği için toprak hazırlanması ile toprak yorgunluğu ve yorgunluğun giderilmesi</p> <p>Toprak oluşumu, toprakların sınıflandırılması, toprak kolloidleri; yapısı ve pratik önemi, toprakların fiziksel özellikleri, toprak suyu, toprakların kimyasal özellikleri, toprak reaksiyonu, alkali ve tuzdan etkilenmiş topraklar ve yönetimi, toprak organizmaları ve ekolojisi; toprak organik maddesi, pratik verimlilik yönetimi; toprakta N, P ve K ve mikro besin elementleri, toprakta kimyasal kirlenme.</p>
Sera Toprağı	<p>Toprağın fiziksel ve kimyasal özelliklerinin tanımlanması, toprak oluşumu, bitki yetiştiriciliği için toprak hazırlanması ile toprak yorgunluğu ve toprak yorgunluğunun giderilmesi konularında bilgiler verilmektedir.</p>
Serada Toprak Verimliliği	<p>Kültür toprağının tanımı ve oluşumu, seralarda toprak ve gübre, toprakların kimyasal yapısı, toprakların fiziksel yapısı</p>
Bitki Besleme ve Gübreleme(3)	<p>Bitki beslemede temel ilkeler, bitki beslenmesinde rol oynayan fizyolojik ve ekolojik faktörler; azotlu, fosforlu, potasyumlu gübreler ve mikro element beslenmesi, bitki beslenme bozuklukları</p> <p>Bitkilerin beslenmesinde gerek duyulan elementler, gübrelerin sınıflandırılması ve özellikleri, bitki besin elementlerinin uygulanması ve elementlerin alım mekanizmaları, gübrelerin uygulanma zamanları ve besin elementlerinin alımını etkileyen faktörler</p> <p>Toprağın kimyasal bileşimi ve bitki besinleri, formları ve yayırlılışı, besin maddeleri arasındaki etkileşim, besin elementlerinin bitkideki formları, besin elementi noksanlığı veya fazlalığında oluşan belirtiler ve bitkide oluşan zararlar, inorganik gübreler ve özellikleri, basit, kompoze, mikrobesein, yavaş eriyebilir gübreler, organik gübreler, organik gübrelerin topraktaki etkileri, kimyasal ve biyolojik özelliklere etkisi, gübre uygulama teknikleri</p>
Sera Bitkilerinin Gübrenmesi	<p>Bitki beslemenin tarihçesi ve önemi, bitkilerde bulunan maddeler, bitkilerin topraktan hangi besin maddelerini ve nasıl aldıkları, gübrelemede kullanılan besin maddeleri ve özellikleri, gübre kullanılmasına etki eden faktörler ve gübre kullanma zamanı, şekli ve miktarı hakkında bilgiler verilmektedir.</p>
Gübre ve Seralarda Gübreleme Teknikleri	<p>Gübrelerin tanımı, sınıflandırılması ve kullanım amaçları, organik gübrelerin genel özellikleri ve tanıtımları, azotlu, fosforlu, potasyumlu, kükürtlü, kalsiyumlu ve magnezyumlu gübrelerin hammaddeleri , sınıflandırılması ve tanıtımı, mikro element gübrelerinin kullanılma nedenleri ve sınıflandırılması.</p>
Seralarda Bitki Besleme	<p>Organik, yeşil ve kimyasal gübreleme, toprak ve topraksız ortamlara gübrenin verilmesi, makro ve mikro beslenmenin temel amaçları, yaprak gübrelemesi, sebzelerdeki besin noksanlık simptomları</p>
Bitki Besleme (2)	<p>Bitki besin elementlerinin topraktaki bulunuş biçimleri, alımları; bitki bünyesinde taşınmaları, bitkideki işlevleri ve eksiklik belirtileri, bitkinin beslenmesi ve ürün oluşumu, beslenmenin ürün kalitesine etkisi</p> <p>Bitki besin maddelerinin bitkilerdeki işlevi, eksiklik ve fazlalıklarında bitkilerde görülen belirtiler, toprak ve bitki beslemeye ilişkin sorunlar ve beslenmenin bitkilerde verim ve kalite üzerine etkileri konularında bilgiler verilmektedir</p>
Seralarda Gübreleme	<p>Tarımsal üretimde gübrenin yeri ve önemi, gübre ve gübrelerin tanımı, gübreler, gübrelemeyi etkileyen çevresel faktörler, gübreleme yöntemleri, gübreleme zamanı, gübrelemede göz önüne alınacak faktörler</p>
Bitki Beslenme Bozuklukları	<p>Bitkilerde beslenme, beslenme üzerine etki eden faktörler, önemli besin elementleri ve noksanlıkları, besin elementi noksanlığı belirtisi ile hastalık belirtilerinin karşılaştırılması</p>
Gübreler ve Gübreleme	<p>Bitki beslenmesinin tarihçesi, bitki beslemenin önemi, bitkilerde bulunan maddeler, bitkilerin besin maddelerini alması, bitkilerin altıkları besin maddeleri ve noksanlıkları, bitkilerin beslenmesinde kullanılan gübreler ve özellikleri, gübre kullanılmasına etken faktörler, gübrenin veriliş şekli, verilecek gübre miktarı</p>
Sera Bitkilerinde Beslenme Noksanlıkları	<p>Giriş, makro besin maddeleri, azot, fosfor, potasyum, kalsiyum, magnezyum, kükürt, mikro besin maddeleri, demir, mangan, çinko, bakır, bor, molibden, klor, sodyum, silisyum.</p>
Sera Bitki Beslenme Bozuklukları	

Gübreler ve Seralarda Gübreleme Teknikleri	Sera Bitkilerinin gübrenmesinde dikkat edilecek noktalar, çeşitli gübreleme yöntemleri, önemli sera bitkilerinin gübrenmesi gibi bilgiler verilmektedir.
Bitkisel Üretim Tekniği	Üretim yapıları, üretim yöntemleri, generatif üretim, tohum kazanımı, tohumların toplanması ve hazırlanması, tohum kalitesi, çimlenme yeteneğinin saptanması, çimlenmeyi önleyicilerin giderilmesi, tohum ekimi, şaşırtma, üretim ortamları, vejetatif üretim yöntemleri, çelik ile üretim, daldırma ile üretim, ayırma ile üretim, aşı ile üretim, soğanlı, yumru, rizomlu bitkilerde üretim, in-vitro üretim.
Üretim Tekniği	Muhtelif yetiştirme ortamları ve yapıları, bahçe bitkilerinin tohum, aşı, çelik, daldırma, kök, dip sürgünü, özelleşmiş gövde ve kök apomiktik tohum, vejetatif kol ayırımı ile üretilmesi hakkında bilgiler verilmektedir.
Serada Üretim Teknikleri	Seralarda üretim, seralarda yetiştirme ortamları, toprakta tuzluluğun giderilmesi, üretim ortam ve tesisleri, seracılıkta kullanılan gübre çeşitleri, seralarda bitki yetiştirme yerleri, bitkilerin çoğaltılması
Serada Üretim Tekniği	
Bitki Üretim Teknikleri (2)	Bitkilerde çoğaltmanın genel esasları, çoğaltma yapıları, kullanılan kaplar ve bitki çoğaltma yöntemleri (tohumla, aşıyla, çelikle, doku kültürleriyle vb.) konusunda bilgiler verilmektedir Generatif üretim yöntemleri, spor ile üretim yöntemleri, vejetatif üretim yöntemleri, aşı ile üretim yöntemleri, daldırma ile üretim yöntemleri, ayırma ve bölme ile üretim yöntemleri, doku kültürü ile üretim yöntemleri
Bahçe Bitkilerinde Çoğaltma Tekniği	Bahçe bitkilerinin tanıtımı, sınıflandırılması, muhtelif yetiştirme ortamları ve yapıları, bahçe bitkilerin tohum, aşı, çelik, daldırma, kök ve dip sürgünü, özelleşmiş gövde ve kök apomiktik tohum, vejetatif kol yardımı ile üretim.
Vejetatif Çoğaltma Teknikleri	Tohum, çelik, daldırma ve doku kültürü üretim tekniklerinin tanıtılması ve üretimde kullanım amaçları, üretim materyalinin alınacağı damızlık bitkilerin özellikleri ve bakım koşulları, aşısız fidan üretimi, aşılamanın tanımı ve kullanım amaçları, vejetatif ve generatif anaçların özellikleri, üretim yöntemleri, meyve tür ve çeşitlerine göre kullanılan anaçlar, aşılama teknikleri ve uygulanması, bitki türüne göre aşı seçimi, aşı uyumsuzluğu, uyumsuzluk belirtileri, uyumsuzluğun mekanizması ve yetiştiriciliğe etkileri, sağlıklı bir fidanın tanımlanması, fidanların sınıflandırılması ve sertifikasyonu, fidanların depolanma yöntemleri, virustan arı fidan üretimi
Bitki Koruma-II (Fitopatoloji)	Hastalık tanımı, bakteriyel, fungal ve virüs hastalıklarının genel olarak incelenmesi
Sebze Hastalıkları	Serada yaygın olan fungal, bakteriyel ve virüs hastalıkları nelerdir ve bunlara karşı alınması gereken kültürel ve kimyasal savaş yöntemleri
Örtüaltı Sebze Hastalıkları ve Mücadelesi	Hastalıklar hakkında genel bilgiler, sebzeledeki cansız hastalık nedenleri; funguslar, bakteriler, virüsler, çiçekli parazitik bitkiler ve yabancı otlar hakkında genel bilgiler; serada yetiştirilen domates, hıyar, patlıcan, biber, fasulye, kabak, kavun, çilek ve marulda hastalık yapan etmenlerin belirtileri ve mücadele yöntemleri, kimyasal mücadele ve temel prensipleri hakkında bilgiler verilmektedir.
Sera Bitki Hastalıkları	Bitki hastalıkları hakkında genel bilgi, bitkilerdeki hastalık belirtileri, bitki hastalıklarından korunma (Yasal önlemler, kültürel önlemler, fiziksel, kimyasal, biyolojik önlemler, entegre önlemler), hastalıklarla savaşın stratejileri, sebze hastalıkları ve mücadele yöntemleri.
Sera Bitki Hastalıkları	Domates, soğan, biber, fasulye, hıyar, kavun ve karpuz hastalıkları, bunların tanınması ve bu hastalıkların farklı mücadele yöntemleri ile kontrolü
Bahçe Bitkileri Hastalıkları	Genel fitopatolojik bilgiler, fidanlarda görülen ya da bilinmesi gerekli olan fizyolojik ve patolojik hastalıkların oluşum, etmenleri (fungal, bakteriyel, viral) ve mücadele yöntemleri incelenmektedir. (Bahçe bitkilerinde görülen fungal, bakteriyel ve virütik kökenli hastalıkların tanımı, semptomları, konukçuları ve bu hastalıkların mücadelesinde kullanılan kültürel, biyolojik, fiziksel, kimyasal ve entegre savaş yöntemleri, kimyasal savaşta kullanılan ilaçlar ve dozları).
Sebze Hastalık ve Zararlıları	Hastalıklar ve zararlılar hakkında genel bilgiler, sebzeledeki cansız hastalık etmenleri, funguslar, virüsler, parazitik bitkiler ve yabancı otlar hakkında genel bilgiler, serada yetiştirilen; domates, hıyar, patlıcan, biber, fasulye, kabak, kavun, karpuzda hastalık yapan etmenlerin belirtileri ve mücadele yöntemleri, kimyasal mücadele ve temel prensipleri, böcekler hakkında genel bilgiler, diğer zararlılar hakkında genel bilgiler, serada yetiştirilen domates, hıyar, patlıcan, biber, fasulye, kabak, kavun, karpuzda zararlı olan böcekler ve genel zararlıların morfolojileri, biyolojileri, zarar şekilleri, konukçuları ve mücadele yöntemleri
Sera Süs Bitkileri Hastalıkları ve Mücadelesi	Hastalık etmenleri ve hastalığın oluşumu, toprak kaynaklı hastalıklar, domates hastalıkları ve mücadelesi, biber hastalıkları ve mücadelesi, patlıcan hastalıkları ve mücadelesi, kabakgöl hastalıkları ve mücadelesi, marul hastalıkları ve mücadelesi, önemli süs bitkileri hastalıkları ve mücadelesi, bitkilerde virüs hastalıklarının genel belirtileri ve mücadeleleri, bitki hastalıkları ile genel mücadele yöntemleri ve dikkat edilmesi gereken hususlar
Bitki Hastalıkları ve Savaşım	Bitki hastalık etmenleri (funguslar, bakteriler, virüsler, MLO, RLO ve spiroplazmalar)

	açısından simptomatoloji, etioloji, patoloji, epidemiyoloji ve bitki hastalık etmenlerine karşı uygulanacak hijyen ve terapi yöntemleri, bitki abiyotik hastalıklarının simptom, teşhis, mücadele ve korunma yöntemleri, yabancı otların sınıflandırılması, biyolojisi, zarar şekilleri ve mücadele teknikleri.
Seralarda Sebze Yetiştirme-II	Serada hıyar, kabak, kavun, karpuz, marul ve salata sebze türlerinin yetiştirilmesi, anavatanları ve botanik özellikleri, beslenme ve insan sağlığı bakımından önemleri, ekonomik değerleri, iklim ve toprak istekleri, yetiştirme teknikleri, kültürel işlemler, gübreleme, hasat.
Serada Sebze Yetiştirme-II	Serada yetiştirilen sebze türlerinden biber, kavun, çilek, fasulye ve kabak türleri, tohum ekiminden itibaren hasadına kadar olan tüm kültürel işlemler teorik ve uygulamalı olarak işlenmektedir.
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği-II (2)	Sera sebzelerinde tohum ekim miktarlarının hesaplanması, seralarda sebzelerin yetiştirilme tekniği (salata, marul, domates, hıyar, biber, patlıcan, fasulye, kavun, karpuz, çilek yetiştiriciliği)
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği-II	Örtüaltında; domates, biber, patlıcan, hıyar, fasulye, kavun, karpuz gibi yazlık sebze türlerinin yetiştirme teknikleri, serada yapılan özel uygulamalar (ipe alma, budama, tozlanma ve döllenmeye yardımcı uygulamalar, büyümeyi düzenleyici kullanımı).
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği-II	Serada yetiştirilen sebze türlerinden patlıcan, kavun, kabak ve fasulye türlerinin tohum ekiminden itibaren ürün hasadına kadar uygulanan tüm kültürel işlemler teorik ve uygulamalı olarak öğretilmektedir.
Seralarda Sebze Yetiştiriciliği-II	Serada domates, hıyar, biber, patlıcan yetiştiriciliği, bu türlerin özellikleri, tohumdan fide üretimi, aşılı fide üretimi, seraya dikim, budama, tozlaşma ve döllenme, hastalık ve zararlılar, hasat ve verim.

2.3. Seracılık Programlarında Dört Yarıyıldaki Okutulan Ders Sayıları

Seracılık programlarının dört yarıyıldaki ders sayıları incelendiğinde, programlara göre değişmekle bir yarıyıldaki en az 7 en fazla ise 13 farklı ders okutulduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Dolayısıyla aynı ünvanla mezun veren programlardaki ders yoğunluğunun birbirinden oldukça farklı olduğu, öğrencilerin dört yarıyıl boyunca çok fazla bilgi yoğunluğuna maruz kaldığı bulunmuştur.

Tablo 3. Seracılık programlarında 4 yarıyıl boyunca okutulan ders sayıları

ÜNİVERSİTE	MYO	Yarıyılar				Toplam
		I	II	III	IV	
AKSARAY	Güzelyurt	11	11	8	8	38
ADNAN MENDERES	Sultanhisar	10	8	8+1 (S)*	9+2 (S)	35+3 (S)
AHI EVRAN	MYO	11	11	7	7	36
AKDENİZ	Kumluca	12	12	9	8	41
CELAL BAYAR	Alaşehir	12	10	8	8	38
ÇUKUROVA	Karaisalı	12	11	8	8	39
EGE	Bergama	9	10	9	9	37
GAZİ OSMAN PAŞA	Tokat	13	11	9	8+2 (S)	41+2 (S)
HARRAN	Suruç	10	11	10	9	40
KOCAELİ	Arslanbey	10	10	9	9	38
MERSİN	Silifke	12	11	8	9	40
NAMİK KEMAL	Hayrabolu	11	11	7	6	35
19 MAYIS	Samsun	9+3 (S)	10+2 (S)	7	7	33+5 (S)
SELÇUK	Çumra	12	13	11	11	47
SÜLEYMAN DEMİREL	Atabey	11	13	8	9	41
TRAKYA	Havsa	10	10	7	6	33
ULUDAĞ	Yenişehir İbrahim Orhan	10	10	5	5	30+10 (S)
ULUDAĞ	Teknik Bilimler	12	12	5+5 (S)	5+5 (S)	34+10 (S)

*(S) seçmeli ders

2.4. Diğer Programlarda Bulunmayan Dersler

Tarımsal eğitim veren meslek yüksekokullarında seracılık programlarının ders planları incelendiğinde, bazı okullarda diğerlerinde hiç okutulmayan derslerin de bulunduğu dolayısıyla bu derslerin öğrencilerin alması gereken ders sayılarını arttırdığı belirlenmiştir. İncelenen 18 seracılık programında; Teknik resim dersi 3 (3/18) okulda; ekonomi ve iş idaresine giriş, tarımsal yayım ve haberleşme, bitki ıslahı, ölçme bilgisi ve örtü altı meyve yetiştiriciliği derslerinin 2 (2/18) okulda, genetik, WEB sayfası tasarımı (seçmeli), Çoklu ortam uygulamaları (Seçmeli), insan hakları, sera ürünlerinde fizyolojik hastalıklar, girişimcilik, sera bitkilerinde bilgisayar modellerinin kullanımı, bahçe bitkileri ıslahı, Avrupa birliği ve tarım, iletişim ve insan hakları, mesleki deontoloji, pelinasyon, herboloji, iş güvenliği ve statik derslerinin ise 1 (1/18) okulda; okutulduğu ve diğer okullarda bu derslerin bulunmadığı tespit edilmiştir.

3. PEYZAJ PROGRAMI

3.1. Peyzaj Programından Seçilen Dersler

Peyzaj programı, ülkemizde tarımsal eğitim veren meslek yüksekokullarında seracılık programından sonra ikinci sırada (29 adet) yer almaktadır. WEB üzerinden ulaşılan 10 adet peyzaj programından seçilen 5 ders için kullanılan ders adları ve kredileri Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 4'e göre, bir ders için en az dört, en fazla ise 9 farklı ad kullanıldığı, yine bir ders için en az 3 en fazla 4 farklı kredi kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Seracılık programlarından seçilen 5 ders için: kullanılan ders adları, ders kredileri ve bunların elde edildiği okul sayısı

Ders Adı / Okutulduğu okul sayısı		Kredi/ Kullanılan okul sayısı		Toplam Okul Sayısı
Peyzaj Mimarlığı Çizim Tekniği	1	2+2	5	10
Çizim Tekniği	3	1+2	1	
Peyzaj Çizim Tekniği	1	2+0	3	
Peyzaj Çizim Tekniği-I	2	3+0	1	
Peyzaj Çizim Tekniği ve Proje Hazırlama Tekn.	1			
Peyzaj Proje-Çizim Tekniği	2			
Fıdanlık ve Peyzaj Bitkileri Yetiştirme Tekniği	1	2+2	3	9
Fıdancılık Tekniği	5	2+1	3	
Fıdanlık tekniği	1	2+0	3	
Fıdanlık Tesisi ve Yönetimi	1			
Fıdanlık Tesis ve Yönetimi	1			
Park-Bahçe Bakımı	1	2+0	4	10
Peyzaj Bakım ve Onarım İşleri	1	2+2	5	
Peyzaj Onarım Teknikleri	1	2+1	1	
Park, Bahçe Bakım ve Onarımı	1			
Peyzaj Bakımı	1			
Peyzaj Onarım ve Bakım tekniği	1			
Park ve Bahçe Bakım ve Onarımı	1			
Çim alanlarının Tesis ve Bakımı	1			
Çim alanlarının Kurulması ve Bakımı	1			
Arazi Düzenleme	7	2+0	4	
Arazi Düzenleme ve Biçimlendirme	1	2+2	4	
Peyzaj Mekanizasyonu ve Arazi Tesviyesi	1	2+1	1	
Peyzaj Mekanizasyonu ve Arazi Düzenleme	1	1+2	1	
Süs Bitkileri Muhafazası	2	2+0	4	6
Süs Bitkilerinin Hasat Sonrası Teknolojisi	1	2+2	1	
Bitki Muhafaza ve Pazarlama	1	1+2	1	
Süs Bitkileri Muhafaza ve Pazarlama	1			
Süs Bitkilerinde Hasat Sonu Uygulamalar	1			

3.2.Peyzaj Programında Aynı Dersler İçin Kullanılan Ders İçerikleri

Çalışmada ele alınan on peyzaj programının ders içerikleri incelendiğinde; ders adları aynı fakat farklı içeriklere sahip derslerin yanında ders adları farklı fakat içerikleri aynı olan derslerin bulunduğu saptanmıştır. Seracılık programında da değinildiği üzere, ülkemizde peyzaj eğitimi veren programların ders içerikleri arasında da karmaşıklıklar olduğu görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5. Peyzaj programlarında kullanılan ders içerikleri

Ders Adı	İçerik
Fidancılık Tekniği (2)	Fidancılık arazisinin ekonomik ve ekolojik özellikleri, meyve ve süs bitkisi olarak kullanılan ağaç ve çalı türlerinde bitki materyalinin seçilmesi, alınması, köklendirilmesi, saksılanması, replikajı, fidanların yetiştirilmesi, asıl yerlerine dikilinceye kadar uygulanması gereken aşılama, sulama, rotasyon, gübreleme, budama gibi gerek bütün bakım işleri, anaçları, çeşitler Açık alan fidanlık kuruluş ve işletme planları, fidanlık yetiştirme ortamları, fidanlıkarda ekim, dikim, bakım ve kaplı fidan yetiştiriciliği, yetiştiriciliği yapılan bitkilerin ekonomik boyutu, fidanlıkarda muhafaza ve pazarlama çalışmaları, süs bitkisi olarak kullanılan ağaç, çalı, yer örtücü, kesme çiçek ve saksılı bitkilerin üretim sonrası muhafazası ve pazarlamasında karşılaşılan sorunlar, çözüm önerileri
Fidanlık Tesisi ve Yönetimi	Açık alan fidancılık işletmeciliğinde yer seçimi, iklim, toprak, su koşulları, fidancılık kuruluş ve işletme şekilleri, fidanlıkarda kuruluş aşamaları, fidanlıkarda bakım ve muhafaza çalışmaları
Fidanlık Tesisi	Fidanlık endüstrisi, fidanlık tipleri ve çalışma düzenleri, fidanlık çalışmalarına başlarken dikkat edilmesi gereken konular, fidanlık işletmesi mülkiyeti ile ilgili konular, fidanlık yapıları ve ekipmanları, fidanlık işletmesinde finansman, fidanlık planlaması, fidan çoğaltma programı.
Peyzaj Bakım ve Onarım İşleri	Yapısal ve bitkisel uygulaması tamamlanmış alanlarda ağaçlar, çaçılar, yer örtücüler, bahçe çiçekleri ve çim alanlarının yıl boyu bakım ve onarım programının hazırlanması, bakım-onarım işlemleri, budama, gübreleme, sulama, toprak işleme, havalandırma, tohum hasadı, ot alma, ilaçlama, bozulmuş alanların ve yaraların onarımı, yeşil alanlarda çeşitli çalışmalar için en uygun aylar ve mevsimler, bakım onarım çalışmalarında kullanılan alet, ekipman ve makineler
Park ve Bahçe Bakım ve Onarımı	
Park ve Bahçelerin Bakım ve Onarımı	
Peyzaj Onarım Teknikleri	Bozulan doğa alanlarının yeniden doğaya kazandırılması için bitkisel ve yapısal malzemelerle onarım yöntemleri hakkında bilgi verilmektedir.
Peyzaj Onarım ve Bakım Tekniği	Yapısal ve bitkisel uygulaması tamamlanmış alanlarda yıl boyu bakım çalışmaları ve bozulmuş alanların onarımı hakkında temel bilgiler.
Park-Bahçe Bakımı	Yapısal ve bitkisel uygulaması tamamlanmış alanlarda yıl boyu bakım çalışmaları ve bozulmuş alanların onarımı hakkında temel teknik bilgiler, aylık ve yıllık bakım programının hazırlanması, yeşil alanlarda yıl boyu çalışmalar; ekim, dikim, bakım, üretim, tohum hasadı, toprak işleme, ot alma, havalandırma, sulama, gübreleme, budama, yara onarımı.
Peyzaj Çizim Tekniği-I	Peyzaj projelerinde kullanılan gösterim teknikleri, çizim malzemeleri, ölçek kavram ve kullanım amaçları, ölçülendirme ve genel sınıflandırma, peyzaj projelerinde kullanılan gösterim teknikleri, peyzaj planlama prensipleri, peyzaj tasarım ve çevre düzenleme kavramları, projelendirme süresi ve proje tipleri, farklı özellik ve ölçekli projelere ilişkin bilgiler, proje okuma ve aplikasyon tekniği
Peyzaj Çizim Tekniği-II	Çizim malzemeleri, ölçek kavram ve çeşitleri, plan, kesit kavramları ve kullanım amaçları, ölçülendirme ve genel sınıflandırma, peyzaj projelerinde kullanılan gösterim teknikleri, peyzaj planlama prensipleri, peyzaj tasarım ve çevre düzenleme kavramları, projelendirme süresi ve proje tipleri, farklı özellik ve ölçekli projelere ilişkin bilgiler, proje okuma ve aplikasyon tekniği, bitkisel uygulama projesi, şartnameler ve sözleşmeler, bitkisel ve yapısal materyal seçimi, bitkisel ve yapısal uygulama yapılacak alanda aplikasyon çalışmaları, alan hazırlama, ağaç, ağaççık, çalı, yer örtücü bitkilerin ve çiçeklerin, çimlerin peyzajda kullanılma esasları
Çizim Tekniği	Çizim alet ve ekipmanlarının tanıtımı, kullanımı, temel çizim öğeleri, ölçek kavramı, kuzey kavramı, peyzaj projelerinde plan elemanlarının çizim teknikleri, fikir çalışması
Arazi Düzenleme ve Biçimlendirme	Arazi düzenleme çalışmalarının tanımı ve kapsamı, arazinin yapısal ve bitkisel uygulama için hazırlığı, arazinin üç boyutlu şekillendirilmesi, kazı-dolgu çalışmaları, arazi düzenleme çalışmalarının amaçları, uygulamalar sonucunda ortaya çıkabilecek olası sorunlar hakkında temel bilgilerin verilmesi
Arazi Düzenleme	Arazi düzenleme çalışmalarının tanımı ve kapsamı, arazinin yapısal ve bitkisel uygulama için hazırlığı, arazinin üç boyutlu şekillendirilmesi, kazı-dolgu çalışmaları, arazi düzenleme çalışmalarının amaçları, uygulamalar sonucunda ortaya çıkabilecek olası sorunlar, eş yükselti eğrileri, topografik haritalar, arazi düzenleme çalışmalarında göz önünde bulundurulması

	gereken ana toprak özellikleri, drenaj, kazı-dolgu hesapları, arazi düzenlemelerinde estetik ve fonksiyonellik
Arazi Düzenleme	Peyzaj planlama çalışmalarında arazinin üç boyutlu olarak şekillendirilmesi, kazı-dolgu hesaplarının yapılması, arazide kaba tesviye, ince tesviye, arazinin yapısal ve bitkisel uygulama için hazırlığı
Peyzaj Mekanizasyonu ve Arazi Düzenleme	Peyzaj çalışmalarında kullanılan makine ekipmanları, kullanımları ve peyzaj çalışma mekanlarında arazi düzenleme işlemleri
Arazi Düzenleme	Arazi düzenleme çalışmalarının tanımı ve kapsamı, arazinin 3 boyutlu olarak şekillendirilmesi, tesviye eğrileri, topoğrafik haritalar, arazi düzenleme çalışmalarının amaçları, uygulamalar sonucunda ortaya çıkabilecek sorunlar, kazı-dolgu çalışmaları ve hesaplarının yapılması, arazide kaba tesviye, ince tesviye, arazinin yapısal ve bitkisel uygulama için hazırlanması
Bitkileri Muhafaza ve Pazarlama	Bitkileri üretim sonrası tüketiciye ulaşana dek geçirdiği aşamalarda muhafaza ve pazara hazırlama, çözüm yolları, tohum ve süs bitkilerinin depolanması, hasat kriterleri, hasat, ambalajlama evleri, ambalajlama makineleri, standartlara uygun ambalajlama, yükleme ve nakliyat, ambalaj materyali ve özellikleri, paketleme evleri ve depolar, önemli süs bitkileri türleri ve fidanlarının ambalajlanması, paketlenmesi ve nakliyesi, fidancılıkta özel muhafaza teknikleri, fidanların dış koşullarda ve soğuk depolarda muhafazasında istenen koşullar ve türlere göre nakliye sırasındaki koşullar, ürünlerin pazara hazırlanması, ambalajlanması ve standardizasyon işlemleri, etiketlenme, dağıtım ve tüketicilere pazarlanması, pazarlama anlayışları, pazarlama yaklaşımları, talep ve tüketim teorisi, arz ve üretim teorisi bitkilerin ekonomik boyutu, bitki pazarlama fonksiyonları
Süs Bitkilerinde Hasat Sonu Uygulamaları	Süs bitkilerinin (ağaç, ağaççık, çalı, yer örtücüler, kesme ve saksı çiçekleri) üretim sonrası ambalaj, muhafaza ve pazarlanmasında kullanılan teknikler ve esasları, karşılaşılan problemler ve çözüm yolları
Sera Ürünlerinin Muhafazası ve Pazara Hazırlanması	Soğukta muhafazanın önemi, ürünlerin hasat zamanı, paketleme evi ve yapılan işlemler, sera ürünlerinin muhafaza koşulları, soğuk hava depoları ve depolama gibi konularda bilgiler verilmektedir.
Süs Bitkileri muhafazası	Çiçeklerin hasadı ve bunu etkileyen faktörler, türlere göre hasat kriterleri ve hasadın yapılışı, hasat sonrası işlemler (boylama, yaprak ayıklaması, demetleme, yeniden kesme, su aldırma, özel uygulamalar vb.) ön soğutma yöntemleri, soğuk depolama ve depo tipleri, ambalajlama ve pazarlama. Ülkemizde yoğun olarak üretimi yapılan gül, karanfil, glayöl, frezya, kuşkonmaz vb. türlerde hasat, depolama, taşıma, pazarlama, süs bitkileri tohum, soğan ve rizomlarının depolanması.

3.3. Peyzaj Programlarında Dört Yarıyıda Okutulan Ders Sayıları

Çalışmada veri bulunabilen 10 peyzaj programının ders planları incelendiğinde dört yarıyıda okutulan ders sayılarının programlar arasında farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bir yarıyıda en az 7, en fazla ise 13 farklı ders okutulduğu, dört yarıyıda okutulan toplam ders sayısının ise 33 ile 44 arasında değiştiği bulunmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. Seracılık programlarında 4 yarıyıl boyunca okutulan ders sayıları

ÜNİVERSİTE	MYO	Yarıyılar				Toplam
		I	II	III	IV	
ADNAN MENDERES	Koçarlı	9	10	9	8	36
ANKARA	Kalecik	9	10	7	7	33
CELAL BAYAR	Alaşehir	10	10	10	8	38
BARTIN	Bartın	11	10	9	8	39
KOCAELİ	Arslanbey	10	9	9	9	37
SAKARYA	Sapanca	10	9	8	9	36
SÜLEYMAN DEMİREL	Eğirdir	12	10	8	9	39
ULUDAĞ	Orhangazi	10	10	8	8	36
TRAKYA	Havsa	10	10	8	8	36
YALOVA	Yalova	10	10	13	11	44

3.4. Diğer Programlarda Bulunmayan Dersler

İncelenen 10 peyzaj programında; Peyzaj mimarlığı temel ilkeleri, doğa koruma ve milli parklar ve iş güvenliği derslerinin 2 (2/10) okulda; istatistik, doğal bitki örtüsü, dendroloji, bitki sosyolojisi, kentsel peyzaj, kentsel peyzaj planlaması, doğal çiçek soğanları, çatı ve teras bahçeleri, gül fidanı yetiştiriciliği, tıbbi ve aromatic bitkiler ve bitki kompozisyonu derslerinin ise 1 (1/10) okulda okutulduğu bulunmuştur.

4.ORGANİK TARIM PROGRAMI

4.1. Organik Tarım Programından Seçilen Dersler

Organik Tarım programı (23 adet), ülkemizde tarımsal eğitim veren meslek yüksekokullarındaki programlar arasında 3. sırada yer almaktadır. Ülkemizdeki toplam 23 meslek yüksek okulundaki organik tarım programlarının ders planları incelendiğinde, organik tarım programlarından seçilen 5 dersin en az 3 en fazla ise 6 farklı adla, yine bu derslerin en az 3 en fazla ise 5 farklı kredi ile okutulduğu bulunmuştur. Organik tarım programlarında okutulan tarla bitkileri dersinin toplam üç farklı adla okutulmasına karşılık, bu ders için 5 farklı kredi kullanıldığı da dikkat çekici olmuştur (Tablo 7). Ayrıca derslerin içeriklerine de ulaşılmaya çalışılmış ancak, bir çok okulun WEB sayfasında ders içerikleri bulunamamıştır.

Tablo 7. Organik Tarım programlarından seçilen 5 ders için: kullanılan ders adları, ders kredileri ve bunların elde edildiği okul sayısı

Ders Adı	Okutulduğu okul sayısı	Kredi	Kullanılan okul sayısı	Toplam Okul Sayısı
Örtüaltı yetiştiriciliği	1	3+0	1	8
Organik örtüaltı sebze yetiştiriciliği	1	2+2	3	
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği	2	3+1	4	
Organik Örtüaltı Sebze ve Süs Bitkileri Yetiştiriciliği	1			
Örtüaltı Yetiştiriciliği-I	1			
Organik Örtüaltı Yetiştiriciliği	2			8
Tarla Bitkileri	4	2+0	1	
Organik Tarla Bitkileri Tarımı	2	2+1	3	
Tarla Bitkileri Tarımı ve Ekolojisi	2	3+1	2	
		3+2	1	9
		4+1	1	
Organik Tarımın Genel İlkeleri	4	2+0	3	
Organik Tarım Genel İlkeleri	1	3+0	4	
Organik Tarım İlkeleri	1	3+1	2	
Organik Tarımın Genel İlkeleri ve Ulusal Mevzuat	1			7
Organik Tarımın Genel İlkeleri, Kontrol ve Sertifikasyon	2			
Organik Ürün İşleme Teknolojisi	2	3+0	1	
Organik Ürün İşleme	1	2+1	2	
Organik Ürünleri İşleme ve Pazarlama	1	3+1	3	8
Organik Ürünleri İşleme Teknikleri	1	2+0	1	
Ürün İşleme Teknolojisi, Muhafaza ve Pazarlama	2			
Tıbbi Aromatik Bitkiler	1	2+1	7	
Organik Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği ve Doğadan Topl.	1	2+2	1	8
Tıbbi ve Aromatik Bitkiler	2			
Organik Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği	1			
Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği	2			
Doğadan Toplama ve Aromatik Bitkiler	1			

4.2. Organik Tarım Programlarında Dört Yarıyıda Okutulan Ders Sayıları

Çalışmada veri elde edilebilen, 10 okulun dört yarıyıda okutulan ders sayıları incelendiğinde, okullara göre değişmekle birlikte, bir dönemde en az 7 en fazla ise 10 farklı ders okutulduğu bulunmuştur (Tablo 8)

Tablo 8. Organik tarım programlarında dört yarıyıda okutulan ders sayıları

ÜNİVERSİTE	MYO	Yarıyılar				Toplam
		I	II	III	IV	
ADİYAMAN	Kahta	10	9	11	10	40
DİCLE	Bismil	9	9	8	8	34
EGE	Ödemiş	9	10	8	8	35
ERCİYES	Safiye Çıkrıkçoğlu	9	10	8	8	35
GAZİ OSMAN PAŞA	Artova	12	11	8	8	39
İLKE EĞİTİM VE SAĞLIK V.	Kapadokya	10	9	9	10	38
KIRIKKALE	Delice	9	10	9	9	37
KOCAELİ	Arslanbey	10	10	10	9	39
SELÇUK	Çumra	9	10	7	8	34
SELÇUK	Sarayönü	8	8	7	7	30

4.3. İki Farklı Organik Tarım Programı Ders Planının Karşılaştırılması

Ülkemizdeki Organik tarım eğitimi veren programların ders planlarının da çoğunlukla birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Organik tarım program ders planları çoğunlukla programın açıldığı bölgenin coğrafi şartları ve ekonomik durumu göz önüne alınarak yapıldığından, programların ders planları birbirinden oldukça farklılıklar göstermektedir. Ayrıca ders planları yapılırken, o okuldaki öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarının da bu konuda etkili olduğu tespit edilmiştir. Tablo 9 ve Tablo 10 okulların ders planları arasındaki farklılığın gösterilmesi amacıyla örnek olarak seçilmiştir. Bu ders planları incelendiğinde Tablo 9'daki ders planının daha çok bitkisel üretime yönelik olduğu, Tablo 10'daki ders planının ise daha çok hayvansal üretim ağırlıklı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, organik tarım programı ders planları, aslında hem hayvansal hem de bitkisel üretim göz önüne alınarak yapılması gerekirken, bölgenin şartları veya öğretim elemanlarının uzmanlık alanları nedeniyle bazı okullarda yalnızca hayvansal üretime yönelik, diğerlerinde ise yalnızca bitkisel üretime yönelik olarak düzenlenmiştir.

Tablo 9. Bitkisel Üretime yönelik olarak hazırlanmış ders planı örneği

I.YARIYIL				II. YARIYIL			
Ders Adı	T	U	K	Ders Adı	T	U	K
Türk Dili - I	2		2	Türk Dili - II	2		2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi - I	2		2	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi - II	2		2
İngilizce - I	2	6	5	İngilizce - II	2	6	5
Bilgisayara Giriş - I	2	2	3	Bilgisayara Giriş - II	2	2	3
Teknolojinin Bilimsel İlkeleri	2		2	Bitki Fizyolojisi	2		2
Genel Kimya	1	1	2	Matematik - II	3		3
Botanik	2	1	3	Organik Tarımın Genel İlkeleri	2		2
Matematik - I	3		3	Organik Bitkisel Üretim -I	2	2	3
Tarımsal Ekoloji	1	2	2	Organik Hayvansal Üretim	3	1	4
Toprak Bilgisi	2	1	3				
Toplam	19	13	27	Toplam	20	11	26
III. YARIYIL				IV.YARIYIL			
Ders Adı	T	U	K	Ders Adı	T	U	K
Organik Gübreler ve Gübreleme	2		2	Organik Fidan Yetiştiriciliği	2		2
Bitki Besleme	2		2	Organik Tarımda Yasal Düzenlemeler	2		2
Organik Bitkisel Üretim -II	2	2	3	Organik Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği	2	2	3
Tarımsal Yapılar ve Sulama	1	1	2	Organik Tıbbi ve Arom. Bitki Yetiştiriciliği ve Doğa.Top.	2	1	3
Organik Tarımda Entegre Ürün Y.	2	2	3	Agroekoturizm	1	2	2
Toprak Verimliliğinin Korunması	2	2	3	Organik Ürün İşleme	2	1	3
Tarımsal Mekanizasyon	1	1	2	İletişim ve Yayımlar	2		2
Organik Çayır ve Mera Yönetimi	2		2	Çiftlik Planlama ve Yönetim	1	1	2
Organik Bağcılık ve Şarapçılık	2	1	3	Organik Ürünlerin Pazarlama	2		2
Çoğaltma Materyalleri	1	1	2	Mezuniyet Tezi	0	3	2
Muhafaza Paketleme ve Taşıma	2	1	3				
Toplam	19	11	27	Toplam	16	10	23

Tablo 10. Hayvansal üretime yönelik olarak hazırlanmış ders planı örneği

I.YARIYIL				II. YARIYIL			
Ders Adı	T	U	K	Ders Adı	T	U	K
Genel Biyoloji	2	1	3	Bitki Fizyolojisi	3	0	3
İklim Bilgisi	2	0	2	Tarım ve Çevre İlişkileri	1	1	2
Tarımsal Ekoloji	3	0	3	Toprak Bilgisi	2	0	2
Tarım Ekonomisi	3	0	3	Bitkisel Üretim İlkeleri	2	1	3
Genel Matematik	3	1	4	Hayvansal Üretim İlkeleri	2	1	3
Temel Bilgisayar Eğitimi	1	2	2	Organik Tarımın Genel İlkeleri ve Ulusal Mevzuat	2	0	2
Türk Dili-I	2	0	2	Türk Dili-II	2	0	2
Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi -I	2	0	2	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi -II	2	0	2
Yabancı Dil-I	2	0	2	Yabancı Dil-II	2	0	2
Beden Eğitimi / Güzel Sanatlar-I (*)	0	1	0	Beden Eğitimi / Güzel Sanatlar-II (*)	0	1	0
TOPLAM	20	5	23	TOPLAM	18	4	21
III. YARIYIL				IV.YARIYIL			
Ders Adı	T	U	K	Ders Adı	T	U	K
Uluslararası Organik Tarım Uygulamaları	2	0	2	Proje Hazırlama Tekniği	1	2	2
Organik Tarla Bitkileri Üretimi	3	2	4	Organik Bahçe Bitkileri Yetiştiriciliği	2	2	3
Doğadan Toplama ve Aromatik Bitkiler	2	2	3	Hasat Sonrası İşlemler ve Pazarlama	2	1	3
Tarımsal Mekanizasyon	2	2	3	Organik Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık	3	2	4
Bitki Koruma İlkeleri	2	1	3	Organik Arıcılık	2	1	3
Organik Gübreler ve Gübreleme	2	1	3	Organik Su Ürünleri Yetiştiriciliği	1	1	2
Mesleki Yabancı Dil	2	0	2	Organik Kümes Hayvanları Yetiştiriciliği	2	1	3
TOPLAM	15	8	20	TOPLAM	13	10	20
Seçmeli Dersler (**)				Seçmeli Dersler (**)			
İyi Tarım Uygulamaları (EUREPGAP)	2	0	2	Tohum Üretim Materyali ve Çoğaltma Teknikleri	2	2	3
İş Güvenliği	2	0	2	Hayvan Sağlığı ve Hastalıkları	2	2	3
İstatistik	2	0	2	Çayır-Mera ve Yem Bitkileri	2	2	3
Genel Muhasebe	2	0	2	Sistem Analizi ve Tasarımı	2	2	3
Girişimcilik ve İşletme Yönetimi	2	0	2	Gıda Güvenliği ve HACCP	2	2	3
TOPLAM	17	8	22	TOPLAM	15	12	23

(*) Bu derslerden sadece bir tanesi isteğe bağlı olarak seçilecektir. (**) Bu derslerden bir tanesi zorunlu olarak seçilecektir. (***) Zorunlu yaz stajı 40 iş günü.

5.SONUÇLAR

Çalışmada incelenen kriterlere göre; ülkemizde tarımsal eğitim veren meslek yüksekokullarındaki ders planlarının hazırlanışında ve uygulamasında tamamen bir karmaşıklık söz konusudur. Ders planları genellikle, bölgenin coğrafik konumu, ekonomik durumu, iklim durum ve okuldaki eğitim veren öğretim elemanlarının durumu göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Dolayısıyla, temel ortak derslerin yanısıra, bir okulda bulunup; diğerlerinde hiç olmayan dersler veya çoğu okulda yalnızca bir dönem okutulduğu halde diğer okullarda dört yarıyıldaki dört ayrı ders olarak okutulan derslerin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu tip derslerin ders yoğunluğunu arttırdığı, okullarda dört yarıyıldaki okutulan toplam ders sayılarının fazlalaştığı görülmüştür. Bu durum öğrencinin dört yarıyıl boyunca aşırı bilgi yüklemesine maruz kaldığını açıkça göstermektedir.

Ders adları, içerikleri ve kredileri de okullara göre farklılıklar göstermektedir. Aynı adla 3-4 farklı içerikle okutulan derslerin yanısıra, içeriği aynı olmasına karşılık adları farklı olan dersler de tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında da aynı programdan mezun olan öğrencilerin farklı donanımlarla mezun olduğu görülmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre ve Bologna sürecine geçişte göz önüne alınarak, programlardaki ders sayılarının azaltılması gerektiği, ders adlarında bir örneklik sağlanması gerektiği, ayrıca zorunlu derslerin yanısıra seçmeli derslerin de olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu amaçla kullanılabilir örnek bir ders planı (Seracılık için) çıkarılmıştır.

Toplam kredi: 120 ECTS kredisi

1. **Genel Eğitim Dersleri:** 18 ECTS kredisi
2. **Alan dersleri:** 92 ECTS kredisi
  - 2.1.**Zorunlu alan dersleri:** 76 ECTS kredisi
  - 2.2.**Seçmeli alan dersleri:** 16 ECTS kredisi
3. **Serbest seçmeli dersler:** 10 kredi

1. Genel Eğitim Dersleri

Ders Adı	ECTS	T	U	SÇ
Türk Dili	6	4	0	2
Yabancı Dil	6	4	0	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	6	4	0	2

2.Alan dersleri

2.1.Zorunlu Alan Dersleri

Genel Sebzeçilik	6	3	2	1
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği-I (Yazlık Sebzeler)	6	2	2	2
Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği-II (Kışlık Sebzeler)	6	2	2	2
Bitki Fizyolojisi	5	4	0	1
Sera Yapım Tekniği ve İklimlendirme	6	3	2	1
İç Mekan Süs Bitkileri Yetiştiriciliği	6	2	2	2
Dış Mekan Süs Bitkileri-I (Mevsimlik bitkiler, ağaç ve çalılar)	6	2	2	2
Dış Mekan Süs Bitkileri-II (Ağaç ve çalılar)	6	2	2	2
Kesme Çiçek Yetiştiriciliği	6	2	2	2
Fide Yetiştirme Tekniği	6	3	2	1
Sulama Teknikleri	5	2	2	1
Çoğaltma Teknikleri	5	2	2	1
Toprak Verimliliği ve Bitki Besleme	4	2	0	2
Topraksız Tarım	6	2	2	2

2.2. Seçmeli Alan Dersleri

Ölçme Bilgisi	4	2	1	1
Örtüaltı Meyve Yetiştiriciliği	4	2	1	1
Bitki Hastalıkları ve Zararlıları	4	2	1	1
Tarımsal Ekoloji	4	2	0	2
Tarım Ekonomisi	4	2	0	2

Tarımsal Mekanizasyon	4	2	1	1
Analitik Kimya	4	2	1	1
3.Serbest Seçmeli Dersler				
Organik Tarım	5	2	1	2
Temel Bilgi Teknolojileri	5	1	2	2
Uygulamalı Mantarcılık	5	1	2	2
Muhafaza ve Ambalajlama	5	2	1	1
ECTS: Avrupa Kredi Transfer Sistemi, T: Teorik, U: Uygulama, SÇ: Serbest Çalışma				

KAYNAKLAR

ÖSYM (2008) Öğrenci Yerleştirme Kılavuzu

Özsoy, C. (2007), “Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye’de Meslek Yüksekokullarının Durumu ve Sorunları”, 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı I, Sözlü Bildiriler, 14-16 Mayıs 2007, Bergama-İZMİR, 20-23.

TARIMSAL ÜRÜN KURUTUCULARINDA KONTROL MÜHENDİSLİĞİ UYGULAMALARI

CONTROL ENGINEERING APPLICATIONS USED IN AGRICULTURAL PRODUCT DRYERS

M. Taner TUNCAY¹

Sefa TARHAN²

Caner AKUNER³

Bülent KORUCU⁴

ABSTRACT

Drying is widely used to preserve wet agricultural products for along time after harvest. Agricultural product dryers used in industry and on farm should be operated by using an appropriate controlling strategy to dry materials with minimum energy consumption but in high quality. Two variables of a drying process which are commonly controlled are drying air temperature and drying air flowrate. Keeping these variables in their optimum ranges reduces energy consumption while obtaining dried products with desired quality and increasing dryer capacity up to its upper limit. There are several methods to control these variables. The controlling methods range from simple manual operation to complex methods having mathematical models and/or fuzzy logics. A rotary drum dryer was developed under a scientific project supported by TÜBİTAK to dry medicinal and aromatic plants. This dryer has a controlling and operating system which gives different profiles of drying air temperature, and adjusts the flowrate of drying air and the revolution rate of dryer drum. Detailed information about the controlling and operating system of rotary drum dryer were given in this paper.

Keywords: Agricultural products, control engineering, drying technology, heating control, PID control

ÖZET

Yaş olan tarımsal ürünlerin hasat sonrasında uzun süreli muhafazalarında kurutma yöntemi yaygın olarak kullanılmaktadır. Sanayide kullanılan tarımsal ürün kurutucularının en az enerji tüketimi ile en kaliteli ürün verebilmeleri için uygun metotlarla kontrol edilmeleri gerekmektedir. Kurutucularda kontrol edilen en önemli iki değişken kurutma havasının sıcaklığı ve kurutma havasının hızıdır. Bu iki değişkenin istenilen optimum değerlerde bütün kurutma işlemi boyunca sabit tutulması kaliteli ürün elde edilmesi, enerji tüketiminin azaltılması ve kapasite kullanımının en üst seviyeye çıkarılmasını mümkün kılar. Değişkenlerin kontrolü için kullanılacak birçok metot vardır. Bu metotlar, basit elle kumanda yöntemlerinden başlayan bulanık mantık esasını kullanan ve matematiksel

¹ Öğr. Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat Meslek Yüksek Okulu, Elektrik-Elektronik Programı, Tokat, tanertuncay@gop.edu.tr

² Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Makineleri Bölümü, Tokat, sefatarhan@hotmail.com

³ Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Elektrik Eğitim Bölümü, İstanbul, akuner@marmara.edu.tr

⁴ Ar. Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Makineleri Bölümü, Tokat, bulent_zm@hotmail.com

modeller içeren karmaşık yöntemlere kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. TÜBİTAK tarafından desteklenen bir proje kapsamında tıbbi ve aromatik bitkilerin kurutulması amacıyla döner tamburlu kurutucu geliştirilmiştir. Bu kurutucuda kaliteli ürün elde edilmesi için farklı sıcaklık profillerinin kullanılması, hava debisinin ayarlanması ve tambur devrinin değiştirilmesi için kontrol ve kumanda sistemleri bulunmaktadır. Bu makale kapsamında döner tamburlu kurutucuda bulunan yeni bir kontrol ve kumanda sistemi hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Anahtar kelimeler: Tarımsal ürünler, kontrol mühendisliği, kurutma, Isı kontrol, PID kontrol.

1.TARIMSAL ÜRÜNLERİN KURUTULMASI

Tarımsal ürünler hasat edildiklerinde genellikle yüksek nem içeriğine sahip olup, uzun süre muhafaza edilebilmeleri için fazla nemin uzaklaştırılarak güvenli depolama son nem seviyesine düşürülmesi gerekir. Kurutmayı genel anlamda ürünün içerisindeki fazla suyun çeşitli yöntemlerle alınması olarak tanımlamak mümkündür(Aktaş 2004). İnsanlık tarihinin ilk zamanlarından itibaren gölgede veya güneş altında açık havada toprak/taş bir zemin üzerine sererek veya ağaçlara asarak bitkisel materyeller kurutulmuştur. Günümüzde ise çok miktarlardaki tarımsal ürünlerin kısa sürelerde kurutulması ve standart, homojen, kaliteli kurutulmuş ürün eldesi için kurutuculara ihtiyaç vardır (Cemeroğlu, 2003). Aktaş (2004) ürünün içerisinde bulunan nem miktarının belirlenen seviyelere indirgenmeyi sağlayan ve birçok farklı üniteden meydana gelen sistemlere kurutucu olarak ifade ederken farklı tipte ve özelliklerdeki kurutucuların sanayinin farklı dallarında yaygın olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Etkin bir kurutucunun teknik tanımı; yaş üründen fazla suyun en kısa sürede, en az/sıfır seviyede kalitesel bozulmada, en az enerji tüketimiyle uzaklaştıran kurutucu olarak yapılabilir. Bir kurutucuda en az enerji tüketimiyle, en kısa sürede ve en ucuza kaliteli ürün eldesi kolayca mümkün olmayabilir. Enerji tüketiminin ve kurutma maliyetinin az olması istendiğinde kuruma süresi uzamakta ve ürün kalitesinde değişimler meydana gelmektedir. Kısa sürede kurutma ve kaliteli ürün eldesi istendiği durumlarda ise kurutma maliyeti ve enerji tüketimi artmaktadır. Kısa sürelerde kaliteli ürün eldesi ile en az enerji tüketimiyle en ucuza kurutma arasında mevcut olan ters ilişkinin tamamen ortadan kaldırılması veya zayıflatılması için birçok seçenek bulunmaktadır. Bu seçenekler; kurutmada alternatif enerji kaynaklarından (güneş, biyokütle, jeotermal, vb.) faydalanma, atık ısı kazanımı, yeni kurutma yöntemleri geliştirme (elektromanyetik dalgalarla (mikrodalga gibi) ile kurutma, vb.) ve kurutucuların etkili tam otomasyonunun sağlanmasıdır. Günümüz rekabet koşullarında kurutma işlemi gerçekleştirilirken kurutma tekniği açısından ürün kalitesi kadar bu ürünü kurutmak için harcanan enerji miktarıda giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Kontrollü kurutma yöntemleri geleneksel kurutma yöntemlerine göre daha kaliteli ürün elde edilmesini sağlarken iç ve dış piyasada rekabet şansını arttırmaktadır (Ceylan, 2008). Kurutma ürün kalitesini yükseltmekle kalmayıp aynı zamanda bozulmasını engellemekte, daha az yer ve kütleyle sahip olacağından nakliye, depolama ve kullanım kolaylığı gibi avantajları beraberinde getirmektedir (Aktaş ve ark., 2004).

2. KURUTMA YÖNTEMLERİ

Kurutma teknikleri, ürünlerdeki fazla nemin uzaklaştırılması için gerekli enerjinin ürüne aktarım biçimine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Kurutma enerjisi, ısı enerjisinin

geçiş yöntemlerinde olduğu gibi kurutulacak ürüne iletim (kondüksiyon), taşınım(konveksiyon) veya ışınlama (radyasyon) mümkün olmaktadır. İletim yoluyla kurutma birbirine temas eden ısıları farklı iki katı maddeden sıcak olanın soğuk olana ısını transfer etmesidir. Isıtılan bir yüzey üzerine serilen ürünlerin kuruması sağlanır. Taşınım(konveksiyon) yönteminde ısının bir akışkanla taşınmasıdır. Akışkan olarak genellikle hava kullanılır. Bu akışkan kurutulacak maddenin etrafından geçirilerek ısıtılması ve dolayısıyla kurutulması sağlanmış olur. Işıma yoluyla iletim ise güneşin ısıtma yöntemi olan ışınlarla ısı gönderme metodunda olduğu gibi elektromanyetik enerji türleri olan mikrodalga, ultrasonik ve infrared ışınlarla kurutma yöntemidir (Cemeroğlu,2003).

Enerji verimini ve işlem güvenilirliğini artırmak, akış planının esnekliğini geliştirmek ve kurutulacak ürün kalitesini korumak için işlem değişkenlerini kurutma boyunca ayarlamak gereklidir. Kurutucuların kontrol edilmesinde doğrudan değişkenlerin (sıcaklık, bağıl nem, hava hızı, vb) ölçülmesine bağlı ayarlamaların kullanılabileceği gibi kurutma işleminin bütün/birkaç değişkenlerini dikkate alarak gerekli çıktılar hesaplayan kurutma simülasyon programları da kullanılmaktadır (Dufour, 2006).

Bu makalede tarımsal ürün kurutucularında kullanılabilecek kontrol yöntemleri hakkında bilgi verilmiş ve TUBİTAK tarafından desteklenen 107-O-101'nolu proje kapsamında Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde geliştirilerek imal edilen döner tamburlu kurutucuda kullanılan kontrol sistemleri tanıtılmıştır.

3. KONTROL YÖNTEMLERİ

Bir kurutucuya ait herhangi bir değişkenin kontrol edilmesinde genelde iki farklı yöntem kullanılır. Bu yöntemler On-Off kontrol ve Oransal kontroldür.

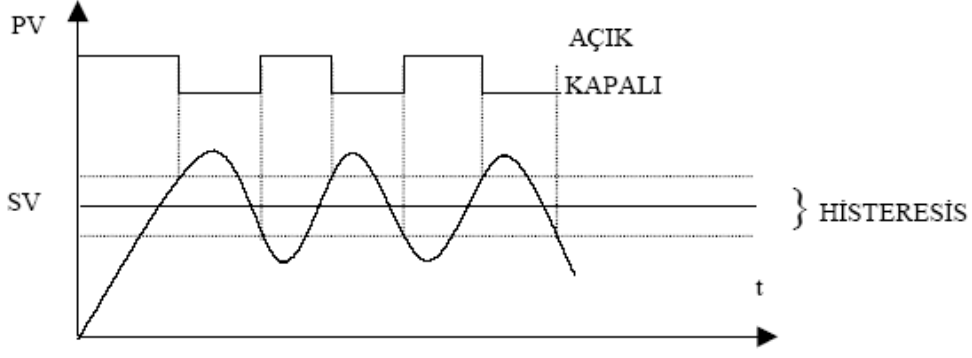
3.1. On-Off Kontrol

Sistem çıkışını istenilen değere geldiğinde kapatan, istenilen değer altına düştüğünde devreye alan en basit kontrol mantığıdır.

On-off kontrol sisteminin dezavantajları:

- ✚ Güvenilir bir kontrol sistemi değildir. Ölçüm sonucu histerisiz sınırları etrafında sürekli salınım yapar. Buda istenmeyen kontrolsüz aşırı dalgalanmalara sebep olarak ürün kalitesi üzerinde bozucu etki yapar.
- ✚ Bu sistemde enerji sarfıyatı fazladır.
- ✚ Hassasiyet ve hız gerektiren uygulamalarda yetersizdir(Anonim 2009).

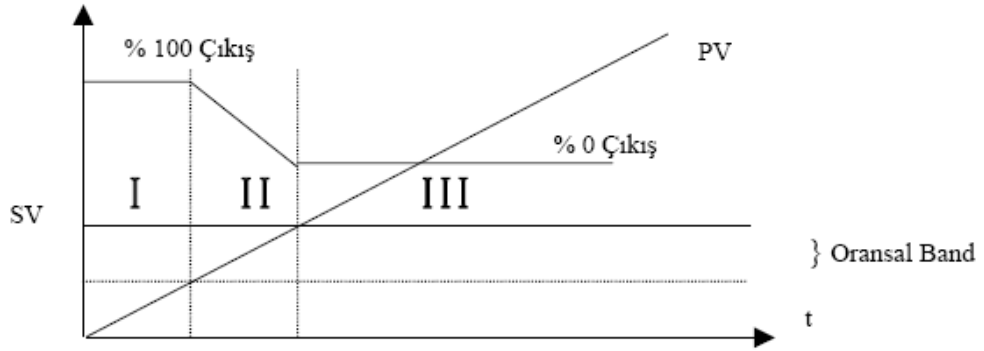
Şekil 1'de on-off kontrolün proses cevap grafiği verilmiştir. Bu uygulamada sıcaklık set değeri etrafında tanımlanan histeris bantı üzerine çıktığında ısıtıcı devre dışı olmakta, ısıtma kesildiği halde ısı bir miktar daha yükselmekte, histeris bantı altına düştüğünde ise devreye girmektedir. Bu arada ısıtıcı ısınana kadar sıcaklık değeri bir miktar daha düşmektedir.

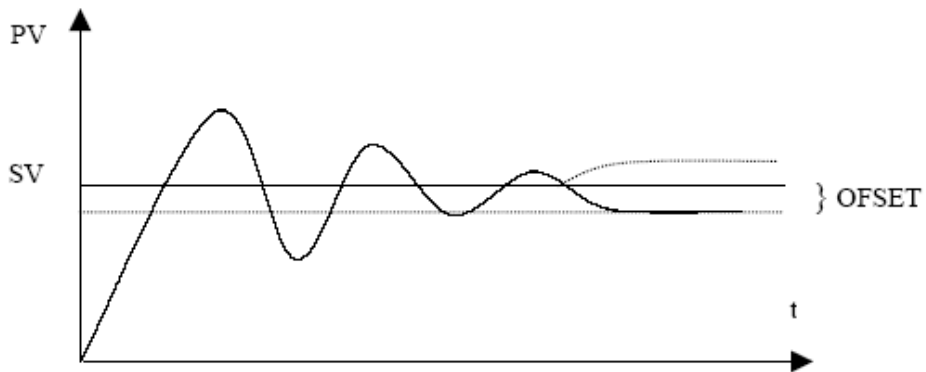
Şekil 1 . On-Off Kontrol Kullanılan Prosesin Cevap Grafiği

3.2. Oransal Kontrol

Şekil 2 ve Şekil 3'de görüldüğü gibi oransal kontrol tekniği olan PID (Proportional Integral Derivative) kontrol tekniğinin esası proses değeri istenen değere yaklaştıkça çıkış değeri o oranda azaltılarak veya anahtarlanarak istenilen değere ulaşılmaya çalışılır (Anonim 2009, Sarıoğlu 2006).

Şekil 2. Oransal bandın çıkış sinyaline katkısı

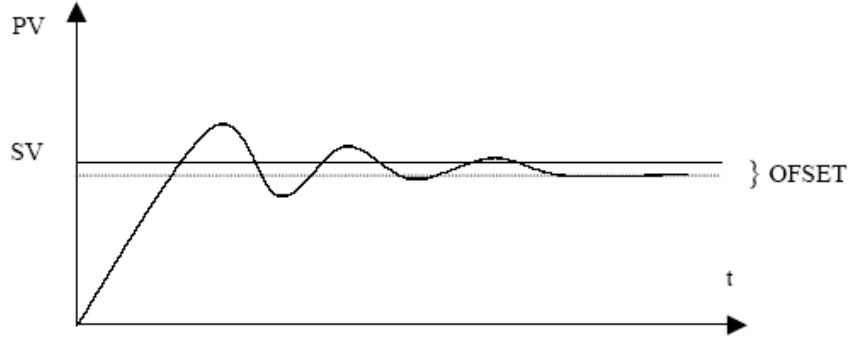
Şekil 3. Oransal Kontrol Kullanılan Prosesin Reaksiyon (Cevap) Grafiği

3.2.1. Proportional Derivative (PD Oransal Türevsel) Kontrol

Oransal kontroldeki istenen değerden aşırı sapmaları engellemek için değişkenin değişme hızını hesaplamak amacıyla grafiğin türevi alınıp çıkış değişimlerinde bu değerden

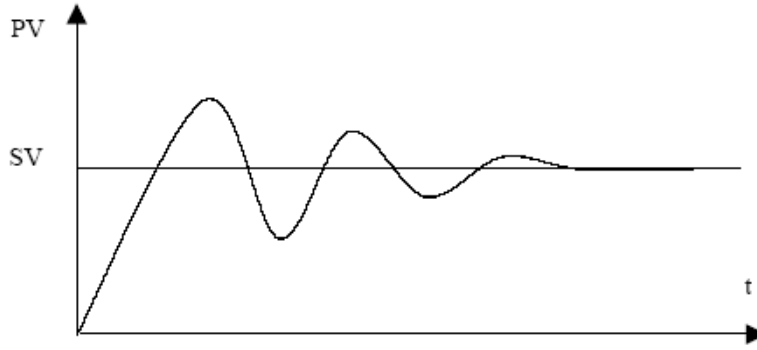
yararlanılır. Şekil 4' de görüldüğü gibi bu kontrol set noktası etrafındaki dalgalanmayı azaltsa da bazı uygulamalar için bu azalma yeterli değildir(Anonim 2009, Sarioğlu 2006).

Şekil 4. Oransal Türevsel Kontrol Kullanılan Prosesin Reaksiyon (Cevap) Grafiği

3.2.2. Proportional Integral (PI Oransal İntegral) Kontrol

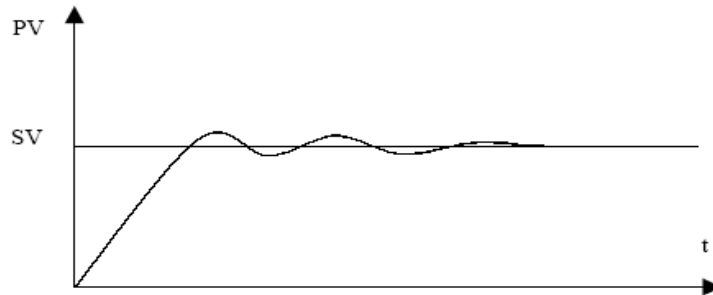
Bu uygulamada Şekil 5'deki gibi istenen değer ile elde edilen değer arasındaki farkın zamana göre integrali alınıp fark bilgisi girişinden ilave edilerek düzeltme sağlanır. Böylece set değerine daha fazla yaklaşmış olur (Anonim 2009, Sarioğlu 2006).

Şekil 5. Oransal İntegral Kontrol Kullanılan Prosesin Reaksiyon (Cevap) Grafiği

3.2.3. Proportional Integral Derivative (PID) Kontrol

Yukarıda belirtilen tekniklerin yetersiz kaldığı kompleks uygulamalarda hepsinin bileşimi olan bu metot kullanılır (Şekil 6). PID kontrolün parametreleri güzel ayarlanırsa çok sağlıklı sonuçlar elde edilir(Anonim 2009, Sarioğlu 2006).

Şekil 6. Oransal İntegral Türevsel Kontrol Kullanılan Prosesin Cevap Grafiği

4. DÖNER TAMBURLU KURUTUCU KONTROLÜ

Döner tamburlu kurutucuda çevre havası bir fan yardımıyla emilerek elektrikli ısıtıcıya sevk edilmektedir. Şekil 7’de döner tamburlu kurutucunun resmi verilmiştir. Elektrikli ısıtıcıda istenilen sıcaklığa kadar ısıtılan hava, hava kanalı yardımıyla önce hava dağıtım odasına ve sonra tambur içerisindeki kurutulan materyale sevk edilmektedir. Tambur delikli sacdan imal edilmiş ve 4 adet tekerlek üzerine yerleştirilmiştir. Tekerlerden bir tanesi elektrik motorundan hareket alarak tamburu çevirmektedir. Tambur içerisindeki 4 adet kanat yardımıyla kurumakta olan ürün karıştırılmaktadır (Şekil 8). Tambur devrini her denemede istenilen değerde tutabilmek amacıyla hız kontrol ünitesi (invertör) ve invertörün çıkış frekansını hassas olarak ayarlayabilmek için ise dijital potansiyometre tercih edilmiştir. Tamburun çok düşük devirlerde çalışması gerektiği için elektrik motorunun önüne bir mekanik rediktör yerleştirilmiştir.

İstenilen hava debisini fanın hassas olarak sağlayabilmesi için invertör ve dijital potansiyometre birlikte kullanılmıştır. Seçilen dijital potansiyometre değerinde hava kanalındaki havanın akış hızı ölçülmüş ve istenilen değerin altında veya üstünde olması durumunda potansiyometre değeri tekrar seçilmiştir.

Döner tamburlu kurutucu üç farklı kurutma havası sıcaklık profilinde çalışabilmektedir. Bu sıcaklık profilleri:

- ✚ 35-40⁰ C sabit sıcaklık,
- ✚ 35-40⁰ C sıcaklığından başlayıp lineer olarak 6 saat sonunda 50-55⁰ C’ye ulaşan ve kuruma tamamlanana kadar o sıcaklıkta devam eden kurutma işlemi,
- ✚ 45 dakika boyunca 35-40⁰ C, 15 dakika boyunca 50-55⁰ C sıcaklığında sürekli kare dalga şeklinde dönüşümlü sıcaklık değişimi olan ve kuruma işlemi bitene kadar bu şekilde devam eden kurutma işlemi.

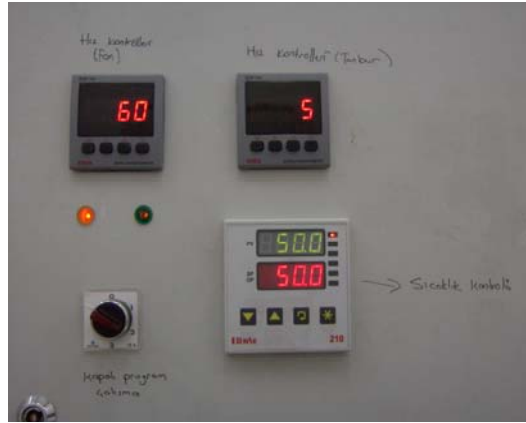

Şekil 7. Döner Tamburlu Kurutucunun Genel Görünüşü

Şekil 8. Döner Tanburlu Kurutucunun Kurutma Haznesi

Farklı ısı profilleri çok çeşitli ürünleri kurutmak için esneklik sağlayacaktır. Fan motoru önündeki elektrikli ısıtıcıyı istediğimiz sıcaklık değerinde havayı ısıtabilmesi için on-off kontrol tercih edilmemiştir. Kurutma havası sıcaklığı kontrolünde analog PID çıkışlı ELİMKO 210 kontrol ünitesi kullanılmıştır (Şekil 9). Elimko 210 on-off ve PID kontrol yapmak üzere geliştirilmiş 100 adım ve 10 ayrı program girilebilen ve her çeşit termokupl, rezistif termometre, analog akım ve gerilim değerlerinin girilebildiği mikroişlemci kontrollü bir denetleyicidir.

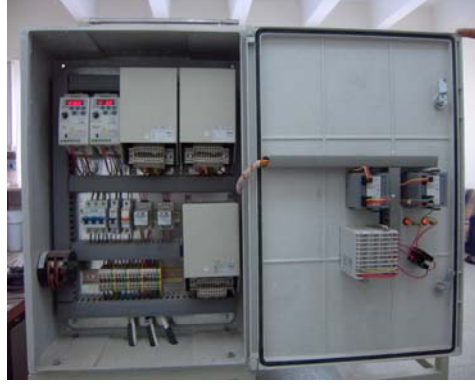

Şekil 9. Döner Tanburlu Kurutucunun Kumanda Paneli

Bu sistemin çıkışı her faz için birer tane olmak üzere toplam 3 adet tristör kontrol ünitesine girilerek ve çıkış analog kontrolü ısıtıcıya girilmiş, dolayısıyla gerçek zamanlı hassas bir kontrol sağlanmıştır(Şekil 10 ve Şekil 11). Yüksek güçlü ve hassas ısı proseslerinin kontrolünde kollanılmak üzere tasarlanmış olan tristör kontrol ünitesinde giriş işaretine bağlı olarak denetim açısı 0 ila 180 derece arasında ayarlanmaktadır.

Şekil 10. Kumanda ve Kontrol Panosunun İç Görünümü

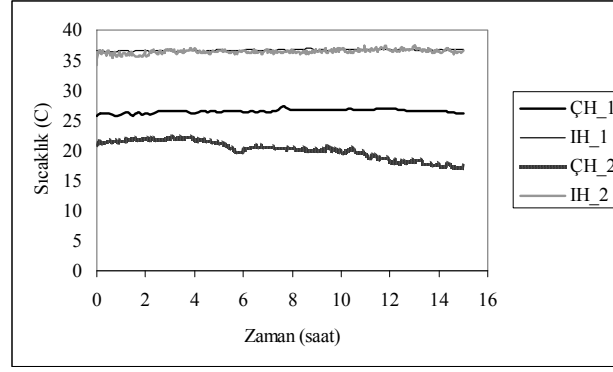
Şekil 11. Kumanda ve Kontrol Panosu

Ürün kurdukça çıkan nem azalacağından fan hızı yavaşlatılarak ısıtılan hava miktarı azaltılacağından enerji tasarrufu sağlanacaktır.

Tambur hızı ürün kalitesini ve kuruma süresini etkileyeceğinden dijital potansiyometre ile kontrol edilen elektronik bir hız kontrol cihazı ile kontrol edilecektir.

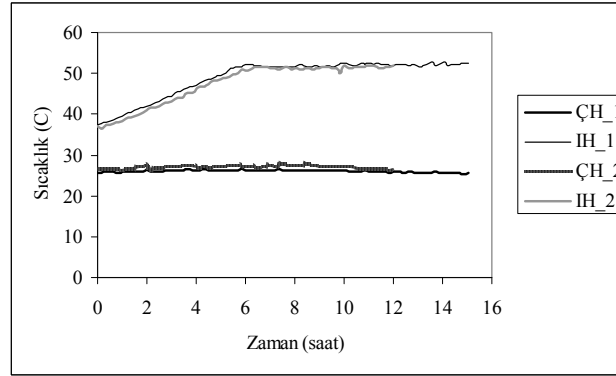
Bazı kontrollerde her denemede aynı değerleri tutturabilmek, insandan doğabilecek ayar hatalarını minimuma indirebilmek için otomasyona ağırlık verilecektir. Örneğin hız kontrol ayarında normal potansiyometre yerine dijital potansiyometre kullanılacaktır.

Döner tamburlu kurutucu üç farklı kurutma havası sıcaklık profilinde iki tekerrürlü olarak çalıştırılmıştır. Bu profillerden bir tanesi sabit kurutma havası sıcaklığıdır. Şekil 12’de sabit sıcaklık profilinin birinci tekerrürüne ait çevre havası sıcaklığı (ÇH_1), ve ısıtılmış havanın sıcaklığı (IH_1) ile birlikte ikinci tekerrüre ait çevre havası sıcaklığı (ÇH_2) ve ısıtılmış havanın sıcaklığı (IH_2) verilmiştir. Tekerrürler arasında çevre havası sıcaklığında (~37 °C) farklılıkların var olmasına rağmen ısıtılmış havanın sıcaklığı her iki tekerrür de 15 saat boyunca aynı kalmıştır.

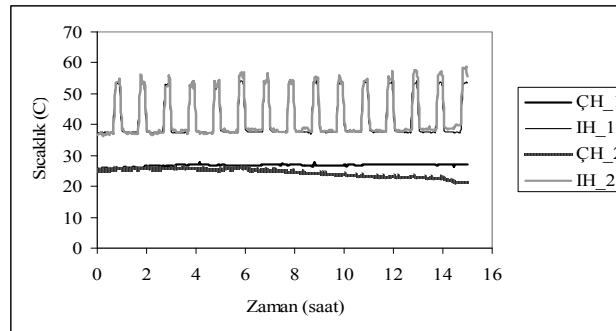
Şekil 12. Sabit sıcaklık profili

Kurutma havası sıcaklığı profillerinin ikincisi kademeli kurutma havası sıcaklığıdır. Şekil 13’de kademeli sıcaklık profilinin birinci tekerrürüne ait çevre havası sıcaklığı (ÇH_1), ve ısıtılmış havanın sıcaklığı (IH_1) ile birlikte ikinci tekerrüre ait çevre havası sıcaklığı (ÇH_2) ve ısıtılmış havanın sıcaklığı (IH_2) verilmiştir. Kademeli sıcaklık profilinde kurutma havası sıcaklığı ~37 °C’ den başlayıp 6 saatte doğrusal olarak artarak ~52 °C’ ye ulaşmış ve bu değerinde sabit kalmıştır. Her iki tekerrürde ısıtılmış havanın sıcaklık değişim eğrileri birbiriyle örtüşmektedir.

Şekil 13. Kademeli sıcaklık profili

Kurutma havası sıcaklığı profillerinin üçüncüsü dalgalı kurutma havası sıcaklığıdır. Şekil 14’de dalgalı sıcaklık profilinin birinci tekerrürüne ait çevre havası sıcaklığı (ÇH_1), ve ısıtılmış havanın sıcaklığı (IH_1) ile birlikte ikinci tekerrüre ait çevre havası sıcaklığı (ÇH_2) ve ısıtılmış havanın sıcaklığı (IH_2) verilmiştir. Isıtılmış hava 45 dakika düşük sıcaklık (~37 °C) değerine ve 15 dakika yüksek sıcaklık (~55 °C) değerine sahip olmuştur. Her iki tekerrürde ısıtılmış havanın sıcaklık değişim eğrileri birbiriyle örtüşmektedir.

Şekil 14. Dalgalı sıcaklık profili

4. SONUÇLAR

Farklı kullanım alanları bulunan kurutulmuş tarım ürünlerinin üretilmesinde kullanılan kurutucuların başarılı bir şekilde işletilmeleri için farklı işlem değişkenlerinin (sıcaklık, bağıl nem, hava hızı, vb.) kontrol edilmesi zorunludur. Bu makalede farklı kontrol stratejileri açıklanmış ve döner tamburlu kurutucuda kullanılan kontrol sisteminin bileşenleri ve çalışma sonuçları ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

5. TEŞEKKÜR

Döner tamburlu kurutucunun geliştirilmesi, imalatı ve işletilmesi için gerekli finansal destek TÜBİTAK (Proje No: 107-O-101) tarafından sağlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Aktaş, M., Ceylan, İ. Doğan, H. (2004), “Güneş Enerjili Kurutma Sistemlerinin Fındık Kurutmasına Uygulanabilirliği”, Teknoloji, Gazi Üniv. Teknik Eğitim Fakültesi, Cilt 7, Sayı 4, 557-564.
- Cemeroğlu, B., Karadeniz, F., Özkan, M. (2003), “Meyve ve Sebze İşleme Teknolojisi” Gıda Teknolojisi Derneği, Yayın No:28, s 541 – 542
- Ceylan, İ., Aktaş, M. (2008), “Isı Pompası Destekli Bir Kurutucuda Fındık Kurutulması”, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 23, No 1, 215-222
- Dufaur, P. (2008), “Control Engineering in Drying Technology: Review and Trends”, Drying Technology, Vol. 24(7), 889-904
- Anonim (2009),
- Sarıoğlu, M.K. (2006), “Otomatik Kontrol”, Birsen Yayınevi

TAŞRA MESLEK YÜKSEKOKULLARININ SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

THE PROBLEMS OF THE VOCATIONAL HIGH SCHOOLS IN PROVINCES AND THE PROPOSALS OF SOLUTION

Halil Murat ÜNVER

¹

Hasan YAYLI²

Hüseyin CEYLAN³

ABSTRACT

According to the law; number 2547, the vocational high school is 'a higher education institution carrying on 4 semiannual education and training period, which aims to grow up staff member on specific occupations'. In other words; according to the law, the aim to establish vocational high schools is to grow up well-qualified staff member whom the country needs. But other than this aim in practice, it is a known reality that vocational high schools are opened for other reasons too. One of these aims is to make some contribution to the social and economical improvements of the provinces by opening a vocational high school in these kind of small residential areas.

In our country, vocational and technical education have serious problems. While industry is complaining about not finding well-qualified staff member on the other hand the graduates of the vocational high schools are complaining about unemployment. The vocational schools in provinces have additional many extra problems when compared to the vocational high schools which are located in bigger residential or campus areas. In this study, it's tried to find out the problems of these kind of provincial schools and also solution proposals are put forward. For this reason, studies were made at Hacılar Hüseyin Aytemiz vocational high school, Keskin Vocational High School and Delice vocational High schools of the university of Kırıkkale.

Key Words : education in provinces, the quality of education, vocational high school

ÖZET

2547 sayılı kanuna göre Meslek Yüksekokulu, "Belirli mesleklere yönelik ara insangücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarı yıllık eğitim öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur". Kanuna göre meslek yüksekokullarının kuruluş amacı ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insangücünü yetiştirmektir. Ancak pratikte bu amaç dışında başka nedenlerle de yüksek okulların açıldığı bilinen bir gerçektir. Bu amaçlardan biri de küçük

¹ Yrd.Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Hacılar Hüseyin Aytemiz Meslek Yüksekokulu, hmunver@hotmail.com

² Öğr. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, hyayli@hotmail.com

³ Öğr. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu, husceylan@hotmail.com

yerleşim yerlerine meslek yüksekokulu açmak suretiyle bu yerleşim yerlerinin hem ekonomik hem de sosyal açıdan gelişmelerine katkı sağlamaktır.

Ülkemizde mesleki ve teknik eğitimin çok ciddi sorunları bulunmaktadır. Bir taraftan sanayi nitelikli ara insangücü bulamamaktan yakınırken öte taraftan da meslek yüksekokullarından mezun olan birçok öğrenci işsizlikten yakınmaktadır. Taşrada açılan meslek yüksekokulların büyük yerleşim merkezlerinde veya kampüs içerisinde yerleşik bulunan meslek yüksekokullarına göre mevcut sorunlara ilaveten birçok ekstra problemleri bulunmaktadır. Bu çalışmada küçük yerleşim merkezlerinde kurulan bu okulların problemleri tespit edilmeye çalışılmış ve problemler için çözüm önerileri getirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak Kırıkkale Üniversitesine bağlı bulunan Hacılar Hüseyin Aytemiz Meslek Yüksekokulu, Keskin Meslek Yüksekokulu ve Delice Meslek Yüksekokulunda çalışmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Taşrada eğitim, eğitim kalitesi, meslek yüksekokulu

1. GİRİŞ

Türkiye’de ve tüm dünyada meslek yüksekokulu mezunu meslek elemanlarının iş hayatının her alanında yoğun talep gördüğü bilinen bir gerçektir. Ülkemizde iş veriminin ve iş kalitesinin artırılması, mesleki eğitimin yüksek öğrenim ayağının sorunlarının ve çözüm yollarının ciddi bir şekilde ortaya konarak, üzerinde durulması ile mümkün olacaktır. Küçük ve basit bir takım çözüme yönelik uygulamalarla, yüksek öğrenim öğrencilerine verilen eğitim ve öğrenim kalitesinin artırılmasının ülke ekonomisine verimlilik açısından çok büyük etki yapacağı muhakkaktır. Öğrencilerin yeterli bilgi ve deneyime sahip olması milyonlarca iş saatinin bir kayıp olmaktan çıkıp bir kazanca dönüşmesi sağlanabilecektir.

1970’li yıllardan sonra refah devleti anlayışının yerini yeni sağ politikalara bırakması, Küreselleşme süreci ile birlikte yaşanan uluslararası entegrasyon sürecinde, gerek reel sektör işletmeleri ve gerekse eğitim kurumlarının rekabet alanları ulusal ölçekten uluslararası ölçeğe taşınmıştır. Bu bağlamda, gerek eğitim kurumlarının eğitim içeriklerinin uluslararası diğer aktörlerle yarışabilmesi ve gerekse uluslararası işletmelerle rekabet eden ulusal işletmelerin nitelikli işgücü portföyünün zenginleşmesi zorunluluğu, meslek yüksekokulu eğitimimin sadece eğitim politikasının değil topyekün ekonomik ve sosyal kalkınmanın bir paydaşı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu anlayış içerisinde, kamu ve özel sektör işletmeleri/kurumları için nitelikli ara eleman yetiştirmek üzerine temel misyonunu oturtmuş olan meslek yüksekokullarının yüksek öğretim sisteminin birincil paydaşlarından biri olarak görülmesi ve sorunların bu anlayış çerçevesinde değerlendirilmesi de bir zorunluluktur[9]. Bu cümleden olmak üzere bu çalışmanın taşra meslek yüksekokulu özelinde ortaya çıkan belli başlı sorunları tanımlama ve çözüm önerileri geliştirme çabası kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira çalışma kapsamında tüm yükseköğretim/meslek yüksekokulu eğitimi sorunları ele alınmayacak yalnızca taşra meslek yüksekokullarına özgü olan sorunlar değerlendirilmeye çalışılacaktır. Zira meslek yüksekokullarının genel olarak yaşadığı sorunlar taşradaki meslek yüksekokullarının da birer sorunudur ve bu ön kabul çalışmanın sistematığı ve sınırlılıkları çerçevesinde ayrıca değerlendirilmemiştir.

2. TAŞRA MESLEK YÜKSEKOKULLARININ SORUNLARI

Taşrada bulunan meslek yüksekokullarının sorunları aşağıda belirtilen hususlar etrafında şekillendirilmiştir.

1. 2547 sayılı kanununun 20. maddesine göre yüksekokul organlarından sayılan yüksekokul yönetim kurulunun oluşumu Meslek yüksekokullarının mevcut öğretim elemanı kadroları ile çelişik bir içeriğe sahiptir. Adı geçen düzenlemede “Yüksekokul yönetim kurulu; müdürün başkanlığında, müdür yardımcıları ile müdürce gösterilecek altı aday arasından yüksekokul kurulu tarafından üç yıl için seçilecek üç öğretim üyesinden oluşur” denmektedir. Türkiye’deki taşra meslek yüksekokullarının büyük çoğunluğunda yönetim kuruluna aday gösterilebilecek kadar kadrolu öğretim üyesi olmadığı gibi yönetim kurulunu oluşturmak için gerekli olan asgari üç öğretim üyesi dahi mevcut değildir. Bu durumda bir çok MYO yönetim kurulunu fakültelerde görev yapan öğretim üyeleri arasından oluşturarak çözmek eğilimindedir. Ancak bu tür bir çözüm de yüksekokul yönetim kurulunun işlevsel çalışmasının önünde bir engel oluşturmaktadır. Hem mekansal olarak uzak bir taşra yerleşmesinde yer alan MYO’lara yönetim kurulu toplantılarının olduğu gün gitmek meşakkatli –ve herhangi bir ücret ödenmeyen- bir çaba olduğundan hem de fakültelerde görevli olan öğretim üyelerinin MYO’nun sorunları ile çok fazla tanışık olmamasından dolayı çoğu zaman yönetim kurulları MYO’ların “istişari” ve “icrai” bir karar ve yürütme organı olarak işlev görmesini engelleyen bir organ olarak ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bu sorunu ortadan kaldırmak için MYO’ların yönetim kurulları oluşturulurken “yeterli öğretim üyesi olmaması durumunda öğretim görevlileri arasından” da oluşturulmasının önünü açacak bir yasa değişikliği yapılmalıdır.

2. Benzer bir sorun MYO’larındaki bölüm başkanlıklarında yaşanmaktadır. 2547 sayılı kanuna göre; “*Bölüm başkanı; bölümün aylıklı profesörleri, bulunmadığı takdirde doçentleri, doçent de bulunmadığı takdirde yardımcı doçentler arasından fakültelerde dekanca, fakülteye bağlı yüksekokullarda müdürün önerisi üzerine dekanca, rektörlüğe bağlı yüksekokullarda müdürün önerisi üzerine rektörce üç yıl için atanır. Süresi biten başkan tekrar atanabilir. Bölüm başkanı, görevi başında bulunamayacağı süreler için öğretim üyelerinden birini vekil olarak bırakır. Herhangi bir nedenle altı aydan fazla ayrılmalarda, kalan süreyi tamamlamak üzere aynı yöntemle yeni bir bölüm başkanı atanır.*” Bu düzenlemeye göre de MYO’larda bölüm başkanlığı ve bölüm başkan yardımcılığı görevleri için, fakültelerde olduğu gibi, öğretim üyesi olma koşulu aranmaktadır. Oysa Türkiye’deki birçok taşra MYO’sunda kadrolu öğretim üyesi bulunmamaktadır. Bu nedenle de bölüm başkanları MYO’nun kadrolu öğretim görevlileri tarafından vekâleten yürütülmektedir. Yasanın bölüm başkanlarına sağladığı özlük haklarından yararlanamayan bu durumdaki öğretim görevlilerinin yürüttüğü bölüm başkanlığı çoğu zaman bir yük olarak görülmektedir. Bu nedenle 2547 sayılı kanunda, MYO’lardaki bölüm başkanlıkları için öğretim üyesi olmaması durumunda öğretim görevlilerinin de bölüm başkanı olarak atanabilmesini mümkün kılacak bir değişiklik yapılması gerekmektedir.

3. Taşradaki MYO’larda eğitim ve öğretim faaliyetleri büyük çoğunlukla öğretim görevlisi ve okutmanlar eliyle yürütülmektedir. MYO’lardaki eğitim kalitesinin öğretim kadrosu kalitesi ile doğru orantılı bir durum olduğu da muhakkaktır. Bu nedenle MYO’lardaki öğretim elemanı kadrolarının kalitesinin artırılması için öğretim görevlileri ve

okutmanların lisansüstü eğitimlerini tamamlamaları imkânı oluşturulmalı ve bu durum adı geçen öğretim elemanları için teşvik edilmelidir. Bu amaçla enstitüler bünyesinde oluşturulan lisansüstü öğretim kontenjanlarının bir kısmı – örneğin %30'u- öğretim görevlisi ve okutmanlar için ayrılabilir. Bu sayede hem öğretim elemanlarının kendini geliştirme imkanı oluşturulabilir hem de motivasyon sağlanabilir[1,3,7,8].

4. Diğer taraftan MYO kadrosunda görevli olan öğretim üyelerinin de bölümlerdeki öğretim üyeleri gibi enstitülerde lisansüstü öğretim kadrosunun doğal bir parçası olması sağlanmalıdır[7].

5. 2547 sayılı kanuna göre MYO, *“Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyıllık eğitim öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur”*. Bu çerçevede doğrudan mesleğe yönelik ara eleman yetiştiren MYO’larda öğretim gören öğrencilerin pratik bilgi edinme kaynakları laboratuvarlar ve zorunlu yaz stajlarıdır. Bu nedenle MYO öğrencilerinin öğretim kalitesinin artırılması için her şeyden önce MYO laboratuvar altyapısının güçlendirilmesi gerekliliğinin yanı sıra saha uygulamalarını yerinden görmelerini sağlayacak başta teknik geziler olmak üzere sair organizasyonların, eğitim faaliyetinin bir parçası olarak kurgulanması gerekmektedir. Bu cümleden olmak üzere MYO öğrencilerinin mesleki teknik geziler organize etmeleri teşvik edilerek bu tür çalışmalar için bütçelere yeterli ödenek konması sağlanmalıdır[4,6].

6. Taşra MYO’larında öğrenim gören öğrencilerin en önemli sorunlarından biri taşra kasabalarında üniversite öğrencilerini tatmin edecek düzeyde ve nitelikte mal ve hizmet bulmada yaşanan sorunlardır. Bu sorun ancak öğrenci sayısının optimal sayıda gerçekleştiği MYO’larda aşılabilir. Bu çerçevede öğrenci sayısı öğrencilerin talep ettiği mal ve hizmetler üreten işletmeler için kârlılık doğuracak bir sayıya ulaştığı zaman yerel işletmeciler üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yatırımlar yapabilmektedir. Aksi takdirde öğrenci sayısının öğrencilere yönelik mal ya da hizmet üreten işletmeler için ekonomik anlamda verimli olmadığı durumlarda yerel işletmeciler faaliyete geçmemektedir. Bu nedenle taşrada kurulacak olan MYO’lar için bu değişken de göz önünde bulundurulmalı ve asgari sayıda bir öğrenci sayısı öngörülerek MYO’ların açılmasına, açık olanların da asgari sayıya yükselmek noktasında düzenlemeler yapılması teşvik edilmelidir. Bunun için gerek eğitim kalitesi ve gerekse öğrenci ihtiyaçlarının optimum düzeyde sağlanabileceği asgari öğrenci sayısı bir bilimsel araştırma projesi ile tespit edilmelidir.

7. 2008 yılının ilk yarısında uzun süre gündemde yer alarak MYO öğrencileri için beklenti yaratan, MYO mezunlarının askerlik hizmetinde eğitim durumları ile orantılı bir statüye sahip olmaları konusunda bir çalışma mutlaka yapılmalıdır. Bu doğrultuda MYO mezunları lise mezunları ile lisans mezunları arasında bir askerlik süresi ve statüsüne kavuşturulmalıdır. Bu durum MYO’lara yönelecek olan talebi ve öğrenci motivasyonunu artıracak bir uygulama olacaktır[3].

8. Ayrıca YÖK ile Devlet Personel Başkanlığı arasında yapılacak müşterek bir çalışma ile 657 sayılı DMK çerçevesinde, kamuya yeni alınacak olan kamu personelleri için kamu personelinin görev unvanının gerektirdiği asgari ön lisans eğitimi şartı getirilmelidir. Örnek olarak belediye ve il özel idarelerinde istihdam edilecek Genel İdare Hizmetleri sınıfı personeli için MYO’ların Yerel Yönetimler Programlarından mezun olmuş olma şartı getirilmelidir[3].

2.1. Fiziksel Zorluklar

Kent merkezine ve yerleşkeye olan mesafe öğrencilerin buralarda bulunan imkanlardan sınırlı ölçüde yararlanmasına sebep olmaktadır.

Yerleşkede bulunan kütüphane, spor alanları ve etkinlikleri, yemek ve kafeterya hizmetleri ile konferans, panel, sempozyum gibi akademik etkinlikler taşrada yer alan meslek yüksekokullarında kısıtlı olarak sunulabilmektedir.

Öğrencilerin sosyal imkanlarını iyileştirme noktasında yerel yönetimlerle yapılan görüşmeler tatminkâr sonuçlar üretmemektedir. Yüksekokul açılması sırasında çok gayretli olan yerel yönetimler, yüksekokulun açılması ile birlikte ilgilerini kaybetmektedirler. Yeni bir yüksekokul kurulması aşamasında yüksekokulun alt yapısı tam anlamıyla bitirilmeden öğrenci alınması, yerel yönetimlerin ilgilerini kaybetmeleri ile birlikte sorunları bir sorun yumağı haline getirmektedir.

Özellikle barınma sorunları ancak uzun vadede çözümlenebilecek sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede yurt imkanlarının olmaması, kiralık ev temininde kira talebinin yüksek olması şeklinde tezahür etmektedir. Bu da öğrencilerin maddi imkanlarında ciddi daralmalara neden olmaktadır.

Yüksekokul yerleşkesi içinde çeşitli aktivitelerle öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirmeleri ve kendilerini geliştirecek aktivitelerde bulunmalarını sağlamak gerekmektedir. Bu amaçla, öğrencilerin, yaşam boyu yapılabilecek spor dallarına yönlendirilmeleri, popüler spor dallarında müsabakalar düzenlenmesi, çeşitli klüplerle ilgi ve enerjinin faydalı işlere dönüştürülmesi öğrencilerinin kazanımları açısından son derece önem arz etmektedir.

2.2. Yönetim Zorlukları

Kısıtlı bütçeler ve elde bulunan bütçelerin dönemler halinde kullanılabilmesi hareket imkanını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Bir yüksekokulun kurulması sırasında bir defaya mahsus bütçeden ayrı toplu bir para tahsisi ve özellikle minübüs tipi bir hizmet aracının temini büyük kolaylık sağlayacaktır.

İdari ve akademik personelin kadro temininde de çeşitli güçlükler yaşanmaktadır. Taşrada açılması planlanan yüksekokullar için kadro temininde özendirici bir takım kolaylıklar sağlanmalıdır. Üniversite stratejik planında yer alan yüksekokul açmaya ilişkin planlara uygun olarak ihtiyaç duyulan kadroların belirli bir oranı kendiliğinden oluşabilmelidir. Stratejik plana dayalı olarak yapılan düzenlemeler Maliye Bakanlığı tarafından öngörülebilir bir durum olacağından sorun çıkarmayacaktır.

Yüksekokulların temel kuruluş prensibi, özellikle yüksekokulun bulunduğu bölgede, sonrasında ülke genelinde ara eleman açığını kapatmaktır. Ancak program açmak ve kapatmak günümüz koşullarında çok kolay bir prosedür değildir. Bir yüksekokulun açabileceği programlar belirlenmeli, yüksekokul ihtiyaca göre programları açıp kapatabilmelidir. Burada sağlanacak esneklik işkollarındaki yığılmaları önleyecek amaca uygun eleman temini sağlanacaktır.

Öğrenci sayısı yüksek olan yüksekokullarda programların tek bir bölüm başkanlığı altında toplanması bölümün idaresinde çeşitli zorluklar oluşturmaktadır. Anabilim dalları altında kurulacak bölüm başkanlıkları verimliliği artırırken sorunların da büyük ölçüde çözümlenmesini sağlayacaktır.

Yüksekokul müdürleri sadece senatoda değil üniversite yönetim kurulunda da yer almalı, üniversiteye ilişkin alınan yönetim kararlarını takip edebilmeli ve bu kararlarda söz sahibi olmalıdır.

2.3. Akademik Zorluklar

Öğretim elemanlarının özlük haklarına ilişkin iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir. Öğretim elemanlarının, özellikle öğretim görevlilerinin çalışma koşullarının zorlukları göz önüne alınarak sarf edilen eğitim öğretimle ilgili emeğin karşılığında bir taltif mekanizması oluşturulmalıdır. Örneğin **10 yıl ders vererek öğretim görevlisi olarak çalışan personele Yardımcı Doçent, 15 yıl çalışana Doçent ve 20 yıl çalışana Profesör ünvanı verilmelidir ya da benzer bir kariyer imkanı tanımlanmalıdır.** Doktor ünvanı bunlardan ayrı tutulmalıdır. Maaşlarında meydana gelecek kademeli artış bu mesleğe olan ilgiyi de bir nebze olsun artıracaktır. Bu sayede yüksek bir motivasyon sağlanacak bu elemanların yüksek lisans ve doktora yapması kişisel bir zorunluluk haline gelecektir. Bu ise hem akademik kalitenin yükselmesini hem de öğrenim gören öğrencilerin mesleki kalitesinin yüksek olmasını getirecektir[1,2,3,4,6,7,8].

Ders ücretlerinin hesaplanmasında kullanılan “...en fazla 10 saat uygulama ücreti ödenebilir” sınırlaması kaldırılmalıdır. Yüksekokullarda önceki dönemlerde %75 uygulama %25 teorik ders yapılırken bu sınırlama nedeni ile daha sonraki yıllarda yapılan müfredat değişiklikleri ile uygulama %25, teorik saatler %75 haline gelmiştir. Bu yüksekokullardaki laboratuvarları atıl hale sokmuş, öğretim elemanları uygulamaları en aza indirmişlerdir. Sınavsız geçişle gelen öğrencilerin teorik alt yapısı olmaması, üstelik uygulamanın azaltılması ile verim son derece düşmüştür. Bu şekilde başarısız olan öğrencilerin büyük bir kısmı okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Böylece verilen emek, yapılan masraflar boşa gitmiştir. **Bir öğretim elemanı sadece uygulama derslerine girmek suretiyle tam ücretini alabilmelidir.**

İkinci öğrenimde de benzer bir durum yaşanmaktadır. Öğretim elemanlarının ikinci öğrenimden haftalık en fazla 10 saat ders ücreti alabilmeleri nedeniyle açıkta kalan dersler sorunu dışarıdan temin edilen (özellikle de meslek liselerinden) öğretim elemanları ile çözülmeye çalışılmaktadır. METEB bölgesi içinde yer alan öğrenciler meslek lisesinde dersine giren öğretmeni yüksekokulda da dersinde görmekte hala kendisini lise öğrencisi sanmaktadır. Ayrıca meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerle, meslek yüksekokulunda görev yapan öğretim elemanları arasında mesleki bakış farkı bulunmakta, öğrenciler meslek edinirken bu farktan istifade edememektedir. Meslek yüksekokullarının akademik havası büyük bir tahribata uğramaktadır. Ayrıca bu yaklaşımın ekonomik bir tarafı da bulunmamaktadır. İkinci öğrenim öğrencileri kendi masraflarını büyük ölçüde karşılamaktadır, üstelik ders ücreti de bir şekilde ödenmektedir ancak ödenen kişi öğretim elemanı değil meslek lisesinin öğretmenidir. Bu durum bir tasarruf oluşturmadığından ikinci öğrenimde yer alan 10 saat ücret sınırlaması acilen kaldırılmalıdır.

Yüksekokullarda öğretim üyesi ve araştırma görevlisi istihdamı özendirilmelidir. Öğretim üyesi atama yükseltme şartları düzenlenerek yüksekokulda akademik yükselme imkanı

tanınmalıdır. Öğretim elemanlarının teorik ve uygulama derslerinden aldıkları akademik puan değerleri artırılmalı, ders verme özendirilmelidir.

Meslek yüksekokullarının, yüksek öğrenimin çok önemli bir parçası olduğu kabul edilmeli ve kendine has yapısı içinde, öğretim elemanları açısından da uygun koşullar sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki kişilerin verimliliğinin artırılmasında en önemli sırayı kendisine sağlanan başarı ve kariyer imkanları almaktadır. Özel sektörün sağladığı maddi imkanlara erişilemese bile kişisel tatminin sağlanacağı bir yapı oluşturulmalıdır.

3. SONUÇ

Ülkemizin üretim yükünü taşıyan meslek yüksek okulu mezunlarının kalifiye birer meslek elemanı olarak mezun olmaları hem verimlilik hem de ekonomik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Büyük bir özveri ile öğretim faaliyetleri yürütülen MYO'larda uygulanabilir basit bir takım çözüm önerilerine kulak verilmelidir. Yukarıda anlatıldığı gibi özellikle öğretim elemanlarının zihinsel ve ekonomik olarak rahatlatılması, akademik olarak yükselmelerine imkan verilmesi kalitenin yükselmesine önemli bir katkı sağlayacaktır. Meslek yüksekokullarının yüksek öğrenim içinde bir külfet olarak görülmesi, bu bakış açısıyla konunun değerlendirilmesi hem MYO öğrencilerine hem de bu birimlerde görev yapan öğretim elemanlarına büyük bir haksızlıktır. Her meslek grubu ve akademik birimin hak ettiği saygı ve ilginin Meslek Yüksekokullarına da gösterilmesi zorunludur.

KAYNAKLAR

4. Ç. Özdemir, G. Yüksel, N. Cemaloğlu, (2006), 'Türkiye Üniversiteleri Öğretim Elemanları Araştırması', Gazi Kitabevi.
5. H. Ceylan, (2009), 'Mesleki Eğitimde Öğrenci Kalitesi', 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).
6. H. CEYLAN, İ. ERDOĞAN, (2009), 'Meslek yüksek okulları nasıl cazip hale getirilebilir?', 1.ULUSAL 5. ULUSLARARASI MESLEK YÜKSEKOKULLARI SEMPOZYUMU (yayınlanmak üzere gönderildi).
4. K. İspir, H. Ceylan, (2009), 'Meslek Yüksekokullarında Elektrik Eğitimi Sorunlar Ve Çözüm Önerileri', 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).
5. H. Ceylan, H. Elibol, (2009), 'Meslek Yüksekokullarının Öğrenci Kaynağı Açısından Mesleki Teknik Ortaöğretim', 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).
6. A. Ergüzen, H. Ceylan, (2009), 'Mesleki Ve Teknik Eğitimde Bilgisayar Teknolojileri Ve Programlama Programının Sorunları Ve Çözüm Önerileri', 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).
7. H. Ceylan, M. Avan, H. Elibol (2009), 'Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğretim Elemanı Profili, Sorunlar ve Çözüm Önerileri', 1.Ulusal 5. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu (Yayınlanmak üzere gönderildi).
8. A. Gürbüz, (2008), 'Meslek Yüksekokullarında Görev Alacak Öğretim Elemanı Profillerinin Belirlenmesi Ve Kariyer Geliştirme Sistemi', IV.Ulusal Müdürler toplantısı, 7. Komisyon Raporu.

9. Ö. Yardım, (2006), ‘Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma İle İlgili Saptamalar’, II.Ulusal Müdürler toplantısı, I. Komisyon Raporu.

TEKNİK BİLİMLER MYO GRAFİK PROGRAMININ UZAKTAN EĞİTİME GEÇİŞ ÇALIŞMALARI VE UZAKTAN EĞİTİMİN GELECEKTE YARATACAĞI FIRSATLAR

**STUDIES FOR THE TRANSITION TO DISTANCE LEARNING IN
VOCATIONAL TECHNICAL EDUCATION AT GRAPHICS PROGRAM
AND THE OPPOTUNITIES DISTANCE LEARNING WILL CREATE IN
THE FUTURE**

Demet TOKGÖZLÜ¹

Ömer Nuri ÇAM²

ABSTRACT

The present education systems, materials used, plans and curricular change with the influence of technology. It is evident that e-learning, one of the reflections of technology on education, will provide education with a lot of innovations. Making use of these innovations brings forth great opportunities for the education providers and takers. Primarily, to reach this purpose with the web page, forms are created for graduate students in order to enter their informations and to show and keep this entered information recording php and mySql programs are used.

For the people who take education, place will not be a problem in this way. In other words, educational institutions come to them. Thanks to e-learning, people will not have any transportation or accomodation problem and will have the chance to make a choice between different educational institutions. Because of such advantages, the institutions which provide the learners with e-learning facilities are preferred more by the learners.

In addition, courses with visual content are delivered in a better way and students comprehend the course better. What is more, this system provides a good documentation for the theoretical courses, students can reach information in a systematical way, can file and repeat it.

In the present study, a sample application of distance learning in Web Design course in School of Technical Sciences Program in Graphics has been studied. Some courses have been prepared in this respect and tranferred to the digital medium. This software has been prepared using the media which develop web-based practices.

Keywords: distance learning, e-learning, opportunities in education, programming

---

¹ .Öğr.Grv, Uludağ Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, demettokgozlu@uludag.edu.tr

² Y.L. Öğr. Uludağ Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği, postsanal@gmail.com

ÖZET

Teknolojinin etkisiyle mevcut eğitim sistemleri, kullanılan araçlar, plan ve programlar değişime uğramaktadır. Teknolojinin eğitime yansıyan yönlerinden biri olan e-learning in eğitimde çok yenilikler getireceği açıktır. Bu yeniliklerin değerlendirilmesi eğitim alan ve veren kişiler için çok büyük fırsatlar oluşturmaktadır.

Eğitim alan kişiler için artık mekan sorun olmamakta, bir diğer anlamıyla eğitim kurumları kendi buldukları yere gelmektedir. Bu sayede kişiler ulaşma ve barınma düşüncelerinden sıyrılarak farklı eğitim kurumları arasında seçimde özgür olabilmektedirler. Oluşturduğu avantajlar sebebiyle e-learning sistemini uygulayan kuruluşlar talep edilmekte ve tercih sebebi olmaktadır.

Bunun yanında görsel içerikli dersler için daha iyi bir anlatım imkânı oluşmakta ve öğrencilerin de daha iyi anlamaları sağlanmaktadır. Teorik içerikli dersler için ise iyi bir dokümantasyon oluşması ve bilgilere öğrencilerin daha sistematik ulaşması ve bilgileri arşivleyerek tekrar edebilmelerini sağlayabilmektedir.

Bu çalışmada Teknik Bilimler MYO Grafik Programında Web Tasarımı dersinin Uzaktan eğitime uyarlanması ile ilgili bir örnek uygulama üzerinde çalışılmıştır. Bu uygulama çerçevesinde dersler hazırlanmış ve dijital ortama aktarılmıştır. Bu yazılım web tabanlı uygulamalar geliştiren araçlar kullanılarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, e-learning, eğitimde fırsatlar, Programlama

1. GİRİŞ

İçinde yaşadığımız çağ için değişik tanımlamalar yapılmaktadır. Bunlardan biri bilgi çağı olduğudur. Bununla birlikte teknoloji, iletişim ve internet gibi tanımlamalar da yapılmaktadır. Bu tanımlamaların ne kadar doğru olduğunu görmek istersek geçmiş asırlardaki benzer araçları karşılaştırabiliriz. Bu anlamda bu tanımlamaların yerine getirdikleri etkiler geçmiş çağlarda da vardır. Ancak etkisi şimdiki zamana göre çok daha azdır.

Çağımızın durumunu anlamak için kullanılan tanımlamalar aslında insanoğlu var olduğundan bu yana her çağı için kullanılabilir. Çünkü bilgisi gün geçtikçe artmakta ve her geçen gün hayret verici buluşlar ve bilgiler keşfetmektedir. Bu sebeple insanoğlu tüm zamanlarda kendi çağının çok hızlı ilerlediğini düşünmüşlerdir. İnsan mecburi olarak sosyal bir varlık olması sebebiyle de iletişimini bir şekilde sürdürmüştür. Bu iletişim mesafeler uzadıkça değişik yöntemler ile sağlanmaya çalışılmıştır. Uzak mesafeler hakkında bilgiler gezgin kişilerin anlatımları ile öğrenilmiştir. Bu iletişimin zorunluluğu, savaş gibi meselelerde bile kendini göstermiş ve savaşanlar arası bilgi alışverişleri olmuştur. İnternet için ise geçmiş zamanlara ait bir benzetim söz konusu değildir. Telgraf, mektup ya da telefon gibi iletişim araçlarını kapsamakla birlikte hiçbir iletişim bu seviyeye çıkaramamıştır. Gazete ve televizyon gibi kitle iletişim araçları da internetin bu etkisini ve etkileşimini meydana getirememişlerdir.

İnsanoğlunun bu değişimleri hayatının her aşamasına yansıtması kaçınılmazdır. Bu değişimlerden eğitim sistemleri de etkilenmiştir. Uzaktan eğitim kavramı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Karşılıklı etkileşim ve iletişime imkân veren, bilgiyi kişinin elinin altına kadar getiren internet ile uzaktan eğitim hiç olmadığı kadar gerçekleştirilmesine yakın bulunmaktadır. Bununla birlikte uzaktan eğitim konusu çok ta yeni bir konu değildir. İlk olarak ile 1960–1970 yıllarında Türkiye’de mektupla başlamış, daha sonraları TV aracılığı ile Açık Öğretim Fakültesi uygulamasına geçilmiştir. İnternete dayalı uzaktan

eğitim uygulamaları ise ODTÜ Enformatik Enstitüsünün öncülüğünde 1996 yılında başlatılmıştır. Web teknolojileri sayesinde uzaktan eğitim ilk defa çift yönlü olarak verilebilecektir.

Bu çalışmada üzerinde durulan Meslek yüksekokullarında ise tekniker yetiştiren okullar olarak uzaktan eğitim çok hızlı ve etkin bir eğitim vermeyi sağlayabilir. Eğitim için yapılan yolculuklar ve bölge değişimleri sonucunda, eğitim alanlar genel olarak eğitimini aldıkları bölgelerde kalmak istemektedirler. Bu da ayrıldıkları ya da eğitimini alamadıkları bölgeler için tekniker ihtiyacını artırmakta ve doğal olarak bunlara bağlı yatırımların da düzgün dağılmamasına sebep olmaktadır.

2. UZAKTAN EĞİTİMİN OLUŞTURACAĞI FIRSATLAR

Teknoloji ilerlemekte, öğrencilerin istekleri artmakta, bilim gelişmektedir. Üniversite yapısının da bu gelişmelerden uzak kalmaması gerekmektedir. (Bothel, 2001)

Uzaktan eğitimde yer ve zaman, öğretmen ve öğrenci iletişimi içerisinde aynı olmak zorunda değildir. Bu asenkron eğitimin oluşturacağı en büyük fırsat öğretene ve öğrenenin yüksek motivasyonda ve kendini eğitimine verebileceği vakit içinde ders verip alabilmelerini sağlamasıdır. Televizyonda farklı zamanlarda tekrar edilen eğitimler için öğrencinin bu zaman süresinde tv karşısında olmalıdır. Bu da öğrencinin özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Bunun yerine artık teknolojik olarak mümkün olan verilerin bir yerde saklanması ve bu verilerin daha sonra istenildiği zamanda ulaşılabilir olması sayesinde öğrenci de istediği ve kendini dersine istekli olduğu vakitte eğitimini alabilecektir. Ayrıca daha fazla dersi kendi isteğine göre alabilecek, unuttuğu noktalarda tekrar edebilecek imkanı olacaktır.

Çok sayıda insana bilginin ulaştırılabilmesi sağlanabilir. Bu anlamda bölgeler arası fırsat eşitliğini de sağlamış olur. Bu kısıtlı imkanları olan bölgeler için öğretmen ve mekan kısıt olmaktan çıkar. Her yaş ve gelir seviyesindeki insanlar rahatlıkla bu eğitimi alabilirler.

Tüm eğitim içerikleri yazılı bir şekilde diğer nesile aktarılabilen ve gelen nesil bunları geliştirerek daha zengin hale getirebilirler. Bu verilerin araştırmalara açık oluşu, geliştirilebilir oluşu, öğrencilerin araştırma ve geliştirme kabiliyetlerini de zenginleştirecektir.

Hedef kitlesi bazı durumlarda sadece ülke içinde kalması gerekmez.

Kullanıcıların bu teknolojileri kullanması ile teknolojiye alışkanlıkları ve yatkınlıkları da artarak, kendi içinde de bir eğitim sistemini yerleştirmektedir.

Bu aşamaya geçilmesi için ise uzaktan eğitim altyapısını oluşturan teknolojiyi kullanabilecek bilgiyi hedef kitleye öğretmek ve ulaştırmak gerekmektedir.

Teknik Bilimler MYO Grafik Programı İçin Oluşacak Fırsatlar

Uzaktan eğitimin oluşturacağı, asenkron eğitim, daha geniş kitleye ulaşabilmesi ve eğitimin yaygınlaştırılabilmesi gibi tüm fırsatlar bu program için de geçerlidir. Ancak bu programa özel çok sayıda fırsatlar da bulunmaktadır.

Grafik programına destek birçok bilgisayar yazılımı bulunmaktadır. Özellikle bu programların kullanımı ve eğitimi rahatlıkla veritabanlarında saklanarak daha sonra öğrencilerin izlemesine imkan sağlanabilir. Bilgisayar üzerinde gerçekleştirilen bu eğitimlerin masaüstü görüntü kaydedici yazılımlar ile kaydederek, tek bir derste kaçırılan noktaların daha sonra geri alınarak izlenilmesini veya tekrar edilmesini sağlayarak daha verimli bir eğitimin gerçekleşeceği kesindir. Bu sayede bilgisayar üzerinden anlatılan bilgilerin de kayıt altına alınması sağlanabilir.

Verilen tüm ödevlerin kayıt altına alınması sağlanarak, diğer çalışmalarda örnek teşkil edecek bir veritabanı da oluşturulabilir.

Artık web üzerinde çok sayıda grafik alanlar kullanılmaktadır. Bu kullanılan alanlar grafik programında okuyan öğrenciler için birer örnek teşkil etmekte ve öğrendikleri araçları nerede ve nasıl kullanacakları örneklerini görerek ve kullanarak programlarına alışkanlık kazanabileceklerdir.

Programın gelişimini ve versiyonlar arası farklılıkları da biriken veriler ile görülebilecektir.

3. UZAKTAN EĞİTİME GEÇİŞ İÇİN KULLANILACAK ARAÇLAR

Kullanılacak araçların herkesin ulaşabileceği ve kullanabileceği araçlar olması gerekmektedir. Eğer kullanım bilgisi yok ise bu bilginin bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu aşamada ilk ve ortaokulda bu eğitimin verilmiş olması gerekmektedir. Bu aşama ilk ve orta derecede yeni bir sistem olması sebebiyle henüz verilmemiş öğrenciler için ilk sınıflarda ya da halk eğitim merkezlerinde verilebilir.

Bu engel ortadan kaldırıldıktan sonra artık iletişim araçlarından hangilerini ve nasıl kullanılacağı kararlaştırılacaktır. Artık çokca yaygınlaşmış bir halde kullanılan elektronik posta, sabit ve cep telefonu hizmetleri (sms gibi) , anlık yazışma programları ya da forum portalları sayesinde iletişim gerçekleştirilebilecektir. Bu araçlar üniversitenin otomasyon sistemine entegre edilmiş bir şekilde kullanılması en uygun ve etkili neticeyi verebilecektir.

Anlık yazışma programları hariç tüm programlarda kişilerin aynı anda hizmet alanı içerisinde bulunma zorunluluğu yoktur. Örneğin forum sitelerinde ya da elektronik posta sistemleri sayesinde öğrenci sorusunu istediği an iletebilecek ve kısa zaman içerisinde sorusuna kesinlikle net bir cevap alabilecektir. Böylece soru ve cevap veritabanı da oluşacaktır.

Öğrencilerin şifreli bir sistemle istenilen dersleri takip edip etmedikleri, kaç kez tekrar ettikleri ya da hangi derslere daha çok önem verdikleri gibi bir çok istatistikler de tutulabilecektir. Bu takip mekanizmasının bir sonraki aşamasında ne kadar etkili bir sonuç olduğunu görebilmek adına çevrimiçi sınavlar yapılarak ölçülebilir. Takip mekanizması içerisinde çevrimiçi sınav merkezleri yapılabileceği gibi, web kameraları ve uzak masaüstü bağlantılar ile öğrencilerin takibi sağlanabilir. Son sınavlar gözetim altında bazı merkezlerden yapılarak takip neticelenebilir. Bu anlamda uzaktan eğitimi daha donanımlı verebilmek için web tabanlı hizmetler düşünülmelidir. [Bay, Ö.F., Tüzün, H., (2002)] Bu hizmetlerin üniversite otomasyon sistemleri ile birleştirmeleri çok daha etkili sonuçlar verecektir. Taylor (2001)

Bütün bunlara ek olarak anlık yazışma destekleri ve sesli görüşmeler ile takip daha da güçlendirilebilir.

Aşağıdaki Taylor (2001) den alınan tabloda bu araçların uzaktan eğitime etkileri kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1 Uzaktan Eğitim Modelleri için Kavramsal Çerçeve

Uzaktan Eğitim Modelleri ve Teknolojileri	Uzaktan Eğitim Teknolojilerinin Özellikleri				
	Esnek Erişim		Zengin içerikli materyaller	İleri düzey iletişim imkanı	Sıfıra Yaklaşan Kurumsal Değişken Maliyet
Zaman	Mekan				
Birinci Nesil- Posta Yoluyla Uzaktan Eğitim Modeli					
• Basılı	Var	Var	Var	Yok	Yok
İkinci Nesil- Çoklu-ortam Modeli					
• Basılı	Var	Var	Var	Yok	Yok
• Ses Kasetleri	Var	Var	Var	Yok	Yok
• Video Kasetler	Var	Var	Var	Yok	Yok
• Bilgisayar Destekli Öğrenme	Var	Var	Var	Var	Yok
• Etkileşimli çoklu-ortam	Var	Var	Var	Var	Yok
Üçüncü Nesil- Tele-öğrenme Modeli					
• Audio-Telekonferans	Yok	Yok	Yok	Var	Yok
• Video-konferans	Yok	Yok	Yok	Var	Yok
• Audio İletişim	Yok	Yok	Var	Var	Yok
• TV/Radio+Audio-Telekonferans	Yok	Yok	Var	Var	Yok
Dördüncü Nesil- Esnek Öğrenme Modeli					
• Etkileşimli Çoklu-ortam	Var	Var	Var	Var	Var
• İnternet tabanlı www erişimi	Var	Var	Var	Var	Var
• Bilgisayar ortamlı iletişim (e-mail vb.)	Var	Var	Var	Var	Yok
Beşinci Nesil- Akıllı Esnek Öğrenme Modeli					
• Etkileşimli Çoklu-ortam	Var	Var	Var	Var	Var
• İnternet tabanlı www erişimi	Var	Var	Var	Var	Var
• Bilgisayar ortamlı iletişim (e-mail vb.)	Var	Var	Var	Var	Var
• Kampüs erişim sistemleri, Otomasyon v.b	Var	Var	Var	Var	Var

Uzaktan Eğitime Geçiş Çalışmaları İçin Yapılanlar

Tamamen uzaktan eğitime geçiş için gerekli materyallerin oluşturulmasına başlanmıştır. Hedefin tam olarak gerçekleştirilmesi üniversiteye kayıt aşamasında gerçekleştirilmelidir. Mevcut öğrenciler ile yapılacak çalışmalar ancak bir prototip oluşturabilir. Bunun sağlanması için öğrenciler ile iletişim araçlarının kullanımının artırılması hedeflenmiştir. İletişim araçlarından ilk başta gelen elektronik posta ile haberleşme ve bilgi alışverişi sağlanmıştır. Ödevler elektronik ortamda teslim edilmektedir. Bu sebeple tüm öğrencilerin elektronik postaları saklanmıştır.

Derste anlatılacaklar daha önceden bildirilerek farklı kaynaklardan araştırma yapmaları amaçlanmış ve daha sonra masaüstü görüntü kaydedici program yardımı ile (camtasia gibi programlar) kaydedilen derse öğrencinin ulaşması sağlanmıştır. Buradan gelen geribildirimler ile amaca uygun düzenlemeler yapılmıştır.

Labaratuvar ortamında tek bir yönetici bilgisayardan takip sistemi kurularak küçük bir deneme yapma imkanı oluşturulmuştur. Öğrenci ya da sınıf yönetme programları olarak geçen bu programlarda (Netsupport gibi programlar) tüm öğrencilerin ekranlarının tek bir ekranda görüntülenmesi sağlanmaktadır. Öğrencilerin hocanın anlatımı sırasında hocasını takip etmesi dikkat dağınıklığına neden olduğu gözlenmiş ve anlatımın her öğrencinin kullanacağı bilgisayar üzerinden yapılmasının derse ilgiyi ve dikkati daha da artırdığı farkedilmiştir. Bu sınıf ortamının nette sağlanması için gerekli altyapının araştırmaları sürmektedir. Bu araştırmaya göre tüm öğrenciler derslerini kendi bilgisayarlarında görebilecekler ve derslerini izleyip izlemedikleri bir yönetici (ders hocası) tarafından takip edileceği bir sistem kullanılacaktır. Buna benzer çalışmaların yapıldığı üniversiteler hakkında araştırmalar yapılmıştır. Kullandıkları programlar incelenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uzaktan eğitime geçiş için yapılan çalışmalarda bile büyük kazançların sağlandığı farkedilmiştir. Eğitim için kullanılacak materyallerin dijital ortama aktarılarak öğrencilerin ulaşmasının sağlanması, öğrencilerin sonradan tekrar edebilmelerine imkan sağlamıştır. Dersi anlama yüzdelerinin arttığı farkedilerek anlaşılmayan noktalarda dijital ortama aktarılan materyalin yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi sayesinde daha eksiksiz bir anlatıma ve daha sonraki öğrenciler için kullanışlı bir ders anlatımı materyali sağlanmıştır. Öğrencilerin kendi bilgisayarları üzerinden eğitimlerini alması motivasyonlarını ve dikkatlerini daha yüksek tutmalarına sebep verdiği gözlenmiştir.

Uzaktan eğitim tüm programlar için başlı başına uygulanmayabilir. Ya da her iki eğitim de kampüs içi ve kampüs dışı eğitimler olarak devam ettirilebilir. Grafik programı ve öğrencileri için iyi bir kaynak sağlaması bu birikimin sonraki nesillere aktarılabilmesi sağlanmıştır. Bu materyallerin telif haklarının korunması kaydı ile bu programa ilgi duyanların da erişebileceği bir bilgi kaynağı sağlamaktadır.

Uzaktan eğitim tek bir bölüm çerçevesinde ele alınması yerine üniversite bünyesi içerisinde uzaktan eğitim veren bölümler içerisinde yer alması daha doğrudur. Üniversitenin öğrencilerini takip için geliştirecekleri otomasyon sistemleri sayesinde verilerin takibi ve kullanıcının taleplerinin tam karşılanması sağlanabilecektir.

Yapılan araştırmalar bilgisayar destekli eğitim araçlarının klasik eğitim ile kullanımının çok az olduğunu göstermektedir. Çallı İ., İşman A, Torkul O. (2007) Uzaktan eğitim sayesinde bu araçların kullanımının da artması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Bothel R (2001) Bringing It All Together, Journal of Distance Learning Administrations, 4,1.

Bay, Ö.F., Tüzün, H., (2002) "Yüksek Öğretim Kurumlarında Ders İçeriğinin Web Tabanlı Olarak Aktarılması-I", *Journal of Polytechnic*, vol: 5, No: 1, 2002, pp. 13-22

Taylor, J. C. (2001). " Fifth Generation Distance Education". *The University of Southern Queensland Toowoomba, Queensland, Australia*

Çallı İ., İşman A, Torkul O. (2007) Sakarya Üniversitesi'nde Uzaktan Eğitimin Dünyü Bugünü ve Geleceği Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 3.Sayı

TEKNİK EĞİTİMDE BÜTÜNSEL NİTELİK YÖNETİMİ İLKELERİ

PRINCIPLES OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT FOR TECHNICAL EDUCATION

Huzur DEVECİ¹

Abdurrahman GÜNER²

ABSTRACT

Total Quality Management (TQM) has been applied also in education. Due to the abundance, diversity and time-dependent variability of the information, a fast and effective teaching and education approach is required. Therefore, information management, fast information compiling, information classification and presentation via appropriate media is essential. Furthermore, there is need for specialized educators, guides, leading education managers who can teach how to learn for each specific type of information. In this work, the TQM system, which has been successfully employed in many fields, is introduced, principles and policies for the effective application in technical education is discussed.

Keywords: Total quality management, education, trainer leadership, customer satisfaction.

ÖZET

Bütünsel Nitelik Yönetimi (BNY) eğitim alanında da uygulanmaktadır. Bilginin çeşitliliği, çokluğu ve zamanla değişmesi hızlı, etkin öğrenme ve eğitimi gerektirmektedir. Bu ise bilgi yönetimini, bilginin hızlı toplanmasını, sınıflandırılmasını, çeşitli düzeylerde ve uygun araçlarla sunulmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca öğrenmek isteyenlere her özel bilgi çeşidini öğrenmeyi öğretmek üzere sunuculara, rehberlere, önder öğrenme yöneticilerine ihtiyaç vardır. Bu bildiriye dünyada birçok alanda denenmiş ve başarılı olmuş BNY sistemi tanıtılmakta, teknik eğitimde etkin ve verimli uygulama ilkeleri tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bütünsel nitelik yönetimi, eğitim, eğitici önderlik, müşteri memnuniyeti.

---

¹ Öğr.Gör., Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, huzurdeveci@nku.edu.tr

² Prof. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu Mühendislik Fakültesi, aguner@corlu.edu.tr

1. GİRİŞ:

Talebin ve üretimin artması ve rekabet ortamının gelişmesi ile birlikte insanlar daha nitelikliyi aramaya yönelmekte, niteliğin boyutlarını daha gerçekçi ve somut biçimde tanımlamakta, üstün özellikli ve nitelikliyi üretmek amacıyla yeni yöntemler geliştirmektedirler. Eğitim-öğretime de nitelik kavramı girmiştir ve nitelikli eğitim verilebilmesi için eğitim kuruluşunun da nitelikli olması aranmaktadır. Bilgi toplumunda sürekli eğitim-öğretim, kendini eğitime, yaşam boyu eğitim-öğrenim, bir günü öncekinden iyi olmak kavramları öncelikli alanları belirlemektedir. Bu amaçla üzerinde nitelik değerlendirmesi yapılacak özellikler (nitelik boyutları) ve ölçü araçları (ölçekler) seçilmekte, oluşturulmaktadır.

2. BÜTÜNSEL NİTELİK YÖNETİMİ

BNY'nin çeşitli kaynaklarda bulunan tanımları ve özellikleri aşağıda sıralanmaktadır.

- Bir kuruluştaki herkesin katılımı ile süreçlerin, ürünlerin ve hizmetlerin sürekli iyileştirilmesi suretiyle iç ve dış müşteri nitelik gereksinimlerinin karşılanması ve müşteri tarafından tanımlanan niteliği ürün ve hizmet yapısında oluşturmaya çalışan bir yönetim biçimidir (Soylu vd., 1998).
- BNY kavramı üretim sürecinin geliştirilmesi, müşteri ve tedârikçi katılımı, takım çalışması, müşteriye tatmin etmeye yönelik eğitim, maliyette düşüş ve hatâdan arınmış nitelikli iş üzerinde yoğunlaşır (Günaydın, 1997).
- BNY ürün ve hizmetlerin sistematik gelişimi için bir yöntemdir. Satıştan sonra müşteriye hizmeti de kapsar. Bütün çalışanları yapılanlara dâhil eden, katılımcı bir tekniktir. Tamamen müşteriye odaklanmış, bir işletme kültürünü oluşturan tam bir yönetim sistemidir. İşletmenin var oluşuna ilişkin bir olgudur (Kovancı, 2001).

BNY katılımcı, değişimci, sürekli iyileştirmeci, verimliliği artırıcı, sapmaları ve maliyeti azaltıcı, müşteri odaklı bir yönetim felsefesidir.

2.1. Niteliğin Tanımı

Nitelik, bir ürün ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanan özelliklerinin tümüdür (ISO 8402). Nitelik, bir mal ya da hizmetin belirli bir gerekliliği karşılayabilme yeterliliklerini ortaya koyan karakteristiklerin tümüdür (Amerikan Kalite Derneği (ASQ)). Nitelik, bir malın ya da hizmetin tüketicinin isteklerine uygunluk derecesidir (Avrupa Kalite Organizasyonu- EOQ) (Bozkurt ve Odaman, 1999).

BNY bakış açısından nitelik, bir mal veya hizmetle birlikte onun ayrılmaz parçası olarak üretilir ve müşteriye sunulur. Niteliksiz üretilmiş ve sunulmuş bir mal veya hizmetin üzerine sonradan nitelik eklenemez veya iliştilenemez.

2.2. Nitelik Denetimi

BNY örgütlemesinin en etkileyici yönü genel yönetimin birincil sorumluluğu olarak ve pazarlama, mühendislik, üretim, endüstriyel ilişkiler, mali işler ve hizmet bölümlerinin olduğu gibi nitelik denetim işlevinin kendisinin de ana işlemlerinde müşteri merkezli nitelik etkinliklerinin yönetsel ve teknik yönden uygulanmasını içermesidir (Feigenbaum, 1991).

Uluslararası Standardlar Organizasyonu (ISO) belgelerinde nitelik denetimi “Niteliği oluşturmak, korumak, geliştirmek ve üretimi, müşteriye tatmin edecek en ekonomik seviyede sürdürmek için üretici tarafından uygulanan işlemler dizisidir”. Nitelik denetim süreci, üretim performansı ile ilgili plan ve özelliklerin belirlenmesini, standartlardan sapmaların hesaplanmasını, istenmeyen sapmaların düzeltilmesini veya bunların etkilerinin azaltılmasını sağlayacak düzeltici eylemleri ve standartların iyileştirilip, standartlar arası uyumun sağlanmasını içerir (Kovancı, 2001).

2.3. Nitelik Güvence veya Sağlama

ISO 8402 Nitelik Sözlüğü’nde (1986) nitelik güvencesi “Ürün ya da hizmetin nitelik için belirlenmiş gereklilikleri karşılama konusunda yeterli güveni sağlayacak planlı ve sistematik çalışmaların bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Nitelik güvencesi bir ürün ya da hizmetin müşteri gereksinimlerini tam ve doğru olarak karşılama sağlama amacıyla bütün işletme işlevlerinin bir araya getirilmesidir (Bozkurt ve Odaman, 1999).

2.4. BNY’nin Yönetimsel İlkeleri

Nitelik denetimi, nitelik güvence gibi kavramlar geçen yüzyılın ortalarından bu yana uygulanmaktadır. BNY’nin temelini oluşturan yönetimsel ilkeleri 1980’lerden başlayarak geliştirilmiş ve sistemin etkinliğini sağlayan ruhu durumuna gelmiştir.

2.4.1. Yönetimin Sorumluluğu ve Önderlik

BNY’nin önemli gereklerinden birisi üst yönetimin katılımıdır. Üst yönetime düşen sorumluluklar, düzeni sürekli olarak geliştirmek ve iyileştirmek, başarılı önderler yetiştirmeye içtenlikle istekli olmaktır. Bu ise yönetim katmanının sayısının olabildiğince azaltılması (yatay örgütlenme) ile olduğu kadar yeteneklerin kendini göstermesi için ortam hazırlamakla da olabilmektedir. Başarılı önderlerin sergiledikleri önemli 12 davranışları vardır:

1. Dış ve iç müşterilere ve onların gereksinimlerine öncelik verirler.
2. Astlarını denetlemek yerine yetkilendirirler (sorumluluk verirler).
3. Mevcudu korumaktan çok iyileştirmeye önem verirler. Önderler “Bozuk değilse tamir etme!” demek yerine “Mükemmel değilse iyileştir!” derler.
4. Yetersizliklerin önlenmesine önem verirler. “Bir gram önlem bin gram tedaviye bedeldir” sözünün gereğini yaparlar.
5. Firma içi rekabetten çok birlikte çalışmaya özendirirler.
6. Yönetmek ve denetlemek yerine eğitirler ve yönlendirerek birlikte çalışırlar.

7. Karşılaştıkları sorunlardan ders alırlar.
8. İletişimi iyileştirmek için sürekli çalışırlar, vakit ayırırlar.
9. Nitelik elde etme yönündeki kararlılıklarını sürekli gösterirler.
10. Tedârikçilerini fiyatlarına göre değil niteliklerini esas alarak seçerler.
11. Nitelik çalışmalarını desteklemek için örgütsel düzenler kurarlar.
12. Takım çalışmasını özendirirler ve takım çalışmasına değer verirler (Besterfield, 1999).

2.4.2. Vizyon, Misyon, Nitelik Politikası

İşletmenin tepe yöneticisinin önderliğini yapacağı bir ekip vasıtasıyla, ayrıntılı biçimde öncelik sırasına göre amaçlar belirlendikten sonra, bu amaçlara erişebilmek için uygulanacak yol ve yöntemlerin belirlenmesi, “vizyon (uzgörü)”, “ileriye görme gücü”dür. Misyon (ülkü, uzgörev, temel amaç) vizyondan farklıdır. Misyon, varılacak yerde elde edilecek sonuçtur, vizyon ise bu yere nasıl gidileceğini açıklayan yol ve yollar bütünüdür. İşletme politikası, açıkça belirtilen bir ürün niteliğine ulaşmayı, bu niteliği elde etmenin maliyetini düşürmeyi, üretim ve dağıtım programını gerçekleştirmeyi içerir. Nitelik politikası ise ara amaçlar ve bu amaçlara ulaşmada kullanılacak yollar olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır (Kovancı, 2001). Bu üç öge —misyon, vizyon, nitelik politikası— birlikte bulunur; birisi olmaksızın diğer ikisi ve etkin nitelik yönetimi olamaz.

2.4.3. Katılımcı Yönetim

Karar verme sürecinde çalışanların katılımının sağlanması niteliği iyileştirir ve eylemde verimliliği artırır. İş gücünün süreç hakkında bilgi sahibi olmasıyla daha gerçekçi, desteklenen ve uygulanması için çaba harcanmaya değer kararlar ortaya çıkar. Ayrıca bir süreç denetim dışına çıktığında çalışanların nitelik iyileştirme alanlarını belirleme ve düzeltici eylemi gerçekleştirme yetenekleri yükselir (Besterfield, 1999).

2.4.4. Müşteri Memnuniyeti

Müşteri bir mal veya hizmeti alıp kullanan kişidir; çalışan herkes bu tanım içinde yer almaktadır. Çünkü ne iş yaparsa yapsın, herkes (her işlev) bazı girdileri işleyerek oluşturduğu sonucu (çıktıyı) bir başka kişiye (işleve) girdi olarak sunmaktadır (Yenersoy, 1997). Dış müşteriler genellikle son kullanıcı yani tüketicilerdir (Kovancı, 2001). Dış müşteri bir ürün veya hizmeti alan fakat kuruluşun bir parçası olmayan kişi ya da kuruluştur. İç müşteri kuruluş içindeki bir bölümün veya sürecin çıktılarını girdi olarak kullanan kişi ya da bölümdür (Soylu vd., 1998).

BNY’de “nitelik düzeyi” yalnız standartlara uygunluk değil, müşterinin gereksinim ve mantıklı beklentilerini tam ve sürekli olarak karşılamadaki başarı düzeyidir. Üretilen mal ve hizmetlerin müşterinin benimsemediği, karşılık ödemeye değer görmediği bir ölçüte göre nitelikli olmasının serbest rekabet ortamında değeri yoktur; bu durum müşterinin kaybedilmesi demektir (Kovancı, 2001). Yeni bir müşteriyi kazanmanın maliyeti eski bir müşteriyi muhafaza etme maliyetinin ortalama 5 katıdır. Çok sayıda az etkili yerine, yeterli sayıda etkili (aranan) nitelik boyutu ve ölçek üzerinde yoğunlaşmak başarıya götürür. BNY’nin çekiciliği müşteri beklentilerini onları sevindirecek, çekecek düzeyde karşılamayı kurumsal bir sabit fikir haline getirmesindedir (Besterfield, 1999).

2.4.5. Tedârikçi Ortaklığı

Ortalama olarak üretim maliyetinin %40'ını satın alınan mal ve hizmetler oluşturur; nitelik sorunlarının önemli bir bölümü tedârikçilerden kaynaklandığı için tedârikçi yönetimi son derece önemlidir (Besterfield, 1999). Ishikawa “Japonya’daki Nitelik Geliştirme çabalarının kısa zamanda sonuç verememesi, başlangıçta Bütünsel Nitelik anlayışının tedârikçi firmaları da içine alacak şekilde genişletilmemesinden kaynaklanmaktadır” diyerek, “girdi malzeme nitelikli olmadıkça, tasarlanan nitelikte üretim olanaksızdır” gerçeğini ifade etmektedir. Girdi mal ve hizmet niteliğinin önemi sadece ürünün parçası olmasından değildir (Yenersoy, 1997).

2.4.6. BNY’de Eğitim – Sürekli Eğitim

BNY sürecinin en gerekli ve önemli unsurlarından biri de her düzeyde sürekli ve yaygın eğitimidir. Eğitim, çalışanların işlerini doğru yapmalarını sağlayıcı bilgileri kazandırması, pekiştirmesi, iletişimi geliştirmesi yanında tüm süreçlere yönelik iyileştirme ve geliştirme fırsatlarının da çalışanlar tarafından anlaşılmasına olanak tanıyıcı yeni, ilâve bilgi ve becerileri de kazandırır (Oraman, 1998).

2.4.7. Sürekli İyileştirme

BNY’de iyileştirme çalışmalarının hedefi öncelikle süreçleri hatâları azaltacak biçimde geliştirmektir. Süreç, müşteri için katma değer oluşturacak özgün çıktılar elde etmek üzere özgün girdiler kullanan biri biriyle ilişkili eylemler bütünüdür. Bir sürecin mal veya hizmet çıktısı bir başka sürecin girdisidir (Soylu vd., 1998). Değişkenliğin en belirgin özellik olduğu rekabet ortamında BNY’nin “Değişmeyen ölür” felsefesi gereğince ve “ ‘Yeterince iyi’ yeterli değildir” ilkesi ışığında, sürekli olarak kendilerini yenileyen ve hızla değişen kuruluşların başarılı olduğu görülmektedir. Değişime uyum sağlamanın tek yolu ise müşteriye sunulan ürün ve hizmetin niteliğini sürekli olarak geliştirmeyi hedefleyen değişiklikler yapmaktır (Yenersoy, 1997). Nitelikte sürekli iyileştirme “standard nitelikten daha iyi yapmanın yollarını bulmak” şeklinde tanımlanabilir. İlk aşamada yapılması gereken, mevcut iş standartlarını gözden geçirmek, başarımı iyileştirerek standartlara uymak, daha sonra da standartları geliştirmek üzere, iyileştirme fırsatı olup olmadığını araştırmaktadır (Kovancı, 2001).

“Sürekli iyileştirme” sağlamak için aşağıda sıralananları yapmak gerekir:

- İşin tümünü bir bütün süreç olarak görmek, ister üretimle ister bir işle ilgili olsun.
- Bütün süreçleri etkili, verimli ve uyarlanabilir yapmak.
- Değişen müşteri gereksinimlerini belirlemek, tahmin etmek.
- Süreç içi başarımı denetlemek; hurda miktarı, devir süresi, denetim grafikleri gibi özellik ve ölçüleri kullanarak.
- Mevcut başarımların düzeyi hakkında yapıcı eleştirel bakışı sürdürmek.
- Kayıpları ve yeniden işlemleri, her nerede varsa, ortadan kaldırmak.
- Ürün veya hizmete değer katmayan eylemleri ortadan kaldırmayı amaç edinmek.
- Her işte her aşamada kusurları ortadan kaldırmak, iyileştirme çok küçük de olsa.

- Rekabette üstün duruma gelebilmek için başka firmalarla kıyaslamak.
- Büyük gelişmeler elde edecek yenilikler yapmak.
- Kazançları muhafaza ederek gerilemeyi önlemek.
- Gelecekteki eylemlerde geçmişte öğrenilen dersleri uygulamak.
- **İstatistiksel süreç denetimi, deney ve incelemelerin planlanması, başkalarıyla kıyaslama, nitelik fonksiyonu uygulama gibi teknik araçları kullanmak (Besterfield, 1999).**

Burada unutulmaması gereken nokta şudur: Bugün dünden ileride olmayan geriler.

3. MESLEKİ EĞİTİM

Meslekî eğitim, bireye pazarda geçerliliği olan bir işi yapabilmesi için gerekli olan meslekî davranışları kazandırma ve bu işi bir araç olarak kullanarak bireyi çok yönlü geliştirme sürecidir. Meslekî eğitimin evrensel amacı “pazarın gerektirdiği nitelikli insan gücünü yetiştirmek” olarak ortaya çıkmaktadır (Doğan, 2002). Meslekî ve teknik eğitimde BNY ise, alanında başarılı, yayınları, yenilik ve gelişmeleri takip eden, mesleğine saygılı, yaptığı işi seven, meslekî, sosyal ve kültürel anlamda yeterli nitelikli meslek erbâbı yetiştirmeyi amaçlar (Yavuzer, 2007).

İnsanların birer robot olmadığı ve her öğrencinin ayrı öğrenme sığasının ve hızının olduğu düşünülürse eğitimde “sıfır kusurlu” ürün vermenin ne kadar zor olduğu anlaşılır. Örneğin sıfır kusurlu bir ürünü, bir ayakkabı firmasında daha kolay elde edebilirken, hammaddesi insan olan bir okuldan sıfır kusurlu bir insan yetiştirmek oldukça zordur (Doğan, 2002).

4. TEKNİK MESLEK EĞİTİMİNDE BNY UYGULAMASI

BNY, yıllardır pek çok sektörde başarıyla uygulanmaktadır. Pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da uyarlanıp uygulanabilmekte, verimlilik artışı sağlanabilmektedir.

Bilgi toplumu olgusunun omurgasını eğitim-öğretim kurumları oluşturur. Bir eğitim kuruluşunun niteliği üst düzey yönetiminin niteliğine bağlıdır. Rehberin etkinliği sunumdaki becerisi kadar kullandığı (kitap, kara tahta, beyaz tahta, tepegöz, bilgisayar ve diğer) sunum araçlarına da bağlıdır.

BNY sorumluluğu kuruluşun tüm bölümleri ve bireyleri tarafından yüklenilir. Bunun yapılabilmesi için her bölüm ve bireyin öncelikle BNY’yi destekliyor olması gerekmektedir. Eroğlu (2004) bu konuya “Eğitim örgütleri toplumun yenileşmesine öncülük etme durumundadır. Çünkü eğitim örgütleri, diğer birçok örgütten farklı olarak, çıktıları yoluyla diğer sistemleri doğrudan etkileme şansına sahiptir. Bu açıdan bakıldığında da üniversitede çalışan öğretim elemanları, hem verilen eğitimde hem de yapılan araştırmalarda nitelikten hiçbir şekilde taviz verilmemesi konusunda hemfikirdirler.” şeklinde açıklık getirmiştir.

Nitelik sağlama sorumluluğu sıralamasında öncelikli birimlerin, herhangi bir kuruluştaki pazarlama, tanıtım ve halkla ilişkiler bölümleri olduğu bilinmektedir. Doğal olarak nitelik planlamasını yaparak ölçüm sonuçlarını değerlendiren bir nitelik sağlama kurulu bulunacaktır. Diğer sorumlu alanlar ise tasarım mühendisliği, satın alma, süreç tasarımı, üretim, muayene ve sınama, paketleme-depolama ve satıştan sonra ürünle ilgili hizmet

olarak sıralanmaktadır. Bunların bir eğitim kuruluşunda farklı aşamalarda hangi birimlere tekabül ettiği Çizelge 1’de görülmektedir.

Çizelge 1. BNY Süreci Açısından Üniversite ile İmalat Firması Arasındaki Benzerlikler, Gençyılmaz ve Zaim (1999)

ÜNİVERSİTE İÇİN	İMALAT FİRMASI İÇİN
Lise ve dengi okullar	Tedarikçi
Lise ve dengi okullardan mezun olan öğrenci	Hammadde
Üniversitede okumakta olan öğrenciler	Süreç içinde işleme tabi tutulan ürün
Okutulan dersler, eğitimler	Süreç aşamaları
Mezun olan öğrenci	Son ürün
İşveren	Müşteri (Dış müşteri, son kullanıcı)
İş bulan mezun sayısı	Satışlar
İş bulamayan mezun sayısı	Satılmamış veya stokta kalmış ürün
İşe başlarken ödenen ücret	Ürün fiyatı

4.1. Teknik Eğitimde Niteliğin Tanımı

Eğitimde nitelik, eğitimin kullanma amaçlarına uygunluğu ve iş dünyasında oluşan işveren taleplerinin mezunlarca yerine getirilmesi, öğrenci ve meslek sahibi kişilerin başarımı, deneyimi ve kuramsal-uygulamalı bilgi ve beceri donanımının güvenilirliğidir. Eğitimde nitelik, doğru eğitimin, doğru zamanda, doğru kişilere, doğru mekânda, doğru yöntemlerle verilmesiyle gerçekleşir. Eğitim sisteminin niteliği, insan kaynaklarının, fiziksel kaynakların, öğrenci hizmetlerinin, sosyal ve kültürel çevrenin, eğitim teknolojisinin, öğrenci-okul-sektör işbirliğinin, eğitim yönetiminin ve eğitim programının nitelikte zenginlik dengesi ile yükseltilebilir (Yıldırım, 2002). Ancak bunun ölçüsünün müfredattaki ders sayısının ve bunların içeriklerinin çokluğu olamayacağı bilinmelidir.

Eğitimde bütünsel nitelik, Dahlgard ve diğerleri tarafından kısaca şöyle tanımlanmaktadır: “Bütün çalışan (öğretmen, yönetici, denetçi, ...) ve öğrencilerin etkin bir şekilde katıldığı sürekli iyileştirmeler ile artan müşteri memnuniyetinin karakterize ettiği bir eğitim kültürü.” Eğitimde bütünsel niteliğin varlığından söz edebilmek için bu tanımda da belirtildiği gibi, herkesin katılımı, sürekli iyileştirme ve müşteri odaklılık esastır. Bunu desteklemek üzere ayrıca, yönetimin kararlılığı ve önderliği, gerçeklere dayalı olma, ölçüm, bütünsel nitelik eğitimi ve insan kaynaklarının etkin yönetimi gereklidir (Yıldırım, 2002).

4.2. Teknik Eğitimde BNY’de Yönetimin Sorumluluğu ve Önderlik

Her düzeydeki yönetim temsilcilerinin, özellikle üst düzey yönetimin, içtenlikle katılımının sağlanması ve BNY’nin uygulanması konusunda kararlı davranması BNY’nin gerçekleştirilebilmesi için vazgeçilmez koşuldur. BNY ancak yönetim ve eğitim-öğretim kademelerinin eğitici önderliğinde, çeşitli düzeydeki kurullar gereği gibi işletilerek ve öğrencilerin katılımı ile uygulanabilir. Dersler ve meslekî temel bilgi için bölümlerde ve anabilim dallarında teknik uzmanlık ve eğitim-bilim konularında bilgili ve deneyimli öğretim üyeleri yeni öğretim elemanları için eğitici önder görevi üstlenir. Bu örgütlenme öğrenciler arasında katılımı sağlamak üzere örgütlenecek küme ve topluluk çalışmalarıyla yaygınlaştırılır, bütünleştirilir.

4.3. Teknik Eğitimde BNY’de Katılımcı Yönetim

Öğrencinin meslek uygulamasında iyi bir başlangıç yapabilmesi için hangi bilgi ve becerileri edinmiş olması gerektiği hakkında kendisinin fikir oluşturabilecek düzeyde bilgilendirilmesi gerekir. Bu bilgilendirme ya da “bilgilenme fırsatı tanıma” çalışması aslında ilk ve orta öğretim düzeyinden başlayarak sistematik biçimde bir “mesleklerin tanıtımı” dersi çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Meslek seçimi aşamasındaki insanın meslekler hakkında yeterli bilgi sahibi olması sağlanmalıdır. Öyle ki öğrenci düş kırıklığına uğramasın, hangi mesleği iyi yapabileceğini kendisi anlasın, istekliliğini meslek hayatı boyunca korusun.

Meslek eğitim-öğretimi veren bölümlerde ise ilk yarıyıldan öğrenciyi mesleğe yönlendiren, edinme yoluna girdiği mesleği daha yakından tanıtan, uygulamada çalışan meslek sahibi kişi ve kuruluşların katkısının da alınabildiği bir ders bulunmalıdır. Örnek olarak “İnşaat Mühendisliğine Yönelim” dersi verilebilir. Bu ders çerçevesinde müfredattaki konuların, temel bilimler dahil, bütünü hakkında bilgi sunulur, öğrencinin bu bilgiyi yararlanabileceği düzeyde alması sağlanır. Bu bilginin yararının görülebilmesi için öğrencilere, mezunlar da dahil, ders (içerik ve biçim) ve öğretim elemanı değerlendirme anketleri uygulanmalıdır. Anketlerden amaca hizmet edecek şekilde sonuç elde edilebilmesi için doğru zamanlanmalı ve ayrıca “ayıklayıcı sorular” kullanılmalıdır.

Katılımcı yönetimde bütünsellik sağlanabilmesi için yasada tanımlanmış olan kurullar doğru işletilmeli, yöneticilerin, öğretim elemanlarının ve kurul üyelerinin özgün ve bağımsız düşünce sahibi olmaları teşvik edilmelidir. Çeşitli düzeydeki kurulların, öğrenci topluluk ve kümelerinin “sürekli eğitim”, şeffaf, katılımcı, tutarlı yönetim için canlı dayanak oluşturduğu bilinmelidir.

Anabilim dalları ve bölümler düzeyinden başlayarak her düzeydeki birimlerde her düzeydeki çalışanın ve öğrencilerin yapılan işe katkısının alınmasına sürekli özen gösterilmelidir.

4.4. Teknik Eğitimde BNY’de Müşteri Memnuniyeti

Meslekî eğitimde müşteri odaklılıkta en önemli unsur “öğrenci”dir. Öğrenci başlangıçta bir tür hammadde, öğrenim süresi sonunda ise “son ürün” görünümündedir. Ancak aynı zamanda, çoğu kez ailesiyle birlikte, öğretim-egitim kuruluşunun “ara müşteri”sidir. Eğitim-öğretim kuruluşu öğrencinin severek, güvenerek öğrenim görebileceği ortamı sağlamalıdır. Öğrenciye sevgi ve güven veren bir eğitim düzeni öğrencinin eğitim-öğrenim sürecine etkin katılımını sağlayarak başarılı olabilir. Bir diğer önemli odak noktası ise onları yetiştirecek olan öğretmenlerin niteliğidir. Öğretmen odaklı bir yönetim, öğrencilerin üstün yeteneklerini öne çıkarırken bir taraftan da aidiyet duygusunu artırarak kurum kültürüne katkıda bulunmalarını ve sorunlu ya da “reaktif”, tepkici, bireyler olmak yerine, problem çözücü, “proaktif”, tedbirli, bireyler olmalarını sağlar (Yavuzer, 2007).

Örgün eğitim-öğretim aşamasında uygulanacak BNY’nin, “son ürün” durumundaki mezun öğrencinin bilgi ve beceri donanımı “son müşteri” olan işverenin memnuniyetinin sağlanmasına yönelik olması gerektiği de unutulmamalıdır.

4.5. Teknik Eğitimde BNY’de Tedârikçi Ortaklığı

Liselerin yükseköğretime giren öğrenci sayılarıyla kazandıkları saygınlık dışında kazanımları ve katkıları da olmalıdır.

Başarı düzeyi yüksek olan liselerin yönetici ve öğretmenleri maddî ve manevî yönlerden ödüllendirilmelidir. İlköğretim okullarında ve liselerde, özellikle yaygın olarak bulunan bilgisayar ortamında kullanılmak üzere öğrenciler ve öğretmenler için görsel meslek tanıtım araçları üretilebilir. Yüksek öğretim kuruluşları, meslek odaları ve işverenlerin ilk ve ortaöğretim kuruluşlarında öğretmen ve öğrencilere güncel meslek tanıtım bilgileri vermeleri sağlanmalıdır. Firma ve meslek odaları yalnızca maddî kaynak olarak görülmemeli, tedârikçileri olan orta ve yüksek öğretim kuruluşlarına ortak, paydaş olmaları sağlanmalıdır. Orta öğretim kuruluşlarında öğretmenlerin “mesleğe yönlendirme” derslerine katılmaları, bu derslerin içerik ve işleniş biçimine katkıda bulunmaları sağlanabilir.

4.6. Teknik Eğitimde BNY’de Eğitim

Yukarıda belirtildiği üzere öğretim üyesi ile araştırma ve öğretim yardımcısı (araştırma görevlisi) ilişkisi, anabilim dalı, bölüm, fakülte kurulları, senato ve üniversite yönetim kurulu BNY örgütlenmesi ve eğitimi için uygun ortam oluşturmaktadır. Ancak beklenen sonuçların alınabilmesi için üst düzey eğitim yöneticilerinden başlayarak her düzeydeki yöneticilerin düzenli biçimde yönetim, özellikle BNY, konularında uzman eğitim almaları gerektiği de unutulmamalıdır.

Eğitim-öğretimde öğrenci ile doğrudan muhatap olan öğretim elemanlarının teknik uzmanlık alanlarında olduğu gibi eğitim-bilim konularında ve BNY örgütlenmesi ve uygulanması konularında da düzenli ve sürekli uzman eğitim almaları sağlanmalıdır. “Eğitmcilerin meslek içi eğitimi”nin bilgi ve istekliliklerinin güncel ve canlı tutulması için gerekli olduğu açıktır. Çizelge 2’de verilen sınıfların karşılaştırması BNY yaklaşımının farkını göstermektedir. Öğretmenin, eğitmenin etkili olabilmesi, öğrenciye belirli bir konuyu öğrenmeyi öğretebilmek için, öğrencinin kendisinin öğrenme sürecine tam katılımını sağlayacak bilgi, beceri ve inanca sahip olması gerekmektedir.

Çizelge 2. Geleneksel Sınıflardan İdeal Sınıflara Doğru (Özdemir, 2002)

GELENEKSEL SINIFLAR	İDEAL SINIFLAR
Cevapları öğretmen bilir.	Birden fazla çözüm olabilir ve öğretmen de her çözüme sahip olamayabilir.
Öğrenciler, rutin bir şekilde yalnız çalışırlar.	Öğrenciler, öğretmenlerle, akranlarıyla ve gönüllü üyelerle birlikte çalışırlar.
Bütün aktiviteleri öğretmen planlar.	Öğrenci ve öğretmen birlikte etkinlikleri planlarlar ve görüşürler.
Bilgi organize edilir, değerlendirilir, yorumlanır ve öğretmen tarafından öğrenciye sunulur.	Bilgi kazanılır, değerlendirilir, organize edilir, yorumlanır ve öğrenci tarafından uygun dinleyicilere sunulur.
Okuma, yazma ve matematik ayrı ayrı öğretilir; dinleme ve konuşma müfredatta genellikle yer almaz.	Problem çözme için gerekli olan disiplinler birleştirilir; dinleme ve konuşma öğrenmenin temel bölümleridir.
Düşünme, genellikle teorik ve akademiktir.	Düşünme, problem çözmeyi, muhakemeyi ve karar vermeyi kapsar.
Öğrenciden öğretmenin davranışsal beklentilerini yerine getirmesi beklenir; doğruluk ve dürüstlük öğretmen tarafından gözlenir; öğrencinin öz saygısı genellikle zayıftır.	Öğrenciden, sorumlu, atak, öz yönetimli olması ve yeterlik kazanması beklenir; doğruluk ve dürüstlük sınıfın sosyal içeriği içinde gözlenir; kendi öğrenmelerinden sorumlu oldukları için öğrencilerin öz saygıları yüksektir.

4.7. Teknik Eğitimde BNY’de Sürekli İyileşme

Bütünsel niteliğin getirdiği, öncelikle sistem anlayışı, takımlar halinde sistematik problem çözme yaklaşımını izleyerek çalışma düzeni ve yönetimin önderlik desteği sistemin sürekli iyileşmesini sağlar. Sistem yaklaşımının izlenmesi, sistemin alt süreçlerinin etkili olacak biçimde tanımlanması, görev ve sorumluluk atamalarının yapılması ve belirli zaman aralıklarıyla, bir ölçüde eğitim programı dönemleriyle eşzamanlı güncellenmesi gerekir. Niteliğin sürekli iyileşmesi eğitim-öğretim sürecinde kullanılan yöntem ve süreçlerin denetimi ile sağlanır. Eğitim sürecini geliştirmek, iyileştirmek ve böylece hatâlardan kurtulmak mezuniyet sonrasında bulunacak hatâların giderilmesinden çok daha ucuza mal olur. Ayrıca meslek odaları çatısı altında çeşitli meslek içi eğitimler düzenlenerek meslek sahiplerinin bilgi ve beceri düzeylerinin güncel tutulması gerektiği de unutulmamalıdır. Juran, nitelik düzeyinin artırılması için kuruluşların uygulayabilecekleri on basamaktan oluşan bir liste önermektedir (Günaydın, 1997)

1. Gelişme için ihtiyaç ve fırsatın farkında olunması.
2. Gelişme için hedeflerin ortaya koyulması.
3. Hedeflere ulaşmak için örgütlenilmesi (bir nitelik kurulu oluşturulması, sorunların belirlenmesi, projelerin seçilmesi, takımların atanması, kaynakların belirlenmesi.)
4. Eğitimin sağlanması.
5. Sorunların çözümü için projelerin uygulanması.
6. İlerlemenin rapor edilmesi (yazılı kayıt altına alınması).
7. Yapılanın takdir edilmesi.
8. Sonuçların iletilmesi, duyurulması.
9. Biriken bilgilerin kaydedilmesi.
10. Gelişme hızının korunması.

5. MESLEK YÜKSEK OKULU TEKNİK EĞİTİM-ÖĞRETİMİNDE İHTİYAÇLARIN BELİRLENMESİ

Teknik eğitim-öğretimde ihtiyaçlar erişilmek istenen hedef göz önünde bulundurularak belirlenebilir. Bir mühendisten beklenenler bir teknisyenden beklenenden farklıdır. Mühendis, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir düzen ya da düzenek tasarlayan, yapan ve yapımını denetleyen kişidir. Teknisyen ve tekniker bu tasarımı anlayıp aracılı ya da aracısız yapılmasını sağlayan ya da yapılmasında mühendise yardımcı olan, her düzeydeki usta ya da işçiyle doğrudan sürekli muhatap olan kişidir. Mühendislik ve teknikerlik hizmetleri ve bunların dayandığı bilgi ve beceriler biri diğerinin devamı değil biri diğerini bütünleyen türde olmak durumundadır. Bütün çabaların son müşteriye memnun ya da tatmin edici sonuca götürebilmesi ise ancak içtenlikle yapılmasına ve bunun müşteriye gösterilmesine bağlıdır. (Gerçekçi ve kalıcı şirket tanıtımı da bu şekilde olmalıdır.)

5.1. Mühendisin Sahip Olması Gereken Özellikler

Mühendis adayından öncelikle mühendislik tasarımında yeterli temel bilgi ve tasarım eğitimi almış olması beklenir. Uygulanabilir özellikte bir tasarım yapabilmek için tasarlanacak sistemin işlevlerinin, yapım yöntem ve aşamalarını bilmesi gerekir. Bu yöntemler kapsamında, son ürünün işlevselliğini faydalı ömrü boyunca maruz kalacağı zararlı etkilere karşı korunmasına yönelik ayrıntıların tasarıma ve işçiliğe yansıtılması, tasarım mühendisinin uygulamaya ilişkin temel bilgi ve deneyim sahibi olmasını gerektirir. Uygulama sorumlusu mühendisin ise tasarım bilgilerine ek olarak yapım yönetimi ve iletişim bilgi ve becerisine sahip olması vazgeçilmez koşuldur.

5.2. Teknikerin Sahip Olması Gereken Özellikler

Teknikerin ve teknisyenin, tasarımın gerçekleştirilebilmesi için doğru yapım kurallarının eksiksiz uygulanmasını sağlaması beklenir. Bu ise kuramsal, doğrudan uygulama bilgisi ve deneyimi gerektirir. İki ya da dört yıllık öğrenim ve otuz ya da altmış iş günü uygulama çalışması sonunda yeterli deneyim kazanılması değil, derslerde anlatılanların zihinde canlandırılması amaçlanmaktadır. Lisansüstü çalışmalar dahî, dolaysız uygulama özeliği taşıyamıyorsa, doğrudan doğruya tasarım ve sahada mühendislik uygulamasından kazanılacak deneyime denk tutulamaz. Örnek olarak, donatılı beton taşıyıcı iskeletin kolon-kiriş birleşim bölgesindeki kalıp ve donatı ayrıntıları, ana ve sargı donatılarının yapım ve yerleştirilmesi işi uygulama deneyimi gerektirir. Bu deneyime sahip olunmadan tasarım ve uygulamada başarı sağlanamaz. Doğru yapım kuralları uygulanamaz. Öngörülen malzeme nicelik, özellik ve nitelikleri uygun olsa bile yapım niteliği sağlanamaz. Güvenli taşıyıcı işlev yerine getirmesi istenen zincirin seri bağlı halkalarından en zayıf güvenilirlik düzeyini belirler. Sonuç olarak işlevselliği yetersiz bir ürün (örnek olarak, bir binada taşıma gücü güvenliği zayıf bir taşıyıcı iskelet) oluşur. Tekniker doğru yapım, doğru üretim kurallarının uygulanmasını sağlayacak düzeyde sağlam (doğru ve güncel) bilgi, beceri ve deneyim yanında bunların uygulanmasının herkese her düzeyde yarar sağlayacağına da içtenlikle inanmalıdır.

6. SONUÇLAR

Üst yönetim BNY'nin yönetsel ilkelerini kararlı bir şekilde uygulamalıdır. Beklenti ve ihtiyaçlar belirlenmeli, nitelik denetim çalışmaları ile sorunlar tespit edilmeli, sorun olan ve olmayan alanlar sürekli geliştirilmeli ve iyileştirilmelidir. Teknik eğitimde, öğretim konusunda eğitim almış ve meslek uygulamasında fiilen çalışmış veya çalışmakta olan eğitmen ve öğretmenlerin görev alması sağlanmalıdır. Öğretim elemanları ve öğrencilere eğitim-öğretimi kolaylaştırıcı, teşvik edici uygun ortam hazırlanmalıdır; müfredatı pekiştirecek konferans, eğitim, seminerler düzenlenmelidir. Bu etkinliklere bütün paydaşların gönüllü katılımı hedeflenmeli ve eğiticilerin öğrencilere çok sayıda bilgi aktarmaya çabalamak yerine öğrenmeyi öğretmesi, sevdirmesi sağlanmalıdır. Bilgi, nitelikli verilmediği takdirde başarı elde edilemez ve mezunlar da niteliksiz olur.

İki yıllık meslek yüksek okulu programı müfredatı ilgili mühendislik bölümü müfredatının ½ oranında kısaltılmışı, sıkıştırılmışı ya da devamı olarak değil, bu ikisi birbirini bütünleyecek biçimde düzenlenmelidir. Tek taraflı olarak bilgi yayan bir eğitim-öğretim sistemi yerine öğrencinin eğitime etkin katılımı sağlanmalıdır. Etkileşimli, öğrencilerin, eğiticilerin fikirleri ve önerileri alınarak kararlar alınması ve kurallar koyulması sağlanarak katılımcı yönetim ve öğretim düzeni geliştirilmelidir. Teknik eğitimde iki yılda verilen bilgilerle yetişen öğrenci ne tekniker ne mühendis adayı olabilmektedir. Bu iki kavram birbirini bütünlediğinden müfredata bu iki mesleğin ilgili dalda birbirlerini bütünledikleri gerçeğine dayalı bir biçim verilmelidir. Ders ve içerikler çizelgesinin ilgili bütün bilgileri kapsaması değil sınav ve değerlendirme yönetmelikleri ve uygulama yönergeleri nitelik denetimi ve iyileştirmeleri sağlayabilecek şekilde yapılmalıdır. Üst yönetim yarımı bugünden ileri götürmek için gelişme hızını arttırarak sürekli daha iyiye erişmenin yollarını aramalıdır.

KAYNAKLAR

- Soylu F., Soylu K., Suer A., Suer E. Ö., (1998), "Toplam Kalite Yönetimi Sözlüğü", Beyaz Yayınları
- Günaydın H. M., (1997) "İnşaat Sektöründe Toplam Kalite Yönetimi", İMO Teknik Dergi, No:1, Cilt 8, 1327-1342
- Kovancı A., (2001), "Toplam Kalite Yönetimi Fakat Nasıl?", Sistem Yayıncılık
- Bozkurt R. ve Odaman A., (1999), "ISO 9000 Kalite Güvence Sistemleri", Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları
- Feigenbaum A. V., (1991) "Total Quality Control", McGraw-Hill
- Besterfield D. H., (2001), "Quality Control", Prentice-Hall.
- Yenersoy G., (1997), "Toplam Kalite Yönetimi Mükemmeli Arayış Yolculuğuna İlk Adım", Rota Yayınları
- Oraman Y., 1998, "Marmara Bölgesi'nde Faaliyette Bulunan Çeşitli Gıda Sanayi İşletmelerinde TKY Uygulamaları İle Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemlerinin Analizi", Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi
- Doğan, E., 2002, "Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi"Academyplus Yayınevi
- Yavuzer M., 2007, "Mesleki Teknik Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi ve Türk Telekom Anadolu Teknik Lisesi Uygulamaları", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi
- Eroğlu, E., 2004, "Yükseköğretimde Hizmet Kalitesi", Nobel Yayın Dağıtım

- Gençyılmaz G., Zaim S., (1999), “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, S:2, 9-35.
- Yıldırım H. A., “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, Nobel, Ankara, 2002
- Özdemir, S, (2002), “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, Kırgızistan-Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, ss.253-270

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN ve MÜŞTERİ BEKLENTİLERİNİN MESLEKİ EĞİTİM KALİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

THE EFFECTS OF TECHNOLOGICAL IMPROVEMENTS AND
CUSTOMER REQUIREMENTS ON TECHNICAL TRAINING QUALITY

Birol AKYÜZ¹

Mina ÖZEVREN²

ABSTRACT

In this century, we see that countries find themselves in a competition of information and technology and that they have taken a long distance on the way of becoming communities of knowledge. The fact that information gains importance adds to the responsibilities of the whole educational organisation from the sources where information is produced to the structure, operation, administration and programs of educational institutions. Educational organisations must lead to the modernisation of the society because educational organisations have the chance to have influence on other systems by the way they lead.

We see that countries find themselves in a competition of information and technology and that they have taken a long distance on the way of becoming communities of knowledge. In line with the added to the importance of the need for education “globalisation”, “re-construction” and “integration with the world” are among concepts which are used to describe especially post-industry information societies.

In Improving and changing World Education systems must to give an answer to the new conditions demanded from economic, technological and changing of constructional and must to contribute them.

Keywords: Technical and Vocational Training, Quality, Education,

ÖZET

Günümüzde, ülkelerin bilgi ve teknoloji yarışı içine girdiklerini ve bilgi toplumu olma yolunda önemli mesafeler aldığını görüyoruz. Bilginin son derece önem kazanması, bilginin üretildiği, dağıtıldığı kaynaklardan eğitim kurumlarının, yapısını, işleyişini, yönetimini, programlarını, kısacası eğitim örgütünün bütününün sorumluluklarını artırmaktadır. Eğitim örgütleri toplumun yenileşmesine öncülük etmek durumundadır. Çünkü eğitim örgütleri çıktıkları yoluyla diğer sistemleri etkileme şansına sahiptirler. Bilim ve teknolojideki gelişmelere paralel olarak toplumsal yaşamda meydana gelen değişimler eğitime duyulan ihtiyacın önemini daha da **artırmıştır. Son yıllarda çok sık karşılaşılan**

¹ Yrd.Doç.Dr., Bilecik Üniversitesi, birol.akyuz@bilecik.edu.tr

² Prof.Dr., Marmara Üniversitesi

“küreselleşme”, “yeniden yapılanma”, “dünyaya açılma” kavramları, özellikle sanayi sonrası, bilgi toplumlarını ifade etmede kullanılan tanımlar arasındadır.

Gelişen dünyada eğitim sistemi ekonomik, teknolojik ve yapısal değişimin talep ettiği yeni koşullara cevap vermek ve bu süreçlere aynı zamanda katkıda bulunmak zorundadır. Bu çalışmada teknolojik gelişmelerin ve Müşteri olarak tanımlanan işletmelerin beklentilerinin Mesleki Eğitim kalitesi üzerindeki etkileri incelenerek öneriler sunulmuştur.

1.GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz iletişim ve ulaşım çağının getirdiği yenilikler, uluslararası rekabete hız kazandırmıştır (Ceyhun ve Çağlayan, 1997). Değişime ve yeniliklere uyum sağlayabilen işletmelerin en belirgin özelliklerinden biri yüksek kaliteli işgücüne sahip olmalarıdır. İnsan, eğitim, teknoloji birbirini tamamlayan bir bütünlük içersindedir (Erkan, 1997). Hızla değişen endüstriyel teknoloji, bilgiye dayanarak değişimin itici gücü olmuştur (Ceyhun ve Çağlayan, 1997). Bu küresel gelişim, Mesleki Eğitim kurumlarının bilgi, beceri ve rekabet yeteneklerini kazanmış mezunlar yetiştirme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Modern dünyada eğitim sisteminin en önemli özellikleri dinamik, esnek ve değişime açık olmasıdır (Çengel, 2005).

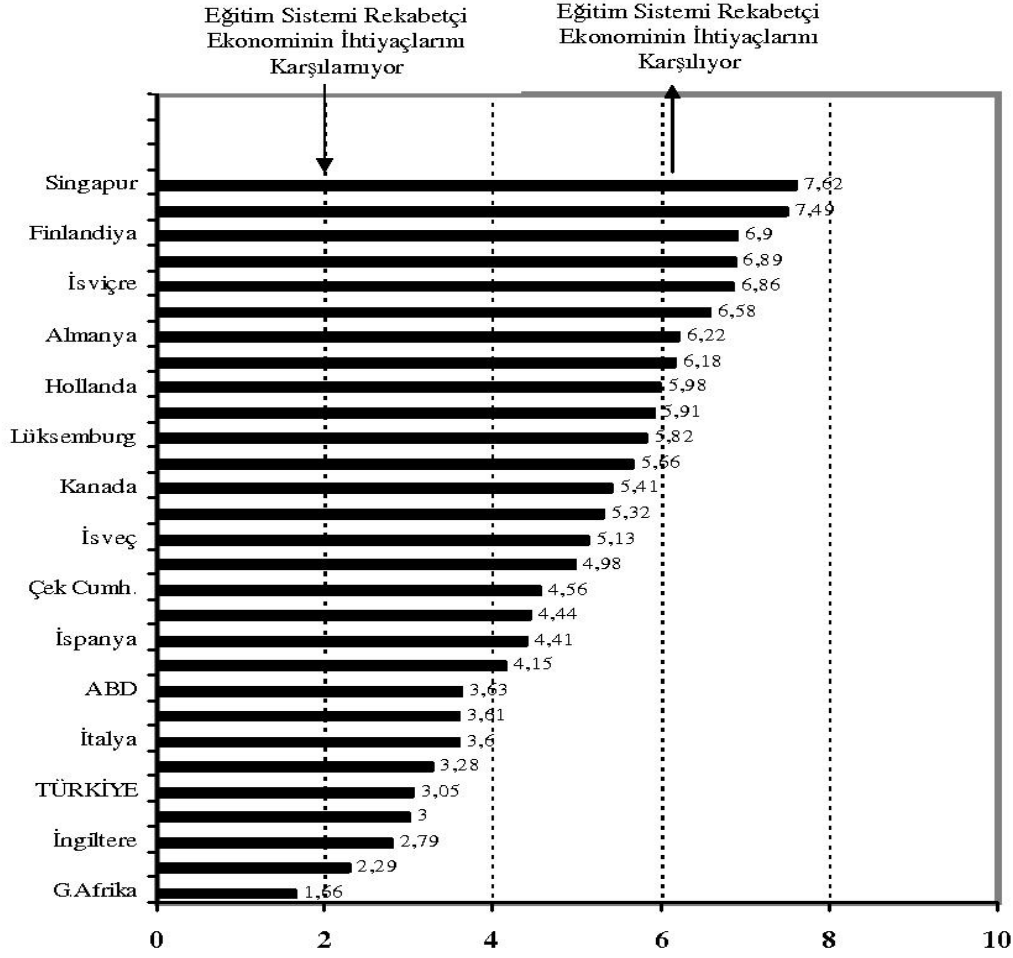
Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından sonra sanayi ve ticaretteki gelişmeler beraberinde küreselleşme kavramını ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme sonucunda rekabet sertleşmiştir. Ülkeler arası ekonomik sınırların ortadan kalkması ile birçok kuruluş sahip oldukları pazarlarda yeni ve güçlü rakipleri karşılarında bulmuşlardır. Bu şartlar altında birçoğu pazar paylarını hızla kaybetmiş, küçülmüş veya yok olmuşlardır. Diğerleri ise rakiplerinin pazarlarında pay almaya çalışmışlardır. Böylece hızlı bir değişim ve gelişim süreci sonunda hem iç hem de dış pazarlarda rekabet artmıştır. Kolaycılık yerini mücadeleye bırakmıştır. Günümüzde rekabet kalite, esneklik ve hepsinin de ötesinde hıza dayalı olmuştur. Hızlı olan işletmeler, marka oluşturmada ve rekabette önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Bütün bunları sağlayan ise gerekli bilgi ile donatılmış nitelikli insan kaynaklarıdır (Durman, 2008).

Bilgi, çağımızın yükselen değerleri arasında bulunmaktadır. Sanayi toplumunun motoru olma işlevini buharlı makineler üstlenmiş ise; bilgi toplumuna geçişi de bilgi ve bilişim teknolojilerinin temeli olan bilgisayarlar oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak bilgiyi işleyen, depolayan, yeni bilgiler üreten “bilişim teknolojileri” gelişmektedir (Erkan, 1997). Teknoloji, sanayinin temel girdileri olan bilgi, hammadde ve enerjiyi; kullanılabilir mal ve hizmete dönüştüren bilgiler kümesidir (Balkır, 1992).

Bilgi, teknoloji ve yetişmiş insan gücü temel üretim faktörleri arasında sayılmaktadır (Kozlu,1996). Bilgi ve bilgiye dayalı teknoloji üreten gelişmiş ülkeler, ekonomik değeri olan bilginin bedelini almadan vermemektedir. Bu nedenle bugün bilgi en büyük değer, en büyük güç haline gelmiştir. Bu yüzden eğitime-mesleki eğitime yapılan yatırım en değerli yatırımdır (Drucker, Çev:Üçcan, 1994).

Gelişen dünyada eğitim sistemi ekonomik, teknolojik ve yapısal değişimin talep ettiği yeni koşullara cevap vermek ve bu süreçlere aynı zamanda katkıda bulunmak zorundadır. 21.yüzyılda işletmeler için yetişmiş insan kaynağı en büyük rekabet unsuru olarak görülmektedir (MESS,1997). Dünyanın gelişmiş ekonomileri olarak da **bilinen ülkelerin**, eğitim sisteminin ekonominin ihtiyaçlarını karşılama durumu Şekil 1’de verilmiştir (TİSK, 1997). Şekil 1’de görüldüğü gibi Türkiye’de eğitim sisteminin ekonominin ihtiyaçlarını karşılaması yeterli düzeyde değildir.

EĞİTİM SİSTEMİNİN REKABETÇİ EKONOMİNİN İHTİYAÇLARINI KARŞILAMA DURUMU

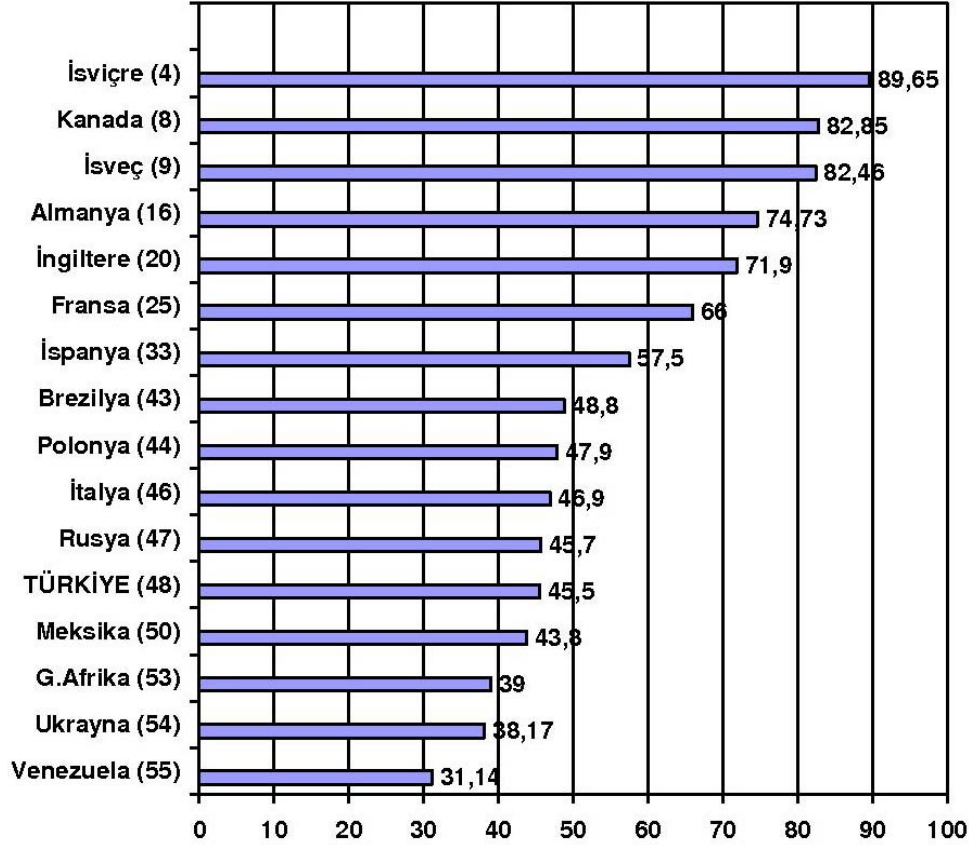
Şekil 1. Dünya’da Eğitim Sisteminin Ekonominin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu
(Kaynak: MESS, Dünyada ve Türkiye’de Rekabet, Mayıs 1997)

Günümüzde ülkelerin eğitimdeki başarısı ile ekonominin büyümesi arasında çok yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin hızla kalkınabilmelerinin ön şartı, eğitimin niteliğinin artırılmasına, hizmet kalitesinin iyileştirilmesine yani nitelikli insan yetiştirilmesine bağlıdır. Hizmet kalitesi ise, sunulan hizmetin tüketici beklentilerine uygunluk düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Şimşek ve Nursoy, 2002).

Çalışma hayatının temelini oluşturan işgücünü yetiştirmede ana kaynak durumunda olan Mesleki Eğitimde ekonomik pazarların çalışanlarda öngördüğü mesleki yeterliklere sahip yüksek performanslı işgücü hedeflenmektedir (Şimşek, 2002).

Mesleki Eğitim, bireylere iş için gerekli bilgi, beceri, mesleki tutum, iş alışkanlıkları ve davranış kazandırmaktır (Akyüz, 1999).

Ülkelerin ekonomik ve kültürel alanlardaki gelişimi, toplumun eğitim seviyesi ile doğrudan bağlantılıdır. Mesleki ve teknik eğitim bir ülkenin kalkınmasında en önemli unsurlardan biridir (YÖK, 2004). Küresel pazarlarda rekabet eden ülke ekonomilerinin nitelikli işgücü bakımından durumları incelenerek yapılan sıralamada, Türkiye'nin 55 ülke arasında 48.sırada olduğu anlaşılmaktadır, Şekil 2. Öte yandan, mesleki eğitim kurumlarına öğrenci talebi de arzu edilen düzeyde değildir.

Şekil 2. Türkiye'nin Dünya Rekabet Gücü Sıralamasındaki Yeri
(Kaynak: The World Competitiveness Year Books, 2008)

2. BİLGİ ÇAĞININ GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Bilişim teknolojileri olarak da adlandırılan bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler sanayide üretim için her türlü bilgi akışını hızlandırıp kolaylaştırdığı gibi üretimde etkinliği ve verimliliği artırmıştır (Ceyhun ve Çağlayan, 1997). Bunlara bağlı olarak işletmelerin yönetim anlayışları da değişmiştir (Drucker, Çev:Üçcan,1994).

Mikro-Elektronik ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler sanayide robotların kullanılmasını yaygınlaştırmıştır. Bütün bu gelişmeler sanayide kullanılan üretim yöntem ve teknolojilerini de etkilemiştir (Erkan, 1997). Teknolojik yeniliklere bağlı olarak yeni malzemeler (plastikler, seramikler), Nanoteknoloji ürünler ortaya çıkmıştır. Yeni işleme yöntemleri (Computer Numerical Control CNC, Computer-Aided Design ve Computer-Aided Manufacturing CAD/CAM) ve yeni tasarım yöntemleri ve bunlara bağlı olarak yeni

meslekler ortaya çıkmıştır. Doğal kaynakların kullanımına daha fazla özen gösterilmesi, çevreye duyarlı malzemelerin kullanımı artmış ve geri dönüşüm sistemleri gibi yeni teknolojiler gündeme gelmiştir.

Bilgi çağında görev alacak iş gücünde aranan nitelikler geçmişe göre değişiklikler göstermiştir. Mal ve hizmet üreten iş gücünde aranan özellikler gelişerek, çalışanların beceri düzeyini ve sorumluluğunu artırmıştır (Güleç, 1994). Çağın değişen özelliklerine uygun eğitim verilmesi önemli olmuştur. Bilgi toplumunun gerektirdiği insan gücünde aranan temel özellikler şunlardır:

Teknolojik gelişmelere ve bunların neden olduğu değişime uyum sağlayabilen,
yeniliklere açık ve sürekli kendini yenileyebilen,
Ekip Çalışmalarına katılabilen,
Sorumluluk ve Risk alabilen,
Problem çözmede başarılı,
İş ahlakına sahip,
Çevresi ile iyi ilişkiler ve iletişim kurabilen,
İnsan kaynaklarının yönetimi konusunda bilgisi olan,
İletişim teknolojilerini kullanabilen
Mesleki alanda yeterli ve gerekli kalite kriterlerine sahip olan,
Kendi mesleki yeterliliğinin yanında Sosyal alanlarda da bilgisi olan, insan gücünün aranan özellikleri olarak ortaya çıkmıştır.

3. MESLEKİ EĞİTİMDE KALİTEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

İletişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler eğitimin yöntem, ilke, teknik ve kaynaklarında değişiklikler meydana getirmiştir. Dünyada meydana gelen bu değişiklikler, Mesleki Eğitimin kalitesini olumlu yönde etkilemektedir (MESS, 1997). Geleceğin endüstrileri temel eğitimini tamamlamış, uyum kabiliyeti yüksek ve mesleki açıdan yeterli niteliklere sahip olarak yetiştirilmiş nitelikli işgücüne ihtiyaç duymaktadır (The Economist, 1997).

Mesleki Eğitimi önemli kılan ve gittikçe de önemini artıran çeşitli etkenler vardır. Günümüzde teknolojiye ve müşteri beklentilerinde meydana gelen değişimler ve gelişmeler toplumların ekonomik ve kültürel yaşantılarını doğrudan etkilemekte ve farklılaşmasına neden olmaktadır (Onur, 1998). Toplumların bu değişime ayak uydurabilmeleri ise eğitim ile yakından ilgilidir (Uzun ve Vatansever, 2005).

Mesleki Eğitimde kaliteden önce kalite kavramını tanımlarsak; Kalite: “bir ürün ya da hizmetin özellik ve niteliklerinin mevcut ya da ileride ihtiyaç duyulabilecek müşteri gereksinimlerini karşılayabilme yeterliliği ” olarak tanımlanmaktadır (Özevren, 2000). Bu tanıma göre kalite kavramının boyutlarını müşteri belirlemektedir (Öztürk, 1996). Mesleki Eğitim mezunlarını istihdam eden işletmeleri veya kurumları Mesleki Eğitim kurumlarının müşterileri anlayışı ile değerlendirdiğimizde; Bu işletme veya kurumların istediği sayıda, bilgi ve becerilerle donatılmış insan yetiştirmek önemlidir (Şimşek, 2000).

Mesleki Eğitimde kalite ise, sanayinin ihtiyaçlarına uygun (işletmelerin) nitelik ve sayıda iş gücü yetiştirmek olarak tanımlanabilir. Burada önemli olan sanayinin beklentilerine (müşterilerin) cevap verebilmektir. Sanayide kullanılan mevcut veya

yeni bilgiyi, teknolojiyi kullanabilecek nitelikte ve kalitede iş gücü yetiştirmektir (Akyüz, 1999). Mesleki Eğitim kurumlarının başarısı, eğitim yoluyla bireye kazandırılan mesleki yeterlikler ile işin gerektirdiği yeterliklerin uygunluğu ile orantılıdır.

Eğitim için yeterli kaynak ayrılması ülke ekonomisinin geleceğine yapılacak en büyük yatırımdır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) tarafından her yıl yayınlanan eğitime bakış 2006 raporuna göre OECD ülkelerinde bir öğrenciye düşen eğitim harcamaları yıllık ortalama 7.470 dolardır. Türkiye’de ise bu değerler gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin çok altındadır. Uluslararası bir karşılaştırma yapıldığında Türkiye öğrenci başına yapılan harcamalar grafiğinde 30 ülke içinde 28. sırada yer almaktadır. Türkiye’de bu rakamlar, ilköğretimde 498, ortaöğretimde 1240 ve yüksek öğretimde 3428 dolardır (Özsoy, 2007). Dokuzuncu kalkınma planlarında mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi için bazı önlemler alınacağı belirtilmektedir.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak eğitim metodolojileri, eğitim araç ve gereçleri modern dünyaya uygun hale getirilmeli, eğitimde kalite kriterlerinin sağlanması için kalite yönetim teknikleri uygulanmalıdır. Mesleki Eğitimde kaliteyi etkileyen temel faktörler; Öğrencinin ve Öğretim elemanının kalitesi, Teknik donanımın ve fiziki ortamın kalitesi, Yönetim Anlayışı, Finans, Sosyal – Kültürel ve Akademik faaliyetlerin yeterliliği ile ilgilidir.

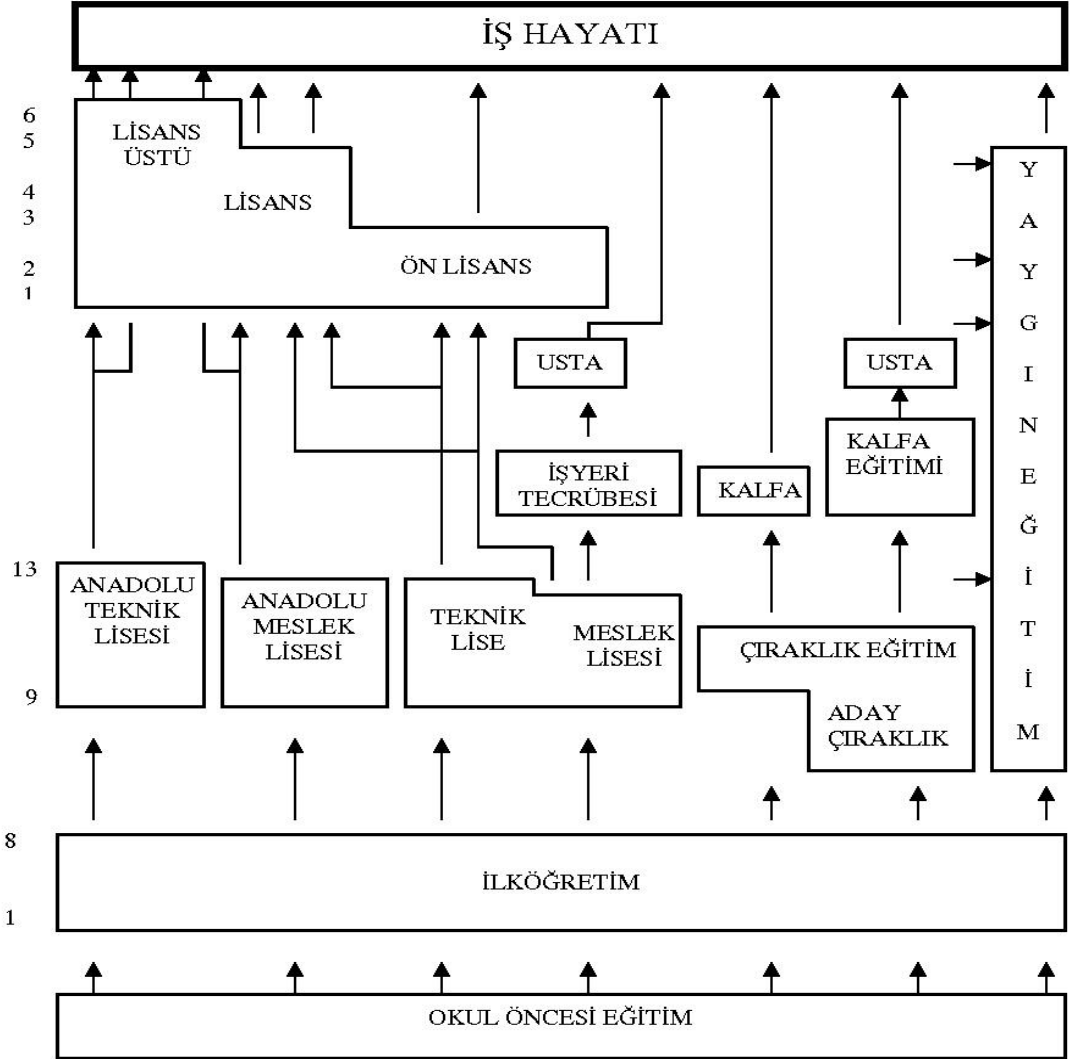
Dünya standartlarında Mesleki Eğitim sağlamak için şunların dikkate alınması gerekir:

Atölyelerde kullanılan Makina, Araç–Gereçlerin, Laboratuvarlarda kullanılan aletlerin, Yeni teknolojilere uygun olarak geliştirilmesi ve yenilenmesi,
Bilgisayar teknolojilerinin kullanımı ile yeni ürün tasarımı ve imalatı, (CAD/CAM, CNC) üretim yöntemlerinin araştırılması ve kullanımının öğretilmesi, bilgisayarların otomasyona katkısı, üretim planlama gibi konularda yeni teknolojilerin kullanılması,
İletişim teknolojilerinden yararlanarak, bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma hızı,
Çeşitli Eğitim, Araştırma-Geliştirme kurumları ve sanayi kuruluşları ile iletişimin sağlanması ve ilişkilerin geliştirilmesi,
Eğitim araçlarının gelişmesi (Görsel araçlar, iletişim araçları, Bilgisayar, CD-ROM),
Eğitim teknolojilerinin gelişmesi (İnternet, Tele-Konferans, Simülasyon),
Meslek standartlarının belirlenmesi,
Yönetim anlayışlarının değişmesi,
Kütüphane ve kaynak imkânlarının gelişmesi (Bilgiyi Depolama, Paylaşma),
Eğitimde kalite geliştirme çalışmalarına önem verilmesi,

Dünyada geçerli olan kalite boyutlarını ve mesleki bilgileri bireylere kazandıracak biçimde Mesleki Eğitim çalışmalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Türkiye’nin ekonomik kalkınması için Mesleki Eğitim önemlidir. Mesleki Eğitim, içerik, yöntem ve uygulama biçimleri bakımından diğer eğitim türlerinden farklılık göstermektedir. Maliyeti yüksek bir eğitimidir. Türkiye’de mevcut eğitim sistemi Şekil 3’te verilmiştir. Türkiye’de Mesleki Eğitim kurumları olarak Meslek Liseleri,

Çıraklık Eğitim Merkezleri, Meslek Yüksekokulları ve Teknik Eğitim Fakülteleri sayılabilir.

Şekil 3. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim Sistemi

(Kaynak: Türkiye’de ve Dünyada Mesleki Eğitim-TİSK, 1997)

4. MESLEKİ EĞİTİM KALİTESİNİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER

Türkiye’de Mesleki Eğitimin başarısı ve işletmelerin istediği niteliklere sahip iş gücü yetiştirilmesi için yapılması gerekenler şunlardır:

Eğitim Sistemi, iş hayatındaki ve teknolojiye göre değiştirilmeli ve yeterli finansman olanakları sağlanmalı,
Mesleki kalite ve standartlar belirlenmeli,
Sertifika sistemine önem verilmeli,
Sanayinin (işletmelerin), Mesleki Eğitimin planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi süreçlerine katılması sağlanmalı,

Eğitim ortamının gerçek iş ortamına uygunluğu sağlanmalı,
Çalışanların kişisel gelişimlerine katkıda bulunacak ortamlar geliştirilmeli,
Eğitim ortamlarının fiziki kalitesi artırılmalı,
Yeni eğitim – öğretim teknikleri takip edilmeli,
Sanayi temsilcilerinden oluşturulmuş danışma kurulları oluşturulmalı,
Veri tabanı ağı oluşturulmalı ve Mesleki Eğitim Kurumları arasında koordinasyon sağlanmalı,
Meslek Eğitim Kurumlarına özel işletmeler tarafından kaynak desteği sağlanmalı,
Meslek Eğitim Kurumları ile sanayinin Ar-Ge projelerinde ortak çalışmaları sağlanmalı
Müfredat programlarında sanayinin beklentilerine uygun değişiklikler yapılmalı,
Mezunların kalite boyutları işletmelerin beklentilerine uygun olmalı,
Öğretim elemanlarına araştırma imkânları sağlanmalı ve bu teşvik edilmeli,
İşletmelerin uyguladıkları kalite sistemlerinin eğitimde kullanılabilirliği sağlanmalı,
Okul - Sanayi işbirliği ile Öğrencilerin iş ortamında uygulama imkânları sağlanmalı,
Mesleki Eğitim mezunlarının Kalite Kriterleri belirlenerek buna uygun eğitim verilmeli,
Mesleki Eğitim Kurumu mezunları merkezi bir sistemle takip edilmeli,

5. SONUÇ

Günümüzde temel üretim faktörlerinin başında bilgi gelmektedir. Bilginin yarattığı teknolojiye sahip ya da bu teknolojiyi kullanabilen, yetişmiş iş gücüne sahip işletmeler; küreselleşen dünyadaki, yoğun rekabet ortamında başarıyla ayakta kalabileceklerdir. Mesleki Eğitim Kurumları teknolojik gelişmelerle ne kadar yakından ilgili olursa ve buna uygun eğitim program ve yöntemleri geliştirirse; o ölçüde işletmelerin beklentilerine uygun nitelikte ve kalitede iş gücü yetiştirmiş olur.

Gelişmiş toplumlar bilgi toplumu olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle evrensel değerlere açık, bilgiye ulaşabilen, bilgi üretimine katkıda bulunabilen ve bilgiyi yararlı bir biçimde kullanabilen insanın yetiştirilmesi gerekmektedir. Bir toplumun bilgi toplumu olmasında en önemli etken eğitimidir. Türkiye, Mesleki Eğitim kurumlarında çağa uygun bilgi ve teknolojiler kullanarak, istenen kalitede ve sayıda insan yetiştirerek bilgi toplumu olma yolunda ilerlemek zorundadır.

Mesleki Eğitim mezunlarının müşteri beklentilerini karşılayan kalite boyutlarına sahip olabilmesi için dünyadaki gelişmeleri göz önüne alan yeni eğitim yöntemleri ve eğitim programları uygulanmalıdır.

.KAYNAKLAR

- Akyüz, B., (1999), “Meslek Yüksekokullarında Müşteri İstek ve Beklentilerinin Ders Programı Üzerindeki Etkileri ve Bir Uygulama”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
Balkır, N.(1992), “Türkiye’de Çağdaş Eğitim ve Çağdaş Üniversite”, T.C Başbakanlık Yayınları.
Ceyhun, Y. ve Çağlayan, M.U. (1997), “Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

- Çengel, Y.A. (2005), “AB Sürecinde Rasyonel Eğitime Geçiş: Vizyon Ve Misyon”, Meb, Özel Sayı 167.
- Drucker, F.P.(1994),“Gelecek İçin Yönetim”, (Çev: Üçcan, F.)Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Durman, M.(2008), “Yükseköğrenim ve Çalışma Hayatı” 17. Kalite Kongresi, 24-26 Kasım 2008, İstanbul.
- Erkan, H. (1997), “Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Güleç, K.(1994), “Türkiye’de ve Dünyada Teknolojik Gelişmeler”, DPT, Ankara.
- Kozlu, C.(1996), “Türkiye Mucizesi için Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Onur, T. (1998); “İşyerinde Eğitim”, İSO Dergisi, Ağustos 1998.
- Özevren, M. (1997), “Toplam Kalite Yönetimi ve Temel Kavramlar ve Uygulamalar, Alfa Basım, İstanbul.
- Özsoy, C. (2007), “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin İktisadi Kalkınmadaki Yeri ve Önemi”, A.Ü. Yayın No.1780, Eskişehir.
- Öztürk, S. A. (1996); “Hizmet İşletmelerinde Kalite boyutları ve Kalitenin Artırılması” MPM yayını, 1996/2.
- Şimşek, M. ve Nursoy, M. (2002), “Toplam Kalite Yönetiminde Performans Ölçme”, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, M. (2000), "Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri", Alfa Yayınevi, İstanbul.
- Şimşek, M.(2002), “Toplam Kalite Yönetiminde Başarının Anahtarı”, Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Uzun, A. ve Vatansever F.,(2005), “Eğitimde Kalite ve Sanayicinin Beklentileri”, MTET2005, İstanbul.
- : (1997), MESS – Türk Metal Ortak Bildirisi, Şubat 1997, Sayı 687
- : (1997), MESS, Dünyada ve Türkiye’de Rekabet, Mayıs 1997
- : (1997),Türkiye’de ve Dünyada Mesleki Eğitim-TİSK,
- : (2008), The World Competitiveness Year Boks 2008
- : (1997), The Economist, “Education and The Wealth of Nations”, Vol:342, March 29th- 4 April 1997.

TEKSTİLDE İNOVASYON (TEKNİK TEKSTİLLER)

INNOVATION IN TEXTILE (TECHNICAL TEXTILE)

Özgün CAN¹

Gizem KARAKAN²

ABSTRACT

The textile sector of ours that has a locomotive mission has to preserve and continue its presence in the fast alternating and difficult rivalry conditions. The term of “Innovation” which means the usage of new techniques in social, cultural and administrative areas also called as the “renovation” or “duration of renovation” is an important obligation in textile sector and textile education. This renovation process will begin and continue its presence with the “Technical Textiles” which will reach an important status in near future.

Technical textiles are textile products that are generally used in industry, military, medical or protective substances, civil engineering and many other areas where many qualities such as functionality and technical performance are required more than their appearance and aesthetic, know-how and research (R&D) are intensively demanded and where interdisciplinary work is required during the production.

The purpose of this study is to give general information about the importance of Technical Textiles, the world’s production and the market areas of Technical Textile, the products and the latest developments. Because of the high requirement of well educated technique staff in this area, the importance of Our Textile Education System being included in “Innovation Period” will be analyzed.

Key Words: Textile, Innovation in Textile, Technical Textile, Industrial Textile

ÖZET

Ekonomide lokomotif görevini üstelenen tekstil sektörümüz, günümüzün hızla değişen ve çok çetin olan rekabet şartlarında varlığını korumak ve sürdürmek zorundadır. Yeni yöntemlerin, toplumsal, kültürel ve idari ortamlarda kullanılması olarak adlandırılan inovasyon yani yenilik veya yenilenme süreci, tekstil sektörü ve eğitimi için önemli bir zorunluluktur. Bu yenilenme süreci, yakın gelecekte çok önemli bir konuma gelecek olan teknik tekstiller ile başlayacak ve devam edecektir.

Teknik tekstiller; kendisinden görünüş ve estetiğinden ziyade özellikle hem fonksiyonellik hem de teknik performans gibi birtakım özellikler istenen, üretiminde yoğun olarak know-

¹ Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Tasarım Bölümü, ozguncan@sdu.edu.tr

² Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Serik Meslek Yüksek Okulu, Tekstil Programı, gizemkarakan@akdeniz.edu.tr

how ile Ar-ge isteyen, disiplinler arası çalışmanın gerektirdiği genellikle endüstriyel, askeri, tıbbi, koruyucu, inşaat ve daha birçok alanda kullanılan tekstil ürünleridir.

Bu çalışmanın amacı, teknik tekstillerin önemi, dünya teknik tekstil üretimi ve pazar alanları, üretilen ürünler ile bu alandaki gelişmeler hakkında genel bilgiler vermektir. Bu alanda iyi yetişmiş teknik eleman ihtiyacı çok fazla olacağından tekstil eğitimimizin de inovasyon sürecine dahil olmasının önemi irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tekstil, Tekstilde İnovasyon, Teknik Tekstiller, Endüstriyel Tekstiller

1. GİRİŞ

Ülkelerin yaşam standartları ve refah seviyelerinin artması bir bakıma rekabet gücünün artmasına da bağlıdır. Rekabet gücü ise üretimin artmasıyla doğru orantılı olarak değişmektedir. Üretkenliğin artması için kullanılacak en önemli araçlardan birisi ise inovasyondur. Bir başka deyişle ülkelerin ekonomik büyümesi, istihdamı ve yaşam kalitesinin artmasının anahtarı “inovasyon”dur denilebilir.

Günümüz rekabet gücünün belirleyicisi artık sadece düşük maliyetler değildir. Pazarın ihtiyaçlarına yanıt verebilme esnekliği ve hızı, tasarım, yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi, ürün ve hizmet kalitesi, müşteri isteklerine göre ürün ve hizmet üretimi, pazardaki ürünün yaşam süresi gibi pek çok faktör artık maliyetlerden çok daha önemlidir. Özellikle şirketler açısından var olan pazar payını yükseltme, yeni pazarlara girme ve rekabet gücünü arttırma ancak bu sayede sağlanır. Bu yüzden bu faktörler inovasyon yaptırmaı gerektirir.

Ülke ekonomisinde lokomotif görevini üstlenen tekstil sektörü, kotaların da kalkmasıyla oldukça yoğun ve çetin rekabet şartlarında rekabet gücünü arttırabilmesi için sadece maliyetleri düşürmekle yetinmemeli aynı zamanda özellikle tasarım, artan ve değişen müşteri isteklerine göre yeni ürün ve teknolojileri de geliştirilmesine gereken önemi vermelidir.

Tekstil sektöründe elyaf, iplik, dokuma, örme, boya, baskı ve konfeksiyon üretim yöntemleriyle yıllarca dünya pazarlarına konvansiyonel (geleneksel) ürünler üretilmiştir. Ancak gerek teknolojinin baş döndüren gelişimi gerek müşteri beklentilerinin artması geleneksel tekstiller yerini fonksiyonelliği olan teknik tekstillere bırakmaya başlamıştır. Teknik tekstiller birçok disiplini (polimer bilimi, kompozit materyaller ve malzeme bilimi, kimya, makine, tıp, inşaat, jeoloji, tarım vb..) bir arada çalışmaya zorlayan, üretiminde yoğun olarak know-how ve Ar-Ge isteyen, teknolojinin gelişimine paralel olarak sürekli gelişen ve büyüyen, pazar payı sürekli artan tekstil ürünleridir. Bu pazarda tekstil sektörümüzün rekabet gücünü oluşturması ve kaybetmemesi ancak inovasyonla mümkün olacaktır. İnovasyonun sadece sektörel boyutta kalmayıp bunun üniversite, araştırma kurum ve kuruluşları, sanayi ve kamu kuruluşlarıyla ulusal bir politika haline getirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, teknik tekstillerin önemi, dünya teknik tekstil üretimi ve pazarı, üretilen ürünler ile bu alandaki gelişmeler hakkında genel bilgiler vermektir. Ayrıca bu alanda iyi yetişmiş teknik eleman ihtiyacı çok fazla olacağından tekstil eğitimimizin de inovasyon sürecine geçmesinin önemi irdelenmiştir.

2. İNOVASYON

İnovasyon, kavram olarak, hem bir süreci (yenilemeyi/yenilenmeyi) hem de bir sonucu (yenilik'i) anlatır. OECD literatürüne göre, inovasyon, süreç olarak, bir fikri pazarlanabilir bir ürün ya da hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım yöntemine, ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeyi ifade eder (Göker 2000).

İnovasyon, girişimciliğin belli bir fonksiyonudur. İnovasyon, girişimcinin yeni kaynaklar yaratarak veya mevcut kaynakların kullanım potansiyelini artırarak refah yaratmasıdır (Drucker,1998).

İnovasyonla ilgili geçmişten günümüze kadar geçen sürede birçok tanımlama yapılmaktadır bunları şu şekilde sıralayabiliriz (Mc Adam ve Armstrong, 2001:395-396):

Knight (1967): "İnovasyon, bir organizasyon ve onun çevresi için yeni olan bir değişikliğin gerçekleştirilmesidir." Freeman (1982): "Endüstriyel inovasyon, yeni bir ürünün pazarlanması ya da yeni bir sürecin veya ekipmanın ilk defa ticari kullanımı için yürütülen tasarım, üretim, yönetim ve ticari faaliyetleri kapsar." Drucker (1985): "İnovasyon, girişimcilerin farklı bir iş veya hizmet ortaya koymak için değişiklik yapmalarını sağlayan araçtır. Bir disiplin, öğrenme yeteneği, uygulama yeteneği olarak gösterilme özelliğine sahiptir."

Roberts (1987): "İnovasyon = icat + kullanım. İcat, yeni fikirler yaratmak ve bunları işler hale getirmek için ortaya konan tüm çabaları ifade eder. Kullanım süreci, ticari geliştirme, uygulama ve transferi kapsar. Belli hedeflere yönelik fikirlere ve icatlara odaklanmayı, bu hedefleri değerlendirmeyi, araştırma ve/veya geliştirme sonuçlarının transferini ve teknolojiye dayalı sonuçların geniş bir alanda kullanımını, yayılmasını ve yaygınlaştırılmasını da içine alır. Porter (1990): "Şirketler, inovasyon ile rekabet avantajı yakalar. İnovasyona, hem yeni teknolojileri hem de yeni iş yapış şekillerini kapsayacak şekilde geniş bir açıdan yaklaşır."

Çok hızlı bir rekabetin olduğu günümüzde başarılı işletmelerin çoğu yenilik geliştirmeye büyük önem vermektedirler. Yenilik; bir fikri satılabilir yeni ya da geliştirilmiş bir ürün veya mal ve hizmete dönüştürmek demektir. Daha basit bir tanımla yenilik, bir fikrin buluş aşamasından uygulamaya kadar götürülmesi sürecidir (Drucker, 1985). İnovasyon; kavram olarak hem bir süreci (yenilemeyi /yenilenmeyi), hem de bir sonucu (yenilik) kapsar (Tübitak, 1997).

Yeniliği ölçmek bir yana, tam olarak nelerin oluşturduğunu söylemek güçtür. Genellikle daha iyi ürünlerin veya işleme süreçlerinin oluşturulması şeklinde düşünülmektedir ve hatta var olan bir ürün içindeki bir malzemenin daha ucuzuyla değiştirilmesi, bir ürünün veya servisin daha iyi pazarlama yollarının kullanılması veya dağıtılması veya desteklenmesi de bir yeniliktir (The Economist, 1999).

Oslo Kılavuzu (OECD ve Eurostat, 2005): "İnovasyon, yeni ya da önemli miktarda değiştirilmiş ürün, hizmet veya sürecin, yeni pazarlama yönetiminin, ya da şirket içi uygulamalarda, iş yeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni bir organizasyonel yöntemin uygulanmasıdır."

2.1. İnovasyon Çeşitleri ve Örnekler

İnovasyon işletmelerin veya kamusal alanda faaliyet gösteren kuruluşların ürün ve hizmetlerinde, tasarım ve pazarlama ile dağıtım yöntemlerinde yapılabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde inovasyon; ürün, hizmet, süreç, organizasyonel ve pazarlama inovasyonu olarak çeşitlendirilebilir.

Ayrıca inovasyon teknoloji ile birlikte oluşturulduysa buna teknolojik, teknoloji faktörü yoksa buna da teknolojik olmayan inovasyon adı verilir. İnovasyonun kapsamı ve getirdiği yenilik açısından değerlendirilmesiyle de radikal veya artırımsal inovasyon olarak da sınıflandırmak mümkündür.

Ürün inovasyonu: Tamamen farklı ve değişik bir ürün geliştirilmesi veya mevcut üründe yapılan farklılık ve yeniliktir. Bu konuda 3M firmasının geliştirdiği mikro fiber mutfak bezleri ile Colin's Jeans'in iki tarafı da giyilebilen ürünü de ürün inovasyonuna örnek gösterilebilir.

Hizmet inovasyonu: Yeni veya önemli ölçüde değiştirilmiş hizmet, hizmetin sunumu veya dağıtımındaki yenilik ve farklılığa denir. Ülkemizin ilk online yemek sipariş sitesi olan yemeksepeti.com hizmet inovasyonuna örnektir.

Süreç inovasyonu: Üretim veya dağıtımda farklı bir yöntem veya var olan yöntemlerin iyileştirilip daha gelişkin hale getirilmesidir. Örneğin Toyota firmasının tam zamanında üretim sistemiyle sadece ihtiyaç duyulan ürünler ihtiyaç duyuldukları anda ve miktarda üretilerek stok miktarını minimumda tutmakta verimliliği arttırmaktadır.

Organizasyonel inovasyon: Yeni çalışma ve iş yapma yöntemlerinin geliştirilmesi ya da var olan yöntemlerin firma şartlarına uyarlanarak kullanılmasıdır. Birçok şirkette kullanılan "kaizen" yani sürekli iyileştirme yöntemi buna örnek verilebilir. Bu yöntemde her çalışan yaptıkları işin süreçleri ile ilgili olarak söz sahibidirler. Böylelikle verimlilik artışı sağlanmaktadır.

Pazarlama inovasyonu: Ürün veya ambalajında farklı ve yeni tasarımların gerçekleştirilmesi, farklı pazarlama yöntemlerinin geliştirilmesi ya da var olanların iyileştirilmesidir. Pazarlama inovasyonuna örnek olarak T-box t-şirt'lerin veya boxerların diğerlerinden bir farkının olmadığı sadece sunumunun değiştirilerek sıkıştırılıp satılması verilebilir. Organizasyonel ve pazarlama inovasyonu teknolojik olmayan inovasyona girer ve oldukça önemlidir. Daha önceki kahvelerin hazırlanmasından farklı olarak pişirmeye ihtiyaç duyulmadan sadece sıcak su eklenerek hazırlanan nescafe radikal inovasyona, nescafe gold ve nescafe ice ise artırımsal inovasyona örnektir (Elçi, 2007).

3. TEKNİK TEKSTİLLER

Teknik tekstiller; estetik ve görünüş özelliklerinden daha çok, öncelikli olarak fonksiyonel özellikleri ve teknik performansları için üretilen tekstil malzemeleri ve ürünleri anlaşılmaktadır. Teknik tekstiller pahalı, katma değeri yani getirisi oldukça yüksek ürünlerdir. Kimyasallara, olumsuz hava şartlarına, mikroorganizmalara dayanıklı, yüksek mukavemet ve yanmazlık gibi üstün fiziksel ve performans özelliklerine sahip ürünlerdir.

Teknik tekstillerin üretiminde polyester, polipropilen, naylon, viskoz, pamuk, cam ve aramid gibi sentetik ve doğal lifler kullanılmaktadır. Teknik tekstiller, geniş ve dar dokuma, atkılı ve çözümlü örme, dokusuz yüzey, halat ve eğilmemiş lifler olarak değişik formlarda bulunabilirler. Bu formlardan en çok dokusuz yüzey (non-woven)'lar büyük gelişme göstermektedir.

Teknik tekstiller; mukavemetin gerekli olduğu emniyet kemeri, hava yastığı, balistik yelek gibi ürünlerde, takviyelendirilmenin gerektirdiği helikopter pervaneleri, kayak, uçak kanadı gibi malzemelerde, katı-gaz, sıvı-sıvı ve katı-sıvı ayrımında işlev gören filtrelerde kullanılmaktadır. Ayrıca yoğun ve yüksek gözenekli yapısı sayesinde filtrasyon ve erozyon kontrolünde yani drenajda, ısı, mekaniksel, kimyasal, elektriksel, radyasyon ve elektromanyetik alanlar gibi etkilerden korunma amacıyla, insan sağlığı açısından son derece önemli olan ameliyat ipliklerinden, yapay kemik ve vücuda uyumlu yapay kan damarlarına kadar birçok alanda da kullanılmaktadır.

3.1. Teknik Tekstillerin Dünya'daki Durumu

Dünya teknik tekstil üretiminde ABD, Hindistan, Çin, Japonya, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya önde gelen ülkelerdir. "ABD ve Japonya ile rekabette bir parça geride kalan Avrupa Birliği 2010 yılında dünyanın en rekabetçi bilgi temelli ekonomisi haline gelmek üzere çerçeve programlar yapmaktadır. 2002 – 2006 yılları için hazırlanan 6. çerçeve programın bütçesi 17,5 milyar euro olarak belirlenmiştir ki; bu rakamın 2006 – 2010 döneminde 35 milyar euro olarak tayin edileceği tahmin edilmektedir. AB 6. çerçeve programı kapsamında tanımlanmış olan 7 tematik öncelikli alan arasında nanoteknoloji, çok fonksiyonlu malzemeler, yeni üretim süreçleri ve araçları gibi teknik tekstil konuları da yer almaktadır. Bu konuda yapılacak projelere 1,429 milyar euro tahsis edilmiştir."

İngiltere'de teknik tekstil sektöründeki teknolojik gelişmelerin desteklenmesine büyük önem verilmektedir. Teknik tekstiller, tasarım ve markalaşma, eğitim ve geliştirme, e-ticaret ve ihracat konularında hükümet kaynaklarından destekler de verilmektedir. Fransa'da ise teknik tekstiller toplam tekstil sanayinin %17,5 gibi azımsanamayacak bir kısmını temsil etmektedir. (İTKİB, 2005)

Teknik tekstiller kullanım alanlarına göre şöyle sınıflandırılabilir:

- 1) Ziraî tekstiller (agrotech): Tarım, su ürünleri, bahçecilik ve ormancılık
- 2) İnşaat tekstilleri (buildtech): Bina ve inşaatlarda kullanılan tekstiller
- 3) Teknik giysiler (clothtech): Giysi ve ayakkabıların astar ve benzeri teknik bileşenleri
- 4) Jeolojik tekstiller (geotech): Jeolojik tekstiller ile inşaat mühendisliği malzemeleri
- 5) Ev tekstilleri (homotech): Mobilya teknik komponentleri, ev tekstilleri ve yer döşemelikeri
- 6) Endüstriyel tekstiller (indutech): Filtrasyon, taşıma, temizleme vb. sanayi tipi uygulamalar
- 7) Tıbbi tekstiller (medtech): Hijyenik ve tıbbi ürünler için tekstiller
- 8) Taşıt araçları için tekstiller (mobiltech): Otomobiller, deniz taşımacılığı, demiryolları ve uzay taşıtları için tekstiller
- 9) Ekolojik tekstiller (oekotech): Çevre koruma amaçlı tekstiller
- 10) Ambalaj tekstilleri (packtech): Paketleme malzemeleri
- 11) Koruyucu tekstiller (protech): Kişisel ve eşya koruma için tekstiller

12) Sportif tekstiller (sportech): Spor ve serbest (gündelik) zaman giysiler için tekstiller.”
(Harrocks, Anand, 2002)

3.2. Teknik Tekstillerin Türkiye’deki Durumu

Türkiye’de teknik tekstil yatırımları nispeten yenidir ve henüz bir bilgi birikimi yoktur. Teknik tekstil alanında faaliyet gösteren irili ufaklı bir kaç firmanın varlığı bilinmektedir. Bunların arasında Kordsa, Vateks, Flokser gibi uluslararası üreticiler de yer almaktadır.

1 Ocak 2005’te tüm dünyada miktar kısıtlamalarının (kotaların) kaldırılması ile tekstil ve konfeksiyon ticareti dünya çapında değişikliklere yelken açmıştır. Dünya ölçeğinde Çin ve diğer ucuz maliyetle üretim yapan ülkelere yapılacak ithalat ile rekabet etmek gerekecektir. Bu çerçevede hazırlanan OECD, WTO gibi kuruluşların raporlarında teknik tekstil üretiminin artacağına işaret edilmektedir. Bilindiği gibi teknik tekstiller halen gelişmiş ülkelerde üretilmekte olup; yüksek teknoloji ve vasıflı işgücü gerektirmektedir.

3.3. Teknik Tekstil Örnekleri

Teknik tekstiller oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Burada günlük hayatımızda çok sık karşılaştığımız teknik tekstil yapılarına örnekler verilecektir.

3.3.1. Tıbbi tekstiller

Tıbbi tekstiller ve bununla ilgili olan bakım ve hijyen sektörü tekstil endüstrisinin önemli ve büyüyen bir alanıdır. Büyüme hem tekstil teknolojisindeki hem de tıbbi yöntemlerdeki ilerleme ve yenilikler sayesinde her geçen gün daha da artmaktadır.

Tıbbi tekstillerde kullanılan materyaller monofilament veya multifilament iplikler, dokuma, örme, non-woven ve kompozit yapılarıdır.

Uygulamalar ameliyat ipliklerinden kemik naklinde kullanılan karmaşık kompozit yapıları ve basit temizlik bezlerinden ameliyathanelerde kullanılan gelişmiş koruyucu önlük kumaşlarına kadar çok geniş ve farklıdır. Bu materyaller dört ayrı ve özel uygulama alanına göre sınıflandırılabilir:

- İmplant edilemeyen materyaller; yara sargıları, bandajlar, plasterler vb.,
- Vücut dışı (Ekstrakorporal) aletler; yapay böbrek, karaciğer ve akciğer
- İmplant edilebilen materyaller; ameliyat iplikleri, damar greftleri, yapay bağlar ve yapay eklemler vb.,

Bakım /hijyen ürünleri; yatak örtüleri, giyecekler, ameliyat önlükleri, kumaşlar, temizlik bezleri vb., (Harrocks, Anand, 2002).

AIDS veya hepatit virüsü taşıyabilecek vücut sıvılarının en küçük miktarlarına karşı koruma sağlayan cerrahi önlükler ve steril kumaşlar artan oranda talep edilmektedir. Hastalıklı damarlar, ince örülmüş tüp şeklinde parçalarla; by-pass yapılırken kalpte ve dizde zarar görmüş bağlar da güçlü tekstil destekleriyle yer değiştirebilmektedir. Ayrıca hastanın yatağındaki, çarşafındaki ya da önlüğündeki hareket sensörleriyle o hastanın gelişimini izlemek, ağrısından haberdar olmak da mümkündür (Uçar, 2006). Aşağıda Hemashield Gold-4 adıyla üretilen, sığır kolajeni ile kıvrımlı polyesterden dokunmuş, tıbbi amaçlarla(damar tıkanıklığı v.s.) vücuda yerleştirmek için kullanılan damar dokusu gösterilmiştir.

Şekil 1. Hemashield Gold-4 yapay damar (<http://ndm.si.edu>, “Cooper Hewitt National Design Museum (2005), “Extreme Textiles-Designing for High Performance”)

3.3.2. İnşaat ve yapı tekstilleri

Tekstil malzemeleri yıllardır binalarda kullanılmaktadır. Bu malzemelerin kullanımı sentetik liflerin kullanımı ile birlikte artmıştır. Günümüzde hava alanları, stadyumlar, spor salonları, fuar ve gösteri salonları, askeri ve endüstriyel depolar gibi yerlerde bu malzemeler oldukça sık kullanılmaktadır. Bu kumaşların binalarda kullanılmasının çok sayıda avantajı bulunmaktadır. Bir kumaş kılıfının ağırlığı tuğla çelik veya betonun ağırlığının 1/30’u kadardır. Bu sayede hem maliyet azalmakta hem de daha az takviye gerektirmektedir. Tekstiller fuar veya spor faaliyetlerinde kullanılacak engelsiz açıklıklar (tekstille örtülen) sağlar. Oldukça kolay kurulup oldukça kolay sökülürler. Kolay zarar görmez ve çabuk tamir edilirler. Deprem v.b. afetlere oldukça dayanıklıdır. Membran yapılar da binalarda kullanılmaktadır. Sentetikle kaplanmış veya lamine edilmiş kumaşlar mukavemeti ve çevresel dayanımı artırmaktadır. (<http://www.tekstilteknik.com/Referanslar/Tekniktekstiller.asp>)

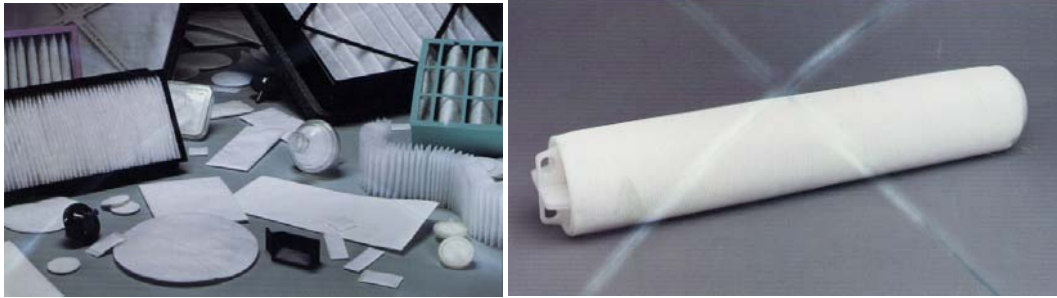
Çadırlar, tenteler ve güneşlikler gibi geçici yapılar tekstillerin en görünür ve belirli uygulamalarından bazılarıdır. Bunlar, önceleri ağır pamuklulardan yapılırlarken, şimdi ise daha hafif, mukavemetli, çürümeye, güneş ışıklarına ve hava etkilerine (sıkça ateşe) dayanıklı sentetik malzeme çeşitlerine artan bir şekilde ihtiyaç duymaktadır. Oldukça yeni bir kategori sayılan “mimari membranlar” spor stadyumları, fuar merkezleri ve diğer modern binalar gibi yarı saydam yapıların inşasında göze çarpmaya başlamıştır. İnşaat sektöründe tekstiller için potansiyel kullanım alanları hemen hemen sınırsızdır (Uçar, 2006). Aşağıda inşaat tekstillerinin kullanım alanlarına örnekler gösterilmiştir.

Şekil 2. Yük ve gerilim taşıyabilen inşaat tekstilleri örnekleri (Adanur, 1995)

3.3.3 Filtrasyon tekstilleri

Günümüzde çevre problemleri oldukça önem arz etmektedir. Çevreyi korumak da katı, sıvı ve gaz atıkların filtrasyonundan geçmektedir. Filtrasyon işlemi çevreyi korumakla birlikte değerli maddelerin geri kazanımı, üretim verimliliğinin yükseltilmesi, enerji tasarrufu ve endüstriyel üretimde ürünün saflığını arttırmaya yardımcı olur. Filtrasyonda kullanılacak malzemelerin son derece ağır fiziksel ve kimyasal şartlara da uzun süre dayanabilmesi istenir. Filtasyonda non-woven filtreler öne çıkmaktadır. Non-woven yapılar katı, sıvı ve gaz filtrasyonlarında rahatlıkla kullanılabilir. Aşağıda bu filtrelere örnekler gösterilmiştir.

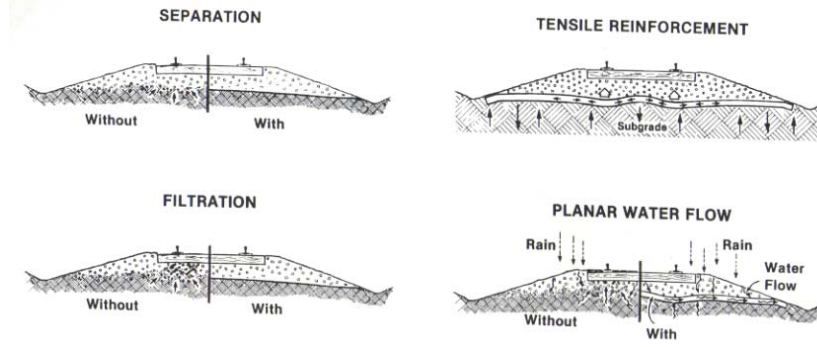

Şekil 3. Çeşitli hava ve su pompaları (Adanur, 1995)

3.3.4. Jeo tekstiller

Jeotekstillerin hammaddeleri poliolefin, polyester, poliamid ve polivinilklorür olmak üzere dört ana polimer sınıftan oluşur. Poliolefin de kendi içinde polipropilen ve polietilen olarak ikiye ayrılır. Jeotekstillerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü polipropilen (PP); kalanı polyester, diğer polimerler ve doğal elyaflardan üretilir. Dokuma, ısıyla birleştirilmiş, iğneleme ile sabitlenmiş, örme ve doğrudan toprak karıştırılmış elyaflar olmak üzere beş temel jeotekstil tipi vardır. Jeotekstillerin kullanım alanları; yol inşaatları, kalıcı ve geçici yollar, park alanları, yol genişletme, asfalt yenileme, hava alanları, demiryolları, bina inşaatları,

temeller, taban betonları ses emme özelliği, teras çatılar, bahçe çatılar, zemin uygulamaları, borular ve kanalları, depolama alanları, spor sahaları, seveler, drenaj ve filtrasyon sistemleri, drenaj boruları, drenaj kanalları, yüzey drenajı, bina drenajları, hidrolik yapılar, kıyı koruma yapıları, barajlar, liman inşaatları, nehir yataklarının ve kanalların korunması, suni göletler, su rezervuarları, çöp ve atık depolama alanları olarak sıralanabilir (<http://www.tekstilteknik.com/Referanslar/Tekniktektiller.asp>). Aşağıda jeo-tekstillerin kullanım alanlarından ayırma, gerilmeye karşı kuvvetlendirme, toprak filtrasyonu ve düzlemsel yağmur akışına karşı drenaj gösterilmiştir.

Şekil 4. Jeo –tekstillerin kullanım yerleri (Adanur, 1995)

3.3.5. Tarım tekstilleri

Tarım sektöründe ürünlerin olumsuz doğa koşullarından, dolu, rüzgar, böcek ve zararlılardan korunması oldukça önemlidir. Ürünleri bu tür olumsuzluklardan korunması ve etkisinin en aza indirilmesi için tarım tekstilleri geliştirilmiştir. Bunun için non-woven, örme ve dokuma konstrüksiyonlar kullanılmaktadır. “Ağır nonwoven, örme ve dokuma konstrüksiyonlar rüzgar ve doludan koruma amaçlı olarak görev yapmaktadır. Kılcal nonwoven hasırlar, nemin büyümekte olan bitkilere dağıtılması için bahçecilikte kullanılmaktadır. Erozyon önleme ve ağaçlandırma çalışmalarında, bitkilerin toprağıyla birlikte taşınması da yine tarım tekstilleriyle yapılmaktadır. Sera kaplamalarında kullanılan plastik kaplamaların yerini, hızla, ortamın ısını ayarlayan teknik tekstiller almaktadır” (Uçar, 2006). Aşağıda tarım tekstillerine örnekler gösterilmiştir.

Şekil 5. Tarım tekstillerine örnekler (Adanur, 1995)

3.3.6. Teknik tekstiller için gelecek tahminleri

Dünya’da teknik tekstil ve endüstriyel nonwoven piyasasının 2010 yılına kadar %3,5 oranında büyüyerek, hacimsel olarak 23,8 milyon tona, değer olarak 126 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Teknik tekstillerin en geniş kullanım alanı taşımacılık, sanayi ve sporla ilgili alanlardır. 2010 yılında suni-sentetik liflerin kullanım oranının teknik tekstil sektöründe %77'den %81'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Burada pay kaybeden pamuk olacaktır. Diğer yandan, odun hamuru kullanımı da (suniliflerin hammaddesidir) kuvvetli şekilde artacaktır.

2010 yılına kadar nonwovenların kumaş olarak kullanımını dokuma kumaşların aleyhine gelişerek ağırlıkça %31'den %39'a yükselecektir. Buna karşın dokuma kumaşların payı %60'dan %53'e inecektir.

Ağırlık olarak 2010 yılında en kuvvetli pazar büyümesi Asya ülkelerinde olacaktır. %45 büyüme beklenmektedir ki, Avrupa'da %23 ve Amerika'da %29 pazar büyümesi olacağı tahmin edilmektedir (İTKİB, 2005).

4.SONUÇLAR

2005 yılı itibariyle kademeli olarak kaldırılan kotalardan dolayı tekstil ve konfeksiyon sektöründe rekabet oldukça şiddetlenmiştir. İşletmelerin bu ortamda rekabet güçlerini arttırmada inovasyon oluşturma veya inovasyon transfer etmeleri oldukça önemlidir. Fakat inovasyon transferinde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların başında insan faktörü, gerekli kaynaklara ulaşma zorluğu ve finansman yetersizliği gelmektedir. Bu yüzden işletmelerin inovasyon kültürüne sahip olmaları ve inovasyonu kendi bünyelerinde yapmaları sorunların çözümü için önemlidir.

Tekstil sektöründe inovasyon teknik tekstillerle başlamıştır. Teknik tekstiller, pazar payı her geçen gün büyümekte ve günümüzde gelişmiş ülkelerde üretilmektedir. Teknik tekstillerin üretimi gerek disiplinler arası çalışma gerektirmesi gerek ar-ge faaliyeti gerektirmesinden dolayı nitelikli iş gücüne ihtiyaç vardır. Nitelikli iş gücü ise iyi bir eğitimle sağlanabilir. Bu eğitim; tasarım, üretim ve organizasyonu kullanacak, yeni teknik ve bilgilere en hızlı ulaşım yöntemlerini bilecek, pazar ve teknolojiye gelişme ve değişimleri izleme yeteneklerine sahip, disiplinler arası ve takım çalışmasına uyum sağlayabilecek bireylerin yetiştirilmesini sağlamalıdır. Bunun için üniversitemize büyük görevler ve sorumluluklar düşmektedir. İnovasyon kültürünü özümsemiş, yeniliğe açık ve teknolojik gelişmeleri takip eden bireyler ülkemize hak ettiği yaşam standartlarını ve refah seviyesini kazandıracaktır.

KAYNAKLAR

- Elçi, Ş. (2007), "İnovasyon: Kalkınmanın ve Rekabeti Anahtarı", Technopolis Grup Yayınları, 183 sy. İstanbul
- Göker, A. (2000), "Prodüktivite, İnovasyon Yeteneği", Teknoloji ve Rekabet Gücü Tartışmalı Toplantı, MPM, Ankara
- Drucker, P. (1998), The Discipline of Innovation, Harvard Business Review, November – December
- Mc. Adams,R., Armstrong,G. (2001), "A Symbiosis of Quality and İnnovation in SMEs: A Multiple Case Study Analysis", Managerial Auditing Journal, MCB University Pres
- Tübitak, (1997), "Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası", Tübitak BTP 97/4
- The Economist, (1999), "Innovation in Industry", February 20th 1999, Vol, 350 Issue 8107
- OECD ve Eurostat, (2005), Oslo Manual, Guidelines for Collecting and Interpreting

Innovation Data, Oslo

- Elçi, Ş. (2007), “İnovasyon: Kalkınmanın ve Rekabeti Anahtarı”, Technopolis Grup Yayınları, 183 sy. İstanbul
- Teknik Tekstiller Üzerine Genel ve Güncel Bilgiler, (2005), İTKİB Genel Sekreterliği AR&GE ve Mevzuat Subesi, İstanbul
- Harrocks, A. R., Anand, S.C. (2002), “Teknik Tekstiller El Kitabı”, Türk Tekstil Vakfı, 585 s. İstanbul
- Uçar, S. (2006), Teknik/Akıllı Tekstiller ve Tasarımda Kullanımları, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı, Tekstil ve Moda Tasarımı Programı, s.168 – 184, İstanbul.
- Adanur,S. (1995), “Wellington Sears Handbook of Industrial Textiles, Woodhead Pub. Ltd.,UK
- <http://www.ndm.si.edu>, “Cooper Hewitt National Design Museum (2005), “Extreme Textiles-Designing for High Performance”
- <http://www.tekstilteknik.com/Referanslar/Tekniktekstiller.asp>
- http://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/teknik_tekstiller.pdf

TEKSTİLDE KULLANICI KONFORUNA YÖNELİK SON GELİŞMELER

THE LATEST DEVELOPMENTS AIMING USER COMFORT IN TEXTILE

Önder YÜCEL¹

Ceren LÜLECI²

ABSTRACT

Nutrition, shelter and clothing are the basic necessities of people. These needs have been fundamental interest in every date.

In the beginning, textile products have been used for protection from the outside atmosphere conditions but in nowadays textile products have also earned the different functional properties.

Today, textile products called smart textiles are used in health, security and information services as well as home textiles, technical textiles and composites.

The developments of textile products in different dimensions create a sense of comfort to user. Sense of comfort is collected in four main headings.

These are respectively;

- a) Thermo- physiological comfort
- b) Sensory comfort
- c) Body movement comfort
- d) Aesthetic comfort

Sense of comfort expressed in the four groups are obtain in fiber, yarn, fabrics, clothing and finishing using of new process approaches. These new approaches are comprehensively examined in this study.

Keywords: Textile, Garment Comfort, Smart Textiles

ÖZET

İnsanların üç temel gereksinimi olan beslenme, barınma ve giyinme geçmişten günümüze insanoğlunun ilgisini üzerinde toplayan birer ilgi alanı olmuştur. Başlangıçta sadece örtünme ve dış atmosfer şartlarından korunma amacıyla kullanılan tekstil ürünleri zamanla değişime uğrayarak farklı fonksiyonel özellikler kazanmıştır.

Günümüzde tekstil ürünleri, ev tekstilleri, teknik tekstiller, kompozit tekstiller şeklinde kullanıldıkları gibi sağlık, güvenlik ve bilişim konularında da kullanıcıya hizmet veren akıllı tekstiller özelliklerini kazanmıştır. Bu gelişim tekstil ürünü kullanıcıya farklı

¹ Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Bayındır Meslek Yüksekokulu, onder.yücel@ege.edu.tr

² Öğr. Gör., Ege Üniversitesi, Bayındır Meslek Yüksekokulu, ceren.luleci@ege.edu.tr

boyutlarda konfor duygusunu yaratacak bir düzeye ulaşmıştır. Tekstil ürünlerinde meydana getirilen konfor dört ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar sırasıyla;

- a) Termofizyolojik konfor
- b) Duyusal konfor
- c) Vücut hareketi konforu
- d) Estetik konfor

Bu dört grupta ifade edilen konfor özellikleri lif, iplik, kumaş, giysi ve tekstil terbiyesi prosesleri ile sağlanmaktadır. Bu çalışmada bu proseslerde gerçekleştirilen yeni yaklaşımlar incelenerek açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekstil, Giysi Konforu, Akıllı Tekstiller

1. GİRİŞ

İnsanın temel gereksinimlerinden biri olan giyinme çok eskilerden beri insanoğlunun ilgi alanlarından birisini oluşturmuştur. Başlangıçta dış atmosfer şartlarından korunma amacıyla kullanılan giysiler zamanla değişim göstererek insan vücudunun tam anlamıyla konforunu sağlayacak bir boyuta geçmiştir.

Bu değişimin oluşmasındaki önemi adımlar şu şekildedir;

- Başlangıçta sadece örtünmek için kullanılan giysilerde, zamanla süslenme fonksiyonu ön plana çıkmıştır.
- Başlangıçta sadece insanları örtmede ve süslemede kullanılan tekstil ürünlerinin, sonraları evlerimizi ve evlerimizde kullandığımız eşyaları örtmede ve süslemede de kullanımı artmaya başlamış ve "ev tekstilleri" dediğimiz büyük bir alt sektör ortaya çıkmıştır.
- Zamanla, başlangıçta urgan, halat, çuval, yelkenbezi, keçe gibi kısıtlı miktar ve kullanım yerine sahip olan özellikli tekstillerin kullanım yerleri, ziraatten-inşaata, her türlü taşıt ve taşıma aracından savunma sanayi ve sağlık sektörüne kadar geniş bir alana yayılmıştır.
- Önümüzdeki 15-20 yıl için beklenen ise günümüzde daha çok teknik tekstiller olarak bilinen ürünlerin miktar ve öneminin çok daha fazla artmasıdır. Bu arada, tekstil elyaf ve malzemelerini diğer polimer ve/veya malzemelerle karıştırarak, bir araya getirerek oluşturulan kompozit malzemelerin öneminin de büyük ölçüde artacağı tahmin edilmektedir.
- Gelecekte giyenlere, kullananlara örtme ve süslemenin yanında, başta sağlık, güvenlik ve enformasyon alanlarında olmak üzere, başka hizmetler de sunabilen çok fonksiyonlu akıllı (interaktif) tekstil ürünlerinin üretimi ve kullanımı artacaktır (Tarakçıoğlu, 2003).

2. GİYSİ KONFORU

İnsanların giyim konusundaki öncelikli tercihleri zaman geçtikçe değişmektedir. Çünkü yüksek teknoloji ürünü lifler, iplikler, kumaşlar ve bitim işlemleri tümüyle değişmektedir. Günümüzde, tüm hazır giyim ürünleri için en önemli özellik konfordur. Rahatlık ve konfor

özellikleri, bir ürünün başarılı ve değerli olarak kabul edilebilmesindeki en önemli faktörler haline gelmiştir. (Pamuk, 2008).

Konfor terimi giysi hakkında herhangi bir durumda veya hareket halinde iken memnuniyetsizliğin olmaması durumudur (Milenkovic, 1999)

İnsanın kendisini bir giysinin içinde konforlu hissedebilmesi için, giysinin vücut hareketlerini engellememesi, vücut ve çevre arasında ısı ve nem transferini büyük oranda sağlaması ve küçük bir hava alanı yaratması gerekmektedir.

Giysi konforu insan vücudu ile çevresi arasında fizyolojik, psikolojik ve fiziksel uyumun memnuniyet verici durumda olması veya bir giysi içerisinde insanın memnuniyetsizlik veya konforsuzluk hissinin olmaması olarak tanımlanmaktadır. (Milenkovic, 1999)

Giysinin konfor özellikleri , kullanılan lifin özelliklerinden başlayarak, iplik ve kumaşın yapısal özelliklerine, giysi haline dönüştürülmesi sırasında verilen farklı fonksiyonel özelliklere ve bunlar gibi materyalden ileri gelen özelliklerin dışındaki, duysal ve psikolojik faktörlere bağlıdır. Bu açıdan giysi konforu pek çok farklı konuyu içine alan bir kavramdır.

Termofizyolojik konfor denildiğinde kumaşların yapısal özellikleri ile bağlantılı olan ve kullanım sırasında bu mamüllerden yapılan giysilerin fonksiyonelliğini belirleyen özellikler anlaşılmaktadır.

Kişinin termofizyolojik konfor hissini belirleyen, insan teni ile giysi arasında kalan ve mikroklima olarak da adlandırılan hava tabakasıdır. Mikroklima çevresel faktörlerden, kişinin aktivite düzeyinden ve giysi özelliklerinden de etkilenmektedir. (Yoo and Hu, 2000). Ortam koşuluna ve kişinin fiziksel, fizyolojik ve psikolojik durumuna müdahale edilemediği için, konforun iyileştirilmesi, giysi özelliklerinin değiştirilmesi ile sağlanabilmektedir. [Gulsevin, 2005)

Giysi konforu çeşitli bölümlere ayrılarak incelenmektedir. Bunlar;

- Termofizyolojik konfor
- Duyusal konfor
- Vücut hareketi konforu
- Estetik konfor

Termofizyolojik konfor, konforlu ve ıslak olmayan bir duruma erişimdir. Isı ve nemin, kumaş içindeki transferi ile gerçekleşir.

Duyusal konfor, vücutla temas halindeki tekstil mamulünün farklı sinirsel algılamalar yoluyla oluşturduğu konfordur.

Vücut hareketi konforu, bir tekstil mamulünün vücut hareketlerini engellememesi, özgür hareket sağlaması, ağır olmaması ve vücut şekline uygun olmasıdır.

Estetik konfor, kullanıcının kendisini giysi içinde iyi hissetmesini sağlayan göz, el, kulak ve burundan aldığı özel idraktır. Bunun yanında moda uygunluğun ve çevre tarafından beğenilmenin verdiği öz güven de bu gruba dahil edilebilir.

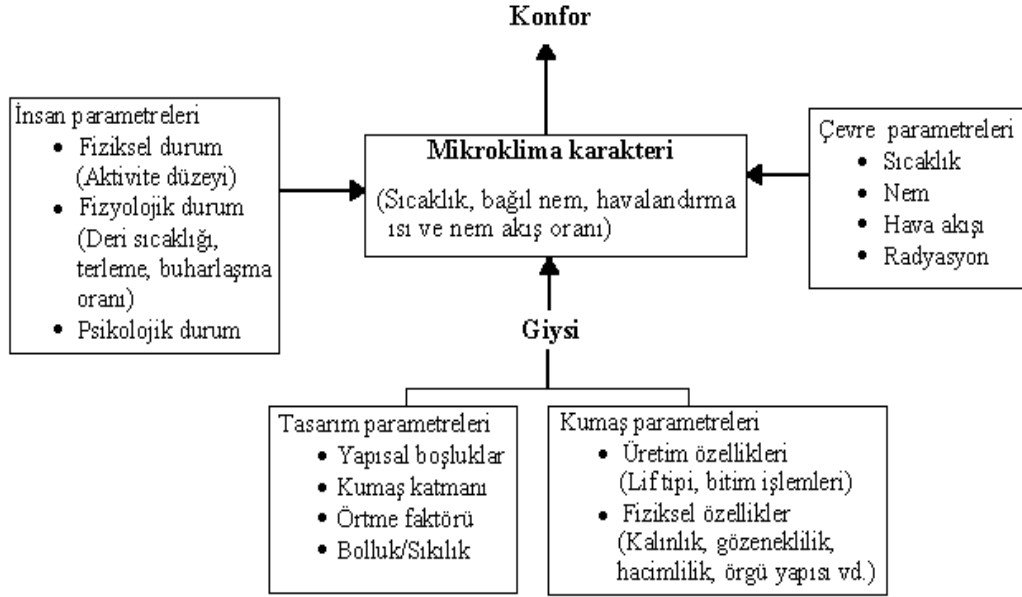
2.1 Termofizyolojik Konfor

İnsan metabolizması, aktiviteler sırasında devamlı olarak ısı üretmektedir. Konforun sağlanabilmesi de ancak bu ısının çevreye transfer edilmesiyle sağlanabilmektedir.

Kişinin konfor hissini belirleyen, insan teni ile giysi arasında kalan ve mikroklima olarak da adlandırılan hava tabakasıdır. Mikroklima çevresel faktörlerden, kişinin aktivite düzeyinden ve giysi özelliklerinden etkilenmektedir (Yoo and Hu, 2000).

Bu faktörlerden ortam koşuluna ve kişinin fiziksel, fizyolojik ve psikolojik durumuna müdahale edilemediği için, konforun iyileştirilmesi ancak giysi özelliklerinin değiştirilmesi ile sağlanabilmektedir.

Şekil 1 de termofizyolojik konfora etki eden faktörler gösterilmiştir

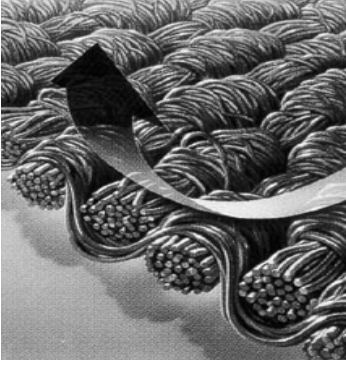

Şekil 1. Termofizyolojik Konfora Etki Eden Faktörler

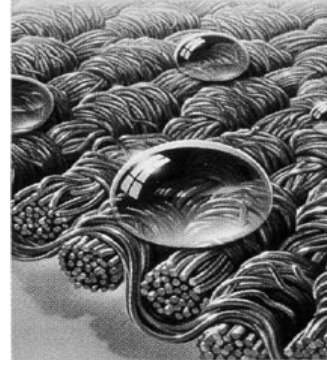
2.2 KULLANICIYA KONFOR SAĞLAYAN AKILLI LİFLER

2.2.1. Mikrolifler

Mikro yapıdaki lifler 1 denye den daha ince lif grubundadırlar Dış giyimde kullanılan poliester esaslı ürünler dikkate alındığında, örneğin %100 mikro fiber dan yapılan bir yağmurluk veya ceket geleneksel kumaşlara göre daha hafif ve konforludur. Küçük filamentler daha iyi bir bariyer etkisi sağlayarak, soğuk günlerde vücut sıcaklığının düşmesini önler. Liflerin ıslanmayan yüzeyi suyun damlacıklar oluşturmasına neden olur. Bu damlacıklar iplikler ve su arasındaki alandan daha geniş olduğu için dışarıda kalır ve bu etki, kumaşı daha ağır ve daha az nefes alabilen bir duruma getiren kimyasal işlem ya da kaplama işlemine gerek duyulmadan elde edilebilir. Bir başka deyişle, mikro liflerden yapılmış kumaş su tutmaz özelliği sağlarken aynı zamanda nefes alabilen bir yapıda olabilmektedir (Şekil 2. ve 3) (Bulgun, Yeşilpınar ve Kayacan, 2004)

Şekil 2. Mikrolif İle Dokunmuş Kumaş

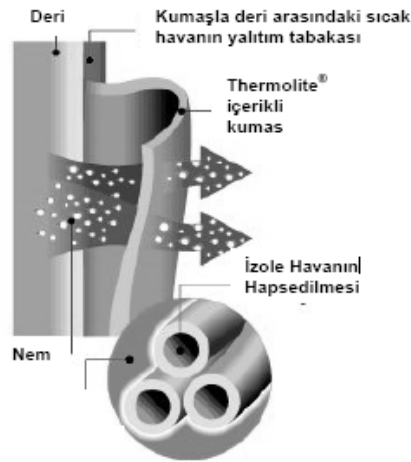

Şekil 3. Mikrolifin Su İticiliği

2.2.2 Thermolite

DuPont firması tarafından geliştirilen bir çeşit poliester olan Thermolite lifleri, kutup ayılarının kürkünde bulunan, mükemmel bir yalıtım sağlayan, içinde binlerce küçük hava kesecikleri olan içi boş tüylerden esinlenerek üretilmiştir. İçi boş çekirdekli lif teknolojisi hafif kumaşlarda bile en iyi ısı tutma özelliği sağlayabilmektedir (Şekil 4.). Geniş yüzey alanı sayesinde nemi hızlıca deriden kumaş yüzeyine aktararak hızlı buharlaşmayı sağlar.

Soğuk havalarda sıcak ve rahat kalabilmek için en etkili yol vücut sıcaklığını koruyabilecek şekilde kalın giyinmektir. Fakat aktif olarak hareketli olunan durumlarda terleme olayı gerçekleşmektedir. Eğer nem deride kalırsa ya da giysiye geçerek giysinin ıslanmasına neden olursa üşüme hissedilmektedir. Bu yüzden nemi deriden uzaklaştıracak bir tabaka olması çok önemlidir. Thermolite® tabanlı kumaş bu görevi yerine getirerek kuru ve sıcak bir his uyandırır. Thermolite® sadece kumaşın alt katmanında değil orta tabakada da kullanılmaktadır. (Balcı, 2006).

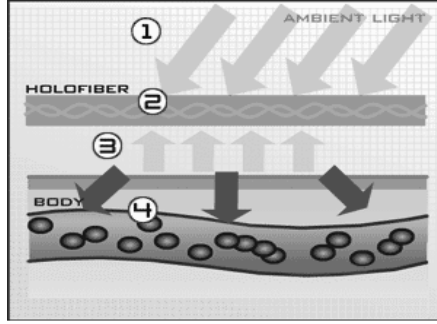

Şekil 4. Termolite Lifi

2.2.3 Holofiber

Hologenix firmasının geliştirdiği Holofiber lifi içi oyuk yapıda bir filamenttir. Bu liflerle dokunan kumaşlar, kan basınç seviyesini %8-12 arasında tutup, özellikle streç kumaşlarda kullanılarak, kullanıcıya rahatlık sağlar. Holofiber'in kandaki oksijeni önemli

oranda artırdığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bu da kan devrinin ve dolayısıyla vücudun gücünün artmasına yol açmaktadır. Derinin üstüne veya yakınına giyildiğinde, Holofiber mevcut ışığı ve vücut tarafından doğal olarak üretilen enerjiyi, vücudun kan dolaşımını ve oksijen düzeylerini iyileştirecek dalga boylarına dönüştürür

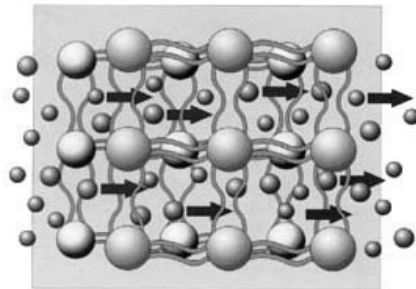
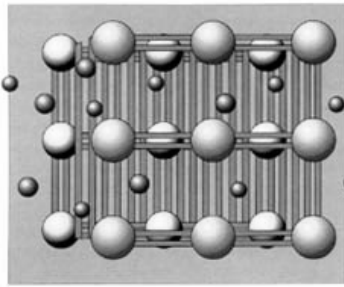
1. Atmosfer ışığının Holofiber® kumaşa çarpması
2. Holofiber®'in ışık enerjisini dönüştürmesi
3. Holofiber®'in vücut tarafından emit edilen enerjiyi dönüştürmesi
4. Vücuda yayılan dönüştürülmüş enerjinin oksijen iletimini artırması

Şekil 5. Holofiber

2.2.4 Diaplex

Günümüzde hem su geçirmez özellikte hem de nefes alabilen tekstil materyallerinin üretimi oldukça zordur. Mitsubishi tarafından geliştirilen Diaplex ürünü sadece su geçirmeyen bir membran değil aynı zamanda su buharını geçirebilen ve ısıya duyarlı özellikleri olan yenilikçi bir üründür. Diaplex ultra ince gözeneksiz bir polimer membrandır. Mikro-Brownian denilen molekül hareketi (ya da termal vibrasyon) önceden belirlenen ısı aralıklarında meydana gelerek membranı oluşturan moleküllerin boş alan oluşturmalarını sağlar. Bu boş alan oluşumu dışarıdaki ısı arttığında ya da soğuk durumlarda yorucu hareketler sonrasında giysideki sıcaklığın artmasıyla aktive olur. Su buharı molekülleri bu boş alanlara (mikro gözeneklere) yönlendirilir ve dışarı atılır. Düşük sıcaklıklarda polimer molekül zincirleri, su buharı ve ısının transferini engelleyerek vücut sıcaklık kaybını sınırlayan bir yüzey oluşturur (Şekil 6).

Artan sıcaklıklarda ise boş alan oluşumundan dolayı moleküler konfigürasyonu değişmektedir. Bu da ısı ve terden gelen buharın transferine izin vererek rahatsızlığı önleyerek giysinin nemlenmemesini sağlamaktadır (Şekil 7). (Balcı, 2006).

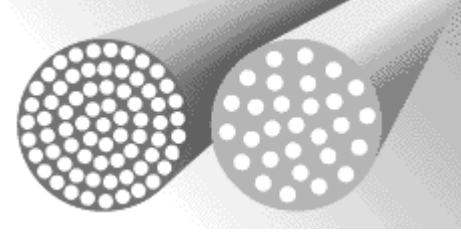
Şekil 6. Düşük Sıcaklıkta Polimer Molekül Yapısı

Şekil 7. Çevre Isısı Arttığında Molekül Yapısı

2.2.5 Supplex

Supplex® elyafı da DuPont'un geliştirdiği bir nylon çeşididir. Daha ince multifilament yapısıyla (Şekil 8) standart Nyлона göre daha esnek, hafif ve yumuşak özelliklere sahiptir.

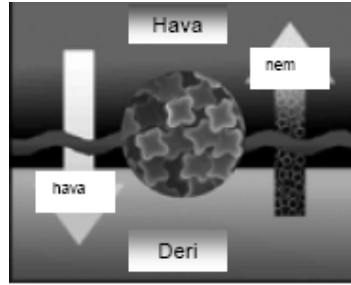
Su tutmaz ve nefes alabilen yapısı sayesinde Supplex elyafı Lycra ile birlikte kullanıldığında yüzme giysileri, aktif spor giysileri, aerobik giysileri, tozluk ve taytlarda kullanım alanı bulmaktadır

Şekil 8. Supplex ve Nylon Standart Nylon

2.2.6 Coolplus

Coolplus® elyafı vücuttaki nemi düzenleyebilen ve nefes alabilen fonksiyonel bir poliester lifidir. Lif yüzeyindeki mikro delikler yardımıyla teri deri yüzeyinden hızlıca absorbe edip, daha geniş bir alana aktarma, yayma, geçirme, vb. işlemlerle dışarı atarak kumaşın çabuk kurumasına sağlamaktadır (Şekil 9). Aynı zamanda lifin hava geçirgenliği vücuttaki sıcak havayı dışarı bırakarak deriyi ferah ve serin tutmaktadır

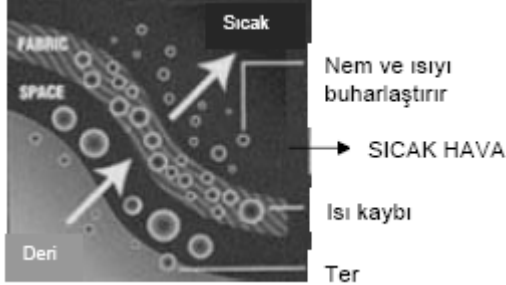

Şekil 9. Coolplus® Lifinde Nem ve Hava Transferi

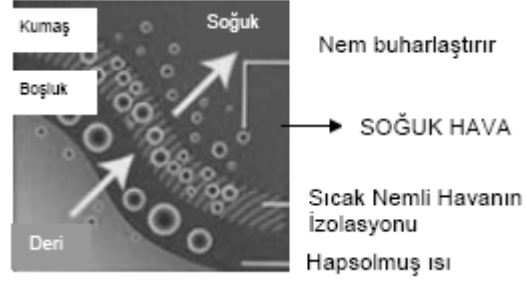
2.2.7 Akwatek Poliester ve Akwadyne Nylon

Akwatek® Poliester ve Akwadyne® Nylon, Comfort Technologies tarafından geliştirilmiş, termoregülatör olarak kullanılan yeni nesil liflerdir. Kapılar harekete bağımlı olan kumaşların aksine bu liflerin fonksiyonunu gerçekleştirmesi için deriye yakın olmasına gerek yoktur. Akwatek® ve Akwadyne® elektrokimyasal transfer olarak bilinen bir kimyasal prensip ile nemi ve ısıyı transfer eder. Bu proses yıkama ile etkisi gitmeyen filamentin kimyasal yol ile modifiye edildiği bir yöntemdir. Sıcak havalarda, elyaf elektrostatik olarak davranır, nemi ve aşırı ısıyı vücuttan kumaş yüzeyine aktarır. Kumaş kendi özelliklerini kullanıcıyı serin ve kuru tutmaya yardımcı olacak şekilde düzenler. Kullanıcı terledikçe kumaş nemi elektrostatik olarak atar. Vücut aktivitesi azaldıkça kumaş da buharlaştırma işlemini azaltır (Şekil 10). Soğuk havalarda, Akwatek® ve Akwadyne® ,

kumaş ile deri arasında bir sıcak hava tabakası oluşturarak ısıyı hapseder. Kumaş nem yayılırken tutulmuş ısıyı düzenler. Nemi elektrostatik olarak geçirir, tutulmuş havanın deriye geçen ısı kapasitesini artırır (Şekil 11). (Balcı, 2006),

Şekil 10 Akwatek Elyafının Sıcak Havada Nem Transferi

Şekil 11 Akwatek Elyafının Soğuk Havada Nem Transferi

2.2.8 Mipan Aqua-F

Mipan Aqua-F lifleri nemi hızlı absorbe edebilen ve çabuk kuruyabilen bir lifdir. Bu lifler bu açıdan özellikle spor aktivitelerinde kullanılan giyim eşyalarında rahatlık sağlamaktadır.

Aqua-F liflerinin bu özelliğinin sırrı teri emmeyi maksimize eden ve giysinin yüzeyine taşıyarak hızlıca buharlaşmasını sağlayan lifin kesit alanıdır (Şekil 12).

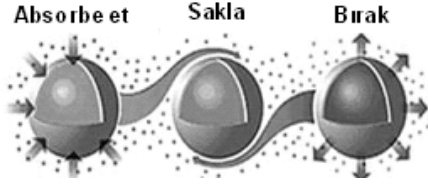
Aqua-F lifinin yüzey alanının diğer liflerden % 35 daha fazla olması bu lifin absorbe etme özelliğini artırmaktadır. Bunun yanında Aqua-F'nin giysinin deri ile temasını minimize eden dizaynı, aynı şartlarda diğer kumaşlara göre daha büyük bir avantaj sağlamaktadır. Aqua-F elyafı konvansiyonel kumaşlardan daha iyi nem absorblamakta ve daha çabuk kurumaktadır (Balcı, 2006).

Şekil 12. Aqua-F Elyafı

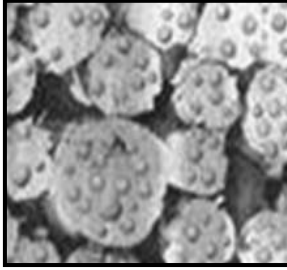
2.2.9. Faz Değişim Materyal İçeren Lifler

Mikro kapsülleme yöntemi ile faz değiştirici maddeler kullanılarak, mikro kapsül içerisindeki sıvının katılaşması sırasında dışarıya enerji vererek vücudu ısıtması, katıdan sıvıya geçiş sırasında ise, dış ortamdaki ısıyı alarak vücudu serinletmesi prensibi mümkündür.

Şekil 13. Faz değiştirici maddenin çalışma şekli

NASA uzay çalışmalarında hassas cihazların aşırı ısıdan korunması için faz değişim materyalleri kullanılmıştır. 1987’de NASA için çalışan bir firma tarafından faz değişim materyalleri tekstil lifi içine yerleştirmiştir. Bu kumaşlar kısa bir sure ısı bariyeri gibi davranarak kumaşın ısı kapasitesini hacimden bağımsız hale getirmektedir. şekil 14’de, faz değiştirici maddelerin, liflerin enine kesitlerindeki gornmu verilmektedir. Bu lifler piyasada “Outlast” ticari adıyla bilinmektedirler (ktem ve Diğ., 2000)

Şekil 14 Outlast lifi

3. SONUÇ

Günümüzün yoğun çalışma temposu içersinde çalışanlar gerek psikolojik gerekse fizyolojik baskılar içersinde kalmaktadırlar. Bu baskılar çalışanlarda çeşitli rahatsızlıklara da neden olabilmekte ve iş verimliliğini düşürmektedir. Çeşitli ortamlarda kullanılan tekstil ürünleri gelişen teknolojiyle birlikte örtünme ve korunma temel görevlerinin dışında çeşitli fonksiyonel görevlerde üstlenerek bir anlamda çalışanların konfor duygusunu st düzeye çıkaracak bir boyuta geçmiştir. Bu değişim başlangıçta sadece ütopik bir yaklaşım olarak algılanırken günümüz pazar şartlarında müşteri memnuniyetini sağlamanın bir gereği olarak kabul edilmektedir. Üreticilerin bu bağlamda yeniliği oluşturan ve sunan bir yapıya dönüşümleri bir zorunluluk olarak ortaya konulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Balcı, H. (2006), “Akıllı (Fonksiyonel) Tekstiller, Seçilmiş Kumaşlarda Antibakteriyel Apre ve Performans zellikleri” Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekstil Mühendisliği Anabilim Dalı, Adana.
- Bulgun, E.Y., Yeşilpınar, S., Kayacan, O., (2004). Akıllı Giysilerdeki Gelişmeler. Nonwoven Technical Textiles Technology Dergisi, 4.sayı, 38-46
- Gulsevin. N., (2005) Spor Giysilerin Konfor zellikleri zerine Bir Araştırma-Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Fen.Bil.Enst. İzmir

Milenković, L., Škundrić, P., Sokolović, R., and Nikolić, T., (1999). Comfort Properties of Defense Protective Clothings, Working and Living Environmental Protection. Volume:1 Number:4, pp:101–106

Öktem, T., Özdoğan, E., Seventekin, N., (2000) “Soğuk İklim Giysilerindeki Son Gelişmeler”, Askeri Amaçlı Tekstil Ürünlerindeki Teknolojik Gelişmeler ile Temizlik ve bakım Ürünleri Sempozyumu, 16-17 Kasım, İstanbul.

Pamuk, O. (2008) e-Journal of New World Sciences Academy Volume: 3, Number: 1 Article Number: A0051

Tarakçıoğlu, I., (2003). <http://www.porttex.com/dünyatekstilverileri>

TEKSTİLDE KULLANILAN YUMUŞATICILARIN ETKİ MEKANİZMALARI VE SINIFLANDIRILMASI

MODE OF ACTION AND CLASSIFICATION OF SOFTENERS USED IN TEXTILE INDUSTRY

**Aslı DEMİR¹ Rıza ATA²
E. Perrin AKÇAKOCA KUMBASAR³ Abbas YURDAKUL⁴**

ABSTRACT

Nowadays, much more powerful detergents are dominating the market, on the other hand, there is an ever increasing demand for enhanced fastness quality. Manufacturers feel a persistent customer pressure for acquiring better quality and everlasting novelties along with the increasing customer expectations. The main problematic feature for the customers are; color consistency, washing and wet rubbing fastnesses for particularly darker shades, light - perspiration and light fastnesses for particularly lighter shades. In case of any failure to meet customer demands, inevitably, problems arise between both parties. The aftermath effects of aftertreatments following dyeing, insufficient rinsing process or incorrect dyestuff selection are the main disagreement topics between customers and producers. In this research, knowledge about mode of action, chemical structures and classification and effects on fabric properties (handle, fastness, sewability, hydrophilicity etc.) of softeners applied after dyeing was given.

Key Words: softener, handle, fastness, sewability, hydrophilicity

ÖZET

Son yıllarda etkili yıkama efektine sahip deterjanların kullanılması ile boyalı tekstil ürünlerinde önemli kriterlerden biri olan haslık talepleri yükselmiştir. Alıcıların beklentilerinin artması üreticileri de daha kaliteli ve istenen özelliklere uygun mamül üretmeye zorlamaktadır. Alıcıların sorunları renk tekrarlanabilirliği, koyu renklerde yıkama ve yaş sürtme haslığı ile özellikle açık renklerde ışık haslığı üzerine yoğunlaşmıştır. İstenen talepler yerine getirilemediğinde ise alıcı ile üretici arasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar; yanlış boyarmadde seçiminden, yetersiz yıkama işleminden, boyama sonrası yapılan ard işlemlerden kaynaklanabilmektedir. Bu çalışmada, boyama işleminden sonra uygulanan yumuşATICILARIN etki mekanizmaları, kimyasal yapıları, sınıflandırılması ve ürün özellikleri (tutum, haslık, dikiş kolaylığı, hidrofilite vb.) üzerine etkileri hakkında bilgi verilmiştir.

¹Yrd.Doç.Dr., E.Ü. Emel Akın Meslek Yüksek Okulu, asli.demir@ege.edu.tr

²Dr., E.Ü., Emel Akın Meslek Yüksek Okulu, riza.atav@ege.edu.tr

³Doç.Doç.Dr., E.Ü. Tekstil Mühendisliği Bölümü, perrin.akcakoca@ege.edu.tr

⁴Prof.Dr., E.Ü. Tekstil Mühendisliği Bölümü, abbas.yurdakul@ege.edu.tr

Anahtar Kelimeler: yumuşatıcı, tutum, haslık, dikiş kolaylığı, hidrofilitite

1. GİRİŞ

Tekstil ürünlerinde yumuşak tutum bugün için en çok istenen, dolayısıyla satışta en etkili faktör niteliği taşıyan çok önemli bir özelliktir. Son yıllarda kumaşlardan istenen süper yumuşak tutum, aynı zamanda tüketici açısından vazgeçilmez bir moda eğilimi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kimyasal madde aktararak yumuşak tutum elde etmede o tekstil ürününün bakım kolaylığı özellikleri, fonksiyonel kalite özellikleri ve kimyasal maddelerin giyimde fizyolojik sakınca yaratmayan davranış özellikleri çok önem taşıyan hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çoban, 1999). İyi bir yumuşatıcıdan beklenen özellikler şu şekilde sıralanabilir;

- Kolay çalışılabilmesi (dozajlanabilirlik, seyreltme dayanımı),
- Kimyasallarla iyi uyum göstermesi, kombine edilebilir olması,
- Yüksek sıcaklığa dayanıklı olması, su buharı ile uzaklaşmaması,
- Sararmaması,
- Haslık özellikleri üzerine olumsuz etki göstermemesi,
- Renk tonunda değişikliğe yol açmaması,
- Düşük köpürme özelliğine sahip olması ve silindirler üzerinde birikmemesi,
- Banyoda düzgün ve tam çektirilebilmesi,
- Püskürtülebilmesi,
- Toksik ve korozif olmaması,
- Biyolojik olarak kolay parçalanabilmesi,
- Dermatolojik olarak zarar vermemesi,
- Kolay taşınabilmesi ve depolanabilmesi (Yurdakul vd., 2003).

2. YUMUŞATICILARIN SINIFLANDIRILMASI

Yumuşatıcı maddelerin kimyasal yapıları aşağıdaki komponentlerden oluşmaktadır;

%15-25 Asıl etkili madde (Yağ asidi kondenzasyon ürünleri)	+	Noniyonik emülgatör veya noniyonik dispergir madde	+	Özel katkı maddeleri (Yağ asidi esterleri, mumları vb.)
---	---	--	---	---

Genel olarak yumuşatıcılar iyonitelerine göre; non-iyonik, anyonik ve katyonik yumuşatıcılar şeklinde sınıflandırılmaktadır. Yağ asitlerinin poliaminlerle kondenzasyonu sonucu, kullanılan aminin cinsi ve yağ asidi miktarına göre **non-iyonik** veya **katyonik**, genelde yağ bileşiklerinin sülfatlanması veya fosfatlanması ile **anyonik** yumuşatıcılar elde edilmektedir (Atav vd., 2003). Diğer yandan silikon kimyasının tekstil terbiyesine girmesi ile fonksiyonel silikon bileşikleri de yumuşatıcı olarak kullanılmaya başlamış ve hatta en önemli ürün grubunu oluşturmuşlardır.

Yumuşatıcılara ilave edilen özel katkı maddeleri ile bu yumuşatıcıların özellikleri iyileştirilmeye, kullanım alanları genişletilmeye çalışılmaktadır. En çok kullanılan katkı maddeleri yağ asidi esterleri veya mumlarıdır. Kayganlaştırıcı etki sağlayıcı olarak parafinler ve polietilen kullanılmaktadır. Bunun dışında silikonlar da katkı maddesi olarak çok fonksiyonlu yumuşatıcılara ilave edilebilmektedir (Nostadt ve Zyschka, 1997) .

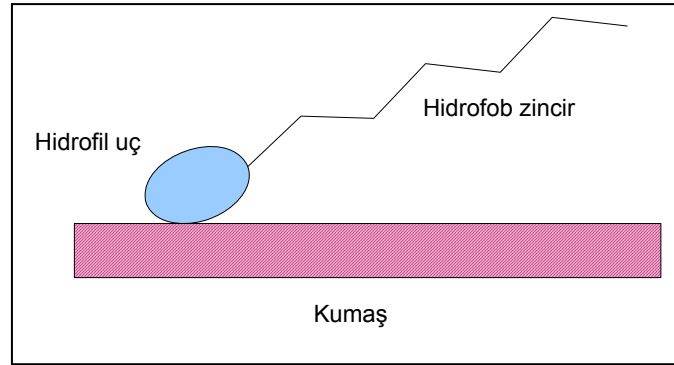
2.1 Non-İyonik Yumuşatıcılar

Non-iyonik yumuşatıcılar, herhangi bir elektrik yüküne sahip olmadığından etkili substantiflikleri de bulunmamaktadır. Bu nedenle bu cins yumuşatıcılar genellikle bu özelliğe uygun olan emdirme yöntemi ile tekstil malzemesine aktarılmaktadır. Genel formülleri $R(OC_2H_4)_nOH$ veya $R(C_2H_4)_nOOH$ ($R=alkil$) şeklindedir. Bu gruptaki yumuşatıcılar yağ alkollerini, etoksile yağ alkollerini, etoksile yağ aminleri, parafinler ve okside edilmiş polietilen vaksları gibi aktif maddeler içermektedir. Stabil dispersiyonların elde edilebilmesi için emülgatörler gerekmektedir. Bunun yanı sıra bazı ürünlerde düşük sıcaklıklardaki çözünürlüğü arttırabilmek için katyonik ve non-iyonik yumuşatıcıların kombinasyonu kullanılmaktadır. Bu ürünler çok etkili kayganlaştırıcılardır ve sararmaya yol açmadıklarından genelde beyaz tekstil ürünlerinde tercih edilmektedir, ancak sağladıkları tutum etkisi zayıftır.

2.2 Katyonik Yumuşatıcılar

Katyonik yumuşatıcılar, en iyi yumuşatma etkisine sahip olmaları nedeniyle evlerde ve endüstride büyük kullanım alanı bulmaktadır. Bunlar hemen her türlü life karşı afiniteleri olduğu için çoğunlukla çektirme yöntemiyle kumaşa applike edilmektedir (Çoban, 1997).

Yüzeyi negatif yüklü olan pamuklu kumaşta bu tip katyonik yumuşatıcılar çok iyi etki göstermektedir. Katyonik yumuşatıcı-anyonik pamuk yüzeyi arasındaki çekim, sadece malzeme yaş durumdayken gerçekleşmekte, kurutma sonrasında hidrofobik grup kumaş yüzeyinden dışa doğru yönelerek bir yumuşaklık etkisi sağlamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Katyonik yumuşatıcıların kumaş yüzeyinde yerleşimleri (Menceloğlu ve Uslu, 1988)

Katyonik yumuşatıcı seçiminde, yumuşatıcının kumaşı sarartma derecesi, kullanım miktarına bağlı olarak sağladığı yumuşaklık ve malzeme üzerine alınma hızı gibi özellikler dikkate alınmaktadır. Katyonik yumuşatıcıların avantajları; iyi kayganlaştırıcı olma, düşük kullanım miktarlarında bile yeterli yumuşaklık sağlama, yırtılma ve sürtünme dayanımı ile dikilebilirliği geliştirme gibi olumlu özelliklerinin yanı sıra, non-iyonik yumuşatıcılara oranla daha fazla sararma etkisi gösterme, renk tonunda değişikliğe yol açma ve kumaşın hidrofiliğini azaltma gibi sakıncaları bulunmaktadır (Yurdakul vd., 2003).

Katyonik yumuşatıcılar kimyasal yapıları bakımından şu şekilde sınıflandırabilmektedir;

- ✓ Primer amin tuzları
- ✓ Tersiyer amin tuzları
- ✓ Kuaterner amonyum tuzları (kuartamin)
- ✓ Aminoamid tuzları
- ✓ İmidazolin tuzları
- ✓ Aminoester tuzları (esterkuart)

- **Primer amin tuzları**

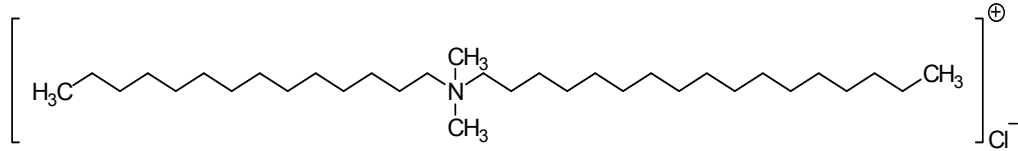
Bu sınıftaki yumuşatıcıların genel formülü, $RNH_2.HX$ (R=alkil, X= klorür, asetat, glikolat) şeklindedir (Örneğin, oktadesilamonyumklorür). Ancak bu yumuşatıcılar, tekstil açısından önemli bir kullanım alanına sahip değildir (Wahle ve Falkowski, 2002).

- **Tersiyer amin tuzları**

$RN(R')(R'').HX$ (R=alkil, X=klorür, asetat, glikolat) genel formülü ile gösterilmektedir. Bu yumuşatıcılar, tersiyer aminlerin organik veya inorganik asitlerle tuz formuna dönüştürülmesi ile elde edilmektedir (Wahle ve Falkowski, 2002).

- **Kuaterner amonyum tuzları (kuartamin)**

Genel formülleri $RN(R')(R'')(R''')X$ (R=alkil, X=klorür, alkil sülfat) şeklinde gösterilmektedir. Bu gruptaki yumuşatıcılar, tersiyer aminlerin alkilhalojenür, alkilsülfatlar vb. ile reaksiyonu sonucunda elde edilmektedir. Bu gruba distearildimetilamonyumklorür örnek olarak verilebilir. Primer ve tersiyer amin tuzlarına göre daha iyi bir çözünürlüğe sahip olmalarına rağmen, biyolojik olarak parçalanma özelliklerinin düşük olması, bu gruptaki yumuşatıcıların kullanımını sınırlamaktadır (Wahle ve Falkowski, 2002).

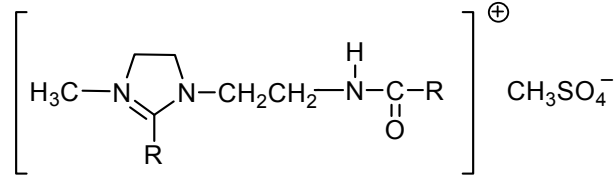
Şekil 2. Kuaterner amonyum tuzu esaslı katyonik yumuşatıcı

- **Aminoamid tuzları**

Genel formülleri $RCO(N(R')(R''))[N(R''')(R''''')]_n.HX$ (R=H veya alkil, X=asetat, glikolat) şeklinde gösterilmektedir. Bu önemli yumuşatıcı grubu, poliaminlerin yağ asitleriyle amidasyonu sonucu oluşmaktadır. Yaygın olarak kullanılan poliaminler, trietilentetramin tetraetilenpentamin, aminoetiletanolamin ve dietilentriamindir. Reaksiyon ürünleri, tuz formunu oluşturmak için asitlerle (asetik asit veya glioksalik asit) nötrale edilmektedir (Wahle ve Falkowski, 2002).

- **İmidazolin tuzları**

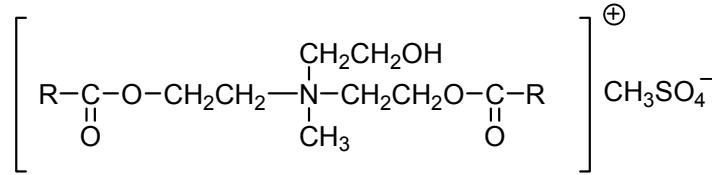
İmidazolinler, yağ amidleri ile polietilenpoliaminlerin reaksiyonu sonucunda elde edilmektedir. Reaksiyon ürünleri daha sonra alkilhalejonürler veya alkilsülfatlar ile reaksiyona girerek, kuaterner imidazolinleri oluşturmaktadır (Wahle ve Falkowski, 2002).

Şekil 3. İmidazolin tuzu esaslı katyonik yumuşatıcılar

- Aminoester tuzları (esterkuart)

$\text{RCOOR}'\text{N}(\text{R}'')(\text{R}''')(\text{R}''''\text{X})$ (R=alkil, hidroksialkil, X=klorür) genel formülüne sahiptir. Bu bileşikler yağ asitlerinin aminoalkollerle reaksiyonu sonucu elde edilmektedir. 1, 2 veya 3 hidroksil grubu reaksiyon şartlarına bağlı olarak esterleşebildiğinden, en fazla trietanolamin alkol tercih edilmekte, dietanolamin veya monoetanolamin de kullanılabilir (Wahle ve Falkowski, 2002).

Şekil 4. Aminoester tuzları esaslı katyonik yumuşatıcı

2.3 Anyonik Yumuşatıcılar

Anyonik yumuşatıcıların tutum etkilerinin zayıf ve substantifliklerinin düşük olması nedeniyle kullanımları gittikçe azalmaktadır. Bu ürünler $\text{RSO}_3\text{.M}$ veya $\text{ROSO}_3\text{.M}$ (R=alkil, aril; M=Na, K) genel formülüne sahiptir. Genelde yağ asidi kondenzasyon bileşiklerinin sülfatlanması veya fosfatlanması ile elde edilmektedir. Bu yumuşatıcılar, kimyasal yapı bakımından alkilarilsülfonatlar, alkilsülfatlar, sülfatlanmış veya sülfonlanmış amidler ve alkiletersülfatlar şeklinde sınıflandırılabilir (Wahle ve Falkowski, 2002).

2.4 Silikon Yumuşatıcılar

Silikon yumuşatıcılar birçok tekstil prosesinde kullanılmakta ve tekstil mamüllerine sadece yumuşaklık, parlaklık ve kayganlık değil, ayrıca elastikiyet, dikiş kolaylığı ve dolgunluk da kazandırmaktadır. Silikon ürünler grubu çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu alan, çok yüksek reaktiviteli ürünlerden, hiç reaksiyon vermeyen ürünlere, tekstil malzemesine son

derece yüksek yumuşaklık veren yumuşatıcılardan yüksek yüzey kayganlığı veren ürünlere kadar uzanmaktadır. Bir tarafta silikon bazlı su iticiler mevcut iken, diğer yanda belirgin hidrofilik özelliğe sahip silikonlar vardır. İlk silikon yumuşatıcı metilsiloksan emülsiyondur. Daha sonraları değişik etkiler elde edebilmek için değişik yapıda silikon bileşikleri geliştirilmiştir. Örneğin günümüzde kullanımı çok fazla olmasa da silikon elastomerler bunlardan biridir. Silikon elastomerlerle kumaşa daha iyi bir parlaklık, elastikiyet, yumuşaklık ve daha iyi bir dikilebilirlik özellikleri kazandırılmaktadır. Bugün için silikon emülsiyonları, çoğunlukla aminofonksiyonel silikon yağlarından elde edilen, süt emülsiyonu olarak da bilinen makro ve mikroemülsiyon silikondur. Bunun yanı sıra daha sonra silikon lekesi sorununu gidermek amacıyla hidrofil silikonlar geliştirilmiştir. Silikon yumuşatıcıların kullanım alanları, avantaj ve dezavantajları aşağıda toplu halde verilmektedir.

Kullanım alanları;

- ✓ Yumuşatma
- ✓ Hidrofob apre
- ✓ Kaplama
- ✓ Örgü ipliği avivajı vb. birçok yaş proseste kullanılırlar.

Ayrıca;

- ✓ Silikonlardan ayırma maddesi olarak da yararlanılmaktadır. Sadece tekstil sanayiinde değil, diğer sanayi dallarında da birbirine bitişik durumda üretilen mamüllerin kolay ayrılması için kullanılan etkili ayırıcı maddelerdir.

Avantajları;

- Bütün kumaşlarda kaygan, ipeksi bir tutum sağlarlar.
- Yağ, ısı ve ışığa dayanıklıdırlar.
- Gelişmiş dikiş ve yırtılma dayanıklılığına sahiptirler.
- Amino işlevsel gruplar ütü kalıcılığını geliştirir.
- Çok iyi elastikiyet özellikleri vardır.
- Yüksek yıkama haslığına sahiptirler.

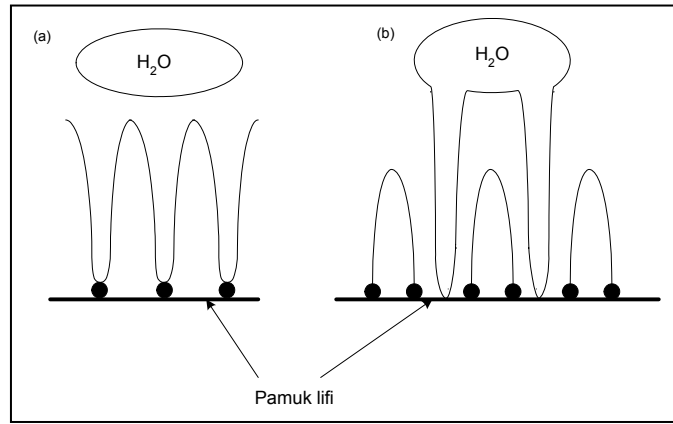
Dezavantajları;

- Pahalıdırlar.
- Tekrar boyama için sökülmeleri zordur.
- Uygulamada stabilite problemleri çıkabilir.
- Pek çoğu su iticidir.
- Giderilmesi zor olan silikon lekelerinin oluşma riski vardır (Çoban, 2002).

Aminofonksiyonel silikonlarda görülen amino gruplarının çok iyi yumuşatma ve selülozik elyafa yüksek afinite sağlama etkileri yanında oksidasyona uğrama ve bunun sonunda sararma dediğimiz istenmeyen etkiyi gösterme özellikleri vardır. Klasik amino fonksiyonel silikonlarda ortaya çıkan sararma mekanizması: Amino radikalinin hava, ısı veya metal katyonlarının varlığında oksidasyona uğramasına dayanmaktadır. Klasik aminofonksiyonel silikonlu yumuşatıcılar incelenmiş, farklı yapıdaki bir amin grubunun sararmayı önleyebileceği düşünülmüştür. Siklo yapıdaki sekonder amin içeren grubun sararma

derecesini oldukça azalttığı tespit edilmiştir. Çünkü siklo yapısı ile oldukça stabil bir yapıya kavuştuğundan, oksidasyona uğraması için oldukça yüksek seviyede bir enerji yani kurutma sıcaklığı gereklidir. Bu nedenle, normal kurutma şartlarında oksidasyona uğraması diğer bir deyişle sararma tehlikesi oldukça azalmıştır (Menceloğlu ve Uslu, 1988).

Silikonlar tanecik büyüklüğüne göre mikro, yarı (semi) mikro veya makro emülsiyon şeklinde elde edilebilmektedir. Mikro emülsiyonlarda tanecik büyüklüğü 50 nm'den küçüktür. Mikrosilikonlardan sonra hidrofil silikon yumuşatıcılar üretilmiş ve böylece silikon lekeleri sorunu iyice azalmıştır. Hidrofil silikonların aminosiloksan emülsiyonlarına göre diğer bir avantajı da kumaş hidrofilitasını olumsuz etkilememeleridir (Mauer ve Mengü, 1996). Bunun sebebi Şekil 5'den de açıkça görülmektedir.

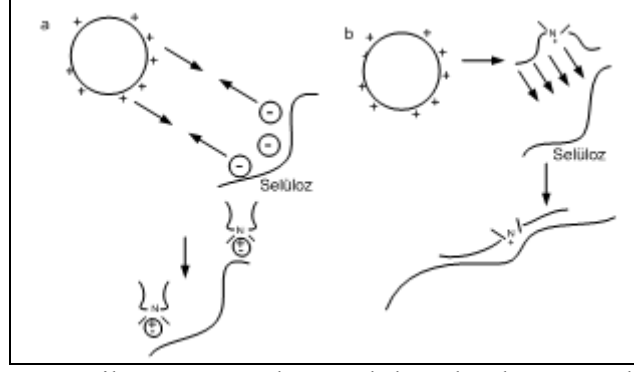
Şekil 5. Klasik (a) ve hidrofil (b) silikon ile işlem görmüş pamuk lifinin ıslanabilirliği (Mauer ve Mengü, 1996)

3. YUMUŞATICILARIN ETKİ MEKANİZMALARI

Yumuşatıcılar, deterjanlar gibi yüzey aktif maddelerdir. Yüzey aktif maddeler, hidrofil (suyu seven) bir uç kısma, hidrofob (suyu sevmeyen) bir kuyruk yapısına sahiptir ve bu sayede iki farklı yüzeyin temasını sağlayabilmektedirler.

Yumuşatıcı madde moleküllerinin liflerin yüzeyine yerleşiminde, elektrostatik yüklerinin veya hidrofob karakterlerinin rol oynadığı düşünülmektedir. Katyonik yumuşatıcıların selüloz üzerindeki yerleşiminin, yumuşatıcı molekülünün pozitif yükü ile selülozun negatif yükü arasındaki etkileşimden ileri geldiği düşünülmektedir. Yalnız, bu model katyonik yumuşatıcıların yüksüz sentetik lifler tarafından alınmasını açıklayamadığı gibi, non-iyonik tiplerin nasıl yumuşaklık efekti sağladığını açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Bu nedenle katyonik yumuşatıcıların selüloz tarafından alınması sadece elektriksel etkileşimden (a) kaynaklanmayıp, yumuşatıcının hidrofob kısmının su banyosundan kaçma eğiliminden de (b) ileri geldiği düşünülmektedir. Bu nedenle katyonik yumuşatıcılar selülozun üzerindeki uygun yüzeylere yerleşmekte ve kumaş yüzeyinden dışa doğru oryante olmaktadır. Kumaş kurutulduğunda hissedilen yumuşaklık etkisi yüzeydeki yumuşatıcının hidrofob grubundan kaynaklanmaktadır. Bu durum şematik olarak Şekil 6'da gösterilmiştir (Atav vd., 2003).

Şekil 6. Katyonik yumuşatıcıların selüloza bağlanma mekanizması
(Wahle ve Falkowski, 2002)

4. SONUÇ

Kumaşta istenen tutum özelliklerinin sağlanabilmesi amacıyla; anyonik, katyonik, non-iyonik ve silikon esaslı ürünler kullanılmaktadır. Bu ürünlerle yapılan ard işlem sonunda tutumda belli bir yumuşaklık sağlanırken, kumaşın hidrofiliği düşmekte, renk değişimi, haslıklarda düşme, sararma gibi olumsuzluklar ortaya çıkarabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında yumuşatıcı seçiminde kullanım yeri ve amacına bağlı olarak uygun yumuşatıcının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca günümüzde giderek artan bir şekilde önem kazanan ekolojik kriterlerin de yumuşatıcı seçiminde etkili bir parametre olması gerektiği söylenebilir. Kuarterneramonyum bileşiği yumuşatıcılar balıklar ve canlı bakteriler için toksik özelliklere sahip olmaları nedeniyle gittikçe kullanımları azalmaktadır. Buna karşın yağasidikondenzasyon bileşiği yumuşatıcıların biyolojik parçalanabilirlikleri iyidir. Polietilen, parafin, silikon esaslı yumuşatıcıların biyolojik parçalanabilirlikleri hiç yok veya çok azdır. Ancak bu maddeler atık su arıtma tesislerinde kolaylıkla elemine edilebilmektedir (Çoban, 1999). Bu çalışmada yumuşatıcılar hakkında verilen bilgilerin yumuşatıcı seçimi konusunda yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Çoban, S. (1999), “Genel Tekstil Terbiyesi ve Bitim İşlemleri”, E.Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma-Uygulama Merkezi Yayını, Yayın No: 10
- Yurdakul, A., Öktem, T., Kumbasar, P., Atav, R., Korkmaz, A. ve Arabacı, A. (2003), “Boyama İşlemlerinden Sonra Kullanılan Tekstil Kimyasallarının ve Diğer Terbiye İşlemlerinin Haslık Özellikleri Üzerine Etkileri”, Proje NO: TÜBİTAK-TAM 2002-02, Kasım, 2003
- Atav, R., Korkmaz, A., Arabacı, A., Kumbasar, P., Öktem, T. ve Yurdakul, A. (2003), “Boyama Sonrası Kullanılan Yardımcı Maddelerin Haslıklar Üzerine Etkisi”, Tekstil Teknolojisi ve Kimyasındaki Son Gelişmeler Sempozyumu IX-Bursa”, 125-147
- Nostadt, K. ve Zyschka, R. (January 1997), “Softeners in the Textile Finishing Industry”, Colourage, 53-58,
- Çoban, S. (1997), “Bitim İşlemlerinde Yumuşak Tutum ve Yumuşatıcı Maddeler”, Tekstil ve Konfeksiyon, Vol. 3, 167-173

- Menceloğlu, Y. Z. ve Uslu, N. (1988), “Yumuşatıcı Maddeleri Sararma Riskleri, Nedenleri ve Renk Haslıklarına Etkileri”, IV. Kimya ve Kimya Mühendisliği Sempozyumu Bursa
- B. Wahle ve J. Falkowski (2002), “Softeners in Textile Processing”, Rev. Prog. Color, Vol. 32, 118-124
- Çoban, S. (2002), “Bitim İşlemlerinde Yüksek Terbiye Teknikleri”, Ege Üniversitesi Doktora Ders Notları
- W. Mauer ve H. Mengü (Mart 1996), “Kimyasal Açıdan Kullanım Özellikleriyle Hidrofil Silikon Yumuşatıcılar”, Tekstil Terbiye & Teknik, 26-28

TEKSTİL-KONFEKSİYON MEZUNLARININ GENEL İŞ YETERLİLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF TEXTILE-APPAREL GRADUATES' GENERAL JOB ADEQUACIES

Nuriye ÇEVİK İŞGÖREN¹,

Candan DURAK AYL²

ABSTRACT

In global world, because that companies' main tendency is profitability; productivity, cost, and quality are the main factors that affect profitability. The countries that have high economical performance and provide qualified life standarts to their citizens are at the same time extremely active in human labor education. The thing that brings out the efficient behaviour is the combination of individual's attitude, knowledge, ability, and oppourtunities.

Education has implement function on providing profitability and profitability has the same function on making human happiness. Increasing the quality of the labor by education is one of the most important parameters of production factor. Using its adequacy by making the labor fit in a productive employment, builds up the main elements of education-adequacy relationship.

Universities, as being a servis unit, have three positive effect like direct, indirect, and induced effects on local economy. One of the most important factor on turkish economy's competition in global world is the quality of qualified labor. The things that affect the erformance results which verifies this quality are job adequacies.

In this study; the people graduated from undergraduate and graduate degrees of the higher education institutions that give textile-apparel education in Turkey are examined according to their sectoral managers' views on job adequacies.

The data recieved at the end of this study is analyzed by using SPSS programme and summarized with the crosstabs in this article. At the of this study; the expectations of the sector managers about graduates job adequacies are presented to the higher education institutions as suggestions.

Key Words: Job Adequacy, Vocational School, Textile-Apparel Education, Textile-Apparel Sector, Performance Evaluation

---

¹ Yard.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, nisgoren@marmara.edu.tr

² Dr., candanayla@gmail.com

ÖZET

Küresel dünyada, işletmelerin temel yönelimleri karlılık olduğuna göre; verimlilik, maliyetler ve kalite, karlılığı etkileyen temel etkenlerdir. Ekonomik performansı yüksek ve vatandaşlarına kaliteli yaşam düzeyi sunan ülkeler, aynı zamanda insan gücü eğitiminde de son derece etkindirler. Verimli davranışı ortaya çıkaran; bireylerin tutumları, bilgi ve becerileri ile fırsatların bileşimidir.

Eğitim, verimliliği sağlamada, verimlilik ise insan mutluluğunu getirmede birinci derecede araç olma fonksiyonuna sahiptir. Üretim faktörlerinden en önemlisi olan işgücünün eğitim yoluyla niteliğini artırmak ve daha sonra onu üretken bir istihdama sokarak onun verimliliğinden yararlanmak eğitim-verimlilik ilişkisinin temel boyutlarını oluşturmaktadır.

Üniversiteler bir hizmet birimi olarak yerel ekonomi üzerinde direkt, dolaylı ve uyarılmış etkiler olmak üzere üç olumlu etkide bulunmaktadır. Türk ekonomisinin küresel dünyada rekabet edebilmesinde en önemli etkenlerden biri kalifiye işgücünün kalitesidir. Bu kaliteyi doğrulayan performans sonuçlarını etkileyen de iş yeterlilikleridir.

Bu çalışmada; Türkiye’de tekstil-konfeksiyon eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının ön lisans ve lisans düzeylerinden mezun olanların tekstil-konfeksiyon işletmelerinde gösterdikleri iş yeterlilikleri, sektör yöneticilerinin görüşleri açısından irdelenmiştir.

Uygulanan anketler sonucunda elde edilen veriler SPSS programı aracılığı ile incelemeye tabi tutulmuş ve bu makalede çapraz tablolar aracılığı özetlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ilgili yükseköğretim kurumlarına sektör yöneticilerinin eğitim kurumlarından mezunları açısından iş yeterliliklerine ilişkin beklentileri öneriler halinde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İş Yeterlilikleri, MYO, Tekstil-Konfeksiyon Eğitimi, Tekstil-Konfeksiyon Sektörü, Performans Değerlendirme.

1. GİRİŞ

Bu çalışma; ilgili yükseköğretim kurumlarına sektör yöneticilerinin eğitim kurumlarından mezunları açısından iş yeterliliklerine ilişkin öneriler vermeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın evrenini; Türkiye’de bulunan önlisans (Meslek Yüksekokulu (MYO)) ve 4 yıllık lisans tekstil-konfeksiyon eğitimi veren yükseköğretim kurumlardan mezun olan ve ilgili sanayinin her alanında, her konumda çalışanlar (292 çalışan) ve tekstil-konfeksiyon Sanayi Yöneticileri (283 işletme) oluşturmaktadır. Çalışanlar; MYO ve lisans mezunları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Örnek grubunun oluşturulmasında tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak da anket yöntemi tercih edilmiştir. Anketlerde 5’li likert ölçeği kullanılmıştır.

Hazırlanan anket sorgulamalarında belirlenen parametrelerde ABET kriterleri, MÜDEK tarafından belirlenen mühendislik eğitimi kriterleri, MEB-YÖK tarafından MYO için belirlenmiş olan kriterler, tekstil-konfeksiyon eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının misyon ve vizyonları ile İŞKUR’un hazırlamış olduğu iş tanımları esas alınmıştır.

Anket soruları hazırlanırken; yükseköğretim kurumlarında tekstil-konfeksiyon eğitimi almış ve tekstil-konfeksiyon sanayinde çalışanların iş yeterlilikleri “İş ile İlgili Bilgi ve Yetenekler” açısından sanayi yöneticileri tarafından değerlendirmelerine olanak tanınmıştır.

Araştırma verilerini toplamak amacıyla geliştirilen anketler, Marmara Üniversitesi Anket Sitesi aracılığı ile örnek kitleye ulaştırılmış ve internet aracılığı ile cevaplandırılması

sağlanmıştır. Site aracılığı ile elde edilen veriler Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi (SPSS (Statistical Packages for Social Sciences)) kullanılarak değerlendirilmiştir.

2. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA TEKSTİL-KONFEKSİYON EĞİTİMİ

Eğitim, verimliliği sağlamada; verimlilik ise insan mutluluğunu getirmede birinci derecede araç olma fonksiyonuna sahiptir. Eğitim; ekonomik, toplumsal ve politik işlevleriyle verimliliği doğrudan ya da dolaylı etkilemektedir. Bireyin zihinsel ve bedensel yapısının özelliklerini dikkate alarak istenilen doğrultuda değiştirilmesinde ve geliştirilmesinde “Bilgi ve Beceri” kavramları eğitim ve öğretimin temel girdilerinden en önemlilerini teşkil etmektedir. Bilgi ve beceriler; bilindiği üzere, eğitim ve öğretim kurumları aracılığıyla “belgelendirilmiş/diplomaya dayalı” olarak sağlandığı gibi, eğitim ve öğretim kurumları, yani okulların dışındaki diğer toplumsal kurumlar (aile, dernek, işletme, kitle iletişim araçları vs.) ile bireysel çabalara dayalı olarak da elde edilebilmektedir.

Verimli davranışı ortaya çıkaran; bireylerin tutumları, bilgi ve becerileri ile fırsatların bileşimidir. Bireyin ve toplumun sahip olduğu olumlu değerler sistemi ile eğitim ve öğretimin sağlayacağı bilgi ve becerilerin ortaklaşa ortaya çıkaracağı “verimlilik kültürü”, insanların yeni fikirler ortaya atmalarına, özgür gelişimlerine ve yaratıcılıklarına fırsat verir. [1]

İnsan, ancak yeterli bir eğitim, öğretim ve gelişmeden sonra değerli bir kaynak ve en önemli verimlilik etmeni olur. [2]

İnsan kaynaklarının rasyonel yetiştirilmesi, istihdamı ve geliştirilmesi ile işgücü israfının önlenmesinde “eğitim ekonomisi” çerçevesinde “verimli eğitim”, istihdam edilebilir, yeniden uyarlanabilir, esnek, sosyal uyumu kolaylaştırıcı, katılımcı, yaratıcı, girişimci, temele dayalı, bilgi ve beceriler sunar. Hızlı teknolojik değişimler sonucu iş hayatında bazı meslekler parçalanmakta, bazıları ortadan kalkmakta ve yeni mesleklerin ortaya çıktığı görülmekte; kısacası değişen işler ve iş fırsatları işgörenin kendi mesleki ve teknik bilgi ve becerilerinin de yenilenmesini zorunlu hale getirmektedir.

Üniversiteler bir hizmet birimi olarak yerel ekonomi üzerinde direkt, dolaylı ve uyarılmış etkiler olmak üzere üç olumlu etkide bulunmaktadır. Üniversitelerin olumlu etkileri sayesinde buldukları yöredeki işletmelerin verimliliklerine de katkıda buldukları bir gerçektir. [3]

Türkiye’de Tekstil-Konfeksiyon Programı içeren MYO sayısı 77, Tekstil Mühendislik Eğitimi veren fakülte sayısı 10, Mühendislik ve Tasarım Fakültesi 1, Tekstil Teknolojileri ve Tasarımı Fakültesi 1, Teknik Eğitim Fakültesi 1, Mesleki Eğitim Fakültesi 2, Güzel Sanatlar Fakültesi 11, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi sayısı 1’dir. [4]

2.1. Önlisans Eğitimi

MYO ders ve uygulama programları, özellikle teknik programlarda, öğrencilerin pratik becerilerini geliştirmeyi ve bunun için gerekli olan mesleki bilgiyi kazandırmayı ön planda tutmaktadır. [5]

Bir tekstil teknikerinin, tekstilin bütün dallarını çok iyi bilmesinin olanaksızlığı nedeni ile bazı MYO’ları sanayinin isteklerini de dikkate alarak tek tip tekstil teknikerliği yerine, belli dallarda uzmanlaşmış tekniker yetiştirme ilkesini benimsemiştir.

MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları “Program Geliştirme Projesi” kapsamında, Tekniker / Meslek Elemanı; çalışma alanındaki görevi itibarıyla üst düzey yönetici ve/veya mühendis/uzman ile teknisyen arasında bulunan; teknisyenden daha fazla teorik bilgiye, mühendisten daha fazla uygulama becerisine sahip bir ara elemandır. Bu vasıflardaki bir

eleman bazı küçük veya orta büyüklükteki işletmelerde liderlik ve yöneticilik rolünü de üstlenebilmektedir.

MEB-YÖK Projesi kapsamında, MYO mezunlarının hayat anlayışı; hayat boyu öğrenme, yeniliklere açıklık, girişimcilik, teknolojiye uyum, ekip halinde çalışma, risk alabilme, iletişim kurabilme, problem çözme becerisi, geniş tabanlı meslek kültürü, yeni iş ve mesleklere intibak ve mükemmelliği isteme şeklinde ifade edilmiştir. [6]

Bazı MYO'lar tarafından tekstil-konfeksiyon programının amacı; tekstil ve konfeksiyon sektöründe üretim planlama, model tasarımı koleksiyon ve numune hazırlama aşamasından üretim sonuna kadar mamulün her safhasında, üretime yönelik, nitelikli ara elamanları yetiştirmektir. Bu programda tekniker adayları gelişen teknolojiye ve sektöre uyumlu bir eğitimden geçerek çalışma hayatına atılırlar.

MYO Tekstil-Konfeksiyon programında eğitim görmek isteyenlerin; matematik alanında bilgili, konfeksiyon makinelerini kullanmaya yatkın, çevre ile iyi iletişim kurabilen, dikkatli, sabırlı, hızlı ve doğru karar verebilen, sorumluluk sahibi, kimseler olmaları gerekmektedir.

Konfeksiyon programını bitirenlere Ön Lisans Diploması ve “Konfeksiyon Teknikeri” unvanı verilmektedir. Konfeksiyon programı mezunları tekstil ve konfeksiyon alanında faaliyet gösteren firmalarda ya da kendi işyerlerinde çalışabilmektedirler. Mezunlar, Tekstil-Konfeksiyon firmalarında yönetim, üretim, planlama, pazarlama, tasarım gibi çeşitli bölümlerinde çalışabilmektedirler. [7]

2.2. Lisans Eğitimi

2.2.1. Mühendislik Fakülteleri

Mühendislik fakülteleri bünyesinde yer alan Tekstil Mühendisliği Bölümü öğrencilerine; ulusal ve uluslararası düzeyde nitelikli eğitim vererek sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda beceriler kazandırmaktadırlar. Tekstil Mühendisliği Bölümü; mühendislik ve mesleki bilgilerini kullanabilen, problemleri çözümleyebilen, mühendislik tasarımları yapabilen, mesleğinde yetkin, ekip çalışmasına yatkın, esnek ve özgür düşünebilen elemanlar yetiştirmek ve araştırma-geliştirme faaliyetleri ile bilime katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Tekstil mühendislerinin temel görevleri; tekstil işletmelerindeki üretim planlaması, organizasyonu, yönetimi; tekstil ürünlerinin tasarımı; tekstil üretim tesislerinin projelendirilmesi; tekstil ürünlerinin kullanım performanslarının ölçümü faaliyetleridir.

2.2.2. Mühendislik ve Tasarım Fakültesi

Mühendislik ve Tasarım Fakültesi'nde yer alan Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü “tasarımcı” yetiştirmektedir. Bu fakültede verilen eğitimin amacı; öğrenciyi yaratıcılığa yönelten sanat ve kültürün yanı sıra tekstil - giyim teknolojisini bütünleştirmektir. Öğrenci kazanacağı analiz ve sentezci görüşle üreteceği tasarımlarını planlayan, hem iç hem de dış pazarda rekabet edebilen, yüksek performanslı bireyler olarak mezun olmaktadır.

Mezunların başarı kriterleri; moda hareketlerinde yer alabilen, yenilikçi, yaratıcı ve teknolojiyi kullanabilen elemanlar olmalarıdır. [8]

2.2.3. Tekstil Teknolojileri ve Tasarım Fakültesi

Tekstil Teknolojileri ve Tasarımı Fakültesi; Tekstil Mühendisliği, Moda Tasarımı ile Tekstil Geliştirme ve Pazarlama Bölümlerinden oluşmaktadır.

Tekstil Mühendisliği Bölümü'nün amacı; tekstil sanayinin beklentilerine uygun, temel bilgileri sağlam, bilgiye ulaşmasını öğrenmiş, kendisini yenileyebilen, araştırmacı, analitik düşünce yapısına sahip, sentez yapabilen, meslek ahlakını kavramış, çevresi ile kolay iletişim kurabilen, sorumluluk sahibi, çalışkan mühendisler yetiştirmektedir.

Moda Tasarımı Bölümü'nün amacı; moda ve marka yaratma becerisine sahip tasarımcılar yetiştirmektir. Ders programında, herhangi bir amaca yönelik olarak giysi tasarımında göz önünde bulundurulması gereken unsurlar öğrenciye aktarılmaktadır.

Tekstil Geliştirme ve Pazarlama Bölümü'nün amacı; tekstil ürünlerinin geliştirilmesi ve pazarlanması becerisine sahip uzmanlar yetiştirmektir. Ders programında; temel teknolojik bilgilendirme ile beraber uluslararası pazarlar, tekstil ürünlerinin pazarlama teknikleri, ekonomi ve finansal konularda bilgi aktarımı ile belirli niteliklere sahip tekstil ürünlerinin geliştirilmesi ve pazarlanması becerisine sahip uzmanların yetiştirilmesi mümkün olmaktadır. [9]

2.2.4. Teknik Eğitim Fakültesi

Teknik elemanların yetiştirilmesinde (okullar veya endüstri için) en büyük görev Teknik Eğitim Fakültelerine düşmektedir.

Öğrenciler eğitim ve öğretimini Tekstil Teknoloji bilgi ve becerileri kazandıran programlarla sürdürmektedir. Bölümde Tekstil Teknolojisi, Tekstil Terbiye ve Teknolojisi ve Hazır Giyim Teknolojisi olmak üzere 3 program mevcuttur. Tekstil Teknolojisi programı öğrencileri, ağırlıklı olarak iplik, dokuma ve örme kumaş teknolojisi konularında; Terbiye Teknolojisi programı öğrencileri ön terbiye, boyama ve baskı teknolojisi konularında; Hazır Giyim Teknolojisi öğrencileri ise konfeksiyon ve hazır giyim teknolojisi konularında uzmanlaşacak şekilde yetiştirilmektedir. Mezunlar; Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda öğretmen, Tekstil Endüstrisinin çeşitli kollarında ve çeşitli pozisyonlarda teknik eleman ve bir kısmı da Üniversite ve Yüksekokullarda öğretim elemanı olarak görev yapmaktadırlar. [10]

2.2.5. Mesleki Eğitim Fakültesi

Mesleki Eğitim Fakültelerinin hedefi; çağın gerekleri doğrultusunda girişimci, ekip çalışması yapabilen, bilgi ve teknolojiye yeniliklere açık, yaşam boyu öğrenmeyi ilke edinmiş, bilgiye ulaşan, kullanan ve üreten, karar verme becerisi gelişmiş üst düzey mesleki yeterliliklere sahip, yenilikçi ve idealist öğretmenleri, aynı zamanda ilgili sektörün gereksinim duyduğu elemanları yetiştirmektir.

Lisans eğitimi boyunca Mesleki Eğitim Fakültelerinde öğretmenlik formasyon derslerinin yanı sıra sektörde girişimci olabilmek için ihtiyaç duyulan gerek uygulamalı gerekse teorik dersler verilmektedir.

2.2.6. Güzel Sanatlar Fakültesi

Güzel Sanatlar Fakülte'leri ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakülte'lerinin bünyesinde yer alan Tekstil bölümleri, "Moda ve Tekstil Tasarımı" eğitimi vermek üzere kurulmuşlardır. Güzel Sanatlar Fakülteleri "Moda ve Tekstil Tasarımcısı" unvanı ile mezun vermektedirler.

Tasarım dersleri ağırlıkta olan bu bölümlerde öğrenciler; Dokuma Tasarımı, Baskı Tasarımı, Giysi Tasarımı ve Moda Aksesuar Tasarımı dallarında teknik ve artistik bilgi ve becerilerle donatılmaktadır. Bunun yanı sıra tekstilde iş anlayışının da üstünde durulmaktadır. Bu fakülteler, tekstil, giyim ve aksesuar sektörlerinin gereksinmelerine uygun yaratıcı, yenilikçi ve üretken tasarımcılar yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar. [11]

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tekstil-Konfeksiyon sanayi yöneticilerinin önlisans ve lisans mezunu çalışanları "İş ile İlgili Bilgi ve Yetenekler" konusunda ilgili ankette yer alan sorular arasında çapraz test yapılarak değerlendirilmiş ve yorumlar yapılmıştır (Tablo1). [12]

Tablo 1 incelendiğinde; sanayi yöneticileri önlisans mezunu çalışanları *İş İle İlgili Teknik Bilgi Yeterliliği* konusunda % 83,3 oranında iyi, lisans mezunu çalışanları ise % 53,4 oranında iyi olarak değerlendirmişlerdir. Buna karşılık lisans mezunu çalışanları % 27,5 çok iyi olarak değerlendirilirken önlisans mezunu çalışanlar % 16,7 olarak değerlendirilmişlerdir.

İş İle İlgili Bilgilerin Güncel Tutulabilme Yeterliliğinde önlisans mezunu çalışanlar % 50 iyi ve % 33 çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 31,3 oranında çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Süreç Bilgisi konusunda önlisans mezunu çalışanlar % 83,3 iyi ve % 16,7 oranında çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 42,7 orta, % 34,4 iyi ve % 22,9 çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Makine/Malzeme/Alet Kullanma Becerisinde önlisans mezunu çalışanlar % 66,7, lisans mezunu çalışanlar ise % 52,7 oranlarında çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Önlisans mezunu çalışanlar *Teknolojiyi Benimseme ve Uyarılma Yeteneği* konusunda % 50 oranlarında iyi ve çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 22,1 orta, % 28,2 iyi ve % 48,1 çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Kaynak Kullanımında Tasarruf Sağlamada önlisans mezunu çalışanlar % 50 oranlarında iyi ve çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 29,8 iyi ve % 55 çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Hatasız İş Yapma Becerisi konusunda önlisans mezunu çalışanlar % 83,3 iyi ve % 16,7 çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 69,5 iyi ve % 20,6 çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Önlisans mezunu çalışanlar *Hataları Zamanında Görüp Düzeltme Becerisi* konusunda % 83,3 iyi ve % 16,7 çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 74,8 iyi ve % 10,7 çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

İşi İstenilen Şekilde Bitirme Becerisinde önlisans mezunu çalışanlar % 33,3 iyi ve % 66,7 çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 45,8 oranlarında iyi ve çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

İşi İstenilen Sürede Bitirme Becerisinde önlisans mezunu çalışanlar % 66,7 iyi ve % 33,3 çok iyi; lisans mezunu çalışanlar ise % 60,3 iyi ve % 34,4 çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Tasarılma Becerisinde ise lisans mezunu çalışanlar % 69,5 iyi ve % 25,2 çok iyi; önlisans mezunu çalışanlar % 50 iyi ve % 33,3 çok iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Bilgisayar Kullanma Yeterliliği konusunda ise önlisans mezunu çalışanlar % 50 oranlarına iyi ve çok iyi; lisans mezunu çalışanlar da % 52,7 oranında iyi olarak değerlendirilmişlerdir.

Tablo 1. İş ile İlgili Bilgi ve Yetenekler

İş ile İlgili Bilgi ve Yetenekler	Eğitim Tipi	Gelişmeli (%)	Orta (%)	İyi (%)	Çok İyi (%)
İş ile İlgili Teknik Bilgi Yeterliliği	Lisans	3,10	16,00	53,40	27,50
	Önlisans	0	0	83,30	16,70
İş ile İlgili Bilgilerin Güncel Tutulabilme Yeterliliği	Lisans	17,60	27,50	23,70	31,30
	Önlisans	0	16,70	50,00	33,30
Süreç Bilgisi	Lisans	0	42,70	34,40	22,90
	Önlisans	0	0	83,30	16,70
Makine/Malzeme/Alet Kullanma Becerisi	Lisans	0	5,30	42,00	52,70
	Önlisans	0	0	33,30	66,70
Teknolojiyi Benimseme ve Uyarlama Yeteneği	Lisans	1,50	22,10	28,20	48,10
	Önlisans	0	0	50,00	50,00
Kaynak Kullanımında Tasarruf Sağlama	Lisans	0	15,30	29,80	55,00
	Önlisans	0	0	50,00	50,00
Hatasız İş Yapma Becerisi	Lisans	0	9,90	69,50	20,60
	Önlisans	0	0	83,30	16,70
Hataları Zamanında Görüp Düzeltme Becerisi	Lisans	0	14,50	74,80	10,70
	Önlisans	0	0	83,30	16,70
İşi İstenilen Şekilde Bitirme Becerisi	Lisans	0,80	7,60	45,80	45,80
	Önlisans	0	0	33,30	66,70
İşi İstenilen Sürede Bitirme Becerisi	Lisans	0,80	4,60	60,30	34,40
	Önlisans	0	0	66,70	33,30
Tasarlama Becerisi	Lisans	0	5,30	69,50	25,20
	Önlisans	0	16,70	50,00	33,30
Bilgisayar Kullanma Yeterliliği	Lisans	0	0	52,70	47,30
	Önlisans	0	0	50,00	50,00

4.SONUÇLAR

Önlisans mezunu çalışanların; İş ile İlgili Teknik Bilgi Yeterliliği, İş ile İlgili Bilgilerin Güncel Tutulabilme Yeterliliği, Süreç Bilgisi, Hatasız İş Yapma Becerisi, İşi İstenilen Şekilde Bitirme Becerisi konularında lisans mezunu çalışanlara göre daha iyi oldukları görülmektedir.

Önlisans mezunu çalışanlar ile lisans mezunu çalışanların; Makine/Malzeme/Alet Kullanma Becerisi, Teknolojiyi Benimseme ve Uyarlama Yeteneği, Hataları Zamanında Görüp Düzeltme Becerisi ve İşi İstenilen Sürede Bitirme Becerisi konularında ise birbirine yakın oranlarda iyi olarak değerlendirmeye alındıkları çalışma sonuçlarından elde edilmiştir.

Lisans mezunu çalışanların ise; Tasarlama Becerisi konusunda önlisans mezunu çalışanlara göre daha iyi oldukları bu çalışma verilerinden elde edilmiştir.

Çalışma sonuçları, lisans mezunu çalışanlar ile önlisans mezunu çalışanların da; Kaynak Kullanımında Tasarruf Sağlama ve Bilgisayar Kullanma Yeterliliği konularında birbirine yakın oranlarda iyi olarak değerlendirmeye alındıklarını göstermiştir.

Bu veriler ışığında tekstil-konfeksiyon konusunda önlisans ve lisans eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının vizyon ve misyonlarını tekrar değerlendirmeleri ve gerekli gördükleri konulara ilişkin ders programlarında güncelleme yapmaları gerekmektedir. Ayrıca lisans mezunları için; İş ile İlgili Teknik Bilgi Yeterliliği, İş ile İlgili Bilgilerin Güncel Tutulabilme Yeterliliği, Teknolojiyi Benimseme ve Uyarlama Yeteneği, İş İstenilen Şekilde Bitirme Becerisi ve İş İstenilen Sürede Bitirme Becerisi konularında verilen geliştirilmeli önerisinin ilgili okullar açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Tasarım, planlama ve bilgisayar destekli işletme yönetimi konularının da gelecekte bu meslek dalında ön plana çıkacağı düşüncesi ile öğrencilerin bu alanlardaki bilgi birikimlerinin yoğunlaşması konusunda ilgili kurumların yönlendirici olması işletme yetkililerinin önemli tavsiyelerinden biridir.

KAYNAKLAR

- [1] Ekin, N. (1997), “Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik- İstihdam”, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, Türkiye.
- [2] Prokopenko, J. (2003), “Verimlilik Yönetimi Uygulamalı Elkitabı”, Çev., Olcay Baykal, Nevda Atalay, Erdemir Fidan, MPM Yayınları, No:476 , Ankara, Türkiye, 247.
- [3] Alpkent, N. (2005), “Ekonomik Rekabette İleri Teknoloji Unsuru”, MPM Yayını, No:686, Ankara, Türkiye, 44.
- [4] www.yok.gov.tr (Erişim tarihi: Ocak 2007).
- [5] Aydın, R. (2007), “Önlisans Programlarından Lisans Programlarına Geçişlerin Düzenlenmesi ve Bu Bağlamda MYO Eğitim Programlarında Yapılabilecek Düzenlemeler”, T.C. Yükseköğretim Kurulu Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, Bilkent, Ankara.
- [6] Balcı, S. (2006), “MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi”, MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi Sunuş Dokümanı.
- [7] <http://www.iskur.gov.tr/mydocu/gorev.html> (Erişim tarihi: Ocak 2006).
- [8] http://www.iticu.edu.tr/Muhendislik/Bolumler/Moda-Tekstil/default_MODAtekstil.htm (Erişim tarihi: Nisan 2006).
- [9] <http://www.tekstil.itu.edu.tr/index.php?itu=tekstil&menustate=2&pagemenu=bolumler.tekstil> (Erişim tarihi: Nisan 2006).
- [10] <http://www.tef.marmara.edu.tr/tekstil/genel.htm> (Erişim tarihi: Nisan 2006).
- [11] <http://www.kmg.itu.edu.tr/turkish/abetrapor.htm> (Erişim tarihi: Ocak 2007).
- [12] Ayla, C. (2008), “Tekstil-Konfeksiyon Eğitimi Veren Kurumlardan Mezun Olanların Sanayii’deki İş Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, M.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tekstil Eğitimi Anabilim Dalı, Tekstil Eğitimi Programı, İstanbul, Türkiye.

TEMİZLİK ELEMANLARININ ÇEVREYE OLAN ETKİSİ

THE ENVIRONMENTAL IMPACTS OF CLEANING ELEMENTS

Safiye SARIŞIK¹ Hıdır AKPINAR²

ABSTRACT

Since 1960, the world and our country are experiencing with a rapid industrialization which leads to increase the environmental problems, as well as promote the industry, the raw material resources has been decreasing. Hereby, recycling projects and environmental hazardous waste disposal have been coming into question. Providing the trained cleaning stuff is extremely important to waste disposal and to obtain economic gain. “Environmental Clean Services Program” has been opened in Her eke Omer Kismet Uzunyol Vocational High School, Kocaeli University in education year of 2007-2008, where the skilled stuffs were educated in the areas of waste collection and evaluation. In this program, it is intended to grow qualified personnel to the sectors of waste valuation and cleaning. The qualified stuffs were needed because of experienced environmental problems, rapid developments in cities, insufficiency of municipalities to provide the trained personnel to garbage collection systems, technological developments in cleaning sector, reduction of natural resources, disposal of hazardous waste. This program, which has recently opened, will meet the lack of educated personnel in the sector.

Key words: cleaning, waste assessment, recycling

ÖZET

Dünyada ve ülkemizde 1960’lı yıllardan itibaren hızlı bir sanayileşme yaşanması ile birlikte çevre sorunları artmakta, sanayileşmeye paralel olarak da hammadde kaynakları giderek azalmaktadır. Buna bağlı olarak geri dönüşüm projeleri ve çevreye zararlı atıkların imhası önem kazanmaktadır. Atık değerlendirilmesi ve ekonomiye kazandırılması için temizlik elemanlarının eğitimi son derece önemlidir.

Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulunda 2007-2008 Eğitim Öğretim yılında “Çevre Temizlik Hizmetleri Programı” açılmış olup; atık toplama ve değerlendirme konularında eğitimi eleman yetiştirilmektedir. Bu program, temizlik ve atık değerlendirme sektörlerine kalifiye eleman yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Ülkemizde son yıllarda yaşanan çevre sorunları, şehirlerin hızlı gelişmeleri, belediyelerin çöp toplama sistemlerindeki eğitimi eleman açığı, temizlik sektöründe yaşanan teknolojik gelişmeler, doğal kaynakların azalması ve zararlı atıkların imhası gibi konularda kalifiye eleman ihtiyacı vardır. Açılan bu program sektördeki eğitimi eleman açığını karşılayacaktır.

Anahtar kelimeler:temizlik, atık değerlendirme, geri dönüşüm,

¹ Yrd.Doç.Dr.,KOÜ Hereke Ö.İsmet Uzunyol MYO, safiye@kocaeli.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr.,KOÜ Hereke Ö.İsmet Uzunyol MYO, hakpinar@kocaeli.edu.tr

1.GİRİŞ

Çevre kirlenmesinin pek çok farklı yönden tarif edilmesi mümkündür. En genel şekliyle çevre kirliliği “ Her türlü madde ya da enerjinin doğal birikiminin çok üstündeki çok miktarlarda çevreye katılması” şeklinde tarif edilebilir(Karpuzcu,1988). Kirlenme, kirleticilerin etkilediği ortamın niteliğine göre hava, su, toprak kirlenmesi olarak sınıflandırılmaktadır. Çevre kirliliği canlılar içerisinde en çok insanları etkilemektedir.

1960’lı yıllardan itibaren hızlı bir sanayileşme yaşanması ile birlikte çevre sorunları artmış, sanayileşmeye paralel olarak hammadde kaynakları giderek azalmıştır. Bu durum kaynakların verimli kullanımını gerekli kılmıştır. Ülkemizde ise son yıllarda yaşanan çevre sorunları, şehirlerin hızla gelişmeleri, doğal kaynakların azalması, zararlı atıkların imhası gibi konularda eğitilmiş eleman ihtiyacı doğmuştur. Aynı zamanda kaliteli hizmet anlayışı ortaya çıkmıştır.

Hızlı ve sürekli değişen çevre, işletmeleri de etkilemekte ve değişikliğe zorlamaktadır. İşletmeler varlıklarını sürdürebilmek için değişiklikleri önceden tahmin etmek ve acımasız rekabet ortamında üstünlük sağlamak zorundadır(Efil,1998). Rekabete dayanan ekonomik hayatta mal ve hizmetlerin kalitesini sürekli olarak geliştirme çağrısına uymak zorunludur. Kaliteli çalışmanın neler kazandıracığı açıktır. TS-ISO 9005’e göre kalite, bir ürün ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır(Efil,1998).

Türkiye’de 700 bin kişinin temizlik sektöründe çalıştığı tahmin edilmektedir. Bu kişilerin çok büyük bir kısmı bu işin eğitimini okul sıralarında almamış olup, usta-çırak ilişkisi içinde işlerini öğrenmişlerdir. Unutulmamalıdır ki bir ülkenin gelişmişlik ölçütü büyük oranda hizmet sektörünün gelişmesiyle değerlendirilmektedir.

2.TEMİZLİĞİN GEÇMİŞİ

Temizliğin geçmişi 7 bin yıl öncesine dayanmaktadır. 2000 yıl önce yaşayan tıp biliminin kurucusu sayılan Hipokrat temizlenmenin enfeksiyonları önlediğini belirtmiştir. Orta çağ temizlik konusunda tam bir kara dönemdir. Bu çağda kentler çok kalabalık ve kirlidir. Pislikten kaynaklanan hastalıklar çok yaygındır. 19. yüzyıl Amerika’sında da durum çok farklı değildir. Amerika Kıtasındaki salgın hastalıklar binlerce insanın ölümüne yol açmıştır.

19. yüzyıl ortalarında mikroplar ve hastalıklar arasındaki ilişki çözülebilmemiş ve sabunlar, dezenfektanlar geliştirilmiştir. Çöp toplama, su ıslahı ve kanalizasyon sistemi konuları ele alınmıştır. Yine bu yüz yılda daha önce hiç kullanılmayan bir sözcük olan hijyen kelimesi ortaya çıkmıştır. Eski Yunan’da “Sağlıklı Ortam” anlamına gelen HYGEINOS’dan türeyen hijyen, sağlığın bakımını kolaylaştıran düzenek ve bilgilerin toplamına verilen bir ad olmuştur.

3.TEMİZLİK SEKTÖRÜNÜN ÜLKEMİZDEKİ DURUMU

Günümüzde insan nüfusunun hızla artmasına bağlı olarak çevre kirliliğinin kontrolü ve atıkların değerlendirilmesi daha da gerekli hale gelmiştir. Ülkemizde bu konuda eğitim veren Çevre Mühendisliği ve iki yıllık çevre programları vardır, ancak bu programlar hizmet sektörüne hitap etmemektedir.

Yurdumuzda yaklaşık 500 belediye çöp toplama ve temizlik hizmeti yürütmekte ve ayrıca temizlik sektöründe 3000'in üzerinde temizlik şirketi bulunmaktadır. Bu şirketlerde yaklaşık 700 bin personel istihdam edilmektedir.

Temizlik sektörü ve belediyeler ile yapılan görüşmeler sonucunda sektörün acil olarak eğitilmiş teknik ara elemana ihtiyaç duyduğu saptanmıştır. Bu ara elemanların, sektörden gelen talep doğrultusunda; çevre kirliliğinin nedenlerini, atık kontrolünü, atık değerlendirmesini bilen, kimya, hijyen, temizlik uygulamaları, temizlik kimyasalları, ihaleler, mevzuat ve yönetmelikler konularına vakıf, insan kaynaklarını yönlendirebilecek, teorik bilgi yanında uygulamalara da hakim olabilecek nitelikte olması gerekmektedir.

Çevre Temizlik Hizmetleri Programı, temizlik sektörüne yönelik eğitilmiş eleman yetiştirecektir. Temizlik sektöründeki mevcut elemanların usta-çırak ilişkisi içerisinde işi öğrenmeleri nedeni ile sektör ihtiyaç duyduğu eğitilmiş elemanı hemen istihdam edecektir. Dünyada bu sektöre yönelik hızlı bir teknolojik gelişim yaşanmaktadır. Dolayısıyla temizlik sektöründe bu gelişime ayak uydurabilecek eğitilmiş elemana ihtiyaç duyulmaktadır.

Çevre ve Temizlik Hizmetleri Teknolojisi Programı temizlik sektörünün yanı sıra atık değerlendirme sektörüne de kalifiye eleman yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Unutulmaması gereken bir gerçek doğal kaynaklar sonsuz değildir. Bu nedenle kontrollü ve defalarca kullanımı gerekir. Bu programdan mezun olan öğrenciler, belediyelerin temizlik birimleri, fabrikalar, çöp atık ve depolama, değerlendirme, imha alanları, okul, hastane, büyük iş merkezlerinin temizlik bölümleri ve temizlik şirketleri olmak üzere geniş bir iş alanına sahip olacaktır.

4.TEMİZLİK PERSONELİNİN ÖNEMİ

Temizliğin bilinen beş ana unsuru vardır. Bunlar;

- Yaşanabilir temiz ortamlar yaratmak ya da yaşam kalitesini yükseltmek,
- Mekânları her zaman kullanıma hazır hale getirmek,
- Ortamdaki yüzeylerin, kaplamaların ömrünü uzatmak ve korumak,
- Mikroorganizmalardan arındırılmış, güvenli, hijyenik ortam yaratmak,
- Bulaşıcı hastalık ve benzerlerinin yayılmasını önlemek, bakteri ve mikroorganizmaların transfer riskini sıfıra indirmek Kozak ve Yıldız (2006)

Temizlik basit bir iş gibi düşünülse de, aksine çok önemlidir. Çağdaş dünyada insanlar; ferah, temiz mekânlar, sağlıklı çalışma ortamları, huzur veren, temiz dinlenme yerleri, arzu etmektedirler. Temiz ortamın sağlanması ise; uzman kişilerin profesyonelce iş yapması ve son temizlik teknolojisinden faydalanması ile sağlanabilir.

Bir alana tam olarak temiz denilebilmesi için görünen kirlerin yanı sıra görünmeyen kirlerin de yok edilmesi gerekir. Temizliğin amacına ulaşması anlamına gelen temizlik etkinliği ise, yüzeylerin ne düzeyde ve hangi türde temizleneceğine karar verdikten sonra bunların gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgilidir. Bunun sağlanması ise temizliğin planlanması sırasında doğru amaçların ortaya koyulması ve bir sistematik içerisinde yürütülmesinin sağlanmasıdır. Temizlik işi planlanır ve sonra denetlenerek amaçlara ulaşma derecesi belirlenir. Planlama yapılırken şu soruların sorulması gerekir:

- Ne yapılıyor (temizlik türü),
- Nasıl yapılıyor (temizlik yöntemi),
- Nerede yapılıyor (temizlik alanı),
- Ne zaman yapılıyor (temizlik zamanı),
- Ne sıklıkla yapılıyor (temizlik periyotları),
- Kim yapıyor (yapan kişi) Kozak ve Yıldız (2006)

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak bugünün dünyasında insan kaynakları son derece dinamik ve karmaşık bir yapıya sahip olmaya başlamıştır. Hızla gelişen bu yapıya uyum sağlamanın en etkili yolu değişimi yakalayarak dönüşüme çevirebilmektir. Bu noktadan hareketle; değişimi yönetebilmek, bilgiyi sorgulamak, yeni bilgiye ulaşmak ve elde edilen birikimi görev ortamında kullanmak son derece önemli konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Hizmet sektöründeki işletmelerin başarılarında insan faktörü hayati önem taşımaktadır. Bugünün insan kaynağı ortamında amaca odaklanma yetenekli olmaktan daha önemli bir rol oynamaktadır.

Temizlik elemanları, kendi başına ve belli bir süre içerisinde, sorumlu olduğu alanlarda hijyenik kurallara uygun olarak toz alma, leke çıkarma, süpürme, paspaslama, parlatma, yıkama, cilalama, ovma, kazıma vb. temizlik ve bakım işlerini yapma bilgi ve becerilerine sahip nitelikli kişidir. Temizlik elemanı işletmenin genel çalışma prensipleri doğrultusunda araç gereç ve ekipmanları etkin bir şekilde kullanır, işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre koruma konularını bilir, mesleğin verimlilik ve kalite gerekliliklerine uygun olarak görevlerini yerine getirir. Temizlik sektörü çalışanlarından beklenen davranış özellikleri şunlardır:

- Çalışkan olmak,
- Çevre korumaya karşı duyarlı olmak,
- Detaylara özen göstermek,
- Dikkatli olmak,
- Dürüst olmak,
- Enerjik olmak,
- İnsan ilişkilerine özen göstermek,
- İş disiplinine sahip olmak,
- İş güvenliğine dikkat etmek,
- İş yerine ait araç, gereç ve ekipmanların kullanımına özen göstermek,
- Kaliteye dikkat etmek,
- Meslek ahlakına sahip olmak,
- Planlı ve organize olmak,
- Sabırlı olmak,
- Sır saklamak,
- Sorumluluk sahibi olmak,
- Yeniliklere açık olmak,
- Zamanı iyi kullanmak Kozak ve Yıldız (2007)

5.TEMİZLİK ELEMANININ ÇEVRE AÇISINDAN ÖNEMİ

Çevre bilimcileri iki çeşit kirlenmeden bahsetmektedir. Birinci tip kirlenme; biyolojik olarak ya da kendi kendine zararsız hale dönüşebilen maddelerin oluşturduğu kirliliktir. Hayvanların besin artıkları, dışkıları, ölüleri, bitki kalıntıları gibi maddeler bu gruba girer. Kolayca ve kısa zamanda yok olan maddelerin meydana getirdiği bu kirliliğe geçici kirlilik de denir. İkinci tip kirlenme ise biyolojik olarak ya da kendi kendine yok olmayan ya da çok uzun yıllarda yok olan maddelerin oluşturduğu kirliliktir. Plastik, deterjan, tarım ilaçları, böcek öldürücüler, radyasyon ve bunun gibi maddeler ikinci tip kirlenmeye neden olur. Kalıcı kirlenme de denilen ikinci tip kirlenmeye neden olan maddeler bitki ve hayvanların vücutlarına katılır. Sonra besin zincirinin son halkasını oluşturan insana geçerek, insanın yaşamını tehlikeye sokar.

Günümüzde duyulan en büyük endişe; çevre ve sağlığa karşı yeterince hassas olmayan deterjan hammaddelerinin kullanımınıdır. Gelişen teknoloji bir yandan hayatımızı kolaylaştıran ürünleri kullanımımıza sunarken, bir yandan da yaşama ortamımızı kirleterek insan sağlığını tehdit etmektedir. Özellikle ülkemizde üretim şartlarına bakıldığında çevre ve insan sağlığına karşı sorumsuzca davranışların sergilendiği gözlemlenmektedir.

Sektörde hali hazırda çalışan temizlik elemanları gerekli eğitimden yoksun olup, usta-çırak ilişkisi içinde işi öğrenmişlerdir. Dolayısıyla kimyasalı ne için kullandığını bilmeden, miktarını fazla kullanırsa çevreye vereceği zararı hesaplamadan, temizlik maddelerinin kimyasal içeriğini ve yapısını bilmeden uygulama yaptığında da çevre kirlenmesine neden olacaktır. Programımızdan mezun olacak öğrencilerimiz ise temizlikte kullanılan her türlü kimyasal maddenin içeriğini bilen fazla kullanması halinde çevreye vereceği zararları bilen, insan sağlığına ve çevreye zarar vermeden uygulama yapabilen, kaynağında ayırma yaparak geri dönüşüm projelerine katkı sağlayan, zararlı maddelerin imha yollarını bilen kişiler olarak istihdam edileceklerdir. Ayrıca hastane temizliği gibi spesifik konulara da vakıf olacaklardır.

6.SONUÇ

Ülkemiz gelişmekte olan ülkeler sınıfındadır. Gelişmekte olan ülkelerde sanayinin hızla gelişmesi ve plansız şehirleşme ile birlikte çevre sorunları artmaktadır. İnsanların yoğun olarak bulunduğu alışveriş merkezleri, okullar, yurtlar, hasta haneler, kreşler, bakım evleri ve büyük yerleşim merkezlerinde çok sayıda temizlik personeli çalıştırılmaktadır. Bu personelin büyük bir kısmının eğitimsiz olması temizlik mesleğinin gelişimini olumsuz olarak etkilemektedir. Çevre temizlik hizmetleri programından 2009 yılında mezun olacak olan öğrencilerimiz sektörün eğitimli ara eleman açığını kapatarak, sektörün kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Temizlik hizmetleri sektörü; planlama, yönetim, eleman eğitimi gibi konularda rahatlamış olacaktır. Bu program; ülkemizde çevre duyarlılığı bilincini yükseltecek, daha temiz ve yaşanılır ortamlar yaratacaktır.

KAYNAKLAR

- Karpuzcu, M., (1988) “Çevre Mühendisliğine Giriş”, İTÜ yayınları.
Efil, İ., (1998) “Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç”,
Vipaş A.Ş.

- Efil, İ., (2003) “Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç ISO 9000 Kalite Güvencesi Yönetimi” Alfa Yayınları
- Kozak, M.A., Yıldız, E., (2006) “Temizlik Ürünlerinin Kullanımı ve Denetimi” , Detay Yay.
- Kozak, M.A., Yıldız, E., Kale; (2007) “Temizlik Hizmetleri İşletmeciliği” , Detay Yay.

TERMAL TURİZM VE “KONYA İLGIN KAPLICALARI” TERMAL TURİZM POTANSİYELİ

TERMAL TOURISM AND THE TOURISM POTENTIAL OF THE “KONYA İLGIN HOT SPRINGS”

Mahmut TEKİN¹

Gamze İLKER T.²

ABSTRACT

Health tourism is the traveling activity performed by people who are searching the health and the cure. Instead of the general health services, the search of cure includes cosmetic/esthetic operations, complementary/alternative treatments and the treatments with water resources that have healing features. Health tourism has three types: medical health tourism, thermal tourism and spa-wellness tourism. Thermal tourism is a type of health tourism, performed to benefit from thermal water sources. Turkey is one of the best seven countries famous for its rich thermal water sources and called as “hot springs paradise” with its more than 1000 sources whose temperature vary between 20-110 °C and flow rate is between 2-500 liters/sec.

With this study, besides the thermal tourism potential of our country, “Konya-Ilgın Hot Springs” will be investigated in terms of; transportation opportunities, infrastructure/superstructure conditions, characteristics of water sources, accommodation opportunities and capacities. As a result of this investigation the place of “Konya-Ilgın Hot Springs” in the thermal tourism potential of Turkey will be determined and the suggestions will be given to improve the region’s tourism potential.

Key Words: Health Tourism, Thermal Tourism, Hot Springs

ÖZET

Sağlık turizmi geniş anlamda insanların sağlık ve şifa bulmak amacıyla seyahat faaliyetinde bulunmalarıdır. Buradaki şifa bulma ihtiyacı geleneksel sağlık hizmetlerinin yanı sıra; kozmetik/estetik operasyonları, tamamlayıcı/alternatif tedavileri ve iyileştirici özelliği bulunan su kaynaklarıyla tedaviyi kapsar. Sağlık turizminin çeşitlerine bakıldığında: medikal sağlık turizmi, termal turizm ve spa-wellness özellikli sağlık turizmi karşımıza çıkmaktadır. Termal turizm, termal su kaynaklarından yararlanmak amacıyla gerçekleştirilen sağlık turizmi çeşididir. Ülkemiz sıcaklıkları 20-110 derece, debileri 2-500

¹ Prof. Dr. S.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, mahtekin@selcuk.edu.tr

² Öğr. Gör. S.Ü. Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, gamzeilker_1999@yahoo.com

l/sn arasında değişen 1000'in üzerinde kaynağıyla "kaplıca cenneti" olarak ifade edilmekte ve kaynak zenginliği açısından dünyada ilk yedi ülke arasında yer almaktadır.

Bu çalışma ile ülkemiz termal turizm potansiyeli incelenecek ayrıca "Konya Ilgın Kaplıcaları"; ulaşım olanakları, sularının özellikleri, termal konaklama tesisleri ve yatak kapasiteleri açısından incelenerek Ilgın Kaplıcaları'nın ülkemiz termal turizm potansiyelindeki yeri tespit edilecek ve bölge termal turizmi açısından önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Termal Turizm, Kaplıca

1. TERMAL TURİZM, GENEL KAVRAMLAR, TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DAKİ MEVCUT DURUM

1.1. Termal Turizm

Sağlık turizmi çok kapsamlı bir konu olup, önemli bir alternatif turizm faaliyetidir.³ Dünyada yaşanan küreselleşme süreci, ülke sağlık sistemlerinde yaşanan problemler, tüketicilerin bilinçlenmesi ve turizm sektörünün gelişmesi, ülkelerin sağlık hizmetlerinin maliyetlerini düşürmek için yeni arayışlara yönelmelerine sebep olmuştur. Bunun bir neticesi olarak da sağlık hizmetinin daha ekonomik ve kaliteli alınabilmesi için ülkelerarası hasta hareketliliği artmıştır.⁴ Kişilerin sağlık amacıyla turizm faaliyetlerine katılmaları⁵ olarak tanımlanan sağlık turizmi, ülkemizde termal turizm olarak algılanmaktadır. Hâlbuki termal turizm sağlık turizminin bir alt grubudur.⁶ Sağlık turizminin termal turizm dışında; medikal turizm, spa-wellness özellikli turizm, yaşlı ve engelli turizmi gibi yan dalları mevcuttur.⁷

Sağlık turizminin bir alt dalı olan termal turizm ya da diğer adı ile termalizm, soğuk ve sıcak mineralli suların sağlık amacıyla içme ve dış tatbiklerle kullanımı için turistlerin ulaşım, konaklama, ağırlama gereksinimlerinin karşılanmasını kapsayan bir turizm çeşididir.⁸ Kür ve tedavi amacı ile belirli bir zaman için yer değiştiren insanlar, gittikleri yerlerde konaklama, beslenme, kür ve tedavi uygulaması, dinlenme ve eğlenme gereksinimlerini karşılayacak alt-üst yapı tesislerine gerek duymaktadırlar. Ekonominin arz ve talep kuralı içinde işlerlik kazanan bu olay termal turizm olarak adlandırılmış ve günümüzde önemli bir turizm türünü oluşturmuştur.⁹ Halk arasında "şifalı sular" olarak tanımlanan su kaynaklarından içilenler içme ve içmece, dış tatbiklerde kullanılanlar ise ılıca, girme, çermik, hamam, kaynarca, ılısu gibi isimlerle anılırlar. Turizmde ise "kaplıca merkezi" veya "termal merkez" olarak adlandırılırlar.¹⁰ Termal kür ve tedavi zamanlarının tüm yıl boyu sürdürülebilmesi, turizm sektörüne ayrı bir çekicilik kazandırmaktadır.¹¹

³ Dursun Aydın, "Türkiye'deki Medikal Turizminin Geleceği", <http://www.saglikturizmi.org.tr/makale2.html>

⁴ Filiz Çevirme, "Global Ekonomik Kriz Sağlık Turizminin Önemi Arttırıyor", Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği Sağlık Turizmi Bülteni, Kasım-Aralık 2008, Yıl 1 Sayı 6, s:9.

⁵ Ömer Akat, Turizm İşletmeciliği, Ekin Kitapevi, Bursa, 2000, s:18.

⁶ Dursun Aydın, "Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Ortadoğu'daki Yeri", Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği Sağlık Turizmi Bülteni, Eylül-Ekim 2008, Yıl 1, Sayı 5, s:7.

⁷ http://www.turkiyeturizm.com/news_detail.php?id=3180, 18.02.09, Filiz Çevirme, "Global Ekonomik Kriz Sağlık Turizminin Önemi Arttırıyor", Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği Sağlık Turizmi Bülteni, Kasım-Aralık 2008, Yıl 1 Sayı 6, s:9., Dursun Aydın, "Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Ortadoğu'daki Yeri", Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği Sağlık Turizmi Bülteni, Eylül-Ekim 2008, Yıl 1, Sayı 5, s:7., Dursun Aydın, "Türkiye'deki Medikal Turizminin Geleceği", <http://www.saglikturizmi.org.tr/makale2.html>, 18.02.09

⁸ Suna Doğaner, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001. s:74.

⁹ TUNÇ Azize, SAÇ Firuzan, Genel Turizm, Detay Yayınevi, Ankara, 1998, s:22.

¹⁰ Doğaner, a.g.e., s:74

¹¹ Tunç, Saç, a.g.e., s:22

Termal turizm; Termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamaları yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelir.¹² Termal kaynak sularıyla tedavi; termal su, termal tedavi teknikleri, destek tedaviler, psikoterapi gibi kavramları kapsayan çok fonksiyonlu bir tedavi yöntemidir.¹³ Bilimsel temellere dayanan doğal bir tedavi yöntemi olan termal tedavi benzer sağlık sorunlarına sahip hastaları belirli bir mekânda bir araya getirerek 2 ya da 3 haftalık bir zaman diliminde uygulanır.¹⁴

Termal kürler ve uzun tedavilerden oluşan geleneksel termal tedavi amaçlı turizm 19. yüzyılda popüler olmaya başlamıştır. Günümüz modern turizm anlayışında ise termal ve spa merkezlerinin popülaritesi artmaktadır. Bu merkezlerdeki termal suyun tedavi edici özellikleri merkezlere olan talebi yönlendiren önemli bir kıstastır.¹⁵

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, değişen dünya görüşü ile beraber yaşam kalitesine verilen önem de artmıştır. İnsan sağlığının korunmasında doğal kaynakların kullanılmasına öncelik verilmesiyle, doğal tedavi unsuru olan termal suların kullanılması büyük önem kazanmaktadır. 2000'li yıllarda nüfusun % 17'si 65 yaşın üzerinde olan Avrupa'da, bu oranın 2025 yılında % 20'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Özellikle alım gücü daha yüksek olan ve 3.kuşak olarak tabir edilen 50 yaş ve üstü insanlar, sağlıkta önleyici tedavi ve zinde kalma isteği ile sürekli artan yüksek kaliteli termal turizm olanaklarına yönelik talep oluşturmaktadır.¹⁶

Türkiye'de sağlık turizmine konu olan tesislerden termal kaynak işletmelerinin önemli bir bölümü İl Özel İdareleri ve yerel yönetimler tarafından işletilmektedir. Kaplıca ya da ılıca olarak faaliyet gösteren bu işletmelerin birçoğu nitelikli hizmet verememektedir. Bu gereksinimden hareketler, devletçe sağlık tesisi yatırımlarının teşvik edildiği görülmektedir.¹⁷ Yeterli potansiyele sahip olan ülkemizde, termal turizmin geliştirilmesi için yapılan çalışmaların ivme kazanması gerekliliği kaçınılmazdır.

1.2. Şifalı Sularla İlgili Bazı Tanımlar

Yer yüzeyinde topraktan kaynaklanan ve çeşitli hastalıkların tedavisinde yararlanılan, kaynak suları Şifalı Sular olarak tanımlanır. Şifalı sular, sıcaklık derecelerine göre banyo ve içme şeklinde kullanılır. Bunun yanı sıra, hem içme hem de banyo suretiyle yararlanılan şifalı sular da vardır. Şifalı sularla ilgili tanımlar şöyledir:¹⁸

Kaynarca: Şifalı suların yeryüzüne çıktığı kaynağa verilmiş addır.

Ilıca: Üzeri açık olan ve banyo yapmak üzere faydalanılan şifalı sıcak sulara ılıca denmektedir. Genellikle şifalı suyun toplanmasından veya bir gölcükten oluşur. Çoğunlukla kaynak yerinde teşekkül eden havuzların tabanları ağaç veya taş döşenmek ve

¹² <http://www.kultur.gov.tr>, 23.02.09

¹³ Bernard Graber-Duvernay, "Évaluation Des Thérapeutiques Nonmédicamenteuses : l'Exemple du Thermalisme", La Presse Thermale et Climatique, Paris, 2003, s:99

¹⁴ Christian-François Roques, "Thermalisme Sanitaire et Thermalisme Social", La Presse Thermale et Climatique, Paris, 2003, s:15-16

¹⁵ Várhelyi Tamas, "The Importance of Brands and Marketing In Spas, Medical, Golf and Wine Tourism", 4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics, Hungary, 2009, s:1

¹⁶ Gökhan Özok, "Türkiye'de Termal Turizm Yatırımları", Sağlık Turizmi Bülteni, Kasım - Aralık 2008, yıl 1, sayı 6, s:16-20

¹⁷ Tunç, Saç, a.g.e., s:23

¹⁸ Mehmet Şimşek, Şifalı Sulara Yolculuk-Kaplıcalar-İçmeler, 2.Basım, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2003, s:27

ızgaralı bir şekilde sokulmak, çevrelerine alçak duvarlar örülmek suretiyle kullanılır bir duruma getirilir.

Kaplıca: Şifalı sulardan yararlanmak üzere, kaynarcaların çevresinde kurulan hamam ve tesisler, genel olarak kaplıca olarak adlandırılır.

Spa: Spa Latince "Salus Per Aquam" teriminin baş harflerinden oluşuyor. "Su ile gelen iyilik" anlamına gelen bu terim, Roma döneminden beri termal ya da deniz suyunun ağırlıklı olarak kullanıldığı vücut bakımı ve tedavileri için kullanılıyor.

Kür: Tedavi amaçlı olarak termal kaynaklar, deniz suyu ve iklim olanaklarından belirli kurallara uyularak tedavi etkeninin belli dozda, seri halde, düzenli aralıklarla, belli sürelerle tekrarlanarak verilmesi ile uygulanan tedavi yöntemidir.¹⁹

1.3. Türkiye’de Termal Turizmin Gelişimi

Ülkemiz toprakları üzerinde kaplıcaların sağlık ve tedavi amaçlı kullanım geçmişi bin yıllara kadar uzanan ve halen süregelen bir gelenektir. Aslında bu gelenek neredeyse bütün uygarlıklarda var olmuştur.²⁰ Anadolu’da yaşayan ve devlet kuran ilk çağ topluluklarından Hititler, Frigler ve Helenlerin şifalı su kaynaklarından yararlandıkları bilinmektedir. O çağlarda insanların kaplıcalardan sağlık amacıyla yararlandığı anlaşılmaktadır. Anadolu’da kaplıcaların gerçek anlamda sağlık amacıyla kullanılmaya başlanması, Romalılar devrine rastlamaktadır. Ağrılı, sızılı hastaların, özellikle savaşlarda yaralanan, yorgun düşen askerlerin termal sulara girerek yaralarının daha çabuk kapandığını, kısa sürede yorgunluklarını giderdiklerini gördüklerinden, Romalılar termal kaynaklar üzerinde büyük tesisler kurmuşlardır. Bizanslılar, Romalılardan aldıkları kaplıca geleneğini sürdürmüştür.²¹

Mineral sular genellikle fay hatlarına bağlı olarak çıktığından depremlerden çok fazla hasar gören fakat yerini değiştirmeyen kaplıca kalıntılarında günümüze, en eski Roma ve Bizans Dönemine ait olanlardan bir kısmı kalabilmiştir. Hierapolis (Pamukkale) ve Alexandria Troas (Kestanbolu) hamam kalıntıları Roma; Yalova-Kurşunlu hamamı ise Bizans Dönemine kalıntılardır. Bu dönemlerde kaplıcaların, tedavi ve spor amacıyla çevre ve diğer şehirlerden gelen taleple çok yoğun kullanılmalarından dolayı, kaplıca turizmi Anadolu’da en eski turizm çeşidi olarak kabul edilebilir. Şifalı sular Ortaçağda ise din ve siyasetin etkisi altında kalmış ve gelişme gösterememiştir.²²

XI. yüzyılda Selçuklular ile Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya taşıdıkları geleneksel kültür

değerleri içerisinde “yıkama” ve “temizlik” işlevleri önemli bir yer tutmuştur. Ayrıca Türklerin Müslümanlığı kabul etmelerin neticesinde İslam dininin temizliğe önem veren değerleri, Anadolu’daki termal su kaynakları ile bir araya gelince “Türk hamamı” sentezi ortaya çıkmıştır. “Türk hamamı” tipindeki kurnalı yıkama yerleri ve yanında tedavi amaçlı kaplıcanın büyük havuz tekniği, Avrupa’ya kadar yayılmıştır.²³ Osmanlılar, Selçuklulardan kalan kaplıcaları yeniden düzenlemiş, yeni kaplıca tesisleri meydana getirmiştir. Ayrıca Helen-Roma dünyasının kurduğu balneoloji bilimini daha da ileri götürmüşlerdir. ”Banyo” fikrinin ve uygulamasının Avrupa’da tek sahibinin Türkler olduğu XVII. yüzyıla ait kaynaklarda yer almaktadır.²⁴

¹⁹ <http://www.kultur.gov.tr>, 23.02.09

²⁰ M. Zeki Karagülle, B. Mahmut Doğan, Kaplıca Tıbbı ve Türkiye Kaplıca Rehberi, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 2002, s:1

²¹ Nazmi Kozak, Termal Turizmi Müşteri Profilini Belirleme Aracı Olarak Tüketici Araştırmaları: İç Turizme Yönelik Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 1996, s:50-52

²² Doğaner, a.g.e., s:75

²³ Kozak, a.g.e., s:52-53

²⁴ Kozak, a.g.e., s:53-54

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde kaplıca turizminin başlamasında Atatürk'ün girişimlerinin büyük rolü olmuştur. Atatürk, Çekirge (Bursa) Kaplıcası'ndan tıbbi açıdan yararlanılması için 1928 yılında Bursa Kaplıcaları Anonim Şirketi'nin kurulmasını istemiş ve şirket bu sayede kurulmuştur. Atatürk aynı zamanda, Yalova'nın örnek bir su şehri durumuna getirilmesini istemiş, bu istek doğrultusunda 1936 yılında termal otelin inşasına başlanmıştır. 19. yüzyılda bataklık haline gelen Tuzla içmeleri (İstanbul), Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün isteğiyle otel, park ve bahçelere kavuşmuştur. Atatürk'ün isteğiyle 1938 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nde kurulan "Hidro-Klimatoloji Kürsüsü" kaplıca hekimliğinin Türkiye'deki temelini oluşturmuştur.²⁵

Ülkemizde Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yapılan ve bir önceki dönemin izlerini taşıyan kaplıca tesisleri ile günümüzde oluşturulan modern tesislerin aynı topraklar üzerinde bulunması ve halen birlikte kullanıyor olması mistik bir atmosfer ortamı oluşturmaktadır.²⁶

1.4. Dünyada Termal Turizm

Termal turizm günümüzde tüm kıtalarda; daha çok Güney, Orta ve Doğu Avrupa, Orta Asya, Japonya, Çin, Türkî Cumhuriyetleri, Güney Amerika (Arjantin, Meksika, Kolombiya) ve Kuzey Afrika (Fas, Tunus) ülkelerinde yaygınlığını korumaktadır. Ancak, ülkemizin de içinde bulunduğu birçok ülkede kaplıca tedavisinin geleneksel ve ampirik niteliği pek değişmezken, Almanya, Fransa, İtalya, Japonya, İsrail gibi ülkelerde kaplıca tedavisi yüksek bir kalite standardına ulaşmıştır. Almanya'da kaplıca ve kür tıbbı, prevensiyon, terapi ve rehabilitasyon alanlarında büyük ve önemli bir sağlık sektörü konumundadır.²⁷

Dünya'da çeşitli ülkeler termal turizmin insan sağlığında önemli bir yeri olduğunun bilincinden hareketle bu konuya önem vermektedirler. Termal turizm amaçlı olarak senede almanya ve macaristan'a 10 milyon kişi, rusya'ya 8 milyon kişi, fransa'ya yaklaşık 1 milyon, isviçre'ye 800 bin kişi gitmektedir. Avrupa'da çok sayıda tedavi edici kaplıca merkezi mevcuttur. Almanya, fransa, isviçre, italya, yunanistan, rusya, macaristan ve çek cumhuriyeti gibi ülkeler başta gelmektedir. 263 adet resmi belgeli termal merkez bulunan almanya'da tesislerin toplam yatak kapasitesi 750.000'dir. **Çek cumhuriyeti ve slovakya'da** son yıllarda gelişmiş kaplıca merkezleri kurulmuştur. İki ülkede toplam 60 termal merkez bulunmakta olup senede 500.000'e yakın hastaya tedavi hizmetleri verilmektedir. Ayrıca, **fransa'da** 104, **ispanya'da** 128 ve **italya'da** ise 360 civarında termal tesis bulunmaktadır. **Rusya'da** da çok sayıda kür merkezi bulunmakta olduğu ve yılda 8 milyon turistin geldiği belirtilmektedir. **Japonya'da** ise 1500 adet kaplıcada 100 milyon geceleme kapasiteli termal turizm yapılmaktadır.²⁸

Termal Turizmin Önemi

Bireylerin daha sağlıklı hatta daha genç olabilmek konusundaki bilincinin ve insanların beden sağlıkları ve fiziksel görünüşleriyle ilgili kaygılarının arttığı günümüzde sağlık turizmi ve termal turizmin önemi artmaktadır.²⁹

²⁵ Doğaner, a.g.e., s:75

²⁶ Özok, a.g.m., s:18

²⁷ Karagülle, Doğan, a.g.e., s:1

²⁸ [HTTP://WWW.KULTUR.GOV.TR](http://www.kultur.gov.tr), 23.02.09

²⁹ Adília Ramos, Rossana Santos, "The Quality and Innovation in Thermal Tourism Destinations", www.esade.edu/cedit2007/pdfs/papers/pdf13.pdf, s:3

Sanayileşme ve kentleşme sonucu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan çevre sorunları, insan sağlığını bozan ve işgücü verimini azaltan bir yaşama ortamına neden olmaktadır. Beslenme bozuklukları ve sinirsel yoğunlukları arttıran bu ortamın yarattığı sorunları gidermek amacıyla; kaplıca, içme suyu gibi doğal kaynak değerlerinden yararlanma yolları aranmıştır. Başlangıçta halk sağlığını ve işgücü verimini korumak amacıyla sürdürülen bu çalışmalar, sonraları iç ve dış turizm olayı ile bütünleşen sağlık turizmine temel teşkil eden kaplıca, deniz ve iklim kürleri gibi uygulamalara dönüşmüştür.³⁰ Yalnızca halk sağlığı yönünden ele alındığında dahi işgücü verimliliğini artırıcı özelliği ile termal turizm, turizm boyutunun yanı sıra ülkemiz için ekonomik ve sosyal açıdan son derece önemlidir.³¹

Kaplıca ve içme suyu kaynaklarından yararlanmak için yapılan termal turizm uzun bir konaklama süresini gerektirmektedir. Termal turizmin bu özelliği işletme ve ülke bazında ekonomik katkının artmasına neden olmaktadır. Tükenmez bir doğal kaynak özelliği gösteren kaplıcalardan öncelikle iç turizm açısından yararlanılmalıdır. Ayrıca termal turizm, turizm gelişme bölgelerinde, turizm mevsiminin uzamasını sağlayabilir. Bunun dışında termal turizm, turizm çeşitliliğini de arttırarak Türk turizmine katkıda bulunabilir.³²

Gerek tedavi gerekse zinde kalma ihtiyacında yaşlanan Avrupa nüfusunun, daha fazla termal kür gereksinimi ortaya çıkmaktadır. İklim avantajları nedeniyle özellikle romatizmal hastalıkların görüldüğü Kuzey Avrupa ve İskandinav ülkelerinde bu talep daha yükündür. Coğrafi yakınlık faktörü göz önünde bulundurulduğunda, Ortadoğu ülkeleri için Türkiye önemli bir termal destinasyon ülkesi olabilecek konumdadır. Ayrıca gelişmiş ülkelerde sağlık giderlerinin fazla olması nedeniyle, hastaların tedavi giderlerini azaltmak amacıyla, sağlık hizmetlerinin daha düşük maliyetli ülkelere temin edilmesi eğilimi artmaktadır. İsveç, Norveç ve Danimarka'dan sonra Almanya ve Hollanda'daki bazı özel sigorta şirketlerinin de termal tedavi için Türkiye'ye göndereceği hastalarının masraflarını karşılama kararı almaları, ülkemiz termal turizmi açısından önemli bir pazar payı oluşturmaktadır.³³

Termal turizmin sağladığı olanaklardan bazıları ise şöyle sıralanabilir,³⁴ 12 ay turizm yapma imkânı, tesislerde yüksek doluluk oranına ulaşılması, yüksek istihdam oluşturulması, diğer alternatif turizm türleri ile kolay entegrasyon oluşturularak bölgesel dengeli turizm gelişmesinin sağlanması, termal tesislerde insan sağlığını iyileştirici aktivitelerin yanı sıra sağlıklı-zinde insan yaratma, eğlence ve dinlenme olanaklarının da bulunması, kür merkezi (tedavi) entegrasyonuna sahip tesislerin maliyetini çabuk geri ödeyen karlı ve rekabet gücüne sahip yatırımlar olmasıdır.

2. ILGİN İLÇESİ'NİN TERMAL TURİZM POTANSİYELİ

2.1. Coğrafi Konumu

Ilgın, İç Anadolu bölgesinin güney batısında yer alan Konya iline bağlı bir ilçedir. İlçe merkezi, Konya'dan 87km kuzey batıda, geniş bir ova üzerine, 1029 rakımda kurulmuştur.

³⁰ Tunç, Saç, a.g.e., s:21

³¹ Tunç, Saç, a.g.e., s:23

³² Akat, a.g.e., s:19

³³ Özok, a.g.m., s:16-20

³⁴ <http://www.kultur.gov.tr>, 23.02.09

İlgin'in doğusunda Kadınhanı, batısında Akşehir, Doğanhisar, Tuzlukçu, Kuzeyinde Yunak, güneyinde Derbent, Beyşehir, Hüyük ilçeleri yer almaktadır. İlçenin jeolojik yapısını kalker tabakalar ve dağlık bölgelerde linyit damarları oluşturmaktadır. Ayrıca ilçede bulunan sıcak su kaynağı da jeolojik açıdan ayrı bir önem taşımaktadır. Sağlık turizmine yönelik Roma devrinden kalan kaplıca ve içmelerin bulunduğu ilçede, tarihi camiiler ve bedesten vardır.³⁵

2.2. Ulaşım

İlgin, önemli kara ve demiryolları üzerine kurulmuştur. Tarihte bu ulaşım yolları ipek yolu uzantısıdır. 1896 yılında yapılan demiryolunun İlgin'in gelişmesinde önemi büyüktür. İlgin'in merkezinden geçen Konya - İstanbul, Konya - İzmir yolu İlgin'in ulaşımını canlı kılmaktadır. İlgin Konya'ya 87km uzaklıktadır. Komşu ilçelere olan uzaklıklar ise şöyledir; Akşehir 46km, Beyşehir 88km, Kadınhanı 28km, Sarayönü 50km, Doğanhisar 36km, Yunak 106km. İlgin-Ankara arası da 318km'dir.³⁶

2.3. İklimi ve Bitki Örtüsü

İlçenin denizden yüksekliği 1030m'dir. İç Anadolu bölgesinde bulunması itibariyle Karasal (Step) iklim hüküm sürer. Bitki örtüsü tipik İç Anadolu bitkisi örtüsü olan bozkırlardır. İlçenin güneyinde yer alan Sultan dağlarının uzantısı Kembos, Beykonak, Bulcuk, Çiğil, Dığrak, Gökbudak ve Balkı dağlarında ormanlık alanlara rastlamak mümkündür. 12.000 hektarlık orman arazisi İlgin Orman İşletme Müdürlüğü denetimi ve gözetimindedir. 20.900 hektarlık alanı çayır ve meralar, 127.344 hektarlık bir alanında kültür arazisi kaplamaktadır.³⁷

2.4. İlçe Turizmine Genel Bir Bakış

İlgin'in turistik değeri zengin doğal yapısından ve işlek bir ticaret yolu üzerinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. İlgin Kaplıcaları, ormanları, göl ve göletleri ile her türlü turizme açıktır. Ayrıca ilçe tarihi değeri olan eserleri ile de yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekmektedir. Bulcuk Göleti ve Ormanı, Balkı Boğazı, Çatak Asmalı Pınar, Aşağı Çiğil Taşdelen Suyu ve Ormanı, İlgin Gölü çevresi, Hamamdağı, Mahmuthisar ve Beykonak Yaylaları İlgin'in mesire yerleridir.³⁸

İlçe doğal güzellikleri ve mesire yerleri yönünden oldukça zengindir. İlgin gölü çevresinde Jandarma Dinlenme Parkı, Kaplıca çay bahçeleri, ilçe merkezinde bir park, orman içlerinde pek çok dinlenme yerleri vardır. Orman, göl ve meralarda; yaban domuzu, keklik, tavşan, kurt, tilki, porsuk, bıldırcın, yaban ördeği, yaban kazı, üveyik gibi av hayvanları bulunmaktadır. Bölgede kara avcılığı kanunu esaslarına göre av yapılmaktadır. Ayrıca Mahmuthisar, Beykonak, Ormanözü köylerinde alabalık üretimi mevcuttur.³⁹

³⁵ İlgin Hizmet Birliği, Geçmişten Günümüze Bütün Yönleriyle İlgin, Ardıçlı Form Matbaacılık, İlgin, 2001, s:3

³⁶ a.g.e. s:11

³⁷ a.g.e. s:10, Konya Valiliği, 1984 Sonrası Konya, Dönmez Ofset, Ankara, 1988, s:441

³⁸ <http://www.ilginkaplicalari.gen.tr>, 02.04.09

³⁹ a.g.k.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2634/4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca ilan edilmiş ve halen yürürlükte bulunan 65 adet Turizm Merkezi bulunmaktadır.⁴⁰ Konya Ilgın Termal Turizm Merkezi bunların içinde yer almaktadır.

2.5. YATIRIM OLANAKLARI

KONYA ILGIN KAPLICA ALANI TURIZM TEŞVİK KANUNU UYARINCA “TURIZM MERKEZİ” ILAN EDILMEMİŞTİR. ALANDA TURIZM YATIRIMI YAPMAK İSTEYEN YATIRIMCILARIN ILGIN BELEDİYE BAŞKANLIĞI’NA BAŞVURMALARI GEREKMEKTEDİR.⁴¹

2.6. Ilgın Kaplıcalarının Yeri ve Bugünkü Durumu

Ilgın Belediyesine ait olan Termal Kaplıcalar, ilçe merkezinde halk dilinde hamam dağı olarak bilinen dağın doğu eteğinde, İlçe merkezinin 2.5km batısında, Ilgın-Akşehir asfaltı üzerindedir. Ilgın Kaplıcaları 31.07.1974 Tarih ve 36 Nolu Sağlık Bakanlığınca verilmiş İşletme Ruhsatı ile çalışmakta iken 2001 yılında çıkarılan yeni Kaplıcalar yönetmeliğine göre Ruhsat yenileme işlemleri için dosya tamamlanarak Sağlık Bakanlığınca 12.07.2004 tarih ve 17 No’lu yeni kaplıca ruhsatı almıştır.⁴²

2.7. Ilgın Kaplıcalarının Tarihi

İngiliz coğrafyacısı “Hamilton” 1842’de yayınladığı Türkiye’de yapılmış bir çalışmasında Ilgın’ın tanınmış bir ılıca olduğunu ve kaynaklarından çok eski zamanlardan beri faydalandığını ifade etmiştir. “Harles” 1846’da Berlinde yayınlanmış “şifalı kaynaklar ve kür hamamları” adlı kitabında Ilgın ilçesinin eski “Tiberiopolis” şehri üzerinde kurulduğunu ve kaynaklarının çok şifalı etkilerinin olduğunu yazmaktadır. “Katip Çelebi” de Cihannâme’sinde Ilgın’ın bir germabesi (ılıcası) olduğunu, Alaeddin’in bunun üzerine bir taş kubbe ile bir yıkanma yeri yaptırdığını, içerisinde bir havuz olduğunu, iki yerde aslan ağzı lülelerden su aktığını ve bu su ile yıkanmanın faydalı olduğunu bildirmektedir. İbn-i Bibi de tarihinde “Abıgermi” denilen şimdiki Ilgın’ı Sultan Alaeddin Keykubad’ın imar ettirdiğini yazmaktadır.⁴³

Şimdiki kaplıca binasının miladi 1236 yılında, Selçuklu hükümdarı Alaeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı, 33 yıl sonra 2.Gıyasüsdin Keyhusrev zamanında veziri azam Sahip Ata tarafından yenilendiği ve genişletildiği tespit olunmuştur.⁴⁴

Kaplıcanın mimarının Konyalı Kaluyan (Kaaluyan) olduğu anlaşılmaktadır. 1838’de Hacı Numan Efendi tarafından ılıca binasının tamir ettirildiği halen mevcut kitabede okunmaktadır.⁴⁵ Sanatkâr Kaluyan’ın Antalya, Ilgın, Akşehir, Sivas ve Konya’da çalıştığı çeşitli kaynaklarda yazılıdır. Özellikle 1267 yıllarında Ilgın’ da bulunduğu İleri sürülmemekte ve bu tarihin kaplıcanın kitabesindeki tarihle aynı olduğu bilinmektedir.⁴⁶

⁴⁰ www.kultur.gov.tr, 23.02.09

⁴¹ a.g.k.

⁴² Ilgın Hizmet Birliği,, a.g.e. s:212

⁴³ Saib Ragıb Atademir, Konya Ilgın Ilicası, Atademir Yayınevi, Konya, 1948, s:45-46

⁴⁴ Atademir, a.g.e., s:45-46

⁴⁵ a.g.e., s:45-46

⁴⁶ <http://www.ilginkaplicalari.com.tr>, 05.04.09

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde Ilgın hakkında "Ilgın tesmiyesine sebep ılıcadır, kudret yapılı ısı su manasına gelir." demektedir.⁴⁷ Ayrıca Evliya Çelebi Ilgın isminin şehrin batısında yer alan, Selçuklu ve Beylikler döneminde "Ab-ı Germ" diye bilinen ılıcadan geldiğini bildirmektedir.⁴⁸

Selçuklu Devletine 22 yıl vezirlik yapan Sahip Ata oğullarından Ali, Moğolların baskısından bıktığı için Akşehir'e bağlı Nadir köyüne yerleşmiştir. Bu durumu gören Konya Selçuklu Devleti hükümdarlarının, Ilgın'ı kendisine tımar olarak verdiği ve bu kişi tarafından kaplıcanın tamir edildiği bildirilmektedir. 1838 yılında yapılan tamiratlardan sonra 1906 yılında Milli Eğitim'e devredilen Kaplıca tekrar elden geçirilmiştir. Ilgın ve çevresinde 1931 yılında bir deprem olduğu bilinmektedir, bu deprem ile zarar gören kaplıca ve bozulan suyolları nedeniyle kaplıcanın, tamirat nedeniyle 4.10.1939 tarihine kadar kapatıldığı, Konya Vakıflar Müdürlüğü kaplıca dosyasından anlaşılmaktadır. 1933 yılında hazırlanan onarım projeleri ile kadınlar bölümündeki soğuk su havuzu yenilenmiş ve soyunma yerleri değiştirilmiştir, daha önce erkekler bölümünde mevcut olan 7 oda tamamen kaldırılmıştır. Ayrıca kaplıcanın şu anda mevcut olmayan bir misafirhanesinin olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır.⁴⁹

2.8. Tahlil Raporlarına Göre Suyunun İçeriği

Potasyum, Sodyum, Amonyum, Kalsiyum, Magnezyum, Demir, Alüminyum, Klorür, Nitrat, Sülfat ve hidrokarbonat gibi kimyasal özellikleri için de taşıyan şifa kaynağı kaplıca suları berrak, renksiz ve kokusuzdur. Su bir miktar da Bromür ve İyodür ihtiva ettiğinden Kükürtlü ve Hidrokarbonatlı sular grubunda yer alır. Radyo aktivitesi 19,1 eman'dır. Ayrıca kaplıca suyunun az miktar da tuz ihtiva etmesi nedeni ile dünyanın tanınmış sularına benzediği bilinmektedir.⁵⁰

2.9. Ilgın Kaplıcasının Üstünlükleri

İlçede çıkan termal suyun sıcaklığı 38-43 derece arasındadır. Dünya üzerinde bu ısıda su çok nadir bulunmaktadır. Ilgın termal suyu bu özelliği ile dünyadaki üç kaplıca suyundan bir tanesidir. Avusturya'da Viyana yakınındaki "Baden" ve Almanya'da "Achen" kaplıcalarının kaynakları sıcaklık ve kükürtlü hidrojen ihtiva etmeleri bakımından Ilgın kaplıcasına benzemektedirler. 38-43 derece vücut ısısına yakın bir sıcaklık olduğundan termal suyun kaynağından çıktığı gibi, içine soğuk su ilave edilip özelliğini bozmadan kullanmak mümkündür. Baden kaplıcalarının suyu 33-35 derecedir. Ilgın'ın Baden'e üstün tarafı suyunun banyoya uygun en yüksek sıcaklıkta olmasıdır. Baden'in suyu vücut ısısından biraz aşağıdadır.⁵¹

Ilgın termal suyu çok eski tarihlerden beri bilinen bir şifa kaynağı olup birçok hastalığın tedavisinde kullanılmaktadır. İlçede Hamamdağı eteklerinde çıkan termal su; berraklığı, kokusuz oluşu ve sıcaklık derecesi ile fark yaratmaktadır. Termal su kaynağından çıktığında 42 °C civarında olup uygulamalar sırasında 38-39 °C'de sabitlenmektedir. Termal tedavide kullanılan suyun ısısi oldukça önemlidir. Birçok kaplıcada çıkan kaynak suyu yüksek derecelerde oldukları için kullanıma hazır hale gelebilmesi için ya

⁴⁷ Atademir, a.g.e., s:45-46

⁴⁸ <http://www.ilginkaplicaları.com.tr>, 05.04.09

⁴⁹ <http://www.ilginkaplicaları.gen.tr>, 02.04.09, <http://www.ilginkaplicaları.com.tr>, 05.04.09

⁵⁰ <http://www.ilginkaplicaları.gen.tr>, 02.04.09

⁵¹ Saib Ragıp Atademir, Konya Ilgın İlicası, Aksiyon Basın Yayın, Ankara, 2008, s:37

dinlendirilerek ya da içine soğuk su ilave edilerek soğutulmaktadır. Her iki uygulamada da termal suyun tedavi edici özelliğe sahip mineralleri ya kaybolmakta ya da seyrelmekte ve suyun tedavi edici etkisi azalmaktadır. Bu bağlamda vücut ısısına yakın sıcaklıkta çıkan Ilgın termal suyu hem kullanım hem de tedavi edici yönü açısından oldukça avantajlıdır. Ayrıca termal suyun kokusuz, berrak ve içilebilir oluşu çekiciliğini arttırmaktadır.

Ilgın ilçesine kara, hava ve demiryolu ile ulaşım mümkündür. Konya Havalimanı Ilgın'a 87km uzaklıktadır. İlçede demiryolu istasyonu bulunmakta olup; Toros Ekspresi, İç Anadolu Mavi Treni ve Meram Ekspresi seferleri ile İstanbul'dan; Adana, Eskişehir, Afyon, Adana ve Gaziantep'e kadar ulaşım sağlanmaktadır. Ayrıca Ilgın; Adana, İstanbul, İzmir karayolu üzerinde bulunmaktadır. Bu yollar tarihi ipek yolu uzantısıdır.

Ilgın Konya iline bağlı bir ilçedir. Konya özellikle son yıllarda yürütülen tanıtım faaliyetleri sayesinde yılda 2 milyon yerli ve yabancı turist ağırlamaktadır. Tarih, kültür ve inanç turizmine katılanların sayısı son yıllarda oldukça artmıştır. Bunun yanı sıra Konya yöresi İç Anadolu'nun iş, seminer, fuar ve toplantı turizmi faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ilgın ilçesinin Konya'ya yakınlığı bu potansiyelden faydalanması açısından önemlidir.

Ilgın 2006 yılının sonunda Kültür ve Turizm Bakanlığınca "Turizm Alanı" ilan edilmiştir. Turizm Alanları, Turizm Bölgeleri içinde öncelikle geliştirilmesi öngörülen, mevkii ve sınırları Turizm Bakanlığı'nın önerisi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilen doğal veya sosyo-kültürel değerlerin yoğunlaştığı alanlardır. Bakanlığın bölgeye ilişkin master plan ve haritaları da hazırlayıp onaylamasıyla birlikte bölge yatırımcılar için ilgi çekici hale gelmiştir.

İlçede Belediye'nin işlettiği "Ilgın Kaplıcaları Termal Tesisleri"nin yanı sıra; 1 adet 4 yıldızlı, 1 adet 3 yıldızlı, 1 adet de tek yıldızlı olmak üzere toplam 3 otel, 354 oda ve 956 yatak bulunmaktadır.

Ilgın tarihi dokusu, mesire yerleri, 12.000 hektarlık orman alanı, göl ve göletleri, alabalık üretim çiftlikleri ile termal turizmin yanı sıra dağ turizm potansiyeli yüksek bir ilçedir.

2.10. Kaplıca Suyunun İyi Geldiği Hastalıklar

Ilgın kaplıcaları şifa kaynağı olarak bilinir. Suyu Hamam dağı eteklerinde güneyden kuzeye doğru uzanan alıvyum tabakası ile örtülü bir kırık üzerindedir ve dağın eteklerinden çıkar. Kadınlar hamamında saniyede 14 litre, erkekler hamamında ise 35-40 litreyi bulan su çıkmaktadır. Çıkan sular; iki kadınlar hamamına, iki erkekler hamamına, otel ve motellere dağılmaktadır.⁵²

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Selçuklu devleti Sultanlarından Alaeddin Keykubat'ın Romatizma (Nikris-Ayaksızısı) hastalığına yakalanmasından dolayı yapılan tavsiye üzerine Ilgın Kaplıcasına geldiğini kaplıcada Hastalığına şifa bulduğunu, sağlıklı şifa dağıtan su olmasından dolayı var olan inşaatın üzerine bir kubbe yaptırdığını yazmaktadır.⁵³

⁵² Ilgın Hizmet Birliği, a.g.e. s:212

⁵³ a.g.e. s:213

Kaplıcalar Yönetmeliğine göre 13.08.2003 tarihli Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tıbbi Değerlendirme Kurul Toplantısında İlgin Belediyesine ait Kaplıca Termal Suyunun Niteliğine göre Tıbbi Balneolejik değerlendirilmesi yapılmış olup,

“Anılan kaynağın içerdiği toplam mineral değeri ve içerdiği çözünmüş gazlar 1 Gram/Litre'nin altındadır. Çevresindeki kaynaklarda yapılmış çalışmalar sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde akrotermal sular sınıfında değerlendirilebilir.” denilmektedir. Ayrıca 14.01.1998 tarih ve 411 sayılı komisyon değerlendirme raporunda: “Anılan su akrotermal kaplıca suyu niteliğinde olup, yerel ve tedavi şeklinde ortopedik ve nörolojik hastalıklarla, romatizmal hastalıkların kronik tedavilerinde rehabilitasyon amacı ile kullanılması uygundur” denilmektedir. İlgin Termal Kaplıca suyunun sonuç olarak; Ortopedik Hastalıklar, Nörolojik Hastalıklar, Romatizmal Hastalıklar, Deri ve Cilt Hastalıkları, Kadın Hastalıkları, Böbrek ve İdrar Yolları Hastalıkları'na çok iyi geldiği bilinmektedir.⁵⁴

2.11. İlçedeki Termal Konaklama Tesisleri ve Yatak Kapasiteleri

İlçede Belediye'nin işlettiği “İlgin Kaplıcaları Termal Tesisleri”nin yanı sıra; bir adet 4 yıldızlı, bir adet 3 yıldızlı, bir adet de tek yıldızlı olmak üzere toplam 3 otel, 354 oda, 956 yatak bulunmaktadır. Bunların dışında ilçede pansiyonlar da mevcuttur. İlgin Kaplıcaları Termal Tesisleri ve diğer üç otelin özellikleri şu şekildedir:

2.11.1. İlgin Belediyesi Kaplıca ve Termal Tesisleri

İlgin Belediyesi Kaplıca ve Termal Tesisleri odalarında termal su bulunmayan, termal sudan umumi havuzlarda faydalanılabilen sadece konaklama amaçlı tesisler ve odalarında termal banyo bulunan banyolar tesisler olmak üzere iki otel grubuyla hizmet vermektedir. Bunlardan odalarında termal su bulunmayan tesisler ve kapasiteleri şöyledir:

- Santral otel: 45 oda, 136 yatak kapasiteli
- Uzun otel: 54 oda, 158 yatak kapasiteli
- Dağ oteli: 17oda, 49 yatak kapasiteli
- Küçük otel: 29 oda 82 yatak kapasiteli olmak üzere; konaklama amaçlı toplam 145 oda, 425 yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Odalarında termal su bulunan banyolu tesisler ve kapasiteleri ise şöyledir:

- A Blok oteli: 16 oda, 48 yatak kapasiteli
- B Blok oteli: 16 oda, 48 yatak kapasiteli
- Apart villa otel: 12 oda, 60 yatak kapasiteli olmak üzere; toplam 44 oda, 156 yatak kapasitesi bulunmaktadır.⁵⁵

2.11.2. Grand İpek Palas Termal Otel

Tesis 4 yıldızlı standartlarda hizmet vermekte olup Belediye belgelidir. 75 standart, 20 suit oda, toplam 235 yatak kapasitelidir. Odalarda 24 saat termal sıcak su hizmeti

⁵⁴ <http://www.ilgin.bel.tr>, 03.04.09

⁵⁵ a.g.k.

verilmektedir. Dört adet kapalı mermer sıcak su havuzu, bir adet açık termal havuz, aquapark, termal hamam, sauna, jakuzi, elektrikli masaj yatağı, jimnastik salonu tesis bünyesinde mevcuttur. Bkz. http://www.konyaotelleri.com/grand_ipek_palas_termal_otel_konya.html

2.11.3. Öztürk Termal Otel

Tesis 3 yıldızlı standartlarda hizmet vermekte olup Turizm Yatırım belgelidir. 51 standart, 9 suit oda ve toplam 120 yatak kapasitelidir. Odalarda 24 saat termal sıcak su, küvet, suit odalarda ise termal su jakuzisi mevcuttur. Halen yapımı devam eden hamam, sauna ve iki adet termal havuz, 2009 yaz sezonunda hizmete girecektir. Bu sayede otel 4 yıldız standardına yükseltilecektir. Bkz. <http://www.ozturktermalotel.com/turkish.htm>

2.11.4. Ilgın Hamamdağı Arı Termal Otel ve Restoran

Tesis tek yıldızlı standartlarda hizmet vermekte olup Belediye belgelidir. 10 oda, 20 yatak kapasitelidir. Otel binasının altında bir restoran mevcuttur. Odalarda 1 ya da 2 kişilik küçük termal havuzlar vardır. Ayrıca tesis bünyesinde bir adet kapalı termal yüzme havuzu bulunmaktadır. Bkz. <http://www.konyakultur.gov.tr>

2.12. İlçedeki Hamamlar

İlçedeki hamamlar, Tarihi Vakıflar Hamamları, Yeni Hamamlar ve Ilgın Kaplıcaları Termal Tesislerinden Santral Otele ait hamamlar olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Bunlar ile ilgili detaylar şöyledir:

- a) Tarihi Vakıflar Hamamları: tek havuzlu erkekler hamamı ve tek havuzlu bayan hamamından oluşmaktadır.
- b) Yeni Hamamlar: 2 Adet Havuzlu Erkek Hamamı ve 2 Adet Havuzlu Bayan Hamamından oluşmaktadır.
- c) Santral Otel Altındaki Hamamlar: Tek havuzlu Erkekler Hamamı ve Tek havuzlu Bayan Hamamı, saatlik banyo olarak kullanılan 5 adet küvet, yine saatlik banyo olarak kullanılan 10 adet mini havuzdan oluşmaktadır.⁵⁶

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm işletmeleri, son yıllarda sektörde yaşanan yoğun rekabet ortamı içinde, rakiplerinden farklı olabilmek amacıyla yeni ürünler geliştirme ve sunma yarışına katılmışlardır. Alternatif turizm türlerinden biri olan termal turizm rekabet avantajı elde edebilmek için kullanılabilir yeni ve farklı bir turizm türüdür. Termal turizm sunduğu olanaklar ve avantajları sayesinde rekabet yarışında önemli bir fırsat olarak düşünülebilir.

Termal sularla tedavide uygulanan kürler 2-3 hafta gibi uzun zaman aralıklarında uygulanmaktadır. Ayrıca kür uygulamak için belli bir mevsim ya da zamanın gözetilmesi gibi bir zorunluluk da bulunmamaktadır. Kürlerin yıl boyunca ve uzun zaman aralıklarında

⁵⁶ <http://www.ilgin.bel.tr>, 03.04.09

uygulanıyor olması avantajları sayesinde, termal sularla tedavi uygun tesislerde, turizmin konaklama ve yeme-içme bileşenleri ile bütünleşmiş şekilde sunularak bu tesislerde doluluk oranı, istihdam ve karlılık gerçekleşmektedir. Özellikle termal turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılabilmesi turizmin sezonluk olma dezavantajını avantaja çevirebilmektedir.

300'den fazla kaplıca bulunan ülkemizde termal turizm çok önemli ve uygulanabilir amaçlara, araçlara ve işlemlere sahip bir turizm türü olmasına karşın, bir dizi eksik ve yanlış uygulama nedeniyle beklentileri tam olarak karşılayamamaktadır. Termal turizm tesislerinin ve bu işletmelerde çağdaş işletmeciliğin yetersizliği, kür merkezlerinde az sayıda yetişmiş eleman ve uzmanın istihdam edilmesi gibi nedenlerle aslında doğal, fiziksel ve beşeri kaynaklar açısından nicel olarak çok elverişli olan Türkiye termal su kaynaklarını yeterince kullanamamaktadır. Turizm Bakanlığı'nın saptamalarına göre, ancak toplam potansiyelin % 5'i kullanılabilir. ⁵⁷ Ülkemizde, termal otel, kür merkezi, termal tedavi merkezi ve spa-wellness merkezinden oluşan ve dünya standartlarını yakalamış termal tesis sayısı çok azdır. Birçok tesiste yalnızca konaklama birimi gelişmiş olup termal sular yalnızca hamam ve banyolarda kullanılarak yeterince değerlendirilemeden boşa akmaktadır.

Türkiye, kaplıcalar açısından oldukça zengin ve kaplıca sularının nitelikleri ile fark yaratan bir ülkedir. Ilgın Kaplıcaları, ülkemizin belli başlı kaplıcalarından biri olup suyun niteliği açısından dünyada üçüncü sırada yerini almaktadır. Ilgın ilçesi çeşitli avantajları ve olanakları sayesinde "kaplıca şehri" olarak geliştirilmeye elverişli bir potansiyele sahiptir.

Ilgın sahip olduğu jeotermal su potansiyelinden gerektiği ölçüde faydalanamamaktadır. Kaplıcaların geleneksel kullanımı, alt ve üst yapı olanaklarının yetersizliği, ilçede bulunan tesislerin yetersizlikleri, tanıtım ve reklam yetersizliği gibi nedenlerle Ilgın'da termal turizm potansiyelinden gerektiği ölçüde faydalanılamamaktadır. Bu bağlamda Ilgın Belediyesince yürütülmesi düşünülen projeler mevcuttur. Ilgın Kaymakamı ⁵⁸, Belediye Başkanı ⁵⁹ ve belediyeye bağlı bir tesis olan Ilgın Kaplıcaları Termal Tesisleri işletme müdürü ⁶⁰ ile yapılan görüşmeler neticesinde bu projelerle ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır:

Ilgın Belediyesi, Ilgın Kaplıcalarının geliştirilmesi ve tanıtımı amacıyla Konya Büyükşehir Belediyesi'nin de desteği ile beş yıllık plan hazırlamıştır. Bu plan çerçevesinde Konya Büyükşehir Belediye'sinden teknik destek de alınmaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi ve yine Konya'nın bir başka ilçesi olan Beyşehir Belediyesi ile ortak yürütülmesi planlanan bir proje dâhilinde, Konya'ya Mevlana etkinlikleri kapsamında gelen yabancı turistlerin, Konya'dan sonra Beyşehir ilçesinde dağ ve göl turizmi etkinlikleri; Ilgın'da ise termal turizm faaliyetleri ile ağırlanması hedeflenmektedir. Konya yılda 2 milyon yerli ve yabancı turisti ağırlamaktadır. Bu rakamın 10 milyona çıkarılmasının amaçlandığı düşünüldüğünde bu pastadan Ilgın'ın hak ettiği payı alması için gerekli çalışmaların yetkililerce planlandığı anlaşılmaktadır. Ilgın'ın, termal turizm ve doğal güzellikleri sayesinde dağ turizmi potansiyeli ile marka şehirler kervanına katılabilmesi için gerekli çalışmaların hızla yürütüleceği de ifade edilmektedir.

⁵⁷ Hatice Özkurt, "Sağlık Turizmi Tahvilleri", Maliye Dergisi, Sayı:152, Ocak- Haziran 2007, s:128

⁵⁸ Cahit IŞIK, Ilgın Kaymakamı

⁵⁹ Halil İbrahim ORAL, Ilgın Belediye Başkanı

⁶⁰ Necmettin TİFTİKÇİ, Ilgın Belediyesi Kaplıca ve Termal Tesisleri İşletme Müdürü

Bu projeler kapsamında öncelikle ilçenin alt ve üst yapı imkânlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Ilgın Belediyesi bölgeye yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarını çekmeyi amaçlamaktadır. İlçede her şeyden önce beş yıldızlı standartlarda hizmet veren bir tesis bulunmamaktadır. Ilgın Kaplıcaları Termal Tesisleri belediye tarafından işletilmektedir. Tesis bölge halkına hitap eden niteliklere sahip olup hem kapasite, hem konaklama olanakları hem de çalışanları açısından yeterli olanaklara sahip değildir. Belediye özel sektör yatırımlarını ilçeye çekmek için gerekli girişimlerde bulunmaktadır. Ilgın Belediyesi yatırımcılar için yer tahsis etmek, altyapı olanakları sağlamak ve bürokratik engelleri aşmayı taahhüt etmek suretiyle yatırımcılara her açıdan destek olmayı amaçlamaktadır. Ayrıca ilçede piknik alanları, kafeteryalar, termal hamamlar ve havuzlar inşa edilerek çekiciliği arttırılacaktır. Ilgın'ın özellikle özel sektör yatırımları ile bir termal şehir olması sağlanacak, bu sayede bölge halkı için istihdam imkânları da önemli bir oranda artacaktır.

İlçede bulunan Selçuk Üniversitesi Ilgın Meslek Yüksekokuluna Turizm ve Otelcilik bölümü açılması için gerekli girişimlerde bulunmaktadır. İlçede Turizm Otelcilik Meslek Lisesi açılması için gerekli yazışmalar tamamlanmış ve lisenin yeri tahsis edilmiştir. Hem yüksekokul hem de meslek lisesinde yetişecek kalifiye elemanlar ile bölgenin hizmet sektöründe çalışacak ve bu konuda uygun eğitimi almış eleman ihtiyacı karşılanacaktır.

Konya'nın ikinci üniversitesi olması planlanan Mevlana Üniversitesi'nin kurulması için çalışmalar tüm hızıyla devam etmektedir. Yeni kurulacak Mevlana Üniversitesi bünyesinde, Ilgın kaplıca sahasına Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi ve dört yıllık Turizm Otelcilik Yüksekokulu kurulması için gerekli fizibilite çalışmaları ve görüşmeler yapılmış, öncelikli hedefler listesine alınmıştır.

Bölge halkını hizmet sektöründe istihdam edebilmek amacıyla "Ilgın Belediyesi Meslek Edindirme Kursları" açılacaktır.

Ilgın ilçe merkezinde kentsel dönüşüm projesi kapsamında, Külliye ile Çukur Cami arasında Cumhuriyet Meydanı inşa edilecek ve tarihi dokuya uygun olarak, eski Ilgın evleri ve Lala Mustafa Paşa Külliyesi restorasyon çalışmalarının tamamlanması ivedilikle sağlanarak bir termal turizm kenti oluşturma projesinin tamamlayıcı unsurları da hayata geçirilecek ve bu sayede bütün olarak bir kentsel dönüşüm sağlama yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır.

Yukarıda ifade edilenlerden anlaşılacağı üzere, Ilgın ilçesi bünyesinde yerel yönetimler ve merkezi idarenin taşra teşkilatı olan kaymakamlık başta olmak üzere tüm yetkili kurum ve kuruluşlar, ilçenin sahip olduğu termal turizm potansiyelinden daha yüksek bir verimle yararlanılabilmesi ve bu sayede ilçe, bölge ve ülke turizm gelirlerine katkı sağlanabilmesi için gerekli çalışmaları sürdürmeyi planlamaktadırlar. İlçenin temel sorunu, yüksek standartlarda hizmet verecek, hem yerli hem de yabancı turizme hitap edecek tesislerin bulunmayışıdır. Termal turizmin kendine has dinamikleri olan bir turizm çeşidi olması nedeniyle özellikle termal turizm alanında kendini kanıtlamış yatırımcıların bölgede inşa edecekleri termal oteller ve kaplıca merkezleri sayesinde Ilgın bu konuda önemli ve dünya genelinde cazibesi yüksek bir termal merkez olacaktır.

Bölgenin, tamamlanacak alt ve üst yapı projeleri sonrasında gerçekleştirilecek yoğun ve kapsamlı reklam ve tanıtım kampanyaları ile doğru kanallarla tanıtımı yapılabilir. Yabancı

tur operatörleri ve yerli acentelerle iletişime geçilerek gerekli bağlantıların kurulması ile hem yerli hem de yabancı turistlerin bölgeye gelmesi sağlanabilir.

Termal turizmin yılın 12 ayında da yapılabilen bir turizm faaliyeti olması ve kaplıca merkezlerinde uygulanan tedavilerin 2-3 haftalık kürler şeklinde uygulanması termal turizmin güçlü yanlarıdır. Konaklama süresinin 2-3 hafta gibi bir zaman aralığına uzaması ancak termal tesislerde uygulanacak tedaviler, kürler ve fizik tedavi uygulamaları sayesinde mümkündür. Termal tesisler bünyesinde kurulacak spa merkezleri, klinikler, termal havuzlar ve hamamlar, bu merkezlerde istihdam edilecek sağlık personeli ve uzman hekim gözetiminde yapılacak tedaviler, cilt ve vücut bakımı, masaj, sauna gibi uygulamalar sayesinde termal otellerden ziyade “termal resortlar” kurularak termal turizmin güçlü yanlarından tam anlamıyla istifade edilebilir.

Doğru yatırımcı ve doğru tesisin bölgeye inşa edilebilmesi için danışmanlık hizmeti veren kurum ya da kişilerden destek alınabilir.

KAYNAKÇA

AKAT Ömer, **Turizm İşletmeciliği**, Ekin Kitapevi, Bursa, 2000

ATADEMİR Saib Ragıp, **Konya Ilgın Ilıcası**, Atademir Yayınevi, Konya, 1948

ATADEMİR Saib Ragıp, **Konya Ilgın Ilıcası**, Aksiyon Basın Yayın, Ankara, 2008

AYDIN Dursun, “Türkiye'deki Medikal Turizminin Geleceği”,
<http://www.saglikturizmi.org.tr/makale2.html>, 18.02.09

AYDIN Dursun, “Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Ortadoğu’daki Yeri”, **Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği Sağlık Turizmi Bülteni**, Eylül-Ekim 2008, Yıl 1, Sayı 5

ÇEVİRME Filiz, “Global Ekonomik Kriz Sağlık Turizminin Önemini Arttırıyor”, **Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği Sağlık Turizmi Bülteni**, Kasım-Aralık 2008, Yıl 1 Sayı 6

DOĞANER Suna, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001

GRABER-DUVERNAY Bernard, “Évaluation Des Thérapeutiques Nonmédicamenteuses : l’Exemple du Thermalisme”, **La Presse Thermale et Climatique**, Paris, 2003

Ilgın Hizmet Birliği, **Geçmişten Günümüze Bütün Yönleriyle Ilgın**, Ardıçlı Form Matbaacılık, Ilgın, 2001

KARAGÜLLE M. Zeki, DOĞAN B. Mahmut, **Kaplıca Tıbbı ve Türkiye Kaplıca Rehberi**, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2002

Konya Valiliği, **1984 Sonrası Konya**, Dönmez Ofset, Ankara, 1988

KOZAK Nazmi, **Termal Turizmi Müşteri Profilini Belirleme Aracı Olarak Tüketici Araştırmaları: İç Turizme Yönelik Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 1996

ÖZKURT Hatice, “Sağlık Turizmi Tahvilleri”, **Maliye Dergisi**, Sayı:152, Ocak-Haziran 2007

ÖZOK Gökhan, “Türkiye’de Termal Turizm Yatırımları”, **Sağlık Turizmi Bülteni**, yıl 1, sayı 6, Kasım - Aralık 2008

RAMOS Adília, SANTOS Rossana, “The Quality and Innovation in Thermal Tourism Destinations”, www.esade.edu/cedit2007/pdfs/papers/pdf13.pdf, 10.02.09

ROQUES Christian-François, “Thermalisme Sanitaire et Thermalisme Social”, **La Presse Thermale et Climatique**, Paris, 2003

ŞİMŞEK Mehmet, **Şifalı Sulara Yolculuk–Kaplıcalar-İçmeler**, 2.Basım, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2003

TAMAS Várhelyi, “The Importance of Brands and Marketing In Spas, Medical, Golf and Wine Tourism”, **4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics**, Hungary, 2009

TUNÇ Azize, SAÇ Firuzan, **Genel Turizm**, Detay Yayınevi, Ankara, 1998

<http://www.ilgin.bel.tr>, 03.04.09

<http://www.ilginkapliclari.com.tr>, 05.04.09

<http://www.ilginkapliclari.gen.tr>, 02.04.09

<http://www.kultur.gov.tr>, 23.02.09

http://www.turkiyeturizm.com/news_detail.php?id=3180, 18.02.09

Kaynak kişi: Cahit IŞIK, Ilgın Kaymakamı

Kaynak kişi: Halil İbrahim ORAL, Ilgın Belediye Başkanı

Kaynak kişi: Necmettin TİFTİKÇİ, Ilgın Belediyesi Kaplıca ve Termal Tesisleri İşletme Müdürü

THE EFFECTS OF CEMENT INDUSTRY ON REDUCTION OF CO₂ LEAKAGE

Mustafa SATICIOĞLU¹

Christophe HEULIN²

ABSTRACT

Nowadays, the problem caused by the use of storage and incineration methods for disposal of waste is one of the most important environmental problems. The usage of waste as alternative fuel or raw material in cement industry reduces consumption of non-renewable resources and prevents consuming of natural resources faster. Therefore it is an opportunity to reduce carbon dioxide leakage because of co-processing of alternative fuels and raw materials in cement industry.

In cement industry, the kiln which is used for production of clinker as raw material of cement, provides to burn and corrupt wastes completely due to long processing periods and oxidation medium with high temperature during process. On the other hand, the use of alternative fuel has a positive impact on reducing dependence of fossil fuel and emissions.

In cement industry, carbon dioxide leakage is reduced due to co-processing of waste during production. By the way it protects to create additional carbon dioxide emission for incineration plant during co-processing of waste.

Konya Cement Plant has played an important role disposing the waste in Konya, by using the waste as alternative fuels under the license as certified by the Ministry of Environment and Forestry since 2005 up to today.

Non-renewable resources on the world have been consumed economically by using waste instead of fossil fuels during production in Konya Cement Plant. Thus probable carbon dioxide leakage created by incineration plant in Central Anatolia is also protected.

One ton of alternative fuel (waste oil, used tires, etc.) is equivalent to one ton of lignite coal. This result has been obtained from long term research and development efforts in Konya Cement Plant since 2005. It shows that how important this phenomenon is by taking in to consideration the country economy and environmental protection.

Key Words: Cement industry, waste disposal, leakage of CO₂, non-renewable resources.

ÖZET

---

¹ Mechanical Engineer, Technical Deputy Manager, Konya Çimento San.A.Ş., m.saticioğlu@vicat.com.tr

² Vicat Teknik Temsilcisi Fransa

Atıklar bertaraf edilirken depolama ve yakma yöntemlerinin kullanılmasının beraberinde getirdiği sorunlar, günümüzün en önemli çevre sorunlarından. Çimento sektöründe atıkların, alternatif yakıt veya hammadde olarak kullanılması, yenilenemeyen kaynakların kullanılmasını azaltmakta ve doğal kaynakların hızlı tüketilmesini engellemektedir. Çimento sektöründe atıkların hammadde ile birlikte işlenmesi karbondioksit salınımlarının azaltılması için fırsat olmaktadır.

Çimento sanayinde, çimentonun hammaddesi olan klinker üretiminin yapıldığı fırınlardaki, uzun bekleme süreli, yüksek sıcaklıktaki yükseltgen ortam; atıkların tam yanmasını, bozulmasını sağlamaktadır. Öte yandan alternatif yakıtların kullanılmasının fosil yakıtlara olan bağımlılığın azatılmasına ve emisyonların azaltılmasına olumlu etkisi bulunmaktadır.

Çimento sektöründe, üretim sırasında, fosil yakıtların kullanılmasından kaynaklanan karbondioksit salınımlarının azaltılmasının yanı sıra atıkların çimento sektörünün haricinde atık yakma tesislerinde yakılmasından kaynaklanan karbondioksit emisyonlarının oluşmasını da engellenmektedir.

Konya Çimento Fabrikasında 2005 yılından günümüze, Çevre ve Orman Bakanlığından belgeli olarak İşletme Lisansı kapsamında, atıklar, alternatif yakıt olarak kullanılarak Konya civarının atıklarının bertaraf edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Konya Çimento'da, üretimde kullanılan fosil yakıtların yerine atık kullanılmasıyla Dünyadaki yenilenemeyen enerji kaynakları ekonomik olarak değerlendirilmekte ve atık bertarafı gerçekleştirilmekte olup İç Anadolu yöresinde bulunması olası bir atık yakma tesisinde kaynaklanacak karbondioksit salınımını da önlenmektedir.

Konya Çimento'da 2005 yılından beri sürdürülen araştırma-geliştirme çalışmaları neticesinde elde edilen sonuçlardan; üretimde kullanılan 1 ton ısı değeri olan alternatif yakıtın kullanılması (atık yağ,ömrünü tamamlamış lastik vb.) 1 ton toz linyit kömürü kullanılması ile eşdeğer olduğu neticesi, Ülke ekonomisi ve çevre koruma olgusuna olan etkisinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çimento sektörü, atık bertarafı, karbondioksit salınımı, yenilenemeyen kaynaklar.

KAYNAKLAR

Formation and Release of POPs in the Cement Industry (2006), Second Vol.,52 SINTEF, Switzerland.

Sürdürülebilir Çimento Üretimi (2009), Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği Yayınları, 1. Baskı, 3-7.

Anonim(2005), Atıkların Ek Yakıt Olarak Kullanılmasında Uyulacak Genel Kurallar Hakkında Tebliğ, 25853 sayılı Resmi Gazete.

Jessica JOHNSON (2009), Co-processing of Alternative Fuels and Raw Materials in the Cement Industry The European Cement Association, Press Release, 1-2, Brussels.

THE FUTURE OF CEMENT AND CEMENTITIOUS MATERIALS

Prof. Asım Yeğınobalı¹

ABSTRACT

Cement and cementitious materials have come a long way from the mixtures of clay, lime and gypsum (Anatolian and Egyptian civilizations, 7000 BC) to today's modern cements, mortars and concretes. As migration towards the cities continues and population keeps on increasing all over the world, the need for housing and new infrastructure will always exist, in increasing manner. Cementitious materials are among the most suitable materials to meet this demand as their raw materials are abundant everywhere and they are very versatile. However, the future of them will be dictated by socio-economic, technological and environmental factors. Blended cements containing mineral admixtures will increase in production as they provide savings in energy, in raw materials (natural resources) and reduced emissions. Those containing industrial wastes such as fly ash and blast furnace slag will be even more popular. Environmental factors also dictate more durable structures. This will be accomplished by using high- performance cements and concretes which can resist various harmful effects. Fiber-reinforced concretes will find use to reduce cracking. Such materials will also be useful to meet technological needs for building high- rise buildings and longer spans in structures. The progress in the production of products such as reactive cement powder composites and micro defect free pastes will also continue to show the hidden very high strength of cement pastes, although their use will be limited to smaller items and their production will not be in large scales.

---

¹ Turkish Cement Manufacturers' Association Ankara, Turkey

THE INDUSTRIAL EXCELLENCE AWARD AS A TRAINING GUIDANCE TOOL

Nicholas BILALIS¹

Aristomenis ANTONIADIS²

1. INTRODUCTION

This paper presents an approach for meeting the current educational needs of industry on industrial excellence. The methodology is based on the Industrial Excellence model developed by INSEAD. This model is used for the last 15 years in an annual competition award, carried out in many European and Other countries. In brief, Industrial Excellence is the basis for the efficient operation of a company in the new global environment and the integration of the information and communication technology within the company.

In the approach presented in this paper, the Industrial Excellence Award framework was used not for giving an award, but for assessing and analyzing the current status of Industrial Excellence in a sector and for providing guidance for training to trainers, companies and individuals. The methodology has been applied to the textile sector and the produced results are presented. The extension of the methodology as a training guidance tool is also presented.

2. THE INDUSTRIAL EXCELLENCE MODEL

The quest of industrial excellence has generated enormous activity over the past century, fuelled especially by the changing business landscape arising out of the industrial revolution, which has seen the emergence of explicit ways of producing goods and, especially more recently, services. In brief, Industrial Excellence is the basis for the efficient operation of a company in the new global environment and the integration of the information and communication technology within the company. It answers questions such as [2]:

- What does an excellent factory look like? How is it managed? What is the experience of people working in it?
- What are the “pillars” of excellence? What should the plant manager particularly pay attention to? Is it technology, people, process, or product? Or combinations of them?
- What is the role of well-known managerial approaches like SPC, JIT, or TQM? What place do they hold in a broader picture of industrial excellence?
- What is the importance of supply chain and new product development activities, which are receiving increasing attention, especially in the operations management literature?

The Industrial Excellence Award (IEA) model tries to describe, what distinguishes excellent managers from low performers. In this the IEA model represents a combined view on processes and on management factors that drive these processes. In order to perform well, a firm needs to concentrate on four basic processes: operative strategy formulation and deployment, new product development, new process development and supply chain management. As a result, strategies and performance measures have to be transparent. New product and process projects have to

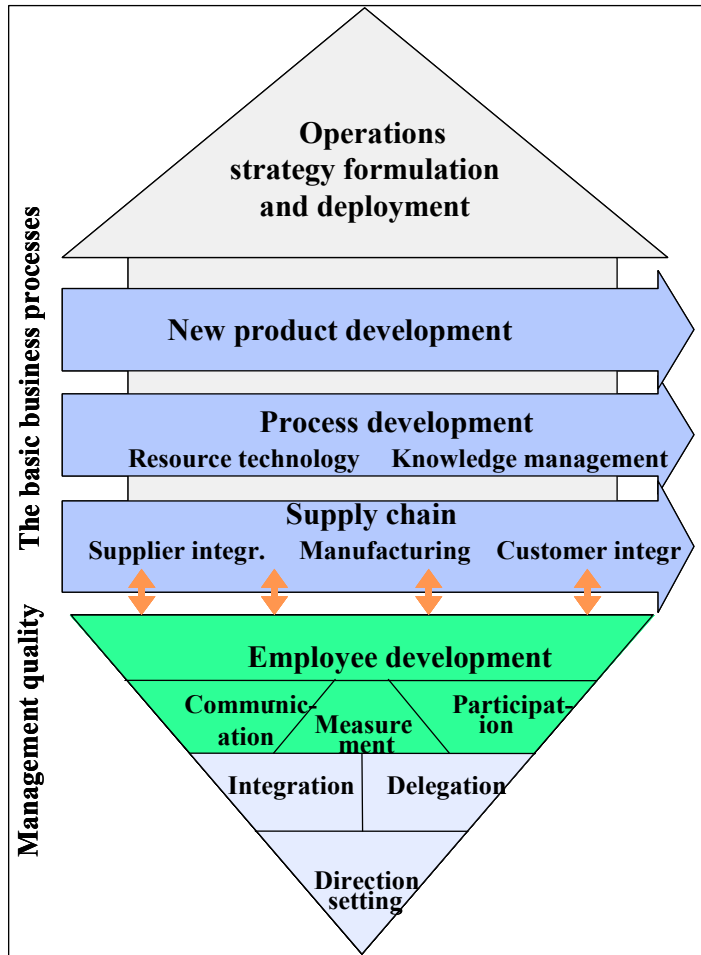
---

¹ Professor Department of Production Engineering & Management Technical University of Crete 73100 Chania GREECE bilalis@dpem.tuc.gr, <http://www.tuc.gr>

² Associate Professor Department of Production Engineering & Management Technical University of Crete 73100 Chania GREECE antoniadis@dpem.tuc.gr, <http://www.tuc.gr>

be market-/ customer-focused and process knowledge has to be available. The entire supply chain has to be integrated and interlinked. Figure 1 shows the framework of the four processes [2].

The IEA model utilizes a questionnaire which follows the basic structure of the management model presented in figure 1. The questionnaire is divided into 7 sections. The first section only covers the company profile (address, contact person etc.).

The second section begins with (1) financial performance, followed by performance results on (2) quality, (3) flexibility and (4) productivity/ cost. The last three represent the classical competitive priorities which generally define operational performance (Ferdows and Meyer, 1990). The following three sections represent the processes described in figure 1. Section 3 focuses on operations strategy. Section 4 is concerned with supply chain management and represents the most complex section in the questionnaire. It is subdivided along the flow of the supply chain into supply base management, manufacturing and customer or distribution channel management. New product and new process development are together summarized in section 5. Sections 6 and 7 concentrate on two supporting resources. In contributing to the resource based view [3], the IEA shows that internal resources have to be managed well in order to achieve company success. In consequence, section 6 is concerned with human resource management and section 7 with knowledge resource management.

Figure 1:
Management Quality and the Four Business Processes

3. UTILISING THE IEA SAMPLE

In order to assess the competitiveness of a industry sector the results of the IEA sample can be utilised. Only top performance companies with high winning expectations participated in the competition, having as a result relatively high IEA average scores in all four basic processes. In order to apply the methodology to the textile sector a number of textile companies were selected from 3 European countries: Italy, Spain and Greece. The approach methodology utilized national workshops with participants from textile companies. The initial results from these workshops showed that textile managers sometimes are having difficulties in interpreting correctly the IE questionnaire. For this reason an instructions manual for the IEA Questionnaire was developed. One textile institute from each country was used as a liaison for contacting the textile companies and for providing assistance in completing the IEA questionnaire.

The result of this approach was to collect a number of 60 textile (Merit-Tex) companies from the three European countries [1,4]. These textile companies were benchmarked against the IAE sample consisting of companies from various industries, which participated in the competition during the last three years. The IEA sample used, consists of 73 companies in total (50 from Germany and 23 from France). The number of participants is at a stable state of 20 participants each year, however, the data used for this comparison excludes companies that have reapplied in these years and data from companies that have not filled out a certain necessary amount of items in the questionnaire. The Methodology uses a detailed analysis of all aspects included in the IEA model. Some of the analysis results are following.

Initial the key differences between the IEA and the Merit-Tex sample of companies are recognised (Table 1). The IEA firms are larger in size, with respect to number of employees, and boast extensive sales revenue figures with accordingly sizeable gross margins in absolute values. Merit-Tex companies however are able to promote a notably larger medium gross margin percentage.

Basic Figures	Merit-Tex sample	IEA sample
Number of employees	118	765
Sales Revenue	17.061.201,73 €	384.700.298,00 €
Gross Margin	3.856.330,23 €	39.803.929,00 €
Gross Margin (%)	22,71%	10,35%

Table 1: Merit-Tex and IEA sample basic figures

Analysis also indicated different cost drivers in the supply chain. There is a significant difference in the distribution of logistic costs. While the cost of raw materials and components are the dominant cost driver in the IEA sample, cost drivers are split between cost of raw materials and components and cost of manufacturing and assembly in the Merit-Tex sample (figure 2).

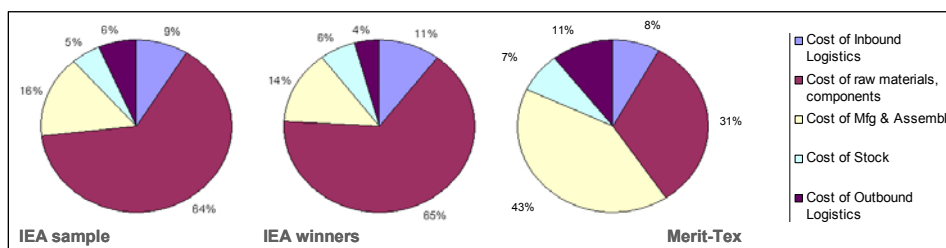

Figure 2 : Distribution of cost drivers

Focusing to quality benchmarks, figure 3 shows some general results. The on-time delivery rate which is not presented in the graph shows mean values which are clearly above 90% for both samples in fact with slightly higher values for the Merit-Tex sample. Concerning defect and complaint rates, the values presented by the Merit-Tex participants can be considered very good, even though they fall behind the values of the IEA sample.

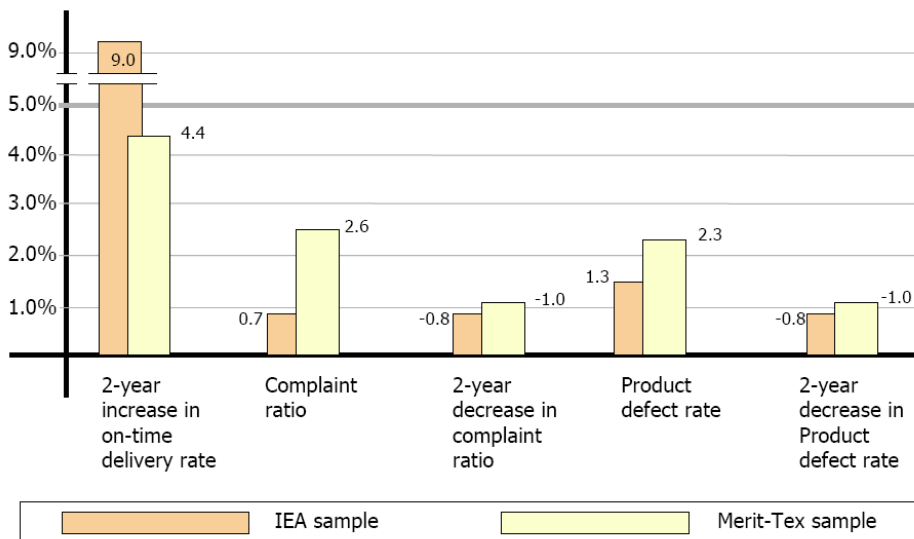

Figure 3: Quality Benchmarks

Differences can also be seen in manufacturing. While Merit-Tex firms mostly produce in job shop, and use a little bit batch processing and project based production, the use of production processes is rather equally distributed along the first 5 all processes in the IEA sample with a slight preference towards the manufacturing cell (figure 4). Further Analysis has covered all basic processes of the IE model.

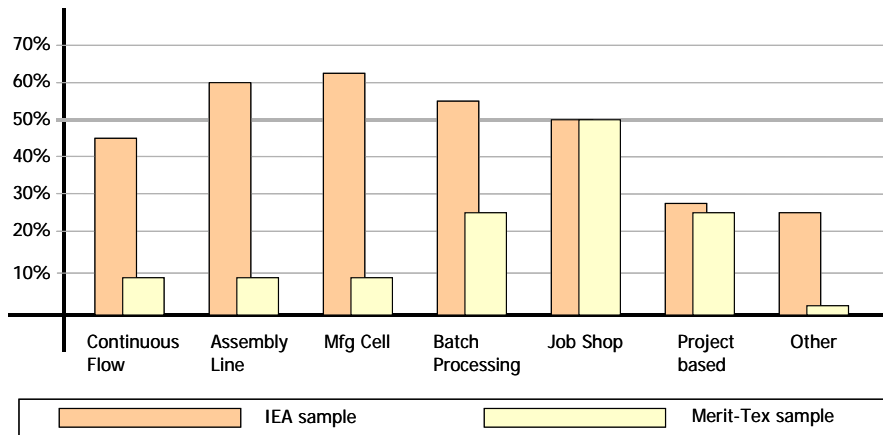

Figure 4:
Use of production processes

4. INDICATING THE CURRENT NEEDS

Weak points of the analysed sector indicate the current needs of the specific sector. In the case of the textile sector two main weak processes were indicated: Human Resources Management and Knowledge Management.

Human resource management can basically be divided in two major managerial aspects: the delegation of competence (through training) and the delegation of responsibility. Delegation (as described as one success driver in the IEA model) is a very strong possibility to leverage the firm's most important resource and it remains unexplored too often. Similar results can be seen in the comparison of the two samples. Merit-Tex companies score lower on all indicators except for the 'use of informal channels', which is probably better managed due to the smaller average size of the organization (figure 5). In consequence, there is considerable improvement potential ahead through employee empowerment.

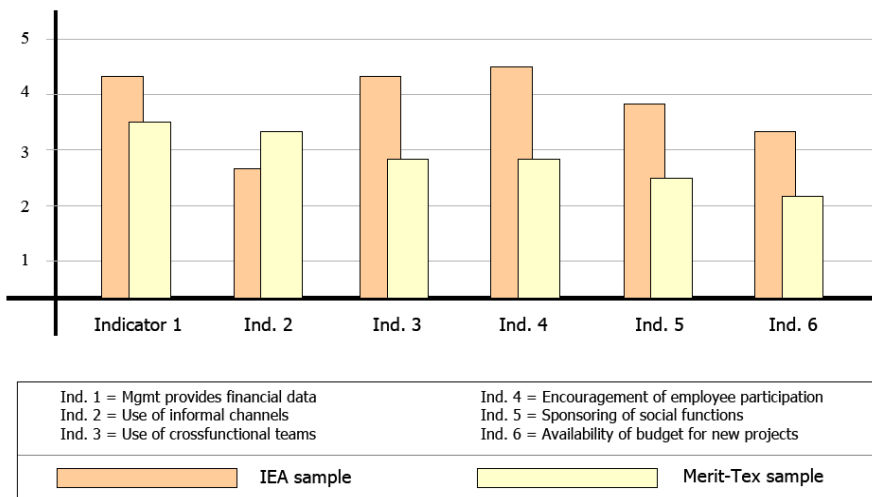

Figure 5:
Human Resource Management

Only a very small fraction of the Merit-Tex companies has established a well functioning knowledge management system. Therefore Merit-Tex companies cannot be expected to score high on knowledge related issues. Figure 6 shows that there is still tremendous potential ahead in this dimension. We know that in larger organizations a well established knowledge management system is a primary need (and that this is the reason why Merit-Tex companies score extremely low on the entire dimension), nevertheless it can already render very valuable benefits in smaller organizations as well. It has to match the needs of the entity.

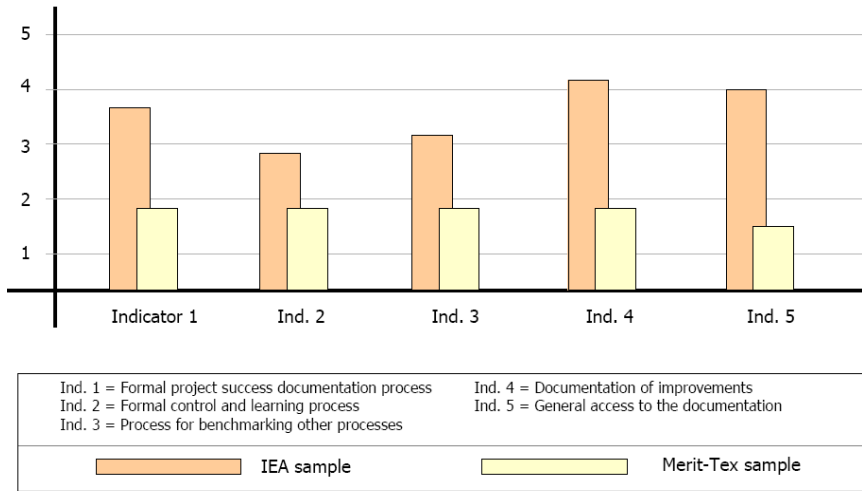

Figure 6:
Knowledge Management

5. DEFINING THE APPROPRIATE COURSE MATERIAL

Since the current needs of the industrial sector are recognized, the definition of the appropriate course material is followed. In the case of the textile sector curriculum on Human resource management included issues on:

- personnel selection
- personnel orientation, placement and separation
- job analysis and design
- job and performance appraisal
- steps to human resources training
- career planning
- security, safety and health
- union relations
- wages and salaries
- guidelines for the effective management of people
- guidelines for overcoming organizational barriers to innovation
- guidelines for effective leadership guidelines for effective communication
- human resource management metrics

Training material on Knowledge Management is focused on:

- Knowledge Management and Technology
- Corporate Size and Knowledge Management
- Key Concepts
- Categories of Knowledge Management Models
- Knowledge Processes
- Knowledge Management Strategies.
- Knowledge Management Practices
- Knowledge Management Technology and tools
- Challenges
- Case Study

6. THE TRAINING GUIDANCE TOOL

The IEA will be used to produce a set of tools which will help individuals, trainers and companies in advancing their own knowledge in Manufacturing Excellence, in assessing and recognizing the training needs of the

companies and in compiling training curriculum custom made for them. The base for the development of the tools will be the existing substantial data base of good performers with a regional and sectoral distribution which will be the base for the assessment of each individual company. The assessment of the performance of a company will identify its weaknesses in terms of manufacturing excellence and it will be used for compiling a custom made training curriculum. The factors which are examined in the IEA model will be combined with training material, where contents with abstracts and guidance will be given, which the trainer will use for the development of the complete training course from sources which will be indicated to the trainer.

The whole assessment and training process for a company is guided by a facilitator (who will be also the trainer). The trainer will perform the analysis of its performance by completing the IEA questionnaire. The benchmark will be performed through the existing database of performers and its performance will be evaluated. The evaluation will indicate areas where the company's performance is weak. In order to improve its performance in these areas, the necessary training, infrastructure and resources will be indicated. The training will include required background knowledge and elementary and advanced material. This material will be developed in term of contents and a synopsis of each section, and case studies which can assist the training. The contents will be detailed enough but they will not be by themselves the whole training package, as every trainer can compile its own material from sources that he knows or from sources that will be indicated by the on line assistance of the web site. By this way, the project changes completely its scope and it becomes a tool for trainers who want to be specific in the training that they must deliver to a customer. In fig.5 the proposed operation of the training guidance tool is shown.

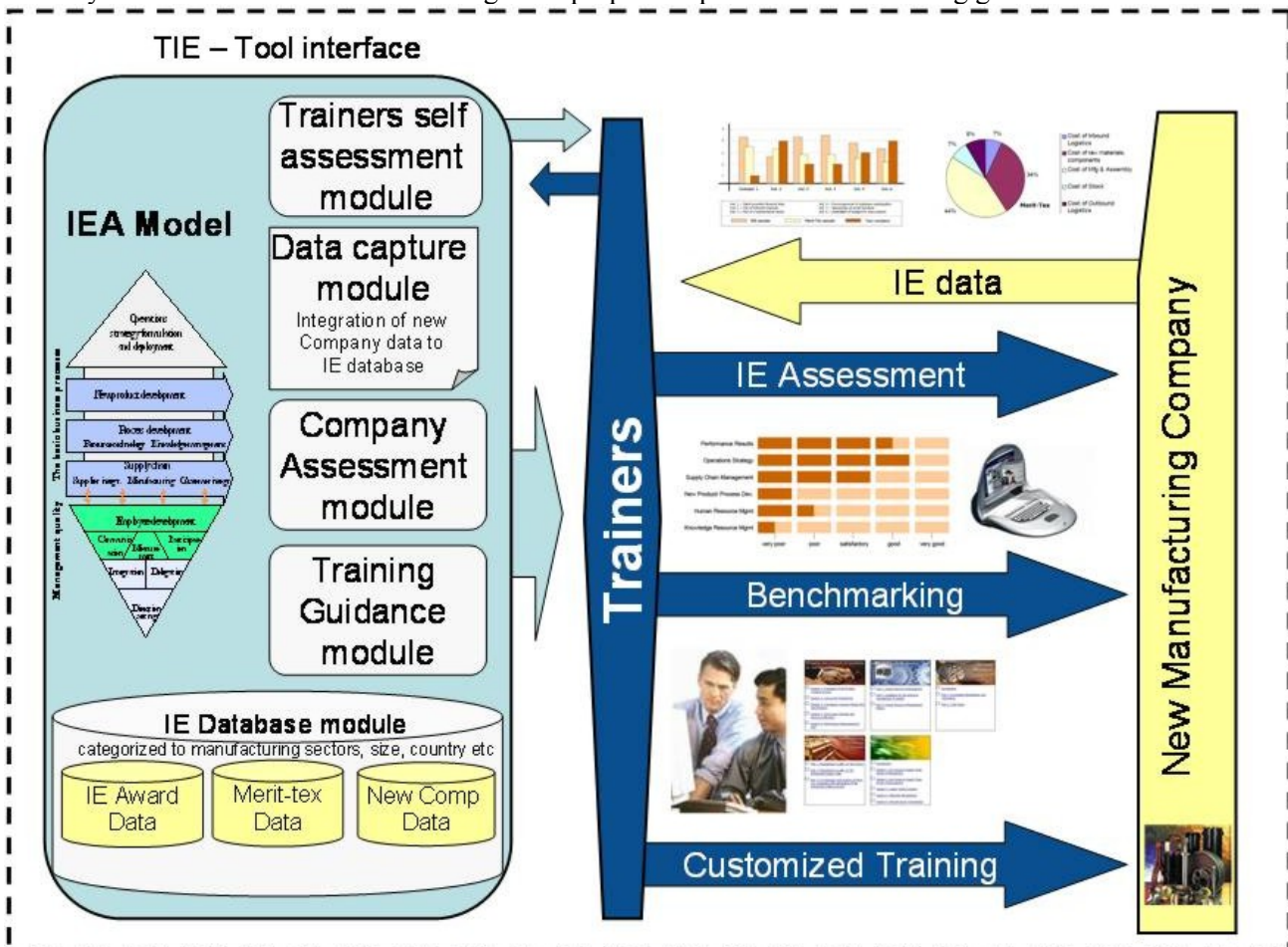

Figure 7: The Industrial Excellence Assessment and Training Guidance Tool

7. CONCLUSIONS

The objective of our approach is to define expected progress regarding Industrial Excellence training, to give pathways for advancing their current knowledge on the subject, and to define the appropriate course contents, training material and case studies for the manufacturing sector. A number of tools and methodologies have been developed and are under development in order to assist users in advancing their knowledge on Manufacturing Excellence

References:

- [1] Bilalis, N., (2004), The MERIT-TEX project, A Leonardo da Vinci funded programme, www.merit-tex.net.
- [2] Loch, C.H.; Van Der Heyden, L.; Van Wassenhove, L.N.; Huchzermeier, A., (2003);, *Industrial Excellence. Management Quality in Manufacturing*, Springer, Berlin.
- [3] Barney, J.B., (1991), "Firm resources and sustained competitive advantage", *Journal of Management*, Vol. 17, No. 2, pp 99-120.
- [4] Maravelakis E., Bilalis N., Wassenhove L., Enders A. (2004), "A pan European Appraisal of Industrial Excellence in the Textiles Sector", in proc. ITC&DC, pp 760-764.
- [5] N. Bilalis, E. Alvizos, L. Van Wassenhove and L. Tsironis, "Benchmarking the competitiveness of industrial sectors – Application in the Textile Sector", *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol.56, No.7, pp.603-622, 2007

TOPLAM KALİTE YÖNETİMİNDE İLETİŞİMİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION IN TOTAL QUALITY MANAGEMENT

Yrd.Doç.Dr. Cevit YAVUZ¹

Yrd.Doç.Dr.Mustafa DEMİREL²

Deniz SİVRİKAYA³

ABSTRACT

The employees working in an organization at all levels should be entirely responsible for meeting the customer satisfaction which is the primary objective of total quality management.. While meeting the customer requirements, communication methods should be made use of without fail. It's obvious that organisations will have some troubles in achieving their desired goals without taking advantage of communication. Nowadays effective communication is an indispensable component in almost every field as well as in the TQM philosophy. While TQM enables the scarce resources in the world being used more efficiently, communication enables TQM activities become more efficient In the communication era of 21st century, managers have to apply the concept of TQM through effective communication. So they can increase their organisations' performance and create more efficient and better workplaces.

In this study it is focused on the philosophy of TQM which must be carried out in almost every field and communication as its essential component in ensuring the success of TQM in an organization. This study aimed to show the positive effects of effective communication when implementing TQM .

Key words: Total Quality Management,organization, effective communication

ÖZET

Toplam kalite yönetiminin bir ilkesi olan müşteri tatmininin sağlanması amacı ile örgütte çalışanların en üstten en alt kademeye kadar topyekun sorumlu olması gerekmektedir. Bu sorumluluklar yerine getirilirken mutlaka iletişim yöntemlerinden faydalanılmaktadır. İletişimden faydalanmadan örgütlerin arzu ettikleri amaçlara ulaşmada sıkıntı çekecekleri aşikardır. Etkin iletişim günümüzde her alanda gerekli olduğu gibi toplam kalite yönetimi felsefesinin de vazgeçilmez unsurudur. Toplam kalite yönetimi günümüz dünyasının giderek azalan kıt kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlarken, iletişim de toplam kalite yönetimi ile ilgili faaliyetlerin verimli olmasına imkan tanımaktadır. Artık, iletişim çağı diye tabir edilen 21. yüzyılda yöneticiler örgütlerin etkin iletişim ile bütünleştirilmiş toplam kalite felsefesini uygulamak zorundadırlar. Toplam kalite yönetimi anlayışını ve bu anlayışı yerine getirirken çeşitli iletişim etkinliklerinden yararlanma yoluna giden yöneticilerin örgütlerini başarıya götürdükleri, buldukları ortamda daha güzel ve verimli örgütsel iklim yarattıkları gözlenmektedir.

¹ Ordu Üniversitesi MYO 0 452 2334865 GSM: 0 533 7189016 cavityavuz@hotmail.com

² M.Akif Ersoy Üniversitesi Burdur Sağlık Yüksek Okulu 0 248 2339370 0 543 6010009 mdemrl@sdu.edu.tr

³ Ordu Üniversitesi İ.İ.B.Fdenizsivrikaya@hotmail.com

Çalışmamızda, son yılların önemli olgularından, her alanda uygulanması gerektiğini düşündüğümüz toplam kalite yönetimi anlayışı felsefesi ve yanında olmazsa olmazı, toplam kalite yönetimi anlayışının hedefe ulaşmasında çok önemli rolü olduğuna inandığımız iletişim etkinliği üzerinde durulacaktır. Bu çalışmanın amacı etkin iletişimin toplam kalite yönetimi anlayışı felsefesi üzerindeki olumlu etkilerini gösterebilmektir.

Anahtar sözcükler: Toplam kalite yönetimi, örgüt, etkin iletişim

1.GİRİŞ

Toplam kalite yönetimi, diğer yönetim anlayışları içinde, son yıllarda en çok üzerinde durulan konudur. Toplam kalite yönetiminin günümüzde her alanda, her sektörde kullanılabilir olması bunu daha da çekici kılmaktadır.

Etkin iletişim; duyguların, düşüncelerin, fikirlerin karşımızdakine tam, doğru ve eksiksiz olarak aktarılmasıdır. Etkin iletişim günümüzde günlük yaşantımızda olduğu gibi toplam kalite yönetiminde de önemli bir unsurdur. Etkin iletişim sayesinde veriler alıcıya tam ve doğru olarak aktarılarak kalitenin yükselmesi de sağlanmış olur.

İşletmelerde doğal olarak teknoloji olmak zorundadır. Hatta teknoloji, günümüz işletmelerinde giderek artan bir olgudur. Ancak işletmeler insanlarla vardır. İnsanlara yaklaşmanın en güzel yolu ise etkin iletişimidir.

Toplam kalite yönetimi dünyada giderek azalan kıt kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlarken, iletişim de toplam kalite yönetimi faaliyetlerinin verimli olmasını sağlamaktadır. Artık çağı yakalamak durumunda olan yöneticiler örgütlerin etkin iletişim ile bütünleştirilmiş toplam kalite felsefesini uygulamak durumundadırlar.

Toplam kalite yönetiminde iç müşteri ve dış müşterinin tatmini ancak etkin iletişim ile mümkün olabilmektedir. Örgüt içinde etkin iletişim sağlanmadığı takdirde toplam kalite yönetiminin başarısından bahsetmek mümkün değildir. İç ve dış müşterinin tatmini, toplam kalite yönetimi ve etkin iletişimin bütün olarak çalışması ile mümkün olmaktadır.

Toplam kalite yönetimi sistemini kullanıp geliştirenler ilk olarak Japonlar olduğu için, bu yönetim felsefesinin yapısında çok doğal olarak Japonya'nın kültürel özellikleri kendisini göstermektedir. Japonlar bu sistemi kullanarak çok başarılı noktalara gelebilmişlerdir. Dünyanın çeşitli yerlerindeki işletmelerin, bu sistemin kendilerine uyumsuz olan taraflarını çıkararak toplam kalite yönetimini bünyelerine sindirmeleri gerekmektedir. Toplam kalite yönetiminde etkin iletişim sayesinde, bu felsefe çalışanlara daha iyi aktarılmaktadır. Yine etkin iletişim sayesinde bu felsefenin kültüründen kaynaklanan uyumsuzluklar da tespit edilip bu uyumsuzlukların ortadan kaldırılması mümkün olabilmektedir.

Günümüzde yöneticilerin başarıları çalışanlarının başarılarına bağlıdır. Yöneticilerin, çalışanlarını başarılı kılacak amaçlara yönlendirmesinde etkin iletişimi kullanmaktan başka bir yol yoktur. Örgüt içinde etkin iletişim sayesinde yanlış anlamalar ve buna bağlı amaçlardan sapmalar, gruplaşmalar, çatışmalar önlenir.

Örgütün amaçları çalışanlarına etkin iletişim sayesinde iletilir. İletilen mesaj da toplam kalite yönetimi felsefesi ilkelerine bağlı olarak yerine getirilir. Günümüz işletmelerinde uygulanan toplam kalite yönetimi felsefesinin bazı işletmelerde başarısız olmasının en önemli nedeni etkin iletişimin sağlanamamasıdır.

Toplam kalite yönetiminde etkin iletişim sayesinde iç müşterinin tatmininin yanı sıra dış müşterinin tatmini de söz konusudur. Etkin iletişim ile dış müşterinin mevcut ürünler hakkındaki fikirleri öğrenilip daha iyiyi elde etmek için fırsatlar yaratılmış olur. Ayrıca müşterinin gizli kalmış ya da gelecekte ortaya çıkabilecek gereksinimleri yine etkin iletişim sayesinde belirlenebilmektedir.

Günümüzde işletmeler dünyadaki gelişim ve değişime mutlaka ayak uydurmak durumundadırlar. İşletmelerdeki etkin iletişim kavramı ve toplam kalite yönetimi felsefesinin gelişimi de dünyadaki değişimin bir parçasıdır. Ayrıca etkin iletişim konusu sadece toplam kalite yönetimini değil günlük yaşamda her bireyin yaşantısını yakından ilgilendiren bir olgudur. Son olarak toplam kalite yönetimi ve etkin iletişim ayrılmaz bir bütündür. Etkin iletişimden yoksun bir toplam kalite yönetimi anlayışı başarılı olamayacaktır.

Bu makalenin hazırlanmasında çeşitli kitap, dergi, makale, tez ve internette yayımlanan bazı dokümanlardan yararlanılmıştır. Ayrıca bazı kurumların konu hakkında hazırladığı rehberlerden de yararlanılmıştır.

2. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

2.1. Kalite Kavramı

Toplam kalite yönetimi, kalite merkezli bir yönetim modelidir. Toplam kalite yönetiminin merkezinde kalite kavramı bulunmaktadır. Bu nedenle öncelikle kalite kavramı hakkında açıklama yapmak yerinde olacaktır.

Kişilerin ekonomik durumları, yaşam tarzları, sosyo-kültürel yapıları ve dünya görüşleri birbirinden farklıdır. Bu gibi farklılıklar, bireylerin kalite tanımlarını da birbirinden farklı kılmaktadır. Yönetim bilimi uzmanları da kalite tanımında hemfikir değillerdir. “Kimi yönetim uzmanları kaliteyi -ürün ve hizmette hata ve yanlışların olmaması- şeklinde ele alırken, kimi yönetim uzmanları kaliteyi -bir mal veya hizmette mükemmeliyet derecesi- olarak tanımlamaktadır. Bunun dışında yönetim bilimcileri arasında uygunluk kalitesi ve tasarım kalitesi sınıflaması da yapılmaktadır” (Aktan, t.y.: 6).

“Kalite ve unsurları bir bütündür. Tasarımda kalite, hem çıktı hem de süreç ile ilgilidir. Çıktıda kalite, istenilen sonuçların başarılması anlamına gelir. Süreçte kalite, tepeden tırnağa kadar örgütün fonksiyonlarında yer alan bütün basamakların, her bir basamağın örgüte katkısıyla istenilen hedefler doğrultusunda etkili bir şekilde çalışmasıdır” (Özdemir, 2002: 254).

Kalite konusunda yapılmış tanımlamaları herhangi bir sınıflamaya tabi tutmadan şöyle sıralamak mümkündür (Efe, 2004: 6):

- J. M. Juran’a göre kalite, kullanıma uygunluktur.
- P. Crosby’e göre kalite, bir ürünün gerekliliklerine uygunluk derecesidir.
- G. Taguchi ‘ye göre kalite, bir ürünün sevkiyattan sonra topluma neden olduğu minimal zarardır.
- K. Ishikawa’ya göre kalite, ürünün veya hizmetin tüketiciyi tatmin etmek için sahip olduğu özelliklerdir.
- A. V. Feigenbaum’a göre bir ürünün kalitesi, tüketici istek ve ihtiyaçlarını en ekonomik düzeyde karşılamayı amaçlayan mühendislik ve imalat karakteristiklerinden oluşur.
- Avrupa Kalite Kontrol Organizasyonu’na göre kalite, bir malın ya da hizmetin tüketicinin isteklerine uygunluk derecesidir.
- ABD Kalite Kontrol Derneği’ne göre kalite, bir malın ya da hizmetin belirli bir ihtiyacı karşılayabilme yeteneklerini ortaya koyan karakteristiklerinin tümüdür.
- TS-ISO 9005 Standartlarına göre kalite, bir ürünün veya hizmetin, belirlenmiş veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır.
- Japon Sanayi Standartlarına göre kalite, bir mal ya da hizmeti en ekonomik şekilde üreten ve tüketici isteklerine cevap veren sistemdir.

“Kalite, bir mal veya hizmetin tüketicilerin ihtiyaç ve isteklerini en ekonomik düzeyde karşılayabilmesini sağlayacak özelliklere denir.” Alınan bir mal veya hizmet tüketicinin ihtiyaçlarını karşılayıp tüketiciyi mutlu ediyorsa o mal veya hizmet kaliteli olarak nitelendirilir (Tekin, 2006:52).

“ISO 8402 Kalite sözlüğünde ise, kalite; bir mal ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek gereksinimleri karşılama yeteneğine dayanan özelliklerin toplamı şeklinde tanımlanmaktadır.” Tanımdan da anlaşılacağı üzere tüketicilerin gereksinimleri belirgin ve gizli gereksinimler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tüketicilerin gizli gereksinimlerinin belirlenebilmesi için ise tüketiciler ile sürekli iletişime önem verilmelidir. Bütün bunların yanında kalite, bir işletmenin bütün faaliyetlerinin kalitesine bağlıdır. Bir mal ya da hizmetin kalitesi, işletmenin bütün faaliyetlerinin kaliteleri toplamıdır (Bedük, 2005:3).

2.2. Kalite Yönetimi Kavramı Ve Kalite Yönetiminin Evrimi

“Kalite yönetimi, stratejik planlama, kaynakların tahsisi ve kalite planlaması, işletilmesi ve değerlendirilmesi gibi kalite için yapılan faaliyetleri kapsar” (Filiz, 2003:1-3 <http://www.biymed.com/pages/makaleler/makale23.htm>). Kalite yönetiminde amaç öncelikle müşteri tatminidir. Kalite yönetimi sayesinde gerek üretilen mal ve hizmetlerde gerekse bütün yönetim süreçlerinde kalite sağlanır.

Kalite kavramının tarihi hakkında yapılan çalışmalar bu kavramın kökünün çok derinlerde olduğunu göstermektedir. Kalite, M.Ö. 2150 yıllarına kadar dayanan bir kavramdır. Bu yıllara ait olduğu düşünülen Hammurabi Kanunlarında şu hükme yer verilmektedir: “Bir inşaat ustasının inşa ettiği ev, ustasının yetersizliği ve işini gerektiği gibi yapmaması nedeniyle yıkılarak ev sahibinin ölümüne yol açarsa, o usta öldürülür.” Bu bakımdan değerlendirildiği zaman kalitenin tarihi neredeyse insanlığın tarihi kadar eskidir (Yapıcı, 2004:1).

Ortaçağda Avrupa’da yetişen zanaatçılar, hem üretici hem de kalite denetçisi olarak iki önemli işlevi birden yerine getirmişlerdir. Aynı dönemlerde Türklerde kalite denetçiliği görevini, yine Türklere özgü olan Ahilik Teşkilatı yapmakta idi. Ayrıca yine bu dönemlerdeki Türklerde ticaret ile uğraşan kesim birbirine yakın olarak çalışmaktaydılar. Böylelikle esnaflar birbirini kontrol ederek pazarda bir kalite standardizasyonu oluşturmaktaydılar.

Tablo 1.1 : Kalitede Kimlik Değişiminin Kilometre Taşları

Belirleyici Özellikler	Muayene	İstatistiksel Kalite Kontrol	Toplam Kalite Kontrol	Toplam Kalite Yönetimi
Temel Prensip	Meydana çıkarma	Kontrol	Koordinasyon, firma	Süreç ve insan odaklılık; sürekli gelişme
Kaliteye Bakış Açısı	Çözülmesi gereken bir problem	Çözülmesi ve izlenmesi gereken bir problem	Tasarım aşamasında yaratılan unsur olan kalitesizlik, ortaya çıkmadan önlenmesi gereken bir problem	Koşulsuz müşteri tatmini
Vurgu	Standart ürün	Muayenenin azaltıldığı standart ürün	Tüm üretim hattında, tasarımdan pazarlamaya tüm hatalarda ve fonksiyonel gruplarda kalitesizliğin önlenmesi	Başta yönetim süreçleri olmak üzere tüm süreçlere "kalite"nin paylaşılan vizyon olması ve birey kalitesinin artırılması
Metot	Örnekleme ve ölçme	İstatistiksel araçlar ve teknikler	Programlar ve sistemler	Yönetim anlayışı ve yönetim sistemi
Kalite Profesyonellerinin Rolü	Muayene, çeşitleme hesaplama	Sorunun tespitinde istatistiksel metotların uygulanması	Kalitenin ölçümü planlanması ve program dizaynı	Kalitenin oluşturulmasında sinerjinin sağlanması
Kaliteden Sorumlu Birim	Muayene departmanı	Üretim ve mühendislik departmanı	Üst yönetim, tüm departmanlar	Üst yönetim, tüm departmanlar ve işletmedeki tüm bireyler
Temel Yaklaşım	Kalitede muayene	Kalitede kontrol	Kalitede yapılanma	Yaratılan kalite

Kaynak: Aykut Bedük. (2005). *Modern Yönetim Teknikleri*. Gazi Kitabevi, Ankara, s.5.

I. Dünya Savaşı'na kadar üreticiler hem üretici hem de kalite denetçisi iken 20. yüzyıldan itibaren üretimin hızlanması ve üretim sisteminin daha karmaşık hale gelmesi sonucunda kalite denetimi görevi alanında uzman kişilere bırakılmıştır. "Bu aşama da formen kalite kontrolü geçerli olmuştur." Formen kalite kontrol görevini yapan kişiye verilen isimdir. Formenler işçilerin üretmiş oldukları nihai ürünleri kalite kontrolden geçirmekte idi. Bu aşama muayene olarak nitelendirilmektedir. 20. yüzyılın ikinci çeyreğine gelindiğinde Avrupa'daki gerilim yükselmiş, Avrupa'daki devletler militarizme yönelerek silahlanmaya gitmişlerdir. II. Dünya Savaşı'nın bu koşulları daha hızlı ve düzenli kalitede üretimi zorunlu kılmıştır. Bu zorlamanın sonucunda istatistiksel kalite kontrolü aşamasına ulaşılmıştır (Aktan, t.y.: 5).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen teknolojik gelişmeler ile birlikte üretim daha da artmış, üretim süreci daha da karmaşıklaşmıştır. Daha sonra "1962'de Ishikawa, Feigenbaum Toyota fabrikalarında firma çapında kalite kontrol adını verdikleri anlayışı ortaya çıkardılar." Günümüze gelindiğinde toplam kalite kontrol anlayışının geliştirilerek toplam kalite yönetimi adını aldığını görmekteyiz (Yüksel, 1999: 256).

2.3. Toplam Kalite Yönetimi Kavramı

"Toplam kalite yönetimi, bir organizasyon içinde kaliteyi odak alan, organizasyonun bütün üyelerinin katılımına dayanan, müşteri memnuniyeti yolu ile uzun

vadeli başarıyı amaçlayan ve organizasyonun bütün üyelerine ve topluma yarar sağlayan bir yönetim yaklaşımı olarak tanımlanabilmektedir” (Muter ve Kayalidere, 2003:142).

“Toplam kalite yönetimi, bir kurum ya da kuruluşun tüm kaynaklarını (insan, teknoloji, bilgi, malzeme, finans) ve tüm faaliyetlerini, çalışanların ve müşterilerin mevcut ve gelecekteki beklentilerini tatmin edecek iş sonuçlarında mükemmelliği sağlayacak ve topluma olumlu katkılarda bulunacak şekilde yönlendirmesidir. Kısacası toplam kalite yönetiminin tüm fonksiyonlara, tüm kademelere, tüm süreçlere uygulanmasıdır” (Gökmen, t.y.: 4).

“Toplam kalite yönetimi, odağında müşterilerin memnun edilmesi olan bir felsefedir” (Ertopuz, 1998:1). Burada müşteri ile kastedilen hem iç müşteri hem de dış müşteridir.

Toplam Kalite yönetimi hakkında onlarca tanım yapılmaktadır. Bu tanımlara göre toplam kalite yönetimi, *“rekabet avantajı kazanabilmek için örgütsel kültürün tüm unsurlarının geliştirilmesine yönelik bütünleşik çabalar” (Aksoy ve Çabuk, 2006: 49).*

Diğer bir ifade ile toplam kalite yönetimi, *“müşteri beklentilerini her şeyin üzerinde tutan ve müşteri tarafından tanımlanan kaliteyi, tüm faaliyetlerin yürütülmesi sırasında ürün ve hizmet bünyesinde oluşturan bir yönetim biçimidir” (Milli Eğitim Bakanlığı:21, <http://nizip.meb.gov.tr/index.php?islem=sayfa&sayfaid=44>).*

Toplam kalite yönetiminin bilimde ve uygulamada daha birçok tanımı mevcuttur. Toplam kalite yönetimi hakkında birçok tanımlama yapılmasına rağmen bütün tanımlar genellikle aynı noktalara vurgu yapmaktadır. Özetle toplam kalite yönetimi, başta iç ve dış müşterinin tatminini amaçlayan, bu amacı sağlarken de müşteri odaklılık, sürekli gelişme, tam katılım, önce insan anlayışı gibi ilkeleri uygulayan ve bu şekilde işletmelerde rekabet avantajı sağlayan bir yönetim sistemidir.

2.4. Toplam Kalite Yönetiminin Öncüleri

Toplam kalite yönetimi anlayışı Frederick W. Taylor ile başlamakta, W. Edwards Deming, J. M. Juran, Philip B. Crosby ve Armand V. Feigenbaum ile devam etmektedir.

Amerikalı mühendis ve yönetici olan Frederick W. Taylor yönetimin bilimsel ilkelere göre yapılmasını sağlamıştır. Taylor, bilimsel yönetim felsefesini ilk olarak üretim bölümü için düşünmüştür. Bu yaklaşım sayesinde üretimde verimlilik ve kalite yükselmiştir. Ancak Taylor’un be felsefesi bir zaman sonra çökmüş, bunun sonucunda da üretimde ve kalitede eskiye dönmeye başlanmıştır. Yöneticilerin de verimlilik üzerine eğilmeleri sonucu, etkililiğini kaybetmiş olan bilimsel yönetim yaklaşımı yerini başka yönetim anlayışlarına bırakmıştır (Budur, 2006, <http://www.ikademi.com/toplam-kalite-yonetimi/1139-kaliteye-genel-bakis.html>).

W. Edwards Deming, toplam kalite yönetiminin babası olarak kabul edilmektedir. Japonların kalite konusunda geldiği nokta, Deming’in bu alanda yaptığı çalışmalara bağlanmaktadır. Taylorist yönetim yaklaşımı, çalışanları bir makine gibi görmekte ve çalışanların tek görevinin üstlerinden aldığı emirleri uygulamak olduğunu savunmaktadır. Ayrıca bu yaklaşımda insan para ile tatmin olan bir varlık olarak görülmektedir. Deming’e göre bütün bu sayılanlar çalışanı arka plana iten, sadece üretim miktarını ve karı çoğaltmaya çalışan yaklaşımlardır. Deming’in toplam kalite yönetimine kattığı iki unsurdan birincisi kendi adını taşıyan 14 ilkesi, ikincisi üretim sürecinde kullanılan PUKÖ Döngüsüdür. Deming, 14 ilkesinde; örgütlerde sürekli iyileştirmeye önem verilmesi, kalite denetiminin tüm süreçlere yayılması, çalışanların maddi olarak güdülenmesinin önlenmesi ve çalışanların yaptıkları işlerden gurur duymalarının sağlanması gibi konular üzerinde durmaktadır. PUKÖ Döngüsü ise planla-uygula-kontrol et-önlem al direktiflerini içeren ve üretimde verimliliği ve kaliteyi arttıran bir döngüdür (Baskan ve Aydın, 2000:52).

J. M. Juran'ın çalışmaları daha çok kalite yönetimi üzerine olmuştur. Juran'a göre isteki hata ve kayıplar sistemden kaynaklanmaktaydı. Kalite kontrol tekniklerinin iyi geliştiğini ancak kalite yönetiminin gelişmediğini savunmuştur. Kalite planlama, kalite kontrol ve kalite geliştirme çalışmalarıyla işletmenin kalite hedeflerine ulaşabileceğini belirtmektedir. Juran kaliteyi belirleyen sistem ve insan faktörü üzerinde araştırmalar yapmıştır. Toplam kalite yönetiminde sıklıkla adı geçen sıfır hata kavramının babası Philip B. Crosby'dir. 1979 yılında yayınladığı kitabında hata önleme ve sıfır hata yaklaşımlarını öne sürmüştür. Crosby, toplam kalite yönetiminden tam verim alabilmenin dört şartı olduğunu öne sürmüştür. Bunlar; kalitenin herkes tarafından aynı şekilde algılanması gerektiği, kalite için bir sistemin olması gerektiği, kalite performansının sıfır hata standardında olması gerektiği ve kalitenin ölçülmesi gerektiğidir. Crosby'e göre şirketler yapılan hataları düzeltmek için her yıl çok büyük paralar harcıyorlar. Crosby hata önleme ve sıfır hata çalışmalarıyla bu harcamaların düşürülebileceğini savunmuştur (Günaydın, t.y. :5).

Armand V. Feigenbaum, kaliteden organizasyonda yer alan tüm birimlerin sorumlu olduğu fikrini geliştirerek toplam kalite kontrolü kavramının, toplam kalite yönetiminin uygulanmasının yararlarının ölçülmesinde bir araç olarak kullanılmasını öne sürmüştür (Tekin, 2007:136).

2.5. Toplam Kalite Yönetiminin İlkeleri

Günümüzde çağdaş bir yönetim modeli olan toplam kalite yönetiminin birtakım ilkeleri vardır. Toplam kalite yönetiminin başlıca ilkeleri; müşteri odaklılık, sürekli gelişme, tam katılım, önce insan anlayışı, üst yönetimin liderliği ve sorumluluğudur.

-Müşteri Odaklılık

Günümüzde üretimin artması, işletmelerin çoğalması gibi olaylar müşteriye kral konumuna getirmiştir. İşletmeler artık yaptığını satan olmaktan çıkmış satılabileni yapan haline gelmiştir. Artık işletmeler varlıklarını sürdürebilmek için müşterilerinin gizli kalmış gereksinimlerini ya da gelecekte olabilecek gereksinimlerini tespit etmek zorundadırlar. Bu da ancak müşteri ile yakın olmakla mümkündür. Müşteri ile ilişkilerini geliştiren, müşterinin isteklerini, gereksinimlerini ve önerilerini yakından takip eden işletmeler yaşam mücadelesinde başarılı olacaklardır. Müşteri odaklılık işletmenin pazar payını yükseltir, işlerin maliyetlerini azaltır ve uzun vadeli başarı sağlar. *“Toplam kalite yönetiminin bu temel ögesi, belki de etkili olarak uygulaması en zor, ancak uzun dönemde işletmeye en çok katkı sağlayacak alanıdır, çünkü rekabetin ana hedefi müşteridir ve müşteriye ele geçirip tatmin eden işletme pazarda kalıcıdır”* (Kağnıcıoğlu, 2002:80).

-Sürekli İyileştirme (Kaizen)

“Kaizen, Japonca değişim (kai) ve en iyi (zen) kelimelerinden oluşur, sürekli gelişme anlamında kullanılmaktadır. Bu sözcük bir felsefeyi, bir yaşam tarzını ifade etmektedir.” Japonlar her geçen gün kendilerini bir önceki güne nazaran daha iyi bir konuma getirmek için çalışırlar. Evde, işte ve sosyal yaşamda hep daha iyiyi yakalamaya çalışırlar. Kaizen felsefesi, sürekli gelişim ve yeniliği savunarak toplam kalite yönetiminde de sıfır hataya ulaşmayı ve mükemmelliği sağlar. Japonlar sürekli gelişimi isteyen bu felsefeyi sadece örgütlerde kullanmamakta, bu felsefeyi günlük yaşantılarında da benimsemektedirler. Bu anlayış sayesinde Japonlar çok büyük kazançlar elde etmiştir. Bu yüzden bu felsefeyi örgütlere adapte etmenin tek başına hiçbir yararı yoktur. Kaizen felsefesinin örgütlere kazanç sağlayabilmesi için öncelikle çalışanların bu felsefeyi günlük hayatlarında da benimsemeleri gerekmektedir. Sonuç olarak *“kaizen sadece teorik bir*

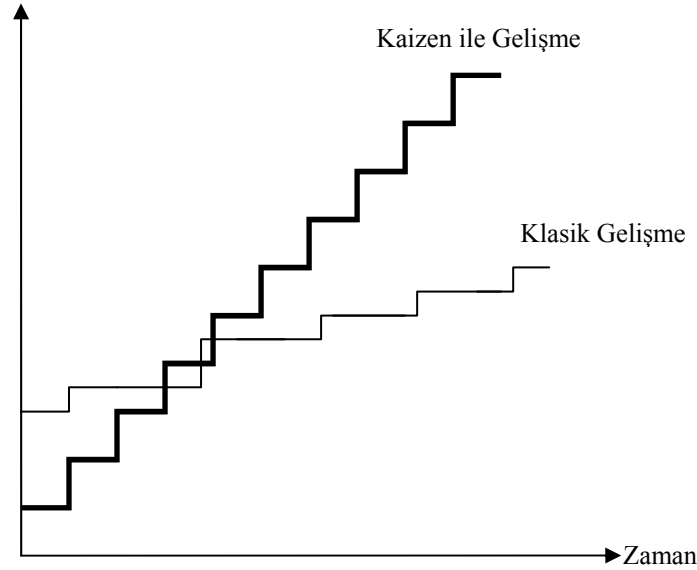
uygulamayı değil aynı zamanda uygulayarak yaşamayı da öngören bir toplam kalite yönetimi sistemidir” (Zerenler ve İraz, 2006:764).

Sürekli geliştirme devamlı gelişmeyi, daha iyiye doğru sürekli bir arayışı ifade eder. Sürekli geliştirme ya da orijinal ismi ile kaizen sadece iş hayatı ile ilgili olmayıp çok geniş kapsamlı bir hayat felsefesidir. Kişilerin kaizen felsefesini iş hayatında uygulamadan önce bunu günlük hayatta benimsemeleri gerekmektedir. Günlük hayatında bu felsefeyi benimseyememiş kişilerin iş hayatında bu felsefeyi uygulaması imkansızdır (Milli Eğitim Bakanlığı:22, <http://nizip.meb.gov.tr/index.php?islem=sayfa&sayfaid=44>).

Sürekli gelişmenin temel şartlarından birisi içinde bulunulan durumun yetersiz görülmesidir. Kişiler, çalışanlar veya örgütler ancak mevcut durumlarını yetersiz görürler ise kendini geliştirme ihtiyacı hissedebilirler. Zaten günümüzde hiçbir kişi veya örgüt mükemmel değildir, mutlaka eksikleri vardır. Kaizen felsefesi sayesinde kişiler ve örgütler devamlı olarak kendi yapılarını geliştirir ve eksiklerini tamamlarlar (Odaman ve Özer, t.y.:3).

“Masaaki Imai'nin düşüncesine göre, Batı Dünyasının (Kuzey Amerika ve Avrupa) buluşlara, teknolojik atılımlara dayanan gelişme anlayışı ile Japonların küçük ama sık adımlara dayanan kaizen anlayışı arasında önemli gelişim mesafesi vardır.” Imai'ye göre klasik gelişimde sürekliliği belirsiz ve düzensiz bir gelişim var iken kaizen ile gelişimde düzenli ve sürekli bir gelişim söz konusudur. Bu yüzden Japonlar benimsemiş oldukları bu felsefe sayesinde çok büyük yollar kat ettikleri halde Amerika ve Avrupa bu felsefeyi bir türlü benimseyememeleri yüzünden örgütlerdeki verimlilik konusunda Japonlardan daha geride kalmışlardır. Bu iki anlayışın karşılaştırılması aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Tekin, 2007:137).

Gelişme Düzeyi

Şekil 1.1 : Kaizen ve Klasik Gelişme Yaklaşımları

Sürekli gelişmenin işletmeler açısından başlıca yararları (Bedük, 2005:12):

- İstenen sonuçlara odaklanılması,
- Çalışanlar ve kaynaklardan maksimum düzeyde yararlanılması,
- Sonuçların tutarlılığı ve değişme durumlarının kontrol altında tutulması,
- Gerçekçi hedefler belirleyerek, stratejik açıdan yönlendirici verilere dayalı yöntem.

-Tam Katılım

Toplam kalite yönetiminde problemlerin çözümünde tam katılım sayesinde çalışanların enerjisinden de yararlanılmaktadır. Tam katılım ile bütün birimlerin yöneticilerinin katılımının dışında tüm çalışanların katılımı da kastedilmektedir. Tam katılım sayesinde örgütteki çalışanların düşüncelerine başvurulur ve böylelikle iç müşterinin tatmini konusunda da bir adım atılmış olur. “*Bu şekilde çalışanlar işin yapımına katılır ve bu konuda çeşitli alternatifler geliştirmeleri sağlanırsa yaptıkları işten daha çok zevk alırlar ve işi daha kaliteli yaparlar*” (Yüksel, 1999: 257).

Toplam kalite yönetiminde çalışanların yönetime katılımı şarttır. İş görenlerin katılımı kalite hedeflerine ulaşılması açısından oldukça önemli bir ilkedir. Toplam kalite yönetiminde kişisel başarı yerine örgütsel başarı önem taşımaktadır. Ben anlayışı değil biz anlayışı önemlidir. Bu nedenle çalışanların toplam kalite yönetimi uygulamalarına katılımının sağlanması şarttır (Gökmen, t.y.: 6).

-Önce İnsan Anlayışı

Bu ilkeyi anlatırken Ishikawa'nın şu sözüne yer vermek yerinde olacaktır: “*İnsanı keşfetmek başarılı kılar, insanı kullanmak ise başarıyı azaltır.*” Söz konusu olan şey ister toplum amaçları olsun, ister örgüt amaçları olsun her şeyden önce insana hak ettiği değerin verilmesi gerekmektedir. İnsanın yaratıcılığını ortaya çıkarmanın en önemli yolu ona değer vermekten geçer. “*Bu yaklaşım insanın önüne konan engelleri kırmış, insana göre bir yönetim anlayışını doğurmuştur*” (Yüksel, 1999: 259).

İşletmede kalite bütün çalışanların sorumluluğundadır. İşletmede istenen kalite seviyesine ulaşılması için iç müşterinin de tatmini şarttır. Kaliteyi sağlamak hem müşterilerin hem de çalışanların tatmini ile mümkün olabilmektedir. Çalışanların tatmini konusu ise insan kaynakları yönetiminin işidir. Toplam kalite yönetimini başarı ile uygulamanın temelinde kişileri güdüleme, yönlendirme, bilgi ve beceri düzeylerini yükseltici eğitimler verme, iş rotasyonu, iş zenginleştirme gibi insan faktörünü geliştiren ve ön planda tutan sistemler yatmaktadır. Yönetimin temel işlevlerinden biri bu sistemleri geliştirmek ve verimliliği arttırmaktır. Toplam kalite yönetiminde insan faktörüne önem verilerek tam katılımın sağlanması amaçlanmaktadır (Bedük, 2005:10).

-Üst Yönetimin Liderliği ve Sorumluluğu

“*Liderlerin en önemli görevi; kuruluşta köklü bir toplam kalite kültürünün oluşturulmasında rol model olmak, uygun kaynak ve yardımı sağlayarak gelişmeyi desteklemek ve çalışmaların içinde yer almaktır.*” Liderin önce kendisini toplam kalite yönetimi uygulamaları hakkında geliştirmesi gerekmektedir. Bunun dışında iyi bir liderin toplam kalite yönetimini çalışanlarına aktarabilecek bir eğitici güce sahip olması gerekmektedir. Liderler çalışanlarının başarılarını yakından takip ederek gerektiği durumda onların başarılarını takdir etmek ve motive etmek durumundadırlar. (Ertopuz, 1998:2).

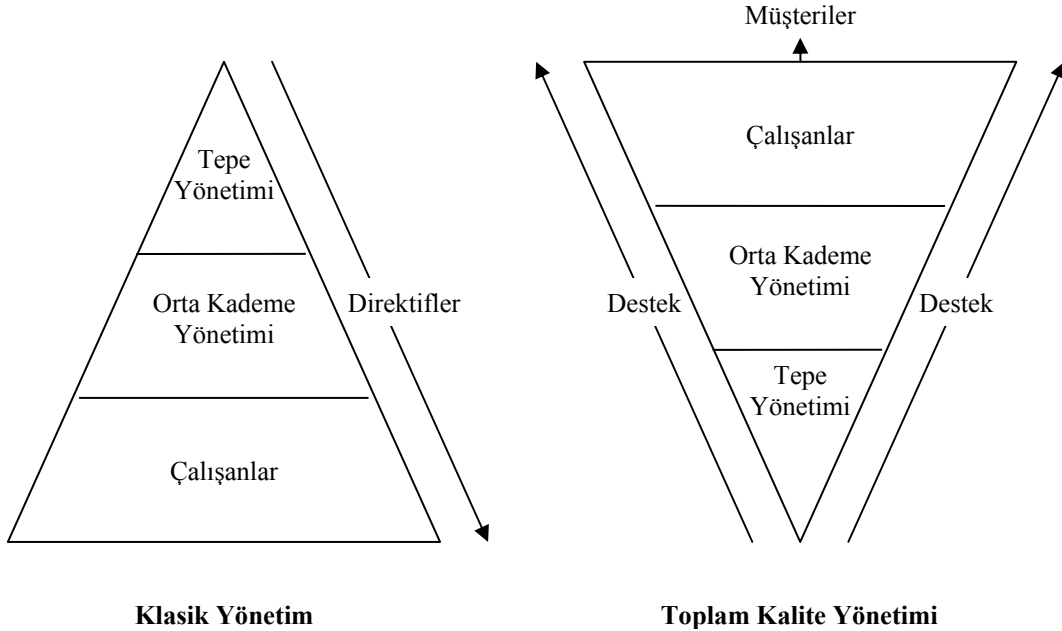
Kurumun prensiplerini liderler geliştirir. Yani bir kurumda liderler nasıl davranıyorsa çalışanları da o şekilde davranır. Bu nedenle de liderler kendilerinin yapamayacakları işleri çalışanlarından istememelidirler. Çalışanlardan istedikleri davranışları kendileri de uygulamalıdır. Liderlerin bir başka görevi de çalışanları, şirketin arzuladığı biçimde yönlendirmelidirler.

2.6. Toplam Kalite Yönetimi Ve Klasik Yönetim Anlayışlarının Karşılaştırılması

Taylor'un bilimsel yönetim yaklaşımını bizler bugün klasik yönetim anlayışı olarak nitelendirmekteyiz. Bu yaklaşımın insana bakış açısında bazı olumsuz özellikler bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre insan, ekonomik insan olarak değerlendirilmektedir. Yani buna göre insan tembel, sorumluluktan kaçan, çıkarıcı bir özelliktedir. Taylor,

insanları motive edecek gücün de yalnızca para olduğunu düşünmüştür. Bu durumda insan daha çok para kazanarak tatmin olup bunun için de daha çok çalışması gerekmektedir. Daha çok çalışıp üretmek ise işletmeyi büyütecektir. İnsanı makine gibi gören bu yaklaşım zamanla geçerliliğini kaybetmiş ve işletmeler daha az üretime karşın daha çok para ödemeye başlamışlardır. Daha fazla üretimin nasıl yapılacağı araştırılmaya başlanmış ve sonuç olarak bunun için insana değer verilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Aşağıdaki şekilde iki yönetim yaklaşımı da görülebilmektedir. Şekilde görüldüğü üzere klasik yönetim yaklaşımında piramidin en tepesinde yöneticiler bulunmaktadır. Orta kademe yönetimi ve çalışanlar, tepe yönetiminden gelen direktifleri uygulamak durumundadırlar. Toplam kalite yönetimi yaklaşımında ise piramidin en tepesinde müşteriler bulunmaktadır. Bu durum toplam kalite yönetimi yaklaşımının ilkelerinden biri olan müşteri odaklılık ilkesi ile de uyumluluk göstermektedir. Yine toplam kalite yönetimi ilkelerinden birisi olan tam katılımın da farkı şekilde görülebilmektedir. Bilindiği üzere bu ilke sayesinde çalışanlar yöneticilerin emirlerine uymak yerine, yöneticiler çalışanlarını destekleyerek yönlendirmektedir. Tepe yönetiminin çalışmaları ise orta kademe yönetiminin ve çalışanların faaliyetlerini destekleyici niteliktedir. Toplam kalite yönetimi yaklaşımı felsefesi, klasik yönetim yaklaşımı felsefesindeki düşüncelerin 180 derece tersi bir özellik göstermektedir (Tekin, 2007:233).

Şekil 1.2 : Toplam Kalite Yönetimi ve Klasik Yönetim Anlayışlarının Karşılaştırılması

2. 7. Toplam Kalite Yönetimi Anlayışına Sahip Bireyin Özellikleri

Toplam kalite yönetimi, insana saygı gösteren bir yönetim anlayışıdır. Bunun yanında toplam kalite yönetiminin verimli bir şekilde uygulanması içinde bireylerin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Öncelikler bireyler örgüt içinde toplam kalite yönetiminin önemi ve gerekliliğine inanmak zorundadırlar. Bireyin özgüvene sahip olması gerekmektedir. Kişi çalışmalarında kendine ve projelerine güvenmelidir. Kişinin, kendisini örgüte ait hissetmesi gerekmektedir. Kendisini örgüte ait hissetmeyen bireyler örgütün gelişmesine katkıda bulunmaz, sadece mevcut durumu korumaya çalışırlar. Toplam kalite yönetimi içindeki bireyler kendilerini daima geliştirme arzusu içinde bulunmalıdırlar. Ayrıca kendilerini geliştirmenin yanı sıra çevresindeki kişileri de kendilerini geliştirmeleri için motive etmelidirler. Kişilerin sorumluluk bilincine sahip olması da bir başka

gerekliliktir. Çalışanlar, bazı zamanlarda üzerlerine düşen görevleri, kendilerine söylenmeden yerine getirebilmelidirler. Çalışanlar, sahip oldukları bilgi ve tecrübeleri paylaşmada istekli olmalıdırlar. Bu sayede yapılan işte zaman tasarrufu gibi çok önemli kazançlar elde edilebilir. Kişiler özeleştirme yapabilmeli ve eleştiriye de açık olmalıdırlar. Çalışanlar, başkalarının da en az kendileri kadar zeki olduğunu düşünmelidirler. Çalışanlar, ürettikleri mal ve hizmetlerin müşteri tatminini en üst düzeyde sağlaması gerektiğini bilmelidirler. Kişiler kendi yapabileceklerinin sınırlarının da farkında olmalıdırlar. Üstesinden gelemeyecekleri konuların var olduğunu bilmelidirler. Çalışanların empati kurabilmeleri de sorunların çözümünde çok önemli bir adımdır. Toplam kalite yönetiminde bireylerin takım çalışmasına da yatkın olmaları gerekmektedir. Toplam kalite yönetimi felsefesi bu özellik ve yeteneklerle donanmış bireyler ile birlikte çok daha başarılı sonuçlar verecektir (Yapıcı, 2004:2).

2. 8. Toplam Kalite Yönetiminin Bir İşletmeye Getireceği Yararlar

Toplam kalite yönetimi uygulamalarının işletmelere getireceği faydaları şu şekilde sıralamak mümkündür (Efe, 2004:18):

- Karlılık düzeyinde artış,
- Pazar payında artış,
- Müşteri odaklı tasarım yapılması,
- Ekip çalışması ve işbirliğinin geliştirilmesi,
- Müşteri bağlılığında artış,
- Tüm süreçlerin sürekli olarak iyileştirilmesi,
- İş gören motivasyonunun artırılması,
- İşgücü verimliliğinde artış,
- Maliyetlerde azalma,
- Teslimat zamanlarına uygunluk,
- Tasarım sürelerinin kısaltılması,
- Enerji verimliliğinde artış,
- Kapasite kullanımının artırılması,
- Bakım ve onarım giderlerinin azaltılması,
- Fire, hurda, yeniden işleme, onarım faaliyetlerinde azalma.

Buraya kadar olan çalışmada toplam kalite yönetimi hakkında bilgiler verilmiştir. İletişim, toplam kalite yönetiminin vazgeçilmez bir unsurudur. İletişim sayesinde toplam kalite yönetiminin ilkeleri uygulanmış olmaktadır. İletişimin etkin olmadığı örgütlerde toplam kalite yönetiminin başarısından söz edilemez. Buradan sonraki kısımda toplam kalite yönetiminin olmazsa olmazı olan iletişim kavramı hakkında bilgiler verilecektir.

3. İLETİŞİM

3.1. İletişim Kavramı, Amaç Ve Önemi

“İletişimi kısaca, “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma olarak tanımlayabiliriz.” Bu tanıma göre günlük hayatımızdaki pek çok ilişkiyi iletişim olarak nitelendirebiliriz. Örneğin iki kişinin aralarında konuşması iletişim olabileceği gibi, birçok karıncanın aynı besin maddesi etrafında toplanmalarını sağlayan ilişkiyi de iletişim olarak kabul edebiliriz (Dökmen, 2000:19).

İletişim kavramı, kalite kavramı gibi üzerinde tam olarak bir görüş birliği sağlanmış bir konu değildir. İletişimin tanımını farklı bilim dallarındaki farklı kişiler değişik şekillerde yapmaktadırlar. Bizim dilimizdeki iletişim latince communication sözcüğünün karşılığıdır. “*Bu bağlamda iletişim, en geniş anlamı ile canlılar yani insanlar arasında ilişki kurmayı ya da anlaşmayı ifade etmektedir. İletişimin oluşabilmesi için, kişiler ya da gruplar arasında karşılıklı bir şeylerin aktarılması sonucu etkileşimin ya da paylaşımın olması gerekir. Ancak her gönderim-alım işlemi, iletişim demek değildir. Öyle olsaydı insanlar ile hayvanlar arasında bir fark olmazdı*” (Gökçe, 2006:8).

Bir başka tanıma göre iletişim, “*kişi ya da kişilerin karşılıklı bilgi, duygu ve düşüncelerini paylaşma sürecidir. Diğer bir anlatımla anlamları eşit kılma sanatıdır*” (İşsever vd., 2001:1).

İletişim toplam kalite yönetimi girişimlerinin en önemli başarı anahtarıdır. “*Kuruluşun vizyonunun yaygınlaştırılması, değişimin kolaylaştırılması, başarı hikayelerinin paylaşılarak çalışanların cesaretlendirilmesi için en etkili araçtır*” (Ertopuz, 1999:4).

İletişim, kurma yeteneği hayatta birçok konuda başarılı olmamızı sağlamaktadır. “*Aşk ve duygusal hayatımızda, özel yaşamımızdaki ilişkilerimizde, iş hayatımızda, her türlü pazarlık görüşmesinde, bireyler ya da gruplar ile olan ilişkilerimizde, birey olarak gelişmemizde ve kişiliğimizin gelişmesinde, yaşama sevincimizde ve uyumumuzda iletişim kurma yeteneğine*” sahip olduğumuz sürece başarılı olabiliriz. “*O halde her şeyin anahtarı iletişimidir*” (Nachez, 2003:10).

İletişim, günlük yaşamda, iş yaşamında, aile yaşamında vb. birçok amaca hizmet etmektedir. Bu yüzden iletişim kavramı bütün yaşantımız boyunca oldukça önemli bir yere sahiptir. “*İletişimin amacı ve sonucu çözümdür. İletişimsizliğin amacı çözüm, sonucu ise kavga ve sorundur. İnsanoğlunun hangisini yaptığını anlayabilmek için tarihe veya bir sabah gazeteye veya akşam bir televizyon kanalının haber bültenine bakmak heralde yetecektir*” (Özer, 2005:188).

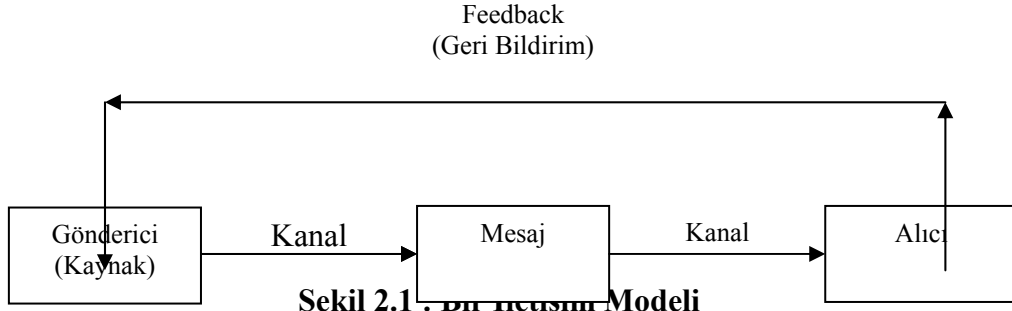
3.2. İletişim Sürecinin Temel Öğeleri

Bireyler, kimi zaman konuşarak kimi zamanda çeşitli davranışlar ile yüz mimikleri ile birbirleri ile iletişim halindedirler. Ancak hangi teknik kullanılırsa kullanılсын iletişimin gerçekleşmesinde gerekli olan 4 öğe bulunmaktadır. Bunlar (Pektekin, 2005:86):

- Kaynak,
- Mesaj,
- Kanal,
- Alıcıdır.

Mesajı ileten taraf kaynak ya da gönderici olarak nitelendirilir. Göndericinin görevi mesajı önce kendisinin doğru bir şekilde algılaması ve bu mesajı karşı tarafa iletirken mesajın doğru ve anlaşılır bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Göndericinin kanal aracılığı ile alıcıya gönderdiği, mesajın kendisidir. Mesajın içeriği alıcının yanlış anlamasını önleyecek şekilde düzenlenmelidir. Mesajın iletilmesinde kullanılan iletişim araçları birer kanaldır. Telefon, internet, görsel basın, yazılı basın gibi iletişim araçları birer kanal örneğidir (Pektekin,2005:87).

Alıcı bir kişi ya da gruptan oluşabilir. Alıcı kendisine gelen mesajları anlayış yeteneğine ve kendi çıkarlarına göre anlar. İletişim de alıcı genellikle pasif bir durumdadır. Eğer kendisine gelen mesajı tekrar kaynağına gönderirse aktif duruma geçer. Ancak alıcının; radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarından aldığı mesajı göndericiye iletmesi çoğunlukla mümkün değildir. Burada alıcıya düşen görev gönderici ile uyum sağlayarak mesajı göndericinin istediği şekilde anlamaya çalışmaktır (Efe, 2004:24).

Şekil 2.1 : Bir İletişim Modeli

3.3. İletişim Türleri

Literatürde iletişimin birçok sınıflandırması vardır. En çok kullanılan sınıflandırma biçimi aşağıda gösterilmiştir (Dökmen, 2000:21).

- Birey içi iletişim
- Bireyler arası iletişim
- Örgüt içi iletişim
- Kitle iletişimidir.

Birey içi iletişim, kişinin kendi zihninde, kendi kendisi ile yaptığı iletişim türüdür. Kişinin olayları duyması, görmesi, algılaması, yorumlaması ve düşünmesi kendi zihninde gerçekleşir. Bu durum bilimsel anlamda birey içi iletişimi ifade eder. Bireyler arası iletişim, bir kişinin ya da bir grubun bir başka kişi ya da grup ile karşılıklı olarak iletişimde bulunmasıdır. İletişime konu olan mesajın içeriği bilgi, fikir, duygu vb. olabilir. Örgüt içi iletişim, örgütlerde çalışanların birbirleri ile örgüt çıkarları doğrultusunda iletişim halinde olmasını ifade eder. Kitle iletişimi ise, “*birtakım bilgilerin/sembollerin, birtakım hedefler tarafından üretilmesi, geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yorumlanması sürecine*” denir (Dökmen, 2000:38).

3.4. İletişimde Etkinliğin Sağlanması

Etkin iletişim; belirli bir hedef kitesine hem örgütün amaçlarına uygun hem de hedef kitlenin amaçlarına uygun bilgilerin iletilmesidir. Başka bir ifade ile etkin iletişim, gönderilen mesajın hedef kitle tarafından tam olarak doğru bir biçimde algılanmasının sağlanması için gereken her şeydir. Bir örgüt, hedef kitlesi ile çok çeşitli şekillerde iletişim kurabilir. Örgütlerin hedef kitleleri ile iletişim kurarken en sık kullandığı kanallar arasında toplantılar, bültenler, raporlar, posterler, web siteleri, reklamlar, ürün etiketleri ve ambalajlar sayılabilir. Örgüt öncelikle ileteceği mesajın ne olduğunu ve amacını iyi bir biçimde anlamalıdır. Bunun yanında hedef kitlenin yapısı da önemlidir. Örneğin broşürler iş ortakları ile iletişim için uygun bir kanal iken, bilgi dosyaları gazeteciler için, ürün etiketleri ve reklamlar tüketiciler için uygun iletişim araçlarıdır (Avrupa Komisyonu Girişim Genel Direktörlüğü Raporu, 2005: 5).

İletişimde aktarılacak mesajın içeriği ne kadar düzgün olursa olsun, aktarım yeterince etkili yapılamadığı zaman boşa vakit kaybedilmiş olacaktır. İletişimde duyguların, düşüncelerin, fikirlerin vb. etkili bir şekilde alıcıya aktarılmasında kesin kurallar yoktur. Ancak bir mesaj alıcıya aktarılırken, gönderici konusunun ne olacağına karar verdikten sonra bu konu üzerinde çok çalışmalıdır. Bu öneri mesajın amacından ve göndereceği ilkelerden şaşmamak için gereklidir. Gönderici düşüncelerini iletmeye niyetli, istekli olmalıdır. Bu şekilde aradaki iletişim güçlenecek ve aktarılmak istenenler tam, düzgün ve etkili bir biçimde aktarılacaktır (Carter, 2004:60).

Kişilerarası iletişimde uyulması gereken bazı hususlar bulunmaktadır. İletişimde etkinliği sağlamanın birinci şartı içtenliktir. Yani mesajı gönderen kişi bütün samimiyeti ile görevini yerine getirmelidir. Bireyin samimiyetini ise sözlerinden çok beden dili göstermektedir. Unutulmamalıdır ki *“Samimiyetin lisanı yoktur. Samimiyet kabili izah değildir. O, gözlerden ve nasiyelerden anlaşılır.”* İletişimin etkinliğini arttıran ikinci unsur alçakgönüllülüktür. İletişim esnasında karşısındaki bireye yukarıdan bakan, kibirli kişilerin konuştuklarını alıcı dinliyor gibi gözükse de dinlemez. Bu durumda mesajın anlaşılmasının önüne geçer. Bir diğer şart önyargısızlıktır. Yani kişiler arası iletişimde önyargı olduğu sürece göndericinin mesajı ya olduğundan kötü ya da olduğundan iyi olarak algılanabilir. Günümüzde etkin iletişim için bireyler mutlaka önyargılarını kırmak durumundadırlar. Ama bu da oldukça zor bir iştir. Bu durumu ünlü fizikçi bilim adamı Einstein şu sözleri ile açıklar: *“Ne hazin bir çağda yaşıyoruz. Bir önyargıyı yıkmak atomu parçalamaktan daha zor.”* İletişimdeki etkinliği arttıran bir diğer faktör tabii ki özgüvendir. Kendisine özgüveni olmayan bir göndericinin gönderdiği mesaj da sağlıklı bir şekilde anlaşılabilir. Saygı ve nezaket olgusu da iletişimin olmazsa olmazıdır. Saygı ve nezaket olmadan hiçbir konuda bir gelişme kaydedilemez. *“Kişiler olgunlaştıkça başaklar gibi boynunu bükmelidir.”* İletişim de mesajın içeriği kadar kullanılan üslupta çok önemlidir. Karşımızdakine onu sevdiğimizi gösterebilecek bir üslup kullandığımız zaman iletişimde etkinlik mutlaka yükselecektir. İletişimde başarıyı arttırmak için kişiler empati yeteneğini kazanmış olmak zorundadırlar. Empati ile kişiler kendilerini karşısındaki bireyin yerine koyarak olayları onun bakış açısından değerlendirirler. Böylelikle gönderilen mesajın alıcı tarafından ne şekilde algılandığı da kesinlik kazanır (Yaman, 2007:11).

3.5. İletişim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

İletişim sürecinde bazı engel ya da zorluklarla karşılaşılabilir. *“Postayla gönderilen bir paketten farklı olarak, iletişim sürecinde gönderilen paketin içeriği ile alınan ya da algılanan paketin içeriği aynı olmayabilir.”* İletişimde karşılaşılan sorunlardan biri alıcının kendisi hakkındaki düşünceleridir. Eğer alıcının kendisine güveni yoksa algıladığı her türlü iletiyi kendi olumsuz imajı ile bütünleştirir. Birçok mesajı kendi kişiliğine yapılan bir saldırı olarak görür. Kendisi hakkında kötü imaja sahip kişiler oldukça kırılırlar. *“Bu algılayış şekli, hem iletişim akışını engelleyebilir hem de alıcının kendisi hakkındaki olumsuz imajını destekleyici ve güçlendirici bir deneyim ve tecrübenin oluşmasına neden olabilir.”* Alıcının kaynak hakkındaki imajı da iletişim sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. Gönderici, alıcı tarafından ne kadar iyi tanınırsa mesajın anlaşılması da o ölçüde kolaylaşmaktadır. Ancak bizler yaşadığımızda kişileri genellikle cinsiyetine, dış görünüşlerine, yaşlarına bakarak değerlendirdiğimiz için onlardan gelen mesajları da anlamamız zorlaşmaktadır. *“Hem içerik hem de ilişki bazında söz konusu olan dil engelleri, ya iletişim de bulunanlardan birinin anlaşılmasına ya da yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır.”* İçerik bazında anlaşamamaya yol açan dil engelleri, göndericinin gönderdiği mesajın alıcı tarafından algılanamayacak şekilde olmasıdır. *“Buna, bir Türk ile bir Alman’ın karşılıklı iletişimde buldukları sırada, bunlardan birinin diğerinin tanımadığı bir kelimeyi ya da kavramı kullanması sonucu ortaya çıkan anlaşamamazlık durumu örnek olarak gösterilebilir.”* Bunun dışında aynı kültüre ve dile sahip ancak aynı bilgi düzeyine sahip olmayan kişiler arasında da içerik bakımından dil güçlükleri yaşanabilmektedir. İlişki bakımından anlaşamamaya yol açan dil güçlüklerinden söz edecek olursak, bunlar; simgelerin yanlış anlaşılması, konuşma eylemlerinin yanlış yorumlanması ve dinleme ve algılama yetersizliğidir. Kişiler, sosyal yaşamlarında edindikleri tecrübeler sayesinde bazı olaylara zihinlerinde simgeler vermektedirler. Bu simgeler bazen kişiden kişiye farklılık arz edebilmektedir. Kişiden kişiye farklı algılanan bu simgeler iletişimde kullanıldığında yanlış anlamalara sebebiyet

verebilmektedir. Yanlış yorumlama ise daha çok göndericiyi tam olarak tanımamaktan kaynaklanmaktadır. Dinleme ve algılama yetersizliği konusu ise kimi zaman kontrolsüz bir şekilde kimi zaman da bilerek isteyerek olabilmektedir. Özellikle önyargılı bir alıcı, göndericinin mesajını doğru olarak anlamak istemeyecektir. Sağlıklı iletişimi engelleyen bir başka unsurda kişilerarası rol ve statü farklılıklarıdır. Kişilerin eğitim durumları, meslekleri, sosyal yaşamları gibi konulardaki farklılıklar nedeni ile de kişiler arası iletişim sağlıklı olamayabilmektedir. Son olarak *“cinsiyet farklılıkları da özellikle geleneksel toplumlarda önemli bir iletişim engelidir.”* Geleneksel toplumlarda kadınlar ve erkekler çocukluklarından itibaren farklı rollerde yetiştirildikleri için iletişimde de farklı bakış açıları gelişebilmektedir (Gökçe, 2006:61).

4. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİNDE İLETİŞİMİN ÖNEMİ

4.1. Örgütsel İletişim Kavram, Amaç Ve Önemi

Örgüt; kişilerin ya da kurumların, belirli amaçları gerçekleştirmek için gerekli donanımlar ile beraber bir araya gelerek oluşturdukları topluluktur. Örgütler kişilerin bir araya gelmesi ile oluştuğuna göre örgüt içi iletişim örgütler için vazgeçilmez bir unsurdur. Örgütsel iletişim, *“içinde bilginin hareket ettiği ve örgütçe değiştiği bir süreçtir”* (Atak, 2005:60). Örgütsel iletişim, *“çalışanlar, takımlar ve örgütler arasında güven duygusunun gelişmesine yol açar.”* (Tekin, 2007:301).

Örgütlerde etkin iletişim sayesinde belirlenen hedeflere ulaşmak daha da kolaylaşmaktadır. Çalışanlar ile yapılan iletişim sayesinde beyin fırtınası gerçekleştirilebilmektedir. Çalışanlar arasında yapılan beyin fırtınası, çalışanların fikirlerinin de alındığı, sıkıntılara çözüm arandığı, çalışanların sorunlarının dinlendiği, onların motive edildiği daha katılımcı ve demokratik bir ortam sağlamaktadır. Bu şekilde hem üretilen mal ve hizmetlerin kalitesi hem de iş kalitesi yükseltilmiş olmaktadır. İnsanın olduğu yerde iletişim kaçınılmaz bir olgudur. Örgütler de insanların birlikteliği ile oluştuğuna göre örgüt hedeflerinin gerçekleştirilmesi için yöneticilerin örgüt içi iletişime önem vermeleri gerekmektedir.

Örgütsel iletişim, *“örgütte bir mesajın bir kişiden başka bir kişi ya da kişilere, direkt sözlü, yazılı veya sözsüz kanallardan veya telefon, bilgisayar, faks gibi indirekt yollarla iletilme ve alınma sürecidir.”* İletişim örgütü bir arada ve ayakta tutan çok önemli bir unsurdur. Örgüt içinde iletişim sayesinde yöneticilerin aldığı kararlar çalışanlara net olarak aktarılır. Çeşitli konularda karar alırken konu hakkında bilgi sağlama daha hızlı olacağından karar alma işlemi hızlanır. Çalışanların; örgüte bağlılıkları, motivasyonları, iş tatminleri ve paylaşımcı yönleri yükselir. İş ortamındaki sürtüşme ve baskılar azalarak iş kalitesi yükselir. Bütün bunların sonucunda daha az hata yapılarak maliyetler düşürülmüş olur. Örgütün hedeflerine ulaşması sağlanarak karlılık yükselir (Bakan ve Büyükbeşe, 2004:3).

Örgütsel iletişimin etkinliği örgütlerin başarısına önemli katkılar sağlamaktadır. Örgütsel iletişimin temel amacı örgütün başarısı için gerekli unsurları verimli bir şekilde bir araya getirerek kullanmaktır (Ada, 2007:552).

Günümüzde örgütlerin amaçları birbirlerinden farklı farklıdır. Örgütler, bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için örgüt içinde ve örgüt dışında etkili bir iletişime ihtiyaç duyarlar. Örgütlerin amaçları birbirlerinden farklı olduğu gibi bir örgütün kendi iç ve dış çevrelerindeki amaçları da birbirlerinden farklıdır. Sonuç olarak örgüt içi iletişimin de çok farklı amaçları vardır. Örgüt içi iletişimin amaçlarını genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz (Gökçe, 2006:88):

- Örgütsel iletişim ile örgütün amaçları ve politikaları çalışanlara aktararak çalışanların hepsinin bu amaçlara yönlendirilmesi sağlanır.

- Örgütün bütçesi, faaliyetleri, gelecekteki planları hakkında ilgililere bilgi verilerek hem ilgililerin mevcut durumdan haberdar olmaları sağlanır hem de ek kaynak sağlanabilir.
- İş güvenliği konusundaki bilgiler çalışanlara devamlı olarak aktarılarak, çalışanların güvenliği sağlanmaktadır.
- Örgüt içi iletişim sayesinde çalışanlar, işyerlerini aile ortamı gibi hissederler. Dostluk ve sevgi ilişkilerinin gelişmesi sağlanır.
- Örgütün çalışmaları hakkındaki gerekli yönlendirmeler etkin iletişim sayesinde çalışanlara aktarılarak olası hataların önüne geçilmiş olunur.
- Etkin iletişim sayesinde örgütteki çalışanların motive edilmesi sağlanır.
- Örgüt içinde etkin iletişim sayesinde çalışanların görevlerinin ne olduğu, nasıl, ne zaman ve nerede yapılacağı kesin olarak belirlenir.

Etkili iletişim sayesinde örgüt çalışmalarından başarılı sonuçlar alınabilmektedir. Bazı durumlarda bireysel olarak fark edilemeyen hatalar ya da yeni başarı fırsatları örgütsel iletişim ile fark edilip gerekli önlemler ya da hamleler yapılabilmektedir. Ancak örgüt içinde iletişim yetersiz ise örgütün eksiklerinin fark edilmesi mümkün olamayacağından örgütün verimli çalışması da sağlanamayacaktır (İşsever vd., 2001:16).

4.2. Örgüt Kültürü Ve Örgütsel İletişim

Örgüt kültürü hakkındaki ilk çalışmaların 1930'lu yıllarda yapılmaya başladığı kabul edilmektedir. Fakat örgüt kültürünün ilk kullanılmaya başlandığı ve bu alanda ciddi çalışmalar yapıldığı 1980'li yıllardan itibaren iletişim, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi farklı alanlardaki bilim adamları örgüt kültürü konusunda çok çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Değişik alanlarda yapılan araştırmalar nedeniyle örgüt kültürünün birbirinden farklı birçok anlamı bulunmaktadır. Yapılan farklı yaklaşımlara karşın örgüt kültürü hakkında uzlaşılan bir nokta vardır ki bu nokta da örgüt kültürü ile çalışanlar arasındaki uzlaşımın kastedildiğidir. Örgütteki bireyler ya da gruplar arasında olması gereken uygun iletişim sağlayan öge ise örgütsel iletişimdir. "*Örgütsel iletişim, kültürel öğelerin çalışanlara iletilmesinde ve kültürün benimsetilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.*" Örgüt kültürü ve iletişim, örgütün performansının en önemli göstergesidir. İletişim sayesinde örgüt kültürü çalışanlara en ince ayrıntısına kadar aktarılabilir (Durğun, 2006:126).

4.3. Örgütsel İletişimin Yönü

Örgütsel iletişim 3 farklı şekilde gerçekleşebilmektedir. Bunlar; aşağı doğru iletişim, yukarı doğru iletişim ve yatay iletişimdir. Mesajların en üstteki yöneticilerden en alttaki çalışanlara doğru akışı, aşağı doğru iletişim olarak bilinir. Resmi iletişimde en çok kullanılan yöntemdir. Aşağı doğru iletişim sayesinde çalışanlara; örgütün hedefleri, işin mantığı, örgütsel prosedürler, çalışanların performanslarına ilişkin geri bildirim ve örgütün misyonu hakkındaki mesajlar iletilir. Aşağı doğru iletişimde en yaygın olarak kullanılan yöntem sözlü iletişimdir. Aşağı doğru iletişimde karşılaşılan bazı sorunlar da bulunmaktadır. Özellikle gönderici ile alıcı arasındaki mesafe arttıkça ve mesajın iletilmesinde çok kişi görev aldıkça mesajın içeriği değişir, detaylar atlanır, yanlış anlaşılmalara meydana gelir. Yukarı doğru iletişim, aşağı doğru iletişimin tamamlayıcısıdır. Çalışanların yöneticilere rapor vermesi şeklinde gerçekleşir. Yukarı doğru iletişimde üstten gelen mesajların çalışanlar tarafından ne ölçüde anlaşıldığı da öğrenilmiş olur. Yukarı doğru iletişim sayesinde yöneticilere; problemler, gelişme ve ilerlemeye ilişkin öneriler, performans raporları, astların şikayetleri ve muhasebe bilgileri hakkındaki mesajlar iletilir. Yukarı doğru iletişimde karşılaşılan sorunlar ise şu şekildedir. Yöneticilerin, astlarından

gelen mesajlara kulak tıkamaları mesajın önemini ortadan kaldırır. Bunun yanında çalışanlar gönderdikleri mesajın yukarı doğru iletilmesinde yöneticilere güvenmeyebilirler. Hiyerarşik yapının büyüklüğü ve karmaşıklığı da mesajın doğru olarak ulaşmasını engellemektedir. Yöneticilere karşı güven eksikliği de çalışanlarda, olumsuz bir mesaj gönderilmesi halinde kendilerinin zarar göreceği düşüncesinin oluşmasına yol açar. Yatay iletişim ise aynı kademedeki çalışanlar arasındaki iletişimi kapsamaktadır. Ancak bu iletişim türü daha çok yöneticiler arasında gerçekleşmektedir. Yatay iletişim bölümler arasındaki koordinasyonu sağlayan bir iletişim türüdür (Gökçe, 2006:93).

4.4. Örgütsel İletişimde Karşılaşılan Engeller

Her insanın olaylara bakış açısı insandır. Örgütsel iletişimin ana unsuru da insan olduğuna göre örgütsel iletişimi engelleyen bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurların başında kültürel farklılıklar gelmektedir. Aynı kültüre sahip bireylerin karşılıklı anlaşmaları çok daha kolaydır. Ancak örgüt içinde farklı kültürlere sahip çalışanlar arasında iletişim zorlaşmaktadır. Örgütte geri bildirim sisteminin olmaması da örgüt içi iletişimi zorlaştıran bir unsurdur. Örgüt içindeki feedback sistemi ile mesajı alan tarafın bunu ne zaman aldığı ya da bu mesajı tam olarak anlayıp anlayamadığı öğrenilebilmektedir. Bunun yanı sıra örgüt içinde çalışan kişiye kendi bilgi seviyesinin üzerinde bir mesajın gönderilmesi de anlamayı zorlaştırmaktadır (Bakan ve Büyükbeşe, 2004:3).

Çevresel faktörlerden kaynaklanan gürültü ve iletişim kanallarındaki bozukluklar da örgüt içi iletişimi engellemektedir. Aşırı hiyerarşinin olduğu örgütlerde de iletişimde aksaklıklar yaşanabilmektedir. Aşırı hiyerarşinin olduğu örgütlerde iletişim genellikle aşağıdan yukarı doğrudur. Bu tip örgütlerde astlar, yukarı doğru iletişime pek sıcak bakmazlar. Çünkü böyle örgütlerde yukarı doğru gönderilen mesajın yerine çok zor ulaşacağı ya da mesajla ilgilenilmeyeceği düşüncesi yaygındır. Örgüt içi iletişimde alıcı ve gönderici arasında bir aracı bulunursa bu da mesajın içeriğinin alıcıya çok farklı ulaşmasına neden olmaktadır. Çünkü aracı kendisine gelen mesajı kendi anladığı gibi alıcıya iletir. Son olarak kişilerin sosyo-kültürel yapılarındaki farklılıklarda iletişimi engellemektedir. Örgütsel iletişimdeki engelleri tam olarak ortadan kaldırmak mümkün değildir. Kişiler kendilerindeki eksiklikleri giderseler bile çevreden kaynaklanan engeller bulunmaktadır. Bu durumda yapılabilecek en iyi şey bu engelleri tespit edip onların üstesinden gelmeye çalışmaktır (Gökçe, 2006:97).

Örgüt içinde ve dışında iletişimi engelleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu engellerin de tamamen ortadan kaldırılması da imkansızdır. Ancak bu engellerin neler olduklarını bilmek onları bir miktar da olsa azaltmaya imkan tanımaktadır. Gelişen ve değişen dünyada iletişimi engelleyen fiziksel engeller hızla yok olmaktadır. Ancak iletişimi engelleyen psikolojik engellerin ağırlığı oldukça fazladır. Bu engelleri şu şekilde sıralamak mümkündür (İşsever vd., 2001:19):

- İletişimde amacın net bir şekilde belirlenmemesi,
- İletiler gönderilirken alıcının tam olarak tanınmaması,
- Orta kademedeki yöneticilerin mesajları kendi çıkarları doğrultusunda düzenleyip iletmemeleri,
- Kişilerin iletişim becerileri kazanmamaları,
- Aşırı hiyerarşi ve katı bir yönetim tarzı iletişimin gelişmesini engellemektedir.

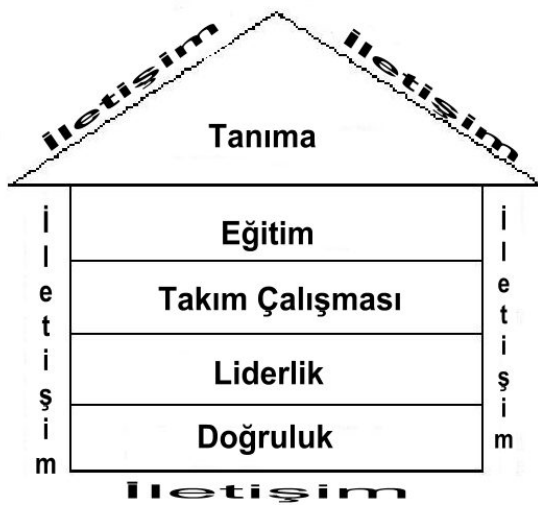
4.5. Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarında Etkin İletişim

Toplam kalite yönetimine geçmiş ve bu alanda başarılı olmuş kurum ve kuruluşlara baktığımız zaman kurum içinde iletişimin başarılı bir şekilde yürütüldüğünü görmekteyiz. Çalışanları belli bir amaca yönlendirmenin birçok yolu vardır. Bunlardan bazıları; zor

kullanmak, para vermek ve ikna etmektir. Zor kullanma tekniğinde, yapılması ya da kabul edilmesi gereken bir olguyu insanlar yaparlar ya da kabul ederler fakat bu olguyu benimsemezler. Para verme tekniği de buna benzemektedir. Ayrıca bu teknikte verecek paranız kalmadığı zaman çevrenizde düşüncelerinizi benimseyecek kişiler de kalmaz. Ancak insanlar ikna edilerek bazı hedeflere yönlendirilirse olguları daha kolay kabullenip benimserler ve bu yüzden de daha başarılı olurlar. Kişileri ikna etmenin yolu da iletişimden geçmektedir. İletişim ne kadar etkili ise başarı da o kadar büyük olmaktadır. Toplam kalite yönetiminin odağında da insan olduğu için bu felsefede etkin iletişimin rolü büyüktür (Efe, 2004:43).

“Toplam kalite yönetimi işletmelerde çok yönlü ve açık bir iletişim modeline dayalı olarak çalışmaktadır.” İşletmelerde hedeflenen amaçlara ulaşmak ancak etkin iletişim ile mümkün olabilmektedir. Etkili bir iletişim sayesinde örgütlerde çalışanların moral ve motivasyonları yükselir. Örgütlerde etkin iletişim sayesinde çalışanların yönetime katılımı da sağlanmaktadır. Toplam kalite yönetiminin bir ilkesi olan tam katılım ilkesi de bu şekilde uygulanmış olmaktadır. Örgüt içindeki iletişim sayesinde çalışanların iletişim becerileri de gelişir. İletişim becerileri gelişmiş çalışanların müşteri ilişkileri de güçlenmektedir. Yine toplam kalite yönetiminin bir ilkesi olan müşteri odaklılık ilkesi de örgüt içinde ancak etkin iletişim sayesinde uygulanabilmektedir. Çalışanlar müşterilerin bugün ya da gelecekteki istek veya ihtiyaçları hakkında bilgi edinmek zorundadırlar. Bu bilgilerde ancak müşteri ilişkilerinin güçlü olması ile edinilmektedir. Müşteri ilişkilerinin gücü de örgüt içindeki iletişimin etkinliğine bağlıdır. *“Bu bağlamda da iletişim müşteri ilişkilerinin temelidir.”* Toplam kalite yönetiminin birinci amacı da müşteri tatmini olduğuna göre iletişim, toplam kalite yönetiminin vazgeçilmez bir unsurudur (Tekin, 2007:304).

Toplam kalite yönetiminin vazgeçilmez bir unsuru olarak iletişimi Nayantara Padhi şu şekilde ifade etmektedir: (Padhi, <http://www.isixsigma.com/library/content/c021230a.asp>)

Şekilde görüldüğü gibi toplam kalite yönetiminin elemanlarından her birisi için gerekli olan iletişim unsurudur. İletişim unsuru diğer tüm elemanları kuşatmış ve etkilemiştir. Toplam kalite yönetimini oluşturan tüm elemanlar bir şekilde iletişimden faydalanmaktadır.

a büyük ölçekli olmaları gözetilmeksizin işimin özellikle kar üzerinde olumlu etkisi ı örgütlere sağlayacağı faydaları şu şekilde şim Genel Direktörlüğü Raporu, 2005:4):

ı artması,

- Şirketin marka ve ürünlerinin itibarının yükselmesi,
- Personelin daha çok motive ve verimli olması,

- Yerel toplumla ve kamu yetkilileriyle daha iyi ilişkiler kurulması,
- Maliyetlerde azalış sağlamasıdır.

4.6. Toplam Kalite Yönetiminde Etkin İletişimi Geliştirme Yöntemleri

Toplam kalite yönetiminde etkin iletişimi geliştirecek bazı yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin başında geri bildirim gelmektedir. Bu teknik ile göndericiden giden mesajın alıcı tarafından doğru algılanıp algılanmadığı anlaşılmış olur. Askerlikte askere verilen emrin asker tarafından tekrarlatılması da bir geri bildirim örneğidir. Bunun yanında gönderici, mesajı gönderirken sadece kendi anlayabileceği biçimde gönderirse ya da alıcının farklı değer ve tecrübelerine dikkat etmezse gönderilen mesaj alıcı tarafından anlaşılabilir. Bu yüzden yöneticiler çalışanlarını yönlendirirken onların farklı yapılarına dikkat etmeli, alıcının yapısına karşı duyarlı olmalıdır. Dinlenilmeyi isteyen yöneticiler dinlemeyi de bilmelidirler. Çok okuma hususu da yöneticilerin iletişim kurarken çabuk anlamalarını kolaylaştırır. Sadece yöneticiler değil günlük hayatta çok okuyan bütün bireyler karşılaştıkları olaylara daha farklı açılardan bakabilme yeteneğine sahiptirler. Yöneticiler gözlemlenerek ta iletişimin etkinliğini arttırmaktadırlar. Söz konusu kişiyi gerek iletişim anında gerekse diğer zamanlarda gözlemleyen yöneticiler diğer yöneticilerin her zaman bir adım önündedirler. Yönetici çalışanlarına açıklamalarda bulunurken eylemleri ile de bu açıklamalarını desteklemelidirler. Örneğin çalışanlarının sorunlarını dinlemekten zevk aldığı söyleyen bir yönetici, kapısını daima çalışanlarına açık tutmalıdır (Efe, 2004:52).

SONUÇ

Sonuç olarak toplam kalite yönetimi ve etkin iletişim ayrılmaz bir bütündür. Toplam kalite yönetiminin başarısının temelinde kararlılık, disiplin, istek ve etkin iletişim yatmaktadır.

Bilindiği üzere toplam kalite yönetimi Japonların yaşam felsefelerinden izler taşımaktadır. Günümüzde farklı ülkelerden çeşitli örgütler bu felsefeyi doğrudan, hiçbir değişiklik yapmadan uygulamaya kalkmışlar ve başarısız olmuşlardır. Bunun nedeni Japonların bazı yaşam felsefelerinin farklı ülke insanlarına uyum göstermemesidir. Bu uyumsuz olan tarafların tespiti ancak etkin iletişim ile mümkün olabilmektedir.

Toplam kalite yönetiminde etkin iletişim sayesinde kalitenin yükseltilecek örgütün kazançları artırılır. Bunun sonucunda iç ve dış müşteri tatmini sağlanmış olur. Etkin iletişimin örgütler için daha birçok faydası daha önceki bölümlerde açıklanmıştır.

Etkin iletişimin sağlanmasında yöneticilere büyük görevler düşmektedir. Yöneticiler örgüt içindeki iletişimin etkinliğini azaltacak engelleri ortadan kaldırmak durumundadır. Eğer bu engeller ortadan kaldırılmaz ise iletişimde etkinlikten bahsedilemez. Gönderilen mesajın niteliği ne olursa olsun bu mesajın gönderilmesini engelleyecek faktörler ortadan kaldırılmadığı sürece mesaj alıcı tarafından yanlış anlaşılabilir ya da hiç anlaşılabilir. İki durumda örgütler için tehlikelidir. Çünkü mesaj yanlış algılandığı ya da hiç algılanmadığı zamanlarda amaçtan sapmalar meydana gelir.

Toplam kalite yönetiminin bir örgüt içine ilk defa girdiği zamanlarda bunun çalışanlar tarafından benimsenmesi bir hayli zaman alır. Çünkü değişimin sindirilmesi genellikle zor olmaktadır. Zaten toplam kalite yönetimi de uzun vadede verim sağlayacak bir yönetim sistemidir. İşte etkin iletişim sayesinde bu yeni yönetim sisteminin benimsenme aşamasına da hız kazandırılabilir.

Sonuç olarak dünyada gün geçtikçe kıtlaşan kaynakların daha verimli bir şekilde idare edilmesi toplam kalite yönetimi ile mümkün olabilmektedir. Ayrıca artan rekabet günümüzde üreticiyi tahtından indirmiş yerine tüketici geçmiştir. Örgütün başarısı için dış

müşterinin tatmini zorunludur. Dış müşterinin tatmini de ancak iç müşterinin tatmini ile mümkün olmaktadır. Bütün bu sayılanlar toplam kalite yönetiminin etkin iletişim ile beraber yürütülmesi sonucu elde edilecek kazançlardır.

KAYNAKLAR

- Ada, N. (2007). *Örgütsel İletişim Ve Yeni Bilgi Teknolojileri; Örgütsel İletişim Ağları* Ege Akademik Bakış, 7(2), .552-553.
- Aksoy, U. A. & Çabuk, A. (2006). *Kobi'lerdeki Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Kurumsallaşma Üzerindeki Etkiler*”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 16, .39-57.
- Aktan, C.C. *Çağdaş Yönetim Anlayışı: Toplam Kalite*, Nisan 16, 2008
www.canaktan.org/canaktan.personal/canaktan-araştırmaları/toplam-kalite/aktan-cağdaş-yönetim-anlayışı.pdf,
- Atak, M. (2005). *Örgütlerde Resmi Olmayan İletişimin Yeri ve Önemi*, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, cilt:2, 2, 59-65.
- Avrupa Komisyonu Girişim Genel Direktörlüğü. (2005). *Etkin İletişim Rehberi*, Mayıs 12, 2008, http://ec.europa.eu/enterprise/csr/campaign/documentation/download/guide_tr.pdf 1-12.
- Bakan, İ. & Büyükebeşe, T. (2004). *Örgütsel İletişim ile İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Akademik Örgütler İçin Bir Alan Araştırması*, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 7, 1-30.
- Başkan, G. A. & Aydın, A. (2000). *Eğitim Sisteminde İnsan Unsuru ve Toplam Kalite Yönetimi Anlayışı*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 51-55
- Bedük, A. (2005). *Modern Yönetim Teknikleri*. Ankara: Baran Ofset.
- Budur, B. A. (2006). *Kaliteye Genel Bakış*, Mayıs 1, 2008, <http://www.ikademi.com/toplam-kalite-yonetimi/1139-kaliteye-genel-bakis.html>
- Carter, A. N. (2004). *Etkin İletişim Kurun!*. Zeynep Güden (Çeviren). , İstanbul: Arion Yayınevi.
- Dökmen, Ü. (2000). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durgun, S. (2006). *Örgüt Kültürü Ve Örgütsel İletişim*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt:III, 2, 112-132. - <http://efdergi.yyu.edu.tr>
- Efe, U.N. (2004). *Toplam Kalite Yönetiminde Etkin İletişimin Rolü*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Ertopuz, A. (1998). *Toplam Kalite Yönetimi*. Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No:2, 1-5.
- Ertopuz, A. (1999). *Toplam Kalite Yönetimi ve Değişimi*. Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No:3, 1-6.
- Filiz, A. (2003). *ISO/TS 16949 Otomotivde Kalite Yönetim Sistemleri*. Mayıs 10, 2008, <http://www.biymed.com/pages/makaleler/makale23.htm> Haziran 17, 2008
- <http://www.hdl.handle.net/2152/656> Haziran 14, 2008
- <http://www.isixsigma.com/library/content/c021230a.asp> Haziran 8, 2008
- <http://www.emeraldinsight.com> Haziran 6, 2008

- Gökçe, O. (2006). *İletişim Bilimi İnsan İlişkilerinin Anatomisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gökmen, C. *Toplam Kalite Yönetimi Felsefesi*, Nisan 12, 2008, www.saglik.gov.tr/TR/dosyagoster.aspx?DIL=1&BELGEANAH=9469&DOSYAISIM=tky_felsefesi.pdf. 1-17.
- Günaydın, H. M. *Toplam Kalite Yönetimi*. Mayıs 13, 2008, www.iyte.edu.tr/muratgunaydin/TKY3.doc. 1-6.
- İşsever, C. vd. (2001). *İletişim*. Ankara: MEB Yayınları.
- Kağnıcıoğlu, H.C. (2002). *Günümüz İşletmelerinin Yaşam Anahtarı: Müşteri Odaklılık*. Ege Üniversitesi Ege Akademik Bakış, 1, 79-90.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi*, Nisan 5, 2008, <http://nizip.meb.gov.tr/index.php?islem=sayfa&sayfaid=44> 1-94.
- Muter, N. B., Kayalidere G. (2003). *Toplam Kalite Yönetiminin Manisa Mesir Vergi Dairesinde Uygulanabilirliği*. Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:10, 1, 141-157.
- Nachez, E. G. (2003). *İletişim Mi? Kolay!*. Gülşah Ercenk (Çeviren). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Odaman, S. & Özer, P. S. *Türk Yargı Sisteminde Toplam Kalite Yönetimi*. Nisan 18, 2008, www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/hukuk%20fakultesi/serkanoaman-turk-yargi-pdf
- Özdemir, S. (2002). *Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi*. Kırgızistan=Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 253-268.
- Özer, K. (2005). *İletişimsizlik Becerisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Pektekin, Ç. (2005). *Hemşirelikte Kişilerarası İlişkiler*. Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Tekin, M. (2006). *Üretim Yönetimi*. Konya: Günay Ofset.
- Tekin, M. (2007). *Toplam Kalite Yönetimi*. Konya: Günay Ofset.
- Yaman, E. (2007). *İnsan ve İletişim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yapıcı, M. (2004). *Toplam Kalite Yönetimi*. Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, Cilt:4, 1, 1-10.
- Yüksel, F. (1999). *Belediyelerde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanabilirliği Üzerine Bir Tartışma*. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, , 255-266.
- Zerenler, M. & İraz, R. (2006). *Japon Yönetim Anlayışı ve Şirket Ağları Analizi*. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16, 757-776.

TOPLUM VE İŞ HAYATINDA KADININ ROLÜNÜN YENİ YASAL DÜZENLEME ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

EVELUATION OF THE ROLE OF THE WOMEN IN TODAYS SOCIETY AND BUSINESS LIFE CONSIDERING THE NEW LEGAL ARRANGEMENTS

Nesrin ŞALVARCI TÜRELİ¹

Nilgün DOLMACI²

ABSTRACT

As the production factor women effort always exists in business life but from childhood to the young; like happened in their marriage, they faced to discrimination on the basis of socize rights and assurances. The role that is given to women affects them in their education and business life and negatively influences their attendiance to business life and politics.

Women are considered as cheap labors or firstly fired ones during the economic crisis days this crisis could be both general economic or companies iner economical crisis.Todays business life needs more on the basis of social can not be sold that are given to them.

In this study arrengements of new social assurance law will be taken in to account thus the role of the women in the business life will explicate on the circumstances of carrier development and the incrusing rate of women employment.

Key Words: Women, discrimination, women employment, assurance law social, career

ÖZET

Üretim faktörü olarak kadının emeği çalışma yaşamında hep var olmuştur. Ancak çocuklukta, gençlikte, evlilikte karşılaştığı mahrumiyetler gibi, iş yaşamında da sosyal hak ve güvenceler açısından ayrımcılığa maruz bırakılmıştır. Kadına toplum tarafından atfedilmiş olan sosyal cinsiyet, eğitiminde, çalışma hayatında, siyasete katılım ve benzeri konularda negatif yönlü cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya bırakılmasına yol açmaktadır.

Kadınlar genel ekonomik kriz dönemlerinde ya da iş yerine ilişkin içsel kriz sürecinde ya ucuz iş gücü olarak ya da ilk fırsatta işten çıkarılacak işgücü olarak görülmektedir. Hangi oranda ve hangi konumda olursa olsun kadının iş yaşamına katılımı - günümüzün sosyal ve ekonomik yaşamının giderek daha çok kadının çalışma hayatında yer

¹ Yrd. Doç.Dr. , Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu, ntureli@sdu.edu.tr

² Öğr.Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu, ndolmaci@sdu.edu.tr

almasını gerektirmesine rağmen – mutlaka iyi çalışma koşullarının sağlandığı ve sosyal güvenlikle ilgili yeterli düzenlemelerin yapıldığı anlamına gelmez.

Bu çalışmada yeni sosyal güvenlik yasasındaki düzenlemeler dikkate alınarak kadının çalışma hayatındaki yeri, istihdam edilebilirlik ve kariyer gelişimi açısından irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, ayırmıcılık, kadın işgücü, sosyal güvenlik yasası, kariyer

1. GİRİŞ

Son dönemde kadınlar iş hayatında daha disiplinli, çağdaş, rekabetçi ve öncü bir profil çizmeye başlamışlardır. Toplum yaşamında kadının konumu sorgulandığında eğitiminden, iş ve aile hayatına uzanan süreçte ayırmıcılık odaklı uygulama ve davranışlara maruz kalmaması adına neler yapılması gerekliliği üzerinde durulmalıdır.

Kadınlar yıllardır çeşitli siyasi çevrelerce politika konusu edilmektedir. Ancak kadın bugün hala var olma savaşı vermektedir. Oysa kadının birey olarak değerleri ile kadın ya da erkek olmasından bağımsız olarak iş hayatına dolayısıyla topluma neler katabileceği konusunda yenilikçi ve ilerici uygulamalara ihtiyaç vardır.

Kadın haklarını ve toplumun bir ferdi olarak eşit konumunu sağlayabilmek adına yapılacak yasal düzenlemelerin, sadece Avrupa Birliği mevzuatı baz alınarak yüzeysel bir şekilde yapılmaması, ülkenin gerçekleri ve toplumun yapısı da dikkate alınarak ve evrensel hukuk ilkeleri gözardı edilmeksizin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın amacı, toplum içindeki bir birey olarak kadının cinsel kimliğinin ve bu bağlamda toplumsal rolünün sorgulanarak, sıklıkla karşılaştığı cinsel ayırmıcılığı ortadan kaldırmaya yönelik yeni yasal düzenlemelerin değerlendirilmesi üzerine kurgulanmıştır.

2. TOPLUMDA CİNSEL KİMLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI

Cinsel kimlik, bebeğin doğum ilanı ile birlikte cinsel nesne ve imgelerle özdeşleşerek gelişmektedir. Bebeğe bir yaşında cinsiyetini bildiren hediyelerle hangi cinsle ait olduğu duyurulur. İki yaşında bebek, kız ya da erkek olup olmadığı konusunda doğru kimliğini tespit eder. Aynı cinsteki ebeveyninin mimik ve hareketlerini yapmaya başlar. Aile, okul, sosyal ilişkiler ve oyun aktiviteleri cinsiyet kimliği üzerine kurulur. Ebeveynler, büyükanne ve büyükbabalar, öğretmenler ve yabancılar, kız ve erkek çocuğa cinsiyet farklılığına göre davranırlar. Gönderilen mesaj şüphe götürmez şekildedir ki, kız ve erkek çocuklar ayrı iki kategoriye aittir. Pek çok aile sürekli oğullarına atletik becerilerinin gelişmesi konusunda ders verir, ilgilerine yönelik arabalar, kamyonlar ve çeşitli araçlar hediye ederler. Kendilerini incittiklerinde cesur olmaları konusunda telkinlerde bulunurlar. Kız çocuklarına da daha az gürültücü, daha sosyal içerikli oyuncaklarla oynamaları teşvik edilir. (Levit, 1998) Böylece toplum, kız ve erkek çocuklara rollerini öğrenmeleri konusunda özel reçeteler sunar. Bunun sonucunda, kız çocukları fiziksel olarak daha zayıf ve duygusalılıkta, erkek çocukları ise fiziksel güç ve özgüvenle yetiştirilir. (Uluyağcı, 2004)

Araştırmalar, erkek çocukların kız çocuklara göre daha ilk yaşlarda daha agresif daha aktif olduğunu göstermiştir. İki yaşındaki erkek çocukların, kasları kızlarınkinden daha fazla gelişmiştir. Tabii ki kadın ve erkeğin fiziksel yapısında farklılıklar vardır. Cinsler arasında biyolojik, fiziksel, sosyolojik ve psikolojik farklılıklar vücut yapılarında,

güç kullanımlarında ortaya çıkar.(Levit ,1998) Erkek her zaman güçlü, başarılı sert görünen duygularını dışı vurmayan, ev işi yapmayan son derece güçlü, görkemli bir varlık iken, kadın başında bir erkek yoksa aciz durumda olan bir varlık durumundadır. (Uluyağcı, 2004) Öyle ki, toplum kadında, babasının, erkek kardeşinin veya kocasının ölmesi ya da terk etmesi durumunda aciz ve çaresiz duygusunu ortaya çıkarır.(Doğramacı, 1997) Toplumda varolan bu ayırımlar ve sınırlamalar kadını hep mücadele etmek zorunda bırakmıştır.

Cinsler arasında biyolojik ve fiziksel farklılıkların önemi artık giderek azalmaktadır. Spor gibi fiziksel güce dayalı yarışmalarda kadın ve erkek aynı dereceyi yakalayabilmektedir. (Levit ,1998)Teknolojide meydana gelen ilerlemeler de kadının fiziksel yetersizliği ile ilgili aradaki farkı kapatmasına yardımcı olmaktadır. Kadının ekonomik yaşamda aktif olarak yer alması ile gelinen önemli bir nokta da, toplumsal tutumlar ve erkeklik imgelerinin esneklik kazanmaya başlamasıdır. Artık erkekler de ev işlerine, çocuk bakımına ait iş becerilerinde yatkınlık kazanmaya başlamışlardır.

3.TOPLUMLDA CİNSİYET AYIRIMCILIĞININ TANIMI VE ETKİLERİ

Cinsiyet ayırmacılığı, kadının farklı cinse ait olma, hamilelik, doğum, aile sorumlulukları fiziksel ve biyolojik özellikleri sebebiyle erkekte farklı muamele görmesi ve mağdur edilmesi anlamını taşır.(Onaran 2000)

Biyolojik farklılığın ötesinde toplum tarafından kız çocuklarına atfedilen sosyal kimlik, kadının toplumdaki rolünün sınırlarını, ayrıcalıklarını ortaya koymaktadır. Aileler çocuklarını yetiştirirken kız çocuklarına ev içinde görevler, erkek çocuklarına da dış dünyada özgürlükler tanımaktadırlar. Bu tür geleneksel anlayışa göre, kadın ve erkeğin toplumsal rollerinde ve dolayısıyla tanımlarında farklılaşmalar oluşmaktadır.

Toplumda kadın ve erkek arasındaki cinsiyete dayalı rol paylaşımı dinsel faktörlere, geleneklere, toplumsal değer yargılarına, siyasal-sosyal faktörlere ve bunların hukuki yansımalarına dayandırılmaktadır.

Kadın geçmişte hatta bugün erkeğe bağımlı varlık olma, varlık sebebi erkeğe katkıda bulunmak olan kuralların ve geleneklerin kurbanı olmaktadır. Kadın hep erkekte sonra gelmiş ve hep erkekte zayıf ve güçsüz olarak tanımlanmıştır. (Doğramacı, 1997)

Bugün erkek baskın yapı Türkiye’de hala yaşanmaktadır. Kadının geleneksel rolleri tarafından engellendiği, liderlik özelliklerinin eksik olduğu, yönetim pozisyonlarının elit erkek yöneticilerce korunduğu gözlemlenmektedir.(Altıntaş, Altıntaş, 2008) Sendikal Örgütlenme Olumlu Eylem Ve Güçlendirme Politikaları Sonuç Raporu’nda belirtildiği gibi, toplumda kadının yeri, asıl evi kabul edilmekte, toplumsal yaşamda temel rolü de eş ve anne olarak tanımlanmaktadır. Bu geleneksel eğilim meslek seçimine de etki etmektedir. Kadınlar erkeksi işlerden kaçınmaya yönelik tavır sergilemektedirler. Kadınlar ev içi rollerinin devamı olan öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik ve hizmet sektörlerine yönlendirilmekte daha kadınsı gözüken mühendislik alanlarına yönlendirilmektedir. Bu alanlarda sayısal olarak çoğunluğu sağlasalar bile yönetim mevkilerinde görev alma ve yükselmede görünür ve görünmeyen engellerle karşılaşmaktadır. Kadın yöneticinin altında çalışmak istemeyen erkeklerin sayıca yüksekliği kadınları ister istemez yönetim kademelerinden uzak tutmaktadır.Bu konuda kadınların isteksizliği ve duyarsızlığı da çalışma yaşamında ilerlemelerine ve kariyer elde etmelerine engel olmaktadır. Zira yapılan araştırmalar kadınların geleneksel rollerini kabul ettiklerini iş sorumluluklarını ikinci plana attıklarını ortaya çıkarmıştır.(Aytaç,2002) Bu bağlamda kadınlar çalışma hayatına girip ekonomik bağımsızlıklarını kazansalar bile erkeğe olan bağımlılıklarını ve ev içi rollerini

değiştirmemektedir. Ayrıca erkeğin elde ettiği gelir evi geçindirme olarak bakılırken kadının elde ettiği gelir eve katkı olarak değerlendirilmektedir..

Oysa ki Türk tarih sürecinde kadının konumu farklılık gösterir. VIII.yy Orhun kitabelerinde Türk kadınından saygı ile söz edilmekte olup, Oğuz prenseslerinin sosyal ve siyasi alanlardaki çalışmalarına değinilmektedir...Orhun kitabelerinde şu iki cümle daima beraberdir: “Devleti idare eden Han, devleti bilen Hatun. Geleneklere göre sadece, “Han emreder”, sözleriyle başlayan bir emirname çıkarılırsa geçerli sayılmaz, ancak “Han ve Hatun emreder”, şeklinde başlarsa geçerli olur.... Savaşta, siyasi toplantılarda, sosyal ilişkilerde kadınlar her zaman kocalarının yanında yer alırlar.” (Doğramacı, 1997)

4. İŞ HAYATINDA KADINA YÖNELİK CİNSİYET AYIRIMCILIĞI

Kadınların biyolojik ve genetik özellikleri istihdam konumlarını etkilemektedir. Kadınların hamilelik ve doğum nedeniyle belirli bir süre işinden ayrı kalmasının yasalar uyarınca zorunlu olması, zorunlu çalışma yasağı dışındaki dönemde hamile kadının çalışma hayatında verimli olamayacakları inancı, çocuk doğduktan sonra yeni sorumlulukları yüzünden devamsızlık edecekleri kaygısı kadınları istihdam etmekten kaçınma veya bu nedenlerle iş ilişkisini sona erdirmeye sonucunu doğurmaktadır.

Kadın iş ilişkilerinin bütün noktalarında kendisine yönelik ırk, yaş, hamilelik, çocuklu kadın gibi etkili karşı uygulamalar ve iş yeri politikalarıyla karşılaşmaktadır. Kadına yönelik bu basmakalıp yaygın tutumların altında yatan algılarla ilgili aşağıdaki çıkarımlarda bulunmak mümkündür:(Gregory, 2001)

Kadınlar,

- Çalışmayı istemezler,
- Kariyerlerine kendilerini erkeklerden daha az adarlar,
- İş dünyasında başarıda yetersizdirler,
- Genellikle uzun çalışma saatleri ya da olağanüstü çalışma saatlerine isteksiz ya da acizdirler,
- Coğrafi olarak yer değiştirmede isteksiz ya da acizdirler,
- Karar almada isteksiz ya da acizdirler,
- Yeterince girişken değil, daha ziyade pasiftirler,
- Çok duygusaldırlar.

İşverenler kadının rolü ile ilgili yanlış varsayımlara tutunmakla kalmayıp aynı zamanda çalışan annenin iş sorumlulukları ile çocuklarını yetiştirme arasındaki çatışmaları da algılar.

İş yerlerindeki bu basmakalıp tutumlar elimine edilinceye kadar kadınlara karşı ayırıcılık devam edecektir.

Cinsel ayırıcılık tutumları kurnazca tasarlanmış olduğu için kolayca ortaya çıkarılamaz. Kadınlar sık sık cinsel ayırıcılık ve iş yaşamlarındaki baskıda dikkatsiz davranırlar. Kariyerlerinde cinsel ayırıcılığa karşı karşıya kaldıklarının farkına varan bazı kadınlar yasal yollara nadiren ve gönülsüzce başvurular. Hatta birçoğunun avukat tutacak finansal kaynakları da yoktur. Kadınlar çoğu zaman aile sorumlulukları olması nedeniyle böyle bir davanın içinde yer almaktan, işini kaybetmek kaygısından illegal işveren politikalarına karşı çaresiz kalırlar. (Gregory, 2001)

İşverenler doğrudan cinsiyet ayırıcılığına sebebiyet vermese de dolaylı olarak uygulama, ayırıcı iş duyuruları, işe almada ayırıcılık, çalışma koşullarında cinsel ayırıcılık, cinsel istismar, ayırıcı iş değerlemesi, ücretlendirme, hamilelik, çocuklu kadın sebepleriyle ayırıcı tutum ve davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir.

Bu uygulamalar iktisadi sebeplere dayandırıldığında hangi objektif haklı nedenlerin mahkemelerce kabul edileceğine dair iş hukuku mevzuatında bir düzenleme yer almamaktadır. (Onaran, 2000)

5. ÜLKEMİZDE KADIN ODAKLI YASAL DÜZENLEMELER

Ülkemizde kadın hakları sorunu ve bunun ekonomik, sosyo -kültürel ve siyasal hayata etkisi son dönemlerde üzerinde daha fazla durulan bir konu haline gelmiştir.(Onaran, 2000) Öncelikle kadın haklarının da, insan hakları kapsamında düşünülmesi gerekmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde çeşitli maddelerde bütün insanların eşit doğduğundan; kanun önünde herkesin eşit olduğundan; yaşam, hürriyet ve kişi emniyetinin her ferdin hakkı olduğundan; fikir ve ifade hürriyeti hakkından; her şahsın çalışma, işini serbestçe seçme, adil ve elverişli çalışma şartlarına sahip olma , işsizlikten korunma, eğitim ve sosyal güvenlik haklarından söz edilmektedir. Toplum ve çalışma hayatında yer alan özneler olan kadının ve erkeğin aşağı yukarı özdeş pek çok sorunla karşılaştığı yadsınamaz. Ancak, kadına doğumundan itibaren biçilen sosyal rol ve bu bağlamda toplumsal şartlandırma ve fiziksel özellikleri, onun daha da şiddetle hissettiği sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Özellikle, çalışma hayatında kadının korunmasının gerekliliği irdelendiğinde, bu husus iki temel nedene dayandırılmaktadır. Bunlardan ilki, kadın işgücünün bireysel ve ekonomik yararı ile onların cinsel-fiziksel nitelikleri ve toplumsal değerlerinin oluşturabilecekleri sakıncalar arasında bir denge kurulması zorunluluğudur. İkincisi ise, kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları cinselliklerine özgü engellerin aşılması amacıdır.(Pakin, 2005)

5.1 Anayasa'da Yer Alan Düzenlemeler

1982 Anayasa'sının 10. maddesinde 07.05.2004 tarih ve 5170 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle , "kanun önünde herkesin eşit olduğu" şeklindeki ilkeye ek olarak, "*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.*" şeklinde bir fıkra eklenmiştir. Böylece, Anayasamız'da kadınlar lehine bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Zira, Anayasa'nın 10. maddesinde genel eşitlik ilkesi ile birlikte aynı cümle içinde ifade edilmiş olan cinsiyete dayalı ayırım yasağı, doğrudan cinsiyet ayrımcılığını yasaklayan ve hükme bağlayan en üst hukuk kaynağıdır.

Bu noktada, ilk akla gelen bir başka husus "**fırsat eşitliği**"dir.Anayasa'nın "Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti" başlıklı 48. maddesinde "*Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.*" şeklindeki düzenlemenin yanında, "Çalışma Hakkı ve Ödevi" başlıklı, 49/1 maddesinde "*Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir*", "Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı" başlıklı madde 50'de "*Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.*" şeklindeki hükümler, başta sözleşme özgürlüğü prensibi doğrultusunda dilediği alanda çalışmanın ve bu amaçla sözleşme yapmanın herkesin hakkı olduğunu ifade etmiştir. Normlar hiyerarşinin en tepesindeki düzenleme herhangi bir ayırım öngörmeksizin herkesin çalışma hakkından dem vurarak adeta fırsat eşitliğine de gönderme yapmıştır. Yani sadece özel sektörde bir iş sözleşmesiyle çalışan "işçi" olmak değil, aynı zamanda kamu sektöründe çalışan bir "memur" veya "sözleşmeli personel" olmak yanında, bağımsız çalışan "iş kadını" olmak bu bağlamda kadınlara da tanımış bir haktır.(Demir, Gözlem Gazetesi)

5.2 Türk Medeni Kanunu'nda Yer Alan Düzenlemeler

Kadınlara çağdaş ve erkeklerle eşit konum sağlayan en önemli yasa, kuşkusuz Türk Medeni Kanunu'dur. 4721 sayılı ve 22.11.2001 tarihli Medeni Kanun'da bilhassa evlilik birliği içinde kadın-erkek eşitliğini vurgulayan düzenlemeler dikkat çekmektedir. Yeni Medeni Kanun'un 124.maddesinde "*Erkek veya kadın 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez.*" hükmüne yer verilmesi ile evlenme yaşının hem artırıldığı hem de kadın ve erkek için eşitlendiği görülmektedir. Medeni Kanun'un 186. maddesi hükmünde ise eşlerin evlilik birliğini beraberce yönetecekleri ifadesi yer almakta ve böylece "aile reisliği" konumunun artık ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Yine aynı maddede yer alan, "*Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler.*" şeklindeki düzenleme ile eski Medeni Kanun'da evin seçiminin kocaya ait olduğuna ilişkin ataerkil düzenleme de yürürlükten kaldırılmıştır. Medeni Kanun madde 187'de kocasının soyadı önünde evlenmeden önceki aile soyadını da kullanma hakkı kadına verilmiştir. Bu şekilde, hukuk sistemimizde yasama organı kadının evlendikten sonra hiçbir şekilde önceki soyadını tek başına kullanmasına imkan vermemektedir. (http://blog.milliyet.com.tr/hukuk_19.01.2009). Medeni Kanun m.194'te yer alan "*eşlerden birinin, diğeri açıkça rıza vermedikçe, aile konutu ile ilgi kira sözleşmesini feshedememesi vb. sınırlamalar*" yanında, "*Aile konutu olarak özgülenen taşınmaz malın maliki olmayan eş, tapu kütüğüne konutla ilgili gerekli şerhin verilmesini isteyebilir.*" şeklindeki düzenlemenin yıllarca omuz omuza çalışmış ama elde edilen mallar kocası adına kayıtlı olduğu için boşanma halinde elleri bomboş kalmış kadınlarla ilgili geçmişte sıkça karşılaşılan sıkıntıları gidermek adına dikkate değer bir hüküm olduğu söylenebilir. Eski Medeni Kanun'da eşlerin velayeti birlikte kullanacağına fakat anlaşmazlık halinde babanın reyunin üstün olduğuna ilişkin hüküm, Yeni Medeni Kanun madde 335 ve 336'da ergin olmayan çocuğun, ana ve babanın velayeti altında olduğu ve evlilik devam ettiği sürece velayeti birlikte kullanacakları şeklinde olumlu olarak nitelendirilebilecek bir değişikliği sağlamıştır. Önemli bir başka husus ise Medeni Kanun m.192'ye göre, eşlerden her birinin meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmamasıdır. Eşler arasında yasal mal rejimi, "edinilmiş mallara katılma" şeklinde belirlenmiştir. (Medeni Kanun m.202) Ancak 1 Ocak 2002 den önceki evliliklerde, 1 Ocak 2003'e kadar eşlerin bir mal rejimi belirlenememeleri halinde yasal mal rejimini seçmiş sayılacaklarına ilişkin bir ayırım* yapılması yoluna gidilmesi "mevcut evlilikler için evlenme tarihinden itibaren eşit paylaşım esasını göz ardı etmiştir." (Moroğlu, 2002)

5.3 Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Düzenleme

Türk Ceza kanunu'nun "Ayrımcılık" başlığı altında düzenlenen 122.maddesi "*Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak;*

a) *Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hâllerden birine bağlayan,*

b) *Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden,*

c) *Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen,*

Kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir."

şeklinde konuyu hükme bağlamıştır.

---

* Medeni Kanunun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun madde 10/1

Burada korunan hukuki değer, insanlar arasında hukukun izin vermediği ayrımlar yapılarak, bazı kişilerin yasaların sağladığı haklardan ve özgürlüklerden keyfi olarak yoksun bırakılmasının önlenmesidir.(Yenidünya, 2006) Özellikle kişinin işe alınmasını veya alınmamasını 122.maddenin 1.fıkrasında belirtildiği şekilde ayrımcı bir değerlendirme sonucunda belirlemek –örneğin iş başvurusunda bulunanın kadın olması gibi- işveren hakkında anılan yaptırımın uygulanmasını gerektirebilecektir.

5.4 İş Hukuku'nda Yer Alan Düzenlemeler

Birleşmiş Milletler' in “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” istihdamda kadına karşı ayrımcılık oluşturan tutumlara ayrıntılı biçimde yer veren önemli sözleşmedir. Sözleşmenin çalışan kadınlar bakımında özel bir öneme sahip 11. maddesi, bu sözleşmeye taraf devletlere bütün insanlar için vazgeçilmez bir hak olan çalışma hakkı, erkeklerle eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı, sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, sosyal güvenlik hakkı vb. konularda kadınlara karşı ayrımı önlemek ve kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için önlemler alma görevi yüklemektedir.

İş Kanunu'nda, ayrımcılık merkezli tek düzenleme 5. maddede yer almaktadır. 5. maddenin 1.fıkrasında, “*İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılmaz*”, 2. fıkrasında, “*İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye iş sözleşmesinin yapılmasında ve sona ermesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapmaz.*”,

3. fıkrasında, “*Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamaz.*”, 4. fıkrasında, “*İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılamaz.*” şeklinde kadın erkek ayrımcılığını önlemeye yönelmiş ve işverenin bu hususlara aykırı davranması halinde yaptırımla da desteklenmiş düzenlemelerin önemi ortadadır. Ayrıca İş Kanunu'nun 18. maddesinde yukarıdaki düzenlemelere paralel bir hükümlerle, “*ırk, renk, cinsiyet, medeni hal, aile yükümlülükleri, hamilelik, doğum, din, siyasi görüş ve benzeri nedenlerin*” işveren tarafından yapılacak fesihlerde geçerli bir sebep sayılmayacağı açıkça belirtilerek ayrımcılığa bir engel de burada konulmuştur.(Onaran, 2000)

Diğer yandan pozitif ayrımcılık olarak nitelendirilebilecek hükümlerin varlığını da dile getirmek gerekir. Buna göre, kadın işçilerin yer altında ve su altında çalıştırılmalarının yasak olduğunu düzenleyen madde 72; 18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin gece postalarında çalışmalarını düzenleyen madde 73 ve analık halinde çalışma ve süt iznine ilişkin düzenlemeler getiren madde 74 hükümlerini olumlu değerlendirmek mümkündür. Ancak, kadın özellikle iş ilişkisinin kurulması aşamasında ayrımcı iş duyuruları, işe alınmada kişiye medeni hali, hamilelik durumu ile ilgili sorular yöneltilmesi şeklinde; işin devamı sırasında kadın işçinin mesleki yükselmesinde, çalışma koşullarında, ücretlendirmede; iş ilişkisinin sona ermesinde ise, evlenmesi, hamilelik ve analık sebepleriyle cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaktadır.

Son dönemlerde, yine bilhassa kadın çalışanların maruz kaldıkları “mobbing”, çalışma hayatını düzenleyen kanunlarda henüz yer almamaktadır. Ancak, kısaca psikolojik taciz denilebilecek, fiili olmayan fakat ciddi derecede etkili sonuç doğuran bu hal ile ilgili İş Kanunu 5.maddeye dayanarak çözüm bulmak mümkün değildir. Bu durum ile ilgili sorunlar işverenin işçiyi gözetme borcunda yola çıkılarak çözülebilecektir.(www.mobbingtürkiye.com)

5.5 Sosyal Güvenlik Hukuku'ndaki Düzenlemeler

Toplumun ataerkil yapısı sosyal güvenlik yasalarımızda da yerini almıştır. Sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemelerde kadın, dul, yetim, özürlü, yaşlı vb.lerini koruyan ve kollayan hükümler mevcuttur. Ancak son yıllarda yapılan düzenlemelerle kadınlar lehine olan düzenlemeler yavaş yavaş azaltılma yoluna gidilmiştir .(Sarısu, 2009)

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda eleştirilebilecek ilk ve en önemli nokta, emeklilik yaşı ile ilgilidir. Bu düzenleme ile kadın çalışanlara yönelik önceki yasal düzenlemelerde yer alan pozitif ayrımcılık ortadan kaldırılarak emeklilik yaşı, kademeli olarak artırılarak (2036 yılından itibaren) hem kadın hem de erkek için 65 yaşa çıkarılmıştır.Yıllar itibariyle kadın sigortalılar için emeklilik yaşları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi artacaktır. (Kurt, 2008)

Tablo1.Yeni Sosyal Güvenlik Sisteminde Kademeli Olarak Kadın Emeklilik Yaş Dağılımı

YILLAR	KADIN
2035'e kadar	değişmiyor
2036 -2037	59
2038 -2039	60
2040 - 2041	61
2042 - 2043	62
2044 - 2045	63
2046 - 2047	64
2048'den itibaren	65

Aile hayatının getirdiği yükleri de sırtlanmış olan kadınların yıpranma sürecinin dikkate alınmaksızın uygulama kapsamına alındığı yadsınamaz bir gerçektir. Zaten, prim gün sayısını kademeli olarak 9000 güne, emeklilik yaşını da uzun vadede 65'e çıkartan hükümlerin kadın istihdamını olumsuz etkileyeceği en çok eleştiri alan konudur.

Bu çerçevede kayıt dışı çalışan kadınları değerlendirirsek, örneğin gündelikçilik, bebek ve hasta bakıcılığı vb. faaliyetleri yürüten kadınlar sosyal güvenlik sisteminden dışlandıkları için hiçbir şekilde (65 yaş dahil) emekli olma hayali kurmaları mümkün değildir. Aynı şekilde tarımda geçici işçi niteliğinde ve ayrıca 50'den az işçi çalıştıran tarım ve orman işletmelerinde yine geçici işçi olarak çalışan kadınlar sosyal güvenlik sisteminin tamamen dışında bırakılarak sosyal güvenlik haklarından mahrum edilmişlerdir. (5510 sayılı Yasa madde 6/1).

Yeni sosyal güvenlik sisteminde isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanabilecek kadınlar ise – bakmakla yükümlü olunan kişi kapsamında olsalar bile - genel sağlık sigortalısı sayılarak Genel Sağlık Sigortası primi ödemek zorunda olup, eşinden sağlık yardımı alamayacaktır. (Kurt, 2008)

Kısmi süreli iş sözleşmesi, çağrı üzerine çalışma sözleşmesi, evde çalışma, tele çalışma vb. esnek çalışma türlerinin “kadın işi” olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bu tür işlerde çalışan kadınlar, tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçi gibi kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına tabi tutulmuşlardır. Ancak, kısmi süreli çalışanlar için ay içinde 30 günden az prim ödeme gün sayılarına ilişkin eksikliğin tamamlanması halinde Genel Sağlık Sigortası yardımlarından yararlanmaları mümkün olabilecektir. Çağrı üzerine çalışma yapan ve çalışma süresi önceden belirlenmemiş kadın işçinin haftada 20 saat ve

ayda 80 saat çalıştırıldığı varsayıldığında ayda 11 gün sigortalı olabileceği ortaya çıkmaktadır. B u durumda sadece 30 günlük Genel Sağlık Sigortalılığı ile ilgili eksikliği değil, bununla birlikte 9000 günlük emekli prim gün sayısını dahi doldurmakta zorlanabileceklerini söylemek mümkündür.(Kurt, 2008) Bu durum da, kadını kayıt dışı çalışmaya yönelten önemli bir faktör olabilecektir. Kısmi süreli çalışanları koruyucu mevzuat, bu işlerin sadece kadınlar tarafından değil, erkekler tarafından da yapılmasını teşvik eden, bu tür çalışmaya yönelenleri mağdur etmeyen, sosyal haklarını ve diğer haklarını korumaya yönelik eşitlikçi bir düzen sağlamalıdır. Çünkü bu tür çalışmayı sadece kadın çalışması olarak özendirmenin sakıncaları bulunmaktadır. Kısmi süreli işler, kadını ev ve aile ile özdeşleştirmek, erkeği de esas olarak çalışma yaşamı içinde değerlendirmek sonuçlarını doğurabilir. (Onaran, 2000)

6. SONUÇ

Toplum kadına, kadın olmanın getirdiği rollerin öncelik sıralamasını yapmıştır. Aile ve iş yaşamında kadına, eş ve annelik görevinin birinci sırada yer aldığı oyunlarla ve oyuncaklarla aşılıyor. Kadın, bugün bu öncelikli rollerini aksatmayacak ölçüde eğitim ve kariyer hayatını düzenlemeye çalışmaktadır. Tabii her kadın bu şansa sahip olamamaktadır. Bu konuda, toplumun en küçük birimi olan ailelere ve devlete önemli görevler düşmektedir. Aileler kız çocuklarını geleceğe hazırlamak adına eğitimleri ve ekonomik bağımsızlıkları ile yakından ilgilenmelidir.

Cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olduğunda kadının yaşı, eğitimi, kariyeri, bulunduğu makam önem taşımaksızın etkisini göstermektedir. Bu nedenle kadına yönelik ayrımcılığın kökten ortadan kaldırılmasında ilk adım, eğitim olmalıdır. Kadınların engelleri ve önyargıları aşmalarının bir yolu birleşerek öz eğitimlerini artırmalarıdır Eğitim oranının artışında devlet tarafından yapılacak proje ve uygulamalar sivil toplum örgütlerince de desteklendiğinde önemli yol katedileceği açıktır. Sadece kadının eğitimi değil, bunun yanında erkeğin de eğitimi, bilinçli ve duyarlı vatandaş olarak donatılması kadına bakış açısının değişiminde önem taşımaktadır. Kadının temel eğitimin yanında mesleki eğitimi sağlanmalıdır ki, kadın sosyo- kültürel ve ekonomik anlamda özgüvenini kazanabilsin. Bu durumun bir başka temel faydası ise, kadının haklarını bilen, kendini ifade edebilen ve toplum hayatının her basamağında –siyaset de dahil- yer alabilen bir birey olmasının sağlanması şeklinde ifade edilebilir.

Ancak, kadının eğitimi, bilinçlendirilmesi yanında ülkemizde kadın haklarını koruyan mevzuatta 2000'lerin başından itibaren hızla gerçekleşen değişikliklerdeki – olumlu düzenlemelerin hakkını teslim ederek- halen daha kadın haklarını zedeleyen ya da bu konuda boşluk doğuran kısımlarının yasa koyucu tarafından dikkate alınarak ve bir adım daha ileri gidilerek düzeltilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Özellikle iş ve sosyal güvenlik hukuku alanında “pozitif ayrımcılık” sağlayan hükümlerin gerekliliği açıktır. Bu, erkeğin haklarının göz ardı edilmesi anlamını taşımamaktadır. Aksine bu tür düzenlemeler kadın-erkek eşitliğine ulaşabilmenin yapıtaşlarındandır.

KAYNAKLAR

- Doğramacı, E., (1997), “Türkiye’ de Kadının Dünü ve Bugünü”, Türkiye İş Bankası Yayınları, 3. Baskı.
- Gregory, R. F., (2001),Women and Workplace Discrimination: Owercoming Barriers to Gender Equality, New Brunswick, NJ, USA: Rutgers Univercity Press. <http://site.ebrary.com/lib/suleyman/Doc?id=10075336&ppg=15> (05.01.2009)
- Kurt, R.,(2008), “Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi”, Tiem Eğitim ve Danışmanlık.
- Levit, N. , (1998), “Gender Line: Men, Women, and The Law”, USA New York University Press. <http://site.ebrary.com/lib/suleyman/Doc?id=10172679&ppg=26> (15.01.2009)
- MOROĞLU, N.,(2002) Medeni Kanunda Mal Rejimleri, Beta Yayınevi
- Onaran Y. M., (2000), “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk İş Hukukunda Kadın – Erkek Eşitliği”, Beta Basım Yayın
- Pakin, A. E., (2005), “Türk Hukukunda Kadın İşçilerin Sosyal Güvenliği”, Legal Yayıncılık
- Palmer, M., Hyman, B.,(1993), “Yönetimde Kadınlar”, Rota Yayın Yapım Tanıtım Tic. Ltd. Şti.
- T.C. Anayasası, (2008), Seçkin Yayıncılık.
- Ülgen, C.,(2008), “İş ve Sosyal Güvenlik Kanunu”, Beta Yayınevi.
- Altıntaş, Ç.,F., Altıntaş, M. H., (2008), “Relationship Between Feminist / Womanist Identity And Leadership Styles Of Women The Managers In Turkey”, Gender in Management: An International Journal , Vol.23, No:3, pp. 175-193.
- Aytaç, S.,(2002) “Çağdaş Sanayide Kadın işgücünün Konumu Üzerine Bir Alan Araştırması”, [http:// www20.uludag.edu.tr/nazan/2077-12.html](http://www20.uludag.edu.tr/nazan/2077-12.html). (10.01.2009)
- BİNBİR, S., “Psikolojik Taciz (Mobbing)’de İş Hukuku Uygulaması”, www.mobbingturkiye.com
- DEMİR, F., Kadınınızın Çalışma Hayatındaki Yeri, www.gozlemgazetesi.com.tr/haberdetoyasp?=2000., (21.12.2008)
- “Kadınların Zaferi ve Hukuk Devleti Olma Yolunda Atılan Bir Adım Daha” <http://blog.milliyet.com.tr/hukuk> 19.01.2009
- Kara O., (2006), “Occupational Gender Wage Discrimination in Turkey”, Journal of Economic Studies, Vol. 33, No.2, pp. 130-143.
- Sarısu, E., “Kadın Memurlara Yazık Edildi”, Posta Gazetesi, 28.02.2009, (09.04.2009)
- “Sendikal Örgütlenme Olumlu Eylem ve Güçlendirme Politikaları Sonuç Raporu”, [http:// www. kesk.org.tr7kesk .asp?sayfa=kadinyazi&id=29](http://www.kesk.org.tr7kesk.asp?sayfa=kadinyazi&id=29) (10.01.2009)
- Uluyağcı, C., (2004), “Roller Değişti (mi?): Bingo Reklamındaki Kadın ve Erkek Söylemi Üzerine Bir Çözümleme”, Pi Dergisi, Cilt:3, Sayı: 10.
- Uncu, Y., (2007), “Kadınların Eğitimi ve Aile Sağlığı”, [http:// www20. uludag.edu.tr/nazan/2077-3.html](http://www20.uludag.edu.tr/nazan/2077-3.html)
- Yenidünya, A.C., (2006/4) “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Ayırimcılık Suçu”, www.calismatoplum.org/arsiv.htm.,(09.04.2009)

TOPLUMSAL VE ÖRGÜTSEL KÜLTÜREL VARSAYIMLARININ İNCELENMESİ: MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİ

THE INVESTIGATION OF SOCIETAL AND ORGANIZATIONAL CULTURAL ASSUMPTIONS: THE SAMPLE OF VOCATIONAL COLLEGE STUDENTS

Ramazan ERDEM¹

Şebnem ASLAN²

ABSTRACT

The culture is concerning a lot of social disciplines because of it surrounds human life. It was possible that it can be seen and perceived cultural effects anywhere where human exist. Because of it references for pattern of human thoughts and behavior markedly, any efforts which disregard culture can be lacking. Most-cited definition of culture was belong to Kluckhohn (1951:86): “*pattered ways of thinking, feeling, and reacting, acquired and transmitted mainly by symbols, constituting the distinctive achievements of human groups*” (Aycan and Kanungo, 2000; Hofstede, 2001; Miroshnik, 2002). Formerly culture was investigated in societal context, it was also started in organizatioanl context with some studies (Pettigrew, 1979; Hofstede, 1980, Ouchi, 1981; Peters and Waterman, 1982; Deal and Kennedy, 1982) in 1980’s. Hofstede (2001: 391) defined the organizational culture as, “*the collective programming of the mind which distinguishes the members of one organization from another*”. In this study, it was aimed that investigation of students’ assumptions related to societal culture and organizational culture concerning their collage. For this aim, it was assigned second class students of Collage of Social Sciences and Health Services from Fırat and Selçuk University as a research sample. Students have been responded the questionnaire form which has societal and organizational cultural items. With this study, it has analyzed students’ societal cultural assumptions e.g. paternalism, fatalism, collectivism and power distance and organizational cultural assumption as of their school and relations between societal and organizational cultural dimensions.

Key words: Societal culture, organizational culture, university students

ÖZET

Kültür insan hayatını kuşatıcı özelliği nedeniyle bir çok sosyal disiplinin ilgisi dâhilindedir. İnsanın olduğu her yerde kültürün etkilerini görmek ve hissetmek mümkündür. İnsanın düşünce ve davranış kalıplarına önemli derecede referans olması nedeniyle kültürü gözardı

¹ Yrd. Doç.Dr., Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, raerdem@yahoo.com

² Yrd. Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, sebnemas@gmail.com

eden herhangi bir yaklaşım eksik kalabilir. İlgili yazında en çok referans gösterilen kültür tanımı Kluckhohn'a (1951:86) aittir: “*İnsan gruplarının özgün yapılarını ortaya koyan, yaratılan ve aktarılan sembollerle ifade edilen düşünce, duygu ve davranış biçimleridir*” (Aycan ve Kanungo, 2000; Hofstede, 2001; Miroshnik, 2002). Geçmişte toplumsal düzeyde incelenen kültürün örgütsel açıdan incelenmeye başlanması da 1980’li yıllardaki bazı çalışmalarla (Pettigrew, 1979; Hofstede, 1980, Ouchi, 1981; Peters ve Waterman, 1982; Deal ve Kennedy, 1982) birlikte olmuştur. Hofstede (2001:391) örgüt kültürünü, “*bir örgütün üyelerini diğerlerinden ayıran kolektif zihin programlaması*” olarak tanımlamıştır. Bu çalışmada, meslek yüksekokulu öğrencilerinin toplumsal kültür ile öğrencisi oldukları meslek yüksekokullara ait örgütsel kültüre ilişkin varsayımlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla Fırat ve Selçuk Üniversitelerinin Sağlık Hizmetleri ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokullarının ikinci sınıf öğrencileri belirlenmiştir. Öğrenciler toplumsal ve örgütsel kültüre ilişkin ifadelerin yer aldığı anket formunu cevaplamışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin paternalizm, kadercilik, toplulukçuluk ve güç mesafesi gibi toplumsal kültürel varayımları ile öğrencisi oldukları okulu niteleyen örgütsel kültürel varsayımları ve toplumsal kültür-örgütsel kültür boyutları arasındaki ilişkiler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal kültür, örgütsel kültür, üniversite öğrencileri

1. GİRİŞ

Toplumsal kültür ve onun örgüte yansımaları son yıllarda araştırmacıların ilgisini çeken konular arasında daha fazla yer almaya başlamıştır. Örgütsel süreçte, toplumsal kültürün önemli etkisinin olması, bu ilginin nedenlerinden biridir. Toplumsal kültür, bireylerin yaşamları boyunca karşıladıkları tüm sorunlar karşısındaki tutum ve davranışları için önemli derecede referans kaynağıdır. Bu açıdan, özellikle insan ilişkileri bağlamında, toplumsal kültür anlaşılmadan veya dikkate alınmadan, sorunları anlamak ve çözmek zor olacaktır.

Kültürler arasındaki farklılaşma, toplumların temel ögesi olan insana yansiyabilir. Buna bağlı olarak insanlar, içinde buldukları çevreyle uyum içinde olmazlarsa, amaçlarına ulaşmakta zorluk çekebilirler. Bu suretle insanlar, zaman içerisinde içinde yaşadıkları çevreye uyum gösterecek biçimde kültürel çevre tarafından donatılırlar (Sargut, 2001: 91). Dolayısıyla kültür, bir gruba atfedilerek değerlendirilir. Nitekim Hofstede (2001) kültürü, “bir grubun üyelerini ya da insan gruplarını diğerlerinden ayıran kolektif zihin programlaması” olarak tanımlamaktadır. Ancak bu tanıma karşın kültürü, belli değişkenlerle ortaya koymak, ölçmek ve karşılaştırmalar yapmak zordur. Bu durum, kültürün, hemen hemen her şeyi kuşatıcı özelliğinden kaynaklanmaktadır. Buna rağmen araştırmacılar, toplumları kültürel olarak karşılaştırmak için belli modeller ortaya koymuşlardır. Bunlardan birisi de Aycan ve Kanungo (2000) tarafından geliştirilen sosyo-kültürel ortam özellikleri modelidir. Yazarlar bu modelde, sosyo-kültürel ortam özellikleri olarak dört boyut belirlenmiştir. Bu boyutlar güç aralığı, topluluğa karşı bağlılık, paternalizm ve kadercilik şeklindedir ve aşağıdaki gibi kısaca açıklanabilir:

Güç Aralığı: Bir toplumdaki bireyler arasındaki hiyerarşik örüntüleri ifade etmektedir. Güç aralığının fazla olduğu kültürlerde hiyerarşik eşitsizlikler fazladır ve bu durum, o toplum bireyleri tarafından normal kabul edilir. Sargut’un (2001) da ifade ettiği gibi, böyle bir toplumda patronlar, rütbeliler, üst makamlarda bulunurlar ve kendilerini diğer insanlardan üstün olarak görürler. Güç aralığının düşük olduğu toplumlarda ise

hierarchy yapılar, insanlar arasında eşitsizlik oluşturmak için değil, işlerin yapılması için gerekli biçimsel düzenlemeler olarak görülür.

Topluluğa Karşı Bağlılık: Bu boyut (bazı araştırmacılar tarafından ortaklaşa davranışçılık, kolektivizm, toplulukçuluk gibi adlarla da incelenmektedir), bir grubun üyesi olmanın önemsenmesi, kişinin kendisini grup ile ifade etmesi, bir gruba bağlılığın vurgulanmasını ifade etmektedir. Topluluğa karşı bağlılık düşük olduğunda bireyci eğilimler kendini göstermektedir.

Paternalizm: Kültürel çalışmalarda az kullanılan boyutlardan biri olan paternalizm, daha çok doğu kültürlerinde tercih edilen, koruyucu, himaye edici, çalışanların her sorunuyla ilgilenen ancak bunun karşılığında da bağlılık ve sadakat bekleyen yönetici tarzını ifade etmektedir. Bireyci batı toplumlarında ise paternalist yöneticiler çok fazla benimsenmemektedir.

Kadercilik: Kişilerin yaptıkları işlerin sonuçları üzerinde ne kadar kontrol gücü olup olmadığı ile ilgili bir boyuttur. Kadercilik ile dindarlık birbiri ile eşdeğer tutulmaması gereken bir kültürel boyuttur. Kaderci toplumlarda, işler zaten olacağına varacağı için önceden tedbir almak, plan yapmak ve koşulları gereğinden fazla zorlamak boş bir çaba olarak değerlendirilir (Aycan ve Kanungo, 2000).

Kültürel çalışmalarda (Bknz. Hofstede, 2001; Sargut, 2001; Aycan ve Kanungo, 2000) Türk toplumunun toplulukçu yönü ve güç aralığı yüksek bulunmuştur. Yine araştırmalarda çalışanların paternalist yöneticileri tercih ettikleri tespit edilmiştir (Aycan ve Kanungo, 2000). Türkiye örneğinde yapılan çalışmalarda ise kadercilik eğilimleri genellikle düşük bulunmuştur (Aslantekin ve ark., 2005).

Kültür araştırmacılarının örgütsel ve yönetim bağlamında ele aldıkları konulardan birisi de örgüt kültürüdür. Konuya ilgi duyulması 1980'li yıllarda Japon firmalarının başarılarının genellikle sahip oldukları örgüt kültürü ile açıklanması ile olmuştur (Ouchi ve Wilkins, 1985:458). Örgüt kültürü, bir örgütün diğerlerinden farkını ortaya koyan özellikleri olarak görülebilir. Her örgüt zamanla örgüt çalışanlarının paylaştığı bir değerler, inançlar, davranışlar ve tutumlar seti oluşturur. Bu set, çalışanların örgütsel sorunlar karşısında takınacakları tutum ve davranışların da belirleyicisidir.

Örgüt kültürü çalışmalarında, farklı örgütleri karşılaştırmak için kullanılan birçok boyut bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Cameron ve Quinn tarafından geliştirilmiştir. Yazarların "Rekabetçi Değerler Modeli" (Competing Values Framework) olarak adlandırdıkları yaklaşımlarında dört örgüt kültürü çeşidi bulunmaktadır (Dastmalchian ve ark., 2000; Dosoglu-Guner, 2001; Pennington ve ark., 2003; Daft, 2004:367). Bunlar *klan kültürü*, *hierarchy kültürü*, *adhokrasi kültürü* ve *pazar kültürü*dür. Bu kültür çeşitleri kısaca şu şekilde belirtilebilir:

Klan Kültürü: Daha çok içe yönelik, çalışanlar arasında birlik ve beraberliğin, dayanışma ve güvenin önemsendiği, örgüte bağlılığın yüksek olduğu, informal kontrol süreçlerinin öne çıktığı, aile tipi örgütleri ifade etmektedir (Dosoglu-Guner, 2001; Dwyer vd., 2003). Japon örgütleri için kullanılan Z tipi yapılar, daha çok klan kültürünün özelliklerini yansıtmaktadır (Ouchi, 1987).

Hierarchy Kültürü: Bu kültür çeşidi, bürokratik örgütleri ifade etmektedir. Hierarchy kültürünün egemen olduğu örgütlerde insan ilişkilerinden öte kurallar, standartlar ve düzen önemsenir. Öyle ki, bazen belirlenen prosedürlere uygunluk, bir amacın gerçekleştirilmesinin de önüne geçer. Bu tür örgütlerde astlar ve üstler arasında keskin ayrımlar bulunur.

Adhokrasi Kültürü: Esnek, yenilikçi ve girişimci örgütsel ortamları temsil eden kültür çeşidi ise adhokrasi kültürüdür (Stoica vd., 2004). Çevre şartlarına hızlıca uyum sağlayan organik örgütlerde bu kültürün egemen olduğu söylenebilir.

Pazar Kültürü: Bu kültür türü ise durağan ve kontrol özelliklerinin yanında rekabetçi ve daha çok üretim vurgusu öne çıkan örgütleri ifade etmektedir. Bu kültürlerde pazar payının artırılması ve kazanma daha çok önemsenmektedir (Dwyer vd., 2003; Jung, 2003).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin toplumsal kültürel eğilimlerini, öğrencisi oldukları meslek yüksekokullara ait örgüt kültürüne ilişkin varsayımlarını ve toplumsal kültür boyutları ile örgüt kültürü çeşitleri arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Fırat ve Selçuk Üniversitelerinin Sağlık Hizmetleri ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokullarının ikinci sınıf öğrencileri belirlenmiştir. Öğrenciler toplumsal ve örgütsel kültüre ilişkin ifadelerin yer aldığı anket formunu yüz yüze anket tekniğiyle cevaplamışlardır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Selçuk ve Fırat Üniversitelerinin Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu ile Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nun 2. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu okullardan her bölümden %20'yi aşmak üzere, toplam 400 öğrenciye ulaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada öğrencilerin toplumsal kültürel eğilimlerinin incelemek için Aycan ve Kanungo (2000) tarafından geliştirilen, "Sosyo-Kültürel Ortam Özellikleri" anketinden yararlanılmıştır. Ankette toplumsal kültür, dört boyutta (güç aralığı, topluluğa karşı bağlılık, paternalizm ve kadercilik) incelenmektedir. İkinci olarak örgütsel kültür çeşidini ortaya koyabilmek için Cameron ve Quinn'in modelinden hareketle Deshpande ve arkadaşları (1993) tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Bu ankette yer alan ifadeler dört çeşit örgüt kültürünü (klan, hiyerarşi, adhokrasi ve pazar) temsil etmektedirler. Öğrenciler her iki anketteki ifadelerle ne ölçüde katılıp katılmadıklarını 5'li Likert ölçeğine göre belirtmişlerdir. Türkiye'de Aycan ve Kanungo (2000) tarafından geliştirilen, Sosyo-Kültürel Ortam Özellikleri ve Örgüt Kültürü Tipi anketinin içsel geçerliliği belirlemek için açıklayıcı faktör analizi yapılmış, güvenilirlik değerleri Cronbach Alpha katsayısı ile araştırılmıştır. Tablo 2'de toplumsal kültür boyutları ve Tablo 3'de de örgüt kültürü tiplerine ilişkin sonuçlar gösterilmektedir. Veriler SPSS 10.00'da girilmiş, verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik, açıklayıcı faktör analizi, Anova, t testi, hiyerarşik çoklu regresyon analizi ve korelasyon analizleri yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan 400 öğrencinin sosyo-demografik değişkenlere göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Sosyo-Demografik Değişkenler	n	%
Üniversite		
Selçuk Üniversitesi	233	58.2
Fırat Üniversitesi	167	41.8
Meslek Yüksekokulu		
Sosyal Bilimler	283	70.8
Sağlık Hizmetleri	117	29.2
Programlar		
Dış Ticaret	90	22.5
Büro Yönetimi ve Sekreterlik	124	31.0
İşletme	40	10.0
Muhasebe	29	7.2
Tıbbi Mümessillik ve Pazarlama	15	3.8
Çocuk Gelişimi	13	3.2
Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik	19	4.8
Tıbbi Laboratuvar	9	2.2
Radyoloji	43	10.8
Anestezi	18	4.5
Cinsiyet		
Erkek Öğrenci	184	46.0
Kız Öğrenci	216	54.0
Medeni Durum		
Evli	37	9.2
Bekar	360	90.0
Diğer	3	0.8
Öğrencilik Dışında Sahip Olunan İş		
İşi var	70	17.5
İşi yok	330	82.5
Öğrencinin Kalış Yeri		
Aileden Ayrı	110	27.5
Ailenin Yanında	193	48.3
Kredi ve Yurtlar Kurumu	44	11.0
Özel Yurt	39	9.8
Diğer	14	3.5
Öğrencinin Ailesinin İkamet Ettiği Yer		
Büyükşehir	142	35.5
İl	174	43.5
İlçe	51	12.8
Köy	24	6.0
Diğer	9	2.3
TOPLAM	400	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Selçuk Üniversitesinden %58.2, Fırat Üniversitesi’nden %41.78 olmak üzere toplam 10 farklı bölüm ve büyük çoğunluğu sosyal bilimlerden (%70.8) ve kalan kısmı (%29.2) sağlık bilimlerinden oluşan katılımcı ile araştırma yapılmıştır. Katılımcıların %54’ü kız öğrencilerden, %46’sı ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Çoğunluğu (%90) bekâr, işi yok (%80), ailenin yanında (%48) ve aileleri bir ilde ikamet etmektedir (%43.5).

3. 2. Toplumsal Kültüre İlişkin Bulgular

Öğrencilerin toplumsal kültür ölçeğinin güvenilirlik araştırması Cronbach Alpha katsayısıyla değerlendirilmiştir. Ölçeklerin madde sayısı, aritmetik ortalama, standart hata değerleri ve Cronbach Alpha katsayısı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Toplumsal Kültür Boyutları

Boyutlar	Madde Sayısı	Arit. Ort.	SS.	Cronbach Alpha
1. Paternalizm	3	3.35	0.79	.6374
2. Topluluğa Karşı Bağlılık	3	3.63	0.90	.6563
3. Kadercilik	3	2.32	0.87	.6374
4. Güç Aralığı	2	3.48	0.72	.6090

Tablo 2’den de anlaşılacağı gibi, ölçek oldukça güvenilir bir ölçektir. Buna göre, öğrenciler toplumsal kültür boyutlarından en yüksek puanı sırasıyla topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizm boyutundan almışlardır. Her üç boyutta da alınan puanlar orta noktanın üzerindedir. Türkiye örnekleminde yapılan birçok çalışmada toplumumuzun kolektivist özellikler taşıdığı vurgulanmıştır (Aycan ve Kanungo, 2000; Sargut, 2001). Yine Aycan ve Kanungo’nun (2000) çalışmasında Türk toplumunda paternalist eğilimlerin yüksek olduğu belirtilmektedir. Türkiye Hofstede’nin araştırmasında güç aralığı yüksek mesafeli toplum olarak değerlendirilmiştir (Hofstede, 2001).

3. 3. Örgüt Kültürüne İlişkin Bulgular

Öğrencilerin örgüt kültürü tiplerinden aldıkları puanlar, ölçeklerin madde sayıları, aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve güvenilirlik katsayıları puanlar Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Örgüt Kültürü Tipleri

Örgüt Kültürü Tipi	Madde Sayısı	Arit. Ort.	SS.	Cronbach Alpha
1. Hiyerarşi Kültürü	4	3.28	0.97	0.733
2. Pazar Kültürü	4	2.92	0.96	0.769
3. Adhokrasi Kültürü	4	2.79	0.98	0.789
4. Klan Kültürü	4	2.59	1.02	0.793

Tablo 3’den de anlaşılacağı gibi, öğrenciler örgüt kültürü boyutlarından en yüksek puanı hiyerarşi kültürü boyutundan almışlardır. Öğrencilerin okullarını en fazla hiyerarşi kültürü, en az ise klan kültürü ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, hiyerarşi kültürü biçimsel kuralların önemsendiği, bürokratik örgütleri ifade etmektedir. Klan kültürü ise birlik ve beraberliğin vurgulandığı, arkadaşlık ve dostluklara önem verildiği örgüt kültürü çeşididir. Öğrenciler bu açıdan okullarını olumlu değerlendirmemektedirler.

3.4. Toplumsal Kültürün Örgüt Kültürü Üzerine Etkisi

Değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 4’de korelasyon analizine ilişkin sonuçlar gösterilmektedir.

Tablo 4. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

	Arit. Ort.	SS	1	2	3	4	5	6	7
1. Klan Kültürü	2.59	1.02							
2. Adhokrasi Kültürü	2.79	.98	.685**						
3. Hiyerarşi Kültürü	3.28	.98	.399**	.450**					
4. Pazar Kültürü	2.92	.97	.570**	.593**	.558**				
5. Paternalizm	3.35	.92	.157**	.184**	.254**	.210**			
6. Güç Aralığı	3.48	1.15	.140**	.153**	.240**	.219**	.261**		
7. Kadercilik	2.32	1.07	.103*	.097	-.042	.007	-.111*	.052	
8. Topluluğa Karşı Bağlılık	3.63	.97	.153**	.185**	.309**	.251**	.244**	.288**	-.010

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı (Çift Yönlü), * Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı (Çift Yönlü).

Tablo 4’de görüldüğü gibi, örgütsel kültür boyutlarından klan kültürü, adhokrasi kültürü, hiyerarşi kültürü ve pazar kültürü olmak üzere dört boyut da toplumsal kültürün üç boyutuyla (paternalizm, güç aralığı ve topluluğa karşı bağlılık) pozitif ve yüksek düzeyde ilişkili bulunurken, kadercilik boyutuyla herhangi anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>.05$). İlişkinin yönünü ve gücünü belirlemek amacıyla bundan sonraki aşamada hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 5’de hiyerarşik çoklu regresyon analizine ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 5. Klan Kültürü Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler:	R ²	Sth. Hata	β	t	p*
Toplumsal Kültür Boyutları					
1. Aşama <i>F</i> 9.521 (1-398)	.023				.002
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.052	.153	3.086	.002
2. Aşama <i>F</i> 6.856 (2-397)	.033				.001
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.054	.123	2.383	.018
2. Güç Aralığı		.046	.105	2.029	.043
3. Aşama <i>F</i> 6.124 (3-396)	.044				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.055	.103	1.965	.050
2. Güç Aralığı		.047	.082	1.557	.120
3. Paternalizm		.058	.110	2.130	.034
4. Aşama <i>F</i> 5.969 (4-395)	.057				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.055	.103	1.981	.048
2. Güç Aralığı		.047	.072	1.371	.171
3. Paternalizm		.058	.125	2.415	.016
4. Kadercilik		.047	.114	2.304	.022
Bağımlı Değişken: Klan Kültürü * $p<0.01$					

Tablo 5’de görüldüğü gibi hiyerarşik çoklu regresyon analizi istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur ($R^2=0.023$; $F(1-398)=9.521$; $p<0.001$). Bu sonuç, klan kültürünün, topluluğa karşı bağlılık tarafından %2.3’nün açıklandığını göstermektedir. Topluluğa karşı bağlılık ve güç aralığı birlikte klan kültürüne etkisinin araştırıldığı ikinci aşamada model anlamlı bulunmuştur ($R^2=0.033$; $F(2-397)=6.856$; $p<0.001$). Topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizmin, klan kültürü üzerindeki etkisinin birlikte değerlendirildiği üçüncü aşamada, güç aralığının etkisi anlamlı bulunmazken ($p>.05$), diğer iki boyutun (topluluğa karşı bağlılık ve paternalizm) anlamlı etkileri tespit edilmiştir. Son aşamada tüm toplumsal kültür boyutları birlikte modele dâhil edilmiştir. Bu aşamada yalnızca güç aralığı klan kültürünün üzerindeki etkisi anlamlı değil iken ($p>.05$), diğer boyutların (topluluğa karşı bağlılık, paternalizm ve kadercilik) anlamlı bir etkiye sahip oldukları saptanmıştır. $F(\text{değişim})$ değeri, modelin açıklayıcılık gücünün düşük düzeyde olduğunu ve her aşama arasındaki R^2 artışının da toplumsal kültür boyutlarının klan kültürü boyutunu etkilediğini göstermektedir. Son olarak klan kültürü üzerinde en fazla etki eden toplumsal kültür boyutunun, paternalizm olduğu söylenilebilir (β : 0.125). Bütün sonuçlara dayalı olarak düşük düzeyde bile olsa, güç aralığı dışındaki toplumsal kültürel boyutların, örgütsel kültür çeşidi olan klan kültürü üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Adhokrasi Kültürü Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler:	R²	Sth.	β	t	p*
Toplumsal Kültür Boyutları		Hata			
1. Aşama <i>F</i> 14.141 (1-398)	.034				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.050	.185	3.760	.000
2. Aşama <i>F</i> 9.396 (2-397)	.045				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.052	.154	3.006	.003
2. Güç Aralığı		.044	.109	2.128	.034
3. Aşama <i>F</i> 8.519 (3-396)	.061				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.052	.130	2.510	.012
2. Güç Aralığı		.045	.082	1.573	.117
3. Paternalizm		.055	.131	2.550	.011
4. Aşama <i>F</i> 7.725 (4-395)	.073				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.052	.130	2.528	.012
2. Güç Aralığı		.044	.072	1.390	.165
3. Paternalizm		.055	.146	2.827	.005
4. Kadercilik		.045	.110	2.254	.025

Bağımlı Değişken: Adhokrasi Kültürü *p<0.01

Tablo 6’da görüldüğü gibi hiyerarşik regresyon analizi istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur ($R^2=0.034$; $F(1-398)=14.141$; $p<0.001$). Böyle bir sonuç adhokrasi kültürünün, topluluğa karşı bağlılık tarafından %3.4’nün açıklandığını göstermektedir. Topluluğa karşı bağlılık ve güç aralığı birlikte adhokrasi kültürüne etkisinin araştırıldığı ikinci aşamada model anlamlı bulunmuştur ($R^2=0.045$; $F(2-397)=9.396$; $p<0.001$). Topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizmin, adhokrasi kültürü üzerindeki etkisinin birlikte değerlendirildiği üçüncü aşamada, güç aralığının etkisi anlamlı bulunmazken ($p>.05$), diğer iki boyutun (topluluğa karşı bağlılık ve paternalizm) anlamlı etkileri tespit edilmiştir. Son aşamada tüm toplumsal kültür boyutları birlikte modele dâhil edilmiştir. Bu aşamada yalnızca güç aralığı adhokrasi kültürünün üzerindeki etkisi anlamlı değil iken ($p>.05$), diğer boyutların (topluluğa karşı bağlılık, paternalizm ve kadercilik) anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. $F(\text{değişim})$ değeri, modelin açıklayıcılık gücünün düşük düzeyde olduğunu ve her aşama arasındaki R^2 artışının da toplumsal kültür boyutlarının adhokrasi kültürü boyutunu etkilediğini göstermektedir. Son olarak adhokrasi kültürü üzerinde en fazla etki eden toplumsal kültür boyutunun, paternalizm olduğu söylenilebilir (β : 0.146). Bunu sırasıyla topluluğa karşı bağlılık (β : 0.130) ve kadercilik takip etmektedir (β : 0.110). Bütün sonuçlara dayalı olarak düşük düzeyde bile olsa, güç aralığı hariç diğer toplumsal kültürel boyutların, örgütsel kültür çeşidi olan adhokrasi kültürü üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 7. Hiyerarşi Kültürü Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler: Toplumsal Kültür Boyutları	R²	Sth. Hata	β	t	p*
1. Aşama <i>F</i> 42.007(1-398)	.095				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.048	.309	6.481	.000
2. Aşama <i>F</i> 27.194(2-397)	.120				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.050	.261	5.321	.000
2. Güç Aralığı		.042	.165	3.361	.001
3. Aşama <i>F</i> 22.273(3-396)	.144				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.050	.232	4.690	.000
2. Güç Aralığı		.042	.131	2.648	.008
3. Paternalizm		.052	.163	3.325	.001
4. Aşama <i>F</i> 16.778(4-395)	.145				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.050	.231	4.685	.000
2. Güç Aralığı		.043	.134	2.688	.007
3. Paternalizm		.053	.159	3.217	.001
4. Kadercilik		.043	-.029	-.627	.531

Bağımlı Değişken: Hiyerarşi Kültürü *p<0.05

Tablo 7’de görüldüğü gibi hiyerarşik regresyon analizi istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur ($R^2=0.095$; $F(1-398)=42.007$; $p<0.001$). Bu sonuç hiyerarşi kültürünün, topluluğa karşı bağlılık tarafından %9.5’nin açıklandığını göstermektedir. Topluluğa karşı bağlılık ve güç aralığı birlikte hiyerarşi kültürüne etkisinin araştırıldığı ikinci aşamada model anlamlı bulunmuştur ($R^2=0.120$; $F(2-397)=27.194$; $p<0.001$). Topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizmin, hiyerarşi kültürü üzerindeki etkisinin birlikte değerlendirildiği üçüncü aşamada, üç boyutun (topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizm) anlamlı etkileri tespit edilmiştir. Son aşamada tüm toplumsal kültür boyutları birlikte modele dâhil edilmiştir. Bu aşamada yalnızca kadercilik boyutunun, hiyerarşi kültürünün üzerindeki etkisi anlamlı değil iken ($p>.05$), diğer boyutların (topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizm) anlamlı bir etkiye sahip oldukları saptanmıştır. $F(\text{değişim})$ değeri, modelin açıklayıcılık gücünün olduğunu ve her aşama arasındaki R^2 artışının da toplumsal kültür boyutlarının hiyerarşi kültürü boyutunu etkilediğini göstermektedir. Son olarak hiyerarşi kültürü üzerinde en fazla etki eden toplumsal kültür boyutunun, topluluğa karşı bağlılık boyutu olduğu söylenilebilir (β : 0.231). Bunu sırasıyla paternalizm (β : 0.159) ve güç aralığı takip etmektedir (β : 0.134).

Tablo 8. Pazar Kültürü Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler: Toplumsal Kültür Boyutları	R ²	Sth. Hata	β	t	p*
1. Aşama F 26.727 (1-398)	.063				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.048	.251	5.170	.000
2. Aşama F 18.747 (2-397)	.086				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.050	.205	4.092	.000
2. Güç Aralığı		.042	.160	3.186	.002
3. Aşama F 14.986 (3-396)	.102				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.050	.181	3.573	.000
2. Güç Aralığı		.043	.132	2.602	.010
3. Paternalizm		.053	.132	2.628	.009
4. Aşama F 11.246 (4-395)	.102				.000
1. Topluluğa Karşı Bağlılık		.050	.181	3.570	.000
2. Güç Aralığı		.043	.131	2.561	.011
3. Paternalizm		.053	.134	2.648	.008
4. Kadercilik		.043	.017	.351	.726

Bağımlı Değişken: Pazar Kültürü *p<0.01

Tablo 8’de görüldüğü gibi hiyerarşik regresyon analizi istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur (R²=0.063; F(1-398)=26.727; p<0.001). Bu sonuç pazar kültürünün, topluluğa karşı bağlılık tarafından %6.3’nün açıklandığını göstermektedir. Topluluğa karşı bağlılık ve güç aralığı birlikte pazar kültürüne etkisinin araştırıldığı ikinci aşamada model anlamlı bulunmuştur (R²=0.086; F(2-397)=18.747; p<0.001). Topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizmin, pazar kültürü üzerindeki etkisinin birlikte değerlendirildiği üçüncü aşamada, üç boyutun (topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizm) anlamlı etkileri tespit edilmiştir. Son aşamada tüm toplumsal kültür boyutları birlikte modele dâhil edilmiştir. Bu aşamada yalnızca kadercilik, pazar kültürünün üzerindeki etkisi anlamlı değil iken (p>.05), diğer boyutların (topluluğa karşı bağlılık, güç aralığı ve paternalizm) anlamlı bir etkiye sahip oldukları saptanmıştır. F(değişim) değeri, modelin açıklayıcılık gücünün düşük düzeyde olduğunu ve her aşama arasındaki R² artışının da toplumsal kültür boyutlarının pazar kültürü boyutunu etkilediğini göstermektedir. Son olarak pazar kültürü üzerinde en fazla etki eden toplumsal kültür boyutunun, topluluğa karşı bağlılık olduğu söylenilebilir (β: 0.125). Bunu sırasıyla paternalizm (β: 0.134) ve güç aralığı takip etmektedir (β: 0.131).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, iki farklı bölgeden, iki farklı yüksekokul öğrencileri örnekleme alınarak toplumsal kültürel varsayımlar, öğrencilerin okullarını ilişkilendirdikleri örgüt kültürü çeşitleri ve toplumsal kültür ile örgüt kültürü tipleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir.

Öğrencilerin toplumsal kültür boyutlarından topluluğa karşı bağlılık, paternalizm ve güç aralığı boyutlarından yüksek puan aldıkları bulunmuştur. Topluluğa karşı bağlılık puanlarının yüksek olması, öğrencilerin bireyci eğilimlerden çok kolektif tutum ve davranışlar sergilediklerini, bir gruba ait olmaya önem verdiklerini göstermektedir. Yine güç aralığının yüksek çıkması, toplumda otorite arayışını, hiyerarşik eşitsizliklerin kabul edildiğini göstermektedir. Aynı şekilde, güç aralığı ve toplulukçu eğilimler ile paralellik gösteren paternalizm puanının yüksek çıkması, toplumumuzda benimsenen yönetici tarzına işaret etmektedir. Bu da, koruyup kollayan, bir aile büyüğü gibi görülen, çalışanların her türlü sorunlarına eğilen babacan yönetici tarzıdır. Öğrencilerin kadercilik eğilimleri ise düşük çıkmıştır. Daha önceki çalışmalarda da (bknz: Hofstede, 2001; Sargut, 2001; Aycan ve

Kanungo, 2000) Türk toplumunun toplulukçu, güç aralığı ve paternalist eğilimleri yüksek bir kültüre sahip olduğu belirtilmektedir. Kaderciler eğilimlerin düşük çıkması ise katılımcıların geleceğe yönelik inisiyatif alabilme, plan ve program yapma potansiyellerinin olduğunun bir göstergesi şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin okullarına dair ilişkilendirdikleri örgüt kültürü tipi daha çok hiyerarşi kültürü olarak bulunmuştur. Bunu pazar kültürü takip etmektedir. Öğrenciler okullarını en az klan ve adhokrazi kültürü ile ilişkilendirmişlerdir. Hiyerarşi ve pazar kültürünün yüksek, klan ve adhokrazi kültürünün düşük çıkması, meslek yüksek okulların, Cameron ve Quinn'in esneklik/dinamizmden durağanlık/kontrole uzanan doğrunun durağanlık ve kontrol noktasına daha yakın olduklarını göstermektedir. Esneklik ve dinamizm daha çok klan ve adhokrazi kültürlerini, durağanlık ve kontrol ise daha çok hiyerarşi ve pazar kültürlerini ifade etmektedir. Erdem (2007) tarafından hastane çalışanları üzerinde yapılan çalışmada da, bu araştırmadaki sonuç ile benzer şekilde, hastane çalışanları kurumlarını daha çok hiyerarşi ve pazar kültürü ile en az da klan ve adhokrazi kültürü ile ilişkilendirdikleri bulunmuştur.

Araştırma, toplumsal kültür boyutlarının örgüt kültürü tiplerine etkileri de analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda toplumsal kültür boyutlarından sırasıyla paternalizm, kadercilik ve topluluğa karşı bağlılık boyutları, “klan kültürünü” pozitif yönde; paternalizm, topluluğa karşı bağlılık ve kadercilik boyutları, “adhokrazi kültürünü” olumlu yönde etkilemiştir. Bunun yanında sırasıyla toplumsal kültür boyutlarından, topluluğa karşı bağlılık, paternalizm ve güç aralığının, diğer iki örgüt kültürünü (hiyerarşi kültürü ve pazar kültürü) pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Kuramsal açıdan bakıldığında topluluğa karşı bağlılık ve paternalizmin klan kültürünü olumlu yönde etkilemesi beklenebilir. Çünkü topluluğa karşı bağlılık ile örgüte ve yöneticiye sadakatin önemli olduğu paternalist varsayımlar, yine örgütsel bağlamda aile tipi örgüt kültürü olan klan kültürünü destekleyecektir. Bu çalışmanın bulguları da bu sonucu desteklemektedir.

Hiyerarşi kültürünü toplumsal olarak destekleyecek kültürel özelliklerin başında güç aralığı gelmektedir. Yine topluluğa karşı bağlılık ve paternalizm de kendi içinde hiyerarşik eğilimleri öne çıkartmaktadır. Bu araştırmada, hiyerarşi kültürünün bu üç toplumsal kültür boyutu (güç aralığı, paternalizm ve topluluğa karşı bağlılık) tarafından etkilendiği görülmektedir.

Bu araştırmada toplumsal kültür ile ilgili faktör yükleri orta derecede güçlü çıkmıştır. Bu sebeple ölçeğin ilerideki araştırmalar için farklı örneklerle araştırılması önerilmektedir. Bunun yanı sıra, bu çalışmada öğrencilere örgütsel kültür olarak nasıl bir okul tercih ettikleri sorulmamış, şu anki okullarının durumu ortaya konmuştur. Bundan sonraki çalışmalarda öğrencilerin tercih edecekleri örgüt kültürü tipleri ve bunların toplumsal kültür ile ilişkileri analiz edilebilir. Yine daha geniş örneklerle üzerinde ve bu araştırmada kullanılmayan boyutlarıyla (örneğin belirsizlikten kaçınma, maskülinite/femininite vb.) toplumsal kültürel varsayımlar ve bunların örgütsel süreçlere yansımaları incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Aslantekin, Filiz, Ramazan Erdem, Gökçe Aslan ve Bayram Göktaş (2005), “Hastane Çalışanlarının Toplumsal Kültürel Özellikleri”, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, **8** (2), 149–164.
- Aycan, Z. ve Kanungo, R.N. (2000), “Toplumsal Kültürün Kurumsal Kültür ve İnsan Kaynakları Uygulamaları Üzerine Etkileri”, Türkiye’de Yönetim, Liderlik ve İnsan

- Kaynakları Uygulamaları: 25–53, (Ed, Z. Aycan), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Daft, Richard L. (2004), *Organization Theory and Design*, Ohio: South Western.
- Dastmalchian, Ali, Sangho Lee ve Ignace Ng (2000), “The Interplay Between Organizational and National Cultures: A Comparison of Organizational Practices in Canada and South Korea Using the Competing Values Framework”, *International Journal of Human Resource Management*, **11(2)**, 388–412.
- Deal, Terrence E., Allan A. Kennedy (1982) *Corporate Culture: The Rites and Rituals of Corporate Life*. USA: Addison-Wesley Publishing Company.
- Deshpande, Rohit ve John U, Farley (2004), “Organizational Culture, Market Orientation, Innovativeness, and Firm Performance: An International Research Odyssey”, *International Journal of Research in Marketing*, **21**, 3–22.
- Dosoglu-Guner, Berrin (2001), “Can Organizational Behavior Explain the Export Intention of Firms? The Effects of Organizational Culture and Ownership Type”, *International Business Review*, **10**, 71–89.
- Dwyer, Sean, Orlando C, Richard ve Kenneth Chadwick (2003), “Gender Diversity in Management and Firm Performance: The Influence of Growth Orientation and Organizational Culture”, *Journal of Business Research*, **56 (12)**, 1009–1019.
- Erdem, Ramazan (2007), “Örgüt Kültürü Tipleri ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, **2 (2)**, 63-79.
- Hofstede, Geert (2001), *Culture’s Consequences*, London: Second Edition, Sage Publications.
- Jones, Renae A., Nerina L, Jimmieson ve Andrew Griffiths (2005), “The Impact of Organizational Culture and Reshaping Capabilities on Change Implementation Success: The Mediating Role of Readiness for Change”, *Journal of Management Studies*, **42 (2)**, 361-386.
- Jung, Sungwoo (2003), “The Effects of Organizational Culture on Conflict Resolution in Marketing”, *Journal of American Academy of Business*, **3(1/2)**, 242–246.
- Miroshnik, V, (2002), “Culture and International Management: A Review”, *The Journal of Management Development*, **21(7)**, 521–544.
- Ouchi, William G, (1980), “Markets, Bureaucracies, and Clans”, *Administrative Science Quarterly*, **25**, 129–141.
- Ouchi, William G. ve Alan L, Wilkins (1985), “Organizational Culture”, *Annual Review of Sociology*, **11**, 457–483.
- Pennington, Penny, Christine Townsend ve Richard Cummings (2003), “The Relationship of Leadership Practices to Culture”, *Journal of Leadership Education*, **2 (1)**, 31–44.
- Peters, Thomas J, ve Robert H, Waterman (1987), *Yönetme ve Yükselme Sanatı: “Mükemmeli Arayış”*, Çev, Selami Sargut, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Sargut, A,S, (2001), *Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim*, Ankara: İmge Kitabevi,
- Stoica, Michael, Jianwen Liao ve Harold Weslch (2004), “Organizational Culture and Patterns of Information Processing: The Case of Small and Medium-Sized Enterprises”, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, **9 (3)**, 240–251.
- Wilkins, Alan L, ve William G, Ouchi (1983), “Efficient Cultures: Exploring the Relationship Between Culture and Organizational Performance”, *Administrative Science Quarterly*, **28**, 468–481.

TOPRAKSIZ TARIMDA SULAMANIN PROGRAMLANMASI VE SERA İÇİ SOLAR RADYASYON YÖNTEMİ ÖRNEĞİ

IRRIGATION SCHEDULING IN SOILLESS CULTURE AND A CASE STUDY ON INDOOR SOLAR RADIATION METHOD

M. Kamil MERİÇ¹ Özlem AKAT² Gölgen B. ÖZTEKİN³ İ. Hakkı TÜZEL⁴

ABSTRACT

The aim of irrigation scheduling and choosing of appropriate irrigation programs in modern soilless culture systems is to provide high yields by maintaining adequate moisture in the root zone and enable the control of plant growth. Irrigation scheduling differs from traditional soil cultivation due to restricted plant root zone volume, structural properties of root media, lower readily available moisture content and buffering capacity of root zone, and leaching of plant nutrients from inert media. Different equipments, sensors and empirical formulas (models) having some odds and drawbacks, related to root media, plant and indoor climatic conditions can be used to schedule irrigations in soilless culture. In this study, mentioned techniques and available technologies are presented and widely used irrigation scheduling method based on indoor solar radiation measurements in Turkey's soilless greenhouse production is explained.

Keywords: Greenhouse, soilless culture, irrigation scheduling, solar radiation

ÖZET

Günümüz modern topraksız yetiştiricilik sistemlerinde sulamanın programlanması ve uygun sulama programlarının seçimindeki amaç; bitki kök bölgesinde yeterli nemi sağlayarak yüksek verim elde etmek ve bitki gelişimini kontrol etmektir. Topraklı yetiştiricilikle karşılaştırıldığında, topraksız tarımda ortam kök hacminin sınırlı, kullanılan ortamların fiziksel özelliklerinin topraktan farklı, kök bölgesindeki mevcut kullanılabilir nem miktarının daha az, kök bölgesi tamponlama kapasitesinin daha düşük ve ortamlarının inert (inaktif) olması sonucu bitki besin maddelerinin kök bölgesinde depolanmaması gibi nedenlerle sulamanın programlanması farklılıklar gösterebilmektedir. Topraksız tarımda sulamanın programlanmasında; yetiştirme ortamının, bitkinin ve sera içi ikliminin izlenmesine bağlı olarak birbirlerine göre üstünlük ve eksiklikleri olan farklı yöntemlerden, ekipmanlardan, sensör teknolojilerinden ve ampirik eşitliklerden (model) yararlanılmaktadır. Bu çalışmada, anılan teknikler ve kullanılan teknolojiler genel hatları ile sunularak, ülkemizde topraksız yetiştiricilik yapılan sera işletmelerinde yaygın

¹ Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu Seracılık Programı, m.kamil.meric@ege.edu.tr

² Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Bayındır Meslek Yüksekokulu Seracılık Programı, ozlem.akat@ege.edu.tr

³ Araş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, golgen.oztekin@ege.edu.tr

⁴ Prof. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü, hakki.tuzel@ege.edu.tr

kullanılan sera içi solar radyasyon ölçümlerine dayalı sulama programlarının oluşturulması açıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Sera, topraksız tarım, sulamanın programlanması, solar radyasyon

1. GİRİŞ

Topraksız tarım; her türlü tarımsal üretimin durgun veya akan besin eriyiklerinde, besin eriyiği sisinde veya besin eriyiği ile beslenmiş katı ortamlarda gerçekleştirilmesidir. Üretimin doğrudan besin eriyiğinde gerçekleştirilmesi su kültürü, sulamanın besin eriyikleriyle yapılması koşuluyla perlit, kum, çakıl, kayayünü, torf, talaş, ağaç kabuğu gibi ortamlarda gerçekleştirilmesi katı ortam kültürü olarak adlandırılır (Sevgican, 2002).

Sera koşullarında gerçekleştirilen katı ortam kültürü şeklindeki topraksız yetiştiricilikte sulama, bitkilerin yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmeleri amacıyla suyla birlikte suda erimiş bitki besin elementlerinin (gübrelerin) ve oksijenin bitki kök bölgesine verilmesine olanak tanınması nedeniyle en önemli uygulamalardan biridir (Lieth ve Oki, 2008). Bununla birlikte, çok az ya da çok yüksek miktarlardaki sulama suyu bitki verim ve kalitesini düşürebileceği gibi, ileri düzeydeki su eksikliği ya da fazlalığı bitkinin ölümüne ya da yüksek miktarlarda atık besin eriyiğine neden olur.

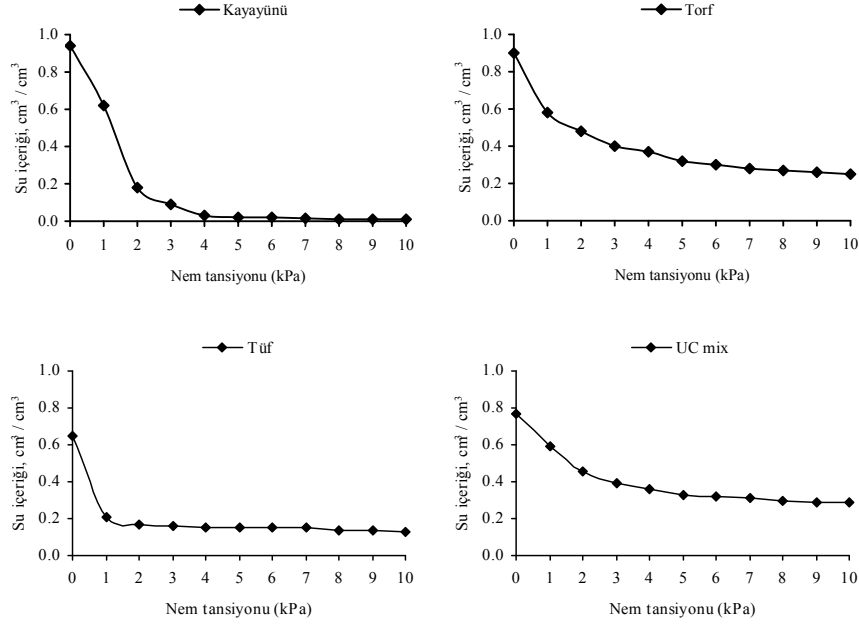
Katı ortam kültürü şeklinde yapılan topraksız yetiştiricilik ile geleneksel topraklı yetiştiricilik, bitkilerin su eksikliğine tepkileri yönünden karşılaştırıldığında; topraksız koşullarda yetiştirilen bitkilerin toprakta yetiştirilen bitkilere oranla su ve gübre eksikliğinden daha fazla etkilendiği bilinmektedir. Topraksız tarımda ortam kök hacminin sınırlı (Sonneveld vd., 2000; Raviv vd., 2002), kullanılan ortamların fiziksel özelliklerinin topraktan farklı, kök bölgesindeki mevcut kullanılabilir nem miktarının daha az, kök bölgesi tamponlama kapasitesinin daha düşük ve ortamlarının inert (inaktif) olması sonucu bitki besin maddelerinin kök bölgesinde depolanmaması gibi nedenlerle sulamanın programlanması farklılıklar gösterebilmektedir (Schröder, 1994; Schröder ve Lieth, 2002). Ayrıca, topraksız tarım tekniği ile yetiştirilen bitkiler sürekli değişen ve bitkiyi strese sokan koşulların daha hızlı ortaya çıktığı bir ortamda yetişirler. Bu nedenle bitkilerin besin maddesi ve su gereksinimleri, gelişmeleri için gerekli tüm elementlerin sulama suyuna karıştırılması yoluyla elde edilen besin eriyikleri ile karşılanmaktadır (Winsor ve Schwarz, 1990; Jensen, 1997; Maloupa, 2002). Dolayısıyla su ve gübre eksikliğinin sonucu olarak ortaya çıkacak bitki gelişimi, kalite ve verim azalmaları düşünüldüğünde, optimum bir yetiştiricilik için suyun kontrolü yani iyi bir sulama programlamasının önemi ortaya çıkmaktadır (Lieth, 1996). Bu amaçla da bitki kök bölgesinin ve bu bölgedeki yetiştirme ortamının fiziksel ve kimyasal özelliklerinin kök bölgesini nasıl etkilediğinin anlaşılması yüksek verim ve kaliteyi amaçlayan bir topraksız yetiştiricilik için gereklidir (Raviv vd., 2002).

2. SULAMANIN PROGRAMLANMASI

2.1. Sulamanın Programlanmasında Yetiştirme Ortamının Önemi

Yetiştirme ortamı içindeki tanecikler ortamdaki su moleküllerini kendilerine doğru çekerler. Suyun tanecikler tarafından tutulma gücü ortamdaki su miktarı azaldıkça artar. Bu nedenle, suyun tutulma gücü negatif olarak ifade edilmektedir. Uygulamada genellikle negatif basınç yerine tansiyon deyimini kullanılmaktadır. Bu aşamada, nem tansiyonu terimi

taneciklerin suyu kendi yüzeyleri etrafında tutma gücünü gösterir. Topraksız tarımda nem tansiyonunun ifadesinde genellikle kPa (kilopaskal) birimi kullanılır (Lieth ve Oki, 2008). Topraksız tarımda kullanılan yetiştirme ortamlarının farklı tansiyon (kPa) değerlerine karşılık gelen nem içerikleri (θ ; cm^3/cm^3 , m^3/m^3 , %) bir koordinat sisteminde gösterilirse, o ortama ait ortam nemi karakteristik eğrisi elde edilir. Bazı yetiştirme ortamları için (Kayayünü, Torf, Tüf ve Kaliforniya Üniversitesi özel karışımı (UC mix)) belirlenmiş nem karakteristik eğrileri Şekil 1’de gösterilmiştir (Kiehl vd., 1992; Wallach vd., 1992; da Silva vd., 1993; da Silva vd., 1995).

Şekil 1. Farklı yetiştirme ortamlarının nem karakteristik eğrileri.

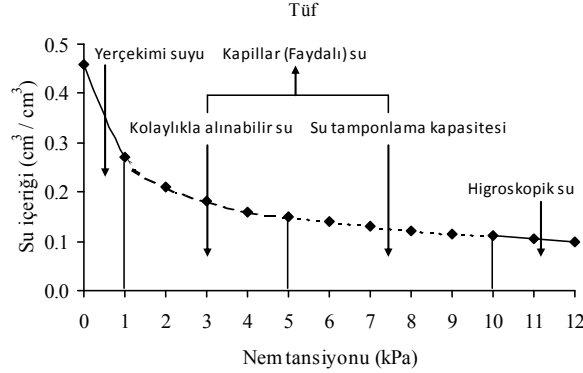
Genel olarak topraksız tarımda 10 – 20 kPa arasındaki tansiyon değerleri daha kuru ortam koşullarını ifade ederken, 0 – 10 kPa arası tansiyon değerleri stres koşullarının görülmediği ortam nemini ifade etmektedir. Bazı ortamlar için ise bu aralık çok daha dardır. Toprakta ise bu tansiyon değerleri 10 – 75 kPa arasında değişmektedir (Lieth ve Oki, 2008). Ortam nem karakteristik eğrileri, bitkiler tarafından kullanılabilir mevcut nem miktarının belirlenmesi yanında sulamanın programlanmasında kullanılan önemli bir parametredir.

2.2. Sulamanın Programlanmasında Ortam Nem Sabitleri

Topraklı yetiştiricilikte sulama uygulamaları açısından bitki tarafından kullanılabilir su miktarının belirlenmesinde tarla kapasitesi (10 ya da 33 kPa) ile devamlı solma noktası (1500 kPa) arasında kalan nem miktarı dikkate alınırken (FAO, 1979), topraksız tarımda bu sınırlar örnek bir ortam olan tüf için Şekil 2’de verilmiştir (De Boodt ve Verdonck, 1972).

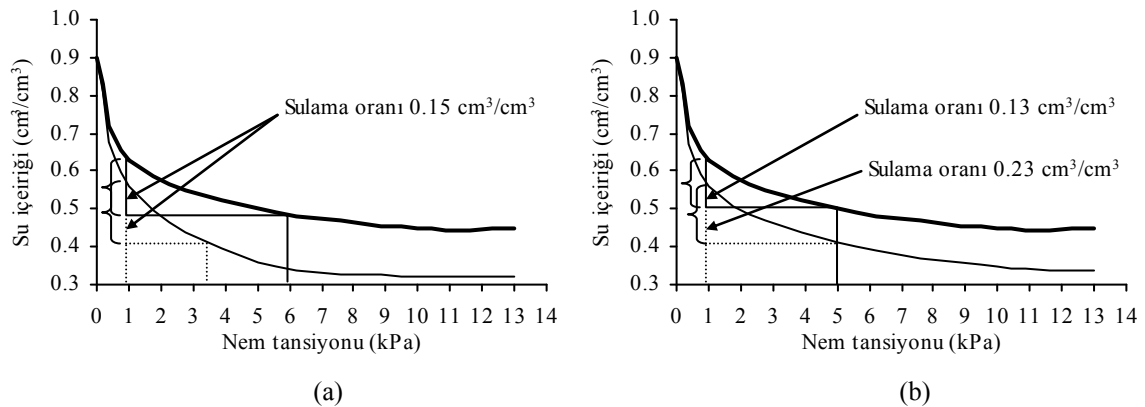
Şekil 2 incelendiğinde, sulamadan hemen sonra, yetiştirme ortamının suya doymuş (sature) olduğu koşulda ($\theta = 0.46 cm^3/cm^3$ ya da %46 nem) nem tansiyonu 0 kPa’dır. Yetiştirme ortamına dışarıdan suyun girmediği varsayıldığında, yerçekimi etkisi ile ortamdan uzaklaşan ve yerçekimi suyu (0 – 1 kPa) olarak adlandırılan sudan sonra ortamda kalan ve 1 – 5 kPa arasındaki nem tansiyonunda tutulan su kolaylıkla alınabilir su olarak tanımlanmaktadır. Alınabilir bu suyun üst sınırı olan 1 kPa nem tansiyonu ise tarla kapasitesi olarak isimlendirilir. Bu aşamada, gerek bitkiden olan terleme (transpirasyon) gerekse de ortamdan olan buharlaşma (evaporasyon) nedeniyle bitki yetiştirme ortamındaki su miktarının azalması nedeniyle nem tansiyonu da giderek artmaktadır. 5 –

10 kPa arasındaki nem tansiyonunda tutulan suya ise su tamponlama kapasitesi denilmektedir. Kolaylıkla alınabilir su ile su tamponlama kapasitesinin toplamı ise bitki tarafından kullanılan ve ortamda 1 – 10 kPa arasında tutulan kapillar (faydalı) suyu oluşturmaktadır. Ortamda suyun daha fazla azalmasına izin verildiği diğer bir deyişle nem tansiyonunun 10 kPa'ı aştığı durumda ise bitki ortamdaki sudan faydalanamaz. Bu nokta bitkide devamlı olarak solmanın görüldüğü ve bitki köklerinin sudan yararlanamadığı noktadır.

Şekil 2. Tüf ortamı için sulama açısından önemli nem sabitleri.

Farklı ortamlara ait nem karakteristik eğrileri her ne kadar benzerlik gösterse de, görülen küçük farklılıklar sulamanın programlanmasında oldukça etkili olmaktadır. Şekil 3a'da görülen iki farklı kuramsal ortamda 1 kPa nem tansiyonundan itibaren 0.15 cm³/cm³ olacak şekilde aynı miktarda nem azalmasına izin verilmesine rağmen bu nem azalması sonucu ilk ortamda kalan su içeriğine karşılık gelen nem tansiyonu 6 kPa iken, diğer ortamda bu değer yaklaşık 3.5 kPa olmaktadır. Şekil 3b'de ise ilk ortamda 0.13 ikinci ortamda ise 0.23 cm³/cm³ nem azalmasına izin verilmiştir. Buna karşılık her iki ortamda kalan nem miktarı 5 kPa nem tansiyonuna karşılık gelmektedir. Öyle ise, iki farklı ortam için suyun aynı oranda azalmasına izin verildiği durumda, suyun tanecikler tarafından tutulma gücü açısından büyük farklılıklar doğacaktır. Bu nedenle farklı ortamlarda, aynı nem tansiyonunu hedefleyen besin eriyiği miktarları da hacimsel olarak farklı olacaktır.

Şekil 3. Aynı (a) ve farklı (b) nem azalma miktarlarının farklı ortamlarda nem tansiyonu karşılıkları.

2.3. Sulamanın Programlanmasında Sulama Zamanı ve Sulama Süresi

Sulamanın programlanmasında sulama zamanına ve süresine (uygulanacak besin eriyiği miktarı) karar verilmesi gereklidir. Genel bir kural olarak, gün içinde sulama sayısını

arttırarak her sulamada sabit hacimde su uygulamak, sulama sayısını sabit tutup her bir sulamada daha fazla hacimde su uygulaması yapmaktan daha faydalı olmaktadır (Smith, 1987).

Sulama zamanının belirlenmesi

Topraksız tarımda ortam kök hacminin sınırlı ve mevcut kullanılabilir nem miktarının az olması nedeniyle sulamaların az miktarlarda ve sık aralıklara yapılması gerekir (Schröder and Lieth, 2002). Gün içerisinde sulamalar, ortam su tutma kapasitesinin % 5 – 10'luk bölümünün buharlaşma ve su tüketimi nedeniyle uzaklaşması durumunda başlatılır (Smith, 1987; Jensen, 1997). Bu durumda yetiştirme koşullarına göre özellikle yaz aylarında günde 15 – 20'ye varan sulama uygulaması mümkün olabilmektedir (Tüzel vd., 1999).

Bitkisel üretimi en yüksek seviyede tutmak amacıyla yapılan topraksız yetiştiricilikte bitkilerin stres yaratan ve bitki gelişimini geciktiren ya da engelleyen koşullardan uzak tutulması ana amaçtır. Bu açıdan bitki kök bölgesindeki mevcut kullanılabilir su miktarının tamamen tüketilmesine izin verilmemesi gerekir. Bununla birlikte özellikle torf gibi bazı ortamlar kuruduklarında tekrar nemlendirilmeleri oldukça güçtür (Lieth ve Oki, 2008).

Otomasyonun kullanıldığı sulama sistemlerinde sulamaların aşırı sıklıkta ya da çok uzun aralıklarla yapılmasını önlemek için sulama uygulamaları arasındaki en uzun ve en kısa sürenin belirlendiği 2 parametrenin de dikkate alınması gereklidir. Sulama uygulamaları arasında izin verilebilecek en uzun süre, otomasyon sistemindeki herhangi bir problem nedeniyle (selonoid vanaların kirlenerek sulamayı durduramaması ya da elektronik devrelere suyun girmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek problemler) bitkilerin hasar görmesini engellemek, en kısa süre ise damlatıcıların herhangi bir nedenle hizmet ettiği saksıya ya da bitkiye suyu ulaştırılamaması, sensör ve kontrol ünitesi arasındaki sinyal kayıpları vb. nedenlerle sensörlerin sürekli kuru ortam koşullarını gösteren sinyal göndermesi gibi problemleri engellemek amacıyla emniyet koşulu olarak kullanılır (Lieth ve Oki, 2008).

Sulama süresinin belirlenmesi

Sulama süresinin belirlenmesinde bitki, sulama sistemi ve kök bölgesinin su tutma kapasitesi gibi faktörler rol oynar.

Sera içindeki iklim koşullarının homojen olmaması nedeniyle, daha yüksek güneş ışığı, hava hareketi ve buhar basıncı açığı (VPD) koşullarında yetişen bitkiler daha fazla su tüketirler. Sera içinde suyun sulama sistemine giriş yaptığı noktaya yakın olan bitkiler sulama sisteminin su dağıtım üniformitesinin düşük olması durumunda uzak noktada kalan bitkilerle karşılaştırıldığında aynı süre içinde daha fazla su alırlar. Sistemin su dağıtım üniformitesi sistemin çalışmaya başladığı an ile en uzak noktadaki bitkinin suyu almaya başladığı an arasında geçen süreyi etkiler. Büyük sulama alanlarında bu süre birkaç saniyeden birkaç dakikaya kadar olabilir. Bu nedenle, eğer uzaktaki bitkiler gelişmiş ve aynı zamanda yüksek güneş ışığı ve hava hareketi etkisi altında ise, yetiştirme ortamının tarla kapasitesine ulaşabilmesi için daha fazla zamana ihtiyaç vardır (Lieth ve Oki, 2008).

Topraksız tarımda sulama süresi bitki su tüketimine bitki kök bölgesindeki tuzların yıkanması için gerekli su miktarının eklenmesiyle belirlenir. Yıkama için gerekli olan bu suyun toplam sulama suyuna oranı yıkama oranı olarak adlandırılır. Ortam kültüründe her sulama uygulamasında suyun normal koşullarda %15 – 20, gerekli olduğu koşullarda ise %30 – 35'nin drene olması kök bölgesinde besin maddesi dengesinin sağlanması (bitki besin maddesi eksikliklerinin giderilmesi ya da tuzluluğun önlenmesi) açısından yararlıdır. Yıkama oranı doğrudan doğruya besin eriyiğinin hazırlanmasında kullanılan su kaynağının kalitesi ve suda eriyebilir gübrelerin kullanım miktarlarına bağlıdır. Düşük kaliteye sahip su kaynağının kullanılması durumunda yıkama oranının yüksek kaliteli su kaynağı kullanılan koşullara göre daha yüksek olması gereklidir. Genellikle sulama sisteminde en

uzakta bulunan bitkiler suyu en geç almaları nedeniyle sulama uygulamaları sırasında yıkama oranı bu bitkiler dikkate alınarak belirlenmelidir. Bununla birlikte, sulama sisteminde üniform olmayan su dağılımı ve bitkiler arasında sera içi ikliminin heterojenliğinden kaynaklanan farklılıklar tüm sera içinde yıkama oranının değişim göstermesine neden olabileceğinden, bu durum her zaman için göz önünde bulundurulmalıdır (Lieth ve Oki, 2008).

3.SULAMANIN PROGRAMLANMASINDA KULLANILAN TEKNİKLER

Topraksız tarımda sulamanın programlanmasında bitki su ihtiyacının hangi yolla belirlendiği oldukça önemlidir. Bitki su ihtiyacı doğrudan veya dolaylı yollarla belirlenebilir (Tablo 1).

Tablo 1. Topraksız tarımda sulamanın programlanmasında kullanılan yöntemler.

Zaman esaslı yöntem		Dolaylı
Yetiştirme ortamının izlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Tansiyometreler • Ortamın dielektrik özelliklerinden yararlanma (Zaman yansıması (TDR) ve Frekans yansıması (FDR))	Dolaylı
Bitkiye dayalı izleme teknikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Bitki özsuyu akış ölçümleri (SAP Flow) • Gövde çapı değişim ölçümleri (Stem diameter) • Lizimetreler • Elektrodlar	Doğrudan
Sera içi iklimine bağlı izleme teknikleri (Modeller)	<ul style="list-style-type: none"> • Penman – Monteith ve türevleri • Solar radyasyon	Dolaylı

3.1. Zaman Esaslı Yöntem

Sulamanın programlanmasında kullanılan teknikler arasında daha basit ve ucuz olanıdır. Bu amaçla mekanik ya da dijital zamanlayıcılar kullanılır. Zamanlayıcı tek başına sulama zamanının ve süresinin belirlenmesinde kullanılabileceği gibi, sulama zamanının belirlendiği ve sensörlerin kullanıldığı diğer yöntemlerde sadece sulama süresinin belirlenmesi amacıyla da kullanılabilir. Özellikle yüksek su tutma kapasitesi ve iyi drenaja sahip yetiştirme ortamlarında etkin bir şekilde uygulanabilir. Bu yöntemde besin eriyiği sabit bir programda, genellikle bitkinin ihtiyacı olan zamandan daha önce ve daha uzun süreyle uygulanır. Bu da yetiştirme ortamı içinde uygun olmayan nem koşullarına ve sürekli olarak yüksek miktarda atık besin eriyiği oluşmasına neden olur. Özellikle ortam derinliğinin az ve bitki su tüketiminin yavaş olduğu durumlarda bu daha belirgin olarak ortaya çıkar. Her ne kadar küçük ölçekli üreticiler için tercih edilen bir yöntem olsa da çevre koruma yönünden alınan tedbirler üreticileri bu yöntemi terk etmeye zorlamaktadır. Bu açıdan, drene olan besin eriyiğinin tekrar kullanıldığı kapalı sistemlere entegre edilmesi durumunda kullanılması daha uygundur (Lieth ve Oki, 2008).

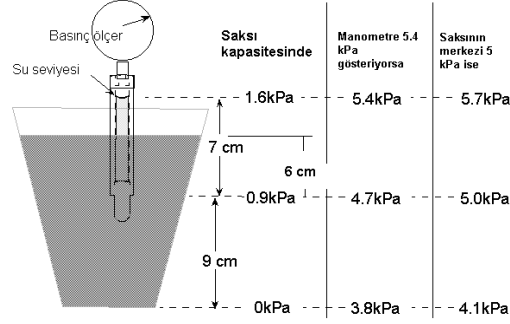
3.2. Yetiştirme Ortamının İzlenmesi

3.2.1. Tansiyometreler

Tansiyometreler ortamın su içeriğini nem tansiyonu ya da matrik potansiyel olarak basınç birimleriyle ifade eden ekipmanlardır. Bir ucuna geçirgen seramik uç diğer ucuna ise nem tansiyonunu gösteren basınç ölçer yerleştirilmiş plastik bir gövdeden oluşur. Gövde su ile doldurularak ağzı kapatılır ve seramik uç yetiştirme ortamının içine amaca uygun derinliğe yerleştirilir. Ortamdaki nem miktarına göre ya seramik uçtan ortama ya da ortamdaki seramik uç aracılığıyla gövdeye su girişi olur. Bu durumda basınç göstergesinde bir değer okunur. Otomasyonu sağlanmış sistemlerde tansiyometrelerin okuduğu değerler bir

çevirici yardımıyla elektrik sinyallerine dönüştürülerek sulama sisteminin kontrolü sağlanabilir (Lieth ve Oki, 2008).

Topraksız tarımda, ortam içinde okunan basınç değerleri 0 – 30 kPa (0 – 0.3 atm ya da 0 – 30 cbar) arasında olacağından, toprak nemini ölçmede kullanılan ve 0 – 80 kPa aralığında okuma yapan tansiyometrelerin topraksız tarımda kullanılması bazı olumsuzluklar yaratır. Bunu önlemek amacıyla seramik ucu nem değişimine daha hızlı cevap verebilen ve basınç göstergesi çok daha hassas (0 – 30 kPa) olan tansiyometreler kullanılmalıdır. Ortam kültürü şeklinde saksı içinde yetiştiricilik yapılan topraksız tarım sistemlerinde tansiyometreler kullanılırken saksı içindeki su sütununun yüksekliği oldukça önemlidir (Şekil 4). Her bir 10 cm'lik su sütunu (derinliği) 1 kPa basınç değerine karşılık gelir.

Şekil 4. Saksı içinde tansiyometrenin yerleştirilmesi.

Buna göre ortam (UC Mix: Kum, kırmızı odun talaşı (redwood sawdust), torf (peat moss) karışımı) derinliği 13 cm, tansiyometre gövdesi içindeki su yüksekliği 7 cm ve seramik ucun saksı tabanından yüksekliği 9 cm ise; sulamadan hemen sonra nem tansiyonunun durumu; saksı tabanında 0 kPa, seramik uç düzeyinde 0.9 kPa, gövde içindeki su sütununda üst seviyesinde 1.6 kPa olacaktır. Diğer bir deyişle seramik uç seviyesindeki neme karşılık gelen tansiyonu belirlemek için, manometrede okunan değerden 0.7 kPa (7 cm), saksı tabanındaki nem tansiyonunu belirlemek için ise 1.6 kPa çıkarılır. Önemli olan bitki kök bölgesindeki nem tansiyonu olduğundan, seramik ucu bitki kök bölgesini temsil edebilecek derinliğe yerleştirmek önemlidir. Bu durumda, sulama programlanırken seramik uç seviyesindeki neme karşılık gelen manometre okumasının esas alınması gerekir.

Tansiyometreler ile sulamanın programlanmasında; sulama başlama zamanını belirleyen üst sınır basınç noktasının kullanılması (genellikle 5 kPa) ve sulama bitiş zamanını belirleyen alt sınır basınç noktasının kullanılması (genellikle 1 kPa) olmak üzere 2 yöntem kullanılabilir (Lieth ve Oki, 2008).

3.2.2. Ortamın Dielektrik Özelliklerinden Yararlanma (TDR ve FDR)

Ortamın dielektrik özelliklerinden yararlanarak hacimsel su içeriğini (θ) yerinde ölçmeye yarayan yöntemdir. Oldukça hızlı oluşu ve ortamın tuzluluğunun da (EC) ölçülmesine izin vermesi yöntemin üstün taraflarıdır (Dalton vd., 1984).

TDR yönteminde yetiştirme ortamı içine yatay konumda yerleştirilmiş paralel paslanmaz çelik çubuklar üzerinden elektromanyetik dalga ortam içine gönderilir. Elektromanyetik dalganın çubuk ucundan yansırarak kaynağa geri dönmesi için geçen süre ve bu sırada dalga şeklindeki değişim ortamın su içeriği ve elektriksel geçirgenliği (Tuzluluk - EC) hakkında bilgi verir (Dalton ve Poss, 1990). Ortam içine yerleştirilen paslanmaz çelik çubuklar (sensör) üzerine gönderilen ışık hızındaki elektromanyetik dalganın, çubuk uzunluğunca ilerlemesi için geçen süre ortamın dielektrik katsayısına bağlıdır. Suyun dielektrik katsayısı yaklaşık 80, havanın yaklaşık 1, toprağın ise 3 - 5 arasındadır. TDR sesörlerinde kullanılan çubukların sayısı 2 – 3, uzunlukları ise 10 – 50 cm arasında

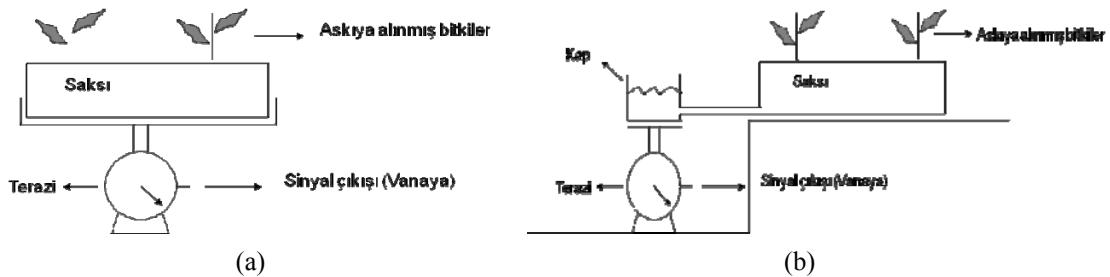
değişebilmektedir. Ucuz olmaları ve basitlikleri nedeniyle güvenilir oluşları üstün yönleridir. Bununla birlikte elektromanyetik dalgayı oluşturan ve dönen dalgayı algılayarak analiz eden elektronik sistem oldukça pahalıdır.

FDR yöntemi temelde TDR'a benzemesine rağmen bazı farklılıkları bulunmaktadır., TDR elektromanyetik dalgaanın dalga karakteristiklerinin zaman içindeki değişimini ölçen bir teknik iken, FDR yöntemi sensör ucundaki çelik çubuklar boyunca gönderilen elektromanyetik dalgaların çelik çubuk uçlarından yansımından sonra ortam nem içeriğine bağlı olarak frekanslarında meydana gelen değişimi ölçen bir tekniktir (Lin, 2003). Ayrıca bu yöntemde TDR'a göre daha kısa elektrotlar (<10 cm) ve daha basit elektronik aksam kullanılabilirdiğinden daha ucuzdur. TDR'a oranla daha düşük frekansta çalıştığı için (genellikle 100 MHz veya daha az) güç tüketimi düşüktür. FDR tekniği homojen ve tanecik büyüklüğü değişmeyen ortamlarda TDR tekniğine göre daha iyi sonuçlar vermektedir. Bununla birlikte, sensör kalibrasyonunun ölçümün yapılacağı yerdeki ortam için özel olarak yapılması, ölçümde etkili mesafenin yaklaşık 4 cm kadar olması, güvenilir ve doğru ölçümler elde edilmek isteniyorsa sensör ile ortamın mutlaka tam temas halinde bulunması, ortam içine yerleştirirken hava boşluklarının oluşmaması gereklidir. TDR'a oranla sıcaklığa, ortamın kil içeriğine, yoğunluğa ve ortam içindeki hava boşluklarına karşı daha hassastır. Bu yöntemle ortamın hem hacimsel su içeriği (θ) hem de EC değeri ölçülebilir. Ortam nemi ile buna bağlı olarak okunan değerler arasındaki ilişki doğrusal değildir. Bu nedenle ölçüm yapılacak nem aralığı içinde kalan farklı birkaç nem düzeyi için sensörün kalibre edilmesi gereklidir (Baas ve Straver, 2001; Morel ve Michel, 2004).

3.3. Bitkiye Dayalı İzleme Teknikleri

Bitkilerin gövde ya da dallarındaki iletim demetlerinden geçen su miktarının sıcaklık, radyasyon, buhar basıncı açığı, rüzgar hızı ve kök bölgesinde mevcut su miktarı gibi etmenler ile ilişkilendirilerek su hacmi (kg/saat, g/saat) ya da su hızı (mm/saat, mm/saniye) olarak ifade edildiği; ya da gövde çapındaki değişimlerin belirlendiği yöntemlerdir. Üretici seviyesinde kullanımları zor teknikler olduğundan daha çok araştırma amacıyla kullanılmaktadır (Lieth ve Oki, 2008).

Diğer bir teknik olan tartılı lizimetre yöntemi ise saksıda yetiştirilen ve askıya alınan hıyar, fasulye, domates gibi bitkiler için uygundur. Terazı, ağırlık önceden belirlenmiş bir değerın altına düştüğünde sulamayı başlatacak şekilde ayarlanır (Şekil 5a) (Winsor ve Schwarz, 1990).

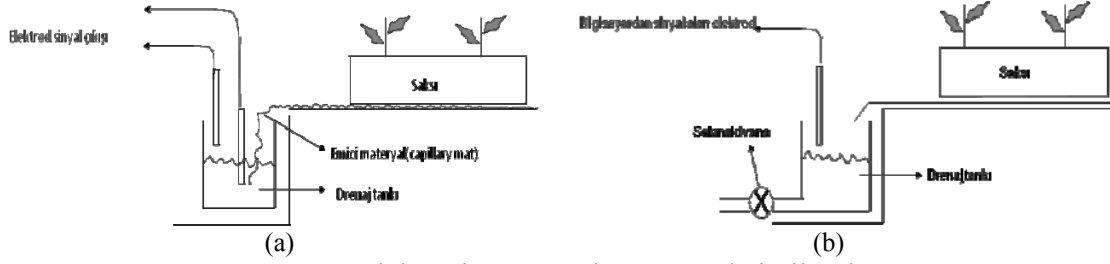

Şekil 5. Lizimetrelerin topraksız tarımda kullanıma şekilleri: Saksı ağırlığının ölçülmesi (a), Drene olan besin eriyiği ağırlığının ölçülmesi (b).

Yetiştirme dönemi boyunca, bitki gelişimine bağlı olarak, bitkinin ağırlığının her zaman askı teli tarafından taşınmayacağı da göz önüne alınarak, askıya alma işleminin sürekli izlenmesi ve bu değerın ayarlanması gerekir. Bu tip sistemlerde kalibrasyon drene olan besin eriyiği miktarı ve yıkama oranının belirli sınırlar içinde tutulması esasına bağlı olarak yapılır. Bitkilerin saksıların ağırlığının ölçülmesine engel olduğu durumlarda saksıdan

drene olan besin eriyiği ayrı bir kapta toplanarak bunun ağırlığı ölçülebilir. Bu durumda, sulamalar arasında kapta toplanan besin eriyiğinin tekrar saksı içine dönebilmesi için kap saksı ile aynı seviyede olmalıdır (Şekil 5b).

Diğer bir yöntem olan elektrot sistemi ise saksı içindeki su yüksekliğindeki değişimleri ölçer. Tek veya iki elektrot kullanılabilir. Bu tip sistemlerin en yaygın kullanılanı, drene olan besin eriyiğinin bir tankta toplanarak belli bir seviyeye geldiğinde sulamanın bitirildiği ve sonrasında drenaj tankına bağlı bir selonoid vananın açılarak drenajın tank içinden uzaklaştırıldığı ve yeniden ölçüme hazır hale getirildiği sistemdir (Şekil 6a ve b). Bu sistemlerle sulamanın ne zaman başlayacağı belirlenemez. Sadece süresi belirlenebilir. Sulamaların ne zaman başlayacağı solar radyasyon ölçümleri vb. dayandırılmalıdır.

Şekil 6. Elektrotların topraksız tarımda kullanılması.

3.4. Sera İçi İklimine Dayalı İzleme Teknikleri (Modeller)

Son yıllarda, tarımsal alanda matematiksel modellerin kullanımı önemli ölçüde artmıştır ve sulamanın yönetiminde kullanılmak üzere bitkilerin su durumunu hesaplayan modellerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Sulama yönetiminde kullanılan bu modellerle, yetiştirme ortamından olan buharlaşma (evaporasyon) ve bitki yapraklarından terleme (transpirasyon) yolu ile kaybedilen su miktarının toplamı (evapotranspirasyon) hesaplanabilmektedir. Bu tür modellerin çoğu Penman ve Monteith tarafından geliştirilmiş bitki tüketimini hesaplayan eşitliklerin geliştirilmiş bir versiyonu ya da kombinasyonu şeklindedir. Bunlar belli bir süre içinde kaybedilen su miktarının saptanmasında kullanılırlar. Yetiştirme ortamından belli bir miktarda su kaybedildiğinde sulamalar başlatılır. Bu tür modellerle yapılan hesaplamalarda birikimli solar radyasyon (güneş radyasyonu), sıcaklık, rüzgar hızı ve oransal nem (buhar basıncı açığı (VPD)) gibi dört iklim parametresinden bir veya birkaçı değerlendirmeye alınır.

Günümüzde domates (Stanghellini, 1987), hıyar (Yang vd., 1989) gül ve süs bitkileri (Baille vd., 1994) için evapotranspirasyonu hesaplayan çeşitli modeller geliştirilmiştir. 1 no'lu eşitlik evapotranspirasyonu hesaplamak için Penman-Monteith eşitliğinden türetilmiştir.

$$E = A [1 - \exp(-K LAI)] G + B LAI D \quad (1)$$

Eşitlikte; G, güneş radyasyonu; D, havadaki su buharı açığı; K, yaprak alan indeksine (LAI) bağlı ışığın azalmasına ilişkin ışık azaltma katsayısı; A ve B belli durumlar için özel olarak ayarlanması gereken parametrelerdir.

Basitleştirilmiş olan bu modelin sulama programlamasında kullanılabilmesi için katsayıların yetiştirilen bitki ve bu bitkinin çeşitli gelişme dönemlerine bağlı olarak düzeltilmeleri gerekir.

3.4.1. Solar Radyasyon Yöntemi

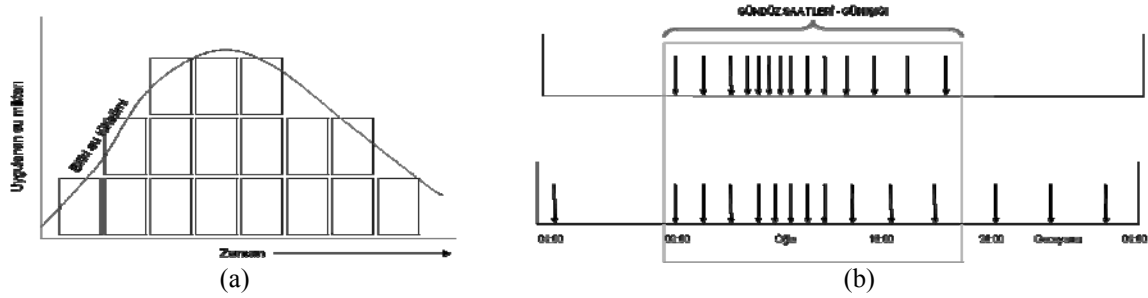
Topraksız tarımda sulama programlamasının direkt solar radyasyon ölçümleri kullanılarak yapılması büyük sera işletmelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemde bitki

yüksekliğine ayarlanmış bir solarimetre kullanılarak (Şekil 7), gün doğumundan batımına kadar geçen süre içinde sera içindeki bitki örtüsü üzerine gelen solar radyasyon miktarı ölçülür.

Şekil 7. Solar radyasyon sensörü (Delta-T, GS1).

Ölçüm değerleri önceden belirlenen değerlere ulaştığında sulamalar başlatılır. Bu durumda gün batımından gün doğumuna kadar karanlık geçen saatlerde solarimetre okumaları sıfır olacağından sulama yapılamaz. Bitki su tüketiminin gün ışığı olmayan saatlerde de devam etmesi nedeniyle olumsuzluklar yaşanabileceğinden okuma değerleri yeniden gözden geçirilerek, sulamalar gün içinde 24 saate yayılır (Şekil 8a ve b) (Winsor ve Schwarz, 1990).

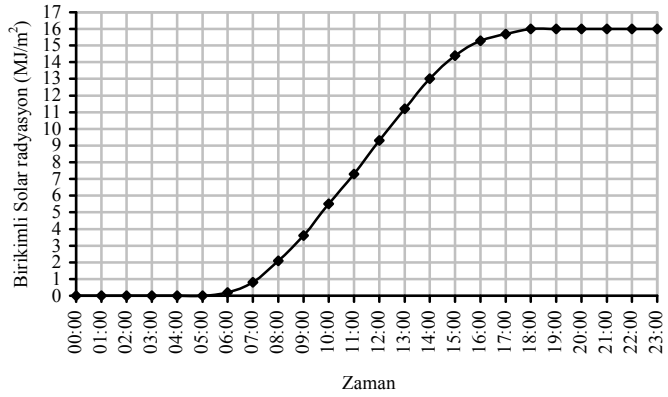
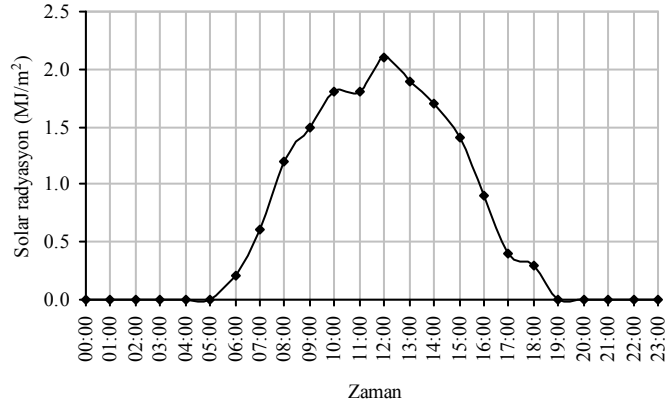

Şekil 8. Bitki su tüketimi ve solar radyasyon ölçümleri esas alınarak (a) sulamaların gün içinde dağıtılması (b).

Yönteme ilişkin bir örnek, 13.05.2003 tarihinde Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü'ne ait PE örtülü seradan elde edilen değerler ışığında Tablo 2'de verilmiştir. Anılan tarihte, 06:00 – 18:00 saatleri arasında elde edilen solar radyasyon değerleri (MJ/m^2) saatlik ve birikimli olarak grafik haline getirilmiştir. Verilere göre sera içinde gün boyunca toplam $16 MJ/m^2$ güneş radyasyonu ölçülmüştür. Sulamaların her $1 MJ/m^2$ solar radyasyon değerinde yapılmasının öngörüldüğü durumda, söz konusu gün için toplam 16 sulama yapılması gereklidir. Birikimli solar radyasyon grafiğinin y ekseninden her $1 MJ/m^2$ değerinde çıkan diklerin grafiği kestiği noktadan x eksenine dikler inildiğinde, bu diklerin x eksenini kestiği noktada bulunan saat değeri sulamaların başlama zamanları olacaktır. Bu durumda gün içindeki ilk sulamanın saat 07:00'da yapılması uygundur. Her sulamada uygulanacak sulama suyu miktarı (sulama süresi) ise sulama başladıktan sonra arzu edilen yıkama oranı sağlandığı anda sistemin kapatılması sonucu elde edilen değer olacaktır. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken nokta, gün içindeki son sulamanın saat 18:00'de gerçekleşeceği ve bu andan itibaren ertesi gün gerçekleşecek ilk sulamaya kadar herhangi bir sulamanın yapılmayacağıdır. Bu nedenle Şekil 8b de göz önünde tutularak yetiştirme ortamının su içeriğinin daha fazla azalmaması için gece boyunca ve güneş doğmadan önce birkaç destekleyici sulama gerekebilir.

Tablo 2. 13.05.2003 tarihinde ölçülen saatlik sera içi solar radyasyon değerleri

	Sera içi solar radyasyon	
	(MJ/m ²)	Birikimli (MJ/m ²)
00:00	0.0	0.0
01:00	0.0	0.0
02:00	0.0	0.0
03:00	0.0	0.0
04:00	0.0	0.0
05:00	0.0	0.0
06:00	0.2	0.2
07:00	0.6	0.8
08:00	1.2	2.1
09:00	1.5	3.6
10:00	1.8	5.5
11:00	1.8	7.3
12:00	2.1	9.3
13:00	1.9	11.2
14:00	1.7	13.0
15:00	1.4	14.4
16:00	0.9	15.3
17:00	0.4	15.7
18:00	0.3	16.0
19:00	0.0	16.0
20:00	0.0	16.0
21:00	0.0	16.0
22:00	0.0	16.0
23:00	0.0	16.0

4. SONUÇLAR

Topraksız tarımda ortam kök hacmi ve mevcut kullanılabilir nem miktarının az olması nedeniyle verimi arttırmak amacıyla sulamaların az miktarlarda ve sık aralıklarla yapılması gerekir. Genel bir yaklaşım olarak gün içinde yapılacak sulamaların, ortam su tutma kapasitesinin %5 – 10'luk bölümünün buharlaşma ve su tüketimiyle uzaklaşması durumunda yapılması daha uygundur. Bu da yetiştirme koşullarına göre özellikle yaz aylarında günde 15 – 20 kez veya daha fazla sayıda sulama yapılması gerektiği anlamına gelir. Bu açıdan, gün içinde sulama sayısını arttırarak her sulamada sabit hacimde su uygulamak, sulama sayısını sabit tutup her bir sulamada daha fazla hacimde su uygulamak daha faydalı olmaktadır.

Topraksız tarımda sulamalar elle kontrolden tamamen otomasyona kadar çeşitli şekillerde kontrol edilebilmesine rağmen, otomasyonla kontrol her zaman bitki için daha uygun ortam koşullarının yaratılmasını mümkün kılar. Önemli olan yetiştirme sistemine uygun kontrol tipi seçimine özen gösterilmesidir. Zaman esaslı yöntem kapalı sistemlerin kullanılması durumunda tercih edilebilir bir yöntem olarak görülebilir. Solar radyasyon yönteminin kullanılarak sulama programlarının oluşturulması diğer model ve sensör esaslı yöntemlere göre basit, daha ucuz ve üretici düzeyinde kullanılabilir olması nedeniyle ülkemiz koşullarında topraksız yetiştiricilikte kullanılabilecek uygun yöntemlerden biridir. Bununla birlikte diğer sensör teknolojilerinin kullanıldığı yöntemlerin de gelişmekte olduğu gözönüne alındığında, yakın zamanda alternatif tekniklerin de hızla uygulamaya girmesi kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- Baille, M., Baille, A., and Laury, J.C. (1994), "A Simplified Model for Predicting Evapotranspiration Rate of Nine Ornamental Species vs. Climate Factors and Leaf Area", *Sci. Hort.*, Vol.59, 217-232.
- Baas, R. and Straver, N.A. (2001), "In Situ Monitoring Water Content and Electrical Conductivity in Soilless Media Using a Frequency-Domain Sensor", *Acta Hort. (ISHS)*, Vol.526, 295-303.
- da Silva, F.F., Wallach, R. and Chen, Y. (1993), "Hydraulic Properties of Sphagnum Peat Moss and Tuff (scoria) and Their Potential Effects on Water Availability", *Plant and Soil*, Vol.154, 119-126.
- da Silva, F.F., Wallach, R. and Chen, Y. (1995), "Hydraulic Properties of Rockwool Slabs Used as Substrates In Horticulture", *Acta Hort. (ISHS)*, Vol.401, 71-75.
- Dalton, F.N. and Poss, J.A. (1990), *Soil Water Content and Salinity Assesment for Irrigation Scheduling Using Time-Domain Reflectometry: Principles and Applications*, *Acta Hort. (ISHS)*, Vol.278, 381-393.
- Dalton, F.N., Herkelrath, W.N., Rawlins, D.S. and Rhoades, J.D. (1984), *Time-domain reflectometry: Simultaneous measurements of soil water content and electrical conductivity with a single probe*, *Science*, Vol.224, 989-990.
- De Boodt, M. and Verdonck, O. (1972), "The Physical Properties of Substrates in Horticulture", *Acta Hort. (ISHS)*, Vol. 26, 37-44.
- FAO (1979), "Yield Response to Water. FAO Irrigation and Drainage Paper 33", Rome: FAO, 193 p.
- Jensen, M.H. (1997), "Hydroponics", *Hortscience*, 32(6).
- Kiehl, P.A., Leith, J.H. and Burger, D.W. (1992), "Growth Response of Chrysanthemum to Various Container Medium Moisture Tension Levels", *J. Am. Soc. Hortic. Sci.*, Vol. 117(2), 224-229.
- Lieth, J.H. (1996), "Irrigation Systems", *Media, and Nutrition for Greenhouse Crops. A Grower's Guide* (D. Wm. Reed ed.), USA: Ball Publishing, p.305.
- Lieth, J.H. and Oki, L.R. (2008), "Irrigation In Soilless Production" in *Soilless Culture-Theory and Practice*, 117-156, 587 p.
- Lin, C.-P. (2003), "Frequency Domain Versus Travel Time Analyses of TDR Waveforms for Soil Moisture Measurements", *Soil Sci. Soc. Am. J.* 67, 720-729.
- Maloupa, E. (2002), "Hydroponic Systems, 143 – 178, *Hydroponic Production of Vegetables and Ornamentals*", Embryo Publications, (D. Savvas and H. Passam, eds), Embryo Publications, Athens, 463 p.
- Morel, P. and Michel, J.C. (2004), "Control of The Moisture Content of Growing Media by Time Domain Reflectometry (TDR)", *Agronomie*, Vol. 24, 275-279.
- Raviv, M., Wallach, R., Silber, A. and Bar-Tal, A. (2002), "Substrates and Their Analysis", In *Hydroponic Production of Vegetables and Ornamentals* (D. Savvas and H. Passam eds), Athens, Greece: Embryo Publications, pp. 25-100.
- Schröder, F.G. (1994), "Technological Development, Plant Growth and Root Environment of The Plant Plane Hydroponic System", *Acta Hort. (ISHS)*, Vol.361, 201-209.
- Schröder, F.G. and Lieth, J.H. (2002), "Irrigation control in hydroponics". In *Hydroponic Production of Vegetables and Ornamentals* (D. Savvas and H. Passam eds), Athens, Greece: Embryo Publications, pp. 263-298.
- Sevgican, A. (2002), "Örtüaltı sebzeçiliği (Topraksız Tarım)", *Cilt – II, E.Ü.Z.F. Yayınları*, İzmir.
- Smith, D.L. (1987), "Rockwool in Horticulture", *Grower books*, London, 153 p.

- Sonneveld, C., Baas, R., Nijssen, H.M.C. and De Hoog, J. (2000), "Effect of Salinity Substrate Grown Vegetables and Ornamentals in Greenhouse Horticulturae", *Journal Plant Nutrition*, Vol.22, 1033-1048.
- Stanghellini, C. (1987), "Transpiration of greenhouse crops: An aid to climate management", PhD Dissertation, IMAG, Wageningen, 168 p.
- Tüzel, İ.H., Eltez, R.Z. ve Meriç, M.K. (1999), Sera topraksız domates yetiştiriciliğinde güneş radyasyonunun farklı düzeylerinde yapılan sulamaların su tüketimi ve verime etkileri, VII. Kültürteknik Kongresi Bildirileri, 132-142.
- Wallach, R., da Silva, F.F. and Chen, Y. (1992), "Unsaturated Hydraulic Characteristic of Tuff (scoria) from Israel", *J. Amer. Soc. Hort. Science*, 117, 415-421.
- Winsor, G.W. ve Schwarz, M. (1990), "Soilless Culture for Horticultural Crop Production", *FAO Plant Production and Protection Paper No.101*, Rome. 188 p.
- Yang X., Short, T.H., Fox, R.D and Baurele, W.L., (1989), The Microclimate and Transpiration of a Greenhouse Cucumber Crop. *Trans. Amer. Soc. Agr. Eng.* 32(6), 2143-2150.

TRAFİĞİN UZAKTAN ALGILAM YÖNTEMİ İLE YÖNETİLMESİ

OBSERVATION OF LAND TRANSPORT VEHICLES FROM SATELLITE

Seyit Ali YILMAZ

ABSTRACT

To observe the motorways from a central point by satellite will give information about the cruising of the traffic after the evaluation of the data collected from these observations as well as serried ways will be opened by using alternative ways and narrowed traffic will be facilitated.

To observe the cruising of land transport vehicles by the help of satellite is very advantageous in terms of not giving additional responsibilities for traffic companions as well as making it easy for them.

If we put these advantages in order:

1. It facilitates the traffic,
2. It provides the use of all motorways as well as alternative ones with full capacity,
3. It significantly prevents traffic accidents,
4. Instant intervention to accidents,
5. It helps in first aid and urgent rescue,

It significantly contributes to national asset

Key words: Transport vehicles, satellite

ÖZET

Merkez olarak seçilecek bir yerden Karayollarını uydular vasıtasıyla gözlemlemek , bu gözlemlerden toplanan veriler değerlendirilip trafiğin seyri , ulaşımın alternatif yollar da kullanılıp çok sıkışık olan yollar açılabilir ve daralan trafik rahatlatılabilecektir .

Kara Nakil Vasıtalarının seyrini uydudan yapılan gözlemler yardımıyla izlemek Trafik Mensupları'na ek yük getirmemekle birlikte işlerini kolaylaştırışı açısından oldukça avantajlıdır .

Bu avantajları maddeler halinde sıralarsak:

- 1-) Trafiği rahatlatır
- 2-) Alternatif yollarla birlikte mevcut yolların tam kapasiteli kullanılması sağlanır
- 3-) Trafik Kazalarını önemli ölçüde engeller
- 4-) Kazalara anında müdahale edilebilir
- 5-) İlk yardım ve acil kurtarmada yardımcı olur
- 6-) Milli servete önemli ölçüde katkıda bulunur

Key words: Kara nakil vasıtaları, uydular

KAYNAKLAR

Latif,M.A., Oceanographic Characteristic of the Region Surrounding the Northern Entrance of the Bosphorus as related to the Planned Sewage Outfalls, Final Report METU,Inst.of Marine Science, 1989.

Welch,R., Remote Sensing for Water pollution Control, Photogrammetric Eng., Vol.37, pp. 1285-1286,1971.

TRAFİK ORTAMINDA YENİ TOPLUMSAL BİR PARADİGMA OLARAK ‘DUYGUDAŞLIK GİZEMİ’

“EMPATHY ELEMENT” AS A NEW SOCIAL PARADİGM İN TRAFFİC ENVİRONMENT

Mehmet ERDEM¹

Semih SÖNMEZ²

ABSTRACT

Traffic is a dynamic system composed of mutual interaction of people, vehicles and road. Human relations in traffic and traffic accidents are important social problems in Turkey.

Aggressive behaviors are imposed by a person in order to harm, prevent, maltreat and get reaction from other people. These behaviors are composed of recurrent, pressing, provoking and intimidating approaches.

The reasons for interpersonal problems in traffic environment:

- 1. Perspectives of people are more important than the event itself.**
- 2. All problems result from austerity, inflexibility and intolerance**

The aim of the present paper is to analyze the visible and invisible traits of people and to make empathy element which plays a key role in revealing moral mysteriousness, a current issue for people.

What is our focal point?

We focused on the point that people diverged from moral values such as sensibility, tolerance and cooperation.

What do we hope?

We hope to increase the number of people who share the problems of other people via empathy technique.

Key Words: Traffic, Empathy, Interaction, Communication

ÖZET

Trafik, insan, araç ve yol unsurlarından oluşmuş, bu unsurların karşılıklı etkileşim ve uyum halinde buldukları dinamik bir sistemdir. Trafik, trafikte insan ilişkileri ve trafik kazaları Türkiye'nin önemli toplumsal sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Trafik ortamındaki agresif davranışlar bir kişinin, diğer kişiyi yıpratmak, engellemek, ona eziyet etmek ya da ondan bir tepki almak amacıyla yaptığı, tekrarlanan ve ısrarlı girişimlerdir. Bu girişimler, insanları kışkırtan, korkutan, rahatsız eden, insanlar üzerinde baskı kuran davranışlardır.

¹ Yrd.Doç.Dr. Dumlupınar Ün., meherdem@hotmail.com

² Öğretim Görevlisi, Dumlupınar Ün., smhsnmz@yahoo.co.uk

Trafik ortamında özellikle Kişilerarası ilişkilerde problemlerin oluşma nedeni:

- 1. Olaylar değil, olaylara bakış açısı son derece önemlidir.**
- 2. Tüm problemler katılık, esnek olamamak ve hoşgörüsüzlükten kaynaklanmaktadır.**

Bu bildiride amaç, insanın görünen özellikleriyle görünmeyen özelliklerini bir araya getirip yeni bir anlatım süzgecinden geçirerek tinsel gizemlilikleri ortaya çıkarabilecek unsurlardan birinin de ‘duygudaşlık gizemi’ olduğu düşüncesini insanların gündeminde yer almasını sağlamaktır.

Odaklandığımız nokta ne?

İnsanların günlük hayatlarında birbirlerine ve çevrelerindeki insanlara karşı duyarlılık, hoşgörü ve yardımlaşma gibi değerlerden gittikçe uzaklaşmış olmalarına odaklandık.

“Neyi ümit ediyoruz?”

Empati tekniği aracılığı ile başkalarının acı, sıkıntı ya da mutsuzluklarını fark edebilen, durumu daha iyi yorumlayarak karşılık verebilen bireylerin sayısını artırmak olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Trafik, Duygudaşlık, Etkileşim, İletişim

1-GİRİŞ

Bir yandan teknolojinin hızla geliştiği, yaşam standartlarının yükseldiği, her geçen gün yeni buluşların yapıldığı bir dünyada, diğer yandan insan olarak her geçen gün yabancılaşmaya başladığımız bireyler, meslekler , ilkeler ve kurumlarla dolu bir dünyada yaşıyoruz.

Geleneksel tarım kültüründen, modern sanayi toplumunun kültürüne geçişin sancılarının yaşandığı ülkemizde yeterli iletişim becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi toplum ve birey açısından istenen ve beklenen bir olgudur.

Düne göre daha da karmaşık hale gelen hayat ve getirmiş olduğu problemler, insanları birbirine yabancılaşmış ve uzaklaşmıştır. Bu nedenle modern dünyanın bireylerinin birbirini anlamaya daha çok ihtiyacı vardır. Kendini karşısındaki kişinin yerine koyup, onu anlama çabasına empati (duygudaşlık) denir. Karşımızdakini anlama çabasını ifade eder. Olaylara ve kişilere kendi tarafımızdan bakmanın yanında, başkaları tarafından da nasıl görüldüğünün ve anlaşıldığının önemli olduğu anlamını barındırır empati.(duygudaşlık)

Birbirini anlama, insani bir tutumdur, zorunluluktur. Karşısındaki anlama zahmetine girmeyen kişiler insanı insan yapan tümüyle insan olabilme davranışı gösteremeyecektir. Empatinin gerekliliği kültürümüzde de sıklıkla vurgulanmış ve işlenmiştir. Nasrettin hoca, damdan düşer ve çevresine toplananlar panik içinde koşturup, yardım etmek isteyince; “bana damdan düşen birini getirin” der. Hoca, kendini anlayacak birini arar, çünkü damdan düşenin halini en iyi damdan düşen anlar. Yine, evinin damını aktarırken, kendini aşağı çağırıp sadaka isteyen dilenciye peşi sıra dama çıkarıp “Allah versin” demekle, empatinin gerekliliğini vurgulamıştır. “Tok açın halinden anlamaz”, veya “Bekara kadın boşamak kolay gelir “ atasözleri, empati yapabilmeyi ya da yapamamayı iyi örnekleyen atasözleridir.

" Trafikte saygıyı ve hoşgörüyü ilke edinelim
Bir alışveriş merkezinde
Usulüne uygun park ettiğiniz aracınızın çıkışı,
usulsuz park eden bir başka araç tarafından engellenmiştir.
Anons yaptırarsınız.

Uzunca bir bekleyişden sonra gencecik bir delikanlı gelir.
-"Yaptığımı beğendin mi?"
-"Ne var bunda; anonsu duyduk, geldik işte!"
-"Ama ben sana anons yaptırmak için zaman harcadım, bu sıcakta
bir sürü yol teptim ve ben herhalde senin baban yaşında olabilirim."
-"Babam olsaydı, anons yaptırmaya gerek kalmadan buradan çıkardı."
-"Baban herhalde helikopter kullanıyor olmalı."

Tek yönlü bir yolda

Bir bayan aracını usulsuz park ederek trafiği bloke etmiştir.
-"Hanımefendi, aracınızı böyle bırakamazsınız."
-"Hemen geliyorum, bir dakika bekleyin."
-"Hanımefendi, bir saniye de olsa bekleyemem. Bakın arkamda da
araçlar birikti."
-"Bir dakika dedim, canım. Ne sabırsız şeysiniz siz öyle."
-"Hanımefendi, bunun sabırla ilgisi yok. Yolu kapattınız."
-"Amaan bugün de herkesin heyheyleri üzerinde."

Sağa dönüşde.

Tam köşebaşında bir bey aracını park etmektedir.
-"Beyefendi, aracınızı böyle bırakmayın; burası iyi bir yer değil."
-"Nesi varmış?"
-"Köşebaşı. Dönerken açıktan almak zorundayım. Gelen araçların
önüne düşerim."
-"Bana ne, düşme."
-"Bakın, kaza olur; size de sürtebilirim."
-"Sürt de göreyim bakayım, seni."

Benzinlikde

Maço benzin almış ama pompanın önünden ayrılmıyor.
Çünkü cep telefonu ile konuşmaktadır.
-"Kardeşim benzin aldıysanız, lütfen ileri gider misiniz?"
Bir süre beklersiniz. Tekrar uyarırsınız.
-"Kardeşim yürüsene."
-"Ne istiyorsun lan?"
-"Bir şey istediğim yok. Yürürsen ben de benzin alacağım."
-"Pompanın öbür yanı boş; oraya geçsene."
-"Kardeşim, ben burada sıraya girmişim. Şimdi geri manevra yapıp,
senim keyfin için pompanın niye öbür tarafına geçeyim? Hem bak,
pompanın öbür yanına da araç girdi."
-"Gitmiyorum, babanın yeri mi burası?" Aracının anahtarını alır ve
benzinliğin dükkanına gider.

Evinizin önünde, sabahın erken saati

Maganda kornasına abanmış, ortalığa ayağa kaldıremiş.
-"Hayrola beyefendi, birini mi bekliyorsunuz?"
-"Sana ne? Herhalde seni beklemiyorum."
-"Şüphesiz. Ama herkesi rahatsız ediyorsunuz."
-"Sen ayaktasın. Niye rahatsız olacaksın ki?"
-"Ben kendim için değil, bu binada oturan insanların rahatsızlığından
bahsediyorum. Hastalar var, bebekler var."
-"Sen onların avukatı mısın? Rahatsız olan gelsin, kendi söylesin."

Trafik Polisi ile takaza

Size yeşil yanmış, ama polis ısrarla kırmızı istikametinden gelenlere
yol vermekte.
-"Memur Bey, bize yeşil yanıyor; siz hala kırmızıda geçiriyorsunuz."
-"Bizim işimizi bize siz mi öğreteceksiniz?"

2-İLETİŞİM VE İLETİŞİM ENGELLERİ

İletişim, bir davranış oluşturmak veya bir fikri aktarmak amacıyla alıcı veya alıcılara mesaj iletmedir. Çoğu zaman iletişim faktörleri gerekli özelliklere sahip olduğu halde, etkin bir iletişim sağlamak mümkün olmaz. Bunun nedeni ise kişilerin psikolojik durumları veya çevresel olumsuzluklardır.

İletişimin etkinliğini engelleyen ve çeşitlilik arz eden birçok bozucu engel vardır. İletişim sürecinde engeller olduğu zaman, önce anlaşmazlıklar ortaya çıkacak sonrasında ise bireysel çatışmalar meydana gelecektir. Buradaki çatışmaları gidermenin en etkin yolu ise insanların birbirleriyle yaşadıkları iletişim kopukluklarını ortadan kaldırarak, anlaşma ve uzlaşma zemini yaratmak olacaktır.

İletişim engelleri aşağıdaki faktörlerden kaynaklanabilir:

- i. İnsanların, iletişime olan ihtiyaçlarının farkında olmamaları,
- ii. İnsanların iletişimin önemini yeterince kavrayamamaları,
- iii. İnsanların etkin iletişim yöntemlerini bilmemeleri,

İletişimin temel amacı, kişilerin anlayacakları ve kabul edecekleri mesajlar göndererek, onları etkilemek ve bir davranışta bulunmaya yönlendirmek olduğuna göre trafik ortamında da yeterli iletişim becerilerine sahip olmayan bireyler, genellikle diğer bireyler ile iletişim kurmada da başarısızdırlar.

Trafik ortamında bireyler arası iletişim eyleminin engellerinden bazıları insan psikolojisinden, onun inanç, tutum ve davranışlarından kaynaklanır. Bu tür iletişim engellerini aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

- i. İnsanlar genel olarak duymak istediklerini duyar, görmek istediklerini görürler; iletişim konusunda seçmeci davranırlar,
- ii. Güven eksikliği, karşı tarafa inanmama etkin iletişimin kurulmasını engelleyen önemli bir faktördür,
- iii. Anlaşılmazlığa ve karışıklığa neden olan ifade güçlükleri.

Trafikte insanın karşı tarafta bulunan diğer insana karşı takınmış olduğu olumsuz tutumlar, iletişim eyleminin bozucu engellerinin başında gelmektedir. Çünkü insanlar aldıkları kararlar ve belirledikleri amaçlar ne olursa olsun, karşı tarafın bunu itirazsız kabul etmelerini ve uygulamalarını beklemektedirler.

2.1-İLETİŞİMİN KİŞİSEL ENGELLERİ

İletişimin kişisel engelleri, trafik ortamında tarafların mesajı kodlarken, gönderirken veya kod açarken gerekli dikkati göstermemelerinden kaynaklanmaktadır. Bunlar;

- i. Alıcının mesajı yanlış anlama ve yanlış yorumlaması,
- ii. Belirli ön kabuller nedeniyle mesajı yanlış değerlendirme,
- iii. Göndericiye karşı gösterilen güvensizlik gibi engelleridir.

İletişim önemli kişisel engellerinden biri, mesajın anlamını kasten çarpıtmaktır. Bu durum farklı biçimlerde ortaya çıkabilir ve amaçlı yalanlar buna örnek olarak verilebilir. Amaçlı yalanlarda, mesajın anlamı ile doğurduğu sonuç arasında hiçbir anlamlı ilişki yoktur. İletişimde bulunmanın asıl amacı, verilen mesajla insanları belli bir davranışta, bir edimde bulunmaya yöneltmektir. Burada yalan, bir iletişim sapmasıdır ve mesajın etkinliğini tamamen ortadan kaldırmıştır.

Trafik ortamında iletişim sürecinin etkinliğini azaltan en önemli engel, gönderici ve alıcının farklı kişilikte olmalarıdır.

İnsanların kişisel arzu ve istekleri, değer yargıları, kültür yapıları, bilgi düzeyleri, içinde buldukları duygusal ortam, alışkanlıkları, zevkleri ve tutkularının birbirinden farklı olması durumunda, iletişimin birçok kişisel engeli ortaya çıkmaktadır.

İletişimin kişisel engellerinin en önemlilerinden biri, algılama farklılıklarıdır.

Algılama, iletişim sürecinde önemli rol oynar. Bireylerin içinde bulunduğu psikoloji o anda bulunulan sosyal ortam ve ortamda bulunan insanlar, tabi bu arada yaş, cinsiyet, eğitim durumu hatta medeni durum ve bireyin iç dinamik etmenleri (ilgiler, istekler, ihtiyaçlar, amaçlar, hedefler, planlar, kişisel arzu ve ihtiraslar) da algılamanın kişisel engellerini oluşturur.

2.2- İLETİŞİMİN PSİKOLOJİK ENGELLERİ

İnsanlar genellikle kendi inançlarına uymayan mesajları ya inkâr etme ya da reddetme eğilimindedirler.

Kaynağın verdiği mesaj, alıcı tarafından alınmak istenmediğinde, iletişim engellenir. Buna tıkanık iletişim denir. Tıkanık iletişimde mesajlar genellikle alıcısız kalır. Bu durumda, alıcı dinlediklerini anlamsız olarak değerlendirir. Alıcı fiziksel olarak var olmasına rağmen, psikolojik olarak orada değildir. Diğer algılananlar kullanılmıyor ve geri bildirimde bulunulmuyor ise, böyle bir ortamda iletişim tıkanıktır. Geri-bildirimi olmayan iletişim de bir tıkanık iletişimidir.

Etkin iletişimi engelleyen diğer bir insan ilişkileri faktörü de, kişilerin farklı duygusal yapılarıdır.

Duygu (emotion) sözcüğünün kökü, “-motere” dir. Latince hareket etmek anlamına gelen bu fiile, "e-" ön eki getirildiğinde anlamı uzaklaşmak olur. Bu, her duygunun bir harekete yönelttiği fikrini vermektedir.

Aristo duyguların bilinç işlevleriyle beraber ortaya çıktığını ve bu işlevlere eşlik ettiklerini ifade etmiştir. Nikomakus Etigi’nde; “Herkes kızabilir, bu kolaydır. Ancak doğru insana, doğru ölçüde, doğru zamanda, doğru nedenle ve doğru şekilde kızmak, iste bu kolay değildir.” diyerek duyguların zor olsa da kontrol altında tutulması gerektiğini, bunun bir erdem olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

“Düşünüyorum öyleyse varım” (cogito ergo sum), temel varsayımı ile hareket eden Descartes’e göre duygular, kişilerin düşüncelerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır; örneğin ancak öfkeli olmaya degeceğini düşünüyorsak öfkeleniriz. Düşünüre göre; aklın kaynağını oluşturan zihinle, duyguların kaynağını oluşturan beden bir uçurumla ayrılmaktadır (düalizm).

Sosyolojik açıdan irdelendiğinde duygusal ve akılcı süreçlerin birlikte hareket ettikleri gerçeği karşımıza çıkmaktadır. İnsan gerçekçi bir varlık olsa da, bir o kadar da duygusaldır.

Duyguları etkili bir şekilde tanımlama ve sınıflama girişimlerinden birisi de Plutchik tarafından yapılmıştır. Plutchik duyguları, insanları ve hayvanları uyum ve denge sağlayıcı davranışlara sürükleyen iç faktörler olarak tanımlayarak, sekiz temel kategoriye ayırmaktadır.

Kendisinin “duygu çemberi” olarak adlandırdığı sekiz duygu kategorisinde; tiksinti, öfke, umut, korku, hayret, üzüntü, sevinç ve kabul yer almaktadır. Plutchik bu sayılan temel duyguların birleşmesi ya da karışmasıyla yeni duygular oluşabileceğini söylemektedir. Örneğin üzüntü ve hayret birleşirse hayal kırıklığı duygusu yaşanabilir. Veya umut ve sevincin bir arada olmasıyla da iyimserlik oluşabilir. Plutchik ayrıca şiddeti ve yaşadığı yoğunluğa bağlı olarak ta duygu çeşitliliğinin artabileceğini belirtmektedir.

Duygular iki amaca hizmet ederler. Bunlardan birincisi, kişinin harekete geçmesi için enerji temin etmeleridir. İkincisi ise, kişinin kendi gereksinimlerini karşılayabilmesi için çevreyi yönlendirebilmesi ya da bu gereksinimleri karşılayacak uygun davranışları

yapabilmesi için, yönlendirici ya da değerlendirici bir işlev göstermeleridir. Bu enerji, kişiyi gereksinimlerini karşılamak için harekete geçiriyor ya da çevreyi yönlendirebilmesine fırsat veriyorsa olumlu duygular, aksi durumlardaysa olumsuz duygular ortaya çıkmaktadır.

“Biz ne istiyoruz?”

Trafik ortamında bireylerin benmerkezciliğini azaltarak duyarlılıklarını, aynı zamanda iletişim, sosyal ve düşünme becerilerini geliştirmelerini istiyoruz.

“Odaklandığımız nokta ne?”

İnsanları günlük hayatlarında birbirlerine ve çevrelerindeki insanlara karşı duyarlılık, hoşgörü ve yardımlaşma gibi değerlerden gittikçe uzaklaşmış olmalarına odaklandık.

3-TRAFİK VE İLETİŞİM ENGELLERİ

İletişim engelleri, iletişim etkinliğini engelleyen faktörlerdir. Etkin iletişim becerisi, söz konusu engellerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilir. İletişim engellerini ortadan kaldırmanın en etkin yolu, öncelikle engelin farkına varmak ve sonra da onu ortadan kaldırmaktır.

3.1-TRAFİK VE HOŞGÖRÜ

Çoğumuzun olumlu olarak algıladığı, tanımladığı tolerans/hosgörü olgusu pek çok olumsuzluğu da içeriyor. Açık yüreklilik, şartsız kabul etme, anlayış gösterme, karşıdakini rahatlatma, v.s olarak tanımlayabileceğimiz ve Türkçe’de hoşgörü kelimesiyle olumluluklarla yüklü bir kavramın bir de olumsuzluğu içeren anlamları da vardır; örneğin tahammül etme (to tolerate) ifadesinde olduğu gibi.

Sosyal bilimciler tolerans/hosgörünün, kuralların insanları tahakküm altına aldığı, toplumlarda farklılıkların çoğaldığı, toplumların karmaşıklaştığı kaotik durumlarda gereksinim duyulan bir olgu, bir anlayış şekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Temelde bu kavram bir

- _ medeniyet değeri mi?
  - _ moral değeri mi?
  - _ olgunluk göstergesi mi?
  - _ kişisel iyi niyet mi?
  - _ diğer kişilerin seçim, değer, beklenti ve davranışlarının kabulü mü?
  - _ kim tarafında kabul? niçin kabul? yoksa demokrasi gereği mi? vb.
- sorularının yanıtlarını da vermemiz gerekecektir.

Trafik ortamında Hoşgörü, yasalara ve etik kurallara aykırı olmadıkça, sevilmeyen ya da onaylanmayan şeylerin varlığına tahammül göstermektir.

TRAFİK VE ŞİDDET-BASKI-SALDIRGANLIK

Şiddet bireyin önünü tıkayan ya da tıkadığını düşündüğü engelleri ortadan kaldırmak için baskıya, kaba kuvvete başvurusudur. Şiddet sözle ya da davranışla olabilir. Ancak çözüm değildir. Aksine daha büyük sorunlara yol açar.

TRAFİK VE SÖMÜRÜ (İSTİSMAR)

Sömürü, insanın başka insanları kendi amaçları için bir araç olarak kullanması ve kaynakların adaletsiz kullanılmasını ifade eder. Sömürü, sömürülen kişi zorlanarak ya da aldatılarak yapılabilir. Sömürülen kişi bazen yapılan eylemlere gönüllü olarak rıza gösterebilir.

TRAFİK VE BENCİLLİK

Kişinin başkalarının yararını düşünmeden; kimi kez onlara zarar vererek; davranışlarını yalnız kendi gereksinimlerini giderecek, kendine çıkar sağlayacak şekilde yönlendirmesidir.

Bencil insanlar, her şey kendilerinin olsun isterler, vermekten zevk duymaz, yalnızca almaktan hoşlanır.

TRAFİK VE HAKARET VE KÜFÜR

Sözlü taciz olarak değerlendirilebilecek olan hakaret ve küfür, sözel bir şiddet gösteresidir.

TRAFİK VE BEDENSEL TACİZ

Bedensel taciz şiddetin bir türü, bir ürünüdür. En yaygın biçimi dayaktır. Bedensel taciz i ayrıca karşı tarafı sözle, el-kol hareketleriyle rahatsız etmektir.

TRAFİK VE KÖTÜ ALIŞKANLIKLAR

Alkol, sigara, vb. alışkanlıklar kötü alışkanlıklar olarak adlandırılabilir. Bu alışkanlıklar trafik ortamını olumsuz etkiliyorsa, toplum içinde rahatsızlık sebebiyse kişiyi ilgilendirmekten çıkıp toplumsal bir sorun olur.

TRAFİKTE ŞEFKATİN ÖNEMİ

Şefkat sevgiden farklı bir duygudur. Ruhsal bir enerjidir ve verdiği kimseyi de, vereni de iyi hissettirir. Şefkatli insan aynı zamanda bağışlayıcı da olur, affetmeyi başarır.

3.2-TRAFİK VE ÇATIŞMA

Yaşamımızın her anında karşılaşılabileceğimiz anlaşmazlık ve problem durumlarıdır. İnsanlar genellikle çatışma ve sorun zamanlarını sevmezler ve uzak kalmayı tercih ederler. Bazen kaçarlar. Çatışma durumlarında insanların seçtiği başka bir yol ise saldırgan ve şiddet içeren tepkiler vermektir. Bu yol önce bireyin kendisine daha sonra etrafındaki insanlara zarar verir.

ÇATIŞMALARIN DOĞMA NEDENLERİ

İnsanların kişisel ihtiyaçlarının karşılanamaması, İnsani güdü ve dürtüler, değer çatışmaları vb. sayılabilir. Nedenler çok çeşitlidir.

ÇATIŞMALARA KARŞI SERGİLENEN TUTUMLAR

Tepkisiz kalma, kaçma. Çoğu zaman yaşanan duygusal yoğunluğun sonucu insanlar bazen baş edebilecek gücü bulamazlar. Yaşananlar görmezden gelinir ve yaşanmamış kabul edilir. Çatışmaya karşı saldırganca tutum takınan bireyler bazen kendilerini büyük bir kavganın içinde bulabilirler.

3.3-ETKİLİ ÇATIŞMA YÖNETİMİ

Yaşadığınız durum ne olursa olsun, olumsuz duygularınızı kontrol altına almak önemlidir. Duygusal kontrol etkili çatışma yönetiminin kilit noktasıdır. Her zaman için bir dakika daha düşünmek gerekir. Bu düşünme süresi ne kadar uzun olursa doğru davranışlara o kadar sakin karar verilebilir.

Yaşamda çatışmaların yaşanmasının son derece normal olduğu fikrini benimsenmelidir. Olay ne kadar büyük olursa olsun soğukkanlılık korunmaya çalışılmalıdır.

Her çatışmanın bir çözümü olacağına inanmalı bu inanç sizi yapıcı davranmaya ve doğru kararlara götürecektir.

Çatışma çözme sürecinde yapıcı ve olumlu bir tutum sergilenmelidir.

İletişimin temel ilkelerini uygulamaya özen göstererek karşınızdakini sonuna kadar dinleyerek durumu netleştirmek için çalışılmalı ve sükûnet korunmalıdır.

Yaşanılan problem tartışarak tanımlanmalı her iki taraf için de önemli olan hususlar ortaya konmalı her iki tarafın da ihtiyaç ve çıkarlarını göz önünde bulundurulmalıdır. Karşılıklı duygular paylaşılmalıdır.

TRAFİK VE ZOR İNSAN DAVRANIŞLARI

Karakterler nasıl çeşitlilik gösteriyorsa, kötü ve zor davranışlarda aynı şekilde çeşitlilik göstermektedir. Trafik ortamında kimileri genel olarak zordur. Yani herkesi aynı şekilde terslerler. Bazıları sürekli konuşup dinlemezken, bazıları hep son sözü söylemek isterler. Kimisi de sürekli karşı tarafı eleştirir.

SORUNLARA BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ

Kişilerarası ilişkilerde problemlerin oluşma nedeni:

1. Olaylar değil, olaylara bakış açımızdan problemler oluşur.
2. Tüm problemler katılık, esnek olamamak ve hoşgörüsüzlükten kaynaklanmaktadır.

Unutulmaması Gerekenler...

- Zor insanların davranışlarını kişisel olarak almamalı.
- Zor insanlarla mücadele etmekten ve onlarla sorunlarınızı çözmekten kaçınmalı.
- İçinde olunan durumdan ya da zor insandan sürekli şikâyet etmemeli.
- Bu kişilere saldırganlıkla yanıt vermeye kalkışmamalı.

4- EMPATİK İLETİŞİM

Empati terimi Almanca'daki "einführung" ve Antik Yunancadaki "empathia" terimlerinden gelmektedir. Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak, olaylara onun bakış açısıyla bakması ve o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir. Bu tanım üç temel öğeden oluşmaktadır:

- i. Empati kuracak kişi, kendisini karşısındaki yerine koyabilmeli, olaylara onun bakış açısıyla bakabilmelidir. Empati kurmak isteyen kişinin, karşısındaki kişinin algı alanına girmesi gerekir.
- ii. Empati kurmuş sayılmak için, karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamak gerekir. Karşıdaki kişinin yalnızca duygularını ya da düşüncelerini anlamış olmak yeterli değildir. Onun duygu ve düşünceleri ne tercüman olmak, ona göre davranmak gerekir.
- iii. Empatinin tanımındaki son öğe ise, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşıdaki kişiye iletilmesidir. Karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini tam olarak anlasak bile, eğer anladığımızı ona fiillerimizle göstermezsek, empati kurmuş sayılmayız.

Empati kavramı, kişinin kendini başkasının yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmasıdır. Empati becerisi gelişmiş insanlar başkaları tarafından sevilir ve kabul edilerek onaylanırlar.

Empatik iletişimin kurulabilmesi için kişinin, karşısındakinin duygu ve düşüncelerini doğru anlaması, en azından buna çaba göstermesi gerekir. Ayrıca, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışı, karşısındaki kişiye iletmesi de, empatinin gerçekleşmesi için son derece önemlidir. Bir başka ifadeyle, karşımızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini tam olarak anlamak yeterli olmamakta, bunun iletilmesi de gerekmektedir. Empatinin gerçekleşmesinde en zor koşulun, kişinin duygu ve düşüncelerini iletmesi, yani geri bildirim süreciyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

Empatik iletişim, tarafların birbirlerini tanımalarını ve anlamalarını gerektirir. Empatik iletişim ön yargılardan uzaktır. Empatide inanmak değil, bilmek esastır. Empatik iletişimin son aşamasında karşı tarafa onu anladığımızı belirtmek vardır.

Anlamak, anlayış, anlam, anlama, anlaşmak, anlatmak, anlaşılacak gibi kavramlar hayatta insanların önem verdiği kavramlardandır. İnsanoğlu, doğduğunda anlam dünyası ya da zihin haritası boş bir haldeydi. Zamanla içinde yaşadığı kültür ve eğitim ortamı bu haritanın ana çizgilerini oluşturmaktadır.

Örneğin bir şehrin haritası o şehrin kendisi değildir; o şehrin kağıt üzerine çizilmiş bir modelidir. Şehri ne kadar gerçeğe uygun olarak temsil ediyorsa; harita, o derece kullanışlı ve işe yarar olacaktır. Paradigma da bir harita gibi başka bir gerçeğin modelidir, kendisi değil.

İki türlü paradigma sürekli bizimledir:

1. Gerçeğin ne olduğu ile ilgili paradigma,
2. Nelerin nasıl olması gerektiğini gösteren değerler paradigması.

Bursa haritası ile İzmir'de adres aramaya kalkışan birinin paradigması gerçeklere uymadığı için o kişiyi amacına ulaştırmayacaktır. Nice insanlar ellerindeki Bursa haritasının İzmir'de adres bulmaya yaradığını defalarca gördükleri halde, kabahati ellerindeki haritada ya da kendilerine o haritayı verenlerde değil de İzmir'de ararlar. Hâlbuki bu kişinin elindeki harita gerçeklere aykırıdır.

Değerler paradigması ise neyin iyi neyin kötü, nelerin önemli ya da önemsiz olduğunu bize söyler. Kişiler önceliklerini değerler paradigmasına göre belirler. Benim için öncelikli ve değerli olan, bir başkası için önemsiz ve değersiz olabilir

SONUÇ

İletişim, katılanların, bilgi/sembol üreterek birbirine ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreçtir. "İnsanlar hangi dünyaya kulak kesilmişse ötekine sağır olur" sözünden hareketle kalıplanmış paradigmalara dünyaya bakan ve olayları bu dar bakış açılarıyla yorumlayan kişilerin sonuçta 'öteki'ni yok sayıcı tutumunu görmek gerekir. Bu yok sayıcı tutum, toplumsal çatışmanın kaynağını oluşturmaktadır. Dünyayı olduğu gibi değil, olduğumuz yerden görürüz. Gördüğümüzü anlatırken, esasında kendimizi, kendi paradigmamızı anlatırız.

Kişiler arası iletişimin olumlu ve sağlıklı olması için bazı temel ilkeler ve ön koşullar gerekir. Sağlıklı iletişimin ön koşulları:

- ✓ Doğallık
- ✓ Kabul etme\ saygı
- ✓ Empati

Yaşamımızın büyük kısmını diğer bireylerle geçirmemiz nedeniyle, temelde bizler sosyal varlıklarızdır. Bu nedenle diğer insanlarla iyi geçinmeyi ve sosyal durumlarda işlevimizi iyi bir şekilde yerine getirmeyi öğrenmemiz çok önemlidir. İşte bazı iletişim becerileri bireyler arası ilişkileri daha etkin bir şekilde yürütmemize yardımcı olur.

Kendimizi karşımızdakinin yerine koyma çok yönlü bakış açısı gerektirir. Açık iletişim becerisine sahip olmak gerekir.

İki şey çözümsüz görünen problemleri bile çözer:

1 Bakış açısını değiştirmek

2 Empati kurmak (muhatabın yerine kendini koymak)

Bireyin sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurmasında duygu, düşünce, davranış ve tepkilerinin bir bütün olarak işlev gördüğü bilinen bir gerçektir. Bu bütünlüğün bozulması, sosyal varlık olarak denge ve uyum arayışında olan insan için bir tehdit oluşturmaktadır. Sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurmadaki bütünlüğü sağlayan en önemli unsurlardan birisi, belki de en önemlisi duygularımızdır. İnsan duygu ve düşüncelerini fark edip anlamlandırması ve sözel olarak ifade etmesiyle diğer canlılardan farklılaşmaktadır.

KAYNAKLAR

Baltaş, Zuhâl-Baltaş Acar; *Bedenin Dili*, Sayfa: 19, Remzi Kitabevi 31. Basım, İstanbul 2002.

COVEY, Stephen; *Etkili insanların 7 Alışkanlığı*, Varlık Yay.,1st.,2.Baskı,1997

CÜCELOĞLU, Doğan; *İyi Düşün Doğru Karar Ver*, Sistem Yay.,7.Baskı,1st.,1994

Davis, C.M. (1990). "What Is Empaty, and Can Empaty Be Taught?" *Physical Therapy*,

Goleman, Daniel *Duygusal Zekâ Varlık Yayınları*, 1. Basım 1998

Gümüşsuyu,Ç-Sönmez,S-Oyur,E. *Genel ve Teknik İletişim Savaş Yay.* Temmuz 2008

Köksal, Şehnaz-Topçu, Leyla; *Trafik ve Psikoloji*, EGM Trafik Hizmetleri Başkanlığı, Ankara 1998.

Özerkan, Ş. ve İnceoğlu, Y. (1997). *İletişimde Etkileme Süreci*, İstanbul:Pan Yayıncılık

Rosenberg, M. (2004) *Şiddetsiz İletişim Bir Yaşam Dili Çev.G. Şen, M. Tuna İstanbul:*

Sistem Yayıncılık

Sümer, Nebi; *Trafik Kazalarında Sosyal Psikolojik Etmenler: Sürücü Davranışları, Becerileri ve Sosyal Politik Çevre*, Türk Psikoloji Yazıları Cilt:5, Sayı:9-10 Haziran – Aralık 2002

TRAMVAYIN, KONYA KENTİÇİ ULAŞIMDAKİ YERİ

EFFECT OF TROLLEY, IN KONYA INCITY TRANSPORTATION

Mehmet Ali LORASOKKAY¹

M. Levent AĞIRDİR²

ABSTRACT

In Konya, Trolley, with 90 years history, is the most important and a confidential transportation vehicle. In this manner, it gives a life to the transportation system of Konya. Trolley supports the homogen development of the city between the city center and the Selçuk University Alladdin Keykubat Campus. Trolley undertake a important mission in the urbanization and the social development of the Konya. Trolley is adapted to urbanisation of Konya as if it is a living organism. It is the most popular and cheapest transportation vehicle also it has a easy use in city. The purpose of this working is learning the gripes of the trolley users about the usage of the trolley by the help of the public surveys. Beside these offerings is taken by the help of this public survey with the help of the related questions

Keywords: Konya, Transportation, Trolley

ÖZET

Konya kentiçi ulaşımında Tramvay, 90 yıllık tarihi geçmişi ile kentteki ulaşım sistemine adeta hayat veren önemli ve güvenilir ulaşım sistemidir. Tramvay, kent merkezi ile Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü arasında, kentin homojen olarak gelişmesine en büyük katkıyı sağlamaktadır. Konyanın kentleşmesinde ve sosyal gelişiminde çok önemli bir misyon üstlenen Tramvay, kente yaşayan bir organizma gibi ayak uyduran, kentiçi ulaşımında en itibarlı, en ucuz ve kolaylıkla kullanılabilen ulaşım modudur. Bu çalışmanın amacı; Tramvay güzergahında değişik noktalardaki tramvay durak yerlerinde tramvay kullanıcı anketleri ile kişilerin tramvay ile yaptıkları yolculuklara ilişkin bilgiler sorulmuş, tramvay durak yerlerindeki ve tramvayın seyir halindeyken şikayetleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Konya'da tramvay için öncelikli olarak neler yapılmalı sorusuna öneriler alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Ulaşım, Tramvay

---

¹ Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi Kulu Meslek Yüksekokulu, 42770, Kulu/Konya, mlorasokkay@selcuk.edu.tr

² Öğr.Gör.Dr., Selçuk Üniversitesi Müh-Mim Fak., İnşaat Müh. Böl., 42031, Konya, lagirdir@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Türkiye’de raylı ulaşım sistemlerinde birim işe düşen enerji tüketimi karayoluna göre 1/4–1/7 oranında daha az olmaktadır. Şehir içi raylı sistemlerde tamamen elektrik enerjisi kullanılmaktadır. Ülkemizin petrol ürünlerindeki dışarıya bağımlılığı dikkate alındığında şehir içi ulaşımında raylı sistemlerin önemi ve milli ekonomiye katkısı daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Toprak, 2000).

Taşıma kapasiteleri ilavelerle tramvay’da 12.000 yolcu/saat, hafif metro’da ise 24.000 yolcu/saat ve hatta 36.000 yolcu/saat' e kadar çıkartılabilmektedir (Yılmaz, 1986).

Nüfusu 1.000.000' u geçen kentlerde ise bir yöndeki ulaşım talebi 15.000 yolcu/saat' e eriştiğinde metronun gerekli olduğu uzmanlarca kabul edilmektedir (Güllülü, 1989).

Günümüzde çok yaygın uygulama alanı bulunan hafif metrolarla değişik amaçlar güdülmektedir:

- Toplu taşımanın daha yaygın kullanımı yoluyla hareketliliği artırmak,
- Toplu taşımayı çekici kılarak özel otomobil kullanımını azaltmak,
- Otomobilin merkez dışında kullanımına yönelik önlemleri desteklemek,
- Sıklığı ve talebi artırarak ekonomik yapıyı güçlendirmek,
- Otomobil kullanımını azaltarak enerji tüketimini ve hava kirlenmesini azaltmak,
- Trafik kazalarını azaltmak,
- Merkezi bölgelerin daha az kirli ve daha canlı olmasını sağlamak,
- Kentte ekonomik canlanmaya olanak vermek,
- Kent gelişiminin yönlendirilmesini sağlamak,
- Yaşlılar ve engelliler için yaklaşılabilir ulaşım olanağı sunmak (Evren, 2001).

Kısaca bir kentsel raylı sistem; toplu taşıma kullanımını artırabiliyor ve kent trafiğini azaltabiliyorsa, kentsel gelişmeyi kontrol edebiliyor ve yönlendirmesine yardımcı olabiliyorsa, kent merkezinin güçlenmesine veya canlanmasına katkısı oluyorsa, başarılı bir sistemdir (Babalık, 1998).

Konya’da tramvay daha yüzyılın başından biliniyordu. 1917’de Konya valiliği yapan Sadrazam Avlonyalı Ferit Paşa’da Selanik’te elektrikli tramvay devreye girince oradaki atlı tramvayı Konya’ya naklettirdi. Atlı tramvay Atatürk anıtından sonra Gazi Lisesi’nden geçerek eski Park Sineması’na ulaşırdı. Hükümet Konağı’ndan hareket eden ikinci tramvay ise Sultan Selim Camii’ne kadar gidiyordu. 30 kilometreyi aşan atlı tramvayın Konya macerası da çok sürmedi; 1930’a kadar yolcu ve yük taşıyan tramvaylar bu tarihten itibaren kaldırıldı (URL1).

Konya’da, Alaaddin Tepesi ve Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü arasında, mevcut hafif raylı ulaşım sisteminin yapımı 1980’li yılların sonunda planlanmış, bu projenin ilk etabı olan 10.690 m’lik Alaaddin Tepesi ve Otogar arası güzergahın yapımı 1992 yılında tamamlanmıştır. Daha sonra, projenin ikinci etabı olan 8.046 m’lik Otogar ve Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü arası güzergahın yapımı 1995 yılında bitirilmiş ve hizmete açılmıştır. Güzergahın toplam uzunluğu 18.736 m’dir. Konya’da, Alaaddin Tepesi – Selçuk Üniversitesi arasında, 18.736 m raylı sistem ile günde ortalama 120.000 kişi taşınmaktadır. Bunun yaklaşık %40’ı Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü’ndeki öğrenci, akademisyen, personel ve diğer çalışanlardır. Mevcut işletmede

62 adet araç hizmet vermektedir. Birbirine bağlı üç araçtan oluşan elektrikli diziler Üniversite-Alaaddin durakları arasındaki seferlerini yaklaşık 45 dakikada tamamlamakta ve bazı bölgelerde maksimum 55 km/saat seyir hızına erişebilmektedir. Aracın süratini, duraklarda bekleme süresi, duruş ve kalkışlar etkilemektedir. Araçlar arasında telsiz ile haberleşme sağlanmakta olup, gerektiği takdirde araç bir durağı yolcu almadan geçebilmektedir. Hat üzerindeki makaslar araçtan kontrollü olup, sinyalizasyon sistemi ise bazı kavşaklarda detektörlü, bazı kavşaklarda fazlı olarak karayolu ve tramvay trafiğini birbirinden ayırmaktadır (Kaya, 2005).

Hat üzerinde toplam 31 adet durak bulunmaktadır. Hat Selçuk Üniversitesi ile Sanayi durakları arasında İstanbul yoluna paralel olarak devam etmektedir ve bu aralıkta 21 adet durak bulunmaktadır. Üniversite-Alaaddin, Alaaddin-Üniversite hattında tramvay 24 saat kesintisiz ulaşım hizmeti vermektedir. Tramvay duraklarının isimleri Tablo 1.1'de verilmiştir.

Tablo 1.1. Tramvay durak isimleri

Durak No	Durağın İsmi	Durak No	Durağın İsmi
1	Alaaddin	17	Erenkaya
2	Zafer	18	Cumhuriyet
3	Fuar	19	Otogar
4	Belediye	20	Medaş
5	Sille Yolu	21	Türmak Lisesi
6	Emniyet	22	M.T.A.
7	Kunduracılar	23	Yazır
8	Sanayi	24	Su Deposu
9	Alt Geçit	25	Sancak
10	Aydınlık Evler	26	Okul
11	Şehitler Cami	27	Buzlukbaşı
12	Sakarya	28	Köprü
13	Teknik Lise	29	Bosna Hersek
14	Selçuklu Belediyesi	30	Kayalar Camii
15	Köy Hizmetleri	31	Üniversite (Kampüs)
16	Binkonutlar		

Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü içine yapılan ve 2007-2008 Eğitim-Öğretim yılından itibaren hizmet vermeye başlayan 3.300 m uzunluğundaki Kampüs içi tramvay hattı projesi 70 bini aşkın üniversite öğrencisinin kullanımına sunulmuştur. Kampüs içerisinde duraklar, kentteki diğer duraklardan farklı olarak ücretsiz biniş için kapısız, 5 duraktan oluşmakta ve seferini yaklaşık 12 dakika da tamamlamaktadır. Eskiden en fazla 20 yolcu alabilen ve atların çektiği tramvaylar artık bir seferde 300'e yakın yolcu taşımakta ve gücünü elektrikten almaktadır. Bir günde yüzlerce sefer yapan, yüzlerce kilometre yol kat eden ve binlerce insanı evine, işyerine ve okuluna taşıyan tramvaylar, 90 yıl önce olduğu gibi yine Konya kentine hizmet vermektedir.

Bu çalışmanın amacı; Tramvay güzergahında değişik noktalardaki tramvay durak yerlerinde tramvay kullanıcı anketleri ile kişilerin tramvay ile yaptıkları yolculuklara

ilişkin bilgiler sorulmuş, tramvay durak yerlerindeki ve tramvayın seyir halindeyken şikayetleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Konya’da tramvay için öncelikli olarak neler yapılmalı sorusuna öneriler alınmıştır.

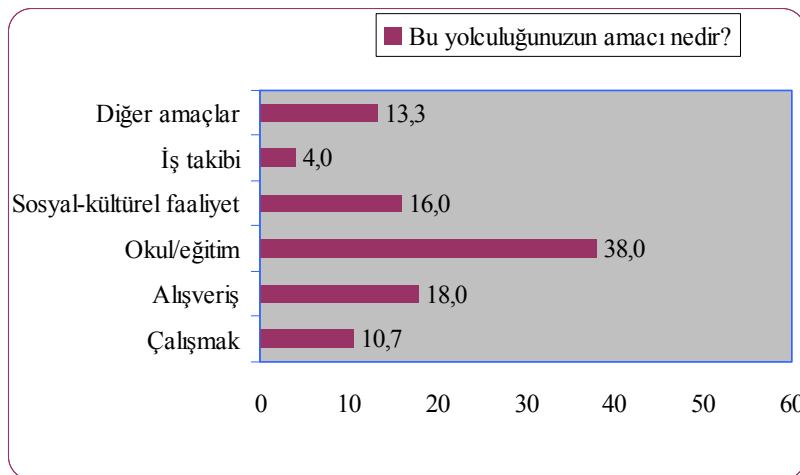
2. KONYA KENTİÇİ ULAŞIMDA TRAMVAYIN SORUNLARI

Konya’da yaya dahil işe gidiş yolculuklarının % 5,2’si, okula gidiş yolculuklarının % 10’u tramvay ile yapılmaktadır (Yüksel Proje-Ulaşım Art, 2001).

Konya tramvay sisteminin altyapı ve işletmeciliğinde bazı sıkıntılar mevcuttur. Bu sorunlardan birçoğu sistemin altyapısından durak yerleri, karayolu şebekesi ile kesişmeler, durak aralıkları vb. kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar kullanıcılara farklı şekilde yansımakta, hizmet düzeyinin ve kapasitesinin düşmesine neden olmaktadır. Yolcuların alternatif ulaşım türlerine yönelmesine, minibüs, otobüs ve otomobil kullanımının artmasına, böylece tramvay sisteminde yolcu kaybına neden olmaktadır.

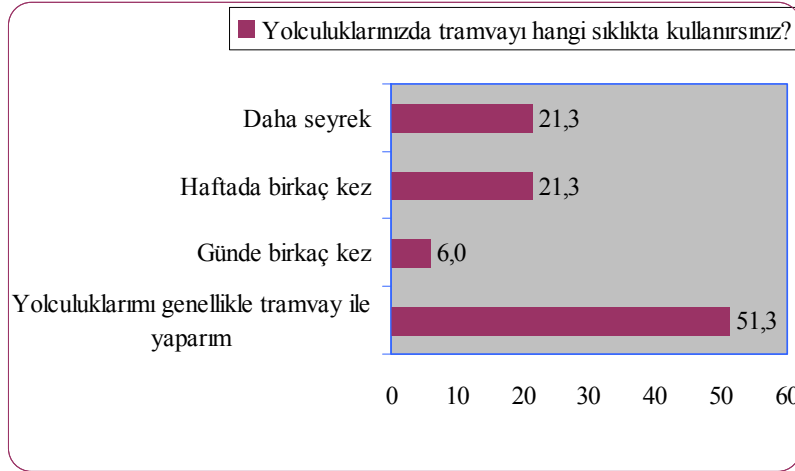
Kent merkezindeki değişik noktalardaki tramvay durak yerlerinde 250 kişi ile yapılan tramvay kullanıcı anketleri sırasında, yapılan görüşmelerde kişilerin tramvay ile yaptıkları yolculuklara ilişkin bilgiler sorulmuş, tramvay durak yerlerindeki ve tramvayın seyir halindeyken şikayetleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Konya’da tramvay için öncelikli olarak neler yapılmalı sorusuna öneriler alınmıştır. Tramvay kullanıcı anketleri 22–24 Mayıs 2007 tarihleri arasında yapılmıştır. Kent merkezinde bulunan yolcu isteminin fazla olduğu muhtelif tramvay durak yerlerinde, gün boyu sürdürülen anket çalışmalarında sabah saat 07:30’da görüşmelere başlanmış, akşam saat 20:00’de bitirilmiştir.

Anketlenen tramvay kullanıcılarının %39,3’ü 16–24, %18’i 25–40, %20’si 07–15, %11,3’ü eşit olarak 41–60 yaş grubu ile 61 ve üzeri yaş grubundandır. Anketlenen tramvay yolcularından, %54,7’si kadın ve %45,3’ü erkektir. Tramvay ile yolculuk yapan yolcular, yolculuklarını %38 eğitim, %18 alışveriş, %16 sosyal-kültürel faaliyet, %10,7 çalışmak, %4 iş takibi ve %13,3 diğer amaçlar için tramvayı tercih etmiştir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Tramvay anketi yolculuk amaçları (%)

Anketlenen tramvay yolcularının %51,3’ü yolculuklarında her zaman tramvayı tercih etmektedir. Günde birkaç kez kullananlar %6, haftada birkaç kez ve daha seyrek olarak tramvay yolculuğu yapanlar ise eşit olarak %21,3’tür (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Tramvay anketi kullanma sıklığı (%)

Anketleşen yolcular tramvay durak yerlerindeki şikayetleri önem sırasına göre şöyle sıralamıştır. 1. öncelik yolcu binişlerinin tek kapıdan olması, 2. öncelik duraklarda bekleme süreleri, 3. öncelik durak yerlerinin kapalı ve turnikeli olmaması, 4. öncelik durak yerlerinin uygunsuz olması ve 5. öncelik olarak durakların yakın olmasından yakınmıştır (Tablo 2.1).

Tablo 2.1. Tramvay durak yerleri ile ilgili şikayetler (%)

Şikayetler	Önem Derecesi					Toplam
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
Durakların yakın olması	22,0	8,7	18,0	7,3	44,0	100
Durak yerlerinin uygunsuz olması	9,3	6,7	17,3	53,4	13,3	100
Durakların kapalı ve turnikeli olmaması	18,0	28,0	35,3	16,0	2,7	100
Duraklardaki bekleme süreleri	13,3	29,4	19,3	17,3	20,7	100
Yolcu binişlerinin tek kapıdan olması	38,0	27,3	10,0	6,0	18,7	100

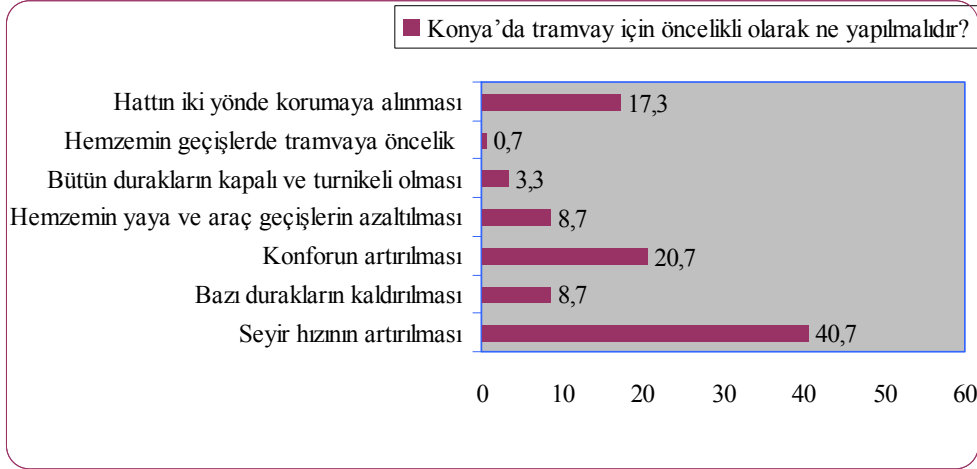
Tramvay seyir halindeyken şikayetlerdeki 1. öncelik konusu tramvayın seyir hızının düşük olmasıdır. Diğer öncelikler sırasıyla, yolculuk isteminin fazla olduğu saatlerdeki aşırı doluluklar, tramvayda yeterli konforun olmaması, güvenlik ve kaza riski taşıyanlar ve karayolu ile sık kesişmeler olarak öncelik sırasına göre sıralanmıştır (Tablo 2.2).

Tablo 2.2. Tramvayın seyir halindeki şikayetler (%)

Şikayetler	Önem Derecesi					Toplam
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
Seyir hızının düşük olması	67,3	6,7	6,0	4,7	15,3	100
Aşırı doluluklar	11,3	45,4	23,3	18,7	1,3	100
Yeterli konforun olmaması	15,3	27,3	32,1	9,3	16,0	100
Güvenlik ve kaza riski	4,7	10,7	28,6	47,3	8,7	100
Karayolu ile sık kesişmeler	2,7	5,3	13,2	20,0	58,8	100

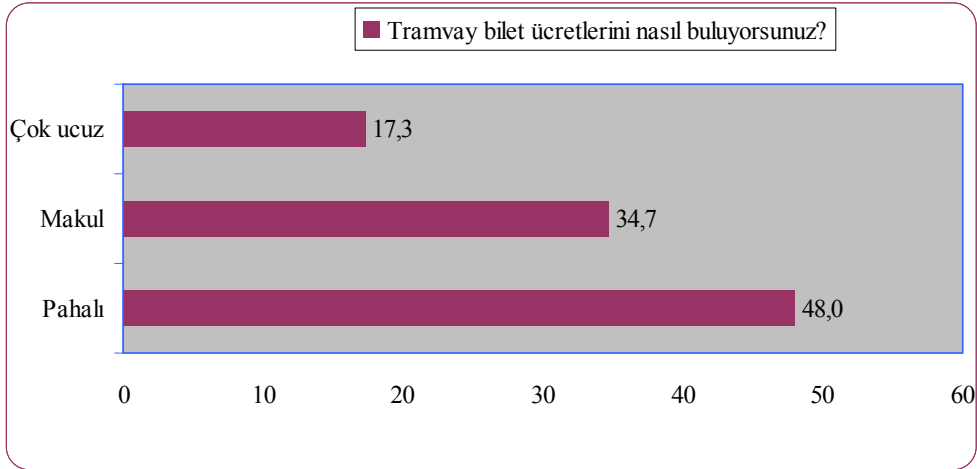
Ankete katılanlar, Konya'da tramvay için neler yapılmalı sorusuna büyük çoğunluğu %40,7'si tramvayın seyir hızının artırılmasını önermiştir. %20,7'si konforun artırılmasını ve %17,3'ü tramvay hattının her iki yönde de korumaya alınmasını talep etmektedir. Eşit

olarak %8,7'si Hemzemin yaya ve araç geçişlerinin ve bazı durakların kaldırılmasını, %3,3'ü tramvay güzergahındaki bütün durakların kapalı ve turnikeli olmasını ve %0,7'si hemzemin geçişlerde tramvaya öncelik tanınmasını önermiştir (Şekil 2.3).

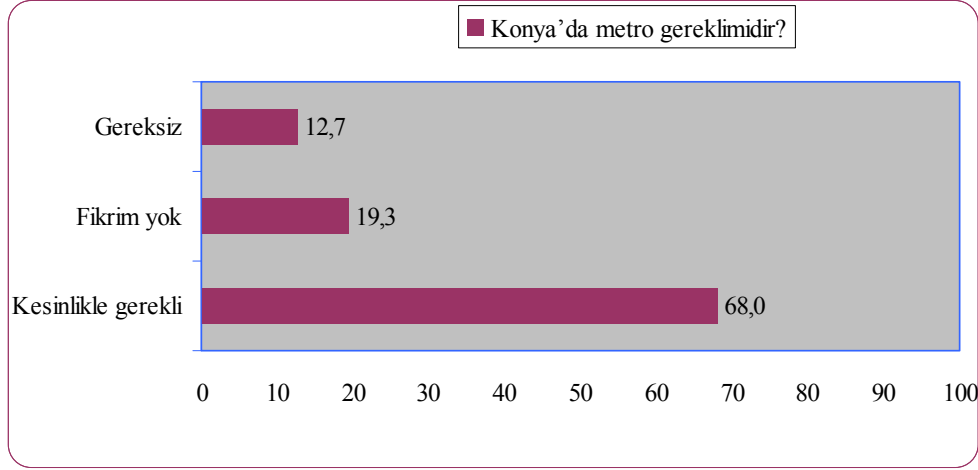
Şekil 2.3. Tramvay anketi öncelikli olarak neler yapılmalı (%)

Özellikle kent merkezinin hemen dışındaki bölgeden yolculuk yapan yolcular bilet ücretlerini pahalı bulmaktadır (%48). Bilet ücretlerini makul bulanlar %34,7 ve çok ucuz bulanlar ise %17,3'tür (Şekil 2.4).

Şekil 2.4. Tramvay anketi bilet ücretleri (%)

Anketleşen tramvay yolcularının %68'i Konya'da metronun kesinlikle gerekliliğini ve %19,3'ü herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir. Metroyu gereksiz bulanlar ise sadece %12,7'dir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Tramvay anketi metronun gerekliliği (%)

3. BULGULAR

Ankete katılan tramvay yolcuları, yolculuklarını çoğunlukla %38 eğitim, %18 alışveriş, %16 sosyal-kültürel faaliyet gibi amaçlar için tramvayı tercih etmiştir.

Anketleşen tramvay yolcularının %51,3'ü yolculuklarında her zaman tramvayı tercih etmektedir.

Ankete katılan tramvay yolcularının tramvay durak yerlerindeki şikayetleri önem sırasına göre; yolcu binişlerinin tek kapıdan olması, duraklardaki bekleme süreleri, durak yerlerinin kapalı ve turnikeli olmaması, durak yerlerinin uygunsuz olması ve durakların yakın olması şeklinde sıralanmıştır.

Ankete katılan tramvay yolcularının tramvayın seyir halindeki şikayetleri önem sırasına göre; tramvayın seyir hızının düşük olması, aşırı doluluklar, tramvayda yeterli konforun olmaması, güvenlik ve kaza riski, karayolu ile sık kesişmeler olarak sıralanmıştır.

Ankete katılanlar Konya'da tramvay için neler yapılmalı sorusuna %40,7'si tramvayın seyir hızının artırılmasını, %20,7'si konforun artırılmasını ve %17,3'ü tramvay hattının her iki yönde de korumaya alınmasını önermektedir.

Kent merkezinin hemen dışındaki bölgeden yolculuk yapan yolcular bilet ücretlerini pahalı bulmaktadır (%48).

Anketleşen tramvay yolcularının %68'i Konya'da metronun kesinlikle gerekli olduğunu belirtmiştir.

4. SONUÇLAR

Tramvayın şu anki en önemli sorunu hızın düşük olmasıdır. Hızın düşük olması; durakların birbirine yakın olması, hemzemin kavşaklarda yaya ve araç trafiği ile kesilmesi, güzergahta tam korumanın olmaması, durakların şaşırtmalı olarak düzenlenmediği için bazı duraklarda tramvayın birkaç kez durması, bütün duraklarda kapalı turnikeli sistem olmadığı için yolcu binişlerinin tek kapıdan yapılmasından kaynaklanmaktadır.

Tramvay hızının düşük olması nedeniyle yolculuk süreleri uzadığı için yolcular diğer toplu taşıma araçlarına örneğin, minibüse yönelmekte veya özel otomobilleriyle trafiğe çıkarak hem tramvay işletmesi kayba uğramakta hem de en önemlisi insanların özel araçlarıyla yolculuk yapmasını alışkanlık haline gelmesine neden olmaktadır.

Durak yerlerinin yolculuk talebine göre yeniden düzenlenmesi ve bazı durakların kapatılması gerekmektedir. Örneğin, Köyhizmetleri ve Erenkaya durağı kaldırılarak Binkonut durağında şaşırtmalı ve turnikeli peron olarak yeniden düzenlenmelidir. Ayrıca Cumhuriyet durağı kaldırılarak otogar durağında şaşırtmalı ve turnikeli peron olarak yeniden düzenlenmelidir.

Yolculukların büyük bir bölümünü üniversite öğrencilerinin oluşturması nedeni ile bu durakların kapatılması nedeniyle yolculuk süresi azalacağı için üniversite öğrencilerinin minibüs gibi farklı toplu taşıma araçlarına yönelmemesini sağlamış olacaktır. Aksi halde gelecekte konutlarda yaşayan insanların artması ile beraber durakların kapatılması zorlaşacak ve yolculuk süreleri artacağından dolayı üniversite öğrencileri tarafından rağbet görmemesine neden olacaktır.

Otogar-Üniversite arasındaki konut alanlarında henüz tam anlamıyla yolculuk istemi bulunmamaktadır. Bu yüzden sık aralıklı birçok durakta incek veya binecek birkaç yolcu için tramvay içerisindeki tüm yolcuların yolculuk süresi artmakta, işletme hızı düşmekte, duraklarda kaybedilen süre artmakta, enerji tüketimi ve gereksiz yıpranmalar nedeniyle işletme ve bakım giderleri artmaktadır.

Birçok durakta yolcu talebinin yüksek olması nedeniyle kapalı turnikeli giriş kontrolü yapılmıştır. Tüm kapılardan biniş yapılması sağlanarak duruş süreleri azalmakta fakat bazı duraklarda tramvay durağa tam yanaşmadan önce durarak yolcu indirmekte, daha sonra durağa yanaşarak duraktan yolcu almaktadır. Bu uygulama duraklarda iki kez durulmasına buna birde tramvayın kavşakta beklemesi eklenirse, toplam duruş ve yolculuk süresini artırmaktadır. Turnike bulunan durak sayısı çok az olması ve tramvayın yolcu alımlarını tek kapıdan yapması nedeniyle duruş sürelerinin artmasına neden olmaktadır.

Yolculuk sürelerinin uzamasını engellemek ve hız artışının devamlı olmasını sağlamak için yolculuk istemi az olan durakların tamamen kaldırılması, tramvay güzergahındaki bazı durakların şaşırtmalı ve kapalı sistem turnikeli olarak yeniden düzenlenmesi, bazı yakın durakların birleştirilmesi, bazı hemzemin kavşakların kaldırılması gerekmektedir. Hattın iki yönde de korumaya alınması, yaya ve araç trafiği ile kesişmeler olan bütün hemzemin kavşaklarda detektörlü sinyal sistemi ile tramvaya gerekli öncelik sağlanmalıdır.

Hemzemin yaya geçitlerinde ikazlar bulunsa da tramvay bu bölgelerden kazaya neden olmamak için kontrollü olarak geçmek durumundadır. İşletme hızını yükseltebilmek için tramvayın sadece kendisine tahsis edilmiş ve tam korumaya alınmış olan hat üzerinden gitmesi gerekmektedir. Özel ve tam korumalı yollar yapılmadığı durumda işletme hızının artırılması beraberinde kazaları da getirecektir. Hattın çift taraflı olarak korumaya alınması, bazı yaya hemzemin geçişlerinin kaldırılması, bazı noktalarda yaya geçişlerinin alt veya üst geçitlere dönüştürülmesi gereklidir.

Hattın her iki tarafının korumaya alınması ile araç sürücüsü için daha etkin ve güvenli bir ortam sağlanmış olacaktır. Tramvay hattının korumaya alınması hızın artırılabilmesi ve

kaza riskinin en aza indirilmesi açısından çok önemlidir.

Tramvay, hattın büyük bir bölümünde korunmasız olarak gitmekte ve araçların seyir hızının düşmesine neden olmaktadır. Korunmaya alınmış bölgeler genellikle tel çit ile iki hat arasında yer almaktadır. Hatta paralel olarak iki hat arasındaki koruma şekli ile yaya geçişleri için bir ölçüde caydırıcı olmakla birlikte tam koruma sağlanamamaktadır. Kavşaklardaki sinyalizasyon sisteminde çok az kavşakta tramvayın geçiş önceliği bulunmaktadır. Geçiş önceliğinin tüm kavşaklarda bulunmaması nedeniyle yolculuk süreleri artmaktadır.

Kentiçi trafiğin yoğun olduğu doruk saatlerde kavşaklarda tramvay geçişleri de yoğun olduğundan bu kavşaklardaki karayolu araç trafiğinde kuyruklanmalar meydana gelmektedir. Kavşaklardaki durakların her iki yöndeki peronlarının da kavşak girişlerinde şaşırtmalı ve turnikeli olarak düzenlenmesi, kavşak sinyalizasyonun tramvaya geçiş önceliği için detektörlü olarak düzenlenmesi ile hem tramvaya öncelik sağlanacak, hemde tramvaya sağlanan önceliklerin karayolu trafiğine olumsuz etkisi minimize edilmiş olacaktır.

Özellikle Sanayi-Üniversite durakları arasında karayolu ile çok sayıda hemzemin kesişme bulunmaktadır. Bu kesişmeler nedeniyle seyir hızı düşmekte, sistemin güvenliği azalarak, kaza riskini artırmaktadır. Ayrıca Tramvay, bazı sinyalli karayolu kavşaklarına yakın olan duraklarda hem durakta, hem de kavşakta durmak zorunda kaldığından yolculuk süresini artırmaktadır.

Güzergahın bazı bölümlerindeki yol üst yapısının bozulması nedeniyle deformasyonlar oluşmakta, buda tramvayın proje hızından daha yavaş gitmesine neden olmaktadır. Tramvayın kurplarda salınım yapması nedeniyle özellikle iki tramvayın karşılıklı geçişlerinde hızlarının çok düşmesine ve konforun azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca tramvay dizilerinin üçlü diziden oluşması kapasitesini sınırlı kılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Babalık, E., 1998, “Yeni Kentsel Raylı Sistemlerin Başarısını Artırmak İçin Öneriler”, 4. Ulaştırma Kongresi Bildiriler Kitabı, 297-308, 3-4-5 Haziran 1998, Denizli.
- Evren, G., 2001, “Kentsel Ulaştırma Politikaları”, Kentiçi Ulaşım ve Trafik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 31-36, 21-22 Nisan 2001, Antalya.
- Güllülü, N., 1989, “Raylı Taşıt Sistemleri İçerisinde Hafif Metronun Yeri”, RAYTAŞ’89 Ulaşımında Raylı Taşıt Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 147-163, Mart 1989, Adapazarı.
- Kaya, A., 2005, “Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü Hafif Raylı Ulaşım Sistemi Uygulama Projesi ve Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2005, Konya.
- Toprak, R., 2000, “Raylı Ulaşım Sistemlerinin Çevresel Etkileri”, Trafik: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trafik Planlaması ve Uygulaması Anabilim Dalı Aylık Bülteni, Sayı: 15, 21-25, Ankara.
- Yılmaz, M., 1986, “Büyük Kentlerde Toplu Taşıma Sistemlerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi, İstanbul.

Yüksel Proje-Ulaşım-Art Ortaklığı, 2001, “Konya Büyükşehir Alanı Kentiçi ve Yakın Çevre Ulaşım Master Planı Çalışması, Final Rapor: Bölüm-2 Mevcut Ulaşım Yapısı ve Sorunlarının Değerlendirilmesi”, Kasım 2001, Konya.

URL1, http://konyamiz.blogspot.com/2007_07_22_archive.html

TRANSGENİK GIDALAR VE YAŞAMSAL RİSKLERİ

TRANSGENIC FOODSTUFFS AND IT'S VITAL RISKS

Ash ALBAYRAK¹

ABSTRACT

At the present day, natural sources depleted as a result of wrong use, ecological balance disconcerted and atmosphere heat increased in a few tempature. Vast extentet of ground which known Mediterranean basin and also our country is internal, is face to face with drought. On the other hand, it's observed that very important increas in population all over the world. That's why it's impossible to provide enought quality and quantity foodstuffs with the classic production process for the population. It's eliminated that some of unwanted features by the courtesy of add new genes for the purpose of solve these problems. Genetically modified products which product with this process calls 'Transgenic Foodstuff'. Transgenic Foodstuffs, as if seen saver in the terms of provide enought quality and quantity which people need it's sustain important risks for people healt and at the same time it gives multitude of damage to enviroment which impossible to turn back. Purpose of this study, provide inform and make consicious to consumer about transgenic foodstuffs and it's risks and draw attention one more time to Transgenic Foodstuffs' important risks. In this study analysed that anterior studies and goverment studies about this subject, import transgenic foodstuffs analysed statistically and stressed transgenic foodstuffs' risks. At the end of the study, make a suggestion about eliminate transgenic foodstuufs risk to consumers, scientists and goverment departmants which study about this subject.

Key Words: Foodstuffs, Geneticcally Modified Organism, Transgenic Foodstuff, Gene Exchange

ÖZET

Günümüzde yanlış kullanım sonucu doğal kaynaklar azalmış, ekolojik denge bozulmuş ve atmosfer ısısı bir kaç derece artmıştır. Ülkemizin de içerisinde bulunduğu ve Dünya'da Akdeniz havzası olarak bilinen geniş bir alan kuraklıkla karşı karşıya kalmıştır. Diğer taraftan Dünya'da önemli bir nüfus artışı gözlenmektedir. Nüfusta meydana gelen artışı tam olarak karşılayabilecek çeşit ve miktarda gıda maddesini klasik üretim yöntemleriyle elde etmek imkansız hale gelmiştir. Tüm bu problemleri çözmek üzere, bazı gıda maddelerine yeni genler ilave edilerek bunlarda bulunan ve istenmeyen bazı özelliklerin ortadan kaldırılması sağlanmaktadır. Bu şekilde genetiği değiştirilmiş olan ürünlere de 'Transgenik Gıdalar' denilmektedir. Transgenik gıdalar, ihtiyaç duyulan çeşit ve miktarda gıda maddesinin sağlanması açısından bir kurtarıcı gibi görünse de hem insan sağlığı açısından önemli riskler taşımakta hem de doğal çevreye geri dönülemez pek çok zarar vermektedir. Çalışmada; tüketicilerin transgenik gıdalar ve risklerine karşı bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve dikkatlerin bir kez daha önemli riskleri bulunan 'Transgenik Gıdalar' üzerine çekilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, daha önce yapılmış olan çalışmalar, devletin konudaki faaliyetleri ve ülkemizde ithal edilen transgenik gıda maddeleri istatistiksel olarak incelenerek transgenik gıdalar ve taşıdıkları riskler konusu üzerinde durulmuştur. Çalışma sonunda, Transgenik

¹ Araş. Gör. Uzm. İstanbul Kültür Üniversitesi, a.albayrak@iku.edu.tr.

Gıdalarla ilgili tüketicilere, bilim adamlarına ve devletin bu konuyla ilgili çalışmalar yapan birimlerine riskleri ortadan kaldırmaya yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gıda Maddeleri, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar, Transgenik Gıdalar, Gen Değişimi.

1. GİRİŞ

Günümüzde eğitim eksikliği, bilinçsiz çevre kullanımı gibi pek çok nedenden dolayı doğal kaynaklar gittikçe azalmakta ve ekolojik denge bozulmaktadır. Bu nedenle, hem doğal çevrede hem de atmosferde insanlar ve doğal yaşam için ciddi sonuçlara yol açacak bir takım olumsuzluklar yaşanmaktadır. Özellikle son 15 yıllık süre içerisinde insanların yarattığı çevre kirliliğine bağlı olarak atmosfer olaylarında önemli değişiklikler olmuş ve atmosfer ısısı bir kaç derece artmıştır. Bunun sonucu olarak da ülkemizin de içerisinde bulunduğu ve Dünya üzerinde Akdeniz kuşağı olarak bilinen geniş bir alan ciddi şekilde kuraklıkla karşı karşıya kalmıştır. Bilim adamlarını ön görüleri ise; ‘bu kuraklığı önlemek adına çevreye karşı duyarlı davranılmadıkça ve gerekli önlemler alınmadıkça, Dünya’nın ısısı her geçen gün biraz daha artacağı ve ileriki yıllara da tüm Dünya’nın ciddi bir kuraklıkla karşı karşıya kalacağı’ şeklindedir.

Atmosfer ve doğal çevrede meydana gelen ve Dünya’yı ciddi tehlike altına alan bu değişikliklerin canlı türü üzerine olan etkisi bir yana diğer taraftan da Dünya’da ciddi bir nüfus artışı da gözlenmektedir. Hızla artmakta olan Dünya nüfusunun 2025 yılı itibariyle 8 milyarı geçmesi ve bu artışın % 95.0’inin gelişmekte olan ülkelerde olması beklenmektedir. Ancak, halen 830 milyon insanın yeterli ve dengeli beslenemediği gelişmekte olan bazı ülkelerde yeni tarım teknolojilerini kullanarak tarımsal üretimi artırma çabaları yeterli olmamaktadır. Diğer taraftan, elde edilen gıdaların ve hayvansal ürünlerin tüketicilere ulaştırılmasında karşılaşılan zorluklar da gıda bozulmalarına yol açmaktadır (Çetiner, 2009)

2025 yılında 8 milyarı aşması beklenen Dünya nüfusunun beslenmesi gerçekten önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekilebilir alanları artırmak pek mümkün olmadığı gibi, tarımsal üretimde kullanılabilir su kaynakları da hızla azalmaktadır. (Borlaug, 2003).

Geçmişten bugüne değin tüm tarım üretimi yapan ülkeler karşılaştıkları verimsizlik, kuraklık, ürünlerde meydana gelen hastalıklar, ürünlere zarar veren haşereler vb. sorunlara karşı bir takım ıslah çalışmaları yapmış, çeşitli önlemler almış ve bunun sonucunda da klasik yöntemlerle tarımsal ürünleri korumayı ve istediği verimi almayı başarmıştır. Ancak pek çok kez bu yöntem istenen bir yada birkaç olumsuz özelliği ortadan kaldırılabiliirken diğer bazı özellikler ortadan kaldırılamamış hatta tetiklemiştir (Yılmaz, 2006).

Ülkemizde 1960’lı yıllardan itibaren yeni tarım teknolojilerinin kullanılması, tarım mekanizasyonunun gelişmesi, kimyasal gübre kullanımının yaygınlaşması, hastalık ve zararlıların kimyasal ilaçlarla azaltılması, sulama sisteminin gelişerek yaygınlaşması ile artan Dünya nüfusunun ihtiyacı olan gıda maddelerinin üretiminde yeterlilik sağlamaktaydı. Ancak günümüzde ekilebilir alanların son sınırına gelinmesi ve klasik ıslah çalışmalarından elde edilemeyen verimlilik artışı, artan Dünya nüfusunun temel gıda ihtiyaçlarının karşılanmasına yetmemektedir. Bu nedenlerle, bitki ıslah çalışmalarında yeni

teknolojilerin kullanılması gündeme gelmiştir. Tüm bu problemleri çözmek üzere bilim adamları canlıların genetik yapısında değişiklikler yaparak bu sorunları ortadan kaldırmaya yarayacak yollar bulmuştur. Bu sayede, gıda maddeleriyle bazı hayvanlarda bulunan ve istenmeyen belirli özelliklerin değiştirilmesi yoluna gidilmiş, olumsuz etkilerin azalmasını sağlayacak genler ilave edilmiştir. Bu teknolojiye ‘Gen Teknolojisi’; bu teknolojiyle üretilen ürünlere de ‘Transgenik Gıdalar’ denilmektedir (Uzogara, 2000; Yeşilbağ, 2004).

Transgenik Gıdalar, diğer bir deyişle genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar (Genetic Modified Organizm); genetik müdahale yöntemi sayesinde genetik yapısına bitki, bakteri, virüs vb. herhangi bir başka canlıdan alınan gen veya genlerin aktarılmasıyla elde edilen yeni organizmalardır (Yılmaz, 2006).

Bu çalışma, yaşamsal ihtiyaçlarından beslenme ihtiyacını tarımsal ve hayvansal ürünlerden sağlayan insanları, genetiği değiştirilerek elde edilen transgenik ürünler hakkında bilgilendirmek, bilinçlendirmek; transgenik tarımsal ve hayvansal ürünler ile beslenme gibi konular hakkında çalışan akademisyenlerin, bu konuyla ilgili ileride çalışmayı planlayan öğrencilerin ve gerek özel sektörün gerekse devletin ilgili kuruluşlarının dikkatlerini bir kez daha ‘Transgenik Ürünler ve Yaşamsal Riskleri’ üzerine çekmek ve alınması gereken önlemler hakkında harekete geçmelerini sağlamak amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Çalışma esnasında, konunun gen mühendisliği, tarımsal boyutu ve beslenme kimyasında meydana getirdiği değişikliklere değinilmemiş ve sadece konunun insan ve çevre sağlığı açısından riskleri ele alınmıştır.

2. TRANSGENİK GIDALAR VE YAŞAMSAL RİSKLERİ

Dünya’nın gittikçe ısınması sonucu ekilebilir alanlarda yaşanan sıkıntılar, insanlığın beslenme ihtiyacının karşılanmak istenmesi, tarımsal üretim sırasında yaşana sorunları ortadan kaldırmak gibi masum nedenlerle bir kurtarıcı gibi gösterilmeye çalışılan; mevcut ürünlerin genlerine yeni genler eklenerek istenen her türlü özelliğin kazandırılması yoluyla üretime gidilen bitki tarımına il kez 1990’lı yılların başlarında Çin Halk Cumhuriyeti’nde virüslere dayanıklı gen aktarılmış tütün bitkisinin üretimiyle başlamıştır (Hemmer, 2005; Yeşilbağ, 2004). Sonrasında ise ABD, Kanada, Arjantin, Brezilya, Hindistan, Avusturya, Romanya, Uruguay, Meksika, Filipinler, Kolombiya gibi Dünya’nın pek çok ülkesinde Transgenik Gıda üretimine başlanmıştır (Bayraktar, 2004)

Tablo1: En Fazla Transgenik Bitki Ekimi Yapan Ülkelerin Ekim Alanları ve Yüzdeleri (James, 2004).

Ülke	alan (milyon hektar)	%
ABD	47.6	59
Arjantin	16.2	20
Çin	7	7
Kanada	5.4	4
Brezilya	5	6
Paragua	1.2	1.4

Dünya genelinde 1996 yılında 1.7 milyon hektar alanda transgenik gıda üretimi yapılırken 2006 yılında bu rakam 102 milyon hektara ulaşmıştır. 2010'lu yıllarda ise rakamın tohumculuk piyasasının 2/3'ünü oluşturacağı belirtilmektedir (Gill, 2003). Yapılan bir çalışmada Dünya genelinde bir çoğu kültür bitkisi olmak üzere yaklaşık 150 kadar üründe gen teknolojisi kullanıldığı belirtilmektedir (Çelik ve Balık, 2007). Bunun anlamı; Dünya genelinde neredeyse gen teknolojisi kullanılarak değiştirilmeyen hiçbir kültür bitkisi kalmamıştır.

2004 yılı itibariyle bu ülkelerde 48.4 milyon hektar soya, 19.3 milyon hektar mısır, 9.0 milyon hektar pamuk ve 4.3 milyon hektar kolza transgenik olarak üretilen ürünlerin sadece bir kısmıdır. Bu ürünlerin yanında patates, kabak, papaya, tütün, domates gibi ürünler de üretilmektedir. Dikkat çekici olan bir diğer konu ise 1996 yılında tarım alanlarının %2.8'inde transgenik gıda üretimi yapılırken bu oranın sekiz sene içerisinde % 81.0'e çıkmasıdır (James, 2004).

Üretilen transgenik ürünlerden mısır, pamuk, patates gibi ürünlere zararlılara karşı dayanıklılık; soya, pamuk, mısır, kolza, çeltik gibi ürünlerde yabancı ot ilaçlarına dayanıklılık; patates, çeltik ve mısır gibi ürünlerde viral bitki hastalıklarına dayanıklılık; ayçiçeği, soya, yer fıstığı gibi ürünlerde bitkisel yağ kalitesini artırma, domates, çilek gibi ürünlerde olgunlaşmanın geçikmesi ve raf ömrünün uzaması ve domatesta aromasının artırılması amacıyla kullanılmıştır (Topal, 2004).

Dünya'nın önemli tarımsal üretim ve ithalat yapan ülkelerini genleri değiştirilmiş ürünler üretmeye ve bunların ithali yoluyla Dünya nüfusunun önemli bir bölümünün bu maddeleri tüketmesine iten çeşitli nedenler bulunmaktadır (Deising and Badrie 2005; Nicholl, 1994):

- Hastalık ve zararlılara dayanıklılık
- Ürün verimliliğini arttırmak
- Tuz, su ve kuraklığa karşı tolerans gelişimini sağlamak
- Meyve olgunlaştırılmasının geciktirilmesi, değiştirilmesi
- Besin maddelerinin zenginleştirilmesi, iyileştirilmesi ve raf ömürlerinin uzaması
- Aromalarının artırılması
- Süt üretiminin artırılması
- Gıda enzimlerinin üretimi
- Çevresel streslere (kuraklık- tuzluluk) olan dayanıklılığın artırılması
- Bazı bitkilerin topraktan gelen toksik maddeleri arındırma özelliklerinin artırılması
- Farmakolojik maddelerin üretilmesi
- Ağız yoluyla alınabilecek aşıli organizmaların geliştirilmesi vb.

Transgenik gıdaların üretimi ve üretim yöntemleri oldukça tartışmalı bir konudur ve somut sonuçlarının görülebilmesi için oldukça uzun yıllar gerekmektedir. Transgenik gıda üretimi aynı zamanda bir biyogüvenlik, biyoçeşitlilik, sağlıklı insan, hayvan, çevre ayrıca tekelleşme ve demokrasi sorunudur. İlk bakışta; tarımsal ürünlerin kalitesini, zenginliğini ve ömrünü uzatmak için son derece yararlı ve masum olarak görünen bu üretim teknolojisi insan sağlığı açısından konunun detaylarında gizli önemli riskleri barındırmaktadır. Çünkü; gen transferi sırasında aktarılmış olan gen, istenen özellik yanında istenmeyen bazı özellikleri de taşıyabilmektedir. Üstelik bu istenmeyen özellikler ürünlerde kısa zamanda ortaya çıkarılabilmektedir ancak insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya çıkarmak hem yöntem olarak oldukça zor; hem de zamansal olarak çok uzun süre alabilmektedir

(Ölçü 2005). Bu nedenle transgenik gıdalar çevreye verdiği zararlar yanında özellikle insan sağlığı açısından ciddi bir sorundur. İnsanlığın transgenik gıdalarla ilgili yaşamsal riskleri:

1. Yiyecek Alerjileri: Organizmalara yerleştirilen yeni gen özellikleri, insanlarda alerjik reaksiyonlara neden olabilmekte veya mevcut alerjik reaksiyonları şiddetlendirebilmektedir (Uzogara, 2000; Zülal 2003). Örneğin; Brezilya fıncığının genetiğinin değiştirilmesi ile ilgili fareler üzerinde bir çalışma yapılmış ve genetiği değiştirilmiş olan Brezilya fıncığının fareler üzerinde allerjen etki yapmadığı saptanmıştır ancak sonraki dönemlerde bu ürünün insanlarda allerjen etki yaptığı görülmüştür. Brezilya fıncığında bulunan bir genin soyaya aktarılmasıyla elde edilen ürünün brezilya fıncığına allerjisi olan kişilerde alerjik reaksiyona neden olduğu somut olarak kanıtlanmıştır (Kıyak, 2004; Nordlee ve ark, 1999).

2. Toksik Etkiler: Araştırmalar, genetiği değiştirilmiş olan patateslerin fareler için toksik etki yaptığını, bağışıklık sisteminde bozukluklar, viral enfeksiyonlar gibi birçok etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde genetiği değiştirilmiş olan patatesler insanlarda da toksit etki yapabilmektedir. Bilim adamları da genetik değişimin besinlerde doğal olarak bulunan toksinlerin seviyesini artıracığı veya yeni toksinler oluşturacağı konusunda ikazlarda bulunmaktadır (Mutlu, 2008).

1989 yılında bir Japon firması tyriptophan adlı bir aminoasidi bir bakteriye ürettirerek besin takviyesi olarak ABD’de satışa sunmuştur. Ürünü kullananlarda sinir sistemini etkileyen, kas ağrıları ve kandaki bazı hücrelerin sayısında artış ile seyreden eozinofili-miyalji sendromu ortaya çıktı. 37 hasta yaşamını yitirirken 5000 kişi de kalıcı hasar meydana gelmiştir (Mutlu, 2008).

3. Antibiyotiğe Karşı Dayanıklılık Oluşturması: Genetiği değiştirilmiş organizmaların yapısında antibiyotik direnç geni bulunabilmektedir. Dolayısıyla genetiği değiştirilmiş ürünleri tüketen insanlar tükettiği transgenik gıdanın yapısında bulunan bu antibiyotik direnç genini de almış olacaktır. Özellikle işleme tabi tutulmadan (çiğ olarak) tüketilen tarım ürünlerindeki genler mide ve bağırsaklarda daha kolay tutulabilmektedir. Bu nedenle, basit bir hastalıkta bile herhangi bir antibiyotikten sonuç alınamayacaktır (Şahin, 2003; Kuiper, 2004).

Bu konuda başka bir örnek ise normal buğdayla yani geleneksel yöntemle beslendiğinde bir civciv, canlı erişkin değerine yaklaşık beş-altı ay içerisinde yaklaşmaktadır. Hormonlarla veya transgenik yemlerle beslenen civcivler ise 40-45 günde tavuk haline gelmektedir. Tavuğun iç organları 45 günlük bir civciv kadar, ama vücut ağırlığı altı aylık bir tavuk kadar olmaktadır. Bu durumda hayvanın bağışıklık sistemi çöktüğü için antibiyotikler ve kimyasal ilaçlarla destekleniyor yemleri. Dolayısıyla insan bunu tükettiğinde antibiyotiğe karşı bağışıklığı tükeniyor (Mutlu, 2008).

4. Artan Kanser Riski: 1994’ten itibaren büyüme hormonu satılması ve bunların süt veren ineklere enjekte edilmesi bilim adamlarının tüm itirazlarına rağmen FDA (Food and Drug Administration) tarafından onaylanmıştır. Bu ineklerin sütünden elde edilen besinleri tüketen insanlarda göğüs, prostat ve kolon kanserlerine yakalanma riski oldukça yüksektir. Kanada Hükümeti bu hormonun süt veren ineklerde kullanımını 1999’da yasaklamıştır. Gelişigüzel şekilde kullanılan ve yediğimiz gıdalarla vücudumuza giren hormonların tehlikeli sonuçlar doğurduğu, hormonla beslenen hayvanları yiyen kadınlarda erkekleşme

ve adet düzensizliklerinin geliştiği, östrojenik hormon kalıntılarının kızları erken ergenliğe ulaştırdığı ve göğüs kanseri riskini arttırdığı, erkeklerde ise iktidarsızlığa sebep olabildiği; bu hormonların verildiği hayvanlarda da meme enfeksiyonları, rahim, sindirim sistemi bozuklukları görüldüğü belirtilmektedir (Duru, 2006; Yılmaz, 2006).

5- BT'nin Etkileri: Tarımda uzun zamandır böcek öldürücü olarak kullanılan Bt spreyi toprakta parçalanmakta; BT kullanılmış olan ürünler yıkanarak Bt spreyinden kolaylıkla arındırılabilir. Ancak Bt geni aktarılmış ürünlerde Bt toksininin parçalanması ya da ürünün yıkanarak temizlenmesi söz konusu değildir. Bu durumda Bt toksini bütün etkisini ürün tüketilene kadar, hatta belki de tüketildikten sonrada sürdürmektedir. Bt geni aktarılmış ürünlerin tüketiminde bireyin maruz kaldığı Bt toksini miktarı Bt spreyindeki 10-100 katı arasındadır. Hayvanlar üzerinde yapılan deneyler Bt toksininin memelerde aktif olduğunu, sindirim sisteminde parçalanmadığını, bağırsaklarda bağlanabildiğini ve insan sağlığı açısından tehdit oluşturabileceğini ortaya koymaktadır (Yeşilbağ, 2004; Öktem, 2001).

Filipinlerdeki bir Bt mısır ekim alanının yakınında yaşayan köy halkında solunum yolu, sindirim sistemi, cilt reaksiyonları ve ateşle seyreden hastalığın, mısırın polen saçtığı dönemde ortaya çıktığı fark edildi. Bu bireylerin kan örneklerinde Bt toksinine karşı antikorlar saptanmıştır (Mutlu, 2008).

Başka bir örnek ise; Hindistan ve Çin'de yapılan araştırmalar Bt gen transfer çalışmalarının pirinçte verimliliği azaltmasına karşılık, parazitlere dayanıklılığı artırdığını, pamuk ve pirinç tarımında kimyasal kullanımını azalttığını; ancak pirincin A vitamini sentezlemesini azalttığından tüketicilerde beri beri (gece körlüğü) vakalarının hızla arttığını göstermiştir.

Diğer taraftan yapılar bir çalışmada farelere transgenik ürünler verilmiş, daha sonrasında farenin iç organlarında ürüne eklenmiş olan gen parçalarına rastlanmıştır. Ayrıca, gebe farelerde kan dolaşımı sayesinde transgen genin placentaya aracılığı ile fetüse geçtiği saptanmıştır (Doerfler, 2004).

6- Dini Kültürel ve Etik Kaygılar: Organik tarımcılar, etiketleme olmamasından dolayı transgenik gıdaların organik gıdaları örteceğinden ve insanların organik gıdalara ulaşmasının güçleşeceğinden korkmaktadır (Uzogara, 2000).

Bazı tüketiciler ise tüketici hakları ihlali, transgenik gıdaların doğal benzerlerinden ayırt edilememesi, etik ve kültürel nedenlerle transgenik gıdalara karşı çıkmaktadır. Bazı etnik gruplar da ise (örn; Müslüman, Hindu, Yahudi vb) içerisinde böcek, hayvan, insan geni olan tarım ürünlerini tüketmekten uzak durmaktadırlar. Benzer şekilde vejeteryan olanlarda içinde hayvan geni olan ürünleri tüketmeye karşı çıkmaktadır (Uzogara, 2000; Kıyak 2004).

7- Çevresel Riskler: Bitkiler arasındaki gen kaçışı tozlaşma vb. nedenlerden dolayı daha kolay olduğundan transgenik gıda üretimi ile ilgili en önemli risklerden biri çevresel risklerdir (Tüysüzöğlü ve Gülsaçan, 2004). Diğer taraftan yapısal ve tür olarak farklı özelliklere sahip olan canlılara aktarılan genlerin aktarıldığı organizmanın yapısal değişikliklere uğramasına neden olmaktadır. Bu değişiklik ise zaman içinde mevcut canlı türlerinde değişiklikler meydana getirecektir. Zaman içinde gen aktarımının yaygınlaşmasına bağlı olarak tozlaşma vb. ile pek çok tür mevcut özelliğini tamamen

kaybedecektir. Bu durum, uzun vadede mevcut flora ve fauna çeşitliliğinin tek tipe dönüşmesine, bitki sosyolojisinin bozulmasına ve yabancı türlerin doğal gelişimine neden olacaktır. Örneğin dayanıklılık geni aktarılmış olan bir üründen tozlaşma gibi bir nedenle yabancı bir türe gen kaçıışı söz konusu olursa geri dönülmesi oldukça zor bir tahribat meydana gelecektir. Diğer taraftan tozlaşma gibi doğal bir oluşumun ortadan kaldırılamayacağı da bilinen bir gerçektir (Zülal, 2003; Fogan, 2005).

8-Biyolojik ve Genetik Çeşitliliğin Tehdidi: Çevre açısından önemli tehlikelerden biri transgenik ürünlerin çevreye yayıldıktan sonra doğal türlerde genetik çeşitliliğin kaybına, ekosistemdeki tür dağılımının ve dengesinin bozularak genetik kaynakları oluşturan yabancı türlerin ovülasyonundan sapmalara neden olabileceğidir. Bu nedenle ülkemiz gibi genetik gen kaynakları zengin olan ülkeler ciddi tehlike altındadır. Genetiği değiştirilmiş bitki türleri ile rekabet edemeyen doğal türlerin hızla kaybolması genetik çeşitliliğin yanı sıra biyolojik çeşitliliği de tehdit etmektedir (Uzogara, 2000).

9- Genetik Ürünlerin Etiketlenmesi İle İlgili Riskler: Avrupa Birliği yönetmeliklerine göre herhangi bir ürün geleneksel olan benzerlerinden farklılaştığı anda bunun etiketlenmesi gerekmektedir (Günaydın, 2004). Özellikle transgenik gıdalar gibi ürünlerin insan sağlığına olan önemli olumsuz etkileri düşünüldüğünde bu konuda son derece hassas davranılması gereği ortaya çıkmaktadır. Nitekim; Çevre Koruma Ajansı (EPA), Amerikan Tıp Birliği de bu ürünlerin etiketlenmesi konusunda hem fikirdir (Topal, 2004).

Dünya'nın pek çok ülkesinde pek çok ürün genetiği değiştirilerek transgen olarak üretilirken ülkemize açısından da transgenik gıdalar önemli risk oluşturmaktadır. Ülkemizde açısından genetiği değiştirilmiş olan ürünlere iki farklı açıdan bakılmalıdır. Bunlardan ilki; genetiği değiştirilmiş ürünlerin ülkemizde üretilme durumu; ikincisi ise dünyada bazı ülkeler tarafından kolayca üretilen bu ürünlerin Türkiye tarafından ithal edilme olasılığının yüksekliği ve kolaylığıdır.

Transgenik ürünlerin Dünya genelinde üretilmesine başlanmasının ardından 1998 yılında konu ile ilgili ülkemizde bir mevzuat çalışmalarına Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü bünyesinde organize edilen 'Transgenik Bitkiler ve Güvenlik Önerileri' konulu bir toplantı ile başlamıştır. Ülkemizde, biyoteknoloji çalışmaları Üniversiteler ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne bağlı Araştırma Enstitülerinde yapılmaktadır. Hazırlanan mevzuat kapsamında transgenik bitkiler 1998 yılından itibaren 'Alan Denemelerine' alınmaya başlamış; hazırlanan mevzuat kapsamında transgenik gıdalarla ilgili alan denemeleri yapılmaktadır. Bu alan denemeleri; 1998 yılından itibaren Tarım Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. 1999 yılında Aydın Nazilli'de Harran Akçakale'de pamuk, Adana'da mısır ve pamuk, Niğde'de patatesin Transgenik olarak üretimi ile ilgili alan denemelerine başlanmıştır (Demir ve ark, 2006). Alan denemeleri için neden ülkemizdeki en verimli arazilerinin seçildiği hala cevaplanması beklenen bir soru iken bu denemeler sırasında oluşabilecek gen kaçışları, arazi yapısının tarımsal üretim yapma özelliğini kaybetmesi gibi riskler göz ardı edilmektedir.

Ayrıca modern biyoteknolojide yaşanan gelişmelerin dikkate alınması ile DPT tarafından VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları kapsamında "Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Komisyonu" kurulmuş olup, komisyonun hazırladığı rapor DPT'ye sunulmuştu ancak uygulamalar hakkında halen göze çarpan bir hareket bulunmamaktadır (Eser, 2004; http://www.vejetaryen.net/ekoloji/gdo/gdo_riskler.asp).

Ülkemizde, deneme çalışmaları dışında her hangi bir üretim faaliyeti yapılmamakla birlikte ülkemiz açısından transgenik gıdalarla ilgili en önemli sorun olası bir tozlaşma ve bu ürünlerin ithali sırasında biyogüvenlik tedbirlerinin alınmamasıdır (Tüysüzoğlu, ve Gülsaçan, 2004).

İthal edilen transgenik gıdalarla ilgili bir yasa olmamakla birlikte Türkiye'nin gerek Türkiye'de yetiştirilsin, gerekse ithal edilsin her türlü transgenik ürünün Türkiye'de satışa çıkmadan önce bir takım değerlendirmelerden yani risk analizinden geçmesini zorunlu kılan "Ulusal Biyogüvenlik Yasa" taslağı mevcuttur. Ancak şuanda ülkemize giren ürünlerin transgenik olup olmadığı tespit edecek laboratuvarlar yeterli değildir (Ölçü, 2005).

2003 yılında Türkiye'nin yurt dışından satın aldığı tarım ürünlerine ve bu ürünleri aldığı ülkelere bakılacak olursa; satın alınan 800 bin ton soyanın %90'ının ve 1.8 ton mısırın da %80'inin ABD ve Arjantin kaynaklı olduğu bilinmektedir. Bu ürünlerin transgenik gıdalar olmama ihtimali oldukça düşüktür. Bunun yanında ülkemizde gümrük girişlerinde test laboratuvarları olmadığından bu ürünlerin ülkemize girişi sırasında herhangi bir denetim de yapılmamaktadır. Çünkü, ithalatçı ve üreticileri yurtdışından aldıkları ürünlerin analizine iten bir yasal düzenleme bulunmamaktadır (Ölçü, 2005; Tüysüzoğlu ve Gülsaçan, 2004).

Diğer taraftan tek sorun ithal edilen transgenik gıdalar değil diğer ithal edilen ürünlerin üretimi sırasında transgenik ürün kullanılmış olmasıdır. Dünya genelinde üretimi yapılan soya ve mısır bitkileri, oldukça büyük oranlarda genetik modifikasyonlar sonucunda elde edilmektedir. Genetiğı değiştirilmiş soya içeren gıda ürünleri de (şekerleme, çikolata, tatlı, dondurma vb.) transgenik olarak üretilen ürünlerle aynı düzeyde insan sağlığını etkilemekte ve denetimsiz olarak ülkemize girmektedir. Bu nedenle sadece ham madde olarak ithal edilen ürünler değil aynı zamanda ithal edilen diğer gıda maddeleri de içlerinde transgenik ürün olup olmadığını saptamak üzere analiz edilmelidir (Eser, 2004; www. İsaaa.org, 2004).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde 7 milyara yaklaşan Dünya nüfusunun beslenebilmesi için, kıt kaynakların kullanılarak yeterli tarımsal üretimi gerçekleştirmenin en kolay yollu olarak 'Transgenik Gıda' üretimi görülmektedir. Ancak transgenik gıdaların gerek insan sağlığı gerekse doğal çevre üzerine geri dönülemez pek çok zararı bulunmaktadır. Bu nedenle transgenik gıdaların insan sağlığına zararlılığını gösteren 'vakalar incelenmeden ve bilimsel' sonuçlar elde edilmeden önce bu ürünlerin denenmesi, üretilmesi, gerek ham madde gerekse katkı madde olarak ithal edilmesi bilinçli olarak işlenen bir cinayettir.

Tüm bu nedenlere dayanarak; devlet ve özel sektörün ilgili makamları başta olmak üzere bu konuya ilgi duyan bilim adamlarına ve tüketicilere şu önerilerde bulunabilir:

- Transgenik gıdalar; kendi dışındaki tüm tarım şekillerini ve özellikle ekolojik tarımı yok edebilecek potansiyeli olan bir üretim tekniğidir. Bu nedenle transgenik ürün tohumlarının ülkemize girişi yasaklanmalı, transgenik gıda üretimi deneme amaçlı dahi olsa yapılmamalıdır. Tarımsal üretimin doğal evrelerine ve ritmine saygılı olunmalıdır.

- Transgenik gıdaların ülkemize girişi ile ilgili yasal boşlukların sadece transgenik ürünler için değil aynı zamanda ithal edilen tüm ürünlerin bileşenlerinin denetiminin ciddi bir şekilde yapılmasının sağlanması gerekmektedir.
- Transgenik ürünlerin %98'i böcek ilacı içerdiği için Sağlık Bakanlığının ilgili kuruluşlarınca denetlenmelidir.
- Türk Gıda Kodeksi mevzuatında transgenik ürünler tanımlanmalı ve insan sağlığına zararlı olduğu için yasaklanmalıdır.
- Genetiği değiştirilmiş tarım ve yem ürünleri için mevcut yasa, yönetmelik ve mevzuatlarımız, gümrüklerimiz, analiz için yeter sayıda laboratuvarlar oluşturulmalıdır.
- Transgenik gıdaların analizi ve biyo teknoloji ve biyo güvenlik risk değerlendirmesi araştırmaları için gerekli laboratuvar alt yapı çalışmaları tamamlanmalı, yetişmiş eleman ve alt yapı girişimleri sağlanmalı, konuyla ilgili ulusal politikalar geliştirilmeli ve kararlılıkla izlenmelidir.
- Halk sağlığını düzenleyici sistemler her ülkede transgenik bitkiler ve yeni bitki türlerinin olası olumsuz etkilerini tanımlamak ve izlemek amacıyla yönelik olarak hayata geçirilmelidir.
- Transgenik ürünler, geleneksel ve yerel beslenme kültürü ve hakkına açık bir saldırıdır. Bu nedenle ülkemize girişlerinin mümkün olması durumunda bu ürünlerin transgenik olduklarını gösteren etiketleri olmalıdır.
- Çiftçi örgütleri, ziraat odaları gibi kurumlar transgenik ürünlerle mücadele kapsamında kendi aralarında örgütlenmelidir.
- Transgen tarım ve yem ürünleri Türkiye'deki fiyatların çok altındadır. Bu fiyatlar ekonomik açıdan çok cazip gözükmektedir. Bu aldatmacaya karşı il ve ilçe tarım örgütleri vb. kuruluşlar gerekli bilgilendirmeyi mutlaka yapmalıdır.
- VIII. 5 yıllık Kalkınma Planında yer alan 1071 sayılı gıda katkı maddeleri, hormonlu ve antibiyotikli gıdalar, zararlılar, transgenik gıdalar ve gıda maddeleri konusunda tüketicilerin bilgilendirilmesi ve sağlığının korunmasına ilişkin etkin mekanizmaların geliştirilmesi ve 1078 sayılı tüketicilerin sağlık ve güvenliğini sağlamak, amacıyla piyasa denetimlerini etkinleştirecek ve gıdalara ilişkin bilgilerin tüketicilere ulaştırılması maddeleri ivedilikle hayata geçirilmelidir.
- Beslenme, genetik, tarım, ziraat gibi alanlarda çalışan bilim adamları ve akademisyenlerce konunun önemine istinaden 'bilimsel' çalışmalar yapılarak elde edilen bilgiler gerek tüketiciler gerekse ilgililerle paylaşılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Bayraktar, K. (2004). Transgenik Gıdalar. Sızıntı Dergisi. 26(307): 48-53.
- Borlaug, N. 2003. Towards a Hunger-free World: The Final Milestone.
- Çelik, V. ve Balık, D. T. (2007). Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar GDO. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 23(1-2): 13-23.
- Çetiner, S. (2009). Türkiye ve Dünyada Tarımsal Biyoteknoloji ve Gıda Güvencesi: Sorunlar ve Öneriler. İstanbul: Sabancı Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Demir, A., seyis, F. ve Kurt, O. (2006). Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar: I. Bitkiler. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi. 21(2): 249-260.
- Duru, E. (2006). Kontrol Edilebilir Bir Nesil Mi Yetiştiriyor? Haber Ajans Dergisi. 1(9).
- Dofler, W. (2000). Foreign DNA in Malian Systems. Germany: Willey-VCH: Weinheim.
- Eser, V. (2004). Yüzyılın Teknolojisi. Biyoteknoloji ve Güvenlik. TKB. Tarım Dergisi. 159:25-33.

- Deising,A. K. And Badrie, N. (2005). Detection Approach for Genetically Modified Organism in Foods. Food Research International. 38: 639-649.
- Gill, C. (2000). Guide to Interpreting GMO Tests. Food Int. 30-34.
- Günaydın, G. (2004). GDO Ne'dir O?. Popüler Bilim. 130: 32-36
- Hemmer, W. (2005). Foods Derived From Genetically Modified Organizm and Detection Methods. BATS. <http://www.bats.ch>.
- Fogan, J. B. (2005). Genetically Engineered Food.–A Serious Health Risks. <http://www.netlink.de/gen/fogan/html>.
- James, C. (2005). Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2005. ISAAA Briefs No: 34.
- Topal, Ş. (2004). Genetik Değişirme İşlemleri ve Biyogüvenlik. Buğday. <http://www.buğday.org>.
- Tüysüzöğlü, B ve Gülsaçan, M. (2004). Türkiye'de GDO. TÜBİTAK- Bilim ve Teknik. Sayı: 443: 23-30.
- Kıyak, S. (2004). Genetik Olarak Değiştirilmiş Gıdalar. Cartagena Biyogüvenlik Protokolü ve Türkiye'deki Durum. 3. Çevreye Genel Bakış. 6:1-13.
- Kuiper, H. A. (2004).Concluding Remarks. Food and Chemical Toxicology. 42: 1195-1202.
- Meto, V. M. M., Xavier-Fiho J., Lima M. S. ve Donnan P. A. (1994). Allergenicity and Florance to Proteins From brazil-Nuts. Food and Agricultural Immunology. 6(2): 185-195.
- Mutlu, A. (2008). Transgenik Gıdalar. Stratejik Boyut-demokratik Düşünme Platformu. http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=253.
- Nicholl, D. S. T. (1994). Transgenic Plants. An Introduction to Genetic Engineering. Britain: Cambridge University Pres.
- Nordlee J. A., Taylor, S. L., Townsed J. A., Thomas, L. A. and Bush R. K. (1996). Identification of a Brazil–nut Allergen in Transgenic Soybeans. England of Medicine. 334: 668-692
- Öktem, H. A. (2001). Böceklere Dayanıklı Transgenik Bitkilerin Geliştirilmesi. Bitki Biyoteknolojisi. Genetik Mühendislik ve Uygulamaları. Bölüm:18. Konya: Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Ölçü. (2005). TBMM Yayın Organı. S: 112-119.
- Özatat, Ş. (2006). Genetik Modifiye Gıdalar ve Bu Gıdaların Güvenlik Değerlendirmeleri. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. 2(1): 37-47.
- Şahin, Ş. (2003). Yaşam Zincirine Vurulan Balta: Bitkilerde Gen Nakli. Bilim ve Ütopya. 113: 18-22.
- Uzogara, S. G. (2000). The Impact of Genetic Modification of Human Foods in 21. st Century. Biyotechnology Advances. Vol: 18. S: 179-206
- Yeşilbağ, D. (2004). Tarımsal ve Hayvansal Ürünlerde Biyoteknoloji ve Organik Üretim. Bursa: Uludağ Üniversitesi. J. Fac. Vet. Med.23,1-2-3. S: 157-162.
- Yılmaz, N. (2006). GDO: Yanıtlanmayan Sorular. Kızılcık Dergisi. 3:10-18.
- Zülal, A. (2003). Gen Aktarımlı Tarım Ürünleri. Ankara: Bilim ve Teknik Dergisi. 426: 38-43.

TUĞ TAKIMI'NDAN, BANDO OKULLAR KOMUTANLIĞI'NA KADAR TÜRK ASKERİ MÜZİK TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ VE BU ALANDA MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ

**A GENERAL LOOK AT THE HISTORY OF TURKISH MILITARY
MUSIC FROM THE TUĞ TEAM TO THE BAND SCHOOLS COMMAND
AND THE SIGNIFICANCE OF VOCATIONAL EDUCATION IN THIS
AREA**

Oğuz KARAKAYA¹

ABSTRACT

Historical resources show that the first Turkish military music group emerged during the era of the Huns. In this period, military music gained an institutional structure and gained the semblance of “Tuğ Team”. The Tuğ Team has developed by transforming into the Tabılhane during the period of the Karahanli State and improved to the “Mehterhane-i Hümayun” standards during the Ottoman era, and at that point, mehter (Ottoman Military Band) music, not only with its instruments but also with the performances and the repertoire, was regarded as a source of inspiration by a number of local and foreign musicians.

Sultan Mahmut II, closed down the “Mehterhane-i Hümayun” as part of the reforms he implemented and as a replacement, he established the Muzıka-yı Hümayun in order to carry out a training and performance activities at western standards (instrument, note, solfege, theory etc). This institution also has a historical relationship with the vocational and preparatory schools existing within the Band Schools Command in our day.

In this paper, the significance of the marching songs that are vocalized to move the soldiers in an orderly manner (parade-marching-training etc) and to declare the gallantry and the power of the army, and the importance of the education in instrument and musical theory, which is necessary for managing this vocalization will be presented in addition to a general look at the History of Turkish Military Music.

Key Words: Mehter (Ottoman Military Band), Military Music, Band, Brass Band

ÖZET

Tarihi kaynaklar, ilk Türk askerî müzik topluluğunun Hunlar döneminde ortaya çıktığını işaret etmektedir. Bu dönemde askerî müzik kurumsal yapıya ulaşmış ve “Tuğ

---

¹ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Devlet Konservatuvarı, oguzkarakaya@selcuk.edu.tr

Takımı” görüntüsü almıştır. Tuğ Takımı, Karahanlılar döneminde Tabılhane’ye, Osmanlılar döneminde ise “Mehterhane-i Hümayun” seviyesine ulaşmıştır ki, gelinen noktada Mehter Müziği, gerek kullanılan enstrüman, gerekse icra edilen müzik ve repertuvar ile yerli ve yabancı birçok müzik adamına ilham kaynağı olmuştur.

Sultan II. Mahmut, yenilik hareketleri içinde Mehterhane-i Hümayun’u kapatmış, yerine, batılı anlamda eğitim-öğretim (enstrüman-nota-solfej-teori vb.) ve icra faaliyeti yürütmek üzere Muzika-yı Hümayun’u kurmuştur. Bu kurumun da, günümüzde Bando Okullar Komutanlığı bünyesindeki meslek yüksek ve hazırlama okulları ile tarihsel bir bağı vardır.

Bu bildiride, Türk Askerî Müzik Tarihi’ne genel bakışın yanı sıra, Askerleri düzenli bir biçimde hareket ettirmek (geçit töreni-yürüyüş-eğitim vb.), ordunun kahramanlık ve gücünü ifade etmek için seslendirilen marşların önemi ile bu seslendirmeyi yapabilmek için gerekli olan enstrüman ve müzik teorisi alanındaki eğitimin önemi ifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehter, Askerî Müzik, Bando, Mızıka

1. GİRİŞ

Türk’ler, tarih boyunca günlük yaşayışları içinde müziğe büyük önem vererek, çeşitli alanlarda müzikten sistemli biçimde yararlanmışlardır. Müziğin, askerî amaçlı, tedavi amaçlı, eğitim - öğretim ve eğlence amaçlı olarak kullanılması bu durumun bir göstergesidir. Bu bağlamda, müziği, askerî amaçlı olarak sistemli biçimde kullanan milletler içinde Türk’lerin, gerek kullanılan enstrüman gerekse icra biçimi olmak üzere önemli bir yere sahip olduğu günümüze ulaşan bilgiler arasındadır. “Çeşitli ikonografik resimlerden anlaşıldığı kadarıyla Firavunlar döneminde Mısır ordusunda bir çeşit kısa boru çalan bölükler bulunduğu; Sümerlerin iri davullar kullandıkları bilinmektedir. Fakat, davul, zurna, boru ve zil gibi aletleri takım halinde kullanan ve bu takımları, resmi tören ve orduda çaldıran ülkenin, başlangıçta Orta Asya olduğunu düşündüren çeşitli tarihi kayıtlar (Gazimihal, 1955)” mevcuttur. “Türk’lerde askerî musikinin ilk belgeleri eski Türk yazıtlarında bulunur. VIII. yüzyılda yazılmış olan Orhun Yazıtları’nda ve Şine – Usu Yazıtı’nda köprüge ve tuğ çalgıları (Sanal, 1964)” geçmektedir ki, bu durum, Türk askerî müzik tarihine ilişkin sürecin ortaya konulmasında önemli bir belge niteliğindedir.

Orta Asya’da, ilk Türk askerî müzik topluluğu olarak Tuğ Takımı’nın; Tabılhane, Mehterhane, Muzika-yı Hümayun, Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti ve Silahlı Kuvvetler Bando Okullar Komutanlığı Astsubay Meslek Yüksek Okulu’na kadar uzanan Türk askerî müziğinin tarihsel sürecine genel olarak değinmek ve gelinen noktada mesleki eğitimin önemini vurgulamak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Türk askerî müzik topluluğu, ilk olarak Tuğ Takımı’ndan Tabılhane’ye, daha sonra Mehterhane’ye dönüşerek, gerek kullanılan enstrüman, gerekse ses sistemi itibarıyla bu alanda büyük bir gelişim süreci yaşamış, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise bu gelişim zirveye ulaşmıştır. Ancak, Osmanlı Padişahı Sultan II. Mahmut’un, batılılaşma hareketleri çerçevesinde Yeniçeri Ocağı ile birlikte Mehterhane’yi de kapatarak yerine Muzika-yı Hümayun’u kurması ile Türk askerî müzik hayatında, hem kullanılan enstrüman hem de kullanılan ses sistemi ve icra biçimi yönünden önemli bir dönüm noktası yaşanmıştır. Bu yeni kurumda Türk Müziği enstrümanları, yerini Batı Müziği enstrümanlarına bırakmış; Türk Müziği ses sistemi ve icra biçimi de yerini, Batı Müziği ses sistemine dayanan çoksesli yapıya bırakmıştır. Bu yeni sistem içinde, çokseslilik temeline dayalı olarak ileri seviyede icra faaliyetlerinin ortaya konulabilmesi için bando

personelinin yetiştirilmesi konusu büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple, Mehterhane’de, Muzika-yı Hümayun’da, Cumhuriyet dönemi askerî muzika okullarında ve Silahlı Kuvvetler Bando Okullar Komutanlığı Astsubay Meslek Yüksek Okulu’ndaki eğitim – öğretim faaliyetleri ile bu kurumların yapısal özellikleri araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

2. ORTA ASYA’DA İLK TÜRK ASKERÎ MÜZİK VE GELİŞİMİ

Tarihte, Türk Müziği’nin ilk örnekleri, Orta Asya’daki eski Türk şairlerine kadar uzanır. “Tonguzlar’ın Şaman, Yakutlar’ın Oyun, Altay Türkleri’nin Kam, Kırgızlar’ın Baksı-Bakşı, Oğuzlar’ın Ozan dedikleri bu sâhir – şairler, sihirbazlık, rakkaslık, musikişinaslık, hekimlik gibi birçok vasfı kendilerinde toplamışlardır (Köprülü, 1989).” Uzun zaman bağlın (sihir) etkisinde ve işlevinde olan müzik, örgütlenerek, kurumlaşarak Hun Kaanlığı’na bağlı ilk askerî müzik topluluğu olarak *tuğ takımı* görüntüsü (Budak, 2006) almıştır. Divan-ü Lûgat-it Türk’te tuğ, “Hakanın yanında çalınan kös ve davul, nöbet (nevbet) davulu, bayrak, sancak (Atalay, 1943)” olarak ifade edilmiştir. “Özellikle savaşta, davullar ve hakanî kös, ordunun hareketine bir düzen verme görevini üstlenmiştir. Türkler’de tuğ takımının kuruluşunda yer alan ilk çalgılar, *yurağ* (zurna); *burguv* (boru) *sıbzıgı* (sipsili-nefir); *şahnay* (Hun borusu) *küvrük* (kös); *tümrük* (davul) ve *çeng* (zil)’dir. Bu dönemde, müziğe büyük bir güç atfedilmiş olup, sancak ve davul birbirinden ayrılmayan bir bütün halini almıştır (Budak, 2006)”. Bir başka ifade ile, “sancak ve davul, eski Türk’lerde bir bağımsızlık sembolü (Ögel, 1988)” olarak görülmüştür. “Tahta geçen hakanlara sancak ve davul verilmiş, bazen davulun yanına boru da ilave edilebilmiştir. Örneğin, Selçuk Hakanı II. Gıyaseddin Mesut, Osman Bey’e Söğüt’ün uç beyliğini verdiğini bildiren fermanla birlikte tuğ, âlem, davul ve nakkare göndererek bağımsızlığını tanımıştır. Hunlar döneminde Türk Müziği, pentatonik (beş sesli) yapıya ulaşmış, Göktürkler döneminde pentatonik yapı iyice belirginleşmiş ve ezgilerdeki ses sayıları artarak ezgi genişlemiştir (Budak, 2006).” “Uygurlar döneminde Türk Müziği, pentatonik ezgiler yönünden zenginleşmenin yanı sıra, yedi ve sekiz sesli modal müzik aşamasında ileri bir düzeye ulaşmıştır. Karahanlılar döneminde Türk askerî müziği, “Tuğ Takımı’ndan” “Tabilhane’ye” dönüşmüştür. Tabilhane nöbetlerinde (nevbet) “kök” (küğ) denilen, belirli usûllerde bestelenmiş saz eserlerine yer verilmiştir. Her gün ayrı bir kök (eser) seslendirilmiş, böylece bir yılda 365 eser dinletilmiştir. Bu durum, Türk askerî müzik repertuarının, Karahanlılar dönemine gelindiğinde ne kadar artıp zenginleştiğinin bir göstergesidir (Ak, t.y.)” Selçuklular’dan itibaren müzik, daha sonraları iyice belirginleşecek olan yapılanmasını oluşturarak varlığını sürdürmüştür (Budak, 2006).”

3. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE TÜRK ASKERÎ MÜZİĞİ

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Türk Müziği’nin gerek icracı ve besteci bakımından gerekse nazari çalışmalar bakımından büyük bir gelişim süreci yaşadığı bilinmektedir. Osmanlı’nın askerî müzik kurumu olan Mehterhane, “eski Orta Asya devletlerine has tabilhane takımlarının devamından ibaret olmasının yanında, teşkilat yapısı ve icra kabiliyeti bakımından, tabihanelere nispetle daha gelişmiştir. Devlet maaşına bağlı olarak o dönemde tek yaygın musiki ocağı yine mehterhanedir. Terim olarak

“mehter, Farsça *mihter* kelimesinin Osmanlı’larda aldığı aldığı şekildir. Mihter, ulu, en büyük manasındadır. *Mihter* veya *Mihtar* şeklinde bazı İslam devletlerinde, Memlûklerde ve Türkistan’da saray teşkilatında vazifeli memur veya vezir manasında kullanılmıştır (Sanal, 1964).” Ancak, “kelimeyi Mehter telaffuzu ve musiki ile uğraşan anlamında kullananlar Türkler olmuştur (Gazimihal, 1955).”

Selçuk hükümdarı tarafından, Osman Gazi’ye, hakimiyet belirtisi olarak 1289 tarihli ferman ile bağımsızlık göstergesi olan tuğ, alem, tabıl (davul) ve nakkare gönderilmiştir. Ferman ve hakimiyet işaretleri ikinci vakti gelmiş ve Osman Gazi divan kurarak ilk defa nevbet çaldırılmış, kendisi ve maiyeti nevbeti ayakta dinlemiştir (Sanal, 1964). “Osman Gazi’den itibaren padişahlar, nevbet vurulurken, Selçuk hükümdarına hürmeten ayağa kalkmıştır. Bu gelenek, Fatih Sultan Mehmet’e kadar devam etmiştir. Mehter takımı her gün, padişahın bulunduğu yerde yani padişah seferde ise çadırının önünde, değil ise sarayda belirlenen yerinde ikinci zamanı çalınmış ve bundan sonra da dua okunarak nevbet merasimi bitirilmiştir. Padişah’a ait mehter, her gün yapmış olduğu bu icradan başka, Padişah cüluslarında, kılınç alaylarında, muzafferiyet haberi geldiği vakitte, arife divanlarında ve düğünlerde de (Uzunçarşılı, 1984)” nevbet vurmıştır. Fatih Sultan Mehmet’in emri üzerine, İstanbul’un çeşitli semtlerinde her gün yatsı namazından sonra ve sabah namazından önce üç fasıl olmak üzere nevbet vurulmasının nedenini Uzunçarşılı (1984), şu şekilde aktarmaktadır: “...buraları Fatih zamanında henüz hâlî mahaller olduğundan, halkın ve alâkadarların uyanık bulunmaları düşünülmüştür. Evliya Çelebi’nin saydığı bu mahallerdeki mehterlerin (toplam) adedi bin kadardır.” Buraya kadar mehter takımının, sarayda ve saray dışındaki eyaletler dahil olmak üzere, günün belirli vakitlerinde nevbet vurarak geniş bir kitleye hitap ettiği dikkati çekmektedir. Ayrıca, nevbet vurulan durumlar dikkate alındığında (resmi törenler, askerî törenler, dini günler, düğün ve eğlenceler vb.), mehter takımının ne kadar geniş bir repertuar edinmesi gerektiği de görülmektedir. Bu durum, imparatorluk sınırları içinde bulunan diğer büyük eyalet merkezlerinde de geçerli olduğundan, o dönemde Osmanlı hakimiyeti altında bulunan Orta Doğu, Balkanlar, Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerinin yerel müzikleri de Türk Müziği’nden etkilenmiştir. Özellikle Balkanlar ve Avrupalı Klasik Batı Müziği bestecileri, eserlerinde Türk Müziği’nden motifler kullanmışlardır. Buna örnek olarak “Handel’in 1724 ve 1743 tarihli Timurlenk ve Bayezid operaları ile başlayan Türk operası akımı, Gluck, Grétry ve Haydn’dan sonra moda olmuş, Mozart ve Beethoven ile zirveye çıkmıştır (Tanrıkorur, 2003). Gazimihal (1955), bu konuya ikinci örnek olarak şu bilgiyi vermektedir: “Macaristan’ın iki asır müddetle bir Türk eyaleti kalması münasebetiyle Türk Müziği’nin oralarda tesirler bıraktığı, bu arada mehterhanelerin de nöbet / nevbet göreneği edindirmiş olduğu Macar ve Romen müzik bilginlerinin yayımları ile sabittir (Gazimihal, 1955).”

Osmanlı mehterhanesinin çalıcı sayılarına dair belirli kadrolar gösterilmesi zordur. Çünkü, bu sayıların, çeşitli dönemlerde değişikliğe uğradığı kronolojik sıraya tabi tutulan eldeki metinler arasındaki tarif farklarından anlaşılmaktadır (Gazimihal, 1955). Ancak, temel olarak “eski Türk hakanlarının dokuz rakamını uğurlu saymalarından ötürü, tören takımlarında dokuzar çalgıdan oluşan mehteran takımlarına kadar bu askerî müzik geleneği, Karahanlılar’dan Anadolu Selçukluları’na, İlhanlılar’dan Memlûklar’a ve oradan da Osmanlılar’a kadar geldiği görülür (Budak, 2006).” Tuğlar dokuzdan fazla olamıyordu. Bu gelenek Osmanlılar döneminde bile korunmuştur. Savaşlarda, baş kumandanın mehterhanesi dokuz katlı olmuştur. Padişahın mehterhanesi ise XVII. Yüzyılda on iki katlı olmuş, XVIII. yüzyılda ise on altı kat denebilecek bir tertip yapılmıştır (Sanal, 1964).

Osmanlı mehter takımı, tuğ ve tabilhane takımlarına nazaran gerek enstrüman ve kadro sayısı, gerekse kullanılan müziğin yapısı itibarıyla gelişmiş bir icra kabiliyetine sahiptir. Bu seviyedeki icra faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için mehterlere verilecek

olan müzik eğitimi konusuna büyük önem verilmiştir. Osmanlı Sarayı'ndaki "mehter sazendeleri Enderun'da yetiştirilmiştir. Enderun'da büyük ve küçük çıkmalarda yer açılınca Galata Sarayı'nın, İbrahim Paşa Sarayı'nın ve Edirne Sarayı'nın acemi oğlanları arasından seçilenler Enderun'a alınarak (Sanal, 1964)" musiki eğitimine tabi tutulmuştur ki, sarayın eğitim kurumu olan Enderun'da, dönemin en yüksek eğitimi verilmiştir. Bunun yanında, saray dışında "bütün Beylerbeyilik (eyalet) ve sancak (vilayet) merkezleri ile büyük imparatorluk kalelerinde askerî müzik için eğitim yerinin mehterhane olduğu açıktır. Buraya, müzik kabiliyeti taşıyan ve asker sınıfından olan istekliler kabul edilmiş ve yetiştirilmiştir (Ak, t.y.)."

Mehter müziğinin kabul edilebilirliği, din bilginlerince hiçbir zaman tartışma konusu edilmemiştir. Kahramanlık havalarının, gazileri öven ezgilerin konuları doğrudan doğruya cihat felsefesinin gücünden kaynaklanmıştır. Din adamlarının, saz müziğine izin verilmesi yahut bu tür müziğin yasaklanması konusundaki, İslam ilahiyatında çelişiklere, uzun tartışmalara yol açan, açıklıktan yoksun görüşlerinin tersine, sazlı olsun sözlü olsun, mehter müziğinin törenlerde icra edilmesi konusunda hiçbir zaman fikir ayrılığı doğmamıştır (Judetz, 1998).

Osmanlı İmparatorluğu'nda mehter takımı, Osman Gazi ile başlayıp, Sultan II. Mahmut'un 1826'da, batılılaşma hareketleri çerçevesinde yeniçeri ocağını kapatmasına kadar devam etmiştir. "Sultan II. Mahmut, 1826'da yeniçeri ocağını kaldırırken, bu örgütün bir parçası saydığı mehterhaneyi de kaldırmış, yerine, ilk Batı Müziği öğretim kurumumuz olan Muzıka-yı Hümayun'u kurmuştur. Bu uygulama, Batı Müziği'nin ülkeye resmen girmesi, benimsenmesi ve öğretiminin de devletçe üstlenilmesi (Aksoy, 1985)" anlamına gelmektedir.

3.1. MUZİKA-YI HÜMAYUN

On dokuzuncu yüzyılda, Osmanlı dönemi Türk Müziği hayatında köklü değişiklikler olmuş, bu yüzyılda başlatılan batılılaşma hareketi, müzik hayatına damgasını vurmuştur. Müzik kurumları yeniden düzenlenirken ilk iş olarak mehter takımı yerine batı örneği bir bando oluşturulmuştur. Bu sebeple, müzik çalışmalarını örgütlendirip yönetmek üzere (Aksoy, 2003) 7 kasım 1827 tarihli bir resmi yazışmaya göre Giuseppe Donizetti, "Osmanlı Saltanat Muzikalarının Baş Ustakârı" unvanı ile İstanbul'daki görevine tayin edilmiştir. 1828 yılında İstanbul'a gelen Giuseppe Donizetti, kısa sürede görevine başlamış, 1831 yılında kendisine, "Ustakâr-ı Muzıka-yı Hümayun Donizet 247" yazan Nişan-ı İftihar verilmiştir. (Aracı, 2006).

1826'da Yeniçeri Ocağı'nın yerine kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye alaylarına müzik sağlaması için oluşturulan bando takımlarının örgütlenerek, eğitimine de ilk olarak Vaybelim Ahmet Ağa ve Trampetçi Ahmet Usta'nın tayin edildikleri ve bunları Manguel adında bir Fransız'ın ve sonradan da Giuseppe Donizetti'nin takip ettiği bize ulaşan bilgilerdir. Donizetti'den başka Avrupalı hocalar kadrosunda, klarnet ustası Françisko, bakır sazlar eğitmeni Doos, Piyano eğitmeni Freel, Keman üstatları Valz ve Bugvani ve müzik teorisi hocası Hanzen gibi şahıslar da (Aracı, 2006) bulunmuştur. Böylece, Türk askerî müzik hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Batı Müziği, çokseslilik temeline dayandığından, müzik teorisi içinde batı notası bilmenin yanı sıra armoni kurallarının da bilinmesi gerekmektedir. Yukarıda adı geçen eğitmenler, çeşitli branşlarda müzik eğitimi vererek askerî bandonun hazırlanmasında önemli rol oynamışlardır. Bununla birlikte, ilk adımda İtalyan kanalıyla dilimize katılan müzik terimleri, Türkçe'nin ahenk özelliklerine göre küçük değişikliklere uğramış, nota, scala, tempo, canto, muzıka, bando" (Gazimihal, 1955) gibi müzik terimleri, bu dönemde dilimize geçmiştir. Muzıka-yı Hümayun için "özenle seçilerek Donizetti'nin idaresine verilen gençler, çok hevesli ve

dikkatli olduklarından, yeni muzıka tarzını hemen kavramışlardır. Hatta, bu kurum, “Sultan II. Abdülmecit devrine gelindiğinde opera, bale ve orkestra dallarında da çalışmalar yapmıştır. Giuseppe Donizetti, altmış yedi yaşında öldükten sonra yerine yine bir İtalyan olan Callisto Guatelli getirilmiştir (Aracı, 2006).”

1908’de II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte saray teşkilatı küçültülmüş (Ak, t.y.) rütbelerin tasfiyesi kanunu sırasında Muzıka-yı Hümayun personelinin önemli bir bölümünün de rütbesi düşmüş ve bunlardan bazıları çeşitli birimlere dağıtılmıştır. Bu sebeple, Muzıka-yı Hümayun kadrosu 300 kişiden 120’ye düşmüş (Gazimihal, 1955), önemli bir eğitim ve icra kurumu olan Muzıka-yı Hümayun, adeta saray bandosu konumuna gelmiştir. Bunun sonucunda, kadro, eğitim ve icra faaliyetleri bakımından daha da sınırlanan bu kurum, 1924 yılında, “Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti” adı ile tam kadro olarak Ankara’ya alınmış ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulup faaliyet gösteren bu teşkilat, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti’nin önemli bir kurumu olmuştur.

4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK ASKERİ MÜZİĞİ

II. Meşrutiyet’ten sonra kadro sayısı azalan Muzıka-yı Hümayun’un, saraydaki konser faaliyetleri haricinde saray dışında da halka açık konserler verdiği bilinmektedir. Bu konserler içinde özellikle “Rumeli’den gelen göçmenler yararına İstanbul’da verilen konserler büyük beğeni toplayınca, konserlerin yankıları Ankara’ya ulaşmış, Atatürk’ün isteği üzerine konserlerin Ankara’da da tekrar edilmesi karara bağlanmıştır. İlk konser, 11 Mart 1924’te, ikinci konser 2 Nisan 1924’te verilmiştir. Başarılı geçen konserlerin ardından mecliste, muzıkanın Ankara’ya alınması yönünde müzakereler başlamış ve 27 Nisan 1924 tarihinde muzıka, bando ve fasıl bölümleri de dâhil olmak üzere Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti adı altında tamamen Ankara’ya yerleşmiştir (Gazimihal, 1955).” Bu durum, öncelikle, Osmanlı İmparatorluğu’nda Mehterhane yerine kurulan Muzıka-yı Hümayun’un, günümüzdeki Türk Silahlı Kuvvetler Bando Okullar Komutanlığı’na uzanan sürecin ilk basamağını oluşturmaktadır. Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti, Muzıka-yı Hümayun gibi önemli bir eğitim-öğretim ve icra faaliyeti gerçekleştiren köklü bir kurumun devamı olmasının getirdiği birikimi, Cumhuriyet dönemindeki sivil ve askerî müzik eğitimi kurumlarının tesis edilmesinde ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanmasında ortaya koyarak önemli bir boşluğu doldurmuştur. İlk olarak, “1 Eylül 1939’da, Ankara Musiki Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulu” (askerîokullar, 2009) açılmış ve müzik öğrenimi bütün bölümleri ile R. C. Armoni Muzıkası Şefliği’ne bağlanmıştır. Bu okulda, kültür derslerinin yanında meslek dersi olarak; müzik teorisi, bona, solfej, nota yazımı, müzik tarihi, toplu müzik, pratik armoni, transpozisyon ve enstrüman eğitimi (Gazimihal, 1955) verilmiştir. Burada verilmiş olan meslek dersleri, günümüzde de büyük ölçüde benzer nitelikte olup, okulların düzeyine (lise-ön lisans-lisans) göre ders içerikleri belirlenerek müfredatlar oluşturulmaktadır. İkinci olarak, “1949 yılında Askerî Muzıka Meslek Okulu” (askerîokullar, 2009) açılmıştır. Bu okulun, Armoni Muzıkasına öğretmen yetiştirmesinin yanı sıra, yine aynı kuruma icracı müzisyenleri de yetiştirmesi amaçlandığından, okulun meslek dersleri daha ileri seviyede belirlenmiştir. Bu derslerden bazıları; “Genel müzik bilgisi, armoni, müzik tarihi, form bilgisi, askerî muzıka aletleri bilgisi, askerî orkestrasyon, enstrümanla toplu müzik, koro, piyano ve enstrüman eğitimi olarak flüt, obua, fagot, klarinet, saksafon, trompet, kornet, korno ve trombon” (Gazimihal, 1955) eğitimi verilmiştir. Bu okul daha sonra, 1964 yılında, Askerî Muzıka Okulu adı altında faaliyetlerine devam etmiş, 1985 yılında Silahlı Kuvvetler Muzıka Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulu adı ile meslek lisesi statüsüne kavuşmuştur. Son olarak, 30 Haziran 2003 tarihinden itibaren Bando Astsubay Hazırlama Okulu ve Bando Astsubay

Meslek Yüksek Okulu olarak Silahlı Kuvvetler Bando Okullar Komutanlığı bünyesinde yeniden teşkilatlanmıştır (askerîokullar, 2009). Günümüzde, Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu öğretim programı içinde; Armoni, Toplu Müzik (orkestra), Kompozisyon Müzikal Analiz, Çağdaş Müzik Tarihi, Koro ve Çalgı (Enstrüman) dersleri yer almaktadır. Bu dersler, bando eğitimi alan bireylerin, müziksel bilgi birikimini daha üst seviyeye çıkararak, bu alanda daha nitelikli icra faaliyetleri ortaya koyma konusunda müzikalitetlerini artırmaktadır. Askerî bando enstrümanları, genel olarak nefesli ve vurmali sazlardan oluşmakla birlikte, Müzik-a-yı Hümayun döneminden günümüze kadar olan icra biçimi çokseslilik temeline dayanmaktadır. Bu sebeple, ana melodiyi icra eden enstrümanların dışındaki eşlikçi enstrümanlar, armoniyi tamamlayıcı bir görev üstlenmektedir ki, bu da bandonun icra ettiği marş, ritm ve melodi yönünden desteklemektedir. Böylece bando, bütünlük ve yorum konusunda amaçladığı icra biçimine ulaşmış olur. Askerî bandonun, ileri seviyedeki icra biçimine ulaşmasında, gerek bireysel gerekse toplu icra teknikleri için gerekli bilgi ve donanıma sahip olmasında, yukarıda belirtilen müfredatın büyük önemi vardır. Askerî marşlar, başlangıcından itibaren, askerleri topluca ve düzenli bir biçimde harekete geçirmenin (eğitim-yürüyüş-geçit töreni vb.) yanı sıra askerî birimlerin kurumsal yapılarını belirtme amaçlı da (Harbiye Marşı, Muhabere Marşı, Hava ve Deniz Marşları vb) oluşturulmaktadır. Dolayısıyla, bu kapsam içinde marşların, ulusal ve uluslararası platformda daha nitelikli bir icra ile seslendirilmesi, kurumların yapısını ve gücünü simgelemesi bakımından da önem taşımaktadır.

SONUÇ

Türk'lerin, Orta Asya'da kurdukları ilk askerî müzik topluluğu, Hunlar döneminde Tuğ Takımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç içinde gerek ses / perde sayısı gerekse enstrüman ve melodik yapı bakımından gelişimini sürdüren müzik, Karahanlılar döneminde Tabilhane'ye; Selçuklular döneminde ise Mehterhane'ye dönüşmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Mehterhane, kullanılan enstrüman, melodik yapı ve mehter personeli bakımından zirveye ulaşmış, gerçekleştirdiği icra biçimi ile yerli ve yabancı birçok müzik adamına ilham kaynağı olmuştur. Osmanlı Padişahı Sultan II. Mahmut'un batılılaşma hareketleri içinde, Yeniçeri Ocağı'nın bir parçası sayılan Mehterhane-i Hümayun kapatılmış, yerine batılı anlamda eğitim – öğretim ve icra faaliyeti gerçekleştiren Müzik-a-yı Hümayun kurulmuştur. Bu kurum, II. Meşrutiyet'in (1908) ilanı ile birlikte kısmen küçülmüş ve icra faaliyetleri eskisine oranla azalmıştır. Ancak, başarılı konser icraları ortaya koyan müzik heyeti, 1924 yılında Ulu Önder Atatürk'ün emri ile tam kadro olarak Ankara'ya alınmış ve günümüz Silahlı Kuvvetler bando ve okullarının temeli atılmıştır. Müzik-a-yı Hümayun, Türk Müziği tarihi içinde önemli bir eğitim – öğretim ve icra kurumu olarak yer alır. Bu sebeple, buradan yetişen ilk müzisyenler, Cumhuriyet'imizin ilk yıllarında açılan sivil ve askerî müzik okullarının öğretim kadrosunda yer almış, bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Müzik-a-yı Hümayun'dan günümüze kadar olan askerî bando eğitimi ve icra biçimi, batı müziği çokseslilik temelinde oluşturulduğundan, bando personelinin gerek enstrüman ve nota eğitimini gerekse müziksel bilgi ve birikimini oluşturmak amacıyla verilen eğitim – öğretim faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, günümüz bando astsubay hazırlama okullarında eğitim alan personele, ilk mesleki müzik eğitimi verilmektedir. Ayrıca, 2003 yılından itibaren eğitim – öğretim faaliyetlerine başlayan Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu ile de, bando personeline ileri seviyede müzik eğitimi verilerek daha nitelikli icra faaliyeti gerçekleştirebilmek için müzikalitesi yüksek bireyler yetiştirilmektedir. Buradan

yetişen bando elemanlarının, Silahlı Kuvvetler'in çeşitli birimlerinde konuşlanmak üzere yurt içinde ve yurt dışında başarılı konserler vermesi, bu durumun en büyük göstergesidir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, B. (1985), “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Musiki ve Batılılaşma”, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi”, İletişim Yayınları
- Aksoy, B. (2003), “Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlı’larda Musiki”, Pan Yayıncılık
- Ak, A.Ş. (t.y.), “Türk Musikisi Tarihi”, Akçağ Yayınları
- Aracı, E. (2006), “Donizetti Paşa”, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
- Askeri Okullar (2009), Bando Okullar Komutanlığı,
http://www.askeriokullar.blogcu.com/bando-okullar-komutanligi_31707091.html Erişim Tarihi: 19.04.2009
- Atalay, B. (1943), “Divanü Lügat-it Türk Dizini”, Alâeddin Kırıl Basımevi
- Budak, O.A. (2006), “Türk Müziği’nin Kökeni – Gelişimi”, Phoenix Yayımevi
- Gazimihal, M. R. (1955), “Türk Askerî Muzıkları Tarihi”, Maarif Basımevi
- Judetz, E. (1998), “Türk Musikisi Kültürünün Anlamları”, Pan Yayıncılık
- Köprülü, M. F. (1989), “Edebiyat Araştırmaları 1”, Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Öztuna, Y. (2006), “Türk Musikisi Akademik Türk Sanat Musikisi’nin Ansiklopedik Sözlüğü”, Orient Yayınları
- Sanal, H. (1964), “Mehter Musikisi”, Milli Eğitim Basımevi
- Tanrıkorur, C. (2003), “Osmanlı Dönemi Türk Mûsikisi”, Dergah Yayınları
- Uzunçarşılı, İ.H. (1984), “Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı”, Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Ögel, B. (1988), “Dünden Bugüne Türk Kültürü’nün Gelişme Çağları”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

TÜKETİCİ GÖZÜYLE DOĞALGAZA GENEL YAKLAŞIM -ÇAN İLÇE MERKEZİ'NDE BİR UYGULAMA-

GENERAL APPROACH TOWARDS NATURAL GAS IN THE EYES OF THE CONSUMER -AN APPLICATION IN ÇAN COUNTY TOWN-

Bahaddin ZAYİM¹

ABSTRACT

Natural gas with its properties of “being clean and environment friendly, ease of consumption, multi purpose utilization, high efficiency and openness to technological advancements” is the most suitable fossil fuel in regard to evolving social preferences of communities and industry.

As per April 2009 data, natural gas that takes the 2nd place in terms of efficiency in unit energy gain following domestic coal, is the most suitable fuel based on health, safety and economy criteria “as long as it is appropriately assembled and consumed in conformity with specified rules”. However, successive price increases and carbon monoxide intoxications happened last year shaped the point of view of our public about natural gas negatively.

Turkey that satisfies 97% of its gas consumption needs by importation according to 2007 data may face problems in terms of sustainability in the future as it happened in January 2009 during the “Russian - Ukrainian crisis”.

In this study, it is aimed to research the consciousness levels of Çanakkale city’s Çan county town residents, who began consuming natural gas in their homes starting from January 2007, about natural gas by survey method, considering the suitability of natural gas based on the 4 criteria indicated above. In this study where results are obtained from 520 individuals by utilizing random sampling method during October - November period in 2008, the reasons why the consumers made the decision to turn to natural gas, whether the consumers utilized heating insulation applications during this transition and aspects of natural gas that makes the consumers worry about it, are analyzed.

As a result of the data obtained in this study, it is presented whether our public has adequate information about “the conscious usage and efficient consumption of natural gas” or not.

Keywords: Natural gas, unit energy, health, safety, sustainability

---

¹ Öğr.Gör.,Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, bzayim@comu.edu.tr

ÖZET

Temiz ve çevreci olma, tüketimde rahatlık sağlama, çok amaçlı kullanılma, yüksek verimli ve teknolojik gelişmelere açık olma” özellikleri ile doğalgaz, toplumların ve sanayinin gelişen sosyal tercihlerine en uygun fosil yakıttır.

2009 Nisan verilerine göre, birim enerji elde ediminde yerli kömürden sonra 2. ekonomik fosil yakıt olan doğal gaz, “belirlenmiş olan kurallara uygun montajı ve tüketilmesi durumunda” sağlık, güvenlik ve ekonomiklik kriterlerine en uygun yakıttır. Geçtiğimiz yıl peş peşe görülen fiyat artışları ve yaşanan karbonmonoksit zehirlenmeleri, halkımızın doğalgaza bakış açısını olumsuz biçimde ivmelendirmiştir.

2007 verilerine göre tükettiği gazın %97’sini ithal ederek karşılayan Türkiye, 2009 Ocak ayında yaşanan “Rusya - Ukrayna krizinde olduğu gibi” gelecekte de süreklilik konusunda benzer sorunlar ile karşılaşabilir.

Bu çalışmada, “doğalgazın yukarıda belirtilen 4 kritere uygunluğu göz önünde bulundurularak” 2007 Ocak ayından itibaren konutlarında doğalgaz kullanmaya başlayan Çanakkale ili Çan merkez ilçe halkının, doğalgaz konusundaki bilinç düzeylerinin anket yöntemi ile araştırılması amaçlanmıştır. 2008 Ekim - Kasım aylarında, 520 kişiden tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak elde edilen anket çalışmasında ayrıca tüketicilerin doğal gaza dönüşüm kararını almalarının nedenleri, bu dönüşümde ısı yalıtımı uygulamalarına yer verip vermedikleri ve özellikle doğalgazın en çok kaygılandırılan yönleri araştırılmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen veriler sonucunda, halkımızın “doğalgazın bilinçli kullanımı ve ekonomik tüketimi konusunda” yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğalgaz, birim enerji, sağlık, güvenlik, süreklilik

1. GİRİŞ

Genel enerji tüketimimizin %37’sinin gerçekleştiği konutlarda(Yılmaz, 2006) tüketilen enerjinin, %92’si ısıtma ve sıcak su için harcanmaktadır(www.igdas.com.tr, 2009a). Ülkemizde gittikçe yaygınlaştırılan doğalgazın “en yüksek verimli ve enerji tasarrufuna en uygun fosil yakıt olması” ve ayrıca konutlardaki ısı kayıplarına karşı alınacak tedbirler içerisinde ısı yalıtımı uygulamaları, “etkin ve verimli” enerji kullanılabilirliği için oldukça önemlidir.

Günümüzde bir çok yerleşim alanında olduğu gibi “Çanakkale İli’ne bağlı bir ilçe olan” Çan’ın merkezinde de ısıtmada ağırlıklı olarak kömür kullanılmaktadır. (ADNSK) 2008 verilerine göre 28.835 kişinin yaşadığı ilçe merkezinde(report.tuik.gov.tr, 2009). 13.350 konut bulunmaktadır. İlçe sınırları içerisinde bulunan ve aynı zamanda ülke genelinde “Çan 1” olarak bilinen linyit kömürünün, yüksek oranda kükürt içermesi nedeniyle Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) tarafından konutlarda tüketimi yasaklanmış; yalnızca 18 Mart Çan Termik Santrali’nde elektrik enerjisi üretiminde değerlendirilmesine izin verilmiştir. Denizden 73 metre yükseklikteki etrafı irili ufaklı tepelerle çevrili bir vadi üzerinde kurulu bulunan ilçe merkezinde halen ağırlıklı olarak kullanılan Soma kömürü de, coğrafi yapının olumsuz etkisi sonucunda kış aylarında hava kirliliğine neden olmaktadır (www.can.gov.tr, 2009). 2007 yılı ocak ayından itibaren kullanımına başlanılan ve 1 Nisan 2009 tarihi itibarıyla 1407 konutta tüketilen (www.canakkalegaz.com.tr, 2009) doğalgazın, “konutlarda yaygın kullanımı sonucu” ilçe merkezindeki hava kirliliği sorununa çözüm olması beklenmektedir.

Kömür, odun ve fuel-oil gibi kullanıla gelen yakıtlardan doğalgaza geçen halkımızın; doğalgaza karşı ön yargılı bir yaklaşım sergilediği gözlenmiştir. Bu durum; bireylerin doğalgaz hakkında “bomba mıdır?, patlar mı?, zehirler mi?, devamı var mıdır?, kesilirse ne yaparım?, ekonomik midir?” gibi sorularla ifade ettikleri, aslında doğalgazın sağlık, güvenlik, süreklilik ve ekonomiklik kriterleri göz önünde bulundurulduğunda yeterli düzeyde bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.

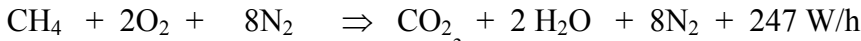
Bu çalışmada, doğalgaz tüketicilerinin bilgi eksikliklerinin ağırlıklı olarak hangi kriterlerde yoğunlaştığı araştırılmıştır.

2.DOĞALGAZIN SAĞLIK, GÜVENLİK, EKONOMİKLİK VE SÜREKLİLİK KRİTERLERİNE UYGUNLUĞU

2.1. Doğalgazın Sağlık Kriterine Uygunluğu

Karbon ve hidrojen den oluşan bir hidrokarbon olan doğalgazın kimyasal yapısında ağırlıklı olarak (%85) metan gazı (CH₄) bulunur.

Doğalgazın tam yanma formülü aşağıdaki gibidir:

Formülde de görüldüğü üzere, 1 m³ doğalgazı yakabilmek için yaklaşık 2 m³ oksijene ihtiyaç vardır. Havanın içinde %21 oranında oksijen bulunduğundan 1 m³ oksijen elde edilmesi için yaklaşık 10 m³ hava gerekmektedir. 1 m³ doğalgaz 10 m³ hava ile karıştırıldığında 1 m³ karbondioksit, 2 m³ su buharı ve 8 m³ azot oluşur.

Yanma ürünleri içerisinde karbonmonoksit (CO) ve kükürt bileşikleri (SO_x) olmaması ve ayrıca kül, is, kurum, katran gibi atıkları bırakmaması doğalgaza temiz ve doğa dostu bir yakıt özelliği kazandırmaktadır. Doğalgaz yukarıda belirtilen özellikleri sonucu TS, EN, ISO 14001 Kalite Belgeli bir enerji kaynağıdır.

Doğalgazın yanması sonucu oluşan su buharı; korozyon etkisi yaparak, bacalarda nem oluşumu etkisi ile istenilmeyen sıva çatlamaları ve yıkılmalarına neden olmaktadır (İGDAŞ, 2005). Bu nedenle bireysel bacalı tip cihazların atıklarını atmosfere göndermelerinde, yapılarındaki inşai bacalar yetersiz bulunarak kullanımı yasaklanmış olup paslanmaz malzemeden mamül baca kullanılması zorunluluğu getirilmiştir.

2. 2. Doğalgazın Güvenlik Kriterine Uygunluğu

Havadan daha hafif olan doğalgaz (15 °C’de yoğunluğu 0,67 kg/m³), sıkışmadığı sürece patlayıcı özelliğe sahip değildir. Doğalgazın konutlarda ısıtma, sıcak su ve pişirme amaçlı kullanım basıncı 21 mbar²’dir.

Aslında kokusuz bir gaz olan doğalgaza, kaçak (sızma) durumunda fark edilmesi için yaydığı sarımsak kokusu ile uyarıcı özelliği veren THT (Tetra Hidro Teofen) ve TBT (Tetra Butil Merkoptan) maddeleri katılmaktadır

Doğalgaz, kaçak durumunda yoğun miktarda bulunduğu ortamlarda oksijeni azaltarak boğulmalara neden olabilmektedir. Olası bir kaçak durumunda, havadan hafif olduğu için yapıların üst noktalarında (tavanlarda) toplanan kaçak doğalgazın patlama ve yangın tehlikesi oluşturarak can güvenliğini risk altına alması; ortamdaki kaçak gaz oranının azaltılarak, oksijen miktarının artırılması ile engellenebilir. Bu amaçla doğalgazın geçtiği

² Bir bar’ın binde biri değerindeki atmosfer basınç ölçü birimi. (1 bar: 1 cm² ‘lik bir yüzeye 1 kgf’lik kuvvetin dikey olarak etkimesi sonucu oluşan basınçtır.)

kapalı ortamlar ile cihazların monte edildiği mahallere havalandırma sistemleri monte edilmektedir(TMMOB, 2005).

Ülkemizde bugüne kadar “tüketici bazında” doğalgazdan zehirlenme olayı yaşanmamıştır. Yazılı ve görsel basında doğalgaz zehirlenmeleri olarak tanımlanan olaylar aslında zehirlenme değil; özellikle baca ve bacalı cihazlardan kaynaklanan doğalgaz boğulmalarıdır.

Doğalgazın montajı ve kullanımı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) tarafından kontrolü ve denetimi yapılan İç Tesisat Yönetmeliği'ne göre yapılmaktadır (www.epdk.gov.tr, 2009). Bu bağlamda; tesisat uygulamalarının “yetki belgesine sahip firma ve firma mühendisinin sorumluluğunda” standartlara uygun cihaz ve malzemeler kullanılarak yönetmeliğe uygun olarak yapılması zorunludur. Örneğin; yatak odası gibi uyuma mahalleri ile banyo gibi ıslak, nemli ortamlara bacalı tip cihazlar monte edilemez. Doğalgazın kullanımda tüketici tarafından kontrolü; sırasıyla yakıcı cihaz giriş vanasından, daire girişindeki sayaç vanasından ve bina girişindeki ana kontrol vanasından yapılabilmektedir.

2.3. Doğalgazın Ekonomiklik Kriterine Uygunluğu

İdeal yanma karışımı %9 doğalgaz ve %91 hava olan doğalgazda, yakma havası ile yanıcı moleküllerin birleşmesi kömür ve petrol ürünlerine göre daha fazla olduğundan tam yanma sağlanır. Dışarıya atılan ısıtılmış ancak yanma işlemine karışmamış enerjinin az oluşu, doğalgaza yüksek verimli bir yakıt özelliği kazandırmaktadır. Yanma ürünleri içerisinde kükürt bileşiklerinin bulunmaması, cihazların yakma sistemlerinin ısı transfer yüzeylerinde kirlenme ve tabakalaşma oluşmasını önlemekte, bu durum sürekli yüksek verim elde edilmesine olanak vermektedir(İGDAŞ, 2005). Ortalama %90 olan alt ısı verim değeri, yoğunmalı özellikteki cihazlar kullanılarak %107,5'a çıkarılabilmektedir (www.alarko.com.tr, 2009)

Tablo 1'de çeşitli yakıtların 01.04.2009 tarihi itibarıyla 1000 Kilokalori (kcal) birim enerji elde edimindeki maliyetleri verilmiştir.

Tablo 1. Yakıtların Birim Enerji Elde Edimindeki Maliyetleri ve Ekonomiklik (E) Analizi (www.igdas.com.tr, 2009b).

Yakıt Adı	Alt Isıl Değeri ³	Birim Fiyatı (TL)	Alt Isıl Verimi (%)	Yakıt Maliyeti ⁴ (TL)	E
Soma Linyiti	5500	0,2220	60	0,0672	1
Doğalgaz	8250	0,7839	90	0,1055	2
İthal Linyit	6000	0,4576	65	0,1173	3
LPG- Propan	11000	1,7200	90	0,1737	4
4 Nolu fuel-oil	9700	1,3600	80	0,1752	5
Elektrik	860	0,1948	99	0,2289	6
Motorin	10200	2,5476	84	0,2973	7
Tüpgaz	11000	3,1073	88	0,3210	8

³ Belirli bir sıcaklık derecesinde birim değer yakıtın, tam yanma için gerekli minimum hava ile karıştırılarak ısı kayıpsız yakıldığında açığa çıkan ısı miktarıdır.

⁴ Yakıt Maliyeti = Yakıtın Birim Fiyatı × Birim Enerji Miktarı / Yakıtın Alt Isıl Değeri × Alt ısı verim

Tablo 1’de de görüldüğü gibi; 1000 kcal birim enerji elde ediminde, doğalgaz 0.1055 TL ile Soma Linyitinden sonra 2. ekonomik yakıttır. İkincil bir enerji kaynağı olan elektriğin birim maliyeti 0,2289 TL iken tüpgaz 0.3210 TL ile en pahalı yakıttır.

2. 4. Doğalgazın Süreklilik Kriterine Uygunluğu

2006 yılı verilerine göre doğalgazın tahmini genel rezerv miktarının dünya tüketimine yaklaşık 63,3 yıl yeteceği öngörülmektedir. 1987 yılında 520 milyon m³ olan doğalgaz tüketimimiz 69,17 kat artarak 2007 yılında 35,971 milyar m³’e ulaşmıştır(TMMOB, 2008).

Genel elektriğin doğalgazdan üretiminde Hollanda ve İtalya’dan sonra %48,61 ile 3. Avrupa ülkesi olan ülkemizde(www.eud.org.tr, 2008) doğalgaz tüketiminin 2030 yılında 76,378 milyar m³ olması tahmin edilmektedir(www.botas.gov.tr, 2008). Doğalgazın kullanımda bakım, arıza gibi yerel kesintiler dışında kesilmesi olanaksızdır. Ancak enerji ihtiyacının temininde doğalgaza oldukça önemli yatırımların yapıldığı ülkemizde, “2005 Ocak ve 2006 Temmuz aylarında yaşandığı gibi” gelecekte olası doğalgaz kesintileri, ısınmadan çok elektrik kesintileri ile günlük hayatı etkileyecek niteliktedir.

3. YÖNTEM VE KAPSAM

Araştırmanın evreni, 2008 Ekim - Kasım aylarında Çan ilçe merkezinde ikamet eden halktır. Veriler, “doğalgaz tüketicisi” olan 520 kişiden tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak anket çalışması ile elde edilmiştir. Anket çalışması halka yönelik 30 sorudan oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan anket formu Ek.1’de verilmiştir. Çalışmada katılımcıların “demografik özellikleri, doğalgazın özellikleri ve uygulamaları hakkındaki görüşleri, doğalgaza dönüşüm kararı almalarındaki etkenler, dönüşümde yaptırdukları ilave işler, doğalgazın en çok kaygılandırıcı yönleri ile doğalgaz memnuniyetleri” frekans analizine tabi tutularak sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca doğalgazın genel özellikleri ve uygulamaları ile ilgili ifadelerle yaklaşımları güvenilirlik testine tabi tutulmuştur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin İrdelenmesi

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre katılımcılar, 304’ü kadın, 216’sı erkek olmak üzere toplam 520 kişidir. 31-40 yaş grubu araştırmamıza katılanların %25’ini oluşturmakta olup, katılımcıların %48,9’u 31-50 yaş grubu arasındadır. Lise mezunları %33,8 ile en büyük eğitim grubunu oluşturmaktadır. Bunu %28,9 ile üniversite mezunları izlemektedir. Katılımcıların % 56’sı kendi evinde, %30,5’i ise kirada oturmaktadır. “Mülkü akrabalarına ait ancak kira bedeli ödemedikleri” konutlarda ikamet eden doğalgaz tüketicileri, katılımcıların %10,8’ini oluşturmaktadır. Katılımcıların 225’i %43,2 ile 500-999 TL aylık gelir grubunda yer almaktadırlar. 12 kişi ise %2,3 ile 2500 TL ve üzeri gelire sahiptir.

Tablo 2. Demografik Özelliklerin Dağılımı

Cinsiyeti	n	%
Kadın	304	58,5
Erkek	216	41,5
Toplam	520	100
Yaş	n	%
18-25	84	16,1
26-30	92	17,7
31-40	130	25,0
41-50	124	23,9
51-60	68	13,1
61 ve üzeri	22	4,2
Toplam	520	100
Eğitim Durumu	n	%
İlkokul	90	17,3
Ortaokul	104	20,0
Lise	176	33,8
Üniversite	150	28,9
Toplam	520	100
Ev Durumu	n	%
Ev Sahibi	291	56,0
Kiracı	159	30,5
Lojman	14	2,7
Diğer (Akraba evinde)	56	10,8
Toplam	520	100
Aylık Gelir	n	%
500 TL'den az	68	13,1
500-999 TL	225	43,2
1000-1499 TL	161	31,0
1500-2499 TL	54	10,4
2500 TL'den fazla	12	2,3
Toplam	520	100

4.2. Katılımcıların “Doğalgazın Genel Özellikleri ve Uygulamaları” ile İlgili İfadelere Yaklaşımlarının İrdelenmesi

Doğalgaz tüketicilerinin “doğalgazın genel özellikleri ve uygulamaları” ile ilgili ifadelere yaklaşımını belirlemek için sorulan sorular EK.1’de verilmiştir. Katılımcılara sorulan 21 adet soruyu; 5’li likert ölçeğine (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Fikrim Yok, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) göre değerlendirmeleri istenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre çıkan aritmetik ortalama değerleri Tablo 3’te görüldüğü gibidir. Ayrıca katılımcıların doğalgazın genel özellikleri ve uygulamaları ile ilgili ifadelere yaklaşımları güvenirlik testine (Cronbach Alpha) tabi tutulmuş ve güvenirlik analizi 91,71 bulunmuştur.

Tablo 3. Tüketicilerin Kullandıkları Doğalgaza “Genel Özellikler ve Uygulamalar”
Açısından Yaklaşımları

İfade ⁵	1		2		3		4		5		A.Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
x1	16	3,1	40	7,7	58	11,2	292	56,4	112	21,6	3,86
x2	30	5,8	50	9,7	104	20,1	234	45,2	100	19,3	3,63
x3	24	4,6	94	18,1	238	45,8	86	16,5	78	15,0	3,19
x4	82	15,8	164	31,6	106	20,3	90	17,3	78	15,0	2,84
x5	54	10,7	180	35,7	98	19,4	96	19,1	76	15,1	2,92
x6	92	17,7	44	8,5	184	35,4	126	24,2	74	14,2	3,09
x7	92	2,3	30	5,9	54	10,6	258	50,6	156	30,6	4,01
x8	16	3,1	32	6,1	40	7,7	274	52,7	158	30,4	4,02
x9	16	3,1	19	3,7	87	16,7	256	49,2	142	27,3	3,94
x10	6	1,2	32	6,2	46	8,9	306	59,1	128	24,7	4,00
x11	46	8,9	42	8,0	96	18,5	206	39,6	130	25,0	3,63
x12	48	9,2	132	25,4	161	31,0	91	17,5	88	16,9	3,08
x13	28	5,5	56	11,0	144	28,2	202	39,6	80	15,7	3,49
x14	29	5,6	54	10,4	103	19,8	190	36,5	144	27,7	3,70
x15	68	13,1	126	24,2	145	27,9	95	18,3	86	16,5	3,00
x16	59	11,4	154	29,7	125	24,1	102	19,7	78	15,1	2,97
x17	48	9,2	74	14,2	122	23,5	178	34,2	98	18,9	3,39
x18	65	12,5	120	23,0	110	21,2	115	22,1	110	21,2	3,16
x19	65	12,5	165	31,7	120	23,1	75	14,4	95	18,3	2,94
x20	20	3,9	58	11,1	120	23,1	167	32,1	155	29,8	3,73
x21	32	6,1	55	10,6	108	20,8	186	35,8	139	26,7	3,66

Tablo 3’te görüldüğü üzere; katılımcılar doğalgazın genel özellikleri ve uygulamaları ile ilgili ifadelerden en fazla nasıl ölçüldüğü, kullanım rahatlığı, depolama ihtiyacı gerektirmediği ve çevreci yakıt özelliği konularındaki ifadelerle katılmaktadırlar. Ancak doğalgazın “gaz bir yakıt olması özelliğinden kaynaklanan” özellikleri ve bu özellikleri gereği tesisat uygulamaları hakkındaki ifadelerle katılmamaktadırlar.

4.3. Katılımcıların Doğalgaz Dönüşümü Kararını Almalarındaki Etkenlerin İrdelenmesi

Katılımcıların konutlarında doğalgazlı ısıtma sistemine geçmelerindeki etkenler Tablo 4’te görülmektedir. Buna göre katılımcıların %60,7’si mevcut yakıtlar olan kömür, odun ve LPG’den kaynaklanan sorunlar nedeniyle doğalgaza geçiş kararı almışlardır. Bunu %37,3 ile doğalgazın kullanımda sağladığı rahatlık izlemiştir. Site kararı gereği konutlarında doğalgaz dönüşümü kararı alan %2’lik grup ise bu durumu kendilerinin isteği dışında gerçekleşmiş bir karar olarak tanımlamaktadırlar.

⁵ İfadelerin açılımı EK.1’de verilmiştir.

Tablo 4. Doğalgazlı Sisteme Geçiş Kararının Alınmasındaki Etkenler

Dönüşüm Nedeni	n	%
Doğalgazın rahatlığı	194	37,3
Hava kirliliği	164	31,5
Kömürün yarattığı sorunlar	115	22,1
Tüpün pahalı olması	37	7,1
Site kararı gereği	10	2,0

4.4. Katılımcıların Doğalgaz Dönüşümü Sırasında Isı Yalıtımına Yer Verip Vermediklerinin İrdelenmesi

Katılımcıların konutlarında doğalgaz dönüşümü sırasında yaptıkları ilave işler Tablo 5’te verilmiştir. Buna göre, katılımcıların 200’ü %38,5 ile konutlarında badana-boya yaptırmışlardır. Bunu %21,5 ile “özellikle hermetik kombi montajı için gerekli olan” balkon kapatma izlemiştir. Katılımcıların sadece %9,2’si olan 48 kişi, konutlarında ısı yalıtımına yer vermişlerdir. Araştırmamızda ayrıca eğitim durumunun ısı yalıtımı uygulamasına etkisi araştırılmış olup eğitim düzeyinin yükselmesinin, ısı yalıtımı uygulamasını olumlu yönde ivmelendirdiği tespit edilmiştir. Buna göre konutlarındaki ısı kayıplarını gidermek için ısı yalıtımı yaptıranların oranı ilkokul mezunlarında %15 iken üniversite mezunlarında ise %80’dir.

Tablo 5. Katılımcıların Konutlarında Doğalgaz Dönüşümünde Yaptırdıkları İlave İşler

İlave İşin Adı	n	%
Badana-Boya	200	38,5
Balkon Kapatma	112	21,5
Mutfak Tadilatı	85	16,4
Zemin Döşemesi Tadilatı	75	14,4
Isı Yalıtımı	48	9,2

4.5. Tüketici Gözüyle Doğalgazın En Çok Kaygılandırıcı Yönlerinin İrdelenmesi

Doğalgaz, katılımcılardan %43,7 ile 227 kişiyi ekonomik yönden kaygılandırmaktadır. Bunu %21,5 ile kesilme olasılığı izlemektedir. Katılımcıların %34,8’i ise doğalgaza sağlık ve güvenlik kriterleri açısından olumsuz yaklaşmaktadır. Bu veriler, Tablo 6’da verilmiştir.

Araştırmamızda ayrıca eğitim durumunun doğalgazın en çok kaygılandırıcı yönlerine etkisi araştırılmış olup yükselen eğitim düzeyinin, sağlık ve güvenlik kriterleri göz önüne alındığında doğalgaza yaklaşımı olumlu yönde ivmelendirdiği belirlenmiştir. Buna göre, doğalgazın zehirleyebileceği ve patlayabileceği kaygılarına ilkokul ve ortaokul mezunlarının %74’ü, pahalı olabileceği ve kesilebileceği kaygılarına ise üniversite mezunlarının %80’i katılmaktadırlar.

Tablo 6. Doğalgazın Tüketicileri En Çok Kaygılandıran Yönleri

Kaygılandırma nedeni	n	%
Pahalı olabileceği	227	43,7
Kesilme olasılığı	112	21,5
Zehirlenme riski	95	18,3
Patlama olasılığı	86	16,5

4.6. Doğalgaz Memnuniyetinin Tüketici Gözüyle İrdelenmesi

Katılımcılar, kendilerine sorulan “Sizce herkes doğalgaz kullanmalı mıdır?” sorusuna Tablo 7’de görüldüğü gibi %81 oranında “evet” diyerek, doğalgazın yaygınlaştırılması yönünde olumlu görüş belirtmişlerdir. İlkokul mezunlarında %76 olan doğalgaz memnuniyet oranı üniversite mezunlarında ise %90’dır.

Doğalgaz tüketicileri memnuniyetlerini, doğalgazın “temiz yanan, depolama gerektirmeyen, istenilen zaman diliminde kullanım olanağı veren, önce kullanılıp sonra ödenen ve ayrıca ısıtma - sıcak su ve pişirmede tek bir yakıt olarak kullanılan bir yakıt olması” özelliklerine bağlamaktadırlar.

Tablo 7. Tüketicilerin Doğalgazın Yaygınlaştırılması ile İlgili Düşünceleri

Sizce Herkes Doğalgaz Kullanmalı mıdır ?	n	%
Evet	421	81
Hayır	47	9
Fikri Yok	52	10

5. SONUÇLAR

Çalışmamızda ele alınan kriterlere genel olarak bakıldığında; doğalgazın, sağlıklı ve güvenli kullanımı açısından yaratacağı risklerin ortadan kaldırılması ”belirlenmiş olan kurallara uygun montajı ve tüketilmesi” durumunda mümkündür. Ayrıca “ülkemiz enerji gerçeğinde” ithal olması nedeniyle de ekonomik tüketiminin zorunluluğu ortadadır.

Konutlarda kullanılan doğalgazın yaklaşık %80’inin 5 aylık dönemde tüketildiği ve bu durumun ödeme zorluklarına yol açtığı saptanmıştır. Doğalgazın ekonomiklik özelliği; tüketicilere “12 aylık eşit taksitler halinde ödeme kolaylıkları” şeklinde yansıtılmalıdır. Tüketicilerin süreklilik konusundaki kaygılarını gidermek için gazın teminindeki ülke sayısı çeşitlendirilmeli, ithal edilen gazın belli bir bölümü depolanmalı, elektrik üretimindeki payı azaltılmalı ve özellikle ülke koşullarına uygun alternatif enerji kaynaklarına yönelinmelidir.

Her yenilik ve teknolojik değişimde olduğu gibi doğalgaz hakkında da; Çan Merkez ilçe halkında ciddi bilgi eksikliklerinin olması doğaldır. Bu bilgi eksikliklerinin ne düzeyde olduğunu tespit etmek amacıyla çalışmamızın anketinde doğalgazın sağlık, güvenlik,

ekonomiklik ve süreklilik kriterleri göz önünde bulundurularak tüketicilerin yaklaşımı tespit edilmiştir.

Doğalgazın tüketimi esnasında “diğer fosil yakıtlara göre” sağladığı konforu görebilen anket katılımcıları, doğalgaz teknik şartnamesi ve bu şartnamenin gerektirdiği zorunlu uygulamaları hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip değildirlir. Tüketicilerin bu konulardaki eksiklikleri, tesisat uygulamasını yapacak olan “yetki belgeli” firma mühendislerinin, özellikle “kullanım alanında” aboneleri detaylı biçimde bilgilendirmeleri ile giderilebilir.

Katılımcılar, kullanıla gelen yakıtlardan kaynaklanan sorunlar nedeniyle ve daha konforlu bir ısınma için doğalgazı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Doğalgazın “en yüksek verimli ve enerji tasarrufuna en uygun fosil yakıt olması” ifadelerine katılmayan katılımcılar; bu düşüncelerini %43,7 ile pahalı olabileceği kaygısı ile göstermişlerdir. %81 ile “tüketicisi oldukları” doğalgazdan memnun olan katılımcıların, dönüşüm sırasında ısı yalıtımına %9,2’lik küçük bir oranla yer vermiş olmaları, “başta ısınma olmak üzere” enerjiye büyük bedeller ödeyen halkımızda; ısı yalıtımı uygulamasını ve mevcut kalorifer tesisatlarının kontrol edilerek eksikliklerinin giderilmesinin önemini gündeme getirmelidir.

Bu çalışmadan elde edilen veriler, Çan ilçe merkezindeki tüketicilerin “güvenli ve ekonomik” doğalgaz kullanımı için yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Doğalgazı bilinçli kullanan ve ekonomik tüketen toplum profili ancak eğitim ile sağlanabilir. Halkımız bu amaçla üniversiteler, belediyeler, ilgili meslek kuruluşları ve sektör kuruluşlarınca yeterli düzeyde aydınlatılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Yılmaz, Z.(2006), Akıllı Binalar ve Yenilenebilir Enerji, Tesisat Mühendisleri Dergisi, Sayı 91, 7-15
- İGDAŞ Genel Müdürlüğü, (2005), “Binalar İçin Doğal Gaz Tesisatı Teknik Esasları”, Yayın No:16, Milsan Basın A.Ş., İstanbul.
- TMMOB, (2005), “Doğal Gaz İç Tesisatı” Yayın No: MMO/377/2, Özkan Matbaacılık, Ankara
- TMMOB, (2008), Mühendis ve Makina Dergisi, “Gezegende Enerji Alarmı”, Sayı 577, 22-38
- http://www.igdas.com.tr/Content_View.aspx?MI=2&CMI=146&MCI=50, Erişim Tarihi: 15.01.2009a.
- http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&report=turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=17&p_ilce1=1229&p_kod=2&p_yil=2008&desformat=html&ENVID=adnksdb2Env, Erişim Tarihi: 15.01.2009.
- <http://www.can.gov.tr/genelbilgi.html>, Erişim Tarihi: 01.01.2009.
- <http://www.canakkalegaz.com.tr/Turkish/GazliBolgeler.aspx>, Erişim Tarihi: 01.04.2009.
- <http://www.epdk.gov.tr/mevzuat/kanun/dogalgaz/dogalgazkanunu.html>, Erişim Tarihi: 10.01.2009.
- http://www.alarko-carrier.com.tr/AC_Urunler.asp?ID=ACU&UrunKodu=97, Erişim Tarihi: 15.01.2009
- <http://www.igdas.com.tr/Dynamic/YakitFiyatKarsilastirmasi.igd>, Erişim Tarihi: 01.04.2009b.
- <http://www.eud.org.tr/Upload/1888uretim.htm>, Erişim Tarihi: 10.01.2009
- http://www.botas.gov.tr/icerik/tur/dogalgaz/boruhattu/dg_arztaleb_sen.asp, Erişim Tarihi: 01.02.2009.

EK 1. Araştırmada Kullanılan Anket Formu

1- Cinsiyetiniz:	Kadın	Erkek				
2- Yaşınız:	18-25	26-30	31-40	41-50	51-60	61 ve üzeri
3- Eğitim Durumunuz:	İlköğretim	Lise	Üniversite			
4- Evinizin Durumu:	Kendi Evim	Kira	Lojman	Diğer (.....)		
5- Aylık Geliriniz:	500 YTL'den az		500-999 YTL		1000-1499 YTL	
	1500-2499 YTL		2500 YTL'den fazla			

- x1: Doğalgaz İstanbul, Ankara , Bursa gibi şehirlerimizde hava kirliliği sorununun çözümünde başvurulan en önemli çare olmuştur.
- x2: Aslında kokusuz bir gaz olan doğalgaz, güvenlik amaçlı olası kaçak durumunda fark edilmesi için kokulandırılmaktadır.
- x3: Havadan hafif olan doğalgaz, sıkışmadığı sürece patlamaz.
- x4: Kömürden sonra birim enerji elde edilmesinde en ekonomik yakıttır.
- x5: Gaz bir yakıt olan doğalgaz en yüksek verimli yakıttır.
- x6: Atıkları içerisinde karbonmonoksit bulundurmadığından zehirlemez.
- x7: Temiz ve atıksız yandığı için, kullanılan alanlarda kirlilik meydana getirmez.
- x8: Tüketildiği binalarda kömürlük ve depo gibi alanlara ihtiyaç duyulmaz.
- x9: Kombili dairelerde; “kömür bitti, is, kül, kurum, tüp kalmadı” dertleri sona ermiştir.
- x10: Tüketimi sayaç ile ölçülmekte olup, önce kullanılıp sonra ödemesi yapılmaktadır.
- x11: Ocaklarda kullanılmasından dolayı mutfak camlarının üst yerlerine menfez açtırılır.
- x12: Kombi, kazan, soba gibi doğalgazlı cihazlar; enerji tasarrufuna en uygun cihazlardır.
- x13: Doğalgazlı cihazlar istenilen zaman veya zaman diliminde sürekli ve kesintisiz kullanım olanağı vermektedir. (Sabahın 5’i veya gecenin 12’si gibi)
- x14: Kombiler ile konutların hem ısınma hem de sıcak su (şofben) ihtiyacı karşılanmaktadır.
- x15: Banyoların içerisindeki bacaya bağlı bulunan şofbenlerde doğalgaz kullanılamaz.
- x16: Yaktıkları doğalgazı baca vasıtası ile dışarıya atan cihazların bağlandığı bacaların müstakil olma zorunluluğu vardır.
- x17: Doğalgaz tesisatları, sadece yetki belgeli firmalar ve bu firmaların mühendislerinin sorumluluğunda yetki belgeli ustalarca yapılabilmektedir.
- x18: Doğalgaz tesisatlarında, sadece kullanım izni alınmış olan TSE’li cihazlar ile malzemeler kullanılabilir.
- x19: Cihazların doğalgaz kullanım basıncı, bina önlerine konulan servis kutularındaki regülatörler tarafından ayarlanmaktadır.
- x20: Doğalgazın tüketici tarafından kontrolü; cihazların üzerindeki vanalardan, daire girişindeki sayaç vanasından ve bina girişindeki ana kontrol vanasından yapılmaktadır.
- x21: Cihazların ilk çalıştırması, bakım ve arızaları sadece yetkili servislerce yapılmaktadır.

- 6- Doğalgaza geçiş kararını almanızda sizi etkileyen en önemli etken nedir?
Hava kirliliği   Kömürün yarattığı sorunlar   Doğalgazın rahatlığı   Tüpün pahalı olması   Site kararı gereği
- 7- Konutunuzda doğalgaz tesisatı yaptırırken aşağıdaki ilave işlerden hangisini yaptırdınız?
Balkon kapatma   Mutfak tadilatı   Isı yalıtımı   Badana-boya   Zemin döşemesi tadilatı
- 8- Doğalgaz kullanıcısı olarak sizi en çok kaygılandıran konu nedir?
Kesilme olasılığı   Patlama olasılığı   Zehirleme riski   Pahalı olabileceği
- 9- Sizce herkes doğalgaz kullanmalı mıdır?   EVET   HAYIR

TÜKETİM SÜRECİ AÇISINDAN POPÜLER KÜLTÜR VE REKLAM

POPULAR CULTURE AND ADVERTISING FROM THE PERSPECTIVE OF THE CONSUMPTION PROCESS

Enderhan KARAKOÇ¹

ABSTRACT

In today's societies, advertising is a unique factor in directing the individual intensely towards consumption and establishing consumer behavior. Until being attracted by advertisement, the consumer is not even aware of a product which is not of vital importance to him. Thus, advertising has an absolute influence on consumer's decision of buying a certain product or brand.

Messages designed to promote a product or service to the masses for buying is advertisement. The mass media plays an important role in conveying advertisement to the audience.

Through television advertisings, new consumption patterns are formed to change individual's lifestyles. New symbolic goods are produced through the employment of traditional cultural structures. The persuasive functions of symbolic advertising create economical value by making a faster circulation and consumption of goods possible.

Although consumption existed in all societies throughout history, the consumption society is a matter of the capitalist society. Consumption of this scale can only be conceptualized and explained by the standardization and serialization of industrial production.

The definition and properties of consumption and advertising in this context take us to popular culture. While playing a predominant role in the spreading and transport of the culture of consumption, the media itself aims to reach wider audiences for more profit. Because advertising has to be discussed under the topic of cultural products, the audiences who are consuming -watching, reading, using- these are being themselves marketed to the advertisers.

This study aims to analyze the relationship of the culture of consumption with advertising from a critical perspective and in the context of popular culture with the consideration of concepts influential on the formation of the culture of consumption, the role of the media throughout this process, and capitalism.

Keywords: Consumption, Advertising, Media, Culture.

---

¹ Yrd.Doç.Dr.Enderhan Karakoç, S.Ü İletişim Fakültesi, enderhan@selcuk.edu.tr

ÖZET

Bir popüler kültür ürünü olarak reklam, günümüz toplumlarında bireylerin yoğun biçimde tüketime yönelmesi ve bu tüketim davranışlarının oluşmasında yegâne faktördür. Tüketici, dikkati reklâmlar tarafından çekilmediği sürece, kendisi için yaşamsal değeri önemli olmayan bir malın farkında bile değildir. Bu nedenle tüketici ürün ya da markaya yönelik satın alma kararını verirken mutlaka reklâmlardan etkilenmektedir.

Bir ürün ya da hizmeti kitlelere tanıtarak, o ürününün satışını sağlamak üzere hazırlanan iletiler birer reklâmdır. Reklamların kitlelere ulaşmasında medya araçları önemli rol oynamaktadır. Bu araçlar içerisinde en etkin konumda bulunan araç ise televizyondur.

Zira televizyon reklamları vasıtasıyla yeni tüketim kalıpları oluşturularak bireylerin yaşam tarzlarının değiştirilmesi yoluna gidilmektedir. Bunun için geleneksel ve kültürel yapılar kullanılarak yeni sembolik mallar üretilmektedir. Zaten reklamlar da sembolik ortamda bir fonksiyona sahip olmasından dolayı, ekonomik değer anlamında malların daha basit dolaşıma daha hızlı tüketilmesine aracılık etmekte ve bu haliyle bir nevi ikna tekniklerini içermektedir.

Tüketim tarihsel süreç olarak bütün toplumlarda söz konusu olmakla birlikte bireylerin tüketim toplumu haline getirilmesi kapitalist toplumlara özgü bir durumdur. Kapitalist sistemde endüstrileşmeye bağlı olarak standartlaşma, seri üretimin gerçekleşmesi tüketiminde ancak bu açıdan değerlendirilmesiyle açıklanabilir, kavramsallaştırılabilir ve açıklanabilir.

Bu bağlamda, tüketim ve reklam olgusunun incelenmesinde konunun tanımı ve özellikleri bizi popüler kültüre götürmektedir. Tüketim kültürün yaygınlaşmasında, taşınmasında medya başat faktörü oynarken aslında kendisi de ticari bir araç olarak kâr etme amacını taşıyarak daha çok sayıda bireye ulaşmak istemektedir. Bu bağlamda tüketim kültürünün oluşmasında reklam faktörü popüler kültür ürünlerinin içinde değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Popüler kültür ürünlerinin hepsi üretim ve dağıtım aşamasından bireye ulaşma aşamasına kadar medya ürünlerin pazarlanmasında kendisi bulunmaktadır. Sonuçta hem bu ürünlerin hem de bu ürünleri tüketen (izleyen, okuyan, kullanan) insan topluluğunun reklam verenlere satışı gerçekleşmektedir.

Bu çalışmada tüketim kültürü ve reklâm ilişkisi popüler kültür bağlamında ele alınmış olup; tüketim kültürünün oluşmasında etkili olan faktörler, medyanın bu süreçte oynadığı rol ve kapitalizm gibi hususlar dikkate alınarak, eleştirel bakış açısından bir çözümlemesi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Tüketim, Reklam, Medya, Kültür.

1.GİRİŞ

Dünya hızlı bir şekilde değişirken, eski değerlerin yerini yeni değerler almaktadır. Bu değişim ve dönüşüm süreci ekonomiden siyasete, siyasetten kültüre kadar küresel ölçekte bütün toplumları derinden etkilemektedir. Yeni dünya düzeni olgusunun muhtevası “genelde” dünya pazar ekonomisi çerçevesinde işleyen bir sisteme, “özelde” ise, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere zorla bir dayattığı bir sistem olarak algılanmaktadır. Maddi temeli, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelere dayanan bu düzen, kendi içinde farklı, çelişkili ve çatışmalı durumları barındırırken, iyimser bir bakış açısından çok kötümser bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Yeni dünya düzeni iletişim ve haberleşme teknolojilerindeki yeniliklere paralel olarak, toplumsal ve kültürel katmanlar üzerinde mekâna bağlı uzaklıklardan kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldırırken yeni bir toplumsal süreci doğurmuştur. Bu durumun merkezinde hiç şüphesiz kapitalizmin dayattığı mantığın yattığını söylemek mümkündür. Kapitalizmi yaşayan modern toplumların ciddi bunalımlar yaşaması yeni bir olgu değildir. Ancak üzerinde yaşadığımız bu dünyanın belki de farkına bile varmadan insanlara en çok benimsettiği değerler arasında rahat ve konfora yönelik olan yaşam tarzları diyebilmek mümkün görünmektedir. Her şeyin hızlı bir şekilde değiştiği bu dünya da eskilerin yerini yeniler alırken, bireysel tüketime yönelik yapılan reklamların etkisiyle her geçen gün insanlarda yeni arzular oluşturma yoluna gidilmektedir.

Yeni arzuların oluşturulmasında popüler kültürün belirleyici bir konumdadır. Gündelik yaşamın kültürü olan popüler kültür de medya gibi yaşamın her alanını kapsar ve hızlı bir şekilde tüketilir. Popüler kültür sanattan ekonomiye, müzikten cinselliğe, spordan eğlenceye, eğlenceden reklama varıncaya kadar birçok alanı kapsamaktadır. Bu kadar geniş bir alanı içeren popüler kültürü tüm yönleriyle çalışmamızda yer vermemiz mümkün olmadığından dolayı konu “Reklam” olgusuyla sınırlandırılmış olup, eleştirel yaklaşım kuramı çerçevesinde konu ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, popüler kültür aracılığıyla reklamların tüketim olgusunu körüklerken, kitlelere tüketim toplumu içinde nasıl davranmaları gerektiğini, kitle iletişim vasıtasıyla kitle bilinci oluşturma ve tüketime ilişkin şartlandırma yoluna gidilmesi, reklamlar yoluyla tüketimin arttırılmasına yönelik bir durum saptaması yapmaktır. Bu çalışmada, kitle iletişim araçlarının, var olan kapitalist yapıda popüler kültür aracılığı ile gerçekliği, reklamlar yoluyla nasıl yeniden inşa ettiği ve hangi unsurları ön plana çıkartıp hangilerini geri planda bıraktığını ortaya koymaya çalışacaktır.

2.POPÜLER KÜLTÜR KAVRAMI

Popüler kültür gündelik yaşamın kültürüdür. Dar anlamıyla, emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olan eğlenceyi içerirken; geniş anlamıyla, belirli bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını sağlar. Gündelik ideolojinin yaygınlaşma ve onaylama ortamını yaratır (Batmaz, 1981). Günümüzün egemen popüler kültürü, uluslararası pazar ekonomisinin halkın toplumsal yaşam süreçleri içinde oluşan engellenmiş ve diğer istemlerinden hareket ederek, kendi için yaptığı üretimin popülerleştirilmiş tüketim olarak biçimlendirmesini anlatan ticari bir kültürdür (Erdoğan, 1999).

“Popüler kültür” terimi ile genelde, içinde yaşadığımız dünyanın tüm yönleri kastedilmektedir. Bu kavramla miras aldığımız, uyguladığımız ve mirasçılarımıza bıraktığımız yaşam tarzı; uyanıkken yaptıklarımız ve uykudayken gördüğümüz rüyalar vurgulanmaktadır. Popüler kültür, çevremizdeki gündelik dünyamızdır: kitle iletişim araçları, eğlenceler, oyunlar, kahramanlar, putlar, törenler, psikoloji, din, yani yaşamımızın tüm manzarası... Bütün bunların yayımı, özellikle de 19. yüzyılın ortalarından sonra genelde kitle iletişim araçlarınca gerçekleştirilmektedir (Browne, 1988).

Kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayılan popüler kültür o kadar geniş bir alan kaplar ki, onunla temas kurmaktan kaçınmak mümkün değildir; hayatın her alanında karşımıza çıkabilmektedir. Ev bitkilerinden modaya, televizyondan seyahate her şey onun emrindedir ve onun dışında kalan hiç bir şeyin varlığı ya da önemi yoktur. Bu mitoloji toplu olarak alındığında, tüketici kapitalizminin toplumsal ve ekonomik ilişkilerini haklı çıkarmakta ve idamesini sağlamaktadır (Day, 1990).

Bu haliyle popüler kültür, kitlesel olarak bir formüle göre üretilen ve yaratıcılığa yer vermeyen bir süreçtir. Kitle kültüründe medya hedef kitleye yapay bir dünya görünümünü sunar ve gerçeklik duygusunu yeniden tanımlar. Yaşamı basmakalıp yargılar şeklinde düzenler. Ayrıca, kültürün bu çarpıtılmış hali, halk sanatını yok eder, popüler sanatın kökünü kurutur ve yüksek sanatı tehdit eder; medya, popüler kültür aracılığıyla gereksinimlerimizi ve arzularımızı tatmin etmektense sömürür; vasatlığı överek sıradanlığı yüceltir (Mutlu, 2001).

Bu nedenle günümüzde popüler kültür denirken, bir köksüzlük, gelip geçicilik de kastedilmektedir. Süratli değişmelere göre, şekillenmeye başlayan, ama üslûbuna henüz kavuşamamış olgular, popüler kültür içinde sayılmaktadır. Bugün kitle iletişim araçları, geniş halk kesimlerini bu tür oluşumlar sayesinde kolayca etkileyebilmekte ancak bu etkiler bir başka tesirle kolayca kaybolabilmektedir (Kösoğlu, 1992).

Popüler kültür, kitle kültürünün somut şekillerinden biridir. Kitle kültürü tekelci kapitalizmin hem mal hem de imajlar satışı yapan, uluslararası pazarın değişmelerine ve ihtiyaçlarına göre biçimlenip değişen, önceden-yapılmış, önceden kesilip biçilmiş, paketlenip sunulmuş bir kültürdür. Kapitalizmin kendi için üretirken ve gasp ederken, bu amaçla, kitleleri ücretli köle olarak kullanarak “kitleler için” yaptığı üretim ve bu üretimle gelen yaşamı yapma yoludur. Bu anlamda, popüler kültür pazar tarafından pazarda tüketim için “sipariş edilen, ısmarlama” kitle kültüründe, en popüler ürünleri ve tüketimleri anlatır (Erdoğan, 1999).

Zira, popüler kültür, yapısı gereği, özellikle kapitalizmle eklemelenmiş formlarında toplumsal ilişkileri olabildiğinde yansıtma gücü mevcuttur. “Bu nedenle popüler kültürün belirtilecek ana karakterleri, toplumsal hayatın içinde birçok farklı biçimlerde (örneğin dil, moda, müzik vb.) var olmaya devam etmesidir. Şüphesiz, yaşamakta olan toplumlar, bu anlamda popüler kültürü üretmeye devam etmektedirler. Popüler kültür, çok defa içerik ve biçimleri bakımından medya tarafından yansıtılmıştır” (McQuail, 1994). Medya tarafından desteklenen ve yaşamın her alanını kapsayan popüler kültür; yoğun biçimde yaşanmakta ve tüketilmektedir. Kapital sahipleri tarafından üretilir, denetlenir ve geniş kitleler tarafından da tüketilmesi beklenir. Popüler olan bu ürünler kitle iletişim araçları ile varlık bulurlar. Popüler kültür ürünlerini radyo ve televizyon kanallarında, gazete ve dergilerin renkli sayfalarında, reklâm afişlerinde, radyo ve televizyonların reklam yayınlarında tüketildiği gibi evrenselleşirler. Çünkü popüler olan daha çok beğenilir, bu nedenle de daha çok talep görür ve çok tüketildiği içinde de çok satış yaparlar (Soygüder, 2004).

Popüler kültürün reklam yoluyla kitlelere daha çok tüketmesi için sunduğu konformizm, Herbert Marcuse’un (1969) deyiimiyle, çağdaş teknolojinin topyekûn, tek elden denetleniyor oluşu yeni bir tür topluma yol açmıştır. Bu toplumdaki popüler kültür bir yandan insanları daha rahat, yaşamlarından gittikçe daha memnun kılarken, bir yandan da aslında şeytani kötülükte olan, yoksulluğa göz yuman, masum insanlara emperyalistçe savaş açan, ancak etkisiz kaldıkları sürece içerideki aykırı seslere izin veren, insanların toplumsal sisteme karşı çıkma özgürlüklerini de ellerinden almıştır. (aktaran, Gans, 1974).

Diğer bir deyişle tüketim kültürü ideolojisinin egemen olduğu bu toplum tipinde, reklamlar aracılığı ile tüketicilerde bitmek tükenmez bir heyecan ve coşkunluk durumu oluşturarak, her an bir doyumsuzluk duygusu içinde olmaları sağlanmaktadır. Yine, bu doyumsuzluk duygusunun bize sunulan ürünlerin elde edilmesi ve cezp edici imajları sayesinde ortadan kalkabileceği söylenmektedir.

Oysa Bocock’un (1997) da belirttiği gibi aslında tüketim, bir eksiklik orda bulunmayan bir şey için duyulan arzu üzerine kurulmuştur. Ve bu nedenle de modern tüketicilerin doyuma ulaşmaları hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Yani, ne kadar çok tüketirlerse o kadar da tüketmek isteyeceklerdir.

3.POPÜLER KÜLTÜR VE TÜKETİM İLİŞKİSİ

Tüketim kavramı, modernleşmeyle birlikte ciddi bir dönüşüm göstererek kendini hissettirmiş ve modern sonrası değişmelerle birlikte günümüz toplumlarının değişimini ifade etmede en sık başvurulan kavramlardan biri olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, ciddi anlamda değişim geçirerek karmaşık bir yapı arz etmiştir. Tüketim kavramı; ihtiyaç, istek, arzuya bağlı taleplerle ve bu taleplerin karşılanması için gerekli olan, mal ve hizmet gibi üretim çeşitlerine ve paraya ya da bunun yerini alacak bir değere dayalı, ayrıca zamana ve mekâna bağlı olan, sosyal ve ekonomik bir ilişki biçimidir. Günümüzde tüketim eskisi gibi temel ihtiyaç giderme eylemi olmanın yanı sıra, bir eğlence dinlenme tarzı haline gelmiştir olmasıdır. Aynı zamanda tüketim, sosyal sınıfların kendilerini bir ifade etme biçimi olarak da karışımıza çıktığı görülmektedir (Orçan, 2004).

Ivan Illich (2002), bireyin tüketim nesnelereyle bağımlı hale getirilmesini şöyle açıklamaktadır: “Günümüz endüstri toplumu, hayatı eşyalar çevresinde düzenlemekte. Pazar yoğunluklu toplumlarımız maddi ilerlemeyi, üretilen eşyaların miktar ve çeşitliliğindeki artışla ölçmektedir. Ve biz, hareket noktamızı bu sektörden alarak, toplumsal ilerlemeyi bu eşyalara ulaşabilmedeki dağılımla ölçmekteyiz. İktisat bilimi, büyük çaptaki eşya üreticileri tarafından, yönetimi ele geçirmek için bir propaganda olarak geliştirildi. Yine Illich’e göre (2002), bu sürecin en önemli göstergelerinden bir tanesi de kitle iletişim araçlarının uyutma, avutma oyunları gereğince sözel anlamları programlanmış anlamlara dönüştürme sürecinde yatmaktadır.

Nitekim kitle iletişim araçlarının kitleleri yalnızca etkilemeye değil ekonomik olarak sömürmeye de muktedir olmalarıyla birlikte yeni bir kültürel devrim başlamıştır.”Kültür endüstrileri” ile beslenen, dağıtım ağlarını ticari bir düzenlemeyi, reklâm araçlarını kısacası ekonomik etkinliği karakterize eden tüm bileşenleri bünyesinde toplayan kültür taciri bir sektör ortaya çıkmıştır (Dollot, 1991).

Bu sektör, bazı yeni tüketim araçlarını, mekân sınırlamalarını sınırlayarak ya da yok ederek bir gösteriyi yaratmış, ama çoğu gene de maddi gerçekliklerle sınırlı kalmıştır. Bu gerçeklikler onları bir mekân gösterisi yaratmak için başka yollar bulmaya zorlamıştır. Bu yollarda biri dünyanın her yerinde olmak ya da en azından öyle görünmekten geçmektedir (Ritzer, 2000).

Bu durum tüketim kültüründe sınırsız ve doyurulmaz olarak kabul edilen ihtiyaçlar, sürekli daha fazlayı istemeyi ve daha fazla arzuların sürekli yaratılması anlamına gelmiş ve bu durum gelişme için normal, vazgeçilemez olarak kabul edilmiştir. İhtiyacın doyurulmaz olma özelliği, çağdaş endüstri verimliliğinin artması ile insanların arzu kapasiteleri de gelişmiş ve arzular rafine edilmiş, imgesel ve sofistike hale gelmişlerdir. Aynı zamanda, insanlar kendilerini ekonomik ve sosyal olarak daha yükseklere getirme çabalarında, arzularında bulunmuşlardır. Tüketim toplumu ve ticaret, sistemli bir biçimde bu özelliklere bağlı olmuştur. Üretimin sürekliliği için, sürekli değişen ürünler, sürekli artan miktarlarda satışların olması vazgeçilemez bir ön şart olmuştur. Yeni ürünlerin geliştirilmesi ve kullanım ömürlerinin hem fonksiyonel hem de sosyo-psikolojik olarak kısaltılması, tek kullanımlık olarak tasarlanması, elde bulunan ve kullanılabilir olan ürünlerin değer kaybederek elden çıkartılmasına neden olabilmektedir. Bu hâl, sürekli talep artışının önemli bir nedeni olabildiği gibi, tüketicilerin tatmin olabilmelerini hep daha yükseklere çekilmesini sağlamıştır (Odabaşı, 1999).

Küreselleşmenin de itici gücüyle kapitalist sistemin bütün toplumları etkilemesi yeni tüketicilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Oluşturulan tüketim mekânları bireylerin kendiliğinden bir rıza üretimi olarak katılmalarını sağlamıştır. Oluşturulan

tüketim mekânları, bireylerin en saf duygularını, isteklerini kışkırtarak gelebilecek tepkileri de geçersiz kılmıştır.

Amerika ve Avrupa yaşam tarzını simgeleyen bu tüketim kültürünün küresel ölçekte kabul görmesinin en önemli nedeni, kültür endüstrisi egemenliklerinden kaynaklanmaktadır. Kitle iletişim araçları yoluyla dayatılan hayat tarzları, eğlenceler, reklamlar, gösteriler ve dinlenme alanları ile yeni pazarların bu sürece eklenmesi hâkim olan bu kültürün sürmesini sağlamıştır.

Tüketim kültürü, modern kapitalizmin şimdiye kadar olduğu şekilde devam edebilmesinde önemli bir bütünleyici unsur olmuştur. “Tüketim, bir gündelik hayat ideolojisidir ve kapitalizm için en değerli ideolojilerden biridir. Bu yüzyıldan önce pek görülmedik bir biçimde gündelik hayat karşımıza çıkarken, yeni tüketim düzeni, üretilen malların rahatlıkla satılmasını ve bunu engelleyen geleneksel ve kültürel farklılıkların esnekleştirilmesini sağlamıştır (Orçan, 2004).

Bunun basit ve açık nedeni, üretilen mallar para karşılığında satılmadıkça kâr elde edilemeyeceği gerçeğidir. Üretim endüstrisine yatırılan kapitalin, yatırım üzerinden bir getiri sağlaması gerekir. Bu getiri ancak mal ve hizmetlerin belli bir kârla satılmasıyla sağlanabilir. Bir mal tüketilip onun üzerinden kâr elde edilmedikçe, o malın üretimine devam edilmesinin anlamı olmadığı çok açıktır (Bocock, 1997).

Bir anlamda, savurganlığın ve gösterişçi tüketimin yaygınlaştığı toplumda, insanlar, medya aracılığıyla tanıtımı yapılan ürünlere sahip olma arzusunu gerçekleştirene kadar zihinlerinde bu faaliyeti sürdürmektedirler. Piyasaya satış için sunulan tüketim malzemelerinin sadece reklamlar aracılığıyla doğrudan değil; farklı medya içerikleri aracılığıyla dolaylı olarak da tanıtımları yapılmaktadır (Dağtaş, 2006).

İnsanlar bir şey satın alırken genellikle ihtiyaçlarının üzerinde bir alım sergilemektedirler. Reklam veren firmalar öncelikle uygun bir ürünü geliştirirken, tüketicilerin bu tutumlarını dikkate alarak reklamla bu süreci hızlandırma yoluna gitmektedirler. Bu noktada reklamın belirleyici bir rolü söz konusudur. Örneğin iyi bir otomobil sahibi, ev sahibi olmak, güzel görünmek vb. istemeleri, reklamlar tarafından yönlendirilmektedir.

Bireyler reklamlarda gösterilen ürünleri satın alarak mutlu olabilecekleri, modern yaşamın gereklerinin bu ürünleri tüketmekten geçtiğini sanmaktadırlar. Reklamlar ile bireyler bir yandan bilgilendirilerek ikna edilirken, öte taraftan tüketerek özellikle moda yoluyla ilişkilerini oluşturmaktadır (Karaçor, 2000).

Popüler düşlerle beslenen tüketim kültürü yaşam boyu kitlelerin zihin ve davranışlarının biçimlendirilmesiyle gelişen, kitlelerin aktif katılımıyla gerçekleşen ve sürdürülen, “bilinçsiz” bir halde alışverişe ve birkaç kullanımdan sonra bir köşeye veya çöpe atmaya dayanan bir yaşam/ilişki tarzıdır (Erdoğan, 2004).

Dağıtımı yapılan ürünler, tamamlanmış, işlenmesi sona ermiş ürünler değil, gündelik yaşamın kaynakları, popüler kültürün kendisini oluşturmak için kullandığı ham maddelerden meydana gelmiştir. Her türlü tüketim faaliyeti aslında kültürel bir üretim faaliyetidir, çünkü tüketim hemen hep anlam üretimidir. Satış anında, metanın dağıtım ekonomisindeki rolü sona ermiş, ama bu kez de kültür ekonomisinde çalışmaya koyulmuşlardır. Metanın patronlar için çalışması bittiğinde, kapitalizmin stratejilerinden bağımsızlaşarak, gündelik yaşam kültürünün bir kaynağı haline gelmişlerdir (Fiske, 1999).

Doğal olarak çoğunluk tarafından paylaşılan popüler kültür günümüzde üretim ve tüketim akışını hızlandırmakta, pazar ruhunu biteviye canlı tutmaktadır. Bu bağlamda popüler kültür promo-kültürdür ve popüler kültürün ideolojisi her akşam “prime-time”larda saatlik bir ideoloji olarak kurulmaktadır, ta ki ertesi akşam bir yeni ideoloji kuruluncaya dek... (Takış, 2001).

Sonuçta, “Popüler kültür kullanım ve tüketim kültürüdür. Kullanım ve tüketim popülerin üretiminin ilk safhasından son kullanım safhasına kadar her safhada vardır. Popülerin yaratılmasında ise, diğer popülerler unsurlar kullanılır; Popüler spor, popüler sporcu ve sanatçılar, popüler televizyon ve televizyon programları, popüler dergi kahramanları gibi. Popülerlerle paketlenmiş popüleri, tüketiciler alır ve popüleri boğazlarına, saçlarına, yüzlerine, midelerine, üstlerine, ayaklarına “uygulayarak” popülerin popülerleştirilme sürecini tamamlarlar (Erdoğan, 1999).

4.TÜKETİM SÜRECİ AÇISINDAN POPÜLER KÜLTÜR VE REKLAM İLİŞKİSİ

Kapitalist sistemin en önemli parçası olan kitle iletişim araçları (medya) günümüzde artık tekelleşmiş ve kâr elde etmek esas amacı haline gelmiştir. Haber verme, bilgilendirme esas amaç olmaktan çıkmıştır. Postmodern zamanda artık ilgi çekici olan, sansasyonel olan gündemde kalabilmektedir. Görüntü ve ses, haber içeriğinin önüne geçmiştir. Okuru ve izleyiciyi etkileme, olan biteni aktarmanın, bilgilendirmenin yerini almıştır. Çünkü bu tür konular prim yapmakta, bu tür haberler, reklamlar satmaktadır. (Soygüder, 2003).

Kitle iletişim araçları doğası gereği bilinç ve eğlence endüstrisi olarak tanımlanan ortam içinde işlev görmektedir. Kitlelerin ilgisini çekebilmek için pek çok yöntem psikolojik ilgi esasındaki süreçlerden oluşmaktadır (Topçuoğlu, 1996).

Kitle iletişim araçlarının bu bağlamda popüler kültürünün üreten, çoğaltan, yayan aygıtlar olarak tanımlanması yanlış olmaz. Modern kitle toplumunda kültür, kendine özgü üretim koşulları olan ve ancak ekonomik sistemin bir parçası olarak değerlendirilmesi mümkün bir endüstri haline gelirken, medya ise bu endüstrinin üretim ve pazarlama aracı olmuştur (Güneş, 1996).

Kültür endüstrisinde üretilen ürünlerin montaja, sentetik ve planlı üretime dayanması–böylesi bir üretimin fabrika üretimini andırması, ürünlerin sadece stüdyolarda üretilen ürünlerden değil, aynı zamanda az çok, basit biyografilerden, yarı belgesel romanlardan ve hit (liste başı) şarkılardan oluşması– kültür endüstrisinin, reklama çok uygun bir zemin hazırlamasına neden olmaktadır. Reklam ve kültür endüstrisi, hem teknik hem ekonomik açılardan iç içe geçmiş, bütünleşmiş durumda bulunmaktadır (Kellner, 1991).

Tüketicilerin kullandıkları kitle iletişim araçları ile reklamın onlara ulaşip etkilemesi arasında sıkı bağlar vardır. Bu yüzden reklam stratejisti, kendi tercihlerinden önce, hedef kitlenin kullandığı medyayı da göz önünde bulundurmaktadır. Bu nedenle kitle iletişim araçları izleyicilerinin ayrışmasıyla hedef kitleye uygun iletişim aracının kullanılması, bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk, çalışan kadınlara yönelik reklamlarda çok açık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle reklamcılar, çalışan kadınlara ulaşmak için dergileri, sabah ve akşamları radyoyu, geceleri televizyonu kullanmaktadır (Schultz, 1991).

Bugün reklamcıların kitle iletişim araçlarında sundukları iletiler, reklamını yaptıkları ürünlerin fayda-değerini ve geleneksel mekaniksel kalite kavramını sunmamaktadırlar. Her ürün tüketicilerin gerçek ihtiyaçlarına göre değil, ürünün kendi içinden gelen kaliteler üzerine kurulan tartışmalara göre sunulmaktadır. Sigara kanser yaratan ürün değil gösteriş ve prestij aracı yapılmıştır. Kadınlar için üretilen kozmetik ürünleri bağımlılık ve bazen ciddi hasarlar yaratan ürün değil, güzellik yaratan ürün olmuştur. İnsanlar kendi gerçek gereksinimlerini karşılama yerine, kapitalist ürünler çöplüğünü tüketerek sermayenin ihtiyaçlarına itilir olmuştur. Reklam endüstrisi talebi

yarattığı gibi onu kontrol eder hale gelmiştir. Kadın magazinleri ve diğer kitle iletişim araçlarıyla sunulan reklamlar geçici ve tekrarlanması yeniden kullanmayla sağlanabilecek “mutluluklar” yaratmıştır (Erdoğan, 1997).

Yukarıda saydığımız özellikler gerçekleşmesi doğrultusunda televizyon ekranı, imajlar için bir sahne, bir çerçeve oluşturmuştur; fakat o kadar yakın olmasına rağmen bize getirdiği dünya ulaşamayacağımız, erişilmez heyulalar dünyası niteliği taşımaktadır. Sahnesi üstünde bize gösterdiği, bu pencereden seyredebildiğimiz, ama yakalayamadığımız veya dokunamadığımız bu dünya esasen bir fantezi dünyası özelliği görünümünde bize ulaşmaktadır (Esslin, 1991).

Reklamın bizim gözümüzde dayandığı varsayımların açıklığının, toplu biçimde üretilen tüketim mallarına markayla bir imaj kazandırılmasının onları sembolik biçimde bütün toplumsal değerler dünyasına bağlanmasının canlı bir örneği haline getirmesidir. Örneğin burada reklam, sabunu satmaya çalışırken beyazların üstünlüğü ideolojisini kullanmakla kalmamıştır. Satış mesajını kabul etmek, bu mesajın akla getirdiği değerleri kabul etmek anlamına gelmiştir. Reklam, bu tür değerleri malzemelerin yalnızca bir parçası olarak göstererek onları doğallaştırırken, o ölçüde dayanaklarını güçlendirmektedir (Wernick, 1996).

Reklamlar aynı zamanda, sosyal gruplar arasında kıskançlık oluşturduğu gibi bu kıskançlığı da körüklemektedir. İşsiz ve dar gelirli insan sayısının yüksek olduğu ülkemizde lüks tüketim mallarının reklamlarının yapılması toplumsal açıdan da sakıncalı bulunmaktadır. Ayrıca reklamların, kültürü ve dili yozlaştırdığı, çocukları olumsuz yönde etkileyerek gerçekte gereksinimleri olmayan ürünlere yönelttiği, anne ve babaları zor durumda bıraktığı, kötü beslenme alışkanlıkları oluşturarak sağlıklarını bozduğu, onların saflıklarını ve bağlılık duygularını istismar ettiği, reklamda kadın unsurunun ise sadece cinsel obje ya da ev hanımı şeklinde kullanıldığı, ev işinden başka bir şeyden anlamayan bireyler olarak sunulduklarını söylemek mümkündür (Kocabaş ve Elden, 2002).

Reklamlar hangi şekilde yapılırsa yapılsın belli bir amaç taşımaktadırlar. Piyasaya yeni giren bir mamul ya da hizmetin piyasada tutunabilmesi için reklama ihtiyacı vardır. Pazar paylarını koruyabilmeleri, varlıklarını devam ettirebilmeleri için reklam yapmaya ihtiyaçları vardır. Bu nedenle reklamı yapılan ürünün işletme tarafından tüketicilere ulaştırılması, buluşturulması ve onların etkilenmesi istenmektedir.

Kitle iletişim araçları vasıtasıyla yapılan reklamlarla bireyler birçok şeyi, farkına vardıkları andan itibaren daha çok istemektedirler. Giyecek, yiyecek, güzel görünmek, daha çok kazanmak, güç, satın almak gibi. Bu ürünlere sahip olabilmesi için bireyler kıskırılmaktadırlar. Ürünleri elde etmenin tek yolu ise tüketmekten geçmektedir. Bu ürünlere daha önce ulaşan mutlu insanlar profili sürekli reklamlarda vurgulanarak sanal gerçeklikler dayatılmaktadır. Tüketicilerin talep ettikleri ürünler, çoğunlukla gerçekten arzulanan, istenen ihtiyaçlardan çok daima onları elde etme isteğinden kaynaklanan geçici hazlardan ibaret olmaktadır.

Tüketim toplumunda arzu ve duygular da tüketimin nesnesi haline gelirken, “iyi yaşam” seçenekleri kısıtlanmıştır. Başka deyişle neyin daha çok arzu edileceği ve tüketileceği, birey tarafından değil iş örgütlerince belirlenir olmuştur. Bu da kültür endüstrisinin çeşitli ürünleri aracılığıyla yaydığı tüketim ideolojisi ve özellikle reklamlarla gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan yüksek kültür, tüketim toplumunun gerçeğinden uzaklaştırılarak, gerçek değerinden düşürülmüştür. Üstelik yüksek kültür ürünleri bile kitle tüketim metası haline getirilerek, bunların içeriklerini oluşturan idealler, etkinliklerini kaybeder hale getirilmiştir. Çünkü yüksek kültürün özgürleştirici (eleştirel) içerikleri yerine var olan düzeni onaylayıcı (gerçeklerin baskısından kurtarıcı) yanları öne çıkarılmıştır (Atiker, 1998).

Günümüzde, reklamlar bireyleri bilgilendirmekten ziyade, daha çok onları ikna etmek ve arzularını perçinlemek için üretilir hale gelmiştir. Hatta reklamların ticari amaçlarının ötesinde ideolojik bir yanı daha ağır basmaktadır. Reklamlar, bireyleri tüketime yönlendirirken onlardan daha fazlasını istemektedir. Fiske göre (1996), göstergeler mitlere ve değerlere somut bir biçim verirler ve böyle yaparak onları desteklerler ve kamusal hale getirirler. Biz göstergeleri kullanarak ideolojiye can veririz ve onu yaşatırız, ancak aynı zamanda bu ideoloji ve ideolojik göstergelere verdiğimiz cevaplar tarafından inşa ediliriz.

Sonuçta, kültür endüstrisi, bireyleri günlük hayatın monoton sıkıcılığından kurtulmak için medyalarla özdeşleşmeye teşvik ederken, kitleleri yanıltmıştır. Onların, her şeyi günü gününe izlediklerini, dünyada olup bitenlerden haberdar olduklarını, mutlu ve başarılı olduklarını hissiyle düşünmelerini sağlamıştır. Herkes kendini unutasıya eğlenmiştir. Klişelerle ifade edilen tatmin baskın çıkmış, sahte bireycilik yaygınlaşmıştır; bireylerin hiçbir konuda eleştirel düşünceleri desteklenmemiştir. Böylece, gözlerinin önündeki acıları ve adaletsizlikleri unutturken, altına hücumun tutkusuna kapılır hale gelmişlerdir (Keane, 1993).

SONUÇLAR

Kapitalist sistem içinde üretim-tüketim ilişkilerinin bireyin kontrolünden çıkması birey-toplum ilişkisinin de yeni bir biçim kazanması sağlamıştır. Tüketiciler, şuuraltılarında, reklamlarda sunulan olumlu ortamlarla bir nevi özdeşleşmeleri sağlanarak, sunulan ürünü satın almaya itilmişlerdir. Toplumsal ve bireysel ilişkilerde, piyasa yasaları belirleyici olmuştur. Bireyler ürünlerini pazarlarken, aslında kendilerini de bu pazarın bir parçası olarak pazarlamaktadırlar.

Reklamlar sayesinde bireysel talepler yaratılarak, tüketiciler yönlendirilmekte ve sonuçta bir tüketim toplumu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Reklam yoluyla bireyler daha çok satın almaya, tüketmeye yönlendirilmektedir. Kitle iletişim araçları ile sürekli tekrarlanan belirli markaların reklamları tüketici taleplerini etkilemektedir. Bu durum bireylerin algı düzeyinde bir farkındalık oluşturarak ürünün benimsenmesi hızlandırmıştır. Medya izleyicileri potansiyel tüketiciler olarak algılanmış ve ticari ürünler, imgeler, güncel olaylar yoluyla bireylerin bu ortama katılmaları teşvik edilmiştir. Önceden belirlenmiş bu imgesel durumlar, tüketicinin zaten önceden alışık olduğu kuşatılmış bir değer yapısı içerisine yerleştirilerek ona sunulmuştur.

Milenyum denilen bu zamanda birey, “gönlünce biçimlendiremediği reel yaşamının yarattığı eziklikleri gidermek için, fantazyaya dünyasının da darlığını yansıtmasına evinin möblelerini değiştirmeye yönelmiş; üstüne-başına takatini de aşacak derecede önem vermeye başlamış; meta ekonomisinin yaygınlaştıkça onlara yitirdiği insansal her değeri, meta ekonomisinin temel dayanağı olan tüketim ideolojisini benimseyerek, başka bir deyişle, kendisini temel insansal değerlerden yoksunlaştıran bu sürecin gönüllü ve doymaz yandaşı olup çıkararak bulabileceği umuduna kapılmıştır” (Oskay, 1983).

Kitle iletişim araçları yoluyla yapılan reklamlarda, üretici ile tüketici arasında ilişkinin temel mantığı bireyin mutluluğundan ziyade firmaların daha çok kazanmasına yönelik yapıldığından, birey bu süreçte negatif olarak aldatılmıştır. Bu nedenle kitle iletişim araçları yoluyla üreticiye ulaşmaya çalışan firmalar, işletmeler için reklam kitlelerin tüketici olmasını hızlandırırken, tüketmeksizin var olamayacağına inandırılan yeni bir toplum tipi ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKLAR

- Atiker, Erhan (1998). Modernizm ve Kitle Toplumu, Ankara: Vadi Yayınları.
- Batmaz, Veysel (1981). “Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramsal Yaklaşımlar”, **İletişim** **1981/1**, Ankara: AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayını No:2. ss:163-192.
- Bocock, Robert (1997). Tüketim, Çev., İrem Kutluk, Dost Yayınları, Ankara.
- Browne, Ray B. (1988). “Popular Culture as the New Humanities”, içinde, Symbiosis: Popular Culture and Other Fields, Der. Ray B. Browne ve Marshall W. Fiswick, Bowling State University Ohio. pp.1-22.
- Dağtaş, Erdal (2006). Türkiye’de Magazin Basını, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Day, Gary (1990). “Introduction: Popular Culture-The Conditions of Control?”, içinde, Reading In Popular Culture: Trivial Pursuits, Der. Gary Day, New York: St. Martin’s Press. Pp
- Dollot, Louis (1991). Kitle Kültürü ve Bireysel Kültür, İstanbul: Cep Üniversitesi İletişim Yayınları.
- Erdoğan, İrfan (1997). İletişim, Egemenlik, Mücadeleye Giriş, İmge Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, İrfan (1999). “Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik Mücadele”, içinde, Popüler Kültür ve İktidar, Der. Nazife Güngör, Ankara: Vadi Yayınları. ss.18-52.
- Erdoğan, İrfan (2004). “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi:Popüler Kültür ve Gençlik, Sayı:57. ss. 7-19.
- Esslin, Martin (1991). Beyaz Camın Arkası, Çev. Murat Çiftkaya, İstanbul: Pinar Yayınları.
- Fiske, John (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev., Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Fiske, John (1999). Popüler Kültürü Anlamak, Çev. Süleyman İrvan, Ankara: Ark Yayınları.
- Gans, Herbert J. (1974). Popular Culture And High Culture, New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- Illich, Ivan (2002). Tüketim Köleliği, Çev., Mesut Karaşahan, Pinar Yayınları, İstanbul.
- Karaçor, Süleyman (2000).Reklamda Başarılı Olmanın Yöntem ve Stratejileri:Toplumsal Değişme ve Reklam, S.Ü İletişim Fakültesi Yayınları No:03, Konya.
- Keane, John (1993). Medya ve Demokrasi, Çev. Haluk Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kocabaş, Füsün ve Elden, Müge (2002). Reklamcılık: Kavramlar, Kararlar, Kurumlar, İletişim Yayınları, Ankara.
- Kösoğlu, Nevzat (1992). Millî Kültür ve Kimlik, İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Lull, James (2001). Medya İletişim Kültürü, Çev. Nazife Güngör, Ankara: Vadi Yayınları.
- McQuail, Denis (1994). Kitle İletişim Kuramı: Giriş, Çev. Ahmet Haluk Yüksel, Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi Yayınları.
- Mutlu, Erol (2001). “Popüler Kültürü Eleştirmek”, Doğu Batı Dergisi “Popüler Kültür” Özel Sayısı, Yıl:4, Sayı: 15, Ankara: Cantekin Matbaacılık. ss.9-39.
- Odabaşı, Yavuz (1999). Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Orçan, Mustafa (2004). Osmanlıdan Günümüze: Modern Türk Tüketim Kültürü, Kadim Yayınları, Ankara.
- Oskay, Ünsal (1983). “Popüler Kültürün Toplumsal Ortamı ve İdeolojik İşlevleri Üzerine”, içinde, Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar, Der. ve Çev. Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya, Ankara: Savaş Yayınları. ss.163-206.
- Ritzer, George (2000). Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek, Çev. Şen Süer Kaya, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schultz, E. Don (1991). Başarılı Reklamın İlkeleri, Çev., Erol Köroğlu ve Cevdet Serbest, Ya Yayınevi, İstanbul.

- Soygüder, Şebnem (2003). Eyvah Paparazzi. İstanbul: Om Yayınları.
- Soygüder, Şebnem (2004). “Türk Popüler Medyasının Yeni Popüler Ürünleri”, Karizma Dergisi, Yıl 5, Sayı: 18, İstanbul: Sistem Matbaacılık. ss.147-158.
- Takış, Taşkın (2001). “Gorgon’un Yüzünü Görenler Geri Dönmedi Ya Da Dönenler Tek Bir Söz Söylemedi”, Doğu Batı Dergisi “Popüler Kültür” Özel Sayısı, Yıl:4, Sayı: 15, Ankara: Cantekin Matbaacılık. ss.5-6.
- Topçuoğlu, N. Nur (1996). Basında Reklam ve Tüketim Olgusu. Vadi Yayınları, Ankara.
- Wernick, Andrew (1996). Promosyon Kültürü: Reklam, İdeoloji ve Sembolik Anlatım, Çev., Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

TÜRK JEAN SEKTÖRÜNDE MARKA SADAKATI : VAKIF ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN MARKA SADAKATI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

**BRAND LOYALTY IN JEANS SECTOR IN TURKEY:
AN APPLICATION ON FOUNDATION UNIVERSITY STUDENTS'
BRAND LOYALTY**

Alev EBİN¹

Ayça Gümüşay ŐAHİN²

Tuğba ŐEDİKŐI³

ABSTRACT

Establishing a strong tie between consumers and brand plays a critical role. Therefore, consumers behave consciously or unconsciously to buy a certain brand regularly, and that they continue the tendency to buy the same brand product they have tried before or the positive attitude and reaction shown towards one or more brands in a definite product category in a certain time is expressed a meaning much beyond a simple "repeated purchasing behaviour" concept.

It is said that the customers not influenced by discounts and sales applied by rival companies and rival campaigns, and those forced to be familiar with certain brands are "loyal customers" and they insist on buying the same brand product. This situation states that brand-addicted customers are nine times more advantageous than the ones who are not influenced. So, we can come to the conclusion that making the customers loyal to companies has of vital importance.

Brand loyalty is commonly seen among the young educated people. That is the reason why our study is mainly about the young university students, who constitute the most outstanding consumer group. In this study, an application will be used in order to investigate the young university students' choice on jeans brands and their loyalty about the certain brands.

Key words: brand loyalty; brand addiction, brand loyalty in jeans sector, foundation university students.

ÖZET

Tüketici ile marka arasında güçlü bir bağ kurmak markanın varlığını sürdürebilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Tüketicilerin bir markayı düzenli olarak satın almak için gösterdikleri bilinçli veya bilinçsiz niyet veya davranışlar, daha önceden satın alıp denedikleri bir markayı satın almayı sürdürme eğilimleri ya da belirli bir süre

---

¹ Yrd.Doç.Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, a.ebin@iku.edu.tr

² Arş.Gör.Uzm, İstanbul Kültür Üniversitesi, a.gumusay@iku.edu.tr

³ Arş.Gör.Uzm, İstanbul Kültür Üniversitesi, t.cedikci@iku.edu.tr

içinde bir ürün kategorisi içinde yer alan bir ya da daha çok markaya karşı takındıkları olumlu tutum ve davranış tepkisi olarak tanımlanabilen marka sadakati; basit bir “tekrar eden satın alma davranışı”nın çok ötesinde bir anlam ifade etmektedir.

Rakip işletmelerin uyguladıkları iskonto ve indirimlerden, reklam kampanyalarından ve bunun gibi tutundurma çabalarından etkilenmeyen, satın alma için kesin istek gösteren ve yeni ürün arayışına girmeyen tüketicilerin sadık (bağımlı) müşteri olarak değerlendirildiği bir ortamda bu konudaki çeşitli araştırmalara göre, marka bağımlısı tüketicilerin işletme için bağımlı olmayanlardan dokuz kat daha karlı olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla, müşterileri bağımlı müşterilere dönüştürmenin işletmeler için olmazsa olmaz olduğu sonucuna varılabilir.

Marka sadakati en fazla gençler ve eğitim düzeyi yüksek tüketici kitleleri arasında görülmektedir. Araştırmanın evrenini, bir işletmenin marka yaratmadaki başarı ya da başarısızlığını gösteren en önemli müşteri gruplarından biri olan “üniversite gençleri” oluşturmaktadır. Bu çalışmada; vakıf üniversitesi öğrencilerinin jean markalarındaki tercihlerini ve marka sadakatlerini ölçmeye yönelik bir uygulama yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: marka sadakati, marka bağımlılığı, jean sektöründe marka bağımlılığı, vakıf üniversitesi öğrencileri

1. GİRİŞ

Ülkemizin genç ve dinamik nüfusu, lokomotif sektör olarak tanımlanan tekstil ve hazır giyim üreticilerini, büyük tüketim potansiyeli yaratan genç nüfusun istek ve ihtiyaçlarına yöneltmiştir. Gençlere, özellikle de üniversiteli gençlere hitap eden pek çok ürün piyasaya sürülmekte, sezonun renk ve imaj trendleri yine bu potansiyel gruba yönelik olarak belirlenmektedir. Dünya genelinde 50 Milyar Dolar’ın üzerinde bir pazara sahip olan jean sektörü, marka sadakati araştırmalarının odak noktası haline gelmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de genç nüfusun jean markası seçimleri ve bu markalara sadakatleri ile bağlantılı akademik araştırmalara olan ilgi artmıştır.

Gençler diğer yaş gruplarına göre ne giydiklerine, nasıl göründüklerine ve özellikle de satın aldıkları gündelik-rahat (casual) ürünlerin markasının yarattığı imaj doğrultusunda marka görünürlüğüne daha fazla önem vermektedirler. Genellikle gençlerin, özellikle de üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmı kumaş pantolonlara kıyasla daha rahat buldukları için jean tercih etmektedirler.

Çalışmanın temel amacı; vakıf üniversitelerinde eğitim gören öğrencilerin jean satın alma davranışlarını irdeleyerek, alternatif jean markaları arasından yaptıkları seçimi ve belirli bir markaya yönelik sadakat derecelerini ölçmek ve hangi marka sadakati derecesine dahil olduklarını saptamaktır. Bu çalışmada öncelikle marka sadakati kavramını anlaşılması amacıyla literatür taraması yapılmış, marka sadakati kavramı ve dereceleri, marka sadakati yaratmanın önemine ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmiş, daha sonra öğrencilere yöneltilen anket sorularına verilen yanıtlar SPSS 10.0 paket programında analiz edilerek bulgular değerlendirilmiştir.

2. MARKA SADAKATI KAVRAMI

2.1. Marka Sadakati Kavramı ve Önemi

Belirli bir markaya karşı tüketicinin olumlu tutuma sahip olması ve gelecekte düzenli olarak belirli bir markayı satın alma eğilimi taşıması (Pappu vd. 2005) olarak ifade edilen marka sadakati, tüketicilerin daha önceden satın alıp denedikleri bir markayı satın almayı sürdürme eğilimleri ya da belirli bir süre içinde bir ürün kategorisi içinde yer alan bir ya da daha çok markaya karşı takınılan olumlu tutum (tercih) ve davranış tepkisi (<http://paribus.tr.googlepages.com>) olarak tanımlanırken, basit bir “tekrar eden satın alma davranışı”nın çok ötesindedir (<http://www.markagazetesi.com>).

Rakip işletmelerin uyguladıkları iskonto ve indirimlerden, reklam kampanyalarından ve bunun gibi başka tutundurma çabalarından etkilenmeyen, satın alma için kesin istek gösteren ve yeni ürün arayışına girmeyen müşteriler sadık müşteri olarak değerlendirilmektedir (Flavian vd. 2001). Bu konudaki çeşitli araştırmalarda, markaya sadık tüketicilerin sadık olmayan tüketicilere göre işletmelere dokuz kat daha fazla kar getirdiği belirtilmektedir. Bu nedenle müşterileri sadık müşterilere dönüştürmenin işletmeler için olmazsa olmaz olduğu sonucuna varılabilir (Eru, 2007).

Literatürde sadık müşteri oluşturmanın firmalar için neden önemli olduğuna dair farklı yaklaşımlar bulunmaktadır:

- Marka sadakati, pazarlama maliyetlerini azaltır. Yani, mevcut müşterileri daimi kılmak için gerçekleştirilen pazarlama faaliyetlerinin maliyeti, yeni müşteriler elde etmek için gerçekleştirilecek olan pazarlama faaliyetlerinin maliyetlerinden daha düşüktür.(Aaker, 1995).
- Müşterilerin sadakati, firmaları rakiplerine karşı korur. Markaya bağlı olan bir müşteri, piyasaya yeni giren bir marka ile ilgilenmez (Aaker, 1995).
- Marka sadakati, firmalara aracılar karşısında pazarlık gücü sağlar. Aracılar müşterilerin daha çok tercih ettikleri markaları raflarına koyarlar (Aaker, 1995).
- Mümkün oldukça aynı markayı satın alan sadık müşteriler, rakiplerin hareketlerine cevap verebilmek için firmaya zaman kazandırır (Aaker, 1995).
- Marka sadakati, piyasaya potansiyel yeni rakiplerin girişinde caydırıcı bir unsurdur (Gommans vd, 2001).
- Sadık müşteri fiyata karşı daha az duyarlı olduğundan firma fiyat rekabeti konusunda da üstünlüğe sahip olur (Dekimpe vd. 1997).

3.MARKA SADAKATİNİN DERECELERİ

Marka sadakati dereceleri, sadakat derecelerine göre 5 kategoride incelenmektedir;

1. **Bölünmemiş (Tam) Marka Sadakati:** Tüketicinin pek çok marka arasından sadece birine olan sadakatidir. Tüketici eğer satın alacağı markayı satış noktasında bulamazsa, başka bir alternatif markayı tercih etmeyecek, satın almadan vazgeçecektir (Çakır, 2003).
2. **Bölünmüş Marka Sadakati:** Tüketicinin bir ürün kategorisinde, satın alma tercihini üç ya da dört markadan yana kullanması sonucu meydana gelen sadakat

kategorisidir. Daha çok hızlı tüketim malları sektöründe görülmektedir (Çakır, 2003).

3. **Değişken Sadakat:** Tüketicinin uzun süre A markasını kullanmasının ardından satın alma tercihinde çeşitli sebeplerden ötürü değişiklik yaparak B markasını tercih etmesi ve bir sürede bu markayı kullanmasıdır (Ersin,1999).
4. **Tesadüfi Marka Sadakati:** Tüketicinin devamlı kullandığı marka yerine arada başka markaları tercih etmesiyle oluşan sadakat türüdür. Devamlı kullanılan markanın bulunamaması, rakip firmaların promosyon çalışmaları ya da fiyat indirimleri bu tür sadakate sebep olmaktadır (Ersin,1999).
5. **Sadakatsizlik:** Bölünmemiş (tam) marka sadakatinin tam tersidir. Tüketici bir kategoride yapacağı satın alma sırasında tercihini her defasında farklı markalardan yana rasgele kullanmaktadır (Ersin,1999).

4.ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı; vakıf üniversitelerinde eğitim gören öğrencilerin jean satın alma davranışlarını irdeleyerek, alternatif jean markaları arasından yaptıkları seçimi ve belirli bir markaya yönelik sadakat derecelerini ölçmektir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için tanıtıcı araştırma yönteminde en çok kullanılan anket ile veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Anketin içeriğinde vakıf üniversitesi öğrencilerinin jean markası tercihleri dağılımına, belirli bir markaya verdikleri önem ve duydukları bağlılığı ölçmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Araştırma kapsamında İstanbul Kültür Üniversitesi İşletmecilik Meslek Yüksekokulu'nda eğitim gören 18-24 yaş aralığındaki 600 öğrenciye üniversite otomasyon sisteminde kayıtlı e-posta adresleri aracılığı ile 20.02.2009 tarihinde anket soruları iletilmiş, 22.02.2009 tarihinde gönderilen e-postalardan 150 tanesi hatalı gönderim olarak geri dönmüş, geriye kalan 450 anketten 250 tanesi 30.03.2009 tarihi itibarıyla hatalı cevaplanmış veya cevaplanmamıştır. Bu çalışmadan sonra geriye kalan 200 anket ile çalışma sürdürülmüştür. Anketlerin analizinde SPSS 10.0 (Statistical Package of Social Sciences) istatistik paket programı kullanılmıştır. Analiz için T testi, Ki kare testleri kullanılmıştır.

Tablo 1: Çalışma Evrenini Oluşturan Öğrencilere Ait İstatistikler

	Öğrenci Sayısı	%
Hatalı Gönderim	150	25
Cevaplanmayan-Hatalı Cevaplanan	250	42
Cevaplanan	200	33
Toplam	600	100

4.3. Araştırmanın Bulguları

4.3.1. Frekans Dağılımları ve Grafikleri

YANITLAR	FREKANS	YÜZDE %	BİRKİMLİ %
Kadın	89	44,5	44,5
Erkek	111	55,5	100,0
Toplam	200	100,0	

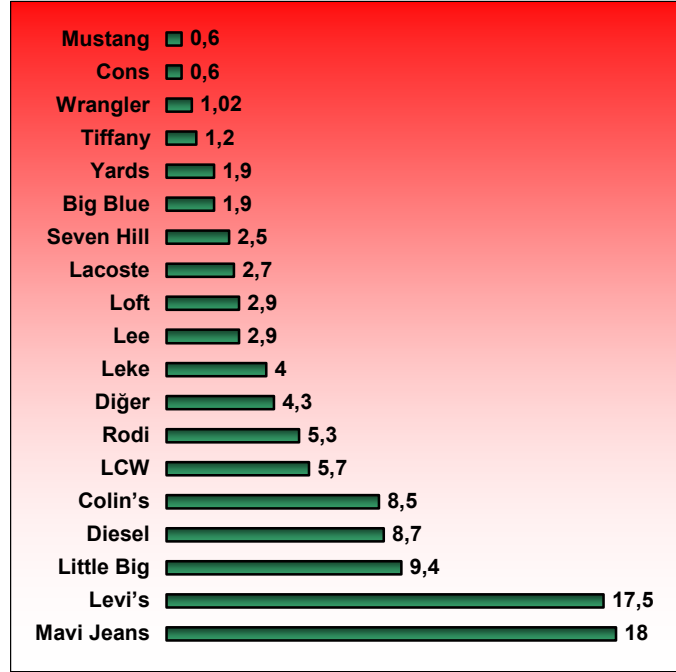
Katılımcılarımızın %55,5 'i Erkek, %44, 5'i ise bayandır. Bu dağılım ankette cinsiyet oranının dengeli dağıldığını göstermektedir.

Tablo 2. Jean Markası Tercihleri Dağılımı

YANITLAR	FREKANS	YÜZDE %
Mavi Jeans	84	18
Levi's	83	17,5
Little Big	44	9,4
Diesel	41	8,7
Colin's	40	8,5
LCW	27	5,7
Rodi	25	5,3
Diğer	20	4,3
Leke	19	4
Lee	14	2,9
Loft	14	2,9
Lacoste	13	2,7
Seven Hill	12	2,5
Big Blue	9	1,9
Yards	9	1,9
Tiffany	6	1,2
Wrangler	5	1,02
Cons	3	0,6
Mustang	3	0,6
Toplam	471	100

Katılımcılarımızın en yüksek oranda tercih ettiği jean markaları: % 18 ile Mavi, % 17,5 Levi's, %9,4 Little Big, %8,7 Diesel, %8,5 Colin's, %5,7 LCW, %5,3 Rodi gelmektedir.

Grafik 1. Jean Markası Tercihleri Dağılımı

Tablo 3. Aldığımız Jean Markası Sizin İçin Ne Kadar Önemli ?

YANITLAR	FREKANS	YÜZDE %	BİRKİMLİ %
Hiç önemli değil	30	15,0	15,0
Önemsiz	15	7,5	22,5
Ne önemli ne önemsiz	48	24,0	46,5
Önemli	76	38,0	84,5
Son derece önemli	31	15,5	100,0
Toplam	200	100,0	

Katılımcılarımız “jean markası sizin için ne kadar önemli” sorusunu %38 oranında önemli, %24 ne önemli ne önemsiz, %15,5 çok önemli, %15 hiç önemli değil, %7,5 önemsiz şeklinde yanıtlamışlardır.

Tablo 4. Belirli Bir Marka Jean Almak İstemenizin En Önemli Sebebi Nedir?

YANITLAR	FREKANS	YÜZDE %	BİRKİMLİ %
Reklamlar	19	9,5	9,5
Önceki deneyimler	127	63,5	73,0
Yakınlarımla tavsiyesi	11	5,5	78,5
Satıcı tavsiyesi	6	3,0	81,5
Diğer	37	18,5	100,0
Toplam	200	100,0	

Katılımcılarımız belirli bir marka jean almalarının nedeni olarak % 63,5 oranında önceki deneyimlerini, %18,5 diğer nedenleri, %9,5 reklamları, %5,5 yakınlarının tavsiyesini, %3 satıcı tavsiyesini göstermiştir.

Tablo 5. Kullandığımız Markayı Hangi Koşullarda Değiştirirsiniz?

YANITLAR	FREKANS	YÜZDE %	BİRKİMLİ %
Olumsuz bir tecrübe yaşama halinde	134	67,0	67,0
Başka bir markanın popüler olması halinde	17	8,5	75,5
Üretimden kalkması halinde	23	11,5	87,0
Diğer	26	13,0	100,0
Toplam	200	100,0	

Katılımcılarımız kullandıkları markayı değiştirme koşulu olarak % 67 oranında olumsuz bir tecrübe yaşama halinde, %13 diğer nedenler, %11,5 üretimden kalkması halinde, %8,5 başka bir markanın popüler olması halinde yanıtını vermişlerdir.

Tablo 6. Markanın Tüketicilerin Jean Tercihlerini Kolaylaştırdığı Fikrine Katılıyor Musunuz?

YANITLAR	FREKANS	YÜZDE %	BİRKİMLİ %
Kesinlikle katılmıyorum	22	11,0	11,0
Katılmıyorum	30	15,0	26,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	28	14,0	40,0
Katılıyorum	94	47,0	87,0
Kesinlikle katılıyorum	26	13,0	100,0
Toplam	200	100,0	

Katılımcılarımız markanın jean tercihlerini kolaylaştırdığı fikrine %47 oranında katılıyorum, %15 oranında katılmıyorum, %14 oranında ne katılıyorum ne katılmıyorum, %13 oranında kesinlikle katılıyorum, %11 oranında kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermişlerdir.

4.3.2.Cinsiyete Göre Yanıtların Fark Testleri

Tablo 1. Cinsiyete Göre Tercih Jean Markasının Önemi

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	T	Sd	P
Kadın	89	3,48	1,139	1,730	228	,085
Erkek	111	3,18	1,336			

Bayan katılımcılarımızın ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir, yani bayanlar için jean markasının öneminin daha fazla görülmektedir. Ancak t-testi sonuçlarına göre katılımcılarımızın tercih jean markası cinsiyetlerine göre değişmemektedir ($p>0,05$). İstatistiksel olarak erkekler ve bayanların tercihlerinin aynı olduğu söylenebilir. (Burada eğer anlam düzeyi olarak 0,05 yerine 0,1 alınırsa $P<0,1$ olacağından istatistiksel olarak bayanların katılma düzeyinin daha yüksek olduğu sonucu kabul edilebilir.)

Tablo 2. Cinsiyete Göre Markanın Tüketicilerin Jean Tercihlerini Kolaylaştırdığı

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	T	Sd	P
Kadın	89	3,47	1,139	1,175	198	,241
Erkek	111	3,27	1,257			

Bayan katılımcılarımızın ortalamasının çok az farkla daha yüksek olduğu görülmektedir. Yani bayanlar markanın tercihleri kolaylaştırdığına daha fazla inanmaktadır. Ancak t-testi sonuçlarına göre katılımcılarımızın markanın tercihleri kolaylaştırdığına inanmaları

cinsiyetlerine göre değişmemektedir ($p>0,05$). İstatistiksel olarak erkekler ve bayanların markanın tercihleri kolaylaştırdığına inanma düzeyleri aynıdır.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Marka Jean Alma Nedenleri Karşılaştırılması

		Kadın	erkek	Toplam
Reklamlar	N	3	16	19
	%	3,4%	14,4%	9,5%
Önceki deneyimler	N	59	68	127
	%	66,3%	61,3%	63,5%
Yakınlarımla tavsiyesi	N	5	6	11
	%	5,6%	5,4%	5,5%
Satıcı tavsiyesi	N	4	2	6
	%	4,5%	1,8%	3,0%
Diğer	N	18	19	37
	%	20,2%	17,1%	18,5%
Toplam	N	89	111	200
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2 > 0,092$$

Belirli bir marka jean alma nedeni olarak reklamların erkekler üzerindeki etkisi kadınlara oranla daha fazladır. Önceki deneyimler, yakın tavsiyesi, satıcı tavsiyesi yanıtlarında, yüzdesel olarak bayanlar daha yüksektir. İstatistiksel olarak $p>0,05$ olduğundan cinsiyete göre belirli bir marka jean alma nedeni farklı bulunmamıştır.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Kullanılan Markanın Değiştirilme Koşulları Karşılaştırılması

		Kadın	erkek	Toplam
Olumsuz bir tecrübe yaşama halinde	N	66	68	134
	%	74,2%	61,3%	67,0%
Başka bir markanın popüler olması halinde	N	10	7	17
	%	11,2%	6,3%	8,5%
Üretimden kalkması halinde	N	8	15	23
	%	9,0%	13,5%	11,5%
Diğer	N	5	21	26
	%	5,6%	18,9%	13,0%
Toplam	N	89	111	200
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2 < 0,017$$

Kullanılan markanın değiştirilme koşullarında olasılık değeri $p<0,05$ olduğundan cinsiyete göre farklılık arz etmektedir. Bayanların %74,2'si, erkeklerin %61,3'ü olumsuz bir tecrübe yaşamaları halinde satın aldıkları markayı değiştirirken, başka bir markanın popüler olması halinde bayanların %11,2'si, erkeklerin %6,3'ü satın aldıkları markayı değiştirmektedirler.

Ürünün üretimden kalkması halinde erkeklerin %13,5'i, bayanların %9'u, diğer nedenlerden dolayı ise erkeklerin %18,9'u, bayanların %5,6'sı kullandıkları jean markasını değiştirebileceklerini ifade etmişlerdir.

5.SONUÇLAR

Türk Jean sektöründe vakıf üniversitesi öğrencilerinin marka sadakati düzeyinin İstanbul Kültür Üniversitesi İşletmecilik Meslek Yüksekokulu örneklemiyle araştırıldığı bu çalışma sonucunda, anketi cevaplayan katılımcıların cinsiyet oranının dengeli dağıldığı görülmektedir. Cinsiyete göre jean markasının önemi bayan katılımcıların ortalamasına göre daha yüksek olmakla birlikte, t-testi sonuçlarına göre katılımcılarımızın jean markası tercihleri cinsiyetlerine göre değişmemektedir. Jean ürünlerinde tercih edilen marka sayısı çoğunlukla 2 marka arasında seyretmektedir. Katılımcılara, “satın aldıkları jean markasının kendileri için ne kadar önemli olduğu” sorusu yöneltildiğinde, yarısından fazlası (%53,5) “son derece önemli” veya “önemli” şıklarını işaretlemişlerdir. Katılımcıların belirli bir marka jean almak istemelerinin en önemli sebebinin %63,5'lik bir yüzde ile önceki deneyimleri oluşturmaktadır. Gençler bu markayı %67.0 oranında ancak olumsuz bir tecrübe yaşamaları halinde değiştireceklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar “markanın jean satın alma tercihlerini kolaylaştırdığı” fikrine %60 oranında katılmaktadırlar.

Katılımcıların %43'ü pek çok marka arasından sadece birine sadakat duymakta, yani tam marka sadakatini sağlamaktadır. %50'si ise satın alma tercihini üç ya da dört markadan yana kullanarak bölünmüş marka sadakati derecesine dahil olmaktadır. (%50'lik pay alarak bölünmüş marka sadakati derecesine dahil olan tüketicilerin bir kısmının, ilk gruptaki tam marka sadakati sağlayan katılımcılar ile ortak marka şikkını işaretledikleri unutulmamalıdır). Katılımcıların %22,5'i için ise satın alınan jean markası ya hiç önemli değil ya da önemsizdir. Dolayısıyla bu grup katılımcı bir kategoride yapacağı satın alma sırasında tercihini her defasında farklı markalardan yana rastgele kullanmaktadır ve bu grup katılımcı için sadakatsizlik söz konusudur.

Sonuç olarak, katılımcıların anket sorularına verdikleri cevaplar doğrultusunda, yüksek tüketim potansiyeline sahip vakıf üniversitesi öğrencilerinin büyük bir yüzdesinin jean markası seçimi konusunda tam sadakat ve bölünmüş sadakat gösterdikleri gözlemlenmiştir. Katılımcıların satın aldıkları jean markasını değiştirme koşulları incelendiğinde ortaya çıkan tablo, söz konusu marka ile ilgili yaşayacakları muhtemel olumsuz tecrübelerin markayı satın alma-almama kararlarını büyük bir yüzde ile etkilediğini göstermektedir. Söz konusu tüketici grubunun; satın alma için kesin istek göstermesi ve yeni ürün arayışına girmemesi için jean üreticisi firmaların özellikle sürdürmekte oldukları kalite politikalarından ödün vermemeleri hayati önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Eru, O. (2007), “Marka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: Adnan Menderes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı IŞL-YL-2007-0007, 87
- Flavián, C., Martínez, E., Polo, Y., “Loyalty To Grocery Stores In The Spanish Market of The 1990s,” Journal of Retailing and Consumer Services, Vol.8, Issue.2, 85-93

- Gommans, M., Krishnan, K.S., Scheffold, K.B., (2001), “From Brand Loyalty to E-Loyalty: A Conceptual Framework”, Vol.3, No.1, 43-58.
- Dekimpe, M.G., Steenkamp, E. M., Mellens, M., and Abeele P. V., (1997), “Decline And Variability In Brand Loyalty”, Vol. 14, Issue. 5, 405-420
- Çakır, A., (2003), “Hizmet Sektöründe Marka Sadakati Ve Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 39
- Ersin, M., (1999), “Tüketici Satın Alma Karar Aşamasında Marka Bağımlılığı Etkisi ve Meyve Suyu Tüketicileri Üzerine Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,64
- Aaker, D.A. (1995), “Strategic Market Management”, Wiley
- <http://www.markagazetesi.com>
- <http://paribus.tr.googlepages.com>

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE YENİDEN YAPILANMA: 2000'Lİ YILLARDAKİ GELİŞMELER

RESTRUCTURING IN TURK PUBLIC ADMINISTRATION: DEVELOPMENTS DURING 2000's

Metehan TEMİZEL¹

ABSTRACT

The subject of this study is the restructuralization in the Turk public management and the laws and the institutional changes directed to this aim. The study begins with asking the following questions: What dynamics lie behind the reasons of restructuralization in public management to take place in 2000's? What makes the debates in this new era different from those in the previous eras? What kind of changes in the public management have been discoursed because of the laws devoted to the restructuralization? Or, is it possible to talk about a change in the role and functions of the state? Based on these questions, the study investigates the dynamics behind restructuralization in the public management.

Key Words: Restructuralization, State, Public Management, Transformation, Reform

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu Türk kamu yönetiminde yeniden yapılanma ve buna yönelik yapılan yasalar ve kurumsal değişimler oluşturmaktadır. Çalışma şu soruları sorarak başlamaktadır: Kamu yönetiminde yeniden yapılanmanın 2000'li yıllarda gerçekleşmesinin gerisinde hangi dinamikler yatmaktadır? Bu yeni dönemdeki tartışmaları önceki dönemlerden farklılaştıran nedir? Yeniden yapılanmaya yönelik çıkarılan yasalar kamu yönetimi alanında hangi değişiklikleri gündeme getirmektedir? Ya da devletin rolü ve işlevlerinde bir değişimden söz edilebilir mi? Bu sorulardan hareketle çalışma, kamu yönetiminde yeniden yapılanmanın gerisindeki dinamikleri araştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeniden Yapılanma, Devlet, Kamu Yönetimi, Dönüşüm, Reform

---

¹ Öğr. Gör., S.Ü. Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, mtemizel@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Dünya çok önemli bir değişim süreci içerisinde bulunmaktadır. Ekonomiden siyasete, devlet yönetiminden şirket yönetimine, değerlerden inançlara kadar bir çok şey değişmektedir. Bilim ve teknoloji alanında baş döndürücü gelişmeler yaşanmaktadır. Tüm dünyada modern toplumdaki post-modern topluma geçiş yönünde yeni ilkeler benimsenmekte ve yeni yükselen değerler toplumları geleneksel değerlerden kopmaya ve değişime zorlamaktadır. Özellikle geride bırakılan yüzyılın son çeyreğinde ve günümüzde hemen her alanda büyük değişimler yaşamakta, insanlığın yüzyıllardan bugünlere getirdiği birikimler önemli ölçüde değişime uğramakta ve bunların üzerine çok hızlı bir biçimde yeni yapılar ve süreçler eklenmektedir (Turan ve Çevik, 2007).

Teknolojik gelişmeler, sanayileşme, şehirleşme, hızlı nüfus artışı, savaş ve siyasi dönüşümler gibi birçok faktörün etkisiyle, yüzyıllara yayılan bir süreçte şekillenen kamu yönetimi; özellikle 20. yüzyılda toplumsal koşulları ve gündelik yaşamı etkileme bakımından doruk noktasına ulaşmıştır. Kamu yönetimi veya kamu hizmeti çağı olarak da nitelendirilebilecek olan bu dönemde, kamunun yapısı büyümüş ve işlevleri son derece çeşitlenmiştir. Ancak, bu büyüme sürecinin doğal bir sonucu olarak kırtasiyecilik, ek finansman ihtiyacının sürekli artışı, büyüyen bir yapı içinde hantallığı ve koordinasyonsuzluğu önlemede güçlükler baş göstermiştir. Kamunun kendine özgü bu sorunlarının yanı sıra, geleneksel kamu yönetiminin geliştiği ortamda ve düşünme kalıplarında meydana gelen değişimler, 21. yüzyıla geçerken kamu yönetiminde köklü bir paradigma değişimini ve reformu gündeme getirmiştir.

Kamu yönetiminde değişim arayışları, gerek ülkemizde gerekse dünyada her zaman gündeme gelen bir konudur. Toplumsal ve ekonomik yaşamda köklü değişimlerin yaşandığı dönemlerde bu çabalar artmakta, daha durağan bir yapının baskın olduğu dönemlerde konu daha geri planda kalmaktadır. Ancak 1980'li yıllarda başlayan ve 1990'lı yıllarda ivme kazanan ve içinde bulunduğumuz 2000'li yıllarda halen devam eden reform çabaları, kapsam ve ulaştığı boyut bakımından incelenmesi gereken özellikler taşımaktadır. Yeni bir yüzyılın, dahası yeni bir bin yılın başlangıcının, bilim ve teknoloji yanında ekonomi ve siyasal alanda yaşanan köklü değişimlerle örtüşmesi, bu dönemde yaşanan değişim ve uyum çabalarına daha farklı bir boyut katmaktadır. 2000'li yıllarda kamu yönetimi reformunun, devletin rolü tartışmalarını da içerecek şekilde, daha geniş bir bağlamda ve hemen hemen tüm ülkelerde gündeme geldiği görülmektedir. Yönetim değişen koşullara kendini uyarlamak zorundadır. Bu nedenle ulaşım, haberleşme ve teknoloji alanında yaşanan çok hızlı ve köklü gelişmeler yanında Sovyetler Birliğinin dağılması ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan siyasal ve ekonomik sistem değişikliği gibi uluslararası alanda derin izler bırakan değişimlerin yaşandığı bir dönemde, kamu yönetiminde reform arayışlarının tekrar gündemde ön sıralara çıkması beklenen ve doğal bir gelişmedir (Yılmaz, 2002).

Bu çalışma; değişimin hızlandığı ve yoğunlaştığı, küreselleşme ve bilgi toplumu şartlarında rekabetin arttığı, bireyin ve toplumun ön plana çıktığı 21. yüzyılın yönetim anlayışına ve temel yönetim vizyonuna dayalı olarak, ülkemizin kamu yönetiminde

gerçekleşen yeniden yapılanma reformlarının zihniyet, stratejik tasarım ve organizasyon boyutları itibariyle genel çerçevesini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. TÜRKİYE'DE KAMU YÖNETİMİ REFORMLARI

İdari reform ya da ıslahat, ülkemizde özellikle Tanzimat'tan bu yana üzerinde en çok durulan konulardan birisi olagelmıştır. Özellikle Tanzimat, Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde devlet yönetiminde ıslahat ve yeniden yapılanma çabalarının yoğunlaştığı söylenebilir (Sürgit, 1972). Benzer çabalar Cumhuriyet döneminde de sürmüştür. Neredeyse tüm Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'de devletin işlevlerini yerine getirmede yetersiz kaldığı, sorunlarla başa çıkmada başarısız olduğu, yolsuzluğun, siyasallaşmanın arttığı ve bunun sonucunda giderek devletin meşruluğunun sorgulanmaya başladığı ve buna benzer gerekçelerle kamu yönetimi (kamu bürokrasisi) son derece yoğun eleştirilere ve reform taleplerine hedef olmuştur (Gökçe, 2007). Gerçekten, hemen hemen istisnasız bütün Cumhuriyet hükümetleri idarenin yeniden yapılandırılması ile çok yakından ilgilenmiş, idari sorunları çözmek üzere çeşitli çabalar harcamışlardır. Çok sayıda yerli ve yabancı uzman, çeşitli devlet kademelerinden gelen istekler üzerine yeniden yapılanma hareketlerine girişip raporlar hazırlamışlardır (Şaylan, 2003). Bu anlamda Türk tarihinin son birkaç yüzyılının reform sorunu içinde geçtiği söylenebilir. Fakat Tanzimat'tan bugüne birçok reform hareketi basit idari ya da sosyal ıslahat çabasından öteye geçemediği görülmektedir (Savcı, 2003).

Türk kamu yönetimi reform ve yeniden yapılandırma çalışmaları çoğunlukla benzer sorunları çözmeye yönelmektedir. Bu durum aynı zamanda reform hareketlerinin yeterince başarılı olamamasını da gösteren bir olgudur. Özellikle merkezîyetçilik, bürokrasinin ve idarenin örgütsel büyümesi, yönetimde tutuculuk, bürokrasinin kuralcılığı ve sorumluluktan kaçma eğilimi, siyasallaşması, kayırmacılık, yolsuzluk ve rüşvet, araçlar yoluyla işlemleri yürütme, Türkiye'de bürokratik ve idari örgütlenmenin köklü sorunları olarak ortaya çıkmaktadır (Eryılmaz, 2003). Bu tip klasik sorunların yanısıra, özellikle 1980'lerden sonra ortaya çıkan, Avrupalılaştırma baskısı, ideolojik ve siyasal baskılar (yeni sağ ve neoliberalizm gibi), refah devletinin değişimi ile ilgili sorunlar, teknolojik değişim, küreselleşme (Tutum, 2003) ve finansman ve borç krizlerinin neden olduğu sürekli iktisadi bunalımlar gibi baskılar reform ve yeniden yapılanma için ek talepler ve gerekler yaratmaktadır. Türk kamu yönetimi vatandaşların istek ve beklentilerini karşılamakta ve günün ihtiyaç ve koşullarına cevap vermekte birçok sorunla karşı karşıya olduğu ve yönetilenlerin yönetim sisteminden memnuniyetinin oldukça düşük düzeyde olduğu devamlı surette dile getirilen bir olgudur (Arslan ve Mahmutoglu, 2005).

2.1. Planlı Dönem Öncesi Reform Çalışmaları

Cumhuriyetin başlangıcından 1950'li yıllara kadar Türk kamu yönetiminin gelişme safhaları daha çok kuruluş sürecinden oluştuğundan bu dönemde çok önemli reform düzenlemesi göze çarpmamaktadır. Ancak, II. Dünya Savaşı ve çok partili hayata geçiş sonrası merkez-çevre ilişkileri bağlamında kamu hizmetlerine çevreden gelen taleplerin artmasına bağlı olarak kamu bürokrasisi büyüyüp ilgi alanı genişledikçe örgütlenme ve işleyişine ilişkin sorunların artması ile reform meselelerinin ele alınmaya başlandığı söylenebilir (Saran, 2004). II. Dünya Savaşı sonrası dönemde reform çabalarının yoğunlaşması rastlantı olarak da değerlendirilmemelidir. Bu dönemde yeni sosyal ve siyasal ilişki kalıplarına göre devlet fonksiyonlarında önemli değişimlerin olduğu da bir dönemdir (Şaylan, 2003). 1933 yılında Türkiye'nin durumu ilk olarak ABD'li uzmanlardan meydana gelen bir kurul tarafından incelenmiş ve inceleme sonuçları "Türkiye'nin İktisadi Bakımdan Bir Tetkiki" adıyla 1934 yılında bir rapor halinde hükümete sunulmuştur. Türkiye'nin yönetim meselelerine de yer veren bu rapor üç kitap halinde yayınlanmıştır (Şaylan, 2003).

1945–1950 sonrası yönetim reformları çabaları uygulamadan daha çok proje ve raporlardan ibarettir. Araştırmalara ayrılan zaman, emek ve kaynağa koşul olarak yalnızca bürokrasi değil, genel olarak kamuoyu değişmeye zorlanmıştır. Yaratılan genel değişim atmosferi sayesinde, ülkede baslıca iktidar odağı konumunda olan bürokrasinin, kendisi için kilit konu olan devlet personel rejiminin değişmesine kısmen katılması sağlanmıştır. Bürokrasinin kapalı ve yer yer katılaşmış işleyişi, bu araştırmalar sayesinde herkes tarafından bilinebilir kılınmıştır (Güler, 2005).

Bu dönemdeki idari reformlar çoğunlukla yabancı komisyon ve uzmanlarca hazırlanan raporlardan oluşmaktadır. Dikkat çekici bir husus bu komisyonların hepsi benzer varsayımlardan hareket etmekte ve benzer tavsiyelerde bulunmaktadır. Hepsi reorganizasyonu kamu idaresini iyileştirmenin etkin bir yolu olarak görmekte, asgari sayıda icracı bakanlık olması, benzer işleve sahip kurumların birleştirilmesi, personel hizmetlerinin merkezileştirilmesi, yeni yönetim tekniklerinden istifade edilmesi, birleşik bir sivil hizmet sisteminin kurulması, bütçe ve muhasebe sisteminin iyileştirilmesi tüm raporlarda en önemli tavsiyeler olarak ortaya konulmaktadır (Berkman ve Heper, 2002).

Cumhuriyet döneminde kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesine ilişkin ilk kapsamlı çalışma idari reorganizasyon problemi üzerine yoğunlaşan ve 1948 yılında Başbakanlığın isteği üzerine İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Profesörü Neumark tarafından hazırlanan "Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor"dur (Neumark, 1949). Raporun birinci bölümünde yönetimde reformu gerektiren nedenler üzerinde durulmaktadır. Bu nedenler arasında memurların dengesiz dağılımı, örgütlenme eksiklikleri, mevzuattaki bozukluklar ve denetim yöntemlerinin bozukluğundan bahsedilmektedir. İkinci bölümde yönetimdeki reorganizasyon çalışmaları için gerekli örgüt üzerinde durulmakta ve bakanlıklarda reorganizasyon için komisyonlar kurulması önerilmektedir. Üçüncü bölümde sorunların ve bunların çözümleri için alınacak tedbirlerin halka anlatılmasının önemi üzerinde durulmakta ve bu amaçla Başbakanlığa bir enformasyon bürosu kurulması öngörülmektedir. Dördüncü bölümde memur sayısı ve kalitesi, memur dağılımının düzeni ve prensipleri ile çalışanlar hakkında yapılacak işlem

ve alınacak tedbirler üzerinde durulmakta, bazı bakanlıkların birleştirilmesi ile memur israfının önlenebileceği ileri sürülmektedir. Besinci bölümde savaş sonrası uygulanan enflasyonist politika ile alt üst olan ücret rejimi ele alınmakta, bazen de yatay ve dikey ilerleme sistemi tavsiye edilmektedir. Altıncı bölümde, memur tenkifatının gerekliliği, ilkeleri, isten ayrılacak memurlar için yapılacak işlemler üzerinde durulmaktadır. Son bölümde ise meclis çalışmalarının, denetim sistemlerinin, KİT'lerin geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, idari işlem ve usullerin basitleştirilmesi devletin iktisadi, mali işlerine açıklık getirilmesi ve memur enflasyonu üzerinde durulmakta ve çeşitli tavsiyelerde bulunmaktadır.

Bu çalışmayı Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) ve Türk Hükümeti tarafından finanse edilen ve komisyon başkanı M. Barker'ın adı ile anılan "Barker Raporu" (Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası, 1955) izlemiştir. Rapor kamu yönetiminin yapılandırılmasında, dönemin uluslar arası eğilimleri doğrultusunda iktisadi kalkınma hedeflerini ön planda tutmaktadır. Raporda, yönetimin aşırı merkeziyetçi bir yapıda çalıştığı, yetkilerin üst kademelerde toplandığı ifade edilmekte, kamu personeli problemine işaret edilmekte ve devlet hizmetlerinin bir revizyona tabi tutulması, buna göre görev dağılımı, maaş, emeklilik ve ise alma ile terfi usullerinin değiştirilmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Buna bağlı olarak, Devlet Personel Dairesi'nin kurulması da komisyonun tavsiyeleri arasındadır. Raporda Türk Kamu Yönetimi ilgili öneriler şöyle özetlenebilir: (Işıl, 1965)

- ✓ Hükümetin, Türk ve yabancı uzmanların yardımı ile bürokratik örgütlenmenin tüm yönlerini araştırarak bir komisyon meydana getirilmelidir.
- ✓ Yetki devri ve sorumlulukların dağıtılması sağlanmalıdır.
- ✓ İller ve yerel otoriteler daha çok sorumluluk almalıdır.
- ✓ Bütün devlet dairelerinin personel politikalarını ve uygulamalarını inceleme ve birleştirme amacı ile bir Merkezi Personel Dairesi kurulmalıdır. Teknik hizmetlerden daha geniş biçimde yararlanılmalıdır.
- ✓ Üniversite ve kamu kuruluşlarında, kamu yönetimi ve işletme konularında eğitim programları oluşturulmalıdır.

Merkezi yönetimin yeniden örgütlenmesi ile ilgili bir diğer önemli çalışma "Martin ve Cush Raporu" olarak anılmaktadır. "Maliye Bakanlığının Organizasyon, Metod ve Personel Problemleri" adını taşıyan rapor iki yabancı uzman tarafından hazırlanmış ve Ağustos 1951'de hükümete sunulmuştur (Polatoğlu, 2003). Anılması gereken bir başka çalışma Türk Hükümetinin isteği üzerine 1951 yılında İsviçreli Profesör Leimgruber tarafından hazırlanan rapordur. Bu raporda personelin hukuki statüleri, ücret rejimi, çalışma saatleri, personel kadrolarındaki şişkinlik, personelin sınıflandırılması ve benzeri konulara değinilmiştir (Kantarcıoğlu, 1977).

Planlı dönem öncesi en önemli kurumsal yapılanmalardan biri Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün (TODAİE) kurulması olmuştur. 1953'de Birleşmiş Milletler Örgütü'nün desteği ile TODAİE'nin kurulması Türkiye'de kamu yönetimi disiplininin

Kara Avrupa'sının etkisinden kurtulup bağımsız bir disiplin olarak gelişmesinde de önemli bir adım anlamına gelmektedir (Nohutçu, 2007).

2.2. 1960–1980 Dönemi Reform Çalışmaları

1960'lı yıllara kadar yapılan reform girişimleri kapsamlı olmadığı gibi uygulama alanına yeterince nüfuz edememiş, diğer yandan yeterli liyakatli bilim adamının olmamasından dolayı genelde yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporlardan oluşmuştur. Yerli ve seferberlik halinde – tanımlanan kapsamı ile tüm idareyi konu almaları dolayısıyla- büyük araştırma ve çalışmalar ancak 1960 sonrasında başlamıştır. Tek tek kurum ve kuruluşları konu alan çalışmaların dışında tüm idareyi konu alan çalışmalar bazı özellikleri de paylaşmaktadır. İlk olarak kamu yönetimi ile KİT reformu çalışmaları genellikle aynı anda yapılmış ancak birbirinden ayrı tutulmuştur. İkinci olarak kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi personel sorunları, teşkilat yapısı ve idari işlem/usullerin düzenlenmesi konularına yoğunlaşmıştır. 1960 sonrası bütün dönem için bir diğer dikkat çeken husus reformların kriz ya da askeri müdahale sonrası dönemlere denk gelmeleridir (Güler, 2005). 1960 müdahalesi sonrasında da yeni anayasa ile birlikte ekonomide kamu girişimlerine daha önemli bir rol veren kalkınma planlarının hazırlanmasına başlanmıştır. Bu da idari reformları tekrar gündeme getirmiştir (Berkman ve Heper, 2002).

Bu dönemde iki önemli kurumsal düzenleme Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) ve Devlet Personel Dairesi'nin kurulmasıdır. Askeri müdahaleyi takip eden tarihlerde 30 Eylül 1960 tarih ve 91 Sayılı kanunla DPT, 13 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen 160 Sayılı Kanunla da Devlet Personel Dairesi kurulmuştur. Böylece, TODAİE ile birlikte bu iki kurum reform çalışmalarının planlayıcı ve uygulayıcıları olarak önemli aktörler haline gelmişlerdir.

Bu dönemdeki idari reform girişimlerinin temel motifi kalkınma amaçları doğrultusunda idari sistemin kapasitesini artırmak olmuş ve DPT tarafından hazırlanan kalkınma plan ve programları bu anlamda yönlendirici olarak kullanılmıştır. İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı ve yıllık programlarında kalkınma sürecinde bürokrasinin anahtar rolüne sıkça vurgu yapılmaktadır (Berkman ve Heper, 2002). İdari reform stratejilerinin arkasında yatan temel varsayım ise idari sistemin diğer sosyal sitemlerden otonom bir yapıya sahip olduğu ve buna bağlı olarak idari sistemin performansını geliştirmenin yolunun yine idari sistemin kendisinde değişiklikler yapılması gerektiğidir (Heper, 1971). Ancak kalkınma ile kamu yönetiminin ilişkisi ile ilgili kabul doğrultusunda idarenin ekonomik ve sosyal kalkınmanın itici gücü olarak kabul edilmeye başlandığı söylenebilir ki bu da kamu yönetiminin görevlerini yerine getirebilecek yapı ve işlerliğe kavuşturulması amacıyla sık sık gözden geçirilmesi sonucunu doğurmuştur (Karaer, 1987).

1960–1980 dönemine bakıldığında kalkınma planlarında yer alan öneriler haricinde kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması konusunda üç önemli çalışmanın olduğu görülmektedir. Bunlardan Bakanlar Kurulunca öngörülen ve TODAİE, DPT ve Devlet Personel Dairesi'nin öncülüğünde ve yönetiminde geniş bir uzman kadrosunca 24 Nisan 1962 tarihinde başlayan ve 24 Nisan 1963 tarihinde raporun (TODAİE, 1963) Başbakanlığa sunulmasıyla sonuçlanan “Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi”

(MEHTAP) Türk kamu yönetimini örgüt ve işleyişiyle bir bütün olarak ele alan ilk kapsamlı çalışma olarak nitelenebilir. MEHTAP raporu genelde reformun temel şartını üst yöneticilere bağlamıştır. Üst yöneticiler her türlü toplumsal sınıf ve katmanlardan, siyasi bağlantı ve düşüncelerden arınmış varsayılmıştır. Ayrıca, bu kişilerin yönetimi yenileştirmenin bilincinde yeterli sayı ve nitelikte bir toplumsal katman gibi değerlendirildiği görülmektedir (Ergun ve Polatoğlu, 1992). MEHTAP Raporuna göre, merkezi yönetim, yapması gereken bir takım görevleri kötü yapmakta, bazılarını yapar gibi gözükmektedir. Kamusal hizmetlerin bölgesel dağılımında adaletsizlik vardır. Bürokrasinin subjektif yetersizliği de söz konusudur (Şaylan, 2003). Bu proje oldukça çok katımlı ve konu olarak kapsamlı olup sadece merkezi teşkilatı incelemiş, nasıl bir personel politikası izlemesi gerektiğinden merkez teşkilatın nasıl örgütlenmesi gerektiği konularında yol gösterici önerilerde bulunmuştur (Nohutçu ve Coşkun, 2005). Mehtap Raporu planlı dönemin başlangıcı simgelemekte ve bunu yönetimin örgütlenme işlevinin belirlenmesiyle tamamlamaya çalışmaktadır. Merkezi hükümet örgütünün kuruluş ve görevlerini genel bir açıdan ele alması, birimlerin içyapılarına ve işleyişlerine sorunun bütün içinde bakması açısından önemli bir çalışmadır ve bir öncü çalışma olarak sonraki yıllarda yapılan yeniden yapılanma çalışmalarını etkilemiştir (Şaylan, 2000).

Söz konusu dönemde ikinci önemli çalışma olarak İdari Reform Danışma Kurulunca hazırlanan rapor (TODAİE, 1972) anılmaktadır. 1971 yılında hükümet tarafından yönetimin yeniden örgütlenmesinin yönünü ve stratejisini belirlemek üzere 25.09.1971 tarih ve 7/2527 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile bir İdari Reform Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Kurul MEHTAP gibi daha önce yapılan araştırmaları incelemeye karar vermiştir ve sonrasında bir rapor hazırlayarak kamu örgütlerinin yapı ve işleyişlerinin yeniden düzenlenmesi çabalarında izlenmesi gereken genel ilkeleri belirlemekle yetinmiştir (Polatoğlu, 2003).

2.3. 1980–2000 Dönemi Reform Çalışmaları

Özellikle MEHTAP ve İdari Reform Danışma Kurulu raporu 1980’lerden sonra da yeniden yapılanmalarda önemli referans kaynakları olmuştur. Diğer yandan kalkınma planlarında da kamu yönetiminde yeniden yapılanma ele alınmışsa da bunlar beklenen ölçüde başarı getirememiştir. Kalkınma planlarının yeterince başarılı olamamasının nedeni olarak kalkınma planlarında yer alan düzenlemelerin belirli bir teorik temelden ve sistematikten yoksun olması ve kamu yönetiminin karşılaştığı sorunlar için teklif edilen çözümlerin plan metinlerine konulan eklemelerden öteye gidememesi gösterilmektedir (Saran, 2004).

Kalkınma planlarını değerlendirmek gerekirse, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979–1983) yönetimin çağdaş toplumsal ve iktisadi yapıya uydurulması tekrarlanmakta, Devlet Personel Dairesinin “Merkezi Kamu Yönetimini Geliştirme Birimi” olacak şekilde yeniden düzenleneceği ifade edilmekte ve yeniden yapılanma çalışmalarının DPT sorumluluğunda olacağı belirtilmektedir (DPT, 1979). Ancak ilerleyen yıllarda bu beklentiler gerçekleştirilememiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989) bürokratik işlemlerin basitleştirilmesi, kuruluşların işlevleriyle uyumlu insan gücü planlaması ve personel politikalarının yetki, sorumluluk, kadro ve unvan anlamında yeniden düzenlenip standartlaştırılmasını öngörmektedir (DPT, 1985). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990–1994) kamu yönetiminin iktisadi kalkınma ile uyumlu, gelişen

toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte, yetki devri esaslarına göre çalışan bir yapılanmaya kavuşturulması, verimliliği artırıcı önlemler alınması, hizmetlerin kaliteli ve ekonomik sunulması, devlet-vatandaş ilişkilerinin kolaylaştırılması öngörülmektedir (DPT, 1989). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise (1996–2000), devletin kamu hizmetleriyle ilgili rolünün yeniden değerlendirilmesini, örgüt yapısının küçültülmesini, dengesiz istihdam sorununun çözülmesini ve halka dönük bir yönetim anlayışının yerleştirilmesini öngörmektedir. Devletin işlevini doğrudan üretim ve dağıtım ile değil kural koyucu, düzenleyici ve piyasa mekanizmasını gözetici olarak çalışması şeklinde tanımlamaktadır (DPT, 1995).

1980 sonrası devlette yeniden yapılanma çalışmalarının bir önemli özelliği devlet-ekonomi ilişkisini yeniden düzenlemeyi hedefleyen “neoliberalizm” ya da “yeni sağ” olarak anılan uluslararası eğilimleri takip ediyor olmasıdır. Bu dönemde birçok gelişmekte olan ülkede ve tabii Türkiye’de 1930’lardan beri dış rekabetten korunan ithal ikameci sanayileşme modeli terk edilerek, dışa açılma ve ihracatın sürüklediği bir sanayileşme modeline geçiş yapılmıştır (Erkan, 2000). Bu değişim İngiltere ve ABD’den başlayarak tüm dünyaya yayılmaya başlayan neoliberal rüzgârın Türkiye’ye yansımalarını ifade etmektedir. Güler tarafından “devletin tasfiyesi” (Güler, 2005) olarak ifade edilen bu süreç özellikle IMF ile yapılan 1979 Stand by Anlaşması ve 24 Ocak 1980 Kararları ile açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yeni çerçeve bir yandan kalkınma amaçlarından devleti yalıtırken diğer yandan karar alma mekanizmasının merkezine “piyasa”yı oturtmayı hedeflemekte, özelleştirme ve KİT’lerin tasfiyesini, devletin hem idari olarak hem ekonomi içindeki ağırlığı açısından küçültülmesini temel argüman olarak almaktadır. Türkiye’de 1980 sonrası bu süreçte “yeni sağ” yaklaşımının egemen olduğu ve bürokrasinin yönetsel bir araç olmaya zorlandığı, işletmecilik tekniklerinin kamu yönetiminde kullanılmasının gündeme geldiği söylenebilir (Leblebici, 2004).

Söz konusu dönemde Ulusu Hükümeti döneminde başlatılan çalışmalar 1983’de kurulan hükümetle de devam etmiştir. Bu çalışmalarda en kritik problemler olarak eskilik, aşırı merkeziyetçilik, aşırı istihdam, atıl kapasite, verimsizlik, lüzumsuz formalite ve kırtasiyecilik çözülmesi gereken önemli problemler olarak görülmektedir (Güler, 2005). 1980 sonrasında ilk komisyon kamu personelinin sorunları, kamu istihdam politikası, personel rejimi ve kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi konularında uygulama kuralları önermek üzere yöneylem araştırması yapmak üzere oluşturulmuş ve komisyon raporunu 1982’de hükümete sunmuştur. Bu çalışmanın arkasından 1981’de benzer işlevli bir kısım bakanlık birleştirilmiş ve 1982’de bakanlıkların bir örnek yapılandırılması için bir çerçeve düzenleme yapılmıştır. Yine aynı yıl Bakanlar Kuruluna kamu yönetimini kanun hükmünde kararnamelerle düzenleme yetkisi veren bir yetki yasası çıkarılmış ve 1983’de de çeşitli bakanlıkların birleştirilmesi uygulaması sürmüştür (Güler, 2005).

1984 yılında bir diğer önemli girişim, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlamak, hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetmek, devlet teşkilatının düzenli bir şekilde işlemesini temin etmek, anayasa ve kanunlarla başbakana verilen görevleri yerine getirmek için başbakanlık teşkilatının kurulmasını, teşkilat ve görevlerine ait esasları düzenlemeyi öngören 08.06.1984 tarih ve 203 sayılı KHK ile Başbakanlık teşkilatının yeniden düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu KHK ile Başbakanlık bünyesinde İdareyi Geliştirme Başkanlığı kurulmuştur.

1980’de başlayan mevzuatın düzenlenmesi, kırtasiyeciliğin azaltılması, kamu hizmetlerinin daha etkin yürütülmesi yönlü bu inisiyatiflerin 1987’lere kadar hızlı bir şekilde sürdüğü söylenebilir. Ancak sözkonusu dönemden sonra yeniden yapılanma çalışmalarında belirgin bir azalış görülmektedir. Fakat 1980 sonrası döneminin en kapsamlı örneği Kamu Yönetimi Araştırma (KAYA) Projesidir. KAYA Projesi 1988 yılında DPT tarafından TODAİE’den Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planına ışık tutacak şekilde ve kamu yönetimini geliştirmek ve yeniden düzenlemek üzere bugüne kadar yapılmış olan çalışmaların uygulamaya ne ölçüde yansıtıldığını araştırmak, yapılan bu çalışmaların ve uygulamaların eksik yönlerini, aksaklıklarını, darboğazlarını ve sorunlarını belirlemek ve bunlarla ilgili alınması gereken önlemleri açıklığa kavuşturmak, Avrupa Topluluğuna yönetsel uyum amacıyla gerekli hazırlıkları saptamak üzere bir yönetim araştırması yapılmasının istenmesiyle başlamıştır. KAYA Projesinin amacı “kamu hizmeti gören merkezi yönetimin merkez ve taşra örgütü ile yerel yönetimleri, süratli, ekonomik, verimli ve nitelikli hizmet göreceği bir düzene kavuşturmak ve böyle bir düzen içinde iş görmelerini sağlamak için; kamu kuruluşlarının amaçlarında, görevlerinde, görevlerinin bölünüşünde, örgüt yapılarında, personel sisteminde, kaynaklarında ve bunların kullanım biçimlerinde, yöntemlerinde, mevzuatında, iletişim ve halkla ilişkiler sisteminde var olan aksaklıkları, bozuklukları ve eksiklikleri saptamak ve bu konularda yapılması gerekenleri önermek” olarak belirlenmiştir. KİT’ler ve Milli Savunma araştırma kapsamının dışında tutulmuştur (DPT, 2000). Projeye (TODAİE, 1991) DPT önyak olmuş ve TODAİE tarafından yürütülmüş, 1988 yılında başlanmış ve 1990 yılı sonunda tamamlanmıştır. KAYA Projesi’nin amacı, kamu hizmeti gören merkezi yönetimin merkez ve taşra örgütü ile yerel yöntemleri süratli, ekonomik, verimli ve nitelikli hizmet göreceği bir düzene kavuşturmak ve böyle bir düzen içinde iş görmelerini sağlamak için; kamu kuruluşlarının amaçlarında, görevlerinde, görevlerinin bölünüşünde, örgüt yapılarında, personel sisteminde, kaynaklarında ve bunların kullanım biçimlerinde, yöntemlerinde, mevzuatında, iletişim ve halkla ilişkiler sisteminde var olan aksaklıkları, bozuklukları ve eksiklikleri saptamak ve bu konularda yapılması gerekenleri önermek olarak belirlenmiştir.

3. 2000 SONRASI TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE YENİDEN YAPILANMA

1990 sonrası dönemde kamu yönetiminde yeniden yapılanma krizlerle kesintiye uğramışsa da devam etmiş ve 2000’li yıllardan itibaren uluslararası reform deneyimlerinde “Yeni Kamu Yönetimi” olarak anılan ve birinci ve ikinci bölümde değinilen kamu yönetimi modeli Türk kamu yönetimi reform çabalarına rehberlik etmeye devam etmiştir. Gerek yeni kamu yönetimi, yönetim, katılım ve yerelleşme yönlü uluslararası deneyimler ve teorik gelişmeler gerekse küreselleşme, bilgi-iletişim teknolojilerindeki yenilikler ve Türkiye’de kamu idaresinin yarattığı etkinsizlik ve verimsizlik sorunları dolayısıyla 2000 sonrası dönemde Türk kamu yönetimi sisteminde, örgütlenmesinde ve işleyişinde yeniden yapılanma çalışmaları yoğunlaşmıştır (Nohutçu, 2007). Başbakanlıkça 2003’de hazırlanan rapora dayanılarak hazırlanan kamu yönetiminde yeniden yapılanma için benimsenen ilkeler ve reform alanları diğer ülkelerin YKY deneyimleri ve YKY literatürü ile paralellik göstermektedir. Güler 2000’li yıllarda başlayan kamu yönetimi reform çabalarını 1980 yılından bu yana ilerleyen yapısal reformların ikinci dalgası olarak nitelemektedir. Buna

göre 1980’lerde başlayan iktisadi-mali serbestleşme, özelleştirme reformları ilk dalgayı oluştururken, ikinci dalga 1990’lardan başlayarak ama kapsamlı bir biçimde 2000’li yıllarda belirlenerek doğrudan devlet aygıtına yönelen reformları kapsamaktadır (Güler, 2005).

1990’ların sonu ve 2000’lerin başından itibaren gerek çıkarılan kanunlar, gerek hükümet programları gerekse kalkınma planlarında kullanılan kavram ve ifadeler sözkonusu reform sürecinin Yeni Kamu Yönetimi anlayışı doğrultusunda olduğunu da göstermektedir. 1999 yılında göreve başlayan 57. hükümetin 2002 yılında aldığı Bakanlar Kurulu prensip kararı ile “Türkiye’de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı” kabul edilmiş ve kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında verimlilik, etkinlik, tutumluluk ve performansın artırılması, çalışanların performansını etkin bir şekilde ölçen bir sisteme kavuşturulması, yetki devri ve esneklikle beraber hesap verme sorumluluğunun ve yönetsel saydamlığın güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin sunumunda kalite anlayışının ve bu amaca yönelik yönetsel yöntemlerin yerleştirilmesi gereği vurgulanmıştır. 58. ve 59. Hükümet döneminde de aynı yönlü çalışmalar devam etmiş, 58. hükümet döneminde bir Acil Eylem Planının (AEP) uygulamaya konulması Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır. Acil Eylem Planı kapsamında; Kamu Yönetimi Reformu, Ekonomik Dönüşüm Programı, Demokratikleşme ve Hukuk Reformu ve Sosyal Politikalar başlıkları altında toplam (205) faaliyet belirlenmiştir. Kamu Yönetimi Reformu Kapsamındaki faaliyetlerden 28’i Merkezi İdare Reformu, 9’u Yerel Yönetimler Reformu, 1’i Devlet Personel Rejimi Reformu, 7’si de Yolsuzlukla Mücadele başlıkları altında tanımlanmıştır. Acil Eylem Planında, Kamu Yönetimi Reformu kapsamında yapılması planlanan faaliyetlerden en önemlisi ve başlangıcı da kuşkusuz ki kamu yönetimine ilişkin temel esasların düzenlenmesine ilişkin bir çerçeve Kanunun çıkartılması olarak belirlenmiştir (Arslan, 2007).

2003 yılından itibaren sözkonusu ilkeler ve gelişmeler ışığında Türk kamu yönetiminin işleyişini şekillendirecek bir dizi yasal düzenlemede yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda sözkonusu yasal düzenlemeler özet halinde sunulmaktadır. İlk önemli düzenleme vatandaşların kamu faaliyetleri ile ilgili bilgi almasını kolaylaştırmaya ve idarede açıklığı sağlamaya yönelik Bilgi Edinme Yasasıdır. Kamu yönetiminde son reformlarda eğilimlerden biri de katılımcılık ve demokratik yönetimin bir gereği olarak kamu faaliyetlerinde saydamlık sağlamaktır. Gizlilik, geleneksel dönemde hemen her ülkede egemen bir yönetim anlayışı iken, demokratik düşüncenin gelişmesi ve yönetimde etkinlik anlayışı ve yönetimde açıklığı ön plana çıkarmıştır (Al, 2002). 09.10.2003 tarihinde 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanununun 31. maddesi gereğince hazırlanan Bilgi Edinme Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik de 27.04.2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kamu idaresinde mali ilişkileri ve sorumlulukları belirleyen önemli bir düzenleme 2003 yılında 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile yapılmıştır. Buna göre kanun kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılması, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere, kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve mali kontrolü düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bu kanun kamu idaresinde gerek bütçeleme gerek denetim sistemi açısından önemli değişiklikleri içermektedir. Daha önce

kamu yönetiminde bütçe, denetim ve mali ilişkilerin 1927 tarihli Muhasebe-i Umumiye kanunu ile düzenlendiği hatırlanacak olursa kanun önemli birçok işlevi üstlenmektedir.

Kuşkusuz sözkonusu dönemde en çok tartışılan yasal düzenleme Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun'dur. Bu Kanunun öngördüğü yapı ve içerdiği sistematığe bakıldığında esas olarak üç alanda düzenlemeler öngören hükümler içerdiği görülmektedir: Kamu yönetiminin işleyişi için bir takım ilkeler koymak; merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki, görev ve sorumluluk paylaşımını yeniden düzenlemek ve merkezi yönetimi yeniden yapılandırmak. Kanunda kamu yönetimi için sürekli gelişim, katılımcılık, saydamlık, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik, yerindelik, beyana güven, hizmetlerde yerellik, bilgi teknolojilerinden etkin bir şekilde yararlanmak gibi konular temel ilke olarak belirtilmektedir. Sayılan bu ilkeler çağdaş YKY anlayışının öngördüğü niteliktedir (Nohutçu, 2007).

Türk kamu yönetiminin içinde olduğu etik krizinin aşılması kamu bürokrasisinin halka hizmet kapasitesinin artırılması için öncelikle etik sorunların giderilmesi gerekir ki, rüşvet, yolsuzluk kayırmacılık, kırtasiyecilik gibi kötü yönetim unsurları ile mücadelede etik ilkelere dayalı bir kamu yönetiminin gerektiği açıktır (Öztürk, 2003). Bu çerçevede, kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere Kamu Görevlileri Etik Kurulunun kuruluş, görev ve çalışma usul ve esaslarının belirlenmesi amacıyla 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 25.05.2004 tarihinde TBMM'nde kabul edilmiştir. Kanunla Başbakanlık bünyesinde Kamu Görevlileri Etik Kurulu oluşturulmuştur. Kurul, Bakanlar Kurulu tarafından atanan, biri başkan olmak üzere on bir üyeden oluşmaktadır. Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 29.09.2004 tarihinden itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Gerek Etik Kurulunun oluşturulması gerekse bilgi edinme hakkı ile ilgili düzenlemeler Türkiye'de yaygın bir sorun olan vatandaşların devlet ve kamu kurumlarına güveni ile ilgili 'güven bunalımı'nın (Ateş, 2004) aşılmasında da önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

Bunların yanı sıra kamu yönetimi reform paketi çerçevesinde Büyükşehir Belediyesi Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu, Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, Belediye Kanunu ve Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Genel olarak yerel yönetimlerle ilgili bu kanunlarda YKY reformlarının temel unsurlarından olan hizmetlerin ve kaynakların yerelleştirilmesi ana tema olarak ön plana çıkmaktadır (Turan, 2007). İktidar ilişkileri açısından bakıldığında yerel yönetimlerle ilgili reformlar iktidarın merkezden çevreye, yeni iktidar odaklarına dağıtılması eğiliminin uzantısı olarak görülebilir. Bununla bağlantılı olarak anılması gereken bir başka husus "bağımsız üst kurullarla" somutlaşan, ekonominin yönetimini siyasetten yalıtıma ve piyasa kurallarına göre işlemesine sağlamaya yönelik "düzenleyici reformlar"dır ki Bayramoğlu bu hususu "iktidarın yoğunlaşması" olarak nitelemektedir (Bayramoğlu, 2005). Son olarak Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile kamu yönetiminin bölünmüş yapısına çözüm getirmeye yönelik bir adım atılmış ve sosyal güvenlik kurumlarının birleştirilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye’de bu son yeniden yapılanma dalgası ile daha önce önemli ölçüde merkeziyetçi bir yapıya sahip olan kamu yönetimi aşırı merkeziyetçi özelliğini kaybetmiş görünmekte ve yerinden yönetim kuruluşlarının güçlendirildiği bir idari örgütlenmeye sahip olmaya başlamış gözükmektedir (Çevik, 2004). Diğer yandan, açıklık, hesapverebilirlik, performans, etkinlik, tutumluluk, verimlilik, saydamlık, yurttaş odaklılık gibi çağdaş –ya da yeni- kamu yönetimi kavramları yasal literatürde yerini almıştır. Aynı zamanda bu son dönem çalışmalarda dikkat çeken bir diğer husus devlet-vatandaş ilişkilerine vurgunun artmış olmasıdır. Yeni kamu yönetimi anlayışının sivil toplum unsurlarının ve vatandaşın ön plana çıkarılmasını gerektirdiği göz önüne alınırsa (Sözen ve Shaw, 2002) sınırlı da olsa bu konuya ilginin arttığı söylenebilir.

4. SONUÇ

Yukarıda da belirtildiği gibi 2000’li yılların başından itibaren, dünyada önceden kestirilemeyen kapsamlı, ayrıntılı ve hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bilim ve teknoloji alanındaki büyük gelişme insan ve toplum hayatının kapsamlı değişimine neden olmaktadır. Bu değişimde; sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretimden esnek üretime, ulus devletler dünyasından küreselleşmiş dünyaya ve modernist düşünceden post modernist düşünceye geçişler, en çok dikkat çeken temel süreçler olarak görülmektedir. Toplumlar bu süreçte ortaya çıkan yıpranmalar karşısında sürekli olarak arayışlar içine girmektedirler.

Yeni yönetim anlayışı da bu ortamda ortaya çıkmıştır. Bu anlayış; katılımcılık, kararlara katılma, karar alma sürecini etkileme, yönetime katılma gibi fonksiyonlar gören sivil toplum örgütlerini, hem demokratikleşme hem de sivil toplum örgütlerinin gelişmişlik düzeyini ortaya koyan aktif katılımcılık, yetki devri, yerinden yönetim, özerklik, öz yönetim gibi alt kavramları içeren yapabilir kılmayı ve klâsik, geleneksel, hiyerarşik, bürokratik ve şimdiye kadar iyi sonuç vermeyen yönetim anlayışının tersine, sivil toplum örgütlerine önem veren, gelişimlerinin önünü açan, katılımcılığı, saydamlığı, yetki devrini, yerinden yönetimi, sonuç verici ve uygulanabilir çözüm yollarını teşvik eden ve benimseyen bir anlayış olarak yönetim kavramlarını ve tüm bunların kamu yönetimlerine yansımada somutlaşan yeni kamu yönetimi düşüncesini içermektedir (Özer, 2005) .

Türkiye’de de 1980’li yıllardan itibaren günümüze değin kamu yönetimi alanında değişim ve reform talebi giderek artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de henüz ciddi, kararlı ve cesaretli adımlar atılmamış olmasına rağmen dünyada yaşanan gelişmelerin etkilerinin görülmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu süreçte Türkiye’de gündeme gelen kamu yönetimi reform ve idarenin yeniden yapılanması hususları kamu kesiminin etkinleştirilmesi amacına dönük olarak kurumsal yapılanmaların ve süreçlerin sistematik olarak yeniden dizayn edilmesini amaçlamaktadır. Yapılan reform çalışmalarında, bir yandan kamu yönetimi anlayışı değiştirilirken, diğer yandan devletin toplumsal ve ekonomik yaşamdaki rolü ve devlet / vatandaş ilişkileri yeniden tanımlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Al, Hamza (2002), **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Bilimadamı
- Arslan, Nagehan Talat ve Abdulkadir Mahmutoğlu, (2005) “*Türkiye’de İdari Reform Düşüncesi Çerçevesinde Mülki İdare Sisteminin Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Bir Değerlendirme*”, içinde: Nagehan Talat Arslan (ed.), **Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları Üzerine İncelemeler**, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Arslan, Yılmaz “*Kamuda Yeniden Yapılanma Kapsamında Hazırlanan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı Üzerine Bir İnceleme*”, **İçişleri Bakanlığı İnceleme ve Araştırma Raporları**, Erişim Tarihi: 10.05. 2007 [http://www.icisleri.gov.tr/_Icisleri/WPX/kamu_yonetimi_temel_kanunu.htm]
- Ateş, Hamza (2004), “*Kamu Yönetiminde Güven Problemi ve Halkın Devlete Güveni*”, içinde: Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür (eds.) **Çağdaş Kamu Yönetimi II**, Ankara: Nobel.
- Bayramoğlu, Sonay (2005), **Yönetişim Zihniyeti: Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berkman, A. Ümit ve Metin Heper, (2002), “*Political Dynamics and Administrative Reform in Turkey*”, içinde: Ali Farazmand (ed.), **Administrative Reform in Developing Nations**, London: Praeger.
- Çevik, Hasan Hüseyin (2004), **Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları**, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1989), **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: DPT Yayın No: 2174,
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1985), **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: DPT Yayın No: 1974.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1979), **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: DPT Yayın No: 1664.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1995), **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: DPT.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000), **Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması ÖİK Raporu**, Ankara: DPT.
- Ergun, Turgay ve Aykut Polatoğlu, (1992), **Kamu Yönetimine Giriş**, Ankara: TODAİE.
- Erkan, Hüsnü (2000), **Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma: Cumhuriyetten Günümüze Değişim Süreci**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Eryılmaz, Bilal (2003), “*Türkiye’de Bürokrasinin Sorunları*”, içinde: Burhan Aykaç, Şenol Durgun ve Hüseyin Yayman (eds.), **Türkiye’de Kamu Yönetimi**, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Gökçe, Gülise (2007), **Güçlü ve Zayıf Devlet Tartışmaları Bağlamında Türkiye**, Konya: Çizgi.
- Güler, Birgül Ayman **Devlette Reform Yazıları**, Ankara: Paragraf Yayınları, , s. 15.
- Güler, Birgül Ayman (2005), **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarılama Politikaları 1980–1995**, Ankara: İmge.

- Heper, Metin (1971), “*Some Notes on the Assumptions of the Theory of Administrative Reform in the Otoman-Turkish State*”, **Studies in Development**, No: 1.
- Işıl, Bedri (1965), **Reorganizasyon ve Modern Sevk ve İdare**, Ankara: Yargı.
- İdari Reform Danışma Kurulu Raporu, (1972), **İdarenin Yeniden Düzenlenmesi: Öneriler ve İlkeler**, Ankara: TODAİE Yayın No: 123,.
- Kamu Yönetimi Araştırması, (1991), **Genel Rapor**, Ankara: TODAİE Yayını.
- Kantarcioglu, Selçuk (1977), **Devlet Personel Rejimi Nasıldı? Ne Oldu? Yeni Düzenleme Nasıl Olmalıdır?**, Ankara: DPT Yayın No: 34.
- Karaer, Tacettin (1987), “*Türkiye’de Merkezi Yönetimi Geliştirme Birimi Kurulmasına İlişkin Düşünce ve Girişimlerin Evrimi*”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1.
- Leblebici, Doğan Nadi (2004), “*Kamu Yönetimi: Dünyada ve Türkiye’deki Gelişimi*”, içinde: M. Kemal Öktem ve Uğur Ömürgönülşen (eds.), **Kamu Yönetimi: Gelişimi ve Güncel Sorunları**, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) Raporu, (1963), Ankara: TODAİE.
- Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası, (1955), **Kalkınma Planı İçin Tahlil ve Tavsiyeler: Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası’nın Türkiye Hükümeti ile Müşterek Finanse Ettiği Heyetin Raporu**, Ankara.
- Neumark, F. (1949), **Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor**, Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Nohutçu, Ahmet (2007), **Kamu Yönetimi**, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Nohutçu, Ahmet ve Bayram Coşkun, (2005), “*Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: Kurumsal-Tarihsel Perspektif, Genel Değerlendirme ve Saptamalar*”, **Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması**, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Özer, M. Akif (2005), **Yeni Kamu Yönetimi**, Platin.
- Öztürk, Namık Kemal (2003), “*Etik ve Kamu Yönetimi*”, içinde: Asım Balcı vd. (der.), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları**, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Polatoğlu, Aykut (2003), **Kamu Yönetimi: Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Savcı, Bahri (2003), “*Türkiye’de Reform Hareketlerinin Bir Analizi*”, içinde: Burhan Aykaç, Şenol Durgun ve Hüseyin Yayman (eds.), **Türkiye’de Kamu Yönetimi**, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sözen, Süleyman ve Ian Shaw, (2002), “*The International Applicability of ‘New’ Public Management: Lesson from Turkey*”, **International Journal of Public Sector Management**, Vol: 15, No: 2.
- Sürgit, Kenan (1972), **Türkiye’de İdari Reform**, Ankara: TODAİE Yayınları No: 28.
- Şaylan, Gencay (2003), “*Bir Yapısal Değişim Sorunu Olarak Yönetim Reformu*”, içinde: Burhan Aykaç, Şenol Durgun ve Hüseyin Yayman (eds), **Türkiye’de Kamu Yönetimi**, Ankara: Yargı Yayınevi.

- Şaylan, Gencay (2000), **Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş: Kritik ve Reform Önerileri**, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Tortop, Nuri, Eyüp İspir ve Burhan Aykaç (1999), **Yönetim Bilimi**, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Turan, Erol (2007), **Türkiye’de Kamu Yönetimi Sisteminin Dünyadaki Yeni Değişim Dinamikleri Çerçevesinde Yeniden Yapılandırılması: Kuramsal Ve Ampirik Bir Çalışma**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Erol ve Savaş Çevik, (2007), “*Kamu Yönetiminde Paradigmatik Dönüşüm: Orta Asya Cumhuriyetleri Örneği*”, **1. Uluslar arası Sosyal Bilimciler Kongresi**, Kocaeli: Kongre Kitabı.
- Tutum, Cahit (2003), “*Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*”, içinde: Burhan Aykaç, Şenol Durgun ve Hüseyin Yayman (eds.), **Türkiye’de Kamu Yönetimi**, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Yılmaz, Osman (2002), **Bir Kamu Yönetimi Reformu İçin Strateji Seçenekleri**, DPT.

TÜRK TEKSTİL PİYASASINDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN DOKUMA KUMAŞLARIN SINIFLANDIRILMASI VE TANIMLANMASI

CLASSIFICATION AND DEFINITION OF PREVALENT WOVEN FABRICS IN TURKISH TEXTILE MARKET

Yılmaz BALI¹

Pelin GÜRKAN ÜNAL²

ABSTRACT

There is not exact term unification in Turkish textile market for the woven fabrics. It is not uncommon for the market to denominate the identical woven fabrics with different names or to denominate the different ones with the same name.

The aim of this study is, in connection with the names stated in the technical texts and along with the data collected via field surveys, to make a consistent introduction for the unification of terms for prevalent woven fabrics in the market. Thereby, a contribution to the unification of the concepts and definitions in Turkish textile market is the main notion of this study.

Keywords: Woven fabric, textile terms and definitions.

ÖZET

Türk tekstil piyasasında dokuma kumaşlara ilişkin olarak tam bir terim birliği bulunmamaktadır. Aynı tipteki kumaşların değişik adlarla tanımlanmasının yanı sıra, farklı tipteki kumaşların da aynı adla tanımlandığı durumlar karşımıza çıkabilmektedir.

Bu çalışmada amaçlanan, teknik metinlerin öngördüğü adlandırmaların beraberinde, kumaş satıcılarını kapsayan saha çalışmalarından derlenen bilgiler doğrultusunda, yaygın olarak kullanılan dokuma kumaşlara ilişkin bir terim birliği oluşturmak için tutarlı bir başlangıç yapmaktır. Böylelikle Türk tekstil piyasasında kavram ve tanım birliği oluşturulmasına katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Anahtar sözcükler: Dokuma kumaş, tekstil terimleri ve tanımlamaları.

1. GİRİŞ

Piyasada çok çeşitli kumaşlar kullanılmaktadır. Bu kumaşlar kullanım amaçlarına göre sınıflandırılabilir gibi moda, tasarım faktörleri de göz önüne alınarak gruplandırılabilir. Kullanım amaçlarına göre;

---

¹ Öğretim Görevlisi, E.Ü. Emel Akın Meslek Yüksek Okulu, yilmaz.bali@ege.edu.tr

² Araştırma Görevlisi, Dr., E.Ü. Emel Akın Meslek Yüksek Okulu, pelin.gurkan@ege.edu.tr

- a. Döşemelik kumaşlar
- b. Giysilik kumaşlar
- c. Teknik kumaşlar vb. şeklinde sınıflandırılabilirler [1,2].

Döşemelik kumaşlar: Bu tür kumaşlar, sürtünme mukavemeti fazla olan renk ve ışık haslıkları yüksek olan, sentetik karışımı, düz veya kadife türü mamüllerdir. Çeşitli doku şekillerinde olabilirler. Modaya uygun olarak bazen koyu, bazen mat bazen de mat parlak renklerde dirler. Pastel renklerde de olabilmektedirler.

Giysilik kumaşlar: Bu tür kumaşlar, konfeksiyon sanayiine hitap edecek türde, modaya bağımlı, iç ve dış giysisinde kullanılan esnek, mukavemetli, beyaz, ham veya renkli, %100 pamuklu, yünü, ipekli olabilceği gibi bunların birbirleri ile karışımları da kullanılmaktadır. Kullanım alanı en yüksek olan gruptur.

Teknik kumaşlar: Bu tür kumaşlar daha ziyade sanayii de giysilik üretim ve korunma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Bu kumaşlardan bazı vasıflarda üstünlük aranır. Giysi ya da döşemelik türü kumaşlarda olduğu gibi tüketim amaçlı olarak üretilmezler. Belli bir amaca hitap ettiklerinden dolayı bazı standartlara uyma zorunluluğu vardır.

Bu çalışmada kumaşlar, kullanım amacından ziyade piyasada sık rastlanan hammadde cinsine göre sınıflandırılacaktır.

2. TÜRKİYE'DE YAYGIN OLARAK ÜRETİLEN KUMAŞLAR

Bu bölümde piyasada hammadde cinsine göre üretilen kumaşların sınıflandırılması ve tanımı yapılacaktır.

2.1. Standart Pamuklu Kumaşlar

Amerikan (Kaput) Bezi: Bezayağı dokudadır. Karde iplikten yapılmıştır. Yani ağartma işlemi yapılmamıştır. Ham gramajı 165 gr/m² civarındadır. İplik numarası Ne 12-16. Sıklık 15-20 adet/cm civarındadır. Astarlık, örtülük olarak kullanılmaktadır.

Şekil 1:Amerikan bezinin görüntüsü

Patiska (Hasse): 2 adımda ağartma işlemi uygulanmış Bezayağı dokusunda pamuklu kumaştır. Sıklığı 20-36 adet/cm arasındadır. Günlük kullanılan patiskalarda iplik numaraları Ne 20–30 olup pamukludur. İnce işlemelik patiskalar daha sık olup numaraları da incedir. Kumaş ağırlığı 100-115 gr/m² civarındadır.

Şekil 2:Patiska bezinin görüntüsü

Tülbent: Pamukludur. Seyrek dokunmuş hafif gramajlı ve yumuşak bir kumaştır. Örtü, ambalaj, sertleştirilirse astarlık, sterilize edilerek sargı bezi olarak kullanılır. Piyasada kullanılan tülbentlerin iplik numarası Ne 30/1 olup, kumaş sıklıkları 8–18 ad/cm ve kumaş ağırlığı 64 gr/m²'dir

Şekil 3:Tülbent bezinin görüntüsü

Çarşafık: Pamuklu kumaş olup, B 1/1 veya D2/2 dokulardan imal edilir. İplik numaraları dimi doku için Ne 10–14 arasında, Bezayağı doku için Ne 16–24 arasında değişir. Sıklık olarak çözgü yönünde 18–30, atkı yönünde 18–24 adet/cm olarak değişir. Kumaş eni 140–300 cm'dir. Kumaş ağırlığı 135 gr/m²'dir. Piyasada genellikle bezayağı doku kullanılır.

Şekil 4:Çarşafık kumaş görüntüsü

Basma: Bezayağı dokudan imal edilen pamuklu kumaşlardır. Kumaşlar ağartıldıktan sonra üzerlerine baskı yapılır. Pamuk/Poliester, Pamuk/viskon karışımı kumaşlar kullanıldığı

taktirde, bu kumaşlara emprime adı verilir. İplik Numaraları Ne 20–36 arasında değişir. Sıklıkları, çözgü için 24–30, atkı için 18–35 adet/cm arasında değişir. Kumaş ağırlığı 128–130 gr/m²'dir.

Şekil 5: Basma kumaş görüntüsü

Poplin: İnce çözgü ve kalın atkı ile dokunan bezayağı dokuya sahip kumaşlara poplin denilmektedir. Eskiden poplin kumaşlarda ipek iplik kullanılırdı. Şimdi mercerize edilmiş ince numaradaki penye pamuklu iplik kullanılmaktadır. Poplin kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ipliklerinin numarası Ne 30, atkı ipliklerinin numarası ise Ne 20–30 arasındadır. Poplin kumaşlarda çözgü sıklığı 55 adet/cm iken, atkı sıklığı ise 24 adet/cm'dir. Kumaş ağırlığı 140 gr/m²'dir.

Şekil 6: Poplin kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Pazen: Genellikle B 1/1, bazen de D 2/2 doku kullanılır. Bir yüzü havlandırılmış bezdir. (Boyasız yüzü) Havlandırılan yüz kalın ve yumuşak atkı ipliğindedir. Baskılı yüzeyi havlandırılmış ise Divitin adı verilir. Ağırlık 180 gr/m² Neç= 20–24 Nea=8–12.

Şekil 7: Pazen kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Saten: Genellikle 5li satenden üretilmektedir (S1/4 atkı veya tersi olan çözgü sateni). Parlak, yumuşak, dökümlü bir kumaştır. Pamuklu veya sentetik iplikler kullanılarak üretilir. Saten kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ipliklerinin numarası Ne 20–36 veya 30/2–48/2, atkı ipliklerinin numarası ise Ne 12–20 veya 30/2 arasındadır. Saten kumaşlarda çözgü sıklığı 40 adet/cm iken, atkı sıklığı ise 25 adet/cm'dir. Genellikle kumaş ağırlığı 180 gr/m²'dir. Yatak çarşafı, gecelik, bluz, gece elbisesi gibi ürünlerde kullanılmaktadır.

Şekil 8:Saten kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Pijamalık: Gömleklik kumaş özelliğinde olup, piyasada daha ziyade yollu desenlerle dokunan Bezayağı dokudaki kumaşlara verilen addır. Fakat saten ya da dimi dokularda üretilen çeşitleri de mevcuttur. Pijamalık kumaşların üretiminde kullanılan çözü ve atkı ipliklerinin numarası Ne 30'dur. Pijamalık kumaşlarda çözü sıklığı 48 adet/cm iken, atkı sıklığı ise 24 adet/cm'dir. Kumaş ağırlığı 130 gr/m²'dir.

Şekil 9:Pijamalık kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Gabardin: Dokusu D 2/2 veya D 2/1 şeklindedir. Gabardin kumaşların üretiminde kullanılan çözü ipliklerinin numarası Ne 48/2, atkı ipliklerinin numarası ise Ne 24'dür. Gabardin kumaşlarda çözü sıklığı 49 adet/cm iken, atkı sıklığı ise 20 adet/cm'dir. Kumaş ağırlığı 182 gr/m²'dir. Genellikle pantolon ve trençkotluk olarak kullanım alanı bulmuştur.

Şekil 10:Gabardin kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Denim: Dokusu D 2/1 veya D 1/2 şeklindedir. Mukavemeti yüksek ipliklerden üretimi yapılmaktadır. Denim kumaşların üretiminde kullanılan çözü ipliklerinin numarası Ne 20/2-40/2, atkı ipliklerinin numarası ise Ne 12-16'dür. Kumaş ağırlığı 265 gr/m²'dir. Genellikle pantolon, etek, ceket, çanta yapımında kullanılmaktadır.

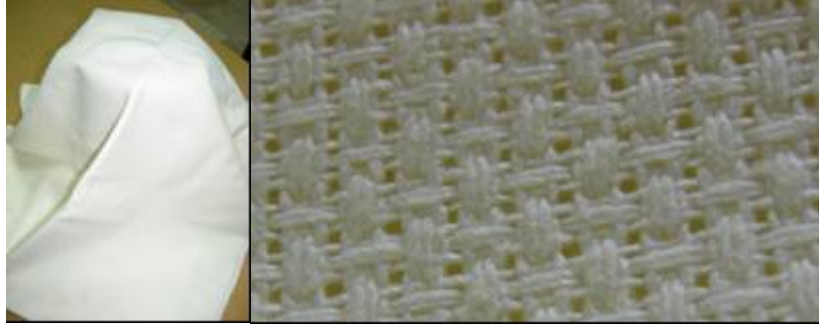
Şekil 11:Denim kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Organze: İnce, hafif gramajlı, seyrek dokunmuş diri bir tutum verilmiş yarı şeffaf bir kumaştır. Organze kumaşların üretiminde kullanılan çözümlü ipliklerinin numarası Ne 80, atkı ipliklerinin numarası ise Ne 100'dür. Genellikle elbiselik ve aksesuar olarak kullanılmaktadır.

Şekil 12:Organze kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Etamin: İnce ve seyrek dokunan bir kumaş türüdür. Kumaş üzerine el motifi işlemekte kullanılmaktadır. Kumaş yapısı incelendiğinde bir dolu bir boş görünümüne sahiptir. Etamin kumaşların üretiminde kullanılan çözümlü ipliklerinin numarası Ne 24/2, atkı ipliklerinin numarası ise Ne 12'dir. Etamin kumaşlarda çözümlü sıklığı 18 adet/cm iken, atkı sıklığı ise 16 adet/cm'dir. Kumaş ağırlığı 172 gr/m²'dir.

Şekil 13:Etamin kumaş uzak ve yakın görüntüsü

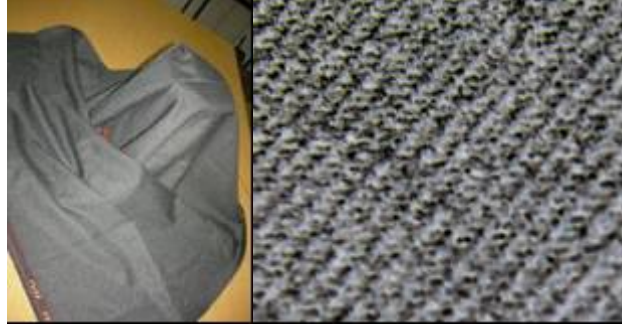
2.2. Standart Yünlü Kumaşlar

Alpaka: Bu tip kumaşların üretiminde atkı ipliğinde alpaka ve tiftik gibi parlak lifler kullanılmaktadır. Atkı ipliği tek katlı olup, çözümlü iplikleri çift katlı kamgarn yün ipliğindedir. Apre işleminde kumaşa parlaklık veren mukavemet arttırıcı özel bir işlem yapılır. Alpaka kumaşların üretiminde kullanılan çözümlü ipliklerinin numarasına örnek olarak Nm 52/2, atkı ipliklerinin numarasına örnek olarak ise Nm 26/1 verilebilir.

Şekil 14:Alpaka kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Serj: Doku şekli D2/2 olup, ismini buradan almıştır. En çok kullanılan serj tipi kumaşlar, düz renkli kamgarn ipliklerden yapılmış pantolonluk kumaşlardır. Bu kumaş tipleri %100 yünlü veya 45/55 yün/poliester karışımı kumaşlardır. Serj kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ve atkı ipliklerinin numarası Nm 36/2-40/2'dir. Kumaş ağırlığı 300 gr/m²'dir.

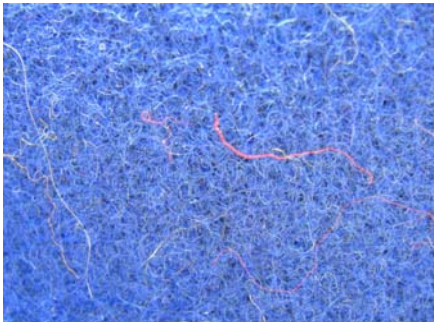

Şekil 15:Serj kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Filanel: Doku şekli D2/2'dir. Havlı yüzeye sahip bir kumaştır. Kumaş üretiminin ardından terbiye işlemleri esnasında dinkleme işlemi yapılır. Tutumu bu nedenle yumuşaktır. Düz ve desenli olarak imal edilir. Elbiselik olarak kullanılmaktadır.

Şekil 16:Filanel kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Kaşmir: Doku şekli D1/2'dir. Atkı ipliklerinde ince kamgarn yün ipliği kullanılır. Atkı ipliklerinin sıklıkları çözgü ipliklerine göre daha fazladır. Kaşmir kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ipliklerinin numarası Nm 46/2, atkı ipliklerinin numarası ise Nm 64/2'dir. Kaşmir kumaşlarda çözgü sıklığı 20 adet/cm iken, atkı sıklığı ise 47 adet/cm'dir.

Şekil 17:Kaşmir yakın görüntü

Kaşe: Doku şekli D2/2'dir. Dokuma işlemi ince ştrayhgarn iplikten yapılmıştır. Terbiye işlemi esansında dinklemeye tabi tutulmuştur. Keçeleşme işlemi ardından kumaş yüzeyi havlandırılır. Düz renk olup, elbiselik ve döpiyeslik olarak kullanılır. Kaşe kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ve atkı ipliklerinin numarası Nm 16/1'dir. Kaşe kumaşlarda çözgü sıklığı 23 adet/cm iken, atkı sıklığı ise 18 adet/cm'dir. Kumaş ağırlığı 275 gr/m²'dir.

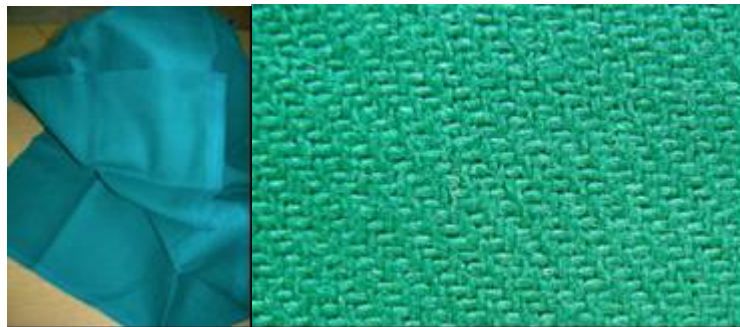
Şekil 18:Kaşe kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Blazer: Yoğun bir dinkleme ve hafif tüylendirme ile havlandırılmış kaşe benzeri ştrayhgarn kumaşlara verilen addır. Doku şekli kırık dimidir. Blazer kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ve atkı ipliklerinin numarası Nm 16/1'dir. Bu kumaşlarda çözgü ve atkı sıklığı 22 adet/cm'dir. Kumaş ağırlığı 370 gr/m²'dir.

Şekil 19:Blazer kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Çuha: Doku şekli bezayağıdır. Merinos yününden yapılmış ştrayhgarn ipliklerden dokunur. Ağır dinkleme yapılarak enden % 33 boydan % 25 civarında keçeleştirilir. Bu şekilde yüzeyinde hav tabakası oluşturulmuş yumuşak bir kumaştır. Çuha kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ve atkı ipliklerinin numarası Nm 12/1'dir. Bu kumaşların çözgü sıklığı 12-13 adet/cm ve atkı sıklığı 15-16 adet/cm'dir. İsteğe göre yeşil renkte boyanarak kullanılır. Örnek; bilardo masası örtüsü.

Şekil 20:Çuha kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Tüvid: Kalın numaralı tüylendirilmiş şantuklu ştrayhgarn iplikten dokunan kalın spor ceketlik kumaşlardır. Elde eğrilmiş ipliklerden dokunan kaliteli, lüks pahalı tiplerine Harris Tweed adı verilir. Doku şekli D 2/2'dir. Tüvid kumaşların üretiminde kullanılan çözgü ve atkı ipliklerinin numarası Nm 4'dür. Bu kumaşların çözgü ve atkı sıklığı 7 adet/cm'dir.

Şekil 21: Tüvid kumaş uzak ve yakın görüntüsü

Keçe: Katlı ştrayhgarn ipliğinden hazırlanır. İyi bir yıkama öncesi veya sonrası yoğun bir dinkleme işlemine tabi tutularak tam bir keçeleşme sağlanır. Bu işlem ile kumaş en ve boydan % 50 oranında çeker. Düzgün ve tüylü bir kumaş yapısı elde edilir. Doku tipi D2/2'dir. Endüstride pek çok alanda kullanılır.

Şekil 22: Keçe yakın görüntü

3.SONUÇ

Piyasada kullanılan kumaşlar burada anlatılanlarla sınırlı olmayıp, bu çalışma kapsamında piyasada çok kullanılan pamuklu ve yünlü kumaşların tanımı ve sınıflandırılması yapılmıştır. Piyasada kullanılan bu kumaşlar ne yazık ki, yöresel hatta işletme bazında bakıldığında farklı isimlerle anılmaktadır. Bu çalışma ile kumaş terminolojisi açısından çekilen güçlük giderilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- Bali, Y., (2000), "Dokuma Kumaş Analizi ve Desenlendirme Bilgisi", Ege Üni. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma Uygulama Merkezi.
Başer, G., (2004), "Dokuma Tekniği ve Sanatı", Punto Yayıncılık.

TÜRKİYE AKARSULARI YILLIK PİK AKIM SERİLERİNİN BAĞIMLILIK ANALİZLERİ

THE DEPENDENCY ANALYSIS OF ANNUAL PEAK FLOWS OF TURKISH STREAMS

Naci BÜYÜKKARACIĞAN¹ M.Faik SEVİMLİ²

ABSTRACT

Independency criterion is main assumption on flood frequency analysis. Parametric and non-parametric test are applied in order to examine the validity of independence assumption in literature.

In this study, six dependence tests (autocorrelation, median crossing, turning points, rank difference, Spearman rank order correlation coefficient and mean-square) were applied to annual peak flow data for 106 streams in Turkey. Only eighth of the 106 streams exhibited a dependence characteristic by at least two of tests used. The independence assumption is said to be valid for Turkish streams. A baseflow analysis was carried out to evaluate the fact that a significant first order autocorrelation coefficient of annual peak flows result from the storage carryover in the watershed.

Key words: Annual peak flows; baseflow index; dependence tests; flood frequency analysis; homogeneity

ÖZET

Bağımsızlık kriteri taşkın frekans analizinin ana varsayımdır. Literatürde bağımsızlık kriterinin geçerliliğini belirlemek amacıyla parametric ve nonparametric testler mevcuttur. Bu çalışmada; altı bağımlılık testi (otokorelasyon, medyanı çaprazlama , dönüm noktaları, sıra farklılıkları, Spearman sıra farklılık korelasyon katsayısı ve en küçük kareler) Türkiye’de bulunan 106 akarsuya ait yıllık pik akım serilerine uygulanmıştır. 106 nehirden sadece sekizi enaz 2 test sonucuna göre bağımlılık göstermiştir. Buna göre bağımlılık hipotezinin Türkiye akarsuları için geçerli olduğu söylenebilir. Taban bileşenleri analizi neticesinde, havzanın yıllık su tutma potansiyelinin (carry over) , yıllık pik akımların bağımlılık derecelerini önemli derecede etkilemediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yıllık pik akım, taban bileşen indeksi, bağımlılık testleri, taşkın frekans analizi, homojenlik

¹ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil MYO, nacibk@selcuk.edu.tr

² Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, sevimli@selcuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Hava, su, enerji ve toprak canlı yaşamının devamlılığı için vazgeçilmez temel öğelerdir. İnsanoğlu, yaşamını sürdürebilmek için gerekli temel öğelerden birisi olan suya daima yakın olmak istemiştir. Bundan dolayı, dünya nüfusunun çoğunluğu akarsuların ve deniz sularının etkisi altında kalan alanlarda yaşamaktadır. Bu alanlar daha kolay işlenebilir, daha verimli ve daha kolay ulaşılabilir nitelikte olduklarından tercih edilmektedirler.

Bu söz konusu olan alanlarda yaşayan insanlar, yararlandıkları suyun meydana getirdiği tehlikelerle de karşı karşıya kalmışlardır. İnsanoğlu sudan ne kadar ve nasıl faydalanacağını, hangi tehlikelerle hangi şiddette ve zaman aralığında karşılaşacağını öğrenebilmek amacıyla gerekli bilgileri yüzyıllar öncesinden toplamaya başlamışlardır. Bu bilgiler ancak son yüzyıl içerisinde sistematik hale gelmiştir.

Bununla birlikte, yağmur şeklindeki yağışlar, kar ve buz erimesi ya da bu iki hidrolojik olayın birlikte oluşması ile, akarsudaki debinin normale göre az rastlanan pik değerlere erişmesi sonucu civarda bulunan arazilerde de zarar meydana gelebilmektedir. İşte akarsu veya yan derelerin şiddetli yağışlar sonucu yüksek değerlere ulaşan debileri yataklarında taşıyamamaları ile düşük kotlu alanların su baskınına uğraması olayı taşkın (feyezan) adıyla anılmaktadır (Büyükkaracıoğlu, 1997).

Taşkınlara neden olan doğal etkiler çok çeşitli ve rastgele iklimsel faktörlerdir. Bunun için taşkınlar rastgele olaylar olarak kabul edilirler. Buna örnek olarak, herhangi bir akarsuda bir yılda birden fazla değişen büyüklükte taşkın olaylarının gerçekleşebilmesi gösterilebilir. Dünyanın güneş etrafında bir yıllık sürede dönmelerinden ötürü tekrarlanan hidrolojik olaylar için bir yıllık peryot, birim ölçüm değeri (unit measure) olarak alınır. Bir yıl içerisinde meydana gelen taşkın piklerinin en büyük değeri “yıllık taşkın piki” olarak tanımlanır ve bu değer hidrolojide önemli bir rasgele değişkendir. Çünkü en büyük debi değeri, en büyük taşkın zararını doğurur. Bununla beraber, gerçek güvenilir taşkın pik serilerinde seri bağımlılığının ihmal edilebildikleri istatistiksel analizlerle doğrulanabilir. Böylece, yıllık taşkın piklerinin yeterince uzun zaman serisi, bir doğal akarsuyun belirli bir kısmında ölçülmüş gerçek değerlerden oluşmuş ise, bir klasik frekans analizinde uygun olasılık dağılımı uygulanabilir (Haktanır, 1990).

Hidrolojik verilerin taşkın frekans analizi, söz konusu verilerin homojen ve bağımsız olmasını şart koşar. Homojenlik özelliği, bir serideki tüm gözlemlerin aynı topluma ait olmasının göstergesidir. Yani, istasyon ölçeklerinin yer değiştirmemesi, su havzasında şehirleşmenin olmaması veya akarsuyu besleyen yatak üzerinde hiçbir yapının yer almamasını ifade eder. Bağımsızlık özelliği ise, bir hidrolojik olayda, örneğin bir tekil büyük fırtına sisteminin (single large strom system) eldeki veri grubuna birden fazla girmemesinin göstergesidir. Daha açık bir ifade ile, bir tekil fırtına sisteminin meydana getirdiği iki veya daha fazla taşkın piklerinin sadece bir tanesi veri grubuna girmesi, bağımsızlık özelliğidir. Buna ilave olarak, gelecekte meydana gelecek hidrolojik olayların frekansının tahmini için, homojenlik şartı, eldeki verilerin gelecekteki akımları temsil etmesini şart koşar. Yani, gelecekte akarsu üzerinde baraj gibi yapıların olmaması, arazi kullanım şeklinin değişmemelidir (Haan, 1977).

Bu çalışmada, taşkın frekans analizlerinde kullanılan yıllık pik akım serilerinin bağımsızlığı tezi üzerinde durulmuş ve bu tezin doğru olup olmadığı Türkiye’de bulunan 106 akım gözlem istasyonuna ait veriler üzerinde bazı analiz ve bağımlılık testleri uygulanarak araştırılmıştır.

2. VERİ

Bu çalışmada Tablo 1 de verilen Türkiye’ de bulunan 26 havzaya ait akarsuların yıllık pik akım serileri kullanılmıştır.

Tablo1. Çalışmada kullanılan Akım Gözlem İstasyonları

<u>No</u>	<u>Havza Adı</u>	<u>Akım Gözlem İstasyonları</u>
1	Meriç Havzası	101
2	Marmara	209,212,213,215
3	Susurluk Havzası	302, 311, 314, 316, 317,321,324,328
4	Müt. Ege Suları	406, 407
5	Gediz Havzası	509, 510, 514, 515,518,523
6	K. Menderes Havzası	601
7	B. Menderes Havzası	701, 706, 713
8	Müt. Batı Akdeniz Suları	808, 809, 812
9	Müt. Orta Akdeniz Suları	902, 912,917
12	Sakarya Havzası	1203, 1216, 1221, 1222, 1223, 1224, 1226, 1233, 1237,1242,1243,1244
13	Müt. B. Karadeniz Suları	1302, 1307, 1314,1331,1334, 1335
14	Yeşilirmak Havzası	1401, 1402, 1413, 1414, 1418
15	Kızılırmak Havzası	1501, 1517, 1524, 1528, 1532, 1535
16	Konya Kapalı Havzası	1611, 1612,1622
17	Müt. D. Akdeniz Suları	1708, 1712, 1714,1719,1720
18	Seyhan Havzası	1801, 1805
19	Hatay Suları	1905, 1906, 1907
20	Ceyhan Havzası	2006, 2015
21	Fırat Havzası	2102, 2122, 2124, 2131, 2132, 2133,2145, 2147, 2151, 2154, 2156, 2157, 2158, 2164
22	Müt. D. Karadeniz Suları	2213, 2218, 2232, 2233,2238
23	Çoruh Havzası	2304,2315,2116, 2323
24	Aras Havzası	2402, 2409,2415
26	Dicle Havzası	2603, 2610, 2612,2624,2626

3. BAĞIMLILIK TEST ve ANALİZLERİ

Bu çalışmada analizler kullanarak bağımsızlık kabulünün gerçekleşip gerçekleşmediği incelenecektir. Beş bağıntı testi (*otokorelasyon testi, medyanı çaprazlama testi, dönüm noktaları testi, sıra farklılıkları testi ve Spearman sıralı seri korelasyon katsayısı testi ve enküçük kareler*), yıllık pik akış serilerine uygulanmıştır.

1981 yılında U.S. Water Resources Council tarafından yayımlanmış olan raporda (Guidelines) yıllık pik debilerin nasıl ele alınacağı ve taşkın frekans eğrilerinin hesap yöntemleri açıklanmıştır. Bu standart yöntemler, zaman serisi örneğinin rastgele olayları (random events) temsil etmesini ve yıllık pik akım serilerinin bağımsız rastgele örnek olması varsayımına dayanmaktadır. Bununla birlikte, Chow’un belirttiği gibi, gerçek

hidrolojik olaylardaki değişkenler arasında belirli bir noktaya kadar bir iç bağımlılık varlığının olabilmesi ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. (Wall ve Englot, 1985).

Gerçekte bağımlı olan bir yıllık pik akım serisini bağımsız varsaymanın sonuçları dikkate alınmalıdır. Gelecekteki taşkın olaylarını tahmin etmek için ortaya konulan ilişki, eğer rastgele olmayan verilere dayanıyorsa, taşkın tahminlerine ait belirsizlik derecesi daha da artacaktır. Bunun sebebi ise, bir taşkın frekans dağılımına ait güven sınırlarını ve yıllık pik akım serisinin toplum varyansını gerçek değerinden daha küçük değerde bulunmasıdır (Carrigan ve Huzzen, 1967).

Eğer yıllık pik akımlar bağımlı ise taşkın frekans analizinde bağımsızlık varsayımından dolayı doğacak hatalar tekrar incelenmeli ve içsel bağımlılığı göz önünde bulundurmak için, standart işlemler gözden geçirilmelidir (Wall ve Englot, 1985).

3.1. Analiz Metodu

Uygulamada karşılaşılan hidrolojik rasgele değişkenlerin büyük bir çoğunluğu normal dağılıma (Gauss dağılımı) uymaz. Bundan dolayı, mevcut yıllık akım verileri, bağımlılık testlerinden önce normalite testinden geçirilmiştir. 1985 yılında, Wall ve Englot'un yayınladıkları makalelerinden anlaşılacağı üzere, normalite şartlarını sağlamayan serilere uygun transformlar (log veya Log-log) uygulanarak, seriler normal dağılıma uydurulmuştur. Sonra bu transform olmuş serilere söz konusu beş testi uygulamışlardır. Eğer durum böyle ise, yaptıkları çalışmada temel bir hata vuku bulmuştur. Otokorelasyon testi bir parametrik test olup seri elemanlarını normal dağıldığı varsayımını yapar. Fakat geriye kalan dört test ise, parametrik olmayan (nonparametric) testler olup, seri elemanlarını herhangi bilinen bir olasılık dağılıma uymasını şart koşmaz, yani; dağılımdan bağımsız (distribution-free) metotlardır. Bu da zaten parametrik olmayan testlerin önemli bir özelliğidir. Bu nedenlerden ötürü, sadece otokorelasyon testi için, normalite testi uygulanmış ve bu testte normalite şartını sağlayan veya normalleştirilmiş akım değerleri kullanılırken, diğer dört testte orjinal değerler kullanılmıştır. Bunun yanında, çalışmamızda, log veya log-log transformasyonları yerine bazı istasyonlara ait akım değerlerinin birden küçük olması ve söz konusu transformasyonlar sonucu eksi (-) değerlerin çıkmasından dolayı, Q_i değerlerine bir ilave edilerek, $\ln(1+Q_i)$ veya $\ln(1+\ln(1+Q_i))$ transformasyonları uygulanmıştır.

Bu çalışmada, bir değişkenin normal dağılıma uyup uymadığını tespiti amacıyla, **Çarpıklık Testi** (Skewness Test) kullanılmıştır.

3.2. Bağımlılık Testleri (Tests of Dependence)

3.2.1. Otokorelasyon testi (Autocorrelation test)

Bir zaman serisindeki değişkenler arasında lineer bağımlılığın boyutsuz ölçüsü $lag-k$ (öteleme k) otokorelasyon katsayısı (r_k) 'dır. Her bir k değerine karşılık gelen r_k ' nın değişiminin grafiğinden ise korelogram (correlogram) elde edilir. Bağımsız bir seride, teorik korelogram bire veya büyük öteleme değerleri için, sıfıra eşittir. Örnekleme hatalarının (sampling error) bir sonucu olarak, örnek korelogramın seyri sıfır etrafında dalgama şeklinde olur.

Otokorelasyon testini açıklamak için, örnek olarak on elemanlı ($Q_1, \dots, Q_{10}$) bir seri ele alınıp, seri Şekil 1.'deki gibi (k) kadar ötelenerek iki seri şeklinde dizilirse, orjinal seri eleman sayısı $N=10$ iken $r_{k=1}$ otokorelasyon katsayısı hesabı için I nolu seriden Q_1 , II nolu seriden Q_{10} eleman olmak zorundadır. Eğer k ikiye eşit olursa, r_2 hesabı için eşlenecek eleman sayısı da sekiz olacaktır. $Q_2 \leftrightarrow Q_1, Q_3 \leftrightarrow Q_2, \dots, Q_{10} \leftrightarrow Q_9$ ile eşlenerek (4) denklemde yerine konularak r_1 nümerik olarak hesaplanır.

r_k hesaplanması için gerekli olan otovaryans fonksiyonu, bir zaman serisinin lineer iç bağımlılık derecesini gösterir. Q_i ve Q_{i+k} arasındaki otovaryans (c_k), aşağıdaki eşitlik yardımıyla hesaplanır.

$$c_k = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^{N-k} (Q_i - \bar{Q})(Q_{i+k} - \bar{Q}) \quad 0 \leq k < N \quad (1)$$

c_k , lag – k (öteleme k) otovaryasyonu olarak adlandırılır. k ise; ($Q_i; Q_{i+k}$) çifti arasındaki öteleme zamanı uzunluğunu (veya mesafesini) temsil eder. Burada, $\bar{Q}$, örnek ortalaması ve N örnek büyüklüğüdür.

($Q_1, Q_2, \dots, Q_N, Q_1, Q_2, \dots$) şeklindeki kapalı bir seri (circular series) için k'ncü otokorelasyon değeri, (3) eşitliğindeki c_k 'nin c_0 'a bölünmesi ile elde edilebilir (Salas at al., 1980).

$$r_k = \frac{c_k}{c_0} = \frac{\sum_{i=1}^{N-k} (Q_i - \bar{Q})(Q_{i+k} - \bar{Q})}{\sum_{i=1}^N (Q_i - \bar{Q})^2} \quad (2)$$

Bunun yanında, ($Q_1, Q_2, \dots, Q_N$) şeklindeki bir açık seri (open series) için r_k ,

$$r_k = \frac{[N/(N-k)] \sum_{i=1}^{N-k} (Q_i - \bar{Q}_1)(Q_{i+k} - \bar{Q}_2)}{\sum_{i=1}^{N-k} (Q_i - \bar{Q}_1)^2 \sum_{i=1}^{N-k} (Q_{i+k} - \bar{Q}_2)^2}^{1/2} \quad (3)$$

eşitliği ile hesaplanır. Buradaki $\bar{Q}_1$ ve $\bar{Q}_2$ aşağıdaki eşitliklerinden elde edilirler.

$$\bar{Q}_1 = (1/N-k) \sum_{i=1}^{N-k} Q_i \quad (4a)$$

$$\bar{Q}_2 = (1/n-k) \sum_{i=1}^N Q_i \quad (5b)$$

(2) eşitliği (3) eşitliğine göre, daha basit hesap teşkili, daha küçük kare hatasına (smaller square error) sahip olması ve her zaman bir pozitif kesin korelasyon matrisi (bir matrisin determinantının pozitif olması) ile sonuçlandırılması nedeniyle uygulamada daha çok tercih edilmektedir (Srikanthan at al., 1983).

Güvenilirlik sınırlarını belirlemek amacıyla uygulamada iki metot mevcuttur. Bunlardan birincisi, açık seriler için Siddiqui tarafından önerilen metottur (Yevjevich 1972 ve Srikanthan et. al., 1983). Bu metoda göre, (2) eşitliğinden hesaplanan lag-1 otokorelasyonu, r_1 'in beklenen değerinden ($E(r_1)$) istatistiksel olarak çok farklı olup olmadığı kontrol edilir. Beklenen değer ve varyans,

$$E(r_1) = 1/N \quad (6)$$

$$\text{Var}(r_1) = (N^3 - 2N^2 + 2) / [N^2(N^2 - 1)] \quad (7)$$

olarak hesaplanır. Eğer r_1 , **%95** güvenilirlik sınırları arasında ise, eldeki serinin bir rastgele prosesten doğduğu kabul edilir, böylece **bağımsızlık hipotezi** kabul edilmiş olur.

İkinci metot ise, 1941 yılında Anderson tarafından geliştirilmiştir. Bir bağımsız serinin korelogramının güvenilirlik sınırları,

$$r_k(\%95) = \frac{1 \pm 1.96\sqrt{N - k - 1}}{N - k} \quad (8)$$

$$r_k(\%99) = \frac{-1 \pm 2.326\sqrt{N - k - 1}}{N - k} \quad (9)$$

şeklinde verilmiştir (Salas et. al.,1980). Bu metot, serinin durağan (stationary), kapalı ve normal değişken olması durumlarında geçerlidir. Serinin durağan olması, serinin istatistiksel karakteristiklerinin zamana bağlı olarak değişmediği varsayımına dayanır. Bu varsayım sıkça kullanılmasına rağmen, aslında gerçekçi bir yaklaşım değildir. Ancak örnek büyüklüğünün otuzdan az olduğu durumlarda, serinin istatistiksel karakteristiklerinde önemli bir değişiklik olmaz.

Otokorelasyon katsayıları kolegram çizilmesi amacıyla her bir seri için $N/4$ lag kadar hesaplanır. N , örnek büyüklüğüdür. Pratikte bir akım serisinde zaman bağımlılık ölçüsü olarak, korelogram yerine r_1 değeri alınır. Otokorelasyon testinde, eğer hesaplanmış lag-1 otokorelasyon katsayısı **% 95** güvenilirlik sınırları içerisinde değil ise, serinin **bağımsızlığı hipotezi** reddedilir.

3.3.2. Medyanı çaprazlama testi (Median crossing test)

1963 'de Fisz tarafından ortaya konan bu teste **Fisz Testi** de denilir. Medyanı çaprazlama testinde, i yılı için yıllık pik akım (Q_i), eğer N uzunluğundaki serinin medyan değerinden (Q_{med}) küçükse sıfır, büyükse bir değerini alır. Yani,

$$\begin{cases} Q_i < Q_{med} & , & Q_i = 0 \\ Q_i > Q_{med} & , & Q_i = 1 \\ i = 1, N \end{cases}$$

(10)

Böylece orjinal seri, sıfır ve birlerin oluşturduğu bir seriye dönüşür. Eğer orjinal seri tamamen bir rastgele proses sonucunda oluşmuş ise, bu transform edilmiş yeni seride sıfırdan sonra bir geldiği veya birden sonra sıfırın geldiği durumların toplam sayısını temsil eden m değeri yaklaşık olarak normal dağılıma uyar ve bu dağılımın ortalaması ve varyansı aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$ort = \frac{(N - 1)}{2} \quad (11)$$

$$var = \frac{(N - 1)}{4} \quad (12)$$

(10) ifadeleri yardımıyla, elimizdeki bir yıllık pik akım örneği için bulunan m , (11) eşitliğinden hesaplanan teorik ortalamadan $\alpha = 0.05$ seviyesinde önemli olarak farklı olup

olmadığı two tailed testi (13) ile kontrol edilir. Bunun için, standart değişken değeri z aşağıdaki formül ile hesaplanır.

$$z = \frac{m - \text{ort}}{\sqrt{\text{var}}} \quad (13)$$

Hesaplanan z değeri,

$$1.96 < z < 1.96 \quad (\alpha = 0.05) \quad (14)$$

şartını sağladığı takdirde bağımsızlık hipotezi kabul edilir.

3.3.3. Dönüm noktaları testi (Turning points test)

Kendall ve Stuart tarafından 1968 yılında sunulan bu teste **Kendall Testi** de denilir. Q_i dönüm noktası şu şekilde tanımlanır:

Herhangi bir i yılı için yıllık pik akım Q_i , kendinden bir önceki değerden (Q_{i-1}) ve kendinden bir sonraki değerden (Q_{i+1}) büyük (küçük) ise, bir dönüm noktası olarak tanımlanır ve bir değerini alır. Aksi takdirde, sıfır değerini alır.

$$\begin{aligned} Q_{i-1} < Q_i > Q_{i+1} & , \quad Q_i = 1 \\ Q_{i-1} > Q_i < Q_{i+1} & , \quad Q_i = 1 \\ \text{Diğer durumlarda} & , \quad Q_i = 0 \end{aligned} \quad (15)$$

$i = 2, N - 1$

Dönüm noktaları sayısı p , yaklaşık olarak normal dağılıma uyar ve dağılım,

$$\text{ort} = \frac{2}{3}(N - 2) \quad (16)$$

$$\text{var} = \frac{16N - 29}{90} \quad (17)$$

şeklinde ifade edilir. (13) ve (14) eşitliklerinde m yerine p alınarak yapılan analizler neticesinde gereken şartları sağladığı durumda, p değerinin (16) eşitliği ile hesaplanan teorik ortalamadan istatistiki olarak önemli derecede farklı olmadığı sonucuna varılır ve **bağımsızlık hipotezi** kabul edilir.

3.3.4. Sıra farklılık testi (Rank difference test)

1968 yılında Meacham tarafında sunulan bu test **Meacham Testi** de denilir. Bu testte, orjinal seriyi tamsayıların permütasyonuna (1, 2, . . . ,N) dönüştürmek için akım değerleri (Q_i) kendilerinden rölatif sınırları (R_i) ile yer değiştirirler. Bunun için eldeki orjinal serinin elemanlarının yerini değiştirmeden, en küçük akım miktarına bir, sonraki en küçük akım miktarına iki değeri verilerek serideki en büyük akım miktarına da N değeri verilerek, orjinal seri, bir ile N arası rölatif sıra (rank) değerlerine transform edilir. İstatistiki bir değer olan U aşağıdaki formülden elde edilir:

$$U = \sum_{i=2}^N |R_i - R_{i-1}| \quad (18)$$

U transform edilmiş bir seride ardışık elemanlar arasındaki mutlak sıra farklılıklarının toplamıdır ve yaklaşık olarak normal dağılıma uyduğu kabul edilir. Ortalama ve varyans,

$$\text{ort} = \frac{1}{3}(N+1)(N-1) \quad (19)$$

$$\text{var} = \frac{1}{90}(N-2)(N+1)(4N-7) \quad (20)$$

şeklinde ifade edilir. (13) ve (14) ifadelerinde m yerine U alınarak yapılan analizler neticesinde gereken şartları sağladığı durumda, U değerinin (19) ile hesaplanan teorik ortalamadan istatistiksel olarak önemli derecede farklı olmadığı sonucuna varılır ve **bağımsızlık hipotezi** kabul edilir.

3.3.5. Spearman sıralı seri korelasyon katsayısı testi (The Spearman rank order serial correlation coefficient test)

1904 yılında Spearman tarafından sunulan nonparametrik bir testtir. Buna göre, seri $i=1,2,\dots,N-1$ (x_i serisi) ve $i=2,3,\dots,N$ (y_i serisi) olmak üzere iki seriye ayrılır. Sıra farklılıkları testinde olduğu gibi, seriler 1 ile N arasında rölatif sıra değerlerine transform edilirler. Dolayısıyla, seride en küçük değere sahip akım bir, en yüksek değere sahip akım ise N değerini alır. Ancak, seride aynı değere sahip akımlar bulunduğu (bağ: tie varlığı) takdirde sıra değerleri verilirken aynı değere sahip akımlara bir ortalama sıra sayısı verilir. Ortalama sıra değerleri tam sayı oldukları gibi, tamsayı olamayan değerler de alabilirler.

R_i ve S_i değerleri x ve y serisilerindeki her bir elemanın sıra sayıları olsun. Sıralı seri korelasyon katsayısı, sıraların korelasyon katsayısı olarak tanımlanır. Yani;

$$r_s = \frac{\sum_i (R_i - \bar{R})(S_i - \bar{S})}{\sqrt{\sum_i (R_i - \bar{R})^2} \sqrt{\sum_i (S_i - \bar{S})^2}} \quad (21)$$

r_s 'nin sıfır olmayan değerlerinin önemliliği, aşağıdaki eşitlik hesabı ile kontrol edilir.

$$t = r_s \sqrt{\frac{n-2}{1-r_s^2}}$$

(22)

Eşitlikteki t değeri yaklaşık olarak (N-2) bağımsızlık derecesi ile Student-t dağılımı gösterir. Bu yaklaşım x ve y lerin orjinal dağılımına bağlı değildir. Her zaman aynı ve oldukça iyi yaklaşımı verir.

r_s , diğer bir nonparametric korelasyon değeri ile ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Sıraların toplam kare farklılığı olarak adlandırılan bu katsayı,

$$D = \sum_{i=1}^N (R_i - S_i)^2 \quad (23)$$

ifadesi ile hesaplanır. Eğer verilerde herhangi bir aynı değere sahip akım yok ise, D ile r_s arasındaki ilişki şöyledir:

$$r_s = 1 - \frac{6D}{N^3 - N} \quad (24)$$

Bu çalışmada güvenilirlik sınırları (23) denklemi ile kontrol edilmiştir. Bilgisayar programında yer alan Subroutine Spear'da belirtildiği üzere, hesap edilen prob D veya prob R_s değerleri 0.05'ten küçük ise, seri için **bağımsızlık hipotezi** reddedilir.

3.3.6. En Küçük Kareler Testi (Mean square Test)

Bu testte, birbirine bağlı olarak değişen iki fiziksel büyüklük arasındaki matematiksel bağlantıyı gösteren bir denklem olarak yazmak için kullanılan, standart bir regresyon yöntemidir. Gauss-Markov Teoremi'ne göre en küçük kareler yöntemi, regresyon için optimal yöntemdir. Bu denklemi oluşturmak için yıllık pik akım serileri iki seri haline dönüştürülmüş ve aralarındaki ilişki ifade edilmiştir.

Formun nasıl olacağına karar verdikten sonra katsayılar bulunur. Tüm örnek sonuçlarına bakılarak hata terimlerinin karelerini en düşük yapan katsayılar türev yardımıyla bulunur. Burada türevin sıfır olduğu noktanın en küçük değer olması kuralından faydalanılır.

3.4. Taban Akımı Bileşenleri Analizi:

Yıllık pik akımların taban akımı bileşenlerinin büyüklüğünün, seri korelasyon değeri ile ilişkili olup olmadığını ortaya çıkarmak amacıyla, 1967 yılında Carrigan ve Huzzen tarafından bir test tasarlanmıştır. Bu teste göre, ortalama yıllık pik akımın (Q_p) ortalama yıllık akıma (Q_y) oranı nehrin taban akım bileşeni indeksi olarak adlandırılır. (Q_p / Q_y) oranının küçük olması, bir akım değerinde taban akım varlığının büyük olduğunun bir göstergesidir. Bu da havza depolama (su tutma) özelliğinin varlığından kaynaklanır. Carrigan ve Huzzen (1967) ilk sıra seri korelasyon katsayısı (r_1)'in (Q_p / Q_y) oranı küçüldükçe büyüme meyilli olduğunu ispatlamışlardır ve bu da büyük taban akımı varlığının işaretidir.

4. SONUÇLAR

Uygulanan testler neticesinde, 106 nehirden sadece sekizi en az 2 test sonucuna göre bağımlılık göstermiştir. Bunlar, 101, 309, 511, 1221, 1224, 1517, 1906, 2157 nolu akım gözlem istasyonardır. Buna göre bağımlılık hipotezinin Türkiye akarsuları için geçerli olduğu söylenebilir. Taban bileşenleri analizi neticesinde, havzanın yıllık su tutma potansiyelinin (carry over) , yıllık pik akımların bağımlılık derecelerini önemli derecede etkilemediği görülmektedir.

Sonuç olarak, ele alınan verilere dayanarak, uygulanan altı testin en az ikisinde sadece bir akarsu akım serisi bağımlılık göstermesi neticesinde, Türkiye' deki yıllık pik akımların bağımsız oldukları yani rastgele değişkenler oldukları sonucuna varılabilir. Testler ile birlikte uygulanan taban akımı bileşenleri analizi neticesinde, havzanın yıllık su tutma potansiyelinin (carry over), yıllık pik akımların bağımlılık derecelerini önemli derecede etkilemediği görülmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Benjamin, J. R., and Cornell C. A., (1970). Probability, Statistic, and Decision for Civil Engineers. McGraw Hill Bode Company. New York, USA.
- Büyükkaracığan Naci, Taşkın Frekans Analizinde Kullanılan Değişik Dağılımların Konya Havzası Yıllık Pik Akım Serilerine Uygulanıp Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 1997.
- Carrigand P. H. and Huzzen C. S., (1967). Serial Correlation of Annual Floods Proceedings. The International Hydrology Symposium. Colorado, USA.
- Haan, C., (1977). Statistical Methods in Hydrology. The Iowa State University Press. Ames, Iowa, USA.
- Press, W. H., Flannery, B. P., Teukolsky, S. A., Vetterling, W. T. (1989). Numerical Recipes. Cambridge University Press. Cambridge, New York, USA.
- Salas, J. D., Delleur, J.W., Yevjevich, V. and Lane, W.L. (1980). Applied Modeling of Hydrologic Time Series. Water Resources Publications, USA.
- Srikanthan, R., T.A. Mc Mahon and J.L. Irish, (1983). Time Series Analysis of Annual Peak Flows of Australian Streams. Journal of Hydrology, **66**, 213-226.
- Vogel, R. M., Thomas, W. O., McMahon, T. A., (1993). Flood-Flow Frequency Model Selection in Southwestern United States. Journal of Water Resources Planning and Management, **119**, 353-366.
- Wall, j. D. and Englot, M. E., (1985). Correlation of Annual Peak Flows For Pennsylvania Streams. Water Resources Bulletin, 21, 459-463.
- Yevjevich, V. (1972). Stochastic Processes in Hydrology. Water Resources Publications, Colorado.

TÜRKİYE’DE YASAMA DOKUNULMAZLIĞI TARTIŞMALARI

THE DISCUSSION OF LIMITING LEGISLATION IMMUNITY IN TURKEY

Tuğba ÜNLÜ¹

ABSTRACT

In all democratic countries, some privileges are provided to legislation assembly’s members for making their duties properly. These privilege’s aim which is known as “legislation irresponsibility” and “legislation immunity” is to protect the public benefits. Thus, making assembly member’s duties are taken under guarantee by the constitution. Legislation immunity is an exception of citizen’s equality principle contrary to criminal laws. Because of this reason, legislation immunity is occasionally met with reaction by the some country’s public opinion. One of the subjects which is discussed intensively in Turkey, is legislation immunity. According to some opinions legislation immunity should be raised completely. But some of them think that rules about legislation immunity are placed in 1982 Constitution correctly. In this connection, the legislation immunity should not be raised completely but it should be limited in Turkey so that the nation’s will can be reflected to the country’s administration meaningfully.

Key Words: Legislation Immunity, Legislation Irresponsibility, Equality Principle.

ÖZET

Bütün demokratik ülkelerde, yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini sağlamak amacıyla birtakım bağışıklıklar sağlanmıştır. “Yasama sorumsuzluğu”ve “yasama dokunulmazlığı” olarak bilinen bu bağışıklıkların amacı milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirmelerine bağlı olarak kamu yararını korumaktır. Bu şekilde meclis üyelerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmeleri garanti altına alınmış olur. Yasama dokunulmazlığı ceza kanunları karşısında vatandaşların eşitliği ilkesinin bir istisnası niteliğindedir. Bu nedenle de yasama dokunulmazlığı zaman zaman birçok ülkenin kamuoyunda tepki ile karşılanmaktadır. Türkiye’de de son yıllarda en çok tartışılan konulardan biri yasama dokunulmazlığıdır. Yasama dokunulmazlıklarının tümü ile kaldırılması yönündeki görüşlerin yanısıra 1982 Anayasası’ndaki konu ile ilgili düzenlemenin yerinde olduğunu savunan görüşler de mevcuttur. Bu bağlamda Türkiye’de yasama dokunulmazlığının tümünden kaldırılması

---

¹ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Karapınar Aydoğanlar Meslek Yüksekokulu, tubaunlu42@mynet.com.

değil, fakat sınırlandırılması millet iradesinin ülke yönetimine yansımaları açısından anlamlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yasama Dokunulmazlığı, Yasama Sorumsuzluğu, Eşitlik İlkesi.

GİRİŞ

Bütün demokratik ülkelerde, yasama meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini sağlamak amacıyla birtakım bağımsızlıklar sağlanmıştır. Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı olarak bilinen bu bağımsızlıkların amacı milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerine bağlı olarak kamu yararını korumaktır. Bu bağımsızlıklar sayesinde meclis üyelerinin görevlerini güven içinde yapabilmeleri garanti altına alınmış olur. Demokratik rejimlerin neredeyse tamamında milletvekilleri bu tür güvencelere sahiptir. Bu güvencelerin asıl amacı, siyasi iktidarların yargısal mekanizmaları harekete geçirmek suretiyle muhalefete mensup milletvekilleri üzerinde baskı kurmalarını engellemektir.

Milletvekili dokunulmazlığı, dünya tarihinde ilk kez 1688 tarihli İngiliz kanununda düzenlenmiştir. “Parlamentoda konuşma özgürlüğü, tartışmalar, yargılamalar hiçbir mahkemede veya parlamento dışında sorumluluk sebebi olmaz” şeklinde tarihe geçen ilk dokunulmazlıktan sonra, 23 Haziran 1789 tarihinde kabul edilen bir kararname ile bu konu Fransa Anayasası’na da yerleşmiştir. Türk tarihinde ise, ilk kez parlamentonun oluşmasına olanak tanıyan 1876 tarihli Kanun-i Esasi’de, yasama dokunulmazlığı düzenlenmiştir. Daha sonra 1924 Anayasası’nın 17. maddesinde, yasama dokunulmazlığı yer almıştır. 1961 Anayasası’nda ise yasama dokunulmazlığı, milletvekilleri lehine, daha kapsamlı olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasası’nın 83. maddesinde ise hem yasama sorumsuzluğu hem de yasama dokunulmazlığı yer almıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde genel olarak yasama meclisi üyelerine tanınan bağımsızlıkların kapsam ve nitelikleri ortaya konulmuştur. Sonraki bölümlerde ise 1982 Anayasası’nda yasama bağımsızlıkları ile ilgili düzenlemeler ayrıntılı olarak incelenmiş ve yasama dokunulmazlığının sınırlandırılması tartışmalarına yer verilerek, Anayasa’daki düzenlemenin yerinde olduğu fakat bazı sınırlandırmaların yapılabileceği yönündeki görüşlerin ifade edilmesi amaçlanmıştır. Özellikle 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinin ardından kamuoyunda yoğun olarak tartışılan yasama dokunulmazlığı konusu hukuki boyutuyla incelenmiştir.

I. GENEL OLARAK YASAMA MECLİSİ ÜYELERİNE TANINAN GÜVENCELER

Parlamento üyeleri, yasama faaliyetlerini yerine getirirken, özel bir statüden yararlanırlar. Buna “yasama bağımsızlıkları” denir. Yasama bağımsızlıkları, parlamenterlere eşitlik ilkesine aykırı ayrıcalıklı bir konum sağlamak için değil, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerine bağlı olarak kamu yararını korumak için getirilmiş anayasal bir güvencedir (İba ve Bozkurt, 2004:14). Yasama bağımsızlıkları, birer anayasa kurumu olup, ceza hukukuna da yansımaları vardır. Çünkü bağımsızlıklar, parlamenterin cezalandırılmamasına ya da ceza kovuşturmasının ertelenmesine yol açar. Yasama organı

üyelerinin “yasama sorumsuzluğu” ve “yasama dokunulmazlığı” olmak üzere iki tür yasama bağıışıklığı vardır:

A. Yasama Sorumsuzluğu

Yasama sorumsuzluğu, parlamento üyelerinin yasama görevlerini yerine getirirken sarf ettikleri sözlerden, açıkladıkları düşüncelerden ve verdikleri oylardan dolayı herhangi bir hukuki veya cezai takibata uğramayacakları anlamına gelir. Yasama sorumsuzluğunun tanınmasındaki amaç, parlamento üyelerinin yasama çalışmaları esnasındaki söz, düşünce ve oy hürriyetlerini tam olarak korumaktır. Bu sorumsuzluk sayesinde, parlamento üyeleri hiçbir şeyden çekinmeyerek, düşüncelerini serbestçe açıklayacaklar, serbestçe oy kullanacaklardır (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2001:226). Milli irade parlamentoda tam olarak ortaya çıkabilecektir (Özbudun, 2007: 279). Oy, söz veya düşünce açıklaması dışında kalan fiiller, yasama sorumsuzluğundan yararlanmazlar. Yasama sorumsuzluğu oy, söz veya düşünce açıklamasının yasama çalışmaları sırasında yapılmış olması şartıyla parlamento üyelerine tam ve mutlak bir koruma sağlar. Sorumsuzluğun mutlak nitelikte olması kendini dört noktada gösterir: Öncelikle yasama sorumsuzluğu parlamento üyesini hem cezai, hem de hukuki takibata karşı korur. İkinci olarak yasama sorumsuzluğu kaldırılamaz. Yasama sorumsuzluğu sürekli dir yani yasama sorumsuzluğu kapsamına giren bir fiilden dolayı, parlamento üyesi hakkında, bu sıfatının sona ermesinden sonra da hukuki veya cezai bir takibatta bulunulamaz. Yasama sorumsuzluğu, kamu düzenine ilişkindir; vazgeçilemez (Özbudun, 2007: 278).

Türkiye’de yasama sorumsuzluğu kurumu 1982 Anayasası’nın 83. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Anayasa’ya göre: “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Meclis’te ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.”

Parlamentoların yasama etkinliklerini her türlü baskıdan uzak bir biçimde yerine getirmelerini amaçlayan yasama sorumsuzluğu, özellikle parlamenter demokrasilerde, siyasal sistemin sağlıklı olarak işleminde önemli bir rol oynar (İba ve Bozkurt, 2004: 14).

B. Yasama Dokunulmazlığı

1. Tanımı

Yasama dokunulmazlığı parlamento üyeleri hakkında, suç işlediklerinden bahisle, parlamentonun izni olmadan, gözaltına alma, tutuklama gibi bazı cezai takibat işlemlerinde bulunulamayacağı anlamına gelir. Bu anlamda parlamento üyelerinin tam bir güven içinde çalışabilmeleri ve kendilerine düşen görevleri rahatça yerine getirebilmeleri için sağlanan ayrıcalıkların en önemlisi yasama dokunulmazlığıdır(Özer, 2003:212). Yasama dokunulmazlığı, parlamento üyeleri lehine tanınmış gerçek bir muafiyettir. Aslında yasama dokunulmazlığın amacı, parlamentere cezasızlık sağlamak değil, ancak siyasi nedenlerle hakkında açılacak kovuşturmalara karşı onu korumaktır. Burada koruma daha çok muhalefetteki parlamenterlere yöneliktir (Teziç, 2001: 379). Yasama dokunulmazlığı en başta çoğunluğu elinde bulunduran iktidarın, kendisi için tehlikeli gördüğü muhalefet mensuplarından kurtulma olanağını ortadan kaldırır.

Seçilmesinden önce ya da sonra bir suç işlediği ileriye sürülen bir parlamento üyesinin meclis kararı olmadıkça hakkında bir adli kovuşturmayaya girişilemez. Bu da parlamenterin görevini huzur içinde yapması için gerekli olan bir önlemdir (Tanilli,

2000: 285). Eğer parlamenter, bir suç işlediği ithamıyla sürekli kovuşturulursa, onu parlamentodaki görevinin başından sürekli ayırma ve uzaklaştırma imkânı elde edilmiş olur. Bu da doğal olarak parlamenterin temsilcilik görevini tehlikeye sokmuş olur. Örneğin hükümet aleyhine yapılan kritik bir güvensizlik oylamasında, birkaç muhalefet partisi üyesi tutulma ve tutuklanma nedeniyle parlamentoya gelip oy kullanamazsa, normalde düşmesi gereken hükümet görevde kalabilir ki, bu demokrasiyle bağdaşmaz. İşte bu nedenle parlamento üyelerine yasama dokunulmazlığı tanınmıştır. O halde yasama dokunulmazlığı, parlamento üyelerini iktidar tarafından tahrik edilebilecek keyfi, zamansız ve esassız ceza kovuşturmalarıyla, geçici bir süre için de olsa, yasama çalışmalarından alıkonulmasını önler.

2. Özellikleri

Yasama dokunulmazlığı nispi nitelikte bir bağışıklıktır. Yasama dokunulmazlığı parlamento üyesini sadece ceza kovuşturmasına karşı korur. Hukuk davalarına karşı korumaz. Parlamento üyesi hakkında ceza davası açılmasa da, suçtan zarar gören kişi hukuk davası açıp, tazminat isteyebilir. Yine, parlamento üyesi hakkında cebri icra yoluna da gidilebilir (Toroslu, 2005: 55).

Yasama dokunulmazlığının istisnaları vardır. Şöyle ki; genellikle suçüstü hali yasama dokunulmazlığının kapsamı dışında kalır. Yasama dokunulmazlığının amacı, parlamento üyelerini hükümet tarafından tahrik edilebilecek düzmece ve asılsız suç soruşturmalarına karşı korumaktır. Suçüstü hâlinde ise, parlamento üyesinin suç işlediği apaçık ortadadır. Böyle bir durumda da parlamento üyesine dokunulmazlık tanınması, ona tanınmış bir ayrıcalık durumuna gelir ki, bu yasama dokunulmazlığının amacıyla bağdaşmaz (Gözler, 2000:255).O nedenle genellikle, suçüstü halinde işlenmiş suçların yasama dokunulmazlığının kapsamı dışında kaldığını anayasalar belirtmektedir.

Yasama dokunulmazlığı kaldırılabilir. Buna yine parlamento üyesinin ait olduğu meclis karar verir. Ancak yasama dokunulmazlığı kaldırılmış olan parlamento üyesinin parlamento üyeliği kalkmış olmaz. O sadece yargılama bakımından normal vatandaşlar gibi olur.

Yasama dokunulmazlığı sürekli değildir. Yani yasama dokunulmazlığı parlamento üyeliği sıfatının devamı boyunca sürer. Parlamento üyeliği sıfatı sona erince, parlamento üyesi hakkında ceza kovuşturması yapılabilir. Daha önce verilmiş ceza hükmü uygulanır.

Yasama dokunulmazlığı kamu düzenine ilişkindir. Yasama dokunulmazlığı, milletvekiline bir kişisel ayrıcalık olarak verilmemiştir. Onun görevini gereği gibi yapabilmesi için verilmiştir. Bu nedenle, parlamento üyesi bu dokunulmazlıktan kendi isteğiyle vazgeçemez. Vazgeçtiği yolundaki taahhütleri hükümsüzdür. Yasama dokunulmazlığını yargı organları resen dikkate almak zorundadırlar. Zaten yasama dokunulmazlığı yargılamanın her safhasında ileri sürülebilir.

II. Türkiye’de Yasama Dokunulmazlığı

A. Genel Olarak

Türkiye’de 1876’da başlamış olan anayasacılık tarihinin bütün metinlerinde yasama dokunulmazlığı yer almıştır. Türk Anayasa Hukuku’nda dokunulmazlık kurumu büyük ölçüde Fransız modelinden esinlenilerek düzenlenmiştir. Bu kurum ilk olarak 1876 Anayasası’nın 79. maddesi ile hukukumuzda girmiştir. 1876 Anayasası Heyet-i Mebusan üyelerini sadece cezai kovuşturmalara karşı koruyan bir sistem kurmuştur (Tanör, 2001:238). 1924 ve 1961 Anayasaları da küçük farklılıklarla bu kurumu korumuştur.

Türk Anayasaları'nda yasama dokunulmazlığı oldukça geniş kapsamlı olarak düzenlenmiştir.1982 Anayasası'nın 83. maddesinin 2. fıkrasına göre, "seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır". Yine aynı maddeye göre "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımını işlemez. Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclis'in yeniden onun dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

Yasama dokunulmazlığı, ancak parlamento üyeliği süresince bir değer taşır ve üyelik sona erdikten sonra, geri bırakılan bütün işlemler yapılabilir yani üye tutuklanıp, yargılanabilir. Yani Anayasa'nın 83. maddesinin 3.fıkrasında düzenlendiği gibi, üyelik süresince zamanaşımını işlemez. Ancak yeniden seçilme halinde, dokunulmazlık tekrar gelir ve kaldırılması için meclisin yeniden karar alması gerekir. Türkiye'de yasama dokunulmazlığı, kişiler bakımından milletvekillerine ve milletvekili olmayan bakanlara tanınmıştır.

Yasama dokunulmazlığı kaldırılan milletvekilinin, milletvekilliği sona ermez. Diğer milletvekillerinden farklı olarak yargılanır. Ancak bu yargılama sadece dokunulmazlığın kaldırıldığı suç bakımından yapılabilir (Atar,2005: 210).Yargılama sonucunda, milletvekili seçilme yeterliliğini ortadan kaldıran bir suçtan dolayı mahkûm olursa; milletvekilliği, kesin kararın TBMM Genel Kurulu'na bildirilmesiyle düşer.

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin istemler; ciddilik, siyasi maksatlara dayanması, kovuşturma konusu olan eylemin kamuoyundaki etkisi ya da milletvekilinin şeref ve haysiyetinin korunması yönünden incelenmelidir (Tanilli, 2000: 288).

B. Yasama Dokunulmazlığının Sınırlandırılması Tartışmaları

Türkiye'de son dört beş yıldır en çok eleştirilen Anayasa maddelerinden biri de yasama dokunulmazlığının düzenlenmiş olduğu 83. maddedir. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya kapsamının daraltılması istenmektedir.

Günümüzde toplumların; siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik bunalımlara düşmesinde yolsuzlukların büyük payı bulunmaktadır. Ülkemizde, bürokrasiyle işbirliği yapmadan ve siyasetten himaye görmeden yolsuzluk yapılamayacağı gerçeği artık ortaya çıkmıştır. Yolsuzlukların örgütlü ve yaygın hale gelmesiyle, siyasetin de işin içine alınması kaçınılmaz olmaktadır. Yolsuzlukların arttığı bir ortamda birilerinin, yargı önüne çıkmaktan muaf tutulması, ister istemez, toplumda tepki çekmektedir

22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerden bir siyasi parti "Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğüne yönelik suçlarda, milletvekilliği dokunulmazlığının hemen kaldırılması" yönündeki Anayasa değişikliği teklifini, partili milletvekillerinin imzasına açmıştır. Bir diğer siyasi parti ise , "Bütün dokunulmazlık dosyalarını aynı anda, hep birlikte kaldıralım" önerisini gündeme getirmiştir. Bu siyasi partiye göre çok ağır yolsuzluk ithamına maruz kalan milletvekillerinin dosyaları örtbas edilmektedir. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın, yolsuzlukla mücadele raporunda da; yasama, yürütme ve yargıya yönelik önerilerin başında, "Yasama dokunulmazlığı yolsuzluğu kapsayacak şekilde sınırlanmalı" görüşü yer almıştır.

Birçok kişiye göre, yukarıda ifade edilen olumsuz kanaatlerin değiştirilmesinin yolu sonu belirsiz Anayasa değişikliği tartışmaları başlatmak değil, suç isnat edilen vekiller hakkında düzenlenen dosyaları işleme koymak ve güncel sorunların ortaya çıkardığı yeni talepleri de aynı hızla inceleyip sonuçlandırmaktır. Buna ilaveten yasama dokunulmazlığının sınırlandırılmasının da, hukuk devletine ve siyaset kurumuna olan güveni artıracığı yönündeki görüşler yaygınlaşmıştır.

Dünya genelinde, bazı farklılıklar içermekle birlikte, hemen hemen tüm ülkelerde yasama dokunulmazlığı bulunmaktadır. Yasama dokunulmazlığı, tüm dünya parlamentolarında ve tüm milletvekilleri için yüzyıllar boyunca tanınmış, seçilip halkın temsilcisi olarak gelen kişilerin bu temsil görevini yaparlarken hiçbir baskı altında kalmamalarını öngören bir tedbirdir.

Yasama sorumsuzluğu ile ilgili tutum, genel olarak tüm dünya ülkelerinde vardır ve benzer niteliktedir. Parlamenterler, görevlerini yaptıkları sırada ortaya koydukları görüşlerinden, verdikleri oylardan ve bunlarla ilişkili eylemlerden sorumlu tutulamadıkları gibi, kişisel haklara saldırı boyutu taşımayan konuşmalardan da sorumlu tutulamazlar.

Yasama dokunulmazlığı ise, dünya ülkelerinin hepsinde olmakla birlikte geniş bir yelpazede farklılıklar gösterir. Genel yaklaşım tutuklama için Meclis kararının gerekliliğidir. Yargılama ile ilgili ise ortak yaklaşım, suçüstü durumlarında kısmi de olsa dokunulmazlıkların kaldırılması ve belli bir süre cezayı gerektiren suçlar için Meclis kararına ihtiyaç duyulmadan yargılanabilmesidir. Bu durumda ortaya çıkacak hukuki yaptırımlar, Meclisin karar vermemesi halinde üyelik bittikten sonra uygulanır. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, İrlanda, Avustralya, Kanada gibi Anglo-Sakson hukuk sistemine mensup ülkelerde yasama dokunulmazlığı sadece hukuk davalarına karşı parlamento üyelerini korumakta, ceza kovuşturmasına karşı ise korumamaktadır. Türkiye Kıta Avrupası hukuk sistemine mensup bir ülkedir. Hollanda hariç, Kıta Avrupası hukuk sistemine mensup bütün ülkelerde yasama dokunulmazlığı kurumu mevcuttur.

SONUÇ

Yasama dokunulmazlığı ceza kanunları karşısında vatandaşların eşitliği ilkesinin bir istisnası niteliğindedir. Bu nedenle de yasama dokunulmazlığı zaman zaman birçok ülkenin kamuoyunda tepki ile karşılanmaktadır. O nedenle yasama dokunulmazlığının amacının ortaya konulması gerekmektedir. Yasama dokunulmazlığıyla getirilen ayrıcalıkların amacı, parlamento üyelerini toplumun üstün ve dokunulmaz insanları durumuna getirmek değil, onları siyasal iktidar sahiplerinin her türlü baskılarından ya da oyalamalarından korumaktır. Bu bağlamda dokunulmazlıkların kaldırılıp kaldırılmadığı tartışılırken her şeyden önce, milletvekilinin suçlu olup olmadığı değil, iktidar sahiplerinde üyeye ilgili herhangi bir baskı ya da oyalama niyetinin bulunup bulunmadığı tespit edilmelidir (Soysal, 1997: 205). Eğer böyle bir niyetin varlığı tespit edilirse, dokunulmazlığı kaldırma kararı, dokunulmazlık kuralına ters düşer. Zaten dokunulmazlığın amacı bu çeşit niyetleri önlemektir.

1982 Anayasası'na göre, herhangi bir yolsuzluğa bulaştığı kesin olan kimselerin milletvekilli seçilmeleri mümkün değildir. Ayrıca, ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinde dokunulmazlık zaten söz konusu edilmemektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, isnatları ciddi bulursa, istediği zaman dokunulmazlığı kaldırma yetkisine de sahiptir. Asıl önemlisi, dokunulmazlığın kalkmaması işlenen suç ortadan kaldırmamakta ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erdiğinde yargılanma yeniden başlamaktadır. Zaten bu konuda zamanaşımı da söz konusu değildir. Dokunulmazlığa ilişkin bu açıklığa rağmen; yolsuzluk, hırsızlık ve adam öldürme gibi yüz kızartıcı suç işleyen milletvekillerinin, gözaltı ve tutuklama olmadan, yargılanmalarına izin veren düzenlemeler yapılabilir (Erdoğan, 2005: 260). Yargılama sonucunda milletvekillinin suçluluğu kesinleşir ise dokunulmazlığının

kalkması sağlanabilir. Bu tür değişiklikler siyasilere ve siyasi kurumlara olan güven sorununun aşılmasına da katkı sağlayabilecektir.

Türkiye tam anlamıyla saydam bir kamu yönetimi yapısına sahip olmadığı için, yasama dokunulmazlığı kavramı, maalesef, amacına ulaşmamış, tam tersine, vatandaş nezdinde, siyaset kurumuna güven duymamanın bir nedeni olarak algılanmıştır. O nedenle, yapılması gerekenlerden bir tanesi, Türkiye’de yasama dokunulmazlığının sınırlandırılması olmalıdır. Fakat yasama dokunulmazlığı aşırı ölçüde sınırlanırsa, muhalefet milletvekilleri üzerinde baskı kurulabileceği, onların yasama çalışmalarına katılmaları engellenebileceği ve bundan ise, öncelikle Türk demokrasisi zarar göreceği unutulmamalıdır.

Yasama dokunulmazlığı ile korunan kurum parlamentodur. İşlenen suç kuruma zarar veriyorsa dokunulmazlığın kaldırılmasında gecikilmemelidir. Bu yapılmayıp, Anayasa’nın 83. maddesinde değişiklik yaparak yasama dokunulmazlığı tamamen kaldırılırsa, milletvekili yürütme karşısında daha korumasız hale getirilip, dokunulmazlığın kaldırılmasında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin karar verme alanı daraltılır.

Türkiye’de dokunulmazlık kurumunun sadece milletvekillerine özgü olduğunu söylemek yanlış olur. Oysa Türkiye’de memurların dahi soruşturmaya tabi tutulması, ancak amirlerinin onay vermesiyle mümkündür. Bundan başka yargı mensuplarının da sahip olduğu önemli dokunulmazlıklar vardır. İşte yolsuzlukları, rüşveti, kayırmacılığı önlemek amacıyla dokunulmazlıkların sınırlandırılması isteniyorsa, bunu bir paket içinde değerlendirmeli ve topyekûn sınırlandırılmalıdır. Aksi halde siyasetçilere haksızlıklar yapılmış olur.

Türkiye’de yasama dokunulmazlığının tümünden kaldırılması değil fakat sınırlandırılması, kurumların anayasal görev tanımlarının düzenlenmesi böylece onların keyfi davranışlarının önüne geçilebilmesi millet iradesinin ülke yönetimine yansımaları açısından anlamlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- ATAR, Y., **Türk Anayasa Hukuku** (2005), Mimoza Yayınevi.
ERDOĞAN, M., **Anayasa Hukuku** (2005), Orion Kitabevi.
GÖZLER, K., **Anayasa Hukuku Dersleri** (2000), Ekin Kitabevi.
İBA, Ş. - BOZKURT, R., **100 Soruda Parlamento (Türk Parlamento Hukukuna Giriş)** (2004), Nobel Yayınevi.
ÖZBUDUN, E., **Türk Anayasa Hukuku** (2000), Yetkin Yayınevi.
ÖZER, A., **Anayasa Hukuku** (2003), Turhan Kitabevi.
SOYSAL, M., **Anayasanın Anlamı** (1997), Gerçek Yayınevi.
TANİLLİ, S., **Devlet ve Demokrasi (Anayasa Hukukuna Giriş)** (2000), Adam Yayınevi.
TANÖR, B., **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri** (2001), Yapı Kredi Yayınları.
TANÖR, B. – YÜZBAŞIOĞLU, N., **Türk Anayasa Hukuku** (2001), Yapı Kredi Yayınları.
TEZİÇ, E., **Anayasa Hukuku** (2001), Beta Yayınevi.
TOROSLU, N., **Ceza Hukuku** (2005), Savaş Yayınevi.

TÜRKİYE GENELİNDE GRAFİK ÖN LİSANS PROGRAMLARINDA UYGULANAN DERS PROGRAMLARININ İNCELENMESİ VE ÖNERİLER

ANALYSING LESSON PROGRAMMES OF GRAPHICS VOCATIONAL SCHOOL PROGRAMMES ALL THROUGH TURKEY AND SUGGESTIONS

Nilüfer Ayça ÇEVİKELLİ¹

Mehmet Erol ÇOPUR²

ABSTRACT

Graphics and Graphics Concept Programme is one of the technical programmes in Vocational High Schools and its thought that chatting up the standarts will both increase the teaching and training quality and will ease the student's transfers in this programme.

In this study it is aimed to study and analyze the curriculums to find out the similarities and differences and with the provided data to be helpful with the common programme developing suggestion in the Graphics Programmes in vocational schools in Turkey.

That's why in state universities and private univercities in Turkey the Graphics and Graphics Concept Programmes in Vocational High Schools has been found out and the subjects in these programmes and their extensions have been studied.

Consequently suggestions have been given according to these study results.

Key words: Graphics, lesson programmes, lesson extensions, standart.

ÖZET

Meslek Yüksekokulları teknik programlarından olan Grafik ve Grafik Tasarım ön lisans programlarında eğitim standardının yakalanmasının, hem eğitim ve öğretim kalitesini yükselteceği, hem de öğrenci hareketliliğinde kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada Türkiye genelindeki Grafik ve Grafik Tasarım ön lisans programlarında uygulanan ders programlarının incelenmesi, benzer ve ayrışan yönlerin tespitinin yapılması ve elde edilen verilerin ortak program geliştirme önerilerine ışık tutması hedeflenmektedir.

Bu nedenle Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerindeki Grafik ve Grafik Tasarım ön lisans programları tespit edilerek, okutulan ders programları ve ders içerikleri incelenmiştir. Sonuç olarak elde edilen veriler doğrultusunda öneriler getirilmiştir.

¹ Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, aycecevikelli@trakya.edu.tr

² Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, erolcopur@mynet.com

1.GİRİŞ

Grafik tasarım; bir ürün ya da hizmetin tanıtım faaliyetlerini ya da bir mesajın aktarılmasını görsel unsurlar ve yazıyı bir arada kullanarak yaratma çabasıdır. “Diğer bir deyişle grafik sanatlar görsel öğeler ile yazıyı bir arada kullanarak izleyiciyi etkilemek, izleyiciye belli bir bildiri iletmek amacıyla oluşturulmuş her türlü tasarımı kapsayan bir sanat dalıdır.” (Odabaşı,1996:17) Grafik sanatının diğer sanat dallarından ayıran en önemli özelliğın baskı için hazırlanması, tasarım ve çoğaltılabilirlik niteliğine sahip olması sürecinde bilgisayar programları ile uygulamalarının yapılması olduğu düşünülmektedir. “Grafik tasarım, görsel bir iletişim sanatıdır. Birinci işlevi de, bir mesaj iletmek yada bir ürün yada bir hizmeti tanıtmaktır.” (Becer, 2002:33) Günümüzdeki anlamda reklamcılık sektöründeki ihtiyaca cevap verebilmek amacı ile üniversitelerin; güzel sanatlar fakültelerinin grafik tasarım bölümlerinde lisans eğitimi, meslek yüksekokullarının teknik programları kapsamındaki Grafik ve Grafik Tasarım programlarında da ön lisans eğitimi verilmektedir. “... başlangıçta, resim sanatının geleneklerine sahip olmakla birlikte, sadece bir sanat dalı olmaktan öte, çeşitli ihtiyaçlara çözüm üretmeyi amaç edinen bir tasarım alanı olarak grafik eğitiminde uygulama etkinliklerine büyük ağırlık verilmektedir ve içinde bilgisayar teknolojisinin olanaklarını da barındıran pek çok yeni tekniğın kullanım zorunluluğu, Grafik eğitimi verilen kurum ve bölümlerini, sanat eğitimi verilen diğer alanlardan köklü bir biçimde ayırmaktadır.”(www.kultur.gov.tr) Günümüzde; Grafik tasarım ortamlarından olan medya ve teknolojiadaki değişimler bu alanda ön lisans eğitimi veren okulların eğitim niteliğinin ve kalitesinin de sorgulanmasına neden olmaktadır.

“Grafik”, “Grafik Tasarım”, “Grafik ve Reklamcılık” gibi çeşitli adlar altında yer alan bu programların, öncelikle adlandırılmalarından başlayan farklılıklarını eğitim politikalarına da yansıttıkları düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle “Türkiye genelindeki Grafik ön lisans programlarında okutulan ders programlarının incelenmesi” ile eğitim sürecinde uygulanan benzer ve farklı yönlerin tespiti bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma Türkiye genelinde 2007-2008 eğitim yılında yürürlükte olan devlet ve vakıf üniversitelerin Grafik Tasarım ön lisans programlarının tamamını içermektedir. 23 adet Grafik Tasarım programı tespit edilmiş ve bunlardan 21 adedinin ders program ve içeriklerine internet ortamında yer alan ve güncel olduğu varsayılan web sitelerinin tanıtım sayfalarından ulaşılmıştır. Ulaşılabilen Meslek Yüksekokulu Grafik-Grafik Tasarım programları araştırmanın sınırlılığını oluştururken, araştırma yöntemi olarak; uygulanan dersler ve içeriklerinin analizi ile mevcut durum tespiti yapılmıştır.

İnceleme sonucunda; Türkiye genelinde eğitim standardının yakalanmasının, öncelikli olarak eğitim ve öğretim kalitesini yükselteceği, aynı zamanda da dikey ve yatay geçiş öğrenci hareketliliğinde kolaylık sağlayacağı düşünülmekte ayrıca, elde edilen verilerin ortak program geliştirme önerilerine ışık tutması hedeflenmektedir.

2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Türkiye genelinde toplam: 23 adet grafik ön lisans programı 1271 öğrenci kontenjanı ile eğitim vermektedir. Meslek yüksekokullarının teknik programları kapsamındaki grafik ve grafik tasarım programlarının 15 adedini devlete bağlı üniversiteler, 8 adedini de vakıf üniversiteleri oluşturmaktadır.

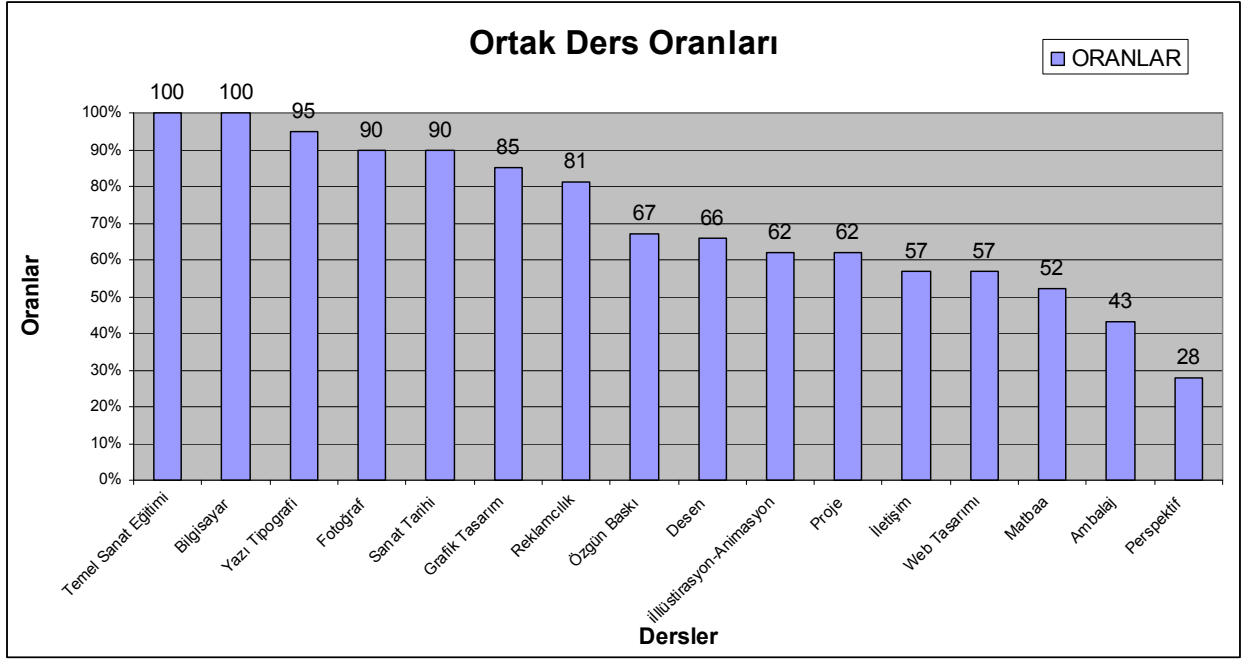
Tablo 1. Grafik Tasarım Alanında Ön Lisans Eğitimi Veren Kurumlar ve Kontenjanları

ŞEHİR	ÜNİVERSİTE ADI	ÖN LİSANS	PROGRAM ADI	KONTENJAN
1 ANKARA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ	Ankara MYO	Grafik (İ.Ö.)	30
2 ANTALYA	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	Serik MYO	Grafik Tasarımı	30
3 BALIKESİR	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ	Balıkesir MYO	Grafik (İ.Ö.)	40
4 BİLECİK	BİLECİK ÜNİVERSİTESİ	Bozyöğük MYO	Grafik Tasarımı	30
5 BOLU	ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ	Bolu MYO	Grafik (İ.Ö.)	40
6 BURSA	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	Teknik Bilimler MYO	a)Grafik b) Grafik (İ.Ö.)	30 30
7 ÇANAKKALE	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ	Çanakkale MYO	Grafik	20
8 ELAZIĞ	FIRAT ÜNİVERSİTESİ	Teknik Bilimler MYO	Grafik	30
9 GİRESUN	GİRESUN ÜNİVERSİTESİ	MYO	Grafik Tasarımı	50
10 KAYSERİ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ	Mustafa Çıkrıkçıoğlu MYO	Grafik	30
11 KIRIKKALE	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ	Kırıkkale MYO	Grafik Tasarımı	45
12 KIRKLARELİ	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ	Lüleburgaz Kepirtepe MYO	a)Grafik b) Grafik (İ.Ö.)	50 50
13 KONYA	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	Seydişehir MYO	Grafik Tasarımı	50
14 NEVŞEHİR	NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ	MYO	Grafik (İ.Ö.)	40
15 SAMSUN	ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ	Samsun MYO	Grafik (İ.Ö.)	30
ŞEHİR	ÜNİVERSİTE ADI (VAKIF)	ÖN LİSANS	PROGRAM ADI	KONTENJAN
16 ANKARA	FATİH ÜNİVERSİTESİ	Ankara MYO	Grafik	60
17 İSTANBUL	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ	MYO	a)Grafik b) Grafik (İ.Ö.)	60 60
18 İSTANBUL	DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ	MYO	Grafik Tasarımı	40
19 İSTANBUL	İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ	MYO	a)Grafik Tasarımı b) Grafik Tasarımı (Burslu) c) Grafik Tasarımı (İ.Ö.) d) Grafik Tasarımı (İ.Ö.) (Burslu)	65 5 50 5
20 İSTANBUL	İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ	Anadolu BİL MYO	a)Grafik Tasarımı b) Grafik Tasarımı (Burslu) c) Grafik Tasarımı (İ.Ö.) d) Grafik Tasarımı (İ.Ö.) (Burslu)	100 5 60 6
21 İSTANBUL	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ	İşletmecilik MYO	Grafik ve Reklamcılık	30
22 İSTANBUL	KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ	Teknik Bilimler MYO	Grafik	50
23 İZMİR	YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	MYO	a)Grafik Tasarımı b) Grafik Tasarımı (Burslu) c) Grafik Tasarımı (%50 Burslu)	40 5 5

2.1. Türkiye Genelinde Grafik Tasarım Ön Lisans Eğitiminde Uygulanan Ortak Dersler ve Oranları:

Türkiye genelindeki grafik tasarım alanında eğitim veren ön lisans programları incelendiğinde 23 okuldan ulaşılabilen 21 adedinin ders içeriklerindeki ortak ya da benzer yönler temel alınarak, bu derslerin uygulanma süreçleri ve oranları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

Tablo 2. Grafik Tasarım Alanında Ön Lisans Eğitimi Veren Kurumlar ve Kontenjanları

1. Grafiğin temelini tasarım ve buna bağlı olarak da sanatta yaratıcılık oluşturmaktadır. “Sanatta yaratıcılık ise sanatın kullandığı dilleri keşfedip öğrenip, onları kendi amaçlarımız doğrultusunda organize edebilmemizle orantılıdır.” (Odabaşı,1996:18) Grafik tasarımın iletişimin görsel dilini kullanması, güzel sanatların estetik nitelikleri ile öğrencinin eğitim sürecinde ilk olarak sanatın temel unsurları ile tanıştırılmasını gerekli kılmaktadır. Biçim, renk, doku, kompozisyon, denge gibi birçok unsurun tasarım yüzeylerinde etkili kullanımının kavranabilmesi için temel sanat eğitimi ve temel tasarım dersleri 1. ve 2. yarıyılıda %100 oranında tüm okullarda uygulanmaktadır.
2. Öğrencinin, sanatı teknoloji ile bütünleştirerek her türlü grafik tasarım uygulamasını çağın gerektirdiği ekipmanlar ile yapabilme yetisinin kazandırılabilmesi için gerekli bilgisayar programlarını kullanabilmeyi öğrenmesi amaçlanmıştır. “Bilgisayar destekli tasarımlar, yazılım programlarıyla çok boyutlu, değişik ve yeni anlatım olanaklarına ulaşmıştır. Son gelişmeler internet ortamında gerçekleşmekte; ortamın özelliklerine uygun yazılımlarla tasarımlar oluşturulmakta, iletişim sanal ortamlara taşınmaktadır”. (www.kultur.gov.tr) Bilgisayar destekli tasarım dersleri eğitim sürecinin 4 yarıyılına dağılmış olarak

- %100 oranında tüm okullarda içeriği bezer ve aynı olmak şartı ile farklı isimler altında verilmektedir.
3. Hedef kitleye mesajın iletilmesinde tek başına ya da görsel unsurları tamamlayan biçimi ile kullanılabilen tipografi; “Harf ve yazınsal-görsel iletişime ilişkin diğer elemanların hem görsel, fonksiyonel ve sanatsal düzenlemesi hem de bu elemanlarla oluşturulan bir tasarım dili, anlayışıdır. Reklam amaçlı her faaliyette; mesajı ikna edici kılan tipografi, vazgeçilmez bir unsur olarak öne çıkmıştır.” (tr.wikipedia.org) Grafik tasarım programlarında tipografi ve yazı tasarımı dersleri, ilk 3 yarıyıl ağırlıklı olmak üzere %95 oranındadır.
  4. Bilgisayar tekniklerinin yanı sıra görsel iletişimin en önemli unsurlarından olan fotoğraf ve estetiği 4 yarıyıla dağılmış olarak %90 oranında yine çeşitli isimlerle Grafik Tasarım bölümlerinin eğitim programlarına alınmıştır.
  5. Programın sanatsal niteliği dolayısı ile öğrencinin bakış açısının gelişmesi için, dünya ve Türkiye’de görsel sanatların ve grafik tasarım sanatının tarihçesinin bilinmesi, tarihsel süreç içerisinde ortaya konulan eserlerin incelenmesi amacı ile sanat tarihi ve grafik sanat tarihi ilk 3 yarıyıl ağırlıklı olmak üzere %90 oranındadır.
  6. Grafik tasarımın temel kurallarının, tasarım ve yaratıcılık ilkelerinin kavratılarak öğrencilerin grafik tasarım kavramı ile tanıştırıldığı grafik tasarım ilkeleri dersi %85 oranında, ağırlıklı olarak ilk 3 yarıyıldan uygulanmaktadır.
  7. Grafik tasarım yüzeylerinde kullanılan yazı ve görüntüler ile bir görsel iletişim dili oluşturulmaktadır. “Bir düşünce ya da kavramın kaydedilmesi için bir grafik iletişim sisteminin kurulmuş olması gerekir.” (Becer,2002:28) Kurulan bu görsel iletişim sisteminde ise; gazete, radyo, televizyon, dergi, afiş, broşür, el ilanları gibi reklamcılık alanlarından yararlanır. Gelişen dünyada grafik sanatların grafik tasarıma dönüştüğü ve reklamcılığın merkezinde yer aldığını Weill: “Afiş artık bir tablo değildir bir ‘ilan’ makinesine dönüşmüştür. Katalog, ilan, ışıklı tabela telefon ve yazı makinesi gibi gündelik yaşantımızı oluşturan canlı nesnelere dendir. Reklam dili daha yeni doğdu.” diyerek ifade etmiştir. (Weill, 2008:130) Bu yüzden Grafik tasarım sürecinde önemi büyük olan iletişim ve görsel iletişim %57, reklamcılık ve pazarlama %81 oranında ortak olarak uygulanan derslerdendir.
  8. Tasarlanan ve uygulanan grafik tasarım ürünlerinin hedef kitleye ulaşması için matbaalarda çoğaltılması, baskı teknikleri konusunda temel bilgilere sahip olunmasını gerektirmektedir. Basım mantığının temelini oluşturan özgün baskıresim %67, matbaa ve endüstriyel baskı teknikleri ise %52 oranındadır.
  9. Tasarım ve ön çalışma aşamasında ihtiyaç duyulabilecek üç boyutlu anlatımların iki boyutlu yüzeylere aktarıldığı perspektif bakış açılarının kavratılması %28 oranında 1ve 2. yarıyıldan, figür çizim ve boyama tekniklerinin uygulandığı desen dersleri ise %66 oranında yine 1ve 2. yarıyıldan görülmektedir.
  10. Fotoğrafın kullanılmadığı tasarım yüzeylerinde farklı görsel etkisi ile tercih edilen İllüstrasyon (resimleme) ve animasyon(canlandırma) (www.tdk.org.tr) teknikleri 3. ve 4. dönem, %62 oranındadır.

11. Grafik tasarımın farklı alanlarında proje tasarımlarının uygulandığı grafik tasarım proje derslerinin ders programlarında 4. yarıyıl ağırlıklı olarak %62 oranındadır.
12. Grafik tasarımın bir görsel iletişim dili oluşturması ve bu dili, günümüzde iletişim alanında önemli yeri olan interaktif ortamda web tasarımı uygulamalarının yapıldığı web tasarımı teknikleri dersinin 3. ve 4. yarıyıldan itibaren %57 oranında olduğu görülmektedir.
13. Form ve Ambalaj grafiği tasarımı 3 ve 4. yarıyıldan itibaren %43 oranında uygulanmaktadır.
14. Ders programlarında gözlemlenen 25 çeşit seçmeli dersin, programlara esnek bir yapı kazandırdığı ve bölgesel ihtiyaçları karşılamak için tasarlanmış olması, grafik tasarımın geniş çalışma alanı sorunların seçmeli dersler aracılığı ile çözülmesini sağlamaktadır. Bu nedenle seçmeli dersler programın amaçlarına ve hedeflerine uygun şekilde seçilmelidir.

2.1. Grafik Tasarım Ön Lisans Eğitiminde Uygulanan Ders Programlarında Belirlenen Farklılıklar:

Türkiye genelindeki grafik tasarım alanında eğitim veren ön lisans programlarının ders programları incelendiğinde eğitim standardının yakalanmasında olumsuz yönler temel olarak aşağıdaki şekilde göze çarpmaktadır:

1. İçeriği aynı ya da benzer olan derslere farklı isimler verilmesi
2. Uygulanan programlardaki farklı içerikli derslere benzer isimler verilmesi
3. İçeriği ve ismi aynı yada benzeşen ortak derslerin farklı yarıyıllarda uygulanması
4. Derslerin teorik ve uygulama saatlerinde görülen farklılıklar
5. Programlarda ortak derslerin yanı sıra 25 çeşit seçmeli ve 25 çeşit de farklı zorunlu dersin olması
6. Özellikle ortak dersler dışında uygulanan 25 çeşit zorunlu ve seçmeli derslerden grafik alanı ile doğrudan bağlantısı sorgulanabilecek derslerin varlığı

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde her alanda olduğu gibi reklamcılık ve grafik tasarım alanlarında da hızla gelişen ve değişen koşullara bağlı olarak Meslek Yüksekokullarının bu alanda ön lisans eğitimi veren Grafik programlarının eğitim kalitesi de sorgulanmaktadır. Eğitim kalitesini belirleyen müfredatların mesleki gelişime paralel olarak düzenlenmesi gerekliliği kaçınılmazdır.

Grafik tasarım alanında teknik ara eleman ihtiyacına cevap veren, Grafik ve Grafik Tasarım adı altında geçen programın öncelikli olarak isim birliğinin sağlanması gerekliliği gözlenmektedir.

Bu programlardan mezun olan öğrenciler:

- Orta ve büyük ölçekli matbaa ve yayın kuruluşlarında,
- Grafik tasarım stüdyolarında,
- Reklam ajanslarında,
- Televizyon, gazete vb. basın kuruluşları,
- Fotoğraf stüdyoları,

- Bünyesinde tanıtım birimi bulunan tüm kurum ve kuruluşlarda vb. alanlarda çalışabilmekte hatta küçük ve orta ölçekli işletmelerde grafiker ve grafik tasarımcı olarak üst teknik personel olarak da istihdam edilebilmektedirler. Dolayısıyla bu programlarda oluşturulacak müfredatlar belirlenirken, "... istenilen tekniker profilinin sektörle ortaklaşa yapılacak tanımlamalarla ortaya çıkması, uygulama derslerine ağırlık verilerek sanayi ile koordinasyon içinde olmayı kapsamlıdır." (ER, 2007:110)

Türkiye genelinde uygulanan ders programlarındaki ders çeşitliliğinin azaltılması ve standardın getirilmesinin eğitimin kalitesini arttıracığı ve öğrenci yatay geçişlerinde kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

1. ve 2. yarıyılıda ortak olabilecek derslerin, sektördeki hızlı gelişmelere paralel olarak belli periyotlarla güncellenmesi, 3. ve 4. yarıyılıda getirilecek farklılıkların da seçmeli dersler kapsamında bölgesel özelliklere uygun olarak yapılandırılması önerilebilir.

Ayrıca 2002 yılından itibaren 4702 sayılı kanun uyarınca: Mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarından meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş ile gelen öğrencilerin, ön lisans eğitimine başlamadan önce, aynı okulların lisans öğrencilerine uyguladıkları yetenek sınavı ile alınmasının eğitimin kalitesinin artırılmasını sağlayabileceği düşünülmektedir. Programın sanatsal niteliği dolayısı ile sadece ara eleman yetiştirmek değil, aynı zamanda çevreyi, olayları iyi algılayan, sorgulayan, sentez eden, projelendiren estetik değerleri ön planda tutan yaratıcı ve yetenekli, sanatı teknoloji ile bütünleştirerek her türlü grafik tasarım uygulamasını çağın gerektirdiği ekipmanlar ile yapabilen donanımlı bireyler yetiştirmektir.

KAYNAKLAR:

Anonim, (2008), Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu. Öğrenci Seçme ve

Yeleştirme Merkezi. Ankara

Becer, E. (2002), "İletişim ve Grafik Tasarım", Dost Kitapevi.

Er, H. (2007), "4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu"

Odabaşı, H. A. (1996), "Grafikte Temel Tasarım" Cem Ofset Matbaacılık.

Weill, A. (2008), "Grafik Tasarım" (Çev: Orçun TÜRKAY), Yapı Kredi Yayınları.

<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF7E7F2B691D9F0097BA31873D26AB328B>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tipografi>

<http://www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA>

TÜRKİYE MOBİLYA ENDÜSTRİSİNDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN (KOBİ) GELİŞEBİLİRLİK POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION ON GROWTH POTENTIAL OF THE SMALL AND MEDIUM SCALE ENTERPRISES IN TURKISH FURNITURE INDUSTRY

Yrd.Doç.Dr.Baki AKSU¹

Prof.Dr.K.Hüseyin KOÇ²

Ögr.Gör.Devrim KARADEMİR³

ABSTRACT

With its increasingly expanding uses, the furniture industry has become a basic industrial sector in the world, especially in the developed countries, and it represents 2 % of the total labour and 2 %to 4 % of the total production. The global foreign trade of furniture was around 100 billion USA Dollar in 1998. Though it has been growing fast, the furniture industry in Turkey is far from the level in the developed countries.

About the Turkish furniture industry, % 99 of which consists of small and medium scale enterprises, just like all the other industries, there is very little necessary data to be able to make accurate evaluations.

The current conditions in the small and the medium scale enterprises have been neatly described by this study. It tries to offer solutions to the problems, analyze the competition opportunities and shed light for future's studies by eliminating inadequate data. It is the first study in the field since there has not been such research which covers the whole country except for the regional ones. Also, this project is supplementary to the studies carried out by the researchers on the large-scale enterprises, the whole industry is analyzed.

The data in the research has been obtained through a survey consisting of a total of 34 questions, 33 cloze and 1 open-ended. The questionnaires have been filled in using the face-to-face method by the assigned university staff in the predetermined cities. The survey results have been statistically examined through SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

Key words: furniture industry, small and medium scale furniture enterprises.

---

¹ Beykoz Lojistik Meslek Yüksekokulu bakiaksu@beykoz.edu.tr

² İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi hkoc@istanbul.edu.tr

³ Ordu Üniversitesi Mesudiye Meslek Yüksekokulu karademird@hotmail.com

ÖZET

Giderek genişleyen kullanım alanıyla dünyada özellikle gelişmiş batı ülkelerinde temel bir endüstriyel dal haline gelen mobilya endüstrisi, bu ülkelerin gayri safi yurt içi hâsıllarının %2'sini, işgücünün %2,2'sini ve üretim değerinin de %2-4'ünü temsil eder hale gelmiştir. 1998 yılı değerleri ile dünya mobilya dış ticareti 100 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Türkiye ölçeğinde de hızlı bir gelişim gösteren mobilya endüstrisi henüz gelişmiş ülkelerin yakaladığı durumdan çok uzaktadır.

Yaklaşık %99'u küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan Türkiye Mobilya Endüstrisinde tüm endüstrilerde olduğu gibi sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için veri eksikliği vardır.

Çalışma ile küçük ve orta ölçekli mobilya işletmelerinin bugünkü durumunu net olarak ortaya konulmuştur. Sorunlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiş, rekabet olanakları irdelenmiş, veri eksikliği sorunu giderilerek gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bugüne kadar bölgesel çalışma dışında Türkiye'nin genelini kapsayacak böyle bir çalışmaya rastlanılmadığından alanında ilk çalışma olduğu söylenebilir. Ayrıca projede görevli araştırmacıların büyük ölçekli işletmelere özgü olarak yaptıkları araştırmaları tamamlayıcı bir çalışma olmuş ve endüstrinin hemen hemen tümü incelenebilmiştir.

Araştırmada veriler, 33'ü kapalı, 1'i açık uçlu olmak üzere toplam 34 sorudan oluşan bir anket çalışması ile elde edilmiştir. Anketler projede görev alan öğretim elemanları ile belirlenen illerde gelişigüzel gidilen iş yerinde ve yüzyüze yöntemiyle doldurulmuştur. Anket sonuçları SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ortamına aktarılarak istatistiksel değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mobilya Endüstrisi, küçük ve orta ölçekli mobilya işletmeleri.

1. GİRİŞ

Değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı, küreselleşmenin her alanda etkili olduğu günümüzde işletmeler içinde fırsatlar ve riskler artmaktadır. Çağın değişen şartlarına ve yeniliklerine hızla uyma yeteneğine sahip olan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ'ler) toplumun üretken potansiyelinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Gerçekten KOBİ'ler, bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı çerçevesinde; istihdam hacminin artırılması, gelir dağılımının daha dengeli biçimde gerçekleştirilmesi, rekabetin ve sosyal barışın korunması, sanayileşme ve endüstrideki birçok iş koluna kalifiye eleman yetiştirilmesi, sağlıklı kentleşme ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi gibi birçok işlevin yerine getirilmesinde önemli katkılar sağlamaktadır (Yücel, 2007). Bu işletmeler genel olarak, daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlama, daha düşük yatırım maliyeti ile istihdam olanağı yaratma, ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenme, talep değişikliklerine daha kolay uyum gösterebilme ve teknolojik yeniliklere daha yatkın olma gibi özelliklere sahiptirler (Gündoğdu vd., 2007).

Özellikle, 1970'li yıllardan itibaren KOBİ'lerin dünya ekonomisinde önemli rollerinin olduğu önemle vurgulanmaktadır. Küçük ve esnek yapıları ile KOBİ'ler dünya'da sanayinin ciddi bir bölümünü oluşturur hale gelmişlerdir. ABD, Japonya ve Avrupa Birliği ülkeleri KOBİ'leri, ekonomik gelişmelerinin arttırılmasında önemli bir araç olarak görmekteyler

(Oktay ve Güney, 2002). Toplam işletme sayısı ve istihdamdaki büyük paylarından dolayı KOBİ' ler Türkiye ekonomisinde de önemli bir role sahiptir.

Dünya ekonomisinde işletmelerin yaklaşık %95'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu işletmeler toplam istihdamın %66'sını, toplam üretimin de %55'ini karşılamaktadır (KOSGEB, 2004). Ülkemizde KOBİ'lerin sayısı hizmet sektörü de dâhil olmak üzere, tüm işletmelerin sayısının % 99,8'idir. Bu işletmeler toplam istihdamın % 76,7'sini oluşturmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı % 38'e ulaşmakta ve toplam katma değer % 26,5'i yine bu işletmelerce yaratılmaktadır. KOBİ'lerin toplam ihracat içindeki payları, yıllar itibarıyla değişiklik göstermekle beraber, ortalama % 10 oranında gerçekleşmekte ve bu kesimin toplam banka kredileri içindeki payı % 5'in altında seyretmektedir (DPT, 2004).

Ülkemizde birçok kurum tarafından farklı şekilde KOBİ tanımı yapılmıştır. Avrupa Birliği düzenlemelerine uyumlaştırılması amacıyla, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanmış 18.11.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu tanıma göre; 1-9 çalışanı ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu bir milyon Türk Lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler **mikro**, 10-49 çalışanı ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler **küçük**, 250 kişiden az çalışanı ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler **orta** büyüklükteki işletmelerdir (<http://www.eximbank.gov.tr>). Çalışmada bu tanımlama esas alınmıştır.

1.1. Dünya'da ve Türkiye'de Mobilya Endüstrisindeki Gelişmeler

Yılın ortalama 335 gününü evlerinde geçiren insanlar için mobilya çok özel bir öneme sahiptir. Rahat ve konforlu yaşamın gereği olarak önümüzdeki yıllarda mobilyaya duyulan gereksinim giderek artacaktır. Dünyada 2004 yılında 221,5 milyon Avro'luk üretim yapılmıştır. AB mobilya endüstrisi 95,5 milyon Avro ile bu üretimin % 43,1'ini gerçekleştirmiş olup dünyada en büyük üretici konumundadır. AB'yi 57,1 milyon Avro'luk üretimle NAFTA Bölgesi (ABD, Kanada ve Meksika) izlemiştir. Çin ve Japonya'nın önderliğindeki Asya Bölgesi ise 51,5 milyon Avro'luk üretim yapmıştır. Üçte ikisi Brezilya tarafından olmak üzere Latin Amerika ülkelerinin 5 milyon Avro'yu aşan üretimleri vardır. Toplam üretimin yaklaşık 4/3'ü üretici ülkelerde tüketiciye sunulurken 4/1'i uluslararası ticarete konu olmaktadır. Bu rakam dünya toplam mal ihracatının %1'i dir. Görüldüğü gibi uluslararası ticari ilişkiler gün geçtikçe yoğunlaşmakta iç piyasaya yönelik üretim yanında ağırlıklı olarak ihracata yönelim söz konusu olmaktadır (www.ec.europa.eu, www.furnitureglobal.com, www.ueanet.com, Yeniçeri, 2005, www.mobilyaonline.net).

Türkiye imalat sanayi içerisinde yer alan orman ürünleri ve mobilya endüstrisi işletmeleri KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği üçüncü önemli endüstridir (Yeniçeri, 2005). İşyeri sayısı itibarıyla % 25 düzeyinde bir ağırlığa sahiptir. İstihdam oluşumunda ise % 10'luk payı elinde bulundurmaktadır (Akyüz vd., 2002; Koç ve Aksu 2000). İşyeri ve istihdam alanında sahip olunan bu yüksek değerler, ekonomik kalkınma ve büyüme rakamları içerisinde istenilen boyutlara taşınamamaktadır. Endüstri işletmeleri, değişik problemler nedeni ile dış piyasalara yeterince açılmamakta ve sahip olunan potansiyel güçlerini ülke kalkınmasına yönlendirememektedir (Cındık ve Akyüz,1998). Bazı dönemlerde başarılı grafikler gösterebilmektedir. Örneğin 2003 yılının en iyi ikinci ihracat rakamını yakalayan endüstrisi olabilmektedir.

Türkiye Orman Ürünleri Endüstrisi 4 alt endüstri dalından oluşmakta olup, işletme sayıları itibarıyla mobilya endüstrisi yaklaşık %50'lik payı ile diğer alt endüstriler içerisinde en büyük payı oluşturmaktadır. Ayrıca, son yıllarda gelişmiş endüstrilerle rekabet edebilecek

işletmeler mobilya endüstrisinde görülebilmektedir. Mobilya endüstrisi, işletme sayısı yanında, yarattığı katma değer, işgören istihdamı açısından da diğer alt endüstri dallarına göre de en büyük payı oluşturmaktadır. Mobilya endüstrisinin, toplam imalat sanayi üretimi içindeki payı % 1,3'tür. Genelde çoğu geleneksel yöntemlerle çalışan atölye tipi, küçük ölçekli işletmelerin ağırlıkta olduğu bir endüstridir (Koç ve Aksu 2000). Buna karşın özellikle son 15-20 yıl içinde küçük ölçekli işletmelerin yanı sıra orta ve büyük ölçekli işletmelerin sayısı artmaya başlamıştır. İlk 500 şirket içinde orman ürünleri ve mobilya endüstrisi işletmelerinin 2002 yılından sonra ani bir sıçrama yaptığı gözlenmektedir (Çağlar, 2006). 30'un üzerinde yabancı sermayeli firma mevcuttur.

Mobilya Endüstrisi, işyeri sayısı ve yarattığı istihdam ile önemli bir endüstri dalı olmasına ve orman ürünleri endüstrisi ihracatının en büyük kısmını oluşturmaya karşın genel ihracatımız içindeki payı oldukça düşüktür. Devlet Planlama Teşkilatı verilerine göre 2003 yılındaki üretim miktarı 1998 fiyatlarıyla 261.000 YTL'dir. Türkiye'de mobilya endüstrisi, pazarın yoğunlaştığı ve/veya orman ürünlerinin yoğun olduğu belirli bölgelerde toplanmıştır. Önemli üretim bölgelerinin toplam üretimdeki payları sırasıyla; Ankara %30, İstanbul %18, İzmir %9, Adana %9, Bursa %6, Eskişehir %4 ve Kayseri %5'tir. Kayseri ili son yıllarda önemli gelişme göstermektedir. DİE verilerine göre, Kayseri'de firma başına 11,5 kişi istihdam edilmektedir. Bu rakam Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Firma başına düşen eleman sayısının yüksekliği de Kayseri'nin büyük ölçekli, fabrikasyon tarzda üretim yapan, firmaların yoğunlaştığı bir bölgemiz olduğunu göstermektedir (Yeniçeri, 2005; Yeniçeri, 2007; Koç ve Aksu, 2000).

2. AMAÇ

Yaklaşık %99'u küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan Türkiye Mobilya Endüstrisinde tüm endüstrilerde olduğu gibi sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için veri eksikliği vardır. Bu çalışmanın önemli amaçlarından biri, veri eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunmak ve AB'ne tam üyelik müzakerelerinin başladığı bu günlerde endüstrinin durumunu daha net olarak ortaya koyabilmektir. Çalışma ile ayrıca; insan kaynağı, teknoloji, sermaye, pazarlama, üretim vb. konularda yaşadıkları temel sorunlar ve bu sorunların gelişebilirlikleri üzerindeki etkileri anlaşılmasına çalışılacaktır.

3. MATERYAL VE METOT

Türkiye Mobilya Endüstrisi İşletmelerinin sayısı 29.531, küçük ve orta ölçekli mobilya işletmesi (çalışan sayısı 250'den az) sayısı 29.531'dir. Bu sayının %82,1'i (24.254) si 19 ilde bulunmaktadır (Koç ve Aksu, 2000; DİE, 2002). Bu nedenle araştırma evrenini 19 ilde yoğunlaşan küçük ve orta ölçekli mobilya işletmeleri oluşturmaktadır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan'nın (2004) geliştirdiği tabloya göre 0.05 örnekleme hatasına göre 25.000 topluluk içinde 378 işletmeye ulaşmak yeterlidir. Örnekleme hatasını azaltabilmek adına toplam 441 işletmeye anket uygulanmıştır. İllerdeki örneklem, o ildeki işletme sayılarının 0.01'inden az olmamak üzere gelişigüzel örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir (Arlı ve Nazik, 2001).

Araştırmada temel veri toplama aracı olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmacılar tarafından sistematik bir yapıda hazırlanmış ve pilot sonuçları alınarak düzeltmeleri yapılmış 33'ü kapalı, 1'i açık uçlu sorudan oluşan bilgi toplama formlarıyla yüz yüze uygulama yapılmıştır. Böylelikle, gözlem yapma olanağının yanında mülakat yöntemiyle desteklenmiştir.

Söz konusu iller sırayla; İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kayseri, Eskişehir, Adana, Hatay, Samsun, Antalya, Sakarya, Kocaeli, Konya, Trabzon, İçel, Aydın, Gaziantep, Manisa ve

Balıkesir’dir. İllerin en düşüğünün payı tüm mobilya işletmelerinin %1’idir (Koç ve Aksu, 2000; DİE, 2002).

Anket sonuçları SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ortamına aktarılarak istatistiksel değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmada frekans ve yüzde dağılımı yöntemi yardımı ile katılımcıların kendilerine yöneltilen sorulara yönelik verdikleri cevapların sıklık düzeyleri araştırılmıştır. Bu amaçla, katılımcıların yargılara katılım dereceleri “evet” ve “ hayır” olmak üzere, farklı kalıplarda açık ve kapalı uçlu sorularla değişkenler arasında ilişki analizleri yapılmıştır. Bilgi toplama formlarındaki verilerin değerlendirilmesinde, nitel değerlendirmeler ikili, ya da çoklu sıralı değerlendirmelerle sayısallaştırılmıştır (Özdamar, 2004 1.ve 2.cilt).

4. BULGULAR

4.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Genel Yapı

Çizelge 1’den de görüldüğü üzere Marmara Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi mobilya işletmelerinin yoğun olarak bulunduğu bölgedir. Bu bölgeler içerisinde İstanbul, Bursa, Ankara ve Kayseri illeri yer almaktadır. İstanbul, Ankara, Bursa ve İzmir illerinde anket uygulanan işletme sayısı örnek büyüklüğünün %10’unun üzerindedir. Bahsedilen iller mobilya işletmelerinin yoğun olarak bulunduğu illerdir.

Çizelge 1: Mobilya İşletmelerinde Genel Yapı

	Yanıtlar	Sıklık	%
Araştırmaya katılan işletmelerin bölgelere göre dağılımı	Marmara Bölgesi	161	36,5
	İç Anadolu Bölgesi	113	25,6
	Ege Bölgesi	72	16,3
	Akdeniz Bölgesi	60	13,6
	Karadeniz Bölgesi	27	6,2
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	8	1,8
Anketi yanıtlayanların eğitim durumları	Okur-Yazar	2	0,5
	İlköğretim	247	56,0
	Ortaöğretim	66	15,0
	Endüstri ile ilgili mesleki lise	58	13,2
	Yükseköğretim	68	15,3
İşletmelerde çalışan sayıları	1-9 Kişi	302	68,5
	10-49 Kişi	136	30,8
	50-250	3	0,07
İşletmelerin buldukları yerler	Küçük sanayi sitesi	395	89,6
	Organize sanayi bölgesi	25	5,7
	Serbest bölge	9	2,0
	Şehir içinde mahalle arası	7	1,6
	Yerleşim yeri	4	0,9
	Şehir dışı anayol üzeri	1	0,2
İşletmelerin üretim yaptıkları yerdeki alt yapının yeterliliğine ilişkin görüşleri	Evet	134	30,4
	Hayır	301	68,2
	Yanıtlamayan işletme	6	1,4

Anketi yanıtlayanların büyük bölümünün işletme sahibi olduğu ve bunların yarısından fazlasının ilköğretim okulu mezunu olduğu görülmektedir. Bu sonuç mobilya endüstrisi işletmelerinin yaklaşık %99'unun küçük ve orta ölçekli işletme olmasıyla alakalıdır. İşletmelerin büyümesiyle profesyonel yöneticilere daha fazla yer verdikleri ve doğal olarak eğitim düzeyinin de aynı şekilde arttığı bilinmektedir. Mobilya endüstrisinde işletmelerin hemen hemen tamamının mikro ve küçük işletme durumunda olması nedeniyle anket uygulanan işletmelerin büyük bölümü (%68,5'i) 1-9 arasında işgören çalıştıran işletmelerden oluşmaktadır.

İşletmelerin büyük bölümü illerde küçük sanayi sitelerinde kurulmuşlardır (%89,6) ve %68,2'si buldukları ortamdan memnun değildir. Mobilya işletmelerinin çok büyük bölümü 1981-2000 yılları arasında kurulmuştur. Bu tarihe kadar kurulan işletmeler genellikle marangozhane olarak isimlendirdiğimiz ve ahşap kapı - pencere imal eden işletmelerdir. Bu yıllardan sonra ise ahşap pencerelerin yerini yavaş yavaş PVC pencerelerin almasıyla birlikte marangozhaneden mobilya işletmelerine geçiş başlamıştır. Yine bu yıllarda mobilyaya olan talebin artması, yeni mobilya işletmelerinin açılmasını hızlandırmıştır.

4.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışan Personelin Nitelikleri

Mobilya işletmelerinin gelişmesinde oldukça önemli rol oynadığına inanılan teknik personelin varlığı sorgulanmıştır. Bilindiği üzere mobilya endüstrisi işletmeleri için; 4 yıl süreli eğitim gören Orman Endüstri Mühendisleri, Ağaç İşleri Endüstri Mühendisleri (Hacettepe Üniversitesine bağlı Fakülte Öğrenci alımını durdurdu) ve Teknik Eğitim Fakültelerinin Mobilya ve Dekorasyon Öğretmenliği Programları bulunmaktadır. Meslek Elemanı düzeyinde 2 yıl süreli eğitim veren 1'i Ağaç İşleri 56'sı Mobilya ve Dekorasyon olmak üzere 57 adet Meslek Yüksekokulu Programı vardır (Koç vd.2007). Uzun yıllardır Meslek Liselerinin Mobilya ve Dekorasyon Programlarında da teknisyen düzeyinde eleman yetiştirilmektedir.

İşletmelerin sadece %12,7'sinde mühendis ya da öğretmen, %15,6' sında 2 yıl süreli mesleki eğitim gören meslek elemanı bulunmaktadır. İşletmelerin ancak yarısında meslek lisesi düzeyinde teknik elemana rastlanmaktadır. Bu oranlar işletmelerimizin geleceği açısından biraz düşündürücüdür. 4 yıllık eğitim gören elemanların işletmelere maliyeti fazla gelmektedir diye bir yakınma olsa da meslek elemanı düzeyinde elemanın oransal azlığı dikkat çekmektedir. İşletmelerin %55,6'sı teknik eleman ihtiyacı içerisinde. Bu ihtiyacın daha ziyade 2 yıllık önlisans eğitimi alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırmanın topluluğu işletmelerin çok büyük bölümünün mikro ve küçük ölçekli işletmeden oluştuğu dikkate alındığında bu isteğin normal olduğu söylenebilir.

Nitelikli eleman ihtiyacı içerisinde bulunan işletmelerimiz bunca eğitim veren okul ve mezun olmasına karşın hala kalifiye eleman bulmada zorluk çektikleri anlaşılmaktadır. Eleman bulmada zorluk yaşayan işletmelerin oranı, %82,3 ile oldukça yüksek düzeydedir. Bu hem ilgili eğitim kurumları hem de işletmeler açısından üzerinden düşünülmesi gereken önemli bir durumdur.

4.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Endüstriyel Gelişmeleri Takip Olanakları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmelerini daha hızlı yapabilmeleri için endüstrideki gelişmeleri daha yakından takip etmeleri gerekmektedir. İçine kapanık işletmelerin dışarıda olup bitenlerden haberinin olması zordur. Bu amaçla birkaç soru ile durum öğrenilmeye çalışılmıştır (Çizelge 2).

Çizelge 2: Mobilya İşletmelerin Endüstriyel Gelişmeleri Takip Edebilme Olanakları

İşletmelerin;	Yanıtlar	Sıklık	%
Endüstrideki gelişmeleri takip edebilme olanakları	Evet	303	68,7
	Hayır	133	30,2
	Yanıtlamayan işletme	5	1,1
Son 5 yılda makine alabilme durumları	Evet	205	46,5
	Hayır	236	53,5
Son 5 yılda makine alamama nedenleri	Finansman sorunu	89	43,8
	Gerek duymuyoruz	51	25,1
	Diğer	63	31,0
	Yanıtlamayan işletme	2	0,1
	Toplam	205	100,0

İşletmelerin %68,7'si endüstride olan gelişmeleri yakından takip edebilme olanağına sahiptir. Soruya yanıt veren 436 işletmenin 303'ü evet yanıtı vermiştir. İşletmelerin %36,1'si yurtiçi fuarlara katılarak, %32,1'si mesleki dergilerle, %21,3'ü de internetten yararlanarak gelişmeleri takip etmektedirler. Yurtdışı fuarlara katılanların oranı ise, evet yanıtı veren işletmelerin %5,1'i düzeyinde kalmaktadır.

İşletmelerin %46,5'i son 5 yılda makine satın alabildiğini ifade etmektedir. Makine alamayan işletmeler makine alamama nedenlerinin başında finansman sorununu göstermektedir. Bu endüstride gelişmişliğin en önemli göstergelerinden biri işletmelerin NC ve CNC makinelere sahip olabilme durumudur. Ancak, işletmelerin sadece %31,5'inde NC, %7,5'inde ise CNC makine vardır. İşletmelerin büyük bir bölümü (%66'sı) 1 ile 3 yıl arasında NC makine satın alabilme olanağından %63'ü de CNC makine alabilme olanağından yoksun gözükmektedir. İşletmelerin %33,5'i bilgisayar, %26,8'i internet, %14,3'ü e-posta, %8,3'ü on-line bankacılık hizmetlerinden yararlandığını beyan etmektedir.

4.4. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Finansal Gelişmeler

Küçük ve orta ölçekli işletmeler için en büyük sorunun finansman sorunu olduğu artık genel kabul gören bir gerçektir. Bu sorun araştırma sırasında özellikle dile getirilmiştir. Finansman sorununun çözmek için birtakım olanakların olduğu da bilinmektedir. İşletmelerin bu olanaklardan nasıl ve ne ölçüde yararlanabildikleri sorgulanmıştır (Çizelge 3).

Çizelge 3: Mobilya İşletmelerinin Kredi Kullanabilme Durumları

İşletmelerin;	Yanıtlar	Sıklık	%
Kredilerden yararlanabilme olanakları	Evet	68	15,4
	Hayır	370	83,9
	Yanıtlamayan işletme	3	0,7
Teşviklerden yararlanabilme olanakları	Evet	4	0,9
	Hayır	434	98,4
	Yanıtlamayan işletme	3	0,7
KOSGEB desteğinden yararlanabilme olanakları	Evet	30	6,8
	Hayır	408	92,5
	Yanıtlamayan işletme	3	0,7

İşletmelerin %84'üne yakın kesimi kredi olanaklarından yararlanamamaktadır. Bu nedenle, devletin özellikle kalkınmada öncelikli yöreler için verdiği teşviklerden de yararlanabilme olanağı neredeyse hiç olmamıştır. İşletmelerin sadece %1'ine yakın kesimi teşviklerden yararlandığını ifade etmektedir. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Destekleme Birliği'nin (KOSGEB) öncelikli amacı bu ölçekte işletmelerin gelişimlerini hızlandıracak projelerde işletmeleri desteklemektir. Ancak işletmelerin %92,5'i KOSGEB desteklerinden yararlanamamış durumdadır.

4.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Üretim Sorunları

İşletmelerin üretimde yaşadıkları temel sorunların başında nitelikli eleman yetersizliği gelmektedir (%23,1). Bunu %18,4 ile finansal yetersizlik, %17 ile pazar sınırlılığı izlemektedir. Bunların dışında makine ve tesisata bağlı sorunlar, işçi ücretlerinin pahalılığı ve hammadde ve yardımcı malzemelere bağlı sorunların da olduğu görülmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4: Mobilya İşletmelerinde Üretim Sorunları

İşletmelerin;	Yanıtlar	Sıklık	%
Üretim sırasında yaşadıkları temel sorunlar	Nitelikli eleman yetersizliği	3093	23,1
	Finansal kaynak kısıtlılığı	2457	18,4
	Pazar sınırlılığı	2268	17,0
	Makine ve tesisata bağlı yetersizlik	1589	11,9
	İşçi ücretlerinin pahalı olması	1551	11,6
	Hammadde ve yardımcı malzemelere bağlı sorunlar	1258	9,4
	Kredi faizlerinin yüksekliği	694	5,2
	Enerjinin pahalı olması	307	2,3
	Herhangi bir sorun yok	131	1,0
	Diğer	14	0,1
	Toplam	13362	100,0

İşletmelere ürettikleri ürünlerini pazarlarken sorun yaşayıp yaşamadıkları sorusu yöneltilmiştir. Sorun yaşayanların oranı %18,8 ile düşük düzeydedir. Ancak kısmen diyen işletmelerin oranının %43,5 düzeyinde olması yinede dikkate değer bazı sorunların yaşandığını göstermektedir.

4.6. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Yapabilme Olanakları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük ölçekli işletmeler kadar dış ticarete açık olamadıkları bilinen bir gerçektir. Gerçekten örgütlenmeleri bu amaca yönelik olmadığından ihracat yapabilme olanakları kısıtlıdır. Birkaç soruyla işletmelerin dış ticarete bakışları öğrenilmeye çalışılmıştır (Çizelge 5). İşletmelerin sadece %10'luk bölümü ihracat yapabilmektedir. İhracat yapamadıkları gibi, dış ticaretle ilgili talepler konusunda %86,8'i bilgisizdir.

İşletmelerin ihracat yapamama nedenlerine ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde finansman yetersizliğinin %22,3 ile öncelikli neden olduğu, bunu sırayla dış pazarlara yabancılık %21,7, kapasite yetersizliği %15,5, teknolojik yapıdaki yetersizlik %14,5 ve eleman ve organizasyon eksikliği %12,8 vb. nedenlerin izlediği saptanmıştır. Dış talebin yokluğu, fiyat ve kalite açısından rekabet edememe ve tasarım problemleri de belirtilen nedenler arasında yer almaktadır.

Çizelge 5: Mobilya İşletmelerin İhracat Yapamama Nedenleri

İşletmelerin;	Yanıtlar	Sıklık	%
İhracat yapamama nedenleri	Finansman yetersiz	2142	22,3
	Dış pazarlara yabancılık	2085	21,7
	Kapasite yetersiz	1486	15,5
	Teknoloji yetersiz	1388	14,5
	Eleman ve organizasyon eksikliği	1226	12,8
	Dış talep yok	789	8,2
	Fiyat ve kalite açısından rekabet edememe	366	3,8
	Tasarım problemleri	105	1,2
	Toplam	9587	100,0

4.7. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Geleceğe İlişkin Öngörülleri

Küçük ve orta ölçekli işletmeler ekonominin ve dolayısıyla endüstrinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu nedenle geleceğe ilişkin beklentilerinin olması önemlidir. İşletmelerin %70'e yakın bölümünün geleceklerine güvenle bakmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç endüstrinin geleceği açısından dikkate alınması gereken bir olgudur. Bazı gelişmeler örgütlü olmakla daha hızlı elde edilebilir. Örneğin tek başına zor gerçekleştirilebilen ihracat, örgütlenmeyle daha kolaylıkla gerçekleştirilebilir. Ortak çalışma kültürünün oldukça yetersiz olduğunu bildiğimiz toplumumuzda ne yazık ki mobilya işletmelerinin de örgütlenme adına bir şey yapmadıkları anlaşılmaktadır. İşletmelerin %78,9'unun örgütlenme ve ortak çalışma adına herhangi bir çalışma içerisinde olmadığı görülmektedir.

Anketi değerlendiren işletme sahipleri ve yöneticiler işletmelerin gelişmesindeki engelleri; Finansal sıkıntı (%30,3), pazar sıkıntısı (%19,6), kalifiye eleman eksikliği %12,8 şeklinde sıralarken, örgütlenememeyi ve 8 yıllık eğitimin çıraklık eğitimini bitirmesini, piyasalara olan güvensizliği ve meslek odalarının yetersizliği vb. sorunlara da bağlamaktadır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Mobilya Endüstrisi işletmelerinin %82,1'ü 19 ilde faaliyet göstermektedir. Mobilya endüstrisinin gelişimine yönelik düzenlemelerin öncelikle bu illerde başlatılması yararlı olabilecektir. Çalışmada daha sağlıklı verilere ulaşabilmek amacıyla anket soruları özellikle üst düzey yöneticilere ve işletme sahiplerine yöneltilmiştir. 441 işletmenin 272'sinde işletme sahibinden, 89'unda işletmede profesyonel yöneticiden yanıt alınarak istenen başarı yakalanabilmiştir. Mobilya endüstrisinde işletme sahiplerinin büyük bölümünün ilköğretim mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle endüstride usta çırak ilişkisi ile büyümüş insanların yoğunlukta olduğunu söylenebilir.

İşletmelerin yaklaşık %90'ı alt yapının tamamlandığı düşünülen küçük sanayi sitelerinde yer almaktadır. Ancak işletmelerin %68,3'nün alt yapı yetersizliğinden bahsetmesi anlamlıdır. O takdirde küçük sanayi sitelerinin bu anlamda yeniden gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması yararlı olacaktır. Küçük ve orta ölçekli mobilya işletmelerinde arzulanan düzeyde mesleki eğitim görmüş mühendis, tekniker ve teknisyen düzeyinde eleman bulunmamaktadır. Buna karşın işletmelerin yaklaşık %57'si teknik eleman ihtiyacı içerisinde. Teknik eleman ihtiyacının tekniker düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, 2 yıllık eğitim veren meslek yüksekokullarının önemi artmaktadır. Ne var ki, mezun olan kişiler bu alanda çalışmak istememektedir. Bu nedenle işletmelerin %82,3'ü eleman bulmada sıkıntı çekmektedir.

İşletmelerimizin yaklaşık %69'u endüstride olan gelişmeleri çoklukla yurtiçi fuarlara katılarak, mesleki dergilere abone olarak ve internet olanaklarından yararlanarak takip edebilmektedir. Endüstride teknolojinin hızlı artışı NC ve özellikle CNC makinelerin çeşidinin artışını da beraberinde getirmiştir. Bu durum verimlilik artışına ve imalatta hatanın azalmasına yol açmaktadır. Ancak endüstrideki duruma bakıldığında işletmelerin %68,5'inde NC, %91,4'ünde CNC makine bulunmamaktadır. İşletmeler işlerin devamlılık göstermemesini ve finansman sorununu buna neden olarak göstermektedirler. Sonuç olarak orta vadede bu türde bir makine alma arzularının olmaması klasik üretim yapısının bir süre daha devam edeceği şeklinde yorumlanabilir.

Endüstrinin gelişiminde en büyük engel olarak görülen finansman sorununun çözümü için bazı olanakların varlığı bilinmektedir. Bu olanaklar arasında örneğin; kredi temini, teşviklerden yararlanma, makinelerin satın alınması yerine kiralanması, endüstrinin gelişimini destekleyen bir takım kurumlarla işbirliği, endüstrideki diğer firmalar ile işbirliğine gidilmesi, meslek odalarının önderliğinde ortak pazarlara ulaşılması vb. sayılabilir. Ancak, işletmelerimizin %84'üne yakın bölümü kredi olanaklarından, %98'i teşviklerden yararlanamamaktadır, %93'üne yakın bölümü de endüstrinin gelişimi için büyük destekler sağlayan KOSGEB ile iletişime geçememektedir. Bunun nedenleri irdelendiğinde kredi şartlarının ağırlığı, teşviklerin ne olduğu ve hangi şartlarda verildiğinden yeterince bilgileri olmadığı, KOSGEB gibi kurumların varlığından dahi haberleri olmadığı, makine kiralama yönelik bilgilerinin yetersizliği, endüstride güven ortamı olmadığı için işletmelerin birbirleriyle örgütlenme yolunu denememeleri ve meslek odalarının uygulamalarda ki yetersizlikleri anlaşılmaktadır. İşletmeler sorunlarını kendi çabalarıyla çözmeye çaba sarf etmekte, var olan mesleki örgütleriyle hemen hemen hiç iletişim kuramamakta, mesleki örgütleri de bu işletmelere ulaşmakta gerekli çabayı gösterememektedir.

Çalışan sayıları itibariyle mobilya işletmelerinin çok büyük bölümünün (1–9 işçi çalıştıran) mikro düzeyde işletmeler olduğu başta ifade edilmiştir. Üretimde yaşanan sorunların başında nitelikli eleman yetersizliği, finansal yetersizlik, pazar sınırlılığı, makine ve tesisata bağlı yetersizlik vb. gelmektedir. İşletmelerin %90'ı ihracat yapamamaktadır. İhracat yapabilmek için uygun şartların oluşturulması esastır. Uygun şartları oluşturacak kişilerin bu tür işletmelerde çalıştırılmadığı bir gerçektir. Nitekim işletmelerin yaklaşık %87'si dış taleplerin varlığından habersizdir. Zaten işletmelerimiz ihracat yapamamanın önündeki engelleri finansman yetersizliği ve dış pazarlara yabancılığa bağlamaktadır. Dünya mobilya üretiminde oldukça büyük paya sahip AB ülkeleri ile rekabet edebileceklerine inanan işletmelerin oranı %39'a yaklaşmaktadır. Aslında, bu sonuç işletmelerimizin kendine olan güvenlerini nispeten göstermektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere AB ülkeleri ile rekabet edebileceğine inanan işletmelerimizin ne yazık ki %69'luk bölümü geleceğine güvenle bakmamaktadır. Yaklaşık 10 yılda bir görülen ekonomik krizler işletme yöneticilerini hep düşündürmektedir. Ancak her sorunun çözümünün devletten beklenmesi yaklaşımı mobilya endüstrisinde de oldukça yaygındır denilebilir. İşletmeler kendi çözümlerini kendilerinin bulabilecekleri bir örgütlenmeye gitmeleri yararlı olacaktır. Ancak işletmelerin yaklaşık %79'u örgütlenme adına hiçbir çabanın içinde olamamışlardır. İşletme yöneticilerinin verdikleri yanıtların sonucuna göre işletmelerin gelişimindeki en önemli engeller içerisinde örgütlenememe de yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Akyüz, K.C ., Akyüz, İ., Serin, H ve Cındık, H., (2002), Socio-Economic Structural Analysis of Small Firms in the Forest Product Industry in the Eastern Black Sea Region in Turkey, Turk. J. Agric. For., 26, (2002), 233-238.
- Arlı, M. ve Nazık, H. (2001), Bilimsel Araştırmaya Giriş, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Çağlar, E., (2006), "Bölgesel Kalkınmada Yeni Açılımlar: Sanayi Politikası, Organize Sanayi Bölgeleri ve Kümelenmeler." www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/sunumlar/Esen_Caglar.pps
- Cındık, H., Akyüz, K.C., (1998), The Structure and Suggestions to Solve Problems of Small and Middle-Sized Forest Products Industry Establishments in Trabzon, Turk. J. Agric. For., 22, 11-12.
- DİE, (2002), Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara
- DPT, (2004), Kobi Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ocak 2004, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3078/strateji.pdf , 2009.
- Gündoğdu, F. , Emsen, Ö. S. ve Özkan, Ş., (2001), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Girişimcilik- Yenilikçilik ve Finansman: Kayseri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, I. Orta Anadolu Kongresi "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları", S. 391-414, 2001.
- Koç, K.H., Aksu, B., (2000), Türkiye Orman Ürünleri İşletmelerinde Yersel Dağılım , İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, A serisi, C. 50, Sayı 2, S. 114-129.
- Koç, K.H., Kanat, M., Tolunay, A. (2007), Present Situation in Associate's Level Forestry Education in Turkey, Bottlenecks and Proposals for Solution, "Bottlenecks, Solutions, And Priorities in the Context of Functions of Forest Resources" International Symposium, Proceedings, 17-19 October, Istanbul/Turkey, p.201-215

- KOSGEB (2004), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, KOBİ Ekonomisi (KOBİ'ler ve Bankacılık), Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ocak 2004, Ankara.
- Oktay, E., Güney, A. (2002), Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri, 21.Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri, Sempozyumu, 03-04 Ocak 2002, Doğu Akdeniz Üniversitesi, K.K.T.C
- Özdamar, K.,(2004), Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, 1, Kaan Kitapevi, Genişletilmiş 5.Baskı
- Özdamar, K.,(2004), Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 2 (Çok Değişkenli Analizler), Kaan Kitapevi, Genişletilmiş 5.Baskı
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004), Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeniçeri, B.,(2005), Mobilya Sektör Raporu, İGEME Yayınları, Ankara.
- Yeniçeri, B.,(2007), Mobilya, <http://kobi.mynet.com/pdf/Mobilya.pdf>, (2009).
- Yücel, H., (2000) Uluslararası Pazarlara Açılmada Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü, Uzmanlık Tezi, İGEME, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ) Tanımına İlişkin Yeni Düzenleme,(2006) <http://www.eximbank.gov.tr/duyurular/kobiduyuru.doc> , (2009)
- Enterprise and Industry: Furniture Industry , Overview, <http://ec.europa.eu/enterprise/furniture> , 2009
- Europe - Trade in Office Furniture Expands in Europe, <http://www.furnitureglobal.com/news/news.asp?newsid=2161>
- The Eu Furniture Industry, <http://www.ueanet.com/outlook.htm> , (2009).
- www.mobilyaonline.net/haber/22/imm-kuresel_devam.htm , (2009).

TÜRKİYE' DE İLETİM VE DAĞITIM HATLARI

TRANSMISSION AND DISTRIBUTION LINES IN TURKEY

Şevket ŞAHİN¹

ABSTRACT

Energy has gained ground as a production factor by industrialization, and depending on this energy policies has become main elements of setting the economical development and the technological improvement. Energy has been sphere of interest at the present day. Formerly the main precedence of setting energy production decisions was getting it easily and profitability, but then environmental problems became much more important; so it has been considering to satisfy the balance between environmental sensitivity and profitability.

As part of this strategy; the increasing energy demand in our country brought up long-term planned performance, and also after 1980s the increasing air pollution in big cities made the authorized people and foundings to take measures. A treaty was signed between Turkish Republic and U.S.S.R. in 1986 to submit natural gas, which was commonly used in Europe, for the use of Turkish people and industry. Information about the conveying and distribution lines which have been building since the mentioned treaty was signed is told in this paper

ÖZET

Enerjinin bir üretim faktörü olarak önemi sanayileşme ile birlikte artmış, buna bağlı olarak da enerji politikaları ekonomik gelişmeye ve teknolojik ilerlemeye yön veren ana öğelerden biri olmuştur. Enerji günümüzde de küresel düzeyde ilgi alanı olmayı sürdürmektedir. Geçmişte enerji üretim kararlarına yön veren temel öncelik kolay elde edilebilme ve karlılık iken, sonraları çevre sorunları daha fazla öne çıkmış, enerji stratejilerinde çevre duyarlılıkları ve karlılık arasında denge gözetilmeye çalışılmıştır.

Bu strateji çerçevesinde; Ülkemizde gün geçtikçe artan enerji talepleri bu alanda uzun vadeli planlı bir çalışma yapmayı gündeme getirmiş, ayrıca Ülkemizin büyük şehirlerinde başlayan hava kirliliği 1980 den sonraki yıllarda daha da artarak iş başındaki yetkili kişi ve

---

¹ İnşaat Dairesi Başkanı BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.)

kuruluşları bu konuda tedbir almaya zorlamıştır. Bu doğrultuda Avrupa da kullanımı gittikçe yaygınlaşmaya başlayan doğal gazın Türk insanının ve sanayisinin de kullanımına sunulması amacıyla Türkiye Cumhuriyeti ile O dönemki ismi ile S.S.C.B. Hükümetleri arasında 1986 yılında bir anlaşma imzalanmış olup bu bildiride bahse konu anlaşma ile başlayarak günümüze kadar yapılan ve yapılmakta olan İletim ve Dağıtım Hatları konusunda bilgiler verilecektir.

TÜRKİYE'DE LASTİK VE PLASTİK TEKNOLOJİSİ EĞİTİMİ

ELASTIC AND PLASTIC TECHNOLOGIES EDUCATION IN TURKEY

Hüsnü GERENGİ¹

Ayhan ŞAMANDAR²

Murat SOLAK³

ABSTRACT

The fact that the natural sources are consumed quickly has led the scientific word to find alternative materials. Elastic and plastic materials are probably the most important ones. The importance of the materials made from elastic and plastic has been progressively increasing especially for the last 25 years and they have found more widespread usage. The fact that these materials are easily processed, inexpensive, lightweight and durable has caused them to be used instead of metals in many applications. Moreover, many of these materials can be reused and are environment- friendly. That energy resources are limited increases the importance of these kinds of environment- friendly materials.

According to *PlasticsEurope* statistics, there are 7 countries among EU countries whose plastic processing capacity exceeds 3 million tons and Turkey is the 6th country among these countries thanks to its 4.3 million tons processing capacity achieved in 2008. There are more than 6000 companies in Turkey, most of which are small and medium sized enterprises and active in elastic and plastic sector. Approximately 160000 people are employed in this sector. Also, most of these materials can be reused. So, they are environment-friendly materials.

This work shows the level of the need for the technicians and elastic and plastic engineers who know to do “What? Why? and How?” in rapidly growing elastic and plastic sector.

Keywords: Elastic and plastic sector; Elastic and plastic technologies; Elastic and plastic materials.

ÖZET

Doğal kaynaklı malzemelerin hızlı bir şekilde tüketiyor olması, bilim dünyasını daha farklı malzemeler bulma arayışına yöneltmektedir. Bu malzemelerden belki de en önemli olanları lastik ve plastik malzemelerdir. Lastik ve plastikten yapılmış ürünlerin önemi özellikle son 25 yılda giderek artmakta ve daha da yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır. Söz konusu ürünlerin kolayca işlenebilen, ucuz, hafif ve dayanıklı olmaları pek çok uygulamada metallere yerine kullanılmasına neden olmuştur. Ayrıca bu ürünlerin birçoğu tekrar kullanılabilir, çevre dostu ürünlerdir. Enerjinin kaynaklarının sınırlı olması bu tür çevre dostu ürünlerin önemini daha da arttırmaktadır.

¹ Yrd.Doç.Dr., Düzce Üniversitesi Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu, 81900-Kaynaşlı, Düzce; husnugerengi@duzce.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Düzce Üniversitesi Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu, 81900-Kaynaşlı, Düzce; ayhansamandar@duzce.edu.tr

³ Öğr.Gör., Düzce Üniversitesi Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu, 81900-Kaynaşlı, Düzce; muratsolak@duzce.edu.tr

PlasticsEurope istatistiklerine göre, AB ülkeleri içinde plastik işleme kapasitesi 3 milyon tonu aşan 7 ülke mevcut olup, Türkiye, 2008 yılında ulaştığı 4,3 milyon tonluk işleme kapasitesi ile AB ülkeleri içinde 6. sıradadır. Lastik ve plastik sektöründe çoğu KOBİ olmak üzere 6.000'den fazla şirket faaliyet göstermektedir. Bu sektörde ortalama olarak 160.000'den fazla kişi istihdam edilmektedir.

Bu çalışma, hızla gelişen lastik ve plastik sektöründe “Neyi? Neden? Nasıl?” yapacağını bilen yetişmiş teknikerler ile Lastik ve Plastik Mühendislerine olan ihtiyacın ne boyutta olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lastik ve plastik sektörü; Lastik ve plastik teknolojisi; Lastik ve plastik malzemeler

1. GİRİŞ

Kimya sanayi; petrol, doğal gaz, hava, su, metaller ve mineraller gibi çeşitli hammaddelerden yola çıkarak 70.000’den fazla birbirinden farklı ürün üreten, geniş üretim yelpazesine sahip, büyük ölçekli, sermaye ve teknoloji gerektiren çok büyük bir sanayi dalıdır. Kimya sanayi bugün sanayileşmiş ülkelerde enerji, tarım, sağlık, ulaştırma, gıda, inşaat, elektronik, tekstil ve çevre koruma gibi alanlara sağladığı yüksek katma değer içeren ürünleriyle ve bu sektörlere sağladığı teknolojik yeniliklerle lokomotif sektör konumundadır. Kimya sanayisinin son 25 yılda en çok gelişen alanı Lastik ve Plastik Endüstrisidir.

Temel olarak doğada, üç farklı malzemenin olduğu kabul edilmektedir. Bunlar sırasıyla “polimer”, “metalik” ve “seramik” malzemeler olarak sıralanabilir (Savaşçı vd., 2008). Lastik ve Plastik Endüstrisinin temel kaynağı polimerlerdir. Polimerlerin günümüzde birçok kullanım alanı vardır. Pencerelerimizde kullandığımız PVC'den tutun da mutfakta kullandığımız tavanın kaplandığı teflona veya kullandığımız diş fırçasına kadar hemen her yerde polimerler kendini göstermektedir.

Lastiğin hammaddesi olan kauçukta bir polimerdir. Tüm dünyada üretilen miktarı yaklaşık 21 milyon ton’dur (Kauçuk Derneği, 2009). Bu ürün ülkemize genelde daha ucuz olduğu için pasifik ülkelerden ithal edilerek getirilmektedir. Kauçuk en fazla otomobil sektöründe kullanılmaktadır. Otomotiv sektörüyle paralel olarak sürekli bu alanda (Şekil 1) AR-GE çalışmaları yapılmaktadır (Michelin, 2009).

Kauçuğun yoğun biçimde kullanıldığı diğer ürünlerden bazıları şöyledir: konveyör bant, kayışlar, hortum, conta, ayakkabı tabanı ve körük. Tıbbi ve endüstriyel eldivenler de kauçuk ürünleridir. Ayrıca kauçuktan çeşitli yapıstırıcı türleri de üretilmektedir.

Şekil 1. Michelin

Aşamasında Olan Yeni Modeli

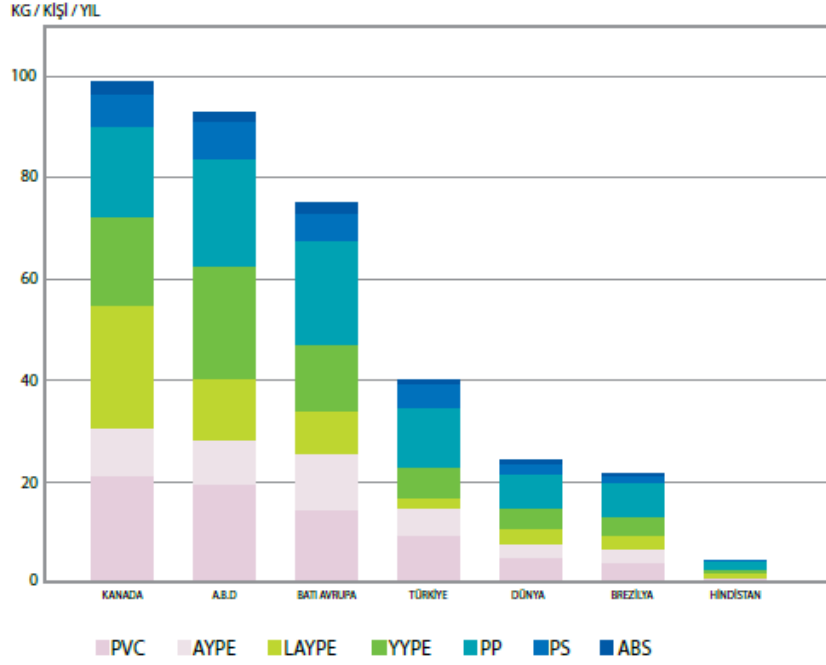
Firmasının Test

Plastikler tüm dünyada demir, tahta ve cam yerine alternatif malzeme olarak kullanılmakta ve her gün yeni uygulamalarla günlük yaşamımızın vazgeçilmezleri arasına girmektedir. Gerek ekonomik, gerekse kolay uygulanabilir malzemeler olması bu süreci hızlandırmaktadır. Bu yüzden plastiğin diğer maddelere göre tüketimi hızla artmakta ve hatta plastik tüketiminin fazlalığı ülkelerin gelişmişliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Tablo 1’de (Savaşçı vd., 2008) görüldüğü gibi Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde plastik tüketimi Latin Amerika ve Afrika ülkelerine göre yaklaşık 12 kat daha fazladır. Şekil 2’de (Petkim Faaliyet Raporu, 2006) ise ülkelerde kullanılan termoplastik (*Molekül yapılarında çapraz bağ içermediklerinden dolayı ısı ve basınç altında plastik özelliklerini koruyan polimer yapılarıdır. Bu maddelere ısı ve basınç altında defalarca şekil vermek mümkündür. Örneğin: PVC ve PP*) miktarları gösterilmiştir.

Tablo 1’de verilen bilgileri pekiştiren bu değerler, en fazla tüketimin ekonomik ve sosyal düzeyin yüksek olduğu ülkelerde gerçekleştiğini göstermektedir.

Tablo 1. Dünya Plastik Tüketimi

Bölgeler	Yıllar (x1000 ton/yıl)			
	1993	1994	1998	2000
Kuzey Amerika	30620	35840	36430	43690
Batı Avrupa	30700	31850	36200	38600
Asya/Okyanusya	25700	27250	33075	36900
Doğu Avrupa	7560	7240	8495	8420
Latin Amerika	2950	3800	4500	4950
Afrika/Ortadoğu	1870	1900	2400	2700
Dünya Toplamı	99400	108000	121000	135260

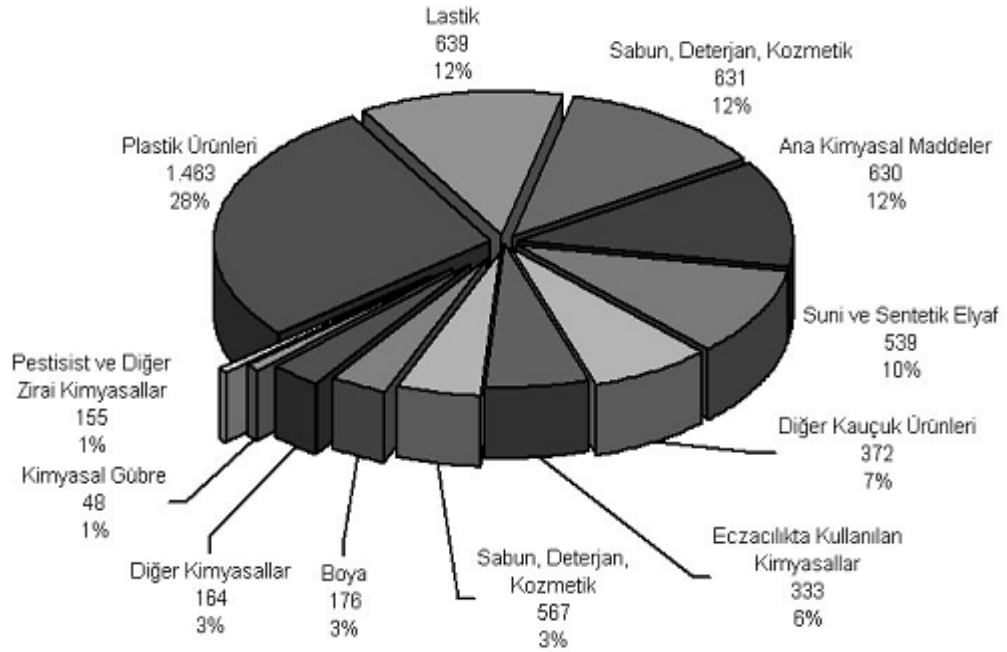

Şekil 2. Kişi Başına Termoplastik Tüketimi (2006)

2. ÜLKEMİZ LASTİK VE PLASTİK SANAYİSİNİN DURUMU

Türkiye bulunduğu konum itibariyle stratejik bir öneme sahiptir. Ülkemiz ekonomik bir krizden geçtiği son bir iki yıl hariç, yıllık %5-7 büyüme hızı ile bölgesinde en yüksek ekonomik büyüme hızına sahip ülkelerden birisidir. Bu özelliklerinin yanı sıra ülkemiz nüfusunun %65'inin 30 yaşın altında olduğu genç ve dinamik bir insan gücüne de sahiptir.

Türk Plastik sektörü, Türkiye'nin en hızlı gelişen sektörlerinden biridir. Plastik sektörü yarattığı 12.5 milyar dolarlık katma değerle GSMH içinden %4 pay almaktadır. Plastik sektör ithalatının toplam kimyasallar ithalatı içindeki payı %31, direk ihracatının toplam kimyasallar ihracatı içindeki payı da %28'dir. Plastik sektörünün direk ve indirek ihracat toplamı ekonomik değer olarak toplam kimyasallar ihracatının %50 üzerindedir (DPT, 2007). Tablo 2'de gösterildiği gibi ülkemizde, lastik ve plastik sanayi ekonomik krizin olduğu dönemlerde bile sistematik olarak büyümüştür (TÜİK, 2008).

Şekil 3. 2005 Yılı İçersinde Kimya Sanayisinin İhracat Dağılımı (Bin \$)

Tablo 2. Lastik ve Plastik Sanayisinde Büyüme Oranları

Sektör	2002	2003	2004	2005
Lastik ve Plastik	12.4	15.6	12.7	19.8

Türkiye'deki sanayileşme düzeyi, hızlı nüfus artışı ve çeşitli endüstriyel sektörlerdeki gelişmeler gibi gerçekler göz önünde tutulduğunda Türkiye'de güçlü bir büyüme potansiyeli vardır. Sadece plastik sektörü 2008 yılının ilk 6 ayında 456.000 ton mamul ihraç edip 1 milyar 413 milyon \$ döviz geliri elde etmiştir (PAGEV, 2009).

Ülkemizde ve diğer dünya ülkelerinde kauçuk esaslı üretim ve tüketim maalesef istenilen ölçüde kontrol altında değildir. Dolayısıyla bazı istatistiksel verilere ulaşılamamaktadır. Fakat plastik malzemelerin üretildiği ana hammaddelerinin çoğu ülkemizde sadece Petkim tarafından üretildiği için son derece detaylı bilgilere

ulaşabilmekteyiz. Tablo 3'te sektörlere bağlı olarak plastik malzemelerin kullanımı gösterilmektedir.

En fazla plastik malzeme tüketimi inşaat sektöründedir. Plastik malzemeler, inşaat sektöründe kapı ve pencere üretimi ve tüketiminde kullanılmaktadır. Plastik kapı ve pencere sektörünün yıllık üretim kapasitesi 370.000 ton dolayındadır. 2003 yılında plastik kapı ve pencere üretimi 185.000 tona ulaşmıştır. Türk plastik kapı ve pencere sektörü, üretim açısından Avrupa'da 3. sıradadır. Plastik kapı ve pencere sektöründe 10.000'den fazla kişi çalışmaktadır. İnşaat sektöründe en çok kullanılan ikinci plastik malzeme su borularıdır. Plastik boru sektörü 250.000 tonluk üretim kapasitesine sahiptir (İstanbul Kimyevi Madde ve Mamulleri İhracatçıları Birliği, 2006).

Tablo 4'te (Savaşçı vd., 2008) plastik sektörünün, inşaat sektöründeki lokomotif etkisi görülmektedir. Yaklaşık yarım milyar dolar bir katkı söz konusudur.

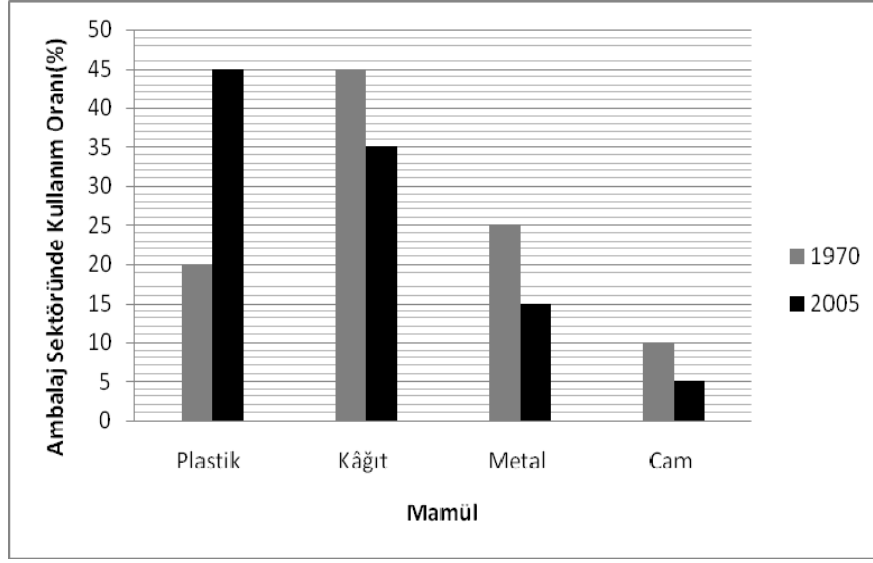
Tablo 3. Ülkemizde Sektörel Bazda Plastiklerin Kullanım Alanları

Sektör	Toplam Tüketimdeki Payı, %
İnşaat	26.4
Ambalaj	17.8
Tarım	17.6
Tekstil	12.6
Otomotiv-Makine-İmalat	5.0
Mobilya	6.3
Tıp	1.2
Diğerleri	12.9

Tablo 4. Ülkemiz İnşaat Sektöründe İhracatı Yapılan Plastik Ürünler

Ürün	İhracat-2008 (\$)
Plastik monofil, çubuk ve diğer profiller	222.679.554
Plastik yer, duvar ve tavan kaplamaları	24.621.993
Plastik küvet, duş, lavabo vd. donanımlar	51.682.847
Plastik inşaat malzemeleri	147.780.070
Toplam	446.764.464

Plastik malzemelerin en çok kullanıldığı diğer alan ise ambalaj sektörüdür. Avrupa'da ambalajların %17'si, tüm tüketim malzemeleri ambalajlarının %50'si plastiktir. Plastik olmasaydı ambalaj ağırlığı dört katına, üretim masrafı ve enerji tüketimi iki katına çıkardı ve atık hacmi %150 artardı. Bu verilere plastik esaslı ambalajların ürünlere sağladığı raf ömrünü de ekleyince durum daha iyi anlaşılır olacaktır. Tablo 5'te Avrupa'da değişik malzemelerin ambalaj sektöründe kullanım oranı (Demirci, 2008) gösterilmiştir. Plastik malzemelerin kullanımı geçen 35 yıllık süre zarfında %45 artmışken, diğer sektörlerde bir azalma olmuştur.

Şekil 4. Avrupa’da Değişik Malzemelerin Ambalaj Sektöründe Kullanım Oranı (%)

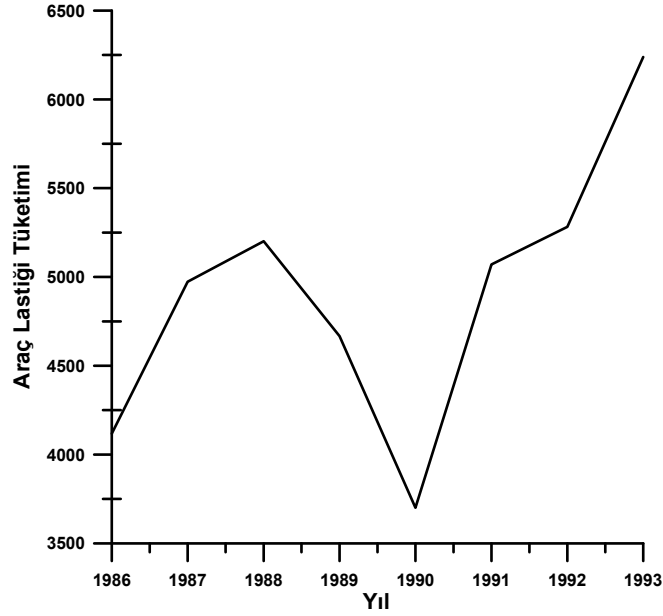
Tablo 5. Ülkemizde Kişi Başına Düşen Yıllık Plastik Tüketimi

Yıllar	Kişi Başına Tüketim, kg
2000	26.9
2001	30.8
2002	35.3
2003	40.5
2004	46.4
2005	53.4

Tablo 5’te görüldüğü üzere 5 yıl içerisinde ülkemizde kişi başına düşen plastik tüketimi yaklaşık %98 artmıştır. Bu veri bile sektörün nasıl büyük bir hızla büyüdüğünün göstergesidir. 1986 ile 1993 yılları arasında ülkemizde araç lastiği tüketiminde Şekil 5’te görüldüğü gibi %51.5’lik bir artış söz konusudur (TMMOB, 1994).

1993 yılından sonraki araç lastiği tüketim verilerinin çok daha yüksek değerler olacağını düşünmekteyiz. Çünkü ülkemiz ihracatının en büyük ayağını otomotiv sektörü oluşturmaktadır. 1-15 Ocak 2009 tarihleri arasında yaşanan krize rağmen, 250 milyon 864 bin dolarlık ihracat yapılmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2009).

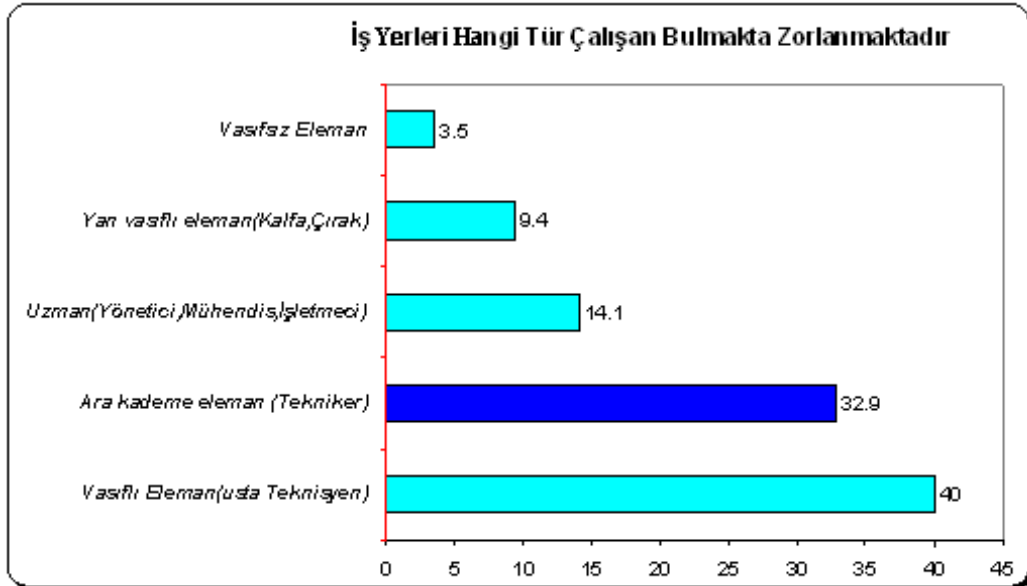
Günümüzde üretilen otomobillerin ağırlıklarının ortalama %15’i, kullanılan otobüs ve tren ağırlığının %30’u lastik ve plastik esaslı malzemelerdir. Bu malzemelerin alternatif malzemelere göre bitmek bilmeyen tasarım imkanı, daha düşük ağırlık, daha gelişmiş aerodinamik imkanı gibi üstün özelliklere sahip olması bu oranın artacağına kanıttır (Demirci, 2008). Ülkemizde karayolu araçları üreten saygın yaklaşık 17 fabrikanın üretim yapıyor olması lastik ve plastik sektörünün otomotiv sektörüyle paralel büyüdüğünü göstermektedir.

Şekil 5. Ülkemiz Araç Lastiği Tüketimi (x1000)

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Yaşanan ekonomik krize rağmen, Lastik ve Plastik Sektörü çok hızlı bir şekilde büyümektedir. Bu büyümeye paralel olarak sanayide yaşanan en büyük problem 2007 yılında İSO Meslek Komitesinin yaptığı çalışmaya göre Şekil 5'te gösterildiği gibi Vasıflı Elaman (Usta Teknisyen) problemidir.

Şekil 5. İSO Meslek Komiteleri Mayıs 2007 Durum Tespit Anket Sonuçları

Lastik ve Plastik Sektörünün bu muazzam büyüklüğüne karşın gerekli teknik personel maalesef Tablo 6'da (OSYM, 2009) gösterildiği gibi sadece 5 üniversite bünyesinde kurulan Meslek Yüksekokullarınca gerçekleştirilmektedir. Yapılan tahminler

önümüzdeki yıllarda, plastik sektöründe çalışacak yılda en az 20.000 ara elemanına ihtiyaç duyulacağını göstermektedir. (DPT, 2007)

Tablo 6. Lastik ve Plastik Teknoloji Programının Olduğu MYO'lar.

Devlet planlama Teşkilatı'nın 2005 yılında öngördüğü personel sayısı 20.000

ÜNİVERSİTE	MYO	ÖĞRENCİ SAYISI		Toplam
		Örgün Öğretim	İkinci Öğretim	
Gaziantep	Naci Topçuoğlu	50	-	50
İstanbul	Teknik Bilimler	50	-	50
Ege	Ege	40	40	80
Kocaeli	Köseköy	50	50	100
Düzce	Kaynaşlı	35	-	35
Mezun Olabilecek Toplam Öğrenci				315

civarındayken, 2008 ÖSYM verilerine göre gerekli Tekniker yetiştiren 5 Meslek Yüksekokulunda toplam 315 öğrenci mezun etme potansiyeli vardır. Ülkemiz sanayisinin en önemli sorunu, uzman teknik personelin yetersizliğidir. Bu, herkes tarafından kabul edilen bir realitedir. MEB ile üniversiteler, çağdaş teknolojinin birikim ve becerisine sahip eleman yetiştiremiyorlar. Bu temel neden, ülkemiz sanayisinin ileri teknolojiye geçişinde karşılaştığı en büyük engeldir. Sektör, bu verilere göre bırakın AR-GE'de, normal üretimde çalışacak eğitilmiş personel bulamamaktadır.

Eğitilmiş personelin çalıştığı kuruma sağladığı en büyük fayda, yapacağı endüstriyel tasarım ve patentler sayesinde firmanın uluslararası standartlara daha çabuk ulaşmasını sağlamaktır. PETLAS çalışanları 1994 yılında know-how'la alınan 36 adet ürün çeşidini yaptıkları AR-GE çalışmaları ile 72'ye çıkarmışlardır (TMMOB, 1994).

Lastik ve Plastik malzemeler, hızla yaygınlaşan ürün çeşitliliği sayesinde, kullanımını her geçen gün daha da artmaktadır. Ülkemiz tekstil ürünleri açısından dünyada önde gelen ülkelerden biridir. Gerek sentetik iplik ve elyaf, gerekse bundan imal edilen akrilik, polyester, naylon ve polipropilen tekstil ürünleri ihraç etmektedir.

Ülkemizin coğrafi olarak Avrupa ve Asya'nın buluştuğu noktada yer alması Türk Lastik ve Plastik Endüstrisinin ihracatı için önemli bir avantajdır. Üretilen ürünler yaklaşık 124 ülkeye ihraç edilmektedir. Bu büyük sektörün ihtiyaç duyduğu kalifiye elemanlar maalesef lisans veya ön lisans düzeyinde yeterince yetiştirilememektedir. Plastik sektöründe yer alan firmaların kurduğu PAGEV, kendi ihtiyaç duyduğu ara elemanı yetiştirmek için 2002'de Gebze'de PAGEV Anadolu Meslek Lisesi'ni kurdu. 2006 yılında ise 20 dönümlük arsa üzerinde, bin öğrenci kapasiteli ve 30 derslikli Halkalı PAGEV Anadolu Plastik Meslek Lisesi ve 14 bin 340 metrekarelik inşaat alanında Araştırma - Geliştirme ve Meslek içi Eğitim Merkezlerinin yanında Plastik Atölyeleri ve uluslararası akreditasyon belgeli Test ve Analiz Laboratuvarı temelini atmıştır. İnşaatın şu an %55'i tamamlanmıştır. Bursa Uludağ Sanayici ve İşadamları Derneğinin katkılarıyla, Mart-2009 tarihinde Tophane Endüstri Meslek Lisesi bünyesinde "Plastik Enjeksiyon ve Ambalaj Sektörüne Vasıflı İşgücü Kazandırma Projesi" ile ihtiyaç duyulan vasıflı eleman yetiştirilmeye başlanmıştır (Bursa Eğitim Geliştirme Vakfı, 2009).

Yaklaşık 200 bin kişinin istihdam edildiği (Demirci, 2008) bu sektör yoğun bir şekilde “Neyi? Neden? Nasıl?” yapacağını bilen teknikerlere ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden MYO bünyesinde, uygulama esaslı eğitim ile ön lisans ve lisan düzeyinde bazı üniversitelere bağlı Fen Edebiyat Fakülteleri Kimya Bölümlerinin “Lastik ve Plastik Teknolojisi Eğitimi’ne” ağırlık vermeleri kimi uzmanlarca geleceğin sektörü olarak adlandırılan bu sektör için, uzman personel ihtiyacını kısmen karşılayacaktır. Ayrıca üniversitelerin Mühendislik Fakülteleri bünyesinde “Lastik ve Plastik Teknolojisi Mühendisliği” bölümünün açılması bu sektörü daha da geliştirecek, AR-GE ve ÜR-GE için gerekli personelin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Savaşçı Ö.T., Uyanık N., Akovalı G., (2008), “Ana Hatları ile Plastikler ve Plastik Teknolojisi”, PAGYAY yayıncılık, ISBN: 975-6816-02-8, İstanbul
- Kauçuk Derneği, (2009), <http://www.kaucukdernegi.org.t>
- Michelin, (2009), <http://officespam.chattablogs.com/archives/michelin-tweel-1.jpg>
- Petkim Faaliyet Raporu, (2006), <http://www.petkim.com.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2008),
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8
- PAGEV, (2009), <http://www.pagev.org.tr/>
- İstanbul Kimyevi Madde ve Mamulleri İhracatçıları Birliği, (2009),
<http://www.immib.org.tr/KIMYA/index.asp>
- Hürriyet Gazetesi, (2009), 18 Ocak, Ekonomi sayfası
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, (2008), “Tablo 3A Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Meslek Yüksekokullar ve Açıköğretim Önlisans Programları”,
www.osym.gov.tr
- T.C. Başbakanlık DPT, (2007), Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, “Kimya Sanayi Özel İhtisas Raporu”, Ankara
- TMMOB, (1994), “Lastik Sanayii ve Petlas Sektörel Rapor Dizisi:6”, Ankara
- Bursa Eğitim Geliştirme Vakfı, (2009), “Plastik Enjeksiyon ve Ambalaj Sektörüne Vasıflı İşgücü Kazandırma Projesi” <http://www.begev.org.tr/>
- Demirci B., (2008), “Plastik Geleceğin Malzemesi”, Plastik Dergisi, Sayı 100, Sayfa: 40
ISSN: 1302-6925

TÜRKİYE’DE MEKATRONİK ÖNLİSANS EĞİTİMİN GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ DURUMU

DEVELOPMENT AND PRESENT SITUATION OF MECHATRONICS ASSOCIATE’S EDUCATION IN TURKEY

Hakan ÇELİK¹

Taner AKKAN²

ABSTRACT

The education of mechatronics in Turkey continues on master, graduate, associate and Anatolian high school degrees nowadays. There is Mechatronics engineering master education in four universities, Mechatronics Teacher’s Education in two universities. Mechatronics associate’s education has started in Kocaeli University Gebze Vocational School and Sakarya University Sakarya Vocational School in 2001 and reached to the number of 21 schools in 17 universities in 2008. Only Sakarya University Adapazarı Vocational School has the internet based education. In this study, the present situation of mechatronics education in Turkey was investigated in Vocational Schools. Increasing of the number of Mechatronic programs and their quotas, regional distribution of the Mechatronics programs in accordance with provincial centers and townships were reviewed. The existence of Electrical and Electronics, Mechanics and Computer programs in the vocational schools that has Mechatronics program was investigated. Because these programs are the sub-components of the mechatronics education. In addition to this, the current situation of the mechatronic programs were evaluated in general view.

Keywords: Turkey, Mechatronics, Associate’s Education, Development.

ÖZET

Günümüzde Türkiye’de mekatronik eğitimi, lisansüstü, lisans, önlisans ve Anadolu Meslek Lisesi düzeyinde verilmektedir. Dört üniversitede Mühendislik Lisans, iki üniversitede Mekatronik Öğretmenliği Lisans eğitimi bulunmaktadır. Türkiye’de mekatronik önlisans eğitimi 2001 yılında Kocaeli Üniversitesi Gebze Meslek Yüksekokulu’nda ve Sakarya Üniversitesi Sakarya Meslek Yüksekokulu’nda başlamış ve 2008 yılı itibarıyla 17 üniversitede 21 programa ulaşılmıştır. Bu programlardan sadece Sakarya Üniversitesi Adapazarı Meslek Yüksekokulu mekatronik programı internet tabanlı uzaktan eğitim vermektedir. Bu çalışmada Türkiye’de mekatronik önlisans eğitiminin başlangıcı, gelişimi ve bu günkü durumu araştırılmıştır. Yıllara göre mekatronik programlarında ve kontenjanlarında meydana gelen artışlar, programlarının bölgesel dağılımları, il ve ilçelere göre dağılımları incelenmiştir. Mekatronik programı olan Meslek Yüksekokulları’nda mekatroniğin alt bileşenlerini oluşturan Elektrik-Elektronik, Makine

¹ Öğr.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir MYO Mekatronik Programı, hakan.celik@deu.edu.tr

² Öğr.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir MYO Mekatronik Programı, taner.akkan@deu.edu.tr

ve Bilgisayar bölümlerinin olup olmadığı araştırılmış ve genel olarak bu günkü tablo içerisinde mekatronik programlarının durumu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Mekatronik, Önlisans Eğitimi, Gelişim.

1. INTRODUCTION

The term “mechatronics” was first introduced by a Yaskawa Electric Engineer in 1969 (Kyura and Oho, 1996). Although many definitions about this term were expressed in the following years (Auslander,1996), the most widely known one is: “The synergistic integration of mechanical engineering with electronics and intelligent computer control in the designed manufacturing of industrial products and processes” (Harashima,1996). In recent years, this synergistic integration that have already existed in the nature of mechatronics has been compatible with market demands together with the rapid developments in computer, microprocessor, power electronics and software technologies, and as a result it has become more and more popular rapidly.

The increasing demand for the products of mechatronics found in every field of daily life stimulated the need for well-educated human resources in this field. Since 1983, Toyohashi University has run a regular Mechatronics Education course in mechatronics engineering in Japan, and in Europe; on the other hand, the beginning of mechatronics education has dated back mid 1980’s (Acar and Parkin,1996). The courses of mechatronics engineering at undergraduate and graduate levels as well as vocational training courses are increasing rapidly all over the world (Acar,1997). Today, education of mechatronics engineering is given in many countries throughout the world.

Although mechatronics was introduced to Turkey in 1993, the development in this subject were performed in a quite slow course. In the early 2000, it became possible for mechatronics to be widely known in academic and industrial fields. Today, mechatronics, even with a limited capacity, has become a kind of discipline in every level of education from high school level to master degree (Akpınar, 2004). The education of mechatronics has started in Turkey late after Japan, America and Europe. Though there was a specific development during 16 years from 1993 to 2009, there appeared no rapid and widespread of mechatronics. The educational experiences obtained on graduate and master degree have been reflected slowly into associate and high school degrees.

Gürbüz (2004) has carried out probably the most detailed study on Mechatronic Education in VSs in Turkey made significant suggestions about the system; however has not performed the latest developments after 2004. The present study discusses changes on student quotas, situation of VSs in geographical regions, the latest developments and general problems and solution suggestions.

2. A GENERAL VIEW OF MECHATRONICS EDUCATION

Mechatronics was introduced into Turkey’s agenda in 1993 (Akpınar, 2006). Since then, Middle East Technical University (METU) has been holding international meetings of “International Mechatronics Designing and Modeling Study”. Besides since September 1994, METU has been publishing an international journal about mechatronics named as “International Journal of Intelligent Mechatronics: Design and Production” (Dülger, 2002).

Since 2008, mechatronics education in Turkey has been continued on master, graduate, associate and High School degrees (Table 1).

Table 1. Mechatronics Education as graduate, master, associate and high school level

Engineering Education	Technical Education Faculties
Sabancı University ^{a,b}	Marmara University ^a
Kocaeli University ^{a,b}	Suleyman Demirel University ^a
Bahçeşehir University ^{a,b}	
Ortadoğu Technical University ^c	
Atılım University ^a	
Bogazici University ^b	
Istanbul Technical University ^b	
Dokuz Eylul University ^b	
Vocational Schools	
Bahçeşehir University VS	Kastamonu University VS
Balıkesir University Edremit VS	Kocaeli University Gebze VS
Celal Bayar University Soma VS	Kocaeli University Karamursel VS
Çanakkale Onsekiz Mart University Çan VS	Mustafa Kemal University Iskenderun VS
Dokuz Eylul University Izmir VS	Namık Kemal University VS
Gaziantep University Gaziantep VS	Sakarya University Sakarya VS
Gaziosmanpaşa University Turhal VS	Sakarya University Adapazarı VS [DE]
Gaziosmanpaşa University Zile VS	Selçuk University Kadınhanı Faik İçil VS
Giresun University Şebinkarahisar VS	Selçuk University Ereğli VS
Kadir Has University VS	Uludağ University Technical Sciences VS
Karadeniz Technical University A. Kanca VS	
High School Education (Anatolian VHSs)	
Balgat (Ankara)	Hürriyet (Bursa)
Çayırova (Kocaeli)	
^a GRADUATE EDUCATION ^b MASTER EDUCATION ^c BRANCH EDUCATION	

Engineering graduate and master degree education in Sabancı, Kocaeli and Bahçeşehir Universities, engineering graduate education in Atılım University, mechanical engineering as a lateral branch in METU, master degree in Science Institute of Bogazici University, Istanbul Technical University (ITU) and Dokuz Eylul University, Erciyes University, graduate degree of mechatronics teaching in Technical Education Faculties of Marmara and Suleyman Demirel Universities have been continued. While there is a program of mechatronics on an associate degree in 21 VS, one of which has a distance learning education, there is an education of mechatronics in Balgat (Ankara), Çayırova (Kocaeli), and Hürriyet (Bursa) Anatolian VHS since 2003-2004 education periods.

3. VOCATIONAL SCHOOLS AND MECHATRONICS EDUCATION

In Turkey, mechatronics education started in Kocaeli University Gebze VS and Sakarya University Sakarya VS in 2001 on a VS level. Before the undergraduate education of mechatronics started in Turkey, VSs had programs of electrics, electronics, computer and machine independent from each other. The first experiences aiming at mechatronics undergraduate education were observed in the programs of ‘Control Systems Technology’ (CST) where the basic courses were Electric, Electronics, Control and Computer.

Before 2001 when the mechatronics undergraduate education started in Turkey, the education of CST program considered as the closest program to mechatronics was given in only three of the present 21 schools (Table 2).

Table 2. Programs and Student Quotos of Vocational Schools in Turkey

	Vocational Schools Mechatronic Programs	FE	EE	DE	Geographic Region	City -Town
1	Bahçesehir University VS	60	60	-	Marmara	City
2	Balıkesir University Edremit VS	30	30	-	Marmara	Town
3	Celal Bayar University Soma VS	40	-	-	Aegean	Town
4	Çanakkale Onsekiz Mart University Çan VS	40	40	-	Marmara	Town
5	Dokuz Eylül University Izmir VS	45	45	-	Aegean	City
6	Gaziantep University Gaziantep VS	30	-	-	Southeast Anatolia	City
7	Gaziosmanpasa University Turhal VS	35	-	-	Blacksea	Town
8	Gaziosmanpasa University Zile VS	40	40	-	Blacksea	Town
9	Giresun University Şebinkarahisar VS	40	-	-	Blacksea	Town
10	Kadir Has University VS	50	50	-	Marmara	City
11	Karadeniz Technical University A. Kanca VS	40	-	-	Blacksea	Town
12	Kastamonu University VS	50	50	-	Blacksea	City
13	Kocaeli University Gebze VS	50	50	-	Marmara	Town
14	Kocaeli University Karamursel VS	40	-	-	Marmara	Town
15	Mustafa Kemal University Iskenderun VS	30	30	-	Mediterranean	Town
16	Namık Kemal University VS	40	-	-	Marmara	City
17	Sakarya University Sakarya VS	30	-	-	Marmara	City
18	Sakarya University Adapazarı VS (DE)	-	-	700	Marmara	-
19	Selçuk University Kadınhanı Faik İçil VS	40	-	-	Central Anatolia	Town
20	Selçuk University Ereğli VS	40	-	-	Central Anatolia	Town
21	Uludağ University Technical Sciences VS	30	30	-	Marmara	City
	Total	800	425	700		

FE: FORMAL EDUCATION, EE: EVENING EDUCATION, DE: DISTANCE EDUCATION

Today, it is seen that these three schools have the highest degree of the experience on the way to mechatronics education. Of these schools, VS of Gaziantep University transformed their CST program into mechatronics program in 2002. The other one, was CST program of Izmir VS of Dokuz Eylül University. This program underwent a much more different change. In 2002, “The CST Program” as a part of VS program development project decided to change the name of the program as “Industrial Automation” and finally the curriculum was prepared according to it without making branch division (Balıcı et.al., 2003). Industrial Automation Program of Izmir VS of Dokuz Eylül University was turned into mechatronics program in 2007 by considering the demands of Chamber of Industry of Aegean Region (EBSO) for well – educated human resources in this field.

Since 2008, these two schools of 21 VS giving mechatronics associate’s education in Turkey have been the oldest schools having the experience of education in the field of Control and Automation. While 17 of 21 VS giving associate’s education of mechatronics since 2008 were continuing their education with different programs according to the curriculum in 2000, the rest three schools (A.Kanca VS, Gebze VS, Adapazarı VS) were established after 2000. Mechatronics education in VSs has been improved throughout the Turkey since 2002 and the student quotas and newly-opened departments per year are as follows Table 2.

- 2001: Totally 55 students, 30 of whom were in Kocaeli University Gebze VS and 25 of whom were in Sakarya University Sakarya VS having formal education.

- 2002: 30 students having formal education in Gaziantep VS of Gaziantep University, Tekirdag VS of Trakya University (today connected to the Namık Kemal University) and Turhal VS of Gaziosmanpaşa University.
- 2003: The first internet-based distance learning program of Turkey started in Adapazarı VS of Sakarya University with 300 students.
- 2004: 30 students having formal education in Şebinkarahisar VS of Sivas Cumhuriyet University (today connected to the Giresun University) and 50 students with formal education in Karamürsel VS of Kocaeli University.
- 2005: 90 students having formal and evening education in technical science VS of Uludağ University and 40 students in Ereğli and Kadınhanı VS of Konya Selçuk University.
- 2006: No program was set up in addition to present quotas. Besides, student quotas having evening education in technical science VS of Uludağ University was reduced from 90 to 60 as opposed to previous year.
- 2007: 40 students having formal and evening education in VS of İzmir Dokuz Eylül University and 30 with formal education in Çan VS of Çanakkale 18 Mart University, Edremit VS of Balıkesir University and İskenderun VS of Mustafa Kemal University. Besides, student quotas having formal education in technical science VS of Kocaeli University was reduced from 50 to 40 as opposed to previous year.
- 2008: 120 students having formal and evening education in VS of Bahçeşehir University, 40 in Soma VS of Celal Bayar University and 100 with formal and evening education in VS of Kastamonu University, 50 with formal education in VS of Kadir Has University, 40 with formal education in Karadeniz Teknik University A. Kanca VS.

While the number of mechatronics program in 2001 was two and student quotas were 55, this number increased to 21 including distance learning programs and student quotas increased to 1925 in 2008. It can be estimated that, in view of the intensive interest and demand for mechatronics and the need of the sector, these numbers will increase more and more.

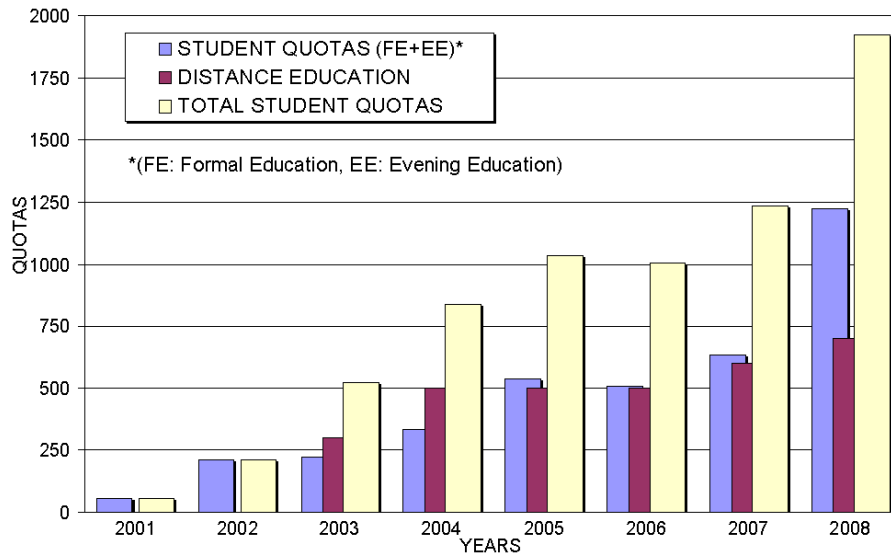

Figure 1. Student Quotas versus years.

3.1. Distribution according to regions and residential units

The distribution of Mechatronics programs according to seven Geographical Regions of Turkey varies. While there is not any mechatronics program in Eastern Anatolia, Marmara Region has the highest number of programs in ten schools. This is quite normal, because Marmara Region is the most advanced region in terms of its industrialization. Though the second region following Marmara is the Aegean Region with an advanced industry, it is quite behind Marmara in terms of mechatronics programs. In Aegean Region, the first mechatronics associate's program was set up in VS of Dokuz Eylül University in 2007. Since 2008, there has still been a Mechatronics undergraduate education in only two universities of Aegean Region. In Blacksea Region, whose industrial development is far behind compared to Aegean and Marmara, this education of mechatronics is given in five VSs. Central Anatolia has two VSs while Mediterranean and South East Anatolia have one VS giving Mechatronics associate's education. Furthermore, in the universities of some big industrialized cities such as Kayseri, Eskişehir, Denizli, there is also mechatronics associate's education (ÖSYM, 2000-2008). Considering the distribution of mechatronics programs of the year 2008 in accordance with provincial centers and townships, nine programs are in provincial centers (except for distance learning) and 11 programs are in townships.

3.2. Distance education

Although Mechatronics undergraduate education started in 2001, there is internet-based distance learning in only one of the 21 schools which have still been maintaining their education. While Adapazarı VS of Sakarya University, which started its distance learning program in 2003, admitted 300 students during the early years, in 2008 this number has reached to 700. In this program the services such as textbooks, CDs, internet access packages are provided by a standard education fee. The courses are given on internet by computer animations and simulations. In a 50 student imaginary classes, students can ask questions by means of e-mails, forms, and chat programs, receive special help and take assignments. At the end of the first semester, students get condensed campus training for fifteen training days and consolidate their knowledge. Moreover, the students get a training of thirty days at the end of the third semester and consolidate their practical knowledge. There is a summer school for students who fail some of the classes. The students of this program who have the same rights like those of organized education are entitled with the degree of "mechatronics technician" (Akpınar, 2006).

There is a crowded and young ambitious group of students in Turkey who demand for having a university education of profession. This demand cannot be met due to lack of resources and staff available. In this situation, virtual and remote laboratories will contribute to the development of technical VS of higher education in Turkey by filling the absence of adequate staff and instrument (Uzun and Kara, 2007). Thus, it can be stated that to spread the education of Mechatronics by means of the present facilities and sources will take certain time period. So, it is necessary to advance and support the internet-based education.

3.3. The other programs related to mechatronics in VSs giving mechatronics associate's education

In Table 3, it was observed whether there are any other programs comprising sub-components of mechatronics in VSs giving mechatronics undergraduate education. Considering the employment of teaching staff and common use of the laboratory, the programs in relation to mechatronics such as Computer, Electric, Industrial Electronics, Industrial Automation, Machinery and Automotive Programs were evaluated. The schools whose curriculum includes Computer, Electric, Electronics and Machinery Programs have important advantages in giving mechatronics education covering these three scientific branches. Of the so-called programs, the teaching staff and common use of laboratories increase the quality of the given education and enable the extremely limited technical facilities in many schools to be used in a most efficient way. The collaboration to be made between the programs will highly advance the integration found in the basis and nature of mechatronics and expected to be in scientific branches. The natural process in beginning mechatronics education is to apply this, after having a certain experience during the given education in conventional branches such as; Electronics, Computer and Machinery. It is clear that this situation will have many advantages in application. However, in some schools, programs were set up without any consideration (Table 3). When the schools that have no such programs comprising the sub-components of mechatronics, they have to built separate laboratories for Electric-Electronics, Computer, and Machinery classes and employ teaching staff for each of them. This is not an efficient situation for the schools having real limited sources.

Table 3. Related Programs to Mechatronic Programs

Vocational Schools Mechatronic Programs		Mechatronics	Computer	Electrics and (or) Electronics	Mechanics and (or) Automotive	Industrial Automation
1	Bahçesehir University VS	*	*	*	*	-
2	Balıkesir University Edremit VS	*	*	-	*	-
3	Celal Bayar University VS	*	-	*	-	-
4	Çanakkale 18 Mart University VS	*	-	-	-	-
5	Dokuz Eylül University VS	*	*	*	*	-
6	Gaziantep University Gaziantep VS	*	*	*	*	-
7	Gaziosmanpasa University Turhal VS	*	*	*	-	-
8	Gaziosmanpasa University Zile VS	*	*	-	*	-
9	Giresun University Şebinkarahisar VS	*	*	*	*	-
10	Kadir Has University VS	*	*	*	-	-
11	Karadeniz Technical University A. Kanca VS	*	-	*	*	-
12	Kastamonu University VS	*	*	*	*	-
13	Kocaeli University Gebze VS	*	-	*	*	-
14	Kocaeli University Karamursel VS	*	-	*	-	-
15	Mustafa Kemal University Iskenderun VS	*	*	*	*	*
16	Namık Kemal University VS	*	*	*	*	*
17	Sakarya University Sakarya VS	*	*	*	*	-
18	Sakarya University Adapazarı VS (DE)	*	*	*	-	-
19	Selçuk University Kadınhanı Faik İçil VS	*	*	-	-	-
20	Selçuk University Ereğli VS	*	*	*	*	-
21	Uludağ University Technical Sciences VS	*	*	*	*	-

(*) PRESENT, (-) NOT PRESENT VS: VOCATIONAL SCHOOL DE: DISTANCE EDUCATION

4. RESULTS

Mechatronics associate's education has started in Turkey in 2001. Although the significant increase of the school count and student quotas between the year 2001 and 2008, these developments are still insufficient for the Turkey as a developing country. The aim is to have one million employees in mechatronics field in 2023. The count of mechatronic programs of VSs and their student quotas must be increased to achieve this aim. Also, there is only one school gives internet-based education and this is not sufficient. This type of education must be supported and student quotas must be increased.

The most important problem is the lack of plans and strategies in the development process of mechatronics associate's education in Turkey. Also, the VSs show some dissimilarity according to their placements. The existent 11 VSs out of 21 VSs (one is internet based school) is in the towns, others are in cities. Considering the distribution of VSs on the basis of geographical regions, most of the VSs built on the most industrialized Marmara region. However, the second industrialized Aegaen region has only two schools and less industrialized BlackSea region has five schools. There is no mechatronics education in the major developed cities like Kayseri, Eskişehir and Denizli today. Unbalanced distribution of school counts and student quotas of VSs (excluding Marmara Region) is present if the needs of well trained work force and their employments are considered in the industrialized regions.

Suggestions to overcome all of these problems are stated as;

- There must be a National Mechatronics Platform about Mechatronics education and this platform must have a specific mission and strategy for extending this education from high school level to master degree.
- The role of VSs must be made strengthened and their aims must be well defined in the national strategy of mechatronics education.
- Because mechatronics education covers many main disciplines within itself, it will be beneficial in terms of teaching staff and common use of laboratory if there are at least two of Computer, Electrics, Electronics, Machinery; Automotive, Industrial Automation Programs in VSs thought to initiate new programs. This situation will be helpful for the arranging process of the program besides leading to a greater success and also make it possible for much more students to be trained by means of the sources at hand.

5. REFERENCES

- Kyura, N., Oho H.(1996), "Mechatronics An Industrial Perspective", IEEE/ASME Transactions on Mecatronics, Vol 1, No. 1.
- Auslander, D. M. (1996), "What is Mechatronics", IEEE/ASME Transactions on Mechatronics, VOL 1, No 1.
- Harashima, F.(1996), "Intelligent Mechatronics", IEEE AMC'96-MIE, Page: 15-17.
- Acar, M., Parkin R.M.(1996), "Engineering Education for Mechatronics", IEEE Transactions on Industrial Electronics, Vol.43, No. 1.
- Acar. M.(1997), "Mechatronics Challenge for the Higher Education World", IEEE Transactions on Components, Packaging and Manufacturing Technology-Part C,

Vol. 20, No. 1.

- Akpınar, B.(2004), "Mesleki ve Teknik Eğitimin Yebi Halkası: Mekatronik", Milli Eğitim Dergisi, Sayı 160.
- Gürbüz, R.(2004), "Meslek Yüksekokullarında Mekatronik Eğitimi", Türkiye'de Mekatronik Eğitimi Konferansı, Hilton Otel - İstanbul.
- Akpınar, B. (2006), "Mechatronics Education in Turkey", Science Direct Mechatronics 16, 185-192.
- Dülger, C. (2002), "Mekatronik Yeni Mühendislik Felsefesi", Mühendis ve Makine Temmuz, Sayı 510.
- Balcı, S., Tokay, S.H. and Mıstıkoğlu, S. (2003), "MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi", Ankara Üniversitesi- İVETA Bölgesel Konferansı, 20-22 Ekim, Ankara-Türkiye.
- ÖSYM, Kılavuzları.(2000-2008), T.C. Yüksek Öğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi.
- Uzun, E., Kara, A.G.(2007), "Why Turkey Needs To Integrate Virtual And Remote Laboratory Technology To Technical Vocational School of Higher Education System: A Situation Analysis", The 18th Annual IEEE International Symposium on Personal, Indoor and Mobile Radio Communications, PIMRC.

TÜRKİYE’DE SIGORTACILIK EĞİTİMİNDE YENİLİKLER VE MESLEK YÜKSEKOKULLARI SIGORTACILIK BÖLÜMLERİNİN ROLÜ

THE INNOVATIONS OF INSURANCE EDUCATION AND THE ROLE OF TRAINING VOCATIONAL HIGH SCHOOL IN TURKEY

Sabri Serkan KIZILSU¹

ABSTRACT

Under the Vocational School’s Insurance Programme, a significant number of people are educated at the Insurance sector. However, as a sector with growth potential applications available in the Insurance sector are inadequate to meet needs. Academicians should also play an active role about the employees’ education. Vocational Schools should cooperate with the sector and to provide training programs for the employees. Universities and the sector should implement an examination and certification system to improve the quality of the human resources’ quality. In order to provide this contribution, with the demands of the sector-based, Ankara University Beypazarı Vocational School, began Distance Education with the Insurance Programme. The programming of the sector, and thus the training is intended to Increase the quality of service. These new applications at the Insurance sector as well as employees of the sector as a certified training programs for editing within Distance Education Center of Ankara University studies have been initiated. With this paper, the aim is to provide information about the distance education program and certificate programs and to discuss about the insurance section.

Key Words: insurance, vocational education, distance education

ÖZET

Meslek Yüksekokulları bünyesinde yer alan Sigortacılık Programları sigorta sektörüne önemli sayıda insan yetiştirilmektedir. Ancak gelişme potansiyeline sahip bir sektör olan sigortacılık sektöründe mevcut uygulamalar ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmaktadırlar. Üniversiteler sektörde çalışanların eğitimi konusunda da aktif rol oynamalıdır. Meslek Yüksekokulları sektör ile yeterli seviyede işbirliği yapmalı ve sektörde çalışanlara yönelik eğitim programları sunmak konusunda görev üstlenmelidir. Sektörün gelişimi ve kaliteli hizmet açısından böylesi bir göreve ihtiyaç vardır. Sertifika programlarıyla çalışanlara değişik alanlarda uzmanlaşma sağlayacak eğitimi verme

¹ Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi
Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcısı

konusunda sektörle üniversite işbirliği yapmalı ve insan kaynağı kalitesini artırmak için bir sınav ve sertifika sistemi uygulanmalıdır. Bu işbirliği konusunda kimi adımlar atılmıştır. Ancak bu çabalar gerekli katkıyı sağlamak yetersizdir. Bu katkıyı sağlayabilmek amacıyla Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulu sektörün talepleri doğrultusunda uzaktan eğitim esaslı bir sigortacılık programı açmak için çalışmaları başlatmıştır. Bu programla sektörde çalışanların eğitilmesi ve böylece hizmet kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra sigorta sektöründeki yeni uygulamalar konusunda sektör çalışanlarına yönelik olarak Anküsem bünyesinde sertifikalı eğitim programları düzenlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu programlarla sektör bünyesinde çalışanların bilgi ve niteliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu bildiriyle uzaktan eğitim programının ve sertifika programlarının işleyişi konusunda bilgi verilerek sigortacılık bölümleriyle görüş alışverişinde bulunulmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: sigortacılık, mesleki eğitim, uzaktan eğitim

1. GİRİŞ 1

Sigortacılık bir uzmanlık alanıdır. Mesleki bilginin yanı sıra; yönetim, pazarlama, iletişim bilgi ve becerilerinin de içeren bir donanım gerektirir. Sektörün işgücü talebi, mesleki bilgi ve donanıma sahip bir işgücü arzının yaratılabilmesi ile karşılanabilecektir. Sigortacılık eğitiminin temel amacı sigorta sektöründeki iş gücü niteliği ve verimliliğinin artırılması; sektörel bilgilerin oluşturulması, erişebilir ve paylaşılabilir hale getirilmesi; tüketicilere sigortanın önemini anlatılması ve sigorta ürünlerinin tanıtılması yoluyla toplumda sigorta bilincinin artırılması; sigorta sektörünün karlılığının artırılması amacıyla hasarların azaltılması için tüketicilerin sigorta konusunda bilinçlendirilmesidir. Ancak nitelik bakımından önemli bir hacme ulaşmış bulunan işgücü arzının, sektörün ihtiyaçlarını tamamen karşılayabilecek nitelikte olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle; sektöre çeşitli şekillerde hizmet sunanların mesleki eğitimlerinin artırılması, güncel tutulması, işgücü kalitelerinin geliştirilmesi, sektörün bireyleri arasındaki iş akışının sorunsuz bir şekilde yürütülmesinin sağlanması; özellikle, sigortaya olan ilginin artması ve nihai tüketiciye (sigortalıya) doğru hizmet sunulması bakımından önem taşımaktadır. Türkiye’de Meslek Yüksekokulları bünyesinde yer alan 35 civarı Sigortacılık Programı sigorta sektöründeki işgücünün niteliğinin ve verimliliğinin artırılması amacıyla önemli sayıda insan yetiştirilmektedir. Ancak gelişme potansiyeline sahip bir sektör olan sigortacılık sektöründe mevcut uygulamalar ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmaktadırlar. Ayrıca üniversitelerin misyonu sadece öğrenci yetiştirmek ile sınırlı kalmamalı, sektörde çalışanların eğitimi ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi konularında da üniversiteler aktif bir rol oynamalıdır. Bu ihtiyaçtan yola çıkan sigorta şirketleri ve sigortacılıkla ilgili kurulan dernek ve vakıfların kendi bünyelerinde sertifikalı veya sertifikasız eğitim programları düzenlemekte olduklarını biliyoruz. Meslek Yüksekokulları’nın Sigortacılık Programlarının sigortacılık eğitimi vermekle birlikte hem sigortacılık sektöründeki şirketlerle, hem de meslek kuruluşları ile koordineli bir şekilde çalışma konusunda yeterli seviyede işbirliği içerisinde değildir. Oysa Meslek Yüksekokulları sadece sigorta sektörüne yeni eleman yetiştirmek konusunda değil, sigorta şirketlerinde ve acentelerde çalışanlara (yeni işe girenler, uzmanlar, yöneticiler) ve bunun yanı sıra sigorta brokerleri ve eksperlerine yönelik kısa ve uzun süreli eğitim programları sunmak konusunda da görev üstlenmeli ve sektörün gelişimi ve kaliteli hizmet açısından böylesi bir göreve ihtiyaç vardır. İçerikleri titizlikle oluşturulan değişik sertifika programları ile çalışanlara değişik alanlarda uzmanlaşma sağlayacak eğitimi verme konusunda sektör temsilcileri ile üniversite işbirliği yapmalı ve bu işbirliği sonucunda açılacak eğitim programlarında hem

tecrübeli ve nitelikli, konusunda uzman sektör temsilcileri ile sigorta konusunda uzmanlaşmış akademisyenler görev almalıdır. Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulu tarafından altyapısı hazırlanan ve Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi (ANKUZEM) tarafından yürütülecek “Sigortacılık Uzaktan Eğitim Programı” (SUZEP) ‘ın bu amaçlara ulaşmak için yürürlüğe konulacak örnek bir çalışma olması için çaba göstermekteyiz.

2. SİGORTACILIK SEKTÖRÜ VE ÇALIŞANLARIN EĞİTİMİ OŞ

Türkiye’de 1988 yılında 35 adet olan sigorta şirketi sayısı, 2003’de 55’e çıkmış, 2007 yılı sonu itibari ile 51’e gerilemiştir. Genel olarak sektöre baktığımızda, şirketlerin 22’si hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sistemi alanında, 28’i elementer (hayat sigortası dışındaki) sigortacılık hizmetleri alanlarında, 1’i ise reasürans şirketi olarak faaliyet göstermektedir. Bunun yanında sigorta ile ilgili olarak bazı kurum ve kuruluşlar da mevcuttur. Doğal Afet Sigortaları Kurumu, Tarım Sigortaları Vakfı, Emeklilik Gözetim Merkezi, bunlar arasında sayılabilir (Hazine Müsteşarlığı, 2006). Bir ülkede herhangi bir sektörün gelişmişlik düzeyini belirleyen temel göstergelerden biri, o sektörün ülke Gayri Safi Milli Hasılası (GSMH) içindeki payıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, gelişmekte olan bir ekonomiye sahip Türkiye’de sigorta sektörünün GSMH içindeki payı % 1 gibi oldukça düşük bir düzeydedir (Yükçü ve Baklacı, 1998). Gelişmiş ülkelerde hukuki alt yapının yeterli olması, sermaye piyasalarının gelişmiş olması ve eğitilmiş insan oranının yüksekliği gibi nedenlerle sigorta bilincinin yerleşmiş olması, bu sektörün büyüüp yayılmasına olanak tanımaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerde ise, halkın eğitim düzeyinin düşüklüğü, sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması, yasal düzenlemelerin yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı sigortacılık sektörü beklenen düzeyde gelişmemektedir.

Türkiye’de sigortacılık son on yıllık dönemde %15’lik nüfus artışına karşın prim üretimi ölçütüne göre YTL bazında 37 kat büyüyen bir sektördür. Ancak bu büyüme USD bazında 8 kat olup; öte yandan prim üretimi / kişi oranının USD.200–300.- civarında olması gerekirken, USD.90.- civarındadır ve yetersizdir. Aynı şekilde sigorta sektörünün 2007 yılı sonu itibariyle toplam aktiflerinin 22 Milyar YTL’yi aştığı, öz kaynaklar toplamının 6,8 Milyar YTL olduğu ve buna karşılık sektörde sadece 632 Milyon YTL kar elde edildiği görülmektedir. Keza sektörün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı da halen düşüktür. 2006 yılı sonu itibariyle, finansal sektör varlıkları içinde sigortacılık sektörünün payı ise sadece % 3,3’tür (Hazine Müsteşarlığı, 2006).

Türkiye’de sigortacılık, faaliyetini birçok sorunla iç içe sürdürmeye çalışan bir sektör özelliğine sahiptir. Ancak son yıllarda yapılan düzenlemeler ile bu sektörün, alt yapı sorunları büyük oranda giderilmiş, ekonominin dinamik bir ögesi olan, uzun süreli fon sağlayabilen, kurumsal yatırımcı niteliğe sahip ekonomik bir faaliyet olmasını amaçlayan düzenlemeler art arda yapılmış bulunmaktadır. Bunlar arasında Zorunlu Deprem Sigortası ile ilgili düzenlemeler, Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) düzenlemeleri, 14 Haziran 2005’te kabul edilen 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu, 3 Haziran 2007’de kabul edilen 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ve nihayet içinde bulunduğumuz yıl yayımlanan Sigorta Acenteleri Yönetmeliği sayılabilir. Avrupa Birliği adaylığı sürecinde, sektörü AB Mevzuatı ile uyumlu hale getirmek amacı çerçevesinde bu düzenlemelerin daha da gelişmesi beklenmektedir.

Türkiye’de sektörde hedeflenen gelişmelere karşın, bu alanda çalışan ya da çalışacak olanların eğitimi konusundaki yetersizlikler, gelişmeleri yavaşlatan önemli bir sorun olarak görülmektedir. Sigorta aracılık sisteminin topluma yaygınlaştırılmasını sağlayan bir organizasyonda görev alacak yeterli sayı ve nitelikte eğitilmiş eleman eksikliği, sigortacılığın gelişmesini engelleyen en büyük etmen olarak değerlendirilmektedir (Ecer ve Zaim, 1997).

Eğitim alanındaki eksiklik nedeniyle sektörde, uzmanlaşma kavramı yerleşmemekte, istihsal örgütü içersinde yer alan direkt satış örgütleri, acentecilik ve brokerlik gelişmemekte ve riskin gerçekleşmesinden sonra, risk oranının belirlenmesinde profesyonel eksperlerin kullanılmaması durumunda şirket zararlarına yol açılmaktadır. Sektörde eğitim ve öğretim eksikliği ile iletişim ve bilgi yetersizliği, sigorta şirketi ile acenteleri arasında sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlar, primlerin aktarılmasında, komisyonların ödenmesinde, denetim işlerinde, sözleşmelerin feshinde veya sona ermesinde sıklıkla ortaya çıkmakta; özellikle toplumda sigorta bilincinin gelişmesini ve sigorta pazarlamacılığı faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Sigortacılık sektörünü doğrudan ilgilendiren eğitim sorunları iki temel nedene dayanmaktadır: Üniversitelerin önlisans, lisans ve lisansüstü programlarında sigortacılık eğitime gereken önemin verilmemesi ve hizmet içi eğitimin yetersizliği (Özkan, 2000). 14 Nisan 2008 tarih ve 26847 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Sigorta Acenteleri Yönetmeliği”nin 4. maddesinin 6. fıkrası **“Sözleşme yapma veya prim tahsil etme yetkilerine sahip gerçek kişi acenteler ile tüzel kişiliğe haiz acentenin müdürünün veya bu unvanı taşıyorsa bile, fiilen bu görevi yerine getiren kişilerin en az dört yıllık yükseköğretim kurumlarından veya en az iki yıllık aktüerya, pazarlama, risk yönetimi ve sigortacılık ile ilgili yüksek okullardan mezun olması ve iki yıllık mesleki deneyim kazanmış olması gerekir.”** hükmünü getirmiştir. Ayrıca aynı yönetmeliğin 6. maddesinde, bankalar ile özel kanunla kurulmuş ve kendisine sigorta acenteliği yapma yetkisi tanınmış kurumlara tüm şubelerinde, yukarıda nitelikleri belirtilen personeli istihdam etme zorunluluğu getirilmiştir. Öte yandan, gelişmiş ekonomilerin sigortacılık sektörüne kazandırdığı yeni bir pazar olan “Bilgi Teknolojileri” sektördeki eğitimli insan gereksinmesini daha da artırmıştır. Sanal Sigortacılık olarak tanımlanan ve internetin ticari işlemlerin üzerinden yürütüldüğü bir kanal haline gelmesiyle ticaretin boyutları ve riskleri değişmeye başlamıştır. “e-Ticaret” olarak adlandırılan elektronik ticaret bir çok sektörde önemli değişimlere neden olmuştur. Bu konudaki en büyük gelişme finansal hizmetler sektöründe gerçekleşmektedir. Son yıllarda ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve ülkemizde birçok sigorta şirketi, ürün ve hizmetlerini internet üzerinden tanıtmaya ve satmaya başlamıştır. Artık sigorta şirketleri, elektronik ticaret yoluyla müşterilerine daha iyi hizmet vererek, gerek mevcut müşterilerinin bağlılığını korumak, gerekse yeni müşteriler kazanmak için kendilerini yeni stratejiler geliştirmek zorunda hissetmektedirler. Bunu gerçekleştirmek için sahip olmaları gereken en önemli unsur olan eğitimli insan gücü yetersizliği, karşılarındaki en büyük sorun halinde durmaktadır. Ülkemizde, özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde olduğu gibi sadece internet üzerinden sigorta satışı yapmaya yönelik broker şirketlerin sayı ve nitelik açısından yeterli olmaması ve sigortacılık portallarının yeni yeni gelişmeye başlaması, hem müşteriler, hem de sigorta şirketleri açısından en büyük eksiklik olarak değerlendirilmektedir (Yanık ve Yazıcı, 2003).

Özetle Türkiye’de genel olarak sigortacılık sektörü gerek GSMH ve GSYİH içindeki payını artırma, gerekse prim üretimi ve hizmeti yaygınlaştırma açısından yeterince hızlı gelişmemektedir. Bu yetersizlikte yetişmiş insan gücü eksikliğinin önemli bir payı vardır. Eğitilmiş teknik eleman yetersizliği nedeni ile bu sektörde uzmanlık kavramı yeterince

yaygınlaşmamakta, sektörün temel unsurları olan acentecilik ve brokerlik gelişmemekte, yetişmiş teknik eleman yetersizliği yüzünden risk yönetimindeki başarısızlık şirket zararlarına neden olmakta, prim aktarma, komisyon ödeme gibi alanlarda yoğun sorunlar yaşanmaktadır. Bütün bu sorunlar her kademedeki sigortacılık eğitiminin geliştirilmesini gerektirmektedir. Esasen son dönemde, sektörü ilgilendiren yeni mevzuat düzenlemeleri ile firmalar sigortacılık ile ilgili belirli alanlarda en az önlisans düzeyinde eğitilmiş eleman istihdam etme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. **Sigortacılık Önlisans Uzaktan Eğitim Programı bu gerekçelere dayalı olarak ve ulusal düzeyde, sigortacılık sektörünün yukarıda değinilen sorunlarının çözümüne katkı sağlamak amacıyla açılacaktır.** 2008-2009 Eğitim Öğretim Yılı itibariyle Türkiye’de bu alanda açılmış önlisans programlarının tümü yüz yüze eğitim programı niteliğindedir. Bu tür programlar ile sınırlı sayıda eleman yetiştirilebildiği açıktır. Önerilen program bir uzaktan eğitim programı olacağı için, çok daha büyük gruplara eğitim hizmeti götürülebilecek, aynı şekilde uzaktan eğitim yolu ile bu alanda yükseköğretim kapasitesi yaratılması hedefi doğrultusunda, Türk Yükseköğretim Sistemine önemli katkılar da sağlanacaktır. Öte yandan, 2008-2009 Eğitim Öğretim Yılı itibariyle açılmış bulunan uzaktan önlisans programlarının hiçbirisi sigortacılık ile ilgili değildir. Bu açıdan bakıldığında açılacak program, Türk Yükseköğretim Sisteminin mevcut uzaktan önlisans programları tarafından ihmal edilen bir boyutunda, yeni bir açılım sağlama özelliğine de sahip olacaktır.

2.1. Uzaktan Eğitim Sertifika Programı

Sektöre nitelikli eleman yetiştirmek için katkı sağlayabilmek amacıyla Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulu, Sigortacılık Bölümü olarak, sektörün ve meslek kuruluşlarının da talepleri doğrultusunda 2009-2010 öğretim yılında faaliyete geçmek üzere uzaktan eğitim esaslı bir sigortacılık bölümü açmak için çalışmaları başlatmış bulunmaktadır. Bu uzaktan eğitim programı halihazırda sektörde çalışanların da eğitilmesini hedeflemekte olup, böylece sektörde hizmet kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra sektör temsilcileri ile görüş alışverişi doğrultusunda başta sağlık sigortaları ve bireysel emeklilik olmak üzere sigorta sektöründeki yenilikler ve yeni uygulamalar konusunda sektör çalışanlarına yönelik olarak Ankara Üniversitesi, Sürekli Eğitim Merkezi bünyesinde sertifikalı eğitim programları düzenlenmesi için de çalışmalar başlatılmıştır. Yeni öğretim dönemiyle birlikte başlayacak olan programlarda, sigorta sektörünün içinde yer alan ya da sigortacılık hakkında hiçbir bilgisi olmadığı halde konuya ilgi duyan herkesin eğitilmesi amaçlanmaktadır. Bu programlar ile sigorta şirketlerine ve sigorta acentelerine eleman yetiştirmenin yanı sıra sektör bünyesinde çalışanları eğitmeyi, ayrıca halkı sigortacılık hakkında bilgilendirerek sigorta bilinci oluşturmak amaçlanmaktadır.

Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu (BEMYO) ve Uzaktan Eğitim Merkezi (ANKUZEM) işbirliği ile, BEMYO İktisadi ve İdari Programlar Bölümü bünyesinde Sigortacılık Önlisans Uzaktan Eğitim Programı (SUZEP) kapsamında öğrenme etkinlikleri uzaktan öğrenme prensiplerine göre hazırlanmış basılı ders kitapları, e-kitaplar, çevrimiçi (online) dersler, elektronik forum, chat ve yüz yüze etkileşim ortamlarına dayalı olarak gerçekleştirilecek; gerekli hallerde videokonferans ve webTV üzerinden canlı dersler ile desteklenecektir. Programın gerektirdiği akademik ve idari hizmetler BEMYO, teknik ve teknolojik hizmetler ise ANKUZEM tarafından üstlenilecektir. 2009-2010 Eğitim Öğretim Yılında açılacak olan Programa kontenjanı ilk yıl 500 olarak planlanmıştır. Yarıyıl esasına göre, ders geçme sistemi ile uygulanacak programda öğrenci başarısı yüz

yüze oturumlar halinde uygulanacak sınavlarla belirlenecek, tüm dersleri başarı ile tamamlayan öğrenciler mezun edilerek, kendilerine Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu diploması verilecektir. Bu programdan mezun olan öğrenciler, sigorta sektörünün her alanında gerekli mesleki bilgilere sahip olarak mezun olacaklardır. Öğrenciler, Sigorta Eksperi, Acente Elemanı, Sigorta Şirketi Genel Müdürlük ve/veya Bölge Müdürlükleri Teknik Elemanı, Bankaların Sigorta Departmanı Elemanı olarak yetiştirilecek ve bu görevlerin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanmış olacaklardır. Böylece Sektörde bu gün için eksikliği hissedilen ve Ülkemizde sigortacılığın yeteri kadar gelişmemesinin nedeni olarak gösterilen nitelikli insan kaynağı eksikliğinin giderilmesinde, sektöre mesleki bilgi ile donatılmış eleman kazandırılmasına katkı sağlanmış olacaktır. Avrupa Üniversiteler Birliği üyesi olan Ankara Üniversitesi bünyesinde 1995-1996 öğretim yılında eğitime başlamış olan Beypazarı Meslek Yüksekokulu öğretim programları arasında Sigortacılık Programı, Türkiye’de bu alanda eğitime açılan ilk önlisans Programları arasında yer almaktadır. Programın verdiği mezunlar, uygulamadaki başarıları ile sektörde aranan meslek elemanları olarak ön plana çıkmış bulunmaktadır. Sigortacılık Uzaktan Eğitim Önlisans Programının yürütülmesinde, yarıyıl esasına göre düzenlenmiş Beypazarı Meslek Yüksekokulu yüz yüze eğitim - öğretim programı, yine yarıyıllık esasına göre düzenlenerek uygulanacak, mevcut programın uzaktan eğitim sistemine uyarlanması ve uzaktan eğitime özgün ders materyalinin hazırlanmasında, sektörün talepleri de göz önünde bulundurularak, gerektiğinde profesyonel destek alınacaktır. Beypazarı Meslek Yüksekokulu Sigortacılık Programında görevli, konularında uzman öğretim elemanları yanında, Üniversitenin Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim elemanlarından da yararlanılacaktır. Sigortacılık Uzaktan Eğitim Ön Lisans Programının hedef kitlesi, bir önceki bölümde açıklandığı gibi şu anda sektörde görev yapmakta olan ve görev almak isteyecek meslek lisesi ve diğer lise mezunları ve aynı zamanda alan değişikliği ve Sigortacılık alanına ilgi duyan kişilerdir.

2.2. Programa Öğrenci Kabul Koşulları, Öngörülen Öğrenci Kontenjanları ve Organizasyonun Altyapısı

Programa iki farklı yöntemle öğrenci alınacaktır: Günümüzde yürütülmekte olan Meslek Liselerinden Meslek Yüksekokullarına sınavsız geçiş uygulaması (YÖK, 2010 yılı itibari ile kaldırmayı planlamaktadır) ve ÖSS Eşit Ağırlıklı (EA-1) puan türüne göre ÖSYM tarafından yapılacak merkezi yerleştirme (2010 yılı itibari ile değişiklik gösterebilir. Kayıt yaptıran öğrenciler aynı alandaki yüz yüze eğitim öğrencileri için Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen miktarda Cari Hizmet Maliyetine Öğrenci Katkı Payı (harç) ve ayrıca kendilerine sunulan materyal ve hizmetler karşılığı olarak, Üniversite Yönetim Kurulu’nun belirleyeceği miktarda Öğretim Gideri ücreti ödeyeceklerdir. Programa 2009-2010 Eğitim-Öğretim Yılında 500 öğrenci alınması planlanmaktadır. İlk yılın uygulama sonuçlarının öngörüldüğü şekilde gerçekleşmesi durumunda izleyen yıllardaki öğrenci kontenjanları kontrollü olarak yeniden düzenlenecektir.

Program uzaktan eğitim uygulamasının özgün nitelikleri dikkate alınarak revize edilecek Ankara Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin öngördüğü esaslara göre uygulanacaktır. Öğrenciler programdan mezun olabilmek için toplam 69 kredilik (Ulusal Kredi) zorunlu, 12 kredilik (Ulusal Kredi) seçmeli dersi alıp ve bir bitirme ödevini başarıyla tamamlamak durumunda olacaklardır. Programda staj ya da uygulama zorunluluğu bulunmamaktadır (ilerleyen dönemlerde uygulanabilir). Bu programın uzaktan sunumu ile ilgili akademik görev ve sorumluluklar Beypazarı Meslek Yüksekokulu (BEMYÖ), teknik ve teknolojik görev ve sorumluluklar ise Uzaktan Eğitim

Merkezi (ANKUZEM), çok boyutlu görev sorumluluklar ise her iki birim tarafından ortaklaşa yerine getirilecektir. Programa kaydolan öğrencilere idari destek hizmetleri Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu Öğrenci İşleri Bürosunda oluşturulacak özel birim tarafından verilecektir. Bu birim öğrencilerin öğrenci işleri ile ilgili işlemleri (kayıt, belge sağlama, askerlik işlemleri vb.) yürütecektir.

Çizelge 1. Görev ve Sorumlulukların Dağılımı

BEMYO’NUN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

- a. Öğrencilerin kesin kayıt işlemlerinin yapılması.
- b. Öğrenme setlerinin yeni kayıt yaptıran öğrencilere teslim edilmesi.
- c. Kesin kaydı yapılan öğrenci listesinin ANKUZEM’e iletilmesi.
- d. Öğrenci kimlik kartlarının düzenlenip, öğrencilere ulaştırılması.
- e. Ders kitapları, web dersleri, video derslerin ham içerikleri ile ara sınav, yıl sonu, bütünlendirme ve çevrimiçi deneme sınavları için soru havuzunun hazırlanması.
- f. Eşzamanlı oturumların haftalık programının hazırlanması ve uygulaması.
- g. Akademik forum sayfalarının yönetilmesi, öğrencilerin teknik olmayan sorularının cevaplandırılması.
- h. Akademik danışmanlık hizmetlerinin planlanması ve gerçekleştirilmesi.
- i. Tüm derslerin yüz yüze eğitim etkinliklerinin planlanması ve uygulanması.
- j. Öğrenci işleri hizmetlerinin yürütülmesi.
- k. Programın akademik kalitesini artırmak üzere gerekli yatırımların planlanıp, gerçekleştirilmesi.

ANKUZEM’İN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

- a. Öğrenme Yönetim Sisteminin (LMS) temini, kurulması, yönetilmesi ve güncellenmesi.
- b. Ders kitaplarının tasarlanması, dizilmesi, basılması ve çoğaltılması.
- c. Çevrimiçi derslerin tasarlanması, geliştirilmesi ve kurulumlarının sağlanması.
- d. Video derslerin tasarlanması, çekim, kurgu ve kurulumlarının yapılması.
- e. Ara sınav, yıl sonu ve bütünlendirme sınavları test kitapçıklarının hazırlanması ve sınavların uygulanması.
- f. Sınav sonuçlarının değerlendirilmesi, ilanı ve öğrencilere ulaştırılması.
- g. Deneme sınavlarının tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanması.
- h. Öğrencilerin kullanıcı ad ve şifrelerinin belirlenip, kendilerine iletilmesi.
- i. Teknik sohbet oturumları ve forum sayfalarının yönetilmesi.
- j. Öğrenci ve öğretim elemanlarına yönelik teknik destek hizmetlerinin görülmesi.
- k. Öğrenme sisteminin teknik kalite ve verimini artırmak üzere gerekli yatırımların planlanıp, gerçekleştirilmesi.

ORTAK GÖREV VE SORUMLULUKLAR

- a. Öğrenci kontenjanlarının belirlenmesi.
- b. Rektörlük Makamına sunulacak akademik takvim önersinin hazırlanması.
- c. Yüz yüze eğitim ve sınav merkezlerinin belirlenmesi.
- d. Öğretim gideri ücretlerinin belirlenmesi.
- e. İlgili personele ödenecek katkı payı miktarlarının belirlenmesi.
- f. Programın yürütülmesi ile ilgili belirsizlikleri gidermek üzere, gerekli idari, akademik, teknik ve mali kuralların belirlenmesi.

Uygulanacak olan program uzaktan eğitim sisteminin kalite göstergeleri açısından sürekli olarak değerlendirilecek ve zaman içinde gerekli görülen revizyonlar gerçekleştirilecektir. Programa katkı sağlayan akademik ve idari personele üniversitenin döner sermaye gelirlerinden katkı payı ödenecektir. Üniversitenin hangi görev ve hizmetler için ne miktarda katkı payı ödeneceğine dair ölçüt ve kuralları belirli olup halen yürütülmekte olan programlar için zaten uygulanmaktadır. Programın yürütülmesi ders verecek öğretim elemanları dışında teknik ve akademik danışmanlık sisteminin de uygulanmasını gerektirmektedir. Öğretim sisteminin öğrenciler tarafından etkin

kullanımını sağlamaya dönük teknik danışmanlık hizmetleri programın teknik koordinasyonundan sorumlu uzmanlar tarafından yürütülecektir. Akademik danışmanlık hizmetlerini verecek kişiler ise programın akademik ve idari sorumlusu olan Beypazarı Meslek Yüksekokulu bünyesindeki personel arasından belirlenecektir. Akademik danışmanlık hizmeti için gerekli hallerde Üniversitenin diğer fakültelerinde görevli öğretim elemanı yardımcılarında yararlanılacak, bu konuda desteğine ihtiyaç olan personel kurum içi görevlendirme yolu ile temin edilecektir.

2.3. Ders Materyalleri ve İçeriğin Hazırlanması ve Öğrenme Etkinlikleri

Program çerçevesinde kullanılacak öğretim materyallerinin ham içeriği içerik alanı uzmanlarınca hazırlanıp, teknik ekiplere teslim edilecektir. Kitap geliştirme, çevrimiçi ders geliştirme ve video ders geliştirme ekiplerinin tasarladıkları materyaller Üniversite Matbaası ve ANKUZEM'in teknik altyapısı kullanılarak basılıp, çoğaltılacaktır. Çoğaltılan materyaller piyasadan hizmet alımı yolu ile ambalajlanıp, öğrenciye sunmaya hazır hale getirilecektir. Materyallerin içeriklerinin hazırlanması ile içerik denetimi, ANKUZEM tarafından oluşturulacak standartlara uygun olarak, Üniversite'nin Beypazarı Meslek Yüksekokulu ile Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri öğretim elemanları tarafından gerçekleştirilecektir. Programın gerektirdiği öğretim tasarımı hizmetleri program, ders ve materyal düzeyinde tümü öğretim tasarımı alanında uzman olan kişilerce, ANKUZEM'in koordinasyonunda gerçekleştirilecektir. Üniversite'nin Uzaktan Eğitim Merkezi yanında Eğitim Bilimleri ve İletişim Fakültesi bünyesinde bu alanda deneyim sahibi öğretim elemanları bulunmaktadır. Bu konuda gerektiğinde diğer üniversitelerin ilgili öğretim elemanlarından da destek alınabilecektir. Üniversite halen uygulamakta olduğu uzaktan eğitim programları için yapageldiği benzer çalışmalar nedeni ile, bu konuda önemli bir deneyim birikimine sahiptir. Web kaynakları ve basılı materyaller LMS (Learning Management System-Öğrenme Yönetim Sistemi) üzerinde çevrim içi derslerde listelenmiş olacaktır. Ayrıca öğrenciler üniversitenin üye olduğu online bilimsel veri tabanları yanında Üniversitenin tüm akademik birimlerindeki kütüphaneler ile e-kütüphane hizmetlerinden yararlanabileceklerdir.

Program çerçevesinde öğrencilere kayıt kılavuzu, öğrenci kılavuzu ile her dönem başında öğretim başlamadan önce o dönemki derslerin ders kitapları, video CD'leri ve sistem kullanıcı bilgilerinden oluşan öğrenme setleri gönderilecektir. Öğrenme setini alan öğrenciler programın tüm bileşenlerinden yararlanabilir hale gelmiş olacaklardır. *Kayıt Kılavuzu*, öğrencilerin kayıt işlemini gerçekleştirirken ihtiyaç duyacakları ayrıntılı bilgileri içeren basılı bir kitapçıktır. *Öğrenci Kılavuzu*, öğrencilikleri süresince öğrencilerin Ankara Üniversitesi öğrencisi olmaktan dolayı sahip oldukları hak ve sorumlulukları ve programın uygulanması ile ilgili süreci tanıtan basılı bir kitapçıktır. *Ders Kitapları*, her ders için ayrı olarak hazırlanmış, uzaktan öğretim materyali ve temel bilgi kaynağı nitelikleri bulunan basılı kitaplardır. *Çevrimiçi Dersler*, ders kitaplarında sunulan içeriği genişçe özetleyip, öğrencilere etkileşimli öğrenme olanağı sağlayan e-öğrenme ortamlarıdır. Her bir ders için o dersin üniteleri sayısınca, her biri 15-25 dakikalık çevrimiçi dersler bulunacaktır. *Video CD'ler*, ders kitaplarına paralel olarak hazırlanmış, çevrimiçi derslerle birlikte kullanılabilen ve sadece sisteme girilerek kullanılabilen, özel olarak kurgulanıp, kaydedilmiş görsel öğretim materyalleridir. *Kullanıcı ad ve şifreleri*, öğrencilerin programın sunulduğu LMS ortamına güvenli şekilde girebilmelerini olanaklı kılar. Her dönem başında Öğrenme Setini alan öğrenciler ders kitaplarından temel bilgileri okuyabilecekler, ders kitaplarının etkileşim ve zengin görsellik konusundaki sınırlılığını tamamlayan çevrimiçi dersleri izleyebilecekler, soru ve alıştırmalar çözebilecekler, bu

amaçla hazırlanmış çoklu ortam (multimedia) niteliğindeki video CD'leri sistem içinden çevrimiçi derslerle senkronize olarak kullanabileceklerdir. Öğrenciler öğrenme sisteminden okudukları içeriklerle ilgili soru ve görüşlerini chat ortamında arkadaşları ile sürekli, ilgili öğretim elemanları ile öğrenci kılavuzlarında belirtilen gün ve saatlerde düzenli ve eşzamanlı (senkron) olarak tartışabilecekler; aynı amaçla, forum sayfalarına sürekli ve eşzamanlı (asenkron) mesajlar yazıp, gönderebileceklerdir.

2.3. Ölçme ve Değerlendirme

Bu programda yer alan derslerin her biri için ara sınav, yılsonu sınavı ve başarısız olan öğrenciler için bütünlüme sınavı yapılacaktır. Çizim 1'deki illerde, yüz yüze oturumlar halinde uygulanacak sınavlar ANKUZEM tarafından merkezi olarak organize edilip uygulanacak ve optik ortamda değerlendirilecektir. Sınavlar çoktan seçmeli, çok seçmeli, doğru/yanlış türü test sorularından oluşacaktır. Öğretim elemanlarının önerileri doğrultusunda derslerdeki başarı notunun en çok %20'si öğrencilere hazırlanacak çevrimiçi ödev ya da projelerden verilebilecektir. Sınavlar duruma göre mutlak ya da bağıl değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

İlgili derslerin öğretim elemanları öğrencilere belirli ödev ve projeler verebilecek, ara ve yıl sonu sınavlarından önce Çizim 2'de görülen illerde gerçekleştirilecek yüz yüze etkileşimlerde, öğrenme setinin kullanılmasına rağmen hala giderilememiş öğrenme ihtiyaçlarını belirleyerek, bu ihtiyaçları gidermek üzere yüz yüze dersler vereceklerdir. Yapılacak ara sınavlardan sonra ihtiyaç duyulması halinde, ilgili öğretim elemanlarının talebi doğrultusunda, özellikle başarı oranının yetersiz görüldüğü derslerle ilgili olarak, internet televizyonu TVA ile ANKUZEM Merkez stüdyosundan canlı ve etkileşimli ders yayınları yapılacaktır. TVA, gelişmiş teknolojisi ile dünya üzerindeki her internet ucuna unicast, uygun uçlara da multicast olmak üzere televizyon kalitesinde yayın ulaştırabilen bir internet televizyonu sistemidir. Öğrencilerin akademik danışma ihtiyaçlarını karşılamak üzere 50'şer kişilik gruplardan her 2 gruba 1 akademik danışman atanacaktır. Öğrenci ve akademik danışmanlar kendileri için ayrılmış özel forum sayfası ve chat odalarından iletişim kurabileceklerdir. Akademik danışmanlar görevlerini internet ortamında ve 24 saat açık sistem üzerinden yerine getirebileceklerdir. Öğrenme setinin ve öğrenme sisteminin kullanımı, olası teknik sorunları giderilmesi ve teknik konularda öğrencilere destek vermek üzere ANKUZEM bünyesinde her 50 öğrenciden oluşan bir grup için 1 teknik danışman görevlendirilecektir. Teknik danışmanlar LMS ortamında öğrencileri sürekli olarak izleyebilecekler, mesai saatleri içinde onlara teknik yardım sağlayacaklardır. Programın teknik kalitesini geliştirmek amacıyla, Program kapsamında ders verecek ve akademik danışmanlık yapacak tüm öğretim elemanlarına ANKUZEM tarafından "Uzaktan Eğitim Öğreticisi" Kursu ve Sertifikası verilecektir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tanıtmış olduğumuz Sigortacılık Uzaktan Eğitim Programı sigortacılık sektörünün önemli bir gereksinimi olan yetişmiş nitelikli eleman ihtiyacını karşılamakta atılmış önemli bir adımdır. Ancak üniversite ile sektör işbirliği bununla sınırlı kalmamalıdır. Sektör çalışanlarının çeşitli konulardaki ihtiyaçlarını karşılamak ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde çıkartılan çok sayıda yeni mevzuata uyumunu kolaylaştırmak amacıyla, kısa süreli eğitim programları hazırlamak ve uygulamak konusunda üniversite ile sektör arasında işbirliği yapılmalıdır. Sigorta sektöründe insan kaynağı kalitesini artırmak için hem işe alımlarda, hem de çalışanların terfilerinde destekleyici ve seçici olacak bir sınav ve

sertifika sistemi uygulanmalı ve bu uygulamada meslek yüksek okulları da aktif bir rol üstlenmelidir. Sigortacılık eğitimi veren meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilere, Türk ve dünya sigorta sektöründeki gelişmeleri aktarabilmek amacıyla eğitim seminerleri düzenlemek konusunda da sektör, meslek kuruluşları ve meslek yüksek okulları arasında işbirliği sürdürülmelidir. Sektörel bilgilerin oluşturulması, erişebilir ve paylaşılabılır hale getirilmesi amacıyla araştırmalar ve yayınlar yapmakta üniversitenin öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır. Ayrıca sigortacılık sektörünün, rekabet seviyesinin artırılabilmesi için gelişmiş ülkelerin ve ülkemizin sigorta sektörünü inceler ve mukayese ederek, çözüm önerileri sunan araştırmalar yapan veya yaptıran üniversitelerin bu birikimlerini hem sektörle, hem de kamuoyu ile paylaşmasında yarar vardır. Gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de sigortacılık sektörünün hacmine baktığımızda görülen eksiklikler sigortacılık sektörü, meslek kuruluşları ve üniversite arasında işbirliğinin aynı zamanda tüketicilere ve potansiyel tüketicilere sigortanın önemini anlatılması ve sigorta ürünlerinin tanıtılması yoluyla toplumda sigorta bilincinin artırılması ve tüketicilerin bilinçlendirilmesine yönelik olarak sigorta sektörünün geliştirilmesi yönünde projeler yürütülmesini de içermelidir. Bu bildiri ile hazırlanmış olduğumuz uzaktan eğitim programının tanıtımı yapılarak ve işleyişi konusunda bilgi vererek bu konuda sigortacılık bölümleri ile görüş alışverişinde bulunulması sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Meslek Yüksek Okulları nezdinde tüm uzaktan eğitim ve sertifikalı eğitim programları konusunun tartışmaya açılması amaçlanmaktadır. Meslek Yüksek Okullarının sigortacılık eğitiminde ki rolünü artırmaya yönelik girişimlerin tartışmaya açılması ve programların ortaya konulması ile nihai olarak örgün önlisans ve lisans eğitimi dışında ki sigortacılık eğitimleri konusunda meslek yüksek okulları sigorta bölümlerininin aktif, yönlendirici ve denetleyici konumda bir rol almasına yönelik yapılması gereken yenilikleri tartışmaya açarak bu konuda gelişme sağlamaya yöneliktir.

KAYNAKLAR

- Ünal, T. (1994). *Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi*. İTO Yayın No. 1994-04, İstanbul.
- Yükçü, S. ve Baklacı, H.F. (1998). *Sigortacılık Sektörünün Temel Sorun Alanları*. *Reasürör*, 29, 4-14.
- Ecer, H. ve Zaim, T. (1997). *Sigortacılık Sektörümüzün Sorunları ve Çözüm Önerileri*. *Reasürör*, 26, 16-24.
- Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Denetleme Kurulu (2006). *Sigorta ve BES Faaliyet Raporu*.
- Özkan, M. (2000). *Sigorta Şirketi ve Acenteler Arasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri-2*. *Sigorta Dünyası*, Aralık, 14.
- Yanık, S. ve Yazıcı. S. (2003). *Sanal Sigortacılık*. *Reasürör*, 47,4-15.

TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİK SEKTÖRÜNÜN DURUMU VE PROJEKSİYONU

SITUATION OF AQUACULTURE SECTOR AND PROJECTION ON TURKEY

Öğr.Gör. Serhat ENGİN¹ Prof.Dr. M. Kürşat FIRAT² Prof.Dr. Şahin SAKA³

ABSTRACT

Fish farming is one of the wide spread and premier branches in aquaculture. Thus, in our country, carp and trout are the most popular fish in fresh water where gilthead sea bream and sea bass are in marine water. In order to answer the rapidly increasing demands of fishery products, prevent starvation, obtain balanced and healthy diet, assure raw material to industry, diminish the uncontrolled hunting to natural fish stocks, provide employment, provide foreign currency input by means of high exportation opportunity, contribution to rural improvement, to equip the biological diversity conservation as a result of management of the natural resources effectively the importance of aquaculture advances in time. Aquaculture is the most rapidly growing food production area in the world. The total rearing production of European Union is 1.4 million tones per year. In our country, the total fishery product of 2007 is 772.000 tones, where 139.000 tones of this amount have been obtained by rearing. Turkey occupies the third position in the world rank as the fastest growing country in aquaculture. Our country takes the first position in trout production where we have a portion of 25% in gilthead sea bream and sea bass market in EU countries. Therefore, the only animal product which is exported is fish. 30% of the produced fish is exported. 60% of our exportation is done to EU countries. The income is 200 million US dollars approximately. During the production period in Aegean Region, 10.000 people are deployed. This number increases up to 25.000 with the related industries. When we think of the families with four individuals each, 100.000 people earn their living from this sector.

Keywords: Aquaculture, production, deployment

ÖZET

Su ürünleri yetiştiriciliği içinde yaygın olarak balık kültürü ilk sıralarda yer almaktadır. Bununla birlikte ülkemizde iç su balıkları olan Sazan ve Alabalık ile deniz balıklarından da Çipura ve Levrek türlerinin ilk sıraları aldığı görülmektedir. Hızla artan su ürünleri talebinin karşılanması, açlığın önlenmesi, dengeli ve sağlıklı beslenme, sanayi

---

¹Öğr. Gör. Serhat ENGİN, E.Ü. Tire Kutsan Meslek Yüksekokulu, serhat.engin@ege.edu.tr

²Prof. Dr. M. Kürşat FIRAT E.Ü. Tire Kutsan Meslek Yüksekokulu, kursat.firat@ege.edu.tr

³Prof. Dr. Şahin SAKA, E.Ü. Su Ürünleri Fakültesi, sahin.saka@ege.edu.tr

sektörüne hammadde temini, doğal balık stoklarına olan av baskısının azaltılması, istihdam yaratması, yüksek ihracat imkanı ile döviz girdisi sağlaması, kırsal kalkınmaya katkısı, doğal kaynakların daha etkin yönetimi sonucunda biyolojik çeşitliliğin korunmasının sağlanması açısından su ürünleri yetiştiriciliğinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği Dünyada en hızlı büyüyen gıda üretim sektörüdür. Avrupa Birliğinin toplam yetiştiricilik üretimi 1.4 milyon tondur. Ülkemizde ise 2007 yılı toplam su ürünleri üretimimiz 772.000 ton olup, bunun 139.000 tonu yetiştiricilik yoluyla elde edilmiştir. Türkiye, Dünyada su ürünleri yetiştiriciliği alanında en hızlı büyüyen 3. ülke konumuna yükselmiştir. Ülkemiz alabalık yetiştiriciliğinde AB ülkeleri içinde birinci sırada yer alırken, çipura levrek piyasasında AB ülkeleri içinde %25'lik bir paya sahiptir. Bununla birlikte yurtdışına ihraç edilen tek hayvansal ürün balıktır. Üretilen balığın %30'u ihraç edilmektedir. İhracatımızın %60'ı AB ülkelerine yapılmaktadır. Sağlanan gelir yılda yaklaşık 200 milyon Amerikan dolarıdır. Bununla birlikte sadece Ege Bölgesindeki üretim süresince 10.000 kişi istihdam edilmektedir. Bu sayı yan sanayi ile 25.000 kişiyi bulmaktadır. Çalışan kişilerin ortalama dört kişilik ailelerini de geçindirdikleri düşünülürse 100.000 kişi bu sektörden geçimini sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Akuakültür, üretim, istihdam.

1. GİRİŞ

Günümüzde doğal kaynakların giderek yok olması, bununla beraber erozyon sonucu işlenebilir toprak alanlarının gün geçtikçe azalması insanoğlunu farklı besin kaynaklarını bulmaya zorlamıştır. Eski çağlardan beri insanoğlu su ve dolayısıyla içinde yaşayan canlılar ile sürekli bir iletişim içerisinde olmuştur. Başta avcılık yoluyla yararlanılan bu durum geçen yüzyılın ikinci yarısından sonra yapay yollarla su ürünleri üretimi ile yoğun olarak artmış ve özellikle bu yüzyılın sonlarına doğru teknolojinin ilerlemesiyle birlikte farklı yetiştiricilik metotlarının doğmasına olanak sağlamıştır.

Denizlerde ve iç sularda, su ürünleri türlerinin yetiştiriciliğine ait ilk bulgular M.Ö 2000'li yıllarda Çin'de ortaya çıkmıştır. Balık çiftlikleri üzerine elde edilen ilk bilimsel bulgular ise Çin'de M.Ö 475 yılında bu bölgede balık çiftliği olduğuna dairdir (Milne, 1972).

Yetiştiricilik konusunda ilk olarak sazan balıklarının (*Cyprinus* sp.) ve alabalıkların (*Salmo trutta* sp.) ele alındığı bilinmektedir. Bunun yanında midye (*Mytilus* sp.) ve istiridye (*Oysteria* sp.) yataklarının korunması ve insan denetimine alınması, yetiştiriciliğin ilk zamanlarında ele alınan canlılar olarak görülür. Bununla birlikte doğal kaynakların korunması, doğal stokların zenginleştirilmesi ve var olan canlıların avcılık ve diğer nedenlerle yok olmaması amacıyla birtakım uğraşlar içersine girildiği görülmüştür. Örneğin yumurtlamak için denizlerden nehirlere gelen som balıklarının (*Oncorhynchus* sp.) nesillerinin devamı için yakalanan som balıklarından yumurtlarının sağılması ve daha sonra suni tohumlama yapılması 1900'lü yıllarda ele alınan konulardır ve bu uygulamalar günümüze değin devam etmektedir.

Deniz balıkları yetiştiriciliğinin ilk uygulamaları Endonezya da 1400 yıllarında başlamıştır. Bu dönemde süt balığı (*Chanos chanos*) yavruları sahil kıyılarındaki havuzlarda stoklanmıştır. Java' da bu balığın deniz ile bağlantısı olan azmaklarda ortama yem girilmeden yetiştirilmesi uzun yıllar devam etmiştir. Su ortamında oluşan yoğun alg kümelerini tüketen bireyler gelişimlerini devam ettirmişlerdir. Daha sonra havuzların gübrelenmesi ortamdaki yem yoğunluğunu arttırmış ve yeni bir dönem başlamıştır. Sonraki yıllarda dışarıdan besleme uğraşları sonucu günümüzdeki modern balık yetiştiriciliğine geçilmiştir. Bu gün dahi yıllar önce uygulanan yöntemler geçerliliğini korumaktadır. 15.

yüzyılda Adriatik kıyılarında geniş ölçekli ekstansif yetiştiricilik (vallikültür) çalışmalarına rastlanmaktadır. Dinsel olarak Cuma günleri et yemenin yasaklanması ile Avrupa kültüründe balık yetiştiricilik aktivitelerini geliştirmiştir. 19. yüzyıl da kabuklu kültürü bir kez daha güncel hale gelerek batı Akdeniz ve Adriatik' te yayılım göstermiştir. Deniz balıkları yetiştiriciliğindeki gelişmeler 1960' lı yıllarda Japonya'da sarı kuyruk balığının (*Seriola sp*) yetiştiriciliğe alınması ile başlamıştır. Daha sonraki dönemde mercan (*Pagrus major*) ve orkinos (*Thunnus thynnus*) yetiştiriciliği yoğun biçimde ele alınmıştır. Balık ve istiridyede modern yetiştiricilik günümüzden 30 yıl kadar önce başlamıştır. Bir çok Akdeniz ülkesi bu gelişimde yerini almıştır. Günümüze geldiğinde Kuzey Avrupa salmon konusunda ilerlemeler göstermiş, 1980 li yıllarda ise Akdeniz Ülkelerinde çipura (*Sparus aurata*) ve levrek (*Dicentrarchus labrax*) yetiştiriciliği ile ilgili çalışmalar başlamıştır.

1980 li yıllardan sonra deniz balıkları üretimiyle ilgili çalışmalar ilerlemiş ve 1984 yılında kurulan ilk deniz balıkları kuluçkahanesinden sonra larva üretim tesislerine olan ihtiyaç giderek artmış ve larva üretim tesisleri sayısı 2000 yılında 21 adete kadar yükselmiştir. Fakat girdilerin yükselmesi, ekonomik krizler ve teknik yetersizliklerden dolayı bu rakam 2004 yılında 9 adete kadar gerilemiştir. Bununla birlikte tesis sayısındaki azalma üretilen yavru miktarında azalmaya neden olmamıştır. Sadece teknolojik olarak kendini yenileyemeyen küçük firmalar ortadan kalkmış, sistemde mevcut olan firmalar üretim kapasitelerini, teknolojilerini ve pazarlama sistemlerini düzenleyerek geliştirmişlerdir. Larva üretimi özellikle 2000'li yıllardan sonra hızla artış göstermiş, 2000 yılında 29 milyon iken 2002 ve 2003 yıllarında 70 milyondan fazla yavru üretilmiştir (TÜGEM, 2003). 2004 yılından itibaren yavru üretim miktarının 100 milyon adedi aştığı, 2007 yılında yavru balık üretiminin 150-200 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Akdeniz Ülkelerinde yetiştiricilik sektörüne yeni türler kazandırılmasına yönelik çabalar, 1990'lı yıllardan itibaren özellikle Avrupa Birliği tarafından finanse edilen araştırma projelerinin uygulamaya konulmasıyla birlikte başlamıştır. Akdeniz Ülkelerinde tür çeşitliliği konusunda yapılan araştırma çalışmalarında yaklaşık 20 adet balık türü ele alınmıştır (Abellan ve Basurco 1999). Bu balık türleri, genel olarak hızlı büyüyen buna karşın nispeten düşük fiyatlı balıklar (sarı kuyruk (*Seriola dumerili*), lambuka (*Coryphaena hippurus*) vd.) ve yavaş büyüyen yüksek fiyatlı balıklar (Fangri, dil, sinagrit vd.) şeklinde gruplandırılabilir (Kentouri ve diğ.,1995). Ülkemizde de özellikle son 4-5 yılda çipura ve levrek balıklarına alternatif olarak kalkan (*Psetta maetica*), lahos (*Ephinephelus sp*), sinagrit (*Dentex dentex*), sivriburun karagöz (*Diplodus puntazzo*), sargos (*Diplodus sargus*), fangri (*Pagrus pagrus*), minekop (*Umbrina cirrosa*), dil (*Solea vulgaris*) ve işkine (*Sciena umbra*) balıkları üzerinde araştırma çalışmaları ve deneme üretimleri başlamıştır. Avrupa'daki deniz balıkları üretim miktarları Çizelge 1'de verilmiştir. Bu çizelgede çipura ve levrek üretiminin ciddi miktarlara ulaştığı, 2000'li yıllardan itibaren alternatif türlerin yetiştiriciliğinin de önem kazanmaya başladığı görülmektedir.

Dünya nüfusunun kullandığı proteinin %6'sı balık tüketiminden karşılanmaktadır. Toplam hayvansal proteinlerin ise %24'ü su ürünlerinden sağlanmaktadır. Yetiştiricilik yolu ile elde edilen miktarlardaki artışa rağmen avcılık stoklarından elde edilen miktarlarda önümüzdeki yıllarda artış beklenmemektedir.

Çizelge 1.1 Bazı Deniz Balığı Türlerinin Üretim Miktarları ve Üretimi Gerçekleştiren Ülkeler (Basurco, 1999).

Tür	Üretim Miktarı (Ton)	Üretimi Yapan Ülkeler
Çipura	66.997	İspanya, İtalya, Fransa, Türkiye, Yunanistan, Mısır, İsrail, Hırvatistan, Monako, Portekiz, Kıbrıs, Tunus, Cezayir
Levrek	53.256	İspanya, İtalya, Fransa, Türkiye, Yunanistan, Mısır, İsrail, Hırvatistan, Monako, Portekiz, Kıbrıs, Tunus
Kefal	48.168	İtalya, Yunanistan, Mısır, İsrail, Tunus,
Kalkan	4.085	Fransa, İspanya, Portekiz, Kıbrıs
Sivriburun	378	İtalya, Kıbrıs
Sargos	112	Fransa, Yunanistan
Fangri	101	İsrail
İşkine	30	Fransa
Dil	18	İspanya, Portekiz
Minakop	1	Kıbrıs

Yapılan analizler yetiştiricilik üretiminin gittikçe arttığını göstermiştir. Bu artışın sebebi aşağıda özetlenmiştir.

1. Dünyadaki doğal stokların kullanımının maksimum kapasiteye yaklaşmasına bağlı olarak doğal ortamdan avcılık yolu ile su ürünleri temininin talebi karşılayamaması; Dünya nüfusunun artışına paralel olarak hayvansal protein ihtiyacının gün geçtikçe artmasından dolayı su ürünleri avcılığı talebi karşılayamaz hale gelmiştir.

2. Su ürünlerinin artan nüfusun nitelikli besin ihtiyacını karşılayacak bir kaynak olması ve toplumların su ürünlerinin besin değerini anlamış olması; yapılan araştırmalar anne sütünde son derece önemli olan besin maddelerinin balık etinde de mevcut olduğunu göstermiştir. Balık etinde çok bağlı doymamış yağ asitleri miktarı diğer hayvansal besin kaynaklarına göre daha yüksektir.

3. 200 millik Münhasır Ekonomik Bölge ilanları balık avcılığında kısıtlamalara neden olmuş ve açık deniz balıkçılığı giderek daha pahalı ekonomik faaliyete dönüşmüştür; Bu bölgelerde yapılan balıkçılık faaliyetleri için ilgili ülkeler ile antlaşmalar yapmak gerekmektedir buda ek yükümlülükler getirmektedir. Bu sorun ülkemiz için daha ciddi boyutlardadır. Bilindiği üzere halen Yunanistan ile olan kara suları problemi devam etmektedir. Yunanistan'ın gerek Avrupa Birliği gerek Birleşmiş Milletler nezdinde Türkiye karşıtı tutumu kıyı ötesi balıkçılığı ile ilgili problemlerin derinleşmesine neden olabilir.

4. Sucul ortamların kirlenmesi ve ortamdan yoğun balık avcılığı; Balıkçı gemilerinin teknolojik yönden ilerlemesine paralel olarak balık sürülerinin bulunması için kullanılan sonar ve ecosounder gibi cihazlar sayesinde sucul ortamlardan daha fazla miktarda balık avlanmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde bu av gücü ile popülasyonun durumu bilinmeden ve boy sınırlaması yapılmadan avcılık yapılması doğal stoklara zarar vermiş bazı türler yok olma tehlikesi ile karşı karşıya getirmiştir. Bununla birlikte artan sanayileşmeye bağlı olarak üretilen atıkların rafine edilmeden sucul ortama bırakılması, artan kentleşme ve tarımsal faaliyetler sonucu oluşan kirlilik doğal stokların yenilenmesini güçleştirmektedir.

5. Pazar talebinin artması ve doğal üretimin azalması sonucu pazar fiyatlarındaki yükselme; Toplumun tüketim alışkanlıklarının gelişmesi ve ihtiyaca yönelik doğal üretimin talepleri karşılayamaz duruma gelmiş olması yetiştiricilik çalışmalarının önemini gün geçtikçe arttırmaktadır.

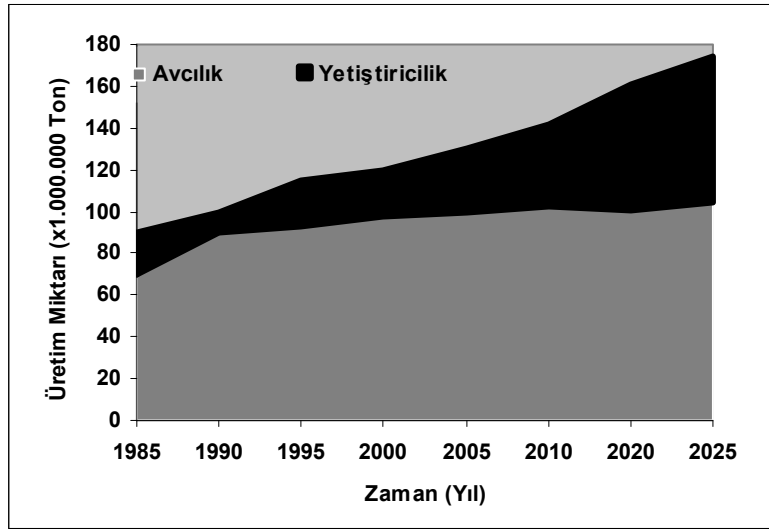
6. Balık tüketiminin yıl içine yayılması; Su ürünleri tüketimine alışmış toplumlar sadece av sezonlarında değil tüm yıl boyunca talep artışına sebep olmuşlardır. Avcılık yolu ile yapılan üretim mevsimseldir. Yetiştiricilik yolu ile her mevsim ürün elde etmek mümkündür.

7. Yetiştiricilik tekniklerinin gelişmesi; Biyoloji, mühendislik ve genetik alanındaki gelişmeler yetiştiricilik sonucu elde edilen ürünlerin kalite ve kantitesini artırmış, buna bağlı olarak üretim maliyetlerini azaltmıştır. Buda pazara daha ucuz ürün sunumunu sağlamıştır.

Bu bilgiler ve su ürünleri ile yapılan projeksiyonlar göz önüne alındığında yetiştiricilik çalışmalarının gün geçtikçe daha çok önem kazanacağı görülmektedir (Şekil 1.). Rolonde (2004)'nin yaptığı projeksiyonda 2025 yılında yetiştiricilik yoluyla elde edilen ürün miktarının toplam avcılığın yarısından fazla olacağı tahmin edilmektedir. Yine grafikte avcılık yolu ile elde edilen üretim miktarının arttırılmasının mümkün olmadığını buna karşın yetiştiricilik yoluyla elde edilen su ürünleri miktarının yüksek bir ivme ile 2025 yılına kadar artacağını göstermiştir.

Şekil 1.1 Dünyadaki Avcılık ve Yetiştiricilik Orijinli Su Ürünleri Üretim Projeksiyonu (Ralonde, 2004)

Yetiştiricilik Asya, Güney Amerika ve Afrika'nın gelişmekte olan ülkelerinde hızlı gelişim göstermektedir. Dünya üretiminin %75 fazlası gelişmekte olan ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yetiştiricilik yolu ile sağlanan miktarın %90'ı Asya ülkelerinden elde edilmektedir. Çin tek başına 2001 yılında üretimin %43'ünü gerçekleştirmiştir. Bu ülkeyi Hindistan, Endonezya ve Japon' ya izlemektedir. Asya'yı Avrupa, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Afrika ve Okyanusya takip etmektedir.

Avcılık yolu ile elde edilen balık üretimi iç sularda 2000 yılında 8.8 milyon ton iken bu oran 2005 yılında 9.6 milyon tona ulaşmıştır. İç su sularda yapılan su ürünleri yetiştiriciliği 2000 yılında 21.2 milyon ton iken 2005 yılında 28.9 milyon tona ulaşmıştır. 2000 yılında 30 milyon ton olan toplam iç su üretimi, 2005 yılında 38.5 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu beş yıllık süre içinde toplam iç su ürünleri üretiminde yaklaşık %28'lik bir artış gözlenmiştir. Bu artışın temel kaynağı iç su ürünleri yetiştiriciliğinde olan artıştır. Denizlerde ise avcılık ile elde edilen su ürünleri miktarı 2000 yılında 86.8 milyon ton iken 2005 yılında bu oran 84.2 milyon tona gerilemiştir. 2000 yılında deniz balığı yetiştiriciliği 14.3 milyon ton iken bu rakam 2005 yılında 18.9 milyon tona ulaşmıştır. Avcılığın toplam deniz balığı üretimine katkısı azalırken yetiştiricilik yolu ile elde edilen ürün miktarı artmaktadır (Çizelge 2). Bu üretimin yaklaşık 100 milyon tonu insan gıdası olarak tüketilirken yaklaşık 40 milyon tonu başka amaçlarla kullanılmaktadır (FAO, 2006).

Çizelge 1.2 Dünyada Avcılık ve Yetiştiricilik ile Elde Edilen Su Ürünleri Miktarlarının Yıllara Göre Dağılımı (FAO, 2006).

Üretim (x 1.000.000 ton)	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İç Su Üretimi						
Avcılık	8,8	8,9	8,8	9,0	9,2	9,6
Yetiştiricilik	21,2	22,5	23,9	25,4	27,2	28,9
Toplam	30,0	31,4	32,7	34,4	36,4	38,5
Deniz Üretimi						
Avcılık	86,8	84,2	84,5	81,5	85,8	84,2
Yetiştiricilik	14,3	15,4	16,5	17,3	18,3	18,9
Toplam	101,1	99,6	101,0	98,8	104,1	103,1
Toplam Üretim						
Avcılık	95,6	93,1	93,3	90,5	95,0	93,8
Yetiştiricilik	35,5	37,9	40,4	42,7	45,5	47,8
Toplam	131,1	131,0	133,7	133,2	140,5	141,6

Çizelge 1.3 1986-2004 Yılları Arasında Türkiye'deki Deniz ve İç Su Balıkları Üretiminin Toplam Balık Üretimine Olan Oranları (DİE, 2006).

Yıl	Toplam Su Ürünleri Üretimi (ton/yıl)	Toplam Yetiştiricilik Üretimi (ton/yıl)	Toplam Yetiştiricilik Üretimi İçindeki Payı (%)	
			İç Su	Deniz
1986	582.920	3.075	98,86	1,14
1987	627.913	3.300	97,1	2,9
1988	676.004	4.100	96,7	3,3
1989	457.116	4.354	80,5	19,5
1990	385.114	5.782	73,3	26,7
1991	364.661	7.835	57,6	42,4
1992	454.346	9.210	72,2	27,8
1993	556.044	12.438	59,4	40,6
1994	601.104	15.998	45,4	54,6
1995	649.200	21.607	60,7	39,3
1996	549.646	33.201	54,1	45,9
1997	500.260	45.450	60,1	39,9
1998	543.900	56.700	58,7	41,3
1999	636.824	63.000	60,0	40,1
2000	582.376	79.031	54,9	45,1
2001	594.977	67.244	55,8	44,2
2002	525.637	61.163	65,2	58,0
2003	462.628	79.128	86,9	84,1
2004	517.695	92.497	85,2	93,4

Ülkemizde 1986-2004 yılları arasında ortalama toplam su ürünleri üretimi 511.511 ton/yıl olarak belirtilmiştir (DİE, 2006). Yaklaşık 20 yıllık bu dönemde sadece 4 yıl su ürünleri üretimi 500 bin tonun altına düşmüştür. Yine bu dönemde üretimin 600 bin tonu aştığı dönemler sınırlıdır. Yetiştiricilik üretimi ise 90'lı yıllardan itibaren düzenli bir ivme ile artmış 2004 yılında 92 bin tona ulaşmıştır (Çizelge 3). 2007 yılında yetiştiricilik üretiminin ise 120 bin ton civarında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Kültür balıklarının türlere göre dağılımında en yüksek yetiştiriciliği yapılan balık, iç sulardaki alabalık miktarı olup toplam su ürünleri yetiştiriciliğinin %46.19'nu oluşturmaktadır. Bunu % 27.97 ile levrek, % 21.74 ile çipura takip etmektedir. Midye,

alabalık (deniz) ve aynalı sazan (*Cyprinus carpio*) (iç su) üretimleri gerçekleştirilen diğer türlerdir (Şekil 1.2).

Akdeniz ülkelerinde ve ülkemizde deniz balıkları üretimini ağırlıklı olarak çipura ve levrek balıkları oluşturmaktadır (Çizelge 1.3). Ülkemizde 1.000 adetten fazla ruhsatlı su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletme bulunmaktadır (TÜGEM, 2003). Deniz balığı üretimi yapan işletmelerden 50 tanesi 100 ton/yıl üzerinde üretim kapasitesine sahiptir. 1000 ton kapasiteye sahip işletme sayısı ise sadece 2 adettir. 100 ton kapasitesinin üstünde Karadeniz’de 6 adet tesis bulunmakta olup, bunlardan bir tanesi denizde üretim yapmaktadır. Diğerleri ise levrek üretim tesisidir. Orta ve Kuzey Ege’de 12 adet, Güney Ege’de ise 26 adettir. Bunların dışında Akdeniz’de 2, Ege’de 2 adet olmak üzere 4 adet orkinos yetiştiriciliği yapan ağ kafes tesisi mevcuttur (Yıldırım, 2005).

Çizelge 1.4 Türkiye’deki Onaylı İşletme Sayıları, Kapasiteleri ve 2002 Yılına Ait Üretimleri (TÜGEM, 2003).

Tür/Ortam	Onaylı İşletme Sayısı (adet)	Onaylı Kapasite (ton/yıl)	Üretim (ton)
Alabalık (Havuz&Kafes)	1,215	29,998	33,705
Alabalık (Deniz&Kafes)	11	1,139	846
Sazan (Havuz&Kafes)	86	2,613	590
Çipura&Levrek (Deniz&Kafes)	345	51,211	26,020
Midye (Deniz)	2	320	2
Toplam	1,659	85,281	61,163

2- SU ÜRÜNLERİNİN EKONOMİK ÖNEMİ

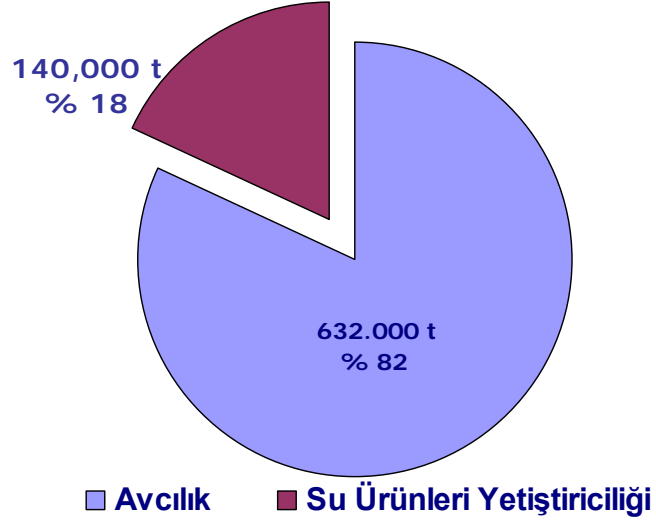
Genel anlamda üretim ve istihdam sorunuyla karşı karşıya bulunan ülkemiz açısından sahip olunan tüm kaynaklardan etkin ve rasyonel bir biçimde yararlanmak ekonomik bir zorunluluktur. 8333 km'lik kıyı şeridi, akarsu, göl ve göletleriyle su ürünleri açısından geniş bir potansiyele sahip olan ülkemiz, bu kaynakları da en verimli bir şekilde kullanmak zorundadır. Su ürünlerinin ekonomiye katkıları şu şekilde sıralanabilir:

- İnsan beslenmesinde önemli bir protein kaynağı olarak bitkisel ve hayvansal besinler ve beslenme açısından taşıdığı önem,
  - Bazı sanayilere hammadde sağlanması,
  - Sektörde geniş istihdam olanakları bulunması.
  - Yüksek ihracat potansiyeline sahip olması,
  - Avlama işleme ve taşımacılık gibi araç ve gereçlerinin getirdiği teknolojik gelişme.
- Yukarıda sayılan ekonomik nedenler, ülkemizin sahip olduğu potansiyelle birlikte değerlendirildiğinde konunun önemi ortaya çıkmaktadır. Yani avcılığın yerini artık yetiştiricilik bir başka anlamda akuakültür almaktadır.

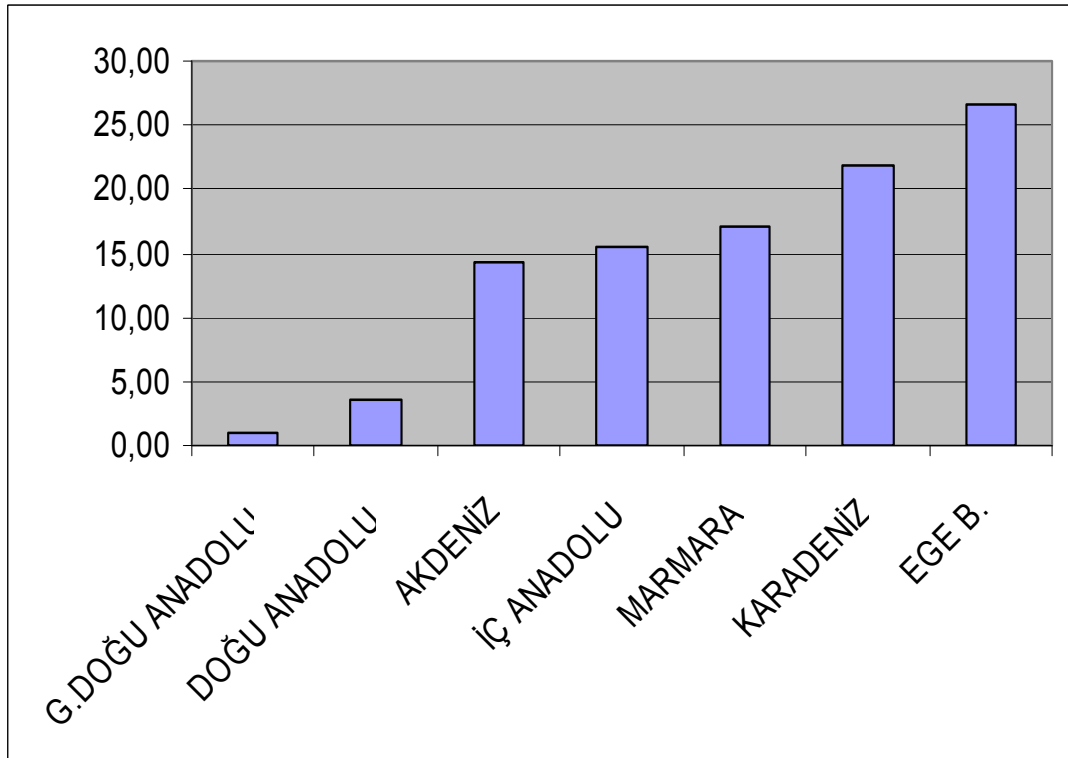
Avrupa Birliği ülkelerine bakıldığında toplam yetiştiricilik üretiminin 1,4 milyon ton olduğu görülmektedir. Bu üretime bağlı olarak Avrupa’da su ürünleri sektöründe 100.000 kişi istihdam edilmektedir. AB ve Akdeniz ülkeleri içerisinde deniz balıklarından çipura ve levrek üretimi yapan işletme sayısı 1033 adettir. Deniz balığı yetiştiriciliğinde

ülkemizde, AB ülkeleri karşılaştırıldığında % 40lık pay ile Türkiye ilk sıradadır. Bu sırayı %38 Yunanistan, %10 İspanya, %6 İtalya, %2 Fransa ve diğer ülkelerin olduğu görülmektedir.

Şekil 2.1 Türkiye Su Ürünleri avcılık ve yetiştiricilik miktarları

Şekil 2.2 Türkiye’de bölgelere göre Alabalık yetiştiriciliği (%)

Bununla birlikte ülkemiz, Dünyada su ürünleri üretimi yapan ülkeler arasında en hızlı büyüyen 3. ülke konumundadır. Bölgelere göre deniz işletmelerinin dağılımına bakıldığında, işletmelerin %90'lık bölümünün Ege Bölgesinde kurulduğu ve faaliyet gösterdiği görülmektedir. Kültür balıkçılığı, tarım sektörünü oluşturan grupların içinde AB uyum sürecini tamamlama aşamasına gelmiş tek alt sektör olarak öne çıkmaktadır. Sektör, gerçekleştirilen çalışmalar ile dünyadaki trende benzer şekilde hızla büyümektedir. Ülkemizde deniz suyunun sıcaklığı, tuzluluğu ve diğer ekolojik şartların uygunluğu ile İzmir, Aydın, Muğla ve Antalya kıyı şeridinde balık çiftliklerimiz yoğun olarak bu bölgemizde kurulmuştur. Halen iç su ürünleri üreten 1.072 adet, deniz ürünleri üreten 296 adet olmak üzere toplam 1.368 adet işletme faaliyet göstermeye devam ediyor. İtalya, İspanya, İngiltere ve Fransa başlıca ihracat pazarlarımızdır. 2005 yılı kültür balıkçılığı ihracatımıza bakıldığında ülkemiz 10.000 ton levrek ile öne çıkmaktadır. Bugün itibariyle ise, Avrupa çipura ve levrek pazarında % 25 paya sahip durumda olduğumuz belirtiliyor. Yanı sıra, balık AB'ye ihraç edilebilen tek hayvansal üründür. Üretilen balığın yüzde 30'u ihraç edilmektedir.

3.SONUÇ

Hızla artan su ürünleri talebinin karşılanması, açlığın önlenmesi ve protein kaynaklarına alternatif bir kaynak olması, sanayi sektöründe hammadde temini, istihdam yaratılması ve ekonomiye olan büyük girdisi ve biyolojik çeşitliliğinin korunmasının sağlanması ile su ürünleri yetiştiriciliği ülkemizde hızla büyüyen ve gün geçtikçe gelişen bir sektör konumuna gelmiştir. Ülke ekonomisine olan katkısının 200 milyon ABD doları olduğu gerçeği bu sektörün ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göz önüne sermektedir.

KAYNAKLAR

- Basurco**, 1999, Finfish species diversification the context of Mediterranean marine fish farming development. Options Mediterraneennes, Series Cahiers, Serie B No:24. pp17.
- DİE**, 2006, Su Ürünleri İstatistikleri. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Ens., Ankara.
- FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations)** 2006, Fisheries Department. Databases and Statistics: <http://www.fao.org/fi/statist/statist.asp>
- Milne, P.H.**, 1972, Fish and shellfish farming in coastal waters. Fishing News Boks LTD., Farnham.
- Rolende**, 2004, State of Aquaculture On The West Coast : 2004 Annual Report.
- TÜGEM**, 2003, Su Ürünleri Üretim Kayıtları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretimi Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yıldırım, Ş.**, 2005, Türkiye Denizlerinde 100 Ton/Yıl ve Üstü Üretim Kapasitesi Olan Balık Çiftliklerinin Ağ Kafes Sistemlerinin Bazı Özellikleri Üzerine Bir Çalışma, E.U Journal of Fisheries & Aquatic Sciences 2005 Cilt/Volume 22, Sayı/Issue (1-2) : 49-52.

TÜRKİYE’DE TELEVİZYON REKLAMLARI ve ETİK

TV COMMERCIALS IN TURKEY AND ETHICS

Sinem TUNA¹

ABSTRACT

Advertising, developing as a tool used by newspapers for maximising consumption to balance the upsurge in production, especially during and after the industrial revolution, and gaining impetus in more recent technologies like radio and television, is one of the main ingredients of modern mass media.

Revenues from advertising have become the main source of income for newspapers beginning with 19th century and has had extensive influence on form and content of the press. In the development of television broadcasting systems, the difficult and limited acceptance of commercials as a source of income in the prevalent public service broadcasting in Europe, as apposed to the commercial broadcasting model of United States origin, based solely on revenues from TV commercials, has resulted in difficult and complicated restrictions in form and content.

In Turkey, the public service model, beginning in 1969, has evolved into a mixed model with the establishment of private stations after 1990. This model has resulted in, very much like many European countries, a body of legislation regulating and limiting television commercials in form and content. The state is this aiming at protecting the culture, ideology and ethical values of society. In developing countries, however, the dependent and failing economic models create a contradiction with commercials aiming at maximising consumption.

In our study, we endeavour to clarify the contradictions between the advertisers comprised mainly of multinationals and commercial content created mostly by advertising agencies owned by multinationals as opposed to existing television legislation.

Key words: TV commercials, ethics, public service broadcasting, culture, economic model

ÖZET

Özellikle sanayi devrimi ve sonrasında üretim patlamasını dengeleyecek bir tüketim kamçılması aracı olarak gazetelere ve daha sonra gelişen radyo ve televizyon gibi teknolojilere yansıyan reklam, günümüzde bütün bu kitle iletişim araçlarının temel öğelerinden birini oluşturmaktadır.

19. yüzyıldan başlayarak gazetelerin ana gelir kaynağı durumuna gelen reklam, basının tüm biçim ve içerik yapısını etkilemiştir. Ancak televizyon sistemlerinde, özellikle Avrupa’da başlangıçta egemen olan kamu hizmeti yayıncılığı modelinin reklamı bir gelir kaynağı olarak çok zor ve sınırlı kabullenmesi, buna karşılık ABD kaynaklı özel televizyon

---

¹ Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi, sinemtunawag@gmail.com

yayıncılığı modelinin tümüyle reklam gelirlerine dayalı gelişmesi televizyon reklamlarında biçim ve içerik konularında düzenleme zorlukları getirmiştir.

Ülkemizde 1969 yılında başlayan kamu hizmeti yayıncılığı modelinden, 1990 sonrası gelişen özel radyo-televizyon kurumlarıyla bir karma sisteme geçilmiştir. Bu yapıda Türk televizyonlarında, Avrupa ülkelerinin çoğunda olduğu gibi televizyon reklamlarını biçim ve içerik açısından denetleyen, düzenleyen ve sınırlayan kurallara yer verilmiştir. Devlet böylece kültürel yapısına, ideolojisine ve toplumsal etik kurallara uygun bir yayın içeriğini oluşturmayı amaçlamaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde dışa bağımlı ve başarısız ekonomik modeller, tüketimi kamçulamaya yönelik reklam yapılarının bu amaçlarla çelişmesi sonucunu doğurmaktadır.

Çalışmamızda bu çelişkiyi doğuran çokuluslu şirket ağırlıklı reklamveren yapısı ve dışa bağımlı reklam ajanslarının ürettiği reklam içeriklerinin yürürlükteki radyo-televizyon mevzuatıyla olan uyumsuzluğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Televizyon reklamları, etik, kamu hizmeti yayıncılığı, kültür, ekonomik model

1. GİRİŞ

Çalışmamızda çok büyük boyutlu ve kapsamlı bir alanı, televizyon reklamlarında etik kaygıların ülkemizdeki durumu ve buna ilişkin hukuksak düzenlemelerin genel bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla Türkiye’de televizyon reklamlarının tarihsel gelişme çizgisi çalışmanın sınırlı boyutları içinde ele alındıktan sonra, günümüzde geçerli Avrupa ve Türk hukuk mevzuatı ışığında özellikle Türk reklamverenler, reklam ajansları, televizyon kuruluşları ve denetim kurumlarının üzerinde anlaştıkları reklam ve pazarlama iletişimine ilişkin kurallar irdelenerek ileride yapılacak değerlendirmelere katkıda bulunacağı düşünülen genellemelere ve sonuçlara yer verilmektedir.

2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI-REKLAM İLİŞKİSİ

Gazeteden başlayarak günümüze gelen kitle iletişim araçlarının temel amacı ve özelliği haber ve bilgi vermektir. Ancak basın teknolojisinin ilk yıllarında gelir kaynağı olarak satıştan elde edilen ve devlet ya da özel teşebbüsten gelen bağışlara dayanırken, özellikle sanayi devrimi sonrasında tüketimi kamçulamayı amaçlayan reklamın getirdiği olağanüstü gelir kaynaklarına dayanmaya başlamışlardır.

Bir gazeteye alınan reklam miktarının kârı arttırdığı, kârdaki artışın ise gazetenin satışlarının artmasına neden olduğu, tirajın artmasının ise daha çok reklam almak olanağı yaratması nedeniyle gazetenin kendisi tüketim malına dönüşmüş, çok satan, tarafsız, kârlı işletmeler ortaya çıkmıştır. Bu yeni yapıda bilgi ve haber verme işlevi ikincil konuma gerilerken, ilk yılların aydın, “akıncı” gazete sahibinin yerini yalnızca kâr etmeyi amaçlayan “patronlar” almıştır. Böylece “çok satan”, “tarafsız” gazete modeli gelişmiş (Mattelart, 1991:1-30) ve giderek bu model günümüzde gelirlerinin %90’dan fazlasının reklamlardan elde edildiği, içeriğinin de bazı günlerde %60’ından fazlasının reklamlardan oluştuğu yapılar varılmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen sinema teknolojisi ise, kendisinden hemen sonra gelişen radyo ve televizyon teknolojilerinin haber ve bilgi vermede kolaylık sağlayan yapıları nedeniyle, McLuhan’ın özlü değişiyi “çabuk eskien teknoloji olarak sanata

dönüşmüştür.” Sinemanın sanata dönüşmesi, gazetede ki reklam yapısının gelir kaynağı olarak içeriği etkilemesi olgusunu sinema teknolojisinde önlemiştir (Mattelart, 1991: 42-49).

20. yüzyılın başında gelişen radyo-televizyon teknolojilerinde ise birbirlerinden çarpıcı bir biçimde ayrılan iki model ortaya çıkmıştır. Birinci model Avrupa'nın ulus-devlet yapıları içinde gelişen, devletin yaygın tekeli ni öngören ve kamu hizmeti yayıncılığını ruhsat harçları, yeterli olmazsa vergiden toplanan bütçe gelirleri, bu da yeterli olmazsa sınırlı biçimde program aralarına alınacak reklam geliri ne dayandırmaktadır (Hoyne s, 1994: 2-67; Çaplı, 2001: 57-159; Humprays, 1996: 111-158; İlal, 1997: 49-51). Amerika Birleşik Devletleri'nde gelişen ikinci model ise tümüyle kâr amaçlı özel radyo televizyon kuruluşları öngörmektedir. Bu model yayıncının mal satması ve kâr etmesini sağlayan reklamlara dayalı olduğu için, programlar reklam aralarına girmektedir ve bunların amacı reklamların daha çok izlenmesini sağlayacak eğlenceli içeriğe sahip olmalarıdır (İlal, 1997: 49-51)

3. TÜRKİYE'DE RADYO TELEVİZYON REKLAMLARI

Türkiye'de radyo yayınlarının başladığı 1920'li yıllarda, çok kısa bir süre için özel radyo şirketleri (Ertuğ, 1965: 20-23; Kocabaşoğlu, 1980: 110-127) kurulmuşsa da, çeşitli ekonomik ve teknolojik nedenlerle bu denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu nedenle Ankara Radyosu, İstanbul Radyosu ve Türkiye Radyoları olarak gelişen hükümet radyosu modeli, Avrupa'nın kamu hizmeti yayıncılığını örnek almıştır. Ruhsat harcına ve bütçeden devlet yardımına dayalı olarak gelişen bu modelde reklam da (İlal, 1972: 80; Kejanlıoğlu, 2004: 178) program aralarına ve sınırlı olarak kabul edilen bir olgudur. Hükümet radyosu modelinin sakıncalarının özellikle çift partili 1950'li yıllarda belirginleşmesi sonucunda 1961 Anayasası'nda “özerk” bir radyo televizyon kurumu TRT yer almıştır. 1963 yılında yasayla kurulan TRT'de televizyon yayınlarının başlaması 1969'da gerçekleşmiştir.

Başlangıçta TRT'nin yayın içerikleri büyük oranda canlı yayın biçimindeki yerli yapımlar programlara dayanmaktaydı. Bu 3-4 yıllık süreçte iki açıdan büyük bir değişikliğe uğradı. Birinci değişiklik özellikle yabancı televizyonların (SSCB ve Doğu Blok'u ülkelerinin yayınları) izlenmesinin sakıncalı görülerek, TRT'nin yayın alanını genişleten büyük altyapı yatırımlarıydı. İkinci değişiklik bu altyapının getirdiği olanaklarla artan yayın saatlerinin doldurulması zorunluluğuydu. Böylece kısa sürede çok büyük oranda özellikle ABD kaynaklı program yayına girdi. Özellikle tecimsel televizyonun isteklerine uygun üretilmiş Amerikan dizilerinin yedi dakikalık aralıklarla reklam öneren yapılarının baskısıyla (İlal, 1972: 71-86) televizyon reklamları 1972 yılından başlayarak TRT'de kabul gördü. 1972'de TRT yasasındaki değişikliklerden sadece bir hafta önce ani bir kararla televizyonda da reklam yayınları başlamıştır. 1980 yılında TRT'nin radyo-televizyon ruhsat gelirleri 1.4 milyar TL iken, reklam gelirleri 2.2. milyar TL olmuştur (Kejanlıoğlu, 2004: 182). Bu dönemde dünyanın ilk on büyük reklam ajansı ABD kuruluşlarıydı ve dünyada reklam veren kuruluşların büyük bir çoğunluğu da Amerikan şirketleriydi.

Sözü geçen reklam ajanslarının gelirlerinin 2/3'si 1970'lerde ABD'den elde edilirken, 1980'lerden başlayarak kârlarının 2/3'sinden fazlasının Avrupa ve üçüncü dünya ülkelerinden elde edildiği bir sürece girilmiştir. Bu sürecin nedenleri arasında en önemlisi 1930'ların ekonomik krizi sonrasında ABD'de gelişen tüketim toplumunu olumsuz yönde etkileyen ekonomik olguların Amerikan reklam şirketlerini, Avrupa ve üçüncü dünya pazarlarına açılmaya zorlamasıdır (Mattelart, 1991: 33-48, 100-121). Bunun somut sonuçları TRT'nin 1980'lerde reklam gelirlerinin büyük ölçüde artması ve ruhsat harçlarının kaldırılmasıdır.

Türk televizyonlarında ikinci adım ise 1990'lı yıllarda devlet tekelinin kaldırılarak özel radyo televizyon kuruluşlarının yasallaşması ve reyting savaşlarının egemen olduğu, reklama dayalı bir yayıncılık modelinin benimsenmesidir.

4. TÜRKİYE'DE TELEVİZYON VE REKLAM: ETİK SORUNLAR

Türk televizyon yayıncılığında reklam olgusunun geçirdiği aşamalara baktığımızda çeşitli evreler göze çarpar. Birinci evre radyo yayınlarında salt bir tanıtım aracı olarak kullanılan ve ruhsat harç gelirlerinin tamamlayıcısı olarak gelişen işitsel reklamların, görsele dönüştürüldüğü başlangıç evresidir. Bu evrede Türk toplumsal yapısı bir tüketim toplumu olmaktan çok uzaktır. Reklamveren şirket yapıları üretim zorlukları içindedirler ve reklam ajansları küçük Türk şirketleridir. TRT'de o yıllarda öne çıkan reklamlardan birisi kadınlara çoraplarını ördürmekten vazgeçirip, kolay tüketilir ve ucuz çorap almalarını öneriyordu. Bu ayakkabıya pençe yaptırmanın, elbiseye terzi diktirmenin sona erdiği “tek kullanımlık” ürünlerin önerildiği çarpık tüketim toplumu sürecinin başlangıcıdır. İkinci evre Türkiye'deki reklam ajanslarının giderek tümünün yabancı ajanslar tarafından ele geçirildiği ve Türkiye ekonomisinde yabancı sermaye şirketlerinin öne çıktığı evredir. Bu evrede hem reklamverenler hem de reklamları üreten ajanslar yabancı ekonomilerin ve kültürlerin parçasıdır. 1990'larda varılan üçüncü evrede reklam iletilerinin tümünün bu yabancı kültür etkilenmesinden kaynaklandığı ve dört ayrı televizyon reklamı tipinin ortaya çıktığı gözlemlenir:

1. Yabancı ajanslar tarafından yurtdışında kotarılmış reklamlar
2. Yabancı ajansların yurtdışında üretilmiş senaryolarının Türkiye'de uyarlanarak çekimi
3. Yurtdışında eğitim almış ve deneyim kazanmış reklam filmi yapımcı ve yönetmenlerinin Türkiye'de ürettikleri reklam filmleri
4. Türk reklam filmi yapımcı ve yönetmenlerinin, Türk reklamverenler için ürettikleri reklam filmleri (İlal, 1997: 71-86).

ABD'den kaynaklanan tecimsel televizyon yayıncılığı modelinin temel taşı oluşturulan reklamın, Avrupa kamu hizmeti yayıncılığının içeriği üzerindeki etkileri çok kapsamlı olmuştur. Toplumun değer yargılarına, egemen ideolojiye uygun biçimde toplumdaki bireyleri bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve eğlendirmek amacına yönelik kamu hizmeti yayıncılığı modeli, tecimsel modeli “bir kültürel saldırı” olarak algılamıştır. Bu algılamının sonucu olarak Fransa, Almanya, İngiltere gibi ülkeler ve oluşturdukları Avrupa Birliği yapısı “Avrupa kültürü”nü koruyacak yayıncılık ilkeleri geliştirmişlerdir. İlkelerin en belirgin ve önemli yansımalarından biri olan Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, Avrupa televizyon yayıncılarının sorumlulukları ve özellikle reklamların düzenlenmesi konularında getirdiği kurallar ve ilkelerle önemli bir örnek oluşturmaktadır. Türk toplumu da bu sözleşmeye katılarak ve gerek TRT yasasında ve ilgili mevzuatta, gerekse de 3984 sayılı yasada kabul ettiği düzenlemelerle Avrupa'nın bu tutumunu benimsemiş bulunmaktadır. Yayıncının topluma karşı sorumluluğu ilkesine dayanan bu yaklaşım, yayıncıya toplumu önemli olaylardan bilgi sahibi kılmak (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde 9) ve bunu yaparken sunuş ve içerik açısından insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olmak (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde 7) sorumluluğunu yükler. Bu amaçla yayıncı, ahlaka aykırı ve pornografik içerikli, şiddet ve ırkçı nefreti kışkırtıcı yayınlardan özellikle kaçınacak; çocukların “ahlaki” gelişimini zedeleyebilecek yayınları ancak onların izleyemeyeceği düşünülen saatlerde yayınlayacak ve haberlerde gerçeklik, olayların doğru sunulması ve özgür kamuoyu oluşmasını öngören yayıncılık ilkelerine öncelik tanıyacaktır (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde 7).

ABD kaynaklı tecimsel yayınların yapısal özelliklerinin belirtilen ilkelere açıkça aykırı olduğunu gözlemleyen Avrupa ülkeleri, çeşitli biçimlerde ve değişik belgelerde belirledikleri “kültürel hedefleri”ni koruma çabasını Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi’nde sürdürmüşlerdir (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde 10). Sözleşme, reklam konusunda daha sonra Türk hukukunda hem 3984 sayılı yasa hem de TRT yasasında kabul edilen biçim ve içerik ilkelerini ayrıntılı biçimde belirlemiştir.

Etik kaygılarla reklamların düzenlenmesinde öngörülen en önemli biçimsel koşullardan birincisi reklamların diğer yayınlardan kesin biçimde ayırt edilmesidir. Burada bir yandan programların içeriklerinin reklamdan ayırt edilmesi amaçlanırken, diğer yandan da belirli oranda reklam yayını yapabilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ana kural reklamların reklamların ancak program aralarına yerleşmesidir (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde 14). Bu kural ancak bağımsız bölümleri olan spor programları gibi programlarda aşılabilmektedir. Oysa ülkemizde çok değişik biçimlerde aşıldığı ve aşıldığı gözlemlenmektedir.

5. TELEVİZYON REKLAMLARINDA YASAL DÜZENLEMELER

Reklam niteliğindeki yayınların etik açıdan değerlendirilebilmesi için önce reklam olgusunun temel niteliklerinin belirlenmesi ve bir tanımının yapılması gerekmektedir. Günümüzde reklam üretimi reklamverenler, reklam ajansları ve reklamı yayınlayan kitle iletişim araçlarının reklamın yayınlanmasını kabul eden yetkililerinden oluşan bir sac ayağı tarafından üretilmektedir. Uluslararası ölçekte ICC (Uluslararası Ticaret Odası) tarafından örgütlenen ve ülkemizde Reklamverenler Derneği ve Reklamcılar Derneği’nin ortaklaşa oluşturduğu bir kurul olan Reklam Özdenetim Kurulu, kendi açılarından reklam ve pazarlama iletişimi uygulamaya yönelik genel hükümlerini benimsemişlerdir. Böylece reklam sektörü karşılaştıkları büyük etik sorunları çözümlenmek amacıyla bir özdenetim yapısı oluşturmuşlardır. Diğer yandan kamu hizmeti yayıncılığının “ana vatani” olan Avrupa ülkeleri de Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi’nin başını çektiği hukuk belgeleriyle, genelde yayıncılıkta ve özelde reklamda etik kuralları belirlemekte ve Avrupa’nın bir parçası olarak ülkemizde TRT yasası, 3984 sayılı yasa ve ilgili mevzuatta uyulması zorunlu etik kuralları belirlemektedir. Özellikle televizyon reklamlarında karşılaşılan etik sorunlar ve bunların çözümleri şöyle sıralanabilir:

1. Tartışmasız en önemli ve çözümü en zor görünen etik sorun televizyon reklamlarının sahipliği sorunudur. Kuşkusuz bütün kitle iletişim araçlarında reklamın yer almasının temel nedeni reklam gelirlerinin mecraya getirdiği katkıdır. Bu nedenle izleyicinin haber ya da bilgi kaynaklarının sınırlanarak reklama yer verilmesinin kabulü söz konusudur (Kejanlıoğlu, 2004: 254-261). Bir reklamın özellikle televizyonda yer almasının temel nedeni olarak reklam verenin program giderlerini karşıladığı gerekçesi ileri sürülmektedir. Oysa çok kesin, hep göz ardı edilen bir gerçek, reklamveren bu paraları reklam gideri göstererek malını sattığı televizyon izleyicisine ödettiridir (İlal, 1972: 104). Etik açıdan bu aşılmaz bir sorun olarak görünmektedir.
2. Etik açıdan önemli ikinci genel sorun televizyon yayınında yer alan çeşitli program içerikleriyle “reklam ve pazarlama iletişimi” niteliği taşıyan iletilerin ayırt edilmesi sorunudur. Sorunu aşmaya yönelik düzenlemeler ağırlıklı olarak biçimsel niteliktedir. Düzenlemelere bakmak gerekirse;
  - a) Program aralarına ve kuşaklar biçiminde reklam girebilmesi (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde:14; Reklam Özdenetim Kurulu Esasları, madde:9; 3984 sayılı yasa, madde: 20)

- b) Belirli nitelikteki programlara hiç reklam alınmaması (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 14/5; 3984 sayılı yasa, madde: 21/4)
  - c) Reklam kuşaklarının başlangıç ve bitiminde görsel-işitsel uyarılar bulunması (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde:13/1; 3984 sayılı yasa, madde: 20/1)
  - d) Yayın süresinin belirli oranında reklamlara yer verilmesi (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 12; 3984 sayılı yasa, madde: 19/3) kuralı biçimsel düzenlemelerdir.
3. Diğer yandan reklam içeriklerinde etik düzenlemeler de söz konusudur.
- a) En genel ve temel içerik düzenlemesi reklamın doğru, adil ve dürüst olmasıdır (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde:11/1; 3984 sayılı yasa, madde: 19/1; Reklam Özdenetim Kurulu Esasları, madde: 1-2).
  - b) İkinci ilke tüketiciyi yanıltacak iletilerin reklamda yer almasıdır (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde:11/2; 3984 sayılı yasa, madde: 19/1; Reklam Özdenetim Kurulu Esasları, madde: 3). Bu yasak genel anlamda yetişkin kişileri de kapsayacak biçimde ürün ve nitelikleri hakkında yanıltıcı ve özellikle iki ürünün karşılaştırılmasına (Reklam Özdenetim Kurulu Esasları, madde: 8) dayalı haksız rekabeti de kapsamaktadır (3984 sayılı yasa, madde: 4/m; Reklam Özdenetim Kurulu Esasları, madde: 8-11-12).
  - c) Çocukların korunmasına yönelik etik düzenlemeler ise iki yönlüdür. Birincisi özellikle çocukların özel duyguları ve zaaflarından yararlanmak amacıyla mal ya da hizmet hakkında yanlış ya da yanıltıcı bilgiler vermektir. İkincisi ise çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimini etkileyecek biçimde reklamlarda kullanılmasıdır (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 11/3; 3984 sayılı yasa, madde: 19/1; Reklam Özdenetim Kurulu Esasları, madde: 18).
  - d) Etik açıdan önemli içerik sınırlaması ise genel yayın ilkeleri içinde yer alan müstehcenliği, şiddet eğilimini ya da ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı iletilerin reklamlarda yer almamasıdır (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 7; 3984 sayılı yasa, madde: 4/b-d; Reklam Özdenetim Kurulu Esasları, madde: 4).
  - e) Bir diğer yasak da yine genel yayın ilkelerindeki “haberlerde gerçekler ve olayların doğru olarak sunulmasını sağlamak” ilkesiyle ilgilidir (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 7/3; 3984 sayılı yasa, madde: 4/1). Haber veya haber programlarını düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklamlarda yer verilmeyecektir (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 13/4; 3984 sayılı yasa, madde: 20/2).
4. Yasaklanması dışında ayrıca, bir suç olarak cezalandırılan önemli sınırlama da bilinçaltı reklam yasağıdır (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 13/2; 3984 sayılı yasa, madde: 21/1). 25. kareye izleyicilere cinsel açıdan çekici geleceği düşünülen ve görüntü olarak ekrana yansımamakla birlikte, bilinçaltında algılanan simgelerin kullanılması da yasaklanmıştır.
5. Tütün ürünlerinin reklamı televizyonda tümüyle yasaktır. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin çok ayrıntılı ve kapsamlı sınırlar getirdiği alkollü içki reklamları (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 15/2) ülkemizin televizyon yayınlarında tümüyle yasaklanmıştır (3984 sayılı yasa, madde: 22). İlaçlarda ise reçeteli ilaçlar tümüyle yasak, reçetesiz satılan ilaçlar ve tedaviler ise reklamın dürüst, gerçeği yansıtan ve kişiye zarar vermeyecek biçimde olması

koşuluyla serbesttir (Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, madde: 15/3-4; 3984 sayılı yasa, madde: 22).

6. SONUÇLAR

Televizyon reklamlarında etik değerlerin korunmasına ilişkin düzenlemeler çok değişik ve kapsamlı toplumsal işlevleri, mal ve hizmetleri içermektedir. Genelde ele alındığında televizyon yayıncılığında geçerli evrensel ve ulusal değerlerin yansıdığı bir yayın politikası ve bu politikanın öngördüğü genel yayın ilkeleri vardır. Söz konusu yayın ilkeleri insan onuru, genel ahlak, genel sağlık ve çocukların sağlıklı gelişiminin sağlanması, şiddet ve ırk ayrımcılığının önlenmesi gibi etik ilkelere dayanır. Başka bir açıdan bakıldığında gerek kamu sektöründe ve de öncelikle özel sektörde üretilen mal ve hizmetlerin, pazarlama iletişiminin bir parçası olan reklamlara ilişkin etik ilkeler ve bunların televizyon yayınlarına yansması söz konusudur.

Özellikle toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amacına yönelik Avrupa kamu hizmeti yayıncılığı televizyon modelinde etik değerlerin korunması temel hukuk metinlerinde ayrıntılı biçimde ele alınmıştır ve ülkemiz de bu düzenlemelere koşut ulusal düzenlemeler kabul etmiş bulunmaktadır. Ancak gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta, reklamın kapitalist toplumda tüketimin kamçılanmasını sağlayan ve bunu özellikle 19. yüzyıldan bu yana başarıyla sürdüren bir araç olduğudur. Bu yapıda bir aracın ABD kaynaklı tecimsel modelde başarılı ve uyumlu bir işleve sahip olduğu açıktır. Kamu hizmeti yayıncılığı modelinde ise bilgilendirme ve bilinçlendirme amacıyla gelir kaynağı oluşturan reklam içerikleri arasındaki çelişki giderek büyüyen sorunlara neden olmaktadır.

Çalışmamızda belirlemeye çalıştığımız, özellikle etik konusunda karşılaşılan sorunlar değişik çözümlere ulaşmaktadır. Çoğunlukla yürürlükte olan ilke ve kurallara aykırı uygulamalar göze çarpmaktadır. Reklam içeriklerini program içeriklerinden ayırt etmeyi amaçlayan işitsel-görsel önlemlerin kullanılmadığı, yayın zamanı oranının aşındırıldığı ve aşıldığı örnekler sayısız denecek kadar çoktur. Diğer yanda spor yayınlarıyla ilgili olarak reklam olanağı yaratılması, spor karşılaşmalarının yapısını bozacak boyutlara varabilmektedir. Örneğin, bir basketbol karşılaşması iki yarıdan dört bölüme, bir boks maçı on beş bölüme, bir güreş karşılaşması üç ya da dört bölüme uzayabilmektedir. Bu konuda daha da önemli bir çarpıtma, kamu hizmeti yayıncılığının belkemiğini oluşturan haber bülteni yayınlarında ortaya çıkmaktadır. 1980’li yıllardan günümüze uzanan süreçte, adı tecimsel televizyon modelinde “news” “haberler” olmaktan çıkarılarak “news show” “haber gösterisi”ne dönüşen haberler, kamu hizmeti yayıncılığı modelinde ancak yarım saat süreden sonra reklama izin verildiği için bir saate varan sürelerle çıkartılmakta ve araya reklam alınmaktadır.

Görüldüğü gibi kamu hizmeti yayıncılığının temel yapısını ve genel ilkelerini değiştirebilecek güçte olan reklam olgusu, genel etik ilkelere zorlanmakla birlikte uygulamada özellikle reklama ilişkin etik ilkeleri aşmakta ve açık aykırılıklarla dolu örnekler televizyon reklamlarını giderek yozlaştırmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aziz, A. (1995), “Radyo ve Televizyon Yasal Düzenlemeler”, A.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi
(2007), “Basın Yayın Kanunu ve İlgili Mevzuat”, Adalet Yayınevi
Çaplı, B. (2001), “Televizyon ve Siyasal Sistem”, İmge Kitabevi
Ertuğ, H. R. (1965), “Radyo İşletmeciliği”, Siyasal Bilimler Yayınevi

- Hoynes, W. (1994), “Public Television for Sale Media, the Market and the Public Sphere”, Westview Press
- Humphreys, P. J. (1996), “Mass Media and Media Policy in Western Europe”, Manchester University Press
- İlal, E. (1997), “İletişim, Yığınsal İletim Araçları ve Toplum”, Der Yayınları
- İlal, E. (1972), “Radyo Hürriyeti, Özerklik ve 1961 Anayasası”, Sulhi Garan Matbaası
- Kejanlıoğlu, D. B. (2004), “Türkiye’de Medyanın Dönüşümü”, İmge Kitabevi
- Kocabaşoğlu, U. (1980), “Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri)”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- Mattelart, A. (1991), “Advertising International”, Trans. by Michael Chanan, Routledge
- Mattelart, A. (1991), “Reklamcılık”, Çev. Fatoş Ersoy, İletişim Yayınları
- <http://www.rok.org.tr/urue.html>

TÜRKİYE’DE TRAFİK SORUNUNUN MEVCUT DURUM ANALİZİ VE 4E YAKLAŞIMIYLA ÇÖZÜM ÖNERİSİ

THE ANALYSIS OF CURRENT TRAFFIC PROBLEM IN TURKEY AND THE PROPOSAL OF 4E APPROACH

Mehmet ERDEM¹

ABSTRACT

Traffic is an important problem in the world as well as in Turkey. This problem remains on agenda with pecuniary loss and intangible damages. This is as progressive in Turkey when compared with EU members states. While death toll is 14 per 100000 vehicles in EU members states, it is 38 per 100000 vehicles in Turkey. That is it is nearly three fold of EU members states.

Differences of methods between countries plays a key role in complexity of the problem. The solution for traffic problem in many western countries is 4E approach. 4E stands for four English words: Engineering, Education, Enforcement and Emergency.

The present paper points out the traffic safety issue with statistical examples and provides comparison with EU members states. Furthermore details of 4E approach are examined. The applicability of the approach in Turkey is discussed.

Key words: Traffic Safety, Traffic Accidents, 4E Approach

ÖZET

Trafik sorunu, sadece ülkemizde değil, birçok dünya ülkesinde ön sıralarda yer alan önemli ulusal problemlerin başında gelmektedir. Ülkemizde bu sorun, yol açtığı maddi ve manevi kayıplarla sürekli olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Trafik sorununun ülkemizdeki boyutu, Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığı zaman “ileri düzeyde bir sorun” şeklinde tanımlanabilir. 100000 araca düşen ölü sayısı AB ülkelerinde ortalama 14 iken, ülkemizde 38 olup, neredeyse 3 katıdır.

Trafik güvenliğinin sağlanmasında, ülkelerin uyguladığı metotlar arasında farklılıklar olması, yaşanan sorunun boyutunu da etkilemektedir. Trafik sorununa çözüm arayışında, birçok batılı ülkenin başarıyla uyguladığı, 4E kuralı diye bilinen ve baş harfleri E olan 4 İngilizce kelimenin oluşturduğu bir yaklaşım sözkonusudur. Bunlar; Engineering (Mühendislik önlemleri), Education (Trafik eğitimi), Enforcement (Trafik mevzuatı ve denetim), Emergency (Kaza sonrası acil yardım) şeklindedir.

Bu bildiriye, ülkemizde yaşanan trafik güvenliği sorununun boyutları istatistiksel örneklerle ortaya konulmuş ve AB ülkeleriyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca sorunun

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, merdem@dumlupinar.edu.tr

çözümünde 4E yaklaşımının ayrıntılarına yer verilmiştir. Bu yaklaşımın, ülkemizdeki trafik sorununun çözümünde uygulanabilirliği tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Trafik güvenliği, trafik kazaları, 4E yaklaşımı

1. GİRİŞ

Bir kavram olarak trafik, yayaların, araçların ve hayvanların karayolu üzerindeki hal ve hareketleridir şeklinde tanımlanabilir. Ancak trafiği bir sorun olarak tanımlamak gerekirse, bir önceki tanımda yer alan bileşenlerin sayısını artırmak ve çeşitlendirmek gerekecektir. Altyapı eksiklikleri, taşıtlarla ilgili sorunlar, trafik eğitimine dönük yetersizlikler, toplumsal bilinçlenme ve trafik kültürü ile ilgili yaşanan sorunlar, trafikle ilgili kurum ve kuruluşların sayıca fazla oluşu ve zaman zaman yaşanan koordinasyon sorunları, denetim yetersizlikleri ve kaza sonrası acil yardım konusunda yaşanan yetersizlikler trafik sorununu oluşturan önemli bileşenler olarak sıralanabilir (Işık ve Erdem, 2004).

Trafik sorunu denildiği zaman akla ilk gelen şey trafik kazaları ve bu kazaların bilançolarıdır. Buna ilaveten, insanların, özellikle büyük metropollerdeki kent içi trafiğinde yaşadıkları stres ve buna bağlı olarak ileride ortaya çıkabilecek sağlık sorunları, kaybedilen zaman, enerji, çevre ve gürültü kirliliği gibi etkiler de trafik sorununun içinde yer almaktadır. 52 ülkeyi kapsayan Avrupa Bölgesi'nde karayolu ulaşımının yol açtığı hava kirliliğine bağlı ölümlerin, trafik kazaları sonucu ölümler kadar olduğu tahmin edilmektedir. Sözkonusu ülkelerde yıllık ortalama 127 milyon insan trafik kazalarında hayatını kaybetmektedir (WHO Avrupa Raporu, 2004).

Ülkemizde meydana gelen trafik kazalarının bilançosuna bakıldığında zaman rakamlarının hayli ciddi olduğu görülmektedir. Resmi kayıtlara bakılırsa ortalama 5 bin insanımızın bu kazalarda yaşamını yitirdiği görülmekte, ancak, birçok kesim tarafından bu sayının 10 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Soruna çözüm arayışında mutlaka sistematik bir yaklaşım gerekmektedir. Bunun ilk ve en önemli ayağı da sorunu tüm ayrıntılarıyla ve boyutlarıyla eksiksiz olarak tanımlamaktan geçmektedir.

2. TRAFİK KAZALARINA İLİŞKİN GENEL ÇERÇEVE

Trafik kazaları sürücü, taşıt ve çevreye bağlı faktörlerin etkileşimiyle oluşan kompleks olaylardır (Liu vd., 2005). Bu tanımla birlikte çok fazla sayıda faktörün kazaların oluşumunda etkili olduğu da bilinmektedir. A.B.D.'de yapılan bir çalışmada ele alınan 68 kazada 289 ayrı faktörün kazalarda etkili olduğu sonucuna varılmıştır (İyınam vd., 2001). İstatistiklere göre 2008 yılında Türkiye'de meydana gelen toplam 929.304 trafik kazasında 4.228 kişi hayatını kaybetmiş ve 183.841 kişi de yaralanmıştır.

2.1. Türkiye'de Trafik Kazalarının Mevcut Durumu

Ülkemizde meydana gelen trafik kazalarında hayatını kaybeden ve yaralananlara ilişkin istatistikler, kaza mahallinde tanzim edilen kaza tespit tutanaklarından faydalanılarak oluşturulmaktadır. Bu istatistiklerde görülen ölü sayıları, kaza anında ölenleri içermektedir. Bu çerçevede son 10 yılda ülkemizde meydana gelen trafik kazalarında 47.003 kişi hayatını kaybetmiş, 1.443.617 kişi de yaralanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Son 10 Yıla Ait Kaza, Ölü ve Yaralı Sayıları

YILI	KAZA SAYISI	ÖLÜ SAYISI	YARALI SAYISI
1999	465.839	6.130	125.586
2000	500.663	5.566	136.406
2001	442.960	4.386	116.202
2002	439.958	4.169	116.045
2003	455.637	3.959	117.551
2004	537.352	4.427	136.437
2005	620.789	4.505	154.086
2006	728.755	4.633	169.080
2007	825.583	5.004	188.383
2008	929.304	4.224	183.841

Tablo incelendiğinde, son 10 yılda meydana gelen kaza sayısının %100 artış kaydettiği, yaralı sayısının %46 arttığı, ölü sayısının ise özellikle son 5 yılda durağan bir seyirde olduğu söylenebilir. Yukarıda da belirtildiği gibi, istatistiklerde gösterilen ölü sayısı sadece kaza anında hayatını kaybedenleri içermekte, yolda ya da hastanede ölenler toplam sayıya yansıtılmamaktadır. Bu da problemin gerçek boyutunun görülmesini engellemektedir. Sayıştay Başkanlığı'nın toplam 9 ilde 2006 yılında meydana gelen kazazedelerin hastanede takibine yönelik yapmış olduğu yerinde denetim faaliyetlerinde elde ettiği bulgulara göre 9 ilde toplam 988 olarak açıklanan ölü sayısına ilaveten 1.065 kişinin de hastanelerde hayatını kaybettiği ve toplam ölü sayısının 2.053 olduğu görülmüştür (Sayıştay Raporu, 2008). Buradan da anlaşılacağı gibi, her yıl ülkemizde meydana gelen trafik kazalarında yaklaşık 10.000 insanımızın hayatını kaybettiği sonucuna varılabilir.

2.2. Kazalarda Etkili Olan Faktörler

Ülkemizde, yolcu ve yük taşımacılığında tercih edilen ulaştırma alt sistemleri arasındaki dağılım dengesizliği karayolu trafik kazalarına etkili faktörlerden biridir. Tablo 2'de yolcu ve yük taşımacılığında tercih edilen sistemlerin dağılımı görülmektedir (KGM,2008).

Tablo incelendiğinde ülkemizde yolcu taşımacılığında %95.02, yük taşımacılığında ise %91.38 mertebesinde karayolu ulaşımının tercih edildiği görülmektedir. Bir başka ifadeyle, ülkemizde geçmişten günümüze izlenegelen ulaştırma politikalarının bir sonucu olarak karayoluyla ulaşım büyük oranlarda ön plana çıkmıştır (Darçın, 2005). Yolcu taşımacılığında birçok Avrupa ülkesinin 200 km'ye kadar olan yolculuklarda karayolu taşımacılığı, 800 km'ye kadar yolculuklarda demiryolu (hızlı trenler), 800 km'yi aşan yolculuklarda ise havayolunu tercih ettiği bilinmektedir. Ancak ülkemizde 1.500 km'yi geçen otobüs yolculukları yapılmaktadır.

Tablo 2. Yolcu ve Yük Taşımacılığında Ulaştırma Alt Sistemlerinin Dağılımı

	Yolcu (%)	Yük (%)
Karayolu	95.02	91.38
Demiryolu	3.40	5.21
Denizyolu	0.01	3.24
Havayolu	1.57	0.17

Trafik güvenliği sorununu ülkemizden daha az boyutlarda yaşayan gelişmiş ülkelerde ulaştırma sistemleri arasındaki dağılımın daha dengeli olduğu görülmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde yolcu taşımacılığının %27.2'si karayolu ile yapılırken,

%38.3 demiryolu, %24'ü denizyolu ve %10.5'i de havayolu ile yapılmaktadır (Tablo 3). Benzer tablo Almanya için de sözkonusudur (TAM, 2001).

Tablo 3. Bazı Ülkelerde Yolcu Taşımacılığında Tercih Edilen Ulaşım Türleri

Ülkeler	Karayolu Taşımacılığı	Demiryolu Taşımacılığı	Denizyolu Taşımacılığı	Havayolu Taşımacılığı
A.B.D.	27.2	38.3	24	10.5
ALMANYA	58.2	22.5	12	7.3

Karayolu taşımacılığını bu oranda tercih eden ülkemizde karayolu ağının nicelik ve nitelik yönünden mevcut durumu da tartışılmalıdır. 2008 sonu itibariyle ülkemizde devlet ve il yollarının uzunluğu 62.023 km, otoyol uzunluğu ise 2.010 km'dir. Otoyollar da dahil olmak üzere, toplam bölünmüş yol uzunluğu 14.523 km'dir. Son dönemlerde yapılan bölünmüş yol uzunluğunu artırmaya yönelik çalışmaların yol güvenliğini artırmak adına olumlu ve sevindirici faaliyetler olduğu düşünülebilir. Ancak bu anlamda kat edilmesi gereken çok yol olduğu göz ardı edilmemelidir. Karayolları ağının nicelik olarak durumunu, yüz ölçümüne düşen yol uzunluğu olarak karşılaştırmak gerekirse, ülkemizde 1.000 km²'ye düşen yol uzunluğu (Devlet, il yolları ve otoyollar dahil) 82 km'dir. Bu rakam Fransa ve Almanya'da 1800'den fazladır.

Kazalara neden olan faktörler mevcut istatistiklere Tablo 4'de de görüldüğü gibi insan (sürücü, yaya ve yolcu) faktörü, araç faktörü ve yol faktörü olarak yansımaktadır.

Tablo 4. Yıllar İtibariyle Kazalara Neden Olan Unsurların Kusur Dağılımı

YILLAR	SÜRÜCÜ	YAYA	YOLCU	ARAÇ	YOL
	%	%	%	%	%
2004	97,46	2,08	0,10	0,21	0,15
2005	97,68	1,98	0,05	0,15	0,14
2006	98,10	1,28	0,13	0,32	0,17
2007	98,19	1,51	0,08	0,13	0,09
2008	96,98	2,74	0,07	0,14	0,07

Tablo incelendiğinde sürücü faktörünün en büyük dilimi aldığı, yaya ve yolcu unsurları da eklendiğinde ortalama %99.5'luk bir oranın insan faktörüne odaklandığı görülmektedir. %1'in altında görülen araç ve yol ile ilgili kusurlar dikkat çekicidir. Bu tablodan anlaşılan karayolu alt yapısı ve araç ile ilgili konularda bir eksiklik olmadığı, neredeyse bütün kusurların başta sürücü olmak üzere insan üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Oysa ki nitelik ve nicelik yönünden yetersizliği açık olan yollarımızın ve araçlarla ilgili olan birçok eksikliğin bu istatistiklerde hak ettiği yeri alamadığı görülmektedir.

Trafik kazalarına neden olan faktörler, temelde sürücü, taşıt ve yol olarak bilinmektedir. Ancak bu faktörlerin kazalara her zaman tekil kusur olarak etki etmeyeceği, birbirleriyle etkileşimli olarak da kazalara neden olabileceği unutulmamalıdır. Konuyla ilgili A.B.D.'de yapılan bir araştırma tek başına sürücü kusurlarının %57 olduğunu, yol ile ilgili kusurların %3 olduğunu ve taşıt ile ilgili kusurların da %2 olduğunu göstermiştir. Etkileşimli olarak bu faktörler incelendiğinde ise, sürücü-taşıt etkileşiminin %6, sürücü-yol etkileşiminin %27, yol-taşıt etkileşiminin %1 ve sürücü-yol-taşıt etkileşiminin de %3 olduğunu göstermiştir (İyınam vd. 2001).

Ülkemizde, karayollarında tescilli araç sayısı 2007 sonu itibariyle 13.022.945 olup 1.000 kişiye düşen araç sayısı 184'tür. Bu rakam Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama 578'dir (Tablo 5).

Tablo 5. Çeşitli Ülkelerin Trafik Verilerinin Karşılaştırılması

13 milyonu aşan araç sayısının dağılımında birkaç araç türüne bakılacak olursa 2.003.492 motosiklet, 1.890.459 kamyonet, 1.327.334 tarım traktörü, 729.202 kamyon bulunmaktadır. Otomobil sayısı ise 6.472.156'dır. Bir başka ifadeyle otomobil oranı %50'nin altındadır. Birçok Avrupa ülkesinde bu oran %80 ve üzeridir. Ülkemiz karayollarında yük ve yolcu taşımacılığında kullanılmakta olan çok sayıda ticari taşıt vardır. Yük taşımacılığı ağırlıklı olarak kamyonlarla karayollarında yapılmaktadır.

Trafik kazalarının sonuçlarının değerlendirilmesinde 100.000 araca düşen ölü sayısı önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Tablo 5 incelendiğinde 2007 yılı ölü sayısına göre bu rakam Türkiye için 38 iken Avrupa Birliği ülkelerinin ortalaması 14'tür. Üstelik çalışmanın başında da değinildiği gibi ülkemizde trafik kazalarındaki can kayıplarının açıklanan rakamların yaklaşık iki katı olduğu dikkate alınırsa problemin boyutu bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Ülke	Nüfus Sayısı (x1000)	Araç Sayısı (x1000)	1 000 Kişiye Düşen Araç Sayısı	Ölü Sayısı	100.000.Araca Düşen Ölü Sayısı
ALMANYA	82.438	54.910	666	5.091	9
AVUSTURYA	8.282	5.339	645	730	14
FRANSA	61.538	37.476	609	4.709	13
POLONYA	38.125	18.035	473	5.243	29
ÇEK CUMHURİYETİ	10.251	4.951	483	1.063	21
FİNLANDİYA	5.256	2.975	566	336	11
HOLLANDA	16.358	8.716	533	730	8
İSPANYA	43.984	28.531	649	4.104	14
İSVEÇ	9.048	5.205	575	445	9
PORTEKİZ	10.570	5.481	519	969	18
NORVEÇ	4.640	3.030	653	242	8
İNGİLTERE	58.846	33.275	565	3.172	10
SLOVENYA	2.010	1.167	581	263	23
İSVİÇRE	7.459	5.108	685	370	7
KORE	48.497	18.965	391	6.327	33
KANADA	31.613	19.737	624	2.925	15
JAPONYA	127.766	82.816	648	7.272	9
YENİ ZELLANDA	4.140	3.124	755	391	13
TÜRKİYE	70.586	13.023	184	5.004	38

3. TRAFİK KAZALARININ ÖNLENMESİNDE 4E YAKLAŞIMI

Trafik kazalarının olumsuz sonuçları birçok dünya ülkesinin yüz yüze olduğu önemli problemlerin başında gelmektedir. Bu sorunu tümüyle ortadan kaldıran bir ülke yoktur. Ancak sorunu en aza indirmek adına yapılan mücadele izlenen yöntem farklılıkları, kazalara ilişkin bilançoların ülkelere göre farklılık göstermesinin en önemli nedenidir. Bir

başka ifadeyle, trafik güvenliğinin sağlanmasında konulacak hedefler ve izlenecek stratejiler sorunun çözümünde büyük önem taşımaktadır.

Trafik güvenliğinin sağlanması amacıyla önlem alınacak konular uluslar arası platformda 4E yaklaşımıyla açıklanmaktadır. 4E, baş harfleri “E” olan dört İngilizce kelimenin oluşturduğu bir kısaltmadır. Bunlar;

Engineering (Mühendislik Önlemleri)
Education (Trafik Eğitimi)
Enforcement (Trafik Mevzuatı ve Denetim)
Emergency (Kaza Sonrası Acil Yardım)

Bunlardan ilk üçü, kazaları önlemeye yönelik faaliyetler olup, dördüncüsü ise alınan önlemlere rağmen meydana gelen kazalardaki can kayıplarını en az indirmek için yapılan çalışmalardır.

3.1. Engineering (Mühendislik Önlemleri)

Mühendislik önlemlerinin ilk ayağını yol ile ilgili unsurlar oluşturmaktadır. Çalışmanın 2. bölümünde kazalarda etkili olan faktörler incelendiğinde yol ile ilgili kusurların çok küçük oranlarda görüldüğüne değinilmişti. Ancak gerçeği yansıtmadığı her kesimce kabul edilen bu oranları dikkate almadan, yolların nicelik ve nitelik yönünden mutlaka ele alınması gerekmektedir.

Öncelikle, yük ve yolcu taşımacılığında ağırlıklı olarak karayolu taşımacılığını benimsemiş bir ülke olarak, yol ağının hızla genişletilmesi öncelikli hedeflerden biri olmalıdır. Mevcut devlet ve il yollarını bölünmüş yola dönüştürme yönündeki çalışmalar artarak devam etmelidir. Çünkü bölünmüş yollar, sürücülerin hatalı sollama neticesinde kazaya karışma ihtimallerini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca karşı yönden araç gelmeyeceğini düşünen bir sürücü psikolojik olarak kendini güvende hissedecek ve stressiz araç kullanacaktır.

Kaza kara noktaları olarak bilinen kesimlerde gereken iyileştirmeler yapılmalı, uzun ve dik eğimli kesimlere tırmanma şeritleri inşa edilmelidir. Kavşak düzenlemeleri ve optimizasyonu mutlaka uzman kişilerce yapılmalıdır.

Yollardaki yatay ve düşey işaretlemelerdeki eksiklikler, düşük banket, şerit ve kavşaklarda görülen kusurlar, yol sathında gevşeme ve çökmeler başlıca kaza nedenleri olarak bilinmektedir.

Mühendislik önlemlerinin bir diğer boyutu araç ile ilgili unsurlardır. Bir trafik kazasının meydana gelmesi için en az bir aracın olaya karışmış olması, eğer birden fazla araç varsa bunlardan en az birinin hareket halinde olması gerekir. Bir başka ifadeyle trafik kazaları araçlarla yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da araçların kazalarda önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır.

Araç güvenliği ile ilgili hedeflerin başında kısaca “araç muayenesi” diye bilinen etkin bir taşıt teknik denetim sisteminin hayata geçirilmesi ve denetlenmesi gerekmektedir (Erdem ve Çubuk, 2001). Geçtiğimiz yıla kadar ülkemizde etkin bir taşıt teknik denetim sistemi bulunmamaktaydı. Araç muayenesi denilince aracın şasi numarasını ruhsattaki numara ile karşılaştırmaktan ibaret olan, neredeyse formaliteye dönüşmüş bir uygulama mevcuttu.

2009 yılından itibaren Avrupa standardında bir araç muayene sistemi ülkemizde de hayata geçirilmiş bulunmaktadır. Bu gelişme, araç odaklı kazaların azaltılmasına yönelik çok etkin bir adım olup, olumlu sonuçları önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacaktır.

Araç güvenliği ile ilgili bir diğer husus da aktif ve pasif güvenlik donanımlarının kazaları azaltmaya yönelik etkileridir. Günümüz araçlarında, sürücü ve yoldan kaynaklanabilecek hataları telafi etmek amacıyla geliştirilmiş elektronik sistemler bulunmaktadır (Bayrakçeken vd., 2004). Ancak, bu donanımların her araçta standart donanım olarak yer almayı, örneğin Kilitleme Önleyici Fren Sistemi (ABS) gibi hayati bir donanımın opsiyonel olarak kullanıcıya sunulması hayli düşündürücüdür. Aktif güvenlik donanımları, kaza oluşumunu ortadan kaldırmaya ya da azaltmaya yönelik donanımlardır. Pasif güvenlik sistemleri ise, her şeye rağmen meydana gelen kazalarda gerek araç içindekilerin, gerekse diğer yolu kullananların en az zarar görmesi amacıyla geliştirilmiş donanımlardır. Her biri can güvenliği açısından büyük önem taşıyan bu donanımların trafiğe yeni çıkan her araçta bulunması, araç odaklı kazaları ve bu kazaların olumsuz sonuçlarını azaltacaktır.

3.2. Education (Trafik Eğitimi)

Trafik kazalarının ve olumsuz sonuçlarının azaltılmasında atılabilecek en önemli adımın eğitim olduğu herkesçe kabul edilen bir gerçektir (Gökdağ vd., 2005). Ülkemizde trafik eğitimi denildiği zaman birkaç unsur ön plana çıkıyor. Bunlar;

- Okullarda verilen zorunlu trafik dersleri
- Sürücü kurslarında verilen sürücü eğitimi
- Üniversitelerde trafik eğitimi
- Radyo ve televizyonların yayınladığı zorunlu trafik eğitim programlarıdır.

Trafik güvenliğinin sağlanabilmesi için küçük yaşta trafik bilincinin oluşturulmasını amaç edinen faaliyetler öncelikli hedef olmalıdır. Ülkemizde trafik eğitimi 1992 yılında liselerde seçmeli ders olarak başlamış, 1996 yılından itibaren de ilköğretim okullarının 6. ve 8. sınıflarında zorunlu ders olarak okutulması benimsenmesine rağmen 2007-2008 öğretim yılına kadar seçmeli ders olarak okutulmuş, bu yıldan itibaren de Bakanlıkça zorunlu ders haline getirilmiştir. Burada en önemli sorunlardan birisi, trafik derslerinin bu alanda herhangi bir özel eğitim almamış öğretmenler tarafından okutulmakta olmasıdır. Bu durum, okul çağındaki çocukların uygulamalı trafik eğitimini yeterince alamadıklarını ortaya koymaktadır.

Burada en önemli hedeflerden birisi, ilköğretim okullarındaki zorunlu trafik derslerini okutacak branş öğretmenlerinin yetiştirilmesi, yani eğitim fakülteleri bünyesinde Trafik Öğretmenliği branşının hayata geçirilmesidir. Böylece, hem geleceğin büyükleri çocuk yaşta etkin bir trafik eğitimi almış olacaklar, hem de gençler istihdam garantisi olan yeni bir branşta kendilerini yetiştirme imkanı bulacaklardır.

Ülkemizde sürücü eğitimi bilindiği gibi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel sürücü kursları tarafından yapılmaktadır. Sürücü kurslarında eğitimlerini tamamlayıp trafiğe çıkan kursiyerlerin almış oldukları eğitimlerin trafikte güvenli bir sürücü olarak yer almalarına yetmemektedir. Buna neden olan başlıca faktörler; kursiyerlerin trafik ortamında ihtiyaç duyacakları, günün gerçeklerine uygun müfredatların geliştirilmemiş olması, direksiyon eğitiminin yeterince uygulanmıyor olması, denetimin etkin olmaması, sınav sistemlerindeki ölçme değerlendirme sisteminin etkin olmaması gibi hususlar sıralanabilir (Koman vd., 2005)

Ülkemizde halen trafik ve ulaştırma ile ilgili bir lisans eğitimi verilmemektedir. Üniversitelerin İnşaat mühendisliği bölümlerine bağlı ulaştırma anabilim dalı konuya en yakın birimdir. Sözkonusu anabilim dallarında lisanüstü eğitim yapılmaktadır. Bunun yanında spesifik olarak Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde “Trafik Planlaması ve Uygulaması” anabilim dalında yüksek lisans eğitimi verilmektedir (Pampal vd., 2004). Yine aynı enstitünün Kazaların Çevresel ve Teknik Araştırması” anabilim dalında yüksek lisans ve doktora eğitimleri verilmektedir. Bazı üniversitelerimizde konuyla ilgili önlisans eğitim programları bulunmaktadır. Bunlardan birisi “Karayolu Ulaşımı ve Trafik” programıdır. Ayrıca ilk olarak Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulunda eğitim faaliyetlerine başlayan, sonrasında birkaç üniversitemizde daha açılan Otobüs Kaptanlığı programı eğitilmiş sürücü yetiştirmek adına atılmış önemli bir adımdır.

Birçok dünya ülkesinde Ulaştırma ve Trafik Mühendisliği eğitimi veren üniversiteler olmasına rağmen halen ülkemizde böyle bir lisans eğitimi verilmemektedir. Ulaşım ve Trafik Mühendisliği alanında yetişmiş insan gücüne ülkemizde yoğun olarak ihtiyaç duyulmaktadır.

Radyo ve televizyon gibi yayın organlarının trafik eğitiminin toplumun her kesimine hızlı bir şekilde ulaşması adına alabilecekleri rol çok önemlidir. Mevcut yönetmelik bu yayın organlarına haftada 30 dakika süreyle saat 09.00-21.00 arasında trafik eğitim programları yayınlama, bunun denetimini de Radyo Televizyon Üst Kuruluna (RTÜK) vermiştir. Radyo ve televizyon kanallarının bunu bir zorunluluktan ziyade, önemli bir sorunun çözümüne katkı sağlama adına yaptıkları bir görev olarak görmeleri en önemli hedeftir.

3.3. Enforcement (Trafik Mevzuatı ve Denetim)

Trafik güvenliğinin sağlanmasında, trafikle ilgili sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşların koordinasyonun sağlanması, ihtiyaçlara cevap verecek şekilde uygulanabilir mevzuatlar geliştirilmesi önemli bir husustur (Işıldar, 2001). 1997 yılında, karayolu güvenliği ile ilgili kurum ve kuruluşların arasındaki koordinasyonun sağlanması amacıyla oluşturulan Karayolu Güvenliği Yüksek Kurulu (KGYK) ve Karayolu Trafik Güvenliği Kurulunun (KTGK) üstlenmiş olduğu rol oldukça önemlidir. Bu kurullar, diğer kurum ve kuruluşlar üzerinde yaptırım gücüne sahip olup, başbakan ve bakan düzeyinde katılımı öngörmektedir. Kurulların amacı, karayolu trafik güvenliği ile ilgili sorunların en üst düzeyde masaya yatırılması ve geliştirilen çözüm önerilerinin ilgili kurum ve kuruluşlara emir düzeyinde yansıtılması olacaktır. Ancak yasa gereği yılda iki kez toplanması gereken KGYK Ocak 2008 itibarıyla şimdiye dek 1997 ve 1998 yıllarında toplam iki kez toplanmış ve kuruluş amacına yönelik herhangi bir faaliyet yürütmemiştir.

Trafik mevzuatındaki eksiklikler mutlaka günün koşullarına göre gözden geçirilmeli ve düzenlenmelidir.

Trafik güvenliğinin sağlanmasında bir diğer önemli faktör ise trafik denetimidir. Trafik denetiminin amacı, öncelikle, etki alanı içinde önleyici bir güç olarak trafik güvenliğini sağlamaktır. Denetim görevi yapan trafik zabıtası, ceza yazan bir kamu görevlisi değil, trafik kazalarını önleyen kanunların bir uygulayıcısı olarak bilinmelidir.

Trafik denetimi yapanların bir başka amacı, trafikteki hatalı davranışları en aza indirerek trafik akıcılığını artırmaktır. Denetim mutlaka caydırıcı olmalıdır.

3.4. Emergency (Kaza Sonrası Acil Yardım)

Trafik kazası geçirenlerin %10'una ilk 5 dakikada, %30-40'ına ise ilk yarım saatte bilinçli kurtarma ve ilk yardım yapılırsa ölümden kurtulur. Kaliteli ve hızlı acil yardımın kaza mahalline ulaşabilmesine yönelik bir organizasyon, kaza sonrası kazazedelerin hayatta kalma, ya da yaralıların sakat kalma gibi durumlarını yakından ilgilendirmektedir.

Karayolu Trafik Kanunu, kaza sonrası kazazedelere en kısa sürede müdahale etme yönündeki görev ve sorumluluğu Sağlık Bakanlığı'na vermiştir.

4. SONUÇLAR

Trafik kazaları ve bu kazaların olumsuz sonuçları bütün dünya gündemini yakından ilgilendiren ve çözümü aciliyet gerektiren önemli bir sorundur. Ülkemiz bu sorunu hissedilir ölçüde yaşayan gelişmekte olan bir ülkedir.

Trafik sorununun çözümüne yönelik arayışların ilk ve en önemli aşaması, sorunu ve boyutlarını doğru tanımlamaktır. Ülkemizde trafik kazalarında meydana gelen yıllık can kayıpları, araç sayısı bizden 5-6 kat daha fazla olan ülkelerin üzerindedir.

Sorunun çözümünde uluslar arası düzeyde tanımlanan ve uygulanan 4 temel unsura ve bunların açılımlarına sistematik olarak odaklanmak atılacak en önemli adımdır. Bunlardan ilk üçü kazaları önlemek adına yapılacak faaliyetler olan mühendislik önlemleri, eğitim ve mevzuat olup, dördüncü önlem, kaza sonrası kazazedelerin kurtarılarak hayatta kalmasına dönük faaliyetleri içeren acil yardım çalışmalarıdır.

KAYNAKLAR

- Işık, A., Erdem, M. (2004), "Türkiye'de Karayolu Trafik Kazalarına Etkili Faktörlerin Regresyon Analiziyle İncelenmesi", II. Trafik Şurası, 21-22 Ekim 2004, Ankara, 438-456.
- WHO, (2004), "Karayollarında Trafik Kazalarının Önlenmesi: Avrupa İçin Bir Halk Sağlığı Perspektifi".
- Liu, C., Chen, C., Subramanian, R., Utter, D. (2005), "Analysis of Speeding-Related Fatal Motor Vehicle Traffic Crashes", NHTSA Technical Report DOT HS 809 839, Washington, USA.
- İyınam, A.F., Ergün, M., İyınam, Ş., (2001), "Trafik Kazalarında Etkili Faktörler ve Bunların Türkiye Koşullarında İrdelenmesi", Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi, Ankara, 329-333.
- T.C. Sayıştay Başkanlığı (2008) Performans Denetimi Raporu, "Trafik Kazalarını Önleme Faaliyetleri", Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü (2008), "Trafik Kazaları Özeti-2007", Bakım Dairesi Başkanlığı Trafik Şubesi Müdürlüğü, Ankara, 1-16.
- Darçın, M. (2005), "AB Ulaştırma Politikası: Ulaştırma Alt Sektörleri Arasındaki Denge" Trafik ve Yol Güvenliği 3. Ulusal Kongresi, 6 Mayıs 2005, Ankara, 473-485.

- T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü Trafik Hizmetleri Başkanlığı Trafik Araştırma Merkezi Müdürlüğü, (2001), “Türkiye ve Dünyada Karayolu Trafik Kazaları Değerlendirmeleri-II, Ankara.
- Erdem, M., Çubuk, M.K (2001), „Türkiye’de Araç Muayene Sisteminin Etkinliğini Artırmaya Yönelik Bir Model Önerisi”, Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi, Ankara, 310-319.
- Bayrakçeken, H., Kuş, R., Düzgün, M.,(2004) “Taşıtlarda Kullanılan Sensörler ve Trafik Kazalarını Önlemedeki Etkileri”, Traffic and Road Safety International Congress, Ankara, 499-507.
- Gökdağ, M., Karşlı, N., Atalay, A. (2005), “Trafik Eğitimi ve Trafik Kazaları Üzerindeki Etkileri”, Trafik ve Yol Güvenliği 3. Ulusal Kongresi, 6 Mayıs 2005, Ankara, 420-428.
- Koman, H.C., Atabay, O., Özgümüş, E., Günelsu, Ö. (2006), “Ülkemizde sürücü eğitimi ve alternatif eğitim modelleri”, Trafik ve Yol Güvenliği 3. Uluslararası Kongresi, 17-19 Mayıs 2006, Ankara, Turkey, 92-102.
- Pamapal, S., Hatipoğlu, S., Öztürk, E.A., (2004), “Türkiye’de Ulaşım ve Trafik Mühendisliği Eğitimi Neden Gerekli”, Traffic and Road Safety International Congress, Ankara, 127-136.
- Işıldar, S. (2001),“Türkiye’deki Trafik Kazalarının Son On Yıllık Değerlendirmesi ve İyileştirme Önerileri”, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Ankara Şubesi III. Ulaşım ve Trafik Kongresi, Ankara, 11-29.

TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE EFFECT OF TOURISM SECTOR ON THE ECONOMIC GROWTH IN TURKEY

Taha Bahadır SARAÇ¹   Ayşegül ATABEY²

ABSTRACT

In this study the relationship between tourism sector and economic growth were investigated and found that tourism sector affected the economic growth positive direction. Quarter forms datas of the 1993:1-2006:4 period were used in this study and determined that a one unit increase in tourism revenues increased when, the economic growth approximately 0.43 rate increased. Then, such this result was supported by causality test, variance decomposition and impulse-response analysis methods.

Key Words: Turkey, Tourism,

ÖZET

Turizm sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmada; turizmin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu çalışmada 1993:1-2006:4 dönemine ait üçer aylık veriler kullanılmış, turizm gelirlerindeki bir birimlik artışın, ekonomik büyümeyi yaklaşık 0.43 oranında artırdığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç ise, daha sonra yapılan nedensellik testi, varyans ayrıştırması ve etki-tepki analiz yöntemleri ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Turizm, Ekonomik Büyüme Economic Growth

1. GİRİŞ

Makroekonomi politikalarının en önemli amaçları arasında ekonomik büyümenin sağlanması gelmektedir. Çünkü ekonomik büyümenin sağlanması aynı zamanda ülkedeki fertlerin refahlarının diğer bir deyişle yaşam standartlarının yükselmesini de beraberinde getirmektedir. Fakat Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi ve kişilerin yaşam standartlarının yükseltilmesinin önünde bazı engeller bulunmaktadır. Bu engellerin başında ise sermaye birikiminin yetersizliği gelmektedir. Gelir düzeyinin düşük olduğu ve bu nedenle tasarruf düzeyinin sınırlı olduğu bu ülkelerde, yeni yatırımlar için gerekli sermaye talebinin karşılanamaması, dış kaynak kullanımını

¹ Öğretim Görevlisi, S.Ü Hadim Meslek Yüksekokulu, tbsarac@selcuk.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., S.Ü Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, aatabey@selcuk.edu.tr

artırmaktadır. Gerek doğrudan veya dolaylı yabancı sermaye biçiminde gerekse de uzun vadeli kalkınma kredileri biçiminde ülkeye gelen dış kaynaklar, ekonomik büyümenin sağlanmasında olumlu etkiler doğurmakla birlikte ülkenin dışa bağımlılığını da artırabilmektedir. Bu noktada dışa bağımlılığın azaltılması ve yerli sermaye birikimi önündeki engellerin aşılabilmesi için bu ülkelerde döviz kazandırıcı faaliyetlerin özendirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Döviz kazandırıcı faaliyetlerin içerisinde ise turizm sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Bir anlamda hizmet ihracatı gerçekleştiren turizm sektörü, sadece ülkenin dış kaynak ihtiyacının karşılanmasına olumlu katkıda bulunmamakta aynı zamanda dolaylı ve dolaysız olmak üzere birçok sektörün de büyümesine olumlu katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla turizm sektörüne yapılacak yatırımlar ile hem döviz ihtiyacı karşılanabilmekte hem de ekonomik büyümenin ve refah artışının sağlanması mümkün olabilmektedir. Bu önemin bir çok ülkeyle karşılaştırıldığında geç fark edildiğinin düşünüldüğü Türkiye’de ise; 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu, sektörün bugünkü düzeyine ulaşmasında belirleyici rol oynamıştır. Bunun bir neticesi olarak da 1980 yılında yüzde 11.2 olan turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içerisindeki payının, 2007 yılı itibariyle 17.3’e çıktığı gözlenmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada ise 1968-2006 döneminde Türkiye’de turizm sektörünün ekonomik büyümeye olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde turizm sektörünün Türkiye’deki gelişimi hakkında bilgi verilirken, ikinci bölümde konu ile ilgili literatür incelenmiştir. Kullanılan ekonometrik yöntem ve veri setinin açıklandığı üçüncü bölümden sonra, sonuçlar bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

2. TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

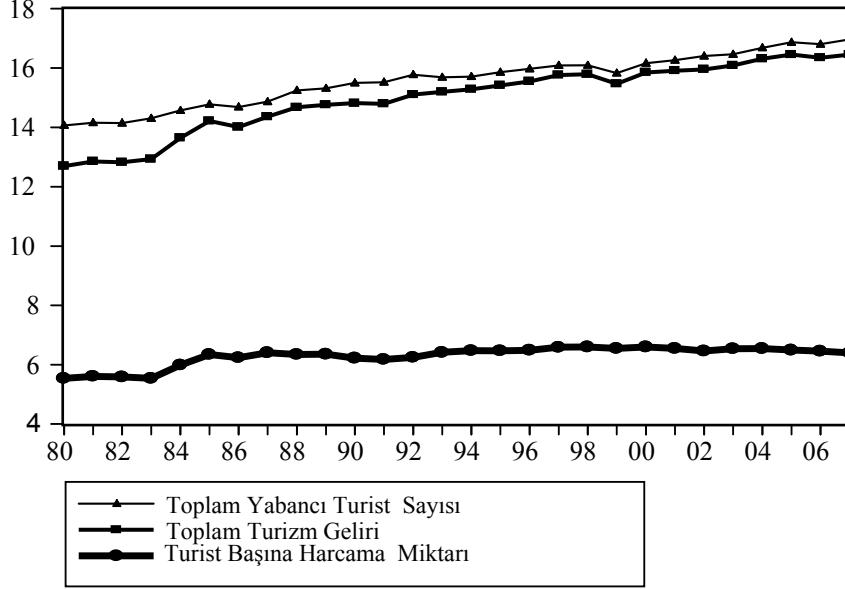
Turizm, bugün dünya gayri safi hasılasının önemli bir bölümünü oluştururken ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmelere de bağlı olarak, uluslar arası ölçekte geniş istihdam olanakları yaratan ve hızla gelişen sektörlerin başında gelmektedir. Bugün gelişmiş ve gelişmekte olan bir çok ülkede turizm, büyümenin ve gelişmenin en önemli kaynaklarından biri olarak görülmektedir. Özellikle hızlı nüfus artışına sahip olan gelişmekte olan ülkeler; emek yoğun bir özellik gösteren turizm sektörünün gelişmesinden büyük faydalar sağlamaktadır (Bahar, 2006)

Milyonlarca insanı üretici ve tüketici olarak bir araya getiren turizm sektörü, ekonomik açıdan da mal ve hizmetlerin tüketimini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra turizm, mal ve hizmetleri üreten firmalar için de bir gelir kaynağı yaratmaktadır. Çünkü bir ekonomide, değişik amaçlarla seyahate çıkan ve turizme katılan insanlara, ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri sağlamak üzere farklı pek çok iş alanı, turizmle bağlantılı çalışmaktadır (İçöz ve Kozak, 1998: 4) Dolayısıyla bu mal ve hizmetlerin tüketimi, ekonomide dinamo etkisi yaratarak bir çok sektörde üretim, yatırım ve gelir artışın sağlanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda sağladığı döviz geliriyle ödemeler dengesi açığının kapanmasını da önemli rol oynamaktadır.

Türkiye’de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri 1940’lardan sonra fark edilmiş, 1963 yılından 1980’li yıllara kadar, zamanla gelişme eğilimi göstermiştir. Türkiye’ye yönelik yabancı turizm talebinin dünya ortalamasının üstünde olduğu 1980 sonrası ise Türk turizmi için bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye’de elde edilen sayısal büyüklüklerin sahip olunan doğal ve tarihi zenginliklerin karşılığı olmadığına anlaşılmasıyla, özellikle bu yıllardan sonra ekonomik, sosyal ve çevresel yönleri ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Bunun için yasal düzenlemeler yapılarak Turizm Teşvik Kanunları çıkartılmış, vergi ve gümrük muafiyetleri, özel döviz tahsisleri verilmiştir. Sağlanan bu teşviklerle Turizm sektörü, özellikle 1980’nin ikinci yarısından başlayarak 1984-1990

yılların da ortalama 12.1 oranında büyüyerek dünyaca tanınan ve aranan ülke konumuna gelmiştir. (Çımat ve Bahar, 2003 ve DPT, 2000).

Grafik 1. Türkiye’de Turizm Gelirlerinin, Turist Sayısının ve Turist Başına Düşen Harcama Miktarının Gelişimi

Kaynak: <http://www.tursab.org.tr>. Erişim Tarihi: 12.11.2008

Grafik 1’ den de görüleceği üzere Türkiye’de turizm gelirlerinin 1980 sonrası dönemde arttığı gözlenmektedir. Bu artışa rağmen, 1980’de 253 dolar olan turist başına harcama değeri 2007’de 599 dolara yükselirken; 1980’de 12.880.000 düzeyinde olan toplam yabancı turist sayısı ise 2007’de 23.341.000 düzeyine yükselmiştir.

Diğer bir deyişle, 1980’den 2007 dönemine kadar Türkiye’ye gelen turist sayısı ortalama %10 oranında artarken, turist başına yapılan harcama miktarı ise ortalama %3 oranında artmıştır. Bu durum turist sayısında gözlenen olumlu artışın turizm gelirlerini artırmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu olumsuz tabloya rağmen Türkiye; benimsenen turizm politikaları sonucunda dünya turizm sıralamasında bulunduğu konumu değiştirmeyi başararak, 1997 yılı verilerine göre en çok ziyaret edilen 40 ülke sıralamasında, yaklaşık 9 milyon yabancı turist ve %1.5 pazar payı ile 19. sırada, en fazla turizm geliri elde eden 40 ülke sıralamasında 7 milyon dolar gelir ve %1.6 pazar payı ile 16. sırada ve dünyada en fazla turizm harcaması yapan 40 ülke sıralamasında ise; 1.2 milyon dolar harcama ve %0.3 pazar payı ile 39. sırada yer almıştır. (Çımat ve Bahar, 2003). 2007 itibarıyla ise Tablo 1’de belirtildiği üzere turist sayısı anlamında 9. sıraya yükselirken; turizm gelirleri açısından ise 10. sıraya yükselmiştir.

Tablo 1. Turist Sayısında ve Turizm Gelirlerindeki İlk 10 Ülke
Turist Sayısı (Milyon) Turizm Gelirleri (Milyon Dolar)

Yıllar Ülkeler	2006	2007	Yıllar Ülkeler	2006	2007
1. Fransa	78.9	81.9	1. ABD	85.7	96.7
2. İspanya	58.2	59.2	2. İspanya	51.1	57.8
3. ABD	51.0	56.0	3. Fransa	46.3	54.2
4. Çin	49.9	54.7	4. İtalya	38.1	42.7
5. İtalya	41.1	43.7	5. Çin	33.9	41.9
6. İngiltere	30.7	30.7	6. İngiltere	33.7	37.6
7. Almanya	23.5	24.4	7. Almanya	32.8	36.0
8. Ukrayna	18.9	23.1	8. Avusturalya	17.8	22.2
9. Türkiye	18.9	22.2	9. Avusturya	16.6	18.9
10. Meksika	21.4	21.4	10. Türkiye	16.9	18.5

Kaynak: UNWTO, Tourism Highlights, 2008, s. 5.

3.TURİZM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR ARAŞTIRMA SI

Turizm, ekonomik büyümeye olumlu katkıları olan stratejik bir sektördür. Ekonomik büyümeyi etkileyeceğine ilişkin teorik dayanağın, ihracat ve ekonomik büyüme literatüründen kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Bunun yanında, ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabındaki uluslararası hizmet faaliyetinin de başında yer almaktadır. Yani, yabancı turistlerin bir başka ülkede yapmış oldukları turizm amaçlı harcamalar, o ülkeye sağladığı döviz gelirleri açısından -mal ihracatında olduğu gibi- ihracat etkisi yaratmaktadır. (Bahar, 2006). Konu ile ilgili literatür incelendiğinde ise; turizm sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisini destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir.

Örneğin, Shan ve Wilson (2001) Çin Ekonomisi'nde, turizm sektörünün gelişmesinin ülkeye yapılan ticaret akımları üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu, yine aynı şekilde Balaguer ve Jorda (2002)'nin da, İspanya'da turizm gelirlerinin ekonomik büyümeyi artırdığını ve her iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Tosun ve Timothy (2003), denize kıyısı olan bölgeler için yapılacak turizm desteklerinin bölgesel ve sınıfsal farklılıkların ortadan kalkmasına fayda sağlayacağını, Vanegas ve Croes (2003)'de Aruba bölgesinde turizm gelirlerinin ekonomik büyümeyi artırdığını belirlemişlerdir. Kasman ve Kasman (2004)'de 1963-2002 döneminde turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu ve turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru da tek yönlü bir ilişkinin olduğunu açıklarken, Gündüz ve Hatemi (2005)'nin 1963-2003 dönemini kapsayan çalışmaların da Türkiye turizm gelirlerinin ekonomik büyümeyi yükselttiği sonucuna ulaşmışlardır. Bahar (2006)'ın 1963-2004 dönem de turizmin ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki meydana getirdiğini ve her iki değişken arasında uzun dönemde karşılıklı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna varmışlar, yine aynı şekilde Kızılgöl (2006) ise, ihracat gelirleri ile turizm gelirleri arasında uzun bir dönemli bir ilişkinin olduğunu ve ihracata ve turizme dayalı ekonomik büyüme hipotezinin 1963-2005 için Türkiye açısından geçerli olduğunu tespit etmiştir. Özdemir ve Öksüzler (2006) ise, 1963-2004 döneminde hem kısa hem de uzun dönemde turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişkisi olduğunu ileri sürerken, bunu destekleyici çalışma Kızılgöl ve Erbaykal (2008)'dan gelmiş ve 1992:Q1-2006:Q2 döneminde; Türkiye'de ekonomik büyümeden turizm gelirlerine yönelik tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu belirlemişlerdir.

Bunun yanında bazı farklı görüşlere de rastlamak mümkündür. Oh (2003), Kore ekonomisi'nde, ekonomik büyümeden turizm gelirlerine yönlü tek yönlü bir ilişki tespit ederken, iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını, Yıldırım ve Öcal (2004)'in, 1962-2002 dönemini içeren çalışmaların da uzun dönemde turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde artırıcı etkiler oluşturduğunu fakat kısa dönemde her iki değişken arasında bir ilişkinin görülmediğini, Yavuz (2006) ise, 1992:Q1-2004:Q4 döneminde Türkiye'de turizm gelirleri ve ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını ortaya koymuşlardır.

4. EKONOMETRİK YÖNTEM

Çalışmada ekonometrik yöntem olarak, En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ve Vektör Otoregresyon (VAR) modeli kullanılmıştır.

4. 1. Değişkenler ve Veriler

Çalışmada kullanılan değişkenler ise Tablo 2.'de şu şekilde tanımlanmıştır.

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Bağımlı Değişken	
Nominal GSMH	: log (Nominal GSMH)-log(Nominal GSMH) ₋₁
Ekonomik Büyüme Oranı	
Bağımsız Değişken	
Nominal Turizm Geliri	: log (Nominal Turizm Geliri)-log(Nominal Turizm Geliri) ₋₁
Büyüme Oranı	
Kukla Değişkenler	
D1	: 0 Birinci çeyrek dönem ise 1 İkinci çeyrek dönem ise 0 Üçüncü çeyrek dönem ise 0 Dördüncü çeyrek dönem ise
D2	: 0 Birinci çeyrek dönem ise 0 İkinci çeyrek dönem ise 1 Üçüncü çeyrek dönem ise 0 Dördüncü çeyrek dönem ise
D3	: 0 Birinci çeyrek dönem ise 0 İkinci çeyrek dönem ise 0 Üçüncü çeyrek dönem ise 1 Dördüncü çeyrek dönem ise

Çalışmada kullanılan veriler (1993:1-2006:4) dönemine ait üçer aylık verilerden oluşmaktadır. Verilerin elde edilmesinde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden yararlanılmıştır. Nominal GSMH oranından elde edilen ekonomik büyüme oranlarının elde edilmesinde öncelikle, üçer aylık GSMH serisi üçer aylık ortalama dolar satış kuruna bölünmesiyle elde edilmiştir. Verilerin üçer aylık olması nedeniyle, serilerdeki olası mevsimsellik etkisini belirlemek için D1, D2 ve D3 olmak üzere üç adet mevsimsel kukla değişken kullanılmıştır. Söz konusu açıklamalar ışığında kukla değişkenler hariç çalışmada tahmin edilecek 1. no.lu regresyon modeli ve modelden beklenen teorik sonuçlar şu şekilde oluşturulmuştur.

$$BUY = \alpha + \beta TUR + \varepsilon \quad (1)$$

$\beta > 0$ Turizm gelirleri (TUR) artarsa ekonomi büyüme (BUY) yükselir.

En küçük kareler yöntemi ile analiz yapılabilmesi için öncelikle serilerin durağan olmaları gerekmektedir. Diğer bir deyişle, durağan olmayan zaman serileri ile çalışılması halinde sahte regresyon diye adlandırılan durumun oluşacağı ileri sürülmektedir (Gujurati, 2001). Bu nedenle serilerin durağan olup olmadıkları araştırılmıştır. Durağanlık testlerinin yapılabilmesi için ise serilerin deterministik özellikleri incelenmiştir ve sonuçları Tablo 3.'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Serilerin Deterministik Özellikleri

Değişkenler	BUY	TUR
D1	0.371817 (0.0000)	1.446642 (0.0000)
D2	0.609188 (0.0000)	1.206498 (0.0000)
D3	0.086251 (0.0218)	-0.158294 (0.0339)
C	-0.274771 (0.0000)	-0.589285 (0.0000)
TREND	0.000895 (0.2670)	-0.000270 (0.8657)

* Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 3'deki serilerin deterministik özelliklerinden de görüleceği üzere, D1 ve D2 kukla değişkenleri ekonomik büyüme ve turizm gelirleri büyüme oranı serisi için tüm önem düzeylerinde; D3 kukla değişkeni ise ekonomik büyüme serisi ve turizm gelirleri oranları serisi için yüzde 5 ve yüzde 10 önem düzeylerinde anlamlı çıkmıştır. Bununla beraber, sabit bileşeni ekonomik büyüme ve turizm gelirleri büyüme oranı serisi için tüm önem düzeylerinde anlamlı çıkarken; trend bileşeni ise her iki seri için tüm önem düzeylerinde anlamsız çıkmıştır. Bu sonuçlardan hareketle, her iki serisi Tramo-Seats yöntemiyle mevsimsellikten arındırılmış ve yeni durumdaki serilerin deterministik özellikleri Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Mevsimsellik Etkisinden Arındırılmış Serilerin Deterministik Özellikleri

Değişkenler	BUY	TUR
D1	-0.000632 (0.9856)	-1.73E-05 (0.9995)
D2	-0.001263 (0.9711)	-1.37E-05 (0.9996)
D3	-0.001895 (0.9568)	-6.08E-05 (0.9981)
C	-0.007016 (0.8248)	0.033655 (0.1552)
TREND	0.000899 (0.2430)	-0.000189 (0.7381)

* Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 4'deki sonuçlardan da görüleceği üzere, ekonomik büyüme ve turizm gelirleri büyüme oranı serileri için incelenen deterministik bileşenlerin tüm önem düzeylerinde anlamsız olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle birim kök testleri Tablo 5'de belirtildiği üzere her iki seri için sabitsiz ve trendsiz modele göre yapılmıştır.

Tablo 5. Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Birim Kök Testleri			
	ADF			PP
	t-istatistiği	MacKinnon Kritik Değerleri	Uyarlanmış t-istatistiği	Kritik Test Değerleri
BUY	-6.034163	-2.607686*	-6.080685	-2.607686
		-1.946878**		-1.946878
		-1.612999***		-1.612999
TUR	-4.183442	-2.607686	-4.142856	-2.607686
		-1.946878		-1.946878
		-1.612999		-1.612999

*** ve ** 1%, 5% and 10% seviyeleride boş hipotezin reddedildiğini göstermektedir. Akaike Bilgi Kriterine göre gecikme uzunluğu tüm seriler için 0 (sıfır) olarak belirlenmiştir. PP testi için ise gecikme uzunluğu Newey-West kriterine göre (BUY) serisi için 3 (üç), (TUR) serisi için 2 (iki) olarak belirlenmiştir.

Tablo 5'deki sonuçlara göre, her iki serinin durağan olduğu tespit edilmiştir. Serilerin birim kök içermemesi nedeniyle bu aşamada (1) no.lu regresyon modeli tahmin edilmiştir. Tablo 6'da sonuçları gösterilen regresyon modeli sonuçları modelden beklenen sonuca uygun olduğu görülmüştür. Buna göre, turizm gelirlerindeki bir birimlik artış ekonomik büyüme oranlarında yaklaşık 0.43 oranında bir artışa neden olmaktadır.

Tablo 6. Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Katsayılar	Standart Sapmalar	t-İstatistikleri	Olasılık Değerleri
TUR	0.435736	0.176540	2.468205	0.0168
Sabit Terim	0.004372	0.012510	0.349493	0.7281

Modelle İlgili Diğer Tamamlayıcı Testler

$R^2 = 0.101378$, F-istatistiği = 6.092035 (0.016777)*

Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM Testi Obs R^2 Değeri = 1.099424 (0.294393)*

Durbin-Watson Otokorelasyon Testi İstatistik Değeri = 1.709376

Jargue-Bera Normallik Testi Değeri = 7.085340 (0.028936)*

White Değişen Varyans Testi Obs R^2 Değeri = 1.946889 (0.377779)*

Ramsey Model Kurma Hatası Log-Olabilirlik Değeri = 0.021340 (0.883856)*

* Olasılık değerlerini göstermektedir.

Regresyon modeli sonuçları ile birlikte tahmin sonuçlarının doğruluğuna ilişkin diğer test sonuçları da Tablo 6'da verilmiştir. Bu testler temelde En Küçük Kareler Yönteminin varsayımlarının ilgili tahmin sonuçları açısından da korunup korunmadığına yönelik testlerdir. Bu bağlamda, test sonuçlarına bakıldığında tahmin edilen regresyon modellerinin hata terimlerinin yüzde 1 önem düzeyinde normal dağıldığı, tüm önem düzeylerinde değişen varyans, otokorelasyon ve model kurma hatası problemleri bulunmadığı tespit edilmiştir. Böylelikle de her yüzde 5 ve yüzde 10 önem düzeylerinde anlamlı çıkan TUR katsayısının istatistiksel açıdan doğruluk derecesi artırılmış olmaktadır. Diğer taraftan, yapılan en küçük kareler tahmininde çıkan katsayıların yorumlanması iktisadi teori çerçevesinde yapılmaktadır. Her ne kadar modelde model kurma hatası bulunmamasına karşın model sonuçlarının iktisadi teori dışında da doğru tahmin edildiğini belirlemek için nedensellik testi yapılmıştır. Dolayısıyla eğer elde edilecek sonuçların turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru çıkması durumunda modelin iktisadi teori dışında da geçerli olduğu belirlenmiş olacaktır. Bu amaçla, nedensellik testi için (1) no.lu

VAR modeli oluşturulmuştur. VAR modeli oluşturulmasının nedeni ise Sims (1980) tarafından geliştirilen VAR modellerinin değişkenler arasındaki ilişkinin yönünün belirlenmesinde önemli kolaylıklar sağlamasıdır. Bu kolaylıkların başında ise eş anluluk sorunu gelmektedir. Bu anlamda VAR modelleri yardımıyla değişkenler arasında ilişkinin yönü, eş anluluk sorunu ile karşılaşmadan belirlenebilmektedir. VAR denkleminde değişkenler arasında nedensellik ilişkilerinin belirlenmesinde standart F testi veya Wald χ^2 kare testi kullanılmaktadır. Sistemde oluşan çeşitli şokların etkilerinin belirlenebilmesi için ise VAR sistemindeki denklemlerden elde edilen ve beklenmeyen kısmı ifade eden hata terimlerinden yararlanarak elde edilen varyans ayrıştırması ve etki-tepki analizleri kullanılmaktadır. Varyans ayrıştırması, ilgili değişkende meydana gelen bir birimlik değişimin yüzde kaç oranında kendinden, yüzde kaç oranında sistemdeki diğer değişkenlerden kaynaklandığının dönemler itibarıyla gösterilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bir değişkende meydana gelen bir birimlik değişimin önemli bir kısmının diğer değişken(ler)den kaynaklanması, değişkenin içsel ya da dışsal olması veya nedensellik ilişkileri hakkında bilgi vermektedir. Etki-tepki analizi ise sistemdeki bir değişkende meydana gelen beklenmeyen bir etkiye diğer değişkenlerin verdiği tepkinin görülmesinde ve belirlenmesinde kullanılmaktadır (Terzi ve Kurt, 2007) Bu açıklamalar iki değişkenin kullanıldığı çalışma oluşturulan VAR modeli şu şekilde oluşturulmuştur.

$$BUY_t = \alpha_{10} + \sum_{i=1}^p \alpha_{11i} BUY_{t-i} + \sum_{i=1}^p \alpha_{12i} TUR_{t-i} + \varepsilon_{1t}$$
$$TUR_t = \alpha_{20} + \sum_{i=1}^p \alpha_{21i} BUY_{t-i} + \sum_{i=1}^p \alpha_{22i} TUR_{t-i} + \varepsilon_{2t}$$

Oluşturulan VAR modeli çerçevesinde Granger nedensellik testi yapılabilmesi için ise öncelikle uygun gecikme sayısının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla yapılan test sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. VAR Granger Nedensellik Testi için Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Sayısı	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	NA	3.21e-05	-4.670161	-4.594403*	-4.641212
1	13.57609	2.83e-05	-4.796134	-4.568860	-4.709286*
2	5.947518	2.92e-05	-4.768565	-4.389776	-4.623818
3	3.790341	3.14e-05	-4.697846	-4.167541	-4.495201
4	12.45007*	2.74e-05*	-4.837414*	-4.155593	-4.576870
5	2.131878	3.06e-05	-4.733848	-3.900511	-4.415405

* İlgili kritere göre (0.05) önem düzeyinde uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir. LR: Olabilirlik Oranı Kriteri, FPE: Nihai Öngörü Hatası Kriteri, SC: Schwarz Bilgi Kriteri, AIC: Akaike Bilgi Kriteri, HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriterini ifade etmektedir. Gec ise (Gecikme)’yi belirtmektedir.

Tablo 7’deki sonuçlara göre, LR, FPE ve AIC kriterlerine göre uygun gecikme sayısı 4 (dört) olarak belirlenmiştir ve 4 (dört) gecikme ile yapılan nedensellik testi sonuçları Tablo 8’de belirtilmiştir. Tablo 8’de elde sonuçlara göre ise 1. no.lu model için turizm gelirlerinin ekonomik büyümenin nedeni olduğunu ileri süren H_1 hipotezi yüzde 10 önem düzeyinde kabul edilmiştir. Buna karşılık, ekonomik büyümenin turizm gelirlerinin nedeni olduğunu ileri süren H_1 hipotezi ise tüm önem düzeylerinde kabul edilmemiştir. Ulaşılan bu sonuç regresyon modelinde tespit edilen sonucun iktisadi teorinin dışında da desteklendiğini göstermektedir. Bunun dışında gerçekleştirilen VAR analizi yapılan tanımlayıcı test sonuçlarının da yer aldığı Tablo 8’den görüleceği üzere modelde, 4 (dört) gecikmede yüzde 1 ve yüzde 5 önem düzeylerinde otokorelasyon olmadığı, tüm önem düzeylerinde modelde değişen varyans problemi olmadığı ve tüm önem düzeylerinde modelin hata terimlerinin normal dağıldığı belirlenmiştir. Bunun dışında Grafik 2’de de belirtildiği

şekilde, tahmini yapılan VAR modelinin AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içinde yer alması nedeniyle VAR modelinin durağan diğer bir deyişle istikrarlı bir yapıya sahip olduğu ortaya konuşmuştur.

Tablo 8. VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Testi Sonuçları

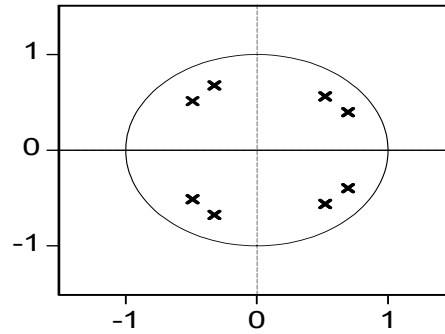
H ₁ Hipotezleri	Serbestlik Derecesi	Ki-Kare Değerleri	Olasılık Değerleri
Turizm gelirleri ekonomik büyümenin nedenidir.	4	8.773406	0.0670
Ekonomik büyüme turizm gelirlerinin nedenidir.	4	0.822430	0.9354

VAR Modeli İçin Yapılan Diğer Tanımlayıcı Testler

Otokorelasyon LM Testi İstatistik Değeri = 8.978866 (0.0616)*
White Değişen Varyans Testi Ki-Kare Değeri = 43.89719 (0.6416)*
Jargue-Bera Normallik Testi Değeri = 4.436053 (0.3502)*

*Olasılık değerlerini göstermektedir.

Grafik 2. VAR Modelinin Durağanlığına İlişkin Test Sonuçları

Tablo 9’da belirtilen varyans ayrıştırması sonuçlarına göre ise, ekonomik büyümede meydana gelen yüzde bir birimlik değişiminin 10. çeyrek dönemi diğer bir ifadeyle 2.5 yılın sonunda yaklaşık yüzde 16’sının turizm gelirleri tarafından açıklandığı tespit edilmiştir. Bununla beraber turizm gelirlerindeki yüzde bir birimlik değişiminin 10. çeyrek dönemin sonunda yaklaşık yüzde 2’sinin ekonomik büyüme oranları tarafından açıklandığı belirlenmiştir. Bu sonuçla birlikte elde edilen nedensellik ilişkisi büyük ölçüde desteklenmiş olmaktadır.

Tablo 9. Varyans Ayrıştırması Sonuçları

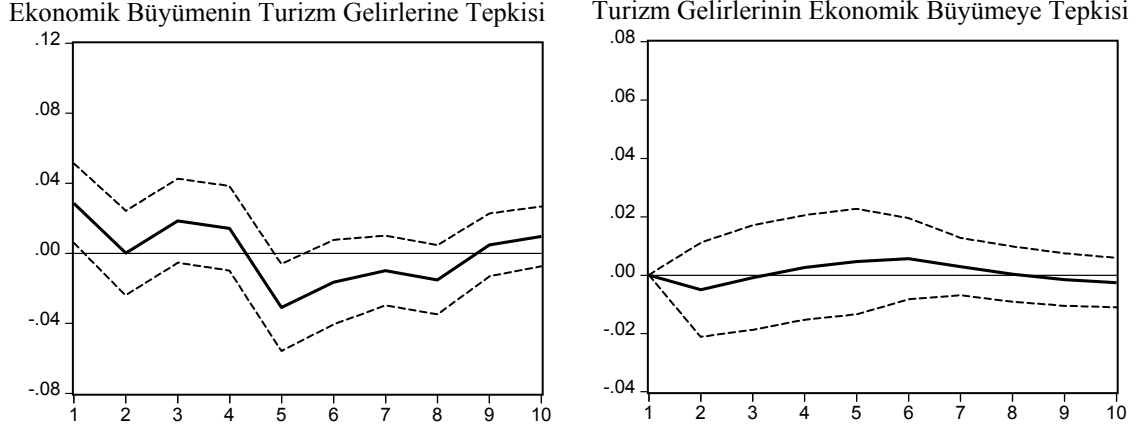
Dönem Sayısı	Ekonomik Büyüme için Varyans Ayrıştırması		
	Standart Sapmalar	BUY	TUR
1	0.084140	100.0000	0.000000
5	0.095090	89.58960	10.41040
10	0.098866	84.18931	15.81069
Dönem Sayısı	Turizm Gelirleri için Varyans Ayrıştırması		
	Standart Sapmalar	TUR	BUY
1	0.057452	100.0000	0.000000
5	0.068832	98.86011	1.139888
10	0.071310	97.97237	2.027629

Grafik 3’de belirtilen etki tepki analizi sonuçlarına göre ise turizm gelirlerinde meydana gelen bir standart hatalık şok karşısında ekonomik büyümenin 5. çeyrek dönemin ortalarında istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde pozitif yönde tepki verdiği, fakat bu dönemden sonra tepkinin istatistiksel açıdan anlamını yitirdiği belirlenmiştir. Fakat güven sınırları dikkate alınmadığında ise 5. dönemden sonra dönemin büyük bir kısmında ekonomik büyümenin turizm gelirlerine pozitif yönde tepki verdiği tespit edilmiştir. Buna

karşılık, ekonomik büyüme oranlarının turizm gelirlerine hiçbir dönemde anlamlı tepki vermediği tespit edilmiştir.

Grafik 3. Etki-Tepki Analiz Sonuçları

4.SONUÇLAR

Son yıllarda uluslararası turizm, dünya ekonomileri için en önemli sektörlerden birisi haline gelmiştir. Uluslar arası hareketliliğin turizmi içine alan hizmet sektöründe de 1994 GATS anlaşmasıyla teşvik edilmesi, turizm sektörünün önemini daha da artırmıştır. Buna ilaveten Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından yapılan tahminler uluslar arası turist sayısının 2010 yılına kadar 1 milyar ve 2020 yılına kadar da 1.5 milyara çıkacağını göstermektedir. Bu gelişmeler, özellikle ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme hamlesi yapan veya yapma aşamasında olan bir çok ülkede turizme dayalı ekonomik büyüme politikalarının uygulanmasının gerekliliğini artırmıştır (Özdemir ve Öksüzler, 2006). Bu bağlamda hazırlanan çalışmada ise, önemli bir turizm ülkesi olan Türkiye’de beklenildiği gibi turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler doğurduğu tespit edilmiştir. Bu olumlu etkinin devam ettirilebilmesinin ise Türkiye’nin, bugün dünyada yaşanan ve kendisini yoğun olarak hissettiren küreselleşme sürecini doğru algılanmasına, sağladığı avantajları iyi değerlendirmesine, yine dünyanın önemle üzerinde durduğu çevre duyarlılığı, toplam kalite, ve tüketici tatmini konularına gereken önemi ve özeni göstermesine, turizme yönelik yatırımları bu bilinçle artırarak devam ettirmesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Bahar, O. (2006), “Turizm Sektörünün Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt. 13, Sayı. 2, 137-150.
- Balaguer, J. and Cantavella-Jorda, M., “Tourism as a Long-Run Economic Growth Factor: The Spanish Case”, Applied Economics, Vol. 34 (7), 877-884.
- Çımat, A. ve Bahar, O. (2003), “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt. 6, 1-18.
- DPT (2000), “Uzun Vadeli Strateji ve 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005”, Ankara

- Gunduz, L. and Hatemi-J, A. (2005), "Is the Tourism-Led Growth Hypothesis Valid for Turkey?", *Applied Economics Letters*, Vol. 12 (8), 499-504.
- Gujurati, Damodar N. (2001). *Temel Ekonometri (Çevirenler: Ümit Şenesen ve Gülay Günlük Şenesen)*. Literatür Yayıncılık.
- İçöz, O. ve Kozak, M. (1998), "Turizm Ekonomisi", Turhan Kitabevi.
- Kızılgöl, Ö. (2006), "Türkiye'de İhracata ve Turizme Dayalı Büyüme Hipotezinin Analizi: Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisi", *Türk Dünyası Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Akademik Bakış Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı. 10, 1-14.
- Kızılgöl, Ö. ve Erbaykal E. (2008), "Türkiye'de Turizm Gelirleri ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi", *SDÜ İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt. 13, Sayı. 2, 351-360.
- Kasman, A. ve Kasman S. (2004), "Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisi", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Cilt. 19, Sayı. 220, 122-131.
- Oh, C.O. (2005), "The Contribution of Tourism Development to Economic Growth in the Korean Economy", *Tourism Management*, Vol. 26 (1), 39-44.
- Özdemir, A.R. ve Öksüzler, O. (2006), "Türkiye'de Turizm Bir Ekonomik Büyüme Politikası Aracı Olabilir mi? Bir Granger Nedensellik Analizi", *B.A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Aralık,108-129.
- Shan, J. and Wilson K. (2001), "Causality Between Trade and Tourism: Empirical Evidence from China", *Applied Economic Letters*, Vol. 8 (4), 279-283.
- Terzi, Harun ve Kurt, Serdar (2007), "Dolarizasyon, Enflasyon ve Reel Döviz Kuru İlişkisinin VAR Analizi ile Tespiti", 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25Mayıs, İnönü üniversitesi, Malatya.
- Tosun, C. and Timothy, D. J. (2003), "Tourism Growth, National Development and Regional Inequality in Turkey", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11 (2&3), 133-161.
- UNWTO (2008), "Tourism Highlights". UNWTO.
- Vanegas Sr, M. and Croes, R.R. (2003), "Growth, Development and Tourism in a Small Economy: Evidence from Aruba", *International Journal of Tourism Research*, Vol. 5 (5), 315-330.
- Yavuz, N. Ç. (2006), "Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt. 7, Sayı. 2, 162-171.
- Yıldırım, J. ve Öcal N. (2004), "Tourism and Economic Growth in Turkey", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt. 15, Sayı. 52-53., 131-141.
- <http://www.tursab.org.tr> (12.11.2008)

TÜRKİYE'DE VE ÖRNEK ÜLKELERDEKİ ATÇILIKLA İLGİLİ MESLEK YÜKSEK OKULLARININ PROGRAM VE DERS İÇERİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

THE COMPARISON OF THE PROGRAMS AND THE CURRICULA IN THE EQUINE-RELATED VOCATIONAL SCHOOLS BETWEEN TURKEY AND THE MODEL COUNTRIES

Berjan DEMİRTAŞ¹

M. Ragıp KILIÇARSLAN²

Adem ŞENÜNVER³

ABSTRACT

The comparison of the programs and the curricula in the equine- related studies at the vocational schools of higher education programs between Turkey and the model countries such as the United States and the United Kingdom is studied. The aim of this study is to catch up the global educational standards and prepare our students and the academic people to the exchange programs world-wide. Horse industry is getting an important role in the world-wide economy and the vocational schools have a great importance to provide qualified individuals to this sector. Furthermore, we aim to contribute to the development of the new programs in the equine- related studies to adapt Turkey to the rapidly developing global education and the horse industry.

Key words: Vocational School, Global Education, equine studies, equestrian studies, farriery

ÖZET

Türkiye'deki atçılık meslek yüksekokulları ile örnek seçtiğimiz ABD ve İngiltere Birleşik Krallık'da meslek yüksekokulu düzeyinde olan atçılıkla ilgili okullardaki program ve ders içerikleri karşılaştırıldı. Bu çalışmanın amacı küresel eğitim seviyesini yakalamak; öğrenci ve öğretim elemanlarını meslek yüksekokulu bazında da uluslararası değişim programlarına hazırlamaktır. Atçılık sektörü dünya ekonomisinde giderek artan önemli bir yere sahiptir. Atçılık meslek yüksekokullarının da hızla gelişen bu sektöre nitelikli eleman yetiştirebilmek açısından çok önemli bir yeri vardır. Ayrıca, bu çalışmamız ile yeni programlar geliştirerek atçılık konusunda hızla gelişen küresel eğitime ve sektöre Türkiye'yi de bütünleştirebilmeyi amaçlıyoruz.

Anahtar kelime: MYO, küresel eğitim, atçılık eğitimi, binicilik eğitimi, nalbantlık

¹Öğretim Görevlisi , I.Ü Veteriner MYO, berjano@istanbul.edu.tr

²Prof Dr, I.Ü Veteriner MYO, kilico@istanbul.edu.tr

³Prof Dr, I.Ü Veteriner MYO, senunvero@istanbul.edu.tr

1. GİRİŞ

Dünya ülkelerinde atçılık sektörü ülke ekonomileri için çok önemli ve vazgeçilmez bir dinamiktir. Yetiştiricilik, yarışlar, turizm (gezi, dağcılık, avcılık, kamp vb.), engellilerin rehabilitasyonu, eğlence sektörü sayesinde kendi sektörünü oluşturmuştur. Dünyada yalnızca at yarışlarındaki hacmi 120 milyar euro olan atçılık sektörü dünyanın gelişmiş ülkelerinde bir endüstri, bir bacasız sanayi olarak kabul görmektedir.

Türkiye’de atçılık sektörünün belli bir yere gelmesi dünya ile uyumunun sürekli olması ile mümkündür. 21.yüzyılda küreselleşme ile birlikte atçılık sektöründe çalışan elemanların teknik açıdan donanımlı ve uygulama yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu sektörde görev alanların eğitim seviyesinin çok düşük olması Türkiye’nin dünya ile rekabet edebilmesine engeldir. Bu amaçla ülkemizde 2002 yılında atçılık sektörüne hizmet eden MYO açılmaya başlanmıştır. Bugün ülkemizde sayıları beşe yaklaşmış olan okullarımız gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında nicelik ve nitelik bakımından istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Özellikle küreselleşmeyle beraber ülkelerin mesleki yüksek eğitimde de rekabet gücü yüksek insanı yetiştirebilmesi ve dünya ile uyumlu yeterliliklerinin olması çok önemlidir. Bu çalışmanın ilk bölümünde Türkiye, ABD ve İngiltere Birleşik Krallık’da yükseköğretim bazındaki meslek okulu tanımı yapılacaktır. İkinci bölümde ise bu ülkelerdeki atçılık meslek yüksekokulları programlarının karşılaştırılması yapılacaktır.

2.TÜRKİYE, ABD VE İNGİLTERE BİRLEŞİK KRALLIK’DA SEVİYESİNDE MESLEK OKULLARI

Ülkelerin gelişmesinde ve kalkınmasında nitelikli insan gücüne her zaman ihtiyaç vardır. Ülkelerin ekonomik başarısı, nitelikli elemanların yeterli bilgi ve beceriye sahip olması ve bunları etkin şekilde uygulayabilmesi ile mümkündür (Ersoy ve Alpaslan, 2007). 21. yüzyıl küreselleşme ile birlikte eğitimin önemini öne çıkarmış ve teknik elemanların da hızla değişen dünyaya uyum sağlaması için bilgi ve becerilerini sürekli olarak geliştirme ihtiyacı doğurmuştur. Dünyada bugün birçok gelişmiş ülkede uygulanan hayat boyu öğrenme projesiyle yükseköğretim düzeyindeki meslek okullarının önemi giderek artmakta ve sayıları çoğalmaktadır. Bugün Türkiye’de yükseköğretimde okuyan öğrencilerin %33 meslek yüksek okullarında okumaktadır. Bu oran ABD’de %45, İngiltere Birleşik Krallık’da ise %33’tür (Eşme, 2007).

2.1. Türkiye

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim yükseköğretim seviyesinde MYO’ları tarafından verilir. MYO 2547 sayılı kanun ile üniversitelere bağlanmıştır. İki tam zamanlı akademik yıl sonunda öğrenciler önlisans derecesi elde ederek MYO diploması almaya hak kazanırlar. Bir Meslek Yüksekokul eğitim ve öğretim programı, mezun olmak için öngörülen gerekli teorik ders, laboratuvar, staj ve benzeri çalışmalardan oluşur. Ayrıca öğrencinin ilgili sektörde en az 30 iş günü staj yapması gerekmektedir. Öğrenci isterse dikey geçiş sınavına girerek almış olduğu kredileri saydılarak üniversite eğitimine devam edebilir. Türkiye’de 28 tanesi vakıf yükseköğretim kurumlarında olmak üzere faal olan MYO sayısı 522’dir (Eşme, 2007). Bu yüksekokullara yükseköğretim kurulu (YÖK) tarafından yapılan merkezi sınavla veya mesleki ortaöğretimden sınavsız olarak girmek mümkündür.

2.2. ABD

ABD’de mesleki ve teknik eğitim büyük oranda yüksek öğretim seviyesinde verilir. (Mikhael, 2007). Mesleki yüksekokul eğitimi, Halk Meslek/Teknik yüksekokulları (Community College), 2 yıllık özel yüksekokullar, teknik enstitüler ve 4 yıllık kolej ve üniversiteler bünyesinde verilir. Mesleki yüksek eğitim çok büyük ölçüde Halk MYO’ları

(Community college) tarafından verilmektedir. Mesleki eğitim veren yükseköğretim kurumları 2000 civarındadır (Mikhael, 2007). Bunun 1200 tanesini Halk MYO oluşturur (Halder, 2006). Halk meslek yüksekokulları fiyatları düşük olduğundan ve küçük merkezi yerleşim bölgelerinde bulduklarından öğrenciler tarafından en çok tercih edilmektedir. Kısa dönem eğitim verirler. Öğrenci, 1 tam zamanlı akademik yıl sonunda sertifika, 2 tam zamanlı akademik yıl sonunda ise ön lisans diploması (associate degree) almaya hak kazanmaktadır. Meslek yüksekokullarında verilen ön lisans dereceleri (associate degree); Sanat önlisansı (AA), Bilim önlisansı (AS), Uygulamalı Bilim önlisansı (AAS), Teknoloji önlisansı (AT), Mühendislik önlisansı (AE) gibi genel adlar altında verilmektedir. Önlisans derecesi yükseköğretimin ilk kademesini oluşturup iki amaca hizmet etmektedir. Birincisi mesleki eğitimin son basamağı olan dereceyi elde etmek ve mesleğe atılmak, ikincisi ise geçiş derecesi (transfer degree) sayılarak 4 yıllık üniversite eğitiminin ilk iki yılı olarak kabul edilmektedir.

Öğrenci eğitimine tam zaman dışında yarı zamanlı olarak da devam edebilmektedir. Öğrenci sertifika aldıktan sonra kredilerini saydırarak önlisans eğitimine 2. yıldan başlayarak devam edebilir. İki yıllık Halk MYO, 4 yıllık eğitim veren üniversitelerle yakın işbirliği içindedir. Öğrenci isterse ön lisansı tamamladıktan sonra ABD’de genelde 4 yıl olan lisans eğitimine, kredilerini saydırarak 3.yıldan devam edebilir. Ayrıca kendi bünyesinde de önlisans derecesi veren 4 yıllık kolej ve üniversiteler vardır. Ancak bunların sayısı Halk MYO göre daha azdır.

2.3. İngiltere Birleşik Krallık (İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda)

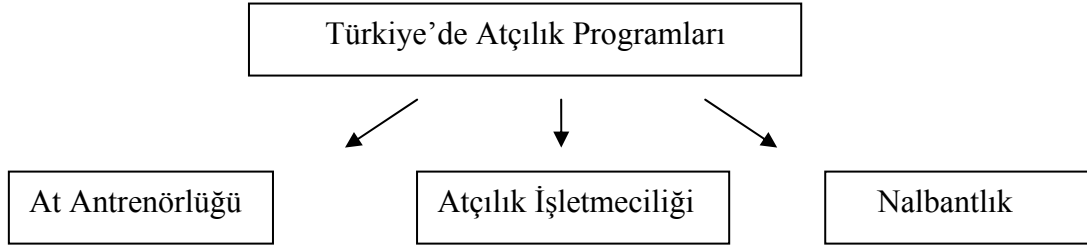
İngiltere Birleşik Krallık’da mesleki ve teknik eğitim, 14-16 yaş arasında, ileri eğitimde (16-18 yaş arası) ve yükseköğretim seviyesinde(+18 yaş) verilir. Birleşik kraliyette öğretim bölgelere göre değişmektedir. İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda eğitim sisteminde benzerlik gösterirken İskoçya biraz farklıdır. Yüksek öğretim seviyesinde mesleki eğitim, üniversitelerle işbirliği içinde olan kolejler ve ileri eğitim kolejleri (furher education college), üniversiteler tarafından olduğu gibi işyerleri tarafından da verilir. Öğrenci tam zamanlı veya yarı zamanlı okuyabilir. Yükseköğretim seviyesinde mesleki eğitim 1 veya 2 tam zamanlıdır. Öğrenci,1 tam akademik yıl sonunda yüksek ulusal sertifika (HNC); 2 tam akademik yıl sonunda ise programa göre yüksek ulusal diploma (HND) veya mesleki-ön lisans derecesi (foundation degree, “Fd”) almaya hak kazanmaktadır. Öğrenci eğitimine yarı zamanlı olarak da devam edebilir. Yarı zamanlı okursa eğitim süresi bir yıl kadar uzayabilmektedir.. Birçok kolejde katlı (sandwich) uygulama dediğimiz 1 yıl kolej +1yıl iş tecrübesi+1yıl tekrar kolej şeklinde 3 yıllık uygulamalar da vardır. İki yıllık mesleki yükseköğretimi bitiren, öğrenci almış olduğu kredilerini transfer ettirerek üniversite eğitimine devam edebilir. Üniversite eğitimi İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda’da genelde 3 yıl olduğundan 1 yıl daha kredilerini tamamlayarak lisans derecesi (bachelor degree) alabilir. İngiltere 2001 yılından itibaren mesleki yüksek öğrenimi bitirenlere mesleki-önlisans derecesi (foundation degree) vermeye başlamıştır. Bu, mesleki ağırlıklı yükseköğretim derecesidir. Bu meslek yüksekokullarında verilen ön lisans dereceleri (foundation degree); Sanat önlisansı (FdA)), Bilim önlisansı (FdSc), Eğitim önlisansı (FdEd) gibi genel adlar altında verilir. Bu tarihten itibaren birçok yüksek ulusal diploma (HND) veren programlar, işyeri eğitimine dayanan mesleki-ön lisans derecesi (Fd) vermeye başlamıştır.

3.TÜRKİYE, ABD VE İNGİLTERE BİRLEŞİK KRALLIK’DA YÜKSEKÖĞRETİM SEVİYESİNDE ATÇILIK MESLEK OKULLARI

3.1.Türkiye

Türkiye’de atçılık sektörünün bilgi ve teknik uygulama açısından donanımlı elemanlara ihtiyacın artması dolayısıyla ilk defa 2002-2003 yılında TJK katkılarıyla İstanbul ve

Kocaeli Üniversitelerine bağlı 2 tane MYO açılmıştır. 2008-2009 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde 5 tane atçılıkla ilgili MYO vardır. Bunlardan 1 tanesi vakfa bağlı olmakla beraber diğer 4 tanesi devlet üniversitelerine bağlıdır. Türkiye’de bu okullarda şu an için faal 3 program vardır. Bunlar At Antrenörlüğü, Atçılık İşletmeciliği ve Nalbantlık programlarıdır. Öğrenciler yüksek öğretim kurulu tarafından düzenlenen ÖSS sınavından aldıkları EAI puanıyla merkezi sistem olarak yerleştirilir. 2008-2009 öğretim yılında 237 öğrenci atçılıkla ilgili programlara yerleştirilmiştir. Tam zamanlı eğitim alırlar. Teorik ve uygulamalı derslerden oluşan yaklaşık 1600-1700 saatlik ders alırlar. Öğrenciler bu saatin %70- %80 kısmına devam etmek zorundadır. Bunun yanında öğrencilerin sektörde en az 30 iş günü (=240 saat) staj yapmaları zorunludur. Akademik takvim 2 yarıyıldan oluşur. Öğrenci her dönemde farklı dersler alır. Dönem başına düşen ders sayısı ortalama 8-9 tanedir. Dersler genel bilgi- kültür dersleri ve mesleki dersleri içerir. Öğrenci tüm dersleri almaya mecburdur. Türkiye’deki MYO’larına baktığımızda seçmeli mesleki ders müfredat programlarında görülmemiştir. Yalnızca Kapadokya MYO da Rusça gibi yabancı diller seçmeli ders olarak konulmuştur. Eğitimini tamamlayan öğrenci ya direk iş hayatına ya da yine merkezi dikey geçiş sınavına girerek Veteriner Fakültelerine geçiş yapabilmektedir.. Öğrenci yalnızca genel bilgi-kültür derslerinin (Türk Dili, Atatürk İlke ve İnkılapları, Yabancı dil gibi) kredilerini saydırarak Veteriner Fakültelerinin diğer tüm kredilerini almak zorundadır.

Şekil 1.Türkiye’de Atçılık MYO okutulan programlar Programların MYO bazında dağılımı farklıdır.2008-2009 eğitim öğretim yılında Türkiye’de tüm okullarda atçılık işletmeciliği programı mevcutken antrenörlük programı 4 okulda, nalbantlık programı ise 3 okulda bulunmaktadır

Tablo 1. Türkiye’de Atçılık MYO ve bulunan Programlar

Bağlı olduğu Kurum Adı	MYO adı	At Antrenörlüğü	Atçılık İşletmeciliği	Nalbantlık
İstanbul Üniversitesi	Veteriner Fakültesi MYO	Var	Var	Var
Kocaeli Üniversitesi	Körfez MYO	Var	Var	Var
Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi	Mahmudiye MYO	Yok	Var	Var
Fırat Üniversitesi	Sivrice MYO	Var	Var	Yok
İlke eğitim ve Sağlık Vakfı	Kapadokya MYO	Var	Var	Yok

Tablo 2. Türkiye’de At Antrenörüğü Programının Karşılaştırılması

MYO adı	Toplam ders sayısı	Ortalama Haftalık ders saat	OrtalamaHaftalık teorik saat	Ortalama Haftalık uygulama saat	% uygulama	Mesleki Seçmeli Ders
Veteriner Fakültesi MYO	38	23	16	7	30	Yok
Körfez MYO	35	30	17	13	43	Yok
Sivrice MYO	37	26	14	12	46	Yok
KapadokyaMYO	35	31	14	17	55	Yok*

*sadece yabancı dil seçmeli dersler mevcut

Tablo 3. Türkiye’de Atçılık İşletmeciliği Programının Karşılaştırılması

MYO adı	Toplam ders sayısı	Ortalama Haftalık ders saati	Ortalama Haftalık teorik saat	Ortalama Haftalık uygulama saat	% uygulama	Mesleki Seçmeli Ders
Veteriner Fakültesi MYO	36	21	15	6	29	Yok
Körfez MYO	36	29	18	11	38	Yok
Mahmudiye MYO	36	30	18	12	40	Yok
Sivrice MYO	38	27	17	10	37	Yok
Kapadokya MYO	37	32	16	16	50	Yok*

*sadece yabancı dil seçmeli dersler mevcut

Tablo 4. Türkiye’de Nalbantlık Programının Karşılaştırılması

MYO adı	Toplam ders sayısı	Ortalama Haftalık ders saat	Ortalama Haftalık teorik saat	Ortalama Haftalık uygulama saat	% uygulama	Mesleki Seçmeli Ders
Veteriner MYO	30	21	14	7	33	Yok
Körfez MYO	33	31	18	13	42	Yok
Mahmudiye MYO	34	35	18	17	49	Yok

3.2. ABD

Atçılık programları genelde Halk MYO (Community College) olmak üzere 2 yıllık kolejlerde verilir. Az bir bölümü 4 yıllık kolejler ve üniversitelerde verilir. Yaptığımız araştırma sonucunda yükseköğretimde eğitim veren atçılıkla ilgili 55 tane Halk MYO, kolej ve üniversite tespit edilmiştir. Atçılıkla ilgili programlar CIP (Classification of Instructional programs) koda göre daha çok Atçılık/ Binicilik çalışmaları ve At yetiştiriciliği /At Bilimleri ve İşletmeciliği adı altında 2 farklı kategoride verilmiş. Ancak özellikle Tarım ve Hayvancılık İşletmeciliği, Tarım ve Hayvancılık ekonomisi, Hayvan Bilimleri kategorileri altında da atçılık programları yer almaktadır. Bunlar sertifika veya ön lisans derecesi (associate degree) vermektedir. Atçılık ile ilgili programların verdiği ön lisans dereceleri, Uygulamalı Bilimler ön lisansı (AAS), Bilim önlisansı (AS) ve Sanat önlisansı (AA) adı altında verilmektedir. Öğrenciler tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak eğitimine devam edebilmektedir. Tam zamanlı olarak kayıt olursa 2 akademik yılda eğitimini bitirebilir. Sektörün ihtiyacı bazında ders programları hazırlanır. Ders programları sektörün de tavsiyesiyle düzenli olarak yenilenir. Bu sürede öğrenci yaklaşık ortalama 20 ders alır. Eyaletlere göre alınan toplam ders sayıları ve saatleri değişmektedir. Bir akademik yıl 2 veya 3 dönemden oluşabilir. Türkiyedeki gibi dersler genel bilgi-kültür dersleri ve mesleki derslerden oluşur. Bunun yanında mesleki seçmeli derslerde

vardır.(örneğin rehabilitasyona dayalı binicilik dersi gibi). Dersler teorik ve uygulama şeklindedir. Uygulamalar teorik derslere göre daha fazladır. Öğrencilerin yarıyıl tatillerinde kolejlere göre değişmekle beraber yaklaşık 10-15 hafta staj yapmaları zorunludur. Öğrencilerin staj zamanı kredi olarak sayılır. Atçılık programları büyük çoğunlukla Halk /Teknik MYO, az sayıda da 4 yıllık kolej ve üniversiteler tarafından verilmektedir. Programlar At Bilimleri (Equine Science), Binicilik Çalışmalar (Equestrian Studies) gibi genel adlar altında toplanmaktadır. Bu programların altında öğrenciler yoğunlaşmak istedikleri alana göre alt programları seçerler. Seçmiş oldukları derslerle istedikleri alana yoğunlaşırlar. Örneğin At Bilimleri programının altında atçılık işletmeciliği, at biniciliği ve antrenörlüğü, atçılık sektörü iletişimi ve at bilimleri alt programları olabilir. At bilimleri alt programına yoğunlaşan öğrenci bir veteriner hekimin yanında teknisyen olarak; atçılık sektörü iletişimine yoğunlaşan öğrenci ise atçılık sektöründe de önemli olan medya, halkla ilişkiler veya fotoğrafçılık gibi bölümlerde çalışabilmektedir. Öğrenciler daha az kredi alarak sertifika veya mezuniyet için gerekli olan tüm kredilerini alarak ön lisans derecesi elde ederler. Ön lisans derecesi alanlar atçılıkla ilgili 4 yıllık lisans programlarına kredilerini saydırarak 3.yıldan devam edebilirler. ABD’de yalnızca atçılıkla ilgili lisans düzeyinde eğitim veren programlar da vardır. Yaptığımız araştırmada yalnızca 1 Halk MYO ve 1 üniversitede nalbantlık ile ilgili kısa dönem (9 ay) sertifika veren program tespit edilmiştir. Halk MYO’larının bazılarında atçılık ile ilgili bölümlerde seçmeli ders olarak nalbantlık eğitimi verilmektedir. Çok sayıda özel kuruluş kısa dönem (3-4 ay) nalbantlık eğitim programları düzenlemektedir. ABD’de bazı kolejlerde atçılık programlarında uzaktan eğitim(internet) de mevcuttur.

Halk MYO(Community College)

At Bilimleri programı

- A-Temel genel bilgi-kültür dersleri
- B-Temel Mesleki dersleri
- C-Seçmeli mesleki ilgi alanı dersleri
  - Atçılık işletmeciliği ile ilgili dersler
  - At Bilimleri ile ilgili dersler
  - Atla rehabilitasyon ile ilgili dersler

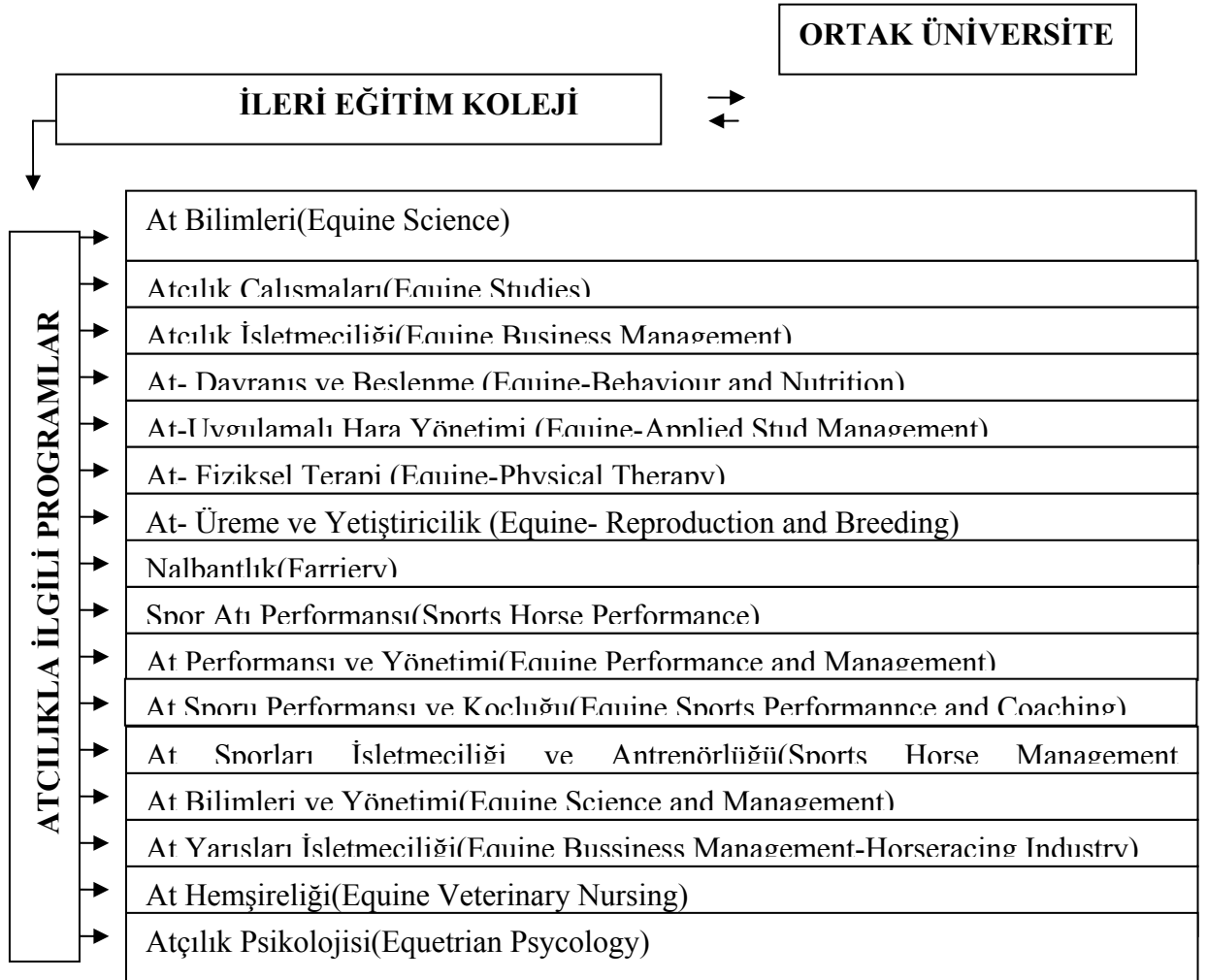
Şekil 2. ABD’ de MYO düzeyinde bir atçılık programı ders içerik örneği

3.3. İngiltere Birleşik Krallık (İngiltere Galler ve Kuzey İrlanda)

Atçılık programları genelde üniversite ile ilişkisi olan kolejler, ileri eğitim kolejleri veya üniversitelerin kendileri tarafından verilir. Araştırmamızda atçılıkla ilgili mesleki- önlisans seviyesinde eğitim veren 26 kolej tespit edilmiştir. Bunlar çoğunlukla ileri eğitim kolejleri olup hepsinin bir üniversite ile ortaklığı vardır. Yükseköğretimde mesleki eğitimi tamamlayanlara yüksek ulusal sertifika (HNC), yüksek ulusal diploma (HND),mesleki sertifika (foundation Certificate, “Fnd Cert”) ve mesleki-önlisans derecesi (foundation degree, “Fd”) verilmektedir. Sertifika programlarının süresi genelde 1 tam akademik yıl, diploma ve önlisans derecesi veren programların süresi ise 2 tam akademik yıldır. 2001 yılından sonra yürürlüğe giren ve sektörle yakın işbirliği ve uygulamayı zorunlu kılan mesleki-önlisans derecesi atçılık programlarında da çok güncel olmuştur. Ulusal Diploma veren (HND) atçılık programlarının çoğu mesleki-önlisans derecesi vermeye başlamıştır. Bu mesleki-ön lisans derecesinde programlar çok daha esnektir. Öğrenci tam-zamanlı, yarı-zamanlı veya katlı (sandwich) uygulama ile 1 yılını sektörde çalışarak eğitimine

devam edebilir. Tam zamanlı devam edilirse 2 akademik yılda mezun olunur. Atçılık programlarını bitirenlere mesleki- önlisans derecesi verilir. Atçılıkla ilgili programlarda mesleki önlisans dereceleri, Bilim önlisansı (FdSc) ve Sanat önlisansı (FdA) adı altında verilmektedir. Mezuniyetten sonra isterse programının lisans derecesi veren düzeyine kredilerini saydırarak devam edebilir. Bu şekilde 1 yıl daha okuyarak lisans derecesine sahip olmaktadır. Üniversiteler ve kolejler adaylar için kendi ölçütlerini koyarlar. Genç adaylarda lise diploması, A-level gibi ortaöğretim sonrası yeterlilik belgeleri istenmekle beraber yetişkinler (+21 yaş) için sektör deneyimi olanlara da imkan tanınmaktadır. Programlar üniversite, kolej ve sektör işbirliğiyle hazırlanır. Atçılık programlarında amaç akademik bilgiyi uygulama ile güçlendirmektir. Atçılıkla ilgili programlar çok çeşitlidir. Hemen hepsinde dersler modüller şeklindedir. 1 modül genelde 15-20 kredidir. Sertifika için 120 kredi, diploma ve önlisans derecesi için 240 kredi (=12-16 modül) istenir. Öğrencinin programıyla ilgili alması zorunlu modüller olduğu gibi ilgi alanları doğrultusunda da seçmeli modüller alarak kredisini tamamlar. Pratik ve uygulamalı modüller dersler vardır. Sektörde staj zorunludur. Tam zamanlı öğrenci 8-10 hafta arasında sektörde staj yapması zorunludur. Öğrenci isterse katlı (sandwich) uygulamayı seçerse 1 yıl ilgili sektörde çalışmak zorundadır. Birkaç kolejde atçılık programlarında uzaktan eğitim(internet) de mevcuttur.

Şekil 3. İngiltere 'de MYO düzeyinde atçılık programları

4. SONUÇLAR

21. yüzyıl küreselleşme ile birlikte mesleki eğitimin yükseköğretim seviyesinde nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesini öne çıkarmıştır. Rekabet gücü yüksek, bilgi ve uygulamayı harmanlayan teknik elemanların ülke ekonomileri için katkıları çok büyüktür. Avrupa Eğitim Komisyonu 2007'de 'Yaşam Boyu Öğrenme' (Lifelong Learning Programme) projesini uygulamaya koymuştur. Bu proje, tüm Avrupa'da meslek yüksekokulların önemini daha da öne çıkarmıştır. Çalışma konumuzu oluşturan atçılık programlarının amacı dünyanın en güzel ve insana en yakın hayvanlarından biri olan atı fizyolojik, anatomik ve psikolojik yönleriyle tam olarak tanıyabilen, iletişimi güçlü, yeniliğe ve sürekli öğrenmeye açık, bilimsel teorik bilgileri uygulama ile harmanlayabilen tam donanımlı elemanları atçılık sektörüne kazandırabilmektir. Atçılık bir bilimdir, sanattır ve spordur. Ülke ekonomilerine de yetiştiricilik, yarış, turizm, ve alternatif tıbbın da giderek bilimsel anlamda önem kazanmasıyla doğal terapi metodu yoluyla çok büyük katkı sağlamaktadır. Türkiye'deki atçılık programlarını ABD ve İngiltere Birleşik Krallık'daki programlarla karşılaştırdık. ABD'de ve Türkiye'de program sayısı azken İngiltere'de program sayısı çok daha fazladır. Ancak ABD ve Türkiye'nin farkı ABD'de seçmeli derslerle öğrencinin kendi programını belirleyebilmesidir. İngiltere, bu program zenginliğini ABD'ye kıyasla daha az sayıda seçmeli ders koyarak ancak program sayısını yüksek tutarak sağlamıştır. Türkiye'de ise seçmeli dersler kesinlikle yoktur. Bu nedenle gerçek program sayısı diğer ülkelere kıyasla çok azdır. Türkiye'de atçılık programları kişisel ve kurumsal ihtiyaca ve ilgiye göre birey yetiştirilmesine olanak tanımamaktadır. Bu Türkiye'deki atçılık programlarının en büyük eksikliğidir. MYO'larının teknik eleman yetiştirmekte oldukları dikkate alınır, bilgisini gerçek hayatta hemen uygulamaya koyabilir nitelikte birey yetiştirebilmeleri gerekir. Bu da programlarda uygulama oranını yüksek tutulmasını gerektirir. Türkiye içinde farklı okulların farklı uygulama yüzdeleri içeren programlar yaptıkları görülmektedir. Uygulama sayısı az olan okullar bu sayıyı arttırmak ve sundukları uygulama programlarını da seçmeli olarak sunabilmelidir. Türkiye de alınan kredileri tamamlayabilmek için alınan toplam ders sayısı her iki ülkeye kıyasla çok fazladır. Ders sayısı azaltılarak seçmeli uygulama saatlerinin artırılmasıyla gerekli olan krediler tamamlanabilir. Bu şekilde dünya ile rekabette çok önemli olan Erasmus gibi uluslararası öğrenci değişimi programlarının uygulanabilmesinde akışkanlığı sağlamış oluruz. Ayrıca 2008 yılında YÖK, Amerika Halk MYO Birliği (CCID) ile de öğrenci değişimi için protokol imzalamış durumdadır. ABD ve İngiltere'de meslek yüksekokulları sektörle yakın işbirliği içindedir. Bu işbirliğini yazılı protokoller ile sağlamıştır. Türkiye'de ise çoğu meslek yüksekokulunda sektörle işbirliği yetersizdir. Atçılık sektörüyle üniversiteler arasında kopukluk vardır. MYO'nun bağlı bulunduğu üniversiteler, sektörle yazılı protokol sağlamalı ve işbirliğini resmi düzeyde güçlendirmelidir. Avrupa'nın 2007 de uygulamaya koyduğu hayat boyu öğrenme projesini (LLP) ülkemizde atçılık MYO uygulatarak sektörde çalışan yetişkinleri (21 yaş üzeri) sınavsız olarak direk programlarımıza dahil edebiliriz. Bunlara sertifika verilebilir. Programlara daha esnek olarak kısmi-zamanlı statüde de öğrenci alınabilir. Bunlar yarı zaman okuyarak diğer günler sektörde çalışabilmeli veya staj yapabilmelidir. Ayrıca, İngiltere'de olduğu gibi katlı (sandwich) uygulama yapılabilir (birinci yıl okul +ikinci yıl sektör +üçüncü yıl tekrar okul). Bu şekilde öğrenci 'Hayat Boyu Öğrenme Projesiyle' bir yılını Avrupa'daki atçılıkla ilgili bir sektörde çalışarak geçirerek tecrübe kazanabilir. Türkiye, örnek iki ülkede olduğu gibi 1 yıllık sertifika programlarını bünyesine koyabilir. Öğrenci sertifika programından sonra isterse kredilerini saydırarak önlisans programına devam edebilmelidir. Örnek iki ülkede de atçılıkla ilgili lisans düzeyinde eğitim veren okullar vardır. Türkiye'de de lisans düzeyinde eğitim veren atçılık programları açılmalıdır. Atçılık önlisans programlarını

bitirenler kendi programıyla ilgili olan lisans programına kredilerini saydırarak 3. yıldan başlayabilmelidir. Mevcut sistemde öğrenciler dikey geçişle sadece Veteriner Fakültelerine geçebilmektedir. Fakültere göre değişmekle beraber öğrenci ancak ortak olan temel bilgi-kültür derslerinin kredilerini saydırabilmektedirler. Bir veya iki yıl hazırlık döneminin ardından lisans programına 2. veya 3.yıldan devam edebilmektedirler. Bu süreç hem öğrenci hem de ülke ekonomisi için bir kayıp teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ersoy, A. ve Alpaslan H.İ (2007), “Türkiye Meslek Yüksekokullarında Bankacılık programlarındaki Ders Müfredatlarının Sektöre Uygulanabilirlik Açısından Karşılaştırılması”, Ulusal MYO Poster Bildiri , 413-417
- Eşme, İ. (2007), “YÖK, Ululararası Mesleki Eğitim ve Teknik Eğitim konferansı”, Ankara
- Eşme, İ. (2007), “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Stratejik Hedefler”, III Ulusal MYO Toplantısı, Çukurova Üniversitesi, Adana
- Mikhael, S. (2007), “YÖK, Ululararası Mesleki Eğitim ve Teknik Eğitim konferansı”, Ankara
- Halder, J. (2006), “Some Aspects of Technical and Vocational Education in the United States” II Ulusal MYO Müdürler Toplantısı, Muğla Üniversitesi, Muğla
- <http://www.horsechitchat.com>
- <http://www.brookes.ac.uk>
- <http://www.multon.ac.uk>
- <http://ww.animal-job.co.uk>
- <http://www.qaa.ac.uk>
- <http://www.bicton.ac.uk>
- <http://www.universities.com>
- <http://www.osym.gov.tr>
- <http://www.ati.asu.edu>
- <http://www.centenarycollege.edu>
- <http://www.rhsa.uconn.edu>
- <http://www.horseschools.com>
- <http://www.yok.gov.tr>
- <http://www.hesa.ac.uk>
- <http://www.edexcel.com>
- <http://www.ucas.ac.uk>
- <http://www.engsc.ac.uk/er/features/foundationdegrees.asp>
- <http://www.qaa.ac.uk/reviews/foundationDegree/handbook>
- <http://www.findfoundationdegree.co.uk>
- <http://www.fdf.ac.uk/>
- <http://www.ed.gov>
- <http://www.nces.ed.gov/>
- <http://www.hesa.ac.uk>
- <http://www.petersons.com>
- <http://www.uscollegesearch.org>
- http://ccid.kirkwood.cc.ia.us//news/CCID_YOK.pdf

TÜRKİYE'DEKİ MEKATRONİK ÖNLİSANS PROGRAMLARININ MÜFREDAT ANALİZİ

CURRICULUM ANALYSIS OF MECHATRONICS ASSOCIATE DEGREE PROGRAMS IN TURKEY

Taner AKKAN¹

Hakan ÇELİK²

ABSTRACT

In this study, course plans of 16 programs giving mechatronic associate's education in 17 universities out of 21 programs that published their course plans on their internet sites are reviewed. Similarities and differences of the course plans of these 16 schools were analyzed with several aspects. Weekly course hours, theoretical and application course hours were compared. Relationships and ratios of the course plans were investigated in the six categories as Electrical and Electronics, Computer and Control, Mechanics and design, Interdisciplinary, Fundemantal Sciences, and Culture. These categories forms the mechatronics education together. It was exposed quantitatively that some schools have Electrical and Electronics tendency, others have Mechanical tendency according to the weights of the course programs. Disadvantages of the curriculum differences were discussed and it was suggested that the curriculums and education of mechatronics associate's education should be well standardized.

Keywords: Mechatronics, Associate's Education, Curriculum, Analysis, Standardization.

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'de 17 üniversite bünyesinde mekatronik önlisans eğitimi veren 21 programdan ders planlarını internet sayfalarında yayınlayan 16 okulun ders planları incelenmiştir. Okulların uyguladıkları ders programları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar değişik boyutlarıyla incelenmiştir. Haftalık ders saatleri, teori ve uygulama saatleri karşılaştırılmıştır. Ders planları; Elektrik-Elektronik, Bilgisayar ve Kontrol, Mekanik ve Tasarım, Disiplinler Arası, Temel Bilimler ve Kültür olmak üzere altı kategoriye ayrılarak Mekatroniğin alt bileşenlerini oluşturan gruplar arasındaki ilişki ve oranlar incelenmiştir. Bazı okulların ders programlarının Elektrik-Elektronik ağırlıklı bazı okulların ise Mekanik ağırlıklı eğitim verdikleri sayısal verilerle ortaya konulmuştur. Müfredat farklılıklarının getireceği sakıncalar tartışılmış, mekatronik önlisans eğitiminde müfredatların ve eğitimin standartlaştırılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mekatronik, Önlisans Eğitimi, Müfredat, Analiz, Standartlaşma.

¹ Öğr.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir MYO Mekatronik Programı, taner.akkan@deu.edu.tr

² Öğr.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir MYO Mekatronik Programı, hakan.celik@deu.edu.tr

1. INTRODUCTION

Mechatronics associate's education has started first in Kocaeli University Kocaeli Vocational School (VS) and Sakarya University Sakarya VS in 2001 in Turkey (OSYM Guides, 2000-2008). From this date the mechatronics program count and the student quotas has continuous increasing trend.

Student quotas has reached to the number of 1925 in 21 mechatronic programs including one distance education VS considering April 2009. Becoming widespread of mechatronics programs was not planned well in Turkey. There are many significant differences between the currently available mechatronics curriculum of vocational schools for today.

The most widely mechatronics definition is "The synergistic integration of mechanical engineering with electronics and intelligent computer control in the designed manufacturing of industrial products and processes" (Harashima, 1996). Considering this definition, question about education standarts and course programs of mechatronics associate's education has not answered yet. After review of the mechatronics associate's programs it is seen that two main tendencies in Turkey. The first one is Electrical / Electronics education option and the second one is Mechanical education option. The main reason of the curriculum differences can be the available instructors and the laboratory equipments.

Due to lack of program integrity between VSs and institutions of vocational and technical secondary education, and the inability of vocational and technical education programs to be updated according to the demands of labor force market, the employment of vocational and technical education graduates can not be raised and this has reduced the demand for vocational education (DPT Development Plan, 2007-2013). Though there were problems in most of the VSs about theory – based education, lack of basic facilities, and curriculum difference with VHSs, an important attempt was made through the project of VSs program development by Turkish Higher Education Council (YÖK) in 2002 to solve these problems. In the project, the programs of 15 VSs were considered. Although this number constitutes 5% of VS programs, it covers 70% of the student studying in these schools (Balci et.al.). In general, the advanced programs were prepared in accordance with international accreditation (ABET & SQA) (Gürbüz, 2004), but such a study hasn't been carried out for mechatronic programs yet.

Gürbüz (2004) has carried out probably the most detailed study on Mechatronic Education in VSs in Turkey made significant suggestions about the system; however has not performed a comparative curriculum analysis not mentioned the latest developments after 2004.

In this study, the analysis of 16 mechatronic programs published their course plans in websites was done and the differences between the programs were investigated. Course programs were categorized into six groups such as Electrical and Electronic, Computer and Controls, Mechanics and Design, Interdisciplinary, General Sciences and Culture. According to this categorization, concentration of the above groups were determined and the option tendencies were defined. The present study discusses the mechatronics comparative curriculum analysis between VSs, necessity of branch education problems and solution suggestions.

2. VOCATIONAL EDUCATION MECHATRONICS CURRICULUM

The main problem related to the educational curriculum of VS is to what degree the courses of Electrical-Electronics, Machinery, Computer and Control forming the sub-components of Mechatronics reflected in the course plans. The other issues can be listed as follows: the difference in the courses of theory and practice, and the differences between total course credit and teaching hours. There is still not a standard or specific approach regarding the course programs in the mechatronics undergraduate education. When we have a look at today's schedule, we can see that there are specific course programs in each school concerned with mechatronics education, including serious differences with other schools. The most important factor about these differences is that the programs are not set up according to a certain plan and standard. When the detailed analyses of course programs were made, it was observed that these mechatronics undergraduate programs had serious differences depending on the school.

2.1. Total teaching hours with theoretical and practice rates

Since 2008, there have been 20 VSs continuing mechatronics undergraduate education and one distance education VS. In analyzing the course programs, sixteen schools giving their course schedules on internet pages were examined. This number seemed sufficient to make a general assessment. In Table 1, course schedules of sixteen mechatronics programs and one distance learning education program were compared. The course schedules of schools during four semesters were examined including optional courses and their predominance percentages in the whole course plan were estimated together with the theoretical and practical teaching hours. In this comparison, the percentage rates of theoretical and practical courses in the course schedules of schools were also estimated.

Table 1. Four Semester Total Weekly Course Hours

	Vocational Schools and Mechatronics Programs	Theory Hours	Theory %	Practice Hours	Practice %	Total Hours	Credit Hours
1	Celal Bayar University Soma VS	82	77,36	24	22,64	106	104
2	Çanakkale Onsekiz Mart University Çan VS	88	70,40	37	29,6	125	109
3	Dokuz Eylül University İzmir VS	82	70,08	35	29,92	117	100
4	Gaziantep University Gaziantep VS*	-	-	-	-	-	104
5	Gaziosmanpaşa University Turhal VS	84	73,68	30	26,31	114	112
6	Gaziosmanpaşa University Zile VS	86	78,89	23	21,10	109	106
7	Kadir Has University VS*	-	-	-	-	-	63
8	Karadeniz Technical University A. Kanca VS	89	78,76	24	21,24	113	99
9	Kastamonu University VS	81	81,00	19	19,00	100	89
10	Kocaeli University Gebze VS	85	79,44	22	20,56	107	96
11	Kocaeli University Karamürsel VS	88	78,57	24	21,42	112	96
12	Sakarya University Sakarya VS	75	81,52	17	18,47	92	92
13	Sakarya University Adapazarı VS	75	81,52	17	18,47	92	92
14	Selçuk University Kadınhanı Faik İçil VS	90	86,53	14	13,46	104	97
15	Selçuk University Ereğli VS	90	86,53	14	13,46	104	97
16	Uludağ University Technical Science VS	63	60	42	40	105	84

* ONLY COURSE CREDITS ARE GIVEN IN THE INTERNET SITES.

According to Table 1, the total teaching hours in the course schedules of schools vary between 92 and 125 hours, however credit hours vary between 63 and 112 hours. In the education system of Turkey, industry expects that VSs become practice-based schools (Balci et.al, 2003 - Kasap et.al, 2006). In the current table, practice rates vary between

13.46% and 40%, and these rates increase 22.55% on average. It is seen that the rate of giving face-to-face education is below the rate in distance learning. The rate in the number of courses in formal education program and distance learning program in Sakarya University is the same. Same difference is seen in Zile and Turhal VSs of Gaziosmanpasa University. This situation can be considered as ‘richness’, but in the future it can lead to graduates who have the same associate’s degree but have much more different level of education.

2.2. The predominance of courses in terms of disciplines

Mechatronics is defined as a synergic integration of Electronics, Computer and Machinery (Auslander, 1996). To study the extent to which these components in arranging course schedules are effective, the courses taught were analyzed in six categories. These are:

- **Computer and Control:** It covers the courses including Basic Computer Use, Programming, Controllers, and Classical and Modern Control Theory.
- **Electrics-Electronics:** The courses classified in this part are completely or predominantly composed of Electrics, Electronics Theory, and Circuit Designs.
- **Machinery and Design:** The courses classified in this part are completely or predominantly composed of machinery theory, practices and designs.
- **Interdisciplinary:** The courses in this part are composed of courses that cannot be completely classified and that are in the intersection of different disciplines in terms of mechatronics concept.
- **General Sciences:** This part is composed of courses of Mathematics, Physics, and Scientific Principles of Technology.
- **Culture:** It covers the courses such as History of Ataturk Principles and Reforms, Turkish language, Foreign Language, Sports, Communication, Fine Arts, Management, etc.

Table 2. Distribution of Courses According to the Disciplines

Electrical and Electronics	Computer and Controls	Mechanics and Design
- Measurement	- Fundamental Computer Technologies	- Materials
- Circuit Analysis (DC /AC)	- Computer / Visual Computer Programming	- Mechanics
- Electronics	- Computer Aided Data Acquisition and Control	- Static and Dynamics
- Digital Electronics	- Automatic Control / Process Control	- Thermodynamics
- Electrical Machines and Control	- Process Measurements	- Computer Aided Manufacturing [CAM] / CNC Machines
- Power Electronics	- Artificial Intelligence / Fuzzy Control	- Computer Aided Design [CAD]
- Sensors and Transducers	- Programming Logic Controllers	- Pneumatics and Hydraulics
- Electromechanic Control	- Microprocessors / Microcontrollers	- Mechanical Science and Components
- Computer Aided Electronics Circuit Design		- Mechanical System Design
		- Energy Management
		- Engineering Science
Interdisciplinary	General Sciences	Culture
- Introduction to Mechatronics	- Mathematics	- History of Ataturk Principles and Reforms
- System Analysis and Design (Projects)	- Physics	- Turkish Language
- Robotics	- Scientific Principles of Technology	- English
- Mechatronic Practices		- Sports / Fine Arts
- Mechatronics System Design		- General and Technical Communication
- Bio-mechanic		- Quality Management Systems
- Fault Detection in Mechatronic Systems		- Management Administration
- Servo Systems		- Human Rights
		- Labor Law

The course programs of VSs are shown in Table 2 according to these six categories. Also, the percentages of these categories within the whole course plan are indicated in Table 3. In this analysis, no division of optional and compulsory courses is made and the course schedules are viewed as general.

Table 3. Percent Weight of Mechatronic Course Programs according to disciplines.

Vocational Schools and Mechatronic Programs	Electrical & Electronics %	Computer & Control %	Mechanics & Design %	Interdisciplinary %	Fundamental Sciences %	Culture %	Total %	Branch %	Culture & Fundamental Sciences %
1 Celal Bayar University Soma VS	21,70	16,98	16,04	11,32	11,32	22,64	100	66,04	33,96
2 Çanakkale Onsekiz Mart University Çan	23,20	14,4	22,40	11,20	9,60	19,20	100	71,20	28,80
3 Dokuz Eylül University İzmir VS	28,77	17,26	17,26	15,83	5,75	15,10	100	79,15	20,85
4 Gaziantep University Gaziantep VS	25,40	20,50	13,93	12,03	9,84	18,03	100	72,13	27,87
5 Gaziosmanpaşa University Turhal VS	25,00	27,94	13,24	4,41	8,82	20,58	100	70,60	29,40
6 Gaziosmanpaşa University Zile VS	16,24	20,51	18,80	11,96	7,69	24,79	100	67,52	32,48
7 Kadir Has University VS	28,57	31,75	12,70	3,17	4,76	19,04	100	76,02	23,08
8 Karadeniz Technical University A.Kanca	30,97	21,24	13,27	10,62	7,96	15,94	100	76,01	23,90
9 Kastamonu University VS	21,00	18,00	30,00	4,00	8,00	19,00	100	73,00	23,00
10 Kocaeli University Gebze VS	16,41	21,64	11,20	26,86	5,22	18,66	100	76,12	23,88
11 Kocaeli University Karamürsel VS	26,68	23,21	16,07	10,71	8,04	14,29	100	77,67	22,33
12 Sakarya University Sakarya VS	11,54	17,30	25,00	8,65	8,65	28,85	100	62,50	37,50
13 Sakarya University Adapazarı VS	11,54	17,30	25,00	8,65	8,65	28,85	100	62,50	37,50
14 Selçuk University Kadınhanı Faik İçil VS	10,84	28,33	22,5	10,00	8,33	20,00	100	71,67	28,33
15 Selçuk University Ereğli VS	10,84	28,33	22,5	10,00	8,33	20,00	100	71,67	28,33
16 Uludağ University Technical Science VS	25,16	37,74	7,95	7,95	7,95	13,25	100	78,08	21,20

2.3. The differences in course programs

None of the course schedules of the current mechatronics undergraduate programs have a consistency of 100% with each other, except for Sakarya and Adapazarı VSs belonging to the same university and Kadınhanı and Ereğli VSs. Though Turhal and Zile VSs of Gaziosmanpaşa University belong to the same university, they have different course schedules. Other differences in course schedules can be summarized as follows:

- The differences in the titles of courses that have the same content, teaching hours, theory and practice classes.
- The differences in the weekly course schedules and credits of schools.
- The differences about whether the optional courses are included in course schedules.
- The differences about adding main courses, considered as compulsory ones, into optional courses.
- The differences in arranging the courses according to the situations of being prior and posterior and being in different teaching semesters

3. MECHATRONICS BRANCH EDUCATION

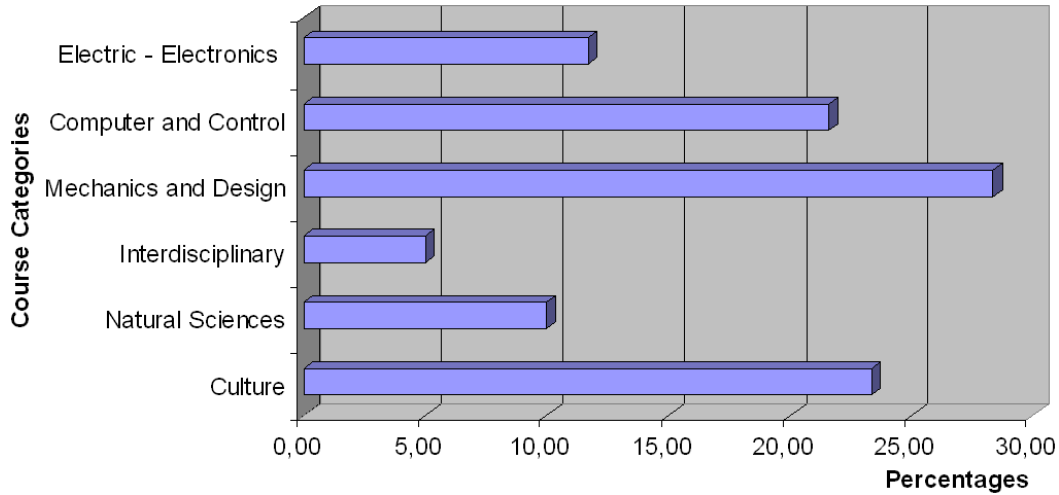
3.1. Present Situation of Branch Education

In Turkey, branch education is not applied in mechatronics associate degree. The students who have an education with different courses and programs and graduate from 21 different VSs have the same professional title and associate's degree. In a study on mechatronics VS

education in Turkey, a course schedule was suggested for the branch of Mechatronics-Manufacturing (Gürbüz, 2004). In the suggested program, it is seen that 61.66% of the courses are theoretical and 38.33% of them are applied courses.

When the courses in the suggested program are classified as shown in Table 3, their distributions according to scientific branches are shown in Figure 3. As seen, 66.65% of the courses is vocational, 33.35% of them is Culture and National Science courses.

Figure 1. Suggested Percentages of Manufacturing Branch

The analysis in course schedule suggested for the program of Mechanics-Manufacturing Branch Education was carried out in 21 schools (Table 4) whose course schedules are found in internet and it was shown in Table 4 whether these programs are more suitable for Mechatronics-Electrics/Electronics Branch or Mechatronics-Manufacturing Branch. In preparing Table 4, the method followed is this: the ratios of courses in Electrical and Electronics group and the ones in Mechanics and Design group were estimated. As a result, it was thought that the group whose rate is over 50% shows to which branch education it is inclined.

According to the data in Table 4, Mechatronics associate's education in Turkey has two basic tendencies.

- *Electrical - Electronics branch education:* The schools whose courses of Electrics-Electronics are predominantly over 50% compared to Mechanic and Design courses. (Table 4 Row Numbers : 1,3,4,5,7,8,10,11,16).
- *Manufacturing branch education:* The schools whose courses of Mechatronics and Design are predominantly over 50% in comparison to Electrical-Electronics. (Table 4 Row Numbers : 6,9,12,13,14,15).

There is only one exception; Çan VS has a balanced program between Electrical - Electronics and Manufacturing branch. (Table 4 Row Number : 2).

Table 4. Branch tendencies according to Electrical-Electronics, and Mechanic and Design.

	Vocational Schools and Mechatronic Programs	Electrical Electronics%	Mechanic and Design%	Option Tendency
1	Celal Bayar University Soma VS	57,49	42,51	Electrical–Electronics
2	Çanakkale Onsekiz Mart University Çan VS	50,88	49,12	Balanced
3	Dokuz Eylül University Izmir VS	63,50	36,50	Electrical–Electronics
4	Gaziantep University Gaziantep VS	64,58	35,42	Electrical–Electronics
5	Gaziosmanpaşa University Turhal VS	65,38	34,62	Electrical–Electronics
6	Gaziosmanpaşa University Zile VS	46,35	53,65	Manufacturing
7	Kadir Has University VTS	67,58	32,42	Electrical–Electronics
8	Karadeniz Technical University A. Kanca VS	70,00	30,00	Electrical–Electronics
9	Kastamonu University VTS	36,17	63,83	Manufacturing
10	Kocaeli University Gebze VS	59,43	40,57	Electrical–Electronics
11	Kocaeli University Karamürsel VS	62,40	37,60	Electrical–Electronics
12	Sakarya University Sakarya VS	31,58	68,42	Manufacturing
13	Sakarya University Adapazarı VS	31,58	68,42	Manufacturing
14	Selçuk University Kadınhanı Faik İcil VS	32,51	67,49	Manufacturing
15	Selçuk University Ereğli VS	32,51	67,49	Manufacturing
16	Uludağ University Technical Science VS	77,78	22,22	Electrical–Electronics

3.2. The possible results of the present situation

- In view of the analyses made as of today, almost for every school there is a different understanding and application of mechatronics education given in the so-called VSs. The present situation causes the students to be trained with the same professional name, but with different educational level and variety. This will also bring about discussions related to the term ‘Mechatronics Technician’. These data show the necessity and obligation of standardization in Mechatronics undergraduate education.
- Mechatronics associate’s education started in 2001 in Turkey is gradually becoming widespread. If the industrial condition of the regions and the basic facilities of universities are not taken into consideration while opening new mechatronics programs, it is likely to have problems of employment and quality in further steps.
- As a whole the problems of VSs giving mechatronics education are not independent from the other problems in Turkey. The most important ones of these issues are lack of sufficient sources and application. Unless certain improvements are made on this subject, it will become difficult to train and graduate Mechatronics technician suitable for the expectations of industry (Kasap et.al., 2006).

4. RESULTS

It is obvious that mechatronics education requires an important infrastructure whether thought that the mechatronics discipline become a synergistic combination of electrical / electronics, computer / control and mechanical disciplines. It is required that the laboratory equipments and teaching staff of mechatronic programs of VSs must be quite robust. The limited sources will be used efficiently if Electrical-Electronics, Computer and Mechanical programs that forms main disciplines of mechatronics exist in the VSs has mechatronics program. In this study, it is seen that this condition is not provided fully in the reviewed mechatronics programs.

There are significant differences between theoretical and practical hours, and also weekly course hours and credits if the course curriculum of mechatronics associate’s education were researched. Also, there are significant differences in the distribution rates of the courses forms the sub-disciplines of mechatronics. After all these data are examined, it

appears that there are two main tendencies in the mechatronics associate's education as electrical – electronics and mechanical (manufacturing) branches. It is clearly seen that branch education has needed in VSs, otherwise the students come from different programs get different kind of knowledge and experience during the mechatronics education in VSs but will get the same associate's degree despite their differences and this situation will cause unpredicted problems in the future.

Suggestions to overcome all of these problems are stated as;

- The professional and educational standards of mechatronics technician must be determined on a national level that compatible with the international standards and the curriculum of the schools must be in parallel with these standards.
- Curricula must be reviewed and updated through a dynamic structure for certain periods according to technological changes, industrial demands, and regional needs. The curriculum varieties for the regional and industrial needs must be provided by the well defined optional courses without changing the main structure of the existing curriculum and this also gives an opportunity to meet the new developments on the technology.
- Practice hours are very important in VSs, hence the theory and practice course hours in curriculum must be close to each others.
- VSs must perform two mechatronic branch educations as Electric-Electronic and Manufacturing according to their own facilities.
- In the transfers of students from high school to VSs who are encouraged to attend mechatronics programs, the ones graduated from Machinery department must be encouraged to VSs giving Mechatronics-Manufacturing Branch Education and the ones graduated from Electrics-Electronics department, on the other hand, must be encouraged to VSs giving Mechatronics-Electrics/Electronics Branch Education.

5. REFERENCES

- T.C. Yüksek Öğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi www.osym.gov.tr
Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Kılavuzları 2000-2008 yılları arası. Access:
09.30.2008
- Fumio Harashima, Intelligent Mechatronics, IEEE AMC'96-MIE,Page: 15-17
Devlet Planlama Teşkilatı 9. Kalkınma Planı (2007-2013)
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>
- Sabahattin BALCI, S.Hüseyin TOKAY, Selçuk MISTIKOĞLU, MEB-YÖK Meslek
Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, Ankara Üniversitesi- İVETA Bölgesel
Konferansı 20-22 Ekim 2003, Ankara-Türkiye
- Rıza Gürbüz, Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksekokulu. “Meslek
Yüksekokullarında Mekatronik Eğitimi” Türkiye’de Mekatronik Eğitimi
Konferansı 02 Haziran 2004, Hilton Otel - İstanbul.
- Deniz Kasap, Zafer Yalçınpınar, Ozan Özcan, “Determining the Expectation of Kocaeli
Industry from Vocational and Technical Education System”, PICMET 2006
Proceedings, 9-13 July, Istanbul, Turkey.
- David M. Auslander, “What is Mechatronics”, IEEE/ASME Transactions on
Mechatronics, VOL 1, NO 1, March 1996.

TÜRKİYE’DEKİ MESLEK YÜKSEKOKULLARI İÇİN MELEZ ORGANİZASYON YÖNETİMİ: BİR DEĞİŞİM YÖNETİMİ YAKLAŞIMI

A THEORETICAL MANAGEMENT OF HYBRID ORGANIZATION ON VOCATIONAL SCHOOLS IN TURKEY: A CHANGE MANAGEMENT APPROACH

Murat Yusuf UÇAN¹

ABSTRACT

In goal of this study, ultimately, it is the quality of collective action that will have the greatest impact on organizations and communities in the 21st century as people create, interpret, and implement change. To recognize the contributions of clients in facilitating to understanding of vocational experts in human resources and achieving to stopping had been made and will made economic and social crises and also how do you establish relations with national and international organizations in this study.

To apply this aims; to konwing the difference between liberal arts and vocational education; to study of education includes university, industries, public administration(in state) and civilian organizations in this hybrid organization.

In this concluding, will increase both to forming in educating vocational experts of effective and accomplishing social satisfy.In this way, this vocational schools is knowed itself and to increase value(or working), to what is it in need of that and to be developing this vocational brain stock-exchange in between Turkey and the other international country.

Key Words: Vocational Schools, Hybrid Organization, Management, Change, Education

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 21. yüzyılda oluşan ve oluşabilecek ekonomik ve sosyal buhranlar(krizler)in önüne geçebilmek amacıyla ulusal düzeyde meslek uzmanlarını yetiştirecek insan kaynağının yeniden değerlendirilmesi ve yetiştirilmesinde nasıl bir yol izleneceğini teorik bir model olarak açıklamaktır. Bununla birlikte ekonomiyi ve topluma yönlendiren ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla nasıl ilişkilendirileceği de amaçlanmaktadır.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için: Genç bir nüfusa sahip olan ülkemizin bu konuda sosyal ve beşeri bilimler(dört yıllık üniversiteler) ile meslek(teknik) bilimlerinin eğitiminin farklılığını belirlenmeli; İkincisi bu amaçla üniversite, sanayi, merkezi ve yerel yönetimler

---

¹ Öğr. Gör. Dr. ,Süleyman Demirel Üniversitesi Gönen Meslek Yüksekokulu İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, muratyus@sdu.edu.tr

ve sivil toplum kuruluşların bir arada yer almasını sağlanmalı; Üçüncüsü hızlı bir ivme kazandıracak planlı bir değişim yapılmalıdır.

Sonuç olarak, hem toplumun ilerlemesi için gerekli meslekler için elemanlar daha doğru tespit edilip yetiştirilebilecek ve istihdam edilebilirliği sağlanacak hem de sosyal tatminliğin artımı aynı orantıda artacaktır. Böylece kendini tanıyan bir meslek yüksekokulu neye ihtiyacı olduğunu bilebilecek bu anlamda hem topluma bir değer sağlayacak ayrıca diğer bölge ve uluslar arası işbirlikleriyle bir meslek beyin borsasını oluşturabilecek ve etkileyebilecektir.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksekokulları, Melez Organizasyon, Yönetim, Değişim, Eğitim

1. GİRİŞ

Ekonomik ve sosyal buhranların önüne geçebilmek amacıyla ulusal düzeyde meslek elemanlarını yetiştirebilecek insan kaynağının yeniden oluşturulması için gerekli olan bir yapılanma ihtiyacının bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada meslek yüksekokulların sosyal ve beşeri bilimlerden farklı bir eğitim ve yapılanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu amaçla yeniden yapılanma, tasarım ve çalışma ilkeleri basit bir model etrafında değişim yönetimi yaklaşımı çerçevesinde açıklanmıştır. Bu organizasyona melez organizasyon denilmiş ve yaklaşım karma-irrasyonel olarak adlandırılmıştır.

2. MESLEK YÜKSEKOKULLARININ YENİDEN TANIMLANMASI: MODERN MELEZ(KARMA-İRRASYONEL)YAKLAŞIM

Meslek genel olarak “belirli bir işin ihtiyacı olan bilgi ve becerilerin toplamı olarak” tanımlanabilir. Bu tanım, batı literatüründe bahsedilen “ vocational school, trade school veya career college” adlarının içeriğinin özetidir. Bununla birlikte bu tanımlama sosyal ve beşeri bilimler ki(liberal arts), (Morris vd., 1963; Wikipedia, 2009) Türkiye’deki dört yıllık eğitim veren akademik yapılanmanın farklılığını anlatır.

Meslek yüksekokulların ders içerikleri dikey yükselmesinde yer alan sosyal ve beşeri bölümlerinde verilen derslerin büyük çoğunluğun sıkıştırılmış bir eğitimle verilmektedir. Alt-dikey mesleki liselerden gelenler için de lise müfredatının tekrarı olarak görülür. Genel liseden gelen öğrenciler için de herhangi bir programa yerleşememenin veya erkekler için askerlik durumun ertelenmesi gibi bazı olumsuz etkilerin yansıdığı görülebilir. Prestij ve imaj açısından meslek okulları hem sosyal açıdan hem de endüstri açısından etkin ve etkili bir kaynak olarak görülmediğinin tespit edilmesinin bir mucizesi yoktur. Uzun zamandır beri bu konuda yapılan akademik çalışmalar ve gözlemler sonucunda bir kısım değişiklikler yapılsa da bu sürecin tamamına yönelik beklenen gelişme gösterilememiştir.

Aslında hem batı hem de pek fazla bilinmeyen doğu literatüründe bu organizasyonların belli bir vizyona hizmet ettikleri görülmektedir. Bu vizyonun temelindeki ilke “yaparak öğrenme” dir. Ya da bu çalışmada belirtilen üniversite akademik eğitimle pratiğin aynı anda birlikte verildiği “**harmanlama eğitimi**” de denilebilir.

Harmanlama eğitimi, bilimsel akademik içerikle birlikte, çırak, kalfa ve usta silsilesinde meslek üzerinde yetişebilmesini aynı anda sağlayan bir yaşamsal süreci ifade eder. Bu yaklaşım, ekonominin ihtiyaç duyacağı kaynak yaratma faaliyeti ile birlikte, sosyal bir tatminliğin getirmiş olacağı; kendine güvenen, kendi başına liderliği öğrenebilecek durumu gören, sosyal bir hayatın parçası olarak sorumluluktan kaçmayan, araştıran, sorgulayan,

düşünen ve değer üreten bir kaynaktan başka sürecin bizzat kendisi olabileceği bir insan modelinin oluşturulmasıdır.

19. yüzyılda batıda bu anlayışın organizasyonu yapılandırılırken,(Wikipedia, 2009) Türk Eğitim sistemi bu organizasyon yapılanmasını daha önce temellerini atarak göstermiştir. Meslek organizasyonları olan lonca ve ahilik teşkilatları bu anlamda iyi bir örnektir.

Batıda bu yapılanmalar loca ve kariyer meslek teşkilatlarıyla meslek standartları oluşturulmuş ve bunlar eğitimle desteklenmesi sağlanmıştır.(RWM, 2009)

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bu konudaki en önemli teşkilatlanması Köy Enstitülerin de görülmüştür. Sürecin bizzat kendisi olan bu meslek eğitim organizasyonu hem modern bilimsel çalışmalarla hem de usta-çırak-kalfa yetiştirme ilkesiyle kısa sürede sosyal ve ekonomik kalkınmanın temellerini oluşturmuştur.

Bu organizasyon değişimi, makro düzeyde(doğrudan) değişimle kalmamış, mikro düzeyde de yapılan koordineli değişimle bütünsel bir değişim(Felkins vd., 1993) yapılmış ve başarıya ulaşmıştır. Maalesef bu organizasyon değişimi gelecek yüzyıllar için yeni bir sentez olabilecek yeni değişim çalışmaları haline gelememiştir.

Sonuç olarak meslek eğitimi yüksekokullarında birlikte bütünsel değişimle birlikte yeniden organizasyon yapısı, süreci ve amaçları tanımlanmalıdır.

3. MELEZ ORGANİZASYON YÖNETİMİ: BİR DEĞİŞİM YÖNETİMİ YAKLAŞIMI

Meslek eğitimi bir bütünsel olarak düşünülmelidir. Değişim ancak bu şekilde başarılı olur. Öncelikle bütünsel değişimin yönetimi ile ilgili bazı ön bilgiler verilip, meslek yüksekokulların alt ve dikey eğitim bütünleşmesindeki yeri yeniden tanımlanıp, amaçları ve organizasyon yapısı basit bir teorik model içerisinde süreci açıklanacaktır.

3.1. Değişim ve Değişim Yönetimi

Değişim yönetimini bir süreç içerisinde, nerede bulunduğu, nerede olunacağı, niçin değişeceği, neyi değiştirileceği ve nasıl değişeceği ben perspektifinden değil biz perspektifinde arayarak bütünsel bir sistem (bütün-parça ilişkisi) içerisinde organizasyonun tüm unsurlarıyla birlikte düşünülen bir düşünme yolu olarak özetlenebilir. Değişim yönetimi, organizasyon yapısı ve fonksiyonları, kültürü, onu oluşturan insanlarla birlikte var olduğunu, bu faaliyetler arasındaki ilişkiler sistemini içeren insan davranışları, kültür farklılıkları ve algılamaları, organizasyonların performansı açısından daha etkili olmasında bir düşünce bütünü sergilemektedir. (Lawler, 1989; Balagun vd., 1999). Dolayısıyla değişim, organizasyonun bütünüyle kendini tanımasıdır. Kendini iyi tanıyan organizasyon kendinin neye sahip olduğunu bilmesi ve neye ihtiyacı olduğuna karar vermesidir. Değişim yönetimini ise kendini yöneten bir organizasyon sürecidir.(Uçan, 2003)

Değişimin başarılı bir şekilde yönetilmesinde yöneticilerin, iş takımlarının, değişimi yürüteceklerin, liderlerin dolayısıyla bu süreçte tüm katılımcıların, bilmesi gereken değişim kuvvetlerinin parçaları ve bunların kendi aralarındaki ilişkilerin durumu ve bütünsel olarak organizasyon performansı ile ilgili ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır.(Mackenzie, 1991; Bateman ve Zeithmal, 1990)

Değişim kuvveti iki ana parçadan oluşur. Birincisi doğrudan değişimdir. Doğrudan değişim kasıtlı, resmi, planlı ve makro düzeydeki değişimdir. Bu değişimler üst düzey yönetimin sistemli şekilde planlama sürecine çeşitli yöntemlerle aktarılmasıdır. Stratejik, taktik ve operasyon düzeyde hayata geçirilir. Toplantılarda, eğitimlerde ve yayınlarda veya

törenlerde anlatılır. Bu değişim sürecinde ne değişecek, nasıl değişecek, ne zaman kim veya kimlerle değişecek soruların cevapları detaylı bir şekilde hazırlanır. Bu değişim bir kişi veya grup tarafından yapılır. Bu kişiye değişim ajanı veya gruba değişim ajanı timi denilebilir. Bu süreçte; değişim geri dönüşüm raporlarıyla dikkatlice takip edilir ve yeniden uyarlanması sağlanır. Zaman, amaç, değişim ve başarı birlikte değerlendirilir. (Felkins, 1993; Uçan, 2003)

Doğrudan olmayan(gayri resmi) değişim, tepkisel, gayri resmi, mikro düzeydeki değişimdir. Bu değişimlerden organizasyon üyelerinin birçoğunun haberi yoktur. Günlük rutin işler olarak görülür. Fakat doğrudan değişimle olan ilişkisi görülmediğinden birçok değişim amacına ulaşamayabilir. Bilgi kaybolmasını sağlar. Ayrıca organizasyon içerisindeki çatışmalar, gerginlikler gibi yazılı olmayan durumlardan da anlaşılır. Felkins, 1993; Uçan, 2003)

Dolayısıyla bütünsel değişim, doğrudan ve dolaylı değişimin birlikte koordineli çalışılmasını ifade eder. Doğrudan değişimlerin başarılı olmasında, dolaylı değişimlerin de birlikte değerlendirilmesi gerekir. Çünkü değişim, organizasyonun performansının artırılması için yapılır. Amaçların başarısızlığını sağlayan değişimler organizasyonun bozulmasını sağlar. Değişim oranı yani kuvveti bir yön(amaçlar, stratejik amaçlar gibi) ile desteklenmediği ve bunun gelişigüzel yapılması başarısızlık getirecektir.

Bu değişimlerin her birinin çekirdeğinde değişimin genleri vardır. Bu değişimin genleri; (1) Değişim ihtiyacının tanımlanmasını;(2) Değişimin bir süreç olduğunu; (3) Değişim tüm organizasyonun kültürel ilişkisini(yapısı, stratejisi, eylemleri, çalışanların tutum ve davranışları gibi) yansıttığını; (4) Değişim işbirliği, sorgulama, araştırma ve takım halinde çalışmayı kapsayan holistik bir kolaylaştırıcı faktörleri içine alır.

Tüm bunları değişim oranı ile organizasyon performansı ilişkisi arasındaki değerlendirmeye özetlenirse, doğrudan olmayan değişimler organizasyon performansını azalarak artan düzeyde belli bir yere kadar getirilebilir. Fakat belli bir noktadan sonra eğer doğrudan değişimle desteklenmezse organizasyon amaçlarını yerine getiremediğinden performans düşmeye başlar ve sonunda organizasyon ortadan kalkar. Özellikle geçici önlemlerin sonucunda oluşan krizler bunu gösterir. Dolayısıyla değişimin bu iki parçası birlikte koordineli şekilde bütünsel olarak yürütülmelidir ki organizasyon yeni amaçlarla(yön) organizasyonun performansını artırıcı çalışmaları destekleyecek duruma gelsin. Değişimin kendi içerisindeki bu iki parçayı bir arada yürütülmelidir ki bunun sonucu kargaşalık (kaosun) ortadan kalksın. Bu kargaşalığın yeni bir yönle yeniden dengeye gelmesi organizasyonun değişimle elde edeceği faaliyetlerin yürütülmesini sağlayacak dengenin oluşumunu bu da organizasyonun performansını attıracaktır. (Uçan, 2003)

3.2. Meslek Yüksekokullarının Vizyon ve Amaçları

Meslek yüksekokulları üniversite eğitiminin bir parçası olarak görülmemeli, bizzat üniversite sürecinin kendisi olmalıdır. Dolayısıyla uzun vadede meslek yüksekokulları sosyal ve beşeri bilimlerden farklı bir akademik sürece sahip olarak yeniden bağımsız teşkilatlanmalıdır. Çünkü bugünkü anlamda üniversite bünyesinde meslek yüksekokullarının yapısını ve sürecini hala bilmeyen ve yanlış algılayan bir görünüm bulunmaktadır. Bu görünüm meslek yüksekokullarının daha başarısız öğrencilerden oluşan ve niteliksiz bir öğretim görevlilerine sahip duygusunu gösteren bir önyargıyı beslemektedir. Bu önyargı toplumada yansyarak eğitim sürecinin niteliğini düşürmektedir. Üniversiteler, toplumun ışıkları olmasında öncelikle kendilerini yeniden sorgulamaları gerekir. Meslek yüksekokulları teşkilatları sosyal ve ekonomi sisteminde bazı unsurları içinde taşımaktadır. Bu fonksiyonlar genel olarak sıralanırsa:

- Toplumsal ihtiyaçlara cevap vermelidir: Toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilen bu organizasyonlar ekonomiye ortak olacaktır. Dolayısıyla tüm sistemin bir **ithalatçısı** olarak düşünülürse ekonominin temel ihtiyacı olan beşer kaynağın yetiştirilmesini sağlar.
- Araştırmacıların ve eğitimcilerin eğitimini sağlamalıdır: Yüksekokullar aynı zamanda **değişimci ve dönüşümcü** özelliğine sahiptir. Sürecin oluşumunda gerekli olan planlama, örgütlenme, liderlik ve kontrol faaliyetleri için gerekli nitelikli personellerin eğitimi ve geliştirilecek materyal kaynakların araştırılmasında değişimin sürecini tüm sosyal, siyasal ve ekonomik sistemin katmanlarıyla birlikte çalışmalıdır.
- Sosyal, siyasi ve ekonomik davranışların geliştirilmesini de kendine görev bilmelidir: Bu fonksiyonla yüksekokullar bir **ihracatçı** gibi, yeni bilgileri ve davranışların ortaya çıkarılması ve bunların hayata geçirilmesini sağlayan bir teşkilatlanma olmalıdır. Bu yaşamsal katkı toplumun demokratik hayatını geliştirecektir.

Bu temel ithalat, değişim ve dönüştürücü ve ihracat fonksiyonları, bireyin gelişimini sağlayabileceği gibi, ekonomik yapının talep ettiği kaynakların oluşumunu da sağlayacaktır. Ayrıca tüm eğitim sosyal yapıdaki tatsızlıkları da önleyecektir.

Kısa vadede gerçekleşmesini sağlayabilecek bu amaçlar orta ve uzun vadede endüstri teşkilatlarıyla birlikte yeni bir yüksekokul yapılanmasını oluşturacak ve var olan diğer lisans düzeyindeki eğitimden ayrılacaktır. Bu çalışma sonucunda toplumun kısa sürede ihtiyacı olan etkin insan gücünün yetişmesi sağlanacaktır.

3.3. Meslek Yüksekokulların Melez Organizasyon Yapısı ve Tasarımı

Organizasyon(Örgüt, Teşkilat), amaç ya da amaçları gerçekleştirmek için yapılacak işler ve bu işlerin çalışacak kişiler arasında bölünmesi(gruplanması) ve bu kişiler arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir. Organizasyon iki işlevi yerine getirmelidir. Bunlar: (Barney vd., 1992;Uçan, 2003; Uçan, 2008)

1. Organizasyon yapısı ,
2. Organizasyonun tasarımıdır.

Organizasyon yapısı, çeşitli türdeki grup faaliyetlerinin bölünmesi ve birim haline getirilerek birbirleriyle ilişkilendirilmesinin(yetki ve sorumluluk) sağlanması olarak tanımlanabilir. Bunun amacı birbirlerine yakın personelin ve onların faaliyetlerinin koordinasyonunun sağlanarak kaynak ve zaman israfını azaltmak(etkinlik ve verimlilik) ve doğru amaçlar belirlemektir (etkililik). Mesleklerin tasarımı, bölümlerin oluşturulması örnek fonksiyonlardır. (Barney vd., 1992; Swales, 1995; Smith, 1996; Uçan, 2003; Uçan, 2008)

Organizasyon tasarımı ise, organizasyondaki farklı bölümler ile bunların her biri arasında en iyi iş sürecini oluşturmadaki farklı kombinasyonlardır. Bütün olarak organizasyonu yürütmeye uygulanacak düzenlemeler ve yapıların parçalarını bir araya getirilerek baştan aşağıya bir model oluşturulmasıdır. Fonksiyonel tasarım ve matris tasarım örnek çalışmalar olarak verilebilir. (Barney vd., 1992;Uçan, 2003; Uçan, 2008)

Melez tasarım bir organizasyon içerisinde iki veya daha fazla organizasyon tasarımının birlikte kullanılmasıdır. Yapı içerisinde ilgili bölümlerin ilgili olmayan bölüm veya bölümlerle birlikte oluşturulmasıdır. Bu çalışma aynı organizasyonun içerisindeki bölümlerle birlikte olur ve rasyonel fikrin gereği olarak kaynakların etkin ve etkili kullanılması düşüncesinden gelir.

Burada bahsettiğimiz yapı ve tasarım farklı amaçları ve çıktıları olan farklı organizasyonların bir araya gelerek oluşturduğu bir melez organizasyon yapı ve

tasarımıdır. Bundan dolayı rasyonel karma yaklaşımından farklı olarak bu yaklaşıma **karma-irrasyonel** yaklaşım denilmiştir.

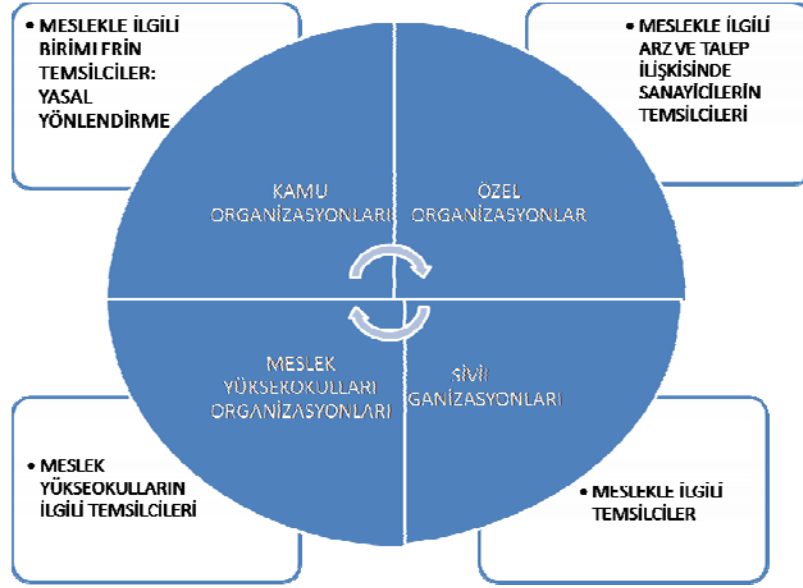
Dolayısıyla meslek yüksekokulları yukarıdaki fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için, teşkilat yapısı ve tasarımı yeniden oluşturulmalıdır. Teşkilat yapısı içerisinde; meslekle ilgili standartların belirlenmesi, istihdam, özlük haklar, sosyal statü, meslek sözleşünün oluşturulması, meslek derecelerinin yapılandırılması gibi faaliyetlerin etkin ve etkili olması için sadece üniversitelerin tek başına çözüm yaratabileceği bir yer olarak görülmemelidir ve bu zaman ve kaynak israfı olmaktan başka bir sonuca götürmeyecektir. Dolayısıyla “ortak sorumluluk” bilinci içerisinde “herkesin yaşadığı şehrine, sonra ülkesine ve sonra da dünyaya sahip olmalıdır” fikriyle tüm ilgili organizasyonların birlikte çalışması sağlanmalı ve buna paralel olarak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Bu yapının temel fonksiyonları şunlardır:

1. Kısa vadeli plan: En az bir yıllık süre içerisinde tamamlanmalıdır. Bu plan doğrultusunda yapılacaklar program ve projeler kapsamında faaliyetler belirlenmelidir. Bu faaliyetler şu anki YÖK yapısı içerisinde Meslek Yüksekokulları Enstitüsü Merkezi oluşturulmalıdır. Enstitü, araştırma, planlama ve eylem unsurları başlatacak, paylaşacak ve yönlendirecek değişim takımı olarak çalışacaktır. Bu enstitünün başkanı mutlaka meslek yüksekokulunu tanıyan biri olmalıdır. Kurul tüm meslek yüksekokulların meslek yüksekokulunu tanıyan, bilen yani içerisinden gelen temsilcilerinden oluşmalıdır. Eğer meslek yüksekokulu tanımayan bir değişim grubu, nihai başarıya ulaşamayacaktır. Sebeplerini daha önceki bölümlerde bahsedilmişti. Bu kurum ilk yapacağı yasal düzenlemeleri içerisinde; kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının ilgili temsilcilerini içine alacak icra organını ve uzmanlardan oluşan danışma organını oluşturacaktır. Ayrıca ilgili sektörlerin temsilcilerinden oluşan bir denetim organı da oluşturulmalıdır. Bununla birlikte tüm meslek yüksekokullarının türkiye haritası gösteriminde yerleri, tanıtımları ile ilgili tüm bilgiler karşılaştırmalı olarak “ Meslek Yüksekokulları Veri Tabanı Yönetimi ” oluşturulmalıdır. Bu organlar alt organlarında Planlama, Öğrenci Profili, Öğretim Elemanı, Mezunlar, Metaryel, Fiziki çalışmaları gibi devamlı olarak değişimlerle birlikte yürütecek uzman bölümlenmelerine gitmelidir. Bu ana yapı tüm üniversitelerin kendi içerisindeki meslek yüksekokullarının birleşimi ile kendi yapılarında da oluşturulmalıdır.
2. Orta vadeli planlama: En az bir yıl ile beş yıl arasında tamamlanmalıdır. Bu faaliyetler pramidin tabanından başlayarak tavana doğru bir çalışma disiplini içerisinde yürütülmelidir. Kısa vadeli planların başarılı olmasında tüm meslek yüksekokullarının oluşturduğu çalışmalarla faaliyetler yeniden tanımlanmalı ilgili anketler tüm sektörleri ve vatandaşları kapsayacak çalışmalarla birlikte nihai raporlarla son şeklini almalıdır. Bu sırada programların birer üretim bölümleri gibi çalışacağı, idarecilerin bir ülkenin icra organı olarak sorumluluk duygusuna sahip olacağı fikri yapılacak eğitim, seminer vb. faaliyetlerle yoğun bir şekilde tanıtılması yapılmalıdır. Bu karma yapılanma sonucu meslek yüksekokullarının yalnızca diploma değil, sertifika da verebilecek duruma getirilmelidir. Melez organizasyon yapılanması tüm sektörlerin birlikte oluşturacağı yeni bir yapı olduğundan halk eğitim merkezlerinin bu bünye içerisine alınması sonucu da getirecektir.
3. Uzun vadeli planlama: En fazla beş yıl sonunda tüm meslek yüksekokulları kendi bağımsız yapılanmasını sağlayacaktır. İlgili yapı içerisinde bir hükümet organizasyonu ve üretim bölümleri gibi ekonomik, etkinlik ve etkililik ölçütleri içerisinde çalışabilecek bir sistem oluşturabileceği beklenmektedir. Bu bağımsız yapı ve tasarım “Meslek(Career) Enstitü Akademisi” içerisinde ayrı bir akademik sistem haline gelecektir. Öğrenci profili en az 10-11 yaşlarında meslek sınavlarıyla

meslek liselerinde sürece başlamalı, meslek enstitüleri ve daha sonra da isteğe bağlı olarak dört yıllık üniversitelere geçişinin oluşturulması yeniden belirlenmelidir. Öğretim elemanının alınması ve yetiştirilmesi ve yükselmesi sektör ve akademideki çalışmalarla birlikte değerlendirilmeli öğretim üyeliği bu kriterlerce enstitü akademisince yükseltilmelidir.

Şekil 1’ de Türkiyede’ ki meslek yüksekokulları için oluşturulan melez organizasyon yönetiminin temel yapısı ve tasarımı görülmektedir. Ortadaki yaşamsal dönüşüm okları “ortak sorumluluğu” ve “ortak yönetimi” ifade eder ve tüm ulusal yapının birbirlerinin birlikte çalışmasıyla anacak başarıya ve mutluluğa gideceğini gösterir.

Şekil 1. Meslek Yüksekokulları İçin Melez Organizasyon Yönetimi

4. SONUÇ

Meslek yüksekokullarının yeniden yapılanması, 21. Yüzyılda hızlıca kendini gösteren buhranlar ve sosyal istikrarsızlıkların artması ile, acil olarak bir değişim konusudur. Bu değişimin belirlenmesi ve yönetilmesinde gerekli olan fikirsel düşünce ve genel olarak teorik yapılanma basit bir model içerisinde anlatılmıştır.

Meslek yüksekokullarının, meslek enstitü akademisine dönüştürülmesindeki değişim sürecinin temel taşları ve önerileri kısaca özetlenirse:

- Sosyal ve beşeri bilimler ile meslek bilimler eğitiminin farklılığının belirlenmesi,
- Bu amaçla, üniversite, sanayi, merkezi, yerel yönetimler ve sivil toplum organizasyonlarının bir arada yer almasını sağlayan “ortak sorumluluk-ortak yönetim” anlayışını getirilmesini sağlayan karma-irrasyonel yaklaşım olarak adlandırılan melez organizasyon yönetiminin oluşturulması,
- Yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,
- Öğrenci profilinin seçimi, alımı ve yetiştirilmesi, yapılacak meslek standartlarının oluşturulması ile ilgili çalışmalar sonucu meslek sınavlarının oluşturulması ve sosyal statülerin belirlenmesi,

- Mezunların biraraya getirilmesi ve bununla ilgili sendika sisteminin oluşturulması ve meslek beyin borsasının oluşturularak veri tabanı ile ulusal ve uluslararası arz sunucularına sunulması,
- Meslek enstitülerinin programları üretim bölümleri, idarecileri de bir hükümet sistemini yürüten anlayışına paralel olarak yöneticilik anlayışı geliştirilmeli,
- Meslek enstitülerinin ithalat, değişim ve dönüştürücü ve ihracat fonksiyonlarına bağlı olarak yeniden programlarının oluşturulması gereklidir.

Sonuç olarak, hem toplumun ilerlemesi için gerekli meslekler ve elemanlar daha doğru tespit edilip yetiştirilebilecek ve istihdam edilebilirliği sağlanacak hem de sosyal tatminliğin yükseltilmesi aynı orantıda gelişecektir. Böylece kendini tanıyan bir meslek yüksekokulu neye ihtiyacı olduğunu bilebilecek bu anlamda hem topluma bir değer sağlayacak ayrıca diğer bölge ve uluslar arası işbirlikleriyle bir meslek beyin borsasını oluşturabilecek ve toplumu etkileyebilecektir.

KAYNAKLAR

- Morris V.C., Meyer A.E., Havighurst R.J., McDonald F.J., Shane H.G., Mulry J.G., Saylor J.G., Diekholf J.S., Hunt H.C., ve Wrenn, C.G. (1963), "Becoming An Educator", Houghton Mifflin Company.
- Swales, C., (1995), "Organization Structures and Processes", Blackwell Business.
- Smith J. (1996), "Planning and Decision Making", Blackwell Business.
- Balogun, J., Veronica H. H., Gerry J. ve Kevan S., (1999), "Exploring Strategic Change", Prentice Hall
- Barney, J. B., ve Griffin, R W.. (1992), "The Management of Organizations", Houghton Mifflin Company,
- Bateman, T. S., ve Zeithmal, C. P., (1990), "Management(Function and Strategy)", Richard D. Irwin, Inc.,
- Felkins, P. K., Chakiris, B.J., ve Chakiris K. N., (1993) "Change Management: A Model for Effective Organizational Performance", A Division of the Kraus Organization Limited,
- Hoy, W. K., ve Miskel C. G., (1996), "Educational Administration: Theory, Research and Practice", McGraw-Hill, Inc.
- Mackenzie, K. D., (1991), "The Organizational Hologram: The Effective Management of Organizational Change", Kluwer Academic Publishers,
- Lawler III, E. E., (1989) "Strategic Choices for Changing Organizations," Large-Scale Organizational Change, 255-271.
- Uçan, M.Y., (2003) "Değişim Yönetimi ve Bir Kamusal Model Denemesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,
- Uçan, M.Y., (2008) "Müzakere Yönetimi ve Bir Model Denemesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,
- Wikipedia,(2009) "Vocational School", http://en.wikipedia.org/wiki/Vocational_school
- RWM,(2009) "Vocational Schools Database", <http://www.rwm.org/rwm/>

TÜRKİYE'DEKİ MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA DIŞ TİCARET EĞİTİMİNİN MUKAYESELİ DEĞERLENDİRİLMESİ: İNGİLTERE, ABD VE RUSYA ÖRNEĞİ

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INTERNATIONAL TRADE TRAINING IN TURKEY'S VOCATIONAL HIGH SCHOOLS: UK, USA AND RUSSIAN EXAMPLES

Esmem ÖZDAŞLI¹

ABSTRACT

The main aim of vocational high schools programs is educate technic persons to public and private sectors. It is a necessary to outfit the demanded human resources with theoretical and practical knowledges about their fields. The education and training which realized towards this aim occurs from theoretical and practical lessons and probation practices. When we research the international trade programs in Turkey's vocational high schools in this context we see that the lessons which give in 4 periods are generally at theoretical based. The main aim of our study benchmark the international trade education which realized in United States, England and Russian between in Turkey's. After than the benchmarkings, certificate programs, foreign language education, practical and based to automation education lacknesses are stated in Turkey's international trade education.

Key Word: International Trade Education, Education Systems, USA, England and Russian

ÖZET

Meslek Yüksekokullarındaki programların temel amacı kamu ve özel sektöre ara ve teknik eleman yetiştirmektir. Talep edilen insan kaynaklarının alanlarıyla ilgili teorik bilgilerin yanı sıra, pratik bilgilerle de yeterince donatmak gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen eğitim-öğretim teorik ve uygulamalı dersler ve staj uygulamalarından oluşmaktadır. Türkiye'de Meslek Yüksekokulundaki Dış Ticaret programları bu bağlamda incelendiğinde verilen 4 dönemlik derslerin genellikle teorik temelli olduğu görülmektedir. Çalışmamızın temel amacı ABD, İngiltere ve Rusya'da gerçekleştirilen dış ticaret eğitimini Türkiye'deki ile kıyaslamaktır. Yapılan kıyaslamalar neticesinde, Türkiye'de dış ticaret eğitiminde sertifika programları, yabancı dil eğitimi, uygulamalı ve otomasyona dayalı eğitim eksikliği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret Eğitimi, Eğitim Sistemleri, ABD, İngiltere ve Rusya

---

¹ Öğretim Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Hikmet Tolunay MYO, esmasarac@hotmail.com

1. GİRİŞ

Genel eğitim herkes için ortak bilgi, beceri ve değerleri geliştirmeyi amaç edinirken, mesleki ve teknik eğitim ise bireye belli bir iş alanında iş imkanı sağlayacak özel beceri kazamaya yönelmiştir. Genel eğitim ile mesleki eğitimi birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çağdaş bir toplumda bu eğitimin hepsine ihtiyaç vardır (Şenel ve Gencoğlu, 2003).

2547 sayılı Yükseköğretim kanununda “belirli mesleklere yönelik ara insan gücünü yetiştirmeyi amaçlayan” dört yarı yıllık eğitim-öğretim sürdüren yüksek kurumu olarak tanımlanan MYO’lar 1953’den itibaren Türk eğitim sisteminin en önemli bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle 1990 sonrası dönemde Türkiye’nin hızla artan ekonomik potansiyelie paralel olarak Dış Ticaret eğitimi varen programların sayısı hızla artmış ve 2007-2008 öğretim yılında 16’sı vakıf, 26’sı devlet olmak üzere 42’ye ulaşmıştır.

2. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET EĞİTİMİ

Son yıllarda meslek yüksekokullarında hızla çoğalan dış ticaret programının müstakil bir hale gelmesi aşamalı bir süreçte mümkün olmuştur. Daha önce İİBF fakültelerinde uluslararası ticaret, dış ekonomik ilişkiler gibi isimlerle ders olarak verilmeye başlanan dış ticaret eğitimi, özellikle 1990 sonrası süreçte Türkiye’nin artan ekonomik ve ticari potansiyeline paralel olarak meslek yüksekokullarının programlarına dahil edilmiştir. Günümüzde ise, İthalat-İhracat, Dış Ticaret ve Avrupa Birliği, Uluslararası Ticaret Yönetimi ve Dış Ticaret gibi çeşitli isimler adı altında dış ticaret eğitimi veren programlar meslek yüksekokullarında hızla çoğalmaktadır. Buna ek olarak, bazı üniversitelerde 4 yıllık Uluslararası Ticaret ve Uluslararası Ticaret ve Finansman bölümleri de açılmıştır.

2547 sayılı Yükseköğretim kanununda kurulacak meslek yüksekokullarına meslek ve teknik eğitim bölgesinde gereksinim duyulması esastır denilmektedir (www.yok.gov.tr). Bu açıdan ticari ve ekonomik gelişimi özellikle Soğuk Savaş sonrası süreçte hızla artan Türkiye’nin başta lojistik merkezler olmak üzere birçok bölgede Dış Ticaret Programının açılmasının zarureti ortadadır. Buna uygun olarak günümüzde 16’sı vakıf 26’sı devlet üniversitesi olmak üzere toplam 42 üniversitede dış ticaret programı bulunmaktadır. Bu okullarda 3035’i I. Öğretim, 1670’i ise II. Öğretim olmak üzere toplam 4705 öğrenci eğitim görmektedir. (www.osym.gov.tr) Bunlar çoğunlukla Dış Ticaret ve Dış Ticaret ve Avrupa Birliği adları altında eğitim vermektedirler. Bununla birlikte, dış ticaret eğitimi bazı üniversitelerde Uluslararası Ticaret (Gebze MYO, Beykent Üniversitesi MYO gibi), Uluslararası Ticaret Yönetimi (İstanbul Bilgi Üniversitesi gibi) gibi isimler altında verilmektedir. Bir takım farklılıklar olmasına rağmen bazı okullarda da Ticaret ve Yönetim adı altında verilmektedir. (Senirkent MYO, Bilkent Üniversitesi gibi)

Dış Ticaret eğitimi iki yıllık programlarının yanı sıra 4 yıllık fakültelerde de verilmektedir. Son yıllarda sayıları hızla artan Uluslararası Ticaret Bölümü, bazı üniversitelerde Uluslararası Ticaret (Boğaziçi Üniversitesi, MAKÜ gibi), bazı üniversitelerde Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik (Haliç Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi gibi), Uluslararası Ticaret ve Finansman (İzmir Ekonomi Üni., Afyon Kocatepe Üni gibi) bazılarında ise, Uluslararası Ticaret ve Lojistik (Maltepe Üni.) adları altında eğitim vermektedir.

Türkiye’de okutulan Dış Ticaret ve Uluslararası Ticaret Kitapları² incelendiğinde ağırlıklı olarak uluslararası ticaret teorileri, uluslararası ticaret politikaları, uluslararası ticaretin tarihi gelişimi, uluslararası ticaret uygulamaları gibi konuların işlendiği görülmektedir. Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri kitabında ise, Uluslararası Ticaret Teorileri ve Kavramları, İhracat İşlemleri, Kambiyo İşlemleri, İthalat İşlemleri ve İhracat Teşvikleri gibi konular işlenmektedir. (Mehmet Melemen) Özellikle, Dış ticaret Programlarının müfredatına da uygun olan Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi kitabında, Uluslararası Ticaret Teorileri, Dış Ticarete Teslim Şekilleri, Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Şekilleri, Dış Ticarete Kullanılan Belgeler, Kambiyo ve Gümrük Mevzuatı, İhracat ve İthalat İşlemleri gibi konular işlenmektedir.(Yaser Gürsoy, 2008)

Sonuç olarak Türkiye’deki Dış Ticaret eğitimi gerek 2 yıllık MYO’larda gerekse 4 yıllık fakültelerde olsun son yıllarda hızla artan bir şekilde çoğalmakta ve bu alana olan ilgi hızla artmaktadır. Bu alanda görülen en önemli eksiklik ise, uygulamalı derslerin az olması ve staj eğitiminde yeterince titizlik gösterilmemesidir.

3. RUSYA, ABD VE İNGİLTERE’DE DIŞTİCARET EĞİTİMİ

Türkiye ve diğer ülkeler arasındaki dış ticaret eğitimi farklarını daha iyi görebilmek için bu kıyasla ayrı ayrı her ülkenin dış ticaret eğitimi incelenecektir.

3.1. Rusya’da Eğitim Sistemi ve Dış Ticaret Eğitimi

Rus’da dış ticaret eğitimine değinmeden önce genel anlamda eğitim sisteminin analiz edilmesinde fayda vardır.

3.1.1. Rusya’da Eğitim Sistemi

SSCB’nin dağılmasından sonra Rusya’da demokratik bir devletin oluşumu ve pazar ekonomisi ile birlikte tüm genel ve mesleki eğitim düzeylerinde derinden reformlar olmuştur. Rusya Federasyonu (RF) Eğitim sisteminde zorunlu temel eğitim 9 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Bununla birlikte 29 Ağustos 2001’de toplanan RF Devlet Konseyi 2010’a kadar Rusya Eğitiminde Modernizasyon Konsepti’ni onaylamıştır. Bu konseptin temel amaçları eğitime ulaşılabilirlik, eğitimin kalitesinin artırmak, materyal ve entelektüel kaynakların kullanım etkinliğinin artırmak, eğitimde yönetişimin devlet ve halk modelini geliştirmektir (Russian Education System, 2004). Moskova gibi bazı anakentlerde 2007 yılında alınan bir kararla zorunlu eğitim 11 yıla çıkarılmış, 2009-2011 eğitim-öğretim yılında ise bu durumun tüm Rusya’da hayata geçirilmesi hedeflenmiştir (Elena Tihanova, www.kometator).

Zorunlu eğitimin ilk dört yılını ilkököl (naçalnaya şkola), 5 yılı ise temel orta eğitim (osnovnaya srednayaya şkola) oluşturmaktadır (“Sistema abrazavaniya vı Rossi”, www.chgi.ru/ru). 9 yılın sonunda devlet tarafından yapılan final sınavından başarılı olanlara “Tamamlanmamış (Genel) Eğitim Sertifikası” verilir. Sertifika ile öğrenciler puanlarına göre orta öğretime ya da üniversite seviyesinde olmayan bir yüksek öğretim programında mesleki eğitim görmeye yönlendirilirler. Bunun devamı niteliğindeki tamamlama orta öğretimi (polnaya srednayaya şkola) iki yıllık isteğe bağlı olarak devam

² Mesela, Nuri Avcı , Oğuz Kaymakçı ve Recep Şen, Uluslararası Ticarete Giriş, Nobel Yayınları, Ankara, 2007.; Ayşegül Atabey, Dış Ticaret Nobel Yayınları, Ankara, 2004.; Haydar Yılanlı, Dış Ticaret İşlemleri, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.

eden bir süreçtir ve sonucunda “Tamamlanmış (Genel Orta) Eğitim Sertifikası” alınır(“Sistema abrazavaniya vı Rossi”, www.chgi.ru/ru). Ayrıca son yıllarda devlet ve özel teşebbüs tarafından Gymnasium ve Lyceum adı verilen yeni tip okulların sayısı da hızla artmaktadır. Başarılı öğrencilerin eğitim gördüğü bu okulların öğretim süresi Genel Orta Dereceli okulların süresini geçerken, eğitim programları daha ileri seviyededir.

RF eğitim sisteminin en önemli sorunlardan biri yeni sistemin eski sistem yok edilmeden kurulmasıdır (“Sistema abrazavaniya vı Rossi”, www.chgi.ru/ru). Bunun üzerine alt yapı hazırlanmadan açılan özel üniversiteler sorunların daha da karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Günümüzde RF içerisinde 1600 civarında devlet, 1900’e yakın özel teşebbüs tarafından kurulmuş üniversiteler bulunmaktadır. Sadece Moskova’da 64 tane üniversite’nin bulunması bu ülkenin yüksek öğretime verdiği değeri gözler önüne sermektedir

Mesleki eğitim programının amacı genel eğitim seviyesini yükseltip bireye herhangi bir meslek kazandırmaktır. Bu amaçla Rusya’da Temel Mesleki Eğitim (Naçalnoye profesionalnoye Obrazovaniyi), orta mesleki eğitim (Sredneya Profesionalnoye Obrazovaniyi), yüksek mesleki eğitim ve yüksek eğitim sonrası mesleki eğitim bulunmaktadır. Bununla birlikte zorunlu eğitim sırasında mesleki eğitime yönelik dersler de verilebilmektedir. Örnek olarak iş eğitimi, ekonomi ve teknoloji dersleri verilmektedir (Bucak, 2000). Sonuç olarak, RF’de mesleki eğitim lisans öncesinden başlayarak uzun yıllar devam ederek profesyonel birey yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

3.1.1. Rusya’da Dış Ticaret Eğitimi

Rusya’da dış ticaret eğitimi özellikle serbest piyasaya geçiş süreciyle Rus ekonomisinin dünya ekonomisine uyum sağlayabilmesi için büyük önem verilen alanlardan biri haline gelmiştir. Rusya’da Türkiye’dekine benzer şekilde dış ticaret eğitimi meslek yüksek okullarında verilmemektedir. Bunun yerine fakültelerde uluslararası ticaret, dünya ekonomisi, devletlerarası ekonomik ilişkiler adı altında dış ticaret eğitimi verilmektedir. Örneğin Uluslararası Ticaret ve Hukuk Üniversitesi bünyesinde bulunan Dünya Ekonomisi bölümünde 5 yıllık zorunlu eğitim yapılmaktadır. Bölümde Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Uluslararası Para Kredi İlişkileri, Dış Ticaret İşlemleri, Dış Ticari Faaliyetlerin Yönetimi, Sigortacılık, Vergi Hukuku, Uluslararası Para Hukuku, Uluslararası Yatırım Hukuku gibi dış ticaret eğitimi geliştirmeye yönelik dersler verilmektedir (“Miravaya Ekonomika”, www.imtp.ru). Ayrıca en az iki yabancı dil öğrenme zorunluluğu vardır (www.imtp.ru/full-time-). Benzer şekilde, Moskova Uluslararası İlişkiler Üniversitesi Uluslararası Ekonomik İlişkiler Fakültesi Uluslararası Ekonomik İlişkiler ve Dış Ekonomik Faaliyetler Anabilim dalında gerek RF’nin dış ekonomik faaliyetleri ile ilgili gerekse dünya ekonomisinin işleyişi ile ilgili pratik ve uygulamaya yönelik dersler verilmektedir. Güncel Ekonomik İlişkiler, Lojistik, Uluslararası Ekonomik Kurum ve Antlaşmalar, Uluslararası Hizmet Ticareti gibi pratik derslerin yanı sıra, Uluslararası Fiyatlandırma Uygulaması, Dış Ticaret Uygulaması ve Karar Alma Süreci, Ekonomik Tahmin Yürütme gibi iş hayatına hazırlamaya yönelik uygulamalı dersler de verilmektedir (www.mgimo.ru/study). Bununla birlikte öğrencilerin uluslararası ticaretteki başarı oranlarını artırmak için Senkron (Anında) çeviri dersi de bulunmaktadır.

Rusya’nın en önemli eğitim kurumlarında biri olan Rus Dış Ticaret Akademisi’nde Dış Ticaret İşlemleri, İş Hukuku, Uluslararası Hesaplamalar ve Para-kredi İlişkileri, Anti-kriz Yönetimi gibi öğrencilerin iş hayatına uyumunu sağlayacak derslerin yanı sıra, Bilgi teknolojileri yönetimi gibi ticari işlemleri otomasyon yoluyla yapılmasını sağlayacak dersler de verilmektedir (Vserossiyskaya, www.vavt.ru). Rus Dış Ticaret Akademisi’nde gösterilen ders kitabının içeriği Türkiye’deki dış ticaret kitapları ile uyumlu görülmektedir.

Söz konusu kitapta uluslararası Ticaretin Doğusu (Uluslararası Ticaretin Doğuşuna Yönelik Teoriler), Rus Dış Ticaret Tarihi, Dış Ticarete Devlet Destekleri, Uluslararası Entegrasyon Süreçleri (AB, NAFTA, APEC gibi), Uluslararası Ticareti Yöneten Kurumlar (IMF, Dünya Bankası vb.) gibi konular işlenmektedir (Burmistrov, 2007).

Kuruluş amacını öğrencilerin dünya ekonomisi hakkındaki bilgilerini derinleştirmek olarak gösteren ve 2002’de kurulan Rus Ekonomi ve Ticaret Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü, Dış Ticaret İşlemleri, Uluslararası Hizmet Ticareti, Uluslararası Taşımacılık gibi dış ticaret eğitime yönelik derslerin yanı sıra Finansal Danışmanlık, Gümrük İşlemleri Uzmanlığı, Yönetim Danışmanlığı gibi uygulamaya yönelik dersler de vermektedir (www.rsute.ru). Bölümde okutulan bazı kitaplar ise şunlardır: Uluslararası Ticaretin Düzenlenmesi ve Denetimi, Ekonomik Coğrafya ve Bölge Bilimi, Uluslararası Ticaret Antlaşmaları ve Tekniği, Uluslararası Lizing İşlemleri (www.rsute.ru/index).

RF’de okutulmakta olan dış ticaret kitapları ile Türkiye’de okutulan kitapların içeriği incelediğinde de büyük benzerlikler görülmektedir.³ Örneğin Rus yazar İyulyeviç’e ait Uluslararası Ticaret kitabının konuları şunlardır: Uluslararası Ticaret Teorileri (mutlak üstünlük, karşılaştırmalı üstünlük vb.), Uluslararası Ticaret ve Dünya Ekonomisi, Uluslararası Ticaret ve Dünya Mal Pazarı, Dış Ticaret Politikası ve Uluslararası Ticaret Politikası, Avrupa’daki Ticari İlişkiler, Rus Dış Ticareti, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, Uluslararası Hizmet Ticareti, Uluslararası Teknoloji Paylaşımı, Uluslararası Taşımacılık ve Uluslararası Turizm (İyulyeviç, 2001).

RF’de verilen dış ticaret eğitimi teorik konuların yanı sıra uygulamaya da ağırlık verilmesi nedeniyle oldukça iyi bir durumdadır. Ayrıca en az iki yabancı dilin zorunluluğu ve staj konusunun daha ciddiyetle uygulanması eğitimin kalitesini yükselten unsurlar olarak gösterilebilir.

3.2. ABD’de Eğitim Sistemi ve Dış Ticaret Eğitimi

Bu kısımda ABD eğitim sistemi ve ABD’de dış ticaret eğitimi analiz edilecektir.

3.2. 1. ABD Eğitim Sistemi

ABD’de merkeziyetçilikten oldukça uzak bir eğitim sistemi vardır. Ulusal hükümet, devlet eğitim kurumlarına genel rehberlik hizmeti mali kaynak sağlamakla görevlidir.(TİSK, 1997: 91) Amerikan eğitim sisteminde eğitim faaliyetleri eyaletlere göre farklılık göstermektedir. Her eyalet kendi eğitim sistemine uygun bir şekilde örgütlenme ve çalıştırma hak ve sorumluluğuna sahiptir. Ancak eğitimin temel amaçları Federal Hükümet tarafından tespit edilmektedir. ABD’de okul süreleri genelde aynı olmakla birlikte kademelerinde bazı farklılıklar görülmektedir. (Erdoğan, 1997). Buna göre ABD’de teorik olarak 50’nin üzerinde farklı eğitim sisteminin bulunduğu söylenebilir. (Bolay vd., 1996; Erdoğan, 1997) Eyalet düzeyinde eğitimle ilgili ortaya çıkan sorunlarda federal düzeyde çözüm aranmaya çalışılır. Eğitim Bakanlığı 1980 yılında dağınık biçimde bulunan birçok bölümün birleştirilmesiyle kurulmuş ve bugünkü halini almıştır.

1987 yılında yapılan hukuki düzenlemelerle ABD’de eğitim sistemi üç ana kısımdan oluşmaktadır: İlköğretim (okul öncesi ve temel eğitim) ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası eğitim kademeleri. Ayrıca örgün ve yaygın eğitim programları ile yetişkinlerinde eğitilmesine yardımcı olunmaktadır. (Fevzi Erdoğan). Zorunlu eğitim süresi eyaletlere göre 10 yıl ile 13 yıl arasında değişmekle birlikte bu süre en az 10 yıl olmalıdır.

³ Karşılaştırma için bkz. Oğuz Kaymakçı, Uluslararası Ticarete Giriş, Nobel Yayınları, Ankara, 2007; Süleyman Doğu, Uluslararası Ticaret, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2003.

Yine eyaletlere bağlı olarak zorunlu eğitim 5, 6 veya 7 yaşında başlamaktadır. (Ültanır, 2000, Bolay ve diğerleri, 1996).

Eyaletlere göre farklılık göstermek üzere 4-5 yaşlarında genelde devlete bağlı anaokullarında okul öncesi eğitim verilmektedir. Daha sonra ise, çocukların genel gelişimini sağlamak, temel bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik en yaygın biçimi ile 6 yıllık ilkokul (Elementary veya Primary School) eğitimi başlamaktadır. İlkokuldan sonra başlayan ve 6 yıl süren ortaöğretim 3 yıllık ortaokul (Junior High) ve üç yıl süren lise (Senior High) eğitiminden oluşmaktadır.

Ortaöğretimin temel amacı öğrencileri üniversitelere hazırlamak ve iş hayatına hazırlamaktır. Ortaöğretimin birinci evresinde (junior) mesleki rehberliğe önem verilirken, ikinci evresinde (senior) temel derslerin yanı sıra üniversiteye hazırlık, mesleki ve genel dersler verilmektedir. Ortaöğretimde öğrencilerin ilgi alanlarına göre ders seçmelerine olanak sağlanması öğrencilerin iş hayatına hazırlanmalarında önemli bir basamaktır. Özellikle endüstri, tarım, ticaret ve diğer mesleki alanlara yönlendirme yapılmaktadır.

3.2.2. ABD’de Dış Ticaret Eğitimi

Daha önce de bahsedildiği gibi, eğitimin yasal yapısı eyaletler tarafından belirlenir. Bununla birlikte, işgücünün milli ekonomi için taşıdığı önemden dolayı federal hükümet mesleki eğitimde önemli rol oynamaktadır.(TİSK, 1997: 91) Mesleki eğitim genelde liseden sonra iki yıldır ve yüksekokullar sistemi içerisinde yer almaktadır. Bununla birlikte lisenin 11. ve 12. sınıflarında mesleki eğitime yönelmek isteyen öğrencilere bazı özel amaçlı liseler ve büyük mesleki teknik okullar ortaöğretim düzeyinde teknik programlar uygular. Bu öğrencilere diplomanın yanı sıra, mesleki yeterlilik belgesi de verilmektedir. (Ültanır, 2000; Bolay vd., 1996).

Mesleki eğitimin amacı öğrencilerin belli bir iş ya da mesleki alanda bilgi ve becerisini artırmaktır. ABD’de mesleki eğitim çerçevesinde kişiye iş bulabilmek için nitelik kazandırmak ya da mevcut işiyle ilgili becerisini geliştirmek amacıyla 400’den fazla eğitim programı uygulanmaktadır. (Demirel, 2000: 93). Teknik eğitim ise, ortaöğretim sonrası düzeyde okullaşmıştır. Teknik eğitimde yeterliliğe sahip olabilmek için 2 yıllık yükseköğretim programına devam etmek gerekmektedir. Öğrenci, ön lisans seviyesindeki bu eğitimden sonra 4 yıllık bir yükseköğretim kurumuna geçebilir. (Güçlü ve Bayrakçı, 2004)

ABD’de genel olarak üç tip yükseköğretim kurumu bulunmaktadır: Ön lisans veren toplum ve meslek yüksekokulları (Junior veya Community Colleges- Vocational Technical Institutions), Lisans derecesi veren 4 yıllık müstakil yüksekokullar (kolej) ve üniversitelerdir. Günümüzde ABD’de 3600’den fazla yükseköğretim kurumu vardır. Bunun 2100’den fazlası 4 yıllık, 1500’den fazlası ise 2 yıllıktır. Bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin sayısı yaklaşık olarak 14.000.000’dir. İki yıllık yüksekokulların büyük bir kısmı bölgesel olarak idare edilir ve halk tarafından finanse edilir. Bu okulların amacı teknik ve profesyonel eğitim vermek ve 4 yıllık okullara hazırlamaktır. Üniversiteler ise, yüksek lisans ve doktora programları olmak üzere iki kademedede eğitim imkanı sağlamaktadır.(Güçlü ve Bayrakçı, 2004)

ABD’de mesleki eğitim ortaöğretimden başlayarak çok uzun bir süreçte ele alınmaktadır. Genelde ortaöğretim çok kapsamlı bir müfredata sahiptir ve akademik eğitimin yanı sıra mesleki ve teknik konularda da dersler verilmektedir.(TİSK, 1997)

ABD’de Community Colleger Türkiye’deki meslek yüksekokullarına benzer eğitim veren iki yıllık devlet okullarıdır. Sayıları 1160’ı bulan bu okullar, üniversitelerden daha düşük bir puanla öğrenci kabul ederler ve 3. sınıftan üniversite eğitimine devam etme hakkı tanınmaktadır. Bu okulu bitirenler, MYO’lar gibi bir alanda kısa sürede uzmanlaşmayı

amaçlamaktadırlar. Mezuniyet sonrasında Associate Degree denilen iki yıllık diploma verilir. Ayrıca belirli alanlara yönelik sertifika programları da verilmektedir.

North Seattle Community College'da bulunan uluslararası ticaret programında uluslararası ticarete giriş, ihracat, ithalat, uluslararası pazarlama ve lojistik gibi dersler verilmektedir. (www.northseattle.edu) Benzer şekilde, Austin Community College Uluslararası Ticaret programı uluslararası ticaret teorileri, uluslararası ticaretin ekonomi politikası, uluslararası ticaret stratejileri, bölgesel ekonomik entegrasyonlar, küreselleşme ve uluslararası pazar gibi teorik dersler verilmektedir. (<http://globaledge.msu.edu>) 2 yıllık eğitim veren Saint Paul Collage'de bulunan 'Uluslararası Ticaret' programında kısa sürede dış ticaret alanında uzmanlaşmaya yardımcı olacak dersler bulunmaktadır. Özellikle dış ekonomik faaliyetlerin otomasyon yoluyla yapılması amacıyla teknolojik derslerin de verildiği (bilgi sistemleri yönetimi, microsoft office software gibi) görülmektedir. Ayrıca öğrencileri iş hayatına hazırlamak için uluslararası iletişim ve kültürel bilinç, kariyer araştırması, mesleki iletişim ve uluslararası pazarlama gibi dersler de bulunmaktadır. (Karacaoğlu ve Çabuk, 2002). Benzer şekilde, International Business and Trade adıyla dış ticaret eğitimi veren Richland Collage'da uluslararası ticarete giriş, yönetim bilimi, pazarlamanın temelleri, küresel lojistik yönetimi, ihracatın ve ithalatın temelleri, uluslararası iş hukuku gibi teorik derslerin yanı sıra, bilgisayar uygulamaları, web tasarımı, e-ticaret gibi öğrencilerin teknolojik bilgilerini geliştirmeye yönelik dersler de bulunmaktadır. Ayrıca, küresel ekonomik sorunlar, uluslararası ticaret uygulamaları, iletişim gibi öğrencileri iş hayatına hazırlayacak dersler de verilmektedir (www.rlc.dcccd.edu).

ABD'de okutulmakta olan dış ticarete yönelik bazı kitapların⁴ içerikleri incelendiğinde Türkiye'de dış ticaret eğitiminde okutulan kitaplarla benzer içeriklere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, Mia Mikic'e ait International Trade isimli kitabın içerdiği konular şunlardır: uluslararası ticaret teorileri, ithalat ve ihracat işlemleri, uluslararası ticarete teslim şekilleri, kambiyo işlemleri.

Sonuç olarak ABD'de dış ticaret eğitimi büyük oranda otomasyona dayandığı için öğrencilerin mezuniyetten sonra iş bulma ve iş hayatına uyum süreci daha rahat gerçekleşmektedir.

2.3. İngiltere'de Eğitim Sistemi ve Dış Ticaret Eğitimi

İngiltere eğitim sistemi genel hatlarıyla aşağıda izah edilmiştir

2.3.1. İngiltere'de Eğitim Sistemi

İngiltere'de zorunlu eğitim 11 yıl olup 5-16 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır. İlkokul 5-11 yaşları arasındaki çocukları, ortaokul ise, 11-16 yaşları arasındaki çocukları kapsamaktadır. (<http://maol.meb.gov.tr>) İlköğretimi bitiren öğrencilerin %90'ı çok amaçlı okullara, geri kalan öğrencilerin çoğu gramer okullarına veya modern okullara devam etmektedir. Genel eğitim veren gramer okulları öğrencileri üniversiteye veya mesleğe hazırlar. Modern ortaokullarda genel öğretim programına ek olarak meslek dersleri de verilmektedir. Teknik okullar, sanayi ile yakın ilişki içinde çalışır ve öğrencilerin gelecek meslekleriyle ilgili genel bir eğitim verir. (TİSK, 1997)

18 yaşından küçük gençlere iki yıllık mesleki eğitim veren Gençlik Eğitimi Programı bağımsız özel okullar tarafından yürütülmekte ve bu programı tamamlayanlar başarı

---

⁴ Mesela,; Harry P. Bowen, Abraham Hollander ve Jean-Marie Viaene, Apply Internatioanl Trade Analys, University of Michigan Press, 2003.; Franklin R. Rooth, International Trade and Investment, Southwestern Publishing, Chicago, 1984.; Bela Balasa, Changing Patterns in Foreign Trade and Payment, W. W. Norton, New York, 1978.

belgesi almaktadırlar. Bununla birlikte zorunlu eğitimden sonra meslek eğitimine yönelik birçok kurs bulunmaktadır. (TİSK, 1997) İngiltere'deki yüksek öğretim kurumları özerk bir yapıdadır ve her bir bölümün kendi giriş şartları vardır. Merkezi bir sınav olmamasına rağmen üniversiteler gerekli görürlerse kendileri sınav yapabilmektedirler. Zorunlu eğitimi bitirip “İleri Seviye Genel Eğitim Sertifikası” (GCE A-Level), “Genel Ortaöğretim Sertifikası” (GCSE), “Mesleki Eğitim Sertifikası” (GNVQ) veya bu sertifikalara eş değer niteliklere sahip bireyler yüksek öğretim kurumlarına alınmaktadır. (Karacaoğlu ve Çabuk, 2002).

2.3.2. İngiltere Dış Ticaret Eğitimi

İngiltere'de Türkiye'deki MYO'lara benzer 'collage'ler bulunmaktadır. Buralarda dış ticarete yönelik dersler verilmektedir. Aynı zamanda 4 yıllık fakültelerde de 'Uluslararası Ticaret' adı altında bu alanda eğitim verilmektedir.

İngiltere'de mesleki eğitim kolejlerinde (mesela; College, Vocational High Schools, College of Arts and Technology veya Institute of Commercial Management gibi isimler altında faaliyet gösteren bizdeki meslek yüksek okulları dengi okullarda) dış ticaret mesleki eğitimiyle ilgili olarak sertifika ve diploma veren iki tür yapılanmanın olduğu görülmektedir. Sertifika programları genellikle yarım dönemlik görülen dersler neticesinde diploma ise genellikle iki dönemlik görülen dersler neticesinde verilmektedir. Sertifika ve Diploma Programlarıyla ilgili dersler konusunda aşağıda ismi verilen okulların örnekleri verilebilir: (www.mancat.ac.uk; <http://london.floodlight.co.uk> ve The Institute of Commercial Management Course Handbook, 2005: 10-11)

Manchester College of Arts and Technology okulunda sertifika programı almak isteyen öğrenciler; işletme çevreleri, uluslar arası ticaretin finansı, uluslararası pazarlama ve uluslar arası fiziksel dağıtım dersleri görülürken, diploma almak isteyen öğrenciler bir dönem daha okuyarak; uluslararası pazarlama stratejisi, uluslar arası lojistik ve satınalma, uluslar arası ticaretin yönetimi ve global ticaret pratiği derslerini almaktadır.

Cavendish College isimli okulda Dış Ticaret sertifikası almak isteyen öğrenciler; Uluslararası Ticaret, İhracat-İthalat Prosedürleri, İşletme Çevreleri, Örgütler ve Davranış, Uluslararası Ticaret Örnek Olay Analizi ve Profesyonel Proje Dersleri görülürken, diploma almak isteyen öğrenciler bir dönem daha okuyarak; İletişim ve Bilgi Yönetimi, Bilgi Sistemleri, Pazarlama ve Akademik Yazım Desteği derslerini almaktadır.

The Institute of Commercial Management isimli enstitüsü ise, sertifika programı içerisinde; İşletme Yönetimi, İşletme İktisadı, Uluslararası İşletme İletişimleri, Uluslararası Ticaret ve Ödemeler derslerini verirken, diploma programı çerçevesinde İhracat Pratiği ve Yönetimi, Uluslararası Pazarlama Araştırması, Uluslararası Ticaret ve Ödemeler ve Uluslararası İşletme Çevresi derslerini vermektedir.

İngiltere'de dış ticaret eğitiminde kullanılan kitaplardan⁵ bazıları incelendiğinde Türkiye'deki dış ticaret kitapları ile benzer içeriklere sahi oldukları görülmektedir. Mesela, Peter Biriggs'in Principless International Trade and Payment isimli kitabında ihracat ve ithalat işlemleri, sipariş ve ödeme yöntemleri, dış ticarete risk yönetimi, küresel ekonomik gelişmeler, örnekolay analizleri gibi konular işlenmektedir.

4.SONUÇLAR

⁵ Örneğin, Peter Biriggs, Principless International Trade and Payment, Blackwell Publishers, Oxford, 2001.; Sugata Marjit, International Trade and Economic Development, Oxford University Press, Oxford, 2008.;

Türkiye’deki dış ticaret eğitimi ile diğer bahsi geçen ülkelerdeki dış ticaret eğitimi değerlendirildiğinde benzer ve farklı yönlerin olduğu görülmektedir. Öncelikle birbirinden ayrılan yönler dikkate alınacak olursa; RF’deki okullarda en az iki yabancı dil eğitiminin olması ve staj eğitiminin daha titizlikle uygulanmasıdır. İki ülkede okutulan derslerde ve kitap içeriklerinde büyük benzerliklerin olduğu görülmektedir. ABD’de ve İngiltere’de ise Dış Ticaret eğitimi gerek diploma gerekse sertifika programları ile verildiği görülmektedir. Ayrıca bilgi sistemleri derslerine ve eğitimin otomasyon ile yapılmasına büyük önem verilmektedir. Ayrıca uygulamalı derslerin oldukça fazla olması da dikkat çekicidir.

Tüm bu ülkeler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’deki Dış Ticaret eğitimi ile ilgili şu saptamalar yapılabilir:

- Dış Ticaret Sertifika programlarının sayısı artırılmalıdır.
- Yabancı dil eğitimine daha fazla önem verilmeli ve en az 2 yabancı dil zorunluluğu getirilmelidir. Son yıllarda önemi artan Rusça, Çince gibi dersler verilmelidir.
- Uygulamalı dış ticaret derslerinin sayısı artırılmalıdır.
- Dış Ticaret eğitimi otomasyonla verilmeli ve Bilgi Sistemleri dersleri artırılmalıdır.
- Staj eğitimi daha ciddiyetle ele alınmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Bolay, S., İsen, M., Türköne, M., Cafoğlu, Z., Erdoğan, İ., Kabasakal, Ö., Yasa, A., (1994). “Türk Eğitim Sistemi”, Diyanet Vakfı Yayını, Ankara.
2. Bucak Balcı, E. (2000), Bucak, “Rusya Federasyonu Zorunlu Temel Eğitim Kurumlarında Ana Öğretim Programı ve Buna Dayalı Olarak Oluşturulan Programlar”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 148, Ekim, Kasım, Aralık.
3. Burmistrov, V. N. (2007), ”Dış Ticaret”, Rusya Dış Ticaret Akademisi Yayınları, Moskova.
4. Course Handbook, (2005), The Institute of Commercial Management, Londra.
5. Educational System in Russia, (2004), The National Report of the Russian Federation, Moscow.
6. Erdoğan, İ. (1997),“Çağdaş eğitim Sistemleri”, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
7. Güçlü, N. ve Bayrakçı, M., (2004). “Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi ve Hiçbir Eğitimsiz Kalmaması Reformu” Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 51-64.
8. http://globeledge.msu.edu/academy/Syllabi/files/Austin_CC_2008.pdf, (12.03.2009)
9. [http://maol.meb.gov.tr/html_files/ulkeler/United%20Kingdom%20\(TR\).doc](http://maol.meb.gov.tr/html_files/ulkeler/United%20Kingdom%20(TR).doc), (15.03.2009)
10. <http://www.northseattle.edu/info/news/article.php?id=143>, (15.03.2009)
11. <http://www.imtp.ru/full-time-programme/economics-curriculum.html>, (15.03.2009)
12. <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D7112512084C09A032B9893>, (16.03.2009)
13. <http://www.rsute.ru/index.php?option=content&task=blogcategory&id=369&Itemid=499>, (12.03.2009)
14. <http://www.vavt.ru>, (10.03.2009)
15. <http://www.yok.gov.tr/content/view/full/435/183/lang,tr/>, (10.03.2009)
16. International Trade Advanced Certificate and Diploma, <http://www.mancat.ac.uk/corporate/courses/leaflet.asp?l=1027>, (16.03.2009)
17. International Trade Professional Diploma at Cavendish College, <http://london.floodlight.co.uk/london/course-details-reviews/cavendish->

- college/international-trade-professional-diploma/16180339/31395140/course-info.html, 12.02.2009)
17. İyülyeviç, Fomiçev V. (2001). “Mejdunarodnaya Torgovliya”, II. Basım, İnfra-M Kitabevi, Moskova.
  18. Kafedra mejdunarodnix ekonmiÇeskix otņseniy i vneņneekonomiçeskix svyazey, <http://www.mgimo.ru/study/facultymeo/kmeovs/index.phtml?text=full>, (12.03.2009)
  19. Karacaoğlu, Ö. C. ve Çabuk, B. (2002), “İngiltere ve Türkiye Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 155-156, Yaz.
  20. “Miravaya Ekonomika”, <http://www.imtp.ru/full-time-programme/economics-curriculum.html>, (23.02.2009)
  21. Richland College, https://www1.dcccd.edu/cad0809/programs/degree.cfm?leoc=8&degree=interl_bus_tradecert, (12.03.2009)
  22. Sistema obrazovaniya v Rossi”, http://www.chgi.ru/ru/about/Sistema_obrazovaniya_v_Rossii, (12.02.2009)
  23. Şenel, A. ve Gençoğlu, S. (2003), “Küreselleşen Dünyada Teknoloji Eğitimi”, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 11, No 12, 45-65.
  24. Thanova, E., “Polnaye sredneye obrazovaniye v Russi”, <http://www.komentator.ru/accent/2008/az0205-1.html>, (24.02.2009)
  25. “Türkiye’de ve Dünya’da Mesleki Eğitim”, (1997). İnceleme Yayını 20, Yayın No. 168, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara
  26. Ültanır, G., (2000), “Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi”, Eylül Kitabevi, Ankara.

TÜRKİYE’DEKİ POLİS TEMEL EĞİTİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF POLICE PROBATIONER TRAINING IN TURKEY

Özcan KARAMAN

ABSTRACT

Police probationer training used to last nine months by the year 2001. It was expanded to two years by number 4652 Police Higher Education Act in 2001. There are some new techniques and methods on police probationer training, but police probationer training also has some issues in Turkey. If Turkish police probationer training is compared to contemporary world police forces probationer training, it seems to have a lot of problems. The article focuses on the issues of Police probationer training under four topics. Firstly Turkish Police Academy (schools) training program is assessed. Secondly, Turkish Police Academy (schools) training is evaluated theoretically and on job training. Thirdly, Turkish Police Academy (schools) training is evaluated on Police trainers and instructors. Fourthly, Turkish police academy (school) training is looked on administration and administrators. The article challenges almost universal assumptions that only Police officers are capable of training their own kind of trainers. The author feels to have a significant bearing on the organization of Police training in the future of Turkish Police Force.

Keywords: Police, Police Probationer Training, Police Trainers, Police Academies (Schools)

ÖZET

Türkiye’deki polis temel eğitimi süresi 2001 yılında yapılan 4652 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunundaki değişikliklerle dokuz aydan iki yıla çıkarılmıştır. Bununla polis eğitimi alanında bazı değişiklikler yapılmış olmasına rağmen bazı konularda eksikliklerin olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’deki polis eğitimini diğer çağdaş dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında ne gibi eksikliklerin olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada polis meslek yüksek okullarındaki polis temel eğitiminin sorunları dört başlık altında ele alınmaya çalışılacaktır. Polis okullarındaki müfredat programların değerlendirilmesi. Polis okullarındaki eğitimin uygulama ve teorik açıdan değerlendirilmesi. Polis okullarının eğiticiler açısından değerlendirilmesi. Polis okullarının idareciler açısından değerlendirilmesi. Bu araştırma bulguları ışığı altında çağdaş polis eğitimi alanında Türk Emniyet Teşkilatı için neler yapılabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Polis, Polis Temel Eğitimi, Polis Eğitimcileri, Polis Okulları.

1. GİRİŞ

Çağımızın değişen koşullarında eğitim herkes için vazgeçilmez bir hale gelmiştir. Geleneksel bilgiler hızla değerini kaybetmektedir. Devlet memurları, işverenler, eğitimciler, öğrenciler kısacası herkes yeni bilgileri hızla öğrenmek zorunda kalmaktadırlar. Gelişen dünyada eğitim her türlü değişimin talep ettiği yeni koşullara cevap vermek ve bu süreçlere aynı zamanda katkıda bulunmak zorundadır. Bu gelişmelere paralel olarak, eğitim planları da ortaya çıkan nitelik taleplerini tahmin etmek ve eğitim politikalarını buna uydurmak zorundadır (Ekin, 1997, 82). Tüm bu hususların ana kaynağını çözümü ise eğitimde yatmaktadır. Eğitimle sapma davranışların nedenleri ve çözüm yolları polislere aktarılabilir, eğitimle yeni yetişen polisler profesyonel bir polis adayı olarak mezun olabilirler.

Eğitimin en önemli unsurlarından bir ise eğitici ögesidir. Nitelikli bir eğitimin en önemli temel taşı nitelikli bir eğitim kadrosuna sahip olmaktır. Dolayısıyla, polis teşkilatında bulunan eğitici personel ne kadar nitelikli ise yetiştirilecek olan personel de o derece nitelikli olacaktır. Dolayısıyla emniyet teşkilatı da sahip olduğu eğitici kadro oranında güçlü ve nitelikli olacaktır. Emniyet Teşkilatı'nın stratejik hedeflerini gerçekleştirebilecek nitelikte personel yetiştirilmesi, ancak sağlıklı bir kadro ile gerçekleştirilebilir. Mesleğe başladıktan sonra hizmet içi kurslarla da desteklenmesi gereken temel eğitimin, eğitim formasyonu olan emniyet görevlileri ve akademik kadro tarafından verilmesi önemlidir.

Geleceğin güçlü polis teşkilatı, çağın değerlerini bilen ve özümseyen, etik değerlere bağlı, meslek ahlakını özümsemiş, toplumun beklentilerini bilen ve buna göre hareket eden, bilgili personel ile daha etkili hizmet verecektir. Belirtilen niteliklerde personel ise polis eğitim kurumlarında nitelikli polis memurlarının yetiştirilmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu bağlamda, bu çalışmamız üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci olarak teorik yaklaşımlar açısından polis eğitimi irdelenmeye çalışılmıştır. İkinci olarak çağdaş ülkelerdeki polis eğitimine değinilmiştir. Bunlardan özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İngilteredeki polis eğitim sürelerine ve eğitim yöntemlerine konu edilmiştir. Üçüncü olarak Türkiye'deki polis eğitim süreci ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. TEORİK YAKLAŞIMLAR AÇISINDAN POLİS TEMEL EĞİTİMİ

Eğitimin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İkel toplumlardan günümüze kadar eğitim nitel ve nicel bakımdan farklı yapılmış olmasına rağmen, hedef hep aynı olmuştur. Eğitimde hedef davranış değişikliğidir. Eğitim, 1900'lerden zamanımıza kadar: bilgi, öğrenme ve uygulama olarak ifade edilirken, bugün bireylerin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istenilen yönde değişiklik meydana getirme olarak ifade edilmektedir (Kesercioğlu vd., 2001, 473). Toplumlar da bugün değişim denilince, ekonomik büyüme, her türlü sosyal, siyasal, yönetsel gelişmeyi içermektedir. Tüm bu gelişmelerde, bireylerin eğitim faktörü en önemli faktörler arasında sayılabilir. Ülkeler milletler arası gelişme yarışında, ekonomik ve siyasi yönden söz sahibi olabilmek için, devamlı kendilerini yenilemekte ve eğitim imkanlarını artırma yoluna gitmektedirler. Yenilik, rastlantıdan çok istenmiş ve planlanmış bir eylemdir (Çelikkaya, 1999, 225). Toplumlar da yenilik ve değişimin oluşmasında eğitim en önemli rolü oynamaktadır.

Eğitim, milletlerin ve bireylerin hayatlarında mutluluk sağlamada önemli araçlardan biri denilebilir. Eğitimde amaç hayatı kolaylaştırmak ve güzelleştirerek yaşanır hale getirmektir. Bu da ancak nitelikli bir eğitimle sağlanır. Nitelikli eğitim ise, ezbere dayanan bilgi aktarımından çok, düşünmeyi, muhakemeyi ve araştırmayı özendirir bir şekilde olmalıdır. İyi insan-iyi vatandaş olma formasyonuna yardım eden en önemli etkende eğitimidir (Yenal, 1999: 102). Bu sebeple eğitim artık günümüz toplumlarında hayatın olmazsa olmaz şartı haline gelmiştir. Eğitim kavramı, eski adıyla terbiye, genel anlamda yetenek, bilgilendirme ve beceri geliştirme süreci, olup öğrenme ve öğretme olgusunu da içermektedir (Fındıklı, 2000: 15). Bu öğretme ve öğrenme faaliyetinde, eğitim ve öğretim önemli bir yer tutmaktadır. Eğitim ve öğretim kavramları anlam itibariyle yakın olsalar da aralarında belirgin bir fark vardır. Bu ayrıma göre, öğretim (education) eğitim kurumlarında verilen genel eğitimidir. Eğitim (training) kavramı ise meslek okullarında mesleki bir amaçla verilen uzmanlık eğitimini ifade etmektedir. Eğitimin insan hayatındaki önemi kadar, bu eğitimin uygulama şeklide önemlidir. Her bireyin zihni gelişme kapasitesi değerleri farklıdır. İyi bir eğitim hizmeti ile fiili gelişme seviyesinin bu kapasitenin tamamına kadar artırılması mümkün olmakla beraber, irsiyet faktörü de önemli bir faktördür. Zihni kapasite seviyesi daha verimli sayılabilecek öğrencileri ihmal etmemek gerekir (Kurtkan, 1987, 84). Polis mesleği içinde bu gerçekler aynıdır. Polislik mesleğine en uygun zeka ve kabiliyette insanların seçilmesi ve eğitilmesi polis teşkilatlarının önemli hedefleri arasında olmalıdır. Okulda kazanılan deneyimler bireyin topluma uyum sağlayan kişilik geliştirmesine yardımcı olur (Bahar, 2002, 9).

Özellikle polis eğitiminde de polislik mesleğinin ilk kurallarının ve değer yargılarının öğrenildiği yer polis okullarıdır. Burada alacakları başarılı bir eğitim, yeni polis memurlarının mesleki sosyalleşmesini ve başarısın olumlu yönde etkileyecektir. Birey ve toplumların hayatlarında bu kadar önemli bir yeri olan eğitimin öneminin kurumlar içinde önemsiz olması düşünülemez. Bir toplumu veya kurumu oluşturan kişilerin sahip olduğu nitelik ve kalite, o kurumun veya toplumun kalitesini belirler (Karaman, 2000, 177). Günümüzde nitelikli ve uzmanlaşmış insan gücünün kurumların başarılı hizmet vermesinde ve bu hizmeti sağlıklı bir şekilde sürdürmesindeki önemi açık şekilde ortadadır. Bu sebeple, günümüzün ihtiyaç ve problemlerine cevap verebilecek, nitelikli uzmanlaşmış personelin yetiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Özellikle, halkla sürekli diyalog içinde bulunan kişi yada kurumlar için bu durum çok daha ihtiyaç haline gelmiştir. Bir kurum veya kuruluşun kadrolarında görev yapan personelin kalitesiyle doğru orantılı olarak vatandaşa hizmet sunabilir. Bu orantılığın artması, personelin iyi bir temel eğitimi ve sonrada meslek içi eğitimle ancak sağlanabilir.

Günümüz toplumunda, en önemli kamu hizmetlerinden biri de polisin sunduğu güvenlik hizmetidir. Güvenlik hizmetinin özü, kamu düzenin sağlanması ve korunması olarak ifade edilebilmektedir. Ancak, günümüzün sanayileşmiş veya sanayileşmekte olan ülkelerdeki şehirlerde aşırı nüfus artışından dolayı, polisin yaptığı görev ve hizmetler daha da zor hale gelmiştir. Çünkü, artan nüfus beraberinde şehirlerdeki kamu düzenini bozan kişilerin ve suçluların sayısının artmasını da beraberinde getirmiştir. Bilindiği gibi, suçlarla ve suçlularla mücadele etmede en önemli görev polise düşmektedir. Bununla polisin görev ve yetkisi ile ilgili olarak, Polise görev, yetki ve sorumluluk veren başta Anayasa olmak üzere, 320 kanun, 77 tüzük, 299 yönetmelik ve 42 yönerge vardır (Emniyet Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 2009) Bunların içinde asıl polisin görev ve yetkisi belirleyen, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu da (PVSK) polisin görevlerini en geniş ve genel anlamda şöyle tarif etmektedir:

Polis, asayiş amme, şahıs tasarruf emniyetini ve mesken masunietini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlere yardım, muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerin kendilerine verdiği diğer görevleri yapar (PVSK, 1934, Md.1).

Bu kanun maddesiyle polise çok geniş bir alanda görev ve sorumluluk verilmektedir. Günümüzde, başta bilgisayar teknolojisi olmak üzere, bir çok teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi ve bu teknolojinin suç işleyenler tarafından profesyonelce kullanıldığı ve gelecekte de bunun kullanılması hızlı bir şekilde artacağı görülmektedir. Bu geniş alanda, polisin toplumun isteklerine yeterli derecede karşılık verebilmesi için, günün şartlarına uygun olarak modern teknolojiye sahip olması, polisin görev ve yetkisiyle ilgili hukuki düzenlemelerin güncelleştirilmesinin yanı sıra bu görevi yapacak olan polisin eğitiminin de günün şartlarına uygun bir şekilde olması gerekir (Karaman, 2003, 98-99).

Polis eğitiminin sorumlu, etkili ve başarılı bir şekilde yürütülmesi konusunda Karaman şöyle demektedir: Polis temel eğitimi de, öncelikle polisimize mesleğe başladığında sorunları tek başına çözen, araştırmacı ve kendini yenilemesini bilen bir anlayış bilinci verecek şekilde bir eğitim verilmesi yararlı olacaktır (Karaman, 2002, 345). Çünkü, yukarıda da belirtildiği gibi polise görev, sorumluluk ve yetki veren bir çok kanun tüzük ve yönetmelik vardır. Bunların hepsinin temel eğitimde en detaylı şekilde öğretilmesi mümkün değildir. Ama neyi nerden nasıl bulacağı öğretilir ve bu araştırma ruhu aşılabilirse polis temel eğitimi gerçek amacına ulaşmış olur.

Polis eğitiminin nasıl olması ile ilgili diğer bir görüşte şöyledir: Polis eğitiminde amaç, öğrenciye yalnız mesleki bilgi ve davranışları kazandırmak değil, bunun yanı sıra özgür düşünebilme, iyi muhakeme edebilme, süratli ve sağlıklı karar verme yeteneğine sahip, değişen toplum şartlarına uyabilen polis yetiştirmektir (Schulkes, 1994, 5). Bununla ilgili bir görüşte şöyledir: Polis temel eğitiminde öğrencilere, bağımsız düşünmeyi ve sorumluluk almayı, birlikte işbirliği halinde çalışmayı, müşteri odaklı anlayışa göre hizmet verme bilgi ve bilincini vermek gerekir (Fındıklı, 2001, 17). Polisin asıl amacı halkın huzur ve güvenin sağlamak olduğu açıdan düşünülürse, polisin eğitiminde dengeli ve ölçülü olmayı bilmeyi ve kararları zamanında ve yerinde gecikmeden verme alışkanlığı kazandırılmalıdır. Polis eğitimi, sadece beden ve silah eğitiminden ibaret olmayıp, ruh, beden ve kafa bütünlüğü gibi bir birini tamamlayan üçlü denge üzerine oturtulmalıdır.

3. ÇAĞDAŞ ÜLKELERDE POLİS TEMEL EĞİTİMİ

Polislik mesleği diğer mesleklerle göre daha fazla tehlikeli, stresli ve gece çalışma şartları olan bir meslektir. Polisin en önemli görevleri arasında suç ve suçlularla mücadele etmesi, genel asayiş ve güvenliği sağlamasıdır. Çalışma alanı en hızlı değişen mesleklerden birisi de polis mesleğidir. Çünkü teknik ve teknolojik gelişmeleri ilk kullananlardan birilerde suç örgütleri ve suçlulardır. Polis eğer bunlara karşı başarılı olmak istiyorsa günün şartlarına uygun teknik ve teknolojiye sahip olmak, güncelleştirilmiş polis mevzuatına sahip olmak, uluslar arası işbirliğinin yanı sıra iyi bir mesleki temel eğitiminde yeri oldukça önemlidir.

Genellikle çağdaş ülkelerdeki polis eğitimlerinin süreleri ve niteliği ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte ortak noktaları da oldukça fazladır. Örneğin Almanya’da polis adayları için eğitim sistemleri eyaletten eyalete farklılık gösterebilir. Genellikle polis eğitiminin süresi iki yıldır. Bu iki yıllık süredeki polis eğitimi teorik ve uygulamalı eğitimden oluşmaktadır. Adaylara verilen dersle ise, hukuk, psikoloji, politik ve sosyal bilimler, spor ve atış konusunda bilgi ve becerilerini geliştirilirler. Ayrıca davranışsal eğitimde de rol aşma şeklinde eğitim verilir. Polis memuru adayı öğrenciler eğitimleri süresince maaş alırlar. Öğrenciler eğitimlerini başarıyla tamamlayınca Kamu Yönetimi Fakülte mezunu diplomasını alırlar. İkinci seviyeye geçebilmek için 2,5 yıl bir Polis Üniversitesinde eğitim almak gerekir. Daha sonra buradan komiser rütbesini alarak mezun olurlar (Akar, vd, 2008, 20).

Almanya’da polis eğitimi iki bölüme ayrılmıştır: Federal Polis Üniversitesinde bir yıl teorik ve uygulamalı eğitim ve Münster’deki Polis Yönetim ve Personel Kolejinde bir yıl eğitim. Polis yönetim ve personel koleji , 2005 yılında Polis Üniversitesine dönüştürülmüş olup, mezunları Kamu Yönetiminde master diploması almaya hak kazanacaklardır. Bu eğitimleri başarıyla geçtikten sonra, görevliler Emniyet Amiri rütbesiyle atanacaklar ve kendi eyaletlerindeki en son polis rütbesine kadar yükselebileceklerdir. Diğer eyaletlere geçiş yapmak mümkündür ama bunun oldukça zor bir prosedürü vardır. Polis görevlilerinin %50’si orta seviyeli rütbelilerden, %45’i yüksek seviyeli rütbelilerden ve %5’de Daha yüksek seviyeli rütbelilerden oluşmaktadır (Feltus, 2005, 1076).

Ameri Birleşik Devletlerinde her eyaletteki polis memurlarının eğitimi bazı farklılıklar göstermekle birlikte temel olarak aynı eğitim sistemine tabidirler. Bazı eyaletlerin Polis Akademisi yoktur. Örneğin Texas eyaletinin Denton İl Polis Departmanı Arlington City Polis Akademisine eğitim için polislerini göndermektedir. Polis Akademisi öğrencileri 720 saat eğitim görmektedirler. Bu eğitim yaklaşık 97 gün sürmektedir. Bu süre içinde polis memuru adayları Akademide yatılı olarak kalmaktadır. Bu eğitim süresince polis memuru adayları kendi polis müdürlüklerinden düşük polis memuru maaşları almaktadırlar. Akademiden mezun olan yeni memurlar kendi polis müdürlüğünde Alan Eğitimi Şubesi (Field Training Office) programında göreve başlarlar. Bu program yeni polis memurlarına staj eğitimi veren uygulamalı eğitim programıdır. Yeni memur FTO’da polis eğitmen ile motorize devriye görevine başlar. Gerçek polis gibi olaylara müdahale etme yetkileri vardır. FTO eğitmeni yeni memura olaylara müdahale ederken neler yapması gerektiği konusunda bilgi verdiği gibi, aynı zamanda yeni memurun performansını da günlük olarak doldurduğu değerlendirme formunda belirtir. Bu uygulamalı eğitim 16 haftaya kadar sürmektedir. Uygulamalı eğitim polis teşkilatının çeşitli birimlerinde 18 ay sürmektedir. Bu süreden sonra polis memuru asil kadroya geçmektedir (Demirci, vd, 2008, 41).

İngiltere’de, polis eğitim süresi iki senedir. İki senelik eğitim süresince, teorik ve uygulamalı eğitim birbirini takip edecek şekilde verilir. Bunun içindir ki bu tip polis eğitim metoduna sandviç yöntemi polis eğitimi denmektedir. Bu iki senelik polis eğitim süreci, farklı yerlerde, farklı birimlerin sorumluluğundadır. İngiltere’de, polis eğitiminden sorumlu olan birimleri üç grupta toplayabiliriz.

Birincisi, her polis teşkilatının sahip olduğu polis eğitim merkezleridir. Polis eğitim merkezlerinde, stajyer polislerin stajyerlik süresince belli dönemlerdeki eğitimleri buralarda verilmektedir. Genel olarak, bu eğitim merkezlerinde aktif olarak eğitimcilik görevini yapanlar polis memurları ve komiserlerdir. Eğitim merkezindeki eğitimcilerin hepsi eğitimle ilgili kursları almış ve en iyi seviyede mesleki bilgi ve tecrübeye sahip kişiler arasından gönüllü olanlar seçilmektedir.

İkincisi, İngiltere’de, altı tane bulunan Bölge Polis Okulu (BPO) (Police District Training Centre) (DTC) bunlar Türkiye’deki polis okullarının fonksiyonunu icra etmektedir. Bu BPO’ları İngiltere’deki tüm polis temel eğitiminden sorumludur.

Üçüncü olarak Danışman Polis Memurları (DPM), bunlar da her polis teşkilatının kendi birimlerinde yeterli sayıda vardır. Bu dönem eyaletlerden 10-15 hafta arası farklı olarak uygulanmaktadır. (Karaman, 2002, 119-120).

İngiltere’deki polis temel eğitim iki bölüme ayrılmıştır. Birincisi bölümde, birinci haftadan 32. haftaya kadar süren polis eğitim dönemidir. Bu dönem, Kaynak Kursu (KK) (Foundation Course) olarak adlandırılmaktadır. İkinci bölüm ise, 32 haftalık KK’dan sonra 32.-104. haftalar arasında 72 hafta süren, kurstur. Bu kurs, Kaynak Sonrası Kurs (KSK) (Post Foundation Course) olarak adlandırılmaktadır.

Polis temel eğitiminin ve stajyer polis memurlarının, polislik mesleği adına ilk temel eğitiminin verildiği bölüm olan 32 haftalık KK süresi yedi modüle ayrılmıştır.

Modül Bir, (M-1) 32 haftalık KK süresinin ilk bölümünü oluşturmaktadır. Bu modülde geçen süre 1-4 hafta arasındadır. M-1 kursunun verildiği yer, her polis teşkilatının kendi polis eğitim merkezleridir. Bu eğitim süresince, genel olarak polislik mesleğinin, görev ve yetkilerinin tanıtımı yapılır. Polis teşkilatının ilgili birimleri ziyaret edilerek bu birimlerin görevleri anlatılır. Bu eğitim süresince verilen derslerin konu başlıkları özetle şunlardır: İngiltere'deki mahkemeler ve bunların görevleri. Polisi mahkemeye delil olarak sunacağı bilgilerin neler olduğu anlatılmaktadır. (CPTU, 1992, M-1, Book 1).

Modül İki, (M-2) 32 haftalık KK süresinin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Bu modülde geçen süre 5-14 hafta arasındadır. M-2 kursunun verildiği yer, Bölge Polis Okuludur (BPO). M-2 kursunda okutulan dersler üç kitapta toplanmıştır. Bu kurs süresince M-2 ve birinci kitapta verilen dersler konu başlıkları özetle şunlardır: Devriyenin görevleri ve polislikteki devriye hizmetleri. Önleyici polislik hizmetleri. Polis olarak kendini tehlikelerden koruma yöntemleri. Polisin karar verme yetkisi ve yöntemleri. Polisin toplumdaki rolü ve azınlıklara karşı ilişkiler. Polisin tutuklama hakkını veren kanun tüzük ve yönetmeliklerin öğretilmesi. (CPTU, 1992, M-2, Book 2).

M-2 Kursunun ikinci, fakat KK' sunun üçüncü kitabında okutulan ders konularının konu başlıkları da özetle şunlardan oluşmaktadır: Polisin, trafiğe çıkan araçlarda kontrol etmesi gereken hususlar ve evraklar. Genel olarak sürücülerin ve yayaların uyması gereken trafik kuralları. Polisin trafik cezası uygulamaları. Trafik kazalarında polisin görev ve sorumlulukları. Polisin sürücüleri alkol kontrolü yapması ve alkollü sürücülere karşı yapılacak işlemler ve uygulamalar (CPTU, 1992, M-2, Book 3).

M-2 Kursunun ikinci, fakat KK'sunun dördüncü kitabında okutulan ders konularının konu başlıkları da özetle şunlardan oluşmaktadır: kişilere yapılan çeşitli saldırılarda polisin görev ve yetkileri. Sanıkların veya şüphelilerin kimliklerini belirleme yöntemleri. Polisin şüpheli gördüğü kişi, araç ve meskeni aramada görev yetkileri ve sorumlulukları. Eve girilerek yapılan hırsızlık, alışveriş merkezlerinden yapılan hırsızlık olaylarında, polisin suç delillerini toplama ve bunları mahkemede delil olarak sunulabilecek şekilde koruma şekil ve yöntemlerinin öğretilmesi. Polisin şüpheli kişilere soru sorması ve sorgulama yöntem ve teknikleri. Polisin stres yönetimi. (CPTU, 1992, M-2, Book 4).

Modül Üç, (M-3) 32 haftalık KK süresini üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Bu modülde geçen süre 15-19 hafta arasındadır. M-3 kursunun verildiği yer, her polis teşkilatının kendi polis eğitim merkezleridir. Bu dönemdeki verilen eğitim, eğitim merkezlerinde teorik olarak değil uygulamada DPM'nun eşliğinde yapılmaktadır. DPM'luğu, stajyer polislerin üzerinde meslek kariyerlerinin ilk uygulamalı eğitimi olduğu için çok etkili olmaktadır. (CPTU, 1995, 11).

Modül Dört, Bu modülde geçen süre 20-24 hafta arasındadır. Bu dönemde verilen derslerin konu başlıkları özetle şunlardır: Polise görev ve yetki veren kanun tüzük ve yönetmelikler, polisin kanundan aldığı gücü ve yetkisi nedir. Her türlü hırsızlık olaylarında polisin, görev ve sorumluluğu. Hırsızlık olayında polisin yapması gereken polisiye işlemler ve yöntemler. Adam öldürme, adam yaralama, intihar, ani ölüm, şüpheli ölümlerde polisin görev, sorumluluk ve yetkisi. (CPTU, 1992, M-4, Book 5).

Modül Beş, Bu dönem 25. Haftadır. Bu dönemde stajyer polis memurları bir haftalık süre yarı dönem tatil için evlerine gönderilir.

Modül Altı, Bu dönemde geçen süre 26-30 haftaları arasındadır, kursunun verildiği yer, her polis teşkilatının kendi polis eğitim merkezleridir. Bu dönemdeki verilen eğitim, eğitim merkezlerinde teorik olarak değil uygulamada DPM'nun eşliğinde yapılmaktadır.

Modül Yedi, bu dönemde geçen süre 31-32 haftaları arasındadır, verildiği yer her polis teşkilatının kendi eğitim merkezleridir. BPO'lundaki eğitimciler, danışman polis

memurları ve her polis teşkilatının polis eğitim merkezindeki eğitimcilerden oluşan bir sınav komisyonu kurulur. Stajyer polis memurları, bu komisyonun hazırlayacağı sınav sorularından sınava tabi tutulurlar. Eğer polis adayı başarısız olursa, başarısız olduğu modül tekrar ettirilir. Fakat bunda da başarılı olamazsa polislikle ilişkisi kesilir.

32 haftalık ve yedi modülden oluşan kursun sonundaki yapılan bu sınavda, daha önce polisin seçiminde polis adaylarında bulunması istenen 36 tane özellik ve kabiliyetin gelişim derecesi ölçülmeye çalışılır. Bu KK'dan sonra ölçülen özellikler Birinci Derece (Level 1) ve İkinci Derece (Level 2) şeklinde değerlendirilir. Yine 32 haftalık kurstan sonra devam eden, 32-90 haftalar arasındaki Kaynak Sonrası Kursta da (KSK) yine, stajyer polis memurları adaylarının, bu özellik ve kabiliyetlerine 3 ve 4 derece olarak değerlendirilmektedir. 32 haftalık KK'dan sonra 90. haftaya kadar süren KSK devam etmektedir.

Polis temel eğitiminde diğer önemli bir konuda, ister polis okullarında, isterse her emniyet müdürlüğünün eğitim merkezlerinde olsun, sınıfta teorik olarak video gösterisi ile işlenen her ders, okulların örnek karakollarında uygulamalı olarak yaptırılmaktadır. Örnek karakolda, bir karakolda bulunması gereken tüm birimler bulunmakta ve polisin karakol görevi ile ilgili konular anlatılırken aynen gerçeğine yakın olarak bu örnek karakollarda bu dersler yapılmaktadır. Süper marketlerdeki hırsızlık konusunu anlata bilmek için, polis okullarında minyatür bir süper market yapılmış o ders konuları oralarda uygulamalı olarak yaptırılmaktadır. Toplumsal olay polisi ile ilgili derslerde, yine bir toplumsal olayın geçtiği yer olan iki tarafı evler ve dükkânlar olan minyatür bir cadde meydana getirilmiş ve toplumsal olaylarla ilgili olarak dersler burada gerçeğine yakın şekilde uygulamalı olarak polis adaylarına yaptırılmaktadır. Trafikle ilgili derslerde yine trafik kazası olmuş bir durumun gerçek şekli ile olan trafik eğitim alanlarında uygulamalı olarak polis adaylarına yaptırılmaktadır. (Özeren, vd., 2008, 231-232).

Kısaca çağdaş ülkelerdeki polis temel eğitimine değindikten sonra Türkiye'deki polis temel eğitimi değinilecektir.

4. TÜRKİYE'DE POLİS TEMEL EĞİTİMİ

Geleneksel görevi kamu düzenini sağlama ve kanun uygulama olarak değerlendiren polis; “sosyal, ekonomik, politik, kültürel, teknik ve çevresel sorunlarla” karşı karşıya gelmiştir (Fındıklı, 1997, 464). Artık polisin görevini layıkıyla yapmasının yanında, görevini nasıl yaptığı da dikkate alınır olmuştur. Polisin görevini nasıl yapması gerektiğinin ilk verileceği yer ise polis eğitim kurumlarıdır.

Bütün eğitim kurumlarında olduğu gibi polis eğitiminin de bir takım sorunları vardır. Suç aydınlatma oranlarının %80'lerde olmasına rağmen mahkumiyet oranının %53'lerde olması, polisin yapmış olduğu idari işlemlere karşı açılan davaların yaklaşık %80,1 'inin idari mahkemelerde polis aleyhine sonuçlanması, polisin insan hakları ihlalleri ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemelerine açılan davaların sonucunda devletin büyük çapta tazminat ödemek zorunda kalması, polis tahkikatlarında yeterli delil elde edilmeden mahkemeye intikaller nedeniyle yargılama safhasının uzun sürmesi ve halkın polise ve yargıya olan güveninin olumsuz yönde etkilenmesi gibi sorunların ortaya çıkmasında polisin iyi eğitilememesinin diğer faktörlerinin yanında önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Fındıklı, 1997, 18). İyi yetiştirilmiş profesyonel polisler, hem polis teşkilatının, hem de devletin saygınlığını olumsuz yönde etkileyecek yanlışlıkları yapmayacaklardır.

Verimli ve etkili bir polis eğitim temel hedef olmalıdır. Polis adaylarına hizmet öncesi meslek bilincinin yeterince aşılması önemli bir unsurdur. Polisin; polisliğin ne olduğunu, mesleğin özelliklerini, birey ve toplum için taşıdığı anlam ve önemi, statüsünü, meslek etiğini, yüksek özveri gerektirdiğini bilmesi ve bunların gereklerini inançla, severek yerine getirmesi bilincini kazanması gereklidir. (Yılman, 2001, 29). Eğitim sürecinde, öğrenci, eğitici, eğitim programı, araç-gereç, bina – tesis ve yönetim unsurları hedeflenen davranış kalıplarının en iyi düzeyde gerçekleşmesini sağlamalıdır. Bunların sağlanamadığı durumlarda ise eğitim sorunu var demektir.

4652 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanununa dayanılarak çıkarılan, Polis Meslek Yüksek Okulları Eğitim-Öğretim Yönetmeliği (PMYOEÖY)'ne göre birinci sınıfta okutulan derslerin isimleri şu şekildedir: Emniyet Teşkilatı (Polis Meslek Hukuku), Polisin Görev ve Yetkileri ve Polis Etiği, Hukuk Başlangıcı, Devletin Yapısı ve Nitelikleri, Ceza Hukuku, Silah Bilgisi ve Atış, Halkla İlişkiler, Türk Dili, Beden Eğitimi ve Yakın Savunma, Yabancı Dil(İngilizce), Mesleki Teknik Yazışma, İnsan Hakları ve Kamu Hürriyetleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, Disiplin Hukuku, Bilgisayar, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi.

PMYO'larında bu derslerle ilgili sınav şekli şöyle olmaktadır. Bir ders için iki yarı yılda üç ara sınavı ile bir yıl sonu sınavı yapılır (PMYOEÖY, 2001, Md.169). Sınavlar, öğretim elemanın ders yükü ve öğrencilerin sayısı da dikkate alınarak yazılı, test, uygulamalı veya sözlü şeklinde yapılabilmektedir. Sınavlar, ara sınavları, yıl sonu sınavı, bütünleme, ek bütünleme ve mazeret sınavlarından oluşur. Sınavlardan sonra iki haftalık tatilden sonra, polis adaylarına polis teşkilatlarında uygulamalı eğitim (Staj) yaptırılır. Bu eğitimin şu şekilde olmaktadır: Staj eğitimi, Polis Akademisi akademik çalışma takviminde belirtilen tarihler arasında, en az bir ay süre ile yaptırılır (Polis Meslek Yüksek Okulları Uygulamalı Mesleki Eğitim Yönergesi, 2002, Md.5).

İkinci sınıfta okutulan derslerin isimleri şu şekildedir: Toplum Psikolojisi, Devlet Güvenliği ve Haber Alma, Ceza Hukuku, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Polisin Görev ve Yetkileri ve Polis Etiği, Ceza Muhakemesi Hukuku, Medeni Hukuk, Beden Eğitimi ve Yakın Savunma, Davranış Bilimleri, Temel Trafik Bilgileri, Yabancı Dil (İngilizce), Önleyici Polis Hizmetleri, İnsan Hakları ve Kamu Hürriyetleri, Polis Taktikleri ve Silah Bilgisi ve Atış.

Bu derslerin yanı sıra başta ABD ve İngiltere gibi ülkelerdeki polis temel eğitiminde verilen ve bizde olmayan derslerde şu şekilde sıralayabiliriz: Sorgulama teknikleri, Kriminoloji veya suçlu psikolojisi, Sağlık Yönetimi ve İlk Yardım olarak sayılabilir.

4652 sayılı kanunla PMYO'ları eğitim süresi iki yıla çıkarılarak, PAB'liğine bağlanmıştır. Bu kanunla PAB'liği bir polis üniversitesi haline getirmek amaçlanmıştır. Bununla ilgili olarak derslerde de doğal olarak bazı değişiklikler olmuştur. Bazı yeni dersler konulmuş, bazı derslerin isimleri değiştirilerek muhteviyatı genişletilmiştir. Ayrıca bu kanunla diğer önemli bir konu olan uygulamalı eğitim (staj) konulmuştur.

Polis temel eğitiminde özellikle uygulamalı eğitimin yeri açıkça ortadadır. Çağdaş polis eğitimi, teorik eğitimden daha fazla uygulamalı eğitim olarak anlaşılmakta ve uygulanmaktadır. İki yıllık polis eğitimi süresinde bir aylık bu şekilde bir uygulamalı polis eğitimi oldukça büyük bir yeniliktir. Fakat, diğer çağdaş ülkelerin polis eğitimlerindeki uygulamalı eğitiminin oranı ile karşılaştırıldığında tabii ki yeterli görülmemektedir. Çeşitli ülkelerdeki, polis temel eğitim süresince teorik derslerin, toplam dersler içindeki oranı şöyledir: "İngiltere %25-30, Almanya ve Belçika %35, ABD %30-40" (Karaman, 2002, 17).

Kurumlar ne tür insan yetiştirmek istediklerin ilişkin karar ve yöntemler belirlemelidirler. Bu durum polisin saygınlığının artmasını da sağlayacaktır. Polis eğitiminde "önce

eğiticinin yetiştirilmesi” ilkesi benimsenmelidir. Eğitim kurumlarında nitelikli personelin istihdam edilmesi eğitime verilen önem ve değer de bir göstergesi olacaktır. Rasgele kişiler değil nitelikli kişilerin eğitici olarak görevlendirilmesi önemli bir husustur (Fındıklı, 2001, 19)

Eğitim kurumlarının “geri hizmet yeri”, bir nevi “cezalandırma yeri” olarak görülmesi, aktif görevden alınan kişilerin eğitim kurumlarında görevlendirilerek cezalandırılmaları anlayışı, rasgele kişilerin eğitici olarak görevlendirilmeleri polis eğitimine önem ve değer vermemek, eğitimi hafife almak demektir. Eğitim formasyonu olmayan ve de üst yönetime küskün kişilerden oluşan eğitici kadrosu ile polis eğitimi başarısız olacaktır (İlmak,1997, 23). Eğitimin temel taşı ve olmazsa olmazı nitelik ve nicelik açısından yeterli eğitim kadrosuna sahip olmaktır. Polis teşkilatında bulunan eğitici personel ne kadar nitelikli ise yetiştirilecek olan personel de o derece nitelikli olacaktır. Dolayısıyla emniyet teşkilatı da sahip olduğu eğitici kadro oranında güçlü ve nitelikli olacaktır.

Polis Meslek Yüksek Okullarında (PMYO) kimlerin eğitici olduğu konusu şu şekilde değerlendirilebilir. Birinci grup eğiticiler kadrolu öğretim görevlileri, öğretim üyeleri ve okutmanlardır. 26 PMYO’da toplam 96 dır. İkinci grup eğiticiler kurum içi ek ders görevlileri. Bunlar birinci sınıf emniyet müdüründen, komiser yardımcısı rütbesine kadar olan rütbelerdeki kişileri kapsar. Bunlar aslında idari bir görevi olan ama bu arada belli alanlardaki derslere giren kişilerdir. Bunların asıl meslekleri polisliktir. Bunların sayıları 410 dur. Üçüncü grup eğiticiler Emniyet Hizmetleri Sınıfından kadrolu öğretim görevlileri. Bunlar ikinci sınıf emniyet müdürü oluncaya kadar aktif olarak polislik yapan daha sonra okullara eğitici olarak atanan çoğunun pedagojik formasyonu olmayan kişilerdir. Bunlarda toplam 157 dir. Dördüncü grup eğiticiler kurum dışı ek ders görevlileridir. Bunlar diğer kurumlardan görevlendirilen, üniversite personeli, doktor, avukat, savcı, hakim, kaymakam ve vali yardımcısı gibi görevlerde olan kişiler olarak sayılabilir. Bunların sayısında toplam 350 civarındadır. Bu verilere göre en az sayısı bulunan kadrolu öğretim görevlileridir.

Eğitici personelin eğitici formasyonuna sahip olmaları önemli bir husustur. Emniyet teşkilatında eğitim formasyonuna sahip olmayan kişilere ders verilmesi yanlış bir uygulamadır. Mezun olan öğrencilerin bir ürün olarak değerlendirilebileceği polis eğitim kurumlarında, öğrencilerin ne şekilde okula girip hangi bilgi, beceri ve değerleri kazanarak okuldan mezun oldukları değerlendirilmesi gereken bir konudur. Eğiticilerin bu konuda sürekli denetlenmeleri gerekmektedir. (Akyüz, 2007, 61). Polis eğitim kurumlarında 2. sınıf emniyet müdürlerinin kadrolarına uygun yer bulunamadığı için “öğretmen emniyet müdürü” olarak görevlendirilmeleri yanlış bir uygulamadır. Hem isteksiz, hem küskün hem de hiçbir eğitici formasyonu olmayan kişilerin istenilen niteliklerde personel yetiştirmesi mümkün olmayacaktır.

Öğretmen emniyet müdürlerinin tecrübelerini yeni yetiştirilen polis adaylarına aktarmaları faydalı olacaktır. Ancak öğretmesini bilen öğretir prensibinden ve öğretmek isteyen öğretir anlayışında hareketle istekli olanların eğitici formasyon kurslarına tabi tutulduktan sonra polis eğitim kurumlarında görevlendirilmelerinin daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Zira eğitici “bildiğini iyi ifade edebilme yeteneğine sahip kişi demektir.”

Eğitici eğitim mümkün değildir. Eğitim için gerekli bütün şartlar oluşturulmuş olsa dahi eğitici olmadan eğitim gerçekleştirilemez. Eğitcilik ise bir uzmanlık mesleğidir. Her teşkilat, kendi mesleki bilgilerini geliştirmek ve elemanlarını bu mesleki gelişim

doğrultusunda yetiştirmek ister. Bunun için, branşında iyi, konusuna ve dersine hakim, iyi bir bilim adamı ve araştırmacı, öğrenci üzerinde bilgisi ile otorite kurabilen ideal eğitim elemanlarına ihtiyaç vardır (Fındıklı, 2001, 22).

Polis eğitim kurumlarındaki diğer önemli bir konuda idarecileri sorundur. 4652 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanununa göre Polis Akademisi Başkanının mastırını yapmış, birinci sınıf emniyet müdürü veya öğretim üyesi profesör şeklindedir. Polis meslek yüksek okulu müdürleri ise sadece birinci sınıf emniyet müdürü şeklindedir. Burada görev yapan okul müdürlerinin eğitimcilik konusunda o ana kadar hiçbir bilgi ve deneyimi olmayan sadece polislik mesleğinin belli kademelerinde görev yapmış kişilerdir. Eğitim konusunda hiç tecrübesi olmayan kişilerin polis meslek yüksek okullarına müdür olarak görevlendirilmesi yetiştirilecek öğrencilerin kalitesi açısından çok yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Polis Akademisi 4652 sayılı kanun değişikliği ile Polis Üniversitesi olduğu iddiasında ise, polis meslek yüksek okulları müdürlerinde akademik kariyeri olan kişilerden atanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

5. SONUÇLAR

Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu günümüzde, teşkilatların kendilerine verilen görevleri en iyi şekilde yapabilmeleri günün şartlarına cevap verebilecek bilgi ve beceriye sahip insan gücü ile mümkündür. Kişiler yaptıkları işler konusunda ne kadar bilgili ve deneyimli olurlarsa olsunlar karşılaştıkları yeni durumlar karşısında sıkıntı çekmemek için yeni bilgi ve deneyimlere ihtiyaç duymaktadırlar. Bütün meslek alanlarında meydana gelen değişmelere ve gelişmelere uyum sağlayabilecek personelin yetiştirilmesi bu değişim ve gelişmeleri takip eden eğitimcilerle mümkündür. Özellikle vatandaşın can ve mal güvenliğinden, asayişten halkın huzur ve sükunundan sorumlu olan polisin, hızla değişen ve artan suçlarla ve suçlularla etkin ve başarılı bir mücadele edebilmesi için eğitim önemli unsurlardan birisidir.

Bu çalışmada öncelikle genel anlamda eğitimin bireyin gelişiminde ne kadar gerekli olduğu konusuna değinilmiş, daha sonra polis eğitimi üzerinde durulmuştur. Çağdaş ülkelerdeki polis eğitim süresi ve müfredat ders programları incelenmiştir. Daha sonra Türkiyede'deki polis temel eğitimi süre içerik ve eğitimciler açısından değerlendirilmiştir. Tüm bu incelemelerin ışığı altında Türkiye'deki polis eğitiminin daha çağdaş ve bilimsel olması için yapılması gereken şöyle sıralanabilir.

-Polis meslek yüksek okullarının müfredat programları tekrar gözden geçirilmeli, çağdaş ülkelerdeki polis temel eğitiminde verilen derslerin bizdede müfredata alınması. Örnek olarak polis sorgulama taktikleri, ilk yardım ve sağlık yönetimi, suç psikolojisi, olay yeri inceleme.

-Polis meslek yüksek okullarında eğitimci olarak görev yapan eğitimcilerin bu işi yapabilecek nitelikte ve kalitede eğitimcilerin seçilmesi. Pedagojik formasyon almış olmak bu şartların başında olması gerekir.

-Okulların en kısa sürede eğitimci açığı yeni kadrolar işe alınarak giderilmesi gerekir.

- İdareci olarak polis okullarında görev yapan kişilerin derse girmesi istisna olmalıdır.

-Polis meslek yüksek okullarında idarecilerin akademik kariyer sahibi eğitimcilik konusunda tecrübesi olan kişilerden atanması gerekir.

-Polis okullarının fiziki şartlar açısından çağdaş anlamda öğrencilerin ihtiyaçlarına karşılayabilecek şekilde olmalıdır.

- Eğitim faaliyetlerini rahat sağlanabilecek yeterli alanlar oluşturulmalıdır. (Bilgisayar dersaneleri, silah laboratuvarları ve atış eğitim sahaları, spor salonları, uygulamalı eğitim yapılabilecek örnek karakolların yapılması gerekir).
- Staj eğitimi daha verimli hale getirilmeli ve sürenin uzatılması gerekir. Stajda öğrencilerin başarı değerlendirilmesi daha objektif kriterlere göre yapılmalıdır.
- Polis meslek yüksek okulları ile polis uygulamalarını yaptığı yer olan kadro arasında işbirliği daha etkin olmalıdır.

Bu araştırmanın polis meslek yüksek okullarında verilen polis temel eğitiminin eğitim müfredat programları, eğiticiler, yöneticiler açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre polis eğitiminin daha başarılı olması için, bilimsel olarak diğer yönlerinin de araştırılmasını gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bunun için bu çalışmanın daha sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, E., Özer, A., Demirci, B. (2008), “Almanya”, (Editör: Hasan Hüseyin Çevik), Karşılaştırılmalı Polis Yönetimi, Emniyet Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 7-24, Ankara.
- Akyüz, M. (2007), “Polis Meslek Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Mesleğe Hazırlanmalarında Eğiticilerin Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Bahar, H.İ. (2002) “Okul ve Ailede Şiddet”, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kurtkan, A. (1987) “Eğitim Sosyolojisi”, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul
- Central Planning and Training Unit, (CPTU) (1992) “Police Probationer Training Foundation Course Book: Module 1, Book 1, Second Revised”, Home Office Central Planning and Training Unit Publications, Harrogate, North Yorkshire.
- Çelikkaya, H. (1999) “Öğretmenlik Mesleğine Giriş: Eğitim ve Eğitimcilik”, Alfa, İstanbul.
- Demirci, S., Ülkemen, S. (2008) “Amerika Birleşik Devletleri”, (Editör: Hasan Hüseyin Çevik), Karşılaştırılmalı Polis Yönetimi, Emniyet Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 25-46, Ankara.
- Ekin, N. (1997), “Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam”, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No, 43.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, (2009), (<http://www.egm.gov.tr/birim.ilemn.asp>, erişim tarihi: 25-Nisan-2009).
- Feltes, T. (2005) “Germany” (Ed: Larry, E.S. and Haberfeld, M.R., Encyclopedia of Law Enforcement, Sage Publications, Thousand Oaks, USA.
- Fındıklı, R. (1997) “Polis Eğitiminde Çağdaş Gelişmeler”, Uluslararası Sempozyum: Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, ss. 461-482.
- Fındıklı, R. (2000) “Polislik Mesleğinin Özellikleri ve Mesleki Kimlik Olgusu”, Polis Bilimleri Dergisi, Yıl. 2, Sayı 6. Sonbahar/Kış 2000, 1-16.
- Fındıklı, R. (2001) “Polisin Eğitim Sorunları”, 21. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri, (Editör: EGM, Eğitim Daire Başkanlığı), EGM, Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 15-26, Ankara.
- İlmak, S. (1997), “Modern Eğitim Anlayışı”, Yönetici ve Öğretmen Gözüyle Eğitimde Verimlilik Nasıl Sağlanır –Ödül Kazanan Yazılar-, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No:597, ss. 23-36.

- Karaman, Ö. (2000) “Polis Eğitiminde Eğitimcilik Sorunu”, Polis Bilimleri Dergisi, Yıl:2, Sayı:7-8.İlkbahar/Yaz, 177-208.
- Karaman, Ö. (2002-a) “Polis Eğitimi”, Türkiye’de Devlet, Toplum ve Polis, (Editörler: Hasan Hüseyin Çevik, Turgut Göksu), Seçkin Yayıncılık, 343-363, Ankara.
- Karaman, Ö. (2002-b) “Polis Memuru Adaylarının Mesleki Sosyalleşme Sorunu”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı.
- Karaman, Ö. (2003) “Bilişim Suçları İle Mücadelede Polis Temel Eğitiminin Önemi”, 1. Polis Bilişim Sempozyumu, (Editör: Emniyet Genel Müdürlüğü, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Yayınları, 97-101, Ankara.
- Kesercioğlu, T. ve Serin O. (2001) “21. Yüzyılda Türkiye’de ve Bazı Batı Ülkelerindeki Polisin Eğitim Programlarının Karşılaştırılması”, 21. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu, (Editör: EGM, Eğitim Daire Başkanlığı), EGM, Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 473-482, Ankara.
- Özeren, S., Cinoğlu, S. (2008) “İngiltere”, (Editör: Hasan Hüseyin Çevik), Karşılaştırılmalı Polis Yönetimi, Emniyet Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 217-236, Ankara.
- Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, (1934) Resmi Gazete, Kanun No: 2559.
- Schulkes, W.A. (1994) “Police Constable Basic Training, National Police Selection and Training”, Police Training Institute Publishing, Amersfoort.
- Yenal, O. (1999) “Ulusların Zenginliği ve Uygarlığı (Eğitim Boyutu)”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Yılman, M. (2001) “Polis Eğitiminde Temel Sorunlar”, 21. Yüzyılda Polis Eğitimi Sempozyum Bildirileri, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Eğitim Daire Başkanlığı Yayını, ss. 27-31.

TÜRKİYE'DEKİ TÜKETİM KOOPERATİFLERİNİN WEB SİTELERİNİN İÇERİK ANALİZİ

WEB CONTENT ANALYSIS OF CONSUMPTION COOPERATIVES LOCATED IN TURKEY

Halil İ. ALPASALAN¹

Başak DEĞERLİ²

Derya SEMİZ³

ABSTRACT

Cooperatives are known as third sector businesses that are socially aimed entities. They consist of providing rationally occupational and economical needs of real people who has not sufficient economic ability in terms of mutually contributions and civil bail system. When we look at the economic structures of developed foreign countries, it is easily seen that cooperatives had been important contributions to their current economic positions. At that point, developing countries need such entities more compera to the developed countries. Unfortunately, cooperatives have been experiencing some problems in the adaoptation of technological changes coming with the globalization. Rapid technological change is one of the most important factor that takes busineeses to their determined goals and objectives. In todays information society arena, the basic step of adopting technolgy for businesses is to prepare web sites in order to reachtheir target mass by establishing a bridge. In globalization process, cooperatives have to adopped technological change and based on this prparation and design of their web sites are important for them. Consumption cooperatives are importatnt and pervasive entities which is aimed to provide common commoditeis to their member in an cheap way. In the globalization process they have taken important ways in the design of web sites. In this study, web site content of consumption cooperatives in Turkey are examined in terms of some criterias and tried to find out some lack points in the preparation of such entities.

Keywords: Consumption Cooperatives, Information Society, Web Content

ÖZET

Üçüncü sektör işletmeleri olarak bilinen kooperatifler, sosyal amaçlar güden kurumlardır. Yeterli derecede iktisadi güce sahip olmayan gerçek kişilerin mesleksi ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle rasyonel bir şekilde ve ekonomik olarak karşılamak ve temin etmekten ibarettir. Gelişmiş ülkelerin mevcut iktisadi yapılarını incelediğimizde mevcut durumlarına kooperatif işletmelerinin önemli katkılarının bulunduğunu görmekteyiz. Bu noktada özellikle gelişmekte olan ülkelerin

¹ Öğr.Gör., Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, halpaslan@marmara.edu.tr

² Araş.Gör., Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, basakyalcin@marmara.edu.tr

³ Kooperatifçilik Programı Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, deryasemiz@gmail.com

kooperatif işletmelere gelişmiş ülkelere oranla çok daha fazla ihtiyaçları olduğu bilinmektedir. Ancak küreselleşme süreciyle beraber kooperatif işletmeler hızlı değişime adaptasyon konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Hızla değişen teknoloji, işletmeleri amaçlarına ulaştırabilecek araçların en önemlilerinden biridir. Bilgi toplumu kavramının konuşulduğu günümüz dünyasında teknolojiye ayak uydurabilmenin ilk ve en basit adımı işletmelerin web siteleri hazırlayarak kendi hedef kitleleri ile aralarında bir köprü kurabilmeyi başarmalarıdır. Küreselleşme sürecinde teknolojik değişime adapte olma zorunluluğu bulunan kooperatif işletmelerin de web sayfalarını yeniliklere paralel olarak tasarımları ve hayata geçirmeleri önem taşımaktadır. Kendi istekleri ile işbirliği ve karşılıklı yardım esasları içerisinde ekonomik güçlerini bir araya getiren kimselerin temel gıda ve ihtiyaç malzemelerini iyi kalitede ve ucuza temin etme amacı taşıyan tüketim kooperatifleri ülkemizde yaygın kuruluşlar olup, küreselleşme süreci içinde teknolojik değişime adapte olmanın ilk adımı olan web site tasarımı konusunda önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Bu çalışmada ülkemizde faaliyet gösteren önemli tüketim kooperatifleri web site içerikleri açısından çeşitli kriterler bazında analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak bu tarz işletmelerin web sitesi hazırlaması yönündeki eksiklikleri ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tüketim Kooperatifleri, Bilgi Toplumu, Web İçeriği

1. GİRİŞ

Ortaklarının mesleki ihtiyaç ve gereksinimlerini yardımlaşma esasına göre karşılayan kooperatif işletmelerden biri olan tüketim kooperatifleri; tüketicilerin, özellikle dar gelirli tüketicilerin ihtiyaçları olan tüketim maddelerini en iyi şekilde ve mümkün olduğu kadar ucuza, maliyet fiyatına sağlamak üzere dayanışma suretiyle iktisadi güçlerini bir araya getirmesi olarak tanımlanmaktadır. Günümüz küresel rekabet ortamında işletmelerin yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmeleri iletişim kanallarını etkin bir şekilde kullanabilme yeteneklerine bağlıdır. Web siteleri ise işletmelerin günümüz rekabet koşulları altında önemli birer iletişim kanallarıdır. Hedef kitleleri ile birer köprü vazifesi gören web siteleri kooperatiflerin de küresel ortama uygun bir biçimde tasarlayıp, sürekli güncelleyerek fayda sağlayan bir fonksiyon sunması vazgeçilmez bir zorunluluktur. Bu çalışmada, tüketim kooperatifleri web site içerikleri açısından çeşitli kriterler bazında analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak bu tarz işletmelerin web sitesi hazırlaması yönündeki eksiklikleri ortaya çıkarılmıştır.

2. KOOPERATİFÇİLİK

Kooperatifler, demokratik işletme kuruluşlarıdır. Kooperatiflerde temel amaç kâr değil, işbirliği ve dayanışmadır. Birbirlerine meslek, sanat ve toplumsal çıkar bağları olan grupların kendi aralarında kurdukları kuruluşlardır. Amaç, verimli çalışmak, ortak ihtiyaçlarını karşılamak, emek ve ürünleri değerlendirmektir.

Kooperatif için birlik ruhunun kalesidir denilebilir. “Birlikten kuvvet doğar” sözü bunu en iyi şekilde açıklamaktadır. İnsanlar bireysel olarak yapamadıkları şeyleri, kooperatifler kurarak ortaklaşa başarabilmektedir. Bu güç ile bir tek insanın yapamadığı ya da iyi yapamadığı çoğu işin üstesinden gelinebilmektedir.

Üreticiler, mal üretme. ürünlerini de değeri ile satabilmeyi ve emeklerinin karşılığını alabilmeyi istemektedirler Ancak, bunu tek başına başaramazlar. Tüketiciler de ucuz ve kaliteli mal almak istemektedir. Ama onlar da, kurulmuş bir birlikleri yok ise kalitesiz malları pahalıya almak zorunda kalmaktadırlar.

Arsa ya da ev almak isteyen dar gelirlili bireyler de kooperatifler kurarak küçük tasarrufları ile mal sahibi olabilmektedir. Aynı amaç etrafında toplanan kişilerden oluşan kooperatif, kar amacı gütmemekte, üyelerine ya da yararlananlara ekonomik katkı sağlamaktadır (mwmocal.com, 2004).

2.1 Kooperatifçilik Tanımı

Milletlerarası Çalışma Bürosuna (ILO) Göre Kooperatif, aynı ekonomik güçlüklerle karşı karşıya buluna kişilerin ortaklaşa maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermek suretiyle, bu güçlükleri ortadan kaldırmak için kendi aralarında eşit hak ve görevlerle şahsi sorumluluk esasına göre, serbestçe birleşerek ekonomik görevlerinden bir veya birkaçını devretmek üzere kurdukları ortaklıktır.

2.2 Kooperatifçilik Hareketinin Oluşumunu Başlatan Etkenler

İnsan bir tabiat varlığıdır. Her insanın amacı yaşamını sürdürmektir. Her insan belli bir sosyal grup içerisinde hayatını idame ettirmektedir. İnsanlar toplum içerisinde birbirleri ile ilişkin bir halde yaşarken, çeşitli içgüdülerin etkisi altındadır. Bunlar (Örs, 1964, 4):

Sürü içgüdüsi: Bu içgüdü insanları topluluklar halinde yaşamaya sevk ederek kişilerin kendilerini sosyal bir grup üyesi olarak daha kuvvetli hissetmelerini sağlamaktadır.

Ferdi mücadele içgüdüsi: İnsanların genel olarak herhangi bir alanda üstünlük sağlaması ve kendisine benzerleri arasında böylece etkili olma çabasıdır.

Kardeşlik içgüdüsi: İnsanların içerisinde bir yardımlaşma içgüdüsi ve böylece onları birbirlerine destek olmaya iten güdüdür.

İlkel toplumlardan başlayarak günümüze kadar, insanların yaşamlarını sürdürebilmek, temel ve sosyal - psikolojik gereksinimlerini karşılayabilmek için, kendi başlarına çözümlenemeyecekleri sorunlar karşısında işbirliğine gittikleri, bunun sonucu olarak da ekonomik anlamda çözümlenmez gözyle yorumlanan bir çok işleri başardıkları görülmektedir (Helm, 1976, 1). Bir başka anlatım biçimiyle, ilkel dönemlerde önceleri tüm uğraşlarını, yaşamlarını sürdürebilmek için harcayanlar sonraları ortaya çıkan sorunların çözümlenmesinde aileler, kabileler ve daha büyük gruplar olarak toplum içinde sosyal birimleri oluşturmuşlardır. Böylece insanların gereksinimleri ve gereksinimlerinin karşılanmasını sağlayacak yöntemler değişikliğe uğramış, gün geçtikçe üş gücünün önemi ve rolü yavaş yavaş ortaya çıkarak toplumda etkisini göstermeye başlamıştır (Yelken ve Demir 1978, 3). Toplum içinde meslek açısından sınıflar belirdikçe buna paralel olarak ekonomik yaşamda da işbölümü ve dolayısıyla uzmanlaşmanın önemi ve değeri anlaşılmiş ve genişlemiş, üretim araç ve gereçlerinin gelişmesiyle de üretim yöntemlerinde ilerlemeler görülmüştür. Zamanla insanlar zorunlu olarak ekonomik gruplara ayrılmış ve bunun sonucuna göre de toplum içinde ayrı ayrı meslek kolları ya da dalları ortaya çıkmıştır. Sonunda meslek grupları ve sınıfları belirginleştikçe bunlar, kendi aralarında amaçlarına ulaşabilmek için işbirliği yapmaya ve örgütlenmeye başlamıştır (Hazar, 1970,

48)

3. TÜKETİM KOOPERATİFLERİ

Kooperatifçilik ekonomik ve sosyal bir doktrindir. Yani özel bir teşebbüs kurmak suretiyle, cemiyetin ekonomik yapısını daha adil kılma iradesine dayanan bir faaliyete verilen isimdir. Bu özel teşebbüs ondan faydalanacak olan üretici veya tüketiciler tarafından kurulacak ve demokratik yönetim prensibi çerçevesinde, ortaklarına ve topluma hizmet edinmeyi amaç edinerek çalışacaktır (Özçelik, 1989, 21).

3.1. Tüketim Kooperatiflerinin Tanımı

Tüketim kooperatiflerinin çeşitli tanımları yapılmaktadır. Tüketim kooperatifi kendi istekleri ile işbirliği ve karşılıklı yardım esasları içerisinde ekonomik güçlerini bir araya getiren kimselerin temel gıda ve ihtiyaç maddelerini iyi kalitede ve ucuza temin etmek amacıyla kurdukları değişir sermayeli değişebilir ortaklı tüzel kişiliği ve kendine has karakterleri olan ortaklıklardır (T.K.K., 2000, 7).

Tüketim kooperatifi, tüketicilerin, özellikle dar gelirlili tüketicilerin ihtiyaçları olan tüketim maddelerini en iyi şekilde ve mümkün olduğu kadar ucuza, maliyet fiyatına sağlamak üzere dayanışma suretiyle iktisadi güçlerini bir araya getirmesi (Mülayim, 1976, 5) olarak tanımlanabildiği gibi tüketim kooperatifleri, iyi kalitede ve uygun fiyatla çeşitli tüketim maddeleri sağlayarak üyelerin alım gücünü arttırmak suretiyle gerçek gelirlerini ve hayat seviyelerini yükseltmek için kurulan perakendeci kuruluşlar olarak da tanımlanabilmektedir (Demirci, 1984, 5).

Ayrıca, tüketim kooperatifleri iyi kalitede ve uygun fiyatla çeşitli tüketim malları sağlayarak, üyelerin gerçek gelirlerini arttırmak ve yaşam düzeylerini yükseltmek için kurulan, tüketicilerin üretim davranışlarında toplu hareket etmeleri ile bazı avantajlar kazanarak; bunları tüketicilerin lehine değerlendirebilen örgütler olarak da tanımlanmıştır (Özçelik, 2000, 6).

Ortakların gereksinimi olan emtiaları üretim yerlerinden toplu ve kaliteli olarak ve düşük fiyatla temin etmek amacıyla kurulan tüketim kooperatiflerinin kapsamı zamanla genişletilmiş, ticari amacı ön plana çıkan ve ortaklarının ticari mal gereksinimlerini karşılayan kooperatifler yaygınlık kazanmıştır. Bu tür kooperatiflerin en yaygın örnekleri meslek kooperatifleri, motorlu taşıyıcılar kooperatifi vb.dir.

3.2. Tüketim Kooperatifçiliği Hareketlerinin Gelişimi

Tüketim kooperatifçiliği hareketinin Türkiye'de başlangıcı 20. yüzyıl başlarıdır. Türkiye'de ilk tüketim kooperatifi 1913 yılında İstanbul'da kurulmuş ve ömrü 6 yıl sürmüştür. Bunu takiben ikinci deneme 1922 yılında gerçekleşmiş (Memurin Erzak Kooperatifi) ve başarılı olamamıştır (Özçelik, 1989, 31).

İlk iki girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından 1925 yılında "Ankara Memurlar İstihlak Kooperatifi" kurulmuştur. Bu kooperatifin özelliği Batı Avrupa'da ki emsallerine göre üye bazında farklılık göstermesidir. Batı Avrupa'da kurulan tüketim kooperatiflerinin üyeleri işçi kesimi iken Türkiye'de kurulan kooperatif üyelerini devlet dairelerindeki memurlar oluşturmaktaydı. Bu kooperatifin kurulmasında devletin yardımcı olması ve

memurların üyelik paylarının ödenmesinde kolaylık gösterilmesi ve o zamana göre oldukça yeterli bir sermaye ile işe başlaması kooperatifi başarıya götüren etmenlerdir (Oksay, 1979, 48).

Bu girişimlerden sonra hareket bütün yurda yayılmış ve İstanbul'da 1932 ve 1942 olmak üzere iki farklı memur kooperatifi kurulmuştur.Bunu 1933 yılında Denizli ve Eskişehir'de, 1934 yılında Burdur ve 1938 yılında Antalya'da kurulan kooperatifler izlemiştir (Oksay, 1979, 48).

Türkiye'de 1925-1942 yılları arasında 12; 1948 yılında 48; 1943 yılında 24 ve 1944 senesinde 5 tüketim kooperatifi kurulmuştur.1950-190 yılları arasında tüketim kooperatifçiliği durgun bir dönem yaşamıştır (T.T.K., 2000, 8).

Tüketim kooperatiflerinin ik uygulamalarının yapıldığı tarihlerde, Ege Bölgesinde başka türde kooperatiflerinin kurulması için çalışmalara girişildiği görülmektedir.Örneğin;incir ihracatçılarının 1911 yılında oluşturdukları kuruluşa karşı bir tepki olarak, Aydın'lı üreticiler "İncir Himaye Zürra Anonim Şirketi"ni kurmuşlardır. Ancak ortaklık, beklenen hizmeti gerçekleştirememiş ve kısa süre içerisinde pazardan çekilmiştir.1913 yılında aynı amaçla Aydın'lı üreticiler "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Anonim Şirketi" adıyla ikinci bir ortaklık kurmuşlardır (Gürsan, 1963, 67).

Türk Tüketim kooperatifçiliğinin gelişim süreci açısından yaşadığı en önemli sorun 1969 yılına kadar yasal bir düzenlemeden yoksun bırakılmasıdır. Yine Türk Tüketim kooperatifçiliği hareketinin en önemli sorunlarından birisi de üst örgütlenmenin tam anlamıyla başarılamamış olmasıdır (Kavas ve Odabaşı, 1998, 17).

Yukarıda anlatılan tarihi gelişmelere bakıldığında, dünya kooperatifçilik hareketinin başlangıç yılı olan 1844'den bu zamana kadar ülkemizde tüketim kooperatifçiliğinin yeterince kuvvetli olmadı görülmektedir.

3.3. Tüketim Kooperatiflerini Gerekli Kılan Etmenler

Tüketici alım kooperatifleri iyi kalitede ve uygun fiyatta çeşitli tüketim malları sağlayarak, üyelerin yaşam düzeylerini yükseltmek, gelirlerini arttırmak için kurulan teşkilatlardır. Teknoloji ve medeniyetlerin sunduğu yeni imkanlar, mal ve hizmetlerdeki çeşitlilik, ekonomik ve sosyal hayatın gelişmesi, tüketici konumundaki kişileri şaşkınlığa ve çaresizliğe uğratmıştır (Özçelik, 1988, 17).

Sabit gelirlilerin önemli gereksinimlerini karşılayabilmeleri, aldıkları ücretin yüksek enflasyon ortamında erimemesi günümüz koşullarında güç olmaktadır. Diğer taraftan teknolojinin devamlı yeni ürünler arz etmesi, reklamlar, yeni satış stratejilerine yönlendirmektedir. Dolayısıyla sabit gelirlilerin önemli ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, aldıkları ücretin yüksek enflasyon ortamında genellikle düşük olması ve fiyat yüksekliği ile de güç olmaktadır (Özçelik, 2000, 3).

Dar gelirli tüketiciler yalnız ülkemizde değil tüm dünya ülkelerinde nüfusun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Tüketicinin korunması sorununun çözümlenmesinde ilk basamak eğitimle beraber örgütlenmektir. Sorunun çözümü olacak araçlardan biri de tüketim kooperatifleridir.Tüketim kooperatifleri aracıyı kısmen kaldırıp, tüketim malzeme fiyatlarını piyasaya göre düşürüp, ortaklarına kaliteli hizmet verdiği müddetçe başarılı bir

çizgi yakalamış demektir ve bu konumda devlete de hizmet verebilmektedir.

Batı ülkelerde II.Dünya Savaş'ından sonra iktisatçılar, sosyologlar tüketicinin ekonomik korunması sorunu ile yakında ilgilenmişlerdir. Ekonomistler tüketicilerin korunmasında en iyi teşkilatlanma biçiminin kooperatifler olduğunu benimsemişlerdir. Başarı grafiklerinin yükselişinde bu çok önemli bir etmendir.

Tüketim kooperatiflerinin temel işlevlerini gösteren tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1. Bir Tüketim Kooperatifinin Temel İşlevleri

<u>TEDARİK</u>	<u>EK HİZMETLER</u>	<u>HEDEF GRUP</u>	<u>SATIŞ YÖNETİMİ</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Mal Siparişi • Taşıma • Teslim Alma • Kalite-Hasar-Miktar Kontrolü • Ödeme	<ul style="list-style-type: none"> • Stoklama • Paketleme • Etiketleme • Fiyatlandırma	<ul style="list-style-type: none"> • Ortaklar • Ortak olmayanlar	<ul style="list-style-type: none"> • Self servis • Tezgah

Kaynak: Duymaz, İ., **Kooperatif İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, 2.Baskı, İzmir: 1986, s.171

Tüketim kooperatifi mağazasının ortak – müşteriye sağlayacağı faydaları ise aşağıdaki tabloda olduğu gibi gösterebiliriz.

Tablo 2. Tüketim Kooperatifi Mağazasının Ortak – Müşteriye Sağlayacağı Değerler

<u>KOLAYLIK DEĞERLERİ</u>	<u>ÜRÜN DEĞERLERİ</u>	<u>DAVRANIŞ DEĞERLERİ</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Kuruluş yeri (İşe veya eve yakınlığı) • Mağaza içi düzen (Reyon yerleşimi, raf düzeni, dekor, koku, müzik, ışıklandırma, alışveriş ortamının rahatlığı) • Mağaza hizmet saatleri • Mal karmasının düzeyi (Değişik ihtiyaçların tek bir yerden karşılanma imkanı)	<ul style="list-style-type: none"> • Fiyatların genel düzeyi (Piyasa fiyatından düşük olması) • Kalite düzeyi ve kalite sağlama işlevi • Çeşit düzeyi (Aynı mal grubunda marka, ambalaj vb. yönünden sağlanan seçenekler)	<ul style="list-style-type: none"> • Yönetim • Ortak-Personel ve ortak ilişkileri (Samimi, dürüst, yardımsever, bilgi verici) • Satış yöntemleri (Reklam ve Tanıtım kredili satış) • Ahlaki ve toplumsal sorumluluk, kooperatif idaresinde dürüstlük sosyal ve kültürel faaliyetler, kooperatifçilik eğitimi, halkla ilişkiler • Tüketici eğitimi, şikayet defteri, bilgi sağlama, eğitim programları

Kaynak: Leed T.W. ve German, G.A. **Food Merchandising** 1.Baskı, New York: Chain Store Age Boks, 1973,s.8.

3.4. Tüketim Kooperatifinin Amaçları

Piyasa dalgalanmalarını önlemek ve piyasayı düzenlemeyi amaç edinen kooperatifler

gelişmiş ülkelerde büyük başarılar elde etmişlerdir (T.T.K., 2000, 7). Birer görev aracı olan kooperatiflerin amacı ekonomik krizlerin önünde bir set oluşturmaktır. Bu krizlerin toplum üzerinde etkisini azaltan koruyucu görev üstlenen kurumlardır (Özçelik, 1988, 21). Modern tüketim kooperatifçiliği İngiliz doküma işçileri tarafından kurulmuş ve kooperatifin kendine özgü ilkeleri bu işçiler tarafından tespit edilmiştir (T.T.K.M.B., 2000, 29).

Türkiye'de tüketim kooperatifçileri, Tüketim kooperatifleri merkez birliği çatısı altında bir araya gelerek ülkemiz koşullarında uygun, yeniliğe açık, esnek ilkeler tespit etmişlerdir. Ulusal kooperatifçilik ilkeleri 14 madde ile sınırlandırılmış ama değişmez olduğu iddia edilmemiş zamanın yorumuna bırakılmıştır. Tüketim Kooperatiflerinin ulusal kooperatifçilik ilke ve hedeflerine bağlı kalmayı oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu ilkeler aşağıdaki gibidir:

- Demokratik Örgütlenme
- İstikrarlı ve Sürekli Denetim (T.T.K.M.B., 30)
- Yaşam Boyu Eğitim
- Üretimle Bütünleşme (T.T.K., 2000, 7)
- İletişim ve Haberleşme (Özçelik, 1988, 22)
- Partilerüstü Politika
- Ekonomik Güçlenme
- Merkezi Sistem Muhasebe (T.T.K.M.B., 31)
- Çağdaş Pazarlama (Oksay, 1979, 39)
- Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele
- Tüketiciyi Bilgilendirme ve Bilinçlendirme
- Sürdürülebilir Tüketim ve Çevre Yönetimi
- Verimlilik, Kalite ve Zaman Yönetimi (T.T.K.M.B., 32)

Tüketim kooperatifleri amaçlarını gerçekleştirmek için her çevreden geniş ortaklı bir kitleye yayılması gerekmektedir. Bu Türkiye'de henüz mümkün olmamıştır. Gelişmiş ülkelerde tüketim piyasalarına en azından gıda maddeleri konusunda etkili bir biçimde yön verebilen, fiyatlarda tüketici lehine istikrar sağlayabilen tüketim kooperatifleri, Türkiye'de gelişme için önemli bir potansiyele sahiptir (Özçelik, 1988, 23).

3.5. Tüketim Kooperatiflerinin Fonksiyonları

Tüketim kooperatiflerinin makro-pazarlama sisteminde başarılı olmaları aşağıda belirtilen sorumlulukları yerine getirebilmelerine bağlıdır (Kavas ve Odabaşı, 1998, 7).

- Fiyat istikrarı sağlamak,
- Gelir dağılımını iyileştirmek,
- Ortakların hayat düzeyini, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden yükseltmek,
- Tüketici korunmasında etkin rol oynamak.

Tüketim kooperatiflerinin fiyat dengesi oluşturmadaki görevi, başarılı bir dağıtım kanalı üyesi olmasına bağlıdır. Arz ve talep istikrarının bozulması sonucu ortaya çıkan fiyat çöğalmalarını önlemek için dikey bütünleşmeyi sağlayamamış kooperatiflerin yapabilecekleri bilinmektedir.

Tüketim kooperatiflerinin hareketli fiyat politikası ile piyasa fiyatından ucuza mal satması,

ortak-üyelerin satın alma gücünü olumlu yönde etkileyecek, diğer taraftan üyelerin yaşam standartlarını yükseltecektir. Tüketim kooperatiflerinin; risturn dağıtım amacı mecburi tasarrufa, bundan dolayı da ekonomide mecburi tasarruf eğiliminin artmasına yardımcı olacaktır. Günümüz koşullarında tüketim kooperatifçiliği üyelerinin sadece tüketim malları gereksinimlerini karşılayan bir davranış değildir. Ortak üyelerin sosyal ve kültürel gereksinimlerinin (gezileri piknikler, tatil köyleri vb. gibi) de karşılanması çalışmaların temel amaçlarındandır.

Tüketicinin korunması ve örgütlenmesinin eğitim ile yakın bir ilişkisi vardır. Tüketicinin örgütlenmesi kooperatifçilikten geçmektedir. Tüketim kooperatifleri, örgütlenme aracı olmaları ve kuruluş amaçlarından dolayı tüketicinin ekonomik ve sosyal yönden korunmasında da aktif bir rol oynamaktadır (Assael, 1981, 585).

4. TÜKETİM KOOPERATİFLERİNİN WEB SİTELERİNİN İÇERİK ANALİZİ

Tarih boyunca yaşam koşullarının değişmesinin yanında ülkelerin ekonomileri de değişmiş, gelişen teknoloji ile yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Ekonomideki yapısal değişiklik yeni ekonomi kavramını, teknolojiye ilerlemeler Internet'in gelişimini ve hızla yayılmasıyla bilişim çağının mihenk taşı oluşturmuştur. Internet'in hayatın her alanında kullanılmasından dolayı girişimcilik kavramını da etkileyerek elektronik girişimciliğin doğmasına sebep olmuştur.

Internet ile bilgilere daha kolay ve ucuz olarak ulaşılması sebebiyle işletmeler, Internet'in sunduğu olanaklardan faydalanıp dünyaya açılma konusunda girişimci adımlar atmaktadır. Yeni pazarlar oluşturarak küreselleşen dünyada yer alma ve gelişme çabaları göstermekte ve yeni atılımlar yapmaktadır (Yalçın, 2007, 2).

Yeni ekonomi, temelindeki bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim ile bunun üretim, satış, pazarlama ve genel yönetim sistemlerinde yaratılan yenilikleri barındıran ekonomidir. Ekonomiyi, eski ve yeni olarak ayırmayan farklı bir görüşe sahip kitle de bulunmaktadır. Ancak, satıcı, ürün ve tüketici üçgenindeki her iki yapı aynı şekilde olmasına karşın yeni ekonomide teknoloji ve iş yapış şekillerinin yanında anlayış ve bakış açısının da değiştiği görülmektedir (Akyazı, 2007, 145).

Yeni ekonominin getirdiği özellikleri; yenilikçilik, dijitalleşme, araçları ortadan kaldırması, araştırma geliştirme faaliyetlerinin artırması, küreselleşme, hızlı ve maliyetinin az olması olarak sıralamak mümkündür (canaktan.org, 2007).

Yeni bir atılım olan web site tasarımı konusu da yeni ekonomide önemli yere sahiptir. Bu bağlamda, tüketim kooperatifleri de web siteleri oluşturarak küreselleşen dünyada değişme adapte olmaktadır.

Bu çalışmada, <http://www.demar.org.tr/>, <http://www.egitkoop.com/>, <http://www.estelkoop.org/>, <http://www.gazikoop.com/>, <http://www.unkoop.com/>, adresleri altında tüketim kooperatifi konusuyla ilgili arama motorlarında tarama yapıldıktan sonra sonuçlarda görünen listeden seçilip yargısal örnekleme (Yargısal örnekleme yönteminde, anakütleyi temsil edebilecek örnekler araştırmacının kendi yargılarına göre belirlenmektedir. Böylece, anakütleyi temsil edip edemeyecekleri yargısı kapsamında

örnek oluşturulmuş olmaktadır (Gegez, 2007, 249-250.) yapılarak incelenmiştir. Sonuçları elde etmek için kullanılan arama motorları, günümüzde kullanılan belli başlı arama motorlarından Yahoo, Google, MSN gibi araçlardır. Yargısal olmaktan objektif olmaya geçebilmek için, bu araçlarla elde edilen sonuçlarda ilk yirmi sırada yer alan ve en çok rastlanan web siteleri arasından “tüketim kooperatifleri” anahtar kelimesi kullanılarak siteler belirlenmiştir. Elektronik girişimcilik örneği olan ve kullanıcılar tarafından ziyaret edilen bu web siteleri sektörde birbirleri ile rekabet içinde bulunmaktadır.

İnceleme; tüketim kooperatifinin temel işlevleri ve tüketim kooperatifi mağazasının ortak/müşteriye sağlayacağı değerleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu bağlamda karşılaştırma kriterleri aşağıdaki tablo şeklinde oluşturulmuştur.

Tablo 3. Web Sitesi İnceleme Kriterleri

KRİTERLER	ÖZELLİKLER
TEMEL İŞLEVLER AÇISINDAN	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kooperatifi Yapılandırma Şekli<ul style="list-style-type: none"> • Tarihçe • Kooperatifin Vizyonu • Kooperatifin Misyon • Kooperatifin Örgüt Yapısı • Kooperatifin Yönetimi • Ortak Sayısı • Kooperatif İle İlgili Haberler ➤ Satış Yönetimi<ul style="list-style-type: none"> • İnternette satış • Kooperatifin telefon ile ürün satışı • Anlaşmalı Mağazalar ➤ İnternetin Sağladığı Hizmetler<ul style="list-style-type: none"> • Dil seçenekleri<ul style="list-style-type: none"> ○ Türkçe ○ İngilizce ○ Diğer • Güvenlik • Diğer web sitelerine bağlantı • Duyuru ➤ Kooperatif ile İletişim<ul style="list-style-type: none"> • Telefon • Kooperatifin e-posta adresi • İletişim adresi
ORTAK/MÜŞTERİYE SAĞLAYACAĞI DEĞERLER AÇISINDAN	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kolaylık Değerleri<ul style="list-style-type: none"> • Basın arşivi • Fotoğraf • Web sitesinde müzik • Kampanyalar • Bilgi Sağlama<ul style="list-style-type: none"> ○ Ürünler ile ilgili bilgiler ○ Yasal düzenlemeler ile ilgili bilgiler ○ Güvenlik ile ilgili bilgiler ○ Ödeme seçenekleri ile ilgili bilgiler ○ Satılan ürünlerin ulaştırma şekli ile ilgili bilgiler ○ Yapılan alışveriş ile ilgili bilgiler ○ Müşteri hizmetleri ile ilgili bilgiler ○ Üyelik ile ilgili bilgiler ○ Web sitesi hakkında genel bilgi ➤ Ürün Değerleri

	<ul style="list-style-type: none"> • Ürün tanıtımı • Ürün hakkında bilgi • Kalite belgesi ➤ Fayda Sağlayacak Ek Hizmetler <ul style="list-style-type: none"> • Anket • Sponsorluklar • Projeler • Amblem • Film • Hava Durumu • Saat • Tarih ➤ Müşteri ile İletişim <ul style="list-style-type: none"> • Telefon ile iletişim • Elektronik posta ile iletişim • Çevrimiçi iletişim • Sık sorulan sorular bölümü • Sesli İletişim • Görüntülü İletişim
--	--

Aşağıda incelenen web sitelerinin birbirlerine göre durumlarını gösteren tablo bulunmaktadır.

Tablo 2. Web Sitelerinin Durum Karşılaştırması

KRİTERLER	ÖZELLİKLER	demar	egitkoop	estelkoop	gazikoop	unkop
TEMEL İŞLEVLER AÇISINDAN	➤ Kooperatifi Yapılandırma Şekli					
	Tarihçe	var	var	var	var	yok
	Kooperatifin Vizyonu	yok	yok	yok	yok	yok
	Kooperatifin Misyon	yok	var	yok	yok	yok
	Kooperatifin Örgüt Yapısı	var	yok	var	var	var
	Kooperatifin Yönetimi	var	yok	var	var	var
	Ortak Sayısı	yok	yok	yok	yok	yok
	Kooperatif İle İlgili Haberler	var	var	var	var	var
	➤ Satış Yönetimi					
	İnternette satış	yok	yok	yok	yok	yok
	Kooperatifin telefon ile ürün satışı	yok	yok	yok	yok	yok
	Anlaşılabilir Mağazalar	yok	var	var	var	var
	➤ İnternetin Sağladığı Hizmetler					
	Dil seçenekleri					
	○ Türkçe	var	var	var	var	var
	○ İngilizce	yok	yok	yok	yok	yok
	○ Diğer	yok	yok	yok	yok	yok
	Güvenlik	yok	yok	yok	yok	yok
	Diğer web sitelerine bağlantı	var	yok	yok	var	yok
	Duyuru	var	yok	var	var	var
	➤ Kooperatif ile İletişim					
	Telefon ile iletişim	var	var	var	var	var
	Kooperatifin e-posta adresi	var	yok	var	var	var
	İletişim adresi	var	var	var	var	var
➤ Kolaylık Değerleri						
Basın arşivi	yok	yok	yok	yok	yok	
Fotoğraf	var	var	var	var	var	

ORTAK/MÜŞTERİYE SAĞLAYACAĞI DEĞERLER AÇISINDAN	Web sitesinde müzik	yok	yok	yok	yok	yok
	Kampanyalar	var	yok	yok	yok	yok
	Bilgi Sağlama					
	o Ürünler ile ilgili bilgiler	var	var	var	var	yok
	o Yasal düzenlemeler ile ilgili bilgiler	var	yok	yok	yok	var
	o Güvenlik ile ilgili bilgiler	yok	yok	yok	yok	yok
	o Ödeme seçenekleri ile ilgili bilgiler	yok	yok	yok	yok	yok
	o Satılan ürünlerin ulaştırma şekli ile ilgili bilgiler	yok	yok	yok	yok	yok
	o Yapılan alışveriş ile ilgili bilgiler	yok	yok	yok	yok	yok
	o Müşteri hizmetleri ile ilgili bilgiler	var	var	var	var	var
	o Üyelik ile ilgili bilgiler	yok	yok	var	var	var
	o Web sitesi hakkında genel bilgi	yok	yok	yok	yok	yok
	➤ Ürün Değerleri					
	Ürün tanıtımı	var	var	yok	yok	yok
	Ürün hakkında bilgi	var	var	yok	yok	yok
	Kalite belgesi	yok	yok	yok	yok	yok
	➤ Fayda Sağlayacak Ek Hizmetler					
	Anket	yok	yok	var	yok	yok
	Sponsorluklar	yok	yok	yok	yok	yok
	Projeler	yok	yok	yok	yok	yok
	Amblem	var	var	var	var	var
	Film	yok	yok	yok	yok	yok
	Hava durumu	var	yok	yok	yok	yok
	Saat	var	var	yok	yok	yok
	Tarih	var	yok	yok	yok	yok
	➤ Müşteri ile İletişim					
	Telefon ile iletişim	var	var	var	var	var
	Elektronik posta ile iletişim	var	var	var	var	var
	Çevrimiçi iletişim	yok	yok	yok	yok	yok
	Sık sorulan sorular bölümü	yok	yok	yok	yok	yok
Sesli İletişim	yok	yok	yok	yok	yok	
Görüntülü İletişim	yok	yok	yok	yok	yok	

5.SONUÇ

Gelişmiş ekonomilerin mevcut yapılarına baktığımızda kooperatif işletmelerin katkılarının önemi görülmektedir. Sermayeyi tabana yayma, ortakların mesleki gereksinimlerini karşılama vb. faydaları olan tüketim kooperatiflerinin keskin rekabet ortamında ayakta kalabilmeleri için etkin iletişim kanalları kurma ve bu yöntem ile bilgiye ulaşma ve bilgiyi ulaştırma işlevini yerine getirmesi gerekmektedir.

Kooperatifler, web sitelerini oluştururken, kooperatifi yapılandırma şekli, satış yönetimi, internetin sağladığı hizmetler, kooperatif ile iletişim, kolaylık değerleri, müşteri ile iletişim, fayda sağlayacak ek hizmetler ve ürün değerleri kriterlerini göz önüne alarak faaliyetlerini bilişim alt yapısıyla desteklemelidir. Ayrıca, gerek kooperatif üyeleri, gerek potansiyel üyeler gerekse dışarıdan katılımcılara kooperatif hakkında doğru bilgi verilerek

kooperatif etki sağlamaya katkıda bulunup, amacına uygun olarak sağlıklı faaliyet göstermesi sağlanarak faaliyetlerinde daha fazla verim alması sağlanabilir.

Bu bağlamda; kooperatifler, interneti en etkin şekilde kullandıkları takdirde rekabet ortamında önemli avantajlar sağlayabileceklerdir. Bu nedenle sadece web sitesinin olması yeterli olmamakta, içeriğinin etkin bir şekilde kullanılıp işlevsel olmasına da önem verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AKYAZI, E., (2007), Küreselleşme Üzerine Notlar, “Bilişim Toplumu Bağlamında Ekonominin Değişen Yüzü: Yeni Ekonomi”, 1.Basım, İstanbul, Nobel Basımevi.
- ASSAEL, H., (1981), “Consumer Behavior and Marketing Action”, 2.Baskı, Boston, Kent Publishing Company.
- DEMIRCI, R., (1984), “Tüketim Kooperatifi Üzerine Düşünceler”, Karınca, Temmuz .
- DUYMAZ, İ., (1986), “Kooperatif İşletme Ekonomisi ve Yönetimi”, 2.Baskı, İzmir.
- GEGEZ, A.E., (2007), “Pazarlama Araştırmaları”, İkinci Baskı, İstanbul, Beta Basım A.Ş..
- GÜRSAN, İ., (1963), “Türkiye’de Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri” , Yüzüncü Yılda Tarım Kooperatifçiliğimiz, Ankara, T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü Yayınları No.16.
- HAZAR, N., (1970), ”Kooperatifçilik Tarihi”, Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma BirliğiYayını, No.1, Ankara.
- HELM, F. C., (1976), ”Kooperatif İşletme Ekonomisi”, Çev.İlhan Cemalcılar, Eskişehir İTİBA Yayınları No.150/92, Eskişehir.
- KAVAS A. ve ODABAŞI Y. (1998), “Türkiye’de Tüketim Kooperatiflerinin Bugünkü Durumu ve Alınması gereken Tedbirlerin Araştırılması”, Tük Kooperatifçilik Kurumu Yayınları No.70, Ankara.
- Kooperatifçilik, <http://www.mwmocal.com/DunyaKooperatifçilikgunu.asp>, 2004.
- LEED, T. W. ve GERMAN, G.A., (1973), “Food Merchandising” 1.Baskı, New York, Chain Store Age Boks.
- MÜLAYİM, Z. G, (1976), “Tüketim Kooperatiflerinin Türkiye’nin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmasındaki Rolü” VIII.Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliği, Ankara.
- OKSAY, K., (1979), “Büyük Mağazacılık ve Tüketim Kooperatifçiliği”, T.T.K. Yayınları No:41 Ankara.
- ÖRS, H. F., (1964), ”Kooperatifçilik”, 1.Baskı, Ankara, A.İ.T.B.A. Yayınları.
- ÖZÇELİK, A., (1989), “Türkiye’de Sendikal Faaliyetler İçindeki Tüketim Kooperatiflerinin Durumu ve Gelişme İmkanları”, T.K.K Yayınları No:73, Ankara.
- ÖZÇELİK, A., (1988), “Tüketicinin Korunmasında Temel Çözüm: Tüketim Kooperatifleri”, Kooperatifçilik Dergisi, Ocak-Şubat-Mart.
- ÖZÇELİK, A., (200), “Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri” , Karınca Dergisi, Aralık.
- Türk Kooperatifçilik Kurumu, (2000), Karınca Dergisi, Aralık, Ankara.
- Türk Tüketim Kooperatifleri, (2000), Karınca Dergisi, Temmuz, Ankara.
- T.T.K.M.B., (2000), “Tüketim Kooperatifleri Ulusal Kooperatifçilik İlkeleri”, Karınca, Temmuz.
- YALÇIN, B., “Elektronik Girişimcilikte Kullanılan Web Teknolojileri ve Bilişim Sistemi Olarak Perakende Satış Sistemlerinin İncelenmesi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Bilişim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

YELKEN N. ve DEMİR H., (1978), "Üretim Planlaması ve Kontrolü", İzmir, E.Ü.İşletme Fakültesi Yayın No.133/2.
"Yeni Ekonominin Özellikleri", <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-ekonomi/ozellikleri.htm>, 2007.

TÜRKİYEDE İNOVASYON FAALİYETLERİ VE KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

INNOVATION ACTIVITIES IN TURKEY AND THEIR EFFECTS ON SMALL AND MEDIUM SIZE ENTERPRISES

Burak BÜYÜKOĞLU¹

ABSTRACT

Even if its meaning and the importance for the enterprises are still a matter for discussion, innovation has become a very important concept at the present day. The companies' getting a constant competitive advantage and keeping it in a rapidly developing and changing world has become an obligation rather than a necessity. Especially thanks to the innovations they will make , the conversion of Small And Medium size Enterprises(SME), turning the disadvantages in their structural properties into an advantage and accordingly putting forth their differences into consideration in the competitive atmosphere of today's conditions is an important matter for the companies. In this study , the importance and development of innovation activities in Turkey and its effects on Small And Medium size Enterprises are discussed ; at the same time it is undertaken what kind of difficulties Small And Medium size Enterprises encounter at the stage of carrying out innovation activities.

Key Words: Innovation, Small and Medium size Enterprises (SME), problems that is encountered.

ÖZET

Günümüzde inovasyonun anlamı ve işletmeler için önemi hala tartışma konusu olsa bile inovasyon kavram olarak çok önemli bir yere gelmiştir. Firmaların hızlı bir şekilde gelişen ve değişen dünyada sürekli bir rekabet avantajı elde etmeleri ve bu avantajı koruyabilmeleri için inovasyon yapmaları gereklilikten çok bir zorunluluk haline gelmiştir. Özellikle Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) yapacakları inovasyonlar sayesinde yapısal özelliklerindeki dezavantajları avantaja dönüştürmeleri ve buna bağlı olarakta günümüz koşullarındaki rekabetçi ortamda farklılıklarını ortaya koymaları firmalar için önemli bir unsurdur. Bu çalışmada Türkiye'de ki inovasyon faaliyetlerinin önemi, gelişimi ve KOBİ'ler üzerindeki etkileri ele alınmış, aynı zamanda KOBİ'lerin inovasyon faaliyetlerini gerçekleştirme aşamasında ne gibi sorunlarla karşılaştıkları ele alınıp çözüm yolları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnovasyon, KOBİ, Karşılaşılan Sorunlar

---

¹ Öğretim Görevlisi., Gaziantep Üniversitesi Nizip Meslek Yüksek Okulu, burakbuyukoglu@hotmail.com

1. GİRİŞ

Ekonomik ve teknolojik açıdan sürekli bir yenilik ve değişim içinde olan dünyanın baş döndürücü hızına ulaşabilmek için ve şirketlerin varlıklarını devam ettirip sürdürülebilir rekabet ortamında bir adım önde olabilmelerini sağlamak ancak kendi bünyelerinde de bir değişim oluşturmalarıyla mümkün olacaktır. Sektörel rekabette daha da ileriye gidip global rekabet unsurlarını ele aldığımızda önemi her geçen gün artan KOBİ'lerin inovasyon faaliyetleriyle birlikte artık kendi değişimlerini yaratma zorunlulukları gözardı edilemez bir gerçektir. Türkiye ekonomisindeki yeri bakımından çok büyük bir öneme sahip olan KOBİ'ler tüm işletmelerin %99.8'ini istihdamın %76.7'sini oluşturmaktadır (KOSGEB, 2006a; 6). Günümüzde KOBİ'lerin global rekabet ortamında ayakta kalabilmeleri için ürün, hizmet ve üretim yönetimi gibi konularda sürekli olarak değişim ve yenileme yapmaları gerekmektedir.

Türkiye'de inovasyon faaliyetleri ve KOBİ'ler üzerindeki etkilerini konu alan bu çalışma; Türkiye'nin inovasyon faaliyetleri bakımından dünyada ve Avrupa'da nerede olduğu, bu anlamda KOBİ'ler üzerindeki etkileri ve KOBİ'lerin karşılaştıkları başlıca problemleri ele almaktadır.

2. İNOVASYON KAVRAMI

İnovasyon, yeni veya önemli ölçüde değiştirilmiş ürün (mal ya da hizmet) veya sürecin; yeni bir pazarlama yönteminin; ya da iş uygulamalarında, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni bir organizasyonel yöntemin uygulanmasıdır (OSLO Kılavuzu, 2005).

İnovasyon, girişimciliğin belli bir fonksiyonudur. İnovasyon, girişimcinin yeni kaynaklar yaratarak refah yaratması veya mevcut kaynakların kullanım potansiyelini artırarak refah yaratmasıdır (DRUCKER,1998).

OECD literatürüne göre, inovasyon, süreç olarak, bir fikri pazarlanabilir bir ürün ya da hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım yöntemine, ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeyi ifade eder (GÖKER, 2000).

2.1. İnovasyon Türleri

Firmadan firmaya farklılık göstermekle birlikte inovasyon sürecinin karakteristiklerini göstermesi açısından inovasyon seviyelerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

2.1.1. Ürün İnovasyonu

Yeni veya özellikleri ya da kullanım amaçları açısından önemli ölçüde geliştirilmiş/iyileştirilmiş bir mal veya hizmetin pazara sunulmasıdır. Bu, teknik özelliklerde, parçalarda ve malzemelerde, yerleşik yazılımda, kullanım kolaylığında veya diğer işlevsel özelliklerde, önemli iyileştirmeleri/geliştirmeleri içerir.(OSLO Kılavuzu, 2005).

2.1.2. Süreç İnovasyonu

Yeni veya önemli ölçüde geliştirilmiş/iyileştirilmiş üretim ya da dağıtım yönteminin uygulanmasıdır. Bu, tekniklerde, ekipmanda ve/veya yazılımda önemli değişiklikleri içerir. (OSLO Kılavuzu, 2005).

2.1.3. Pazarlama İnovasyonu

Ürün tasarımında veya paketinde, ürün yerleştirmede, ürün promosyonunda veya fiyatlandırmasında önemli değişiklikler içeren yeni bir pazarlama yönteminin uygulanmasıdır. (OSLO Kılavuzu, 2005).

2.1.4. Organizasyonel İnovasyon

Firmanın iş uygulamalarında, iş yeri organizasyonunda veya dış ilişkilerinde yeni bir organizasyonel yöntemin uygulanmasıdır (OSLO Kılavuzu, 2005).

2.1.5. Teknolojik İnovasyon

Teknolojik inovasyon, teknolojik ürün ve süreç inovasyonunu kapsar. Burada ürün, hem fiziksel bir ürünü hem de hizmeti ifade etmektedir. Teknolojik olarak yeni bir ürünün veya sürecin geliştirilmesinin yanı sıra, mevcut ürün ve süreçlerde önemli teknolojik değişikliklerin yapılması da bu kapsamda değerlendirilir (CANNARELLA ve PİCCİONİ, 2003).

2.1.6. Finansal ve Ekonomik İnovasyon

Finansal pazarlarda ve diğer pazarlarda yatırım fırsatı yakalamak ve kredilere erişim fırsatı elde ederek karlılığı artıracak ve maliyetleri düşürecek yeni metotlar bulmaktır (CANNARELLA VE PİCCİONİ, 2003).

2.1.7. Yönetim Seviyesinde İnovasyon

Rasyonalizasyonu ve optimizasyonu sağlayacak kararları almak ve örgütün tüm fonksiyonlarının geliştirilmesini sağlamak anlamında kullanılmaktadır (CANNARELLA ve PİCCİONİ, 2003).

3. TÜRKİYE'DE İNOVASYON VE KOBİLER

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınması gündeme geldikten sonra hükümet tarafından, özellikle ekonominin temelini oluşturan KOBİ'leri hedef alan inovasyonu güçlendirici çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Avrupa inovasyon puanları temel alındığında Türkiye'nin pozitif bir trend yakaladığı sonucu çıkmaktadır. Ancak 2004 inovasyon indeksinde Türkiye diğer ülkelerin oldukça gerisinde yer almaktadır (EU, 2003-2004; 1-5).

İnovasyonu destekler nitelikte alınan kararlara rağmen hala Türkiye işletmelerinin ağır vergi yükümlülükleri gibi sorunlar bulunmaktadır. Ayrıca ulusal inovasyon sistemindeki fonksiyonel yetersizliklerin de giderilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte

yenilikçi firmaların oluşum ve gelişimini destekleyen özel teşvik mekanizmaları çok yetersizdir.

Bu sorunları göz önüne alarak Uluslar arası Bilgi Ekonomisi ve Girişim Destekleme Örgütü'nün (IKED)'in yaptığı çalışmalar sonucunda Türkiye'de KOBİ'lerin gelişimi ve inovasyon geliştirilmesine yönelik ekonomik ve siyasal istikrarın sürdürülmesi, ulusal bilişim altyapı koşullarının iyileştirilmesi, mali kaynakların ve dağıtım kanallarının güçlendirilmesi, tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi ve yerel/bölgesel inovasyon politikaları geliştirilmesi önerilmektedir (Napier ve diğerleri, 2004; 50-51).

Avrupa İnovasyon Karnesine baktığımızda Türkiye'nin Özet İnovasyon Endeksi (Summary Innovation Index – SII) verilerine göre son yıllarda diğer ülkelere göre en son sırayı alması ilk bakışta şaşırtıcı olabilir fakat bunun sebebi Türkiye ile ilgili büyük bir veri sorununun olmasıdır. (ULUSOY, 2008)

Tablo 1. Özet İnovasyon Endeksi (SII) Ülke Sıralaması

ÜLKE	2007	2006	2005	ÜLKE	2007	2006	2005
İsveç	1	1	1	Norveç	20	16	16
İsviçre	2	3	2	Çek Cumhuriyeti	21	18	25
Finlandiya	3	2	3	Slovenya	22	19	19
İsrail	4	-	-	İtalya	23	20	17
Danimarka	5	5	5	Kıbrıs	24	23	22
Japonya	6	4	4	İspanya	25	22	21
Almanya	7	7	7	Malta	26	21	31
İngiltere	8	8	11	Letonya	27	24	24
ABD	9	6	6	Macaristan	28	25	20
Lüksemburg	10	9	14	Yunanistan	29	32	29
İzlanda	11	10	13	Slovakya	30	29	28
İrlanda	12	15	15	Polonya	31	28	27
Avusturya	13	14	8	Hırvatistan	32	31	-
Hollanda	14	11	10	Portekiz	33	27	23
Fransa	15	13	12	Bulgaristan	34	26	26
Belçika	16	12	9	Latvia	35	30	30
Kanada	17	-	-	Romanya	36	33	32
Estonya	18	17	18	Türkiye	37	34	33
Avustralya	19	-	-				

Kaynak: Gündüz Ulusoy, “Avrupa İnovasyon Karnesi ve Türkiye'nin Konumu”,
http://ref.advancity.net/newsletters/2008/02/avrupa_inovasyon_karnesi.html . (25/02/2008)

Tablo 1’de de görüldüğü üzere Türkiye her üç yılda da son sırayı almaktadır.Bu durumla ilgili olarak Avrupa İnovasyon Endeksi'nin açıklandığı her yılda Türkiye ve Türkiye gibi veri kaybı olan ülkelerin eksik verileri olduğu ve eksik veri sahibi ülke sonuçlarının dikkatli değerlendirilmesi gereği özenle vurgulanmaktadır. (ULUSOY, 2008)

KOD	GÖSTERGE TANIMI	VERİ KAYNAĞI	TR VERİSİ
Yenilik Belirleyicileri			
1.1	Fen ve Müh mezunları (20-29 yaş grubunda 1000 kişi başına)	EUROSTAT	Var
1.2	Lise üstü eğitim görmüş nüfus (25-64 yaş grubunda 100 kişi başına)	EUROSTAT, OECD	Var
1.3	Genişbant yaygınlık oranı (100 kişi başına düşen genişbant hat adedi)	EUROSTAT, OECD	Var
1.4	Yaşam boyu öğrenmeye katılım (25-64 yaş grubunda 100 kişi başına)	EUROSTAT	Var
1.5	Gençlik eğitim erişim seviyesi (En az lise eğitimi tamamlamış olan 20-24 yaş arası nüfus %si)	EUROSTAT	Var
Bilgi Üretimi			
2.1	Kamu Ar-Ge harcamaları (GSYİH'nin %si)	EUROSTAT, OECD	Var
2.2	Özel sektör Ar-Ge harcamaları (GSYİH'nin %si)	EUROSTAT, OECD	Var
2.3	Orta-yüksek/yüksek teknoloji ürünleri Ar-Ge payı (İmalat Ar-Ge harcamalarının %si)	EUROSTAT, OECD	Yok
2.4	İnovasyon için kamu fonlarından destek alan işletmelerin oranı	EUROSTAT (CIS4)	Yok
İnovasyon ve Girişimcilik			
3.1	Kendi bünyesinde inovasyon yapan KOBİ'ler (Tüm KOBİ'lere oranı)	EUROSTAT (CIS4)	Yok
3.2	Diğer firmalarla işbirliği yapan yenilikçi KOBİ'ler (Tüm KOBİ'lere oranı)	EUROSTAT (CIS4)	Yok
3.3	İnovasyon harcamaları (Toplam ciroya oranı)	EUROSTAT (CIS4)	Yok
3.4	Erken aşama risk sermayesi (GSYİH'nin %si)	EUROSTAT	Yok
3.5	Bilgi ve iletişim teknolojileri harcamaları (GSYİH'nin %si) (ICT)	EUROSTAT, Dünya Bankası	Var
3.6	Organizasyonel yenilik yapan KOBİ'ler (Tüm KOBİ'lere oranı)	EUROSTAT (CIS4)	Yok
Uygulamalar			
4.1	Yüksek teknoloji hizmetlerinde istihdam (Toplam işgücüne oranı)	EUROSTAT	Yok
4.2	Yüksek teknoloji ürünleri ihracatının toplam ihracat içindeki payı	EUROSTAT	Var
4.3	Pazar için yeni ürünlerin satışı (Toplam ciroya oranı)	EUROSTAT (CIS4)	Yok
4.4	Firma için yeni ürünlerin satışı (Toplam ciroya oranı)	EUROSTAT (CIS4)	Yok
4.5	Orta-yüksek/yüksek teknoloji imalatında istihdam (Toplam işgücüne oranı)	EUROSTAT, OECD	Yok

5.1	Milyon kişi başına düşen Avrupa Patent Ofisi (EPO) patenti adedi	EUROSTAT, OECD	Var
5.2	Milyon kişi başına düşen ABD Patent ve Marka Ofisi (USPTO) patenti adedi	EUROSTAT, OECD	Var
5.3	Milyon kişi başına düşen üçlü (triadic) patent adedi	EUROSTAT, OECD	Var
5.4	Milyon kişi başına düşen yeni Topluluk markası adedi	OHIM, EUROSTAT, OECD	Var
5.5	Milyon kişi başına düşen yeni Topluluk tasarımı adedi	OHIM, EUROSTAT, OECD	Var

Kaynak: Gündüz Ulusoy, “Avrupa İnovasyon Karnesi ve Türkiye’nin Konumu”,
http://ref.advancity.net/newsletters/2008/02/avrupa_inovasyon_karnesi.html . (25/02/2008)

Tablo 2’de de görüldüğü üzere 5 ana başlıkta 25 adet gösterge kullanılmış olup bunlardan Yenilik Belirleyicileri, Bilgi Üretimi, İnovasyon ve Girişimcilik başlıkları altında toplanan 15 gösterge Girdi olarak, Uygulamalar ve Fikri Mülkiyet başlıkları altında toplanan 10 gösterge ise Çıktı olarak nitelendirilmektedir. (ULUSOY, 2008)

3.1. KOBİ’lerde İnovasyona Etki Eden Unsurlar

KOBİ’lerdeki inovasyon çalışmalarına etki eden unsurları (SALAVOU ve DİĞ. 2004) şöyle açıklamaktadır.

Organizasyonların pazar odaklı davranmaları inovasyon faaliyetlerini etkilemektedir. KOBİ’lerdeki ürün bazlı inovasyon çalışmaları, müşterilerin ihtiyaç ve isteklerindeki değişimlerden etkilenmektedir. İnovasyonda stratejik önemi olan bir unsurda öğrenmedir. Organizasyonlar bilgi temelli inovasyon faaliyetinde bulunmaktadırlar ve ampirik çalışmalarda organizasyonların inovasyon çalışmalarında öğrenmenin baskın bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Yeni ürün, süreç ve fikir geliştirmede teknolojinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Teknoloji, var olan inovasyon teorilerinin değişimine etki etmekte ve organizasyonların inovasyon çalışmalarını da etkilemektedir. KOBİ’lerde müşterilerin özel ihtiyaçlarını belirlemek ve bu doğrultuda harekete geçmek için ihtiyaç duyulan en önemli unsur teknolojidir.

Literatürde, endüstri yapısının inovasyon faaliyetlerinde etkili olduğu tartışılır. Faaliyette bulunulan endüstrideki değişim ve diğer firmaların faaliyetleri, giriş bariyerleri gibi faktörler organizasyonların inovasyon süreçlerini etkiler. Rekabetle başa çıkmak için inovasyon çalışmalarının pozitif bir etki yapacağı açıktır.

Tüm bu sayılanların dışında, firma büyüklüğünün inovasyonu etkilediği ve büyük firmaların daha yenilikçi yapıda oldukları, bürokratik yapıdan kurtulamamış eski firmaların yeni firmalara oranla inovasyona karşı daha az ilgili oldukları, firmanın pazar payının büyük olması ve bu suretle yeni ürün geliştirme gücünün pazar payı küçük olanlardan daha yüksek olduğu, mavi - beyaz yakalı çalışan ayrımının yüksek olduğu örgütlerde katılımcı yapının olduğu örgütlere oranla inovasyonun olumsuz etkilendiği açıktır.

Ayrıca çok sayıda ürün kategorisine sahip firmaların daha yenilikçi olduklarını ve inovasyon çalışmalarının bu durumdan pozitif yönde etkilendiği yapılan ampirik çalışmalarda ortaya konmuştur.

3.2 KOBİ'lerde İnovasyon Çalışmalarında Karşılaşılan Problemler

KOBİ 'lerde inovasyon çalışmaları sırasında karşılaşılan bir takım problemler bulunmaktadır. Bunları (VAN DE VEN, 1986) şu şekilde özetlemektedir.

Birincisi, insan problemidir; çünkü insanlar organizasyonları yeni fikir geliştirmekten çok korunmacı bir yaklaşımla dizayn ederler ve insanları yeni fikirler üzerinde odaklanmaya doğru yöneltmek zorlaşır.

Buluş yapma(invention), bireysel bir faaliyet olmasına karşın inovasyon kolektif bir çalışmayı gerektirir ve inovasyon geliştirme grupları arasında bir koalisyon oluşturulmalıdır. Ayrıca inovasyon girişimcinin tek başına yapacağı bir iş değildir. Toplumsal yapıdan, hükümetlerin uygulamalarından, endüstrinin özelliklerinden, gerekli bilgi ve kaynağa sahip olup olmamaktan etkilenir.

İnovasyon süreci birçok fonksiyonu, kaynağı ve disiplini içeren karakteristiğe sahiptir. İnovasyon sadece var olan çevre ve yapıya uyum değil aynı zamanda bu çevre ve yapıyı değiştirebilme gücüne sahip olmaktır. Bu yüzden yönetilebilir bir yapı oluşturulmalıdır.

KOBİ'lere iş ortamında uymak zorunda oldukları mevzuat karmaşık gelir. Ölçekleri dolayısıyla, pek çok idarî, hukukî, ticarî işlemi yerine getirmekte zorlanırlar.

KOBİ'lerin inovasyon faaliyetleri ile ilgili karşılaştıkları diğer bir sorunsal finansman sorunudur. Son zamanlarda enflasyon rakamlarında bir düşüş gözlemlense bile bu reel sektöre pek yansıtılmamaktadır. Bunun bir sonucu olarak KOBİ'lerin öz sermaye tutarları enflasyon ve krizler karşısında günden güne erimektedir. KOBİ'lerin ortak özelliklerinden biri olan bu durum yani öz sermaye yetersizliği özellikle konjonktürel dalgalanma dönemlerinde çok fazla hissedilebilir bir seviyeye ulaşmaktadır. Bir yanda zorlu ve sürdürülebilir bir rekabet üstünlüğü için inovasyon yapma zorunluluğu dururken diğer yandan inovasyon ve Ar-Ge için finansman sorunları gün geçtikçe KOBİ'ler için içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır.

4.SONUÇLAR

Bu araştırmada elde edilen bilgilerden en önemlisi Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin ellerinde bulunan kaynakları inovasyon ve Ar-Ge çalışmalarından ziyade ekonomik anlamda darboğazdan kurtulmak için ya da kendilerini daha da güvenceye almak için kullanıyor olmalarıdır. Bu da ülkemizde inovasyon faaliyetlerini ancak büyük şirketlerin en azından kısa vade de finansman sorunu çekmeyen firmaların uygulayabileceğini göstermektedir.

Bu sorunlar karşısında hükümetlerin KOBİ'ler için sağlamış olduğu kredi ve finansal yardımların daha da kolay alınabilir ve ödemelerinin KOBİ'ler için zorlayıcı olmamaları ve inovasyon ve Ar-Ge için teşviklerin daha da fazla arttırılarak yine Hükümetlerce yapılması gereklilikten çok bir zorunluluk haline geldiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Oslo Klavuzu (2005): Yenilik Verilerinin Toplanması ve Uygulanması İçin İlkeler, 3.

Baskı, OECD ve Euro stat Ortak Yayımı, TÜBİTAK, Ankara.

DRUCKER, P.(1998), The Discipline of Innovation, Harvard Business Review, November- December.

- GÖKER, A. (2000), Prodüktivite, İnovasyon Yeteneği, Teknoloji ve Rekabet Gücü, Tartışmalı Toplantı, MPM, Ankara. 25 Ekim.
- CANNARELLA, C. PİCCİONİ, V.(2003),İnnovation Transfer and Rural SMEs, Journal of Central European Agriculture(online), Volume:4, No:4.
- EU – European Commission, Annual Innovation Policy for Turkey. European Trend Chart on Innovation 2003–2004, A publication from the Innovation/SMEs Programme, 1–5.
- Napier, G.; Serger, S.S.; Hansson, E.W. (2004): Strengthening Innovation and Technology Policies for SME Development in Turkey – Opportunities for Private Sector Involvement, Report of International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise Development (IKED), Malmö, Sweden.
- ANDEREW H., VAN DE VEN (1986), Central Problems in the Management of Innovation, Management Science, Vol. 32, No. 5, Organization Desing. pp.590-607.
- Ulusoy, Gündüz. “Avrupa İnovasyon Karnesi ve Türkiye’nin Konumu”
http://ref.advancity.net/newsletters/2008/02/avrupa_inovasyon_karnesi.html .
(25/02/2008)
- KOSGEB (2006a): <http://www.kosgeb.gov.tr/BilgiBankasi/default.asp?Action=...&ID=62>,
(22.08.2006)

TÜRKİYEDEKİ MESLEK YÜKSEK OKULLARINDA İKTİSADİ VE İDARİ PROGRAMLARIN AĞIRLIĞI ÜZERİNE GÖRGÜL BİR ANALİZ

**AN EMPIRICAL ANALYSIS ON INTENSITY OF ECONOMICAL AND
ADMINISTRATIVE PROGRAMS IN VOCATIONAL SCHOOLS OF
HIGHER EDUCATION SCHOOLS IN TURKEY**

Ramazan ERTURGUT¹

Serhat SOYŞEKERCİ²

ABSTRACT

It is examined in this research that distribution of Economical and Administrative programs in Turkey's Vocational schools. In this frame, the main problem of the study is to put forward quantitative and qualitative aspect of economical and administrative programs IN national vocational school. The auxiliary problem of this study related with determination about professional (branch) tendency of principals of national vocational schools It is presented theoretical perspective of professional and technical education and the term "vocational school" in literature section of the study. Then empirical field research is took part following section.

Key Words: Vocational School, Economical and Administrative Program, Principal of Vocational School

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'de mesleki teknik eğitimin en işlevsel boyutlarından birini oluşturan iktisadi ve idari programların, ulusal meslek yüksek okulları içerisindeki ağırlığı ve dağılımı konusu irdelenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın sorunsalı, ulusal meslek yüksek okulları içerisindeki iktisadi ve idari programların, toplam mesleki programlar içerisinde niceliksel ve niteliksel olarak görünümünün ortaya konulmasıdır. Araştırmada alt problem olarak meslek yüksek okullarının müdürlerinin mesleki eğilimlerinin (branşları) ne olduğu? sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmanın literatür kısmında mesleki teknik eğitim kavramı ve gelişimi ile meslek yüksek okulu kavramlarının kuramsal bir analizi yapılmış izleyen bölümde alan araştırması yer almıştır.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksek Okulu, İktisadi ve İdari Program, Yüksek Okul Müdürü

¹ Yrd. Doç. Dr., Hv.Astsb. MYO., ERTURGUT.R@hvkk.tsk.tr

² Yrd. Doç. Dr., ÇOMU Biga MYO, serhatsoysekerci@hotmail.com

1. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM VE MESLEK YÜKSEK OKULU

Ülkelerin gelişmişlik dereceleri , bireylerin çağdaş bilgi ve yeteneklerle donanmış olarak yetişmeleri ile paralellik göstermektedir ki bu, her meslek alanında çağın gereklerine uygun eleman yetiştirilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bir matematik denklemi gibi düşünülecek olursa bu işlemin sonucu, meslek seçimini yapmış olan bireylerin seçtikleri alanda toplumun sağlığı ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak bilgilerle donanımını yapacak akademik düzeyde öğretim kurumlarının oluşturulmasıdır. (Hızel ve Kumbasar; 2000)

Cumhuriyet döneminde devletin üzerine aldığı sorumluluklardan biri de ülkenin insan gücünü karşılama ve bu alandaki boşluğu en kısa zamanda doldurma tedbirlerini almak olmuştur. Başlangıçta insan gücü ihtiyacının karşılanmasında örgün mesleki eğitimin esas alınması ile mesleki ve teknik öğretim okulları hızla açılmış, ve yurt sathına yayılmaları sağlanmıştır. Bu gün lokomotif sektörlerin çoğunluğunda mesleki ve teknik öğretim okulları mezunlarının önemli görevler yaptığını görmekteyiz. (Alkan ve Doğan; 2003) Bununla birlikte ülkemiz bağlamında mesleki ve teknik eğitimden yeterli verimin alındığını söylemek oldukça zordur. Esasen bunun bir ayağının mesleki ve teknik eğitim alma ve verme kültüründeki milli bakış açımızla değerlendirmek belkide daha katkı sağlayıcı olacaktır. Örneğin: 2005 yılında AB içinde yapılan bir araştırmada velilere "zorunlu eğitimi tamamlamış öğrenciye, genel mi, meslek eğitimi mi tavsiye edersiniz?" sorusu yöneltiliyor. İngiltere, Fransa, Finlandiya, Hollanda gibi gelişmiş ülkelerde yaşayanlar yüzde 70 gibi büyük bir çoğunlukla mesleki eğitim derken bu oran Türkiye’de çok aşağılarda kalmaktadır. (www.çerkezköytemem)

En yalın anlamıyla Mesleki ve teknik eğitimi; toplumsal hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklerde kalifiye teknik elemanlar yetiştirilmesi için gerekli bilgi ve becerilerin verildiği eğitimidir. Şeklinde kodlamak yanlış olmayacaktır. Mesleki ve teknik eğitimin amacını da toplumun hedefleri ve iş çevrelerinin talepleri doğrultusunda bireylere belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeterliliklerinin kazandırılması olarak ifade edebiliriz. Ülkemizde mesleki ve teknik eğitimin en işlevsel boyutlarından birini de ön lisans düzeyinde verilen eğitimler oluşturmaktadır. Bu durumda üniversitelerde ön lisans eğitiminin verildiği meslek yüksek okulu kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Yüksek Öğretim Kurumu; YÖK Kanunu’nun 3 (c) Maddesinde “Üniversite ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokullarıdır.” Şeklinde tanımlanırken, aynı kanunun 3 (ı) maddesinde Meslek Yüksek Okulu’da “Belirli mesleklere yönelik ara insangücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarı yıllık eğitim - öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumu” olarak ifade edilmektedir. (2547 Sayılı YÖK Kanunu)

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı Türkiyedeki ön lisans düzeyinde eğitim ve öğretim veren meslek yüksek okullarında mesleki ve teknik eğitim programları içerisinde iktisadi ve idari programların hangi oranlarda yer aldığı tespit edilmesidir. Bu bağlamda Meslek Yüksek Okulları içerisinde İktisadi ve İdari Programların ağırlığının ne olduğu? araştırmamızın problem cümlesini oluşturmaktadır. Diğer (Yardımcı) problem

algılamamız meslek yüksek okullarında görev yapan müdürlerin mesleki eğilimlerinin ne olduğu? dur.

Araştırma Ege bölgesinde yer alan toplam Sekiz kamu üniversitesine bağlı 103 meslek yüksek okulu ile Gaziemir /İzmir’de bulunan Hava Astsubay Meslek Yüksek Okulu’nda yapılmıştır. Ege Bölgesindeki Vakıf üniversiteleri ve bunlara bağlı meslek yüksek okulları ile Polis meslek yüksek okulları araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu doğrultuda araştırmamızın evreni Ege Bölgesindeki kamu üniversitelerine bağlı meslek yüksek okulları olmakla birlikte araştırma bulgularının araştırmanın problem cümlesi ile ilgili olarak Türkiye’deki bütün Meslek Yüksek Okulları açısından bir bakış açısı oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

Araştırmada birincil veri toplama yöntemi olarak YÖK’ün resmi internet sitesinde yer alan anılan üniversitelerin web adresleri kullanılmıştır. Özellikle MYO müdürlerinin branşlarının tespit edilmesinde birkaç MYO sekreterliği ve idari birimleri ile telefon görüşmesi de yapılmıştır. Bu bağlamda araştırma verilerinin güvenilirliği söz konusu üniversitelerin resmi web sitelerinde yer alan bilgilerin doğruluğu nisbetinde bir geçerlilik taşımakta, bu aynı zamanda araştırmanın sınırlılığını da ifade etmektedir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma bulguları EK-1 ve EK-2’de yer alan 2 tablo ile özetlenmektedir. Bunlardan EK-1; MYO Bazında Program ve Öğretim Üyeleri Dağılım Tablosu, EK-2’de; Üniversiteler Bazında MYO İktisadi ve İdari Programların Dağılım Tablosu’dur.

EK-1 verileri incelendiğinde araştırmanın yapıldığı sekiz kamu üniversitesinin meslek yüksek okulları ve Hava Astsubay Meslek Yüksek okulu dahil olmak üzere toplam 103 MYO’da 658 programda mesleki ve teknik eğitim öğretim verildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan 258 adet program, iktisadi ve idari programlar altında değerlendirilmektedir. Basit frekans ve yüzde dağılımı ile İktisadi ve İdari Programlar, meslek yüksek okullarında verilen toplam programların yüzde 39’unu oluşturmaktadır. Tabloda “Diğer Programlar” olarak gösterilen programlar detayı gösterilmemiş olmakla birlikte Teknik Programlar ve Sağlık Bilimleri Programlarından oluşmaktadır. Bu yalın istatistik bize bölgedeki meslek yüksek okullarındaki programların üçte birinden fazlasının iktisadi ve idari programlardan oluştuğunu göstermektedir. Sağlık Bilimleri ve Teknik programlar grubu ile ilgili diğer bir bulgu da bazı meslek yüksek okullarında Sağlık Bilimleri olarak bilinen programların Teknik Programlar altında yer bulmasıdır. Bununla birlikte yine bazı bazı programlar bir meslek yüksek okulunda iktisadi ve idari programlar altında kümelenirken aynı isimli program diğer meslek yüksek okulunda Teknik programlar altında olabilmektedir. (Örnek: EK-2 Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı Meslek Yüksek Okulu’nda “Lojistik” programı teknik programlar altında yer alırken, Muğla Üniversitesi Dalaman Meslek Yüksek okulu’nda “uluslar arası lojistik” programı İktisadi ve İdari Program bölümünün altında yer almaktadır.)

EK-1 verileri ile ilgili diğer bulgular meslek yüksek okullarında görev yapan öğretim üyelerinin niceliği ile ilgilidir. Tablo değerleri incelendiğinde araştırmanın gerçekleştirildiği meslek yüksek okullarında okul müdürleri dahil olmak üzere toplam 324 öğretim üyesinin görev yaptığını görmekteyiz. (Bu sayıya içerisinde yönetmelik kapsamında diğer ün./MYO’lardan gelen misafir ve kadrosuz öğretim üyeleri dahil değildir.) Bu öğretim

üyelerinden iktisadi ve idari programlarda görev yapanların sayısının 124 olduğu görülmekte ve bu da toplamın oransal olarak %387 ine tekamül etmektedir. Burda dikkati çeken nokta iktisadi ve idari programların toplam programlar içindeki oranı (%39) ile İktisadi ve İdari programlarda görev yapan öğretim üyelerinin toplam içerisindeki payının (%38) neredeyse aynı olduğudur. Bu bulgu araştırmanın kapsama geçerliliğini sağladığının bir göstergesi olabilir.

EK-1’de diğer bir sütunda yer alan okul müdürlerinin branşları, müdürlük konumunda bulunan ve üniversite senatosuna katılan öğretim üyelerinin branşları paralelinde mesleki eğilimleri konusundaki tespitler aktarılmaya çalışılmıştır. Buna göre Araştırma yapılan meslek yüksek okullarındaki okul müdürlerinin akademik ünvanları ile branşları homojen bir dağılımda değildir. Bununla birlikte okul müdürlerinin içerisinde branş olarak İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunları (İşletme-İktisat) ile Ziraat Fakültesi mezunları ilk sırada gelmektedir. Bunları Fen-Edebiyat, Turizm Otelcilik, Veterinerlik ve Mühendislik fakültesi mezunu müdürler izlemektedir.

EK-2’de yer alan “Üniversiteler Bazında MYO İktisadi ve İdari Programların Dağılım Tablosu incelendiğinde Meslek Yüksek Okullarındaki iktisadi ve idari programların aşağıdaki başlıklarda sıralandığı görülmektedir.

- Tarımsal İşletmecilik
- Tarımsal Pazarlama
- Halkla İlişkiler
- Büro Yönetimi ve Sekreterlik
- İşletme
- Pazarlama
- Turizm Otel İşletmeciliği
- Turizm ve Seyehat İşletmeciliği
- Gastronomi ve Mutfak Bilimleri
- Dış Ticaret
- Muhasabe
- Kooperatifçilik
- Bankacılık
- Bankacılık ve Sigortacılık
- Sigortacılık
- Menkul Kıymetler
- Sigortacılık
- Emlak ve Emlak Yönetimi
- Yerel Yönetimler
- Otobüs İşletmeciliği
- İthalat-İhracat
- Host-Hosteslik
- Lojistik
- Uluslararası Lojistik
- Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği
- Radyo ve Televizyon Yayıncılığı
- Menkul Kıymetler ve Seramaye Piyasası
- Aşçılık

- Sağlık Kurumları İşletmeciliği
- Güvenlik
- İkmal
- İstihbarat
- Gastronomi ve Mutfak Bilimleri

Tablo verilerine göre Meslek Yüksek Okullarında en fazla yer alan programlar işletme muhasebe ve pazarlama programlarıdır. Bunu sırasıyla büro yönetimi ve sekreterlik, turizm ve otel işletmeciliği programları izlemektedir. Bazı programlar bölge üniversiteler içerisinde sadece bir MYO'da yer almaktadır. (Örneğin : Otobüs İşletmeciliği Kütahya Üniversitesi Kütahya MYO, Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası; Pamukkale Üniversitesi, Honaz MYO, Gastronomi ve Mutfak Bilimleri, Adnan Menderes üniversitesi gibi) Bununla birlikte ders içerikleri aynı olan Büro Yönetimi ve Sekreterlik programının bazı MYO'larda Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı gibi farklılaştığı; bazı programlarında ikisi birlikte ya da ayrı ayrı açıldığı anlaşılmaktadır. (Sigortacılık, Bankacılık, Bankacılık ve Sigortacılık gibi.) Program farklılığı açısından Adnan Menderes Üniversitesi ilk sırada gelirken Ege Üniversitesi en az iktisadi ve idari programa sahip üniversitedir. Adnan Menderes ve Afyon Karahisar Üniversiteleri MYO sayısı bakımından da nispetle zengin durumdadır.

4. SONUÇ

Ege bölgesindeki toplam 103 kamu meslek yüksek okulunda yapılan araştırma sonuçları İktisadi ve İdari Programlar'ın toplam mesleki programlar içerisindeki ağırlığının %39 olduğunu göstermektedir. Bu programlarda görevli öğretim üyeleri de yine hemen hemen aynı yüzde ile MYO'lardaki öğretim üyelerinin %38'ini oluşturmaktadır. Yine Meslek Yüksek Okulu Müdürlerinden iktisadi ve idari bilimler kökenli öğretim üyelerinin sayısı diğer braşlara göre daha fazladır.

Bununla birlikte aynı kanuna ve yönetmeliğe tabi üniversitelere bağlı meslek yüksek okullarındaki aynı ders içeriklerine sahip bazı programların isimlerinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Bazı üniversitelerde teknik programlar ve sağlık programları ile iktisadi ve idari programlar arasında sayısal olarak kayda değer farklılıklar bulunmakta, Bu farklılığı da salt Meslek Yüksek okulu'nun bulunduğu ilin/ilçenin Endüstri, İş kolu, Sektör, Doğal ve coğrafik yapısı ile açıklamak mümkün görünmemektedir. Bazı iktisadi ve İdari programların farklı MYO'larda teknik programlar altında sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır.

Bu araştırma, araştırma Ege Bölgesindeki kamu üniversitelerinin ve meslek yüksek okullarının web sitelerindeki bilgiler ile, telefon görüşmesi sonrası alınan bilgilerin doğruluğu ve güncelliği ile sınırlıdır. Bundan sonra yapılacak çalışmalar hem MYO'lardaki diğer programları hem de Türkiye'deki bütün MYO'ları kapsayacak şekilde genişletilebilir. Benzeri araştırmaların mesleki teknik eğitimde standart kriterleri yakalamak ve uygulamak adına katkısı olabileceği gibi MYO'lar arasında bir "Benchmarking" olanağı yaratacağı ve yöneticilere faydalı girdiler sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

Alkan C. Doğan H. (2003), Mesleki ve Teknik Eğitim İçin Ana Plan Esasları
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler>

Akyüz Y.(1997), Ülkemizde Üniversite Eğitiminin Tarihsel Gelişimi. Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayınları No: 2
AÜ. Basımevi Ankara

Eren, N.; Uyer, G. (1991), Türkiye’de Mesleki Sağlık Eğitiminin Gelişmesi: Sağlık
Meslek Tarihi ve Ahlakı, 4. Basım, İstanbul, Hatipoğlu Yayınevi, s.66-79

Hızel S.; Kumbasar H. (2000), Neden Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulları
Kuruldu?, Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu
Yıllığı, Cilt 1, Sayı 1.

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu

<http://www.yok.gov.tr>

<http://www.adu.edu.tr>

<http://www.aku.edu.tr>

<http://www.balikesir.edu.tr>

<http://www.bayar.edu.tr>

<http://www.deu.edu.tr>

<http://www.ege.edu.tr>

<http://www.mu.edu.tr>

<http://www.pamukkale.edu.tr>

<http://www.usak.edu.tr>

[http/http://www.cerkezköymetem.com](http://http://www.cerkezköymetem.com)

EK 1. MYO Bazında Program ve Öğretim Üyeleri Dağılım Tablosu

Üniversite Adı	MYO Sayısı	Top. Prg. Sayısı	İkt.İd.Prg. Sayısı (Bütün MYO'lar)	MYO Adı	İkt.İd. Prg. Sayısı	Diğer Prg. Sayısı	Öğr. Üyesi Sayısı (MYO Toplam)	Öğr. Üyesi Sayısı (İkt.İd.Pr.)	MYO Müdürü - Branşı
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	14	97	44	Atça	2	-	2	2	Yrd.Doç. İşletme
				Aydın	4	11 (1 Sağ.)	3	2	Prof. Tarih
				Sağlık	-	4 (Sağ.)	2	-	Doç. Tıp
				Bozdoğan	3	3 (2 Sağ.)	5	2	Doç. Veteriner
				Çine	-	10	2	-	Yrd.Doç. Veteriner
				Didim	3	-	1	1	Doç. Tur. Otelc.
				Karacasu	8	5	-	-	Doç. Ziraat
				Koçarlı	-	4	5	-	Prf. Ziraat
				Kuyucak	7	-	4	4	Yrd.Doç.
				Nazilli	6	4	2	2	Yrd.Doç.
				Nazilli Sağlık Hizm.* Açılmadı	Açılmadı	-	-	-	-
				Söke	-	6	-	-	Öğr.Gör.
				SultanHisar	2	6	3	1	Yrd.Doç. Ziraat
				Yeni Pazar	11	-	1	1	Yrd.Doç.
EGE ÜNİVERSİTESİ	7	72	5	Ege	2	29	14	-	Prof. Eczacılık
				Bayındır	-	5	2	-	Prof. Ziraat
				Bergama	1	12	5	-	Prof. Teks.Müh.
				Atatürk Sağlık Hizmetleri	-	11 Sağ.	9	-	Prof. Tıp
				Ödemiş	-	5 Ziraat	6	-	Prof. Ziraat
				Tire Kutsan	2	6	6	2	Prof. Su Ürünl.
				Emel Akın	-	3	4	-	Prof. Teks.Müh.
				İzmir	9	20 (1 s.)	19	13	Prof. İşletme
				İlahiyat* Öğr. Kabul Etmiyor	-	-	1	-	Prof. İlahiyat
				Sağlık Hizmetleri	-	6 sağ	7	-	Prof. Tıp
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	5	38	6	Torbali	1	4	7	-	Prof. Jeo.Müh.
				Adalet	-	2	3	-	Prof. Hukuk
				Afyon	9	12	3	3	Prf. İktisat
				Atatürk Sağlık	-	6	3	-	Yrd.Doç. Tıp.
				Başmakçı	2	1 .	2	1	Doç.
				Bayat	3	-	5	5	Yrd.Doç. İktisat
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ	14	95	49	Bolvadin	7	6	3	2	Doç. İşletme
				Çay	4	4 (1 sağ)	1	1	Yrd.Doç. Veteriner

Üniversite Adı	MYO Sayısı	Top. Prg. Sayısı	İkt.İd.Prg. Sayısı (Bütün MYO'lar)	MYO Adı	İkt.İd. Prg. Sayısı	Diğer Prg. Sayısı	Öğr. Üyesi Sayısı (MYO Toplam)	Öğr. Üyesi Sayısı (İkt.İd.Pr.)	MYO Müdürü - Branşı
				Dinar	7	3	2	1	Yrd.Doç. Fizik Öğ.
				Dazkırı	1	1	1	1	Doç. İktisat
				Emirdağ	2	2	1	-	Yrd.Doç.
				İşçehisar	-	4	3	-	Doç. İnş.Müh.
				Sandıklı	8	3	1	-	Yrd.Doç. Fizik
				Sinanpaşa	2	-	4	4	Yrd.Doç. İşletme
				Sultandağı	2	3	1	-	Öğr.Gör. İşletme
				Şuhut	2	-	1	1	Yrd.Doç. İşletme
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	15	63	18	Ahmetli	2	-	5	5	Doç. Kamu Yön.
				Akhisar	-	7	4	-	Yrd.Doç. Ziraat
				Alaşehir	1	7	13	2	Prof. Ziraat
				Demirci	3	-	3	2	Yrd.Doç. Tarih
				Gölmarmara	-	2	2	-	Prof. Ziraat
				Gördes	2	-	2	2	Yrd.Doç. Bas. Yayın
				Kırkağaç	1	2	2	2	Yrd.Doç. İktisat
				Köprübaşı	2	2	2	2	Yrd.doç. İşletme.
				Kula	1	1	2	2	Yrd.Doç.İşletme
				Salihli	3	4	7	4	Doç.Tarih
				Sarıgöl	-	2	1	-	Yrd.Doç. Ziraat
				Saruhanlı	1	2	2	1	Doç. Gıda Müh.
				Sağlık	-	4	6	-	Prof. Tıp
				Soma	1	5	4	-	Yrd.Doç. Mad..Müh.
				Turgutlu	-	7	8	-	Doç. Çevre .Müh.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ	15	76	34	Ayvalık	3	1	5	3	Yrd.Doç. Tur.Ot.
				Balikesir	5	14	19	7	Prof. Mak.Müh.
				Bandırma	5	5	9	3	Prof. Ziraat
				Burhaniye	3	-	3	3	Doç. İktisat
				Bigadiç	2	1	1	-	Yrd.Doç.Mak.Müh.
				Dursunbey	-	5	1	-	Yrd.Doç. Öğretmen
				Edremit	-	5	3	-	Yrd.Doç. Biyo. Öğr.
				Erdek	2	-	3	3	Yrd.Doç. Kamu Yön.
				Gönen	5	3	3	2	Doç. İktisat
				Havran	4	-	2	1	Prof. İnş. Müh.
				Savaştepe	2	-	2	2	Prf. Tur.Otelc.
				Sındırgı	3	-	2	2	Yrd.Doç. İnş.Müh.
				Susurluk	-	4	3	-	Yrd.Doç. Veteriner

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ	9	57	34	Altınoluk	-	3	2	-	Doç. Kimya
				İvrindi Sağlık Hizmetleri MYO	1	2	1	-	Yrd.Doç. Biyoloji
				Kütahya	9	9	3	3	Doç. İşletme
				Gediz	3	4	-	-	Öğr.Gör.
				Tavşanlı	3	8	1	-	Yrd.Doç. Fizik
				Altıntaş	2	2	1	-	Yrd.Doç. Gıda Müh.
				Domaniç	2	-	1	1	Yrd.Doç. İşletme
				Emet	6	-	1	1	Yrd.Doç. İktisat
				Simav* Bilgi Edinilemedi.					-
				Hisarcık	6	-	1	1	Yrd.Doç. Tur. Otelc.
Şaphane	3	-	-	-	Öğr.Gör. İşletme				
Üniversite Adı	MYO Sayısı	Top. Prg. Sayısı	İkt.İd.Prg. Sayısı (Bütün MYO'lar)	MYO Adı	İkt.İd. Prg. Sayısı	Diğer Prg. Sayısı	Öğr. Üyesi Sayısı (MYO Toplam)	Öğr. Üyesi Sayısı (İkt.İd.Pr.)	MYO Müdürü - Branşı
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ	10	62	28	Dalaman	4	1	2	1	Yrd.Doç.
				Datça Kazım Yılmaz	3	-	2	1	Doç. Ziraat
				Fethiye A. Sıtkı Koçman	3	2	4	1	Yrd.Doç. Sağ.Bil.
				Köyceğiz* Öğrenci Kabul Etm.	-	-	-	-	-
				Milas Sıtkı Koçman	6	5	2	1	Prof. İktisat
				Muğla	8	7	3	1	Prof. Biyoloji
				Ortaca	2	4	4	-	Prof. Ziraat
				Sağlık	-	4	1	-	Yrd.Doç.
				Ula Ali Koçman	2	8	2	1	Öğr.Gör.
				Yatağan	-	3	2	-	Prof. İnş. Müh.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ	7	41	23	Çivril	3	-	1	1	Yrd.Doç. İşletme
				Denizli	1	10	9	3	Doç. İşletme
				Denizli Sağlık Hizmetleri	-	7	6	-	Prof. Tıp
				Honaz	8	-	3	3	Doç. Maliye
				Bekilli	4	-	1	1	Doç. İşletme
				Bozkurt* Bilgi Edinilemedi	-	-	-	-	Bilgi Edinilemedi
				Buldan	7	1	1	1	Yrd.Doç. İşletme
				Uşak	3	8	3	1	Doç. Öğretmen
				Banaz	2	3	1	-	Yrd.Doç.
				Karahallı	2	1	1	-	Yrd.Doç.
UŞAK ÜNİVERSİTESİ	6	32	14	Eşme	4	2	1	-	Yrd.Doç Edebiyat

HAVA ASTSUBAY MYO	1	16	3		Ulubey Sivaslı Hv.Tek.Ok.Hv.Astsb.MYO (İzmir)	1 2 3	1 2 13	1 1 2	- 1 2	Yrd.Doç.Coğrafya Doç. Yrd.Doç. Lojistik
TOPLAM	103	659	258	% 39		258	401	324	124	% 38

Üniversite
ADNAN
MENDERES
ÜNİVERSİTESİ

İktisadi ve İdari Program Adı / Sayısı

Tarımsal İşletmecilik /2
Tarımsal Pazarlama
Halkla İlişkiler /2
Büro Yönetimi ve Sekreterlik
İşletme / 6
Pazarlama / 9
Turizm Otel İşletmeciliği* Didim ve Karacasu MYO'da Farklı
Turizm ve Seyehat İşletmeciliği
Gastronomi ve Mutfak Bilimleri,* Bölgede Tek
Dış Ticaret /4
Muhasebe /3
Kooperatifçilik
Bankacılık /3
Menkul Kıymetler /2
Sigortacılık /2
Emlak ve Emlak Yönetimi
Aşçılık
Büro Yönetimi ve Sekreterlik /4
İşletme /14
Muhasebe /7* Dazkırı MYO'da Tek.Prg.ların Altında
Pazarlama /6
Radyo ve Televizyon Yayınları
Turizm ve Otel İşletmeciliği /5
Turizm ve Seyehat İşletmeciliği / 2
Yerel Yönetimler
Dış Ticaret /2
Bankacılık ve Sigortacılık /3
İnsan Kaynakları

AFYON
KOCATEPE
ÜNİVERSİTESİ

*Emirdağ MYO'da İkt.İd.Prg..Sos.Prg. Olarak Ayrılmış.

EGE
ÜNİVERSİTESİ

Turizm ve Otel İşletmeciliği
İşletme /2
Muhasebe /2

DOKUZ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ

Büro Yönetimi ve Sekreterlik /2
Muhasebe /3
Pazarlama /2

CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ

Turizm ve Otel İşletmeciliği
Yerel Yönetimler
Sağlık Kurumları İşletmeciliği* Bölgede Tek
Büro Yönetimi ve Sekreterlik /3
Muhasebe /5
Tarımsal Kooperatifçilik
Sigortacılık
İthalat- İhracat /2
İşletme /2
Pazarlama
Yerel Yönetimler

BALIKESİR
ÜNİVERSİTESİ

Turizm ve Otel işletmeciliği /5
İşletme /10* Bandırma MYO'da Uzaktan Eğitim
Pazarlama /5
Büro Yönetimi ve Sekreterlik /4
Muhasebe /8
İthalat-İhracat /2
Sigortacılık
Yerel Yönetimler
Tarımsal İşletme
Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı* Diğer MYO'larda Sek.

DUMLUPINAR
ÜNİVERSİTESİ

Emlak ve Emlak Yönetimi
Host-Hosteslik* Bölgede Tek Kütahya MYO
Büro Yönetimi ve Sekreterlik /3
İşletme /9
Muhasebe /10
Turizm ve Otel işletmeciliği /3
Pazarlama /5

MUĞLA
ÜNİVERSİTESİ

Otobüs İşletmeciliği* Kütahya MYO Bölgede Tek
İthalat-İhracat /2
Lojistik* Tavşanlı MYO'da Tek.Prg. Altında
Dış Ticaret
Dış Ticaret /2
Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği* Bölgede Tek
Muhasebe /9
Uluslararası Lojistik* Dalaman MYO
Aşçılık /2
Turizm ve Otel işletmeciliği /6
Turizm ve Seyehat İşletmeciliği / 3
İşletme /3
Pazarlama /2
Büro Yönetimi ve Sekreterlik
Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

PAMUKKALE
ÜNİVERSİTESİ

Muhasebe /5
İşletme /2
Pazarlama /5
Dış Ticaret /5
Turizm ve Otel İşletmeciliği
Büro Yönetimi ve Sekreterlik /3
Bankacılık
Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası * Honaz MYO
Halkla İlişkiler* Honaz MYO

UŞAK
ÜNİVERSİTESİ

İşletme /5
Muhasebe /2
Yerel Yönetimler
Pazarlama /3
Bankacılık ve Sigortacılık
Büro Yönetimi ve Sekreterlik

TÜRKMEN TAKI KÜLTÜRÜNDE BİR SEMBOL OBJESİ OLARAK YAYGINCA KULLANILAN KARNELYEN (AGAT-SiO₂) TAŞININ GEMOLOJİKSEL İRDELEMESİ

GEMOLOGICAL INSPECTION OF CARNELIAN (SiO₂) EXTENSIVELY USED AS A SYMBOL OBJECT IN THE TURKMEN JEWELLERY CULTURE

Evrin ÇOBAN¹

Murat HATİPOĞLU²

ABSTRACT

The symbols represented by the colors have great importance in the cultures of Turkish peoples, and are used widespread.

Red color is holy especially for the Turkmens originated from the Oghuz branch of the Turk peoples in the Middle Asia. It is common belief that this color symbolizes sun, fire, and blood.

Because of this reason, the various jewels produced from gold and silver mounted with the brownish-red colored carnelian stones are used for the themes to want to be expressed with red color.

From the point of gemmological interest, carnelian stone is a sub-variety of nodular quartz mineral species (SiO₂), and a semi-precious gemstone called “akik” in Turkish.

The Turkmen Jewelleries, which were worn on head and hair called “sinsile, kubbe, aşık, ıldırğıç, eğme”, mounted by the carnelian stones, which can best express the represented symbols with their brownish-red coloration, were easily being obtained by the people in the past.

Each of these jewelleries, even though they show disparity according to Turkmen tribes, were also assigned the site in the social life of womens in the Turkmen culture.

In this study, some jewellery to be decorated with the carnelian stones being important for the Turkmen art and culture are investigated, the cultural values symbolising from some motifs used for decorating until the using aims of jewellery are disclosed. In addition, the features of carnelian as a gemstone are tried to reevaluate from the point of gemmological.

Key Word: Carnelian, Red colored symbols, Turkmen Jewellery.

¹Öğr.Gör., Muğla Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman MYO, Takı Tasarımı ve Süs Taşları İşlemeciliği Programı, Milas/MUĞLA, evrimcoban08@hotmail.com

²Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir MYO ,Gemoloji ve Mücevher Programı, Buca/İZMİR, murat.hatipoglu@deu.edu.tr

ÖZET

Renklerin temsil ettiği semboller, Türk halklarının kültürlerinde büyük öneme sahiptir ve yaygınca kullanılmaktadırlar.

Orta Asya'daki Türk halklarının Oğuz boyundan gelen Türkmenlerde özellikle kırmızı renk kutsaldır. Bu renk güneşi, ateşi ve kanı sembolize ettiği yaygın bir inançtır.

Bu yüzden Türkmen Takı kültüründe kırmızı renk ile anlatılmak istenen temalar için, kahvemsî-kırmızı renkli karnelyen taşının yaygınca kullanıldığı gümüş ve altın metallere üretilmiş çeşitli takılar kullanılmıştır.

Gemolojik açıdan, karnelyen taşı, yumrusal kuvars mineral cinsinin (SiO₂) bir alt türüdür ve türkçe'de "akik" denilen yarıkiymetli bir süstaşdır.

Kahverengimsî ve kırmızı renkleri ile temsil ettiği sembolleri en iyi ifade edebilen karnelian taşlarının kullanıldığı, sinsile, kubbe, aşık, ıldırğıç, eğme gibi isimlerle adlandırılan saç ve baş üzerine takılan Türkmen takıları geçmişte insanlar tarafından kolayca temin edilebiliyordu.

Bu takıların herbiri, Türkmen aşiretlere göre farklılık göstermekle beraber, Türkmen kültüründe kadınların sosyal hayattaki yerini de anlatmaktaydı.

Bu çalışmada, Türkmen kültüründe ve sanatında önemli yer tutan karnelyen taşları ile süslenmiş bazı takılar incelenerek, süslemede kullanılan bazı motiflerden takıların kullanım amaçlarına kadar sembolize ettiği kültürel değerler göz önüne serilmiştir. Ayrıca, bir süstaşı olarak karnelyenin özellikleri gemolojik açıdan irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karnelian, Kırmızı renkli semboller, Türkmen Takıları.

1. GİRİŞ

Farklı kültürlerde farklı amaçlar için kullanılan takılar Türkmen toplumunda kişiyi, boyu tanımlayıcı, koruyucu sembolik anlamlar içermektedir. Bu çalışmada vurgulanmak istenen Türkmen takılarında kullanılan yarı değerli süstaşı olan karnelyenin tılsımı ve önemidir. Çünkü Türkmen kültüründe kırmızı rengin önemi yadsınamaz. Bu nedenle kahverengimsî-kırmızı rengiyle karnelyen taşının kullanıldığı takılar, sembollerin dili olmuştur. Gemolojik açıdan, karnelyen taşı, yumrusal kuvars mineral cinsinin (SiO₂) bir alt türüdür ve türkçe'de "akik" denilen yarıkiymetli bir süstaşdır.

Bu çalışmada Türkmen takılarında karnelyen taşının ne kadar yoğun olarak kullanıldığı vurgulanmak istenmiştir. İlaveten, Türkmen halılarında kullanılan bazı motiflerin takılara nasıl ilham kaynağı oldukları delilsel gösterilmiştir.

2. TÜRKMEN ADININ ANLAMI

Türkmen adının anlamı üzerine görüşler genellikle "Türk'e benzer,müslümanlığı kabul etmiş olan Oğuzlar" veya "Konar-Göçer Türk" olabileceği üzerinedir (Gömeç, 2001). Bazı kaynaklarda da Oğuz Türklerine "Türkmen" adı verilmiştir. Ayrıca Türkmenler müslümanlığı kabul etmiş ilk Türk topluluğu olduğu için Türkmen adı müslüman anlamında da kullanılıyordu. Böylece Oğuzlardan müslüman olanlara Türkmen deyişi, yaygınca kullanılmıştır (Sümer, 1999).

3.TÜRKMEN KÜLTÜRÜNDE KIRMIZI RENGİN ÖNEMİ

Türkmen kültüründe kırmızı renk ateşin, kanın aynı zamanda düğünlerde kullanılması ile saadet ve mutluluğun, güneşin doğuşunun kırmızı renkte olması ile de güneşi temsil etmektedir.(Nurmemmet, 1996; Kafalı,1996). Dolayısı ile bu renk heyecan, kudret ve akıncılık sembolüdür. Kırmızı sözü eski Türkçede yoktur. Onun yerine kızıl sözü kullanılır (Hey'et, 1996). Dolayısı ile Türkmenlerin yaptığı altın ve gümüş takılarda bu rengi sembolize eden karnelyen cinsi süstaşı kullanılmıştır.

4.KARNELYEN (AGAT-SiO₂)

Karnelyen (carnelian) yarı değerli süstaşı olan yumrusal şekilli kuvars mineralinin (SiO₂) bir türüdür. Karnelyen genellikle düşük sıcaklıklarda hidrotermal olarak, silisli çözeltinin kaya boşlukları içine çökmesiyle oluşur. Bir başka açıdan karnelyen bir tür kırmızı kalsedona verilen bir isimdir. Opaktır yani ışığı geçirmez. Renkleri kırmızının kızıla bakan tonları ile kahverengi arasında değişir. Renklenme mekanizması demir elementinden kaynaklanır. Doğadaki bazı mineraller ısıtma sonucunda renklerini değiştirebilir, karnelyen taşı da bunlardan biridir. Piyasada bulunan karnelyenlerin çoğu kalsedon taşının boyanmış ve ısıtılmış halidir ve akik olarak satılır. Karnelyen taşının yatakları Dünya'da Uruguay, Brezilya ve Hindistan'da yaygınca bulunmaktadır.(Hatipoğlu,1987)

Türkmen takılarında da görülen kırmızı renkli süstaşı gerçekte karnelyendir ve Türkmenlerde sembol objesi şeklinde kullanılmaktadır. Bu yüzden Türkmen takılarında çok sık rastlanılan bir süs taşıdır. Karnelyen taşının öncelikle renginden dolayı, kırmızıya olan inançtan ötürü kullanıldığını, doğada oluşum bakımından rahatlıkla bulunabilinen ve yarı değerli bir süstaşı olmasından ötürü de önemli olan, maliyet açısından da elde edilmesinde sıkıntı yaratmayan bir süstaşı olduğu için, Türkmen Takılarında sıklıkla kullanıldığı düşünülmektedir.

Şekil 1:
yapılan bilezik

Karnelyen taşı ile

5.TÜRKMEN AŞİRETLERİ VE TAKILARI

7 büyük Türkmen aşireti vardır. Bunlar, Salır, Sarık, Teke, Yomut, Ersari, Gökleng ve Çavdır'dır. Her boyun kullandığı takı biçimleri de farklıdır ve boylara göre karakteristik özellik gösterirler.

Türkmen takıları zengin çeşitlilik göstermektedir. Genel başlık altında saç ve baş takıları olarak eğme, sinsile, övürme, ıldırğıç, sandşalık, kubbe, aşık, saçlık, çanga, adamlık, gulak, halka ve hotoz. Boyun ve göğüs takıları olarak bukav, gülyaka, göndşük, çapraz, yomut. Göğüs takısı olarak da tumar ve bozbent. Eginlik, ataschar çantası, heykel, kumüş doğa. Parmak ve kol takıları olarak da bilezik, yüzük olarak sınıflandırabiliriz.

5.1 SAÇ VE BAŞ TAKILARI

5.1.1 Eğme: Eğme evli kadınlar tarafından kullanılan 15-20 cm boyunda 30-35 cm genişliğinde kavisli taç niteliğinde bir başlıktır. Türkmen eğme takısının yüzeyi oval düz karnelyen taşları ana bordür ise daha iri karnelyen taşlar ile süslenmiştir. Aynı şekilde dış kenarlar da süslüdür (Rudolph,1984).

Şekil 2:Eğme

5.1.2 Sinsile: Evli kadınların kullandığı eğme ile genç kızların taktıkları gupha arasında bir geçiş takısıdır ve dokuz, on yaşlarında evlenme çağına kadar tüm genç kızlar tarafından kullanılır.

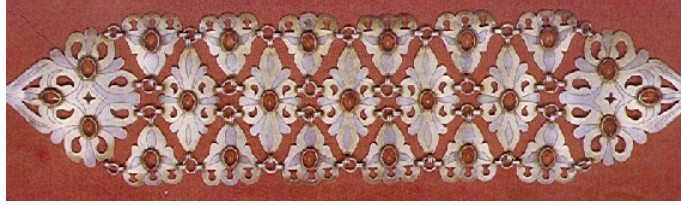

Şekil 3:Sinsile

5.1.3 Övürme: Evli kadınların başlarında taşınır köşeli şekillerden yerine, kıvrımlı kavisli motiflerden yapılmıştır. Genelde 2 çeşit övürme takısı vardır. Birincisi sıra halinde ardaşık formda, diğeri ise ayna görüntüsü şeklinde sıralanmış motiflerden oluşmaktadır (Rudolph, 1984).

Şekil 4:Övürme 1

Şekil 5:Övürme 2

5.1.4 Ildırğaç: Her biri farklı motiflerden ve 3 sıradan oluşan bir baş takısıdır. Evli kadınların kullandığı eski bir model olan bu takının yerini 20.yy'ın başlarında eğme takılarının aldığı düşünülmektedir (Rudolph,1984)

Şekil 6:Ildırğaç

5.1.6 Sandşalık: Karnelyen taşları ilavesiyle birlikte belirli sayıda, miktarda sıralanarak meydana gelir. Türkmen halılarında kullanılan çift başlı kartal figürünü burada görmekteyiz.

Şekil 7:Sandşalık

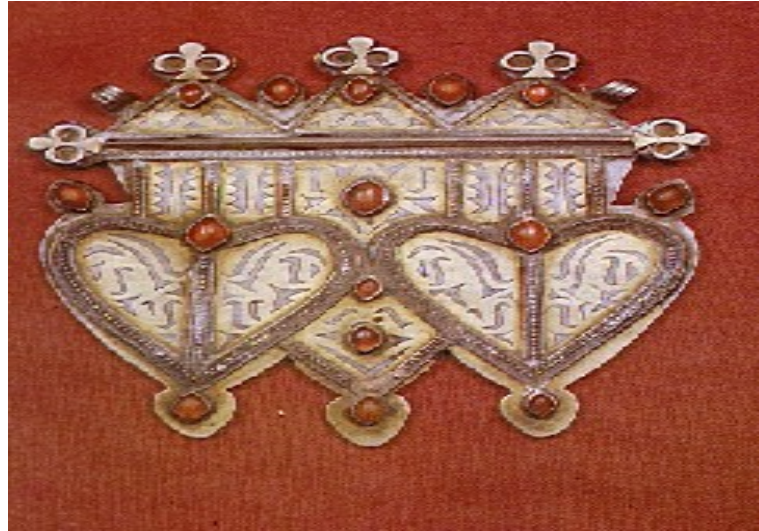
5.1.7 Kubbe: Türkmen kızlarının evlenene kadar kumaş şapka üzerinde taşıdığı takıdır. Önemli bir özellik kubbenin borusuna yerleştirilen tüyledir. Bu tüyler kızın henüz nişanlanmadığını gösterir. Nişanlanınca bu tüyler başlıktan çıkarılır.

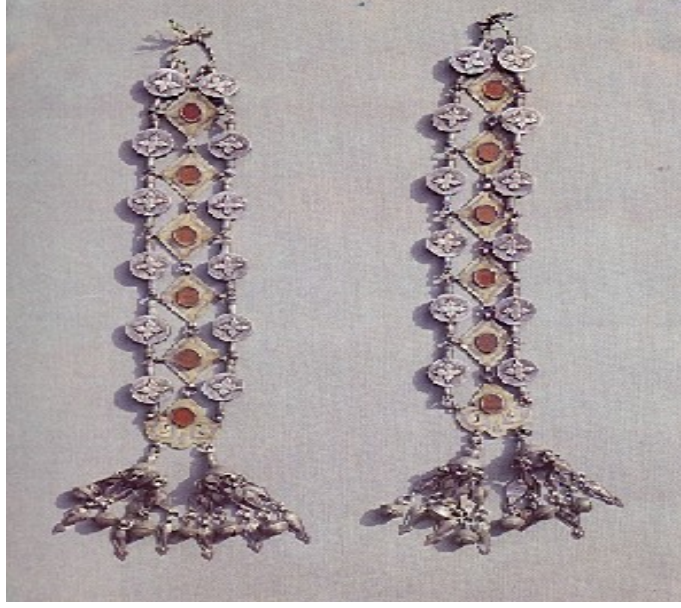
Şekil 9: Kubbe

5.1.8 Aşık: Aşık takısı bereket ve çocuk sahibi olma arzusunu sembolize eder. Evli kadın aşık takısını ilk erkek çocuk doğurana kadar taşır, gelinine hediye eder(Schletzer,1983). Halı arkeolojisi Orta Asya'daki Türk soylarına ait motif ve şekiller içerir. Yapılan araştırmalarda Hazar Denizi ötesinde Türkmen halıları ile benzerlik gösteren halılarda olduğu gibi Anadolu'nun içinde de farklı bölgelerde aynı yanlış ve desenlerin kullanıldığı görülmüştür(Görgünay, 2001). Aşık takısında da Türkmen halılarında görülen alem/özek/koçmuyuz motifi kullanılmıştır.

Şekil 10:Aşık Saç Takısı

5.1.9 Saçlık Takısı: Saçlık takısı saça takılan püskülde, kubbemsi biçimde takıda sona eren saç takısıdır.

Şekil 11:Şakak Takısı

5.1.10 Adamlık, Teneçir Takısı: Omuzlara kadar uzanan uzun şakak takıları şeklinde kullanılan stilize edilmiş kadın figürünü hatırlatan başın yan tarafında takılan takıdır bu takı Yomutlarda, teneçir ise Teke ve ersari aşiretlerinde kullanılır. (Rudolph, 1984).

Şekil 9:Adamlık Saç Takısı

5.1.11 Gulak Halka: Kulak takısıdır. Bu takılar oldukça ağırdır. Yomut stilineki form yuvarlaktır ve üzerinde üçgen bir takı parçası bulunur. Teke stiline teneçir şakak takısına benzer ve adı yine teneçirdir (Rudolph, 1984).

Şekil 9:Yomut stili

Şekil 10:Teke stili

5.2 BOYUN VE GÖĞÜS TAKILARI

5.2.1 Bukav: Boyun çemberi veya boyun bileziğidir. Özel günlerde tören veya bayramlarda kullanılan son derece gösterişli bir takıdır.

Şekil 11:Bukav

5.2.2 Gülyaka ve Göndşük: Çapları 5-15 cm arasında değişen ve foksiyonel bir görevi olan bu takılar elbisenin yakalarını kapatmak amacı ile yaka düğmesi yerine kullanılırlar. Gülyakalar güneşi simgelemektedir. Yuvarlak şekilli gülyakaların yanı sıra dört köşe şeklinde göndşük yaka takıları da Türkmen takıları arasında önemli bir yere sahiptir. Dört köşeli göndşük takıların şekli kare veya eşkenar dörtgen olabilir. Burada karakteristik olan karnelyen taşlarının tüm köşelere yerleştirilmiş olmasıdır (Rudolph ,1984). Kullanılan haç şeklindeki yatay ve dikey kollar doğu, batı kuzey ve güney yönlerini temsil etmektedir .

Şekil 12:Gülkaya

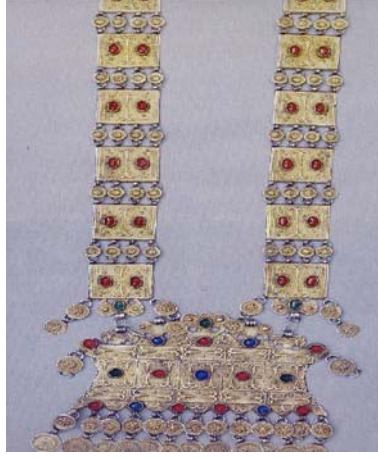
Şekil 13:Göndşük

5.2.3 Çapraz: Elbise kopçalarına veya düğmelerine verilen addır ve mantonun geniş yakasının alt uç kısmında taşınır. Çapraz manto yıkanırken sökülüp takılabilen bir şekildedir.

Şekil 13:Çapraz

5.2.4 Yomut Göğüs Takısı: Zincirlerle boyunda taşınan ve zincirlerin belli bir şekilde sıralanması ile oluşturulan Yomut göğüs takılarının üzerinde Türkmen halılarında kullanılan çift başlı-katal figürü kullanılmıştır.

Şekil 14:Yomut göğüs takısı

5.2.5 Tumar,Bozbent,Eginlik,Heykel ,Küçük Doğa: Tumar bir muska kabıdır. Tumardaki en önemli bölüm üstünde yer alan bozbent denilen ve içine muska konulan boru şeklindedir. Eginlik ise tumar formundadır ancak çiftler olarak kolun üst kısmında veya omuzda takılır. Heykel ise öne doğru açılan bir tür çantaya benzeyen yine muska amaçlı kullanılan deri ile süslenmiş bir takıdır. Boyunda çapraz olarak taşınır böylece kendisi görünmez sadece kayışı görünür. Heykel daha çok teke halkı tarafından yaşlı kadınlar tarafından kullanılır. Küçük doğa ise . Yomut Türkmenlerinin kullandığı dört köşeli bir muska kabıdır.(Türkmen,2000)

Şekil 15: Küçük doğa

Şekil 16: Heykel

5.3 PARMAK VE KOL TAKILARI:

5.3.1 Bilezik ve Yüzük : Bilezikler çiftler çiftler taşınır,açılma yerlerinde pençeler bulunur. Yüzükleri çoğunlukla karnelyen taşı öne çıkacak şekilde yapılıdır. El gülü denilen takılarında bir bilezik ve 5 yüzük zincir ile birbirine bağlıdır.

Şekil 17:Bilezik

Şekil 18: El Gülü

6. SONUÇLAR:

Türkmen Kültüründe kullanılan takılar sadece güzelleşmek için değil bağlı oldukları aşiretin tanımlayıcısı olarak ta kullanıldığı gibi üçgen, daire ,kare gibi geometrik formları kullanarak oluşturdukları takılarda inançlarını.(üçgen formun koruyucu,dairenin güneşi dolayısı ile ışığın yaşamı temsil etmesi vb..)yansıtmışlardır.Türkmen dokumalarında rastlanılan koçmuyuz/çiftbaşı kartal gibi bazı motiflerin de takıda kullanımları vurgulanmıştır.

Türkmen Takı Kültürünün oluşmasındaki inançlar ve gelenekler takılarda kullanılan süstaşlarının renklerini de etkilemiştir. Kırmızı'yı uğurlu saymaları ,düğünlerde bu rengi kullanmaları ile mutluluk ve saadeti;Güneşi,kanı temsil etmesi ile de akıncılığı ifade ettiğini düşünmeleri sonucunda kırmızı renge sahip olan hem yarı değerli bir süs taşı hemde rahat temin edilebilen karnelyenin yoğun olarak kullanıldığı Türkmen Takılarından bazı örnekler ortaya çıkartılmıştır.

KAYNAKLAR

- Gömeç, S. (2001), "Türk Dünyası El Kitabı", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Seri: I, Sayı: A-32, 833-847.
Sümer, F. (1999), "Oğuzlar (Türkmenler)", Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

- Kafalı,M(1996), “Nevruz ve Renkler” , Atatürk Kültür Merkezi Yayını,Sayı:116,49-53
- Nurmemmet, A.(1996) “Nevruz ve Renkler” , Atatürk Kültür Merkezi Yayını,Sayı:116,75-83
- Hey’et,C.(1996) “Nevruz ve Renkler” , Atatürk Kültür Merkezi Yayını,Sayı:116,55-61
- Rudolph,H. (1984),Der türkmensmuck
- Schletzer,D,R.(1983) Old Silver Jewellery Of The Turkoman
- Görgünay,N.(2001) “Altaylar’dan Tunaboyu’na Türk Dnyası’nda Ortak Yanışlar(motifler)”Kültür Bakanlığı Yayını
- Hatipoğlu,M ve Savaşçın,Y. (1987) “Süstaşları (Temel Kavramlar, Sınıflandırma ve Tanımlamalar)” Gemolojik Yayınlar Serisi
- Türkmen,N.(2000) “Orta Asya Türkmen Kadın Takılarının Altaylar’a Kadar Uzantısı” Atatürk Kültür Merkezi
- Resimler* Anonim, www.turkmens.com

ULUSAL BASIN GÖLGESİNDE YEREL BASIN İŞLETMECİLİĞİ VE PAZAR BİLİNLİRLİĞİNİN SAĞLANMASI, OKUYUCU ÜZERİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

**NATIONAL PRESS AND MARKET SEASON MANAGEMENT KNOW
LOCAL PRESS ENSURING READER SURVEY ON THE FIELD**

Süleyman TÜRKÖĞLU¹

Hülya SEMİZ²

Derya SEMİZ³

ABSTRACT

National or international media, individuals can not think, when the world can not reach, they can not solve the problems they live in and community members to stay alone with their problems. Local press release in the region, individuals solve problems and to assist individuals in the relationship between the positive developments to ensure that the local level to create public opinion to contribute, and in the meantime the local administration controlled to some extent, the criticism of the public duty to do. Despite this, the national press today to lead marketing efforts in the market what the local press that to be effective and to what extent the reader will be evaluated within the scope of this work.

Based on field research within the scope of the survey, readers are aware of the local newspapers are working to define levels, in terms of demographic characteristics of the habit of reading local newspapers and local newspapers to reach readers on behalf of the alternatives will be evaluated.

Key Words: Management Of The Local Press, Local Journalism, Local Newspaper Reading Habit.

ÖZET

Ulusal ya da uluslar arası kitle iletişim araçları, bireylere düşünemedikleri, ulaşamadıkları dünyayı sunarken, onların içinde yaşadıkları sorunları çözememekte ve toplum üyeleri kendi sorunlarıyla baş başa kalmaktadır. Yerel basın yayımlandığı yörede, bireylerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, bireyler arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini sağlamak, yerel düzeydeki kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak ve bu arada yerel yönetimleri bir ölçüde denetleyerek, eleştirerek kamu görevi yapmaktadır. Buna rağmen ulusal basının başrolü aldığı günümüzde yerel basının pazardaki pazarlama çabalarının neler olduğu ve okuyucu üzerinde ne derece etkili olduğu bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

¹ Öğr.Gör., İstanbul Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, turkoglus@istanbul.edu.tr

² Gazetecilik Programı Doktora Öğrencisi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, hulyasemiz@gmail.com

³ Kooperatifçilik Programı Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, deryasemiz@gmail.com

Alan araştırmasına dayalı yapılacak anket kapsamında, okurun yerel gazetelerden haberdar olma düzeyleri tanımlanmaya çalışılarak, demografik özellikler kapsamında yerel gazete okuma alışkanlığı ve yerel gazetelerin okuyucuya ulaşabilmesi adına alternatifler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yerel basın işletmeciliği, yerel gazetecilik, yerel gazete okuma alışkanlığı.

1. GİRİŞ

Günümüzde basın, toplumların duygu ve düşünce dünyasında yarattığı etkiyle, ülkelerin toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapısının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Kişilerin istek ve gereksinimlerinin çeşitlenmesi sonucu yayın türleri de çeşitlenip, çoğalmaktadır. Ülke çapında basılıp dağıtılan gazetelerin yanısıra yerel gazeteler, çeşitli konularda süreli yayınlar ve dergiler, kitlelerin isteklerine uygun iletilerin aktarımını sağlamaktadır. Basının en temel işlevi haber vermek, böylelikle de bireyi içinde yaşanılan çevre, toplum, ülke ve de uluslararası ortamda gelişen olaylara ilişkin aydınlatarak, onun, kanaatlerini sürdürmesini, güçlendirmesini ya da değiştirmesini sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmenin temel koşulu, öncelikle bireyin bilgi edinme, haber alma, özgürce düşünme haklarını kullanabilmesini sağlamaktadır. (Girgin, 2002,)

Çok sesli ve özgür basının korunması ve güçlendirilmesinde son derece önemli bir yere sahiptir ve yerel basınında ulusal basınla beraber yol aldığı göz önünde tutulursa, günümüzde oldukça zor günler geçirmekte olan yerel basının sorunlarının belirlenmesinde ve özellikle basın işletmeciliğinin önemi üzerinde çalışılmıştır. Yerel basının sorunlarının tespitinde ve basın işletmeciliği konularıyla ilgili literatürden yararlanıldığı gibi, ayrıca İstanbul'da yayınlanan yerel gazeteler ve ulusal basın karşısında yerel basının okuyucu tarafından bilinirliğinin sağlanması üzerine bir alan araştırması yapılmıştır. Çalışmada, dikkat edileceği üzere, yerel basın okuyucularının okuma davranışını ve okuyucu bilinirliğinin sağlanmasında etkili olan faktörler ortaya çıkartılarak yerel basının işlevselliğini vurgulamak amaçlanmıştır.

2. YEREL BASININ GENEL DURUMU

Yerel basın, “Yalnızca belirli bir bölgede yayımlanan ve okunan, ulusal haberlerden farklı olarak, yerel haberlerin ve konuların yer aldığı gazeteler ya da genel olarak bir kasaba ya da kentte yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı ve o kentte yayımlanan gazete” olarak da tanımlanabilir. (Girgin, 2002) Türkiye’de yerel basına bakıldığında nitelik olarak ulusal basın ile karşılaştırılmayacak bir düzeyde olduğu görülmektedir. Yerel gazetelerin çoğu günlük olarak yayınlanmaktadır, çoğunlukla alanında deneyimleri olmayan, profesyonel gazeteci olarak adlandırılmaları güç, az sayıda kişi tarafından çıkartılmaktadır. Yerel yazılı basın, haber izleyip toplayacak ve bunları klasik haber formatında derleyip, değerlendirebilecek bir örgütlenme yapısı içerisinde değildir. Bu durum sayfa düzenlerine, haberin veriliş biçimlerine ve haber değerindeki önceliklerinden anlaşılabilir. (Vural, 1996)

3. YEREL BASININ ÖNEMİ VE İŞLEVLERİ

Günümüzde yerel basın, ülkenin çeşitli yörelerinde, özellikle büyük kentler dışındaki yerleşim biçimlerinde, il, ilçe ve beldelerde, günlük, haftalık ya da daha fazla aralıklarla yayınlanan, yayımladıkları yörenin haberlerini veren, sorunlarını dile getiren, halkın isteklerini ilgililere aktarmayı hedefleyen basın organlarıdır. (Girgin, 2009) Ayrıca “Ülke geneli yerine daha dar dağıtımla bir ya da birkaç il/ilçedeki okura ulaşan, belirli il ya da bölgeye ilişkin haberlerin yoğunlukta bulunduğu basılı periyodik yayınların bütünü” (Yüksel ve Gürcan, 2001) yerel basın tanımları arasında yer almaktadır.

Yerel Basın, özellikle mahalli yönetimlerde, kamu yönetimiyle halk arasında bir köprü görevi üstlenmektedir. Bilgilerin aktarılması yoluyla veya çeşitli haberlerle, yorumlarla yöneticilerin belirli konular veya sorunlar hakkında dikkatleri çekilebilmektedir. (Kalender, 2002) Yöre halkının moral kaynağı olan yerel basın kuruluşları, bireylerin çevreleriyle ve kendileriyle barışık, ilgili, bilgili ve yetkilileri yönlendirici yaşamalarına katkı sağlamaktadır. (Girgin, 2002) Yerel basın, yerel kamuoyunu harekete geçirmesi ya da kentli adına kent için birtakım çalışmaların, yatırımların, uygulamaların, projelerin gerçekleşmesini sağlamak yönünde, yerel yöneticilere sık hatırlatmalarda bulunmak, baskı yapmak suretiyle bölgenin gelişmesini katkıda bulunmaktadır. (Vural, 1996)

Çok sayıda insanın, gelişen ekonomik, sosyal ve siyasal olaylar hakkında bilgi edinebilecekleri alternatif kaynaklar olmayışı, bu kimselerin bilgi edinmek için kitle iletişim araçlarına yönelmelerine sebep olmakta, bu durum ise kitle iletişim araçlarına yönelmelerine sebep olmaktadır, bu durum ise kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde etkili olmasına yol açmaktadır. (Turam, 1994)

Günümüzde yerel basın, yöre halkının kültürel kimliğini korumak, haklarına sahip çıkmak, yöreye saygın bir konum kazandırmak görev ve yükümlülüğünü üstlenmektedir. Bu nedenle, yerel gazetelerin işlevleri, görevleri ve sorumlulukları, en az yaygın basın kadar önemlidir. Bunun somut kanıtı da, birçok Avrupa ülkesindeki yerel-bölgesel basının toplam tirajının, yaygın basının toplam tirajında birkaç kat daha fazla olmasıdır. Bu belirleme şöyle değerlendirilmelidir: “Anılan ülkelerde halk, yaygın basından daha çok yerel-bölgesel basına ilgi ve gereksinim duymaktadır.” (Girgin, 2002)

Yerel basın özellikle gelişmekte olan ülkeler için gerçekten çok önemlidir. Yerel basının işlevlerini üç ana başlık altında toplamak olasıdır. Bu işlevler; Yöneten-yönetilen ilişkisi çerçevesinde kamu hizmetlerinin sağlıklı ve doğru biçimde halka duyurulması yerel basının işlevlerinden birisidir. Ayrıca, denetim, yönetenin halk adına denetlenmesi, kamuoyu yaratılması yerel basının üzerindeki sorumluluklardan birisidir. Beldelerde yerel yönetimlerin hizmetlerinin duyurulmasıyla birlikte yerel yönetim-yurttaş ilişkisinin sağlanması yerel basının önemli işlevlerinden birisidir. Yaygın basının işlevlerinden biri olan eğitim işlevi; yerel basında toplumsal kimliği ile önem kazanır. Ulusal iradenin doğru ve amaca uygun yansımada gerekli demokrasi kültürünün yerleştirilmesi, yerel basının en önemli işlevlerindedir. (Gezgin, 2007)

Yerel basının taşıdığı biçim ve içerik bu temel işlevlerin yanına yerel, bölgesel niteliğini de eklemekte ve böylece yaygın basına göre daha farklı bir kimlik kazanmaktadır. Genel haberlerin yanı sıra yaşanan dar bölgeye ilişkin haberlerin yayınlanması, o bölgenin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Yaşadığı yerdeki olaylar ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi bulunan birey, bu sorunlara karşı duyarlılık kazanır. Dolayısıyla bu duyarlılık sorunların çözümünde birlik, ortak amaç ve dayanışmayı ortaya çıkarmaktadır.

4. BASIN İŞLETMECİLİĞİ

İşletme tüketicilere malların ve hizmetlerin sağlanması amacıyla örgütlenmiş çabalardır. (Vernon-Jackson, 1984) Birbirinden farklı özellikler de gösterse, genelde tüm işletmelerin faaliyetleri mal ve hizmet üretimi veya satımı, kar ve işletmenin sürekliliğidir. Basın işletmelerinin de çabalarının bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olduğu söylenebilir. Günlük gazeteler, dergiler, ajanslar, sözlü ve görüntülü basından, radyo ve televizyonlar, çeşitli yayınevleri ve basımevleri basım işletmeleri kapsamındadır. (Evliyagil, 1977)

Basın işletmeleri bütün işletmeler gibi kar elde etmek amacıyla kurulmuş işletmelerdir. Buna karşılık, basın işletmelerinin, diğer işletmelere göre farklı özellikler taşıması basın işletmesi kavramına açıklık getirmeyi zorlaştırmıştır. (Atılğan, 1999)

Basın işletmeleri haber fikir üreten kültürel endüstriye dahil olan hizmet organizasyonlardır. Ancak diğer hizmet organizasyonlarından farklı olarak bu fonksiyon, üreten bir mal yani “gazete” aracılığı ile yerine getirirler. Kısaca basın işletmeleri, fiziksel bir ürün ortaya koyarak iletişim hizmeti sağlarlar. Hizmetin bu biçimde sunulması, basın işletmelerinin kuruluş ve varoluşunda etkili olan ikili karaktere sahip amacının sonucudur. (Perrow, 1986)

İlke olarak basın işletmeleri hizmet üretirler. Basın işletmelerinden üretilen hizmet maldan (gazete ve dergiden) bağımsız düşünülemez. (Evliyagil, 1977) Gazete ve dergiler topluma fiziksel bir mal biçiminde sunulurken, bu mal aracılığıyla iletişim hizmeti verilmektedir. (Jon G. Udell, 1978)

İşletmeler, mal ve hizmet üretimleri ile tüketicilerin değişik istek ve gereksinimlerini karşılamaya çalışırlar. Basın işletmeleri de insan gereksinimlerinin doyurulmasına katılan ekonomik varlıklardır. Bu gereksinimler; haber alma gereksinmesi, çeşitli dünya görüşünü yayma ve öğretme gereksinmesi, genel konuları izleme, oyalanma ve eğlenme gereksinmesidir. (Evliyagil, 1977)

Basın işletmelerini diğer işletmelerden ayıran bir başka özellik de, iki ayrı tüketici grubunun varlığıdır. Bu tüketici grupları olarak; okuyucular ve reklam veren kişi ve işletmelerdir. (Lars Engwall, 1986) Okuyucular, gazeteyi kendi ya da aile gereksinimleri için satın alan ve okuyarak doyum sağlayan tüketici kitlesidir. Reklam verenler ise; gazeteyi, belirli bir ücret ödeyerek, reklam ortamı olarak kullanıp, mallara ve hizmetlere ilişkin okuyucu kitleye mesajlarını ulaştırın işletmelerdir.

Basın işletmelerinin gelirlerinin büyük oranı genellikle reklam veren işletmelerden sağlanır. Bir gazetenin gelirleri için ana kaynak olmasa da basın işletmelerinin başarısı okuyucularıyla değerlendirilir. Okuyucular, bir basın işletmesinin toplumdaki farklı istek ve gereksinimlerin doyurulmasında gösterdiği başarının yansıması olarak kabul edilir. (Benjamin M. Colpaine, 1980) Reklam verenler ise genelde okur kitlesi geniş, yüksek tirajlı gazeteleri tercih ederler. Yüksek tiraj, reklama verenlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

İşletmeler, kendilerini çevreleyen ve etkileyen dış çevre şartları içinde işlevlerini yerine getirirler. Dış çevreye bağımlılık basın işletmelerinde öteki işletmelerle karşılaştırıldığında daha çok önem kazanır. Basın işletmeleri, dış çevre öğelerinin özellikleri, sınırları ve olanakları içinde amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Kamuoyu, devlet, çeşitli yasalar,

öteki basın işletmeleri, okuyucular, teknoloji, fiziksel koşullar ve kültür basını etkileyen dış çevre öğelerinin arasındadır. (Koçel, 1984)

Tablo 1. İstanbul’da Yayınlanan Günlük Yerel Gazeteler

Gazete Adı	Türü	Sayfa Sayısı	Yüz Ölçümü	Tirajı
İstanbul	Siyasi, Sabah	12	2.40 m2	10.650
Gazete 34	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	10.551
Yeni Nesil	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	7.102
İstiklal	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	7.077
Ayrıntılı Haber	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	6.309
Çağdaş Ulus	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	6.052
Tünaydın	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	6.081
Yeni Devir	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	6.235
Yeni Gün	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	6.064
Son An	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	6.061
Beylikdüzü	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	
Büyükçekmece	Siyasi, Sabah	6	1.20 m2	
Gerçek	Siyasi, Sabah	16	3.20 m2	
Haber Manşet	Siyasi, Sabah	16	3.20 m2	
Hür Bakış	Siyasi, Sabah	12	2.40 m2	
Son Haberdar	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	
Yeni Trakya Ekspres	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	
Çatalca Postası	Siyasi, Sabah	4	0.80 m2	
Trakya Hür Haber	Siyasi, Sabah	8	1.60 m2	
Şile Gazetesi	Siyasi, Sabah	4	0.80 m2	

Kaynak: Basın İlan Kurumu, <http://www.bik.gov.tr/> (Erişim: 05.04.2009)

Tablo 2. İstanbul’da Haftalık, 15 günde bir, Aylık Periyotlarla Yayınlanan Yerel Gazeteler

Haftalık Çıkan Gazeteler	15 Günde Bir Çıkanlar	Aylık Çıkan Gazeteler
Kadıköy Gazetesi	İstanbul’um Gazetesi	Çağdaş Tuzla
Gazete Kadıköy	Bakırköy Gazetesi	Kartal Gazetesi
Beyoğlu Gazetesi	Aydın Ses Gazetesi	Bizim Beykoz Haber
Tamgün Gazetesi	Yöremiz Gazetesi	Dost Beykoz
Özden Gazetesi	Doruk Gazetesi	Sarıyer Yerel Haber
Yaşam Gazetesi		Gazete Beşiktaş
Haber Fatih Gazetesi		Sultanahmet Magazin
İstanbul Karadeniz		Kartal Kentim
Şile Gündem		Yeni Tuzla Gazetesi
		Ataköy Gazetesi
		Sadabad Haber

Kaynak: Basın İlan Kurumu, <http://www.bik.gov.tr/> (Erişim: 05.04.2009)

5. ULUSAL BASIN KARŞISINDA YEREL BASIN İŞLETMECİLİĞİ

Yerel basının ulusal basından en önemli farklılığı, gazetenin dağıtım bölgesinden kaynaklanmaktadır. Ulusal basın olayları ülke ve dünya bazında ele alırken, yerel basın kasaba ya da kentlerinde gerçekleşen olaylarla ilgilenmekte, haber metinlerinde de bu “sınırlı” hedef kitleye seslenmektedir. (Yüksel, 2006.) Türkiye’de yerel basını, ulusal veya yaygın niteliği ile anılan İstanbul kaynaklı basının dışında tutarak tanımlamak hiç de yanlış değildir. Böyle bir tanımlama içinde, Anadolu’da bulunan yerel basının tiraj tahmini zordur. Çünkü yerel basın çok sayıda kuruluşta oluşmuştur. Yerel basının gerek gazetecilik kuruluşları, gerekse söylemi itibariyle İstanbul basınına alternatif oluşturup

oluşturmadığı ise, tartışılması gereken önemli bir noktadır. (Tokgöz, 2001) Türkiye’de basın sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar arasında, maddi imkanlar açısından dev uçurumlar vardır. Bu uçurumun, yerel basın organlarıyla ulusal basın kuruluşları arasında daha da büyüktür. Yerel basın kuruluşları ekonomik yönden oldukça kısıtlı imkanlar dahilinde, hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Bu durum gazetelerin yeterli sayıda eleman istihdam etmesi ve özellikle de profesyonel elemanlar istihdam etmelerinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Bu durum ise, gazetelere gerek şekil, gerekse içerik olarak olumsuz yönde etki etmektedir. (Gezgin, 2007)

Yerel gazetelerle ilgili sorunların birçoğunun temelinde güçlü sermaye yapısının bulunmaması yatmaktadır. Gazetelerin, matbaacılıktan ya da gazetecilikten elde edilmiş küçük sermayelerle kurulan, güçsüz işletmeler şeklindeki yapıları, gelişmeye ilerlemeye ve günün gereklerine uygun gazetecilik yapmaya imkan vermemektedir. Yerel gazetelerin gelir kalemlerinin satış ve özel ilan-reklam gelirleri artmadıkça, mali yapının güçlenmesi mümkün değildir. Bu artışın gerçekleşmesi ise gazetelerin çabasının dışında, genel ve yerel ekonomik gelişmelerle şekillenmektedir. Yerel basının sağlaması umut dilen çok sesliliğin, ulusal gazetelerin ekonomi-politik ilişkiler nedeniyle gizlediği olumsuzlukları ortaya çıkarabilme yetisinin kaybolacağı açıktır. Bu anlamda yerel basının ekonomik sorunlarının ve bu sorunların doğurduğu pek çok olumsuzluğun kısa vadede ortadan kalkması için sihirli bir çözüm bulunmamaktadır. (Şeker, 2007)

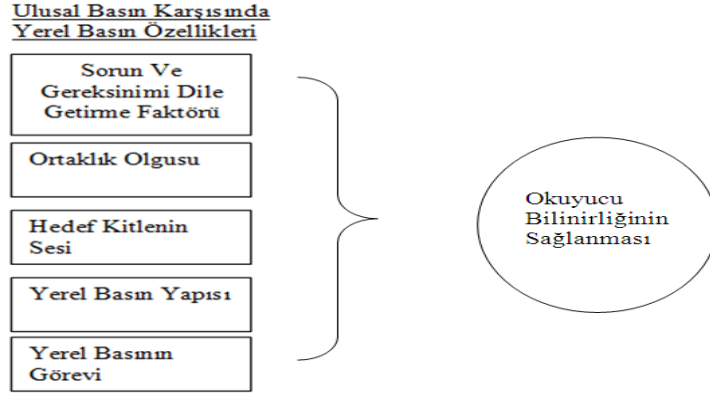
6. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı her geçen gün ulusal basın karşısında kan kaybeden yerel basın işletmeciliğinin avantajlarını ortaya çıkarmaktır. Ortaya çıkan avantajları ne oranda kullanarak yerel basının okuyucu üzerinde bir etki oluşturulacağı da bu araştırma çerçevesinde belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca yerel basın okuyucuların okuma davranışını, okuyucu bilinirliğininin sağlanmasında etkiyi değerlendirebilmek, bütünü görebilmek ve doğru yorumlayabilmek adına örnek kütlenin genel gazete okuma davranışını tespit etmek amaçlanmıştır.

6.1. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Yerel basın işletmelerinin okuyucusu olabilme potansiyeline sahip ana kütle içersinden İstanbul bölgesini temsil edebilmesi adına *İstanbul Avrupa* ve *İstanbul Anadolu* bölgelerinden tesadüfi olmayan örnekleme yöntemiyle örnek kütle seçilmiştir. Verilerin analizi sürecinde faktör analizi, regresyon analizi ve çeşitli istatistiksel bilgiler kullanılmıştır.

Araştırma amacına uygun olarak, ulusal basın karşısında yerel basın özelliklerinin faktör analizi sonucuyla birlikte şekillendirilmiş araştırma modeli aşağıdaki gibidir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

6.2. Araştırmanın Anakütlesi ve Örnek Kütlesi

Bu çalışmada ana kütle olarak İstanbul’ daki yerel basından haberdar olan okuyucu kütlesi belirlenmiştir. Örneklem yöntemi olarak zaman ve maliyet engellerinden ötürü tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden *kolayda örnekleme* (Gegez, 2007) yöntemi seçilmiştir. Hedeflenen örneklem ulaşılması için filtre soru ile ankete başlanmıştır.

6.3. Anket Tasarımı

Bu çalışma da, yerel basına yönelik temel özelliklerin belirlenmesi ve bu özelliklerin ulusal basın karşısında okuyucunun bilinirliğini sağlayabilecek unsurların sorgulanarak tespit edilmeye yönelik sorular hazırlanmıştır. (Bearden vd, 1998)

6.4. Araştırma Verilerinin Analizi

Anket soruları gerekli literatür taraması ve ilgili ölçekler kullanılarak hazırlanmasının ardından net olmayan, hatalı vb. soruların belirlenerek düzeltilmesi için öncelikle test edilmesi gerekmektedir. (Harris vd, 2000) Bu aşamada soruların içeriği, kelimelendirilmesi, sıralanması, zorluğu, şekli ve görünümü sorulara ilişkin açıklamalar gibi pek çok faktör test edilir. Cevaplama hatası ve diğer örnekleme dışı hatalar toplam araştırma hatasının artmasında en önemli etkenler arasında yer aldığından, bu hataların azaltılabilmesi açısından ön testler çok önemlidir. (Gegez, 2007) Bu amaçla öncelikle 57 kişilik bir grup üzerinde uygulanmış ve cevaplayıcılar üzerinde olumsuz bir geri dönüşüm olmaması ve Cronbach’s Alfa Katsayısı 0.845 olarak bulunmasıyla ön çalışmaya son verilmiş ve belirlenen örnek kütle üzerinde veriler toplanmıştır. Anket toplama evresi onbeş günde tamamlanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler SPSS for Windows 16.0 istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir.

7. BULGULAR

Araştırma verileri başta demografik özellikler olmak üzere istatistiki verileri ve değerlendirmeleriyle birlikte aşağıdaki gibidir.

7.1. Cevaplayıcıların Demografik Özellikleri

Örnek kütleye dair demografik özellikler aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere toplam örneklem içinde bulunduğu grubu temsil edebilecek düzeyde olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Cevaplayıcıların Demografik Özelliklerine Dair İstatistik Veriler

Cinsiyet	f	%	Medeni Durum	f	%
Kadın	152	47,65	Evli	164	51,41
Erkek	167	52,35	Bekar	155	48,59
Toplam	319	100,00	Toplam	319	100,00
Eğitim	f	%	Yaşınız	f	%
İlk Öğretim	54	16,93	19-25	24	7,52
Lise	82	25,71	26-32	95	29,78
Üniversite	134	42,01	33-39	93	29,15
Y.Lisans	37	11,60	40-46	67	21,00
Doktora	12	3,76	47-53	23	7,21
Toplam	319	100,00	54 ve +	17	5,33
			Toplam	319	100,00

7.2. Örnek Kütlenin Genel Gazete Okuma Davranışı

Okuyucunun yerel gazete hakkındaki görüşlerini daha sağlıklı değerlendirebilmek adına genel anlamda gazete okuma davranışı değerlendirme kapsamına alınmış aşağıdaki veriler elde edilmiştir.

Tablo 4. Örnek Kütlenin Genel Gazete Okuma Davranışı

Gazetenizi nereden alırsınız?	f	%	Gazetenizi nerede okursunuz?	f	%
a) İşyerime gelir	82	25,71	a) Evde	88	27,59
b) Evime gelir	23	7,21	b) İşte	104	32,60
c) Ben alırım yada evden biri alır	156	48,90	c) Kafede	112	35,11
d) Ücretsiz dağıtılır	34	10,66	d) Diğer	15	4,70
e) Diğer	24	7,52	Toplam	319	100,00
Toplam	319	100,00	Gazete okumaya günde ortalama ne kadar süre ayırırsınız?	f	%
Günün hangi zamanlarında gazete okursunuz?	f	%	a) Yarım saatten az	12	3,76
a) Sabah	210	65,83	b) 30 dk 1saat arası	207	64,89
b) Öğlen	92	28,84	b) 1 saat ile 2 saat arası	83	26,02
c) Akşam	17	5,33	d) 2 saatten fazla	17	5,33
Toplam	319	100,00	Toplam	319	100,00

7.3. Ulusal Basın Karşısında Yerel Basının Özelliklerine Dair İstatistik Veriler

Yerel basın özellikleri yerel basının varoluş sebebiyle orantılı olarak ulusal basın karşısında duruşuna dair özellikler örnek kütlenin değerlendirilmesine sonulmuş aşağıdaki veriler elde edilmiştir.

Tablo 5. Ulusal Basın Karşısında Yerel Basının Özelliklerine Dair İstatistik Veriler

		Ort	Std Sapma
1	Yerel basın dağıtım yönünden ulusal basın karşısında etkindir.	1,82	0,23
2	Yerel basın "sınırlı" hedef kitleye seslenmektedir.	4,26	0,47
3	Yerel basın sayesinde bireyler yakın çevresinde meydana gelen olay ve sorunlardan haberdar olur	3,87	1,12
4	Yerel basın bölgesinde kamuoyu oluşturmaya katkı sağlar	4,13	0,97
5	Yerel basın yerel olay ve sorunlarda halkı bilgilendirmektedir.	4,09	0,54
6	Yerel basın yayımlandığı bölgede halkı bilinçlendirmektedir.	3,95	0,88
7	Yerel basın halkın yaşadığı çevreye, kültüre ve topluluğa daha yakın bir bağlılık duygusu vermektedir.	3,88	0,45
8	Yerel basın ele aldığı bölgenin sorunlarını ele almaktadır.	3,72	1,21
9	Yerel basın ele aldığı bölgenin gereksinimlerini ele almaktadır.	3,49	1,01
10	Yerel basın bireylere yaşadığı yerin bir parçası olduğu düşüncesini kazandırmaktadır.	3,28	1,32
11	Yerel basın ulusal basına göre okuyucusuyla özdeşleşmektedir.	2,94	1,56
12	Yerel basın ulusal basına göre okuyucusuyla yakın diyalog kurmaktadır.	2,17	1,34
13	Yerel basın ulusal basına göre okuyucusuyla ortak dili konuşmaktadır.	3,11	0,94
14	Yerel basın ulusal basına göre "bizim" kavramı ön plandadır.	3,24	0,59
15	Yerel basın hedef kitlesindeki insanlarla daha yakın bir iletişim içindedir	4,12	0,87
16	Yerel basın hedef kitlesindeki insanlarla yüz yüze bir etkileşim içindedir.	3,01	0,55
17	Yerel basın bölgesindeki sorunlara duyarlı davranmaktadır.	3,24	0,43
18	Yerel basın sadece yerel haber vermelidir.	2,95	0,82
19	Yerel basın okuyucusuyla özdeşleşmiştir.	2,94	1,54
20	Yerel basın geleneksel ve kalıplaşmış bir yapıya sahiptir.	4,1	0,32
21	Yerel basında iyi yetişmiş, deneyimli, bilgili, sorumluluğunun bilincinde gazeteciler olmalıdır.	4,39	0,43
22	Halkın isteklerini ilgililere aktarır.	4,24	0,51
23	Yerel basın sayesinde halk, kendini yönetenler hakkında daha yakından bilgi edinebilir.	4,59	0,52
24	Yerel basın da demokrasinin sağlıklı işlemesi göreviyle yükümlüdür.	4,66	0,51
25	Yerel basın da demokrasinin sağlıklı işlemesi göreviyle basının özü, çekirdeğidir.	3,72	0,52
26	Yerel basın, bölgede yaşayanların her türlü sorunları karşısında çözüm önerilerini gündeme getirmelidir.	3,84	0,51
27	Yerel basın, yerel yönetimle merkezi yönetim arasında köprü işlevi görür.	4,21	0,43
28	Yerel basın ülke basınına malzeme sağlamakta, onları uyarıcı görevler görmektedir.	3,99	0,59
29	Yerel basın ekonomik ve siyasal baskı aracı olarak kullanılmaktadır	4,27	0,23
30	Yerel basının dar etki alanı dardır.	4,33	0,76
31	Yerel basın enformasyon akışını güçlendirecektir	4,2	0,39
32	Yerel basın yerel yönetimlerin dili konumundadır.	4,84	0,22
33	Yerel basın kendi kabuğu içine çekilmiş durumdadır.	4,14	0,26

7.4. Yerel Basının Okuyucu Bilinirliğini Sağlaması İçin Gerekli Unsurlara Dair İstatistik Veriler

Yerel basının okuyucu bilinirliğini sağlaması için gerekli unsurları tespit etmeyi amaçlayan araştırmanın bu bölümünde açık uçlu soru ile keşifsel bir araştırma yapılmıştır. Gelen cevaplar aşağıda özetlenmiştir.

Tablo 6. Yerel Basının Okuyucu Bilinirliğini Sağlaması için Gerekli Unsurlara Dair İstatistik Veriler

	f	%
Sadece ücretsiz dağıtılan yerel gazetelerden haberdar olurum	52	16,30
Yerel basının siyasi unsurlarının olması yerel gazeteyi almam için geçerli bir sebeptir	12	3,76
Yerel basının ekonomik unsurlarının olması yerel gazeteyi almam için geçerli bir sebeptir	9	2,82
Yerel basını hizmet ya da ürün satın almak için tercih ederim.	14	4,39
Yerel basını tercih etme sebepim bölgesindeki fotoğrafları içermelidir.	24	7,52
Yerel basının yeterli reklamı yapılmalıdır.	57	17,87
Yerel basındaki gelişmelerden haberdar olmak isterim.	44	13,79
Yerel basını alacak yer olmasaydı alırdım.	64	20,06
Yerel gazete bayileri oluşturulmalı	27	8,46
Yerel gazeteler yeterli alt yapıya sahip olmalıdır.	11	3,45
Diğer	5	1,57
Toplam	319	100,00

7.5. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken öncelikle çok sayıda orijinal değişkenden toplanan bilgiyi özetleyerek, en az bilgi kaybıyla, yeni ve karma daha az sayıda boyutlar veya faktörler seti oluşturması gereği (Gegez, 2007) ulusal basın karşısında yerel basının özellikleri faktör analizine tabi tutulmuş ardından hipotezlerimize cevap bulabilmek adına regresyon analizi yapılmıştır.

7.5.1. Faktör Analizi

Faktör analizi öncesi verilerin faktör analizine uygunluğu test edilir, eğer küresellik testi istatistiksel olarak anlamlı bulunursa bu durumda faktör analizine geçilir. (Tatlıdil, 2002) Bu yeterliliği gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett Küresellik testi yapılmış ve KMO testi sonucu 0,842 değeri bulunmuştur. Bu istatistiksel ölçüt için alt sınır 0,50 olması gerekir ve $KMO \geq 0,50$ için veri kümelerinin faktörleşebileceği ifade edilmiştir. (Yurdagül, 2000) Dolayısıyla bu değerinde faktör analizi yapılması için yeterli bir değerdir. Faktör analizi sonucu faktör grupları, faktör yükleri ve güvenilirlikleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 7. Faktör Grupları

Sorun ve Gereksinimi Dile Getirme Faktörü	Faktör Yüğü	Güvenilirliği	Faktör Kodu
Yerel basın sayesinde bireyler yakın çevresinde meydana gelen olay ve sorunlardan haberdar olur	0.827		
Yerel basın yerel olay ve sorunlarda halkı bilgilendirmektedir.	0.627		
Yerel basın ele aldığı bölgenin sorunlarını ele almaktadır.	0.683		
Yerel basın ele aldığı bölgenin gereksinimlerini ele almaktadır.	0.730		
Yerel basın bölgesindeki sorunlara duyarlı davranmaktadır.	0.385	0.846	SGD
Ortaklık Olgusu Faktörü	Faktör Yüğü	Güvenilirliği	Faktör Kodu
Yerel basın halkın yaşadığı çevreye, kültüre ve topluluğa daha yakın bir bağlılık duygusu vermektedir.	0.843	0.832	OOG

Yerel basın ulusal basına göre okuyucusuyla özdeşleşmektedir.	0.821		
Yerel basın ulusal basına göre okuyucusuyla yakın diyalog kurmaktadır.	0.834		
Yerel basın ulusal basına göre okuyucusuyla ortak dili konuşmaktadır.	0.793		
Yerel basın ulusal basına göre “bizim” kavramı ön plandadır.	0.776		
Yerel basın hedef kitesindeki insanlarla daha yakın bir iletişim içindedir	0.830		
Yerel basın okuyucusuyla özdeşleşmiştir.	0.821		
Yerel basın yerel yönetimlerin dili konumundadır.	0.789		
Hedef Kitlenin Sesi Faktörü	Faktör Yüğü	Güvenilirliğı	Faktör Kodu
Yerel basın “sınırlı” hedef kitleye seslenmektedir.	0.910		
Yerel basın bölgesinde kamuoyu oluşturmaya katkı sağlar	0.894		
Yerel basın yayınlandığı bölgede halkı bilinçlendirmektedir.	0.879		
Yerel basın bireylere yaşadığı yerin bir parçası olduğu düşüncesini kazandırmaktadır.	0.748		
Halkın isteklerini ilgililere aktarır.	0.760		
Yerel basın sayesinde halk, kendini yönetenler hakkında daha yakından bilgi edinebilir.	0.849	0.812	HKS
Yerel Basın Yapısı Faktörü	Faktör Yüğü	Güvenilirliğı	Faktör Kodu
Yerel basın dağıtım yönünden ulusal basın karşısında etkindir.	0.875		
Yerel basın hedef kitesindeki insanlarla yüz yüze bir etkileşim içindedir.	0.756		
Yerel basın geleneksel ve kalıplaşmış bir yapıya sahiptir.	0.904		
Yerel basında iyi yetişmiş, deneyimli, bilgili, sorumluluğunun bilincinde gazeteciler olmalıdır.	0.659		
Yerel basın ekonomik ve siyasal baskı aracı olarak kullanılmaktadır.	0.798		
Yerel basının dar etki alanı dardır.	0.782		
Yerel basın kendi kabuğı içine çekilmiş durumdadır.	0.744	0.887	YBY
Yerel Basının Görevi Faktörü	Faktör Yüğü	Güvenilirliğı	Faktör Kodu
Yerel basın sadece yerel haber vermelidir.	0.776		
Yerel basın da demokrasinin sağlıklı işleme göreviyle yükümlüdür.	0.845		
Yerel basın da demokrasinin sağlıklı işleme göreviyle basının özü, çekirdeğidir.	0.802		
Yerel basın, bölgede yaşayanların her türlü sorunları karşısında çözüm önerilerini gündeme getirmelidir.	0.844		
Yerel basın, yerel yönetimle merkezi yönetim arasında köprü işlevi görür.	0.832		
Yerel basın ülke basınına malzeme sağlamakta, onları uyarıcı görevler görmektedir.	0.881		
Yerel basın enformasyon akışını güçlendirecektir	0.693	0.873	YBG

7.5.2. Regresyon Analizi ve Sonuçları

Regresyon analizi, aralarında ilişki olan iki yada daha fazla değişkenden birinin bağımlı değişken, diğerlerinin bağımsız değişken olarak ayrımı ile aralarındaki ilişkinin bir matematiksel eşitlik ile açıklanması sürecini anlatmaktadır. (Büyüköztürk, 2003) Çok değişkenli regresyon analizinde bağımsız değişkenler eş zamanlı olarak ağımlı değişkenlerdeki değişimi açıklamaya çalışmaktadır. Çok değişkenli regresyon; $Y_i = a + b_1$

$X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_n X_n$ şeklindeki bir genel formül ile gösterilir. (Altunışık vd., 2005)

Hipotezler:

H1: Sorun ve gereksinimi dile getirme faktörü okuyucu bilinirliğinin sağlanmasını olumlu yönde etkiler.

H2: Ortaklık olgusu faktörü okuyucu bilinirliğinin sağlanmasını olumlu yönde etkiler.

H3: Hedef kitlenin sesi faktörü okuyucu bilinirliğinin sağlanmasını olumlu yönde etkiler.

H4: Yerel basın yapısı faktörü okuyucu bilinirliğinin sağlanmasını olumlu yönde etkiler.

H5: Yerel basının görevi faktörü okuyucu bilinirliğinin sağlanmasını olumlu yönde etkiler.

Ulusal basın karşısında yerel basının özelliklerine ait faktör gruplarının okuyucu bilinirliğini sağlanması olan etkisinin incelenmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda bağımsız değişkenler bağımlı değişkenindeki değişimin % 68.7'sini açıklamaktadır. Regresyon analizi sonucu tutuma etki eden faktörlerin etkisi ile beta değerleri (B) gösterimi, standart hataları, t değerleri, VIF değerleri ve p değerleri gösterimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 8. Regresyon Analizi Sonuçları

$$\text{OBS} = 2.21 + 3.94 \text{ HKS} + 2.05 \text{ SGD} + 2.18 \text{ OOG} + 0.40 \text{ YBY} + 1.1 \text{ YBG}$$

Std. Hata değ.	0.679	0.032	0.024	0.043	0.042	0.12
t değeri	3.015	7.452	5.201	-2.452	-2.098	-3.034
p değeri	0.002	0.000	0.000	0.023	0.032	0.017
VIF değeri		1.570	1.406	1.051	1.208	1.095

Regresyon analizi sonucu $p < 0.05$ ($p = 0.000$) çıkması sonucu analiz edilen modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca hipotezlerin modele girmesiyle okuyucu bilinirliğinin sağlanmasında tüm bağımsız değişkenlerin olumlu bir etki gösterdiği ancak etkilerinin derecelerinin farklı olduğu sonucuna varılır.

8. SONUÇLAR

Yerel basın, her şeyden önce, yayımlandığı bölgedeki insanların sorunlarını dile getiren ve kamuoyu oluşumunda önemli bir role sahip kitle iletişim araçlarıdır. Yapılan araştırmalar da, okuyucuların, yerel basına böyle bir işlev yüklediğini göstermektedir.

Günümüzde, bazı yerel gazetelerin, sadece reklam ve ilan alabilmek amacıyla iki sayfa halinde çıkmaları ya da seçim dönemlerinde, belirli bir partinin propagandasını yapmak maksadıyla kısa bir süreliğine yayımlanmaları veya gazetecilik ile ilgisi olmayan kişilerin yerel gazete sahiplerinin yakınları oldukları gerekçesiyle, sarı basın kartı almaları gibi etik dışı davranışlar söz konusu olsa da, yerel sorunları dile getirerek, yayınladığı bölgede kamuoyu oluşumuna katkı sağlamayı hedefleyen yerel yayınlarda vardır. Ancak bu gazeteler, özellikle yerel yönetimlerin uyguladığı baskılardan kaynaklı olarak, bu hedeflerini gerçekleştirmek ve okuyucuların beklentilerini karşılamak konusunda çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır.

Yerel basının günümüzde yeterli desteği bulması ve ciddi anlamda etkin bir konuma gelmesi gerekmektedir. Bu durum, yerel basın organlarının faaliyette bulunduğu bölgeler

açısından son derece yararlı olacaktır. Çünkü bu yayın organları aracılığıyla söz konusu bölgenin sorunları ve istekleri sıklıkla dile getirilecek ve bu işin takibi sağlanacaktır.

Yerel basın, işlevleri açısından yaygın basınla ortak özellikler göstermesinin yanı sıra yaygın basının satırlarına konu etmediği birçok sorunu da gündeme taşımakla yükümlüdür. İşlevsellik açısından yerel ve yaygın basın bu yönden keskin bir çizgiyle ayrılmaktadır. Dolayısıyla yerel basın çizginin kendi tarafında kalan özelliklerini ön plana çıkarması dahilinde görevini tam anlamıyla yerine getirebilecek olup bu sayede okuyucu bilinirliğini sağlayacaktır.

Okuyucuların yerel basın okuma davranışını değerlendirebilmek, bütünü görebilmek, doğru yorumlayabilmek için örnek kütlenin genel gazete okuma davranışında yapılan değerlendirme ışığında gazete okuma davranışının gerçekleşmesi için bireylerin kendilerinin satın almayı tercih ettikleri ve ayrıca işyerlerine gelen gazetelerden de faydalandıkları görülmektedir. Gazete okumaya sabahları günde 30dk ile 1 saat arası zaman ayırdıklarını belirten %64,89'luk bir çoğunluk olduğu görülmektedir. Örnek kütlenin gözle görülür bir okuma davranışının olması yerel basın adına da spesifik anlamda değerlendirilme olanağı sağlamaktadır.

Yerel basının varolma amaçları doğrultusunda okuyucuya yöneltilen özelliklerden yerel basının dağıtım kanallarıyla ilgili sorunu ön plana çıkmaktadır. Bu sorunu okuyucusuyla diyalogu arasındaki olumsuz geri bildirimde destekler niteliktedir. Ortaklık olgusunun olduğu sorularda ise okuyucuların nötr kaldığı dolayısıyla bu aşamada yerel basın işletmelerinin üzerinde durması gerektiği bu özelliğinin ulusal basın karşısında avantaja dönüştürmesi gerektiğini hatırlatır niteliktedir. Araştırma dahilinde yerel basın işlevleri kategorilendirilmiş, bu kategorilendirme sonucunda elde edilen faktör grupları okuyucu bilinirliğini sağlama etkisine göre "*hedef kitlenin sesi faktörü*", "*ortaklık olgusu faktörü*", "*sorun ve gereksinimi dile getirme faktörü*", "*yerel basının görevi faktörü*" ve "*yerel basın yapısı faktörü*" olarak sıralanmıştır. Yerel basın işletmelerinin tüm faktör gruplarında ve önem sırasına göre gerek mali yapısı gerekse işgücü adına harcamalarını yönlendirmesi tüm emek ve maliyetleri olumlu yönlendirecek nitelikte olacağını göstermektedir.

Çalışma süresince ulaşılan bilgi ve görüşlerden, yerel gazeteler ilişkin yapılan araştırma ve gözlemler ile yine yerel basın okurlarına yönelik sorulardan da elde edilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, yerel basının İstanbul için öneminin kayda değer bir düzeyde olduğu söylenebilir.

İstanbul yerel basının incelediğimiz çalışmamızda, İstanbul'un sorularının sorunlarının ortaya konulmasında ve çözümünde yerel basına büyük bir görev düşmektedir. Çünkü bu yayın organları aracılığıyla İstanbul'un sorunları ve halkın taleplerini daha sıklıkla dile getirilerek, yöneticilerin ilgisini çekebilecektir. Böylece ulusal basında kısa geçilen ya da hiç bahsedilmeyen konular yerel basında uzun süre gündemde kalacak ve okuyucunun yerel basına olan ilgisi artacaktır.

Ayrıca çalışmamızda ele aldığımız basın işletmeciliğinde, uzun süreden bu yana ekonomik güçsüzlükle mücadele, rant kavgası taşıyan yerel yöneticilerin gazete sahibi olma istekleri ve teknik, insani, maddi anlamda karşılaşılan pek çok sorunla boğuşmak zorunda kalmalarına rağmen, yerel basın çok önemli konumda olduğu unutulmamalıdır. Yerel basın kuruluşları sermaye yapıları, kurumları ve kurumsal özellikleri açısından küçük kuruluşlar

olmasına rağmen, ulusal basın karşısında yerel halkın sorunlarına ve haberlerine geniş yer vermesi dolayısıyla büyük öneme sahiptir.

Ulusal basın için olduğu kadar yerel basın için de ekonomik ve teknolojik gücün yanı sıra yetişmiş ve donanımlı insan gücü de zorunludur. Bunun temini için de yerel basına teşvik şarttır. Teşviklerle güç kazanarak, gerek teknolojik gerekse yetişmiş ve yeterli eleman takviyesi ile kendini yenileme imkanına kavuşacak yerel basın kuruluşları ulusal basın yanında rekabet imkanına kavuşmuş olacaktır ki bu, hepimizin yararına olacaktır.

KAYNAKLAR

- Atılğan, Semra. (1999), Basın İşletmeciliği, 2. bs., Beta Yayın, İstanbul, 1999, s.16
- Altunışık, Remzi, Coşkun, Recai, Bayraktaroğlu, Yıldırım, Serkan Engin. (2005) “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri – SPSS Uygulamalı”, Sakarya Kitabevi, 4. Baskı, Ekim Adapazarı, s.209
- Benjamin M. Colpaine. (1980) The Newspaper Industry in the 1980, Knowledge Industry Publications, Inc., NewYork, s.27.
- Büyüköztürk, Şener. (2003) “Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı”, 3.Baskı, Pegema Yayıncılık, s.87
- Brian Harris, David Burress, Sharon Eicher, (2000) “Demands For Local And Organic Produce:A Brief Review Of The Literature” Institute for Public Policy and Business Research, University of Kansas, April, Report No. 254 A, pp. 27.
- Engwall, Lars, (1986) “Organizational Drift”, European Journal of Communication, S.1 s.329
- Gegez, Ercan. (2007), “Pazarlama Araştırmaları”, Genişletilmiş 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 369-370.
- Gezgin, Suat (2007) “Türkiye’de Yerel Basın”, Türkiye’de Yerel Basın, İÜ İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, s. 178.
- Girgin, Atilla (2002), Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik, İstanbul, İnkılap Yayınevi, s.106.
- Girgin, Atilla. (2009), Türkiye’de Yerel Basın, Der Yayınları, İstanbul, s.234.
- Kalender, Ahmet (2002), “Demokrasilerde Yerel Basının Önemi”, Yerel Gazetecilikte Meslek İçi Eğitim, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, s.60.
- Koçel, Tamer, (1984). Basın İşletmelerinde Yönetim ve Organizasyon Sorunları, İletişim Olayları ve Türk Basının Sorunları, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, s.120.
- Musselman Vernon-Jackson John. (1984), Modern Business, Prentice-Hall, Inc., B-9, New Jersey, s.617.
- Perrow, Charles Complex Organizations, A Critical Essay. (1986), New York: Random House Inc., s. 179.
- Şeker, Mustafa. (2007), Yerel Gazeteler, Tablet Kitabevi, Konya.
- Tatlıdil, Hüseyin “Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz”, Akademi Matbaası, Ankara, 2002, s.77
- Tokgöz, Oya. (2001) Türkiye’de Yerel Medyanın Yapısı ve Örgütlenişi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara
- Turam, Emir. (1994), Medyanın Siyasi Hayata Etkileri, İrfan Yayıncılık, İstanbul, s.46.
- Udell, Jon G. (1978), The Economics of American Newspaper, Communication Arts Books, New York, s.80.

- Vural, Murat. (1996), “Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın”, Yeni Türkiye Medya Özel Dergisi, C.2, Ankara, s.103.
- Yurdagül, Halil. (2000), “Faktör Analizinde KMO ve Bartlett Testleri Neyi Ölçer?” Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 2,
- Yüksel E. ve Gürcan H İ. (2001), “Habercinin El Rehberi, Soru ve Örneklerle Haber Toplama ve Yazma Kural ve Teknikleri”, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1263, Eskisehir
- Yüksel, Erkan. (2006), “Eskişehir Basını Neden Tiraj Kazanıyor?” Selçuk İletişim Dergisi, Sayı 2, Ocak s.19.
- William O. Bearden, Richard G. Netemeyer. (1998), “Handbook of Marketing Scale” Second Edition, Sage Publication, pp. 315-319.
- Schaffer Jan, “The Media and Civic Engagement”
http://www.pewcenter.org/doingcj/speeches/s_grantmakers.html Erişim
(20.04.2009)
- Basın İlan Kurumu, <http://www.bik.gov.tr/> (Erişim: 05.04.2009)

UŞAK SANAYİ VE TİCARET ODASI İLE BANAZ MESLEK YÜKSEKOKULU ARASINDA KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ SAĞLANMASI ÜZERİNE UŞAK İLİNDE BİR MODEL ÖNERİSİ

**A SUGGETION TO PROVIDE COORDINATION AND COOPERATION
BETWEEN UŞAK CHAMBER OF INDUSTRY AND COMMERCE AND
BANAZ JUNIOR TECHNICAL COLLEGE**

Murat ÖNTUĞ¹

Yavuz DEMİRHAN²

Abdurrahman KARAMAN³

ABSTRACT

Changing, regeneration and sometimes return earlier systems indicates us the importance of the education system, especially vocational education and the importance lead us search better system. Maybe the most important part is the sides of vocational education do not have much chance to talk or discuss their expectations do more work together and make the expectations more regional as low as cities and districts. In vocational education the sides are youth people who want educated and their family, employers who are going to be give the educated youth job and the governmental facilities which make long term development plans and orientations. Both side have expectation in and after vocational education and these expectations must be determined for regional level. Instead of central decisions and practices regional central decisions and practices must be taken.

In our country there are too many successful Turkish companies in different areas. But also there are too many companies which are not well governed or in the beginning phase not reading market well, not making enough research and not having enough capital and technical equipment or human resource and no short or long term plans. These companies generally end business in short time and entrepreneur lost his/her ambitions.

Adequacy and quality of vocational education was always a hot discussion topic in Turkey and the discussions are still in progress. When you look its current situation it seems the discussions will be a hot discussion topic for a long time.

In this research the managers of companies which are members of Uşak Chamber of Industry and Commerce are asked question to a survey to get information about chamber members' opinion how should this education done and what are their requirement from this education and their employee need will be provided in return for scholarship during

¹ Yard.Doç.Dr., Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, muratontug@hotmail.com

² Öğr.Gör., Uşak Üniversitesi Banaz MYO, yavuz.demirhan@usak.edu.tr

³ Öğr.Gör., Uşak Üniversitesi Banaz MYO, ayekaraman@yahoo.com

education and support on learning foreign language after graduation. A pilot practice will be done between Uşak Chamber of Industry and Commerce and Uşak University Banaz Junior Technical College. With this cooperation it's aimed to get a solid education model that can be applicable in every junior college in Turkey.

A survey, which will be developed by team work of Uşak Chamber of Industry and Commerce and Banaz Junior Technical College, will be answered by the members of Uşak Chamber of Industry and Commerce. The quality and the quantity of technical employee will be educated related with the results of this survey. In the education progress the student will know where he is going to work and the company can have chance to determine easily how his future work force will be equipped.

Keywords: vocational aducation, technology, cooperation, workforce.

ÖZET

Eğitim sisteminin sık sık değiştirilmesi, yenilenmesi bezen de eskiye dönüşlerin yaşanması eğitimde ve özellikle de mesleki eğitimde konunun öneminden kaynaklanan bir arayışın olduğunu göstermektedir. Belki de konunun en can alıcı yönü; mesleki eğitimde yer alan tarafların beklentilerini dile getirebilecekleri, bir araya gelip konuşabilecekleri il ve ilçeler bazında yani daha bölgesel düzeyde çalışmaların çok fazla yapılamamasıdır. Mesleki eğitimde taraflar eğitim almaya istekli olan gençler ve aileleri; mesleki eğitim almış gençleri çalıştıracak işletme sahipleri ve uzun vadeli kalkınma planları yapan, yönlendirici hedefler belirleyen devlet kuruluşlarıdır. Bu tarafların mesleki eğitim öncesinde ve sonrasındaki beklentileri yerel düzeyde belirlenmeli, merkezden karar verme yerine yerel bölgesel ve uygulamaya dayalı mesleki eğitim kararları alınması beklenmelidir.

Ülkemizde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren başarılı Türk firma sayısı oldukça fazladır. Ama iyi yönetilmeyen, daha kuruluş aşamasında yeterince araştırma yapmadan ve yeterli sermaye, teknik donanım, insan kaynağı, belirlenmiş orta ve uzun vadeli hedefleri olmadan faaliyete girişen verimsiz işletmelerin sayısı da önemli oranda fazladır. Bu işletmeler genellikle kısa ömürlü olmakta; girişimcisinin hayalleri gibi yok olup gitmektedirler.

Mesleki eğitimin yeterliliği ve kalitesi ülkemizde her zaman tartışma konusu olmuştur; halen de bu konu tartışılmaya devam etmektedir. Bu haliyle de daha uzunca bir süre eğitim başlıklı değerlendirmelerin en başta gelen konularından biri olmaya devam edecek gibi gözükmektedir.

Bu araştırmada Uşak il ve ilçelerde bulunan sanayi ve ticaret odalarının yöneticileri ile yapılacak bir anket çerçevesinde, odalara kayıtlı üyelerin sayı ve nitelik olarak mesleki eğitimle ilgili tercihleri – ihtiyaçları öğrenilecek; mezun olduktan sonra yabancı dil öğrenme ve öğrenim sırasında burs desteği karşılığı işletmelerin eleman ihtiyacı karşılanacaktır. Bir model olarak Uşak Üniversitesi Banaz Meslek Yüksekokulu ile Uşak Sanayi ve Ticaret Odası arasında işbirliği yapılacak; bu işbirliği çerçevesinde ülkedeki tüm meslek yüksekokullarına uygulanabilecek rasyonel bir modelin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Banaz Meslek Yüksekokulu ile Uşak Sanayi ve Ticaret Odası tarafından ortak olarak oluşturulacak anket formu Sanayi ve Ticaret Odası üyelerine cevaplatılacak. Sanayici ve iş adamlarımızın sayıca ve nitelik olarak ihtiyaçlarına uygun teknik eleman yetiştirilecektir.

Eğitim ve Öğretim süresi boyunca öğrenci nerede çalışacağına bilecek işletmede ihtiyaç duyduğu iş gücünün hangi donanıma sahip olmasını istediğini rahatlıkla belirleyebilecektir.

Anahtar Kelime: Mesleki Eğitim, Teknoloji, İşbirliği, İstihdam.

1.GİRİŞ

Üniversite sanayi işbirliğinin ya da yakınlaşmasının hep sözü edilen ancak; çoğu kez, gerçekleşmesi umulan güzel bir temenni olmakta öte gitmeyen ve sürekli gündemde tutulan bir konu olduğu bilinen bir gerçektir.

Ülkemizde, il merkezlerinden başlayarak kasabalara kadar yayılan ve sayıları hızla artan meslek yüksekokullarında eğitim gören öğrencilerin beklentileri ile; çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin istekleri ‘nitelikli-vasıflı’ insangücü noktasında sorgulanmaktadır. Burada öncelikle değerlendirilmesi gereken ise;

a)Sunulan iş gücü: Meslek yüksekokullarında eğitim-öğretim gören öğrencilerin beklentileri öğrencilerin meslek bilgi, görgü ve istekler ile başarıya yetenekleri, cesaretleri.

b)Talep edilen iş gücü: Değişik sektörlerde faaliyet gösteren farklı ölçeklerdeki işletmelerin, işe almaya uygun bulacağı aday iş görenlerin, sahip olmaları gereken nitelikleri, iş koşullarına ve ücret düzeyine uygunlukları, hali hazırda çalışan gruba uyum durumları, iş güvenliği ve iş kazaları risklerinin farkında olma düzeyleri, işin gerektirdiği araç-gereç ve çeşitli ekipmanlar ile makineleri kullanabilme becerileri, işe başlama saati, çalışma süresi ve fazla çalışma konularında sürdürebilir sabırlı alışkanlığı sahip olmaları, güven vermeleri, güvenmeleri.

2.MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA SANAYİ İLE İŞBİRLİĞİNİN AMAÇLARI

Meslek yüksekokulu ile sanayi işbirliği programları; ortak sorumluluk, hali hazırdaki kaynaklardan optimum düzeyde yararlanma, gençliğe ve topluma hizmet, eğitim olanaklarını zenginleştirme gibi temel kavramlara dayalı olarak şu amaçları gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

- Öğrenmeyi daha anlamlı kılmak için kurumsal teorik bilgiler ile uygulama arasındaki boşluğu doldurmak.
- Genel ve özel nitelikte iş becerileri, alışkanlıkları, bilgi kazanma ve istendik davranışlar geliştirme olanağı sağlamak.
- Meslek yüksekokulu ve iş yeri arasında gerekli koordinasyon gerçekleştirmek.
- İş yerlerinin talep ettiği iş gücü ihtiyacının nitelikli bir şekilde arz edilmesini sağlamak.

Meslek yüksekokulları olanakları çerçevesinde teknoloji alanında geliştirilen her yeniliğin kısa zamanda meslek yüksekokullarına taşınması mümkün olamayabilir. Ancak; rekabet koşulları altında faaliyet gösteren iş yerleri teknolojik gelişmeleri daha yakından takip ederek iş yerlerine aktarmakta ve kullanmaktadırlar.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi, iş yerlerinin ekonomik, teknik kapasitesi ile ilgili bilgi birikimine bağlı olduğu kadar, yönetim kademelerinde bulunanların konuya bakış açısına da bağlıdır. Bu nedenle işbirliği olanakları araştırılırken ve uygulama aşamasına geçilmesi sırasında ilgili tarafların (Üniversite- Sanayi) iş birliğine hazır olmaları gereklidir.

2.1.Meslek Yüksekokulu Sanayi İş Birliğini Zorunlu Kılan Nedenler

Nitelikli insan gücü yetiştirme zorunluluğu; mezuniyet sonrası iş yerlerinde ve çalışma hayatı içerisinde görev alacak meslek yüksekokulu mezunlarının, iş yerlerinin taleplerine cevap verebilecek yeterlilikte donatılması gerekmektedir.

Üniversitenin mevcut ve potansiyel imkanlarının sanayiye aktarılması; Meslek Yüksekokullarında görevli öğretim elemanlarının bilgi birikimleri ve teorik yaklaşımlarından iş yerleri de yararlanabilir. Ayrıca üniversitenin çeşitli diğer birimleri ile atölye ve laboratuvarları da iş yerleri açısından potansiyel fayda olarak görülmeli ve yararlanılmalıdır.

Sanayi kesimi imkanlarının, üniversiteler tarafından değerlendirilmesini sağlamak; sanayide uzun yıllar sonunda ve genellikle deneme-yanılma metodu ile elde edilen birikimlerin üniversitelerin kullanımına açılması gerekmektedir. Ayrıca, 'iş ortamı' gerçek manada buralarda oluşmaktadır öğrencilerin iş hayatına başlamadan bu işletmelerde staj, ödev/araştırma, teknik geziler ile bu tecrübeleri yaşamaları sağlanmalıdır.

Sinerji etkisi yaratmak; İşbirliğini oluşturan her iki tarafın olanakları sistematik olarak bir disiplin içerisinde karşılıklı olarak kullanıldığında mutlaka bir sinerjik etki oluşacaktır. Her iki tarafın ayrı ayrı kendi başlarına sağlayacakları faydadan daha büyük olacaktır.

Meslek yüksekokulu eğitimi süreci sonunda, teorik bilgilerle bunların uygulama becerisi birlikte ve uyum içinde gerçekleşmiyorsa; öğrencilerin iş hayatının zorluklarıyla başa çıkması ve yeniliklere uyum sağlayabilmesi daha zor olacaktır. Mezun bireyin iş hayatına uyumunun uzun sürmesi, ekonomik açıdan da çeşitli kayıplara neden olacaktır.(sevim ve karamete 2003)

2.2.Meslek Yüksekokulu İş Yeri İşbirliğinde Banaz Modeli

Uşak Üniversitesi Banaz Meslek Yüksekokulunun çeşitli programlarında eğitim-öğrenim gören her öğrencinin bir danışmanı vardır. Diğer meslek yüksekokullarında da var olan bu uygulamanın öğrenci danışmanlık yönergesine göre amacı 'meslek yüksekokulumuz öğrencilerine rehberlik etmek, mesleki açıdan yönlendirmek, yaşam boyu öğrenme alışkanlığı kazandırma, Üniversitemiz ve meslek yüksekokulumuz olanakları hakkında bilgilendirmek, başarı durumlarını izlemek ve başarısızlık durumunda yönlendirmek, ders seçiminde yardımcı olmaktır.

Danışman her bir öğrenci için bir dosya tutar. Bu dosyada;

- Öğrenciye ait fotoğraflı özgeçmiş, ailevi durumu, adres, telefon bilgileri,
- Öğrencinin takip etmekle yükümlü olduğu öğretim planı ve dersler ile derslerden aldığı notları gösterir not durum cetveli,
- Öğrenci hakkında alınan akademik ve disipline yönelik kararların ve öğrenci ders kayıt formlarının birer nüshası ile harç durumu, kredi bilgilerini gösterir belgeler bulunur.

Öğrenci danışmanı olan öğretim elemanları akademik danışmanlık görevleri gereği öğrencinin öğrenimini başarılı olarak sürdürmesi ve süresinde tamamlayabilmesi için öğrencinin ders durumunu sürekli olarak izler ve öğrenmeyi yönlendirir. Danışman gereği gördüğü hallerde öğrenci ailesine de bilgi verir.

Girişte belirtilen ifadelerle geri dönersek; 'Üniversite sanayi işbirliği hep sözü edilen ancak çoğu kez gerçekleşmesi umulan güzel bir temenni olmaktan öte gitmeyen bir konudur ve

sürekli gündemdir' sözümüzden hareketle; meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerimizin akademik danışmanları var, meslek yüksekokullarında çeşitli bilgiler de alıyorlar ancak; bu öğrencilerin sektör danışmanları nedense yok. Öğrenci öğrenimi sırasında dersleri ile ilgili, üniversite ile ilgili bilgilere ulaşabiliyor ancak; mezuniyet sonrası mesleğini yapacağı iş yeri ile ilgili bilgileri alabileceği bir iş yeri danışmanının da düşünülmesini artık gerekli görüyoruz.

Üniversite sanayi işbirliğini, meslek yüksekokulu ile iş yeri işbirliği olarak görüyor; öğrenci iş yeri iş birliğinde de akademik danışman ile iş yeri danışman kavramlarının temel olduğunu, bir işbirliği gerçekleşecekse daha genel beklentiler yerine bu özel uygulamanın en kısa, doğrudan ve anlamlı sonucu getireceğine inanıyoruz.

Uşak Sanayi ve Ticaret Odası ile Uşak Üniversitesi Banaz Meslek Yüksekokulu arasında sağlanan ön anlaşma ile 2009-2010 öğretim yılından itibaren Meslek Yüksekokulumuza kaydolan her öğrenciye bir akademik danışman yanında bir de 'iş yeri danışmanı' atanacaktır. Sanayi ve Ticaret Odası ile yapılan çalışma sonucu belirlenen tekstil iş kolunda 11 firma, gıda iş kolunda 7 firma, deri iş kolunda 6 firma, hizmet iş kolunda 12 firma, mermer iş kolunda 5 firma, mobilya iş kolunda 14 firma olmak üzere toplam 55 firma belirlenmiştir. Bu firmaların üretim, finans, muhasebe, pazarlama, insan kaynakları alanında görev yapan ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim görmüş personeli arasından iş yeri danışmanları atanacaktır.

Üniversitemizde staj uygulamasını desteklemek üzere başlatılacak iş yeri danışmanı uygulaması yine üniversitemiz staj yönergesi kapsamında değerlendirilecektir. Staj sırasında sürekli işletmede bulunan öğrenci staj danışmanlığı uygulamasında ise gerektiğinde yüzyüze ya da diğer iletişim yöntemleri ile iş yeri danışmanına da danışabilecektir.

Meslek Yüksekokulu eğitimi sırasında öğretilen genellikle teorik bilgilerin iş yerlerindeki karşılaşılan uygulamaları konusunda en kısa sürede bilgi alınmasını destekleyecek, verilen bilgilerin iş yeri koşulları altında önemini vurgulayabilecek; iş yerinin diğer departmanları ile iletişimini sağlayabilecek bu uygulama, genel üniversite sanayi iş birliği söylemlerinin en altta ve en özel uygulaması olarak önemli görülmelidir.

Eğer gerçekten meslek yüksekokulu iş yeri iş birliği hedefleniyorsa, mesleki eğitim verilen bir birimde öğrenci daha kayıt aşamasında eğitiminin akademik yönü ile akademik danışmanı sayesinde tanıştığı gibi; iş yeri danışmanı sayesinde de iş hayatı ile, iş dünyası ile tanışmalıdır.

Üniversite tercihleri, meslek yüksekokulu ve bölüm program tercihleri ile ilgili eleştiriler getirebilir; öğrencilerin öncelikli tercihleri ile ilgili eleştiriler getirebilir; öğrencilerin öncelikli tercihlerinin başka meslekler olabileceği, isteyerek meslek yüksekokulu tercihinde bulunmadıkları ileri sürülebilir. Bunlar doğrudur; ancak en az iki yıl süreli bir mesleki eğitim gören öğrenci, mutlaka iş dünyasının karmaşık, zor olduğu kadar, keyifli, heyecanlı yönlerini de en kısa sürede fark etmeli, iş yeri danışmanı sayesinde iş yeri ile de hemen tanışmalıdır.

Öğrenci her dönem başında eğer isterse, iş kolunu ya da aynı iş yerindeki departmanı değiştirebilir, iş yeri danışmanının değiştirilmesini isteyebilir. Akademik danışmanı ile iş yeri danışmanı bir araya gelerek öğrencilerinin yetenekleri doğrultusunda nasıl yönlendirilebileceği konularında düşüncelerini paylaşabilirler. Mesleki eğitim veren bir kurumda mutlaka mesleklerin icra edildiği iş yerlerinin temsilcileri olmalıdır. Akademik teorik bilgiler ile uygulama bir arada görülmelidir. Derslerde anlatılan bilgilerin boş ve gereksiz olmadığını gören; uygulamada, bilginin önemini fark eden ve nasıl yapıldığını fark eden öğrenci mutlaka, eğitimine daha farklı bir bakışla sarılacak ve eksiklerini tamamlayarak, güven kazanacaktır.

3.MESLEKİ EĞİTİMİN EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2006 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre yükseköğretim sisteminde bulunan öğrenciler için devletin yaptığı, öğrenci başına yıllık harcama miktarı 1753 \$ olarak hesaplanmıştır. Öğrencinin öğrenimi süresince kişisel harcama olarak ta aylık ortalama 184 \$ harcadığı ortaya çıkmış; 8 ay süresince yaptığı kişisel harcamaların da öğrenci başına 1472 \$ olduğu aynı araştırma sonucu olarak hesaplanmıştır. Buna göre yükseköğretimde bir öğrencinin yaklaşık ortalama maliyetinin 3225 \$ olduğu söylenebilir ki bu günkü kurdan bu miktar Türk Lirasına çevrildiğinde (1 \$ =1,60 TL) 5160 Türk Lirası bulunur. Yine kabaca ve kısaca 40 kişilik bir sınıfın ekonomiye maliyeti yaklaşık 206.400 TL olur ki; herhangi bir ilçede faaliyet gösteren bir meslek yüksekokulunda, yeterli eğitimi almadan ya da mesleki cesaret ve güveni kazanmadan mezun edilen öğrencilerden oluşan sadece bir sınıf öğrencinin ekonomiye ortalama yıllık maliyeti 200.000 TL dir. Bu rakam olumsuz şartlarda diploma veren iş yerleri ile iş birliği sağlamayı başaramayan çok sayıdaki meslek yüksekokulunda bulunan, yüzlerce sınıfla çarptığımızda ekonomik kaybın korkunç boyutları ortaya çıkarılabilir (E. Özen 2007).

En değerli ve en stratejik varlığımız gençlerimizdir. Hemen her alanda eğitilmiş, cesur gençlerimizi sadece diplomalı değil; diplomalı yapmak öncelikli hedefimizdir. Bu hedefi gerçekleştirirken, mutlaka ve sürekli olarak eğitimin her aşamasında iş yerleri de göz önünde bulundurulmalıdır. İş yeri eğitimi eksik ya da yetersiz olan bir mesleki eğitimin yeterliliği de tartışılmalıdır.

4. SONUÇ

Global kriz sonucu ülkesel hatta bölgesel gelişmeler giderek daha da önem kazanmaktadır. Bu göre; meslek yüksekokulları da kendi bölgesel çözümlerini üretmelidirler. Buldukları il ya da ilçelerde sanayi ve ticaret odaları aracılığı ile tesbit edilecek firmalarda eğitilmiş ve tecrübeli çalışanların, yıllar boyunca edindikleri tecrübeleirini öğrencilerle paylaşmaları sağlanmalı, öğrencilerin de iş yaşantısına en erken adım atmalarına fırsat verilmelidir. İş yeri danışmanı uygulamasını ön gören ‘Banaz Modeli’ meslek yüksekokulların eğitimine önemli katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Sevim, Ş., Karamete, F., (2003), “Meslek Yüksekokullarında Üniversite-Sanayi İşbirliği, Yöresel Kalkınmaya Etkisi ve Yerel Bazda Uygulama Örneği” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayı:1, s. 1-16.
- Uşak Üniversitesi Öğrenci Danışmanlık Yönergesi”,
- Özen, E., (2007), “Eğitimde Öğrenci Devamsızlıkları ve Uşak Meslek Yüksekokullarındaki Devamsızlıkların Finansal Açısından İncelenmesi”, IV. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt:2, s. 570-574, Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu, İzmir.
- Kuş, A., Arslan, R., Gökay, Z., (2003), “Meslek Yüksekokulu- Sanayi İşbirliği Çalışmaları” İveta Bölgesel Konferansı, Ankara.
- Balcı, R. B., (2007), “İş Dünyası İle İşbirliğinde Fonksiyonel Modeller ve Mezunları Takip”, Komisyon Raporu, Yaşar Üniversitesi, İzmir.

UZAKTAN EĞİTİM İÇİN AÇIK KAYNAKLI BİR SİSTEM: MOODLE

AN OPEN SOURCE SYSTEM FOR DISTANCE EDUCATION : MOODLE

Bora ASLAN¹

ABSTRACT

In the last decade, We get better about distance education more. For example almost every university is found a vocational school for only distance education. A good academic substructure is needed for distance education. With these very well designed system is needed for usage students and academician. Generally this system has very costly. This paper's subject is moodle distance education system which is advantageous by cost and other ways.

Key words: Distance education, moodle, vocational school, e-learning.

ÖZET

Son on yılda uzaktan eğitim konusunda oldukça ilerleme kat edilmiştir. Özellikle her üniversitede bazı meslek yüksekokulları sadece uzaktan eğitim için açılmıştır. Uzaktan eğitim için iyi bir akademik altyapı gerekmektedir. Bunu yanında öğrencilerin ve akademisyenlerin kullanması için iyi bir sistem dizayn edilmelidir. İşin bu kısmının maliyeti oldukça yüksek olabilmektedir. Bu çalışma hem maliyet açısından hem de diğer yönleriyle üstün bir performans sağlayan moodle uzaktan öğretim sistemi ile ilgilidir.

Anahtar Kelime: Uzaktan eğitim, moodle, meslek yüksekokulu, e-öğrenme.

1. GİRİŞ

Bilişim teknolojilerinin ve internetin gelişmesi her alanda ciddi ilerlemeler kaydetmiştir. Bu ilerlemeler ile bilginin üretimi, sunulması ve bilgiye erişim konularında yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. İnternete erişen kitlenin sayısının her geçen gün artması eğitim alanında da internetin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Geçmişte mektup, televizyon gibi iletişim araçları ile gerçekleştirilen uzaktan eğitim, günümüzde internet üzerinden ve çok daha etkin bir şekilde uygulanmaktadır. Böylelikle eğitim ortamı sanal dünyaya aktarılmış, öğrenci ve öğretmen arasındaki sınırlar kaldırılmıştır. Öğrencinin dünyanın herhangi bir noktasında istediği anda istediği konuda eğitim alması günümüzde sağlanmıştır.

---

¹ Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, boraaslan@gmail.com

Uzaktan eğitim için iyi bir akademik altyapı gerekmektedir. İyi hazırlanmış, anlaşılır ders notları, örnek uygulamalar, sınavlar eğitimin bilimselliğini ve anlaşılabilirliğini belirler. Bunun yanında hazırlanan eğitim notlarının, sınav ve test sorularının, örnek uygulamaların öğrenciye sunulabilmesi için internet ortamında etkin bir sistem kullanılması gerekmektedir. Bu anlamda kullanılan sistemlere Ders Yönetim Sistemi (Course Managment System) veya Öğretim Yönetim Sistemi (Learning Managment System) denir. Bu sistemler öğretim sürecini planlamayı, değerlendirmeyi, uygulamayı sağlayan daha çok internet tabanlı yazılımlardır.

Günümüzde bir çok ders yönetim sistemi kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları ticari amaçlı olarak üretilmişken bazıları da açık kaynak kodlu ders yönetim sistemleridir. Tablo 1 de bu sınıflandırma üzerinden piyasada kullanılan bazı ders yönetim sistemleri gösterilmektedir.

Tablo 1. Uzaktan eğitim için kullanılan bazı ders yönetim sistemleri

Ticari Amaçlı Ders Yönetim Sistemleri		Açık Kaynak Kodlu Ders Yönetim Sistemleri	
Blackboard	Lotus	Moodle	eXe
WebCT	Learning Space	Interact	dotLRN
Desire2Learn	LUVIT	Claroline	Jones e-education
ClassFronter	TopClass	ATutor	TinyLMS
FirstClass	Tutor2000	Fle3 Learning Environment	Dokeos
			Olat

Ticari amaçlı ders yönetim sistemlerinden en popülerlerinden bir tanesi Blackboard yazılımıdır. Dünyada ve ülkemizde birçok eğitim kurumunda kullanılan ticari bir sistemdir. Dünyada 60 ülkede 4000 e yakın müşterisi ve milyonlarca kullanıcısı ile en büyük pazar payına sahip olan yazılımın dezavantajı sahip olma maliyetinin yüksek olmasıdır. Bu tür ticari yazılımlara alternatif olarak açık kaynak kodlu yazılımlar tercih edilebilir.

Açık kaynak kodlu ders yönetim sistemlerinden Moddle bu çalışmanın esas konusunu oluşturmaktadır. Bunun için öncelikle açık kaynak kodlu yazılımların ne olduğu ile ilgili bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

2. AÇIK KAYNAK KODLU YAZILIMLAR

Açık kaynak kodlu yazılımlar veya diğer bir deyişle “Özgür Yazılımlar”, kodların istenildiğinde okunabildiği dolayısı ile yazılımın çalışma prensipleri, hangi kaynakları ne kadar kullandığı gibi bilgilerin rahatlıkla incelendiği ve kodların istenildiği gibi dağıtabildiği yazılım türüdür. Bu tür yazılımların oluşturulma süreci herkese açık bir biçimde gerçekleştirilir. “Kapalı Kaynak Kodlu Yazılım” ise gelişimi kapalı kapılar ardında oluşan ve sadece bitmiş sonuçları kamu tarafından görülebilen ve incelenebilen yazılımlardır.

Açık kaynak kodlu yazılım kavramında kullanıcılara yazılımı çalıştırma, kopyalarını çıkartma, serbestçe dağıtma, kaynak kodlarını inceleme, istediği şekilde değiştirme ve geliştirme özgürlükleri tanınmıştır. Kullanıcıların ücret ödeyerek veya ödemedi edindikleri yazılımı her türlü amaç için kullanabilmesini ve nasıl çalıştığını inceleyebilmesi Ö/AKK yazılım lisanslarıyla sağlanmaktadır.

Özgür yazılımlardaki özgürlüğün derecesi de bu yazılımların sahip oldukları lisans metinleri üzerinden belirlenmektedir. Sahip olduğu lisans tipine göre bir özgür yazılım; koduyla ücretli ya da ücretsiz olarak alınıp, değişiklik yaparak ya da yapmayarak -eski lisansını koruyarak- kullanılabilir ya da belirli bir fiyata satılabilir. Örneğin, bu lisans metinleri arasında en çok kullanılan Genel Kamu Lisansı'nda (GPL) yazılım koduyla alıp dağıtılırken kodu da vermek ve açık tutmak zorunluluğu vardır; BSD lisans metnine göre ise yazılımı dağıtırken kodu vermek zorunlu olmayabilir.

Dolayısı ile açık kaynak kodlu yazılımlar üretici firmadan bağımsızdır. Ticari yazılımlardan daha fazla güvenilirdir. Kullanıcının gereksinimlerine göre üretildiğinden esneklerdir. Üretim süreci bütün yaratıcı düşüncelere açık olarak geliştiğinden dolayı yenilikçilik ön plandadır.

3. MOODLE DERS YÖNETİM SİSTEMİ

Moodle (Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment - Esnek Nesne Yönelimli Dinamik Öğrenme Ortamı), açık kaynak yazılım olarak tasarlanmış bir uzaktan eğitim sistemidir. Moodle, öğretmenlerin tüm ders içeriğini internette paylaşmasını sağlayan bir ders yönetimi sistemidir. Curtin Üniversitesi (Avustralya) öğrencisi Martin Dougiamas'ın doktora çalışmasıdır. M. Dougiamas, çalışmasını bitirdikten sonra ürettiği sistemi internet ortamında paylaşımına açarak sistemin çok daha fazla ve hızlı bir oranda gelişmesini sağlamıştır. Bugün Moodle, gelişim sürecini internet ortamında dünyanın dört bir yanındaki yüzlerce geliştirici sayesinde hızla devam ettirmektedir.

Moodle dünyada 175 ülkede kullanılmakta olup, 75 ayrı dil desteği vermekte ve 200000 den fazla kayıtlı kullanıcısı bulunmaktadır. Bugün popüler ticari yazılımlar ile rekabet edebilecek ölçüde geniş bir sistemdir.

Moodle, php tabanlı açık kaynak kodlu online eğitim sistemidir. Dersler modüller halinde kurulmaktadır. GPL lisansı ile birlikte kullanılmaktadır. SSL, TSL desteği vermekte ve eklentiler modül şeklinde yüklendiği için modüler bir sistemdir.

Moodle sisteminin kurulum paketi www.moodle.org sitesinden rahatlıkla indirilebilir. Sistem GPL lisansı ile lisanslandığı için herhangi bir ücret ödemeye gerek yoktur. Sadece sistemin çok basit olan kurulumunun yapılması ve ders içeriklerinin yüklenmesi, uzaktan öğretimin başlaması için yeterlidir. Her türlü yardım kendi sitesinden alınabileceği gibi internet ortamında olan yüzlerce forum sitesinden de destek alınabilir.

Kullanımı çok kolay olan moodle, php (Personal Home Page) tabanlı olarak kodlanmıştır. Veri tabanı olarak MySQL veritabanı yönetim sistemi kullanılmıştır. Dolayısı ile dünyanın en yaygın olarak kullanılan web sunucusu olan Apache Server üzerinde çalışmaktadır ve bilindiği gibi maliyeti en uygun web sunucusu Apache sunucularıdır. Her türlü sistemin üzerinde (Windows, Macintosh, Unix, Linux vs) rahatlık ile uyum sağlamaktadır. Sistem kurulduktan sonra birçok eğitim aracı kurulum ile beraber gelmektedir. Bu araçların bazıları aşağıda listelenmiştir.

- ❑ Ders Modülü
- ❑ Sınav Modülü
- ❑ Ödev Modülü
- ❑ Sözlük Modülü

- ❑ Anket Modülü
- ❑ Sohbet Modülü
- ❑ Forum Modülü
- ❑ E-mail Modülü
- ❑ Blog Modülü
- ❑ Wiki Sayfaları

Sistemin açık kaynak olarak üretilmesinden ve dünyada birçok üniversitenin desteğini almasından dolayı sürekli yeni yeni modüller geliştirilmektedir. Bu modüller internet üzerinden ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Örneğin WiziQ live Class modülü ile online video konferansı sağlanabilir. Bu modüller www.moodle.org sitesinden veya sisteme destek veren yazılım sitelerinden ve forumlardan takip edilebilir.

Moodle için kullanıcılar 4 düzeyde toplanmıştır. Bu kullanıcıların yetkileri ve kullanım amaçları aşağıda belirtilmiştir.

1. Sistem Yöneticisi: Bu kullanıcı sunucuyu yani sistemin kurulacağı ortamı hazırlar. Sistemi kurar ve test eder. Öğretmenleri sistem içinde tanımlar. Bölümleri ve dersleri açar. Derslerin öğretmenlerini belirler. Öğrencileri sisteme ekler, derslerini ve bölümlerini atar. Sistemin yedeğinin alınması ve tekrar yüklenmesi bu kullanıcının yetkileri dahilindedir. Yedekleme işlemini, sistem üzerinde tanımlayarak otomatik olmasını sağlayabilir. Temel bilgisayar kullanımının biraz daha ilerisinde bir bilgisayar bilgisi gerekmektedir. Sistemin Türkçe olmasından dolayı yabancı dil bilgisine ihtiyaç yoktur.

Sistem açık kaynak olduğundan dolayı kaynak kodlar içerisinde değişiklikler yapılabilir. Böylelikle sistem daha fazla kişiselleştirilebilir veya tamamıyla değiştirilebilir. Bunun için php script dilini iyi bilmek gerekmektedir. Bunun yanında çeşitli internet dilleri ile daha gelişkin bir sistem ortaya koymak mümkündür.

2. Öğretmen: Öğretmen olarak tanımlanmış kişiler ders içeriklerini sisteme yükleme yetkisine sahiptirler. Sistem son teknolojiye göre ayarlandığından dolayı her türlü ortamda (flash, mp3, video rss, her türlü office dokümanı, pdf vs.) hazırlanan içerik Moodle'a yüklenebilir. Ödev takip sistemi sayesinde öğrencilere ödev verebilir, belirlenen tarihte veya aralıkta bu ödevlerin öğrenciler tarafından sisteme yüklenmesini sağlayabilir. Öğretmen, Moodle içerisinde 10 farklı tipte (çoktan seçmeli, çoktan yanıtı, hesaplama, kısa cevaplı, boşluk doldurma, karşılaştırmalı vs.) soru hazırlayabilir. Sınavlar için saat, tarih ve süre kısıtları koyabilir. Özel tarihlerde tartışmalar veya kurs saatleri düzenleyebilir. Sohbet odası, forum ve e-mail aracılığı ile öğrencilerle iletişim kurabilir. Öğrencilerin derslere ve sınavlara göre performansını takip edebilir. Video konferans desteği ile öğrencileri ile anlık olarak görüşebilir yani sanal sınıf oluşturulabilir. Kişisel sayfalar açabilir.

Öğretmen olarak tanımlanan kullanıcının sadece temel bilgisayar ve internet kullanım bilgisine sahip olması yeterlidir.

3. Öğrenci: Öğrenci kullanıcısı olarak tanımlanan kişi sisteme giriş yapar. Kendisinin kayıt olduğu derslerin içeriklerini görebilir, e-mail ve ödev modülü sayesinde kendisi için tanımlanan ödevleri yapar ve sisteme geri yükler. Belirlene tarih aralığı

içersinde sınavlara girer ve sonuçlarını görür. Takvim sayesinde dersin/dönemin/yılın ilerleyişini takip edebilir. Forumlar ve e-mail aracılığı ile diğer öğrenciler ve öğretmenlerle iletişim kurabilir. Çevrim dışı (Offline) olarak tanımlanan ders içeriklerini kendi bilgisayarına yükleyebilir. Derslerdeki performansını takip edebilir. Video konferans desteği ile çevrim içi (Online) olarak öğretmeni ile iletişim kurabilir ve sanal sınıfa girebilir.

Öğrenci kullanıcısının sadece temel bilgisayar ve internet kullanım bilgisine sahip olması yeterlidir.

4. Konuk: Site içerisinde sisteme giriş yapmadan sadece sistem yöneticisinin tanımladığı alanları görebilen kullanıcıdır.

4. SONUÇLAR

Üniversitelerde verilecek olan bazı veya bütün dersleri zaman ve mekan kısıtından kurtarmak için uzaktan eğitim çok önemli bir fırsattır. Bu konuda ciddi kısıtlar, maliyet ve güvenlik olmaktadır. Bu konuda açık kaynak kodlu yazılımları tercih etmek avantaj sağlar. Moodle, açık kaynak kodlu uzaktan eğitim ve ders yönetim sistemleri içerisinde en gelişkinidir. Hatta piyasadaki WebCT ve Blackboard gibi önemli ticari yazılımlar ile tek başına rekabet içerisinde olduğu düşünüldüğünde önemli bir alternatif oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Çavuş, N. (2008), " Yeni Bir Eğitim Teknolojisi: Ders Yönetim Sistemleri", Extend Aylık Bilişim Dergisi.
- Aydın, Ç., Biroğlu, S. (2008), "E- Öğrenmede Açık Kaynak Kodlu Öğretim Yönetim Sistemleri Ve Moodle", Bilişim Teknolojileri Dergisi, 31-36.
- Elmas, Ç., Doğan, N., Biroğul, S., Koç, M.S., "Moodle Eğitim Yönetim Sistemi İle Örnek Bir Dersin Uzaktan Eğitim Uygulaması", Bilişim Teknolojileri Dergisi, 53,62.
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi 2005 Eylem Planı 7 numaralı eylem: Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Açık Kaynak Kodlu Yazılımların Uygulanabilirliği, 2005
<http://www.kdep7.org.tr/kamuda-akko-yazilimler.pdf>
- Moodle Kullanım Klavuzu (İngilizce) <http://docs.moodle.org/>
- Marcas, T., (2008), "Moodle: An electronic classroom", Sweet Briar College.

UZAKTAN EĞİTİM MESLEK YÜKSEKOKULUNDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLERE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

**SOLUTION OFFERS DIRECTED TOWARDS ENCOUNTERED
PROBLEMS IN DISTANCE LEARNING VOCATIONAL HIGH SCHOOL**

Ali Hakan IŞIK¹

ABSTRACT

With the emergence of individual differences, characteristics and the increase in the number of individuals who will receive education and the need for flexible education independent of time and place, the use of new technological methods have become inevitable. In this context, web based distance learning have been thought of providing important opportunities for disabled people who have in difficulty to reach education chance, individuals who couldn't get permission from their boss, universities that have been desired to increase quota, providing accession of faculty member to large number of student without transport problem. In this study, detailed information about passing from text based conversation to voice and video conversation, conveying smart card, training course book, student document to students with mobile signature, providing new solutions to application, database etc. servers and firewall together with learning management system (LMS), adding video recording and user oriented animation to enrich lesson contents, task distribution among content development student groups, measurement and evaluation examination and help desk solution offers directed towards encountered problems were given in Gazi University distance learning vocational high school that beginning education from 2006.

Key words: Distance learning, LMS, Content

ÖZET

Eğitim alacak bireylerin farklılıkları, özellikleri ve sayısı ile birlikte mekândan ve zamandan bağımsız eğitim ihtiyacının ortaya çıkması eğitimde yeni teknolojik yöntemler kullanmayı kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu kapsamda web tabanlı uzaktan eğitimin, eğitim imkânlarına ulaşmada zorluk çeken engelliler, işverenden izin alamayan bireyler, kontenjan artırması istenen üniversiteler, alanında önder öğretim üyelerinin ulaşım sorunu olmadan geniş öğrenci kitlelerine ulaşmasının sağlanması açısından önemli fırsatlar sağladığı düşünülmektedir. Bu çalışmada 2006 yılından itibaren eğitime başlayan Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Meslek Yüksek okulunda senkron eğitimi sağlayacak metin bazlı sohbetten görüntülü ve sesli sohbeğe geçiş, mobil imza ile akıllı kart, staj defteri,

---

¹ Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, ahakan@gazi.edu.tr

Öğrenci belgesi vb. belgelerin öğrencilere ulaştırılması, uygulama, veritabanı vb. sunucular ile ateşduvarıyla beraber eğitim yönetim sisteminde(LMS) sağlanan yeni çözümler, ders içeriklerinin zenginleştirilmesi için kullanıcı bazlı animasyon ve video çekimlerinin eklenmesi, içerik geliştirme grubu öğrencileri arasında görev dağılımı, ölçme ve değerlendirme sınavı ve yardım masasında karşılaşılan problemlere yönelik çözüm önerileri hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Uzaktan Eğitim, Eğitim yönetim sistemi, İçerik

1. GİRİŞ

Gazi Üniversitesi, uzaktan eğitime, köklü eğitim anlayışını teknoloji ile birleştirerek ilk olarak 2006-2007 öğretim yılında bilgisayar teknolojileri ve programlama ve işletme bölümü olmak üzere iki ön lisans programı açarak başlamıştır. Gazi Üniversitesinin internete dayalı uzaktan eğitimde Türkiye'nin sayılı yükseköğrenim kurumlarından biri haline getirecek olan atılım süreci bu gün yeni açılan bölümleri ile hızla sürdürülmektedir. Uzaktan eğitim programı 2007-2008 öğretim yılında ilk mezunlarını vermiştir. Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Programının ders içerikleri, eğitim teknolojileri ile uzmanlarını içeren çalışma grubu tarafından hazırlanmaktadır.

Gazi Üniversitesinde iki program ile başlanan uzaktan eğitim, şu anda bilgisayar teknolojileri ve programlama, işletme, muhasebe, bilgi yönetimi, web teknolojileri ve programlama olmak üzere beş program ile sürdürülmektedir. Örgün öğretimde verilen ders içeriklerinin, metin, animasyon, video ve ses gibi eğitim araçlarının desteği ile zenginleştirilmesi ile öğretim yönetim sistemi (LMS) üzerinden uzaktan eğitim programımıza kayıtlı öğrencilere eğitim verilmektedir. Dersler internet destekli asenkron (eş-zamanlı olmayan) olarak yürütülmekte olup sohbet ortamları ise özel bir yazılım üzerinden senkron (eş-zamanlı) ve görüntülü olarak sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra beyaz tahta uygulaması ile video destekli içerikler kullanılmakta ve ölçme-değerlendirme amaçlı anketler ile öğrencilerin ve öğretim elemanlarının performansları takip edilmektedir.

Öğrencilerin kullanımına sunulan Öğretim Yönetim Sistemi, 7 gün 24 saat öğrencilere açık bir sistemdir ve öğrencilerin bu sistem üzerinden ders içeriklerini ve dersi destekleyici eğitim materyallerini takip edebilmeleri mümkündür. Ayrıca ders danışmanı öğretim elemanları öğrencileri ile gerek mesaj gerek ise forum ve sohbet ortamları sayesinde sürekli etkileşime geçebilmektedirler.

Uzaktan Eğitim kapsamındaki eğitim içerikleri, 14 hafta üzerinden hazırlanmış olup, öğrenciler kayıtlı oldukları programın tüm derslerini dönem boyunca görüntüleyebilmektedirler. Böylelikle görmüş oldukları konular ile ilerleyen haftalarda işleyecekleri konuları önceden inceleme imkânına sahip olmaktadırlar.

Uzaktan Eğitimde ara ve ek sınavlar internet üzerinden yapılmaktadır. Final sınavları ise örgün öğretimde olduğu gibi yüz yüze gerçekleştirilmektedir. Ders izleme ve değerlendirme esasları temel alınarak öğrencilerin ödev, tartışma, ders içeriği izleme, sohbet saatlerine katılımları sistem tarafından kayıt altında tutulmakta ve dersin öğretim elemanları ile sistem yöneticileri tarafından takip edilmektedir.

Yüz yüze gerçekleştirilen final sınavlarında engelli ve ailevi nedenlerden dolayı okumada zorluk çeken öğrencilerimizin sayısı bu öğretim şeklinin farklı bireylerin eğitim alması konusunda ülkemize yararlı olduğunu göstermiştir.

5 Profesör Doktor, 12 Doçent Doktor, 26 Yardımcı Doçent Doktor, 4 Okutman, 8 Öğretim Görevlisi kadrosu ile 1817 öğrenciye eğitim verilmektedir. Gazi üniversitesi uzaktan eğitim meslek yüksek okulunun yüksek akademik profili öğretim üyelerinin ulaşım sorunu olmadan geniş öğrenci kitlelerine ulaşmasının sağlanması açısından önemli fırsatlar sunulduğunun göstergesidir.

2. ÖĞRETİM YÖNETİM SİSTEMİ

Eğitim almak isteyen öğrenci sayısının artması, mesleki gelişim ihtiyacı doğrultusunda organizasyonel gelişim eğitim alanının daha çok genişlemesi sonucunu doğurmakta ve uzaktan eğitim yaygınlaşmaktadır. Geleneksel eğitim ortamlarında eğitim imkânlarına ulaşmada zorluk çeken bireyler, özellikle de engelliler için uzaktan eğitim öncelikli bir fırsat niteliğindedir Eğitim Çalışma Grubu (2006) .

2.1. Açık Kaynak Kodlu Öğretim Yönetim Sistemi Moodle

Moodle, Uzaktan Eğitim sistemin kendi web adresinde (www.moodle.org) örneği görüldüğü üzere herkesçe kullanılabilir bir çevrimiçi kurs öğrenim yönetim sistemidir. Moodle kelimesi açılımı 'Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment' olup Esnek (Modüler) Nesne Yönelimli Dinamik Öğrenme Ortamı olarak çevrilebilir.

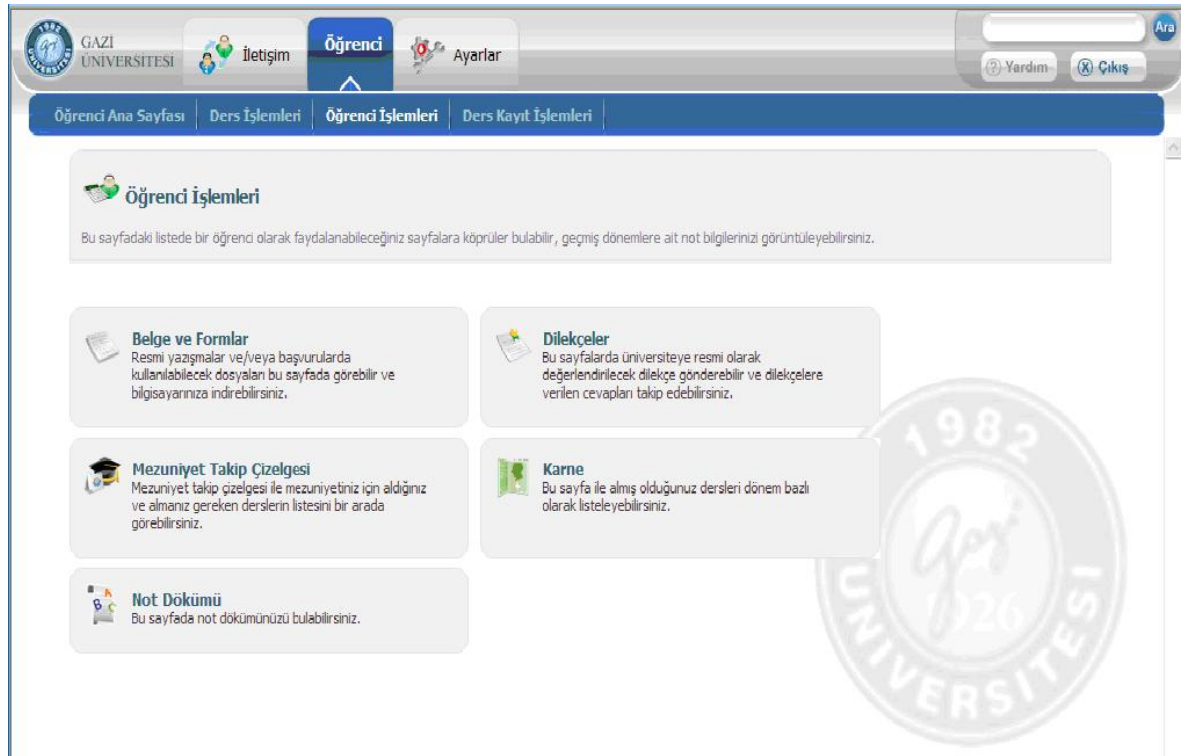
Moodle Genel Özellikleri;

- Moodle tamamıyla ücretsizdir.
- Sistem hem Windows hem de Linux sistemleri altında çalışmaktadır.
- Ölçeklenebilirlik: Sistem, 50,000 öğrencili ve binlerce kurslu örneklere sahiptir.
- Tek başına ticari paketlerle (WebCT ve BlackBoard) yarışmakta olup eğitim sektöründe büyük bir paya sahiptir.
- Çok büyük bir tematik topluluğa yani geliştirici ve son kullanıcı eğitimcilerden oluşan (yalnızca kendi sitesinde 100,000 kayıtlı üye) kitleye sahiptir.
- 150 ülkede 70 dilde desteği mevcuttur. İstedikiniz dilleri seçebilirsiniz. İsterseniz tüm dilleri aynı anda isterseniz tek dili seçebilirsiniz.
- Geniş geliştirici kitlesi vardır.
- Geniş geliştirici kitlesi nedeniyle ürün yaşam çevrimi çok hızlıdır. Yani çok kısa sürede yeni sürümler geliştirilmektedir.
- Çoğu son kullanıcı hiçbir programlama ve veri tabanı deneyimine sahip olmadan kullanmakta. Sorun olduğunda sorunun giderilmesi ticari sistemlerden daha hızlı olmaktadır.
- Açık kaynak kodlu sistem olduğundan Güvenlik açıklarının kapatılması ticari sistemlere göre çok daha hızlıdır.
- Ücretsiz olduğundan test edici kitlesi çok geniştir (Çevik 2008, Aydın 2008).

2.2. Gazi Üniversitesi Öğretim Yönetim Sistemi

Gazi Üniversitesi Öğretim Yönetim Sistemini özel bir firmadan satın almıştır. Microsoft NET platformu ile geliştirilen asenkron yazılımda öğrenciler derslerini takip etmekte, danışman hocaları ile sohbet edebilmekte, vize sınavına internetten girebilmekte, notlarını takip edebilmekte, danışman hocalarına mesaj gönderip alabilmekte, tartışma gruplarına katılabilmektedir (Enocta 2008).

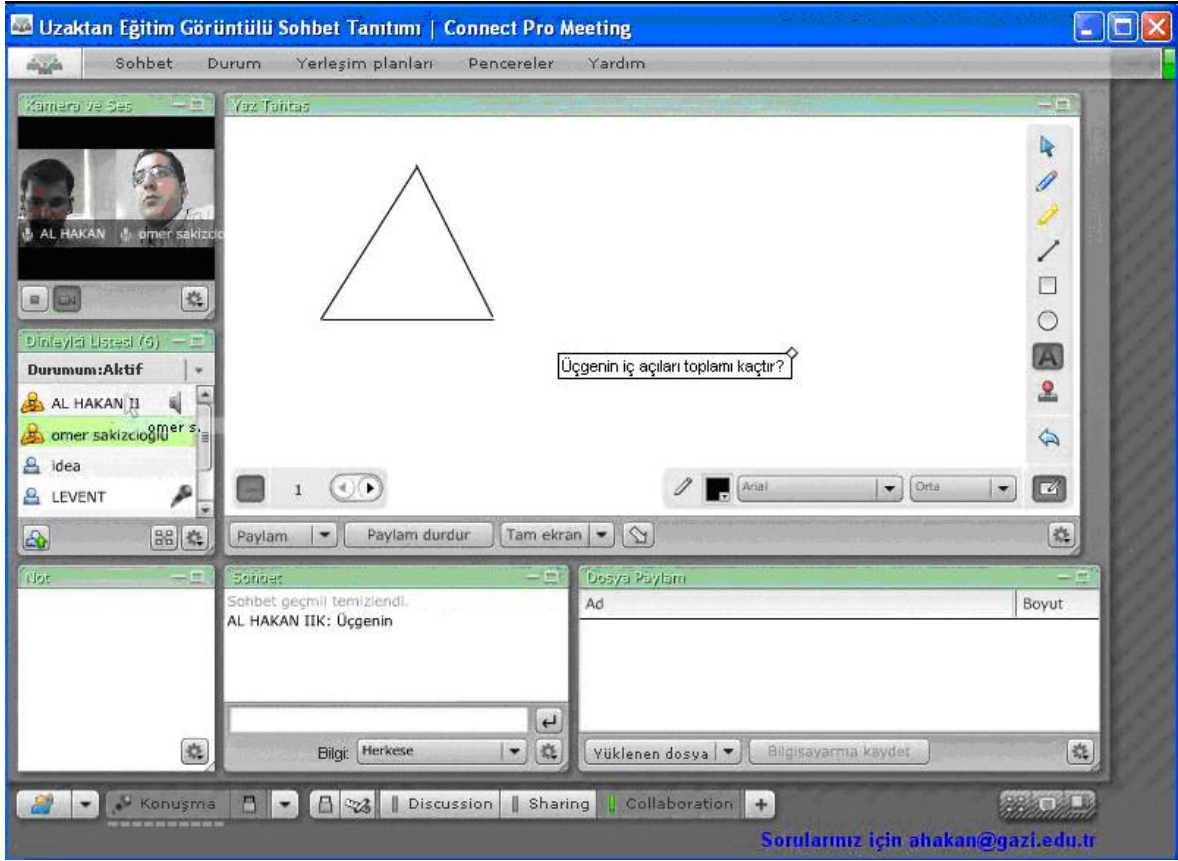
Donanımsal güvenlik, internet altyapısı ve ateş duvarını içermektedir. İnternet teknolojileri destekli uzaktan eğitim programının internet altyapısı Türk Telekom A.Ş. tarafından verilmekte olan metro ethernet servisi üzerinden çalışmaktadır. Linux işletim sistemine sahip ateş duvarının çekirdeğinde ön tanımlı olarak gelen Netfilter paketi, yeni adı ile IP tabloları(iptables) ile sistem güvenli hale getirilmekte ve ağ trafiği yönlendirilmektedir. Uygulama, veritabanı, Görüntülü sohbet için farklı sunucular kullanılmaktadır (Işık 2008).

Şekil 1. Gazi Üniversitesi Öğretim Yönetim Sistemi

2.3 Görüntülü Sohbet Yazılımı

Derslerin daha iyi anlaşılması ve danışman öğretim elemanı ile öğrencinin bir araya gelmesini sağlayan sohbet ortamı ise özel bir yazılım üzerinden senkron (eş-zamanlı) ve görüntülü olarak sürdürülmektedir. Bu yazılım anlık sunu paylaşımı, ofis vb. programlar anlatılırken masaüstünün paylaşımı, dosya paylaşımı, web adresi paylaşımı, beyaz tahta uygulaması, görüntülü ve sesli sohbet ile örgün eğitimin tüm özelliklerin web tabanlı gerçekleştirilmektedir.

Şekil 2. Görüntülü Sohbet Yazılımı

2.4. Öğrenci Belgelerin Sağlanması

Öğrencilerin değişik illerde ikamet etmelerinden dolayı almakta güçlük çektikleri öğrenci belgesi ve benzeri belgelere internet sayfası üzerinden ulaşabilmeleri ve bu belgelere istekte bulduktan sonra ekranda oluşan kodu mobil imza ile onaylamaları ile adreslerine gönderilmesi sağlanması deneme aşamasında olup, yakın zamanda kullanıma geçecektir.

3. İÇERİK GELİŞTİRME

Uzaktan eğitimde verilmekte olan ders içerikleri hikâye tahtası biçiminde konu ve alt başlıkları belirtilecek şekilde ilgili öğretim elemanından üniversitemiz öğrencisi olan ve yarı zamanlı çalışan, içerik geliştirme ekibi öğrencilerimize iletilmektedir. İçerik geliştirme ekibi söz konusu içeriklere kullanıcı tabanlı animasyon ve video çekimlerinin ekleyerek etkileşim ve interaktiflik katmaktadır. İçerik geliştirme ekibi öğrencileri arasında hiyerarşik düzende görev dağılımı bulunmaktadır.

4. ÖLÇME DEĞERLENDİRME ve YARDIM MASASI

Öğrencilerin ara sınavları internet üzerinden yapılmakta olup sınavları aldıkları süre içerisindeki hareketleri kısa zaman aralıklarıyla kaydedilir ve danışmanlar bu kayıtlara ulaşarak öğrencilerin sınav süresi içerisinde yaptıkları hakkında ayrıntıları bilgiye ulaşabilmektedir. Bu ayrıntılar arasında işleme harcanan saniye bilgisi, hareket bilgileri ve IP adresi de bulunmaktadır. Böylece vize sınav güvenliği sağlanmaktadır

İnternet teknolojileri destekli uzaktan eğitim final sınavı yüz yüze yapılmakta olup, yılsonu başarı puanı üzerindeki ağırlığı yüzde yetmiş olduğundan bu ölçme ve değerlendirme sınavının güvenliğinin önemi artmaktadır. Sınav oturumlarında, A-B kitapçığının yapılması, daha önceki sınavlarda öğrencilerin beraber sınava gireceği arkadaşları ile irtibata geçtiği anlaşıldığından öğrencinin sınava gireceği sınıf ve sırasının sınav günü daha önceden verilen numara ile belli olması, ders veren öğretim üyelerinin sınav sorumlusu yapılması ile sınav esnasında çıkacak olası soru ve seçenek yanlışlarına anında müdahale edilmesi yoluna gidilmiştir (Işık 2008).

5. SONUÇ

2006 yılından itibaren uzaktan eğitim-öğretime devam eden Gazi Üniversitesi, asenkron eğitimden senkron ve asenkron eğitimin birleşimine geçmesi, ders içeriği geliştirme yöntem ve metodları, donanım altyapısı işletimi ve devamlılığı, ölçme değerlendirme sınav deneyimleri ile uzaktan eğitimde alanında önder üniversiteler arasındadır. Gazi Üniversitesi elde ettiği bilgi ve deneyimi yeni açılan ve açılmakta olan üniversiteler ile paylaşmaktadır. Ülkemiz üniversitelerinin bu alandaki çalışmaları ile kontenjan artışının hızla sağlanacağı, etkışimli ve interaktif öğrenme metodları eğitim kalitesinin artacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Eğitim Çalışma Grubu (2006), "Taslak Raporu", Türkiye 2. Bilişim Şurası, 24-32.
- Çevik, A., "Moodle öğrenme yönetim sistemi yönetimindeki karşılaşılabilecek olası sorunlar ve çözüm önerileri", 8th International Educational Technology Conference, May 6th - 9th 2008 Anadolu University, Eskişehir, 2008, pp. 1-4.
- Aydın, Cansu Çiğdem, Biroğul, Serdar, "E- Öğrenmede Açık Kaynak Kodlu Öğretim Yönetim Sistemleri ve Moodle", Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt: 1 Sayı: 2 Mayıs 2008, pp 31-38.
- Enocta (2008), "LMS akademik 50 kullanım kılavuzu", Enocta, pp. 2-16.
- Işık, A. Hakan, Işık, İmral, Güler, İnan (2008), "Uzaktan Eğitimde Güvenlik Uygulamaları", Bilişim Teknolojileri Dergisi, Vol. 1 (2), 1-3.

UZAKTAN EĞİTİMİN GÜVENİLİRLİĞİNİ VE SORUMLULUĞUNU SORGULAMA

QUESTIONING CREDIBILITY AND ACCOUNTABILITY OF DISTANCE LEARNING

Tuncay ERCAN¹   Tohid Ahmed RANA²   Samsun M. BAŞARICI³

ABSTRACT

This paper discusses different aspect of distance learning's practices ranging from law to ethics point of view. To describe what distance learning is? It is a communication between sender (instructor), receiver (student) with a special purpose unstructured message (also known study contents) through internet in today's era. Traditional concept of teacher, classroom and student is no longer involved by applying distance learning, which makes all three object distant and 'unseen' to each other so here the question raise about the credibility and accountability of teacher and student also the authenticity of study contents. Many questions are still to ask specially the security of the study content and student's genuineness and also we will query that is the distance learning is really an alternative to the real life traditional way of attending study course?.

Key words: Distance Learning, E-study, Ethic.

ÖZET

Bu çalışma uzaktan eğitim uygulamalarının yasal ve etik bakış açısından farklı değerlendirmelerini inceler. Uzaktan eğitim bugünkü internet ortamında sırasıyla gönderici ve alıcı konumundaki öğretmen ve öğrenci arasında özel amaçlı yapısız bir veri olan çalışma konularını içeren bir iletişimi tanımlamaktadır. Geleneksel öğretmen, sınıf ve öğrenci konseptleri artık sözkonusu değildir. Bütün bu değerlerin birbirinden uzak ve görünmez olması çalışma konularının yetkinliği kadar, öğretmen ve öğrenci arasında da bir güvenilirlik ve sorumluluk sorununu da beraberinde getirir. Özellikle öğrencinin ve çalışma konularının özgünlüğü konusunda hala araştırılacak birçok açık nokta vardır. Bu makalede uzaktan eğitimin gerçek hayattaki geleneksel eğitime gerçekten bir alternatif olup olmadığı sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, Elektronik çalışma, Etik.

---

¹ Yard.Doç.Dr.Tuncay ERCAN, Yaşar Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği, tuncay.ercan@yasar.edu.tr

² Tohid Ahmed RANA, Yaşar Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, ahmed.rana@yasar.edu.tr

³ Samsun M. Başarıcı, Yaşar Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, samsun.basarici@yasar.edu.tr

1. GİRİŞ

İnternet, tekerleğin icadından sonra en önemli ikinci buluştur. İnternet, hızlı bir şekilde gelişmekte ve yaşama ve davranış biçimlerimizi tamamıyla değiştirmektedir. Bu devrimden birincil derecede etkilenen alan eğitim, özellikle de eğitimin çevrimiçi modelleme yöntemleri kullanılarak uzaktan verildiği çevrimiçi eğitim (*online education*)dir. Bu tür bir eğitim şekline uzaktan eğitim (*distance education*) adı verilmektedir. Uzaktan eğitim bir kaç on yıldır vardır. Avrupa’da verilmiş olan mektupla eğitim, uzaktan eğitimin en eski şeklidir (Flores, 2004). Uzaktan eğitim yaygınlaşmakta ve özellikle işyerinde yüksek öğrenimin öneminin artmasıyla birlikte bireyler diplomalarını almak için çevrimiçi kurumlara yönelmektedirler. Geleneksel bir çok kurumu dersleri hem geleneksel öğrencilerine hem de uzaktan öğrenenlere sunmaktadırlar. İşletme ve iktisat öğrenimleri beraberinde getirdikleri finansal ve kariyer gelişmelerinden dolayı popülerite listesinde en üst sıralarda yer almaktadırlar.

Graduate Management Admission Council (GMAT)’e göre işletme veya iktisat diplomalarından birine sahip olmak bireyin maaşında %50’ye kadar bir artış sağlamaktadır. Bu tür ileri diplomaları alan kişilerin çoğunluğu tam zamanlı çalıştıkları için, kendi çizelgelerine uyacak çevrimiçi diploma programlarına bakmaktadırlar.

1.1 Çevrimiçi Eğitimin Önemi

Doğru bir şekilde adlandırıldığı üzere uzaktan eğitim, yarattığı sınırlı kesintilerden dolayı özellikle çalışan yetişkinler arasında çok sevilmektedir. Bir çok yetişkin iş hayatı ve/veya aile ile ilgilenmenin yanı sıra okula gidebilecek zamanı bulabilmek için çabalamaktadırlar ve bu durumda çevrimiçi diploma sahibi olmak esnek ve elverişli bir çözüm olmaktadır. Bilgi ve teknolojilerdeki son gelişmeler bu gelişmelerin kullanımlarını ve böylece basmakalıp sınıf sisteminin ötesine geçen bir eğitim imkanı sağlamıştır. Sonuçta bu öğrencilerin sadece eğitilmeleri değil fakat aynı zamanda bilişim alanındaki en son yeniliklerle temas halinde olmaları anlamına gelmektedir. Akredite olmuş çevrimiçi üniversiteler ve kolejler çok iyi hizmet sunmakta ve böylelikle ekonomik açıdan sağlam, iyi eğitilmiş ve becerikli kişilerden oluşan bir toplum yaratmaktadırlar.

Akredite olmuş bu çevrimiçi üniversiteler, bilişim teknolojilerinin sağladıkları avantajları hem eğitime katkıda bulunmak hem de sosyo-ekonomik yarar sağlamak için olumlu yönde kullanmaktadırlar. Bu kurumlar gençler, yetişkinler ve ileri düzey öğrencilerinde bulunduğu artan bir kitleye çeşitli düzeylerde çevrimiçi dereceler, diplomalar ve sertifikasyon programları sunmaktadırlar.

Bu üst düzey akredite üniversite ve kolejler tarafından sunulan çevrimiçi mesleki eğitimler, öğrencileri yetkin beceriler kazanma konusunda cesaretlendirmekte ve olanak tanımaktadır ve bu da uzun vadede hem teknik hem de mesleki olanakları artırmaya yarayacaktır.

Akredite olmuş bu çevrimiçi üniversite ve kolejlerin çevrimiçi derecelendirme programlarını seçmek normal sınıflara katılıp takip edebilme olanağından yoksun kitlelerin kendilerine yeterli duruma gelmelerine olanak sağlamaktadır. Çeşitli üniversite ve kolejlerin sundukları bu çevrimiçi derecelendirme programları hem özel hem de kamu sektörünün yönetimlerinin her seviyesinde iyi eğitilmiş ve becerikli kafalar yaratılmasında yaşamsal bir rol oynayacaktır.

1.2 Çevrimiçi Eğitimin Kalitesi ve Güvenirliği

Çevrimiçi eğitimin eğitimsel kalitesi ve güvenirliliğinin karakteristiği hakkında yaygın bir tartışma mevcuttur. Bir çok birey çevrimiçi eğitimin kalitesini gelenekselleşmiş yüz yüze sınıta eğitime göre değerlendirme eğilimindedirler (Tucker, 2001). Çevrimiçi eğitimin etkinliği ile ilgili, özellikle geleneksel yüz yüze eğitimle karşılaştırmalı araştırmalarda, kuşku oluşmuştur. Bu beklenti, araştırmacıların çevrimiçi eğitim ile yüz yüze eğitimin öğrenme etkinliği kavramları açısından karşılaştırıldığı deneysel, sözde deneysel veya nedensel karşılaştırmalı metodoloji ile sınanmış ve çevrimiçi eğitimin en azından yüz yüze eğitim kadar etkin olduğu bulunmuş (Bata-Jones & Avery, 2004; Tallent-Runnels et al., 2006) ancak yine de çoğu araştırmacı güvenirliliği hala tam olarak kabul etmemiştir. Burada sözünü ettiğimiz eğitim sunucu, eğitimin sunulması ve alıcı üçlüsünün güvenirliliğidir. Çevrimiçi eğitimin artan popülaritesi ve talep, fırsatçılar için yeni yollar açmış ve bunun sonucu olarak diplomaların çevrimiçi satın alınabildiği bir çok diploma borsası yaratmıştır. Bu da çevrimiçi eğitimin kalitesine oldukça olumsuz yansımaktadır.

1.3 Çevrimiçi Eğitimin Kabul edilebilirliği ve Elverişliliği

Bir çok işverenin çevrimiçi diplomaları “ikinci sınıf diploma” olarak görmelerinden dolayı, hakiki bir çevrimiçi derece almak arzu edilen işe sahip olmanın bir garantisi değildir. Vault.com tarafından yapılan bir araştırmaya göre 239 insan kaynakları uzmanından yaklaşık sadece %40ı çevrimiçi derecenin güvenirliliğine inandıklarını söylemişlerdir. Bu da bu uzmanların %60ının çevrimiçi dereceyi ikinci sınıf olarak gördüklerini göstermektedir. Vault.com çevrimiçi programların sakıncalarının ne olduğunu sormuştur. En üstte sayılan üç neden; “öğrenciler akranlarıyla sosyal etkileşimde bulunamıyorlar”, “etkinliği doğru ölçebilmek için henüz çok yeni” ve “gerçek zamanlı pedagojik etkileşimin kaybı” olmuştur (Karen Glover, 2005).

2. KONTROL MEKANİZMALARI VE AMAÇLAR

Gözlemlediğimiz kadarıyla çevrimiçi/uzaktan eğitimin sahtekarlık yanını ortaya çıkarabilecek doğru ve güvenilir bir mekanizma bulunmamaktadır, çünkü eğitim sunucu ile alıcının eğitimin herhangi bir aşamasında yüz yüze gelme şansları çok zayıftır. Her ne kadar ABD, Kanada, Avustralya ve bazı Avrupa ülkelerinde çevrimiçi akreditasyon kurumları bulunsun da bunlar sadece çevrimiçi eğitim sunucu kuruluşları denetlemekte ancak eğitim malzemesini, aracını ve öğrenci referanslarını belgeleyecek etkin bir denetleme bulunmamaktadır.

2.1 Akreditasyon Nedir?

Eğitimde, devlet, birlik veya bir kurum tarafından eğitim kalitesi ile ilgili belirli standartlara sahip olan kuruluşlara verilen belgelendirmedir. Akreditasyon kurulları veya organları güvenilir bir eğitim programını yansıtacak şekilde tasarlanmış temel standartları kurarlar. Organlar daha sonra eğitim programlarının ve kuruluşlarının bu standartları uygulamalarını denetlemek için usuller geliştirir ve düzenli olarak kuruluşların kalitesini denetler ve değerlendirirler.

ABD’de eğitim denetiminin çoğu eyalet yönetimlerine bırakılmıştır. Her eyaletin farklı yasaları ve eğitim için farklı amaçları bulunmakta ama eyaletler genelde okul ve kolejlere önemli ölçüde bağımsız ve otonom çalışma izni vermektedirler.

ABD'nin aksine bir çok ülkede bir akreditasyon sistemi bulunmamaktadır. Okullar ve kolejlerin verdikleri eğitimin kalitesini gözetmek konusunda bu ülkelerde öncelikle devlet kurumlarına güvenilmektedir.

2.2 Neden Akreditasyon?

Akreditasyon, eğitim kuruluşlarının programlarını geliştirmeleri için cesaretlendirecek bir üstünlük sağlayıcı standartlar sağlamaktadır. Ayrıca olası öğrencilere kaliteli kuruluşları tanıyabilme, bir kuruluştan diğerine geçebilme olanakları, hukuk, tıp gibi mesleklerde sertifikasyon kriterlerinin oluşturulmasını ve eğitim kuruluşunun kalitesinin toplumsal muhasebesinin yapılabilmesini sağlamaktadır. Bunlara ek olarak akreditasyon hangi kuruluş veya programların özel veya kamu fonlarından yararlanabilme niteliğine sahip olduğunu belirlemek için düşünülmesi gereken kavramlardan birisidir.'

Kurumsal akreditasyon kuruluşun belli eğitim kriterlerini tutturduğunun bir göstergesidir. Kurumsal akreditasyon kuruluşun akademik bölüm veya diploma programları gibi her biriminin kuruluşun genel eğitim amaçlarını başarması için katkıda bulunmasını önermektedir. Değişik ulusal ve uluslar arası akreditasyon kurumları kurumsal akreditasyonu uygulamaktadırlar.

Aşağıda akreditasyon yöntemleri için önemli olduğunu düşündüğümüz beş adım sıralanmıştır:

1. Kuruluşlara, yerleştirilmiş standartlara uyup uymadıklarını sınavabilmeleri için derinlemesine kendini geliştirme ölçüm yöntemlerinin geliştirilmesi
2. Kurum tarafından oluşturulan koşullara uyan ve akredite edilmiş kuruluşların listesinin yayınlanması
3. Eğitim kuruluşlarıyla işbirliği içinde akademik üstünlük için gerekli standart veya kriterlerin yerleştirilmesi
4. Kuruluşun yerleştirilmiş standartları yakalayıp yakalayamadığının birinci elden belirlenebilmesi için yerinde ölçüm yöntemlerin uygulanması
5. Düzenli olarak, akredite edilmiş kuruluşların standartları takibe devam edip etmediklerinin gözden geçirilmesi

Tüm akreditasyon kurumları bu yöntemleri uygulamaktadır ancak özel kriterler ve gözden geçirme veya sınama için kullanılan yöntemler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

3. SONUÇLAR

“Değişimin hızı bizleri daha hızlı, daha zeki ve daha iyi düzeyli insanlar yaratmaya zorlamaktadır. Mevcut sistemler bunun olmasını engellemektedirler. Geleceğin eğitim sistemi standartlaştırılmış bir eğitim yazılımı kurucusu ve tek noktadan çıkan küresel dağıtım sistemine sahip, özgür bırakılmış bir sistem olacaktır.” (Thomas Frey 2007). Thomas'ın eğitimin geleceği ile ilgili vizyonunu gerçekleştirme sürecinden geçebilmek sadece mevcut tüm teknolojileri tamamıyla kapsadığımızda mümkün olacaktır ve yukarıda da tartıştığımız gibi gelecek daha çok uzaktan eğitim tekniklerine bağımlıdır. Uzaktan eğitim tüm dünyada hızla yaygınlaşmakta ve önümüzdeki on yılda ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde yüksek öğrenimin %66sının uzaktan eğitim şeklinde olacağı beklenmektedir (Kaynak: NCES). Gelişmekte olan ülkeler de pastadan paylarını alabilmek için gelişmiş

ortaklarla evrensel bir uzaktan eğitim kurma sürecine uymalı ve gerekirse kendi ulusal ve bölgesel akreditasyon vb. eğitim politikalarını gözden geçirmek zorundadırlar.

KAYNAKLAR

Gaytan, J. 2007, Visions Shaping the Future of Online Education: Understanding its Historical Evolution, Implications, and Assumptions. Online Journal of Distance Learning Administration, Volume X, Number II, Summer 2007

Flores, J. G. (2004). Distance learning and accreditation. *Distance Learning*, 1(2), 43-44.

Tucker, S. (2001). Distance education: Better, worse, or as good as traditional education? *Online Journal of Distance Learning Administration*, 4(4). Retrieved May 7th,2007

Bata-Jones, B., & Avery, M. D. (2004). Teaching pharmacology to graduate nursing students: Evaluation and comparison of Web-based and face-to-face methods. *Journal of Nursing Education*, 43(4), 185-189.

Glover, K. 2005, Don't Discredit My Online Degree
<http://www.libraryjournal.com/article/CA6269436.html>

Thomas Frey, Executive Director and Senior Futurist at the DaVinci Institute,
February 2007.

The National Center for Education Statistics (NCES)
<http://nces.ed.gov/fastfacts>

UZMAN SİSTEMLER İLE KORONER KALP HASTALIĞI VE KALP KRİZİ TEŞHİSİNDE İKİLİ BASİTLEŞTİRME YÖNTEMİ

DUAL SIMPLIFYING METHOD WITH EXPERT SYSTEMS IN DIAGNOSIS OF CORONARY HEART DISEASE AND HEART ATTACK

Fatih BAŞÇİFTÇİ¹

Hayri İNCEKARA²

ABSTRACT

According to the world health organisation and world heart federation's latest official figures, number of dying people of heart and vein disease is over 17.5 million in the world. Number of dying people of heart and vein disease is more than total of number of dying people in wars,natural disaster and all health problems. Coronary hearth disease is main reason of death in our country too. Studies show us 2.8 million people have got coronary heart disease and yearly number of death is approximately 175 thousand in Turkey. Interference that against to the heart diseases must began early and people must be well-informed about this issue. By using expert system in this study, probabilities of (14 signs of heart disease, in $2^{14}=16384$ different situations) coronary heart disease are designated and be obtained rules. By being simplified to logic function with simplifying methods, straightness schedule was constituted. According to the probabilites of disease, 5 different points of origin were approved. It was determined person's illness by being simlified to be obtained results with dual and simple logic simplifying methods.

Keywords: Expert System, Logic Simplification, Coronary Heart Disease, Heart Attack

ÖZET

Dünya Sağlık Teşkilatı (World Health Organization-WHO) ve Dünya Kalp Federasyonu'nun son resmi rakamlarına göre bugün Dünyada Kalp ve Damar Hastalıklarından ölenlerin sayısı 17,5 milyonun üzerindedir. Kalp ve damar hastalıklarından ölenlerin sayısı; savaşlar, doğal afetler ve tüm sağlık nedenlerinden dolayı ölenlerin toplamından daha fazladır. Ülkemizde de koroner kalp hastalığı başlıca ölüm nedenidir. Yapılan çalışmalar Türkiye'de 2.8 milyon koroner kalp hastası olduğunu ve yıllık ölüm sayısının 175 bin civarında olduğunu göstermiştir (Tüzüner, 2005). Bu sayının azaltılabilmesi için kalp hastalıklarına karşı müdahale çok erken başlamalı ve bireyler bu konuda bilgilendirilmelidir. Bu çalışmada uzman sistem kullanarak, koroner kalp hastalığının (14 belirtisinin, $2^{14}=16384$ farklı durumdaki) olasılıkları belirlenmiş ve elde edilen kurallar doğrultusunda doğruluk tablosu oluşturulmuş ve oluşturulan doğruluk tablosu lojik fonksiyonları sadeleştirme yöntemiyle sadeleştirilmiştir. Hastalığın olasılıklarına göre de 4 farklı çıkış değeri kabul

¹ Yrd.Doç.Dr. Fatih BAŞÇİFTÇİ, Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, basciftci@selcuk.edu.tr

² Hayri İNCEKARA, Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, ince kara86@hotmail.com

edilmiştir. Elde edilen sonuçların ikili basitleştirme yöntemleriyle sadeleştirilmesiyle bireyin hastalığının tesbit edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzman sistemler, lojik sadeleştirme, koroner kalp hastalığı, kalp krizi

1. GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde Koroner Arter Hastalığı (KAH) ölüm ve sakatlık nedenlerinin başında yer almaktadır (Shapiron, 2000), (Gala, 1997). WHO ve Dünya Kalp Federasyonu'nun son resmi rakamlarına göre bugün Dünyada Kalp ve Damar Hastalıklarından ölenlerin sayısı 17,5 milyonun üzerindedir. Kalp ve damar hastalıklarından ölenlerin sayısı; savaşlar, doğal afetler ve tüm sağlık nedenlerinden dolayı ölenlerin toplamından daha fazladır. Ülkemizde de koroner kalp hastalığı başlıca ölüm nedenidir. Yapılan çalışmalar Türkiye’ de 2.8 milyon koroner kalp hastası olduğunu ve yıllık ölüm sayısının 175 bin civarında olduğunu göstermiştir (Tüzüner, 2005).

Ülkemizde her yıl yüzbinlerce insanımızın zamansız ölümüne neden olan, milyonlarca insanımızı sağlıksız, verimsiz ve mutsuz bir hayata mahkum eden kalp hastalıkları, ülkemizin en başta gelen sağlık sorunu olmasının yanısıra, her yıl milyarlarca dolar ekonomik kayba yol açan en önemli sosyo–ekonomik problemlerimizden biridir. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için toplumun tüm kesimlerinin bilgilendirilmesi ve hastalıklara karşı ön önlemlerin alınması hastalık teşhis ve tedavisinde çok önemlidir.

Ülkemizde 35-65 yaş arasında, 12 milyondan fazla insanımız (her üç kişiden biri) çok ciddi olarak kalp-damar hastalıklarına yakalanma riski altındadır (Sarıoğlu, 2009). Bu sebeple koroner kalp hastalığına ve kalple ilgili 3 farklı hastalığa (koroner kalp hastalığı başlangıcı, astım, siyanoz) ait ortak 14 farklı belirti dikkate alınarak (14 belirti, $2^{14}=16384$ farklı durum) KAH ve diğer 3 farklı hastalığın bireyde olup olmayacağı değerlendirilmiştir. Hastalıkların değerlendirilmesi için alanında uzman doktorlardan ve bilimsel makalelerden elde edilen verilerden faydalanılarak bir uzman sistem (expert system) geliştirilmiştir. Oluşurduğumuz uzman sistemin her hastalık için 16384 farklı durumda hastalığı değerlendirmesi yerine ikili basitleştirme yöntemi ile daha az durumda hastalığı değerlendirmesi sağlanmıştır. İkili basitleştirme yöntemiyle indirgenmiş durumları elde etmek için lojik fonksiyonları sadeleştirme yöntemi kullanılmıştır. Lojik fonksiyonları sadeleştirme yöntemiyle KAH ve diğer üç hastalığın 16384 farklı durumunun sadeleştirilerek daha az duruma indirgenmesi sağlanmıştır.

2. HASTALIKLAR

2.1. Koroner Kalp Hastalığı

Kalbi besleyen koroner arterlerin kalbin ihtiyacı olan yeterli kanı taşıyamaması nedeniyle oluşan iskemiye (oksijensiz kalmaya) bağlı ortaya çıkan hastalıklara koroner kalp hastalığı (KKH) denir (Topsakal, 2006). KAH tüm ölüm nedenleri arasında tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ön sırada gelmektedir. KAH’ larının en önemli nedenlerinin başında %99 gibi oranda ateroskleroz gelmektedir (Selek, 2006), (Libby, 2001). Ateroskleroz, kalbimizi besleyen koroner damarlar adını verdiğimiz damarların kenarında içe doğru kalınlaşan ve damarı daraltan yağ birikmesiyle oluşan bir süreci içerir. Bu damar sertliği

veya ateroskleroz adını verdiğimiz yağ birikimi sonucunda damarlarda daralma ve damarlardan geçen kan akımında azalma olur (Taşkiran, 2005). Koroner kalp hastalıkları deyimi yerine aterosklerotik kalp hastalıkları veya koroner yetmezliği gibi terimlerde kullanılmaktadır (Topsakal, 2006), (Selek, 2006).

2.2. Astım Hastalığı

Astım, kas kasılmaları, iltihap ve aşırı mukus salgılanması nedeniyle akciğerlerdeki hava borularının (bronşların) daralması sonucu nefes almada (havanın ciğerlere çekilip dışarı verilmesi) güçlük çekilmesiyle ortaya çıkan bir hastalıktır (Taşkiran, 2009). Duyarlı kişilerde özellikle gece veya sabaha karşı nöbetler halinde gelen hışırtılı solunum, nefes darlığı, göğüste sıkışma hissi ve öksürük yakınmaları ile ortaya çıkar. Kendiliğinden veya uygulanan tedavi ile düzeler (GINA, 2006), (Toraks Dergisi, 2000). Astım, çocukluk çağının en sık rastlanan kronik hastalığı olup, gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın tüm ülkelerde görülmektedir (Razi, 2006).

2.3. Siyanoz Hastalığı

Kanda Oksijen alyuvarlarımız içinde bulunan hemoglobine bağlanarak taşınır. Oksijenin hemoglobine bağlanması ve dokuda ondan ayrılması kandaki Oksijenin parsiyel basıncı (bir başka deyişle miktarı) ile ilişkili olup akciğer hastalıklarında kandaki Oksijen basıncının düşmesi ile hemoglobine bağlı oksijen miktarı da düşer. Bu durum kendini hastanın deri ve müköz membranlarında (ağız içi, dudaklar gibi) morarma ile gösterir (Akcigerim.com-Siyanoz, 2009). Siyanoz deri ve mukozanın mavimsi - gri görünümü olup, doğrudan hemoglobin ile ilgilidir (Uysal, 1998).

3. KORONER KALP HASTALIĞI İÇİN BELİRTİLER

3.1. Hastalığın ayırt edici belirtileri

- Göğüs kemiği arkasında baskılayıcı, dolgunluk hissi veren, sıkıştırıcı rahatsızlık hissi veya ağrı olabilir.
- Kaybolup tekrar ortaya çıkabilen göğüs ağrısı.
- Göğüs ağrısı, omuzlara, boyuna ya da kollara yayılabilir.
- Göğüsteki ağrı ya da rahatsızlık hissine eş, sersemlik, baygınlık, terleme, bulantı-kusma ve nefes darlığı eşlik edebilir.

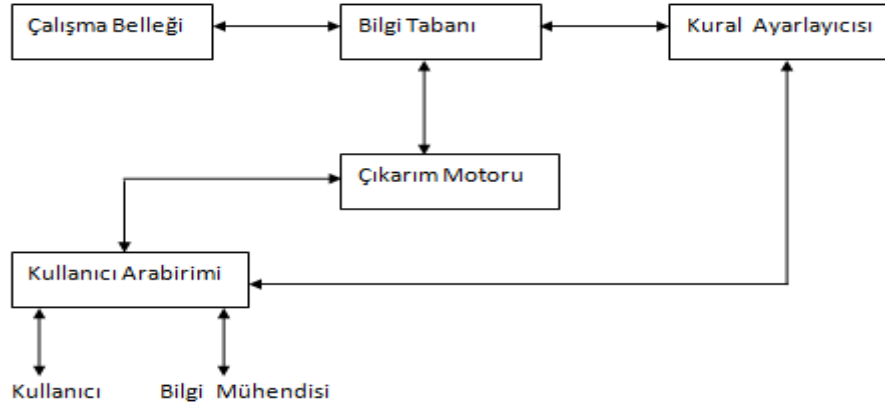
3.2. Hastalığın diğer belirtileri

- Çarpıntı, Soğuk terleme, Solukluk,
- Göğüs ağrısı olmaksızın bulantı veya baş dönmesi,
- Açıklanamayan anksiyete, bitkinlik, yorgunluk,
- Mide ağrısı,
- Nefes darlığı,
- Sıra dışı veya normale dönmeyen uyku bozuklukları,
- Öksürme,
- Deri, kül rengi olabilir; dudaklar, el ve ayaklar morarabilir (siyanoz),
- Nefes nefese kalabilir,
- Bilinç kaybı oluşabilir.

4. UZMAN SİSTEMLER

4.1. Uzman Sistemler Nedir?

Uzman Sistemlere (US) ait ilk çalışmalar Standford Üniversitesi'nde yapılmaya başlanmıştır. Standford Üniversitesi profesörlerinden Edward Feigenbaum US tanımını "bilgi ve çıkarım prosedürlerini kullanarak uzman bilgisi gerektiren zor problemleri çözen akıllı bilgisayar programları" şeklinde yapmıştır (Tatlı, 2000). US, bir konuda uzman kişi ya da kişilerce yapılabilen muhakeme ve karar verme işlerini modelleyebilen bilgisayar sistemleridir (Nabiyev, 2003). İyi geliştirilmiş bir US, konusunda uzman olan kişilerin yapabildiği tasarım, planlama, teşhis etme, yorumlama, özetleme, genelleme, kontrol etme, tavsiyelerde bulunma gibi işlemleri taklit edebilme özellikleri vardır (Kılağız, 1996). Bir US temel olarak, bilgi tabanı, çıkarım motoru, kural ayarlayıcısı ve kullanıcı arabiriminden oluşmaktadır. Ayrıca US' un çalışabilmesi için bir çalışma belleğine ihtiyaç duyulmaktadır. Uzman sistemin temel yapısı Şekil 1'de görülmektedir (Babalık, 2007), (Allahverdi, 2002).

Şekil 1. Uzman Sistemin Yapısı

4.2. Uzman Sistemlerin Çalışma Prensipleri

US temel çalışma prensipleri şöyledir: Programı kullanan kişi US programına gerçekleri verir ve karşılığında uzman tavsiyesi veya uzmanlık alır. US genelde iki ana unsurdan oluşur. Bunlardan birincisi Bilgi-Tabanı (Knowledge-Base) olup, doğruluğu önceden bilinen gerçekleri içerir. İkinci unsur olan Karar Motoru (Inference Engine) ise, Bilgi Tabanı' nda bulunan bilgiyi kullanarak kullanıcının sorduğu sorulara uygun sonuçlar çıkarır. Şekil 1'de bir Uzman Sistem' in çalışma prensibi gösterilmiştir (Tatlı, 2000). Uzman sistemlerde, bilgi tabanlarındaki bilgileri saklamanın en çok kullanılan biçimi üretim kurallarıdır. Üretim kuralları

IF şart THEN eylem“ yapısındadır (Allahverdi, 2002), (Hayes, 1985).

Yani, belirli şart veya şartlar sağlandığında yapılması gereken işleri belirtirler. Bunlar arasında, kullanıcıya soru sorulmasını, bir program parçasının işlenmesini, ya da bir aletin çalıştırılmasını sayabiliriz. Üretim kuralları ile problem çözümüne bu kuralların uygulanması ile başlanır, elde edilen sonuçlar bilgi tabanında toplanır. Problemin sonucuna erişilene kadar kurallar, ara sonuçlara uygulanır.

5. YÖNTEM

KAH ve diğer 3 farklı hastalığa ait sadeleştirilecek giriş durumları ve bu durumların değerlendirilmesiyle ortaya çıkan çıkış durumları aşağıda Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1. Giriş ve Çıkış değerleri

Giriş Sembolleri	Giriş Durumları	Çıkış Sembolleri	Çıkış Durumları
x1	Göğüs kemiği arkasında baskılayıcı, dolgunluk hissi veren, sıkıştırıcı rahatsızlık hissi veya ağrı olabilir	y1	KORONER KALP HASTALIĞI BAŞLANGICI
x2	Kaybolup tekrar ortaya çıkabilen göğüs ağrısı	y2	KORONER KALP HASTALIĞI
x3	Göğüs ağrısı, omuzlara, boyuna ya da kollara yayılabilir	y3	ASTİM
x4	Göğüsteki ağrı ya da rahatsızlık hissine eş, sersemlik, baygınlık, terleme, bulantı-kusma ve nefes darlığı eşlik edebilir	y4	SİYANOZ
x5	Çarpıntı, Soğuk terleme, Solukluk		
x6	Göğüs ağrısı olmaksızın bulantı veya baş dönmesi		
x7	Açıklanamayan anksiyete, bitkinlik, yorgunluk		
x8	Mide ağrısı		
x9	Nefes darlığı		
x10	Sıra dışı veya normale dönmeyen uyku bozuklukları		
x11	Öksürme		
x12	Deri kül rengi olabilir; dudaklar, el ve ayaklar morarabilir		
x13	Nefes nefese kalabilir		
x14	Bilinç kaybı oluşabilir		

İkili basitleştirme yöntemiyle (Kahramanlı, 2007) indirgenmiş durumları elde etmede (Başçiftçi, 2007), lojik fonksiyonları sadeleştirme (Başçiftçi, 2007) işlemini gerçekleştirmeden önce 14 farklı belirtinin her birinin hastada bulunması durumunda (1), bulunmaması durumunda (0) ikilik sayısal değeri kullanılarak “10101100001111, 10100111001100, ...” 14 haneli 16384 adet lojik fonksiyon elde edilmiştir. Elde ettiğimiz lojik fonksiyon sayısının, uzman sistem oluşturmada çok fazla zaman ve emek almasından dolayı 16384 farklı durum lojik fonksiyonları sadeleştirme yöntemiyle Tablo.2 deki gibi her hastalık için daha az sayıda duruma indirgenmiştir. Lojik fonksiyonları sadeleştirmede her çıkış durumu için oluşturulan hastalık belirtileri (Giriş durumları) önem derecesine göre “0”, ”1”, ”x” sembolleriyle ifade edilmiştir.

Tablo 2. İndirgenmiş Çıkış değerleri

Çıkış Sembolü	Çıkış Durumları	İndirgenmiş Durumlar			
y1	KORONER KALP HASTALIĞI BAŞLANGICI	00011xxxxxxx 01100x00xxxxx 0x0011x11xxxx 0x01x1001xxxx x00101010xxxx	00110000xxxxx0 1000x100xxxxxx 0x1001001xxxx 0x011x000xxxx x00101100xxxx	0x001111xxxxxx 01001x1x1xxxx 0x001x111xxxx x0011x000xxxx 010x11001xxxx	00101xxxxxxx 0x00111x1xxxx 00x0x1111xxxx 010x11001xxxx
y2	KORONER KALP HASTALIĞI	xx11xxxxxxx 1x1xxx1xxxx x11xx11xxxx x1x11xx1xxxx 1xx11xxx1xxxx x1x1xxx1xxxx	111xxxxxxx 1xxxxx11xxxx 1xxx111xxxx x1x1x1x1xxxx 1xxx10xx1xxxx x1x110xx1xxxx	11x1xxxxxxx 11xx11xxxxxxx 11xx1xx1xxxx x1x1xx11xxxx x11xxx1x1xxxx	1x11xxxxxxx x11x11xxxxxxx 1xx11xx1xxxx x11x1xxx1xxxx x1x1xx1x1xxxx
y3	ASTİM	xxxx1xxx1x1xxx x1xxx0xxx1xx1x xxxxxx0x1x11xx x1xxxxx11xxx1x xxxxx1xxx1x11x	1xxxxxxx11xxx 01000111x1x1x0 x0xxx1xx1xxx1x xxx1xxx11xxx1x xxxxx1xxx1xx11	xx10xxxx1xxx1x x1xxx0xx1x1xxx x1xxxx1x1xxx1x x1xxxxx1xx11x xxxxx0001xx01x	x0xxx1xxx1xx1x xxxxx11x1x1xxx xxx1xx0x1xxx1x xxx1xxxx1xx11x xxxxx0001xxx11
y4	SİYANOZ	xx10011111xxx 00000x10x11xx1 00000x10110x1x	xx11110111xxx x0x001xx1x1x11 00000x10111x0x	001x11101x1xx1 0xx11111x01x11	x0111111x11xx1 1101x1xx101x11

Tablo 2 de kullanılan “0, 1 ve x” sembollerinin anlamları: “0”; Hasta bireyde rastlanmayan belirtileri göstermektedir. “1”; Hasta bireyde görülen(rastlanan) belirtileri göstermektedir.“x”; Hasta birey için önemli olmayan belirtileri göstermektedir.

İndirgenmiş durumların daha ayrıntılı olarak gösterimine örnek olarak Tablo.3’ de koroner kalp hastası (Y2) çıkışı için indirgenmiş (sadeleştirilmiş) bazı belirtilerin ayrıntılı olarak gösterimi yapılmıştır.

Tablo 3. Koroner Kalp Hastalığı için Bazı İndirgenmiş Çıkış Değerleri

Çıkış Sembolü	Çıkış Durumları	Belirtiler ve Çıkış Durumları													
		x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10	x11	x12	x13	x14
y2	11x1xxxxxxx	1	1	x	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
y2	x1x11xx1xxxx	x	1	x	1	1	x	x	1	x	x	x	x	x	x
y2	1xxx10xx1xxxx	1	x	x	x	1	0	x	x	1	x	x	x	x	x
y2	x1x110xx1xxxx	x	1	x	1	1	0	x	x	1	x	x	x	x	x

Hastalık teşhisinde uzman sistemler kullanılmıştır. Tablo.2’ deki Lojik fonksiyonları sadeleştirme yöntemiyle indirgenmiş durumlar kullanılarak bir uzman sistem kural tabanı oluşturulmuştur. Aşağıda, Tablo.3’ deki verilere göre uzman sistemler ile indirgenmiş durumlarla kural tabanı oluşturulması gösterilmiştir. Oluşturduğumuz kural tabanında “IF şart THEN eylem “ yapısı kullanılmıştır.

Tablo 4. Uzman Sistem Kural Tabanı

Sembolik Gösterimi	Açık Gösterimi
IF X1 AND X2 AND X4 THEN Y2	EĞER Göğüs kemiği arkasında baskılayıcı, dolgunluk hissi veren, sıkıştırıcı rahatsızlık hissi veya ağrı olabilir (X1) VE Kaybolup tekrar ortaya çıkabilen göğüs ağrısı (X2) VE Göğüsteki ağrı ya da rahatsızlık hissine eş, sersemlik, baygınlık, terleme, bulantı-kusma ve nefes darlığı eşlik edebilir (X3) VE ÖYLEYSE KORONER KALP HASTASISINIZ (Y2)
IF X2 AND X4 AND X5 AND X8 THEN Y2	EĞER Kaybolup tekrar ortaya çıkabilen göğüs ağrısı (X2) VE Göğüsteki ağrı ya da rahatsızlık hissine eş, sersemlik, baygınlık, terleme, bulantı-kusma ve nefes darlığı eşlik edebilir (X4) VE Çarpıntı, Soğuk terleme, Solukluk (X5) VE Mide ağrısı (X8) VE ÖYLEYSE KORONER KALP HASTASISINIZ (Y2)

6. SONUÇLAR

Bu çalışmada koroner kalp hastalığı ve benzer 3 hastalığa ait 14 adet farklı belirti değerlendirilmiştir. Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz 16384 farklı durum lojik fonksiyonları sadeleştirme yöntemiyle daha az sayıda duruma indirgenmiştir. Elde ettiğimiz durumlarla bir uzman sistem tasarlanmıştır. Tasarladığımız uzman sistem ile KAH, Koroner Kalp Hastalığı Başlangıcı, Astım ve Siyanoz hastalıklarının, bireylerde bulunduğu veya bulunmadığı uzman bir doktora başvurmadan indirgenmiş durumlara verilen cevaplara göre belirlenecektir. Bu sayede hastalığın erken teşhis edilmesi sağlanacaktır. Hastalıkların geç teşhisinden dolayı oluşan maddi ve manevi kayıpların minimum düzeye indirgenmesi sağlanacaktır. Doktora gitme imkanı bulamayan kişilerin bu sayede hastalık teşhisi sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Allahverdi, N. (2002), Uzman Sistemler , 1.Baskı ,Atlas Yayınları , İstanbul.
- Akcigerim.com, “Morarma(Siyanoz) "http://www.akcigerim.com/? sayfa=siyanoz),Erişim Tarihi:14.Nisan.2009.
- Babalık, A., Güler İ. (2007), “Boğaz enfeksiyonlarının teşhis ve tedavisinde uzman sistem kullanımı”, Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Teknik-Online Dergi, Cilt 6, Sayı:2-2007.
- Başçiftçi, F. (2007), “Simplification of Single Output Boolean Functions by Exact Direct Cover Algorithm Based on Cube Algebra”, EUROCON 2007, 09-12 September 2007, Warsaw-Poland, ISBN:1-4244-0813-X, pages: 427-431.
- Başçiftçi, F., Kahramanlı Ş. (2007), “An Off-Cubes Expanding Approach to the Problem of Separate Determination of the Essential Prime Implicants of the Single-Output Boolean Functions”, EUROCON 2007, 09-12 September 2007, Warsaw-Poland, ISBN:1-4244-0813-X, pages: 432-438.

- F.Hayes-Roth (1985), "Rule-Based System", CACM, Vol.28, No.9.
- Global Initiative For Asthma(GINA) (2006), "Global strategy for asthma management and prevention", NHLBI/WHO Workshop Report. National Institute Of Health. National Heart, Lung and Blood Institute.
- Kahramanlı, Ş., Güneş S., Şahan S., Başçiftçi F. (2007), "A New Method Based on Cube Algebra for The Simplification of Logic Functions", The Arabian Journal For Science and Engineering, ISSN: 1319-8025, Volume 32, Number 1B, April 2007, pages:101-114.
- Kılağız, Y. (1996), "Yapay zeka bilgi işlem teknolojisi ve tek aşamalı karar verme problemleri için bir uzman sistem denemesi", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Libby, P. (2001), "The vascular biology of atherosclerosis In: Braunwald: heart disease: Atextbook of cardiovascular medicine", Braunwald E 6th ed., W. B. Saunders Company, Philadelphia., pp. 995-996.
- Nabiyev, V.V. (2003), "Yapay Zeka", Seçkin Yayınları, Ankara.
- Razi, C.H. (2006), "Okul çocuklarında astım eğitimi", Yan Dal Uzmanlık Tezi, ANKARA.
- Sarıoğlu, T. (2009), "Ulusal Kalp Sağlığı Programı Neden Gereklidir?", İstanbul Kalp Cerrahisi Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı, Acıbadem Bakırköy Hastanesi Kalp ve Damar Cerrahisi Bölüm Başkanı, Erişim tarihi: 5 Nisan 2009, http://www.ikcv.org/ulusal_kalp_sagligi_program.htm
- Selek, Ş. (2006), "Anjiyografi ile koroner arter hastalığı teşhisi konulan hastalarda yüksek dansiteli lipoprotein enzimleri olan paraoksonaz ve aliresteraz enzim aktivitelerinin ve lipit oksitlenebilirliğinin aratırılması", T.CHarran Üniversitesi Biyokimya Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi.
- Shapiron, PA, Sadock B and Sadock V. (2000), " Cardiovascular disorders; In Comprehensive Textbook of Psychiatry " , 7th edition, Philadelphia:1197-1803.
- Taşkıran, P. (2005), "Koroner arter hastalığı riski ile paraoxonase (PON1) geninde leu-met (55) ve GLN-ARG (192) polimorfizimleri arasındaki ilişkinin araştırılması", Celal Bayar Üniversitesi sağlık ilimleri enstitüsü yüksek lisans tezi. Asthma Victoria69 Flemington Road North Melbourne, Erişim tarihi: 20 Mart 2009, Web sitesi: www.asthma.org.au
- Tatlı, E.İ. (2000), "Uzman Sistemler", Erişim Tarihi: 22 Mart 2009, <http://th.informatik.uni-mannheim.de/people/tatli/resources/pdf/expertsystems.pdf>
- Topsakal, R. (2006), "Koroner Arter Hastalıkları", http://tip.erciyesedu.tr/DersNotlari/Dahili_Tip/Kardiyoloji/Ramazan_TopsakalKORONER%20ARTER%20HASTALI%C4%9EI.pdf, Erişim tarihi: 5 Nisan 2009.
- Tüzüner, F.E. (2005), "Ani Kardiyak Ölüm Ve Otomatik Defibrilatörler", 112;IV-35-IV-46
- Ulusal Astım Tanı ve Tedavi Rehberi (Koordinatör Toraks Derneği), Toraks Dergisi(2000); 1: 4-7.
- Uysal, Z., Önder S., Ezer Ü. (1998), "Methmoglobinemi :(Santral siyanozu ve nörolojik bulguları olan 7 aylık bir bebek nedeniyle)", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Cilt 51, Sayı 2, 1998.

ÜÇ FAZLI ASENKRON MOTORUN SONLU ELEMANLAR YÖNTEMİ İLE ANALİZİ

FINITE ELEMENT ANALYSIS OF THREE-PHASE INDUCTION MOTOR

Ali İhsan ÇANAKOĞLU¹

Mehmet Ali TAŞ²

ABSTRACT

In this paper, analysis of three-phase induction motor by means of finite element analysis are introduced. Two analyses are carried out: at first the no-load test, then the locked-rotor test are simulated. At no-load, magneto-static simulations are carried out varying the magnetizing current. In the locked-rotor test, the frequency is changed so as to compute the dependence of the rotor parameters on the operating frequency. FEMM package is used for finite element modelling of induction motor. A lua script is used for stator phase current assignment.

ÖZET

Bu çalışmada, üç fazlı bir asenkron motorun sonlu elemanlar yöntemi modelleme aşamaları verilmiştir. Asenkron motorun boшта ve kısa devre çalışma analizleri yapılmıştır. Boшта çalışma analizinde boшта çalışma akımları değiştirilerek, her durum magneto-statik problem olarak ele alınmıştır. Kısa devre analizinde ise stator akım frekansları çalışma noktasındaki kaymaya karşılık gelecek şekilde değiştirilerek çözümler elde edilmiştir. Sonlu elemanlar modellemesi için FEMM paketi kullanılmış ve stator akım atamaları için bir lua betiği geliştirilmiştir.

1. GİRİŞ

Sonlu elemanlar yöntemi (SEY), fiziksel matematiğin sınır değer problemlerine yaklaşık çözümler elde etmek için kullanılan sayısal bir yöntemdir. Yöntem ilk olarak 1940' lı yıllarda önerilmiş fakat 1950' li yıllarda uçak tasarımında kullanılmaya başlanmıştır (Kalenderli, 2002). Chari ve Silvester(1971), yöntemi DC motor, SR motor ve asenkron motorların analizi gibi elektromanyetik problemlere uygulayan ilk kişilerdir. 1970' den sonraki yıllarda sonlu elemanlar yöntemi AC ve DC generatörlere (Feyzi ve Kalenkeş,1970), transformatörlere (Anderson, 1973), solenoid ve aktuatörlere (Brauer, 1975), uygulanmıştır. SEY' in hem karmaşık geometriye sahip bölgeleri kolay modellemesinden

¹ Yrd. Doç. Dr., DPÜ Müh. Fak. Elektrik-Elektronik Mühendisliği, acanakoglu@dpu.edu.tr

² Öğr. Gör., DPÜ Kütahya Meslek Yüksek Okulu, neyzen43@hotmail.com

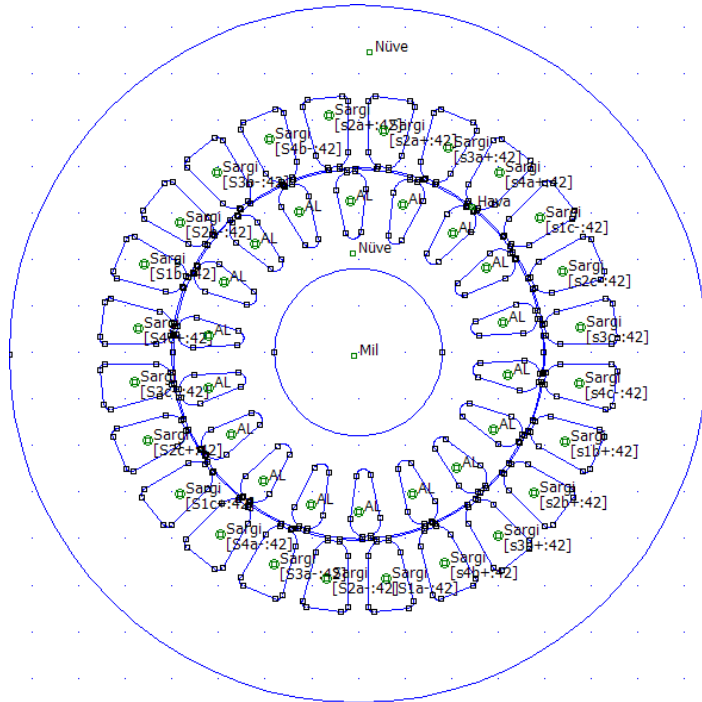
hem de lineer olmayan malzemelerin tanımlanmasına izin verdiği için elektrik motorlarının analizinde en çok tercih edilen sayısal yöntemdir (Williamson vd., 1990).

Elektrik makinalarının tasarımı sırasında genellikle en iyi moment değerlerini verecek şekilde boyutlandırma yapılması gerekmektedir. Moment hesabı, manyetik alanın sonlu elemanlar gibi sayısal çözümlerine dayandırılarak elde edilir. Bu durumda moment hesabının doğruluğu, sayısal yakınsamaya ve modellenmenin doğru bir şekilde yapılmasına bağlıdır (Hamler vd., 1995). Elektrik makinaları için minimum enerji şartlarını yerine getirecek, istenilen momenti sağlayacak motor parametre değerlerinin bulunması gerekmektedir (Salon vd., 1997).

SEY ile asenkron motorların analizi, yöntemin elektromagnetik problemlere uygulanmaya başlanmasından itibaren en çok ilgi gören konular arasında yer almıştır. Stator ve rotorda bulunan oluklar sebebiyle modellenecek geometrinin karmaşıklığı ve rotor akımlarının frekansının kaymaya bağlı olarak değişmesi, modellemede oldukça güçlükler çıkartmıştır. Asenkron makinaların SEY ile modellenmesinde izlenen yol, bir AC elektromagnetik problemin modellenmesinde izlenen yolun aynıdır. Ancak rotor akımları frekansının kayma ile değişmesi sebebiyle, modelleme sırasında hangi kayma için analiz yapılacaksa, stator akımlarının frekansının rotor akımları frekansına eşitlenmesi gerekecektir.

2. ASENKRON MOTOR İÇİN SEY-FEMM MODELİ

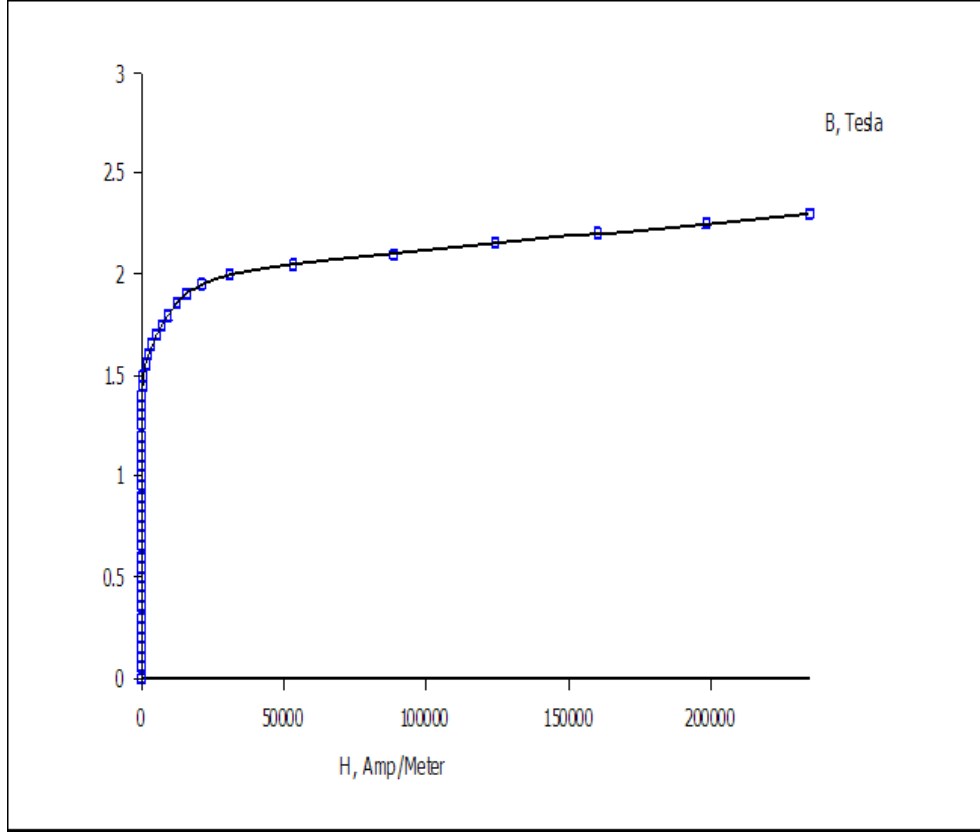
Asenkron motorun SEY ile analizi için FEMM (Finite Element Method Magnetics) paket programı kullanılmıştır. Analiz için kullanılan motor 3 kW'lık sincap kafesli bir asenkron motordur. Şekil.1'de motorun iki boyutlu kesiti ve tanımlanan bölgeler görülmektedir. Bu bölgeler, stator boyunduruğu ve dişleri, stator olukları, hava aralığı, rotor boyunduruğu ve dişleri, rotor olukları ve mildir.

Şekil 1. Analizde kullanılan asenkron motorun iki boyutlu geometrisi ve tanımlanan bölgeler.

2.1. Nüve

Stator ve rotor nüvesinin tanımlandığı bölgedir. Bu bölgede stator ve rotor diş ve olukları ile boyunduruklar tanımlanmıştır. Nüve için kullanılan malzemenin, FEMM programının malzeme kütüphanesinde bulunan M-15 malzemesi olduğu kabul edilmiştir. Analizlerde motorun boşa ve kısa devre çalışmaları modellenmiştir. Boşa çalışmada nonlineer analizi gerçekleştirmek üzere malzemenin B-H karakteristiği tanımlanmıştır. Kısa devre çalışmalarda malzeme lineer kabul edilerek, rölatif permeabilite değeri 4000 olarak alınmıştır. Şekil 2’de malzemeye ait B-H karakteristiği görülmektedir.

Şekil 2. M-15 malzemesine ait B-H karakteristiği.

2.1. Stator Sargıları ve Rotor Çubukları

Rotor çubukları alüminyum döküm olması sebebiyle, 34.85 MS/m değeri ile modellenmiştir. Statorda 24 adet oluk bulunmaktadır. İki kutuplu bir motor olması sebebiyle kutup bölgesinde faz başına oluk sayısı 4'tür. Kullanılan sargının tek tabakalı olması sebebiyle, bütün stator dik kesitinde düzgün akım yoğunluğu bulunduğu kabul edilmiştir. Stator sargılarındaki akım yönleri, sargıların fazlara ait yerleşimleri dikkate alınarak belirlenir. Eğer tek çalışma noktasına göre bir analiz yapılacaksa, programda sargı akım değeri ve frekansı sargı malzemesinin özellikleri bölümünde verilir. Ancak değişik çalışma noktaları için ardışıl analizler yapılacaksa, hem sargı akımı (boşa çalışma analizi için) hem de kayma frekansına karşılık gelen akım frekans değerleri (kısa devre analizi için) sürekli değişken değerler olacaktır. FEMM programında kullanılabilen ve bir script dili olan LUA programlama dili kullanılarak, bu ardışıl işlemler bir döngü ile otomatik hale getirilebilmektedir.

3. LUA İLE STATOR OLUK MATRİSİNİN ELDE EDİLMESİ

Değişik stator akım ve frekans değerlerinin bir döngü içerisinde atanabilmesi amacıyla LUA dilinde bir kod oluşturulmuştur. Bu kodun ana bölümünü stator oluk vektörleri oluşturmaktadır. Her bir faz sargısı için $Q_s \times 1$ boyutunda vektörler elde edilir. Q_s stator oluk sayısıdır. Bu vektörlerin elemanlarını, A fazının j . oluğu için aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

$k_{aj} = +1$, eğer oluk A fazına ait bobinin birinci kenarını taşıyorsa.

$k_{aj} = 0$, eğer olukta A fazına ait sargı yoksa.

$k_{aj} = -1$, eğer oluk A fazına ait bobinin ikinci kenarını taşıyorsa.

Sonuçta B ve C fazlarına ait vektörlerle birlikte oluşan oluk matrisini Tablo 1'deki gibi gösterebiliriz.

Tablo 1. Örnek Stator Oluk Matrisi

Oluk No	k_a	k_b	k_c	Oluk No	k_a	k_b	k_c	Oluk No	k_a	k_b	k_c
1	1	0	0	9	0	1	0	17	0	0	1
2	1	0	0	10	0	1	0	18	0	0	1
3	1	0	0	11	0	1	0	19	0	0	1
4	1	0	0	12	0	1	0	20	0	0	1
5	0	0	-1	13	-1	0	0	21	0	-1	0
6	0	0	-1	14	-1	0	0	22	0	-1	0
7	0	0	-1	15	-1	0	0	23	0	-1	0
8	0	0	-1	16	-1	0	0	24	0	-1	0

Bu matrisi kullanarak boşta çalışma analizi için LUA kodu aşağıdaki gibi yazılır. Kodda sargılara akım ataması da gösterilmiştir:

```
-- Oluk başına sarım sayısı
nc = 42

-- Stator Oluk Sayısı
Qs = 24

-- Stator Oluk matrisi

ka= {1, 1, 1, 1, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, -1, -1, -1, -1, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0}
kb= {0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 1, 1, 1, 1, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, -1, -1, -1, -1}
kc= {0, 0, 0, 0, -1, -1, -1, -1, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 1, 1, 1, 1, 0, 0, 0, 0}

for Isim=1, 6, 1 do

Ia_re = sqrt(2) * Isim
Ib_re = sqrt(2) * (-Isim/2)
Ic_re = sqrt(2) * (-Isim/2)
Ia_im = 0
Ib_im = sqrt(2) * (-sqrt(3) * Isim/2)
Ic_im = sqrt(2) * (sqrt(3) * Isim/2)

for k = 1, Qs, 1 do

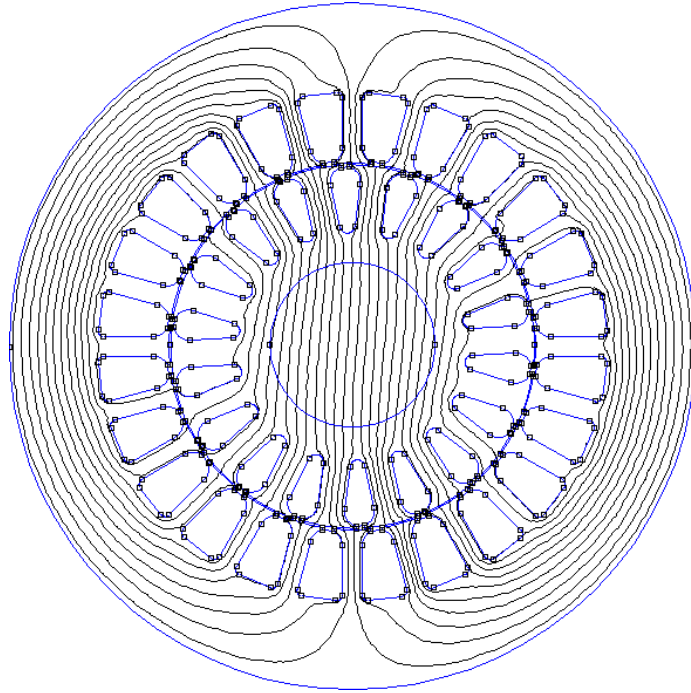
I_oluk = nc * (Ia_re*ka[k] + Ib_re*kb[k] + Ic_re*kc[k])+nc*I* (Ia_im*ka[k] + Ib_im*kb[k] +
Ic_im*kc[k])
if (k>0) and (k<=4) then q=1 end
if (k>4) and (k<=8) then q=2 end
```


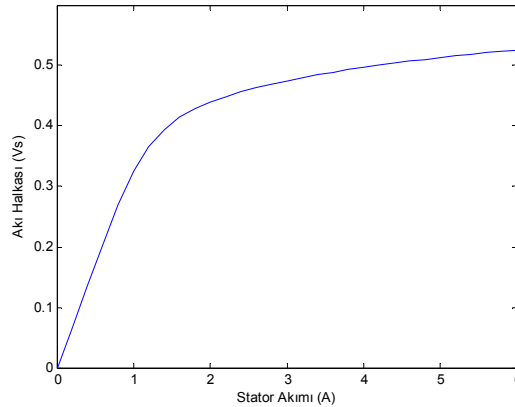
```
if (k>8) and (k<=12) then q=3 end  
if (k>12) and (k<=16) then q=4 end  
if (k>16) and (k<=20) then q=5 end  
if (k>20) and (k<=24) then q=6 end  
  
mi_modifycircprop(q, 1 , I_oluk)  
  
end
```

4. BOŞTA ÇALIŞMA ANALİZİ

Boşta çalışmada kayma yaklaşık sıfır olacağından kayma frekansı sıfır olacaktır. Dolayısıyla boşta çalışma analizi için stator akımlarının frekansı sıfır olarak atanmalıdır. FEMM programı için probleme ait frekans boşta çalışma için sıfır olarak alınır. Nüvede kullanılan malzeme için doymanın etkisini göz önüne almak için B-H karakteristiği tanımlanır. Bu durumda nonlinear analiz gerçekleştirilir. Stator akım değerleri doğrusal olarak artırılıp her akım değeri için akı, gerilim, sargı endüktansı gibi değerler devre özelliklerini veren FEMM komutu kullanılarak kolayca elde edilebilir. Şekil 3'te boşta çalışma analizi sonucunda elde edilen alan dağılımı görülmektedir.

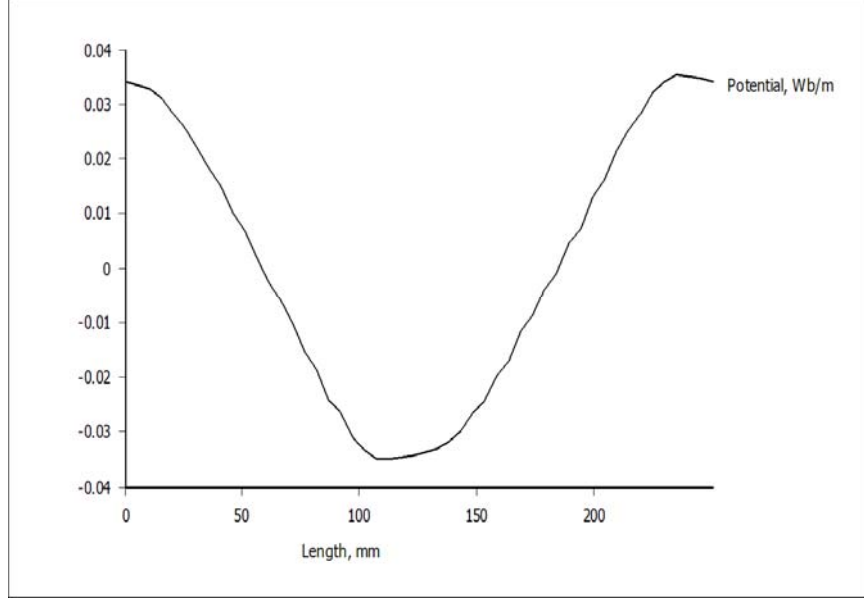

Şekil 3. Boşta çalışma analizi sonucu elde edilen alan dağılımı.

Şekil 4. Akı halkası-Stator akımı değişimi.

Şekil 4'te analiz sonucunda elde edilen A fazına ait sargıdaki akı halkası λ_a 'nın stator akımı ile değişimi görülmektedir. Analiz sırasında gözönüne alınan nonlineer etki bu değişimde görülmektedir. Şekil 5'te ise hava aralığı magnetik vektör potansiyel (MVP) dağılımı görülmektedir.

Şekil 5. Hava aralığı MVP dağılımı.

5. SONUÇLAR

Bu çalışmada, 3 fazlı bir asenkron motorun sonlu elemanlar yöntemi ile analizi için, FEMM paket programında kullanılmak üzere bir LUA scripti geliştirilmiştir. Stator akımlarının ve frekanslarının bir döngü ile atanabilmesi için, stator oluk matrisinin oluşturulması anlatılmıştır. Boşta çalışma analizinde elde edilen sonuçlarla oluşturulan matrisin geçerliliği gösterilmiştir. Tek tabakalı sarımlar için geçerli olan matris, çift tabakalı bir sarıma da uygulanabilir. Matris oluşturularak akımların atanmasının bir avantajı olarak, özel sarımlara da kolay uygulanabilir olmasıdır. Mesela, iki kutuplu el sarımı yapıldığında, bobin gruplarının ikiye bölünmesi söz konusu olduğunda, matriste yapılacak küçük değişikliklerle yöntemin kolayca uygulanması mümkündür. Çalışmanın bir sonraki aşaması, yazılan kodda oluk ve kutup sayısına bağlı olarak stator matrisinin otomatik olarak elde edilebilmesi olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ö., Kalenderli, "Elektrik Mühendisliğinde Sonlu Elemanlar Yöntemi", ITÜ Elektrik-Elektronik Fakültesi, 140s.(2002)
- M., V., K., Chari, P., Silvester, Finite element analysis of magnetically saturated DC machines, IEEE (January 31-February 5), New York, 2362-2372, 1971.
- Uzuner, B.A. (2007), "Çözümlü Problemlerle Temel Zemin Mekaniği", Derya Kitabevi
- M., R., Feyzi, H., V., Kalankesh, Optimization of induction motor design by using the finite element method, 845-850. (1970).

- O., W., Anderson, Transformer leakage flux program based on the finite element method, IEEE Trans., Vol. PAS-92, 682-689, (March/April), 1973.
- J., R., Brauer, Flux patterns by the finite element method, Conference Record of IEEE applied Magnetism Workshop, No. 75 CH-0964-/MAG, (June), 1975.
- S., Williamson, Lim, L., H., Robinson, J., M., Finite element models for cage induction motor analysis, IEEE Transactions on Industry Application, Vol. 26, No.6, 1007-1017, 1990.
- A., Hamler, B., Hribernik, M., Likar, N. Guid, Torque calculation by Bernstein Bezier's Surface, IEEE Transactions on Magnetism, Vol. 31, No. 3, (May), 1885-1887, 1995.
- S., Salon, S., Bhatia, D., Burow, Some aspects of torque calculations in electrical machines, IEEE Transactions on Magnetism, Vol. 33, No. 2, (March), 2018-2021, 1997.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL FARKINDALIK DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

A RESEARCH ON THE INDIVIDUAL AND SOCIAL AWARENESS
LEVEL OF UNIVERSTY STUDENTS

Candan ALBAYRAK¹

Yunus BİÇEN²

ABSTRACT

This study comprises the vocational school and technical education students who continue their education in Kocaeli and Düzce Universities. The aim of the study is to determine the students' awareness ratings by taking ideal student profile as the base. Awareness is a concept which includes lots of components in itself and people's behaviors give information about awareness rating of them. In this study, first of all, the critical behaviors, related to awareness concept, were determined and according to these critical behaviors, awareness ratings of students are examined in a comprehensive and detailed way.

The reference concept "ideal student" is a person who knows himself well, is aware of his responsibilities, knows his jus and liberties, can comprehend and interpret the phenomenons and events around him and his county, acts as a researcher, expectations and working appetite. Furthermore, s/he has to notice the possibilities in the universty and environment and benefit from these possibilities as much as possible based on his or her multiple intelligences and capacity.

When the awareness ratings of the students are found out, it will be possible to realize the findings mentioned below :

- Awareness rating between different departments and vocational schools
- The effect of education experience (background) before the university on awareness rating in the university education period
- Awareness rating that changes in the university education period
- The effect of university on the awareness rating
- The relationship between awareness rating and success

Keywords : individual awareness, vocational and academic awareness, conscious, Voc.Sch.

---

¹ Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, cndn_35@hotmail.com

² Öğr. Gör., Düzce Üniversitesi, yunusbicen@duzce.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma Düzce ve Kocaeli Üniversiteleri bünyesinde öğretim hayatına devam eden meslek yüksek okulu ve teknik eğitim öğrencilerini kapsamaktadır. Burada ideal öğrenci profili temel alınarak öğrencilerin farkındalık oranları belirlenmiştir. Farkındalık içinde bir çok bileşeni bulunan bir kavramdır ve bireylerin davranışları farkındalık düzeyleri hakkında bilgi verir. Çalışmada öncelikle farkındalık kavramına ait kritik davranışlar belirlenmiş ve bu kritik davranışlara göre öğrencilerin farkındalık düzeyleri, geniş biçimde incelenmiştir.

Referans olarak alınan kavram, “ideal öğrenci” kendini iyi tanıyan, sorumluluklarının farkında, hak ve özgürlüklerini bilen, çevresindeki ve ülkesindeki olgu ve olayları kavrayıp, yorumlayabilen, araştırmacı, beklentileri ve çalışma isteği üst düzeyde olan bireydir. Aynı zamanda üniversite ve çevresel olanakları tanıyıp, bu olanakları, bireysel çoklu zeka yeteneklerine ve kapasitesine bağlı olarak, mümkün olan en yüksek seviyede değerlendirmelidir.

Farkındalık oranlarının belirlenmesiyle birlikte, aşağıda bazıları verilen saptamalar da gerçekleştirilecektir :

- Farklı bölümler ve meslek yüksek okulları arasındaki farkındalık düzeyleri
- Üniversite öncesi eğitim yaşantısının, üniversite eğitimi dönemindeki farkındalık düzeyine etkisi
- Üniversite döneminde değişen farkındalık oranları
- Üniversitenin farkındalık oranlarına etkisi
- Farkındalık oranı ile başarı arasındaki ilişki

Anahtar kelimeler : Bireysel farkındalık, mesleki ve akademik farkındalık, bilinç, MYO

1. GİRİŞ

Farkındalık kavram olarak çok soyut ve geniş bir alana sahiptir. Farkındalık, bir birikimdir ve kişinin yaşantısı boyunca formal yada çoğunlukla informal etkileşimleri yoluyla edindiği ve içselleştirdiği bir kavramdır. Farkındalık, aynı ortamda yetişmiş olsalar dahi her bireyde farklılaşabilir. Çünkü bireyin farkındalık kazanma süreçlerinde kendi iç dünyasındaki duygusal ve sezgisel özellikleri de etkilidir. Özelde bireyin genelde ise belli bir grubun, toplumun veya ülkelerin farkındalıkları hakkında yorumlar yapılabilir. Ayrıca konu alanlarına göre de bir ayırım yapmak mümkündür. Örneğin bireyin yada topluluğun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik farkındalıkları, ilişkilerde farkındalıkları, sağlık alanındaki farkındalıkları, mesleki ve akademik farkındalıkları gibi ve bunlardan daha dar alanlarda farkındalıklarından bahsedilebilir. Ancak bu farkındalıkların saptanması ve net olarak oranların verilmesi mümkün değildir. Genel anlamda istatistiki sonuçlardan yorumlar çıkartılabilir. Ortaya çıkan bilgilerin güvenilirlik oranları kritik davranışları ölçecek soruların ne kadar iyi seçildiğiyle de alakalıdır.

2.1. Farkındalığın Önemi

İnsanın mutlu olabilmesi, hayata daha güçlü bir şekilde tutunabilmesi, olayları daha net ve daha kolay anlamlandırması tamamen bireyin farkındalık ve bilinç düzeyi ile alakalıdır. İnsan farkında olursa, değiştirme ve geliştirme ihtiyacı duyduğu olguları, ve bunların üstesinden nasıl geleceğini bilir. Farkındalık, kişinin sınırlarını, yeteneklerini, kapasitesini ve hedeflerini belirlemede de etkilidir. Çünkü genel bir kabule göre birey önce öğrendikleriyle bilinçlenir, farkındalığı artar ve birey davranışlarını farkındalığı ölçüsünde şekillendirir. Kişi, farkındalığı ölçüsünde seçim yapma ve değiştirme özgürlüğünü yakalayabilir ve farkındalığı ölçüsünde yaşantısal sorumluluk alabilir. Uzm. Psk. Türköz .

2.2. Çalışmanın Amacı

Yapılan çalışmada, farkındalık kavramının, özelde öğrencilerin bireysel, genelde ise öğrenci topluluğunun, mesleki ve akademik başarı farkındalıkları araştırılmıştır. Çünkü çalışmamızda incelenen MYO öğrencileri, ülkemizin mesleki anlamda yetkin iş gücü potansiyeli bakımından en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Bu anlamda burada öğrenimine devam etmekte olan öğrencilerin farkındalık düzeylerinin araştırılması, özellikle de mesleki anlamda bu farkındalığının hangi düzeyde olduğunun bilinmesi son derece önemlidir.

Maalesef uzun bir süredir meslek yüksekokullarının öğrenci kaynağını oluşturan meslek liseleri önündeki katsayı problemi ve sınavsız olarak MYO'lara geçiş yapılabilmesi bu kurumların önemini ve işlevini azaltan asıl nedenler olmuştur. Buna ilave olarak mesleki farkındalık bilincinin yeteri kadar oluşmadığı, hedeflerinden ve kazanacaklarından haberdar olmayan, piyasanın kendilerinden taleplerini yeterince bilmeyen kısaca mesleki farkındalık düzeyleri iyi olmayan öğrenciler kendilerini öğrenim hayatına motive etmekte güçlük çekerler. Bu nedenle akademik başarıları olumsuz yönde etkilenir ve geleceğe umutsuz bakarlar. Kişilerin geleceğe yönelik kaygıları ortak olduğundan birbirinden etkilenmeleri de kaçınılmazdır ve bu da olumsuz psikolojinin öğrenci topluluğunun bütününe yayılması anlamına gelir. Bu durumu ortadan kaldırmak kısa vadede mümkün olmasa da uzun vadede alınacak birtakım önlem ve yapılacak etkinliklerle, öncelikli olarak mesleki farkındalık bilincinin ve genel anlamda akademik ve kişisel gelişim boyutunda diğer farkındalık düzeylerinin artırılması sağlanabilir.

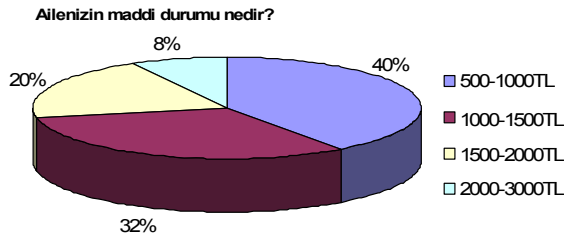
MYO öğrencilerinin mesleki farkındalığının artması, gelecekte yapmak istediği işe yönelik olarak bir hedef belirleme, bu hedef doğrultusunda bir plan yapma gereksinimini ortaya çıkaracaktır. Bu noktada sadece öğrencilerin mesleki farkındalık düzeyinin iyi olması yetmez. Üniversitenin kurumsal olarak bölgedeki ihtiyaçları saptaması iş gücü talebini belirlemesi, ve MYO'lardaki öğretim kadrosunu bu yönde bilinçlendirerek sektör ve öğretim kurumu arasındaki bağlantıyı sağlaması gereklidir. İstihdamın artması, sektörün ihtiyacı olan alanlarda ve gerçekten iyi yetişmiş, farkındalığı yüksek bireylere ulaşmasıyla mümkündür. Burgaz, (2008), Uzun, vd. (2005) Böylece kurumdan başlayan bilinçlenme hareketi, özele doğru inerek öğretim elemanları ve öğrenci düzeyine kadar yayılmak suretiyle farkındalık oluşturulabilir.

Bu çalışmada büyük oranda mesleki ve akademik farkındalık ve kısmen de olsa diğer alanlardaki farkındalık düzeyleri araştırılmıştır. Çalışmanın başlangıcında bu hedefe yönelik olarak kritik sorular saptanmaya çalışılmıştır. Soruların belirlenme aşamasında ideal öğrenci profili baz alınmış ve soruların seçenekleri idealden ideal olmayana doğru

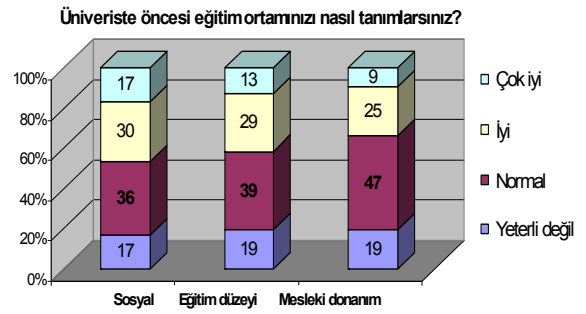
sıralanmıştır. Sorular çoğu zaman üstü kapalı, veya aynı kritik davranışa yönelik hazırlanmış, paralel anlam taşıyan sorular öğrencilere uygulanmıştır. Çalışmada sorulan birçok sorudan elde edilen ve önemli görülen veriler ikinci bölümde yorumlanmıştır.

2. İSTATİSTİKSEL VERİLER ve YORUMLAR

Burada incelenen grubun üniversite döneminden önceki eğitim geçmişleri, ailevi ve çevresel yaşantıları, ekonomik durumları gibi bir çok bileşen öğrencilerin kişilik yapılarını etkilediği gibi farkındalık düzeylerini de etkiler. Ele alınan grupta uygulanan anket sonucunda elde edilen sonuçlara bakıldığında ailelerin ekonomik durumunun iyi olmadığı söylenebilir. Genel olarak aylık gelirler itibariyle 2000TL'den yüksek olan kesim sadece % 8'dir. Buna paralel olarak ailelerin eğitim düzeyi de çok yüksek değildir. Aile bireylerinin toplamda %8'i üniversite mezunu olup, orta ve ilköğretimde homojen bir dağılım vardır. Anket sonuçlarında aile bireylerinin cinsiyetine göre eğitim düzeylerinin çok fazla değişmediği görülmüştür. Öğrencilerin önceki eğitim yaşantılarını değerlendirmeleri istendiğinde, genellikle 'İyi' ve 'Normal' seçeneklerini tercih ettikleri Şekil 2'den anlaşılmaktadır.

Şekil 1. Ailelerin maddi durumu

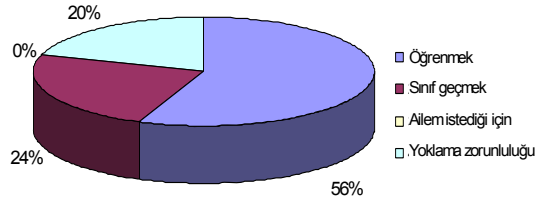
Şekil 2. Üniversite öncesi eğitim ortamı

Değerlendirmenin yapıldığı bu grubun ortak özelliklerden biride meslek lisesi çıkışlı olmaları nedeniyle, neredeyse hepsinin tercih edebilecekleri bir üst eğitim kademesinin sınırlı olmasıdır. Dolayısıyla meslek edinmeye yönelik olarak yönlendirilmiş bu gençlerin verdiği cevaplar konularıyla uyusmaktadır. Ancak Şekil 4 ve Şekil 6'dan anlaşılacağı üzere incelenen grubun çevreden etkilenme oranları yüksektir ve bu etkileşim sonucunda bilinçsiz bir şekilde gelenlerin oranı da bir hayli fazladır. Yapılan çalışmada öğrenciler yeteneklerinin ne olduğunu çok iyi bilmemekte, bilenler ise bunu kullanabilecekleri ortamları ve eğitim yaşantılarını bulamamaktan şikayetçidirler. Şekil 4'te %14 gibi azımsanmayacak bir oranda öğrenciler, sadece puanı tuttuğu için bu bölüme geldiğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu saygınlığı kariyer ve paradan önce tutmaktadır. Şekil 5'te öğrencilerin sadece % 56'sı dersi öğrenme amacıyla takip etmektedir. Bu oran öğrencilerin derse karşı güdülenmişliklerinin yeterli olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

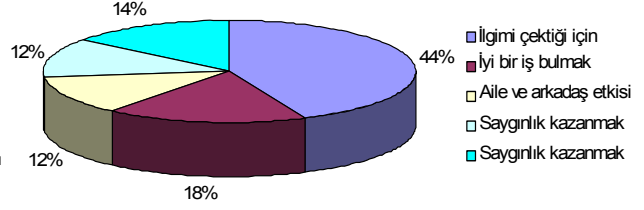

Derslere girme sebebiniz nedir?

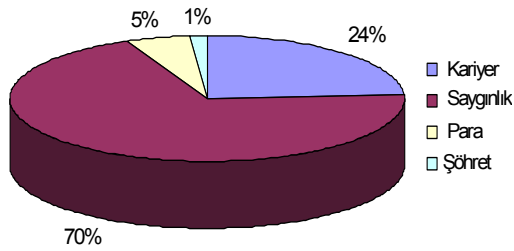
Şekil 3. Derslere girme sebepleri

Neden bu bölümde okumayı seçtiniz

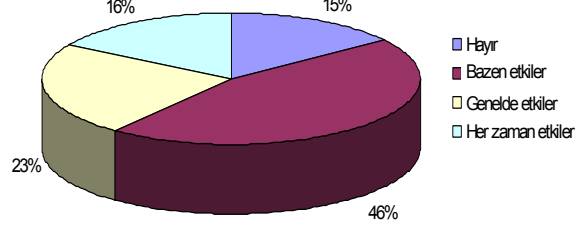
Şekil 4. Bölüm tercihi

Aşağıdakilerden hangisine daha çok önem verirsiniz ?

Şekil 5. Kişisel tercihler

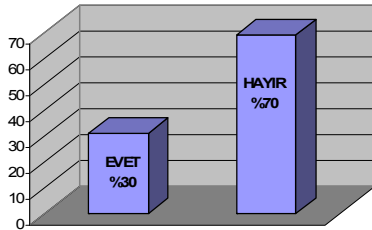
Yaşamınızı planlarken aileniz ve çevreniz sizi etkiler mi?

Şekil 6. Planlama sürecinde etkilenme

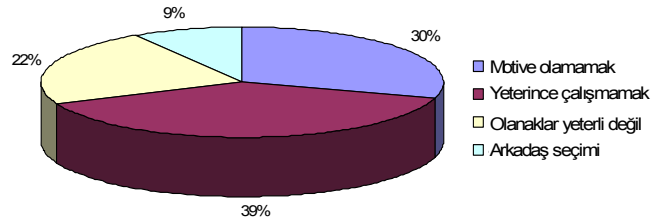
Öğrencilerin %70 yakın bir oranda potansiyellerini yeterince kullanamadıklarını düşünüyorlar. Bunun nedeni olarak sadece %39'luk bir kesim kendisini sorumlu tutmaktadırlar. Bir başka neden, motive olamamak %30 oranla çok yüksek bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversite olarak eğitimsel yeterlilik ve sosyal olanaklar açısından öğrencilerin memnuniyetsizlik düzeyleri dikkat çekicidir. Şekil 9-10'da görülen grafiklerden eğitimsel ve sosyal açıdan üniversitelerin öğrencilerin gözünde yeterli olanakları sunamadıkları anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmada her iki üniversitede de bu açıdan belirgin bir fark saptanmamıştır.

Kendi potansiyelinizi kullanabildiğinizi düşünüyor musunuz ?

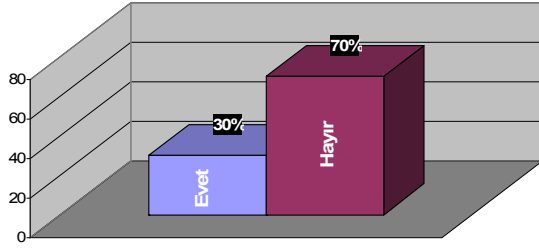
Şekil 7. Potansiyel farkındalık

Potansiyelinizi kullanamamanızın nedeni nedir?

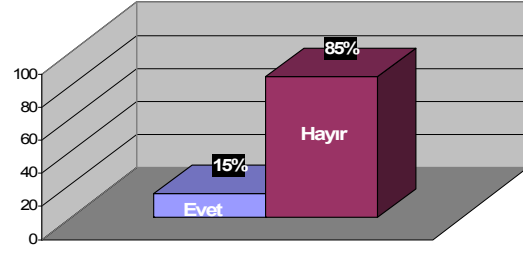
Şekil 8. Potansiyeli kullanamama nedenleri

Üniverstenizin eğitim olanaklarından memnun musunuz?

Şekil 9. Eğitimsel olanaklar

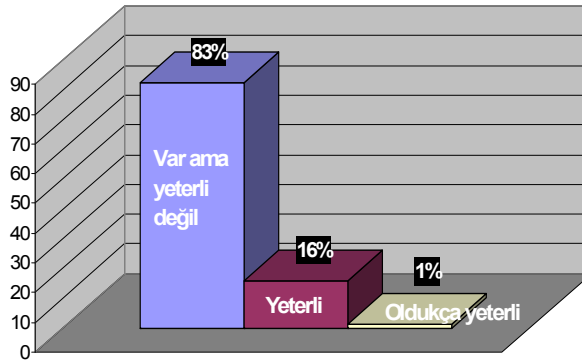
Üniverstenizin sosyal olanaklarını yeterli buluyor musunuz ?

Şekil 10. Sosyal olanaklar

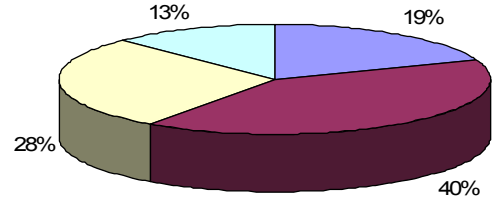
Öğrencilerin, eğitimsel ve sosyal açıdan memnuniyetsizliğine ilişkin olarak, üniversitelerin sosyal imkanlarının yetersizliğiyle beraber, donanımsal yetersizlikleri de ön plana çıkmaktadır. Şekil 12’de üniversitenin yeni olması seçeneği, %19 gibi bir oranla işaretlenmiştir. Her iki üniversite, özellikle de Düzce Üniversitesi’nin yeni kurulmuş olması öğrencilerin bu yöndeki fikirlerini etkilemiştir.

Üniverstenizin eğitim ve sosyal açıdan size kattığı değerlere ilişkin;

Şekil 11. Üniversitenin bireyin gelişimine katkısı

Eğer yeterli değil ise bunun nedeni sizce ne olabilir ?

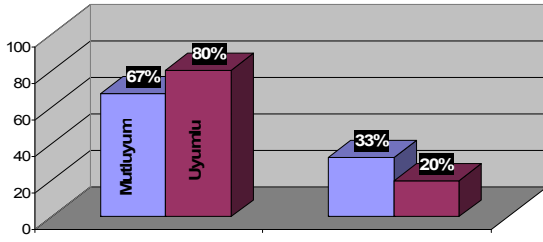

- Üniversitemiz henüz yeni
- Üniversitemizin sosyal imkanları yeterli değil
- Üniversitemizin donanımsal imkanları yeterli değil
- Üniversitemizin öğretim kadrosu yeterli değil

Şekil 12. Yetersizliğin nedenleri

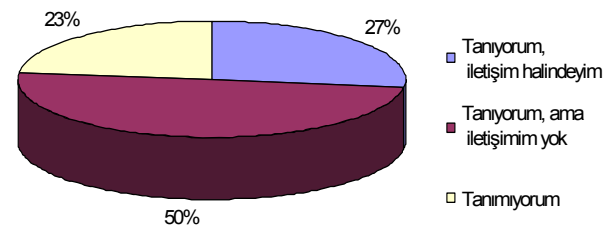
Şekil 13’ten anlaşılacağı üzere öğrencilerin ancak %67’si okuduğu bölümde mutludur. Ancak geri kalan ve önemli bir kısmın memnun olmaması, bu öğrencilerin, zorunluluk, aile baskısı ve çevre etkisi nedeniyle veya tanınan sınavsız geçiş hakkı nedeniyle bilinçsiz bir şekilde geldiği yorumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu yorumu diğer grafikler de desteklemektedir. Buna rağmen öğrencilerin gelecekte yapmayı düşündükleri iş ile okudukları bölüm %80 oranında uyumludur. Burada istemediği bir bölümde okumak ve bu nedenle gelecekte bu bölümle alakalı bir işte çalışmak zorunda hisseden az da olsa bir grubun olduğu Şekil 13’teki grafikten anlaşılmaktadır.

- Okuduğunuz bölümde mutlu musunuz?
- Gelecekte yapmayı düşündüğünüz işle okuduğunuz bölüm uyumlu mu?

Şekil 13. Mesleki farkındalık

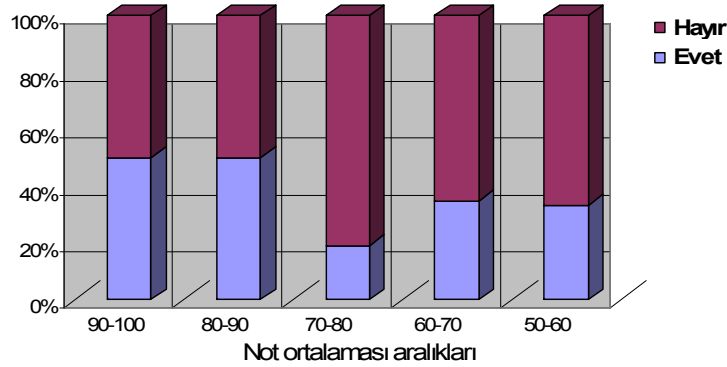
Mesleğinizle ilgili sektör, kurum ve kuruluşlarla ilişkin olarak;

Şekil 14. Mesleki farkındalık

Öğrenciler gelecekte çalışacakları sektörleri, ve bunlara ulaşabilecekleri iletişim kanallarını genel olarak tanımaktadırlar. Ancak iletişim yollarını devamlı açık tutan sadece %27'lik bir kısım yeterli değildir. Sadece sanayi stajları sektör ve öğrencinin direkt ilişki kurmasını sağlasada, öğrenci bilinçli bir şekilde bu bağı sürekli kılamamaktadır. Bunun için sürekli ve güncel sektör bilgilerinin, farklı alanlardaki istihdam olanaklarının ve her türlü mesleki etkinlik düzeyindeki fırsatlarının öğrencilere aktarılması yararlı olacaktır. Bu yöndeki bir çalışmaya öğrencilerin istekleri ve katılma arzusu yapılan anket çalışmasında oldukça yüksek çıkmıştır.

Üniversitenizin eğitim olanaklarını yeterli buluyor musunuz ?

Şekil 15. Akademik başarı düzeyleri ile eğitim olanaklarının yorumlanması

Şekil 15'te öğrencilerin not ortalamalarına göre üniversitenin mesleki ve sosyal alanlardaki olanaklarını değerlendirmesi arasında ilginç bir sonuç çıkmıştır. Buna göre başarılı öğrencilerin başarısız öğrencilere göre üniversitelerini daha yeterli bulduğu görülmektedir. Bu sonuç başarısız öğrencilerin kendi başarısızlıklarına bahane olarak üniversite olanaklarının yetersizliğini göstermesi olarak yorumlanabilir. Ailenin ekonomik durumunun öğrenci başarısı üzerine etkisine yönelik güvenilir bir sonuç elde edilememiştir. Yine aile bireylerinin eğitim düzeyiyle öğrencilerin başarısı üzerinde anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

3. SONUÇ

Yapılan çalışma ile öğrencilerin farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Her iki üniversite öğrencileri arasında farkındalık düzeyleri arasında belirgin bir fark saptanmamıştır. Özellikle meslek lisesinden itibaren eğitim sürecinin ilerleyişi sınırlı seçenekler dahilinde gerçekleşen bu grubun farkındalık düzeyleri istenen düzeyde değildir. Meslek lisesinden itibaren mesleğe yönelik olarak yetiştirilmesi amaçlanan bu bireylerin kendi meslekleriyle daha barışık ve sektörle daha içli dışlı olması gerekirdi. Ancak bu durumun ortaya çıkmasında eğitim sistemimizin, gerçekten eğitime bir üst öğretim kademesinde devam etmek isteyenlerle, bunu sadece verilen bir imkanı değerlendirmek olarak gören bireyleri birbirinden ayıramamasını gösterebiliriz. Yakın zamanda bu duruma yönelik olarak atılacak yeni adımlar sorunu çözmeye yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Uzun, N., Saciam, N., (2005), “ Effect of Socio - Economic Status On Environmental Awareness and Environmental Academic Success”, H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U.Journal Ofeducation), 29194-202
- Burgaz, B., (2008) “Employability Competences Of Vocational Secondary School Students”,Egitim Arastirmalari-Eurasian Journal Of Educational Research, Vol.8 (31): 17-34
- Uzm. Psk. Türköz, Y., “ Gestalt Terapisinde Farkindalik ”,
Web:<http://www.gunisigi.gen.tr/pdf/gestalt.pdf>

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EKONOMİK KRİZLERDEN ETKİLENMESİ VE KRİZLE MÜCADELE STRATEJİLERİ: MESLEK YÜKSEKOKULLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**STRUGGLING STRATEGIES WITH CRISIS AND BEING
EFFECTIVENESS FROM ECONOMIC CRISES OF UNIVERSITY
STUDENTS: A RESEARCH ABOUT VOCATIONAL SCHOOLS OF
HIGHER EDUCATION**

Güler GÜNŞOY¹

Mehpare TOKAY ARGAN²

ABSTRACT

The dimensions of wealthiness and prosperity have changed a lot worldwide with the fast changing of trade, technology and politics systems recently. New options and developments hardly predicted for the social and economical development have been consisted of that globalization quickly affects the economies, technology creates several options, transparency and governance case risen in the politics systems have been widespreaden. Income inequality of globalization has risen the marginalling, social excludung and became the poverty, a certain group of the people becoming unprotected economically. These are the real observations. According to these, individuals, households, societies, have faced varied economical crisis which the reason are very different. After 1990s, global economic crises affecting all over the world, seen in the different world economies have impeded to get used the development beneficials of individuals, households and countries. As economic crisis are of the reasons of structural and macro economic, they can be due to problems of banking financial markets or internatioanl trade and foreign exchange. The effects of economical crisis in being poverty can be different according to income groups and different social groups. As a result of this, economic and social effects on Vocational School of Higher Education's students have been examined according to the empiric results for the economical crisis seen global and national reasons in Türkiye and the world. Bessides, to struggle with the crisis and decrease the effects of crises, it has been studied that what the strategies of individuals and market formed applied by the students are. Public strategies have also reviewed. According to the results obtained, students by micro view have decreased the obstacles of physical and human gains with strategies as a macro view have contribured the development of a country and qualified staff regarding needs in the industrialization and service sector that a country needs.

Key World: Vocational School of Higher Education, Economic Crisis, The Effects of Economical Crisis, Struggling Strategies With Crisis, The Affair of Crisis and Poverty

¹ Yrd. Doç..Dr., Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, email gcinier@anadolu.edu.tr

² Yrd. Doç..Dr. , Bilecik Üniversitesi, Bozüyük Meslek Yüksekokulu, email mtargan@anadolu.edu.tr.

ÖZET

Son zamanlarda ticaretin, teknolojinin ve politik sistemlerin hızlı değişmesi ile birlikte dünya genelinde zenginliğin ve refahın boyutları değişmiştir. Küreselleşmenin çok hızlı bir şekilde ekonomileri etkilemesi, teknolojinin birçok fırsat yaratması, politik sistemlerde artan şeffaflık ve yönetim olgusunun yaygınlaşması ile birlikte, sosyal ve ekonomik gelişme için tahmini zor yeni fırsatlar ve gelişmeler oluşmaktadır. Küreselleşmenin gelir eşitsizliği, marjinalleşme, sosyal dışlanmayı arttırdığı ve nüfusun belli gruplarını da ekonomik olarak korunmasız hale getirip yoksullaştırdığı da gözlemlenen gerçeklerdir. Bu bağlamda bireyler, hane halkları, toplumlar, nedenleri çok farklı olan çeşitli ekonomik krizlerle karşılaşabilmektedir. 1990'lerden sonra dünyanın farklı ekonomilerinde görülen ve tüm dünyayı etkileyen küresel ekonomik krizler, bireylerin, hane halklarının, ve ülkelerin gelişmenin nimetlerinden yararlanmalarını engellemiştir. Ekonomik krizler, yapısal ve makro ekonomik kaynaklı olabildiği gibi bankacılık, finansal piyasalardaki sorunlardan veya uluslararası ticaret ve döviz piyasalarındaki sorunlardan kaynaklı olabilmektedir. Krizlerin etkileri, sadece ülkelerin makro ekonomileri, bankacılık ve finansal piyasaları üzerinde değil toplumun farklı kesimleri üzerinde sosyal ve ekonomik etkiler doğurabilmektedir. Ekonomik krizlerin yoksullaşma üzerindeki etkileri ise gelir gruplarına ve farklı toplumsal gruplara göre farklılaşmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda dünyada ve Türkiye'de yaşanan küresel ve ulusal kaynaklı ekonomik krizlerin Meslek Yüksekokulları öğrencilerine olan ekonomik ve sosyal etkileri ampirik sonuçlara dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca krizlerin etkilerini azaltmak ve krizle mücadele etmek için, öğrencilerin uyguladıkları bireysel ve piyasa tabanlı stratejilerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılırken, bu konuda kamusal stratejiler de gözden geçirilmiştir. Bu çerçevede ortaya konulan sonuçlara göre, Mikro açıdan öğrenciler, uyguladıkları bu stratejilerle fiziksel ve beşeri birikimlerinin önündeki engelleri azaltmaktadırlar. Makro açıdan ise bu stratejiler, ülkenin ihtiyacı olan sanayi ve hizmet sektöründeki nitelikli eleman ihtiyacının karşılanmasında ve kalkınmasına uzun vade de katkıda bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Ekonomik Krizler, Ekonomik Krizlerin Etkileri, Krizlerle Mücadele Stratejileri, Kriz-Yoksulluk İlişkisi,

1. GİRİŞ

Ekonomik, teknolojik, kültürel çevresel alanlardaki küreselleşme hareketlerindeki artışlar ve karşılıklı bağımlılıktaki artışlar çeşitli risklerin yayılmasını kolaylaştırıp, hızlandırmaktadır. Son birkaç yıldan beri olağanüstü şoklar ve risklerin ekonomik ve sosyal etkileri çok yoğun olup toplumlar üzerindeki etkileri de çok maliyetlidir (OECD, 2003: 5). Farklı ülkelerde ortaya çıkan makro ekonomik istikrarsızlıklar ve ekonomik krizlerin, ulusal ekonomilere verdiği hasarların yanı sıra uluslararası ekonomilere olan etkileri bilinen gerçeklerdir. Ayrıca bu tür riskleri tam olarak tahmin etmek ve bilmek çok zordur. Fakat riskleri meydana getiren nedenleri ve eksiklikleri belirleyebilmek mümkün veya risk yönetimi ile riskleri önlemek, azaltmak ve risklerle etkili bir mücadele mümkündür. Özellikle ekonomik krizler sonucunda ortaya çıkan gelir riskleri, orta gelirli ve gelişmekte olan ülkelerin en belirgin özelliklerinden biridir. Çünkü bu ülkeler son on yıldan fazladır dünyadaki finansal dalgalanmalardan etkilenmektedir (World Bank, 2007: 113) Dünya genelinde yaşanan krizlerin çeşitli ulusal ve uluslararası sorunlardan

kaynaklandığı bilinmektedir. Krizlerin ekonomik etkileri ve sonuçları yoğun olarak bilinen ve tartışılan konulardır. Fakat, krizlerin toplumun farklı gelir grupları üzerine ekonomik, sosyal etkileri ve bu etkilerle mücadele etmek ayrıca bu etkileri hafifletmek için uygulanan Ekonomik Risk Stratejileri de tartışılan ve araştırılması gereken konulardır.

Çalışma, Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin dünyada ve Türkiye’de yaşanan son küresel ekonomik krizden ekonomik ve sosyal açıdan etkilenme biçimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışmada Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin krizin etkilerini azaltmak ve krizle mücadele etmek için, uyguladıkları bireysel ve piyasa tabanlı stratejilerinin neler olduğu belirlenirken bu konuda uygulanan kamusal stratejileri de ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmada öncelikle: Kavramsal olarak ekonomik krizlerin ekonomik ve sosyal etkilerinden bahsedilmekte, literatürde krizlerin etkileri: tüketime, hane halklarına, işgücüne, ücretlere, işsizliğe, sağlığa, hastalıklara, ölüm oranlarına, eğitime, çeşitli kurumlara, yoksulluğa, gelir dağılımına, göçlere etkileri üzerine çok sayıdaki teorik ve ampirik çalışmalardan en önemlileri hakkında bilgi verilmektedir.

Çalışmada daha sonra teorik olarak ekonomik riskler ve risk yönetimi düzenlemelerinden ve bireysel, piyasa ve kamusal tabanlı risk yönetimi stratejilerinin neler olduğu hakkında bilgi verilmektedir.

Çalışmaların son bölümünde ise, Meslek Yüksekokulları öğrencilerinin yaşanan ekonomik krizden etkilenmeleri ampirik sonuçlara dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmış ve krizlerin etkilerini azaltmak ve krizle mücadele etmek için öğrencilerin uyguladıkları risk yönetimi stratejilerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

2. KRİZLERİN ETKİLERİ

“Üretim ile tüketim arasındaki dengenin periyodik olarak bozulması ve ekonomik dengelerin sürdürülemez hale gelmesi dışında oluşması ekonomik kriz olarak nitelendirilebilir.” Ekonomik krizler, parasal krizleri, bankacılık krizleri ve ödemeler dengesi krizlerini içeren genellekte de finansal krizler olarak isimlendirilen geniş bir kavramı içerir. Her tip krizin tanımı ve nedenleri farklı olmaktadır. Ekonomik kriz, parasal krizi (emisyon artışı faiz artışı, döviz faiz makasının açılması vb.) parasal kriz politik krizi (gerilim, çatışma, bölünme v.b.) politik kriz sosyal krizi getirebilir (Altuğ, 2001: 202) Ekonomik krizler, uluslararası ticaret ve döviz piyasaları aracılığıyla başka ekonomilerde o krizlerin bulaşması nedeniyle de oluşmaktadır ve küresel kriz haline dönüşmektedir. Küresel krizler, bir bölge ya da ülkede herhangi bir nedenle başlayan bir kriz, diğer bölge ya da ülkelerdeki ekonomilerini farklı kanallarla etkileyerek. “Krizlerin Bulaşıcılığı” nedeniyle birçok ülkenin de krizlerden etkilenmesi söz konusudur. Literatürde “Krizlerin Bulaşıcılığı” üzerine bir çok çalışma vardır. Bu çalışmalardan Eichengreen, Rose ve Wyplosz (1996) yaptığı çalışmada krizlerin ne tür önemli kanallarla ve hangi özellikteki ülkelere yayıldığı üzerine çok önemli kanıtlar bulmuşlardır. Bu çalışmada, 20 endüstrileşmiş ülkenin 1959 – 1993 yılı verileri kullanılarak bir ülkeden diğer ülkeye para krizlerinin kolaylıkla bulaşmasının nedenleri olarak, benzer makro ekonomik koşullardan çok uluslararası ticaret bağlantılarından olduğu ortaya çıkmıştır. (Eichengreen vd., 1996: 5681)

Kriz sonrası fiyatlardaki değişme, para değerindeki değişme üretim hacmi, istihdam ve ücretlerdeki azalmalar ile birlikte gelir dağılımındaki kötüleşme ve yoksulluktaki artışlar ciddi oranlarda olmaktadır. Ayrıca krizi aşmak için uygulanan programlar da finans kesimini ve reel kesimi etkileyerek halkın büyük bir kısmını yoksulluğa itmektedir. Çünkü

uygulanan bu programların büyük bir kısmı yatırımı, üretimi, ihracatı ve istihdamı ikinci plana itip daha çok finansal ve parasal içerikli programlar olmasından kaynaklanmaktadır.

2.1. Literatürde Krizlerin Etkileri

Krizlerin öncelikle mikro ve makro ekonomik etkileri yani üretim ve ekonomik büyümeye döviz kurlarına, fiyatlara, yatırıma, faizlere, ihracata, ithalata, firmalara etkileri ve krizlerin sosyal etkileri tüketime, hane halklarına, ölüm oranlarına, eğitime, çeşitli kurumlara, yoksulluğa, gelir dağılımına, göçlere etkileri üzerine çok sayıda teorik ve ampirik çalışmalar bulunmaktadır.

Zurawicki ve Braidot (2005), Latin Amerika'da 2001-2002 Krizi'nin Arjantin'deki orta gelirli hane halkları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın en önemli bulguları; Arjantin orta gelirli tüketicilerin, krizin etkisiyle yaşadıkları gelir riski nedeniyle tüketimlerini azaltmışlar fakat kriz boyunca zorunlu tüketimi karşılayan malların dışındaki özellikle kültürel malların tüketimini (sinema, tiyatro, klüp etkinlikleri, dergi, telefon...) tamamen kesmişler ya da çok azaltmışlardır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar ise şunlardır:

- Tüketimin azalması ve tüketim harcamalarında daha dikkatli harcama yapmak
- Harcama yapılırken tam bilgiye sahip olma ve araştırma yapılırken ise bilgiye dayalı reklamları tercih etmek
- Daha ucuz ürünler ve kaliteye önem vermeden almak
- Yabancı ya da ithal markalardan çok yerli ürünleri almak
- Ürünlerin miktarını sayısını azaltmak veya küçük paketlerde ve az almak
- Yurtiçinde üretilmiş olan daha ucuz yerli markalı ürünleri almak

Bu sonuçlar Kelley ve Scheve (1975)'in 1970 petrol krizi sonrası görülen stagflasyon ortamında, hane halklarının tüketim ve satın alma davranışları ve krizle mücadele etmek için uyguladıkları stratejilerle ve Ang vd. (2000) ile Shama (1981)'nin yaptıkları çalışmalarla, farklı zamanlarda yapılan 1997-1998 Asya krizi çalışmalarının sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır. (Zurawicki ve Braidot, 2005: 1100-1109)

Endonezya, Kore, Malezya ve Tayland'ta 1997-1998'de, Türkiye 1994'de, Arjantin ve Meksika'da 1995'de yaşanan krizlerinin etkileri üzerine Fallon vd (2002) bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın sonuçları şöyledir: Krizlerin emek piyasasına, yoksulluğa ve gelir eşitsizliğine olan etkileri çok yoğun olmuş ve özellikle yoksullaşma eğilimi kırsal alanlarda yaşayan hane halklarını çok olumsuz etkilemiştir. Ayrıca çalışmada en çok vurgulanan sonuç, krizlerin yoksulluğu ciddi anlamda tetiklediği konusudur. Krizlerin farklı ülkelerde ve farklı özelliklere sahip olmalarına rağmen kısa dönemde yoksulluk üzerindeki etkilerine yönelik üç neden vardır. Bu nedenler şunlardır: Çalışanlar kriz süresince işlerini kaybederler. Krizden sonra ekonomik iyileşme olsa dahi tekrar işe giremeyebilirler. Hane halklarının satınalma güçleri düştüğü için ve gelirleri olmadığı için krizle mücadele etmek için, temel zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve yaşam standartlarını koruyabilmek için, nakit varlıklarını ya da tasarruflarını kullanırlar. Krizin etkisiyle, beslenme, sağlık ve okula devam ve okullaşmadaki yaşanan problem ve olumsuzluklar ve kamunun eğitime sağlığa ayırdığı kamu harcamalarının azalması, uzun dönemde, mikro açıdan işgücü verimliliğini düşürür makro açıdan ise, ekonominin beşeri sermaye stokunu olumsuz etkilemektedir. Yaşanan bu gerçekler krizlerin uzun dönemde hane halklarının yoksulluk kapanına yakalanmaları kaçınılmaz olmaktadır. (Fallon vd. 2002: 41-41)

Krizlerin eğitime ve eğitim ile ilgili problemleri arttırması üzerine etkileri de diğer etkilerde olduğu gibi dikkat çekicidir. Literatürde yapılan araştırmalarda ulusal ve küresel krizlerin eğitim üzerindeki en önemli etkisi, ekonomik krizler sonucu ailedeki çalışmayan ve okula devam eden çocukların ve gençlerin iş piyasasına katılmaları sonucu okula devam

ve okullaşma oranlarının olumsuz etkilenmesidir. (Perdana, 2005:5) Krizin eğitim alanı üzerindeki etkilerini şöyle sıralayabiliriz: 1.Okula kayıt oranlarında azalma ve kayıt yaptıramama 2. Öğrencilerin özel okuldan kamu okullarına ya da eğitim kurumlarına geçişi 3. Bazı eğitim kurum ve enstitülerin kapanması 4. Okul ve eğitim kurumlarının ücretlerinin ödenmesi ile ilgili problemlerdeki artışlar 5. Okula ve eğitim kurumlarına geç kayıt olma veya erteleme 6. Okullardaki ve eğitim kurumlarındaki eğitim hizmetlerini verenlerin ücretlerinde ve maaşlarında azalmalar ve ödenmemesi nedeniyle eğitim hizmetlerinin yapılamaması 7. Hükümetlerin krizle mücadele etmek için eğitim harcamalarını azaltması ve eğitim yatırımlarını gerçekleştirilememesi 8. Hanehalklarının krizle mücadele etmek için çocuklarını okuldan alıp çalıştırmaları...Bu etkiler öncelikle eğitim kalitesini olumsuz etkilemekte hatta makro düzeyde ülkenin eğitimi durumu olumsuz etkilenmektedir. Bu bağlamda ülkelerin ekonomik kalkınma ve büyüme için çok önemli bir unsur olan beşeri sermaye birikimleri de olumsuz etkilenmektedir. O halde çok sık aralıklarla kriz yaşayan ülkelerin krizlerin etkilerinden dolayı eğitim alanlarında çok önemli reformlar yapmaları gerekmektedir. (ASEM, World Bank, 2003:18)

3. EKONOMİK KRİZLERLE (EKONOMİK RİSKLERLE) MÜCADELE VE KRİZ STRATEJİLERİ (RİSK YÖNETİMİ STRATEJİLERİ)

Risk, gelir, refah ya da yaşam standardını azaltacak ya da kaybettirecek her türlü olası olay ya da gelişme olarak tanımlanabilir (Holzmann ve Jorgensen, 2000: 4). Bilinmeyen ve beklenmeyen olayların gerçekleşme olasılığı “Risk”in en belirgin özelliğidir. (Heitzmann vd., 2002: 7) Holzmann ve Jorgensen’a göre risklerin yarattığı olumsuzlukları gidermek için etkin ulusal politikaların önemi ortaya çıkmaktadır. Böylece ekonomik politikalar ve sosyal koruma stratejileri de çeşitli türdeki riskleri gidermek için kullanılan en temel politikalar olmaktadır. (Holzmann ve Jorgensen, 1999:1-26) Hane halklarının risklerden etkilenmeleri gelirlerine, sahip oldukları servetlerine ve tasarruflarına, eğitim, bilgi ve kültürel seviyelerine ve imkanlarına ülkelerinin uyguladığı makro ekonomik politikalara vb. göre farklılaşmaktadır. (Heitzmann vd., 2002: 7-8)

Ekonomik riskler kategorisinde ekonomik krizler (para, bankacılık, ödemeler dengesi, ikiz krizler...), durgunluk, enflasyon, işsizlik ve ekonomik tabanlı şoklar yer almaktadır. Ekonomik krizler, literatürde ‘makro riskler’ olarak tanımlanmış olup toplumun ve toplumların tümü üzerinde çok olumsuz etkileri olmaktadır. Ekonomik krizler ulusal veya küresel nitelikli olsun genellikle hane halklarının refahını potansiyel olarak etkiler. Bu etkilenme ise çoğunlukla negatif yönde olmaktadır. Hane halkları ekonomik kriz için risk yönetimini krizle mücadele etmek için uygularlar. Hane halkı olarak uyguladıkları ekonomik risk yönetimi stratejileri ile gelir riskinden dolayı azalan yaşam standartlarını koruyarak yoksulluk sarmalına yakalanmamaya ve ekonomik korunmasızlar içerisinde yer almamaya çalışmaktadırlar. Uyguladıkları risk yönetimi stratejileri ise ex ante (beklenen) ve ex post (gerçekleşen) stratejiler olarak sınıflandırılabilir. Ex ante (beklenen) stratejiler riskli (olası) bir olay olmadan önce uygulanmakta, ex post (gerçekleşen) stratejiler ise, risk (olay) gerçekleştikten sonra uygulanmaktadır. (Heitzmann vd., 2002: 8) Ekonomik Risk Yönetiminin esas amacı, tasarrufları kullanma, borçlanma, yardımlaşma, özel mal varlıklarını satma, ek işlerde çalışma, ve bu amaçla geçici göç, eş ve çocukların çalışması, tüketimi azaltma, kesme, tüketim davranışlarını değiştirme şeklinde bireylerin ve hane halklarının uyguladığı informal nitelikli stratejiler ile çeşitli sosyal fonlardan ve kurumlardan yardım alma, sosyal transferler ve sübvansiyonlardan, sosyal koruma politikalarından yararlanma, finansal kurumlardan ve bankalardan borçlanma, finansal

piyasanın ve kamunun uyguladığı formal stratejiler aracılığıyla gelir çeşitlendirmesi yapılmaktadır. Bu stratejiler yani ex post (gerçekleşen) stratejiler ile ekonomik risklerle mücadele edilerek, ekonomik risklerin etkileri azaltılmış olmaktadır. Böylece bireyler be hane halkları krizlere karşı uyguladıkları informal ve formal stratejiler ile gelir ve tüketim dalgalanmalarından olumsuz etkilenme azalmaktadır. Risk yönetiminin diğer amacı ise, ekonomik riski önleme ya da azaltmaktır. (Perdana, 2005:5) Ekonomik riski önleme ve azaltma stratejileri ise yani Ex ante (beklenen) stratejiler şunlardır: Göçler, daha az riskli iş ve gelir kaynağı, evlenme, aile genişlemesi, önceden tüketim ve gıda maddelerini alınması stoklanması,, mal ve finansal piyasalar hakkında tam bilgiye sahip olma, iş ve gelir çeşitlendirmesi yapma, fiziksel beşeri sermaye yatırımlarında farklılaştırma yapma şeklinde bireylerin ve hane halklarının uyguladığı informal nitelikli stratejilerdir. İşgücü standartları,, işgücü bağlantılarını güçlendirme ve sağlama, kaza sakatlık sigortalarından yararlanma, risklere karşı sigorta yaptırma, mikrofinans araçları, istikrarlı makro ekonomi politikaları, aktif istihdam politikaları, çocuk işgücünü azaltma ve koruma politikaları, işsizlik, hastalık, sakatlık gibi risklere karşı kamusal sigorta sistemi, emeklilik ve sosyal güvenlik sistemi, yoksulluk haklarının korunmasına yönelik kamusal politika ve düzenlemeler, piyasanın ve kamunun uyguladığı formal stratejiler ile önceden kriz olmadan krizlerin etkileri önlenmektedir. Böylece, kriz olasılığının uygulanan kriz yönetimi stratejileri ile azalması gelir düzeylerinin artması ve gelir riskinin azalması ile refah düzeylerini de yükseltmektedir. (Holzmann ve Jorgensen, 2000:12-17)

McKenzie (2001) çalışmasında 1994 Meksika krizinin etkilerini ve krizle mücadele stratejilerinin neler olduğunu araştırmıştır. Krizin ekonomik etkileri ile birlikte toplumdaki bütün grupların gelirleri dolayısıyla harcama davranış ve kompozisyonları da etkilenmiş ve hane halklarının kriz yönetiminde uyguladıkları stratejiler ise daha çok gelir riskinden dolayı tüketim kompozisyonundaki değişiklikler olmuştur. Hane halkları Engel Yasasının tahmini gibi gelirlerinden zorunlu yiyecek ve beslenme ihtiyaçlarına harcanan pay azalmamış hatta artmış, lüks mallara olan harcamalarını azaltmışlardır. (McKenzie, 2001) McKenzie (2003) 1994, Meksika krizinin farklı gelir grubunda yer alan hane halklarını nasıl etkilediğini de araştırmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar şöyledir;

- 1- Hane halkı tüketim harcamalarında azalma ve tüketim davranışındaki değişiklik,
- 2- Krizin etkisiyle eş ve çocukların işgücü piyasasına katılması ve çalışanların ise çalışma saatlerini artırması
- 3- Krizin etkisiyle ülke istihdamı ve iş imkanlarının azalması sonucu okullaşmanın fırsat maliyetinin azalmasından dolayı, okula kayıt oranlarındaki 15-18 yaş grubundakilerde krizli yıllarda kısa dönemli bir artış olması,
- 4- Krizin demografik unsurları olumsuz etkilemesi; Krizli yıllarda hane halkının çocuk sayısında artışın ertelenmesi ve azalması sonucu nüfus artışının olumsuz etkilenmesi
- 5- Krizli yıllarda ve hatta krizin etkilerinin azaldığı dönemlerde bile aile dışındaki akrabalarından yardım, başış alma aile ile akrabalar arasındaki her türlü dayanışma ve yardımlaşmanın artması (McKenzie, 2003: 1198)

Friedman ve Levinsohn 2001 yılında 1997 Asya Krizi'nin kırsal ve kentsel hane halkları üzerindeki etkileri ve krizle mücadele etmek için uyguladıkları mücadele stratejileri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada dikkat çeken sonuçlar ise şunlardır: Asya Krizinin hane halklarını olumsuz etkilediği, krizle birlikte yüksek fiyat artışları sonucu, ücretlilerin zorunlu tüketim harcamalarını azaltarak ve daha ucuz, kalitesiz ürünleri tüketerek krizle mücadele stratejilerini uygulamışlardır. Araştırmada özellikle krizin etkisi, kentsel alanda yaşayan yoksullar ve korunmasız olan çocuklar ve gençler üzerinde çok şiddetli ve derin olmuştur.(Friedman ve Levinsohn,2001)

4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu araştırmanın amacı, meslek yüksekokulu öğrencilerinin son küresel krizden etkilenmelerine ve bu krizle mücadele stratejilerine yönelik faktörlerinin ortaya konmasıdır. Bu amaç çerçevesinde çalışmada üç temel aşama söz konusudur:

- Ekonomik krizden etkilenmeye ait faktörlerin belirlenmesi,
- Ekonomik krizle mücadeleye yönelik faktörlerin belirlenmesi,
- Ekonomik krizin etkileri üzerinde ekonomik krizle mücadele stratejilerinin etkisi,
- Ekonomik krizin etkileri ve ekonomik krizle mücadele stratejileri ile katılımcıların demografik özellikleri arasındaki ilişkilerinin belirlenmesi.

İfade edilen araştırma amaçlarına uygun olarak “Tanımlayıcı (Betimsel) Araştırma Modeli” kullanılmıştır. Tanımlayıcı araştırmalar, bir konudaki herhangi bir durumu saptamayı hedefleyen araştırmalardır. Bu araştırma modelinde amaç; eldeki problemi, bu problemle ilgili durumları, değişkenleri ve değişkenler arası ilişkileri tanımlamaktır (İftar, 2005). Böyle bir tanımlama yapıldıktan sonra bu tanıma dayanarak ileriye dönük tahminler yapmak mümkün olacaktır.

4.1. Araştırma ve Anket Tasarımı

19 Şubat-17 Mart 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen araştırma için geliştirilen anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm meslek yüksekokulu öğrencilerinin ekonomik krizden etkilenmelerini ortaya koyan ifadelerden oluşmaktadır. Bu bölümdeki ifadeler beşli Likert Ölçeği ile (“5” tamamen katılıyorum, “1” hiç katılmıyorum) katılımcılar tarafından değerlendirilmiştir.

Anketin ikinci bölümü krizle mücadele stratejilerine yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Bu bölümdeki ifadelerde beşli Likert ölçeği ile değerlendirilmiştir (“5” kesinlikle düşünmüyorum, “1” kesinlikle düşünüyorum). Araştırmanın üçüncü ve son bölümü ise öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin soruları kapsamaktadır.

4.2. Örneklem

Araştırmanın evreni, Anadolu Üniversitesi’ne bağlı meslek yüksekokullarında okuyan öğrencilerdir. Araştırmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kota örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Her bir MYO’nun ana kütle içerisindeki oranı dikkate alınarak, örneklem belirlenmiştir. Tablo 1 MYO’larda bulunan toplam öğrenci sayısını ve örnekleme dahil olacak öğrenci sayısını göstermektedir.

Tablo 1. Örneklemde Yer Alan Öğrenci Sayısı

Akademik Birim	Öğrenci Sayısı	% Pay	Örneklem	% Pay
Porsuk MYO	2800	% 75	262	% 75
Eskişehir MYO	735	% 19.6	69	% 19.6
Yunus Emre MYO	200	% 5.4	20	% 5.4
TOPLAM	3735	% 100	351	% 100

4.3. Bulgular

Araştırma Katılımcılarına İlişkin Özellikler

Tablo 2. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

	Frekans	%		Frekans	%
Cinsiyet			Sınıf		
Erkek	188	50.8	1. Sınıf	99	26.8
Kadın	182	49.2	2. Sınıf	271	73.2
Yaşınız			Barınma Şekli		
18 ve <	24	6.5	Yurt	56	15.1
19-24	333	90.0	Kiralık ev	93	25.1
25 ve >	13	3.5	Aile Yanı	206	5.7
Okuduğunuz MYO			Diğer	15	4.1
EMYO	64	7.3	Ortalama Har.Tutarı		
Porsuk	281	75.9	200 TL ve <	124	3.5
Yunus Emre	25	26.8	201-400 TL	58	42.7
			401-600 TL	3	11.6
			601 ve >	45	12.2

Araştırmaya katılan 370 öğrencinin %50.8'i (188 kişi) erkek, %49.2'si (182 kişi) kadındır. Yaş grubu açısından ankete katılan öğrencilerin %6.5'i 18 ve altı yaş grubundan oluşurken, % 90'nı 18-24 yaş grubuna sahip öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %17.3'ü Eskişehir, %75.9'u Porsuk ve %26.8'i Yunus Emre meslek yüksekokulu öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrencilerin %73.2'si ikinci sınıf, geriye kalanlar birinci sınıftır. Barınma şekli açısından değerlendirildiğinde öğrencilerin yarısından fazlası ailenin yanında kalmaktadır. Ailenin yanının %25.1 ile kiralık ev, %15.1 ile yurt almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin en büyük çoğunluğu 201-400 ortalama aylık harcamaları olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3. Öğrencilerin Gelir Kaynakları

	Evet	%
Aile	296	80
Karşılıksız Burs	65	17.6
Devlet öğrenim kredisi	65	17.6
Harç	20	5.4
Kendim Çalışıyorum	64	17.3

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun masraflarını (%80) aileleri karşılamaktadır. Karşılıksız burs ve devlet öğrenim kredisi alanların oranı ise %17.6'dır (65 kişi). Öğrencilerin %17.3'ü ise masraflarını kendi çalışarak karşılıyor.

Öğrencilerinin Ekonomik Krizlerden Etkilenmesine Yönelik Faktörler

Öğrencilerin ekonomik krizinden etkilenmelerini değerlendirmek için 16 ifadeden yararlanılmıştır. Bu ifadelerin gruplandırılması, sınıflandırılması ve ana faktörlere dönüştürülmesi amacıyla Faktör Analizi (Principal Component Factor) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Öğrencilerin ekonomik krizinden etkilenmelerini değerlendirilmesinde değişkenlere faktör analizinin uygulanması için "örneklem yeterliliğine bakmak gerekmekte ve yeterliliğe karar vermek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testinden yararlanılmaktadır" (Nunnally, 1978). Yapılan bu çalışmada KMO 0.842 olup, faktör analizinin uygulanabilmesi için bu oran yeterlidir. Bartlett Test for Sphericity (BTS) 1774.646 (p = .000) ise bir matris

belirleyicisi olarak değişkenlerin varyans hipotezi ve kovaryans matrisinin reddedildiğini ve bir faktör analizi yapmaya uygun olduğunu göstermektedir. Tüm faktörler için öz değer (eigen-value) 1’den büyük olarak atanmıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin Küresel Krizden Etkilenmesine Yönelik Faktörler

Faktörler	Faktör Yükleri (β)	Ortalama	Std. Sp.	Özdeğer (Açıklanan varyans)	Alpha α
Faktör 1. Lüks İhtiyaçlar					
Daha az kıyafet alıyorum	.565	3.71	1.33	2.524 (15.773)	.80
Var olan kıyafetlerimle idare ediyorum	.575	3.77	1.28		
Sinemaya gitme sıklığım azaldı	.841	3.71	1.35		
Tiyatroya gitme sıklığım azaldı	.811	3.58	1.44		
Faktör 2. Eğitim ve Kültürel İhtiyaçlar					
Ders kitaplarını alma konusunda sıkıntı yaşadım	.742	3.26	1.44	2.311 (14.441)	.75
Ders kitabı yerine fotokopi çektiriyorum	.496	4.20	1.15		
Kayıt ücretini ödemede zorluk çektim	.802	3.44	1.46		
Kişisel gelişim kitapları alma miktarım azaldı	.481	3.49	1.40		
Faktör 3. Ulaşım İhtiyacı					
Ulaşım için toplu taşımayı tercih ediyorum	.777	4.04	1.34	2.024 (12.652)	.59
Yakın mesafelerde yürümeyi tercih ediyorum	.660	4.45	.99		
Kampusta düzenlenen şehir dışı etkinliklere katılmıyorum	.540	3.99	1.31		
Faktör 4. Diğer Zorunlu İhtiyaçlar					
Barınmak için ödemem gereken miktarı ödemekte zorlanıyorum	.759	3.03	1.53	1.952 (12.201)	.71
Tatil dönemlerinde aile yanına gitme sıklığım azaldı	.878	2.83	1.60		
Ailemin bana ayırdığı harçlık azaldı	.528	3.48	1.50		
Faktör 5. Zorunlu Beslenme İhtiyacı					
Kampusta öğle yemeğini yemeye başladım	.776	2.50	1.68	1.479 (9.241)	.51
Daha az dışarıda yemek yiyorum	.769	3.26	1.46		
Toplam açıklanan varyans:				64.308	
Ölçeğin güvenilirliği (16 ifade)					.86

Tablo 4 incelendiği zaman. ekonomik kriz değişkenleri çerçevesinde beş faktör ortaya çıkmaktadır. Birinci faktör. krizden dolayı öğrencilerin giyim ve kültürel ihtiyaçlarını karşılama üzerindeki etkilerini içeren dört değişkenden oluşmakta olup “*lüks ihtiyaçlar*” olarak adlandırılmıştır. İkinci faktör. öğrencilerin eğitim ve kişisel gelişim ihtiyaçları üzerinde krizin etkisini gösteren dört değişkenden oluşup “*eğitim ve kültürel ihtiyaçlar*” olarak adlandırılmıştır. Üçüncü faktör. öğrencilerin ulaşım ihtiyaçlarını ortaya koyan değişkenler ile ilgili olup. “*ulaşım ihtiyacı*” biçiminde adlandırılmıştır. Dördüncü faktör krizin ulaşım. barınma gibi ihtiyaçları ile ilgili üç değişkenden oluşup “*diğer zorunlu ihtiyaçlar*” olarak adlandırılmıştır. Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan beşinci ve son faktör. krizin beslenme üzerindeki etkilerini ortaya koyan iki değişkenden oluşup. “*zorunlu beslenme ihtiyacı*” olarak adlandırılmıştır. Her bir faktöre ilişkin güvenilirlik katsayısı (Cronbach-alpha = α) 0.80 ile 0.51 arasında değişmektedir. Tüm ifadelerinin güvenilirlik (Cronbach-alpha) değeri 0.86 olup ölçeğin toplamı önerilen .70’in üzerinde olması kriter bakımından güvenilirliğin yeterli olduğu söylenebilir.

Öğrencilerinin Ekonomik Krizle Mücadele Stratejilerine Yönelik Faktörler

Öğrencilerin ekonomik krizle mücadele etmelerini değerlendirmek için 15 ifadeden yararlanılmıştır. Bu ifadelerin gruplara ayrılmasında literatürde yer alan üç temel krizle

mücadele stratejisi temel alınmıştır. Bu doğrultuda onbeş ifade literatürde yer alan üç temel krizle mücadele stratejisine göre ayrıldı ve bu ifadelerin ortalaması ve standart sapması belirlendi. Tüm ifadelerinin güvenilirlik (Cronbach-alpha) değeri 0.80 olup. ölçeğin toplamı önerilen 70'in (34) üzerinde olması. kriter bakımından güvenilirliğin yeterli olduğu söylenebilir.

Tablo 5 incelendiği zaman ekonomik krizle mücadelede stratejileri çerçevesinde üç grup söz konusudur. Birinci grup. ekonomik krizle mücadelede bireysel olarak yapılacak tüketim kısıtlamalarını içeren onbir değişkenden oluşmakta olup “*bireysel mücadele stratejileri*” olarak adlandırılmaktadır. Bu strateji altında toplanan ifadeler değerlendirildiğinde en yüksek ortalamaya sahip “indirimleri takip ediyorum (ort=4.20) tüketim harcamalarım daha dikkat ediyorum (ort=4.18)” ifadeleridir. En düşük ortalamaya sahip ifadeler ise “akrabalarımın maddi desteği arttı (ort=2.23). giderlerimi paylaşmak için ev arkadaşı sayısını arttırdım (ort=2.05)”dır.

İkinci grup öğrencilerin kriz döneminde harcamalarını karşılayacak satınalma gücünü artırmaya yönelik üç değişkenden oluşmakta olup “*piyasa tabanlı mücadele stratejisi*” olarak adlandırılmaktadır. Üçüncü grup ise resmi ve özel fonların maddi desteklerinin artışı ile ilgili bir değişkenden oluşup “*kamusal tabanlı mücadele stratejisi*” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 5. Öğrencilerin Küresel Krizle Mücadele Stratejilerin Gruplandırılması

Faktörler	Ortalama	Std. Sp.
Faktör 1. Bireysel Krizle Mücadele Stratejileri		
Daha ucuz ürünler tercih ediyorum	3.97	1.17
İndirimleri takip ediyorum	4.20	1.06
Kaliteye önem vermiyorum	3.19	1.47
Tüketim harcamalarım daha dikkat ediyorum	4.18	1.04
Markalı ürünler tercih etmiyorum	3.40	1.37
İhtiyaçlarımı karşılamak için indirim kampanyalarından yararlanıyorum	3.71	3.71
Arkadaşımdan borç alıyorum	2.67	1.50
Giderlerimi paylaşmak için ev arkadaşı sayısını arttırdım	2.05	1.35
Arkadaşımla dışarıda buluşmak yerine evde buluşuyoruz	3.06	1.54
Aile bireylerimin aile desteği arttı	3.19	1.39
Akrabalarımın maddi desteği arttı	2.23	1.32
Faktör 2. Piyasa Tabanlı Krizle Mücadele Stratejileri		
Kredi kartı kullanımım arttı	2.39	1.52
Krizden sonra dersimi etkilemeyecek şekilde çalışmaya başladım	2.56	1.48
Şans oyunlarını oynamam arttı	2.65	1.65
Faktör 3. Kamusal Tabanlı(formal) Krizle Mücadele Stratejileri		
Resmi ve özel fonlardan maddi yardım alıyorum	1.98	1.39
Ölçeğin güvenilirliği (Alpha α -15 ifade)		.80

Öğrencilerinin Küresel Krizden Etkilenmesine Yönelik Faktörlerin Krizle Mücadele Stratejileri Üzerindeki Etkisi

Tablo 6, küresel krizden etkilenmeyle ilgili belirlenen faktörlerin bireysel krizle mücadele stratejilerinin etkisini ortaya koymak için yapılan analiz sonucu istatistiksel olarak anlamlı olup (F = 41.025; p < 0.01). krizden etkilenme ile ilgili faktörler. bireysel mücadele

stratejisi adlı bağımlı değişkenin tamamının %38'ini açıklamaktadır. Küresel krizden etkilenme faktörleri ile bireysel mücadele stratejileri üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi bulunmaktadır. Regresyona ilişkin standardize edilmiş beta (β) değerleri bakımından incelendiğinde; lüks ihtiyaçlar ($\beta = 0.391$; $p = 0.01$) ile eğitim ve kültürel ihtiyaçlar ($\beta = 0.325$; $p < 0.01$) ve diğer zorunlu ihtiyaçlar ($\beta = 0.255$; $p < 0.01$) bireysel mücadele stratejisinin tamamı üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Küresel krizden etkilenmeyle ilgili belirlenen faktörlerin piyasa tabanlı mücadele stratejilerinin etkisini ortaya koymak için yapılan analiz sonucu istatistiksel olarak anlamlı olup ($F = 10.968$; $p < 0.00$). krizden etkilenme ile ilgili faktörler piyasa tabanlı mücadele stratejisi adlı bağımlı değişkenin tamamının %13'ünü açıklamaktadır. Küresel krizden etkilenme faktörlerinin piyasa tabanlı mücadele stratejileri üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi bulunmaktadır. Regresyona ilişkin standardize edilmiş beta (β) değerleri bakımından incelendiğinde; diğer zorunlu ihtiyaçlar ($\beta = 0.301$; $p = 0.00$) ile eğitim ve kültürel ihtiyaçlar ($\beta = 0.193$; $p < 0.01$) ve lüks ihtiyaçlar ($\beta = 0.118$; $p < 0.05$) piyasa tabanlı mücadele stratejisinin tamamı üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu görülmektedir. Diğer faktörlerin bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 6. Öğrencilerinin Küresel Krizden Etkilenmesine Yönelik Faktörler Üzerinde Bireysel ve Piyasa Tabanlı Mücadele Stratejisinin Etkisi

Faktörler	Bağımlı Değişken					
	Bireysel Mücadele Stratejisi			Piyasa Tabanlı Mücadele Stratejileri		
	Std. β	t	p	Std. β	t	p
Lüks İhtiyaçlar	0.391	8.995	0.000**	0.118	2.292	.023**
Eğitim ve Kültürel İhtiyaçlar	0.325	7.475	0.000**	0.193	3.759	.000**
Ulaşım İhtiyacı	0.197	4.520	0.000**	0.022	0.423	.672
Diğer Zorunlu İhtiyaçlar	0.255	5.866	0.000**	0.301	5.855	.000**
Zorunlu Beslenme İhtiyacı	0.160	3.675	0.000**	0.051	0.998	.319
Sabit		109.033	0.000**		44.363	.000**
	$R^2=0.388$ Adj. $R^2=0.379$			$R^2=0.145$ Adj. $R^2=0.132$		
	$F= 41.025^{**}$			$F= 10.968^{**}$		

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Tablo 7. Öğrencilerinin Küresel Krizden Etkilenmesine Yönelik Faktörler Üzerinde Kamusal Tabanlı Mücadele Stratejisinin Etkisi

Faktörler	Bağımlı Değişken		
	Kamusal Tabanlı		
	Std. β	t	p
Lüks İhtiyaçlar	0.103	1.918	0.056
Eğitim ve Kültürel İhtiyaçlar	0.114	2.129	0.034*
Ulaşım İhtiyacı	0.026	0.495	0.621
Diğer Zorunlu İhtiyaçlar	0.103	1.920	0.056
Zorunlu Beslenme İhtiyacı	0.211	3.938	0.000**
Sabit		26.536	0.000**
	$R^2=0.079$ Adj. $R^2=0.065$		
	$F= 5.546^{**}$		

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Tablo 7. küresel krizden etkilenmeyle ilgili belirlenen faktörlerin kamusal tabanlı mücadele stratejilerinin etkisini ortaya koymak için yapılan analiz sonucu istatistiksel olarak anlamlı olup ($F = 5.546$; $p < 0.01$). krizden etkilenme ile ilgili faktörler kamusal tabanlı mücadele stratejisi adlı bağımlı değişkenin tamamının %6'sını açıklamaktadır.

Küresel krizden etkilenme faktörlerinin kamusal tabanlı mücadele stratejileri üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi bulunmaktadır. Regresyona ilişkin standardize edilmiş beta (β) değerleri bakımından incelendiğinde; zorunlu beslenme ihtiyaçları ($\beta = 0.211$; $p = 0.00$) ile eğitim ve kültürel ihtiyaçlar ($\beta = 0.114$; $p < 0.05$) kamusal tabanlı mücadele stratejisinin tamamı üzerinde etkiye sahip olduğu görülmektedir. Diğer faktörlerin bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 8. Küresel Krizden Etkilenme Faktörlerinin Demografik Özelliklere Göre Durumu

Faktörler	Cinsiyet		Ort.Aylık Harc.		Aylık Tüketimi Ailenin Karşılması		Harç Kredisi	
	t	p	F	p	t	p	t	p
Lüks İhtiyaçlar	-2.488	.013*	2.575	.054	-1.149	.251	.663	.508
Eğitim ve Kültürel İhtiyaçlar	-2.414	.016*	3.551	.015*	-2.432	.015	.272	.786
Ulaşım İhtiyacı	1.284	.200	1.965	.119	-2.079	.038	.625	.532
Diğer Zorunlu İhtiyaçlar	-0.758	.499	2.593	.052	-1.681	.094	.2050	.041
Zorunlu Beslenme İhtiyacı	0.018	.986	2.064	.105	-1.921	.056	1.983	.048

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Küresel krizden etkilenme ile ilgili belirlenen faktörlerin ortalama aylık harcamalara göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediği incelemek için ANOVA analizi yapılmış ve analiz sonucunda sadece eğitim/kültürel ihtiyaçlar faktörü açısından anlamlı farklılık çıkmıştır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak için yapılan Post Hoc test sonucu 601 TL ve üstü ortalama harcaması olanlar ile 200 TL ve altı öğrenci grubu arasında ortaya çıkmıştır. 200 TL ve altında ortalama aylık harcaması olan öğrenciler eğitim/kültürel ihtiyaçlarını karşılamada 601 TL ve üstü harcamaya sahip olanlardan daha çok zorlanmıştır. Diğer faktörler açısından istatistiki olarak anlamlı bir sonuç çıkmamıştır.

Öğrencilerin küresel krizden etkilenme ile ilgili belirlenen faktörlerin aylık tüketim için gelir kaynaklarına göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediği incelemek için t-testi yapılmıştır. t-testi sonucunda ailenin karşılaması ve harç kredisi alanlarda bazı faktörlerde farklılaşma olmuş diğer gelir kaynakları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Farklılıkları değerlendirdiğimizde tüketimi aileleri karşılayan öğrenciler ile karşılamayan öğrenciler karşılaştırıldığında ikinci ve üçüncü faktörler açısından da istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Eğitim/ kültürel ihtiyaçlar ve ulaşım ihtiyacı açısından ailelerinden destek almayan öğrencilerin küresel kriz karşısında bu ihtiyaçlarını karşılamada daha çok etkilendiği ortaya çıkmıştır. Diğer faktörler açısından ise anlamlı bir farklılaşma çıkmamıştır. Harç kredisi alan öğrenciler ile almayan öğrencilerin küresel krizden etkilenmeleri değerlendirildiğinde diğer zorunlu ve zorunlu beslenme ihtiyaçları faktörlerinde istatistiki olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. Bu faktörler açısından harç kredisi alanlar bu ihtiyaçlarını karşılamada zorlandıklarına almayanlara göre daha çok katılmaktadırlar.

5. SONUÇ

Son küresel krizden meslek yüksekokulu öğrencilerinin etkilenmesi ve krizle mücadele etme stratejileri ile ilgili yapılan bu çalışmada, MYO öğrencilerinin krizden etkilenmelerini ortaya koyan beş faktör belirlenmiştir. Bu faktörler toplam varyansın %64.308'ini

oluşturmaktadır. Bu faktörleri değerlendirdiğimizde öğrencilerin birinci basamak zorunlu ihtiyaçlarını karşılama ile ilgili faktörün son faktör olduğunu görmekteyiz. Öğrencilerle yapılan çalışmada ilk faktör lüks ihtiyaçlar ve giyinme ihtiyacı olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonucu değerlendirdiğimizde, öğrencilerin ilk olarak azaltmak zorunda kalacakları ihtiyaçların lüks dediğimiz eğlence ve giyim ihtiyacı olduğu ve en çok bu ihtiyaçlarının etkilendiği söylenebilir. Bu açıdan öğrenciler kayıt ücreti, ders kitabı ve kişisel gelişim kitaplarını alma için yapacakları harcamalarda sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Diğer bir faktör ise ulaşım ihtiyacı olarak isimlendirilmiş olup, bu ihtiyaçlarını karşılamada da yürüme ve toplu taşımayı tercih ettiklerini, şehir dışı etkinliklere katılmakta ise zorlandıklarını belirtmişlerdir. Son iki faktör ise öğrencilerin birinci basamak zorunlu ihtiyaçlarını oluşturmaktadır. İhtiyaçlar hiyerarşisi açısından birinci basamakta yer alan ve her koşulda karşılanması gereken beslenme ihtiyacı son faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu çok doğal bir sonuçtur, çünkü öğrenciler zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar. İkinci faktör öğrencilerin eğitim ve kültürel ihtiyaçlarını oluşturmaktadır. Sonuç olarak sınırlı ve sabit harcayacakları gelire sahip öğrencilerin krizle birlikte çok sınırlı olan zorunlu tüketimlerini azaltmamışlar, zorunlu olmayan tüketim harcamaları ise azalmış, hatta hiç yapılmamaya başlanmıştır. Bu sonuçlar literatürde yapılan araştırmalarla uyumlu sonuçlardır. Özellikle McKenzie (2001)'nin 1994 Meksika krizinin etkilerini inceleyen araştırmasında çıkan sonuçlar ile örtüşmektedir.

Krizle mücadele stratejisi olarak üç strateji kapsamında öğrencilerin en çok hangi stratejilere başvurduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin çoğu bireysel mücadele stratejisini uygulamaktadır. Bu sonuç ise literatürde yapılan araştırmalarla uyumlu bir sonuç olup Azgelişmiş ve Gelişmekte olan ülkelerin öncelikle uyguladıkları krizle baş etme stratejisidir. Bu ülkelerde uygulanan bireysel stratejiler ile ekonomik kriz sosyal krize dönüşmemektedir. Ayrıca Azgelişmiş ve Gelişmekte olan ülkelerde bireysel stratejilerin tercih edilmesinin en önemli nedeni ise, piyasa tabanlı stratejilere ulaşmanın zorluğu ve maliyetli olması kamusal stratejilerin krizi aşmak için Gelişmiş Ülkeler oranla çok az olması ya da uygulamaya çok geç konulmasıdır.

Bu çalışmada ayrıca öğrencilerin krizden etkilenmesi ile ilgili faktörler ve öğrencilerin krizden en az etkilenme ile atlatabilmeleri için uyguladıkları krizle mücadele stratejileri arasındaki ilişki ve etkisi regresyon analizi yapılarak incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan araştırmada öğrencilerin krizden etkilenmesi ile ilgili ortaya çıkan beş faktörün tümüyle mücadelede bireysel stratejiyi kullandıkları ortaya çıkmıştır. Küresel krizin etkileri ile ilgili faktörler, öğrencilerin bireysel mücadele stratejileri üzerinde %38'lik bir etkiye sahiptir. Yani öğrenciler lüks ihtiyaçları, eğitim/kültürel ihtiyaç, ulaşım ihtiyacı, diğer zorunlu ihtiyaç ve zorunlu beslenme ihtiyaçlarını karşılarken bireysel mücadele stratejisini kullanmışlardır. Öğrenciler literatürde yapılan araştırma sonuçlarına uyumlu davranışlar sergilemişlerdir. Öğrencilerin piyasa tabanlı stratejiler kullanmaları maliyetli, ulaşmalarının zor ve ailelerine bağlı olması, riskli olmasından dolayı krizle mücadele stratejisi olarak uygulamayı tercih etmemektedirler. Aynı şekilde öğrencilerin kamusal stratejileri de aynı nedenlerden dolayı uygulamaları pek olası değildir. Öğrencilerin en çok yararlandıkları kamusal strateji harç kredisi ve öğrenim kredisi olmaktadır.

Lüks ihtiyaçlar, eğitim ve kültürel ihtiyaçlar ve diğer zorunlu ihtiyaçların giderilmesinde ise piyasa tabanlı mücadele stratejisinin üzerinde etkiye sahiptir Bu etki % 13'tür. Diğer faktörler açısından bir etki söz konusu değildir.

Küresel krizin etkileri ile ilgili faktörler, öğrencilerin kamusal tabanlı mücadele stratejileri üzerinde %6'lık bir etkiye sahiptir. Öğrencilerin eğitim/kültürel ve zorunlu beslenme ihtiyaçlarını karşılarken kullandıkları stratejiler arasında kamusal tabanlı mücadele stratejisi de bulunmaktadır. Diğer ihtiyaçları ile ilgili ortaya çıkan faktörler kamusal tabanlı mücadele stratejisi üzerinde bir etkiye sahip değildir.

Küresel krizden etkilenme ile ilgili belirlenen faktörlerin cinsiyete göre değerlendirildiğinde erkekler kadınlara göre küresel krizden lüks ve eğitim/kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasında daha çok etkilendiklerine katılmaktadır. Ortalama aylık harcamalara göre krizden etkilenme arasındaki farklılık değerlendirildiğinde sadece eğitim/kültürel ihtiyaçlar faktörü açısından anlamlı farklılık çıkmıştır. Bu farklılık 601 TL ve üstü ortalama harcaması olanlar ile 200 TL ve altı öğrenci grubu arasında ortaya çıkmıştır. 200 TL ve altında ortalama aylık harcaması olan öğrenciler eğitim/kültürel ihtiyaçlarını karşılamada 601 TL ve üstü harcamaya sahip olanlardan daha çok zorlanmıştır. Çünkü düşük geliri olan öğrenciler üzerinde krizin etkileri daha derin olmaktadır. Düşük gelirli öğrencilerin öncelikle karşılamak zorunda oldukları zorunlu ihtiyaçlar olduğu için lüks ve eğitim/kültürel ihtiyaçları ya çok azını karşılamaktadırlar ya da hiç karşılayamamaktadırlar. Bu durumda krizle birlikte etkilenen ihtiyaçlar ise doğal olarak lüks ve eğitim/kültürel ihtiyaçlar olmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre mikro açıdan öğrenciler, uyguladıkları bu stratejilerle fiziksel ve beşeri birikimlerinin önündeki engelleri azaltmaktadırlar. Makro açıdan ise bu stratejiler, ülkenin ihtiyacı olan sanayi ve hizmet sektöründeki nitelikli eleman ihtiyacının karşılanmasında ve kalkınmasına uzun vade de katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Altuğ, Osman (2001). “Ekonomik kriz ve Yolsuzluklar”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Sayısı, II, sayı:41, Eylül-Ekim.
- Günsoy, Güler (2009) Ekonomik Krizlerin Etkisi, Pelikan Yayınevi, Ankara,
- Holzman, Robert., ve Jorgensen S., (2000). “ Social Risk Management A new Conceptual From work for Social Protection and Beyond” Social protection Discussion Paper No 0006 Social Protections Unit, Human Development Network The World bank
- Baldacci E., Mello, Luiz De.,(2002). “Financial Crises, Poverty and Income Distribution” IMF working paper, wp/02/04
- OECD (2003). Emerging Risks in the 21 st Century An Agenda for Action, OECD Publication Service, France pp 1-290.
- World Bank (2007). Development Results in Middle Income Countries An Evaluation of the World Bank’s Support Independent Evaluation Group (IEG) The World Bank, Washington D.C pp.1-162 .
- Eichengreen B.,Rose,A.,WyplozC.,(1996)“Contagious Currency Crises”, NBER, Working Paper 5681
- Fallon, P, R., ve Lucas R, E, B., (2002). “The Impact of Financial Crises on Labor Markets, Household Incowes and Poverty: A Reviev of Evidence” The World Bank Research Observer Vol. 17 No: 1 pp 21-45.
- İftarG.K.http://193.140.21.192:8000/SCRIPT/bay2/scripts/student/serve_page.pl?970127244+bay0401.html (Erişim Tarihi: 11.02.2005).
- Nunnally, J. C. Psychometric Theory (2nd ed.). New York: McGraw-Hall, 1978.
- Perdana, Ari, A., (2005). “Risk Management for the Poor and Vulnerable” CSIS Working Paper Series wpe 0933.
- World Bank (2003). Asian Financial Crisis Response Fund: Completion Rview, ASEM <http://web.worldbank.org> (17.2.2009)
- Heitzmann, K.,Canagarajh,R,S., Siegel, P,B., (2002). “Guidelines for Assessing the sources of Risk and Vulnerability”, Social Protection Unit Human Development Network The World Bank.

- Mckenzie, D.J., (2001). “The House Hold Response to the Mexican Peso Crisis”
Stanford University Department of Economics, working papers 0107, Stanford
- Mckenzie, D.J., (2003). “How do House holds Cope with Agglegate Shocks ? Evidence
From The Mexican Peso Crisis” World Development vol .31 no. 7 pp 1179-1199.
- Friedman J., ve Levinsohn, J., (2001). “ The Distributional Impacts of Indonesias
Financial Crisis on Household welfare A” “Papid Response” “Methoddgey”
NBER,
Working Paper 8564 (Cambridge,MA,National Bureau of Economic Research)
- Zurawacki, L.and Braidot, Nestor (2005) “Consumers During Crisis Responses From The
Middle Class in Argentina”, Journal of Business Research, 58, p.1100-1109.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET ÜZERİNDEN ALİŞVERİŞ EĞİLİMİ: HİSARCIK MESLEK YÜKSEKOKULUNDA BİR UYGULAMA

TENDENCY TO SHOPPING ON THE İNTERNET AMONG HIGH
SCHOOL STUDENTS:AN APPLICATION AT HISARCIK MYO

Hüseyin YILMAZ¹

Ömer ALTAŞ²

Vasfi KAHYA³

ABSTRACT

Recently, developing and widely-used computer and communication technologies has come into our life. Since early 1990s when the first web scanner was developed, internet has been increasingly used for commercial purposes. Attracting people with commercial size, internet has made shopping a current use. Internet is being continually used by the consumers, firms and marketing have been dynamised. Shopping on the internet in Turkey is used as widely as all over the world.

The biggest efficiency for the internet marketing is easiness which provides for the consumer life.

Consumers can reach the product at will wherever he wishes. In this study we aimed to analyse tendencies and habits on the internet shopping among high school students who are one of the most users. For that purpose, a survey conducted and obtained data statistically interpreted.

Key words: Hisarcık MYO, student, shopping, Marketing İnternet.

ÖZET

Gelişen ve yaygınlaşan bilgisayar ve iletişim teknolojileri son yıllarda hayatımıza İnternet olgusunu sokmuştur. İlk web tarayıcının geliştirildiği, 1990'lı yılların başından itibaren İnternet, ticari amaçlar için giderek daha yoğun olarak kullanılır hale gelmiştir. Son dönemlerde İnternet, e-ticaret boyutuyla dikkati çekmiş, yeni bir alışveriş şeklini gündeme getirmiştir. İnternet üzerinden alışveriş, artan bir hızda tüketiciler tarafından kullanılarak, firmalara ve pazarlamaya yeni dinamikler katmıştır. İnternet üzerinden alışveriş tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek yaygınlaşmaktadır.

İnternet pazarlamanın tüketici hayatına getirdiği en büyük etkisi kolaylıktır. Tüketiciler istediği ürünü istediği zaman ve istediği mekanda kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bu çalışmada interneti en fazla kullanan kesimlerden biri olan üniversite gençliğinin internet üzerinden alışveriş alışkanlıkları ve eğilimlerinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla Dumlupınar Üniversitesi Hisarcık Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde anket

¹Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, huseinyilmaz@dumlupinar.edu.tr.

² Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, oaltas@dumlupinar.edu.tr

³ Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, vaska644@hotmail.com

uygulanması yapılmış ve elde edilen sonuçlar istatistiksel yöntemlerle analiz edilip yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Hisarcık MYO, Öğrenci, Alışveriş, İnternet Pazarlaması.

1. GİRİŞ

Dünya büyük bir teknolojik değişim yaşarken, insanların sosyal yaşantısında da önemli ve değişimler ortaya çıkmıştır. Artık ilişkilerimizin önemli bir kısmı teknolojik kaynakların varlığına dayanmaktadır. İnsanoğlunun sosyal yaşantısındaki bu değişim, aynı zamanda ticari işletmeler arasında ve bu ticari işletmelerle insanların arasındaki ilişkileri etkilemiştir. Tüketici olarak adlandırdığımız bir ürün ya da hizmete ihtiyacı olan kişi, artık rahatlığını ve güvenliğini ön planda tutarak aldığı ürün ya da hizmetlerden elde ettiği faydayı maksimize etmenin yollarını aramaktadır.

Ortaya çıkan bu durum geleneksel pazarlama anlayışında da değişimlere yol açmış, pazarlamanın interaktif yönünün kuvvetlenmesine neden olmuştur. Bu ortam, gerek işletmelerin gerekse tüketicilerin artan ihtiyaçlarının bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. İnternet ortamı işletmelere yeni ticari fırsatlar oluşturmuş, ürün/hizmet ve işletmelerin daha global bir evrende tanıtımını sağlamış, sınırlar ötesi tüketicilere kendini tanıtmının yanı sıra değişik coğrafi bölgelerdeki tüketicileri tanıma ve onlara ulaşma imkanını da kolaylaştırmıştır. Tüketicilere de bazı avantajlar sunmuştur. Tüketiciler ihtiyacı olan ürünleri daha hızlı, daha güvenli ve nispeten daha ucuza almanın imkânlarına kavuşmuştur. İnternet kullanımının yaygınlaştığı son yıllarda öğrencilerin de bu avantajlardan faydalandığı görülmüştür. Özellikle kırsal alanda okuyan öğrencilerin ihtiyaçlarını bu bölgelerde tam olarak karşılayamadığı görülmüştür. Öğrencilerin isteği ürün ya da hizmetleri, özellikle kırsal bölgelerde hızlı, güvenli ve ucuz alma imkânının kısıtlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı öğrenciler istediği ürünlerini internet üzerinden sağlamaktadırlar.

Bu çalışmada Hisarcık meslek yüksekokulu öğrencilerin internet üzerinden alışveriş eğilimi analiz edilmiştir.

2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖNEMİ VE AMACI

Bu araştırmanın amacı Dumlupınar Üniversitesine bağlı Hisarcık Meslek Yüksekokulunda okuyan öğrencilerin elektronik pazarlara ve pazarlama uygulamalarına yönelik pozitif veya negatif tutumlarını belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için elektronik pazarlar ve pazarlama uygulamaları hakkında 24 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Araştırmada hedef kitle olan meslek yüksekokulu öğrencilerine anket çalışması ile ulaşılarak, elde edilen veriler SPSS 15.2 istatistik programına yüklenmiş, frekans tabloları ve çapraz tablolar elde edilmiştir. Elde edilen tabloların analiz edilip, yorumlanmasıyla analiz sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.1. Hisarcık Meslek Yüksekokulu

Hisarcık Meslek Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesine bağlı olarak Yüksek Öğretim Yürütme Kurulunun 14.02.1994 tarih ve 94.5.332 sayılı kararı ile açılmıştır. 1994 yılında 66 öğrenci ile eğitim-öğretim faaliyetine başlayan okulda, 2008-2009 Öğretim Yılı Bahar Yarıyılı itibarıyla 721 öğrenci öğrenim görmektedir. 1994-2009 yılları arasında İşletmecilik Programından 89, Muhasebe, Pazarlama ve İşletme programlarından olmak

üzere toplam 981 öğrenci mezun olmuştur. 1999 yılında İşletmecilik programına öğrenci alımına ara verilmiş, Pazarlama Programına öğrenci alınmaya başlanmış, 2005 yılında Pazarlama (İÖ), Muhasebe (İÖ) ve İşletmecilik (NÖ) Programları açılmıştır. 2006 yılında İşletmecilik (İÖ) programının açılmasıyla birlikte, öğrenci sayısı hızla artış göstermeye başlamıştır⁴.

Akademik açıdan bu çalışmanın, önceki dönemlerde farklı üniversitelerde yapılmış benzeri internet üzerinden alışveriş eğilimi çalışmalarıyla kıyaslama ve böylelikle Meslek yüksekokulu öğrencilerimizin internet ve internet üzerinden alışveriş eğilimlerinin daha net bir şekilde ortaya çıkmasını ümit ediyoruz.

3.İNTERNET ÜZERİNDEN ALIŞVERİŞ

Latince’de (informatio), İngilizce’de ise (İnformation) ya da (knowledge) olarak tanımlanan bilgi, verilen karar alma süreçlerine destek olacak şekilde, anlamlı bir yapıya getirilmesiyle ortaya çıkan sonucu ifade etmektedir.Bilginini toplanmasını, bu bilginin işlenmesini, bu bilgilerin saklanması, gerektiğinde herhangi biryere iletilmesi ya da herhangi bir yerden bu bilgiye erişilmesini bugün için elektronik, optik vb.tekniklerle otomatik olarak sağlayan teknolojiler bütününe bilgi teknolojileri diye tanımlanabilir. Bu bilgi teknolojilerinin getirebileceği yeni olanaklar ve fırsatlar ile pazarlama anlayışında değişim ve gelişmeler olabilecektir⁵.

Elektronik alışveriş yapan tüketiciler internette detaylı ürün bilgileri ve çok fazla çeşit seçeneği bulmanın rahatlığını yaşamaktadırlar. Buna karşın elektronik pazarlamaya yönelik işletmeler ise ürün ve hizmetlerini rakiplerinden farklılaştırmanın zorluklarını yaşamaktadırlar Tüketiciler tıpkı mağazalarda olduğu gibi internet üzerinde de ani kararlar vererek hiç akıllarında olmayan şeyleri satın alabilmektedir. Her ne kadar internet üzerinden pazarlama ve ticaret tekniklerine yönelik kapsamlı ve genelleştirilebilecek bir çalışma olmamasına karşın her ülkenin tüketicileri elektronik alışverişlerini anlık olarak gerçekleştirmektedir. Yani Tüketicilerin büyük çoğunluğunda internet üzerinden alışverişe yönelik kaygılar mevcuttur. Bunların en temel olanları şunlardır. Teslimat giderlerinin çok yüksek olması, ürünlerin deneme isteği, fiyatların yüksek olması, büyük ve lüks ürünler için uygun olmaması, ürünlere görmek ve dokunmak isteği, çabuk bozulan ürünler için uygun olmaması ve kredi kartı bilgilerinin çalınabilmesi gibi sorunlar sayılabilir⁶.

İnternette alışveriş süreci geleneksel alışverişten farklı olarak evden çıkmadan yapılmaktadır. Ek olarak arama, bilgi toplama, karşılaştırma ve sipariş aşamalarından sonra satın alma gerçekleşmektedir. Bütün bu eylemler internet altyapısı ile birlikte düşünülmelidir. Bu yeni satın alma aracı bilgisayar, internet bağlantısı, arama motorları ve diğer yardımcı yazılımlarla bir bütün oluşturmaktadır. Bilgisayarı olan kitle için söz konusu işlemin maliyetinin giderek daha düşmesi internetin giderek daha fazla tercih edilmesini sağlamaktadır. Ancak süreç, bu aşamadan sonra “satın alma ile sonuçlanıyorsa anlam kazanacaktır.

Elektronik ticaret, “hizmetlerin ve ürünlerin stok, değişim, reklam, dağıtım ve ödenmesinde, elektronik haberleşme formlarından bazılarını kullanan herhangi bir aktivitedir.” Başka bir tanımda ise, elektronik ticaret terimi, satın alma taleplerinin tedarikçilere elektronik veri değişim sistemi aracılığıyla iletilmesi; işlemlerin gerçekleşmesi için faks ve e-posta kullanımı; ATM’lerin, EFTPOS, ve akıllı kartların

⁴ <http://hisarcikmyo.dpu.edu.tr/okulumuz.htm> 23.03.2009

⁵ Kartal,Cihat,İnternet Ortamında Pazarlama,Gazi Kitabevi,Ankara,2002,s.1.

⁶ http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_1/C6-S1-M2.pdf

ödemeler için kullanımı; internet'in ve online hizmetlerin kullanımı gibi çok çeşitli platformların bir arada kullanılması olarak tanımlanmaktadır ⁷. İnternet sayesinde dünyanın her yerinde aracılarımız, iş ortaklarımız dolayısıyla milyarlarca potansiyel müşterilerimiz olabilir. Daha da önemlisi internet, para kazandıracak bir potansiyeldir. Elektronik ticaret faaliyetlerin hem alıcı hem satıcı çerçevesinde elektronik olarak gerçekleştirerek bir takım elektronik ortam avantajlarından yararlanılması şeklinde düşünülebilir ⁸.

Tablo 1. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	78	41.7
Bayan	109	58.3
Toplam	187	100.0

Tablo 1’de ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı verilmektedir. Buna göre % 41.7’si Erkek ,% 58.3’ü bayandır.

Tablo 2. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Yaş	Sayı	Yüzde
18-19	40	21.6
20-21	115	62.2
22 ve Üzeri	30	16.2
Toplam	187	100.0

Tablo 2’de ankete katılan öğrencilerin yaş dağılımı verilmektedir. Buna göre 18-19 yaş grubu % 21.6’sı, 20-21 Yaş grubu % 62.2’si, 22 ve üzeri yaş grubu % 16.2’ sini teşkil etmektedir.

Tablo 3. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bölümlere Göre Dağılımı

Bölüm	Sayı	Yüzde
İşletme	69	36.9
Muhasebe	50	26,7
Pazarlama	68	36.4
Toplam	187	100.0

Tablo 3’de ankete katılan öğrencilerin okudukları bölümler itibariyle dağılımı verilmektedir. Buna göre İşletme % 36.9’u, Muhasebe % 26.7’si, Pazarlama % 36.4’ünü teşkil etmektedir.

⁷ Akıncı,Serkan,Elektronik Ticarete Pazarlama Stratejileri Bir Uygulama,Yüksek Lisans Tezi,Akdeniz Üniversitesi SBE,Antalya,2002,s,5.

⁸ Kartal,a.g.e.,s.68.

Tablo 4. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Öğretim Şekline Göre Dağılımı

Öğretim Şekli	Sayı	Yüzde
Normal Öğretim	115	61.5
İkinci Öğretim	72	38.5
Toplam	187	100.0

Tablo 4’de ankete katılan öğrencilerin okudukları Öğretim şekline göre dağılımı verilmektedir. Buna göre Normal öğretim okuyan öğrenciler % 61.5’i, İkinci öğretim okuyan öğrenciler ise % 38.5’ini, teşkil etmektedir.

Tablo 5. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Aile Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Ailenin Yaşadığı Yerleşim Birimi	Sayı	Yüzde
Köy-Kasaba	17	9.1
İlçe	66	35.3
İl	23	12.3
Büyük Şehir	81	43.3
Toplam	187	100.0

Tablo 5’de ankete katılan öğrencilerin ailelerinin yaşadığı yerleşim birimine göre dağılımı verilmektedir. Buna göre % 9.1’u, Köy ve Kasaba, % 35.3’ü, ilçe, % 12.3’ü il,% 43.3’ü Büyük şehirlerde yaşamaktadır.

Tablo 6. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Coğrafi Bölge	Sayı	Yüzde
Akdeniz	12	6.4
Doğu Anadolu	1	0.5
Güneydoğu Anadolu	3	1.6
Ege	24	12.8
İç Anadolu	16	8.6
Karadeniz	15	8.0
Marmara	115	61.5
Bilinmeyen	1	0.5
Toplam	187	100.0

Tablo 6’da ankete katılan öğrencilerin coğrafi bölgelere göre dağılımı verilmektedir. Buna göre % 61.5’i, Marmara Bölgesi,% 12.8’i Ege Bölgesinde yaşamaktadır.Bunun nedeni olarak ulaşım kolaylığını belirtebiliriz.

Tablo 7. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Kredi Kartı Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

Kredi Kartı	Sayı	Yüzde
Evet	38	20.3
Hayır	148	79.1
Bilinmeyen	1	0.5
Toplam	187	100.0

Tablo 7’de ankete katılan öğrencilerin kredi kartı kullanma durumlarına göre dağılımı verilmektedir. Buna göre % 20.3’ü, evet, % 79.1’i Hayır yanıtı vermiştir. Bu sonuçların oluşumunda güven probleminin rolü büyüktür.

Tablo 8. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İnternet Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

Kredi Kartı	Sayı	Yüzde
Evet	161	86.1
Hayır	22	11.8
Bilinmeyen	4	2.1
Toplam	187	100.0

Tablo 8’de ankete katılan öğrencilerin internet kullanma durumlarına göre dağılımı verilmektedir. Buna göre % 86.1’i, evet, % 11.8’i Hayır yanıtı vermiştir.

Tablo 9. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Kredi Kartı Kullanımı ile İnternette Satın Alma Davranış Durumlarına Göre Dağılımı

Kredi Kartı Kullanımı	İnternette Satın Alma Davranışı					
	Hiç	1 Kez	2 Kez	3 Kez	4 Kez	5 Kez Ve Üzeri
Evet	8	10	2	3	0	15
Hayır	49	56	19	5	2	17
Bilinmeyen	0	1	0	0	0	0
Toplam	57	67	21	8	2	32

Tablo 9’da ankete katılan öğrencilerin kredi kartı kullanımı ile internette satın alma davranış durumlarına göre dağılımı incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre öğrencilerimizin % 30.5’i, internet üzerinden hiç mal ve hizmet alımı gerçekleştirilmemiş, % 69.5’i internet üzerinden mal ve hizmet satın alma davranışı göstermiştir. İnternet üzerinden satın alma davranışı gösteren öğrencilerimizin % 37.1’i Dijital ürünler (mp3, video, müzik, oyun vb.) % 10.0’ı Tüketici elektroniği (Dijital Kamera, Yazıcı, Tarayıcı, Cep Telefonu vb.) % 29.3’ü Kitap, cd, % 3.6’sı Ev eşyası, hediyelik eşya ve oyuncak, % 2.1’i Güzellik ve Sağlık ürünleri, % 17.9’u Hizmet (seyahat, emlak, sigorta vb.) yönünde davranış sergiledikleri ortaya çıkmıştır. İnternet satın alma davranışı göstermeyen öğrencilerimizin % 42.7’ si görerek satın almak istediği, % 6.3’ ü pahalı bulduğu, % 35.0’ı güvenmediği,% 9.8’i kalitesinden emin olamadığı için satın alma davranışı göstermediğini beyan etmiştir.

Tablo 10. Ankete Katılan Hisarcık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İnternet Kullanımı ile İnternette Satın Alma Davranış Durumlarına Göre Dağılımı

İnternet Kullanımı	İnternette Satın Alma Davranışı					
	Hiç	1 Kez	2 Kez	3 Kez	4 Kez	5 Kez Ve Üzeri
Evet	48	56	19	6	2	30
Hayır	9	10	1	1	0	1
Bilinmeyen	0	1	1	1	0	1
Toplam	57	67	21	8	2	32

Tablo 10’da ankete katılan öğrencilerin internet kullanım düzeyleri ile internetten satın alma davranış durumlarına göre dağılımı incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre yaşadığı ortamda internet kullanabilen öğrencilerimizin % 29.8’i internetten hiç mal ve hizmet satın almamıştır. % 70.2’si internetten mal ve hizmet satın alma davranışı göstermiştir. Bulunduğu ortamda internet kullanımı olmayan öğrencilerimizin % 40.9’u internetten satın alma davranışı göstermemiştir.

Öğrencilerin Cinsiyetleri ile internetten satın alma davranışı arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Buna göre bayan ve erkek öğrencilerin internet satın alma davranışı göstermesi arasında istatistiksel anlamda bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (t değeri: 2,164, sig: 0.032)

Kredi kartı kullanımı ile internetten satın alma davranışı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Buna göre kredi kartı kullananlar ile kullanmayanların internetten satın alma davranışı göstermesi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (t değeri : 3,697, sig: 0,002)

4.SONUÇLAR

Dumlupınar Üniversitesi Hisarcık Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin internet üzerinden satın alma eğilimi araştırılmıştır. Hem öğrenciler hem de işletmeler için internet pazarlaması güven duygusunun gelişmesi sonucu pazarlama uygulamalarının gelişmesinde önemli rol oynayacaktır. Bu çalışma sonucunda öğrencilerimizin büyük çoğunluğu internet üzerinde mal ve hizmet satın alma davranışı anlamında güven duymadıkları, görerek satın almak istedikleri, kalitesinden emin olmadıkları şeklinde düşünceler taşıdıkları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerimizin, elektronik pazarlarda bulunmaktan hoşlandıkları, fakat kendileri için risk olarak ta gördükleri ve bu konuda istekli olmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Okulumuzdaki öğrencilerin büyük çoğunluğunun internet kullanımı konusunda yaygın bir kullanım olmasına rağmen internetten satın alma davranışı sergilemekte bir takım olumsuz düşünceler taşıdıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Değişen yaşam biçimleri nedeniyle giderek daha çok kişinin perakende alışverişini internet ortamında yapmayı tercih etmesi yönünde gelişmeye yol açmıştır. Öğrencilerimizin büyük çoğunluğunda bu yönde bir değişim mevcuttur. Alışverişini rahat bir ortamda karşılaştırmalar yaparak kısa bir sürede tamamlayan kullanıcı satın aldığı ürünlere ancak birkaç gün içinde sahip olabilmektedir. Güvenlik sorununun ortadan kalkması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve hukuki olarak güvencelerin verilmesi yönünde çalışmalar yapılması internet üzerinden satın alma davranışının artışı göstermesine neden olacaktır.

KAYNAKLAR

<http://hisarcikmyo.dpu.edu.tr/> 09.01.2009.

http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_1/C6-S1-M2.pdf 15.04.2009

Akıncı,Serkan,Elektronik Ticarete Pazarlama Stratejileri Bir Uygulama,Yüksek Lisans Tezi,Akdeniz Üniversitesi SBE,Antalya,2002.

Kartal,Cihat,İnternet Ortamında Pazarlama,Gazi Kitabevi,Ankara,2002.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-EKONOMİK PROFİLİ: İSPIR HAMZA POLAT MYO ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

SOCIO-ECONOMIC PROFILE OF UNIVERSTITY STUDENT: AN APPLICATION ON THE STUDENTS OF ISPIR HAMZA POLAT VOCATIONAL SCHOOL

Selahattin KAYNAK¹

Mustafa Kemal YILMAZ²

ABSTRACT

Vocational School students' amounted more than 500 thousand in Turkey are an important port of both higher education students and public. Vocational School students are very important become they meet the intermediate staff requirement and they will constitute the future of the nation. For this season the socio-economic status of vocational students should be determined and they should be known more closely. The aim of this study is to determine the socio-economic conditions of the students attending in İspir Hamza Polat Vocational School and the factors which affect the students' choice on taking college education. The study is expected to be useful to build an infrastructure for managers and scholars' effort in the case of better understanding of their students and enhancing their education and social environment quality. The first-hand data in this study was collected by using questionnaire method. Our results indicated that students were coming from families with low income and less-educated, and the determining factors of their choice on college education were their desire to have a profession, to develop their knowledge and skills, and to get a job. The program attended positively correlated with the gender of students and the fact that took the program willingly.

Key Word: Socio Economic, Profile Of Student, Ispir Hamza Polat Vocational School

ÖZET

Türkiye'de sayıları 500 bini aşan Meslek Yüksek Okulu öğrencileri, hem yüksek öğretim öğrencilerinin hem de toplumun önemli bir kesimini oluşturmaktadır. Toplumun geleceği ve işletmelerin ara eleman ihtiyaçlarını karşılamaları nedeniyle MYO öğrencileri büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle MYO öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumlarının belirlenmesi ve bu grubun daha yakından tanınması oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı, İspir Hamza Polat MYO' da öğrenim gören öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını ve üniversite öğrenimi tercih etmelerinde etkili olan faktörleri belirlemektir. Çalışmanın, idareci ve öğretim elemanlarının öğrencileri daha iyi tanınmasına, eğitim ve sosyal ortam kalitesinin artırılmasına yönelik düşüncelerinin alt yapısını oluşturmasında

¹ Dr., Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksek Okulu, skaynak@atauni.edu.tr

² Okutman, Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksek Okulu, ymutafa@yahoo.com

faydalı olacağı beklenmektedir. Araştırmada birincil elden veriler, anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin düşük gelir ve eğitim grubuna mensup ailelerin çocukları olduğu, üniversite öğrenimi tercih etmelerinde meslek sahibi olmanın, bilgi ve becerilerini geliştirme isteğinin ve iş bulmanın etkili olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin cinsiyetleri ve okudukları programa isteyerek gelme durumları ile okunan program arasında ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyo-Ekonomik, Öğrenci Profili, İspir Hamza Polat MYO.

1. GİRİŞ

Kuruluşu 1950’li yıllara dayanan Meslek Yüksek Okulları’nın kuruluş amacı yetişmiş ara eleman ihtiyacını karşılamaktır. Türkiye’de 1980 sonrasında başlayan ekonomik hamle döneminin yetişmiş ara eleman ihtiyacını sürekli artırması neticesinde, 1990’lı yıllarda Meslek Yüksek Okulları’nın sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. Ancak, bu okulların büyük bölümü plansız, programsız ve hazırlıksız bir şekilde açılmıştır. Bu okulların bütün eksiklik ve sıkıntılara rağmen bir kısmının kuruluşu kağıt üzerinde olup eğitim-öğretim verilememektedir (İTO, 2008).

Son yıllarda Meslek Yüksek Okulları’nın sayıları ile birlikte kontenjanları da hızla artmıştır. Özellikle geri kalmış bölgelerin kalkınmasında önemli bir araç olarak görülen Meslek Yüksek Okulları’na ülkemizin her köşesinde halk ve yerel yönetimlerin ilgi ve desteği giderek artmaktadır.

Türkiye’de sayıları 551.320 (ÖSYM, 2008) olan Meslek Yüksek Okulu öğrencileri, toplumun genç, dinamik ve dolayısıyla önemli bir kesimini oluşturmaktadır. Bu sayı örgün yükseköğretimde okuyan öğrencinin yaklaşık olarak %32,5’ine tekabül etmektedir. Dünyada belli başlı ülkeler ortalamasının %28 olduğu dikkate alınırsa Türkiye, yükseköğretimde mesleki eğitim öğrenci oranı bakımından iyi bir konumdadır (Eşme, 2007).

Meslek Yüksek Okullarında 260 ayrı programda eğitim verilmektedir. Öğrenciler tarafından en çok tercih edilen Muhasebe, Bilgisayar ve İşletme programdır. Meslek Yüksek Okulları sayıca %10’u illerde, %83’ü ilçelerde ve %7’si beldelerdedir. Öğrenci sayısı bakımından illerdeki oran %58, ilçelerdeki %39, beldelerdeki ise %3’tür. Meslek Yüksek Okulları’nda öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 67’dir (Eşme, 2007). Bu sayı Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat MYO için 29’dur.

Son yıllarda bu okulların sayısında ve kontenjanlarındaki artış bu kesimin sosyal, kültürel, ekonomik, beklenti ve görüşlerinin incelenmesi eğitim-öğretim sistemi için büyük önem taşımaktadır.

Üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik profilini yakından tanımak akademik faaliyetlerde kalite sorununa gerçekçi bir şekilde eğilmek isteyen üniversitelerin izleyeceği eğitim politikalarının saptanmasında oldukça önemlidir. Toplum ve bireylerin sosyo-ekonomik durumları; yaşadıkları çevreye, üslendikleri rollere, öğrenim durumlarına, sahip oldukları gelir düzeyi ve konumlarına göre değişiklik göstermektedir (Bilhan, 1996). Öğrencilerin sosyo-ekonomik profili ile ilgili literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Bu alanda Türkiye’de yapılmış en kapsamlı araştırmalardan biri İstanbul Ticaret Odası’nın “Meslek Yüksek Okulları Araştırması”dır. Bu araştırma 12 ildeki 38 Meslek Yüksek Okulu’nda öğretim gören 2504 öğrenci ve 133 Öğretim Elemanı üzerine yapılmıştır. Bu çalışmaya göre MYO’larda öğretim gören öğrencilerin baba mesleğinde emekli, işçi, memur gibi sabit gelirliler; anne mesleğinde ise %63,2 ile ev kadınlığı öne çıkmaktadır. Öğrencilerin %43,8’inin babası ilköğretim, %32,4’ünün lise; %55,8’inin annesi ilköğretim, %24,4’ünün ise lise mezunudur. Üniversite sınavına hazırlanmak için

dershaneye gittiğini söyleyenlerin oranı %44,2 iken, sadece test kitapları ve dergilerle hazırlık yaptığını belirtenlerin oranı %25,8'dir. Yine bu çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin %49,2'si eğitim gördüğü okuldan memnundur. Meslek yüksek okulunu bir meslek sahibi olmak için tercih ettiğini söyleyenlerin oranı %42,8, daha kolay iş bulmak için tercih ettiğini söyleyenlerin oranı %15,1'dir. Okulunu başka bir yer kazanamadığı için tercih ettiğini söyleyenlerin oranı %22,8, iki yıllık da olsa üniversite okumuş olmak için tercih ettiğini söyleyenlerin oranı da %18,5'tir. Öğrencilerin %39,6'sının aile geliri 1000 YTL'nin, %29,9'unun da 1500 YTL'nin altındadır. Bu durum meslek yüksek okullarına daha çok düşük gelir grubuna mensup ailelerin çocuklarının gittiğini göstermektedir. Yani, meslek yüksek okulu öğrencileri, aynı zamanda düşük ve orta eğitim grubuna mensup ailelerin çocuklarıdır (İTO, 2008).

Henden (2006) yapmış olduğu çalışmada Meslek Yüksek Okulu öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim düzeylerinin ilkokul olarak yoğunlaştığı, ailenin gelir düzeylerinin 'orta' olduğu, öğrenci başarısının ailenin gelir durumu ve yerleşim birimlerine bağlı olmadığını ifade etmektedir. Diğer bir çalışma da Güvercin (2000) tarafından yapılmış olup benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Kuzu (2004) "Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Beklentileri" adlı çalışmasında Fırat Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu öğrencilerine bir anket uygulamıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin %9,40'ı çalıştığı işteki özlük durumunun iyileştirmek, %43,6'ı meslek sahibi olmak, %16,6'sı herhangi bir yüksek okulu okumak, %3'ü askere gitmemek ve %24'ü daha rahat iş bulabilmek için Meslek Yüksek Okulu'nu tercih ettikleri tespit edilmiştir. Benzer bir çalışma da Şenol ve Tüfekçi (2007) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin almış oldukları eğitimden en büyük beklentileri arasında da mesleğiyle ilgili bir işte çalışabilmek olduğu belirlenmiştir.

Fırat ve Özel (2003)'in Uludağ Üniversitesi Meslek Yüksek Okullarında okuyan öğrencilerin üzerine yaptıkları çalışmada genellikle eğitim aldıkları alanı kendilerine uygun gördükleri gözlenmektedirler. Meslek Yüksek Okulunda okuyan öğrencilerin başlıca amaçlarına bakıldığında; bir meslek sahibi olmak, üniversite eğitimi almak, DGS yoluyla fakülteye yerleşmek sayılabilir. Bu öğrencilerin çoğunun en büyük beklentisi ise mesleğiyle ilgili çalışabileceği bir iş bulabilmektir(Şenol ve Tüfekçi, 2007).

Bu araştırmada, İspir Hamza Polat Meslek Yüksek Okulu'nda öğretim gören öğrencilerin demografik, sosyal ve ekonomik profilini, boş zamanlarını değerlendirme biçimleri ve üniversite öğrenimini tercih etme nedenleri ile memnuniyet dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksek Okulu 1995 tarihinde kurulmuş olup 1997-1998 öğretim yılında 35 öğrenci ile öğretime başlamıştır. Bugün İktisadi ve İdari Bilimler ile Teknik Programlar bünyesinde sekiz aktif bölümde 23 öğretim elemanı ve 677 öğrenci bulunmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Meslek Yüksek Okulu öğrencilerini kapsayan bu araştırmanın temel amacı, öğrencilerin ve ailelerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesidir. Bununla birlikte öğrencilerin üniversite eğitimi tercih etmelerinde etkili olan faktörler ve okudukları bölümden memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi araştırmanın diğer amaçlarını oluşturmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE KISITLARI

Araştırmanın kapsamı, Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat MYO öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya 4'ü Teknik Programlar ve 4'ü İktisadi Programlar olmak üzere 8 programda okuyan öğrenciler dahil edilmiştir. Araştırmanın sadece İspir Hamza Polat MYO öğrencileri üzerinde yapılması çalışmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

4.1. Örnekleme Süreci

Araştırmada örnek büyüklüğünün tespitinde tam sayım yöntemi kullanılmıştır. Öğrenci işlerinden alına bilgiye göre İspir Hamza Polat MYO'da kayıtlı 678 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin 9'nun kayıt dondurması ve 14'ünün af kapsamında olmasından dolayı bu öğrencilere ulaşılamamıştır. Araştırma 655 öğrenci üzerinde 16-27 Mart tarihleri arasında yapılmıştır. Hatalı ve eksik doldurulan anketler elendikten sonra 588 anket elde edilmiştir.

4.2. Ön Çalışma

Araştırma için kesin anket formu hazırlanıp veri toplanmasına geçilmeden önce öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerini belirlemeyi amaçlayan çalışmalar incelenmiştir (Yaylalı, 2006; İTO,2008). Hazırlanan anket formu farklı programlarda okuyan 20 öğrenci ile ön anket çalışması yapılmış ve öğrencilerin anket formunu değerlendirmeleri istenmiştir. Anket formu bu değerlendirmelerden sonra tekrar gözden geçirilmiş ve forma son şekli verilmiştir.

4.3. Veri Toplama Yöntem ve Aracı

Araştırmada veriler, anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anketler, öğrenciler ile yüz yüze görüşme şeklinde uygulanmıştır. Anket formunda dört grup soru yer almıştır. Bunlardan birinci grup cevaplayıcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. İkinci grup sorularda cevaplayıcıların ailelerinin demografik özellikleri yer almıştır. Üçüncü grup sorularda cevaplayıcıların üniversite öğrenimi tercih etmelerinde etkili olan faktörler ve okunan programdan memnuniyet düzeyi yer almıştır. Son grup sorularda ise cevaplayıcıların tercih sıralaması, üniversiteye girmelerini sağlayan temel faktörler, okunan programa isteyerek gelme durumu ve boş zamanlarda yapılan faaliyetler yer almıştır. Araştırma soruları beşli Likert ölçeği kullanılarak hazırlanmıştır. Veriler SPSS 16,0 istatistik programı yardımıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde; aritmetik ortalama, frekans dağılımı, χ^2 , korelasyon ve t testinden yararlanılmıştır.

4.4. Araştırma Hipotezleri

Araştırma kapsamında belirlenen hipotezler aşağıda sıralanmıştır.

H₁: Öğrencilerin cinsiyet dağılımları ile okudukları programlar arasında ilişki vardır

H₂: Öğrencilerin okudukları programa isteyerek gelme durumu ile okunan program arasında ilişki vardır.

H₃: Öğrencilerin cinsiyetleri ile üniversite öğrenimi tercih etme nedenleri arasında farklılık vardır.

5. VERİLERİN ANALİZİ

5.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanan sorulara alınan cevaplar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		Frekans		Yüzde			
Program	Arıcılık	28	4,8	Yaş	17-20	253	43,0
	Su Ürünleri	42	7,1		21-24	316	53,7
	Bahçe Ziraatı	54	9,2		25-28	16	2,7
	Organik Tarım	60	10,2		29-32	2	,3
	Muhasebe	117	19,9		33 +	1	,2
	İşletme	94	16,0	Cinsiyet	Kadın	303	51,5
	Pazarlama	102	17,3		Erkek	285	48,5
	Büro Yönetimi ve Sekreterlik		91	15,5	Gelir	100 TL ve aşağısı	48
Sınıf	Birinci	334	56,8	101-200 TL		261	44,4
	İkinci	254	43,2	201-300 TL		160	27,2
Mezun Olunan Lise Türü	Meslek Lisesi	24	4,1	301-400 TL		67	11,4
	Fen Lisesi	5	,9	401-500 TL		34	5,8
Barınma Yerleri	Anadolu Lisesi	8	1,4	501-600 TL		7	1,2
	Düz Lise	521	88,6	600 TL ve yukarısı	11	1,9	
	Süper Lise	23	3,9	Kaynakları	Harçlık	423	71,9
Özel Lise	7	1,2	Öğrenim Kredisi		238	40,5	
Ailemin Yanı	Devlet Yurdu	21	3,6		Çeşitli Burslar	59	10,0
	Devlet Yurdu	145	24,7	Bir İşte Çalışma	37	6,3	
Barınma Yerleri	Akraba Aynında	7	1,2				
	Özel Öğrenci Yurdu	91	15,5				
	Arkadaşlarla Birlikte Evde	324	55,1				

Tabloya bakıldığında, öğrencilerin okudukları program dağılımında ilk sırada %19,9 oranı ile (117) Muhasebe programının, ikinci sırada %17,3 oranı ile (102) Pazarlama programının ve üçüncü sırada ise %16 oranı ile (94) İşletme programının yer aldığı görülmektedir. Öğrenci sayısı bakımından en son sırada ise %4,8 oranı ile (28) Arıcılık programı yer almaktadır.

Öğrencilerin %56,8’i birinci sınıfta okumakta, %53,7’si 21-24 yaş aralığında ve %51,5’i kadınlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin gelir düzeylerine bakıldığında ilk sırada %44,4 oranı ile 101-200 TL aralığı, gelir kaynakları bakımından ise ilk sırada öğrencilerin ailelerinden gelen harçlıklar yer almaktadır. Öğrencilerin %6,3’ü bir işte çalıştıklarını ifade etmektedirler.

Tabloda öğrencilerin mezun oldukları lise türüne bakıldığında büyük bir çoğunluğunun düz lise mezunu olduğu, barınma yerlerine göre öğrencilerin %55,1’inin arkadaşları ile birlikte ve %24,7’sinin KYK yurtlarında kaldığı görülmektedir.

5.2. Öğrencilerin Aileleri İle İlgili Demografik Özellikler

Araştırma kapsamında öğrencilerin ailelerinin demografik özelliklerini belirlemeyi amaçlayan sorular hazırlanmıştır. Bu sorulara alınan cevaplar aşağıdaki Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Ailelerinin Demografik Özellikleri

		Demografik Özellikler		Demografik Özellikler			
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
İkametgâh	Marmara Bölgesi	71	13	Babann Eğitim Durumu	Okuryazar değil	22	3,7
	Ege Bölgesi	17	2,9		İlkokul	244	41,5
	Akdeniz Bölgesi	60	10,2		Ortaokul	124	21,1
	İç Anadolu Bölgesi	42	7,10		Lise	132	22,4
	Karadeniz Bölgesi	125	21,2		Yüksek Okul	26	4,4
	Doğu Anadolu Bölgesi	232	39,4		Üniversite	40	6,8
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	41	6,9		Emekli	13	2,2
Yerleşim Birimi	İl Merkezi	250	42,5	Anne Mesleği	Memur	4	,7
	İlçe Merkezi	225	38,3		İşçi	12	2,0
	Belde	40	6,8		Esnaf	3	,5
	Köy	73	12,4		Serbest	6	1,0
Baba Mesleği	Emekli	176	29,9	Annenin Eğitim Durumu	Çiftçi	1	,2
	Memur	82	13,9		Ev hanımı	549	93,4
	İşçi	98	16,7		Okuryazar değil	125	21,3
	Esnaf	60	10,2		İlkokul	317	53,9
	Serbest	80	13,6		Ortaokul	76	12,9
	Çiftçi	77	13,1		Lise	58	9,9
Ailedeki Birey Sayısı	İşsiz	15	2,6	Yüksek Okul	5	,9	
	1-3	52	8,8	Üniversite	7	1,2	
	4-6	376	63,9	Ailenin Gelir Düzeyi	750 TL'ye kadar	254	43,2
	7-9	134	22,8		750-1500 TL	251	41,7
10 +	26	4,4	1500 TL ve üstü		83	15,1	

Öğrencilerin ailelerinin bulunduğu coğrafi bölge dağılımlarında ilk sırada %39,4 oranı ile Doğu Anadolu Bölgesi, ikinci sırada % 21,2 oranı ile Karadeniz Bölgesi ve üçüncü sırada %13 oranı ile Marmara Bölgesi yer almaktadır. Bölge dağılımında en son sırada ise % 2,9 oranı ile Ege Bölgesi bulunmaktadır. Ailelerin yerleşim birimine sıralamasında ilk sırada %42,5 oranı ile il merkezleri ve ikinci sırada %38,3 oranı ile ilçe merkezleri bulunmaktadır.

Araştırmada ayrıca öğrencilerin ailelerinin oturdukları il dağılımları da belirlenmiştir. Öğrencilerin ailelerinin ikamet ettikleri il dağılımına Erzurum ve Erzurum'a yakın olan iller esas alınarak bakıldığında ise 256 öğrencinin Erzurum ve yakın illerden geldiği belirlenmiştir. Bu iller sıralamasında ilk sırada 159 öğrenci ile Erzurum, ikinci sırada 42 öğrenci ile Trabzon ve üçüncü sırada 28 öğrenci ile Rize yer almaktadır. Bu öğrencilerin toplamının ise ankete katılan öğrencilerin %43,5'ini oluşturmaktadır.

Öğrencilerin baba mesleklerinin dağılımına bakıldığında ilk sırada %29,9 oranı ile emekli, ikinci sırada %16,7 oranı ile işçi ve üçüncü sırada %13,9 oranı memur yer almaktadır. Öğrencilerin %2,6'sının babasının ise işsiz olduğu görülmektedir. Baba eğitimi durumunda ise %41,5'inin ilkokul ve %11,2'sinin yüksek öğrenim mezunu olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin anne mesleklerine ve eğitim durumuna bakıldığında büyük bir çoğunluğunun ev hanımı, %53,9'unun ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Ailedeki birey sayısı itibarıyla ilk sırada %63,9'u 4-6 kişiden oluşmaktadır.

Öğrenci ailelerinin gelir düzeylerine bakıldığında ise ilk sırada %43,2 oranı ile 750 TL ve alt gelir düzeyinin, ikinci sırada ise %41,7 oranı ile 750-1500 TL gelir aralığının yer aldığı görülmektedir.

5.3. Öğrencilerin Boş Zamanlarında Yaptığı Faaliyetler

Öğrencilerin boş zamanlarında yapmış oldukları faaliyetleri belirlemeyi amaçlayan sorulara alınan cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Boş Zamanlarda Yapılan Faaliyetlerin Belirlenmesi

	Hiç		Nadiren		Ara Sıra		Her Zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Spor yapma	122	20,7	180	30,6	201	34,2	85	14,5
Kültür ve sanat	146	24,8	200	34,0	179	30,4	63	10,7
İnternette dolaşma	35	6,0	112	19,0	254	43,2	187	31,8
Kitap okuma	59	10,0	87	14,8	243	41,3	199	33,8
Arkadaşlarla sohbet	13	2,2	18	3,1	104	17,7	453	77,0

Öğrencilerin boş zamanlarında yaptıkları faaliyetlere bakıldığında %34,2'sinin ara sıra spor yaptıkları, %34 oranı ile nadiren kültür ve sanat faaliyetlerini nadiren yaptıkları, %43,2 oranı ile ara sıra İnternette dolaştıkları %41,3 oranı ile ara sıra kitap okudukları ve %77'sinin ise boş zamanlarında her zaman arkadaşlarıyla sohbet ettikleri görülmektedir.

5.4. Öğrencilerin Üniversite Öğrenimi Tercih Etme Nedenleri, Bölüm Memnuniyet Düzeyleri ve Bölüm Tercih Durumlarının İncelenmesi

Öğrencilerin üniversite öğrenimi tercih etmelerinde etkili olan değişkenlere yönelik değerlendirmelerinin aritmetik ortalama, standart sapma ve Cronbach Alpha değeri Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Üniversite Öğrenimi Tercih Etmede Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi

Değişkeler	Aritmetik Ortalama *	Standart Sapma	α
İş bulmak	3,76	1,26	
Meslek sahibi olmak	4,08	1,06	
Daha çok para kazanmak	3,27	1,30	
Toplumda itibar sahibi olmak	3,60	1,32	
Bilgi ve becerilerimi geliştirmek	3,85	1,17	
Bulduğum ildeki iş imkanları	2,86	1,47	
Genel toplam	3,57	1,22	0,77

*5= Çok Etkili Oldu.....1=Hiç Etkili Olmadı

Öğrencilerin üniversite öğrenimini tercih etmelerinde etkili olan unsurlara bakıldığında ilk sırada 4,08 ortalama değer ile "Meslek sahibi olmak", ikinci sırada 3,85 ortalama ile "Bilgi ve becerilerimi geliştirmek", üçüncü sırada 3,76 ortalama ile "İş bulmak" ve dördüncü sırada 3,60 ortalama ile "Toplumda itibar sahibi olmak" değişkenlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin üniversite öğrenimi tercih etmelerinde meslek sahibi olabilmenin, bilgi ve becerilerini geliştirmenin, iş bulmanın ve toplumda itibar sahibi olmanın etkili olduğunu belirttikleri söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin üniversiteyi tercih etmelerinde daha çok para kazanmak ve buldukları ildeki iş imkanları değişkenleri sırasıyla 3,27 ve 2,86 ortalama değer almaktadır. Bu sonuca göre öğrencilerin bu unsurlara ilişkin düşüncelerinde karasız oldukları ifade edilebilir.

Araştırma kapsamında öğrencilerin okudukları programın kaçınıcı tercihlerinde yer aldığı, okudukları programa isteyerek gelip gelmedikleri ve üniversiteye girmelerinde etkili olan temel unsurlara ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorulara alınan cevaplar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Program Tercih Sıralamaları, Okudukları Programa İsteyerek Gelme Durumları ve Üniversiteye Girmelerini Sağlayan Temel Faktörlerin Belirlenmesi

		Frekans	Yüzde
Program Tercihi	İlk 5	199	33,8
	6-10	133	22,6
	11-15	97	16,5
	16 ve üzeri	159	27,0
Okunan Bölüme İsteyerek Gelme Durumu	Evet	362	61,6
	Hayır	226	38,4
Üniversiteye Girmeyi Sağlayan Temel Faktör	Kendi Çalışmam	279	47,4
	Dershane	268	45,6
	Özel ders	3	,5
	Diğer	38	6,5

Tabloya bakıldığında öğrencilerin okudukları programı tercih sıralamasında ilk sırada %33,8 oranı ile ilk 5 tercihin, ikinci sırada %27 oranı ile 16 ve üzeri tercihin ve üçüncü sırada ise % 22,6 oranı ile 6-10 arası tercihin yer aldığı görülmektedir.

Öğrencilerin okudukları programa isteyerek gelme dağılımlarına bakıldığında %61,6'sının okudukları programa isteyerek geldiği görülmektedir. Üniversiteye girmelerini sağlayan temel faktöre ilişkin değerlendirmelerde ilk sırada %47,4 oranı ile kendi çalışmaları ve ikinci sırada %45,6 oranı ile dershane yer almaktadır.

Öğrencilerin okudukları programdan genel olarak memnuniyetlerini belirtmelerine ilişkin ifadenin aritmetik ortalama ve standart sapması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Okunan Programdan Duyulan Genel Memnuniyet Düzeyinin Belirlenmesi

	Aritmetik Ortalama *	Standart Sapma
Genel olarak okuduğum programdan memnunum	3,63	0,98

*5=Çok memnunum.....1=Hiç memnun değilim

Tabloda görüldüğü gibi öğrencilerin okudukları programdan memnuniyet düzeyleri 3,63 ortalama değer almaktadır. Bu değere göre öğrencilerin okudukları programdan çok fazla memnun olmadıklarını ifade ettikleri söylenebilir.

5.5.Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Okudukları Programlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öğrencilerin tercih ettikleri program ile cinsiyetleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla χ^2 analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Okudukları Program Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Cinsiyet		Programlar								Toplam
		Arıcılık	Su Ürünleri	Bahçe Ziraatı	Organik Tarım	Muhasebe	İşletme	Pazarlama	Büro Yönetimi Ve Sekreterlik	
Kadın	Frekans	4	20	30	29	65	63	37	55	303
	Yüzde	14,3	47,6	55,6	48,3	55,6	67	36,3	60,4	100
Erkek	Frekans	24	22	24	31	52	31	65	36	285
	Yüzde	85,7	52,4	44,4	51,7	44,4	33	63,7	39,6	100
Toplam	Frekans	28	42	54	60	117	94	102	91	588
	Yüzde	100	100	100	100	100	100	100	100	100

$$\chi^2 = 38,595 \quad sd=7 \quad p < 0,01$$

Öğrencilerin cinsiyetleri ile okudukları program arasında 0,01 önem düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Tabloda öğrencilerin okudukları programa göre cinsiyetlerinin dağılımına bakıldığında, Arıcılık programının %85,7'sinin, Pazarlama programının %63,7'sinin, Su Ürünleri programının %52,4'ünün, Organik Tarım programının %51,7'sinin, Muhasebe ve Bahçe Ziraatı programlarının %44,4'ünün, Büro Yönetimi ve Sekreterlik programının %39,6'sının ve İşletme programının %33'ünün erkek olduğu görülmektedir. Kadın öğrencilerin ise %67'sinin İşletme, %60,4'ünün Büro Yönetimi ve Sekreterlik, %55,6'sının Muhasebe ve Bahçe Ziraatı, % 48,3'ünün Organik Tarım, %47,6'sının Su Ürünleri, %36,3'ünün Pazarlama ve %14,3'ünün Arıcılık programında okuduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre H₁ hipotezi kabul edilmiştir.

5.6. Öğrencilerin Okudukları Programa İsteyerek Gelme Durumları İle Okudukları Program Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öğrencilerin okudukları programa isteyerek gelme durumları ile programlar arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla χ^2 analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Okudukları Programlara İsteyerek Gelme Durumu İle Programlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Programa İsteyerek Gelme Durumu		Programlar								Toplam
		Arıcılık	Su Ürünleri	Bahçe Ziraatı	Organik Tarım	Muhasebe	İşletme	Pazarlama	Büro Yönetimi Ve Sekreterlik	
Evet	Frekans	20	23	38	46	69	60	58	48	362
	Yüzde	71,4	54,8	70,4	76,7	59	63,8	56,9	52,7	100
Hayır	Frekans	8	19	16	14	48	34	44	43	226
	Yüzde	28,6	45,2	29,6	23,3	41	36,2	43,1	47,3	100
Toplam	Frekans	28	42	54	60	117	94	102	91	588
	Yüzde	100	100	100	100	100	100	100	100	100

$$\chi^2 = 14,01 \quad sd=7 \quad p < 0.05$$

Öğrencilerin okudukları programa isteyerek gelme durumları ile program arasında 0,05 önem düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Tabloda öğrencilerin programlara isteyerek gelme durumları ve okunan programa göre dağılımına bakıldığında Organik Tarım programının %76,7'si, Arıcılık programının %71,4'ü, Bahçe Ziraatı programının %70,4'ü, İşletme programının %63,8'i, Muhasebe programının %59'u, Pazarlama programının %56,9'u, Su Ürünleri programının %54,8'i ve Büro Yönetimi ve Sekreterlik programının %52,7'si okudukları programa isteyerek geldikleri görülmektedir.

Ayrıca, Büro Yönetimi ve Sekreterlik programının %47,3'ü, Su Ürünleri programının %45,2'si, Pazarlama programının %43,1'i, Muhasebe programının %41'i, İşletme programının %36,2'si, Bahçe Ziraatı programının %29,6'sı, Arıcılık programının %28,6'sı ve Organik Tarım programının %23,3'ü okudukları programlara isteyerek gelmedikleri görülmektedir. Bu sonuçlara göre H₂ hipotezi kabul edilmiştir.

5.7. Demografik Özellikler, Sınıf, Tercih Sıralaması ve Okunan Programa İsteyerek Gelme Durumu İle Öğrencilerin Program Memnuniyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öğrencilerin bazı demografik özellikleri, tercih sıralaması ve okunan programa isteyerek gelme durumları ile program memnuniyetleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmış ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Demografik Özellikler, Sınıf, Tercih Sıralaması ve Okunan Programa İsteyerek Gelme Durumu İle Öğrencilerin Program Memnuniyetleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

	Cinsiyet		Sınıf		Tercih Sıralaması		Okunan Programa İsteyerek Gelme Durumu		Yaş	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
Program Memnuniyeti	,013	,750	,003	,951	-,126	,001**	-,503	,000**	,066	,110

** p < 0.00

Yapılan analiz sonucunda tercih sıralaması ve okunan programa isteyerek gelme durumu ile program memnuniyeti arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, okudukları programa isteyerek gelen öğrencilerin genel olarak memnuniyet düzeyleri okudukları programa isteyerek gelmeyen öğrencilere göre daha yüksek olmaktadır. Bununla birlikte okudukları programa ilk tercihleri ile gelen öğrencilerin program memnuniyetleri son tercihleri ile gelen öğrencilere nazaran daha yüksektir. Öğrencilerin yaşları, cinsiyetleri ve okudukları sınıf ile memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

5.8. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Üniversite Öğrenimi Tercih Etmeleri Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre üniversite öğrenimi tercih etmeleri arasında farklılık olup olmadığını görmek amacı ile t testi yapılmıştır. Analiz sonucu değişkenlerin aldığı ortalamalar ve standart sapma değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Üniversite Öğrenimi Tercih Etmeleri Arasındaki Farklılıklar

Araştırma Değişkenleri	t	sd	p	Kadın		Erkek	
				Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
İş bulmak	4,66	586	,000	3,99	1,17	3,51	1,30
Meslek sahibi olmak	5,33	586	,000	4,30	,94	3,84	1,13
Daha çok para kazanmak	2,21	586	,027	3,38	1,28	3,15	1,31
Toplumda itibar sahibi olmak	4,38	586	,000	3,82	1,25	3,35	1,34
Bilgi ve becerilerimi geliştirmek	3,87	586	,000	4,03	1,06	3,66	1,24
Bulduğum ildeki iş imkanları	3,01	586	,003	3,04	1,47	2,68	1,45

Tabloya bakıldığında kadın ve erkek öğrencilerin üniversite öğrenimi tercih etmelerinde etkili olan değişkenler arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Kadın öğrencilerin üniversite öğrenimi tercih etmelerinde meslek sahibi olmak, iş bulmak, bilgi ve becerilerini geliştirmek, toplumda itibar sahibi olmak, daha çok para kazanmak ve buldukları ildeki iş imkanları daha etkili olmaktadır. Bu durumda kadın öğrencilerin üniversite öğrenimi tercih etmelerinde erkek öğrencilere göre bu değişkenlere daha fazla önem verdikleri ifade edilebilir. Bu sonuca göre H₃ hipotezi kabul edilmiştir.

6. SONUÇLAR

İspir Hamza Polat MYO öğrencilerinin ve ailelerinin sosyo-ekonomik özelliklerini, öğrencilerin üniversite eğitimini tercih etmelerinde etkili olan faktörler ve okudukları bölümden memnuniyet düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan bu araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Programlardaki öğrenci sayısında ilk sırada 117 öğrenci ile Muhasebe programı, ikinci sırada 102 öğrenci ile Pazarlama programı ve üçüncü sırada 94 öğrenci ile işletme programı bulunmaktadır. En az öğrencisi olan program ise 28 öğrenci ile Arıcılık programıdır.
- Öğrencilerin %56,8'i birinci sınıfta, yarıdan fazlası 21-24 yaş aralığında ve kadınlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin %44,4'ünün gelir düzeyi 101-200 TL aralığındadır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun gelir kaynakları ailelerinden gelen harçlıklardan oluşmaktadır.
- Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu düz lise mezunu olup 324'ü arkadaşları ile birlikte ve 145'i KYK yurtlarında kalmaktadır. Yurtlarda kalan öğrenciler kayıtlı öğrencilerin sadece %22'sini oluşturmaktadır. Bu sonuç İlçede Devlet yurdunun yetersiz olduğunu ve yeni yurt yapılma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.
- Öğrencilerin ailelerinin bulunduğu coğrafi bölge dağılımında %39,4'u Doğu Anadolu Bölgesi, % 21,2'si Karadeniz Bölgesi ve %13'ü Marmara Bölgesi bulunmaktadır. Ailelerin yerleşim birimine göre ilk sırada %42,5 oranı ile il merkezleri ve ikinci sırada %38,3 oranı ilçe merkezleri bulunmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin ailelerinin ikamet ettikleri il dağılımı Erzurum ve Erzurum'a yakın olan iller esas alındığında 256 öğrenci Erzurum ve yakın illerden gelmektedir.

Erzurum ve yakın illerden gelen öğrenci sayısı ankete katılan öğrencilerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Fakat her bölgeden öğrencinin MYO'nu tercih etmesinin İlçenin sosyo-kültürel açıdan değişiminde etkili olabileceği düşünülmektedir.

- Öğrencilerin baba mesleklerinin sıralamasında emekliler, işçi ve üçüncü sırada memurlar öne çıkmaktadır. Öğrencilerin baba eğitim düzeylerinde ilk sırada ilkokul mezunu yer almaktadır ve sadece %11,2'si yüksek öğrenim mezunudur. Öğrencilerin annelerinin büyük bir çoğunluğu ev hanımı ve yarıdan fazlası ilkokul mezunudur. Ailedeki birey sayısında ilk sırada %63,9 oranı ile 4-6 kişi yer almaktadır. Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri bakımından ilk sırada %43,2 oranı ile 750 TL ve alt gelir düzeyi, ikinci sırada ise %41,7 oranı ile 750-1500 TL gelir aralığı bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin aileleri eğitim ve gelir düzeyi bakımından alt düzeyde yer almaktadır
- Öğrencilerin %34,2'si ara sıra spor yaparak, %34'ü kültür ve sanat faaliyetlerini nadiren yaparak, %43,2'si nadiren internette dolaşarak boş zamanlarını değerlendirmekte, %41,3'ü ara sıra kitap okumaktadır. Öğrencilerin çoğunluğu ise boş zamanlarını her zaman arkadaşlarıyla sohbet ederek geçirmektedirler.
- Üniversite öğrenimini tercih etmede etkili olan en önemli unsurlar meslek sahibi olmak, bilgi ve becerilerini geliştirmek, iş bulmak ve toplumda itibar sahibi olmaktır.
- Öğrencilerin %56,4'ünün okudukları program ilk 10 tercihi arasında yer alırken, %61,6'sı okuduklara programa isteyerek gelmişlerdir. Öğrencilerin üniversiteye girmelerini sağlayan temel faktörler arasında ilk sırada %47,4 oranı ile kendi çalışmaları ve ikinci sırada %45,6 oranı ile dershaneye gitmeleri bulunmaktadır.
- Öğrencilerin okudukları programlardan memnuniyet düzeyleri çok yüksek değildir. Bu sonucun nedenlerinin araştırılması ve memnun olmadıkları durumların iyileştirmesi gerektiği düşünülmektedir.
- Erkek öğrencilerin en fazla tercih ettikleri programlar Arıcılık, Pazarlama, Su Ürünleri ve Organik Tarım programlarıdır. Kadın öğrencilerin en fazla tercih ettikleri programlar ise sırasıyla İşletme, Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Muhasebe ve Bahçe Ziraatı programıdır.
- Organik Tarım, Arıcılık ve Bahçe Ziraatı programındaki öğrencilerin çoğunluğu okudukları programa isteyerek gelmektedir. İşletme, Muhasebe, Pazarlama, Su Ürünleri ve Büro Yönetimi ve Sekreterlik programlarındaki öğrencilerin yarıdan fazlası ise okudukları programa isteyerek geldiklerini belirtmektedirler.
- Okudukları programlara isteyerek gelen ve okudukları programı ilk tercihleri arasında yer alan öğrencilerin memnuniyetleri, diğer öğrencilere göre daha yüksektir.
- Kadın öğrencilerin üniversite öğrenimi tercih etmelerinde, meslek sahibi olmak, iş bulmak, bilgi ve becerilerini geliştirmek, toplumda itibar sahibi olmak, daha çok para kazanmak ve buldukları ildeki iş imkanları erkeklere nazaran daha fazla etkilidir.

KAYNAKLAR

- Bilgin, A. (2000). "Kadınların Meslek Seçimi, Kimlik Gelişimi ve Psikolojik Ayrılma Arasındaki İlişkiler", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1, ss. 77-83.

- Eşme, İ. (2007). Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Sorunları, Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, Yükseköğretim Kurulu Yayınları 2007/3, ss. 15-27.
- Fırat Z. Y. ve Özel N. (2003). Uludağ Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında Okuyan Öğrencilerin Çalışma Hayatından Beklentileri Üzerine Bir Değerlendirme. İşgüç.org, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:5 Sayı:1, Online Erişim: <http://www.isguc.org/?p=article&id=26&vol=5&num=1&year=2003>, 15.04.2009.
- Güvercin, Ö., Akbolat, D. Ve Aybek, A. (2000). “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyal Profilleri ve Beklentileri”, Z. K. Ü. Karabük Teknik Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, ss. 177-187.
- Henden, R. (2006). Üçüncü Yılda Sınavsız Geçiş Uygulamaları: Alaplı Meslek Yüksekokulu Örneği, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, ss. 157–168. <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D71125168BB5005A7961B47>
- İTO (2008). Meslek Yüksek Okulları Araştırması, İTO Yayınları
- Kuzu, İ. Y. (2004). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Beklentileri (Beklenti Profili) Fırat Üniversitesi Örneği, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya, ss.....
- Şenol, H ve Tüfekçi, Ö. K. (2007). Muhasebe Programında Eğitim Gören Öğrencilerin Profili ve Beklentileri: SDÜ ÖRNEĞİ, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl/Volume: 3, Sayı/Issue: 5, 2007, 151-163
- Yaylalı, M. Vd. (2006), Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması, Erzurum.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YİYECEK-İÇECEK İŞLETMELERİNDE SUNULAN HİZMETLERLE İLGİLİ BEKLENTİ DÜZEYLERİ VE BU HİZMETLERİN KALİTE ÖLÇÜMÜ

THE EXPECTATION LEVELS OF UNIVERSITY STUDENTS RELATED
WITH THE RECEIVED SERVICES IN FOOD & BEVERAGE
OPERATIONS AND MEASURING THE QUALITY OF SERVICES GIVEN

Fırat BİÇİCİ¹

Çağrı KÖROĞLU²

Volkan DAYAN³

ABSTRACT

The purpose of this study is to research the expectation levels of university students related with the service quality and whether they are differential because of various causes; and to scale the quality of these services given. At the present day, companies run their business on customer focused base. In this way the companies, which focus on the customer needs, produce goods (merchandise) and serve due to this focusing. In order to have a successful business performance it is necessary to be aware of the servicing perceptions and the expectations related with received service. However, the process of measuring service quality is complicated since servicing has an abstract spirit and the food&beverage operations are called service producing operations.

In this study ; the basic definitions of servicing, quality of servicing, the measurement of servicing expectations and servicing perceptions are given and the exchanges on nutritional habits of university students has been introduced by literature work. Moreover, in this research, a survey which was specially designed to determine the expectations on servicing quality and servicing perceptions of the students abroad has been used; and the quality of servicing has been measured. By measurement the quality of servicing, it was understood that the food&beverage operations couldn't generally respond the expectations of the students.

Keywords: university students, service quality, expectation, perceived quality

---

¹ Öğr. Gör., Muğla Üniversitesi Datça Kazım Yılmaz Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, fbicici@msn.com

² Öğr. Gör., Muğla Üniversitesi Datça Kazım Yılmaz Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, cagrikoroglu@hotmail.com

³ Öğr. Gör., Muğla Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman Meslek Yüksekokulu İşletme Programı, volkandayan@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; üniversite öğrencilerinin yiyecek-içecek işletmelerinde hizmet kalitesiyle ilgili beklenti düzeylerinin çeşitli nedenlerle farklılık gösterip göstermediğini araştırmak ve bu hizmetlerin kalite ölçümünü yapmaktır. Günümüzde işletmeler müşteri odaklı çalışmaktadır. Böylece müşterinin ne istediğine odaklanan işletmeler buna göre mal ve hizmet üretimi yapmaktadır. Başarılı bir işletme performansı için hizmet kalitesiyle ilgili beklentilerin ve hizmet algılamalarının bilinmesi gerekmektedir. Ancak yiyecek-içecek işletmelerinin hizmet üretimi yapılan işletmeler olması ve hizmetin soyut karakterli olması sebebiyle hizmet kalitesi unsurlarının belirlenip ölçülmesi karmaşık bir süreç olmaktadır.

Bu çalışmada; hizmet, hizmet kalitesi, hizmet kalitesi ölçümü, beklenti ve hizmet algılamalarıyla ilgili temel tanımlar verilmekte ve bir yiyecek-içecek işletmesinin müşteri beklentilerine cevap verebilmesi için gerekli olan unsurlar ve üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarıyla ilgili değişimler literatür çalışmasıyla ortaya konmaktadır. Ayrıca araştırmada yurt dışında üniversite öğrencilerinin yiyecek-içecek işletmelerindeki hizmet kalitesiyle ilgili beklenti ve hizmet algılamalarını belirlemeye yönelik geliştirilen bir anket kullanılmış ve hizmet kalitesi ölçümü yapılmıştır. Yapılan hizmet kalitesi ölçümünde yiyecek-içecek işletmelerinin genel olarak öğrenci beklentilerini karşılayamadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Üniversite öğrencileri, hizmet kalitesi, beklenti, algılama.

1. GİRİŞ

Üniversiteler buldukları yerlerde öğrencilerin yeme-içme ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan kafe, bar ve restoran gibi yiyecek-içecek işletmelerinin sayısını artırmaktadır. Bu durum üniversite öğrencilerinin yiyecek-içecek hizmetlerini değerlendirmeleriyle ilgili yapılan çeşitli araştırmalar yapılmasına neden olmaktadır (Meyer ve Conklin, 1998; Baek, Ham ve Yang 2004, Wiecha vd. 2006).

Meyer ve Conklin (1998) öğrencilerin yiyecek-içecek hizmetleriyle ilgili beklentilerinin satın alma davranışlarıyla ilgisi bulunduğunu belirtmekte ve erken yaşlarda yiyecek-içecek hizmetlerini tecrübe etmeye başladıklarını belirtmektedir. Bu tecrübe, bir yandan farklı lezzetlere yönelik ilgilerinden bir yandan da gelişimleri sürecinde sürekli olarak dinamik bir yaşam tarzını sürdürmelerinden dolayı farklı işletmelerden hizmet satın almaları sonucunda oluşmaktadır. Bugünün öğrencileri taze, sağlıklı yiyecekler, çok çeşit istemekte ve sağlıklı beslenmeye özen göstermektedir. Fast-food yemek kültürünün vazgeçilmezleri olan hamburger ve kızartmalara alternatifler aramaktadır (Stratus, 1993). Geniş çeşitlilik içinde en iyi seçenekler, esnek ve isteğe göre değiştirilebilecek taze hazırlanmış menüler ilgilerini çekmektedir (Buzalka ve Law, 2003). Üniversite öğrencilerinin yiyecek-içecek hizmetleriyle ilgili taleplerindeki ve beslenme alışkanlıklarındaki bu gibi değişimlerin bilinmesi; bu yönde kurulan yiyecek-içecek işletmeleri için önem kazanmaktadır. Özellikle; öğrencilerin hizmet kalitesiyle ilgili beklenti ve algılama düzeylerinin ölçülmesiyle yiyecek-içecek işletmelerindeki eksikliklerin belirlenmesi ve giderilmesi gerekmektedir.

Üniversite öğrencilerine yönelik kurulan yiyecek-içecek işletmeleri her geçen gün yönetim şekillerine, ödeme şekillerine, menülerine ve servis şekillerine etki eden değişimlerden birçok tecrübeler elde etmektedir. Bu değişimler; yaş, kültürel geçmiş, yaşam şekli, eğitim durumu ve yeme alışkanlıklarıyla ilgili olan ve yiyecek-içecek hizmet taleplerini etkileyen çeşitli özellikler olarak açıklanabilmektedir (Bowman, McProud, Usiewicz, Gendreau, & Mitchler, 1995).

2. LİTERATÜR

Hizmet insanların ya da insan gruplarının gereksinimlerini gidermek amacıyla, belirli bir fiyattan satışa sunulan ve herhangi bir malın mülkiyetini gerektirmeyen, yarar ve doyum oluşturan, soyut faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 1996: 65). Hizmet üretimi yapan işletmelerin tarihi çok eski olmasına rağmen mal üreten endüstrilerden farklı yönleri 1930'larda ortaya konmaktadır. 1935'te Fisher "üçüncü sektör", 1964'te Judd "tecrübe edilen varlık" şeklinde tanımlar yaparak, hizmet sektörünü mal üreten sektörlerden ayırt eden özelliklerini vurgulamaktadır (Demirer, 1996: 115). 80'li yıllardan itibaren ABD ve İskandinav Ülkelerinde hizmet üretimi ve hizmet kalitesi konusunda çalışmaların giderek arttığı görülmektedir. Günümüzde hizmet kalitesi işletmeler tarafından giderek benimsenmeye başlamakta ancak hizmet kalitesinin ölçümü; hizmet endüstrisindeki hizmetlerin soyutluğu, üretim ve tüketimin eş zamanlılığı, stoklamanın olmayışı, mal ve hizmet karışımı mamullerin olması (Yazıcıoğlu, 2000) gibi bazı özelliklerinden dolayı zor olmaktadır.

Hizmet kalitesinin ölçülebilmesi için ilk olarak kalitenin ne olduğunun ortaya konması gerekmektedir. Kalite günümüzde işletmeler tarafından stratejik bir kavram, tüketiciler tarafından ise tercihleri belirleyen ana unsurlar haline gelmiştir. Kalite, bir ürün veya hizmete ait özellikleri halen mevcut veya ileride duyulabilecek müşteri ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneği olarak tanımlanabileceği gibi, bir ürünün gerekliliklere uygunluk derecesi ve kullanıma uygunluk olarak da tanımlanabilmektedir (Güngör, 2002).

Hizmet endüstrisi içinde yer alan yiyecek-içecek işletmelerinde hizmet kalitesi ölçümü için yöneticilerin müşteri beklentilerini ve kalite algılamalarını belirlemesi gerekmektedir. Literatüre bakıldığında beklentilerin tatmin kararlarının verilmesinde önemli olduğu görülmektedir (Boulding, Kalra, Staelin, ve Zeithaml, 1993; Stevens, Knutson, ve Patton, 1995). Çünkü müşteri tatmini, beklentilerin azaltılmasıyla artırılmaktadır. Bunun yanında müşterilerin beklenti düzeyleri kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir (Parasuraman ve diğerleri, 1988). Müşteri tatmininin sağlanması müşterileri tekrar işletmeye getirip devamlı müşteri haline getirmesine yardımcı olmaktadır (Kivela, Inbakaran ve Reece 1999). Müşterinin ne istediğinin ve hangi unsurların müşteriye geri getirdiğinin bilinmesi bu açıdan önemli olmaktadır (Soriano, 2001).

Hizmet kalitesinin ölçülmesi için Parasuraman ve arkadaşları genel olarak bazı kriterler belirlemiştir. Bu kriterler; güvenilirlik, heveslilik, yetenek, ulaşılabilirlik, nezaket, iletişim, inanılabilirlik (dürüstlük), güven, anlaşılabilirlik ve fiziksel varlıklar olarak ortaya konmuştur (Öztürk ve Seyhan, 2005: 172). Bu 10 kriterin sayısı birbirine yakın olanların birleştirilmesiyle 5'e indirilmiştir (Hussain ve Nadiri 2005). Bu kriterler:

Fiziksel Varlıklar: Nesnelerin ve kişilerin fiziksel yönü; ekipman, ve personelin görünümü.

Güvenilirlik: Hizmetin doğru bir şekilde yerine getirebilme.

Heveslilik: Hizmet etme konusunda istekli olma.

Güven: Personelin bilgisi, nezaketi ve hizmet hakkındaki bilgisi ve güven vermesi.

Anlayış: İşletmenin müşteriye karşı olan ilgisi.

Hizmet kalitesini ölçmeye yönelik ilk ve en kapsamlı ölçek “Servqual”dir. Servqual algılanan hizmet kalitesini ölçmektedir. Bu modele göre, beklenti seviyeleri performans algılama seviyelerinden yüksek olduğu takdirde düşük kalite seviyeleri ortaya çıkmaktadır. Tersine, beklenti seviyelerinin algılama seviyelerine eşit veya daha düşük olması durumunda ise yüksek kalite seviyeleri ortaya çıkmaktadır. Servqual; hizmet üretimi yapan farklı sektörlerle uygulanabilmektedir. Bu konuda birçok çalışma yapılmış ve bu yöntemin farklı hizmet sektörlerine adaptasyonu sağlanarak uygulanmıştır (Parasuraman, Zeithmal ve diğerleri, 1985; Stevens ve diğerleri, 1995; Knutson ve diğerleri, 1990; Aigbedo ve Parameswaran, 2004). Servqual yöntemini ‘lodgeserve’ ismiyle Knutson ve arkadaşları (1990) konaklama işletmelerine, ‘dineserv’ ismiyle Stevens ve arkadaşları (1995) yiyecek-içecek işletmelerine adapte ederek hizmet kalitesi ölçümü yapmışlardır.

2.1. Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Hizmet Kalitesi Ölçümü

Yurt dışında hizmet kalitesi ölçümü çalışmaları birçok alanda, Türkiye’de de özellikle turizm alanında hizmet kalitesi ölçümüne yönelik birçok çalışma yapıldığı görülmektedir (Yetiş, 2001; Öztürk, 1996; Atılğan, 2001; Öztürk ve Seyhan, 2005 ve Güngör, 2002). Fakat bu çalışmalar özellikle konaklama işletmelerine ve seyahat acentelerine yönelik çalışmalar olmaktadır. Literatürde Türkiye’de yiyecek-içecek işletmelerine yönelik hizmet kalitesi ölçümü çalışmalarının pek yapılmadığı görülmektedir. Bu eksikliğin gün geçtikçe sayıları artan yiyecek-içecek işletmeleri açısından düşünüldüğünde tamamlanması gerekmektedir. Çünkü yiyecek-içecek işletmelerinde beklentilerin ve hizmet gerçekleşmesi kombinasyonunun müşteri tarafından algılanma sonuçları önemli olmaktadır. Yiyecek-içecek işletmelerinde beklentilerin ve algılamaların arasındaki derece, yemek servisi yöneticisine işletme performansını kıyaslaması ve tatmin düzeyinin artırılması için gereken değişikliklerin yapılması noktasında yardımcı olmaktadır (Estepa, Shanklin ve Back, 2004).

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerine yönelik hizmet kalitesi ölçümünün yapılmasının nedeni ise üniversitelerin buldukları bölgede ticaret hayatını canlandırması ve özellikle yiyecek-içecek sektörünün gelişimine ivme kazandırması olarak açıklanabilir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve yiyecek-içecek hizmetiyle ilgili düşünceleri gün geçtikçe gelişmektedir. Bilinçli tüketici dediğimiz ne istediğini bilen, istekleri ve beklentileri doğrultusunda satın alması davranışına yön veren tüketici gelişim süreci üniversite öğrencilerini de etkilemektedir. Bu nedenlerden dolayı üniversite öğrencilerine yönelik faaliyet gösteren yiyecek-içecek işletmelerinin öğrenci beklentilerini ve bu beklentilerin işletme tarafından ne kadar karşılandığını belirlemesi gerekmektedir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışma; üniversite öğrencilerinin yiyecek-içecek işletmelerinde hizmet kalitesiyle ilgili beklentilerini ve bu beklentilerin algılanma düzeylerini, Aigbedo ve Parameswaran'ın yaptığı çalışma baz alarak anket yöntemiyle belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Kuşadası Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu ve Didim Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin son bir ayda hizmetlerinden satın aldıkları yiyecek-içecek işletmelerine yönelik hizmet kalitesi ölçümü yapılmıştır. Aigbedo ve Parameswaran, Servqual yöntemi baz alınarak restoranlardaki hizmet kalitesi ölçümü için geliştirilen Dineserv yöntemini kullanıp, üniversite öğrencilerine yönelik bir hizmet kalitesi ölçümü çalışması yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada; hizmet kalitesi beklentileriyle ilgili Dineserv yönteminde bulunan ve hizmet kalitesi boyutlarını oluşturan 29 nitelik cümlesini 20'ye indirmişlerdir. Bu değişiklik; üniversite öğrencilerine yönelik kurulan yiyecek-içecek işletme yöneticileriyle yapılan görüşmelerden sonra bu yiyecek-içecek işletmelerinin hizmetleriyle ilgili olmayanların boyutlardan çıkarılmasıyla ve yapılan faktör analizleriyle gerçekleştirilmiştir. Yapılan değişiklikten sonra, nitelik cümlelerinin kalite boyutlarına göre dağılımı şöyledir: 1.,2.,3., 4., 5., ve 6. sorular fiziksel varlıklar boyutunda; 7. ve 8. sorular güvenilirlik boyutunda; 9., 10. ve 11. sorular heveslilik boyutunda; 12., 13., 14. ve 15. sorular güven boyutunda; 16., 17., 18., 19. ve 20. sorular anlayış boyutunda bulunmaktadır.

Araştırmanın turizm eğitimi veren üniversite kurumlarında yapılmasının nedeni, öğrencilerin hizmet endüstrisi içinde yer alan turizm sektörüyle ilgili eğitim almaları olarak açıklanabilir. Çalışmada öğrencilerin son bir ayda hizmetlerinden faydalandıkları yiyecek-içecek işletmeleriyle ilgili genel olarak bir hizmet kalitesi ölçümü yapılmıştır. Ayrıca öğrenci beklentilerinin çeşitli faktörlere göre değişip değişmediğiyle ilgili sorular da bulunmaktadır.

Hizmet kalitesi ölçümü için öncelikle Aigbedo ve Parameswaran'ın araştırmalarında kullandıkları ve hizmet kalitesini belirten 20 nitelik cümlesinin İngilizceden Türkçeye çevirisi yapılmıştır. Nitelik cümlelerinin Türkçe çevirilerinin doğruluğu noktasında, yiyecek-içecek servisi alanında uzman olan akademisyenlerin de görüşü alınarak kontrolü yapılmıştır.

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hizmet kalitesi ölçümü için beklenti ve algılamalara ilişkin nitelik cümleleri bulunmaktadır. Ankette beklenti ve algılamalarının ölçümü için 5'li likert tutum ölçeği kullanılmıştır. Hizmet kalitesi ölçümünde beklenti ve algılamaların ayrı ayrı ölçülmesi zaman aldığı için nitelik cümleleri anket formunun ortasına yerleştirilmiş, sol tarafta beklentiler ve sağ tarafta da algılamalarla ilgili 5'li likert tarzında cevaplama kutucuklarının bulunduğu bir anket formu tasarlanmıştır. Anketin ikinci bölümünde demografik sorularla beraber; nitelik cümlelerinin öğrenciye göre önem sırasını belirten bir soru, son bir ayda hizmeti satın alınan yiyecek-içecek işletme türünü belirten bir soru, satın alma kararını etkileyen unsurlara ilişkin bir soru ve dışarıda yemek yeme sıklığını belirlemeye ilişkin sorular bulunmaktadır. Anket ulaşılabilecek öğrenci sayısının fazla olacağı düşünülerek sınav haftası uygulanmıştır.

Araştırmada öğrencilerin beklentilerinin farklılık gösterip göstermediği kurulan şu hipotezlerle incelenecektir.

H₁: Üniversite öğrencilerinin cinsiyeti, yiyecek-içecek işletmelerindeki hizmet kalitesiyle ilgili genel beklenti düzeyleri üstünde farklılıklar yaratmaktadır.

H₂: Üniversite öğrencilerini, bir yiyecek-içecek işletmesini tercih ederken etkileyen nedenler, yiyecek-içecek işletmeleriyle ilgili hizmet kalitesi beklenti düzeyleri üstünde farklılıklar yaratmaktadır.

H₃: Üniversite öğrencilerinin hizmetini satın aldıkları yiyecek-içecek işletmesinin tipi öğrencilerin hizmet kalitesi beklenti düzeyleri üstünde farklılıklar yaratmaktadır.

H₄: Üniversite öğrencilerinin yiyecek-içecek işletmelerindeki yemek yeme sıklığı hizmet kalitesi beklenti düzeyleri üstünde farklılıklar yaratmaktadır.

H₅: Üniversite öğrencilerinin buldukları sınıf düzeyleri (hazırlık, 1.sınıf, 2.sınıf, 3. sınıf, 4. sınıf) bir yiyecek-içecek işletmesindeki hizmet kalitesi beklenti düzeyleri üstünde farklılıklar yaratmaktadır.

3.1. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında öğrencilere sınav zamanı dağıtılan 300 anketten 204'ü tam olarak cevaplanmış ve analizlerde kullanılmıştır. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 12.0 programına girilmiştir. Çalışma öğrencilerin yiyecek-içecek işletmeleriyle ilgili beklentileri ve bu beklentilerin algılamalarıyla ilgili hizmet kalitesi ölçümüne yönelik olduğu için veriler aşağıdaki formülden hareketle hizmet kalitesi boyutlarının genel ortalamalarının karşılaştırılmasıyla analiz edilmiştir.

$$\text{Hizmet Kalitesi} = \frac{\text{Algılanan hizmet} - \text{Beklenen Hizmet}}{\text{Parasuruman, Zeithmal ve diğerleri, 1985}}$$

Ayrıca oluşturulan hipotezlere yönelik t-bağımsızlık testi ve tek yönlü ANOVA varyans analizleri uygulanmıştır.

4.BULGULAR

Tablo 1'e bakıldığında anketi cevaplayan toplam 204 üniversite öğrencisine ait bazı demografik değişkenler, bir yiyecek-içecek işletmesini tercih ederken dikkate aldıkları unsurlar ve ankette değerlendirdikleri yiyecek-içecek işletmesine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo.1'e göre; ankete katılanların 126'sı (%61,8) erkek, 78'i ise (%38,2) bayandır. Bu öğrencilerin 51'i (%25) hazırlık sınıfı, 83'ü (40,7) 1. sınıf, 8'i (%3,9), 12'si (%5,9) 3. sınıf, 46'sı (%22,5) 4.sınıf ve 4'ü de (%2) yüksek lisans öğrencisidir. Üniversite öğrencilerinin yiyecek-içecek işletmelerindeki yemek yeme oranları incelendiğinde; 22'sinin (%10,8) her gün, 127'sinin (%62,2) haftada 3-4 kez, 55'nin (%27) ayda bir kez yiyecek-içecek işletmelerinin hizmetlerinden satın aldıkları görülmektedir. Öğrencilerin; 38'i (%18,6) fiyat, 18'i (%8,8) imaj, 21'i (%10,3) menü, 89'u (%43,6) kalite, 12'si (%5,9) tavsiye, 26'sı (%12,7) ise birden çok tercih sebebiyle bir yiyecek-içecek işletmesindeki hizmetleri satın almaya karar vermektedir. Ayrıca ankette hizmet kalitesi değerlendirilen yiyecek-içecek işletmelerinden 62'si (%30,4) fast-food, 12'si (%5,9) kafe, 7'si (%3,4) kantin ve 123'ü de (60,3) alakart servis yapan restoranlardır.

Üniversite öğrencilerinin bir yiyecek-içecek işletmesindeki ortalama beklenti değerleri, ortalama algılanan hizmet değerleri ve ortalama hizmet kalitesi puanlarının yönü ve değerleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo.1 Demografik Özellikler

Demografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Bay	126	61,8
	Bayan	78	38,2
Kaçınıcı sınıftasınız	Hazırlık	51	25
	1. Sınıf	83	40,7
	2. Sınıf	8	3,9
	3. Sınıf	12	5,9
	4. Sınıf	46	22,5
	Yüksek Lisans	4	2
Dışarıda yemek yeme sıklığı	Hiç	0	1
	Ayda bir	55	27
	Haftada 3-4 kez	127	62,2
	Her gün	22	10,8
Yiyecek-içecek işletmesini tercih nedeni	Fiyat	38	18,6
	İmaj	18	8,8
	Menü	21	10,3
	Kalite	89	43,6
	Tavsiye	12	5,9
	Birden çok neden	26	12,7
Ankette değerlendirilen yiyecek-içecek işletmesinin tipi	Fast-food	62	30,4
	Kafeterya	12	5,9
	Kantin	7	3,4
	Alakart Restoran	123	60,3
Toplam		204	100

Tablo 2'deki genel ortalama beklenti değerlerine bakıldığında; üniversite öğrencilerinin bir yiyecek içecek işletmesinin imajını yansıtan dekorunu, konforunu, personelinin temiz ve bakımlı olmasını, menüsünü ve yemek alanının temizliğini içeren fiziksel varlıklar boyutuyla ilgili beklentilerinin en yüksek ortalama (3,75) sahip olduğu görülecektir. Fakat sorulara tam olarak cevap verebilen, yemekler hakkında bilgi sahibi olan, kabiliyetli ve tecrübeli çalışanlar kriterlerini içeren güven boyutuna yönelik ortalama beklenti değerinin (3,26) diğer boyutların ortalama beklenti değerlerinden en düşük olduğu göze çarpmaktadır. Hizmet kalitesinin bir diğer boyutu olan ve çalışanların müşteri isteklerine olan hassasiyetleri ve bu istekleri yerine getirmedeki davranışlarını içeren güven boyutunun ortalama beklenti değeri ise 3,26'dır. Ayrıca hizmetle ilgili problemi hızla çözen ve tutarlı hizmeti ifade eden güvenilirlik boyutunun ortalama değeri 3,58'dir. Son olarak hızlı ve dakik hizmeti, sorulara tam olarak cevap verebilen ve işin yoğun zamanlarında birbirlerine yardım eden çalışanlar değişkenlerini kapsayan heveslilik beklenti boyutunun genel ortalama değeri ise 3,44 olarak ortaya çıkmaktadır. Üniversite öğrencilerinin genel beklenti düzeyleri içinde fiziksel varlıklar boyutunun en yüksek değerde olması, müşteri kitlesi içinde üniversite öğrencileri olan yiyecek-içecek işletmeleri açısından önemli olmaktadır. Çünkü bu sonuç, bir üniversite öğrencisi açısından yiyecek-içecek işletmesinin dekorunun, çalışanlarının görünümünün, menüsünün, konforunun ve temizliğinin önemsendiğine dikkat çekmektedir.

Tablo 2. Ortalama Beklenti, Algılanan Hizmet ve Hizmet Kalitesi Değerleri

Boyutlar	Ortalama Beklenti Değerleri	Ortalama Algılanan Hizmet Değerleri	Ortalama Hizmet Kalitesi Değerleri
Fiziksel Varlıklar	3,75	3,32	-0,43
Güvenilirlik	3,58	3,22	-0,36
Heveslilik	3,44	3,09	-0,35
Güven	3,26	2,89	-0,37
Anlayış	3,35	3,07	-0,28
Genel Ortalama	3,48	3,11	-0,37

Tablo 2'deki ortalama algılanan hizmet kalitesi değerlerinin en az olduğu boyut güven boyutudur. Algılanan hizmet kalitesi değerlerinin en yüksek olduğu boyut ise fiziksel varlıklar boyutudur. Yalnız bu değerler, hizmet kalitesinin olumlu veya olumsuz olduğu yönünde yorum yapılmasına yeterli değildir. Çünkü yiyecek-içecek işletmelerinin kaliteli hizmet sunup sunmadıkları ortalama genel beklenti değerleriyle, ortalama algılanan kalite değerleri farklarına bakılarak anlaşılmaktadır. Çünkü bu değerlere bakılarak kaliteli hizmetin sunulup sunulmadığıyla ilgili yorumlar yapılmaktadır.

Tablo 2'deki ortalama hizmet kalitesi değerlerine bakıldığında, hiçbir hizmet boyutunda üniversite öğrencilerinin beklentilerinin tam olarak karşılanmadığı görülmektedir. Özellikle, öğrencilerin beklentilerinin en fazla olduğu fiziksel varlıklar boyutundaki hizmet kalitesi değerlerinin en düşük olduğu dikkati çeken bir noktadır. Ayrıca hizmet kalitesi değerleri içinde anlayış boyutuyla ilgili öğrenci beklentilerinin -0,28'lik bir değerle en fazla karşılandığı söylenebilir. Ayrıca genel hizmet kalitesi değeri -0,37'dir. Elde edilen bu sonuçlarla; Kuşadası ve Didim'de bulunan ve üniversite öğrencilerinin, hizmetlerini satın aldıkları yiyecek-içecek işletmelerinin genel anlamda öğrenci beklentilerini karşılayamadığı söylenebilir.

Öğrencilerin bir yiyecek-içecek işletmesindeki ortalama beklenti değerlerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine bakmak için t-bağımsızlık testi uygulanmıştır. Yapılan t-testine göre cinsiyet ile beklenti değerleri arasında ($p=0,170 > 0,05$) anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Buna göre H1 reddedilir. Diğer hipotezlerde; ortalama beklenti değerlerini etkileyebilecek faktörlerin kategorilerinin sayıları ikiden çok olduğu için tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; öğrencileri, bir yiyecek-içecek işletmesini tercih ederken etkileyen nedenler, yiyecek-içecek işletmeleriyle ilgili hizmet kalitesi beklenti değerleri üstünde farklılık yaratmamaktadır. ($p=0,341 > 0,05$) H2 reddedilir. Fakat öğrencilerin hizmetini satın aldıkları yiyecek-içecek işletmesinin tipi öğrencilerin hizmet kalitesi beklenti değerleri üstünde farklılıklar yaratmaktadır. ($p=0,00 < 0,05$). Buna göre fast-food ya da alakart restoranlarla ilgili öğrenci beklenti düzeyleri kantin tipi yiyecek-içecek işletmelerine oranla daha yüksektir. H3 kabul edilir. Bir diğer bulguda ise öğrencilerin yiyecek-içecek işletmelerindeki yemek yeme sıklığının, hizmet kalitesi beklenti değerleri üstünde farklılıklar yaratmadığı ortaya çıkmıştır. ($p=0,490 > 0,05$) Buna göre H4 reddedilir. Son hipotezle ilgili bulguda ise; öğrencilerin buldukları sınıf düzeylerinin (hazırlık, 1.sınıf, 2.sınıf, 3. sınıf, 4. sınıf) yiyecek-içecek işletmeleriyle ilgili hizmet kalitesi beklenti değerleri üstünde farklılık yarattığı görülmektedir. $p=0,00 < 0,05$. Özellikle 1. ve 4.

sınıfların beklenti değerleri hazırlık öğrencilerine göre daha yüksektir. Buna göre H5 kabul edilir.

5. SONUÇ

Üniversitelerin buldukları yörenin yiyecek-içecek işletmelerine talep artırıcı etkisi bulunmaktadır. Artan işletme sayısı rekabetin artmasına ve daha da sertleşmesine neden olmaktadır. Bu şartlarda pazarda tutunmak isteyen işletmelerin hizmet kalitesi standartlarına göre işletme faaliyetlerini müşteri merkezli olarak planlaması gerekmektedir. Müşteri merkezli çalışan işletmeler müşteri beklentilerini bilmelidir. Özellikle müşteri tatmininin beklentilerin karşılanarak gerçekleştiği günümüzde yapılan araştırmalarla ortaya konmaktadır.

Kuşadası Turizm İşletmeciliği Yüksekokulu ve Didim Turizm İşletmeciliği Meslek Yüksekokulu öğrencilerine yönelik uygulanan bu çalışmada; genel olarak öğrencilerin yiyecek-içecek işletmelerindeki beklentilerinin karşılanmadığı ortaya çıkmıştır. Ortalama beklenti değerlerine bakıldığında öğrencilerin bir yiyecek-içecek işletmesiyle ilgili beklentilerinin en yüksek olduğu boyutun fiziksel varlıklar, en düşük olduğu boyutun ise güven boyutunda olduğu ortaya çıkan bir diğer bulgudur. Fakat fiziksel varlıklar boyutuyla ilgili öğrenci beklentilerinin en yüksek olmasına rağmen hizmet kalitesi değerlerinde bu boyut en az bir değerle karşımıza çıkmaktadır. Yani yiyecek-içecek işletmelerindeki fiziksel varlıklar boyutuyla ilgili öğrenci beklentileri en yüksek şekilde karşılanmamaktadır. Bu sonuç Kuşadası ve Didim’de yer alan yiyecek-içecek işletmelerinin görünüm anlamında daha çekici ve temiz olması gerektiği söylenebilir. Hizmet kalitesi değerlerinde beklentilerin karşılanmaya en yakın olduğu boyut ise anlayış olarak görülmektedir. Buna göre çalışanların öğrenci isteklerine karşı genelde olumlu tavırlar içinde olduğu ve isteklerinin yerine getirilmesi konusunda tam olarak olmasa da ilgili oldukları söylenebilir.

Öğrenci beklentilerinin cinsiyete, bir yiyecek-içecek işletmesini tercih nedenlerine ve dışarıda yemek yeme sıklığına göre değişmediği görülmektedir. Fakat beklentiler yiyecek-içecek işletmesinin tipine göre farklılık göstermektedir. Örneğin öğrencilerin alakart servis sunan bir restoranla ilgili beklentileri kantin tipi bir yiyecek-içecek işletmesinden daha fazla olmaktadır. Beklentilerin farklı olduğu bir diğer durum ise öğrencilerin buldukları sınıf itibarıyla ortaya çıkmaktadır. Özellikle hazırlık sınıfında bulunan öğrenciler diğer sınıflara göre daha düşük beklenti değerlerine sahiptirler. Bu sonuç; öğrencilerin turizm ile ilgili aldıkları eğitimin bir yiyecek-içecek işletmesinden olan beklentileri üstünde artırıcı bir etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aigbedo, H. ve Parameswaran, R. (2004). Importance-Performance Analysis for Improving Quality of Campus Food Service. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 21(8), 876-896.
- Atılğan, E. (2001). Hizmet Kalitesi Yönetimi ve Seyahat Sektörüne Yönelik Bir Uygulama (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baek, S-H, Ham, S. ve Yang, II-S. (2004). A Cross-cultural comparison of Fast Food Restaurant Selection Criteria between Korean and Filipino College Students.

- İçinde; Proceedings of the 2nd Asia-Pasific CHRIE (APacCHRIE) Conference & 6th Biennial Conference on Tourism in Asia. Thailand: 27-29 May, 2004.
- Boulding, W: Karla, A., Staelin, R, & Zeithaml, V.A. (1993). A Dynamic Process of Service Quality: From Expectations to Behavioral Intentions. *Journal of Marketing Research* 30(1), 7-17.
- Bowman, M.K., McProud, L.M., Usiewicz, R.A., Gendreau, M., & Mitchler, J.B. (1995). Evaluation of the Effectiveness of Point-of-Choice Nutrition Information on Consumer Perceptions of Food Quality and Value in A University Food Service. *Journal of the National Association of College and University Food Services*, 17. Retrieved February 3, 2004.
- Buzalka, M. (2003). A Cross-Segment Business Forecast. *Food Management*, 38(2), 34-50.
- Demirer, H.İ (1996). Turizm İşletmelerinde Hizmet Kalitesi Ölçümü. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y. O. Hafta Sonu Semineri III, Nevşehir.
- Estepa, A. A. V., Shanklin, Carol ve Back, Ki-Jhon (2004). Student's Perceived Service Quality and Customer Satisfaction in a Midwestern University Foodservice Operation.
- Güngör, A. (2002). Yerli Turistlere Paket Tur Düzenleyen Seyahat Acentalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Hussain, K. ve Nadiri, H. (2005). Perceptions of Service Quality İn North Cyprus Hotels *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17(6), 469-480.
- Kivela, J., Inbakaran, R., ve Reece, J. (1999). Consumer Research in the Restaurant Environment, Part 1: A Conceptual Model Of Dining Satisfaction And Return Patronage. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 11/6, 269-286.
- Knutson, B., Stevens, P., Wullaert, C., Patton, M. and Yokoyama, F. (1991). LODGESERVE: A Service Quality Index for the Lodging Industry. *Hospitality Research Journal*, 14(2), 277-284.
- Meyer, M. K. ve Conklin, M. T. (1998). Variables Affecting High School Students' Perceptions of School Foodservice, *Journal of American Dietetic Association*, 98 (12): 1424-1431.
- Öztürk, S. A. (1996), Hizmet İşletmelerinde Kalite Boyutları ve Kalitenin Artırılması, *Verimlilik Dergisi*.
- Öztürk, Y. ve Seyhan K. (2005). Konaklama İşletmelerinde Sunulan Hizmet Kalitesinin Servqual Yöntemi ile Ölçülmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 16(2), 170-182.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V.A., ve Berry, L.L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *Journal of Marketing*, 49(3), 41-50.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., ve Berry, L. L. (1988). SERVQUAL. A Multiple-item Scale For Measuring Consumer Perceptions Of The Service Quality. *Journal Of Retailing*, 64(1). 12-40.
- Soriano, R. D. (2001). Customers's Expectations factors in Restaurants. *International Journal Of Quality & Reliability Management*, 19(8/9), 1055-1067.
- Stevens, P., Knutson, B. and Patton M. (1995). DINESERV: A Tool for Measuring Service Quality in Restaurants. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 36(2), 56-60.
- Stratus, K. (1993). R&I Forecast: Colleges. *Restaurants&Institutions*, 103(1),59.

- Wiecha, J. Finkelstein, D. Tropea, P. Fragala, M. ve Peterson, K. (2006). School Vending Machine Use are associated with Sugar-Sweetend Beverage Intake in Youth, *Journal of American Dietetic Association*, (October): 1624-1630.
- Yazıcıoğlu, İ. (2000). Restoranlarda Standart Maliyet Sisteminin Kullanımı Üzerine Bir Alan Araştırması. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi* 3, 119-135.
- Yetiş, H. (2001). Hizmet Kalitesinin Servqual Modeli ile Ölçülmesi ve Bir Uygulama. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 14(4), 1429-1442.

ÜNİVERSİTELERDE COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİ VE DİĞER BİLİŞİM TEKNOLOJİSİ EĞİTİMLERİNİN ÖNEMİ VE NETCADKAMPÜS

THE IMPORTANCE OF GEOGRAPHICAL INFORMATION SYSTEMS AND OTHER INFORMATION TECHNOLOGY on UNIVERSITY EDUCATION AND NETCADKAMPUS

Tunç Emre TOPTAŞ¹

ABSTRACT

In Turkey's e-transforming process, the most lacking subject is well-qualified labor power, hence the problem of "Education", which has become the most important subject of our evolving, changing and complex era. In our country, the deficiency of technological education and its quality problems has become very serious. The ones who will generate Turkey's data portal at international standards, make these data up-to-date, manage and interoperate them at country scale will be our public institutions, local governmental units, private sector workers, and our universities. During this process, all these workers will reach the level of qualified employees; all will be educated on "Geographic Information Systems (GIS)", "Remote Sensing RS)", and "Engineering Sciences", can talk the same language. The continuity of these professional technological educations should be adopted in principle as institutional culture at Turkey scale. Labor force that can use Turkey's resources in favor of the country can produce feasible projects in favor of public institutions, can if and only be trained up by this way.

The Training programs should not only include how to use software and/or the teoric information about it, but also how to generate "Geographic Information Systems (GIS)", "Remote Sensing (RS)", and "Engineering Sciences" projects from the beginning till the end and how to manage them. By growing up professionals on technological trainings, it is aimed to integrate users' knowledge to their working processes, not to make people to memorize button usages, but to help them to grow complex relations in their project processes and increase their creativity levels by innoval techniques.

With professional Netcad training programs, the most important need of Turkey, which is qualified "Geographic Information Systems (GIS)", "Remote Sensing (RS)", and "Engineering Sciences" professionals, are educated. In between the frames of netcadkampus, almost 3000 people are educated from universities, public institutions, municipalities, and private sectors yearly. On the average of 250 people per month, 8.2 persons per day are educated on "Geographic Information Systems (GIS)", "Remote

---

¹ Netcad, Eğitim Hizmetleri Müdürü, Yük.Şehir Plancısı & CBS Uzmanı-Eğitmeni, tunc.toptas@netcad.com.tr

Sensing (RS)”, and “Engineering Sciences”. Since December 2009, netcadkampus training programs has become a part of academic education processes of 82 universities’ 462 departments which produce maps or work on maps, generate and manage data. Advanced technologic training programs, which mostly are given at universities, are investments on Turkey’s tomorrow; as “human” and “knowledge”. Today, the technique workers of public institutions are taking netcadkampus courses by groups and use their netcad knowledge on their project processes. After courses, the most essential step on the subject of Turkey’s interoperability of e- transforming process; the information systems projects which are carried on institutions and managed on web, is carried out. With educated, professionalized, aware labor power, then institutions do not waste national resources by producing all data twice.

The most important factors in generating Turkey’s e-transform process and composing data infrastructure in Turkey National Geographic Information Systems (TUCBS) Standards is well qualified, educated labor power about these following subjects: “Geographic Information Systems (GIS)”, “Remote Sensing(RS)”, and “Engineering Sciences”

Key Words: Turkey’s Data Portal, e-transforming, education, Geographic Information Systems, Remote Sensing; Engineering

ÖZET

Türkiye’nin içersinde bulunduğu e-dönüşüm sürecinde eksikliği şiddetle hissedilen kurumlarımızdaki yetişmiş, kalifiye eleman sorunu, dolayısıyla ‘Eğitim’ konusu, çağımızın sürekli gelişen, değişen ve karmaşıklaşan ortamında en önemli konulardan birisi haline gelmiştir. Ülkemizde, teknolojik eğitim konusunda yaşanan yetersizlik, kalite sorunları ciddi boyutlardadır. Türkiye e-dönüşüm sürecinde ‘Türkiye Veri Portalı’ nı uluslar arası standartlarda oluşturacak, güncel tutacak ve bu verilerin ülke ölçeğinde birlikte çalışabilir olarak yönetimini sağlayacak olan kamu kurumlarımız, yerel yönetim birimlerimiz, özel sektör çalışanlarımız ve üniversitelerimiz olacaktır. Tüm kurum çalışanlarının bu süreçte ‘Coğrafi Bilgi Sistemleri-GIS’, ‘Uzaktan Algılama-RS’, ‘Mühendislik Bilimleri’ konularında yetişmiş, teknolojik platformda ortak dili konuşabilen kalifiye personel niteliğine ulaşması gerekmektedir. Üst düzey kalite ve standartlarda profesyonel teknolojik eğitimlerin sürekliliği Türkiye ölçeğinde kurum kültürü olarak benimsenmelidir. Türkiye’nin kaynaklarını ülke lehine kullanabilen, kurumlar lehine fizible projeler üretebilen bilinçli yöneticilerin, personellerin yetişmesi yani Türkiye’nin nitelikli işgücü altyapısının sürdürülebilirliğinin sağlanması ancak bu sayede sağlanabilecektir.

Eğitim programları yazılımların nasıl kullanıldığını değil, yazılımlar vasıtası ile ‘Coğrafi Bilgi Sistemleri-GIS’, ‘Uzaktan Algılama-RS’, ‘Mühendislik Bilimleri’ projelerinin en baştan en sona üretilme ve yönetilme süreçlerini kapsamalı, teorik bilgileri de mutlaka içermelidir. Teknoloji eğitimleri konularında uzmanlar yetiştirerek eğitim sürecindeki kazanımları iş süreçlerine entegre etmeyi; ezber dayalı buton kullanımlarını değil, proje süreçlerini, proje süreçleri içerisindeki kompleks ilişkilerin inoval yöntemlerle kurulmasını ve çözüm üretme becerilerini geliştirmeyi amaçlamalıdır.

Ulusal ve uluslar arası ölçekte gerçekleştirilen profesyonel netcadkampus sertifika eğitim programları ile ‘Coğrafi Bilgi Sistemleri-GIS’, ‘Uzaktan Algılama-RS’, ‘Mühendislik Bilimleri’ konularında Türkiye’nin en önemli ihtiyacı olan yetişmiş, kalifiye, uzman işgücü yetiştirilmektedir. netcadkampus kapsamında üniversiteler, kamu kurumları, belediyeler ve özel sektörden yılda ortalama 3000 kişi eğitim almaktadır. Ortalama ayda 250 kişi, günde 8.2 kişi ‘Coğrafi Bilgi Sistemleri-GIS’, ‘Uzaktan Algılama-RS’, ‘Mühendislik Bilimleri’ konularında eğitim almaktadırlar. netcadkampus eğitim programları Aralık 2008 itibarı ile 82 üniversitenin harita üreten, harita bağımlı çalışan, grafik ve sözel yapıda veri üreten, veri yöneten 462 bölümünde akademik eğitim sürecinin bir parçası haline gelmiştir. Özellikle üniversitelerde gerçekleştirilen üst düzey teknolojik eğitimler Türkiye’nin yarınları olacak ‘insan’ be ‘bilgi’ ye yapılan en önemli yatırımlardır. Kamu kurumlarındaki teknik personeller netcadkampus kapsamında toplu eğitimler almakta, bu eğitimlerdeki kazanımlarını kurumlardaki projelendirme süreçlerine aktarmaktadırlar. Eğitimlerin akabinde kurumlarda gerçekleştirilen ve yönetimi web üzerinden de yapılabilen bilgi sistemleri projeleri ile Türkiye e-dönüşüm sürecinde birlikte çalışabilirliğin sağlanması konusunda en önemli adımlar atılmaktadır. Eğitilmiş, uzman, bilinçli işgücü sayesinde kurumların mükerrer veri üretim yapması engellenmekte bu sayede ülke kaynaklarının heba olmasının da önüne geçilmektedir.

Türkiye e-dönüşüm sürecinin gerçekleşmesinde, veri altyapısının Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri (TUCBS) standartlarında oluşturulmasında, en önemli unsur ‘Coğrafi Bilgi Sistemleri-GIS’, ‘Uzaktan Algılama-RS’, ‘Mühendislik Bilimleri’ konularında iyi eğitilmiş kalifiye işgücü olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Veri Portalı, e-dönüşüm, eğitim, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Uzaktan Algılama, Mühendislik

WEB TABANLI MEZUN BİLGİ SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE UYGULANMASI

DEVELOPING AND IMPLEMENTING WEB BASED GRADUATE INFORMATION SYSTEM

İsmet KANDİLLİ¹ Kader ÇAKILCI² Serdar Sinan ÖZKAN³ Durmuş KARAYEL⁴

ABSTRACT

The importance of updating Lesson plans and the communication with Graduates about job and internship opportunities is very great. However, we can not claim that this communication is performed efficiently except in a few vocational schools of higher education within the framework. This study aims developing web-based graduate information systems and adding a feedback module to the education system. To observe the students who graduate from Vocational Schools of Higher Education, web page should be created in a best-system. Besides, by creating a permanent forum, sharing student's vocational information and an ongoing interaction among them, can be provided. People, looking for a job on net, can get the chance to find a job by communicating with those graduate students who works for this forum. To be able to observe the students after they graduate from Vocational Schools of Higher Education, information about them must be secured on internet. Graduate students or students who are attending must be included in this system, So that, students who graduated from Vocational Schools of Higher Education will update their information and follow the employment rates of the graduates. This can be taken a further step and a web site can be created which will provide, following all the Vocational Schools of Higher Education graduates. If a Graduate Information System, at desired level, is created and implemented, Contributions, in examining the knowledge and skills which was aimed to gain to the students and whether they can implement it in industry or not and updating it when needed, will be provided. Also, this system will help graduates in finding job and internship and it will be helpful to the employer in finding workers.

Keywords: Graduate, internet, information system.

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Endüstriyel Elektronik Programı, Karamüsel MYO, Kocaeli Üniversitesi, kandilli@kocaeli.edu.tr

² Öğr.Gör., Endüstriyel Elektronik Programı, Karamüsel MYO, Kocaeli Üniversitesi, kcakilci@kocaeli.edu.tr

³ Yrd.Doç.Dr., Makina Programı, Sakarya MYO, Sakarya Üniversitesi, sozkan@sakarya.edu.tr

⁴ Yrd.Doç.Dr., Mekatronik Programı, Sakarya MYO, Sakarya Üniversitesi, dkarayel@sakarya.edu.tr

ÖZET

Ders planlarının güncelleştirilmesi, öğrencilere iş ve staj imkânlarının temini gibi hususlarda mezun öğrencilerle olan iletişimin önemi çok büyüktür. Ne var ki, bu iletişimin birkaç meslek yüksekokulu dışında, belli bir sistem çerçevesinde verimli yürütüldüğü söylenemez. Bu çalışma, web tabanlı bir mezun bilgi sisteminin geliştirilmesini ve böylece eğitim sistemine bir geri besleme modülünün ilave edilmesini amaçlamaktadır. Meslek Yüksekokullarda mezun olan öğrencilerin takibi için en iyi sistem internet ortamında web sayfası kurulmalıdır. Aynı zamanda forum sitesi kurularak sürekli mezun olan öğrencilerin mesleki bilgi paylaşımı ve sürekli birbirleriyle iletişim kurması sağlanabilir. İnternet ortamında iş arayanlar da bu ortamda çalışan mezun öğrencilerle iletişime geçerek iş bulma imkânı sağlanabilir. Meslek Yüksekokulundan mezun olan öğrencileri takip edebilmek için, mutlaka web ortamında mezun olan öğrenci kayıt altına alınmalıdır. Mezun olan öğrenciler veya okumakta olan öğrenciler bu sisteme kayıt edilmelidir. Böylelikle Meslek Yüksekokulundan mezun öğrenciler kendi bilgileri bu sayfada güncelleyerek mezun olan öğrencilerin istihdam durumu en iyi şekilde takip edilebilir. Bunu bir adım daha genişletip, ülke çapında web sayfası oluşturularak tüm Meslek Yüksekokulu mezunların takibi yapılabilir. Arzu edilen düzeyde bir Mezun Bilgi Sisteminin kurulması ve uygulanması halinde, kazandırılan bilgi ve becerilerin endüstriye uyumunun denetlenmesi ve gerektiğinde güncelleştirilmesi hususunda çok önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Ayrıca, söz konusu sistem mezunların iş ve staj yeri, işverenlerin ise eleman bulmasında önemli bir işlev görecektir.

Anahtar Kelimeler: Mezun, İnternet, Bilgi Sistemi

1. GİRİŞ

Meslek yüksekokullarında web tabanlı mezun bilgi sistemi uygulayanlar bulunmaktadır. Meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerle çok sıkı bir şekilde iletişim kurulması önemlidir(Eşme,2006). Özellikle öğrencilerle iletişim kurulması Meslek Yüksekokullunun eğitim-öğretim durumunun geri bildirimini için önem arz etmektedir. Mezun öğrencilerle en iyi iletişim sistemi internet ortamındadır. İnternet ortamında iletişimin bilgi sistemiyle tasarlanması önemlidir.

2. WEB TABANLI BİLGİ SİSTEMİ

Meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin internet ortamında iletişim kurularak nerede çalıştıkları, hangi iş alanlarında çalıştıkları tespit edilebilir. Mezun olan öğrencilerin geri beslemesi alınması eğitim-öğretim verimliliğinin artırılması sağlar. Meslek Yüksekokullarında mezun olan öğrencilerin takibi, web ortamında kurulan bilgi sistemiyle gerçekleştirilebilir. Bu bilgi sistemi öğrencinin, bilgilerini bilgi sistemine kayıt yaptırılır. Bu bilgileri öğrenciler şifreyle güncelleyebilir. Bu bilgi sistemine Meslek yüksekokullunun resmi web sayfasında olmalıdır. Böylelikle öğrencilerin durumu buradan incelenebilir. Bu bilgi sisteminin iyi bir şekilde çalıştırılabilmesi için öğrencilerin buraya

zorunlu olarak, öğrenci işleri tarafında kayıt ettirilebilir. Bu kayıt sistemiyle tüm öğrenciler bu bilgi sistemini kullanarak öğrencilerle iletişim kurulabilir.

Tablo 1. Bilgi Sistemi

Adı	Mehmet
Soyadı	Demir
Programı	Endüstriyel Elektronik
Doğum Yeri	İzmit
Doğum Tarihi	01.01.1984
İş Telefonu	0 262 3351838
İş Adresi	Tüpraş A.Ş. KÖRFEZ / İZMİT
Cep Telefonu	0 533 7894564
E-posta	md@yahoo.com
Açıklama	Staj yapmanıza yardımcı olabilirim.

Önceden mezun olan öğrencilerin nerede çalıştıkları buradan takip edilebilir. Çalıştıkları işyerleri ile iletişime geçerek iş imkânları ve staj yapma olanakları elde edilebilir. Ayrıca resmi Meslek Yüksekokullun web sayfasını takip eden işverenlerde bu bilgi sistemine bakarak öğrencilerin çalışma yerlerini bilgisini edinerek daha kolay iş imkânları sağlayabilirler.

Web sayfasında bilgi sistemiyle öğrencilerin istihdam durumları kolaylıkla takip edilebilir. Kendi bilgilerini burada sürekli güncellenmesi istenerek, öğrencinin durumu sürekli olarak incelenebilir. Bu bilgi sistemini kullanılması tüm Meslek Yüksekokullarında oluşturulması mezun olan öğrencilerin geri beslemesinde, verimliliğin artırılmasında önemli bir parametredir. Böylelikle öğrencilere kazandırılan mesleki bilgilerin endüstride nerelerde istihdam edildiği istatistikî bilginin elde edilmesini sağlar.

Resmi web sayfasının dışında öğrencilerin üniversite web sayfasında kurdukları forum sitelerinde birbirleriyle mesleki bilgi iletişiminin sağlanmasını da gerçekleştirilebilir. Tabii ki bu özel forum siteleriyle de mümkündür. Öğrenciler tarafından web sayfalarında iletişimin kurulması staj ve iş yerlerinin kolay bulunmasını sağlar.

3. SONUÇLAR

Web sayfasındaki mezun bilgi sisteminin gerçekleştirilmesi öğrencilerin takibi açısından önem arz etmektedir. Öğrencilerin kayıt altına alınması öğrencilerle iletişimin yüksek bir düzeye çıkaracaktır. Bununla birlikte mezun olan öğrencilerin çalıştıkları iş yerleriyle iletişime geçilerek, Meslek Yüksekokullarına hibe yoluyla malzeme ve cihaz alma gerçekleştirilebilir. İletişimin artırılması mezun olan öğrencilerle Meslek Yüksekokullarında tanıtımın sağlanmasına büyük katkı sağlamaktadır. Özel forum sitelerindeki mesleki bilgilerin ve dokümantasyon paylaşımını da sağlamaktadır. Bazı Meslek Yüksekokullarında forum siteleri kullanılarak bu paylaşım bulunmaktadır. Bu da öğrenciler arasındaki aktif iletişimi gerçekleştirmektedir.

KAYNAKLAR

Eşme, İ. (2006), “II. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı”, Muğla, 28-42

YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ: VERİ ZARFLAMA ANALİZİ YÖNTEMİYLE BİR DEĞERLENDİRME

**THE IMPLICATIONS OF FOREIGN CAPITAL BANKS FOR TURKISH
BANKING SECTOR: AN EVALUATION WITH METHOD OF DATA
ENVELOPMENT ANALYSIS (DEA)**

Tuba GÜLCEMAL¹

İsmail YILDIRIM²

ABSTRACT

Banking sector is still the most important component of financial systems in developing countries. In particular, after the liberalization policies of the 1990s foreign bank entries in developing countries' banking sectors have been increased.

In this study; possible implications of foreign entry to Turkish Banking Sector has been evaluated and technical efficiency level of foreign and resident banks has been analysed with DEA in a comparative view point.

Key words: Efficiency, Banking Sector, Data Envelopment Analysis (DEA)

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü finans sisteminin en önemli bileşeni olmaya devam etmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda uygulanan finansal liberalizasyon içerikli politikalar neticesinde gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerine yabancı katılımı artmıştır.

Bu çalışmada, Türk bankacılık sektörüne yabancı girişinin olası etkileri değerlendirilmiş, yerli ve yabancı bankaların teknik etkinlik düzeyleri veri zarflama analizi yöntemiyle karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar kavramlar: Etkinlik, Bankacılık Sektörü, Veri Zarflama Analizi (VZA)

¹ Öğretim Görevlisi., Cumhuriyet Üniversitesi Gemerek MYO, tuba.gul@hotmail.com

² Öğretim Görevlisi., Hitit Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, ismailyildirim@hitit.edu.tr

1.GİRİŞ

Türk bankacılık sektörüne yabancı girişi yeni bir olgu olmamakla beraber yabancı bankaların Türk bankacılık sistemi içindeki payı “sınırlı” kalmıştır. 1980 öncesinde ithal ikamesine dayanan, yurtiçi mal ve hizmet üretiminin korunduğu bir ortamda yerli bankalar finans sisteminde baskın bir rol oynarken yabancıların girişi düşük düzeyde gerçekleşmiştir. 1980’den sonra finansal sistemde rekabetin ve etkinliğin artması için uygulanan liberalizasyon politikaları çerçevesinde yabancı banka girişi kolaylaştırılmıştır. Bunun sonucu olarak sisteme daha fazla yabancı girişi olmuştur. Ancak, giriş önündeki engellerin azalmasına rağmen Türkiye’de uzun süreli yüksek enflasyon ve istikrarsızlıklar sebebiyle yabancı bankaların sistem içindeki payı pek fazla değişmemiştir. Nitekim, 1990’lı yıllardan itibaren aktif toplamı içinde yabancı bankaların payı yüzde 5’i geçmemiştir. Ancak, 2004 yılından bu yana sektöre olan yabancı ilgisi neticesinde yabancı bankaların sistem içindeki payı, son olarak %42’ye kadar ulaşmıştır. Bu konu ile ilgili bazı taraflar, durumu olumlu bir gelişme olarak değerlendirip Türkiye’nin uluslararası alanda rekabet edebilirliğinin sağlanabilmesi ve sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyduğu sermayenin elde edilmesinde yabancı bankaların etkinliğinin artırılması gerektiğini ileri sürerken; bazıları da sektörde yabancı payının daha da artması halinde sektörün geleceğinin tehlikeye gireceğini ileri sürerek, sektöre yabancı girişinin sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır.

Bu çalışmada yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörüne yapmış oldukları etkiler ele alınmış ve bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların etkinlik düzeyleri araştırılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde yabancı banka girişlerinin ülke ekonomilerine ve bankacılık sektörüne muhtemel etkileri üzerinde durulmuş, uygulama bölümünde ise 2005-2006-2007 yıllarında Türkiye’de faaliyette bulunan 2005 yılında 28, 2006 yılında 27 ve 2007 yılında ise 28 adet mevduat bankası ele alınarak bankaların etkinlik düzeyleri hesaplanmıştır.

2. TÜRKİYE ve GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ ve MUHTEMEL ETKİLERİ

Literatürde yabancı banka girişlerinin getirileri ve maliyetleri geniş bir şekilde incelenmiştir. Dünya Bankası (2002)’de yararlarını aşağıdaki gibi özetlenmiştir: (Bayraktar ve Wang, 2004;2)

- 1) Yabancı banka girişleri yerel bankacılık sektöründeki etkinliği artırır. Artan rekabet maliyetlerin azalmasına ve kazançların artmasına yol açar.
- 2) Kredi risklerinin fiyatlaması ve değerlemesini daha ileri hale getirmesi beklendiği için özel sektöre kredi tahsisi artabilir. Bu daha yüksek bir büyümeye yardımcı olabilir.
- 3) Yabancı bankaların varlığı yerel bir bankacılık yönetimi ve yasal çerçeve kurmaya ve saydamlığı arttırmaya yardımcı olabilmektedir.
- 4) İlave fonlama için kendi sahiplerine dönebilmeleri ve uluslar arası piyasalara daha kolay girişe sahip olmalarından dolayı onların daha istikrarlı kredi kaynakları sağlamaları beklenmektedir. Bu nedenle, yerel finansal piyasalar yerel şoklara daha az savunmasız olacaktır.
- 5) Yabancı bankalar kriz öncesi süreçte sermayelerinin yeniden yapılandırılması ve yeniden yapılanmayla ilgili maliyetlerini azaltabilirler.

Yabancı banka giriş maliyetleri aşağıdaki gibi sayılabilir: (Bayraktar ve Wang, 2004;2)

- 1) Yerel bankanın franchise (marka) değeri yabancı banka girişiyle artıyorsa, daha yüksek risk alma güdüsüne sahip olabilirler.
- 2) Daha gelişmiş hizmetler ve ürünlerle, yabancı bankalar yerel piyasanın en karlı bölümünü etkilemektedir. Bu nedenle, daha riskli sektörlerde yerel bankalar tarafından hizmet verilmektedir.
- 3) Artan yabancı banka varlığı, ekonominin bazı sektörlerinin kredilere ulaşmasını zayıflayabilir.
- 4) Yabancı bankalar, ev sahibi ülkeden ayrılarak veya anavatandaki problemleri bulaştırarak finansal istikrarsızlığı arttırabilirler.
- 5) Yabancı bankaların farklı öncelikleri ve iş odağı olduğu için kredi verme politikaları yerel öncelikleri göz ardı etme yönündedir.

Claessens ve Glaessner (1998)'in Asya ülkeleri üzerine yaptıkları kapsamlı çalışmalarında, ulusal finans sisteminin gelişmişlik seviyesinden ve sermaye hesaplarının serbestlik derecesinden bağımsız olarak finans sisteminde "uluslararasılaşma"nın daha verimli ve sağlam bir sisteme yardımcı olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, bankacılık sektöründe açıklık ve engellerin kaldırılması savunulmakta ve sektöre yabancı girişinin faydaları şöyle sıralanmaktadır.

- ✓ Net faiz marjlarında düşme,
- ✓ Uluslararası standartların sektörde yerleşmesi,
- ✓ Daha iyi düzenleme ve denetim,
- ✓ Yabancı sermayeye daha iyi erişim,
- ✓ Kamuya açıklama standartlarının daha açık hale gelmesi,
- ✓ Finansal hizmetlerin kalitesinin artması,
- ✓ İstikrarlı ve uzun dönemli fonlara erişim.

Yabancı bankalar üzerine yapılan çalışmalar, bu bankaların gelişmekte olan ülke piyasalarına ilk önce sınırlı hacimde şubeler olarak girmeyi tercih ettiklerini ve daha çok sermaye piyasalarında faaliyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Yabancı sermayeli bankalar, gittikleri ülkelerdeki perakendeci bankaların hisselerinin alınması yoluyla ortaklık kurma ya da yeniden yapılandırılan banka hisselerinin alınması yönünde davranış göstermektedir. Bazı yabancı bankalar ise ulusal sermayeli perakendeci bankalarda azınlık hisseleri almayı tercih etmektedirler. Yabancı bankalar, finansal kriz sonrası süreçte hükümetlerin yeniden sermayelendirmeye tabi tuttıkları bankaları satın almak yoluyla da perakendeci pazarlara yönelmektedirler. (<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/1-yabancibankalar.pdf>)

Yabancı bankalar, ölçek ekonomilerinden, farklılaştırma ve riski yayma özelliklerinden ve uluslararası finansman merkezleriyle doğrudan bağlantılarından dolayı, en son kredi araçlarını ve teknolojisini hızla transfer edebilmekte ve diğer yabancı bankaların gelişini teşvik ettiğinden, yoğunlaşma oranını azaltarak fiyat rekabetine neden olmaktadır. Bu özelliğe sahip yabancı bankalar, artan rekabet yoluyla ulusal bankacılık sektörünün yapısını değiştirmektedir. Bankacılık sektöründeki rekabetin devamı ya da artışı, teorik olarak marjinal bankaların piyasadan çekilmesine ya da, hizmetlerin daha kaliteli sunulmasına yol açacaktır.

Yabancı bankaların ve yabancı yatırımcıların Türkiye ekonomisi ile ilişkisi özellikle son yıllarda önemli bir ölçüde artmıştır. Yaşanan ekonomik krizler sonucu bazı bankalar yeni ortaklık veya satışla kendilerine bir çıkar yol bulmaya çalışmaktadırlar. Son dört yıllık verilere baktığımızda Türkiye'de 18 milyar dolarlık bir yatırım yapan ve bankacılık sisteminin % 42.7'sine sahip, toplam mevduatın yaklaşık 100 milyar dolarına ve yaklaşık 680 milyar dolarlık aktifin de 285 milyar dolarına sahip olan yabancı banka girişi 2001 yılındaki krizin ardından farklı bir tablo çizmiştir. Şöyleki, yabancı sermaye ulusal bankaların paylarını satın alarak, sözkonusu bankalarda sermaye çoğunluğuna veya

nitelikli paya sahip olmuşlardır; HSBC'nin Türkiye'ye gelmesiyle; 2001 yılında Demirbank'ın 350 milyon dolara HSBC'ye satılmasını ilk örneklerden biri olarak verebiliriz. Daha sonra farklı oranlarda yabancı katılımı devam etmiştir; TEB, Fortis, Garanti, Yapı Kredi, Finansbank, Denizbank, Şekerbank, Akbank, Tekfenbank, Türkiye Finans, Oyakbank, Turkishbank, Alternatif Bank'ı örnek verebiliriz.

Bankacılık sisteminin Temmuz- Eylül 2008 döneminde faaliyet gösteren bankalara göz atacak (tablo 1) olursak sayı olarak 50'ye ulaşmıştır. Mevduat bankaları sayısı 33, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4'tür.Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli ve 18 tanesi yabancı sermayeli bankadır. (<http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/Default.aspx>)

Tablo 1:Türk Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*

	Eylül 2007		Aralık 2007		Eylül 2008	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat bankaları	33	7.318	33	7.570	33	8.489
Kamu bankaları	3	2.165	3	2.203	3	2.393
Özel bankalar	12	3.868	11	3.625	11	4.145
Fondaki bankalar	1	1	1	1	1	1
Yabancı bankalar	17	1.284	18	1.741	18	1.950
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	48	13	48	13	55
Toplam	46	7.366	46	7.618	46	8.544

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil. Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/istatistiki>

3.YÖNTEM

3.1.Veri Zarflama Analizi Yöntemi Teorik Çerçeve

VZA, ilk olarak Charnes, Cooper ve Rhodes (1978;1979;1981) tarafından ürettikleri mal ya da hizmet açısından birbirlerine benzer ekonomik karar birimlerinin “görelî” etkinliklerinin ölçülmesi amacıyla geliştirilmiş olan statik bir etkinlik ölçme yöntemidir.

Yöntemin getirdiği önemli bir yenilik, “birçok” girdi kullanarak “birçok” çıktının elde edildiği üretim ortamlarında, parametrik yöntemlerde olduğu gibi önceden belirlenmiş herhangi bir analitik üretim fonksiyonunun varlığının öngörülmesine gereksinim duymadan ölçüm yapılabilmesidir. VZA çoklu girdi ve çıktıya dayanan çoklu karar verme birimlerinin göreceli etkinliğini hesaplayan matematik programlama tabanlı bir teknik olan VZA'nın ayırt edici özelliği girdi ve çıktılar arasında fonksiyonel bir yapı olduğunu varsaymamasıdır. Ayrıca girdi ve çıktılar, ölçüm birimlerinden bağımsızdırlar. Bu nedenle işletmenin değişik boyutlarının aynı zamanda ölçülebilmesi imkanını sağlamaktadır

VZA modelleri ile aynı girdi ve çıktıya sahip karar birimlerinin karşılaştırmalı ölçümü yapılır. (Kılıçkaplan ve Karpaz, 2004;4) Analize konu olacak karar birimlerinin aynı hedefe yönelik benzer işlevler görmesi, aynı pazar şartlarında çalışması ve gruptaki bütün birimlerin verimliliklerini nitelendiren etmenlerin, yoğunluk ve büyüklüklerindeki farklılıklar hariç, aynı olması şartı aranır.(Atan ve Karpaz Çatalbaş,2005; 3)

VZA'nın temelinde yatan nispi etkinlik, sadece veri tabanında yer alan, yani analize konu olan birimlerin birbirleriyle ilişkili etkinlikleridir. Yani veri içine alınmayan bir başka birimin eldeki birimlerden daha yüksek bir etkinliğe sahip olması olanaklıdır. Daha açık bir deyişle eldeki birimlerin girdi ve çıktıları incelenerek, birimler arasında en iyi başarıma sahip olanlar seçilir ve bu birimler kullanılarak bir etkin sınır oluşturulur.

Daha sonra bu etkin sınır üstünde yer alamayan birimlerin etkin olmama dereceleri yine bu etkin sınıra göre belirlenir.(Karacabey,2001:4)

3.1.1.Veri Zarflama Analizinde Modeller

VZA girdi ve çıktı odaklı olmak üzere iki yönlü kullanılabilir. Girdi odaklı yaklaşımda, belirli bir çıktı bileşimini en etkin bir şekilde üretebilmek amacıyla kullanılacak en az girdi bileşiminin (girdi minimizasyonu) nasıl olması gerektiğini araştırılmaktadır. Çıktı odaklı yöntemde ise belirli bir girdi bileşimi ile en fazla ne kadar çıktı bileşimi (çıktı maksimizasyonu) elde edilebileceği araştırılır.

3.1.1.1.(CCR) Girdi Odaklı Model

Ölçeğe göre sabit getiri (CRS) varsayımına dayalı, Charnes, Cooper ve Rhodes (CCR) girdi odaklı model, karar birimlerinin ölçeğe göre getiri durumunu niteliksel tanımlamak için kullanılır. Ölçeğe göre sabit getiride tüm karar birimlerinin optimum ölçekte çalıştığı ve ölçek etkinsizliğinin olmadığı varsayılmaktadır. Bu varsayımın geçerli olmadığı durumlarda (ölçeğe göre sabit getiri kullanılmasına rağmen optimum ölçekte çalışmayan birimler bulunması halinde) ölçek etkinsizliği teknik etkinsizlik içinde görülmekte ve ayrıştırılamamaktadır. Yani, ölçeğe göre sabit getiride etkinlik, teknik etkinlik ve ölçek etkinliğinden oluşmaktadır. Model Simplex algoritması (CCR modeli) yardımıyla çözülebilmektedir.

3.1.1.2.(BCC) Çıktı Odaklı Model

Ölçeğe göre değişen getiri (VRS) varsayımına dayalı Banker, Charnes ve Cooper (BCC) modeli de, niteliksel bilgiyi elde etmek için kullanılır.(Aslan,2007:385) Optimum ölçekte üretim yapabilme başarısı ölçek etkinliği olarak adlandırılmaktadır. Bu modelde ölçekten kaynaklanan bir etkinsizlik olmadığı ve etkinsizliğin kaynağının saf teknik etkinlik olduğu varsayılmaktadır.

3.2.Verilerin Oluşturulması

Çalışmada girdiye yönelik VZA yöntemi kullanılarak hesaplanan etkinlik katsayısı 1'e eşit olan bankalar etkin olarak tespit edilmiştir. Analizimize Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankaları (tablo 2) dahil edilmiştir. Dönem olarak da 2005,2006 ve 2007 olmak üzere 3 yıl esas alınmıştır.

İncelemeye alınan bu karar birimleri arasında verimli olanların oluşturduğu doğrusal etkinlik eğrisi, tüm gözlemlerin etrafını sarıp bir "zarf" oluşturmaktadır. Bu zarf eğrisine göre tüm gözlemlerin etkinlik skorları bulunmaktadır. Karar birimleri incelenirken, seçilen kriterlere göre en verimli karar birimleri bir eğri oluşturur ve diğer karar birimlerinin bu eğriye olan uzaklıkları ölçülerek her birim için tüm gruba göre etkinlik durumunun ne olduğu, etkin gözlemlere göre ne tür eksiklikler bulunduğu anlaşılır.(Önal ve Sevimeser, 2006:302)

Araştırılacak olan üç tür etkinlik söz konusudur. Bunlar toplam etkinlik, teknik etkinlik ve ölçek etkinliğidir. Teknik etkinlik, mevcut üretim faktörleri (girdi) ile ne kadar katma değer (çıktı) yaratıldığını ifade eden bir kavramdır. Başka bir ifadeyle, teknik etkinlik, girdi bileşiminin en uygun biçimde kullanılarak maksimum çıktıyı üretme başarısı olarak tanımlanabilir. Teknik etkinlik ile üretim maksimizasyonu yönünden organizasyonlar arası karşılaştırmalar yapılması mümkündür. Ölçek Etkinliği ise ölçek

büyümesi sonucu organizasyonda birim başına ortalama maliyetlerdeki artışı (ya da azalışı) saptamak için kullanılan bir performans değerlendirme ölçütüdür. Uygun ölçekte üretim yapmadaki başarı da "ölçek etkinliği" olarak tanımlanmaktadır. Toplam etkinlik ise teknik etkinlik ile ölçek etkinliğinin çarpımından elde edilir.(Kılıçkaplan ve Karpaz, 2004:2)

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Analize Dahil Edilen Bankalar ve Grupları

	2005	2006	2007
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	T.C Ziraat Bankası A.Ş. Türkiye Halk Bankası A.Ş. Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	T.C Ziraat Bankası A.Ş. Türkiye Halk Bankası A.Ş. Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	T.C Ziraat Bankası A.Ş. Türkiye Halk Bankası A.Ş. Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	Akbank T.A.Ş. Alternatif Bank A.Ş. Anadolubank A.Ş. DenizBank A.Ş. Finans Bank A.Ş. Koçbank A.Ş. MNG Bank A.Ş. Oyak Bank A.Ş. Şekerbank T.A.Ş. Tekfenbank A.Ş. Tekstil Bankası A.Ş. Turkish Bank A.Ş. Türk Ekonomi Bankası A.Ş. Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Türkiye İş Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş. Alternatif Bank A.Ş. Anadolubank A.Ş. Oyak Bank A.Ş. Şekerbank A.Ş. Tekfenbank A.Ş. Tekstil Bankası A.Ş. Turkish Bank A.Ş. Türk Ekonomi Bankası A.Ş. Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Türkiye İş Bankası A.Ş. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş. Alternatif Bank A.Ş. Anadolubank A.Ş. Şekerbank A.Ş. Tekstil Bankası A.Ş. Turkish Bank A.Ş. Türk Ekonomi Bankası A.Ş. Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Türkiye İş Bankası A.Ş. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
T.M.S.F. Devredilen Bankalar	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Birleşik Fon Bankası A.Ş.
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Mev. Bankaları	Abn Amro Bank N.V Arap Türk Bankası A.Ş. Banca di Roma S.P.A. Bank Mellat Citibank A.Ş. Fortis Bank A.Ş. HSBC Bank A.Ş. Societe Generale (SA) West LB AG	Abn Amro Bank N.V Arap Türk Bankası A.Ş. Banca di Roma S.P.A. Bank Mellat Citibank A.Ş. Denizbank A.Ş. Deutsche Bank A.Ş. Finans Bank A.Ş. Fortis Bank A.Ş. HSBC Bank A.Ş. West LB AG	Abn Amro Bank N.V Arap Türk Bankası A.Ş. Bank Mellat Citibank A.Ş. Denizbank A.Ş. Deutsche Bank A.Ş. Eurobank Tefken A.Ş. Finans Bank A.Ş. Fortis Bank A.Ş. Habib Bank Limited HSBC Bank A.Ş. Oyak Bank A.Ş. Turkland Bank A.Ş. West LB AG

Kaynak: www.tbb.org.tr / Rapor ve Yayınlar /İstatistikî Raporlar (12.12.2008)

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya 2005 yılında 28, 2006 yılında 27 ve 2007 yılında ise 28 adet mevduat bankası dahil edilmiştir. Türkiye bankalar birliğinin Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarını Kamu ve Özel sermayeli mevduat bankaları ile Türkiye’de kurulmuş yabancı mevduat bankaları olarak gruplara ayırmıştır. Çalışmamıza esas teşkil edecek olan yerli ve yabancı bankaların karşılaştırmalı olarak etkinlik değerlerini araştırdığımız için bu ayırım bizim için yeterli olacaktır.

Burada dikkat çeken bir hususda Türkiye’de kurulmuş yabancı mevduat bankalarının yıllar itibariyle sayısında ciddi bir artış olmasıdır. Türkiye’de kurulmuş yabancı mevduat bankalarının sayısı yıllar itibariyle artış gösterirken, kamu ve özel sermayeli mevduat bankaların (yerli bankalar) sayısında azalış gözlemlenmektedir. Araştırma kapsamına dahil ettiğimiz 2005-2006 ve 2007 yıllarında ciddi düzeyde yabancı banka girişlerinin olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Uygulamada Kullanılan Girdi ve Çıktı Değişkenleri

<i>Girdiler</i>	<i>Çıktılar</i>
Mevduat	Krediler
Özkaynak	Net Dönem K/Z
Faiz Giderleri	Faiz Gelirleri

Bu çalışmada, girdi olarak mevduat, özkaynak ve faiz giderleri kullanılmış çıktı olarak ise, krediler, net dönem k/z ve faiz gelirleri kullanılmıştır. Karar birim (banka) sayısı belirlenirken girdi ve çıktı sayısı dikkate alınmaktadır.

4.BULGULAR

Bu araştırmada teknik etkinlik ölçümünde girdi odaklı yaklaşım kullanılmıştır. Saf teknik etkinlik ve ölçek etkinliği, teknik etkinliğin bileşenlerini oluşturmaktadır. Saf teknik etkinlik ölçeğe göre getiriye ilişkin herhangi bir varsayım olmaksızın teknik etkinlik değerini ifade etmektedir. Ölçek etkinliği bir firma ölçeğe göre sabit getiride faaliyet gösterdiğinde varolmaktadır.

Tablo 4’de Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının 2005-2007 dönemindeki ortalama teknik etkinlik değerleri ve teknik etkinliğin bileşenleri olan saf teknik ve ölçek etkinlik değerleri verilmiştir. 2005 yılında sigorta sektörünün teknik etkinlik değeri %87, yani teknik etkinsizlik değeri %13’tür. Bu %13 teknik etkinsizlik değeri, 2005 yılında banka şirketlerinin çıktılarını (Krediler, net dönem k/z, faiz gelirleri) %13 daha az girdi miktarı kullanılarak da elde edilebileceğini ifade etmektedir. Aynı yılın saf teknik etkinliği %90, ölçek etkinliği ise %96’dır. 2005 yılı teknik etkinsizlik, büyük ölçüde saf etkinsizlikten kaynaklanmaktadır.

Tablo 4: 2005-2007 Dönemi Mevduat Bankalarının Etkinlik Değerleri

Yıl	Teknik Etkinlik	Saf Teknik Etkinlik	Ölçek Etkinliği
2005	0.877	0.907	0.968
2006	0.889	0.941	0.944
2007	0.954	0.976	0.976

Bu üç dönem birlikte ele alındığında (Tablo 4), teknik etkinsizliğin temel kaynağının saf teknik etkinsizlik olduğu görülmektedir. Bankaların teknik etkinlikleri 2006 yılında artış göstermiş ve 2007 yılında bu üç yılın en yüksek düzeyine çıkmıştır. Teknik etkinliğin bileşenleri incelendiğinde aynı durum saf teknik etkinlik ve ölçek etkinliğinde de görülmektedir.

Tablo 5: 2005-2007 Dönemi Etkin Olan Mevduat Bankalarının Sayısı

Yıl	Banka Türleri	Toplam Banka Sayısı	Teknik Etkinlik		Saf Teknik Etkinlik		Ölçek Etkinliği	
			Etkin Banka Sayısı	Yüzde	Etkin Banka Sayısı	Yüzde	Etkin Banka Sayısı	Yüzde
2005	Yerli Banka	19	6	%32	9	%47	6	%32
	Yabancı Banka	9	6	%67	6	%67	6	%67
	Tüm Bankalar	28	12	%43	15	%54	12	%43
2006	Yerli Banka	16	4	%25	9	%56	4	%25
	Yabancı Banka	11	4	%36	5	%45	4	%36
	Tüm Bankalar	27	8	%30	14	%52	8	%30
2007	Yerli Banka	14	8	%57	11	%79	8	%57
	Yabancı Banka	14	8	%57	9	%64	8	%57
	Tüm Bankalar	28	16	%57	20	%71	16	%57

Tablo 5’de 2005-2007 döneminde faaliyet gösteren mevduat bankaları içinde teknik etkin, saf teknik etkin ve ölçek bakımından etkin olanların sayısı belirtilmektedir.

2005 yılında Türkiye’de faaliyette bulunan mevduat bankalarının %43’ü teknik etkin iken bu sayı 2006 yılında %36’ya düşmüş ancak 2007 yılında ise bu üç dönemin en yüksek seviyesi olan %57’ye çıkmıştır. Yerli ve yabancı bankaların teknik etkinlik değerleri incelendiğinde 2005 yılında yerli bankaların %32’si teknik etkin iken yabancı bankalarda bu oran %67 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında yerli bankaların %25’i teknik etkin iken bu oran yabancı bankalarda %36 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise hem yerli hemde yabancı bankaların teknik etkinlik düzeyleri en yüksek seviyede ve eşit olarak gerçekleşmiştir.

Mevduat bankalarının saf teknik etkinlik oranlarına bakıldığında 2007 yılında %71 ile en yüksek düzeye ulaşmıştır. Yerli ve yabancı bankaların ayrı ayrı saf teknik etkinlik değerlerine bakıldığında yerli bankaların 2005 yılı hariç diğer yıllarda yabancı bankalardan daha yüksek oranlarda saf teknik etkinlik değerleri gerçekleşmiştir. 2007 yılında yerli bankaların %79’u, yabancı bankaların %64’ü saf teknik etkinlik değerleri diğer dönemlere göre en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

Uygun ölçekte faaliyet gösteren bankaların oranı ise, 2005 yılında %43, 2006 yılında %30’a düşmüş 2006 yılında ise en yüksek oran olan %57 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yabancı bankalar 2005 ve 2006 yıllarında ölçek etkinlik değerleri yerli bankalardan daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise yerli ve yabancı bankaların etkinlik oranları aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

Tablo 6: Türkiye’de Faaliyette Bulunan Mevduat Bankalarının Ölçeğe Göre Getiri Türleri

Yıl	Banka Türleri	Toplam Banka Sayısı	Ölçeğe Göre Sabit Getiri (CRS)		Ölçeğe Göre Azalan Getiri (DRS)		Ölçeğe Göre Artan Getiri (IRS)	
			Banka Sayısı	Yüzde	Banka Sayısı	Yüzde	Banka Sayısı	Yüzde
2005	Yerli Banka	19	6	%32	6	%32	7	%36
	Yabancı Banka	9	6	%67	1	%11	2	%22
	Tüm Bankalar	28	12	%43	7	%25	9	%32
2006	Yerli Banka	16	4	%25	8	%50	4	%25
	Yabancı Banka	11	4	%36	3	%27	4	%36
	Tüm Bankalar	27	8	%30	11	%40	8	%30
2007	Yerli Banka	14	8	%57	5	%36	1	%7
	Yabancı Banka	14	8	%57	1	%7	5	%36
	Tüm Bankalar	28	16	%58	6	%21	6	%21

Yukarıdaki tablo 6 incelendiğinde, görülüyor ki ölçeğe göre değişen varsayımı altında elde edilen teknik etkinlik değerleri sabit getiriye dayalı olarak elde edilen teknik değerlerden bütün dönemler ele alındığında genellikle daha az çıkmaktadır.

EK'te görüleceği üzere etkinlik değerlerinin yanında parantez içinde ölçeğe göre değişen getiri türleri belirtilmiştir.“irs” (increasing return to scale) olarak ifade edilen kısaltma ölçeğe göre artan getirinin ifadesidir. Bu şu demektir: Girdi faktörlerindeki marjinal bir değişim çıktı değerlerinde marjinal olarak daha fazla bir değişime yol açacaktır. Yani, 1 – ölçek etkinliği noktasına ulaşıncaya kadar, girdi bileşimlerinin yapısını değiştirmeden, girdi değerlerini oransal olarak arttırmalıdır.

2005 yılında ölçeğe göre artan getiri değerlerine bakıldığında mevduat bankalarının %32'si ölçeğe göre artan getiriye sahiptir. Yerli ve yabancı banka olarak bakıldığında yerli bankaların %36'sı, yabancı bankaların ise %22'si ölçeğe göre artan getiriye sahiptir. Bu oran 2006 yılında yabancı bankalar için %36, yerli bankalar için ise %25 olarak gerçekleşmiştir. Son yılda yani 2007 yılına bakıldığında yabancı bankaların %36'sı, yerli bankaların ise %7'si ölçeğe göre artan getiriye sahiptir. Buna göre yerli bankalar özellikle 2007 yılında girdi değerlerini oransal olarak arttırmaları gerekmektedir.

Decreasing return to scale “drs” olarak ifade edilen yani ölçeğe göre azalan getiri gösteriminde “irs” ifadesinin tersi durumu söz konusudur. Bu durumdaki bankalar ancak ölçek büyüklüklerini azaltarak ölçek etkinliğine ulaşabileceklerdir.

2005 yılında mevduat bankalarının %25'i ölçeğe göre azalan getiriye sahip iken bu oran 2006 yılında %40 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise %21'dir. Yerli ve yabancı bankaların değerlerine bakıldığında 2005 yılında yerli bankaların %32'si ölçeğe göre azalan getiriye sahipken bu oran yabancı bankalarda %11 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında yerli bankaların %50'si ölçeğe göre azalan getiriye sahipken bu oran yabancı bankalarda %27 olarak gerçekleşmiştir. Son dönem olan 2007 yılında ise durum yine değişmemiş ve yerli bankaların %36'sı, yabancı bankaların sadece %7'si ölçeğe göre azalan getiriye sahip olmuşlardır.

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Teknik etkinlik sonuçlarında, 2005'de yerli bankaların %32'si etkinken aynı yıl yabancı bankaların % 67'sinin etkin olduğu; 2006'da yerli bankaların %25'inin etkin olduğu gözlemlenmişken yabancı bankaların yine % 36'sının etkin olduğu gözlenmiştir. 2007 yılında yerli ve yabancı bankaların teknik etkinlik düzeyleri %57 olarak gerçekleşmiş ve bu oran bu üç dönemin en yüksek oranıdır. 2005 yılında tüm bankaların etkinlik ortalaması %0, 877'den 2007 yılında %0,954'e yükselmiştir.

Bankaların ölçeğe göre değişken getirileri incelendiğinde, özellikle 2007 yılında ölçeğe göre artan getiride yabancı bankalar daha üstünken aynı yıl içinde bu durum ölçeğe göre azalan getiride tam tersi olarak gerçekleşmiştir.

İncelenen dönemler içersinde mevduat bankalarının geneli ve yerli-yabancı bankaların büyük bir kısmı 2007 yılında diğer yıllara göre kaynaklarını daha etkin kullanmışlar ve faaliyetlerini daha uygun ölçekte gerçekleştirmişlerdir.

Buna göre yerli bankalar özellikle 2007 yılında girdi değerlerini oransal olarak arttırmaları gerekmektedir.

VZA ile etkinlikleri hesaplanan karar birimleri görece olarak tam etkinliğe sahip olanlarla karşılaştırılır. Bu olumlu özellikleri nedeniyle VZA ile yapılan bu analiz yerli ve yabancı bankaların çeşitli girdiler kullanılarak göreceli etkinliğinin belirlenmesini sağlamıştır. Etkinlikten kasıt; analize dahil edilen karar birimlerinin oluşturduğu gözlem seti için gerçekleştiğinden, mutlak etkinlik değil görece etkinliktir. VZA ile her karar

biriminin diğerlerine göre etkinliğini vermekte böylece etkinliği düşük olan karar birimleri ve bunların etkinliklerinin ne ölçüde artabileceğine ilişkin bilgiler de elde edilir.

Sonuç olarak, son yıllarda Türk bankacılık sektörüne yabancı ilgisi artarak devam etmiştir. Araştırma dönemimiz olan 2005 yılından 2007 yılına kadar olan süreçte Türkiye’de kurulmuş yabancı bankaların sayısında artış gözlemlenmiştir. Şüphesiz ki yabancı banka girişlerinin ülke ekonomisine mikro ve makro düzeyde etkileri olacaktır.

KAYNAKÇA

1. ASLAN, Şebnem. “Performans Ölçümünde Kıyaslama Yöntemi Olarak Veri Zarflama Analizinin Kullanımı: Türkiye Şeker Fabrikaları Örneği”.Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt:21, Sayı:1,2007
2. ATAN, Murat ve Gaye Karpat ÇATALBAŞ. “Bankacılıkta Etkinlik ve Sermaye Yapısının Bankaların Etkinliğine Etkisi” VII.Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, İstanbul, 26-27 Mayıs 2005
3. BAYRAKTAR, Nihal ve Yan WANG, “Foreign Bank Entry, Performance of Domestic Banks and the Sequence of Financial Liberalization”,World Bank Policy Research Working Paper No:3416, <http://papers.ssrn.com>,18 Ağustos 2004
4. KARACABEY, Ali Argun.“ Veri Zarflama Analizi” http://www.politics.ankara.edu.tr/tartisma_metinleri.php,2001
5. KILIÇKAPLAN, Serdar ve Gaye KARPAT.“Türkiye Hayat Sigortası Sektöründe Etkinliğin İncelenmesi”.Dokuz Eylül Üniversitesi,İİBF Dergisi, Cilt:19, Sayı:1,2004
6. ÖNAL, Yıldırım Beyazıt ve Nuri Cemhan SEVİMESER.“ Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri: Yerli ve Yabancı Bankaların Etkinlik Analizi” Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 2006, s.295-312

İNTERNET KAYNAKLARI

1. <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/1-yabancibankalar.pdf>
2. www.tbb.org.tr / Rapor ve Yayınlar /İstatistikî Raporlar

YAZMACILIK SANATI VE TOKAT YAZMALARINA BİR BAKIŞ

THE ART OF BLOCK-PRINTING AND IN VIEW OF HAND-PRINTED TEXTILES IN TOKAT

Nihan Semen ERSÖZ UZAR¹

ABSTRACT

Clothing is a developing concept since the beginning of humanity. The various branches of art have emerged as a result of the human efforts to find aesthetics and beauty in all areas. Throughout the thousands of years history of Anatolia printing on clothes by wooden moulds has increased gradually and lead to the establishment of one of our traditional handicrafts; block-printing of head scarf. Since the practice of this art was prohibited outside the borders of the city of Tokat during the Ottoman period in Anatolia, Tokat is the only center in Anatolia where hand-printing of textiles takes place for over 600 years (Türker, 1994: 33). Until the 1960's the printers in this area were using only motifs from the Tokat region, but after then hand-printed textiles with other regions' motifs were also used for printing (Kaya,1988: 44). The earliest examples of Tokat hand-printed textiles date back to 16th century (Kaya,1988: 46). It is very sad that Tokat hand-printing is at the verge of extinction due to mechanization, similar to many other handicrafts overwhelmed by the massive production. It is our duty to own our traditional handicrafts and enable their survival via passing it on to the future generations. Thus, we all should aim presentation of this art as best we can, help it stay contemporary and have the necessary precautions taken before it disappears.

Keywords: Hand-printed textiles, Handicrafts, Anatolia, Tokat

ÖZET

Bir olgu olarak giyinme insanlığın başlangıcından günümüze günden güne değişmiş ve gelişmiştir. İnsanoğlunun her alanda süren güzeli ve estetik olanı bulma çabası sonucunda çeşitli sanat dalları ortaya çıkmıştır. Anadolu'da binlerce yıllık geçmişe sahip olan ağaç kalıplarla kumaş baskı yapılmasının artması, geleneksel el sanatlarımızdan olan yazmacılık sanatının doğmasını ve yayılmasını sağlamıştır. Anadolu'da Osmanlı Dönemi'nde yazma ustalarının sanatlarını Tokat ili dışında sürdürmeleri yasaklandığından Tokat 600 yılı aşkın bir süre Anadolu'daki yazmacılığın tek merkezi olmuştur (Türker,1994: 33). Tokat'ta 1960'lara kadar sadece Tokat yöresine bağlı motifler ile baskı

---

¹ Öğretim Görevlisi Dr.,Selçuk Üniversitesi, nihansen@selcuk.edu.tr

yapılırken bu tarihten sonra başka yörelerin motifleri ile de baskı yapılmaya başlanmıştır (Kaya,1988: 44). Tokat yazmalarının bugün elimizde bulunan en eski örnekleri 16.yy.'a tarihlenmektedir (Kaya, 1988: 46). Makineleşme, teknolojinin gelişimi ve seri üretime yenik düşen el sanatlarının birçoğu gibi Tokat Yazmacılığı'nın da adeta yok olmaya yüz tutmuş olması bizleri çok üzmektedir. Geleneksel el sanatlarımıza sahip çıkmak ve yaşatmak, bunları gelecek nesillere aktarmak hepimizin görevidir. Bu sebeplerden dolayı elimizden geldiğince bu sanatımızın tanıtımını yapmalı, gündemde kalmasını sağlamalı ve yok olmadan önce gereken önlemlerin alınmasını sağlamayı amaç edinmeliyiz.

Anahtar kelimeler: Yazma, El sanatları, Anadolu, Tokat.

1. GİRİŞ

Geleneksel el sanatlarımız Türk Sanatı tarihinde güzel sanatlardan daha ağırlıklı bir alana sahip olmasını İslamiyete borçludur diyebiliriz. Çünkü Türk'lerin İslamiyeti kabul etmesi ile birlikte heykelin ve insan figürlerinin resmedilmesinin tüm müslümanlarca yasak olmasından, dönemin sanatçıları ve ustaları yaratıcılıklarını kısıtlı bir alana sıkıştırarak sürdürmek zorunda kalmışlardır. Fakat bu durum sanatçılarımızı ve ustalarımızı çalışmalarını yapmaktan alıkoyamamıştır. Hatta tam aksine onlar, çalışmalarını el sanatları alanında insanüstü bir gayretle sürdürerek tüm dünyayı şaşırtacak derecede özgün süsleme ve motifler ortaya çıkartmışlardır. Güzel ve faydalı olan ürünleri oluşturan el sanatları ustaları, Türk toplumunun güzel sanatlara olan ihtiyacını da karşılayabilmek için öyle çalışmışlardır ki ortaya çıkan ürünlerin çoğu sanat eseri haline gelmiştir. Bu ürünler bir yandan Türk halkının gelenek, görenek ,örf ve adetleri doğrultusunda bir yandan da ticari amaçlar gözetilerek üretilmeye devam etmiştir. 16. yüzyılda daha yoğun pazarlama alanları bulmaya başlayan el sanatlarımız 19. yüzyılda en parlak dönemini Osmanlı Dönemi'nde yaşamıştır. Geleneksel el sanatlarımız kültürümüzün bir yansımasıdır, kültürümüze sahip çıkmalı ve elimizden geldiğince koruyup, yaşatabilmek için daha çok araştırmalar yapmalı ve bunları yazılı belge halinde gelecek nesillere aktarabilmeye çalışmalıyız. El sanatlarımızla ilgili yeterince yazılı belge bulunamamasının ülkemiz adına büyük bir kayıp olacağı kanaatini taşımamızdan ötürü bu araştırmamızda geleneksel el sanatlarımız içinde geniş bir yere sahip olan yazmacılık sanatımız ve Tokat yazmacılığının dünü ve bugünkü durumunu incelenmiştir.

2. YAZMACILIK SANATI

“Yazma” kumaş üzerine tahta kalıplarla basılarak desenlendirilmiş ya da fırça kullanılarak boyama yoluyla hazırlanmış veya bunların her ikisinin de birlikte kullanımı ile oluşturulmuş kumaşlara ülkemizde verilen genel isimdir.

Yazmacılık sanatı bir baskı sanatı olduğundan baskı tekniğinin başlangıcı araştırılmak istendiğinde ilk olarak nerede ve nasıl başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte baskı tekniğinin kökenlerine inildiğinde Hitit mühür damgaları karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan, M.Ö. 6000 yılına ait pişmiş kilden yapılmış bu damgalar ile bitkisel boyalar kullanılarak baskı yapıldığı kanıtlanmıştır (Mellart,2003: 26; Kaya, 1988: 10; Akbil, 1977: 109). Öncelikle Asya'da (Anadolu, Çin, Hindistan, İran vb.) ve Mısır'da gelişme alanı bulan, daha sonra Avrupa'ya da yayıldığı bilinen kumaş baskı teknikleri tüm dünyada farklı isimler almıştır. Almanya'da “Zeugdruck”, İngiltere'de “Block Printing”, Fransa'da ”L'Estampage” , Java'da “Batik”

olarak adlandırılan kalıp baskı sistemi kullanılarak desenlendirilmiş kumaşlar üreten el sanatları dalına, bizim geleneksel kültürümüz içinde “Yazmacılık” adı verilmiştir (Kaya,1988: 9). Yazmacılık çok eski bir sanat olduğundan , pek çok değişik kültüre ve medeniyete ait örneklerin günümüze ulaşabilmiş olması doğaldır. M.Ö. 4. yüzyıl’a tarihlendirilen Rusya’nın Kuban bölgesinde bulunan resimli tabut örtüsünü yazmacılık sanatının öncü bir çalışması olarak değerlendirmemiz mümkündür (Kaya,1988:10). M.S. 2. ile 4. yüzyıl’a tarihlendirilen keten kumaş üzerine basılarak üretilmiş bir çocuk giysisi Mısır’da yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda bulunmuştur. Bu çocuk giysisi baklava biçiminde bir kompozisyonun üzerine yıldız motifleri ile süslenmiştir. Süslemesi incelendiğinde; dalgalı çizgileri olan ve yuvarlak damga biçimindeki kalıpların kullanıldığı anlaşılmaktadır (Resim1). Ünlü Yunan tarihçisi Herodot ‘tan (M.Ö. 484 – 425) öğrendiğimize göre Hazar Denizi dolaylarında yaşayan uluslar bitkisel boylarla hazırlanmış baskılı kumaşlardan yapılmış giysiler kullanmışlardır (www.turkresmi.com). Ayrıca Asya ve Avrupa’da gelişen ahşap kalıpla kumaş baskı tekniğine paralel olarak İnk Sanatı’nın da benzer örnekler verdiğini görmekteyiz. İnk Sanatı’na ait M.S. 3-6 yüzyıl’a tarihlendiren bir örnek Münih Halk Müzesi’nde ve M.S. 10. yüzyıla tarihlendirilen yine İnk sanatına ait üzerinde “meyvalı ağaç” tasviri bulunan başka bir yazma örneği de Berlin Halk Müzesi’nde bulunmaktadır (Kaya,1988: 11),(Resim 2,3).

Resim 1.2.3. Mısır ‘da bulunan baskılı çocuk giysisi; Münih ve Berlin Halk Müzesi’ndeki İnk sanatına ait iki motifli baskı örneği (Kaya:1988)

Mısır’da Achmim arkeolojik kazıları sonucunda bulunanlar arasında hem çeşitli silindirik tahta kalıplar hem de çeşitli baskılı kumaş örnekleri vardır ve bunlarda M.S. 4.-7. yüzyıllara tarihlendirilmişlerdir. Mısır’da Abbasi ve Fatimiler Devirlerinde de kumaşı fırça ile boyayarak ve kalıpla basarak desenlendirme görülmektedir. New York Metropolitan Müzesi’nde bulunan ve M.S. 10. yüzyıl’a tarihlendirilmesi yapılan Fatimi ve Abbasi sanatına ait el baskısının keten kumaş üzerine yapıldığı görülmektedir .

Avrupa’da özellikle Almanya’da gelişen Blaudruck (mavi baskı), yazma tekniğinin değişik bir türüdür. Mavi baskı’da desen metal şeritlerin tahta üzerine çakılmasıyla oluşturulmuş kalıplarla yapılmaktadır. Bu bakımdan mavi baskı tekniği Java batiklerine çok benzemektedir. Batik kelimesi Malezya ve Endonezya lisanında “titik” den gelmektedir, noktalamak ve damlatmak anlamına gelen bu kelime kullanıldığı gibi yine bu lisanı göre yazmak veya çizmek anlamına gelen “tulis” kelimeside 1518’de Java batikleri için kullanılmıştır (Elliott,2004: 22). Batik , batı literatüründe “canting” denilen “tjanting” olarak telavuz edilen özel bir aletin kalem gibi kullanılması sonucu boyamanın gerçekleştirilmesi ile oluşturulan kumaşların üretiminde kullanılan tekniktir. (Elliott, 2004: 52) Java’da ayrıca ahşap kalıplar kullanılarak hazırlanan ismine “tulis batik” denilen teknikle de kumaşlar hazırlanmaktadır (Resim 4),(Elliott,2004: 55).

Resim 4.5.6: Java'da **batik** ismi verilen sadece erkeklerin yaptığı kumaş üstüne ahşap baskı (Elliott: 2004) ve Semerkant'ta yapılan **basma** ismi verilen kumaş üstüne ahşap kalıpla baskı (Harvey: 2002), bir Hint yazması örneği (Gillow-Barnard: 1996)

14. yüzyıl'a ait başka bir tahta kalıpla kumaş baskı örneği de Timur'un eşi Bubi Hanım'ın Türbesinde bulunmuştur. Semerkant - Özbekistan'da bulunan Bubi Hanım Türbesinde bulunan örnek bizdeki yazma tekniği ile yapılmış örneklere çok benzemektedir. Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan sınırındaki Fergana'da halen yapılmakta olup "basma" ismi ile de anılmaktadır (Resim 5),(Harvey,2002: 120). Hindistan'da özellikle Gujarat bölgesinde bilinen en eski örneklerin 15.yüzyıl'a ait olduğu ahşap kalıpla kumaş baskı (yazma) örneklerine rastlanmaktadır. 15. ile 19. yüzyıllar arasında en parlak devrini yaşayan Hint yazmacılığının en önemli merkezleri Gujarat'da Anjar, Deesa, Ahmedabad, Jetpur, Rajkot, Porbandar, Bhavnagar; Rajasthan'da Sanganer, Jaipur, Bagru, Barmur'dur. Bu Hint yazmalarında kırmızı rengin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir (Gillow-Barnard, 1996: 89),(Resim 6,7,8).

Resim 7.8: Hindistan'da Rajasthan Bölgesinde yapılan kumaş baskı için ahşap kalıp hazırlanışı ve ahşap kalıpla yapılan kumaş baskı çalışması (Gillow-Barnard:1996)

3. TÜRKİYE'DE YAZMACILIK

Orta Asya'dan göç edip Anadolu'ya yerleşen atalarımızın bizlere erken tarihli yazılı belge bırakmaması ve yazmacılık ürünlerinin çok dayanıklı olmaması sebeplerinden dolayı Türk Yazmacılığı'nın elimizdeki en erken örnekleri 14. yüzyıl'dan önceye gidememektedir. Türk sanatkarları ile ilgili ilk düzenli kayıtların tutulması Ehl-i Hiref örgütünün kurulmasıyla başlamıştır. 14. yüzyıl'da Ehl-i Hiref ustalarının 45 bölükte örgütlendiği bilinmektedir (Sözen,1998: 17). Ehl-i Hiref mensupları üç ayda bir maaş alırlar, kendilerine iş verildiğinde de ayrıca ödeme yapılırdı. Bu şekilde Osmanlı Sarayı ülke sınırları içinde yapılan tüm sanatsal çalışmalarını yönlendirerek, hem denetimi elinde tutuyor hem de kayıt edebiliyordu (Uzunçarşılı, 1986: 23). Sonuç olarak Türk

Yazmacılığı ile ilgili elimizde bulunan en eski yazılı belge 1640 tarihli olan Ehli Hiref Defteri' dir. Bundan başka III. Murat döneminde "1574 -1595", Şehzade IV.Mehmet'in sünnetini anlatan minyatürlerde de yazmacılar görülmektedir (Akbiil, 1977,109). 1582 tarihli Surname-i Humayun'da da yazmacılar seçilmektedir (Resim 8.9), (Atasoy,1997: 91,92). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde yazmalara ve yazmacılara yer verdiği gibi Türk Yazmacılığı hakkında da önemli detaylar vermiştir (Barışta,1988:102).

Resim 8.9 : Surname-i Humayun'dan ahşap kalıpla kumaş baskı yapan bir ustanın minyatürü ve yazmacılar (Silk Printers /Cotton-print merchants : Atasoy,1997)

Türk yazmalarının bilinen en eski örneği bugün Askeri Müze'de sergilenen Sultan I. Murat Dönemi'nde, 1389 Kosova Savaşı'nda kullanılan bir sancaktır. Bundan başka 1480 tarihini taşıyan Cem Sultan'a ait olan kırmızı, yeşil, koyu mavi, siyah ve altın yıldızla renklendirilmiş yazı ve geometrik bezemeye süslenmiş tılsımlı gömlek hiç kullanılmamıştır (Barışta,1998: 113). Türk İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Sultan II. Beyazıt'ın tılsımlı gömleği Cem Sultan'a ait olan tılsımlı gömleğe benzer süsleme özellikleri göstermesinin yanı sıra bitkisel motiflerin eklenmesiyle oluşturulmuştur. III. Murat'ın Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan "mavi canfes kaftanının ipek astarına ay motifleri, kumaşı üzerine de büyük altın benekler basılmıştır (Akbiil,1977: 111). Mevlana Müzesinde bulunan 706 envanter nolu tılsımlı gömlek, Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Şehzade Mehmet'e ait olduğu sanılan bohça ve 16.yüzyıla ait bir grup merasim mendili de günümüze ulaşabilmiş olan diğer örnekleri teşkil etmektedir (Barışta,1998,114).Ülkemizde bir halk sanatı olarak doğup gelişen yazmacılık en güzel örneklerini 17.,18. ve 19. yüzyıllarda İstanbul'da vermiştir. İstanbul'da Kandilli, Kuzguncuk, Arnavutköy, Samatya, Yenikapı gibi daha çok denize kıyısı olan yerlerde üretilmiştir. Keten, pamuklu, ipekli ve en çok da tülbent üzerine basılan yazmalarımız Anadolu'da özellikle Tokat başta olmak üzere Zile, Elazığ, Amasra, Bartın, Zonguldak, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kastamonu, Bursa, Ankara, Beypazarı, Yozgat'ta kendini göstermiştir. Yazmacılık eserleri; yemeni (başörtüsü), yastık örtüsü, bohça,seccade,dolama, yorgan yüzü, mendil, sedir örtüsü, kavuk örtüsü, sofrta örtüsü, peşkir, yağlık, gömlek vb. olarak Türk halkının günlük hayatına girmiştir.

3. 1.Türk Yazmalarının Teknik Özellikleri

Türk Yazmacılığında baskı işlemi için üzerine birkaç kat keçe kaplanmış tahta masalar kullanılmıştır. Çoğu zaman bu tezgahlarda keçenin üstüne birkaç muşamba ve onun üstüne de bir kat yünlü kumaş serilmektedir. Türk Yazmaları teknik yönden incelendiğinde üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar:"Kalem işi" yazmalar; "Baskı işi" (Kalıpla) yazmalar ve "Kalıp-Kalem" yazmalardır (Kaya,1988: 18; Akbostancı,2004: 52; Akan,2007: 134).

3.1.1.Kalem İşi Yazmalar:

Yazmacılık sanatının , değeri en yüksek olanları bu teknikle hazırlanan yazmalardır. Çünkü yazma ustası bu yazmaları kuş tüyü fırça ile tek tek çizip sonrada boyayarak çalışmaktadır (Akbiçil, 1970,29). Bu tür yazmalar günümüzde pek yapılmadığı gibi eski örnekleri de sadece müzeler ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Yazma ustası deseni ilk olarak kağıda resimler, bu teknikte desenin kumaşa aktarılması ise iki ayrı yöntemle yapılabilmektedir. İlk yöntemde kullanılacak kumaş “gergef” denilen ayaklı çerçeve üzerine gerilerek kağıttaki desen kumaşa kalem ile kopya edilir. Deseni kumaşa geçirmede kullanılan diğer bir yöntem ise “silkme” adı verilen yöntemdir. Bu yöntemde desenlendirme kağıt üzerine çizilmiş motifler iğne yardımı ile sık sık delindikten sonra kontur çizgilerinin üstüne toz boya veya kömür tozu dökülmesi ile yapılmaktadır. Desen kumaşa geçirildik sonra yazma ustası fırçası ile önce konturları siyah ile sonra diğer renkleri birer birer boyayarak yapmaktadır. Anlaşıldığı üzere çok zor ve zahmetli olan bu teknik ülkemizde en fazla İstanbul Kandilli Yazmalarında kullanılmıştır.

3.1.2.Baskı İşi (Kalıpla) Yazmalar:

Tahta üzerine oyularak oluşturulmuş kalıplarla hazırlanan yazmalardır. Bu yöntemde zemin baskısı yapılırken oyulmuş tahta kalıplar boyaya direk olarak batırılmazlar. Tahtadan yapılmış boya teknesine önceden hazırlanan boya boşaltılır, daha sonra boya teknesinin üzerine ince bir bez gerilir ve buna batırılan kalıp ile baskı yapılır. Siyah boya ile yapılacak kontur desenleri için “kasnak” adı verilen boya tekneleri kullanılır; boya iki tahtaya bastırılmış keçeyle emdirildikten sonra tahta kalıbın keçeyle bastırılması ile kalıp boya alır ve kumaşa baskı bu şekilde tamamlanır. Baskı işi yazmalar “Elvan işi, Daldırma ve Karakalem” olmak üzere üç değişik yöntem ile yapılmaktadır. Tokat yazmaları, Anadolu’daki baskı işi yazmaların en güzel örnekleridir. **Elvan İşi** ; beyaz zemin üzerine değişik renklere göre hazırlanan kalıplarla yapılır.Bu yöntemde daima desenler siyah ile konturlanmaktadır. **Daldırma**; renklere göre hazırlanan kalıpların balmumu veya tutkal yardımıyla kapatılmasından sonra kumaşın boyaya batırılması ile oluşturulur. Bu yöntemde yapılan yazmalarda baskılı yerler beyaz kalmaktadır. **Karakalem**; siyah üzerine beyaz veya beyaz üzerine siyah basılarak oluşturulan yazmalara denilir. Bu teknik için geleneksel usullere göre iki farklı yöntemle oluşturulmaktadır. Birincisinde beyaz üzerine siyah basılarak oluşturulan yazmaların hazırlanışı şöyledir. Hazırlanan siyah anilin boya, kitle patı ile yoğunlaştırılır; ilk basıldığında yeşilimsi gri bir renk alan boyanın tam siyaha dönüşmesi için bir iki gün beklenmesi gereklidir.Bekleme süresi bitiminde ya havuzlar içinde soğuk suda ya da deniz suyunda yıkanmak suretiyle boyanın sabitleştirilmesi sağlanmaktadır. “Aşındırma” ismi verilen ikinci yöntem de ise siyah üzerine beyaz baskı şu şekilde yapılmaktadır. Bu yöntemde anilin boya kitle patı ile yoğunlaştırmadan hazırlanarak kullanılır. Hazırlanan boyaya kumaş başka hiçbir işleme tabi tutulmadan batırılır ve boyadan çıkarılıp ıslak olarak tezgaha serilir. Yeşilimsi gri bir rengi olan zemine arapzamlı, su ve kireç kaymağı ile oluşturulmuş özel bir karışım ahşap kalıplarla yaş zemine basılınca, basılan yerler beyazlanmaktadır.

3.1.3.Kalıp-Kalem Yazmalar: Desenin konturları tahta kalıplarla basıldıktan sonra içleri yazma ustası tarafından fırça yardımı ile boyanarak hazırlanır. Bu teknikte en çok İstanbul’da kullanılmıştır.

3.2.Türk Yazmacılığında İşlem Basamakları

Türk Yazmacılığı geleneksel yöntemlerine göre desenlendirme, kontur baskısının yapılmasından sonra “şaplama, kaynatma, yıkama ve çeşitleme” adı verilen dört farklı işlem basamağı takip edilerek tamamlanmaktadır (Bu bölümde Tokatlı yazma ustalarından ve Reyhan Kaya'nın “Yazmacılık Sanatı” kitabından elde edilen bilgiler kullanılmıştır).

Şaplama: Büyük bir kazanda su kaynatıldıktan sonra içine şap, kurşun tuzu ve çok az miktarda cehri (kontur baskısının belli olmasını sağlamak için sarı renk vermekte kullanılır) katılarak büyük toprak küpler içinde 24 saat beklemeye bırakılır. Bekleme süresi sonunda zemin baskı kalıbı ve özel olarak hazırlanan doğal boylarla kumaş üzerine baskı yapılır. Baskıdan sonra kumaş 12 saat havalandırılır. Baskı kurduktan sonra eskiden at ve eşek ahırlarında üç-dört gün tavandan aşağıya doğru sarkıtılarak bekletilmek sureti ile amonyak alması sağlanırken, günümüzde kapalı özel odalara asılarak baskılı kumaşların amonyak alması sağlanmaktadır. Gerekli amonyağı alan yazmalar temiz su dolu bir havuzda on dakika bekletildikten sonra sudan çıkarılır. İşte bütün bu işlemlerin yapılmasıyla “şaplama” tamamlanmış olmaktadır.

Kaynatma: Şaplama işleminden sonra dışı tuğla örülü özel kazanlara su doldurulur ve su ılıdığı zaman içine bir miktar tetri yaprağı (kekiğe benzer bir görünümü olan tetri yaprağı yazmacılıkta kurutulmuş ve dövülmüş olarak kullanılır) konulur. Tetri yaprağı suya konulunca su açık mavi bir renk almaktadır. Sonra istenilen renge göre içine boya katılıp karıştırılır. Değirmi ismi verilen önceden hazırlanmış kare yazma kumaşları suya atılarak tahta çubuklar yardımı ile karıştırılır ve 2 saat kadar kaynatıldıktan sonra suda hiç boya kalmaz çünkü yazmalar boyayı tamamen emerek çekerler. Bu işlem tamamlandığında istenilen renk elde edilmiş olur. Bu işlemde kırmızı , kahverengi , mor gibi zemin renkleri çoğunlukla tercih edilmektedir.

Yıkama: Kaynatma işleminden sonra yıkama temiz suda büyük havuzlar içinde yapılır ve tekrar asılarak kurutulur.

Çeşitleme: Fon rengini alan yazmalara desendeki diğer renkler genellikle kalıp ile basılarak verilmektedir. Çeşitli renkler bu işlem basamağında kullanıldığından bu basamağın adı “çeşitleme” ismini almıştır.

3.3.Türk Yazmacılığında Desen- Kompozisyon Özellikleri ve Ahşap Kalıplar

Yazmalarda kullanılan desenler Anadolu kültürünün zenginliğini bir kez daha gözler önüne sergilemektedir. Türkler Anadolu'ya yerleşip devlet kurdukları dönemde diğer uluslar tarafından çok kullanılan karmaşık biçim ve motiflere rağbet etmek yerine sade ve rahat, gözü yormayan desenleri kullanmışlardır. Daha çok bitkisel bezemeler ve geometrik süslemeleri tercih etmelerine karşılık göç ettikleri Orta Asya'dan getirdikleri kültürlerini yansıtan hayvan motiflerine de yer vermişlerdir. En çok kullandıkları desenlerin başında çiçek motifleri gelmektedir. Düğün çiçeği, yıldız çiçeği, gelincik, lale, karanfil, sümbül, gül, zambak, mine gibi çiçekleri çeşitli yapraklar ve dallar ile tamamlayarak eserlerini süslemişlerdir. Değişik meyvelerden özellikle haşhaş, kiraz, elma motiflerinden faydalanmışlardır. Ayrıca nar, hurma, selvi ağacı ve orak, kandil, sütun, minare gibi nesne motifleri ile şal desenleri en çok kullandıkları diğer bezeme unsurları olmuştur. Türk yazmacılığında çeşitli dualar ve tuğra biçimleri, tasarlanmış yazılı bezemeler ile ay-yıldız motifleri de karşımıza çıkmaktadır. Geyik, at, horoz, kelebek, serçe, kumru, turna, güvercin, tavuş kuşu motifleri de yazmalarımızda görülen hayvan desenleridir. Kompozisyonlar genel olarak incelendiğinde çoğunlukla, ortadan başlayıp kenarlara doğru genişleyen daireler kullanıldığı görülmektedir (Gökdere, 1987: 273).Yazmacı kalıplarını hazırlayan ustalar kalıpları oyarken “nakışbul” adı verilen özel bıçaklar kullanır. Ağaç

üzerine önce yazma deseni çizilir ve oyma yapılır. Kuru ve fırınlanmış ihlamur ağacından yapılan yazma kalıplarının en iyi baskı sonucu verdiği bilinmektedir. Ihlamur ağacının yazma kalıplarının yapılmasında öncelikle seçilmesinin sebebi iyi zank tutması ve kolay oyulabilir olmasındandır. Ihlamur ağacından başka armut ağacı, dut ağacı, gürgen, ahlat ağacı, sarıçam'dan yapılan yazma kalıplarına da rastlanmaktadır. Ağaç ne olursa olsun kalıp oyulmaya başlamadan önce sıcak balmumuna batırılarak, ağacın balmumunu emmesi sağlanmaktadır. Balmumu kalıbın daha dayanıklı olmasını sağlar. Her renk ve desen için ayrı kalıp hazırlanır. Türk yazmacılığında kullanılan kalıp adları ile yazma adları genellikle aynı olmuştur.

4.TOKAT VE YAZMACILIK

Tokat'ın Anadolu'da 600 yılı aşkın en önemli merkez olmasının sebebi , Osmanlı Dönemin'de Valide Sultana "Has" olmasındandır. Tokat'ta yapılan yazmacılığın gelirlerinin aksamaması için ustaların sanatlarını başka yerde sürdürmelerine izin verilmemiştir (Kaya, 1988: 50). Böylece Türk yazmaları arasında Tokat yazmaları zengin geçmişe sahip olmuş ve kendi karakteristik özelliklerini kazanmıştır. Tokat yazmalarında görülen geometrik düzen Selçuklu Mimarisinde görülen geometrik düzeni andırmaktadır. Bu bakımdan yazmacılık sanatımızın Osmanlılar'dan önce Tokat topraklarının hakimi olan Selçuklular'dan etkilendiğini söyleyebiliriz. Tokat'ın kendine has özel bitkisel motifleri bulunmaktadır. Tokatlı yazma ve kalıp ustaları yaşadıkları çevrelerindeki doğal güzelliklerden ve bitki örtüsünden faydalanmayı çok iyi başarmışlardır. Motif özelliklerine ve renklerine göre isimler alan Tokat Yazmaları'nı, Türker "Ağaç Baskı Tokat Yazmaları" kitabında şöyle sıralamıştır: Tokat içi dolusu, Tokat beşlisi, Tokat üzümlüsü, Tokat elmalısı, Tokat yarım elmalısı, Tokat kirazlısı, Tokat içi boş (kayseri kenar), Purket(plaka), Kaşık Sapı, Kaynana Yumruğu, Asma Yaprağı, Ev işi yazma, Trabzon kenar.

Tokat'ta yazmacılık eskiden Horozlu Han, Hacı Musaoğlu Hanı, Askerler Hanı, Beypazarı Hanı, Gazioğlu Hanı olmak üzere toplam beş büyük handa yapılmaktaydı. Her bir yazmacı hanında damgahane, boyahane, alboyahane, kagir mahsenler, işlik ve dükkan isimleri alan odalarla, havuzlar yer almaktaydı. 1947-1954 yılları arasında Tokat'ta 15 atölyede yazmacılık yapılırken, 1954'te 12 atölye'de ve 2 handa yazmacılık yapıldığı bilinmektedir. Daha sonra Tokat'ta yazmacılığın yapıldığı tek han Gazioğlu Hanı olmuştur. Gazioğlu Han'ı halk arasında Yazmacılar Hanı adı ile de bilinmektedir (İncesoyluer,1989: 29). 20 sene öncesine kadar Gazioğlu Han'ında 12 atölyede yazmacılık yapılırken bugün bu sayı azaldıkça azalmaktadır (Türker,1999,47). 1998'de insan sağlığına aykırı olması sebebi ile Gazioğlu Han'ı kapatılınca Tokat yazmacıları Tokat sanayi sitesinin yanında yeni yapılan yazmacılar sitesine taşınmıştır. Bugün Tokat 75. Yıl Yazmacılar Sitesi'nde geleneksel yöntemlerle yazma üreten sadece tek usta kalmıştır. 58 yaşındaki Hüseyin Er 35 yılı aşkın zamandır Tokat'ta geleneksel yöntemlere uygun şekilde yazmacılık yapmaktadır. Mesleğini çok sevdiğini belirten Hüseyin Er ,atölyesinde ürettiği yazmalarını İtalya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine ve Kıbrıs'a ihraç etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ülke çapında değişik yerlerde düzenlediği 40 kadar etkinliğe davetli olarak katılan Hüseyin Er yazmaları için hazırladığı doğal boyaları kullanmaktadır (Resim 10).Hüseyin Er'den başka Tokat'ta geleneksel yöntemlere göre yazmacılık yapan diğer usta ise Tokat Kapalı Ceza ve Tutuk Evi'nde kadrolu olarak görev yapan Kadir Özdemir'dir. 59 yaşında olan Kadir Özdemir on yaşından beri yazmacılıkla uğraşmaktadır. İlk olarak Kadir Yaşın isimli ustanın yanında çırak olarak işe başladığını söyleyen Kadir Özdemir daha sonra Osman Laleli isimli ustanın yanında kalfa olmuştur (Resim 11),(www.tokat.com).

Resim10-13. Hüseyin Er, Kadir Özdemir (www.tokat.com), Yurdanur Uçar, Birdane Uçak.

Yeni nesil diyebileceğimiz özellikle ahşap kalıplar üzerinde çalışan Yurdanur Uçar ve Birdane Uçak kardeşler Taşhan'daki atölyelerinde birlikte çalışarak ıhlamur ağacından kalıp hazırlamaktadırlar (Resim 12,13). Ulusal ve uluslararası pek çok sergi ve fuara davet edilerek katılan kardeşler ıhlamur ağacının zor bulunduğunu, buldukları zamanda üç sene kurumasını beklemek zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Yazmalarında doğal boyalar kullanan kardeşlerden Yurdanur Uçar bugünlerde Kültür Bakanlığı'nın açtığı yazmacılık kurslarında eğitmenlik yapmaktadır. Tokat 75.Yıl Yazmacılar sitesinde çalışan diğer ustalar olan Sami Uslu, Sebati Arpacıoğlu, Ali Kemer, Yusuf Gökyıldız ise serigrafî ile oluşturdukları zemin üzerine ahşap kalıplarla desenlendirme yaparak el baskısı izlenimi vermeye çalıştıkları yazmaları hazırlıyorlar. Ayrıca Tokat Organize Sanayi bölgesinde 59 yaşındaki, 49 yıldır yazmacılıkla uğraşan Hasözgen Tekstil'in başkanı Fehmi Özgen "Berivan" markası ile 20'ye yakın ülkeye ihraç ettikleri yazmaları son 12-13 yıldır tamamen otomatik makinelerle fabrikasyon olarak üretmektedirler.

5.SONUÇLAR

Ahşap kalıplarla kumaş baskı sanatı , bizdeki adı ile yazmacılık sanatı yapıldığı yerlere göre farklı isimler alıyor olsa da, bir tek bizim ülkemizde değil, tüm dünyada diğer tüm el sanatları dallarında olduğu gibi eski önemini yavaş yavaş da olsa yitirmektedir. Ülkemizde yazmacılık alanında daha kolay ve daha az zamanda daha çok ürün alınabilinen serigrafî baskı tekniği ve kimyasal boya sanayinin gelişiminin sonucu olarak, el baskısı yapan ustalar azalmıştır. Fabrikalarda kolay ve çabuk üretilen örnekler ile geleneksel yöntem ve tekniklerle yapılmış örneklerin arasındaki fark günümüzde artık çok iyi bilinmektedir. Burada saygıyla anmak istediğimiz Mehmet Eyüboğlu'nun Şubat 2009'da vefat etmesi ile Türk Yazmacılığı büyük bir ustasını daha yitirmiştir. Ülkemizde yazmacılık sanatına gönül vermiş sanatçılarımız arasında en başta Bedri Rahmi Eyüboğlu ve oğlu Mehmet Eyüboğlu gelmektedir. Kendi atölyelerinde gösterdikleri özel çaba ile pek çok yazmacılık eseri üretmişlerdir. Mehmet Eyüboğlu 1977'de kalıp oyma dalında kendi buluşu olan yeni bir teknik geliştirerek 1977 -1992 yılları arasında ülkemizin çeşitli yerlerinde yazma sergileri açmıştır. Türk yazmacılığının sergilerle, fuarlarla, konferans ve panel gibi etkinliklerle halkımıza tanıtılmasıyla bu sanatımıza olan ilginin daha da artacağı muhakkaktır. Kasım 2008'de "Geçmişten Geleceğe Tokat Yazmacılığı" isimli panelin Tokat El Sanatları Derneği ve gönüllü akademisyenler tarafından gerçekleştirilmiş olması da bizleri sevindirmiştir. Başka bir sevindirici haber de 11 yıldır kapalı olan Gazioğlu Han'ının Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2008 yılında satın alınarak restore edilecek olmasıdır. Tekrar kullanıma açılacak olan Gazioğlu Han'ı yazmacılık kültürümüzü yaşatabilmemizi kolaylaştıracaktır. Bugün pazarlama sorunu tam çözülemediği için sıkıntı yaşanmakta ise de yetkililer bu sorunu çözmeye çalışmaktadırlar. El ile özenle işlenerek

desenleri ve renkleri ile sadece bizim insanımızın değil yabancılarında ilgisini çekmeyi başaran yazmalarımıza hak ettiği değeri vermek için hepimiz elimizden geleni tüm gücümüzle yapmaya devam etmeliyiz (Resim 14,15,16).

Resim 14.15.16: Yazma ve ahşap kalıplarından örnekler.

KAYNAKLAR

- Akan, M., (2007), “Yazmacılık sanatı ve Konyadaki İzleri”, İsmek El sanatları Dergisi, İstanbul: Numune Matbaacılık ve Cilt San. Ltd. Şti.,(3),134-136.
- Akbil, F.P. (1970), “Türk El Sanatlarından Örnekler”, İstanbul :Akademi Yayınları /M.E.B
- Akbil, F.P. (1977), “Türk Yazmacılık Sanatı/ Turkish Calico Prints”, Kültür ve Sanat Dergisi, İstanbul:Tifdruk Matbaacılık San. Aş, (5),109-114,193.
- Akbostancı, İ., (2004), “Anadolu’da Yazmacılık Sanatı”, Skylife, Ocak, 51-56.
- Atasoy, N. (1997), “1582/ Surname-i Humayun/ An Imperial Celebration”, Koçbank Yay.
- Barışta, H.Ö. (1998), “Türk El Sanatları”,Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2168, Sanat eserleri Dizisi 192.
- Elliott, I. M.(2004), “Batik / Fabled Cloth of Java”, New York: Clarkson N. Potter Inc.
- Gillow, J., Barnard, N. (1996), “Traditional Indian Textiles”, London: Thames & Hudson
- Gökdere,E. (1987), “Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu / 2-6 Temmuz 1986”, Ankara: Gelişim Matbaası, 273.
- Harvey, J., (2002), “Traditional Textiles of Central Asia”, London: Thames & Hudson.
- İncesoyluer, C. (1987), “Yazmacılık”, Mavi Sanat Dergisi, Haziran, 28-31.
- İncesoyluer,C. (1989), “Tokat Yazmacılığı Pazar Sorunu”,Tokat Kültür Araştırma Dergisi, İstanbul: Azar Matbaacılık, 29.
- Kaya, R. (1988), “Türk Yazmacılık Sanatı”, İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mellaart, J. (2003), “Çatal Höyük / Anadolu’da Bir Neolitik Kent”, İstanbul: YKY.
- Sözen, M. (1998), “Geleneksel Türk El Sanatları”, İstanbul: Hürriyet Gaz.ve Mat.A.Ş.
- Türker, K., (1994), “Tokat Yazmaları”, T.C. İş. Bankası Kültür ve Sanat, (24), 33-36.
- Türker, K., (1996), “Ağaç Baskı Tokat Yazmaları”, İstanbul: T.C.İş Bankası Kül.Yay.
- Türker, K., (1999), “Tokat Yazmacılar Hanı”,Vakıf ve Kültür Dergisi, (4), 46-47.
- Uzunçarşılı, İ.H., (1986), “Osmanlı Saray’ında Ehl-i Hiref Defteri”, Belgeler, Ank: 23-77.
<http://www.turkresmi.com>
<http://www.tokat.com/konuk2ek.html>
<http://www.tokatgundem.com/sayfa.php?no=109&page=2>

YENİ DÖNEMDE HARİTA KADASTRO PROGRAMLARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI

RE-CONFIGURATION OF THE MAPPING AND CADASTRE PROGRAMS IN THE NEW ERA

Mehmet ERTAŞ¹

Süleyman Sırrı MARAŞ²

ABSTRACT

The types and contents of the higher education programs in our country which were established to provide qualified middle level staff in industry and service sectors has often changed by laws or regulations. Likewise the Council of Higher Education re-configured the programs in the Vocational Higher Schools in December 2008 by making a decision. The following configurations are considered:

- a- The education period was again limited by two years but, the number of the semesters increased to six,
- b- Furthermore, the three of six semesters were determined as instruction and the other three semesters were determined as apprenticeship,
- c- Passing to Vocational Higher Schools without exam was abolished, and minimum grade in passing was determined as 145.

As a result, a semester instruction that took 14 weeks was transformed to three semesters which took 12 weeks. In other words, the instruction period reduced, on the contrary the apprenticeship period was increased.

Besides, today which is called the age of information, re-configuration of the courses and the contents of Mapping and Cadastre Program became necessity because the program is closely related to technology and the produced maps are required attributes information with visual quality.

In this study, the re-configuration of Mapping and Cadastre Programs in the Higher Education has been investigated in the aspects of course, content and status.

Key words: Associate degree, Mapping and Cadastre Program.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., SÜ Teknik Bilimler MYO, mertas@selcuk.edu.tr

² Yük Müh. Teknik Bilimler MYO, ssm@selcuk.edu.tr

ÖZET

Ülkemizdeki endüstri ve hizmetler sektörlerindeki nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olan önlisans program türleri ve bunların içerikleri sık sık yasa veya yönetmeliklerle değişime uğramaktadır. Nitekim, Yüksek Öğretim Kurulu Aralık 2008’ de almış olduğu bir kararla Meslek Yüksekokullarındaki önlisans programlarını yeniden yapılandırmıştır. Bu yapılandırmada şu hususlar dikkatimizi çekmektedir;

- a- Öğretim süresini yine iki yıl olarak tutmuş ancak, yarıyılı üçerden altı yarıyıl olarak belirlemiştir,
- b- Üstelik bu altı yarıyılın üç yarıyılı öğretim, diğer üç yarıyılı da staj dönemi olarak saptanmıştır,
- c- Puansız geçiş kaldırılmış, en az 145 taban puanı uygulaması getirilmiştir.

Dolayısıyla bugüne kadar yapıya geldiğimiz on dört haftadan oluşan yarıyıllık öğretim bundan sonra on iki haftalık üç yarıyıllık öğretime dönüşmüştür. Yani öğretim süresinde azalma olmuş buna karşılık staj süresinde ise artış olmuştur.

Ayrıca, bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde Harita Kadastro Programlarının teknoloji ile yakından ilişkili bir program olması ve üretilen haritalardan insanların görsellik yanında öznitelik bilgilerini de istemelerinden dolayı bu programın derslerinin ve içeriklerinin yeniden yapılandırılması artık bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bu çalışmada üniversitelerin önlisans programlarında yer alan Harita Kadastro Programlarının ders, içerik ve statü bakımından yeniden yapılandırılması incelenmiştir.

Anahtar kelime: Önlisans, Harita Kadastro Programı

1. HARİTA TEKNİKERİ TANIMI

Yasalarımızda ve Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “tekniker” unvanının tanımı yoktur. Buna karşılık mevzuatımızda ve makalelerimizde sık sık tekniker ifadesi geçmektedir. Örnekte, 3795 sayılı “Bazı Lise, Okul Ve Fakülte Mezunlarına Unvan Verilmesi Hakkında Kanun” un 3/b sinde “... lise üstü iki yıl süreli yüksek teknik öğretim görenlere, "tekniker", ... unvanı verilir” denilmektedir (www.tbmm.gov.tr). Ayrıca, Harita Teknikerleri için, İmar Kanunu, Devlet İhale Kanunu, Kamu İhale Kanunu, gibi pek çok kanunda üslenebileceği görevler açıkça sayılmıştır. 3795 sayılı Yasanın 6. maddesinin ikinci fıkrasında “Teknisyen, tekniker, yüksek tekniker ve teknik öğretmenlerin her meslek alanındaki yetki ve sorumluluklarına ait esas ve usuller; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulunun da görüşleri alınarak Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir” denilmekte ama henüz o yönetmelik düzenlenmemiştir. Kısacası, günlük kullanımda ve yasalarda tekniker dolayısıyla “harita teknikeri” unvanı kullanılmasına karşın meslek tanımı ve görev alanı açıkça değil dolaylı olarak yapılmıştır.

Tüm bunlara göre bir tanım yaparsak harita teknikeri, “Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı üniversitelerin, Meslek Yüksek Okulu Harita Kadastro Programı mezunu olan, arazi ve büro çalışmalarında nitelikli emek gücü sağlayan teknik personeldir” diyebiliriz.

2. TÜRKİYE'DE MESLEK YÜKSEK OKULLARI VE HARİTA KADASTRO PROGRAMLARI

Ülkemiz, 1982 yılından bu yana üniversiteleşme konusunda ciddi aşamalar (bazı eksiklikleri olmasına karşın) kaydetmiş ve bugün itibarıyla 94 Devlet Üniversitesi bünyesinde 614, 38 Vakıf Üniversitesi bünyesine 25 ve 4 Vakıf Meslek Yüksekokulu olmak üzere toplamda 643 adet Meslek Yüksekokulu vardır. Meslek Yüksekokullarının öğrenci kaynağı ÖSYM'nin sınavsız geçiş sistemine göre Meslek Liseleridir. Tablo 1.'de orta öğretim öğrencilerinin ilk haklarında lisansa yerleşme sayıları ve oranları verilmiştir (Final Dershanesi, SBS tanıtım Kılavuzu, 2007). Tablo 1. den de görüldüğü gibi Meslek Yüksekokullarına öncelikli olarak Endüstri Meslek, Ticaret Meslek, Kız Meslek, Teknik ve Güzel Sanatlar Lisesi öğrencileri yerleştikten sonra, boş kalan kontenjana diğer liselerden öğrenci puan sırasına göre gelebilmektedir. Bu tür Meslek Liselerinin lisansa yerleşebilme oranı toplamda ise, % 2,9' dur. Kısacası herhangi bir lisans programına yerleşemeyen % 97' lik bir kesim puansız olarak doğrudan Meslek Yüksekokullarının ilgili programlarına gelebilmektedir. Bu ise başarıyı düşürmektedir.

Tablo 1. Orta Öğretim Öğrencilerinin İlk Haklarında Lisansa Yerleşme Sayıları Ve Oranları

LİSE TÜRÜ	BAŞVURAN	LİSANSAYA YERLEŞEN	LİSANSAYA YERLEŞME ORANI (%)
Fen	7080	4247	60
Öğretmen	14987	8158	54,43
Özel Fen	2909	1659	57,03
Anadolu	97426	40227	41,29
Özel Lise (Yab. Dilde)	24412	9000	36,87
Lise (Yab. Dilde)	121856	37567	30,83
Özel Lise	12581	2769	22
Lise	997583	78058	7,92
Ticaret Meslek	65675	937	1,43
Teknik	11520	943	8,19
İmam Hatip	30710	1516	4,94
Endüstri Meslek	124588	3707	2,98
Kız Meslek	73780	2346	3,18
Güzel Sanatlar	3376	20	0,06
TOPLAM	1588483	191154	12,03

Tablo 2. Harita Kadastro Programı Olan MYO İsimleri

ÜNİVERSİTE	MYO	KONT	2004 PUAN	2005 PUAN	2006 PUAN	2007 PUAN	2008 PUAN	ŞEHİR
ÇUKUROVA.	KARAIŞALI	30	182,489	209,445	230,588	264,851	245,061	KARAIŞALI
SELÇUK	TEKNİK BİLİMLER	30-	211,885	232,105	247,743	259,266	249,758	KONYA
		30-	DOLMADI	202,240	226,218	239,020	236,305	
	KADINHANI	90	DOLMADI	DOLMADI	201,119	225,144	226,085	KADINHANI
		80	DOLMADI	DOLMADI	DOLMADI	203,877	215,373	
	GÜNEYSINIR	80-	DOLMADI	DOLMADI	200,903	223,328	224,515	GÜNEYSINIR
		80	DOLMADI	DOLMADI	DOLMADI	200,707	212,849	
	HADİM	80-	DOLMADI	DOLMADI	197,815	220,077	223,436	HADİM
		80-	DOLMADI	DOLMADI	DOLMADI	197,176	212,261	
MERSİN	TEKNİK	50+	240,187	DIS	238,845	252,253	243,912	İÇEL
MUĞLA	MUĞLA	40-	199,359	217,630	237,839	249,950	242,746	MUĞLA
		40-	DOLMADI	195,189	215,911	230,988	232,069	
FIRAT	SİVRİCE	50	187,972	201,598	230,105	246,017	249,048	SİVRİCE
K.T.Ü.	TRABZON	50	195,340	220,111	238,577	244,918	242,808	TRABZON
AMASYA	M.Y.O.	30	187,600	223,570	239,937	243,393	242,447	AMASYA
		30	DOLMADI	189,656	212,339	222,315	224,970	
S.DEMİREL	ISPARTA	60-	187,981	210,177	231,056	242,118	237,116	ISPARTA
		40	DOLMADI	191,639	214,052	227,163	220,993	
HARRAN	ŞANLIURFA	40+	189,663	205,940	227,857	241,053	240,558	ŞANLIURFA
AKDENİZ	TEKNİK BİLİMLER	30-	DIS	DIS	238,631	DIS	245,129	ANTALYA
		30-	188,713	213,214	231,142	239,764	242,654	
MUSTAFA KEMAL	İSKENDERUN	30	183,832	207,225	226,481	239,396	238,755	İSKENDERUN
ZONGULDAK KARAELEMAS	ZONGULDAK	40	DOLMADI	205,130	227,454	237,868	236,786	ZONGULDAK
ONDOKUZ MAYIS	KAVAK	40	DOLMADI	200,110	223,659	236,947	235,011	KAVAK
GAZİOSMANPAŞA	TOKAT	40	DOLMADI	202,414	225,203	236,166	234,123	TOKAT
		40	DOLMADI	DOLMADI	197,579	215,370	219,948	
HİTİT	M.Y.O.	40+	197,759	220,279	229,869	235,212	234,328	ÇORUM
		40					216,765	
CELAL BAYAR	KÖPRÜBAŞI	50	206,704	210,497	223,631	234,365	230,381	KÖPRÜBAŞI
	SARIGÖL	40	DOLMADI	195,255	216,282	227,165	226,357	SARIGÖL
AFYON KOCATEPE	EMİRDAĞ	50	DOLMADI	195,014	219,397	230,200	230,279	EMİRDAĞ
		50					211,21	
	SANDIKLI	40	DOLMADI	193,507	216,108	226,060	227,391	SANDIKLI
		40					212,501	
DUMLUPINAR.	TAVŞANLI	40		YENİ	213,288	229,912	229,736	TAVŞANLI
		40			197,453	215,644	219,184	
OSMANİYE KORKUT ATA	M.Y.O.	50	DOLMADI	199,815	222,206	229,723	234,590	OSMANİYE
		50	DOLMADI	DOLMADI	198,687	212,918	218,842	
NİĞDE	BOR	40	DOLMADI	195,286	221,020	229,437	230,968	BOR
ERZİNCAN	ERZİNCAN	40	DOLMADI	193,346	215,755	228,501	229,935	ERZİNCAN
GİRESUN	M.Y.O.	80	DOLMADI	195,456	218,806	228,317	227,862	GİRESUN
		50+		YENİ	202,252	214,012	216,339	
BİTLİS EREN	TATVAN	30	DOLMADI	195,593	216,275	228,118	232,158	TATVAN
ADİYAMAN	KAHTA	40	DOLMADI	192,760	213,350	228,070	233,014	KAHTA
SİNOP	BOYABAT	40	DOLMADI	190,388	217,153	223,486	226,380	BOYABAT
ATATÜRK	ERZURUM	30			YENİ	IC		ERZURUM
DOKUZ EYLÜL	İZMİR	40	IC	IC	DIS	IC		İZMİR
		40		YENİ	238,502	DIS		
HACETTEPE .	POLATLI TEK.	40	IC	DIS	DIS	DIS		POLATLI
TRAKYA	EDİRNE TEK.	35	DIS	DIS	DIS	DIS	221,224	EDİRNE
ULUDAĞ	GEMLİK ASIM İZNIK	30		YENİ	IC	DIS	243,651	GEMLİK İZNIK
		30		YENİ	234,960	IC	223,632	
YILDIZ TEKNİK	YILDIZ	40		YENİ	IC	IC		İSTANBUL
BATMAN	MYO	30		YENİ			238,126	BATMAN
BİTLİS EREN	TATVAN	30		YENİ			232,158	BİTLİS
KIRŞEHİR AHİ EVRAN	KAMAN	40		YENİ			224,850	KIRŞEHİR

Konuya Harita Kadastro Programı olan Meslek Yüksek Okulları olarak baktığımızda sadece Devlet Üniversitelerine bağlı Meslek Yüksekokullarının kırkında mevcuttur. Bunlar Tablo 2.' de sunulmuştur (www.yok.gov.tr). Toplam 40 adet Harita Kadastro Programında 1695 normal öğretim, 760 ikinci öğretim ve toplamda ise 2455 öğrenci kontenjanı vardır. Önceden kurulan yani, kuruluşu 10 yılı geçen programlarımız kontenjan olarak tam dolarken, yeni açılan programlarımız % 85 dolayında dolmaktadır. Bunun temelde iki nedeni vardır;

- a) Akademik kadronun eksik oluşu,
- b) Buldukları il veya ilçenin küçük olması sebebiyle sosyal imkan kısıtlılığıdır.

Selçuk Üniversitesi bünyesindeki ilk Harita Kadastro Programı 1980 yılında açılmış daha sonra 1992 yılından itibaren Harita Kadastro Programları açılmaya başlanmış ve 2003 yılında bu sayı 9'a ulaşmıştır. 2004 yılında üniversitemiz bünyesinde yapılan "program birleştirme" projesi kapsamında bu sayı 4' e inmiştir. Normal öğretim kontenjanı 280, ikinci öğretim kontenjanı ise 270 öğrenci olmak üzere toplam 550 dir. Bu öğrencilerin (doğrudan yerleştirmeye gelenler hariç) yerleştirme ortalama puanı ise, 225,073' dür. Selçuk Üniversitesi için Tablo 2. deki yerleştirme puanına dikkat edilirse, puanların yüksekliği Konya kent merkezine uzaklıkla ters orantılıdır.

Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulları bünyesinde bulunan Harita Kadastro Programlarında kadrolu 20 öğretim elemanı ve görevlendirmeye gelen 3 öğretim elemanı olmak üzere toplamda 23 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Kadrolu görev yapanlardan;

- a) 5' i öğretim üyesi,
- b) 5' i doktora öğrencisi,
- c) 3' ü yüksek lisans öğrencisi,
- d) 7' si ise lisans mezunudur.

3. YENİ DÖNEMDE YAPILANMA

Yüksek Öğretim Kurumu 2008 yılında aldığı bir kararla;

- a) Meslek Liselerinden Meslek Yüksekokullarına sınavsız doğrudan geçiş sistemini kaldırdığını, Bu liselerde eğitim gören öğrencilerin 145 taban puanını aldıktan sonra tercihli olarak yerleştirileceğini,
- b) Meslek Yüksekokullarındaki 2 yılda 4 yarıyılık öğretimin 2 yılda 6 yarıyıla çıkarıldığını,
- c) Bu 6 yarıyılın 3'ünün teori, 3' ünün uygulamadan oluşacağını,
- d) Önceden 14 haftadan oluşan her bir yarıyılın 12 şer haftadan oluşacağını bildirmiştir.

Bu duruma göre öğrenci kaynağımız lisansa yerleşme oranı % 2,97 lik kesimden değil, % 40'lık kesimden gelecektir. Bu da yerleşme puanı ortalaması 225,073' ün çok üzerine çıkaracaktır. Dolayısıyla öğrencilerimiz gerçekten bir Yüksek Öğretim Kurumunda öğrenim görmek isteyen kesimden gelecektir. Bu da okul ve öğretim elemanının başarısını ve motivasyonunu artıracaktır.

Ancak yeni dönemde, alışkın olduğumuz akademik takvimden çok daha farklı bir takvim benimsendiğinden derslerin saatlerinde ve içeriklerinde ciddi değişikliklerin olması kaçınılmazdır. Bu amaçla, üniversitemiz bünyesindeki Harita Kadastro Programı öğretim

elemanlarına hem akademik eğitimlerini hem de yeni dönemdeki derslerle ilgili görüşlerini soran bir anket formu gönderilmiştir. Ankete cevap veren öğretim elemanlarından alınan sonuçlar Tablo 3.' de sunulmuştur.

Tablo 3. Önerilen Zorunlu Ve Seçmeli Dersler

Yarıyıl	Zorunlu Teorik Dersler	Saati	Seçmeli Derler	
I (TEORİ)	Meslek Matematiği	4		
	Ölçme Bilgisi I	4		
	Ölçü Aletleri Ve Uygulaması I	4		
	Fotogrametri	4		
	Haritacılıkta Taşınmaz Hukuku	2		
	İmar Bilgisi	2		
	Bilgisayar Destekli Harita Çizimi	4		
	Toplam	24		
II (TEORİ)	Meslek Matematiği	4		
	Ölçme Bilgisi II	4		
	Ölçü Aletleri Ve Uygulaması II	4		
	Kadastro Tekniği	4		
	Plan Proje Ve Aplikasyon	4		
	Bilgisayar Destekli Harita Çizimi	4		
	Toplam	24		
III (UYG.)	Kurum Stajı			
IV (TEORİ)	Konum Belirleme Teknikleri	4	Uzaktan Algılama	4
	Coğrafi Bilgi Sistemi	4	Koordinat Sistemleri	4
	Arazi Düzenlemesi	4	Yersel Fotogrametri	4
	Modern Ölçme Yöntemleri	4	Taşınmaz Değerlemesi	4
	2 Adet Seçmeli Ders	8		
	Toplam	24		
V (UYG.)	Yol Projesi	4		
	Arazi Düzenlemesi Projesi	4		
	İmar Uygulamaları projesi	4		
	Kent Bilgisi Projesi	4		
	Fotogrametri Projesi	4		
Toplam	20			
VI (UYG.)	Yıl Sonu Arazi Uygulaması			

Yukarıda önerilen dersler dikkate alınırsa yarıyıl dağılımları şöyle olabilir;

1. Yarıyıl: Teori
2. Yarıyıl: Teori

3. Yarıyıl: Kurum Stajı
4. Yarıyıl: Teori
5. Yarıyıl: Uygulama Dersleri
6. Yarıyıl: Okul Arazi Uygulaması

4. SONUÇ

Yüksek Öğretim Kurumunun kararları ve öğretim elemanlarının ankete verdikleri cevaplar dikkate alınırsa iki önemli husus dikkat çekmektedir.Bunlar;

- a) Uygulamaya yönelik derslerin olması,
- b) Ders içeriklerinin günümüz teknolojik bilgisini yansıtması,
- c) Öğrenciye seçmeli ders seçeneğinin sunulması

dır. YÖK' ün üçü uygulama, üçü teori olmak üzere önerdiği toplam altı yarıyıl ve her yarıyılında onikişer haftadan oluşması dikkate alınırsa ortaya iki temel sorun çıkabilir. Bunlar;

- a) Uygulamaya yönelik yarıyılların piyasanın da faal olduğu döneme gelip gelmemesi,
- b) Öğretim elemanları açısından ders yükü saatlerinin yeniden ayarlanması

dır.

Bilindiği gibi Harita Kadastro Programı YÖK' ün içeriklerini de belirlediği onbeş program arasında yoktur. Her ne kadar aynı üniversite içerisinde farklı Meslek Yüksekokullarında bulunan Harita Kadastro Programları arasında müfredat birliği olsa da farklı üniversiteler arasında bu yoktur. Bu farklılığı giderebilmek için aynı uygulamayı geniş katımlı görüşler almak şartıyla Harita Kadastro Programı için de yapmalıdır.

5. KAYNAKLAR

Final Dershanesi, 2007, SBS tanıtım Kılavuzu, Ankara
www.yok.gov.tr
www.tbmm.gov.tr

YENİ EKONOMİDE STRATEJİK BİLGİ YÖNETİMİNİN ÖNEMİ

MEANING OF THE STRATEGIC INFORMATION MANAGEMENT IN NEW ECONOMI

Öğr. Gör. Mehmet SAĞIR¹

ABSTRACT

Nowadays the permanent development, which subsists since the existence of the world, gained speed. This development, which is named as a new economy and declared as a result of technological developments showed a fact. The New Economy is the product of some developments that occurred during the preceding 20 years. These developments must be analysed to understand the New Economy.

In the past corporate management did not pay much attention to information and information processing as a competitive weapon. But in today's environment, correct and timely information in the right place can give some advantages to firms. Therefore, information systems, which collect information from the firm's environment and serve the right information on-time to the user groups that need it, are becoming more and more important for firms. Moreover, firms which use information systems as a support when implementing their strategies are becoming more competent in the market place. In this paper, kinds of strategic information and how these systems can be used to achieve competitive advantage is analysed. Then, strategic information systems planning, its objectives and approaches about it is told. In addition, the role of information systems in improving organizational competencies that can be a factor to enhance competitive advantage is analysed.

Keywords: Information, Information Management, Strategic Information, New Economy, Strategic Information Management

ÖZET

Dünya var olduğundan bu yana sürekli yaşanan değişim günümüzde hızını artırmıştır. Yeni ekonomi olarak adlandırılan ve teknolojik gelişmelerin bir ürünü olarak bu değişim bir olguyu ortaya çıkarmıştır. "Yeni Ekonomi" yaklaşık 20 yıllık bir süreç içerisinde gerçekleşen gelişmelerin ürünüdür. Bu kavramı anlayabilmek için ortaya çıkan gelişmelerin özelliklerini belirlemek gerekmektedir.

İşletme yönetiminde bilgi ve bilgi işlemeye olan gereksinim geçmişte bir rekabet aracı olarak pek ilgi görmemiştir. Günümüzde ise doğru, zamanlı ve yerinde bilgi işletmelere rekabette üstünlük sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda, işletmenin çevresinden toplanan bilgileri belirli bir düzen içerisinde işletmeye aktararak ilgili kullanıcı gruplarına

---

¹ Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, Kadınhanı, KONYA, m_sagir78@hotmail.com.

sunan bilgi sistemlerinin önemi işletmeler için artmaya başlamıştır. Öyle ki bilgi sistemlerini, stratejilerini uygulamada bir araç ve destek olarak kullanabilen işletmeler rekabet yarışında bir adım daha öne gitmeyi başarmışlardır. Bu çalışmada stratejik bilgi türleri yönetimi üzerinde durulmuş ve stratejik bilgi sistemlerinin işletmelere ne şekilde rekabet üstünlüğü sağlayabileceği incelenmeye çalışılmıştır. Stratejik bilgi sistemleri yönetiminin bir parçası olan stratejik bilgi sistemleri planlamasının amaçları ve yaklaşımları anlatılmıştır. Ayrıca örgütsel yetkinliklerin geliştirilmesinde stratejik bilgi sistemlerinin rolü incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Bilgi, Bilgi Yönetimi, Stratejik Bilgi, Yeni Ekonomi, Stratejik Bilgi Yönetimi

YENİ EKONOMİK DÜZEN İÇERİSİNDE TÜRKİYE’NİN REKABET GÜCÜ : İNOVASYON VE TÜRK ÜNİVERSİTELERİNİN SORUMLULUKLARI

COMCOMPETITIVE POWER OF TURKEY IN NEW ECONOMICAL ORDER: INNOVATION AND RESPONSIBILITIES OF TURKISH UNIVERSITIES

Nurdan KUŞAT¹

Abstract

From ancient times up to today, the change in the social structure has caused new innovations to occur in economical science besides its effect on many of the social sciences. The science of economy has become one of the sciences which were most affected from the transition period between agricultural society to industrial society and also industrial society to information society. Whereas , in the agricultural and industrial societies the power was owned by the ones who have two basic production principles , namely labor and capital; in information societies this power was owned by the ones who have the knowledge and intelligence i.e. the brain power. Nowadays, knowledge has become the foremost requirement of the economical improvement and global competition. The new sense of competition that has emerged as a requirement of the new economical order, forces the economies as well as the companies to be innovative. In this study; while the competition and innovative power of Turkey in the new economical order is being examined, the responsibilities of Turkish universities on this issue are also evaluated.

Keywords : New economical order, innovation, power of competition

Özet

İlk çağlardan günümüze gelene kadar toplumsal yapıdaki değişim, pek çok sosyal bilimi etkilediği gibi, ekonomi biliminde de yeni oluşumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ekonomi bilimi; tarım toplumundan sanayi toplumuna, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinden en çok etkilenen bilimlerden birisi olmuştur. Tarım ve sanayi toplumunda güç, emek ve sermaye gibi iki temel üretim faktörüne sahip olanlarda iken; bilgi toplumunda bu güç, bilgiyi-aklı yani beyin gücünü elinde bulunduranlara doğru kaymıştır. Bilgi günümüzde ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez şartı ve küresel rekabetin en önemli unsuru olarak ön saflarda yerini almıştır. Yeni ekonomik düzenin gereği olarak ortaya çıkan yeni rekabet anlayışı da gerek ekonomileri, gerekse şirketleri yaratıcı (inovativ) olmaya zorlamaktadır. Bu çalışmada Türkiye’ nin bu yeni düzen içerisindeki rekabet ve inovativ gücü sorgulanırken, Türk Üniversitelerinin bu konudaki sorumlulukları değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Yeni ekonomik düzen, İnovasyon, Rekabet gücü

---

¹ Öğretim Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu, nurdan@sdu.edu.tr

1. GİRİŞ

Geleneksel üretim teknikleri; içinde bulunduğumuz “Bilgi Çağı” nda etkinliğini yitirmiş, düz emeğin yerini, iyi eğitim almış ve hala öğrenmeye açık kalifiye emek alırken; sermayenin yerine de entelektüel sermaye geçmiştir. Modern üretim faktörleri diyebileceğimiz bu faktörler sayesinde üretilen ürünler hem kalite, hem işlevsellik, hem de verimlilik bakımından sahip olan firmalara rekabet üstünlüğü sağlamıştır. Özellikle yeni ekonomik düzenin oluşmasında en önemli faktör olarak kabul edilen küreselleşmenin etkisiyle bu firmaların rekabet üstünlüğü, bu firmalara sahip ülkelere de küresel pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlamıştır.

Yeni ekonomik düzen, küreselleşme ve rekabet gücünün bir getirisi olarak küresel pazarda söz sahibi olan firmalar ve dolayısıyla ülkeler, bu pazarda rekabet ve üstünlüklerini devam ettirebilmek için sürekli bir inovasyon süreci içinde hareket etmek zorunda kalmışlardır. Fakat bir firmanın ürünlerini sürekli yenileyerek rekabet gücünü hep pozitif tutabilmesi oldukça maliyetli aynı zamanda da riskli bir yapılanmayı gerektirmiştir. Ar-Ge faaliyetlerine verilen ağırlık sürekli maliyet artışlarına ve dolayısıyla üretilen ürün fiyatının yüksek teşekkülüne sebep olmuştur. Ayrıca Ar-Ge çalışmalarının sonucunda başarısız olma riskinin varlığı firmalar için bir sorun olmuştur.

Başlangıçta firmaların, daha ileri aşamada ise ülkelerin rekabet üstünlüğünün inovasyona dayalı olduğu bu düzen içerisinde, firma ve ülke başarısını artırmanın en etkin yolunun bilimi ve araştırma kurumlarıyla üreticileri bir arada çalışmaya sevk edecek politikaların takip edilmesi zorunluluk olarak görülmeye başlamıştır. Bu kapsamda üniversite ve firmaları yan yana getiren uygulamalarla gelişmiş ülkelerin maliyet ve riskleri ortadan kaldırdıkları gözlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde de bu yönde pek çok olumlu adım atılmıştır. Bu çerçevede Türkiye de yaşanan oluşumların dışında kalınmaması gerektiğinin bilincinde olarak bir takım düzenlemelere gitmiştir.

Bu kapsamda yapılan çalışmada, yeni ekonomik düzen ve inovasyonla ilgili genel açıklamaların yanında, Türk üniversitelerinin bu süreçteki rolü ve etkinliği, ayrıca eksikliklerinin giderilebilmesi için yapılabilecekler açıklanmaya çalışılmıştır.

2. YENİ EKONOMİ

Yeni ekonomi gelişen teknoloji ve şirket rekabetlerinde yaşanan küreselleşme ile birlikte ülke sınırlarını ortadan kaldıran, maddi varlıklardan çok maddi olmayan varlıkların dolaşımını gündeme getiren bir ekonomik yaklaşım olmuştur. (Özer vd.,2003) Ekonomi literatürüne bu kavramın girmesinin en önemli sebebi; ekonomik büyümenin kaynakları üzerindeki tartışmadır. (Özgüler, 2003)

Bu kavram özellikle 1990’ ların ikinci yarısında öncelikle sanayileşmiş ekonomilerin üretim yapılarında ortaya çıkan değişikliğin, gelişmekte olan ülkelerin üretim süreçlerine etkisiyle gündeme gelmeye başlamıştır. Gelişmiş ülkelerin üretim süreci, gelişmekte olan ülkelerin üretim süreçlerine uluslar arası ticarete serbestleşmenin etkisiyle, yol göstermeye başlamıştır. Bu etkileşim bilişim ve iletişim teknolojilerindeki (BİT) gelişmelerle ivme kazanmıştır.

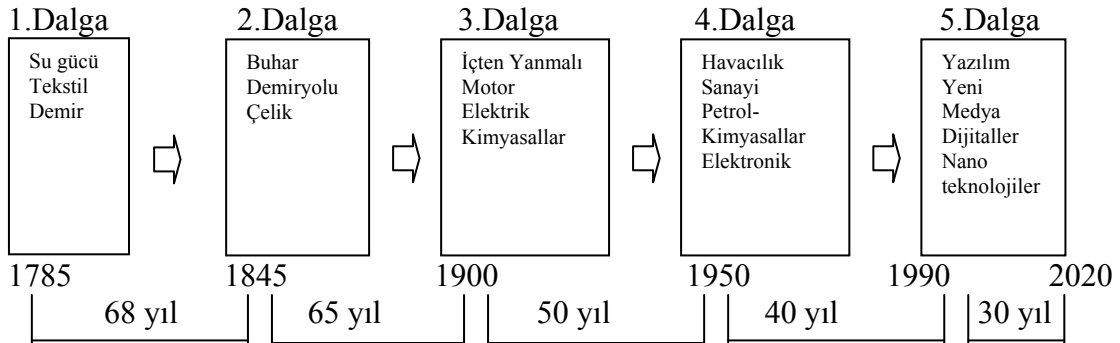
2.1. Yeni Ekonomiye Geçiş Süreci

Yeni ekonomiyi ortaya çıkaran nedenler konusunda belirli ve sistematik bir yaklaşım bulunmamasıyla birlikte; genel olarak bu konuda ifade edilen görüşlerde, küreselleşme ve yeniliklerle ilerleyen teknolojik gelişmenin (inovasyon) ortak olarak ifade edilen temel nedenler olduğunu söylemek mümkündür. Aslında bu iki neden birbiriyle ilintilidir ve birbirlerini karşılıklı etkileyerek harekete geçiren faktörlerdir.(Demiröz,2003)

Yeni ekonomi olarak adlandırılan kavram, temelde enformasyona dayalı ekonomik gelişmelerle açıklanmaktadır. (Yenişen, 2003) Adam Smith' le hayat bulan, Mutlak Üstünlükler Teorisi, David Ricardo' yla yenilenmiş ve daha güçlü bir şekilde Karşılaştırmalı Üstünlükler adıyla ekonomi literatürünün yanı sıra ülkelerin ekonomik hayatına da girmiştir. 20.yy gelişmiş-gelişmemiş bütün ekonomilerin karşılaştırmalı üstünlükleri sayesinde birbirleriyle dış ticaret yaptıkları ve ticaretten karlı çıktıkları bir yüzyıl olmuştur. Fakat 20.yy' in son çeyreğinde yaşananlar ve 21 yy' da bilgi ve inovasyona dayalı bir rekabet sürecinin yaşanmaya başlaması, üretim sürecinde karşılaştırmalı üstünlüklerin yerini bilgi birikimi ve inovasyonun almasına sebep olmuştur.

Aktan ve Vural özellikle 18.yy.' dan itibaren yaşanan ilerleme ve değişim evrelerini 5 dalga şeklinde vurgulamaktadırlar.(Aktan ve Vural,2004) Şekil 1 bu evreleri göstermektedir.

ŞEKİL: 1 İLERLEME VE DEĞİŞİMİN EVRELERİ

Ekonomik yapıdaki ilk değişim, Fransız İhtilali ile başlamış, I. Sanayi Devrimi neticesinde üretimin motoru olarak kabul edilen buhar gücünün keşfi ve kullanımı kitlesel üretime ivme kazandırmıştır. Yine bu dönemde demir-çelik sektöründe yaşanan ilerlemeler demiryollarının gelişimini teşvik etmiş, ulaşım maliyetlerinin düşmesi üretimi bir kez daha tetiklemiştir. Elektrik ve elektronik sektöründeki ilerlemeler, üretim sürecinde kullanılan motor gücüyle çalışan makinelerin yaygınlaşması, üretim aşamasında insan gücünün yerini yavaş yavaş teknik güce devretmesine ve üretim sürecinin hem hızlanmasına hem de üretim miktarının artmasına olanak tanımıştır. Fakat dünyadaki üretim sürecini çok farklı boyutlara taşıyan esas gelişme; bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle bilginin yaratılış ve paylaşım hızındaki artışla kendisini göstermiştir.

2.2. Yeni Ekonominin Temel Özellikleri

Yeni ekonomi, yukarıda açıklamış olduğumuz gibi; gerek küreselleşme, gerek teknolojik gelişmeler sayesinde ortaya çıkmış ve bütün dünya ekonomilerini etkisi altına almıştır. Bu etkileşim şu anda da devam etmektedir. Yeni ekonomi, bu anlamda küresel dünyadaki bütün ekonomiler için aynı temel özellikleri bünyesinde barındırmaktadır.

Progressive Policity Instute Tecknology eski ve yeni ekonominin anahtar faktörlerini bir tablo yardımıyla açıklamaktadır. Bu tabloya göre; Yeni ekonomi; Bilgi Ekonomisi, Ağ Ekonomisi, Şebeke-Network Ekonomisi, Digital Ekonomi, Sanal Ekonomi, Kıyasıya Rekabete Dayalı Ekonomi, İnovasyon Ekonomisi, Hız Ekonomisi, Artan Marjinal Getiri Ekonomisi, Ölçek Ekonomisi, Uzaklaşma-Kutuplaşma Ekonomisi' dir.

3. REKABET GÜCÜ VE İNOVASYON

Günümüzde küreselleşme bir çok sektörde rekabet koşullarını çeşitli yönlerden etkilemekte, kimi sektörlerde bu koşulları tamamen değiştirirken kimilerinde önemli farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Bazı sektörler göreceli olarak önemsiz hale gelmekte, hatta tamamen ortadan kalkmakta, bazı sektörler ise daha önemli hale gelmekte, hatta yeni sektörler oluşmaktadır. (Akın,2001)

Kısaca küreselleşme rekabetin yeni boyutlar kazanmasına ve içeriğinin değişikliğe uğramasına yol açmaktadır. Rekabet gücünü firmalar için tanımlamak nispeten kolayken, bölgeler yada ülkeler bazında tanımlamak daha zordur. Firma bazında rekabet gücü; müşterilerin şirketin sunduğu mal ve hizmetleri alternatifleri karşısında tercih etmesini sürdürülebilir bazda sağlayabilme yeteneğidir. Bu da maliyetleri düşürerek ve teknolojik yeteneği geliştirerek mümkün kılınabilir. Porter' ın rekabet gücü yaklaşımına göre; ülkelerin rekabet gücünü hesaplamak yerine firmaların rekabet gücünü hesaplamak daha tutarlı sonuçlar verecektir. Porter küreselleşen dünyada uluslar arası firmaların rekabet gücünü belirlemede etkili olduğunu savunmakta ve firmalara rekabet gücü sağlayan temel unsur olarak ürün ve üretim sistemlerindeki yenilik olduğunu vurgulamaktadır.(Taşkın ve Adalı, 2004)

Ayrıca M.Porter (1991) “Ulusların Rekabet Üstünlüğü” adlı eserinde bir ekonomide temel amacın insanların yaşam standardını artırarak sürdürmek olduğunu ifade etmektedir. Bunun da tek şartı ulusal verimlilik olarak gösterilmektedir. Ulusal verimliliğin artırılması için ise gereken, firmaların ürün kalitesini artırarak, ona arzu edilen ek özellikler kazandırılması ve ürün teknolojisinin geliştirilmesidir. Bu sayede oluşan yüksek otomasyon özellikle sanayi sektöründe rekabet edebilme yeteneğini artıracaktır. Porter' ın bu noktada aslında vurgu yaptığı konu; ancak verimliliğini sürekli olarak artırabilen bir ülke uluslar arası pazarlarda rekabet üstünlüğü kazanabileceği yönündedir. Verimliliği artırabilmek ise inovasyon konusunda sahip olunan yeteneğe ve başarıya bağlıdır.

Geleneksel görüşe göre aynı pazarda yer alan büyük firmaların teknolojik değişimin lokomotifini olduğuna inanılır. Schumpeter “Kapitalizm,Sosyalizm ve Demokrasi” adlı eserinde monopolcü firmanın daha geniş ölçüde inovasyon arzı yaratacağını, çünkü girişimci açısından rekabet olmamasının avantajları olduğunu vurgulamaktadır.(Acs ve Audretsch,2005) Demek oluyor ki geleneksel görüş büyük olmanın rekabet ve inovasyon gücünü artırdığını savunmaktadır. Fakat Jovanovic' e göre

(Acs ve Audretsch,2005); son 20-30 yıldır artan teknoloji üretim hızı; genç ve küçük firmaların rekabet gücünü artırıcı etki yaratmaktadır.

21. yy' ın iktisadi, siyasi ve askeri dinamiklerine baktığımızda, rekabetin yeni paradigmasının “bilgi ve inovasyon” a dayalı olduğunu kolayca söyleyebiliriz. Hatta dünya rekabetinde bilgi ve yaratıcılığın rolünü ve etkisini gören Avrupa Birliği, 2000 yılında imzaladığı “Lizbon Deklorasyonu” ile 2010 yılında “Bilgi Toplumu” olarak birinci sıraya yerleşmeyi hedeflemektedir. Avrupa Birliği’ nde konunun önceliğini fark edenler sadece devlet adamları değildir. Aynı zamanda üniversiteler de konunun önceliğini idrak etmeye başlamışlardır. Hatta bu kapsamda AB üniversiteleri ABD üniversiteleriyle rekabet edebilmek adına oldukça başarılı uluslar arası beyinleri rektör olarak üniversitelerine transfer bile etmişlerdir.(Kavrakoğlu, 2006)

Yaratıcılık ve inovasyon kelimeleri sık sık birbirinin yerine kullanılır. Aslında yaratıcılık, inovasyonun önemli bir yapı taşıdır fakat inovasyonu açıklamak için yeterli değildir. İnovasyonun içerisinde hem yaratıcılık hem de uygulamanın yer alması gerekir. İnovasyona yönelmek isteyen organizasyonlar, sonuçta yaratıcılık ve uygulanabilirliği yan yana getirmeyi sağlayacak olan uzlaşmayı bulmaya ihtiyaç duyarlar. (Stamm, 2003) Bir şirket, çalışanları görünüşte ve söylemde direkt olmasa da potansiyel fayda sağlayan yeni bir şey yaptıklarında yaratıcı olur. Şirketlerdeki yaratıcılığın sonucu önce **gelişmeler** (her zaman yapılan şeylerdeki değişimler) ve sonra da **inovasyon** (şirket adına yeni aktivitelere başlama) olarak kendini gösterir. (Robinson ve Stern,1997)

3.1.Rekabet Gücü ve İnovasyon Konusuna Firmaların Yaklaşımı

İşletmelerin rekabet gücünün belirlenmesinde birden fazla faktör vardır. Başlıcalarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Taşkın ve Adalı,2004): Üretim maliyeti, kalite ve standartlara uygunluk, nitelikli işgücü, üretim teknolojisi ve Ar-Ge faaliyetleri, pazar payı.

Sıralanan bu belirleyicilere dikkat edilecek olursa, bir firma için rekabet gücünü belirleyen temel faktörün aslında inovasyon olduğu anlaşılacaktır. İnovasyonların firmalar için başlangıçta maliyetleri artırması mümkünken kısa sürede kazanılan pazar payı ile bu maliyet probleminin aşılması mümkün olacaktır. Yaşanan dezavantaj sonuçta firma adına avantaja dönüşecektir.

Teknolojik değişimin şu anda ve geçmişte hem ABD hem de diğer ülkeler için ekonomik büyümenin en önemli faktörü olduğu aşikardır. Ekonomistlerin uzun zamandır teknolojik değişim üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalar ekonomik büyüme, verimlilik artışı ve benzeri gelişmelerin Ar-Ge ile alakalı olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Solow’ un 1909-1949 yıllarını kapsayan ABD ekonomisinin tarım dışı kesimini içine alan çalışması çıktı miktarındaki artışın sadece küçük bir bölümünün çalışan işçi başına düşen sermaye miktarındaki artıştan meydana geldiğini göstermektedir. Aynı çalışmada sermaye başına düşen çıktı miktarındaki artışın %90’ ının teknolojik değişmeden kaynaklandığı ortaya konmuştur.(Mansfield,1995) Solow’ un bu değerli çalışması hem ülkelere hem de firmalara Ar-Ge ve inovasyonun önemini anlamalarında yol gösterici olmuştur.

Ülkeler, güçlü, istikrarlı büyüyen ve karlı şirketleri ne kadar çok olursa o kadar kalkınırlar. Ülke kalkınması yukarıdan aşağıya, yani makro ekonomik alandaki iyileşmelerin mikro ekonomiye yansması şeklinde olmaz. Yirmibirinci yüzyılın değişen

dünyasında ne kadar fazla sayıda başarılı firma yaratılabilirse ülke o kadar hızlı büyür.(Kırım,2006) Bu değişim sürecine ayak uydurabilmek ve şirketlerin karlılığını, ülkelerin ise kalkınmışlıklarını artırabilmek için gereken rekabet gücü ise tamamen inovasyona bağlıdır. Başta Ar-Ge çalışmaları olmak üzere rekabet gücünü artırıcı tüm inovasyon çalışmalarının fikri mülkiyet yönetimi ile güvence altına alınması gereklidir.

Günümüzün ekonomik yapılanmasında meydana gelen değişimler ülkelerin ekonomik hedeflerini değiştirmekle beraber, bu değişim tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için de sonuçta aynı hedefleri ortaya koymuştur. Bu hedefler bütün şirketler için aynıdır: “ Rekabet gücünü, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve toplumsal refahı sağlamada inovasyonu itici güç olarak kullanmak.”(Elçi, 2007)

Günümüz rekabet şartlarında özellikle rekabet üstünlüğünü ellerinde tutan firmaların bilgi üreten yani kendi özel Ar-Ge departmanları olan firmalar olduğu genelde düşünülür. Fakat yapılan çalışmaların hepsi bu açıklamayı destekler şekilde sonuçlar ortaya koymamıştır. Öyle ki bazı inovasyonların içerisinde Ar-Ge’ nin payı yüksekken, bazılarının içerisinde bu pay oldukça düşüktür.(Mansfield, 1995)

Bu durumun yanı sıra Ar-Ge harcamalarının firmalara yüksek maliyetler yüklemesi ve bu alana yapılan yatırımların büyük oranda batık maliyet özelliği göstermesi, hatta bu çalışmaların genelde büyük ölçekli firmaların tekelinde ortaya konulabilmesi, aynı pazarı paylaşan firmaların riski azaltabilmek adına Ar-Ge faaliyetleri için işbirliğine gitmelerini zorunlu kılmıştır. Rekabet gücüne sahip olmak, global düzeyde bir rekabet stratejisine sahip olmayı, yüksek düzeyde kalifiye işgücüne dayanmayı, sürekli bir şekilde yenilik ve icatta bulunmayı ve müşterilerin daima değişen istek ve ihtiyaçlarına rakiplere kıyasla daha hızlı bir şekilde cevap vermeyi gerektirir.

3.2.Türkiye’ nin inovasyona yaklaşımı

Buluşlar ve yenilik teknolojik ilerlemenin ve yeni ekonominin itici gücüdür. Bu nedenledir ki buluşların patent ile korunması önemli bir konudur. Fakat bir buluşun patent ile korunabilmesi için yaratılan tekniğin bilinen durumu aşması ve sanayiye uygulanabilir olması gerekir. Türkiye’ de patent koruması ile ilgili olarak 1994 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’ na bağlı özel bir kamu kuruluşu niteliğinde Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur. Bu kurumun amacı Türkiye’ nin teknolojik ilerlemesine katkıda bulunmak, ülke içinde serbest rekabet ortamı oluşturmak ve Ar-Ge faaliyetlerinin gelişmesini sağlamaktır. (Özgüler,2003)

Ülkemizde inovasyon ve inovasyon politikaları Avrupa ile hemen hemen aynı dönemde konuşulmaya başlamakla birlikte, bir politika olarak görülmesi ve “Ulusal İnovasyon Sistemi” nin kurulması Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ yla (1996-2000) olmuştur. Türk Bilim ve Teknoloji Politikası (1993-2003), Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi (1995) ve Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)’ nun oluşturulması bu çalışmalar dahilindedir. 1963’ de kurulmuş olan TÜBİTAK ise bu çabalara destek vermiştir. Fakat tüm bu çabalara ve desteklere rağmen Ulusal İnovasyon Sistemimizde Avrupa birliği’ nin de ifade ettiği gibi bir takım eksiklik ve aksamalar bulunmaktadır. Bu eksiklikler; inovasyonun önemi konusunda farkında olunmaması, kaynak yetersizliği, yasal düzenleme yetersizliği, firma-üniversite-araştırma kurumları arası işbirliği yetersizliği ve danışmanlık hizmetlerinin yetersizliği gibi kriterlerle ifade edilmektedir.(Elçi,2007)

Yukarıda adı geçen kurumların dışında; Yüksek Planlama Kurulu (YPK), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Bilim-Teknoloji-Sanayi Tartışmaları Platformu (BTSTP), Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) ve Üniversitelerarası Kurul’ da Türkiye’ de bilim ve teknoloji alanında politika yapan karar alıcılara destek sağlayan, Ar-Ge yapan kamu kurumları olarak sayılabilir. (Eğe,2002)

4.ÜNİVERSİTELERİN SORUMLULUKLARI

Bilgi iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler özellikle üretim faktörlerinden emeğin yerini **beşeri sermayenin** almasına yol açarak, ekonomi literatürüne yeni bir kavramın belki de hiç çıkmamışçasına girmesine yol açmıştır. Ayrıca yine aynı gelişmeler ekonomi literatüründe yer alan sermaye kelimesini de biraz değiştirerek **entellektüel sermaye** haline dönüştürmüştür. Bu nedenledir ki eğitilmiş insan gücü inovasyonun gerçekleşmesinde aranan temel yapı taşlarından en önemlisi olarak kabul edilir. Doğaldır ki bu yapı taşına sahip olabilmek için de dünya çapında eğitim veren üniversitelere ve bu üniversitelerle firmaların işbirliğine ihtiyaç vardır.

ABD’ de yapılan bir araştırmaya göre “...alınan patentlerde, atıfta bulunulan bilimsel yayın sayısı, 1987-94 döneminde üç kat artmış ve 17 000’ den 50 000’ e çıkmıştır. 1993-94’ de alınan ABD patentlerinde, atıfta bulunulan makalelerin %75’ inin akademik araştırmalar ile devlet ve diğer kamu kurumlarınca desteklenen bilimsel çalışmalara dayandığı görülmektedir.” (TÜSİAD,2003) Bunun anlamı ise, patentle koruma altına alınmaya çalışılan yeniliklerin akademik kökenli olduğu ve bilimsel bir çabanın sonucunda oluştuğudur. Bir başka deyişle inovasyonun alt yapısında üniversiteler ve dolayısıyla iyi bir eğitim yatmaktadır.

Geliştirdiği teknolojik inovasyon yeteneği ile dünya pazarlarında önemli bir paya sahip olan Japonya ve onun yolunu izleyen G.Kore, rekabet üstünlüklerini sürdürebilmek için teknolojik inovasyonun ana bilgi kaynağını oluşturan bilimsel araştırmalarda da yetkinlik kazanma peşindedirler ve bu amaçla, ulusal planlar, araştırma program ve projeleri yürürlüğe koymuşlardır. (TÜSİAD, 2003)

Üniversitelerin ve kamu araştırma kurumlarının inovasyon sürecindeki rolleri sadece gerekli beyin gücünü sağlamaktan ibaret değildir. Bir firmaya Ar-Ge faaliyetlerinin yüklediği yada yükleyeceği maliyetleri ve doğal olarak riskleri paylaşma, bilgi ve tecrübelerinden yararlanma imkanları sağlama, bilimsel personel kadrosundan ve teknik ekipmanından faydalanma olanağı yaratma gibi konularda maddi ve manevi destek sunması da söz konusudur.

Üniversitelerin küresel üretim ve küresel pazarlama alanındaki en önemli rolü, bu sürecin yaratıcılık ayağını oluşturmasıdır. Firmaların bu süreçteki rolü ise, yeni fikir ve uygulamaları üretime aktarmaktır. Gerçekleşen işlem aslında birinin ortaya koyduğu fikri bir başkasının kullanarak ekonomik bir sonuç ortaya koymasıdır. Fakat genelde problem bu iki birimi bir araya getirme konusunda yaşanmaktadır. Bu problemi çözmek için genellikle teknokentler, teknoparklar, teknoloji geliştirme bölgeleri, proje pazarları gibi ortamların oluşturulması bir çözüm önerisi olabilir.

4.1.Türkiye’de Üniversite Odaklı İnovasyon Yapılanmaları

Özellikle son yıllarda Türk Eğitim Sistemi’ nin kalıplaşmış yapıları üniversitelerden başlanarak kırılmaya çalışılmaktadır. Geleneksel öğretim sistemleri bilginin öğreticiden öğrenciye aktarılması şeklinde gerçekleşirken, günümüzün öğretim sistemleri öğreticiyi öğrenmede sadece yol gösterici olarak kabul etmekte ve Arow’ un “yaparak öğrenme” modelini benimsemektedir. Türkiye bu modeli özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında kabullenmiş, ilk uygulamalar da her zaman olduğu gibi bilim ve teknolojinin merkezi olan üniversitelerde hayat bulmuştur. Özellikle de bu çalışmalar öncelikle eğitim ve öğretim kadrosu güçlü olan büyük üniversitelerde gerçekleşmiştir. Üniversitelerin mühendislik fakülteleri ve sanayiye doğrudan eleman yetiştiren meslek yüksekokulları bu konuda daha etkin bir yapılanmaya girmişlerdir. Bu çerçevede üniversite-sanayi işbirliğini sağlamak için üniversitelerin bünyesinde Ar-Ge departmanları oluşturulmuştur. Öncelikle yüksek lisans ve doktora öğrencilerine inovatif yeteneklerini artırıcı ve bu yeteneklerini paraya çevirici imkanlar sağlanmıştır. Hatta sanayinin de yaratılan yeniliklerden faydalanması sağlanarak rekabet güçlerinin ve kar marjlarının artması teşvik edilmiştir.

Bütün bu çalışmalar aslında belirli bir program dahilinde gerçekleştirilmiştir. Bu konuda öncülüğü özellikle kamu kuruluşları üstlenmiş, üniversiteler ve özel sektör ise bu radikal hareketleri peşi sıra desteklemiştir. Bu nedenle diyebiliriz ki Türkiye’de Ar-Ge ve yenilik çalışmalarını iki kapsamda ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi devlet destekleri, ikincisi ise üniversite ve sanayi işbirliğidir. Araştırma-Geliştirme Yardımına İlişkin Tebliğ’ e göre; gerekli koşulları yerine getiren firmalar, TÜBİTAK, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), KOSGEB tarafından desteklenmektedirler. Bu destekler farklı oranlarda ve miktarlarda olup desteği sağlayacak olan kuruluşun görev alanına göre çeşitlenmektedir. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine yönelik bir başka çalışma, üniversite ve sanayi işbirliğidir. Gebze’ de TÜBİTAK’ a bağlı olarak çalışan Marmara Araştırma Merkezi (MAM), İzmir’ deki Ege Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi (EBİLTEM) bu kategoridedir. Bu kurumlar Ar-Ge ve yenilik alanında çalışan firmalara bilgi, danışmanlık ve proje desteği sağlamaktadır.(Varım, 2001)

Üniversite odaklı kuluçkacılıklar ve teknoparklar kurma yönünde, 1990’ lı ve 2000’ li yıllarda önemli bazı adımlar atılmıştır. KOSGEP’ in kurduğu teknoloji geliştirme merkezleri (TEKMER’ ler), ODTÜ, İTÜ gibi üniversitelerin kuruluşuna öncülük ettiği teknoparklar buna örnek gösterilebilir. 6 Temmuz 2001 günlü Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu üniversite odaklı teknoparkların kurulmasına hız kazandırmıştır. (TÜSİAD,2003)

Günümüzde mevcut üniversitelerimizin hemen hemen hepsinde sanayiyle işbirliği bünyesinde oluşturulmuş yukarıda adı geçen merkezlere benzer yapılar vardır. Bu merkezlerde yaratılan bilginin firmaların hizmetine sunulmasının yanı sıra, isteyen firmalara danışmanlık hizmeti de verilmektedir.

SONUÇ

Günümüzün ekonomik yapılanmasında gelişmekte olan bir ülkenin ekonomik kalkınma sürecini başarıyla tamamlayabilmesi ve ekonomik büyüme trendine girebilmesi için uluslar arası piyasalarda rekabet gücünü artırması şarttır. Rekabet gücündeki artış ile sağlanacak pazar payı artışı ise o ülkenin ortaya koyduğu Bilim-Teknoloji-İnovasyon

döngüsünün çalışırlık kabiliyetine bağılı olarak gerçekleşecektir. Sonuç itibariyle gelinen nokta ise yine iyi bir eğitim, yine bilimsel alt yapı ve yine bilimsel anlamda güçlü üniversiteler olmaktadır.

Bunların yanı sıra asla unutulmaması gereken konu şudur ki; sürdürülebilir bir kalkınma sağlayabilmek sürekli bir teknolojik gelişmeye, teknolojik gelişmede süreklilik ise güçlü bir bilimsel alt yapıya yani üniversitelerin bilimsel performansına ve yaratıcılığa sağladıkları katkıya bağılıdır. Arrow' un özellikle vurguladığı gibi “yaparak öğrenme” yolu her zaman ithal teknolojiden daha iyidir ve daha kalıcı sonuçların alınmasını sağlar.

Artık sanayi çağı yerini bilgi çağına bırakmıştır. Geçen yüzyıl üretimden tüketime kadar, girdiden çıktıya kadar bütün varlık ve kaynakların maddi olduğu ekonomik bir dünyayı içine almaktaydı. Oysa içinde yaşadığımız yeni yüzyıl her yönüyle içinde bilgiyi barındıran, bir başka deyişle entelektüel sermayeye kucak açan bir yapı sergilemektedir. Bilgi, üretilen ve satın alınan her şeyin içerisinde var olan bir yapı taşı haline gelmiştir. Artık klasik sermaye kavramı yerini entelektüel sermayeye bırakmıştır. Entelektüel sermaye ise içine bilgiyi, enformasyonu, deneyimi, kısaca beyin gücünü içine alan yeni sermaye anlayışıdır. İnovasyonu ortaya koyan güçlü bir kavramdır. Bu kavramın sağlıklı bir şekilde gündeme gelip yaşayabilmesi için gereken güç ise, eğitim kalitesi yüksek üniversitelerden sağlanabilir.

Bir ülkenin bilim ve teknoloji ayağını oluşturan üniversiteler ile üretim ayağını oluşturan firmalar arasında bir bütünlük sağlanamazsa, bu iki kesim bir araya getirilemezse, yaratıcı fikirler uygulamaya dönüştürülemez, üretime yansıtılamaz. Sonuç itibariyle de etkin bir öğretim sisteminin varlığı ülkenin kalkınma süreci üzerinde hiçbir katkı sağlayamaz.

Özellikle üniversite öğretim elemanlarının sanayideki araştırmalara katılımlarının sağlanması, bunun paralelinde sanayide çalışanların tecrübelerinin gerek üniversite elemanlarınca gerekse direkt uygulama imkanı sağlanarak üniversite öğrencilerine aktarılması bilim ve teknolojinin üretim sürecinde uygulanabilirliğini artıracaktır.

Türkiye gibi kaynakları kısıtlı ve gelişmekte olan bir ülkede stratejik bilim ve teknoloji alanları belirlenmeli, Ar-Ge ve yükseköğretim için kaynak tahsisinde bu öncelikler dikkate alınmalıdır. Ayrıca mevcut üniversitelerin bölgesel inovasyon sistemlerinde üstlenecekleri roller belirlenmeli ve bu kapsamda düzenlemeler yapılmalıdır. Hatta üniversite sanayi ile işbirliği kurarken izleyeceği politikayı, hizmet sunmayı düşündüğü sanayi kesimiyle karşılıklı fikir alışverişinde bulunarak belirlemelidir. Üniversitelerin sanayi kesimiyle bağlantısı sadece ulusal çerçevede değil, uluslar arası düzeyde de bir entegrasyon programı kapsamında hem yabancı üniversiteler hem yabancı organizasyonları içine alacak şekilde gerçekleştirilmelidir.

Üniversitelerin inovasyon sürecine nasıl yardımcı olabileceklerini ve bu çerçevede ne gibi sorumluluklar üstlendiklerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

i. **Eğitim Modelini Değiştirmek** : Artık bilinen şudur ki.eğitimde en etkili ve en kalıcı yöntem yaparak öğrenmektir.

ii. **Araştırma ve Geliştirmede Uzmanlaşmak** : Her üniversite en iyi eğitim verdiği alanlara göre bir veya iki konuda uzmanlaşmalıdır. Üniversitelerin bütün alanlarda uzmanlaşması ve çok yüksek başarılar yakalaması çok mümkün değildir.

iii. **Üretim Sektörüyle Bütünleşmek** : Üniversite-Sanayi işbirliği üniversitelerin atacağı ilk adımla sağlıklı bir şekilde oluşturulmaya çalışılmalıdır.

iv. **Kendi Kaynaklarını Yaratmak** : Kıt kaynaklar en etkin şekilde kullanılırken, ek kaynak yaratmak için üretim ve pazarlamanın içerisine girmek için çaba sarfedilmelidir.

Son olarak diyebiliriz ki; yeni ekonomi ile ilgili gelişmeler içinde yer alabilmek, bu gelişmelerin seyircisi değil birer oyuncusu olabilmek için sürekli bir eğitim mekanizması içerisinde yer almak ve bu konuda üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektör el ele vermek zorundayız.

KAYNAKLAR

- Acs, Z.J. ve Audretsch, D.B. (2005) “Entrepreneurship, Innovation and Technological Change” Foundations and Trends in Entrepreneurship, 1:4
- Akın, H.B. (2001) “Yeni Ekonomi, Strateji, Rekabet, Teknoloji Yönetimi” Çizgi Kitabevi Yayınları, Birinci Basım
- Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2004) “Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet” Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, rekabet Dizisi, Yayın No: 253
- Demiröz, A. (2003) “Yeni Ekonomide Rekabet Kuralları” Rekabet Kurumu Yayın No: 106
- Eğre, A.A. (2002) “OECD Ülkelerinde Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi” Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2662
- Elçi, Ş. (2007) “İnovasyon Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı” Technopolis Group, tyd, II. Baskı
- Kavrakoğlu, İ. (2006) “Yönetimde Devrimin Rehberi İnovasyon” Alteo Yayıncılık
- Kırım, A.(2006) Karlı Büyümenin Reçetesi İnovasyon” Sistem Yayıncılık
- Mansfield, E. (1995) “Innovation Technology and The Economy” Vol:1
- Özer, G., Yücel, R. Ve Seyrek, İ.H. (2003) “Yeni Ekonomide Bilgi Dönüşümleri ve Bilgi Şirketlerinin Artan Önemi” Active, Ocak-Şubat
- Özgüler, V.C. (2003) “Yeni Ekonomi Anlayışı Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler: Türkiye Örneği” Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1479, İİBF Yayın No: 179
- Porter, M.E. (1991) “The Competitive Advantage of Nations” The Mac Millon Pres Ltd, Newyork
- Progressive Policy Institute Technology, (1998) “Innovation, and Economy Project” New Economy Index :7
- Robinson, A.G. ve Stern, S. (1997) “How Innovation and Improvement Actually Happen” Berreth Kohler Publishers Inc. San Francisco
- Stamm, B.V. (2003) Managing Innovation, Design and Creativity” Wiley,England
- Taşkın, H. ve Adalı, M.R. (2004) “Teknolojik Zeka ve Rekabet Stratejileri” Değişim Yayınları
- TÜSİAD (2003) “Ulusal İnovasyon Sistemleri Kavramsal Çerçeve, Türkiye İncelemesi ve Ülke Örnekleri” Yayın No: Tüsiad-T/2003/10/362
- Varım, S. (2001) “Teknoloji, Yenilik ve Bilgi ekonomisi” Ege Akademik Bakış, Cilt:1,Sayı:1, s.192-201
- Yenişen, D. (2003) “Yeni Ekonomi” Rekabet kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, Yayın No: 0/21

YIPRANMIŞ YA DA ZARAR GÖRMÜŞ PARÇALARDA TERSİNE MÜHENDİSLİK UYGULAMALARI

REVERSE ENGINEERING APPLICATIONS IN DAMAGED OR WORN PARTS

Kadir GÖK¹

Eyüp GÜLBANDILAR²

Arif GÖK³

ABSTRACT

Especially, remodeling is required to parts without CAD data or damaged. Remodeling of part increases design process. Otherwise, parts which without CAD data or damaged copying process is made easily with Reverse Engineering. Point cloud of part is provided using a scanner. This point cloud is modeled using available CAD software. Worned or damaged parts on this surface model may be recovered with CAD software.

In this paper, CAD data of parts without CAD data or damaged have been obtained using CMM with the digitization method. Available damaged on this CAD data have been recovered with surface modeling technique of CAD software.

Key words: Reverse Engineering, CAD/CAM, point cloud

ÖZET

Özellikle CAD verisi olmayan ya da bozulmuş parçaları yeniden modellemek gerekmektedir. Parçanın yeniden modellenmesi tasarım sürecini arttırmaktadır. Oysa Tersine mühendislik ile CAD verisi olmayan ya da zarar görmüş bu parçaların kopyalama işlemi kolaylıkla yapılabilir. Bir tarayıcı kullanarak parçanın nokta bulutu elde edilir. Bu nokta bulutu mevcut CAD yazılımı kullanılarak modellenir. Bu yüzey model üzerinde yıpranmış ya da zarar görmüş kısımlar CAD yazılımı ile iyileştirilebilir.

Bu çalışmada, CAD verisi olmayan ve zarar görmüş parçanın CAD verisi CMM kullanarak sayısallaştırma metodu ile oluşturuldu. Bu CAD verisi üzerindeki mevcut hasarlar CAD yazılımının yüzey modelleme tekniğiyle iyileştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tersine mühendislik, CAD/CAM, nokta bulutu

¹ Öğretim Görevlisi., Dumlupınar Üniversitesi, kadirgok67@hotmail.com

² Yardımcı Doçent Doktor., Dumlupınar Üniversitesi, egul50@hotmail.com

³ Öğretim Görevlisi., Kastamonu Üniversitesi, arifgok8@hotmail.com

1. GİRİŞ

Tersine mühendislik, mevcut CAD verisi olmayan yada yada hasar görmüş parçaları, bir tarayıcı yardımıyla elde edilen nokta bulutunu kullanarak CAD verisini daha hızlı bir biçimde yeniden elde etme olarak tanımlanabilir. Tasarım sürecini azalttığı içinde endüstride çok önemli bir rol üstlenmektedir. Bu yöntem; son yıllarda hızlı prototip imalatında yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Klasik tasarım sürecinin aksine CAD yazılımları ile daha hızlı bir şekilde CAD verisi elde edilerek zamandan kazanım sağlamaktadır. Çok önemli diğer bir avantaj ise karmaşık parçaların tasarımında kolaylık sağlamasıdır. Çok kompleks parçalarının tasarımında bazen mevcut CAD yazılımının yetersiz kalabilir. Tersine mühendislik ile parça ne kadar karmaşık olursa olsun mutlaka bir tarama cihazı ile karmaşık parça rahatlıkla taranabilir ve nokta bulutu elde edilebilir.

CAD modelin şeklinde tasarım detaylarının oluşum sürecidir. Geleneksel üretim sürecine ters olarak, CAD/CAM/CAE teknolojilerinin avantajlarının kullanımınıyla bir katı model ortaya çıkarmak için tersine mühendislik tipik olarak mevcut bir nesnenin ölçülmesi ile başlar Várady vd. (1997).

Endüstri alanında Tersine mühendisliğin uygulamaları aşağıdaki yönleri bakımından tanımlıdır: Yuan vd. (2001).

- Yeni parçanın tasarımı: Mevcut bir geçek parça modelinden yeni parçanın tasarımını oluşturmak.
- Mevcut bir parçanın çoğaltılması: Tasarım yada imalat belgesi olmayan bazı parçalar vardır fakat onların kopyalanması tersine mühendislik yaklaşımı ile elde edilebilir.
- Zarar görmüş yada kırılmış bir parçanın iyileştirilmesi: Eğer ölçülen bir parçanın yüzeyi zarar görmüş yada aşınmışsa, niden tasarlanmış CAD modeli parçanın gerçek yüzeyi gibi hassas olabilir.
- Model hassasiyetinin geliştirilmesi: Mühendis fonksiyon ve estetik gereksinimlerine dayalı bir ürün konsept tasarımını tamamlayabilir ve sonra ağaç yad sıva gibi baz yumuşak malzemeleri kullanabilir.
- Ayısal bir verinin gösterimi: Tersine mühendislik yaklaşımıyla yeniden tasarlanmış bir 3D CAD model ve taranmış parçayı tasarımcı ilk model ile karşılaştırılabilir.

(Bağcı, 2008), kırılmış yada aşınmış parçaların iyileştirilmesi ve yeniden imalatı için tersine mühendislik çalışma uygulamalarını incelemiştir.

Germani vd. (2008), geometrik tolerans denetleme sürecinin optimizasyonu ve simülasyonu için CAD esaslı aracın kullanımında yeni bir kolaylık geliştirmeyi amaçlar. Deney sonuçları zaman kaybı ve sağlamlığa göre yüksek performanslar gösterdi.

Kwan H. Lee, ve H. Woo (2000), bu çalışmalarında nokta bulutu verisini büyük ölçüde azaltacak algoritmalar geliştirmişlerdir. Böylece, veri dosyası boyutu hesaba katılır

derecede azaltılır. Algoritmanın verimliliğini varolan metodlarla karşılaştırılarak göstermişlerdir.

2. ZARAR GÖRMÜŞ PARÇANIN SAYISALLAŞTIRILMASI

Yıpranmış yada zarar görmüş parça sayısallaştırılır ise parçanın nokta bulutu ile elde edilir. Elde edilen nokta bulutu mevcut CAD yazılımı ile yüzey oluşturulur. Hasara uğrayan kısım ise kolaylıkla belirlenir ve düzeltilir. Parça, stereo SCAN3D tarama cihazı ile taranarak nokta bulutu elde edilmiştir. Stereo SCAN3D iki dijital kamera ile 1.4 milyon piksel kararlılık ve hassasiyete sahiptir. Şekil 1. de stereo SCAN3D tarama cihazına ait resmi görülmektedir.

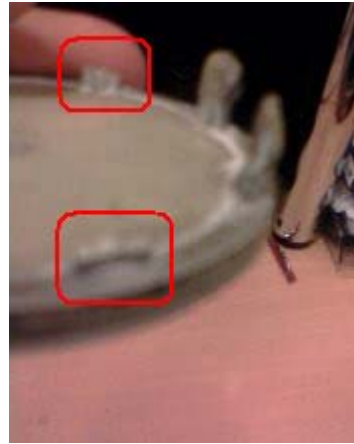

Şekil 1. stereo SCAN^{3D} 3 boyutlu tarama cihazı

Şekil 2a. ve 2b. de taranmak istenen parçanın resimleri görülmektedir.

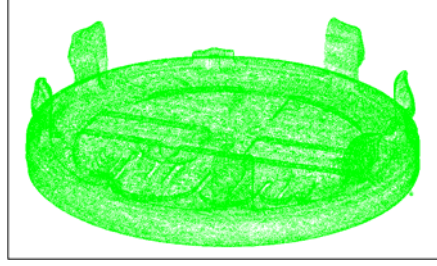

Şekil 2a. Taranmak istenen parça,

b. Parçanın hasar görmüş kısımları

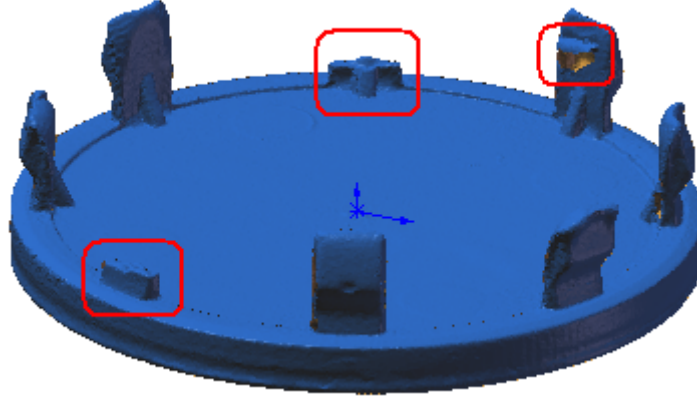
İki adet dijital kamera sayesinde hareketli kafa ile parçanın üzerine ışık düşürülerek kolaylıkla taranması sağlanmıştır. Parçanın tarama işleminden sonra nokta bulutu verisi elde edilmiştir. *.asc uzantısında kaydedilen dosyanın nokta bulutu şekil 3. de olduğu gibi görülmektedir.

Şekil 3. Taranan parçadan elde edilen nokta bulutu

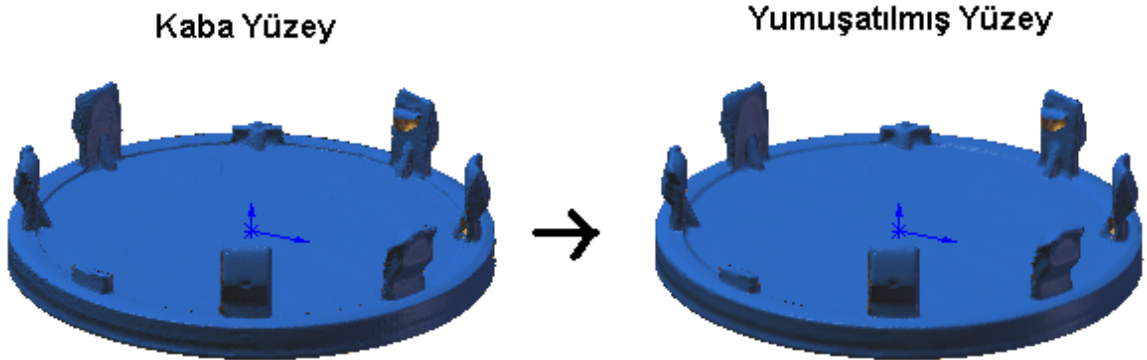
2.1. Parçanın CAD Modelinin Oluşturulması

Nokta bulutu oluşturulan parça SolidWorks programında *.asc formatında açılır. Programın ScanTo3D modülü ile nokta bulutundan ağ oluşturulur. Bu ağ üzerinde parçanın hasar görmüş yada aşınmış kısımları belirlenir. Şekil 4. de nokta bulutundan oluşturulmuş parçanın ağ yapısı görülmektedir.

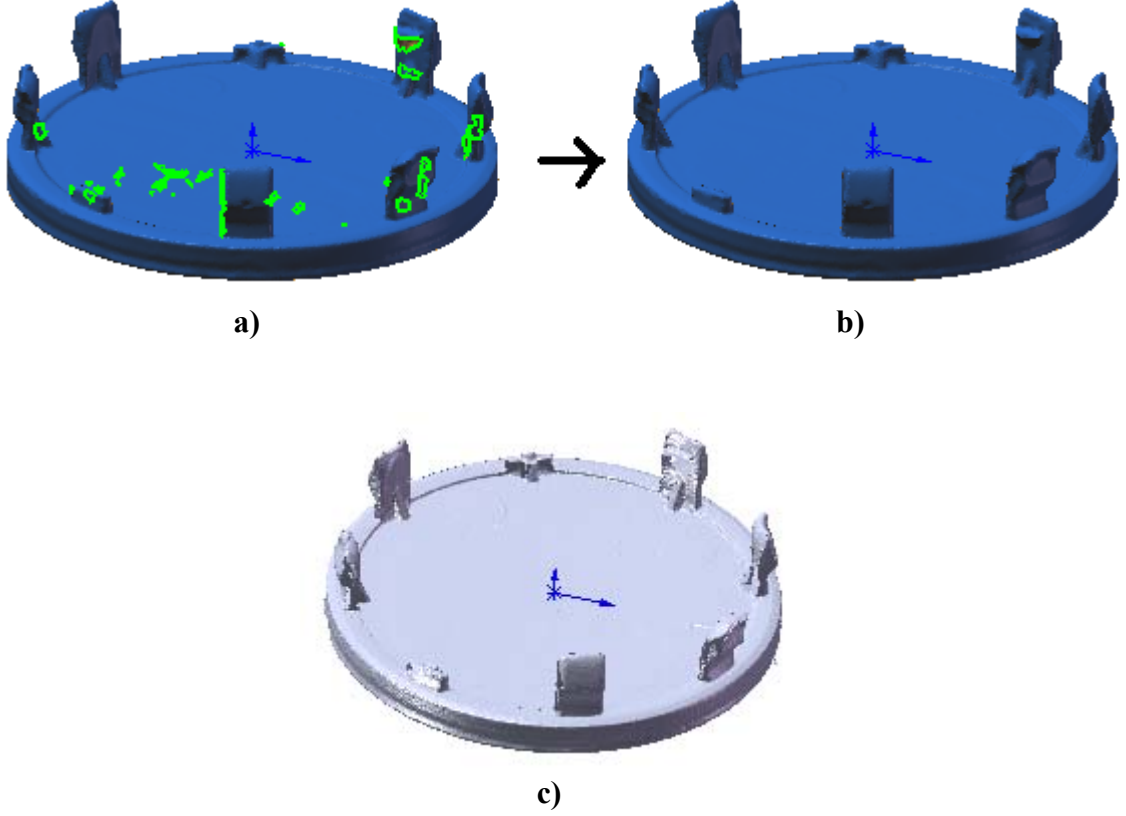
Şekil 4. Parça üzerindeki hasar görmüş yada aşınmış kısımlar

Programın Global Smoothness (yumuşatma özelliğinden) yararlanılarak yüzey mümkün olduğu kadar yumuşatılarak daha hassas bir ağ yapısı elde edilir. Şekil 5. de bu durum görülmektedir.

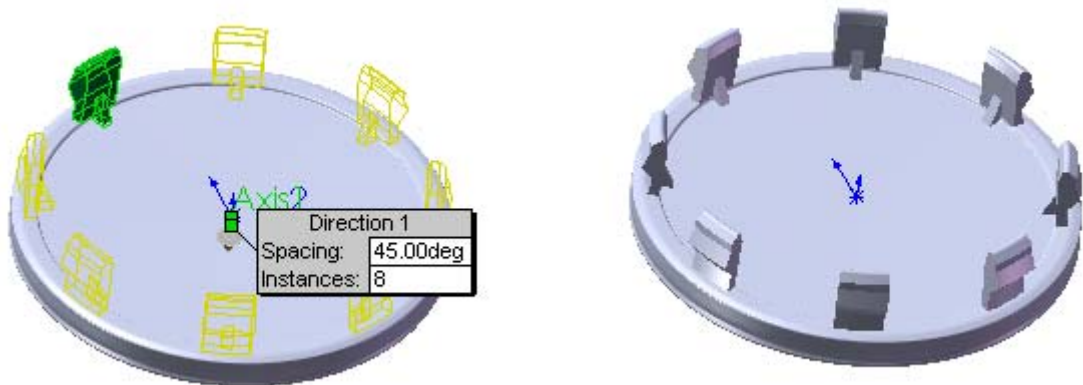
Şekil 5. Parça ağ yapısının yumuşatılması

Parça üzerindeki boşluklar programın Holes to Fill (boşlukları kapat) özelliğinden yararlanılarak belirlenir ve referans boşluk değerine kadar olan delikler kapanır ve parçanın son şekli oluşur. Şekil 6. da deliklerin otomatik olarak kapatılması ve son durum görülmektedir.

Şekil 6a) Parça üzerinde boşlukların belirlenmesi, b) Boşlukların kapatılması, c) Son durum

Daha sonra parçanın kırılmış olan tırnakları programın pattern özelliği kullanılarak kopyalanır. Pattern işlemini ve parçanın bitmiş halini Şekil 7. de görebilirsiniz.

Şekil 7a) Pattern işlemi,

b) Parçanın modellenmiş hali

3. SONUÇLAR

Zaman içerisinde çalışma şartlarından dolayı bazı makine elemanlarının bozulduğu yada hasara uğradığı gözlenmiştir. Çalışmada, bir otomobil parçasının bazı kısımlarının hasara uğradığı görülmüştür. Bu parça bir tarayıcı cihaz ile taranarak bilgisayar ortamı için nokta verisi elde edilmiştir. Nokta verisinden tersine mühendislik mantığına göre parçanın ağ yapısı oluşturulup hasarlı bölgeler belirlenmiştir. Yazılımın modelleme tekniği kullanılarak parçanın tamamı modellenmektense hasara uğramış kısımları modellenmiştir. Böylelikle tasarım süreci azalmıştır. Elde edilen bu model üzerinde parçanın gerekli gerilim analizleri yapıp, gerekli düzenlemeler yapılabilir. Daha sonra parçanın kalıbı çıkarılarak yeniden imalatı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Várady T, Martin RR, Cox J. (1997), “Reverse engineering of geometric models – an introduction”, *Comput Aided Des*; 29(4):255–68
- Yuan X, Zhenrong X, Haibin W. (2001), “Research on integrated reverse engineering technology for forming sheet metal with a freeform surface.” *J Mater Process Technol*;112(2-3):153–6.
- Bağcı, E. (2008), “Reverse engineering applications for recovery of broken or worn parts and re-manufacturing: These case studies”, *Advances in Engineering Software*, doi: 10.1016/j.advengsoft.2008.07.003
- Germani, M., Mandorli, F., Mengoni, M., Raffaelli, R., (2008), “CAD –Based environment to bridge the gap between product design and tolerance control”, *Precision Engineering*, doi: 10.1016/j.precisioneng.2008.10.002
- Kwan H. Lee, ve H. Woo (2000), “Direct integration of reverse engineering and rapid prototyping”, *Computers & Industrial Engineering*, Volume 38, Issue 1, 1 January 2000, Pages 21-38

YOĞURDUN BESLEYİCİ DEĞERİ VE SAĞLIK ÜZERİNE ETKİLERİ

THE NUTRITIONAL VALUE OF YOGURT AND INFLUENCES ON HEALTH

Birsen Bulut SOLAK¹

Nihat AKIN²

ABSTRACT

The accepted nutritional value of yogurt is attributable not only to the presence of most of important constituents of milk but even more to their transformation under the influence of the enzymes of living microorganisms it contains. In the course of lactic fermentation all categories of nutrients, namely, proteins, lactose and lipids, undergo transformations which favour their utilization by the organism. The proteins are to a great extent already proteolysed to amino acids and peptides and are therefore ready for rapid absorption. Lactose is partly transformed into lactic acid, which has a number of positive nutritional properties; the residual lactose itself reveals a unique digestibility superior to that of milk. The intestinal flora is favourably influenced by the various metabolites – certain vitamins – produced during yogurt formation. It is enriched by the living lactic flora of yogurt which even in man passes through the intestines. The microorganisms of the intestinal and yogurt flora as a whole influence in their turn the digestibility and bioavailability of many nutritive constituents of yogurt and stimulate the immune defences. It is valuable for human as a food.

Key word: Yogurt, nutritional value, influences on health

ÖZET

Yoğurdun kabul edilen besleyici değerine, sütün sadece önemli öğelerinin varlığı katkıda bulunmaz. Hatta besin öğelerinin canlı mikroorganizma enzimlerinin etkisiyle dönüşüme uğraması da yoğurdun besleyici değerine katkıda bulunmaktadır. Laktik asit fermantasyonu esnasında, sütteki ana bileşenler yani proteinler, laktoz ve lipitler, canlı mikroorganizmalar tarafından parçalanarak daha yararlı hale getirilirler. Proteinler, büyük çapta aminoasitlere ve peptitlere dönüştürülürler. Bu yüzden hızlı bir absorbsiyona hazır dılar. Laktoz, kısmen laktik aside dönüşerek birkaç pozitif besleyici

---

¹ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi Karapınar Aydoğanlar M.Y.O. Karapınar/ Konya, bbulutsolak@yahoo.com.

² Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü Kampus-Konya, niakin@yahoo.com.

özelliğ kazanır. Kalan laktoz ise sütteki göre daha üstün bir sindirilebilirlik sağlar. Yoğurdun oluşumu esnasında üretilen çeşitli metabolitler ve bazı vitaminler, bağırsak florasını olumlu etkiler. Bağırsak florası, yoğurdun canlı laktik asit florası tarafından zenginleştirilir. Bağırsak mikroorganizmaları ve yoğurt florası, yoğurdun çoğu besleyici öğelerinin biyolojik olarak hazır bulunmasında ve bunların sindirilebilirliğinde etkilidir ve bağırsak savunmasını teşvik eder. Dolayısı ile yoğurt insanlar için değerli bir besindir.

Anahtar Kelime: Yoğurt, besleyici değer, sağlık üzerine etkiler

1. GİRİŞ

Birçok nedenden dolayı yoğurt, hızla artan bir popüleriteye sahiptir. Bunlardan biri de yüksek besleyici değeridir. Yoğurt, sütün tüm bileşenlerini içerir ve özellikle bu bileşenlerin mikroorganizmalarca parçalanması insan beslenmesinde yararlıdır. Mikroorganizmalar, laktozu bir enerji kaynağı olarak kullanarak laktik asit ve metabolitlerin içerdiği değerli enzimler üretirler. Ölçülebilir konsantrasyonda var olan bazı enzimler, sütün daha çok başka gıdalarında sindirimini kolaylaştırmaktadır. Yararlı yoğurt bakterileri, insanın sindirim sistemine yerleşirler ve yoğurdun sindiriminden sonra bile uzun süre faydalıdır.

Yoğurt üretiminde termofilik laktik asit bakterilerinin (*Streptococcus thermophilus* ve *Lactobacillus delbrueckii* subsp *bulgaricus*) iki simbiyotik türünün değişik suşları kullanılarak süt fermente edilir. Bu mikroorganizmaların enzim sistemleri komplekstir (Rabier ve Desmazeaud, 1973; Desmazeaud ve Juge, 1976). Mikroorganizmalardaki esteraz sisteminin varlığı, yağ asit esterlerinin hidrolizlerini katalize eder. *Lactobacillus delbrueckii* subsp *bulgaricus*'ta gerçek lipaz aktivitesi keşfedilmiştir (El Soda ve ark., 1984). Anılan laktik asit bakterileri tarafından üretilen enzimler yüksek aktivitelidir. Süt bileşenlerinin dönüşümü, sütün inokülasyonunu izleyen saatler içerisinde tamamlanır. Substratların tüketimi ve metabolitlerin gelişimi Tablo 1.'de özetlenmiştir. Her gıdanın besleyici değeri, o gıdanın bileşimiyle yakından ilişkilidir. Bu bileşenlerin sinerjik etkisiyle beraber bunlar, diğer öğelerin yeteneklerini arttırırlar ve bu öğelerin yararlanılmasını kolaylaştırırlar. Yoğurdun bileşenleri; sütün tipine, mevsime, laktasyon periyoduna, yemlemeye, üretim koşulları gibi bazı faktörlere bağımlı olarak değişkendir (Souci, 1979). Bu çalışmada çeşitli kaynaklardan yararlanılarak yoğurdun besleyici değeri açıklanmıştır.

Tablo 1. Fermantasyondan sonra yoğurdun bileşimindeki ana değişimler

Azalan	Artan
Laktoz	Laktik asit Glikoz Galaktoz Polisakkaritler Diğer organik asitler
Süt Yağı	Yağ asitleri
Proteinler	Polipeptitler Peptitler Aminoasitler
Üre	Amonyak Nükleotitler

2. YOĞURDUN ANA BİLEŞENLERİNİN BESLEYİCİ DEĞERİ

Yoğurdun ana bileşenleri laktoz, bunun türevi laktik asit, diğer organik asitler, proteinler ve bunların türevleri (özellikle aminoasitler), yağ, mineraller, oliga elementler, aromatik bileşenler ve mikrobiyel kütle olarak özetlenebilir.

2.1. Laktoz

İnek sütünde yaklaşık olarak % 4.8 oranında var olan laktoz, yoğurtta küçük miktarlarda bulunur. Laktoz, ortamdaki mikroorganizmalar özellikle *Streptococcus* subsp *thermophilus* tarafından tercih edilerek kullanılır. Laktik streptokok ve Laktobasilin suşları arasındaki karşılıklı dayanışma ilişkisiyle, bu bakteriler laktoz, glikoz ve galaktoza farklı nüfus eder (Tinson ve ark., 1982; Blanc, 1983). Sütün ön işlenmesindeki laktoz hidrolizi, yoğurt üretimini hızlandırır. Ayrıca buna oligosakkaritlerin oluşumu da eşlik eder (Betschart ve Prenosil, 1984; Prenosil ve ark., 1984). Oligosakkaritlerin tipi ve oranı, genellikle tri ve tetrasakkaritlerin çeşididir.

Tablo 2. Yoğurt ve Sütün Bileşimi (100 g.)

Bileşenler	Birim	Tam yağlı süt	%3.5 yağlı yoğurt	Yağsız süt	Yağsız yoğurt
Enerji	k.cal	68	70	35	39
Protein	g.	3.3	3.8	3.5	4.4
Yağ	g.	3.8	3.8	0.1	0.1
Karbonhidrat	g.	4.7	4.6	4.8	4.9
Laktik asit	g.	0	0.8	0	1.0
Potasyum	mg.	157	157	150	187
Kalsiyum	mg.	120	120	123	143
Fosfor	mg.	92	92	97	109
Magnezyum	mg.	12	12	14	14
Sodyum	mg.	48	48	53	57
iyot	mg.	0.46	0.46	0.45	0.44
Bakır	mg.	0.10	0.10	0.10	0.09
Klor	mg.	102	102	100	121
Vitamin A	µg.	30	29	-	0.8
Vitamin B	µg.	37	37	38	38
Vitamin B ₂	µg.	180	180	170	180
Niasin	µg.	90	90	90 – 100	92
Pantotenik	µg.	350	350	280	360
Asit	µg.	46	46	50	47
Vitamin B ₆	µg.	3.5	3.5	1.5	3.6
Biotin	µg.	0.29 - 6.8	1.0	-	0.5
Folik Asit	µg.	0.42	0.09	0.3	0.43
Vitamin B ₁₂	mg.	1.7	1.0	0.23 – 2.0	1.0 – 2.5
Vitamin C					

Kaynak: International Dairy Federation. "Fermented Milks". IDF Document No: 179 Brussels, 1984.

Yoğurttaki laktozun optimal yararı;

a) Süte kıyasla yoğurtta laktoz seviyesinde bir azalma görülür

b) Yoğurt mikroorganizmalarının bağırsakta yaşamı esnasında bunlar tarafından serbest bırakılan enzimler vasıtasıyla laktozun bağırsaktaki sindirimi artar (Kolars ve ark., 1984; Goodenough ve Kleyn, 1976),

c) Heterofermentatif bakterilerin hâkim olduğu bağırsak sistemi, yoğurt tüketiminden sonra laktik asit üretimi lehine bir artış gözlenir ve bağırsak florası homofermentatiflerin yoğunluklu olarak bulunmaya başladığı bir ortam haline dönüşür (Garvie ve Kleyn, 1976)

d) Laktoz aktivitesi üzerine safra tuzlarının yararlı etkisi ve ince bağırsakta yoğurt starter bakterilerin artması (Gilliland ve Kim, 1984)

e) Çeşitli fermente süt ürünleri arasında sadece yoğurt, laktozun sindiriminde artış sağlar (Savaiano ve ark., 1984; Savaiano ve Levitt, 1984).

Yoğurdun pastörizasyonu, laktozun sindirimini önler ve doğal olarak var olan laktazın aktivitesini azaltır (Savaiano ve ark., 1984; Savaiano ve Levitt, 1984) ve laktaz enzimi üzerindeki safranın tuzlarının etkisini de azaltmaktadır (Gilliland ve Kim, 1984). Vücuda alınan laktoz, safradaki laktaz enzimiyle (B-galaktozidaz) ince bağırsakta glikoz ve galaktoza parçalanır. Fakat hidrolizin hızı düşük olduğundan, sadece laktozun yaklaşık üçte biri parçalanır (Kolars ve ark., 1984). Genelde küçük çocuklarda laktaz enzimi aktivitesi yüksek gözlenirken yetişkinlerde ise düşüktür. Ayrıca ırklar arasında bireylerin laktaz enzimi aktivitesi farklılık gösterir (Akın, 1994). Vücutta laktozun sindirimiyle meydana gelen glikoz karaciğerlerde metabolize edilir ve bir kısmı tekrar glikoza dönüştürülmek üzere glikojen ve kan şekeri formunda kullanılmak üzere dokular ve vücudun bütün kısımlarındaki hücreler için enerji kaynağı olarak depo edilir. Glikozun bir kısmı karaciğer, kas dokusu ve sinir dokusu gibi organlar için yedek şeker olarak depolanır. Galaktoz sindirim sisteminde en iyi absorbe edilen şekerdir ve karaciğerde metabolizma faaliyeti sonucu glikoza çevrilir. Laktozun sindirilmesi sonucu açığa çıkan galaktozun bir kısmı ise sinir dokularına ve beyine galaktoz olarak iletilir. Laktoz intoleranslı bireyler, rahatsızlık etkisi olmaksızın günde birkaç porsiyon yoğurt tüketebilirler. Çünkü yoğurttaki laktik asit bakterisinin varlığı, kalıntı laktozun sindirimini kolaylaştırır. Fermente süt ürünleri, galaktozamia hastalığını taşıyan insanlar tarafından dikkatli bir şekilde kullanılmalıdır. Bu kişiler, transfer enzimlerinin eksikliği yüzünden galaktozu glikoza dönüştürememektedir. Sonuç olarak, kandaki galaktoz konsantrasyonunu biraz artar ve gözde katarakt gelişmesine öncülük edebilir (Richter ve Duke, 1970). Ayrıca laktoz, sindirim sisteminin aktivitesini uyarır. Laktoz, sindirim sisteminde kokutucu bakterilerin gelişmesini önlemede etkilidir. Laktozun hidrolizi sonucu açığa çıkarılan, galaktoz yağların kullanım kapasitesini arttırır.

2.2 Laktik Asit

Fermente süt ürünlerinin temel karakterini oluşturan laktik asit, bütün fermente süt ürünlerinde bulunan ortak bir metabolittir. Laktik asit bakterileri tarafından laktoz metabolizmasının bir ürünü olarak laktik asit üretilir. Fermente süt ürünlerinde laktik asitten dolayı oluşan ekşi tat, genellikle süt yağsız kuru maddesine oranla artan asit miktarından kaynaklanmaktadır. Yoğurtta % 1'lik laktik asit üretimiyle, yoğurt ve süt birbirinden ayrılmaktadır. Laktik asit, yoğurda karakteristik özellikler verir. Laktik asidin miktarındaki değişiklikler sadece mikroorganizmalara veya kullanılan süte göre değil, bir de üretim ve depolama koşullarına bağlıdır. Depolama sırasındaki düşük sıcaklık, laktik asit konsantrasyonunu çok az arttırır (Lacrosse, 1972). Laktik asidin L(+) formunun metabolitik kullanımıyla 3.6 kcal/g enerji sağlanır. Metabolitik sıra ise laktat ⇒ pirüvat ⇒ okzalal şeklinde izlenir (Baumgartner ve Ketz, 1962). *Lactobacillus delbrueckii* subsp *bulgaricus*, *Streptococcus thermophilus*'a oranla daha yüksek laktik asit üretme yeteneğine ve proteolitik aktiviteye sahiptir (Beyatlı ve Tunail, 1984). Laktik asit bakteri türlerinin farklı oranlarda L(+), D(-), DL laktik asit izomerleri ürettiği bilinmektedir. L(+) ve D(-) laktik asit izomerlerinin ikisi de sindirim sisteminde emilir. Fakat bunların metabolizasyonu sırasında glikoza ve glikojene çevrilme oranları farklılık göstermektedir. Organizmadaki laktik asidin fizyolojik ve besleyici rolünün değerlendirilebilmesi için bu asidin L(+) ve D(-) formunun ayırt edilmesi gerekir. Bu formlar, spesifik laktik dehidrogenazlar tarafından üretilir. Fermente süt ürünlerinde izomer içeriği kullanılan bakteri türüne ve inkübasyon şartlarına bağlı olarak değişir (Akın, 1996). Laktik asidin L(+) formunun üretimi, fermantasyonun erken aşamalarında

meydana geldiği sade yoğurdun analizleri sırasında gösterilmiştir (Blumenthal ve ark., 1971). D(-) izomerinin üretimi yavaştır. Fakat yüksek fermentasyon sıcaklığı ve uzun depolama D(-) laktik asit konsantrasyonunu arttırırken L(+) / D(-) oranını düşürür. Yoğurttaki laktik asit L(+) formunun yüzdece oranı % 50-70 arasında değişir. D(-) laktik asit vücutta üretilemez. Aynı zamanda ortamda D(-) laktik asit bulunmasıyla L(+) laktik asidin kullanımının engellendiği belirtilmiştir (Benner, 1975). D(-) laktik asit yeterli metabolize edilemediği için fazla tüketilmesi halinde metabolik asidosislerin oluşabileceğinden dolayı yeni doğmuş çocuklara D(-) laktik asit verilmemelidir. Gençlerde ve yetişkinlerde D(-) laktik asidin keskin olmayan toksik etkisi görülebilir (Barth ve De Vrese, 1984). Krusch'ın (1978) ifadesine göre yeterli çeşitteki bir diyetle laktik asidin D(-) formunun sürekli alınışı, insan sağlığına hiçbir riski bulunmamaktadır. Ancak erken doğmuş bebeklerin asitli gıdalarla beslenmesinde sadece L(+) formunun kullanılması gerekmektedir (Ballabriga ve ark., 1970). Ayrıca laktik asit, kazeinin sindirilebilme yeteneğinin geliştirilmesinde ve aminoasitler, peptitler, laktoz ve mineraller gibi bazı maddelerin emilimini de teşvik etmesinden dolayı önemlidir. Dupuis'e (1964) göre yoğurttaki laktik asit ve laktoz, kemiklerin mineralizasyonunda zararlı bir etkiye sahip değildir ve kalsiyumun emilimini teşvik etmektedir.

2.3. Diğer Organik Asitler

Mikroorganizmaların metabolizması sonucu üretilen organik asitlerin yoğurttaki konsantrasyonu, sütünkinden daha yüksektir (Deeth ve Tamine, 1981). Tek istisnai durum hiporik asitte görülür. Bu asit, yoğurt içinde olmamakla birlikte yağsız sütte (% 2 mg) bulunmaktadır. Dikarbonik asitlerin varlığı, vücudun enerji metabolizması için yararlıdır. Sitrik asit miktarı ise, taze yoğurtta ve sütte hemen hemen aynıdır (Thompson, 1982).

2.4. Nükleotitler

Oratik asit ve urasil-6-karboksilik asit toplam nükleotitlerin yaklaşık % 90'nı oluşturur. Nükleotidler ve NAD konsantrasyonu, süte kıyasla yoğurtta önemli ölçüde artmaktadır (Deeth ve Tamine, 1981). Yoğurttaki oratik asit içeriği, süttekine oranla daha düşük bulunmuştur (Thompson, 1982). Diğer yönden Luces Fortes Ferreira'ye (1979) göre yoğurttaki oratik asit, sütün kuru maddesinin % 14-16 oranında zenginleştirildiğinde oratik asitte bir artış göstermiştir. Oratik asit, hem hayvanlarda hem de insanlarda lipit metabolizmasını etkilemektedir (Alm, 1982). Oratik asit, genelde karaciğer için koruyucu bir faktör olarak göz önünde tutulur ve nükleotitlerin sentezinde ve proteinlerin yararlanılmasında önemli bir rol oynar.

2.5. Proteinler

Süt proteinlerinin, sindirilebilirlik (Breslaw ve Kleyn, 1973) ve besleyici değeri (Alm, 1982) genelde fermentasyon sırasında gelişir. Proteinler, yoğurt oluşumuna öncülük ederler. Protein kullanım indeksinin yüksek değerleri fermente süt ürünleri tüketimiyle artış gösterdiği belirtilmiştir (Vass ve ark., 1984). Bu, protein etkisi ve vücut kütlelerinin artması ürünlerdeki proteinlerin daha iyi sindirilmesinden kaynaklanır (Balasubramanya ve ark., 1984). Yoğurttaki proteinlerin proteolizi sonucu serbest aminoasit ve esansiyel aminoasit içeriğinde bir artış not edilmiştir (Miller ve Kandler, 1966; Akın, 1994; Deeth ve Tamine, 1981). Çözülebilir protein, protein olmayan azot ve serbest aminoasitlerin bileşimleri fermentasyondan önceki karışımla karşılaştırıldığında yoğurtta daha çoktur ve protein partiküllerinin boyutu daha küçüktür. Ayrıca yoğurt proteinlerinin sindirilebilmesi, süt proteinlerinin sindirilebilmesinden iki kat daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Breslaw ve Kleyn, 1973). Yoğurt üretimindeki ürenin önemli bir azalışı, bu ürünün besleyici değerine yararlı olabilmektedir. Yoğurt üretimi sırasında süte uygulanan ısı davranışı proteinlerin kısmi olarak bozulmasına neden olur. Bu da

immünolojik duyarlılığın azalmasına neden olmaktadır (McLaughlan ve ark., 1981; Kilshaw ve ark., 1982). Yoğurdun tekstürü, diğer besleyicilerin niteliği ve proteinlerle de ilgilidir. Ağ yapının oluşumu, sadece kazein misellerinin agregasyonunu içermeyen kompleks bir prostestir ve bunun yanında bu ağ yapı kısmen süt kazeinlerinin yeniden birleşmesini ve ayrışmasını da içerir (Heertje ve ark., 1965). Üretime hazır bir sütün bileşimi, ısı uygulanması, kültürün tipi, azalan pH'nın kinetikleri ve ilave edilen maddeler, bakteri kümelerini içeren kazeinin üç boyutlu ağından meydana gelen jel, yoğurdun tekstür ve dayanıklılığının farklılıklarına neden olmaktadır. Sütün ısıtılmasıyla sonuçlanan protein-protein interaksiyonları, kısmi proteoliz ve laktik asidin varlığı, iyi bir koagulum üretimine öncülük etmektedir. Sindirilebilirlik kadar değişebilirlik de, iç mikrovölümleri ve ağın strüktürünü karakterize etmektedir. Bununla birlikte sindirim sisteminde yer alan gözenekli sert yapıya, sık sık kümelerde yıkılan strüktüre göre sindirim enzimleriyle nüfus edebilmesi daha kolaydır (Kalab ve ark., 1983).

2.6. Süt Yağ

Yoğurttaki yağ kullanılan sütün gelir. Süt yağı % 97-98 trigliserit, % 0.2-1.0 fosfolipit, % 0.2-0.4 kolestrol ve çok az miktarda yağda çözünen vitaminler, pigment ve serbest yağ asitlerinden oluşur. Süt yağı, yoğurt üretim aşamasında homojenize edilebilir. Böylece yağ globüllerinin toplam yüzey alanı büyür ve laktik asit bakterilerinin lipaz ve sindirim enziminin etkinliğini artırır. Fakat laktik starter kültürlerinin lipaz aktivitesi zayıftır (Blanc, 1982). Sütün homojenizasyonu ile asitli ürünlerdeki yağın sindirimi daha kolay olmaktadır. Yoğurt üretimi sırasında, stearik, oleik, linoleik ve palmitik asidin konsantrasyonları artar. Linoleik asitteki azalma gibi palmitik, miristik ve lavrik asitteki artış fermantasyon sırasında meydana gelmektedir (Tannous ve ark., 1969; Yu and Nakanishi (1975). Mikrobiyel kültürlerin lipolitik aktivitesi genellikle sınırlı (Alm. 1982; Stadhouders ve Veringa, 1973) olmakla birlikte lipaz aktivitesi, serbest yağ asitlerinin daha yüksek olmasına neden olmaktadır (Blanc, 1973). Uçucu yağ asitleri, zayıf konsantrasyonlarda bulunabilirler ve bunlar, sadece çok sınırlı besleyici bir öneme sahiptirler. Bununla birlikte uçucu yağ asitleri, önemli organik bileşikler gibi kabul edilir ve ürüne gerçek bir cazibe verir. Hiperkolestrol, kronik hastalığının ana nedeni muhtemelen olmasa bile metabolik anormalliğin büyük bir belirtisidir. Fermente süt ürünlerinden yoğurt, arzulanan kolestrol seviyesini düzene sokar ve istenilen seviyeye düşürür (Peng ve Taylor, 1984; Hepner ve ark., 1979; Mann ve Spoerry, 1974; Thakur ve Iha, 1981; Grünwald, 1982; Kiyosawa ve ark., 1984; Harrison ve ark., 1975; Bazerre ve ark., 1983; Jaspers ve ark., 1984). Başka yazarlara göre süt bileşenlerin çoğu süt ve yoğurdun hipoklostromik faktörleriyle ilişkili olabilir; bunlar kalsiyum, hidroksimetilglutarat (Mann, 1977), oratik asit (Richardson, 1978) lipoproteinler (Ahmed ve ark., 1979) ve peynir altı suyu proteinleridir (Sautier ve ark., 1979). Yapısı bozulmamış proteinler, sindirim alanında yağların absorpsiyonunu direkt etkileyerek kolestrolün düşmesine neden olur (Sautier ve ark., 1979; Huff ve Carrol, 1980). Farelerin diyetlerine *Lactobacillus asidophilus* hücreleri içeren fermente olmamış sütün ilavesi, kandaki kolestrol seviyesini azaltır (Mott, 1973) veya damar tıkanıklığı riskini düşürür (Sinha, 1979).

2.7. Mineraller ve İz Elementler

Minerallerin ve iz elementlerinin konsantrasyonu, sütün yoğurt yapımı sırasında değişmeden olduğu gibi kalır. İyonize ve kolloidal formlar arasında bunların dağılımı muhtemelen prosedür sırasında değişir hatta ilişkili olarak pH'yı ve redoks potansiyelini de meydana getirmektedir. Laktik asit, özellikle kalsiyum minerallerin absorpsiyonunu ve mevcudiyetini elverişli olarak etkiler. Wong ve Lacroix'e (1980) göre, kalsiyumun biyolojik yararlılığı bunun kaynağına bağlıdır. Kazeinat veya kolloidal fosfat formunda

kalsiyum içeren süt ürünleri, bunların iyonize formunu içerenlerden daha iyi bir biyolojik aktiviteye sahiptir. Japonya'da beslenmede gerekli olan miktarın altında kalsiyum tüketimi ve absorpsiyonu nedeniyle kemiklerde çatlama ve zayıflıklar görülmektedir. Yetişkinlerde, yetersiz kalsiyum tüketiminin strese neden olduğu ile ilgili belirtilerde vardır. Yoğurt bu problemlerin tekrarlanmaması için iyi bir kalsiyum kaynağıdır.

2.8. Vitaminler

Fermente süt ürünlerinin vitamin içeriği, varyasyonun çeşitli faktörlerine özellikle çiğ sütün bileşimine bağlıdır. Laktasyon süresi, çevre, yemleme ve ineğin doğumu, kullanılan bakteri suşları ve depolama koşulları, süre ve uygulanan ısı normları yoğurt ve diğer fermente ürünlerin depolama gibi durumları vitamin içeriğini etkilemektedir (Randoın ve Causeret, 1956; Blanc, 1984). Ayrıca yoğurdun depolama süresi ve kullanılan mikrobiyel suşlar, bakterilerin kendi ürettikleri vitaminlere göre özellikle B grubu vitamin oranından daha yüksek oranda yararlanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı fermente ürünlerinin vitamin içeriği, genelde üretim için kullanılan sütünkünden daha düşüktür. Yalnız % 24 oranında folik asit içeriği süttekine göre yoğurtta daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Gurr, 1984).

2.9. Aromatik Bileşikler

Yoğurttaki uçucu aromatik bileşiklerin çoğu, yoğurdun cazibesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bunlar, gıdaların bütün başlıca bileşenlerinin (proteinler, lipitler ve karbonhidratlar) parçalanması sonucu ortaya çıkar (Blanc, 1983). Büyük miktarlardaki aromatik bileşiklerin çeşitleri, laktoz ve ikinci olarak sitrik asidin değişime uğramasından meydana gelir (Forss, 1979; Badings ve Neeter, 1980). Yoğurt aromasına katkıda bulunan faktörler arasında öncülük etmede rol oynayan asetaldehit (Robinson ve ark., 1977) proteinler tarafından serbest kalan aminoasitlerden veya laktozdan direkt olarak üretilmektedir. Aromatik ürünler arasında, gerçek bir alkolün miktarı rapor edilmiştir. Diğer süt ürünleriyle karşılaştırıldığında, *S. thermophilus* ve *L. delbrueckii* subsp. *bulgaricus* arasındaki ilişki benzersiz bir aroma oluşturmaktadır (Marshall, 1984). Bunlara ilaveten, organoleptik etkiler, bileşiklerin interaksiyonuyla meydana gelir. Diğer bütün bileşikler, geri planda aroma ve tada hafif renk verir. Asetaldehit, diasetil, asetoin, aseton ve bütan 2-1 gibi aroma bileşiklerinin hepsi yoğurtta mevcuttur. Asetaldehit, ana aroma bileşeni olarak tanınmaktadır. Buna ilaveten, asetat ve CO₂ belirli bir oranda yoğurt aromasını etkiler. Optimum aroma ve tadı 23-41 ppm arasındaki asetaldehit oluşmaktadır (Görner ve ark., 1968). Diasetil mevcudiyeti, yoğurdun tat ve aromasına hafif olarak katkıda bulunur ve asetaldehit içeriğinin düşüşünde özellikle önemlidir (Groux, 1973).

2.9.Mikrobiyel Kütle

Mikrobiyel kütle, yoğurdun % 1'ni oluşturur (Lembke, 1964). Yoğurttaki biyokimyasal bileşiklerin bütün kategorilerini, mikrobiyel kütle kapsar. Mikroorganizmalar, karbonhidratları, mono, di-oligo ve polisakaritleri bütün bileşikleri parçalamaktadırlar. İlaveten kısa, orta ve uzun zincirli yağ asitlerini, lipitleri aynı zamanda steroidleri ve fosfolipidleri de parçalamaktadırlar. Bununla birlikte mikrobiyel floranın yaklaşık % 50'si tarafından tekrar oluşan proteinler, bileşiklerin en büyük parçasını oluşturur.

3. YOĞURDUN SAĞLIK ÜZERİNE YARARLI ETKİLERİ

3.1 Beslenme

Beslenme hakkında başlıca olumlu görüşler önceki konularda da mevcuttur. Dünyada 4. aydan sonra beslenen bebeklerde ve yaşlılar arasında yani hayatın son 2 yaş grubu arasında yoğurt tüketimine doğru, artan bir eğilim vardır (Blanc, 1984). Yoğurt florası ve bağırsak mikroorganizmaları, tam olarak yoğurdun birçok besleyici öğesinin

sindirilebilirliğini ve mevcudiyetini etkileyerek ve bağışıklık sistemini teşvik etmektedir. Sindirim sisteminin her kısmında laktik asidin bağırsak hareketini teşvik ettiği görülmüştür. Böylece laktik asit absorpsiyon ve sindirim derecesi artırarak ve zararlı bakterilerin üremeden dışarı atılmasını sağlayarak vücut sağlığını koruduğu gözlenmiştir. Yoğurdun; vücudun tamamında, iyon radyasyonunun etkilerini önlemede (Dupuis, 1964; Sadini, 1962), midede koruyucu ve tamponlayıcı etkide, laktoz intoleransı olan kişilerde laktoz yararının artmasında, bakteriolojik diareye karşı antogenistik etkide (Hitchins ve ark., 1985), beslenme bozukluğuna karşı antogenistik etkide (Davidson ve ark., 1959), bağırsak florasının yenilenmesi, kronik kabızlığın tedavisinde ve kalın bağırsak tedavisinde (iltihaplanması) (Heupke, 1952), gerçek toksinlerin kısmen detoksifikasyonunda (Halden, 1956; Megalle ve Hafez, 1982), safra tuzlarının ayrılmasında, karaciğerin yenilenmesinde (Mayer, 1969), diyabetlerin diyetlerinin dengelenmesinde, oral enfeksiyonun tedavisinde ve deri zedelenmelerinin ve iltihaplı yaraların tedavisinde (Nikolow, 1962), ekzama (Reuter, 1969) ve ülser ve deri sıyrıklarının tedavisinde (Kroger, 1976) ve epitel üzerinde besleyici ve antimikrobiyel etkisi gibi sayısız bir çok olumlu etkileri vardır.

3.2 Fizyolojik etkileri

Yoğurdun en belirgin fizyolojik etkisi, gelişmeyle ilgilidir. Yoğurtla beslenme vücutta daha çok ağırlık artışı sağlamaktadır (Hargrove ve Alford, 1978). Yoğurt mikroorganizmaları inaktif olduğunda yoğurt, büyüme teşvikinde önemli bir etkiye sahip değildir (Wong ve Lacroix, 1980). Yoğurt, diğer fermente süt ürünlerine nazaran en fazla büyümeyi teşvik eden ürün olarak görülmüştür. Aynı zamanda yüksek oranda yağ içeren fermente süt ürünlerinin büyümeyi daha çok arttırıcı etkisi olduğu da kanıtlanmıştır.

3.3. Tedavi Edici Etkileri

Yoğurdun tedavi edici etkisi, diyetetiklerde yoğurdun rasyonel kullanımı temeline dayanmaktadır. Yoğurdun çeşitli ve dengeli bileşimi, birçok uçucu bileşiğin varlığı, iyi sindirilebilme ve uygunluktur. Yoğurt çok iyi bir stümilant olarak ince bağırsak florasını etkilemektedir. Diyetle tedavi edici alanda yoğurdun antimikrobiyel özellikleri, yoğurdun bileşimine dayanmaktadır ve bağırsak florası tedaviyi olumlu yönde etkilemektedir. Organik asit olarak bilinen laktik asit, zararlı bakterileri öldürdüğü veya azalttığı bilinmektedir. Fermente süt ürünlerindeki laktik asit bakterileri antibiyotikler veya antibiyotik benzeri metabolik ürünler üretirler ve bu antibiyotik ve antibiyotik benzeri etkili maddeler zararlı bakterilerin büyümesini azaltır veya tamamen durdurabilir. Fermente süt ürünlerinin bağırsak hareketlerini geliştirdiği bilinmektedir. Yoğurt eskiden beri ishali ve sindirim problemini önlemek için kullanılır (Rasic ve Kurmann, 1978). Yoğurt, kanser hücrelerini azaltmaktadır. Ayrıca antikanserojen etkinin yoğurttaki laktik asit bakterilerinin hücrelerinde olduğu gösterilmiştir. Bu durum bakteri hücrelerinin miktarıyla doğru orantılıdır.

4.0. SONUÇ

Yoğurdun besleyici değeri sadece içermiş olduğu besleyici bileşiklerin varlığına dayanmamaktadır. Yoğurt ayrıca sindirim ve metabolik fonksiyondaki bileşikleri de olumlu etkilemektedir. Ürünün doğallığı ve görünümü, iştah açmaktadır. Fermente ürünlerin fevkalâde organoleptik nitelikleri, beslenmede değer oranı olarak değerlendirilebilir çünkü duysal faktörler, gıdanın sindiriminde ve seleksiyonunda önemli rol oynamaktadır. Beslenme fizyolojisi alanındaki fermente süt ürünlerinin temel belirli ve muhtemel etkileri aşağıda özetlenmiştir: Proteolizi, sindirimi ve proteinlerin absorpsiyonunu arttırır. Kazeinin iyi floküle olmasını sağlar. Proteinlerin sindirimine

uygun olarak gastrik pH'yı düşürür. Doğal proteinlerin alerjik reaksiyonlarını azaltır. Lipolizi artırır ve (uçucu) yağ asitlerinin serbest kalmasını sağlar. Yağların absorpsiyonunu ve sindirimini kolaylaştırır. Kolesterolü düşürür. Laktik asit miktarını artırır. Laktoz oranını düşürür. Laktoz eksikliği nedeniyle laktoz intoleransını azaltır. Sindirim salgılarını; tükürük, safra, gastrik ve pankreas salgısı artırır. Gastrik boşaltma hızını artırır. P, Ca, Fe gibi bazı minerallerin alınmasını artırır. Isı uygulanması ve depolama sırasında (B₁, B₂, B₆, B₁₂) vitaminlerinin korunmasını ve stabilitesini artırır. Vitaminlerin zenginleştirilmesini sağlar. İstenmeyen bakterilere karşı antimikrobiyel özellikleri artırır. Tümörlere karşı direnci artırır. Üründeki aminlerin kaybolmasını sağlar. Bağırsakta toksik aminlerin oluşumunu azaltır. Ürünün korunma süresini artırır. Tat ve aroma gibi organoleptik özellikleri artırır.

KAYNAKLAR

- Ahmed A.A. Mc Carthy R.D., Porter G.A. (1979). Effect of milk constituents on hepatic cholesterolgenesis. *Atherosclerosis*, 27, 347.
- Akın N.(1994). Firation Methods for making Turkish Süzme (Thick) Yoghurt. Ph. D. Thesis. Loughborough Univeristy of Techonology, Loughborough, England, 237s.
- Akın N. (1996) Bifiduslu Fermente Süt, Bioyoğurt, Bifiduslu Yoğurt ve Bunların Konsantre Ürünlerde L (+) ve D (-) Laktik Asit Miktarları. *Süt Teknolojisi* 1: 34-39.
- Alm L. (1982). Effect of fermentation on curd size and digestibility of milk proteins in vitro of Swedish fermented milk products. *J. Dairy Sci.*, 65, 509.
- Alm L. (1982). Effect of fermentation on B-vitamin content in milk in Sweden. *J. Dairy Sci.*, 65, 353.
- Badings H.T., Neeter R. (1980). Recent advances in the study of aroma compounds of milk and dairy products. *Neth. Milk Dairy J.*, 34(1), 9.
- Ballabriga A., Conde C., Gallart-Catala A. (1970). Metabolic response of prematures to milk formulas with different lactic acid isomers or citric acid. *Helv. Paediat. Acta.* 25, 25.
- Barth C.A., DeVrese M. (1984). D-Laktat im Stoffwechsel des Menschen – Fremdstoff oder physiologischer Metabolit? *Kieler milchwirtschaftliche Forschungsberichte*, 36, heft 3, 155.
- Baumgartner H., Kezt H.A. (1962). Experimenteller Beitrag zur Wirkung von Joghurt und einigen organischen Sauren. *Ernährungsforschung*, 7, 81.
- Bazzarre T.L., Shin-Min Liu Wu, Yahas J.A. (1983). Total and HDL- cholesterol concentrations following yoghurt and calcium supplementation. *Nutr. Rep. Internat.*, 28(6),1225.
- Benner J. (1975). Production of D-and L-lactate in yoghurts, cultured milk and kefir. Thesis, Tierärztliche Hochschule, Hanover.
- Blanc B.(1973) Der Wert der Saurmilchprodukte in der modernen Ernährung.Schweiz. Milch-Ztg., 99,463.
- Blanc B. (1982).Die Qualität der Fette als eigentliche Frage: Physiologische Auswirkungen der Raffination, Hartung und Umesterung von Fetten und Oelen. Informationstagung im GDI über Cholesterin + Atherosklerose – eine Kontroverse im Wandel, 30 November. In: 'Vortrage der Informationstagung' Gottfried Duttweiler- Institut, GDI, Rüschnikon.
- Blanc B.(1983). Caracterisation des souches microbiennes intervenant dans la composition d'une culture fromagere. *Microbiologie-Aliments-Nutrition*, 1, 321.
- Blanc B. (1984). La valeur nutritionnelle des produits laitiers fermentes. *Bull. FIL.* 79, 31.
- Blanc B. (1986) *Int. J. Immunotherapy, Suppl.*, II. 25-47 University of Lausanne and Swiss Federal Institue of Technology, 1015 Lausanne, Switzerland.

- Blumenthal A., Helbling J. (1971). Über die L(+)- und D(-) Milchsäurekonzentration versch. Sauermilcharten. *Tav. Chim. Ali. Et d'Hyg.*, 62, 159.
- Bestchart H.F., Prenosil J.E. (1984). High performance liquid chromatographic analysis of the products of enzymatic lactose hydrolysis. *J. Chromat.*, 299(2), 498.
- Beyatlı Y., Tunail N. (1984). Relationship between lactic acid production and proteolytic activity of thermophilic lactic microorganisms isolated from yoghurt. *J. Dairy Sci.*, 65, 83.
- Breslaw E.S., Kleyn D.H. (1973). In vitro digestibility of protein in yoghurt at various stages of processing. *J. Food Sci.*, 38, 1016.
- Davidson S., Meiklejohn A.P., Passmore R. (1959). 'Human nutrition and dietetics'. E.&S. Livingstone Ltd., Edinburgh and London, 384s.
- Desmazeud M.J., Juge M. (1976). Caracterisation de l'activite proteolytique et fractionnement des dipeptidases et des aminopeptidases de *Streptococcus thermophilus*. *Le Lait*, 56, 241
- Desmazeud M.J. (1983). Comment les bacteries lactiques se comportent-elles dans le lait. *La Technique Laitiere*, 976, 11.
- Deeth H.C., Tamime A.Y. (1981). Yoghurt: Nutritive and therapeutic aspects. *J. Food Protec.*, 44, 78.
- Dupuis Y. (1964). Laites fermentes et mineralisation. *Ann. Bull. Fed. Int. Lait*, Part III, 36-43s.
- El Soda M., Desmazeud M.J., Ezzat N., Hemme D. (1984). Activites proteolytiques et lipolytiques intracellulaires chez *L.bulgaricus*. *Bull. FIL*, 179, XIV.
- FAO-WHO Nurt. (1967). Meet. Rpt., Ser. Food Add.177, 29.
- Forss D. A. (1979). Mechanism of formation of aroma compounds in milk and milk products. *J.Dairy Res.*, 46, 691.
- Garvie E.I., Cole C.B., Fuller R., Hewitt D. (1984). The effect of yoghurt on some components of the microflora and of the metabolism of lactose in the rat. *J. Appl. Bacteriol.*, 56(2), 237.
- Gilliand S.E., Kim H.S. (1984). Effect of viable starter culture bacteria in yoghurt on lactose utilisation in humans. *J. Dairy Sci.*, 67 (1), 1.
- Goodenough E.R., Kleyn D.H. (1976). Influence of viable yoghurt microflora on digestion of lactose by the rat. *J. Dairy Sci.*, 59 (4), 601.
- Görner F., Palo V., Bertan M. (1968). Changes in content of volatile substances in yoghurt during ripening. *Milchwiss.*, 23, 94.
- Groux M. (1973). Critical observations of yoghurt manufacture with reference to protein breakdown. *Schw. Milchzeitung*, 99, 18.
- Grünewald K.K. (1982). Serum cholesterol levels in rats fed skim milk fermented by *Lactobacillus acidophilus*. *J. Food Sci.* 47, 2078.
- Gurr M.I. (1984). The nutritional role of cultured dairy products. *Can. Inst. Food Sci. Technol. J.*, 17,57.
- Halden W. (1956). Milch als Schutznahrungsmittel. *Milchwiss.*, 11, 412.
- Hargrove R.E., Alford J. (1978). Growth rate and feed efficiency of rats fed yoghurt and other fermented milks. *J. Dairy. Sci.*, 63, 1065.
- Harrison V.C., Peat M.D., Peat G. (1975). Serum Cholesterol and bowel flora in the newborn. *Amer. J. Clin. Nutr.*, 28, 1351.
- Heertje U., Visser J., Smits P. (1965). Structure formation in acid milk gels. *Food Microstruc.*, 4(2), 267.
- Heupke W. (1952). 'Milch, Schutz und heilmittel für Gesunde und kranke'. *Schrift M 14/52.Rezeptteil. Verein zur Förderung des Milchverbrauches.*, Frankfurt/Main.

- Hepner G., Fried R., Jeor St., Fussett L., Morin R. (1979). Hypocholesterolemic effects of yoghurt and milk. *Amer. J. Clin. Nutr.*32(1), 19.
- Hitchins A.D., Wells P., McDonough F.E., Wong N.P. (1985). Amelioration of the adverse effect of a gastrointestinal challenge with *Salmonella enteritidis* on weanling rats by a yoghurt diet. *Amer. J.Clin Nutr.*41, 92.
- Huff M.W., Carrol K.K. (1980). Effects of dietary protein on turnover, oxidation and absorption of cholesterol, and on steroid excretion in rabbits. *J. Lipid Res.*, 21, 546.
- Jaspers D.A., Massey L.K., Leudecke L.O. (1984). Effect of consimuning yoghurt prepared with three culture strains on human serum lipoproteins. *J. Food Sci.*, 49, 1178.
- Kalab M., Allan-Wojtas P., Phipps-Todd B.E. (1983). Development of microstructure in set-style nonfat yoghurt-A review. *Food Microstructure*, 2, 51.
- Kilshaw P.J., Hippelle L.M.J., Ford J.A. (1982). Effects of heat treatment of cow's milk and whey on the nutritional quality and antigenic properties. *Arch. Dis. Child.*, 57, 842.
- Kiyosawa H., Sugarwara C., Sugawra N., Miyake H. (1984). Effect of skim milk and yogurt on serum lipids and development of sudanophilic lesions in cholesterol-fed rabbits. *A. J. Clin. Nutr.*, 40, 479.
- Kolars J.C., Leviit M.D., Aouji M., Savaino D.A. (1984). Yoghurt, an autodigesting source of lactose. *New Engl. J. Med.*, 310(1), 1.
- Kroger M. (1976). Quality of yoghurt. *J.Dairy Sci.*, 59, 344.
- Krusch u. (1978). Ernährungsphysiologische Gesichtspunkte der L(+)- und D(-)-Milchsäure. *Kieler Milchw. Forsch. Ber.*, 30(3), 341.
- Lacrose R. (1972). Evolution de l'acidite dans les yoghurts conserves a differentes temperatures. *Revue de l'Agriculture*, 3, 383.
- Lembke A. (1964). Laits fermentes et habitudes alimentaires. *Ann.Bull.Fed.Int.Lait.Part III*. 22.
- Luces Fortes Ferreira C.L. (1979). Orotic acid determination in yoghurt prepared with different starter organisms. *Revista do Instituto de Laticinios Candido Tostes*, Nov./Dec. P.31.
- Mann G.V., Spoerry A. (1974). Studies of a surfactant and cholesterolemia in the Maasai. *Amer. J. Clin. Nutr.*, 27, 464.
- Mann G. V. (1977). A factor in yoghurt which lowers cholesterolemia in man. *Atherosclerosis*, 26, 335.
- Marshall V.M.E. (1984). 'Flavour development in fermented milks'. Elsevier Applied Science Publishers Ltd., Barking, UK, 153-186s.
- Mayer J.B. (1969). Interrelationship between diet, intestinal flora and viruses. *Phy. Med. Rehab.*, 10, 16.
- McLaughlan P., Anderson K.J., Widdwson E.M., Coombs R.R.A. (1981). Effect of heat on the anaphylactic-sensitizing capacity of cow's milk, goat milk and various infant formulae fed to guineapigs. *Arch. Dis. Child.*, 56, 165.
- Megalla S.E., Hafez A.M. (1982). Detoxification of aflotoxin B1 by acidogenous yoghurt. *Mycopathologia*. 77(2), 89.
- Mott G.E. (1973). Lowering of serum cholesterol by intestinal bacteria in cholesterol-fed piglets. *Lipids*, 8, 428.
- Miller I., Kandler O.(1966). Die freien Aminosäuren in Sauermilch. 17. Int. Dairy Cong., Munich, 625.
- Nikolow N. (1962). 'Blagarsko kiselo mlijako i drugi mlecnokiseli produkti'. Zamizdat. Sofia.
- Peng Shi-K., Taylor C. B. (1984). Cholesterol autoxidation, health and arteriosclerosis. *Wld. Rev. Nutr.Diet.*, 44, 117.

- Prenosil J., Stuker E., Hediger T., Bourne J.R. (1984). Enzymatic whey hydrolysis in the pilot plant "Lactohyd". *Bio/Technol.*, 2(5), 441.
- Rabier D., Desmazeaud M.J. (1973). Inventaire des differentes activites peptidasiques intracellulaires de *Streptococcus thermophilus*. *Biochimie*, 55, 389.
- Robinson R.K., Tamine A.Y., Chubb L.W. (1977). Acetaldehyde as an indicator of flavour intensity in yoghurt. *Milk Ind.*, 79(4), 4.
- Randoin L., Causeret J. (1956). Teneur du yoghurt en quelques vitamines. *Le Lait*, 36, 129.
- Rasic J., Kurmann J.A. (1978). 'Yoghurt: scientific grounds, technology, manufacture and preparations'. Tech. Dairy Publ. House. Copenhagen.
- Reuter G. (1969). Zusammensetzung und Anwendung von Bakterienkulturen für therapeutische Zwecke. *Arzneim.-Forsch.*, 19, 103.
- Richter C.P., Duke J.R. (1970). Cataract produced in rats by yoghurt. *Science*, 168, 1372.
- Richardson T. (1978). The hypocholesterolemic effect of milk. *J. Food Protection*. 41, 226.
- Sadini V. (1962). Preliminary laboratory experiments on the buffer power of yoghurt. *Minerva Dietologica*. 2. 151.
- Sautier C., Doucet C., Flament C., Lemonnier D. (1979). Effects of soy protein and saponins on serum, tissue and feces steroids in rat. *Atherosclerosis*, 34, 233.
- Savaiano D.A., Abou El Anauar A., Smith D.E., Levitt M.D. (1984). Lactose malabsorption from yoghurt, pasteurized yoghurt, sweet acidophilus milk and cultured milk in lactase-deficient individuals. *Amer. J. Clin. Nutr.*, 40, 1219.
- Savaiano D.A., Levitt M.D. (1984). Nutritional and therapeutic aspects of fermented dairy products. *J. Of Dent. Child*, 51 (4), 305.
- Sinha D.K. (1979). Development of nonfermented acidophilus milk and testing its properties. Health Sciences, Nutrition. Order No: 7918023. 683B.
- Souci S.W. (1979). "Die Zusammensetzung der Lebensmittel: Nährwert-Tabellen". Wissenschaft Verlagsgesellschaft, Stuttgart.
- Stadhouders J., Veringa H.A. (1973). Fat hydrolysis by acid bacteria in cheese. *Neth. Milk dairy J.*, 27, 77.
- Thakur C.P., Iha A. N. (1981). Influence of milk, yoghurt and calcium on cholesterol-induced atherosclerosis in rabbits. *Atherosclerosis*, 39(2), 211.
- Tannous R.I., Merat A. (1969). Chemical, physical and biological properties of butter and ghee. *J. Amer. Diet. Assoc.* 55, 267.
- Tinson W., Hillier A.J., Jago J.R. (1982). Metabolism of *Streptococcus thermophilus*. I. Utilization of lactose, glucose and galactose. *Austral. J. Dairy Technol.*, 37(I), 8.
- Thompson L.U. et al. (1982). The effect of fermented and unfermented milks on serum cholesterol. *Amer. J. Clin. Nutr.*, 36(4), 1106.
- Vass A., Szakaly S., Schmidt P. (1984). Experimental study of the nutritional biological characters of fermented milk. *Acta Medica Hungarica*, 41,(2-3), 157.
- Yu J.H., Nakanishi T. (1975) Studies on production of flavor constituents by various lactic acid bacteria. II. Effect of milk fat on formation of volatile carbonyl compounds by various lactic acid bacteria. *Jap. J. Dairy Sci.*, 24 A27.
- Wong N.P., Lacroix D.E. (1980). Biological availability of calcium in dairy products. *Nutr. Rep. Internat.*, 21(5), 673

NİTELİKLİ İŞ GÜCÜ İÇİN MESLEK SATNDARTLARI GELİŞTİRİLMESİ ve MESLEKİ YETERLİLİK

Yrd. Doç. Dr. Ömer AÇIKGÖZ¹

*Dr. Recep ALTIN²

---

¹ Yrd. Doç. Dr. Ömer AÇIKGÖZ YÖK Başkan Danışmanı

² Dr. Recep ALTIN Milli Eğitim Bakanlığı